SANCTI PATRIS NOSTRI IOANNIS CHRYSOSTOMI ... OPERA NUNC PRIMUM...

Ioannes : Chrysostomus santo (santo), Farnese

Digitized by Google

Vittorio Emanuele III
VI
F
18
NAPOLI

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

SANCTI PATRIS NOSTRI

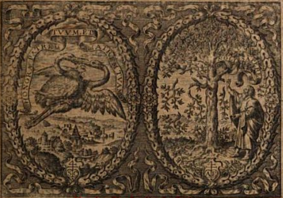
IOANNIS CHRYSOSTOMI ARCHIEPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI,

De Sacerdotio libri VI. de compunctione cordis libri II. de prouidentia Dei libri III. & alij ſimilis argumenti, vna cum eiuſdem aliquot Homilijs & Epiſtolis ad diuerſos CCXLV.

Nunc primum Græcè & Latinè coniunctim editi, Ex Bibliotheca LVDOVICI XIII. *Chriſtianiſſimi Regis Francorum & Nauarræ: impenſa & liberalitate Reuerendiſſimorum Epiſcoporum & Cleri vniuerſi Franciæ Regni.*

TOMVS QVARTVS.

FRONTO DVCÆVS BVRDEGALENSIS, SOCIETATIS IESV Theologus, variantes lectiones ex Mnſſ. Codd. erutas ſelegit, veterem interpretationem editorum olim librorum recenſuit, LXIX. Epiſtolarum nouam addidit, vtramque Notis illuſtrauit.

PARISIIS,

Apud SEBASTIANVM CRAMOISY, ET ANTONIVM STEPHANVM, Typographum Regium. viâ Iacobæâ.

M. DC. XXI.

EX REGIS PRIVILEGIO.

Digitized by Google

CATALOGVS OPERVM, S. IOANNIS CHRYSOSTOMI QVÆ HOC VOLVMINE CONTINENTVR.

DE Sacerdotio libri ſex. Germ. Brixio interprete Pag. 1.
De compunctione cordis ad Demetrium liber I. incerto interpr. 112
De compunctione cordis ad Stelechium liber II. incerto interpr. 138
De prouidẽtia Dei ad Stagirium monachũ libri III. incerto interpr. 157
Quod regulares fœminæ viris cohabitare nõ debent, incerto interpr. 257
In eos qui ſorores adoptiuas habent, incerto interprete 283
De virginitate liber I. Ioanne Liuineo Gandenſi interpr. 313
Aduerſus vitæ monaſticæ vituperatores libri III. Ambroſio Camaldulenſi interprete 404
Comparatio Regis & monachi, libellus Germano Brixio interpr. 511
Ad viduam iuniorem. Flaminio Nobilio interprete 519
Ad eandem de coniugio non iterando. eodem interpr. 535
In Eutropium Eunuchum ſermo Sigiſm. Gelenio interpr. 549
De pœnitentia homilia tertia Godef. Tilmanno interprete 556
Quod nemo læditur niſi à ſeipſo docto quodam viro interpr. 569
Liturgia ſiue Miſſa. Deſ. Eraſmo interpr. 596
Ad Theodorum lapſum, Parænеſes duæ, incerto interpr. 622
Quum Preſbyter eſſet deſignatus ſermo, incerto interpr. 953
Antequam iret in exilium ſermo, Godef. Tilmanno interpr. 962
Poſt reditum ab exilio ſermo, eodem interpr. 969
Ad Innocentium Epiſcopum Romanum epiſtola I. incerto interprete. 677
Ad eundem epiſt. II. 683
Ad Epiſcopos in carcere incluſos 685
Ad Olympiadem & diuerſos alios epiſtolæ CLXXIII. Iacobo Billio interpr. 688
Ad diuerſos epiſtolæ LXIX. nunc primum in lucem editæ, Frontone Ducæo interprete 908.

Nomina eorum, ad quos epiſtolæ omnes numero CCXLV. *ſunt miſſæ.*

ACACIO Preſbytero epiſtola 208.
Aëtio 196.
Adoliæ 33. 52. 57. 133. 179. 231.
Agapeto 20. 73. 175.
Alexandro Epiſcopo 164.
Alphio 21. 35. 49. 72.
Alypio 186.
Ampruclæ diaconiſſæ 96. 103. 191.
Anatolio Epiſcopo 111. 205.
Anthemio 147.
Antiocheno 233.
Antiocho 189.
Anyſio Epiſc. 162. 163.
Aphthonio 70. 93.
Arabio 48. 121.
Artemidoro 177.
Aſello Epiſc. 151.
Aſyncritiæ 40. 77. 99. 106. 192.
Aurelio Epiſcopo 149.
Baſilio preſbytero 28.
Baſſianæ 43.
Baſſo Epiſcopo 110.
Briſoni 190. 234.
Calliſtrato 200.
Candidiano 42.
Carteriæ 18. 34. 227. 233.
Carterio Præſidi 236.
Caſto & Valerio, &c. 22. 62. 66. 107. 130. 222. 240.
Chalcidiæ 29. 39. 60. 76. 98. 105. 242.

Chromatio Aquileienſi 155.
Claudiano 195.
Conſtantio preſbytero 221. 225.
Eidem dictatæ, ſiue eiuſdem nomine miſſæ 237. 238.
Cyriaco Epiſcopo 64. 125. 148. 202.
Cyriaco Presbytero 241.
Cytherio 82.
Danieli 199.
Diogeni 50. 51. 134. 144.
Domino Epiſcopo 27.
Elpidio Epiſc. 25. 114. 131. 138. 142. 230.
Epiſcopis 152. 153. 154. 156. 181.
Epiſcopis in carcere incluſis 118. 174. & pag. 685.
Epiſcopis qui ab Occidente venerant. 157. 158. 159.
Epiſcopis, qui cum Occidentalibus venerant 165. 166. 167.
Epiſcopo qui ab Occidēte venerat 160.
Euethio 173.
Eulogio 87.
Euthaliæ 32. 178.
Euthymio presbytero 218.
Fauſtino 84.
Firmino 80.
Gaudentio Brixiano Epiſc. 184.
Gemello 79. 124. 132. 194.
Gerontio presbytero 54.
Harmatio 75.
Helladio 172.
Heortio Epiſc. 30.
Herculio 201.
Heſychio 24. 74. 176. 183. 198. 223.
Hymnetio Archiatro 38. 81.
Hypatio presbytero. 97. 180.
Innocentio Epiſc. Rom. pag. 677. & 683.
Ioanni Epiſc. Hieroſolym. 88.
Italicæ 170.
Iulianæ 169.
Leontio 83.
Lucio Epiſc. 85.
Magno Epiſc. 26.
Malcho 71.
Marcellino 31. 188.
Marciano 19. 65. 100. 122. 129. 224. 226.
Mari 86.
Mariano 128.
Maroni presbyt. 36.
Maximo 150.
Monachis Gotthis 207.
Montio 171.
Moyſi Epiſc. 90.
Moyſi presbytero 92.
Muſonio 216.
Namreæ. 47.
Nicolao Presbyt. 53. 69. 145.
Olympiadi 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17.
Pæanio 95. 193. 204. 220.
Palladio 113.
Pelagio presbyt. 215.
Pentadiæ 94. 104. 185.
Philippo presbyt. 213.
Phœniciæ presbyteris 123.
Polybio 127. 143.
Porphyrio 71.
Probæ Romanæ 168.
Procopio 187.
Romanis presbyteris 161.
Romano presbytero 23. 78. 91.
Romulo & Byzo 56.
Rufino Epiſc. 46. 109.
Rufino presbyt. 126.
Saluioni 209. Saluſtio 203.
Sebaſtiano presbyt. 214.
Seueræ 219.
Seuerinæ ibidem.
Seuero presbyt. 101.
Studio Præfecto 197.
Symeoni 55.
Symmacho 45.
Theodoræ 117. 120.
Theodoro 210.
Theodoro Epiſc. 112.
Theodoro Conſulari 139. 141.
Theodoro medico 228.
Theodoſio Epiſc. 89.
Theodoſio ex Ducibus 58.
Theodoto Diacono 44. 59. 67. 68. 135. 137. 140.
Theodoto ex Conſularibus 61. 141.
Theodoto Lectori 102. 136.
Theodoto presbytero 146.
Theodulo diacono. 206.
Theophilo presbytero 115. 119. 212.
Timotheo presbytero 211.
Tranquillino Epiſc. 37. 63.
Valentino 41. 116. 217.
Valerio & Diophanto 239.
Venerio Mediolanenſi 182.
Vrbicio. 108.

Notæ Frontonis Ducæi, in quibus varias lectiones ex codicibus manuſcriptis erutas repræſentat, vel rationem reddit eorum quæ in textu Græco immutata ſunt, aut in aliorū interpretatione Latina correcta.
Index Græcarum dictionum & locutionum.
Index rerum & verborum.
Index locorum ſacræ Scripturæ.

APPROBATIO ET FACVLTAS PRÆPOSITI Prouincialis Societatis IESV in prouincia Franciæ.

HOS beati Ioannis Chryſoſtomi libros de ſacerdotio, de compunctione cordis, de prouidentia Dei, & ſimiles qui ſequuntur vna cum eiuſdem Epiſtolis ad diuerſos, partim recognitos, partim nunc primum in lucem editos, Latinitate donatos ac notis illuſtratos, à P. Frontone Ducæo ſocietatis noſtræ Preſbytero, eiuſdemq; noſtri ordinis Theologorum trium iudicio approbatos, poteſtate ad id mihi facta à reuerendo admodum patre noſtro Generali præpoſito Claudio Aquauiua, ego Chriſtophorus Baltazar eiuſdem ſocietatis in prouincia Franciæ præpoſitus Prouincialis typis mandari permiſi. In quorum fidem has literas manu noſtra ſubſcriptas, ſigilloque noſtro munitas dedimus Lutetiæ Pariſiorum 10. Ianuarij anno Chriſti CIↃ. IↃCXIII.

CHRISTOPHORVS BALTAZAR.

SVMMA PRIVILEGII REGIS.

CAVTVM eſt auctoritate Chriſtianiſſimi Regis Francorum & Nauarræ Henrici IV. ne quis in regno Franciæ libros à Frontone Ducæo Societatis nominis Ieſu Presbytero conſcriptos, commentariis illuſtratos vel è Græco in Latinum conuerſos abſque permiſſu ipſius typis excudat, vel ab aliis excuſos in hoc regnum importet, venaléſve habeat intra decem annos ab eo die numerandos, quo prima editio fuerit abſoluta. Si quid aduerſus iſta factum fuerit, ſexcentorum aureorum mulcta vindicabitur, prout in diplomate regio pluribus exprimitur dato Lutetiæ 12. Iunij CIↃ. IↃ XCIX.

Ex mandato Regis, DE LA LANE.

EX hac regia ſanctione idem Fronto Ducæus Claudio Morello Pariſienſi Typographo permiſit, vt S. Ioannis Chryſoſtomi libros de Sacerdotio, de compunctione cordis, de prouidentia Dei, & ſimiles hoc volumine comprehenſos vna cum Epiſtolis numero 245. partim à ſe recenſitos, partim Latinitate donatos, ſimúlque Notas in eoſdem excuderet ac diuulgaret, in eámque rem ſolus iſto Regis priuilegio vt gauderet, velle ſe chirographo teſtatus eſt, Lutetiæ Pariſiorum 12. Ianuarij anno CIↃ. IↃ XIII.

Digitized by Google

REVERENDO IACOBO HVRALTO HEDVORVM EPISCOPO,

Germanus Brixius Altiſſiodorenſis.

ETSI mihi nunquam dubium fuit, clariſsime antiſtes, quin tibi eſſem chariſsimus, túque mihi, pro tua in me beneuolentia, quibuſcumque rebus poſſes, benignè facere velles: tamen huius rei nouiſsimè euidens edidiſti argumentum extátque id quod nouiſsimo noſtro tecum colloquio mihi humaniſsimè declaraueras, quum tu magni cuiuſdam amici mei, eiuſdémque magna & auctoritate & dignitate viri literas, quibus apud te de meliore nota commendabar, de manu mea acceptas legiſſes: talem antea ſemper fuiſſe, hodiéque eſſe tuam erga me voluntatem, noſtramque tecum coniunctionem, vt ſi quid ergo à te vellem, ad id impetrandum nullo mihi interprete, nullo deprecatore alio, quàm me ipſo opus eſſet. Scripſit enim ad me clariſsimus vir Ioannes Huraltus frater tuus germanus, libellorum in regia magiſter, perliberaliter annuiſſe te poſtulationi ei, qua de ipſe tecum verbis meis egiſſet: & ita annuiſſe, vt non tam dare beneficium, quàm accipere videreris, facile vt intelligeret, eſſe me ex eorum numero vnum, quos tu chariſsimos haberes: tum autem quorum cauſas ſuſcipere, negotia amplecti, ſtudia ornare, commoda tueri, atque adeò augere, quantum quidem tua dignitas pateretur, maiorem in modum velles. Pro qua quidem noſtra poſtulatione, tam facile, vt dixi, abs te impetrata, immortales ago gratias tibi, agamque dum viuam: nam relaturum me affirmare vix auſim: tali enim tuæ erga me beneficentiæ, tum perpetuæ iſti in me voluntati, non videor mihi reſpondere vnquam poſſe: niſi fortè, quod vos verè magnanimi ac liberales viri facere ſoletis: tum demum me abundè gratiam referre exiſtimaturus es, quum beneficium abs te acceptum iugiter memoria complectar: quod equidem mihi ita faciendum propono, vt ſim, quoad viuam, re ipſa atque animo erga te gratiſsimus, operamque poſthac omnem nauem, vt amore, cultu, obſeruantia omni memorem me tibi probem. Quòd ſi qua vnquam res ſe offeret, in qua animum tibi nudare, & penitus patefacere meum poßim: ne viuam, niſi te etiam iudice, omnes omnium obſeruãtias, omnes omnium cultus, aßiduitates, induſtrias, ſedulitates, diligentias, labores, nauitates, ſummo meo erga te ſtudio ſuperem. Quod eo etiam libentius facturus ſum, quòd non nunc primum experior, qui ſit tuus erga me animus, quæ voluntas, quæ beneuolentia: memor enim ſum, eróque dum viuam, te iam olim naſcenti propè noſtræ laudi, dignitati, virtuti prolixiſsime liberaliſsiméque fauiſſe: quum tute videlicet tanto iſto ſacerdotio iam tum præditus, ínque Ludouici hoc nomine duodecimi Regis aula, multis nominibus præ aliis gratioſus, me, me, inquam, nouum adhuc hominem, apud Ioannem Ganaeium Cancellarium, tum pro eo quo fungebatur magiſtratu, tum pro ea qua præcellebat & virtute & doctrina primariæ inter togatos autoritatis virum, in cuius me clientelam addixeram, ac cui à ſecretis eram: quum tu, inquam, me apud Ganaeium oratione identidem tua ornares, inſignires, commendares, & ita commendares, vt cum ad eam voluntatem, quam vltrò ille erga me eximiam haberet, tum ad eam, quam de me opinionem aliquam concepiſſet, quotidie experirer, magnum etiam tuo de me ſermone pondus accedere. Erat autem tanta tua apud Ganaeium gratia, illa quidem partim eximij ingenij iſtius dotibus quæſita, partim ampliſsimi viri Iacobi Huralti patrui tui, viri in regia gratioſiſsimi autoritate commendata, vt te ille in intimam ſecum coniunctionem receptum eorum numero haberet, quos ſibi maximè omnium familiares neceſſarióſque eſſe voluiſſet. Quem nobis virum ſi fata diutius incolumem eſſe ſiuiſſent, neque tam citò ſeculo ſuo inuidiſſent: profectò neque tu in quæ poſtea incidiſti tempora, incidiſſes, fortuna paulò duriore conflictatus, quin potius ex tuis virtutibus omnibus vndique ornatus floreres, cum omni gradu ampliſsimo digniſsimus, tum certè ordinis tui facile princeps (etſi per puſillum illud eſt, quod ad tuam amplitudinem addi poſsit) & nos quoque, ſi veri ſunt amicorum de me ſermones, multo ampliſsimus fortunæ ornamentis honeſtati in primis appareremus. Ἀτὰρ θεὸς ἄλλοτ' ἐπ' ἄλλῳ Ζεὺς ἀγαθόν τε κακόν τε διδοῖ. Quanquam quod ad me quidem ſpectat, quid tandẽ eſt quod de fortuna queri vel velim, vel poſsim? quam quidem ego, verè vt dicam, de me euſque benemeritam agnoſco, vt planè

nihil quicquam ſit, in quo illius maiorem in me benignitatem deſiderem, cui videlicet plus ſatis facultatum largita ea eſt, ad id ocium excolendum ſuſtentandúmque, quod nobis, faſtiditis cæterarum rerum curis, humanæ noſtræ felicitatis proram & puppim, vt Græcorum eſt prouerbium, conſtituimus: quo nos ocio vno affatim delectati in noſtris ſtudiis libentiſſimè acquieſcimus, eſtque nobis illorũ vſus & delectatio iſtorum omnium & actu, & voluptatibus, & opibus etiam prior, atque antiquior: nunc denique experimento edoctis, quàm ſint ea inania, leuia, vilia, quæ nos olim præclara, magnifica, ſplendida putauimus. Neque vero cogito quò ego honorum, quò dignitatum non aſpirauerim, ſed quò potius animum non adiecerim, vt aſpirarem: tum quod vitæ genus ſecutus, quid eo aſſecutus fuerim: hoc eſt, quid, quantúmque ex ſtudiorum cultu meorum fructus conſolationiſque ad nos redierit, redeátque quotidie: denique quid inter me æqualéſq; meos permultos, eoſdem adoleſcentiæ noſtræ ſocios: quos partim vidimus ipſi, indoluimúſque immoderato rerum ſucceſſu perditos, arborum earum in morem, quas fœcunditas & luxuries enecat, partim ambitionis & auaritiæ cæcitate in caput præcipites actos, partim libidinis & ventris voragine, & tanquam charybdi abſorptos. Sed de his plura aliàs: nunc ad te & ad Ganaeium redeo. Mihi quidem quum in mentem venit manſuetudinis, comitatis, vrbanitatis, hilaritatis eius, quam ſummus ille vir, vel in puppi ſedens, clauúmque reipublicæ tenens, in amicos communiter ſuos, quorum tu vnus, vel præcipuus, eras: plena manu, aperto, quod dicitur, pectore transfunderet, quoties illi à rerum actu, cui pro dignitatis ſuæ amplitudine, non intererat modò, ſed præerat, reſpirandi poteſtas daretur, cum amicis eiſdem liberius agendi, ſeſeque vnà cum illis, ſuauiſſimis, modeſtiſſimis, doctiſſimis ſermonibus recreandi, ſiue id inter epulas, ſiue ab epulis, ſiue vtrobique fieret: ſed dum temporis illius tranquillitas, ſuauitas, & vt nunc loquimur, bonitas animo obuerſatur meo: moriar, niſi dies eos, quos Ganaio Cancellariatum obtinente (ea eſt ſumma togatorum apud nos hominum dignitas) tibi, mihi aliis permultis, tanquam Halcyonios exigere licuit, vitæ verè beatæ inſtar fuiſſe putem, præ diebus iis, quos poſtea longè commutatos, grauiore verbo vti non libet, experti omnes ſumus: libentérque omnibus omnes opes, dignitates, honores (quorum & alioqui nobis ἄλλης tanquam δρυὸς) conceſſerim, vt mihi quod ætatis ſupereſt, liceat, nulla vi interpellãte, in qua tum viuebamus feſtiuitate, ſimplicitate, coniunctione, amicitia, concordia viuere. Quam voluntatem equidem cum non paucis communem me habere arbitror. Quotus enim quiſq; eſt, ex iis reliquiis, quæ de Ganaei honeſtiſſimo illo, atque inter ſe amantiſſimo grege ſuperare adhuc poſſunt, qui ſi modo ſapiat, non illum integrum, toto ſuo mundo, atque organo, quod dicitur, inſtructum ſibi reſtitui, inque eo ætatem conſumerre malit, quàm vel Crœſi, vel Craſſi tum conſuetudine vti, tum opibus abundare? Et erat certè Ganaeius extra eum, quẽ multum habebat, publicarum rerum vſum, extra eam, qua varia, ac multiplici præcellebat, doctrinam, tanta præterea ingenii benignitate ac facilitate præditus, tanta morum comitate, ac ſermonis ſuauitate commendatus, quæ omnia natura in eo iucunda quadam ac feſtiua grauitate condierat, vt cum, quibuſcumque conſuetudinis ſuæ copiam feciſſet, eos omneis ad ſui amorem viuus mirabiliter pellexerit, tum vero eoſdem mortuus ad ſui deſiderium, vt ſi quis alius, maiorem in modum reuocet. Quid ni autem is reuocet? qui vel tanta autoritate quum polleret, talis tamen eſſet, vt ab eo nihil vnquam in quenquam aſperum fuerit, aut violentum, nec tamen quicquam remiſſum, aut diſſolutum, ſed ita in eo temperata, ita ordinata, ita compoſita omnia, vt cum in republica ſummam conſtantiam exhiberet, tum in priuata parem præſtaret modeſtiam? qui etiam tantam tota illa Cancellariatus ſui adminiſtratione integritatem præ ſe tulit, vt nulla vnquam priuata vtilitas illum ad facinus, ac ne ad cuiuſquam quidem offenſionem impulerit: vt enim gubernatori curſus ſecundus, medico ſalus, imperatori victoria: ſic illi rempublicam moderanti ciuium ratio vna & cauſa propoſita erat: qua quidem ex re effectum eſt, vt à nobis ille, oculiſque noſtris licet receſſerit, tamen nobiſcum adhuc viuat, victurúſque ſit ſemper: cuius videlicet laus & memoria noſtris omnium ſermonibus, animiſque nullo non tempore ſacroſancta futura eſt. Ego vero magna adeò cum voluptate hic apud te in illius mentionem incidi, à quo vidi ipſe, tanquam ea quæ oculis cernuntur, & te propter ſummum tuum ingenium, cultiſſimos mores, ſingularem, probitatem, conſtantiam, grauitatem, prudentiam in primis dilectum amatúmque: quem viciſſim non neſcio abs te eximiè propter incredibilem eius humanitatem, admirabilem integritatem, pari ſapientia coniunctam cultum fuiſſe atque obſeruatum. Qui quoniam exiſtimo te, quæ ſumma tua eſt modeſtia, haud paulo plus voluptatis illius laudibus audiendis, quam tuis ipſius lectitandis capere, libens hic occaſionem tantam à mutua veſtra coniunctione nactus, ad vtriuſque veſtrum iuſtas plenáſque coniunctim laudes aggrederer, tum tuam, tum illius effigiem ſuis, quod aiunt, coloribus, quantum à me fieri poſſet, defingens: verumtamen quod verear, ne veluti malus pictor bonas formas imperitia mea reddam deteriores, reliquis in aliud tempus reiectis, intra ea, quæ de ambobus vobis pauca dixi, me continebo & ad me reuertar: hoc eſt, ad animum, amorémque erga te meum, quem ego quum ad ſummum creuiſſe iam crederem, maximum tamen illi cumulum acceſſiſſe ſentio, ob eam cauſam, quam initio epiſtolæ attigi, vt maximopere mirer, locum fuiſſe augendi in eo, quod ego iam pridem cumulatiſſimum eſſe rebar: tantum porrò ad amorem eundem auctarium acceſſit, vt quæ mea antea tui erat dilectio, nunc denique verè amor eſſe videatur. Quem quidem ego amorem quum non intra me tantum celari vellem, ſed vel per epiſtolam aliquam

noſtram, quæ illius tanquam teſtis eſſe poſſet, foras productam ad eorum ſaltem hominum, qui à noſtris legendis non abhorrebunt, conſcientiam peruenire maximopere auerem, commodum rei huius periclitandæ, non auſim dicere conficiundæ, occaſionem poſterioris noſtri tecum colloquij recordatio in animum noſtrum inuadens ſuppeditat. Memini equidem quum nouiſſimè apud te eſſem, vnaque de litteris iucundiſſime commentaremur, indicare mihi te maiorem in modum ſcriptorum meorum lectione, quæ ſumma tua eſt facilitas, capi: maximè vero animum tuũ afficere, ac nulla non ſui parte tibi arridere noſtram illam qualemcumque Chryſoſtomi de ſacerdotio tranſlationem. In cuius quidem lectione quoniam te ſic diéſque ac noctes verſari dictitaſti, vt te ipſe interpreter tam illius eſſe ſtudioſum quam olim vel ille Alexander magnus perdiſcendæ Homericæ Iliados, cuius amore ſic illum captum ferunt, vt illam dormiens ſub puluinari iacentem ſemper haberet: vel Cyprianus Carthaginenſis protomiſtes Tertulliani apologetici lectitandi ſtudioſus fuiſſe dicitur, quem ſcripſit Hieronymus, ne diem quide vnum abſque illius peramata lectione vnquam prætermiſiſſe, ita illum quocumque ſe conferret, in manibus ſemper habebat: ſed quum Chryſoſtomi liber idem à tuis vix vnquam oculis faceſſat, quidnam, quæſo, hinc aliud coniectandum nobis relinquis, quàm te, hac quidem ratione, ſummopere, curare, eniti, operam nauare, vt tu à tanto doctore edocerare, quemadmodum dignè munus iſtud tueri & ſuſtinere valeas: tum vero vitam, quod facis, accommodes, mores componas, denique actiones omneis tuas ad eam dirigas regulam atque amuſſim, quam Chryſoſtomus, ille quidem autor talis, vt illius autoritati refragari religio ſit, ſequendam ei eſſe ſanxit, qui iuſtè epiſcopi officia atque partes implere cupierit? quod ipſum quiſquis præſtabit, næ is nobis albam, quod dicitur, auem relaturus eſt: tam rarum eſt deplorata hac ætate, ex tanto epiſcoporum catalogo, vnum aut alterum numerare poſſe, non dico titulo, ſed reipſa epiſcopum, vſque adeo ſeculi noſtri mores à priſci ſeculi moribus degenerarunt. In quo videlicet qui ad eam perducebatur dignitatem (inuitos autem ac repugnantes non raro perduci ſolere accepimus, vt de Chryſoſtomo) hunc ſibi ante oculos ſcopum proponebant omnes, vt creditarum ſibi animarum ſaluti proſpicerent: & ita proſpicerent, vt illam ſuis vel commodis, vel cupiditatibus, ne libidinibus dicam, non poſteriorem, ſed priorem haberent. Sed de hoc quoque plura alias: redeo ad tuum Chryſoſtomicæ lectionis ſtudium: quod quidem tametſi per ſe ſatis accenſum videbam, tamen vt illud etiam magis ac magis incitarem, equúmque quod dicitur, ſua ſatis ſponte currentem inſtigarem: faciendum mihi putaui, vt illud idem de ſacerdotio opus tibi tam probatum exactiſſime & diligentiſſime recognoſcerem, recognitúmque ſub tuo nomine & quidem ornatiore elegantioréque forma, quam priore editione exierit, in ſtudioſorum hominum manus emitterem: præpoſita operi eidem epiſtola hac, qua lectori perpetuum meum erga te amorem, fidem, obſeruantiam ſpectatam teſtatámque relinquerem. meretur enim animus iſte tuus Chryſoſtomo ſic deditus, addictus, deuotus, vt tibi per me recognitionem eam, ornatum, elegantiam, quantulacumque ea eſt, ſtudioſi debeant. Nam & alioqui priorem ipſam editionem nemini homini ſeparatim, ſed lectori communiter nuncupaui. Quod equidem factum à me licet improuiſum, feliciter tamen cecidiſſe interpretor: quòd videlicet videatur ex compoſito pecularis operis nuncupatio tuo fuiſſe nomini reſeruata, vt habeat noſtra lucubratio te peculiarem ſibi fautorem defenſorémque ſine controuerſia talem, cuius præſidio tanquam Aiacis clypeo ab aduerſariorum petitionibus ictibúſque ſarta & tecta, vt aiunt, eſſe poſſit. Quod reliquum eſt, rectè tu quidem feceris, eritque mihi abs te ſummi beneficij loco, ſi ita ſtatueris, quum pro ſumma tua iſta dignitate, ac virtute, & amicos, & propinquos, & clientes, & tibi obſtrictos, innumeros habeas: me in fide, amore, cultu, obſeruantia erga te eorum nemini concedere. Bene vale, & in amore erga me iſto perſeuera. Ex Bertocuriano noſtro, calendis Decembris. M.D.XXXIIII.

HÆC INSVNT libro primo.

I. *Baſilius omnibus amicis Chryſoſtomi antecellit.*
II. *Concordia Baſilij & Chryſoſtomi & communis omnium rerum diſquiſitio.*
III. *Statera inequalis, cum vita monaſtica perſequenda eſſet.*
IV. *Propoſitum communis habitationis vtriuſque.*
V. *Matris blanditiæ.*
VI. *Fraus, qua vſus eſt in ordinatione Chryſoſtomus.*
VII. *Baſilij accuſatio modeſta & ingenua.*
VIII. *Chryſoſtomi defenſio cum reprehenſione coniuncta.*
IX. *Magna vtilitas opportunæ fraudis: theſis & locus communis.*

ΤΑΔΕ ΕΝΕΣΤΙΝ ΕΝ ΤΩι α' λόγῳ.

α'. Βασίλειος ὁ πάντας τοὺς τοῦ Χρυσοστόμου φίλους ὑπερβαλλόμενος.
β'. Ἡ ὁμόνοια Βασιλείου καὶ Χρυσοστόμου, καὶ συζήτησις περὶ πάντων.
γ'. Ὁ ζυγὸς ἄνισος ἐν τῷ τοῦ μοναστικοῦ βίου μεταδιώξει.
δ'. Ἡ πρόθεσις περὶ κοινῆς οἰκήσεως ἀμφοτέρων.
ε'. Αἱ τῆς μητρὸς ἐπῳδαί.
ς'. Ἡ ἀπάτη Χρυσοστόμου, ᾗ ἐχρήσατο ἐν τῇ χειροτονίᾳ.
ζ'. Βασιλείου κατηγορία ἐπιεικὴς καὶ ἀφελής.
η'. Χρυσοστόμου ἀπολογία ἐπιπληκτική.
θ'. Ἀπάτης ἐγκαίρου μέγα κέρδος. θέσις καὶ κοινὸς τόπος.

DE VITA SANCTI IOANNIS CHRYSOSTOMI CONSTANTINOPOLITANI EPISCOPI DIALOGVS,

Ambroſio Monacho Camaldulenſe interprete.

PALLADIVS CHRYSOSTOMI DISCIPVLVS, Epiſcopus Helenopolitanus, & THEODORVS Romanæ Eccleſiæ Diaconus, colloquuntur.

Primùm editus eſt in lucem Venetiis anno 1533 Latinè.

CVM veniſſet aliquando Romam Palladius, Helenopolitanæ Eccleſiæ venerandus Antiſtes, Ioannis illius ſanctiſſimi viri, Conſtantinopolitani Epiſcopi, iam vita functi diſcipulus, ſuſceptúſque fuiſſet cùm honorificè à Pontifice Romanæ ſedis Zoſimo beatiſſimo, tum à clero vniuerſo deuotiſſimè, inter cæteros, quibus ille familiarius eſt vſus, Theodorus fuit Eccleſiæ Romanæ diaconus. Is enim ſancti viri doctrina caſta, & vitæ ſanctitate delectatus, frequens illi aderat, imò, quoad licebat, nunquam à latere ipſius diſcedebat. Quadam autem die dùm eſſent B ambo ſimul, otiúmque à curis omnibus mortalibus agerent, orta ex more collatione ſpirituali, hoc ſermoni ſuo initium dedit Epiſcopus. PALLADIVS. Diuina, inquit, munera, Theodore chariſſime, partim communia ſunt, & inſeparabilia, partim communia quidem, ſed ſeparationem admittentia. Tertio ab his loco ſunt, quę neq; cõmunia, neq; ſeparabilia, ſeu inſeparabilia, ſed propria ſunt, his, qui digni fuerint gratiæ priuilegio ſingularis, indulta. THEODORVS. Perge, vt cœpiſti, Pater, & nobis ediſſere cuiuſq; generis ordiné. Neq; enim, vt abs te impetrem, altiore vtar exordio. PALLAD. Quæ per naturam bona ſunt, & ſine quibus, niſi ſceleratè, non viuitur, communia & inſeparabilia dicimus. THEOD. Quænam, oro, iſta ſunt? PALLAD. Primùm quidem omnium Deus, vnà cum vnigenito filio ſuo, & ſancto ſpiritu, communis eſt, atque inſeparabilis. Licet enim volenti totum ipſum ſpeculando complecti, dum tamen, A omiſſis occupationibus reliquis, vni huic rei totus inſiſtat. Poſt hunc ſcripturæ diuinæ, virtutéſque cœleſtes, & præterea cœlum, ſol, & luna, omníſque ſtellarum chorus, & ipſe poſtremò aër communia ſunt, & inſeparabilia. Hactenus de inſeparabilium genere. Fuit aliquãdo & terra communis, & aquarum itidem fluenta communia. Poſtquam verò cupiditatis rabies, & habendi ardor immodicus pectoribus humanis inſedit, grauiora iſta elementa humoris atque humi ſeparationem admiſere. THEOD. Nil verius dici poteſt. Agè verò iam, & de ſecundo genere ſeparabilium diſſere. PALLAD. Neceſſariò id quidem, vt ſuo ordine cœpta decurrat oratio. Aurum igitur, & argentum, omníſque metalli natura, ligníque materia, & vt breuiter dixerim, quæcunque media dicimus, communia ſunt quidem, ſed tamen ſeparabilia. Neq; enim cuique, vt libitum fuerit, cuncta proueniunt. THEOD. Veriſſimè omnino, ſed quæſo tertium quoque genus abſoluas, quod quia plus difficultatis habere videtur, vereor, ne in ipſius probatione deficias. Dixiſti enim eſſe quædam, quæ neque communia ſint, neque ſeparabilia, ſed eorum propria, qui ea ex dono gratiæ ſpecialis acceperunt. Hæc verò vbi pari ratione digeſſeris, aduentus tui cauſam, & eorum, quæ ſcire cupimus, veritatem, vt exponere digneris, te etiam atque etiam obſecro. PALLAD. Si quidem iſtud in me eſt, vt veſtris bonis deſideriis queam ſatisfacere, morem vobis geram libentiſſimè, nihílque ex his, quę mihi comperta ſunt, ſubtraham: ſi tantum me prius à debito, quantum Dominus vires dederit, abſoluere & expedire tentauero. Virginitatis nempe, & caſtimo-

niæ reliquæ ſeparationem inuenies nullam. Non
enim ſunt ex communium aut ſeparabilium ge-
nere. Nam profectò non omnis, qui cupit, aſſe-
quitur etiam vt virgo ſit, ſed qui poteſt. Plurimi
namque ex his, qui matrimonio iuncti ſunt, cùm
eius rei deſiderio, & quidem veheméti, tenean-
tur, quòd fuerint præoccupati coniugio, voti
ſui compotes eſſe non poſſunt. Sicuti & in O-
lympicis certaminibus aduocat quidem præco
quoſque certare cupientes, victores autem ſo-
los coronis donat. Ita fermè fit & de certamine
caſtitatis. Nam, cùm, teſte Euangelio, Petrus
Matt. 19. Saluatori reſpondiſſet, ſi ea cauſa eſt viri cum
vxore, non expedit nubere. Dominus ad hoc:
Non omnes, inquit, capiunt verbum iſtud, ſed
quibus datum eſt. THEOD. Putabam, haud fa-
cilè, quæ propoſueras de ſingularibus ac præci-
puis donis, probari abs te poſſe, verùm tu iſta
quoque validè profectò de ſcripturis docuiſti.
PALLAD. Quandoquidem iſta ſic ſeſe habere
tibi perſuaſum eſt, age reliquis item teſtimoniis
vtamur ex abundanti, vt peruerſi quique, cor-
ruptæque ſententiæ homines his admoniti, de-
ſiſtant tamen captare, quæ accipere nequeunt.
Inuenimus nempe Sacerdotiũ quoque in ſcrip-
turis ſanctis, neque commune eſſe, neque ſe-
parabile, ſed illorum proprium, atque præci-
puum, qui digni ſunt: ſicuti corripiẽs Hebræos
Heb 5. Paulus, ait: Non enim ſibi quiſpiam honorem
ſumit, ſed qui vocatur à Deo. Ita & Aaron in-
quit, non ſeipſum clarificauit, vt Pontifex fie-
ret. Nam cùm ſexcenta fermè eſſent hominum
millia, multique ex his zelum haberent Dei, v-
nus tamen ex omnibus Aaron electus, cuius
planè perſpicuum electionis indicium virga,
proferens nuces, multitudinem induxit, vt
Num. 17. crederent à Deo aſſumptum fuiſſe Pontificem.
At pleroſque tunc videas per imperitiam rei
inanis gloriæ ſtudio concitatos, dum ſacerdo-
tium inter communia computarent, ac per id
ſeipſos venerandis officiis impudenter ingere-
rent, dignum veſaniæ ſuæ finem inueniſſe,
ipſámque ſynagogæ humum temeritatis ſuæ te-
Num. 16. ſtem reliquiſſe. Dathan denique, & Abiron,
cùm rem nihil ad ſe pertinentem auidè nimis
atque impudenter appeterent, cum his qui ſibi
adhærebant, repentè perierunt. Aperta eſt e-
Pſal. 105. nim terra, inquit, & deglutiuit Dathan, &
operuit ſuper congregatio Abiron. Poſt hos
Oza, præcedentium immemor, huiuſmodi im-
1 Reg. 6. probo amore correptus eſt. Cùm enim die qua-
dam Arca in via plauſtro veheretur, contigit,
vt laſciuiens vitulus motu ſuo commoueret ar-
cam. Ozas itaque ſubſequens manu illam ap-
prehendit, ne caderet. Diſplicuit id factum
Deo, & ne ex eo licentia daretur improbis, ſi-
bi vſurpandi non licita, percuſſit Ozam vſque
ad mortem: per id admonens, poſteros huiuſ-
modi cauere veſaniam. Longo pòſt tempore
cùm iam Chriſti aduentus radiaſſet in terris,
Act. 8. Simon Magus de caſtello Getthon, inuentor
eorum dogmatum, quæ ſunt contraria veri-
tati, cùm eſſet vehementer aſtutus, veritus
præcedentium pœnam, ne ſi eadem ſerere
pergeret, paria itidem meteret, ſeſe artibus
armat. Blanditiis itaque circumuenire Apoſto-

A los quærit, & ouina pelle lupum tegens,
pecunias offert, vti ne rapere videretur, quæ
peſſimè ſtudebat emere, ea loquens, quæ il-
lum, & omnes imitatores ſuos loqui de-
cet. Sumite, inquit, pecunias iſtas, & da-
te mihi veſtri ordinis poteſtatem, vt cuicun-
que impoſuero manus, accipiat Spiritum
ſanctum. Erat autem baptizatus in nomine
IESV. Cui reſpondit Apoſtolorum chorus:
Abſit hoc à nobis homo. Gratia Dei non
venditur pretio. Et cùm ille precibus impor-
tunis inſiſteret, dixerunt ad illum ſecundò:
Quid emere quæris, quod, ſi dignè vixe-
ris, gratis inuenies? Ille labores vitæ me-
lioris, mentiſque ſuæ ſegnitiem, & incer-
tum rei euentum ſecum cogitans, ſacculum
produxit auri, hac ſe illecebra fallere poſſe
B Chriſti diſcipulos putans. Indignatus ad hæc
ille, qui comprehendit ſapientes in aſtutia
ſua, per os Petri locutus eſt, dicens: Pe-
cunia tua ſit in perditione, quia donum
Dei exiſtimaſti pecuniis poſſidere. Impoſuit-
que illi pœnitentiæ medicamentum. Age, in-
quiens, pœnitentiam, ſi fortè dimittatur ti-
bi nequitia cordis tui: in felle enim amari-
tudinis, & vinculo iniquitatis te eſſe video.
Neque enim vult perditionem peccantium, a-
mator animarum Deus. His itaque pro viri-
bus expoſitis; Theodore chariſſime, ſacra-
mentorum veritatis miniſter, percontare iam,
quæ diſcere à nobis cupis. THEODOR. Vn-
de quæſo ad nos aduenisti Pater? PALLAD.
Ab oriente Frater adueni, núncque primùm
C Romam vidi. THEODOR. Quænam te ma-
ximè aduexit cauſa? PALLAD. Vnicus pacis
veſtræ amor. THEOD. Eſt enim alia noſtra,
quàm veſtra? PALLADIVS. Non alia pla-
nè, ſed eadem, quam de cœlis Saluator ad-
duxit, deditque ſanctis Apoſtolis, dicens:
Pacem meam do vobis: Quod ait Do, ſuum Ioan. 14.
id eſſe apertè ſignauit: porrò Relinquo, ad
ſanctum ſpiritum retulit, vt in ſpiritu ſancto
per Chriſtum cognitionem patris gentibus re-
uelarent. Verùm ſicuti in reſolutis membris
fit, vt operationes animæ ad valentiores mem-
brorum redeant partes, ita ferè & in Orien-
tali miſera Eccleſia contigit. Diſſolutis quip-
pe ipſius infeliciter membris, neque ob fu-
gatam inde concordiam, pacémque violatam,
officia ſua implere valentibus, complures
D nudi, atque expediti, ipſius deſiderio patriæ
liquimus fines, cùm tuto & quieto animo illic
pro defenſione veritatis habitare nequaquam
liceret, diuertimúſque ad vos, ſi fortè vel
paucos hos dies, qui vitæ meæ reliqui ſunt,
ſecundùm Euangelium viuere in pace poſſim.
THEODORVS. Vt video, mirabilis Pater,
diuina ad nos prouidentia deſtinatus. Dolo-
rem enim tuum inuenio noſtris congruere, &
conſentire mœroribus. Puto enim te eſſe ex
Ioannis Conſtantinopolitani Epiſcopi ſociis.
PALLADIVS. Ita eſt. THEODORVS. Pre-
cor igitur, nobis ea, quæ cupimus ſcire, ſub
Deo teſte ſignata veritate, narrare digneris,
id profectò non ignorans, quòd ſi quid à ve-
ritate alienum annunciaueris nobis, Deum

non effugies iudicem, atque noſtræ quoque A ſententiæ eris obnoxius, qui aliud fortaſſe, & aliter, quàm ipſe proſequeris, accepimus. Nõ enim vnus, aut duo, aut tres, aut decem, aut cuiuſcunque generis homines quæ Conſtantinopoli contigere, nuntiarunt nobis, ſed porrò plures. Ex quibus alij Epiſcopi ſunt, alij Presbyteri, atque alij Monachi. Et ſi noſſe cupis, quæ comperta ſunt nobis, paucis expediam. Primus omnium profectus eſt ad nos Alexandrinæ Eccleſiæ Lector, cùm Papæ Theophili literis, quibus indicabat Ioannem à ſe fuiſſe depoſitum. Eas literas cùm legiſſet Beatiſſimus Innocentius, Romanæ ſedis Antiſtes, exhorruit temeritatem, faſtúmque Theophili, ægrè ferens, & quòd ſolus ſcripſerat, & quòd rei totius ſeriem referre omiſerat, cuius ſcilicet B rei gratia, quibúſve adiunctis ſibi ſociis, illum deponere auſus fuiſſet. Inter hæc manſit admirans, nihilque reſcribere voluit, rei indignitate commotus. Dum Euſebius quidam Diaconus Conſtantinopolitanæ eccleſiæ, qui tunc Romæ erat, eccleſiaſticæ vtilitatis gratia, Innocentium adiit, libelliſque traditis adiurauit, ſuſtinerent vt modicum temporis. Fore enim breui, vt ſibi totius ſcenæ facies pateſceret. Poſt triduum aduenerunt Epiſcopi quatuor à Ioanne miſſi, reuerendiſſimi profectò viri, Panſophus Piſidiæ, Pappus Syriæ, Demetrius Galatiæ ſecundæ, Eugenius Phrygiæ, tres Innocentio epiſtolas deferentes, vnam quidem Ioãnis epiſcopi, ſecundam verò Epiſcoporum quadraginta de communione Ioãnis, reliquam ſcripſerat Ioãnis clerus, omnes indiſciplinatum tu- C multum & ſeditionem pariter ſignificantes. Erat autem epiſtolæ Ioannis huiuſmodi ſeries.

Domino venerabili ac beatiſſimo Epiſcopo Innocentio, Ioannes in Domino ſalutem.

ET ante literas noſtras ad aures pietatis veſtræ perueniſſe putamus præſumptum hîc facinus. Quippe magnitudo ſceleris fecit, vt nulla orbis pars reliqua ſit, quam non huius horrendæ cladis rumor impulerit. Imò ad ipſa quoque extrema terræ geſtorum fama pertingens, ingentem vbiq; gemitum, luctúmque excitauit. Verùm, quia iſta non modò lugere, & planctibus proſequi, ſed emendare pro viribus D conuenit, & cautè proſpicere quo pacto hæc ſæuiſſima Eccleſiæ procella ſopiatur, neceſſarium exiſtimauimus, Dominos meos honoratiſſimos ac reuerendiſſimos præſules, Demetrium, Panſophum, Pappum, atque Eugenium hortari, dimiſſis vt Eccleſiis ſuis, ſeſe pelago traderent, & emenſa peregrinatione longinqua, ad veſtram currerent charitatem, omnibúſque lucidè expoſitis, maturè tantæ cladi remedium dari ſalubre poſtularent. Quibus etiam chariſſimos Diaconos, Paulum, & Cyriacum itineris comites dedimus, qui & ipſi vice epiſtolæ charitatem veſtram, quæ hîc geſta fuere, docebunt. Theophilus enim Alexandrinæ Eccleſiæ præſul, cùm à quibuſdam apud piiſſimum Imperatorem inſimularetur, ſolus ad crimina diluenda venire iuſſus, magna Ægygtiorum multitudine ſociatus aduenit, id ferme initio docere volens, ad bellum ſe ac prælium inſtructum aduenisse. Inde regiam ingreſſus vrbem, non ad Eccleſiam ex more & antiqua conſuetudine venit, non congreſſus eſt nobis, non verbum nobiſcum fecit, non ſimul orauit, non communicauit, ſed vbi naui deſcenderat, valuis Eccleſiæ prætermiſſis, extra vrbem morabatur. Et cùm multis precibus ageremus, vt apud nos tam ipſe, quàm hi, qui cum eo aduenerant, hoſpitarentur, (omnia enim præparata erant, & diuerſoria, & quæque neceſſaria) neque ipſe, neque illi acquieuerunt. Nos vbi iſta comperimus, magna admiratione tenebamur, nullam huiuſce ſimultatis cauſam probabilem inuenientes. Noſtrarum tamen partium munus implere curabamus, id facere inſtituentes, quod eſſet conueniens nobis, ipſúmque iugiter orantes, vt nobiſcum colloqui vellet, & cuius rei cauſa ab ipſis exordiis, tam apertas inimicitias præ ſe ferret, tantámque vrbem ſcandalizaret, exponere. Cùm verò ne ſic quidem cauſam eloqui vellet, accuſatoréſque illius vehementer inſiſterent, accerſitis nobis, piiſſimus Imperator iuſſit, vbi ille morabatur, ire, atque illic, quæ contra illum dicerentur, audire. Nam & ſeditiones, & cædes, & alia illi obiiciebantur innumera. Verùm nos, & patrum decreta reueriti, & virum honorare cupientes, cùm ipſius quoque literas teneremus, quibus cauetur, non oportere iudicia extra terminos fieri, ſed in ſuis quæque prouinciis iudicare, nequaquam acquieuimus, ſed vehementer obſtitimus. At verò ille, quaſi aliqua priora crimina noſtra præceſſiſſent, aduocato Archidiacono meo, nimia cum auctoritate, veluti profectò iam vidua eſſet Eccleſia, neque haberet Epiſcopum, per illum clerum omnem ad ſe tranſtulit. Deſertæ in dies fiebant Eccleſiæ, dum vniuſcuiuſque clerici abducerentur, & libellos aduerſum nos dare, & in accuſationem noſtri nominis conſpirare inducerentur. His ita geſtis mittit, & nos ad iudicium aduocat qui necdum propoſita contra ſe crimina diluiſſet, quod contra canones, & præter omnes leges fieri nullus ignorat. Enimuerò nos rebus certis admoniti, quòd non ad iudicem euocaremur (alioquin millies iuiſſemus) ſed ad inimicum atque hoſtem, ſicuti & priora, & poſteriora teſtantur, miſimus ad illum Demetrium Piſinuntis, Eluſium Apamiæ, Lupicianum Apiariæ Epiſcopos: Presbyteros verò, Germanum ac Seuerum, reſpondimúſque modeſtè ex noſtro inſtituto, dicentes nos non declinare iudicium, ſed apertum hoſtem, & inimicum manifeſtum. Qui enim libellis nondum ſuſceptis, initio ſtatim talia geſſiſſet, & ſeipſum ab Eccleſia & communione ſegregaſſet, accuſatores parans, & clerum ad ſe transferens, Eccleſiáſque deſertas conſtituens, hic qua ratione iudicis ſedem, nihil ad ſe pertinentem, aſcendere dignus cenſeatur? Neque enim conſentaneum rationi eſſe, vt Ægypto præfectus Thraciæ

cauſas cognoſceret, ipſe criminibus obnoxius, & inimicus, & hoſtis. His ille nihil mitior factus, nihílque veritus, & quod inſtituerat, perficere cupiens, nobis aſſerentibus paratos eſſe, præſentibus & centum, & mille Epiſcopis, crimina obiecta refellere, munditiámque noſtram aſſerere, ſicuti ſumus profectò mundi, paſſus non eſt. Sed abſentibus nobis, & Synodum conuocare volentibus, iudiciúmque flagitantibus, neque cognitionem cauſæ fugientibus, ſed inimicitias manifeſtas, accuſatores tamen admittebat, & quos ipſe ligaueram, ſoluebat, quíque crimina ſibi obiecta, necdum diluiſſet, eorum libellos accipiens commentaria ſcribebat. Quæ præter ius & fas omne, in iniuriam ſanctorum canonum fiebant. Et quid me multis immorari neceſſe eſt? Non deſtitit omnia & facere & moliri, quoad nos per ſummam vim, nimia auctoritate, & vrbe, & Eccleſia deturbauit, & profundo iam veſpere, cùm plebs omnis nos lamentatione miſerabili proſequeretur, tractus in medio ciuitatis, & violenter abductus, iniectúſque in nauim, noctu nauigabam, quia Synodum ad iuſtum iudicium vocare volueram. Quis iſta ſine lachrymis audire poſſit, quantumlibet ſit lapidei cordis? Sed enim, quia, vt diximus, iſta non modò deflere, verùm & corrigere oportet, charitatem veſtrã precor, vt excitetur atque condoleat, & omnia faciat, vt huiuſmodi calamitatibus tãdem ſit finis. Non hactenus ſtetit iniquitas, ſed prioribus quoque noua ſuccedunt. Nam vbi piiſſimus Imperator iniuſtè & impudenter ingreſſos Eccleſia expulit, plurimíque Epiſcoporum, iniquitate illorum cognita, ad Eccleſias ſuas redierunt, furorem illorum atque impetum, veluti flammam cuncta vaſtantem, fugientes nos in vrbem rurſus euocati ſumus, Eccleſiæque reſtituti, de qua iniuſtè fueramus eiecti. Cùm verò triginta nos Epiſcopi, & clementiſſimi Imperatoris Notarius ad hoc miſſus, reduxiſſent, ingreſſi ad Regem, orauimus, vt ad vlciſcenda facinora Synodum cogeret. Quod ille vbi comperit, fugæ præſidium ſumpſit; veritúſque iudicium, cùm iam Regiæ literæ vbique diſſeminatę omnes omnibus ex partibus conuocarét, noctis medio fragili ſe cymbæ cõmiſit, atque ita fugiens ſuos omnes ſecum duxit. Nos conſcientiæ noſtræ fiducia nihilo ſegnius inſtitimus apud piiſſimum Imperatorem, vt Concilium congregaret. Qui ſuæ pietati conſona faciens rurſus ad illum miſit, mandans, vti ad ſe tam ipſe, quàm omnes, qui cum illo fuerant, ex Ægypto aſcendere maturarent, rationem facti ſui reddituri, neque arbitrarentur, quæ adeò nequiter ex vna tantùm parte, & abſentibus nobis, præter patrum canones, geſta fuiſſent, ſibi ad excuſationem quicquam ſuffragari poſſe. At verò ille ſic quoque Regiis conuentus literis, obtemperare non auſus, ſeſe continuit domi, ſeditionem plebis allegans. Agebat id de quorundam ſibi fauentium conſilio. Et certè, cùm hic ipſe populus ante has Imperatoris literas innumeris cũ maledictis aſpergeret. Sed non iſta modò diſcutimus. Hæc tantùm idcirco diximus, vt oſtenderemus quæ eſſet viri modeſtia.

A Verùm nos ne poſtea quidem quieuimus, ſed inſtabamus, iugiter orantes, iudicium fieri, in quo audiri diiudicaríque poſſemus. Parati enim eramus nos ipſos docere inſontes, illos è contra nocentiſſimos, & magni in nos ſceleris reos. Erant autem & ex Syria quidam, qui illi tũc ſemper aſtiterant, & cum illo communiter omnia geſſerant. Aduerſus iſtos quoque parati eramus ſubire iudicium, ſæpiúſque importunè rogauimus, aut commẽtaria, aut accuſatorum libellos nobis tradi, aut criminum naturas aperiri nobis, aut certè accuſatores ipſos in conſpectu dari. Nihílque ex his conſequi meruimus, ſed rurſus pulſi eccleſia ſumus. Quomodo iam, quæ ſequuntur, exponam, omnem excedentia tragœdiam? Quis ſermo ad ea explicanda ſufficiet? B Quænam auris abſque horrore percipiet? Nobis enim hæc ipſa, quæ antea dixi, prætendentibus, repentè multitudo militum ipſo magno ſabbato, cùm iam in veſperam vergeret dies, eccleſias ingreſſi, clerum omnem, qui nobiſcum erat, per vim eiecerunt, armíſque veneranda obſidebantur altaria. Mulieres, quæ intra eccleſiam, vt baptizarentur, ſeſe veſte nudauerant, per id temporis nudæ fugiebant, metu acerbiſſimæ huius commotionis impulſæ, neque ſexus verecundiæ & honeſtati permittebantur præ pauore conſulere. Plurimæ tunc, acceptis vulneribus, eiectæ. Ita cruore piſcinæ replebantur, atque ex huiuſmodi vulneribus ſacri latices colore immutato in ruborem tranſibant. Neque hactenus ſtetere clades, ſed, vbi ſancta condita ſeruabantur, ingreſſi milites, ex C quibus, vt poſtea didicimus, quidam necdum initiati erant, omnia ſpectabant intus recondita, ſanctiſſimúſque Chriſti ſanguis in tanto tumultu in militum veſtimenta fuſus eſt, omniáque non ſecus quàm in captiuitate Barbarica, facinora paſſim admiſſa. Populus ad ſolitudinem migrare, plébsque omnis extra vrbem excubare cogebatur. Vacuæ fidelibus Eccleſiæ in tanta ſolennitate relictæ, pluréſque, quàm quadraginta Epiſcopi communionis noſtræ, cum populo fruſtra, & ſine cauſa pulſi. Vlulatus, & gemitus, eiulatus item, & lamenta, & lachrymarum fontes, plateas, & domos, & deſerta ipſa compleuerant, & planctu cuncta reſonabant, nulláque vrbis pars huiuſce calamitatis vacua relinquebatur. Fecerat enim calamitatis D magnitudo, vt non modò qui patiebantur, verùm ipſi quoque, qui nihil eiuſmodi perpeſſi erant, vnà nobiſcum lamentarentur, neque Catholici modò, ſed ipſi quoque hæretici, & Iudæi, ac Gentiles vices dolerent noſtras. Et vti ciuitas per vim in ditionem hoſtium veniſſet, ita tumultu, & perturbatione, & eiulatu plena erant omnia. Porrò iſta, ignorante piiſſimo Imperatore, noctis initio Epiſcoporum factione gerebantur, qui exercitus duces, diaconorum vice, ſecum habere præuios non erubeſcebant. Vbi verò illuxerat dies, ciuitas omnis extra vrbis mœnia migrarat, ſub arboribus, & frondibus, veluti diſperſæ oues, feſtiuitatem celebrantes. Hinc iam poteſtis cætera æſtimare. Neque enim fas eſt omnia perſequi, vt antè iam dixi, neque per ſingulos contingere. Nempe id

acerbiſſimum eſt, quòd tanta incommoda, tot clades finem necdum acceperunt, nullaque ſpes quietis ſupereſt. Verùm in dies augetur peſtis, factique ſumus in deriſum multis. Imò ridet quidem nullus quantumlibet perditis moribus ſit, ſed ploratu proſequitur, vt dixi, malorum omnium culmen, nouam hanc iniquitatem, & facinus execrandum. Quis verò reliquarum Eccleſiarum perturbationes ac preſſuras eloqui poſſit? Neque enim hîc modò inualuit lues, verùm ad orientalem quoque peruenit Eccleſiam. Quemadmodũ enim à capite dũ noxius humor effunditur, reliqua membra læduntur: ita nũc quoque poſtquam ex hac vrbe magnifica, veluti ex fonte quodam incommoda fluxere, cœperunt turbæ, ac tumultus occupant omnia, & vbique dominantur, omnibúſque fermè in locis clerici contra Epiſcopos inſurgunt. Populi partim abſciſſi ſunt ab Eccleſiæ corpore, partim præcidendi expectantur. Vbique peſtis hęc pullulat, & orbis vniuerſus euertitur. Hæc igitur omnia cogitantes, Domini Beatiſſimi, ac Reuerendiſſimi, dignum veſtræ conſtantiæ, & congruum robur, ac ſtudium ſumite, & hanc perniciem, quæ inuaſit eccleſias, oramus, auertite. Nam ſi hæc inualuerit conſuetudo, & licitum fuerit cuique ex adeò remotis partibus in alienas prouincias prout voluerit, ingredi, & eiicere quoſcunque libuerit, & pro voluntate omnia gerere, non ignoratis, maturè cuncta peritura, bellúmque ſæuiſſimum occupaturum orbem vniuerſum, omnibus laceſſentibus inuicem. Ne igitur immanis iſta confuſio cuncta percurrat, & vbique dominetur, ſcribite, precor, & authoritate veſtra decernite, huiuſmodi iniquè geſta, nobis abſentibus, & iudicium non declinãtibus, nullius eſſe roboris, ſicut per ſuam naturam ſunt profectò & irrita, & nulla. Porrò qui talia geſſere, eos eccleſiaſticæ cenſuræ ſubiicite. Nos autem inſontes neque conuictos, neque deprehenſos, neque vllius criminis reos comprobatos, Eccleſiis noſtris iubete reſtitui, vt charitate frui, ac pace cum fratribus noſtris conſueta poſſimus. Quòd ſi modò quoque voluerint authores ſceleris aperire crimina, quorum gratia nos iniuſtè eiecérunt, dentur nobis commentaria, libelli proferantur in medium, veniant accuſatores mei, ſedeat incorruptum, intemeratúmque iudicium, non recuſo, non renuo, imò & conſtanter hoc expeto. Iudicemur, crimina profectò diluemus, nóſque oſtendemus innocentes, neque criminibus vllis obiectis obnoxios. Nam quæ ab eis modò geſta ſunt, omni prorſus ratione carent, extra omnem ordinem, omnémque legem, ac regulam eccleſiaſticam ſunt. Nunquam id facinus ne in extremis quidem iudiciis, imò neque apud Barbaros ipſos admiſſum eſt. Non Scythæ, non Sarmatæ, vnquam vna ex parte iudicarunt, abſente reo, neque iudicium, ſed odium & apertam ſimultatem declinante, ac mille appellante iudices, & ſeipſum innocentem aſſeuerante, & paratum, præſente orbe vniuerſo, quæque obiecta diluere, ac ſe in omnibus inſontem declarare. Hæc ergo cuncta cogitantes, & à dominis meis venerandis Epiſcopis manifeſtius planiúſque cunctá diſcentes, quod eſt partium veſtrarum munus, ſtudium veſtrũ, & operam, ac diligentiam, quæſo, inferre dignemini. Ita enim non nobis tantùm, ſed Eccleſiis quoque vniuerſis gratificabimini, & à Deo mercedem percipietis, qui ob Eccleſiarum pacem ſemper omnia facit. Scripſimus iſta & ad Venerium Mediolanenſem, & ad Chromatium Aquilegienſé Epiſcopum. Vale in Domino.

Ad hæc reſcripſit beatiſſimus Papa Innocentius, communióque vtriuſque patris admiſſa, Theophili iudicium caſſum atque irritum eſſe decreuit, dicens, oportere conflari aliam irreprehenſibilem Synodũ occidentalium & orientalium ſacerdotum, cedentibus concilio amicis primùm, deinde inimicis. Neutrarũ quippe partium, vt plurimùm, rectum eſſe iudicium. Paucis pòſt diebus aduenit Petrus quidam Theophili presbyter, vnà cũ Martyrio Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ diacono, ipſius epiſtolas deferens, & quædã ſimul commentariola, in quibus videbatur Ioãnes à trigintaſex damnatus Epiſcopis, ex quibus viginti nouem Ægyptij, ſeptem reliqui ex aliis regionibus erant. Ea commentaria cùm legiſſet Papa Innocentius, comperiſſétq;, neq; culpas eſſe graues, neq; præſentem Ioannem fuiſſe, neq; in faciem reprehenſum, inſaniã Theophili magis ac magis exhorruit, quòd contra abſentem adeò ſæuam, immitémq; ſentẽtiam euomuiſſet. His igitur à ſe dimiſſis, cum literis grauibus temeritaté illius laceſſentibus, ſeſe ad orationis ſtudium contulit, indictóque Eccleſiæ ieiunio, cũ lachrymis diuinam precabatur clementiam, vt huiuſmodi ſeditiones, & ſcandala, ſciſſuræq; tollerentur, & pacis, ac fraternitatis amor, integra membrorum compage, redderetur. Fuit autem Epiſtolæ iſta ſententia. — CAP. III

FRATER Theophile, nos & te, & fratrem noſtrum Ioannem communionis noſtræ eſſe decreuimus, ſicuti & in prioribus literis apertè ſatis expreſſimus. Et nunc in ſententia noſtra & voluntate perdurantes, rurſus eadem ſcribimus. Et quotieſcunque ſcripſeris, niſi debitum ſequatur, conueniẽſque iudicium, propter ea, quæ magno cum dedecore ſunt geſta, poſſibile non eſt, nos à Ioannis communione diſcedere. Itaque ſi conſcientiæ confidis, tu quoque iudicio accurre ad Synodum proximè in Chriſto celebrandam, & illic iuxta Niceni concilij canones & decreta contende. Alios quippe canones Romana non admittit Eccleſia. Quòd ſi obtinueris, euidens & irrefragabilis erit ratio tua.

Modicum temporis fluxerat, cùm Theotecnus Conſtantinopolitanus presbyter venit, literas concilij Ioannis viginti quinque Epiſcoporum, aut paulò plurium ferens, quibus docebant Ioannem militũ auxilio vrbe depulſum, & Cucuſſum in exilium miſſum, Eccleſiámque incenſam fuiſſe. Cui & ipſi communionis literas, & ad Epiſcopum Ioannem, & ad omnes communicantes ſibi Epiſcopos tradens, orabat cum lachrymis, vt patienter tolerarent, cùm opem ipſe ferre non poſſet, eò quòd nonnulli obſiſterent potentes aduerſarij, Eccleſiaſticæ pacis inimici. Poſt paululum rur-

A ſus applicuit homunculus aſpectu fœdus, animo perditus, Paternus nomine, Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ ſe presbyterum dicens, qui & ipſe totus elatus, & faſtu turgidus, & ipſo geſtu inimicitias præferens plurima contra Ioannem Epiſcopum maledicta vomebat. Hic literas paucorum Epiſcoporum Acacij, Pauli, Antiochi, Cyrini, Seueriani, & aliorum quorundam Innocentio reddidit, quibus Ioannem calumniabantur, quaſi incendiſſet Eccleſiam. Mendacium apertè deprehenſum eſt, cùm eius rei, quippe quæ illi non fuiſſet obiecta, mentionem in Synodo nullam feciſſet Ioannes. Eum Innocentius cum indignatione abiiciens, ne reſcribere quidem voluit. PALLADIVS. Quæſo mihi aurem parumper accommodes, vt tibi per ſingula rei ordinem pandam. B Nimis enim, vt ait Heliu ad Iob, anguſtat me ſpiritus ventris, ventris nomine mentem ſignificans ſermonibus plenam. THEODORVS. Neceſſe eſt, Pater optime, me omnia diligentius proſequi, quæ peruenerunt ad noſtram notitiam, vt ita demum, quæ inſtitui, rogare abs te poſſi.. Paucis poſt diebus aduenit Epiſcopus Cyriacus, nullas quidem habens literas, ſed is planè, cui fides meritò habenda videbatur, eadem proſequens, quæ ab Epiſcopis de Synodo Ioannis fuerant ſcripta. Aiebat enim ſe fugiſſe propter comminationem regalis edicti, ita continentem: *Si quis non communicat Theophilo, Arſacio, & Porphyrio, hic epiſcopatu quidem arceatur. Amittat verò, ſi quam videtur habere ſubſtantiam pecuniarum, ſiue prædiorum.* C Poſt Cyriacum aduenit Eulyſius Apamiæ Bithyniæ Epiſcopus, afferens literas à quindecim Epiſcopis de Ioannis concilio, & à præclaro ſene Anyſio Theſſalonicenſe Epiſcopo, in quibus illi quidem & præcedentem, & quæ tunc erat, Conſtantinopoleos totius deprædationem, vaſtitatémque ſignabant. Anyſius verò Romanæ ſe Eccleſiæ iudicium ſequi fatebatur. Porrò Euliſius ipſe conſona Cyriaco per omnia dixit. Vix menſis fluxerat, cùm Palladius quoque Epiſcopus Helenopoleos abſque literis venit, qui & ipſe fugiſſe dicebat veſaniam principum. Expreſſius autem ac ſignantius enarrauit omnia, ipſumque exempla edicti protulit in hanc ſententiam: Quicunque occultaſſet Epiſcopum, aut clericum, ſiue in ſua domo D ſuſciperet, qui Ioanni communicaret, eius domum publicandam. Poſt Palladium Germanus presbyter, Caſſianúſque diaconus Ioannis, viri magnæ religionis, literas ab omni clero Ioannis attulerunt, continentes, eccleſiam ſuam tyrannidem perpeſſam eſſe, Epiſcopo per vim militum eiecto, & in exilium miſſo, agentibus id Acacio Berœenſi, Antiocho Ptolemaidis, Seueriano Gabalenſi, Theophilo Alexandrino. Oſtenderunt & breuiculum memorati viri, vbi ornamenta ſub iudicibus teſtibus tradunt, ſubſcriptum manu Studij præfecti vrbis, Eutychiani prætoris, Ioannis comitis theſaurorum, & Euſtachij quæſtoris, ac tabularij, in auro, & argento, & vaſis, vt Ioannis Epiſcopi calumniam diluerent. Poſt iſtos venit ſecundò Demetrius Epiſcopus Piſinuntis, qui peragrato oriente, prædicauerat communionem Eccleſiæ Romanæ cum Epiſcopo Ioanne, teſtibus Papæ Innocentij literis, afferens epiſtolas ab Epiſcopis curiæ, in quibus Ioannis amplectuntur communionem. Ab Antiochenæ itidem Eccleſiæ presbyteris, vbi Romanorum ſequuntur diſciplinam, laudantes integritatem iudicij, & ordinationem apud ſe factam de Porphyrio, vt illicitam ac nefariam execrãtes. Poſt hos omnes venit Domitianus ſacerdos, Conſtantinopolitanæ diſpenſator Eccleſiæ, & Vallagas quidam Niſybius presbyter, exponens monaſteriorum Meſopotamiæ gemitum & eiulatum. Simul & commentaria Optati cuiuſdam præfecti reddiderunt, vbi honeſtæ mulieres ex genere conſulari publicè ad eum adductæ memorantur, Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ diaconæ, ita vt cogerentur, aut Arſacio communicare, aut fiſco ducentas auri libras applicare. Quid autem de Monachis & Virginibus dicere oportet? Oſtẽdebat ſecta in ligno latera, terga cæde conſciſſa. Non tulit vltrà Innocentius Pontifex, indignitate ſumma permotus, ſcripſitque ad Honorium Imperatorem, literarum huiuſmodi ſenſũ diſtinctè ſubiiciens. Deſunt literæ. Motus his literis princeps, præcepit Synodum occidentalium Epiſcoporum congregari, & cùm in vnam ſententiam concurriſſet, ad ſe referre. Cõgregati Italiæ Epiſcopi Imperatorem orant, vt ſcriberet Arcadio fratri ſuo, vt iuberet Theſſalonicæ concilium fieri, quò facilius poſſent vtræque partes orientis occidentíſque concurrere. Addentes perfectam Synodum, non numeri quantitate, ſed qualitate ſententiæ, certam & irrefragabilem tuliſſe ſententiam. His inflammatus imperator, Epiſcopo quidem Romano ſcribit, vt mittat Epiſcopos quinque, Presbyteros duos Romanæ Eccleſiæ, diaconum vnum, qui ipſius ad fratrem epiſtolas ferrent. Erat autem hic tenor Epiſtolæ.

TERTIÒ iam ſcribo ad manſuetudinem tuam, orans, vt quæ contra Ioannem Epiſcopum Conſtantinopolitanum malignè eſſent geſta, corrigeret. Verùm id hactenus, vt video, factum non eſt. Quocirca rurſus per ſãctos Epiſcopos & Presbyteros ſcribo, pacis Eccleſiaſticæ auidus, & ingenti cura ſollicitus (pacatis enim Eccleſiis, Imperio quoque noſtro pax peruenit) vt epiſcopos orientales iubeas Theſſalonicæ conuenire. Noſtri quippe occidẽtales Epiſcopi electos viros miſerunt, ſeueræ conſtantiæ, & qui neutram in partem inclinentur amore, vel odio, Epiſcopos quinque, Presbyteros Romanæ Eccleſiæ duos, vnúmque diaconum, quos vt omni cum honore ſuſcipias, quæſo, vt ſiquidem illis perſuaſum fuerit Ioannem iuſtè fuiſſe expulſum, doceant me ab eius communione diſcedere. Sin autem deprehenderint ſponte malignatos orientis Epiſcopos, ab illorum te itidem communione ſecernant. Quænam verò ſit occidentalium de Epiſcopo Ioanne ſententia, ex omnibus fermè epiſtolis conſtat, quas ad me frequentes dederunt. Ex his duas idem continentes, quod reliquæ, ſubdidi, ſcilicet Romani, & Aquilegienſis Epiſco-

pi. Hoc autem ante omnia de tua mãſuetudine poſtulo, vt Theophilum Alexandrinum, inuitum etiam adeſſe præcipias. Per hunc enim mala omnia euerſiſſe memorantur, vt aduenientium Epiſcoporum Synodus in nullo impedita, congruam temporibus noſtris afferat pacem.

Cap. IV. Acceptis igitur ſancti viri, Æmilius, & Cythegius, & Gaudentius Epiſcopi, vnà cum Valentiano, Bonifacióque Presbyteris, Imperatoris Honorij, & Papæ Innocentij, & Italiæ Epiſcoporum, Chromatij Aquilegienſis, & Venerij Mediolanenſis, ac reliquorum epiſtolis, vnà & commonitorio concilij totius occidentis, conditionibus publicis Conſtantinopolim conceſſere, erat autem commonitorium huiuſmodi: Non oportere Ioannem iudicium ingredi, niſi illi prius eccleſia, communióque redderetur, vt omni dilatione occaſionis ſublata, ſua ſponte concilium ingredi poſſet. Profecti igitur Cõſtantinopolim, poſt quatuor menſes redierunt, nunciantes nobis Babylonias res. Cùm prænauigaremus Græciam, aiebant, detenti ſumus Athenis ab infeſto quodam Tribuno militum, qui idem nobis centurionem adiecit vnum, qui Theſſalonicæ propinquare minimè permitteret. Illic enim intendebamus primùm Anyſio Epiſcopo literas reddere. Iniectos igitur in duo nauigia emiſit. Irruente autem Auſtro vehementi, tribus diebus abſque cibo, Ægæum pelagus, & anguſta traiecimus. Tertia tandem die, hora duodecima ante vrbem applicuimus prope Victoris ſuburbana. Quo in loco detenti ab his qui obſeruant portus, retrò diſceſſimus, cuius id iuſſione pateremur, ignorantes. Concluſíque intra caſtellum Thraciæ maritimum, quod Athyram vocant, illícque cruciati, atque ab inuicem diuiſi, Romani quidem in cellula vna, Cyriacus verò, & qui cum illo erant, in pluribus morabamur, ne vno quidem puero nobis in miniſterio relicto. Cúmque vt literas daremus, exigeretur à nobis, non acquieuimus, dicentes minimè eſſe conueniens, vt qui ſenes eramus, ipſi Imperatori Imperatoris itidem literas, Epiſcoporúmque redderemus. Cùm igitur obſtinatè recuſaremus, neque aduenienti ad nos Patricio Notario, neque aliis quibuſdá, qui ad hoc venerant, eas dare vellemus: poſtremò acceſſit quidam ex Cappadocia, tribunus militum, Valerianus nomine, perfractóque Epiſcopi Mariani pollice, per vim abſtulit ſignatam regis epiſtolam cum literis reliquis. Poſtridie verò miſerunt ad nos, ſiue regis Aulici, ſiue Atticus, neſcimus, ipſe enim ferebatur Eccleſiæ inuaſiſſe thronum, qui tria millia numiſmatum darent, orantes, vt communicaremus Attico, & de Ioannis iudicio omnino taceremus, quibus minimè obtemperare voluimus. Permanſimus igitur orantes, vt quandoquidem nihil pacificum peragere poſſemus, tutò ſaltem redire ad eccleſias noſtras permitteremur. Mouebat enim nos nimia immanitas hominum. Hoc & Saluator noſter variis reuelationibus nobis ante monſtrauerat. Adeò, vt & diacono ſancti Emmelij Paulo, viro mitiſſimo, & pudiciſſimo in naui apparuerit apoſtolus Paulus,

Epheſ. 5. dicens illi: Videte, quomodo ambuletis, non

A quaſi inſipientes, ſed vt ſapientes, ſcientes, quoniam dies mali ſunt, ſignificante ſomnio multiplicem fallaciam, quæ ad euerſionem veritatis, nobis inſidiaretur donis, atque blanditiis. Aſſiſtens igitur idem ipſe Tribunus Valerianus, iniecit nos in nauim vetuſtam, & putrem, datóque vt ferebatur, pretio nauclero, vt perderet nauigantes, ſimul & militibus adiectis viginti ex ordinibus variis, continuò Athyris expulit. Emenſis igitur ſtadiis plurimis, cùm iam perituri videremur, applicuimus Lampſaco. Inde mutata naui, vigeſima tandem die ad Calabriæ Hydruntem peruenimus. Neque nobis edicere vltrà potuerunt de beato Ioanne aliquid certius, neque vbi modò ſint Demetrius, Cyriacus, Euliſius, & Palladius, qui cum noſtris Epiſto-

B lis legati fuerant miſſi, & Athyris, vt antè iam diximus, detenti. PALLAD. Age iam ſacratiſſime miniſter Chriſti, mihi intende animum, & quæ à me dicuntur, auſculta. Aperiam deinceps tibi totius tragœdiæ Satyricos in medio tumultus, & vnde ebrietati dederit manus, & quatenus ceſſare viſa ſit, necdum verò deſierit. Omnium quidem malorum, vt iam dixerim, fons atque initium dæmon eſt, boni totius inimicus: qui ſemper, lupi in morem, aduerſatur Chriſti rationalibus gregibus, peritos quoſque paſtores perſecutionibus variis attrociter vaſtans, non ſecus, quàm ille quondam Ægyptiorum rex, maſculos Iudæorum, terrenarúmque voluptatum illecebris ſtolidos quóſque, falſóſque paſtores illaqueans. Porrò peſſimi huiuſce

C fontis riui, vt toto terrarum orbe percrebuit, Acacius, Antiochus, Theophilúſque, & Seuerianus ſunt, qui, cùm id dicuntur, quod non ſunt, dici, quod ſunt, ferre non poſſunt. Sunt autem ex omni clero Preſbyteri duo, Diaconi quinque, partim ex impuro, partim ex noxio numero congregati. Quos ignoro equidem, an tutum ſit Presbyteros, ſeu Diaconos appellare. Cæterum ex aula Regis duo tãtum, aut tres ſunt, qui etiam Theophilo neruos addiderunt, militari manu opem ferentes. Mulieres præterea, quæ celebres ſunt, tres, viduæ quidem, ſed opulentæ, in perniciem ſalutis ſuæ pecunias ex rapina poſſidentes, quæ virorum quoque conſtantiam perturbare poſſint; atque concutere, Marſa Promoti vxor, Caſtricia Saturnini, &

D Eugraphia quędam, nimia inſania feruens. Cætera eloqui verecundia prohibet. Iſtę atque iſti cùm infideli corde ſint ſegnes, veluti phalanx furore ebria, in vnam ſententiam odioſam concurrentes, aduerſus eccleſiaſticam pacem torrentem perditionis per ſummam inſaniam concitarunt. THEODORVS. Perge Pater, & coram Deo cauſam odij iſtorum aduerſus tantum virum nobis ediſſere, quæve fuerit Epiſcopi Ioannis ratio, vt contra tot poteſtates decerneret ſtare. Et illud ſimul expone, quódnam vitæ ipſius initium fuerit, & quo pacto fuerit ad Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ prouectus ſedem, quanto eam tenuerit tempore, cuiuſmodi vixerit moribus, quo etiam fine defecerit, ſi tamen mortuus eſt, vt fama vulgauit. Quamuis enim apud omnes fermè

A inualuerit mira de virtutibus & ſanctitate illius opinio, conſueui tamen ipſe non facilè rumoribus credere, priuſquàm ab his, qui ritè vel vituperare, vel laudare nouerunt, certior fiam. PALLADIVS. Laudo equidem diligentiam tuam, amiciſſime ac veritatis ſtudioſe Theodore, ſed minimè iudicium probo. Oportuit enim te ipſa noſtra canitie, vt de me interim loquar, & dignitate ipſa, vt vera crederes, quæ à nobis diſcerentur, induci. Quoniam verò iſtud minimè feciſti, & iam ſecundò coram Deo conueniſti conſcientiam noſtram, ſaltem poſthac fideles mihi aures accommoda, ne incaſſum ſermo decurrat. Scio
Pſal. 5. enim ſcriptum: Perdes omnes, qui loquuntur mendacium. Et Apoſtolus Ioannes: Qui mendacium loquitur, inquit, non eſt ex Deo. Et
Pſal. 62. David rurſum: Quia obſtructum eſt os loquentium iniqua.
B Reuera enim iniquè agit, qui fallit eum, cui perſuadet. Iniquè item & qui auſcultat, mentienti facilè credens. Cùm igitur æqualiter vterque peccet, neuter noſtrum iniuria afficiat proximum. Eſt enim hæc virtus, vt is quidem qui dicit, vera proſequatur, qui verò audit, iniqua diiudicet. Eſtote enim, inquit Scriptura, probabiles trapezitæ, falſum aurum & argentum à vero & probato ſecernentes, non vt paſſim mulcentem aures ſonum admittamus, ſed & diuino timore, & conſcientia, quæ dicuntur, aut ſcribuntur, ponderantes rerum teſtimonia ſuſcipiamus. Auriũ quippe, ac linguæ ingens periculum eſt. Idcirco & præſtantiſſimus rerum opifex Deus hanc geminis labiis ſeruare conſtituit,
C cùm interius quoque dentium eam vallo cinxiſſet, vt huius facilitatem huiuſmodi munitione coërceat, ſecun-
Pſal. 143. dùm quod ſcriptura dixit: Pone Domine cuſtodiam ori meo, & oſtium munitionis circa labia mea, vt non delinquam in lingua mea. Porrò cauernas aurium flexuoſas, atque tornatiles fecit: ex ipſo habitu admonens, non citò in eas irrumpere debere ſermonem, vt dum maioris temporis mora circum foramina vertitur, mendacij materiam cum malitiæ ſordibus ponat, ad ripas ipſas, & aurium margines tenuiter excollatus. Non modò autem iſtiuſmodi inſtrumentorum, vt quæ ſola delinquant, curam habuit, verùm pupillis quoque, veluti feneſtris, velamina poſuit, ne impudicitiæ intus admitterent mortem, de qua Propheta teſtatur, dicens:
D
Hier. 9. Mors intrauit per feneſtras veſtras. THEOD. Si quidem de rebus quibuſlibet nõ magni ponderis mihi eſſet inquirendum, ſufficeret profectò, Pater beatiſſime, vel aſpectus ipſe tuus verbis fidem facere. Quoniam verò & ea requiro, quæ ſunt maxima, mendacium verò non modicam in præſentiarum quidẽ confuſionem, poſtmodum verò etiam damnationem affert, quando ante tribunal illud terribile & principes, & populi ſimul aſſiſtent. De veritate autem eſt quæſtio, da veniam Pater, neque mihi iam velim canos obiicias, & mali enim ſæpe ſenuerunt, non animam virtute canam, ſed corpus æui diuturnitate rugoſum præferentes. Cuiuſmodi & illi fuerunt in Babylone presbyteri, & in Samaria Effraim, in cuius probrum

A Propheta clamat: Effraim columba ſeducta, Oſee. 7.
non habens cor. Cani aſperſi ſunt, ipſe autem
ignorauit. Iterato item ſeuerius dicit, Factus Dan. 13.
eſt Effraim ſubcineritius, non conuerſus, & alieni comederunt robur eius. Et illud etiam addam, licet fiat ſermo prolixior. Quis ornatior canis, ſi ætatem aſpicias? quis aſpectu modeſtior Acacio illo, quem modò culpatas, & ſeditionis authorem, & ſceleris eorum ducem, qui nouitatibus gaudent: Cuius ipſe quoque nares canos attraxerant, quando Romam profectus eſt, ordinationis Epiſcopi Ioannis decretum ferens? PALLAD. Nunc planè cognoui, probatum te eſſe trapezitam, dum non cutis tabernaculo credis, ſed inhabitantis inquiris diſciplinam. Nempe enim, & Ægyptiorum templa, cùm vaſtæ magnitudinis ſint, & ſpeciem
B lapidum præferant, Simias habent intus, Deorum vice, & Ibices, & Canes, & infinita portenta. Deus autem noſter ac Dominus cùm Samueli de conſtituendo Iſraëli principe reſponſa daret, admonuit, ne ſtatum lutei corporis
ac formam attenderet, dicens: Non ſicut ho- 1 Reg. 16.
mo, videt Deus: homo enim in facie, Deus autem in corde. Quocirca imitatores Dei in rebus omnibus altiora quæq; & abſtruſiora ſcrutantur. Ideo promptè accedo tibi, ſtaterámque tuam, nunquam in alteram partem inclinantem, libenter amplector. At verò Babylonij ſenes quidem corpore, ſed animo præ ſtolidate nimium paruuli, ſi mortuorum reſurrectioni crediſiſſent, primùm quidem ſapientia validi nequaquam Suſannam alterius vxo-
C rem amauiſſent. Deinde autem, ſiquidem Dei timorem habuiſſent, nunquam impudicitiæ ſuæ calumniam quoque innocentis coniunxiſſent. Id verò ſummæ ignominię & dedecoris indicium eſt, quòd ſeniores iuuenilem ſpeciem violare voluiſſent. Sed his omiſſis, ad ea, quæ de ſancto viro inquiſiſti, enarranda pergamus.

IOANNES genere Antiochenus fuit, natus CAP. V.
ex parentibus nobilibus, & qui in Syria inter militares maximè illuſtres eſſet. Mater eius cùm filiam primo partu edidiſſet, ſecundo hunc loco enixa eſt. Cùm autem, emenſis infantiæ rudimẽtis, ad pueritiæ perueniſſet annos, & magna ingenij præ ſe ferret indicia, literarũ ſtudiis traditus eſt, inſecutúſque ardenter diſciplinas liberales iam tunc ſe ad ſanctarum ſcripturarum
D miniſterium comparabat. Inde cùm octauum decimum ageret ætatis annum, oratoriæ operam dans, adoleſcentiæ lubricum perpetua exercitatione declinauit. Vbi verò virilem induerat ſenſum, ſanctarum literarum amore correptus eſt. Regebat autem per id temporis Antiochenam Eccleſiam vir totius ſanctitatis Meletius confeſſor, Armenius genere. Is cùm adoleſcentis indolem ſolers explorator intenderet, ad ſe aſcitum ſecum iugiter eſſe permiſit, ſibiq; familiariter adhærere. Amabat enim cordis illius pulchritudinem, propheticis oculis præuidens, quorſum indoles tãta eſſet euaſura. Cùm verò aſſidentem ſibi fide, ſacriſq; dogmatibus diligẽter inſtrueret, poſt triennium fermè lauacri regeneratione mundatum, lecto-

A rem ordinauit. Verùm, ſtimulante conſcientia, ne contentus eſſet laboribus ciuitatis, in ipſo iuuentutis flore, ſenſu planè integro, vicinos occupat montes, ibique congreſſus ſeni cuidam Syro, continentiæ in primis ſtudioſo, ſeſe illi ſocium dedit, imitatus vita continentiam, duritiámque propoſiti. Manſit autem apud illum annos quatuor, incentiua naturalis ardoris diuinarum literarum ſtudiis ſuperans. Vbi verò motus omnes iuuenilis ætatis non tam labore, quàm ratione ſuperauit, deſiderio deliteſcendi, ſolus remotiorem eremum petiit, illicq; ſpeluncæ incluſus biennium fermè peregit. Quo in tempore iugiter fermè ſine ſomno perſiſtens, ſcripturas ſanctas penitus edidicit, earúmque perpetua meditatione ignorantiam à ſe longè fugauit. B Verùm cùm toto biennio nunquam cubuiſſet, non nocte, non die, ſubiectas ventri partes omnino mortificat, frigore virtutes renum feriente. Quod ille vbi animaduerteret, eccleſiaſticum rurſus occupat portum. Id autem diuina prouidentia factum ſcimus, quæ hunc ad eccleſię vtilitatem ab exercitatione immodica infirmitatis occaſionibus repellit, vt impeditus ægritudine ſpeluncis renunciare cogeretur. Hinc iam à Meletio Diaconus ordinatus, quinque annis venerandis miniſtrat altaribus. Sed cùm doctrinę illius gratia cunctis innotuiſſet, populique fideles vitæ illius continentia, veluti ſale, condirentur, Presbiter à ſanctæ memoriæ Flauiano Epiſcopo conſecratur inuitus licèt, ac multum renitens. Notatur id ex his libris, quos de ſacerdotio adhuc ſolitarius ſcripſit. C Permanſit autem bis ſenis annis in officio presbyterij, Antiochenam Eccleſiam vitę munditia illuſtrans, partim vndis ſpiritus recreans. Agebat Epiſcopi vices in prædicatione verbi Dei, omniúmq; corda mirabili facũdia, ſcripturarum dulcedine ornata, ad ſe rapiebat. Quàm multos, quàm pulchros, quàm neceſſarios, plenóſque vtilitatis tractatus ediderit, quis referre ſufficiat? Sed omitto iſta, tuóque, Theodore, iudicio examinanda relinquo. Neque enim ſunt, aut eſſe poſſunt obſcura, quæ ſcripſit. THEOD. Mirabilis planè gratia viri in docendo fuit, atque ex his quæ ad manus noſtras peruenire potuerunt, magna ipſius excellentia noſcitur. Sed perge quæſo, ſeriémque narrationis exequere. PAL. Dum hæc agerentur, & Chriſto gubernante, proſpero curſu cuncta ſuccederent, D moritur Beatus Nectarius, Conſtantinopolitanæ ſedis Epiſcopus. Hinc iam plerique ſponte cõcurrunt, Eccleſiæ præfici cupientes, viri planè non digni, ſacerdotalis quidem ordinis, ſed nihil habentes dignum ſacerdotio. Qui, dum meritis diffidunt ſuis, Pontificis ſolium electione fidelium deſperantes poſſe adipiſci, partim palatij obſeruant fores, alij munera potentibus tribuunt, alij populis genu poſito ſupplicãt. Ad hæc plebs fidelis indignans, regem pia intentione ſollicitat, paſtorem peritum ſibi dari ſuppliciter poſtulans. Agebat in rebus Eutropius ſpado, præfectus cubiculi regij. Cupiens igitur Ioannem Præſulẽ fieri, cuius illi virtus erat notiſſima, cuiúſque tunc periculum fecerat, cùm in cauſa regia interiora penetraſſet orientis, ſuadet Imperatori, ſcribat vt ad Antiochię Comitem, mandans, vt abſque ſtrepitu vllo & perturbatione Antiochenæ ciuitatis mitteret Ioannem. Acceptis litteris, Comes mandatum ita exequitur. Rogat Ioannem, vt ſecum extra vrbem pergat vſque ad Martyria, prope portam, quæ Romana appellatur, impoſitúmque rhedæ publicæ, miſſo eunucho vnà, & magiſtro militum, tradit. Adductus hoc modo, Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ ordinatur Epiſcopus. Initio igitur Theophilus, Alexandrinus Epiſcopus, ipſius conſtantiam, irreprehenſibilémque fiduciam intuens, ordinationem eius impedire conatus eſt. Ex ipſo quippe aſpectu callet interiorem hominis voluntatem, ſententiámque dignoſcere. TH. Suſtine quæſo, pater, B dum te interrogo. PALLAD. Tu verò interroga quæ vis. THEOD. Et ſi eiuſmodi Theophilus eſt, tantóque viget acumine, quomodo non præuidit fore, vt, pulſo illo, orbem perturbaret vniuerſum? PALLAD. Non iſtuc mirare fili. Nam & Dæmones, cùm aduentum Chriſti non ignoraſſent, neſcierunt tamen futurum, vt vnà credentium illi inſufflatione ligarentur. THEOD. Vbinam illi Saluatoris aduentum cognouerunt? PALLAD. Cùm clamarent, Scimus te, quis es, Sanctus Dei. Quid veniſti ante tempus torquere nos? Vides, vt illi præſcierunt, non modò quòd ſanctus, verùm etiam quòd iudex eſſet. Quid autem de dæmonibus loquar? Infelicia ſcorta ex ipſo oculorum motu pudicos agnoſcunt, ac fugiunt viros, non ſecus, atque infirmus oculus ſolis C iubar, & vultur vnguentum. Vnde verò peccantibus execrationi pietas eſt, ſi ipſam minimè nouerunt? Ita & Theophilus ex quo id quod erat, infirmis oculis ſuis gratum non inuenit in Ioannis aſpectu, coniectura, non veritate ſcientiæ, quod erat ſibi contrarium, comprehendit. THEOD. Mirificè reſpondiſti, Pater. Sed cur ille quæſo ordinationi reluctatus eſt? PALLAD. Mos ſibi fuit bonos ac ſenſatos viros non ordinare, ſed duntaxat, qui defectu aliquo inſignes eſſent, vt omnes veluti inſipientes obtineret. Maluit enim ſuperare ſtolidos, quàm ſapientibus accommodare aurem. A ſalutari tamen prouidentia, vellet, nollet, ſuperatus eſt. Ordinatus itaque Ioannes, paſtoris officiũ diligenter exequitur, rationali fiſtula exD perimẽtum ouiũ facere aggreſſus. Raro autem, ſed tamen neceſſariò virga correptionis vtens, ſermonem exacuit aduerſus fictam, non fraternam, vt eam appellant, ſed planè fœdam, atque inhoneſtam vitam eorum ſacerdotum, qui mulieres, quas ſubintroductas vocant, ſecum habere vellent. Aſſerens, comparatione mali, tolerabiliores eſſe lenones. Illi enim longè à medicinæ taberna ſeparati, ſeorſum habent, qui ſua ſponte infirmi eſſe delegerunt. Hi autem intra ſalutis officinam habitantes, ſanos ad morbum euocant. Hinc iam pars impia cleri eo preſſa morbo, eáque febre correpta, ægrè ferebat. Hac ergo peſte propalata & curata, orationis iacula intorquet contra iniuſtitiam, acrémque malorum cupiditatem euertit, ac deſtruit, vt iuſtitiæ ædificium conſtruat. Id quippe

Epiſcopi electio.

Lucæ. 4.

A ſapientis architecti proprium eſt, prius mendacij diruere molem, poſtea fundamentum iacere veritatis, ita & Propheta dicente: Conſtitui te ſuper gentes, & regna, vt euellas, & plantes, & deſtruas, & ædifices. (Hier. 1.) Illud quidem agricolæ, hoc autem congruit architecto. Ex hoc rurſus offenditur pars obſeruantium ſacculos. Poſt hæc victum quoque caſtigat cleri diligenter, orans, & exhortans, vt contenti ſtipendiis ſuis, nidores diuitum non ſequerentur, ne fumum huiuſce inſequentes libidinis flammæ traderentur, aſſentatorũ ac paraſitorum inſtituto viuentes. Hinc lurcones plurimi pulſati atque irritati authoribus calumniæ ſe coniungunt. Poſt hæc diſpenſatoris eccleſiaſtici ſcripta relegens, inutileſque eccleſiæ ſumptus deprehendens, amputari hos protinus iubet. Acceſſit & ad ſolennes Epiſcopi ſumptus inſpiciendos, B inueniénſque immodicam profuſionem, transferri hanc magnificentiam ad infirmorum ſolatia præcipit. Et cùm ſupereſſent pecuniæ, noua quoque infirmorum receptacula conſtruit præficiens his duos ex ſacerdotum numero religionis ſummæ viros, & medicos, & coquos, & miniſtros, qui ſine vxoribus eſſent, eis ad obſequium ſtatuens, vt aduentantes hoſpites, morbo deprehenſi, & eo maximè, qui Sacer appellatur, curarentur, & ob ipſum bonum, & pro gloria Redemptoris. (Noſodochio præfecti ſacerdotes.) Dehinc viduarum aduocat agmen, ſolertè explorans, quæ non rectè conuerſarentur inter illas, inueniénſque nonnullas carni deditas, admonebat, vt aut ieiuniis ſtuderent, balneiſque & exquiſitis abſtinerent veſtimentis: aut repetere maturatò con- C nubia, ne diuina lex & nomen Domini per illarum intemperantiam blaſphemaretur. Ad hæc fideles quoſque Laïcos hortabatur, vigiliis nocturnis in eccleſia inſiſtere, vxores autem horum domi manere, interdiu orantes, ideo quòd viris die ocium non eſſet. Hæc omnia quoſque negligentiores de clero contriſtabant, totis noctibus dormire conſuetos. Poſt hæc autem aduerſus diuites linguæ exacuens gladium, animi puſtulas ſcindere aggreditur, faſtum eos turgidum ponere admonens, & hominibus cæteris ſe exiſtimare pares, iuxta illud Apoſtoli ad Timotheum: Diuitibus huius ſeculi præcipe, non altum ſapere, neque ſperare in incerto diuitiarum. Dum hæc itaque geruntur, Eccleſia quotidie in melius proficiente, & ciuitate omni mirificè ad religionis ſtudium conuerſa, a- D nimabúſque fidelium pudicitia, & pſalmorum cantu exultantibus, non tulit bonorum inimicus Dæmon eos per Ioannis doctrinam eripi ſibi, quos dudum tenuerat captiuos, vt erant, qui Circo, & Arenæ, ac Theatro eatenus dediti omiſſa diaboli ſcena, ad Saluatoris currebant ouile, attracti amore dulcis

Cap. vi. fiſtulæ paſtoris eximij. Ex hoc iam mercenariorum, non planè paſtorum, animas occupat liuor, quos paſtoris induſtrij collatio reddebat obſcuros. Quam ideo vincere non valentes, quia profligatorem inuidiæ, Dominum non inuocabant, aduerſum Ioannem calumnias ſtruunt, ſermones ipſius quoſdam aſſumentes, & vt dictos in probrum Regi-

A næ, & quorundam de aula Regis, inuidioſè diuulgantes. Per id autem temporis contigit, vt Acacius Epiſcopus Beroæ adueniens honeſto, vt dicebat, careret diuerſorio. Qua ex re indignatus ira excandeſcebat, quaſi fuiſſet à Ioanne contemptus. Victus autem cogitationibus improbis, ex abundantia cordis, verbum plenum ſtultitiæ protulit, dignum ipſius animo, præſentibus quibuſdam Ioannis clericis, dicens: Ego ipſi ollam condio. Ex eo Seueriano coniunctus, & Antiocho, & Iſaac Syrulo circunforaneo, falſorum monachorum duci, qui tempus omne contriuerat in maledictis, linguam ſemper aduerſus Epiſcopos inſtruens, tractans quo pacto aduerſus Ioannem, imò contra Dominum Saluatorem, ſeſe armare queant. Mittunt primùm Antiochiam, adoleſcentiæ illius crimina ſtudioſè inquirentes. Vbi B autem defecerunt ſcrutãtes ſcrutationes, nihilq; inuenerunt, quo illius fucarent gloriam, Alexandriam ad Theophilum mittunt, cuius nouerant verſatile ingenium, ad huiuſmodi ſapienter viciſſim machinanda. Is poſtquam literas iuxta cor ſuum legit, oblatam ſibi malignandi materiam amplexus perlibenter, horrido ſilentio ſcrutabatur, inquirens occaſionem aliquam, vel leuem contra Ioannem. Theod. Cohibe pauliſper orationis impetum, Pater, vt antequam obliuio ſubrepat, eloquar tibi cauſam, quæ ex Alexandria ad nos vſque manauit. Aiunt enim quòd depoſitos à Theophilo clericos Ioãnes ad communionem ſuſceperit, ac per id illum contriſtauit, quod non oportuit fieri, ortáque ob id ſimultate, contra Ioannem ille inſur- C rexit. Pallad. Vt demus vera eſſe, quæ ſermo iactauit, éſtne Epiſcopi, malum malo curare? Et vbinam euangelicum illud eſt, quod ait; Sol non occidat ſuper iracundiam veſtram? (Epheſ. 4.) Vbi item Apoſtolicum illud: Vince in bono malum? (Rom. 12.) Vbi Propheticum quoque elogium: Si reddidi retribuentibus mihi mala? (Pſal. 5.) Quanto erat rectius, coram religioſis Epiſcopis illum inſimulare, & ita verſare. Frater Ioannes, cur hoc, atque hoc feciſti? vt Ioannes reſpondere poſſet, ſe iſtud ignoraſſe. Theod. Verum dicis, ſi quid fuiſſet in illo bonæ voluntatis, & non, vt iræ ſuæ ſatisfaceret, obtenderet clericorum cauſam. Pallad. Per timorem Dei, qui timoribus cæteris dominatur, & præualet, non tibi aliter, quàm ſe habet res, de D his, quos modò memoraſti, clericis loquar. Iſidorus quidam Presbyter à beato Athanaſio, magno illo viro, ordinatus, octogeſimum agẽs ætatis annum, quem nouerunt Romanorum plurimi, Eccleſiaſticorum enim negociorum gratia ad hanc vrbem venit, dum eſſet peregrinorum Alexandriæ ſuſceptor: noſti & ipſe virum, quando cum Acacio profectus, Flauiani ad Theophilum communionem detulit, quæ viginti annis ſegregata fuerat, beati Euagrij gratia, qui multa certamina in laboribus Eccleſiaſticis pertulit. Huic itaq; Iſidoro vidua quędam ex principalibus ciuitatis mille aureos dedit, adiurans eũ ante altare venerandũ, coemptis vt veſtibus pauperculas Alexandriæ mulieres indueret, ignorante Theophilo, ne, ſi ſciret, acceptos

lapidibus emendis impenderet, quædam enim ædificandi rabies, Pharaonis inſtar, illum obſedit, minimè eccleſiæ neceſſaria. Verùm iſta miſſa facio: quòd autem de Iſidoro magis vrget, attende. Acceptam pecuniam Iſidorus pauperibus impēdit, ac viduis. Hoc comperto, Theophilus (nihil enim ipſum latebat ex his, quæ vbique aut gererentur, aut dicerentur, quòd haberet rerum atque operum exploratores, ne aliter dicam) Iſidorum aduocat perturbatus modicè, & , an ita ſe res habeat, ſciſcitatur. Nihil ille cunctatus, rei ſeriem pandit. Quod ille audiens, habitum mutat, & qui antè paululum modeſtus ac mitis interrogando videbatur, paulò poſt intumuit totus, Iſidori accepto reſponſo, effigiémque mutauit. Ac parumper ſe intra ſilentium continens, veluti canis clàm impetitus, poſt duos menſes cõgregatis Sacerdotibus, Iſidoróque præſente chartulam profert, hanc, inquiens, Iſidore, contra te accepi, iam decimus octauus annus euolutus eſt. Et quoniam occupatus fui, rem interim obliuioni tradideram. Nunc verò cùm alias requirerem chartas, inueni hanc de te chartulam diu latitantem. Quid ergo ad eam reſpondes? Continebat autem illa Sodomorum crimen. Ad hæc Iſidorus reſpondit, Theophilo: Concedamus verum eſſe, quòd & chartulam accepiſti, & memoria excidit, non fuit, qui libellum dedit, euocandus? Ad hæc Theophilus: At puer non aderat, nauigabat enim. Et Iſidorus: Non aderat tunc, vt dicis, Epiſcope. Poſt nauigationem non aderat? Secundo anno non aderat? non tertio? Et nunc, ſi adeſt, adſtare hominem iube. Theophilus cùm ipſa veritatis euidentia vinceretur, in diem alteram iudicium differt, deprecatúſque adoleſcentulum quendam, promiſſionibus multis ad accuſandum Iſidorum inſtruit, datis illi, vt aiunt, aureis quindecim. Ille hæc omnia retulit matri. Mater id minimè probauit, partim integritate iudicij, partim legum metu diſſuaſa. Cogitánſque, ne fortè calumniam paſſus Iſidorus ad Principem iudicem prouocaret, accedens omnem ſcenam pandit Iſidoro, aureos quoque illi oſtendens, quos à Theophili ſorore, mercedis nomine, contra inſontem accepiſſe dicebat. Quæ cùm ob alia plurima, tum ob hoc præcipuè dignas perſoluit pœnas, mortua, cùm illi mamillas medicus curandi cauſa ferro tentaret. Ad hæc Iſidorus manſit domi, Dominum deprecans. Adoleſcens verò, hinc leges metuens, inde Theophilum magis irritandum non ignorans, ad vtilem recurrit eccleſiæ murum, venerandáque apprehendit altaria. Ita Theophilus muto iudicio Iſidorum eccleſia eliminat, grauia illum deliquiſſe pronuncians, honeſtámque faciem iniuſtitiæ imponens. Ad hæc veritus Iſidorus, ne fortè grauiore indignatione concitatus, ſaluti quoque ſuæ Theophilus inſidiaretur (& iſta enim, vt aiunt, moliri conſueuit) curſu rapido contendit ad Nitriæ montem, repetens monaſticum ordinem, in quo iuuenis fuerat nutritus, ibíque intra cellulam reſidens orabat, patientiſſimum Dominum interpellans. Interea Theophilus ſibi conſcius, quàm indecenter egiſſet, incertámque victoriam ſuſpectam habens, litteras ad vicinos Epiſcopos mittit, mandans, quoſdam de monte ex primoribus abiici, atque interiore eremo monachos pelli. Qui vnà cum ſenioribus deſcendentes Alexandriam, orabant Theophilum, vt diceret, quam ob cauſam damnati abiectíque fuiſſent. Ille ſanguineos contorquens oculos, limis, & tauri in morem illos intendebat, aliquando tumenti ore, aliquando in pallorem verſo, interdum præ intemperata iracundia carneo, & pleniore, monſtri varij in morem inſaniens: Hammonij æqualis ſui ceruicibus torquem innectit ferreum propriis manibus, maxilláſque illius crebris ictibus pulſans, & intenſis digitis nares impetens, atque cruentans, ac voce fremebundus, & minitans, Hæretice, aiebat, anathematiza Origenem, cùm aduerſus Origenem nihil eſſet propoſitum, ſolúmque intercederet Iſidori odium. Huiuſmodi quippe furores qui ſunt, canum inſtar, cæca gignunt & opera, & verba. Sic itaque cruenti abſque reſponſo vllo ad ſuas reuerſi cellulas propoſitæ auſteritati vitæ inſiſtebant, ingenium exacuentes diſciplina, per quam ſalus proculdubio prouenit, eo ipſo minus illius veſaniam curantes, quòd nihil ſibi mali eſſent conſcij.

CAP. VII.

Non quieuit ſic quoque Theophilus, ſed vicinos Epiſcopos euocans, concilium conflat aduerſus monachos. Cúmque illos neque vocaſſet ad reſpondendum pro ſe, neque fuiſſet allocutus, tres ex illis viros præcipuos damnat, veritus ſimul contra multitudinem ferre ſentẽtiam, dogmatum peruerſitatem illis impingens. Quóſque antea ſæpe, pluſquàm Epiſcopos, honorauerat, vt magiſtros, vitæ merito, & doctrinæ, ætatíſque ratione, eos veritus non eſt appellare Magos, quòd Iſidoro affecti viderentur. Vbi verò illos monte fugauit, comparat homunculos quinque, nunquam in cœtu ſeniorum eremi viſos, qui (piget dicere) neque foribus Eccleſiæ præfici meruiſſent. Ex his vnum Epiſcopum ordinat, oppidulo cuidam, cùm ciuitas nulla ſupereſſet, Pontificem ſtatuens. Paſſim enim, & huiuſmodi nouitates præſumebat, ſeipſum. Moſen alium nominans, alium verò Presbyterum, reliquos tres Diaconos ordinat. Non enim erant Ægyptij, ſed variis ex locis aduenerant. Erat vnus ex eis Libycus, alius Alexandrinus, alius Pharanites: idcirco & facilè illius vanitati conſenſerunt. Eos monet aduerſus tres illos ſeniores libellos dare calumniæ, quos tamen ipſe texuerat. Hoc enim ſolum illi ex ſe intulerunt, quòd ſe ſubſcripſere. Poſt hæc ſumptis ab eis in conſpectu eccleſiæ libellis, ingreditur ad Auguſtalem, & contra illos ex perſona propria proponit accuſationem Ægyptiæ diœceſis Pontifex, qui & libellos calumniæ conſcripſerat, orátque, vt militari manu viri illi tota Ægypto pellerentur. Sumpto igitur milite, vnà & præcepto, multitudinem eorum coëgit, qui facilè contra dignitates inſurgerent, noctúq; repentè monaſteria inuadit, cùm ante pueros, qui ſecũ erant, vino multo perluiſſet. Ac primum quidem Dioſcorum ſanctũ illo-

rum fratrum montis Epiſcopum, throno deponi iubet, trahique à ſeruis Æthiopibus, & ipſis fermè necdum baptizatis, auferens parochiam, quam iam tunc ab aduentu CHRISTI Dioſcori ciuitas ſemper habuerat. Poſtea prædatur montem, parua quælibet monachorum pueris inter ſe partienda permittens. Expilatiſque cellulis, tres illos ſollicita indagatione perquirit, quos in puteum ſubmiſerant, imponẽtes ori putei cyathum. Non inuentis illis, incendit eorum cellulas ſtipula, vnà cum libris intus reconditis, ſingularis meriti, ac pretij, & puerulo vno, ſicut, qui viderunt, atteſtati ſunt, & ſacramentorum ſignis. Hunc igitur in modum irrationabili ſopita ira, Alexandriam rediit, fugæ locum ſanctis illis viris tribuens. Qui ſumptis continuò melotis ſuis in Palæſtinã concedentes, Æliam occupant. Secuti ſunt illos cum Presbyteris, ac Diaconis montis trecenti monachi, virtute præcipui: alij verò per varia loca diſperſi ſunt. Non tulit horum cõſilium tortuoſus Coluber. Mouet rurſus contra illos Theophili zelum. Qui ſuccẽſus iracundia, literas ad Palæſtinæ ſcribit Epiſcopos, dicens: Non oportebat quidem, vt præter ſententiam meam hos in veſtris vrbibus ſuſciperetis. Quia verò per ignorantiam feciſtis, ignoſco vobis. De cætero igitur curate ne ipſos, neq; in eccleſiaſticum, neque in priuatum aliquem locum admittatis, non modò dicens, verùm etiam præ timoris magnitudine Deum ſe eſſe putãs. Ingenti illi neceſſitate loca in dies mutare compulſi, tandem Regiam ad vrbẽ peruenerunt, in qua diuina manu ad curam indigentium Ioannes ordinatus Epiſcopus: procumbentéſque ad eius genua, orabant, vt opem ferret animabus calumniam paſſis, atque vaſtatis horum ſtudio, qui hoc potius, quàm benefacere, conſueuiſſent. Stetit Ioannes, vt vidit quinquaginta electorum hominum canitiem venerandam, ſacris ſudoribus infectam, compunctúſq; , iuxta Ioſeph, pro fraternitatis ſtudio in lachrymas ſoluitur, percontatus ab eis quiſnã aper de ſylua, aut ſingularis fera, huic fœcũdiſſimæ ac lætiſſimæ viti inuidiſſet. Ad hæc illi, Sede, inquiunt, Pater, nóſq; non vtcunque vulneratos Theophili Papæ veſania curare ſtude, ſi tamen valueris noſtrorum tumoribus vulnerum obducere cicatrices. Nam ſi ipſe quoque nos deſpicis, aut reuerentia, aut metu Theophili, iuxta Epiſcopos reliquos, nihil iam ſupereſt nobis, niſi vt profecti ad Imperatorem, ipſius opera peſſima ad iniuriam Eccleſiæ publicemus. Itaque ſi opinionis eccleſiaſticæ tibi cura eſt, perſuade illi, vt nobis permittat in Ægypto remorari. Nihil enim peccauimus, neque in Dei leges, neque in illũ ipſum. His Ioannes auditis, ratus facilè Theophili aduerſus illos iram in gratiam transferre poſſe, libenter hoc negotium ſumit. Admonénſque viros vt aduentus ſui cauſam ſilentio tegerent, donec ipſe ad Theophilum ſcriberet, & manſiones illis in Eccleſia, quæ Anaſtaſia dicitur, ad requiem tribuens, ipſe quidem neceſſaria victui non ſuppeditabat, ſed eis religioſæ mulieres miniſtrabant, ipſis quoque ex opere manuum neceſſitates ſuas ex parte ſupplentibus. Contigit etiam per idem tempus Theophili clericos in ea vrbe eſſe, ma-

A giſtratuum, qui ad Ægypti prouinciam mittendi erant, beneuolentiam Theophilo comparantes in eorum perniciem, qui illi aduerſati eſſent. His itaque Ioannes euocatis, interrogat, an pręſentes monachos noſſent. Illi verum teſtimonium perhibuere viris, dicentes, ſe & viros noſſe, & magnam illos iniuriam perpeſſos eſſe. Si placet, inquiunt, Domine, ſpiritualis communionis nondum illis cõſortium trade, ne Papam contriſtes: cæterùm in alijs omnia in eos officia humanitatis exerce. Id enim tibi Epiſcopo conuenit. Ita illos Ioannes ad communionem minimè admiſit. Scripſit autem Theophilo ſupplicans, & hanc ſibi, vt filio, ac fratri, poſtulãs gratiam, vt viros illos pacificè ad ſe reuocaret. Ad hæc Theophilus gratiam quidem Ioanni denegauit, miſitque quoſdam ad huiuſmodi certamina

B exercitatos, de quibus ſuperius diximus, libellos vt porrigerent, admonens quos more ſolito ipſe dictauerat, aptum quidem, & expreſſum mendacium continentes, variis calumniis opertum, & adumbratum. Et cùm non poſſet illorum vitæ derogare, facit, vt intra Palatium quaſi Magi digito notarentur. Monachi vbi aduerterunt ſe nihil profeciſſe, verùm & in maioris iræ præcipitium illum declinaſſe, pleroſque in dignitatibus conſtitutos adducunt ſecũ, omnéſque anathematizantes hæreſim, libellos Ioanni tradunt, in quibus viri iam tyrannidem notant, quibuſdam capitulis adiectis, quæ referre corã infirmioribus piget, & pudet, ne & ab ipſius fidei eos liminibus arceam. Mihi certè ea recitanti perfectior quidẽ fides fortaſſis haberetur.

C Rurſus & per ſeipſum, & per Epiſcopos alios Ioannes hortatur viros, vt ab huiuſmodi accuſatione deſiſterent, Theophilo iterum ſcribens, In tantum mœroris impulſi ſunt viri iſti, vt te, datis etiam libellis, accuſent. Iam, quid tibi videtur, reſcribe. Non enim me audiunt, vt hac intentione diſcedant. Ad hæc Theophilus maiore inflammatus ira, monachorum fratrẽ Dioſcorum Epiſcopum, qui in eccleſiaſticis rebus conſenuerat, ab ipſa Eccleſia prohibet, Epiſcopo Ioanni ita ſcribens.

ARBITROR te non ignorare, quid præcipiant Niceni cõcilij Canones, ſancientes, Epiſcopum non iudicare cauſam citra terminos ſuos. Si autem ignoras, diſce, & libellos contra me ſuſcipere deſine. Nam & ſi iu-

D dicari me opus ſit, ab Ægyptijs magis, quàm abs te id fieri oportet, qui ſeptuaginta quinque dierum itinere à nobis ſeparatus es. Accepta Ioannes Epiſtola, & lecta, eam quidem ſeruauit ſibi: Monachis verò vtriuſque partis ea dixit, quæ ad pacem ſunt. Audientes vtræque partes exaſperatæ ſunt: illa quidem, quod quaſi vi tyrannidis preſſa videretur: hæc autem quòd abſque Theophilo pacem inire non præſumerent, cuius iuſſu libellos dederant calumniæ plenos. Ita Ioannes eos allocutus ab ſe dimiſit, atque ab animo amouit ſuo. Profecti dehinc monachi partis violatæ, libellos multorum verſuum ſcribunt, monachos quidem accuſantes calumniæ: Theophilo verò impingentes, ne aliter dicam, quæ Theophili erant, talia, & tanta, qualia, & quanta quiſque nouit. Auguſtiſque primùm

CAP. VIII.

congreſſi,

congreſſi, Reginam deinde adeunt in Eccleſia ſancti Ioannis, orantes, vt aduerſantium monachorum libelli contra ſe apud Præfectos vrbis examinerentur, tum vt Theophilus, vel inuitus adductus, Ioannis iudicio ſubiiceretur, tum demum, vt Theophili monachi, aut probarent crimina, quæ ſanctis ſenioribus obiecerant, aut pœnæ talionis ſubderentur. Sic itaque Alexandriam Elaphius, qui modò eſt, à Principibus mittitur, vt Theophilum ducat. Sententiam reliquam Præfecti exequuntur. Cùm verò ventilaretur cauſa, reis deprehenſis, inſtabant leges, gladium ad vindictam exerentes. Infœlices autem illi metuentes, omnia in Theophilum referunt, qui illos subornaſſet, libellóſque calumniæ dictaſſet. Ita rationis ordo illos carceri mancipat, vſque ad Theophili aduentum reſeruandos. Ex his alij moriuntur in cuſtodia, diutius remorante Theophilo: alij poſt ipſius aduentum (pecuniis enim iudicum ſeueritatem emollierat) Proconeſſum ire in exilium iuſſi. Ita calumniæ rei à legibus damnati ſunt. Appulit vel ſecundo Theophilus aſtans veluti Thebanus fimo oneratus eis, quos ex Ægypto, & India ipſa conduxerat, & pro fœtida inuidia flagrantiam ſpirans, Conſtantinopolim ingreditur ſexta hora quinta Sabbati, à nautico detentans agmine, fœdam referens gloriam, de qua dicit Apoſtolus, Quorum gloria in confuſione eorum ſubinferens, qui terrena ſapiunt. (Phil. 3.) Hoſpitatúrque non in tabernaculis iuſtorum, Eccleſiæ fugitans, oblitúſque Dauidici illius, Elegi abiectus eſſe in domo Dei mei magis, quàm habitare in tabernaculis peccatorum. (Psal. 83.) Sed profectò arcebat hunc Eccleſia conſcientia crudelis. Remoratus illic tres hebdomadas dierum, neque Epiſcopo Ioanni congreſſus eſt, vt ſolent Epiſcopi, neq; omnino propinquauit Eccleſiæ, ſed perſtitit certans nocte, atque die, nouúmque odium veteri copulans, vt Epiſcopum Ioannem non modò Eccleſia pelleret, ſed vita ipſa quoque priuaret, partim profuſione auri contra veritatem ſuperſtitionem potentium redimens, partim lautioribus epulis gulæ deditos quoſque ſub iugum mittens, partim aſſentatione, & ſpe maioris dignitatis fallaces ex clericis quoſlibet inducens. Hos igitur omnes abſque funiculo voluptatibus vinciens, veluti planus quiſpiam Dæmon, animarum excantato iudicio, ad ſcenæ miniſterium perſonam Dæmoniacam inquirebat, quam etiam eſt aſſecutus. Pulſi à Ioanne fuerant duo, & pro ſceleribus ſuis ſeparati ab Eccleſia. Horum ille abuſus leuitate, hortatur, vt aduerſus Ioannem libellos darent, pollicitus eos reſtituere in miniſterij ſui locum, (Erant autem hęc illorum ſcelera, alterius quidem homicidium, alterius verò adulterium) quod & fecit. Eos enim poſt Ioannis exilium locis reſtituit ſuis, datis ſcilicet libellis, quos ipſe ille dictauerat, nihil veri continentes, præter id ſolum, quod monere ille conſueuerat, vt poſt communionem, aut aquam, aut paſtillum deguſtarent, ne contra voluntatem vnà cum ſaliua, ſiue pituita, quicquam ſacramenti excrea-

A rent, ipſe prius id faciens, religionémque piè ſentientibus augens. Cùm verò libellos ſuſcepiſſet, conuerſatur apud Eugraphiam vnà cum Seueriano, & Antiocho, & Acacio, ac reliquis Ioanni propter eius caſtiſſima monita infenſis. Mos enim erat illi, iuxta Paulum, publicè, & per domos honeſtatem edocere, & eas huiuſmodi maximè verborum caſtigatione compeſcere, quæ cùm iam anus per ætatem eſſent, iuuenes tamen apparere vellent. Quid inquiens cogitis corpus rurſum iuueneſcere, cincinnos in fronte ferentes, inſtar meretricum, ad deceptionem intuentium, & congredientium vobis, idque cùm ſitis viduæ? Congregati autem requirebát, quo pacto iudicium inchoarent. Vnus verò ex aſſiſtentibus monuit, porrectis vt libellis Impe-

B ratori, ipſum etiam inuitum ad concilium traherent. Factum eſt igitur hoc, ſicuti ſub Iudæis quondam, auro illis per omnia ſuffragante. Eramus cum Ioanne quadraginta Epiſcopi, tunc in Epiſcopatus triclinio ſedentes, admirantéſque quomodo, qui ſolus venire iuſſus erat, ac pro nefariis reſpondere criminibus, tot ſociatus Epiſcopis venerat, quo item modo ſententias Principum immutarat, & complures de clero peruerterat. Sic autem ſermocinantibus nobis, afflatus Spiritu ſancto Ioannes repente omnibus ait, Orate fratres, ac, ſi quidem diligitis Chriſtum, mei gratia ſuam nullus Eccleſiam deſerat. Ego enim iam delibor, & tempus reſolutionis meæ inſtat, iuxta ſententiam Pauli. Multas, vt video, preſſuras primum patiar, (2.Tim.4.)

C atque ita demum excedam è vita. Scio enim verſutiam Sathanæ, quod iam non ferat ſe meis quotidie ſermonibus laceſſiri. Atque ita demum mihi præſtate miſerationis affectum, vt in orationibus veſtris memineritis mei. Mœrore igitur ineffabili detenti, alij quidem effundebamus maximam vim lachrymarum: alij verò concilio egrediebantur, oculos eius, ſacrúmque caput, vnà & os illud precioſum ac beatiſſimum exoſculantes, neque ſe à fletu & ſingultibus continere valentes. Hortatus redire ad conſeſſum, huc atque illuc vagantes in morem apum, circùm alueare crebro murmure perſtrepentium, Sedete, inquit, Fratres, & flere deſinite, ne me amplius affligatis: mihi enim viuere Chriſtus eſt, & mori lucrum. (Phil. 1.) (Iam enim fama vulgauerat, ob

D fiduciæ illius magnitudinem, capite truncandum eſſe) Et, ſi tenetis, ait, memoria, reminiſcimini quomodo ſemper dixerim vobis: Via eſt vita præſens, cuius & triſtia, & læta pertranſeunt. Nundinæ ſunt, quæ cernimus omnia, Vendidimus, emimus, modò diuertimus. Num Patriarchis meliores ſumus? Prophetíſque, & Apoſtolis antecellimus, vt immortalis hic nobis permaneat vita? Ad hæc ingemiſcés quidam ex præſentibus dixit: At vices lugemus noſtras, noſtrámque deſolationem, qui pupilli relinquimur, Eccleſiæ viduitatem, confuſionem legum, ambitionem non timentium Dominum, & gubernaculis Eccleſiæ ... importunè ingerentium, deſtitutos pauperes, deſertámque doctrinam. His ille auditis, indice dexteræ manus læuæ nodum ſæpius pulſans (conſueuerat enim

vir Dei, inter animi cúras, atque æſtus hoc facere) ita ſe alloquenti ait: Sufficit frater, noli plura proſequi. Verùm, vt dixi, veſtras Eccleſias non dimittatis. Neque enim à me doctrina Chriſti cœpit initium, neque item in me deſitura eſt. Nónne Moſes mortuus eſt? nunquid Ieſus inuentus poſt illum non eſt? Nónne Samuel obiit? nónne Dauid vnctus eſt? Exceſſit vita Hieremias? nónne reliquit Baruch? Aſſumptus eſt Helias? nónne prophetauit Heliſæus? Capite cæſus eſt Paulus? nónne poſt ſe dimiſit Timotheum, Titum, Apollo, & innumeros alios? His dictis, Eulyſius Apamiæ Bithyniæ Epiſcopus ait, Neceſſariò ſi Eccleſias tenuerimus, communicare cogemur, atque ſubſcribere. Ad hæc ſanctus Ioannes, communicate quidem ait, ne ſcindatis Eccleſiam, verùm nolite ſubſcribere. Nihil enim mihi conſcius ſum, propter quod deponi, aut deiici merear. Cùm inter eos iſta referuntur, nuntiati ſunt aſtare pro foribus hi, quos Theophilus miſerat. Iubet eos protinus ingredi: ingreſſis, cuius nam eſſent gradus, interrogat. Epiſcopos eſſe vbi didicit, orat, vt ſedentes, quam ob cauſam aduenerint, dicant. Illi autem, breue tantum habemus, inquiunt. Iubere illud legi. Quod ille vbi annuit, mandant Theophili puero vt legeret, & legit. Erat autem hic textus: Sancta Synodus ad quercum congregata (erat autem locus trans mare ſic vocatus, Ruffini ſuburbium, in quo illi conuenerant) Ioanni, neque addentes, id quod profectò erat, Epiſcopo (Solet enim fermè obcæcatus animus non ritè aſpicere, ſed ea volucre, & conſpicari, quæ paſſio dictat) Libellos contra te accepimus mala continentes innumera. Occurre igitur, Serapionem, & Tigrim Presbyteros aſſumens tecum, eſt enim illis opus. Erant autem qui miſſi ſunt ad eum Dioſcorus, & Paulus, & Libya, iuuenes admodum. Poſtquam lecta eſt pagina, contradicunt hi, qui cum Ioanne erant, Epiſcopi, ita Theophilo per Epiſcopos tres, Lupicinum, Demetrium, & Eulyſium, & Presbyteros duos, Germanum, & Seuerum reſcribentes: Noli Eccleſiæ negocia ſoluere, noli confundere ordinem, & ne ſcindas Eccleſiam, propter quam Chriſtus deſcendit ad terras. Quod ſi impatiens ſoluis Niceni concilij canones, cauſáſque citra terminos tuos cognoſcere vis, ipſe ad nos tranſi in bene inſtitutam ciuitatem, neque inſtar Cain Abel in campum prouoces, vt nos te primùm audiamus. Habemus enim contra te libellos capitum ſeptuaginta, apertas, atque nefarias actiones continentes. Pluréſque per Dei gratiam ſumus, quàm ſynodus tua, congregati, non ad euerſionem Eccleſiæ, ſed pacem. Nam tua quidem ſynodus triginta & ſex habet Epiſcopos ex vna prouincia, nos autem quadraginta ſumus ex prouinciis variis, in quibus & ſeptem ſunt Metropolitæ, & neceſſariò conuenit pauciores à pluribus ac præſtantioribus ſecundùm canones iudicari. Habemus enim & epiſtolam tuam, per quam admones coëpiſcopum noſtrum Ioannem, nec oportere citra terminos ſuos Epiſcopum iudi-

A care. Quocirca eccleſiaſticis obtemperans legibus, accuſatores tuos ora, vt à tua accuſatione deſiſtant. Ad hæc motus Ioannes, Epiſcopis ſuis ait, Vos quidem, quod videtur vobis, ſcribite: me autem conuenit ad ea, quæ mihi ſunt ſcripta, reſcribere. Sic itaque Theophilo mandauit, dicens: Ego, an aliquis dicere contra me quippiam poſſit, hactenus neſcio. Porrò ſi quis propoſuit contra me, vultíſque veniam, manifeſtos inimicos meos, quos mihi negligentia ſua fecit infeſtos, conuentu veſtro primum abiicite: neque iam de loco contendam, vbi me oporteat iudicari, & ſi id maximè in ciuitate fieri oportuit. Sunt autem, quos, vt ſuſpectos, renuo, Theophilus, quem & in Alexandria, & Lycia dixiſſe
B certum eſt, In comitatum proficiſcor, vt Ioannem deponam. Id ex eo verum probatur, quòd adueniens, neque congreſſus eſt mihi, neque communicauit. Qui ergo ante audientiam inimicus comprobatus eſt, quid poſt iudicium facturus putatur? Acacium itidem abiici poſtulo, qui dixit, Ego ipſi ollam condio. Quid autem de Seueriano, & Antiocho dicam, quorum facinora ſeculi quoque theatra canunt? Itaque ſi me reuera venire vultis, hos quatuor, ſi quidem iudices ſunt, conſilio pellite; ſin autem accuſatores, eos ad iudicium ſiſtite, vt ſciam, quo mihi ordine certandum ſit: vtrum quaſi contra aduerſarios, an aduerſus iudices ſtandum: omninóque non ſolum ad charitatem veſtram, verùm & ad omnem quoque vniuerſalem Synodum venire paratus
C ſum. Scitote igitur, quòd ſi millies miſeritis ad me, nullum aliud reſponſum à me reportabitis. Illis exeuntibus, notarius edictum habens Regium, per quod iuxta illorum poſtulata inuiti traherentur ad iudicium, ueſtigio ingreſſus vrgebat. Vbi notario reſponſum fuerat, nunciantur duo Ioannis Presbyteri, Eugenius quidam, qui factionis contra Epiſcopum Ioannem mercedem accepit Heradiæ Epiſcopatum, & Iſaac monachus, ne aliter dicam, ita nunciantes. Mandat tibi Synodus, vt tranſeas ad nos reſponſurus ad crimina. Contrà verò Ioannes per Epiſcopos alios ita reſpondit. Quánam, oro, conſequentia, quo ordine iudicatis, qui neque inimicos meos vultis abiicere, & me per Clericos meos acce-
D ſitis. Ad hæc illi, Epiſcopis captis, alterum cæciderunt, alium conſciderunt, alteri ferrum collo impoſuerunt, quod Sancto viro præparauerant, vt ita iniectus in nauim, ad loca mitteretur ignota, Dæmone illos, leonum inſtar, in ferociam excitante. Comperta illorum immani impudentia, Sanctus ſeipſum cohibuit. Fortiſſimi autem illi viri, contextis commẽtariolis, quæ aranearum telis infirmiora ad probationẽ erant, contra Sanctum ſententiam proferunt, cuius neq; faciem viderant, neque audierant vocem, die conficientes nequitiam, quam longè antè texuerant. Neque enim cohiberi poteſt diabolicus impetus, conſilij ſemper, ac morarum impatiens. Miſsáque relatio eſt ad Imperatorem ita exordiens. Quoniam accuſatus Ioannes quorundam criminum, conſciúſque ad ea di-

luenda occurrere noluit, huiuſmodi verò deponunt leges, id quod & paſſus eſt: continent autem libelli & læſæ maieſtatis crimen, iubeat hunc pietas veſtra expelli, vel inuitum, daturum tanti criminis pœnas. Nobis enim iſta non licet inquirere. O infœliciſſimi, quæ ſentitis, & facitis, ea erubeſcitis facere. Non Deum planè, ſed homines reueremini, ſiue metuitis. Erat autem id crimen, maledictum in Reginam, quam, vt illi detulerunt, Iezabel appellauerat. Atque boni illi viri ferro cædi Sanctum videre cupientes, ita detulere. Deus autem & eorum penitus inſitam nequitiam patefecit, & Principum corda molliuit, ſicuti Danieli dudum in Babylone contigerat. Illic enim leones in manſuetudinem conuerſi, homines verò effrænati ſunt, non parentes Prophetæ. Corrupitque Deus eos, qui poſt naturam efferati erant, his contra naturam in manſuetudinem verſis. In hunc modum Ioannes Eccleſia pellitur, miſſo ad id Comite cum auxilio militum, non ſecus, quàm ad Barbaricum prælium. Pulſus autem agellos ad Bithyniæ Prænetum occupat. Media verò tranſierat dies, cùm motum quendam fieri in ſuburbio contigit. Perterriti ex hoc, Ioannem miſſo notario reuocant, & proprio paucis pòſt diebus reſtituunt ſolio. Ita Theophilus, cum Epiſcopis Ægyptiis, ſalutem fugæ committit ſuam: quærebat enim eum ciuitas marinis vndis immergere. Poſt duos iterum menſes, à plaga inflicta modicè reſpirantes, ſecundò aduerſus Ioannem fremunt, initiúmque probabile minimè inuenientes, Alexandriam ad huiuſmodi rerum peritiſſimum ſophiſtam mittũt, ita ſuggerentes, Aut iterum veni dux noſter aduerſus Ioannem futurus, aut ſi hoc populi cauſa vereris, modum nobis aliquem ſuggere, ex quo ſumamus initium. Acceptis Theophilus literis, ipſe quidem venire noluit, ſciens, quo pacto effugiſſet. Miſit autem tres illos Epiſcopos, Paulum, & Pœmenem, & alium nuper ordinatum, mittens vnà & canones quoſdam, ab Arrianis contra beatiſſimum Athanaſium factos, quibus vtentes, Ioanni calumnias ſtruerent, quòd poſt depoſitionem ſuam ſine epiſcopali decreto redire auſus eſſet. Eſt enim ille natura feruidus, & temerarius, & audax, ac ſupra modum contentioſus. Nihil eſt autem, ad quod non citius debito feratur: & dum ſibi viſum fuerit, neque iudicium, neque concilium ſuſtinet: irrationabilique vtens motu, id agere inordinatè ſatis pergit: ac decretæ ſententiæ firmiter nitens, omnibus, qui ſe opponere voluerint, conſtanter & contentioſè reluctatur, id in primis ſtudens, vt iudicium ſuum, atque ſententia vincat ſemper, ac ſuperet. Faciunt illi, quod admoniti fuerant, illius conſuetudinem non ignorantes, accerſitiſque ex Syria, & Cappadocia, & Ponto, ac Phrygia Metropolitis, & Epiſcopis omnibus Conſtantinopolin conuenere. Aduenientes autem, iuxta canonis ſeriem, Ioanni communicarunt, ne eadem, quæ prius, incurrerent. Ea re comperta Principes ægrè tulerunt. Et Theodorus quidem Tyaneus Epiſcopus, vir ſummæ grauitatis, vbi ex his quæ venerant ad aures eius, quid ageretur, aduertit, ne Theophili temeritatem ſequeretur, relictis omnibus, ad ſuam remeauit Eccleſiam, vale faciens comitatui, ſuámque prouinciam vallans pietatis muro, & ad finem vſque in communione perſiſtens fidelium Romanorum, de quibus Paulus teſtatur, & dicit, Fides veſtra annunciatur in vniuerſo mun- [Rom. 1.]
do. Farettius verò Cæſareæ, quæ Argeo adiacet, præſul, nimium formidans, non ſecus, atque infantes laruas, neque vrbe egreſſus ſua, per literas conſenſit aduerſariis, & quidem non vocatus in medium: imperitè omnino, quippe qui eſſet omnino ruſticus, ac ſtultus. Leontinus autem Ancyræ Galatiæ, Hammonio Laodiceæ adultæ adiunctus, adultam fecerunt Eccleſiam, non modò victi Principum minis, ſed contra ſpe munerum ſeducti regalium, in ſancta ſynodo ſententiam nequiſſimam vnà cum Acacio & Antiocho fuerunt, obtinere ſancientes Theophili indiſcretum iudicium, vt locus purgandi ſe Ioanni nullus omnino daretur, vigore ſcilicet canonum eorum, quos Theophilus miſerat, à quadraginta complicibus Arrij editos, atque ita continentes. Si quis Epiſcopus, aut Presbyter iniuſtè, ſiue iuſtè depoſitus, ex ſe ipſo abſque ſynodo in Eccleſiam redierit, hic iam excuſationis non habeat locum, ſed omnino expellatur. Et iſta quidem regula, vt nequam, & à nequiſſimis edita, in Sardicenſi concilio à Romanis, & Italis, Illyricíſque, & Macedonibus, & Græcis, vt ipſe melius noſti, optime Theodore, eliminata eſt, quando Liberius, aut Iulius ſub Conſtantis imperio Athanaſium, & Marcellum Galatam admiſit ad communionem, quorum gratia etiam canon ille fuerat editus. Et duo illi quidem, Ammonius, ac Leontius coniuncti Acacio, & Antiocho, & Cyrino Chalcedonenſi, ac Seueriano ingreſſi ad Regem dicebant, decem Epiſcopos ex parte Ioannis euocandos, erant enim plures quadraginta, pro canonum authoritate ſtatuenda: aliis aſſerentibus eos à Catholicis editos: aliis è contrà docentibus ab Arrianis fuiſſe compoſitos. Ingreſſus autem Elpidius Laodiceæ Syriæ Epiſcopus, vir vitæ merito, & canitie ipſa venerandus, vnà cum Tranquillo, ſuadebant Regi, non oportere Ioannem irrationabiliter eiici, neque enim prius depoſitus, ſed pulſus à Comite fuerat, neque à ſeipſo remearat, ſed ex præcepto pietatis ſuæ, notario ad hoc miſſo. Præterea, quos proferrent, Canones hæreticorum eſſe, quod apertis indiciis oſtendi poſſet. Cùm verò perſiſterent Ioannis aduerſarij indiſciplinatè contendere, & alij quidem clamoſa voce perſtreperent, alij verò improbis geſtibus, præſente Imperatore, tumido pectore, & ſpiritu turgido inſanire viderentur, modeſtè canonum ſcientiſſimus Elpidius, modico impetrato ſilentio, ſic Regem alloquitur. Non diutius manſuetudinem tuam vexemus Imperator, ſed iſtud fiat. Subſcribant fratres noſtri Acacius, & Antiochus, & cæteri ſe illorum eſſe fidei, qui

illos expoſuerunt canones, quos ipſi obtendunt, & ſoluta controuerſia eſt. Imperator, vbi ſimplicitatem propoſitionis aduertit, ſubridens dixit Antiocho: Nihil afferri vtilius poteſt. Erat autem in omnibus, quæ fiebant, Imperator innocens, aliis, quæ bene fuerant inſtituta, mutantibus. Anxij igitur, atque ancipites Seuerianus, & ſocij, & in ſeipſos, inſtar aquæ inconſtantis, remeantes, ad id quod fuerat prudenter obiectum, & ad Regis iudicium reſpondere nil poterant, facie tota in liuorem transeunte, loci tamen anguſtiis deprehenſi, inuiti licèt, ſe ſubſcribere pollicentur. Ita egreſſi promiſſionem quidem, vtpote inconſultè factam, implere detrectant, conuinci metuentes. Conſultabant autem, quonam modo Ioannes pelleretur. Dum hæc aguntur, & alij ſic, alij aliter ſentiunt, nouem, aut decem fluxere menſes, cùm epiſcopus Ioannes, adiunctis ſibi quadraginta duobus epiſcopis, ageret indies, quæ Dei ſunt, & populi magna cum iucunditate ipſius doctrina fruerentur. Solet enim animus à vanitate gloriæ remotus, inter caſus varios gratius, atque potentius Dei verba profundere.

Quadrageſima.

Interea aduenit quadrageſimale ieiunium, quod annis ſingulis, inſtar veris, effloret. Ingreſſi rurſus Antiochus, & ſocij, ſeorſum ad Regem perſuadebant, vti Ioannem, quaſi conuictum, imminente paſcha, iuberet expelli. Imperator eorum improbitate fatigatus, veluti Epiſcopis credidit: qui enim veraciter aut Presbyter, aut Epiſcopus eſt, mendacium neſcit. Hæc quippe nomina de ſupernis deriuantur. Nihil enim Deo antiquius, nihil quod magis proſpiciat omnia. Deus enim eſt, cuius proſpectum nihil effugit. Itaque & Epiſcopus, & Presbyter, vt eſt nominum conſors, ita & operum eſſe ſocius debet. Mandat itaque Ioanni, vt Eccleſia exeat. Et Ioannes ita reſpondit: Ego à Deo ſaluatore noſtro hanc ſuſcepi Eccleſiam, vt ſalutem populi curem diligenter, neque illam deſerere poſſum. Quòd ſi fieri id omnino vis, quia ciuitas diſcutit à te, vi mecum age, vt excuſationem habeam, quòd authoritate tua pulſus, reliquerim ordinem meum. Ita cum quadam verecundia mittentes ex Palatio, depulerunt illum, mandantes, vt interim in Epiſcopatus habitatione moraretur, expectantes ſimul aliquod diuinæ indignationis iudicium, vt ſi quid illius aduerſariis, aut ſibi triſte contingeret, maturatò illum in Eccleſiam reducentes, Deum reconciliarent ſibi. Alioquin illi rurſus inſidiaretur, vt Pharao Moſi.

Magnum Sabbatū.

Inter hæc aduenit magni Sabbati dies, in qua crucifixus Saluator expoliauit infernum. Rurſus illi mandant, vt Eccleſia exeat, quibus ille iuxta reſpondit. Veritus itaque Rex diei ſanctitatem, & commotionem ciuitatis, aſcitos, Acacium, & Antiochum alloquitur, dicens: Quid facimus? Videte ne fortè non rectè conſulueritis. Tunc fortiſſimi illi, & nimium magnanimi dixerunt Regi: Super caput noſtrum ſit, Imperator, Ioannis depoſitio. Quod reliquum erat auxilij, hi, qui cum Ioanne aderant, Epiſcopi, ſacri ieiunij numero æquales, Regem, & Reginam adeunt in Martyriis, orantes cum lachrymis, vt Chriſti Eccleſiæ parcerent, maximè propter imminens Paſcha, & eos qui regenerandi erant, iam plenè eruditos, eique redderent Sacerdotem. Sed auditi illi non ſunt, ita vt ſanctus Paulus Epiſcopus interritus, plenúſque fiducia Eudoxiæ diceret, Deum time, filiiſque tuis miſerere, neque ſanguinis effuſione ſanctam Chriſti violes ſolennitatem. Reuerſi autem Epiſcopi vigilias intra ſua diuerſoria celebrarunt, alij fundentes perpetuas lachrymas, alij dolore detenti, atque alij mente fermè in ſtuporem verſi, prout ſingulis paſſio dictabat. Ioannis nempe Presbyteri, quibus Dei aderat timor, in publico lauacro, quod Conſtantianum appellatur, coactis populis, vigilias inchoarunt, partim diuina eloquia legentes, partim eos, qui inſtructi erant in fide, baptizantes, vt eſt moris in Paſcha. Hæc ipſa Antiochus, Seuerianus, & Acacius, perditæ mentis homines, & antiqui ſeductores ſuis præceptoribus referunt, orantes, vt populi impedirentur, nec in eo loco fierent collectæ. Repulit eos, qui tunc erat, magiſter militum, & ait: Nox eſt, & turbæ multæ conuenerunt, ne quid impedimenti oriatur, cautè prouidendum eſt. Illi ad hæc reſpondent: Nemo in eccleſiis remanſit, veremúrque, ne ingreſſus eccleſiam Imperator, & neminem inueniens, aduertat populi ad Ioannem beneuolentiam, nóſque iam inuidiæ denotet, & fraudis accuſet, maximè cùm illi dixerimus, neminem omnino ſupereſſe, qui illum diligat, vtpote ſeductorem. Ita magiſter militum conteſtatus eis, quæ euentura erant, tradit illis Lucium quendam tribunum militum, Gentilem, vt dicebant, mandans, vt honeſtè pergens populum in Eccleſiam reuocaret. Profectus ille cùm minimè auditus eſſet, ad Acacium redit, vires, ac frequentiã populi nuncians. Poſt hæc illum ſuppliciter orant, aureis verbis deprecantes, & ſpe ac promiſſione maioris gradus prouocantes, vt impediret Domini gloriam, mandantes ei, vt vel oratione perſuaſos abduceret in eccleſiam populos, aut ira, & vi militum perturbaret, & collectæ tantæ celebritatis imponeret finẽ. Qui è veſtigio ſumptis ſecum partis Acacij clericis, ſecunda vigilia noctis pergit exequi, quod ei fuerat iniunctũ. Excubat enim populus in partibus noſtris ad primum vſq; galli cantum, ſecum habens nuper ad militiam electos dictis gladiis Thraces, inſtar Eſau, quadringẽtos, omnino impudentes, inſiliitque noctu, ſubitóq; vnà cum Acacij clericis, & militibus, in Dominicum gregem, veluti lupus, fulgente ferro ſibi iter faciens, ac populos dirimens. Cõceſſit autẽ intra Beatas Aquas, vt eos, qui initiabãtur, prohiberet: ac diacono quidem procaciter imminens, veneranda myſteria, quæ ille tenebat, manibus fudit. Presbyteros verò iam & ætate, & ordine, æqualéſq; ſuos fuſtibus in capite feriens, piſcinam cruore perfudit. Videre erat tunc illam Angelicam noctem, in qua etiam dæmones corruunt ſupplices, in labyrinthum fuiſſe conuerſam. Nudæ enim mulieres vnà cum viris fugæ ſe committebant, metu cæ-

dis, aut inhoneſtæ fœditatis fœdum hunc cur-
ſum amplectentes. Alius manu vulneratus abi-
bat plorans, alius virginem conſciſſam verberi-
bus trahebat. Omnes ad prædandum conuerſi,
ornamenta, & recõdita omnia ſibi applicabant.
Ita Presbyteri quidem, ac diaconi, qui fuiſſent
comprehenſi, in carcerem coniiciebantur, qui
autem ex populo alicuius erant dignitatis, vrbe
pellebantur. Edicta repetitis vicibus per loca
ponebantur, varias minas continentia, niſi quis
Ioãnis communionem abnegaſſet. Cùm tamen
iſta fierent, & plura etiam hi qui dicebantur E-
piſcopi, extrinſecus molirentur, collecta tamen
doctrinæ cœleſtis, imò diuinæ gratiæ ſtudioſis
non euacuabatur, ſed iuxta illud Exodi, Quantò
Exod. 1. illos occidebant, tantò plures fiebant. In craſti-
num autem egreſſus Imperator in adiacentem
campum exercitij gratia, vidit humum non ſa-
tã ad quintum fermè lapidẽ candore veſtitam.
Stupefactus ad ſpeciem, & gratiam floris nu-
perrimè baptizatorum, erãt enim ad tria millia,
ſatellites interrogat, quænã eſſet acies illic con-
currentium. Illi gratis mentiti, vt furorem Re-
gis excitarent, dicunt eſſe alterius ſectæ homi-
nes. Ea re cognita, authores negotij, & inuidiæ
præceptores atrociores quoſque ex ſequenti-
bus mittunt, vt auditores diſſiparent, docto-
réſque comprehenderent. Profecti illi rurſus
paucos ex clericis, plures ex laicis tenent.
THEODORVS. Quidnam eſſe dicimus, Pa-
ter beatiſſime, quod, cùm tam multi eſſent,
vt ad tria millia ſoli baptizati pertingerent,
pauciſſimi eos milites obtinerent, conuen-
túmque diſſoluerent? PALLADIVS. Iſtud
non paucitatis indicium, neque zeli nullius
argumentum, ſed copioſioris religionis, do-
ctorúmque diligentiæ certa probatio eſt, qui
ſententiæ firmitatem perpetuo ſtudio prædica-
tionis dirigunt, atque cuſtodiunt. THEO-
DORVS. Rectiſſimè omnino. Neque enim
decebat, vt, qui prudentiam & manſuetudi-
nem à ſancto Ioanne didiciſſent, inſipienter
ac perturbatè aliquid agerent. PALLADIVS.
CAP. X. Quandoquidem virorum te oblectat modeſtia,
quæſo ne interrumpas ſermones, quos peſſi-
ma facta genuerunt. Solent enim vt plurimum
à factis verba deriuari. Cum his igitur cleri-
cis, ac laicis, qui detenti fuere, comprehen-
ſæ ſunt & virorum nobilium coniuges. Qui-
buſdam ex his maphoria quoque abſtulerunt,
aliis inaures cum aurium ſummitate detraxere.
Ea re conſpecta, Eleutheri cuiuſdam vxor opu-
lentiſſima, pallio relicto, ancillæque habitu
aſſumpto, curſu ciuitatem ingreſſa eſt, vt pu-
dorem ſeruare inuiolatum poſſet. Erat enim
in flore ætatis formoſa nimium, & incredibi-
li decore veſtita. Hunc igitur in modum im-
pleti magiſtratuum ferè omniũ carceres in Ec-
cleſiæ faciem tranſiere. Et hymni quidem, &
oblationes myſteriorum in cuſtodiis ageban-
tur, flagra verò, & tormenta, & iuramenta
terribilia in eccleſiis reſonabant, cùm ad exe-
crationem Ioannis ſinguli impellerentur, qui
vſque ad mortem nequitiæ diaboli aduerſatus
obſtiterat. Completa verò quinquageſima,
poſt quintum diem ingreſſi Acacius, & Se-

A uerianus, Antiochúſque, & Cyrinus ad
Imperatorem, dicunt ei, Rex tu à Deo no-
bis datus es, nemini ſubditus, omnibus do-
minans, licet tibi, quodcunque vis, face-
re. Noli eſſe Presbyteris mitior, & Epiſco-
pis ſanctior. Diximus tibi, præſentibus omni-
bus. Super caput noſtrum ſit Ioannis depo-
ſitio. Noli igitur vni homini parcere in per-
niciem omnium noſtrum. Iudaicis ſanè & ver-
bis & rebus perſuadentes Regi. Miſſo itaque
Rex Patricio notario ſuo, iſta Ioanni man-
dat: Acacius, & Antiochus, & Seuerianus
atque Cyrinus, damnationem tuam ſuper ca-
put ſuum poſuerunt. Teipſum ergo commen-
dans Deo, eccleſia egredere. Ita Epiſcopus
Ioannes poſt apertam, nihilque adumbratam
B iuſſionem, Epiſcopio deſcendens, vnà cum
Epiſcopis, dixit omnibus. Venite, oremus,
& angulo eccleſiæ congrediamur, lætus qui-
dem de ſe, ſed de populi mœrore & afflictio-
ne ſubtriſtis. Protinus quidam ex primariis ci-
uitatis vir fidelis Ioanni ſignificat, quoniam
Lucius, vir audax, & facie impudens, para-
tus eſt in lauacro publico cum militibus ſuis,
ſi fortè contradicas, aut differas, etiam inui-
tum trahere & expellere. Fit autem magna
in plebe commotio feſtina clàm egredi, ne
in tuum auxilium confluens populus, bellum
cum militibus conſerat. Tum verò Ioannes
oſculatus eum lachrymis ex Epiſcopis quoſ-
dam, cæteros enim oſculari non ſinebat in-
gens miſerationis affectus, orauit, reliquis,
C qui intus erant in ſacrario, dicens, Manere
hic interim, vt profectus modicum requieſcam.
Ingreſſus autem Baptiſterium, Olympiadem
vocat, quæ ab Eccleſia non diſcedebat, vnà
& Pentadiam, & Proculam diaconas, Silui-
námque Beati Hebridij coniugem, quæ vidui-
tatem ſuam præcipua virtute & honeſtate de-
corabat, dicitque eis, Venite huc filiæ, audi-
te me: quæ de me ſunt, vt video, finem ha-
bent: curſum meum conſummaui, neque vl-
trà fortè videbitis faciem meam, hoc vnum
rogo, hoc deprecor, ne qua ex vobis ſolitam
ad Eccleſiam beneuolentiam deferat, & qui-
cunque non ſponte fuerit ordinatus, neque id
vllo quæſierit ambitu, ſed de cõſenſu omnium,
ei caput veſtrum inclinare, vt Ioanni, per o-
D mnia. Non enim eſſe eccleſia ſine Epiſcopo po-
teſt. Atque ita miſeremini mei, vt in ora-
tionibus veſtris ſemper memineritis mei. Ad
hæc illæ profuſæ cum gemitu & eiulatu,
ante ſacra eius veſtigia volutabantur. Tunc
ille cuidam ex honeſtioribus presbyteris an-
nuens, tollite, inquit, eas hinc, ne mul-
titudinem perturbent. Sic ergo impeditæ
modicum, locum illi dedere abeundi. Ita
demum egreſſus eſt ad orientalem partem,
nihil enim apud illum occidentale erat: iumen-
tum, cui ſedere conſueuerat, ſtare ante occi-
dentalem portam iubens, vbi atrium erat, vt
ita abs ſe amoueret populos, ea ex parte pro-
fecturum præſtolãtes. Egreſſus eſt cum illo An-
gelus quoq; eccleſiæ, ipſius ſolitudinem non
ferens, quam principatus mali atque poteſtates
effecerant, theatri facie profectò rebus impo-

ſita. Erat enim theatri in morem clamor, & impiorum laſciuientium ſibilus, dum eos culparent omnes, & Iudæi ipſi, atque Gentiles exhorreſcerent. Nam veluti in carcere plagæ, illic ac viſcerum cruciatus à militibus inferebantur, deficientibus omnibus animæ viribus, tum ob magiſtri amiſſionem, tum ob blaſphemiam in Deum. Vbi enim peccatorum ſolet eſſe remiſſio, ibi ſanguinis erat effuſio. Poſt ineffabiles illas tenebras, immensámque caliginem flamma de medio throno, in quo Ioannes ſedere conſueuerat, & veluti medio in corpore poſitũ cor, eloquia Domini cæteris membris exponere, repente proſiliens, verbi Dei doctorem requirebat. Quem vbi non inuenit, ſedem totam depaſcebatur, ac ſpeciem arboris præ ſe ferens, & per catenas in ſublime ſe porrigens, ad te- B ctum vſque ſerpebat, atque viperæ in morem ventre exeſo in dorſa tectorum eccleſiæ ferebatur. Deo mercedem iniuſtitiæ iam hinc, veluti deſtinatam huius authoribus ſceleris pœnam reddente, ad eorum correptionem eſſe emendationem, qui ex huiuſmodi prodigiorum facie corripi neſciunt, neque ob id ſolum, verùm vt eſſet feralis illius ſynodi perpetuum monumentum. Nec mirum de eccleſia, cùm ſenatus quoque ipſius ſedem, è regione licèt eccleſiæ ſitam, multis tamen diſiunctam paſſibus, die media ignis ille, interiectam populi multitudinem, pontis inſtar, per medium innoxiè tranſiliens, attigerit, atque violauerit, non prius partem Eccleſiæ propinquam, ne huiuſmodi caſum propinquitati aſcribamus, ſed partem aulæ regiæ proximam, vt C miraculum diuinitus illatum per id ambigeret nemo. Vidiſſes inter duos ignium montes vulgus innocuum ad ſua miniſteria pertranſire. In hunc modum ignis ille circumuolans, & tanquam mare inundans, auſtrinis flatibus concitatum, veluti condicto quodam pergebat, adiacentia tecta demoliens, ſolique pepercit ædiculæ, in qua ſacrorum vaſorum multitudo fuerat condita, non auri & argenti materiam reueritus, ſed ne obtrectatoribus præberet mendacij locum, vt ſanctum inſimulare virum poſſent, quòd præcioſæ ſuppellectilis aliquid aſportaſſet: Ita ignis impetu in anteriora cohibito, retrò redire incœpit, eorum fermè inuidiam inquirens, qui id ſcelus admiſerant, ad inſaniam Theophili perpetuo dedecore notan- D dam, qui illum, ob aſportata precioſa quæque, eccleſia eiectum autumat. Nulla ignis illo impetu animæ amiſſio contigit, non hominum, non brutorum, cæterùm ſordes illic ſceleratè conuerſantium vis illa incendij diluebat, ab hora ſexta vſque ad nonam igne dominante: ita tribus horis tanti operis moles aſſumpta eſt. THEODORVS. His ita geſtis, vbínam quæſo te, Pater, Ioannes ſanctus remoratus eſt, aut Epiſcopi reliqui? PALLADIVS. Epiſcopi partim quidem incluſi tenebantur, partim trahebantur ad cuſtodias, partim etiam deliteſcebant. Ioannes autem vnà cum Cyriaco, & Eulyſio à præfecti militibus iuncti in Bithyniam ducebantur, non ſine comminatione ſupplicij, quòd eccleſia fuiſſet in-

A cenſa. Poſtea verò Cyriacus, & Eulyſius, cum reliquis clericis, vincti, adducti, atque innocentes comprobati, dimiſſi ſunt. Ioannes verò beatiſſimus ad reliquam fiduciam poſtremum hoc addidit conſtantiæ documentum, ſcribens illis in hunc modum: Et ſi in aliis locus pro me reſpondendi mihi datus non eſt, vel in facto eccleſiæ audiam, ſi quidem, vt dicitis, author incendij fui. Ne in hoc quidem auditus, à militibus in Armeniæ oppidum remotiſſimum ducitur, vt ab Iſauris, qui illud noctu & interdiu obſidebant, necaretur: Cucuſus id appellatur. Arſacius autem beati Nectarij frater Ioannis viri per omnia probati, diſertíque ſubſtituitur loco, homo, quem & piſces facundia, & † actu ranę ſuperarent. Inter- *Forte, cantu.* B dum enim & actio loquitur, maximè cùm bona & honeſta fuerit. Qui cùm anno vno, & duobus menſibus vixiſſet, mortuus eſt, ipſa Dei euangelia in fine vitę conteſtatus, ſe fratri Nectario ſub iureiurando fuiſſe pollicitum, nunquam in ordinationem Epiſcopatus admiſſurum, cùm illi exprobraret, quòd noluiſſet Tarſenſi eccleſię pręfici. Fuit illi periurij cauſa primùm quidem vanitas ſua, per quam deſpondebat ſibi, vt ſic dicam, vxorem fratris ſui. Deinde confuſio quoque, cùm frater ſuus hac de re quodammodo propheticè illum arguiſſet. Subſtituitur Arſacio Atticus presbyter, totius contra Ioannem machinationis architectus. Qui cùm animaduerteret orientalium ſibi Epiſcoporum communicare neminem, neque ipſius ciuitatis populum, C propter ea quæ adeò iniuſtè ac nefariè ad niſſa fuerant, agit diuinarum ſcripturarum imperitus, vt qui non communicarent, reſcriptis conuenti cogerentur. Habebat autem reſcriptũ aduerſum Epiſcopos huiuſce minas. Si quis Epiſcopo Theophilo, & Porphirio, & Attico non communicat, Eccleſia pellatur, & à ſuis facultatibus proiiciatur. Hinc iam alij plus æquorum grauati pondere inuiti quoque communicant. At verò pauperiores quique, & in fide ſana imbecilliores muneribus quibuſdam ad communicandum attrahunt. Qui verò genus, & patriam, & corruptibilem gloriam, corporúmque preſſuram contempſerunt, fuga ingenuitatem animi ſeruauere. Euangelicum illud crebra memoria repe- *Matt. 10.* D tentes: Si vos in vna ciuitate perſecuti fuerint, fugite in aliam. Et prouerbiorum illud ſibimet dicentes: Non proderunt ſubſtantię in die irę. Profecti autem ſunt alij quidem Ro- *Prou. 11.* mam, alij ad montes, alij in monaſteriis ſeruorum Dei à Iudaica iniquitate ſeruabantur. Continebat autem reſcriptum cõtra laicos, qui in dignitatibus erãt conſtituti, vt magiſtratu & dignitate omni priuarẽtur, milites, vt baltheum amitterent, populares, & artifices reliqui, perſoluto graui auri pondere, ſubiicerentur exilio. Verùm dum iſta geruntur, preces à fidelioribus quibuſq; ſub † cliuo, magna cum afflictione ſua *Forte, ſubdio.* quotidie fiebant, ſaluatoris ſtudio, & amore, qui dixit: Ego ſum via, & veritas: & rurſus: Confi- *Ioan. 14.* dite, ego vici mundum. Et Beatus quidem Ioan- *Ioan. 16.* nes Cucuſi remoratus annum vnum, plurimos

A Armeniæ pauperes pauerat, non tam frumen-
to, quàm verbo: per id enim temporis fames
valida totam illam prouinciam preſſerat, cùm
inuidia concitati interfectores fratrum illum in
Arabiſſum transferunt, variis iniuriis ſubiicien-
tes, vt cum vita etiam pellerent. Ibi rurſum
Matt. 5. maxima præferens virtutum indicia: non poteſt
enim abſcondi ciuitas ſuper montem conſtitu-
ta, neque lucerna clarè radians modio ligneo
contegi: excitauit veluti ex ignorantiæ ſomno
ad diuini ſermonis radium ex omni circum re-
gione eos, qui graui infidelitatis ſopore preſſi
erant. Hinc vehementiori liuoris flamma ſti-
mulati Seuerianus, & Porphyrius, & alij quidam
ex Syria epiſcopi, inde quoque illum transfe-
rendum curant. Grauis enim eis erat non modò
in his, quæ putantur felicitates: verùm multò
B magis in calamitatibus ipſis. Erant enim igna-
niter affecti erga tentationum naturam, diuini
ad Apoſtolum oraculi immemores, cùm in
preſſuris eſſet, Sufficit tibi gratia mea. Virtus e-
1. Cor. 12. nim mea in infirmitate perficitur. Inſpicientes
enim Antiochenam eccleſiam in Armeniam cõ-
migraſſe, & inde rurſus Antiochiæ Ioannis gra-
uiſſimam Philoſophiam prædicari, diſrumpe-
bantur, vitæque illos iam tædebat, huiuſmodi
rumoribus non ſecus quàm flagris, cruciatos.
Eſt enim ea inuidiæ natura, vt eos, quos inuaſe-
rit, ſemper exagitet. Eo miraculo perculſi pleri-
q; clerici aduerſæ factionis, aiebãt: Videte mor-
tuum terribilem, viuos, victoréſque pauefaci-
entem, non ſecus, ac paruulos laruæ deterrent.
Papæ, ſeculares poteſtates, eccleſiaſticáſque
C opes amicti, cum ipſa poteſtate ſua, & princi-
patu, ſacerdotem, ſolum, ciuitate priuatum,
infirmum carne, exulem, trepidantes, metum
pallore teſtantur. Non iam igitur ferentes ſce-
na occultari ſerpentem, ad exercitum mittunt,
reſcriptúmque aliud vehementius cũ adiectio-
ne pœnæ procurantes, transferri ſcilicet eum
intra loci cuiuſdam anguſtias, vnde non liceret
progredi, in Pytiuntem locum penitus deſer-
tum, extorrem agunt, ripę Pontici maris im-
minentem. Porrò milites pręfecti prætorij, qui
illum ducebant, maximè per viam vrgebant, id
ſe habere in mandatis apertè aſſerentes, maiori
ſe gradu promouendos, ſi per viam ille more-
retur. Atque vnus quidem ex ipſis, præſentis
militiæ negligens, nonnihil humanitatis in il-
D lum clàm oſtendebat, alius adeò infeſtus erat,
& atrox, vt blanditias, quæ ſibi ab occurrenti-
bus, vt ſancto parceret, fiebant, iniurias exiſti-
maret, id ſolum curans, vt Ioannes moreretur.
Denique cùm imber eſſet vehemens, adeò vt
dorſum ac pectus inundatio illa percelleret, ni-
hil curans egrediebatur. Ingentem rurſus ſolis
æſtum pro deliciis habebat, ſciens hoc affligi
ſancti viri caput, inſtar Eliſęi caluum. In vrbe
verò, aut caſtello, vbi lauacri eſſet vllum refri-
gerium, ne punctum quidem temporis remo-
rari infelix ille tolerabat. Cùm inter hæc omnia
trimeſtre tempus difficillimum illud conficiens
iter, ſanctus veluti ſydus radians perſtabat, cor-
puſculum habens, inſtar mali ſummis in ramis,
ſolis feruore rubicundum. Vbi verò Comanæ
propinquarunt, ipſam veluti pontem tranſeun-
tes, in templo quodam quinque aut ſex milli-
bus paſſuũ remoto manſerant. Ipſa nocte Mar-
tyr ipſius loci Baſiliſcus nomine, qui Nicome-
diæ ſub Maximiano paſſus, cum Luciano An-
tiochię presbytero fuerat, dum eſſet Contanen-
ſis epiſcopus, apparuit ei, dicens: Confide fra-
ter Ioannes: cras enim ſimul erimus. Aiunt
presbytero quoque eccleſiæ prius apparuiſſe
Martyrem, ac dixiſſe: Præpara Ioanni fratri lo-
cum: venturus eſt enim. Ille nihil de oraculo
dubitans, in craſtinum orabat milites, vt illic
vſque ad quintam horam permanerent: qui
minimè acquieſcentes, perurgebant. Profecti
verò quaſi ſtadia triginta, rurſum ad memora-
tum templum, vnde exierant, redierunt, ipſo
iam febribus laborante. Illuc vbi rediit, vitæ
ſuæ digna candida veſtimenta quæſiuit, exutúſ-
que prioribus, ea ſibi induit, omnibus vſque ad
calceamenta mutatis, reliqua præſentibus ipſe
diſtribuit, ſumptíſque cœleſtibus ſacramentis,
coram aſtantibus, extremam orationem fudit,
dicens more ſuo: Gloria ſit Deo, omnium cau-
ſa. Conſignánſque ſe in fine orationis, extendit
ſpecioſos illos pedes, qui cucurrerant in ſalutem
eorum, qui elegere pœnitentiam, & illorum
probrum, qui peccata abundè meſſuerunt. Quòd
ſi nihil malis probra profuere, hoc non imbe-
cillitas conſtantiſſimi viri, ſed illorum impudẽ-
tia fecit, qui ea tolerare noluerunt. Adiectus eſt
itaque ad patres ſuos, excuſſo puluere mortalis
vitæ, atque migrauit ad Chriſtum, ſicut ſcri-
ptum eſt. Venies autem in ſepulchrum tuum,
veluti frumentum maturum, quod ſuo tempo-
re metitur. Iniquorum autem animę immaturæ
morientur. Tanta verò multitudo virginum,
tantúmque monachorum, & honeſtioris vitæ
teſtimonio inſignium ex Syria, & Cilicia, &
Ponto, & Armenia agmen accurrit, vt puta-
rent plurimi, ex condicto eos adueniſſe. Ita ſe-
pultus, laudibúſque, veluti athleta victor, ho-
noratus eſt, corpuſculo vnà cum Baſiliſco in ea-
dem eccleſia condito. Ad hæc admirans Theo-
dorus, percontatus eſt, dicens. THEOD. Quo- Cap. xii.
niam ſcriptum eſt: Ne frauderis narratione ſe-
niorum. Et ipſi enim à patribus ſuis didicerunt,
impigrè nobis expone, quæ fuerit cauſa, vt co-
medere ſolus, vt eſt fama, ſit ſolitus. PALLAD.
Certum quidem eſt, ſolum edere ſolitum: ſed
ægrè fero, diligentiſſime Theodore, ea te roga-
re, quæ ſolent paruuli, ac ſtulti gulæ dediti. Vir
enim cùm ſis, virorum debes virtutes inquirere,
quo pacto eſſet interitus, de pecuniarum con-
temptu, de ſobrietate, manſuetudine, iuſtitia,
miſericordia, ſapientia, & fortitudine, & obli-
uione, vel memoria ipſius: eſca enim nos Deo
non commendat, neque ſi abſtineamus à cibo,
placere Deo poſſumus, niſi id cum pietate fa-
cimus. Ipſe autem ſolus edebat, vt ex parte no-
ui, ob iſtiuſmodi cauſas. Primò quidem ob ca-
lorem capitis abſtemius erat, niſi quòd in æſtu
eo, quod Diarhodon appellatur, vtebatur. Se-
cundò, quoniam infirmitatis cuiuſdam gratia,
ſtomachus eius ordinem deſiderabat, adeò vt
ſæpius, quę fuerant parata, ingrata viderentur,
& quæ non aderant, inquiri oporteret. Deinde
plerunque cibi oblitus ad veſperam vſque ieiu-

nabat, partim occupatus eccleſiaſticis curis, A
partim ſpiritualibus intelligentiis abſtractus.
Contendebat enim, vt nihil eum ſacrarum lite-
tarum præteriret. Solet autẽ huiuſmodi cogi-
tatio aut inediam, aut leuem omnino refectio-
nem operari. Eſt præterea conſuetudo conui-
uis, niſi ſecum quis & ſudet, & vomat, & fœ-
do riſu cachinnet, ſummis digitis tepidum ca-
licem ferens, humanitatem ſuſceptionis, atque
communitatem in maledicta conuertere. Vt
autem totum, quod reor equidem verius, ex-
plicem, frugi erat nimium, deliciarúmque o-
mnino aduerſarius, ſacrilegium exiſtimans, ſi
quid in huiuſmodi impenderetur. Simul vt di-
ſpenſatoribus quoque furti occaſiones ampu-
taret, ne obſoniorum pretia in breuibus ſuis
multiplicantes, quæ erant in vſus pauperum B
deputata, ſibiipſis vindicarent. Præterea ciuita-
tis ingenia cogitans, conſiderabat oportere ſe,
vt Chriſti diſpenſatorem aut dignitates omnes
ex æquo honorare, aut ſe ſubiicere nemini. In-
ſpiciens autem diligenter, & menſæ tumultus,
& impenſarum magnitudinem, exhorruit rem.
Et vale dicens maledictis huiuſmodi, illud de
actibus apoſtolorum ſibi ipſi ſuccinebat: Viri
Act. 6 fratres, non licet nobis miniſtrare menſis, ſed
conſtituamus viros religioſos ad hunc vſum,
nos autem vacemus verbo, & orationi. Quem-
admodum enim equus ad certamen ſtadij ex-
ercitatus, cùm viribus deficit, ad molam con-
ſtituitur, infinitúmque peragit girum: ita &
doctor, quem piget de virtutibus diſputare,
ſolet menſæ commoda prætendere. Atque vti-
nam vel eſurientibus, & egenis impenderet, C
Matt. 25. ex quo illa Domini benedictio prouenit: Eſu-
riui, & ſatiaſtis me. At nunc ſolis diuitibus exhi-
bet, ſiue laudis, & gratiæ, ſiue inanis & mar-
ceſcentis gloriæ cauſa, ſiue vt ipſe ſimiliter ab
illis inuitetur, vel ſi nihil horum, metu certè,
ne maledictis impetatur. Non meminit infelix
exprobrationem illam Domini, qua dixit: Væ
Lucæ. 6. vobis, cùm bene vobis dixerint homines: non
dixit pauperes, ſed homines. Similiter enim fa-
ciebant prophetis Patres eorum. Non igitur
quæramus, Theodore, ſicut inanis gloriæ cu-
pidi, falſi prophetæ gloriam. Venit enim Ioan-
Lucæ. 7. nes, non manducans, neque bibens in via iuſti-
tiæ, & dicunt, Dæmonium habet. Venit filius
hominis, manducans, & bibens, & dicunt:
Ecce homo vorax, & potator vini, amicus pu- D
blicanorum & peccatorum. THEOD. Non ſtu-
dio vituperandi continentiam huiuſmodi, mi
pater optime, hac percontatione vſus ſum.
Sciebam enim, & ex fama ipſa, & ex illius ſcri-
ptis, ſiue Homiliis, ſiue Epiſtolis, quæ ad nos
peruenire potuerunt, animam viri, ſed vt in-
tentione explorata, queam imitari tantum vi-
rum. Quis enim ita hebes ac ſtolidus ſit, quin
ſciat maius eſſe detrimentum menſæ quàm lu-
crum, niſi fortè, is vſus ſuſcipiendis hoſpitio
ſanctis exhibeatur? PALLAD. Iſtud & ego
dixi, ſtudioſiſſime Theodore, non præcipuam
hoſpitalitatis virtutem euacuare quærens. Eſt
Geneſ. 18. & 19. enim vna ex virtutibus reliquis maximè ad pie-
tatem pertinentibus, per quam & Patriarchæ,
alij quidem dominum Saluatorem ad menſam
ſuſceperunt, alij Angelos hoſpites habere me-
ruerunt, mercedémque tanti operis, alius in
ſenectute filium, alius liberationem ex Sodo-
mis vnà cum filiabus inuenerunt. De quibus & Heb. 13.
Apoſtolus ait, nos prouocans ad imitandum,
hoſpitalitatis gratiam nolite obliuiſci: per hãc
enim quidam dum neſciunt, Angelos hoſpitio
ſuſceperunt. Oportet autem hoſpitalem virum Mat. 10.
& prudentiam ſerpentis, & ſimplicitatem ha- Lucæ. 6.
bere columbæ, duobus ſcripturæ monitis ob-
temperantem. Et omni petenti te tribue, &
non omnem hominẽ inducas in domum tuam,
ne pro oue lupum ſuſcipiens, aut vrſum pro
boue, lucrum detrimento commutes. Debet
autem quiſque primò locum probare, in quo
poſitus eſt, deſertus ſit, an turbis frequens, de-
inde ingenium ſuum indagare diligentius, an
idoneus ſit alienos tolerare mores, túncque
dignoſcere cui bene faciendum eſt, diues ſit, an
pauper, infirmus, an ſanus, veſte egeat, an ci-
bo: in his enim ſolet miſericordia perfici. Nam
beatus Abraham non Conſules, non duces, nõ
primarios huius ſeculi viros ſuſcepit hoſpitio,
qui equis camo, aut fræno fulgentibus, pha-
leráſque ære inſignes & ſuperbiæ ſonitum pro-
cul edentes præferentibus vtuntur, ſed deſer-
tum inhabitans locum, tranſeuntes humani-
ter fouebat. Porrò qui deſerta pertranſeunt,
aut virtutis gratia Patriarchæ adibant ſedes,
aut adacti paupertate ſumma, & inopia. Eſt e-
nim inopia inter abundantiam & defectum
media: abundantiam diuitias, defectum pau-
pertatem intellige. Similiter & Lot, cùm dete-
riorem deſerto vrbem habitaret, rectè ſuſcipiẽ-
bat aduẽtantes hoſpites, propter improbos in-
habitantium mores. Enimuerò qui ciuitatem
optimis legibus inſtructam habitat, cuiuſmodi
Conſtantinopolis eſt, in qua omnes ferè hoſpi-
tales ſunt, ſi ſacerdos eſt, ſuperfluò ſatis verbi
relinquit miniſterium, vt obſoniorum compu-
tet ſumptus, ſéque imprudens cauponem pro
doctore arbitratur, cogitationibus, aquæ inſtar,
inſipidis, puram & meraciſſimam ſcientiam
abolens, prophetæque probro ſe ſubdens. Cau-
pones, qui miſcent vinum aquæ. Quantò enim
imbecillis vinum aqua præſtantius eſt, tantò Eſaiæ. 1.
eſt doctrina hoſpitalitate ſublimior. Illa enim
præſentibus tantum, hæc autem futuris quoque
vtilis eſt. Atque altera eos tantum, qui coram
ſunt, altera etiam abſentes emeretur, præſen-
tes quidem linguæ officio, abſentes verò literis
erudiens. Eiuſmodi fuit Saluator in carne, qui
panibus quinque hominum millia pauit, non Ioan. 6.
in ciuitate, ſed in eremo. Cúmque docuerit
præſentes lingua, ſaluauit orbẽ vniuerſum per
ſcripta Euangelia. Huiuſmodi quippe verba ſũt
eorum qui Spiritu ſancto pleni euaſere. Neque
mireris, Theodore, ſi quis eſurientem impleat
cibis, ſed ſi quis ex animo cuiuſquam ignoran-
tiam pellat. Nam qui ventrem pecuniæ vel pa-
nis munere, ſiue oleribus ſatiet, inuenitur faci-
le: qui autem enutriat verbo, rarò quidem in-
uenitur, inuento verò, aut non creditur, aut
difficile creditur, iniquis ſpiritibus animarum
ſaluti ſemper obſiſtentibus. Hanc verbi Dei,
& doctrinæ famem ſupplicij loco Deus inten-

Amos 9. ꝛ́t, dum per prophetam dicit: Inducam ſuper
eos famem, non famem panis, & aquæ, ſed famem audiendi verbum Dei. Et temporalis quidem famis incommoda mutatione loci euitare licet, afflictam fame ciuitatem aut regionem fugiendo, atque ad aliam ea lue immunẽ transeundo, exemplo ſanctorum Patriarcharum, qui de Palęſtina in Ægyptum deſcenderunt. At verò de fame animorum, quę non aliunde quàm ex defectu magiſtrorum demolitur Eccleſias, rurſus Propheta alius dicit. Circumibunt ab oriente vſque ad occidentem quærentes verbum Domini, & non inuenient. Quid enim boni ex doctrina non prodit? quid item incommodi ex ciborum & conuiuij improbitate non naſcitur? Morbi, rixæ, contumeliæ, & quæ ex ventre ſuffarcinato proueniunt cætera. Quando Eua
B
Geneſ. 3. paradiſo pulſa eſt? Nónne, cùm ad vocem ſerpentis comedit ex ligno, ſtatuto cibo minimè
Ibid. 4. contenta? Cain quando fratricidij ſcelus admiſit. Nónne, cùm primitias deguſtauit primus, gulæ ſuæ præcipua quæque cuſtodiens? Filij
Iob. 1. Iob quando menſam paratam inuenere ſepulchrum? Nónne, cùm manducarent, ac biberẽt? Quando Eſau benedictione priuatus eſt? Nón-
Geneſ. 25. ne, cùm deceptus lenticulæ amore ventri obſecutus eſt? Quando Saul excidit regno? Nón-
1. Reg. 15. ne cùm opimas oues, præter mandatum, voracitati ſeruauit ſuæ? Quando Iſraëliticus popu-
Exod. 16. lus irritauit Deum? Nónne, cùm Ægyptiam concupiuit menſam, carnes, & lebetes à duce ſui itineris poſtulans? Ofni, & Phinees filij E-
C
4. Reg. 11. li, quare morti traditi ſunt in bello vna hora? Nónne, quòd raperent forcipibus ſacrificij car-
Deut. 32. nes? Iacob ille execrabilis, quamobrem recalcitrauit? Nónne quoniam impletus, impinguatus, incraſſatus, ac dilatatus eſt? Quare Sodomitæ, præter naturam, in rabiem exceſſere li-
Gen. 18. bidinis? Nónne, quia perpetuis conuiuiis ſenſum perdiderunt? quorum Ezechiel contumelioſè meminit, dicens? In abundantia vini, & in ſatietate panis laſciuiebant ipſi, hoc eſt, ciuitas, & filię ipſius, id eſt, villæ ciuitatis iure & lege viuentes. Pudoris itẽ ratio quando à populo illo priſco defecit? Nónne cùm in ſtratis conſenuerunt? Propheta eis ita exprobrante: Qui
Amos 6 comedunt hœdos de gregibus, & vitulos de armento lacteolos, qui bibunt precioſum vinum, primis vnguentis delibuti, qui laſciuiunt in ſtratis ſuis, & nihil paſſi ſunt ſuper contritione Io-
D
ſeph. Quibus Eſaias item exprobrat? Nónne
Eſaiæ. 5. his, qui ad conuiuia manè ſurgebant? Væ, inquiens, qui manè ſurgitis, ebrietatem perſequentes vſque ad noctem. Vinum enim comburet eos: cum cithara enim & pſalterio vinũ bibunt, opera autem Domini non aſpiciunt.
Dan. 14. Quando ſacerdotes Belis à Daniele confuſi ſũt? Nónne, cùm ipſos eſſe arguit cinis, qui cibos potúſque conſumerent? Et quid me dicere o-
Matt. 7. pus eſt de his, qui latam viam incedere delegerunt, anguſtámque inſectantur maledictis? Sufficit mihi ad arguẽdos nidoris ſtudioſos Saluatoris ſermo, qui ſine nomine diuitem, quotidie ſplendidè epulantem in hac vita, oſtendit micas, & ſtillam pauperis Lazari cupiiſſe, &
Luc. 16. impetrare nequiuiſſe. Inſpiciamus autem &

A
cœtum antiquorum Patrum, & videamus, quo doctrinæ genere ſunt vſi: vitæne honeſtioris, rectique ſermonis, an conuiuiorum, & epularum ſecuti ſunt tramitem? Enoch primus fide tranſlatus eſt, an conuiuio? Noë quomodo humanum genus, cum orbis totus conuiuiis & immundis operibus fœdatus diluuij inundatione lauaretur, fide dignum ſeruauit, niſi ieiunio & perpetuis precibus? Nónne, vt paſtum ab hac tempeſtate vini hauſtu requieſceret, ignominiam illius, non gloriam ſcripturæ prædicant? Abraham ſanctus quinque reges fide ac iuſtitia, an verò cibo & potu ſuperauit, quando Loth, qui vinctus trahebatur, reuocauit? THEOD. Si Abraham adducis in medium, audi quid inferam. Dicet enim tibi quiſpiam, bellum quidẽ
B
illum fide ſuperaſſe, Deum verò menſæ gratia emeruiſſe, vt ipſe quoque paulò antè narraſti. PALLAD. Mirum profectò, quòd Abraham Dominum emeruerit menſa. Omnes igitur fide relicta, & virtutibus reliquis, conuiuia ſtudioſè ſectemur, cauponibus nullo meliores, aut ſtabulariis, qui ob hoc ipſum itinera publica, vt lucrentur, obſederunt. Et virgines item, quæ in laudem Dei & corpore, & ſpiritu ſanctę eſſe contendunt, quoniam Maria genuit Chriſtum, & ipſę gignere pergant. Quod ſi fecerint, nihil ab abiectiſſimis meretricibus different. Eadem enim eſt ratio, vt ſi quidem dolores Abrahæ exemplo menſas præparent, virgines quoque Mariæ gratia gignant. Sed abſit amantiſſime, vt quæ ſuo tempore bene vel ſunt facta, vel fiunt,
C
vituperemus. Nam profectò cuiuſque conſciẽtia ſibi quod expedit, dictat. Iacob præterea ille luctator, exercitatione, an conuiuio auunculi ſubſtantiam tulit? qui ait, Factus ſum ſolis aduſtus ardoribus, & gelu noctis: & diſcedebat ſomnus à me: qui nihil aliud, quàm panem & veſtitum in oratione poſcebat, dicens, Si dederis mihi panem ad edendum, & veſtimentũ, quo operiar, omne quodcunque dederis mihi, decimas offeram tibi: non ait menſis abſumam. Moſes ille Dei contemplator, fideliſque famulus, qua inſtructa menſa populum duxit ad mõtem? quos crateres? quæ pocula habuit? qui propter incredulitatem populi, petram virga percutiens, inde aquas elicuit? Qui ſexcenta hominum millia regebat, legiſque tabulas ad correptionẽ populi acceperat, phialáſne æreas,
D
membranáſque porcorum, & phaſidis auem, atque piſcem de pelago, vinúmque de Tyro pretioſum, & ſiligineos panes, his quos imbuebat, an ſalutis monita edebat? THEOD. At hoc in loco quiſpiam ita fortaſſis occurret, da mihi, inquiens, manna illud, & aquam, & nihil amplius quæram. PALLAD. Et quis adeò infelix ſit, vt ſpirituali doctrinæ manna viſibile præferat, fluxámque aquam? Samuel populi doctor, qui in Ramatha viginti quinque annos requieuerat, quem vnquam menſæ apparatu magis, quàm prædicatione auertit ab idolis. Quando item rex ille & Propheta, & Pſalmiſta
deliciis inſtruxit menſam? qui ait: Cinerem, Pſal. 101.
tanquam panem manducabam, & poculum meum cum fletu miſcebam. Helias ille Thesbites ieiunij vniuerſalis author, qui annos tres,

& menſes ſex gulæ deditos, vel inuitos aſſueſe- A
cit inediæ, quibus epulis peccato eripuit? Quos
item habuit coquos, cui corui victum neceſſa-
riũ miniſtrabant? Sapiens Daniel, & futurorum
inſpector, qua menſa erudiuit Aſſyrios? Nónne
ieiunio, & oratione draconem interemit,
& Bel deſtruxit, leonéſque frænauit, perſua-
ſitque regi, vt confeſſione veri Dei patrios ab-
negaret Deos? Quibus item epulis, quibúsve
deliciis vſus eſt, & reliquus Prophetarum &
Apoſtolorum chorus? Non erant illi magiſtri?
non orbis totius illis cura credita eſt? Nónne
iſtis ipſi ſuccedimus? Nónne iſtos imitari ex di-
uina inſtitutione nos conuenit, morum inhæ-
Heb.13. rendo veſtigiis, Paulo ita admonente: Quorum
intuentes conuerſationis exitum, imitamini fi-
dem. Quænam delicata cibaria habuit in eremo, B
pœnitentiæ præco Baptiſta Ioannes, qui ad ſe
venientibus non modò non parabat prandia,
verùm acri illos inuectione caſtigabat, neque
ſolum inquinatam ipſorum conſcientiam ſeue-
ritate quatiebat aſpectus, verùm ipſa quoque
habitus ſpecie, multóque magis verbo, quo
veluti gladio animarum ſecabat purulentiam.
Genimina viperarum, inquiens, quis oſtendit
vobis fugere à ventura ira? facite ergo fructus
dignos pœnitentiæ, neque ſoli baptiſmo, ge-
nerisque nobilitati confidatis. Quid autem gen-
tium doctor, qui circumciſionem ſoluit, vt fi-
dei ſtatueret gratiam, vas electionis Paulus? nũ
vacaſſe deprehenditur menſis, qui id maximè
omnium debuit, & incredulis gentibus prius
ſeſe inſinuaret officiis? Quid ille Timotheo ſcri-
bit Epiſcopo Epheſi? Vacáſne liberaliori men- C
ſæ, an verò lectioni, exhortationi, doctrinæ?
Quibus profectò in rebus impiger erat, vt con-
2.Tim.4 ſtans Ioannes beatiſſimus? Importunè, oppor-
tunè inſta, inquit, argue, increpa, obſecra.
Nemo autem obiiciat, cur duo aſpera, vnum
blandum, ipſúmque vix & cunctando poſue-
rit. Argue enim, & increpa, cùm ſint vehemé-
ter acria, ex eo quod additur obſecra, & non
blandire, nihil amiſere virium. Id quippe ſcitè
factum voluptati deditis, & laxè viuentibus a-
crius eſt eis quoque increpationibus, quæ gra-
uiores & moleſtiores eſſe putantur. Illic enim
fortaſſis indignatione quadam obſiſtens anima,
quæ in reprehentionem dicuntur, minimè ſen-
tit. Hic verò ſenſim atque paulatim modeſtis
veriſque ſermonibus, quaſi admoto lento quo-
dam igne, peruritur, atque diſcecatur. Quid
verò illum etiam admonens memorat, conui- D
uiáne, & epulas, an preſſurarum illa honeſtiſſi-
2.Tim 3 ma nomina? Tu verò, inquit, aſſecutus es meã
doctrinam & inſtitutum, quo pacto inſtituerim
omnia ad Dei gloriam facere, perſecutiones
pro reprehenſione ſcilicet erroris, num vſquam
menſæ fit mentio? Tito rurſus Cretenſi Epiſco-
po quid ſcribat, audiamus. Num de cibis & po-
tibus diſſerat, an de reprehenſionibus, & do-
Tit.1. ctrina. Huius, inquit, rei gratia reliqui te Cre-
tæ, vt quæ deſunt, ſuppleas, perſuadeáſque il-
lis non aliter docere, neque attendere fabulis,
& genealogiis infinitis, reprehenſionum quo-
que adiiciens modum, Cretenſes, inquit, ſem-
per mendaces, malæ beſtiæ, ventres pigri. Di-
cant nobis ventris ſerui, gigantes menſarum,
prædonéſque mulierculárum, qui Ioannis con-
tinentiam culpant, vbínam inuenerint conui-
uium in laudem poni, etiam ſi euoluant vetus
totum, & nouum teſtamentum, niſi fortè fiat
de alienigenis ſermo, & hoc ad fœderandam
pacem lege cõuiuij, per quam feræ molliuntur,
ac barbari. Quando conuiuia peccati materia
non fuere? Quid autẽ dico peccati? ipſius quo-
que maioris idololatriæ, & parricidij cauſam
præſtitere, ſicut ſcriptũ eſt: Sedit populus man- Exod. 32.
ducare & bibere, & ſurrexerunt ludere: fuerat
autem ludus ab ebrietate profectus. Venite, in-
quiunt, faciamus Deos, qui nos præcedant. Qui
enim motum vini cauſa pertulerant, mobiles in-
quirebant Deos, eo dimiſſo, qui eſt immobilis,
& impleat omnia, nuſquam incedendo. Quid
autem dicit propheta? Labia Sacerdotis medi-
tabuntur conuiuia, quia cœnas & prandia re-
quirent ab eo. An labia Sacerdotis cuſtodient
ſcientiam, & legem ex ore eius requirent? quo- Malac.7.
niam Angelus Domini eſt, & non coquus. Et
turris illa in Chalane quando ædificata eſt, an-
tè vinum, an poſt vinum? Nónne poſt vini v-
ſum, quando Noë, plantata vinea, primus op-
probrium retulit? Si quidem non potus, aut
plantationis gratia, ſed deſideratione modi ine-
briatus eſt. Ioſeph quando venundatus à fratri-
bus eſt? Tunc ne, cùm oues ſtudioſè paſcebant,
an cùm opima quæque iugulantes, & comedé-
tes in ocio, inuidiam in conuiuio aduerſus illum
exacuerent? Baptiſtæ Ioannis caput in diſco v-
bínam dederunt meretriculæ? in ſapientiæ cœ-
tu, an in conuiuio iniquitatis? Beatus Paulus,
bibens & comedens vſque ad medium noctis
protendit ſermonem, an ieiunans, & docens,
& ignorantes Deum ad fidem ducens? Summus
ille paſtor, & doctorum, & ſapientium prin-
ceps Chriſtus Ieſus, humanorum depulſor er-
rorum, vbínam reperitur in ciuitate comedere,
niſi Paſcha, quod erat myſteriorum adimple-
tio? Quid autem ſollicitis diſcipulis ait? de ci-
bis, an de lectionibus mandare inuenitur? O-
peramini, inquiens, non pereuntem, ſed per-
manentem cibum. Dicat ergo cum Domino ſuo
& beatus Ioannes: Meum conuiuium eſt verbi
magiſterium, & diſtributio, ad aquam etiam
in populi ſalutem electus ſum. Eſca enim nos
non commendat Deo, neque ſi comedamus,
neque ſi non comedamus, placere illi poſſumus,
niſi id cum pietate faciamus. Eſt enim gentili-
um iſta conſuetudo, eos, quos volunt fallere,
menſis allicere, cùm verbo perſuadere non poſ-
ſunt, qui dicunt, Manducemus, & bibamus,
cras enim moriemur. In quos Apoſtolus vehe-
menter inuehitur, caſtigátque, dum dicit: No-
lite errare: corrumpunt bonos mores collo- 1.Cor.15.
quia mala: colloquia appellans mala verba, quę
in iſtiuſmodi conſumuntur. THEOD. Veraci- Cap. XIII.
ter tu quidem omnia, doctiſſiméque proſecu-
tus es, atque ita eſt omnino. Væ enim, qui dul- Esaiæ 5.
ce amarum dicit, & amarum dulce. Væ ponen-
ti lucem tenebras, & tenebras lucem. Sed dicet
quiſpiam: Ne nos quidem dicimus ipſũ huiuſ-
modi menſis expoſitum eſſe debuiſſe. Eſt enim
immodica iſta profuſio, voluptatis occaſio, &

obtuſio nimia , ſegnitiæque ac vecordiæ certa
demonſtratio. Poterat certè vel ſolos inuitare
Epiſcopos , & eos maximè , qui religione præ-
ſtarent, aut ſi hos nollet , vel proprium clerum,
imitans Dominum, quem cum duodecim Apo-
ſtolis manducaſſe certum eſt. PALLAD. Sa-
pientiſſimè omnino , ſi quidem paſſi eſſent cle-
rici cum illo extra horam , aut noctu prandere.
Si autem quàm celerrimè illi multo cum appa-
ratu exquiſitas epulas ſectarentur , iniquum &
indignum erat , infirmorum , aut pauperum ci-
bos , eorum qui ſani eſſent , libidini exponere.
Quænam verò lex iſta eſt , quæ ſtatuat præce-
ptorem à diſcipulis erudiri oportere , curari ab
infirmis medicum , gubernatorem à vectoribus
dirigi , cùm ſemper & infirmos medicus ſanet,
& doctor diſcipulos corrigat , & gubernator
nauigantibus , quod expedit , dictet ? Et medi-
co quidem ac gubernatori obtemperantes , qui
ſub illis ſunt , amore vitæ dolorem omnem ac
moleſtiam ferunt , cum tamen ſæpenumero ,
quod cupiunt , non conſequantur, incertúſque
ſit exitus. At verò præſtantiſſimo præceptori,
qui morbos & ægritudines vt curet, aſſumit, vo-
luptatúmq; procellas tranſmittere nouit, effræ-
nato iſti ore, & ſpiritu turbido detrahũt, illotis,
vt aiunt, pedibus cũcta miſcentes. Nempe enim
ſi ſeipſum deuouiſſet menſis, quãdo tam multis
dignitatibus quiuiſſet ſatisfacere tãtæ vrbis ha-
bitator, ſingulis aut benedictionis , aut inopiæ,
aut gulæ cauſa poſcẽtibus cibos? Vbinam ad di-
uina ſpeculanda , aut recreãdos ſermone popu-
los, ad ſcripturarum ſcientiam, ad prouidẽtiam
viduarum , ad ſolatium virginum , ad infirman-
tium curam, ad oppreſſorum opem, ad conuer-
ſionem errãtium, ad contritorũ conſolationem,
ad vinculatorũ viſitationem, vel quando ocium
ſuppeditare potuiſſet , quomodo exprobratio-
nem illam Dei quiuiſſet effugere , per Ezechie-
lem dicentis : Væ paſtoribus, qui ſeipſos paſcũt,
Ezech. 34. & non oues : quod errauerat , non conuertiſtis:
quod perierat , non requiſiſtis : quod infirmum
fuit , non viſitaſtis : quod contritum , non alli-
gaſtis : quod pingue erat, mactantes comediſtis.
2. Cor. 11. De quibus ſcribit & Paulus : Suſtinetis enim, ſi
quis vos in ſeruitutem redigit , ſi quis deuorat ,
ſi quis accipit. Et lanas quidem induiſtis , oues
autem non paſcebatis. Et in Hieremia de occi-
ſis paſtoribus ait : Paſtores multi corruperant
vineam meam. Poterat hos quoque ſuo tempo-
re curare , & eccleſiæ curas non negligere , ne
in hoc illi derogaretur , qui eſſet in cæteris ad-
mirandus. PALLAD. Hoc eſt nempe , quod
quæritur , ne ſibi derogetur , vt verbum Dei
affatim fundat ſollicitudinem , zelum , & reli-
quam ſacerdotalem beneuolentiam præ ſe fe-
rat. An verò ignoras chariſſime Theodore ,
quòd irrationabili maledicto beatitudo promit-
titur , Domino inter beatitudines cæteras di-
Matth. 5. cente : Beati eſtis, cùm vos exprobrauerint , &
Lucæ 6. dixerint omne malum aduerſum vos , mentien-
tes : Væ autem vobis, cùm vos benedixerint o-
mnes homines. Secundùm hoc enim faciebant
prophetis patres eorum . Quando autem & os
diuinis eloquiis exercitatum , & auris oraculis
ſubiecta diuinis, menſę loquacitatem toleraſſet?

A dicente Domino, nemo poteſt duobus dominis Matth. 6.
ſeruire. Ac deinceps , Non poteſtis Deo ſerui-
re , & Mammonæ. Quæramus ergo , quid ſit
Mammona , ne fortè inueniamur non duobus
ſeruire Dominis , ſed ſoli Mammonæ. Nunc e-
nim Mammonam non diabolum dicit , ſed ina-
nem huius mundi curam , à qua diſcipulos ſer-
mo diuinus auertit.. THEOD. Redi iam , Pater
ſanctiſſime , ad narranda reliqua. Satis enim
mihi factum eſt de ratione menſæ , neque feras
grauiter me iſta fuiſſe percontatum. Maioris e-
nim ſcientiæ ſtudio peritiam tuam exactius in-
terrogaui. PALLAD. Hoc tibi equidem aper-
tius dixerim , Theodore ſtudioſiſſime , vnus
enim fui ex his qui turbas cibi menſæ appoſi-
tione conciliare pergunt , quòd Epiſcopus ma-
gnę præſertim vrbis , qui relicto verbi Dei mi-
B niſterio, nocte ac die non meditatur in lege Dei,
& pauperum curam non per ſeipſum , ſed per
alios exequitur , longè erit ab his qui dixerunt, Matth. 19
Ecce nos reliquimus omnia , ſecutíque ſumus
te , quid ergo erit nobis ? Et cum eis numerabi- Ibidem 7
tur, qui dicent, Domine , nónne in nomine tuo
hæc & illa fecimus. Audiétque cum ipſis. Diſ- Ibidem 5.
cedite à me maledicti : neſcio vos vnde eſtis:
non enim recognoſcit verbum operarios mu-
tos. Eſt quippe mundus ipſius oculus, ne videat
mala. Multi namque ex his qui dicuntur Epiſ-
copi , rationabile ipſorum odium , quo morum
ſuorum gratia inuiſi ſunt, & ſpiritualium, ac di-
uinarum rerum negligentiam amputare dum
volunt, vitium vitio commutant , cupiditatem
ſcilicet vanitate , manu quidem altera turpe lu-
C crum ſtudioſè inſectantes, altera verò inſtruen-
tes menſas, & ſublimium ædificiorum moles e-
rigentes , vt ex hoc ſtudio boni & induſtrij eſſe
videantur , ac pro ignominia honorem conſe-
quantur , Eccleſiaſticis immemores , qui iſta & Eccleſ. 2.
conſtruxit , & odit , atque ea manifeſtè interdi-
xit, dum ſcriberet, Feci mihi domos , & poma-
ria , & cætera , & ecce omnia vanitas , & odiui
omnem laborem meum , quo ego laboro ſub
ſole. Non ait , ſupra ſolem, ne ſpirituales labo-
res improbaret. Hæc autem dixerim, non vt eos
denotem, qui probabiliter & neceſſariò Eccle-
ſias aut condunt, aut reparant, ſed illorum cau-
ſa, qui pauperum opes in hortos penſiles , in a-
quæ ductus aëreos , in communia virorum ac
mulierum lauacra parum pudica conſumunt,
D ſiue vt maiores conquirant opes , ſiue vt ab in-
dignis quibuſq; diligantur , qui in hoc ipſo hu-
iuſce ſtudij gratiam reddunt , quod omnia ad
voluptatem peccantium faciunt, Gnathones, &
aſcentatores nocentiſſimi. Abſit autem à me ,
Theodore , magni poſſeſſor nominis , vt malis
vnquam placere velim. Non enim aliunde illis
placere potero , quàm ex his quæ Chriſto Do-
mino diſplicent. Ad hæc admirans Theodorus,
interrogauit, dicens. THEOD. Cùm hæc natu-
raliter omnino abs te dicta ſint , & irrefragabi-
liter, ſi qua noſti à beato Ioanne , de quo nunc
ſermo eſt , per Aſiam vtiliter inſtituta , quæſo
pandere digneris. PALLAD. Et multa quidem.
THEOD. Ipſe adfuiſti , an ab aliis ea didiciſti?
PALLAD. Atqui ne punctum quidem tempo-
ris in omni hac illum cauſæ proſecutione de-

ſerui. THEOD. Quænam igitur ſunt ſubſecuta, quémve acceperunt finem, & vnde habuere principium, ad amuſſim ſcire deſidero, ob id in primis, quòd Theophilus in libro ſuo temeritatem ſuam honeſtare, ſiue operire cupiens, ait beatum Ioannem dominandi libidine concitatum ſexdecim Epiſcopos depoſuiſſe die vna, ſuóſque illorum vice ordinauiſſe. PALLAD. Nihil à ſuis moribus diſſonum fecit, quòd & contra Ioannem, & falsò ſcripſit. Ex quibus enim turpitudinem ſuam celare ſe putat, ex his illam maximè publicat, & velit, nolit, Ioannis innocentiam ornat, more Balaam illius. Nam vbi illum depoſuerat, quid libris opus erat, aut exilio? cùm depoſitio ipſa ſufficiat ad eorum confuſionem, qui deponuntur. Quoniam verò deponi non potuit vir ille virtutis, & dum ſuperatus eſt, vicit, manet inuidia, proſtrationem irrationabilis victoriæ referens, bullæ in morem turgeſcens, & in ſeipſa deficiens, illúdque prophetæ Eſaiæ perpetiens, dum ſcribit: Væ enim, inquit, qui ſcribunt: nequitiam enim ſcribunt. De his autem, qui in Aſia depoſiti ſunt, non ſexdecim, ſed ſex tantum Epiſcopis, quaſi diuino aſſiſtens iudicio loquar, nihílque de quantitate numeri ſubtraham, vel rerum adiiciam qualitati, ſed vt ſeſe habeant, ſingula tibi explicabo. Tertiadecima diſtributione venerunt Conſtantinopolim Aſiæ Epiſcopi, neceſſitatum Eccleſiaſticarum gratia, & nobiſcum remorati ſunt, præſentibus & aliis Epiſcopis, ex Scythia quidem Theotimo, ex Thracia verò Ammone Ægyptio, & ex Galatia Arabiano, metropolitis omnibus, ac ſenibus, qui vingintiduorum Epiſcoporũ implebant numerum. Conuenientibus autem omnibus, & communicantibus, obſeruato Euſebius quidam Valentinopolitanus Epiſcopus congregato cõcilio vna ſabbati aſtitit, libellóſq; tradidit ſynodo, præpoſito, vt decuit, Ioannis nomine, contra Antoninum Epiſcopum Epheſi, ſeptem capitula continentes. Vnum quidem, quòd fuſis ſacris vaſis argentum in nomine filij depoſuerat. Secundum, quòd ſumptum de ingreſſu baptiſterij marmor, in ſuo balneo poſuit. Deinde co'umnas Eccleſiæ, plures annos iacentes, intra ſuum erexit triclinium. Quartum, quòd puer eius homicidium perpetrauit, quem habet in miniſterio irreprehenſum. Quintum, quòd prædia relicta Eccleſiæ à Baſilina Imperatoris Iuliani matre vendidit, ſibíque detinuit precium. Sextum, quòd cùm vxori propriæ abrenunciaſſet, rurſus illi congreſſus eſt, filióſque ex ea procreauit. Septimum, quòd pro lege ac decreto habet, ordinationes Epiſcoporum vendere pro modo redditu um. Adſuntque & qui dederunt, & ordinati ſunt, & ipſe, qui accepit. Eorúmque omnium probationes ſe habere aſſerebat.

Cap. XIV.

THEODORVS. Quæſo te Pater, huiuſmodi narrationem miſſam facias: læduntur enim præſentes, Epiſcopis iſta narrantibus, vt non dicam gerentibus. PALLAD. Me miſerum, qui diebus his reſeruatus ſum, quibus pecunia ſacerdotium venditur, ſi tamen id ſacerdotium eſt. Inſipienter autem feci, qui iſta retuli, obtrectatoribus Ioannis nobis hác imponentibus

A neceſſitatem. Verùm patienter feras obſecro, vt ex his quoque Ioannis modeſtiam admireris, qui zelo interim mitigato, dixit Euſebio: Frater Euſebi, quoniam ſæpe fit, vt accuſationes, quæ fiunt perturbato animo, probationibus idoneis careant, deſine, quæſo, Antoninum fratrem accuſare. Nobis curæ erit, triſtitiæ cauſas amouere. Ad hæc ille exaſperatus durioribus vtebatur verbis, aduerſus Antoninum totus efferuens, atque in accuſatione perſiſtens. Hortatur itaque Ioannes Paulum Heracleę Epiſcopum, qui Antonino ſtudere videbatur, vt eos in amicitiam copulare contenderet. Surgénſque Eccleſiam ingreſſus eſt vnà cum Epiſcopis: erat enim ſacrificij tempus. Pacem verò populo ex more imprecatus, ſedit cum Epiſcopis reliquis. Clàm autem introgreſſus accuſator Eu- B ſebius coram populo omni, & Epiſcopis libellum alium porrigit eadem continentem, adiurans Ioannem ſacramentis horrendis, quibus ſalutem quoque principum addidit, tanto cum tumultu, vt putarent populi eius impudentia territi, eum à Ioanne petere, vt vitam ſibi à Rege impetraret. Ioannes vbi viri aduertit inſtantiam, ne in populo perturbatio vlla oriretur, libellum ſumpſit, lectíſque diuinis eloquiis, Panſophium orat Piſidiæ Epiſcopum, diuina offerat vt munera: ipſe cum Epiſcopis reliquis exiit, Cauebat enim animo turbido, iuxta euangelium, ſacrificia offerre, Si obtuleris, inquit, munus tuum, & reliqua. Math. 5. Vbi verò dimiſſus eſt populus, ſedens in baptiſterio, cum Epiſcopis reliquis, accuſatorem coram omnibus aduocat, C dicens ei: Rurſus tibi eadem dico: plurimi triſtitia vel ira compulſi, multa & dicunt, & ſcribunt, quæ probare non poſſunt. Si igitur apertè noſti, de quibus illum accuſare vis (neque enim volentem repellimus, neque trahimus non volentem) antequam legatur libellus, elige, quod expedit tibi. Poſtquam enim fuerit lectus, & in aures omnium venerit, confectis commentariis, non iam licebit tibi, cùm ſis Epiſcopus, abſolutionem flagitare. Ad hæc ille in propoſito durat. Iubent itaque libellum recitari, lectáque ſunt memorata capitula. Poſtea dicunt Ioanni ſeniores Epiſcopi, & ſi vnumquodque capitulum per ſe impium eſt, & vndique ſacris legibus interdictum, ne tamen videamur in his quæ ſuggeſta ſunt nobis, omne D ſtudium ponere, ab eo, quod eſt horribilius dictu, fiat inquiſitionis initium. Si enim illud inuentum fuerit verum, nulla de capitulis reliquis erit controuerſia, cùm capitulis illius radix omnem præ ſe iniquitatis ſpeciem ferat, iuxta illum, qui ait: Radix malorum omnium eſt cupiditas. 1. Tim. 6. Qui enim ſuper innocentem accipit munera, & ſancti Spiritus largitionem pecunia ſe vendere putat, quo pacto iam parcet ornamentis, aut lapidibus, aut fundis Eccleſiæ? Tũc Ioannes examen inchoans, Antonino ait, Quid ad hæc dicis, Antonine frater? Negauit ille neceſſariò. Quando enim ab his ipſis initiis confuſionem confiteretur ſuam? Interrogati, qui dederant, negarunt & ipſi. Cùm hoc examen ad horam vſque octauam diligentius agitur, ex argumentis quibuſdam iudicium formabatur.

Poſtremò

Poſtremò venitur ad teſtes, quibus aſtantibus, A
& illi dederant, & ille ſuſceperat. Non aderant
teſtes, qui neceſſariò citandi erant. Difficulta-
tem rei intuens Ioannes pro Eccleſiæ purgatio-
ne, & vt teſtes facilius adhiberentur, per ſe in
Aſiam ire conſentit, perficiendi examinis gra-
tia. Antoninus vbi vidit Ioannem impigrè exe-
qui paratum, quod inſtituerat, neque corrum-
pi poſſe iudicium, mali ſibi conſcius, adiit quen-
dam ex principibus, cuius prædia, quæ habebat
in Aſia, ſibi curæ erant, orans, vt Ioanni impe-
dimento eſſet, ne abiret in Aſiam, promittens
ſe adhibiturum teſtes. Protinus ex palatio man-
datur Ioãni in hæc verba. Indignum eſt te, cùm
ſis Epiſcopus, & noſtrarum animarum pater, in
tanta tumultus expectatione, dimiſſa ciuitate,
peregrinationẽ in Aſiam ſubire velle, cùm facilè B
teſtes adhiberi poſſint. Erat autẽ tumultus cau-
ſa Gainas barbarus. Quid multis immorer? Ma-
nere illi perſuaſum eſt, ita tamen, vt iudicij non
omitteret curam, teſtéſque maturè adeſſe man-
daret. Optata fuit accuſato ipſa dilatio vel mo-
dica teſtium, quos aut pecunia, aut potentia fu-
gare poſſe confideret. Præuidit iſta Ioannes,
conciliòque ſynodi præſentis habito, quoſdam
ex præſentibus Epiſcopis in Aſiam mittit, ad
teſtes interrogandos. Tres ex omnibus electi
ſunt, Syncletius metropolitanus, Heſychius O-
parienſis & Palladius Helenopolitanus Epiſco-
pus. his dederat ſynodus in mãdatis, vt qui intra
duos menſes non occurriſſet Hypæpis Aſiæ ci-
uitati, ad ſua tuenda iura, quòd vicini eſſent, &
qui arguebantur, & Epiſcopi reliqui à Syncle-
tio, ſociiſque iudicandi, excommunicatus eſſet. C
Deſcenderunt igitur Smyrnam prenominati E-
piſcopi Syncletius, & Palladius: Heſychius e-
nim quòd faueret Antonino, finxit ſe valetudi-
narium, ſignificarúntque continuò per literas
vtriſque artibus aduentum ſuum, vt concurrẽ-
tes in memoratam ciuitatẽ, implerent, quę pol-
liciti fuerant. Illi ante iudicum aduentum ami-
citias inierant, partim perſuaſi auro, partim iu-
reiurando conſtricti. Congregati igitur in ipſa
ciuitate, iudices ludere ſe poſſe putabant, dila-
tione teſtium, quaſi peregrè profecti eſſent ob
varias cauſas. Ad hæc iudices accuſatorem ro-
gant, intra quos dies adducturus eſſet teſtes, ſe
expectaturos pollicentes. Ratus ille eos aëris
inclementiam ferre grauiter, ac per id velle diſ-
cedere (erat enim feruor æſtiui ſolis) intra qua- D
draginta dies producturum promittit teſtes, a-
liâs pœnæ canonum ſua ſponte ſe ſubiicit. Ex-
pectauere iudices quadraginta dies, cùm ille ad
inquirendum dimiſſus teſtes; omiſit hoc inte-
rim, & Conſtantinopolim venit, illicque deli-
tuit. Vbi verò nuſquam comparuit, ſcripſere
iudices omnibus Aſiæ Epiſcopis denunciantes
excommunicatum, ſiue vt deſertorem, ſiue vt
detractorem. Poſt hæc alios quadraginta dies
perſiſtentes, cùm ille minimè appareret, Con-
ſtantinopolim rediere. Illic inuento Euſebio, ei,
quæ geſſerat, exprobrabant. Rurſus ille infirmi-
tatem corporis allegans, pollicetur teſtes exhi-
biturum. Per hanc temporis morã moritur An-
toninus, cum quo erat Euſebio controuerſia.
Cõtinuò ex Aſia, partim à clero ciuitatis Ephe-
ſinæ, partim ab Epiſcopis decretũ ad Ioannem
venit, omnibus pauendo cum iuramento oran-
tibus, vt periclitanti Eccleſiæ opem ferret. Erat
autem hic textus. Quoniam priori tẽpore con-
fusè, & contra iura, & ſtatuta patrum guber-
nati ſumus, oramus venerationem tuam, vt deſ-
cendas, & formam aliquam Epheſinæ imponas
eccleſiæ, diutiſſimè afflictæ: hinc Arrianis in-
ſtantibus, inde noſtris cupiditati auaritiæque
ſtudentibus. Permulti enim inſidiantur, vt lupi
graues, ſacerdotalem ſedem rapere pecuniis fe-
ſtinantes. Itaque Ioannes, licet corporis mala
valetudine teneretur, & inclementia obſtaret
aëris (erat enim hyems) nihil huiuſce incom-
modis territus, vt negotia Eccleſiæ Aſianæ cõ-
poneret, rebúſque nutantibus, vel abſentia, vel
imperitia paſtoris opem ferret, inſtituit perge-
re, ſpiritúque roboratus, ingreſſus nauim vrbe
diſcedit. Irruentibus autem ſæuis Aquilonibus,
metuentes nautæ, ne in Proconeſum eiicerẽ-
tur, poſitis velis, Triconis montem præterue-
huntur, ibique iactis anchoris, manſerunt, Au-
ſtrum expectãtes, vt Apamiæ applicarent. Cùm
igitur biduum ieiuni in naui perſtitiſſent, laceſ-
ſiti fluctibus, tertia demum die memoratæ vrbi
appulerunt. Illic enim expectabant aduentum
eius Palladius, Cyrinus, & Paulus Epiſcopi,
Ioannis ſocij. Pedibus itaque iter agẽtes Ephe-
ſum veniunt. Congregatis Lydiæ, & Aſiæ, &
Cariæ Epiſcopis, ad ſeptuaginta viros pertin-
gentibus, ordinationem faciũt. Complures ſua
ſponte concurrerunt, maximè ex Phrygia, vt
oris illius facundia, & ſapientiæ ſuauitate frue-
rentur, iuxta illud: Sapientia in exitibus lauda-
tur, videlicet, in loquentibus: in plateis verò
fiducialiter agit, hoc eſt, in cordibus, quæ va-
riis preſſuris dilatata ſunt, iuxta illud: in tribu- Pſal. 4.
latione dilataſti me. Anguſtatur enim ſapientia Cap. XV
in his qui zizania ſeminant, & ſuffocãt verbum.
Dum hæc geruntur, acceſſit ille, qui nobis pro-
lixæ huius narrationis eſt author Euſebius ad
omnes Epiſcopos, reliquorum ſex Epiſcopo-
rum accuſator, orans, vt ad communionem ad-
mitteretur: obſtant ex ipſis quidã, non oporte-
re admitti, quippe calumniæ reum aſſerentes.
Adiecit ille preces, & ait. quoniam cauſa iſta
biennium iam magna ex parte ventilata eſt, ſo-
láque dilatio teſtium obſtitit, obſecro pietatem
veſtram, vt teſtes (nam modo præſtò ſunt) exa-
minare dignemini. Etſi enim Antoninus diem
obiit, qui accepto auro ordinauit, viuunt ta-
men, qui dato pretio, ſunt ordinati. Placuit
Synodo rem diligentius diſcuti. Recitantur
omnia, quæ prius geſta fuerant, ex com-
mentariis. Ingreſſi ſunt teſtes, ingreſſi & qui
dato auro fuerant ordinati. Negauere primum.
Perſiſtentibus tamen teſtibus partim laicis, par-
tim presbyteris, quibus antea cõfidere videban- Mulieres
tur, mulieribúſq; quibuſdam, & munerũ ſpecies, teſtes in
& loca, & tempora, qualitatémq; recenſentibus, cauſa Si-
cùm eos conſcientia quoque criminis vrgeret, moniæ, e-
ſua ſponte non vſque adeò coacti confitentur. tiam me-
Dedimus, aiebãt, hanc eſſe conſuetudinem exi- retrices.
ſtimantes, vt videremur à curia liberari. At nũc, Extra de
ſiquidem honeſtum eſt, oramus, vt in mini- ſimo. ca.
ſterio eccleſiæ ſimus: ſin autẽ, vel aurum, quòd Tanta labes.

dedimus, recipiamus: quidã enim ex nobis vxorum noſtrarũ aurum &variam ſupellectilẽ dedimus. Ad hæc Ioãnes ſynodo pollicitus eſt: ego, inquiens, inſtabo apud Regem, vt abſoluamur: vos autem mãdate, illos ab Antonini hæredibus recipere, quod dederunt. Præcepit itaq; ſynodus ab Antonini hæredibus eis aurum reſtitui: eos verò intra altare communicãtes à Sacerdotibus fieri, ne ſi iſta paſſim permitterentur, conſuetudo Iudaica, vel Ægyptia fieret, vendẽdi ſacerdotium, & emendi. Aiunt enim eum, qui apud Iudæos Patriarcha falſo nomine dicitur, vt pecunias cumulet annis ſingulis, & intra annũ quoq; ſæpius Archiſynagogos mutare. Similiter & Ægyptiorum Patriarcham hunc imitando peragere, vt impleatur Propheticum illud, Sacerdotes eius cũ muneribus reſponderunt, & prophetæ eius cum pecunia diuinabant. Horum omnium extãt cõmentaria, & ſuperſunt iudices, neq; vna die diſcuſſio facta eſt omniũ, vt gratis Theophilus mentitur, ſed biennio integro. Satiſq; fuit his, qui depoſiti ſunt, futuro iudicio liberari, vnúſque ex his ipſis negotiis publicis obnoxius fuit. In eorum autem locum ſubſtituti ſunt alij virtute clari, & vita ſimul, & gratia diuini ſermonis ornati. Verùm enim fortiſſimi iſti, & nimium contentioſi, poſt Ioannis exilium, accepto eo, quod acceperunt (non enim habet malitia nomen, ſicuti ne ſubſtãtiam quidem) huiuſmodi abiectos ante quadriennium in Eccleſiam reuocant: pulſis illis, qui legitimè fuerant ſubrogati, in ſummam ouium Chriſti perniciem, & ſingulare detrimentum. Quod autem eſt ridiculoſiſſimum omnium, imò lamentatione digniſſimum, ſi audieris, Theodote chariſſime, tinnient, iuxta prophetam, ambæ aures tuæ, pietatíſque affectu deflebis Epiſcoporum veſaniam, tetra manu Chriſti dona vaſtantium. (Hier. 19.) Quas enim cum ieiunio, & prece, & approbatione cleri, ac timore Petrus & Ioannes ordinationes faciebant, iſti contrà poſt crapulam, & ebrietatem, cum miſerabilibus donis, abortiua hominum ordinantes, quæ neque porcis, aut canibus digna cenſentur, iuxta ſententiam Iob, qui ex perſona Domini Saluatoris de ipſis prophetauit, dicens: Quos indignos arbitratus ſum canibus gregum meorum, qui ſub ſtipula morabantur. His igitur cum Mimis, ac Iudæis tanquam Chriſti amicis, à ſapientibus ſacerdotij arcana creduntur: quorum gratia, ipſa quoq; oratoria fugiunt fidelium populi. Peruenit ad vos quoq; nouum hoc Epheſinæ eccleſiæ, inauditúmque facinus. Quidni enim? Eſt namque maritima, vnde facilè rumores emanant, & remotiora etiam penetrant. In loco enim Ioannis illius, qui euangelium ſcripſit, qui ſupra ſapientiæ pectus fideliter & fidenter accubuit, de quo ſcriptum eſt, quem diligebat Ieſus, cui Pauli diſcipulus Timotheus, ad quem duæ ipſius feruntur epiſtolæ, ſucceſſit, abominatio deſolationis ſtat. Ordinantes enim tribuni Victoris eunuchũ in ſede Epiſcopi collocarunt: eum verò, qui à ſeptuaginta Epiſcopis fuerat ordinatus, carceri hactenus incluſum ſeruant, virum apprimè liberalibus diſciplinis imbutum, & qui poſt vitam ſolitariam,

A ac diuinarum literarum peritiam ſingularem, accerſitus ex eremo, triennium diaconi fuerat perfunctus officio. Atque vtinam ordinatus eunuchus vitæ honeſtate polleret: eſſet id malum fortaſſe tolerabile. At nunc terræ inteſtinũ eſt, qui ordinatur, ventri ſubditum, in fœminas inſaniens, impudens, ebrioſum, ſcortum emptitium, illiberale, cupidum, ab ipſa ſtatim natiuitate ferro obnoxium, neque vir, neque fœmina, veſanum, & qui, vt fama eſt, inter Satyrica conuiuia theatricas humeris puellas geſſit, capitéque coronato hedera, craterem ferens manu, in morem fabuloſi Dionyſij vina fudit. Hæc autem omnia non ante baptiſmum, ſed poſtquam baptizatus eſt, geſſit: ex quibus ſanè colligitur illum reſurrectioni non credere. Qui enim reſurrectionis fundamenta concuſſit, B quomodo hîc ei credere poſſit? Porrò, qui reſurrectionis abnegat fidem, quo pacto reſurrectionis præco erit? Quomodo enim prædicabunt, niſi crediderint. Hic nulla quidem mercede caſtus eſt, ferro ſectus: cæterùm inſanit fruſtrà ob ſuam turpitudinem. Hæc ſunt, quæ in Aſia geſta fuere, de quibus interrogaſti literis Theophili prouocatus, qui ait, ſexdecim Epiſcopos à Ioanne fuiſſe depoſitos. Scito igitur in veritate ſex tantùm fuiſſe: harum rerum commentaria ſeruãtur apud nos ſubſcripta à viginti duobus Epiſcopis, qui initio cauſam audierunt, & à ſeptuaginta, qui depoſuerunt, & iudicium terminarunt. Th. Ignoſce mihi Pater, iſta omnẽ ebrietatem, & inſaniam, & ludibrium ſuperant. Nam & inſani, & ebrij, & pueri quandoq; reſi- C piſcunt, & horum gratia, quæ turpiter, & inordinatè geſſere, aut dixere, erubeſcunt: hi autem & ætate, & ſenſu, vt videntur, integro, non modò ſuper his quæ geſſere, non pœnitent, ſed firmam & ratam perſiſtere ſuam nequitiã cupiunt. Qui enim non exhorruerunt euangelium ſceleſto imponere capiti, ſuper quod immites ſaltauere mulierculæ, quibus aliis connumerandi ſunt, niſi his qui ſpineam coronam Dei filio impoſuerunt? Cæterùm vt iſta omittamus interim, plena dedecoris, quæſo, ſi noſti, quo pacto Porphyrius Antiochenæ Eccleſiæ ſit conſtitutus Epiſcopus, aut à quibus conſtitutus, antiquam hominis vitam, inſignis, an obſcura fuerit, & dogmata ipſius, vera, an falſa ſint, diligenter doceas, ob id maximè, quòd & Romanæ ſcri- D pſit Eccleſiæ, neque reſcripta accipere meruit. Eadem erit mihi, quæ fuit hactenus, ratio veritatis. Non enim obliuiſcar vocem dicentis Domini mei: De omni verbo ocioſo rationem reddent homines in die iudicij. (Matt. 12.) Ego id quoq; audacter adiecerim: Et de omni auditu ocioſo. Itaq; & teipsũ tuere cautius, ſi quid me nõ veraciter proſequi animaduertis. Neq; velim canis cedas noſtris, ſed rerum naturæ veritatiq; conſentias. Quid enim vtilitatis mihi prouenit ex his, quæ vel heri, vel hodie dixi, ſi mentiar in perpetuum coram diſcreto iudice, confundendo? Quomodo feram molarem detractionis lapidem, ceruici mentis impoſitum, eorum gratia, qui ſcandalum ex mendacio modò paſſi ſunt, me in gehennæ profunda demergere? Porphyrius iſte in Eccleſia diutius verſatus, & diaconi, & ſacerdotis

perfunctus officio eſt. Sed planè nihil habuit in
moribus grauitatis, & in nullo vnquam Eccle-
ſiæ ſpiritualiter contulit. Cæterùm vicinis, &
religioſis Epiſcopis infeſtus iugiter, quòd ex
maxima eſſet ciuitate, & amicos haberet prin-
cipes, iudicia vitiabat: honeſtiſque ordinationi-
bus inſidias tendens, morum aſtu, verſutiáque
tempeſtiuè Epiſcopis ſubrepebat, inuitos quo-
que, vt ita dixerim, ad leues ordinationes ac no-
xias pertrahens. Eſt enim iuxta comicum Me-
nandrum, acris admodum aſſentatio peruerſi-
tati coniuncta. Ait quippe: Durum eſt, Pam-
phile, mulieri liberæ aduerſus ſcortum rixari:
plurima nouit, plura malignatur, erubeſcit ne-
minem, blanditur magis. Iuxta Salomonem
Prou. 26. verò: Sermones adulatorum molles, ipſi verò
ſeriunt intima ventris. Caſtimoniæ itaque, &
aduerſus carnales voluptates continentiæ, ini-
micus eſt non ſecus, ac vultur vnguenti, adeò
vt etiam Sodomitico crimini obnoxium fama
vulgauerit. Cùm enim & leges, & menſuræ, &
muri voluptatibus ſint à natura conſtituti, cal-
cato, vt multi aiunt, muro, contrita menſura,
lege violata, huiuſce de ſe ſuſpicionem genuit,
Magorum, & Augurum, & eorum qui veteres
fabulas inhoneſto motu, & obuerſo crure præ-
ferrent, principem, ac ſocium eſſe. Magis nam-
que opem ferre, atque amicè congredi, vſque
adeò non declinauit, vt etiam in commentariis
variorum magiſtratuum hoc illi crimini datum
ſit. Non legerat infelix ſapientis dictum illud:
Quæ facere minimè oportet, ea neque puteris
dicere. Aiunt illum præter cætera ſcelera, ſacra
quoque vaſa poſt ordinationem ſuam fudiſſe,
principibúſque largitum, vt planè perſpicuum
ſit, eum non ratione, ſed tyrannide obtinuiſſe
eos, qui infelici ſorte ſibi ſunt ſubditi. Nam quo
tempore Ioannes in Armeniam extorris actus,
Flauianus quoque Antiochenus Epiſcopus mi-
grauit ad Chriſtum. Animaduertit Porphyrius
populum omnem in Conſtantium presbyterum
conieciſſe oculos, viróſque, & mulieres ex eo
pendere, qui à teneris, vt aiunt, vnguiculis ſer-
uierat Eccleſiæ, vir, iuxta hiſtoriam Iudicum,
ambidexter, quippe quæ putabatur illius læua,
dextram aliorum facilè ſuperabat. Fuerat enim
is primum ab epiſtolis, quo munere perfun-
ctus, abſque turpis lucri ſuſpicione vlla, lector
deinde, ac poſtmodum diaconus eſt ordinatus.
Regnantem verò mortalibus voluptatem, &
incentiua libidinis ſine dolore ſuperauit, vt ait
Salomon. Electorum manus facilè ſuperabit.
Nam ſuperare quidem iſta & illi fortaſſe poſ-
ſint, qui ſunt admodum mali, dum aut metu,
aut verecundia corporali ſe actione coërcent,
magnam ſibi inferentes vim. At verò cœleſtium
amore ſuperare infima omnia, illorum eſt ſo-
lum, qui Deum affectu intimo diligunt; quos
etiam Electos ſcriptura nominat, dicens: Ele-
ctorum manus facilè ſuperabit. Eſt quippe
Conſtantius ipſe ſupra cæteros mitis actu &
contemplatione ſingularis, celeriter conſpica-
tur omnia, magna cum grauitate exercet, ſapiẽs,
ſtrenuus, miſericors, cupiditatis inimicus, in iu-
dicio iuſtus, ad iniurias patiens, in perſuadẽdo
potens, qui, vt afflictos liberet, ieiunijs ſæpius

A ad veſperum vſq; perſiſtit, honeſtatem ipſa fa-
cie præ ſe ferens, ſeuerus aſpectu, maturus in-
ceſſu, virgo puriſſimus, & qui florem, & gra-
tiam vultus in ipſis quoque infirmitatibus ſer-
uet. Hunc igitur tanti meriti virum pecuniis
hoc modo fugandum curat. Scripſit ad princi-
pes, cúmque vt nouarum rerum ac ſeditionis
authorem obtinuit in Caſum exilio relegari.
Hoc ille vbi didicit, amicórum auxilio Cyprum
contendit, ibique ſeruatus eſt. Ipſe verò Por-
phyrius Cyriacum, & Diophantũ presbyteros,
& clericos cæteros vexans, obſeruabat tẽpus, in
quo ciuitas omnis ad ſuburbana procederet. E-
rant ſecum Acacius, Seuerianus, & Antiochus,
& eorum complices, in abdito tamen. Ageba-
tur tunc celebritas Gentilium, inſignis certa-
minibus Herculis, quæ Olympia appellant, in
B qua mulieres quoque, cum turbis populorum,
Daphné ad certamina ſpectanda properabant.
In hac ſolitudine ciuitatis Eccleſiá vnà cũ me-
moratis Epiſcopis, & clericis paucis irrumpẽs,
ordinatur clam, ianuis clauſis, adeò raptim, vt
metu ne deprehenderentur, ne orationem qui-
dem perficere quiuerint. Huiuſmodi quippe
adulterij natura ſpuria & gignit, & facit. Porrò
Seuerianus, & ſocij, accepto pretio, per mõtes
& inuia fugere, humanum quidem effugientes
metum, ſed diuinam planè indignationem diui-
ni timoris ignari incurrentes.. Vbi verò ſoluto
ſpectaculo, populiſque in vrbem regreſſis, quid
factum fuiſſet nunciatum eſt, ſummo dolore
concitati die illa, quòd iam in veſperá declinaſ-
ſet, quieuerunt. In craſtinum verò accepta tam
C immani clade, confluxere ſimul omnes, ignem
ac ſtipulam ferentes, vt Porphyrium, vnà & do-
mos eius incenderent. At verò Porphyrius non
ignorans, quàm eſſet exoſus omnibus, relicto
Deo, ſeſe ad ducem exercitus cõtulit, implẽns-
q; illi manus, contra Saluatoris diſcipulos in a-
ciem ducit auerſum ab Iſauricis bellis. Atque
Iſauri quidem ferociſſimi Rœſſum, Seleuciám-
q; vaſtabant. Porphyrius verò, & Valentinianus
comes cum exercitu catholicorum Eccleſiam
prædabantur. Crucis ſignum venerabile, quod
illi ferentes in humeris, litanias in campo age-
bant, pedibus ſuis conculcantes. Modicum flu-
xerat tempus, cùm ille ad exercitũ ſollicitè mit-
tit, agitq; apud ducem, vt ſuus quidám ſenex a-
trox, peruerſiſq; moribus, nocturnis præficere-
D tur excubiis, vt licentius bonos quoſq; ac fide-
les vexans, caperet ciuitatẽ: alius profectò Ne-
ro, cuius & mores imitari ſtudebat. Non enim
nouit ille perſuadere dictione, ſed ſumma vi &
iniquitate vexare: qui Deo minimè placere in-
tendens, non errantes ad illum animas, reuoca-
re, ſed Serpentis implere ventrem ſuper pectus
gradientis curat. Pergũt igitur vel inuiti populi,
metúq; verberum congregati vidẽtur ad Eccle-
ſiá, te autẽ vera vitam ſuá execrantes, à Deo pa-
tientię ſuę pręmia ſe percepturos ſperãt. Ad hęc
ſtupefactus Theodorus ait: vt video, Pater, prę-
ter naturę ordinẽ iſta cõtigere: ſolẽt enim inanis
gloriæ cupidi, vt hominibus placeant, aſſentari,
menſáſq; inſtruere exquiſitiſſimè, atq; vt amen-
tur, boniq; appellentur, conuitia quoq; & ſpu-
ta ipſa interdum tolerare. Porphyrius itaq;, ſiue

alius quiſpiam, quo pacto ſupplicia & exilia
intentet, ignoro. At id quidem admiratione di-
gnum eſt, Theodore, quòd hi ad tantam nequi-
tiæ veſaniam proruperunt, vt non modò homi-
nibus placere non ſtudeant, verùm facinorum
quoque ſuorum confuſionem omnino non ſen-
tiant. Malitia quippe malitiam in malitia pro-
mouet. Tunc enim malitia inanem gloriam
profert, cùm blanditiis capere ſtultos quærit.
Sin autem & adulatione, & menſæ luxu ſupe-
riores offenderit, quos obtinere ſtudeat, minas
iam ac ſupercilia profert, vt quos blanditiis
deliciiſque non poteſt illicere, immanitate, me-
túque deterreat, ſicuti in martyribus contigit.
Et ibi enim vtraque arte pugnabatur, dono-
rúmque & honorum laqueo illi tentabantur,
qui gloriolas quærebant. Porrò fortes, & ami-
ci Dei, per cruciatus, & minas, & ſartagines,
& eculeos, ac feras, & cætera, quæ vehemen-
ter excruciant, genera pœnarum agebantur.
Clerus itaque Antiochenæ Eccleſiæ inſignior
occultè conueniens, ne ipſis quidem Eccleſiæ
parietibus propinquat, vnà & illuſtrium matro-
narum multitudo clàm conuenit, quarum in
primis gratia ſtulti facti ſunt cupidi quique pa-
ſtores. Quid verò de Conſtantinopoli dicam?
Quanta illic multitudo, deſerta Eccleſia, ſub
Fortedio. † diuo congregatur ad preces? Non habent, qui
Eccleſiæ tractant negocia, tam multos audito-
res ſilentij ſui: nullus enim apud eos ſermo eſt.
THEOD. Amouiſti ab animo meo ſcrupulum
quo tenebatur, Pater, oculis, quæ dixeras, cer-
nenda ſubiiciens. Nam verborum conſonantia,
& narratio verax, certiorem me fecerunt vera
eſſe, quæ geſta ſunt. Impoſſibile enim eſt ſibi
congruere, & cohærere mendacium. Oro itaq;
nobis & de Olympiade, ſi qua noſti, enarrare
pergas. PALLAD. Quam tu Olympiadem dicis?
ſunt enim huius nominis plurimæ. TH. Diaco-
nam illam Contantinopoleos, Nebridij quon-
dam ex Præfectis ſponſam. PALL. Illa verò
mihi notiſſima eſt. THEOD. Cuius meriti mu-
lier eſt? PALLAD. Ne quæſo mulierem dicas,
ſed virum. Eſt enim, præter ſexum corporis, vir.
THEOD. Quonam modo? PALLAD. Vitæ
ſanctimonia, laboribus, ſcientia, paſſionúmque
tolerantia. THEOD. Cur ego illam Theophilus
maledictis inceſſit? PALLAD. Quis nam ille
eſt? THEOD. Alexandrinus Epiſcopus. PALL.
Videris mihi Theodore, quæ diutius verſaui-
mus oratione, oblitus eſſe. THEOD. Cur obſe-
cro? PALLAD. Qui veritati non pepercit, ſed
hanc, vt antè docuimus, conculcauit, qui Ec-
cleſiam omnem, quæ ſub cælo eſt, cuius liberan-
dæ gratia vnigenitus Dei filius deſcendit ad ter-
ras, non honore, ſed contumelia affecit, is mu-
lieri viduæ, quæ in orationibus vitam conſumit
omnem, qua ratione peperciſſet? Mente cuncta
pertracta, ſi quem vnquam bonorum omiſit,
quem non ſuis maledictis impeteret, cui omnis
eſt odioſa religio. Cur hoc & ex epiſtolis illius
non coniicis, ſibi inuicem repugnantibus? San-
ctum enim Epiphanium, Conſtantiæ Cypri E-
piſcopum, qui triginta & ſex annos Eccleſiæ
præfuit, ſub Damaſo, & Syricio, cùm hæreti-
cum, & authorem ſchiſmatis appellaſſet, in epi-
A ſtola ad Innocêtium, poſtea in Ioannem male-
dicta contorquens, ſanctiſſimum vocat Epipha-
nium. quoties ille huius, qui nunc detrahit, vi-
duæ genua ſpe accipiendæ pecuniæ exoſculatus
eſt, illa viciſſim humi procumbente, & lachry-
mas, quod ſibi Epiſcopus hæc faceret, profun-
dente? In quo tamen ei derogat? THEOD. In eo,
quòd proiectos ab ſe monachos ſuſcepit hoſpi-
tio. PALLAD. Et licet Epiſcopo, aut conuenit
omnino abiicere quemcunque diſcipulum, ne
dixerim monachum? THEOD. Quid ſi illum
prouocarunt, aut maledixerunt? PALLAD. Num
iræ ſuæ ſatisfacere debuit, aut ſua curare male-
dicta? quomodo hic iam Chriſti iniurias cura- Ioan. 5.
bit, qui gloriam propriam quærit? Cur potius
non imitatus eſt Paulum dicentem: Maledici- 1. Cor. 4.
B mur, & benedicimus. THEOD. quid ſi alterius
ſectæ monachi erant? PALLAD. At illos cor-
rigere ſuadendo debuit, non abiicere. THEOD.
Et ſi ille hoc fecit, ipſe verò, vtpote contentioſi, Tit. 3.
minimè paruerunt. PALLAD. Apoſtolicum illud
oportuit exequi: Hæreticum hominem poſt v-
nam & alteram correptionem deuita, ſciens
quòd peruerſus eſt huiuſmodi: non abiicere, &
prædari, & adiectis principum minis, agere ex-
tra patrium ſolum. TH. Perfecti hoc fuerat viri,
Deóque dilecti, & patientiſſimi. PALL. Atqui
magna laus non eſt, deteriorem ferre. Verùm ſi
perfectus, vt conſtat, non eſt, quomodo Epiſco-
pus? Imperfectus enim imperfectorum ſalutem
qua ratione curabit? quàm item impropriè
Theophilus dicitur, qui à Dei amore deſciuit,
cuius gratia facilè iniurias hominum debuit fer-
C re. quod ſi Deum nõ diligit, ne ſeipſum quidem.
qui verò ſuimet inimicus eſt, quomodo iam a-
lios diliget? Nihil igitur mirum, ſi Olympiadem,
quod monachos ſuſcepit, vituperare contendit.
THE. Conſtat quidem Theophilum iracundiæ
nimis obſecutũ, illos abieciſſe, qui cùm tandem
illi fuerint ſiue hæretici, ſiue catholici, non ta-
men eos Olympias ſuſcipere debuit. PALLAD.
Bene illa, an malè tibi feciſſe videtur? TH. Ma-
lè, vt dixi. PALLAD. Vnquámne beneficentia
culpatur? THEOD. Et ſæpe, cùm ſcilicet in ma- Ioan. 6.
los ſ, & non merentes emanauerit. PALLAD.
qui nam igitur erant illi quinque millia, quos
ex quinque hordeaceis panibus Saluator pauit,
boni, an mali? THEOD. Boni ſcilicet, quippe
qui paſci à Saluatore meruerunt. PAL. Cur er-
D go hordeaceis paſti ſunt, ſi boni fuerint? TH.
quia fortè triticei non aderant, fame dominan-
te. PAL. Incredulitatis denotantur elogio, vt bo-
ni, an verò vt mali? TH. Conſtat quia vt mali.
PAL. Poſſunt illi ipſi & boni eſſe, & mali. THE.
Ita ſanè. PALLAD. quonam modo? THEOD.
Deteriorum quidem comparatione boni, præ-
ſtantiorum verò collatione mali cenſentur.
PAL. Ritè tu quidem ſentis: hoc itaque modo
monachi etiam & boni erant, & mali. At enim
fideliſſima mulier eos ſuſcepit, vt bonos: Theo-
philus verò, quod non debuit, abiecit, vt ma-
los. THEOD. Sed abiecit ille, quòd ad ſe con-
triſtandum inimicos ſuos ſuſceperit. PALLAD.
Id quidem magnum defectus indicium eſt,
quòd vel appellat inimicos, qui, vt Chriſti
diſcipulus ſ, gloriari iniuriis debuit. THEOD.

Vbinā verò quinq;millia viri à Saluatore exprobrantur, vt dicis? neq; enim apparet. Pal. Quando ſecūdò congregati acceſſerūt ad Ieſum, atq; ab illo audierūt: Quæritis me, nō quia vidiſtis ſigna, & prodigia, ſed quia comediſtis de panibus, & ſaturati eſtis. Th. Manifeſtū eſt. Pal. Qui verò perſidus, ipſe & malus eſt. Th. Ita ſanè. Pal. Malos igitur an bonos pauit Saluator? Th. Liquet, quoniam malos (non enim ſani opus habēt medico, ſed infirmi.) Pall. Quid ergo mali fecit Olympias, imitata Dominū ſuū, qui pluit ſuper bonos & malos, & ſuper iuſtos & iniuſtos ſolem ſuū oriri facit? Exprobrāt & Phariſæi diſcipulos domini dicentes: Quare cum Publicanis, & peccatoribus manducat, & bibit Magiſter veſter? Th. Vt video, præter multorū ſententiā honeſta carpuntur, & fœda diliguntur. Pal. quare iſtud dicis, Theodore chariſſime? Theod. Quia niſi tu iſta planius aperuiſſes, & ſyllogiſmo euidenti comprobaſſes, in ſolidam eſſem opinionem: non intentioni liberè, ſed Theophili ſcriptis obſecutus. Pallad. Quid ſi ſancti viri illi probati fuerint, non modò non mali fuiſſe, ſed plurimos quoque à malitia ad bonam virtutis frugem reuocaſſe, nónne videbitur horum inſectator non perſecutione, ſed planè miſeratione dignus, qui bonos ſemper violare, malos autem ſuſcipere pergit? Theod. Ita eſt, vt dicis. Nam licet illi, vt eſt opinio multorum, ſapientes, ac ſancti non fuerint, aget præteritus ſyllogiſmus, vt Olympias extra culpam ſit, quæ Saluatorem ſtuduit imitari. Pallad. Quódnam, oro, fidelius teſtimonium exiſtimas, euangelij, an Theophili? Theod. Perge quæſo: habetur enim id pro confeſſo apud omnes, illum & ſanctos viros nimis ira proieciſſe, & hanc ex ſuperſtitione, & inimicitia, ſub prætextu monachorum, maledictis fuiſſe inſectatum. Nam cùm ſe cerneret ſeruilibus illis, & blandis obſequiis nihil profeciſſe, nihilſque ab ea, præter cibos, & xenia ſuſcipere, ad maledicta ex more conuerſus eſt. Pallad. Audi igitur, humaniſſime Theodore, (video enim te poſteritati profuturum, quippe tuæ adoleſcentiæ indoles honorabilem fore in ſenectute pollicetur.) Viri iſti ex Chriſtianis orti parentibus, & à teneris vnguiculis Deo ſubditi, nunquam paſſi ſunt, neque cùm eſſent multum adoleſcentes, ſeruiere vanitati, neque cum turbis inuerſati, ſed occupantes, quæ ad meridiem eſt, ſolitudinem, longè ab omni hominum habitatione ſemotam, ſibi fecere tuguria, quibus & ſolis incendia, & cæteram aëris intemperiem declinarent. In his perpetuò viuentes, tempus omne in orationibus lectionibúſque contriuere, tātum operi manuum operam dantes, quantum ſufficeret eis ad tenuem victum, melius eſſe arbitrantes, cum capreis, & volatilibus, & bubalis verſari, quàm inter homines Deum ignorantes epulari. Horum natu maximus e menſis iam nonaginta annis, conuerſatus eſt diutius cum Beato Antonio, Hierax appellatus, quod illi nomen hactenus proprium eſt. Alius Ammonius, cum duobus fratribus monachis, & vno Epiſcopo, qui etiam ſub Valente ferro colla vincti exilio relegati ſunt, vt omnis Alexandria nouit, annos natus LX. tanto ſcientiæ donati munere, vt nihil ex his, quæ pleriſque de ſcripturis viderentur obſcura, eos penitus fugerit. Ex his duo migrarunt ad Chriſtum, Conſtantinopoli defuncti, Ammonio quidem, vt Aurelius & Siſinius narrauerunt, circa finem vitæ prophetante, magnam perſecutionem, & ſchiſma deterrimum Eccleſiis imminere, auctoréſque cladis turpiſſimo fine conſumendos, atque ita demum vniendas Eccleſias. Quod ex parte iam factum cernimus, futurúmque ſperamus. Hinc enim quorundam corpora Epiſcoporum & laicorum morbus aſſumens variis cruciatibus agitat, lenta febre inteſtina depaſcens, pruritúſq; intolerabilis, totam ſuperficiem vnguibus lanians, longi quoque inteſtini perpetui dolores, & colica paſſio. Cuiuſdam pedes, intercutanei morbi inſtar, nimia inflatione turgeſcunt. Alteri nimia humoris redundantia ad manus vſque deriuans, eos qui malè ſubſcripſere, digitos mixto frigori incendio cruciat. Alium aqualiculi tumor, & putredo ex ſecretiore parte corporis in longum ſe intendens, & vermes gignens, acriter vexat. Ad hoc reſpirandi difficultas, omnium intentio membrorum, imaginéſq; nocturnæ in canes rabioſos, & diſtrictis gladiis barbaros, & vocem horrendam tranſeuntes, inſomnem ſomnum pleriſque faciunt. Alius equo lapſus, dextro perfracto crure, continuò moritur. Alius, amiſſa voce, octo menſibus iam marceſcit in lecto, qui nec manus ad os apponere poteſt. Alius viuens crura ſenſim vſque ad genua per trienium vritur eryſipeli moleſta fatigatus. Alius inflata, vt aiunt, lingua, cum febre vehementi, nec valens eam intra præſtitum à natura locum continere, in pugillari ſcribens, confitebatur ſcelus ſuum. Erátque videre diuinitus illatam iram, variis in authores mali ſæuire modis. Qui enim animarum medicum irritauerant, eiúſque diſcipulum de ſalutis officina proiecerant, corporum medicis ad incendendum, ac cædem tradebantur: qui dolorem quidē ſolennibus medicamentis acuebant, ſalutem verò nullam penitus præſtare poterant. Et meritò ſanè. Quis enim eum ſanabit, qui à Deo cruciatur? Sicut Propheta ait, Nunquid medici reſuſcitabunt, & confitebuntur tibi? In hunc modum omnes Eccleſiaſticæ pacis aduerſarij peribant. Fertur autem ad ſepulchrum Ammonij monachi plurima miranda fieri. Sepultus eſt autem trans mare, in baſilica apoſtolorum. Porrò Epiſcopus Dioſcorus, vt aiunt, cùm perpetuis à Domino precibus poſceret, vt aut moreretur, exaudiri meruit, & quia mundus dignus pace non erat, mortuus eſt, ac ſepultus in martyrij Eccleſia, quæ eſt ante portam. Videas hodie complures mulieres per nomen Martyris iurare ſolitas, omiſſo priore iuramento, per orationes iurare Dioſcori. Enimuerò de monachis reliquis multa, quæ dicam, habeo, niſi fortè feſtinanti tibi, Theodore, moleſtum ſit ea audire. Theodorvs. Et quis adeò infelix eſt, vt de virtutibus loquenti non libenter det locum, & aurem intentè ſubiiciat? Perge igitur quæſo, & quæcunque

Ioan. 6.

Matth. 5.

Cap. XVII.

Confiteri ſcripto.

Pſal. 87.

narratione probabili animum noſtrum à curis A ſecularibus & cogitationibus auoca. Pallad. Eſt & alius Hierax, Gentili appellatione ſic dictus, ſpiritualibúſque inſignibus virtutis ornatus. Is primò quidem extra omnem Ægyptum in Porphyritem ſecedens montem, abſque vllo humano refrigerio quatuor annos perſiſtit, ſola virtutum recreatione contentus. Deinde ad Nittiæ loca contendens vigintiquinque annos vnà cũ memoratis patribus vixit, huic abſcentes dæmones, vt ipſe nobis referebat, promiſſione diuturnioris vitæ, appoſita ſpe, in Angelos lucis ſe transfigurantes, eum amouere curabant. Quinquaginta dicebant adhuc annos habes viuere, quomodo perſiſtere in eremo poteris? Ille per fidem intelligens econtrà loquebatur. Contriſtatis, inquiens, me, breuius, B quàm putabam, tempus inſtituti mei fore aſſerentes. Ego enim ducentos annos acturum in eremo exiſtimabam, atque ad hoc me ſtadium comparaueram. Hoc illi audito, cum vlulatu ingenti diſceſſere. Hunc ipſum tamen, quem dæmones mouere nequiuerunt, prolixa vitæ ſpatia pollicentes, vt in acidiam præcipitarent, Theophilus per edictum expulit, atque in huiuſmodi neceſſitatem impulit, vt caſtra quoq;

Luc. 9. adire cogeretur. Qui nunc poſt Ammonij mortem, rurſum ad deſerta contendit, euangelici aratri parabolam veritus. Alius item Presbyter, Iſaac nomine, Macarij diſcipulus illius, qui Antonio magiſtro vſus fuerat, deſerti ſtudioſus admodum, quinquageſimũ agens ætatis annum, omnem ſcripturam tenet memoriter, ceraſtas ſerpentes tutò manibus ferens, qui ex C matris vtero virgo, cùm ſeptennis eremum occupaſſet, poſt annos quadraginta ſolitariæ quietis à Papa Theophilo, cum memoratis viris, extorris relegatur. Alius item Iſaac, & ipſe Presbyter, Cronij Presbyteri diſcipulus, ac ſucceſſor, qui & ipſe diſcipulus Antonij fuerat, ſcripturarum eruditione præſtantiſſimus, ac ſupra modum fermè hoſpitalis, adeò vt præ eximia benignitate Xenodochium in eremo conſtituerit, in refrigerium & ægrotantium monachorum, & peregrinorum, ad viſendos ſanctos patres confluentium. Hic omni felle iræ vacuus, cùm trigeſimum in vita ſolitaria egiſſet annum, cùm cæteris quoque verſatus eſt. Ex his prior ille Iſaac centum quinquaginta ſub cura ſua monachos habuit, cuius ad ſeptem, ſiue octo D diſcipulos Epiſcopos Theophilus ſtatuit, cùm adhuc eſſet Theophilus. Alius ducentos decem, cuius etiam diſcipuli plurimi Epiſcopis connumerati ſunt. Hi ſunt quos ſuprà memorauimus, Iſidori Presbyteri cauſa, fuiſſe à Theophilo papa pulſos eremo. Hi ſunt, quos ſacerdotes & leuitæ deſpexere, quos ad confuſionem virorum virilis ſuſcepit mulier, atque ad Epiſcoporum damnationem, Diacona fœmina hoſpites habuit, cuius laus in Eccleſiis canitur, quæ Samaritanum illum, quicunque

Lucæ. 10. tandem fuit, eſt imitata, qui vulneratum à latronibus ſemiuiuum inueniens, cùm deſcenderet Hiericho, propriò illum impoſuit iumento, & vſque ad ſtabulum tulit, & oleum clementiæ cum ſeueritatis vino permiſcens, vulneribus adhibuit curam. Sed hæc hactenus.

Quantam hæc pecuniarum copiam, quanta villarum pretiá egenis diſtribuerit, non eſt noſtræ facultatis euoluere. Illi iſta proſequantur, qui experti ſunt: ego enim nullius horum indigui. Audi maiorem ipſius quoque virtutem. Pupilla namque coniuncta viro, permiſſa non eſt à præſcio omnium Deo, qui hominum præuidet exitus, carnis ſeruire voluptati viginti integros menſes, viro eius maturè ſubtracto. Fertur autẽ 1. Tim. 5. virgo eſſe. Nam apoſtolicæ legi renuit ſeruire, dicenti: Volo adoleſcẽtiores viduas nubere, matres familias eſſe, & quidem cùm & genere, & opibus, & eruditione ſingulari, & ingenio liberali, & forma, & ætatis flore præcelleret, ſed, dorcadis in morem, ſeculi connubij laqueos conſtanti voluntate tranſiliens. Iuſto enim lex poſita non eſt, ſed non ſubditis, prophanis, & qui corruptelæ inexplebiliter inhiant. Ibid. 1. Contigit autem, diaboli inuidia, vt huius immatura viduitas ad aures Theodoſij principis perueniret. Qui hanc Elpidio cuidam, cognato ſuo Hiſpano coniungere in matrimonium cupiens, cùm poſt plurimas preces id obtinere nequiuiſſet, triſtabatur. Ad quem illa, ſi, inquit, me vellet Rex meus copulari viro, nunquam priorem mihi abſtuliſſet. Quoniã autem me parum idoneam coniugali vitę cognouit, viróq; placere minimè valentẽ, & illum iugali vinculo abſoluit, & me grauiſſimo iugo virilis ſeruitutis eripuit, ſuaue continentiæ iugum ceruicibus meę mentis imponens. Hoc reſponſo accepto, Theodoſius præfecto Vrbis mandauit, vt omnem eius ſubſtantiam cuſtodiret, quouſq; trigeſimum ætatis impleſſet annum. Ille accepta procuratione regia, eam adeò vexabat ab Elpidio ſubmiſſus, vt nullã haberet facultatem vel inſignibus Epiſcopis congrediẽdi, vel Eccleſiam ipſam ingrediendi, vt his anguſtiis coacta, præ angore animi coniugalem eligeret vitam. Illa econtrà his oblectata magis, & Deo gratias referens, Imperatori ita reſcripſit. Et Imperatori debitam, & cõgruam Epiſcopo virtutem in me humilem oſtendiſti, mi Domine, mandans graue onus meum cuſtodiri, cuius me diſpenſationis cura macerabat. Erit autem gratius, ſi iuſſeris id pauperibus & Eccleſiis diuidi. Ego enim iam dudũ à vanitate, quæ ſolet ex hac largitione ſubſequi, metuebam, ne terrenis implicita negligerem diuitias naturales. Ita poſtmodum reuerſus à bello, quod contra Maximum fœliciter geſſerat, cùm illius tolerantiam, laboréinque comperiſſet, in ſua eã libertate eſſe iuſſit. The. Iuſtiſſimè ſanè hunc Ioannes in honore habuit ita laborantem. Pallad. Abſtinet illa quidem animatis omnibus, balneáſque nunquam adit. Quòd ſi infirmitatis neceſſitas vrgeat, crebris enim paſſionibus, ac morbis atteritur, induta camiſia deſcẽdit in aquas. Vetetur enim, vt aiunt, & ſe ipſam. The. Dicitur & ſanctum Ioannem valde curaſſe, & refeciſſe. Et quid ipſius virtute dignum cõferre in eum potuit, niſi vt quotidiani victus illi ſollicitudinem demeretꝰ quod quidem minimum non eſt Chriſti operariis, qui noctu, & interdiu, quæ Chriſti ſunt, curant, ſicuti Paulus ait, Perſidam ſalutans, quæ forſitan Rom. 16.

Olympiadis laboribus par erat. Salutate, inquiēs, Perſidam dilectiſſimam, quæ multum laborauit in Domino. (Philip. 1.) Omnes enim, quæ ſua ſunt, quærunt, non quæ Ieſu Chriſti. Scio hanc ſanctū Nectarium plus fuiſſe admiratū, adeò vt in eccleſiaſticis quoque rebus mulieri obtemperaret. Amphilochium verò, & Optimum, & Petrum Baſilij fratrem & Epiphanium Cypri ſanctos viros quid memorem? quibus illa & pecunias donauit, & villas. Optimo certè, dum Conſtantinopoli moreretur, oculos ſuis manibus clauſit. Ad hæc mirabiles quoque illos non modicè refrigerauit in omnibus, Antiochum ſcilicet, Acacium, & Seuerianum, & omnes prorſus aduentantes ſacerdotalis ordinis viros, monachorum item ac virginum infinitam multitudinem. Ioannes tamen, quoniam, vt ita dixerim, formam ſe venturis Epiſcopis miſſum exiſtimabat, quo pacto viuere debeant, & iuxta beatum Paulum (1. Cor. 9.), mercede propria prædicare pœnitentiam, nihil de eccleſiaſticis attingens, ſolius diei capiebat cibaria, deuitans ſemper huiuſmodi curas. Aiunt illum, dum carnalem ſumeret cibum, mira verecundia detineri ſolitum. Quemadmodum enim mala, cùm ad ſupremam venerint maturitatem, diutius in ramis permanere non ſuſtinent, ſed Domini requirunt manum: ita & in ſanctis fieri videas, cùm cœleſtis pulchritudinis deſiderio & amore ardent, ante præfinitum ſui obitus diem, frui promiſſione feſtinant. Sic & in paruulis fit. Illi enim ſæpenumero dū oblita melle cibariola auidè præſtolantur, ſeruandi appetitus gratia propoſitos cibos minimè attingunt, vt expectata ſuauitate ſatientur. Agnoſcunt, quæ dicimus, qui eadem veſtigia viæ ſpiritualis incedunt. Sermonem enim prudentiæ, laudabit eum, & adiiciet ſuper ipſum.

Cap. XVIII.

THEOD. Conſolatus es me, Pater eximie, dum ſingula mihi diligentius expoſuiſti, quæ prætendens fama vulgarat, gratia quadam, & ſuauitate, quæ dicta ſunt, condiens. Hoc tamen dixerim non graue futurum, ſi de eccleſia victum ſibi ſanctus Ioannes vindicaſſet, ſecundùm Domini verba, dicentis: Dignus eſt enim operarius cibo ſuo. Et illud itē: (Matt. 10.) Quis paſcit gregem, & gregis lacte non veſcitur? (1. Cor. 9.) Quis autem plantat vineam, & de illius non percipit fructu? Nónne ſcripturæ verba ſunt hæc, & alia plurima? PALLAD. Congruè tu quidem, ſapienterque proſequeris iſta, Theodore, ſed iunge præteritis etiam ſequentia verba. Cùm enim ſacra lex tribuat facultatem, vt, qui ſacra operantur, de ſacris comedant, bonorum æmulator Paulus, quid addit? Non ſum vſus hac poteſtate in corporibus, vt conſors euangelij in ſpiritualibus ſim, neque offendiculum ponam infirmis, dicente iterum Paulo: (1. Cor. 8. Rom. 14.) Si quis enim te viderit habentem ſcientiam in infirmitate recumbere, nónne conſcientia eius, qui infirmus eſt, ædificabitur ad imitandum infirma? Nam ſi res ad nos vſque ſubſiſterent, nullúſque nobis in populi regimine & cura ſuccederet, diſcere delinquendo poſſemus: Viuamus, vt volumus, vtamúrque, vt placet, ſecularibus rebus. Quoniam verò hi qui poſt nos futuri ſunt, nobis quaſi magiſtris vtētur, noſtrá-

A que lege, atque more viuent, neceſſe eſt, vt non ſolùm nobisipſis, ſed ei, qui pro nobis mortuus eſt, & reſurrexit, viuamus, plebiſque infirmitatem excitantes exemplo, atque verbo, ad frugaliorem, & caſtiorem victum reducamus, nos ipſos corripientes, iuxta illum, qui ait: (Pſal. 24.) Quis eſt homo, qui timet Dominum, legem ſtatuet ei in via, quam elegit. Nam temerariis quidem, ac miſerabilibus, imprudentérque peccantibus legem Dominus ponit, quaſi ſeruitutis amantibus ſpiritum, vt item ait Dauid: (Ibidem.) Legem ponet Dominus delinquētibus in via, puniétq; præuaricantes. Verùm enim iuſtus menſuras ſeruilis legis, modóſque tranſiliens, & eò, quòd diligat Dominum, ad ſortem adoptionis libertatiſque feſtinans, ſibiipſi legis eſt author, cu-

B iuſmodi & facto, & verbo fuit Iob. (Iob. 31.) Teſtamentum, inquiens, ſtatui oculis meis, vt non ſentirem in virgine. quodnam verò id fuit teſtamentum, niſi vt laſciuientes ad pudicitiam cogeret? Ita fermè & Dauid ait: (Pſal. 118.) Iuraui, & ſtatui cuſtodire iudicia iuſtitiæ tuæ: ancipitem, dubiámque ſententiam iureiurando deuinciens. Tantorum patrum imitator Ioannes, vt legitimus planè, non ſpurius filius, laſciuum, & publicum mortalium gregem, & variis concupiſcentiis oberrantem curare deſiderans, atque ad auſteriorem partem vitæ transferre, ſuimet & iudex, & legifer erat, ſeipſum conſtanti iudicio muniens, atque à conuiuiis, & conuentibus ſcurrarum, & ridiculoſorum, ac inania loquentium hominum penitus remouens, atque animæ oculum ſpirituali armatura corroborans, ne conuiuij, aut

C improbi ſermonis gratia, ſtultitia inueniēs aditum, pudicitiam, frugalitatémque corrumperet. Corrumpunt enim, inquit, mores bonos (1. Cor. 15.) colloquia mala. quocirca etiam inſidias paſſus eſt. Grauis enim eis erat ad videndum, non ſecus ac lucerna lippientibus oculis. Huiuſmodi Hieremias quoque miſericors fuit, qui infidelitatem Principum. & Sacerdotum plancta lachrymiſque proſequitur. (Hier. 10.) quis dabit, inquiens, capiti meo aquam, & oculis meis lachrymarum fontes, & lugebo populum meum die, ac nocte? Et rurſum: quis dabit mihi manſionem in deſerto nouiſſimam, & dereliquam populum meum, & diſcedam ab eis? Omnes enim adulterantur. Huiuſmodi profectò conuētum pſeudoprophetarum, & ſacerdotum malorum col-

D legium nominat. Item & alio in loco ad Dominum clamat, non quòd ille ignoret, ſed vt nos imitari debeamus: Domine, inquit, ſi ſedi in conſilio impiorum ludentium, ſed reuerebar à facie tua. Sedebam ſolitarius, quia amaritudine repletus ſum. Conſona his & Dauid loquitur, (Pſal. 25.) dicens: Non ſedi cum concilio vanitatis, & cum iniqua gerentibus non introibo. Apertiúſque, quid vellet, exponit, dum addit, Odiui Eccleſiam malignantium, & cum impiis non ſedebo. Lauabo inter innocentes manus meas, & circundabo altare tuum Domine. qui verò minus altaris curam habent, dorſáque illi dederunt, non modò illotis manibus, & donorum expectatione, & perceptione, falsáque inſcriptione cruentis, verùm & infectis luto pedibus, illud calcitrando conculcant, de quibus &

Propheta Ezechiel ſignanter ait. Et introduxit A
me ad ingreſſum atrij, & vidi, & ecce foramen
vnum in pariete. Et dixit ad me, Fili hominis,
Ezech. 9. fodi. Et perfodi, & vidi, & ecce porta vna. Et
dixit ad me. Ingredere, & vide iniquitates peſſi-
mas, quas faciunt hic. Et ingreſſus ſum, & ec-
ce omnis ſimilitudo ſerpentium, ac iumento-
rum, & idola mala, & abominationes. Et dixit
mihi: Vidiſti fili hominis, quæ faciunt ſeniores
domus Iſraël in tenebris, in cubili ſuo occulto.
Impuram illorum ſignificans mentem: quoniã
dixerunt: Non videt nos Dominus. Dereliquit
Dominus terram. Et dixit ad me: Adhuc vide-
bis iniquitates maiores, quas iſti faciunt. Et
introduxit me in alium locum, & oſtendit mi-
hi. Et ecce ibi mulieres ſedentes, & flentes
Tambuz. Et rurſus induxit me in domum Do-
mini interiorem, & ecce illic viginti quatuor B
ſeniores, & vultus eorum peruerſi, & dorſa
eorum ad altare. Et dixit ad me: Num parua iſta
ſunt, quæ domus Iſraël facit? Coacti ſumus pro-
pheticæ lectionis mentionem facere, propter
eos qui ſe eſſe aliquid exiſtimantes, ſeipſos de-
cipiunt, & eccleſiaſticam pacem confundunt,
eóque menſæ Domini terga dederunt. Quibus
iudicium otioſum non eſt, & eorum non dor-
mitat perditio, qui terrena ſapiunt, de quibus
& Iudas frater Iacobi ait. Hi ſunt in epulis ſuis
Iudæ Apoſt. locus. malè conuiuantes, ſine timore ſeipſos paſcen-
tes, nubes ſine aqua, quæ à ventis circumfe-
runtur, fluctus feri maris deſpumantes ſuas
confuſiones, ſydera errantia, quibus procella
tenebrarum in æternum ſeruata eſt. Nempe dũ
nubes ſine aqua vocauit, iniquam ipſorum grã- C
dinem ſignat, viti inimicam: dum verò ſydera
dicit errantia, inſidias ſignificat nauis. Porrò
nauis, & vinea eccleſia eſt. Quænam verò ſunt,
quæ iſtos ſequuntur neceſſariò? Audi eundem
rurſus Prophetam Ezechielem: Et oſtendit mi-
hi, & ecce viri egrediebantur de via portæ ſu-
blimis, quæ reſpicit ad Aquilonem. Et vniuſ-
cuiuſque ſecuris in manu eius, & vir vnus in
medio eorum indutus talari tunica, & zona ſap-
phiri ſuper lumbum eius. Et ingreſſi ſunt, &
ſteterunt iuxta altare æneum. Et gloria Dei Iſ-
raël aſcendit cherubin, quæ erat ſuper eis in
ſubdiali domus. Et vocauit virum, qui indutus
erat talarem tunicam, qui habebat ſuper lum-
bum ſuum zonam, & dixit Dominus ad eum:
Tranſi per mediam ciuitatem Hieruſalem, & D
da ſignum ſuper frontes virorum gementium,
& dolentiũ ſuper omnibus iniquitatibus, quæ
fiunt in medio eorum, & ipſis dixit, videlicet
ſex, qui ſecures habebant, audite me. Ite in ci-
uitatem poſt eum ſcilicet, qui imponebat in
frontibus, & percutite, neque parcatis oculis
veſtris, neque miſereamini ſenioris, & adoleſ-
centis, & virginis, & infantes, & mulieres oc-
cidite in exterminium. Super omnes autem, in
quibus eſt ſignum, ne appropinquetis, & à ſan-
ctis meis incipite, & cœperunt à viris ſeniori-
bus, qui erant in domo Domini. Quod ſi quis
de Iudææ prophetis hæc prædici autumat: hic
Ezechiel quando ſacerdos. ſaltatoris quoque ignorare videtur aduentum.
Non enim ante captiuitatem ſacerdotio fun-
ctus eſt Ezechiel, quippe qui puer adhuc in ca-
A ptiuitatem abductus, per diſpoſitionem Dei tri-
geſimo anno viſione diuina, & futurorum re-
uelatione dignus eſt habitus, ſacerdos in ipſa Ezech. 1.
captiuitate conſtitutus, vt ipſe ait: Et factum
eſt in trigeſimo anno, in quarto menſe, quinta
menſis, & ego eram in medio captiuitatis ſuper
fluuium Chobar. Item poſt pauca: Factus eſt
ſermo Domini ad Ezechielem filium Buzi, ſa-
cerdotem in terra Chaldæorum ſuper fluuium
Chobar. Nempe ſi quis anguſtatus hinc dicat
præcedente Saluatore, qui & crucis ſignum in
frontibus dedit, neque Saluatore credito, ſubſe-
cutum eſſe Romanorum regnum ſub Veſpaſia-
no, qui quadrageſimo anno conſcidit ſyna-
gogam, quæ iniqua patrauerat: ſuſcipimus qui-
dem ita ſentientem, ſed ipſum, vt noui teſta-
menti filium, oramus, Paulo horum magiſtro
B vt credat, de omnibus huiuſmodi libris dicenti:
Hæc autem in figura contingebant illis. Scripta 1. Cor. 10.
ſunt autem ad correptionem noſtram, in quos
fines ſeculorum deuenerunt. Hoc autem dico,
non quòd ferream rhomphæam ſuper inimicos
Dei venire cupiam: abſit. Neque enim Prophe-
ta de ferro loquitur, ſed de alia quadam cru-
ciante virtute, de qua idem Ezechiel dicit: Ter-
ra ſuper quam gladium inducam. Inducam ve- Ezech 33.
rò pro eo, quod eſt permittam, ait. Et accepe-
rit populus terræ virum vnum, & poſuerit ſibi
in ſpeculatorem, & viderit ſpeculator gladium
venientem, & tuba inſonuerit, & ſignificauerit
populo, & audierit, qui audit, & non ſe obſer-
uauerit. Veniens autem gladius acceperit ali-
quem, ſanguinem eius ab eo requiram, quia
C non audiuit vocem tubæ. Et rurſum: Si autem
& ſpeculator viderit venientem gladium, & tu-
ba non inſonuerit, neque ſignificauerit populo,
veniens autem gladius apprehenderit quem-
piam, ſanguinem eius de manu ſpeculatoris ex-
quiram, quia cùm videret gladium, tuba non ce-
cinit. Iſtiuſmodi periculum, nequaquam dor-
miens infidelitatis ſomno, neque voluptatis pi-
gritia ſegnis B. Ioannes ante oculos habuit, &
tuba ſublimis, nequaquam obſcurum edebat
ſonum, ſed apertam planè ſcientiam ingerens,
diabolici gladij pericula fugere omnes orta-
batur. Et hi quidem, qui conſcientiam mun-
dam veluti ſignum in animæ fronte geſſere, per
gratiam Chriſti, cum ipſis fidelibus Romanis
ſeruati ſunt: qui verò inquinatam habere con-
D ſcientiam, ſacerdotes, ac populos ad conten-
tionis mutuæ ſtudia concitauerunt, vt omnibus
malis ſua incommoda obumbrarent. THEOD.
Mirabili ordine iſta proſequeris, Pater. Verum
cùm pro confeſſo habeatur, perdifficile in hac
vita mortali hominem inueniri abſolutè perfe-
ctum, dicente ſcriptura: Quis gloriabitur ca- Prou. 22.
ſtum ſe habere cor? aut quis fiduciam habebit
mũdum ſe eſſe à peccato? videtur beatus Ioan-
nes neſciſſe vti tempore: potentibus enim ad-
uerſari minimè oportet. PALLAD. Videris mihi,
optime Theodore, nimium eſſe aſtutus. Nam
cùm initio congruum miſerationis affectum
nobis, non ſine gratia quadam compunctionis,
oſtenderis, paulatim obiurgatorem te aperui-
ſti. Neque enim hi qui putantur inimici, tam
acriter illi inquam detraxerunt. THEOD.

Epheſ. 5. A Quid, oro, indignaris, Pater, ſi dixi beatum Ioannem tempori non eſſe obſecutum? cùm ſcriptura dicit: In locis potentum ne ſteteris. Et rurſus; Redimentes tempus, præcipuè in his qui monita, vtilitatémque non capiunt. PALLADIVS. Felices vos, qui ſcripturas ita diſſeritis. Nam, quod apud Eccleſiaſtem dicitur: In locis potentum ne ſteteris, aduerſus indignos ſacerdotio dicitur, ne illi rapere ſtudeant. Potentes enim virtutis magiſtros intellige, Apoſtolos primùm, qui potentes virtutis induerant ſpiritum, deinde imitatores eorum. Porrò quod tempus redimere monemur, non ſimulationi inſeruire debemus, vt cum furibus curramus, aut cum adulteris ponamus partem noſtram, ſed peccati tempus virtute redimere, non illud venundare peccato. B Qui autem hoc modo ſenſim redimit tempus, totam redimet vitam ſuam, vt omiſſis omnibus vitæ iucundis, cœleſti ſuauitate fruatur. Ita & Martyres fecere, qui vitam exponentes mortalem, immortalitatem ſunt conſecuti, reuera tempus redimentes. Certè, niſi iſta ita intelligantur, neceſſariò & Moyſen, & Heliam, & Michæam, & Danielem, & Ioannem Baptiſtam, & Eſaiam, & Petrum, & Paulum, ne plures enumerem, tempus ſuum ignoraſſe fatebimur. (Moyſes. Helias.) Ex his enim alius ſalutem ſibi fuga mercatus eſt, gentilis viri oues in montibus paſcens. Alius dolore fatigatus præcipitatur in ſomnum, neque parietis, aut ſaxi vllam inueniens vmbram, ſed ſub iuniperi virgulto requieſcens, ad vmbram minimè idoneo: C Alius ſectus: Alius, ne pietatem violaret, in leonum miſſus eſt lacum: Alius adulteri in morem vinctus, ſeruabatur in carcere, panem doloris, & aquam anguſtiæ accipere iuſſus, vt longo tempore maceratus, vi abrumperet vitam, quoniam aduerſus Regem conſtantia, & libertate vſus erat. (Eſaias. Daniel. Michæas) Quid memorem Ioannem, quo inter natos mulierum maior nemo eſt natus? Num illo tempore neſciuit vti, quoniam ob apertam adulterij Regis increpationem capite cæſus eſt, dum morbum Herodis inſanabilem, tanquam peritus medicus, aut intendere moliretur, aut ſcindere? Eadem profectò ratione Ioannes quoque noſter miſericordia & dilectione arguebat errantes. Quod ſi Baptiſta tempus non nouit, quomodo ſeculorum opificem & conditorem agnouit, dicens: D Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi? (Ioan. 1.) Quomodo item Petrus, & Paulus, eccleſiæ columnæ tempus ignorauerunt, qui etiam poſt mortem volentibus, atque pulſantibus aperiunt, & claudunt pœnitentiæ tempora? Quorum alius quidem cruci ſuffigitur, pedibus in cœlum verſis, vt cœleſte ſignaret ſe iter ingredi: Alius propter ſingularem in Chriſto confidentiam capite plectitur, ne vero excideret capite. Noli ergo ſuſcipere, qui ſanctorum clàm detrahunt confidentiæ. Gentilium enim, & eorum qui ſe exiſtimant ſapientes, iſta conſuetudo eſt, qui vitæ præſentis ſtudio, martyrum pergunt vituperare conſtantiam. Neque enim vel gladium obtuſum, vel confidentiam eſſe inefficacem decet. Quemadmodum verò ab vnguento fragrantia, ita & à confidentia beneuolus non ſecernitur animus.

At ſi quidem in famulis priuatim, aut amicis, aut neceſſariis reprehenſio fieret, in quibus erubeſcere moleſtum eſt, fortaſſis huiuſce confidens crimini eſſet obnoxius, quòd tempus, aut locum ignoraret. Quod ſi in eccleſia & proborum laudes, & negligentium vituperationes fiunt, qui exaſperamur, cauſáſque diſquirimus? dum, ſuppreſſo nomine, vtiliter arguimur, nec Paulo obtemperamus, dicenti: Quæ in macello væneunt, edite, nil diſceptantes. (1. Cor. 10.) Quod niſi fiat, dicemus iterum ſanctos arguendo ſcandalizaſſe ciuitates quaſdam, atque prouincias, & alias item laudibus eneruaſſe. Primus namque ſanctus Iob Phœniciam quandam regionem inſimulat, quaſi ea Satan immiſerit aduerſarium ſuum, dicens: Partiuntur autem illum Phœnicum gentes. Deinde Moyſes, & Prophetæ Ægyptum culpant, fornacem ferream appellantes, ac tenebras. Palæſtinam è contra laudibus extollunt, repromiſſioniſque terram eam vocant, cùm conſtet, virtutum ſtudioſis Ægyptum eſſe repromiſſionis terram. Palæſtinam verò negligentibus non modò fornacem ferream, ſed & tenebras exteriores eſſe perfidiæ gratia. Neque enim loca probro, aut laude ſunt digna, ſed ſtudia. Quid autem pluribus immorari opus eſt? Nunquid Paulus Cretenſes mendaces appellans, & inſenſatos Galatas, & Corinthios inflatos, & alios aliter, his ſolis hæc applicuit vicia, hoſcéque reprehendit ſolos, ante etiam omnes? (Tit. 1. Galat. 3. 1. Cor. 8.) Siue rurſus cùm Romanos fideles vocat, & Epheſios intelligentiæ laudat, quibus & ſublimius ſcribit, & Theſſalonicenſes amatores fratrum dicit, num his ſolis has laudes adſcribit? (Rom. 1. Epheſ. 1. Theſ. 5.) Minimè id quidem, ſed ſpiritu ſancto plenus, & probra, & laudes appoſuit: vt qui dignus eſſet laudibus, ea in ſeipſo recognoſcens, promptior fieret: qui verò vituperari mereretur, admonitus doleret, & probri deponeret cauſam. Neque ergo ſoli Galatæ inſenſati, neque ſoli mendaces Cretenſes, neque Corinthij ſuperbi ſoli. Vbique enim omnia ſunt, eò quòd vna quoque natura ſit, quæ vel peccet, vel virtutibus ſtudeat, & propriæ voluntatis arbitrio, aut hoc, aut illud eligat. Hoc igitur modo in eccleſia confidenter agebat Ioannes, imò eſurientibus virtutis partiebatur edulium, peccatum reprehenſionibus manifeſtis eliminans, & Paulo obtemperans, dicenti: (1. Tim. 5.) Peccantem coram omnibus argue, vt & cæteri metum habeant. Porrò ſi qui in id ſtultitiæ ac ſuperbiæ deuenerunt, vt ſuas quoque voluptates laudari velint, huiuſmodi conſuetudinem Dei ſerui non habent. Nam qui cupiditatem, & fornicationem, & aliam quamlibet obſcœnam voluptatem vituperari indignè ferunt, nihil aliud dicunt, quàm oportere huiuſce pernicioſum virus admittere.

CAP. XIX.

THEODORVS. Ingentes habeo gratias huic ad nos profectioni tuæ, Pater optime, atque ſanctiſſime. Fuit enim illa nobis vtilis profectò, & ſalutaris, vitæque monumentum. Cúmque poſt prolixam laudationem, ac digna ſenis præconia Theodorus tacuiſſet, vnus ex aſſiſtentibus erupit in vocem: Quónam, inquiens, modo, cùm tot inſignibus ſanctitatis Ioannes excelleret, ſuperbus tamen erat? PA.

A Ipſe illum præſens ſuperbum didiciſti, an ab alio audiſti? Reſpondit ille, Non noui ego virum, ſed coriarium quendam audiui, dum diceret: Rarò illi, præter eccleſiam collectam, poſſe quẽpiam congredi, quòd moleſtè ferret volentibus diutius colloqui. Hoc autem ſuperbiæ ac faſtus apertum documẽtum eſt, conſortia ſe quærentium & alloqui volentium fugere. PALLADIVS. Et cuius alterius erat, Ioannis vituperare philoſophiam, quàm coriarij, qui etiam fœtorem ſui miniſterij contubernalem perlibenter haurit? Si enim ſuperbiæ indicium eſt vitare turbas, erit & Ioannes Baptiſta ſuperbus, ſecundùm rationem tuam, qui ad deſerta ſeceſſit. Matth. 5. Saluator item non effugiet crimen, qui videns turbas, vt ſcriptum eſt, aſcendit in montẽ, & cùm ſediſſet, acceſſerunt ad eum diſcipuli eius, & non turbæ. Et rurſus, cùm vidiſſet turbas, receſſit ſeorſum: cuius exemplum Ioannes quoque noſter pro viribus imitatus, fugiebat turbas, eiſque maximè delectabatur, qui veraciter diſcere aliquid vellent. DIACONVS. Præclarè tu quidem ſcripturæ exemplis perſuades. Qui verò dicere ad id potes, quòd non modò turbas, ſed vnum quoque, vel duos declinabat. PALLAD. Et vnus quoque, ſi nugator & inutilis fuerit, turba eſt. Denique eiuſmodi ille fuiſſe videtur, qui, cùm Saluatori diceret: Matth. 8. Magiſter, ſequar te, quocunque ieris, audire meruit: Vulpes foueas habent, & reliqua. Nónne hunc Dominus ſimiliter fugit, vt turbas? Num verò dicere poteris, Ioannem, ex quo baptizatus eſt, aut iuraſſe vnquam, aut periuraſſe, aut eſſe oblocutum, aut fuiſſe mentitum, aut maledixiſſe quempiam, aut ſcurrilia verba toleraſſe? DIACONVS. Nihil equidem huiuſmodi dixerim, ſed iniurioſum tantum fuiſſe coniecto. PALLADIVS. Quæſo te, qui nihil horum quæ præmiſimus, fecit, is quomodo linguæ intemperans fuit, vt paſſim cuiquam inferret iniurias? Eſt enim in paruo, & in magno par facinus, & eadẽ inquinatio. DIACONVS. Quid ergo eſt quæſo, quòd ita homines loquuntur, & quando ab huiuſmodi locutione ceſſabunt? PALLAD. Audi igitur, & noli vltrà ſequi vulgares ineptias: neque enim erit vlla excuſatio. Qui rectè non viuunt, ne recta quidem opinari poſſunt, ſemper loquẽtes inania, atque ad id ſolum vacantes, & nunc maximè, cùm nemo contraire audet. quippe & de Saluatore noſtro Deo, cùm ſupra hominem viueret, prophetæque merita excederet, miráque loqueretur, & faceret, monſtruoſa tamen de eo loquebantur, porcorum inſtar, aut muſcarum, iſta de illo colligentes: hoc enim illa tunc tempora requirebant. Alij namque dicebant: Decipit mundum: alij in Beelzebud principe dæmoniorum eiicit dæmonia: alij, Ecce homo vorator, & vini potator: alij, Samaritanus eſt, & dæmonium habet. Et quid me illorum conuitia colligere neceſſe eſt? Hoc Saluator minimè ignorans dicebat Apoſtolis: quem Matt. 16. me dicunt homines eſſe, filium hominis? Cui reſpondentes diſcipuli, honeſtiores de illo opiniones nunciarunt, dicentes: Alij quidem Heliam: alij verò Hieremiam, alij autem Ioannem Baptiſtam, malorum hominum verba reticentes. quos ille rurſus interrogat, eos ab hominibus ſegregans (Non enim iam erant homines, Ioan. 1. ſed filij Dei. Dedit enim nobis verbum poteſtatem filios Dei fieri) Vos autem quem me eſſe dicitis? Reſponderunt, non omnes, ſed ſolus Petrus, ex propria tamen, & ex ſententia omnium: Tu es Chriſtus filius Dei viui. Cuius reſponſionis rectitudinem Saluator admittens, ſẽtentiam protulit, dicens: Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam. Ad hanc igitur lineam nunc quoque reperies non modò in Ioanne, ſed in omnibus etiã probra, atque laudes. Et ſicut per id temporis malè de Chriſto & Apoſtolis dicebatur, clamantibus Epheſiis: Hi ſunt, qui peruerterunt orbem. Act. 19. B Nunc autem ea opinio tranſiuit in gloriam. Ita inuenies Ioannem quoque apud poſteros, vt martyrem honorari, cùm illi defecerint, qui laudibus illius aduerſantur. Et quique porcorum aut canum viuentes vitam, dicens: Decipit mundum, & reliqua. Portò diſcipuli, qui illum ſtudioſè, & cum amore inquirunt, dicent: Tu es Chriſtus filius Dei viui. Qui ſi ſub Saluatore Chriſto, inter tot millia hominum, duodecim initio inuenti ſunt, qui IESVM agnoſcerent, cum plurimi de illo hodièq; delirent, quid de Ioanne miramur, qui ad Chriſti ſaliuam non Iſa. 40. 15. attingit? Et quid dico ſaliuam? ne ad fimbriam quidem. Omnes enim gentes, vt Iſaias ait, quaſi ſtilla de litula, & vt ſaliua reputatæ ſunt. Is eſt autem modus iniuriæ, quam illi obieciſti. Primùm enim nunquam ille conſueuerat ex inC ſtituto ſuo cuiquam blandiri, ne iniurias quidem inferre: Sin autem ex diſcipulis chariſſimis ſuis aliquos ſiue clericis, ſiue Epiſcopis vidiſſet, de abſtinentia cuiuſlibet rei, ſeu de executione virtutis corporalis inſoleſcere, ac ſuperbire, contraria eos per iurgium appellatione compeſcebat: vt puta, qui aquam biberet, ebrioſum; nudum rebus omnibus, cupidum; eleemoſynas facientem, furem vocans. Eſt enim & hæc grata doctrinæ ſpecies ad chariores quoſque diſcipulos, per id, quod non adſit, roborare quod adſit. Re autem vera honorabat pudicum adoleſcentem, plus quàm intemperantem ſenem, & ſenem ſtudioſum diſcendi, plus quàm imperitum iuniorem, & pauperem imperitum, plus quàm auarum eruditum, & ſeD cularem probum, plus quàmocioſum monachum. Hæc fortaſſis illi iniurias appellant, qui honores quærunt. Et quidem cùm ſcriptura cõtumelias quoque contineat, Ioanne quidem ad illos, qui ſe docendi veniebant, dicente: Genimina viperarum, quis oſtendit vobis fugere Matth. 3. à ventura ira? Et Paulo in actis Apoſtolorum dicente Pontifici: Percutiet te Deus, paries Act. 23. dealbate. Saluatore item ad Iudæos nunc quidẽ, Generatio mala, & adultera ſignum quærit, Mat. 12. dicente: nunc autem Apoſtolis omnibus: O ſtulti, & tardi corde: Luc. 24. Aliàs verò Petrum Satanam appellante, cùm dicit: Vade poſt me Satanas, ſcandalum enim es mihi: Matth. 16. cùm grauis certè nulla ſubeſſet cauſa, per quam hiſce contumeliis agerentur. Silentio itaque amplectamur diſciplinam, cùm ſpirituales diiudicare nequea-

mus. Neque enim odio habentes iniurias irro- A
gant, neque inflati ſolitudini ſtudent, ſed chari-
tate omnia faciunt: huius rei gratia & omnes,
quorum nobis, virtus in ſacris literis traditur,
declinaſſe imperitorum gregem, atque auerſa-
tos eſſe comperies, ne lapſu temporis facta
conſuetudine, aut aliquid virtutis amitterent,
aut quippiam illorum malignitatis haurirent.
Sara prima monuit virum Abraham ancillæ vt
filium, puerum licet, communibus arceret la-
Gen. 21. ribus, ludere illum cum filio ſuo Iſaac indignè
ferens, ne fortè huiuſce familiari conſuetudi-
ne, illius mores ac ſtudia traherentur. Iacob
ipſe fuga ſalutem adipiſcitur, in Meſopota-
miam peregrinando profectus. Loth, adhor-
tantibus angelis, à Sodomitis impiis ſeparatur.
Moyſes ille magnus effectus, vt dixi, & filius
filiæ Pharaonis dici non ſuſtinens à tyranno, e-
iúſque ſatellitibus, Deo prouidente, diſiungi- B
tur, ſibique conſentientes ad fugam, exitúm-
q; ſollicitat. Prophetæ nequiſſimorũ hominum
vulgus linquentes in ſolitudinibus fermè vixe-
re. De quibus & Apoſtolus ait: In ſolitudinibus,
Heb. 11. & montibus, & ſpeluncis oberrãtes: ne ſcilicet
iniquorum permixtione aliquid ſordis attrahe-
rent, non ignorantes, quantum conſuetudo va-
leat ad fallendum, vtque familiari conuictu ſo-
leat ad eadem prærupta & præcipitia trahere.
Neque id modò, verùm quia ipſa quoque per
ſe malorum familiaritas, probrum ſimul &
perniciem infert, præterea & fœda, & inhone-
ſta eſt. Non enim per naturam habet aliquid,
quod non oblectet ſuſtinere, vel ad modicum
illi immorari. Semper enim ſimile ſimili cha- C
rum eſt: cuius etiam rei gratia dicitur: Omne
Eccl. 13. animal diligit ſimile ſibi: Quod verò diſſimile
eſt, inimicum, alienúmq; cenſetur. Quis enim
vnquam inducet columbam, aut turturem le-
gentem ſemina, miluis, coruiſve conuerſari,
carne veſcentibus? Quis anſerem, aut gruem
herbas edentem, vulturibus congredi? Quæ
enim communio luci ad tenebras? Aut quæ ſo-
cietas virtuti cum iniquitate? Quod conſortiũ
bonis, ac malis? DIAC. Quomodo igitur di-
1. Cor. 6. cit Apoſtolus: Omnia omnibus factus ſum, Iu-
1. Cor. 9. dæis tanquam Iudæus, vt Iudæos lucrarer: his,
qui ſine lege ſunt, tanquam ſine lege eſſem, vt
eos, qui erant ſine lege, lucrifacerem. PALLAD.
Teſtimonium iſtud, virorum optime, nihil ad
ea, quæ dicta ſunt, confert. Non enim ait Pau-
lus, factus ſum negligentibus negligens, aut D
nugantibus nugax, aut cupidis cupidus, aut hu-
iuſmodi aliquid, ſed factus ſum quaſi hoc, aut
hoc, non definitè hoc & hoc: non enim idem
eſt alterum, quod alterum. Eius profectò gene-
ris eſt, quod ab Apoſtolo, aut dicitur, aut geri-
tur, cuius condeſcenſio etſi magna emolumen-
ta non affert, nulla tamen inuehit detrimenta.
Factus ſum enim, inquit, Iudæis tanquam Iu-
dæus, vt Iudæos lucrifacerem, cùm certè ex Iu-
dæis eſſet, circumciſionémque ſuſcepiſſet. Cur
ergo dicit, tanquam Iudæus, & non abſolutè,
Iudæus? Sabbata nempe celebraſſe vnà, vnàque
ieiunaſſe ſæpe deprehenditur, non vt Saluato-
ris decreta violaret, ſed vt huiuſce conſuetudi-
ne illos ad perfectiorem ſcientiam traheret,

A dum ſe ad illorum declinabat infirma, medico-
rum inſtar, qui infirmorum voluntatibus inter-
dum condeſcendunt, cùm neque ſemper eis aſ-
ſideant, neque eiuſdem morbi participes ſint,
neque eiſdem deſideriis macerentur. Congruit
enim hoc profectò doctori inſtitutum, non in-
uerſari diutius turbis, ſed ſibi quieſcere, ac ſol-
licita indagatione ſcrutari morborum ingenio-
rúmque varietates, vt faciunt peritiſſimi medi-
ci. Illi namque multum temporis in libris con-
terunt, vt & infirmitatum cauſas prædicere, &
remedia præſtare poſſint, tantum infirmis pro-
pinquantes, quantum ſatis ſit ad cognoſcen-
dum morbum, adhibendúmque remedium.
Non vnà ludunt, aut prandent ſimul: neque
enim profitetur medicinæ virtus infirmis con-
cœnare, atque colludere, ſed eos ad ſanitatem
reuocare. Deſine igitur obſecro, neque eadem
B vltrà diſquirere. Virtus enim nunquam probris
garrulorum, & illoto ore loquentium vincitur:
Magíſque ſuſcipe ſententiam meam, tuíſque
auribus oſtiarium admoue, ne omne ſuſcipiant
verbum, atque intus admittant, quod poſtea
perturbet animum tuum. Mihi verò permitte,
vt ea, quæ reſtant narranda, abſoluere poſſim.
Feſtino enim cœptũ exequi iter. Ad hæc Theo-
dorus ait. Quid quæſo de Epiſcopis illis actum
eſt, qui cum noſtris miſſi ſunt, Eulyſio ſcilicet,
Palladio Cyriaco, atque Democrito? Id enim
ſolum de illis audiuimus, quòd exilio relegati
ſunt. PALL. Si priora illa, quæ de beato Ioan-
ne memorauimus, abſque vlla ſunt ſuſpicione
mendacij, eáque memoria retines, hæc etiam
C quæ percontaris, exponam. THEOD. Adeò CAP. XX.
hæc pro certis habeo, ac ſi ea ipſe coràm geri
vidiſſem. Volo autem id ſit tibi meæ credulita- Hinc
tis argumentum, quòd ea intentiſſimè audiui, colligunt
quæ dicta ſunt, memoriæq; altius infixa teneo, non a Pal-
ſcripturæ fortè tradenda per me, ſi Deus iuue- ladio, ſed
rit, in memoriam generationis noſtræ, & eorum a Theo-
vtilitatem, qui Epiſcopatum deſiderãt, vt Ioan- doro ſcri-
nis imitatores, aut veſtri ſint, qui amore veri- ptum hũc
tatis viam ſanctorum Martyrum æmulati eſtis, dialogum
aut certè id onus ferre velle deſiſtant, quod vi-
rium ſuarum excedit modum, humiliorem qui-
dem, ſed tutiorem laicorum amplectentes vi-
tam. Præſtat enim apud peritos gubernatores,
dato naulo, vectores fieri, atque ſeruari, quàm
aſſumpto gubernatoris loco, nauem vnà cum
mercibus perdere, atque ſubmergere. His igitur
D de beato Ioanne decurſis, quæ ad eius initia, at-
que incrementa pertinere videbantur, quemad-
modum ſcilicet in Eccleſijs Antiochena, Con-
ſtantinopolitanáque floruerit, vtque promotus
ſit, atque inſidias paſſus, emenſis item, quæ in
medio contigere, cladibus, quas perditi homi-
nes ſtudioſè concitarunt, & de Porphyrio iti-
dem, ac de Epheſinæ Eccleſiæ Eunucho, an-
nuntia nobis, precor, & reliqua, quinam ſcili-
cet in carcere mortui ſunt, quíve de Ioannis
communione in exilium acti. Eſt enim planè iu-
ſtiſſimum, talium virorum memoriam exequi
pro alacritate, & conſolatione viuentium. Nam
ſi in ſeculi rebus, ſerui, qui pro Dominis con-
cluduntur, aut cæduntur, aut excarnificantur,
beneuolentiam ab illis, libertatémque conſe-

quuntur, quanto magis, qui Chriſti amore cruciantur, honores ab Eccleſia, beneuolentiámque promerentur? De quibus & Apoſtolus ait: Heb. 10. Vinctis quaſi ſimul vincti, his, qui affliguntur, quaſi afflictionis ſocij ſimus: vtpote & ipſi in corpore conſtituti, & caſibus mortalis conditionis obnoxij. Pretioſa enim in conſpectu Domini mors ſanctorum eius. Pſal. 115. PALLAD. Præclarè tu quidem, Theodore. Igitur audi, quæ cupis noſſe. Epiſcopi, vt initiò quidem fama vulgauit, in mare præcipitati: vt autem veritas continet, in exilium ad remotiora & barbara loca ducti ſunt, ibique à ſatellitibus nunc vſque ſeruantur. Reuerſus enim diaconus quidam, itineris ipſorum comes, retulit Cyriacum quidem Emiſenum octoginta millibus paſſuũ Palmyram Perſarum oppidum adductum eſſe: Eulyſium verò Boſtræ Arabum in caſtellum, quod Nuſphas appellatur, Sarracenis adiacens, relegatum: Palladium Blemmiorum, ſiue Æthiopum Epiſcopum ſeruari prope locum, qui Syene vocatur: Demetrium intus in Oaſim Mazicis proximam: ſunt enim & aliæ Oaſes. Seraphionem autem poſt innumeras abſque vlla probatione calũnias, cùm atrocitate iudicium violaſſent, in patriam, vt fama eſt, propriam relegarunt. Hilarius vir ſanctus, & ſenex, poſt plagas non à iudicibus ſibi, ſed ab Actro impoſitas in interiorem Pontum miſſus eſt, qui decem & octo annis panem non guſtauit, ſoláque olera, vel legumina in cibum habuit. Antonius intra Palæſtinæ ſpeluncas ſe incluſit. Timotheus Maroniæ, & Ioannes Lydiæ Epiſcopi in Macedonia eſſe memorantur. Rhodon Aſiaticus Mitylenen profectus eſt. Gregorius Lydius eſſe in Phrygia dicitur. Briſſo Palladij frater, Eccleſia ſua ſponte derelicta, in agello ſuo degit, terram propriis manibus fodiens. Lampetius verò, vt aiunt, in agro Lydiæ à quodam fouetur Eleutherio, lectionibus vacans. Eugenius in patria eſt. Elpidius magnus ille Laodiceæ Syriæ Epiſcopus, vnà cum Pappo, tres anni ſunt, ex quo gradus domus nunquam deſcenderunt, orationibus inſiſtentes. Heraclidas Epheſius quadriennium iam Nicomediæ carceri incluſus eſt. Reliqui de communione Ioannis, partim quidem Attico communicarunt neceſſitate compulſi, & ad alias Eccleſias Thraciæ tranſlati, partim neſcimus vbi ſint. Aiunt Anatolium in Gallias conceſſiſſe. Presbyteri verò in Arabiam, & Palæſtinam exularunt. Tigrius in Meſopotamiam relegatus eſt. Philippus fugiens in Ponto diem obiit. Theophilus in Paphlagonia verſatur. Ioannes Æthrius Cæſareæ conſtruxit monaſterium. Stephanum, in Arabiam relegatum, à carnificibus Iſauri abſtractum in Taurum dimiſere. Saluſtium Cretæ immorari fama eſt. Philippum monachum, atque presbyterum Scholarum audiui infirmari in Campania. Sophronius diaconus Thebaidæ ſeruatur in cuſtodia. Paulus diaconus diſpenſatoris adiutor in Aphricam profectus memoratur. Alius Paulus Hieroſolymis eſt. Elladius palatij presbyter Bithyniç in agello proprio degit: plurimi Conſtantinopoli deliteſcunt. Alij verò in ſua quiſq; diſceſſere. Syluanus autem ſanctus Epiſcopus

A Troade piſcatu ſibi victum quærit. Stephanus monachus, qui Romanorum epiſtolas detulit, huiuſce rei gratia Conſtantinopoli cæſus, atque in carcerem coniectus eſt, cúmque oblatam ſibi communionem, vt admitteret, induci non poſſet, latera, & pectus nimia immanitate diſſectus, vt ego hiſce oculis hauſi, & Chriſti gratia fortaſſis ad ſecunda certamina reſeruatus, poſt decimum curæ ſuæ menſem Peluſium extorris agitur. Prouincialis quidam inter ſcholares alios militans, quòd Ioanni ſtuderet, accuſatus, poſt varias plagas, & atrociſſima tormenta, in Petram exul agitur. Elpidij presbyteri famulus, quinquaginta, vt aiunt, numiſmatibus, vt Ioannem dolo interficeret, mercede conductus, deprehenſúſque, quòd tres haberet B gladios, eos, qui ſe deprehenderant, ſeptem, ſingulatim percuſſit. Ex his quatuor continuò ſepulti ſunt: tres diutiſſimè curati, ſanati ſunt, homicida illo abſoluto. Eutropius beatiſſimus, virgo purus, cantor, cæſus, & latera, ac frontem vſqueadeo ſectus, vt ſupercilia quoq; vellerentur: lampadibus poſtremò ad latera, oſſibus iam nudatis, vtrinq; admotis, in ligno moritur, mediáque nocte ab his qui hoc egerant, ſacerdotalis ordinis viris ſepelitur, Deo illius morti dignum teſtimonium perhibente, quòd paſſionem Redemptoris eſſet imitatus. Audita enim pſallentium cœlitum vox, angelicas patefecit excubias. Retulit autem is, qui ab Epiſcopis redierat, diaconus, eos à ductoribus ſuis immiſſione quorundam intantum vexatos, vt tæderet etiam viuere, mortémque ſibi imprecaC rentur omnes. Nam pecunias in ſumptus neceſſarias eis auferentes, inter ſe partiti ſunt, nudiſq; imponentes iumentis, bidui iter vna conficiebant die, profunda iam nocte diuertentes, & nocturnis item tenebris ad iter exurgentes, vt neque infelices eſcas continere ſtomachus poſſet. Turpibus præterea, obſcœniſque ſermonibus impetere illos non deſiſtebant. Palladio autem etiam ſeruum tulerunt, cogentes ipſum literas quoque exponere, quas habebat. Demetrium vnus ex militibus adeò afflixit, vt profunda iam veſpera illum etiam percuteret vomere. Qui continuò corruẽs expirauit, multis doloribus maceratus. Prædixerat enim Palladius, vt ex commilitone veniente didicimus, Aliud iter non conficies, ſed miſerabiliter moD rieris. Eccleſiæ namque omnino propinquare non ſinebant, hoſpitantes aut in ſtabulis, vbi ſcortorum erat multitudo, aut in Samaritanorum, vel Iudæorum ſynagogis: quibus illi anguſtiis preſſi, noua ſemper animo verſare cogebantur. Dixit autem vnus ex Epiſcopis: Quid de diuerſoriis querimur? Num enim in nobis eſt morari vſpiam, vt voluntate propria & electione laſciuientes pœnas expẽdamus: an ignoratis hæc omnia & contigiſſe prius, & futura etiam poſtmodum; per quæ omnia glorificatur Deus? Quàm multæ iſtiuſmodi meretrices, quę vel obliuionem Dei cœperant, vel illum ſemper ignorauerant, cõſpectis nobis, in timorem Dei, cogitationémque venerunt, fortaſſis in melius conuertendæ, ſiue certè ad deteriora non prolapſuræ. Non parum autem eſt rationali animę,

quæ à

quæ à perturbatione vexatur, reſpirare vel mo-
dicum, quod eſt pudoris fomentum, adeò vt di-
xerit, qui hęc ſuſtinuit, magiſter gentium Pau-
2.Cor.2. lus: Chriſti bonus odor ſumus in his qui ſer-
1.Cor.4. uantur, & in his qui pereunt, eò quòd ſpecta-
culum facti ſumus angelis, & hominibus. In tā-
tam verò acerbitatis inſaniam Epiſcopi omnes
de communione Theophili, per totum Orien-
tem, ſicuti monachus rediens retulit, deuene-
runt, vt ex his plerique non modò debitam hu-
manitatem non exhiberent, verùm milites, da-
tis muneribus, inducerent, vt eos ocyus ciuita-
tibus pellerent. Sunt autem, qui iſta geſſere,
Tarſenſis, & Antiochenus, & Cæſarienſis, at-
que ante omnes Ancyranus, & Peluſienſis Epiſ-
copi, partim donis, partim etiam minis mili-
tum animos contra eos ita efferantes, vt ne lai-
cos quidem, eos excipere hoſpitio cupientes,
permitterent, ſicut in epiſtolis canonicis Caio
contra epiſcopum quendam ſcribit beatus Ioā-
nes, hoſpitalitatem Caij maximè ſuſcipiens,
eúmque admonens, ne malos imitetur Epiſco-
3. Ioan. pos. Eſt autem hic fermè textus epiſtolæ: Caio
dilectiſſimo, quem ego diligo in veritate. Dile-
ctiſſime, in omnibus te rectè incedere cupio, &
bene valere, ſicut rectè incedit anima tua. Ga-
uiſus ſum enim vehementer venientibus qui-
buſdam, & nunciantibus mihi, quoniam in ve-
ritate ambulas, & in quibus requieſcere ſanctos
feciſti. Maius hoc gaudium non habeo. Et ad-
dit: Scripſi eccleſiæ, ſed ambitioſus horum
primarius Diotrephes non ſuſcipit nos, verbis
malis nugax, & non contentus his, neque ipſe
ſuſcipit fratres, & volentes prohibet, atque ec-
cleſia eiicit. Deinde rurſus admonet, dicens: Di-
lectiſſime, noli imitari malum. Qui enim bene
facit, ex Deo eſt: qui autem malè, non videt
Deum. Antiquæ nequitiæ totum appoſuimus
teſtimonium, vt eorum, qui nunc ſunt, huiuſ-
modi ſententiam agnoſcamus. Laudabat au-
tem, atque admirabatur ſecundæ Cappadociæ
Epiſcopos, vt qui actis in exilium Epiſcopis,
magnum oſtendiſſent miſerationis affectum, &
in primis Theodorum Tyaneum mitiſſimum
virum, Boſporiúmque Colonię qui quadrage-
ſimum in Epiſcopatu agebat annum, & Sera-
phionem Oſtracinæ quadrageſimum & quin-
tum annum in Epiſtolari officio ſupergreſſum.
Ad hæc ſtupefactus Theodorus, cùm diutius in
eorum admiratione tacuiſſet, ait. THEO.
Quid igitur ad hæc dicemus, Pater? Num hora
iam nouiſſima eſt, & diſceſſio, iuxta Pauli vo-
cem, per iſta ſuſcepit initium, vt iam reuele-
tur filius perditionis, qui aduerſatur? Nam
quia mali proſperentur, & in huiuſmodi ope-
ribus perſiſtendo præualeant, boni verò è con-
tra premantur, atque vaſtentur, illum propè
eſſe cum horrore me admonet. PALLAD.
1.Ioan.2 Eſt quidem proximus finis, ſapientiſſime Theo-
dore, ſecundùm illum, qui ait: Pueri nouiſſima
Mat. 18. hora eſt, illúdque de Euangelio: Exiit autem
paterfamilias circa horam vndecimam opera-
rios conducere in vineam. Nouiſſima verò
duodecima horarum extrema eſt. Si autem an-
te quadringentos annos dictum eſt ab Apo-
ſtolo, nouiſſimam horam imminere, multo

A magis nunc. Sed enim ab initio iſta contigere,
Deo ad exercendos iuſtos permittente, quando
illos diabolus examinat, vt Saluator ait: Simon, Luc. 22.
Simon, expetiuit vos Satanas, vt cribraret, ve-
lut triticum. Ego autem oraui pro te, vt non de-
ficiat fides tua. Neque verò pro ſolo Petro
orauit IESVS, verùm & pro omnibus, Petri
habentibus fidem, nihil aliud ſignificante cri-
bro, quàm mortalem voluptatum ac dolorum
circulum, plenum foraminibus, per quæ terre-
ni quilibet à vero tritico in infernum cadunt,
dum alij quidem per gulæ foramen decidunt,
quorum Deus venter eſt, alij per voluptatis, de Philip. 3
quibus ait Propheta: Spiritu fornicationis ſe- 1.Cor.16
ducti ſunt. Neque enim fornicatores, neque a- Ephe. 5.
dulteri, neque molles regnum Dei poſſidebunt.
Alij item per auaritiæ foramen dilabuntur, hi
B ſcilicet, qui idolatriæ ſibi coniugem deſponſa-
uere. Alij verò per iræ ac furoris, quíque fera-
les tenebras amauerunt. De quibus Ioannes ait:
Qui odit fratrem ſuum, in tenebris eſt vſque
adhuc. Ira enim, vt in Prouerbiis legitur, per-
dit etiam ſapientes. Alij per acidiæ atque obli-
uionis cauernam ruunt, qui in animi vigilantia Pſal.118.
non perdurant, illúdque Pſalmiſtæ dicunt: Dor-
mitauit anima mea præ tædio, quibus expro-
brans ſermo diuinus: Væ, inquit vobis, qui
perdidiſtis patientiam. Et quid facietis, cùm vi-
ſitauerit Dominus? Alij per irrationabilem glo-
riam, de quibus Pſalmiſta prædixit: Quoniam
diſſipauit Deus oſſa hominibus placentium. A-
lij per iactantiam, & faſtum, id eſt, arrogantiam,
quos veluti deſertores, Propheta inſimulat, di- Ibidem.
C cens: Superbi iniquè agebant vſquequaque, à
lege autem tua non declinaui. Vnumquodque
autem horum vitiorum complura comitantur.
Faſtum inuidia ſequitur: auaritiam odium: illi-
beralitas, atque mendacium, furorem: iram,
ſiue iracundiam, contumeliæ, inuidentiæ: for-
nicationem obliuio, priuatio timoris, pigritia,
zeli boni defectus, inutiléſque vigiliæ. Inanem
gloriam curioſitas, perceptio munerum, appa-
ratúſque magnifici, ſimulationes, acceptiones
perſonarum, atque fallaciæ. Superbiam arro-
gantia, crudelitas, dementia, & alia, ne plura
enumerans prolixior ſim, cùm ea quæ dixi, ſuf-
ficiant ad probationem. Singulis autem eiuſce-
modi vitiis contrariam virtutem obiecit Deus:
puta luxuriæ caſtitatem, gulæ continentiam, cu-
D piditati iuſtitiam, iracundiæ manſuetudinem,
triſtitiæ gaudium, obliuioni memoriam, acidiæ
tolerantiam, ſtultitiæ ſapientiam, formidini for-
titudinem, vanitati humilitatem, & aliis alias:
omnibus verò ſcripturam ſanctam. Soli faſtui
virtutem contrariam non dedit, ſeipſum illi ob
nimiam malitiam ſeruans, ſicut ſcriptum eſt:
Deus ſuperbis reſiſtit. Sicut item Propheta ait:
Leua manus tuas in ſuperbias eorum in fi- Iacob. 4
nem. Et rurſus: Redde retributionem ſuper- Pſal. 71.
bis. Et quemadmodum ex fructu arbor agnoſ- Ibid. 93.
citur, dicente Domino: Ex fructibus eorum Matt. 7.
cognoſcetis eos: ita vnuſquiſque hominum,
ſiue ſint ſancti, ſiue dicantur. Sic autem ſunt
ſemper malorum fœlicitates diuturnæ, Deo
illos æquanimiter tolerante. Ita enim illi
conuenit, vt ſancti hoc ipſum ex perſona eo-

rum, qui premuntur, prænunciauerint ad
conſolationem noſtram, qui modò patimur.
Iob. 21. Primus tolerantiæ filius Iob, quid ait poſt
multa? Quid enim? Nunquid ex homine re-
prehenſio mea? ſine querela ſe eſſe ſignifi-
cans: Aut quare non iraſcar, ſi aſpicientes
in me admiramini, manúmque ſuper maxil-
lam ponitis, ſiue enim memor fuero, feſti-
naui, habent enim carnes meas dolores. Qua-
re impij viuunt, atque inter diuitias conſe-
neſcunt? Semen eorum iuxta animum, filij
autem eorum in oculis ſunt. Domus eorum
abundant, metus autem nuſquam eſt. Fla-
gellum Domini ſuper eos non eſt. Bos eo-
rum non abortiuit: ſeruatus eſt autem ab æſtu.
In ventre habens non eſt fruſtrata: manent
autem veluti oues perpetuæ. Filij eorum al-
ludunt ſumentes pſalterium, & citharam, &
B lætantur ad vocem Pſalmi: Conſummaue-
runt in bonis vitam ſuam, & in requie infer-
ni dormierunt. Dicit autem Domino: diſce-
Pſ. 100. de à me, vias tuas ſcire nolo. Conſonat huic
Pſ. 72. & diuinorum iudiciorum præco, iuxta illud:
Miſericordiam & iudicium cantabo tibi Do-
mine. Dauid ait: Quàm bonus Deus Iſraël
rectis corde. Mei autem penè moti ſunt pe-
des, penè effuſi ſunt greſſus mei. Vt quid?
Quia zelaui ſuper iniquos, inquit, pacem pec-
catorum videns. Et alibi rurſus, opibus illo-
Pſ. 141. rum detrahens: Boues, inquit, illorum craſ-
ſæ, oues eorum fœtoſę, abundantes in egreſ-
ſibus ſuis. Promptuaria eorum plena, eru-
ctantia ex hoc in illud. Filiæ eorum compoſi-
C tæ, circumornatæ vt ſimilitudo templi. Peſ-
ſimam quoque illorum concordiam & pacem
admirans addit: Non eſt clamor in plateis eo-
rum, nec ruina maceriæ in domibus eorum.
Deinde vituperans corruptam vulgi opinio-
nem, ait: Beatum dixerunt populum, cui hæc
ſunt, & addit: Beatus populus, cuius eſt Do-
minus Deus Iacob adiutor eius. Et ne, omiſ-
ſis teſtimoniis aliis, putet de ratione noſtræ
perfectionis diffidere, audi rurſus Prophe-
Haba. 1. tam Habacuc ſub quadam tunſione pectoris
in huiuſmodi indignantem, ac dicentem: Vſ-
quequo Domine clamabo, vim patiens, & non
exaudies? Suas enim proximi iniurias appel-
lauit, & ſtudio fraternitatis adiecit: Vocife-
rabor ad te, & non ſaluabis? Quare oſtendi-
D ſti mihi labores, & dolores, aſpicere in æ-
rumnam, & impietatem? Ex aduerſo mei fa-
ctum eſt iudicium, & iudex accipit. Idcirco
diſſipata eſt lex, & non adducetur in finem
iudicium, quia impius præualet contra iuſtum.
Hier. 12. Eodem ſpiritu & miſericordiſſimus Hieremias
ſanctus hæſitans clamat: Iuſtus es Domine.
Veruntamen iudicia loquar ad te. quare via
impiorum proſperatur? abundant omnes irri-
tantes irritationes. Plantaſti eos, & eradi-
cati ſunt, pro eo, quod eſt, licenter viuunt.
Et fecerunt fructum, non ſpiritus planè, pro-
pinquus es ori eorum, & longè à renibus eo-
Mal. 3. 14 rum. Eadem fermè ſapiens propheta Sopho-
nias, maledicos homines culpans, Dei proui-
dentiam accuſantes, ſanctóſque miſeros di-
centes, ex perſona Dei ait: Ingrauaſtis ſuper me
ſermones veſtros, dicit Dominus, & dixiſtis, in
quo oblocuti ſumus contra te? Dixiſtis, Va-
nus eſt, qui ſeruit Deo. Et quid amplius? quia
cuſtodiuimus præcepta eius, & quoniam am-
bulauimus ſupplices ante faciem Domini om-
nipotentis. Et modò nos beatificamus alienos,
& ædificantur omnes, qui faciunt iniuſtitias,
& reſtiterunt Deo, & ſaluati ſunt. Hæc oblo-
cuti ſunt, qui timent Dominum, vnuſquiſque
ad proximũ ſuum. Conſentiẽtia his, & pietatis
præco Paulus loquitur, dicens: Nequaquam 2. Ti. 3.
autem homines & magis in deteriora profi-
cient, falſi, ac fallentes. Deinde Sanctorum 1. Cor. 4
vtilitatem deſignans, ait: Exiſtimo enim, quòd
Deus nos Apoſtolos nouiſſimos demonſtrauit,
quaſi morti deſtinatos. quoniam ſpectaculum
facti ſumus mundo, & Angelis, & hominibus.
B Vſque in hanc enim horam, & eſurimus, & ſi-
timus, & nudi ſumus, & colaphis cædimur, &
inſtabiles ſumus, & laboramus operantes ma-
nibus noſtris, corporales ærumnas enumerans.
Maledicimur, inquit, & benedicimus: perſecu-
tionem patimur, & ſuſtinemus: blaſphema-
mur, & obſecramus. Tanquam purgamenta hu-
ius mundi facti ſumus omnium peripſema vſ-
que adhuc. Deus quippe bonus, & iuſtus,
ſecretiſſima ratione ſua ſtadij in morem porri-
git mundum, nóſque liberos fecit, vt propriè
voluntatis arbitrio in omnibus vtentes, iuſtas
perſoluamus, ſi malè geſſerimus, pœnas, ſicut
lex ait: Poſui ante faciem tuam vitam & mor-
tem. Elige, quod vis. Cur autem ita poſue- Eccl. 15.
rit, non eſt neque modi noſtri, neque temporis
C dicere, niſi quod poſuit ſolum. Neque enim ſa-
pientiæ fuit, nos inconuertibiles facere, nullis
propoſitis præmiis, nulláque ſententia volun-
tatis rectè operante. quippe ſoli diuinitati & æ-
ternitati inconuertibile congruit. THEODORVS.
Præclarè tu quidem, atque ſapientiſſimè oc-
curriſti, Pater, præſentium illuminans animos,
qui per ſcripturarum imperitiam in his ſemper
offendunt. Profectò enim gymnaſium per lon-
ga tempora eccleſia fuit, victores ſuos viros, ac
mulieres oſtendens, non fruſtra Chriſti carnes
eatenus comediſſe. Contriſtat autem nos veſtra
inconſtantia, Eccleſiarúmque deſolatio. PAL-
LADIVS. Admiror equidem te, virorum præ-
ſtantiſſime Theodore, quòd, cùm vtilitatem rei
confeſſus ſis, contraria è veſtigio loqueris. Nam
D qui nuperrimè, vt victores, beatos prædicabas,
modò, vt lapſos, miſerabiles putas, quoniam Ec-
cleſiaſticis locis excidimus. Idem autem mihi
pati videris, quod ruſtici, qui Olympia ſpectãt.
Illi cùm perlibenter ad brauium inhiantes aſpi-
ciant, lachrymantur miſerabiliter ad certantium
vulnera. At mihi pręſtat valles, & deſerta, & ma-
ria perſequi, veritatẽ tenẽri, quàm inſigni gloria
pręſentis felicitatis amictũ, inhęrere mendacio.
Veritatis enim cõpos habebo omnia, quippe cũ
veritati omnia ſeruiant: mendaciũ poſſidens, ne-
que me ipſum habiturus ſum. Porrò veritatẽ ha-
bens nõ vtcunque habere illã volo, quaſi domi-
nam, aut ancillã, aut propinquam, ſed vt ſororẽ.
Si autem poſſibile fuerit, vt coniugem etiam,
ipſius voluptate fruens, & poſtmodum, vt vxo-
rem propriam poſſidens. Eſt enim filia veræ

Digitized by Google

profectò veritatis,cuius vir probus,virtutíſque A
ſtudioſus eſt gener. Nam qui iſtud ſigillum
habet, reuireſcit, inſeneſcibilis, atque immar-
ceſcibilis ſit, zelum habens igne feruentiorem,
ſermonem gladio acutiorem, leuiorem aquila
vitam. Impigrè currit ad ſcripturarum medita-
tionem, veluti ad indulgentiſſimam matrem:
tranquillitate animi perpetuò floret, non capi-
tur metu, exultat certo robore, & afflatu diui-
næ gratiæ ſuauiter agitatur. Odit neminem, mi-
ſeretur eos qui malè vtuntur ſeculo: beatos du-
cit eos qui remoti à turbis, quietem inſectan-
tur, & otium: ſpirituali triſtitia mœret in ne-
gligentia ſacerdotum, de quibus ait Apoſtolus:
Epheſ. 4 Et Spiritum ſanctum nolite contriſtare, in quo
ſignati eſtis in diem redemptionis. Contriſtat
autem ſpiritum, qui terga ei per negligentiam
dat. Et quid reliqua memorem? Cum fiducia B
moritur, nemine læſo, præter dæmones, & eos
qui proximi dæmonibus ſunt: abundat illi tem-
pus, neque dies ſuos malignis violauit operi-
bus. Duplicauit traditam ſibi pecuniam, bono-
rúmque operũ præmiſit vſuras. Tempore mo-
dico longæua impleuit debita. Teſtamentum
materiale non ſcribit, qui terram omnem vi-
uens ac ſentiens ab ſe excuſſit. Pulſauit mors ia-
nuas carnis, priuſquam illam videat, clamat, Ea-
mus hinc, illúdque prophetæ pſallit intentius:
Pſal. 119. Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus eſt.
Ac niſi Domini mittentis obſtaret authoritas,
ab ea, quòd ſerò veniſſet, etiam pœnas exigeret.
Gratulatur poſtremò carnis nexibus, & pertur-
Matt. 25 bationibus liber, tanquam fragilis, ruinámque
minantis hoſpitij. Aurẽ erexit ad eum qui ait, C
Mat. 12. Euge ſerue bone & fidelis, auditurus & reli-
qua. Sit autem tibi eorum quæ dicimus, cer-
tum argumentum verborum copia. Ex abundã-
tia enim cordis, os loquitur. Porrò qui menda-
cij familiaris eſt, vitam habet perturbatam, ali-
quando immodicè gaudens, ſiue de incremen-
to pecuniæ, ſeu de propagatione gloriæ, ſiue de
conſuetudine meretricis, ſiue de aduerſitate ini-
mici. Aliquando verò triſtatur vſque ad mor-
tem, dum ſubitas mutationes, & incertos euẽ-
tus pauidus cogitat, noctéſque inſomnes du-
cens, aut malè dormiens, ſuſpectas habet cha-
rorum etiam inſidias, neque ſibi ipſi confidens,
ex omnibus, tanquam mendacibus, derogans
fidem, cùm ipſe huiuſmodi ſit. Timidus eſt, ve-
luti lepus: audax, vt porcus: fallax, vt cha- D
mæleo: deceptor, vt perdix: immitis, vt lupus:
ſui ipſius inimicus, indeſinenter inuidus, ſemet
neceſſariò ſenſu perdito inclementer exagitans.
Cùm enim malum contra aliũ cogitat, ſeipſum
priùs peſſimè cruciat. Pulſauit mors, omnia da-
bit, vt modicum adhuc duret in vita. Indultum
ſibi vitæ ſpatium fruſtra conſumpſit. Pecuniam
neque duplicauit, neque integram cuſtodiuit.
Tremit, vt folium iugiter, ſeneſcere nolens, &
quæ ſenum ſunt, delirando iam ſuſtinens.
Mortem timet, vt Deum. Deus illi eſt viſibi-
lis mundus. Et quid vltrà? Palleſcit, horret,
anxius eſt, diuinúmque iudicium præueniens,
ſeipſum punit, conſcientia illum atrociter
torquente, & delictorum ſingulorum iugiter
admonente. Acriora patitur, quàm hi qui

A corpora ſua verberibus atterunt. Seruili animo
temporales magiſtratus alloquitur: mundo
fœda adulatione ſubſternitur. Pro vno domino
habet innumeros, vt non ſeruiat veritati. Vt
timeatur, ſtudet, qui metuit omnes. Iſta tibi pro
captu noſtro, & pro viribus diximus. Si quis
autem verius ſentiens, ſaniore, & vberiore do-
ctrina imbecillitatem emendauerit noſtram, &
hunc gratè ac libenter admittemus, vt correcto-
rem, & fraternitatis amatorem, Saluatorique
per omnia gratias referemus. Verùm enim tu
quoque mihi Occidentalis ſynodi, quæſo, vt
ſententiam pandas, meáque conſignes ver-
ba, ſi quidem tibi placuere, veluti vtiliter di-
cta.

VT autem ceſſauit Epiſcopus loqui, Theo-
B dorus intulit, dicens: Det tibi Dominus
miſericordiam in die illa inuenire, tum quia ab
huiuſmodi communione diſceſſiſti, tum quia
nobis hæc apertè lucidéque narraſti. Meminerit
item omnis ſacrificij ſancti Ioannis, quia vſque
ad mortem confidentiam tenuit. Eſt autem hæc
Romanæ Eccleſiæ ſententia, non communica-
re in finem vſque Orientalibus Epiſcopis, maxi-
méque Theophilo, donec Dominus vniuerſa-
lis ſynodi tribuat locum, ac per eam curet pu-
trida membra eorum, qui iſta geſſere. Et ſi e-
nim dormit beatus Ioannes, vigilat tamen ve-
ritas, de qua eſt facienda diſcuſſio. His autem
qui huiuſcemodi facinus admiſere in eccleſia, li-
bentiſſimè congreſſus eſſem, vt eis in faciem
dicerem: Vbínam, oro, ſacerdotium eſt? vbi
C ſanctitas? vbi modeſtia, communióque natu-
ræ? vbi mandatum Domini Saluatoris: Si of- Matth. 5
feres munus tuum, & recordatus fueris,
quòd habet aliquid frater tuus aduerſum te,
vade prius reconciliari fratri tuo, & ita offer
munus tuum? Vbi illud: Si te percuſſerit in
vnam maxillam, verte illi & alteram? Vbi
ſcripturarum meditatio: Ecce quàm bonum,
& quàm iocundum habitare fratres in vnum?
Vbi illud: Fratres in neceſſitatibus vtiles ſint?
Cur autem, immutantes illud, Frater qui à fra-
tre adiuuatur, vt ciuitas munita opere, dici- Prou. 18.
tis: Frater qui à fratre violatur, ſiue expo- 19.
liatur, vt ciuitas miſerabilis, & muris deſti-
tuta? Quid igitur non modò infelices, ſed in-
feliciſſimi ſanctum virum perſequi conati
eſtis? Qua tandem ratione contra illum, ac
D ſi contra inimicum, armari odiis non detre-
ctaſtis? Quomodo, vt aduerſus inuicem ita
efferaremini, venire in mentem potuit? Vn-
de tantam mutationem oſtendiſtis, vt à blan-
do mitique ingenio, in durum atque immi-
te tranſiretis? Admiror, ac ſtupeo, fateor,
eiuſce peruerſionis cauſam, omnia intuens hu-
ius rei gratia commota. Cur obſecro tantæ ela-
tionis faſtu turgidi, nutricem veſtram eccleſiam
Dei, quæ vos à pueris aluit, veluti fœcundam
vuluam conſcindentes, iniuriis violaſtis, vt im-
pleretur in vobis Propheticum illud: Pro eo
quia perſecuti ſunt in gladio fratrem ſuum, Amos 1.
& vuluam corruperunt in terra. Hinc pro- 11.
fectò congreſſus vuluæ diuinus, ac ſalutaris
ſermo, vos & illum ſeminauit, atque plantauit

Digitized by Google

uit in bonis innumeris, & vtilibus rebus. Nam vt vobis mutuò opem ferretis conditi, tacere, aut quieſcere in his quæ vtilia iudicaretis, nunquam debuiſtis. Ad vſum igitur, & auxilij commodum creati, quid eam fraudaſtis gratiam, non modò labore non leuantes fratres, verùm & repellentes, atque à propria cognatione ſcindentes, cùm Propheta clamet ad vos?
Malac. 1 Nónne pater vnus omnium noſtrum? Nónne Deus vnus condidit nos? Sed dicturi eſtis: Peccauit in legem: quam legem, niſi quam ipſi calcaſtis, per ſummam nequitiam diſſipantes? Vbi itaque naturæ lex eſt, benignè corrigere admonens? Quid, oro, lege hoſtium abutentes, perſequimini veſtra conſilia, & agitis, quæ contraria ſunt, & inimicitiis digna? Quanto melius fuerit, vt ſimul habitantes, atque in vnum viuentes, communia, & bona conſilia communicaretis inuicem, in gloriam, & gratiam patris veſtri? Filiorum enim virtus, gratiarúmque concordia parentibus gratiſſima eſt, nihílque fermè aliud à natis requirit ſuis. Et iſtud profectò rite noſtis, quàm ſit neceſſarium amicitiæ, ac beneuolentiæ vinculum, ſtudioſè cuncta gerere, quæ placeant patri, & generationis, atque educationis, & conſeruationis authori, quem, vt delirum, contemnentes, bella in Eccleſia ſuſcitaſtis, iuxta propheticum illud: Inſaniam in domo Domini finxerūt, ac pro excitatione & exhortatione mutua, contra voluntatem, & ſententiam patris, bella in alterutrum crudelia geritis. Addo, quòd & Deum, & omnes, qui illi virtutis merito proximi ſunt, ipſius quidem filios, veſtros autem fratres, vehementer ſtupefacit & mouet, neque tacere permittit veſtra iſta veſania. Neque enim ille filiorum ſalutis negligens eſſe, vel non ſollicitus poteſt. Veſtram ergo dementiam grauiter ferens, & eorum iniuriam, qui opprimuntur à vobis, impunè vos tranſire iniquum putat. Neque enim id vel ipſi decorū eſt, vel vobis tutum. Veſtra præterea paſſio tolerabilis non eſt, & cura non modica indiget. Cernit nempe vos per verbera ipſa, & plagas innumeras deteriores euadere. Amiſiſtis enim ſenſum omnem, flectíque neſciſtis. Fratres denique chariſſimos, & contubernales, & confœderatos, & menſæ eiuſdem, lectíque participes, vnius, eiuſdémque cognationis conſortes, à Deo in odium inimiciſſimum conuerſi, execrati eſtis, vt eos à finibus ſuis, & à domo communi pelleretis, & procul ageretis extorres à ſedibus atque vrbibus propriis. Neque contenti qualicunque fuga illud ad tempus exegiſſe, pro viribus egiſtis, vt fine nullo id clauderetur exilium, nimia crudelitate atque immanitate agitati. Hoc & in beato Ioanne feciſtis, dum clauſum diutius odium in flammam repente excitantes, linguámque veluti acutum gladium, aduerſus illum exerentes, iræ ſatisfacitis, maledicta vitæ doctrinæ ſalutaris, ad peruerſionem audientium in eccleſia fundentes. Et hæc illis interim ſunt dicta, quibus retribuet Dominus iuxta illorum opera, miſericordia, & benignitate ſeruata. Enimuerò tibi, Ioannes beatiſſime, quænam

A ego ſermonum, veluti immarceſcibilium florum, ſerta contexam? Nempe enim poſt exceſſum vitæ nihil eſt, cur laudare te timeam. Superaſti namque procellam Moſaïcarum leguin illarum, quas dedit, benedicens actiuum Ioſeph, & contemplatiuum Leui ſacerdotem. In te denique vtranque video. In benedictione
Domini terra tua, & à montibus cœli, & roris, Deut. 34
& abyſſus fontium inferius, & iuxta tempus germinum, ſolis conuerſionum, & à conuentibus menſium, à vertice montium principij, & à vertice ſempiternorum collium, erunt in vertice Ioſeph, ſi quis tamen eſt Ioſeph, & in vertice fratrum, quibus pręfuit glorificatus inter fratres primogenitus. Tauri pulchritudo eius, & cornua vnicornis cornua ipſius. In ipſis ventilabit gentes ſimul vſque ad extremum terræ.
B Ad Leui autem, & imitatores eius dixit: Date Leui manifeſtos eius, & veritatem eius viro ſancto, quem tentauerunt in tentatione, maledixerunt eum ad aquam contradictionis. Qui dicit patri, & matri, non noui te, & fratres ſuos non cognouit. Cuſtodiuit eloquia tua, & ſeruauit teſtamentum tuum. Manifeſtauit iuſtificationes tuas Iacob, & legem tuam Iſraël. Ponet ſemper incenſum in feſtiuitate tua ſuper altare tuum. Benedic Domine robur eius, & opera manuum illius ſuſcipe. Percute ſupercilium inimicorum inſurgentium illi, & qui oderunt eum, non reſurgant. Ego autem & iſtud addiderim. Qui diligunt eum Domine Ieſu Chriſte, non confundantur. Tuum eſt enim imperium in ſecula ſeculorum, Amen.
C PALLAD. Et hoc tuæ ſapientiæ fuerit, ſenſuum ſpiritualium ſcrutator ſolers Theodore, iuxta Saluatoris ſententiam, proferre de theſauro mentis tuæ noua, & vetera. Vetera quidem humanæ ſapientiæ diſciplinas: noua autem ſancti Spiritus eloquia. Ex quibus profectò theſauris, vtrique parti quòd erat congruum, reddidiſti, de tua quidem prouidentia criminoſis, quæ opportuna fuerant, locutus, de benedictione verò Moſaica contextam Ioanni offerēs debitam coronam. Qui ſacerdotio ſumma integritate perfunctus, re vera patrem, aut matrem ignorauit, aut mortale omnino genus feruore iuſtitiæ, ſed ſolos diuini verbi ſtudioſos operarios nouit. Porrò noſtri qui viderunt Epiſcopi, luteum quidem genus reditibus, & mi-
D litiis, ac dignitatibus prouehunt, præuaricatores manifeſti legis, quæ ait: Non dabunt ſacerdotes filios ſuos in principes, & obambulantes regi. Quæ verò ſunt ſpiritus, inſidiis, fraudibus, cuſtodiis, exiliiſque conſumunt, merámque bibunt ignorantiam, dum ex his putant ſe virtutis amicos affligere. De quibus prædixit Saluator: Venient dies, in quibus puta- Ioan. 16.
bunt, qui occiderint vos, obſequium ſe pręſtare Deo. Quod profectò nequaquam de Gentilibus ait. Dixiſſet enim diis: plures enim quàm vnum, illi colunt. Ex eo autem, quòd vnum & ſolum appellauit, ſignauit eos qui modò nos Eccleſiæ prætextu inſectantur. Peruerſos namque mores ſuos, inuidiáſque occultantes, eccleſiam ſe tueri ſermonibus fingunt, quam demoliuntur operibus. Verùm illi quantumli-

Digitized by Google

bet ſimulent, verùm illos exitus arguet, illi ob- **A** **Pſal. 10.** ſecutos eſſe, qui gloriatus eſt, dicens: Non mouebor à generatione in generationem ſine malo. Inuentor namque iniquitatis, & peſſimæ concupiſcentiæ agricola ſerpens, cùm iam nouæ hæreſeos non inueniret ſpeciem, Eccleſiæ præſules ambitionis, & primatus vitio, contrà ſe inuicem, & in mutuam concitauit cædem. Cuius etiam rei gratia ſchiſma fecerunt. Nam ſi eſſet inter Epiſcopos concordia ſpiritus, & Ioannes vt criminis auctor, aut indignus ſacerdotio, ſiue, vt Theophilus ait, ſuperbiæ obnoxius abiici meruiſſet, poterat omnipotens Dei ſapientia iure illum arcere ſacerdotio, aut modum inuenire, per quem ſine turbis, ac gẽtibus eiiceretur, ſiue illum morte, ſiue reſolutione membrorum, ſiue amiſsione vocis plectens, vt & quoſdam paſſos iam nouimus, & alios paſſu- **B** ros, qui Deo aduerſantur, non ambigimus. Ex quo autem tã multa indigna Saluatore facinora ſunt ſubſecuta, ipſéque non depoſitus, ſed in exilium actus eſt, conſtat profectò diaboli fuiſſe opus, cuius regnum ſancti viri doctrina deſtruebatur. Scio ego Ioannem, ſex meritò depoſuiſſe Epiſcopos, dignitatis ſacerdotalis emptores, de quibus ſuperius dixi. Quis, oro, lacrymatus eſt? cuius è naribus ſtillauit ſanguis? quæve aranearum tela conſciſſa eſt? Quis ſua pulſus eſt domo? Quis vel oboli damnum ſuſtinuit? Quis per totam Aſiam, aut opifex, aut agricola, aut plebeius, aut coriarius, aut cuiuſcunque conditionis homo, quod pro vlciſcendis ſacris legibus fuerat factum, non libenter amplexus eſt? illud **C** Dauidicum concinens: Quàm magnificata ſunt **Pſal. 91.** opera tua Domine: omnia in ſapientia feciſti. Vbi enim Deus operatur, omnia fiunt in ſapiẽtia: vbi verò bonorum hoſtis diabolus, omnia itidem in inſipientia. Porrò inſipientiam è veſtigio mõſtruoſæ res ſubſequuntur, inuidiæ ſcilicet, homicidia, contentiones, æmulationes, furores, rixæ, diſſenſiones, fragores, imperitorum turba, magiſtratuum feruor, eculei, laniatus, laminæ, lampades, ſanguinum riui, intolerabilia detrimenta, publicationes bonorum, ſolutiones diuinarum ſanctionum, contemptus legum, pudoris ac frugalitatis aſpernationes, orbis ſchiſma, terræ mariſque obſeruationes nauticæ, equeſtres, pedeſtréſque machinæ, & ingenia varia ad eos impediendos, qui peregrinantur veritatis cauſa. Quomodo igitur dicere præſumunt, **D** diſpenſatione Dei Ioannem eiectum fuiſſe? Dicant, quæſo, qui ſunt huiuſmodi. Non poterat omnipotens Dei ſapientia, inuiſibili virtute, vt dixi, Ioannem, ſi erat indignus, amouere, aut perſuadere ſine graui neceſſitate principum leniter ferre eos qui rem indignam tulerunt? Si enim idem Deus eſt, qui Moyſi cooperatus eſt in ſalutem Iſraëlitici populi, Pharaone palàm vociferante: Deum neſcio, & Iſraël non dimittam, quomodo hic auxilio indiguit principum terrenorum, quaſi ſenuerit, aut debilitatus vires amiſerit? Qui item aliorum adulteria, aliorum ſtupra, magíſque aliorum cædes publicauit, is Ioannem arguere nequit? aut è contra qui huius linguam in tumorem vertit immodicum, vt ſcriptura confeſſione vte- **A** retur, aliúmque in morbum lethalem permiſit incidere, alium ſcaturire vermibus, inutúmque iacere in lectulo annum fermè integrum fecit, alterique terrores immiſit, illum exagitantes, cum podagra vernacula. Qui item, cuius voluit, crura acri morbo intendit, alium fœda morte citius rapuit, quem norunt omnes, hic in Ioanne, vt dicitis, ſacrilego aliquid eiuſmodi patrare non potuit, ſed huius atque illius indigebat auxilio, vt Ioannem cum ignominia pelleret, ex quo ille plus gloriæ reportauit? Erant igitur per mandata diuina. Sacrilegus enim propriè ille eſt, non **Sacrilegus.** qui aurum, aut argentum, aut ſericum, tinearum cibum, pauperibus elargitur, ſed qui pecunia & aſſentatione, ac menſæ apparatu dogmata pietatis, & Saluatoris venundat le- **B** ges. Ille item ſacrilegus, qui ſanctum virum verbo & vita decoratum, per quem Saluator, veluti per pateram, aut aureum ſcyphum amatoribus verbi propinat pocula æternæ ſalutis, violare pergit. Illi itaque ſacrilegi dicantur, qui Apoſtolicam Eccleſiam impiè prædati ſunt, huiuſmodi deſtituentes magiſtris, ordinationéſque pecunia vendentes, quos iam diuina percellet vltio, ad ipſorum nequitiam corrigendam. Si enim hi qui Mo- **Ioan. 2.** ſaïcam legem negligendo præuaricati erant, flagello ex funiculis facto, Saluatoris manu pelluntur à templo, quia columbas intus ven- **Pſal. 2.** derent; quid illi paſſuri ſunt, qui noui teſtamenti ſacerdotium violant, niſi vt à paſtorum **C** principe virga ferrea conterantur? Sicut Apoſtolus dicit: Violans aliquis legem Moyſis, **Heb. 10.** abſque miſerationibus ſub duobus aut tribus teſtibus moritur, quantò putatis acerbiore dignus cenſebitur pœna, qui Dei filium conculcauit, & ſanguinem teſtamenti communem exiſtimat, in quo ſanctificatus eſt, & ſpiritum gratiæ afficit iniuriis? Scimus enim quis ait? Mihi vindictam, & ego **Rom. 12** retribuam, dicit Dominus. Terribile eſt in- **Heb. 10.** cidere in manus Dei viuentis. Deus autem qui pium hunc, ſanctúmque paſtorem, & iuſtitiæ luminare præcipuum glorificare dignatus eſt, ipſe nobis partem, & hæreditatem tribuat inuenire cum illo in terribilis iuſtique iudicij die: cui eſt gloria, honor, maieſtas, & magnificentia, Patri, & Filio, & Spi- **D** ritui ſancto, nunc, & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Diui Ioannis Chryſoſtomi ſermo in Ioſeph de continẽtia.

INCERTO INTERPRETE.

MIhi quidem ſemper vtiliſſimus videtur, & Chriſti ſeruis dignus ſermo de continentia, maximè autem tempore hoc, quando Chriſtum induti pueri eccleſiæ præ aliis bonis cõtinentiam poſſidere maximè debent. Nemo iniuſtè vel intempeſtiuè, de fortitudine & certamine factum dixerit ſermonem, cùm athletæ iuxta Olympicas

leges exercentur. Itaque & nos nunc, athle- A tas Chriſti,quos vidimus accepiſſe virtutem à ſpiritu propter diuina ſacramenta, ad agonem ſpiritualem miſſuri, merito de continentia diſſerimus. In mundanis enim certaminibus poſt victoriam coronæ, in Chriſti autem ſtadijs ante victoriam coronæ. Quare autem coronatos in agonem mittit nos Chriſtus? vt metum incutiat aduerſariis, ſenſuſque noſtros erigat, vt ad honorem à Deo nobis datum ſpectantes, nihil indignum Domino vel loquamur, vel faciamus. Nam ſi rex aliquis purpura amictus, coronáque caput ornatus, & victus naturæ affectionibus, indignum quiddam regia maieſtate fecerit, mox vt in regiam ſtolam aſpexerit, emendat ſe, operámque dat,ne poſthac à fœdis vincatur cupiditatibus. Et tu quoque indutus Chriſtum, vitata turpis animæ concupiſcentia, B ad diuinam ſtatim ſtolam reſpice, meliórque ſtatim eris, neque maligni artibus offenderis. Igitur pulchrum quidem continentiam commendare laudibus, pulchrius autem poſſidere. Et ſanènon parum ad continentiam incitantur, qui multum de ea loquuntur & audiunt. Atque eam ob rem virtutes ſanctorum celebrare ſacris ſcripturis voluit Deus, vt omnes homines in illorum trahantur imitationem,veſtigiáque illorum diligenter ſequendo, perſuaſi continentiam parent. Etenim ſi in gymnicis certaminibus plerique viſis athletis coronatis, accenſi, etiam ipſi ſe exuerunt, & multos ſudores laboréſque pertulerunt, vt ramis vel oleæ, vel lauri coronarentur: quanta ergo nos conuenit alacritate pro continentia ſudores ferre, C quando alios à Deo coronatos videmus, vt cœleſtibus redimamur coronis, propter bona ſalutariáque facinora? Quomodo non graue, & multa ira dignum, ſi athletas allectet folium lauri vel oliuæ,& gloria tranſitoriæ huius vitæ: nos autem nihil moueant Chriſti munera, vt omnem voluptatem amoueamus, & timorem Dei præferamus concupiſcentiis? Porrò non in ſolis hominibus videmus ſimilium imitationem, ſed & in brutis. Nam & columbæ ſæpe viſa vna auolante, ſtatim ſequuntur omnes, & pullus generoſus in equorum armento exiliens ſecum rapit omne armentum. Et inter vos, vt in armento Chriſti, bonus eſt pullus Ioſeph continentiſſimus, cœleſtibus exultationibus ad ſui imitationem nos cōſeruos vocans. Saltemus igitur cum bono adoleſcente ſpiritualem cho- D ream, laudantes ipſius continentiam, non verbis ſolum, ſed & operum imitatione. Ille igitur ille erat diligens & perpetuus continentiæ cuſtos, cùm poſſet reginæ ipſi imperare, & in deliciis atque luxu diuitem & voluptarium agere. Verumtamen quamuis talium & tantorum dominus futurus, cùm cogitaſſet quòd diuitiæ quidem, & potentia ac gloria cum præſenti vita tranſeant, & temporalium lucrum duntaxat habeant, ſolius autem virtutis nullus ſit finis, ideo voluptatibus timorem Chriſti, vt frænum quoddam iniecit. Diuitias autem & delicias,ac promiſſiones dominæ deriſit,miſeriam in carcere dulciorem cenſens præclaris domiciliis, tametſi his qui excellenter formoſi ſunt, difficile eſt imperare voluptati. Hic autem tantum ſpecimen exhibuit continentiæ, vt pulchritudine animę pulchritudinem corporis occultaret, ſtellæ cuidam pulchræ formoſitate corporis, angelis autem venuſtate animæ conferendus. Nos autem decet admirari, non ſolùm adoleſcentis continentiam, ſed & pericula, quæ pro illa ſuſtinuit, qui morte grauius ac terribilius iudicauit ſeruire voluptatibus. Admirabitur autem, qui virtutem ipſius diligenter cognouerit,& tempora expēderit in quibus animam puram ſeruauit. Nam priuſquam in terra & Dominus & opifex vniuerſi apparuit, libertatem cuſtodiuit mentis. In domo impiorum educabatur, multos habebat ad deteriora adhortantes, carebat continētiæ magiſtro. Omnes voluptati ſeruiebant, ventri indulgebant, nihil pium, nihil ſanctum faciebant: attamen in tantorum taliúmque impiorum corona, videns dominam intemperantem iacêre, cœleſtium theſaurorum proditor non eſt factus, ſed ſpiritus templum indeprędabile cuſtodiuit, malens mori, quàm ſeruire voluptatibus. Non au- 1.Cor.6. dierat Paulum dicentem, corpora noſtra membra Chriſti eſſe: & priuſquam audiret vocem diuinam,non minor apparuit his qui cœleſtibus promiſſionibus honorati ſunt, docens nos in eccleſiis quàm oporteat nos certare, & incorruptam ſeruare animam. Nam ſi ego, dicere poteſt Ioſeph, qui ante natum Chriſtum fui, nec audiui excelſum Apoſtolum Paulum clamantem, corpora noſtra membra eſſe Chriſti, putaui Dei ſeruos decere,vt imperent voluptati:nec inuentus ſum continentiæ decoctor, quamuis multa pericula parata viderē: quantum vos cōuenit cum timore & tremore viuere in continentia, vt ne appareatis indigni honore, & ne membra Chriſti fiant membra ſcorti? Hoc verbum poteſt omnem animam continentia munire, hoc verbum ardentes concupiſcentias facilè reſtinguit. Neque imber in ignem cadens, ita facilè flammam deprimit, vt malas concupiſcentias marceſcere facit ſermo ille in animā admiſſus. Eoſdem ſermones nobis loqui & ma- Iob 31. gnus Iob poteſt, qui non ſolùm diligens continentiæ fuit exercitator, ſed & legem oculis ſuis poſuit, ne in virginis viderent faciem, ne fortè mentem illius irradians raperet pulchritudo: quamuis quis non admiraretur & obſtupeſceret, videns virum hunc cum diabolo quidem viriliter certare, & omnes maligni machinas vincere, virginis autem faciem fugere, & à formoſæ puellæ aſpectu oculos ſubducere? Diabolum quidem videns accedentem non fugit, ſed manſit ſicut leo viribus fidens: virgine autem viſa non ſtetit,neque moratus eſt in contuenda pulchritudine, ſed ſtatim ſeceſſit. Cēſebat nimirum in pręlio contra dęmones virili & audaci animo opus eſſe: in cōtinentię autē pręparatione victoriam concedi, non ex virginum conſuetudine, ſed ſeceſſu. Quiſquis igitur promittit virginitatem, accipiat conſilia continentiſſimi omnium hominum, qui & ipſe ante Chriſtum incarnatum tam diligens continentiæ fuit cuſtos. Neque enim negligenter audiendum, quòd ante Chriſtum incarnatum apparuerint iuſti tantum

Digitized by Google

continentię ſpecimen exhibentes. Non enim erat quod tanta vi ad virtutem illam vrgeret, neque virginibus crimen erat, neglecta continentiæ poſſeſſio. Quomodo autem hoc? quia huius cauſæ gratia Deus excelſus vniuerſorum opifex noſtram accepit formam, vt angelorum ſanctimoniam ex cœlo deduceret. Quando igitur homines poſt tantum honorem voluptatibus ſe mancipant, dici nequit temeritatis magnitudo, qua membra Christi membra meretricis faciẽtes, Domini miſericordiam afficiunt, & quantum in eis eſt vanam reddunt. Audiunt dæmones, & timent, quia Deus non conniuet vt coniungantur ſibi, nos autem ſibi adiungat. Et audent fidelium quidam abſcindere ſe à Chriſto, & iungere meretricibus? Non tantum eſt malum è cœlo in lutum cadere, quantum malum fuerit membrum Chriſti factum à diuino honore excidere, & membrum fieri ſcorti. Quando igitur concupiſcentia mala inflammat animam, ſtatim recordare Chriſti, cogita aſtare tibi Paulum adhortantem, ac dicentem: (1.Cor.6.) Neſcitis quòd corpora veſtra membra ſunt Chriſti? Gerens membra Chriſti, faciéſne membra ſcorti? Si illorum verborum fueris recordatus, ſtatim fugientem videbis voluptatem. Nam ſi ancillas domina caſta & pudica turpitudini deditas ſtatim ſolo aſpectu pudicas facit, quid mirum ſi titillantem voluptatem Chriſti memoria ſtatim ſopit? Semper crucem habe ante oculos tuos radiantem, & purus à peccatis per id temporis abibis. (Exod.13. & Num.14.) Nam ſicut columna nubis figura noſtræ crucis, Hebræorum multitudinem protegebat, ne quid mali ab Ægyptiis pateretur: ita crux ante oculos viſa, omnem ſtatim abigit malam voluptatem. Hæc enim ſalus eſt animæ, fœdarúmque concupiſcentiarũ ſalubre antidotũ. Etenim infirmitates corporis medicorum artes ſanant, animam autem ægrotam curant ſtatim eloquia Chriſti. Eapropter & eos qui peccarunt, & adhuc carnis ſeruiunt voluptatibus, oramus & precamur, vt excitentur ac reſipiſcant, ne omnino ab affectionibus vincantur, néve impetu ferantur, néve in amaram ſeruitutem ſpontè ſe ſubiiciant, ſed ſe in acie opponant, & timore Chriſti mentem corroborent, ac eiiciant ex arce grauem dominam: vt abiecta omni macula, & peccantium turba, cum ſancta & incorrupta anima poſſimus accedere ad diuina & reuerenda ſacramẽta magni Dei & ſaluatoris Ieſu Chriſti: cui gloria & imperium, in ſecula ſeculorum. Amen.

De regreſſu ſancti Ioannis de Aſia Conſtantinopolim.

HOMILIA.

MOSES magnus ille Dei famulus, caput prophetarũ, maris viator, aëris agitator, menſæ apparator, qui à genitrice proiectus eſt, & ab impugnatrice ſaluatus: genuit quidem eum mater, abſtulit autem eum Ægyptia, & enutriuit: & qui in Ægypto nutriebatur, in cœlis conuerſabatur: qui tantum ac tale ſtatuit trophæum, iſte talis ac tantus vir, qui quadraginta dies reliquerat populum, inuenit eum idola fabricantem, & ſeditiones commouentem. Ego autẽ non quadraginta dies tantùm, ſed & quinquaginta, & centum, & amplius, & inueni vos lætantes, & philoſophantes, & in Dei timore perſeuerantes. Nunquid ego Moſe * altior ſum? (* ꝟ. maior ſum?) Abſit; hoc enim dicere extremæ demẽtiæ eſt. Sed quia populus iſte illo populo ſublimior, propterea & ille de monte deſcendens increpabat Aaron ob ſeditionem populi, & iraſcens inuehebatur in eum, cur acquieuerit voluntati eorum. Ego autem adueniens præconia veſtra, & coronas contexam. Vbi enim præuaricatio, ibi reatus ſubſequatur neceſſe eſt, & obiurgatio: vbi autẽ correctio, ibi laudes, & præconia, & coronæ: ideóque etſi ampliori tempore demoratus ſum foris, non me pœnitet, quia confidebam de veſtræ charitatis affectu, & integritate fidei: ſciebam enim vxorem mihi deſponſatam caſtitate eſſe munitam, ſicut in ſeculari coniugio aſſolet euenire. Etenim vir quando impudicam vxorem habere ſe nouit, nec proſpicere ei de domo permittit: qui etſi peregrinari aliquando coactus fuerit, cogitur citò reuerti, quaſi quodam ſuſpicionis aculeo ſtimulatus: qui autem ſobriam & caſtam habet, foris ſecurus moratur, ſufficientes procuratorum munimine mores relinquens vxoris: hoc ego & Moſes paſſi ſumus, ille quidem, quia inemendabilem ſynagogam habebat vxorem, reliquit eam, & fornicata eſt, & compellit eum Deus, dicens: Exurge, deſcẽde: (Exod.31.) impiè enim fecit populus tuus. Sed ego nullam huiuſmodi iuſſionem accepi. Et cum paululum mihi infirmitas corporis accidiſſet, non me inquietauit veſtra abſentia, ſed ſecurus de vobis ægrotationis meæ expectaui medelam. Non enim opus habent ſani medico, ſed qui malè habent. (Mat.9.12.) Nam etſi tardaui parumper à vobis, non hoc ad detrimentum veſtri, ſed ad diuitias puto proficere veſtras. quæ enim per me, imò magis per gratiam Dei correcta ſunt, veſtra corona eſt, veſter profectus eſt. Et ideo gaudeo & tripudio, & tanquam volitare me credo, & gaudij huius magnitudinem effari non queo. Quid ergo faciam? quomodo indicabo exultationem mentis meæ? In teſtimonium voco conſcientiã veſtram, quoniam video ex aduentu meo gaudio eſſe repletam: quod gaudium corona & laus mea eſt. Si enim mea vnius viri præſentia, tantam plebem tali repleuit * voluptate: (* ꝟ. ſolennitate.) quantum putatis mihi ex viſione veſtra gaudium cumulatum? Et Iacob quidem vnum filium videns Ioſeph, gaudebat ſenex, & recreabatur ſpiritu: ego autem non vnum Ioſeph, ſed omnes vos illi ſimiles video & gaudeo, quia paradiſum meũ recepi, illo paradiſo meliorem: & ibi quidem ſerpens erat inſidians, hic autem Chriſtus myſteria celebrans: ibi Heua erat ſeducens, hic autem eſt coronans eccleſia: ibi Adam ſeducebatur, hic autem populus adhæret Deo: ibi arbores diuerſæ, hic autem donationes variæ: in paradiſo arbores marceſcentes, in eccleſia arbores fructificantes: in illo paradiſo vnumquodque

A genus ſementis in ſuo perſeuerat ſtatu, in iſto verò paradiſo, ſi inuenero labruſcam, vitē vberem efficiam: ſi inuenero oleaſtrum, veram oliuam efficiam: talis etenim eſt terræ iſtius natura: propter hæc gaudeo, prætermitto ſatisfactionem: quomodo verò nos abduxit tanti temporis longitudo? ſuſcipite ſatisfactionem meam chariſſimi. Si ſeruum alicubi dirigatis nō reuertentem, exigitis cauſas vbi moratus ſit, vbi tantum expenderit temporis: & ego ſeruus ſum veſtræ charitatis: emiſtis enim me non pecuniá * conficientes, ſed charitatem oſtendentes. Gaudeo quippe tali ſeruitio mancipatus, nec vnquā hoc famulatu opto me ſolui: etenim iſtud ſeruitium mihi libertate elegantius: iſtud ſeruitium in illud tribunal beatum collocauit mihi ſedem: iſtud ſeruitium non eſt neceſſitatis, ſed voluntatis. Quis enim non libentiſſimè ſeruiat dilectioni veſtræ tam elegantiſſimis amatoribus? quod etſi lapideam haberem animam, cera feciſſetis molliorem: quid * dicam deſiderio veſtro, & fauori, quem heſterna oſtendiſtis die, quomodo voces veſtræ cum gaudio cœlum penetrarunt? ipſum ſanctificantes aërem, ciuitatem feciſtis eccleſiam: honorabar ego, & Deus glorificabatur: hæretici confundebantur, eccleſia verò coronabatur: quia magna lætitia eſt matri, cùm exultant filij. Et grande gaudium paſtori, cùm exultant agni gregis. Veni ad gaudia virtutum veſtrarum, audiui quia cum hæreticis colluctati eſtis, & quia inique egerunt in baptiſmo, redarguiſtis: nunquid incaſſum dicebam, quoniam caſta vxor abſente viro repellit adulteros, abſente paſtore abigit lupos, ſine gubernatore nautæ ſal- C uauerūt nauem, ſine duce milites victoriam reportauerunt, ſine doctore diſcipuli profecerūt, ſine patre filij roborati ſunt: imò magis non ſine patre: veſter enim profectus, meum gaudium, veſtra glorificatio, mea corona eſt. Sed deſiderabamus, inquitis, tecum facere Paſcha. Satiſfacio dilectioni veſtræ, quippe cùm iam * iracundiam veſtro diſſolueritis aſpectu. nam ſi pater prodigum ſuſcipiens filium ſtatim reconciliauit, neque pœnas exegit ab eo, ſed illico amplexus eſt: multò magis filij patrem ſuſcipiētes. Sed tamen & ad hoc reſpondeo: Paſcha mecum facere in votis habebatis, nemo prohibet hodie vos mecum facere Paſcha. ſed forſitan dicetis, Nunquid duo Paſcha facturi ſumus? Non, ſed vnum, & ipſum multipliciter. Sicut enim ſem- D per ſol exoritur, & non dicimus multos ſoles, ſed eſt ſol quotidie oriens: ſic & Paſcha ſemper conſummatur, & cùm ſemper celebretur, * vnū eſt ſolennitatis noſtræ. Iudæorum ſimiles non ſumus, non ſeruimus loco, nec ſubditi ſumus neceſſitati temporis, dominica voce firmati. Quotieſcunque, inquit, manducaueritis panem iſtum, & hūc biberitis calicem, mortem Domini annuntiabitis. Annuntiamus nanque hodie mortem Chriſti. Sed tunc quidem feſtiuitas, & hodie feſtiuitas. Vbi enim charitas gaudet, ibi eſt feſtiuitas: & vbi recepi lætantes filios, maximam celebro feſtiuitatem. Etenim & illa feſtiuitas * charitas eſt. Sic enim, inquit apoſtolus: Deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret pro eo. Sed multi, inquiunt, te

v. conferentes. *v. de deſiderio v. & fauore.* *v. diſſolueritis noſtro aſpectu.* *v. vnū eſt. Solennitates noſtræ. Iudæorum ſimiles non ſumus, non ſer.* *v. charitatis eſt.* Ioa. 3. 16.

abſente baptizati ſunt. Et quid tum? nihil minus habet gratia, non claudicat donū Dei. præſente me baptizati nō ſunt, ſed præſente Chriſto ſunt baptizati. Nunquid homo eſt qui baptizat? Homo dexteram porrigit, ſed Deus manum gubernat. Noli de gratia dubitare, chariſſime, quia donum Dei eſt. Attende diligentèr quæ dicuntur, * ſi fortè aliqua cauſa ſacra explicanda eſt, cùm obtuleris preces, & ſubſcriptam acceperis ſacram, non requiris quali calamo ſubſcripſerit rex, neque in quali charta, neque quali, quóve atramento, ſed vnum ſolummodo quæris, ſi rex ſubſcripſerit: ſic & in baptiſmo, charta, conſcientia eſt: calamus, lingua ſacerdotis: manus, gratia eſt Spiritus ſancti. Siue ergo per me, ſiue per illū qui officio fungitur ſacerdotis, ipſa manus ſcribit, nos miniſtri ſumus, non authores. B Et Paulus miniſter eſt: Sic enim, inquit, ęſtimet nos homo, tanquam miniſtros Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum Dei. quid enim habes, quod non accepiſti? Si quid habeo, accepi: ſi autem accepi, non meum, ſed eius qui dedit donum eſt. Noli ergo dubitare, chariſſime, gratia enim Dei perfecta eſt, locus non prohibet, ſiue hîc baptizeris, ſiue in naui, ſiue in itinere. Philippus baptizauit in via, Paulus in vinculis, Chriſtus in cruce latronem ex vulnere, & ſtatim paradiſi meruit ianuam reſerare. Propter hæc gaudeo & exulto, & orationes veſtras exigo, cū quibus ad Aſiam perrexi, cum quibus reuerſus ſum, cum quibus pelagum transfretaui, & adiutus veſtris orationibus feliciter nauigaui: nec enim nauim citra vos ingreſſus ſum, nec exiui citra vos, non in ciuitate citra vos, aut in eccleſia ſine vobis, ſed auulſus quidem eram corpore, connexus autem charitate. Videbam nāque eccleſiam veſtram & in pelago, & in exultatione gaudebam. Tale enim quid ſignificat charitas, quæ neſcit anguſtari: intrabam in Eccleſiam, aſtabam altari, orationes offerebam, & dicebā: Domine, conſerua eccleſiam, quam mihi tradidiſti. Ego quidem corpore abſens ſum, ſed tua miſericordia præſens eſt, quæ illuc perduxit, & pluſquam merebar conceſſit. Et quia amplificauit, multitudo teſtatur præſentium. Florere video vineam, & nuſquam ſpinæ, neque ſentiū vlla veſtigia, exultant oues, & nuſquam lupus. Quòd ſi etiam alicubi repertus fuerit, demutatur, & fit ouis. Tanta enim veſtra eſt fides & charitas, vt æmulatione veſtra cæteros prouocetis. Ipſe dominus vos conſeruauit, & ipſe me reduxit, & in infirmitate poſitus, orationum veſtrarum ſenſi auxilium, quas mihi quotidie in ſuffragium poſtulo. Peregrinatio mea coronauit ciuitatem veſtram. Et quia diligebatis ex initio, nunc omnibus manifeſtum eſt. Sic enim me abſentem, tanquam pręſentem habuiſtis. Nam in Aſia cùm eſſem ad corrigendas eccleſias, hinc illò venientes nuntiabant nobis, dicentes: Inflammaſti ciuitatem. Et certè charitas tempore ſolet marceſcere, veſtra autem dilectio quotidie augmentabatur. Et quem ita abſentem diligebatis, pręſentem credo quòd melius ametis. Iſte meus theſaurus, hæ ſunt meæ diuitiæ. Et ideo veſtras orationes requiro. Orationes veſtræ, murus mihi & munimen ſunt. Noli dicere: Ego

1. Cor. 11 *Vide notas.* 1. Cor. 4.

Digitized by Google

languidus ſum, quomodo potero pro ſacerdote A orare? Audi ſcripturam dicentem: Oratio autẽ fiebat continua. Et eccleſiaſtica oratio ſoluit vincula Petri, & Pauli dilatauit prædicationis fiduciam. Oratio caminum ignis extinxit, oratio concluſit ora leonum, oratio ſeditionem cõpeſcuit, oratio paradiſum aperuit, oratio cœli cardines reſerauit, oratio ſterilem fœcundauit, oratio Cornelij cœlos penetrauit, oratio Publicanum iuſtificauit. Tale à vobis munimen requiro, talem gratiam poſtulo: & Deus gloriæ ſuſcipiens orationes veſtras, det mihi in apertione oris mei ſermonem, quò poſſim creditum mihi populum inſtruere ad ſalutem, per Chriſtum dominum noſtrum, cum quo eſt Deo patri cum Spiritu ſancto honor, gloria, & poteſtas in ſecula ſeculorum. Amen.

Act. 12.

Si forte aliqua) In manuſcripto libro Bibliothecæ S. Victoris, ex quo aliquot varias lectiones collegimus, hic locus ſic effertur, *Si forte pro aliqua cauſa ſacra explicanda eſt.* Rectè, non B enim hic cauſſam ſacram explicandam eſſe vult Chryſoſt. ſed ad defenſionem cauſſæ diploma imperatorium exhibendum. Sic enim, quas literas regias vocamus, ſacram illi dicebant, vt eſt in Codice Iuſtiniani ſacra probatoria, ſacra reuocatoria, & in Concil. Epheſino ſacra Imperatoris Theodoſij. pag. 459. edit. Rom. *Ἴσον σάκρας ἀποσταλείσης διὰ Ἰωάννου τοῦ Κόμητος. Exemplum ſacræ per Ioannem Comitem miſſæ*, & in Chalcedonenſi. p. 466 ſacra Marciani Imperatoris contra hæreticos, quæ alibi dicitur *ἀντίγραφον τῶν θείων γραμμάτων.* p. 462. *exemplum ſacrarum literarum.* C

Beati Ioannis Chryſoſtomi Homilia, quum Saturninus & Aurelianus acti eſſent in exilium, & Gainas egreſſus eſſet è ciuitate, & de auaritia.

INCERTO INTERPRETE.

MVLTO tempore ſilui, & poſt longum temporis ſpatium ad charitatem veſtrã reuerſus ſum. Quanquam id non accidit vlla vel animi ſocordia, vel corporis deſidia, ſed abſui tumultus componens, fluctus ſedans, tempeſtatem cor- D rigens: eóſque qui iam demergi cœperant, ad portum & in tranquillum porrecta manu reducere ſtudens. Sum enim communis omnium pater, eóque neceſſe eſt curam agere non tantùm eorum qui ſtant, ſed eorum quoque qui collapſi ſunt: non illorum tantùm, qui ſecundis nauigant ventis, ſed & illorum qui tempeſtate iactantur: non eorum modò qui in tuto ſunt, verumetiam illorum qui periclitantur. Horum ſanè rerum gratia reliqui vos ad temporis ſpatium, obambulans, exhortans, obteſtans, ſupplicans, vt à domino ea calamitas diſſolueretur. Poſteaquam autem inamœnis illis ac triſtibus finis eſt impoſitus, denuo me ad vos recepi, ad vos qui in tuto eſtis, qui multa cum tranquilli- A tate nauigatis. Ad illos profectus eram, vt tempeſtatem ſedarem: ad vos reuerſus ſum, ne qua tempeſtas exoriatur. Ad illos diſceſſeram, vt eos à moleſtiis liberarem: ad vos redij, ne in ſimiles moleſtias incidatis. Quemadmodum enim oportet habere curam, non eorum modò qui ſtant erecti, ſed eorum quoque qui lapſi ſunt: ita rurſus non lapſi tantùm nobis debẽt eſſe curæ, ſed & ſtantes: illi quidem vt erigantur, hi verò ne cadant: illi vt ab vrgentibus malis liberẽtur, hi ne incurrant in moleſtias imminentes. Nihil enim eſt in rebus humanis ſtabile, nihil inconcuſſum, ſed hominum vita imitatur mare veſaniens, quotidie parturiens naufragia, naufragia, inquam, tum noua, tum periculoſa. Omnia tumultuum ac turbarum plena ſunt, omnia ſcopuli & præcipitia, omnia rupes ſub aquis latentes, & ſinuoſæ cautes. Omnia terrores, diſ- B crimina, ſuſpiciones, tremores & angores. Nemo cuiquam fidit, à ſuo quiſque proximo metuit. tempus fortaſſis illud in propinquo eſt, quod Propheta depinxit his verbis: Ne fiduciã habeatis in amicis, & in principibus nolite ſpẽ ponere, à ſuo quiſque proximo cauete, à coniuge tua caue, ne quid illi credas. Quid ita tandẽ? Quia tempus malum eſt, quia omnis frater inſidiatur calcaneo vt ſupplantet, & omnis amicus doloſè incedit. Non eſt amicus tutus, non frater firmus. Sublatum eſt charitatis bonum, ciuile bellum habet omnes, ac ne id quidem apertum, ſed obumbratum. Innumerabiles vbique perſonæ, ſimulatæque facies. Multa ouium vellera, innumeri vbique lupi ſub his occultati: C vt iam inter hoſtes aliquis tutius vixerit, quàm inter hos qui videntur amici. Qui heri adulabãtur, qui blandiebantur, qui manus exoſculabãtur, hodie repentè comperti ſunt eſſe lupi, abiectíſque perſonis facti ſunt omnibus accuſatoribus acerbiores. Pro quibus heſterno die gratias agebant, pro his nunc incuſant & calumniantur. Quæ eſt igitur horum omnium cauſa? Pecuniarum amor, veſana diuitiarum cupiditas, morbus inſanabilis, fornax quæ nũquam extinguitur, tyrannis quaquauerſum per totum orbem terrarum diffuſa. Hanc ob cauſam & nos quæ prius dicebamus, nunc denuo dicimus, nec dicere deſinemus, tametſi heri complures incuſabant nos, talia loquentes: Itáne nunquam deſines aduerſus diuites armatam habere linguã? Non deſines cum his aſſiduè belligerari? Num D ego cum illis bellum gero? Num aduerſus illos armor? An potius pro illis cuncta tum dico, tum facio? Imò ipſi aduerſus ſeipſos gladios acuũt. An non id declarauit ipſa rerum experientia? Quo, inquies, pacto? Ego quidem increpans & aſſiduè obiurgans, quærebam illorum commodum: ſed illi verius ſunt hoſtes, qui nobis hęc loquentibus culpam impingunt. Vidiſtis euentus rerum cum oratione noſtra congruere. An non ſemper dixi, fugitiuas eſſe diuitias, ab hoc ad illum tranſeuntes? Atque vtinam tranſiſſent ſolùm, non etiam occidiſſent: vtinam diſceſſiſſent tantùm, ac non è medio quoque ſuſtuliſſent. Nunc autem præterquam quòd deſerunt ſuam protectionem, etiam gladio tradunt, & in barathrum pertrahunt, eò quòd

Matt. 7.

Digitized by Google

ſunt periculoſæ proditrices, cúmque his potiſſi-
mum bellum gerunt, à quibus amantur. Ingra-
tæ ſunt, fugitiuæ, homicidæ, crudeles & impla-
cabiles, beſtiæ incicurabiles, præcipitium vndi-
quaque præruptum, ſcopulis aſſiduis plenæ &
fluctibus, mare innumeris ventis agitatum, ty-
ranni acerbè imperantes, dominæ quouis bar-
baro ſæuiores, inimicæ irreconciliabiles, hoſtes
implacabiles, quæque nunquam erga eos à qui-
bus poſſidentur, remittunt ſimultatem. At non
huiuſmodi paupertas, ſed his quæ dicta ſunt
contraria. Ea ſiquidem eſt tutum aſylum, por-
tus tranquillus, perpetua ſecuritas, deliciæ pe-
riculorum expertes, voluptas ſyncera, vita tur-
bationum neſcia, vita fluctuum ignara, copia
inexpugnabilis, philoſophię parens, fręnum
intemperantiæ, ſupplicij ſublatio, radix mode-
B ſtiæ. Quamobrem igitur rogo, hanc fugientes,
illas perſequimini? illas hoſtes, illas homicidas,
illas quauis beſtiæ ſæuiores? Talis enim eſt pe-
cuniarum amor, tale veſanum auri ſtudiũ. Cur
hoſtem tibi domeſticum & perpetuum conui-
ctorem tibi facis? Quur beſtiam irritas, quam
delinire oportuit? Et quo pacto, inquis, fiet mã-
ſueta? Si vel nunc mea verba toleretis, dum de-
licta feruent, dum calamitas viget, dum omnes
in tumultu ſunt ac mœrore. Ergo qui fieri poſ-
ſit, vt beſtia non ſit beſtia? Equidem poſſum il-
lam immutare, ſi vos velitis. Nam ea ſermonũ
vis eſt. Quo pacto igitur à feritate ſua mutabi-
tur? Si didicerimus quomodo fiat ſæua, more
leonum, more pardorum, more vrſorum, qui
dum includuntur coërcentúrque in tenebris, e-
C rigunt animos, acuúntque iras. Itidem & diui-
tiæ dum includuntur & defodiuntur, acrius ru-
giunt quã leones, perturbántque omnia. Quòd
ſi eas è tenebris eduxeris, & in egenorum ven-
tres diſſemines, ex feris beſtiis fiunt oues: quæ
fuerant inſidioſæ duces, pro ſcopulis fiunt por-
tus, pro naufragio tranquillitas. Quandoquidẽ
hoc & in nauigiis videre licet, ſi quando onus
eſt iuſto grauius, demergit cymbam. Rurſum
cum eſt moderatum, proſpero fertur curſu. I-
dem vſuuenit in noſtris ædibus. Quum vltra
quàm vſus poſtulat, congeris pecunias, exigui
venti procella, & quiuis rerum inexpectatarum
incurſus demergit cymbam. At ſi tantum repo-
nas, quantum poſtulat neceſſitas, etiamſi vehe-
mens turbo ingruat, facilè percurris vndas. No-
li igitur plus concupiſcere, quàm exigit neceſſi-
D tas, ne totum amittas. Noli quæ ſuperant vſum
congregare, ne perdas etiam neceſſaria. Noli
præfinitos terminos prætergredi, ne facultati-
bus vniuerſis exuaris: ſed quod ſupereſt reſeca,
vt neceſſariis diteſcas. An non vides quòd agri-
colæ vitem putant, ne vim omnem in pampinis
& palmitibus, ſed in radice proferat? Idem & tu
facito. Amputa folia, omnéque ſtudium huc in-
tende, vt quamplurimum fructus ferat. Quod ſi
facere recuſes rebus proſperis, expectes aduer-
ſas. In tranquillitate tempeſtatem expecta, in
ſanitate morbum expecta, in diuitiis pauperta-
Eccli.18. 25. tem ac mendicitatem expecta. Memento, in-
quit ſcriptura, temporis famis, in tempore a-
bundantiæ: mendicitatis & egeſtatis, in diebus
opulentiæ. Ad hunc modum ſi fueris affectus,

A tum & diuitias multa cum ſobrietate admini-
ſtrabis: & egeſtatem, ſi incidat, fortiſſimè perfe-
res. Malum enim inexpectatum perturbat ani-
mum ſi incidat. Quod autem expectabatur, ſi
accidat, non multum adfert perturbationis. Ita
duo commoda lucifreceris, alterum ne proſpe-
ritas te reddat ebrium & inſolentem: alterum,
ne commouearis ac perturberis rebus in diuer-
ſum commutatis: maximè ſi ſemper expectatio-
ne contrariorum pendebis, ſuffecerit pro expe-
rientia expectatio. Tale eſt quod dico: diues es,
expecta quotidie paupertatem. Quare & quão-
brem? Quoniam iſta expectatio tibi maximam
adferre poterit vtilitatem. Etenim qui in diuitiis
expectat paupertatem, non indiget deliciis, non
extollitur, non diffluit, non concupiſcit aliena.
Nam expectationis metus qui illi adeſt, pæda-
B gogi cuiuſdam vice cohibet eius mentem, nec
patitur mala auaritiæ germina ſubnaſci, dum
ea metu contrariorum veluti falce quadam pro-
hibet creſcere, amputátque. Hoc igitur vnum
eſt è maximis bonis, quæ lucrifacies. Alterum
autem non eſt iſto minus, videlicet vt ſi acceſſe-
rit paupertas, non expaueſcas. Aſſumatur igi-
tur rerum triſtium expectatio, nequando veniat
ipſa triſtium experientia: ob hoc enim venit ex-
perientia, quòd non adſit expectaiio. Quòd ſi il-
la correxiſſet hominem, hac non erat opus ad-
modum. Huius rei teſtis Ionas Niniuitis prædi-
cens interitum. Si quidem illi dum expectant
quod propheta prædixerat, eis imminere cala-
mitatem inſanabilem, expectatione malorum
venturorum fregerunt iram numinis. Rurſus
C Iudæi non credentes prophetæ prędicenti Hie-
roſolymorum excidium, acerba perpeſſi ſunt.
Sapiens enim metuens declinauit malum, inſi-
piens fiducia ſua inuoluitur. Qui expectat pau-
pertatem, dum verſatur in diuitiis, haud facilè
fiet pauper. Nam quod ab expectatione lucrari
noluiſti, id ab ipſa experientia pulchrè diſces.
Proinde quum in diuitiis es, expecta pauperta-
tem: quum in affluentia, expecta famem: quum
in gloria, expecta ignominiam: quum in ſanita-
te viuis, expecta morbum. Aſſiduè perpende re-
rum humanarum naturam, quæ nihilo melius
habet, quàm amnium defluxus, & fumo in aë-
ram euaneſcente fugacior eſt, & vmbra pręter-
currente inanior. In his ſi philoſophatus fueris,
nec ſuauia te poterunt inflare, nec moleſta de-
iicere: ſi pręſentibus bonis non admodum inhę-
D reas, neque abſentibus diſcruciaberis. Conſue-
facias animum ad diuerſorum expectationem.
Sæpe quidem fiet, vt diuerſa non accidant. Sed
ſi acciderint, non vehementer te commouebũt.
Atque vt intelligatis me hęc non ex coniectura
loqui, volo vobis narrare veterem quandam hi-
ſtoriam. Fuit vir quidam admirabilis & magnus
& vbique per orbem terrarum celebratus, bea-
tus ille Iob, ille pietatis athleta, ille totius mun-
di victor & coronifer, qui per omnia certami-
num genera tranſiuit, qui innumera trophæa
erexit deuicto diabolo. Hic erat diues & pau-
per, glorioſus & contemptibilis, multorum li-
berorum pater, & orbus. Hic verſatus eſt in au-
lis regalibus, ſed idem fuit in ſterquilinio. Hic
fuit in ſplendida veſte, ſed poſt illam in morſu

Digitized by Google

tinearum. Hic poſſedit innumera miniſteria, ſed idem ſuſtinuit innumeras contumelias, à familiaribus in ipſum inſurgentibus, ab amicis conuitiantibus, ab vxore inſultãte. Omnia illi prius velut è fonte affluebant, pecuniarum copia, potentiæ magnitudo, gloriæ acceſſio, pax & ſecuritas, honores & obſequium, corporis ſanitas, & filiorum opulentia, nec erat in his quicquam moleſtum. Aderant illi diuitiæ cum ſecuritate, proſperitas ſtabilis. Atque optimo quidem iure. Deus enim illum vndique vallauerat. Sed poſt illa omnia receſſerunt, móxque innumeræ tempeſtates immigrarunt in domum illius, omnes, inquam, ac ſibi viciſſim ſuccedentes ac perpetuæ: denique ſupra modum, ſupráque fidem omnes. Siquidem vniuerſæ facultates illi ſemel ereptæ ſunt, famuli liberíque præmatura violentáque morte oppreſſi ſunt, ad menſam & ipſo in conuiuio mactati, nõ quidem ſecuri aut gladio, ſed à malo ſpiritu, qui domum concuſſit. Tum vxor in illum armabatur, ſuáſque machinas admouit iuſto. Famuli porrò & amici, partim expuerunt in faciem eius, quemadmodum ait ipſe, Non pepercerunt faciem meam
Iob. 30. conſpuere: partim irruerunt in eum, & ex tota domo eiectus eſt, ac deinceps in ſterquilinio vitam egit, ac vermium fontes ſcatebant, vndique ſanguine & ſanie diffluebat ille pretioſus adamas. Et accepta teſta abſterſit ſaniem, ipſe ſibi factus carnifex: dolor dolorem excipiebat, & cruciatus intolerabiles, & nox die moleſtior, & dies nocte terribilior, ſicut ipſe dicit: Quum
Iob. 7. obdormiero, dico, quando erit dies? Cum ſurgo, rurſum dico, quando erit veſpera? Plenus dolorum ſum à veſpera vſque ad diluculum. Omnia præcipitia, omnia ſcopuli, nec eſt vllus qui conſoletur, qui inſultent innumeri. Attamen in tanta tempeſtate, tantíſque fluctibus adeò intolerandis, conſtitit aduerſus omnia generoſo animo & illabefactabilis. In cauſa fuit id quod dicebam: Nimirum quòd quum diues eſſet, expectabat egeſtatem: quum ſanus eſſet, expectabat ægrotationem: quum tot liberorum eſſet pater, expectabat vt ſubitò fieret orbus. Atque hunc timorem ſemper apud ſe ſuſcepit, & hanc anxietatem ſemper apud ſe aluit, intelligens rerum humanarum, naturam, momẽtariámque volubilitatem negotiorum conſiderans. Eóque dixit: Timor quem timebam, euenit mihi: & periculum quod metuebam, occur-
Iob. 3. rit mihi. Semper enim cogitatione ſpectabat ad illum timorem, operiens eum, ſperans expectáníque: eóque quum aduenisſet, non perturbauit illum. Neque ſilui, inquit, neque quieui, ſed mihi venit ira. Non dixit, non ſilebo, neque quieſcam, præſenti tempore: ſed, non quieui, præterito tempore. Neque enim rerum proſperitas attulit arrogantiam, ſed expectatio triſtiũ non ſinebat me quieſcere. Quanqnam affluentia vehementer hortabatur ad delicias, ſed aſperitas eorum quæ expectabantur, profligabat ſecuritatem. Et licèt præſens felicitas cogeret frui rebus, tamen futurorum ſollicitudo voluptatem interrupit. Ideóque quoniam præmeditans in animo ſuo hæc ventura proſpexerat rebus lætis, hæc certamina poſteaquam acciderunt, fortiter & animosè pertulit, vtpote iam olim ad illa exercitatus: & quoniam ea expectatione præceperat, non eſt perturbatus quum cerneret illa adeſſe: quoniam ne tum quidem, quum adeſſent læta, vehementer illis adhæſit: Audi quid dicat: Quòd ſi delectatus ſum, quum mihi multæ affluerent diuitiæ, ſi repoſui copioſam auri vim mihi, ſi fiduciam habui in lapidibus pretioſis, ſi ad innumerabilia poſui manum meam. Quid ais homo? non delectatus es diuitiis affluentibus tibi? Nequaquam, inquit. Quid ita? Quoniam videbam illarum inſtabilẽ fluxámque naturam, videbam poſſeſſionẽ haud durabilem. Aut non video quidem, inquit, ſolem orientem ac deficientem, lunam verò intereuntem: non enim in eodem manet ſtatu. Quod autem dicit, tale eſt: Si ſtellæ quæ ſunt in cœlis perpetuóque lucent, recipiunt nonnullã mutationem, ſol deficiens, luna intereiens, an non extremæ dementiæ ſit, terrena pro ſtabilibus fixíſque ducere? Eóque nec præſentibus magnopere delectabar, nec diſcedentibus vehementer contriſtatus ſum: quoniam probè noueram earum rerum naturam. Hæc nos audientes chariſſimi, neque paupertate deiiciamur, neque diuitiis intumeſcamus, ſed in rerũ permutatione animum immutabilem retinentes, philoſophię fructum metamus, vt & hic voluptate perfruamur, & futura aſſequamur bona. Quę contingat nobis omnibus adipiſci, gratia & bonitate domini noſtri Ieſu Chriſti, &c.

De recipiendo Seueriano.

HOMILIA.

SICVTI capiti corpus cohærere neceſſarium eſt, ita ecleſiam ſacerdoti, & principi populum: vtque virgulta radicibus, & fontibus fluuij, ita & filij patri, & magiſtro diſcipuli. Hæc autem non ſuperfluò ad charitatem veſtram præfati ſumus: ſed quoniam dicenda mihi ſunt quædam apud vos, vt nemo turbetur, neque ſermoni noſtro aliqua oriatur interruptio, ſed vt obedientia diſcipulorum creſcat in vobis, & quantum affectum patri deferatis, appareat. Adornate me filij, & imponite mihi obedientiæ veſtræ coronam, facite me apud omnes beatum iudicari, & doctrinam meam magnificate per obedientiam veſtrã
ſecundum Apoſtoli monita, dicentis: Obedite Heb. 13.
præpoſitis veſtris, & obtemperate eis, quia ipſi peruigilant pro vobis, quaſi pro animabus veſtris rationem redditiuri. Hæc ergo præmoneo, ne quis ſuperbiat in commonitionem noſtram. Pater enim ſum, & neceſſe eſt me filiis conſiliũ ſuadere: quod enim in carnalibus patribus natura carnis, hoc in nobis gratia Spiritus agit: Pater ſum, & pater nimis ſuper filios tremens, ita vt ſanguinem meum pro vobis fundere paratus ſim. Et in hoc non eſt mihi gratia. Apoſto- Ioan. 10
lica enim lex eſt, & Domini præceptũ dicen-

tis: Paſtor bonus animam ſuam ponit pro oui- A bus ſuis. Sed & vos eadem facite pro nobis: ſimili nanque erga nos deuincti eſtis affectu. Nã Rom.16 & Paulum audite quid dicit. Salutate, inquit, Priſcillam & Aquilam adiutores meos in Chriſto, qui pro anima mea ſuas ceruices poſuerunt. Sicut enim pulchrum eſt paſtorem pro ouibus immolari: ita rurſum pulchrum eſt & oues à paſtore nec morte ſeiungi. Cùm enim inſeparabiles fuerint ab eo, lupum diabolum non timebunt. Murus enim charitatis firmior eſt adamante. Et frater cùm adiuuatur à fratre, erit ſicut ciuitas munita & firma. Hæc autem præmitto, vt cum omni affectu, quæ dicimus, audiatis, neque aliquis veſtrum incipiat perturbari. Loquimur rem quam dignum eſt in eccleſia loqui, & quàm dignum eſt libenter audiri. Pro pace loquimur ad vos. Et quid ita conueniens, quàm ſacerdote Dei pacem populo perſuadere? B Contradictio nulla eſt, vbi & legatio ſancta, & legatus acceptus eſt. Pro pace loquimur, pro qua filius Dei deſcendit ad terras, vt pacificaret per ſanguinem non ſolùm quæ in terra ſunt, ſed & quæ in cœlis, & terrena cœleſtibus ſociaret. Pro pace loquimur, pro qua filius Dei paſſus eſt, propter quam crucifixus eſt, & ſepultus, quam nobis pro omni hæreditatis cenſu reliquit, & velut murum eccleſiæ dedit, quam ſcutum aduerſum diabolum poſuit, quam gladium aduerſum dæmones dedit, quam portum tranquilliſſimum fidelibus collocauit, quã repropitiationem ad Deum dedit, quam delictorum abſolutionem conceſſit: pro hac ergo legatus ad vos miſſus ſum. Nolite mihi incu- C tere pudorem, nolite legationem meam fœdare, acquieſcite mihi, quæſo vos. Multa dudum triſtia geſta ſunt in eccleſia, Deum confiteor, ſed non laudo perturbationes, ſeditiones non amplector. Sed omittamus iam hæc, deſinite, conquieſcite, cohibete animos, refrænate iracundiam: ſufficit iam quod laborauit eccleſia, finis ſit, deſinat turbatio: hoc enim & Deo placitum, & piiſſimo princi acceptum eſt. Oportet enim & regibus obedire, maximè cum & ipſi obtemperent eccleſiaſticis legibus. Dicit enim Tit. 3: Apoſtolus, Principibus & poteſtatibus ſubditi eſtote: quantò magis religioſo principi, & pro Eccleſia laboranti? Si ergo præparaui animos veſtros ad ſuſcipiendam legationem meam, recipite fratrem noſtrum Seuerianum epiſcopũ. Habeo gratiam quòd ſermonem meum laudi- D bus proſecuti eſtis. Dediſtis mihi fructus obedientiæ: nunc me ſemen bonum gratulor ſeminaſſe. Ecce enim ſtatim frumenti manipulos colligam. Retribuat vobis dominus præmium benignitatis, & obedientiæ mercedem. Nunc enim veram hoſtiam pacis obtuliſtis Deo, quia nemo turbatus eſt audito hoc nomine, ſed cum charitate * ſuſcipitis: ſimul vt ſermone locuti *Suſcepiſtis:* ſumus, omnem ex animo fugaſtis iracundiam. Suſcipite ergo eum pleno pectore, apertis manibus. Si quid triſte geſtum eſt, omittite: quia vbi tempus pacis, recordatio diſſenſionis nulla eſt, vt ſit gaudium in cœlo, gaudium in terra, lętitia & exultatio ſpiritualis in eccleſia Dei. Et oremus de reliquo, vt pacificam Deus cuſtodi- A re dignetur eccleſiam, pacem fixam & perpetuam dare, in Chriſto Ieſu domino noſtro, cum quo eſt gloria Deo patri, vnà cum Spiritu ſancto, in ſecula ſeculorum. Amen.

Sermo ipſius Seueriani de pace, cùm ſuſceptus eſſet à beato Ioanne epiſcopo Conſtantinopolitano.

IN aduentu domini & ſaluatoris noſtri atque in præſentia eius corporali, angeli ducentes choros cœleſtes Luc. 2. euangelizabant paſtoribus, dicentes: Annuntiamus vobis hodie gaudium magnũ, quod erit omni populo. Ab ipſis enim ſanctis angelis etiam mutuatam nos vocem, annuntia- B mus vobis hodie gaudium magnum. Hodie enim in pace eccleſia eſt, & hæretici in ira. Hodie eccleſiæ nauis in portu eſt, & hæreticorum furor iactatur in ſtuctibus. Hodie paſtores eccleſiæ in ſecuritate, & hæretici in perturbatione ſunt. Hodie oues domini in tuto, & lupi inſaniunt. Hodie vinea domini in abundantia, & operarij iniquitatis in egentia. Hodie populus Chriſti exaltatus eſt, & inimici veritatis humiliati ſunt. Hodie Chriſtus in lætitia, & diabolus in luctu. Hodie angeli in exultatione, & dæmones in confuſione. Et quid opus eſt multa dicere? Hodie Chriſtus, qui eſt rex pacis, cum ſua pace procedens, fugauit omne * diſſidium, diſ- *Diſcidium* ſenſiones depulit, diſcordiam perturbauit. Et ſicut cœlum ſplendor ſolis, ita eccleſiam fulgor C pacis illuminat. O quàm deſiderabile nomen pacis, quàm religionis Chriſtianæ ſtabile fundamentum, & altaris dominici cœleſtis armatura. Et quid poſſumus de pace proloqui? Pax nomẽ Eph. 2. eſt ipſius Chriſti, ſicut dicit & Apoſtolus: quia Chriſtus pax noſtra, qui fecit vtraque vnum, quæ neque fide, ſed inuidia diaboli diſſidebant. Verum ſicut procedente rege & plateæ mundantur, & tota ciuitas diuerſis floribus & ornatibus coronatur, vt nihil ſit quod minus dignũ vultui regis appareat: ita & nunc procedente Chriſto rege pacis, omne quod triſte eſt, auferatur è medio, & illuceſcente veritate fugetur mendacium: fugiat diſcordia, * reſplendeſcente concordia. Et ſicut frequenter fieri vidimus, v- *Reſplendente:* bi regum vel fratrum tabulæ pinguntur, vt in D vtriſque vnanimitatis declarentur inſignia, artifex picto fœmineo habitu poſt tergum vtriuſque concordiam ſtatuit brachiis ſuis vtrunque complectentem, indicans quòd hi qui videntur corporibus ſeparati, ſententiis & voluntate cõueniant: ita nunc pax domini media aſſiſtens, & vtrunque noſtrum gremio palpante connectẽs, diſcreta corpora in vnum conuenire animum, vlnis iungentibus docet. In qua ſine dubio cõpletur ſermo propheticus, qui ait: Et erit conſilium pacificum inter vtroſque. Et heſterno quidem pater noſter communis, euangelico pacem ſermone præfatus eſt: hodie verò nos verba pacis exponamus: Ipſe nos heſterno reſupinis manibus in verbo pacis excepit & nos hodie dilatato pectore, vlniſque patentibus ad domi-

num

A num cum muneribus pacis occurramus. Iam bella deſtructa ſunt, pulchritudo pacis obtinuit. Nunc in luctu eſt diabolus, & in lamentatione omnis dæmonum turma, nunc in cœleſtibus lætitia, & in angelis exultatio, quibus ſpecialis familiaris pax. Hoc enim etiam cœleſtes admirantur virtutes opus, quas fons eius habet perennis, ex quo etiam terrena hæc noſtra guttis quibuſdam exinde ſtillantibus irroratur. Et ideo etiamſi in terris pax, laudis eius ſplendor redundat in cœlum, laudant eam cœleſtes angeli, & dicunt: Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Vides quomodo cœleſtes omnes & terreſtres inuicem ſibi munera pacis emittunt? Cœleſtes angeli pacem terris annuntiant, ſancti in terris Chriſtũ, qui eſt pax noſtra, collaudant in cœleſtibus poſitum, & myſticis choris acclamant, oſanna in excelſis. B Dicamus ergo & nos, Gloria in altiſſimis Deo, qui humiliauit diabolum, & exaltauit Chriſtum ſuum. Gloria in altiſſimis Deo, qui diſcordiam fugat, & pacem ſtatuit. Dico enim vobis artem diaboli, cuius neque vos aſtutiam ignoratis. Vidit Satanas firmitatem fidei, ſtabilitatem in ea pietate dogmatum ſeptam, vidit & operum bonorum fructibus abundantem: & ideo pro his omnibus ad inſaniam venit, & rabie furoris exarſit, vt ſcinderet amicitiam, & euelleret charitatem, vt diſrumperet pacem: ſed pax Domini ſemper ſit nobiſcum, in Chriſto Ieſu Domino noſtro, cum quo eſt Deo patri & Spiritui ſancto gloria, in ſecula ſeculorum. Amen.

C

Poſt reditum prioris exilij.

HOMILIA.

QVID dicam? quid loquar? Benedictus Deus, hunc egrediens dixi ſermonem: hunc iteraui reuertens, & illic conſtitutus hunc in ore voluebam. Puto vos meminiſſe, cũ ante hoc beatum Iob adduxiſſem in * medio dicentem: Sit nomen Domini benedictum. * Hanc vobis hiſtoriam dereliqui, has gratiarum actiones iterabo regreſſus. Sit nomẽ Domini benedictum in ſæcula. Diuerſę rerum cauſæ, ſed vna glorificatio: & cùm expellebar, D benedicebam, & reuerſus iterum benedico. Et ſi variæ quidem cauſæ, ſed vna definitio. Super hyemem & æſtatem vnus eſt finis: culturæ fertilitas ſubſequens campi. Benedictus Deus, qui conceſſit exire: benedictus Deus, qui redire pręcepit. Benedictus Deus, qui permiſit hyemem: benedictus Deus, qui diſſoluit hyemem, & fecit tranquillitatem. Hæc dico admonens vos, vt ſemper benedicatis. Si euenerint mala, benedicite, & diſſoluentur mala, ſi proſpera venerint, benedicite, & perſeuerabunt proſpera. Siquidem Iob cùm in proſperis eſſet, benedicebat: & cùm pauper eſſet effectus, glorificabat: neque tunc ingratus fuit, neque poſtea blaſphemauit. Diuerſa quidem tempora, ſed vna voluntas gubernantis actum. Nec tranquillitas reſoluit, nec tempeſtas hyemis demergit. Benedictus Deus, & cùm à vobis ſum ſegregatus, & cùm iterum recepi vos. In vtroque Dei prouidentia eſt, ſeparatus à vobis corpore, ſed anima non ſum à vobis diuiſus. Et ex veſtro affectu meum metimini animum. Et quid dicam? Nõ ſum ſeparatus à vobis, ſed magis accenſus ſum deſiderio veſtri, quod etiam de vobis cõfido: nihil nobis nocuere inſidiæ, nihil læſit inuidia, ſed magis augmentum præſtitit charitati, & multiplicauit diſcipulorum numerum. Ante hoc enim diligebar à meis, nunc verò honorificabor à Iudæis. Sperabant me à meis filiis ſeparare, ſed magis mihi extraneos adiunxerũt. Non illis agã gratias: ſed Dei miſericordiæ gloriam referam, qui conatus illorum malos in melius commutauit. Nam & Iudæi crucifixerunt Chriſtum, & illius morte humanum ſaluatũ eſt genus. Nõ illis gratiæ, ſed crucifixo. Conſiderẽt quid boni pugna eorum præſtiterit, inſidiæ eorũ qualem nobis lætitiam præparauerũt. Ante hoc quidem eccleſia replebatur, ſed nunc & in plateis eccleſiæ factæ ſunt. Et vnanimes, & coniuncti pſallentes, Dei in vos prouocatis aſpectum: voces veſtræ cœli ſecreta penetrarunt, vt omnis ætas veſtras pſalmodias miraretur attenta. Curſus equorum hodie, & pauci illuc, imò cuncti in eccleſia: quaſi torrens quidam ac fluuius veſtra facta eſt multitudo. Voces veſtræ eleuantur ad cœlum, amorem qui ad patrem eſt, oſtendentes. Orationes veſtræ meum coronauerunt caput. Oratio omni monili præclarior viri & mulieris. *In Chriſto enim Ieſu non maſculus, neque fœmina. Qualiter enarrem potentias Domini, aut mirabilia eius recenſeam? Videtis quia quod dico, verum eſt. Quoniam ſi quis tentationem viriliter tulerit, magnũ ex ipſa vindemiat fructũ. Ideo vos ad apoſtolos inuitaui, vt ad eos, qui aliquando perſecutionem paſſi fuerant, veniremus. Et nos quidem inſidias paſſi, illi verò impugnati. Sed inimicis illis nihil nocuerunt: quia ipſi orbem terrarum lucrauerunt. Veniamus ad ſancta corpora, quæ Chriſti ſtigmata portauerunt. Veniamus ad Timotheum nouum Paulũ, & Andream alterum Petrum. Credimus iuuari nos illorum meritis. Si virilem animum geris, non timeas tentationes. Omnes ſancti per iſta tranſierunt. Multa tribulatio corporum, ſed maius refrigerium animarũ. Præſtet vos Dominus ſemper augeri, & celebres conuentus agere. Gloria quippe paſtoris eſt ouium multitudo: quid faciam? quid loquar? incultum vbi ſeminem non habeo agrum. Extenſa eſt propago vitium, perfectum eſt tẽplum, & præ multitudine piſcium rumpuntur retia mea. Quid faciam? laborandi locum non habeo, gaudendi habeo tẽpus, ideo loquor: non quia indigetis doctrina, ſed vt meam voluntatem vobis oſtendam, vbique ſpicæ comant. Tantæ oues, & nuſquam lupus: tot ſpicæ, & nuſquam lolium: tantæ vineæ, & nuſquam vulpes. Vbi nunc latent lupi? quò abierũt vulpes, quæ eos perſecutæ ſunt? O rem inauditam. Paſtor quieſcit, & oues luporum rabiẽ abegerunt, inſidias vulpium oppreſſerunt. O ouiũ ſapientia! ô filiorum affectus! ô diſcipulorum

* in medium.

Iob. 1

* hæc verba ex hiſtoria derel.

charitas ! ô pulchritudo ſponſæ ! abſente viro A
abegit adulteros, oſtenſæ ſunt eius diuitiæ, ap-
paruit pulchritudo. Latrones confuſi ierunt, &
aufugerunt. Dicite mihi, quomodo perſecuti
eſtis lupos ? quomodo pepuliſtis latrones? Fre-
quenti, inquit, oratione ad Deum. Quomodo
deſpexiſtis adulteros ? Continnis, inquit, lacry-
mis, ex deſiderio viri. Non accepi arma, non
ſumpſi lanceas, non arripui ſcutum : ſolummo-
do oſtendi eis pulchritudinem meam, qua per-
ſpecta vulnerati fugerunt. Vbi nunc illi ? Pro-
culdubio in confuſione. Vbi nos ? in lætitia.
Vbi nunc illi ? conſcientiæ ſuæ malo tabeſcunt.
Vbi verò nos ? in magna exultatione glorifica-
mus Deum. Quid dicam? quid loquar ? Adiiciat
Dominus ſuper vos, & ſuper filios veſtros : &
alleuet Dominus vultum ſuum, & miſereatur
veſtri, in Chriſto Ieſu Domino noſtro, cum B
quo eſt Deo patri, & Spiritui ſancto honor,
gloria, & poteſtas per immortalia ſæcula.
Amen.

*Dauidica cantica diuerſis ſubſeruiunt noſtris conſo-
lationibus & meditationibus :
ſermo.*

INCERTO INTERPRETE.

QVEMADMODVM cibo
vita hęc ſuſtentatur, quę
mox eadem illa ſubmini-
ſtrat: ſic & ſi bonis actio-
Orditur ab homœoſi. — nibus adnitamur, ſpiritu C
potiemur, quo parto, &
bonis operibus abunda-
bimus : quibus contrà ſi
caruerimus, idem à no-
bis ſpiritus auolabit, quo deſtitutos neceſſe erit
circa res gerendas claudicare, ſiquidem ſpiritu
hoc decedente impurus ſuccedet: quod liquidò
poteſt in Saule cognoſci : quo ſpiritu quid re-
fert, ſi non adeò ipſi vrgemur, quemadmodum
Saul vrgebatur, quando ex malefactis ipſi & fla-
Collatio elegans. — gitiis, & angimur, & ſtrangulamur? Opus itaque
nobis Dauidica cithara, vt animæ diuina carmi-
na, tum à propheta, tum à bonis actionibus de-
ſumpta incinamus. Horum vtrumuis modò e-
gerimus, vel Dauidico cantico occepto, vel
optimis initis facinoribus, non ſecus dæmoné
1.Re.16. impugnabimus, ac Dauid ſolebat Saulis veſa- D
niam lenire, eritque eiuſmodi nobis ad iuſtitiá
medela. Quinetiam dæmonum furor efferatius
concitabitur, cùm ſe nobis praua ſuggerenti-
bus, nihil ipſi ad malum flectimur. Verentur
enim vel initio ſtatim impuriores illi & malefi-
ci, ne ex ſuis nefariis ſuggeſtionibus ad lauda-
bile aliquod facinus conuertamur: cúmque nos
viderint immotos perſtare, & timore priſtino
vacui erunt & cura. Idcirco re bene geſta canti-
cum decantemus, vt dæmoniacum illud vel vr-
gentiſſimum propulſemus ſcelus. Dæmones
quidem non prorſus priuare nos cœlo poſſunt,
quin iuuent potius plerunque nos oppugnádo:
vigiles tamen, & ſobrios ad cœlos capeſſendos,
è quibus delictis & ſcelere plerique deiiciun-
tur. Nam qui volens deliquit, vel ſponte furit,
dæmon eſt: præterea neque veniam ab homine, γνώμη.
neque miſericordiam promeretur. Iacinamus
itaque animæ hoc ſe pacto habenti, cum aliis
ſacrarum literarum ſcriptis & Dauidica, & ita
vt os canendo mentem erudiat : neque enim te-
nue illud, & exiguum videri debet: ſiquidem cú
linguam ad cantum inſtruimus, pudebit animá
vel contraria ſentientem non ſaltem canentem
illa imitari. Qua ex re neque id ſolùm vtilitatis
aſſequemur, quin & pleraque alia quę nobis có-
ducent, referemus. Dixit quidem propheta ille
non ſolùm futura, ſed de viſibilibus his, déque
inuiſibili cœlorum ſtructura diſputat, cupien-
tíque tibi forſan edoceri, vtrum hoc cœlum eo-
dem ſit ſtatu perpetuo permanſurú, nónne reſ-
pondebit Dauid, dicétque : Cœli quemadmodú Pſa. 101.
veſtimentum veteraſcent, ac velut amictú mu-
tabis eos, & mutabuntur ? Item de forma cœlo-
rú ſi quid optaueris audire, illud intelliges : Ex-
tendo cœlum ſicut pellem. Inſuper ſi de cœli Ibid. 103
dorſo volueris quid amplius noſſe, dicet tibi :
Qui obtegis aquis ſuperiora eius: neque his có-
tentus, quin etiam de latitudine mentionem fa- Ibidem.
cit, oſtendens vtraque hęc pari eſſe menſura :
Quantum, inquit, diſtat Ortus ab Occidente, Pſ. 102.
elongauit à nobis iniquitates noſtras, ſecundùm ἐκραταίω-
altitudinem cœli à terra obfirmauit Dominus σε.
miſericordiam ſuam ſuper timentes ſe. Accedit
etiam ſi terrarum fundamenta cóquiras, neque
illa te clam ſit habiturus, cùm pſallentem illum
huiuſmodi audieris: Quoniam ſuper maria fun- Pſal. 23.
dauit eam. Item ſi terræ diſcurſus cognoſcere Ibi. 103.
cauſas concupiſces, intelliges : Qui reſpicit ter-
ram, & facit eam tremere. Hoc modo omnem
ex animo ambiguitatem eximet. Noctis præte-
rea ſi rationem requiris, vel hanc referes ab eo
edoctus : In ea enim pertranſibunt omnes be-
ſtiæ ſyluæ. Ad quam etiam ſint montes vtilitaté Ibidem.
effecti, reſpondebit: Montes excelſi ceruis. quid
opis & lapides ferant, exponit : Petrę re- Ibidem.
fugium erinaciis. Vt quid vel arbores ſint infæ- Ibidem.
cundę creatæ: ibi enim & paſſeres nidiculabunt. Ibidem.
quid inſuper ſibi velint in ſolitudine fontes : in Ibidem.
his quidem inhabitabunt beſtiæ agri. quid vinú:
vt non ſolùm eo in potu vtaris, quando ad id vel
aqua facere ſatis potuiſſet, quin vt te faciat iu-
cundiorem : Vinum, inquit, lætificat cor homi- Ibidem.
nis, vt intelligas quouſque vini vſus progredi
debeat. Vnde autem & aues & feræ beſtiæ nu-
triantur, audies ab eodem hoc pacto dicente :
Omnia ad te reſpectant Domine, vt des illis eſcá Pſa. 103.
in tempore opportuno. At ſi de beluis quæras,
reſpondebit vel has tui gratia fuiſſe creatas, hoc
modo: qui educit herbas beſtiis, & virentia in Ibidem.
ſeruitutem hominum. quid luna ſit opus, audi
dicentem illum : qui fecit lunam in tempora.
Vt quid præierea quæ viſuntur vniuerſa, & quæ Ibidem.
nuſquam apparet creata ſint, clarè edocet:
Ipſe dixit, & facta ſunt : ipſe mandauit, & Pſa. 147
creata ſunt. quódque mortis futura ſit æter- Ibi. 48.
næ ſolutio, hoc pacto te inſtruit: Deus libe-
rauit animam meam de manu inferni, cùm
me ſuſceperit. Vnde etiam noſtrum hoc corpus recor-
ortum ceperit, explicat : Recordatus ſum, datus
quoniam puluis ſumus. quóve ſit & in poſterú eſt:

rediturum, ita docet: & in puluerem ſuum re-
uertetur. Vtque vniuerſa ſint in eius gratiā crea-
Pſal. 102 ta, ita diſſerit: Gloria & honore coronaſti eum
Ibid. 103 Domine, & conſtituiſti eum ſuper opera ma-
nuum tuarum. Quid verò mortales ipſi com-
mune cum angelis habeamus, ita explicat: Mi-
Pſalm. 8. nuiſti eum paulo minus ab angelis. De diuino
autem in nos amore illud affert: Quemadmodū
Ibidem. pater filios miſeratur, ſic ſe timentium miſer-
tus eſt Dominus. De his etiam quæ nos in fu-
turum manent, déque vitæ huius fine quietiori
ita dicit: Reuertere anima mea in requiem tuā.
Cur autem tam vaſta ſit cœlum magnitudine
Pſal. 102 hoc inquit: Cœli enarrant gloriam Dei. Cur
Ibid. 14. nox & dies ſint facti, non vt lucem duntaxat
Pſ. 18. præbeant & quietem, ſed etiam vt erudiant.
Ibidem. Non ſunt, inquit, loquelæ, neque ſermones,
Pſal. 103 quorum non audiantur voces eorum. Quo de-
mum pacto & mare & terras obeat. Abyſſus ſi-
cut veſtimentum amictus eius, ita quidem apud
Hebræos habetur. Ex his itaque enarratis ſu-
mentes initium & reliqua pernoſcetis, de Chri-
ſto ſcilicet, déque eius reſurrectione, de fu-
turis ſuppliciis, déque his quæ bonis motibus
aduerſantur, de legibus, ita vt multiplici bo-
no refertos vobis liceat Dauidicos codices
conuenire. Nam ſi in moleſtiam aut aliquam a-
nimi perturbationem incideris, plurimum hi
ad te conſolandum valebunt: ſi fueris in pecca-
ta prolapſus, quàm multa ibidem inuenies ad
medelam: ſi paupertate eris vel preſſuris gra-
uatus, multos tibi ex his ad tranquillitatem
portus videbis offerri: ſi iuſtus, non medio-
crem eris ſecuritatem nactus: ſi crimini ob-
noxius, fiduciæ plurimum. Quippe ſi pro iu-
ſtitia ſis mala perpeſſus, illum audies prædi-
Pſal. 43. cantem: Quoniam propter te tota die morti-
& Ro. 8. ficatus ſum. Et illud: Æſtimati ſumus ſicut o-
ues occiſionis: hæc omnia venerunt ſuper nos,
nec obliti ſumus tui. At ſi ex re bene geſta
inſoleſcere cœperis, audies eundem dicentem:
Ibi. 142. Ne ingrediaris in iudicium cum ſeruis tuis
domine, quoniam non iuſtificabitur coram
te omnis viuens, ſic mox humilitatem ſecta-
beris. Quinetiam ſi quippiam commiſeris,
vel deſperatione capieris, intelliges illum fre-
Ibid. 94. quentius id incinentem: Hodie ſi vocem eius
audieritis, nolite obdurare corda veſtra, quo
audito ſtatim reſipiſces. Porrò ſi regio fue-
ris diademate inſignitus, elatus, inſuper & tu-
Ibid. 32. midus, illud ediſces: non ſaluatur rex magnis
viribus, nec gigas ſuæ virtutis magnitudine, ſic
poteris modum ſuperbiæ ponere. Si opibus
præterea afflues & gloria, rurſus audies modu-
lantem: Væ qui confidunt potentiæ ſuæ, & mul-
titudine diuitiarum ſuarum gloriantur, & illud:
Ibid. 48. Nam homo ſicut fœnum dies eius, nec deſcen-
Ibi. 102. det cum eo gloria eius: hoc pacto nihil duxe-
ris fore in terris magnificiēdum, ſiquidem glo-
ria & potentiæ fulgore cuncta excedunt: quæ
duo ſi fuerint per te neglecta, quid eſſe aliud
poteſt cuius apud te ratio conſtet? Quòd ſi in a-
liquo fueris animi mœrore conſtitutus, intelli-
Ibid. 41. ges: Quare triſtis es anima mea, & quare con-
Ibid. 36. turbas me? ſpera in Domino, quoniam con-
fitebor illi. At ſi nonnullos videris probari im-

A meritò, id dices: Noli æmulari in malignanti-
bus, quoniam quemadmodum fœnum exareſ-
cent, & tanquam olera virentia concident. Si
iuſtos ſpectaueris æquè atque iniuſtos pœna af-
fici, ſenties haud parem fore ſupplicij cauſam.
Pleraque ſunt, inquit, peccantium flagra, quę
tamen iuſtis inferri propheta non aſſerit, quan-
do, Multæ, inquit, iuſtorum anguſtiæ, & Ibid. 33.
his omnibus liberauit eos Dominus: & rurſum:
Mors peccatorum peſſima: & honorabilis co- Ibidem.
ram Domino mors ſanctorum eius. Hæc ita-
que frequentius repete, inſtructúſque iſtiuſmo-
di erudire: nam verbis hiſce vel ſingulis per
nos ſimpliciter ex tranſcurſu prolatis, patentiſ-
ſimum ineſt ſententiarum pelagus. Quòd ſi li-
buerit prophetica hæc dicta diligētius perſcru-
tari, videbitis inde maximā diuitiarum copiam
B fluxiſſe. Licebit interea volenti cuique ex
dictis hiſce, quæ inhæſerint vitia repurgare:
ſi neque inuidiam facilè admittat, neque mœ-
rorem, ſi diuitias contempſerit, ſi anguſtias,
anxietates, egeſtatem pro nihilo duxerit, ſi
vitam denique ipſam nihil eſſe exiſtimauerit.
Eiuſmodi à te opinatio vitia propulſabit: pro
quibus omnibus & gratiæ ſunt Deo agendæ, vt
his rebus contemptis gazas attrectemus cœ-
leſtes, & per aduerſantium rerum toleran-
tiam, pérque ſacrorum ſcriptorum conſolatio-
nem, ſpem habeamus & futura beatitudine
potiamur.

AD NEOPHYTOS HOMILIA.

C Benedictus Deus. Ecce ſtellæ etiā
de terra micuerunt, ſtellis cœle-
ſtibus clariores, lucentes in terra
ſtellæ propter eum qui in terra de
cœlis apparuit. Nec ſufficit ſtellas
in terra monſtrari, ſed & die ſuo luce lucente
fulgeſcunt: & hoc plus admirationis affertur,
quòd fulgore ſtellarum noctium miniſtrarum, à
præſentibus lumina clariora redduntur. Illæ nā-
que Solis aduentu ſuo perfunguntur officio: hæ
luce Sole iuſtitiæ properante maiore luceſcunt,
& illæ ſeculorum confuſione depereunt, hæ tē-
porum fine ſeſe clariores oſtēdunt. De illis ete-
nim dictum eſt, quod ſtellæ de cœlo cadent, ſi-
cut cadunt folia de vite: de his autem fulgebunt,
inquit, iuſti, ſicut ſtellæ cœli. Quid ſibi vult,
D quod dixit: Sicut cadunt folia de vite, ſic ſtellæ
de cœlo cadent? Sicut enim vites cum vuarum
fructibus prægrauantur, foliorum auxilium ne-
ceſſarium vt protegantur, expoſcunt: cum autē
depoſuerint fructum, neceſſe eſt vt foliis denu-
dentur: Sic ſe habet hoc ſeculum: quandiu ha-
buerit in ſe humanum genus, tenebit & cœlum
ſtellas, ſicut & vitis folia. Nam nocte pereunte,
ſine dubio ſtellarum vtilitas ſimul cum nocte
deficiet. Illarum ignea natura ſtellarum eſt, &
iſtæ edocentur igneam ſortiri naturam. Sed ibi
quidem ignis, quem humanus ſenſus inuenit:
hic autem, quem ſecreta mentis oſtendunt. Ipſe
nanque vos, ait, baptizabit ſpiritu ſancto &
igni. Vultis & vtriuſque nomina partis audire?
Illis quidem ſtellis nomina hæc ſunt, Orion,
Mazaroth Arcturus, Veſperus, Lucifer. In his

veſperus nullus, ſed Luciferi vniuerſi. Benedi- A
ctus Deus, iterum dicamus: qui facit mirabilia
ſolus, qui facit vniuerſa, & conuertit vniuerſa.
Ecce libertatis ſerenitate perfruuntur, qui te-
nebantur paulo antè captiui: & ciues eccleſiæ
ſunt, qui fuerunt in peregrinationis errore: &
iuſtitiæ in ſorte verſantur qui fuerunt in confu-
ſione peccati. Non enim ſunt tantum liberi, ſed
& ſancti: non tantum ſancti, ſed & iuſti, nec
ſolum iuſti, ſed & filij: nec ſolum filij, ſed hæ-
redes: nec ſolum hæredes, ſed & fratres Chriſti:
nec tantum fratres Chriſti, ſed cohæredes: non
ſolum cohæredes, ſed & membra: non membra
tantum, ſed & templum, nec tantum templum,
ſed organa ſpiritus. Benedictus Deus, qui facit
mirabilia ſolus. Vides quot ſunt baptiſmatis lar-
gitates? Sed multis quidem videtur cœleſtem
gratiam in peccatorum tantum remiſſione con-
ſiſtere: nos autem honores computauimus de- B
cem. Hac de cauſa etiam infantulos baptiza-
mus, vt non ſint coinquinati peccato, vt eis ad-
datur ſanctitas, iuſtitia, adoptio, hæreditas, fra-
ternitas Chriſti, vt eius membra ſint omnes, vt
ſpiritus habitatio fiat. Sed vos dilectiſſimi fra-
tres, ſi tamen mihi conceditur fraterno veſtro
nomine gloriari. Et me quidem ſimilis beatitu-
do conceperat, ſimilis ornauit gratia: ſed po-
ſteriore negligentia firmum nexum cognationis
amiſi: ſed date vos mihi fraterno vocabulo nũ-
cupari, propter nimiam ſcilicet charitatem: &
vos rogari permittite, vt tantæ gloriç honorem
animoſitas conſequatur. Et tanto magis vos di-
gnos gratia properetis oſtendere, quanto vos
inſpicitis in culmine poſitos gloriarum: etenim C
tranſactum tempus palæſtra fuit, atque conten-
tio, & lapſus facilè veniam merebatur: ab ho-
dierna vero die campus patet virtutum exerci-
tationibus dedicatus. Agon inſtat, theatrũ præ-
paratur, & ad ſpectaculum conuenit, non tan-
tum hominum genus, ſed & cœleſtis etiam cœ-
1.Cor.4. tus angelorum. Spectaculum enim, inquit, fa-
cti ſumus mundo, non hominibus tantum, ſed
etiam angelis. Angeli ſpectant, angelorum Do-
minus præſidet coronæ certaminis: hoc non tã-
tum honor, ſed & magna cautela, quando is qui
pro nobis animam ſuam poſuit, ipſe ſit proba-
mentum iudiciúmque certaminis. Olympiaco
nanque certamine, & friuolo perditóque ſpe-
ctaculo, impoſitor coronarum, in ipſo conten-
tionis examine præeſſe conſueuit, & in medio
certantium loco conſiſtens, nulli parti fauora- D
bili nutu ſubuenire procurat, ſed ipſius certa-
minis expectat incertum, & vt mente ſic & lo-
co medio continetur: inter noſtrum autem &
diaboli certamen Chriſtus non media lance cõ-
ſiſtit, ſed totus noſter fautor expectat. Et vt
ſcias noſtrarum partium ſpectatorem, peruide
quomodo nos tanquam ſuos vnxit oleo lætitiæ,
illum ut impenderetur nobis inſtrinxit, vt cum
illum peruiderit cecidiſſe, calcate, inquit, ſuper
ipſum. Nos autem & ſi cecidiſſe peruiderit, au-
Luc. 10. xilio ſuæ releuat maieſtatis, & dicit: Nunquid
qui decidit, non adiiciet vt reſurgat? Et dormiẽ-
Pſal.40. tes excitat. Exurge, inquit, qui dormis. Vis am-
Ephe.5. plius admirationis inſpicere? Nobis Deus cœ-
lum poſt victoriam præparauit, illi poſt victo-

A riam pręparauit gehennam, minatur & pœnã.
Ego ſi vicero, coronabor: ille ſi vicerit, punie-
tur. Et vt ſcias maiora ei cum ſuperauerit præ-
parari tormenta, vicit Adam & ſupplantauit.
Quid igitur meretur victorię ſuæ? Supra pectus, Gen. 3.
inquit, & ventrem ambulabis, & terram man-
ducabis omnib. diebus vitæ tuæ. Si igitur ſenſi-
bilem ita puniuit damnauitque ſerpentem, qua
pœna inuiſibilis punietur, ſi tantis miniſter e-
ius tormentis cruciatibúſque ſuccubuit? Incun-
ctanter autorem maiores ſtimuli atque eculei
conſeqentur. Etenim ſi piiſſimus pater ſui filij
reperire valuerit occiſorem: non ſolummodo
dolorem ſuum, irámque conuertit in eum, ſed
etiam ipſum gladium quo filius perierat, parti-
culatim comminuit: ita & Chriſtus noſter cum
à diabolo hominem interemptum eſſe peruide-
rit: non ſolum eum tormentis afficit, ſed etiam
B eius gladium obtundit, & ad nihilum redigit.
Confidenter igitur nos reparemus ad pugnam:
etenim nobis arma ſuppeditant vltra ſplendorẽ
totius auri fulgentia, & fortia, adamantis ro-
bore firmiora, totius ignis ardorem vincentia,
cunctarum pondere leuiora pennarum. Nec e-
nim quiſquam hæc arma portando quaſſatur,
ſed ſubleuant membra, & in excelſa perducunt:
& in cœlum, ſi cupieris, cum his ſine dubio per-
fereris, penitus impedimento ceſſante. Rudis
nanque natura horum armorum videtur, quia
noualis nouus quotidie exercitatur, homo fa-
ctus cum dæmonibus litigare compellor. Na-
tus in corpore incorporales inimicos agnoſco.
Hac de cauſa mihi thoracem diuinitus non ærẽ
C confectum, non arte compoſitum, ſed iuſtitiæ
ſimplicitate præparauit, fidei clypeo robora-
uit. Armat me gladius meus, verbum teneo ſpi-
ritus ſanctitatis. Ille ſuis ſagittis armatus eſt, e-
go meum gladium teneo: ille ſagittarum iacu-
latione confidit, mihi arma diuerſa non deſunt.
Et vt eius formido monſtretur, cominus litiga-
re non audet. Iaculorum longitudinem ſemper
affectat, vt mittat, ſi peruiderit negligentem. Et
aliam mihi Deus vltra tutelam donauit armo-
rum. Quid illud? menſam præparauit, cibum ſa-
tietatis oſtendit, vt poſt epularum refectionem
inimicum poſſim robuſtius ſuperare. Cum e-
nim te egredientem poſt conuiuium dominicũ
viderit inimicus, poſt cœleſtes epulas tanquam
ignem leonis ore flammantem fugit, & deſerit
omni vento velocior, nec approximare contẽ-
D dit: & cum cruentam linguam tuam de longe
ille crudelis perſpexerit, mihi crede non ſtabit:
& cum os tuum ſenſerit rutilare, greſſum ſuum
retro cum timore torquebit. Vis huius ſangui-
nis audire virtutem? Redeamus ad eius exem-
plum, & priorem typum recordemur, & pri-
ſtinam ſcripturam narremus. In Ægypto nocte
media Ægyptiis Deus plagam decimam mina-
batur, vt eorum primogenita deperirent, quia Exod.11.
primogenitum eius populum detinebant. Sed
ne amata plebs Iudæorum vnà cum illis pericli-
taretur, quia vnus locus continebat vniuerſos,
remedium diſcretionis inuentum eſt. Proinde
exemplum mirabile, vt diſcas in veritate virtu-
tem, ira diuinæ indignationis ſperabatur, &
mortifer domus ſingulas circumibat. Quid igi-

tur Moſes? Occidite,inquit, agnum anniculum A
& ſanguine eius linite ianuas. Quid ais Moſes?
Sanguis ouis rationabilem hominem liberare
conſueuit? Valde, inquit: non eo quòd ſanguis
eſt, ſed quia dominici ſanguinis per eum demó-
De ſtatuis Imperatorum Rom. ſtratur exemplum. Nam ſicut regnantium ſta-
tuæ, quæ ſine cauſa ſunt atque ſermone, non-
nunquam ad ſe confugientibus hominibus,ani-
mis atque rationibus decoratis ſubuenire con-
ſueuerunt: non quia ſunt ære confectæ, ſed quia
retinent imaginem principalem: ita & ſanguis
ille qui irrationalis fuit, animos habentes ho-
mines liberauit, non quia ſanguis fuit, ſed quia
huius ſanguinis oſtendebat aduentum. Et tunc
angelus ille ille vaſtator, cum linitos poſtes at-
que aditus peruideret,tranſiecit greſſus, & non
eſt auſus intrare. Nunc ergo ſi viderit inimicus
non poſtibus impoſitum ſanguinem typi, ſed fi- B
delium ore lucẽtem ſanguinem veritatis, Chri-
ſti templi poſtibus dedicatum, multo magis ſe
ſubtrahit. Si enim angelus ceſſit exemplo, quã-
tò magis terrebitur inimicus, ſi ipſam perſpexe-
rit veritatem? Vis& aliam huius ſanguinis ſcru-
tari virtutem? Volo, vnde primum currit inci-
pias, & de quo fonte manauit. De ipſa primum
cruce proceſſit, latus illud dominicum initium
fuit. Mortuo enim, ait, Ieſu, & adhuc in cruce
pendente approximauit miles,latus lancea per-
cuſſit, & exinde aqua fluxit, & ſanguis. Vnum
baptiſmatis ſymbolum, aliud ſacramenti: ideo
non ait, exiit ſanguis & aqua,ſed exiit aqua pri-
mum, & ſanguis: quia prius baptiſmate dilui-
mur, & poſtea myſterio dedicamur. Latus miles
aperuit, & templi ſancti parietem patefecit. Et C
ego theſaurum præclarum inueni, & fulgentes
diuitias me gratulor reperire. Sic & de illo agno
factum eſt. Iudæi ouem occiderunt,& ego fru-
ctum de ſacramento cognoui. De latere ſan-
guis & aqua. Nolo tam facile auditor tranſeas
tanti ſecreta myſterij. Reſtat enim mihi myſti-
ca atque ſecretalis oratio. Dixi baptiſmatis ſym-
bolum & myſteriorum aquam illam & ſangui-
nem demonſtrari. Ex his enim ſancta fundata
eſt eccleſia per lauacri regenerationem, & re-
nouationem Spiritus ſancti: per baptiſma, in-
quam, & myſteria quæ ex latere videntur eſſe
prolata. Ex latere igitur ſuo Chriſtus ædificauit
eccleſiam, ſicut de latere Adam eius coniunx
Epheſ.5. Heua prolata eſt. Nã hac de cauſa Paulus quo-
que teſtatur, dicens: De corpore eius, & de oſ- D
ſibus eius ſumus: latus videlicet illud ſignificãs.
Nam ſicut de illo latere Deus fecit fœminam
procreari: ſic & de ſuo latere Chriſtus aquam
nobis & ſanguinem dedit, vnde repararetur ec-
cleſia: & ſicut in ſopore quieſcentis Adæ Deus
lateris membra patefecit: ſic modò poſt mor-
tem aquam nobis donauit & ſanguinem. Et ſo-
por ille nunc mors eſt, vt diſcas mortem nulla
ſoporis ſeparatione diſcerni. Videte quẽadmo-
dum ſponſam ſibi Chriſtus coniunxit, videte
quo nos cibo ſatietatis enutrit. Ipſe nobis cibi
ſubſtantia eſt, atque nutrimentum. Nam ſicut
mulier affectionis natura cogente,genitum ale-
re ſui lactis fœcũditate feſtinat: ſic & Chriſtus,
quos ipſe regenerat, ſuo ſanguine ſemper enu-
trit. Igitur quoniam nos tãtis bonis agnouimus

eſſe perfunctos,vitam congruam peragamus,&
ſymbola illa atque pactiones,quibus ſumus cõ-
ſtricti, cordibus noſtris inhæreant. Vobis pro-
clamo, cautiones vel chirographa peccatorum
noſtrorum ſcinduntur: quia nunc eſtis recenti
lumine illuſtrati. Sed & vos hac admonitione
conſtringo,quos olim quoque ſimilis beatitudo
ſuſcepit. Communis etenim hæc ratio nobis eſt,
idem ſermo, communis obligatio: quoniam æ-
què & fœdera nobis cum illis communia: non
atramento, ſed Spiritus recordatione conſcri-
pta: non calamo, ſed linguæ puritate firmata.
hoc enim calamo cum Deo pactiones conſcri-
bi conſueuerunt. Et ideo Dauid ait: Lingua mea Pſal.44.
calamus ſcribæ velociter ſcribentis. Cõfeſſi ſu-
mus huius imperium, diabolicam negauimus
tyrannidem. Hoc chirographum, hoc pactum,
hoc ſymbolum docetur eſſe conſcriptum: vide-
te ne chirographario inueniamur iterum debi-
tores. Venit Chriſtus, & paternis nos cautioni-
bus inuenit aſtrictos,quas conſcripſit Adam. Il-
le initium obligationis oſtendit,peccatis noſtris
fœnus accreuit: ibi maledictio fuit, & peccatũ,
& mors, legiſque condemnatio: & hęc omnia
Chriſtus deleuit atque conceſſit,& clamat Pau- Coloſſ.2.
lus dicens: Chirographum peccatorum noſtro-
rum quod erat aduerſarium, & ipſum tulit de
medio, affigens cruci: non dixit, delẽs,non *ca- *forte charaxans.*
taractans: ſed cruci affigens,vt prorſus eius nec
veſtigia remanerent: ideo non deleuit,ſed con-
ſcidit. Crucis enim claui diſſipauerunt illud, vt
in eo nulla de poſtero remaneret vtilitas. Et hoc
non in angulo, nec ſecretim, ſed in mundo me-
dio, omnium videntibus oculis,in excelſo ligno
nexum eius euacuat. Inſpiciant quidem angeli,
conſiderent archangeli, & cum omni admira-
tione cœleſtes peruideant poteſtates. Nec ad-
uerſarios hoc lateat, nec dæmones, nec ipſum
diabolum, qui nos debitis obnoxios effecerunt.
Scinduntur ſub fœneratoribus cautiones, ne
nobis in poſterum moleſtiæ præparentur. Quo-
niam igitur prius chirographum omnibus viri-
bus caret, inuigilemus ne nos alia obligatio, al-
térque nexus aſtringat. Crux enim ſecunda non
eſt, nec altera remiſſio peccatorum: per lauacri
regenerationem eſt nanque remiſſio, ſed non
conceditur per lauacrum. Et ideo inuigilemus,
& arripiamus ſollicitudinem. Propter hoc enim
de Ægypti finibus emigraſtis. Ne illius terræ i-
terum ſeruitia cogitemus, ne veluti lateris cõ-
memoratio habeatur: later etenim eſt iſtius vi-
tæ dementia. Nam & ipſa ſpecies auri fulgentis
nondum arte compoſita, nihil aliud niſi terra
monſtratur. Vidiſti mirabilia longè maiora,quã
Iudæi in illo tempore Ægyptum relinquentes:
non vidiſti armatum Pharaonem ſuffocatum,
ſed vidiſti diabolum mole ſuppreſſum. Illi flu-
ctus & pelagus tranſierunt, tu mortem tranſi-
ſti: illi Ægyptiorum ſeparatione alienati ſunt,
tu dæmonum liberatione gratularis: illi iugum
amiſerunt barbaricæ ſeruitutis, tu quod durius
eſt, à peccatorum ſeruitute liberatus es. Vis
aliunde quoque cognoſcere, vnde honor tibi Exod.34
eſt amplior attributus? Iudæis tunc Moſi vultũ
glorificatum non fuit videre conceſſum, Adæ
conſerui, & Adæ ſanguinis neceſſitate coniun-

Epiſcopum Helenopoleos, qui Romam primũ venerit ſedente Zoſimo, & in Dialogo colloquens cum Theodoro introducitur, alterum Palladium Blemmyorũ in Æthiopia Epiſcopũ quẽ narrat Theodorus p. 6. col. 1. c. poſt Cyriacũ & Eulyſium Romam ſedente Innocentio veniſſe, verum irrepſiſſe titulum Epiſcopi Helenopolitani, librarij errore, cum Blemmyorum fuerit Epiſcopus, idem ille nimirum qui mox p. 6. col. 2. literis Epiſcoporum Occidentalium fretus cum Eulyſio & Cyriaco reuertitur, & Athyris à militibus detinetur, nec alterius Palladij mentionem facit Theodorus, cum narrat p. 36. col. b quid factum fuerit Epiſcopis carcere illic detentis, præterquam Epiſcopi Blemmyorum, qui Syenen fuerit ablegatus. Atenim altera difficultas occurrit, quæ nos cogit tertiũ quendam Palladium admittere, qui Romam Chryſoſtomi cauſa Pontifice Innocentio ſedente venerit, hoc enim de ſe ipſo teſtatur Palladius auctor Hiſtoriæ Lauſiacę to. 7. Bibliothecæ patrum cap. 121. vbi de monachis agit, qui cum Opiano, vel Piniano degebant. *Non paruo nos honore affecerunt, cum Romam venißemus propter beatum Ioannem Epiſcopum nos reficientes, & abundantißimis viaticis excipientes.* Idem etiam teſtatur cap. 39. ſe in Bithynia regione Aſiæ (cuius ciuitas eſt Helenopolis) Epiſcopum ordinatum eſſe: A Paleſtina veni in Bithyniam & in ea vrbe neſcio quomodo an humano ſtudio, an potentiori voluntate, Deus ſcit, dignus habitus ſum ordinatione: quamobrem licet in inſcriptione Epiſtolæ ad Lauſum, Cappadociæ ſe dicat Epiſcopum, Helenopoleos hunc quoque Palladium Epiſcopum fuiſſe poſſumus ſuſpicari: ſed ſi vt diximus ope codices manuſcripti Græcum nanciſcamur exemplar, multa perperam vel ab interprete vel à librariis expreſſa fortaſſe reſtituẽtur, ex quibus certius quippiam ſtatuere licebit. Alios vitarum Chryſoſtomi auctores vt Georgium Alexandrinum, Simeonem Metaphraſtẽ, Leonem Imperatorem & Anonymum non adiunximus, nec eos qui in Latinis editionibus præfigi ſermonibus in Geneſim ſolebant, quod ſeorſim omnium Sanctorum vitas Græce ac Latine in lucem edendas quidam ordinis noſtri Theologus à multis annis ſuſceperit.

Pa. 39 col. 1. c *dum ſubitas mutationes.* Interpres legiſſe videtur rectius [illegible], perperã enim erat in mſ. P. [illegible], col. 1. d. *vt perdix.)* Addendum è Græco, *immanſuetus, vt mus: immitis vt lupus.* Ita Plinius lib. 10. cap. 45. *E volucribus hirundines eſſe indociles, è terreſtribus mures, cum elephanti iuſſa faciant, leones iugum ſubeant, in mari vituli, totque piſcium genera miteſcant.* pauſo poſt ita diſtinguendum eſt, *ſui ipſius indeſinenter inimicus, neceſſario ſibi inuidens non animaduertit ſe à ſemetipſo puniri. Cum enim malum.* Reliqua huius fragmẽti implendæ paginæ cauſa, quæ vacabat ſubijciemus: vt hoc veluti ſcalmo inuento in ſpem totius, reliquæ nauis reperiendæ, ſi Deus fauerit, erigamur.

P. 41. Inter homilias in varios Octateuchi locos habitas, & Chryſoſtomo merito tributas numerat hanc de continentia Ioſephi Sixtus Senenſis lib. 4. Bibliothecæ ſanctæ, & homiliam de Pſalmorum vtilitate, Quemadmodum cibo vita p. 50. Rurſus homiliam poſt reditum prioris exilij pa. 49. repreſentamus, quæ hactenus excuſa cum eius operibus ſemper fuit, licet eius ſtylus à cæteris auctores noſtri nonnihil abhorreat, nec procemium habeat de Sarræ hiſtoria nec laudes Imperatricis, quas Sozomenus ſermoni ſuo intexuiſſe teſtatur Chryſoſtomum, quem à periori exilio reuerſus habuit, vt pluribus docuimus in Notis ad alterum GræcoLatinum, quem epiſtolis eius ſubiunximus p. 969. ἐν τῷ Σάββατι. P. 51. Ad Neoph. Citat hãc homiliã, & auctori eã ſuo vindicat antiquiſſimus & grauiſſimus teſtis Aug. li. 1. contra Iulianum Pelagianum ca. 2. atque huius interpretationis verba profert, dum aduerſus hæreticum illum de peccato originali diſputat, & immerito ipſius auctoritate nitſi Iulianum velle contendit, his verbis, *Sanctus Ioannes, inquit, Conſtantinopolitanus negat eſſe in paruulis originale peccatum. In ea quippe homilia, quam de baptizatis habuit.* Benedictus, *inquit*, Deus qui fecit mirabilia ſolus, qui fecit vniuerſa, & conuertit vniuerſa. Ecce libertatis ſerenitate perfruuntur, qui tenebantur paulo ante captiui: & ciues Eccleſiæ fiunt, qui fuerũt in confuſione peccati. Non enim tantum ſunt liberi, ſed & ſancti: non tantum ſancti, ſed & iuſti: non ſolum iuſti ſed, & filij: non ſolum filij, ſed & hæredes: non ſolum hæredes, ſed & fratres Chriſti: nec tantum fratres Chriſti, ſed & cohæredes: non ſolum cohæredes, ſed & mẽbra: non tantum membra: non tantum membra, ſed & templum: non tantum templum, ſed & organa ſpiritus. Vides quot ſunt baptiſmatis largitates, & nonnulli deputant cœleſtem gratiam in peccatorum tantum remiſſione conſiſtere: Nos autem honores computauimus decem. Hac de cauſa etiam infantes baptizamus, cum non ſint coinquinati peccato, vt eis detur vel addatur ſanctitas, iuſtitia, adoptio, hæreditas, fraternitas Chriſti, vt eius membra ſint. *Itá ne verba ſancti Ioannis Epiſcopi audes tanquam econtrario tot talium que ſententiis collegarum eius opponere, eumque ab illorum concordiſſima ſocietate ſeiungere, & eis aduerſarium conſtituere? Abſit, abſit hoc malum de tanto viro credere aut dicere.*

Vide ſupra p. 52. col. 1. 2.

Et poſt pauca idem Auguſtinus: *Comparans ergo eos Ioannes maioribus, quorum propria peccata dimittuntur, in baptiſmo, dixit illos non habere peccata, non ſicut verba eius ipſe poſuiſti, non coinquinatos eſſe peccato, dum vis vtique intelligi non eos peccato primi hominis inquinatos. Verum hoc non tibi tribuerim, ſed interpreti, quanquam in aliis codicibus eandem interpretationem habentibus non peccato, ſed peccatis legatur. Vnde miror ſi non aliquis ex numero veſtro ſingularem maluit numerum ſcribere, vt illud acciperetur vnum, vnde dicit Apoſtolus, Nam iudicium quidem ex vno in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in iuſtificationem: Ibi quippe vnum, non niſi vnum delictum vult intelligi, quo nolentes credi paruulos inquinatos non eos peccata non habere, quod ait Ioannes, ne intelligerentur propria, vel peccatis, ſicut habet in aliis codicibus eadem interpretatio, ſed peccato non inquinatos dicere maluiſtis, vt vnum primi hominis peccatum veniret in mentem. Sed ſuſpicionibus non agamus, & hic vel ſcriptoris error, vel varietas putetur* Rom. 5.

interpretis: ego ipsa verba Græca, quæ à Ioanne dicta sunt ponam. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ παιδία βαπτίζομεν, καίτοι ἁμαρτήματα οὐκ ἔχοντα. *Quod est Latinè*, Ideo & infantes baptizamus, quamuis peccata non habentes: *Vides certè non ab eo dictum eſſe paruulos non coinquinatos eſſe peccato, ſiue peccatis, ſed non habere peccata, intellige propria: & nulla contentio eſt.* Rurſus allatis in medium aliis eiuſdem S. Ioannis teſtimoniis ex Epiſtola ad Olympiadem, & ex ſermone 3. in Geneſim, cur beſtię lædant homines, ad hunc redit ſermonem ad Neophytos, & alterũ eius locum profert Auguſtinus.

Vide ſupra p.52. col. 2. b. *Quid enim apertius quàm id quod ibi dixit?* Venit ſemel Chriſtus & paternis nos cautionibus inuenit aſtrictos, quas conſcripſit Adam. Ille initium obligationis oſtendit, peccatis noſtris fœnus accreuit. *Audiſne hominẽ in fide Catholica & eruditũ & erudiẽtẽ diſtinguentẽ debitũ paterni chirographi, quod hæreditarium nobis inhæſit, ab eis debitis, quorum per noſtra peccata fœnus accreuit? Audis* A *quid paruulis relaxetur in baptiſmo, qui nondum propria debita contraxerunt, nec tamen à paterno chirographo immunes eſſe potuerunt? Verba quippe eius non interpretata ſic leguntur in Græco*, ἔρχεται ἅπαξ ὁ Χριστός, εὗρεν ἡμῶν χειρόγραφον πατρῷον, ὃ ἔγραψεν ὁ Ἀδάμ. ἐκεῖνος τὴν ἀρχὴν εἰσήγαγε τοῦ χρέους, ἡμεῖς τὸν δανεισμὸν ηὐξήσαμεν ταῖς μεταγενεστέραις ἁμαρτίαις. *Quæ verba è verbo interpretata ſic ſe habent*, Venit ſemel Chriſtus, inuenit noſtrum chirographum paternũ, quod ſcripſit Adam. Ille initium induxit delicti, nos fœnus auximus poſterioribus peccatis. *Nunquid contentus fuit dicere paternum chirographum, niſi adderet noſtrum? Vt ſciremus antequam fœnus peccatis noſtris poſterioribus augeremus, iam illius chirographi paterni ad nos debitum pertinere.* Hæc Auguſtinus tu priorẽ locũ vide p.52.co. 1.a, poſteriorẽ p.53.col. 2. b, & ſanctiſſimo Doctori Eccleſię Auguſtino gratiã habe, cuius beneficio paucula iſta S. Ioãnis Græca verba ex iſta homilia legis ab iniuria temporum vindicata.

ΕΚ ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΛΟΓΟΥ ΤΩΝ

περὶ τοῦ Χρυσοστόμου ὑπό τινος τῶν ἐπισκόπων πρὸς Θεόδωρον διάκονον Ῥώμης λεχθέντος. ὁ ἐπίσκοπος.

Θαυμάζω σου ἀνδρῶν τιμιώτατε τὴν εὐφυΐαν ὁμολογουμένως, καὶ αὖθις τὸ ἐναντίον καλῶ σε. μακαρίζεις γὰρ ὡς στεφανίτας, ταλανίζεις ὡς ἐκπεσόντας, ἐπειδὴ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐστερήμεθα θρόνων. ὅμοια δέ μοι πάσχεις τῶν τὰ Ὀλύμπια θεωρούντων ἀγροίκων. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ καυχῶνται μὲν πρὸς τὰ βραβεῖα ἡδέως, δακρύουσι δὲ πρὸς τὰς πληγὰς τῶν ἀγωνιζομένων οἰκτρῶς. ἐμοὶ δὲ ἄμεινόν ἐστι φάσκειν καὶ τὰ πάντα πλάνῃ διώκειν μετὰ τῆς ἀληθείας, ἢ πολλὴν ἔχοντα δόξαν τῆς τιμῆς νομιζομένης εὐημερίας ὑποκεῖσθαι τῷ ψεύδει. ἀλήθειαν μὲν γὰρ ἔχων ἔξω τὰ πάντα, αὐτῆς γὰρ δὴ καὶ τὰ πάντα· ψεύδους δὲ κατημμένος οὐδὲ ἐμαυτόν, ἐκείνης μὴ ὑπαρχούσης. ἔχων δὲ τὴν ἀλήθειαν οὐχ ἁπλῶς αὐτὴν θελήματι ἔχει ὡς δέσποιναν ἢ δούλην ἢ γείτονα, ἀλλ' ὡς ἀδελφήν, αἱ δὲ ἢ δυνατὸν καὶ ὁμόζυγον, τῆς ἡδονῆς αὐτῆς ἀπολαύειν, καὶ μετὰ ταύτης κληρονομεῖν ὡς ἰδίαν γυναῖκα. θυγάτηρ γάρ ἐστι τῆς ὄντως ἀληθείας, ἧς γαμβρὸς ὁ σπουδαῖος. ὁ γὰρ ταύτην ἔχων σύζυγον αὐτῇ, ἀγήρως ἐστὶ καὶ ἀμάραντος, θερμότερον πυρὸς ἔχων ζῆλον, ὀξύτερον ξίφους τὸν λόγον, κουφότερον αὐτοῦ τὸν βίον, ἀόκνως τρέχει καθάπερ πρὸς οἰκεῖον μητέρα πρὸς τὴν τῶν γραφῶν μελέτην· αὐθεντικῶς τῇ ἀγρυπνίᾳ, οὐ κρατεῖται φόβῳ, γαυριᾷ τῇ ἀδεείᾳ, κορυβαντιᾷ τῷ ἐνθουσιασμῷ, καὶ μισεῖ οὐδένα, οἰκτείρει τοὺς κακῶς τὸν βίον χρωμένους, μακαρίζει τοὺς ἰδιοπραγοῦντας μετὰ τῆς αὐταρκείας· λυπεῖται τῇ τοῦ πνεύματος λύπῃ ἐπὶ τῇ τῶν ἱερατικῶν ἀμελείᾳ, πείθων ὃν εἶπεν ὁ ἀπόστολος, καὶ μὴ λυπεῖτε τὸ πνεῦμα θεοῦ ἐν ᾧ ἐσφραγίσθητε εἰς ἡμέραν ἀπολυτρώσεως. λυπεῖ δὲ τὸ πνεῦμα ὁ διδοὺς αὐτοῦ τόπον τῇ ἀμελείᾳ. καὶ τί γὰρ τοῦ λέγειν; πλουτεῖ μετὰ παρρησίας οὐδένα λυπήσας πλὴν τῶν δαιμόνων, καὶ ὅσοι γείτονες τούτων. χρόνος αὐτοῦ προέρχεται, οὐκ ἐκκαταλύει τὰς ἡμέρας ἐν κακουργίαις, ἰδιοποιεῖται τὸ δεδομένον χάρισμα, καὶ τόκους ἀγαθῶν ἔργων προσεπιγράφει ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ πληρώσας πολυχρόνια χρόνια, διαθήκης ὕλην καὶ χαράκων· ζῶν γὰρ καὶ φρονῶν αὐτὴν καταλείπεται. θάνατος ἔκρυψε τὴν τοῦ σαρκίου θύραν, πρὶν αὐτὸν ἰδεῖν ἔξωθεν ὄντα βοᾷ, ἀπιλλόμενον ὑποθήκῃ ἐπιψάλλων, οἴμοι ὅτι ἡ παροικία μου ἐμακρύνθη, καὶ εἰ μὴ διὰ τὸν πέμψαντα δεσπότην αὐτοῦ θεῖα δίκας εἰσπράττων, ὅτι χαλεπώτερον ἦλθεν. ἀφορίζει δὲ πλεονεξίαν ἀπαλλαγεὶς τοῦ πλουτεῖν σαρκὸς ὡς ξενιδίου οὐδενὸς ἀπειλουμένης πλώσεσι. ἄρχουσι τὸ οὖς πρὸς τὸν λόγον τὰ εὖ δεῖ καὶ ἀγαθὰ ἀκουσάμενος καὶ τὰ ἑξῆς. ἔστω δὲ σοι τεκμήριον τῶν λεγομένων ἡ τῶν λόγων πυκνότης. ἐκ γὰρ περισσεύματος τῆς καρδίας λαλεῖ τὸ στόμα. ὁ δὲ τῷ ψεύδει συζῶν βίον ἔχει πεφορτισμένον· ποτὲ μὲν γὰρ χαίρων ἁμαρτίας ἐπὶ αὐξήσει ἀργυρίου ἢ δεξαιὸν μικρὸν ἢ τρυφήσου φιλίᾳ ἢ ἐχθρῶν αὐτοῦ δυσημερίᾳ. ποτὲ δὲ λυπεῖται ἕως θανάτου τὰς βουλὰς ὁ νεωτεροποιῶν καὶ τὰς ἀδικίας, νύκτας ἔχει ἀΰπνους ἢ κακοΰπνους, ὑπονοεῖ ἐπιβουλὰς καὶ τῶν γνησίων οὐ θαρρῶν οὐδὲ ἑαυτοῦ, ἀπιστῶν τοῖς πᾶσιν ὡς ψεύσταις. τοιοῦτος αὐτὸς ὑπάρχων δειλός ἐστιν ὡς λαγωός, θρασὺς ὡς χοῖρος, ψεύστης ὡς χαμαιλέων, ἀπατεὼν ὡς πέρδιξ, αἱμοβόρος ὡς μῦς, αἰσχροκερδὴς ὡς λύκος, ἐχθρὸς ἑαυτοῦ ἀδιαλείπτως, βάσκανος ἐξ ἀνάγκης ἑαυτὸν τιμωρούμενος καὶ αἰσθάνεται. κατ' ἄλλου γὰρ κακῶς λογιζόμενος φθάνει πάσχων ὑφ' ἑαυτοῦ κακῶς. θάνατος ἐπέστη, πάντα δίδωσι, ἵνα μικρὸν προσμείνῃ φιλοζωῶν, τὸν δεδομένον αὐτῷ χρόνον ἐκκαταλύσας εἰκῇ, τὰ δηνάρια πρὸς οὓς οὐκ ἐδίπλωσεν, οὐδὲ σῶον ἐφύλαξε. τρέμει διηνεκῶς ὡς φύλλον γηραιὸν οὐ βουλόμενος, ληροφρονῶν τὰ γερόντων ὑφίσταται· φοβεῖται τὸν θάνατον ὡς θεὸν παρ' αὐτῷ ὁ κόσμος φαινόμενος. καὶ τί γάρ, αἰσχρὰ καὶ φρικτά, προσλαμβάνων τὴν τοῦ θεοῦ κρίσιν ἑαυτὸν τιμωρεῖται διὰ τοῦ συνειδότος ἀνηλεῶς βασανίζων καὶ καθ' ἓν πλημμέλημα ἑαυτὸν ὑπομιμνήσκων, δεινότερα πάσχων ἢ περ οἱ μαστιγούμενοι τὰ ἑαυτῶν σώματα τῶν πληγαῖς ὑποδύων τοὺς κατὰ καιρὸν δυναστείας δουλοπρεπῶς, κολακεύει τὸν κόσμον αἰσχρῶς ἀντὶ ἑνὸς κυρίου μυρίους ἔχει δεσπότας, ἵνα καὶ τῷ ἀληθείᾳ δουλεύσῃ, ἐπίφοβος αὐτοῖς, φοβούμενος τοὺς πάντας.

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

περὶ ἱερωσύνης λόγος Α΄.

SANCTI PATRIS NOSTRI

IOANNIS CHRYSOSTOMI ARCHIEPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI DE SACERDOTIO

LIBER PRIMVS.

Ex interpretatione GERMANI BRIXII Altiſſiodorenſis aucta, recognita, & emendata à FRONTONE DVCAEO SOCIETATIS IESV Theologo.

ΕΜΟΙ πολλοὶ μὲν ἐγένοντο φίλοι, γνήσιοί τε καὶ ἀληθεῖς, τοὺς τῆς φιλίας νόμους καὶ εἰδότες, καὶ φυλάττοντες ἀκριβῶς· εἷς δέ τις τούτων τῶν πολλῶν, ἁπάντων αὐτοὺς ὑπερβαλλόμενος τῇ πρὸς ἡμᾶς φιλίᾳ, τοσοῦτον ἐφιλονείκησεν ἀφεῖναι κατόπιν αὐτούς, ὅσον ἐκεῖνοι τοὺς ἁπλῶς πρὸς ἡμᾶς διακειμένους. ἦν δὲ τῶν ἅπαντά μοι τὸν χρόνον παρηκολουθηκότων ἑν· καὶ γὰρ μαθημάτων ἡψάμεθα τῶν αὐτῶν, καὶ διδασκάλοις ἐχρησάμεθα τοῖς αὐτοῖς. ἦν δὲ ἡμῖν καὶ προθυμία καὶ σπουδὴ περὶ τοὺς λόγους, οὓς ἐπονούμεθα, μία· ἐπιθυμία τε ἴση, καὶ ἐκ τῶν αὐτῶν τικτομένη πραγμάτων. οὐ γὰρ ὅτε εἰς διδασκάλους μόνον ἐφοιτῶμεν, ἀλλὰ καὶ ἡνίκα ἐκεῖθεν ἐξελθόντας βουλεύεσθαι ἐχρῆν, ὁποίαν ἑλέσθαι τοῦ βίου βελ-

A VERE mihi olim amici complures, iidémque veri & germani, ac qui amicitiæ leges tum exactè intelligerẽt, tum diligenter ſeruarẽt. Horum complurium in numero vnus quidam eximia erga nos charitate ac beneuolentia, ita illos exuperare ſtuduit, vt omnes tanto poſt ſe interuallo ipſe relinqueret, quãto illi reliquos alios à quibus vtcunque amarer, reliquiſſent. Hic idem ex iis erat, qui lateri

B meo perpetuò aſſiderent. etenim cùm earundem diſciplinarum ſacris initiati fuimus, tum etiam præceptoribus iiſdem operam vterque dedimus: erat & nobis eadem animi propenſio: erat ſtudium par in illas ipſas, in quibus verſabamur, literas: prætereà idem deſideriũ & iiſdem è rebus natum. Neque enim ſolùm quo tẽpore ad magiſtros ſcholáſq. cõdiſcipuli vẽtitaremus, ſed etiã quum illinc egreſſos conſiliũ iam inire oporteret, quam tandè præſtaret

reliquæ nobis vitæ viã tenere: & hic quoque eadem in nobis animorum conſpiratio, eadem concordia apparebat. Erant & alia item, quæ voluntatum noſtrarum cõuenientiam hanc, conſtantem inconcuſſámque ſeruarent. Neque enim ob patriæ amplitudinem claritatemque alter altero ſeſe plus efferre ac venditare poterat: neque ego ſumma diuitiarum copia abũdabam: ille cõtrà, extrema premebatur paupertate: quinimò facultatum noſtrarum modum, conſiliorum paritas ac ſtudiorũ æquabilitas æmulabatur. Adde quòd & nobis idem generis honos ac ſplendor: vt B nihil non cõcurreret ad voluntatum, ſtudiorum, ſentẽtiarum cõſenſionem. Poſtea verò quam eò à nobis ventum eſt, vt iam oporteret monaſticam vitam, beatam illã quidem ac felicem perſequi, ac veræ philoſophiæ ſtudiis inhærere: iam non hæc erat nobis par eadémque ſtatera: nam illius quidem lanx ſublimis, vt quæ leuior eſſet, ferebatur: ego verò humanarum rerum cupiditatibus etiamnum abundans, meã lancem deprimens, propẽdêre cogebam, iuuenilib. eam aggrauans cogitationibus. Hic amicitia quidem noſtra conſtans ſtetit, vt & antehac: at conſuetudo dirempta: C neq. enim dabatur, vt qui haud in iiſdem amplius verſarẽtur ſtudiis, communes inter ſe congreſſus haberent. Cæterùm vbi & ipſe paululum caput à vitæ huius tempeſtate exerui, hic nos ambabus ille manibus porrectis excepit. Sed tamẽ ne ſic quidem priſtinam inter nos æquabilitatem retinere quiuimus. Etenim quum nos ille tempore anteuertiſſet, tum autem vehementiam ſtudiúmq. ad id non modicum attuliſſet, rurſus meipſo ſublimior ferebatur in altum admodum ſublatus: idem tamen bonitate ſua, & quod amicitiam noſtram magni faceret, à cæterorũ omnium D contubernio ſeſe abducens, aſſiduus nobiſcum erat: id quod & antehac deſiderauerat: ſed quòd dixi, ab animi noſtri languore prohibitus, aſſequi minimè potuerat. Nam qui fieri poſſet, vt qui continenter iudiciis ac foro intereſſem, ac ſcenæ oblectamenta attonitus ſectarer, frequenti vti poſſem conſuetudine eius, qui non niſi libris affixus in forum nunquam ventitaret? Quocirca quũ id illi per nos prius nequaquam licuiſſet, vbi primum factum eſt, vt me in communem ſecum vitæ conditionem acciperet, tum demum quod iampridem deſiderium parturiebat, confertim peperit: ac ne breuiſſimam quidem

De ſtudio vitæ monaſtica.

A τείνουσαν ἡμῖν ὁδόν; καὶ ἐνταῦθα ὁμογνωμονοῦντες ἐφαινόμεθα. καὶ ἕτερα δὲ πρὸς τούτοις ἡμῖν τὴν ὁμόνοιαν ταύτην ἐφύλαττεν ἀρραγῆ καὶ βεβαίαν. οὔτε γὰρ ἐπὶ πατρίδος μεγέθει ἕτερος ἑτέρου μᾶλλον φρονεῖν εἶχεν· οὔτε ἐμοὶ μὲν πλοῦτος ὑπέρρει, ἐκεῖνος δὲ ἐσχάτῃ συνέζη πενίᾳ· ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς οὐσίας μέτρον, τὸ τῆς προαιρέσεως ἰσοστάσιον ἐμιμεῖτο. καὶ γένος δὲ ἡμῖν ὁμότιμον ἦν, καὶ πάντα τῇ γνώμῃ συνέτρεχεν. ἐπειδὴ δὲ ἔδει τὸν μακά- B ριον, τὸν τῶν μοναχῶν μεταδιώκειν βίον, καὶ τὴν φιλοσοφίαν τὴν ἀληθῆ· καὶ οὐκέτι ἡμῖν ὁ ζυγὸς ἐξ ἴσου ἦν· ἀλλ' ἡ μὲν ἐκείνου πλάστιγξ ἐκουφίζετο μετέωρος· ἐγὼ δὲ ἔτι ταῖς τοῦ κόσμου πεπεδημένος ἐπιθυμίαις, καθεῖλκον τὴν ἐμαυτοῦ, καὶ ἐβιαζόμην κάτω μένειν, νεωτερικαῖς αὐτὴν ἐπιβρίθων φαντασίαις. ἐνταῦθα λοιπὸν ἡ μὲν φιλία βέβαιος ἔμενεν ἡμῖν, καθάπερ καὶ πρότερον· ἡ δὲ συνουσία διεκόπτετο. οὐ γὰρ ἦν τοὺς μὴ περὶ τὰ αὐτὰ σπουδάζοντας, κοινὰς ποιεῖσθαι τὰς δια- C τριβάς. ὡς δὲ ποτε καὶ αὐτὸς μικρὸν ἀνέκυψα τοῦ βιωτικοῦ κλύδωνος· δέχεται μὲν ἡμᾶς ἄμφω τὼ χεῖρε προτείνας· τὴν δὲ ἰσότητα οὐδὲ οὕτως ἰσχύσαμεν φυλάξαι τὴν προτέραν. καὶ γὰρ τῷ χρόνῳ φθάσας ἡμᾶς, καὶ πολλὴν τὴν σφοδρότητα ἐπιδειξάμενος· ἀνωτέρω πάλιν ἡμῶν ἐφέρετο, καὶ εἰς ὕψος ἤρετο μέγα. πλὴν ἀλλ' ἀγαθός τε ὤν, καὶ πολλοῦ τὴν ἡμετέραν τιμώμενος φιλίαν· ἀπάντων ἑαυτὸν ἀποστήσας τῶν ἄλλων, ἡμῖν τὸν ἅπαντα χρόνον συνῆν. D ἐπιθυμῶν μὲν τούτου καὶ πρότερον· ὅπερ δὲ ἔφην, ὑπὸ τῆς ἡμετέρας κωλυόμενος ῥᾳθυμίας. οὐ γὰρ ἦν τὸν δικαστηρίῳ προσεδρεύοντα, καὶ περὶ τὰς ἐν τῇ σκηνῇ τέρψεις ἐπτοημένον, συγγίνεσθαι πολλάκις τῷ βιβλίοις προσηλωμένῳ, καὶ μηδὲ εἰς ἀγορὰν ἐμβαλόντι ποτέ. διὰ τοῦτο πρότερον διειργόμενος, ἐπειδή ποτε ἡμᾶς ἔλαβεν εἰς τὴν αὐτὴν τοῦ βίου κατάστασιν· ἀθρόως, ἣν πάλαι ὤδινεν ἐπιθυμίαν, ἀπέτικτε τότε· καὶ οὐδὲ τὸ βραχύτατον τῆς ἡμέ-

Digitized by Google

A ἕως ἡμᾶς ἀπολιμπάνειν ἠνείχετο μέρος. διετέλει τε παρακαλῶν, ἵνα τὴν οἰκίαν ἀφέντες ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ, κοινὴν ἀμφότεροι τὴν οἴκησιν ἔχωμεν· καὶ ἔπεισέ γε, καὶ τὸ πρᾶγμα ἦν ἐν χερσίν. Ἀλλά με αἱ συνεχεῖς τῆς μητρὸς ἐπῳδαὶ διεκώλυσαν δοῦναι ταύτην ἐκείνῳ τὴν χάριν, μᾶλλον δὲ λαβεῖν ταύτην παρ' ἐκείνου τὴν δωρεάν. ἐπειδὴ γὰρ ᾔσθετο ταῦτα βουλευόμενον, λαβοῦσά με τῆς δεξιᾶς, εἰσήγαγεν εἰς τὸν ἀποτεταγμένον οἶκον αὐτῇ· καὶ καθίσασα πλησίον ἐπὶ τῆς εὐνῆς, ἧς ἡμᾶς ὤδινεν, πηγάς τε ἠφίει δα- B κρύων, καὶ τῶν δακρύων ἐλεεινότερα προσετίθει τὰ ῥήματα, τοιαῦτα πρὸς ἡμᾶς ἀποδυρομένη. ἐγώ, παιδίον, φησί, τῆς ἀρετῆς τοῦ πατρὸς τοῦ σοῦ οὐκ ἀφείθην ἀπολαῦσαι ἐπὶ πολύ· τῷ θεῷ τοῦτο δοκοῦν. τὰς γὰρ ὠδῖνας τὰς ἐπὶ σοὶ διαδεξάμενος ὁ θάνατος ἐκείνου, σοὶ μὲν ὀρφανίαν, ἐμοὶ δὲ χηρείαν ἐπέστησεν ἄωρον, καὶ τὰ τῆς χηρείας δεινά, ἃ μόναι αἱ παθοῦσαι δύναιντ' ἂν εἰδέναι καλῶς. λόγος γὰρ οὐδεὶς ἂν ἐφίκοιτο τοῦ χειμῶνος ἐκείνου καὶ τοῦ κλύδωνος, ὃν ὑφίσταται C κόρη, ἄρτι μὲν τῆς πατρῴας οἰκίας προελθοῦσα, καὶ πραγμάτων ἄπειρος οὖσα· ἐξαίφνης δὲ πένθει τε ἀλήκτῳ βαλλομένη, καὶ ἀναγκαζομένη φροντίδος καὶ τῆς ἡλικίας καὶ τῆς φύσεως ἀνέχεσθαι μείζονος. δεῖ γάρ, οἶμαι, ῥᾳθυμίας τε οἰκετῶν ἐπιστρέφειν, καὶ κακουργίας παρατηρεῖν, συγγενῶν ἀποκρούεσθαι ἐπιβουλάς, τῶν τὰ δημόσια εἰσπραττόντων τὰς ἐπηρείας, καὶ τὴν ἀπήνειαν ἐν ταῖς τῶν εἰσφορῶν καταβολαῖς φέρειν γενναίως. εἰ δὲ καὶ παιδίον καταλιπὼν ὁ τεθνεὼς ἀπέλθοι· θῆλυ μὲν ὄν, πολλὴν καὶ οὕ- D τω παρέξει τῇ μητρὶ τὴν φροντίδα, ὅμως δὲ καὶ ἀναλωμάτων καὶ δέους ἀπηλλαγμένην. ὁ δὲ υἱὸς μυρίων αὐτὴν φόβων καθ' ἑκάστην ἐμπίπλησι φόβων τὴν ἡμέραν, καὶ πλειόνων φροντίδων. τὴν γὰρ τῶν χρημάτων ἐῶ δαπάνην, ὅσην ὑπομένειν ἀναγκάζεται, ἐλευθερίως αὐτὸν θρέψαι ἐπιθυμοῦσα. ἀλλ' ὅμως οὐδέν με τούτων ἔπεισε δευτέροις ὁμιλῆσαι γάμοις, οὐδὲ ἕτερον ἐπεισαγαγεῖν νυμφίον τῇ τοῦ πατρὸς οἰκίᾳ τοῦ σοῦ· ἀλλ' ἔμεινον ἐν τῇ ζάλῃ καὶ

A diei partem à nobis abſens fieri ſuſtinuit, nunquam non adhortans, vt domo vterque ſua relicta, vnà habitaremus, atque id quidem perſuaſit: iámque ea res nobis in manibus erat. At verò aſſiduæ matris illecebræ obſtiterunt, quo minus hac ergo illum gratia demererer, ſeu potius quo minus id beneficij illi deberem. Etenim vbi illa obodorata eſt id me conſilij inire, dextra apprehenſum introduxit in peculiare ſibi cubiculum. Hic illa quum me ſibi aſſidere voluiſſet, ſuper eum lectum, in quo me enixa fuerat, in lachrymarum fontes prorupit, verba etiamnum B adiiciens, quæ me plus lachrymis illis omnibus ad miſericordiam pertraherent. Porrò eius quidem lamenta eiuſmodi fuere: Patris tui virtute ac præſtantia, fili, me haud ita multum temporis vti frui numen permiſit; vtpote cuius mors dolores eos, quos in te pariendo paſſa ſum, continuò exceperit, ac tibi orbitatem, mihi viduitatem attulerit intempeſtiuam: vt ſileam viduitatis ipſius mala, ærumnas, incommoda, quæ quidem ſolæ animo illæ complecti rectè queant, quas contigerit ea ipſa perpeti. Nullius enim ſermo, nullius oratio par eſſe poſ- C ſit enarrandæ tempeſtati ac turbulentiæ illi, quam ſubire oportet puellam, quæ ipſa etiamdum rudis, rerúmque humanarum expers ſimulátque paternam domum reliquerit, derepente immenſorum dolorum facibus æſtuans, curam ſolitudinémque ætate ac ſexu ſuperiorem ſuſtinere cogatur: quam videlicet neceſſe eſt ſeruorum ignauias emendantem, eorundem maleficia obſeruare, cognatorum propulſare inſidias, publicanorum moleſtias, & quam illi, dum eis tributa numerantur, immanitatem exercere ſolent, forti generoſóque animo ferre. D Proinde quum decedit pater relicta à ſe prole, ſi fortè fœmina ea eſt, magnam vel ſic matri curam exhibet, ſed tamen hoc ipſo tolerabilem, quòd illius educatio tum impenſa caret, tum etiam formidine vacat. At maſculus à patre relictus, matris animum in dies ſingulos immenſa formidine, tum permultis complet ſolicitudinibus, vt nihil hic agam de ſumptu, déque impenſa, quam multam tolerare cogitur mater, quæ adlaborat, vt maſculus ille liberaliter educetur. Quarum rerum omnium nulla me tamē permouit, vt nuptiis iteratis ſpōſum alterum in patris tui ædes inducerem: quin potius in æſtu illo, in flu-

Cap. II. De matris blanditiis.

Matris oratio.

ctuatione ac turbine perſeuerans, cœleſtis A gratiæ ſuppetiis in primis adiuta, ferream illam viduitatis fornacem nulla ex parte refugi: quum mihi inter eas ipſas ærumnas atque incommoda ſolatio eſſet non modico, quòd vultum iſtum aſſiduè ſpectare, inque eo tanquam vitalem defuncti mariti imaginem, veriſque ac certiſſimis characteribus expreſſam mihi aſſeruare daretur. Quo nomine puerulus quum adhuc eſſes, necdum fandi gnarus, qua potiſſimum ætate maximam liberorum ſuorum voluptatem parentes ſentiunt, magno certe mihi ſolatio, magnæ iucunditati fuiſti. At- B qui ne id quidem mecum expoſtulare poſſis, quòd nos viduitatis quidem conditionem perpeſſæ fortiter ſimus, ſed viduitatis eiuſdem anguſtiis coarctatæ paternas tibi imminuerimus facultates: id quod infelicibus orphanis permultis vſu veniſſe ſcio. Siquidem patrimonium tibi nulla non parte ſaluum integrúmque ſeruaui: quum tamen nihil etiam prætermiſerim ſumptuum eorum, qui tibi nominis iſtius exiſtimationem aliquã parare poſſent, quos ſumptus ſuffeci ex meo peculio, hoc eſt ex iis pecuniis, quas mecum domo paterna attuleram. C Neque verò exiſtimare te velim, exprobrandi gratia hæc nunc à me dici: pro rebus porrò his omnibus vnam abs te gratiam peto, ne me viduitate altera inuoluas, neu luctum iam ſopitum rurſus exſcites: obitus huius diem potius expectato: hinc paulo pòſt nobis fortaſſe emigrandum. Nam vt, qui iuuenes ſunt, ad longæ ſenectutis annos accedant, ſperare quidem liceat: qui autem iam conſenuimus, quid tandem aliud, quam mortem iamiam aduentantem præſtolamur? Itaque vbi corpus hoc à te ſepultum cum patris tui oſſibus coniunxeris, tum de- D mum fili longas profectiones ſuſcipito, & quodcunque æquor collibitum fuerit, emetitor per me, nemo tunc prohibiturus eſt. Cæterùm tantiſper dum ſpiramus, contubernium conuictúmque hunc noſtrum tolerato, Dei offenſionem fruſtra ac temere ne incurrito, néve committito, vt matrem nihil commeritam tam multis inuoluas incommodis: qui ſi fortè criminari potes, quod in mundanas moleſtias pertractum, rerum tuarum curam temet gerere cogam: te non iam naturæ leges moueant, non educationis conſuetudiniſque iura tangant, denique nulla te res alia impediat, quò minus nos ſtatim inſidiatorum atque hoſtium loco habeas, vitato etiam contubernio noſtro.

A τοῦ θορύβου, καὶ τὴν σιδηρᾶν τῆς χηρείας οὐκ ἔφυγον κάμινον. πρῶτον μὲν τῆς ἄνωθεν βοηθουμένη ῥοπῆς. ἔφερε δέ μοι παραμυθίαν οὐ μικρὰν τῶν δεινῶν ἐκείνων, καὶ τὸ συνεχῶς τὴν σὴν ὄψιν ὁρᾷν, καὶ εἰκόνα μοι τοῦ τετελευτηκότος φυλάττεσθαι ἔμψυχον, καὶ πρὸς ἐκεῖνον ἀπηκριβωμένην καλῶς. διά τοι τοῦτο καὶ ἔτι νήπιος ὤν, καὶ μὴ φθέγγεσθαί πω μαθὼν, ὅτε μάλιστα τέρπουσι τοὺς τεκόντας οἱ παῖδες, πολλήν μοι παρεῖχες τὴν παράκλησιν. καὶ μὴν οὐδ' ἐκεῖνο γ' ἂν ἔχοις εἰπεῖν καὶ αἰτιάσασθαι, ὅτι B τὴν μὲν χηρείαν γενναίως ἠνέγκαμεν, τὴν δὲ οὐσίαν σοι τὴν πατρῴαν ἠλαττώσαμεν, διὰ τὴν τῆς χηρείας ἀνάγκην· ὅπερ πολλοὺς τῶν ὀρφανίᾳ δυστυχησάντων οἶδα παθόντας ἐγώ. καὶ γὰρ καὶ ταύτην ἀκέραιον ἐφύλαξα πᾶσαν· καὶ τῶν ὀφειλόντων εἰς τὴν εὐδοκίμησίν σοι δαπανηθῆναι τὴν σὴν, οὐδὲν ἐνέλιπον οὐδὲν ἐκ τῶν ἐμαυτῆς, καὶ ὧν ἦλθον οἴκοθεν ἔχουσα δαπανῶσα χρημάτων. καὶ μή τι νομίσῃς ὀνειδίζουσάν με ταῦτα λέγειν νῦν. ἀλλ' ἀντὶ πάντων σε τούτων μίαν αἰτῶ χά- C ριν, μή με δευτέρᾳ χηρείᾳ περιβάλῃς, μηδὲ τὸ κοιμηθὲν ἤδη πένθος ἀνάψαι πάλιν· ἀλλὰ περίμεινον τὴν ἐμὴν τελευτὴν, ἴσως μετὰ μικρὸν ἀπελεύσομαι χρόνον. τοὺς μὲν γὰρ νέους ἐλπὶς καὶ εἰς γῆρας ἥξειν μακρόν· οἱ δὲ γεγηρακότες ἡμεῖς οὐδὲν ἕτερον, ἢ τὸν θάνατον ἀναμένομεν. ὅταν οὖν με τῇ γῇ παραδῷς, καὶ τοῖς ὀστέοις τοῦ πατρὸς ἀναμίξῃς τοῦ σοῦ, στέλλου μακρὰς ἀποδημίας, καὶ πλέε θάλατταν ἣν ἂν ἐθέλῃς· τότε ὁ κωλύσων οὐδείς. ἕως δ' ἂν ἐμπνέομεν, ἀνά- D σχου τὴν μεθ' ἡμῶν οἴκησιν· μὴ δὴ προσκρούσῃς τὸν θεὸν μάτην καὶ εἰκῆ, τοσούτοις ἡμᾶς περιβάλλων κακοῖς, ἠδικηκότας οὐδέν. εἰ μὲν γὰρ ἔχεις ἐγκαλεῖν, ὅτι σε εἰς βιωτικὰς περιέλκω φροντίδας, καὶ τῶν πραγμάτων ἀναγκάζω προΐστασθαι τῶν σῶν, μὴ τοὺς τῆς φύσεως νόμους, μὴ τὴν ἀνατροφὴν, μὴ τὴν συνήθειαν, μηδὲ ἄλλο μηδὲν αἰδεσθῇς, ἀλλ' ὡς ἐπιβούλους φεῦγε καὶ πολεμίους.

Digitized by Google

εἰ δὲ ἅπαντα πράττομεν, ὑπὲρ τοῦ πολλήν σοι παρασκευάσαι ῥᾳστώνην εἰς τὴν τοῦ βίου τούτου πορείαν· εἰ καὶ μηδὲν ἕτερον, οὐδὲ γοῦν κατεχέτω σε παρ' ἡμῖν ὁ δεσμός. κἂν γὰρ μυρίους σε λέγῃς φιλεῖν, οὐδείς σοι παρέξει τοσαύτης ἀπολαῦσαι ἐλευθερίας· ἐπειδὴ μηδὲ ἔστι τις, ὅτῳ μέλει τῆς σῆς εὐδοκιμήσεως ἐξ ἴσης ἐμοί. Ταῦτα μὲν καὶ τὰ τούτων πλείονα πρὸς ἐμὲ μὲν ἡ μήτηρ, ἐγὼ δὲ πρὸς τὸν γενναῖον ἔλεγον ἐκεῖνον. ὁ δὲ οὐ μόνον οὐκ ἐδυσωπεῖτο τοῖς ῥήμασι τούτοις· ἀλλὰ καὶ πλέον ἐνέκειτο, τὰ αὐτὰ ἀπαιτῶν, ἅπερ καὶ πρότερον. Ἐν τούτῳ δὲ ἡμῶν ὄντων· καὶ τοῦ μὲν συνεχῶς ἱκετεύοντος, ἐμοῦ δὲ οὐκ ἐπινεύοντος· ἄφνω τις ἐπιστᾶσα φήμη διετάραξεν ἀμφοτέρους. ἡ δὲ φήμη ἦν, εἰς τὸ τῆς ἐπισκοπῆς ἡμᾶς ἀξίωμα μέλλειν παράγεσθαι. Ἐγὼ μὲν οὖν, ἅμα τῷ τὸν λόγον ἀκοῦσαι τοῦτον, δέει τε καὶ ἀπορίᾳ συνειχόμην. δέει μὲν, μή ποτε καὶ ἄκων ἁλῶ· ἀπορίᾳ δὲ, ζητῶν πολλάκις, πόθεν ἐπῆλθε τοῖς ἀνδράσιν ἐκείνοις ἐνθυμηθῆναί τι τοιοῦτο περὶ ἡμῶν. εἰς γὰρ ἐμαυτὸν ἀφορῶν, οὐδὲν εὕρισκον ἔχοντα τῆς τιμῆς ἄξιον ἐκείνης. ὁ δὲ γενναῖος οὗτος, προσελθών μοι κατ' ἰδίαν, καὶ κοινωσάμενος περὶ τούτων ὡς ἀνηκόῳ γε ὄντι τῆς φήμης· ἐδεῖτο καὶ ἐνταῦθα καὶ πράττοντας καὶ βουλευομένους ὀφθῆναι τὰ αὐτά, καθάπερ καὶ πρότερον. ἕψεσθαι γὰρ αὐτὸν ἑτοίμως ἡμῖν, καθ' ὁποτέραν ἂν ἡγώμεθα τῶν ὁδῶν, εἴτε φυγεῖν, εἴτε ἑλέσθαι δέοι. αἰσθόμενος τοίνυν αὐτοῦ τῆς προθυμίας ἐγὼ, καὶ ζημίαν ἡγησάμενος οἴσειν πάντῃ τῷ κοινῷ τῆς ἐκκλησίας, εἰ νέον οὕτως ἀγαθὸν, καὶ πρὸς τὴν τῶν πολλῶν ἐπίστασιν ἐπιτήδειον, ἀποστερήσω τῆς Χριστοῦ τὴν ἀγέλην, διὰ τὴν ἀσθένειαν τὴν ἐμαυτοῦ· οὐκ ἀπεκάλυψα τὴν γνώμην, ἣν εἶχον περὶ τούτων ἐκείνῳ· καίτοι γε μηδέ ποτε πρότερον ἀνασχόμενος λαθεῖν τι τῶν βουλευμάτων αὐτὸν τῶν ἐμῶν. ἀλλ' εἰπὼν δεῖν τὴν ὑπὲρ τούτων βουλὴν εἰς ἕτερον ἀναβάλλεσθαι καιρόν· οὐ γὰρ νῦν τοῦτο κατεπείγειν. ἔπεισά τε εὐθέως, μηδὲν ὑπὲρ τούτων φροντίζειν· καὶ ὑπὲρ ἐμαυτοῦ παρέχειν θαρρεῖν, ὡς ὁμογνωμονήσοντος,

A Sin verò nihil non agimus, vt tu facilè altóque in ocio poſſis vitæ huius vſura frui: ſi minus aliud vinculum, certè hoc vnum te apud nos detineat: nã vt te à ſexcentis amari dicas, nemo certè fuerit, qui tibi tanta in libertate viuere concedat: quum & neminem eſſe putem cui nominis iſtius exiſtimatio æquè ac mihi vni chara eſſe poſſit. Hæc & his lõgè plura matris ad me monita erant: quę quũ amico illi verè magnanimo ac generoſo recitaſſem, tantum abfuit, vt iis ipſe moueretur, vt acrius etiã inſtaret, eadẽ à me, quę & antea efflagitãs. Hęc cũ inter nos verſaremus, rémque ille

CAP. III. *De fraude qua vſus eſt in ordinatione.*

B aſſiduis vrgeret precibus, me interim nihil innuente, ecce exortus derepente rumor quidã noſtrũ vtriuſq. animum cõmouit: percrebuerat autem fore, vt ad epiſcopes dignitatem vterque perduceremur. Quo ad me rumore perlato, hinc formidine, hinc hæſitantia perculſus ſum: formidine ne fortè vel inuitus eò ipſe raperer: hæſitantia, identidem animo verſarem, vndénam in illorum patrũ animos obrepſiſſet, vt de nobis tale quiddam cogitarent. Nã mihi quidem ingenij mei vires circumſpicienti non ſuccurrebat quicquã quod honorem illum mereretur. Generoſo autem

C vir ille animo ad me quum adiſſet, ſemotúſque arbitris mecũ rem totam cõmunicaſſet, ratus nondum me quicquam de ea audiiſſe, obſecrabat, vt quem admodum antea ſemper apparuiſſet, ita etiam nunc appareret, nos ambos eorumdem factorum conſiliorúmque rationem hac in re ſequi velle: paratum ſeſe vt ſequeretur, ac mihi comes foret, vtracumque ego via præire mallem, ſeu fugiendum, ſeu quod offerebant illi, ſequendum magis eſſet. Itaque animaduertens tam propenſam in eo voluntatem, tum verò arbitratus me hoc nomine magnum vniuerſæ eccleſiæ

D detrimentum allaturum, ſi ob meã imbecillitatem infirmitatémque, Chriſtianum gregem iuuene tanta probitate prædito, eodémque regendis moderandiſque aliis maximè idoneo, ſpoliarem: non iudicaui detegendum illi eſſe quid animi ſuper ea re haberem, quanquam nunquam antea paſſus, vt illum conſiliorum meorum quicquam lateret. Cui quum indicaſſem me negocij huius conſilium in aliud tempus reiicere (neque enim id in præſentia vrgere) factum eſt vt ſtatim perſuaderem non eſſe vlterius ſuper eo cogitandum. Præſtiti autem vt confideret vnanimem me ac concordem ſecum fore,

ſi quando tale aliquid eueniſſet. Tempore autẽ haud ita multo elapſo, quum iam dies aduenisſet, in quo ordinandi vterque eſſemus, ac me ipſe occultaſſem, idem ille harum omnium rerum ignarus quum eſſet apprehenſus, ducitur quidem à patribus tanquam alio prætextu, ſed tamen iugum nequaquam detrectat: quòd promiſſa noſtra ſpem illi facerent, nos eò omnino ſequuturos, ſeu potius nos iam præire, ſe ſubſequi. Etenim nonnulli ex eorum numero qui aderant, quum viderent illum haud æquanimiter ſe captum ferre, facilè ei verba dedere, acclamantes, abſurdum eſſe, illum qui omnium iudicio B ferocior viſus ſemper fuiſſet (me deſignantes) multa cum comitate patrum ſuffragiis parêre: eum verò qui prudentia ac facilitate ſemper excelluiſſet, ferocire & tanquam glorioſulum apparere, reſilientem, tergiuerſantem, obſiſtentem. His ille verbis parens, poſteaquam intellexit me ſubterfugiſſe, triſtis admodum ad me adiit, ac mihi prior quum aſſediſſet, eloqui quidem neſcio quid velle videbatur: cæterùm ab animi anguſtia oppreſſus, quum oratione vim eam qua premeretur aſſequi nequiret, in ipſo oris hiatu fari prohibebatur, animi conſternatione C orationem, priuſquam ea dentes tranſiliiſſet, interrumpente. Itaque illum ego intuitus lachrymis permadentem, ac multa animi perculſum conturbatione, mali cauſam quum intelligerem, in riſum præ nimia animi voluptate prorupi: apprehenſúmque dextra deoſculari conatus ſum: Deo acceptum referens, quod aſtus meus felicem tandem fuiſſet exitum ſortitus, ac non alium ab eo, quem animus hic ſemper optauerat. Vt verò me vidit lætam hilarémque frontem præferre, ac tum primum à me deceptum ſeſe animaduertit: hoc magis animo compunctus D indignatúſque eſt.

CAP. IV. Baſilij accuſatio modeſta & ingenua.

Porrò ab eo animi æſtu quietior tandem paulum factus, Tu verò, inquit, vt partes etiam noſtras reſpueris, ac nullam iam noſtri rationem habeas (id quod ſi ita eſt, qua tandem cauſa, non facilè perſpicio) te certè oportuit vel famæ exiſtimationiſque tuæ rationem habere. Nunc verò mortalium omnium ora adaperuiſti, quorum hæc vna conſentiens vox eſt, te per inanis gloriæ cupiditatem munus hoc recuſauiſſe: neque enim quiſquam eſt qui te ab hoc crimine eximat: mihi autem ne in forum quidem ventitare licèt: tam multi nobis occurſant

A εἴ ποτε συμβαίη τοιοῦτό τι παθεῖν. χρόνου δὲ παρελθόντος οὐ πολλοῦ, καὶ τοῦ μέλλοντος ἡμᾶς χειροτονήσειν ἐλθόντος, καὶ κρυπτομένου μου· αὐτὸς μηδὲν τούτων εἰδὼς, ἄγεται μὲν ὡς ἐφ' ἕτερα προφάσει· δέχεται δὲ τὸν ζυγὸν, ἐλπίζων ἐξ ὧν ὑπεσχημένος ἤμην αὐτῷ, ἐκεῖ ἡμᾶς πάντως ἕψεσθαι· μᾶλλον δὲ νομίζων ἡμᾶς ἀκολουθεῖν. καὶ γὰρ τινες τῶν ἐκεῖ παρόντων, ἀσχάλλοντα πρὸς τὴν σύλληψιν ὁρῶντες, ἠπάτησαν βοῶντες· ὡς ἄτοπον εἴη, τὸν μὲν θρασύτερον εἶναι B δοκοῦντα παρὰ πᾶσιν, ἐμὲ λέγοντες, μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιεικείας εἶξαι τῇ τῶν πατέρων κρίσει· ἐκεῖνον δὲ, τὸν πολὺ συνετώτερον καὶ ἐπιεικέστερον, θρασύνεσθαι καὶ κενοδοξεῖν, σκιρτῶντα καὶ ἀποπηδῶντα καὶ ἀντιλέγοντα. τούτοις εἴξας τοῖς ῥήμασιν, ἐπειδὴ ἤκουσεν, ὅτι διέφυγον· εἰσελθὼν πρός με μετὰ πολλῆς τῆς κατηφείας, καθέζεται πλησίον μου. καὶ ἐβούλετο μέν τι καὶ εἰπεῖν· ὑπὸ δὲ τῆς ἀπορίας κατεχόμενος, καὶ λόγῳ παραστῆσαι τὴν βίαν, ἣν ὑπέμεινεν, οὐκ ἔχων, ἅμα τῷ χάναι, ἐκωλύετο φθέγ- C γεσθαι· τῆς ἀθυμίας πρὶν ἢ τὰς ὀδόντας ὑπερβῆναι, διακοπτούσης τὸν λόγον. ὁρῶν τοίνυν ἐγὼ δεδακρυμένον ὄντα, καὶ πολλῆς πεπληρωμένον τῆς ταραχῆς· καὶ τὴν αἰτίαν εἰδὼς· ἐγέλων τε ὑπὸ πολλῆς τῆς ἡδονῆς· καὶ τὴν δεξιὰν κατέχων, ἐβιαζόμην φιλεῖν· καὶ τὸν θεὸν ἐδόξαζον, ὅτι μοι τὰ τῆς μηχανῆς τέλος εἶχε καλὸν, καὶ οἷον ηὐχόμην ἀεί. ὡς δὲ εἶδε περιχαρῆ τε ὄντα, καὶ φαιδρόν· καὶ πρότερον ἠπατημένος ὑφ' ἡμῶν ᾔσθετο, καὶ μᾶλλον ἐδάκνετο καὶ ἐ- D δυσχέραινεν. Καί ποτε μικρὸν ἀπ' ἐκείνου καταστὰς τοῦ θορύβου τῆς ψυχῆς· ἀλλ' εἰ καὶ τὸ ἡμέτερον φησὶ μέρος διέπτυσας, καὶ λόγον ἡμῶν ἔχεις οὐδένα λοιπόν· ὡς ἔγωγε οὐκ οἶδα ἀνθ' ὅτου· τῆς γοῦν ὑπολήψεως ἔδει σε φροντίσαι τῆς σῆς. νῦν δὲ τὰ πάντων ἀνέῳξας στόματα, καὶ δόξης σε ἐρῶντα κενῆς, τὴν λειτουργίαν ταύτην παραιτεῖσθαι λέγουσιν ἅπαντες· ὁ δὲ ἐξαιρησόμενός σε τῆς κατηγορίας ταύτης, οὐκ ἔστιν· ἐμοὶ δὲ οὐδὲ εἰς ἀγορὰν ἐμβαλεῖν ἀνεκτόν· τοσοῦτοι οἱ προσιόντες ἡμῖν, καὶ καθ'

ἑκάστην ἐγκαλοῦντες τὴν ἡμέραν. ὅτ' ἂν γὰρ ἴδωσι φανέντα πού τῆς πόλεως, λαβόντες κατὰ μόνας ὅσοι πρὸς ἡμᾶς οἰκείως ἔχουσι, τὸ πλεῖόν με τῆς κατηγορίας ὑποβάλλουσι μέρει· εἰδότα γὰρ αὐτοῦ τὴν γνώμην φασίν. οὐδὲ γὰρ ἂν σε λαθεῖν τι τῶν ἐκείνου· οὐκ ἔδει ἀποκρύψασθαι, ἀλλ' ἡμῖν ἀνακοινώσασθαι ἐχρῆν, καὶ πάντως οὐκ ἂν ἠπορήσαμεν πρὸς τὴν ἄγραν μηχανῆς. ἐγὼ δὲ, ὅτι μὲν σε οὐκ ᾔδειν ἐκ πολλοῦ ταῦτα βουλευόμενον, αἰσχυνόμενος καὶ ἐρυθριῶν πρὸς ἐκείνους εἰπεῖν, μήποτε καὶ ὑπόκρισιν τὴν ἡμετέραν εἶναι νομίσωσι φιλίαν. εἰ γὰρ καὶ ἔστιν, ὥσπερ οὖν ἔστι, καὶ οὐδὲ ἂν αὐτὸς ἀρνηθείης, ἐξ ὧν εἰς ἡμᾶς ἐπέπραξας νῦν· ἀλλὰ τοὺς ἔξωθεν καὶ μετρίαν γοῦν περὶ ἡμῶν ἔχοντας δόξαν, καλὸν τὰ ἡμέτερα κρύπτειν κακά. εἰπεῖν μὲν οὖν πρὸς αὐτοὺς τἀληθὲς, καὶ ὡς ἔχει τὰ καθ' ἡμᾶς, ὀκνῶ· ἀναγκάζομαι δὲ λοιπὸν σιωπᾶν, καὶ κύπτειν εἰς γῆν, καὶ τοὺς ἀπαντῶντας ἐκτρέπεσθαι, καὶ ἀποπηδᾶν. καὶ γὰρ τῆς προτέρας ἐκφύγω κατηγορίας, ψευδοῦς ἀνάγκη με κρίνεσθαι λοιπόν. οὐδὲ γὰρ ἐθελήσουσί μοι πιστεῦσαί ποτε, ὅτι καὶ Βασίλειον μετὰ τῶν ἄλλων ἔταξας, οἷς οὐ θέμις εἰδέναι τὰ σά. ἀλλὰ τούτων μὲν οὐ πολὺς μοι λόγος· ἐπειδή σοι τοῦτο γέγονεν ἡδύ. τὴν δὲ λοιπὴν πῶς οἴσομεν αἰσχύνην; οἱ μὲν ἀπονοίας, οἱ δὲ φιλοδοξίας σε γράφονται· ὅσοι δ' εἰσὶν ἀφειδέστεροι τῶν αἰτιωμένων, ταῦτά τε ἡμῖν ἀμφότερα ἐγκαλοῦσιν ὁμοῦ, καὶ προστιθέασι τὴν εἰς τοὺς τετιμηκότας ὕβριν, δίκαια πεπονθέναι λέγοντες αὐτοὺς, καὶ εἰ μείζονα τούτων ἀτιμασθέντες ἔτυχον παρ' ἡμῶν· ἐπὶ τοσούτους καὶ τηλικούτους ἀφέντες ἄνδρας, μειράκια χθὲς καὶ πρώην, ἔτι ταῖς τοῦ βίου μερίμναις ἐγκαλινδούμενα (ἵνα χρόνον βραχὺ τὰς ὀφρῦς συναγάγωσι, καὶ φαιὰ περιβάλλωνται, καὶ κατήφειαν ὑποκρίνωνται) ἐξαίφνης εἰς τοσαύτην ἤγαγον τιμὴν, ὅσην οὐδ' ὄναρ λήψεσθαι προσεδόκησαν· καὶ οἱ μὲν ἐκ πρώτης ἡλικίας εἰς ἔσχατον γῆρας τὴν ἑαυτῶν ἐκτείναντες ἄσκησιν, ἐν τοῖς

A nullo non die facinus iſtud vitio vertentes. Nam quoties illi quacunque vis vrbis parte me conſpexere, ſemotis arbitris abductum (de iis loquor qui amicitia ac neceſſitudine aliqua nobiſcũ cõiuncti ſunt) bonæ criminis huius partis reum faciunt. Illius enim, inquiunt, animus tibi exploratus quum eſſet (quid autem rerum ad illum pertinẽtium latere te poterat?) oportuit te rem minimè diſſimulare, ſed nobiſcum communicare: id quod ſi feciſſes, nũquam profectò nobis defuiſſet ars, qua illum in retia conieciſſemus. Me verò hic fateri pudet, neſciuiſſe id à te conſilij mul- B to iam antè tempore initum: ídque ne amicitiam noſtram fictam illi ac ſimulatam hactenus fuiſſe ducant. Nam ſi ea ſimulata eſt, vt omnino eſt, quòd ne tu quidem inficiari poſſis, vel ex commiſſis aduerſum nos tuis: tamẽ externos homines, eos præſertim qui vel mediocrẽ de nobis opinionem concepere, pulchrum eſſe reor, vitia, ſi qua in nobis ſunt, celare. Itaque rem, vt ſe habet, verè apud illos ediſſerere dũ vereor, cogor prorſus, quòd vnum ſupereſt, caput in terram ſilentio mihi indicto demittere, amicorúmque occurſum auerſari ac declinare. Etenim vt priùs illud cri- C men, cuius nos illi damnant, effugiam: reſtat tamen neceſſario, vt me mendacij cõuincant. Neque enim perſuaſum illis vnquam eſſe queat, quòd & Baſilium quoq. eorum loco ac numero habueris, quibus arcanorum conſiliorúmque tuorum cõſcientia interdicta eſſet. Cæterùm poſteaquam id tibi cordi fuiſſe video, de eo non admodum laboro. Reliquum verò dedecus qui ferre poſſimus? Certè alij te faſtidij ac contumaciæ, alij inanis gloriæ accuſant: qui autem rem damnare ſeuerius rigidiúſque volũt, ij nos duplicis huius criminis reos agunt: reddentes contumeliæ D crimen, qua contumelia à nobis affectos fuiſſe eos dicunt, qui nos honore illo dignati ſunt: quos etiam cenſent, non ea ſolum iniuria, quam à nobis accepere, ſed longè etiam grauiore digniſſimos: propterea quod egregiis atque excellentibus viris (quos multos haberent) à ſe relictis contemptiſque, duos quoſdam adoleſcẽtiæ annos heri aut nudiuſtertius egreſſos, vitæ huius curis etiamnum inuolutos, vt perexiguum tempus ſupercilia ipſi ſua cõtraherent, pullos habitus induerent, vultúſque triſtitiam adfingerent, derepentè ad tanti honoris culmen perduxerint, quantum ne in ſomnis quidem aſſequi ſperauiſſent. Atque ij quidem, inquiunt, qui à prima ætate ad extremam vſq. ſenectutẽ acrib. atque aſſiduis meditationibus vigiliiſq. ſeſe exercuerunt: ecce tibi, ſi diuis placet, inter

ſubditos ſunt, imperant autem illis ipſorum filij, atque adeò hi qui ne leges quidẽ ac præcepta audiere, quibus huiuſmodi magiſtratus regendus moderãdúſque ſit. Hæc ipſa & his longè etiam plura qui nobis aſſiduè obiiciant paſſim exoriuntur: quum ego interim defenſionem planè nõ habeam, qua me aduerſus illos tuear. Itaque partes hic tuas imploro: neque enim puto leuiter te ac temerè cum genus hoc fugæ, quæſiuiſſe: tum verò in tam acrem virorum tam præſtantium offenſionem incurrere voluiſſe: ſed te potius conſilio quodã atque animi cogitatione ad id deſcendiſſe: quo fit, vt coniectem paratam tibi rationem, qua tu factum iſtud tuum rectè tueri ac defendere valeas. Effare, obſecro, ſi qua tibi iuſta excuſatio adeſt: quã afferre poſſimus aduerſus eos, à quibus in crimen vocaris. Neque enim poſtulo, vt cauſam hic dicas cur factum ſit vt me ſic offenderes, deciperes, proderes, nulla etiam ratione habita fructus eius, quem tibi perpetuus amicitiæ noſtræ vſus antea peperiſſet: quum nos animum noſtrum geſtantes, vt ſic dicã, tibi tãquam in manum tradiderimus: tu contra tantũ aduerſus nos aſtũ adhibueris, quãtum maximum potueris, ac quantum vtique adhibuiſſes, ſi tibi fuiſſet ab aduerſariis tuis cauẽdum. Atqui oportuit, ſi quidem conſilium iſtud vtile ac commodum noueras, te lucrum eiuſmodi minimè deuitare: ſin detrimentoſum, & me quoque (quem tute ſemper omnibus in amicitia prętuliſti) à detrimento iſto per te ſartum tectũ eſſe: quum tu tamen operam omnem nauaueris, vt in aduerſariorum laqueos inciderẽ, neque dolum ac ſimulationẽ aduerſus eũ adhibere opus fuit, cuius dicta factáque omnia ſyncera, ſimplicia, ac dolo vbique carẽtia nunquã non expertus eſſes. Enimuerò, quòd iam à me dictum eſt, nihil horum hic tecũ expoſtulo, neque exprobro ſolitudinem, in quam tute nos conieciſti, congreſſibus colloquiiſque iis per te dirẽptis, ex quibus nõ vulgarem identidem tũ voluptatẽ tum vtilitatem cepimus. Hæc enim omnia miſſa faciens facilè atq. humaniter fero, non quò tu humaniter in nos deliqueris, ſed quia hanc mihi ipſe legem præſcripſerim, ex quo amicitia mihi tua coli cœpta eſt, vt ſi quid poſtea in me delinqueres, nũquã te ego ad cauſæ dicẽdæ neceſſitatẽ adigerẽ. Nã quod ſim ego non mediocri abs te dãno affectus, tute etiã noſti: ſi modo memor eſſe velis ſer-

A ὑπὸ ἀρχομένοις εἰσίν· ἄρχουσι δὲ αὐτῶν οἱ παῖ-
δες αὐτῶν, καὶ μηδὲ τοὺς νόμους ἀκηκοότες,
καθ' οὓς ταύτην δεῖ διοικεῖν τὴν ἀρχήν.
Ταῦτα καὶ πλείονα τούτων λέγοντες συνε-
χῶς ἡμῖν ἐπιφύονται. ἐγὼ δὲ ὅ, τι μὲν ἀ-
πολογήσομαι πρὸς ταῦτα, οὐκ ἔχω. δέο-
μαι δέ σου φράσαι μοι· οὐδὲ γὰρ ἁπλῶς
οὐδ' εἰκῆ ταύτην οἶμαί σε φυγεῖν τὴν φυ-
γήν, καὶ πρὸς ἄνδρας οὕτω μεγάλους το-
σαύτην ἀναδέξασθαι τὴν ἔχθραν· ἀλ-
λὰ μετά τινος λογισμοῦ καὶ σκέψεως ἐπὶ
B τοῦτο ἐλθεῖν, ὅθεν καὶ λόγον ἔχειν μέν τινά σε
πρὸς ἀπολογίαν στοχάζομαι. εἰπὲ οὖν εἴ τι-
να πρόφασιν δικαίαν πρὸς τοὺς ἐγκαλοῦν-
τας δυνησόμεθα λέγειν. ὧν γὰρ αὐτὸς ἠδίκη-
μαι, παρὰ σοῦ οὐδένα ἀπαιτῶ λόγον, οὐχ ὧν
ἠπάτησας, οὐχ ὧν προὔδωκας, οὐχ ὧν ἀ-
πήλαυσας παρ' ἡμῶν ἅπαντα τὸν ἔμπροσ-
θεν χρόνον. ἡμεῖς μὲν γὰρ καὶ τὴν ψυχὴν
τὴν ἡμετέραν (ὡς εἰπεῖν) φέροντες, ἐνεθή-
καμέν σου ταῖς χερσί· σὺ δὲ τοσαύτῃ πρὸς
ἡμᾶς ἐχρήσω τῇ πανουργίᾳ, ὅσῃ περ ἂν εἰ
πολεμίους σοι τινὰς φυλάξασθαι προὔκει-
C το. καί τοί γε ἐχρῆν, εἰ μὲν ὠφέλιμον ταύ-
την ᾔδεις οὖσαν τὴν γνώμην, μηδὲ αὐτὸν
τὸ κέρδος φυγεῖν· εἰ δὲ ἐπιβλαβῆ, καὶ ἡ-
μᾶς, οὓς ἁπάντων ἀεὶ προτιμᾶν ἔλεγες,
ἀπαλλάξαι τῆς ζημίας. σὺ δὲ καὶ ὅπως ἐμ-
πεσούμεθα, ἅπαντα ἔπραξας· καὶ δόλου
σοι καὶ ὑποκρίσεως ἔδει οὐδέν, πρὸς τὸν
ἀδόλως καὶ ἁπλῶς ἅπαντα καὶ λέγειν καὶ
πράττειν εἰωθότα πρὸς σέ. ἀλλ' ὅμως, ὅπερ
ἔφην, οὐδὲν τούτων ἐγκαλῶ νῦν, οὐδὲ ὀνει-
δίζω τὴν ἐρημίαν, εἰς ἣν κατέστησας ἡμᾶς,
D τὰς συνόδους διακόψας ἐκείνας, ἐξ ὧν καὶ
ἡδονὴν καὶ ὠφέλειαν οὐ τὴν τυχοῦσαν ἐκαρ-
πωσάμεθα πολλάκις. ἀλλὰ πάντα ταῦτα
ἀφίημι, καὶ φέρω σιγῇ καὶ πρᾴως. οὐκ ἐ-
πειδὴ πρᾴως εἰς ἡμᾶς ἐπλημμέλησας·
ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτον ἔθηκα ἐμαυτῷ τὸν νό-
μον, ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ἧς τὴν φιλίαν
ἔστερξα τὴν σήν, ὑπὲρ ὧν ἂν θέλῃς ἡμᾶς
λυπεῖν, μηδέ ποτέ σε εἰς ἀπολογίας ἀνάγ-
κην καθιστᾶν. ἐπεί, ὅτι γε οὐ μικρὰν τὴν
ζημίαν ἡμῖν ἐπήγαγες, οἶσθα καὶ αὐτὸς
εἴγε μέμνησαι τῶν ῥημάτων, καὶ τῶν πα-

Digitized by Google

ἀπὸ τῶν ἔξωθεν περὶ ἡμῶν, καὶ τῶν ὑφ' ἡμῶν λεγομένων ἀεί. Ταῦτα δὲ ἦν, ὅτι πολὺ κέρδος ἡμῖν ὁμοψύχοις εἶναί τε καὶ φράττεσθαι τῇ πρὸς ἀλλήλους φιλίᾳ. καὶ οἱ μὲν ἄλλοι πάντες ἔλεγον, καὶ ἑτέροις πολλοῖς οὐ μικρὰν ὠφέλειαν τὴν ἡμετέραν οἴσειν ὁμόνοιαν. ἐγὼ δὲ ὠφέλειαν μὲν οὐδέποτε ἐνενόησα, τότε εἰς ἐμὲ ἥξειν, παρέξειν ποτέ· ἔλεγον δὲ, ὅτι τοῦτο γοῦν ἀπ' αὐτῆς κερδήσομεν κέρδος οὐ μικρὸν, τὸ δυσχείρωτοι γενέσθαι τοῖς καταγωνίσασθαι βουλομένοις ἡμᾶς. καὶ ταῦτά σε ὑπομιμνήσκων οὐκ ἐπαυσάμην ποτέ. χαλεπὸς ὁ καιρός· οἱ ἐπιβουλεύοντες πολλοί· ὁ τῆς ἀγάπης γνήσιον ἀπόλωλεν· ἀντεισῆκται δὲ ὁ τῆς βασκανίας ὄλεθρος· ἐν μέσῳ παγίδων διαβαίνομεν, καὶ ἐπὶ ἐπάλξεων πόλεων περιπατοῦμεν· οἱ μὲν ἕτοιμοι τοῖς ἡμετέροις ἐφήδεσθαι κακοῖς, εἴποτέ τι συμβαίη· πολλοὶ δὲ πολλαχόθεν ἐφεστήκασιν· ὁ δὲ συναλγήσων, οὐδεὶς, ἢ καὶ εὐαρίθμητοι λίαν. ὅρα μὴ διαστάντες ποτὲ, πολὺν τὸν γέλωτα ὀφλήσωμεν, καὶ τοῦ γέλωτος μείζονα τὴν ζημίαν. ἀδελφὸς ὑπὸ ἀδελφοῦ βοηθούμενος ὡς πόλις ὀχυρὰ, καὶ ὡς μεμοχλευμένη βασιλεία. μὴ δὴ διαλύσῃς ταύτην τὴν γνησιότητα, μηδὲ διαρρήξῃς τὸν μοχλόν. Ταῦτα, καὶ τὰ τούτων πλείονα, ἔλεγον συνεχῶς· οὐδὲν μὲν ποτε ὑποτοπεύων τοιοῦτον, ἀλλὰ καὶ πάνυ σε τὰ πρὸς ἡμᾶς ὑγιαίνειν νομίζων, ἐκ περιουσίας δὲ καὶ ὑγιαίνοντα θεραπεύειν βουλόμενος. ἐλάνθανον δὲ, ὡς ἔοικε, νοσοῦντι τὰ φάρμακα ἐπιτιθείς· καὶ οὐδὲ οὕτως ὁ δείλαιος ὤνησα, οὐδὲ γέγονεν ἐμοί τι πλέον ἐκ ταύτης τῆς ἄγαν προμηθείας. πάντα γὰρ ἐκεῖνα ῥίψας ἀθρόως, καὶ μηδὲ εἰς νοῦν βαλόμενος, ὥσπερ ἀνερμάτιστον πλοῖον εἰς πέλαγος ἡμᾶς ἄπειρον ἀφῆκας, οὐδὲν τῶν ἀγρίων ἐκείνων ἐννοήσας κυμάτων, ἅπερ ἡμᾶς ὑπομένειν ἀνάγκη. εἰ γάρ ποτε συμβαίη συκοφαντίαν, ἢ χλευασίαν, ἢ καὶ ἄλλην τινὰ ὕβριν, καὶ ἐπήρειαν ἐπενεχθῆναι ποθὲν ἡμῖν· πολλά-

monum eorum, quos tum alij, tum nos de nobis ipſis perpetuò vſurpauimus: qui ſermones haud aliud ſonabant, quam ex animorum noſtrorum conſpiratione magnum nobis fructum olim ſperandum. Proinde muniendos firmandóſque nos cenſebas mutua inter nos charitate atque amicitia: quin & cæterorum omnium ſermo in hoc conſentiebat, vt concordiam amicitiámque noſtram etiam aliis permultis imprimis vtilem ac neceſſariam fore dicerent. Ego verò, quòd ad me quidem ſpectaret, nunquam mihi perſuaſi ad alios vtilitatē iſtam manaturam: certè id lucri non exigui nobis inde neceſſarium dicebam, quòd magno cum negocio capiendi expugnandique eſſemus ab iis, qui nos oppugnaſſent: ac te quidē antea ſemper hiſce à me verbis commonefactū memini. Temporis difficultas magna, inſidiatores permulti, vera ac germana charitas extincta: in cuius locum inuidiæ labes inuaſit: per laqueos medios ingredimur, inambulamus per murorum pinnas, neque deſunt qui, ſi quid calamitatis fortè acciderit, malis noſtris inſultaturi ſint (multi autem multis ex locis imminentes circūſtant) qui verò mali doloriſque participes futuri ſint, nulli prorſus, aut ſi qui hi eſſe poſſunt, pauci admodum ſunt. Vide ne fortè diſiuncti diſſociatique riſum aliis luculentum præbeamus: néve quòd riſu deterius futurum fuerit, magnum nobis malum atque incommodum accerſamus. Frater à fratre protectus adiutúſque, quid aliud eſt quàm munita quædā vrbs? quàm regnum quoddam tanquam vectibus repagulíſque vndique conſtabilitum? Ne obſecro, ne iſtam diſſoluas neceſſitudinē, neu amicitiæ noſtræ vectem cardinémque reuellas. Hæc ipſa vnà cum aliis pluribus nunquam non inculcabam, nihil omnino tale accidere poſſe quod accidit, ſuſpicatus: quin potius arbitratus te ſano admodum erga nos animo eſſe, amoris abundātia quadam medelam afferebam, minimè animaduertens ægrotanti medicinam me adhibere. Ac ne ſic quidem miſer opem tuli, neque mihi lucri quicquam acceſſit ex tanta illa cautione ac prouidentia. Quandoquidem omnia illa ſimul excutiens, ac ne in animi quidem cogitationē influere permittens, me continuo tanquā nauem nec ſaburratam, nec armamentis inſtructam, in immenſum pelagus præcipitem egiſti: nihil expendens fluctuum illorum, quos ſuſtinere cogimur, ſæuitiam atque aſperitatem. Nam ſi quando nos vel calumniam, vel cachinnum, vel aliam id genus iniuriam moleſtiámve pati oportuerit

Prou. 18. 19.

(perſæpe autem multa eiuſcemodi neceſſario erumpunt) ad quem, obſecro, confugiendum nobis erit? quicum quæſo, animi noſtri dolores atque anguſtias communicabimus? quis neceſſitate aliqua preſſis nobis auxilio eſſe volet? quis moleſtiæ autores retundet? quis animi huius mœſtitiam ſedaturus eſt? quis nobis ſolatium ac iucunditatem allaturus? quis animum noſtrum præparaturus ad aliorum ineptias fortiter perferendas? Certè neminem futurum puto, poſteaquàm te ipſe à graui iſto ac periculoſo bello eò ſubtraxiſti, vnde ne clamorem quidem exaudire poſſis. Ecquid igitur animaduertis quam atrox, quámque nefarium ſcelus feceris? Ecquid, poſt inflictam ſaltem à te plagam, ſentis quam pernicioſum ac letale nobis vulnus intuleris? Cæterum de his ſatis ſuperque: neque enim quæ facta ſunt, fieri ea infecta poſſint: neque rei quæ deplorata ſit, remedium afferre vllum queas. Tantum edoce, quam nos tandem orationem apud alios vſurpare, quóve defenſionis genere illorum criminationes retundere poſſimus. Bono, inquam, animo

CHRYS. CAP. V. *Chryſoſtomi defenſio.* eſto: neque enim harum modò rerum nomine paratus ſum ad rationum reddendarum calculos deſcendere: ſed à quarum etiam culpa immunem me eſſe voluiſti, earum tibi hic rationem defenſionémque expedire pro viribus enitar. Quibus ab ipſis, ſi placet, apologiæ noſtræ exordium ſumatur: quippe abſurdo planè, nec ſatis candido ac liberali animo fuerim, ſi ſolicitus quamnam alij de me opinionem habeant, ſtudiúmque omne adhibens, vt criminandi accuſandique mei finem tandem illi faciant: hominem mihi amiciſſimum, quique ſic me ipſe vereatur, colat, obſeruet, vt ne de iis quidem, quas à nobis accepiſſe ſe dicit, iniuriis, mecum expoſtulare velit: denique talem, vt ſuam ipſius cauſam dignitatémque poſtponens, ac pro nihilo ducens, noſtræ in primis curam habeat: non poſſim hic flectere, illique perſuadere, nulla à me iniuria læſum fuiſſe: quin potius committam, vt maiorem noſtram erga illum ſomnolentiam ac negligentiam, quàm illius erga me ſtuſtium ac ſedulitatem extitiſſe appareat. Itaque quid tandem illud eſt in quo te ipſi læſimus? ſiquidem hinc conſtituimus apologiæ pelagus ingredi. Læſine, quòd circunuenerim atque impoſuerim? quòd animi mei ſententiam occultandam tibi duxerim? quod tamen factum à nobis eſt partim tuo quem circumuenimus commodo, partim eorum vtilitate quibus te im-

Aſtutia vti. poſtura noſtra prodidimus. Nam ſi in vniuerſum fraudis genus omne, malum vitupe-

A κις δὲ τὰ τοιαῦτα συμβαίνειν ἀνάγκη· πρὸς τίνα καταφευξόμεθα; τίνι κοινωσόμεθα τὰς ἡμετέρας ἀθυμίας; τίς ἡμῖν ἀμύνασθαι θελήσει; καὶ τοὺς μὲν λυποῦντας ἀνακόψει, καὶ μηκέτι ποιήσει λυπεῖν· ἡμᾶς δὲ παραμυθήσεται, καὶ παρασκευάσει τὰς ἑτέρων φέρειν ἀπαιδευσίας; οὐκ ἔστιν οὐδείς, τῶν πόῤῥωθεν ἑστηκότος τοῦ δεινοῦ τούτου πολέμου, καὶ μηδὲ κραυγὴν ἀφεῖναι δυναμένου. ἆρα οἶδας ὅσον εἴργασαι κακόν; ἆρα νῦν γοῦν, μετὰ τὸ πλῆξαι, ἐπιγι-

B νώσκεις, ὡς καιρίαν ἡμῖν ἔδωκας τὴν πληγήν; ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἀφείσθω· οὐδὲ γὰρ ἔστι τὰ γενόμενα ἀναλῦσαι λοιπόν, οὐδὲ πόρον τοῖς ἀπόροις εὑρεῖν. τί πρὸς τοὺς ἔξωθεν ἐροῦμεν; τί πρὸς τὰς αἰτίας ἀπολογησόμεθα τὰς ἐκείνων; Θάρσει, ἔφην ΧΡΥΣ. ἐγώ· οὐ γὰρ ὑπὲρ τούτων εἰμὶ μόνον ἕτοιμος εὐθύνας ὑπέχειν· ἀλλὰ καὶ ὧν ἀνευθύνους ἡμᾶς ἀφῆκας, καὶ τούτων πειράσομαί σοι λόγον δοῦναι, ὡς ἂν οἷός τε ὦ. καί, εἰ βούλει γε, ἀπ' αὐτῶν πρώτων τῆς ἀπολογίας τὸν λόγον ποιήσομαι τὴν ἀρ-

C χήν. καὶ γὰρ ἂν εἴην ἄτοπος, καὶ λίαν ἀγνώμων, εἰ τῆς μὲν παρὰ τῶν ἔξωθεν δόξης φροντίζων, καὶ ὅπως παύσωνται ἡμῖν οἱ ἐγκαλοῦντες, πάντα ποιῶν· τὸν ἁπάντων μοι φίλτατον, καὶ τοσαύτῃ πρὸς ἡμᾶς αἰδοῖ κεχρημένον, ὡς μηδὲ ὑπὲρ ὧν ἠδικῆσθαί φησιν, ἐγκαλέσαι θελῆσαι, ἀλλὰ παρ' οὐδὲν τὰ αὐτοῦ θέμενον, ἐπὶ τῶν ἡμετέρων φροντίζειν· μὴ δυναίμην ὡς οὐκ ἀδικῶ πεῖσαι, ἀλλὰ μείζονι περὶ αὐτὸν φανοίμην κεχρημένος ῥᾳθυμίᾳ, ἧς αὐτὸς

D περὶ ἡμᾶς ἐπεδείξατο σπουδῆς. τί ποτε οὖν σε ἠδικήκαμεν; ἐπειδὴ καὶ ἐντεῦθεν ἐγνώκαμεν εἰς τὸ τῆς ἀπολογίας ἀφεῖναι πέλαγος. ἆρα ὅτι σε παρεκρουσάμεθα, καὶ τὴν ἡμετέραν ἐκρύψαμεν γνώμην; ἀλλ' ἐπὶ κέρδει καὶ τοῦ ἀπατηθέντος σοῦ, καὶ οἷς ἀπατήσαντές σε παραδεδώκαμεν. εἰ μὲν γὰρ δι' ὅλου τὸ τῆς κλοπῆς κακόν, καὶ

Digitized by Google

οὐκ ἔστιν εἰς δέον αὐτῷ χρήσασθαί ποτε· δοῦναι ἕτοιμοι δίκην ἡμεῖς, ἣν ἂν αὐτὸς ἐθέλῃς. μᾶλλον δὲ σὺ μὲν οὐδέποτε παρ' ἡμῶν ἀνέξῃ δίκην λαβεῖν, ἡμεῖς δὲ ἑαυτῶν καταγνωσόμεθα ταῦτα, ἃ τῶν ἀδικημάτων οἱ δικάζοντες, ὅταν αὐτοὺς ἕλωσιν οἱ κατήγοροι. εἰ δὲ οὐκ ἀεὶ τὸ πρᾶγμα ἐπιβλαβές, ἀλλὰ παρὰ τὴν τῶν χρωμένων προαίρεσιν γίνεται φαῦλον ἢ καλόν· ἀφεὶς ἐγκαλεῖν ὅτι ἠπατήθης, δεῖξον ὅτι κακῷ τοῦτο τεχνασάμενοι· ὡς ἕως ἂν τοῦτο ἀπῇ, μὴ ὅτι μέμψεις καὶ αἰτίας ἐπάγειν, ἀλλὰ καὶ ἀποδέχεσθαι τὸν ἀπατήσαντα δίκαιον ἂν εἴη, τούς γε εὐγνωμόνως διασκέπτεσθαι βουλομένους. τοσοῦτον γὰρ ἔχει κέρδος εὔκαιρος ἀπάτη, καὶ μετὰ τῆς ὀρθῆς γινομένη διανοίας· ὡς πολλοὺς, ὅτι μὴ παρεκρούσαντο, καὶ δίκην δοῦναι πολλάκις. καὶ εἰ βούλει γε τῶν στρατηγῶν τοὺς ἐξ αἰῶνος εὐδοκιμήσαντας ἐξετάσαι· τὰ πλείονα αὐτῶν τρόπαια, τῆς ἀπάτης εὑρήσεις ὄντα κατορθώματα· καὶ μᾶλλον τούτους ἐπαινουμένους, ἢ τοὺς ἐκ τοῦ φανεροῦ κρατοῦντας. οἱ μὲν γὰρ μετὰ πλείονος τῆς δαπάνης, καὶ τῆς τῶν χρημάτων, καὶ τῆς τῶν σωμάτων, κατορθοῦσι τοὺς πολέμους· ὡς μηδὲν αὐτοῖς πλέον ἀπὸ τῆς νίκης γίνεσθαι, ἀλλὰ παρ' οὐδὲν ἧττον τῶν ἡττημένων τοὺς κρατήσαντας δυστυχεῖν, καὶ τῶν στρατευμάτων ἀπολωλότων, καὶ τῶν ταμιείων κεκενωμένων. πρὸς δὲ τούτοις, οὐδὲ τῆς ἐπὶ τῇ νίκῃ δόξης αὐτοὺς ἀφιᾶσιν ἀπολαῦσαι πάσης. μέρος γὰρ αὐτῆς οὐ μικρὸν συμβαίνει, καὶ τοὺς πεπτωκότας καρποῦσθαι, διὰ τὸ ταῖς ψυχαῖς νικήσαντας τοῖς σώμασιν ἡττηθῆναι μόνοις. ὡς, εἴ γε ἐξῆν βουλομένους μὴ πίπτειν, μηδὲ ἐπελθὼν ὁ θάνατος αὐτοὺς ἔπαυσεν, οὐκ ἂν ἔστησαν τῆς προθυμίας ποτέ. ὁ δὲ ἀπάτῃ κρατῆσαι δυνηθεὶς, οὐ συμφορᾷ μόνον, ἀλλὰ καὶ γέλωτι περιέβαλε τοὺς πολεμίους. οὐ γὰρ ὥσπερ ἐκεῖ τοὺς ἐπαίνους ἐξ ἴσης ἀμφότεροι φέρονται τοὺς ἐπὶ τῇ ῥώμῃ, οὕτω καὶ ἐνταῦθα τοὺς ἐπὶ φρονήσει· ἀλλ' ὅλον τῶν νικώντων ἐστὶ τὸ βραβεῖον.

A randúmque eſt, neque eam cuiquam licet in hominum vſum vtilitatémq. vnquam vertere: equidem paratus ſum pœnas dare quaſcunque præſcripſeris: ſeu vt verius dicam, quandoquidem tu, ni fallor, nunquam à nobis ſuſtineas pœnas exigere, vltrò ipſi nobiſmet eam pœnam irrogabimus, qua iudices mulctare eos ſolent, qui iniuriæ illatæ rei ſunt, quoties ab actoribus ſuis rei peracti fuerint: ſin verò fraus ipſa non ſemper incommoda, ſed pro eorum qui eam adhibent animo atque conſilio bonæ malæve rei nomen ſortitur, miſſam faciens criminationem iſtam, qua

B te à me circumuentum quereris, edoce, niſi graue eſt. in malum damnúmq. tuum fraudem huiuſmodi fuiſſe à nobis excogitatam: quandoquidem donec animus malus abfuerit, conſentaneum eſt, vt qui ſeſe iuſtos æquóſque in cauſa eiuſmodi oſtendere velint, deceptorem hunc, quem dico, non modo non accuſent culpéntve, ſed etiam laudent atque approbent. Tam lucroſa enim támque fructuoſa eſſe ſolet opportuna ac recto animi iudicio facta fraus, vt permulti etiam pœnas ſæpenumero luerint hoc ipſo quod rem fraude non egiſſent. Ac ſi exquirere velimus,

C quinam copiarum Imperatores iam inde ab orbe condito claruere: illorum trophæa bona ex parte comperiemus impoſturæ ac fraudis facinora fuiſſe, eoſdémque fatebimur maiore quidem laude dignos, quàm qui aperto Marte victoriam de hoſtibus reportant. Hi enim magno cum ſumptu tum pecuniarum tum corporum ſic bella conficiunt, vt ab ipſa etiam victoria nihil illis amplius accedat: quin potius victores quum ſint, nihilo tamen ſecius pari cum iis qui victi ſunt, calamitate premuntur, tum copiis abſumptis, tum ærario exhauſto. Adhæc qui vi-

D cti ſunt, ne ipſos quidem victores patiuntur ſolida victoriæ gloria perfrui: cuius bona pars ad eos redit qui cecidere: vtpote qui animis victores, corporibus ſolùm inferiores fuerint: quibus item ſi per ſua vota in bello non cadere licuiſſet, neque illis mortis interuentus dimicationis finem attuliſſet, nimirum alacritatis magnanimitatiſq. ſuæ oſtendendæ modum feciſſent nullum. At qui fraude aliqua victoriam ſibi parat, is præterquam quòd calamitatem atque perniciem hoſtibus affert, id etiam præſtat, vt cæteris illi de ſe riſum præbeant. Neque verò vt illic fortitudinis, ſic & hic prudentiæ laudem gloriámque ex æquo vtrinque reportant: verùm integra victoriæ totius laus ad victores ſolos pertinet. Et quod iis,

quæ dixi, inferius nequaquam eſſe reor: qui aſtu vincunt, ciuitati ſuæ ſeruant ſynceram, illibatam, atq. integram ex victoria parta voluptatem: neque enim cōmune quicquam habet animi prudentia cum pecuniarum corporúmque multitudine atque copia: quibus quidem vſuuenit, vt quo magis in bello vtare, eò magis inſumantur, magiſque ſuos deficiãt poſſeſſores: quum contrà natura ſic comparatum ſit, vt animi prudẽtia, quo magis exerceas, eo magis adoleſcat. Neque verò foris tantum ad militiam, ſed etiam domi ad pacẽ non publicis modò ciuitatis, ſed & priuatis vniuſcuiuſque negociis pertractandis, & marito aduerſus vxorem, & vxori aduerſus maritum, & patri in filium, & amico in amicum, addam etiam & liberis in patrem, aſtus huius vſum communem

1.Reg.19. neceſſariúmque comperies. Neque enim filia Saül maritum ſuum alia ratione de Saül manibus eximere, quàm circumuento ac decepto patre, potuiſſet. Cuius item frater eundem illum ab ea ſemel ſeruatum de vita periclitantem ſeruare dum vellet, iiſdem telis quibus & vxor ſeſe ar-

BASIL. 1.Reg 20. mauit. Atque hic Baſilius: Sed nihil horum, inquit ad me: neque enim hoſtis ego atque aduerſarius, neque ex eorum numero, qui nocere iniuriámque afferre parant: quin ipſe contrà, animi tui ſententiæ omnia mea quum commiſiſſem, de ea via nunquam deflexi, qua me ipſe ſubſequi

CHRYS. iuſſiſſes. Ego verò, ô admirande idémque optime Baſili, nõ ob aliud, inquam, quam ob hoc ipſum anteuertens nuper docui, non in bello tantum contra hoſtes, ſed etiam in pace aduerſus amiciſſimos quoſque, aſtus huius vſum conuenire. Nam quòd id conducat non circumuenientibus ſolum, ſed etiam circumuentis: ad vnum aliquem ex medicis profectus, ſciſcitare, quemnam illi in modum laborantes, morbo liberare ſoleant: certè ex iis audies meram nudámque artem ipſis non ſatis eſſe: ſed & aliquoties ipſos impoſtura vti, cuius auxilio cum arte medica coniunctò ægrotantes ſanitati priſtinæ reſtituant. Etenim dum hinc ægrotantium moroſitas, hinc morbi difficultas, medicorum auerſatur conſilium: tum coguntur illi fraudis atque impoſturæ perſonam induere, vt quòd in ſcena fieri ſolet, in qua fictis omnibus & adumbratis loci plurimum eſt, rerum factorúmque veritatem occultare poſſint.

A καὶ τὸ τούτων οὐκ ἔλαττον τὴν ἀπὸ τῆς νίκης ἡδονὴν ἀκέραιον τῇ πόλει φυλάττουσιν. οὐ γάρ ἐστιν ὥσπερ ὁ τῶν χρημάτων πλοῦτος, καὶ τὸ τῶν σωμάτων πλῆθος, ἡ τῆς ψυχῆς φρόνησις. ἀλλ᾽ ἐκεῖνα μὲν, ὅταν τις αὐτοῖς ἐν τοῖς πολέμοις χρῆται συνεχῶς, δαπανᾶσθαι συμβαίνει, καὶ ἀπολείπειν τοὺς ἔχοντας· αὕτη δὲ, ὅσῳ περ ἂν τις αὐτὴν ἀνακινῇ, τοσούτῳ μᾶλλον αὔξεσθαι πέφυκεν. οὐκ ἐν τοῖς πολέμοις δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν εἰρήνῃ πολλὴν καὶ ἀναγκαίαν εὕροι τις ἂν τῆς ἀπάτης τὴν

B χρείαν· καὶ οὐ πρὸς τὰ τῆς πόλεως πράγματα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν οἰκίᾳ, καὶ πρὸς γυναῖκα ἀνδρὶ, καὶ πρὸς ἄνδρα γυναικὶ, καὶ πατρὶ πρὸς υἱὸν, καὶ πρὸς φίλον φίλῳ, ἤδη δὲ καὶ πρὸς πατέρα παισί. καὶ γὰρ τῶν τοῦ Σαοὺλ χειρῶν ἡ τοῦ Σαοὺλ θυγάτηρ οὐκ ἴσχυσεν ἂν ἑτέρως ἐξελέσθαι τὸν ἄνδρα τὸν αὐτῆς, ἀλλ᾽ ἢ μετὰ τοῦ παραλογίσασθαι τὸν πατέρα. ὁ ταύτης δὲ ἀδελφὸς, τὸν ὑπ᾽ ἐκείνης διασωθέντα σῶσαι βουλόμενος κινδυνεύοντα, πάλιν τοῖς αὐτοῖς ὅπλοις ἐχρῆτο, οἷς περ καὶ ἡ γυνή. Καὶ ὁ Βασίλειος, ἀλλ᾽ οὐδὲν τούτων, BAΣ.

C πρὸς ἐμέ φησιν· οὐδὲ γὰρ ἐχθρὸς ἐγὼ καὶ πολέμιος, οὔτε τῶν ἀδικεῖν ἐπιχειρούντων· ἀλλ᾽ ἅπαν τοὐναντίον, τῇ σῇ γνώμῃ τὰ ἐμαυτοῦ πάντα ἐπιτρέψας ἀεὶ, ταύτῃ εἱπόμην, ᾗπερ ἐκέλευσας. Ἀλλ᾽, ὦ θαυμάσιε XPYΣ.

καὶ ἀγαθώτατε, διὰ τοῦτο γὰρ καὶ αὐτὸς φθάσας εἶπον, ὅτι οὐκ ἐν πολέμῳ μόνον, οὐδ᾽ ἐπὶ τοὺς ἐχθροὺς, ἀλλὰ καὶ ἐν εἰρήνῃ, καὶ ἐπὶ τοὺς φιλτάτους χρῆσθαι ταύτῃ καλόν. ὅτι γὰρ οὐ τοῖς ἀπατῶσι μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀπατωμένοις τοῦτο χρήσιμον· προσελθὼν ἑνὶ τῶν

D ἰατρῶν ἐρώτησον, πῶς ἀπαλλάττουσι τῆς νόσου τοὺς κάμνοντας, καὶ ἀκούσῃ παρ᾽ αὐτῶν, ὅτι οὐκ ἀρκοῦνται τῇ τέχνῃ μόνῃ, ἀλλ᾽ ἔστιν ὅπου καὶ τὴν ἀπάτην παραλαβόντες, καὶ τὴν παρ᾽ αὐτῆς βοήθειαν καταμίξαντες, οὕτως ἐπὶ τὴν ὑγείαν τοὺς ἀσθενοῦντας ἐπανήγαγον. ὅταν μὲν γὰρ τὸ δυσάρεστον τῶν ἀρρωστούντων, καὶ τῆς νόσου δὲ αὐτῆς τὸ δυστράπελον μὴ προσίηται τὰς τῶν ἰατρῶν συμβουλάς· τότε τὸ τῆς ἀπάτης ὑποδῦναι προσωπεῖον ἀνάγκη· ἵνα, ὥσπερ ἐπὶ τῆς σκηνῆς, τὴν τῶν γινομένων ἀλήθειαν κρύψαι δυνηθῶσιν.

εἰ δὲ

εἰ δὲ βούλει, καὶ ἐγώ σοι διηγήσομαι δόλον ἕνα ἐκ πολλῶν, ὃν ἤκουσα κατασκευάζειν ἰατρῶν παῖδας. Ἔπεσέ ποτέ τινι πυρετὸς ἀθρόως μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος, καὶ ἡ φλὸξ ἤρετο. καὶ τὰ μὲν δυνάμενα σβέσαι τὸ πῦρ, ἀπεστρέφετο ὁ νοσῶν· ἐπεθύμει δὲ, καὶ πολλοῖς ἐνέκειτο, τοὺς εἰσιόντας πρὸς αὐτὸν ἀνθρώπους παρακαλῶν, ἄκρατον ὀρέξαι πολύν, καὶ παρασχεῖν ἐμφορηθῆναι τῆς ὀλεθρίας ταύτης ἐπιθυμίας. οὐ γὰρ τὸν πυρετὸν ἐκκαῦσαι μόνον ἔμελλεν, ἀλλὰ καὶ παραπληξίᾳ παραδοῦναι τὸν δείλαιον, εἴ τις αὐτῷ πρὸς ταύτην εἶξε τὴν χάριν. ἐνταῦθα, τῆς τέχνης ἀπορουμένης, καὶ οὐδεμίαν ἐχούσης μηχανὴν, ἀλλὰ παντελῶς ἐκβεβλημένης· εἰσελθοῦσα, τοσαύτην ἐπεδείξατο τὴν αὐτῆς δύναμιν ἡ ἀπάτη, ὅσην αὐτίκα παρ' ἐμοῦ ἀκούσῃ. ὁ γὰρ ἰατρὸς ἄρτι ἀπὸ τῆς καμίνου προελθὸν ἄγγος ὀστράκου λαβὼν, καὶ βάψας οἴνῳ πολλῷ, εἶτα ἀνασπάσας κενὸν, καὶ πλήσας ὕδατος, κελεύει τὸ δωμάτιον, ἔνθα κατέκειτο ὁ νοσῶν, συσκιάσαι παραπετάσμασι πολλοῖς, ἵνα μὴ τὸ φῶς ἐλέγξῃ τὸν δόλον· καὶ δίδωσι πιεῖν ὡς ἀκράτου πεπληρωμένον. ὁ δὲ πρὶν εἰς τὰς χεῖρας λαβεῖν ὑπὸ τῆς ὀσμῆς προαπαντώσης εὐθέως ἀπατηθεὶς, οὐδὲ πολυπραγμονεῖν ἠνέσχετο τὸ δοθέν· ἀλλὰ ταύτῃ πειθόμενος, καὶ τῷ σκότει κλαπεὶς, ὑπό τε τῆς ἐπιθυμίας ἐπειγόμενος, ἔσπασε τὸ δοθὲν μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας· καὶ ἐμφορηθεὶς ἀπετινάξατο τὸ πνῖγος εὐθέως, καὶ τὸν ἐπικείμενον ἔφυγε κίνδυνον. εἶδες τῆς ἀπάτης τὸ κέρδος; καὶ εἰ πάντας βούλοιτό τις τῶν ἰατρῶν καταλέγειν τοὺς δόλους· εἰς ἄπειρον ἐκπεσεῖται μῆκος ὁ λόγος. οὐ μόνον δὲ τοὺς τὰ σώματα θεραπεύοντας, ἀλλὰ καὶ τοὺς τῶν ψυχικῶν νοσημάτων ἐπιμελουμένους, εὕροι τις ἂν συνεχῶς τούτῳ κεχρημένους τῷ φαρμάκῳ. οὕτω τὰς πολλὰς μυριάδας ἐκείνας τῶν Ἰουδαίων ὁ μακάριος προσηγάγετο Παῦλος. μετὰ ταύτης τῆς προαιρέσεως τὸν Τιμόθεον περιέτεμεν, ὁ Γαλάταις ἀπειλῶν, ὅτι Χριστὸς οὐδὲν ὠφελήσει τοὺς περιτεμνομένους. διὰ τοῦτο ὑπὸ νόμον ἐγένετο, ὁ ζημίαν ἡγούμενος μετὰ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν τὴν ἀπὸ

A Atque hic ſi placet dolum vnum explicabo ex multis, quem olim à medicis fuiſſe ſtructum audiui. *Dolus inſignis, quo vſus eſt medicus.* Inciderat quidam in acrem vehementémque febrim. Idem æſtu febris in dies gliſcente augeſcentéque remedia ea omnia auerſabatur, quæ ad ardorem illum reſtinguendum facerent: cæterum quum deſiderio ferretur, multúſque eſſet in vrgendis hortandiſque omnibus iis qui ad ipſum introiſſent, id perpetuò agens, vt multo vino eóque meraco, ſibi porrecto exitioſam illam appetentiam extingueret: futurum quippe erat vt ſi quis illi obſecundans, hac in B parte gratificatus fuiſſet, febris ardorem non ſolùm magis inflammaret, ſed miſerum etiam illum prorſus ad inſaniam furorémque adigeret: hic demum quum ars ipſa effœta iam atque exhauſta nullum ſalutis remedium inueniret, in eius locum ſeſe fraus inſinuans, tantam exhibuit virium ſuarum efficaciam, quantam mox ex me auditurus es. Etenim medicus acceptum vas teſtaceum (id recens à fornace exierat) vino permulto immerſit: quod quum vacuum, ſed apprime tinctum extraxiſſet, aqua implet: tum iubet ægrotantis cubiculum tapetibus C veliſque vndique adumbrari, ne fraus ipſa lumine detegatur: hic teſtam ægroto propinat, quaſi mero plenam: quam ille manibus quum necdum apprehendiſſet, vini odore eius nares ſtatim peruadente, non ſuſtinuit curioſè indagare, quid ſibi à medico porrigeretur: verùm eo odore perſuaſus, & tenebris deceptus, tum etiam appetitæ rei deſiderio victus, quod propinabatur, propenſiſſime hauſit, ac ſatiatus febris æſtum ſtatim excuſſit, periculo eo, quòd graue imminebat, liberatus. Vides quanta ſit fraudis vtilitas? Quòd ſi quis omnes medicorum D dolos recenſere volet, huius certè oratio nullũ prorſus finem habitura ſit. Comperies autem nõ ab iis ſolùm qui corporum medendorum, ſed etiam ab iis qui animi curam ſuſcipiunt, pharmaci huius vſum aſſiduum vſurpari ſolitum. *Animarũ medici aſtu vſi.* Sic beatus ille Paulus multas illas Iudæorum myriadas ad ſe allectauit. Per huius item conſilij rationem, idem ille qui Galatis comminatur fore vt Chriſtus eos, qui circunciduntur, nihil adiuuet, *Gal 1.2.* Timotheum tamen circuncidit. *Phil.3.7.* Propterea item legi aliquoties ſeſe ſubmittit: qui idem cenſet poſt fidem in Chriſtum detrimentum eſſe iu-

ſtitiam, quæ ex lege eſt. Fraudis quidem magna vis, modo ne fraudulento ea animo fiat: quam ipſam tum ne fraudem quidem nominandam putauerim, verùm œconomiam quandam potius ac ſapientiam artémque, qua poſſis e mediis iiſque imperuiis deſperatarum rerum anguſtiis difficultatibúſque, correctis emendatiſque animi vitiis euadere. Neque enim
Num. 25. Phinees illum homicidam ego vnquam appellauerim, quamquam is plaga vna corpora duo ſuſtulit. Quemadmodum
4. Reg. 1. neque Heliam vel poſt milites centum v-
3. Reg. 18. na cum ducibus ſuis interfectos, atque adeò poſt magnum illum ſanguinis torrentem, quem eorum nece, qui dæmonum ſacerdotes erant, fecit excurrere. Nam ſi hoc dederimus, & res ipſas per ſe ſingulas, nudas ab autorum ſuorum conſilio propoſitóque ſeparatas expendere quis voluerit: nemini ſanè non licebit vel
Gen. 22. Abraham ipſum parricidij acceſſere Item & illius tum nepotem tum abnepotem
Gen. 27. doli ac maleficij reos agere: ſic enim ille ius ſibi primogenitum vſurpauit: hic au-
Exod. 12. tem Ægyptiorum opes in Iſraëlitarum caſtra tranſtulit. Sed non eſt ita, non eſt ita. Faceſſat hinc tanta iſta impudentia: neque enim ſolum eos quos modo nominaui, culpa liberamus: ſed etiam eoſdem vel hoc nomine admiramur: quandoquidem & ipſi hoc demum nomine gratiam à Deo magnam inierunt. Proinde veri illuſoris deceptoriſque nomine dignus fuerit, quiſquis re ipſa iniquo ac nocendi animo abutitur, non qui recto conſilio id præſtet, alioqui ſæpenumero profuit decepiſſe: & hac potiſſimum arte in maximis rebus alteri opem ſubſidiúmque tuliſſe. Cæterum qui recto ſemper calle ingreditur, de eo nunquam deflectens: ſæpè fit vt ei etiam cui non aſtum aliquem ſtruxerit, malorum incommodorúmq. quamplurimorum autor ſit.

A τοῦ νόμου διηγορευμένω. πολλὴ γὰρ ἡ τῆς ἀπάτης ἰσχύς· μόνον μὴ μετὰ δολερᾶς παραγινέσθω τῆς προαιρέσεως. μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἀπάτην τὸ τοιοῦτο δεῖ καλεῖν, ἀλλ' οἰκονομίαν τινὰ καὶ σοφίαν, καὶ τέχνην ἱκανὴν πολλοὺς πόρους ἐν τοῖς ἀπόροις εὑρεῖν, καὶ πλημμελείας ἐπανορθῶσαι ψυχῆς. οὐδὲ γὰρ τὸν Φινεὲς ἀνδροφόνον εἴποιμ' ἂν ἔγωγε, καίτοι γε μιᾷ πληγῇ δύο σώματα ἀνεῖλεν. ὥσπερ οὐδὲ τὸν Ηλίαν μετὰ τοὺς ἑκατὸν στρατιώτας, καὶ τοὺς τούτων ἡγεμόνας, καὶ
B τὸν πολὺν τῶν αἱμάτων χείμαῤῥουν, ὃν ἐκ τῆς τῶν ἱερωμένων τοῖς δαίμοσιν ἐποίησε ῥεῦσαι σφαγῆς. εἰ γὰρ τοῦτο συγχωρήσαιμεν, καὶ τὰ πράγματα τῆς τῶν πεποιηκότων προαιρέσεως τις γυμνώσας ἐξετάζοι καθ' ἑαυτά· καὶ τὸν Ἀβραὰμ παιδοκτονίας ὁ βουλόμενος κρινεῖ· καὶ τὸν ἔγγονον τὸν ἐκείνου, καὶ τὸν ἀπόγονον κακουργίας καὶ δόλου γράψεται. οὕτω γὰρ ὁ μὲν τῶν τῆς φύσεως ἐκράτησε πρεσβείων· ὁ δὲ τὸν τῶν Αἰγυπτίων πλοῦτον, εἰς τὸν τῶν Ισραηλιτῶν μετήνεγκε στρατόν. ἀλλ' οὐκ ἔστι ταῦτα οὐκ ἔστιν· ἄ-
C παγε τῆς τόλμης. οὐ γὰρ μόνον αὐτοὺς αἰτίας ἀφίεμεν, ἀλλὰ καὶ θαυμάζομεν διὰ ταῦτα· ἐπεὶ καὶ ὁ θεὸς αὐτοὺς διὰ ταῦτα ἐπῄνεσεν. καὶ γὰρ ἀπατεὼν ἐκεῖνος ἂν εἴη καλεῖσθαι δίκαιος, ὁ τῷ πράγματι κεχρημένος ἀδίκως, οὐχ ὁ μεθ' ὑγιοῦς γνώμης τοῦτο ποιῶν· καὶ πολλάκις ἀπατῆσαι δέον, καὶ τὰ μέγιστα διὰ ταύτης ὠφελῆσαι τῆς τέχνης. ὁ δὲ ἐξ εὐθείας προσενεχθεὶς, κακὰ μεγάλα τὸν οὐκ ἀπατηθέντα εἰργάσατο.
D

HÆC INSVNT LIBRO SECVNDO.

I. *Sacerdotium grande eſſe charitatis in Chriſtum teſtimonium.*
II. *Hoc miniſterium aliorum officiis antecellere.*
III. *Magnum requirere animum, & admirandum.*
IV. *Rem eſſe plenam difficultatum ac periculorum.*
V. *Nos propter charitatem in Chriſtum rem iſtam fugiſſe.*

ΤΑΔΕ ΕΝΕΣΤΙΝ ΕΝ τῷ β' λόγῳ.

α'. Ὅτι μέγιστον ἡ ἱερωσύνη τεκμήριον τῆς εἰς τὸν Χριστὸν ἀγάπης.
β'. Ὅτι ἡ ταύτης ὑπηρεσία μείζων τῶν ἄλλων.
γ'. Ὅτι μεγάλης δεῖται ψυχῆς καὶ θαυμαστῆς.
δ'. Ὅτι πολλῆς τὸ πρᾶγμα δυσκολίας γέμει καὶ κινδύνων.
ε'. Ὅτι τῆς εἰς τὸν Χριστὸν ἀγάπης ἕνεκα τὸ πρᾶγμα ἐφύγομεν.

ϛ'. Ἀπόδειξις τῆς ἀρετῆς τοῦ Βασιλείου, καὶ τῆς ἀγάπης τῆς σφοδρᾶς. A

ζ'. Ὅτι οὐχ ὑβρίσαι ἐλόμενοι τοὺς ψηφισαμένους, ἐφύγομεν τὴν χειροτονίαν.

η'. Ὅτι καὶ μέμψεως αὐτοὺς ἀπηλλάξαμεν διὰ τῆς φυγῆς.

VI. *Demonſtratio virtutis Baſilij ac vehementis charitatis.*

VII. *Nos in contumeliam illorum, qui nos elegerant, ordinationem non declinaſſe.*

VIII. *Imo etiam à vituperatione, quam pati poterant, fugiendo liberaſſe.*

ΠΕΡΙ ΙΕΡΩΣΥΝΗΣ ΛΟΓΟΣ Β'.

ΟΤΙ μὲν οὖν ἔστι καὶ ἐπὶ καλῷ τῇ τῆς ἀπάτης κεχρῆσθαι δυνάμει· μᾶλλον δὲ, ὅτι μηδὲ ἀπάτην δεῖ τὸ τοιοῦτο καλεῖν, B ἀλλ' οἰκονομίαν τινὰ θαυμαστήν· πολλῶ μὲν καὶ πλείονα λέγειν· ἐπειδὴ δὲ καὶ τὰ εἰρημένα πρὸς ἀπόδειξιν ἱκανὰ γέγονε· φορτικὸν καὶ ἐπαχθὲς, περαιτέρω τοῦ λόγου προστεῖναι μῆκος. σὸν δὲ ἂν εἴη δεικνύναι λοιπὸν, εἰ μὴ τοῦ πράγματος τούτου πρὸς τὸ κέρδος ἐχρησάμεθα τὸ σόν.

ΒΑΣ. καὶ ὁ Βασίλειος· καὶ ποῖον ἡμῖν κέρδος, φησὶν, ἐκ ταύτης γέγονε τῆς οἰκονομίας, ἢ σοφίας, ἢ ὅπως ἂν αὐτὴν χαίρῃς καλῶν· ἵνα πεισθῶμεν, ὅτι οὐκ ἠπατήμεθα παρά σου;

ΧΡΥΣ. καὶ τί τούτου τοῦ κέρδους, ἔφην, ἂν γένοιτο C μεῖζον, ἢ τὸ ταῦτα φαίνεσθαι πράττοντας, ἅπερ δείγματα τῆς εἰς τὸν Χριστὸν ἀγάπης, αὐτὸς ἔφησεν εἶναι ὁ Χριστός; πρὸς γὰρ τὸν κορυφαῖον τῶν ἀποστόλων διαλεγόμενος, Πέτρε, φησὶ, φιλεῖς με; τούτου δὲ ὁμολογήσαντος, ἐπιλέγει· εἰ φιλεῖς με, ποίμαινε τὰ πρόβατά μου. ἐρωτᾷ τὸν μαθητὴν ὁ διδάσκαλος, εἰ φιλοῖτο παρ' αὐτοῦ, οὐχ ἵνα αὐτὸς μάθῃ· πῶς γὰρ ὁ τὰς ἁπάντων ἐμβατεύων καρδίας; ἀλλ' ἵνα ἡμᾶς διδάξῃ, ὅσον αὐτῷ μέλει τῆς τῶν ποιμνίων D ἐπιστασίας τούτων. τούτου δὲ ὄντος δήλου· κἀκεῖνο ὁμοίως ἔσται φανερὸν, ὅτι πολὺς καὶ ἄφατος ἀποκείσεται μισθὸς τῷ περὶ ταῦτα πονουμένῳ, ἃ πολλοῦ τιμᾶται ὁ Χριστός. εἰ γὰρ ἡμεῖς, ὅτ' ἂν ἴδωμεν τῶν οἰκετῶν ἢ τῶν οἰκείων, τῶν θρεμμάτων τῶν ἡμετέρων ἐπιμελουμένους τινὰς, τὸ περὶ ἡμᾶς ἀγάπης, τὴν εἰς ἐκεῖνα σπουδὴν τιθέμεθα σημεῖον, καίτοι γε ταῦτα πάντα χρημάτων ἐστὶν ὠνητά· ὁ μὴ χρημάτων, μηδὲ ἄλλου τινὸς τοιούτου, ἀλλ' ἰδίῳ θανάτῳ τὸ ποίμνιον περιποιησάμενος τοῦτο,

DE SACERDOTIO LIBER SECVNDVS.

PROINDE quòd fraudis vim atq. vſum bonam etiam in partem adhibere poſſis, ſeu (vt verius dicam) quòd ne fraudis quidem, ſed admirandæ cuiuſdam diſpenſationis nomine tum fraus ea deſignanda ſit, pluribus quidem hic à me exẽplis doceri poterat: quum verò quæ à nobis adducta ſunt, ea idoneam rei comprobandæ fidem facere poſſint, graue moleſtúmque arbitror in prolixitatem quæ ſuperuacanea ſit, orationem noſtram producere. Reliquum eſt, vt tute expendas num ex vſu ac commodo tuo fraus ea à nobis adhibita ſit. — *Cap. I. Sacerdotiũ grande eſſe charitatis Chriſti teſtimonium.*

BASIL. Tum Baſilius: Et quodnam, inquit, commodum ad nos ex hac rediit ſeu œconomia, ſeu ſapientia, ſeu quocunque eam nomine appellare mauis: vt teſtatũ nobis eſſe queat ac perſuaſum, fucum mihi à te nequaquam eſſe factum?

CHRYS. Quodnam verò, inquam, hoc vno maius commodum exiſtat, quam ſi ea nos facta præſtare conſtiterit, quæ quidem dilectionis charitatíſq. in Chriſtum exẽpla eſſe Chriſtus nos docuit? Hic enim cum apoſtolorum principe verba faciens: Petre amas me, inquit, atque illo id confitente, adiungit: Si amas me, paſce oues meas. (*Ioan. 21.*) Interrogat diſcipulum magiſter, nũ ab eo ametur: non quò id ipſe edoceatur: (qui enim id edoceri ſtudeat is, cui vni mortalium omnium corda peruia ſunt?) verùm vt nos doceat quantæ ſibi curæ ſit gregis huius præfectura. Id quòd vbi conſtiterit, & illud item pariter conſtabit, copioſam atq. adeò immenſam mercedem illum expectare, qui conſilium, curam, cogitationem, atque operam in iis ſuam ponat, quæ quidem magno apud ſe in precio atq. æſtimatione Chriſtus eſſe voluit. Nã ſi quoties videmus ſeruorũ pecuariorúmve noſtrorum curam à quibuſdã ſuſcipi, ex eo ſtudio aduerſus illa impẽſo colligimus, ab iis nos amari (etiamſi illa ipſa eiuſmodi eſſe ſoleant, vt pecunia veneant) qui neque pecunia, neq. alia re vlla, ſed morte propria ouile hoc redemerit, ſuúm-

que proprium ſanguinem gregis precium obtulerit: quanto, quæſo, præmio gregis huius paſtores ac rectores remuneraturũ olim credimus? Propterea enim quum reſpondiſſet diſcipulus: Tu ſcis domine, quòd amem te, teſtémque citaſſet amoris huius ipſummet qui amaretur, haud ſe hic continuit ſeruator Ieſus, ſed & amoris quoque indicium adiunxit. Neque enim tum volebat teſtatum eſſe, quantum à Petro amaretur: ſiquidem id multis nobis argumentis conſtabat: verùm hoc ille tum agebat, vt & Petrum & cæteros nos edoceret, quanta beneuolentia ac charitate erga ſuam ipſe eccleſiâ afficeretur: vt hac ratione & nos quoque eiuſdem eccleſiæ ſtudium curámque toto animo ſuſciperemus. Nam qua de cauſa filio ſuo eique vnigenito Deus optimus maximus vſque adeò non parcendum putauit, vt etiam quem vnicum haberet, hunc dederet? Certè vt qui in ipſius offenſionem incurriſſent, eos ſibi reconciliaret, tum verò peculiarem ſelectúmque ſibi populum redderet. Quanam item de cauſa idem ille ſanguinem effudit ſuum? certè vt oues eas acquireret, quarum curam tum Petro, tum Petri ſucceſſoribus committebat. Iure igitur ac merito ſic loqueba-
Mat 24. tur Chriſtus. Quiſnam fidelis ſeruus & prudens, quem dominus ſuper familiam ſuam conſtituit? Rurſus verba quidem iſta, hæſitantis eſſe videntur: quum tamen ab eo prolata ſint, qui minimè hæſitaret. Nam quemadmodum Petrum dum interrogaret, num ab eo amaretur: interrogabat profectò, non ex eo quòd vellet amorem huiuſmodi ex diſcipuli verbis intelligere, ſed quòd declarare cuperet quænam cenſeri deberet noſtræ erga ſe charitatis dilectioniſque magnitudo: ita & hic dum ait: Quiſnam fidelis ſeruus & prudens? non hoc ait, quòd ei ignotus ſit fidelis ac prudens ſeruus: ſed quòd exprimere velit, tum hoc opus quam rarum ſit: tum quæ ſit functionis huius amplitudo. Contemplare itaque & præmium, quantum: ſuper omnia, inquit, bona, ſua conſtituet eum. Etiamne nunc nobiſcum contendens, fraudem iſtam tibi non bene ac feliciter ceſſiſſe, qui per eam vniuerſis Dei optimi maximi bonis ſis præficiendus? quum præſertim ea agas, quæ quum Petrus ageret, illum Chriſtus autoritate præditum eſſe voluit, ac reliquos item apoſto-
Ioan.21. los longè præcellere. Petre, enim ait, amas me plus quam hi omnes? Paſce oues meas. Atqui illi quidem licebat verbis huiuſmodi Petrum affari: Si me amas Petre, ieiunia

A καὶ τιμὴν τῆς ἀγέλης τὸ αἷμα δοὺς τὸ ἑαυτοῦ, πόσῃ τοὺς ποιμαίνοντας αὐτὴν ἀμείψεται δωρεᾷ; διά τοι τοῦτο εἰπόντος τοῦ μαθητοῦ· σὺ οἶδας, κύριε, ὅτι φιλῶ σε, καὶ μάρτυρα τῆς ἀγάπης αὐτὸν τὸν ἀγαπώμενον καλέσαντος· οὐκ ἔστη μέχρι τούτων ὁ σωτήρ· ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς ἀγάπης προσέθηκε σημεῖον. οὐ γὰρ ὅσον ὁ Πέτρος αὐτὸν ἐφίλει, τότε ἐπιδεῖξαι ἐβούλετο· καὶ γὰρ ἐκ πολλῶν τοῦτο ἤδη ἡμῖν γέγονε δῆλον· ἀλλ' ὅσον αὐτὸς τὴν ἐκκλησίαν ἀγαπᾷ τὴν
B ἑαυτοῦ, καὶ Πέτρον καὶ πάντας ἡμᾶς μαθεῖν ἠθέλησεν· ἵνα πολλὴν καὶ ἡμεῖς περὶ ταῦτα εἰσφερώμεθα τὴν σπουδήν. διὰ τί γὰρ υἱοῦ καὶ μονογενοῦς οὐκ ἐφείσατο ὁ θεός, ἀλλ' ὃν μόνον εἶχεν ἐξέδωκεν; ἵνα τοὺς ἐχθρῶς πρὸς αὐτὸν διακειμένους ἑαυτῷ καταλλάξῃ, καὶ ποιήσῃ λαὸν περιούσιον. διὰ τί καὶ τὸ αἷμα ἐξέχεεν; ἵνα τὰ πρόβατα κτήσηται ταῦτα, ἃ τῷ Πέτρῳ, καὶ τοῖς μετ' ἐκεῖνον ἐνεχείρισεν. εἰκότως ἄρα ἔλεγεν ὁ Χριστός· τίς ἄρα ὁ πιστὸς δοῦλος καὶ φρόνιμος, ὃν κατέστησεν ὁ κύριος αὐτοῦ ἐπὶ τὴν οἰκίαν αὐ-
C τοῦ. πάλιν, τὰ μὲν ῥήματα, ἀποροῦντος· ὁ δὲ φθεγγόμενος αὐτὰ οὐκ ἀπορῶν ἐφθέγγετο, ἀλλ' ὥσπερ τὸν Πέτρον ἐρωτῶν, εἰ φιλοῖτο; οὐ μαθεῖν δεόμενος τοῦ μαθητοῦ τὸν πόθον, ἠρώτα· ἀλλὰ δεῖξαι βουλόμενος τῆς οἰκείας ἀγάπης τὴν ὑπερβολήν· οὕτω καὶ νῦν λέγων· τίς ἄρα ὁ πιστὸς δοῦλος καὶ φρόνιμος; οὐ τὸν πιστὸν καὶ φρόνιμον ἀγνοῶν ἔλεγεν· ἀλλὰ παραστῆσαι θέλων τὸ τοῦ πράγματος σπάνιον, καὶ τῆς ἀρχῆς ταύτης τὸ μέγεθος. ὅρα γοῦν καὶ τὸ ἔπαθλον ὅσον. ἐπὶ πᾶσι
D τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ καταστήσει αὐτόν, φησίν. ἔτι οὖν ἀμφισβητήσεις ἡμῖν τοῦ μὴ καλῶς ἠπατῆσθαι, πᾶσι μέλλων ἐπιστήσεσθαι τοῦ θεοῦ τοῖς ὑπάρχουσι, καὶ ταῦτα πράττων, ἃ καὶ τὸν Πέτρον ποιοῦντα ἔφηκε δυνήσεσθαι, καὶ τῶν ἀποστόλων ὑπερακοντίσαι τοὺς λοιπούς. Πέτρε γάρ φησι, φιλεῖς με πλέον τούτων; ποίμαινε τὰ πρόβατά μου. καί τοι γ' ἐνῆν εἰπεῖν πρὸς αὐτόν, εἰ φιλεῖς με, νήστευε

ἄσκει, χαμευνίας, ἀγρυπνίας συντόνους, προΐστασο τῶν ἀδικουμένων· γίνου ὀρφανοῖς ὡς πατὴρ, καὶ ἀντὶ ἀνδρὸς τῇ μητρὶ αὐτῶν· νῦν δὲ πάντα ταῦτα ἀφεὶς, τί φησί; ποίμαινε τὰ πρόβατά μου. Ἐκεῖνα μὲν γὰρ, ἃ προεῖπον, καὶ τῶν ἀρχομένων πολλοὶ δυνήσαιντ' ἂν ἐπιτελεῖν ῥᾳδίως, οὐκ ἄνδρες μόνον, ἀλλὰ καὶ γυναῖκες. ὅταν δὲ ἐκκλησίας προστῆναι δέῃ, καὶ ψυχῶν ἐπιμέλειαν πιστευθῆναι τοσούτων, πᾶσα μὲν ἡ γυναικεία φύσις παραχωρείτω τῷ μεγέθει τοῦ πράγματος, καὶ ἀνδρῶν δὲ τὸ πλέον. ἀγέσθωσαν δὲ εἰς μέσον οἱ πολλῷ τῷ μέτρῳ πλεονεκτοῦντες ἁπάντων· καὶ τοσοῦτον ὑψηλότεροι τῶν ἄλλων κατὰ τὴν τῆς ψυχῆς ὄντες ἀρετὴν, ὅσον τοῦ παντὸς ἔθνους Ἑβραίων κατὰ τὸ τοῦ σώματος μέγεθος ὁ Σαοὺλ, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ πλέον. μὴ γάρ μοι μόνον ὑπερωμίας ἐνταῦθα ζητείσθω μέτρον· ἀλλ' ὅση πρὸς τὰ ἄλογα τῶν λογικῶν ἀνθρώπων ἡ διαφορὰ, τοσοῦτον τοῦ ποιμένος καὶ τῶν ποιμαινομένων ἔστω τὸ μέσον, ἵνα μὴ καὶ πλέον τι εἴπω. καὶ γὰρ περὶ πολλῷ μειζόνων ὁ κίνδυνος. ὁ μὲν γὰρ πρόβατα ἀπολλὺς, ἢ λύκων ἁρπασάντων, ἢ λῃστῶν ἐπιστάντων, ἢ λοιμοῦ τινος, ἢ καὶ ἄλλου συμπτώματος ἐπιπεσόντος· τύχοι μὲν ἄν τινος καὶ συγγνώμης παρὰ τοῦ κυρίου τῆς ποίμνης. εἰ δὲ καὶ δίκην ἀπαιτοῖτο· μέχρι τῶν χρημάτων ἡ ζημία. ὁ δὲ ἀνθρώπους πιστευθεὶς, τὸ λογικὸν τοῦ Χριστοῦ ποίμνιον, πρῶτον μὲν οὐκ εἰς χρήματα, ἀλλ' εἰς τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν τὴν ζημίαν ὑφίσταται, ὑπὲρ τῆς τῶν προβάτων ἀπωλείας. ἔπειτα καὶ τὸν ἀγῶνα πολλῷ μείζονα καὶ χαλεπώτερον ἔχει. οὐ γὰρ αὐτῷ πρὸς λύκους ἡ μάχη, οὐδὲ ὑπὲρ λῃστῶν δέδοικεν, οὐδὲ ἵνα λοιμὸν ἀπελάσῃ τῆς ποίμνης φροντίζει· ἀλλὰ πρὸς τίνας ὁ πόλεμος; καὶ μετὰ τίνων ἡ πάλη; ἄκουε τοῦ μακαρίου Παύλου λέγοντος· Οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχὰς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας, ἐν τοῖς ἐπουρανίοις. εἶδες πολεμίων πλῆθος δεινὸν, καὶ φάλαγγας ἀγρίας, οὐ σιδήρῳ πεφραγμένας; ἀλλ'

A exerce, ſuper nudam humum dormi, vigila continenter, iniuria preſſis patrocinare, orphanis patrem te exhibe; viduæ item te maritorum loco habeant. Nunc verò prætermiſſis omnibus his, quidnam ille ait? Paſce oues meas. Nam quæ modò à me dicta ſunt, ea complures etiam ex ſubditis præſtare facilè poſſint, non viri ſolùm, ſed etiam fœminæ. At quum de eccleſiæ præfectura, de credenda huic vel illi tam multarum animarum cura agitur: vniuerſa quidem muliebris natura functionis iſtius moli ac magnitudini cedat oportet, itémque & B bona virorum pars. Prodeant autem in medium qui longè omnibus præſtant, quique animi virtute tantum reliquos excellunt, quantum corporis magnitudine Saül Hebræorum gentem vniuerſam excelluit: ſeu potius multò etiam magis. Neque enim hic nobis humerorum excellentiæ ac proceritatis menſura quærenda: ſed quanta inter ſeſe differentia homines rationis vſum habentes, & bruta ratione carentia diffident: tantum ſanè diſcrimen inter eum qui paſcit, atque eos qui paſcuntur eſſe velim: vt ne maius etiam exigam: ſiquidem in C multò etiam maioribus rebus periculum ipſum verſatur. Etenim qui oues perdiderit, vel lupis rapientibus, vel latronibus adorientibus, vel lue aliqua, aut alio id genus caſu ſæuiente: fortaſſis veniam nonnullam à domino gregis impetret: ſin & pœnas ille exiget, damnum non niſi pecunia conſtat. At verò cui homines ipſi, rationalis Chriſti grex, concrediti ſunt: hunc primum ouibus deperditis non pecuniarum, ſed animæ propriæ iacturam facere oportet: tum verò & certamen longè maius ac multo moleſtius ſuſtinere. Neque enim illi ad-D uerſus lupos pugna eſt, neque à furibus timet, neque ſolicitus anxiúſque eſt de peſte à grege abigenda. Contra quos ergo illi bellum? quibus cum lucta? Audi obſecro beatum Paulum loquentem: Non eſt nobis lucta aduerſus ſanguinem & carnem, ſed aduerſus principatus, aduerſus poteſtates, aduerſus mundi dominos, rectores tenebrarum ſeculi huius, aduerſus ſpirituales malitias in cœleſtibus. Vidéſne terribiles aduerſariorum copias? vides phalanges aſperas, non ferro quidem circunſeptas, ſed quibus

Cap. II. Miniſteriũ hoc antecellit aliis officiis.

1 Reg. 10.

Epheſ. 6. 12.

pro vniuerſa armatura ingenium ipſis ſuum abundè ſatis eſt? Vis & alium exercitum ſpectare immanem ac crudelem gregi iſti inſidiantem? Hunc ipſum tibi de eadem ſpecula ſpectare licebit. Nam qui de illis, quos antè dixi, aduerſariis verba fecit: hic idem & hos nobis hoſtes indicat, ita loquens: Manifeſta ſunt opera carnis, quæ ſunt hæc: Adulterium, ſcortatio, immunditia, laſciuia, ſimulachrorum cultus, veneficium, inimicitiæ, lis, æmulationes, iræ, concertationes, obloquutiones, ſuſurri, animi tumores, & alia his longè plura: neque enim omnia annumerauit, ſed ex his nobis cætera reliquit intelligenda. Porrò quod ad brutorum paſtorem pertinet, qui gregem perdere quærunt, vbi viderint illius præfectum fugæ ſe mandare, miſſa aduerſus illum pugna, cõtenti ſunt ipſarum pecudũ raptu. Hi verò vt vniuerſum gregem ceperint, ne ſic quidem à paſtore manus abſtinent: ſed eò magis inſtant, eo magis ferociũt: neque certè dimicandi finem prius faciunt, quàm vel illum ſupplantarint, vel victas ipſi manus præbuerint. Adde his, quòd pecuarij morbi aperti ſunt ac manifeſti, ſi vel fames ſit, vel peſtis, ſi vulnus, ſi aliud quoduis dolorem ægritudinémve pariens: quæ res non modico adiumento eſſe ſolet morbis à pecudibus abigendis. Eſt item & aliud hoc ipſo maius, quòd quidem præſentaneum affert ægritudini illi remedium. Quidnam porrò hoc eſt? Magna cùm autoritate paſtores pecudes ſuam porrectam medicinam capere cogunt: nam & eas vincire procliue, quoties vrere, quoties incidere opus: itémque & diutius aſſeruare facile, quandocunque id conducit: & aliud item pro alio pabulum præbere, & arcere à fluentis: præterea cætera omnia quæcunque paſtores probauerint pecudum ſaluti conferre, nullo ipſi negocio, nullo labore adhibere ſolent. Hominum verò morbi principio haud facilè ſeſe homini produnt. Nam quæ intra hominem latent, præter hominis ſpiritum, qui in ipſo eſt, nemo certè alius intelligit. Qui igitur pharmacum adhibere quis poſſit morbo ei, cuius genus nequaquam intelligat? quum etiam per-

Galat. 5.

1. Cor. 2. 11.
CAP. III.
Sacerdotii magnum requirit animum & admirandum.

A αὐτὴ πάσης πανοπλίας ἀρκουμένης τῇ φύσει. βούλει καὶ ἕτερον στρατόπεδον ἰδεῖν ἀπηνὲς καὶ ὠμὸν, ταύτῃ προσεδρεῦον τῇ ποίμνῃ; καὶ τοῦτο ἀπὸ τῆς αὐτῆς ὄψῃ περιωπῆς. ὁ γὰρ περὶ ἐκείνων ἡμῖν διαλεχθεὶς, οὗτος καὶ τούτους ἡμῖν ὑποδείκνυσι τοὺς ἐχθροὺς, ὧδέ πως λέγων· Φανερὰ ἐστὶ τὰ ἔργα τῆς σαρκὸς, ἅτινά ἐστι, πορνεία, μοιχεία, ἀκαθαρσία, ἀσέλγεια, εἰδωλολατρεία, φαρμακεία, ἔχθραι, ἔρεις, ζῆλοι, θυμοὶ, ἐριθεῖαι, καταλαλιαὶ, ψιθυρισμοὶ, φυσιώσεις, ἀκαταστασίαι, καὶ ἕτερα τούτων πλείονα. B οὐ γὰρ πάντα κατέλεξεν, ἀλλ' ἐκ τούτων ἀφῆκεν εἰδέναι καὶ τὰ λοιπά. καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ ποιμένος τῶν ἀλόγων, οἱ βουλόμενοι διαφθεῖραι τὴν ποίμνην, ὅταν ἴδωσι τὸν ἐφεστῶτα φεύγοντα· τὴν πρὸς ἐκεῖνον μάχην ἀφέντες, ἀρκοῦνται τῇ τῶν θρεμμάτων ἁρπαγῇ· ἐνταῦθα δὲ, κἂν ἅπασαν λάβωσι τὴν ποίμνην, οὐδ' οὕτω τοῦ ποιμένος ἀφίστανται· ἀλλὰ μᾶλλον ἐφεστήκασι, καὶ πλέον θρασύνονται· καὶ οὐ πρότερον C παύονται, ἕως ἂν ἢ καταβάλωσιν ἐκεῖνον, ἢ νικηθῶσιν αὐτοί. πρὸς δὲ τούτοις τὰ μὲν τῶν θρεμμάτων νοσήματα καθέστηκε φανερὰ, κἂν λιμὸς ᾖ, κἂν λοιμὸς, κἂν τραῦμα, κἂν ὅ, τι δὴ ποτοῦν ἕτερον ᾖ τὸ λυποῦν· οὐ μικρὸν δὲ τοῦτο δύναιτ' ἂν πρὸς τὴν τῶν ἐνοχλούντων ἀπαλλαγήν. ἔστι δέ τι καὶ ἕτερον τούτου μεῖζον, ὃ ποιοῦν ταχεῖαν τῆς ἀρρωστίας ἐκείνης τὴν λύσιν. τί δὲ τοῦτό ἐστι; μετὰ πολλῆς τῆς ἐξουσίας καταναγκάζουσι τὰ πρόβατα οἱ ποιμέ- D νες δέχεσθαι τὴν ἰατρείαν, ὅτ' ἂν ἑκόντα μὴ ὑπομένῃ. καὶ γὰρ δῆσαι εὔκολον, ὅτ' ἂν καῦσαι δέῃ, καὶ τεμεῖν, καὶ φυλάξαι ἔνδον ἐπὶ χρόνον πολὺν, ἡνίκα ἂν τοῦτο συμφέρῃ· καὶ ἑτέραν δὲ αὖθ' ἑτέρας προσαγαγεῖν τροφὴν, καὶ ἀποκωλῦσαι ναμάτων· καὶ τὰ ἄλλα δὲ πάντα, ὅσα περ ἂν δοκιμάσωσι πρὸς τὴν ἐκείνων ὑγίειαν συμβάλλεσθαι, μετὰ πολλῆς προστάττουσι τῆς εὐκολίας. τὰς δὲ τῶν ἀνθρώπων ἀρρωστίας, πρῶτον μὲν οὐκ ἔστιν ἀνθρώπῳ ῥᾴδιον ἰδεῖν. οὐδεὶς γὰρ οἶδεν ἀνθρώπων τὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ. πῶς οὖν τις προσαγάγοι τῆς νόσου τὸ φάρμακον, ἧς τὸν τρόπον οὐκ οἶδε; πολλάκις δὲ μη-

Digitized by Google

δὲ εἰ τύχοιεν νοσῶν δυνάμενος συνιδεῖν. ἐπειδὰν δὲ καὶ καταφανὴς γένηται, τότε πλείονα αὐτῷ παρέχει τὴν δυσκολίαν. οὐ γὰρ ἔστι μετὰ τοσαύτης ἐξουσίας ἅπαντας θεραπεύειν ἀνθρώπους, μεθ' ὅσης τὸ πρόβατον ὁ ποιμήν. ἔστι μὲν γὰρ καὶ ἐνταῦθα, καὶ δῆσαι, καὶ τροφῆς ἀπεῖρξαι, καὶ καῦσαι, καὶ τεμεῖν. ἀλλ' ἡ ἐξουσία τοῦ δέξασθαι τὴν ἰατρείαν, οὐκ ἐν τῷ προσάγοντι τὸ φάρμακον, ἀλλ' ἐν τῷ κάμνοντι κεῖται. τοῦτο γὰρ καὶ ὁ θαυμάσιος ἐκεῖνος ἀνὴρ συνειδώς, Κορινθίοις ἔλεγεν· οὐχ ὅτι κυριεύομεν ὑμῶν τῆς πίστεως, ἀλλὰ συνεργοί ἐσμεν τῆς χαρᾶς ὑμῶν. μάλιστα μὲν γὰρ ἁπάντων Χριστιανοῖς οὐκ ἐφίεται πρὸς βίαν ἐπανορθοῦν τὰ τῶν ἁμαρτανόντων πταίσματα. ἀλλ' οἱ μὲν ἔξωθεν δικασταὶ τοὺς κακούργους, ὅταν ὑπὸ τοῖς νόμοις λάβωσι, πολλὴν ἐπιδείκνυνται τὴν ἐξουσίαν, καὶ ἄκοντας τοῖς τρόποις κωλύουσι χρῆσθαι τοῖς αὐτῶν. ἐνταῦθα δὲ οὐ βιαζόμενον, ἀλλὰ πείθοντα δεῖ ποιεῖν ἀμείνω τὸν τοιοῦτον. οὔτε γὰρ ἡμῖν ἐξουσία τοσαύτη παρὰ τῶν νόμων δέδοται πρὸς τὸ κωλύειν τοὺς ἁμαρτάνοντας· οὔτε, εἰ καὶ ἐδόθη, εἴχομεν ὅπου χρησόμεθα τῇ δυνάμει· οὐ τοὺς ἀνάγκῃ τῆς κακίας ἀπεχομένους, ἀλλὰ τοὺς προαιρέσει ταύτης ἀπεχομένους στεφανοῦντος τοῦ θεοῦ. διὰ τοῦτο πολλῆς χρεία τῆς μηχανῆς, ἵνα πεισθῶσιν ἑκόντες ἑαυτοὺς ὑπέχειν ταῖς παρὰ τῶν ἱερέων θεραπείαις οἱ κάμνοντες, καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ χάριν εἰδῶσι τῆς ἰατρείας αὐτοῖς. ἄν τε γάρ τις σκιρτήσῃ δεθείς, κύριος δὲ ἐστι τούτου· χεῖρον εἰργάσατο τὸ δεινόν· ἄν τε τοὺς σιδήρου δίκην τέμνοντας λόγους παραπέμψηται· προσέθηκε διὰ τῆς καταφρονήσεως τραῦμα ἕτερον, καὶ γέγονεν ἡ τῆς θεραπείας πρόφασις, νόσου χαλεπωτέρας ὑπόθεσις. ὁ γὰρ καταναγκάζων καὶ ἄκοντα θεραπεῦσαι δυνάμενος οὐκ ἔστι. τί οὖν ἄν τις ποιήσειε; καὶ γὰρ ἂν πρᾳότερον προσενεχθῇς τῷ πολλῆς ἀποτομίας δεομένῳ, καὶ μὴ δῷς βαθεῖαν τὴν πληγὴν τῷ τοιαύτης χρείαν ἔχοντι· τὸ μὲν παρέκοψας, τὸ δὲ ἀφῆκας τοῦ τραύματος. κἂν ἀφειδῶς τὴν ὀφειλομένην ἐπαγάγῃς τομήν·

A ſæpè vſuueniat, vt ne intelligere quidem poſſit, morbus ſubſit, necne: qui vbi ſeſe prodidit, tibi tum maius negocium faceſſit. Neque enim homini licet tanta cum autoritate homines curare, cum quanta oues paſtor curat. Hic enim liberum eſt & vincire, & à pabulo arcere, & vrere, & ſecare: quum illic medicinæ ac curationis ſuſcipiendæ facultas poſita minimè ſit in illo qui medicinam adhibet, ſed in eo tantum qui laborat. Hoc enim admirandus ille vir quum intelligeret, ſic Corinthios alloquitur: Non quòd dominemur vobis nomine fidei, (1.Cor.1. 23.)
B ſed adiutores ſumus gaudij veſtri. Chriſtianis enim minimè omnium licet peccantium lapſus vi corrigere. Exteri quidem iudices quum facinoroſos homines leges tranſgreſſos fuiſſe deprehenderint, magna ſe præditos autoritate ac poteſtate oſtendunt, eoſdémque vel inuitos, ſuos ipſorum mores mutare cogunt. Hic verò non vim afferre, ſed ſuadere tantum oportet, atque hac ratione meliorem efficere, quem emendandum ſuſceperis. Neque enim nobis facultas tanta à legibus data ad delinquentes coërcendos: ac ne ſi dediſſent quidem, habere-
C mus vbi vim huiuſmodi potentiámque exercere poſſemus: quum Chriſtus eos æterna corona donet: non qui coacti, ſed qui certo animi propoſito à peccato abſtinent. Quamobrem multa quidem arte opus eſt, vt qui laborant Chriſtiani, vltrò ſibi ipſi perſuadeant ſacerdotum curationibus ſeſe ſubmittere oportere: neque id ſolùm, ſed vt etiam curationis ac medicinæ nomine gratiam illis habeant. Nam ſiue qui vinctus illigatúſque eſt, contumaciter reſtiterit (id autem per ſe ipſe poteſt) malum certè exaſperat, grauiúſque reddit: ſiue ad-
D monentis verba ferri modo ſecantia neglectim tránſmiſerit, nimirum aliud ſibi vulnus contemptu infert: vſque adeò vt curationis illius prætextus, grauioris morbi color fiat: neque enim eſt qui hic vim afferat, nec qui curare inuitum poſſit.

CAP IV. (Multū diſficultatis in ſacerdotio eſſe multúmque, periculi.)

Quid igitur facias? Etenim ſi blandius eum tractes, cuius affectum corpus ſectione, eáque magna indiget: ac niſi altam inflixeris plagam ei, qui ea opus habet: nimirum fiet vt vulnus ipſum partim ſit reſectum, partim relictum. Rurſum ſi nulla ex parte parcere volens debitam adhibueris ſectionem:

fiet ſæpe vt animum ille doloris impatien-
tia deſpondens, atque adeo omnia ſimul
detrectans, tum pharmacum, tum vincu-
lum, ſe ipſe præcipitem ferat, contrito iu-
go, ac confracto laqueo. Equidem com-
plures recenſere poſſim, quos conſtat in
extrema mala adactos, non ob aliud niſi
quòd digna ab eis pœna, & quæ peccatis
perpetratis par eſſet, exigeretur. Neque
enim temerè ad delictorum modum o-
portet & mulctam ipſam adhibere: ſed tã-
quam coniecturis quibuſdam exploran-
dus eſt delinquentium animus: ne quà
fiat vt dum cõſuere vis quod interruptum
eſt, ſciſſuram deteriorem facias: ac dum
cum qui lapſus eſt erigere atque emen-
dare ſtudes, caſus ipſe maior per te redda-
tur. Nam qui infirmi ſunt ac remiſſi, &
magna ex parte mundi huius deliciis il-
lecebriſque illaqueati, quique iidem à
generis claritate, à potentia atque opibus
habere ſe putant, vnde animos magnope-
re tollant: ij ſi ſenſim ac paulatim pecca-
torum correctionem adhibeas, poſſint v-
tique, ſi non penitus, attamen parte ali-
qua eximere ſe ac liberare malis peccatiſ-
que quibus occupantur: quos ſi iuſta ſta-
tim animaduerſione emendes, fiet vt mi-
nori etiam illa correctione, quam ſuſtine-
re poterant, priues. Humanus enim ani-
mus poſteaquam verecundiæ fines ſemel
tranſire coactus eſt, in indolentiam dila-
bitur, tum autem neque blandis verbis
paret, neque minis flectitur, neque bene-
ficiis mouetur: malitiam etiam ſuperans
ciuitatis illius, in quam Propheta conui-
ciis huiuſmodi inſurgebat: Facta eſt tibi
meretricia facies, depuduit te aduerſus
Hier.3.3. *Paſtori neceſſaria prudentia.* omnes. Quocirca multa quidem opus eſt
paſtori prudentia, ſexcentis etiam, vt ſic
dicam, oculis: vt rectè vndique humani a-
nimi habitum circumſpicere poſſit. Nam
ſicut aliquoties vſuuenit, vt animum ple-
rique deſpondeant, atque in ſuæ ſalutis
proruant deſperationem, non ob aliud ni-
ſi quòd ab amaris acerbiſque medica-
mentis abhorreant: ita nonnullos repe-
rias, qui hoc ipſo quod pœnas peccatis
ſuis pares non luerint, in negligentiam, ac
contemptum dilabantur, ac longè dete-
riores facti, maiorem peccandi licentiam
ſibi vendicent. Itaque nihil horum relin-
quendum eſt, quod probè non excu-
tiat atque examinet epiſcopus: quin om-
nia accuratè ac ſtudioſè perſcrutatum tũ
demum illum oportet ſua ipſius reme-
dia congruè, aptè, accommodatè afferre:

A πολλάκις ἀπογνοὺς πρὸς τὰς ἀλγηδόνας ἐ-
κείνας, ἀθρόως ἅπαντα ῥίψας, καὶ τὸ φάρ-
μακον, καὶ τὸν ἐπίδεσμον, φέρων ἑαυτὸν
κατεκρήμνισε, συντρίψας τὸν ζυγὸν, καὶ
διαῤῥήξας τὸν δεσμόν. καὶ πολλοὺς ἂν ἔ-
χοιμι λέγειν, τοὺς εἰς ἔσχατα ἐξοκείλαντας
κακὰ, διὰ τὸ δίκην ἀπαιτηθῆναι τὴν
ἁμαρτημάτων ἀξίαν. οὐ γὰρ ἁπλῶς πρὸς
τὸ τῶν πλημμελημάτων μέτρον δεῖ καὶ τὴν
ἐπιτιμίαν ἐπάγειν· ἀλλὰ καὶ τῆς τῶν ἁμαρ-
τανόντων στοχάζεσθαι προαιρέσεως· μή πο-
B τε ῥάψαι τὸ διεῤῥωγὸς βουλόμενος, χεῖρον
τὸ σχίσμα ποιήσῃς· καὶ ἀνορθῶσαι τὸ κατα-
πεπτωκὸς σπουδάζων, μείζονα ἐργάσῃ τὴν
πτῶσιν. οἱ γὰρ ἀσθενεῖς καὶ διακεχυμέ-
νοι, καὶ τὸ πλέον τῇ τοῦ κόσμου προσδεδε-
μένοι τρυφῇ· ἔτι δὲ καὶ ἐπὶ γένει καὶ δυ-
ναστείᾳ μέγα φρονεῖν ἔχοντες· ἠρέμα μὲν καὶ
κατὰ μικρὸν, ἐν οἷς ἂν ἁμαρτάνωσιν ἐπιστρε-
φόμενοι δύναιντ' ἂν, εἰ καὶ μὴ τέλεον, ἀλ-
λὰ γοῦν ἐκ μέρους τῶν κατεχόντων αὐ-
τοὺς ἀπαλλαγῆναι κακῶν· ἂν δὲ ἀθρόαν
τις ἐπαγάγῃ τὴν παιδείαν· καὶ τῆς ἐλάτ-
C τονος αὐτοὺς ἀποστερήσει διορθώσεως. ψυχὴ γὰρ
ἐπειδὰν εἰς ἅπαξ ἀπερυθριάσαι βιασθῇ,
εἰς ἀναλγησίαν ἐκπίπτει· καὶ οὔτε προση-
νέσιν εἴκει λόγοις λοιπὸν, οὔτε ἀπειλαῖς
κάμπτεται, οὐκ εὐεργεσίαις προτρέπε-
ται· ἀλλὰ γίνεται πολὺ χείρων τῆς πόλεως
ἐκείνης, ἣν ὁ προφήτης κακίζων ἔλεγεν·
ὄψις πόρνης ἐγένετό σοι, ἀπηναισχύντησας
πρὸς πάντας. διὰ τοῦτο πολλῆς δεῖ τῆς
συνέσεως τῷ ποιμένι, καὶ μυρίων ὀφθαλ-
μῶν, πρὸς τὸ περισκοπεῖν πάντοθεν τὴν
D τῆς ψυχῆς ἕξιν. ὥσπερ γὰρ εἰς ἀπόνοιαν
αἴρονται πολλοὶ, καὶ εἰς ἀπόγνωσιν τῆς ἑαυ-
τῶν καταπίπτουσι σωτηρίας, ἀπὸ τοῦ μὴ
δύνασθαι πικρῶν ἀνασχέσθαι φαρμά-
κων· οὕτως εἰσί τινες, οἳ, διὰ τὸ μὴ δοῦ-
ναι τῶν ἁμαρτημάτων τιμωρίαν ἀντίῤῥο-
πον, εἰς ὀλιγωρίαν ἐκτρέπονται· καὶ πολ-
λῷ γίνονται χείρους, καὶ πρὸς τὸ μείζονα
ἁμαρτάνειν προάγονται. χρὴ τοίνυν μη-
δὲν τούτων ἀνεξέταστον ἀφεῖναι· ἀλλὰ πάν-
τα διερευνησάμενον ἀκριβῶς, καταλλήλως
τὰ παρ' αὐτοῦ προσάγειν τὸν ἱερωμένον,

Digitized by Google

ἵνα μὴ μάταιος αὐτῷ γένηται ἡ σπουδή. οὐκ ἐν τούτῳ δὲ μόνῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ τὰ ἀπερρηγμένα τῆς ἐκκλησίας μέλη συνάπτειν, πολλὰ ἴδοι τις ἂν αὐτὸν ἔχοντα πράγματα. ὁ μὲν γὰρ τῶν προβάτων ποιμὴν, ἔχει τὸ ποίμνιον ἑπόμενον, ἧπερ ἂν ἡγῆται· εἰ δὲ καὶ ἐκτρέποιτό τινα τῆς εὐθείας ὁδοῦ, καὶ τὴν ἀγαθὴν ἀφέντα νομὴν, λεπτόγεα καὶ ἀπόκρημνα βόσκοιτο χωρία· ἀρκεῖ βοήσαντα σφοδρότερον συνελάσαι πάλιν, καὶ εἰς τὴν ποίμνην ἐπαναγαγεῖν τὸ χωρισθέν. B εἰ δὲ τῆς εὐθείας ἄνθρωπος ἀποπλανηθείη πίστεως· πολλῆς δεῖ τῷ ποιμένι τῆς πραγματείας, τῆς καρτερίας, τῆς ὑπομονῆς. οὐ γὰρ ἑλκῦσαι πρὸς βίαν ἔστιν, οὐδὲ ἀναγκάσαι φόβῳ· πείσαντα δὲ δεῖ πάλιν πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἀναγαγεῖν, ὅθεν ἐξέπεσε τὴν ἀρχήν. γενναίας οὖν δεῖ ψυχῆς. ἵνα μὴ προσκάμνῃ, ἵνα μὴ ἀπογινώσκῃ τὴν τῶν πλανωμένων σωτηρίαν, ἵνα συνεχῶς ἐκεῖνο καὶ λογίζηται καὶ λέγῃ· μήποτε δῷ αὐτοῖς ὁ θεὸς μετάνοιαν εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας, καὶ ἀνανήψωσιν ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου παγίδος. C διὰ ταῦτα τοῖς μαθηταῖς ὁ κύριος διαλεγόμενος ἔφη· τίς ἄρα ὁ πιστὸς δοῦλος καὶ φρόνιμος; ὁ μὲν γὰρ ἑαυτὸν ἀσκῶν, εἰς ἑαυτὸν μόνον περιΐστησι τὴν ὠφέλειαν· τὸ δὲ τῆς ποιμενικῆς κέρδος, εἰς ἅπαντα διαβαίνει τὸν λαόν. καὶ ὁ μὲν χρήματα διανέμων τοῖς δεομένοις, ἢ καὶ ἑτέρως πως ἀδικουμένοις ἀμύνων, ὀνίνησι μέν τι καὶ οὗτος τοὺς πλησίον· τοσούτῳ δὲ ἔλαττον τοῦ ἱερέως, ὅσον τὸ μέσον σώματος πρὸς ψυχήν. εἰκότως ἄρα τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης τὴν περὶ τὰ ποίμνια σπουδὴν ὁ κύριος ἔφησιν εἶναι σημεῖον. D

ΒΑΣ. Σὺ δέ φησιν οὐ φιλεῖς τὸν Χριστόν;

ΧΡΥΣ. Καὶ φιλῶ, καὶ φιλῶν οὐ παύσομαί ποτε. δέδοικα δὲ μὴ παροξύνω τὸν φιλούμενον παρ' ἐμοῦ.

ΒΑΣ. Καὶ τί τούτου γένοιτ' ἂν αἴνιγμα, φησὶν, ἀσαφέστερον· εἰ ὁ μὲν Χριστὸς τὸν φιλοῦντα αὐτὸν ποιμαίνειν προσέταξεν αὐτοῦ τὰ πρόβατα· σὺ δὲ διὰ τοῦτο φῂς οὐ ποιμαίνειν, ἐπειδὴ τὸν τοῦτο προστάξαντα φιλεῖς.

ΧΡΥΣ. Οὐκ ἔστιν αἴνιγμα, ἔφην, ὁ λόγος· ἀλλὰ καὶ λίαν σαφὴς καὶ ἁπλοῦς. εἰ μὲν γὰρ ἱκανὸς ἔχων διοικῆσαι τὴν ἀρχὴν ταύτην, καθὼς ὁ Χριστὸς ἤθελεν, εἶτα ἀπέφυγον·

A idque ne operam fortè ludat. Cæterùm non in iis ſolùm quæ dixi, verumetiam in abſciſſis eccleſiæ membris committendis coniungendiſque multis illum negociis diſtringi videas. Etenim ouium paſtor gregem habet è veſtigio ſubſequentem, quacunque præierit: quòd ſi quæ de recta via oues deflectant, ac feraci pabulo poſthabito, ſterilia atque abrupta loca depaſcant: ſatis habet paſtor altius aliquantum inclamare, vt palantes ac diſpersas reducat, atque in gregem cogat. Si verò à recto Chriſtianæ fidei tramite aberrauerit quis: hic paſtori magnum B certè opus incumbit, magnum negocium, magna tolerantia. Neque enim vis illi inferenda, neque terrore ille cogendus: verùm ſuadendus tantùm, vt de integro ad veritatem redeat, vnde initio dilapſus eſt. Itaque magnum ac generoſum animum ad eam rem epiſcopum afferre oportet: vt ne animo deficiat ac dilaſſetur, vt ne errantium ſalutem deſpondeat ac deſperet: denique vt nunquam non illud ſecum cogitet ac dicat: Si quando det illis Deus veritatis agnitionem, ac reſipiſcant è diaboli laqueo. *1.Tim.2. 16.* Propterea dominus quum diſcipulos allo-C queretur, ait: Quiſnam fidelis ſeruus ac prudens? *Mat.24.* Etenim qui ſuum vnius animum excolit, ſibi duntaxat vtilis eſt: at paſtoralis functionis lucrum ad vniuerſum populum manat: & qui pecuniam indigentibus erogat, aut qui alioqui iniuria preſſos ſubleuat, is & proximos quidem iuuat: ſed tamen id tanto minus præſtat quam epiſcopus, quanto diſſident inter ſe interuallo corpus atque anima. Non abs re igitur dominus paſtoris ſtudium aduerſus gregem impenſum, amoris ac charitatis erga ſe ſymbolum eſſe dixit.

BASIL. Tu verò, inquit, Chriſtum non amas?

CHRYS. D Et amo, inquam, & amare certè nunquam deſiſtam: cæterum vereor ne quem amo, eum irritem.

BASIL. Hoc verò, inquit, ænigmate quodnam aliud obſcurius eſſe queat: ſi Chriſtus illum à quo ametur, oues ſuas paſcere iuſſit: tu autem hoc nomine nolle paſcere affirmes, quod eundem illum qui hoc iuſſerit, ames?

CHRYS. Non eſt, inquam ego, ſermo hic ænigma: quinimo valde apertus & ſimplex. Nam ſi par atque idoneus adminiſtrando muneri iſti, iuxta id quòd Chriſto placitum eſt, nihilo ſecus tamen munus ipſum detrectaſſem,

hæſitare quidē ad verba mea conueniret: poſtea verò quàm me ad functionis iſtius præſtationē, animi huius imbecillitas minus idoneum reddidit: quis huic quæſtioni dubitationive locus? Etenim vereor ne ſi prouinciam ſumpſero regendi Chriſti ouile iam valens ac vegetum, deinde illud idem ſocordia negligentiáque mea deprauauero: cum contra me irritem, qui ſic illud ouile dilexit, vt ſeipſum ob eius ſalutem ac precium dediderit.

BASIL. Ioco hæc, inquit, ille, loqueris? nam ſi extra iocum, equidem non video quibúſnam aliis melius argumentis à te demonſtrari potuerit, iuſto nos dolore vexari, quàm iſtis tuis verbis: quibus tamen ab animo meo mœſtitiam hanc depellere ſtudioſè adlaboraſti. Antea enim quum nouiſſem me à te deceptum ac proditum, nunc autem id longè etiam apertius, dum tu obiecta tibi crimina diluere aggreſſus es: equidē belliſſimè hinc capio atque intelligo, quò me tandem malorum adegeris. Nam ſi te hoc hoc demum nomine à functione huiuſmodi ſummouiſti, quòd intelligeres animi tui facultates nequaquam pares rei ipſius moli ſuſtinendæ, me ſanè prius exēptū eſſe oportuit, etiam ſi id muneris ſummo ſtudio ambiuiſſem, ne dicam hic rei totius conſilium curámq. tibi à me fuiſſe commiſſam. Nunc verò tu tuis vnius partibus proſpiciēs, noſtras planè neglexiſti. Atque vtinam neglexiſſes tātum: mecum enim vel hac ratione præclarè actum exiſtimaſſem. At verò & tu quoq. autor conſultórq. eius artis fuiſti, qua facilè in hoſtium nos captātium manus incideremus. Neque enim poſſis ad id effugij te conferre, quòd tibi videlicet vulgi opinio fucū fecerit, atque hinc adductus ſis, vt magna quædam atque admiranda de nobis conciperes: vtpote qui is certe non eſſem, qui inter admirandos, inſignes atque excellētes viros numerari deberem. Neque tamē vt ſe ita res haberet, vulgi opinionem veritati præpoſitam eſſe oportuit. Nam ſi tibi nunquam antea per nos licuiſſet vt cōſuetudinis noſtræ periculum faceres: haberes certe vnde honeſtum ſumeres prætextum, in hoc quòd in ſuffragio iſto ferēdo vulgarem famam fueris ſequutus: ſin nemo omnium eſt, qui res noſtras omnes notiores habeat, quàm ipſe habeas, eouſque vt animus hic vni tibi magis ſpectatus perſpectúſque ſit, quàm iis qui me vel genuere vel educauere: quæ tandem oratio ſic probabilis vſurpari à te poſſit, vt

A ἔδει πρὸς τὸ παρ' ἐμοῦ λεγόμενον ἀπορεῖν· ἐπειδὴ δὲ ἀρκεῖν με πρὸς τὴν παραίτησιν ταύτην ἡ τῆς ψυχῆς ἀσθένεια καθίστησι· ποῦ ζητήσεως ἄξιον τὸ λεγόμενον; καὶ γὰρ δέδοικα, μὴ τὴν ἀγέλην τοῦ Χριστοῦ σφριγῶσαν καὶ εὐτραφῆ παραλαβών, εἶτα αὐτὴν ἐξ ἀπροσεξίας λυμηνάμενος, παροξύνω κατ' ἐμαυτοῦ τὸν οὕτως αὐτὴν ἀγαπήσαντα θεόν, ὡς ἑαυτὸν ἐκδοῦναι διὰ τὴν ταύτης σωτηρίαν τε καὶ τιμήν. Παίζων λέγεις ταῦτα, φησίν· εἰ BAΣ. B γὰρ σπουδάζων, οὐκ οἶδα, πῶς ἂν ἑτέρως μᾶλλον ἡμᾶς ἐπέδειξας δικαίως ἀλγοῦντας, ἢ διὰ τῶν ῥημάτων τούτων, δι' ὧν ἀποκρούσασθαι τὴν ἀθυμίαν ἐσπούδασας. ἐγὼ γὰρ καὶ πρότερον εἰδώς, ὅτι με ἠπάτησας καὶ προὔδωκας· νῦν δὲ πολλῷ πλέον, ὅτε καὶ τὰ ἐγκλήματα ἀποδύσασθαι ἐπιχειρήσας· τοῦτο μανθάνω, καὶ συνίημι καλῶς, οἷ τῶν κακῶν με ἤγαγες. εἰ γὰρ διὰ τοῦτο σαυτὸν ὑπεξήγαγες τῆς τοιαύτης λειτουργίας, ὅτι συνειδὼς οὐκ ἀρκοῦσαν τὴν ψυχὴν πρὸς τὸν τοῦ πράγμα- C τος ὄγκον· ἐμὲ πρότερον ἐξελέσθαι ἐχρῆν. καὶ εἰ πολλὴν πρὸς τοῦτο ἐπιθυμίαν ἔχων ἐτύγχανον, μὴ ὅτι καὶ πᾶσαν τὴν ὑπὲρ τούτων ἐπιτρέψαντά σοι βουλήν· νῦν δὲ τὸ σαυτοῦ μόνον ἰδών, τὸ ἡμέτερον προὔδωκας. εἴθε με οὕτω προὔδωκας, καὶ ἀγαπητὸν ἂν ἦν. σὺ δὲ καὶ ὅπως εὐχείρωτοι γενώμεθα τοῖς βουλομένοις λαβεῖν, ἐπεβούλευσας. οὐδὲ γὰρ εἰς ἐκεῖνο καταφυγὴν ἔχοις ἄν, ὅτι ἡ τῶν πολλῶν δόξα ἠπάτησέ σε, καὶ μεγάλα τινὰ καὶ θαυμαστὰ περὶ ἡμῶν ὑποπτεύειν ἔ- D πεισεν. οὔτε γὰρ τῶν θαυμαζομένων καὶ ἐπισήμων ἡμεῖς· οὔτε, εἰ καὶ τοῦτο οὕτως ἔχον ἐτύγχανεν, τὴν τῶν πολλῶν δόξαν τῆς ἀληθείας προτιμῆσαι ἐχρῆν. εἰ μὲν γὰρ μηδέ ποτέ σοι πεῖραν τῆς ἡμετέρας ἐδεδώκαμεν συνουσίας, ἐδόκει τις εἶναί σοι πρόφασις εὔλογος, ἀπὸ τῆς τῶν πολλῶν φήμης φέρειν τὴν ψῆφον· εἰ δὲ οὐδεὶς οὕτω τὰ ἡμέτερα οἶδεν, ἀλλὰ καὶ τῶν γεγεννηκότων καὶ θρεψαμένων αὐτῶν τὴν ἡμετέραν μᾶλλον ἐπίστασαι ψυχήν· τίς οὕτως ἔσται σοι λόγος πιθανός, ὡς δυνηθῆ-

Digitized by Google

A καὶ πεῖσαι τοὺς ἀκούοντας, ὅτι οὐχ ἑκὼν ἡμᾶς εἰς τοῦτον ὤσας τὸν κίνδυνον. ἀλλὰ γὰρ ταῦτα ἀφείσθω νῦν· οὐδὲ γὰρ ὑπὲρ τούτων ἀναγκαζόμεθά σε κρίνεσθαι· τί πρὸς τοὺς ἐγ-
ΧΡΥΣ. καλοῦντας ἀπολογησόμεθα; λέγε. ἀλλ' οὐδὲ αὐτὸς πρότερον, ἔφην, ἐπ' ἐκεῖνα πορεύσομαι, ἕως ἂν διαλύσωμαι τὰ πρὸς σε, κἂν μυριάκις αὐτὸς ἡμᾶς τῶν ἐγκλημάτων ἐθέλῃς ἀπολύειν. σὺ μὲν γὰρ ἔφης τὴν ἄγνοιαν ἡμῖν φέρειν συγγνώμην, καὶ πάσης ἂν ἡμᾶς ἀφεῖναι κατηγορίας, εἰ μηδὲν τῶν σῶν εἰδότες, εἰς τὰ πα-
B ρόντα ἠγάγομεν. ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἀγνοοῦντας προδεδώκαμεν, ἀλλ' ἀκριβῶς ἐπισταμένους τὰ σά· διὰ τοῦτο πᾶσαν ἡμῖν πρόφασιν εὔλογον, καὶ ἀπολογίαν ἀφῃρῆσθαι δικαίως. ἐγὼ δὲ πᾶν τοὐναντίον φημί. ἐπειδὴ τὰ τοιαῦτα πολλῆς δεῖται τῆς ἐξετάσεως· καὶ τὸν μέλλοντα παραδιδόναι τὸν εἰς ἱερωσύνην ἐπιτήδειον, οὐ δεῖ τῇ τῶν πολλῶν ἀρκεῖσθαι φήμῃ μόνον, ἀλλὰ μετ' ἐκείνης καὶ αὐτὸν μάλιστα πάντων, καὶ πρὸ πάντων, ἐξητακέναι τὰ ἐκείνου. καὶ γὰρ ὁ μακάριος
C Παῦλος εἰπὼν, δεῖ δὲ αὐτὸν καὶ μαρτυρίαν ἔχειν καλὴν ἀπὸ τῶν ἔξωθεν· οὐκ ἀναιρεῖ τὴν ἀκριβῆ καὶ βεβασανισμένην ἔρευναν, οὐδ' ὡς προηγούμενον τεκμήριον τοῦτο τίθησι τῆς τῶν τοιούτων δοκιμασίας. καὶ γὰρ πολλὰ πρότερον διαλεχθεὶς, ὕστερον τοῦτο προσέθηκε· δεικνὺς, ὡς οὐκ ἂν αὐτῷ μόνον ἀρκεῖσθαι δεῖ πρὸς τὰς τοιαύτας αἱρέσεις, ἀλλὰ μετὰ τῶν ἄλλων καὶ αὐτὸ παραλαμβάνειν χρή. συμβαίνει γὰρ πολλάκις, τὴν τῶν πολλῶν ψεύδεσθαι φήμην·
D τῆς δὲ ἀκριβοῦς ἐξετάσεως ἡγησαμένης, οὐδένα ἐκ ταύτης κίνδυνον ἔστιν ὑποπτεῦσαι λοιπόν. διὰ τοῦτο μετὰ τὰ ἄλλα, τὰ παρὰ τῶν ἔξωθεν, αὐτὸ τίθησιν. οὐ γὰρ ἁπλῶς ἔφησε· δεῖ δὲ αὐτὸν μαρτυρίαν ἔχειν καλήν· ἀλλὰ καὶ τὸ, παρὰ τῶν ἔξωθεν, προσενέβαλε. δηλῶσαι βουλόμενος, ὅτι πρὸ τῆς τῶν ἔξωθεν φήμης, πρὸς ἀκρίβειαν αὐτὸν διερευνήσασθαι δεῖ. ἐπεὶ οὖν καὶ αὐτὸς ᾔδειν τὰ σὰ τῶν γεγεννηκότων μᾶλλον, ὡς καὶ αὐ-

perſuadere auditoribus queas, me abs te vltro in periculum hoc nequaquã fuiſſe coniectum? Verum prætermittatur & hæc in præſentia: neq. enim cogimus vt tu horum nomine cauſam dicas: tantùm effare quãnam defenſione apud eos vtamur, qui
nos inſimulant. Ego verò, inquam, non CHRYS.
antea ad illa me conuertam, quàm ea diluero quæ ad te ſpectant, etiamſi nos ſexcenties velis criminib. huiuſmodi vacare. Ignorantiam enim dixiſti veniã nobis impetrare poſſe, nóſque nulli prorſus criminationi obnoxios fore, ſi in rerum tuarum omnium ignoratione verſantes, te in præſentem rerũ ſtatum deduxerimus. Cæterùm quoniam te nõ ignoratione prodidimus, ſed quum maximè res omnes tuę cognitæ nobis eſſent, propterea vis excuſationem omnẽ, quę ratione niti ipſa poſſet, defenſionémq. quamlibet iuſtam ſublatã præreptamq. nobis eſſe. At nobis ſanè cõtraria ſententia. Huiuſmodi enim res magno admodum, iudicio quidem meo, examine indiget: eúmq. oportet, qui exhibiturus ſit quem ad ſacerdotij functionem idoneum cenſet, nõ vulgarem tantum famam atque opinionem ſequi, eáque eſſe contentum: ſed eundem item neceſſe eſt vnà cum ea, illius vires facultatéſq. in primis excutere, atque ante omnia examina-
re. Nam quum beatus ille Paulus ea de re 1.Tim.3.7.
differẽs ait: Oportet autem illum & bonũ habere ab externis teſtimoniũ: nequaquã tollit exactam exploratamq. indagationẽ: neque ſanè fidem eam, quæ tibi à vulgi opinione facta ſit, vt præcipuum ſignũ, aut eiuſmodi hominum approbationis totius cardinem eſſe vult: quippe multa prius quum diſſeruiſſet, id poſtea adiunxit: oſtendere volens non ſatis hoc eſſe oportere ad huiuſmodi electiones creationéſq. faciendas, ſed vnà cum aliis & hoc item præſidij à nobis aſſumendum eſſe. Nam ſæpe vſuuenit, vt vulgi opinio falſa ſit: à qua tamen nihil periculi exoriri poſſit, ſi res ipſa tota per ſe priùs exactè ac diligenter diſcuſſa atque examinata fuerit. Quocirca poſt alia, illud ipſe de teſtimonio ab externis poſuit. Neque enim ſimpliciter hoc dicit: Oportet autem illum bonum habere teſtimonium, ſed illud etiam, ab externis, attexuit planum facere volens, futurum epiſcopum intrinſecus magna cum diligentia excutiendum atque examinandum antequam ad eam opinionem deſcendas, quam de eo vulgus conceperit. Itaque quòd vita tua ac mores magis mihi, id quod tute profiteris, noti ſpectatique ſint quàm parentibus ipſis

Digitized by Google

tuis, ob id dignus ſim, qui ab omni criminatione liberer. *BASIL.* Vel hoc nomine, inquit ille, hoc certè nomine elabi atque euadere nequaquam poſſis, ſi te quis accuſare, atque in iudicium trahere velit. An non ipſe meminiſti à nobis audire, id quod & ſæpenumero reipſa comprobaſti, animus hic quàm parum fortis generoſúſque eſſet? an non perpetuis iſtis cauillis puſillanimitatem nobis obieciſti: quòd videlicet natura noſtra curis etiam leuibus facilè ſuccumbamus? *CHRYS.* Memini, inquam, huiuſmodi quidem ex te verba ſæpenumero audire: neq. ibo inficias. Ego verò ſi quádo cauillabar, ioco, non ſeriò id factitabá. Mihi tamen hic ea de re tecum contendere non eſt animus. Poſtulo autem à te, eandem mihi vt tu æquanimitatem præſtes, bonorum virtutúmque quibus animus iſte præditus eſt, mentionem facere aggredienti. Nam ſi tum conaberis mendacij nos conuincere, equidem nihil diſſimulans liquidò commonſtrabo, modeſtiæ potius iſtius quàm veritatis cauſa ſic te de te verba facere. Id quod non aliis argumentis comprobaturus ſum, quàm nudis tum verbis, tum factis tuis: quibus ego perinde atque certiſſimis teſtibus vtar ad plenam dictorum meorum fidem faciendam. Atque id ex te primùm quærere volo, Noſtin charitatis vis quanta ſit? Certè Chriſtus reliquis prodigiis ac miraculis poſthabitis, quæ ab Apoſtolis edenda eſſent: In hoc, inquit, cognoſcent homines quod diſcipuli mei ſitis, ſi charitatem inter vos mutuam habueritis. Quinetiam Paulus charitatem legis eſſe conſummationem affirmat: ſine qua ipſa dona nulli eſſe vſui vult. Proinde eximium iſtud bonum idémque Chriſti Apoſtolorum ſignum vnicum, ac quod quidem cæteris donis ſuperius excellentiúſque eſt, ſcio in animo tuo generoſè admodum ac præclarè inſitum eſſe, copioſóque inibi fructu exuberare. *BASIL.* Tum Baſilius: Mihi, inquit magnæ eam rem curæ ac ſtudio eſſe, ne ipſe quidem inficior: me tamen eandem ne dimidia quidem parte illius numeros impleuiſſe, vel tu ad eam rem teſtis mihi optimus fueris, ſi quidem quod verùm eſt, ſpectare magis quàm quæ ad gratiam faciunt, loqui, in animum induxeris tuum. *CHRYS.* Ergo ad argumenta ipſa, inquam, me conuertam, atque hic certè quòd promiſi, exequar, facta per me fide, te animi iſtius mo-

CAP. V. Nos propter charitatem in Chriſtum hoc miniſterium fugiſſe.

Ioan. 13. 35.

CAP. VI. Demonſtrans virtutem Baſilij eſſe quàm

A τὸς ὡμολόγησας· διὰ τοῦτο δίκαιος ἂν εἴην πάσης ἀφεῖσθαι αἰτίας. ΒΑΣ. δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο, φησὶν, οὐκ ἂν ἔφυγες, εἴ τις σε γράφεσθαι ἤθελεν. ἢ οὐ μέμνησαι καὶ παρ' ἡμῶν ἀκούσας, καὶ πολλάκις καὶ διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν διδαχθεὶς, τὸ τῆς ψυχῆς ἀγεννὲς τῆς ἐμῆς; οὐ διὰ τοῦτο εἰς μικροψυχίαν ἡμᾶς διετέλεις σκώπτων ἀεὶ, ὅτι καὶ ταῖς τυχούσαις φροντίσι καταπιπτόμενοι εὐκόλως. ΧΡΥΣ. Μέμνημαι μὲν καὶ ταῦτα πολλάκις, ἔφην, ἀκούσας παρὰ σοῦ τὰ ῥήματα, B καὶ οὐκ ἂν ἀρνηθείην· ἐγὼ δὲ σε εἴ ποτε ἔσκωπτον· παίζων, οὐκ ἀληθεύων, τοῦτο ἐποίουν. Ἀλλ' ὅμως οὐδὲν ὑπὲρ τούτων φιλονεικῶ νῦν. ἀξιῶ δὲ καὶ αὐτὸν τὴν ἴσην μοι παρασχεῖν εὐγνωμοσύνην, ὅτ' ἂν θελήσω τινὸς ἐπιμνησθῆναι τῶν σοι προσόντων ἀγαθῶν. κἂν γὰρ ἐπιχειρήσῃς ἡμᾶς ἀπελέγξαι ψευδομένους· οὐ φεισόμεθα· ἀλλ' ἀποδειξόμενοι μετριάζοντά σε μᾶλλον, ἢ πρὸς ἀλήθειαν, ταῦτα φθεγγόμενον· ἑτέρῳ μὲν οὐδενὶ, τοῖς δὲ λόγοις τοῖς σοῖς, καὶ ταῖς πράξεσι, μάρτυσι κεχρημένοι πρὸς τὴν C τῶν λεγομένων ἀλήθειαν. πρότερον δέ σε ἐκεῖνο ἔρεσθαι βούλομαι· οἶσθα πόση τῆς ἀγάπης ἡ δύναμις; ὁ μὲν γὰρ Χριστὸς τὰ τεράστια πάντα ἀφεὶς, ἅπερ ἔμελλεν ὑπὸ τῶν ἀποστόλων τελεῖσθαι· ἐν τούτῳ, φησὶν, γνώσονται οἱ ἄνθρωποι, ὅτι ἐμοὶ ἐστὲ μαθηταὶ, ἐὰν ἀγαπᾶτε ἀλλήλους. ὁ δὲ Παῦλος, πλήρωμα τοῦ νόμου φησὶν αὐτὴν εἶναι· καὶ ταύτης ἀπούσης, οὐδὲν εἶναι τῶν χαρισμάτων ὄφελος. τοῦτο δὴ τὸ ἐξαίρετον ἀγαθὸν, τὸ γνώρισμα τῶν τοῦ Χριστοῦ μαθητῶν, τὸ D τῶν χαρισμάτων ἀνώτερον κείμενον, εἶδον γνησίως ἐν τῇ σῇ πεφυτευμένον ψυχῇ, καὶ πολλῷ βρύον τῷ καρπῷ. ΒΑΣ. Καὶ ὁ Βασίλειος, ὅτι μὲν πολλή μοί φησι τοῦ πράγματος ἡ φροντὶς, καὶ μεγίστην ποιοῦμαι τὴν σπουδὴν ὑπὲρ ταύτης τῆς ἐντολῆς· καὶ αὐτὸς ὁμολογῶ· ὅτι δὲ οὐδὲ ἐξ ἡμισείας αὐτὴν διηνύσαμεν, καὶ αὐτὸς ἄν μοι μαρτυρήσαις, εἰ τὸ πρὸς χάριν λέγειν ἀφεὶς, τιμῆσαι τἀληθὲς βουληθείης. ΧΡΥΣ. Οὐκοῦν ἐπὶ τοὺς ἐλέγχους τρέψομαι, ἔφην, καὶ ὅπερ ἠπείλησα, ποιήσω νῦν· μετριάζειν μᾶλλον, ἢ ἀληθεύειν

βουλό-

βουλόμενον, ἀπέδειξας. ἐρῶ δὲ πρᾶγμα ἀρτι συμβεβηκὸς, ἵνα μή τις ὑποπτεύσῃ, τὰ παλαιά με διηγούμενον, τῷ πλήθει τοῦ χρόνου τἀληθὲς ἐπισκιάζειν ἐπιχειρεῖν· τῆς ἀληθείας οὐκ ἀφιείσης ἐπικόψαι τι τοῖς πρὸς χάριν λεγομένοις παρ' ἡμῶν. ὅτε γὰρ τινὶ τῶν ἐπιτηδείων τις τῶν ἡμετέρων, ἐπ' ἐγκλήμασιν ὕβρεως καὶ ἀπονοίας συκοφαντηθεὶς, περὶ τῶν ἐσχάτων ἐκινδύνευε· τότε οὔτε ἐγκαλοῦντός σοί τινος, οὔτε ἐκείνου τοῦ κινδυνεύειν μέλλοντος δεηθέντος, εἰς μέσους σαυτὸν ἔρριψας τοὺς κινδύνους. καὶ τὸ μὲν ἔργον τοῦτο ἦν· ἵνα δέ σε καὶ ἀπὸ τῶν ῥημάτων ἐλέγξωμεν· ἐπειδὴ τὴν προθυμίαν ταύτην οἱ μὲν οὐκ ἀπεδέχοντο, οἱ δὲ ἐπῄνουν καὶ ἐθαύμαζον· καὶ τί πάθω πρὸς τοὺς ἐγκαλοῦντας, ἔφης· ἑτέρως γὰρ οὐκ οἶδα φιλεῖν, ἀλλ' ἢ μετὰ τοῦ καὶ τὴν ψυχὴν ἐκδιδόναι τὴν ἐμαυτοῦ, ἡνίκα ἄν τινα τῶν ἐπιτηδείων κινδυνεύοντα διασῶσαι δέῃ· ῥήμασι μὲν ἑτέροις, διανοίᾳ δὲ τῇ αὐτῇ, τὰ τοῦ Χριστοῦ φθεγγόμενος, ἃ πρὸς τοὺς μαθητὰς ἔλεγε, τῆς τελείας ἀγάπης τοὺς ὅρους τιθείς· μείζονα γὰρ ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, φησὶν, ἢ ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῇ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ. εἰ τοίνυν μείζονα ταύτης οὐκ ἔστιν εὑρεῖν· ἐπὶ τὸ τέλος αὐτῆς ἔφθασας· καὶ δι' ὧν ἔπραξας, καὶ δι' ὧν εἶπας, τῆς κορυφῆς ἐπέβης αὐτῆς. διὰ τοῦτό σε προὐδώκαμεν, διὰ τοῦτο τὸν δόλον ἐρράψαμεν ἐκεῖνον. ἆρα σε πείθομεν ὅτι οὔτε ἐκ κακονοίας, οὔτε εἰς κίνδυνον ἐμβαλεῖν βουλόμενοι, ἀλλὰ χρησίμους ἔσεσθαι εἰδότες, εἰς τὸ

BAΣ. στάδιον εἵλκομεν τοῦτο. εἶτα ἀρκεῖν οἴῃ, φησὶ, πρὸς τὴν τῶν πλησίον διόρθωσιν, τὴν τῆς

XPYΣ. ἀγάπης δύναμιν. μάλιστα μὲν πολὺ μέρος, ἔφην, πρὸς τοῦτο συμβάλλεσθαι δύναιτ' ἄν. εἰ δὲ βούλει καὶ τῆς φρονήσεως ἡμᾶς τῆς σῆς δείγματα ἐξενεγκεῖν· καὶ ἐπὶ ταύτην βαδιούμεθα· καὶ δείξομεν, συνετὸν ὄντα μᾶλ-

BAΣ. λον ἢ φιλόστοργον. ἐπὶ τούτῳ ἐρυθριάσας ἐκεῖνος, καὶ φοινιχθεὶς, τὰ μὲν ἡμέτερα, φησὶ, παρείσθω νῦν· οὐδὲ γὰρ παρὰ τὴν ἀρχήν σε τὸν ὑπὲρ τούτων λόγον ἀπῄτουν· εἰ δέ τι πρὸς τοὺς ἔξωθεν δίκαιον ἔχεις εἰπεῖν, ἡδέως ἂν τοὺς ὑπὲρ τούτων ἀκούσαιμι λόγους.

A deſtiam magis quàm rei veritatem ſequi. Proferam autem hiſtoriam admodum recentem, vt ne quis ſuſpicari poſſit, vetera recenſentem, temporis diuturnitate verum ipſum tanquam adumbrare me velle: quum alioqui etiam veritas minimè permittat quicquã nos affingere vel iis ipſis quæ ad gratiam prolata à nobis fuerint. Nam quo tẽpore vnus quidam ex amicis neceſſariiſq. noſtris per calumniam accuſatus contumeliæ ac cõtumaciæ, de ſalute periclitaretur: hic te ipſe, cum neque is qui periclitaretur, auxilium tuũ imploraret, in media ipſa pericula vl- *vehemens fit eius charitas.*

B trò conieciſti. At factum quidem tale tuũ extitit. Vt autem te verbis etiam tuis conuincamus: quum animi tui propenſionem huiuſmodi alij non probaſſent, alij contrà laudaſſent, admiratique fuiſſent: hic tu ad eos qui te accuſarent, dixiſti: Quidnã ipſe facerem? aliter enim amare non didici, niſi vt & meam animam in diſcrimen adducam, dum periclitantem amicum aliquem ſeruare opus eſt: diuerſis quidem verbis, ſed ſenſu eodem, ea enuncians, quibus Chriſtus diſcipulos ſuos alloquebatur, poſitis ab eo perfectæ charitatis terminis. Maiorem enim, inquit, hac

C charitatem nemo habet, quàm vt animam ſuam ponat pro amicis ſuis. *Ioan. 15.* Igitur ſi maiorem hac inuenire non eſt, ad ipſius finem perueniſti: atque adeo tum verbis, tum etiam factis iſtis ad ipſius verticem conſcendiſti. Propter quod vnum te ipſi, dolo illo à nobis conſuto, prodidimus. Etiámne igitur tibi perſuaſum eſt, te à nobis in iſtum ſtadium protractum, neque vlla maleuolentia erga te noſtra, neque quò te in periculum aliquod coniiceremus? quin potius id à nobis factum, quòd certum nobis eſſet, quàm vtile id futurum eſſet. Itane, in- *BASIL.*

D quit, charitatis vim ſufficere putas ad proximorum correctionem atque emendationem? Maximè quidem, inquam, ac magna adeo ex parte ad id conferre charitas poſſit. Cæterùm ſi me vis & prudentiæ item iſtius ſpecimina proferre, ad id quoque me accingam: oſtendámque maiori te prudentia quam charitate ac beneuolentia præditum. Ad hæc ille verecundia tactus, ruboréque ſuffuſus: Quæ ad me, inquit, ſpectant, nunc omittantur: neque enim iam inde ab initio horum rationem à te exegimus. Tu verò ſi quid habes quod iuſte aliis apponere poſſis, lubens eos ſermones auſcultabo. *CHRYS.* *BASIL.*

Itaque prætermiſſa hac vmbratili pugna, edoce quidnã cæteris reſpõdere poſſimus: hoc eſt, tum iis qui nos tali honore dignati ſunt: tũ iis qui vicem illorum tanquã iniuria à nobis affectorũ dolent. Equidem ad id, inquã, iã feſtino: nam quandoquidẽ tibi iã expediui facti erga te mei rationẽ, facile ad apologiæ iſtius partẽ me conuertã. Quam igitur ſuper hiſce accuſatione, quas illi criminationes afferunt? Grauem ſe videlicet iniuriã à nobis accepiſſe querũtur, quòd quẽ nobis illi honorem deferebant, eũ deprecati ſimus. Ego vero illud primum dico: Nullam nos rationẽ habere oportere iniuriæ per nos hominib. illatæ, quoties per delatum eis honorẽ, Dei optimi offenſionem ſubire cogimur: quum iis etiã qui ſe iniuriã huiuſmodi accepiſſe ægrè ferunt, boni eã non conſulentes, hoc certè ipſum, quòd boni ſcilicet non cõſulant, ne à periculo quidẽ alienũ ſit, verùm in primis diſpẽdioſum ac detrimẽtoſum. Decere enim exiſtimo illorũ animos qui Deo opt. dicati ſunt, quiq. in illum vnum intuẽtur, tãta religione affici, vt ne id quidẽ iniuriæ loco habeãt, etiãſi abs te iidem contumeliis mille affecti ſint. Sed quòd huiuſmodi audacia ne in huius quidẽ animi cogitationẽ deſcenderit, conſtare illinc poteſt. Nã ſi contumacia, faſtu, atque ambitione (vt tute ſæpenumero affirmaſti multos calũniari) ad id deductus ſum: certè nihil prohibeat quin hominis maximè iniurij notã ſubeam, iis ſic per me contẽptis, qui præterquã quòd magna atq. admirabili virtute clarent, de me quoq. ſunt bene meriti. Etenim ſi in eos animaduertere debemus, qui iniuriam iis inferunt à quib. nulla ipſi iniuria laceſſiti ſunt: quãto, quæſo, honore digni eſſe queant, qui nobis ex ſe vltrò honorem aliquẽ deferre propoſuerint? Neq. enim hoc dicere quis poſſit, illos beneficio à me vel tenui vel magno affectos, meritorũ acceptorũ vicẽ reponere voluiſſe. Quodnã igitur ſupplicium nõ mereatur, ſi quis cõtrariis factis rependet? Sin autẽ id ne cogitauimus quidẽ, ſed lõgè alio cõſilio graue iſtã ſarcinã detrectauimus: quorſũ prætermiſſa facti noſtri cõdonatione ac venia, ſi probare id ipſi factum nolint, criminãtur inſimulantes, quòd noſtræ animæ pepercerimus? Tantũ enim abeſt, vt ij vllã à me iniuriã acceperint, vt eos etiã honore affectos dicere poſſim recuſatione hac noſtra. Neq. verò mirũ id tibi eſſe debet quod dixi, perinde quaſi dictũ id ſit præter cõmunẽ hominũ ſenſũ:

CHRYS. Cap. VII.

Non in cõtumeliam eorum, qui elegerant hoc miniſterium non fugimus.

A Διὸ τὴν σκιαμαχίαν ταύτην ἀφεὶς, εἰπὲ, τί πρὸς τοὺς λοιποὺς ἀπολογησόμεθα, καὶ τοὺς τετιμηκότας, καὶ τοὺς ὑπὲρ ἐκείνων ὡς ὑβρισμένων ἀλγοῦντας; XPYΣ. Καὶ αὐτὸς λοιπὸν, ἔφην, πρὸς τοῦτο ἐπείγομαι. ἐπειδὴ γὰρ ὁ πρὸς σέ μοι διήνυσται λόγος, εὐκόλως καὶ ἐπὶ τοῦτο τρέψομαι τῆς ἀπολογίας τὸ μέρος. τίς οὖν ἡ τούτων κατηγορία, καὶ τίνα τὰ ἐγκλήματα; BAΣ. ὑβρίσθαι φασὶν ὑφ' ἡμῶν, καὶ δεινὰ πεπονθέναι, ὅτι τὴν τιμὴν, ἣν τιμῆσαι ἠθέλησαν, οὐκ ἐδεξάμεθα. B XPYΣ. ἐγὼ δὲ πρῶτον μὲν ἐκεῖνό φημι, ὅτι οὐδένα λόγον ποιεῖσθαι δεῖ τῆς εἰς ἀνθρώπους ὕβρεως, ὅτ' ἂν διὰ τῆς ἐκείνων τιμῆς, ἀναγκαζόμεθα προσκρούειν θεῷ. οὐδὲ γὰρ τοῖς ἀγανακτοῦσιν αὐτοῖς, τὸ δυσχεραίνειν ἐπὶ τούτοις ἀκίνδυνον, φαίην ἄν· ἀλλὰ καὶ πολλὴν ἔχει τὴν ζημίαν. δεῖ γὰρ οἶμαι τοὺς ἀνακειμένους θεῷ, καὶ πρὸς αὐτὸν βλέποντας μόνον, οὕτω διακεῖσθαι εὐλαβῶς, ὡς μηδὲ ὕβριν τὸ τοιοῦτο ἡγεῖσθαι, κἂν μυριάκις ἠτιμασμένοι τύχωσιν. ὅτι δὲ οὐδὲ μέχρι ἐννοίας τετόλμηταί C τι τοιοῦτον ἢ ἔπεισιν ἐμοί· δῆλον ἐκεῖθεν. εἰ μὲν γὰρ ἀπόνοια καὶ φιλοδοξία, ὡς πολλάκις ἔφης τινὰς διαβάλλειν, ἐπὶ τοῦτο ἦλθον ἐγὼ· ψηφίσασθαι τοῖς κατηγόροις τὰ μέγιστα ἠδικηκότων ἂν εἶχον· ἄνδρας καταφρονήσας θαυμαστῶν καὶ μεγάλων, καὶ πρὸς τούτοις εὐεργετῶν. εἰ γὰρ τὸ τοὺς μηδὲν ἠδικηκότας ἀδικεῖν, κολάσεως ἄξιον· τοὺς τιμῆσαι προελομένους ἀφ' ἑαυτῶν, πῶς τιμᾶν χρή; οὐδὲ γὰρ τοῦτο ἔχοι τις ἂν εἰπεῖν, ὅτι εὖ παθόντες ἢ μικρὸν ἢ D μέγα παρ' ἐμοῦ, τῆς εὐεργεσίας ἐκείνων ἐξέτισαν τὰς ἀμοιβάς. πόσης οὖν οὐκ ἂν εἴη τιμωρίας ἄξιον, τοῖς ἐναντίοις ἀμείβεσθαι; εἰ δὲ τοῦτο μὲν οὐδὲ εἰς νοῦν ἐβαλόμεθά ποτε, μεθ' ἑτέρας δὲ προαιρέσεως τὸ βαρὺ φορτίον ἐξεκλίναμεν· τί παρέντες συγγινώσκειν, εἴ γε ἀποδέχεσθαι μὴ βούλονται, ἐγκαλοῦσιν ὅτι τῆς ἑαυτῶν ἐφεισάμεθα ψυχῆς; ἐγὼ γὰρ τοσοῦτον ἀπέχω εἰς τοὺς ἄνδρας ὑβρίσαι ἐκείνους, ὅτι καὶ τετιμηκέναι αὐτοὺς φαίην ἂν τῇ παραιτήσει. καὶ μὴ θαυμάσῃς, εἰ παράδοξον τὸ λεγόμενον.

Digitized by Google

παρεχείας γὰρ καὶ τούτου τὴν λύσιν ἐπάξομεν. τότε μὲν γὰρ, εἰ καὶ μὴ πάντες, ἀλλ' οἷς τὸ κακῶς ἀγορεύειν ἡδὺ, πολλὰ ἂν εἶχον καὶ ὑποπτεῦσαι καὶ εἰπεῖν περί τε τοῦ χειροτονηθέντος ἐμοῦ, περί τε τῶν ἑλομένων ἐκείνων. οἷον ὅτι τὸν πλοῦτον βλέπουσιν, ὅτι λαμπρότητα γένους θαυμάζουσιν, ὅτι κολακευθέντες ὑφ' ἡμῶν εἰς τοῦτο ἡμᾶς προήγαγον. εἰ δὲ καὶ ὅτι χρήμασι πεισθέντες, οὐκ ἔχω λέγειν, εἴ τις καὶ τοῦτο ὑποπτεύων ἦν. καὶ ὁ μὲν Χριστὸς ἁλιεῖς καὶ σκηνοποιοὺς καὶ τελώνας ἐπὶ ταύτην ἐκάλεσε τὴν ἀρχήν· οὗτοι δὲ τοὺς μὲν ἀπὸ τῆς ἐργασίας τῆς καθημερινῆς τρεφομένους διαπτύουσιν· εἰ δέ τις λόγων ἅψαιτο τῶν ἔξωθεν καὶ ἀργῶν τρέφοιτο, τοῦτον ἀποδέχονται καὶ θαυμάζουσι. τί γὰρ δήποτε τοὺς μὲν μυρίους ἀναφερομένους ἱδρῶτας εἰς τὰς τῆς ἐκκλησίας χρείας, παρεῖδον· τὸν δὲ οὐδέποτε τοιούτων γευσάμενον πόνων, πᾶσαν δὲ τὴν ἡλικίαν ἐν τῇ τῶν ἔξωθεν λόγων ματαιοπονίᾳ καταναλώσαντα, ἐξαίφνης εἰς ταύτην εἵλκυσαν τὴν τιμήν; ταῦτα καὶ πλείονα τούτων λέγειν εἶχον ἄν, δεξαμένων ἡμῶν τὴν ἀρχήν. ἀλλ' οὐ νῦν· πᾶσα γὰρ αὐτοῖς κακηγορίας ἐκκόπτεται πρόφασις· καὶ οὔτε ἐμοὶ κολακείαν, οὔτε μισθαρνίαν ἐκείνοις ἔχουσιν ἐγκαλεῖν, πλὴν εἴ τινες ἁπλῶς μαίνεσθαι βούλοιντο. πῶς γὰρ ὁ κολακεύων, καὶ χρήματα ἀναλίσκων, ἵνα τύχῃ τῆς τιμῆς· ἡνίκα ἔδει τυχεῖν, ἑτέροις ἂν ἀφῆκεν αὐτήν; ὅμοιον γὰρ ἂν εἴη τοῦτο, ὥσπερ ἄν, εἴ τις πολλοὺς περὶ τὴν γῆν ἀναδεξάμενος πόνους, ἵνα βρίθηται μὲν αὐτῷ τὸ λήϊον πολλῷ τῷ καρπῷ, οἴνῳ δὲ ὑπερβλύζωσιν αἱ ληνοί· μετὰ τοὺς μυρίους ἱδρῶτας καὶ τὴν πολλὴν τῶν χρημάτων δαπάνην, ἡνίκα ἂν καλαμᾶσθαι καὶ τρυγᾶν δέῃ, τηνικαῦτα ἑτέροις τῆς τῶν καρπῶν ἐκσταίη φορᾶς. ὁρᾷς ὅτι τότε μὲν εἰ καὶ πόρρω τῆς ἀληθείας ἦν τὰ λεγόμενα, ἀλλ' ὅμως εἶχον πρόφασιν οἱ βουλόμενοι διαβάλλειν αὐτοὺς, ὡς οὐκ ὀρθῇ κρίσει λογισμῶν τὴν αἵρεσιν πεποιημένους. ἡμεῖς δὲ αὐτοῖς νῦν, οὐδὲ χάναι οὐδὲ ἁπλῶς διᾶραι τὸ στόμα συνεχωρήσαμεν. καὶ τὰ μὲν παρὰ τὴν ἀρχὴν λεγόμενα,

A nam de eo quoque tibi mox ſatiſfecerimus. Tum enim ſi minus omnes, certè qui maledicentia delectantur, potuiſſent pleraq. tum ſuſpicari, tum eloqui, partim de me qui ordinatus ſum, partim de illis qui me elegerunt. Verbi gratia, quòd diuitias illi ſolas ſpectent, quòd generis ſplendorem admirentur, quòd à nobis adulatione victi eum nobis honorem mandaſſent. Nam quòd & pecunia adducti corruptique, dicere non habeo, ſi quis & ipſum hoc ſuſpicetur. Præterea, Chriſtus quidem piſcatores, tabernaculorúmque texendorum artifices, itémque pu- B blicanos ad huiuſmodi magiſtratum aduocauit: hi autem eos reſpuunt deſpiciúntque, qui ſibi quotidiano opere victum parant: ſin verò quis peregrinas literas, ſtudiáque nihil ad ſcripta euangelica pertinentia attigerit, atque in ocio vitam tranſigat, hunc ipſum admittunt, probant, admirantur. Nam quo nomine eos qui ſudores propemodum infinitos pertulere, dum eccleſiæ vtiles eſſe ſtudent, cõtempſerunt: at eum, qui nihil vnquam ſudorum illorum guſtauerit, totam verò ętatem in futili atque inutili externorum ſtudiorum labore inſumpſerit, derepente C in tam ſublimen honorem traxere? Hæc quæ dixi, atque adeo plura dicere illis licuiſſet, ſi huiuſmodi honos à nobis fuiſſet ſuſceptus: id quod illis nunc in contrarium euenit, vt quibus maledicentiæ occaſio omnis præciſa ſit. neque iam mihi adulationem, neque illis ſordes ac corruptelam obiicere poſſunt: niſi ſi qui fortè erunt, qui merè inſanire volent. Nam qui adulatione largitionéve honorem aliquem candidatus ambierit: hic qua ratione eum, tum quum ſuſcipere oporteat, aliis ſuſcipiendum ipſe relinquat? Id enim perinde fuerit: ac ſi quis laboribus D multis in excolenda terra impenſis, vt ſegetem copioſam noualia reportent, ac vino lacus exũdent, poſt ſudores infinitos, poſt multum pecuniæ ſumptum, cùm meſſis ac vindemiæ tempus appetit, tum aliis fructuum illorum prouentum fruendum relinquat. Intelligiſne tum calumniati illos volentibus occaſionem haudquaquam fuiſſe defuturam, etiamſi longè à veritate alienam: quòd videlicet facta ab illis de nobis electio, à recto animi iudicio nata nequaquam fuiſſet? qui tamen nunc ne hiſcere quidem, aut labia tantum diducere per me poſſunt. Ac tales quidem initio illorũ extitiſſent ſermones,

ſeu etiam his, quos dixi, plures additi. A Cæterùm poſteaquam muneris functionem attigiſſemus, nullæ certè illorum defenſiones criminationibus quotidie exorientibus pares eſſe potuiſſent: etiamſi à nobis omnia inculpatè adminiſtrata fuiſſent: ne dicam neceſſariò futurum fuiſſe, vt partim miniſterij imperitia, partim ætatis huius vitio in multis aberraremus. Nunc verò eiſdem criminationis huius occaſionem ſuſtulimus: tum autem futurum erat, vt probris ipſos innumeris obnoxios redderemus. Quotuſquiſque enim id non fuiſſet conqueſtus? B Pueris inſipientibus res tam miras támque magnas crediderunt. Deprauauerunt Dei optimi gregem. Ludicræ ac iam deridiculæ factæ ſunt res Chriſtianæ. At Pſal.106. 42. verò nunc omnis iniquitas oppilabit os ſuum; ſi enim propter te iſta protulerint, è veſtigio eos re ipſa edocebis, non oportere prudentiam ætate metiri, neque ſenem canitie probare, neque iuuenem arcendum ab huiuſmodi miniſterio, ſed neophytum nouitiúmque. Maximum eſt autem inter vtrunque diſcrimen.

A τοιαῦτα ἂν ἦν, καὶ τούτων πλείονα. μετὰ δὲ τὸ τῆς διακονίας ἅψασθαι, οὐκ ἂν ἤρκεσαμεν καθ' ἑκάστην ἡμέραν τοῖς ἐγκαλοῦσιν ἀπολογούμενοι, εἰ καὶ πάντα ἡμῖν ἀναμαρτήτως ἐπεπράττετο· μὴ ὅτι καὶ πολλὰ διαμαρτεῖν, ὑπό τε τῆς ἀπειρίας καὶ τῆς ἡλικίας ἠναγκάσθημεν ἄν. νῦν δὲ καὶ ταύτης αὐτοὺς κατηγορίας ἀπηλλάξαμεν, τότε δὲ μυρίοις ἂν αὐτοὺς περιεβάλομεν ὀνείδεσι. τίς γὰρ οὐκ ἂν εἶπε, παισὶν ἀνοήτοις πράγματα οὕτω θαυμαστὰ καὶ μεγάλα ἐπιτέτραφεν, ἐλυμήνατο τοῦ θεοῦ τὸ B ποίμνιον, παίγνια καὶ γέλως γέγονε τὰ Χριστιανῶν. ἀλλὰ νῦν πᾶσα ἀνομία ἐμφράξει τὸ στόμα αὐτῆς. εἰ γὰρ καὶ διὰ σὲ ταῦτα λέγοιεν, ἀλλὰ ταχέως αὐτοὺς διδάξεις διὰ τῶν ἔργων, ὅτι οὐ χρὴ τὴν σύνεσιν ἡλικίᾳ κρίνειν, οὐδὲ τὸν πρεσβύτην ἀπὸ τῆς πολιᾶς δοκιμάζειν, οὐδὲ τὸν νέον πάντως ἀπείργειν τῆς τοιαύτης διακονίας· ἀλλὰ τὸν νεόφυτον. πολὺ δὲ ἀμφοτέρων τὸ μέσον.

C

HÆC INSVNT LIBRO TERTIO.

- I. *Qui ſuſpicati ſint, nos per ſuperbiam declinaſſe hoc officium, eos ſuam ipſorum æſtimationem vulneraſſe.*
- II. *Nos non propter vanam gloriam fugiſſe.*
- III. *Quod ſi gloriam concupiſceremus, oportuerit nos tale potius eligere miniſterium.*
- IV. *Tremendum quid eſſe ſacerdotium; & nouum cultu veteri longe magis formidabilem.*
- V. *Magnam eſſe poteſtatem & dignitatem ſacerdotum.* D
- VI. *Munerum maximorum Dei eſſe illa miniſteria.*
- VII. *Ipſum etiam Paulum trepidaſſe, magnitudinem tanti aſpicientem Principatus.*
- VIII. *Sæpe ad peccandum adduci, qui in medium progrediatur, niſi perquam fortis animi fuerit.*
- IX. *Vana gloria eiúſque malis ipſum irretiri.*
- X. *Non ipſum ſacerdotium horum malorum cauſam eſſe, ſed noſtram ignauiam.*
- XI. *Cupiditatem amoris primatus ac dominationis, expellendam eſſe ab animo ſacerdotis.*

ΤΑΔΕ ΕΝΕΣΤΙΝ ΕΝ τῷ γ' λόγῳ.

- α'. Ὅτι οἱ ὑποπτεύσαντες δι' ἀπόνοιαν παρῃτῆσθαι ἡμᾶς, τὴν ἑαυτῶν ὑπόληψιν ἔβλαψαν.
- β'. Ὅτι οὐδὲ διὰ κενοδοξίαν ἐφύγομεν.
- γ'. Ὅτι εἰ δόξης ἐπεθυμοῦμεν, ἑλέσθαι μᾶλλον τὸ πρᾶγμα ἐχρῆν.
- δ'. Ὅτι φρικτὸν ἡ ἱερωσύνη· καὶ πολὺ τῆς παλαιᾶς λατρείας ἡ καινὴ φρικωδεστέρα.
- D ε'. Ὅτι πολλὴ τῶν ἱερέων ἡ ἐξουσία καὶ ἡ τιμή.
- ς'. Ὅτι τῶν παρὰ τοῦ θεοῦ μεγίστων δωρεῶν εἰσὶν αἱ διακονίαι.
- ζ'. Ὅτι καὶ ὁ Παῦλος περιδεὴς ἦν, πρὸς τὸ μέγεθος τῆς ἀρχῆς ὁρῶν.
- η'. Ὅτι πολλάκις ἁμαρτάνειν ἀναγκάζεται, εἰς τὸ μέσον ἥκων, ἂν μὴ σφόδρα γενναῖος ᾖ.
- θ'. Ὅτι κενοδοξίᾳ καὶ τοῖς ταύτης ἁλίσκεται δεινοῖς.
- ι'. Ὅτι οὐχ ἡ ἱερωσύνη τούτων αἰτία, ἀλλ' ἡ ἡμετέρα ῥᾳθυμία.
- ια'. Ὅτι τὴν ἐπιθυμίαν τῆς φιλαρχίας ἐκβεβλῆσθαι δεῖ ἀπὸ τῆς τοῦ ἱερέως ψυχῆς.

XII. *Sapientiſſimum oportere eſſe Sacerdotem.*
XIII. *Præter maximam abſtinentiam, alia quoque ab animo Sacerdotis requiri.*
XIV. *Nihil tam puritatem & aciem mentis obtundere, vt iracundiam inordinatam.*
XV. *Aliam ſpeciem litis plenam periculorum Beatus Ioannes Chryſoſtomus oſtendit.*
XVI. *Aeſtimatio, quantum eſſe oporteat illum, qui tantis tempeſtatibus opponendus ſit.*
XVII. *Quantus ſit in gubernatione Virginum timor.*

Hæc in Græcis non leguntur.

ΠΕΡΙ ΙΕΡΩΣΥΝΗΣ ΛΟΓΟΣ Γ'.

ΤΗΣ μὲν οὖν ὕβρεως ἕνεκεν τῆς εἰς τοὺς τετιμηκότας, καὶ ὅτι αὖθις οὐ καταισχῦναι βουλόμενοι ταύτην ἐφύγομεν τὴν τιμὴν· ταῦτα ἂν ἔχοιμεν λέγειν, ἅπερ εἰρήκαμεν· ὅτι δὲ οὐδὲ ὑπὸ ἀπονοίας τινὸς φυσηθέντες· καὶ τοῦτο νῦν εἰς δύναμιν τὴν ἐμὴν πειράσομαί σοι ποιῆσαι φανερόν. Εἰ μὲν γὰρ στρατηγίας ἡμῖν ἢ βασιλείας αἵρεσις προὔκειτο, εἰ ταύτην εἶχον τὴν γνώμην· εἰκότως ἄν τις τοῦτο ὑπέλαβεν· ἢ τότε μὲν ἀπονοίας οὐδεὶς, ἀνοίας δὲ πάντες ἂν ἡμᾶς ἔκριναν· ἱερωσύνης δὲ προκειμένης, ἣ τοσούτῳ ἀνωτέρω βασιλείας ἕστηκεν, ὅσον πνεύματος καὶ σαρκὸς τὸ μέσον· τολμήσει τις ἡμᾶς ὑπεροψίας γράφεσθαι; καὶ πῶς οὐκ ἄτοπον, τοὺς μὲν τὰ μικρὰ διαπτύοντας, ὡς παραπαίοντας αἰτιᾶσθαι· τοὺς δὲ ἐπὶ τῶν ἄγαν ὑπερεχόντων τοῦτο ποιοῦντας, τῶν μὲν τῆς παραπληξίας ἐγκλημάτων ἐξαιρεῖν, ταῖς δὲ τῆς ὑπερηφανίας ὑποβάλλειν αἰτίαις; ὥσπερ ἂν εἴ τις τὸν ἀγέλης βοῶν καταφρονοῦντα, καὶ μὴ βουλόμενον εἶναι βουκόλον, εἰς ὑπερηφανίαν μὲν οὐδαμῶς, εἰς δὲ φρενῶν ἔκστασιν αἰτιώμενος, τὸν ἁπάσης τῆς οἰκουμένης τὴν βασιλείαν, καὶ τὸ γενέσθαι κύριον τῶν ἁπανταχοῦ στρατοπέδων, μὴ δεχόμενον, ἀντὶ τοῦ μαίνεσθαι τετυφῶσθαι φαίη. ἀλλ' οὐκ ἔστι ταῦτα, οὐκ ἔστιν· οὐδὲ ἡμᾶς μᾶλλον, ἢ ἑαυτοὺς, οἱ ταῦτα λέγοντες διαβάλλουσι. τὸ γὰρ ἐννοῆσαι μόνον, ὅτι δυνατὸν ἀνθρωπείᾳ φύσει τῆς ἀξίας ὑπερφρονῆσαι ἐκείνης, δεῖγμα κατ' αὐτῶν τῶν ἐκφερόντων ἐστὶν, ἧς ἔχουσι περὶ τοῦ πράγματος δόξης. εἰ γὰρ μὴ τῶν τυχόντων αὐτὸ, καὶ ἐν οὐ πολὺς ὁ λόγος,

DE SACERDOTIO LIBER TERTIVS.

Cap. I. Nos per ſuperbiã hoc officium nõ declinaſſe.

A IAM quod ad eam iniuriam pertinet, qua eos à me affectos fuiſſe dicis, qui me cohoneſtarunt, tum quòd nullo eos dehoneſtandi conſilio ab iſto me honore ſubtraxerim, afferri quidẽ à nobis ea poſſent, quæ diximus. Cæterũ quod nullo etiam faſtidio, nulla cõtumacia inflati id fecerimus: idipſum quoque nũc pro virib. tibi planum facere adnitar.
B Etenim ſi nobis vel imperij militaris, vel regni etiã propoſita fuiſſet optio, potuiſſet quis id merito de me ſuſpicari, ſi modo eandem hanc ſententiam ſequutus fuiſſem, quam hic ſecutus ſum: ſeu verius dicam, tum ſanè nos nullus faſtidij ac contumaciæ inſimulaſſet, amentiæ verò ac ſtultitiæ nemo non damnaſſet. Sacerdotij verò optione propoſita (quod quidem regno tanto eſt excellentius, quantum ſpiritus & carnis interuallum eſſe poteſt) ſuſtinebitne quiſquam contemptus ac faſtidij nos accerſere? Qui porrò id non abſurdũ, eos qui prouincias puſillas reſpuũt, vt de-
C liros incuſare: eos verò qui hoc idẽ in maximè excellentibus factitant, liberare quidem amentiæ crimine, inſolentiæ autem ac ſuperbiæ reos agere? perinde quaſi ſi quis eum qui boum armẽtum deſpiceret, armentarius eſſe recuſans, animi quidem inſolentia nequaquam præditũ eſſe, mentis autẽ alienatione prorſus laborare criminaretur: ei vero, qui orbis vniuerſi regnum deprecaretur, neq. pateretur exercituum vbique terrarum inſtructorũ imperium ad ſe deferri, pro amentiæ crimine, faſtus tantum atque inſolentiæ crimẽ impingeret? Sed non eſt ita, non eſt ita: ne-
D que certè nos magis quã ſeipſos incuſant, qui iſta afferunt. Nam vel cogitaſſe tantũ, fieri poſſe, vt tanta illa ſacerdotij dignitas ingenio ſit humano deſpicabilis: id verò contra eos ipſos, qui ſermones huiuſmodi vſurpant, indicium argumentúmque eſſe poſſit opinionis eius, quã iidem de re, qua de agitur, concipiunt: nam niſi ſacerdotium inter res viles modiciq. precij pone-

Digitized by Google

rent, ne iſta quidem ſuſpicio ſeſe in animos ipſorum inſinuaſſet. Cur enim de angelica dignitate nullus vnquam inuentus eſt, qui tale aliquid ſuſtineret ſuſpicari, ac pronunciare, humanum ingenium præ faſtu, ac contumacia ad naturæ angelicæ honorem, dignitatémque non aſpirare? Nempe magna quidem ea ſunt, quæ animo concipimus de poteſtatibus illis: atque idipſum vetat, vt credamus licere homini maiorem illa dignitatem animo concipere: quo fit vt conſentaneum magis ſit, ſi quis in illos, faſtus ac contumaciæ crimen id torqueat, quod in nos impingunt ipſi: neque enim id de aliis ſuſpicati fuiſſent, niſi rem ipſam prius damnaſſent, ac nihili æſtimaſſent.

Cap. II. Nos propter vanā gloriam nō fugiſſe.

Porrò autem ſi id me dicent gloriæ atque ambitionis nomine commiſiſſe, iidem ſibiipſis non conſtare, imò pugnantia ſecum loqui aperte coarguentur. Neque enim video quámnam aliam orationem quæſiuiſſent, ſi nos inanis gloriæ criminibus liberare voluiſſent. Nam ſi in animum fortè meum laudis amor huiuſmodi inuaſiſſet, amplecti potius munus illud oportuit, quàm auerſari: quid ita? Nempe quòd ea res magnæ nobis gloriæ, magno honori futura fuiſſet. Hominem enim hoc ætatis, quíque idem haud ita pridem vitæ huius curis ſe abdicaſſet, derepente in tantam hominum admirationem veniſſe, vt iis etiam, qui in laboribus huiuſmodi omnem ætatem conſumpſiſſent, anteponeretur, & plura illis ſuffragia reportaret: id verò neminem non attraxiſſet in magnam aliquam atque admirandam noſtri opinionem: tum autem nobis paſſim venerationem illuſtrémque nominis huius gloriam conciliaſſet: vbi me nunc demptis paucis, eccleſiæ bona pars ne de nomine quidem norunt. Quamobrem ne omnibus quidem innoteſcet deprecatum me fuiſſe quod offerebatur: ſed paucis quibuſdam, quos paucos ne omnes quidem ipſos rem, vt ſe habet, reſciſcere opinor. Conſentaneum enim eſt ex iis etiam complures aut exiſtimare nullam prorſus de nobis electionem factam, aut ab electione nos reiectos fuiſſe, tanquam non ſatis idoneos viſos: non etiam nos

BASIL. vltro id functionis deuitaſſe. At verò, inquit, quibus rei comperta eſt veritas, demirabuntur.

CHRYS. Cap. III. Si gloriam concupiſce-

Atqui hos ipſos dixiſti ambitionis nobis atq. inſolentiæ crimen impingere: vndénam ergo laudem ſperare li-

A ἐνόμιζον εἶναι· οὐδ' ἂν ὑποπτεῦσαι τοῦτο
ἐπῆλθεν αὐτοῖς. Διὰ τί γὰρ περὶ τῆς τῶν
ἀγγέλων ἀξίας, οὐδεὶς ἐτόλμησέ τι τοιοῦ-
τον ὑποπτεῦσαί ποτε, καὶ εἰπεῖν· ὅτι ἐστὶν
ἀνθρωπίνη ψυχὴ, δι' ἀπόνοιαν οὐκ ἂν ἑ-
λομένη ἐπὶ τὸ τῆς φύσεως ἐκείνης ἀξίω-
μα ἐλθεῖν; μεγάλα γάρ τινα φανταζό-
μεθα περὶ τῶν δυνάμεων ἐκείνων· καὶ
τοῦτο ἡμᾶς οὐκ ἀφίησι πιστεῦσαι, ὅτι δύ-
ναται ἄνθρωπος τῆς τιμῆς φρονῆσαί τι μεῖ-
ζον ἐκείνης. ὥστε αὐτοὺς μᾶλλον δικαίως ἄν
B τις γράψαιτο ἀπονοίας, τοὺς ἡμῶν τοῦτο
κατηγορήσαντας. οὐ γὰρ ἄν ποτε περὶ ἑ-
τέρων τοῦτο ὑπέλαβον, εἰ μὴ πρότερον
αὐτοὶ τοῦ πράγματος, ὡς οὐδενὸς ὄντος, κα-
τέγνωσαν. εἰ δὲ περὶ δόξαν ὁρῶντας τοῦτο
πεποιηκέναι φασὶν, περιπίπτοντες ἑαυτοῖς ἐ-
λεγχθήσονται, καὶ μαχόμενοι φανερῶς. οὐ-
δὲ γὰρ οἶδα, ποίους ἂν ἑτέρους περὶ τού-
των ἐζήτησαν λόγους, εἰ τῶν τῆς κενοδοξίας
ἡμᾶς ἠθέλησαν ἀπαλλάξαι ἐγκλημάτων.
Εἰ γὰρ οὗτός μέ ποτε εἰσῆλθεν ὁ ἔρως·
καταδέξασθαι μᾶλλον ἐχρῆν, ἢ φυγεῖν.
C Διὰ τί; ὅτι πολλὴν ἡμῖν τοῦτο τὴν δόξαν
ἤνεγκεν ἄν. τὸ γὰρ ἐν τούτῳ τῆς ἡλικίας
ὄντα, καὶ πρὸ βραχέος ἀποστάντα τῶν βιω-
τικῶν φροντίδων, ἐξαίφνης οὕτω δόξαι
παρὰ πᾶσιν εἶναι θαυμαστὸν, ὥστε τῶν τὸν ἅ-
παντα χρόνον ἐν τοῖς τοιούτοις ἐξαναλω-
θέντων πόνοις προτιμηθῆναι, καὶ πλείονας
ψήφους πάντων ἐκείνων λαβεῖν· θαυμαστά
τινα καὶ μεγάλα περὶ ἡμῶν πάντας ἂν
ὑποπτεύειν ἔπεισε, καὶ σεμνοὺς ἂν ἡμᾶς
καὶ περιβλέπτους κατέστησε. νῦν δὲ, πλὴν
D ὀλίγων, τὸ πλέον τῆς ἐκκλησίας μέρος,
οὐδ' ἐξ ὀνόματος ἡμᾶς ἴσασιν· ὥς τε οὐδὲ
ὅτι παρῃτήμεθα πᾶσιν ἔσται φανερὸν, ἀλλ'
ὀλίγοις τισὶν, οὓς οὐδ' αὐτοὺς οἶμαι τὸ σα-
φὲς εἰδέναι πάντας. Εἰκὸς δὲ καὶ τούτων
πολλοὺς ἢ μηδόλως ἡμᾶς ἡρῆσθαι νομίσαι·
ἢ παρεῶσθαι μετὰ τὴν αἵρεσιν, ἀνεπι-
τηδείους εἶναι δόξαντας οὐχ ἑκόντας φυγεῖν.
Ἀλλ' οἱ τἀληθὲς εἰδότες θαυμάσονται. ΒΑΣ.
Καὶ μὴν τούτους, ἔφης, ὡς κενοδόξους καὶ ΧΡΥΣ.
ὑπερηφάνους διαβάλλειν ἡμᾶς. πόθεν
οὖν ἔστιν ἐλπίσαι τὸν ἔπαινον; ἀπὸ τῶν

πολλοῖς; ἀλλ' οὐκ ἴσασι τὸ σαφές. ἀλλ' οὐκ τῶν ὀλίγων; ἀλλὰ κἀνταῦθα ἡμῖν εἰς τοὐναντίον τὸ πρᾶγμα περιέστηκε. οὐδὲ γὰρ ἑτέρου τινὸς ἕνεκεν ἐνταῦθα εἰσῆλθες νῦν, ἀλλ' ἵνα μάθῃς, τί πρὸς ἐκείνους ἀπολογήσασθαι δέοι. καὶ τί τούτων ἕνεκεν ἀκριβολογούμεθα νῦν; ὅτι γὰρ, εἰ καὶ μὴ πάντες ᾔδεσαν τὸ ἀληθὲς, οὐδὲ οὕτως ἡμᾶς ἀπονοίας ἢ φιλοδοξίας ἔδει κρίνειν· μικρὸν ἀνάμεινον, καὶ τοῦτο εἴσῃ σαφῶς. καὶ πρὸς τούτῳ πάλιν ἐκεῖνο· ὅτι οὐ τοῖς ταύτην τολμῶσι τὴν τόλμαν μόνον, εἴπερ τίς ἐστιν ἀνθρώπων, οὐ γὰρ ἔγωγε πείθομαι· ἀλλὰ καὶ τοῖς περὶ ἑτέρων ὑποπτεύουσι, κίνδυνος ἐπικείσεται οὐ μικρός. Ἡ γὰρ ἱερωσύνη τελεῖται μὲν ἐπὶ τῆς γῆς, τάξιν δὲ ἐπουρανίων ἔχει πραγμάτων· καὶ μάλα γε εἰκότως. οὐ γὰρ ἄνθρωπος, οὐκ ἄγγελος, οὐκ ἀρχάγγελος, οὐκ ἄλλη τις κτιστὴ δύναμις· ἀλλ' αὐτὸς ὁ παράκλητος ταύτην διετάξατο τὴν ἀκολουθίαν, καὶ ἔτι μένοντας ἐν σαρκὶ τὴν τῶν ἀγγέλων ἔπεισε φαντάζεσθαι διακονίαν· διὸ χρὴ τὸν ἱερωμένον ὥσπερ ἐν αὐτοῖς ἑστῶτα τοῖς οὐρανοῖς μεταξὺ τῶν δυνάμεων ἐκείνων οὕτως εἶναι καθαρόν. φοβερὰ μὲν γὰρ καὶ φρικωδέστατα καὶ τὰ πρὸ τῆς χάριτος, οἷον οἱ κώδωνες, οἱ ῥοΐσκοι, οἱ λίθοι οἱ ἐπὶ τοῦ στήθους, οἱ τῆς ἐπωμίδος, ἡ μίτρα, ἡ κίδαρις, ὁ ποδήρης, τὸ πέταλον τὸ χρυσοῦν, τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, ἡ πολλὴ τῶν ἔνδον ἠρεμία. ἀλλ' εἴ τις τὰ τῆς χάριτος ἐξετάσειε, μικρὰ ὄντα εὑρήσει τὰ φοβερὰ καὶ φρικωδέστατα ἐκεῖνα· καὶ τὸ περὶ τοῦ νόμου λεχθὲν, κἀνταῦθα ἀληθὲς ὄν· ὅτι οὐ δεδόξασται τὸ δεδοξασμένον ἐν τούτῳ τῷ μέρει, ἕνεκεν τῆς ὑπερβαλλούσης δόξης. ὅταν γὰρ ἴδῃς τὸν κύριον τεθυμένον, καὶ κείμενον, καὶ τὸν ἱερέα ἐφεστῶτα τῷ θύματι, καὶ ἐπευχόμενον· καὶ πάντας ἐκείνῳ τῷ τιμίῳ φοινισσομένους αἵματι· ἆρα ἔτι μετὰ ἀνθρώπων εἶναι νομίζεις, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς ἑστάναι· ἀλλ' οὐκ εὐθέως ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς μετανίστασαι, καὶ πᾶσαν σαρκικὴν διάνοιαν τῆς ψυχῆς ἐκβαλὼν, γυμνῇ τῇ ψυχῇ καὶ τῷ νῷ καθαρῷ, περιβλέπεις τὰ ἐν οὐρανοῖς; ὢ τοῦ θαύματος! ὢ τῆς τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας! ὁ μετὰ τοῦ πατρὸς ἄνω καθήμενος,

A cet? A multis? ſed neſciunt illi rem, vt ſe habet. at vero paucioribus? Verùm & hic nobis res in contrarium recidit. Neque enim alio nomine huc introiſti, quàm vt edocereris, qua aduerſum illos defenſione vti poſſes. Sed quorſum horum gratia hic tantopere diſceptamus? Quod enim ſi vel omnibus res ea innotuiſſet, ne ſic quidem aut inſolentes, at ambitioſi iudicandi eſſemus: pauliſper ſuſtineto, idque aperte intelliges: Itémque illud, quòd non iis ſolum qui hoc audentiæ ſibi ſumunt, ſi modo quiſquam exiſtit mortalium talis: nam exiſtere haudquaquam B credo: ſed iis etiam qui id de aliis ſuſpicantur, periculum imminet non mediocre. Etenim ſacerdotium ipſum in terra quidem peragitur, ſed in rerum cœleſtium claſſem ordinémque referendum eſt. Atque id per quam merito: quippe non mortalis quiſquam, non Angelus, non Archangelus, non alia quæuis creata potentia, ſed ipſe paracletus ordinem huiuſmodi diſpoſuit: qui mortalibus hominibus etiamnum in carne manentibus author fuit, vt Angelorum miniſterium animo conciperent. Idcirco neceſſe eſt ſacerdotem ſic eſſe purum, vt ſi in ipſis C cœlis collocatus inter cœleſtes illas virtutes medius ſtaret. Terribilia namque atque horrifica fuiſſe ferunt, quæ gratiæ tempus præceſſerunt: quod genus fuere tintinnabula, mala punica, lapides pectori ſacerdotis, itémque alij ſuperhumerali eiuſdem ſuperpoſiti, mitra, cidaris, veſtis ad pedes vſque demiſſa, lamina aurea, ſancta ſanctorum, ingens intus quies atque ſilentium. At verò ſi quis ea, quæ gratiæ tempus nobis aduexit, examinet, terribilia atque horrifica quæ dixi, iudicabit eſſe admodum leuia, ac quod de lege à Paulo dictum eſt, hic D demum verum eſſe comperiet: quandoquidem ne glorificatum quidem fuit, quod glorificatũ eſt in hac parte, propter eminentem gloriam. Nam dum conſpicis dominum immolatum, & illic ſitũ ſacerdotem ſacrificio incumbentem, ac preces fundentem, tum verò turbam circunfuſam precioſo illo ſanguine intingi ac rubefieri, etiámne te inter mortales verſari, atque in terra conſiſtere cenſes? an non potius eueſtigio in cœlos transferris? an non carnis cogitationem omnem abiiciens, nudo animo, mente pura circunſpicis quæ in cœlo ſunt? ô miraculum, ô Dei benignitatẽ: qui cum patre ſurſum ſedet,

remur, oportuit tale miniſterium eligere.

CAP. IV.

Tremendũ quid eſſe ſacerdotiũ, & magis quam in vet. teſtamento.

Exod. 28.

2. Cor. 3. 10.

in illo ipſo temporis articulo omnium manibus pertractatur, ac ſe ipſe tradit volentibus ipſum excipere ac complecti. Fit autem id nullis præſtigiis, ſed apertis ac
Vide Notas. circunſpicientibus circumſiſtentium omnium oculis. Num tibi iſta contemptu ac deſpectu digna eſſe videntur? aut eiuſmodi, vt poſſit quis contra ea attolli atque
3.Reg.18. inſurgere? Viſne & ſanctimoniæ iſtius excellentiam alio miraculo perſpicere? Ponito ob oculos Heliam illum, præterea & infinitam illam turbam circunfuſam, & ſacrificium lapidibus ſuperpoſitum, tum verò reliquos omnes admodum quietos ac taciturnos, ſolum autem Prophetam preces fundentem, ſecundum id flammam derepente è cœlo delabentem, ſacrificiumque ipſum lambentem: mira ſunt iſta profectò, ac ſtupore omni plena. Ab illis ergo ſacris ad noſtratia ſacra te transfer: nec ea mira modo eſſe videbis, ſed etiam omnem ſtuporem excedentia. Adeſt enim ſacerdos, non ignem geſtans, ſed ſpiritum ſanctum: is preces diuturnas fundit, non quò flamma cœlitus delapſa, ſacra appoſita abſumat: ſed vt gratia in ſacrificium influens, per illud ipſum omnium animos inflammet, & puriores reddat argento igni excocto purgatóque. Hoc ergo myſterium omnium maximè horrendum verendúmque, quis tandem qui non admodum ſit inſanus, quique è poteſtate non exierit, faſtidire ac deſpicere poterit? Ignoras futurum nunquam fuiſſe vt humanus animi captus, ſacrificij ignem illum ſuſtineret: ſed funditus omnes tum fuiſſe interituros, niſi magnum diuinæ gratiæ auxilium affuiſſet?

Cap. V. Magnam eſſe poteſtatem ſacerdotum. Nam ſi quis conſideret quantum id ſit myſterium, vt is ſcilicet qui homo ipſe ſit, carne ac ſanguine etiamnum conſtans, iiſque inuolutus, beatæ atque immortali naturæ illi fieri propior queat: tum probe intelliget quanto ſacerdotes honore, quanta dignitate ſpiritus ſancti gratia dignata fuerit: operantibus enim illis, tum ſacra hęc quæ dico, initiantur perficiuntúrque: tum etiam alia his nihilo inferiora, quæ ipſa ad dignitatis ſalutiſque noſtræ rationem ſpectant. Etenim qui terram incolunt atque in ea verſantur, iis commiſſum eſt, vt ea quæ in cœlis ſunt, diſpenſent: iis datum eſt vt poteſtatem habeant, quam Deus optimus neque Angelis, neque Archangelis datam eſſe voluit: neque enim
Mat.16.& 18. ad illos dictum eſt, Quæcunque alligaue-

A κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην ταῖς ἁπάντων καταψῆται χερσὶ, καὶ δίδωσιν αὑτὸν τοῖς βουλομένοις περιπτύξασθαι καὶ περιλαβεῖν. ποιοῦσι δὲ τοῦτο πάντες διὰ τῶν ὀφθαλμῶν (τῆς πίστεως.) ἆρά σοι ταῦτα καταφρονεῖσθαι ταῦτα ἄξια καταφαίνεται; ἢ τοιαῦτα εἶναι, ὡς δυνηθῆναί τινα καὶ ἐπαρθῆναι κατ᾽ αὐτῶν; βούλει καὶ ἐξ ἑτέρου θαύματος τῆς ἁγιαστείας ταύτης ἰδεῖν τὴν ὑπερβολήν; ὑπόγραψόν μοι τὸν Ηλίαν τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ τὸν ἄπειρον ὄχλον περιεστῶτα, καὶ τὴν θυσίαν ἐπὶ τῶν
B λίθων κειμένην· καὶ πάντας μὲν ἐν ἡσυχίᾳ τοὺς λοιποὺς καὶ πολλῇ τῇ σιγῇ, μόνον δὲ τὸν Προφήτην εὐχόμενον· εἶτα ἐξαίφνης τὴν φλόγα ἐκ τῶν οὐρανῶν ἐπὶ τὸ ἱερεῖον ῥιπτουμένην· θαυμαστὰ ταῦτα καὶ πάσης ἐκπλήξεως γέμοντα. μετάβηθι τοίνυν ἐκεῖθεν ἐπὶ τὰ νῦν τελούμενα· καὶ οὐ θαυμαστὰ ὄψει μόνον, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν ἔκπληξιν ὑπερβαίνοντα. ἕστηκε γὰρ ὁ ἱερεὺς, οὐ πῦρ καταφέρων, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· καὶ τὴν ἱκετηρίαν ἐπὶ πολὺ ποιεῖται, οὐχ ἵνα τις λαμπὰς ἄνωθεν ἀφεθεῖσα καταναλώσῃ τὰ προκείμενα· ἀλλ᾽
C ἵνα ἡ χάρις ἐπιπεσοῦσα τῇ θυσίᾳ, δι᾽ ἐκείνης τὰς ἁπάντων ἀνάψῃ ψυχὰς, καὶ ἀργυρίου λαμπροτέρας ἀποδείξῃ πεπυρωμένου. ταύτης οὖν τῆς φρικωδεστάτης τελετῆς, τίς μὴ σφόδρα μαινόμενος, μηδὲ ἐξεστηκὼς, ὑπερφρονῆσαι δυνήσεται; ἢ ἀγνοεῖς, ὅτι οὐκ ἄν ποτε ἀνθρωπίνη ψυχὴ τὸ πῦρ ἐκεῖνο τῆς θυσίας ἐβάστασεν· ἀλλ᾽ ἄρδην ἂν ἅπαντες ἠφανίσθησαν, εἰ μὴ πολλὴ τῆς τοῦ θεοῦ χάριτος ἦν ἡ βοήθεια; Εἰ γάρ τις ἐννοήσειεν, ὅσον ἐστὶν, ἄνθρωπον ὄντα, καὶ ἔ-
D τι σαρκὶ καὶ αἵματι περιπεπλεγμένον, τῆς μακαρίας καὶ ἀκηράτου φύσεως ἐκείνης ἐγγὺς δυνηθῆναι γενέσθαι· τότε ὄψεται καλῶς, ὅσης τοὺς ἱερέας τιμῆς ἡ τοῦ πνεύματος ἠξίωσε χάρις. διὰ γὰρ ἐκείνων καὶ ταῦτα τελεῖται, καὶ ἕτερα τούτων οὐδὲν ἀποδέοντα, καὶ εἰς ἀξιώματος καὶ εἰς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας λόγον. οἱ γὰρ τὴν γῆν οἰκοῦντες, καὶ ἐν ταύτῃ ποιούμενοι τὴν διατριβὴν, τὰ ἐν οὐρανοῖς διοικεῖν ἐπετράπησαν, καὶ ἐξουσίαν ἔλαβον, ἣν οὔτε ἀγγέλοις οὔτε ἀρχαγγέλοις ἔδωκεν ὁ θεός. οὐ γὰρ πρὸς ἐκείνους εἴρηται· ὅσα ἂν δήσητε

ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ ὅσα ἂν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένα ἐν τῷ οὐρανῷ. ἔχουσι μὲν γὰρ καὶ οἱ κρατοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς τὴν τοῦ δεσμοῦ ἐξουσίαν, ἀλλ᾽ ἀ σωμάτων μόνον. οὗτος δὲ ὁ δεσμὸς αὐτῆς ἅπτεται τῆς ψυχῆς, καὶ διαβαίνει τοὺς οὐρανούς. καὶ ἅπερ ἂν ἐργάσωνται κάτω οἱ ἱερεῖς, ταῦτα ὁ θεὸς ἄνω κυροῖ, καὶ τὴν τῶν δούλων γνώμην ὁ δεσπότης βεβαιοῖ. καὶ τί γὰρ ἀλλ᾽ ἢ πᾶσαν αὐτοῖς τὴν οὐράνιον ἔδωκεν ἐξουσίαν. ὧν γὰρ ἄν φησιν ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται· καὶ ὧν ἂν κρατῆτε, κεκράτηνται. τίς ἂν γένοιτο ταύτης ἐξουσία μείζων; πᾶσαν τὴν κρίσιν ἔδωκεν ὁ πατὴρ τῷ υἱῷ. ὁρῶ δὲ πᾶσαν αὐτὴν τούτοις ἐγκεχειρισθεῖσαν ὑπὸ τοῦ υἱοῦ. ὥσπερ γὰρ εἰς οὐρανοὺς ἤδη μετατεθέντες, καὶ τὴν ἀνθρωπίνην ὑπερβάντες φύσιν, καὶ τῶν ἡμετέρων ἀπαλλαγέντες παθῶν, οὕτως εἰς ταύτην ἤχθησαν τὴν ἀρχήν. εἶτα, ἂν μὲν βασιλεύς τινι τῶν ὑπ᾽ αὐτὸν ὄντων ταύτης μεταδῷ τῆς τιμῆς, ὥστε ἐμβάλλειν εἰς δεσμωτήριον οὓς ἂν ἐθέλῃ, καὶ ἀφιέναι πάλιν· ζηλωτὸς καὶ περίβλεπτος παρὰ πᾶσιν ἐστίν. ὁ δὲ παρὰ θεοῦ τοσούτῳ μείζονα ἐξουσίαν λαβών, ὅσῳ γῆς τιμιώτερος ὁ οὐρανός, καὶ σωμάτων ψυχαί· οὕτω μικρὰν τισὶν ἔδοξεν εἰληφέναι τιμήν, ὡς δυνηθῆναι κἂν ἐννοῆσαι, ὅτι τῶν ταῦτά τις πιστευθέντων καὶ ὑπερφρονήσει τῆς δωρεᾶς. ἄπαγε τῆς μανίας. μανία γὰρ περιφανὴς, ὑπερορᾶν τῆς τοσαύτης ἀρχῆς, ἧς ἄνευ οὔτε σωτηρίας ἡμῖν οὔτε τῶν ἐπηγγελμένων τυχεῖν ἐστιν ἀγαθῶν. εἰ γὰρ οὐ δύναταί τις εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἐὰν μὴ δι᾽ ὕδατος καὶ πνεύματος ἀναγεννηθῇ· καὶ ὁ μὴ τρώγων τὴν σάρκα τοῦ κυρίου, καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ πίνων, ἐκβέβληται τῆς αἰωνίου ζωῆς· πάντα δὲ ταῦτα δι᾽ ἑτέρου μὲν οὐδενός, μόνον δὲ διὰ τῶν ἁγίων ἐκείνων ἐπιτελεῖται χειρῶν· τῶν τοῦ ἱερέως λέγω· πῶς ἄν τις τούτων ἐκτός, ἢ τὸ τῆς γεέννης ἐκφυγεῖν δυνήσεται πῦρ, ἢ τῶν ἀποκειμένων στεφάνων τυχεῖν; οὗτοι γάρ εἰσιν, οὗτοι, οἱ τὰς πνευματικὰς πιστευθέντες ὠδῖνας, καὶ τὸν διὰ τοῦ βαπτίσματος ἐπιτραπέντες τόκον· διὰ τούτων ἐνδυόμεθα τὸν Χριστόν,

A ritis in terra, erunt alligata & in cœlo: & quæcunque ſolueritis in terra, erunt ſoluta & in cœlo. Habent quidem & terreſtres principes vinculi poteſtatem, verum corporum ſolum. Id autem quòd dico ſacerdotum vinculum, ipſam etiam animam contingit, atque ad cœlos vſque peruadit: vſque adeo vt quæcunque inferne ſacerdotes confecerint, illa eadem Deus ſuperne rata habeat, ac ſeruorum ſententiam dominus confirmet. Etenim quidnam hoc aliud eſſe dicas, niſi omnem rerum cœleſtium poteſtatem illis à Deo conceſſam? Quorumcunque, enim ait, pec- *Ioan. 20. 23.*
B cata remiſeritis, remittuntur eis, & quorumcunque retinueritis, retenta ſunt. Quænam, obſecro, poteſtas hac vna maior eſſe queat? Pater omne iudicium filio dedit: cæterum video ipſum omne iudicium à Deo filio illis traditum. Nam quaſi iam in *Ibid. 5. 22.* cœlu̅ tranſlati, ac ſupra humanam natura̅ poſiti, atque noſtris ab affectib. exempti, ſic illi ad principatum iſtu̅ perducti ſunt. Quid multa? Rex aliquis ſi cui ex ſubditis ſuis honorem hunc detulerit, vt poteſtate̅ habeat quoſcunque velit in carcerem co̅iiciendi, eoſdémque rurſus laxa̅di, beatus ille & admirandus iudicio omnium fue-
C rit: at verò qui à Deo tanto maiorem accepit poteſtatem, qua̅to cœlum terra precioſius eſt, quanto etiam animæ corporib. præſtant, hic vilem eouſque dignitate̅ accepiſſe nonnullis videri debet, vt vel in illorum cogitationem deſcendere queat, reperiri quandoque poſſe vnum aliquem ex eorum numero, quibus tanta illa quæ paulò antè dixi, fuerint à Deo concredita, cui ipſi munus ſuum ſordeſcat, quique donum ſibi à Deo datu̅ deſpiciat? Procul, procul hinc faceſſat huiuſmodi inſania. Inſania enim manifeſtaria, deſpicere tantum iſtum principatum, ſine quo neq. ſa-
D lutis neque promiſſorum bonorum co̅potes fieri poſſumus. Nam ſi non poteſt quis *Ioan. 3. 5.* in regnu̅ cœloru̅ ingredi, niſi per aquam & ſpiritum regeneratus fuerit: &, Qui non manducat carne̅ domini, & ſanguinem eius *Ibid. 6. 53.* non bibit, æterna vita priuatur: omnia aute̅ hæc haud aliter quàm per ſacroſanctas illas manus perficiuntur, manus, inquam, ſacerdotu̅: qui fiet vt citra illarum ope̅ aut gehe̅næ igne̅ euitare quis poſſit, aut repoſitæ in cœlo coronæ præmia aſſequi? Hi enim ſunt, hi ſunt inquam, quibus tum co̅creditæ ſunt ſpirituales parturigines, tum etiam baptiſmatis partus à Deo eſt commiſſus: per hos ipſos Chriſtum induimus,

A vnà cum Dei filio ſepelimur: beati illius capitis membra efficimur: quo nomine ſacerdotes meritò non modo plus vereri debemus, quàm vel principes vel reges, verũ etiam maiori honore quàm parentes proprios honeſtare. Hi enim ex ſanguinibus & voluntate carnis nos genuerũt: illi verò authores nobis ſunt natiuitatis eius quam à Deo habemus, beatæ regenerationis illius, libertatis verę, atque adeo adoptionis eius, qua nos per gratiam filij Dei ſumus effecti.

CAP. VI. *Leuit. 13. 2.* *Quam magnorũ munerum miniſter ſit ſacerdos.*

Corporis lepram purgare, ſeu verius dicam, haud purgare quidem, ſed purgatos probare, Iudæorũ ſacerdotib. ſolis licebat: B neque neſcis quãta cum ambitione, quanto cum ſtudio ac cõcertatione ſacerdotalis dignitas id temporis acquireretur. At verò noſtris ſacerdotib. non corporis lepram, verum animæ ſordes, nõ dico purgatas probare, ſed purgare prorſus

Num 16. cõceſſum eſt. quare iudicio quidem meo qui iſtos deſpiciunt contẽnúntque, multo ſceleratiores ac maiori ſupplicio digni fuerint, quàm fuerit Dathã vnà cum ſuis omnibus. Illi enim tametſi principatum ad ſe non ſpectantem ſibi vendicabant, tamen miram quandam de eo principatu opinionem animo conceperant: id quod declarauit ingens rei concupitæ ſtudium. C Hi autem tum quum iam ſacerdotalis honos incrementum, ornatum, præſtantiam magnam accepit, contra quam illi, ſed tamen multo maiora audent. Neque enim perinde eſt ad deſpicientiæ rationem ſubducendam, honorem aliquem indebitum appetere, & tot tantáque bona faſtidire: verùm facinus hoc tanto eſt illo grauius, quanto inter ſe diſſident interuallo faſtidium & admiratio. quis ergo tam infelici genio natus, vt tot tantáque bona faſtidiat? Equidem neminem exiſtere talem dixerim, niſi ſi quis furiarum œſtro percitus ſit. D Sed enim eò iam ſe oratio noſtra referat, vnde digreſſa eſt. Neque enim in puniendo ſolum, ſed & in benemerendo maiorem Deus poteſtatem ſacerdotibus largitus eſt, quàm naturalibus noſtris parentibus: quos inter vtroſque tantum eſt ſanè interiectum interuallum, quantum vitam inter præſentem & æternam. Parentes enim nos in præſentem ſacerdotes in vitam æternam generant. Atque illi certè ne corporalem quidem interitum à liberis amoliri poſſunt, neque ingruentem morbum propulſare: quum hi laborantem ac morti iamiã propinquam animam identidem ſeruarint:

A καὶ συνθαπτόμεθα τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ, μέλη γινόμεθα τῆς μακαρίας κεφαλῆς ἐκείνης. ὥστε ἡμῖν οὐκ ἀρχόντων μόνον, οὐδὲ βασιλέων φοβερώτεροι, ἀλλὰ καὶ πατέρων τιμιώτεροι, δικαίως ἂν εἶεν. οἱ μὲν γὰρ ἐξ αἱμάτων καὶ ἐκ θελήματος σαρκὸς ἐγέννησαν ἡμᾶς· οἱ δὲ τῆς ἐκ τοῦ θεοῦ γεννήσεως ἡμῖν εἰσιν αἴτιοι, τῆς μακαρίας παλιγγενεσίας ἐκείνης, τῆς ἐλευθερίας τῆς ἀληθοῦς καὶ τῆς κατὰ χάριν υἱοθεσίας. λέπραν σώματος ἀπαλλάττειν, μᾶλλον δὲ ἀπαλλάττειν μὲν οὐδαμῶς, τοὺς δὲ B ἀπαλλαγέντας δοκιμάζειν μόνον, εἶχον ἐξουσίαν οἱ τῶν Ἰουδαίων ἱερεῖς, καὶ οἶσθα πῶς περιμάχητον ἦν τὸ τῶν ἱερέων τότε; οὗτοι δὲ οὐ λέπραν σώματος, ἀλλ' ἀκαθαρσίαν ψυχῆς, οὐκ ἀπαλλαγεῖσαν δοκιμάζειν, ἀλλ' ἀπαλλάττειν παντελῶς ἔλαβον ἐξουσίαν. ὥστε οἱ τούτων ὑπερορῶντες πολλῷ τῶν περὶ Δαθὰν εἶεν ἐναγέστεροι, καὶ μείζονος ἄξιοι τιμωρίας. οἱ μὲν γὰρ εἰ καὶ μὴ προσηκούσης αὐτοῖς ἀντεποιοῦντο τῆς ἀρχῆς, ἀλλ' ὅμως θαυμαστήν τινα περὶ αὐτῆς εἶχον δόξαν· καὶ τοῦτο τῷ μετὰ πολλῆς ἐφίεσθαι C σπουδῆς ἔδειξαν. οὗτοι δὲ ὅτε ἐπὶ τὸ κρεῖττον διεκοσμήθη, καὶ τοσαύτην ἔλαβεν ἐπίδοσιν τὸ πρᾶγμα· τότε ἐξ ἐναντίας μὲν ἐκείνοις, πολλῷ δὲ ἐκείνων μείζονα τετολμήκασιν. οὐδὲ γὰρ ἴσον εἰς καταφρονήσεως λόγον, ἐφίεσθαι μὴ προσηκούσης τιμῆς, καὶ ὑπερορᾶν τοσούτων ἀγαθῶν· ἀλλὰ τοσούτῳ μεῖζον ἐκεῖνο τούτου, ὅσῳ τοῦ διαπτύειν καὶ θαυμάζειν τὸ μέσον ἐστί. τίς οὖν οὕτως ἀθλία ψυχή, ὡς τοσούτων ὑπεριδεῖν ἀγαθῶν, οὐκ ἄν ποτε φαίην ἔγωγε, πλὴν εἴ τις οἶστρον D ὑπομαίνοιτο δαιμονικόν. ἀλλὰ γὰρ ἐπάνειμι πάλιν ὅθεν ἐξέβην· οὐ γὰρ ἐν τῷ κολάζειν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ποιεῖν εὖ, μείζονα τοῖς ἱερεῦσιν ἔδωκε δύναμιν τῶν φυσικῶν γονέων ὁ θεός· καὶ τοσοῦτον ἀμφοτέρων τὸ διάφορον, ὅσον τῆς παρούσης καὶ τῆς μελλούσης ζωῆς· οἱ μὲν γὰρ εἰς ταύτην, οἱ δὲ εἰς ἐκείνην γεννῶσι. κἀκεῖνοι μὲν οὐδὲ τὸν σωματικὸν αὐτοῖς δύναιντ' ἂν ἀμύνασθαι θάνατον, οὐ νόσον ἐπενεχθεῖσαν ἀποκρούσασθαι· οὗτοι δὲ καὶ κάμνουσαν καὶ ἀπόλλυσθαι μέλλουσαν τὴν ψυχὴν πολλάκις ἔσωσαν·

τοὺς μὲν πρᾳοτέραν τὴν κόλασιν ἐργαζόμενοι, τοὺς δὲ οὐδὲ παρὰ τὴν ἀρχὴν ἀφέντες ἐμπεσεῖν· οὐ τῷ διδάσκειν μόνον καὶ νουθετεῖν, ἀλλὰ καὶ τῷ δι᾽ εὐχῶν βοηθεῖν. οὐ γὰρ ὅτε ἡμᾶς ἀναγεννῶσι μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ μετὰ ταῦτα συγχωρεῖν ἔχουσιν ἐξουσίαν ἁμαρτήματα. ἀσθενεῖ γάρ τις (φησὶν) ἐν ὑμῖν· προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας, καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ᾽ αὐτὸν, ἀλείψαντες αὐτὸν ἐλαίῳ, ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου· καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα, καὶ ἐγερεῖ αὐτὸν ὁ κύριος· κἂν ἁμαρτίας ᾖ πεποιηκὼς, ἀφεθήσονται αὐτῷ. ἔπειτα οἱ μὲν φυσικοὶ γονεῖς, εἰ μέν τινι τῶν ὑπερεχόντων καὶ μεγάλα ὧδε δυναμένων προσκρούσαιεν οἱ παῖδες, οὐδὲν αὐτοὺς ἔχουσιν ὠφελεῖν· οἱ δὲ ἱερεῖς οὐκ ἄρχοντας, οὐδὲ βασιλεῖς, ἀλλ᾽ αὐτὸν αὐτοῖς πολλάκις ὀργισθέντα κατήλλαξαν τὸν θεόν. ἔτι οὖν ἡμᾶς μετὰ ταῦτα τολμήσει τις ἀπονοίας κρίνειν; ἐγὼ μὲν γὰρ ἐκ τῶν εἰρημένων, τοσαύτην εὐλάβειαν, οἶμαι, τὰς τῶν ἀκουόντων καταλαβεῖν ψυχὰς, ὡς μηκέτι τοὺς φεύγοντας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀφ᾽ ἑαυτῶν προσιόντας, καὶ σπουδάζοντας ταύτην ἑαυτοῖς κτήσασθαι τὴν τιμὴν, ἀπονοίας καὶ τόλμης κρίνειν. εἰ γὰρ οἱ τὰς τῶν πόλεων ἀρχὰς πιστευθέντες, ὅταν μὴ συνετοὶ καὶ λίαν ὀξεῖς τυγχάνωσιν ὄντες, καὶ τὰς πόλεις ἀνέτρεψαν, καὶ ἑαυτοὺς προσαπώλεσαν· ὁ τὴν Χριστοῦ τὴν νύμφην κατακοσμεῖν λαχὼν, πόσης σοι δοκεῖ δεῖσθαι δυνάμεως, καὶ τῆς παρ᾽ αὐτοῦ, καὶ τῆς ἄνωθεν πρὸς τὸ μὴ διαμαρτεῖν; οὐδεὶς μᾶλλον Παύλου τὸν Χριστὸν ἠγάπησεν, οὐδεὶς μείζονα ἐκείνου σπουδὴν ἐπεδείξατο, οὐδεὶς πλείονος ἠξιώθη χάριτος· ἀλλ᾽ ὅμως μετὰ τοσαῦτα πλεονεκτήματα δέδοικεν ἔτι, καὶ τρέμει περὶ ταύτης τῆς ἀρχῆς, καὶ τῶν ἀρχομένων ὑπ᾽ αὐτοῦ. φοβοῦμαι γάρ φησι, μή πως, ὡς ὁ ὄφις Εὔαν ἐξηπάτησεν ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτοῦ, οὕτω φθαρῇ τὰ νοήματα ὑμῶν ἀπὸ τῆς ἁπλότητος τῆς εἰς τὸν Χριστόν. καὶ πάλιν· ἐν φόβῳ καὶ ἐν τρόμῳ πολλῷ ἐγενόμην πρὸς ὑμᾶς. ἄνθρωπος εἰς τρίτον ἁρπαγεὶς οὐρανὸν, καὶ ἀπορρήτων κοινωνήσας θεοῦ, καὶ τοσούτους ὑπομείνας θανάτους, ὅσας μετὰ τὸ πιστεῦσαι ἔζησεν ἡμέρας· ἄνθρωπος μηδὲ τῇ δοθείσῃ παρὰ τοῦ Χριστοῦ χρήσασθαι ἐξουσίᾳ βουληθεὶς, ἵνα μὴ

A aliis remiſſiorem pœnam reddentes: alios prorſus labi non permittentes, non doctrinæ ſolum atque commonitionis, ſed etiam precum præſidio: neque enim ſolum quum nos regenerant, ſed poſtea etiam condonandorum nobis peccatorum facultatem obtinent. Infirmatur, inquit, inter vos aliquis, accerſat preſbyteros eccleſiæ, & orent ſuper eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & obſecratio fidei ſaluum reddet laborantem, & eriget eum Dominus: & in peccatis fuerit, remittentur ei. Iam verò naturales parentes, ſi quos eorum liberi B principes magnatéſve offenderint, opem certè illis nullam afferre poſſunt, quum ſacerdotes non principes, non reges, ſed ipſum Deum nobis infenſum ſæpenumero concilient. Nos igitur ſuſtinebitne adhuc quiſquam faſtidij atque arrogantiæ reos agere? Equidem ex iis quæ à me dicta ſunt, auditorum mentes tanta puto religione occupatas, vt non iam eos qui fugiunt, ſed eos qui per ſe accedunt, honorémque iſtum vltro ſibi ambiunt, contumaciæ, temeritatis, atque audaciæ accuſent. Nam ſi vſuuenit vt quibus ciuitatum magiſtra- C tus crediti ſunt, ij niſi valde prudentes pariter ac vigilantes fuerint, tum ciuitates ipſas euertant, tum ſeipſos perditum eant: quanta illum virtute non ſua tantum vnius, ſed & cœleſti præditum eſſe conuenit, cui ſorte obtigit vt Chriſti ſponſam comat, ornétque? ſi modo peccandi occaſionem vitare is velit.

Iacob. 5. 14.

Chriſtum nemo eſt qui Paulo vehementius dilexerit, nemo qui apud Deum gratioſior quàm Paulus fuerit: tamen poſt tot priuilegia à Deo accepta veretur adhuc ac tremit, principatus iſtius ſubditorúmque ſuorum gratia. Metuo D enim, inquit, ne quà fiat, vt quemadmodum ſerpens Euam decepit verſutia ſua, ita corrumpantur ſenſus veſtri à ſimplicitate quæ erat in vobis erga Chriſtum. ac rurſus: In timore ac tremore multo vobiſcum verſatus ſum. Atque hæc quidem dicit homo is, cui à Deo datum fuit, vt in tertium vſque cœlum raperetur, ac diuinorum arcanorum particeps fieret, qui idem totidem, vt ſic dixerim, mortes pertulit, quot ipſe dies poſt fidem Chriſto datam vixit: qui item idem ne conceſſa quidem à Deo poteſtate vtendum ſibi vbique iudicauit, vt ne

CAP. IV. *Ipſum etiā Paulum timuiſſe hūc principatū.*

2. Cor. 11. 3.

Ibidem 2. 3.

2. Cor. 12.

A quis eorum qui fidem ſuam Chriſto obſtrinxiſſent, offenderetur. Si igitur Paulus Dei mandata ſic obſeruans, vt maiora etiã quàm ipſi à Deo iniuncta fuiſſent, præſtaret, nunquam ſuo ipſius, ſed ſubditorum tantum commodo ſtudẽs, ſic vbique formidauit, magiſtratus ſui molẽ expendens, quid faciemus ipſi, qui multi vbiq. ſumus in quærendis quæ noſtra ſunt, qui Chriſti mandata Pauli exẽplo non ſolum non ſuperamus, ſed ea maiori quidem ex parte

2. Cor. 11. 29. transgredimur? Quis infirmatur, inquit ille, & ego non infirmor? quis offenditur, & ego non vror? Eiuſcemodi ſanè conuenit B ſacerdotem eſſe: quinimo nõ eiuſcemodi tãtum, parua enim ſunt iſta, ac certè nulla præ eo quod ipſe ſum dicturus: hoc autem

Rom. 9. 3. quidnam eſſe poteſt? Optarim, inquit, anathema eſſe à Chriſto pro fratrib. meis, pro cognatis meis ſecundum carnẽ. quòd ſi quis exiſtit, qui vocem hanc obſecrans enũciare poſſit, is demum dignus quidem eſt, qui ſi oblatum epiſcopi munus detrectet, inſimuletur. ſin à Pauli virtutibus illis pari nobiſcum interuallo diſtat, is nimirum odium ac vituperationẽ meretur, quum munus idem delatum amplectitur, non quum detrectat. Neque enim, propoſita militaris dignitatis electione, ſi ij qui- C bus prouincia ea demandata foret, fabro ærario, aut cerdoni, aut cuipiam id genus opificum in medium tracto, honorem huiuſmodi ad illum deferrent, laudarent vtique miſeri ac ſtolidi illius conſilium, qui oblatum munus nõ ſtatim detrectaret, nihilque nõ faceret, vt ne ſe ipſe in præſens coniiceret periculum. Nam ſi id vnũ ſatis ſit paſtorẽ ſimpliciter vocari, & prouincia iſta vtcũq. defungi, nec vllum prorſus inde periculũ exoriri poſſit: equidem nihil moror quin me, quiſquis volet, inanis gloriæ ſtudioſum appellet: ſin verò rara pru- D dentia, rara item à Deo opt. data gratia, quæ prudentiam etiam ipſam præcedat, prætereа ſi morum integritate, ſi vitæ puritate, denique ſi maiori quàm pro humano captu virtute præditum eum eſſe oportet, qui adminiſtrationis iſtius curam in ſe ſuſcipit, ne me venia priuatum per te velis, ſi fruſtra ac temere vitæ mihi meæ exitium accerſere noluerim. Etenim ſi nauẽ quis agens ampliſſimam, & quæ decem millia pondo ferat, quæque eadem remigibus ſuis ſit inſtructa, ac ſumptuoſarum mercium pondere onerata, me illius gubernaculo præfectum iuberet Ægeum Tyrrhenúmve mare traiicere, nimirum

A τις τῶν πιστευσάντων σκανδαλισθῇ. εἰ τοίνυν ὁ τὰ προστάγματα ὑπερβαίνων τοῦ θεοῦ, καὶ μηδαμοῦ τὸ ἑαυτοῦ ζητῶν, ἀλλὰ τὸ τῶν ἀρχομένων, οὕτως ἔμφοβος ἦν ἀεί, πρὸς τὸ τῆς ἀρχῆς μέγεθος ἀφορῶν· τί πεισόμεθα ἡμεῖς οἱ πολλαχοῦ τὰ ἑαυτῶν ζητοῦντες, οἱ τὰς ἐντολὰς τοῦ Χριστοῦ οὐ μόνον οὐχ ὑπερβαίνοντες, ἀλλὰ καὶ ἐκ πλείονος παραβαίνοντες μοίρας; τίς ἀσθενεῖ, φησί, καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκανδαλίζεται καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι; τοιοῦτον B εἶναι δεῖ τὸν ἱερέα, μᾶλλον δὲ οὐ τοιοῦτον μόνον· μικρὰ γὰρ ταῦτα, καὶ τὸ μηδέν, πρὸς ὃ μέλλω λέγειν. τί δὲ τοῦτό ἐστιν; ηὐχόμην, φησίν, ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ, ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου, τῶν συγγενῶν μου τῶν κατὰ σάρκα. εἴ τις δύναται ταύτην ἀφιέναι τὴν φωνήν· εἴ τις ἔχει τὴν ψυχὴν ταύτης ἐφικνουμένην τῆς εὐχῆς· ἐγκαλεῖσθαι δίκαιος ἂν εἴη φυγών. εἰ δέ τις ἀποδέοι τῆς ἀρετῆς ἐκείνης τοσοῦτον, ὅσον ἡμεῖς· οὐχ ὅταν φύγῃ, ἀλλ᾽ ὅταν δέχηται, μισεῖσθαι δίκαιος. οὐδὲ γάρ, εἴ τις C στρατιωτικῆς ἀξίας αἵρεσις προὔκειτο, εἶτα χαλκοτύπον, ἢ σκυτοτόμον, ἤ τινα τῶν τοιούτων δημιουργῶν, ἑλκύσαντες εἰς τὸ μέσον οἱ δοῦναι κύριοι τὴν τιμήν, ἐνεχείριζον τὸν στρατόν· ἐπῄνεσαν ἂν τὸν δείλαιον ἐκεῖνον οὐ φυγόντα, καὶ πάντα ποιοῦντα, ὥστε μὴ εἰς πρόδηλον ἑαυτὸν ἐμβαλεῖν κακόν. εἰ μὲν γὰρ ἁπλῶς, τὸ κληθῆναι ποιμένα, καὶ μεταχειρίσαι τὸ πρᾶγμα ὡς ἔτυχεν, ἀρκεῖ· καὶ κίνδυνος οὐδείς· ἐγκαλείτω κενοδοξίας ἡμῖν ὁ βουλόμενος. εἰ δὲ πολλὴν D μὲν σύνεσιν, πολλὴν δὲ πρὸ τῆς συνέσεως τὴν παρὰ τοῦ θεοῦ χάριν, καὶ τρόπων ὀρθότητα, καὶ καθαρότητα βίου, καὶ μείζονα ἢ κατὰ ἄνθρωπον ἔχειν δεῖ τὴν ἀρετήν, τὸν ταύτην ἀναδεχόμενον τὴν φροντίδα· μή με ἀποστερήσῃς συγγνώμης, μάτην ἀπολέσθαι μὴ βουλόμενον καὶ εἰκῇ. καὶ γὰρ εἰ μυριαγωγόν τις ὁλκάδα ἄγων, πεπληρωμένην ἐρετῶν, καὶ φορτίων γέμουσαν πολυτελῶν· εἶτα ἐπὶ τῶν οἰάκων καθίσας, ἐκέλευε περᾶν τὸ Αἰγαῖον ἢ τὸ Τυρρηνικὸν πέλαγος· ἐκ πρώτης ἂν

Digitized by Google

ἀπεπήδησα τῆς φωνῆς. καὶ εἴ τις ἤρετο, διὰ τί; ἵνα μὴ καταδύσω τὸ πλοῖον, εἶπον ἄν. εἶτα ἔνθα μὲν εἰς χρήματα ἡ ζημία, καὶ ὁ κίνδυνος σωματικὸς μέχρι θανάτου, οὐδεὶς ἐγκαλέσει πολλῇ κεχρημένοις προνοίᾳ· ὅπου δὲ τοῖς ναυαγοῦσιν οὐκ εἰς τὸ πέλαγος τοῦτο, ἀλλ' εἰς τὴν ἄβυσσον τοῦ πυρὸς ἀπόκειται πεσεῖν· καὶ θάνατος αὐτοὺς οὐχ ὁ τὴν ψυχὴν ἀπὸ τοῦ σώματος διαιρῶν, ἀλλὰ ταύτην μετ' ἐκείνου εἰς κόλασιν παραπέμπων αἰώνιον ἐκδέχεται· ἐνταῦθα ὅτι μὴ προπετῶς εἰς τοσοῦτον ἑαυτοὺς ἐρρίψαμεν κακόν, ὀργιεῖσθε καὶ μισήσετε; μή, δέομαι καὶ ἀντιβολῶ. οἶδα τὴν ἐμαυτοῦ ψυχήν, ἀσθενῆ ταύτην καὶ μικράν· οἶδα τῆς διακονίας ἐκείνης τὸ μέγεθος, καὶ τὴν πολλὴν τοῦ πράγματος δυσκολίαν. πλείονα γὰρ τῶν τὴν θάλατταν ταραττόντων πνευμάτων χειμάζει κύματα τὴν τοῦ ἱερωμένου ψυχήν. Καὶ πρῶτον ἁπάντων, ὁ δεινότατος τῆς κενοδοξίας σκόπελος, χαλεπώτερος ὢν οὗπερ οἱ μυθοποιοὶ τερατεύονται τῶν Σειρήνων. τοῦτον γὰρ πολλοὶ μὲν ἴσχυσαν διαπλεύσαντες διαφυγεῖν ἀσινεῖς· ἐμοὶ δὲ οὕτω τοῦτο χαλεπόν, ὡς μηδὲ νῦν, ὅτε οὐδεμία με τις ἀνάγκη πρὸς ἐκεῖνο ὠθεῖ τὸ βάραθρον, δύνασθαι καθαρεύειν τοῦ δεινοῦ. εἰ δὲ καὶ τὴν ἐπιστασίαν τις ἐγχειρίζοι ταύτην· μονονουχὶ δήσας ὀπίσω τὼ χεῖρε, παραδώσει τοῖς ἐν ἐκείνῳ τῷ σκοπέλῳ κατοικοῦσι θηρίοις, καθ' ἑκάστην με σπαράττειν τὴν ἡμέραν. τίνα δέ ἐστι τὰ θηρία; θυμός, ἀθυμία, φθόνος, ἔρις, διαβολαί, κατηγορίαι, ψεῦδος, ὑπόκρισις, ἐπιβουλαί· ὀργαὶ κατὰ τῶν ἠδικηκότων οὐδέν, ἡδοναὶ ἐπὶ ταῖς τῶν λειτουργηκότων ἀσχημοσύναις. πένθος ἐπὶ ταῖς εὐημερίαις, ἐπαίνων ἔρως, τιμῆς πόθος· τοῦτο δὴ τὸ μάλιστα πάντων τὴν ἀνθρωπίνην ἐκτραχηλίζον ψυχήν· διδασκαλία πρὸς ἡδονήν, ἀνελεύθεροι κολακεῖαι, θωπεῖαι ἀγεννεῖς, καταφρονήσεις πενήτων, θεραπεῖαι πλουσίων, ἄλογοι τιμαὶ καὶ ἐπιβλαβεῖς χάριτες, κίνδυνον φέρουσαι καὶ τοῖς παρέχουσι καὶ τοῖς δεχομένοις αὐτάς· φόβος δουλοπρεπής, καὶ τοῖς φαυλοτάτοις τῶν ἀνδραπόδων προσῆκον μόνοις· παρρησίας ἀναίρεσις·

A fieret, vt ad primam ſtatim auditionem mandatum id detrectarem: ac me ſi quis interrogaret, Quid ita? ne nauem ſubmergam, vtique reſponderem. Itáne igitur, vbi pecuniæ tantum iactura ſubeſt, nec niſi corporis interitus periclitatur, nemo eſt qui incuſet reprehendátque, ſi quis magna cautione prouidentiáque hic vtatur: vbi autem nauem frangentibus, non in hoc vel illud pelagus, ſed in ignis æterni abyſſum corruendum eſt: vbi item eoſdem naufragos interitus manet, non qui corpus ab anima dirimit, ſed qui animam ipſam vnà cum corpore in B ſempiternum exigit ſupplicium: hic mihi vos ſuccenſebitis? hic mihi odium inimicitiáſque præferetis, ſi me ipſe temere in tanta non coniecerim perniciem? Ne, obſecro atque obteſtor, committere id velitis. Noui profecto animi huius vires quàm ſint infirmæ atque exiguæ, noui quanta ſit functionis illius moles, noui quàm ingens negocij ipſius difficultas. Fluctus enim epiſcopi animum concutientes, ventis mare identidem conturbantibus crebriores infeſtioréſque eſſe ſolent.

Cap. IIX. In multis peccare coguntur ſacerdos, niſi forti animo fuerit.

Quibus periculis expoſita ſacerdotis anima.

Cap. IX. Vana gloria vitetur.

Ac primum quidem omnium occurrit peſtilentiſſimus inanis gloriæ ſcoC pulus, longè illo Sirenum infeſtior, quem poëtæ prodigioſè effingunt. Illum enim ſi compluribus licuit ſaluis præternauigare, atque incolumibus effugere: mihi tamen hic ita moleſtus eſt, vt ne nunc quidem, quum nulla me in voraginem illam impellit neceſſitas, facere poſſim vt prorſus hac noxa vocem. Quòd mihi ſi quis prouinciam magiſtratus iſtius imponat, quid aliud quàm manibus his poſt tergum tantum nō reuinctis, belluis ſcopulum illum inſidentibus, in dies ſingulos lacerandum me tradat? belluæ verò quænam tandem illæ? Ira, triſtitia, inuidentia, contentio, caD lumniæ, excandeſcentiæ in minimè noxios, delectationes natæ ex miniſterio ineptè atque indecenter ab aliis adminiſtrato, dolor ſi cui fortè muneris ſui functio proſperè ceſſerit: laudum appetentia, honoris deſideriū: quòd ipſum in primis hominis animū præcipitē ferri cogit: doctrina voluptatē, non etiā vtilitatē captās: illiberales adulationes, palpationes minimè generoſæ, pauperū deſpiciētię, diuitū cultus, honores nulla ratione impēſi: gratiarū munerúmq. largitiones dānoſæ, periculū parientes tam largientib. quam accipiētibus: timor ſeruilis, ac nō niſi peſſimis quibúſq. mācipiis cōueniēs: fiducię interitus:

modeſtiæ animi ſpecies quidem multa, A veritas autem nulla: coarguendi atque increpandi procul reiecta facultas, ſeu vt verè dicam, contra inopes increpatio modum nullum ſeruans, at contra eos qui potentia aliqua præditi ſunt, ne diducere quidem labia quiſquam audet. Has enim omnes atque his longè etiam plures feras noxius ſcopulus ille nutrit: à quibus quidem homines ſemel captos, in tantam profectò ſeruitutem diſtrahi neceſſe eſt,

1. Cor. 14. 34. vt ſæpe etiam pleraque dum mulieribus placere atque obſecundare ſtudent, neceſſariò committant quæ ne eloqui quidem honeſtum. Eas quidem diuina lex ab B hoc miniſterio remotas eſſe voluit: illæ verò vi facta intro irrumpunt: quæ quandoquidem per ſe nihil ipſæ poſſunt, per alios omnia factitant, ac tantam ſibi vendicãt poteſtatẽ, vt quoſcunq. illæ epiſcopos velint, & adlegent & ſummoueant. Fitq. tandem per eas, vt ſurſum ac deorſum ſeſe habeãt res, quod eſt in veteri prouerbio ac principes ſuos ſubditi ipſi regant. atq. vtinam id tantum viri factitarẽt, non etiã eæ quib. ne docere quidẽ permiſſum eſt. Sed quid dico, docere? certè ne in eccleſia

1. Cor. 14. 34. quidem fari illis beatus Paulus permiſit.

Mulierum nimia inſolentia. At memini ſanè ex quodam me audire, C quod & tantam ipſis impertiſſet libertatem, vt & eccleſiarum præſides obiurgarent, illóſque acerbius inceſſerent, quam ſerui à dominis ſuis inceſſantur.

Cap. X. *Non ipſum ſacerdotiũ horum malorum eſt cauſſa.* Cæterum nolim, vt quiſquam exiſtimet epiſcopos omnes à me criminum eorum, quæ dixi, reos factos. ſunt enim, ſunt, inquam, permulti, qui ſeſe ab iis retibus probe extricarunt: atque adeò plures iis qui ſe capi atque intra ea inuolui paſſi ſunt: neque tamen ob id ſacerdotalem ipſam dignitatem malorum iſtorum authorem fecerim. Abſit enim tanta à me inſania, neque D enim ferrum cædis, neque vinum ebrietatis: neque, robur contumeliæ, neque fortitudinem inconſideratæ audaciæ: ſed eos potius qui præterquam deceat donis à deo datis abutuntur, quiſquis ſana mente fuerit, authores eſſe dicet, punietque: quando quidem & ſacerdotium meritò nobiſcum expoſtulare poſſit, ſi ſe non rite atque ordine pertractemus adminiſtremúſque: neque enim illi accepta ferre debemus mala ea, quæ dixi, ſed nobis potius qui illud idem, quantum in nobis fuit, conſpurcauimus atque coinquinauimus, hominibus quibuſlibet illius adminiſtrationem in manum tradentes:

A ταπεινοφροσύνης τὸ μὲν σχῆμα πολὺ, ἡ ἀλήθεια δὲ οὐδαμοῦ· ἔλεγχοι δὲ ἐκ ποδῶν καὶ ἐπιτιμήσεις. μᾶλλον δὲ κατὰ μὲν τῶν ταπεινῶν, καὶ πέρα τοῦ μέτρου· ἐπὶ δὲ τῶν δυναστείαν περιβεβλημένων οὐδὲ διᾶραί τις τὰ χείλη τολμᾷ. ταῦτα γὰρ ἅπαντα, καὶ τὰ τούτων πλείονα, ὁ σκόπελος ἐκεῖνος τρέφει θηρία, οἷς τις ἅπαξ ἁλοὺς, εἰς τοσαύτην ἀνάγκη καθελκυσθῆναι δουλείαν, ὡς καὶ εἰς γυναικῶν ἀρέσκειαν πράττειν πολλὰ πολλάκις, ἃ μηδὲ εἰπεῖν καλόν. ὁ μὲν B γὰρ θεῖος νόμος αὐτὰς ταύτης ἐξέωσε τῆς λειτουργίας· ἐκεῖναι δὲ ἑαυτὰς εἴσω θεῖναι βιάζονται. καὶ ἐπειδὴ δι' ἑαυτῶν ἰσχύουσιν οὐδὲν, δι' ἑτέρων ἅπαντα πράττουσι· καὶ τοσαύτην περιβέβληνται δύναμιν, ὡς τῶν ἱερέων καὶ ἐγκρίνειν καὶ ἐκβάλλειν οὓς ἂν ἐθέλωσι· καὶ τὰ ἄνω κάτω, τοῦτο δὴ τὸ τῆς παροιμίας λεγόμενον ἔστιν ἰδεῖν γινόμενον, τοὺς ἄρχοντας ἄγουσιν οἱ ἀρχόμενοι, καὶ εἴθε μὲν ἄνδρες· ἀλλ' αἷς οὐδὲ διδάσκειν ἐπιτέτραπται. τί λέγω διδάσκειν; οὐδὲ λαλεῖν μὲν οὖν αὐταῖς ἐν ἐκκλησίᾳ συνε- C χώρησεν ὁ μακάριος Παῦλος. ἐγὼ δέ τινος ἤκουσα λέγοντος, ὅτι καὶ τοσαύτης αὐταῖς μετέδωκε παρρησίας, ὡς καὶ ἐπιτιμᾶν τοῖς τῶν ἐκκλησιῶν προεστῶσι, καὶ καθάπτεσθαι πικρότερον ἐκείνων, ἢ τῶν ἰδίων οἰκετῶν οἱ δεσπόται. καὶ μή με τις οἰέσθω πάντας ταῖς εἰρημέναις ὑποβάλλειν αἰτίαις. εἰσὶ γὰρ, εἰσὶ πολλοὶ οἱ τούτων ὑπερενεχθέντες τῶν δικτύων, καὶ τῶν ἁλόντων πλείους. ἀλλ' οὐδὲ τὴν ἱερωσύνην αἰτιασαίμην ἂν τούτων τῶν κακῶν, μή ποτε οὕτω μανείην ἐγώ. D οὔτε γὰρ τὸν σίδηρον τῶν φόνων, οὔτε τὸν οἶνον τῆς μέθης, οὔτε τὴν ῥώμην τῆς ὕβρεως, οὔτε τὴν ἀνδρείαν τῆς ἀλόγου τόλμης· ἀλλὰ τοὺς οὐκ εἰς δέον χρωμένους ταῖς παρὰ τοῦ θεοῦ δεδομέναις δωρεαῖς, ἅπαντες οἱ νοῦν ἔχοντες αἰτίους εἶναί φασι, καὶ κολάζουσιν. ἐπεὶ ἥ γε ἱερωσύνη καὶ ἐγκαλέσειε δικαίως ἡμῖν, οὐκ ὀρθῶς αὐτὴν μεταχειρίζουσιν. οὐ γὰρ αὐτὴ τῶν εἰρημένων ἡμῖν αἰτία κακῶν· ἀλλ' ἡμεῖς αὐτὴν τοσούτοις, τό γε εἰς ἡμᾶς ἧκον, καταῤῥυπώσαντες μολυσμοῖς, ἀνθρώποις τοῖς τυχοῦσιν ἐγχειρίζοντες αὐτήν.

Digitized by Google

εἴ γε οὔτε τὰς ἑαυτῶν πρότερον καταμαθόντες ψυχὰς, οὔτε εἰς τὸν τοῦ πράγματος ὄγκον ἀποβλέψαντες, δέχονται μὲν προθύμως τὸ διδόμενον· ἡνίκα δ' ἂν εἰς τὸ πράττειν ἔλθωσιν, ὑπὸ τῆς ἀπειρίας σκοτούμενοι, μυρίων ἐμπιπλῶσι κακῶν, οὓς ἐπιστεύθησαν λαούς. τοῦτο δὴ, τοῦτο, ὅπερ καὶ ἐφ' ἡμῶν μικροῦ δεῖν ἔμελλε γίνεσθαι· εἰ μὴ ταχέως ἡμᾶς ὁ θεὸς τῶν κινδύνων ἐκείνων ἐξείλκυσε, καὶ τῆς ἐκκλησίας τῆς αὐτοῦ, καὶ τῆς ἡμετέρας φειδόμενος ψυχῆς. ἐπεὶ πόθεν, εἰπέ μοι, νομίζεις τὰς τοσαύτας ἐν ταῖς ἐκκλησίαις B τίκτεσθαι ταραχάς; ἐγὼ μὲν γὰρ οὐδὲ ἀλλαχόθεν ποθὲν, οἶμαι, ἢ ἐκ τοῦ, τὰς τῶν προεστώτων αἱρέσεις καὶ ἐκλογὰς ἁπλῶς, καὶ ὡς ἔτυχε, γίνεσθαι. τὴν γὰρ κεφαλὴν, ἰσχυροτάτην εἶναι χρὴ, ἵνα τοὺς ἐκ τοῦ λοιποῦ σώματος κάτωθεν πεμπομένους ἀτμοὺς πονηροὺς διοικεῖν, καὶ εἰς τὸ δέον καθιστᾶν δύνηται. ὅταν γὰρ καθ' ἑαυτὴν ἀσθενὴς οὖσα τύχῃ, τὰς νοσοποιοὺς ἐκείνας προσβολὰς ἀποκρούσασθαι μὴ δυναμένη· αὐτή τε ἀσθενεστέρα μᾶλλον ἧπερ ἐστὶ καθίσταται, καὶ τὸ λοιπὸν μεθ' ἑαυτῆς προσαπόλλυσι σῶμα. ὅπερ ἵνα μὴ C καὶ νῦν γένηται· ἐν τῇ τάξει τῶν ποδῶν ἡμᾶς ἐφύλαξεν ὁ θεὸς, ἥνπερ καὶ ἐλάχομεν ἐξ ἀρχῆς. πολλὰ γάρ ἐστιν, ὦ Βασίλειε, πρὸς τοῖς εἰρημένοις πολλὰ ἕτερα, ἃ τὸν ἱερώμενον ἔχειν χρὴ, ὑμεῖς δὲ οὐκ ἔχομεν· καὶ πρό γε τῶν ἄλλων ἐκεῖνο· πανταχόθεν αὐτὴν τῆς τοῦ πράγματος ἐπιθυμίας καθαρεύειν δεῖ τὴν ψυχήν. ὡς ἐὰν προσπαθῶς πρὸς ταύτην διακείμενος τύχῃ τὴν ἀρχήν· γενόμενος ἐπ' αὐτὴν, ἰσχυροτέραν ἀνάπτει τὴν φλόγα· καὶ κατὰ κράτος ἁλοὺς, ὑπὲρ τοῦ βεβαίως D ἔχειν αὐτὴν, μυρία ὑπομένει δεινὰ, κἂν κολακεῦσαι δέῃ, κἂν ἀγεννές τι καὶ ἀνάξιον ὑπομεῖναι, κἂν χρήματα ἀναλῶσαι πολλά. ὅτι γὰρ καὶ φόνων τὰς ἐκκλησίας ἐνέπλησάν τινες, καὶ πόλεις ἀναστάτους ἐποίησαν, ὑπὲρ ταύτης μαχόμενοι τῆς ἀρχῆς, παρίημι νῦν, μὴ καὶ ἄπιστα δόξω λέγειν τισίν. ἐχρῆν δὲ, οἶμαι, τοσαύτην τοῦ πράγματος ἔχειν εὐλάβειαν, ὡς καὶ τῆς ἀρχῆς ἐκφυγεῖν τὸν ὄγκον· καὶ μετὰ τὸ γενέσθαι ἐν αὐτῇ, μὴ περιμένειν τὰς τῶν ἑτέρων κρίσεις,

A qui quidem neque viribus ſuis ipſorum prius conſultis, neque conſiderata rei magnitudine, obuiis ſtatim vlnis munus oblatum amplectuntur: quum autem eò ventum eſt vt negociorum functioni manus admoueant, nimirum inſcitiæ caligine occupati, calamitatibus infinitis populos fidei ſuæ concreditos replent. Hoc ipſum, hoc ipſum certè eſt quod noſtra ætate propemodum accidiſſe videmus, niſi nos repente Deus è periculis illis aſſeruiſſet, partim ſuæ eccleſiæ, partim animarum noſtrarum ſaluti culpam eam condonans. alioqui vndénam, quæſo exiſtimas tam multas in eccleſiis turbas naſci? B Equidem non aliunde opinor, quàm ex epiſcoporum antiſtitúmque electionibus caſu potius ac temere, quàm diligenter, atque accuratè factis. Nam caput valentiſſimum quidem eſſe oportet, vt prauas exhalationes ab inferiori reliqui corporis parte ſurſum aſcendentes diſpenſare, eaſdémque rite atque ordine componere poſſit. quum enim per ſe caput infirmum eſt, ac fumorum inſultus illos morbificos repellere minimè potens, tum fit vt ipſum etiam infirmius in dies reddatur, tum autem reliquum corpus ſecum C perdat. Id quod vt ne in præſentia accideret, voluit Deus vt nos in loco & numero pedeſtri, quem ſors noſtra initio tulerat, permaneremus. Multa enim alia ſunt Baſili, præter ea quæ iam à nobis dicta ſunt, quæ ſacerdotem præſtare oportet, ac quæ certè in nobis non agnoſcimus. Inter quæ illud præcipuum, Sacerdotis animum honoris illius deſiderio vndique vacare oportet. Nam ſi ad eum principatum adipiſcendum vehementi animi affectu rapietur, eo adepto impotentiorem ſanè ambitionis ſuæ flammam incendet, ac vi tandem captus vt ſibi adeD ptum honorem ſtabiliat, nulli non peccato ſeruiet, ſeu adulandum, ſeu ſeruile quid atque indignum ſuſtinendum, ſeu res magno pecuniæ ſumptu tentanda. Nam quòd nonnulli cædibus eccleſias compleuerint contaminarintque: tum eius honoris gratia depugnantes ciuitates aliquot funditus euerterint, dicere hic prætermitto: ne quibuſdam videar ea in medium afferre quæ fide maiora ſint. Oportere autem puto tanta cum religione ac cautione ad rem ipſam accedere, vt illius molem magnitudinémque primum prorſus detrectes: deinde adepto honore aliorum iudicia ſententiáſque non expe-

Epiſcoporū electiones temerè factæ.

ſi quod fortè commiſſum deprehendatur propter quòd oporteat te honorem illum deponere, quin potius illius anteuertens te ipſe munere abdices. Sic enim par eſt, vt diuinam concilies impetréſque miſericordiam: qui ſi tibi honorem illum præter decorum tanquam mordicus retinere ſtudueris, indignus es qui veniam conſequaris: tum verò diuinam iram magis ac magis incendis, altero peccato, & eo grauiore per te addito. At verò conſtantiam hac præſtare nullus valeat: tam peſtilens, támque letale eſt appetentiæ iſtius virus. neque id dico, cum beato Paulo pugnare volens, quinimo vt maximè cùm illius verbis cõſentiam. Ea verò cuiuſmodi ſunt? Si quis epiſcopi munus appetit, honeſtum opus deſiderat. At ego non operis ipſius, ſed dominationis ac potentiæ deſiderium peſtilens eſſe dixi. Atque hoc ego deſiderium ſic toto ſtudio ab animo abiiciendum eſſe cenſeo, vt ne animum quidem ipſum prorſus permittas ab illo occupari, vt is rerum omnium liberè agendarum poteſtatem habeat. Nam quem nulla cupiditas trahit, vt ſeſe in eo munere collocatum oſtentet, ac tanquam digito ab aliis monſtretur, is certe ab eo ſolio deturbari non formidat. Porrò autem qui id non formidat, hic cum ea libertate quę Chriſtianas mentes decet, omnia exequi potuerit. dura enim & acerba atque adeo multis referta incommodis illorum eſt ſeruitus, qui honoris huiuſmodi caſum reformidant: ob quem ſæpenumero fit, vt & hominum & Dei optimi offenſionem ſubire cogantur: decet autem affectus noſtros tales non eſſe. Sed quemadmodum in præliis videmus generoſiſſimos quoſq. milites alacriter manum cum hoſte conſerere, tum, ſi ita res ferat, fortiter occumbere: ita oportere puto animatos eſſe qui ad miniſterij iſtius functionẽ ſe conferunt, vt quod verè Chriſtianos viros decet, & fungi ſacerdotio & ſummoueri iuxtà parati ſint: quũ intelligant ſummotionem priuationemq. huiuſmodi nõ inferius præmiũ afferre ſolere, quã honor ipſe afferat. Nam quoties tale aliquid cuipiã euenerit, ea ferre nolẽti, quæ indecora, ac muneris ſui dignitati minime cõuenientia putat: fit vt & illis qui ipſum iniuſte ſummouerint, grauius ſupplicium, & ſibi copioſiorẽ mercedẽ paret. Beati enim, inquit, eſtis, quum probra iecerint in vos, & inſectati fuerint & dixerint omne malum verbũ aduerſus vos, mẽtiẽtes propter me.

1. Tim. 3.

CAP. XI. *Cupiditas amoris principatus expellenda ex animo sacerdotis.*

Matt. 5. 11.

A εἴ ποτε συμβαίη καθαίρεσιν ἱκανὸν ἐργάσασθαι ἁμάρτημα· ἀλλὰ προλαβόντα ἐκβάλλειν ἑαυτὸν τῆς ἀρχῆς. οὕτω μὲν γὰρ καὶ ἔλεον ἐπισπάσασθαι παρὰ τοῦ θεοῦ εἰκὸς ἦν. τὸ δὲ ἀντέχεσθαι παρὰ τὸ πρέπον τῆς ἀξίας, πάσης ἑαυτὸν ἀποστερεῖ συγγνώμης ἐστὶ, καὶ μᾶλλον ἐκκαίει τοῦ θεοῦ τὴν ὀργὴν, δεύτερον χαλεπώτερον προσθέντα πλημμέλημα. ἀλλ' οὐδεὶς ἀνέξεταί ποτε. δεινὸν γὰρ ἀληθῶς, δεινὸν τὸ ταύτης γλίχεσθαι τῆς τιμῆς. καὶ οὐ μαχόμενος τῷ μακαρίῳ B Παύλῳ λέγω, ἀλλὰ καὶ πάνυ συνᾴδων αὐτοῦ τοῖς ῥήμασι. τί γὰρ ἐκεῖνός φησιν; Εἴ τις ἐπισκοπῆς ὀρέγεται, καλοῦ ἔργου ἐπιθυμεῖ. ἐγὼ δὲ οὐ τοῦ ἔργου, τῆς δὲ αὐθεντίας καὶ δυναστείας ἐπιθυμεῖν, εἶπον εἶναι δεινόν. καὶ τοῦτον οἶμαι δεῖν τὸν πόθον πάσῃ σπουδῇ τῆς ψυχῆς ἐξωθεῖν, καὶ μηδὲ τὴν ἀρχὴν κατασχεθῆναι αὐτὴν ὑπ' αὐτοῦ συγχωρεῖν· ἵνα μετ' ἐλευθερίας ἅπαντα αὐτῷ πράττειν ἐξῇ. ὁ γὰρ οὐκ ἐπιθυμῶν ἐπὶ ταύτης δειχθῆναι τῆς ἐξουσίας, οὐδὲ τὴν καθαίρεσιν αὐτῆς δέδοικεν· C οὐ δεδοικὼς δὲ, μετὰ τῆς προσηκούσης Χριστιανοῖς ἐλευθερίας, πάντα πράττειν δύναιτ' ἄν. ὡς οἵ γε φοβούμενοι καὶ τρέμοντες κατενεχθῆναι ἐκεῖθεν, πικρὰν ὑπομένουσι δουλείαν, καὶ πολλῶν γέμουσαν τῶν κακῶν, καὶ ἀνθρώποις καὶ θεῷ προσκρούειν ἀναγκάζονται πολλάκις. δεῖ δὲ οὐχ οὕτω διακεῖσθαι τὴν ψυχήν. ἀλλ' ὥσπερ ἐν τοῖς πολέμοις τοὺς γενναίους τῶν στρατιωτῶν ὁρῶμεν καὶ πολεμοῦντας προθύμως, καὶ πίπτοντας ἀνδρείως· οὕτω καὶ τοὺς ἐπὶ ταύτην D ἥκοντας τὴν οἰκονομίαν, καὶ ἱερᾶσθαι καὶ παραλύεσθαι τῆς ἀρχῆς, ὡς Χριστιανοῖς ἐπὶ προσῆκον ἄνδρασιν· εἰδότας, ὡς ἡ τοιαύτη καθαίρεσις, οὐκ ἐλάττονα φέρει τῆς ἀρχῆς τὸν στέφανον. ὅταν γάρ τις, ὑπὲρ τοῦ μηδὲν ἀπρεπὲς μηδ' ἀνάξιον τῆς ἀξίας ὑπομεῖναι ἐκείνης, πάθῃ τι τοιοῦτον, καὶ τοῖς ἀδίκως καθελοῦσι τὴν κόλασιν, καὶ αὐτῷ μείζονα προξενεῖ τὸν μισθόν. μακάριοι γάρ φησιν ἐστὲ, ὅταν ὀνειδίσωσι καὶ διώξωσιν ὑμᾶς, καὶ εἴπωσι πᾶν πονηρὸν ῥῆμα καθ' ὑμῶν, ψευδόμενοι, ἕνεκεν ἐμοῦ·

Digitized by Google

χαίρετε καὶ ἀγαλλιᾶσθε, ὅτι πολὺς ἐστὶν ὁ μισθὸς ὑμῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. καὶ ταῦτα μὲν ὅταν ὑπὸ τῶν ὁμοταγῶν, ἢ διὰ φθόνον, ἢ πρὸς ἑτέρων χάριν, ἢ πρὸς ἀπέχθειαν, ἢ ἑτέρῳ τινὶ μὴ ὀρθῷ τις ἐκβάλληται λογισμῷ. ὅταν δὲ καὶ ὑπὸ τῶν ἐναντίων τοῦτο παθεῖν συμβαίη· οὐδὲ λόγου δεῖν οἶμαι πρὸς τὸ δεῖξαι τὸ κέρδος, ὅσον αὐτοῖς διὰ τῆς ἑαυτῶν συλλέγουσι πονηρίας ἐκεῖνοι. τοῦτο οὖν δεῖ πανταχόθεν περισκοπεῖν, καὶ ἀκριβῶς διερευνᾶν, μή που τις σπινθὴρ τῆς ἐπιθυμίας ἐκείνης ἐντυφόμενος λάθῃ. ἀγαπητὸν γὰρ καὶ τοὺς ἐξ ἀρχῆς καθαρεύοντας τοῦ πάθους, ἡνίκα ἂν ἐμπέσωσιν εἰς τὴν ἀρχὴν, δυνηθῆναι τοῦτο διαφυγεῖν. εἰ δέ τις καὶ πρὶν ἢ τυχεῖν τῆς τιμῆς, τρέφει παρ' ἑαυτῷ τὸ δεινὸν καὶ ἀπηνὲς τοῦτο θηρίον· οὐδὲ ἔστιν εἰπεῖν, εἰς ὅσην ἑαυτὸν ἐμβαλεῖ κάμινον μετὰ τὸ τυχεῖν. ἡμεῖς δὲ, καὶ μή τι νομίσῃς μετριάζοντας ἡμᾶς ἐθελῆσαι ἄν τί ποτε ψεύσασθαι πρὸς σε, πολλὴν ταύτην κεκτήμεθα τὴν ἐπιθυμίαν, καὶ μετὰ τῶν ἄλλων ἁπάντων, οὐχ ἧττον ἡμᾶς καὶ τοῦτο ἐφόβησε, καὶ πρὸς ταύτην ἔτρεψε τὴν φυγήν. καθάπερ γὰρ οἱ σωμάτων ἐρῶντες, ἕως μὲν ἂν πλησίον εἶναι τῶν ἐρωμένων ἔξῃ, χαλεπωτέραν ἂν τοῦ πάθους τὴν βάσανον ἔχουσιν· ὅταν δὲ ὡς πορρωτάτω τῶν ποθουμένων ἑαυτοὺς ἀπαγάγωσι, καὶ τὴν μανίαν ἀπήλασαν· οὕτω καὶ τοῖς ταύτης ἐπιθυμοῦσι τῆς ἀρχῆς· ὅταν μὲν πλησίον αὐτῆς γένωνται, ἀφόρητον γίνεται τὸ κακόν· ὅταν δὲ ἀπελπίσωσι, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν μετὰ τῆς προσδοκίας ἔσβεσαν. μία μὲν οὖν αὕτη πρόφασις οὐ μικρά. ἀλλ' εἰ καὶ μόνη καθ' ἑαυτὴν οὖσα, ἐτύγχανεν ἱκανὴ ταύτης ἡμᾶς ἀπείρξαι τῆς ἀξίας. νῦν δὲ καὶ ἑτέρα ταύτης οὐχ ἧττον προστέθειται. τίς δὲ ἐστιν αὕτη; νηφάλιον εἶναι δεῖ τὸν ἱερέα, καὶ διορατικὸν, καὶ μυρίους πανταχόθεν κεκτῆσθαι τοὺς ὀφθαλμούς· ὡς οὐχ ἑαυτῷ μόνον, ἀλλὰ καὶ πλήθει ζῶντα τοσούτῳ. ἡμεῖς δὲ ὅτι νωθροὶ καὶ παρειμένοι, καὶ πρὸς τὴν ἑαυτῶν μόλις ἀρκοῦντες σωτηρίαν· καὶ αὐτὸς ἂν ὁμολογήσαις, ὁ μάλιστα πάντων τὰ ἡμέτερα, διὰ τὸ φιλεῖν, κρύπτειν σπουδάζων κακά. μὴ γάρ μοι νηστείαν ἐνταῦθα εἴπῃς, μηδὲ ἀγρυπνίαν,

A gaudete & exultate, quoniam merces veſtra multa eſt in cœlis. & hæc certè ipſa tanto magis locum habent, quoties à ſociis ac conuictoribus, aut per inuidiam, aut dum aliis placere illi ſtudent, aut per ſimultatem, atque inimicitias aut non recto alio quopiam conſilio iniuſte quis loco ſuo depellitur. nam quoties id te ab aduerſariis pati contigerit, ne oratione quidem opus eſſe puto ad lucrum id demonſtrandum, quod illi malitia ſua tibi acquirunt. Illud igitur oportet vndique circunſpicere ac diligenter perſcrutari, necubi deſiderij illius ſcintilla aliqua ardens lateat. Præclare enim actum fuerit
B vel cum eis qui iam inde ab initio ab hoc morbo liberos ſeſe eſſe ſtudent, ſi ad honorem iſtum quum peruenerint, tum demum effugere morbum eũ poſſint. quòd ſi quis exiſtet, qui honore illo nondum adepto atrocem hanc atque efferam belluam ſecum enutriat, verbis aſſequi non poſſint in quantam perniciem accepto honore præceps iturus ſit. Nos autem (ac ne me rerum noſtrarum eleuandarum ſtudio hic apud te falſa loqui velle putes) cupiditatis, deſideriique iſtius morbo vehementer laboramus: quæ res vnà cum a-
C liis omnibus non parum nos exterruit, atque in fugam hanc vertit. Nam quemadmodum qui corporum amore capti ſunt, ij donec propinquos eos habent quos amant, grauius quidem morbi ſui tormentum vimque ſuſtinẽt: quum autem quam longiſſimè ſeſe ab illorum conſpectu abduxerint, tum furorem ipſum ab animo excutiunt: ſic & qui honoris iſtius quem dico, cupiditate titillantur, dum propius adſunt, malo ferendo impares ſunt: quum autem ſeſe illinc ſummouerint, honorémque deſperauerint, fit vt deſiderium vnà cum expectatione extinguant. Porrò vna
D hæc cauſa non mediocris eſt, quæ vt ſola exiſtat, tamen idonea fuerit quæ nos à munere iſto arceat. Verùm & alia quædam ſubeſt hac ipſa nequaquam inferior. Quænam tandem ea eſt? Sobrium modeſtúmque epiſcopum eſſe oportet: eundémque perſpicacem, atque innumeros quoquouerſus oculos circunferre: quippe qui non ſibi vni tantum, ſed & tanto viuat populo. Cæterum quod nos ſegnes ſimus ac remiſſi, ac vix noſtræ ipſorum ſaluti ſufficientes, vel tute fateare, qui amoris abundantia quadam, vitia ſi qua in nobis ſunt, diſſimulare ſtudes. Abſit enim vt mihi hic iactes vel ieiunia,

CAP. XII. *Sobrium & modeſtum eſſe oportet ſacerdotẽ. 1. Tim. 3. 2.*

A vel noctes inſomnes vel corpus humi decubare aſſuetum, vel ſi qua alia eſt corporis indurati afflictio. Nam tibi ſatis innotuit quantum ab his virtutibus abſimus, quas vt nos etiam exactè atque abſolutè præſtiterimus, ne ſic quidem poſſent cum huius animi ſegnitie coniunctæ nobis ad præfecturæ illius, quam dico, adminiſtrationem obeundam præſidij quicquam afferre. Homini enim in cubiculum aliquod incluſo, tum de ſuis tantum rebus ſolicito, magnum res eæ adiumentum afferre poſſint. Ei verò qui in tot populos ſciſſus eſt, curas ſolitudinéſque ſuas in ſubditos ſuos ſingulos partiens, B non video quid idonei adiumenti ad illorum profectum conferre queant, niſi idem acrem fortiſſimúmque animum nactus ſit.

C. XIII. *Præter maximam abſtinentiam alia requiri.* Neque ſanè mirum tibi eſſe debet ſi vnà cum tanta tolerantia, alia quadam fortitudine epiſcopi animum ſpectatum eſſe volo. Nam cibum, potum, ſtratum item molle contemnere, multis ne labori quidem id eſſe videmus, iis præſertim qui natura agreſtiores per ætatis vigorem ita ſunt educati: ac multis item aliis, aliàs corporis habitudine, aliàs ipſa etiam aſſuetudine laborum illorum aſperitatem molliente mitigantéque. C At contumeliam, vim, incommodum, moleſtum aliquod verbum, tum verò ſcommata ab inferioribus nonnunquam leuiter, atque impræmeditatè, nonnunquam etiam reddendo iure contorta, præterea & querelas temere ac nulla cauſa tum à principibus tum à ſubditis natas, non multorum eſt ferre poſſe, ſed vnius tantum, & alterius. Ac videre ſanè eſt eos qui animi virtutibus illis plurimum poſſunt, ad hæc ipſa tanta veluti animi vertigine laborare, vt vel immaniſſimis belluis grauius exaſperentur. Huiuſmodi autem ingenio D præditi homines ab epiſcopatus cancellis, à ſacerdotij clauſtris procul arcendi ſunt. Nam epiſcopum inedia minime cruciari extenuarive, tum eundem nudis pedibus non ingredi: id certè nihil incommodabit eccleſiæ vniuerſitati: at verò agreſtioris animi ferocitas furórque, tum domino poſſeſſorique ſuo, tum etiam proximo ingentium calamitatum author ſæpe fuit. Atque iis quidem, qui virtutes illas non præſtant, nulla à Deo comminatio, at temerè excandeſcentibus, gehennam ac gehennæ flammam æternam

Matth. 5. 22.

Deus comminatus eſt. Ac quemadmodum fit, vt qui inanis gloriæ titillatione mouetur, ſi quando populi principatum obtineat, materiam igni ſucceſſo ſuppeditet:

A μηδὲ χαμευνίαν, καὶ τὴν λοιπὴν τοῦ σώματος σκληραγωγίαν. καὶ τούτων μὲν γὰρ ὅσον ἀπελείμμεθα, οἶδας. εἰ δὲ καὶ εἰς ἀκρίβειαν ἡμῖν κατώρθωτο, οὐδ' οὕτως μετὰ τῆς παρούσης νωθρότητος ἴσχυσεν ἂν εἰς τὴν ἐπιστασίαν ἡμᾶς ταῦτα ὠφελῆσαι ἐκείνην. ἀνθρώπῳ μὲν γὰρ εἰς οἰκίσκον τινὰ κατακεκλεισμένῳ, καὶ τὰ αὑτοῦ μεριμνῶντι μόνον, πολλὴν ἂν ταῦτα παράσχοι τὴν ὠφέλειαν· εἰς δὲ τοσοῦτον διαιρούμενῳ πλῆθος, καὶ καθ' ἕκαστον τῶν ἀρχομένων ἰδίας κεκτημένῳ φροντίδας· τί δύναιτ' ἂν πρὸς τὴν ἐκείνων ἐπίδοσιν ἀξιόπιστον B συμβάλλεσθαι κέρδος, ἐὰν μὴ ψυχὴν εὔτονον καὶ ἰσχυροτάτην ἔχων τύχῃ. καὶ μὴ θαυμάσῃς, εἰ μετὰ τοσαύτης καρτερίας ἑτέραν βάσανον ζητῶ τῆς ἐν τῇ ψυχῇ ἀνδρείας. τὸ μὲν γὰρ σιτίων καὶ ποτῶν, καὶ στρωμνῆς καταφρονεῖν ἁπαλῆς· πολλοῖς οὐδὲ ἔργον ὁρῶμεν ὄν· καὶ μάλιστά γε τοῖς ἀγροικότερον διακειμένοις, καὶ οὕτως ἐκ πρώτης τραφεῖσι τῆς ἡλικίας· καὶ πολλοῖς δὲ ἑτέροις, τῆς τε τοῦ σώματος κατασκευῆς, καὶ τῆς συνηθείας ἐξομαλιζούσης τὴν ἐν ἐκείνοις τοῖς πόνοις τραχύτητα. ὕβριν C δὲ, καὶ ἐπήρειαν, καὶ λόγον φορτικὸν, καὶ τὰ παρὰ τῶν ἐλαττόνων σκώμματα, τά τε ἁπλῶς καὶ τὰ ἐν δίκῃ λεγόμενα, καὶ μέμψεις, τὰς εἰκῆ καὶ μάτην παρὰ τῶν ἀρχόντων καὶ παρὰ τῶν ἀρχομένων γινομένας· οὐ τῶν πολλῶν ἐνεγκεῖν, ἀλλ' ἑνός που καὶ δευτέρου. καὶ ἴδοι τις ἂν τοὺς ἐν ἐκείνοις ἰσχυροὺς πρὸς ταῦτα οὕτως ἰλιγγιῶντας, ὡς μᾶλλον τῶν χαλεπωτάτων ἀγριαίνειν θηρίων. τοὺς δὲ τοιούτους μάλιστα τῶν τῆς ἱερωσύνης ἀπείργωμεν περιβόλων. ὁ μὲν γὰρ μήτε πρὸς τὰ σιτία D ἀπηγχονηκέναι, μήτε ἀνυπόδετον εἶναι τὸν προεστῶτα· οὐδὲν ἂν βλάψειε τὸ κοινὸν τῆς ἐκκλησίας. θυμὸς δὲ ἄγριος, εἴς τε τὸν κεκτημένον, εἴς τε τὸν πλησίον μεγάλας ἐργάζεται συμφοράς. καὶ τοῖς μὲν ἐκεῖνα μὴ ποιοῦσιν, οὐδεμία ἀπειλὴ παρὰ τοῦ θεοῦ κεῖται· τοῖς δὲ ἁπλῶς ὀργιζομένοις, γέεννα, καὶ τὸ τῆς γεέννης ἠπείληται πῦρ. ὥσπερ οὖν ὁ δόξης ἐραστὴς, ὅταν τῆς τῶν πολλῶν ἀρχῆς ἐπιλάβηται, μείζονα τῷ πυρὶ παρέχει τὴν ὕλην·

Digitized by Google

οὕτως ὁ καθ' ἑαυτὸν, καὶ ἐν ταῖς πρὸς ὀλίγους ὁμιλίαις, κρατεῖν ὀργῆς μὴ δυνάμενος, ἀλλ' ἐκφερόμενος εὐχερῶς· ἐπὰν πλήθους ὅλου προστασίαν ἐμπιστευθῇ, καθάπερ τι θηρίον πανταχόθεν καὶ ὑπὸ μυρίων κεντούμενον, οὔτε αὐτὸς ἐν ἡσυχίᾳ δύναιτ' ἄν ποτε διάγειν, καὶ τοὺς ἐμπιστευθέντας αὐτῷ μυρία διαθήσει κακά. οὐδὲν γὰρ οὕτω καθαρότητα νοῦ, καὶ τὸ διειδὲς θολοῖ τῶν φρενῶν, ὡς θυμὸς ἄτακτος, καὶ μετὰ πολλῆς φερόμενος τῆς ῥύμης. θυμὸς γάρ φησιν ἀπόλλυσι καὶ τοὺς φρονίμους. καθάπερ γὰρ ἔν τινι νυκτομαχίᾳ σκοτωθεὶς ὁ τῆς ψυχῆς ὀφθαλμὸς, οὐχ εὑρίσκει διακρῖναι τοὺς φίλους τῶν πολεμίων, οὐδὲ τοὺς ἐντίμους τῶν ἀτίμων· ἀλλὰ πᾶσιν ἐφεξῆς ἑνὶ κέχρηται τρόπῳ, κἂν λαβεῖν τι δέῃ κακὸν, ἅπαντα εὐκόλως ὑπομένων, ὑπὲρ τοῦ πληρῶσαι τὴν τῆς ψυχῆς ἡδονήν. ἡδονὴ γάρ τίς ἐστιν, ἡ τοῦ θυμοῦ πύρωσις, καὶ ἡδονῆς χαλεπώτερον τυραννεῖ τὴν ψυχὴν, πᾶσαν αὐτῆς τὴν ὑγιῆ κατάστασιν ἄνω καὶ κάτω ἀνατρέπουσα. καὶ γὰρ πρὸς ἀπόνοιαν αἴρει ῥᾳδίως, καὶ ἔχθρας ἀκαίρους, καὶ μῖσος ἄλογον, καὶ προσκρούσματα ἁπλῶς, καὶ εἰκῆ προσκρούειν παρασκευάζει συνεχῶς· καὶ πολλὰ ἕτερα τοιαῦτα καὶ λέγειν καὶ πράττειν βιάζεται· πολλῷ τῷ ῥοίζῳ τοῦ πάθους τῆς ψυχῆς ὑποσυρομένης, καὶ οὐκ ἐχούσης ὅποι τὴν αὐτῆς ἐρείσασα δύναμιν ἀντιστήσεται πρὸς τοσαύτην ὁρμήν.
ΒΑΣ. Ἀλλ' οὐκ ἔτι σε εἰρωνευόμενον ἀνέξομαι περαιτέρω. τίς γὰρ οὐκ οἶδέ
ΧΡΥΣ. φησιν ὅσον ταύτης ἀπέχεις τῆς νόσου; τί οὖν, ἔφην, ὦ μακάριε, βούλει πλησίον με τῆς πυρᾶς ἀγαγεῖν, καὶ παροξῦναι τὸ θηρίον ἠρεμοῦν; ἢ ἀγνοεῖς, ὡς οὐκ οἰκείᾳ τοῦτο κατωρθώσαμεν ἀρετῇ, ἀλλ' ἐκ τοῦ τὴν ἡσυχίαν ἀγαπᾶν; τὸν δὲ οὕτω διακείμενον, ἀγαπητὸν ἐφ' ἑαυτοῦ μένοντα, καὶ ἑνὶ μόνῳ ἢ δευτέρῳ χρώμενον φίλῳ, δυνηθῆναι τὸν ἐκεῖθεν διαφυγεῖν ἐμπρησμόν· μὴ ὅτι εἰς τὴν ἄβυσσον τῶν τοσούτων ἐμπεσόντα φροντίδων. τότε γὰρ οὐχ ἑαυτὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἑτέρους πολλοὺς, ἐπισύρει μεθ' ἑαυτοῦ πρὸς τὸν τῆς ἀπωλείας κρημνὸν, καὶ περὶ τὴν τῆς ἐπιεικείας ἐπιμέλειαν ἀργοτέρους καθίστησι.

A ſic qui ſolitudini aſſuetus, ne in paucorum quidem hominum conſuetudine, animi ſui iræ imperare poteſt, quinimo perfacilè ab ea tranſuerſus agitur: huic ſi popularem magiſtratum credas, inſtar feræ alicuius à multis vndique exſtimulatæ, neque quieto vnquam animo eſſe queat, & commiſſos ſibi populos in infinita mala atque incommoda diſtrahat.

Nihil enim ſic ingenij perſpicuitatem, nihil ſic mentis aciem hebetat, vt ira nullum ordinem ſeruans, ab animi impotentis impetu nata. Ira enim, inquit ille, & prudentes perdidit: quaſi enim B in nocturna pugna aliqua obtenebratus animi oculus, non internoſcit amicos ab aduerſariis, neque claros ab ignobilibus, ſed omnes ſimul vno loco habet: & ſi iactura etiam aliqua calamitáſque ſubeunda ſit, omnia perfert, vt animi voluptatem impleat ſatiétque. Eſt enim etiam quædam voluptas, iræ excandeſcentia: cuius tyrannis humanum animum vbi poſſedit, voluptatis tyrannide crudelior truculentiórque eſt, vniuerſum illius ſtatum ſurſum ac deorſum conturbans, incolumitatémque excarnificans: nam & ad arrogantiam faſtúmque facile im- C pellit, & ſimultates intempeſtiuas: & odium nulla ratione ſubortum, & offenſiones leuiter ac temere natas aſſidue parat: & multa id genus alia cum dicere, tum facere cogit: quum animus interim clam vehementi morbi illius flatu raptus, non habeat vbi ſuam vim firmans tanto impetui reſiſtat. Tum Baſilius: Ego verò te, inquit, non amplius diſſimulantem hic patiar: quis enim neſcit quantum ab hoc morbo ſis alienus? Cur me igitur, inquam, ô bone, vis flammæ atque incendio admotum eſſe? cur belluam quieſcentem irritare pergis? D ignoras id nobis non noſtra virtute ſucceſſiſſe, ſed potius ex ſolitariæ ac quietæ tantum vitæ cultu ac ſtudio? cum eo autem qui ad animi morbum huiuſmodi propenſior ſit, præclare ſanè actum fuerit, ſi ſolitariam vitam ſequutus, vniúſque aut alterius amici vſu delectatus, poſſit excandeſcentiæ incendium illud deuitare: nedum ſi in tam multarum curarum altiſſimum pelagus præceps ruerit. Tum enim non ſe ſolum, ſed & alios complures ſecum ad interitus præcipitium pertrahit, redditq. minus animatos ad humanitatis facilitatiſq. ſtudia exco-

C. XIV. *Nihil tam puritatem & mentis aciem obtundere, vt iracundiã inordinatam.*

Prou. 15 1.

BASIL.

CHRYS.

Digitized by Google

Componitur orbis Regis ad exemplum. Claudian.

lenda: quando ſic natura comparatum eſſe videmus, vt ſubditorum multitudo magna quidem ex parte principum ſuorum mores tanquam imaginem ſpectent, ſeque ad illos formare ſtudeant. Qui ergo fieri poſſit, vt illorum tumores & inflammationes ſedet is qui ipſe tumeſcat? quis verò plebeius vir concupiſcat ſtatim temperans moderatúſque fieri, principem intuitus iracundum? Neque enim poſſunt epiſcoporum vitia diſſimulari, ſed vel parua atque exigua confeſtim manifeſta fiunt. Quando & athleta tantiſper dum domi ſe continet, cum nemine manus conferens, imbecillitatem infirmitatémque ſuam occultare aliis poteſt: vbi verò nudato corpore in arenam decertaturus deſcenderit, tum facile apparet quid ille poſſit. Eadem ratione qui priuatam hanc & quietam vitam viuunt homines, ſolitudinem habent ſuorum vitiorum tanquam velamen quoddam: iidem rurſus quum in medium prodierint, ſolitudinem illam, ſicut veſtem exuere, ac per externos aduentitióſque motus, ſuos animos omnibus nudos exhibere coguntur. Quemadmodum ergo illorum officia rectique mores multis vſui ſunt: accendúntque ad ſtudij æmulationem eiuſdem: ita & vitia ad virtutis cultum ſegniores reddunt, præſtántque vt cæterorum animi ad bonorum operum labores capeſſendos torpeſcant: quamobrem ſacerdotis animi pulchritudinem vndique ſplendeſcere oportet, vt obleĉtare pariter & illuſtrare poſſit eorum animos, qui ſuos in illum oculos iniiciunt. Nam vulgarium hominum delicta, veluti in tenebris commiſſa, authores ſuos ſolos perdunt: cæterùm hominis illuſtris, & vulgo cogniti delictum commune omnibus damnum adfert: cum eos qui ad virtutis capeſſendæ ſudores remiſſi ſint, ſupiniores etiamnum reddens: tum eos, qui ſibi ipſis attendere, ac virtuti acquirendæ aduigilare volunt, ad ſuperbiam extimulans. Præterea ignobilium delicta ſi in medium prodierint, neminem inſigniter vulnerant: at qui in iſtius dignitatis faſtigio poſiti ſunt, primum nemini non noti manifeſtique ſunt, tum verò ſi vel tantillum peccauerint, parua eorum peccata aliis magna videntur. neque enim peccati magnitudine, ſed peccantis potius dignitate peccatum plerique omnes metiun-

A πέφυκε γὰρ ὡς τὰ πολλὰ, τὸ τῶν ἀρχομένων πλῆθος, ὥσπερ εἰς ἀρχέτυπόν τινα εἰκόνα τοὺς τῶν ἀρχόντων τρόπους ὁρᾶν, καὶ πρὸς ἐκείνους ἐξομοιοῦν ἑαυτούς. πῶς οὖν ἄν τις τὰς ἐκείνων παύσειε φλεγμονὰς, οἰδαίνων αὐτός; τίς δ' ἂν ἐπιθυμήσειε ταχέως τῶν πολλῶν γενέσθαι μέτριος, τὸν ἄρχοντα ὀργίλον ὁρῶν; οὐ γάρ ἐστιν οὐκ ἔστι δυνατὸν, τὰ τῶν ἱερέων κρύπτεσθαι ἐλαττώματα· ἀλλὰ καὶ τὰ μικρὰ ταχέως κατάδηλα γίνεται. καὶ γὰρ ἀθλητὴς, ἕως μὲν ἂν οἴκοι μένῃ, καὶ μηδενὶ

B συμπλέκηται, δύναται λανθάνειν, κἂν ἀσθενέστατος ὢν τύχῃ· ὅταν δὲ ἀποδύσηται πρὸς τοὺς ἀγῶνας, ῥᾳδίως ἐλέγχεται. καὶ τῶν ἀνθρώπων τοίνυν οἱ μὲν τὸν ἰδιωτικὸν τοῦτον καὶ ἀπραγμόνα βιοῦντες βίον, ἔχουσι παραπέτασμα τῶν ἰδίων ἁμαρτημάτων τὴν μόνωσιν· εἰς δὲ τὸ μέσον ἀχθέντες, καθάπερ ἱμάτιον τὴν ἠρεμίαν ἀποδῦναι ἀναγκάζονται, καὶ πᾶσι γυμνὰς ἐπιδεῖξαι τὰς ψυχὰς διὰ τῶν ἔξωθεν κινημάτων. ὥσπερ οὖν αὐτῶν τὰ κατορθώματα πολλοὺς ὤνησε, πρὸς τὸν ἴσον παρακαλοῦντα ζῆλον· οὕτω καὶ τὰ

C πλημμελήματα ῥαθυμοτέρους κατέστησε, περὶ τὴν τῆς ἀρετῆς ἐργασίαν· καὶ βλακεύειν πρὸς τοὺς ὑπὲρ τῶν σπουδαίων παρεσκεύασε πόνους. διὸ χρὴ πάντοθεν αὐτοῦ τὸ κάλλος ἀποστίλβειν τῆς ψυχῆς· ἵνα καὶ εὐφραίνειν ἅμα καὶ φωτίζειν δύνηται τὰς τῶν ὁρώντων ψυχάς. τὰ μὲν γὰρ τῶν τυχόντων ἁμαρτήματα, ὥσπερ ἐν τινι σκότῳ πραττόμενα, τοὺς ἐργαζομένους ἀπώλεσε μόνους· ἀνδρὸς δὲ ἐπιφανοῦς καὶ πολλοῖς γνωρίμου πλημμέλεια, κοινὴν ἅπασι φέρει τὴν βλά-

D βην, τοὺς μὲν ἀναπεπτωκότας, πρὸς τοὺς ὑπὲρ τῶν ἀγαθῶν ἱδρῶτας, ὑπτιωτέρους ποιοῦσα· τοὺς δὲ προσέχειν ἑαυτοῖς βουλομένους, ἐρεθίζουσα πρὸς ἀπόνοιαν. χωρὶς δὲ τούτων, τὰ μὲν τῶν εὐτελῶν παραπτώματα, κἂν εἰς τὸ μέσον ἔλθῃ, οὐδένα ἔπληξεν ἀξιόλογον πληγήν· οἱ δὲ ἐν τῇ κορυφῇ ταύτης καθήμενοι τῆς τιμῆς, πρότερον μὲν πᾶσίν εἰσι κατάδηλοι· ἔπειτα, κἂν ἐν τοῖς μικροτάτοις σφάλλωσι, μεγάλα τὰ μικρὰ τοῖς ἄλλοις φαίνεται. οὐ γὰρ τῷ τοῦ γεγονότος μεγέθει, ἀλλὰ τῇ τοῦ διαμαρτάνοντος ἀξίᾳ τὴν ἁμαρτίαν

Digitized by Google

μεμφόμενον ἁπάντων. καὶ δεῖ τὸν ἱερέα καθάπερ τισὶν ἀδαμαντίνοις ὅπλοις πεφράχθαι πάντοθεν, τῇ τε συντόνῳ σπουδῇ, καὶ τῇ διηνεκεῖ περὶ τὸν βίον νήψει, πάντοθεν περισκοποῦντα, μή πού τις γυμνὸν εὑρὼν τόπον καὶ ἠμελημένον, πλήξῃ καιρίαν πληγήν. πάντες γὰρ περιεστήκασι, τρῶσαι ἕτοιμοι καὶ καταβαλεῖν, οὐ τῶν ἐχθρῶν μόνον καὶ πολεμίων, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν πολλοὶ τῶν προσποιουμένων φιλίαν. τοιαύτας οὖν ἐπιλέγεσθαι δεῖ ψυχάς, οἷα τὰ τῶν ἁγίων ἐκείνων ἀπέδειξε σώματα ἡ τοῦ θεοῦ χάρις, ἐν τῇ B Βαβυλωνίᾳ καμίνῳ ποτέ. οὐ γὰρ κλήματα καὶ πίσσα καὶ στυππεῖον ἡ τοῦ πυρὸς τούτου τροφή· ἀλλὰ πολὺ τούτων χαλεπώτερα. ἐπεὶ μηδὲ πῦρ τὸ αἰσθητὸν ὑπόκειται ἐκεῖνο· ἀλλ' ἡ παμφάγος αὐτὸν τῆς βασκανίας περιστοιχίζεται φλόξ, πάντοθεν αἰρομένη, καὶ ἀκριβέστερον αὐτῶν ἐπιοῦσα καὶ διερευνωμένη τὸν βίον, ἢ τὸ πῦρ τότε τῶν παίδων ἐκείνων τὰ σώματα. ὅταν οὖν εὕρῃ καλάμης ἴχνος μικρόν, προσπλέκεται ταχέως· καὶ τὸ μὲν σαθρὸν ἐκεῖνο κατέκαυσε μέρος· τὴν C δὲ λοιπὴν ἅπασαν οἰκοδομήν, κἂν τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων λαμπροτέρα οὖσα τύχῃ, ἀπ' ἐκείνου τοῦ καπνοῦ προσέφλεξε καὶ ἠμαύρωσεν ἅπασαν. ἕως μὲν γὰρ ἂν πανταχόθεν ἡρμοσμένος ᾖ καλῶς ὁ τοῦ ἱερέως βίος, ἀνάλωτος γίνεται ταῖς ἐπιβουλαῖς· ἂν δὲ τύχῃ μικρόν τι παριδών, οἷα εἰκὸς ἄνθρωπον ὄντα, καὶ τὸ πολυπλανὲς τοῦ βίου τούτου διαπερῶντα πέλαγος· οὐδὲν αὐτῷ τῶν λοιπῶν κατορθωμάτων ὄφελος, πρὸς τὸ δυνηθῆναι τὰ τῶν κατηγόρων στόματα διαφυγεῖν· ἀλλ' ἐπισκιάζει πάντα τὰ λοιπά, τὸ μικρὸν ἐ- D κεῖνο παράπτωμα. καὶ οὐχ ὡς σάρκα περικειμένῳ, οὐδὲ ἀνθρωπίνην λαχόντι φύσιν· ἀλλ' ὡς ἀγγέλῳ, καὶ τῆς λοιπῆς ἀσθενείας ἀπηλλαγμένῳ, δικάζειν ἅπαντες ἐθέλουσι τῷ ἱερεῖ. καὶ καθάπερ τύραννον, ἕως μὲν ἂν κρατῇ, ἅπαντες πεφρίκασι καὶ κολακεύουσι· διὰ τὸ μὴ δύνασθαι καθελεῖν· ὅταν δὲ ἴδωσιν εἰς τοὐναντίον περιχωρησάντων ἐκείνου τὰ πράγματα· τὴν μὲν ὑποκρίσεως ἀφέντες τιμήν, οἱ πρὸ μικροῦ φίλοι, γεγόνασιν ἐξαίφνης ἐχθροὶ καὶ πολέμιοι·

A tur. Ac certè epiſcopum conuenit & ſtudio acri, & perpetua vitæ continentia tanquam adamantinis armis circunſeptum, quoquouerſus circunſpicere, necubi nudo quis aut neglecto loco deprehenſo letale vulnus adferat. Circunſiſtunt enim cæteri parati vt vulnerent, ac ſi liceat ſupplantent: neque ij ex hoſtium atque aduerſariorum numero, ſed ex iis qui ſe amicos eſſe adſimulant. Epiſcoporum ergo animi tales eligantur, qualia olim in Babylonia fornace ſanctorum illorum corpora diuinæ gratiæ largitas exhibuit. Neque enim ignis e- B ius qui epiſcoporum animos depaſcit, alimenta ſunt ſarmentum, pix, ſtupa: ſed alia quædam his longe infeſtiora: quando ne ignis quidem ſenſibile illud elementum hîc ſubſternitur, ſed pro igne epiſcopum circumlambit voraciſſima inuidiæ flamma, vndique ſe attollens, atque adeò vitam illius ac mores altius ſubiens, ſcrutans, probans, quàm ignis ille Babylonius puerorum illorum corpora probauerit. Quoties igitur repererit vel tenue aliquod ſtipulæ veſtigium, celeriter admota partem illam debilem ac vitiatam exurit: tum verò reliquam C ſtructuram, vt ea ſolaribus radiis radiantior lucidiórque fuerit, fumo illo inuoluit, totámque denigrat. quandiu enim ſacerdotis vita pulchrè partibus ex omnibus congruens, concinnatáque fuerit, nullæ illi aduerſariorum inſidiæ nocere poſſunt: qui ſimul atque vel tantillum officij recti prætermiſerit (vt par eſt nonnunquam prætermittere eum, qui homo quidem ipſe ſit, quique humanæ vitæ plenum erroribus pelagus traiiciat) iam illum nihil anteactæ vitæ honeſtas adiuuat ad incuſantium voculas effugiendas: quinimo leue illud commiſ- D ſum, reliquæ illius vitæ luminibus officit: ac certè ſic ſacerdoti omnes iudices eſſe volunt, vt carne nequaquam compoſito, vt humanam naturam non ſortito, verùm vt Angelo, vt humanæ infirmitatis minimè participi. Porrò quemadmodum tyrannum donec imperio potitur, reformidant, eique adulantur omnes, non ob aliud, niſi quod illum tyrannide deturbare non poſſunt: quum autem illi res in contrarium cedere viderint, hic relicto honore illo ſimulato, qui haud ita pridem amici erant, fiunt derepente aduerſarij atque hoſtes:

ac vitiatas infirmáſque in illo partes rimati, per quas videlicet illum facilius adoriantur, impreſſione facta imperio depellere conantur: ſic & in ſacerdotibus vſu venit. Nam qui ſacerdotem paulò antè ac dum munere potiretur, reuerebantur, colebántque, ij occaſionem nacti perexiguam, magno ſe ſtudio accingũt, vt illum infeſtius etiam quàm tyrannum imperio depellant: atque vt tyrannus corporis ſui cuſtodes timet, ſic ſacerdos eos quos ſibi propinquos, collegáſque habet, maximè omnium reformidat: nulli enim alij perinde illius magiſtratum affectát, eiuſdémque res omnes notas habent, atq. illi: propinqui enim ac familiares quum ſint, ſi quid tale acciderit, continuo ante omnes præſentiſcunt: ac facilè illis etiam calumniantibus fides adhibetur: poſſúntque illi haud ita magno negocio calumniis ſuis circunuentum epiſcopum capere, illius errata, quantumlibet leuia, aggrauantes.

Inuidia malum.

Qua in parte apoſtolicum illud dictum immutatum eſt: ſiue patitur vnum membrum, ſimul gaudent omnia membra: ſeu glorificatur vnum membrum, ſimul patiuntur omnia membra, niſi ſi fortè ingentem quandam pietatem, ac religionem præſtiterit, quam aduerſus illa omnia opponere queat. In tãtum igitur bellum nos emittis? & aduerſus pugnam tam variam, támque multiformem animum noſtrum ſufficere poſſe exiſtimas? Vndenam, quæſo, & à quo id edoctus es? nam ſi cœlitus id tibi innotuit, oraculum ipſum mihi indica, & tibi iam aſſentior. Sin id non potes: verùm ex hominum opinione de hac re pronuncias: ab iſto tandem errore animum liberes. In iis enim quæ ad nos ſpectant, par eſt vt noſtrum potius, quàm aliorum ſequamur iudicium: quæ enim in homine ſunt nullus nouit, niſi ſpiritus hominis, qui in ipſo eſt. Nam quòd tum nos ipſos, tum eos à quibus electi ipſi fuimus, ridiculos feciſſemus, illo per nos munere ſuſcepto: ac magno item cum noſtro diſpendio ad vitæ conditionem hanc, quam hodie quoque tuemur, reuertiſſemus, ſi minus antehac, nunc certe per hæc me verba perſuaſiſſe puto. Neque enim inuidia ſolum, ſed & quæ inuidia longè infeſtior eſt, principatus huius affectatio, complures armare ſolet aduerſus eum, qui principatum ipſum occupat. At quemadmodum qui principatum affectant filij, moleſto animo intuentur longam patrum ſuorum ſenectutem: ſic ex his non-

1. Cor. 12. 26.

1. Cor. 2. 11.

A καὶ πάντα αὐτοῦ τὰ σαθρὰ καταμαθόντες ἐπιτίθενται καταλύοντες τῆς ἀρχῆς. οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῶν ἱερέων οἱ πρὸ βραχέος, καὶ ἡνίκα ἐκράτει, τιμῶντες καὶ θεραπεύοντες, ὅταν μικρὰν εὕρωσι λαβὴν· παρασκευάζονται σφοδρῶς, οὐχ ὡς τύραννον μόνον, ἀλλὰ καὶ τούτου χαλεπώτερον καθαιρήσειν μέλλοντες. καὶ ὥσπερ ἐκεῖνος, τοὺς τοῦ σώματος φύλακας δέδοικεν· οὕτω καὶ οὗτος τοὺς πλησίον, καὶ συλλειτουργοῦντας αὐτῷ, μάλιστα πάντων τρέμει. οὔτε γὰρ ἕτεροί τι-
B νες οὕτω τῆς ἀρχῆς ἐπιθυμοῦσι τῆς ἐκείνου, καὶ τὰ ἐκείνου μάλιστα πάντων ἴσασιν, ὡς οὗτοι. ἐγγύθεν γὰρ ὄντες, εἴ τι συμβαίη τοιοῦτο, πρὸ τῶν ἄλλων αἰσθάνονται, καὶ δύναιντ' ἂν εὐχερῶς καὶ διαβάλλοντες πιστευθῆναι· καὶ τὰ μικρὰ μεγάλα ποιοῦντες, τὸν συκοφαντούμενον ἑλεῖν. τὸ γὰρ ἀποστολικὸν ἐκεῖνο ῥῆμα ἀντέστραπται· καὶ εἴτε πάσχει ἓν μέλος, συγχαίρει πάντα τὰ μέλη· εἴτε δοξάζεται ἓν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη· πλὴν εἴ τις εὐλάβεια πολλὴ πρὸς ἅπαντα εἶναι δυνηθείη. εἰς τοσοῦτον οὖν ἡ-
C μᾶς ἐκπέμπεις πόλεμον; καὶ πρὸς μάχην οὕτω καὶ ποικίλην καὶ πολυειδῆ, τὴν ἡμετέραν ἐνόμισας ἀρκέσειν ψυχήν; πόθεν καὶ παρά τινος μαθών; εἰ μὲν γὰρ ὁ θεὸς ἐγνώρισε τοῦτο· ἐπίδειξον τὸν χρησμὸν, καὶ πείθομαι. εἰ δὲ οὐκ ἔχεις, ἀλλ' ἀπὸ δόξης ἀνθρωπίνης φέρεις τὴν ψῆφον· ἀπαλλάγηθί ποτε ἐξαπατώμενος. ὑπὲρ γὰρ τῶν ἡμετέρων ἡμῖν μᾶλλον, ἢ ἑτέροις πείθεσθαι δίκαιον· ἐπειδὴ τὰ τοῦ ἀνθρώπου οὐδεὶς οἶδεν, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ.
D ὅτι γὰρ καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς, καὶ τοὺς ἑλομένους, καταγελάστους ἂν ἐποιησάμεθα, ταύτην δεξάμενοι τὴν ἀρχήν· καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ζημίας εἰς ταύτην ἂν ἐπανήλθομεν τοῦ βίου τὴν κατάστασιν, ἐν ᾗ καὶ νῦν ἐσμέν· εἰ καὶ μὴ πρότερον, ἀλλὰ νῦν σε τούτοις οἶμαι πεπεικέναι τοῖς ῥήμασιν. οὐδὲ γὰρ βασκανία μόνον, ἀλλὰ πολλῷ καὶ τῆς βασκανίας σφοδρότερον, ἡ τῆς ἀρχῆς ταύτης ἐπιθυμία τοὺς πολλοὺς ὁπλίζειν εἴωθε κατὰ τοῦ ταύτην ἔχοντος. καὶ καθάπερ οἱ φίλαρχοι τῶν παίδων βαρύνονται τὸ τῶν πατέρων γῆρας· οὕτω

καὶ τούτων τινὲς, ὅτ' ἂν ἴδωσιν εἰς μακρὸν παραταθεῖσαν τὴν ἱερωσύνην χρόνον, ἐπειδὴ ἀνελεῖν οὐκ εὐαγὲς, παραλῦσαι σπεύδουσιν αὐτὸν τῆς ἀρχῆς· πάντες ἀντ' ἐκείνου γενέσθαι ἐπιθυμοῦντες, καὶ εἰς ἑαυτὸν ἕκαστος μεταπεσεῖσθαι τὴν ἀρχὴν προσδοκῶντες. βούλει σοι καὶ ἑτέραν ἐπιδείξω ταύτης τῆς μάχης εἶδος, μυρίων ἐμπεπλησμένον κινδύνων; ἴθι δὴ, καὶ διάκυψον εἰς τὰς δημοτελεῖς ἑορτὰς, ἐν αἷς μάλιστα τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν τὰς αἱρέσεις ποιεῖσθαι νόμος· καὶ τοσαύταις ὄψει κατηγορίαις τὸν ἱερέα βαλλόμενον, ὅσον τῶν ἀρχομένων τὸ πλῆθός ἐστι. πάντες γὰρ οἱ δοῦναι κύριοι τὴν τιμὴν, εἰς πολλὰ τότε σχίζονται μέρη· καὶ οὔτε πρὸς ἀλλήλους, οὔτε πρὸς αὐτὸν τὸν λαχόντα τὴν ἐπισκοπὴν, τὸ τῶν πρεσβυτέρων συνέδριον ὁμογνωμονοῦν ἴδοι τις ἄν· ἀλλ' ἕκαστος καθ' ἑαυτὸν ἕστηκεν, ὁ μὲν τοῦτον, ὁ δὲ ἐκεῖνον αἱρούμενος. τὸ δὲ αἴτιον, οὐκ εἰς ἓν πάντες ὁρῶσιν, εἰς ὃ μόνον ὁρᾶν ἐχρῆν, τῆς ψυχῆς τὴν ἀρετήν. ἀλλ' εἰσὶ καὶ ἕτεραι προφάσεις αἱ ταύτης προξένοι τῆς τιμῆς. οἷον, ὁ μὲν, ὅτι γένους ἐστὶ λαμπροῦ, ἐγκρινέσθω φησίν· ὁ δὲ, ὅτι πλοῦτον περιβέβληται πολὺν, καὶ οὐκ ἂν δέοιτο τρέφεσθαι ἐκ τῶν τῆς ἐκκλησίας προσόδων· ὁ δὲ, ὅτι παρὰ τῶν ἐχθρῶν ηὐτομόλησε. καὶ ὁ μὲν τὸν οἰκείως πρὸς αὐτὸν διακείμενον, ὁ δὲ τὸν γένει προσήκοντα, ὁ δὲ τὸν κολακεύοντα πάλιν τῶν ἄλλων προτιμᾶν σπουδάζουσιν· εἰς δὲ τὸν ἐπιτήδειον οὐδεὶς ὁρᾶν βούλεται, οὐδὲ ψυχῆς τινα ποιεῖσθαι βάσανον. ἐγὼ δὲ τοσούτου δέω, ταύτας ἡγεῖσθαι τὰς αἰτίας ἀξιοπίστους εἶναι πρὸς τὴν τῶν ἱερέων δοκιμασίαν· ὡς μηδὲ εἴ τις πολλὴν εὐλάβειαν ἐπιδείξαιτο, τὴν οὐ μικρὸν ἡμῖν πρὸς τὴν ἀρχὴν συντελοῦσαν ἐκείνην, μηδὲ τοῦτον ἀπὸ ταύτης εὐθέως ἐγκριθῆναι τολμᾶν, εἰ μὴ μετὰ τῆς εὐλαβείας πολλὴν καὶ τὴν σύνεσιν ἔχων τύχοι. καὶ γὰρ οἶδα πολλοὺς ἐγὼ τὸν ἅπαντα τὸν χρόνον καθειρξάντων ἑαυτοὺς, καὶ νηστείαις δαπανηθέντων· ὅτι ἕως μὲν αὐτοῖς μόνοις εἶναι ἐξῆν, καὶ τὰ αὐτῶν μεριμνᾶν, εὐδοκίμουν παρὰ θεῷ, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐκείνῃ προσετίθεσαν τῇ φιλοσοφίᾳ μέρος οὐ μικρόν· ἐπειδὴ δὲ εἰς τὸ πλῆθος ἦλθον, καὶ τὰς τῶν πολλῶν ἀμαθίας ἐπανορθοῦν ἠναγκάσθησαν· οἱ μὲν οὐδὲ τὴν ἀρχὴν ἤρκεσαν πρὸς τὴν τοσαύτην

A nulli quum viderint conſtitutum, vt ſacerdos ad longum aliquod tempus dignitatis ſuæ munere fungatur, quandoquidem interficere nefas, deturbare illum imperio accelerant: omnes in deturbati locum ſuffici cupientes, ac ſinguli honorem illum ad ſe deferri expectantes. Vis & aliud tibi pugnæ huius genus aperiam, periculis mille plenum? Ito hinc iam, ac publica feſta ſpectato: ea dico in quibus dignitatum eccleſiaſticarum electiones de more fiunt, & tam multis videbis inibi criminationibus lacerari epiſcopum, quāta eſt tota illa ſubditorum multitudo, qui- B bus eligendi poteſtas conceſſa eſt. Hos omnes tum in multas factiones ſcindi, neque inter ſe conſentire, neque cum eo cui ſorte epiſcopatus delatus ſit, presbyterorum congregationem conuenire videas: ſed vnuſquiſque à ſuis vnius partibus ſtat, alius hunc, alius illum eligens. Cuius rei cauſa hæc eſt, quòd id vnum non ſpectāt, quod ſolum ſpectandum fuerat, nempe animi virtutem: ſed aliæ ſunt cauſæ quibus honores conciliantur. Verbi gratia, hic, quòd claro genere natus ſit, in epiſcopatus, inquit, ordinem cooptetur: ille, quòd opibus abundet, neque indigeat C alimentis ex eccleſiæ prouentibus quæſitis: alius quod ab aduerſariis ad nos trāſfugerit, alius ſibi genere propinquum ac neceſſarium: alius adulatorem cæteris anteponere mauult: nemo eſt qui eum qui idoneus ſit, ſpectare velit, aut animi partes explorare curet. Ego verò tantum abſum, vt cauſas huiuſmodi ad probandos ſacerdotes idoneas eſſe putem, vt ſi quis etiam magnam perpetua vita religionem, pietatémque præſtiterit, quæ ipſa tamen non paruum ad id adfert præſidium, ne hunc quidem huius nomine adlegere ſtatim audeam, niſi magnam etiam D animi prudentiam religione huiuſmodi coniunctam habeat. Nam multos ipſe noui, ex iis qui ſeſe perpetua continentia cohibuiſſent, ac quorum corpora ieiuniis multis exhauſta eſſent, donec ſolitariam vitam agere, ac ſuas duntaxat res curare licebat, Deo maximè acceptos fuiſſe, eoſdémque in dies ſingulos cœptæ illi philoſophiæ auctarium non paruum adieciſſe: qui iidem poſteaquam in hominum lucem venerunt, vulgi inſcitiam emendare coacti, alij iam à principio tanto muneri adminiſtrando impares fuere, alij

Cap. XV. *Aliam ſpeciem litis plenam periculorum beatus I. ſ. oſtendit.*

Non omnes quib. vitę logi ſi boni epiſc. pi.

in eo ipſo munere perſeuerare dum co- A gerentur, priſtina vitæ cura atque auſteritate procul excuſſa, tum ſibi detrimento maximo, tum aliis nulli prorſus vſui fuere. Neque verò ſi quis vitæ tempus perpetuum in extrema ſacrarum functionum claſſe perſiſtens conſumpſerit, ac ſic demum ad vltimam vſque ætatem peruenerit, hunc protinus propter ætatis reuerentiam ad ſummum honorem perducemus. Quid enim ſi vel ea ætate quum ſit, tamen minus idoneus adhuc reperiatur? quod tamen ſic à me dictum non eſt, quaſi velim canitiem vituperare: vel ſtatuere lata hîc per me lege eos B qui è monachorum ſodalitiis prodiere, ab huiuſmodi præfectura arcendos prorſus eſſe. contigit enim aliquoties, vt ex eo grege complures ad id muneris pertracti, vitæ candore in primis elucceſcerent: Verùm illud eo nomine dixi, vt oſtendam, ſi neque religio per ſe ipſa, neque ſenectus longæua ſatis eſſe poſſunt, vt eum qui epiſcopatum obtinuerit, munere illo dignum efficiant: certè vix hoc ipſum cauſas eas, quas paulò ante commemoraui, efficere poſſe: quibus cauſis nonnulli etiam abſurdiores alias adiungunt. Etenim alij quoſdam, vt ne aduer- C ſariorum partes ſequantur, in cleri ordinem recenſent: alij propter malitiam, ne contempti ſcilicet luculentorum malorum reliquum tempus authores fiant. Poteſtne quicquam hoc ipſo iniquius eſſe, quum videlicet homines peruerſos, malis flagitiiſque omnibus abundantes propter hæc coli ab aliis videmus, ob quæ puniri ipſi deberent, eoſdémque quarum rerum nomine ne eccleſiæ quidem limen introire oporteret, vel ad ſacerdotalem dignitatem aſcendere? Etiámne, obſecro, quæremus diuinæ in nos iræ cauſas, quum nos myſteria tam ſancta, & D tam tremenda hominibus partim flagitioſis, partim nihili labefactanda tradamus? Quum enim alij prouinciæ ad ſe minime pertinentis, alij multo etiam maioris quàm propriæ patiantur vires, præfecturam ſortiti fuerint, ij certè efficiunt, vt Eccleſia Dei nihilo ab Euripo differre videatur. Equidem principes externos antea ob id irridebam, quòd honores præfecturáſque diſtribuerent non animorum virtutis, ſed pecuniarum rationem habentes: atque vt alij aliis vel annorum multitudine, vel dignitatum gradibus iam antecedant, ita demum eos

A πραγματείαν· οἱ δὲ βιασθέντες ἐπιμεῖναι, τὴν προτέραν ἀκρίβειαν ῥίψαντες, ἑαυτούς τε ἐζημίωσαν τὰ μέγιστα, καὶ ἑτέρους ὤνησαν οὐδέν. ἀλλ' οὐδὲ, εἴ τις τὸν ἅπαντα χρόνον ἀνήλωσεν ἐν τῇ ἐσχάτῃ τῆς λειτουργίας τάξει μένων, καὶ εἰς ἔσχατον ἐλάσει γῆρας, τοῦτον ἁπλῶς διὰ τὴν ἡλικίαν αἰδεσθέντες, ἐπὶ τὴν ἀρχὴν οἴσομεν τὴν ἀνωτέρω. τί γὰρ, εἰ καὶ μετὰ τὴν ἡλικίαν ἐκείνην ἀνεπιτήδειος ὢν μένοι; καὶ οὐ τὴν πολιὰν ἀτιμάσαι βου- B λόμενος, οὐδὲ νομοθετῶν τοὺς ἀπὸ χοροῦ μοναζόντων ἥκοντας, πάντως ἀπείργεσθαι τῆς τοιαύτης ἐπιστασίας, ταῦτα εἶπον νῦν· συνέβη γὰρ πολλοὺς καὶ ἐξ ἐκείνης ἐλθόντας τῆς ἀγέλης, εἰς ταύτην διαλάμψαι τὴν ἀρχήν· ἀλλ' ἐκεῖνο δεῖξαι σπουδάζων, ὅτι εἰ μήτε εὐλάβεια καθ' ἑαυτὴν, μήτε γῆρας μακρὸν, ἱκανὰ γένοιτ' ἂν δεῖξαι τὸν κεκτημένον ἱερωσύνης ἄξιον ὄντα· σχολῇ γ' ἂν αἱ προειρημέναι προφάσεις τοῦτο ἐργάσαιντο. οἱ δὲ καὶ ἑτέρας προστιθέασιν ἀτοπωτέρας· καὶ γὰρ οἱ μὲν, C ἵνα μὴ μετὰ τῶν ἐναντίων τάξωσιν ἑαυτοὺς, εἰς τὴν τοῦ κλήρου καταλέγονται τάξιν· οἱ δὲ, διὰ πονηρίαν, καὶ ἵνα μὴ παροφθέντες, μεγάλα ἐργάσωνται κακά. ἆρα γένοιτ' ἄν τι τούτου παρανομώτερον; ὅτ' ἂν ἄνθρωποι μοχθηροὶ, καὶ μυρίων γέμοντες κακῶν, διὰ ταῦτα θεραπεύωνται, δι' ἃ κολάζεσθαι ἔδει· καὶ ὧν ἕνεκεν μηδὲ τὸν οὐδὸν τῆς ἐκκλησίας ὑπερβαίνειν ἐχρῆν, ὑπὲρ τούτων καὶ εἰς τὴν ἱερατικὴν ἀναβαίνωσιν ἀξίαν; ἔτι οὖν ζητήσομεν, εἰπέ μοι, τοῦ D θεοῦ τῆς ὀργῆς τὴν αἰτίαν, πράγματα οὕτως ἅγια καὶ φρικωδέστατα ἀνθρώποις τοῖς μὲν πονηροῖς, τοῖς δὲ οὐδενὸς ἀξίοις λυμαίνεσθαι παρέχοντες; ὅτ' ἂν γὰρ οἱ μὲν τῶν μηδὲν αὐτοῖς προσηκόντων, οἱ δὲ τῶν πολλῷ μειζόνων τῆς οἰκείας δυνάμεως προστασίαν ἐμπιστευθῶσιν· οὐδὲν Εὐρίπου τὴν ἐκκλησίαν διαφέρειν ποιοῦσιν. ἐγὼ δὲ πρότερον τῶν ἔξωθεν ἀρχόντων κατεγέλων, ὅτι τὰς τῶν τιμῶν διανομὰς, οὐκ ἀπὸ τῆς ἀρετῆς τῆς ἐν ταῖς ψυχαῖς, ἀλλ' ἀπὸ τῶν χρημάτων, καὶ πλήθους ἐτῶν καὶ ἀνθρωπίνης ποιοῦνται προστα-

παρεςασίας. ἐπειδὴ δὲ ἤκουσα, ὅτι αὕτη ἡ ἀλογία καὶ εἰς τὰ ἡμέτερα εἰσεκώμασεν, οὐκέτι ὁμοίως ἐποιούμην τὸ πρᾶγμα δεινόν. τί γὰρ θαυμαστόν, εἰ ἄνθρωποι βιωτικοί, καὶ δόξης τῆς παρὰ τῶν πολλῶν ἐρασταί, καὶ χρημάτων ἕνεκα πάντα πράττοντες, ἁμαρτάνουσι τοιαῦτα· ὅπου γε οἱ πάντων ἀπηλλάχθαι προσποιούμενοι τούτων, οὐδὲν ἄμεινον ἐκείνων διάκεινται· ἀλλ' ὑπὲρ τῶν οὐρανίων τὸν ἀγῶνα ἔχοντες, ὡς περὶ πλέθρων γῆς, ἢ ἑτέρου τινὸς τοιούτου, τῆς βουλῆς αὐτοῖς προκειμένης, ἁπλῶς ἀνθρώπους ἀγοραίους λαβόντες ἐφιστᾶσι πράγμασι τούτοις, ὑπὲρ ὧν καὶ τὴν ἑαυτοῦ κενῶσαι δόξαν, καὶ ἄνθρωπος γενέσθαι, καὶ δούλου μορφὴν λαβεῖν, καὶ ἐμπτυσθῆναι, καὶ ῥαπισθῆναι, καὶ θάνατον τὸν ἐπονείδιστον ἀποθανεῖν διὰ τῆς σαρκός, οὐ παρῃτήσατο ὁ μονογενὴς τοῦ θεοῦ παῖς. καὶ οὐδὲ μέχρι τούτων ἵστανται μόνον, ἀλλὰ καὶ ἕτερα προστιθέασιν ἀτοπώτερα. οὐ γὰρ τοὺς ἀναξίους ἐγκρίνουσι μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐπιτηδείους ἐκβάλλουσιν. ὥσπερ γὰρ δέον ἀμφοτέρωθεν λυμήνασθαι τῆς ἐκκλησίας τὴν ἀσφάλειαν, ἢ ὥσπερ οὐκ ἀρκούσης τῆς προτέρας προφάσεως, ἐκκαῦσαι τοῦ θεοῦ τὴν ὀργήν· οὕτω τὴν δευτέραν συνῆψαν, οὐχ ἧττον οὖσαν χαλεπήν. καὶ γὰρ ἐξ ἴσης οἶμαι εἶναι δεινόν, τό, τε τοὺς χρησίμους ἀπείργειν, καὶ τὸ τοὺς ἀχρείους εἰσωθεῖν. καὶ τοῦτο δὲ γίνεται, ἵνα μηδαμόθεν παραμυθίαν εὑρεῖν μηδὲ ἀναπνεῦσαι δυνηθῇ τοῦ Χριστοῦ τὸ ποίμνιον. ταῦτα οὖν οὐ μυρίων ἄξια σκηπτῶν; ταῦτα οὐ γεέννης σφοδροτέρας οὐ ταύτης μόνον τῆς ἀπειλημμένης ἡμῖν; ἀλλ' ὅμως ἀνέχεται καὶ φέρει τὰ τοσαῦτα κακά, ὁ μὴ βουλόμενος τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι αὐτὸν καὶ ζῆν. καὶ πῶς ἄν τις αὐτοῦ τὴν φιλανθρωπίαν θαυμάσειε; πῶς ἂν ἐκπλαγείη τὸ ἔλεον; οἱ τοῦ Χριστοῦ τὰ τοῦ Χριστοῦ διαφθείρουσιν ἐχθρῶν καὶ πολεμίων μᾶλλον. ὁ δὲ ἀγαθὸς ἔτι χρηστεύεται, καὶ εἰς μετάνοιαν καλεῖ. δόξα σοι κύριε, δόξα σοι· πόσης φιλανθρωπίας ἄβυσσος παρὰ σοί; πόσης ἀνεξικακίας πλοῦτος; οἱ, διὰ τὸ ὄνομα τὸ σόν, ἐξ εὐτελῶν καὶ ἀτίμων ἔντιμοι, καὶ περίβλεπτοι γεγονότες (τῇ τιμῇ κατὰ τοῦ τετιμηκότος χρῶνται), καὶ τολμῶσι τὰ ἀτόλμητα, καὶ ἐνυβρίζουσιν εἰς τὰ ἅγια·

A vlterius promouentes. Poſteaquam vero audiui indignitatem hanc in noſtrum etiam ordinem quodammodo debacchatam irrepſiſſe, facinus huiuſmodi mihi non perinde graue viſum eſt. Qui enim mirum fuerit, homines rerum humanarum cultui deditos, popularem tantum auram venantes, pecuniæ cauſa nihil non agentes, in huiuſmodi vitia prolabi, vbi qui ſe puros eſſe ab iis omnibus vitiis ſimulant, illis nihilo ſeſe melius animo affectos oſtendunt: quinimo rerum cœleſtium certamen ſuſcipientes, perinde atque ſi de terræ iugeribus, aut alia id ge- B nus re deliberarent, gregarios quoſdam homines temere aſſumptos, rebus iis præficiunt, quarum nomine & gloriam ſuam exinanire, & homo fieri, & ſerui formam accipere, & conſpui, & colaphis cædi, & morte ignominioſiſſima occumbere ſecundum carnem, vnigenitus Dei filius non deprecatus eſt? Neque iſti tamen intra hos fines ſe continent, ſed & alia addunt abſurdiora. Neque enim immeritos ſolum adlegunt, verum & idoneos eiiciunt. Nam quaſi conueniret vtrinque eccleſiæ firmitudinem labefactari, ac cauſa illa prior non ſufficeret ad diuinam C iram accendendam, ita illi alteram nihilo deteriorem coniunxerunt. Etenim iuxta ego peſtilens eſſe reor, vtiles arcere, & inutiles intromittere: id quod ab illis certè fit, vt Chriſtianum ouile nulla ex parte aut conſolationem inuenire, aut reſpirare valeat. Hæc igitur nónne millies Dei fulmen merentur? nónne digna ſunt quæ gehennæ, non illius quam nobis ſacræ literæ comminantur, ſed longè etiam grauioris igne plectantur? veruntamen mala huiuſmodi ſuſtinet patiturque, qui peccatoris mortem non vult, ſed vt conuertatur ipſe ac viuat. Cuius in nos Ezech. 18. 23. & 33. 11.
D benignitatem miram qui ſatis mirabimur? ad cuius miſericordiam qui ſatis obſtupeſcimus? En qui Chriſtiani ſunt, ſæuius etiam quàm aduerſarij, quàm hoſtes Chriſti opes perdunt. At ille etiamnum bonus benignitatem vbiq. præfert, ad pœnitētiam inuitans. Tibi gloria, tibi, inquam, gloria domine: quanta apud te clementiæ abyſſus, quanta eſt patientiæ copia? Hem qui nominis tui prætextu ex ignobilib. & obſcuris clari atque illuſtres affecti ſunt, honore abutuntur, cōtra eum qui honore eſt largitus, audétq. nō audēda, in ſacroſancta illa tua myſteria iniurij,
E

A probos extrudentes eiicientéſque, vt homines malis perditiſq. morib. prędíti, magna cum quiete ac ſumma cum licentia quæcunq. collibuerit inuertant atq. conturbent. Cuius quidē morbi ſi cauſas perdiſcere cupis, iis ipſis quas paulò ante numeraui, ſimiles comperies: radicem enim, &, vt ſic dicam, matrem vnam habent, inuidentiam: earum verò non vna tantū ſpecies eſt, ſed admodum diuerſæ. Hic enim, inquiunt, quandoquidem iuuenis eſt, eiiciatur. Ille quandoquidem adulandi neſcius eſt: alius propterea quòd illius cuiuſpiam offenſionem incurrit: alius vt ne in- B doleat ille neſcio quis: ſi quem ipſe eligēdum obtulit, exploſum, hunc verò adlectum viderit: alius propterea quòd probitate, benignitate, facilitate, humanitate præditus: alius propterea quòd delinquētibus aſper ac terribilis: alius alia ſimili de cauſa: neq. enim illis cauſæ atque excuſationes deſūt, quotquot afferre voluerint. Atque adeo dū cauſari aliud non poſſunt, opum diuitiarúmq. copiā cauſantur: addentes non oportere quenquam repente ad dignitatem huiuſmodi aſſumi, ſed ſenſim & per gradus quoſdam. Poſſunt & iidem alias quidem atq. alias quotquot illis libitum fuerit, cauſas comminiſci. Ego C verò lubens hic ſciſcitarer, Quidnam igitur epiſcopus hic faciet, conflictu illi contra tot ventos propoſito? quonam ille modo aduerſum tam multos fluctus vnus reſiſtere poterit? qui inſultus impetúſq. machinarum huiuſmodi repellet? Etenim ſi rem recta ratione ac iudicio aggredi volet, inimici protinus atque hoſtes tum eidem, tum electis omnes illi: tum verò omnia ſtatim illi per contentionem, atque vt epiſcopo aduerſentur faciunt, præterea & ſimultates ſeditionéſque quotidie concitant, & ſexcentis etiam ſcommatis eorum vitam qui electi fuerint inceſſunt, horum D nullum finem faciētes, donec vel illos eiecerint, vel ſuos candidatos intromiſerint. Denique perinde eſſe videas, vt ſi quis gubernator piratas habeat eadem naui vnà ſecum nauigantes, qui quidem tum ipſi, tum nautis, tum vectorib. aſſiduè horiſq. ſingulis inſidias ſtruant. Quòd ſi epiſcopus illorum gratiam ſaluti ſuæ præpoſuerit, admiſſis iis, quos admiſſos eſſe non oportet: fiet profectò vt illorum loco Deū ſibi offenſum habeat: qua re quid illi peſtilentius accidere poteſt? Adde quòd epiſcopo eidem cum illis res erit longe difficilior, moleſtiórque quàm antehac,

A τοὺς σπουδαίους ἀπωθούμενοι καὶ ἐκβάλλοντες, ἵνα ἐν ἠρεμίᾳ πολλῇ, καὶ μετὰ ἀδείας τῆς ἐσχάτης, οἱ πονηροὶ πάντα, ὅσαπερ ἂν ἐθέλωσιν, ἀνατρέπωσι. καὶ τούτου δὲ τοῦ δεινοῦ τὰς αἰτίας εἰ θέλεις μαθεῖν, ὁμοίας ταῖς προτέραις εὑρήσεις· τὴν μὲν γὰρ ῥίζαν, καὶ ὡς ἄν τις εἴποι, μητέρα μίαν ἔχουσι, τὴν βασκανίαν. αὗται δὲ οὐ μιᾶς εἰσιν ἰδέας, ἀλλὰ διεστήκασιν· ὁ μὲν γὰρ ἐπειδὴ νέος ἐστίν· ἐκβεβλήσθω, φησίν· ὁ δὲ, ἐπειδὴ κολακεύειν οὐκ οἶδεν· ὁ δὲ, ἐπειδὴ B τῷ δεῖνι προσέκρουσεν. καὶ ὁ μὲν, ἵνα μὴ ὁ δεῖνα λυπῆται, τὸν μὲν ὑπ' αὐτοῦ δοθέντα ἀποδοκιμασθέντα, τοῦτον δὲ ἐγκεκριμένον ὁρῶν· ὁ δὲ, ἐπειδὴ χρηστός ἐστι καὶ ἐπιεικής· ὁ δὲ, ἐπειδὴ τοῖς ἁμαρτάνουσι φοβερός· ὁ δὲ, δι' ἄλλην αἰτίαν τοιαύτην. οὐδὲ γὰρ ἀπορήσουσι προφάσεων, ὅσων ἂν ἐθέλωσι. ἀλλὰ καὶ τὸ πλῆθος τῶν ὄντων ἐστὶν αὖθις αἰτιάσασθαι, ὅτ' ἂν μηδὲν ἔχωσιν ἕτερον. ἀλλὰ καὶ τὸ, μὴ δεῖν ἀθρόως εἰς ταύτην ἀνάγεσθαι τὴν τιμὴν, ἀλλ' ἠρέμα καὶ κατὰ μικρόν· καὶ ἑτέρας, ὅσας ἂν βούλωνται, δύ- C ναιντ' ἂν αἰτίας εὑρεῖν. ἐγὼ δὲ ἡδέως ἐνταῦθα ἐρησόμην, τί οὖν δεῖ τὸν ἐπίσκοπον ποιεῖν, τοσούτοις μαχόμενον πνεύμασι; πῶς πρὸς τοσαῦτα στήσεται κύματα; πῶς πάσας ταύτας ἀπώσεται τὰς προσβολάς; ἂν μὲν γὰρ ὀρθῷ λογισμῷ τὸ πρᾶγμα διαθῇ· ἐχθροὶ καὶ πολέμιοι καὶ αὐτῷ, καὶ τοῖς αἱρεθεῖσιν, ἅπαντες· καὶ πρὸς φιλονεικίαν τὴν ἐκείνου ἅπαντα πράττουσι, στάσεις καθ' ἑκάστην ἐμβάλλοντες τὴν ἡμέραν· καὶ σκώμματα μυρία τοῖς αἱρεθεῖσιν ἐπιτι- D θέντες· ἕως ἂν ἢ τούτους ἐκβάλωσιν, ἢ τοὺς αὐτῶν εἰσαγάγωσιν. καὶ γίνεται παραπλήσιον, οἷον ἂν εἴ τις κυβερνήτης ἔνδον ἐν τῇ νηὶ τῇ πλεούσῃ πειρατὰς ἔχοι συμπλέοντας, καὶ αὐτῷ, καὶ τοῖς ναύταις, καὶ τοῖς ἐπιβάταις, συνεχῶς καὶ καθ' ἑκάστην ἐπιβουλεύοντας ὥραν. ἂν δὲ τὴν πρὸς ἐκείνους χάριν προτιμήσῃ τῆς αὐτοῦ σωτηρίας, δεξάμενος οὓς οὐκ ἔδει· ἕξει μὲν τὸν θεὸν ἀντ' ἐκείνων ἐχθρόν. οὗ τί γένοιτ' ἂν χαλεπώτερον; καὶ τὰ πρὸς ἐκείνους δὲ αὐτῷ δυσκολώτερον ἢ πρότερον διακείσεται

πάντων συμπεσόντων ἀλλήλοις, καὶ τούτων μᾶλλον ἰσχυρῶν γινομένων. ὥσπερ γὰρ ἀγρίων ἀνέμων, ἐξ ἐναντίας προσπεσόντων ἀλλήλοις, τὸ τέως ἡσυχάζον πέλαγος μαίνεται ἐξαίφνης καὶ κορυφοῦται, καὶ τοὺς ἐμπλέοντας ἀπόλλυσιν· οὕτω καὶ ἡ τῆς ἐκκλησίας γαλήνη, δεξαμένη φθόρους ἀνθρώπους, ζάλης καὶ ναυαγίων πληροῦται πολλῶν. Ἐννόησον οὖν, ὁποῖόν τινα εἶναι χρὴ τὸν πρὸς τοσοῦτον μέλλοντα ἀνθέξειν χειμῶνα, καὶ τοσαῦτα κωλύματα τῶν κοινῇ συμφερόντων διαθήσειν καλῶς. καὶ γὰρ καὶ σεμνὸν, καὶ ἄτυφον, καὶ φοβερὸν, καὶ προσηνῆ, καὶ ἀρχικὸν, καὶ κοινωνικὸν, καὶ ἀδέκαστον, καὶ θεραπευτικὸν, καὶ ταπεινὸν, καὶ ἀδούλωτον, καὶ σφοδρὸν, καὶ ἥμερον εἶναι δεῖ· ἵνα πρὸς ἅπαντα ταῦτα εὐκόλως μάχεσθαι δύνηται· καὶ τὸν ἐπιτήδειον μετὰ πολλῆς τῆς ἐξουσίας, κἂν ἅπαντες ἀντιπίπτωσι, παράγειν· καὶ τὸν οὐ τοιοῦτον μετὰ τῆς αὐτῆς ἐξουσίας, κἂν ἅπαντες συμπνέωσι, μὴ προσίεσθαι, ἀλλ' εἰς ἓν μόνον ὁρᾶν τὴν ἐκκλησιαστικὴν οἰκοδομήν· καὶ μηδὲν πρὸς ἀπέχθειαν ἢ χάριν ποιεῖν. ἆρά σοι δοκοῦμεν εἰκότως παρῃτῆσθαι τοῦ πράγματος τούτου τὴν διακονίαν; καί τοι γε οὔπω πάντα διῆλθον πρὸς σέ, ἔχω γὰρ καὶ ἕτερα λέγειν. ἀλλὰ μὴ ἀποκάμῃς ἀνδρὸς φίλου καὶ γνησίου, βουλομένου σε πεῖσαι ὑπὲρ ὧν ἐγκαλεῖς, ἀνεχόμενος. οὐδὲ γὰρ πρὸς τὴν ἀπολογίαν σοι, τὴν ὑπὲρ ἡμῶν, ταῦτα χρήσιμά ἐστι μόνον· ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὴν τοῦ πράγματος τὴν διοίκησιν τάχα οὐ μικρὸν συμβαλεῖται κέρδος. καὶ γὰρ ἀναγκαῖον, τὸν μέλλοντα ἐπὶ ταύτην ἔρχεσθαι τοῦ βίου τὴν ὁδὸν, πρότερον ἅπαντα διερευνησάμενον καλῶς, οὕτως ἅπτεσθαι τῆς διακονίας. τί δήποτε; ὅτι, εἰ καὶ μηδὲν ἄλλο, τὸ γοῦν μὴ ξενοπαθεῖν, ἡνίκα ἂν ταῦτα παραγίνηται, περιέσται τῷ πάντα εἰδότι σαφῶς. βούλει οὖν ἐπὶ τὴν τῶν χηρῶν προστασίαν ἴωμεν πρότερον, ἢ τὴν τῶν παρθένων κηδεμονίαν, ἢ τὸ τοῦ δικαστικοῦ μέρους τὴν δυσχέρειαν;

A omnibus inter ſeſe iam conſentiẽtibus, ac multo etiã fortiorib. rei controuerſæ cõtentioſæque victoria accedente redditis. Nam quemadmodum ſæuientib. pugnãtibúſq. inter ſeſe aſperrimis ventis, derepentè mare antea quietũ ac tranquillum furit atq. intumeſcit, eóſque omnes quos tum vela facere contigerit, perdit: ita eccleſiæ tranquillitas, perditis hominib. admiſſis, turbulentia ac naufragiis permultis infeſtatur. Hic igitur animo expende, qualem eſſe oporteat eum, qui tantę tempeſtati opponẽdus, ac tam multa impedimenta rerũ ad communẽ ſalutem ſpectã-

C. XVI. Æſtimatio quantũ eſſe oporteat, illum qui tãtis tempeſtatibus opponendum ſit.

B tium probè temperaturus ſit. Nam & grauem illum, ſed minimè faſtuoſum & terrificum, ſed humanum, & viſenda maieſtate principẽ, ſed omnib. tamẽ appellandis communem eundemq. integrum, officioſum, humilẽ, ſed minime ſeruilem, acrem quoque ac vehementẽ eſſe conuenit: ſed tamen & manſuetũ, vt nullo ipſe negocio contra illa, quæ dixi, omnia depugnaret: tum verò eum, qui idoneus viſus fuerit, magna cum authoritate ac libertate, quamquam omnibus reclamantibus, in medium promouere poſſit: rurſus eum qui alius compertus fuerit, cum eadem illa authoritate

Qualẽ Epiſcopũ eſſe oporteat.

C ac libertate, vt etiam omnes conſpirent, non admittere: denique vt nihil in cuiuſquam vel gratiam vel odium facere conatus eccleſiaſticæ vnius ædificationis decus, commodúmque tantum ſpectet. Tibi ne hic Baſili merito videor negocij iſtius miniſterium deprecatus fuiſſe? atqui nondum omnia tibi percenſui: ſuperſunt enim alia mihi dicenda. Tu verò ne delaſſeris tantiſper dum patienti aure perfers viri amici ac verè germani orationẽ, tibi perſuadere conantis ſeſe criminum eorum rem haudquaquam eſſe, quorum tute eum inſimulas. Neque enim ipſa hæc

D tantum conducunt ad defenſionem eam, qua apud alios nomine noſtro vti potes: ſed & ad ipſam muneris eius, de quo agitur, functionem, lucrum auxiliúmque nõ exiguum conferunt. Eum enim oportet, qui ad tentandam vitæ huiuſmodi ſemitã acceſſurus eſt, omnia prius ad vnguem perſcrutari, atque ita demum negocio manus admouere. Quamobrem, quando quidem vt nullum aliud inde naſcatur emolumentum, certè rerum omnium prudenter gnaro lucrum id ſupererit, vt cum id genus procellæ tempeſtatéſque emerſerint, nihil rerum inſolentia ac nouitate perturbetur. Vis igitur tibi hic à me prius expediri præſidium patrociniúmque id, quòd viduis impendendum eſt, an ſtudium curámque eam, quam epiſcopus virginibus debet? an potius iudicialis partis, cui ab illo maximopere attendẽdum eſt, difficultatem?

A Nam vnumquodque horum diuerſam ſibi curam vendicat, timorémque cura etiam illa longe grauiorem. Ac primum vt ab eo quòd inter alia leuiſſimum eſſe putant, exordiamur, viduarum quidem cultus videtur haud aliam, quàm pecuniæ inſumendæ ſolicitudinem iis præbere, qui illarum tractandarum curandarúmque prouinciam ſuſcepere. Id autem longè aliter ſe habet: nam quoties illæ deligendæ, ac tanquam in catalogum referendæ ſunt, & hic quoque magno admodum examine opus eſt. Id enim ipſum, quòd temerè, & vt caſus tulit, in album

Viduarum cura, quantum negotij faceſſat Epiſcopo.

B referantur, innumera olim mala peperit: nam & familias peſſundedit, & nuptias diuellit: præterea hac vna de cauſa compertum eſt viduas aliquot tu furādo, tum cauponando, atq. alia id genus committendo, multa præter dignitatem atque ordinem geſſiſſe. Huiuſmodi verò viduas eccleſiaſtica pecunia ali, præterquā quòd Dei vindictam paratam habet, facit etiam vt apud homines maximopere ea res improbetur damneturque, ac multorū quoque beneficētiam remoretur. Quis enim vnquam velit, quas quis Chriſto offerri mandauit facultates, eas iis ſuſtentandis inſumi, quæ Chriſti nomen calūniari non

C ceſſant? quo nomine multam huc ac diligentē afferre diſcuſſionē conuenit: idque, ne quæ ſibi ipſæ vitam ſufficere poſſunt, ne dū illæ de quib. locutus ſum, indigentium menſam abſumant. Porrò diſcuſſionis huius diligentiam ſequitur cura non mediocris, vt viduis videlicet in albū relatis alimenta, quæ præſtanda ſunt, affatim tanquam ex fonte quodā affluant, nec vnquam deſint. Fit enim neſcio quo pacto, vt inuita paupertas malum ſit inſatiabile, querimonia ſemper atque ingratitudine plenum. Ac multa ſanè prudentia, multo item ſtudio opus eſt, vt qui criminationis

D cauſas omnes amouere à ſe cupit, ipſarum ora obſtruat. Iam plerique vbi aliquem viderint pecuniæ imperantem, continuo idoneum ad huiuſmodi œconomiā pronunciant. At ego nunquā exiſtimauerim, hanc illi animi magnitudinem ſatis eſſe, quā ipſam præſtandā quidē in primis eſſe (quippe ſine ea vaſtator potiùs quam antiſtes, & pro paſtore lupus fuerit) verùm & vnà cum ea videndum puto, num & alia animi virtutem habeat. Ea eſt autē mortalibus bonorū omniū author patientia atque æquanimitas, hominis animū tanquā in ſerenum quendam portum appellens.

A καὶ γὰρ ἐφ' ἑκάστου τούτων, διάφορος ἡ φροντὶς, καὶ τῆς φροντίδος μείζων ὁ φόβος. καὶ πρότερον, ἵνα ἀπὸ τοῦ τῶν ἄλλων εὐτελεστέρου δοκοῦντος εἶναι ποιησώμεθα τὴν ἀρχὴν, ἡ τῶν χηρῶν θεραπεία, δοκεῖ μὲν μέχρι τῆς τῶν χρημάτων διανομῆς τοῖς ἐπιμελουμένοις αὐτῶν παρέχειν τὴν φροντίδα. τὸ δὲ οὐ τοιοῦτόν ἐστι· ἀλλὰ πολλῆς δεῖται κἀνταῦθα τῆς ἐξετάσεως, ὅτ' ἂν αὐτὰς καταλέγειν δέῃ. ὡς τό γε ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν αὐτὰς ἐγγράφεσθαι, μυρία εἰργάσατο δεινά. καὶ γὰρ

B οἴκους διέφθειραν, καὶ γάμους διέσπασαν, καὶ ἐπὶ κλοπαῖς πολλάκις καὶ ἐπὶ καπηλείαις, καὶ ἑτέροις τοιούτοις ἀσχημονοῦσαι ἑάλωσαν. τὸ δὲ τὰς τοιαύτας ἀπὸ τῶν τῆς ἐκκλησίας τρέφεσθαι χρημάτων, καὶ παρὰ θεοῦ τιμωρίαν, καὶ παρὰ ἀνθρώπων φέρει τὴν ἐσχάτην κατάγνωσιν, καὶ τοὺς εὖ ποιεῖν βουλομένους, ὀκνηροτέρους καθίστησι. τίς γὰρ ἂν ἕλοιτό ποτε, ἃ τῷ Χριστῷ προσετάχθη δοῦναι χρήματα, ταῦτα ἀναλίσκειν εἰς τοὺς τὸ τοῦ Χριστοῦ διαβάλλοντας ὄνομα; διὰ ταῦτα πολλὴν δεῖ καὶ ἀκριβῆ ποιεῖσθαι τὴν ἐξέτασιν· ὡς μὴ μό-

C νον τὰς εἰρημένας, ἀλλὰ μηδὲ τὰς ἑαυταῖς ἀρκεῖν δυναμένας τὴν τῶν ἀδυνάτων λυμαίνεσθαι τράπεζαν. μετὰ δὲ τὴν ἐξέτασιν ταύτην, ἑτέρα διαδέχεται φροντὶς οὐ μικρὰ, ἵνα αὐταῖς τὰ τῆς τροφῆς ἀφθόνως, ὥσπερ ἐκ πηγῶν, ἐπιῤῥέῃ, καὶ μὴ διαλιμπάνῃ ποτέ. καὶ γὰρ ἀκόρεστόν πως κακὸν ἡ ἀκούσιος πενία, καὶ μεμψίμοιρον, καὶ ἀχάριστον. καὶ δεῖ πολλῆς μὲν τῆς συνέσεως, πολλῆς δὲ τῆς σπουδῆς, ὥστε αὐτῶν ἐμφράττειν τὰ στόματα, πᾶσαν ἐξαιροῦντα κατηγορίας πρόφασιν. οἱ

D μὲν οὖν πολλοὶ, ὅτ' ἂν τινα ἴδωσι χρημάτων κρείττονα, εὐθέως αὐτὸν ἐπιτήδειον εἶναι πρὸς ταύτην ἀποφαίνονται τὴν οἰκονομίαν. ἐγὼ δὲ οὐχ ἡγοῦμαί ποτε ταύτην αὐτῷ τὴν μεγαλοψυχίαν ἀρκεῖν μόνον, ἀλλὰ δεῖν μὲν αὐτὴν πρὸ τῶν ἄλλων ἔχειν. χωρὶς γὰρ ταύτης λυμεὼν ἂν εἴη μᾶλλον, ἢ προστάτης, καὶ λύκος ἀντὶ ποιμένος. μετὰ δὲ αὐτῆς καὶ ἑτέραν ζητεῖν, εἰ κεκτημένος τυγχάνοι. αὕτη δέ ἐστιν ἡ πάντων αἰτία ἀνθρώποις τῶν ἀγαθῶν, ἀνεξικακία, ὥσπερ εἰς τινα εὔδιον λιμένα ὁρμίζουσα καὶ παραπέμπουσα τὴν ψυχήν.

τὸ γὰρ τῶν χηρῶν γένος, καὶ διὰ τὴν πενίαν, καὶ διὰ τὴν ἡλικίαν, καὶ διὰ τὴν φύσιν, ἀμέτρῳ τινὶ κέχρηται παρρησίᾳ· οὕτω γὰρ ἄμεινον εἰπεῖν· καὶ βοῶσιν ἀκαίρως, καὶ αἰτιῶνται μάτην, καὶ ἀποδύρονται ὑπὲρ ὧν χάριν εἰδέναι ἐχρῆν· καὶ κατηγοροῦσιν ὑπὲρ ὧν ἀποδέχεσθαι ἔδει. καὶ δεῖ τὸν προεστῶτα ἅπαντα φέρειν γενναίως, καὶ μήτε πρὸς τὰς ἀκαίρους ἐνοχλήσεις, μήτε πρὸς τὰς ἀλόγους παροξύνεσθαι μέμψεις. ἐλεεῖσθαι γὰρ ἄξιον τὸ γένος, ὑπὲρ ὧν δυστυχοῦσιν, οὐχ ὑβρίζεσθαι, δίκαιον· ὡς τό γε ἐπεμβαίνειν αὐτῶν ταῖς συμφοραῖς, καὶ τῇ διὰ τὴν πενίαν ὀδύνῃ τὴν ἀπὸ τῆς ὕβρεως προστιθέναι, τῆς ἐσχάτης ὠμότητος ἂν εἴη. διὰ τοῦτο καί τις ἀνὴρ σοφώτατος, εἴς τε τὸ φιλοκερδὲς καὶ τὸ ὑπεροπτικὸν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἀπιδὼν, καὶ τῆς πενίας τὴν φύσιν καταμαθὼν, δεινὴν οὖσαν καὶ τὴν γενναιοτάτην ψυχὴν καταβαλεῖν, καὶ πεῖσαι περὶ τῶν αὐτῶν ἀναισχυντεῖν πολλάκις· ἵνα μή τις αἰτούμενος παρ' αὐτοῦ ὀργίζηται, μηδὲ τῷ συνεχεῖ τῆς ἐντεύξεως παροξυνθεὶς, πολέμιος, ὁ βοηθεῖν ὀφείλων, γίνηται· παρασκευάζει προσηνῆ τε αὐτὸν καὶ εὐπρόσιτον εἶναι τῷ δεομένῳ, λέγων· κλῖνον πτωχῷ ἀλύπως τὸ οὖς σου, καὶ ἀποκρίθητι αὐτῷ ἐν πραότητι εἰρηνικά. καὶ τὸν παροξύνοντα ἀφεὶς, (τί γὰρ ἄν τις τῷ κειμένῳ λέγοι;) τῷ δυναμένῳ τὴν ἐκείνου φέρειν ἀσθένειαν διαλέγεται, παρακαλῶν, τῷ τε ἡμέρῳ τῆς ὄψεως, καὶ τῇ τῶν λόγων πραότητι πρὸ τῆς δόσεως αὐτὸν ἀνορθοῦν. εἰ δέ τις τὰ μὲν ἐκείνων μὴ λαμβάνῃ, μυρίοις δὲ αὐταῖς ὀνείδεσι περιβάλλῃ, καὶ ὑβρίζῃ, καὶ παροξύνηται κατ' αὐτῶν· οὐ μόνον οὐκ ἐπεκούφισε τὴν ἀπὸ τῆς πενίας ἀθυμίαν τῷ δοῦναι, ἀλλὰ καὶ μεῖζον ταῖς λοιδορίαις εἰργάσατο τὸ δεινόν. κἂν γὰρ λίαν ἀναισχυντεῖν βιάζωνται διὰ τὴν τῆς γαστρὸς ἀνάγκην· ἀλλ' ὅμως ἀλγοῦσιν ἐπὶ τῇ βίᾳ ταύτῃ. ὅτ' ἂν οὖν διὰ μὲν τὸ τοῦ λιμοῦ δέος, προσαιτεῖν ἀναγκάζοιντο· διὰ γὰρ τὸ προσαιτεῖν, ἀναιδεύεσθαι· διὰ δὲ τὸ ἀναιδεύσασθαι, πάλιν ὑβρίζωνται· ποικίλη τις καὶ πολὺν φέρουσα τὸν ζόφον ἐπὶ τὴν ψυχὴν ἐκείνων καταπέμπει τῆς ἀθυμίας ἡ δύναμις.

Nam viduarum genus tum paupertatis, tum ætatis, tum ſexus nomine immodicam ſibi libertatem vſurpat, (ſic enim loqui præſtat) vociferantúrque importunè ſemper & abs re conqueruntur & lamentantur, vbi gratia habenda, & incuſant, quod laudandum ac probandum: qua in parte antiſtitem oportet omnia generosè ac fortiter pati: neque irritari ſi quando illæ aut intempeſtiuè obtundant, aut immerito expoſtulent. Illarum enim infœlicitas miſericordiam potius quàm contumeliam meretur: quarum certè calamitatibus antiſtitem inſultare, & dolori ob paupertatem nato contumeliæ etiam moleſtiam addere, extremæ crudelitatis atque immanitatis fuerit. Quocirca vir quidam ſapientiſſimus, humani ingenij auaritiam faſtúmque contemplatus, tum intelligens paupertatis vim naturámq. tantum poſſe, vt vel generoſiſſimum quemque animum proſternat, cogátque identidem iiſdem rebus poſtulandis impudentem eſſe, vt ne quis per pauperum efflagitationes ira excandeſceret, tum verò aſſiduò illorum occurſu irritatus illis aduerſarius is fieret, qui opem afferre deberet, ipſum inſtruit ad ſeſe mitem ac facilem indigenti præſtandum: Pauperi, inquit, citra animi tui moleſtiam aurem inclina, atque illi pacificè humanéque reſpondeto. ac miſſum faciens indigentem eundémque irritantem, (quid enim dicere quis ad illum poſſit, qui ſupplex iaceat?) cum eo ſapientiſſimus ille idem verba facit, qui illius infirmitatem ſubleuare poteſt, exhortans, vt tum vultus manſuetudine, tum orationis humanitate, antequam ad largitionem deſcendat, illius etiam animum erigat excitétque. Quòd ſi quis deſtinatas viduis facultates nō vſurpet quidem: in ipſas autem probra conijciat infinita, contumeliáque afficiat, atque adeo aduerſus eas irritetur: non ſolum liberalitate ſua natum à paupertate dolorem non leuat, verùm & malum ipſum conuiciis aggrauat: coguntur enim perfricta admodum eſſe fronte ob ventris eſurientis neceſſitatem: veruntamen & dolorem etiam ab huiuſmodi vi contumeliáque concipiunt. Proinde cum ob inediæ timorem mendicare, & ob mendicitatem impudentes eſſe cogātur, rurſum cum ob impudentiam contumelia afficiantur, multiformis quædam angoris, mœſtitiæ, doloriſq. vis, & quæ caliginem multam afferat, in illarum animum irruit:

Viduæ ſemper querulæ.

Eccli. 4. 8.

eúmque oportet qui illarum curam ſuſcipit, hactenus æquanimé patientémque eſſe, vt non ſolum non ſua deſtomachatione illarum mœſtitiam anxietatémque augeat, ſed & conſolatione ſua dolorem eum magna ex parte ſopiat, qui aliunde enatus illarum animos occupauerit. Nam quemadmodum neſcio quo pacto fit, vt quem contumelia affeceris, is non ſentiat pecuniarum acceptarum ſubſidium ob inflictam contumeliæ plagam: ſic quem blandè atq. humaniter appellaueris, quique donum aliquod vnà cum ſui conſolatione à te acceperit, exultat magnopere ac lætatur: tum verò donum ipſum donātis vultus geſtúſque conduplicat. Quæ ipſa non ex me pronuncio, ſed ex illius verbis, cuius illa ipſa eſt admonitio, quæ præceſſit. Fili enim, inquit, in bonis ne des querelam, & in quocunque dato ne des triſtitiam verbi: nónne ros ardorem tollet: ſic verbum melius quam datum. Ecce enim verbum ſupra dona ipſa excellens bonum: vtrumque autem eſt apud virum gratioſum. Proinde nō humanum ſolum ac patientem qui illarum curam ſuſcipit, verùm nihilo etiam minus œconomicum eſſe oportet: quandoquidem ſi ipſum hoc abfuerit, rurſum pauperum facultates in idem damnum recidunt. Pridem enim quidam, cui adminiſtrationis huiuſmodi prouincia demandata fuerat, magnam auri copiam cùm collegiſſet, id ipſe quidem haudquaquam deuorauit, ſed neque in indigentium vſum præter pauca quædam inſumpſit: maximam autem pecuniæ illius partem terra obrutam aſſeruauit, donec temporis iniquitas ſuperueniens hoſtibus in manum illam totam tradidiſſet. Magna igitur prouiſione opus eſt vt Eccleſiæ facultates neque redundent, neque rurſus deſint: ſed quæ Eccleſię erogantur, continuò indigentibus ſunt diſpertienda: cæterum in ſubditorum animis ac beneuolentia Eccleſiæ theſauri collocandi. Enimuero quanta pecuniarum impenſa opus eſſe exiſtimas tum in excipiendis hoſpitibus, tum in curandis ægrotis? quantam autem tum diligentiam, tum prudentiam ad eam rem afferre debent, qui illi præfecti ſunt? quando hanc ipſam impenſam nequaquam ea, quam dixi, inferiorem, plerumque autem & maiorem eſſe oportet: præfectúmque ipſum largitorem eſſe decet circunſpectum, ac prudentem, vt eos qui bonis abundāt, animet ad certatim etiam atque hilariter bona ſua

Eccl.18.15.

A καὶ δεῖ τὸν τούτων ἐπιμελούμενον ἐπὶ τοσοῦτον εἶναι μακρόθυμον, ὡς μὴ μόνον αὐταῖς μὴ πλεονάζειν τὴν ἀθυμίαν ταῖς ἀγανακτούσαις· ἀλλὰ καὶ τῆς οὔσης τὸ πλέον κουφίζειν διὰ τῆς παρακλήσεως. ὥσπερ γὰρ ἐκεῖνος ὁ ὑβρισθεὶς, ἐν πολλῇ περιουσίᾳ οὐκ αἰσθάνεται τῆς ἀπὸ τῶν χρημάτων ὠφελείας, διὰ τὴν ἀπὸ τῆς ὕβρεως πληγήν· οὕτως ἔμπαλιν ὁ προσηνῆ λόγον ἀκούσας, καὶ μετὰ παρακλήσεως τὸ διδόμενον δεξάμενος, γάνυται πλέον καὶ χαίρει, καὶ διπλοῦν αὐτῷ τὸ δοθὲν ἐκ τοῦ τρόπου

B γίνεται. καὶ ταῦτα οὐκ ἀπ' ἐμαυτοῦ, ἀλλ' ἀπ' ἐκείνου, τοῦ τὰ πρότερα παραινέσαντος, φθέγγομαι. τέκνον, γάρ φησιν, ἐν ἀγαθοῖς μὴ δῷς μῶμον, καὶ ἐν πάσῃ δόσει λύπην λόγων. οὐχὶ καύσωνα ἀναπαύσει δρόσος; οὕτω κρείσσων λόγος ἢ δόσις. ἰδοὺ γὰρ λόγος ὑπὲρ δόμα ἀγαθόν· καὶ ἀμφότερα παρὰ ἀνδρὶ κεχαριτωμένῳ. οὐκ ἐπιεικῆ δὲ μόνον, καὶ ἀνεξίκακον, τὸν τούτων προεστῶτα, ἀλλὰ καὶ οἰκονομικὸν οὐχ ἧττον εἶναι χρή· ὡς ἐὰν τοῦτο ἀπῇ, πάλιν εἰς τὴν

C αὐτὴν περιίσταται ζημίαν τὰ τῶν πενήτων χρήματα. ἤδη γάρ τις ταύτην πιστευθεὶς τὴν διακονίαν, καὶ χρυσὸν συναγαγὼν πολύν, αὐτὸς μὲν οὐ κατέφαγεν· ἀλλ' οὐδὲ εἰς τοὺς δεομένους, πλὴν ὀλίγων, ἀνήλωσε· τὸ δὲ πλέον κατορύξας ἐφύλαττεν, ἕως οὗ καιρὸς χαλεπὸς ἐπιστὰς παρέδωκεν αὐτὰ ταῖς τῶν ἐναντίων χερσί. πολλῆς οὖν δεῖ τῆς προμηθείας, ὡς μήτε πλεονάζειν μήτε ἐλλείπειν τῆς ἐκκλησίας τὴν περιουσίαν· ἀλλὰ πάντα μὲν σκορπίζειν ταχέως τοῖς δεομένοις τὰ ποριζόμενα, ἐν δὲ ταῖς τῶν ἀρχομένων

D προαιρέσεσι συνάγειν τῆς ἐκκλησίας τοὺς θησαυρούς. τὰς δὲ τῶν ξένων ὑποδοχάς, καὶ τὰς τῶν ἀσθενούντων θεραπείας, πόσης μὲν οἴει δεῖσθαι χρημάτων δαπάνης, πόσης δὲ τῆς τῶν ἐπιστατούντων ἀκριβείας τε καὶ συνέσεως; καὶ γὰρ τῆς εἰρημένης ἀναλώσεως ταύτην ἥττονα μὲν οὐδαμῶς, πολλάκις δὲ καὶ μείζονα εἶναι ἀνάγκη· καὶ τὸν ἐπιστατοῦντα, ποριστικόν τινα μετ' εὐλαβείας καὶ φρονήσεως· ὡς παρασκευάζειν καὶ φιλοτίμως καὶ ἀλύπως διδόναι τοὺς κεκτημένους τὰ παρ' αὐ-

A τῶν· ἵνα μὴ τῆς τῶν ἀσθενούντων ἀναπαύσεως προνοῶν, τὰς τῶν παρεχόντων πλήξῃ ψυχάς. τὴν δὲ προθυμίαν καὶ τὴν σπουδὴν πολλῷ πλείονα ἐνταῦθα ἐπιδείκνυσθαι δεῖ· δυσάρεστοι γάρ πως οἱ νοσοῦντες χρῆμα, καὶ ῥᾴθυμον. κἂν μὴ πολλὴ πανταχόθεν εἰσφέρηται ἀκρίβεια καὶ φροντίς, ἀρκεῖ καὶ τὸ μικρὸν ἐκεῖνο παροφθὲν μεγάλα ἐργάσασθαι τῷ νοσοῦντι κακά. ἐπὶ δὲ τῆς τῶν παρθένων ἐπιμελείας τοσούτῳ μείζων ὁ φόβος, ὅσῳ καὶ τὸ κτῆμα τιμιώτερον, καὶ βασιλικωτέρα αὕτη τῶν ἄλλων ἡ ἀ- B γέλη. ἤδη γὰρ καὶ εἰς τὸν τῶν ἁγίων τούτων χορὸν μυρίαι, μυρίων γέμουσαι κακῶν, εἰσεκώμασαν· μεῖζον δὲ ἐνταῦθα τὸ πένθος. καὶ καθάπερ οὐκ ἴσον, κόρην τε ἐλευθέραν καὶ τὴν ταύτης θεράπαιναν ἁμαρτεῖν· οὕτως οὐδὲ παρθένον καὶ χήραν. ταῖς μὲν γὰρ καὶ ληρεῖν, καὶ λοιδορεῖσθαι πρὸς ἀλλήλας, καὶ κολακεύειν, καὶ ἀναισχυντεῖν, καὶ πανταχοῦ φαίνεσθαι, καὶ τὸ περιιέναι τὴν ἀγορὰν, γέγονεν ἀδιάφορον· ἡ δὲ παρθένος ἐπὶ μείζοσιν ἀπεδύσατο, καὶ τὴν ἄνω φιλο- C σοφίαν ἐζήλωσε, καὶ τὴν τῶν ἀγγέλων πολιτείαν δεῖξαι ἐπὶ γῆς ἐπαγγέλλεται, καὶ μετὰ τῆς σαρκὸς ταύτης τὰ τῶν ἀσωμάτων αὐτῇ δυνάμεων κατορθῶσαι πρόκειται. καὶ οὐ δεῖ οὔτε προόδους συνεχεῖς ποιεῖσθαι καὶ πολλὰς, οὔτε ῥήματα αὐτὴν φθέγγεσθαι εἰκῇ καὶ μάτην ἐφεῖται. λοιδορίας δὲ καὶ κολακείας οὐδὲ τοὔνομα εἰδέναι χρή. διὰ τοῦτο ἀσφαλεστάτης φυλακῆς, καὶ πλείονος δεῖται τῆς συμμαχίας. ὅ, τι γὰρ τῆς ἁγιωσύνης ἐχθρὸς ἀεὶ καὶ μᾶλλον αὐταῖς ἐφέστηκε, καὶ προσεδρεύει, καταπιεῖν ἕτοιμος, εἴπου τις ὀλισθήσειε καὶ κατα- D πέσοι· ἀνθρώπων τε οἱ ἐπιβουλεύοντες πολλοί. καὶ μετὰ τούτων ἁπάντων, ἡ τῆς φύσεως μανία. καὶ ἁπλῶς διπλοῦν τὸν πόλεμον ἡ παράταξις αὐτῇ, τὸν μὲν ἔξωθεν προσβάλλοντα, τὸν δὲ ἔσωθεν ἐνοχλοῦντα. διὰ ταῦτα γοῦν ἐπιστατοῦντι πολὺς μὲν ὁ φόβος, μείζων δὲ ὁ κίνδυνος, καὶ ἡ ὀδύνη, εἴ ποτέ τι τῶν ἀβουλήτων (ὃ μὴ γένοιτο) συμβαίη ποτέ. εἰ γὰρ πατρὶ θυγάτηρ ἀπόκρυφος ἀγρυπνία, καὶ ἡ μέριμνα αὐτῆς ἀφιστᾷ ὕπνον· ὅπου περὶ τοῦ στειρωθῆναι ἢ παρακμάσαι ἢ μισηθῆναι

A eroganda: ne dum conſulit tollendæ ab infirmis inopiæ, largientium animos percellat, offendátque: atque hac quidem parte animi propenſionem, ſtudiúmque multò vehementius præſtare conuenit. Sunt enim quodam modo qui ægrotant, moroſi ac torpeſcentes: ac niſi ſummam vndique diligentiam curámq. adhibeas, vel tantillum, quod quidem à te fuerit neglectum, eiuſmodi eſt, vt ægrotanti mali plurimum afferre poſſit. Sed quod ad virginum curam ſpectat, tãto certè maior inibi timor ineſt, quanto virginitatis donum precioſius: quãto virginalis grex cæ- B teris regalior. Pridem enim factum eſt, vt & in ſanctarum virginum chorum infinitæ eædémque vitiis refertæ infinitis inuaſerint, debacchatæque fuerint: quæ res & luctum multò acerbiſſimum parit. Ac quemadmodum nõ ex æquo ſe res habet, puelláne liberalis, an illius ancilla peccet: ſic paria inter ſe nõ ſunt virginis ac viduæ delicta. Viduis enim impunè eſt & nugari, & conuiciis inter ſe depugnare, & adulari, & fronte perfricta eſſe, & nuſquá non apparere, & in foro frequentes eſſe. At virgo ad maiora ſeſe accinxit certamina, vtpote quæ cœleſtis illius philoſophię æmu- C lattix; profitetur ſe angelicam vitam in terris referre: cui item propoſitum eſt illa eadem præſtare, quæ cœleſtes illæ atq. incorporeæ virtutes præſtant: quam ipſam non conuenit neque frequentes ad ſuperuacaneas inambulationes agere, neque verba temerè atque inconſultè effutire: conuicij verò atque adulationis ne nomẽ quidem agnoſcere: propterea tutiſſima cuſtodia, ac maiori præſidio indiget: nam ſanctimoniæ aduerſarius aſſiduè aſtat: iiſque in primis inſidiatur, deuorare paratus ſicubi virgo aliqua cadat labatúrque. Propterea ex hominibus inſidiantur permul- D ti, cúmque his omnibus naturæ inſania: denique ſuus ille ordo in quem ſe adſcribi voluit, bellum conduplicat, tum quod extrinſecus ingruat, tum quod intrinſecus obturbet. His igitur de cauſis efficitur, vt ei qui regendis virginibus præfectus ſit, magnus timor immineat: ſed maius tamẽ periculum, maior animi dolor, ſi quid fortè præter animi ſententiam (quòd Deus auertat) eueniat. Nam ſi patri filia occultam in animo vigilantiam affert: ſi item cura de ea ſuſcepta, ſomnum à paternis oculis excutit, vbi timoris illi tantum incũbit: ne vel filia ſterilis euadat, vel nubilem ætatem domi paternæ tranſigat, vel inuiſa

C. XVII. *Quantus ſit in gubernatione virginum timor.*

aliis negligatur: quid facturum putamus eum, cuius animum nulla harum rerum quas dixi, cura tangat: ſed qui de aliis quibuſdam longè grauioribus ſolicitus ſit? Neque enim hic agitur de mariti, ſed de Chriſti neglectu ac contemptu: neque ipſa ſterilitas probrum ignominiámq. tátum, ſed & animę tandem internecionem parit. Omnis enim arbor, inquit, fructum non faciēs bonum, exciditur, & in ignem mittitur. Iam virgini quam ſponſus Chriſtus oderit, non ſatis eſt accepto repudij libello abire: ſed odij illius pœnas luit, ſupplicium æternum. Ac pater quidem ſecundum carnem multa habet præſidia, quibus procliue illi ſit filiam aſſeruare: ad cuius virginis cuſtodiam opitulātur, tum mater, tum nutrix, tum famularum turba, tū domus tutela. Neque enim licet ei frequenter in forum deſcendere: neque ſi quando ea deſcenderit, occurrentium oculis conſpicua eſſe cogitur: cum non minus quam domus parietibus veſperæ tenebris occultetur ea, quæ conſpicua eſſe noluerit. Præter hæc autem culpæ omnis atque criminationis expers eſt, quòd nunquam cogatur in virorum prodire conſpectum. Neque enim rerum neceſſariarum cura, neque iniurioſorum hominum improbæ moleſtiæ, neque id genus aliud hominum occurſum congreſſúmque neceſſarium illi efficit, cùm illi pater pro omnibus ſit, ipſa autem vnam duntaxat curam habeat, vt nihil ſcilicet vel faciat, vel loquatur, quod virginalem honeſtatem dedeceat. At ſi epiſcopi partes ſpectes, multa certè ſunt, quæ illi virginis cuſtodiam difficilem ſeu potius omni arte ſuperiorem efficiunt. Neque enim illam ſecum domi habere poſſit, neque illud ſanè contubernium decens, aut periculo vacans fuerit: etenim vt nullum vel hinc detrimentum ipſi patiantur, ſed ſynceram conſtantemque ſanctimoniam ſeruent: nihilo tamen minus rationem redditurí ſunt pro iis animabus, quas offenderint, ac praua aliqua ſuſpicione aſperſerint, quam ſi inter ſe peccaſſe eos contigerit. Porrò cum epiſcopo non liceat virginum contubernio vti, relinquitur, vt facilè illi non ſit virginalis animi motus perdiſcere, & quæ nimis exuberant, ordinémque excedunt, circuncidere: quæ autem intra ordinem ac numerum conſiſtunt, magis ac magis excolere, atque in meliorem profectum perducere: tum verò eidem non perinde

Luc. 3.

A τοσοῦτον δέος· τί πείσεται ὁ τούτων μὲν οὐδὲν, ἕτερα δὲ τούτων πολλῷ μείζονα μεριμνῶν; οὐ γὰρ ἀνὴρ ἐνταῦθα ὁ ἀθετούμενος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Χριστός· οὐδὲ μέχρις ὀνειδῶν ἡ στείρωσις, ἀλλ' εἰς ἀπώλειαν ψυχῆς τελευτᾷ τὸ δεινόν. πᾶν γὰρ δένδρον, φησὶ, μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν, ἐκκόπτεται καὶ εἰς πῦρ βάλλεται. καὶ μισηθείσῃ δὲ παρὰ τοῦ νυμφίου, οὐκ ἀρκεῖ λαβεῖν ἀποστασίου βιβλίον, καὶ ἀπελθεῖν· ἀλλὰ κόλασιν αἰώνιον τοῦ μίσους δίδωσι τὴν ζημίαν. καὶ ὁ μὲν κατὰ σάρκα πα-

B τὴρ πολλὰ ἔχει, τὰ ποιοῦντα αὐτῷ τὴν φυλακὴν εὔκολον τῆς θυγατρός. καὶ γὰρ καὶ ἡ μήτηρ, καὶ τροφὸς, καὶ θεραπαινίδων πλῆθος, καὶ οἰκίας ἀσφάλεια, συναντιλαμβάνεται τῷ γεννήσαντι πρὸς τὴν τῆς παρθένου τήρησιν. οὔτε γὰρ εἰς ἀγορὰν αὐτὴν ἐμβάλλειν ἐφίεται συνεχῶς· οὔτε, ἡνίκα ἂν ἐμβάλλῃ, φαίνεσθαί τινι τῶν ἐντυγχανόντων ἀναγκάζεται· τοῦ σκότους τῆς ἑσπέρας οὐχ ἧττον τῶν τῆς οἰκίας τοίχων καλύπτοντος τὴν φανῆναι μὴ βουλομένην. χωρὶς δὲ τούτων, πάσης αἰτίας ἀπήλλακται, ὡς μὴ ἄν ποτε εἰς

C ἀνδρῶν ὄψιν βιασθῆναι ἐλθεῖν. οὔτε γὰρ ἡ τῶν ἀναγκαίων φροντὶς, οὔτε αἱ τῶν ἀδικούντων ἐπήρειαι, οὐδ' ἄλλο τοιοῦτον οὐδὲν, εἰς ἀνάγκην αὐτὴν τοιαύτης συντυχίας καθίστησιν, ἀντὶ πάντων αὐτῇ γινομένου τοῦ πατρός. αὕτη δὲ μίαν ἔχει φροντίδα μόνον, τὸ μηδὲν ἀνάξιον μήτε πρᾶξαι μήτε εἰπεῖν τῆς αὐτῇ προσηκούσης κοσμιότητος. ἐνταῦθα δὲ πολλὰ τὰ ποιοῦντα τῷ πατρὶ δύσκολον, μᾶλλον δὲ καὶ ἀδύνατον, τὴν φυλακήν. οὔτε γὰρ ἔνδον ἔχειν αὐτὴν μεθ' ἑαυ-

D τοῦ δυνατὸν ἄν· οὔτε εὐσχήμων, οὔτε ἀκίνδυνος ἡ τοιαύτη συνοίκησις. κἂν γὰρ μηδὲν αὐτοὶ ζημιωθῶσι, ἀλλ' ἀκεραίαν μείνωσι τὴν ἁγιωσύνην φυλάττοντες· οὐκ ἐλάττονα δώσουσι λόγον, ὑπὲρ ὧν ἐσκανδάλισαν ψυχῶν, ἢ εἰ εἰς ἀλλήλους ἁμαρτήσαντες ἔτυχον. τούτου δὲ οὐκ ὄντος δυνατοῦ· οὔτε τὰ κινήματα τῆς ψυχῆς καταμαθεῖν εὔπορον· καὶ τὰ μὲν ἀτάκτως φερόμενα περικόψαι, τὰ δὲ ἐν τάξει καὶ ῥυθμῷ μᾶλλον ἀσκῆσαι, καὶ ἐπὶ τὸ βέλτιον ἀγαγεῖν. οὔτε τὰς ἐξόδους περιεργάζεσθαι ῥᾴδιον. ἡ γὰρ

πενία, καὶ τὸ ἀπροστάτευτον, οὐκ ἀφίησιν A αὐτὴν ἀκριβῆ τῆς ἐκείνῃ προσηκούσης εὐκοσμίας δέξασθαι ἐξέτασιν. ὅταν γὰρ ἑαυτῇ πάντα διακονεῖν ἀναγκάζηται· πολλὰς, εἴ γε βούλοιτο μὴ σωφρονεῖν, τῶν προόδων τὰς προφάσεις ἔχει. καὶ δεῖ τὸν κελεύοντα διὰ παντὸς οἴκοι μένειν, καὶ ταύτας περικόψαι τὰς προφάσεις, καὶ τὴν τῶν ἀναγκαίων αὐτάρκειαν παρέχοντα, καὶ τὴν πρὸς ταῦτα διακονησομένην αὐτῇ. δεῖ δὲ καὶ ἐκφορῶν πανυχίδων ἀπείργειν. οἶδε γὰρ οἶδεν ὁ πολυμήχανος ὄφις ἐκεῖνος, καὶ διὰ χρη- B στῶν πράξεων τὸν αὐτοῦ παρασπείρειν ἰόν. καὶ χρὴ τὴν παρθένον πανταχόθεν τειχίζεσθαι, καὶ ὀλιγάκις τοῦ παντὸς ἐνιαυτοῦ προβαίνειν τῆς οἰκίας, ὅτ' ἂν ἀπαραίτητοι καὶ ἀναγκαῖαι κατεπείγωσι προφάσεις. εἰ δὲ λέγοι τις, οὐδὲν εἶναι τούτων ἔργον τῷ ἐπισκόπῳ μεταχειρίζειν. εὖ ἴστω, ὅτι τῶν ἐφ' ἑκάστῃ γινομένων αἱ φροντίδες, καὶ αἱ αἰτίαι, εἰς ἐκεῖνον ἔχουσι τὴν ἀναφοράν. πολλῷ δὲ λυσιτελέστερον αὐτὸν ἅπαντα διοικούμενον ἀπηλλάχθαι ἐγκλημάτων, ἃ διὰ τὰς τῶν ἑτέρων ἁμαρτίας ὑ- C πομένειν ἀνάγκη· ἢ τῆς διακονίας ἀφειμένον, τὰς ὑπὲρ ὧν ἔπραξαν ἕτεροι, τρέμειν εὐθύνας. πρὸς δὲ τούτοις ὁ μὲν δι' ἑαυτοῦ ταῦτα πράττων, μετὰ πολλῆς τῆς εὐκολίας ἅπαντα διεξέρχεται· ὁ δὲ ἀναγκαζόμενος, μετὰ τοῦ πείθειν τὰς ἁπάντων γνώμας, τοῦτο ποιεῖν· οὐ τοσαύτην ἔχει τὴν ἄνεσιν ἐκ τοῦ τῆς αὐτουργίας ἀφεῖσθαι, ὅσα πράγματα καὶ θορύβους διὰ τοὺς ἀντιπίπτοντας, καὶ ταῖς αὐτοῦ κρίσεσι μαχομένους. ἀλλὰ πάσας μὲν οὐκ ἂν δυναί- D μην καταλέγειν τὰς ὑπὲρ τῶν παρθένων φροντίδας. καὶ γὰρ καὶ ὅτ' ἂν αὐτὰς ἐγγράφεσθαι δέοι, οὐ τὰ τυχόντα παρέχουσι πράγματα τῷ ταύτην πεπιστευμένῳ τὴν οἰκονομίαν. Τὸ τῶν κρίσεων μέρος, μυρίας μὲν ἔχει τὰς ἀπεχθείας, πολλὴν δὲ τὴν ἀσχολίαν· καὶ δυσκολίας τοσαύτας, ὅσας οὐδὲ οἱ τοῖς ἔξωθεν δικάζειν καθήμενοι φέρουσι. καὶ γὰρ εὑρεῖν αὐτὸ τὸ δίκαιον, ἔργον· καὶ εὑρόντα μὴ διαφθεῖραι

A procliue erit perſcrutari curioſéque indagare, ſi quando virgines domo egreſſæ foras eant, vagentúrque. Nam quòd virgo inops ſit, atque imperio ſoluta, idipſum certè efficit, vt epiſcopus haud ita magnam diligentiam præſtet in examinanda illius honeſtate: quippe cum ipſa ſibi omnia adminiſtrare cogatur: complures intemperatè viuere volenti egreſſuum vagationúmque tituli ac prętextus: quos quidem impedire eum oportet, qui illam iuſſerit domi aſſiduè demorari, rebus neceſſariis ſuppeditatis, ac data pediſſequa, quæ illi adminiſtret. Iam & virgini B oportet funebres pompas, ac publica peruigilia interdicta eſſe. Nouit enim, nouit ingenioſiſſimus ſerpens ille, vel per bona opera ſuum virus diſſeminare: propterea virginem oportet vndiq. tanquam muro circunſeptã eſſe, ac toto anno perrarò domo egredi: ídque demum cum inexcuſabiles ac neceſſarię vrgebunt cauſæ. Quòd ſi quis dicat epiſcopo opus non eſſe, vt res huiuſmodi pertractet: nouerit is ſingulas virginalis ſtudij curas, atque adeo criminationes omnes, quas in virgines coniici contigerit, in illum recidere: qua ex re vtilius multò fuerit, ſi ipſe rem per ſe admi- C niſtrans ab iis cauſis vacet, quas illum per aliorum delicta ſuſtinere oportet, quàm adminiſtratione ea relicta rationis reddẽdæ iudicium reformidare, eorum delictorum quæ alij commiſerint. Adde quòd qui per ſe ipſe hoc munus exequitur, magna cum facilitate omnia tranſigit: qui autem neceſſe habet vicaria aliorum opera defungi, præterquam quòd magnum illi adeſt negocium, vt omnium animos ad id munus gerendum ſibi perſuaſos reddat: certè laboris remiſſionem tantam non habet ex functionis illius abſtinentia, quanta negocia, quantóſque turbines ſuſtinet D ab iis qui reſiſtunt, atque ipſiùs ſententiæ ac iudicio repugnant. Sed virium noſtrarum non fuerit eas omneis curas ſolicitudinéſque percẽſere, quas ſibi ſtudium virginibus impendendum vendicat: quæ ipſæ cùm in album referendæ ſunt, mirum dictu eſt quanta illi negocia faceſſant, cui prouinciam hanc credideris. Iam pars illa, quam epiſcopum tractare in iudiciis conuenit, infinita certè odia, infinitas offenſiones parit: quæ quidem præterquam quòd negociis permultis plena eſt, tam multas etiam difficultates affert, quàm multas ne forenſes quidem iudices ſubeunt. Nam cum iuſtum ipſum inuenire labor eſt, tum eo inuento id non labefactare

Virginibus prodire foras ſæpius non licet.

CXVIII. *Quod multas habeat iudiciaria poteſtas moleſtias.*

laborioſum. Neque verò hic negociũ tantum ac difficultas, ſed & periculum non mediocre ineſt. Pridem enim ex infirmioribus quidam, moleſtiis cum premerẽtur, neq. haberent quorum defenſione ac patrocinio ſubleuarentur, fidei naufragium fecerunt. Fit autem, neſcio quomodo, vt qui iniuria afficiuntur, nihilo minus eos oderint, à quibus non adiuuantur, quàm eos qui iniuriam inferunt, ac neque negociorum diſtractionis, neq. temporum inclementiæ, neque epiſcopalis magnitudinis, neq. alterius id genus rei cuiuſquam rationem vllam habere volunt: quinimo iudices ſe ipſi præſtãt inexorabiles, defenſionem vnam prætendentes, malorum ſe prementium defunctionem: quam quidẽ qui præſtare non potuerit, quamuis mille etiam cauſas afferat, nunquam effecerit quò minus condemnationem ſubeat. Et quoniam nos in patrocinij mentionẽ incidimus, age hic & aliam quãdam querelarum ſpeciẽ cauſamque tibi patefaciam.

Alia querelarum occaſio. Nam niſi quotidie epiſcopus omniũ domos circumierit, in hac parte vel eos ſuperãs quib. nullum aliud ſtudium eſt, quàm in foro verſandi deambulandique: hinc omnino offenſiones infinitæ emergent. Neque enim ij ſolum qui ægrotant, ſed & qui ſani ſunt, inuiſi ſe volunt: id quod non religionis ac pietatis, ſed honoris dignitatiſque potius nomine plurimi ſibi vendicant: ac ſi quem forte contigerit ex ditioribus potentioribúſque Chriſtianis, Eccleſiæ vſu lucróque communi ita vrgẽte, ab epiſcopo frequentius inuiſi, hic protinus epiſcopus palpatioris atq. adulatoris notam ſibi inurit. Sed quid attinet patrocinandi, inuiſendiq. partes hic perſequi, cũ & ſolæ appellationes, ſaluationéſque, quibus epiſcopum vti oportet, tam magnum etiam criminationum pondus afferant, vt & ille pondere ferendo incuruetur, atq. adeo præ animi mœſtitia plerũq. ſuccumbat? vt nihil hic agam, quòd & ob oculos illò potius quàm illò coniectos, ad calculos vocare illum volunt. Quæ enim ab epiſcopis temere ac ſimpliciter fiunt, pleriq. accurate ac diligenter excutiunt, penſitata etiam vocis mẽſura, aſpectus habitu, ac riſus quãtitate. Illi enim, inquiũt, effusè arriſit, eundémque tum hilari vultu, tũ voce liberali, ſalutauit: me verò longe parcius, & perfunctoriè. ac niſi multis vno in loco ſimul ſedẽtib. quoquouerſus oculos ille circuntulerit, omnes appellãs, idipſum cõtumeliam eſſe vulgus dictitãt.

A χαλεπόν. οὐκ ἀσχολία δὲ μόνον καὶ δυσκολία, ἀλλὰ καὶ κίνδυνος πρόσεστιν οὐ μικρός. ἤδη γάρ τινες τῶν ἀσθενεστέρων πράγμασιν ἐμπεσόντες, ἐπειδὴ προστασίας οὐκ ἔτυχον, ἐναυάγησαν περὶ τὴν πίστιν. πολλοὶ γὰρ τῶν ἠδικημένων, οὐχ ἧττον τῶν ἠδικηκότων, τοὺς μὴ βοηθοῦντας μισοῦσι· καὶ οὔτε πραγμάτων διαστροφὴν, οὔτε καιρῶν χαλεπότητα, οὔτε ἱερατικῆς δυναστείας μέτρον, οὔτ' ἄλλο τοιοῦτον οὐδὲν λογίζεσθαι βούλονται· ἀλλ' εἰσὶν ἀσύγγνωστοι B δικασταὶ, μίαν ἀπολογίαν εἰδότες, τὴν τῶν συνεχόντων αὐτοὺς κακῶν ἀπαλλαγήν. ὁ δὲ μὴ δυνάμενος ταύτην παρασχεῖν· κἂν μυρίας λέγῃ προφάσεις, οὐδέποτε τὴν καταγνῶσιν φεύξεται τὴν παρ' ἐκείνων. ἐπειδὴ δὲ προστασίας ἐμνήσθην, φέρε σοι καὶ ἑτέραν μέμψεων ἀποκαλύψω πρόφασιν. εἰ γὰρ μὴ καθ' ἑκάστην ἡμέραν μᾶλλον τῶν ἀγοραίων περινοστεῖ τὰς οἰκίας ὁ τὴν ἐπισκοπὴν ἔχων· προσκρούσματα ἐντεῦθεν ἀμύθητα. οὐδὲ γὰρ ἀρρωστοῦντες μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑγιαίνοντες ἐπισκοπεῖσθαι C βούλονται· οὐ τῆς εὐλαβείας αὐτοὺς ἐπὶ τοῦτο προσκαλουμένης, τιμῆς δὲ καὶ ἀξιώματος οἱ πολλοὶ ἀντιποιούμενοι μᾶλλον. εἰ δέ ποτε συμβαίη, τινὰ τῶν πλουσιωτέρων καὶ δυνατωτέρων, χρείας τινὸς κατεπειγούσης, εἰς τὸ κοινὸν τῆς ἐκκλησίας κέρδος, συνεχέστερος ἰδεῖν, εὐθέως ἐντεῦθεν θωπείας καὶ κολακείας προσετρίψατο δόξαν. καὶ τί λέγω προστασίας, καὶ ἐπισκέψεις; ἀπὸ γὰρ τῶν προσρήσεων μόνον τοσοῦτο φέρουσιν ἐγκλημάτων ἄχθος, ὡς καὶ βαρύνεσθαι, καὶ D καταπίπτειν ὑπὸ τῆς ἀθυμίας πολλάκις. ἤδη δὲ καὶ βλέμματος εὐθύνας ὑπέχουσι. τὰ γὰρ ἁπλῶς παρ' αὐτῶν γινόμενα βασανίζουσιν ἀκριβῶς οἱ πολλοὶ, καὶ μέτρον φωνῆς ἐξετάζοντες, καὶ διάθεσιν ὄψεως, καὶ ποσότητα γέλωτος. τὸν μὲν δεῖνα, φησὶ, δαψιλῶς ἐπεγέλασε, καὶ φαιδρῷ τῷ προσώπῳ, καὶ μεγάλῃ προσεῖπε τῇ φωνῇ· ἐμὲ δὲ ἧττον καὶ ὡς ἔτυχε. κἂν, πολλῶν συγκαθημένων, μὴ πανταχοῦ περιφέρει τοὺς ὀφθαλμοὺς διαλεγόμενος· ὕβριν τὸ πρᾶγμα φασὶν οἱ πολλοί.

τίς οὖν μὴ λίαν ἰσχυρὸς ὢν τοσούτοις ἂν ἀρκέσειε κατηγόροις, ἢ πρὸς τὸ μηδ᾽ ὅλως γραφῆναι παρ᾽ αὐτῶν, ἢ πρὸς τὸ διαφυγεῖν μετὰ τὴν γραφήν. δεῖ μὲν γὰρ μηδὲ ἔχειν κατηγόρους· εἰ δὲ τοῦτο ἀδύνατον· ἀπολύεσθαι τὰ παρ᾽ ἐκείνων ἐγκλήματα. εἰ δὲ οὐδὲ τοῦτο εὔπορον· ἀλλὰ τέρπονταί τινες εἰκῇ καὶ ἁπλῶς αἰτιώμενοι· γενναίως πρὸς τὴν τῶν μέμψεων τούτων ἀθυμίαν ἵστασθαι. ὁ μὲν γὰρ δικαίως ἐγκαλούμενος, κἂν ἐνέγκῃ τὸν ἐγκαλοῦντα ῥᾳδίως. ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἔστι πικρότερός τις τοῦ συνειδότος κατήγορος· διὰ τοῦτο, ὅταν μὲν ὑπ᾽ ἐκείνου τοῦ χαλεπωτάτου πρότερον ἁλῶμεν, τοὺς ἔξωθεν ἡμερωτέρους ὄντας εὐκόλως φέρομεν. ὁ δὲ οὐδὲν ἑαυτῷ συνειδέναι πονηρὸν ἔχων· ὅτ᾽ ἂν ἐγκαλῆται μάτην, καὶ πρὸς ὀργὴν ἐκφέρεται ταχέως, καὶ πρὸς ἀθυμίαν καταπίπτει ῥᾳδίως, ἂν μὴ πρότερον ᾖ τὴν ψυχὴν μεμελετηκὼς τὰς τῶν πολλῶν φέρειν ἀνοίας. οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστι συκοφαντούμενον εἰκῇ, καὶ καταδικαζόμενον, μὴ ταράττεσθαι, καὶ πάσχειν τι πρὸς τὴν τοσαύτην ἀλογίαν. τί ἄν τις λέγοι τὰς λύπας, ἃς ὑπομένουσιν, ἡνίκα ἂν δέῃ τινὰ τοῦ τῆς ἐκκλησίας περικόψαι πληρώματος. εἴθε μὲν οὖν μέχρι λύπης ἵστατο τὸ δεινόν· νῦν δὲ καὶ ὄλεθρος οὐ μικρός. δέος γὰρ, μή ποτε πέρα τοῦ δέοντος κολασθεὶς ἐκεῖνος, πάθῃ τοῦτο δὴ τὸ ὑπὸ τοῦ μακαρίου Παύλου λεχθὲν, καὶ ὑπὸ τῆς περισσοτέρας λύπης καταποθῇ. πλείστης οὖν κἀνταῦθα δεῖ τῆς ἀκριβείας, ὥστε μὴ τὴν τῆς ὠφελείας ὑπόθεσιν, μείζονος αὐτῷ γενέσθαι ζημίας ἀφορμήν. ὧν γὰρ ἂν ἁμάρτῃ μετὰ τὴν τοιαύτην θεραπείαν ἐκεῖνος, κοινωνὸς τῆς ἐφ᾽ ἑκάστῳ τούτων ὀργῆς, ὁ μὴ καλῶς τὸ τραῦμα τεμὼν ἰατρός. πόσας οὖν χρὴ προσδοκᾶν τιμωρίας; ὅτ᾽ ἂν μὴ μόνον, ὑπὲρ ὧν αὐτὸς ἕκαστος ἐπλημμέλησεν, ἀπαιτῆται λόγον· ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν ἑτέροις ἁμαρτηθέντων εἰς ἔσχατον καθίστηται κίνδυνον; εἰ γὰρ τῶν οἰκείων πλημμελημάτων εὐθύνας ὑπέχοντες φρίττομεν, ὡς οὐ δυνησόμενοι τὸ πῦρ ἐκφυγεῖν ἐκεῖνο· τί χρὴ πείσεσθαι προσδοκᾶν, τὸν ὑπὲρ

A Quis igitur qui idem non ſit admodum fortis, tam multis accuſatoribus ſufficere poterit: vt vel ab illis prorſus non accuſetur, vel accuſatus crimen effugiat? Oportet enim primum te ne reum quidem eſſe, accuſatoréſque habere: deinde ſi id præſtare nequaquam potes, diluenda ſunt crimina quæ illi obiecerint. Quod ſi ne iſtud quidem facile erit, ſed delectabunt quoſdam temerariæ, ac nulla cauſa ſubſiſtẽtes criminationes, tum demum generoſè ac fortiter animi dolorib. huiuſmodi occurrendum, reſiſtendúmque. Etenim qui merito incuſatur, facile tulerit eum, à quo in- B cuſatur: quippe cum accuſator nullum ſit infeſtior quàm ipſa conſcientia, efficitur, vt quoties ab ea, quæ omniũ moleſtiſſima eſt, deprehenſi, conuictiq. prius fuerimus, accuſatores extraneos tanquam manſuetiores facilè poſtea patiamur. Porrò qui nullius ſibi culpæ conſcius eſt, dum iniuſtè accuſatur, continuo ad iram propẽſus fertur, necnon animum facilè deſpondet: niſi idem ſic ſe prius animo comparauerit præparaueritque, vt multorũ inſipiẽtiam patientiſſimè ferat. Fieri enim vix poteſt, vt qui ſe temere calumniam pati, atq. inique damnari intelligit, non aliquo modo C aduerſus tantam hominum iniquitatem atq. abſurditatem commoueatur. Quorſum autẽ hic enumerare attinet reliquas illas moleſtias, doloréſque, quos tolerare epiſcopum oportet, dum neceſſe eſt amouere aliquem ab Eccleſiæ cœtu? quæ atrocitas vtinam intra moleſtiam dolorémque conſiſtat, ac non etiam perniciem nõ mediocrem afferat? Timendum enim eſt, ne ille fortè ad iniuſtius ſupplicium adactus, dolore immodico, quod beatus Paulus ait, abſorbeatur. 2. Cor. 2.7. Magna ergo diligentia hic opus eſt, ne dum prodeſſe illi cupis, maioris damni author ſis: nam quæ- D cunque ille poſt huiuſmodi curationem peccata commiſerit, futurum eſt vt horũ ſingulorum pœna cum medico illo communis ſit, qui vulnus probe non inciderit. Quàm multa igitur ſupplicia epiſcopos manent, cum ex iis vnuſquiſque non ſolum rationem redditurus ſit ſuorum delictorum: ſed eorum item omnium, quę alij commiſerint, ad extremum illos venire oporteat periculũ? Nam ſi horremus, dum iudicium id nobis ſubeundum eſt, in quo peccatorum propriorum rationem reddituri ſumus: vt qui ſentiamus, nos ignem illum æternum effugere nequaquam poſſe: quid illi expectãdum eſt, qui tam mul-

torum nomine cauſas ſit dicturus? Quòd autem hoc verum ſit, audi beatum Paulum, ſeu potius non Paulum, ſed Chriſtum Pauli ore loquentem: Parete iis, qui præſunt vobis, & ſubiacete: nam illi vigilant pro animis veſtris tanquam rationem reddituri. Hiccine exiguus tibi videtur comminationis terror? equidem illum quantus ſit, verbis exprimere nõ poſſum. Vſque adeo vt qui admodum etiam animo duri ſint, ac qui ſe facile aliorum oratione perſuaderi non patiantur, quæ dixi abundè ſufficiant, vt perſuaſum illis ſit, nos neque faſtu, atque contumacia, neque inani gloria adductos, ſed tum nobis ipſis tantum timentes, tum rei ipſius magnitudinem emenſos, fugæ genus hoc quæſiuiſſe.

Hebr. 13. 17.

A πολίτων ἀπολογεῖσθαι μέλλοντα; ὅτι γὰρ τοῦτό ἐστιν ἀληθές, ἄκουσον τοῦ μακαρίου λέγοντος Παύλου· μᾶλλον δὲ οὐκ ἐκείνου, ἀλλὰ τοῦ ἐν αὐτῷ λαλοῦντος Χριστοῦ· πείθεσθε τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν, καὶ ὑπείκετε· ὅτι αὐτοὶ ἀγρυπνοῦσιν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, ὡς λόγον ἀποδώσοντες. ἆρα μικρός ἐστιν ὁ τῆς ἀπειλῆς φόβος; οὐκ ἔστιν εἰπεῖν. ἀλλὰ καὶ τοὺς σφόδρα ἀπειθεῖς καὶ σκληρούς, ἱκανὰ ταῦτα πάντα πεῖσαι, ὡς οὔτε ἀπονοίᾳ οὔτε φιλοδοξίᾳ ἁλόντες, ὑπὲρ δὲ B ἑαυτῶν δεδοικότες μόνον, καὶ εἰς τὸν τοῦ πράγματος ὄγκον ἀποβλέψαντες, ταύτην ἐφύγομεν τὴν φυγήν.

HÆC INSVNT LIBRO QVARTO.

I. *Non eos tantum qui ad Clerum peruenire ſtudeant, verùm etiam qui eò vi pertrahantur, ob peccata grauiter puniri.*

II. *Qui indignis manus imponant, idem quod hi ſupplicium experturos eſſe, licet hos non nouerint.* C

III. *Sacerdoti neceſſariam eſſe expeditam dicendi facultatem.*

IV. *Ad quorumuis concertationes, & Græcorum, & Iudæorum, & hæreticorum eum paratum eſſe oportere.*

V. *Perquam peritum Dialecticæ eſſe oportere.*

VI. *D. Paulum præcipuum in hoc fuiſſe.*

VII. *Eundem non ſignis & miraculis ſolùm inclaruiſſe, ſed etiam arte dicendi.*

VIII. *Id à nobis quoque velle exerceri.*

IX. *Quo niſi præditus ſit Epiſcopus, ſubditos non leue damnum neceſſariò ſubire.*

ΤΑΔΕ ΕΝΕΣΤΙΝ ΕΝ τῷ δ΄ λόγῳ.

α΄. Ὅτι οὐ μόνον οἱ σπουδάζοντες ἐπὶ κλῆρον ἐλθεῖν, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀνάγκῃ ὑπαγόμενοι, ἐν οἷς ἂν ἁμάρτωσι σφόδρα κολάζονται.

β΄. Ὅτι οἱ χειροτονοῦντες ἀναξίους, τῆς αὐτῆς αὐτοῖς εἰσὶν ὑπεύθυνοι τιμωρίας, κἂν ἀγνοῶσι τοὺς χειροτονουμένους.

γ΄. Ὅτι πολλῆς τῆς ἐν τῷ λόγῳ δυνάμεως χρεία τῷ ἱερεῖ.

δ΄. Ὅτι πρὸς τὰς ἁπάντων μάχας καὶ Ἑλλήνων, καὶ Ἰουδαίων, καὶ αἱρετικῶν παρεσκευάσθαι χρή.

ε΄. Ὅτι σφόδρα ἔμπειρον εἶναι δεῖ τῆς διαλεκτικῆς.

ϛ΄. Ὅτι τῷ μακαρίῳ Παύλῳ μάλιστα τοῦτο κατώρθωται.

ζ΄. Ὅτι οὐκ ἀπὸ τῶν σημείων μόνον λαμπρὸς ἐγένετο, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ λόγου.

η΄. Ὅτι καὶ ἡμᾶς τοῦτο βούλεται κατορθοῦν.

θ΄. Ὅτι τούτου μὴ παρόντος τῷ ἱερεῖ, πολλὰς ἀνάγκη τοὺς ἀρχομένους ζημίας ὑφίστασθαι.

DE SACERDOTIO LIBER QVARTVS.

BASIL. CAP. I. *Non eos tantum qui ad Cleru peruenire ſtudeant, verum etiam qui eo vi pertrahantur, ob peccata puniri.*

HAEC Baſilius cum audiſſet, paululum cunctatus: Tu verò, inquit, ſi ad huiuſmodi dignitatem acquirendam ſtudium intẽdiſſes tuum: nimirum animi tui formido iſta ratione aliqua niteretur. Nam qui ſe idoneum ad muneris alicuius functionem ſemel profeſſus eſt, hoc ipſo, quòd functionem eam ſtudioſè arripuerit, hic certè ſi quid poſt creditam ſibi muneris adminiſtrandi prouinciam

D ΠΕΡΙ ΙΕΡΩΣΥΝΗΣ ΛΟΓΟΣ Δ΄.

ΒΑΣ.

ΤΑΥΤΑ ὁ Βασίλειος ἀκούσας, καὶ μικρὸν ἐπισχών· ἀλλ' εἰ μὲν αὐτὸς ἐσπούδασας, φησί, ταύτην κτήσασθαι τὴν ἀρχήν, εἶχεν ἄν σοι λόγον ὁ φόβος. τὸν γὰρ ὁμολογήσαντα ἐπιτήδειον εἶναι πρὸς τὴν τοῦ πράγματος διοίκησιν, τῷ σπουδάσαι λαβεῖν, οὐκ ἔστι μετὰ τὸ πιστευθῆναι ἐν οἷς ἂν σφάλληται καταφεύγειν εἰς ἀπειρίαν. προλαβὼν

λαβὼν γὰρ αὐτὸς ἑαυτοῦ ταύτην ἀφείλετο A τὴν ἀπολογίαν, τῷ προσδραμεῖν, καὶ ἁρπάσαι τὴν διακονίαν, καὶ οὐκ ἔτι ἂν δύναιτο λέγειν, ὁ ἑκὼν καὶ ἐθελοντὴς ἐπὶ τοῦτο ἐλθὼν, ὅτι ἄκων τὸ δεῖνα ἡμάρτον, καὶ ἄκων τὸ δεῖνα διέφθειρα. ἐρεῖ γὰρ πρὸς αὐτὸν ὁ ταύτην αὐτοῦ τότε δικάζων τὴν δίκην, καὶ τί δήποτε τοσαύτην σαυτοῦ συνειδὼς ἀπειρίαν; καὶ πῶς οὐκ ἔχων διάνοιαν ἱκανὴν πρὸς τὸ μεταχειρίσαι τὴν τέχνην ταύτην ἀναμαρτήτως, ἔσπευσας, καὶ ἐτόλμησας μείζονα τῆς οἰκείας δυνάμεως ἀναδέξασθαι πρά- B γματα; τίς ὁ καταναγκάσας; τίς ὁ πρὸς βίαν ἑλκύσας ἀποπηδῶντα καὶ φεύγοντα; ἀλλ' οὐ σύ γε τούτων οὐδὲν ἀκούσῃ ποτέ· οὔτε αὐτὸς γὰρ ἔχοις τοιοῦτόν τι σαυτοῦ καταγνῶναι· καὶ πᾶσίν ἐστι καταφανές, ὅτι οὔτε μέγα οὔτε μικρὸν ὑπὲρ ταύτης ἐσπούδασας τῆς τιμῆς, ἀλλ' ἑτέρων γέγονε τὸ κατόρθωμα. καὶ ὅπερ ἐκείνους ἐν τοῖς ἁμαρτήμασιν οὐκ ἀφίησιν ἔχειν συγγνώμην, τοῦτό σοι πολλὴν παρέχει πρὸς ἀπολογίαν ὑπόθεσιν. πρὸς ταῦτα ἐγὼ κινήσας τὴν κεφαλὴν, καὶ μειδιάσας ἠρέμα, ἐθαύμαζόν τε αὐτὸν τῆς ἁπλότητος, C

ΧΡΥΣ. καὶ πρὸς αὐτὸν ἔλεγον· ἐβουλόμην καὶ αὐτὸς ταῦτα οὕτως ἔχειν, ὡς ἔφης, ὦ πάντων ἀγαθώτατέ σύ, οὐχ ἵνα δέξασθαι δυνηθῶ τοῦτο, ὅπερ ἔφυγον νῦν. εἰ γὰρ καὶ μηδεμία μοι προὔκειτο κόλασις, ὡς ἔτυχε καὶ ἀπείρως ἐπιμελουμένῳ τῆς ποίμνης τοῦ Χριστοῦ· ἀλλ' ἐμοὶ πάσης τιμωρίας χαλεπώτερον ἦν, αὐτὸ τὸ πιστευθέντα πράγματα οὕτω μεγάλα περὶ τὸν πιστεύσαντα οὕτω φανῆναι κακόν. τίνος οὖν ἕνεκεν ηὐχόμην τὴν δόξαν σου ταύτην μὴ διαπεσεῖν; ἵνα τοῖς ἀθλίοις καὶ ταλαιπώροις D (οὕτω γὰρ δεῖ καλεῖν τοὺς οὐχ εὑρόντας καλῶς ταύτης προστῆναι τῆς πραγματείας, κἂν μυριάκις αὐτοὺς πρὸς ἀνάγκην ἦχθαι λέγῃς, καὶ ἀγνοοῦντας ἁμαρτεῖν) ἵνα τούτοις διαφυγεῖν γένηται τὸ πῦρ ἐκεῖνο τὸ ἄσβεστον, καὶ τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, καὶ τὸν σκώληκα τὸν ἀτελεύτητον, καὶ τὸ διχοτομηθῆναι, καὶ τὸ μετὰ τῶν ὑποκριτῶν ἀπολέσθαι. ἀλλὰ τί σοι πάθω; οὐκ ἔστι ταῦτα, οὐκ ἔστι. καὶ, εἰ βούλει γε, ἀπὸ τῆς βασιλείας πρῶτον, ἧς οὐ τοσοῦτος ὅσος τῆς ἱερωσύνης τῷ θεῷ λόγος,

A aberrauerit, haudquaquam ad inſcitiæ prætextum confugere poſſit, vt qui anteuertens, ſibi ipſe defenſionem ademerit, vel ob id quod accurrerit, quódque adminiſtrationem eam ſibi rapuerit: intantum vt qui ſponte ac volens eò acceſſerit, iam non ſermonem hunc vſurpapoſſit: inuitus illud peccaui, inuitus illud perdidi. Dicet enim ad eum qui tum illi hac in cauſa iudex futurus eſt: Et quo tandem nomine, cum animi conſiliique tui vires pares non eſſent functioni huiuſmodi inculpatè pertractandæ, aduolaſti, auſúſque es prouinciam humeB ris iſtis minimè parem ſubire? quiſnam, obſecro, te ad id coëgit? quiſnam vi te attraxit detrectantem fugientémque? Tu verò nihil tale vnquam auditurus es: neque enim poſſis delicti cuiuſquam huiuſmodi teipſum damnare, éſtque omnibus iam ſpectatum, te ne tantillum quidem laborauiſſe, vt honorem hunc aſſequereris, ſed aliorum potius officium beneficiúmque id honoris tibi detuliſſe. Atque adeo quod illos delictorum veniam impetrare non patitur, hoc certè abundans tibi apologiæ argumentum ſuppeditat. Ad hos ſermones caput cum mouiſ- CHRYS.
C ſem, ſenſimque arriſiſſem, hominis facilitatem ſimplicitatémque demiratus, hac ego ad ipſum oratione vſus ſum: Equidem optarim vir omnium optime, hæc ita ſe habere vt dixiſti: ídque nõ vt id muneris amplectar, quod iam detrectaui. Nam vt mihi etiam nullum propoſitum ſit ſupplicium defunctoriè atque adeo imperitè Chriſtiani gregis adminiſtrationem gerenti, tamen omni ſupplicio grauius fuerit, ſi conſtaret, me, cui tam excellens credita fuiſſet functio, pro eius dignitate qui credidiſſet, ſuſtinere eam non poſſe. Quamobrem igitur optarim tuam
D iſtam opinionem nequaquam falſam, ſed potius veram eſſe? Nempe vt miſeris calamitoſiſque (neque enim alio nomine ij digni ſunt, qui rectè non aſpirarunt ad muneris iſtius præfecturam, vt millies tute eos dicas vi pertractos fuiſſe, atque ignorantia peccaſſe (vt miſeris, inquam, illis effugere liceat ignem illum æternum: exteriores tenebras, ac vermem nũquam emoriturum: poſtremo vt ne diſſecentur, ac perditi cum hypocritis partem habeant. Verùm quid facias? certè longe aliter ſeſe res habet. Ac ſi placet, à regno primum, cuius quidem ſtudium apud Deum tanti non eſt, quanti eſt ſacerdotij,

1.Reg.9. verborum meorum fidem tibi faciam. Saül ille qui patrem Cis habuit, non ſuo ipſe ſtudio rex factus eſt, vt qui cum abiiſſet aſinas perueſtigatum, Prophetam ſuper iis rogare cœpit. At ille cum eo de regno collocutus eſt. Porrò Saül ne auditis quidem Prophetæ verbis, ad regni adminiſtrationem ſuſcipiendam occurrendum ſibi putauit, quinimo tergiuerſatus deprecatúſque eſt, cum diceret: Quiſnam ego ſum? quænam item patris mei domus? Quid tandem? Saülne poſteaquam non rectè honore ſibi à Deo delato vſus eſt, potuere verba iſta eximere ab eius ira, à quo rex creatus ipſe fuerat? Atqui licebat illi aduerſum Samuelem increpantem inſimulantémque, verbis his vti: Num ad regnum ipſe miniſtrandum accurri? Num ad huius poteſtatis regimen proſilij, atque adolaui? Equidem in animo habui priuatam vitam viuere, quietam illam quidem, ac moleſtiis vacantem: tu vero ad hoc me dignitatis authoritatiſque pertraxiſti. In illa ergo vitæ humilitate, atque obſcuritate verſatus, facilè offenſiones huiuſmodi deuitaſſem. Nam ſi ex vulgarium atque ignobilium hominum numero vnus fuiſſem, mihi aduerſus Amalechitas bellum Deus non credidiſſet, quo mihi non credito peccatum huiuſmodi nunquam perpetraſſem. Verùm hæc quæ dixi, omnia ad defenſionem ſunt infirma, neque infirma tantum, ſed etiam vſque adeo periculoſa, vt Dei iram magis irritent. Eum enim qui magiſtratum meritis ſuis maiorem aſſecutus eſt, vt errata ipſe ſua tueatur, defendátque, magiſtratus magnitudinem prætendere non oportet: quinimo in maiorem virtutis profectum magna illa Dei erga ſe beneuolentia vti. Qui verò ob id peccandi licentiam ſibi permittit, quòd præſtantiori dignitate ornatus ſit, certè nihil aliud quàm Dei benignitatem peccatorum ſuorum authorem facere conatur: id quod ſolenne quidem eſt impiis hominibus, iiſque quorum vita in ignauia ac ſocordia verſatur. Nos autem ſic animatos haud quaquam eſſe conuenit: neque in parem cum illis inſaniã prolabi, ſed omni ex parte operam dare, vt vigilantiã noſtram omnem pro virili exhibeamus, bene vbiq. de Deo ominantes, nũciantes, cogitãtes. Ne-
1.Reg.4. 18. que enim Heli (vt miſſo regno ad ſacerdotiũ, de quo nobis ſermo, veniamus) ſtudioſe, ambitioſéve dignitatẽ eã ſibi parauit.

A παρέξω σοι τούτων, ὧν εἶπον, τὴν πίστιν. ὁ Σαοὺλ ἐκεῖνος, ὁ τοῦ Κὶς υἱός, οὐκ αὐτὸς σπουδάσας ἐγένετο βασιλεύς· ἀλλ' ἀπῆλθε μὲν ἐπὶ τὴν τῶν ὄνων ζήτησιν, καὶ ὑπὲρ τούτων ἐρωτήσων τὸν προφήτην ἤρχετο· ὁ δὲ αὐτῷ περὶ τῆς βασιλείας διελέγετο. καὶ οὐδ' οὕτως ἐπέδραμε, καίτοι παρὰ ἀνδρὸς ἀκούων προφήτου· ἀλλὰ καὶ ἀνεδύετο, καὶ παρῃτεῖτο, λέγων· τίς εἰμι ἐγώ, καὶ τίς ὁ οἶκος τοῦ πατρός μου; τί οὖν, ἐπειδὴ κακῶς ἐχρήσατο τῇ παρὰ τοῦ θεοῦ δοθείσῃ τιμῇ, ἴσχυσεν αὐτὸν ἐξελέσθαι ταῦτα
B τὰ ῥήματα τῆς τοῦ βασιλεύσαντος αὐτὸν ὀργῆς; καίτοι γε ἐνῆν λέγειν πρὸς τὸν Σαμουὴλ ἐγκαλοῦντα αὐτῷ· μὴ γὰρ αὐτὸς ἐπέδραμον τῇ βασιλείᾳ· μὴ γὰρ ἐπεπήδησα ταύτῃ τῇ δυναστείᾳ; τὸν τῶν ἰδιωτῶν ἐβουλόμην βίον ζῆν, τὸν ἀπράγμονα καὶ ἡσύχιον· σὺ δέ με ἐπὶ τοῦτο εἵλκυσας τὸ ἀξίωμα. ἐν ἐκείνῃ μένων τῇ ταπεινότητι, εὐκόλως ἂν ταῦτα ἐξέκλινα τὰ προσκρούματα. οὐ γὰρ δήπου τῶν πολλῶν εἷς ὢν καὶ ἄσημος, ἐπὶ τοῦτο ἂν ἐξεπέμφθην τὸ ἔργον· οὐδ' ἂν ἐμοὶ τὸν πρὸς τοὺς Ἀμαληκίτας πόλεμον ἐνεχείρισεν ὁ θεός.
C μὴ ἐγχειρισθεὶς δέ, οὐκ ἄν ποτε ταύτην ἥμαρτον τὴν ἁμαρτίαν. ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἀσθενῆ πρὸς ἀπολογίαν· οὐκ ἀσθενῆ δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπικίνδυνα, καὶ μᾶλλον ἐκκαίει τοῦ θεοῦ τὴν ὀργήν. τὸν γὰρ ὑπὲρ τὴν ἀξίαν τιμηθέντα οὐκ εἰς τὴν τῶν ἁμαρτημάτων ἀπολογίαν χρὴ προβάλλεσθαι τῆς τιμῆς τὸ μέγεθος, ἀλλ' εἰς μείζονα βελτιώσεως προκοπὴν κεχρῆσθαι τῇ πολλῇ περὶ αὐτὸν τοῦ θεοῦ σπουδῇ. ὁ δὲ διότι κρείττονος ἔτυχεν ἀξιώματος, διὰ τοῦτο ἁμαρτάνειν αὐτῷ νομίζων
D ἐξεῖναι, οὐδὲν ἕτερον ἢ τὴν τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίαν, αἰτίαν τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων ἐπιδεῖξαι ἐσπούδασεν· ὅπερ τοῖς ἀσεβέσι καὶ ῥᾳθύμως τὸν ἑαυτῶν διοικοῦσι βίον λέγειν ἔθος ἀεί. ἀλλ' οὐχ ἡμᾶς οὕτω διακεῖσθαι χρή, οὐδὲ εἰς τὴν αὐτὴν ἐκείνοις ἐκπίπτειν μανίαν· ἀλλὰ πανταχοῦ σπουδάζειν τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσφέρειν εἰς δύναμιν τὴν ἡμετέραν, καὶ εὔφημον καὶ γλῶτταν καὶ διάνοιαν ἔχειν. οὐδὲ γὰρ ὁ Ἠλὶ (ἵνα τὴν βασιλείαν ἀφέντες, ἐπὶ τὴν ἱερωσύνην, περὶ ἧς ἡμῖν ὁ λόγος, ἔλθωμεν νῦν) ἐσπούδασε κτήσασθαι τὴν ἀρχήν.

τί δὲ αὐτὸν τότε, ἡνίκα ἥμαρτεν, ὤνησεν; καὶ τί λέγω κτήσασθαι; οὐδὲ διαφυγεῖν μὲν οὖν, εἴπερ ἤθελε, δυνατὸν ἦν αὐτῷ, διὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ νόμου. καὶ γὰρ ἦν τῆς Λευὶ φυλῆς, καὶ τὴν ἀρχὴν διὰ τοῦ γένους καταβαίνουσαν ἔδει δέξασθαι· ἀλλ' ὅμως καὶ ὑπὲρ τῆς τῶν παίδων παρανομίας ἔδωκε δίκην οὐ μικράν. τί δὲ αὐτὸς ὁ πρῶτος γενόμενος τῶν Ἰουδαίων ἱερεύς, περὶ οὗ τοσαῦτα διελέχθη ὁ θεὸς τῷ Μωϋσῇ, ἐπειδὴ μὴ ἴσχυσε μόνος πρὸς τοσούτου πλήθους στῆναι μανίαν, οὐ παρὰ μικρὸν ἦλθεν ἀπολέσθαι, εἰ μὴ ἡ τοῦ ἀδελφοῦ πρεσβεία ἔλυσε τὴν τοῦ θεοῦ ὀργήν; ἐπειδὴ δὲ Μωϋσέως ἐμνήσθημεν, καλὸν καὶ ἐκ τῶν ἐκείνῳ συμβεβηκότων δεῖξαι τοῦ λόγου τὴν ἀλήθειαν. αὐτὸς γὰρ οὗτος ὁ μακάριος Μωϋσῆς τοσοῦτον ἀπεῖχε τοῦ τὴν προστασίαν ἁρπάσαι τῶν Ἰουδαίων, ὡς καὶ διδομένην παραιτήσασθαι, καὶ τοῦ θεοῦ κελεύοντος ἀνανεῦσαι, καὶ παροξῦναι τὸν προστάττοντα. καὶ οὐ τότε μόνον, ἀλλὰ καὶ μετὰ ταῦτα γενόμενος ἐπὶ τῆς ἀρχῆς, ὑπὲρ τοῦ ταύτης ἀπαλλαγῆναι ἡδέως ἀπέθνησκε. ἀπόκτεινον γάρ με, φησίν, εἰ οὕτω μοι μέλλεις ποιεῖν. τί δὲ, ἐπειδὴ ἥμαρτεν ἐπὶ τοῦ ὕδατος, ἴσχυσαν αἱ συνεχεῖς αὗται παραιτήσεις ἀπολογήσασθαι ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ πεῖσαι τὸν θεὸν δοῦναι συγγνώμην; καὶ πόθεν ἄλλοθεν τῆς ἐπηγγελμένης ἀπεστερεῖτο γῆς; οὐδαμόθεν ἄλλοθεν ὡς ἅπαντες ἴσμεν, ἀλλ' ἢ διὰ τὴν ἁμαρτίαν ταύτην, δι' ἣν ὁ θαυμαστὸς ἐκεῖνος ἀνὴρ οὐκ ἴσχυσε τῶν αὐτῶν τοῖς ἀρχομένοις τυχεῖν. ἀλλὰ μετὰ τοὺς πολλοὺς χρόνους καὶ τὰς ταλαιπωρίας, μετὰ τὴν πλάνην ἐκείνην τὴν ἄφατον, καὶ τοὺς πολέμους καὶ τὰ τρόπαια, ἔξω τῆς γῆς ἀπέθνησκεν, ὑπὲρ ἧς τοσαῦτα ἐμόχθησε· καὶ τὰ τοῦ πελάγους ὑπομείνας κακά, τῶν τοῦ λιμένος οὐκ ἀπήλαυσεν ἀγαθῶν. ὁρᾷς ὡς οὐ τοῖς ἁρπάζουσι μόνον, ἀλλ' οὐδὲ τοῖς ἐκ τῆς τῶν ἑτέρων σπουδῆς ἐπὶ τοῦτο ἐρχομένοις, λείπεταί τις ἐν οἷς ἂν πταίσωσιν ἀπολογία. ὅπου γὰρ οἱ τοῦ θεοῦ χειροτονοῦντος παραιτησάμενοι πολλάκις, τοσαύτην ἔδωκαν δίκην· καὶ οὐδὲν ἴσχυσεν ἐξελέσθαι τῶν κινδύνων τούτων, οὔτε τὸν Ἀαρών, οὔτε τὸν Ἡλί, οὔτε τὸν μακάριον ἐκεῖνον ἄνδρα, τὸν ἅγιον, τὸν προφήτην, τὸν θαυμαστόν, τὸν πρᾳότατον μάλιστα πάντων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς,

A Hoc ipſum igitur quid illi poſt delictum profuit? Et quid dico parauit? cum ne illi quidem id muneris detrectare per legis neceſſitatem fas fuerit: vt qui vnus eſſet ex tribu Leui, ac quem ipſum oporteret dignitatem eam ad ſe iam à maiorum ſuorum retro origine deſcendentem, ſuſcipere: qui idem tamen liberorum ſuorum petulantiæ non mediocres pœnas dedit. Iam quid dicas de primo illo Iudæorum ſacerdote, de quo tam multa cum Moſe Deus verba fecit? nonne hic poſteaquam vnus non potuit tanti populi inſaniæ reſiſtere, parum abfuit quin periret, B niſi fratris patrocinium Dei iram auertiſſet? Poſteaquam verò Moſis mentionem intulimus, conſentaneum eſt ex iis quæ illi obuenere, orationis noſtræ veritatem demonſtrare. Hic quippe Moſes vir verè beatus, tantum abfuit à rapienda Iudæorum præfectura, vt & oblatam recuſaret, & Deum etiam, quòd illi id iuberet non auſcultaret, contra ſe irritaret. Quod quidem non ſolum id temporis fecit, verum & poſtea cum iam præfecturã eam adminiſtraret: qua vt explicaretur, lubẽs è viuis deceſſiſſet. Quid igitur poſteaquam ad aquam peccauit, C protuerẽne aſſiduæ illæ recuſationes illum tutari, ac Deo perſuadere, vt veniam ei concederet? Quanam alia, quæſo, de cauſa terra illa promiſſa priuatus eſt? certè non alia (quod quidem omnibus nobis notum eſt) quàm ex peccato huiuſmodi, propter quod viro illi admirando haudquaquam licuit rebus iiſdem potiri, quibus ſubditi eius potiti ſunt. Quinimo poſt diuturnum tempus inſumptum, poſt multas afflictiones, poſt immenſum illum errorem, poſt bella ac trophæa permulta, procul ab ea terra mortuus eſt, cuius gratia tot tantóſque labores ſuſti- D nuerat: ac qui pelagi mala atque incommoda grauiſſima perpeſſus fuerat, portus tamen fructus nullos capere potuit. Vides vt iam nulla peccatorum excuſatio relicta ſit non ſolum iis qui rapiunt, ſed ne iis quidem qui alieno ſtudio huc euehuntur? Nam vbi qui vel Deo decernente, eligentéque ſæpenumero honorem ipſum recuſauere, tantas tamen pœnas luerunt, ac nihil quicquam à periculo huiuſmodi eximere potuit, neque Aaron, neque Heli, neq. virum illum perbeatum, ſanctum, Prophetam admirã- dum, mortalium omnium humaniſſimũ,

Exod 32. 10.
Exod. 4. 13.
Num 11. 15.
Ibid. 20. 12.
Num. 12. 3. Exod 33. 11.

eundémque quaſi amicum quēdam cum Deo colloquentem: nimirum vix nobis, qui ab illius virtute tantum abſumus, ſatis eſſe ad defenſionem poterit, conſcios eſſe nobiſipſis, quòd ad honorem eiuſmodi nullo ipſi ſtudio, nulla ambitione aſpirauerimus: idque eò etiam magis, quòd ex his ipſis electionibus pleraſque humano ſtudio acceptas referre non oportet. Iudam Deus elegit, eundémque in ſacroſanctum illud cooptauit collegiū, dignitate Apoſtolica vnà cum aliis ornatum, cui etiam maius quiddam quàm aliis dedit, pecuniarum diſpēſationem. Quid igitur? Num poſteaquam duabus illis prærogatiuis contra quàm debuit vſus eſt, cum eo quem prædicandum ſuſceperat prodito, tum pecuniis (illi hoc nomine creditis, vt rectè eas adminiſtraret) male impenſis, impunitate donatus abiit? Certè hoc potiſſimum nomine grauius ſibi acceſſiuit ſupplicium: idque perquam meritò. Neque enim prærogatiuis à Deo acceptis ſic abuti decet, vt per eas Deum offendas: quinimo vt magis ac magis Deo acceptus ſias. Cæterùm qui hoc nomine quòd alios honore aliquo excellat, pro delictis pœnam commerentibus venia dignum ſe eſſe cenſet: perinde facit, vt ſi quis ex infidelibus Iudæis Chriſtum audiens ſic loquentem, Niſi veniſſem, eiſque locutus fuiſſem, peccatum non haberent: ipſum ſeruatorem optimè de humano genere meritum, his verbis increpet inſimuletque: Tu verò cur veniſti, ac locutus es? cur & ſigna feciſti, vt grauioribus in nos ſuppliciis animaduerteres? At verò dementiæ ac ſummæ adeo inſaniæ verba hæc: neque enim medicus, vt te magis condemnaret, curatum acceſſit, ſed vt prorſus à morbo liberaret. Te autem vltro ipſe ab illius manibus ſummouiſti. Igitur & grauius ſupplicium ſuſtineto: nam quemadmodum ſi curationi paruiſſes, futurum erat, vt à priſtinis morbis peccatiſque liberareris: ſic quandoquidem medicum, quem præſentem habuiſti, auerſatus es, iam non peccata illa abſtergere potes. Quòd autem id nequaquam poſſis, propterea horum certe pœnas dabis. Idque eo magis, quòd medicus, quod quidem ad te ſpectat, ſtudium operámq. ſuam perdiderit: quib. de cauſis efficitur, vt nō pares res communeſq. pœnæ eæ ſint, quas ante dignitatem à Deo acceptā damus, cum iis quas dignitatē iā accepta luere cogimur.

Ioan. 12. 6. — *Dei dona non abutendum.* — *Ioan. 15. 22.*

A τὸν ὡς φίλον λαλοῦντα τῷ θεῷ· σχολῇ γε ἡμῖν, τοῖς τοσοῦτον ἀποδέουσι τῆς ἀρετῆς τῆς ἐκείνου, δυνήσεται πρὸς ἀπολογίαν ἀρκέσαι τὸ συνειδέναι ἑαυτοῖς μηδὲν ὑπὲρ ταύτης ἐσπουδακόσι τῆς ἀρχῆς, καὶ μάλιστα ὅτι πολλαὶ τούτων τῶν χειροτονιῶν οὐκ ἀπὸ τῆς θείας γίνονται χάριτος, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς τῶν ἀνθρώπων σπουδῆς. τὸν Ἰούδαν ὁ θεὸς ἐξελέξατο, καὶ εἰς τὸν ἅγιον ἐκεῖνον κατέλεξε χορὸν, καὶ τὴν ἀποστολικὴν ἀξίαν μετὰ τῶν λοιπῶν ἐνεχείρισεν. ἔδωκε δέ τι καὶ τῶν ἄλλων πλέον αὐτῷ, B τὴν τῶν χρημάτων οἰκονομίαν. τί οὖν; ἐπειδὴ τούτοις ἀμφοτέροις ἐναντίως ἐχρήσατο· καὶ ὃν ἐπιστεύθη κηρύττειν, προὔδωκε· καὶ ἃ καλῶς διοικεῖν ἐνεχειρίσθη, ταῦτα ἀνήλωσε κακῶς, ἐξέφυγε τὴν τιμωρίαν; διὰ μὲν οὖν τοῦτο καὶ χαλεπωτέραν ἑαυτῷ τὴν δίκην εἰργάσατο. καὶ μάλα γε εἰκότως. οὐ γὰρ εἰς τὸ τὸν θεὸν παροξύνειν δεῖ καταχρῆσθαι ταῖς παρὰ θεοῦ διδομέναις τιμαῖς· ἀλλ' εἰς τὸ μᾶλλον ἀρέσκειν αὐτῷ. ὁ δὲ, ἐπειδὴ πλέον τετίμηται, διὰ τοῦτο ἀξιῶν ἀποφυγεῖν, ἐν οἷς ἂν κολάζεσθαι δέῃ· παραπλήσιον ποιεῖ, ὥσ- C περ ἂν, εἴ τις καὶ τῶν ἀπίστων Ἰουδαίων ἀκούσας τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, ὅτι εἰ μὴ ἦλθον, καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον· καὶ εἰ μὴ τὰ σημεῖα ἐποίουν ἐν αὐτοῖς, ἃ μηδεὶς ἄλλος ἐποίησεν, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον· ἐγκαλοίη τῷ σωτῆρι καὶ εὐεργέτῃ, λέγων· τί γὰρ ἦλθες καὶ ἐλάλησας; τί δὲ ἐποίεις σημεῖα, ἵνα μειζόνως ἡμᾶς κολάσῃς; ἀλλὰ μανίας τὰ ῥήματα ταῦτα, καὶ τῆς ἐσχάτης παραπληξίας. ὁ γὰρ ἰατρὸς οὐχ ἵνα σε κατακρίνῃ, μᾶλλον ἦλθε θεραπεύσων· οὐχ ἵνα σε νοσοῦντα D παρίδῃ, ἀλλ' ἵνα σε ἀπαλλάξῃ τῆς νόσου τέλεον. σὺ δὲ σαυτὸν ἑκὼν ἀπεστέρησας τῶν ἐκείνου χειρῶν· δέχου τοίνυν χαλεπωτέραν τὴν τιμωρίαν. ὥσπερ γὰρ εἰ εἶξας τῇ θεραπείᾳ, καὶ τῶν προτέρων ἂν ἀπηλλάγης κακῶν· οὕτως ἐπειδὴ παραγινόμενον ἰδὼν ἔφυγες, οὐκ ἔτι ἀπονίψασθαι ταῦτα δυνήσῃ. μὴ δυνάμενος δὲ, καὶ τούτων δώσεις τὴν τιμωρίαν· καὶ ἀνθ' ὧν αὐτῷ ματαίαν τὴν σπουδὴν ἐποίησας, τό γε μέρος τὸ σόν· διὰ ταῦτα οὐκ ἴσην περὶ τοῦ τιμηθῆναι παρὰ τοῦ θεοῦ, καὶ μετὰ τὰς τιμὰς τὴν βάσανον ὑπομένομεν,

ἀλλὰ πολλῷ σφοδρότερον ἢ ὕστερον. Ὁ γὰρ μηδὲ παθὼν εὖ, γενόμενος ἀγαθὸς, πικροτέρως δίκαιος ἂν εἴη κολάζεσθαι. ἐπεὶ δὲ οὐ ἀσθενὴς ἡμῖν αὕτη ἡ ἀπολογία δέδεικται, καὶ οὐ μόνον οὐ σώζει τοὺς εἰς αὐτὴν καταφεύγοντας, ἀλλὰ καὶ προδίδωσι πλέον· ἑτέραν ἡμῖν ποριστέον ἀσφάλειαν.

ΒΑΣ. Ποίαν δὴ ταύτην, ὁ Βασίλειος ἔφη; ὡς ἔγωγε οὐδὲ ἐν ἐμαυτῷ δύναμαι εἶναι νῦν, οὕτω με ἔμφοβον καὶ ἔντρομον τοῖς ῥήμασι κατέστησας τούτοις.

ΧΡΥΣ. Μὴ, δέομαι (ἔφην) καὶ ἀντιβολῶ, μὴ τοσοῦτον καταβάλῃς σαυτόν. ἔστι γὰρ, ἔστιν ἀσφάλεια τοῖς μὲν ἀσθενέσιν ἡμῖν, τὸ μηδέποτε ἐμπεσεῖν· ὑμῖν δὲ τοῖς ἰσχυροῖς, τὸ τὰς ἐλπίδας τῆς σωτηρίας εἰς ἕτερον μὲν ἀνηρτῆσθαι μετὰ τὴν τοῦ θεοῦ χάριν, ἀλλ' ἢ εἰς τὸ μηδὲν ἀνάξιον πρᾶξαι τῆς δωρεᾶς ταύτης καὶ τοῦ δεδωκότος αὐτὴν θεοῦ. μεγίστης μὲν γὰρ ἂν εἶεν κολάσεως ἄξιοι, οἱ μετὰ τὸ δι' οἰκείας σπουδῆς ταύτης ἐπιτυχεῖν τῆς ἀρχῆς, ἢ διὰ ῥαθυμίαν ἢ διὰ πονηρίαν ἢ καὶ δι' ἀπειρίαν κακῶς κεχρημένοι τῷ πράγματι. οὐ μὴν διὰ τοῦτο τοῖς οὐκ ἐσπουδακόσι καταλείπεταί τις συγγνώμη, ἀλλὰ καὶ οὗτοι πάσης ἀπολογίας ἐστέρηνται. δεῖ γὰρ, οἶμαι, κἂν μυρίοι καλῶσι καὶ καταναγκάζωσι, μὴ πρὸς ἐκείνους ὁρᾶν· ἀλλὰ πρότερον τὴν ἑαυτοῦ βασανίσαντα ψυχὴν, καὶ πάντα διερευνησάμενον ἀκριβῶς, οὕτως εἶξαι τοῖς βιαζομένοις. νῦν δὲ οἰκίαν μὲν οἰκοδομήσασθαι οὐδεὶς ἂν ὑποσχέσθαι τολμήσειε, τῶν οὐκ ὄντων οἰκοδομικῶν· οὐδὲ σωμάτων ἅψασθαι νενοσηκότων ἐπιχειρήσειεν ἄν τις τῶν ἰατρεύειν οὐκ εἰδότων· ἀλλὰ κἂν πολλοὶ, οἱ πρὸς βίαν ὠθοῦντες, ὦσιν, παραιτήσεται, καὶ οὐκ ἐρυθριάσει τὴν ἄγνοιαν. ψυχῶν δὲ ἐπιμέλειαν μέλλων πιστεύεσθαι τοσούτων, οὐκ ἐξετάσει πρότερον ἑαυτόν· ἀλλὰ, κἂν ἁπάντων ἀπειρότατος ᾖ, δέξεται τὴν διακονίαν· ἐπειδὴ ὁ δεῖνα κελεύει, καὶ ὁ δεῖνα βιάζεται, καὶ ἵνα μὴ προσκρούσῃ τῷ δεῖνι; καὶ πῶς οὐκ εἰς προῦπτον ἑαυτὸν μετ' ἐκείνων ἐμβαλεῖ κακόν; ἐξὸν γὰρ αὐτῷ σώζεσθαι καθ' ἑαυτὸν, νῦν καὶ ἑτέρους προσαπόλλυσι μεθ' ἑαυτοῦ. πόθεν γὰρ ἔστιν ἐλπίσαι σωτηρίας; πόθεν συγγνώμης τυχεῖν, τίνες ἡμᾶς ἐξαιτήσονται τότε;

A Hic enim longè grauius, quàm illic plectimur. Etenim quem beneficia accepta meliorem non reddunt, is certè etiam grauius ſupplicium commeretur. Itaque cum defenſio huiuſmodi iam non ſatis firma eſſe videatur, ac non ſolùm eos non tueatur qui ad eã confugiunt, ſed magis etiam prodat: nimirum aliud nobis præſidium inueniẽdum, quo nos tueamur ipſi.

CAP. II. Qui indignis manum imponunt, quale ſupplicium ſuſtinebunt.

BASIL. Qualenam, quæſo, futurum hoc eſt præſidium (Baſilius inquit) quandoquidem apud me iam eſſe ipſe non poſſum: tantum mihi terroris ac formidinis tua iſtæc verba incuſſerunt?

CHRYS. Nec te, inquam, obſe-B cro atque obteſtor, ne te ipſe eò vſque deiicias: eſt enim, eſt certe præſidium: ſi qui ſcilicet infirmi ſumus, eo nunquam deſcendamus. Rurſum ſi qui firmi ac valentes eſtis, ſalutis veſtræ ſpes non alibi ſitas habeatis poſt gratiam à Deo acceptam, quàm vt nihil committatis quod indignum eſſe poſſit tum munere, tum Deo muneris ipſius largitore. Maximè autem puniendi illi fuerint, qui poſt eum honorem ſtudio atque ambitione adeptum, vel per ignauiam, vel per malitiam, vel per imperitiam re ipſa non rectè vtuntur. Neque verò propterea para-C tam veniam eſſe dixerim iis qui nulla ſua ambitione dignitatem eam obtinuerint: nam ne illis quidem quiſquam relictus eſt excuſationis defenſioniſque locus. Decere enim arbitror vel ſi te eò ſexcenti vocent, atque adeo cogant, non illos ſpectare: verùm animi tui dotes prius examinare, vireſque tuas omnes exactè perſcrutari: atque ita demum cogentibus cedere. Iam domum ſe aliquam ædificaturum polliceri nemo audeat, qui idem architectus non ſit: neque ægrotantia contingere corpora quiſquam aggrediatur, qui medicinam non didicerit: quinimo D vel pluribus vim afferẽtib. deprecabitur, neque eum ſuæ pudebit ignorantiæ. Cui autem tam multarum animarũ cura credenda ſit, is nõ prius ſe ipſum examinabit, quin potius vel omnium imperitiſſimus munus ipſum ſuſcipiet, poſteaquã vel ille iubet, vel ille cogit, atq. adeo vt ne illum offendat? Et quonam ille pacto ſeſe vnà cum illis in præſentaneũ non conicit periculum? Nam cum illi liceat vt ſe ipſe per ſe ſeruet, nimirum & alios ſecum perditos perdit. Vnde enim ſperanda ſalus? Vnde venia expectanda? quinã tum nobis internuncij, deprecatoreſque exiſtent?

illi ipſi fortaſſe, qui nunc nos cogunt, & ad neceſſitatem adigunt? Hoſce verò quis per id tempus ſeruaturus eſt? ſiquidem ipſi deprecatoribus indigent, vt ignis æterni ſupplicium deuitent. Quòd porrò hoc dicam, non quò terream, ſed vt rem ita vt verè ſe habet, edoceã, auſculta quid beatus Paulus ad Timotheum dilectum ac verè germanum filium ſcribat: Manus citò ne cui imponas, neque communices cum peccatis alienis. Intelligiſne quanto non crimine modò, ſed & ſupplicio (quod quidem in nobis fuit) eos liberauerimus, qui nos eò honoris perducturi fuerant? Nam ſicuti iis qui ad id dignitatis electi ab aliis fuerint, non ſatis eſt defenſionem hanc afferre: volũtarius ipſe ad huiuſmodi munus adminiſtrandum non acceſſi: atque ideo ſanè non aufugi, quòd non præſciſſem fore vt eligerer: ſic neque eos qui ordinarint, ſubleuare quicquam poterit, ſi dixerint ignoraſſe ſe eum quem ordinarunt. Verùm vel hoc ipſo crimen grauius efficitur, quòd quẽ ignorauere, perduxerint: ac certè quæ illis videtur excuſatio accuſationẽ auget. Nam qui id abſurdum non ſit, eos qui mãcipiũ aliquod empturiunt, id tum medicis oſtendere, tum emptionis ſponſores poſtulare, tum vicinos interrogare, ac ne tum quidem adhuc cõfidere, quinimo & diuturnum aliquod tempus poſcere, intra quod probare illud poſſint: eos verò qui quempiam ad epiſcopale munus huiuſmodi cooptaturi sũt, ſi cui placitũ ſit, ad aliorum vel gratiã vel inuidiã teſtimoniũ ſuum accõmodare, ita eũ temerè atq. vt caſus tulit adlegere nulla prorſus alia diſcuſſione facta? Quis igitur nos tũ depoſcet, atque à noxa eximet: cum præſertim qui patrocinari nobis debent, patronis ipſi indigeant? Proinde illũ oportet, qui aliquem ordinaturus ſit, rem diligenter admodum expendere, ſed multo etiam diligentius eum qui ordinandus proponitur. Tametſi enim illi peccatorũ ſuorum ſupplicium commune eſt cum iis à quibus ordinatus eſt, tamen ne ipſe quidem hac ratione ſupplicium euadit: quod quidem & grauius feret, niſi ſi electores rem confecerint morbo aliquo humano victi, reclamante etiam ipſorum conſciẽtia, neque ſecuti quod illa dictabat honeſtius eſſe. Nam ſi in eiuſmodi delicto deprehenſi illi fuerint, & quem indignum eſſe certo ſcirent, per cauſam tamen aliquam elegerint: vtriq. illi pari digni ſunt ſupplicio. Fortaſſe autem & maius ſuppli-

1. Tim. 5.

De cautione in ordinationibus adhibenda.

A οἱ βιαζόμενοι νῦν ἴσως καὶ πρὸς ἀνάγκην ἕλκοντες; αὐτοὺς δὲ τούτους τίς κατ᾽ ἐκεῖνον διασώσει τὸν καιρόν; ἐπεὶ γὰρ καὶ αὐτοὶ προσδέονται ἑτέρων, ἵνα διαφύγωσι τὸ πῦρ. ὅτι δέ σε οὐ δεδιττόμενος ταῦτα λέγω νῦν, ἀλλ᾽ ὡς ἔχει τὸ πρᾶγμα ἀληθείας· ἄκουε τί τῷ μαθητῇ φησὶν ὁ μακάριος Παῦλος Τιμοθέῳ, τῷ γνησίῳ τέκνῳ καὶ ἀγαπητῷ· χεῖρας ταχέως μηδενὶ ἐπιτίθει, μηδὲ κοινώνει ἁμαρτίαις ἀλλοτρίαις. εἶδες ὅσης τοὺς μέλλοντας ἡμᾶς ἐπὶ τοῦτο προάγειν, οὐ μέμψεως

B μόνον, ἀλλὰ καὶ τιμωρίας, τό γε ἡμέτερον ἀπηλλάξαμεν μέρος; ὥσπερ γὰρ τοῖς αἱρεθεῖσιν οὐκ αὐτάρκες πρὸς ἀπολογίαν, τὸ λέγειν· οὐκ αὐτόκλητος ἦλθον, οὐδὲ προειδὼς οὐκ ἀπέφυγον· οὕτως οὐδὲ τοὺς χειροτονοῦντας ὠφελῆσαί τι δυνήσεται, εἰ λέγοιεν τὸν χειροτονηθέντα ἀγνοεῖν. ἀλλὰ διὰ τοῦτο καὶ μεῖζον τὸ ἔγκλημα γίνεται, ὅτι ὃν ἠγνόουν παρήγαγον· καὶ ἡ δοκοῦσα εἶναι ἀπολογία αὔξει τὴν κατηγορίαν. πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, ἀνδράποδον μὲν ὠνεῖσθαι βουλομένους, καὶ ἰατροῖς ἐπιδεικνύναι, καὶ τῆς πράσεως ἐγ-

C γυητὰς ἀπαιτεῖν, καὶ γείτονας πυνθάνεσθαι· καὶ μετὰ ταῦτα πάντα μηδέπω θαρρεῖν, ἀλλὰ καὶ χρόνον πολὺν πρὸς δοκιμασίαν αἰτεῖν· εἰς δὲ τοσαύτην λειτουργίαν μέλλοντάς τινα ἐγγράφειν, ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν, ἂν τῷ δεῖνι δόξῃ, πρὸς χάριν ἢ πρὸς ἀπέχθειαν ἑτέρων, μαρτυρήσαντας ἐγκρίνειν, μηδεμίαν ποιουμένους ἑτέραν ἐξέτασιν. τίς οὖν ἡμᾶς ἐξαιτήσεται τότε, τῶν ὀφειλόντων παρεστάναι καὶ αὐτῶν παραστατῶν δεομένων; δεῖ μὲν οὖν καὶ τὸν χειροτονεῖν μέλλοντα, πολ-

D λὴν ποιεῖσθαι τὴν ἔρευναν· πολλῷ δὲ πλείονα τούτου τὸν χειροτονούμενον. εἰ γὰρ καὶ κοινωνοὺς ἔχει τῆς κολάσεως τοὺς ἑλομένους, ἐν οἷς ἂν ἁμάρτῃ· ἀλλ᾽ ὅμως οὐδὲ αὐτὸς ἀπήλλακται τῆς τιμωρίας, ἀλλὰ καὶ μείζονα δίδωσι· μόνον εἰ μὴ διά τινα ἀνθρωπίνην αἰτίαν, παρὰ τὸ φανὲν αὐτοῖς βέλτιον ἐπράξαντο οἱ ἑλόμενοι. Εἰ γὰρ ἐν τούτῳ φωραθεῖεν, καὶ τὸν ἀνάξιον εἰδότες διά τινα πρόφασιν αὐτὸν παραγαγόντες· ἐξ ἴσης τὰ τῶν κολαστηρίων αὐτοῖς. τάχα δὲ καὶ μείζονα τῷ τὸν οὐκ ἐπι-

πλέον καταστήσαντι. ὁ γὰρ τὴν ἐξουσίαν A παρασχὼν τῷ βουλομένῳ διαφθεῖραι τὴν ἐκκλησίαν, οὗτος ἂν εἴη τῶν ὑπ' ἐκείνου τολμηθέντων αἴτιος. εἰ δὲ τούτων μὲν οὐδενὶ γένοιτο ὑπεύθυνος, ἀπὸ δὲ τῆς τῶν πολλῶν ὑπολήψεως ἠπατῆσθαι λέγοι· ἀζήμιος μὲν οὐδὲ οὕτω μένει, ὀλίγῳ δὲ ἐλάττονα τοῦ χειροτονηθέντος δίδωσι δίκην. τί δήποτε; ὅτι τοὺς μὲν ἑλομένους εἰκὸς ὑπὸ δόξης ψευδοῦς ἀπατηθέντας, ἐπὶ τοῦτο ἐλθεῖν· ὁ δὲ αἱρεθεὶς οὐκ ἔτι ἂν δύναιτο λέγειν, ὅτι ἠγνόουν ἐμαυτόν, καθάπερ αὐτοὶ B ἕτεροι. ὡς οὖν βαρύτερον μέλλοντα κολάζεσθαι τῶν παραγόντων, οὕτως ἀκριβέστερον αὐτὸν χρὴ ποιεῖσθαι τὴν ἑαυτοῦ δοκιμασίαν· κἂν ἀγνοοῦντες ἕλκωσιν ἐκεῖνοι, προσιόντα διδάσκειν ἀκριβῶς τὰς αἰτίας, δι' ὧν ἠπατημένους παύσει, καὶ ἀνάξιον ἑαυτὸν τῆς δοκιμασίας ἀποδείξας, ἐκφεύξεται τοσούτων πραγμάτων ὄγκον. διὰ τί γὰρ περὶ στρατείας καὶ ἐμπορείας καὶ γεωργίας, καὶ τῶν ἄλλων τῶν βιωτικῶν, βουλῆς προκειμένης, οὔτε ὁ γεωργὸς ἕλοιτ' ἂν πλεῖν, οὔτε ὁ στρατιώτης γεωργεῖν, οὔτε ὁ κυβερνήτης C στρατεύεσθαι, κἂν μυρίους τις ἀπειλῇ θανάτους; ἢ δῆλον, ὅτι τὸν ἐκ τῆς ἀπειρίας προορώμενοι κίνδυνον ἕκαστος; εἶτα, ὅπου μὲν ἡ ζημία περὶ μικρῶν, τοσαύτῃ χρησόμεθα προνοίᾳ, καὶ οὐκ εἴξομεν τῇ τῶν βιαζομένων ἀνάγκῃ· ὅπου δὲ ἡ κόλασις αἰώνιος τοῖς οὐκ εἰδόσι μεταχειρίζειν ἱερωσύνην, ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν τοσοῦτον ἀναδεξόμεθα κίνδυνον, τὴν ἑτέρων προβαλλόμενοι βίαν; ἀλλ' οὐκ ἀνέξεται ταῦτα ὁ τότε κρίνων ἡμᾶς. ἔδει μὲν γὰρ καὶ πολλῷ πλείω D τῶν σαρκικῶν περὶ τὰ πνευματικὰ τὴν ἀσφάλειαν ἐπιδείξασθαι· νῦν δὲ οὐδὲ ἴσην εὑρισκόμεθα παρεχόμενοι. εἰπὲ γάρ μοι, εἴ τινα ὑποπτεύσαντες ἄνδρα εἶναι τεκτονικὸν οὐκ ὄντα τεκτονικὸν πρὸς τὴν ἐργασίαν καλοῖμεν, αὐτὸς δὲ ἕποιτο· εἶτα ἁψάμενος τῆς πρὸς τὴν οἰκοδομὴν παρεσκευασμένης ὕλης, ἀφανίζοι μὲν ξύλα, ἀφανίζοι δὲ λίθους, ἐργάζοιτο δὲ τὴν οἰκίαν οὕτως, ὡς εὐθέως καταπεσεῖν· ἆρα ἀρκέσει πρὸς ἀπολογίαν αὐτῷ, τὸ παρ' ἑτέρων ἠναγκάσθαι,

A cium illum manet qui ſponte conſtituerit minime idoneum. Qui enim poteſtatem facit volenti Eccleſiam corrumpere, is certè author fuerit eorum omnium quę perdita illius audacia turbauerit. Qui ſi nulli rei earũ quas dixi, obnoxius fuerit, ſibi verò à vulgi opinione fucum fuiſſe factum dicat, ne ſic quidem impune tulerit, ſed paulò tamẽ leuiores pœnas dabit quã daturus ſit qui ab ipſo ordinatus eſt. Quid ita? Nempe quæ veriſimile videri poteſt, eos qui elegere, à falſa aliqua opinione deceptos ad danda ſuffragia deſcendiſſe: qui verò electus eſt, dicere vtique non B queat, ſe ſibi vt & aliis fuiſſe incognitum. Igitur ſicut grauiori puniendus eſt ſupplicio, quàm illi à quibus aſcitus productúſque eſt, ita debet ſui ipſe periculum accuratius quàm illi facere; ac ſi quidem eum illi ignorantes traxerint, illis obuiam ire, docereque diligenter cauſas eas, per quas tum illi ab errore deſiſtant, tũ ſe ipſe functione illa indignum cum oſtenderit, tantarum rerum molem effugiat. Quamobrem enim fit, vt de malitia, de mercatura, de agricultura, cæterarúmque ad humanum victum pertinentium rerum ratione deliberatio ineunda cum ſit, neq. a- C gricola nauigationem, neque miles agriculturam, neq. gubernator militiam ſuſcipiat, etiam ſi mortem illis millies comminetis? Nempe propterea quòd illorum vnuſquiſque proſpicit fore, vt periculum ſibi ab imperitia artis incognitæ immineat. Itáne ergo, vbi modicis in rebus periclitamur, tanta ipſi vtemur prouidentia, neque cogentium nos violentiæ parendum eſſe putabimus: vbi verò æternum illos manet ſupplicium, qui epiſcopatus adminiſtrationem iuſtè præſtare neſcierint, temere atque vt caſus tulerit in tantum nos conijciemus periculum alienæ D violentiæ cauſam opponentes? Atqui rationem huiuſmodi admiſſurus haudquaquam eſt, qui cauſæ iſtius noſtræ iudicem aget. Decebat enim multo maiorem cautionem ac prouiſionem ſpiritualium rerum, quàm carnalium præſtare: iam verò ne parem quidem nos exhibere conſtat. Etenim quæro ex te, ſi quem ſuſpicamur fabrum eſſe, qui non ſit, ad opus vocemus, ſequatúrq. ipſe: deinde manus admouens materiæ ad ædificium paratæ, ligna itémq. & lapides diſſipet, opus autẽ ſic coagmẽtet, ſic domũ ædificet, vt ſtatim collapſura ea ſit, nũ ille ſeſe abũde hac defenſione tutaturus eſt, ſi dixerit, ab aliis ſe

coactum, non etiam vltro ad ædificãdum accessiſſe? Certè nequaquam, idque iure optimo: oportebat enim vel aliis ad id vocantib. pedem referre ac tergiuerſari. Itáne verò qui ligna ac lapides diſſipat faber, huic nullus prorſus ſuffugij locus, quo minus pœnas pendat: qui verò animas negligenter ædificans perdiderit, hiccine alienam vim, abundans ſibi ſuffugium præſidiúmque putabit? & quo id pacto nõ valdè ineptum atque abſurdum? nondum enim adiicio, nolentem à nemine compelli poſſe: ſed & ipſum volo vim fuiſſe immodicam perpeſſum, artibúſque variis circũſeptum, vt in retia caderet: hoccine igitur illum ſupplicio eximet? ne obſecro, ne eò vſque nobis imponamus, neq. ſimulemus ignorare nos ea, quæ vel admodum pueris nota eſſe poſſunt. reuera enim cum rationis reddendæ tempus aderit, ignorantiæ ſimulatio hæc nihil nobis allatura eſt præſidij. Principatum huiuſmodi nihil ipſe ambiuiſti, imbecillitatis tuæ cõſcius? Probe id ac rectè. Oportebat ergo cum eodẽ hoc conſilio vocantibus etiam aliis tergiuerſari. An ne cùm te nullus vocaret, imbecillus tu, ac minimè idoneus eras: vbi primùm verò comperti ſunt qui honorem ad te deferrent, derepente in valentem atque idoneum euaſiſti? Certè huiuſmodi res deridicula prorſus ac nugatoria eſt, eadémque extremo etiam ſupplicio digna. Nam hac vna de cauſa Dominus admonet, ne qui turrim ædificaturus eſt, fundamentum prius iaciat, quàm ſuas vires expendat: ne qui illac tranſituri ſunt, iis infiniti ludibrij ac riſus anſam in ſe præbeat. Atqui illius mulcta ſeſe intra deriſum cõtinet, cùm hic ſupplicium ſit ignis æternus, vermis nunquam emoriturus, dentium ſtridor, extremæ tenebræ, diſſecari, atque in hypocritarũ ordinem cogi: quorum tamen omnium nihil ij expendere volunt, qui factum noſtrum accuſant. Id quod ſi facerent, profectò ceſſaturos tandem putauerim ab eo accuſando, qui ſe temere ac nulla cauſa perire noluerit. Nobis quidem haudquaquam nũc res eſt de frumento hordeóve diſpenſando, de bob. ouibúſve paſcendis, aut aliis id genus rebus diſtrahendis: ſed de ipſomet corpore Ieſu curando. Chriſti enim eccleſia, ex beati Pauli verbis, Chriſti corpus eſt. At certè eum conuenit cui creditum corpus id fuerit, ipſum illud tum ad multam honeſtatem, tum ad pulchritudi-

Ignorantiæ ſimulatio non excuſat præſulem.

Luc. 14. 28.
Eſai. 66. 24.
Matth. 25. 30.

A καὶ μὴ αὐτεπάγγελτον ἥκειν; οὐδαμῶς· καὶ μάλα γε εἰκότως καὶ δικαίως· ἐχρῆν γὰρ καὶ ἑτέρων καλούντων, ἀποπηδᾶν. εἶτα τῷ μὲν ξύλα ἀφανίζοντι, καὶ λίθους, οὐδεμία ἔσται καταφυγὴ πρὸς τὸ μὴ δοῦναι δίκην· ὁ δὲ τὰς ψυχὰς ἀπολλὺς, καὶ οἰκοδομῶν ἀμελῶς, τὴν ἑτέρων ἀνάγκην ἀπαρκεῖν αὐτῷ πρὸς τὸ μὴ διαφυγεῖν οἴεται; καὶ πῶς οὐ λίαν εὐήθης; οὔπω γὰρ προστίθημι, ὅτι τὸν μὴ βουλόμενον οὐδεὶς ἀναγκάσαι δυνήσεται. ἀλλ' ἔστω μυρίαν αὐτὸν ὑπομεμενηκέναι βίαν, καὶ μηB χανὰς πολυτρόπους, ὥστε ἐμπεσεῖν· τοῦτο οὖν αὐτὸν ἐξαιρήσεται τῆς κολάσεως; μή, παρακαλῶ, μὴ ἐπὶ τοσοῦτον ἀπατῶμεν ἑαυτούς· μηδὲ ὑποκρινώμεθα ἀγνοεῖν, τὰ καὶ τοῖς ἄγαν παισὶ φανερά. οὐ γὰρ δήπου καὶ ἐπὶ τῶν εὐθυνῶν αὕτη τῆς ἀγνοίας ἡ προσποίησις ἡμᾶς ὠφελῆσαι δυνήσεται. οὐκ ἐσπούδασας αὐτὸς ταύτην δέξασθαι τὴν ἀρχήν, ἀσθένειαν σαυτοῦ συνειδώς; εὖ καὶ καλῶς. ἐχρῆν οὖν μετὰ τῆς αὐτῆς προαιρέσεως, καὶ ἑτέρων καλούντων, ἀποπηδᾶν. ἢ ὅτε μὲν οὐδεὶς ἐκάλει, ἀσθενὴς σὺ καὶ οὐκ ἐπιτήδειος· C ἐπειδὴ δὲ εὑρέθησαν οἱ δώσοντες τὴν τιμήν, γέγονας ἐξαίφνης ἰσχυρός; γέλως ταῦτα, καὶ λῆροι, καὶ τῆς ἐσχάτης ἄξια τιμωρίας. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ κύριος παραινεῖ, μὴ πρότερον βάλλεσθαι θεμέλιον, τὸν βουλόμενον πύργον οἰκοδομεῖν· πρὶν ἢ τὴν οἰκείαν ἀναλογίσασθαι δύναμιν, ἵνα μὴ δῷ τοῖς παριοῦσι μυρίας ἀφορμὰς χλευασίας τῆς εἰς αὐτόν. ἀλλ' ἐκείνῳ μὲν μέχρι τοῦ γέλωτος ἡ ζημία· ἐνταῦθα δὲ ἡ κόλασις πῦρ ἄσβεστον, καὶ σκώληξ ἀτελεύτητος, καὶ βρυγμὸς ὀδόντων, καὶ D σκότος ἐξώτερον, καὶ τὸ διχοτομηθῆναι, καὶ τὸ ταχθῆναι μετὰ τῶν ὑποκριτῶν. ἀλλ' οὐδὲν τούτων ἐθέλουσιν ἰδεῖν οἱ κατηγοροῦντες ἐμοῦ· ἦ γὰρ ἂν ἐπαύσαντο, μεμφόμενοι, τὸν οὐκ ἐθέλοντα ἀπολέσθαι μάτην. οὐκ ἔστιν ἡμῖν περὶ οἰκονομίας πυρῶν καὶ κριθῶν, οὐδὲ βοῶν καὶ προβάτων, οὐδὲ περὶ τούτων ἄλλων ἡ σκέψις ἡ προκειμένη νῦν· ἀλλ' ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ σώματος τοῦ Ἰησοῦ. ἡ γὰρ ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον, σῶμά ἐστι τοῦ Χριστοῦ· καὶ δεῖ τὸν τοῦτο πεπιστευμένον, εἰς εὐεξίαν αὐτὸ πολλήν, καὶ κάλλος ἀμή-

χόμενον ἐξασκεῖν, πανταχοῦ περισκοποῦντα, μή που σπίλος, ἢ ῥυτὶς, ἤ τις ἄλλος μῶμος τοιοῦτος, τὴν ὥραν ἢ καὶ τὴν εὐπρέπειαν λυμαινόμενος ἐκείνην. καὶ τί γὰρ ἄλλ᾽, ἢ τῆς ἐπικειμένης αὐτῷ κεφαλῆς, τῆς ἀκηράτου καὶ μακαρίας, ἄξιον αὐτὸ κατὰ δύναμιν τὴν ἀνθρωπίνην ἀποφαίνειν; εἰ γὰρ τοῖς περὶ τὴν ἀθλητικὴν εὐεξίαν ἐσπουδακόσι, καὶ ἰατρῶν χρεία, καὶ παιδοτριβῶν, καὶ διαίτης ἠκριβωμένης, καὶ ἀσκήσεως συνεχοῦς, καὶ μυρίας παρατηρήσεως ἑτέρας· καὶ γὰρ καὶ τὸ τυχὸν ἐν αὐτοῖς παροφθὲν, πάντα ἀνέτρεψε καὶ κατέσεισεν· οἱ τὸ σῶμα τοῦτο θεραπεύειν λαχόντες, τὸ τὴν ἄθλησιν οὐ πρὸς σώματα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀοράτους δυνάμεις ἔχον· πῶς αὐτὸ δυνήσονται φυλάττειν ἀκέραιον καὶ ὑγιὲς, μὴ πολὺ τὴν ἀνθρωπίνην ὑπερβαίνοντες ἀρετὴν, καὶ πάσης ψυχῆς προσφόρου ἐπιστάμενοι θεραπείαν; ἢ ἀγνοεῖς, ὅτι καὶ πλείοσι τῆς ἡμετέρας σαρκὸς καὶ νόσοις καὶ ἐπιβουλαῖς τοῦτο ὑπόκειται τὸ σῶμα· καὶ θᾶττον αὐτὸ φθείρεται, καὶ βραδύτερον ὑγιαίνει; καὶ τοῖς μὲν ἐκεῖνα θεραπεύουσι τὰ σώματα, καὶ φαρμάκων ἐξεύρηται ποικιλία, καὶ ὀργάνων διάφοροι κατασκευαὶ, καὶ τροφαὶ τοῖς νοσοῦσι κατάλληλοι. καὶ φύσις δὲ ἀέρων πολλάκις ἤρκεσε μόνη, πρὸς τὴν τοῦ κάμνοντος ὑγίειαν. ἔστι δὲ ὅπου καὶ ὕπνος παρεμπεσὼν εἰς καιρὸν, παντὸς πόνου ἀπήλλαξε τὸν ἰατρόν. ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν τούτων ἐπινοῆσαι ἔστιν· ἀλλὰ μία τις μετὰ τὰ ἔργα δέδοται μηχανὴ καὶ θεραπείας ὁδὸς, ἡ διὰ τοῦ λόγου διδασκαλία. τοῦτο ὄργανον, τοῦτο τροφὴ, τοῦτο ἀέρων κρᾶσις ἀρίστη· τοῦτο ἀντὶ φαρμάκου, τοῦτο ἀντὶ πυρὸς, τοῦτο ἀντὶ σιδήρου· κἂν καῦσαι δέῃ καὶ τεμεῖν, τούτῳ χρήσασθαι ἀνάγκη· κἂν τοῦτο μηδὲν ἰσχύσῃ, πάντα οἴχεται τὰ λοιπά. τούτῳ καὶ κειμένην ἐγείρομεν, καὶ φλεγμαίνουσαν καταστέλλομεν τὴν ψυχὴν, καὶ τὰ περιττὰ περικόπτομεν, καὶ τὰ λείποντα πληροῦμεν, καὶ τὰ ἄλλα ἅπαντα ἐργαζόμεθα, ὅσα εἰς τὴν τῆς ψυχῆς ὑγίειαν ἡμῖν συντελεῖ. πρὸς μὲν γὰρ βίου κατάστασιν ἀρίστην, βίος ἕτερος εἰς τὸν ἴσον ἂν ἐναγάγοι ζῆλον. ὅτ᾽ ἂν δὲ περὶ δόγματα νοσῇ

A nem incredibilem perpolire, vndique circunſpicientem necubi macula, aut ruga, aut næuus, vitiúmve aliquod huiuſmodi, pulchritudinem honeſtatémque illam labefactet. Et quidnam aliud præſtare oportet, quàm vt capite illo immortali ac beato, quod ipſi ſuperpoſitum eſt, corpus ipſum pro humanarum virium captu dignum efficiat? Nam ſi qui ſuum corpus ad athleticam habitudinem cura adhibita componunt, iis neceſſarius eſt vſus & medicorum, & prædotribarum, & temperatæ diætæ, & exercitationis aſſiduæ, & infinitæ adeo obſeruationis (etenim mini- Epheſ. 5. 27.

B mus quiſque rerum illarum contemptus labefactare omnia atque euertere poteſt) quibus ſorte obtigit Chriſti corpus hoc quod dico curandum (cuius quidem exercitatio non corpora ipſa, ſed inuiſibiles potentias ſpectat) ij quibuſnam artibus conſeruare illud ſyncerum atque incolume poterunt, niſi omnifariam animæ curationem congruam, conuenientem, atque humana virtute longè ſuperiorem calluerint? An ignoras corpus id quod dico pluribus tum morbis, tum inſidiis obnoxium eſſe, quàm caro noſtra hæc obnoxia ſit, Itémque & celerius corrumpi,

CAP. III. *Sacerd. ti neceſſariam eſſe expeditam dicendi facultatem.*

C & ægrius ſanari? Certè humana corpora curantibus, diuerſa ſuppetunt medicamenta. Itémque & inſtrumentorum apparatus varij, & cibi ægrotantib. congrui: plerumque autem & ſola aëris natura ſatis fuerit ad ſanitatem laboranti reſtituendam: aliàs etiam ſomnus qui opportunè obrepſerit, medicum ipſum labore omni leuat liberátque. At verò hic nihil huiuſmodi comminiſci licet, ſed vna quædam poſt operum præſtationem ars accurationis via tenenda ſequendáque eſt: nempe per ſermonem euangelicum doctrina. Siquidem hoc demum inſtrumentum eſt,

Curatio animarum laborioſior quam corporum.

D hoc cibus, hoc aëris temperamentum optimũ, hoc medicamenti inſtar, hoc ignis loco, hoc ferri vice: ac ſi vel vrere vel ſecare opus, hoc ipſo vti neceſſe: atque hoc ſi nihil profuerit, reliqua omnia euanida pereant oportet. Hoc & iacetem animam ſuſcitamus, & tumeſcentem compeſcimus: hoc & ſuperuacanea amputamus, & quæ deſunt ſupplemus, cæteráque omnia conficimus, quæ ad animi conferunt incolumitatem. Ac ſanè vt vitam quam optimè conſtituas, alterius hominis vita te ad idem exemplum æmulationémque parè pertrahere poſſit. At cum humanus

animus decretorum minimè verorum, ſententiarúmque à fide abhorrentium morbis laborauerit, hic demum euangelici ſermonis vſus magnopere neceſſarius, non ſolum vt qui tibi domeſtici ſunt, robores atque confirmes: verumetiam vt cum externis bellum geras, ac manus conſeras. Nam ſi quis armatus foret tum ſpiritus gladio tum fidei ſcuto, eò vſque vt miracula edere, vt per miraculorum editionem, impudentium maledicorúmque hominum ora obturare poſſet, huic certè euangelici ſermonis præſidiis nihil opus fuerit: quin potius ne tum quidem ſermonis vſus inutilis eſt, ſed admodum neceſſarius: quando & beatus Paulus ab eo nõ abhorruit, tametſi à ſignis editis vbique in admiratione habitus. Et alius quidam ex Apoſtolis vnus hortatur vt huiuſmodi ſermonis vim ſtudioſè amplectamur, in-
1.Pet.3.15. quiens: Parati ſemper ſitis ad reſpondendum cuilibet petenti, vt loquamini de ea quæ in vobis eſt ſpe. Atque adeo vniuerſi
Act 6.2. Apoſtoli, cum vnà eſſent, nullo alio nomine Stephano eiúſque collegis viduas regendas commiſere, niſi vt in eiuſdem ſermonis miniſterio verſarentur. Veruntamen ſi contigerit nos aliquid poſſe in ſignis per nos edendis, ſermonis huius ſtudio non æquè erit nobis inuigilandum. Sin ne vllum quidem virtutis illius veſtigium in nobis relictum eſt, ac multi vndique aſſiduè imminent aduerſarij, supereſt neceſſario vt nos hoc ſermone armemus muniamúſque, ſimul, vt ne aduerſariorũ telis feriamur, ſimul vt illos magis feria-
CAP IV. *Ad quorũuis concertationes paratum Epiſcopum eſſe oportere.* mus: Quapropter ingens adhibere ſtudium oportet, vt Chriſti ſermo in nobis largiter inhabitet: neque enim nobis pugnæ ſpecies vna parata eſt, ſed bellum nobis varium ac multiplex propoſitum, variis multiplicibúſque aduerſariis conſtãs
Col 3.16. atque inſtructum, qui ipſi neque iiſdem armis vtuntur omnes, neque vno eodémque nos artificio adoriri meditãtur, cúmque oportet, qui cum illis omnibus prẹlio decertaturus ſit, omnium artes notas habere, eundémque & ſagittarium, & funditorem, & centurionem, & manipuli ductorem, & militem, & ducem, & peditem, & equitem, & naualis & muralis pugnæ peritum eſſe. Etenim in militaribus præliis quod quiſque opus peragendum ſuſceperit, hoc adorientes hoſtes defendit. At hic haudquaquam ſic ſe res habet: niſi enim qui victoriam reportaturus eſt, di-

A ἡ ψυχὴ τὰ τοιαῦτα· πολλὴ τοῦ λόγου ἐνταῦθα ἡ χρεία, οὐ πρὸς τὴν οἰκείαν ἀσφάλειαν μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἔξωθεν πολέμους. Εἰ μὲν γὰρ τις ἔχοι τὴν μάχαιραν τοῦ πνεύματος, καὶ θυρεὸν πίστεως τοσοῦτον, ὡς δύνασθαι θαυματουργεῖν, καὶ διὰ τῆς τερατείας τὰ τῶν ἀναισχύντων ἐμφράττειν στόματα· οὐδὲν ἂν δέοιτο τῆς ἀπὸ τοῦ λόγου βοηθείας· μᾶλλον δὲ οὐδὲ τότε ἄχρηστος ἡ τούτου φύσις, ἀλλὰ καὶ λίαν ἀναγκαία· καὶ γὰρ ὁ μακάριος Παῦλος αὐ-
B τὸν μετεχείρισε, καί τοι γε ἀπὸ τῶν σημείων πανταχοῦ θαυμαζόμενος. καὶ ἕτερος δέ τις τῶν ἀπ' ἐκείνου τοῦ χοροῦ, παραινεῖ ταύτης ἐπιμελεῖσθαι τῆς δυνάμεως, λέγων· ἕτοιμοι γίνεσθε πρὸς ἀπολογίαν παντὶ τῷ αἰτοῦντι ὑμᾶς λόγον περὶ τῆς ἐν ὑμῖν ἐλπίδος. καὶ πάντες δὲ ὁμοῦ τότε δι' οὐδὲν ἕτερον τοῖς περὶ Στέφανον τὴν τῶν χηρῶν ἐπέτρεψαν οἰκονομίαν, ἀλλ' ἢ ἵνα αὐτοὶ τῇ τοῦ λόγου σχολάζωσι διακονίᾳ. πλὴν ὅτε οὐδὲ παραπλησίως αὐτὸν ἐπιζητήσομεν, τὴν ἀπὸ τῶν σημείων ἔχοντες ἰσχύν. εἰ δὲ
C τῆς μὲν δυνάμεως ἐκείνης οὐδὲ ἴχνος ὑπολέλειπται, πολλοὶ δὲ πανταχόθεν ἐφεστήκασιν οἱ πολέμιοι καὶ συνεχεῖς· τούτῳ λοιπὸν ἡμᾶς ἀνάγκη φράττεσθαι, καὶ ἵνα μὴ βαλλώμεθα τοῖς τῶν ἐχθρῶν βέλεσι, καὶ ἵνα μᾶλλον βάλλωμεν ἐκείνους. διὸ πολλὴν χρὴ ποιεῖσθαι τὴν σπουδήν, ὥστε τὸν λόγον τοῦ Χριστοῦ ἐν ἡμῖν ἐνοικεῖν πλουσίως. οὐ γὰρ πρὸς ἓν εἶδος ἡμῖν μάχης ἡ παρασκευή· ἀλλὰ ποικίλος οὗτος ὁ πόλεμος, καὶ ἐκ διαφόρων συγκροτούμενος τῶν ἐχθρῶν. οὔτε γὰρ
D ὅπλοις ἅπαντες χρῶνται τοῖς αὐτοῖς, οὔτε ἑνὶ προσβάλλειν ἡμῖν μεμελετήκασι τρόπῳ. καὶ δεῖ τὸν μέλλοντα τὴν πρὸς πάντας ἀναδέχεσθαι μάχην, τὰς ἁπάντων εἰδέναι τέχνας· καὶ τὸν αὐτὸν τοξότην τε εἶναι καὶ σφενδονήτην, καὶ ταξίαρχον, καὶ λοχαγόν, καὶ στρατιώτην, καὶ στρατηγόν, καὶ πεζὸν καὶ ἱππέα, καὶ ναυμάχην καὶ τειχομάχην. ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν στρατιωτικῶν πολέμων, ὅπερ ἕκαστος ἂν ἔργον ἀπολάβῃ, τούτῳ τοὺς ἐπιόντας ἀμύνεται· ἐνταῦθα δὲ τοῦτο οὐκ ἔστιν· ἀλλ' ἂν μὴ πάσας ἐπιστάμενος ἢ τῆς

τέχνης τὰς ἰδέας, ὁ μέλλων νικᾷν· οἶδεν ὁ διάβολος καὶ δι' ἑνὸς μέρους, ὅτ' ἂν ἠμελημένον τύχῃ, τοὺς πειρατὰς εἰσαγαγὼν τοὺς αὐτοῦ, διαρπάσαι τὰ πρόβατα· ἀλλ' οὐχ, ὅτ' ἂν διὰ πάσης ἥκοντα τῆς ἐπιστήμης τὸν ποιμένα αἴσθηται, καὶ τὰς ἐπιβουλὰς αὐτοῦ καλῶς ἐπιστάμενον ἁπάσας. διὸ χρὴ καλῶς ἐξ ὅλων φράττεσθαι τῶν μερῶν. καὶ γὰρ πόλις, ἕως μὲν ἂν πανταχόθεν περιβεβλημένη τυγχάνῃ, καταγελᾷ τῶν πολιορκούντων αὐτὴν, ἐν ἀσφαλείᾳ μένουσα πολλῇ· ἐὰν δέ τις πυλίδος μόνον μέτρον διακόψῃ τὸ τεῖχος, οὐδὲν αὐτῇ λοιπὸν ὄφελος τοῦ περιβόλου γίνεται, καίτοι γε τοῦ λοιποῦ παντὸς ἀσφαλῶς ἑστηκότος. οὕτως οὖν καὶ ἡ τοῦ θεοῦ πόλις, ὅτ' ἂν μὲν αὐτὴν πανταχόθεν ἀντὶ τείχους ἡ τοῦ ποιμένος ἀγχίνοιά τε καὶ σύνεσις περιβάλλῃ· πάντα εἰς αἰσχύνην καὶ γέλωτα τοῖς ἐχθροῖς τὰ μηχανήματα τελευτᾷ, καὶ μένουσιν οἱ κατοικοῦντες ἔνδον ἀσινεῖς· ὅταν δέ τις αὐτὴν ἐκ μέρους καταλῦσαι δυνηθῇ, κἂν μὴ πᾶσαν καταβάλῃ, διὰ τοῦ μέρους ἅπαν (ὡς εἰπεῖν) λυμαίνεται τὸ λοιπόν. τί γὰρ ὅτ' ἂν πρὸς Ἕλληνας μὲν ἀγωνίζηται καλῶς, συλῶσι δὲ αὐτὸν Ἰουδαῖοι; ἢ τούτων μὲν ἀμφοτέρων κρατεῖ, ἁρπάζωσι δὲ Μανιχαῖοι· μετὰ δὲ τὸ περιγενέσθαι καὶ τούτων, οἱ τὴν εἱμαρμένην εἰσάγοντες ἔνδον ἐσῶτα τὰ πρόβατα σφάττωσι; καὶ τί δεῖ πάσας καταλέγειν τοῦ διαβόλου τὰς αἱρέσεις; ἃς ἂν μὴ πάσας ἀποκρούεσθαι καλῶς ὁ ποιμὴν εἰδῇ· δύναιτ' ἂν καὶ διὰ μιᾶς τὰ πλείονα τῶν προβάτων καταφαγεῖν ὁ λύκος. καὶ ἐπὶ μὲν τῶν στρατιωτῶν ἀπὸ τῶν ἑστώτων καὶ μαχομένων καὶ τὴν νίκην ἔσεσθαι, καὶ τὴν ἧτταν προσδοκᾶν ἀεὶ χρή· ἐνταῦθα δὲ πολὺ τοὐναντίον. πολλάκις γὰρ ἡ πρὸς ἑτέρους μάχη, τοὺς οὐδὲ τὴν ἀρχὴν συμβαλόντας, οὐδὲ πονέσαντας ὅλως, ἡσυχάζοντας δὲ καὶ καθημένους, νικῆσαι πεποίηκε. καὶ τῷ οἰκείῳ ξίφει περιπαρεὶς, ὁ μὴ πολλὴν περὶ ταῦτα τὴν ἐμπειρίαν ἔχων τοῖς φίλοις, καὶ τοῖς πολεμίοις καταγέλαστος γίνεται. οἷον, (πειράσομαι γάρ σοι καὶ ἐπὶ παραδείγματος, ὃ λέγω, ποιῆσαι φανερόν) τὸν ὑπὸ τοῦ θεοῦ δοθέντα τῷ Μωϋσῇ νόμον οἱ τὸν Οὐαλεντίνου καὶ Μαρκίωνος διαδεξάμενοι φρενοβλάβειαν, καὶ ὅσοι τὰ αὐτὰ νοσοῦσιν ἐκείνοις, τοῦ καταλόγου τῶν θείων ἐκβάλλουσι γραφῶν·

A micandi artes ad vnam omnes ſigillatim percalluerit, nouit diabolus vel parte vna aliqua, ſi ea fortè neglecta fuerit, piratis prædonibúſque ſuis introductis pecudes diripere. At non ita vſuuenit cum paſtorem ille ſenſerit omni ſcientia eſſe præditum atque inſtructum, inſidiarúmque omnium ſuarum probè gnarum. Qua de cauſa omnibus nos ex partibus munitiſſimos eſſe oportet. Nam & ciuitas quandiu muro vndique cincta eſt, eos irridet à quibus obſidetur, præſidio illo tutiſſima, vbi verò quis murum diruerit ad portulæ tantùm magnitudi- B nem, tum nihil proderit illi ſepti præſidium, etiam ſi firmum in reliquis partibus ac tutum illud maneat. Haud aliter igitur & Dei ciuitas, dum ipſam vndique pro muro paſtoris ſolertia atque prudentia cingit, aduerſariis ſuæ omnes machinæ, artéſque in opprobrium riſúmque cedunt: euadúntque qui eam incolunt, indemnes atque illæſi: ſi autem eam parte aliqua demoliri quis poſſit, vt vniuerſam non diruerit, à parte totum, vt ſic dicam, labefactatur. Quid enim profuerit aduerſus Gentiles viriliter aliquem dimicare, ſi illum populen- C tur Iudæi? Quid item de ambobus vis victoriam reportare, ſi Manichæi illum deprædentur? Atque adeo vel his ſuperatis, ſi qui dicunt fato omnia regi, pecudes intus iugulent? Et quid hic opus eſt omnes diaboli hæreſes ſectáſque connumerare? certè niſi omnes eas paſtor rectè nouerit propulſare, poterit lupus vel per vnam ex eis tantum, bonam pecudum partem deuorare. Iam in bellis militaribus ab iis qui ſtant ac depugnant, fore cum victoriam, tum cladem expectandum ſemper eſt: hic verò res longè in contrarium cedit: perſæpè e- D nim vſuuenit, vt pugna aduerſus alios cœpta, ad eos qui prorſus non congreſſi fuerint, quique nihil omnino pulueris bellici hauſerint, quieſcentes ſedentéſque victoriam deferat: tum vt qui in iis non magnopere exercitatus fuerit, proprio ipſe gladio confoſſus & amicis & hoſtibus ludibrio ſit: Verbi gratia (periclitabor enim tibi id exemplo planum facere quod dico) Legem quam Moſes à Deo accepit, qui Valentini ac Marcionis inſanum dogma tanquam per manus traditum accepere, atque adeo quicunque eadem cum illis ſentiunt, de ſacrorum ſcriptorum catalogo delent.

Valentinianorum & Marcioniſtarum hæreſis.

Rurſus illa eadem Iudæis tam ſacroſancta eſt, vt contendant, tempore etiam id iam vetante, nihil in ea eſſe quod obſeruari non debeat, præter diuinum etiam placitum. At Dei Eccleſia vtrorumque intemperantiam vitans, mediam viam ſecuta eſt: quæ neque cenſet collum illius iugo ſubmittendum, neque patitur vt illam calumnieris: ſed vel exoletam laudat, quòd ea ſcilicet olim ad tempus vſum atque vtilitatem pepererit. Oportere igitur puto eum qui aduerſus vtroſlibet depugnaturus ſit, modum huiuſmodi adhibere. Nam ſi Iudæos docere volens, intempeſtiuè nunc veteris legis ceremoniis impediri, acriter increpitare atque incuſare illam cœperit, nimirum hæreticis oblatrare volentibus anſam non mediocrem dederit: qui ſi huiuſmodi hæreticorum ora obturare volens veterem legem laudibus extulerit immodicis, eam tanquam hodie quoque neceſſariam commendans, fiet vt Iudæis ora laxet. Rurſus qui Sabellij inſaniam inſaniunt, ac quos Arrij rabies inuaſit, ij quòd modum minimè ſeruarint, à ſana vtrique fide prolapſi ſunt: qui iidem Chriſtianum etiam nomen obtinent. *Iudæi nihilo meliores hæreticis.* At ſi dogmata examines, alteros inuenies Iudæis nihilo meliores ſanioréſve, niſi quatenus appellatione tantum inter ſe differunt: alteros maxime conuenire cum Pauli Samoſatenſis hæreſi: cæterum vtroſque longe a veritatis tramite aberrare. Magnum igitur hic periculum, arctáque & anguſtia via, præcipitiis vtrinque intercepta: verendúmque maximè, ne alterum dum ferire vis, ab altero vulnus accipias. Etenim ſi quis deitatem vnam poſuerit, hic Sabellius continuo debacchabitur, vocem hanc ad ſuam inſaniam impietatémque pertracturus: ſin verò diuiſione quis facta alium Patrem, alium Filium, alium eſſe Spiritum ſanctum dixerit, hic inſtabit Arrius, in diuerſitatem eſſentiæ, perſonarum differentiam trahens. Fugienda verò auerſandáque eſt tum illius impia confuſio, tam huius inſana diuiſio, ita vt Patris, Filij, ac Spiritus ſancti deitatem vnam fateamur, perſonas quas vocant hypoſtaſeis, tres addentes. Hac enim ratione vtrorumq. incurſiones, quaſi vallo obiecto impedire poterimus. Sunt item & alij congreſſus inſultúſque permulti, quos hic colligere poſſemus, aduerſum quos niſi diligenter fortiq. animo decertaueris,

A Ἰουδαῖοι δὲ αὐτὸν οὕτω τιμῶσιν, ὡς καὶ τοῦ καιροῦ κωλύοντος φιλονεικεῖν ἅπαντα φυλάττειν, παρὰ τὸ τοῦ Θεοῦ δοκοῦν. ἡ δὲ ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ, τὴν ἀμφοτέρων ἀμετρίαν φεύγουσα, μέσην ἐβάδισε· καὶ οὔτε ὑποκεῖσθαι αὐτὴν τῷ ζυγῷ πείθεται, οὔτε διαβάλλειν αὐτὸν ἀνέχεται· ἀλλὰ καὶ πεπαυμένον ἐπαινεῖ, διὰ τὸ χρησιμεῦσαί ποτε εἰς καιρόν. δεῖ δὴ τὸν μέλλοντα πρὸς ἀμφοτέρους μάχεσθαι, τὴν συμμετρίαν εἰδέναι ταύτην. ἄν τε γὰρ Ἰουδαίους διδάξαι βουλόμενος, ὡς οὐκ ἐν καιρῷ B τῆς παλαιᾶς ἔχονται νομοθεσίας, ἄρξηται κατηγορεῖν αὐτῆς ἀφειδῶς· ἔδωκε τοῖς διασύρειν βουλομένοις τῶν αἱρετικῶν λαβὴν οὐ μικράν· ἄν τε τούτους ἐπιστομίσαι σπουδάζων, ἀμέτρως αὐτὸν ἐπαίρῃ, καὶ ὡς ἀναγκαῖον ἐν τῷ παρόντι τυγχάνοντα θαυμάζῃ· τὰ τῶν Ἰουδαίων ἀνέῳξε στόματα. πάλιν οἱ τὴν Σαβελλίου μεμηνότες μανίαν, καὶ οἱ τὴν Ἀρείου λυττῶντες, ἐξ ἀμετρίας ἀμφότεροι τῆς ὑγιοῦς ἐξέπεσον πίστεως· καὶ τὸ μὲν ὄνομα Χριστιανῶν ἀμφοτέροις ἐπίκειται. εἰ δέ τις τὰ δόγματα ἐξετάσειε· τοὺς μὲν οὐδὲν ἄμεινον Ἰουδαίων δια- C κειμένους εὑρήσει, πλὴν ὅσον κατὰ τὸ ὄνομα διαφέρονται μόνον· τοὺς δὲ πολλὴν τὴν ἐμφέρειαν πρὸς τὴν αἵρεσιν Παύλου τοῦ Σαμοσατέως ἔχοντας· ἀμφοτέρους δὲ τῆς ἀληθείας ἐκτός. πολὺς οὖν κἀνταῦθα ὁ κίνδυνος, καὶ στενὴ καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς, ἡ ὑπὸ κρημνῶν ἀμφοτέρωθεν ἀπειλημμένη· καὶ δέος οὐ μικρὸν, μὴ τὸν ἕτερον τις θέλων βαλεῖν, ὑπὸ θατέρου πληγῇ. ἄν τε γὰρ μίαν τις εἴπῃ θεότητα, πρὸς τὴν ἑαυτοῦ παράνοιαν εὐθέως εἵλκυσε τὴν φωνὴν ὁ Σαβέλλιος· ἄν τε διέλῃ πάλιν, ἕτε- D ρον μὲν τὸν πατέρα, ἕτερον δὲ τὸν υἱὸν, καὶ τὸ πνεῦμα δὲ τὸ ἅγιον ἕτερον εἶναι λέγων· ἐφέστηκεν Ἄρειος, εἰς παραλλαγὴν οὐσίας ἕλκων τὴν ἐν τοῖς προσώποις διαφοράν. δεῖ δὲ καὶ τὴν ἀσεβῆ σύγχυσιν ἐκείνου, καὶ τὴν μανιώδη τούτου διαίρεσιν ἀποστρέφεσθαι καὶ φεύγειν, τὴν μὲν θεότητα πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος μίαν ὁμολογοῦντας· προστιθέντας δὲ τὰς τρεῖς ὑποστάσεις. οὕτω γὰρ ἀποτειχίσαι δυνησόμεθα τὰς ἀμφοτέρων ἐφόδους. πολλὰς δὲ καὶ ἑτέρας ἔνι συλλέξαι συμπλοκάς· πρὸς ἃς ἂν μὴ γενναίως τις καὶ ἀκριβῶς μάχηται, μυρία

μυρία λαβὼν ἄπεισι τραύματα. Τί ἄν τις λέγοι τὰς τῶν οἰκείων ἐρεσχελίας; οὐ γὰρ εἰσὶν ἐλάττους αὗται τῶν ἔξωθεν προσβολῶν, ἀλλὰ καὶ πλείονα τοῦ διδάσκοντι παρέχουσι τὸν ἱδρῶτα. οἱ μὲν γὰρ ὑπὸ πολυπραγμοσύνης, ἁπλῶς καὶ εἰκῆ περιεργάζεσθαι θέλουσιν, ἃ μήτε μαθεῖν ἐπὶ κέρδει, μήτε μαθεῖν δυνατόν. ἕτεροι πάλιν τῶν τοῦ θεοῦ κριμάτων εὐθύνας αὐτὸν ἀπαιτοῦσι, καὶ τὴν ἄβυσσον τὴν πολλὴν ἀναμετρεῖν βιάζονται· τὰ γὰρ κρίματά σου φησὶ ἄβυσσος πολλή. καὶ πίστεως μὲν πέρι, καὶ πολιτείας, ὀλίγους ἂν εὕροις σπουδάζοντας· τοὺς δὲ πλείους ταῦτα περιεργαζομένους, καὶ ζητοῦντας, ἃ μήτε εὑρεῖν δυνατὸν, καὶ τὸν θεὸν παροξύνει ζητούμενα. ὅτ' ἂν γὰρ, ἃ περὶ αὐτὸς ἡμᾶς οὐκ ἠθέλησεν εἰδέναι, ταῦτα βιαζώμεθα μαθεῖν, οὔτε εἰσόμεθα. πῶς γὰρ, τοῦ θεοῦ μὴ βουλομένου; καὶ ὁ κίνδυνον ἡμῖν ἐκ τοῦ ζητεῖν περιέσται μόνον. ἀλλ' ὅμως καὶ τούτων πάντων ὄντων, ὅτ' ἂν τις μετ' αὐθεντίας ἐπιστομίζῃ τοὺς τὰ ἄπορα ταῦτα ἐρευνῶντας, ἀπονοίας τε καὶ ἀμαθίας ἑαυτῷ περιεποιήσατο δόξαν. διὸ χρὴ καὶ ταῦτα πολλῇ κεχρῆσθαι τῇ συνέσει, ὡς καὶ ἀπάγειν αὐτοὺς τῶν ἀτόπων ἐρωτήσεων τὸν προεστῶτα, καὶ τὰς εἰρημένας ἐκφυγεῖν αἰτίας. πρὸς ἅπαντα δὲ ταῦτα ἕτερον μὲν οὐδὲν, ἡ δὲ τοῦ λόγου βοήθεια δέδοται μόνη. κἂν ὡς ταύτης ἀπεστερημένος ᾖ τις δυνάμεως· οὐδὲν ἀμείνων τῶν χειμαζομένων πλοίων διηνεκῶς, αἱ ψυχαὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν τεταγμένων αὐτῷ διακείσονται· τῶν ἀσθενεστέρων καὶ περιεργοτέρων λέγω. διὸ χρὴ τὸν ἱερέα πάντα ποιεῖν ὑπὲρ τοῦ ταύτην κτήσασθαι τὴν ἰσχύν. καὶ

BAS. ὁ Βασίλειος· τί οὖν ὁ Παῦλος φησιν, οὐκ ἐσπούδασε ταύτην κατορθῶσαι τὴν ἀρετήν· οὐδὲ ἐγκαλύπτεται ἐπὶ τῇ τοῦ λόγου πενίᾳ, ἀλλὰ καὶ διαρρήδην ὁμολογεῖ ἰδιώτην ἑαυτὸν εἶναι· καὶ ταῦτα Κορινθίοις ἐπιστέλλων, τοῖς ἀπὸ τοῦ λέγειν θαυμαζομένοις,

CHRYS. καὶ μέγα ἐπὶ τούτῳ φρονοῦσι; τοῦτο γὰρ, ἔφην, τοῦτό ἐστιν, ὃ τοὺς πολλοὺς ἀπώλεσε, καὶ ῥᾳθυμοτέρους περὶ τὴν ἀληθῆ διδασκαλίαν ἐποίησε. μὴ γὰρ δυνηθέντες ἀκριβῶς ἐξετάσαι τῶν ἀποστολικῶν φρενῶν τὸ βάθος,

A fiet vt pugna decedas vulneribus confoſſus innumeris. Iam quis numerare queat domeſticorum nugas atque contentiones? quæ quidem externis inſultibus inferiores cum non ſint, maiorem etiam ei qui docere illos velit, ſudorem pariunt. *CAP. V. Peritum eſſe Dialecticæ illum oportere.* Sunt enim alij, quibus præ curioſitatis ſtudio temerè ac nullo cum conſilio ſolicite indagare ac ſcrutari ea placet, quæ neque facile diſci poſſunt, neque iis vtilia eſſe, qui ita edocti fuerint. Alij rurſus iudiciorum diuinorum rationes ab eo poſtulant, conati abyſſum illam magnam dimetiri. Iudicia enim tua (inquit ille) a- *Pſal. 35. 6.*
B byſſus multa. Item fidei, ac vitæ inſtitutionis paucos admodum inuenias ſtudioſos: plures autem curioſe ea indagantes exquirentéſque, quæ nequaquam inuenire queas, quorum item exquiſitio Deū etiam irritat: nam quoties quæ ille noluit nos ſcire, ediſcere conamur, ea ipſi neque ſciemus, (qui enim Deo id nolente?) & periculum vel ex ipſa tantum indagatione ad extremum reportabimus. Atque hæc cum ita ſint, tamen cum quis authoritate interpoſita huiuſmodi curioſorum hominum ora obſtruxerit: is ſibi tum arrogantiæ, tum inſcitiæ notam inu-
C rit. Qua de cauſa antiſtitem magnam huc adhibere prudentiam oportet, vt tum illos ab huiuſmodi abſurdis quæſtionibus abducat, tum eas quas dixi criminationes à ſe amoliatur. Cæterum aduerſus hæc omnia nullum aliud quàm euangelici ſermonis ſuppetit auxilium: qua facultate ſi antiſtes ſpoliatus fuerit, fiet, vt eorum animæ qui illi ſubditi fuerint (de iis loquor qui infirmiores curioſioréſque ſunt) nihilo melius ſeſe habeant, quam naues eæ, quas aſſidua maris tempeſtas exagitat. Quamobrem epiſcopum oportet nihil non agere, vt ſibi faculta-
D tem hanc comparet. Atque hic Baſilius: Quid igitur, inquit, Paulus ille facultatis huius ſibi parandæ ſtudioſus nequaquam fuit? qui ne eloquentiæ quidem inopiam diſſimulat, ſed aperte idiotam ſe eſſe profitetur, idque tum maximè cum ad Corinthios ſcribit viros ab eloquentia, in qua magnopere ſibi placerent, claros atque illuſtres? Hoc ipſum, inquam, hoc ipſum certè eſt, quod plerosque perdidit, remiſſioréſque ad veræ doctrinæ ſtudium reddidit. Etenim cum non poſſent illi Apoſtolicæ mentis altitudinem exactè rimari,

BASIL. CAP. VI. S. Paulum in hoc præcipuū fuiſſe. *2 Cor. 11. 6.* *CHRYS.*

ἀλλὰ γὰρ οὐκ οἶδα πῶς τὸν ἄνδρα παρενεχθεὶς ὑβρίζειν. τὰ γὰρ κατορθώματα αὐτοῦ, πάντα μὲν ὑπερβαίνει λόγον· τὸν δὲ ἡμέτερον, τοσοῦτον, ὅσον καὶ ἡμᾶς οἱ λέγειν εἰδότες. πλὴν ἀλλὰ καὶ οὕτως (οὐδὲ γὰρ ἀπὸ τῆς ἐκβάσεως, ἀλλ' ἀπὸ τῆς προαιρέσεως ἡμᾶς ὁ μακάριος κρινεῖ) οὐκ ἀποστήσομαι, ἕως ἂν εἴπω τοῦτο· ὃ τοσοῦτο τῶν εἰρημένων κρεῖττόν ἐστιν, ὅσον ἁπάντων ἀνθρώπων ἐκεῖνος. τί οὖν τοῦτό ἐστι; ὁ μετὰ τοσαῦτα κατορθώματα, μετὰ τοὺς μυρίους στεφάνους, ηὔξατο εἰς γέενναν ἀπελθεῖν, καὶ αἰωνίῳ παραδοθῆναι κολάσει, ὑπὲρ τοῦ τοὺς πολλάκις αὐτὸν καὶ λιθάσαντας, καὶ ἀνελόντας, τό γε αὐτῶν μέρος, Ἰουδαίους σωθῆναι, καὶ τῷ Χριστῷ προσελθεῖν. τίς οὕτως ἐπόθησε τὸν Χριστόν; εἴ γε πόθον αὐτὸν δεῖ καλεῖν, ἀλλ' οὐχ ἕτερόν τι τοῦ πόθου πλέον. ἔτι οὖν ἑαυτοὺς ἐκείνῳ παραβαλοῦμεν, μετὰ τὴν τοσαύτην χάριν, ἣν ἔλαβεν ἄνωθεν; μετὰ τὴν τοσαύτην ἀρετήν, ἣν οἴκοθεν ἐπεδείξατο; καὶ τί τούτου γένοιτ' ἂν τολμηρότερον; ὅτι δὲ οὐδὲ οὕτως ἦν ἰδιώτης, ὡς οὗτοι νομίζουσι· καὶ τοῦτο λοιπὸν ἀποδεῖξαι πειράσομαι. οὗτοι μὲν γὰρ οὐ μόνον τὸν οὐκ ἠσκημένον τὴν τῶν ἔξωθεν λόγων τερθρείαν ἰδιώτην καλοῦσιν· ἀλλὰ καὶ τὸν οὐκ εἰδότα μάχεσθαι ὑπὲρ τῶν τῆς ἀληθείας δογμάτων· καὶ καλῶς νομίζουσιν. ὁ δὲ Παῦλος οὐκ ἐν ἀμφοτέροις ἔφησεν ἰδιώτης εἶναι, ἀλλ' ἐν θατέρῳ μόνον. καὶ τοῦτο ἀσφαλιζόμενος, τὸν διορισμὸν ἀκριβῶς πεποίηται, λέγων· τῷ λόγῳ ἰδιώτης εἶναι, ἀλλ' οὐ τῇ γνώσει. ἐγὼ δὲ εἰ μὲν τὴν λειότητα Ἰσοκράτους ἀπῄτουν, καὶ τὸν Δημοσθένους ὄγκον, καὶ τὴν Θουκυδίδου σεμνότητα, καὶ τὸ Πλάτωνος ὕψος· ἔδει φέρειν εἰς μέσον ταύτην τοῦ Παύλου τὴν μαρτυρίαν. νῦν δὲ ἐκεῖνα μὲν πάντα ἀφίημι, καὶ τὸν περίεργον τῶν ἔξωθεν καλλωπισμόν· καὶ οὐδέν μοι φράσεως οὐδὲ ἀπαγγελίας μέλει. ἀλλ' ἐξέστω καὶ τῇ λέξει πτωχεύειν, καὶ τὴν συνθήκην τῶν ὀνομάτων ἁπλῆν τινα εἶναι καὶ ἀφελῆ. μόνον μὴ τῇ γνώσει τις, καὶ τῇ τῶν δογμάτων ἀκριβείᾳ ἰδιώτης ἔστω· μηδ' ἵνα τὴν οἰκείαν ἀργίαν ἐπικαλύψῃ, τὸν μακάριον ἐκεῖνον ἀφαιρείσθω τὸ μέγιστον τῶν ἀγαθῶν,

A Sed enim neſcio quo pacto eò ipſe perductus ſum, vt tanti viri laudes oratione mea eleuarem magis quàm exornarem. Eximia enim illius facinora vt omnium orationem excedunt, ita noſtram tantum ſuperant, quãtum ab iis relinquimur, qui dicendi facultate in primis excellunt. Atqui ne ſic quidem (neque enim eo euētu, ſed animo potius conſilium noſtrum ille metitur) ſuperſedebo, donec elocutus id fuero, quod tanto eſt iis quæ dixi præſtãtius, quanto ille mortalibus omnibus excellẽtior. Hoc igitur quid eſt? Certè poſt tam multa egregia facinora, poſt innumeras Rom 9.3.
B coronas, in gehennam detrudi, & æterno tradi ſupplicio optauit, vt Iudæos qui ipſum crebrò tum lapidarant, tum etiam quantum in ipſis erat interfecerant, ſeruaret, & Chriſto lucrifaceret: quis mortalium ſic Chriſtum adamauit, ſi modo amor ille appellandus eſt, ac non potius aliud quiddam amore maius? Etiámne igitur noſipſos cum illo conferemus? idque poſt tantam gratiam quam partim cœlitus accepit, partim ex ſe ipſe præſtitit? Hoc verò quidnam eſſe queat audacius, ac temerarium magis? Atqui quod vnum reliquum eſt, Paulum ſic
C idiotam nequaquam fuiſſe, vt iſti exiſtimant, id iam commonſtrare aggrediar. Iſti enim non eo modo qui in peregrinæ ac profanæ eloquentiæ præſtigiis tyrocinium non poſuerit, ſed etiam eum qui pro tuendo veritatis dogmate depugnare neſciat, idiotam appellant: & rectè id quidem. At Paulus non vtrobique idiotam ſe profitetur, ſed in horum altero duntaxat. Id quod dum confirmaret, rem diligenter admodum diffiniuit: oratione non etiam cognitione idiotam ſe appellitans. Et certè ſi hic exigere vellemus Iſo- 1. Cor. 11. 6.
cratis terſum læuorem, Demoſthenis am-
D plam ſublimitatem, Thucydidis verendam maieſtatem, Platonis excellentem dignitatem, Pauli teſtimonium hoc adductum eſſe oporteret. Nunc verò, ſi placet, omnia illa prætermittentes, ac peregrinæ eloquentiæ ornatum vt ſuperuacaneum ducentes, dictionem enunciationémque negligamus: ac nobis orationis paupertatem ſic permittamus, vt rerum verborúmque compoſitio nuda nobis ac ſimplex ſit: modo ne quis in cognitione, atque adeo in dogmatibus diligenter excutiendis idiotam ſe præſtet: neque quò ſuam ipſius ignauiam protegat, Paulum illum beatum ornatu ſuo maximo,

tum laude quæ in eo ſumma eſt*, diſpo-

Cap. VII. liet. Vndenam enim, obſecro, Iudæos

Paulum nõ miraculis ſolũ inclaruiſſe, ſed etiam arte dicendi.

eos, qui Damaſcum incolerent, confudit, ſignis miraculiſque ab eo nondum cœptis? Vnde Græcos idem ſupplantauit? Quamobrem autem Tarſum miſſus eſt?

Act. 9. 22. & 1. 29.

nónne id factum eſt, poſteaquam vi dicendi victor ille euaſit: ſic, vt cum victos ſe illi ferre non poſſent, ad illius cædem inflammati ferrentur? Nondum enim miracula edere cœperat. Neque verò dicere quis poſſit: Paulum ab editorum miraculorum gloria, apud multitudinem in admiratione habitum: eóſque qui cum eo congrederentur, ab ipſius fuiſſe exiſti-

Gal. 2. 11.

matione oppreſſos. Ad id enim vſq. tempus non niſi ab eloquentia victoriam de aduerſariis reportabat. Aduerſus eos autem qui Iudaiſmum ſequi in Antiochia cœpiſſent, quibus auxiliis pugnauit diſpu-

Act. 17. 34.

tauitque? Rurſus Areopagita ille ſuperſtitioſiſſimæ ciuitatis illius ciuis, nónne vnà cum vxore, audita tantum Pauli concione illum ſecutus eſt? Eutychus verò quomodo de feneſtra delapſus eſt? nonne poſteaquam vſque ad multam noctem Pauli docentis orationi intentus operam dedit? Quid verò Theſſalonicæ atque Corinthi, quin Epheſi & in ipſa Roma, nónne totos dies totáſque noctes inſumpſit, dum diuinas ſcripturas ordine exponeret? Iam quorſum percenſere opus eſt diſputationes eas quas cũ Epicureis Stoi-

Act. 17. 18.

ciſque palàm habuit? Nam ſi hic omnia referre velim, profectò noſter ſermo in magnam ſeſe longitudinem producat. Cùm igitur Paulum conſtet tum ante miraculorum editionem, tum in mediis ipſis miraculis magnam adhibuiſſe eloquentiam: qua fronte iam ſuſtinebunt idiotam illum vocare, cuius magna fuit apud omnes quã diſputantis quã concio-

Act. 14. 11.

nantis admiratio? Quamobrem enim Lycaones ipſum Mercurium eſſe ſuſpicati ſunt? Nam quòd Barnabam ac Paulum Deos eſſe crederent, id à ſignis editis fiebat. Quòd autem Paulum Mercurium eſſe vellent, id iam non à ſignis, ſed ab eloquentia naſcebatur. Quãnam autem re prærogatiuã ille verè beatus vir inter cæteros Apoſtolos obtinuit? Vnde item per vniuerſum terrarũ orbem multus in omnium mortalium ore verſatur? Vnde nõ apud nos modo, ſed etiam apud Iudæos, ac Gentiles in primis admirationi eſt? nónne ab epiſtolarum facultate ac virtute?

A καὶ ὁ τῶν ἐγκωμίων κεφάλαιον. Πόθεν γὰρ, εἰπέ μοι, τοὺς Ιουδαίους συνέχεε τοὺς ἐν Δαμασκῷ κατοικοῦντας, οὐδέπω τῶν σημείων ἀρξάμενος; πόθεν τοὺς Ελληνιστὰς κατεπάλαισε; διὰ τί δὲ εἰς Ταρσὸν ἐξεπέμπετο; οὐχ ὅτι κατὰ κράτος ἐνίκα τῷ λόγῳ· καὶ εἰς τοσοῦτον αὐτοὺς ἤλασεν, ὡς καὶ εἰς φόνον παροξυνθῆναι, μὴ φέροντας τὴν ἧτταν. ἐνταῦθα γὰρ οὐδέπω τοῦ θαυματουργεῖν ἤρξατο. οὐδ᾽ ἂν ἔχοι τις εἰπεῖν, ὅτι ἀπὸ τῆς περὶ τὰ τεράστια δόξης, θαυμα-

B στὸν αὐτὸν ἦγον οἱ πολλοὶ, καὶ οἱ μαχόμενοι πρὸς αὐτὸν ἀπὸ τῆς ὑπολήψεως ἐπηρεάζοντο τοῦ ἀνδρός. τέως γὰρ ἀπὸ τοῦ λέγειν μόνον ἐκράτει. πρὸς δὲ τοὺς Ιουδαΐζειν ἐπιχειροῦντας ἐν Αντιοχείᾳ, πόθεν ἠγωνίζετο καὶ συνεζήτει; ὁ δὲ Αρεοπαγίτης ἐκεῖνος, ὁ τῆς δεισιδαιμονεστάτης πόλεως ἐκείνης, οὐκ ἀπὸ δημηγορίας μόνης ἠκολούθησεν αὐτῷ μετὰ τῆς γυναικός; ὁ δὲ Εὔτυχος πῶς κατέπεσεν ἀπὸ τῆς θυρίδος· οὐκ ἐπειδὴ μέχρι βαθείας νυκτὸς εἰς τὸν τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ ἀπησχολεῖτο λόγον; τί δὲ ἐν

C Θεσσαλονίκῃ, καὶ ἐν Κορίνθῳ· τί δὲ ἐν Εφέσῳ, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ρώμῃ· οὐχ ὅλας ἡμέρας καὶ νύκτας ἀνήλισκεν ἐφεξῆς εἰς τὴν ἐξήγησιν τῶν γραφῶν; τί ἄν τις λέγοι τὰς πρὸς τοὺς Επικουρείους διαλέξεις καὶ Στωϊκούς; εἰ γὰρ ἅπαντα θέλοιμεν καταλέγειν, εἰς μακρὸν ἐκπεσεῖται μῆκος ὁ λόγος. ὅτ᾽ ἂν οὖν καὶ πρὸ τῶν σημείων καὶ ἐν μέσοις αὐτοῖς φαίνηται πολλῷ κεχρημένος τῷ λόγῳ· πῶς ἔτι τολμήσουσιν ἰδιώτην εἰπεῖν, τὸν ἀπὸ τοῦ διαλέγεσθαι καὶ δημηγορεῖν μά-

D λιστα θαυμασθέντα παρὰ πᾶσι; διὰ τί γὰρ Λυκάονες αὐτὸν ὑπέλαβον εἶναι Ερμῆν; τὸ μὲν γὰρ θεοὺς αὐτοὺς νομισθῆναι, ἀπὸ τῶν σημείων ἐγένετο· τὸ δὲ τοῦτον Ερμῆν· οὐκ ἔτι ἀπ᾽ ἐκείνων ἐγένετο, ἀλλ᾽ ἀπὸ τοῦ λόγου. τίνι δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἀποστόλων ἐπλεονέκτησεν ὁ μακάριος οὗτος; καὶ πόθεν ἀνὰ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν πολὺς ἐν τοῖς ἁπάντων ἐστὶ στόμασι; πόθεν οὐ παρ᾽ ἡμῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ παρὰ Ιουδαίοις, καὶ Ελλησι μάλιστα πάντων θαυμάζεται· οὐκ ἀπὸ τῆς τῶν ἐπιστολῶν ἀρετῆς;

δὴ ἧς οὐ τοὺς τότε μόνον πιστοὺς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐξ ἐκείνου μέχρι τῆς σήμερον γενομένους, καὶ τοὺς μέλλοντας δὲ ἔσεσθαι μέχρι τῆς ἐσχάτης τοῦ Χριστοῦ παρουσίας ὠφέλησέ τε καὶ ὠφελήσει· καὶ οὐ παύσεται τοῦτο ποιῶν, ἕως ἂν τὸ τῶν ἀνθρώπων διαμένῃ γένος; ὥσπερ γὰρ τεῖχος ἐξ ἀδάμαντος κατεσκευασθὲν, οὕτω τὰς πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἐκκλησίας, τὰ τούτου τειχίζει γράμματα. καὶ καθάπερ τις ἀριστεὺς γενναιότατος ἕστηκε καὶ νῦν μέσος, αἰχμαλωτίζων πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ, καὶ καθαιρῶν λογισμοὺς καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ θεοῦ. ταῦτα δὲ πάντα ἐργάζεται, δι' ὧν ἡμῖν κατέλιπεν ἐπιστολῶν τῶν θαυμασίων ἐκείνων, καὶ τῆς θείας πεπληρωμένων σοφίας. οὐ πρὸς δογμάτων δὲ μόνον, νόθων τε ἀνατροπὴν, καὶ γνησίων ἀσφάλειαν, ἐπιτήδεια ἡμῖν αὐτοῦ τὰ γράμματα· ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ βιῶναι εὖ, οὐκ ἐλάχιστον ἡμῖν συντελεῖ μέρος. τούτοις γὰρ ἔτι καὶ νῦν, οἱ τῶν ἐκκλησιῶν προεστῶτες χρώμενοι, τὴν ἁγνὴν παρθένον, ἣν ἡρμόσατο τῷ Χριστῷ, ῥυθμίζουσί τε καὶ πλάττουσι, καὶ πρὸς τὸ πνευματικὸν ἄγουσι κάλλος. τούτοις καὶ τὰ ἐπισκήπτοντα αὐτῇ νοσήματα ἀποκρούονται, καὶ τὴν προσγινομένην διατηροῦσιν ὑγείαν. τοιαῦτα ἡμῖν ὁ ἰδιώτης κατέλιπε φάρμακα, τοσαύτην ἔχοντα δύναμιν, ὧν ἴσασι τὴν πεῖραν καλῶς, οἱ χρώμενοι συνεχῶς· καὶ ὅτι μὲν πολλὴν αὐτὸς ἐποιεῖτο τοῦ μέρους τούτου σπουδὴν, ἐκ τούτων δῆλον. ἄκουε δὲ καὶ τῷ μαθητῇ τί φησιν ἐπιστέλλων· πρόσεχε τῇ ἀναγνώσει, τῇ παρακλήσει, τῇ διδασκαλίᾳ. καὶ τὸν ἀπὸ τούτου καρπὸν προστίθησι, λέγων· τοῦτο γὰρ ποιῶν, καὶ σεαυτὸν σώσεις καὶ τοὺς ἀκούοντάς σου. καὶ πάλιν· δοῦλον δὲ κυρίου οὐ δεῖ μάχεσθαι, ἀλλ' ἤπιον εἶναι πρὸς πάντας, διδακτικὸν, ἀνεξίκακον. καὶ προϊὼν δέ φησι· σὺ δὲ μένε ἐν οἷς ἔμαθες καὶ ἐπιστώθης, εἰδὼς παρὰ τίνος ἔμαθες, καὶ ὅτι ἀπὸ βρέφους τὰ ἱερὰ γράμματα οἶδας, τὰ δυνάμενά σε σοφίσαι εἰς σωτηρίαν. καὶ πάλιν· πᾶσα γραφὴ, θεόπνευστος (φησὶ) καὶ ὠφέλιμος πρὸς διδασκαλίαν, πρὸς ἔλεγχον, πρὸς ἐπανόρθωσιν, πρὸς παιδείαν τὴν ἐν δικαιοσύνῃ· ἵνα ἄρτιος ᾖ ὁ τοῦ θεοῦ ἄνθρωπος.

A per quam non eos tantum qui id temporis in Christum crederent, ſed eos quoq. qui ab eo tempore in hunc vſque diem crediderc, ac qui poſtea credituri ſunt (tātiſper dum ille de vnoquoque iudicaturus aduenerit) adiuuit, adiuturúſq. eſt, id quod facere nunquam ceſſabit, donec mortale genus duraturum eſt: Cuius certè ſcripta inſtar muri ex adamante conſtructi omnes orbis vniuerſi eccleſias quouis in loco poſitas circumuallant. Idémque illi fortiſſimi ac generoſiſſimi bellatoris exemplo (2. Cor. 10.) medius etiam nunc ſtat, captiuam ducens omnem cogitationem ad obediendum B Chriſto: itémq. & conſilia celſitudinémque omnem aduerſus Dei cognitionem ſeſe extollentem demoliens: quæ omnia ille perfecit per illas ipſas quas nobis reliquit epiſtolas admirabiles, eaſdémque diuina ſapientia refertas. (Laus epiſtolarum B. Pauli.) Sunt autem Pauli ſcripta nobis accommoda, non ſolum vt notha atque adulterina à nobis dogmata amoliamur, veriſque ac germanis muniamus, ſed etiam ad benè beatéque viuendum maximopere conducentia. Horum enim antiſtites etiam hodierni vſu ac præſidio caſtam virginem quam ille Chriſto (2. Cor. 11.) adaptauit, deſponditque, concinnatā deC formatámque ad ſpiritualem venuſtatem pulchritudinémque perducunt. His item ſimul irruentes in illā morbos propulſant, ſimul præſentem conſeruant incolumitatem. Talia ſunt ea ipſa medicamina, quæ nobis idiota ille reliquit, ac tantas certè illa vires obtinent: quorum quidem experientiam probe admodum norunt, qui aſſiduum eorum vſum adhibent. Atque ex his quidem liquido conſtat, Paulum non mediocrem his in ſtudiis operā collocaſſe.

CAP. VI.

Paulum id à n bis qua que velle exerceri.

Tu verò audi præterea, quibus ille verbis diſcipulum ſuum hortetur: Lectioni, inquit, operam dato, exhortationi, doD ctrinæ: quarum rerum & fructum addit, quum ait: Nam ſi id feceris, teipſum ſeruabis, & eos qui te audierint. (1. Tim. 4. 13.) Ac rurſus: Seruum Domini non oportet pugnare, ſed (2. Tim. 2. 24.) placidum eſſe erga omnes, propenſum ad docendum, tolerantem malos cum manſuetudine. Ac progreſſus ait: At tu perſiſtito in iis quæ didiciſti, & quæ tibi concredita ſunt, ſciés à quo didiceris, & quòd (Ibid 3. 14.) à puero ſacras literas noueris, quæ te poſſunt eruditum reddere. Ac rurſus: Omnis ſcriptura diuinitus inſpirata, & vtilis ad doctrinam, ad redargutionem, ad correctionem, ad inſtitutionem, quæ eſt in iuſtitia: vt integer ſit Dei homo ad omne

opus bonum apparatus. Audi autem quæ A
Tit. 1. ille addat, dum cum Tito de epiſcoporum conſtitutione diſſerit: Oportet enim, inquit, epiſcopum tenacem eſſe eius, qui ſecundum doctrinam eſt, fidelis ſermonis, vt potens ſit etiam exhortari per doctrinam ſanam, ac contradicentes conuincere. Quo igitur modo qui ſic idiota erit, vt hi eſſe volunt, contradicentes conuincere, eorúmque ora obturare poterit? Quorſum verò opus eſt operam nauare lectioni, ac ſcripturis, ſi ea nobis imperitia amplexanda eſt? Crede mihi, nihil aliud eſſe omnia iſta poſſunt quàm excuſationes quædam, quàm ſocordiæ atque pigritiei B tituli ac prætextus. At verò, inquies, epiſcopis hæc Paulus præcipit. Et nobis ſanè de epiſcopis ſermo habetur. Quòd autem ea etiam ſubditis præcepta ſint, audi rurſus quid Paulus in alia quadam epiſtola
Coloſſ. 3. 16. alios commonefaciat: Sermo Chriſti inhabitet in vobis opulente cum omni ſa-
Ibid. 4. 6. pientia. Ac rurſus: Sermo veſter ſemper cum gratia ſit ſale conditus, vt ſciatis quomodo oporteat vos vnicuique reſpondere.
1 Pet. 3. Iam id quod Petrus vult, vt parati ſcilicet ſimus ad reſpondendum, omnibus quidem præceptum eſt. Paulus item ad
1. Theſſ. 5. Theſſalonicenſes ſcribens: Ædificetis, in- C quit, ſinguli ſingulos, ſicut & facitis. Quũ
1. Tim. 5. autem de ſacerdotibus verba facit; Qui bene præſunt, inquit, presbyteri, duplici honore digni habeantur, maximè ij qui laborãt in ſermone ac doctrina. Hic enim demum doctrinæ terminus conſummatiſſimus, quum ſacerdotes tum factis tum verbis eos quos erudiunt, ad beatam vitam à Chriſto inſtitutam conducunt. Neque enim nuda facta ſatis ſunt ad hoc vt alios edoceas, niſi & cum his verba accedant: quæ vox non mea eſt, ſed ſeruatoris
Matth. 5. 19. noſtri Ieſu. Quiſquis enim, inquit, fecerit ſimul ac docuerit, hic magnus vocabitur: D quòd ſi is qui facit, idem & doceret, ſuperuacaneum certè id foret, quod ſecundum additum eſt: dixiſſe enim ſatis erat, quiſquis fecerit tantum. Itaque quòd vtraque illa diſtinxerit, oſtendit alias eſſe operum partes, alias ſermonis, atque vtrúque alterius ſubſidio indigere ad conſummatam ædificationem. An non audis quid Epheſiorum presbyteris ſcribat Chriſti
Act. 20. organum illud electum? Propter quòd vigilate, inquit, memores, quòd per triennium nocte ac die non ceſſauerim cum lachrymis monere vnumquemque veſtrũ. Quis enim vel lachrymarum, vel commo-

A ἄκουε δὲ καὶ τοῦ Τίτου, περὶ τῆς τῶν ἐπισκόπων καταστάσεως διαλεγόμενος, τί προστίθησι· δεῖ γάρ φησιν εἶναι τὸν ἐπίσκοπον ἀντεχόμενον τοῦ κατὰ τὴν διδαχὴν πιστοῦ λόγου, ἵνα δυνατὸς ᾖ καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν. πῶς οὖν ἰδιώτης τις ὤν, ὥς οὗτοί φασι, τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν δυνήσεται καὶ ἐπιστομίζειν; τίς δὲ χρεία, προσέχειν τῇ ἀναγνώσει καὶ ταῖς γραφαῖς, εἰ ταύτην δεῖ τὴν ἰδιωτείαν ἀσπάζεσθαι; σκήψεις ταῦτα καὶ προφάσεις, καὶ ῥᾳθυμίας καὶ ὄκνου προσχήματα. ἀλλὰ τοῖς B ἱερεῦσι, φησί, ταῦτα διατέτακται· καὶ γὰρ περὶ ἱερέων ἡμῖν ὁ λόγος νῦν. ὅτι δὲ καὶ τοῖς ἀρχομένοις, ἄκουε τί πάλιν ἑτέροις ἐν ἑτέρᾳ ἐπιστολῇ παραινεῖ· ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ ἐνοικείτω ἐν ὑμῖν πλουσίως ἐν πάσῃ σοφίᾳ. καὶ πάλιν· ὁ λόγος ὑμῶν πάντοτε ἐν χάριτι ἅλατι ἠρτυμένος, εἰδέναι πῶς δεῖ ἑνὶ ἑκάστῳ ἀποκρίνεσθαι. καὶ τὸ, πρὸς ἀπολογίαν ἑτοίμους εἶναι, ἅπασιν εἴρηται. Θεσσαλονικεῦσι δὲ ἐπιστέλλων, οἰκοδομεῖτε φησὶν εἷς τὸν ἕνα, καθὼς καὶ ποιεῖτε. ὅταν δὲ περὶ ἱερέων διαλέγηται, οἱ καλῶς προεστῶτες C πρεσβύτεροι διπλῆς τιμῆς ἀξιούσθωσαν, μάλιστα οἱ κοπιῶντες ἐν λόγῳ καὶ διδασκαλίᾳ. καὶ γὰρ οὗτος ὁ τελεώτατος τῆς διδασκαλίας ὅρος, ὅταν καὶ δι' ὧν πράττωσι, καὶ δι' ὧν λέγωσι, τοὺς μαθητευομένους ἐνάγωσι πρὸς τὸν μακάριον βίον, ὃν ὁ Χριστὸς διετάξατο· οὐ γὰρ ἀρκεῖ τὸ ποιεῖν πρὸς τὸ διδάσκειν· καὶ οὐκ ἐμὸς ὁ λόγος, ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ σωτῆρος. ὃς γὰρ ἂν φησι ποιήσῃ καὶ διδάξῃ, οὗτος μέγας κληθήσεται. εἰ δὲ τὸ ποιῆσαι, διδάξαι ἦν· περιττῶς D τὸ δεύτερον ἔκειτο. καὶ γὰρ ἤρκει εἰπεῖν, ὃς ἂν ποιήσῃ μόνον. νῦν δὲ τῷ διελεῖν ἀμφότερα, δείκνυσιν, ὅτι τὸ μὲν τῶν ἔργων ἐστί, τὸ δὲ τοῦ λόγου, καὶ ἀλλήλων δεῖται ἑκάτερα πρὸς τελείαν οἰκοδομήν. ἢ οὐκ ἀκούεις τί φησι τοῖς πρεσβυτέροις Ἐφεσίων, τὸ τοῦ Χριστοῦ σκεῦος τὸ ἐκλεκτόν· διὸ γρηγορεῖτε, μνημονεύοντες, ὅτι τριετίαν νύκτα καὶ ἡμέραν οὐκ ἐπαυσάμην μετὰ δακρύων νουθετῶν ἕνα ἕκαστον ὑμῶν. τίς γὰρ χρεία τῶν δακρύων, ἢ τῆς διὰ

A τῶν λόγων νουθεσίας, τοῦ βίου οὕτως αὐτῷ λάμποντος τοῦ ἀποστολικοῦ; ἀλλὰ πρὸς μὲν τὴν ἐντολῶν ἐργασίαν, δύναιτ᾽ ἂν ἡμῖν οὗτος πολὺ συμβάλλεσθαι μέρος· οὐδὲ γὰρ ἐκεῖ μόνον αὐτὸν τὸ πᾶν κατορθοῦν φαίην ἄν. ὅταν δὲ ὑπὲρ δογμάτων ἀγὼν κινῆται, καὶ πάντες ἀπὸ τῶν αὐτῶν μάχωνται γραφῶν, ποίαν ἰσχὺν ὁ βίος ἐνταῦθα ἐπιδεῖξαι δυνήσεται; τί τῶν πολλῶν ὄφελος ἱδρώτων, ὅταν μετὰ τοὺς μόχθους ἐκείνους, ἀπὸ τῆς πολλῆς τις ἀπειρίας εἰς αἵρεσιν ἐκπεσὼν ἀποσχισθῇ τοῦ σώματος τῆς ἐκκλησίας; ὅπερ οἶδα B πολλοὺς παθόντας ἐγώ. ποῖον αὐτῷ κέρδος τῆς καρτερίας; οὐδέν· ὥσπερ οὖν οὐδὲ ὑγιοῦς πίστεως, τῆς πολιτείας διεφθαρμένης. διὰ δὴ ταῦτα μάλιστα πάντων ἔμπειρον εἶναι δεῖ τῶν τοιούτων ἀγώνων, τὸν διδάσκειν τοὺς ἄλλους λαχόντα. εἰ γὰρ καὶ αὐτὸς ἕστηκεν ἐν ἀσφαλείᾳ, μηδὲν ὑπὸ τῶν ἀντιλεγόντων βλαπτόμενος, ἀλλὰ τὸ τῶν ἀφελεστέρων πλῆθος, τὸ τεταγμένον ὑπ᾽ ἐκεῖνον, ὅταν ἴδῃ τὸν ἡγούμενον ἡττηθέντα, καὶ οὐδὲν ἔχοντα πρὸς τοὺς ἀντιλέγοντας εἰπεῖν, οὐ τὴν ἀσθένειαν τὴν ἐκείνου τῆς ἥττης, ἀλλὰ τὴν τοῦ δόγματος αἰ- C τιῶνται σαθρότητα. καὶ διὰ τὴν τοῦ ἑνὸς ἀπειρίαν, ὁ πολὺς λεὼς εἰς ἔσχατον ὄλεθρον καταφέρεται. κἂν γὰρ μὴ παντῇ γένωνται τῶν ἐναντίων· ἀλλ᾽ ὅμως, ὑπὲρ ὧν θαῤῥεῖν εἶχον, ἀμφιβάλλειν ἀναγκάζονται· καὶ οἷς μετὰ πίστεως προσῄεσαν ἀκλινοῦς, οὐκ ἔτι μετὰ τῆς αὐτῆς δύνανται προσέχειν στεῤῥότητος· ἀλλὰ τοσαύτη ζάλη ταῖς ἐκείνων εἰσοικίζεται ψυχαῖς, ἀπὸ τῆς ἥττης τοῦ διδασκάλου· ὡς καὶ εἰς ναυάγιον τελευτῆσαι τὸ κακόν. ὅσος δὲ ὄλεθρος, καὶ ὅσον συνάγεται πῦρ εἰς τὴν D ἀθλίαν κεφαλὴν ἐκείνου, καθ᾽ ἕκαστον τῶν ἀπολλυμένων τούτων· οὐδὲν δεήσῃ παρ᾽ ἐμοῦ μαθεῖν, ἅπαντα αὐτὸς εἰδὼς ἀκριβῶς. τοῦτο οὖν ἀπονοίας, τοῦτο κενοδοξίας, τὸ μὴ θελῆσαι τοσούτοις ἀπωλείας αἴτιον γενέσθαι; μηδὲ ἐμαυτῷ μείζονα προξενῆσαι τιμωρίαν τῆς νῦν ἀποκειμένης ἐκεῖ; καὶ τίς ἂν ταῦτα φήσειεν; οὐδεὶς, πλὴν εἰ μή τις μάτην μέμφεσθαι βούλοιτο, καὶ ἐν ταῖς ἀλλοτρίαις φιλοσοφεῖν συμφοραῖς.

nefactionis per verba præſtitæ vſus, vita in eo apoſtolica ſic radiante? Certè vt mãdata obſerues, poſſit vita huiuſmodi magna ex parte conferre: neq. enim illi, quicquid belle ac præclare geſtum fuerit, continuo ſoli acceptum retulerim. Quum autem de dogmatibus exortum fuerit certamen, depugnẽtq. omnes ab iiſdem ſcripturis, quamnam hic vitę exemplum facultatem præſtare, quãmnam vim exhibere poterit: quidnam verò vtilitatis ſudores permulti allaturi ſunt, quũ vel poſt labores illos exhauſtos, à craſſa quadam inſcitia in hæreſim quis delapſus, ab eccleſiæ corpore abſciſſus auulſúſque fuerit? quod quidẽ ſcio multis vſuueniſſe. Quod tandem illi tum fuerit tolerantiæ commodum? certè nullum. Sicut neque fidei integræ neque incolumis vſus fuerit vllus, ſi perdite alioqui ac corrupte vixeris. Quibus de cauſis eum oportet, qui docendorum aliorum munus ſortitus eſt, in primis huiuſmodi certaminum peritia valere. Nam tametſi tutus ipſe perſtat, nihilque prorſus ab aduerſariis læditur, tamen ſimpliciorum hominum multitudo illi ſubiecta vbi animaduerterit ducem victum eſſe, ac nihil facere quo ſe contra aduerſarios tueatur, iam non victi infirmitatem, ſed dogmatis potius imbecillitatẽ vitiúmq. cauſantur. Atque ita demum ob vnius hominis imperitiã, multus populus in extremam perniciem præceps rapitur, qui quanquam haud ſeſe penitus cũ fidei aduerſariis coniungunt, tamen de iis ambigere cogũtur, de quib. confidere ipſi poterãt, & ad quos ſeſe cum fide inconcuſſa contulerant, iam non illis cum eadẽ conſtantia attenti eſſe poſſunt: verum tantus æſtus, tanta tempeſtas illorum animas infeſtat ſuperato præceptore, vt malum ipſum in naufragium tandem erumpat. Quanta autẽ pernicies, quantus item ignis in infœlix miſerũmq. illius caput aggregetur, ſingulis quibúſq. ex ſubditorum numero pereuntibus: nihil opus eſt vt te doceam, qui per te hæc ipſe omnia ad vnguem nouiſti. Hoccine igitur eſt arrogantiæ, hoccine inanis gloriæ facinus: quod mihi impingitur? quod ſcilicet recuſauerim tam multarum animarũ interitus author fieri, ac mihi maius ſupplicium accerſere, quàm præparatũ alioquin deſtinatúmque poſt obitum eſſet? Quiſnã verò id mihi vitio verterit? certè nullus, niſi ſi quis inſanire, ac nulla cum ratione expoſtulare, inque alienis calamitatibus philoſophum agere volet.

Cap. IX. *Hoc niſi præditus ſit Epiſcopus ſubditos nõ leue damnũ neceſſario ſubire.*

HÆC INSVNT LIBRO QVINTO.

I. *Sermones Sacerdotis quos ad populum habeat, & labore & ſtudio elaboratos eſſe oportere.*

II. *Ordinatum ad hoc, negligere vulgi leuia, encomia, & honores publicos; nec ad docendum ineptum eſſe debere.*

III. *Niſi vtroque ſit præditus, inutilem populo Miniſtrum fore.*

IV. *Præfracto debere eſſe animo aduerſus inuidentiam.*

V. *Erudito plus ſtudij & diligentiæ opus eſſe, quàm ineruditо.* B

VI. *Iudicium multitudinis imperitæ, neque penitus contemnendum, neque omni ex parte curandum eſſe.*

VII. *Sermones omnes eò, vt Deo tantùm placeant, dirigendos eſſe.*

VIII. *Qui non ſit laudis contemptor, ei multa grauia eſſe ſuſtinenda.*

ΤΑΔΕ ΕΝΕΣΤΙΝ ΕΝ τῷ ε΄ λόγῳ.

α΄. Ὅτι πολλοῦ πόνου καὶ σπουδῆς αἱ ἐν τῷ λαῷ ὁμιλίαι δέονται.

β΄. Ὅτι τὸν εἰς τοῦτο προχειρισθέντα καὶ ἐγκωμίων ὑπεροπτικὸν χρὴ, καὶ δυνάμενον λέγειν.

γ΄. Ὅτι εἰ μὴ ἀμφότερα ἔχῃ, ἀχρεῖος ἔσται τῷ πλήθει.

δ΄. Ὅτι μάλιστα βασκανίας πάσης δεῖ καταφρονεῖν.

B ε΄. Ὅτι ὁ λόγους εἰδὼς, πλείονος δεῖται σπουδῆς, ἢ ὁ ἀμαθής.

ϛ΄. Ὅτι τῆς ὀλίγων τῶν πολλῶν ψήφου, οὔτε πάντη καταφρονεῖν, οὔτε πάντη φροντίζειν δεῖ.

ζ΄. Ὅτι πρὸς τὸ τῷ θεῷ ἀρέσκειν, μόνον δεῖ τοὺς λόγους ῥυθμίζειν.

η΄. Ὅτι ὁ μὴ καταφρονῶν ἐπαίνων, πολλὰ ὑποστήσεται δεινά.

DE SACERDOTIO LIBER QVINTVS.

CAP. I. *Sermones ſacerdotis ad populũ elaborati ſint.*

QVANTVM experientiæ atque exercitationis epiſcopum ad C agẽdas veritatis tuẽdæ cauſas afferre oporteat, ſatis ſuperque demonſtratum nobis puto: dicendum autem aliud quiddã ſupereſt, cuius cauſa infinita alia exiſtunt pericula, ſeu, vt verius dicam, non eius certè cauſa, ſed iis potius authoribus, qui eodem rectè vti neſciunt. Quandoquidem res ipſa & ſalutis, & plurimorum bonorum conciliatrix eſt, ſi illius adminiſtratio in ſtudioſorum ac proborum virorum manus ceciderit. Id igitur quid eſt? Nempe labor in- D gens concionibus diſputationibúſque publicè ad populum habẽdis impenſus. Primum enim bona ſubditorum pars nolunt ſe ad concionantes epiſcopos ſic accommodare, vt ſe ipſi ad præceptores audiendos accommodant: ſed diſcipulorum ordinem conditionémque ſupergreſſi, ſpectatorum eorũ conditionem vſurpãt, qui in profanis theatris ſtadiiſve certamina ſpectaturi otioſè ſedẽt. In quib. quemadmodum ſolenne eſſe videmus, vt multitudo in cõtraria ſcindatur ſtudia, aliis huic, aliis illi applaudentibus: ita ſanè & hac in parte diſciſſi, alij cũ hoc, alij cum illo ſeſe

ΠΕΡΙ ΙΕΡΩΣΥΝΗΣ ΛΟΓΟΣ Ε΄.

C ΟΣΗΣ μὲν ἐμπειρίας τῷ διδασκάλῳ δεῖ, πρὸς τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἀγῶνας· ἱκανῶς ἡμῖν ἀποδέδεικται· ἔχω δέ τι καὶ πρὸς τούτοις ἑτέρων μυρίων αἴτιον κινδύνων, εἰπεῖν. μᾶλλον δὲ οὐκ ἐκεῖνο εἴποιμι ἂν αἴτιον ἔγωγε· ἀλλὰ τοὺς οὐκ εἰδότας αὐτῷ χρῆσθαι καλῶς· ἐπεὶ τό γε πρᾶγμα αὐτὸ σωτηρίας τε καὶ πολλῶν γίνεται πρόξενον ἀγαθῶν, ὅτ' ἂν τοὺς διακονουμένους εὕρῃ σπουδαίους τε D ἄνδρας καὶ ἀγαθούς. τί οὖν τοῦτό ἐστιν; ὁ πολὺς πόνος ὁ περὶ τὰς διαλέξεις τὰς κοινῇ πρὸς τὸν λαὸν γινομένας ἀναλισκόμενος. πρῶτον μὲν γὰρ τὸ πλέον τῶν ἀρχομένων οὐκ ἐθέλουσιν ὡς πρὸς διδασκάλους διακεῖσθαι τοὺς λέγοντας· ἀλλὰ τὴν τῶν μαθητῶν τάξιν ὑπερβάντες, ἀντιλαμβάνουσι τὴν τῶν θεατῶν τῶν ἐν τοῖς ἔξωθεν καθεζομένων ἀγῶσι· καὶ καθάπερ ἐκεῖ τὸ πλῆθος μερίζεται, καὶ οἱ μὲν τούτῳ, οἱ δὲ ἐκείνῳ προσνέμουσιν ἑαυτούς· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα διαιρεθέντες, οἱ μὲν μετὰ τούτου, οἱ δὲ μετ' ἐκεί-

νου γίνονται, πρὸς χάριν καὶ πρὸς ἀπέχθειαν ἀκούοντες τῶν λεγομένων. καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἐστὶ τὸ χαλεπόν· ἀλλὰ καὶ ἕτερον, οὐδὲν ἔλαττον τούτου. ἐὰν γάρ τινα συμβῇ τῶν λεγόντων μέρος τι τῶν ἑτέροις πονηθέντων ἐνυφῆναι τοῖς λόγοις αὑτοῦ, πλείονα τῶν τὰ χρήματα κλεπτόντων ὑφίσταται ὀνείδη. πολλάκις δὲ οὐδὲ λαβὼν παρ' οὐδενὸς οὐδέν, ἀλλ' ὑποπτευθεὶς μόνον, τὰ τῶν ἑαλωκότων ἔπαθεν. καὶ τί λέγω τῶν ἑτέροις πεπονημένων; αὐτὸν τοῖς εὑρήμασι τοῖς ἑαυτοῦ συνεχῶς χρήσασθαι οὐκ ἔνι. οὐ γὰρ πρὸς ὠφέλειαν, ἀλλὰ πρὸς τέρψιν, ἀκούειν εἰθίσθησαν οἱ πολλοί· καθάπερ τραγῳδῶν ἢ κιθαρῳδῶν καθήμενοι δικασταί. καὶ ἡ τοῦ λόγου δύναμις, ἣν ἐξεβάλομεν νῦν, οὕτως ἐνταῦθα γίνεται ποθεινή, ὡς οὐδὲ τοῖς σοφισταῖς, ὅτ' ἂν πρὸς ἀλλήλους ἀγωνίζεσθαι ἀναγκάζωνται. γενναίας οὖν δεῖ κἀνταῦθα ψυχῆς, καὶ πολὺ τῆς ἡμετέρας ὑπερβαινούσης μικρότητος· ἵνα τὴν ἄτακτον καὶ ἀνωφελῆ τοῦ πλήθους ἡδονὴν κολάζῃ, καὶ πρὸς τὸ ὠφελιμώτερον μετάγειν δύνηται τὴν ἀκρόασιν· ὡς αὐτῷ τὸν λαὸν ἕπεσθαι καὶ εἴκειν, ἀλλὰ μὴ αὐτὸν ταῖς ἐκείνων ἄγεσθαι ἐπιθυμίαις. τούτου δὲ οὐδαμῶς ἐστὶν ἐπιτυχεῖν, ἀλλ' ἢ διὰ τούτοιν τοῖν δυοῖν, τῆς τε τῶν ἐπαίνων ὑπεροψίας, καὶ τῆς ἐν τῷ λέγειν δυνάμεως. κἂν γὰρ τὸ ἕτερον ἀπῇ, τὸ λειπόμενον ἄχρηστον γίνεται τῇ διαζεύξει θατέρου. ἄν τε γὰρ ἐπαίνων ὑπερορᾷ, μὴ προσφέρῃ διδασκαλίαν τὴν ἐν χάριτι καὶ ἅλατι ἠρτυμένην· εὐκαταφρόνητος ὑπὸ τῶν πολλῶν γίνεται, οὐδὲν ἀπὸ τῆς μεγαλοψυχίας κερδαίνων ἐκείνης· ἄν τε τοῦτο καλῶς κατορθώσας τὸ μέρος, τῆς ἀπὸ τῶν κρότων δόξης ἡττώμενος τύχῃ, εἰς ταυτὸν πάλιν περιίσταται τὰ τῆς ζημίας αὐτῷ τε καὶ τοῖς πολλοῖς, πρὸς χάριν τῶν ἀκουόντων μᾶλλον, ἢ πρὸς ὠφέλειαν λέγειν μελετῶντι, διὰ τὴν τῶν ἐπαίνων ἐπιθυμίαν. καὶ καθάπερ ὁ μήτε πάσχων τι πρὸς τὰς εὐφημίας, μήτε λέγειν εἰδώς· οὔτε εἴκειν ταῖς τοῦ πλήθους ἡδοναῖς, οὔτε ὠφελεῖν ἀξιόλογόν τι δύναται ὠφέλειαν, τῷ μηδὲν ἔχειν εἰπεῖν·

A coniungũt, aliàs ad gratiam, aliàs ad inuidiam dicenti aures accommodantes. Neque verò id ſolum moleſtũ eſt, ſed & aliud quiddam, hoc ipſo nequaquam inferius. Nam ſi quem fortè ex concionatorib: cõtigerit partem aliquam eorũ, quæ ab aliis elaborata fuerint, ſuis ipſius concionibus intertexere, certè pluribus opprobriis obnoxium ſe reddit, quàm qui alienas opes ſuffurantur, quũ alioqui etiam ſæpe fiat, vt concionator ne aliunde quidẽ mutuatus quicquam, ſed ea de re tantum ſuſpectus, inſtar furis alicuius in ipſo furto deprehenſi habeatur. Et quid dico, eorũ quę B ab aliis elaborata fuerint? Certè ne illi quidẽ licet ſuis propriis inuentis aſſiduè vti. Aures enim ſuas vulgus aſſuefecere, non vt ad vtilitatem, ſed ad voluptatẽ potius audiant, quod faciunt qui vel de tragœdis, vel de citharœdis iudicaturi ſedẽt: atque adeo dicendi vis illa, quam haud ita dudum explodebamus, hac in parte tantũ ſui deſiderium præbet, vt ne in rhetoribus quidem ipſis, quum illi inter ſe concertãt, tanta requiratur. Hic ergo generoſo opus eſt animo, eôq. qui longe exiguitatẽ hanc ſuperet, vt multitudinis voluptatem illam immoderatam infructuoſamq. cõpeſcat, C poſſitq. illorũ auditionem ad id, quod vtilius futurum ſit transferre, hac ratione, vt populum ſe ſequentẽ, ac ſibi obſecundantem habeat, non etiam vt ipſe à populi deſideriis agatur: id quod præſtare nemo poteſt, niſi idem ſimul popularẽ aurã aſpernetur, ſimul dicendi vim obtineat. Quorũ vtrũque niſi adfuerit, certè alterum alterius auxilio deſtitutũ nulli vſui eſſe poſſit. Nam ſi is laudum titillationem forti animo contemnens, tamen non exhibuerit doctrinam ſale ac gratia conditam, fiet vt à multis deſpicabilis habeatur, nullo prorſus lucro commodóve ab animi magnitu- D dine illa accepto. Rurſum ſi dicendi partẽ optime præſtare quum poſſit, à plauſu atque aura populari vincatur, tum ipſi, tum multitudini quæ audit, damnũ detrimentũmque idem propoſitum, hoc ipſo quòd laudum ille ſuarum deſiderio captus ad auditorum gratiam magis quam vtilitatẽ dicendi vim exercet. Ac quemadmodum neſcio quo pacto fit vt qui nulla ex parte popularib. laudib. capitur, quiq. idem dicendi eſt imperitus, is neque obſecundare multitudini voluptatibus poſſit, neque rurſus auditorib. magno admodum vſui adiumentóq. eſſe, propterea quòd nullis eloquẽtiæ doctrinæve præſidiis inſtructus

CAP. II. *Encomia & honores negligi debere.*

Coloſſ. 4. 6.

eſt: ſic qui laudum deſiderio trahitur, is quum doctrina eloquentiaque ſua multitudinem reddere meliorē poſſit, mauult certè, dum laudes eas quas a multitudine accepit, compenſare cupit, ea in medium afferre, quæ auditores delectare poſſunt, his ipſis populares plauſus clamorésq. captans.

CAP. III. Niſi vtroque ſit præditus inutilem populo eum fore.

Eum igitur qui optimus populi ductor futurus ſit, vtraq. illa dote præditū eſſe conuenit, vt ne altera ſi abfuerit, alterā ſubuertat. Quum enim in medio exurgens oranſq. populo, ea eloquutus fuerit, quæ ocioſorum hominum ignauiam atq. ſocordiā perſtringere poſſunt, ac deinde labatur & intercidat illius oratio, tum verò præ dicēdi inopia erubeſcere ille cogatur: diffluit continuo, atq. euaneſcit omnium eorū, quæ dixerit, lucrum. Nam qui ab eo perſtricti fuerint, illius verbis ſuccēſi, dum alia rependere non poſſunt, ignorātiæ ſcōmatis eum laceſſunt, his arbitrati ſua ipſorū opprobria adumbrare. Propterea oportere epiſcopū puto aurigæ optimi exemplo vtraſque illas virtutes diligenter attemperare, vt ipſi liceat illas ſimul rite atq. ordine pertractare: quum enim talem ſe præſtiterit, vt à nemine reprehendi poſſit, tum poterit cum quāta voluerit libertate ſubditorum ſuorum omnium delicta aliàs caſtigare, aliàs remittere: prius autē hoc illi haud facile factu fuerit. Porrò animi magnitudinem ſic eum præſtare oportet, vt illam non ſolum intra popularium laudū contemptionem cōtineat, ſed & vlterius promoueat, vt ne rurſum lucrum id quod captat, imperfectū maneat.

CAP. IV. Liuorē & inuidiam contemnere oportet.

Quidnam igitur aliud contemnere illum cōuenit? liuorem, atque inuidiam. Intempeſtiuas autem inſimulationes (quippe antiſtitem neceſſe eſt abſurdas etiam deuorare criminationes) neque præter modum vereri, ac formidare: neque rurſus leuiter deſpicere conuenit: ſed te oportet vt falſæ etiam exiſtant, vt à plebeiis ac contemptis hominibus in te contorqueantur, contendere eas ſtatim vt extinguas. Nulla enim res alia magis famam auget vel bonam vel malam, quam vulgus incompoſitum: vt quod citra omnem delectum ac iudicium & audire, & eloqui quum aſſuefecerit, id omne quicquid occurrerit, temere proloquatur, nulla prorſus veritatis ratione habita. Quamobrem te non oportet vulgus ipſum contemnere, quin potius ſuſpiciones prauas ſtatim atq. exortæ illæ fuerint intercidere, blandè item appellare eos qui te inſimulauerint, vt illi etiam iniquiſſimi

A οὕτω καὶ ὁ τῷ πόθῳ τῶν ἐγκωμίων ἑλκόμενος, ἔχων ἀφ' ὧν ἀμείνους ἐργάσασθαι δυνήσεται τοὺς πολλούς, ἀντὶ τούτων παρέχει τὰ τέρψαι δυνάμενα μᾶλλον τούτων, τοὺς ἐν τοῖς κρότοις θορύβους ὠνούμενος. Ἀμφοτέρωθεν οὖν ἰσχυρὸν εἶναι τὸν ἄριστον ἄρχοντα δεῖ, ἵνα μὴ θατέρῳ θάτερον ἀνατρέπηται. ὅταν γὰρ ἀναστὰς ἐν τῷ μέσῳ, λέγῃ τὰ τοὺς ῥαθύμως ζῶντας ἐπιστῦψαι δυνάμενα· εἶτα προσσταίη καὶ διακόπτηται, καὶ ὑπὸ τῆς ἐνδείας ἐρυθριᾷν ἀ-

B ναγκάζηται· διεῤῥύη τὸ κέρδος τῶν λεχθέντων εὐθέως. οἱ γὰρ ἐπιτιμηθέντες, δυσχεραίνοντες τοῖς εἰρημένοις, καὶ οὐκ ἔχοντες αὐτὸν ἑτέρως ἀμύνεσθαι· τοῖς τῆς ἀμαθίας αὐτὸν βάλλουσι σκώμμασι, τούτοις οἰόμενοι τὰ ἑαυτῶν συσκιάζειν ὀνείδη. διὸ χρή, καθάπερ τινὰ ἡνίοχον ἄριστον, εἰς ἀκρίβειαν τούτων ἀμφοτέρων ἥκειν τῶν καλῶν, ἵνα ἀμφότερα περὶ ὃ δέον αὐτῷ μεταχειρίζειν ἔχῃ. καὶ γὰρ ὅτ' ἂν αὐτὸς ἀνεπίληπτος ἅπασι γένηται, τότε δυνήσεται μεθ' ὅσης βούλεται ἐξουσίας καὶ κολάζειν καὶ ἀνιέναι τοὺς ὑπ'

C αὐτῷ τεταγμένους ἅπαντας. πρὸ δὲ τούτου οὐκ εὐμαρὲς ταῦτα ποιεῖν. τὴν δὲ μεγαλοψυχίαν, οὐ μέχρι τῆς τῶν ἐπαίνων ὑπεροψίας δείκνυσθαι χρὴ μόνον· ἀλλὰ καὶ περαιτέρω προάγειν, ἵνα μὴ πάλιν ἀτελὲς ᾖ τὸ κέρδος. τίνος οὖν δεῖται καὶ ἑτέρου καταφρονεῖν; βασκανίας καὶ φθόνου. τὰς δὲ ἀκαίρους κατηγορίας (ἔστι γὰρ ἀνάγκην τὸν προεστῶτα μέμψεις ὑπομένειν ἀλόγους·) οὔτε ἀμέτρως δεδοικέναι καὶ τρέμειν, οὔτε ἁπλῶς παρορᾶν καλόν· ἀλλὰ χρὴ κἂν ψευ-

D δεῖς τυγχάνωσιν οὖσαι, κἂν παρὰ τῶν τυχόντων ἡμῖν ἐπάγωνται, πειρᾶσθαι σβεννύναι ταχέως αὐτάς. οὐδὲν γὰρ οὕτως αὔξει φήμην πονηράν τε καὶ ἀγαθήν, ὡς τὸ πλῆθος τὸ ἄτακτον· ἀβασανίστως γὰρ καὶ ἀκούειν καὶ ἐκλαλεῖν εἰωθός, ἁπλῶς τὸ ἐπελθὸν ἅπαν φθέγγεται, τῆς ἀληθείας οὐδένα ποιούμενον λόγον. διὰ ταῦτα οὐ δεῖ τῶν πολλῶν καταφρονεῖν· ἀλλὰ ἀρχομένας εὐθέως ἐκκόπτειν τὰς ὑποψίας τὰς πονηράς, πείθοντα τοὺς ἐγκαλοῦντας, κἂν ἀλογώτατοι πάντων εἶεν·

καὶ μηδὲν ὅλως ἐλλείπειν τῶν ἀφανίσαι δυναμένων δόξαν οὐκ ἀγαθήν. ἐὰν δὲ, πάντα ποιούντων ἡμῶν, μὴ θέλωσιν οἱ μεμφόμενοι πείθεσθαι· τὸ τηνικαῦτα καταφρονεῖν. ὡς ἐὰν φθάσῃ τις ταπεινοῦσθαι τοῖς συμπτώμασι τούτοις, οὐ δυνήσεταί ποτε γενναῖόν τι καὶ θαυμαστὸν ἀποτεκεῖν. ἡ γὰρ ἀθυμία, καὶ αἱ συνεχεῖς φροντίδες, δειναὶ καταβαλεῖν ψυχῆς δύναμιν, καὶ εἰς ἀσθένειαν καταγαγεῖν τὴν ἐσχάτην. οὕτως οὖν χρὴ τὸν ἱερέα διακεῖσθαι πρὸς τοὺς ἀρχομένους, ὥσπερ ἂν εἰ πατὴρ πρὸς παῖδας ἄγαν νηπίους διακέοιτο. καὶ καθάπερ ἐκείνων οὔτε ὑβριζόντων, οὔτε πληττόντων, οὔτε ὀδυρομένων ἐπιστρεφόμεθα· ἀλλ' οὐδὲ, ἡνίκα ἂν γελῶσι καὶ προσχαίρωσιν ἡμῖν, μέγα ἐπὶ τούτῳ φρονοῦμέν ποτε· οὕτω καὶ τούτων μήτε τοῖς ἐπαίνοις ἐξογκοῦσθαι, μήτε καταπίπτειν τοῖς ψόγοις, ὅτ' ἂν ἀκαίρως γίνωνται παρ' αὐτῶν. χαλεπὸν δὲ τοῦτο, ὦ μακάριε, τάχα δὲ οἶμαι, ὅτι καὶ ἀδύνατον. τὸ γὰρ μὴ χαίρειν ἐπαινούμενον, οὐκ οἶδα εἴ τινι ἀνθρώπων ποτὲ κατώρθωται. τὸν δὲ χαίροντα, εἰκὸς καὶ ἐπιθυμεῖν καὶ ἀπολαύειν αὐτῶν· τὸν δὲ ἀπολαύειν ἐπιθυμοῦντα, πάντως καὶ ἐν ταῖς τούτων ἀποτυχίαις λυπεῖσθαι, καὶ ἐκκλίνειν, καὶ ἀσᾶσθαι, καὶ ἀλγεῖν ἀνάγκη. ὥσπερ γὰρ οἱ γυμνούμενοι τοῦ πλουτεῖν, ἡνίκα ἂν καταπέσωσιν εἰς πενίαν, ἄχθονται· καὶ οἱ τρυφᾶν εἰωθότες, οὐκ ἂν ἀνάσχοιντο ζῆν εὐτελῶς· οὕτω καὶ οἱ τῆς εὐφημίας ἐρῶντες, οὐχ ὅτ' ἂν ψέγωνται μόνον εἰκῇ, ἀλλὰ καὶ ὅτ' ἂν μὴ ἐπαινῶνται συνεχῶς, καθάπερ λιμῷ τινι διαφθείρονται τὴν ψυχήν· καὶ μάλιστα ὅτ' ἂν αὐτοὶ ἐντραφέντες τύχωσιν, ἢ καὶ ἑτέρους ἐπαινουμένους ἀκούσωσι. τὸν δὲ μετὰ ταύτης τῆς ἐπιθυμίας εἰς τὸν τῆς διδασκαλίας ἀγῶνα παρελθόντα, πόσα πράγματα καὶ πόσας ἔχειν οἴει τὰς ἀλγηδόνας; οὔτε τὴν θάλατταν ἐστὶ κυμάτων ἐκτὸς εἶναί ποτε, οὔτε τὴν ἐκείνου ψυχὴν φροντίδων καὶ λύπης. καὶ γὰρ ὅτ' ἂν πολλὴν ἐν τῷ λέγειν δύναμιν ἔχῃ, τοῦτο δὲ ἐν ὀλίγοις εὕροι τις ἄν· οὐδὲ οὕτω τοῦ πονεῖσθαι διηνεκῶς ἀπήλλακται. ἐπειδὴ γὰρ οὐ φύσεως, ἀλλὰ μαθήσεως ὁ

A ſint: ac nihil prorſus omittere rerum earum, quæ prauam de te opinionem delere poſſint. Sin verò omnia quum præſtiterimus, noluerint qui nos accuſant quieſcere, tum demum contemnere eos licebit: quandoquidem ſi quis ob populi dicta huiuſmodi, animo ſtatim deiici cœperit, næ is nihil vnquam quod generoſum admirandúmque ſit, parere poterit. Siquidem mœſtitia, itémque curæ ac ſolicitudines perpetuæ, animi vim maximè poſſunt proſternere, eundémque ad ſummam etiam imbecillitatem perducere. *Mæſtitia quantum noceat.* Oportet igitur ſimiliter epiſcopum erga ſubditos affici, vt ſi pater erga liberos ſuos admodum infantes afficeretur.
B Ac quemadmodum illis neque inſoleſcentibus, neque cedentibus, neque lugentibus admodum laboramus, ac ne quum nobis quidem arriſerint, criſtas tollimus: ſic nos oportet neque vulgaribus laudibus intumeſcere, neque probris animum deſpondere, ſi quando ea intempeſtiue erumpere videas. Id verò ô bone difficile admodum, ac fortaſſe tale, vt præſtari à nemine poſſit: ſuis enim laudibus audiendis nihil inde delectari, neſcio an cuiquam vnquam mortalium obtigerit.
C Porrò conſentaneum quidem eſt, vt qui laudibus delectetur, idem illis etiam frui appetat: eum autem qui frui appetit, omnino neceſſarium eſt mœſtitia ac dolore affici, quoties illas non poteſt aſſequi. Nam quemadmodum quos diuites eſſe iuuat, ſi quando in paupertatem inciderint, mœrore afficiuntur, & qui deliciis aſſueuere, tenuem ac ſimplicem victum tolerare nunquam poſſint: ita qui laudum amore capti ſunt, non ſolum quum iniuſte vituperantur, ſed etiam quum ab aliis aſſidue non laudantur, quaſi fame quadam animum conficiunt.
D Idque maximè, ſi in ipſis laudibus educati fuerint: aut ſi alios apud ſe laudari audierint. Qui verò cum laudum appetentia huiuſmodi in docendi certamen prodierit, quàm multis illum negociis, quàm multis animi doloribus obnoxium putas? Certè neque mare vnquam poteſt vndis carere, neque illius animus curis atque anguſtia. Nam ſi is fortè fuerit magna dicendi vi præditus (hoc autem paucorum quidem eſt hominum) ne ſic quidem ab aſſiduo labore expedire ſe poteſt. Etenim quandoquidem non natura, ſed diſciplina eloquentiam

Cap. V. *Eruditis plus ſtudij & diligentiæ opus eſſe quam ineruditis.*

parit,quum ad illius etiam faſtigium quis perueneri, tum certè ab ea ipſe deſtituetur,niſi continenti ſtudio atque exercitatione vim huiuſmodi excoluerit. quo fit, vt qui peritiores iam ſunt,iis maior quàm imperitiorib. labor ſit propoſitus. Neque enim par atque eadem iactura hos & illos manet, ſi rem vterq. neglexerint. Verùm tanto ea maior eſt iactura,quanto inter ſe interuallo poſſeſſio vtraque,hoc eſt & peritia & imperitia diſſident. Imperitos quidem nullus in ius vocet,ſi nihil illi attulerint quod eruditum atque eloquens ſit. At periti niſi ſemper è penu ſua vberiora quædam, & quæ eloquentiæ opinione, quàm vulgo iam receptam habent,maiora ſint, protulerint, nimirum auditorum omnium criminationibus obnoxij ſunt. Adde quòd illi vel à mediocri eloquentia magnas etiam laudes aſſequi poſſint: quũ horum ſermo niſi apprime admirabilis atque adeo ſtupendus fuerit, tantum abeſt vt laudatores inueniat, vt etiam accuſatores permultos conciliet. Neque enim auditorum conſeſſus magis ex præiudicata iam dicentium exiſtimatione opinionéque,quàm ex iis quæ dicuntur, iudicium prolaturus eſt. Quapropter quum quis cæteris eloquentia præſtiterit, tum demũ illi in primis ſtudio ac labore opus eſt:neque enim prætendere poteſt id excuſationis genus,quod naturæ humanæ commune eſt: fieri ſcilicet non poſſe,vt omnibus horis ſapias:verùm niſi vbique dicta illius omnia exiſtimationis ipſius magnitudini reſponderint, infinitis certè cum ſcommatis ac criminationibus à populo acceptis domum ſe recipiet. Quum interim nemo exiſtat qui ſecum reputet,vel triſtitiam aliquam,vel angorem,vel ſolicitudinem nonnunquam, item & iram quæ in animum irruerit,ſolere mentis aciei tenebras offundere, neque ſinere ipſos animi fœtus puros ſyncerósque euadere:præterea fieri omnino nequaquam poſſe, vt qui homo ipſe ſit, vbique eundem ſe præſtet: ac quicquid tentauerit, id omne proſpere illi vt ſuccedat. At conſentaneum quidem eſſe,vt & nonnunquam aberret,ac ſe ipſe inferior appareat:quarum rerum omnium nullam illi, quod iam dixi, conſiderare volunt, quinimo ſic in illum crimina impingunt, vt ſi angelo iudices eſſent. Quum alioqui etiam natura cõparatum videamus, vt alterius facinora atq. officia quantumuis licet multa ac magna deſpiciamus:ſin vel leue quippiã in eo deſideretur,iſq. vel à lõgo iam tempore aberrauerit,

A ὃ λέγειν, κἂν εἰς ἄκρον αὐτοῦ τις ἀφίκηται· τότε αὐτὸν ἀφίησιν ἔρημον, ἂν μὴ συνεχεῖ σπουδῇ καὶ γυμνασίᾳ ταύτην θεραπεύῃ τὴν δύναμιν. ὥστε τοῖς σοφωτέροις μᾶλλον, ἢ τοῖς ἀμαθεστέροις, μείζων ὁ πόνος. οὐδὲ γὰρ ἴση περὶ τῶν αὐτῶν ἡ ζημία, ἀμελοῦσι τούτοις κἀκείνοις· ἀλλὰ τοσοῦτον αὕτη πλείων, ὅσον καὶ τῆς κτήσεως ἑκατέρας τὸ μέσον. κἀκείνοις μὲν οὐδ' ἂν ἐγκαλέσειέ τις, μηδὲν ἄξιον λόγου προφέρουσιν· οὗτοι δὲ, εἰ μὴ μείζονα τῆς δόξης, ἧς ἅπαντες ἔχουσι περὶ αὐτῶν, ἀεὶ προφέροιεν· πολλὰ παρὰ πάν-
B των ἕπεται τὰ ἐγκλήματα. πρὸς δὲ τούτοις ἐκεῖνοι μὲν καὶ ἐπὶ μικροῖς μεγάλων ἂν τύχοιεν τῶν ἐπαίνων· τὰ δὲ τούτων, ἂν μὴ λίαν ᾖ θαυμαστὰ καὶ ἐκπληκτικὰ· οὐ μόνον ἐγκωμίων ἐστέρηται, ἀλλὰ καὶ τοὺς μεμφομένους ἔχει πολλούς. οὐ γὰρ τοῖς λεγομένοις, ὡς ταῖς τῶν λεγόντων δόξαις, κάθηνται δικάζοντες ἀκροαταί. ὥστε ὅταν κρατῇ τις ἁπάντων ἐν τῷ λέγειν, τότε μάλιστα πάντων αὐτῷ δεῖ πεπονημένης σπουδῆς· οὐδὲ γὰρ τοῦτο, ὃ κοινὸν τῆς ἀνθρωπείας φυ-
C σεώς ἐστι, τὸ μὴ πάντα ἐπιτυγχάνειν, ἔξεστιν ἐκείνῳ παθεῖν· ἀλλ', ἂν μὴ δι' ὅλου συμφωνῇ τῷ μεγέθει τῆς ὑπολήψεως αὐτοῦ τὰ λεγόμενα, σκώμματα μυρία καὶ μέμψεις λαβὼν ἄπεισι παρὰ τῶν πολλῶν. καὶ οὐδεὶς ἐκεῖνο λογίζεται πρὸς αὐτὸν, ὅτι καὶ ἀθυμία προσπεσοῦσα, καὶ ἀγωνία, καὶ φροντὶς, πολλάκις δὲ καὶ θυμὸς ἐπεσκότισε τῷ τῆς διανοίας καθαρῷ, καὶ τὰ τικτόμενα οὐκ ἀφῆκεν προελθεῖν εἰλικρινῆ· καὶ ὅτι ὅλως ἄνθρωπον ὄντα, οὐκ ἔστι διὰ παν-
D τὸς εἶναι τὸν αὐτὸν, οὐδὲ ἐν ἅπασιν εὐημερεῖν· ἀλλ' εἰκός ποτε καὶ διαμαρτεῖν, καὶ ἐλάττονα τῆς οἰκείας δειχθῆναι δυνάμεως. τούτων οὐδὲν, ὅπερ ἔφην, ἐννοῆσαι βούλονται· ἀλλ' ὥσπερ ἀγγέλῳ δικάζοντες, ἐπάγουσι τὰς αἰτίας. καὶ ἄλλως δὲ πέφυκεν ἄνθρωπος τὰ μὲν κατορθώματα τοῦ πλησίον, καὶ πολλὰ ὄντα καὶ μεγάλα παρορᾷν· ἂν δὲ ἐλάττωμά που φανῇ, κἂν τὸ τυχὸν ᾖ, κἂν διὰ πολλοῦ συμβεβηκὸς· καὶ ἐπαισθάνεται

νεται ταχέως, καὶ ἐπιλαμβάνεται προχεί- A ρως, καὶ μέμνηται διηνεκῶς. καὶ τὸ μικρὸν τοῦτο καὶ εὐτελὲς, τὴν τῶν πολλῶν καὶ μεγάλων ἠλάττωσε δόξαν πολλάκις. ὁρᾷς, ὦ γενναῖε, ὅτι μάλιστα τῷ λέγειν δυναμένῳ πλείονος δεῖ τῆς σπουδῆς. πρὸς δὲ τῇ σπουδῇ καὶ ἀνεξικακίας τοσαύτης ὅσης οὐδὲ ἅπαντες, ὅσους πρότερόν σοι διῆλθον, ἐδέοντο. πολλοὶ γὰρ αὐτῷ συνεχῶς ἐπιφύονται μάτην καὶ εἰκῆ· καὶ οὐδὲν ἔχοντες ἐγκαλεῖν, πλὴν τοῦ παρὰ πᾶσιν εὐδοκιμεῖν, ἀπεχθάνονται. καὶ δεῖ γενναίως B φέρειν τὴν πικρὰν τούτων βασκανίαν. τὸ γὰρ ἐπάρατον τοῦτο μῖσος, ὅπερ εἰκῆ συλλέγουσιν, οὐ στέγοντες κρύπτειν· καὶ λοιδοροῦνται, καὶ μέμφονται, καὶ διαβάλλουσι λάθρα, καὶ πονηρεύονται φανερῶς. ψυχὴ δὲ ἀρξαμένη καθ' ἕκαστον τούτων ἀλγεῖν καὶ παροξύνεσθαι, οὐκ ἂν φθάσειε διαφθαρεῖσα τῇ λύπῃ. καὶ γὰρ οὐ δι' ἑαυτῶν αὐτὸν ἀμύνονται μόνον, ἀλλὰ καὶ δι' ἑτέρων τοῦτο ποιεῖν ἐπιχειροῦσι. καὶ πολλάκις ἕνα τῶν οὐδὲν δυναμένων εἰπεῖν ἐκλεξάμενοι, C τοῖς ἐπαίνοις ἐπαίρουσι, καὶ θαυμάζουσιν ὑπὲρ τὴν ἀξίαν. οἱ μὲν ἀμαθίᾳ, οἱ δὲ καὶ ἀμαθίᾳ καὶ φθόνῳ τοῦτο ποιοῦντες· ἵνα τὴν δόξαν τούτου καθέλωσιν, οὐχ ἵνα δείξωσι θαυμαστὸν, τὸν οὐκ ὄντα τοιοῦτον. οὐ πρὸς τούτους δὲ μόνον ἐκείνῳ τῷ γενναίῳ ὁ ἀγών· ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀπειρίαν ὅλου δήμου πολλάκις. ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἔνεστιν ἐξ ἐλλογίμων ἀνδρῶν συλλέγεσθαι τοὺς συνερχομένους ἅπαντας, ἀλλὰ τὸ πλέον τῆς ἐκκλησίας μέρος ἐξ ἰδιωτῶν συνῆχθαι συμβαίνει· τοὺς δὲ λοιποὺς καὶ αὐτοὺς ἐκεί- D νων μὲν εἶναι συνετωτέρους, τῶν δὲ λόγους κρῖναι δυναμένων λείπεσθαι πολλῷ πλέον, ἢ ὅσον ἐκεῖνοι οἱ λοιποὶ πάντες· ἕνα δὲ μόνον, ἢ δεύτερον καθῆσθαι, τὸν ταύτην κεκτημένον τὴν ἀρετήν· ἀνάγκη, τὸν ἄμεινον εἰπόντα, ἐλάττονας ἀπενέγκασθαι κρότους· ἔστι δὲ ὅτε μηδὲ ἐπαινεθέντα ἀπελθεῖν. καὶ δεῖ πρὸς ταύτας γενναίως παρεσκευάσθαι τὰς ἀνωμαλίας· καὶ τοῖς μὲν δι' ἀμαθίαν ταῦτα πάσχουσι συγγινώσκειν· τοὺς δὲ διὰ φθόνον τοῦτο ποιουμένους δακρύειν,

id plebs ſtatim præſentit, prompte mordet, atque vbique meminit. Atque hoc ipſum paruum licet ac tenue, multorum eorumq. magnorum facinorum gloriam identidem eleuauit. Vides ô bone maiori opus eſſe ſtudio, ei potiſſimum, qui dicendi præſtãtia valeat, ac præter ſtudium tanta item tolerantia, quanta ne illis quidem omnibus, quos tibi prius nominaui opus fuit. Etenim illum permulti temerè ac nullo conſilio identidem adoriuntur, qui ipſi aliud habent nihil quod incuſent, niſi quòd illum ægrè ferunt apud omnes inclareſcere: quo magis illorũ fortiter ac generosè ferenda eſt inuidia. Cuiuſmodi odium execrabile quod temerè illi collegere, occultare, ac diſſimulare quum ipſi non poſſint, clàm conuiciantur, incuſant, calumniantur: malitię etiam ſuæ virus palam diffundunt. Animus autem is qui ad illa ſingula dolorem aliquem concipere, atque inde irritari cœperit, nõ poteſt quin eo ſtatim dolore arrodatur, atq. conficiatur: neque enim illum per ſeſe ipſi vlciſcũtur tãtum, ſed id etiam aliorum opera aggrediuntur: ac ſæpe fit, vt vnum aliquem ex eorum numero, qui dicendi facultate minime valeãt, eligant: eundémq. laudib. in cœlum extollentes, ſupra dignitatẽ admirentur: alios ad id inſcitia, alios inſcitia ſimul & inuidentia impellente: non quidem vt illius eloquẽtiam admirabilẽ reddant, quæ talis etiam ipſa non ſit: ſed vt huius gloriam eleuent atque extinguant. Neque verò cum huiuſmodi aduerſariis athletæ illi certamen modo propoſitum eſt, ſed & ſæpenumero cum vniuerſi populi imperitia. Nam quandoquidem ex elegantibus eloquentibúſque viris auditorum in vnum coëuntiũ conſeſſus haudquaquam conflatur: verùm bona concionis totius pars ex imperitis conſtat: ſunt autem reliqui & ipſi illis quidem prudentiores, iidem tamen tanto iis inferiores, qui de dicendi facultate iudicium ferre poſſunt, quanto iiſdem reliqui omnes: ſed quoniam vnus tantum aut alter in cõcione aſſidet, qui dicendi virtutem huiuſmodi obtineat: fit neceſſariò, vt qui doctius atque eloquentius dixerit, minus plauſus reportet: aliquoties, autem, ne laudatus quidem diſcedat, ac certè neceſſe eſſe puto animum contra huiuſmodi ineptias atque abſurditates generosè præparare, iiſq. ignoſcere, qui inſcitia peccãt: eos verò qui inuidia adducti hoc facere ſuſtinẽt,

Cap. VI. Iudicium multitudinis imperitæ non eſſe contemnendum.

vt infelices ac miſerabiles deplorare: neutro autem horum exiſtimare epiſcopus debet, de ſua dicēdi facultate quicquam detractum. Neq. enim ſi pictor, qui optimus quidem ſit, quique omnes pingendi arte præcellat, imaginem accuratiſſimè à ſe expreſſam ab imperitis artificij illius vellicari videat, conuenire putauerim, vt animum ſtatim deſpondeat, picturámque ab imperitorum iudicio ineptam cenſeat: quemadmodum ne eam quidem quæ verè inepta ſit, ob eorum ſtuporem, qui pingendi rudes ignarique ſunt, admiratione, amore, atque amplexibus dignam cenſere debet.

Cap. VII. *Sermones omnes eò vt Deo tãtum placeant dirigendos eſſe.*

Sit enim optimus opifex ſuorum quiſque operum iudex, atque is qui opera ea quæ facit, hac ratione vel venuſta vel inepta iudicet, quum mens atque ingenium, cuius induſtria opera ipſa deformata fuerint, tale de illis ſuffragiū iudiciúmque tulerit: aliorum autem opinionem errantem, atq. arte carentem ſic reiiciat, vt ne in animi quidem cogitationem deſcendere permittat. Haud aliter ſane, qui aliorum edocendorum prouinciam ſuſceperit, is ne de aliorum laudibus dependeat, néve ab iis animum deſpondeat. Quin orationes hoc conſilio meditatus, vt Deo optimo gratæ atque acceptę ſint, hunc vnum ſibi ſtatuat canonem, ac terminum optimi illarum opificij, non etiam plauſus ac laudationes. Laudatur is ab hominibus, laudes ne reiiciat. Laudes ab auditoribus illi negantur: eas ne ambiat, neu negatis indoleat. Abundans enim illi fuerit laborum ſolatium, idq. omnium certè maximum, ſi ſibi ipſe conſcius eſſe potuerit, ad hanc ſe rationem, doctrinam, eloquentiámque ſuam compoſuiſſe atque adaptaſſe, vt Deo illa placens acceptáq, fiat.

Cap IIX. *Quã nō ſit laudū contemptor, ſi multa grauia ſuſtinenda.*

Etenim ſi illius animum iniquarum laudum appetentia prius occupauerit, ei certè nihil ſudores laboréſque illi improbi, nihil dicendi vis illa ac facultas profuerit. Humanus enim animus is qui temeraria ac cæca vulgi iudicia ferre minime poteſt, ſtatim fathiſcit, ſtudiúmq. ipſum literarum abiicit. Quamobrem in primis erudiendus is eſt in laudum contēptu ac deſpicientia: neque enim ſatis eſt eloquentia præditum eſſe ad dicēdi facultatem hanc conſeruandã, niſi hic ipſe, quē dico, laudū contemptus adfuerit. Quòd ſi quis rē ad calculos exactè exigere velit, & illi quoq. qui facultate iſta caret, comperiet nihilo minus opus eſſe cōtemptu iſto laudum, quàm ei qui admodū eloquēs ſit.

A ὡς ἀθλίους ὄντας καὶ ἐλεεινούς· μηδ' ἑτέρῳ δὲ τούτων ἐλάττω τὴν αὐτοῦ νομίζειν γεγενῆσθαι δύναμιν. οὐδὲ γάρ, εἰ ζωγράφος ὢν ἄριστος, καὶ πάντων κατὰ τὴν τέχνην κρατῶν, τὴν μετὰ πολλῆς τῆς ἀκριβείας ἀναγεγραμμένην εἰκόνα ὑπὸ τῶν τῆς τέχνης ἀπείρων σκωπτομένην ἴδοι, ἔδει καταπεσεῖν, καὶ τῇ κρίσει τῶν οὐκ εἰδότων φαύλην ἡγεῖσθαι τὴν γραφήν· ὥσπερ οὐδὲ τὴν ὄντως φαύλην, θαυμαστὴν ἵνα καὶ ἐπέραστον, ἀπὸ τῆς τῶν ἀτέχνων ἐκπλήξεως. B Ὁ γὰρ ἄριστος δημιουργός, αὐτὸς ἔστω καὶ κριτὴς τῶν αὐτοῦ τεχνημάτων· καὶ καλὰ καὶ φαῦλα ταύτῃ τιθέσθω τὰ γινόμενα, ὅτ' ἂν ὁ τεχνησάμενος αὐτὰ νοῦς, ταύτας φέρῃ τὰς ψήφους· τὴν δὲ τῶν ἔξωθεν δόξαν, τὴν πεπλανημένην καὶ ἄτεχνον, μηδὲ εἰς νοῦν βαλέσθω ποτέ. μὴ τοίνυν μήτε ὁ τῆς διδασκαλίας ἀναδεξάμενος τὸν ἀγῶνα, ταῖς τῶν ἔξωθεν εὐφημίαις προσεχέτω· μηδὲ ἀπὸ τούτων τὴν ἑαυτοῦ καταβαλέτω ψυχήν· ἀλλ' ἐργαζόμενος τοὺς λόγους, ὡς ἂν ἀρέσῃ τῷ θεῷ, (οὗ- C τος γὰρ αὐτῷ κανὼν καὶ ὅρος ἔστω μόνος τῆς ἀρίστης δημιουργίας ἐκείνης· μὴ κρότοι, μηδὲ εὐφημίαι) εἰ μὲν ἐπαινεῖτο καὶ παρὰ τῶν ἀνθρώπων, μὴ διακρουέσθω τὰ ἐγκώμια· μὴ παρεχόντων δὲ αὐτὰ τῶν ἀκροατῶν, μὴ ζητείτω, μηδὲ ἀλγείτω. ἱκανὴ γὰρ αὐτῷ παραμυθία τῶν πόνων, καὶ πάντων μείζων, ὅτ' ἂν ἑαυτῷ συνειδέναι δύνηται, πρὸς ἀρέσκειαν τοῦ θεοῦ συνθεὶς καὶ ῥυθμίζων τὴν διδασκαλίαν. Καὶ γὰρ ἂν φθάσῃ τῇ τῶν ἀλόγων ἐπαίνων ἐπιθυμίᾳ D ἁλῶναι· οὐδὲν αὐτῷ τῶν πολλῶν πόνων ὄφελος, οὐδὲ τῆς ἐν τῷ λέγειν δυνάμεως. ταῖς γὰρ ἀνοήτοις τῶν πολλῶν καταγνώσεσι μὴ δυναμένη φέρειν ψυχή, ἐκλύεται· καὶ τὴν περὶ τὸ λέγειν ῥίπτει σπουδήν. διὰ τοῦτο χρὴ μάλιστα πάντων πεπαιδεῦσθαι ἐπαίνων ὑπερορᾶν. οὐ γὰρ ἀρκεῖ τὸ λέγειν εἰδέναι πρὸς τὴν ταύτης τῆς δυνάμεως φυλακήν, ἂν μὴ καὶ τοῦτο προσῇ. εἰ δέ τις ἀκριβῶς ἐξετάζειν ἐθέλοι καὶ τὸν ἐν ἐνδείᾳ καθεστῶτα ταύτης τῆς ἀρετῆς· εὑρήσει δεόμενον τοῦ τῶν ἐπαίνων καταφρονεῖν, οὐχ ἧττον, ἢ τοῦτον·

καὶ γὰρ πολλὰ ἁμαρτάνειν ἀναγκασθήσεται, τῆς τῶν πολλῶν δόξης ἥττων γενόμενος. ἀπονοίᾳ γὰρ ἐξισωθῆναι τοῖς εὐδοκιμοῦσι κατὰ τὴν τοῦ λέγειν ἀρετὴν· ἐπιβουλεύειν τε καὶ διαφθονεῖσθαι αὐτοῖς, καὶ μέμφεσθαι μάτην, καὶ πολλὰ τοιαῦτα ἀσχημονεῖν οὐ παραιτήσεται· ἀλλὰ πάντα τολμήσει, κἂν τὴν ψυχὴν ἀπολέσαι δέῃ, ὑπὲρ τοῦ τὴν ἐκείνων δόξαν εἰς τὴν τῆς ἰδίας εὐτελείας καταγαγεῖν ταπεινότητα. πρὸς δὲ τούτοις καὶ τῶν ἱδρώτων ἀποστήσεται τῶν περὶ τὸ πονεῖν, νάρκης ὥσπερ τινὸς κατασκεδασθείσης αὐτοῦ τῇ ψυχῇ. τὸ γὰρ πολλὰ μοχθοῦντα, ἐλάττονα καρποῦσθαι ἐγκώμια, ἱκανὸν καταβαλεῖν, καὶ τρέψαι πρὸς ὕπνον βαθὺν, τὸν οὐ δυνάμενον ἐγκωμίων καταφρονεῖν. ἐπεὶ καὶ γεωργὸς, ὅτ' ἂν εἰς λεπτόγεων κάμνῃ χωρίον, καὶ πέτρας ἀναγκάζηται γεωργεῖν· ταχέως ἀφίσταται τοῦ πονεῖν, ἂν μὴ πολλὴν περὶ τὸ πρᾶγμα κεκτημένος ᾖ τὴν προθυμίαν, ἢ λιμοῦ δέος ἐπικείμενον ἔχῃ. εἰ γὰρ οἱ μετὰ πολλῆς τῆς ἐξουσίας δυνάμενοι λέγειν, τοσαύτης δέονται τῆς γυμνασίας πρὸς τὴν τῆς κτήσεως φυλακήν· ὁ μηδὲν ὅλως συναγαγὼν, ἀλλ' ἐν τοῖς ἀγῶσιν ἀναγκαζόμενος μελετᾶν, πόσην ὑποστήσεται τὴν δυσχέρειαν, πόσον θόρυβον, πόσην ταραχὴν, ἵνα πολλῷ τῷ μόχθῳ μικρόν τι συναγαγεῖν δυνηθῇ; ἐὰν δέ τις καὶ τῶν μετ' αὐτὸν τεταγμένων, καὶ τὴν ἐλάττω τάξιν λαχόντων, ἐν τῷ μέρει τούτῳ μᾶλλον ἐκείνου διαφανῆναι δυνηθῇ· θείας τινὸς δεῖ ψυχῆς ἐνταῦθα, ὥστε μὴ ἁλῶναι βασκανίᾳ, μηδὲ ὑπὸ ἀθυμίας καταπεσεῖν. τὸ γὰρ ὑπὸ τῶν ἐλαττόνων παρευημερεῖσθαι αὐτὸν ἐν ἀξιώματι καθεστῶτα μείζονι, καὶ φέρειν γενναίως· οὐ τῆς τυχούσης, οὐδὲ τῆς ἡμετέρας, ἀλλά τινος ἀδαμαντίνης ἂν εἴη ψυχῆς. κἂν μὲν ἐπιεικὴς ᾖ, καὶ μέτριος ἄγαν, ὁ παρευδοκιμῶν· φορητὸν ὁπωσοῦν γίνεται τὸ πάθος· ἂν δὲ καὶ θρασὺς, καὶ ἀλαζὼν, καὶ φιλόδοξος· θάνατον ἐκείνῳ καθ' ἑκάστην εὐκτέον ἡμέραν, οὕτως αὐτῷ πικρὰν καταστήσει τὴν ζωὴν, ὑπερβαίνων φανερῶς, καταμωκώμενος λάθρα, τῆς ἐξουσίας πολλὰ παρασπῶν τῆς ἐκείνου, πάντα αὐτὸς εἶναι βουλόμενος.

A Nam ſi à popularis auræ illecebris vinci ſe ille patietur, neceſſario fiet vt multis in rebus delinquat, vt qui quum non poſſit claros illuſtréſque illos docendo æquare, non recuſabit aliàs illis inſidias parare, aliàs inuidere, aliàs iniuſte detrahere, multáque alia id genus præter decorum committere: quinimo nihil non audebit, vel vſque ad animæ exitium, vt illorum gloriam ad ſuæ tenuitatis humilitatem deducat. Adde quòd à ſtudiorum ſudoribus laboribúſque abſtinebit, tanquam torpedine quadam illius animo circunfuſa. Quiſquis enim poſt im- B menſos labores ſuſceptos, laudis fructum inferiorem reportat, is niſi ſe prius ad laudum contemptum grauiter compoſuerit, nimirum animum ſtatim deſpondere, eundémque ad altam quandam ſomnolentiam conuertere ſolet: quando & agricola dum in ſterilium locorum cultu ac labore verſatur, ac lapidoſam noualem arare cogitur, ſtatim labore ſuperſedet, niſi illum vel agricolationis ſtudium vehemens, vel famis timor ingruentis vrgeat. Etenim ſi quibus dicendi facultas magna ineſt, vt donum illud conſeruent, tanta opus eſt exercitatione: qui C facultatis illius nihil comparauerit, ſed in mediis dicendi certaminibus, in ipſo concionum agendarum ſtadio meditari cogitur: is quantum, quæſo, ſubiturus eſt difficultatis, quantum tumultus, quantum turbulentiæ, vt magno ſuo labore tantillum auræ popularis ſibi conciliet? ſin verò quis exiſtet qui vel inferiorem epiſcopo dignitatem atque ordinem ſortitus, hac ſane in parte plus quàm ille clareſcere poſſit, huic demum diuino quodam animo opus eſt, vt ne vel inuidia vincatur, vel animi deſperatione opprimatur. Ab inferioribus enim di- D cendi gloria vinci eum qui dignitate præcellat, rémque fortiter ac generoſè perpeti: id verò non cuiuſlibet, neque noſtri ſanè fuerit, ſed adamantini potius cuiuſdam animi. Porrò qui ſic excellit, hic ſi humano fortè ac modeſto animo præditus fuerit, malum vtique vtcunque tolerandum. Sin & audaculus,& arrogans, & glorioſæ ſitiens, nimirum mors aduerſario quotidie optanda: vſqueadeo amarulentam ei vitam riualis reddit, in propatulo exuperans, clam ſubſannans, pleraque de ipſius autoritate identidem vellicans, omnia ipſe eſſe cupiens:

Eloquentia apud Chriſtianos in pretio.

A quarum rerum omnium maximum ſibi præſidium facit tum eam quam in dicendo vſurpat libertatem, tum multitudinis in ſe ſtudium, tum ſubditorum erga ſe omnium dilectionem. Ignoras quantus iam ornate copioſéq. dicendi amor, quátum ſtudium in Chriſtianorum animos inuadat, ac tanquam debacchetur? quantóque iam in precio habeantur, qui ſtudium id excolunt, non apud externos tantum, ſed etiam apud eos qui Chriſtianæ pietatis partes ſequuntur? Qui igitur tantum dedecus quis ferat: quum ipſo ſcilicet dicente taceant omnes, ac ſibi moleſtiam exhiberi cenſeant: tum verò oratio- B nis finem, quaſi laborum requiem quandam expectent: alterum autem vel diu admodum orantem patienter auſcultent, & dicendi finem facere volentem ægerrimè ferant: denique quo iam ſilere volente irritentur, commoueantúrque? Hæc enim etiam ſi tenuia tibi ac deſpicabilia inexperto videantur, tamé eiuſmodi ſunt quæ poſſint tum alacritatem extinguere, tum animum eneruare atque diſſoluere: niſi quis à perturbationibus humanis omnibus ſeſe aſſerens, ad incorporearum poteſtatum exemplum animum ipſe ſuum cõpoſuerit: quæ quidem neque inuidiæ, ne- C que gloriæ ſtudio, neque alteri id genus morbo obnoxiæ ſunt. Proinde ſi quiſquã eſt mortalium omnium talis, qui beſtiam hanc captu difficilem, indomitam, ac truculentam, auram dico popularem, conculcare, ac multiplicia illius capita excidere poſſit: imò vero ſi quis eſt, qui illam nullo enaſci modo permittat, hic ſanè facilè poterit complures inſultus iſtos à ſe depellere, ac tranquillo quodam portu tãdem frui: qui ſi ab ea ſeſe non aſſeruerit, idem hic multiplex bellum, tumultum perpetuum, denique deſponſionis animi reliquorúmque morborum turbam ad- D uerſum ſe depugnaturam præparabit. Quorſum attinet reliquas difficultates perſequi, quas quidem nemo neque docere, neque diſcere poterit, niſi qui in rem præſentem venerit, rerúmque ipſarum adminiſtrationem ſubierit?

A μεγίστη δὲ ἐν ἅπασι τούτοις τὴν ἀσφάλειαν, τὴν ἐν τῷ λέγειν κέκτηται παῤῥησίαν, καὶ τὴν τοῦ πλήθους περὶ αὐτὸν σπουδὴν, καὶ τὸ φιλεῖσθαι παρὰ τῶν ἀρχομένων ἁπάντων. ἢ οὐκ οἶδας, ὅσος ταῖς τῶν Χριστιανῶν ψυχαῖς λόγων ἔρως εἰσκεκώμασι νῦν; καὶ ὅτι μάλιστα πάντων οἱ τούτους ἀσκοῦντες ἐν τιμῇ, οὐ παρὰ τοῖς ἔξωθεν μόνον, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς τῆς πίστεως οἰκείοις; πῶς οὖν ἄν τις ἐνέγκοι τοσαύτην αἰσχύνην, ὅτ' ἂν αὐτοῦ μὲν φθεγγομένου πάντες σιγῶσι, καὶ διοχλεῖσθαι B νομίζωσι, καὶ τοῦ λόγου τὸ τέλος, ὥσπερ τινὰ πόνων ἀνάπαυσιν, περιμένωσι; θατέρου δὲ καὶ μακρὰ λέγοντος μετὰ μακροθυμίας ἀκούωσι· καὶ παύσασθαι μέλλοντος, δυσχεραίνωσι· καὶ σιγᾷν βουλομένου, παροξύνωνται. ταῦτα γὰρ εἰ καὶ μικρά σοι δοκεῖ νῦν εἶναι, καὶ εὐκαταφρόνητα, διὰ τὸ ἀπείρατον· ἀλλ' ἱκανά γέ ἐστι προθυμίαν σβέσαι, καὶ ψυχῆς παραλῦσαι δύναμιν, ἂν μὴ πάντων τις ἑαυτὸν τῶν ἀνθρωπίνων ἀπαλλάξας παθῶν, ὁμοίως ταῖς ἀσωμάτοις μελετήσῃ διακεῖσθαι δυνάμεσιν, αἳ μήτε φθόνῳ, μήτε δόξης ἔρω- C τι, μήτε ἑτέρῳ τινὶ τοιούτῳ θηρῶνται νοσήματι. εἰ μὲν οὖν τίς ἐστιν ἀνθρώπων τοιοῦτος, ὡς δύνασθαι τὸ δυσθήρατον τοῦτο καὶ ἀκαταγώνιστον καὶ ἀνήμερον θηρίον, τὴν τῶν πολλῶν δόξαν, καταπατεῖν, καὶ τὰς πολλὰς αὐτῆς ἐκτεμεῖν κεφαλὰς, μᾶλλον δὲ μηδὲ φῦναι τὴν ἀρχὴν συγχωρεῖν· δυνήσεται εὐκόλως καὶ τὰς πολλὰς ταύτας ἀποκρούεσθαι προσβολὰς, καὶ εὐδίου τινὸς ἀπολαύειν λιμένος. ταύτης δὲ οὐκ ἀπηλλαγμένος, πόλεμόν τινα πολυειδῆ, καὶ θόρυβον συνεχῆ, καὶ ἀθυμίας D καὶ τῶν λοιπῶν παθῶν τὸν ὄχλον κατασκευάζει τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς. τί δεῖ τὰς λοιπὰς καταλέγειν δυσκολίας, ἃς οὔτε εἰπεῖν οὔτε μαθεῖν δυνήσεταί τις, μὴ ἐπὶ τῶν πραγμάτων γενόμενος αὐτῶν;

A

ΤΑΔΕ ΕΝΕΣΤΙΝ ΕΝ τῷ ς' λόγῳ.

α'. Ὅτι καὶ τὰς εὐθύνας τῶν ἑτέρων ἁμαρτανομένων ὑπόκεινται οἱ ἱερεῖς.

β'. Ὅτι τῶν μοναζόντων ἀκριβείας δέονται πλείονος.

γ'. Ὅτι πλείονος εὐκολίας ἀπολαύουσι μονάζοντες, παρὰ τοὺς ἐκκλησίας προεστῶτας.

δ'. Ὅτι τῆς οἰκουμένης τὴν προστασίαν ἐμπεπίστευται ὁ ἱερεὺς, καὶ ἕτερα πράγματα φρικτά.

ε'. Ὅτι πρὸς πάντα ἐπιτήδειον εἶναι χρὴ τὸν ἱερέα.

ς'. Ὅτι οὐχ οὕτω τὸ μονάζειν, ὡς τὸ πλήθους προεστάναι καλῶς, καρτερίας σημεῖον. B

ζ'. Ὅτι οὐχ ὑπὸ τῶν αὐτῶν, τῷ τε καθ' ἑαυτὸν ὄντι, καὶ τῷ ἐν μέσῳ στρεφομένῳ, ἡ ἄσκησίς ἐστιν.

η'. Ὅτι εὐκολώτερον τὴν ἀρετὴν οἱ καθ' ἑαυτοὺς ὄντες, ἢ οἱ πολλῶν φροντίζοντες, κατορθοῦσιν.

θ'. Ὅτι οὐ χρὴ καταφρονεῖν τῆς τῶν πολλῶν ὑπολήψεως, κἂν ψευδὴς οὖσα τύχῃ.

ι'. Ὅτι οὐ μέγα σῶσαι ἑαυτόν.

ια'. Ὅτι πολλῷ χαλεπωτέρας μένει τιμωρίας τὰ τῶν ἱερέων ἁμαρτήματα, ἢ τὰ τῶν ἰδιωτῶν.

ιβ'. Ἐκ παραδειγμάτων παράστασις καὶ τῆς ὀδύνης, τῆς διὰ τὴν προσδοκίαν τῆς ἱερωσύνης γινομένης, καὶ τοῦ φόβου.

ιγ'. Ὅτι παντὸς πολέμου χαλεπώτερος ὁ τοῦ διαβόλου πειρασμός.

HÆC INSVNT LIBRO SEXTO.

I. *Pœnas dare ſacerdotes etiam pro populi delictis.*

II. *Plus vitam & mores curaturos eſſe, quàm ſolitariè viuentes.*

III. *Faciliorem eſſe rationem ſibi viuentium, quàm Eccleſiam gubernantium.*

IV. *Sacerdotem terrarum orbi, ac aliis rebus tremendis præpoſitum eſſe.*

V. *Debère ſacerdotem eſſe aptum ad omnia.*

VI. *Non ita, monachum agere, vt multitudinis curam habere; probitatis ſignum eſſe.*

VII. *Non eadem ratione ſolitarium, qua publicus Eccleſiæ Miniſter, vitam inſtituere.*

VIII. *Facilius eos, qui ſibi & ſolitariè viuant, virtutem exercere poſſe, quàm qui multorum curam gerant.*

IX. *Non eſſe contemnendas vulgi ſuſpiciones, quamuis manifeſtè falſas.*

X. *Non magni eſſe negocij ſe ipſum ſeruare.*

XI. *Longè grauiorem pœnam manere Sacerdotum peccata, quàm idiotarum.*

XII. *Exemplis probatio & doloris, qui oritur propter Sacerdotij expectationem, & timoris.*

XIII. *Omni pugnâ vehementiorem eſſe aſſultum in nos Diaboli.*

C

ΠΕΡΙ ΙΕΡΩΣΥΝΗΣ ΛΟΓΟΣ ς'.

ΚΑΙ τὰ μὲν ἐνταῦθα τοιαῦτα, οἷά περ ἤκουσας. τὰ δὲ ἐκεῖ πῶς οἰσόμεθα, ὅτ' ἂν καθ' ἕκαστον τῶν πιστευθέντων ἀναγκαζώμεθα τὰς εὐθύνας ὑπέχειν; οὐ γὰρ μέχρις αἰσχύνης ἡ ζημία, ἀλλὰ καὶ αἰώνιος ἐκδέχεται κόλασις. τὸ γὰρ, πείθεσθε τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν, καὶ ὑπείκετε· ὅτι αὐτοὶ ἀγρυπνοῦσιν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν ὡς λόγον ἀποδώσοντες εἰ καὶ πρότερον εἶπον· ἀλλ' οὐδὲ νῦν σιωπήσομαι. ὁ γὰρ φόβος ταύτης τῆς ἀπειλῆς συνεχῶς κατασείει μου τὴν ψυχήν. εἰ γὰρ τῷ μόνον ἕνα σκανδαλίζοντι καὶ ἐλάχιστον συμφέρει, ἵνα μύλος ὀνικὸς κρεμασθῇ εἰς τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ καταποντισθῇ εἰς τὴν θάλασσαν· καὶ πάντες οἱ τὴν συνείδησιν τῶν ἀδελφῶν τύπτοντες, εἰς αὐτὸν ἁμαρτάνουσι τὸν Χριστόν· οἱ μὴ μό-

D

DE SACERDOTIO LIBER SEXTVS.

ET certè hoc in orbe dum viuitur, huiuſmodi res exiſtunt, cuiuſmodi ex me audiuiſti: vita verò defunctis quęnam quæſo in modum ea à nobis ferentur, quæ tum ſenda erunt, quum nos videlicet pro iis ſigillatim omnibus, qui nobis concrediti fuerint, rationem reddere cogemur? neque enim dedecoris tantum atque ignominiæ pœna, ſed etiam æterni ſupplicij mulcta nos illic expectat. Illud enim: Parete iis qui præſunt vobis, & ſubiacete: nam illi vigilant prò animis veſtris tanquam rationem reddituri: tametſi prius iam à me dictum eſt, tamen ne nunc quidem reticebo. Huius enim comminationis terror animum mihi aſſiduè concutit. Nam ſi ei qui vnum aliquē duntaxat offenderit, expedit vt mola aſinaria ſuſpendatur à collo ipſius, ac demergatur in profundū maris: Item qui fratrum ſuorum conſcientiam offendunt, ij omnes in ipſum Chriſtū peccant: qui nō

Cap. I. Pœnas dare ſacerdotes etiam pro populi delictis.

Hebr. 13. 17.

Matth. 18. 6.

1. Cor. 8. 12.

vnum, non duos, non tres tantum, ſed tam multos etiam populos perdiderint, illis quid tandem fiet? ac quamnam illi pœnam ſunt penſuri? neque enim licet imperitiam excuſare, neque ad ignorantiam confugere, neque aut neceſſitatis aut violentiæ ſpeciem obtendere: verùm ſubditus potius aliquis, ſi modo id liceat, ſuis ipſius, quàm antiſtes aliorum peccatis excuſandis, ſuffugio hoc vti poſſit. quamobrem? quandoquidem qui delegatus eſt vt alienam emendet ignorantiam, tum verò diabolicum inſtare bellum denunciet, is profectò ignorantiam prætendere minime poterit, neque vocem hanc vſurpare: Tubam non exaudiui, bellum non prouidi. Quippe in hoc ſedet ille, vt Ezechiel ait, vt aliis ſignum tuba canens det, & quæ futura ſunt incommoda prænunciet. Quo nomine ſupplicium nulla excuſatione depellere poterit, quamuis vnius duntaxat animæ iactura acciderit. Si enim cum romphæa imminet, populo tuba ſignum non dederit, neque prænunciarit, inquit ille, ſpeculator, ac gladius animam inuaſerit: ipſa quidem anima, à ſua iniquitate capta fuerit, ſanguinem autem ipſius ex ſpeculatoris manu exquiram. Deſine ergo nos obtrudere in ſic ineuitabilis iudicij aleam. Neque enim nobis hic res eſt de ducendis militibus, aut de regno gubernando, ſed de functione, quæ angelica virtute indiget. Etenim ſacerdotis animum ſolaribus radiis puriorem eſſe oportet: vt nequando ſpiritus ſanctus deſolatum illum relinquat, vt dicere illi liceat: Viuo equidem non amplius ego, viuit autem in me Chriſtus. Nam ſi qui eremum inhabitant, quique procul tum ab vrbe, tum à foro, tum à tumultibus illinc enaſcentibus ſecuri liberique viuunt, denique qui perpetua portus tranquillitate perfruuntur, toto vitæ illius præſidio fidere nolunt, quinimo infinitas quoque alias addunt cuſtodias, vndique ſeipſos circunſepientes, magna adeo cum diligentia & dicere & facere omnia adlaborãtes, vt cum libertate ac puritate quadam ſyncera, quantum humanus captus ferre poteſt, ad Dei conſpectum accedere poſſint: quantam putas ſacerdotem præſtare debere tum vim, tum potentiam, vt animam ſuam ipſius ab omni vindicet fœditate, vt ſpiritualem pulchritudinem illæſam atque incolumen ſeruet? Etenim multo maior vitæ integritas huic, quàm

Ezech. 33. 3.

CAP. II.

Maior perfectio in Epiſc. quam in monachis requiritur.

Gal. 2. 20.

A νοι ἕνα, καὶ δύο καὶ τρεῖς, ἀλλὰ πλήθη τοσαῦτα ἀπολλυῶντες, τί ποτε ἄρα πείσονται; καὶ ποίαν δώσουσι δίκην; οὐδὲ γὰρ ἀπειρίαν ἔστιν αἰτιάσασθαι, οὐδὲ εἰς ἄγνοιαν καταφυγεῖν, οὐδὲ ἀνάγκην προβαλέσθαι καὶ βίαν· ἀλλὰ θᾶττον ἄν τις τῶν ἀρχομένων, εἴ γε ἐνῆν, ἐν ταῖς οἰκείαις ἁμαρτίαις ἐχρήσατο ταύτῃ τῇ καταφυγῇ, ἢ ἐν ταῖς ἑτέρων οἱ προεστῶτες. τί δή ποτε; ὅτι ὁ ταχθεὶς τὰς τῶν ἄλλων ἀγνοίας ἐπανορθοῦν, καὶ τὸν διαβολικὸν πόλεμον προμηνύειν ἐρχόμενον· οὐ δυνήσεται προβαλέσθαι τὴν ἄγνοιαν, οὐδὲ εἰπεῖν, οὐκ ἤκουσα B τῆς σάλπιγγος, οὐ προεῖδον τὸν πόλεμον. ἐπὶ τούτῳ γὰρ ἐκάθισεν, ὡς ὁ Ἰεζεκιὴλ φησιν, ἵνα καὶ τοῖς ἄλλοις σαλπίζῃ, καὶ προμηνύῃ τὰ μέλλοντα δυσχερῆ. καὶ διὰ τοῦτο ἀπαραίτητος ἡ κόλασις, κἂν εἷς ὢν ὁ ἀπολωλὼς τύχῃ. ἐὰν γὰρ τῆς ῥομφαίας ἐρχομένης, μὴ σαλπίσῃ τῷ λαῷ, μηδὲ σημάνῃ (φησὶν) ὁ σκοπός, καὶ ἐλθοῦσα ἡ ῥομφαία λάβῃ ψυχήν· αὐτὴ μὲν διὰ τὴν ἀνομίαν αὐτῆς ἐλήφθη, τὸ δὲ αἷμα αὐτῆς ἐκ χειρὸς τοῦ σκοποῦ ἐκζητήσω. παῦσαι τοίνυν ἡμᾶς ὠθῶν εἰς οὕ- C τως ἄφυκτον δίκην· οὐ γὰρ ὑπὲρ στρατηγίας, οὐδὲ βασιλείας ἡμῖν ὁ λόγος, ἀλλ' ὑπὲρ πράγματος ἀγγελικῆς ἀρετῆς δεομένου. καὶ γὰρ τῶν ἀκτίνων αὐτῶν καθαρωτέραν τοῦ ἱερέως τὴν ψυχὴν εἶναι δεῖ· ἵνα μηδέ ποτε ἔρημον αὐτὸν καταλιμπάνῃ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἵνα δύνηται λέγειν, ζῶ δὲ οὐκ ἔτι ἐγώ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός. εἰ γὰρ οἱ τὴν ἔρημον οἰκοῦντες, καὶ πόλεως καὶ ἀγορᾶς καὶ τῶν ἐκεῖθεν ἀπηλλαγμένοι θορύβων, καὶ διαπαντὸς λιμένων καὶ γαλήνης ἀπολαύοντες, D οὐκ ἐθέλουσι θαρρεῖν τῇ τῆς διαγωγῆς ἐκείνης ἀσφαλείᾳ· ἀλλὰ μυρίας ἑτέρας προστιθέασι φυλακάς, πάντοθεν ἑαυτοὺς περιφράττοντες, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ἀκριβείας καὶ λέγειν ἅπαντα καὶ πράττειν σπουδάζοντες, ἵνα μετὰ παρρησίας καὶ καθαρότητος εἰλικρινοῦς, ὅσον εἰς ἀνθρωπίνην ἧκε δύναμιν, προσιέναι τῷ θεῷ δύνωνται· πόσης οἴει δεῖν τῷ ἱερωμένῳ καὶ δυνάμεως καὶ βίας, ὥστε δυνηθῆναι πάντοθεν ἐξαρπάσαι μολυσμοῦ τὴν ψυχήν, καὶ ἀσινὲς τὸ πνευματικὸν τηρῆσαι κάλλος; καὶ γὰρ πολλῷ μείζονος αὐτῷ δεῖ καθα-

σεμνότητος, ἢ ἐκείνοις. καὶ ὁ μείζονος δεῖ, ὅτι πλείοσιν ἀνάγκαις ἐκείνων ὑπόκειται, ταῖς δυναμέναις αὐτὸν ῥυπῶσαι, ἂν μὴ τῇ διηνεκεῖ νήψει, καὶ τῷ πολλῷ τόνῳ χρησάμενος, ἄβατον αὐταῖς ἐργάζηται τὴν ψυχήν. καὶ γὰρ προσώπων εὐμορφία, καὶ κινημάτων διάθρυψις, καὶ βαδίσεως ἐπιτήδευσις, καὶ φωνῆς διάκλασις, καὶ ὀφθαλμῶν ὑπογραφαὶ, καὶ παρειῶν ἐπιγραφαὶ, καὶ πλεγμάτων συνθέσεις, καὶ τριχῶν βαφαὶ, καὶ ἱματίων πολυτέλεια, καὶ χρυσίων ποικιλία, καὶ λίθων κάλλος, καὶ μύρων εὐωδία, τἄλλα πάντα, ἃ τὸ γυναικεῖον ἐπιτηδεύει γένος, ἱκανὰ θορυβῆσαι ψυχὴν, ἂν μὴ πολλῇ τῇ τῆς σωφροσύνης αὐστηρότητι ἀποσκληκυῖα τύχῃ. ἀλλὰ τὸ μὲν ὑπὸ τούτων ταράττεσθαι, θαυμαστὸν οὐδέν· τὸ δὲ καὶ διὰ τῶν τούτοις ἐναντίων δυνηθῆναι βάλλειν τὸν διάβολον καὶ κατατοξεύειν τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς· τοῦτο ἐστὶ πολλῆς ἐκπλήξεως καὶ ἀπορίας μεστόν. ἤδη γάρ τινες ταῦτα ἐκφυγόντες τὰ θήρατρα, τοῖς πολὺ τούτων ἀφεστηκόσιν ἑάλωσαν. καὶ γὰρ καὶ ἠμελημένη ὄψις, καὶ αὐχμῶσα κόμη, καὶ ῥυπῶσα στολὴ, καὶ σχῆμα ἀνεπίπλαστον, καὶ ἦθος ἁπλοῦν, καὶ ῥῆμα ἀφελὲς, καὶ βάδισις ἀνεπιτήδευτος, καὶ ἀσχημάτιστος φωνὴ, καὶ τὸ πενίᾳ συζῆν, καὶ καταφρονεῖσθαι, καὶ τὸ ἀπροστάτευτον, καὶ ἡ μόνωσις, πρότερον μὲν εἰς ἔλεον τὸν ὁρῶντα, ἀπ' ἐκείνου δὲ εἰς τὸν ἔσχατον ἤγαγεν ὄλεθρον. καὶ πολλοὶ τὰ πρότερα ἐκφυγόντες δίκτυα, τὰ διὰ τῶν χρυσίων, καὶ τῶν μύρων, καὶ τῶν ἱματίων, καὶ τῶν λοιπῶν ὧν εἶπον συγκείμενα· τούτοις, τοῖς τοσοῦτον αὐτῶν ἀφεστηκόσιν, εὐκόλως ἐνέπεσον καὶ ἀπώλοντο. ὅτ' ἂν οὖν καὶ διὰ πενίας καὶ διὰ πλούτου, καὶ διὰ καλλωπισμοῦ, καὶ διὰ σχήματος εἰκῆ κειμένου, καὶ διὰ τρόπων τῶν τε ἐπιτηδευτῶν καὶ τῶν ἀπλάστων, καὶ ἁπλῶς, ὧν ἀπηριθμησάμην, ὁ πόλεμος ἀναρριπίζεται τῇ τοῦ θεωμένου ψυχῇ, καὶ τὰ μηχανήματα αὐτὸν περιστοιχίζει πανταχόθεν· πόθεν ἀναπνεῦσαι δυνήσεται, τοσούτων κύκλῳ περικειμένων παγίδων; ποίας καταδύσεις εὑρεῖν, οὐ λέγω πρὸς τὸ μὴ κατὰ κράτος ἁλῶναι (τοῦτο μὲν γὰρ οὐ πάνυ χαλεπόν·) ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ ἀπάραχον τῶν μιαρῶν λογισμῶν τὴν ἑαυτοῦ φυλάξαι ψυχήν;

illis neceſſaria eſt. Cui porrò integritas maior neceſſaria eſt, hic certè pluribus quàm illi iidem caſibus obnoxius eſſe cogitur, qui eum conſpurcare poſſunt, niſi continentem ſobrietatem, ac vehemens admodum ſtudium adhibens, animum imperuium impenetrabilémque præſtiterit. Nam & oris decor & motuum exquiſita mollities, & inceſſus affectatum ſtudium, & vocis confractio, & oculorum & malarum pigmenta, & cincinnorum compoſitiones, & capillitij tinctura, & veſtium ſumptuoſarum auratarúmque diuerſitas, & gemmarum pulchritudo, & vnguentorum fragrantia, & cætera omnia, quæ muliebre genus affectare ſolet: talia ſunt quæ animum commouere poſſint, niſi is continentiæ auſteritate occalluerit. Proinde ab iis quæ dixi commoueri mirum nequaquam eſt: at per alia quædam, quæ his contraria ſint, diabolum ferire, humanáſque animas miſſo velut telo configere poſſe, id vero admirationis ac dubitationis plenum eſt. Pridem enim nonnulli, qui retia illa quæ dixi euaſerant, à longe diuerſiſſimis capti ſunt. Nam & neglecta oris facies, & ſqualida coma, & ſordida veſtis, & habitus incompoſitus, & morum ſimplicitas, & ſermo ſimplex, & inceſſus inaffectatus, & vox minime figurata, & paupertatis contubernium, & contemptus, & auxilij penuria, & libera item ſolitudo ad miſericordiam primum pellexerunt eum, qui ea cerneret, poſt autem eundem ad extremam perduxere perniciem: permultique inuenti ſunt, qui priora illa retia quum effugiſſent, retia, inquam, ex auro, ex vnguentis, ex veſtibus ſumptuoſis, cæteriſque, quæ connumeraui, contexta, in hæc longe ab illis diuerſa facilè inciderint, hiſque perditi tandem fuerint. Quum ergo & per paupertatem, & per opulentiam, & per habitus elegantiam, eiuſdémque negligentiam, & per mores tum compoſitos tum incompoſitos, vno verbo quum per ea quæ dixi omnia in ſpectantis animo prælium accenditur: illúmque doli, fraudes, artificia vndique circunſiſtunt, vnde illi, quæſo, reſpirare dabitur inter tot laqueos medio? quaſnam porrò latebras nanciſci poterit, non dico ne vi ipſe captus ſuccumbat (hoc enim non admodum difficile) ſed vt ſuum ipſius animum à fœdis cogitationib. incócuſſum aſſerat?

CAP. III. *Faciliorem eſſe monachorum vitam ratione quam præſulum.*

A Et quidem nihil hic loquor de honoribus, malorum infinitorum authoribus. Honores enim ij qui à mulieribus deferuntur, temperantiæ contentionem eneruant, ac peſſundant ſæpenumero, quoties quis aſſiduam vigilantiam aduerſus huiuſmodi inſidias afferre neſcierit. Rurſus honores eos, quos viri largiuntur, niſi quis magna cum animi conſtantia admiſerit: morbis duobus contrariis capitur, quorum alter eſt adulationis ſeruitus, alter arrogantiæ amentia: dum hinc ſui palpatoribus, adulatoribúſque ſeſe ſummittere, hinc propter honores illos quos illi deferunt, aduerſus tenuiores criſtas tollere, atque adeò in faſtidij ac contumaciæ barathrum præceps ferri cogitur. B Dicta quidem à nobis ſint hæc: ſed quàm detrimentoſa ipſa ſint, nullus planè, niſi qui expertus ſit, rectè nouerit. Neque enim ſolum hæc, verùm longè his tum maiora, tum periculoſiora ſubire illum neceſſe eſt, qui ipſe medius inter homines verſetur. At qui ſolitudine delectatur, is omnium horum immunitatem conſequitur: cui ſi quando abſurda quæpiam animi cogitatio ſimile quid oculis repræſentauerit, infirma tamen imbecillàque eſt imaginatio huiuſmodi, ac ta- C lis, vt ſtatim extingui atque interimi poſſit, propterea quòd extrinſecus materia nulla ſubeſt qua cogitationis flamma illa caleſcere poſſit. Ac monachus quidem ſibi vni tantum timet: qui ſi quando aliorum curam ſuſcipere cogitur, certè pauciſſimi illi ſunt. Illi autem ſi fortè plures erunt, tamen pauciores iis futuri ſunt, qui in eccleſiis viuunt: iidem ſuiipſorum curas ſolicitudinéſque leuiores, ac minus moleſtas præfecto ſuo exhibentes, non tam propter paucitatem, quàm quòd omnes illi mundanarum rerum ſecuri vi- D uunt, ac neque liberos, neque vxorem, neque aliud quicquam id genus animo verſare poſſunt: quæ ſanè res facit, vt qui illis præfectus ſit, eos ſibi facile parentes, ac communi ſecum contubernio vtentes habeat: in tantum vt illorum lapſus exactè tum intueri, tum emendare poſſit. Affert autem non modicum ad virtutis ſtudia incrementum, aſſidua magiſtrorum cura.

Cap. IV. Sacerdotem orbi terrarũ eſſe propoſitum.

¶ Eorum verò hominum, qui epiſcopo ſubditi ſunt, bona pars vitæ humanæ curis vincti diſtringuntur? id quod pigriores ignauioréſque illos reddit ad ſpiritus opera peragenda. Vnde

A καὶ παρίημι τὰς τιμὰς, τὰς τῶν μυρίων αἰτίας κακῶν. αἱ μὲν γὰρ παρὰ τῶν γυναικῶν γινόμεναι, τὸν τῆς σωφροσύνης λυμαίνονται τόνον· καὶ καταβάλλουσι δὲ πολλάκις, ὅτ' ἄν τις μὴ διαπαντὸς ἀγρυπνεῖν εἰδῇ πρὸς τὰς τοιαύτας ἐπιβουλάς· τὰς δὲ παρὰ τῶν ἀνδρῶν εἰ μὴ μετὰ πολλῆς τις δέξηται τῆς μεγαλοψυχίας, δύο τοῖς ἐναντίοις ἁλίσκεται πάθεσι, τῇ τε τῆς θεραπείας δουλοπρεπείᾳ, καὶ τῇ τῆς ἀλαζονείας ἀνοίᾳ· τοῖς μὲν θεραπεύουσιν αὐτὸν ὑπο- B κύπτειν ἀναγκαζόμενος· διὰ δὲ τὰς παρ' ἐκείνων τιμὰς, κατὰ τῶν ἐλαττόνων ὀξογκούμενος, καὶ εἰς τὸ τῆς ἀπονοίας ὠθούμενος βάραθρον. ταῦτα εἴρηται μὲν παρ' ἡμῶν· ὅσην δὲ ἔχει τὴν βλάβην, οὐκ ἄν τις αὐτὸ τῆς πείρας μάθοι καλῶς. οὐ γὰρ δὴ ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ τούτων πολλῷ πλείονα καὶ σφοδρότερα, τῷ ἐν μέσῳ στρεφομένῳ συμπίπτειν ἀνάγκη γένοιτ' ἄν. ὁ δὲ τὴν ἐρημίαν στέργων, πάντων μὲν ἔχει τὴν ἀτέλειαν· εἰ δέ ποτε αὐτῷ καὶ λογισμὸς ἄτοπος ὑπογράψαι τι τοιοῦτον· ἀλλ' ἀσθε- C νὴς ἡ φαντασία, καὶ ταχέως σβεσθῆναι δυναμένη, διὰ τὸ μὴ προσκεῖσθαι ἔξωθεν τὴν ἀπὸ τῆς θεωρείας ὕλην τῇ φλογί. καὶ ὁ μὲν μοναχὸς ὑπὲρ ἑαυτοῦ μόνου δέδοικεν· εἰ δὲ καὶ ἑτέρων φροντίζειν ἀναγκασθείη, ἀλλ' εὐαρίθμητοι λίαν. εἰ δὲ καὶ πλείονες εἶεν· ἀλλὰ τῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἐλάττους τέ εἰσι, καὶ τὰς ὑπὲρ ἑαυτῶν φροντίδας πολλῷ κουφοτέρας παρέχουσι τῷ προεστῶτι· οὐ διὰ τὴν ὀλιγότητα μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ πάντες τῶν κοσμικῶν εἰσὶν ἀπηλ- D λαγμένοι πραγμάτων· καὶ οὔτε παῖδας, οὔτε γυναῖκα, οὔτε ἄλλο τι μεριμνᾷν ἔχουσι τοιοῦτο. τοῦτο δὲ αὐτοὺς λίαν τε εὐπειθεῖς τοῖς ἡγουμένοις, καὶ τὸ κοινὴν τὴν οἴκησιν ἔχειν ἐποίησεν, ὡς δύνασθαι αὐτῶν τὰ πταίσματα ἀκριβῶς συνορᾷν τε καὶ ἐπανορθοῦν, ὅπερ οὐ μικρὰν πρὸς ἀρετῆς ἐπίδοσιν, ἐπιστασία διδασκάλων διηνεκής. Τῶν δὲ ὑπὸ τοῦ ἱερέως τεταγμένων τὸ πλέον βιωτικαῖς πεπέδηται φροντίσι, καὶ τοῦτο αὐτοὺς ἀργοτέρους πρὸς τὴν τῶν πνευματικῶν ἐργασίαν καθίστησιν. ὅθεν ἀνάγκη

τὸν διδάσκαλον σπείρειν καθ' ἑκάστην (ὡς εἰπεῖν) ἡμέραν, ἵνα τῇ γοῦν συνεχείᾳ δυνηθῇ κατασχεῖν παρὰ τοῖς ἀκούουσι τῆς διδασκαλίας ὁ λόγος. καὶ γὰρ πλοῦτος ὑπέρογκος, καὶ δυναστείας μέγεθος, καὶ ῥαθυμία ἀπὸ τρυφῆς προσγινομένη, καὶ πολλὰ ἕτερα πρὸς τούτοις, συμπνίγει τὰ καταβληθέντα σπέρματα. πολλάκις δὲ ἡ τῶν ἀκανθῶν πυκνότης, οὐδὲ μέχρι τῆς ἐπιφανείας ἀφίησι τὸ σπειρόμενον πεσεῖν. ἤδη δὲ καὶ θλίψεως ὑπερβολή, καὶ πενίας ἀνάγκη, καὶ ἐπήρειαι συνεχεῖς, καὶ ἄλλα τοιαῦτα τοῖς προτέροις ἐναντία, ἀπάγει τῆς περὶ τὰ θεῖα σπουδῆς· τῶν δὲ ἁμαρτημάτων οὐδὲ τὸ πολλοστὸν αὐτοῖς μέρος δυνατὸν γενέσθαι καταφανές. πῶς γάρ, ὧν τοὺς πλείονας οὐδὲ ἐκ προσώπου ἴσασι; καὶ τὰ μὲν πρὸς τὸν λαὸν αὐτῷ τοσαύτην ἔχει τὴν ἀμηχανίαν. εἰ δέ τις τὰ πρὸς τὸν θεὸν ἐξετάσειεν· οὐδὲν ὄντα εὑρήσει ταῦτα, οὕτω μείζονος καὶ ἀκριβεστέρας ἐκεῖνα δεῖται τῆς σπουδῆς. τὸν γὰρ ὑπὲρ ὅλης τῆς πόλεως, καὶ τί λέγω πόλεως; πάσης μὲν οὖν τῆς οἰκουμένης πρεσβεύοντα, καὶ δεόμενον, ταῖς ἁπάντων ἁμαρτίαις ἵλεων γενέσθαι τὸν θεόν, οὐ τῶν ζώντων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀπελθόντων, ὁποῖόν τινα εἶναι χρή; ἐγὼ μὲν γὰρ καὶ τὴν Μωσέως καὶ τὴν Ἡλίου παρρησίαν, οὐδέπω πρὸς τὴν τοσαύτην ἱκετηρίαν ἀρκεῖν ἡγοῦμαι. καὶ γὰρ ὥσπερ τὸν ἅπαντα κόσμον πεπιστευμένος, καὶ αὐτὸς ὢν ἁπάντων πατήρ, οὕτω προσέρχεται τῷ θεῷ· δεόμενος τοὺς ἁπανταχοῦ πολέμους σβεσθῆναι, λυθῆναι τὰς ταραχάς· εἰρήνην, εὐετηρίαν, πάντων τῶν ἑκάστῳ κακῶν ἐπικειμένων, καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ, ταχεῖαν αὐτῶν ἀπαλλαγήν. εἰ δὲ πάντων αὐτόν, ὑπὲρ ὧν δεῖται, τοσοῦτο διαφέρειν ἐν ἅπασιν, ὅσον τὸν προεστῶτα τῶν προστατευομένων εἰκός. ὅτ' ἂν δὲ καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον καλῇ, καὶ τὴν φρικωδεστάτην ἐπιτελῇ θυσίαν, καὶ τοῦ κοινοῦ πάντων συνεχῶς ἐφάπτηται δεσπότου· ποῦ τάξομεν αὐτόν, εἰπέ μοι; πόσην δὲ αὐτὸν ἀπαιτήσομεν καθαρότητα, καὶ πόσην εὐλάβειαν; ἐννόησον γὰρ ὁποίας τὰς ταῦτα διακονουμένας χεῖρας εἶναι χρή·

& epiſcopum neceſſe eſt in ſingulos propemodum dies ſementem facere: vt ipſa ſaltem aſſuetudine doctrinæ, ſermonem auditorum animi retinere poſſint. Nam & opulentia ingens, & potentiæ amplitudo, & languor à deliciis exoriens, itémque & multa alia his addita ſemina ſemel iacta ſuffocant: nonnunquam autem & ſpinarum denſitas ne ad terræ quidem ſuperficiem ſementem ipſam decidere patitur. Adde quòd afflictionis magnitudo, & paupertatis vis, & moleſtiæ aſſiduæ, & alia id genus prioribus illis contraria humanos animos à diuinarum rerum ſtudio abducũt. Peccatorum autem quæ ſubditorum quiſque commiſerit, epiſcopo ne minima quidem pars nota eſſe poteſt. Qui enim nota foret, quum illorum complures ne de facie quidem ille nouerit? Ac talem quidem, tantámque epiſcopo populi regendi cura moleſtiam difficultatémque affert. Quòd ſi examinare ea quis volet, quæ illum præſtare erga Deum oportet: quæ dixi, præ illis nihil prorſus eſſe comperiet, tam ingens, tam ſolicitum, tam exactum ea ſtudium requirunt. Eũ enim qui pro ciuitate tota, quid dico ciuitate? imò vero pro vniuerſo terrarum orbe legatus intercedit, deprecatórque eſt apud Deum, vt hominum omnium, non viuentium modo, ſed etiam mortuorum peccatis propitius fiat: qualem quæſo eſſe oportet? Equidem neque Moſis, neque Heliæ fiduciam fore vnquã ſatis putauerim ad ſupplicationem huiuſmodi peragendam: quandoquidem quaſi mundus illi vniuerſus concreditus, atque adeo omnium ſit pater, ſic ad Deum ipſe accedit, deprecans quicquid vbique bellorum eſt extingui, turbas ſolui, atque in horum locum pacem ac fœlicem rerum ſtatum ſuccedere: denique celerem malorum vnicuique imminentium qua priuatim qua publicè defunctionem poſtulans. Porrò illum ipſum oportet tanto omnibus in rebus iis præſtare, pro quibus intercedit, quanto par eſt vt ſubditos præfectus excellat. Quum autem ille & ſpiritum ſanctum inuocauerit, ſacrificiúmque illud horrore ac reuerentia pleniſſimum perfecerit, communi omniũ domino manib. aſſiduè pertractato: quæro ex te: quoto illũ in ordine collocabimus? quantam autem ab eo integritatem exigemus? quãtam religionem? conſidera enim quales manus hæc adminiſtrantes eſſe oporteat:

Inuocatio ſpiritus ſancti, & ſacrificium Miſſarum.

qualem linguam, quæ verba illa effundat, qua denique re non puriorem ſanctiorémve eſſe conueniat animam, quæ tantum illum támque dignum ſpiritum receperit? Per id tempus & angeli ſacerdoti aſſident, & cœleſtium poteſtatum vniuerſus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus in illius honorem, qui immolatur, angelorum choris plenus eſt. Id quod credere abunde licet vel ex tanto illo ſacrificio quod tum peragitur. Ego verò & commemorantem olim quendam audiui, cum diceret ſenem quendam virum admirabilem, ac cui reuelationum myſteria multa diuinitus fuiſſent detecta, ſibi narraſſe, ſe tali olim viſione dignum habitum à Deo eſſe, ac per illud quidem tempus derepente angelorum multitudinem conſpexiſſe (quatenus aſpectus humanus ferre poterat) candidis veſtibus indutorum, altare ipſum circundantium: denique ſic capite inclinatorum, vt ſi quis milites præſente rege ſtantes videat. id quod facile mihi ipſe perſuadeo. Item & alius quidam mihi narrauit, non ille quidem ab alio edoctus, ſed dignus habitus, qui id & vidiſſet ipſe, & audiſſet, quòd qui de vita hac emigraturi ſunt, ſi myſteriorum huiuſmodi cum pura ac munda conſcientia fuerint participes ſpiritum efflaturi, ab angelis illorum corpora ſatellitum more ſtipantibus, propter aſſumptum illud ſacrum hinc rectà in cœlum abducuntur. Tu verò nondum exhorreſcis talem hanc animam in tam ſacroſanctum introducés myſterium, eúmque qui ſordidas veſtes induerit, in ſacerdotum dignitatem collegiúmq. cooptás, quem tamen à reliquo conuiuarum choro Chriſtus expulit? Luminis inſtar vniuerſum orbem illuſtrantis ſacerdotis animum ſplendeſcere oportet: noſter autem tantum habet tenebrarum ex praua conſcientia circunfuſarum, vt vereatur ac reformidet, fixis intentiſque oculis cum fiducia dominum ſuum obtueri. Sacerdotes terræ ſunt ſales: noſtram autem inſipientiam omnibúſq. in rebus imperitiam quotus quiſque eſt, qui facili patientique animo ferat, extra voſipſos qui me nimia quadam amoris abundantia proſequi cõſueuiſtis? Neque enim ſolum ſicut dixi, purum mundúmq. ſacerdotem eſſe oportet, vt qui tali miniſterio dignus habitus ſit, ſed etiã in primis prudẽtem, atq. adeò multarum rerum experientia inſtructũ ornatúmque, in tãtũ vt ſecularia mũdanáq. omnia nihilo minus noſcat, quàm norunt

Hiſtoria apparitionis angelorum.

Matt. 22. 13.

Matt. 5. 13.

A ὁποίαν τὴν γλῶτταν τὴν ἐκεῖνα προχέουσαν τὰ ῥήματα· τίνος δὲ οὐ καθαρωτέραν καὶ ἁγιωτέραν, τὴν τοσοῦτο πνεῦμα ὑποδεξαμένην ψυχήν; τότε καὶ ἄγγελοι παρεστήκασι τῷ ἱερεῖ, καὶ οὐρανίων δυνάμεων ἅπαν τὸ τάγμα βοᾷ· καὶ ὁ περὶ τὸ θυσιαστήριον πληροῦται τόπος εἰς τιμὴν τοῦ κειμένου. καὶ τοῦτο ἱκανὸν μὲν καὶ ἐξ αὐτῶν πεισθῆναι τῶν ἐπιτελουμένων τότε. ἐγὼ δὲ καί τινος ἤκουσα διηγουμένου ποτὲ, ὅτι αὐτῷ τις πρεσβύτης, θαυμαστὸς ἀνὴρ, B καὶ ἀποκαλύψεις ὁρᾶν εἰωθὼς, ἔλεγεν ὄψεως ἠξιῶσθαι τοιαύτης ποτέ. καὶ κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ἄφνω πλῆθος ἀγγέλων ἰδεῖν, ὡς αὐτῷ δυνατὸν ἦν, στολὰς ἀναβεβλημένων λαμπρὰς, καὶ τὸ θυσιαστήριον κυκλούντων, καὶ κάτω νευόντων, ὡς ἂν εἴ τις στρατιώτας παρόντος βασιλέως ἑστηκότας ἴδοι. καὶ ἔγωγε πείθομαι. καὶ ἕτερος δέ τις ἐμοὶ διηγήσατο, οὐ παρ' ἑτέρου μαθὼν, ἀλλ' αὐτὸς ἰδεῖν ἀξιωθεὶς καὶ ἀκοῦσαι, ὅτι τοὺς μέλλοντας ἐνθένδε ἀπαίρειν, ἂν τύχωσι τῶν μυστηρίων μετέχοντες ἐν κα- C θαρῷ συνειδότι, ὅτ' ἂν ἀποπνεῖν μέλλωσι, δορυφοροῦντες αὐτοὺς, δι' ἐκεῖνο τὸ ληφθὲν, ἀπάγουσιν ἐνθένδε ἄγγελοι. Σὺ δὲ οὔπω φρίττεις, εἰς οὕτως ἱερὰν τελετὴν, τοιαύτην εἰσάγων ψυχήν; καὶ τὸν τὰ ῥυπαρὰ ἐνδεδυμένον ἱμάτια εἰς τὸ τῶν ἱερέων ἀναφέρων ἀξίωμα, ὃν καὶ τοῦ λοιποῦ τῶν δαιτυμόνων χοροῦ ἐξώθει ὁ Χριστός; φωτὸς γὰρ δίκην τὴν οἰκουμένην καταυγάζοντος, λάμπειν δεῖ τοῦ ἱερέως τὴν ψυχήν· ἡ δὲ ἡμετέρα τοσοῦτον ἔχει περι- D κείμενον αὐτῇ σκότος ἐκ τῆς πονηρᾶς συνειδήσεως, ὡς ἀεὶ καταδύεσθαι καὶ μηδέποτε δύνασθαι μετὰ παρρησίας εἰς τὸν αὐτῆς ἀτενίσαι δεσπότην. οἱ ἱερεῖς τῆς γῆς εἰσὶν ἅλες· τὴν δὲ ἡμετέραν ἄνοιαν, καὶ τὴν ἐν ἅπασιν ἀπειρίαν, τίς ἂν ἐνέγκαι ῥᾳδίως, πλὴν ὑμῶν τῶν καθ' ὑπερβολὴν ἡμᾶς ἀγαπᾶν εἰθισμένων; οὐ γὰρ μόνον καθαρὸν οὕτως, ὡς τηλικαύτης ἠξιωμένον διακονίας, ἀλλὰ καὶ λίαν συνετὸν, καὶ πολλῶν ἔμπειρον, εἶναι δεῖ· καὶ πάντα μὲν εἰδέναι τὰ βιωτικὰ, τῶν ἐν μέσῳ

A στρεφομένους οὐχ ἧττον· πάντων δὲ ἀπηλλάχθαι, μᾶλλον τῶν τὰ ὄρη κατειληφότων μοναχῶν. Ἐπειδὴ γὰρ ἀνδράσιν αὐτὸν ὁμιλεῖν ἀνάγκη, καὶ γυναῖκας ἔχουσι, καὶ παῖδας τρέφουσι, καὶ θεράποντας κεκτημένοις, καὶ πλοῦτον περιβεβλημένοις πολὺν, καὶ δημόσια πράττουσι, καὶ ἐν δυναστείαις οὖσι, ποικίλον αὐτὸν εἶναι δεῖ. Ποικίλον δὲ λέγω, οὐχ ὕπουλον, οὐ κόλακα, οὐχ ὑποκριτὴν, ἀλλὰ πολλῆς μὲν ἐλευθερίας καὶ παῤῥησίας ἀνάμεστον, εἰδότα δὲ καὶ συγκατιέναι χρησίμως, ὅτ' ἂν ἡ τῶν πραγμάτων ὑπό- B θεσις τοῦτο ἀπαιτῇ· καὶ χρηστὸν εἶναι ὁμοῦ καὶ αὐστηρόν. Οὐ γὰρ ἔστιν ἑνὶ τρόπῳ χρῆσθαι τοῖς ἀρχομένοις ἅπασιν· ἐπεὶ μηδὲ ἰατρῶν παισὶν, ἑνὶ νόμῳ τοῖς κάμνουσι προσφέρεσθαι, καλόν· μηδὲ κυβερνήτῃ, μίαν ὁδὸν εἰδέναι τῆς πρὸς τὰ πνεύματα μάχης. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτου τὴν ναῦν συνεχεῖς περιστοιχίζονται χειμῶνες. οἱ δὲ χειμῶνες οὗτοι οὐκ ἔξωθεν προσβάλλουσι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔνδοθεν τίκτονται· καὶ πολλῆς χρεία καὶ συγκαταβάσεως καὶ ἀκριβείας. Πάντα C δὲ ταῦτα τὰ διάφορα εἰς ἓν τέλος ὁρᾷ, τοῦ Θεοῦ τὴν δόξαν, τῆς ἐκκλησίας τὴν οἰκοδομήν. Μέγας ὁ τῶν μοναχῶν ἀγὼν, καὶ πολὺς ὁ μόχθος. Ἀλλ' εἴ τις τῇ καλῶς διῳκονομημένῃ ἱερωσύνῃ τοὺς ἐκείνων ἱδρῶτας παραβάλλοι· τοσοῦτον εὑρήσει τὸ διάφορον, ὅσον ἰδιώτου καὶ βασιλέως τὸ μέσον. Ἐκεῖ μὲν γὰρ εἰ καὶ πολὺς ὁ πόνος, ἀλλὰ κοινὸν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος τὸ ἀγώνισμα. μᾶλλον δὲ τὸ πλέον τῇ τοῦ σώματος κατορθοῦται κατασκευῇ· κἂν μὴ τοῦτο ἰσχυρὸν ᾖ, μένει καθ' ἑαυτὴν ἡ D προθυμία, οὐκ ἔχουσα εἰς ἔργον ἐξελθεῖν. (Καὶ γὰρ καὶ νηστεία συντόνος, καὶ χαμευνία, καὶ ἀγρυπνία, καὶ ἀλουσία, καὶ ὁ πολὺς ἱδρὼς, καὶ τὰ λοιπὰ, ὅσα πρὸς τὴν τοῦ σώματος ἐπιτηδεύουσι ταλαιπωρίαν, πάντα οἴχεται, τοῦ κολάζεσθαι μέλλοντος οὐκ ὄντος ἰσχυροῦ.) Ἐνταῦθα δὲ καθαρᾶς τῆς ψυχῆς ἡ τέχνη, καὶ οὐδὲν τῆς τοῦ σώματος δεῖται εὐεξίας πρὸς τὸ δεῖξαι τὴν αὐτῆς ἀρετήν. Τί γὰρ ἡμῖν

ij qui in media hominũ turba verſantur: rurſus rerum omnium mũdanarum ſecurior viuat, quàm monachi ij qui montes ipſos habitandos occuparunt. Nam cum illum neceſſe ſit eorum hominum cõſuetudine ac congreſſione vti, qui & vxores habent, & liberos alunt, & ſeruos poſſidẽt: quiq. & diuites admodum ſunt, & publice negociantur, & potentia pollent, certè varium eſſe cõuenit. Varium autem dico, non ſubdolum, non adulatorem, non diſſimulatorem, ſed magna tum libertate tũ fiducia plenum, ac qui ex re ſeſe ſummittere, atque obſecundare ſciat, quoties negociorum vſus poſtulat, quique idem benignus ſit & auſterus. Neque enim vnum duntaxat in modum ſubditis omnibus vti debet, quando neque medicis conuenire videmus, vt eos omnes qui morbo laborant, vno eodémque modo tractent, neque gubernatori vt vnam tantum artem calleat, qua aduerſus ventos depugnet. Etenim ſacerdotij nauem aſſiduæ tempeſtates circunſiſtunt. Huiuſmodi autem tempeſtates non ſolum extrinſecus adoriuntur, ſed etiam intrinſecus enaſcũtur: quo fit vt ſacerdos diligenter accommodare ſeſe ad multos, ac de iure ſuo quodammodo concedere debeat: quæ omnia vel inter ſe pugnantia ad vnum hunc finem ſpectant, nimirum ad Dei optimi laudem, atque eccleſiæ ædificationem. Monachorum certamen ingens, ac labor multus eſt. Verùm ſi conferre quis volet inſtituti illius ſudores, cum rectè adminiſtrato ſacerdotio, certè tantum eſſe inter illa duo diſcrimen comperiet, quantum eſt priuatum inter & regem interuallum. Nam illic quicquam magnopere laborandum, tamen labor concertatióque huiuſmodi, corporis atque animi communis eſt, ſeu, vt verius dicam, labor huiuſmodi maiori quidem ex parte corporis cõſtitutione abſoluitur. Quod quidem niſi valens fuerit, animi promptitudo in ſeipſa vertitur, ac veluti ſoliuaga & ieiuna manet, non habens quemadmodum in opus exeat. Quippe contento ſtudio ieiunare, humi decubare, aduigilare, illoto eſſe corpore, multum ſudare, & cætera id genus, quæ monachi ad durandum affligendúmque corpus ſibi exercenda proponunt, ſtatim omnia depereunt, niſi corpus quod caſtigandum eſt, ſufferendis afflictionibus illis par fuerit. Hic verò nuda ſimplicis animi arte opus eſt, ac certè tali quæ corporis habitudine nihil indigeat, vt ſuam ipſius virtutem prodat. Quid enim nobis

CAP. V. Sacerdotẽ cum omnia paratũ eſſe debere.

præſidij corporis robur ad id cõferre poſſit, vt neque præfracti, neque iracundi, neque procaces ſimus, ſed ſobrij potius, caſti, honeſti, aliiſque animi virtutibus inſtructi, per quas beatus Paulus optimi ſacerdotis imaginem numeris ſuis omnibus abſolutam eſſe voluit? quod ipſum itidem dicere non poſſis de ea virtute, quam monachus præſtare debet. Ac quemadmodum his qui arte mechanica quædam ſtupenda faciunt, neceſſaria quidem eſt inſtrumentorum, rotarum, funium, gladiorum copia, varietáſque: contrà philoſophus vniuerſam artem in animo reconditam habet, externarum rerum nihil indigẽs: ſic & hic monachus eo amplius bona indiget corporis habitudine, & conueniẽtia item rerum locorúmque ad vitam illam commodorum, vt ij loci neque ita multum ab hominum conſpectu remoti, ſolitudinis tamen ocium quietémque habeant: neque iidem optima anni atque aëris tẽperie careant. Nihil enim eſſe poſſit intolerabilius ei, qui abſtinentiis ieiuniiſque corpus ſuum macerat, quàm cœli atque aëris intemperies, vt ſileam hic quàm multa monachis negocia neceſſariò exhibeant, tum veſtium cõfectio, tum vitæ cura: quippe cum certatim etiam cõtendant omnia per ſe opera peragere. Sacerdoti antem quod ad ipſius vſum pertinet, nihil his opus fuerit, vtpote qui ſeſe cum minime curioſum, tum promiſcuum omnibus his in rebus quæ damnum non afferant, pręſtare: tum verò ſcientiam omnem in animi ſui theſauro reconditam habere debeat. Quòd ſi quis exiſtet qui admiretur, laudétque ſacerdotem eum qui ſibi ipſe viuens domi ſe contineat, ac multorum conſuetudinem vſúmque auerſetur: equidem hoc patientiæ ſpecimen aliquod eſſe dixerim: non tamen idoneum id argumentum virtutis omnis eius quæ illius animo ineſſe debet, affirmauerim. Nam qui intra portum ad gubernaculi regimen aſſidet, is non continuo ſufficiens artis periculũ præbet. At verò qui medio in mari cum eſſet, nauem ſęuiente tempeſtate eripere potuit: hunc certè nemo eſt qui optimum gubernatorem eſſe neget. Proinde ne monachum quidem magnopere ac ſupra modum admirabimur, quòd is apud ſe viuens, neque commoueatur, neque in multa ac magna peccata prolabatur. Neq. enim ei res illæ adſunt, quib. ipſe animo irritetur exiſtimuletúrque.

1. Tim. 3.

CAP. VI. *Non ita, monachum agere, vt multitudinis curam habere, probitatis ſignum eſſe.*

CAP. VII. *Non eadem ratione ſolitarium, qua publicus Eccleſiæ miniſter, vitam inſtituere.*

A ἡ τοῦ σώματος ἰσχὺς συμβάλλεται πρὸς τὸ μήτε αὐθάδεις εἶναι, μήτε ὀργίλους, μήτε προπετεῖς· ἀλλὰ νηφαλίους, σώφρονας, καὶ κοσμίους, καὶ τἄλλα πάντα, δι' ὧν ἡμῖν ὁ μακάριος Παῦλος, τὴν τοῦ ἀρίστου ἱερέως ἀνεπλήρωσεν εἰκόνα; ἀλλ' οὐκ ἐπὶ τῆς τοῦ μονάζοντος ἀρετῆς ἔχοι τις ἂν τοῦτο εἰπεῖν. Ἀλλὰ καθάπερ τοῖς μὲν θαυματοποιοῖς, ὀργάνων δεῖ πολλῶν, καὶ τροχῶν καὶ σχοινίων καὶ μαχαιρῶν· ὁ δὲ φιλόσοφος ἅπασαν ἐν τῇ ψυχῇ κειμένην ἔχει B τὴν τέχνην, τῶν ἔξωθεν οὐ δεόμενος· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα· ὁ μὲν γὰρ μοναχὸς καὶ τῆς σωματικῆς εὐπαθείας προσδεῖται, καὶ τόπων πρὸς τὴν διαγωγὴν ἐπιτηδείων· ἵνα μήτε ἄγαν ἀπῳκισμένοι τῆς τῶν ἀνθρώπων ὦσιν ὁμιλίας, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ἐρημίας ἔχωσιν ἡσυχίαν, ἔτι δὲ καὶ τῆς ἀρίστης μὴ ἀμοιρῶσι κράσεως τῶν ὡρῶν. οὐδὲν γὰρ οὕτως ἀφόρητον τῷ κατατρυχομένῳ νηστείαις, ὡς ἡ τῶν ἀέρων ἀνωμαλία. τῆς δὲ τῶν ἱματίων κατασκευῆς καὶ διαίτης ἕνεκεν, ὅσα πράγματα ἔχειν ἀναγκάζονται, C πάντα αὐτουργεῖν αὐτοὶ φιλονεικοῦντες· οὐδὲν δέομαι λέγειν νῦν. ὁ δὲ ἱερεὺς οὐδενὸς τούτων εἰς τὴν ἑαυτοῦ δεήσεται χρείαν· ἀλλ' ἀπερίεργος καὶ κοινὸς ἐν ἅπασιν ἔσται τοῖς οὐκ ἔχουσι βλάβην, τὴν ἐπιστήμην ἅπασαν ἐν τοῖς τῆς ψυχῆς θησαυροῖς κειμένην ἔχων. Εἰ δέ τις τὸ μένειν ἐφ' ἑαυτῷ, καὶ τὸ τῶν πολλῶν ὁμιλίας ἐκτρέπεσθαι, θαυμάζοι· τῆς καρτερίας μὲν τοῦτο δεῖγμα καὶ αὐτὸς εἶναι φαίην ἄν· οὐ μὴν ἁπάσης τῆς ἀνδρείας τῆς ἐν τῇ ψυ- D χῇ τεκμήριον ἱκανόν. ὁ μὲν γὰρ εἴσω λιμένων ἐπὶ τῶν οἰάκων καθήμενος, οὔπω τῆς τέχνης ἀκριβῆ δίδωσι βάσανον· τὸν δὲ ἐν μέσῳ τῷ πελάγει καὶ τῷ χειμῶνι δυνηθέντα διασῶσαι τὸ σκάφος, οὐδεὶς ὅστις οὐκ ἂν εἶναι φαίη κυβερνήτην ἄριστον.

ΟΥ τοίνυν ἡμῖν οὐδὲ τὸν μοναχὸν θαυμαστὸν ἂν εἴη λίαν καὶ μεθ' ὑπερβολῆς, ὅτι μένων ἐφ' ἑαυτοῦ οὐ ταράττεται, οὐδὲ διαμαρτάνει πολλὰ καὶ μεγάλα ἁμαρτήματα· οὐδὲ γὰρ ἔχει τὰ παροξύνοντα καὶ διεγείροντα τὴν ψυχήν. ἀλλ'

εἴ τις

εἴ τις πλήθεσιν ὅλοις ἑαυτὸν ἐκδεδωκὼς, καὶ τὰς τῶν πολλῶν φέρειν ἁμαρτίας ἀναγκασθεὶς, ἔμεινεν ἀκλινὴς καὶ στερρὸς, ὥσπερ ἐν γαλήνῃ τῷ χειμῶνι τὴν ψυχὴν διακυβερνῶν· οὗτος κροτεῖσθαι καὶ θαυμάζεσθαι παρὰ πάντων ἂν εἴη δίκαιος, ἱκανὴν γὰρ τῆς οἰκείας ἀνδρείας τὴν δοκιμασίαν ἐπεδείξατο. μὴ τοίνυν μηδὲ αὐτὸς θαυμάσῃς, εἰ τὴν ἀγορὰν φεύγοντες ἡμεῖς, καὶ τὰς τῶν πολλῶν συνουσίας, οὐκ ἔχομεν τοὺς κατηγόρους πολλούς. οὐδὲ γὰρ εἰ καθεύδων οὐχ ἡμάρτανον, οὐδ' εἰ μὴ παλαίων οὐκ ἔπιπτον, οὐδ' εἰ μὴ μαχόμενος οὐκ ἐβαλλόμην, θαυμάζειν ἐχρῆν. τίς γὰρ, εἰπὲ, τίς δυνήσεται κατειπεῖν καὶ ἀποκαλύψαι τὴν μοχθηρίαν τὴν ἐμὴν, ὁ ὄροφος οὗτος καὶ ὁ οἰκίσκος; ἀλλ' οὐκ ἂν δύναιτο ῥῆξαι φωνήν. ἀλλ' ἡ μήτηρ ἡ μάλιστα πάντων εἰδυῖα τὰ ἐμά; μάλιστα μὲν οὐδὲ πρὸς αὐτὴν ἐστί μοί τι κοινὸν, οὐδὲ εἰς φιλονεικίαν ἤλθομέν πώποτε. εἰ δὲ καὶ τοῦτο ἦν συμβὰν, οὐδεμία οὕτως ἐστὶ μήτηρ ἄστοργος καὶ μισότεκνος, ὡς τοῦτον, ὃν ὤδινε καὶ ἔτεκε καὶ ἔθρεψε, μηδεμιᾶς ἀναγκαζούσης προφάσεως, μηδὲ βιαζομένου τινὸς, κακίζειν καὶ διαβάλλειν παρὰ πᾶσι. ἐπεὶ ὅτι γε, εἴ τις τὴν ἡμετέραν πρὸς ἀκρίβειαν ἐθέλοι βασανίζειν ψυχὴν, πολλὰ αὐτῆς εὑρήσει τὰ σαθρὰ, οὐδὲ αὐτὸς ἀγνοεῖς, ὁ μάλιστα πάντων ἡμᾶς τοῖς ἐγκωμίοις ἐπαίρειν παρὰ πᾶσιν εἰωθώς. καὶ ὅτι γε οὐ μετριάζων ταῦτα λέγω νῦν, ἀνάμνησον σαυτὸν, ὁσάκις εἶπον πρὸς σὲ, λόγου τοιούτου γινομένου πολλάκις ἡμῖν· ὅτι, εἴ τις αἵρεσίν μοι προὐτίθει, ποῦ μᾶλλον βουλοίμην εὐδοκιμεῖν, ἐν τῇ τῆς ἐκκλησίας προστασίᾳ, ἢ κατὰ τὸν τῶν μοναχῶν βίον; μυρίαις ἂν ψήφοις τὸ πρότερον ἐδεξάμην ἔγωγε. οὐ γὰρ διέλιπόν ποτε μακαρίζων πρὸς σὲ τοὺς ἐκείνης τῆς διακονίας προστῆναι δυνηθέντας καλῶς. ὅτι δὲ ὅπερ ἐμακάριζον, οὐκ ἂν ἔφυγον, ἱκανῶς ἔχων μετελθεῖν· οὐδεὶς ἀντερεῖ. ἀλλὰ τί πάθω; οὐδὲν γὰρ οὕτως ἄχρηστον εἰς ἐκκλησίας προστασίαν, ὡς αὕτη ἡ ἀργία καὶ ἡ ἀμελετησία, ἣν ἕτεροι μὲν ἄσκησίν τινα θαυμαστὴν εἶναι νομίζουσιν·

A Sin verò quis ſe ipſe turbis vniuerſis tradiderit ac multorum delicta hominum ferre coactus cum eſſet, inconcuſſus immotúſque perſtiterit, animum ipſum vel tempeſtate actum tanquam in malacia ac tranquillitate gubernans: hic vero dignus eſt, quem omnes plauſu atque admiratione proſequantur: abunde enim ſuæ ille virtutis periculum fecerit. Ne te igitur admiratio ſubeat, ſi qui à foro atque à populari conſuetudine abhorremus, accuſatores multos nequaquam habeamus. Neque enim ſi quum obdormirem, non deliqui: neque ſi quum non colluctarer, (1. Tim. 3.)
B non cecidi: neque ſi quum non depugnarem, non percuſſus ſum, mirari oportuit. quis enim obſecro, quis, inquam, deferre poterit ac detegere flagitium meum? tectúmne cubiculúmque hoc? at in vocem erumpere non poſſit. an mater potius, cui vni in primis res omnes meæ notæ ſunt? At ne cum illa quidem mihi quicquam commune eſt, neque ipſi inter nos in rixam contentionémque vllam venimus. Id quod vt etiam acciderit, equidem nullam eſſe matrem exiſtimo ſic à pietate charitatéque alienam, ſic à liberorum amore abhorrentem, vt quem parturierit,
C pepererit, educauerit, nulla cauſa impellente, ac nemine cogente, eum palam vituperare ac criminari ſuſtineat. Nam ſi quis aliòqui hunc animum exquiſitè excutere velit, certè permulta in eo deſiderabit. Id quod ne tibi quidem incognitum eſt, qui me tamen apud omnes laudibus in cœlum efferre conſueuiſti. Ac ſanè quòd non extenuandi mei nomine hoc pronunciem, recordare, ſi placet, quoties tibi dixerim, (cum huiuſmodi ſermo identidem inter nos incidiſſet) ſi quis optionem mihi proponeret, vtrum ego inſtitutum ſequi, inq. eo clareſcere mal-
D lem, in eccleſiæ alicuius præfectura, an in monachali ſolitudine, me prius illud vitæ genus mille calculis antepoſiturum. Neque enim ceſſaui vnquam illos apud te ſuſpicere, qui munere illo iuſte defungi poſſent: me verò id munus non detrectaturum fuiſſe, quod tantopere magnifacerem, ſi modo illi prope pertractando par fuiſſem, nemo planè contradicturus eſt. Verùm quid facerem? Equidem nihil minus vtile, minúſq. aptũ eſſe púto ad eccleſiæ præfecturã adminiſtrandã, quã animi mei pigritiã hanc atq. ſocordiam, quã tamen alij exercitationem eſſe exiſtimãt.

At ego illam quaſi meæ imbecillitati velamen prætendo. Qua quidem ex iis quæ in me deſiderantur, plura obtego, neq. ſeſe prodere patior. Quiſquis enim tãti ocij fructũ capere, multáque in quiete vitam tranſigere aſſueuerit, vt magno etiam ingenio præditus ſit: is ſanè ſi quid agẽdum eſt, in quo tyrocinium nõ poſuerit, animo ſtatim turbatur, ac percellitur, obtundũtúrq. magna quidem ex parte facultates viréſq. illius omnes, niſi eas prius ad id ipſum quod facturus eſt, probè exercuerit. Qui ſi fortè ſimul & tardo ingenio natus, & certaminum huiuſmodi expers fuerit: ſuſcepta iſta ſacerdotij adminiſtrãdi prouincia, nihil prorſus (quod noſtrate verbo dicitur) à ſtatuis diſtabit. Quamobrẽ pauci admodum exiſtunt, qui in palæſtra illa in hæc certamina deſcendant: quotquot autẽ deſcẽdũt, ex iis plures ſeſe quales ſint produnt, tum verò animis concidunt, denique inſuaues atque acerbas ſeſe res deuorare intelligunt. Nec abs re quidem illud. Quum enim non eadem ſunt, neque iiſdem de rebus propoſita certamina exercitationéſque, tum fit vt qui decertat, ab eo qui prorſus inexercitatus eſt, nihil diſcrepet. Gloriam in primis contemnere eum oportet, qui in ſtadiũ iſtud decertaturus deſcendit, iram ſuperare, ac multa prouidentia abũdare. Huic autem qui ſolitariam vitam ampectitur, nullus prorſus exercitationis campus propoſitus eſt. Nam neque irritantes habet multos, vt hac ratione meditetur, ac ſeſe exerceat in coërcenda animi excandeſcentia: neq. rurſus palpatores, applauſoréſque, vt hac item ratione popularẽ aurã reſpuere diſcat. Propterea hoc hominum genus non admodum laborant, eam ſibi parare animi prudẽtiam, quam eccleſiæ adminiſtratio requirit: quo fit, vt quũ in ea certamina deſcenderint, quorum nullum antea periculum fecerint, hæreant ipſi, hallucinentur, ineundi conſilij inopia laborent, atque adeò præterquam quòd ad virtutem progreſſionem nullam faciunt, eas etiam dotes quas ſecum attulerant, plerique plerumque deperdant. Tum Baſilius: Quid igitur? eos qui in media hominum turba verſantur, qui vitæ huius cultum, negocia, curas ſequuntur, qui ad rixas, ad pugnas, ad maledicentias occalluere, ſexcentis ingenij facultatibus artibúſque inſtructi; deliciiſque affluentes, eccleſiæ regimini præficiemus? Bona verba, inquam. Huiuſmodi enim hominum in mentem quidem tibi venire debet,

Gloria cõtemptus neceſſarius.

BASIL. CAP. IIX. Facilius monachũ virtutẽ exercere poſſe quam qui multitam curam gerat.

CHRYS.

A ἐγὼ δὲ αὐτὴν ὥσπερεὶ παραπέτασμα τῆς οἰκείας ἔχω φαυλότητος, τὰ πλείονα τῶν ἐλαττωμάτων τῶν ἐμαυτοῦ ταύτῃ συγκαλύπτων, καὶ οὐκ ἐῶν φανεροῦσθαι. ὁ γὰρ ἐνεθισθεὶς τοσαύτης ἀπολαύειν ἀπραγμοσύνης, καὶ ἐν ἡσυχίᾳ διάγειν πολλῇ· κἂν μεγάλης ᾖ φύσεως, ὑπὸ τῆς ἀγυμνασίας θορυβεῖται καὶ ταράττεται, καὶ τῆς οἰκείας δυνάμεως περικόπτει μέρος οὐ μικρὸν, τὸ ἀγύμναστον. ὅταν δὲ ὁμοῦ καὶ βραδείας ᾖ διανοίας, καὶ τῶν τοιούτων λόγων καὶ ἀγώνων B ἄπειρος· τοῦτο δὴ τὸ ἡμέτερον, τῶν λιθίνων οὐδὲν διοίσει, ταύτην δεξάμενος τὴν οἰκονομίαν. διὰ τοῦτο τῶν ἐξ ἐκείνης ἐρχομένων τῆς παλαίστρας εἰς τοὺς ἀγῶνας τούτους, ὀλίγοι διαφαίνονται· οἱ δὲ πλείους ἐλέγχονται, καὶ καταπίπτουσι, καὶ πράγματα ὑπομένουσιν ἀηδῆ καὶ χαλεπά. καὶ οὐδὲν ἀπεικός. ὅταν γὰρ μὴ περὶ τῶν αὐτῶν οἵ τε ἀγῶνες ὦσι καὶ τὰ γυμνάσια, τῶν ἀγυμνάστων ὁ ἀγωνιζόμενος οὐδὲν διενήνοχε. δόξης μάλιστα δεῖ καταφρονεῖν τὸν εἰς τοῦτο ἐρχόμενον τὸ στάδιον· ὀργῆς ἀνώτε- C ρον εἶναι, συνέσεως ἔμπλεων πολλῆς. τούτῳ δὲ τῷ τὸν μονήρη στέργοντι βίον οὐδεμία γυμνασίας ὑπόθεσις πρόκειται. οὔτε γὰρ τοὺς παροξύνοντας ἔχει πολλοὺς, ἵνα μελετήσῃ κολάζειν τοῦ θυμοῦ τὴν δύναμιν· οὔτε τοὺς μακαρίζοντας καὶ κροτοῦντας, ἵνα παιδευθῇ τοὺς παρὰ τῶν πολλῶν διαπτύειν ὧδε ἐπαίνους. τῆς τε ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἀπαιτουμένης συνέσεως, οὐ πολὺς αὐτοῖς ὁ λόγος. ὅταν οὖν ἔλθωσιν εἰς τοὺς ἀγῶνας, ὧν μὴ μεμελετήκασι D τὴν πεῖραν· ἀποροῦνται, ἰλιγγιῶσιν, εἰς ἀμηχανίαν ἐκπίπτουσι· καὶ πρὸς τῷ μηδὲν ἐπιδοῦναι πρὸς ἀρετὴν, καὶ ἅπερ ἔχοντες ἦλθον πολλοὶ πολλάκις ἀπώλεσαν. Καὶ ὁ Βασίλειος. Τί οὖν τοὺς ἐν τῷ μέσῳ στρεφομένους, καὶ πραγμάτων φροντίζοντας βιωτικῶν, καὶ τετριμμένους πρὸς μάχας καὶ λοιδορίας, καὶ μυρίας δεινότητος γέμοντας, καὶ τρυφᾶν εἰδότας, ἐπιστήσομεν τῇ τῆς ἐκκλησίας οἰκονομίᾳ; Εὐφήμει, ἔφην, ὦ μακάριε σύ· τούτους γὰρ οὐδ' εἰς νοῦν βάλλεσθαι δεῖ,

ὅτ' ἂν ἱερέων ἐξέτασις ᾖ. ἀλλ' εἴ τις μετὰ τοῦ πᾶσιν ὁμιλεῖν καὶ συναναστρέφεσθαι δύναιτο τὴν καθαρότητα, καὶ τὴν ἀταραξίαν, τήν τε ἁγιωσύνην καὶ τὴν καρτερίαν καὶ νῆψιν, καὶ τὰ ἄλλα, τὰ τοῖς μοναχοῖς προσόντα ἀγαθά, φυλάττειν ἀκέραια καὶ ἀπερισάλευτα, μᾶλλον τῶν μεμονωμένων ἐκείνων. ὡς ὅ γε πολλὰ μὲν ἔχων ἐλαττώματα, δυνάμενος δὲ αὐτὰ τῇ μονώσει καλύπτειν, καὶ ποιεῖν ἄπρακτα, τῷ μηδενὶ καταμιγνύναι ἑαυτόν· οὐδὲν εἰς μέσον ἐλθών, οὐδὲν ἕτερον ἢ τὸ καταγέλαστος γενέσθαι κερδανεῖ, καὶ κινδυνεύσει μείζονας. ὃ μικροῦ δεῖν ἐπάθομεν ἂν ἡμεῖς, εἰ μὴ ἡ τοῦ θεοῦ κηδεμονία τὸ πῦρ ταχέως ἀπῆγε τῆς ἡμετέρας κεφαλῆς. οὐ γάρ ἐστι λαθεῖν τὸν οὕτω διακείμενον, ὅτ' ἂν ἐν τῷ φανερῷ καταστῇ, ἀλλὰ πάντοτε ἐλέγχεται· καὶ καθάπερ τὰς μεταλλικὰς ὕλας δοκιμάζει τὸ πῦρ· οὕτω καὶ ἡ τοῦ κλήρου βάσανος τὰς τῶν ἀνθρώπων διακρίνει ψυχάς, κἂν ὀργίλος τις ᾖ, κἂν μικρόψυχος, κἂν φιλόδοξος, κἂν ἀλαζών, κἂν ὅ, τι δήποτε ἕτερον· ἅπαντα ἐκκαλύπτει, καὶ γυμνοῖ ταχέως τὰ ἐλαττώματα· οὐ γυμνοῖ δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ χαλεπώτερα καὶ ἰσχυρότερα αὐτὰ καθίστησι. καὶ γὰρ τὰ τοῦ σώματος τραύματα, περιξυόμενα δυσίατα γίνεται· καὶ τὰ τῆς ψυχῆς πάθη κνιζόμενα καὶ παροξυνόμενα, μᾶλλον ἀγριαίνεσθαι πέφυκε, καὶ τοὺς ἔχοντας αὐτὰ πλείονα ἁμαρτάνειν βιάζεται. καὶ γὰρ εἰς ἔρωτα δόξης ἐπαίρει τὸν μὴ προσέχοντα, καὶ εἰς ἀλαζονείαν, καὶ εἰς χρημάτων ἐπιθυμίαν. ὑποσύρει δὲ καὶ εἰς τρυφὴν καὶ εἰς ἄνεσιν καὶ ῥαθυμίαν, καὶ κατὰ μικρὸν εἰς τὰ χαλεπώτερα τούτων, καὶ ἐκ τούτων τικτόμενα, κακά. πολλὰ γάρ ἐστιν ἐν τῷ μέσῳ τὰ δυνάμενα ψυχῆς ἀκρίβειαν ἐκλῦσαι, καὶ τὸν ἐπὶ θεὸν διακόψαι δρόμον. καὶ πρῶτον ἁπάντων, αἱ πρὸς τὰς γυναῖκας ὁμιλίαι. οὐδὲ γὰρ ἔστι τὸν προεστῶτα, καὶ παντὸς τοῦ ποιμνίου κηδόμενον, τοῦ μὲν τῶν ἀνδρῶν ἐπιμελεῖσθαι μέρους, τὸ δὲ τῶν γυναικῶν παρορᾶν· ὃ μάλιστα δεῖται προνοίας πλείονος, διὰ τὸ πρὸς τὰς ἁμαρτίας εὐόλισθον· ἀλλὰ δεῖ καὶ τῆς τούτων ὑγιείας,

A quum de ſacerdotum delectu agetur. At verò ſi quis exiſtet, qui vel multorum hominum vſum conuictúmque ferens, poſſit item animi puritatem, conſtantiam, ſanctimoniam, tolerantiam, ſobrietatem, cæteráſque virtutes quæ monachis inſunt, magis etiam inconcuſſas ſeruare, quàm ipſi etiam monachi ſeruent: ne hic tibi deligendus erit: quandoquidem quiſquis vitiis multis quum laborat, eadem illa poteſt ſolitudine diſſimulare, atque obtegere, ſicque intra ſe continere ne in opus erumpant, propterea quòd nullorum cõuictu hominum vtatur: hic certè ſi in me- B dium acceſſerit, nihil inde lucri aſſequetur, niſi quòd tum ridiculus futurus eſt, tum etiam maius periculum ſubiturus. Id quod nobis propemodum accidiſſet, niſi Dei optimi prouidentia ignem hunc à capite ſtatim meo defendiſſet. Neque enim diſſimulare ſe ipſe poteſt, qui moribus iis fuerit, cum in luce hominúmque cœtu verſatur. Verùm quoquò ſe ille vertat, ſtatim proditur: ac quemadmodum fit vt metallicas materias ignis probet, ita & cleri exacta probatio mortalium animos ſecernit: atque internoſcit: ac ſi quis eſt vel iracundus, vel puſillanimis, vel glo- C riæ appetens, vel arrogans, vel alio quouis animi morbo obſeſſus, id omne detegit, ac latentes ſtatim morbos denudat: nec denudat ſolum, ſed etiam tum aſperiores, tum impotentiores reddit. Nam vt corporis vulnera ſi atteris, curatu difficiliora reddis: ſic natura comparatum videmus, vt animi morbi, ſi irrites exaſperéſque, magis ac magis rebellent, atque incrudeſcant, dominorúmque ſuorum peccata augeant. Etenim ad ambitionem ſtatim attollunt impellúntque eum qui ſibi cauere atque imperare neſciat: itémque ad arrogantiam auaritiámque: clàm au- D tem ad delicias pertrahunt, ad animi demiſſionem, ad ignauiam: ac pedetentim ad alia deinceps indidem enaſcentia. Multa enim alia ſunt vitia iis quæ connumeraui interiecta, quæ animi vim eneruare, ipſúmque ad Deum curſum interrumpere poſſunt. Atque in primis mulierum vſus conſuetudóque. Neque enim poteſt antiſtes, qui gregis vniuerſi curam ſuſcepit, viris tantum curandis operam dare, mulierum autem curã negligere, qua in parte magna profectò opus eſt prouidentia, quòd facilè ad peccandum quiſq. procliuis ſit, ſed illũ oportet cui adminiſtrãdus epiſcopatus ſorte obuenerit,

Mulierum conſuetudo & cura quantam enim.

pro illarum ſalute ſi non maiorem, at parem certè curam ſtudiúmque impendere. Nam & eas inuiſere ægrotantes, & ſolari lugentes, & increpare languentes, & adiuuare afflictas oportet, quæ omnia dum fiunt, plures irrumpendi aditus dæmon inuenire poteſt, niſi exactiſſima quis ac munitiſſima cuſtodia ſeſe vallauerit, quippe animum ipſum ferit ac commouet non impudicæ tantum, ſed etiam pudicæ mulieris oculus: præterea & palpationes emolliunt, & honores mancipant. Et ſimul charitas feruens, eadem bonorum omnium author, iis qui ea rectè vti neſciunt, malorum omnium author fit. Aliquoties autem & ſolicitudines aſſiduæ mentis acumen hebetant, eúmque qui animo volucri ac pernici ſit, plumbo grauiorem reddunt: denique & ira quæ in animum fortè inuaſerit, fumi inſtar interiora omnia à ſe occupata inuoluit. Quis tandem reliqua enumeret incommoda, contumelias, violentias, incuſationes, non ſolum quas viri prudentes, ſed etiam quas tum tenuiores, tum imprudentes intendunt, quæ hominum pars quum rectò animi ſenſu ac iudicio careant, conqueri atque expoſtulare nunquam ceſſant, excuſationes, quibus te defendas, haud facile admittentes. Porrò & antiſtitem qui bonus ſit, oportet ne iſtos quidem contemptui habere, ſed multa cum humanitate, facilitate, comitate omnium criminationes diluere, iniuſtas potius accuſationes condonantem, quam ob eas ægrè ferentem ac ſuccenſentem. Si enim beatus ille Paulus veritus eſt ne furti apud diſcipulos ſuſpectus eſſet, quo nomine & alios in pecuniarum adminiſtrationem ſecum aſſumpſit, vt ne quis, inquit, nos carpat in hac exuberantia quæ à nobis adminiſtratur: quomodo non omnia à nobis agenda ſunt, vt malas à nobis ſuſpiciones amoueamus, quantumuis licet falſas, iniquas, & à noſtra exiſtimatione alienas? A nullo enim peccato tantum abſumus, quantum à furto aberat Paulus. Attamen tantum ille cum abeſſet à prauo huiuſmodi facinore, ne ſic quidem negligendam ſibi putauit communem multorum ſuſpicioné, etiamſi admodum iniquā atq. inſaná. Inſania enim mera tale quid ſuſpicari de beata illa atq. admirabili Pauli anima.

CAP. IX. *Non eſſe contemnendas vulgi ſuſpiciones quauis manifeſtè falſas.*

2. Cor. 8. 20.

A εἰ δὲ μὴ ἐκ πλείονος, ἀλλ' οὖν ἐξ ἴσης φροντίζειν τῆς μοίρας, τὸν λαχόντα τὴν ἐπισκοπὴν δεῖ. καὶ γὰρ ἐπισκέπτεσθαι αὐτὰς, ἡνίκα ἂν κάμνωσι, καὶ παρακαλεῖν, ἡνίκα ἂν πενθῶσι, καὶ ἐπιπλήττειν ῥαθυμούσαις, καὶ βοηθεῖν καταπονουμέναις, ἀνάγκη. τούτων δὲ γινομένων, πολλὰς ἂν εὕροι τὰς παρεισδύσεις ὁ πονηρὸς, εἰ μὴ ἠκριβωμένῃ τις ἑαυτὸν τειχίσειε φυλακῇ. καὶ γὰρ ὀφθαλμὸς βάλλει, καὶ θορυβεῖ ψυχὴν, οὐχ ὁ τῆς ἀκολάστου μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ τῆς σώφρονος· καὶ κολακεῖαι μαλάττουσι, καὶ τιμαὶ καταδουλοῦνται· καὶ ἀγάπη ζέουσα (τοῦτο δὴ τὸ πάντων αἴτιον τῶν ἀγαθῶν) μυρίων γέγονεν αἴτιον κακῶν, τοῖς οὐκ ὀρθῶς χρησαμένοις αὐτῇ. ἤδη δὲ καὶ φροντίδες συνεχεῖς ἠμβλυνώθη τὸ τῆς διανοίας ὀξὺ, καὶ μολίβδου βαρύτερον τὸ πτηνὸν ἀπειργάσαντο· καὶ θυμὸς δὲ παρεισελθὼν, καπνοῦ δίκην τὰ ἔνδον κατέσχεν ἅπαντα. τί ἄν τις λέγοι τὰς λοιπὰς βλάβας, τὰς ὕβρεις, τὰς ἐπηρείας, τὰς μέμψεις, τὰς παρὰ τῶν μειζόνων, τὰς παρὰ τῶν ἐλαττόνων, τὰς παρὰ τῶν συνετῶν, τὰς παρὰ τῶν ἀσυνέτων. τοῦτο γὰρ δὴ μάλιστα τὸ γένος τῆς ὀρθῆς ἀπεστερημένον κρίσεως, μεμψίμοιρόν τέ ἐστι, καὶ οὐκ ἂν εὐκόλως ἀπολογίας ἀνάσχοιτό ποτε. τὸν δὲ προεστῶτα καλῶς, οὐδὲ τούτων δεῖ καταφρονεῖν· ἀλλὰ πρὸς ἅπαντας περὶ ὧν ἂν ἐγκαλῶσι, διαλύεσθαι μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιεικείας καὶ πρᾳότητος, συγγινώσκοντα μᾶλλον αὐτοῖς τῆς ἀλόγου μέμψεως, ἢ ἀγανακτοῦντα καὶ ὀργιζόμενον. εἰ γὰρ ὁ μακάριος Παῦλος, μὴ κλοπῆς ὑπόνοιαν λάβῃ παρὰ τοῖς μαθηταῖς, ἔδεισε· καὶ διὰ τοῦτο προσέλαβε καὶ ἑτέρους εἰς τὴν τῶν χρημάτων διακονίαν· ἵνα μή τις ἡμᾶς μωμήσηται (φησὶν) ἐν τῇ ἁδρότητι ταύτῃ τῇ διακονουμένῃ ὑφ' ἡμῶν· πῶς ἡμᾶς οὐ πάντα δεῖ ποιεῖν, ὥστε τὰς πονηρὰς ἀναιρεῖν ὑπονοίας, κἂν ψευδεῖς, κἂν ἀλόγιστοι τυγχάνωσιν οὖσαι, κἂν σφόδρα τῆς ἡμετέρας ἀπέχωσι δόξης. οὐδενὸς γὰρ ἁμαρτήματος τοσοῦτον ἡμεῖς ἀφεστήκαμεν, ὅσον κλοπῆς ὁ Παῦλος. ἀλλ' ὅμως καὶ τοσοῦτον ἀφεστηκὼς τῆς πονηρᾶς ταύτης πράξεως, οὐδὲ οὕτως ἠμέλησε τῆς τῶν πολλῶν ὑπονοίας, καίτοι λίαν οὔσης ἀλόγου καὶ μανιώδους· μανία γὰρ ἦν, τοιοῦτόν τι ὑποπτεῦσαι περὶ τῆς μακαρίας καὶ θαυμαστῆς ἐκείνης ψυχῆς.

Ἀλλ' ὅμως οὐδὲν ἧττον καὶ ταύτης τῆς ὑποψίας, τῆς οὕτως ἀλόγου, καὶ ἣν οὐδεὶς ἂν μὴ παραπαίων ὑποπτεύσειε, πόῤῥωθεν ἀναιρεῖ τὰς αἰτίας· καὶ οὐ διέπτυσε τὴν τῶν πολλῶν ἄνοιαν, οὐδὲ εἶπε· τίνι γὰρ ἂν ἐπῆλθέ ποτε, τοιαῦτα περὶ ἡμῶν ὑποπτεῦσαι; καὶ ἀπὸ τῶν σημείων, καὶ ἀπὸ τῆς ἐπιεικείας τῆς ἐν τῷ βίῳ, πάντων ἡμᾶς καὶ τιμώντων καὶ θαυμαζόντων. ἀλλ' ἅπαν τοὐναντίον καὶ ὑπείδετο, καὶ προσεδόκησε ταύτην τὴν πονηρὰν ὑπόνοιαν· καὶ πρόῤῥιζον αὐτὴν ἀνέσπασε, μᾶλλον δὲ οὐδὲ φῦναι τὴν ἀρχὴν ἀφῆκε. διὰ τί; προνοούμενοι γάρ φησι καλὰ οὐ μόνον ἐνώπιον κυρίου, ἀλλὰ καὶ ἐνώπιον ἀνθρώπων. τοσαύτην δεῖ, μᾶλλον δὲ καὶ πλείονα κεχρῆσθαι σπουδήν· ὥστε μὴ μόνον αἰρομένας κατασπᾶν καὶ κωλύειν τὰς φήμας τὰς οὐκ ἀγαθάς· ἀλλὰ καὶ πόῤῥωθεν, ὅθεν ἂν γένοιντο, προορᾶν· καὶ τὰς προφάσεις ἐξ ὧν τίκτονται προαναιρεῖν, καὶ μὴ περιμένειν αὐτὰς συστῆναι, καὶ ἐν τοῖς τῶν πολλῶν διαθρυλληθῆναι στόμασι. τηνικαῦτα γὰρ οὔτε εὔπορον αὐτὰς ἀφανίσαι λοιπὸν, ἀλλὰ καὶ λίαν δυσχερὲς, τάχα δὲ καὶ ἀδύνατον· οὔτε ἀζήμιον, ὡς μετὰ τὴν τῶν πολλῶν βλάβην τοῦτο γενέσθαι. ἀλλὰ γὰρ μέχρι τίνος οὐ στήσομαι διώκων ἀνέφικτα; τὸ γὰρ ἁπάσας τὰς ἐκεῖ δυσχερείας καταλέγειν, οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἢ πέλαγος ἀναμετρεῖν. καὶ γὰρ ὅταν τις αὐτὸς παντὸς καθαρεύσῃ πάθους, ὃ τῶν ἀδυνάτων ἐστὶν, ἵνα τὰ τῶν ἄλλων ἐπανορθώσῃ πταίσματα, μυρία ὑπομένειν ἀναγκάζεται δεινά. προστεθέντων δὲ καὶ τῶν οἰκείων νοσημάτων· ἴδε τὴν ἄβυσσον τῶν πόνων καὶ τῶν φροντίδων, καὶ ὅσα παθεῖν ἀνάγκη τὸν τῶν τε οἰκείων καὶ τῶν ἀλλοτρίων βουλόμενον περιγενέσθαι κακῶν.

ΒΑΣ. Καὶ ὁ Βασίλειος. Νῦν δὲ (φησὶν) οὐδείς σοι τῶν πόνων τούτων ἀγών· οὐδὲ

ΧΡΥΣ. φροντίδας ἔχεις, κατὰ σαυτὸν ὤν. Ἔχω μὲν ἔφην καὶ νῦν. πῶς γάρ ἐστιν, ἄνθρωπον ὄντα καὶ τὸν πολύμοχθον τοῦτον βιοῦντα βίον, φροντίδων ἀπηλλάχθαι καὶ ἀγωνίας. ἀλλ' οὐκ ἔστιν ἴσον, εἰς πέλαγος ἄπειρον ἐμπεσεῖν, καὶ ποταμὸν διαπλεῖν·

A Nihilo tamen minus, quum huiuſmodi ſuſpicio ſic iniqua atque abſurda foret, vt in nullius animum, niſi eius qui mente alienata eſſet, influere poſſet, cauſas ille à ſe omnes procul amolitur. Neque verò vulgi cõtempſit inſaniam, neque dixit: Quis tãdem veſtrum hoc ipſum de nobis ſuſpicari ſuſtineat, quum nemo veſtrum ſit qui nos tum ex ſignis miraculiſque, tum ex vitæ honeſtate atque integritate non reuereatur atque admiretur? imò contrà & ſuſpicatus ille eſt, & expectauit prauam hãc de ſe ſuſpicionem, atque idcirco radicitus eam auellit, ſeu, vt verius dicam, prorſus B ne exoriri quidem eam permiſit. quam ob rem? Procuramus enim, inquit, quę honeſta ſunt, non modo coram domino, ſed etiam coram hominibus. *Rom. 12. 17.* Tantum certè oportet, imò verò longè maius ſtudium adhibere, vt malas opiniones nõ ſolum dum erumpunt, diuellamus arceamúſque, ſed & procul vnde erũpere poſſint, proſpiciamus, atque adeò cauſas ipſas è quib. enaſcantur, longo antè tempore interimamus, non etiam dum coaleſcant, & in vulgi ore verſentur, ac diuulgentur, expectemus. Tum enim haud procliue fuerit illas delere, ſed admodum difficile: fortaſſe etiam C nulla eas arte tum extinguere valeas, neq. vero tum res noxa careat, propterea quòd hoc ipſum fiat, quo tẽpore multorũ conſciẽtiam iam læſeris. Sed enim quouſq. tãdem immorabor in perſequendis iis, quæ oratione quidẽ aſſequi minime ipſe poſſim? quippe difficultates eas omnes recenſere velle, quas epiſcopũ tolerare oportet, prorſus nihil aliud fuerit, quàm maris altitudinẽ emetiri. Nam vt etiã ille ab omni animi perturbatione vacet (id quod aſſequi certè nemo poteſt) tamen emendãdis corrigendiſq. aliorũ delictis, labores ærũnáſque infinitas ferre neceſſariò cogitur. D Quibus quidẽ ſi domeſticos peculiaréſq. morbos addideris, hic tu contẽplare laborũ pelagus, curarúmq. abyſſum, & quæ epiſcopo toleranda erunt, volenti & domeſtica & aliena mala edomare. Atque hic Baſilius. Nunc verò, inquit, nullúſne tibi labor huiuſmodi ſubeundus? nullæne animũ tuũ curæ in ſolitudine iſta excruciãt? Excruciãt quidem, inquã, vel hodie. Qui enim poteſt is qui homo quidem ipſe ſit, ac vitam hanc ærumnoſam viuat, à curis, à laboribus, anguſtiis ſeſe expedire? Verum haudquaquam certè paria inter ſe ſunt, immenſum pelagus emetiri, & fluuium aliquem nauigio tranſmittere:

BASIL. CAP. X. Nõ magni eſſe negotij ſeipſũ ſeruare.

CHRYS.

tam ingens enim has inter & illas curas intercedit, interuallum. Equidem ſi hodie poſſim vſui aliis eſſe, id vtique deſideriis votiſque omnibus concupiſcam: ſin id præſtare non poſſim, at mihi certe factum ſatis putabo, ſi me ſeruare atque à

BASIL. tempeſtate eximere dabitur. Tu verò, inquit Baſilius, hoc ipſum magnum eſſe cenſes? Prorſus autem & te ſeruatum iri

CHRYS. putas, qui alios nulla re iuueris? Benè ac rectè, inquam, elocutus es: neque enim id mihi perſuaſi, ſaluum fieri quemquam poſſe, qui pro proximi ſui ſalute nihil laboris impenderit, quum neque miſerum illum quicquam iuuerit, talentum

Matt. 25. 24. ſibi traditum non imminuiſſe: immo hoc ille nomine periit, quòd illud non auxiſſet duplicaſſetque. Veruntamen leuius mihi ſupplicium adfore puto, accuſato cur & alios ipſe non ſeruauerim, quàm ſi & me item vnà cum illis perdiderim, tanta iſta ſacerdotij dignitate ſuſcepta, longe ipſe deterior ſceleratiorq. effectus. Equidem nunc mihi perſuadeo fore, vt tantum mihi ſupplicium irrogetur, quantum peccatorum à me perpetratorum magnitudo poſtulat: qui ſi principatum hunc ſuſcepero, tum me ſanè pœnam pendere oportebit, non duplam, triplámve, ſed longe item grauiorem: hoc ipſo quòd ſimul plures læſerim, ſimul poſt maiorem honorem à me acceptum, Deum optimum qui me honore illo dignatus fuerit, offenderim.

CAP. XI. *Grauiorem pœnã manere peccata ſacerdotum.* Propterea enim Deus Iſraëlitas accuſans, ob hãc cauſam acrius oſtendit maiori illos pœna dignos, quòd peccauerint poſt honores ab ipſo acceptos, aliquoties in hæc verba eos compellans:

Amos 3. 2. & 2.11. Atqui vos cognoui ex omnibus terræ tribubus, propterea vindicabo in vos impietates veſtras. Aliàs autem: Aſſumpſi ex filiis veſtris qui eſſent prophetæ, itémque ex adoleſcentibus veſtris qui mihi ſancti eſſent. Atque adeò ante prophetarum tempora, oſtendere volens Deus hominum peccata longe maiori ſupplicio expiari dum à ſacerdotibus,

Levit. 4. 3. & 14. quàm dum à priuatis fiunt, mandat vt tantundem pro ſacerdotibus, quantum pro vniuerſo populo ſacrificium offeratur. Quod quidem quid aliud ſignat, quàm ſacerdotis vulnera maiori medicamento atque auxilio indigere, atque adeò tanto, quanto coniuncta ſimul vniuerſi populi vulnera indigent? Porrò maiori nequaquam indigerent, niſi ea

A τοσοῦτο γὰρ τούτων κἀκείνων τῶν φροντίδων τὸ μέσον. νῦν μὲν γὰρ εἰ μὲν δυνηθείην καὶ ἑτέροις γενέσθαι χρήσιμος, βουλοίμην ἂν τὲ αὐτὸς, καὶ πολλῆς μοι τοῦτο ἔργον εὐχῆς· εἰ δ᾽ οὐκ ἔστιν ἕτερον ὀνῆσαι· ἐμαυτὸν γοῦν ἐὰν ἐξισχύσαιμι διασῶσαι, καὶ τοῦ κλύδωνος ἐξελθεῖν, ἀρκεσθήσομαι τούτῳ. εἶτα, τοῦτο οὖν μέγα φησὶν εἶναι ὁ Βασίλειος· ὅλως δὲ καὶ σωθήσεσθαι νομίζεις, ἑτέρων μηδενὶ γενόμενος χρήσιμος; Εὖ καὶ καλῶς, ἔφην, εἴρηκας· οὐδὲ γὰρ αὐτὸς τοῦτο πιστεύειν ἔχω, ὅτι σώζεσθαι ἔνεστι τὸν

BAΣ.

XPYΣ.

B οὐδὲν εἰς τὴν τοῦ πλησίον κάμνοντα σωτηρίαν. οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνον τὸν δείλαιον ὤνησέ τι, τὸ μὴ μειῶσαι τὸ τάλαντον· ἀλλ᾽ ἀπώλεσε τὸ μὴ πλεονάσαι, καὶ διπλοῦν προσενεγκεῖν. πλὴν ἀλλ᾽ ἐπιεικεστέραν μοι τὴν τιμωρίαν οἶμαι ἔσεσθαι ἐγκαλουμένῳ, διὰ τί μὴ καὶ ἑτέρους ἔσωσα· ἢ εἰ καὶ ἑτέρους καὶ ἐμαυτὸν προσαπώλεσα, πολὺ χείρων γενόμενος μετὰ τὴν τοσαύτην τιμήν. νῦν μὲν γὰρ τοσαύτην ἔσεσθαί μοι πιστεύω τὴν κόλασιν, ὅσην ἀπαιτεῖ τῶν ἁμαρτημάτων τὸ μέγεθος. μετὰ δὲ τὸ δέξασθαι τὴν ἀρχὴν, οὐ

C διπλῆν μόνον ἢ τριπλῆν, ἀλλὰ καὶ πολλαπλασίονα· τῷ τε πλείονας σκανδαλίσαι, καὶ τῷ μετὰ μείζονα τιμὴν προσκροῦσαι τῷ τετιμηκότι θεῷ. Διά τοι τοῦτο καὶ τῶν Ἰσραηλιτῶν σφοδρότερον κατηγορῶν, τούτῳ δείκνυσιν αὐτοὺς μείζονος ὄντας κολάσεως ἀξίους, τῷ μετὰ τὰς παρ᾽ αὐτοῦ γενομένας εἰς αὐτοὺς τιμὰς ἁμαρτεῖν· ποτὲ μὲν λέγων· πλὴν ὑμᾶς ἔγνων ἐκ πασῶν τῶν φυλῶν τῆς γῆς, διὰ τοῦτο ἐκδικήσω ἐφ᾽ ὑμᾶς τὰς ἀσεβείας ὑμῶν. ποτὲ δέ· ἔλαβον ἐκ τῶν

D υἱῶν ὑμῶν εἰς προφήτας, καὶ ἐκ τῶν νεανίσκων ὑμῶν εἰς ἁγιασμόν. καὶ πρὸ τῶν προφητῶν ἐπὶ τῶν θυσιῶν δεῖξαι βουλόμενος, ὅτι τὰ ἁμαρτήματα μείζονα ἐκδέχεται πολλῷ τὴν τιμωρίαν, ὅτ᾽ ἂν ὑπὸ τῶν ἱερέων γένηται, ἢ ὅτ᾽ ἂν ὑπὸ τῶν ἰδιωτῶν· προστάττει τοσαύτην ὑπὲρ τοῦ ἱερέως προσάγεσθαι τὴν θυσίαν, ὅσην ὑπὲρ παντὸς τοῦ λαοῦ. τοῦτο δὲ οὐδὲν ἕτερον δηλοῦντός ἐστιν, ἢ ὅτι μείζονος βοηθείας δεῖται τὰ τοῦ ἱερέως τραύματα· καὶ τοσαύτης, ὅσης ὁμοῦ τὰ παντὸς τοῦ λαοῦ. μείζονος δὲ οὐκ ἂν ἐδεῖτο, εἰ μὴ χα-

λεπτότερα ἦν. χαλεπώτερα δὲ γίνεται, οὐ τῇ φύσει, ἀλλὰ τῇ ἀξίᾳ τοῦ τολμῶντος αὐτὰ ἱερέως βαρυνόμενα. καὶ τί λέγω τοὺς ἄνδρας τοὺς τὴν λειτουργίαν μετιόντας; αἱ γὰρ θυγατέρες τῶν ἱερέων, αἷς οὐδεὶς πρὸς τὴν ἱερωσύνην λόγος, ὅμως διὰ τὸ πατρικὸν ἀξίωμα, τῶν αὐτῶν ἁμαρτημάτων πολὺ πικροτέραν ὑπέχουσι τὴν τιμωρίαν. καὶ τὸ μὲν πλημμέλημα ἴσον αὐταῖς καὶ τῶν ἰδιωτῶν θυγατράσι, πορνεία γὰρ ἀμφότερα· τὸ δὲ ἐπιτίμιον πολλῷ τούτων χαλεπώτερον. ὁρᾷς μεθ' ὅσης σοι δείκνυσι περιουσίας ὁ θεὸς, ὅτι πολλῷ πλείονα τῶν ἀρχομένων ἀπαιτεῖ τὸν ἄρχοντα τιμωρίαν; οὐ γὰρ δή που ὁ τὴν ἐκείνου θυγατέρα δι' ἐκεῖνον μειζόνως τῶν ἄλλων κολάζων, τὸν καὶ ἐκείνῃ τῆς προσθήκης τῶν βασάνων αἴτιον, ἴσην τοῖς πολλοῖς εἰσπράξεται δίκην, ἀλλὰ πολλῷ μείζονα. καὶ μάλα γε εἰκότως. οὐ γὰρ εἰς αὐτὸν περιίσταται μόνον ἡ ζημία· ἀλλὰ καὶ τὰς τῶν ἀσθενεστέρων, καὶ εἰς αὐτὸν βλεπόντων, καταβάλλει ψυχάς. τοῦτο καὶ ὁ Ἰεζεκιὴλ διδάξαι βουλόμενος, διίστησιν ἀπ' ἀλλήλων τὴν τῶν κριῶν καὶ τὴν τῶν προβάτων κρίσιν. ἆρά σοι δοκοῦμεν λόγον ἔχοντα πεφοβῆσθαι φόβον; πρὸς γὰρ τοῖς εἰρημένοις νῦν μέλει καὶ πολλοῦ μοι δεῖ πόνου, πρὸς τὸ μὴ δὴ καταγωνισθῆναι τέλειον ὑπὸ τῶν τῆς ψυχῆς παθῶν· ἀλλ' ὅμως ἀνέχομαι τὸν πόνον, καὶ οὐ φεύγω τὸν ἀγῶνα. καὶ γὰρ ὑπὸ κενοδοξίας ἁλίσκομαι μὲν καὶ νῦν· ἀναφέρω δὲ πολλάκις. καὶ ὅτι ἑάλων, συνορῶ· ἔστι δὲ ὅτε καὶ ἐπιτιμῶ τῇ δουλωθείσῃ ψυχῇ. ἐπιθυμίαι μοι προσπίπτουσι μὲν ἄτοποι καὶ νῦν· ἀλλ' ἀργότεραι ἀνάπτουσι τὴν φλόγα, τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ἔξωθεν οὐκ ἐχόντων ἐπιλαβέσθαι τῆς τοῦ πυρὸς ὕλης. τοῦ δὲ κακῶς τὸν δεῖνα λέγειν, καὶ λεγομένων ἀκούειν, ἀπήλλαγμαι παντελῶς· τῶν διαλεγομένων οὐ παρόντων. οὐ γὰρ δὴ οὗτοι οἱ τοῖχοι δύναιντ' ἂν ἀφεῖναι φωνήν. ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὴν ὀργὴν ὁμοίως δυνατὸν διαφυγεῖν, καί τοι γε τῶν παροξυνόντων οὐκ ὄντων. μνήμη γὰρ πολλάκις ἀνδρῶν ἀτόπων προσπεσοῦσα, καὶ τῶν ὑπ' αὐτῶν γινομένων,

A grauiora forent. Atqui grauiora certè fiunt, non natura ipſa, ſed ſacerdotis qui ea commiſerit, conditione ac dignitate. Cæterum quid hic nos de viris verba facimus, qui miniſterium pertractantes ſacris operarentur, quum & ſacerdotum filiæ, quibus ipſis nihil cum ſacerdotio commune eſt, propter dignitatem paternam eorũdem peccatorum pœnam multo acerbiorem ſuſtineant? Ac peccatum quidem par æqualéque, tum quod illæ, tum quod priuatorum hominum filiæ commiſerint: mœchatio enim vtrunque, at mulcta illis irrogata multo ſeuerior. B Cernis quàm abunde Deus declaret longe maius ſeſe ſuppliciũ à principe quàm à ſubditis exigere? Neque enim qui in filiam propter eius patrem grauius quàm in alias quaſuis animaduertit, à patre certè, qui ipſe auctarij pœnæ in filiam irrogandæ author ſit, parem eandémque cum vulgo pœnam exiget, ſed multo ſanè grauiorem. Id quod vel maximè conſentaneum eſt. Non enim damnum inde exoriens, in illum tantum recidit, verum & infirmorum, & eorum item omnium, quorum oculi in illum conuerſi ſunt, animos tentat. Hoc ipſum & Ezechiel do- C cere volens, ſeparat ſecernitque arietes ab ouibus. Ecquid tibi nunc videmur iuſto terrore percuſſi fuiſſe? Nam præter illa quæ à me dicta ſunt, quamquam magnopere mihi adlaborandum eſt, vt ne penitus ab animi huius morbis opprimar, tamen laborem ipſum ſuſtineo, nec certamen quidem ſubterfugio. Etenim animus quidem meus ab inani gloria vel hodie capitur: ſed tamen exerto capite ſæpenumero reſipiſco, ac me captum eſſe intelligo, atque adeò aliquoties captum ſeruilémque animum increpo. Obrepunt mihi vel hodie abſurdæ quædam D appetentiæ, ſed quæ remiſſiorem incendant flammam, propterea quòd oculis extrinſecus materia nulla ſuppeditet, qua ignis conceptus foueatur. Vaco autem prorſus ab oblocutionibus maledicentiiſque, quas vel in alios contorqueam, vel ab aliis in me contortas audiam, cum nullos habeam quibuſcum ſermones ipſe meos conferre poſſim. Neque enim priuati hi parietes vocem edere valeant. Sed nec iræ quidem moderari perinde poſſum: etiam ſi nullus adſit à quo irriter. Sæpè enim quum mihi in mentem venit ineptorum quorundam hominum, facinorúmque ab illis perpetratorum,

Leuit. 21. 9.
Deut. 22.
1 Reg. 4.
Ezech. 34. 17.

CAP. XII.

Exemplis probatio & doloris qui oritur propter ſacerdotij expectationem.

tum certè fit vt animo intumeſcam, commoueârque: qui tamen animi motus non ad finem vſque decurrit. Statim enim excandeſcentem illum compeſcimus, perſuadentes vt conquieſcat, præſertim vbi illum docuerimus, inſulſiſſimum eſſe, extremæque demum infelicitatis, domeſticis malis commodiſque prætermiſſis, in alienis curioſos eſſe. Qui ſi in multitudinis conſortium me conferam, perturbationúmque illarum infinitate occuper: iam non liceat admonitione huiuſmodi perfrui, neque rationes eas comminiſci, quibus animus mihi meus ſic inſtruatur, atque erudiatur. Sed quemadmodum fieri videmus, vt qui fluctu rapiente, aut alia vi in caput præcipites feruntur, poſſint quidem interitus ſui finem proſpicere, at ſalutis rationem inire non item: ſic & ipſe ſi ingentem illum morborum tumultum irruero, potero quidem ſupplicium meum contueri in dies magis ingraueſcens: mihi autem conſtare, quemadmodum & mihi nunc conſto, ac morbos huiuſmodi vndique rapientes increpare, non perinde facile atque antea. Mihi enim animus imbecillis, exiguus, & captu admodum facilis, non ab his tantum morbis, ſed & ab inuidentia, morbo omnium longè moleſtiſſimo, qui animus neque contumelias neque honores moderate ferre poteſt, quin potius ſupra modum vt his attollitur, ita illis deprimitur. Ergo quemadmodum ferarum immanium eſt, vt dum læto ſaginatóque corpore geſtientes luxuriant, facilè eos vincant qui ſecum depugnent, præſertim ſi aduerſarij imbecilli ac pugnandi minimè periti fuerint: ſin verò eas quis fame macerarit, ſtrigoſáſque effecerit, tum fiet vt illarum furorem ſopiat, ac virium bonam partem ſic contundat, vt qui non admodum generoſus fortiſque ſit, poſſit cum illis facilè decertare ac depugnare: ſic & animi morbos quiſquis infirmos reddiderit, eos certè ſub rationis gyrum facilè reducit. Rurſus quiſquis exquiſitè educauerit, moleſtiorem ſibi aduerſus illos pugnam conſtituit: atque hac demum ratione ſic aduerſum ſe terribiles efferáſque reddit, vt cogatur in perpetua tum ſeruitute, tum in formidine vitam tranſigere.

Quænam ſint paſſionum fomenta. Quænam igitur belluarum iſtarum alimenta? inanis quidem gloriæ alimenta ſunt laudes, atque honores: Contumaciæ, potentiæ, atq. adeò licentiæ magnitudo: Inuidentiæ, alienæ famæ celebritas: Auaritiæ, largientium liberalitas: Intempera-

A ἐξοιδεῖν μοι τὴν καρδίαν ποιεῖ, πλὴν ἀλλ' οὐκ εἰς τέλος· ταχέως γὰρ αὐτὴν φλεγμαίνουσαν καταστέλλομεν, καὶ πείθομεν ἡσυχάζειν, εἰπόντες· ὅτι λίαν ἀσύμφωνον, καὶ τῆς ἐσχάτης ἀθλιότητος, τὰ οἰκεῖα ἀφέντας κακὰ, τὰ τῶν πλησίον περιεργάζεσθαι. ἀλλ' οὐκ εἰς τὸ πλῆθος ἐλθὼν, καὶ ταῖς μυρίαις ἀποληφθεὶς ταραχαῖς, δυνήσομαι ταύτης ἀπολαύειν τῆς νουθεσίας, οὐδὲ τοὺς ταῦτα παιδαγωγοῦντας λογισμοὺς εὑρεῖν. ἀλλ' ὥσπερ οἱ κατὰ κρημνῶν ὑπό τινος ῥεύματος B ἢ καὶ ἑτέρως ὠθούμενοι, τὴν μὲν ἀπώλειαν, εἰς ἣν τελευτῶσι, προορᾶν δύνανται· βοήθειαν δέ τινα ἐπινοεῖν οὐκ ἔχουσιν· οὕτω καὶ αὐτὸς εἰς τὸν πολὺν τῶν παθῶν θόρυβον ἐμπεσὼν, τὴν μὲν κόλασιν καθ' ἑκάστην αὐξομένην μοι τὴν ἡμέραν, δυνήσομαι συνορᾶν· ἐν ἐμαυτῷ δὲ γενέσθαι καθάπερ καὶ νῦν, καὶ ἐπιτιμῆσαι πάντοθεν τοῖς νοσήμασι λυττῶσι τούτοις, οὐκ ἔτι ὁμοίως εὔπορον ἐμοὶ καθάπερ καὶ πρότερον. ἐμοὶ γὰρ ψυχή τίς ἐστιν ἀσθενὴς, καὶ μικρὰ, καὶ εὐχείρωτος οὐ τούτοις μόνον τοῖς πάθεσιν, ἀλλὰ καὶ C τῷ πάντων πικροτέρῳ φθόνῳ· καὶ οὔτε ὕβρεις οὔτε τιμὰς μετρίως ἐπίσταται φέρειν· ἀλλὰ μεθ' ὑπερβολῆς ἐκεῖναί τε ἐπαίρουσιν αὐτὴν, καὶ ταπεινοῦσιν αὗται. ὥσπερ οὖν θηρία χαλεπὰ, ὅτ' ἂν μὲν εὐσωματῇ καὶ σφριγᾷ, τῶν πρὸς αὐτὰ μαχομένων κρατεῖ· καὶ μάλιστα, ὅτ' ἂν ἀσθενεῖς ὦσι καὶ ἄπειροι· εἰ δέ τις αὐτὰ λιμῷ κατατήξειε, τόν τε θυμὸν αὐτοῖς ἐκοίμισε, καὶ τῆς δυνάμεως τὸ πλέον ἔσβεσεν, ὡς καὶ τὸν μὴ λίαν γενναῖον ἀναδέξασθαι τὸν πρὸς ταῦ- D τα ἀγῶνα καὶ πόλεμον· οὕτω καὶ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, ὁ μὲν ἀσθενῆ ποιῶν, ὑπὸ τοῖς ὀρθοῖς αὐτὰ τίθησι λογισμοῖς· ὁ δὲ τρέφων ἐπιμελῶς, χαλεπωτέραν αὐτῷ τὴν πρὸς αὐτὰ καθίστησι μάχην, καὶ οὕτως αὐτῷ φοβερὰ ἀπεργάζεται, ὡς ἐν δουλείᾳ καὶ δειλίᾳ τὸν πάντα χρόνον βιοῦν. τίς οὖν τῶν θηρίων τούτων ἡ τροφή; κενοδοξίας μὲν, τιμαὶ καὶ ἔπαινοι· ἀπονοίας δὲ, ἐξουσίας καὶ δυναστείας μέγεθος· βασκανίας δὲ, αἱ τῶν πλησίον εὐδοκιμήσεις· φιλαργυρίας, αἱ τῶν παρεχόντων φιλοτιμίαι· ἀκολασίας, τρυφὴ,

καὶ αἱ συνεχεῖς τῶν γυναικῶν ἐντεύξεις· καὶ ἕτερα ἕτερον. πάντα δὲ ταῦτα εἰς μὲν τὸ μέσον ἐλθόντι σφοδρῶς ἐπιθήσεται, καὶ ἀπεράξει μοι τὴν ψυχήν, καὶ φοβερὰ ἔσται, καὶ χαλεπώτερόν μοι τὸν πρὸς ταῦτα ποιήσει πόλεμον· ἐνταῦθα δὲ καθημένῳ, μετὰ πολλῆς μὲν καὶ οὕτως ὑποταγήσεται βίας· ὑποταγήσεται δ' οὖν ὅμως τῇ τοῦ θεοῦ χάριτι, καὶ τῆς ὑλακῆς αὐτοῖς οὐδὲν ἔσται πλέον. διὰ ταῦτα τὸν οἰκίσκον φυλάττω τοῦτον, καὶ ἀπρόϊτος, καὶ ἀκοινώνητός εἰμι καὶ ἀσυνουσίαστος, καὶ μυρίας ἑτέρας τοιαύτας μέμψεις ἀκούειν ἀνέχομαι· ἡδέως μὲν ἂν αὐτὰς ἀποτριψάμενος, τῷ δὲ μὴ δύνασθαι δακνόμενος καὶ ἀλγῶν. οὐδὲ γὰρ εὔπορόν μοι, ὁμιλητικόν τε ὁμοῦ γενέσθαι, καὶ ἐπὶ τῆς παρούσης ἀσφαλείας μένειν. δι' ὃ καὶ αὐτόν σε παρακαλῶ, τὸν ὑπὸ τοσαύτης δυσχερείας ἀπειλημμένον ἐλεεῖν μᾶλλον, ἢ διαβάλλειν· ἀλλ' οὐδέπω σε πείθομεν. οὐκοῦν ὥρα μοι λοιπόν, ὃ μόνον εἶχον ἀπόρρητον, πρός σε καὶ τοῦτο ἐκβαλεῖν. καὶ ἴσως μὲν ἄπιστον εἶναι δόξει πολλοῖς· ἐγὼ δὲ αὐτὸ οὐδὲ οὕτως εἰς μέσον ἐνεγκεῖν αἰσχυνθήσομαι. εἰ γὰρ καὶ πονηρᾶς συνειδήσεως, καὶ μυρίων ἁμαρτημάτων ἔλεγχος τὸ λεγόμενον ᾖ· τοῦ μέλλοντος ἡμᾶς κρίνειν θεοῦ πάντα εἰδότος ἀκριβῶς, τί πλέον ἡμῖν ἐκ τῆς τῶν ἀνθρώπων ἀγνοίας ἐγγενέσθαι δυνήσεται; τί οὖν ἐστι τὸ ἀπόρρητον; ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ἐν ᾗ ταύτην ἐνέθηκάς μοι τὴν ὑποψίαν, πολλάκις ἐκινδύνευσέ μοι παραλυθῆναι τὸ σῶμα τέλεον, τοσοῦτος μὲν φόβος, τοσαύτη δὲ ἀθυμία κατέσχε μου τὴν ψυχήν. τῆς γὰρ Χριστοῦ νύμφης τὴν δόξαν ἐννοῶν, τὴν ἁγιωσύνην, τὸ κάλλος τὸ πνευματικόν, τὴν σύνεσιν, τὴν εὐκοσμίαν, καὶ τὰ ἐμαυτοῦ λογιζόμενος κακά, οὐ διέλιμπανον, ἐκείνην τε πενθῶν, καὶ ἐμαυτὸν ταλανίζων, καὶ στένων συνεχῶς, καὶ διαπορῶν, πρὸς ἐμαυτὸν ἔλεγον ταῦτα· τίς ἄρα ταῦτα συνεβούλευσε; τί τοσοῦτον ἥμαρτεν ἡ τοῦ θεοῦ ἐκκλησία; τί τηλικοῦτο παρώξυνε τὸν αὐτῆς δεσπότην, ὡς τῷ πάντων ἀτιμοτάτῳ παραδοθῆναι ἐμοί, καὶ τοσαύ-

tiæ, deliciæ atq. aſſidui mulierum cõgreſſus: In ſumma, ne hic de ſingulis agam, alimẽtum aliud, aliud peccatũ alit. Proinde belluæ hæ omnes me, ſi in mediũ hominũ cœtum acceſſero, magno impetu adoriẽtur, animúmq. hunc cõturbabunt: tũ verò & terrorẽ afferentes, moleſtiorẽ mihi contra ſe pugnam efficient. Cæterum tãtiſper dũ ſolitudinem hanc colo, quãquam multo cum labore ſubiiciẽtur, tamẽ Dei optimi gratia, ſic ſubiicientur, vt præter latratum nihil habeãt. His de cauſis in hac me ipſe cellula contineo: his de cauſis alios quærentes, nemini ad me aditum patere, cõtuberniúmq. ac conuictũ meũ cum nemine cõmunem eſſe, infinitáſq. in me id genus criminationes cõgerentes, facile fero: quas equidẽ lubẽs abſtergerẽ, ſed quũ id nõ liceat, quod proximũ quidem eſt, animũ hunc dolore cõpungo, ac mœſtitia excrucio. Neque enim procliue mihi eſt vno eodémq. tẽpore tum hominũ cõſuetudine vti, tum hac in animi ſecuritate ac prę̨ſẽtia perſiſtere: quo fit vt te ego exhorter eũ potius miſerari, quàm calũniari vt velis, qui tãta difficultate interceptus eſt. At verò ipſe tibi, quod video, nondũ oratione mea perſuaſi. Itaque appetere iã tẽpus reor, vt quod vnũ ſupereſt mihi arcanũ, id in ſinũ tandẽ tuum effundam, etiãſi multis id fortaſſe tale futurum ſit, vt credi minime debeat: me verò quicquid id eſt, ne hac quidem ratione euulgare pudebit. Nam vt illud à me euulgatũ, futurũ ſit tũ malæ huius cõſcientiæ, tũ infinitorũ peccatorum argumentũ: tamẽ quũ non alius quàm Deus ipſe (cui vni nihil certè occultũ eſt) de nobis iudicium facturus ſit: quid nobis tandẽ lucri, quid emolumẽti ex hominũ ignoratione hac in parte accedere poterit? Quodnã igitur arcanum hoc eſt? Ab eo ipſo die quo tute mihi epiſcopatus ſuſpicionẽ hanc inieciſti, factum eſt idẽtidẽ, vt corpus hoc ab anima propemodum diſſolueretur: tã ingẽs pauor, tã ingẽs mœſtitia animũ meũ occupauit. Nã cũ apud me cõſiderarẽ Chriſti ſpõſæ gloriã, ſanctimoniã, venuſtatem ſpiritualẽ, prudentiã, ornatũ, tũ verò animi mei vitia expẽderẽ, fiebat vt aſſiduis tum illã, tum etiã me gemitib. luctibúſq. proſequerer. quo in animi angore doloréq. dũ verſarer, hiſce memet verbis cõueniebam: Quiſnam cõſilij huius author fuit? quid tandẽ tãtum peccauit Dei eccleſia? quænã tanta res ipſius eccleſiæ dominũ excitauit, induxitq. vt illã tãto cũ eius dedecore mihi mortalium

Arcanum detegit Baſilio.

omnium ignominioſiſſimo regendam traderet? Hæc ipſa mecum identidem reputans, dum abſurditatis indignitatiſq. huius ne cogitationem quidem animo ſuſtinere valerem, fiebat vt eorum exẽplo qui attoniti ſunt, ſtupens, neque cernere, neq. audire quicquam poſſem. Ab hæſitantia autem ac conſternatione huiuſmodi quũ animus tandem meus dimiſſus eſſet, (faceſſebat enim intermittebátque illa nonnunquã) ſuccedebant lachrymæ ac mœſtitia: tum verò poſt lachrymarum ſatietatem rurſus inſinuabat ſeſe timor animum hunc cõmouens, conturbans, concutiens. In tanto ego æſtu antea vixi, cum id tute ignorares, méque in tranquillitate victitare exiſtimares. Ego verò nunc tibi animi mei æſtum detegere tentabo: hinc enim fortaſſe veniam mihi dabis, méq. tandem inſimulare deſines. Quî igitur illum detegam? Nam ſi eum aperte oculis iſtis cernere velis, id nimirum haud aliter liceat, quàm corde hoc tibi per me prius detecto, nudatóque. Quod quia fieri non poteſt, tibi hic ergo per obſcuram quandam imaginem, vtcunq. potero, experiar mœſtitiæ meæ fumũ repræſentare: tu verò ex ipſa imagine mœſtitiam tãtum noſtrã colligito.

Comparatione rem illuſtrat.

Fingamus puellã aliquã regis filiã, & eius quidẽ cui terra ea vniuerſa quę ſub ſole poſita eſt, pareat, à proco quopiã expeti: tum verò demus nouã quãdam in ea ineſſe formæ venuſtatẽ, quæ ſic humanã naturã tranſcendat, vt per eam puella muliebre genus vniuerſum magno admodũ diſcrimine ſuperet: præterea tãtã illi ineſſe animi virtutem, vt virorum genus eorum, inquã, qui vel antea fuere, vel futuri olim ſunt, longo poſt ſe interuallo relinquat: tũ autẽ & morum honeſtate tanta eandẽ excellere, vt vel omnes philoſophiæ terminos excedat: deniq. talem eſſe, vt proprij aſpectus gratia, oculorúmq. venuſtas vniuerſam illam corporis totius elegantiam obſcuret. Addamus item, ſi placet, ipſius procum, non ex iis tantum quæ diximus, virginis amore ardere, ſed furore itẽ neſcio quo erga illam affici: quo quidem inſaniſſimos quoſque qui antea vnquam extiterint, amatores ſuperet: poſtea procum hũc dum hoc philtro ac furore deflagrat, alicunde accepiſſe, futurum vt puellam illam quam miro amore deperéat, homuncio neſcio quis humilis, abiectus, obſcuro atque ignobili genere natus, quiq. idem corpore ſit mutilo, denique mortalium omnium nequiſſimus, in vxorem ducat.

A τὴν ὑπομεῖναι ἡγεμονίαν; Ταῦτα πολλάκις κατ' ἐμαυτὸν λογιζόμενος, καὶ τοῦ λίαν ἀτόπου μηδὲ τὴν ἐνθύμησιν δυνάμενος ἐνεγκεῖν· ὥσπερ οἱ παραπλῆγες ἔκειμην ἀχανής, οὔτε ὁρᾶν οὔτε ἀκούειν τι δυνάμενος. τῆς δὲ ἀμηχανίας με τῆς τοσαύτης ἀφείσης (καὶ γάρ ἐστιν, ὅτε καὶ ὑπεξίστατο) διεδέχετο δάκρυα, καὶ ἀθυμία. καὶ μετὰ τὸν τῶν δακρύων κόρον, ἀντεισῄει πάλιν ὁ φόβος, ταράττων, καὶ θορυβῶν, καὶ διασείων μοι τὴν διάνοιαν· τοσαύτῃ ζάλῃ τὸν παρελθόντα συνέζων χρόνον.

B σὺ δὲ ἠγνόεις, καὶ ἐν γαλήνῃ με διάγειν ἐνόμιζες. ἀλλὰ νῦν σοι ἀποκαλύψαι πειράσομαι τὸν χειμῶνα τῆς ἐμῆς ψυχῆς· τάχα γάρ μοι καὶ ἀπὸ τούτου συγγνώσῃ, τὰ ἐγκλήματα ἀφείς. πῶς οὖν σοι, πῶς αὐτὸν ἐκκαλύψωμεν; εἰ μὲν σαφῶς ἐθέλοις ἰδεῖν, ἑτέρως οὐκ ἐνῆν, ἀλλ' ἢ τὴν καρδίαν γυμνώσαντά σοι τὴν ἐμήν. ἐπεὶ δὴ δὲ τοῦτο ἀδύνατον· δι' ἀμυδρᾶς τινὸς εἰκόνος, ὡς ἂν οἷός τε ὦ, πειράσομαί σοι τὸν τῆς ἀθυμίας τέως ὑποδεῖξαι καπνόν· σὺ δὲ ἐκ τῆς εἰκόνος τὴν ἀθυμίαν σύλλεγε μόνην.

C ὑποθώμεθα εἶναί τινι μνηστὴν, τοῦ πάσης τῆς ὑφ' ἥλιον κειμένης γῆς βασιλεύοντος θυγατέρα· ταύτην τε τὴν κόρην κάλλος τι ἔχειν ἀμήχανον, οἷον καὶ τὴν ἀνθρωπίνην ὑπερβαίνειν φύσιν, καὶ τούτῳ τὸ τῶν γυναικῶν ἅπασαν φῦλον ἐκ πολλοῦ τοῦ διαστήματος νικᾶν· καὶ ψυχῆς ἀρετὴν τοσαύτην, ὡς καὶ τὸ τῶν ἀνδρῶν γένος, τῶν τε γενομένων, τῶν τε ἐσομένων ποτὲ, πολλῷ τῷ μέτρῳ κατόπιν ἀφεῖναι· καὶ πάντας μὲν ὑπερβῆναι φιλοσοφίας ὅρους τῇ τῶν τρόπων εὐκοσμίᾳ, πᾶσαν

D δὲ κρύψαι σώματος ὥραν τῷ τῆς οἰκείας ὄψεως κάλλει. τὸν δὲ ταύτης μνηστῆρα, μὴ διὰ ταῦτα μόνον περικαίεσθαι τῆς παρθένου, ἀλλὰ καὶ χωρὶς τούτων πάσχειν τι πρὸς αὐτήν, καὶ τῷ πάθει τούτῳ τοὺς μανικωτάτους τῶν πώποτε γενομένων ἀποκρύψαι ἐραστῶν. εἶτα μεταξὺ τῷ φίλτρῳ καιόμενον καὶ ἀκοῦσαί ποθεν, ὅτι τὴν θαυμαστὴν ἐρωμένην ἐκείνην τῶν εὐτελῶν τις καὶ ἀπερριμμένων ἀνθρώπων, καὶ δυσγενής, καὶ τὸ σῶμα ἀνάπηρος, καὶ πάντων τῶν ὄντων μοχθηρότατος μέλλοι πρὸς γάμον ἄγεσθαι.

Digitized by Google

ἆρ᾽ ἄξιά σοι μικρόν τι μέρος τῆς ἡμετέρας ὀδύνης παρεστήσαμεν, καὶ ἀρκεῖ μέχρι τούτου στῆσαι τὴν εἰκόνα; τὸ μὲν ἀθυμίας ἕνεκεν ἀρκεῖν οἶμαι· καὶ γὰρ διὰ τοῦτο μόνον αὐτὴν παρειλήφαμεν. ἵνα δέ σοι καὶ τοῦ φόβου καὶ τῆς ἐκπλήξεως ἀποδείξω τὸ μέγεθος, ἐφ᾽ ἑτέραν πάλιν ἴωμεν ὑπογραφήν. καὶ ἔστω στρατόπεδον ἐκ πεζῶν καὶ ἱππέων, καὶ ναυμάχων συνειλεγμένον ἀνδρῶν· καὶ καλυπτέτω μὲν τὴν θάλατταν ὁ τῶν τριήρων ἀριθμός, καλυπτέτωσαν δὲ τὰ τῶν πεδίων πλήθη, καὶ τὰς τῶν ὀρῶν κορυφάς, αἱ τῶν πεζῶν καὶ ἱππέων φάλαγγες· καὶ ἀντιλαμπέτω μὲν ἡλίῳ τῶν ὅπλων ὁ χαλκός, καὶ ταῖς ἐκεῖθεν πεμπομέναις ἀκτῖσιν ἡ τῶν περικεφαλαιῶν καὶ τῶν ἀσπίδων ἀντιφεγγέσθω μαρμαρυγή· ὁ δὲ τῶν δοράτων κτύπος, καὶ ὁ τῶν ἵππων χρεμετισμὸς πρὸς αὐτὸν φερέσθω τὸν οὐρανόν· καὶ μήτε θάλαττα φαινέσθω, μήτε γῆ, ἀλλὰ χαλκὸς καὶ σίδηρος πανταχοῦ· ἀντιπαρατεταχθέσθωσαν δὲ αὐτοῖς καὶ πολέμιοι, ἄγριοί τινες ἄνδρες καὶ ἀνήμεροι. ἐνεστηκέτω δὲ ἤδη καὶ ὁ τῆς συμβολῆς καιρός. εἶτα, ἁρπάσας τις ἐξαίφνης μειράκιον τῶν ἐν ἀγρῷ τραφέντων, καὶ τῆς πηκτίδος καὶ τῆς καλαύροπος πλέον εἰδότων οὐδέν· καθοπλιζέτω μὲν αὐτὸ ὅπλοις χαλκοῖς, περιαγέτω δὲ τὸ στρατόπεδον ἅπαν, καὶ δεικνύτω λόχους, καὶ λοχαγούς, τοξότας, σφενδονήτας, ταξιάρχους, στρατηγούς, ὁπλίτας, ἱππέας, ἀκοντιστάς, τριήρεις, τριηράρχους, τοὺς ἐκεῖ πεφραγμένους στρατιώτας, τῶν ἐν ταῖς ναυσὶν ἀποκειμένων μηχανημάτων τὸ πλῆθος· δεικνύτω δὲ καὶ τὴν τῶν πολεμίων παράταξιν ἅπασαν, καὶ ὄψεις ἀποτροπαίους τινάς, καὶ σκευὴν ὅπλων ἐξηλλαγμένην, καὶ πλῆθος ἄπειρον, καὶ φάραγγας, καὶ κρημνοὺς βαθεῖς, καὶ δυσχωρίας ὀρῶν· δεικνύτω δὲ ἔτι παρὰ τοῖς ἐναντίοις καὶ πετομένους ἵππους διά τινος μαγγανείας, καὶ ὁπλίτας δι᾽ ἀέρος φερομένους, καὶ πάσης γοητείας δύναμίν τε καὶ ἰδέαν· καταλεγέτω δὲ καὶ τὰς τοῦ πολέμου συμφοράς, τῶν ἀκοντίων τὸ νέφος, τῶν βελῶν τὰς νιφάδας, τὴν πολλὴν ἀχλὺν ἐκείνην, καὶ τὴν ἀωρασίαν· τὴν ζοφωδεστάτην νύκτα, ἣν τὸ τῶν τοξευμάτων συνίστησι πλῆθος, ἀποστρέφον τῇ πυκνότητι τὰς ἀκτῖνας· τὴν κόνιν οὐχ ἧττον τοῦ σκότους τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀμαυροῦσαν, τοὺς τῶν αἱμάτων χειμάρρους, τῶν πιπτόντων τὰς οἰμωγάς, τῶν

A Tibine hic exiguam doloris noſtri partem repræſentauimus? ſatin' tibi à me factum putas, vel finita hic à nobis imagine? Equidem ſatis me feciſſe puto, quod ad animi mei mœſtitiam repræſentandam ſpectat, cuius vnius rei gratia imaginem ipſam adhibuimus. Atqui vt tibi item hic metus ſtuporiſque noſtri modum oculis ſubiiciam, ad aliam rurſus hypotheſim deſcriptionémque me confero. Ponito ante oculos exercitum ex militibus, tum peditibus, tum equitibus, tum nauticis viris conſtantem, ac mare quidem obtegat triremium numerus.
B Rurſum ipſas camporum planities, ipſos montium vertices hinc peditum, hinc equitum phalanges contegant: æs item armorum oppoſitum ſoli ſplendorem reddat, atque à ſolaribus radiis & galearum & clypeorum coruſcatio vibretur: haſtarum fragor, equorúmque hinnitus in cœlum feratur, neque mare, neque terra appareat, vbique æs, vbique ferrum. Tum ſint contra hos inſtructi armatique efferi quidam ac truces viri. Inſtet iam & conflictus tempus: poſtea rapiat quis derepente adoleſcentem aliquem in agro educatum, ac qui nullius prorſus artis alte-
C rius gnarus ſit quàm lyræ paſtoritiæ ac pedi, eundémque armatura ærea quum induerit, per totum illum exercitum circumiens deducat, oſtendátque manipulos, manipulorum ductores, ſagittarios, funditores, centuriones, duces, cataphractos equites, iaculatores, triremes, triremium ductores, milites inibi confertos, naualium machinarum copiam: oſtendat hoſtium procinctam aciem vniuerſam, & auerſandos formidoloſóſque quoſdam in illis aſpectus, & armorum apparatum ab aliorum apparatu diuerſum, & immenſam multitudinem, & conualles, & alta
D præcipitia & montium iniquitates: oſtendat & aduerſarios in equis volantibus incantatione quadam inſidere, & cataphractos per aërem ferri, explicata etiam ei incantationis illius vi ac forma: Recenſeat porrò & belli calamitates, miſſilium nubem, iaculorum niuis inſtar ingruentium impetum, multam illam caliginem & tenebras, obſcuriſſimam noctem, quam ſagittarum multitudo efficiat, ſolis radios denſitate ſua auertens, puluerem tenebris non minorem omnium oculos obcæcantem, ſanguinis torrentes, cadentium gemitus, ſtantium clamores, iacentium aceruos, rotas ſan-

clamores, iacentium aceruos, rotas ſanguine tinctas, equos præ cadauerum multitudine vnà cum ſuis ſeſſoribus in caput præcipites, terram vniuerſam mixtim hæc omnia continentem, ſanguinem, arcus, ſagittas, equorum vngulas, hominum capita ſimul iacentia, & brachia, & collum, & tibiam, & pectus transfixum, cerebella enſibus traiecta, iaculi cuſpidem effractam, cui hominis oculus tanquam infibulatus hæreat. Recenſeat item & claſſis mala atque incommoda: triremes alias in mediis aquis conflagrantes, alias cum cataphractis ipſis peſſum euntes, fluctuum fragorem, nautarum tumultuationem, militum clamorem, ſpumam tum vndarum tum ſanguinis mixtam, eandemque in naues ſimul omnes irrumpentem, cadauera alia ſuper ipſa nauium tranſtra iacere, alia ſubmergi, alia adnatare, alia ad littora æſtuantis maris impetu eiici, alia intra ipſos fluctus ſic obrui, vt nauibus iter veluti obſepiant. Poſtremo cum exacte belli tragœdias omnes edocuerit: addat item & captiuitatis calamitates, & ſeruitutem nulla non morte duriorem. At ſecundum hæc omnia iubeat illum continuo in equum aſcendere, vniuerſique illius exercitus ducem agere. Hic tu adoleſcentulum illum cenſes vel nudæ harum rerum narrationi ſuſtinendæ parem eſſe poſſe? ac non potius vel à primo ſtatim aſpectu animo defecturum? Proin-

C XIII. *Omnis pugna vehementiorem ipso diaboli in nos aſſultum.*

de ne me ipſe hic putes rem oratione attollere, neque hoc ipſo quòd corpore ſic vt carcere aliquo incluſi, nihil prorſus rerum inuiſibilium cernere poſſimus, magna ea eſſe ducas, quæ à me dicta ſunt. Videas enim eo prælio longè tum maius, tum horribilius, ſi tibi fortè caliginoſiſſimam illam diaboli aciem, conflictúmque inſanum oculis iſtis cernere liceat. Non enim illic aut æs, aut ferrum, non equi, non currus, non rotæ, non ignis, non iacula iſta, quæ cernimus, verum alia quædam machinamenta iis, quæ dixi longe terribiliora: certè aduerſariis iſtis nequaquam opus eſt thorace, non ſcuto, neque enſibus, neque haſtis: ſed vel nudus execrandæ illius militiæ aſpectus talis eſt, vt humanam animam à corpore ipſo diſſoluere poſſit, niſi ea admodum generoſa fuerit, atque adeò antequam à viribus

A ἑστώτων τοὺς ἐναγωνισμοὺς, τῶν κειμένων τοὺς σωρούς· τροχοὺς αἵματι βαπτιζομένους· ἵππους αὐτοῖς ἀναβάταις πρηνεῖς φερομένους ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν κειμένων νεκρῶν· τὴν γῆν φύρδην ἅπαντα ἔχουσαν, αἷμα καὶ τόξα καὶ βέλη· ἵππων ὁπλὰς καὶ ἀνθρώπων κεφαλὰς ὁμοῦ κειμένας· καὶ βραχίονας καὶ τράχηλον, καὶ κνημῖδα, καὶ στῆθος διακοπὲν, ἐγκεφάλους ξίφεσι προσπεπλασμένους· ἀκίδα βέλους ἐκκεκλασμένην, καὶ ὀφθαλμὸν ἔχουσαν ἐμπεπερονημένον. Καταλεγέτω καὶ τὰ τῆς ναυμαχίας πάθη, τριήρεις, τὰς

B μὲν ἐν μέσοις ἀναπτομένας τοῖς ὕδασι, τὰς δὲ αὐτοῖς ὁπλίταις καταδυομένας· τὸν τῶν ὑδάτων ἦχον, τὸν τῶν ναυτῶν θόρυβον, τὴν τῶν στρατιωτῶν βοὴν, τὸν τῶν κυμάτων καὶ τὸν αἱμάτων μιγνύμενον ἀφρὸν, καὶ ὁμοῦ τοῖς πλοίοις ἐπεισιόντα πᾶσι· τοὺς ἐπὶ τῶν καταστρωμάτων νεκροὺς, τοὺς καταποντιζομένους, τοὺς ἐπιπλέοντας, τοὺς εἰς τοὺς αἰγιαλοὺς ἐκβρασσομένους, τοὺς ἔνδον τοῖς κύμασι περικλυζομένους, καὶ τὴν ναυσὶν ἀποφράττοντας τὴν ὁδόν. καὶ πάσας ἀκριβῶς διδάξας τὰς τοῦ πολέμου τραγῳδίας, προσθέτω καὶ τὰ τῆς αἰχμαλωσίας δεινὰ, καὶ τὴν παντὸς θανάτου

C χαλεπωτέραν δουλείαν. καὶ ταῦτα εἰπὼν, κελευέτω τὸν ἵππον ἀναβαίνειν εὐθέως, καὶ τοῦ στρατοπέδου παντὸς ἐκείνου στρατηγεῖν. ἆρα οὐκ πρὸς τὴν διήγησιν μόνην ἀρκέσει τὸ μειρακίσκιον ἐκεῖνο, ἀλλ' οὐκ ἀπὸ πρώτης ὄψεως εὐθέως ἀφήσει τὴν ψυχήν; Καὶ μή με νομίσῃς ἐπαίρειν τὸ πρᾶγμα τῷ λόγῳ· μηδ' ὅτι ἐν σώματι τούτῳ καθάπερ τινὶ δεσμωτηρίῳ κατακλεισθέντες, τῶν ἀοράτων οὐδὲν δυνάμεθα ἰδεῖν, μεγάλα τὰ εἰρημένα εἶναι νομίσῃς. πολὺ γὰρ ταύτης τῆς μάχης μείζονα καὶ

D φρικωδεστέραν εἶδες ἄν, εἰ τοῦ διαβόλου τὴν ζοφωδεστάτην παράταξιν, καὶ τὴν μανιώδη συμβολὴν, τούτοις τοῖς ὀφθαλμοῖς ἰδεῖν ἠδυνήθης ποτέ. οὐ γὰρ χαλκὸς ἐκεῖ καὶ σίδηρος, οὐδὲ ἵπποι καὶ ἅρματα καὶ τροχοὶ, οὐδὲ πῦρ καὶ βέλη, οὐδὲ ταῦτα τὰ ὁρατά· ἀλλ' ἕτερα πολὺ τούτων φοβερώτερα μηχανήματα. οὐ δεῖ τούτοις τοῖς πολεμίοις θώρακος, οὐδὲ ἀσπίδος, οὐδὲ ξιφῶν καὶ δοράτων· ἀλλ' ἀρκεῖ μόνη ἡ ὄψις τῆς ἐπαράτου στρατιᾶς ἐκείνης παραλῦσαι τὴν ψυχὴν, ἂν μὴ λίαν οὖσα γενναία τύχῃ, καὶ πρὸ τῆς οἰκείας ἀνδρείας,

θρείας, πολλῆς ἀπολαύσῃ τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ προνοίας. καὶ εἴ γε ἦν δυνατὸν, τὸ σῶμα ἀποδύντα τοῦτο, ἢ καὶ μετ' αὐτοῦ τοῦ σώματος δυνηθῆναι καθαρῶς καὶ ἀφόβως ἅπασαν τὴν ἐκείνου παράταξιν, καὶ τὸν πρὸς ἡμᾶς πόλεμον, ὀφθαλμοφανῶς ἰδεῖν· εἶδες ἂν οὐ χειμάρρους αἱμάτων, οὐδὲ σώματα νεκρὰ, ἀλλὰ ψυχῶν πτώματα τοσαῦτα, καὶ τραύματα οὕτω χαλεπὰ, ὡς ἅπασαν ἐκείνην τοῦ πολέμου τὴν ὑπογραφὴν, ἣν ἀρτίως διῆλθον πρὸς σε, παίδων τινῶν ἀθύρματα εἶναι νομίσαι, καὶ παιδιὰν μᾶλλον ἢ πόλεμον, τοσοῦτοι οἱ καθ' ἑκάστην πληττόμενοι τὴν ἡμέραν. τὰ δὲ τραύματα, οὐκ ἴσην ἐργάζεται τὴν νέκρωσιν· ἀλλ' ὅσον ψυχῆς καὶ σώματος τὸ μέσον, τοσοῦτον ἐκείνης καὶ ταύτης τὸ διάφορον. ὅταν γὰρ λάβῃ τὴν πληγὴν ἡ ψυχὴ, καὶ πέσῃ, οὐ κεῖται καθάπερ τὸ σῶμα ἀναισθήτως· ἀλλὰ βασανίζεται μὲν ἐντεῦθεν ἤδη τῇ πονηρᾷ συνειδήσει τηκομένη· μετὰ δὲ τὴν ἐνθένδε ἀπαλλαγὴν, κατὰ τὸν τῆς κρίσεως καιρὸν, ἀθανάτῳ παραδίδοται τιμωρίᾳ. εἰ δέ τις ἀναλγήτως ἔχοι πρὸς τὰς τοῦ διαβόλου πληγὰς, μείζον ὑπὸ τῆς ἀναισθησίας ἐκείνῳ γίνεται τὸ δεινόν. ὁ γὰρ ἐπὶ τῇ προτέρᾳ πληγῇ μὴ ἀλγηθεὶς, εὐκόλως δέξεται καὶ δευτέραν, καὶ μετ' ἐκείνην ἑτέραν. οὐ γὰρ διαλιμπάνει μέχρι τῆς ἐσχάτης ἀναπνοῆς παίων ὁ μιαρὸς, ὅταν εὕρῃ ψυχὴν ὑπτίαν, καὶ τῶν προτέρων καταφρονοῦσαν πληγῶν. εἰ δὲ καὶ τῆς συμβολῆς τὸν τρόπον ἐξετάζειν ἐθέλοις, πολὺ ταύτην σφοδροτέραν καὶ ποικιλωτέραν ἴδοις ἄν. οὔτε γὰρ κλοπῆς καὶ δόλου τοσαύτας τις οἶδεν ἰδέας, ὅσας ἐκεῖνος ὁ μιαρός. ταύτῃ γοῦν τὴν πλείονα κέκτηται δύναμιν. οὔτε ἔχθραν τις οὕτως ἀκήρυκτον δύναται ἔχειν πρὸς τοὺς ἄγαν πολεμιωτάτους αὐτῷ, ὅσην πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ὁ πονηρὸς δαίμων ἐκεῖνος. καὶ τὴν προθυμίαν δὲ εἴ τις ἐξετάζοι, μεθ' ἧς μάχεται ἐκεῖνος ἀνθρώποις μετὰ ἐνταῦθα, καὶ γελοῖον παραβαλεῖν· εἰ δέ τις τὰ ὀργιλώτατα καὶ ἀπηνέστατα τῶν θηρίων ἐκλεξάμενος, ἀντιθεῖναι θέλοι τῇ τούτου μανίᾳ· πρᾳότατα ὄντα καὶ ἡμερώτατα εὑρήσει τῇ παραβολῇ· τοσοῦτον ἐκεῖνος πνεῖ θυμὸν, ταῖς ἡμετέραις προσβάλλων ψυχαῖς. καὶ ὁ τῆς μάχης δὲ χρόνος, ἐνταῦθα μὲν βραχὺς, καὶ ἐν τῷ

A ipſa ſuis auxilium petat, diuinæ in ſe clementiæ prouidentiam ſenſerit. Ac ſane ſi liceret corpore hoc exuto, aut vnà etiam cum ipſo corpore perſpicuè atque intrepidè vniuerſam illius aciem bellúmque contra nos inſtructum ipſis oculis coram contueri, videres vtique non ſanguinis torrentes, neque corpora demortua, ſed animarum lapſus tam multos, ſed vulnera ſic grauia, vt tibi ſtatim belli vniuerſa illa pictura quam modo expreſſi, puerorum delectamenta, & ludicrum potius, quàm bellum videri poſſit: tam multi certè ac frequenter ij ſunt qui in B dies ſingulos feriuntur, quorum vulnera non idem mortis genus pariunt: ſed quantum inter ſe diſſident anima atque corpus, tantum eſt certè inter mortem hanc atque illam diſcrimen. Nam quoties plagam anima accipit, eadémque cadit, hic proſtrata quidem iacet malæ iam conſcientiæ cruciatu contabeſcens, poſtea verò quàm ſeparata à corpore hinc emigrarit, per iudicij ſui tempus æterno crucianda ſupplicio traditur. Quòd ſi quis exiſtet qui diaboli plagas non perſentiat, nimirum illius morbus ex ea indolentia ingraueſcit. Quemcunque e- C nim plaga vna inflicta non mordet, neque attriſtat, is certè facilè & alteram excipit: itémque & hac accepta, tertiam: neque enim intermittit ad extremum vſque ſpiritum feriens nefarius ille, quoties inuenit animam ſupinam, prioreſque plagas contemnentem: qui ſi & congreſſus modum expendere velis, hunc verò longe acriorem, ac magis diuerſum comperies. Neque enim quiſquam eſt qui tam multas fraudis, doli, artificij formas norit, quàm multas ſceleratus ille hoſtis, qua quidem in parte maior illius vis ac potentia ineſt: neque inimicitias quis tantas D támque implacabiles aduerſus hoſtes ſibi infenſiſſimos gerere poteſt, quantas improbus ille dæmon aduerſus humanam naturam gerit. Porrò ſi quis examinet quanta cum inhumanitate is depugnet, ridiculum certè fuerit homines hoc in loco conferre. Sin iracundiſſimas ac truculentiſſimas quáſque feras delegeris, quas cum huius furore atque inſania conferas, reuera manſuetiſſimas humaniſſimáſque eas à comparatione comperies. tantum ille in animas noſtras furorem ſpirans euomit. Adde quòd & pugnæ inter homines geſtæ tempus breue quidem eſſe ſolet, qua etiam in temporis

breuitate multæ dantur induciæ. Nam & natura ſic comparatum videmus, vt & noctis ſuperuentus, & iugulandi labor, & cibi capiendi tempus, & multa id genus alia militi reſpirandi poteſtatem ſic faciant, vt & armaturam exuere, tum verò Paulum reſpirare, ſéque & cibo & potu reficere, multiſque rebus aliis priſtinas vires recuperare valeat: aduerſus diabolum autem dimicanti nunquam licet arma ipſa ponere, ſomnúmue vllum capere, ei præſertim qui perpetuò inuulneratus prælio excedere volet. Ex duobus enim neceſſario alterum conſequitur, vt aut cadat quis ac pereat armis ſpoliatus: aut continenter vigilet, armatúſque ſtet. Siquidem ille continenter cum ſua ipſius acie ſtat, ſocordias noſtras obſeruans, ac maius quidem afferẽs ſtudium ad noſtram internecionem, quàm ad noſtram ipſi nos ſalutẽ afferamus. Poſtremo vt ſemel finiã, quòd à nobis hoſtis ille minime cernatur, quódque derepente atque improuiſo nos adoriatur (quæ res iis qui non aſſiduè in excubiis vigilantes fuerint, infinitorum malorum cauſa eſſe ſolet) facit nimirũ, vt bello hoc ægrius ac maiore cum negocio, quàm illo defungi poſſis. In hoc ergo campo voluiſti nos Chriſti militib. duces eſſe? Hoc ipſum verò quid aliud erat, quàm diabolo potius duces eſſe? quum enim is qui cæteros debet tum in ordines partiri, tum militaribus armis inſtruere, omnium ſimul infirmiſſimus, ſimul imperitiſſimus fuerit, fit nimirum vt ſuæ fidei creditos prodat, & diabolo magis quàm Chriſto ducem agat. Tu verò quid ingemiſcis? quid lachrymaris? neque enim rerum noſtrarum conditio lamentatione, ſed gaudio potius

BASIL. ac lætitia proſequenda. Mea verò, inquit, non perinde ſe habet, quin potius infinitis digna ea eſt planctibus. Vix enim potui ipſe vel hactenus animaduertere, quò me malorum præcipitem egeris Siquidem ad te ipſe eo ſolo nomine adieram, vt abs te edocerer, quid mihi tandem iis poſthac reſpondendum verbis tuis foret, qui te inſimularent: tu verò me ipſe emendas, curam aliam pro alia mihi iniiciens: neque enim ſolicitus iam ſum, qua te ego apud illos, verùm qua tum me ipſum, tum delicta mea apud Deum defenſione excuſatione que tuear. Atqui abs te ipſe iterum atque iterum peto & contendo, ſi qua

Philipp. 2. c. tibi rerum mearum cura, ſi qua in Chriſto conſolatio, ſi quod dilectionis ſolatium,

A βραχεῖαι δὲ αὐτῷ πολλαὶ αἱ ἀναχωρήσεις. καὶ γὰρ νὺξ ἐπελθοῦσα, καὶ ὁ τοῦ σφάζειν κάματος, καὶ τροφῆς καιρὸς, καὶ πολλὰ ἕτερα, διαναπαύειν τὸν στρατιώτην πέφυκεν, ὡς καὶ ἀποδῦσαι τὴν πανοπλίαν, καὶ ἀναπνεῦσαι μικρὸν, καὶ σιτίῳ καὶ ποτῷ καταψύξαι, καὶ ἑτέροις πολλοῖς τὴν προτέραν ἀνακτήσασθαι δύναμιν. ἐπὶ δὲ τοῦ πονηροῦ, οὐκ ἔστι τὰ ὅπλα καταθέσθαι ποτὲ, οὐκ ἔστιν ὕπνου ἅψασθαι, τὸν βουλόμενον ἄτρωτον μένειν διαπαντός. ἀνάγ-

B κη γὰρ δυοῖν θάτερον, ἢ πεσεῖν καὶ ἀπολέσθαι γυμνωθέντα· ἢ διαπαντὸς καθωπλισμένον ἑστάναι καὶ ἐγρηγορότα εἶναι. καὶ γὰρ ἐκεῖνος διαπαντὸς ἕστηκε μετὰ τῆς αὐτοῦ παρατάξεως, τὰς ἡμετέρας ῥαθυμίας παρατηρῶν, πλείονά τε εἰσφέρων σπουδὴν εἰς τὴν ἡμετέραν ἀπώλειαν, ἢ εἰς τὴν σωτηρίαν ἡμεῖς τὴν ἑαυτῶν. καὶ τὸ μὴ ὁρᾶσθαι δὲ αὐτὸν ὑφ' ἡμῶν, καὶ τὸ ἐξαπίνης ἐπιτίθεσθαι (ἃ μάλιστα τῶν μυρίων ἐστὶν αἴτια κακῶν) τοῖς οὐκ ἐγρηγορόσι διαπαντὸς, πολὺ τοῦτον ἀπορώτερον ἐκείνου δεί-

C κνυσι τὸν πόλεμον. ἐνταῦθα οὖν ἡμᾶς ἤθελες στρατηγεῖν τοῖς στρατιώταις τοῦ Χριστοῦ; ἀλλὰ τῷ διαβόλῳ τοῦτο ἦν στρατηγεῖν· ὅταν γὰρ ὁ διατάττειν καὶ διακοσμεῖν τοὺς λοιποὺς ὀφείλων, πάντων ἀπειρότατος καὶ ἀσθενέστατος ᾖ, προδοὺς ὑπὸ τῆς ἀπειρίας τοὺς πιστευθέντας, τῷ διαβόλῳ μᾶλλον ἐστρατήγησεν ἢ τῷ Χριστῷ. ἀλλὰ τί στένεις; τί δακρύεις; οὐ γὰρ θρήνων ἄξια τὰ κατ' ἐμὲ νῦν, ἀλλ' εὐφροσύνης καὶ χαρᾶς. ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὰ ἐμὰ, φησίν; ἀλλὰ ΒΑΣ.

D μυρίων ἄξια ταῦτα κοπετῶν· νῦν γὰρ μόλις ἠδυνήθην συνιδεῖν, οἷ τῶν κακῶν με ἤγαγες. ἐγὼ μὲν γὰρ εἰσῆλθον πρὸς σὲ, ὅ, τι ποτὲ ὑπὲρ σοῦ πρὸς τοὺς ἐγκαλοῦντας ἀπολογήσομαι, βουλόμενος μαθεῖν· σὺ δέ με ἐκπέμπεις ἑτέραν ἀνθ' ἑτέρας φροντίδα ἐνθείς. οὐ γὰρ ἔτι μοι μέλει, τί πρὸς ἐκείνους ὑπὲρ σοῦ· ἀλλὰ τί πρὸς τὸν θεὸν ὑπὲρ ἐμαυτοῦ καὶ τῶν ἐμῶν ἀπολογήσομαι κακῶν. πλὴν ἀλλὰ σου δέομαι καὶ ἀντιβολῶ, εἴ τι σοι μέλει τῶν ἐμῶν, εἴ τις παράκλησις ἐν Χριστῷ, εἴ τι παραμύθιον ἀγάπης,

A Εἴ τινα σπλάγχνα καὶ οἰκτιρμοὶ (καὶ γὰρ οἶδας, ὅτι με μάλιστα πάντων αὐτὸς εἰς τοῦτον τὸν κίνδυνον ἤγαγες·) χεῖρα ὄρεξον, καὶ λέγων καὶ πράττων τὰ δυνάμενα ἡμᾶς ἀνορθοῦν· μηδὲ ἀνάσχῃ πρὸς γοῦν τὸ βραχύτατον ἡμᾶς ἀπολιπεῖν, ἀλλὰ νῦν μᾶλλον ἢ πρότερον κοινὰς ποιεῖσθαι τὰς
XVII. διατριβάς. Ἐγὼ δὲ μειδιάσας, καὶ τί συμβάλλεσθαι, ἔφην, τί δέ σε ὀνῆσαι δυνήσομαι πρὸς τοσοῦτον πραγμάτων ὄγκον; ἀλλ' ἐπειδή σοι τοῦτο ἡδύ· θάῤῥει, ὦ φίλη κεφαλή· τὸν γὰρ καιρὸν, καθ' ὃν ἂν
B ἐξῇ σοι τῶν ἐκεῖθεν φροντίδων ἀναπνεῖν, καὶ παρέσομαι, καὶ παρακαλέσω, καὶ τῶν εἰς δύναμιν τὴν ἐμὴν ἐλλείψω οὐδέν. Ἐπὶ τούτοις πλέον ἐκεῖνος δακρύσας, ἀνίσταται· ἐγὼ δὲ αὐτῷ περιχυθεὶς, καὶ καταφιλήσας τὴν κεφαλὴν, προὔπεμπον, παρακαλῶν γενναίως φέρειν τὸ συμβεβηκός. πιστεύω γὰρ, ἔφην, τῷ καλέσαντί σε Χριστῷ, καὶ τοῖς ἰδίοις ἐπιστήσαντι προβάτοις, ὅτι τοσαύτην ἐκ τῆς διακονίας ταύτης κτήσῃ τὴν παῤῥησίαν, ὡς καὶ ἡμᾶς κατὰ τὴν ἡ-
C μέραν ἐκείνην κινδυνεύοντας, εἰς τὴν αἰώνιόν σου δέξασθαι σκηνήν.

A ſi qua viſcera & commiſerationes eſſe poſſunt (ipſe enim noſti tua potiſſimum opera me in hocce adductum periculum) manum mihi auxiliatricem porrigas, ea poſthac in gratiam meam apud me tum dicens, tum faciens, quibus vita mea corrigi atque emendari poſſit, neu tute quæſo, vel breuiſſimum temporis punctum nos deſeras: quinimò ſit tibi hoc ipſo magis tempore quàm antea commune nobiſcum conſortium, atque contubernium. Ego autem ad verba iſta CHRYS.
ſubridens: Et quanam, inquam, tibi in re Baſili vſui eſſe valeam, qui te tanta
B iſta negociorum mole preſſum ſubleuare atque adiuuare poſſim? Enimuerò quandoquidem tibi id gratum accepitúmque video, bono amice animo eſto. Id enim tempus omne, quo tibi à curis illis reſpirare dabitur, & tecum ipſe adero, & te conſolatione mea reficiam, quantum in me erit, nulla tibi in re defuturus. Quæ verba quum ille audiſſet, multo etiam quàm antea magis illachrymans ſurgit. Hic ego illum amplexus, capútque deoſculatus deduco, hortatus vti generoſo fortique animo id omne perferat quod accidiſſet. Talis enim, inquam, mea
C eſt in Chriſto, qui tibi ad ſe vocato, ouium ſuarum curam commiſit, fides atque expectatio, vt tu tantam tibi olim ex huiuſmodi functione fiduciam apud illum comparaturus ſis, vt & me quoque in die illo periclitantem, æterni tui tabernaculi conſortem efficias.

A

Sancti patris noſtri IOANNIS CHRYSOSTOMI ARCHIEPISCOPI Conſtantinopolitani ad Demetrium monachum, de compunctione cordis Liber primus, incerto interprete.

B

CAP. I.

QVUM te intueor beate Demetri frequenter inſiſtentem mihi, & omni à me cum vehementia exigentem de cordis compunctione ſermonē, admiror valde, & beatam iudico ſynceritatem mentis tuæ, atque animi puritatem. Neque enim poſſibile eſt cuiquam in huiuſmodi ſermonis venire deſiderium, niſi ei qui ſemetipſum prius purgauerit à vitiis, atque omnibus ſecularibus curis ſuperiorem ſeſe celſioremque conſtituerit. C Cuius rei indicium haud difficulter aſſumitur inde præcipuè, quòd ſi quos forte amor horum exigua ſaltem ex parte contigerit, tanta in eis repente efficitur commutatio, vt confeſtim terrena relinquere, atque ad cœlum properare contendant: & velut moleſtiſſimis quibuſdam vinculis, ſeculi ſcilicet curis, animam reſoluentes, volatu celeri ad propria redire eam ſinant, & ad cognita recurrere. Sed hoc aliis raro fortè accidit: te autem, ô venerabile caput, certum eſt indeſinenter hoc compunctionis igne ſuccendi. D Teſtantur enim de his diurna ſtudia tua, noctéſque peruigiles, lachrymarum fontes, & amor quietis, ſilentiique deſiderium, non ſolum iugiter permanens in animo tuo, ſed & ſemper increſcens. Quid ergo tibi amplius addere poterit noſtri ſermonis oratio? Nam & hoc ipſum quòd cum ad ſummum iam virtutum verticem perueneris, tamen cum his temetipſum reputas, qui adhuc humi repunt, & volantem profectibus animam lapideam vocas, ita vt frequenter tenens dexteram meam, & deoſculans, cum lachrymis dicas,

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ τοῦ Χρυσοστόμου πρὸς Δημήτριον μονάζοντα, περὶ κατανύξεως λόγος α'.

ΕΓΩ σε ὁρῶν, ὦ μακάριε Δημήτριε, συνεχῶς ἐγκείμενον ἡμῖν, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος τοὺς περὶ κατανύξεως ἀπαιτοῦντα λόγους, ἐμακάριζά τε ἀεὶ, καὶ ἐθαύμαζα τὴν ἐν τῇ σῇ ψυχῇ καθαρότητα. οὐδὲ γάρ ἐστι μὴ πρότερον ἐκκαθαρθέντα καλῶς, καὶ τῶν βιωτικῶν ἁπάντων ἀνώτερον γενόμενον, εἰς C ταύτην τῶν λόγων τὴν ἐπιθυμίαν ἐλθεῖν. καὶ τοῦτο ῥᾴδιον συνιδεῖν, ἐκ τοῦ καὶ πρὸς ὀλίγον τούτῳ κατεχομένους τῷ πόθῳ, ὅτι τοσαύτην ἀθρόως δέχονται τὴν μεταβολήν, ὡς εὐθέως πρὸς τὸν οὐρανὸν μεταστῆναι· καθάπερ γάρ τινων δεσμῶν χαλεπῶν τῶν τοῦ κόσμου φροντίδων ἀπολύσαντες τὴν ψυχὴν, οὕτως ἀφιᾶσι πέτεσθαι πρὸς τὸν οἰκεῖον αὐτῇ τόπον, καὶ συνήθη. ἀλλὰ τοῖς μὲν πολλοῖς τοῦτο ὀλιγάκις τοῦ παντὸς χρόνου συμβαίνειν εἴωθε· σὲ δὲ ὦ θεία κεφαλὴ, D διαπαντὸς οἶδα τούτῳ κατεχόμενον τῷ τῆς κατανύξεως. καὶ μαρτυρήσαιεν ἄν μοι αἵ τε ἄυπνοι νύκτες, καὶ αἱ τῶν δακρύων πηγαὶ, καὶ ὁ τῆς ἐρημίας ἔρως ἐνιζάνων τε ἀεὶ, καὶ ἐνακμάζων σου τῇ ψυχῇ. τί οὖν ἂν σοι γένοιτο πλέον παρὰ τῶν ἡμετέρων λόγων; καὶ γὰρ καὶ αὐτὸ τοῦτο ὃ πρὸς αὐτὴν μὲν ἥκειν τὴν κορυφὴν, οἴεσθαι δὲ ἔτι μετὰ τῶν χαμαὶ ἐρχομένων εἶναι, καὶ τὴν ἐπτερωμένην ψυχὴν λιθίνην καλεῖν, καὶ συνεχῶς τῆς δεξιᾶς ἁπτόμενον τῆς ἐμῆς, καὶ φιλοῦντα, καὶ δακρύοντα λέγειν, σωτηρ-

ξαι μου τὴν καρδίαν τὴν πεπωρωμένην· πόσης μὲν εὐλαβείας, πόσης δὲ πυρώσεως ἄν τις θείαν εἶναι τεκμήρια; εἰ μὲν οὖν ἡμᾶς καθεύδοντας διυπνίσαι βουλόμενος ἐπὶ ταύτην εἵλκυσας τὴν ὑπόθεσιν, τῆς τε φιλοσοφίας, καὶ τῆς προνοίας τῶν ἄλλων ἀποδέχομαι τῆς πολλῆς. εἰ δὲ ἀληθῶς τὸ σαυτοῦ σκοπῶν, καὶ τοῦ γυμνασθήσοντος δεῖσθαι νομίζων, οὐκ οἶδα πῶς· ἂν ἑτέρως ἡμᾶς ἐδίδαξας. ὅτι σοι τῶν παρ' ἡμῶν οὐδενὸς δεῖ· πλὴν ἀλλὰ καὶ οὕτως εἰξόμενοί σοι· καὶ πειθησόμεθα πάντων ἕνεκεν, καὶ τῆς παρρησίας τῆς πρὸς τὸν θεόν, τῆς τε περὶ τὴν αἴτησιν σπουδῆς, καὶ τῆς φιλίας τῆς πρὸς ἡμᾶς. σὺ δὲ ἡμᾶς ἀντὶ τούτων ταῖς εὐχαῖς ταῖς σαῖς ἀμείβου, ὥστε ἡμῖν τόν τε βίον ὀρθωθῆναι τοῦ λοιποῦ, καὶ ἐν τῷ παρόντι δυνηθῆναί τι γενναῖον εἰπεῖν, καὶ ἱκανὸν τάς τε κειμένας ἀναστῆσαι, καὶ τὰς παρειμένας ἐπισφίγξαι, καὶ συγκροτῆσαι ψυχάς. Πόθεν οὖν ἡμῖν, πόθεν ἀρκτέον τούτου τοῦ λόγου; τίνα αὐτοῦ θεμέλιον; ποίαν κρηπῖδα θήσομεν; ἢ δῆλον ὅτι τοῦ Χριστοῦ τὰ ῥήματα, δι' ὧν ταλανίζει μὲν τοὺς γελῶντας, ἐν δὲ τοῖς μακαριζομένοις τίθησι τοὺς πενθοῦντας οὑτωσὶ λέγων· μακάριοι οἱ πενθοῦντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται· καὶ οὐαὶ οἱ γελῶντες νῦν, ὅτι πενθήσετε, καὶ κλαύσετε. καὶ μάλα εἰκότως· πένθους γὰρ ἀληθῶς, πένθους καὶ ὀδυρμῶν ὁ παρὼν ἅπας καιρός. τοιαύτη συμφορὰ τὴν οἰκουμένην κατείληφεν ἅπασαν. τοιαῦτα ἅπαντας ἀνθρώπους συνέχει κακά· ἅπερ εἴ τις μετὰ ἀκριβείας ἐξετάζειν ἐθέλοι, εἴγε δυνατὸν μετὰ ἀκριβείας, οὐ παύσεται ὀδυρόμενος καὶ πενθῶν. οὕτως ἅπαντα ἀνατέτραπται, καὶ συγκέχυται· καὶ ἀρετῆς ἴχνος οὐδαμοῦ. καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, ὅτι τῶν συνεχόντων ἡμᾶς δεινῶν, αἴσθησιν οὔτε αὐτοὶ ἔχομεν, οὔτε ἄλλοις παρέχομεν· ἀλλ' ἐοίκαμεν σώματι ἔξωθεν μὲν ἀνθοῦντι, πολλῷ δὲ ἔνδοθεν τηκομένῳ πυρί· τῆς δὲ ἀναλγησίας ἕνεκεν, οὐδὲν τῶν παραπαιόντων διενηνόχαμεν· οἳ πολλὰ μὲν ἐπικίνδυνα, καὶ αἰσχρὰ καὶ λέγουσι, καὶ πράττουσιν ἀδεῶς· αἰσχύνονται δὲ τούτων οὐδέν, ἀλλὰ καὶ ἐναβρύνονται, καὶ τῶν καθεστηκότων μᾶλλον ὑγιαίνειν νομίζουσιν. οὕτω δὴ καὶ ἡμεῖς τὰ τῶν νοσούντων ἅπαντα πράττοντες, οὐδὲ αὐτὸ τοῦτο, ὅτι νοσοῦμεν, ἴσμεν.

A Cõtere, & emolli obduratum cor meum: quantæ religionis eſſe ducam, quantúmque in te exiſtimem diuini ignis ardorem? Et ſiquidem dormientes nos cupiens excitare ad iſtud opus accire ac pertrahere voluiſti: conſilium ſapiens & mirabile tuum miror, & amplector prudentiam tuam. Si verò aliquid tibi veræ ex hoc vtilitatis conferendum putaſti, etiam in hoc nihilominus docuiſti nos requirere, quid magis nobis quàm tibi deſit. Veruntamẽ quoquo modo id tibi viſum eſt parebimus, vel propter timorem & mandatum Dei, ne quid poſcẽti negare videamur: vel B propter amorem tuum, quẽ erga nos plurimum geris. Tu tamen nos pro his inuicẽ orationib. remunerare, vt & vitam noſtrã poſſimus rectam ſeruare de reliquo, & in opere præſenti dignum aliquid dicere, quod poſſit remiſſas & diſſolutas conſtringere, & humi iacẽtes animas erigere. Vnde ergo nobis, vnde verbi huius ſumetur exordium? Quæ ei prima fundamenta, quæ crepido ponetur? Ego non alia puto huic digna eſſe fundamenta & principia, niſi verba domini noſtri Ieſu Chriſti, quibus luget quidem ridẽtes, beatos autem dicit lugentes. Ita enim ait in euãgelio: Beati qui lugent, quoniam ipſi conſo- *Matth. 5.*
C labuntur: &, Væ qui ridetis nũc, quoniam *Luc. 6. 25.*
lugebitis, & flebitis. Et meritò: Lugendum enim eſt, & verè lugendum præſentis vitæ tempus, in quo tantam malorum labem, tantáque quotidie videmus flagitia cumulari: quæ ſi velis accuratè conſiderare, per ſingula, ſi quidem accuratè id fieri queat, nunquam poteris à lachrymis temperare. Sic enim omnia confuſa, ſic ſunt cuncta reſoluta, vt ne veſtigium quidem virtutis vſquam videas: nequitia verò & luxuria repleta eſſe cuncta perſpicias: & quod eſt infelicius, perurgentium D nos malorum iam nec ipſi ſenſum capimus, nec aliis præbemus, nec alios monemus: ſed ſumus velut corpus extrinſecus quidem florens ac vegetum, intrinſecus verò tabe peſſimi languoris abſumptum: & contigit nobis quod illis ſolet, qui vel phreneſim patiuntur, vel mẽte capti ſunt, à quibus cum multa turpia & periculoſa vel dicantur, vel etiam gerantur, nec pudoris tamen aliquid, nec pœnitudinis capiunt: quinimò & magnifici ſibi ac ſapiẽtiores ſanis videntur & ſapientibus. Ita ergo & nos, cum omnia quæ ſanitati contraria ſunt geramus, ne hoc ipſum quidem, quod deeſt nobis ſanitas, nouimus.

Atenim ſi forte in corpore parum aliquid morbi pulſauerit, ſtatim & medicos adhibemus, & pecunias profundimus, & omni obſeruantia quod competit gerimus: nec prius abſiſtimus, quàm, quæ moleſta ſunt, mitigentur: anima verò cum quotidie vulneretur, cum per ſingula lanietur corporeis affectionibus, ac vitiis, vratur, præcipitetur, & modis omnibus pereat, ne parua quidem pro ea nos cura ſolicitat. Sed horum omnium cauſa illa eſt, quòd omnes pariter hic morbus obtinuit: & tanquam ſi accidat multis ſub vno morbo languentibus præſto eſſe neminem ſanum, certum eſt quòd omnes pariter corrumpat & abſumat incuria, dum nemo eſt qui vel opportuna præbeat, vel importuna prohibeat: ita & in nobis dum nemo ſanus eſt, ſed omnes languemus, alij maiore, alij minore ex parte, nemo eſt qui curet: omnes enim indigent cura. Etenim ſi quis extrinſecus vndecunque adeſſet, & præceptorum Chriſti, ac noſtræ conuerſationis confuſionem ac perturbationem videret: neſcio an alios magis vllos quàm nos inimicos eſſe, & contrarios præceptorum Chriſti iudicaret; quaſi enim qui ſtudium quoddam habuerimus contraria in omnibus gerere quàm ille mandauit, ita viam hanc vitæ peragimus.

Cap. II. Sed ne quis fortè putet exaggerationis cauſa à nobis hæc verba proferri, probamenta iam nunc adhibebo, non aliunde quàm ex ipſis Chriſti mandatis. Quid ergo dicit Chriſtus? *Matth. 5.* Dictum eſt antiquis: Non occides: ego autem dico vobis, quia omnis qui iraſcitur fratri ſuo ſine cauſa, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri ſuo, rhaca, reus erit concilio: qui autem dixerit fratri ſuo, fatue, reus erit gehennæ ignis. Hæc quidem Chriſtus. Nos autem plus quàm increduli & infideles calcamus hanc legem, & quotidie innumeris iniuriis fratres noſtros afficimus quódque magis ridiculum ſit, nomen ipſum fatuus dicere recuſantes, multo acerbiores, quàm ex hoc nomine videntur conferri, irrogamus iniurias, quaſi verò ille ſolus ſermo ſit, cui pœna deputata eſt, & non huius ſermonis indicio omne dictum, quod ad iniuriam pertinet, reſecetur. Denique apoſtolus Paulus hunc eundem ſenſum latius explicans, ait: *1. Cor. 6. 9. 1. Tim. 1. 10.* Nolite ſeduci, quoniam neque fornicarij, neque idolis ſeruientes, neque

A ἀλλ' ἐπὶ μὲν τῶν σωμάτων, κἂν τὸ τυχὸν ἡμᾶς ἐνοχλήσῃ πάθος, καὶ ἰατροὺς καλοῦμεν, καὶ χρήματα ἀναλίσκομεν, καὶ καρτερίαν ἐπιδεικνύμεθα, καὶ οὐ πρότερον ἀφιστάμεθα, ἅπαντα πράττοντες, ἕως ἂν ἀποθώμεθα τὸ λυποῦν· τῆς δὲ ψυχῆς καθ' ἑκάστην ἡμέραν κεντουμένης, σπαραττομένης τοῖς πάθεσι τοῖς σωματικοῖς, καιομένης, κρημνιζομένης, καὶ πάντα τρόπον ἀπολλυούσης ἑαυτήν, οὐδὲ βραχὺν ἔχομεν λόγον. τὸ δὲ αἴτιον, ὅτι ἅπαντας ἡ νόσος κατείληφε· καὶ καθάπερ ἐπὶ τῶν καμνόντων τὰ σώματα B εἰ συμβαίη μηδένα παρεῖναι τῶν ὑγιαινόντων αὐτοῖς, οὐδὲν τὸ κωλύον ἅπαντας εἰς τὴν ἐσχάτην καταπεσεῖν φθοράν, μηδενὸς αὐτῶν τὰς ἀλόγους ἐπιθυμίας κατέχοντος, οὕτω καὶ ἐφ' ἡμῶν· διὰ τὸ μηδένα εἶναι τῶν ὑγιαινόντων καθαρῶς ἐν τῇ πίστει, ἀλλὰ πάντας ἀρρωστεῖν, τοὺς μὲν ἐκπλειόνως· τοὺς δέ, ἐξ ἐλαττόνος μοίρας, οὐδεὶς ὁ τοῖς κειμένοις ἐξαρκέσων ἐστίν. εἰ γάρ τις ἔξωθεν ποθὲν ἡμῖν ἐπιστάς, καὶ τοῦ Χριστοῦ τὰ προστάγματα, καὶ τῆς πολιτείας τῆς ἡμετέρας τὴν σύγχυσιν καταμάθοι καλῶς, οὐκ οἶδα εἴ τινας ἑτέρους ἀνθρώπους μᾶλλον ἡμῶν ἐχ- C θροὺς ὑπολήψεται εἶναι τοῦ Χριστοῦ· καθάπερ γὰρ ἐσπουδακότες τὴν ἐναντίαν αὐτοῦ ζῆν τοῖς ἐπιτάγμασιν, οὕτω ταύτην ὁδεύομεν τὴν ὁδόν. καὶ ἵνα μή τις ὑπερβολῆς εἶναι νομίσῃ τὰ παρ' ἡμῶν, τὴν ἀπόδειξιν ἐπαγαγεῖν ἤδη πειράσομαι. ἑτέρωθεν μὲν οὐδαμόθεν, ἀπὸ δὲ αὐτῶν τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ. τί οὖν φησιν ὁ Χριστός; ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις, οὐ φονεύσεις· ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν· ὅτι, πᾶς ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ εἰκῆ, ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει· ὃς δ' ἂν εἴπῃ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ῥακά, ἔνοχος ἔσται τῷ συνε- D δρίῳ. ὃς δ' ἂν εἴπῃ μωρέ, ἔνοχος ἔσται εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός. ταῦτα μὲν οὖν ὁ Χριστός. ἡμεῖς δὲ τῶν ἀπιστούντων αὐτῷ μᾶλλον τὸν νόμον τοῦτον καταπεπατήσαμεν, καθ' ἑκάστην ἡμέραν μυρίαις τοὺς ἀδελφοὺς πλύνοντες λοιδορίαις. καὶ τὸ δὴ καταγελαστότερον, ὅτι τό, μωρὸς ὄνομα παραφυλαττόμενοι, πολλάκις ἑτέρας τούτου ὕβρεις πικροτέρας ἐπάγομεν, ὡς ἐκείνου μόνου τοῦ ῥήματος τὴν κόλασιν ἔχοντος. τὸ δὲ οὐ τοιοῦτόν ἐστιν· ἀλλὰ τὴν ὑβριστὴν καθάπαξ κολάζων, τοῦτο τέθεικε τὸ ἐπιτίμιον· καὶ δῆλον, ἐξ ὧν καὶ Παῦλος οὑτωσί φησι· μὴ πλανᾶσθε· οὔτε πόρνοι, οὔτε εἰδωλολάτραι, οὐ μοιχοί, οὐ

μαλακοὶ, οὔτε ἀρσενοκοῖται, οὐ κλέπται, οὔτε A πλεονέκται, οὐ μέθυσοι, οὐ λοίδοροι, οὐχ ἅρπαγες, βασιλείαν θεοῦ κληρονομήσουσι. εἰ γὰρ ὁ μωρὸν λέγων τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, τῆς ἐσχάτης κολάσεώς ἐστιν ἄξιος, ὁ κακοῦργον, καὶ βάσκανον, καὶ εὐχερῆ, καὶ κενόδοξον, καὶ μυρία ἄλλα τοιαῦτα κατηγορῶν, πόσον ἑαυτῷ τὸ τῆς γεέννης συνάξει πῦρ; τὸ γὰρ, μωρὲ, καὶ ῥακὰ, τῶν εἰρημένων πολλῷ κουφότερα· διὰ γὰρ ἐκεῖνο προθεὶς, τοῦτο τέθεικεν ὁ Χριστός· ἵνα μάθῃς, ὅτι, εἰ τὸ φορητότερον λεχθὲν τὴν γέενναν ἐπισπᾶται κατ' αὐτοῦ τοῦ λέγοντος, πολλῷ B μᾶλλον τὰ βαρύτερα, καὶ ἀφορητότερα τοῦτο ἐργάσεται. εἰ δέ τινες ὑπερβολὴν τοῦ λόγου καταγινώσκουσι· καὶ γάρ τινας οἶδα τοῦτο πάσχοντας ἐγὼ, καὶ νομίζοντας ὑπὲρ τοῦ φοβῆσαι μόνον ταύτην εἰρῆσθαι τὴν ἀπειλήν· ὥρα αὐτοὺς τοὺς μοιχοὺς, τοὺς ἀρσενοκοίτας, τοὺς μαλακοὺς, τοὺς εἰδωλολάτρας τῆς εἰρημένης ἀπαλλάττειν κολάσεως. εἰ γὰρ φόβου μόνου ἕνεκεν τοῖς λοιδόροις ἠπείλησε, δῆλον ὅτι κἀκείνοις· ὁμοῦ γὰρ ἅπαντας συναγαγὼν, οὕτως ἐπήγαγε τῆς βασιλείας τὴν ἔκπτωσιν. τί οὖν φησιν; C ὁ λοίδορος μετὰ τοῦ μοιχοῦ, καὶ μαλακοῦ, καὶ πλεονέκτου, καὶ εἰδωλολάτρου κείσεται; εἰ μὲν τὴν αὐτὴν αὐτοῖς δώσει δίκην, ἑτέρου ἐστὶ ζητῆσαι καιροῦ. ὅτι δὲ τῆς βασιλείας ὁμοίως ἐκπεσοῦνται ἐκείνοις, τῷ Παύλῳ πειθόμεθα λέγοντι, μᾶλλον δὲ τῷ ἐνεργοῦντι δι' αὐτοῦ Χριστῷ· ὅτι οὔτε οὗτοι, οὔτε ἐκεῖνοι βασιλείαν θεοῦ κληρονομήσουσιν. οὐκ ἐπὶ τούτου δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἑτέρων πολλοὶ τοῦτο πεπόνθασι. καὶ τὰ πάντως ἐκβησόμενα, ὑπερβολικῶς εἰρῆσθαι νομίζουσι· διαβολικὴ δέ ἐστιν αὕτη ἡ παγίς. ἵνα γὰρ τὸν φόβον τῆς μελλούσης ἐκ- D λύσῃ κολάσεως τῶν καταμελούντων ἐν τῇ τοῦ θεοῦ ἀγάπῃ, καὶ νωθεστέρους ἐργάσηται περὶ τὴν ὑπακοὴν τῶν ἐντολῶν, τὴν ἀπὸ τῆς ὑπερβολῆς παραμυθίαν, εἰσήγαγεν. εἰς μὲν γὰρ τὸ παρὸν ἱκανὸν χαρίσασθαι ταῖς ῥαθυμοτέραις ψυχαῖς ἀπάτην, ἐλεγχθησομένην δὲ κατὰ τὸν τῆς κρίσεως καιρὸν, ὅτε κέρδος οὐδέν. τί γὰρ ὄφελος εἰπέ μοι νῦν ἀπατηθέντας, τότε συνιδεῖν τὴν ἀπάτην ὅταν μηδὲν ᾖ ἀπὸ τῆς μετανοίας; εἰς τὴν τῆς ἀναστάσεως ἀπόνοιαν λέγω, μὴ δὴ μάτην ἀπατῶμεν ἑαυτοὺς, καὶ παραλογιζώμεθα ἐπὶ

A adulteri, neque molles, neque maſculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebrioſi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei poſſidebunt. Quod ſi qui fatuum dixerit fratrem *Math. 5. 22.* ſuum, extremo dignus eſt ſupplicio: qui maleficum, inuidum, leuem, inanis gloriæ cupidum appellarit, aut alia innumera in eum maledicta ingeſſerit, quantis ſe gehennæ flammis obnoxium reddet? Fatue enim & rhaca quod ait: hoc eſt quod oſtendit, quia ne leue quidem & minimum in fratrem collatum conuicium relaxabitur: atque ob id de leuiori- B bus ſententiam dedit Chriſtus, vt de grauioribus dubitare non debeas. Quòd ſi quis exiſtimat, ſicut ego quidem noui nonnullos putare, terroris cauſa etiam in paruis exaggerari minas præceptis: ſupereſt vt adulteros, maſculorum concubitores, molles, & idololatras memorato illo ſupplicio eximant. Quòd ſi terroris cauſa, & non pro veritate ſupplicia promittuntur, conſequens erit etiam, vt bonorum pollicitationes adhortandi tantummodo, & non veritatis gratia promittantur. Et ſi ita de vtraque parte ſentiamus, reſoluta ſunt omnia religionis noſtrę dog- C mata, ſi nihil aliud in omnibus mandatis ac pręceptis diuinitus datis agi dicitur, niſi vt aut bonorum vana ſpes homines, aut pœnæ terror inanis aſtringat. Sed dices, quid ergo? Maledicus cum adultero, & auaro, & idola colente damnabitur? Si eandem quidem pœnam luent, nec qualitate, nec quantitate diuerſam, alterius eſt requirere temporis. Quòd autem à regno cœlorum ſimiliter arcebuntur, Paulo crede per ſpiritum Dei loquenti, cui omnes verè credere debemus dicenti Chriſtum *2. Cor. 13. 3.* in ſe loqui. Illa enim diabolica deceptio eſt, quæ hæc ad terrorem dicit homini- D bus ſcripta, vt reſoluat diuini iudicij ac futuri ſupplicij metum, & remiſſiores nos erga obedientiam reddat & cuſtodiam mandatorum Dei. Ob hoc enim tales diabolus ſuggerit ſenſus, & intelligentias huiuſmodi ignauas animas docet, vt præſentis interim temporis reſoluat vigorem, arguendas ſine dubio in die iudicij, vbi iam pœnitentia nihil proderit. Quid enim vtilitatis erit huic, qui nunc ſeducitur, ſi tunc intellexerit errorem ſuum, cum pœnitendi iam non erit tempus? Non ergo inaniter decipiamus noſmetipſos, neque circunſcribamur in perniciem noſtri, neque aliam

nobis pœnã incredulitatis crimine cõquiramus. Nõ enim ſolũ ſi ipobedietes ſimus mandatis Chriſti, ſed & ſi increduli exiſtamus, ſupplicia nos manebũt. Non credere autẽ ex eo accidit, cum virib. deficimur ad expledã mandata: dũ enim cõmoda quæ nobis ex obedientia prouenirent, nobis comparare nolumus, neq. ea facere quæ præcepta ſunt, vt animum futurorũ metu liberemus, conſcientiæ põdere grauati & præfocati parati ſupplicij timorem abiicere omnem ſtudemus & in aliud nos barathrũ præcipites agimus, dũ tormentis illis fidẽ abrogamus. Et quemadmodũ ſæpe homines ægri cũ multis febrib. agũtur, ſi in aquas ſemetipſos frigidas iniecerint, ad præſẽs quidẽ aliquid videtur ſibi quæſiuiſſe ſolatij, multiplicatas verò corpori ſuo flãmas febriũ reparãt: ita & nos agim⁹, cũ ſtimulamur conſciẽtia peccatorũ, & in euripũ nos vel lacus cõtritos prauæ intelligẽtiæ præcipitamus. Ex hoc enim iã neceſſariò quaſi licitè peccamus, & non ſolũ præſentib. iraſcimur fratribus, ſed interdũ etiã cum abſentib. litigamus. Sic enim quaſi per licẽtiam feritas increſcit. Et maiores quidẽ noſtros, ac potẽtiores, etiamſi iniuriis nos & cõtumeliis agãt, ferimus, & cum manſuetudine & ſubiectione portamus, veretes ne quid ab eis grauius patiamur: erga æquales verò vel inferiores interdũ nec lęſi commouemur & iraſcimur: in tãtum humanus metus timori Dei præponitur. Et quæ tandẽ ſpes erit nobis ſalutis, tantum defectũ, tantũmq. contẽptum gerentib. in mandatis diuinis?

CAP. III. Mandata Chriſti nõ eſſe grauia neque impoſſibilia. Matth. 5. 22.

Dic tamen mihi, quid graue à nobis exigit Chriſtus, aut quid oneroſum? Noli, inquit, iraſci fratri tuo ſine cauſa. Nónne hoc multo leuius eſt, quàm ſi tu aliũ feras iraſcentem tibi ſine cauſa? Ibi enim iã ab alio congregata eſt iracũdiæ materia, hic verò qui vrgeat nullus eſt, ſi non ipſe tibi flãmas ſuccẽdas iracũdiæ. Nũquid ſimile eſt ab alio tibi ingeſtam facẽ iracundiæ tolerare, nec ſuccẽdi, & nullo inſtigãte quieſcere & ſilere? Illud ferre poſſe, hoc eſt, alterius iracũdiã, ſummæ philoſophiæ eſt: vt autẽ tu nõ inflãmeris fruſtra ad iracũdiã, laus quidẽ nulla eſt, quòd nõ iraſceris ſine cauſa: ſi verò iraſceris inaniter, hoc eſt ſine cauſa, ſũmæ vanitatis ac ſtultitiæ nota eſt. Cũ ergo, quod maius eſt, propter timorẽ hominũ feras, propter timorem Dei ne minimũ quidẽ & exiguũ pateris? Et eſt qui in huiuſmodi cõmiſſis ſemetipſum nõ ſtatuat reũ, aut iudicio diuino nõ decernat obnoxiũ. Noli, inquit, iraſci fratri tuo ſine cauſa.

A κακῷ· μηδὲ ἑτέραν προσεκκαλώμεθα τιμωρίαν τὴν ἐκ τῆς ἀπιστίας. οὐ γὰρ μόνον τὸ μὴ εἴκειν ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀπιστεῖν αὐταῖς χαλεπωτάτην ἐπάγει τὴν κόλασιν, τὸ δὲ ἀπιστεῖν γίνεται ἐκ τοῦ πρὸς τὴν ἐκπλήρωσιν ἐκλελύσθαι τῶν ἐντολῶν· ὅταν γὰρ τὴν ἐκ τῆς ὑπακοῆς ἀσφάλειαν μὴ ἐθελήσωμεν ἑαυτοῖς πορίσασθαι, μηδὲ τὰ προστεταγμένα ποιεῖν, ὥστε ἀπαλλάξαι τὸν φόβον τῶν μελλόντων, τὸν λογισμὸν, βαρυνόμενοι τῷ συνειδότι, καὶ ἀγχόμενοι, καὶ τὸν πολὺν τῶν κειμένων κολάσεων φόβον ἀπορρίψαι σπουδάζοντες, εἰς ἕτερον

B ἑαυτοὺς καταβάλλομεν βάραθρον, ἀπιστοῦντες τοῖς κολαστηρίοις ἐκείνοις. καὶ καθάπερ οἱ πολλῷ συνεχόμενοι πυρετῷ, καὶ κατὰ τῶν ψυχρῶν πηδῶντες ὑδάτων, οὐκ ἀπολύονται τοῦ πυρὸς, ἀλλ' ἕτερον ἑαυτοῖς προστιθέασι πῦρ· οὕτω καὶ ἡμεῖς, κεντούμενοι τῷ τῶν ἁμαρτημάτων συνειδότι εἰς τὸν τῆς ὑπερβολῆς εὔριπον καταποντίζειν ἑαυτοὺς ἀναγκαζόμεθα. ἵνα, πάντα ἀδεῶς ἁμαρτάνωμεν τοῦ λοιποῦ. οὐδὲ γὰρ μόνον παροῦσιν ὀργιζόμεθα τοῖς ἀδελφοῖς, ἀλλὰ καὶ ἀποῦσι πολλάκις μαχόμεθα. ὅση ὑπερβολὴ θηριωδίας

C ἐστί· καὶ τοὺς μὲν μείζους ἑαυτῶν καὶ δυνατωτέρους, καὶ ἀδικοῦντας, καὶ ὑβρίζοντας φέρομεν μετ' ἐπιεικείας πολλῆς, διὰ τὸν παρ' αὐτῶν φόβον. πρὸς δὲ τοὺς ὁμοτίμους, καὶ ἐλάττονας, οὐδὲν λελυπηκότας ἀπεχθανόμεθα. τοσοῦτον ὁ παρὰ τῶν ἀνθρώπων φόβος τοῦ παρὰ τοῦ Χριστοῦ μείζονα ἔχει τὴν ἰσχύν. ἔστιν οὖν ἡμῖν σωτηρίας ἐλπὶς τοσαύτην ἐνδεικνυμένοις ὀλιγωρίαν, καὶ καταφρόνησιν; ποθεν εἰπέ μοι; τί τοίνυν φορτικὸν ἀπῄτησε; τί δὲ ἐπαχθὲς παρ' ἡμῶν ὁ Χριστός; μὴ ὀργίζου φησὶ, τῷ ἀδελφῷ σου εἰκῇ.

D πολὺ δὲ τοῦτο εὐκολώτερον τοῦ φέρειν ἕτερον ὀργιζόμενον εἰκῇ· ἐκεῖ μὲν γὰρ συνῆκται ἤδη τοῦ πυρὸς ἡ ὕλη· ἐνταῦθα δὲ οὐδενὸς ὑποκειμένου, τὴν φλόγα ἀνάπτεις αὐτός. οὐκ ἔστι δὲ ἴσον, ἑτέρου λαμπάδα προσάγοντος, καρτερεῖν, καὶ μὴ πίμπρασθαι, καὶ μηδενὸς παρακινοῦντος ἡσυχάζειν, καὶ ἠρεμεῖν. ὁ μὲν γὰρ ἐκεῖνο κρατήσας, μεγίστης φιλοσοφίας βάσανον ἐπεδείξατο· ὁ δὲ τοῦτο κατορθῶν, οὐδενὸς ἂν εἴη θαύματος ἄξιος. ὅταν οὖν τὸ μεῖζον, διὰ τὸν τῶν ἀνθρώπων φόβον ἀνύοντες, διὰ τὸν τοῦ θεοῦ μηδὲ τὸ ἔλαττον βουλώμεθα, ἐννόησον ὅσης κολάσεως, καὶ τιμωρίας ὑπευθύνους καθιστῶμεν ἑαυτούς.

A τὸν τοίνυν ἀδελφὸν, μὴ τὸν ὁμότιμον μόνον, μηδὲ ἐλεύθερον νομίσῃς εἶναι, ἀλλὰ καὶ τὸν οἰκέτην. ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ, οὔτε δοῦλος, οὔτε ἐλεύθερος κατὰ τὸν ἀπόστολον. ὥστε κἂν πρὸς τοὺς δούλους ἀγανακτῶμεν εἰκῇ, τὴν αὐτὴν ὑποστησόμεθα δίκην. ἀδελφὸς γὰρ καὶ οὗτός ἐστι· καὶ τῆς ἐλευθερίας ἠξίωται τῆς ἀληθοῦς ἐν πνεύματι. τίς οὖν ὁ λοιδορίας καθαρὸν τὸν ἑαυτοῦ βίον, καὶ ὀργῆς ἀλόγου, καὶ ματαίου ἐπιδεῖξαι δυνάμενος; μὴ γάρ μοι τὸν ὀλιγάκις τοῦτο πάσχοντα εἴπῃς, ἀλλὰ τὸν μηδὲ ὅλως ἁλόντα ποτέ. ἕως δ' ἂν μὴ τοῦτο δείξῃς ἡμῖν, οὐδὲ B τὴν ἀπειλὴν λῦσαι δυνήσῃ, διὰ τὸ μὴ συνεχῶς τοῦτο παθεῖν. καὶ γὰρ ὁ κλέπτων, καὶ ὁ πορνεύων, κἂν ἅπαξ μόνον τὴν ἁμαρτίαν ἐκείνην ἐργάσωνται, οὐκ, ἐπειδὴ μὴ πολλάκις τοῦτο τετολμήκασιν, ἀφίενται τῆς τιμωρίας, ἀλλ' ἐπειδὴ τετολμήκασιν, ὅλως κολάζονται. τὸ δὲ ἐφεξῆς τούτῳ κείμενον, τίς οὐκ ἂν τῶν ἀπίστων, καὶ μῦθον εἶναι νομίσειε, μετὰ τοσαύτης σφοδρότητος ἀναγεγραμμένον ὁρῶν ὑφ' ἡμῶν. τοῦ γὰρ θεοῦ εἰπόντος· ἐὰν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, κἀκεῖ μνησθῇς, ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει τι κατὰ σοῦ, ἄφες C ἐκεῖ τὸ δῶρόν σου ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ὕπαγε πρῶτον, διαλλάγηθι τῷ ἀδελφῷ σου, καὶ τότε ἐλθὼν, πρόσφερε τὸ δῶρόν σου. ἡμεῖς δὲ ἐκπεπολεμωμένοι πρὸς ἀλλήλους, καὶ ὑπούλως διακείμενοι τοῖς θυσιαστηρίοις προσίμεν· καὶ ὁ μὲν θεὸς τοσαύτην τῆς ἡμετέρας καταλλαγῆς πεποίηται τὴν σπουδὴν, ὡς ἀνέχεσθαι τὴν αὐτοῦ θυσίαν μένειν ἀτέλεστον, καὶ τὴν ὑπηρεσίαν ἐκκόπτεσθαι, ὑπὲρ τοῦ τὰ πρὸς ἀλλήλους ἀπέχθειαν καταλῦσαι, καὶ τὴν ὀργήν· ἡμεῖς δὲ οὕτω τοῦ πράγματος ἀλογοῦμεν, ὡς D καὶ ἡμέρας πολλὰς τὴν ἔχθραν τηρεῖν, κατὰ τῆς ἑαυτῶν κεφαλῆς. οὐ γὰρ τοὺς μνησικακοῦντας κολάζει μόνον ὁ Χριστὸς, ἀλλὰ καὶ τοὺς τούτου μὲν ἀπηλλαγμένους τοῦ πάθους, πεπληγμένων δὲ καταφρονοῦντας τῶν ἀδελφῶν. ἐπειδὴ γὰρ τῶν ἠδικημένων ἐστὶ τὸ μνησικακεῖν, ὁ δὲ ἀδικῶν οὐκ ἂν ῥᾳδίως ληφθείη τούτῳ τῷ πάθει, τούτου χάριν τοῦτον ἄγει πρὸς ἐκεῖνον, δεικνὺς ὅτι τῆς τιμωρίας τῆς ἐκείνου μᾶλλον ὑπεύθυνός ἐστιν, ὁ καὶ τὴν ῥίζαν τῷ ἁμαρτήματι παρασχών. ἀλλ' ἡμεῖς οὐδὲ οὕτω παιδευόμεθα· ἀλλὰ λυποῦμεν

A Itaque fratrem ne exiſtimes tantum eum qui in honore ſit æqualis, aut liber, ſed & famulum. In Chriſto enim neq. Iudæus, (Gal. 3. 28.) neque Græcus, neque ſeruus, neque liber, neque maſculus, neque fœmina, ſed omnes vnum ſumus Chriſto. Propter quod ne erga famulos quidem præceptū iſtud negligendum eſt. Sine cauſa enim nec cōtra ipſos quidem debemus iraſci: quia & illi à Chriſto ſimili vt tu libertate donati ſunt. Vide ergo iam quis erit immunis ab hac culpa: aut quis eſt, qui non dicam penitus alienus, ſed qui raro ſaltem non decipiatur hoc vitio? Et quando ad illud ve-
B niet, vt omnino nūquam in hoc incurrat? Hoc namque ſermo inſtitutionis expoſcit. Sicut enim qui fur non vult dici, nunquam omnino furatur: neque adulteratur, ne fortè etiam ex vno adulterio adulter nominetur: ita & maledicus tanquam ab adulterio refrænare debet à contumeliis linguam ſuam, ne eum pro vno lapſu maledicum faciat, & iniurioſum. Illud autem quod ſequitur, quis non infidelium etiam fabuloſum iudicet, cum tamen æterna Dei voce ſancitum ſit? Ait enim: Si (Matth. 5. 29.) offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quòd frater tuus habet ali-
C quid aduerſum te: relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo, & tūc veniens offeres munus tuum. At nos pugnas habētes adinuicem, & dolos tantum in corde verſantes, accedimus ad altare Dei: & cum Deus tantam curam reconciliationis noſtræ habeat, vt patiatur munera ſua relinqui ante altare, & imperfecta manere atque interrumpi miniſteria ſua, donec tu eas & reſoluas iracundiam, & diſcindas inimicitias cum fratre tuo: nos nec hoc ipſum erubeſcimus, ſed per dies multos patimur manere inimicitias, & trahi-
D mus ſicut funem longum diſcordias. Nō enim iracundos tantum, & malitiæ memores punit Deus, ſed & eos qui licet ab hoc vitio ſint immunes, tamen iraſcentes aut offenſos fratres negligunt & contemnunt: quoniam quidem hi qui paſſi vidētur iniuriam, neceſſariò dolent & iraſcuntur: qui verò fecerunt, nec doloris aliquid nec iracundiæ gerunt. Ob hoc ergo hunc qui ab iracūdia liber eſt, adducit ad illum qui in dolore eſt, & liber non eſt: oſtendēs quia criminis huius noxa penes hunc magis eſt, qui & cauſas peccati dedit. Sed ne ſic quidem emendamur. Perſiſtimus enim

etiam pro nihili rebus contriſtare fratres, & quaſi nihil mali fecerimus, ſatisfactionem negligimus, & obliuioni tradimus culpam, atque inimicitias in tempus longum protrahi patimur, ignorantes quòd tanto longior nobis erit pœna, quanto & diſcordia prolixior. Vbi enim amicitia permanet, nihil facilè creditur, nihil facilè recipitur quod diſſidium operari poſſit. Si verò inimicitiæ ſemel occupauerint animos, omnia quæ fiunt, quæ dicuntur, quæ audiuntur: ita accipiuntur, & ita intelliguntur, vt ad maiores & longiores proficiant inimicitias. Si quid enim boni dicatur de inimico, non creditur: ſi quid autem mali, hoc ſolum creditur, & confirmatur. Iubet ergo Dominus relinqui donum ante altare, & prius reconciliari fratri, vt ex hoc diſcamus, quia nec illo tempore quo ad miniſterium Dei videmur accedere, reconciliationem diſſimulari ac differri patitur Deus: quanto magis curari hoc in aliis temporibus iubet? Nos verò imaginem quidem colimus præcepti, veritatem verò ipſam virtutémque negligimus. Nam oſculum pacis porrigere tempore quo munera offeruntur, in vſu eſt: ſed vereor ne forte plures ex nobis labiis hoc tantummodo faciant, cum Chriſtus pacem non ex ore, ſed ex corde deſideret, & affectu velit proximum, non labiis ſalutari. Si enim pax non habetur in corde, quaſi in ſcena res agi videtur & ludo: vnde per hæc exacerbari Deus credendus eſt potius, quàm placari. Synceram enim ac veram exigit à nobis amicitiam, non hanc cuius ſpeciem ac ſimulacrum multi circunferimus, vim autem omnem extinximus: quod ipſum indicium eſt earum à quibus correpti ſumus iniquitatum. Nam quoniam abundabit iniquitas, multorum caritas refrigeſcet. Et hæc agimus homines, quibus neque iraſci, neque inimicos vllos habere permittitur: aut ſi fortè iraſci accidat, mandatur vt ſub die vel iracundias noſtras vel inimicitias finiamus. In hoc enim conſtringimur præcepto illo quo ait: Sol non occidat ſuper iracundiam veſtram. Nos contrà, ne hoc quidem contenti ſumus, vt iracundiam vltra ſolis terminum producamus, ſed, quod eſt deterius, & inſidias inuicem ſtruimus, ſiue verbis, ſiue rebus ſupplantare proximos cupientes propria membra

Epheſ. 4.

A καὶ ὑπὲρ τῶν τυχόντων τοὺς ἀδελφούς· εἶτα ὥσπερ οὐδενὸς γινομένου δεινοῦ, οὕτως ἀμελοῦμεν, καὶ ἐπιλανθανόμεθα τῶν λυπηθέντων παρ' ἡμῶν, καὶ τὴν ἔχθραν εἰς μακρὸν ἐκτεινομένην χρόνου μῆκος περιορῶμεν, οὐκ εἰδότες ὅτι τοσούτῳ μείζονα τισόμεθα κόλασιν, ὅσῳ πλείονας ἂν ἀφῶμεν ἐπεισελθεῖν ἡμέρας τῇ λύπῃ. τοῦτό τε αὐτό, καὶ τὸ δυσκολωτέραν ἡμῖν γενέσθαι λοιπὸν τὴν καταλλαγήν. ὥσπερ γὰρ φιλίας συνεχούσης ἡμᾶς, οὐδὲν εὐκόλως τῶν διαφερόντων ἰσχύσει, καὶ πιστευθῆναι B δυνήσεται, οὕτως ἔχθρας καταλαβούσης ἡμῶν τὰς ψυχάς, πάντα εὔκολα, καὶ ῥᾷστα τοῖς βουλομένοις ἡμῖν συγκρούειν. ἐπιπλέον ἐστὶ τῶν μὲν χρηστῶν ἀπιστουμένων, πιστευομένων δὲ μόνων τῶν πονηρῶν. διὰ ταῦτα κελεύει ὁ δεσπότης ἀφέντας ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου, πρότερον διαλλαγῆναι τῷ ἀδελφῷ, ἵνα μάθωμεν, ὅτι εἰ ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἀναβαλέσθαι τὴν καταλλαγὴν ταύτην οὐ χρή, πολλῷ μᾶλλον ἐν ἑτέροις; ἡμεῖς δὲ τὰ μὲν σύμβολα τῶν προσταγμάτων κατέχομεν, τῆς δὲ ἀληθείας αὐτῆς ἐκπεπτώκαμεν. ἀσπαζόμενοι μὲν ἀλλήλους μελ- C λοντος τοῦ δώρου προσφέρεσθαι, χείλεσι δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, καὶ στόματι τοῦτο ποιοῦντες μόνον· ὁ δὲ κύριος οὐ τοῦτο βούλεται. ἀλλὰ τὸ ἀπὸ τῆς ψυχῆς φίλημα, καὶ τὸν ἀπὸ τῆς καρδίας ἀσπασμὸν διδόναι τῷ πλησίον ὑμᾶς. τοῦτο γάρ ἐστιν ἀσπάσασθαι ἀληθῶς. ἐκεῖνο δέ, σκηνή τις, καὶ ὑπόκρισις, καὶ παροξυνεῖ μᾶλλον ἂν τὸν θεόν, ἢ καταλλάξειεν ὁ οὕτω φιλῶν. τὴν γὰρ εἰλικρινῆ, καὶ ἐρριζωμένην φιλίαν ἐπιζητεῖ παρ' ἡμῶν· οὐ ταύτην, ἧς τὸ μὲν σχῆμα πολὺ καὶ τὴν μόρφωσιν περιφέρο- D μεν, τὴν δὲ δύναμιν πᾶσαν ἐσβέσαμεν. ὅπερ καὶ αὐτὸ τεκμήριον τῶν κατεχουσῶν ἡμᾶς ἀνομιῶν ἐστι. διὰ γὰρ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν φησί, ψυγήσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν. καὶ ταῦτα πράττομεν ἄνθρωποι μήτε ὀργίζεσθαι, μήτε ἐχθροὺς ἔχειν κελευσθέντες τινάς· εἰ δέ ποτε καὶ ὀργιζόμεθα, ἐφ' ἡμέρας μόνον, ὁ ἥλιος γάρ φησι μὴ ἐπιδυέτω ἐπὶ τῷ παροργισμῷ ὑμῶν. καὶ οὐδὲ μέχρι τούτου ἱστάμεθα, ἀλλὰ καὶ ἐπιβουλὰς κατ' ἀλλήλων ῥάπτομεν· καὶ δι' ὧν λέγομεν, καὶ δι' ὧν πράττομεν, δάκνοντες τὰ οἰκεῖα μέλη,

καὶ κατεσθίοντες, ὅπερ λαμπρᾶς μανίας ἐστί. καὶ γὰρ τοὺς ἀνιάτως δαιμονῶντας, καὶ μαινομένους, ἀπὸ τούτου μάλιστα δοκιμάζομεν. τί δὲ ὁ περὶ τοῦ ἀντιδίκου νόμος, καὶ ὁ περὶ τῆς ἐπιθυμίας τῆς ἀτόπου, καὶ τῶν ἀκολάστων ὀφθαλμῶν, καὶ τῆς ἀλόγου φιλίας ἐπιλαβοῦς. ὁ γὰρ δεξιὸς ὀφθαλμὸς, καὶ ἡ δεξιὰ χεὶρ, οὐδὲν ἡμῖν ἕτερον αἰνίττεται, ἢ τοὺς ἐπὶ βλάβῃ φιλοῦντας ἡμᾶς. καὶ ὁ περὶ τῶν ἀπολελυμένων γυναικῶν ὑπό τινος οὐ κατελύθη, καὶ κατεπατήθη πολλάκις.

Τοὺς γὰρ περὶ τοῦ μὴ δεῖν ὀμνύναι κειμένους, καὶ αἰσχύνομαι λέγειν, οὐ διὰ τὰς ὁρκωμοσίας μόνον, ἀλλὰ διὰ τὰς ἐπιορκίας τὰς συνεχεῖς. εἰ γὰρ καὶ τὸ ὀμνύναι, κἂν εὐορκῇ τις, ἔγκλημα, καὶ ἐντολῆς παράβασις, ποῦ τὴν ἐπιορκίαν θήσομεν; εἰ γὰρ τὸ περισσὸν τοῦ ναὶ, καὶ τοῦ οὒ, ἐκ τοῦ πονηροῦ, τὸ καὶ τούτου περισσότερον, τίνος ἔσται λοιπόν; εἶτα πάλιν φησὶν, ἐάν τις σε ῥαπίσῃ εἰς τὴν δεξιὰν σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην. καὶ τῷ θέλοντί σοι κριθῆναι, καὶ τὸν χιτῶνά σου λαβεῖν, ἄφες αὐτῷ καὶ ἱμάτιον· καὶ ἐάν τις σε ἀγγαρεύσῃ μίλιον ἓν, ὕπαγε μετ' αὐτοῦ δύο· τῷ αἰτοῦντί σε, δίδου, καὶ τὸν θέλοντα ἀπὸ σοῦ δανείσασθαι, μὴ ἀποστραφῇς. τί ἄν τις εἴποι πρὸς ταῦτα; ἐφ' ἑκάστου γὰρ τῶν εἰρημένων δακρύειν μόνον, καὶ ἐγκαλύπτεσθαι λείπεται. οὕτως ἐκ διαμέτρου πρὸς τὴν ἐναντίαν ἀντεταξάμεθα. εἰς κρίσεις, καὶ μάχας, καὶ δίκας, καὶ ἀμφισβητήσεις τὸν ἅπαντα χρόνον ἀναλίσκοντες, καὶ μηδὲ βραχεῖαν ἐπήρειαν φέροντες, μήτε ἀπὸ τῶν πραγμάτων, μήτε ἀπὸ τῶν ῥημάτων· ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ τυχὸν ἐκθηριούμενοι. εἰ δὲ ἔχοις τινὰς λέγειν, τὰ πολλὰ μὲν ἀνηλωκότων εἰς πένητας, καταφρονουμένων δὲ διὰ τὴν πενίαν ὕστερον, καὶ μυρία πασχόντων κακὰ, ὀλίγους μὲν τούτους, καὶ εὐαριθμήτους ἐρεῖς· πλὴν ἀλλ' οὐδὲ οὕτω τὸν ἐνταῦθα ἀναγεγραμμένον φιλόσοφον ἔδειξας. πολὺ γάρ ἐστιν ἐκείνου τοῦ βίου πνευματικώτερος. οὐδὲ γάρ ἐστιν ἴσον ἑκόντα δοῦναι, καὶ ἀποστερούμενον πάντων ἐνεγκεῖν. τί δὲ λέγω ἐνεγκεῖν; ὃ γὰρ ὁ Χριστὸς εἶπε· πολλῷ τούτου πάλιν μεῖζόν ἐστι. τοσοῦτον δὲ ἀπέστησεν ὁ λόγος τῶν ἀδικουμένων τὰς ψυχὰς

A mordentes, & comedentes: quod vtique apertæ inſaniæ eſt. Quid enim aliud faciunt inſani, & dæmone repleti, niſi membra ſua morſibus laniant? Iam verò nec facimus mentionem eorum quæ de aduerſario præcipiuntur, vel de concupiſcentia illicita, vel de laſciuia oculorum vel de damnoſa amicitia cum ratione pugnante. Oculus enim dexter, & manus dextra non aliud indicant, niſi eos qui nos amant quidem, ſed cum damno amant. Sed & quæ de non relinquendis vxoribus pręcipiuntur, quaſi nec mandata nec ſcripta ſint contemnuntur.

B Nam de non iurando erubeſco proferre in medium, non ſolum propter iuramenta, ſed & propter periuria. Si enim verè iurare, crimen eſt, & præuaricatio mandati: periurium vbi ponemus? Si, inquam, ſupra eſt & non, quicquid fuerit, à malo eſt: ſupra hæc iam quæ proferuntur, à quo erunt? Poſt hæc ait, ſi quis te percuſſerit in dexteram maxillam, conuerte ei & alteram: &, Volenti tecum iudicio contendere, & auferre tunicam tuam, remitte ei & pallium: &, Si quis te angariauerit mille paſſus, vade cum illo alia duo millia: &, Pe- C tenti te da: &, Volenti mutuari à te, ne auertaris. Ad hæc quid dicemus? pro ſingulis enim his lachrymæ tantummodo proferendæ ſunt, & confuſio habenda eſt. Aperte enim contra hæc omnia militamus. In iudiciis enim, pugnis, litibus & rixis tempus omne conſumimus. Pati autem aliquid ex his quæ ſcripta ſunt, ac ferre toleranter, neque in verbis neque in rebus amplectimur. Sed & ſi in aliquo leuiter ſaltem pulſemur, continuo velut feræ beſtiæ inſurgimus. Quòd ſi proferas mihi aliquos, qui fortè contempſerint cenſum ſuum, & pau- D peribus largiti ſint, poſt hæc verò deſpecti pro penuria, multa paſſi ſint mala: paucos & valde raros tales inuenies. Quòd & ſi oſtenderis aliquem, non tamen talem, qualem euangelij ſermo deſcribit, philoſophum demonſtrabis. Hoc enim vitæ genus magis quàm illud eſt ſpirituale. Nam æquale non eſt meritum eius, qui ſponte largiatur & eius qui inuitus & iniuſte direptus ſit, & conſtanter toleret ac patienter. Et quid dico, toleret patienter? Amplius aliquid & excelſius Chriſti ſermo componit. Magnum neſcio quid, & immenſum eſt, quo ſublimare animas voluit, quas ad

CAP. IV.

Matth. 5. 37.

Luc. 6. 29.

Matth. 5. 41.

perfectionis culmen inuitat. Non ſolum, inquit, iniuriam patiens, nihil iracundiæ moueas aduerſus eum qui iniuriam fecit: & non ſolum pro his quæ abſtulit non indigneris, ſed & ſi quid tibi fortè ſubrelictum eſt, id ſponte largire ei qui abſtulit totum. Cum enim is, qui ad diripienda quæ tua ſunt, iniquo ſpiritu ſuccenſus aduenit, ſi te promtiorem repererit in largiendo, quàm ille venerat in diripiendo: quamuis ſit ille ferus, quamuis immanis & barbarus, erubeſcet bonitatem tuam, mitigabitur à furore, reſipiſcet continuo, ac facti pigebit: & ſuum quidem peccatum exhorreſcet, tui verò animi virtutem mirabitur, & amabit. Sed hunc ego vbi nunc inuenio? cuius talem vitam mirabor? cuius tales actus reperiam? ſolum ſcriptum fortaſſis hoc legerè in diuinis paginis potero: geri autem, vel operibus impleri neſcio ſi videbo. Nolo enim nunc mihi aliquem proferas paſſum iniuriam, patienter tuliſſe. Hoc enim poteſt fieri, pro eo fortaſſis, quia vicem reddere qui paſſus eſt, ac ſimilia referre non potuit: aut etſi reddere potuit, tempus fortaſſe non habuit: aut ſi temporis fuit, & per omnia potuit, ſed propter Dei timorem continuit ſe, demus ei patientiæ palmam. Nunquid nam & hoc facere potuit, vt cupiditatem nocentis non expleret ſolum, ſed etiam ſuperaret: & plus cederet, quàm expetebatur: ac violenter quæ ſua ſunt auferenti, offerret etiam reliqua, & voluntas etiam ea largiretur, quæ iam cupiditas non quærebat? Amplius adhuc aliquid, & eminentius Chriſti philoſophus docetur à Chriſto. Hunc, inquit, qui diripuerit quæ tua ſunt, qui læſerit, qui nocuerit, non ſolum donis largioribus cumula, ſed & dilige, & amicum habeto, & tota charitate conſtringe: in tantum, inquit, vt & ores pro ipſo, & Deo preces pro anima eius fundas, quod vtique indicium eſt ſummæ & perfectæ dilectionis. Verùm ne iterum putes hæc cohortatoriè magis quàm verè dici, etiam neceſſariam huius dicti cauſam ſermo diuinus exponit. Ait namque: Si enim dilexeritis eos qui vos diligunt,
Luc. 6. 32. quæ vocis mercés eſt? nónne & publicani hoc idem faciunt? & ſi ſalutaueritis eos qui vos ſalutât, quid amplius facitis? nónne & Gentiles hoc faciunt? Vides ergo

A τῆς πρὸς τοὺς ἀδικοῦντας ὀργῆς, ὡς μὴ μόνον ὑπὲρ τῶν ἤδη ληφθέντων μὴ δυσχεραίνειν, ἀλλὰ καὶ τῶν ὑπολειφθέντων ἑκόντας παραχωρεῖν, καὶ τῆς ἐκείνων μανίας περὶ τὸ κακῶς ποιεῖν, μείζονα περὶ τὸ κακῶς παθεῖν ἐπιδείκνυσθαι τὴν μακροθυμίαν ἡμᾶς. ὅταν γὰρ ὁ βουλόμενος ἀδικεῖν, εὕρῃ τὸν ἀδικούμενον πλέον παρεσκευασμένον πρὸς τὸ παθεῖν ἢ περ ἐκεῖνος ἐβούλετο, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἐμπλήσας τὴν ἑαυτοῦ, τὸν ἐπηρεασθέντα ἐκ περιουσίας ἤδη φιλοτιμούμενον, ἅ-
B πειοιν ἡττημένος τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἀνεξικακίας ἐρυθριάσας, κἂν γοῦν θηρίον ᾖ, κἂν ἑτέρου τοιούτου χαλεπώτερον, μετεμελήθη ἔσται τὸ λοιπόν, τήν τε αὐτοῦ κακίαν, καὶ τὴν ἀρετὴν ἐκείνου καλῶς ἀπὸ τῆς συγκρίσεως ταύτης ἰδών. τοῦτον ἐγὼ τὸν βίον ἐπιζητῶ νῦν, ὃν μόνον ἐν ταῖς γραφαῖς κείμενον ὁρῶ. ἀλλαχοῦ δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἔργων οὐδαμοῦ. μὴ γάρ μοι τὸν ἠδικημένον εἴπῃς, καὶ στέργοντα. συμβαίνει γὰρ καὶ παρὰ ἀδυναμίαν τοῦτο παθεῖν. εἰ δὲ καὶ πρὸς τοὺς ὁμοτίμους, καὶ οἷς δυνατὸν ἐπεξελθεῖν ἐπεδείξατο τοῦτο, ἀλλ' οὐ μέχρι τοσούτου,
C ὡς καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ὑπεραχοντίσαι τὴν ἐκείνου, καὶ πλέον, ὧν ἐβούλετο δοῦναι· καὶ τοῖς ἔχουσι προστεθεῖσι, τὴν ἐπὶ τοῖς βίᾳ ἀποσπασθεῖσι δεῖξαι μακροθυμίαν. ὁ δὲ τούτων πολὺ ἀνώτερον καὶ αὐτῆς ἁπτόμενον τῆς κορυφῆς τοὺς τὰ τοιαῦτα ἐργαζομένους εἰς ἡμᾶς, ἐπηρεάζοντας καὶ χρήμασι καὶ σώμασι, καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν· ἐν φίλων τάξει, καὶ φίλων τῶν γνησίων καταστῆσαι ἐκέλευσεν ὁ Χριστός· μὴ γὰρ προσδίδου μόνον τῷ ἁρπάζοντι, καὶ πλεονεκτοῦντι, φησίν, ἀλλὰ καὶ φίλει τοῦτον φιλίᾳ τῇ
D σφοδροτάτῃ, καὶ εἰλικρινεῖ. τοῦτο δὴ τοῦ καὶ παραστῆσαι βουλόμενος εἶπεν, εὔχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς, ὅπερ ἐπὶ τῶν σφόδρα ἀγαπωμένων ποιεῖν εἰώθαμεν μόνον· καὶ ἵνα μὴ πάλιν ὑπερβολῆς νομίσῃς τὰ ῥήματα, καὶ τὴν διαβολικὴν ἐπεισαγάγῃς ἀπάτην, προστίθησι τῷ προστάγματι λογισμόν. καὶ αἰτίαν δικαίαν λέγων· ἐὰν γὰρ ἀγαπήσητε τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, τίνα μισθὸν ἔχετε. οὐχὶ καὶ οἱ τελῶναι τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιοῦσι; καὶ ἐὰν ἀσπάσησθε τοὺς ἀσπαζομένους ὑμᾶς, τί περισσὸν ποιεῖτε; οὐχὶ καὶ οἱ ἐθνικοὶ τοῦτο ποιοῦσιν; ὅταν οὖν τὴν τε-

τῶν τελωνῶν, καὶ τῶν ἐθνικῶν μηδὲν κατὰ τοῦτο διαφέρωμεν, πῶς οὐ πενθεῖν ἄξιον, καὶ κατακόπτεσθαι; καὶ εἴθε τοῦτο μόνον ἦν τὸ δεινόν, νῦν δὲ τοσοῦτον ἀποδέομεν τοὺς ἐχθροὺς ἀγαπᾷν, ὡς καὶ τοὺς ἀγαπῶντας ἀποστρέφεσθαι, καὶ μισεῖν. ὅταν γὰρ βασκαίνωμεν, καὶ φθονῶμεν, καὶ δι᾽ ὧν πράττομεν, καὶ δι᾽ ὧν λέγομεν, τὴν δόξαν αὐτῶν καθαιρῶμεν, καὶ τὴν εὐδοκίμησιν, τῶν σφόδρα μισούντων, καὶ ἀποστρεφομένων ἐστίν. οὕτως οὐ μόνον τῶν ἐθνικῶν οὐδὲν διαφέρομεν, ἀλλὰ καὶ πολλῷ χεῖρον αὐτῶν ἐν τούτῳ διακείμεθα. καὶ ὁ μὲν Χριστὸς, εὔχεσθαι ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ἐκέλευσεν· ἡμεῖς δὲ δόλους ῥάπτομεν, καὶ τοὺς καταρωμένους εὐλογεῖν κελευσθέντες μυρίαις ἀραῖς περιβάλλομεν. τί ταύτης σφοδρότερον τῆς ἐναντιώσεως γένοιτ᾽ ἂν, καὶ τῆς μάχης, ἣν μαχόμεθα τῷ ταῦτα νομοθετήσαντι, πᾶσιν αὐτοῦ τοῖς προστάγμασιν ἐξ ἐναντίας ἱστάμενοι; τὴν γὰρ τῆς κενοδοξίας τυραννίδα, ἣν αὐτὸς μὲν διὰ τῶν ἐξῆς ῥημάτων κατέλυσεν, ἡμεῖς δὲ ηὐξήσαμεν, οὐκ ἐπὶ τὰς εὐχὰς μόνον, καὶ νηστείας, καὶ τὰς ἐλεημοσύνας, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὰ ἄλλα πάντα ἑλκύσαντες αὐτῆς τὴν ἀρχὴν, καὶ πάντως μᾶλλον ἀργυρωνήτου τῇ μανίᾳ ταύτης ὑποθέντες ἑαυτοὺς, διὰ τὸ πᾶσι εἶναι δῆλον, παρίημι τοσοῦτον εἰπών. ὅτι τῶν ἀνθρώπων, οἱ μὲν εἰς ἐσχάτην καταφρόνησιν ἐκδόντες ἑαυτοὺς, οὐδενὶ τῶν προστεταγμένων προσέχουσιν· οἱ δὲ, ἐκ βραχείας μοίρας ὑπακοῦσαι θελήσαντες, καί τινας τῶν ἐντολῶν φυλάξαι σπουδάσαντες· καὶ οὗτοι πάλιν εἰς τὴν αὐτὴν ἐκείνοις ζημίαν κατέστρεψαν. διὰ τὸ, μὴ θελῆσαι τῆς κενοδοξίας ἀποδύσασθαι τοὺς δεσμοὺς, καὶ ὁ μὲν οὐδὲ ὅλως δίδωσιν ἐλεημοσύνην, ὁ δὲ παρέχων μὲν τοῖς δεομένοις τινὰ τῶν ἑαυτοῦ μετὰ κενοδοξίας δὲ τοῦτο ποιῶν, οὐδὲν ἄμεινον τοῦ μὴ δεδωκότος διάκειται. οὕτως ἁπανταχόθεν εἰς τὰς ἑαυτοῦ παγίδας ἐνέβαλεν ὁ πονηρός. εἰ δέ τις καὶ ταύτην δυνηθείη διεκδῦναι τὴν βλάβην, ὑπὸ τῆς ἀπονοίας καταρραχθεὶς, πάλιν τὸ αὐτὸ πτῶμα κατέπεσε. μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ χαλεπώτερον. οὐ γὰρ τοῦτο ζημιωθεὶς μόνον, ὅπερ ἐποίησεν, ἄπεισιν, ἀλλὰ καὶ κακόν τι προσλαβών. πολλοὺς δὲ ἔγωγε οἶδα,

A quia volens diſcipulos ſuos Chriſtus præſtantiores eſſe cæteris hominibus, idcirco hęc eos facere docuit. Sed ſi nos in his nec publicanis nec Gentilibus efficimur meliores, nónne lugēdi & plangendi ſumus? Quinimò tantum nobis deeſt, & intātum longe ſumus à diligendis inimicis, vt nec amicis quidem amoris vicem charitatiſq. reddamus: ſed è cōtrario odio habeamus etiam diligentes. Cùm enim æmulamur, & inuidemus bonis, & omnimode vel in dictis, vel in factis exiſtimationem eorum laudémque obrui volumus & obſcurari: quid aliud eſt, niſi ſummi odij, & extremę
B inuidiæ indicium? In quo vtique non ſolum à Gentilibus & publicanis nequaquā differimus, ſed etiam multo inferiores exiſtimus. Chriſtus enim nos orare pro calūniatoribus iubet: nos inſidias & dolos etiā amicis concinnamus. Chriſtus maledicētibus benedici iubet: nos è contrario, aut priores maledicimus, aut maledictis alterius multiplicata maledicta reſtituimus. Nônne tibi videntur, vt dixi, omnib. modis contraria eſſe præceptis Chriſti, quæ gerimus: & magis pugnam eſſe nobis contra eum, quàm obediētiam? Nā vanæ glorię iactantiam, & ſuperbiæ tyrannidē, quā
C ille quidē verbis ſuis deſtruit, nos autē geſtis noſtris & operib. ædificamus, quomodo exponam? cuius à nobis vexilla & in orationibus, & in ieiuniis atque eleemoſynis præferuntur, & cæteris omnibus rebus geſtiſque noſtris aptantur, cuique velut empta mancipia ſubiacemus, & ceruices noſtras omnibus eius ludibriis ſubiugamus. Tantus enim hominibus diuinorum præceptorum contemptus ineſt, vt etiam ſi quid facere videantur ex mandatis, ne hoc ipſum quidem Deo, qui mandauit, impendant, ſed deceptioni, vanę iactantiæ, & inani gloriæ, quæ geſſerint, cō-
D ſecrent: ita vt in vtroque modo pari damno feriantur, & cum facere videntur quæ mandata ſunt, & cum omnino non faciunt: ſic ex omni parte hominum genus intra ſuos laqueos malignus innexuit. Quod ſi quis potuerit ab iſtis ſe nexibus exuere, cautiúſque & attentius quæ mandata ſunt adimplere: malum ingens ſuperbia continuo obrepit, in qua eſt grauior lapſus. Hæc enim etiam angelum deiecit, quanto magis hominem? quam qui incurrerit, non ſolum ea quę operatus eſt, ſed & ſemetipſum pariter perdet. Ego autem noui plurimos eorum præcipuè,

qui videntur diſtribuere indigentibus pecunias ſuas, non ſolum ſuperbiæ vel iactãtiæ incurriſſe laqueos, ſed & vitiorũ aliorum multos. Nõnulli enim ob hoc largiũtur vt amentur, aut his certè quos amant, aut quorum perſonas erubeſcunt. Sed & alias his ſimiles occaſiones incurrunt, per quas non iã mandato Dei opus quod factum eſt aſſignatur, ſed humanæ volũtati. Cùm ergo tot & talia ſint quæ corrumpãt actus hominum, etiam bonos: quis facile ſaluari poteſt, qui in hæc mala inciderit?

CAP. V. *Matth. 6. 12.* Iam verò id quod ſcriptum eſt: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitorib. noſtris: quiſnam eſt ex omnibus nobis, qui cum fiducia hæc audeat dicere Deo? Quia etſi nihil mali faciamus inimicis & debitoribus noſtris, habemus tamen intra nos inſanabile vulnus offenſæ. Chriſtus verò non ita vult nos ignoſcere delinquentibus, ſed vt etiam amemus eos, & oremus pro ipſis. Nam ſi tantũmodo nõ lædas eum qui te læſit, auertas te tamen ab eo, nec libẽter eum videas: manet ſine dubio vulnus in pectore, & dolor augeſcit in corde. Quod ſi ita eſt, nondũ vtique quod Chriſtus mandáuit, impletur. Nunquid tu ita vis tibi propitiũ fieri Deũ, vt non quidem te lædat, auertat ſe tamen abs te, & peccatorum tuorum memoriam gerat, & te videre nolit? Igitur qualem vis erga te eſſe Deum, cum delictorum veniã poſcis: talem te exhibere debes his qui deliquerunt in te, ſicut & ſapientium quidã *Eccl. 28. 4.* ſcribit, dicens: Homo homini reſeruat irã, & à Domino quærit ſanitatem? Et ſi ipſe erga hominem ſimilem ſibi non habet miſericordiam, quomodo pro peccatis ſuis exorat Deum, cum ipſe caro ſit, & teneat iracundiam? quis propitiabitur peccatis eius? Vellem ſilere iam, & huſcuſque progreſſus finem imponere ſermonibus meis: erubeſco enim & confundor vltra procedere. Bellum namque hoc quo impugnamus mandata Chriſti, & inimicitias quas aduerſus eum gerimus, magis ac magis prodit ſermo procedens. Sed quid iterum proderit tacere, cum rebus ipſis arguamur etiam tacentes? Quomodo autem latebimus eum, qui nouit corda noſtra, *Matth. 6. 20.* & iudicaturus eſt ea? Quid ergo dicam de mandato illo, quo iubemur non theſaurizare ſuper terram? quod fortè quidem faciunt pauci, cæteri vero quaſi è contrario audierint præceptum, & quaſi dictum ſit ad eos: theſaurizate vobis omni modo ſuper terram:

Aliud mãdatum, Ne theſaurizemus.

A ἐν ταύταις μόνον ἁλισκομένους ταῖς αἰτίαις, ἀλλὰ, καὶ διὰ τὸ φιλεῖν, καὶ διὰ τὸ δυσωπεῖσθαι, καὶ δι᾽ ἑτέρας πολλὰς τοιαύτας ἐπηρεαζούσας προφάσεις τοῖς δεομένοις, οὐ διὰ τὸν τοῦ θεοῦ φόβον, καὶ τὴν ἐντολήν. τοσούτων οὖν ὄντων τῶν λυμαινομένων ταῖς πράξεσι ταῖς ἀγαθαῖς· τίς ταχέως σωθῆναι δυνήσεται τῶν τούτοις περιπεπτωκότων τοῖς κακοῖς; Τὸ δὲ, ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν· τίς ἄρα ὁ μετὰ παρ-
B ρησίας ἐρεῖν; κἂν γὰρ μηδὲν ἀδικήσωμεν τοὺς ἐχθροὺς, ἀλλ᾽ ὅμως τὴν πληγὴν ἀνίατον ἔχομεν. ὁ δὲ Χριστὸς οὐχ οὕτως ἀφιέναι βούλεται μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς προτέρους τῶν φίλων αὐτοὺς ἀριθμεῖν. διὰ τοῦτο γοῦν καὶ θερμῶς ἔφθην εἰπὼν, καὶ ὑπερεύχεσθαι τούτων προσέταξεν· ἐὰν δὲ ἀδικῇς μὲν μηδὲν, ἀποστρέφῃ δὲ, καὶ οὐχ ἡδέως ὁρᾷς, καὶ τὸ τραῦμα ἔχεις ἐνακμάζον σου τῇ ψυχῇ, οὔπω τὴν ἐντολὴν ἐποίησας, ἣν προσέταξέ σοι ὁ Χριστός. πῶς οὖν αὐτὸς ἵλεων γενέσθαι τὸν θεὸν παρακαλεῖς; τοῖς δὲ εἰς σὲ
C πεπλημμεληκόσιν, οὔπω γεγονὼς ἵλεως αὐτοῖς. ὃ τοίνυν καί τις σοφὸς διαπορῶν φησίν· ἄνθρωπος ἀνθρώπῳ συντηρεῖ ὀργὴν, καὶ παρὰ κυρίου ζητεῖ ἴασιν; ἐπ᾽ ἄνθρωπον ὁμότιμον αὐτοῦ οὐκ ἔχει ἔλεος, καὶ περὶ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ δεῖται; αὐτὸς σὰρξ ὢν διατηρεῖ μῆνιν, καὶ τίς ἐξιλάσεται τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ; ἐβουλόμην σιγῆσαι λοιπὸν, καὶ μέχρι τῶν εἰρημένων στῆσαι τὸν λόγον· οὕτως αἰσχύνομαι, καὶ ἐρυθριῶ περαιτέρω προελθεῖν. τὸν γὰρ
D πόλεμον τοῦτον, ὃν ἠράμεθα πρὸς τὰς ἐντολὰς τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὴν ἔχθραν τὴν ἀκήρυκτον, προϊὼν ὁ λόγος τρανότερον δείκνυσιν. ἀλλὰ τί τὸ κέρδος ἀπὸ τῆς ἡμετέρας σιγῆς τῶν πραγμάτων οὕτω βοώντων τὴν μάχην, καὶ περὶ τῶν πραγμάτων δὲ αὐτῶν τοῦ μέλλοντος κρίνειν ἡμᾶς πάντα εἰδότος σαφῶς; τὸ μὲν οὖν μὴ θησαυρίζειν ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλ᾽ ἐν οὐρανῷ, εἰ καὶ ὀλίγους, ὅμως εὕροι τις ἂν κατορθωκότας καλῶς. οἱ γὰρ λοιποὶ πάντες, ὥσπερ τοὐναντίον ἀκούσαντες, καὶ παραγγελθέντες ἐπὶ τῆς γῆς θησαυρίζειν,

A οὕτως ἀφιέντες τὸν οὐρανὸν, προσεστήκασιν ἅπασι τοῖς ἐν τῇ γῇ, καὶ περὶ τὴν τῶν χρημάτων μαίνονται συλλογήν· καὶ τὸν θεὸν μισήσαντες, ἀγαπῶσι τὸν μαμωνᾶν. Ὃ δὲ, μὴ μεριμνήσητε περὶ τὴν αὔριον, οὐδένα οὔτε ἀκούσαντα, οὔτε πεισθέντα οἶδα ἐγὼ διὰ τὴν ὀλιγοπιστίαν ἡμῶν· διὰ τοῦτο, ταύτην ἐγκαλυψάμενος παρελεύσομαι τὴν ἐντολήν. ἔδει μὲν γὰρ καὶ ἁπλῶς ἀποφαινόμενον πιστεύειν τὸν Χριστόν. νῦν δὲ καὶ λογισμοὺς ἀναντιῤῥήτους εἰπὼν, καὶ ὑποδείγματα παραγα- B γὼν, τότε τῶν ὀρνίθων, καὶ τοῦ χόρτου πιστεύεται παρ' ἡμῶν. ἀλλ' ὁμοίως τοῖς ἔθνεσι, τάχα δὲ καὶ μικροψυχότεροι ὑπὲρ τῆς τούτων φροντίδος δακνόμεθα· καὶ μηδὲ εὔχεσθαι ὑπὲρ αὐτῶν κελευσθέντες, ἅπασαν περὶ ταῦτα τὴν σπουδὴν ἀναλίσκομεν. ταύτην οὖν, ὥσπερ ἔφην, ἐρυθριάσας παρελεύσομαι τὴν ἐντολήν· ἐπὶ δὲ τὰς μετὰ ταῦτα ἥξω, εἴπως ἐνταῦθα τῆς αἰσχύνης ταύτης εὕρω παραμυθίαν μικράν. τί τοίνυν μετὰ ταῦτα λέγει; μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε. ἐγὼ μὲν οὖν παραμυθίαν ᾤμην εὑρήσειν τῆς C ἡμετέρας αἰσχύνης· ὁρῶ δὲ προσθήκην οὐκ ἐλάττονα τῶν προτέρων. εἰ γὰρ καὶ μηδὲν ἕτερον ἡμῖν πεπλημμέλητο, τοῦτο γοῦν ἱκανὸν εἰς ἐσχάτην γέενναν ἀπαγαγεῖν· οὕτω τῶν μὲν ἑτέροις ἁμαρτανομένων πικροὶ καθήμεθα δικασταί· τὰς δὲ ἑαυτῶν δοκοὺς παρορῶμεν. καὶ εἰς ὃ τὰ τῶν ἄλλων πολυπραγμονεῖν, καὶ καταδικάζειν δαπανᾶται ἡμῖν ἅπας ὁ βίος. καὶ οὐδένα ἂν εὕροις ταχέως οὐ βιωτικὸν ἄνδρα, οὐ μοναχὸν, οὐ τοῦ κλήρου, ταύτης ἐλεύθερον τῆς ἁμαρτίας. καίτοι D γε τοσαύτης ἀπειλῆς κειμένης αὐτῇ. ἐν ᾧ γὰρ κρίματι κρίνετε, κριθήσεσθε φησί· καὶ, ἐν ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε, ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν. ἀλλ' ὅμως κόλασιν μὲν τοσαύτην, ἡδονὴν δὲ τῆς ἁμαρτίας οὐδεμίαν ταύτης ἐχούσης, ἅπαντες ἐπιτρέχομεν τῷ κακῷ, καθάπερ σπουδάζοντες, καὶ φιλονεικοῦντες, μὴ μόνον διὰ μιᾶς, ἀλλὰ καὶ διὰ πολλῶν ὁδῶν εἰς τὴν τῆς γεέννης κάμινον εἰσελθεῖν· καὶ οὐ πρὸς τὰ δοκοῦντα, ἐπίπονα εἶναι μόνον,

A ita relinquentes cœlum, adhæſerunt terræ; & inſaniunt erga pecunias congregandas, totóque affectu Deum quidem oderunt, diligunt autem mammonam. Quod autem dictum eſt: Nolite cogitare de craſtino, nec audire ſcio ego aliquē, nec omnino ſeruare: & propterea de hoc mandato dicere aliquid erubeſco: ſed cum confuſione prætereo. Etenim oportebat nos quocunq. pacto loquente Chriſto & pronunciante non dubitare, ſed credere. Nūc verò etiam cum & cauſas & rationes adhibeat mandatorum ſuorum, atq. exemplis ea validiſſimis muniat, ne ſic quidem eru- B beſcimus. Propter hoc enim & auiū quæ non arant, neque ſeminant, & liliorū quæ non nent, ſimilitudines poſuit, vt nemo dubitaret: & tamen nos ſicut Gentes, aut fortè etiam aliquid diſpicabilius Gentibus, de his ſingulis cogitando conſumimur: & cum neq. pro his orare iubeamur, nos omne ſtudium erga hæc impēdimus. Sed de hoc, vt dixi, mandato erubeſcens, plura dicere prætereo: ad ſequentia venio, ſi fortè alicubi ſolatium qualecunque mei pudoris inueniam. Quid ergo ſequitur poſt hæc? Nolite iudicare, inquit, vt non iudicemini. Ego ſolatium confu- C ſionis meæ inuenire credebam, ſed augmenta nunc reperi. Si enim etiam nullum peccatum à nobis aliud fuiſſet admiſſum, pro hoc ſolo gehennæ nos tradi, ſatis abundéque ſufficeret. Quippe qui in aliorum delictis ſeueri & amariſſimi iudices reſidemus, noſtras autem trabes oculis infixas propriis non videmus: qui aliena etiam minima tam ſolicite perſcrutamur, & ad condèmnandum cæteros omne vitæ noſtræ tēpus abſumimus: à quo vitio neque ſeculi hominem, neque monachorum, neq. clericorum vllum facile inuenias liberum. Et quidem cum tā- D ta ſit in hoc poſita comminatio, diuina enim ſententia dicit: In quo iudicio iudicaueritis, etiā ipſi iudicabimini: & in qua menſura menſi fueritis, in eadem remetietur & vobis. Cùm ergo mali huius pœna quidem tanta ſit poſita, libido verò aut voluptas, vt in cæteris ſolet peccatis, ex hoc nulla ſumatur: omnes tamē feſtini ac præcipites huic ſe vitio ſubiugarunt, tanquam ſi ſtudium nobis & certamen eſſet propoſitum, quis ad hoc malum prior omnium perueniret. Sic ergo non per vnam, ſed per omnes, vt ita dicam, vias, & per omnes aditus currimus & feſtinamus occupare gehennæ ignes: & non ſolum pro his quæ laboris aliquid & continentiæ videntur exigere, proni in ea ruimus,

Matth. 6. 34.

Matth. 7. 1.

Aliud mandatum, et non iudicemus.

ſed etiam pro iis quæ leuia ſunt, & neque neceſſitatis aliquid, neque illecebræ quicquam continent aut voluptatis, pari linea vtrobique præuaricationis damnamur. Arguimur enim ex his facilibus & leuibus, quòd etiam in illis quæ videntur laborioſa eſſe, propria ignauia deſidiáque delinquimus. Nam, dic mihi, quid laboris habet vt non iudices alium, neque peccata aliena diſcutias, neque condemnes proximum tuum? imò verò magis in diſcutiendo & perquirendo aliena commiſſa labor eſt, & iudicare de alterius mente ſumma difficultas. Quis verò hoc audiens credere aliquando poſſit, quòd cum poſſimus ſine labore ſeruare mandatum, laboramus & nitimur vt præuaricemur? Si per ocium & negligentiam peccaremus, eſſet fortaſſe aliquid veniæ his, qui laborare nequiſſent. Vbi verò laboratur vt peccetur, ſtudiúmque adhibetur & contentio quatenus prætereatur mandatum: quis eſt qui pro hoc malo veniam ſperet? Hoc enim eſt contendere aduerſus eum qui præcepta dedit, & bellum legibus eius inferre: quia & reuera ipſe pronunciauit de præceptis ſuis, quòd nihil in eis laborioſum ſit, & nihil oneroſum,

Matth. 11. dicens: Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue. Et nos è contra grauia efficimus, quæ ille leuia conſtituit: & quæ ille ſuauia poſuit, nos facimus amara peccando. Quòd ſi laborioſum aliquid eſſet in præceptis, decenter & merito virtutem labor comitaretur: præmia enim propoſita ſunt poſt laborem. Nunc vero infelix anima ne hanc quidem reuerentiam diuinis legibus dabit, vt ſileat & quieſcat, ne ad præuaricationem laborando perueniat, quamuis ſint aliqua in quibus paululum laboris eſt adhibendum, in his duntaxat, in quibus Paulus

2. Cor. 4. dicit: Nam quod in præſenti eſt momentaneum & leue tribulationis noſtræ, ſupra modum immenſum æternæ gloriæ pondus operatur in nobis. Vides ergo etiam quicquid in præſenti eſt, leue eſſe, etiam ſi tribulatio ſit. Quomodo leue? Quia immenſum pondus futuræ gloriæ, leuem facit præſentis temporis tribulationem, etiam ſi ſenſibus noſtris grauius videatur. Denique & ipſe cauſas in conſequentibus exponit, vt omne id duci leue debeat, quicquid paſſio præſentis temporis intulerit. Ait enim: Non reſpiciẽtib. nobis quæ videntur, ſed quæ non videtur.

A ἀλλὰ περὶ τὰ κουφότερα τούτων ὁμοίως ἡμαρτήκαμεν, ἐπίσης καὶ ταῦτα κἀκεῖνα παραβαίνοντες, καὶ δικαιοῦντες διὰ τὴν ῥᾳστώνην, ὅτι καὶ τὰ ἐπιπονώτερα διὰ τὴν οἰκείαν καταφρονοῦσι, οὐ διὰ τὸ βαρὺ τῶν προσταγμάτων, οὐκ ἐξαιρούμεθα. ποῖον γὰρ εἰπέ μοι πόνον ἔχει, τὸ μὴ πολυπραγμονεῖν τὰ ἀλλότρια, μηδὲ καταδικάζειν τὰ τῶν πλησίον πλημμελήματα; τοὐναντίον μὲν οὖν πόνου δεῖται, τὸ περιεργάζεσθαι, καὶ κρίνειν ἑτέρους. τίς οὖν ταῦτα ἀκούσας πι-

B στεύσει ποτὲ ἡμῖν, ὅτι οὐκ ῥᾳθυμίας, ἀλλ' οὐκ ἀπὸ σπουδῆς, εἰ τοῦ μὴ βούλεσθαι, περὶ τὸ παραβαίνειν ἤλθομεν; ὅταν γὰρ ἃ μὲν ἐπιτάττει ποιεῖν, εὔκολα, καὶ ῥᾷστα τοῖς βουλομένοις, ἃ δὲ ἀπαγορεύει χαλεπώτερα, καὶ ἐπίπονα, ἡμεῖς δὲ τὰ προστεταγμένα ἀφέντες, τὰ κεκωλυμένα πράττομεν· ἆρα οὐ προσφιλονεικοῦντας αὐτῷ ταῦτα ἁμαρτάνειν φήσουσιν ἡμᾶς οἱ ἐχθροί; καὶ γὰρ, ὅτι πόνον οὐδένα ἔχει τὰ ἐπιτάγματα τοῦ Χριστοῦ, αὐτὸς ἀπεφήνατο λέγων· ἄρατε τὸν ζυγόν μου ἐφ' ὑμᾶς· ὁ γὰρ ζυγός μου χρη-

C στὸς, καὶ τὸ φορτίον μου ἐλαφρόν ἐστιν. ἀλλ' ἡμεῖς ὑπὸ τῆς ἀφάτου ῥᾳθυμίας, φορτικὰ τὰ κοῦφα ποιοῦμεν φαίνεσθαι τοῖς πολλοῖς· ὥσπερ οὖν ἀργεῖν, εἰ καθεύδειν βουλομένῳ διαπαντὸς, καὶ τὸ σιτίων μεταλαβεῖν, καὶ ποτοῦ, πάντως ἐπίπονον εἶναι δοκεῖ. οἱ δὲ ἐγρηγορότες, καὶ νήφοντες, οὐδὲ πρὸς τὰ πάνυ θαυμαστὰ, εἰ δυσκατόρθωτα ἀναδύονται. ἀλλὰ, μετὰ πλείονος οὗτοι θάρσους κατατολμῶσιν αὐτῶν ἢ τῶν σφόδρα εὐκόλων οἱ παρειμένοι, καὶ ὕπτιοι. οὐδὲν γὰρ, οὐδὲν οὕτως ἐστὶ

D ῥᾴδιον, ὃ μὴ σφόδρα βαρὺ, καὶ ἐπαχθὲς ὁ πολὺς δείκνυσιν ὄκνος ἡμῖν. ὥσπερ ἐπίπονον, καὶ δυσχερὲς, ὃ μὴ λίαν εὔκολον ἡ σπουδὴ, καὶ ἡ προθυμία ποιεῖ. τί γὰρ εἰπέ μοι τοῦ καθ' ἑκάστην ἡμέραν κινδυνεύειν, κινδύνους θανάτου ἀπειλοῦντας χαλεπώτερον ἦν; ἀλλ' ὅμως ἐλαφρὸν τοῦτο ὁ μακάριος ἐκάλεσε Παῦλος, οὑτωσὶ λέγων· τὸ γὰρ παραυτίκα ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως, καθ' ὑπερβολὴν εἰς ὑπερβολὴν, αἰώνιον βάρος δόξης κατεργάζεται ἡμῖν. εἰ γὰρ καὶ τῇ φύσει τὸ πρᾶγμα βαρὺ, ἀλλὰ τῇ τῶν μελλόντων ἐλπίδι γίνεται κοῦφον.

ὧν δὴ καὶ αὐτὸς αἰτίαν τέθεικεν εἰπών· μὴ σκοπούντων ἡμῶν τὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα. Ἴδωμεν δὲ καὶ τὰ ἑξῆς· μὴ δῶτε φησί, τὰ ἅγια τοῖς κυσί· μηδὲ ῥίψητε τοὺς μαργαρίτας ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν χοίρων. ὁ μὲν οὖν Χριστὸς καὶ ἐν προστάγματος τάξει, ταύτην ἐντολὴν δέδωκεν· ἡμεῖς δὲ ὑπὸ κενοδοξίας, καὶ φιλοτιμίας ἀλόγου, καὶ τοῦτο τὸ πρόσταγμα ἀνετρέψαμεν. ἀνθρώποις φθόροις, καὶ ἀπίστοις, καὶ μυρίων γέμουσι κακῶν ἁπλῶς, καὶ ἀνεξετάστως εἰς τὴν τῶν μυστηρίων παραδεχόμενοι κοινωνίαν· καὶ πρὶν ἢ τῆς οἰκείας γνώμης δοῦναι βάσανον ἀκριβῆ, πάντα τὸν περὶ τῶν δογμάτων αὐτοῖς ἐκκαλύπτοντες λόγον, καὶ τὰ προπύλαια οὔπω διαβάντας ἰδεῖν, ἀθρόως εἰς τὰ ἄδυτα ἄγοντες. διὰ γοῦν τοῦτο τῶν οὔπω τελεσθέντων τινὲς ταχέως ἀποπηδήσαντες, μυρία εἰργάσαντο δεινά, καὶ οὐκ ἐπὶ τῶν ἄλλων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν τὴν φρικωδεστάτην ταύτην παραβλέπομεν ἐντολήν, ἡνίκα ἂν τῶν ἀθανάτων μυστηρίων δέοι μεταδοῦναι, διὰ τῆς ἐγκειμένης ἡμῖν ἀκαθαρσίας τε, καὶ ἀναισχυντίας τοῦτο ποιοῦντες πολλάκις· οὐ ταύτας δὲ μόνον τὰς ἐντολάς, ἀλλὰ καὶ τὰς ἑξῆς ὑπὸ πάντων ὀλιγωρίας ἀνατετραμμένας ἴδοι τις ἄν. εἰπόντος γὰρ τοῦ Χριστοῦ, ὅσα ἐὰν θέλητε, ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι· οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς. ἡμεῖς πάντα ποιοῦμεν, ἃ παθεῖν μὴ θέλομεν· καὶ κελευσθέντες διὰ τῆς στενῆς πύλης εἰσελθεῖν, τὴν εὐρύχωρον ἐπιζητοῦμεν πανταχοῦ. καὶ τὸ μὲν τῶν βιωτικῶν τινὰς ταύτην ἀσπάζεσθαι, καὶ φιλεῖν οὐ σφόδρα ἐστὶ θαυμαστόν· τὸ δὲ ἄνδρας ἐσταυρῶσθαι δοκοῦντας, πλέον ἐκείνων ἀνιχνεύειν αὐτήν, τοῦτό ἐστι τὸ πολλῆς ἐκπλήξεως γέμον· μᾶλλον δὲ καὶ αἰνίγματι ἔοικε τὸ πρᾶγμα; τῶν γὰρ μοναχῶν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πάντων, ταῦτα εὐθέως πρῶτον ἀκούσῃ τὰ ῥήματα· εἴ ποτε αὐτοῖς εἰς οἰκοδο-

A Quę enim videntur, temporalia ſunt: quę autem non videntur, æterna ſunt.

Sed videamus quid & alia domini mandata contineant. Nolite, inquit, dare ſanctum canibus, neq. proiiciatis margaritas veſtras ante porcos. Et Chriſtus quidem hoc tanquam præceptum nobis tradidit: at nos laudis amore, & iactantiæ vitio corrupti, etiam huic præcepto contraria gerimus, atque hominibus neque intellectũ purum, neque ſanam finem gerentibus, inſuper etiam peccatorum maculis innexis, ſine vlla diſcretione myſteriorum ſecreta nudamus, & priuſquam mentis propoſitum à nobis, vel ſenſus capacitas exploreta ſit, diuinorum dogmatum veneranda eis arcana committimus: & quibus prima rudiměta vix dum tradi oporteret, interna eis adyta diuinæ ſcientiæ diuinæque ſapientiæ patefacimus. Propterea deniq. nonnulli vbi immundis, vt ita dicam, pedibus ſancta noſtra calcarunt, & pleno ſordib. pectore hauſerunt purum diuinæ ſcientiæ poculum: non ſolum euomuerũt quod hauſerant, ſed & contradixerunt, & tranſuerſi ſunt, & inſurgẽtes in eos iniuriis & maledictis, atque accuſationib. eos opprobriiſque ruperunt: Et ita ne nobis quidem ipſis, & vitæ atque exiſtimationi noſtræ parcimus, dummodo præuaricemur diuina præcepta: & non ſolum in hoc, ſed interdum & in eo præuaricamur præcepti huius vim, cum eos quos nouimus immũdæ vitæ homines, violentos, rapaces, impuros, & per omnia porcis & canib. ſimiles, diuini eos ſacramenti participes effici patimur. Multum eſt, ſi velimus ſingula quæq. mandata diſcutere, quæ omnibus modis in contemptu habentur ab hominibus, vt illud quòd in ſequentibus dicit: Quodcunque volueritis vt faciant vobis homines, ita etiã vos illis facite. Nos è cõtrario omnia facimus hominibus, quæ ipſi nolumus perpeti: & rurſum, qui ſumus iuſſi per anguſtam viam incedere, per latam ſemper incedimus. Et quidem quòd homines ſeculi viam ſpacioſam gradiantur, non valde mirum eſt: eos autem qui videntur crucem ſuam ſuſtuliſſe, & ſequi Chriſtum, per hanc ſpacioſam velle incedere, non tibi prodigioſum videtur? Deniq. monachi cum de monaſteriis, & locis habitationum percontantur, ante omnia requirunt, ſi requies ſit in loco, ſi abundent omnia, ſi aquarum copiæ fluant. Sed etſi de eremo requirant, etiam ibi ante omnia de requie tractant, & de opportunitate miniſterij corporalis. Iam verò ſi ad aliquam diſpenſatione vocaueris, aut aliquid miniſterij diuini iniungere volueris, prima

Cap. VI. Matth. 7. 6.

Matth. 7. 12.

ſtatim ſolicitudo eſt eius, & prima iſta verba ſunt: Si eſt ibi requies quo eundum eſt, ſi inueniantur quæ neceſſaria ſunt abundanter, ſi nihil deſit eorum quæ lata ac ſpecioſa via depoſcit. Quid ais ô homo, quid loqueris: arctam viam & anguſtam iuſſus es ambulare: vt quid de requie, vt quid de abundantia percontaris? Per anguſtam ianuam tranſire iuſſus es, vt quid amplos requiris ingreſſus? Eſt aliquid iſta permutatione nequius? Eſt aliquid iſta peruerſitate deterius? Verùm ne exiſtimes me hæc dicentem alios incuſare, iam nũc tibi de me, de meipſo inquã narrabo. Etenim cum ſediſſet in animo quondam relicta vrbe tranſire ad habitacula monachorum, ego ſcio quàm ſolicite perſcrutabar, vnde nobis in illis locis quæ neceſſaria ſunt corpori præberentur: & ſi poſſibile eſſet, & recentis, & diurni panis habere quotidie copiam. Sed & illud non ſegniter requirebam, ne forte eodem oleo olla & lucerna eſſet aptanda, ſi non leguminis grauis & ſolitarius cibus ſumi iuberetur. Sed & ne operis aliquis grauis eſſet exactor, ne forte fodere terram cogerer, aut ligna deferre, aut aquam humeris portare vel cætera huiuſmodi exhibere miniſteria: ita omni ſolicitudine pro requie corporis percontabar. Et quidem qui principibus ſeculi miniſtrant, ac reipublicæ negociis inſeruiunt, horum nihil requirunt, ſed tantum num aliquid lucri temporalis habeat eius militiæ locus. Quòd ſi hoc ſolum eſſe cognouerint, iam nullus refugitur labor, nullum periculum vitatur, nulla indignitas recuſatur. Seruilia etiamſi ab ingenuo depoſcantur officia, non negantur, peregrinationes longiſſimas, periculoſiſſimáſque non reſpuent, contumelias, cruciatus, permutationéſque temporum ferent: omnem ſuſtinent laborem ſpe lucri, nec timent ne forte ab ipſa miſerabili ſpe decipiantur ac decidant, nec immaturam peregrinis in locis mortem & ſubitam pertimeſcunt: ſeparationem quoque ſuorum, & coniugum etiam ac liberorum abſentiam tolerabiliter patiuntur. Non denique patriæ, non charorum molliuntur affectu, ſed deſiderio & cupiditate pecuniæ velut amentes aguntur, & amore eius incenſi, nihil laboris ſentiunt, nihil doloris percipiunt. Nos è contra, qui non pecuniam quærimus, ſed ſapientiam: nec terram, ſed cœlum petimus, & ad cœli diuitias feſtina-

1.Cor.2. mus, quas neque oculus vidit, neque auris audiuit, nec in cor hominis aſcende-

A μίαν ἵνα παρακαλέσῃς ἐλθεῖν· ἐρωτώντων εἴγε ἀνάπαυσίς ἐστιν ἐκεῖ, καὶ εἴγε δύναται ἀναπαύσασθαι ὁ καλῶν. καὶ ἄνω, καὶ κάτω πολὺ τὸ τῆς ἀναπαύσεως ὄνομα. τί λέγεις ἄνθρωπε; τὴν τεθλιμμένην κελευσθεὶς βαδίζειν ὁδὸν, περὶ ἀναπαύσεως ἐρωτᾷς, καὶ διὰ τῆς ἐστενοχωρημένης προσταχθεὶς πύλης εἰσελθεῖν, εὐρυχωρίαν ἐπιζητεῖς; καὶ τί ταύτης τῆς διαστροφῆς χεῖρον γένοιτ' ἄν; ἵνα δὲ μὴ νομίσῃς ἑτέρους με καταδικάζοντα, ταῦτα λέγειν νῦν, τὸ ἐμαυτοῦ σοι ἐρῶ. ὅτε γὰρ B πρώην ἐγὼ ἐγνώκειν τὴν πόλιν ἀφεὶς, ἐπὶ τὰς σκηνὰς τῶν μοναχῶν ἥκειν, πολὺς ἤμην τοῦτο ἐρευνῶν, καὶ πολυπραγμονῶν, πόθεν ἡ τῶν ἀναγκαίων ἔσται χορηγία; καὶ, εἰ δυνατὸν ἄρτον ἐσθίειν, ἐφήμερόν τε, καὶ νεαρόν; καὶ εἰ μή τις ὁ καταναγκάζων, ἐλαίῳ μὴ χρῆσθαι, τῷ αὐτῷ πρὸς λύχνον τε, καὶ ἑψεῖν; εἰ μή τις ὁ πρὸς τὴν τῶν ὀσπρίων ταλαιπωρίαν ὠθῶν, καὶ εἰς ἔργον ἐμβάλλων χαλεπὸν, οἷον, σκάπτειν, ἢ ξυλοφορεῖν κελεύων, ἢ ὑδροφορεῖν, καὶ τὰ ἄλλα πάντα τὰ τοιαῦτα ὑπηρετεῖν; καὶ ὅλως, ὁ περὶ τῆς ἀναπαύσεως C λόγος ἦν πολὺς ἡμῖν. καὶ οἱ μὲν τὰς τῶν ἀρχόντων ὑπηρεσίας, καὶ τὰς τῶν δημοσίων διοικήσεις ἀναδεχόμενοι, τούτων πολυπραγμονοῦσιν οὐδέν. ἀλλ' εἰ μόνον κέρδος ἔχοι τὸ πρᾶγμα, κέρδος ἐπίκαιρον κἂν ὑπέρ του θαρρῆσαι δυνηθῶσί ποτε, οὐ πόνοις, οὐ κινδύνοις, οὐκ ἀτιμίας, οὐ διακονίας δουλοπρεπεῖς, οὐκ ἀποδημίας μακρὰς, οὐ τὴν ἐν ἀλλοτρίᾳ διαγωγὴν, οὐχ ὕβρεις, οὐ βασάνους, οὐ καιρῶν μεταβολὴν, οὐ τὸ πρὸ τοῦ τέλους σφαλῆναι τῆς ἐλπίδος πολλάκις, D οὐ θανάτους ἀώρους, οὐ τὸν τῶν οἰκείων χωρισμὸν, οὐ γυναικὸς ἐρημίαν, καὶ παίδων, οὐκ ἄλλο οὐδὲν τῶν δυσχερῶν ἐννοοῦσι λοιπόν. ἀλλ' ὑπὸ τῆς τῶν χρημάτων ἐπιθυμίας ἐκβακχευθέντες, πάντα ὑπομένουσι, δι' ὧν ταύτης ἐπιτεύξασθαι προσδοκῶσιν. ἡμεῖς δὲ, οὐ χρημάτων, οὐδὲ γῆς προκειμένης ἡμῖν, ἀλλ' οὐρανοῦ, καὶ τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀγαθῶν, ἃ μήτε ὀφθαλμὸς εἶδε, μήτε οὖς ἤκουσε, μήτε ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη, ὑπὲρ ἀναπαύσεως

πυνθανόμεθα· τοσοῦτον ἐσμὲν ἐκείνων ἐλεεινότεροι, καὶ μαλακώτεροι. τί φὴς ἄνθρωπε; πρὸς τὸν οὐρανὸν στέλλεσθαι μέλλων, καὶ τὴν βασιλείαν τὴν ἐκεῖ λαμβάνειν, ἐρωτᾷς, εἴ τι δυσχερὲς κατὰ τὴν ὁδὸν ταύτην, καὶ τὴν ἀποδημίαν ἐστὶ, καὶ οὐκ αἰσχύνῃ, καὶ ἐρυθριᾷς; οὐδὲ ἀπελθὼν κατορύττεις σεαυτόν; κἂν γὰρ ἅπαντα ᾖ τὰ ἐν ἀνθρώποις δεινὰ, κἂν λοιδορίαι, κἂν ὕβρεις, κἂν ἀτιμίαι, κἂν συκοφαντίαι, κἂν ξίφος, κἂν πῦρ, κἂν σίδηρος, καὶ θηρία, καὶ κατακρημνισμοὶ, κἂν λιμὸς, καὶ νόσος, καὶ ὅσα ἐξ ἀρχῆς εἰς τὸ παρὸν ὁ βίος ἤνεγκε χαλεπὰ, οὐ καταγελάσεις πάντων εἰπέ μοι, καὶ καταφρονήσεις; ἐννοήσεις δὲ ὅλως ταῦτα; καὶ τί ταύτης γραωδέστερον γένοιτ' ἂν τῆς ψυχῆς; τί δὲ ταπεινότερόν τε, καὶ ἀθλιώτερον; τὸν γὰρ τῇ τῶν οὐρανίων ἐπιθυμίᾳ ληφθέντα, οὐ λέγω μόνον, ὅτι ἀνάπαυσιν οὐ χρὴ ζητεῖν, ἀλλ' οὐδὲ παρούσης αἰσθάνεσθαι. ἢ πῶς οὐκ ἄτοπον, τοὺς μὲν ἀτόπως ἐρῶντας, οὕτως εἶναι τῶν ἐρωμένων ὅλους, ὡς πλὴν ἐκείνων, καὶ τῆς ἐκείνων συνουσίας, μηδὲν ἡγεῖσθαι ἕτερον ἡδὺ τῶν ἐν τῷ παρόντι βίῳ, καί τοί γε ὄντων πολλῶν· ἡμᾶς δὲ οὐκ ἀτόπῳ ὄντι, ἀλλὰ τῷ πάντων ἀνωτέρῳ ληφθέντας ἔρωτι, μὴ μόνον παρούσης ἀναπαύσεως μὴ καταφρονεῖν, ἀλλὰ καὶ ἀποῦσαν ἐκζητεῖν;

Οὔπω οὐδένα, ἀγαπητὲ, τῶν οὐρανίων ἔλαβεν ἐπιθυμία καλῶν, καθὼς λαβεῖν χρή. ἦ γὰρ ἂν πάντα τὰ δοκοῦντα εἶναι χαλεπὰ, σκιὰν ἐνόμισε, καὶ γέλωτα πολύν. ὁ μὲν οὖν τὰ παρόντα θαυμάζων, οὐκ ἂν ἀξιωθείη τῆς τῶν μελλόντων θεωρίας ποτέ· ὁ δὲ τούτων ὑπερορῶν, καὶ οὐδὲν ἄμεινον σκιᾶς, καὶ ὀνείρατος διακεῖσθαι πάντα νομίζων, ταχέως ἐπιτεύξεται τῶν μεγάλων ἐκείνων, καὶ πνευματικῶν. καὶ γὰρ οἷς ἂν γνησίως τοῦτο παραγένηται τὸ καλὸν, τοσαύτην ἐπιδείκνυται τὴν ἰσχὺν, ὅσην ἐν ταῖς ἀκάνθαις τὸ πῦρ, κἂν ὑπὸ μυρίων ἀγχόμενον εὕρῃ κακῶν, κἂν πολλὰ τὰ σχοινία τῶν ἁμαρτημάτων περικείμενα, κἂν σφόδρα τῶν ἐπιθυμιῶν τὴν φλόγα καίουσαν, καὶ πολὺν τῶν βιωτικῶν

A runt: hæc, inquam, quærentes, & pro his cœlo ipſi vim parantes inferre, de requie corporis percontamur? Vide quanto miſeriores illis ſumus & molliores. Quid dicis ô homo, quid agis? Cœlum paras aſcendere, & regnum cœli inuadere: & interrogas ne qua tibi difficultas occurrat in itinere, ne quid aſperum tibi in via accidat aut laborioſum: & non erubeſcis, non pudore oppreſſus ſub terra temetipſum defodis? Si enim omnia mala tibi occurrerent, ſi conuicia, ſi iniuriæ, ſi ignominiæ, ſi calumniæ, ſi gladius, ſi ignis, ſi ferrum, ſi beſtiæ, ſi præcipitia, ſi fames, ſi æ-
B gritudo, & cuncta quæ vel dici vel excogitari poſſunt mala, ſuper te irruerent, dignum aliquid erat? Non tibi hæc omnia pro tantis ac talibus cauſis ridenda prorſus & ſpernenda penitus viderentur? Anilis animæ eſt metus hic & effœminatæ. Erit ergo ita abiectus aliquis & infelix, erit ita degeneris animi, vt cœlum cupiens aſcendere, de terrena requie cogitet: quàm non ſolum requirere, ſed etiam paratam recipere indecorum eſt? Aut non tibi videtur abſurdum, vt hi quidem qui humano amore flagrant, totam mentem ſuam, totámque cogitationem in illis habeant
C quos amant: & ſi abſentes corpore ſint, cogitatione tamen cum illis ſunt: nec aliud aliquid ſibi dulce eſſe in præſenti vita deputant, niſi aut ipſos videre ſi liceat: aut ſi id non poteſt, de ipſis abſentib. cogitare: nos autem qui amore ſancto incorruptóque flagramus, omiſſa cura & ſolicitudine eius quem amamus, requirimus ea quæ amorem noſtrum non ſolum nil iuuare, ſed & impedire plurimum poſſunt?

Non video chariſſime, quòd aliquis noſtrum vera & perfecta cupidine cœleſtiũ teneatur, alioquin omnia quæ videntur eſſe grauia, vmbras putaret & riſum. Nam — CAP. VII.
D is quidem qui præſentia ſuſpicit, nunquam futurorum contemplatione donabitur: qui verò iſta contemnit, neque firmiori cenſet in ſtatu illa eſſe, quàm vmbram vel ſomnium, facile magna illa & ſpiritualia conſequetur. Quibus enim ſyncerè bonum iſtud obtigerit, tantam vim exhibet, quantam ignis in ſpinis: tametſi malis hominem repererit obſeſſum innumeris: tametſi funibus peccatorum circundatum: tametſi flamma cupiditatum illum incenderit, & multi ſecularium negotiorũ tumultus circunſteterint,

efficit tamen, vt illa omnia derepente acri quodam penitus abacta flagello ab anima longè arceat. Et quemadmodum aduerſus vehementis impetum venti nequit tenuis puluis ſubſiſtere, ſic nec abſurdarum agmen cupiditatum vim compunctionis ingruentem poterit ſuſtinere, ſed è medio tollitur, ac citius quam puluis vllus diſpergitur. Si enim corporum amor animam vſque adeo captiuam reddit, vt ab omnibus eam auellat, & ſoli amicæ imperio addicat: quid non perficere poterit amor Chriſti ac metus amittendæ illius æternæ fœlicitatis obiectus? Nam quemadmodum difficile eſt, vel potius omnino fieri nequit, vt ignis cum aqua miſceatur: ita nec, opinor, vnquam fiet, vt in vnum deliciæ confluant, & compunctio: ſunt enim hæc inter ſe contraria, ſeque inuicem è medio tollunt. nam hæc quidem lacrymarum & ſanæ mentis mater eſt, illa vero riſus & inſaniæ: atq. hæc quidem animam leuem reddit & expeditam: illa vero plumbo quouis grauiorem ipſam efficit. Et hoc nō ego ex verbis meis, ſed illius qui huiuſmodi præclara correptus eſt cupiditate docere tentabo: illum dico Chriſti amatorem, qui tanto igne amoris eius exarſit, vt moras vitæ hujus, & dilationem profectionis ſuæ, qua redire morabatur ad Chriſtum, ingemiſceret & doleret, & querelas ſuas
2. Cor. 5. per hęc verba ſignaret: Poſiti, inquit, in tabernaculo iſto ingemiſcimus. Et iterum: Deſiderium habens diſſolui, & cum Chriſto eſſe, multo enim melius eſt. Sed quoniã, inquit, hoc placet illi quem amo, permanere in carne neceſſarium propter vos. Vt enim fides Chriſti prædicetur, & vt ipſe ab omnibus ametur, propterea & famē, & ſitim, & nuditatem, & vincula mortéſque ſuſtineo, & tranſmarinas peregrinationes, & naufragia, cunctáque omnino quæ inferuntur in me, libens perfero, & non ſolum nihil mihi horum graue eſt, ſed
Rom. 8.37. & pro his omnibus glorior. Cauſa autem mihi gloriandi pro his charitas Chriſti eſt. In his enim, inquit, omnibus ſuperamus propter eum qui dilexit nos. Quòd ſi amor hominum frequenter etiam mortem ſubire perſuaſit, quomodo non amor Chriſti, non ſolum laboris patientiam, ſed & mortis tolerantiam perſuadebit? ſicut & huic amatori eius quem ſupra oſtendimus, omnia pro nihilo ducenti, dum nimis amori eius inhæreret.

A πραγμάτων περιεστῶτα τὸν θόρυβον, πάντα εὐθέως ἐκεῖνα σφοδρᾷ τινὶ μάστιγι κατάκρας ἐλαυνόμενα πόρρω καθίστησι τῆς ψυχῆς. καὶ καθάπερ πρὸς ἀνέμου βίαν ῥαγδαίαν, οὐκ ἄν ποτε σταίη κόνις λεπτή, οὕτως οὐδὲ ἀτόπων ἐπιθυμιῶν πλῆθος κατανύξεως ῥύμην ἐμπεσούσης, δυνήσεται ἐνεγκεῖν, ἀλλ' ἀφανίζεται, καὶ διαχεῖται τῆς κόνεως, καὶ καπνοῦ φαυλότερον πάντως. Εἰ δὲ ὁ τῶν σωμάτων ἔρως οὕτω δουλοῦται ψυχήν, ὡς πάντων αὐτὴν ἀπαγαγεῖν, καὶ τῇ τῆς ἐρωμένης παραδοῦναι
B τυραννίδι μόνῃ· τί οὐκ ἂν ὁ τοῦ Χριστοῦ πόθος ἐργάσαιτο, καὶ τὸ δέος τῆς ἐκεῖθεν ἀποτεύξεως; ὥσπερ γὰρ χαλεπόν, μᾶλλον δὲ καὶ ἀδύνατον ἀναμίξαι ὕδατι πῦρ, οὕτως οἶμαι τρυφήν, καὶ κατάνυξιν εἰς ταυτὸ συναγαγεῖν. ἐναντία γὰρ ταῦτα, καὶ ἀλλήλων εἰσὶν ἀναιρετικά. ἡ μὲν γὰρ δακρύων ἐστὶ μήτηρ, καὶ νήψεως. ἡ δὲ, γέλωτος, καὶ παραφορᾶς. καὶ ἡ μὲν κούφην, καὶ ὑπόπτερον ἐργάζεται τὴν ψυχήν· ἡ δὲ αὐτὴν μολίβδου πάντως βαρυτέραν καθίστησι. καὶ τοῦτο οὐκ ἀπὸ τῶν ἐμαυτοῦ λόγων, ἀλλ' ἀπ' αὐτοῦ τοῦ καταληφθέντος τῇ ἐπιθυμίᾳ ταύ-
C τῃ τῇ καλῇ παραστῆσαι πειράσομαι. τίς οὖν οὗτός ἐστιν; ὁ διάπυρος ἐραστὴς τοῦ Χριστοῦ Παῦλος· ὃς οὕτως ἐτρώθη τοῦτον τὸν πόθον, ὥστε στένειν μὲν ἐπὶ τῇ μονῇ, καὶ διατριβῇ τῆς ἐντεῦθεν ἀποδημίας. καὶ γὰρ οἱ ὄντες φησὶν ἐν τῷ σκήνει τούτῳ στενάζομεν. ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐβούλετο ἔτι μένειν ἐνταῦθα διὰ τὸν Χριστόν. τὸ γὰρ ἐπιμένειν με φησὶ τῇ σαρκὶ ἀναγκαιότερον δι' ὑμᾶς. τουτέστιν, ἵνα ἐπιδοθῇ ἡ πίστις ἡ εἰς τὸν Χριστόν. διὰ τοῦτο καὶ λιμόν, καὶ δίψαν, καὶ γυμνότητα, καὶ δεσμὰ καὶ θανάτους, καὶ δια-
D ποντίους ἀποδημίας, καὶ ναυάγια, καὶ τὰ ἄλλα πάντα, ἃ κατέλεξεν, ἔφερε, καὶ οὐ μόνον οὐκ ἐβαρύνετο τούτοις, ἀλλὰ καὶ ἔχαιρε. τὸ δὲ αἴτιον ἦν ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ. διὸ καὶ ἔλεγεν· ἐν τούτοις γάρ φησι πᾶσιν ὑπερνικῶμεν διὰ τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς. καὶ μὴ θαυμάσῃς· εἰ γὰρ ἀνθρώπων φιλία θανάτου πολλάκις καταφρονῆσαι ἐποίησε, τί οὐκ ἂν ἐργάσαιτο ἡ τοῦ Χριστοῦ; ποίας δυσχερείας οὐκ ἂν ἐξεμαρείσξεν, οὕτως ἐκείνῳ πάντα φορητὰ ἦν πρὸς τὸν ποθούμενον ὁρῶντι μόνον, καὶ τὸ δι' ἐκεῖνον ἅπαντα παθεῖν, πάσης ἡδονῆς, καὶ ἀπολαύσεως ἡγου-

μεῖζον, ὥσπερ οὖν καὶ ἔστιν. οὐδὲ γὰρ ἐνόμιζεν εἶναι ἐν τῇ γῇ, οὐδὲ ἐν τῷ παρόντι βίῳ, οὐδὲ μετ' ἀνθρώπων στρέφεσθαι· ἀλλ' ὡς ἤδη τὴν οὐρανίαν λῆξιν ἔχων, καὶ μετ' ἀγγέλων πολιτευόμενος, καὶ τὴν βασιλείαν ἀπολαβὼν, καὶ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον ἀπολαύων. οὕτω κατεφρόνει τῶν ἐν τῷ παρόντι ἡδέων τε, καὶ λυπηρῶν, καὶ ἀναπαύσεως αὐτῷ λόγος οὐδεὶς ἦν ὃ συνεχῶς ἐπιζητεῖται παρ' ἡμῶν, ἀλλ' ἐβόα λέγων· μέχρι τῆς ἄρτι ὥρας, καὶ πεινῶμεν, καὶ διψῶμεν, καὶ γυμνιτεύομεν, καὶ κολαφιζόμεθα, καὶ ἀστατοῦμεν, καὶ κοπιῶμεν ἐργαζόμενοι ταῖς ἰδίαις χερσί· λοιδορούμενοι εὐλογοῦμεν, διωκόμενοι ἀνεχόμεθα, βλασφημούμενοι παρακαλοῦμεν. καὶ πάλιν, ὡσπερεὶ καθάρματα τοῦ κόσμου ἐγενήθημεν· πάντων περίψημα ἕως ἄρτι. καθάπαξ γὰρ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς στρέψας εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ τὸ ἐκεῖ κάλλος καταπλαγεὶς οὐκ ἠνείχετο πρὸς τὴν γῆν ὑποστρέψαι πάλιν· ἀλλ' ὥσπερ τις πτωχὸς, καὶ πένης, ἐν οἰκίσκῳ ζοφώδει, καὶ ταπεινῷ, τὸν ἅπαντα χρόνον κατακλεισθεὶς, ἐπειδὰν ἴδῃ βασιλέα χρυσῷ τε πολλῷ, καὶ λίθων ἀστραπαῖς ἀποστίλβοντα, οὐκ ἂν ἕλοιτο λοιπὸν οὐδὲ εἰς νοῦν τὴν τῆς οἰκείας πτωχείας οἰκίαν λαβεῖν· ἀλλ' ἅπαντα πραγματεύσεται ὑπὲρ τοῦ μεταστῆναι πρὸς ἐκείνην τὴν οἴκησιν ἂν ἐξῇ· οὕτω καὶ ὁ μακάριος ἐκεῖνος κατοπτεύσας τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, κατεφρόνει τῆς ἐνταῦθα πενίας, καὶ τοῖς ἀνθρώποις διὰ τὴν τοῦ σώματος ἀνάγκην συναναστρεφόμενος, πρὸς οὐδὲν τῶν ἐνταῦθα ἐπεστρέφετο, ἀλλ' ὅλον ἑαυτὸν πρὸς τὴν πόλιν ἐκείνην μετέθηκε. καὶ τί λέγω τὰ ἐν τῷ παρόντι βίῳ λυπηρά; τοσοῦτον ἐπήνθησεν εἰς αὐτὸν ὁ τοῦ Χριστοῦ πόθος, ὡς εἴγε προσέκειτο, καὶ τὰς ἀθανάτους κολάσεις ἐκείνας ὑπενεγκεῖν ἕνεκεν τοῦ Χριστοῦ. μηδ' ἂν τοῦτο παραιτήσασθαι ποτέ. οὐ γὰρ ὥσπερ ἡμεῖς οἱ μισθωτοὶ γέενναν δεδοικότες, καὶ τῆς βασιλείας ἐφιέμενοι, οὕτω κἀκεῖνος ἐδούλευσε τῷ Χριστῷ· ἀλλ' ἑτέρῳ τινὶ πολλῷ τούτου βελτίονι, καὶ μακαριωτέρῳ πόθῳ ληφθεὶς, ἔπασχέ τε, καὶ ἔπραττεν ἅπαντα, δι' ἕτερον μὲν οὐδὲν, ἵνα δὲ παραμυθήσηται τὸν ἔρωτα μόνον, ὃν εἶχεν εἰς τὸν Χριστόν,

A Neque enim videbatur ſibi eſſe in terris, neque præſentem hanc vitam cum hominibus ducere, ſed tanquam ſi iam eſſet in cœlis, & cum angelis haberet conuerſationem ſuam, & quaſi facie ad faciem conſpiceret bona futura: ita ſpernebat cuncta quæ in præſenti vita vel delectabilia vel triſtia videbantur. Nulla ei cogita[...], nullus ſermo de requie erat, quod nos & frequentius & ſolicitius quærimus, ſed clamabat dicens: Vſque ad hanc horam & eſurimus, & ſitimus, & nudi ſumus, & colaphis cædimur, & inſtabiles ſumus, & laboramus *1. Cor. 4.* B operantes manibus noſtris. Maledicimur, & benedicimus: perſecutionem patimur, & ſuſtinemus: blaſphemati deprecamur: tanquam purgamenta huius mundi facti ſumus, omnium peripſema vſque adhuc. Per ſingula enim oculos mentis ſuæ conuertens ad cælum, & decore cœleſtium tractus reuerti rurſus ad terrena recuſabat: ſed ſicut is qui in paupertate poſitus intra vile & humile tugurium vixit, ſi fortè regem videat auro multo & margaritis ac purpura refulgentem, vltra iam non vult tugurij pauperis recordari, nec penuriæ ſuæ ad ani- C mum reuocare memoriam, ſed agit omnia quatenus poſſit à ſplendore & gloria regis, quem contuens admiratus eſt & dilexit, inſeparabilis effici: ita & Paulus vbi perſpexit illa quæ in cœlis ſunt, contempſit iſta quæ egeſtatis & ſqualoris in terra plena ſunt: & cum hominibus quidem pro neceſſitate terreni corporis conuerſabatur, mente verò & ſolicitudine totum ſe illuc transferebat, quò eum amoris ſui ducebat intentio: etiam ſi triſte hic aliquid perferebat, animo ibi occupato non ſentiebat: & ſi delectabile & ſuaue aliquid videbatur, D illa delectatio & illa ſuauitas, quam per ſpiritum contuebatur, delectationes huius ſuauitatis obſcurabat. Intantum enim ſuccenſus erat igne Chriſti, vt ei etiam ſi flammas immortales adhibeas, neſciat, non ſentiat, non vratur. Multò namque vehementior eſt ignis Chriſti quo vritur per amorem. Non enim Paulus erat ſicut nos mercenarij, qui timore gehennæ regnum Chriſti requirimus, ſed ille alio quodam pacto multo præſtantiore, & beatiore deſiderio conſtrictus, ita fert omnia, vt ex his quas patitur pœnis, ſolatia magis amoris ſui capiat, quàm dolorem corporis ſentiat. Ita enim

totam eius mentem deuinxit amor Chriſti, vt etiam hoc quod ei præ cæteris omnibus amabilius erat, eſſe cum Chriſto: rurſum idipſum, quia ita placeret & Chriſto, contemneret: ſed & cœlorum regno quod videbatur laborum eſſe remuneratio, pro Chriſto nihilominus carere pateretur, ab ipſo etiam Chriſto anathema effici pro Chriſto optabile habet. Sed

Cap. IIX. fortaſſe minus planum videtur eſſe quod dico: quod tamen ſi explanare voluero, tunc iam non obſcurum, ſed incredibile fiet, his duntaxat ipſis quibus prius videbatur obſcurum. Quod tamen etiam beatus ipſe quia incredibile futurum eſſe proſpexit, cum quadam id proteſtatione

Rom. 9. 1. ſignauit, dicens: Veritatem in Chriſto dico, non mentior, teſtimonium mihi perhibente conſcientia mea in ſpiritu ſancto, quoniã triſtitia eſt mihi magna, & continuus dolor cordi meo. Optabam enim ipſe anathema fieri à Chriſto pro fratribus meis, qui ſunt cognati mei ſecundum carnem, qui ſunt Iſraëlitæ. Et tamẽ cum proteſtatus ſit, & conſcientiam ſuam ad teſtimonium inuocauerit, adhuc minus credibile videtur apud homines, quòd ab ipſo velit anathema fieri, pro quo vult etiam anathema fieri. Quid verò illud, quòd cum diſputaſſet de his quæ in hoc ſeculo agerentur malis, addit & dicit: Quis nos ſepa-

Rom. 8. 35. rabit à charitate Chriſti? tribulatio, an anguſtia, an perſecutio, an fames, an nuditas, an periculũ, an gladius? Et enumerans omnia quæ in terris ſunt, aſcẽdit etiam in cœlum: oſtendere volens quia nihil magnum eſt, ſi contemnat terrena ſupplicia propter Chriſtum, adiecit etiã hoc: Quia neq. angeli, neq. principatus, neq. poteſtates, neq. virtutes, neque præſentia, neq. futura, neque altitudo, neq. profundum, neque alia creatura poterit nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu domino noſtro. Quod autem dicit, tale eſt. Non ſolum homines abſtrahere me non poſſunt ab amore Chriſti, ſed ne angeli quidem, neq. omnes ſimul cœlorum virtutes, ſi conueniant in vnum, ab eius charitate ſeparare me poſſunt: nec ſi à regno decidere me neceſſe ſit, aut etiã in gehennam trudi pro Chriſto, ne hoc quidẽ mihi metuendum eſt. Quod enim ait, Altitudo & profundum, vita & mors: nõ aliud mihi indicare videtur, quàm regnum cœlorum & gehennã. Hæc autem dicebat, nõ quòd angeli affectare poſſent eum aliquando à Chriſto ſeparare, ſed etiã ea quæ impoſſi-

A ὃς οὕτως αὐτοῦ κατὰ κράτος εἷλε τὸν λογισμὸν, ὡς καὶ ὃ πάντων αὐτῷ τιμιώτερον ἦν, τὸ συνεῖναι τῷ Χριστῷ λέγω, ὑπὲρ οὗ καὶ γεέννης καταφρονῆσαι, καὶ βασιλείας οὐρανῶν, καὶ τούτου πάλιν ἀλλοτριωθῆναι ἑκὼν ἑλόμενος διὰ τὸν Χριστὸν καὶ τὴν ἄφατον ἔκπληξιν ὡς ἕν τι τῶν εὐκαταφρονήτων ἀσπάζεσθαι καὶ μετὰ πολλῆς ἐλέσθαι τῆς προθυμίας· καὶ τάχα νῦν μὲν ἀσαφὲς εἶναι δοκεῖ πολλοῖς τὸ λεχθέν· ὅταν δὲ αὐτὸ σαφέστερον εἴπω, τότε πάλιν ἄπιστον εἶναι δόξει τούτοις, οἷς

B πρότερον ἦν ἀσαφές. καὶ οὐδὲν θαυμαστόν. καὶ γὰρ καὶ ὁ μακάριος ἐκεῖνος προσδοκήσας ἀπιστηθήσεσθαι περὶ τούτων, διὰ τοῦτο προλαβὼν ἔλεγεν· ἀλήθειαν λέγω ἐν Χριστῷ, οὐ ψεύδομαι· συμμαρτυρούσης μοι τῆς συνειδήσεώς μου ἐν πνεύματι ἁγίῳ. καὶ ὅμως τοσαῦτα τῷ λόγῳ προσθεὶς, καὶ μάρτυρας αὐτοῦ τῆς συνειδήσεως καλέσας τοιούτους, ἀπιστεῖται καὶ νῦν. ὅτι τοίνυν τοῦτό ἐστιν ὅ φησιν, ἄκουε· διαλεχθεὶς περὶ τῶν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ δεινῶν, καὶ εἰπὼν ὅτι τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ; θλῖ-

C ψις, ἢ στενοχωρία, ἢ διωγμὸς, ἢ λιμὸς, ἢ γυμνότης, ἢ κίνδυνος, ἢ μάχαιρα; καὶ πάντα διελθὼν, τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, ἄνεισιν εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ δεῖξαι βουλόμενος, ὅτι οὐδὲν μέγα τῶν ἐνταῦθα κολαστηρίων καταφρονεῖν διὰ τὸν Χριστὸν, ἐπήγαγεν· ὅτι οὔτε ἄγγελοι, οὔτε ἀρχαὶ, οὔτε δυνάμεις, οὔτε ἐνεστῶτα, οὔτε μέλλοντα, οὔτε ὕψωμα, οὔτε βάθος, οὔτε τις κτίσις ἑτέρα δυνήσεται ἡμᾶς χωρίσαι ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ θεοῦ, τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν. ὃ δὲ λέγει,

D τοιοῦτόν ἐστιν. οὐ μόνον ἄνθρωποι οὐ δυνήσονται ταύτης ἀποσπάσαι με τῆς φιλίας, ἀλλ' οὐδὲ ἄγγελοι· οὐδ' ἂν εἰ πᾶσαι τῶν οὐρανίων συνέλθοιεν εἰς ταυτὸ δυνάμεις τοῦτο ἰσχύσουσι. τί λέγω; οὐδ' ἂν βασιλείας ἐκπεσεῖν δέῃ, οὐδ' ἂν εἰς γέενναν ἐμπεσεῖν διὰ τὸν Χριστὸν, οὐδὲ τοῦτό μοι φοβερόν. τὸ γὰρ ὕψωμα, καὶ βάθος, καὶ ζωὴ, καὶ θάνατος. οὐδὲν ἕτερον, ἢ τοῦτο ἐμφαίνει. ταῦτα δὲ ἔλεγεν, οὐχ ὡς ἀγγέλων ἐπιχειρησόντων αὐτὸν διαστῆσαι τοῦ Χριστοῦ· ἀλλὰ καὶ τὰ μηδέποτε ἐκβησόμενα ποτὲ ὑποτίθεται ὑπὸ

λόγῳ· ἵνα δυνηθῇ τὸν πολὺν πόθον, ὃν εἶχε, A παραστῆσαι, καὶ ποιῆσαι κατάδηλον ἅπασι. τοιοῦτον γὰρ τὸ τῶν φιλούντων ἔθος ἐστίν· οὐ στέργουσι σιγῇ κατέχειν τὸν ἔρωτα, ἀλλ᾽ εἰς τοὺς ἐπιτηδείους ἀπομάξας τὴν φλόγα ἐκφέρουσι, τῷ συνεχῶς διηγεῖσθαι τοῦ πόθου τὴν ὑπερβολήν, διαναπαύοντες αὐτῶν τὴν ψυχήν, ὥσπερ οὖν καὶ ὁ μακάριος ἐκεῖνος τότε ἐποίησε. καὶ πάντα τῷ λόγῳ περιλαβών, τὰ ὄντα τὰ ἐσόμενα, τὰ συμβάντα, τὰ μηδέ ποτε συμβησόμενα, τὰ ὁρατά, καὶ τὰ ἀόρατα, καὶ πᾶσαν κόλασιν, καὶ πᾶσαν ἀ- B νάπαυσιν, ὥσπερ οὐκ ἀρκούντων τούτων αὐτῷ, πρὸς τὴν τοῦ πάθους παράστασιν, ἕτερα τοσαῦτα πάλιν οὐχ ὑφεστῶτα ὑποστησάμενος τῷ λόγῳ καὶ θείς. ὁ γὰρ κτίσις ἑτέρα τῶν οὐχ ὑφεστώτων ἐστίν· οὕτως ἐπήγαγε· δηλαδή, ὅτι πάντων τῶν εἰρημένων, οὐδὲν ἡμᾶς χωρίσαι δυνήσεται τῆς ἀγάπης τοῦ θεοῦ τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν· καὶ ἐκεῖνος μὲν πρὸς τοσοῦτον ὕψος, τὸν ἑαυτοῦ πόθον ἀνῆξεν· ἡμεῖς δὲ οἱ κελευσθέντες, εἶναι αὐτοῦ μιμηταί, οὐδὲ τὰς ἐνταῦθα θλίψεις φέρομεν εὐχερῶς. ἀλλὰ ὀλιγοῦμεν καὶ δυσα- C νασχετοῦμεν τῶν πυρεττόντων οὐκ ἔλαττον. ἡ γὰρ μακρὰ αὕτη νόσος, ἡ καταλαβοῦσα τὰς ἡμετέρας ψυχάς, αἰτία τοῦ χρόνου γέγονεν, ὡς εἰπεῖν, καὶ τῆς εἰλικρινοῦς ὑγιείας, οὐδὲ ἔννοιαν δυνάμεθα λαβεῖν. ἀλλὰ καὶ ἀδύνατος εἶναι δοκεῖ ἡμῖν λοιπόν, ἡ ταύτης ἀνάκτησις. κἂν ἀγάγωμέν τινος τοὺς ἀποστόλους εἰς μέσον ἄγοντες, καὶ τὰ ἐκείνων κατορθώματα λέγοντος, δέον εὐθέως καὶ πενθῆσαι ἑαυτούς· ὅτι τοσοῦτον αὐτῶν ἀφεστήκοτες, οὐδὲ ἁμάρτημα τὸ πρᾶγμα εἶναι νομίζομεν· ἀλλ᾽ ὡς οὐδὲ D δυνατὸν πρὸς ἐκεῖνο φθάσαι τὸ ὕψος, οὕτω διακείμεθα. κἂν ἔρηταί τις τὴν αἰτίαν, εὐθέως τὴν ἄλογον ταύτην ἀπολογίαν προβαλλόμεθα λέγοντες· ἐκεῖνος Παῦλος ἦν· κἀκεῖνος Πέτρος ἦν, κἀκεῖνος Ἰωάννης. τί ἐστιν ἐκεῖνος Παῦλος ἦν, ἐκεῖνος Πέτρος ἦν; οὐ τῆς αὐτῆς φύσεως εἰπέ μοι, καὶ οὗτοι μετεῖχον; οὐ διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ παρήχθησαν εἰς τὸν βίον ἡμῖν; οὐ ταῖς αὐταῖς ἐτράφησαν τροφαῖς; οὐ τὸν αὐτὸν ἀνέπνευσαν ἀέρα; οὐ πράγμασιν ἐχρήσαντο τοῖς αὐτοῖς; οὐχ οἱ μὲν αὐτῶν καὶ γυναῖκας εἶχον, καὶ παῖδας· οἱ δὲ καὶ τέχνας βιωτικάς, ἕτεροι δέ, καὶ εἰς αὐτὸ τὸ κα-

bilia ſunt verbi gratia fieri poſſe dixit, magis quam ſe à Chriſti amore ſeiungi, vt per hæc, quanta in eo vis eſſet charitatis, oſtẽderet, atque omnib. ante oculos poneret. Hic enim amantium mos eſt, vt amorem ſuum ſilentio tegere nequeant, ſed neceſſariis ſuis & charis efferunt, & produnt, & flammas ſuas intra pectus cohibere non poſſunt. Enarrant frequentius, vt ipſa aſſiduitate narrandi amoris ſui, ſolatium capiant, & refrigeria immenſi ardoris aſſumant. Sic ergo facit beatus hic & eximius amator Chriſti. Omnia quæ ſunt, & quæ erunt, quæque accidere poſſunt, & quæ omnino non poſſunt, ſimul ſermone vno complectitur, viſibilia & inuiſibilia, omnẽ requiem, cunctaque ſupplicia, & quaſi nõ ſufficientib. bonis ſolis ad amoris ſui vim & magnitudinem complectendam, aſſumit & triſtia. Sed & ea quę non ſunt, commemorat, vt oſtendat quia etiam ſi eſſent ea quæ non ſunt, ſe tamen mouere à propoſito aut mutare non poſſent. Nam creatura alia vtique de his dicit quæ non ſunt. Quòd ſi illi nõ ſufficiunt omnia quę ſunt, vt moueatur à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu, ſed & ea quæ non ſunt, prouocat quodammodo ad certamen, & ad tam excelſa conſcendit: nos qui iubemur eius eſſe imitatores, ne iſtas quidẽ ferimus tribulationes, quę cõmunes nobis habentur cũ ceteris: ſed diſſoluimur & relaxamur, & quaſi febrib. defatigati deficimus, tanquã longa & diutina ægritudine conſumpti, & deiicimur omni ſanitatis ſpe penitus. Sed & ſi aliquis nobis exempla apoſtolorum adducat in medium, & dicat, ſequi nos debere & imitari vitæ eorum propoſitum, geſtorũmq. regulas cuſtodire: reſpondebimus ſtatim: quia nobis impoſſibile ſit illos imitari, & virtutis eorum tenere menſuras. Quòd ſi etiam cauſam percontetur quis, nos continuò ſtultam illam reſponſionem abſurdámque proferimus. Ille Paulus erat, ille Petrus erat, ille Ioannes erat. Quid eſt, ille Paulus erat, dic mihi: quid eſt ille Petrus erat? Nõne eiuſdem naturæ erant, cuius & nos? Nõne eadem via ingreſſi ſunt hunc mundum qua & nos? Nõne eiſdem cibis vtebantur, atque eundem reſpirabant aërem? Nõnne eiſdem vitæ vſibus agebantur? Nõnne aliqui ipſorum etiam coniugia experti ſunt, & liberos procrearunt? Quidam verò ipſorum etiam opifices communium artium erant. Alij verò & lapſus perpeſſi ſunt peccatorum, atque in vltimũ

Digitized by Google

malorum barathrum deciderunt. Sed multum, inquis, gratiæ illi acceperunt à Domino. Si quidem mortuos ſuſcitare iuberemur, aut oculos aperire cæcorum, aut mundare leproſos, aut claudos erigere, aut dæmones effugare, aliáſque his ſimiles ſanare ægritudines: ſi operationum virtus quæreretur, locum haberet iſta reſponſio: ſi verò vitæ à nobis obſeruantia conuerſationiſque requiritur & obedientiæ ratio, quid facit ad hæc iſta narratio? Et tu enim accepiſti gratiam Dei per baptiſmum, & participium ſpiritus ſancti conſecutus es, etiamſi non ad hoc vt ſigna faceres, ſed quantum ſufficeret ad hoc, vt rectæ vitæ obſeruantiam cuſtodires. Et ideo perditionis noſtræ cauſa nulla alia eſt quàm negligentia noſtra atque deſidia. Sed & Chriſtus in illa die remuneraturum ſe promittit, non eos qui ſigna & prodigia, ſed eos qui ſua præcepta fecerint,

Matth. 25. dicens: Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum eſt à conſtitutione mundi. Non dixit, quia mirabilia feciſtis: ſed quia eſuriui, & dediſtis mihi manducare: ſitiui, & dediſtis mihi bibere: peregrinus fui, & collegiſtis me: nudus, & operuiſtis me: infirmus, & viſitaſtis me: in carcere, & veniſtis ad me. Sed & beatos non dicit eos qui ſigna & mirabilia fecerint: ſed humiles ſpiritu, manſuetos, lugentes, eſurientes & ſitientes iuſtitiam, pacificos & mundos corde, atque eos qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam.

Cap IX. Nuſquam itaque in ſignorum opere & mirabilium beatitudo ponitur: ſed in expletione mandatorum, & perfectione virtutum. Nam & illi ipſi beati qui hæc fecerunt, non ideo nobis in admiratione ſunt, quia ſigna oſtenderunt & prodigia, hoc enim totum gratiæ Dei fuit: ſed pro animi virtutibus magni habentur & clari. Quod vtique nutu quidem diuino, & gratia cœleſti, proprio tamen ſtudio ac labore operati ſunt. Non ego ſum qui hæc dico, ſed ille ipſe imitator Chriſti. Cùm enim aduerſum pſeudapoſtolos ſcriberet, atque indicia probæ doctrinæ, minúſque probæ, diſcipulos edoceret: non dixit ex mirabilibus & ſignis intelligi debere miniſtros Chriſti,

1. Cor. 11. ſed ait: Miniſtri Chriſti ſunt, & ego; tanquam minus ſapiens dico, plus ego. In laboribus plurimis, in carcere abun-

A κίας τὸ βάραθρον κατηνέχθησαν; ἀλλὰ πολλῆς ἀπήλαυσαν φησὶ τῆς τοῦ θεοῦ χάριτος. ἀλλ' εἰ μὲν νεκροὺς ἀναστῆσαι ἐκελευόμεθα, ἢ ὀφθαλμοὺς ἀνοῖξαι τυφλῶν, ἢ καθαρεῖσαι λεπροὺς, ἢ χωλοὺς ἀνορθῶσαι, ἢ δαίμονας ἐκβαλεῖν, καὶ τὰς ἄλλας τὰς τοιαύτας ἰᾶσθαι νόσους, χώραν ἂν εἶχε τὰ τῆς ἀπολογίας ταύτης ἡμῖν· εἰ δὲ πολιτείας ἐξέτασις πρόκειται, καὶ ὑπακοῆς ἐπίδειξις, ποῖον ταῦτα πρὸς ἐκεῖνον ἂν ἔχοι λόγον; καὶ γὰρ καὶ σὺ θείας ἀπήλαυσας χάριτος βαπτιζόμενος· καὶ πνεύματος μετέσχες, εἰ καὶ

B μὴ πρὸς τὸ τὰ σημεῖα ποιεῖν· ἀλλ' ὅσον ἀρκεῖ πρὸς τὸ πολιτείαν ὀρθὴν, καὶ ἠκριβωμένην λαβεῖν· ὥστε ῥαθυμίας μόνον τῆς ἡμετέρας ἐστὶν ἡ διαφθορά. καὶ ὁ Χριστὸς δὲ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην οὐ τοῖς τὰ σημεῖα ἐργασαμένοις ἁπλῶς τὰ ἔπαθλα δίδωσιν, ἀλλὰ τοῖς τὰ προστάγματα πεποιηκόσι τὰ αὐτοῦ. δεῦτε γάρ φησιν οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου· οὐχ ὅτι ἐθαυματουργήσατε· ἀλλ', ὅτι ἐπείνασα, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν, ἐδίψησα, καὶ ἐποτίσατέ με.

C ξένος ἤμην, καὶ συνηγάγετέ με· γυμνὸς, καὶ περιεβάλετέ με· ἠσθένησα, καὶ ἐπεσκέψασθέ με· ἐν φυλακῇ ἤμην, καὶ ἤλθετε πρός με. Καὶ ἐν τοῖς μακαρισμοῖς δὲ, οὐδαμοῦ τοὺς τὰ θαύματα ποιοῦντας τίθησιν, ἀλλὰ τοὺς βίον ἔχοντας ὀρθόν· ὥστε εἰ καὶ ἐκείνη συνέσταλται νῦν ἡ χάρις, οὐδὲν ἡμᾶς παραβλάψαι τοῦτο δυνήσεται· ἀλλ' οὐδὲ ἀπολογήσασθαι ὑπὲρ ἡμῶν. ὅταν τὰς εὐθύνας ὑπέχωμεν τῶν πεπραγμένων. καὶ γὰρ τοὺς μακαρίους ἐκείνους, οὐ διὰ τὰ σημεῖα θαυμάζομεν· τοῦτο γὰρ ὅλον

D τῆς τοῦ θεοῦ δυνάμεως ἦν· ἀλλ' ὅτι πολιτείαν ἐπεδείξαντο ἀγγελικήν· τοῦτο δὲ μετὰ τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς, καὶ τῆς αὐτῶν σπουδῆς ἔργον ἐστί. καὶ οὐκ ἐγὼ τοῦτο λέγω νῦν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ τοῦ Χριστοῦ μιμητής. ὅτε γὰρ πρὸς τοὺς ψευδαποστόλους διετείνετο γράφων τοῖς μαθηταῖς, καὶ τὸ μέσον τῆς δοκίμου τε, καὶ κιβδήλου διακονίας παραστῆσαι ἐβούλετο, οὐκ ἀπὸ τῶν σημείων, ἀλλ' ἀπὸ τῶν κατορθωμάτων αὐτοῦ τοῦτο ἐποίησεν· οὑτωσὶ λέγων· διάκονοι Χριστοῦ εἰσι, παραφρονῶν λαλῶ, ὑπὲρ ἐγώ. ἐν κόποις περισσοτέρως, ἐν φυλακαῖς

καῖς περισσοτέρως, ἐν πληγαῖς ὑπερβαλλόντως, ἐν θανάτοις πολλάκις· ὑπὸ Ἰουδαίων πεντάκις τεσσαράκοντα παρὰ μίαν ἔλαβον· τρὶς ἐρραβδίσθην· ἅπαξ ἐλιθάσθην· τρὶς ἐναυάγησα· νυχθήμερον ἐν τῷ βυθῷ πεποίηκα· ὁδοιπορίαις πολλάκις· κινδύνοις ποταμῶν· κινδύνοις λῃστῶν· κινδύνοις ἐκ γένους· κινδύνοις ἐξ ἐθνῶν· κινδύνοις ἐν πόλει· κινδύνοις ἐν ἐρημίᾳ· κινδύνοις ἐν θαλάσσῃ· κινδύνοις ἐν ψευδαδέλφοις· ἐν κόπῳ, ἐν μόχθῳ, ἐν ἀγρυπνίαις πολλάκις, ἐν λιμῷ, καὶ δίψῃ, ἐν νηστείαις πολλάκις, ἐν ψύχει, καὶ γυμνότητι. τί χωρὶς τῶν παρεκτός; ἡ ἐπισύστασίς μου ἡ καθ' ἡμέραν; ἡ μέριμνα πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν. τίς ἀσθενεῖ, καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι; διὰ ταῦτα θαυμάζω τοὺς ἀποστόλους ἐγώ. ὡς εἴγε τούτων χωρὶς ἐπιδείξασθαι σημεῖα διά τινας οἰκονομίας συγχωρηθέντες, οὐ μόνον οὐκ ἐγένοντο θαυμαστοί, ἀλλὰ καὶ ἀδόκιμοι, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς δείκνυσι λέγων· πολλοὶ ἐροῦσί μοι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, κύριε, κύριε. οὐ τῷ σῷ ὀνόματι προεφητεύσαμεν, καὶ τῷ σῷ ὀνόματι δαιμόνια ἐξεβάλομεν καὶ τῷ σῷ ὀνόματι πολλὰς δυνάμεις ἐποιήσαμεν; καὶ ἐρῶ αὐτοῖς· ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν· οὐδέποτε ἔγνων ὑμᾶς. διὰ τοῦτο, καὶ τοῖς μαθηταῖς παρῄνει λέγων· μὴ χαίρετε, ὅτι τὰ δαιμόνια ὑμῖν ὑποτάσσεται· ἀλλ' ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν γέγραπται ἐν τοῖς οὐρανοῖς. πολιτεία μὲν γὰρ ὀρθὴ, καὶ τούτων χωρὶς, ἀπολήψεται τοὺς στεφάνους· καὶ οὐδὲν ἔλαττον ἕξει παρὰ τοῦτό ποτε· βίος δὲ παράνομος, οὐδὲ μετὰ σημείων δυνήσεται τὴν κόλασιν ἐκφυγεῖν· ὥστε περιττὸς ἡμῖν ὁ λόγος οὗτός ἐστιν· οὐ περιττὸς δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπικίνδυνος, καὶ πολλοῖς τῶν αἱρετικῶν παρέχων λαβάς. εἰ γὰρ μὴ διὰ τὴν οἰκείαν ἐκεῖνοι προαίρεσιν οὕτως ἐγένοντο θαυμαστοὶ, ἀλλὰ διὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ χάριν μόνον, τί τὸ κωλύον, ἅπαντας τοιούτους γενέσθαι; ἡ γὰρ χάρις εἰ μὴ τὰ παρ' ἡμῶν πρότερον ἐζήτει, ἀθρόως ἂν εἰς τὰς ἁπάντων ἐξεχύθη ψυχάς. οὐ γάρ ἐστι προσωπολήπτης ὁ θεός. ἐπειδὴ δὲ τὰ παρ' ἡμῶν ζητεῖ, διὰ τοῦτο, τοῖς μὲν ἐπι[illegible], καὶ παραμένει·

A dantius, in plagis ſupra modum, in mortibus frequenter: à Iudæis quinquies quadragenas vnà minus accepi: ter virgis cæſus ſum, ſemel lapidatus ſum, ter naufragium feci, die ac nocte in profundo maris fui, in itinerib. ſæpe, periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex gẽtibus, periculis in ciuitate, periculis in ſolitudine, periculis in mari, periculis in falſis fratribus, in labore & fatigatione, in vigiliis frequenter, in fame & ſiti, in ieiuniis multis, in frigore & nuditate. Præter illa quæ extrinſecus in me concurrunt, quotidiana ſolicitudo omnium ecclesiarum. (2 Cor. 11. 24.) B Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis ſcandalizatur, & ego non vror? Vides pro qualibus & quibus geſtis mirandi ſunt apoſtoli? nam qui ſigna permiſſi ſunt & miracula ſine iſtis ex diſpenſatione quadam edere, non modo mirabiles facti non ſunt, ſed & reprobi; ſicut & Chriſtus oſtendit, cum ait, (Math. 7. 22.) Multi dicent mihi in illa die, Domine, domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus? & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc dicam eis: Quia non noui vos, diſcedite à me operarij iniquitatis. C Propter hoc autem & diſcipulos monebat, dicens: Nolite gaudere quoniam dæmonia vobis ſubiiciuntur: (Luc. 10.) ſed in hoc gaudete, quia nomina veſtra ſcripta ſunt in cœlo. Vita enim bona & actus probi etiam ſine ſignis & mirabilibus merentur coronam: iniqua autem conuerſatio etiam ſi ſigna & prodigia fecerit, ſupplicia non euadet, & ideo ſuperfluò hæc quæruntur, imò & periculosè. Nam poſſumus etiam ex his hæreticis occaſionem dare, ſi dicamus quia apoſtoli & omnes ſancti non ex propoſito ſuo & labore mirabiles facti ſunt, ſed ex Dei gra- D tia ſola. Dicunt enim: Et quid ergo prohibet omnes fieri tales? Si enim gratia Dei nihil requirit à nobis, ſed ipſa eſt quæ facit vnumquemque perfectum: cur non omnibus ex æquo infunditur, & fiunt omnes repente perfecti? Non enim eſt perſonarum acceptor Deus. (Act. 10.) Sed quoniã non ſola gratia Dei hoc agit: requiritur enim vt & nos, quod in propoſito noſtro & viribus noſtris eſt, expleamus: idcirco venit quidem ad vnumquemque gratia Dei, ſed apud eos qui digne explent ea quæ mandata ipſis ſunt, permanet: ab

his verò qui minus dignè agunt, citò diſcedit: ad eos autem qui nec initium faciunt conuertendi ad Dominum, omnino nec venit. Quod autem prius animi propoſitum examinarit, ac deinde gratiam dederit Deus, prius quã aliquid admirabile geſſerit beatus ille, diſce ex eo, quod de illo dicit: Quia vas electionis
Act. 9.15.
eſt mihi iſte, vt portet nomen meum coram gentibus & regibus, & omni populo Iſraël. Hæc autem teſtatus eſt de eo, qui noſtra corda ſcrutatur, priuſquam ei gratia daretur. Non ergo noſmetipſos ſeducamus, dilectiſſimi dicentes, impoſſibile eſſe vt ſit aliquis ſicut Paulus. Siquidem ſignorum & mirabilium, ac ſapientiæ gratiæque eius contemplatione nullus poterit eſſe Paulus: vitæ autem ratione, & conuerſationis diligentia præſto eſt volenti imitari illum: quod quia non fit, voluntas in culpa eſt. Sed neſcio quomodo in hoc ſtultitiæ decidi, vt Paulo ſimiles aliquos ex his qui nunc viuunt homines requiram: vtinam vel tertio, vel quarto poſt ipſum loco inueniri poſſit aliquis. Et ideo lugendum eſt, & ideo flendum, & per totam vitam plangendum, vt vel ſic occupata in luctu & lachrymis anima erubeſcat aliquando peccare. Denique requiramus à lugentibus, iſtos dico pro charorum ſuorum amiſſione lugentes, & in egeſtate poſitos, & non qualeſcunque homines, ſed illos ipſos potentes & diuites, & in deliciis agentes, qui ventri & voluptati viuunt, qui prandia vſque ad veſperam, cœnas in medium noctis extendunt, qui aliena diripiunt, & propria profundunt, iſtos ipſos interrogemus: ſi quando aut vnicum pater filium, aut vxor ereptum citò plangit maritum, quomodo velut fulmine quodam icta anima contremiſcit, & in ſtuporem vertitur, aufugiunt continuò, nec vſquam apparent omnes illæ molles & diſſolutæ deliciæ: nuſquam ventris cura, aut ſolicitudo carnis habetur, ſed acerrimæ continentiæ introducitur philoſophia: abſtinetur ab omnibus, aguntur extenta ieiunia, iuges vigilæ, humi requieſcitur, ſummum ſilentium, quies magna, humilitas vltima, manſuetudo ineffabilis, miſeratio immenſa: etiamſi auferantur omnia, etiamſi diripiantur, nihil pro his animus curat, nihil mouetur: etiamſi igne concrementur vniuerſa, & cenſus pariter cum domibus pereat, non indignatur, non iraſcitur.

A τὸ δ', ἀφίησι)· εἰς δὲ τοὺς λοιποὺς, οὐδὲ τὴν ἀρχὴν καθικνεῖται. ὅτι δὲ προαίρεσιν πρότερον ἐξετάσας, οὕτω τὴν χάριν ἔδωκεν ὁ θεὸς, πρὶν ἤ τι θαυμαστὸν ἐπιδείξασθαι τὸν μακάριον ἐκεῖνον, ἄκουσον τί περὶ αὐτοῦ φησι· σκεῦος ἐκλογῆς μοι ἐστὶ, τοῦ βαστάσαι τὸ ὄνομά μου ἐνώπιον ἐθνῶν τε, καὶ βασιλέων, καὶ παντὸς γένους Ἰσραήλ. ταῦτα οὔπω τῆς χάριτος παρούσης ἐμαρτύρησεν ὁ τὰς ἐγκαρδίας ἐμβατεύων ἡμῶν. μὴ δὴ σφάλλωμεν ἑαυτοὺς ἀγαπητοί· ἀδύνατον εἶναι λέγοντες B γενέσθαι κατὰ Παῦλον τινά. τῆς μὲν γὰρ χάριτος, καὶ τῶν σημείων ἕνεκα οὐκέτι Παῦλος ἕτερος ἔσται λοιπόν· τῆς δὲ ἀκριβείας τοῦ βίου, τῶν βουλομένων ἕκαστος τοιοῦτος γένοιτ' ἄν. εἰ δὲ μὴ εἰσὶ, παρὰ τὸ μὴ βούλεσθαι μόνον. ἀλλὰ γὰρ οὐκ οἶδα πῶς εἰς τοῦτο ἀλογίας ἐξέπεσον, κατὰ Παῦλον ζητῶν τινὰς τῶν νῦν· οὐδὲ κατὰ τοὺς τρίτους, ἢ τοὺς τετάρτους μετ' ἐκεῖνον δυνάμενος ἰδεῖν. διὰ ταῦτα πενθεῖν δὴ χρὴ, καὶ δακρύειν, καὶ ὀδύρεσθαι, οὐ μίαν, οὐδὲ δευτέραν ἡμέραν μόνον, ἀλλὰ τὸν βίον ἅπαντα. εἰ γάρ τις εἰς ταύτην ἕξιν κατα- C στήσειεν ἑαυτὸν, δυσκόλως ἁμαρτήσεται τὸ λοιπόν. καὶ εἰ διαπιστεῖς τῷ λόγῳ, τοὺς πενθοῦντας ἐξέτασον πένθη λέγω τὰ κοσμικά· μὴ τούτων τινὰ τῶν πολλῶν, καὶ τὸν ἐπίπονον ζώντων βίον, ἀλλ' ἐκείνων τῶν ἁβρῶν, καὶ οὐδὲν ἕτερον εἰδότων, ἢ τρυφᾶν. οὗτοι γὰρ, οὗτοι, οἱ μεθύειν μελετῶντες, καὶ γαστρίζεσθαι, οἱ τὰ μὲν ἄριστα συντελοῦντες μέχρις ἑσπέρας, τὰ δὲ δεῖπνα εἰς μέσας νύκτας ἐκτείνοντες, οἱ τὰ τῶν ἄλλων ἁρπάζοντες, καὶ οὔτε χήρας, οὔτε πένητος, οὔτε ἀδυνάτου D φειδόμενοι, οἱ πολλὴν ὠμότητα ἐπιδεικνύμενοι· εἴ ποτε πένθει ληφθεῖεν σφοδρῷ καὶ δυναμένῳ κάτωθεν ἀναστρέψαι, καὶ διαταράξαι ψυχὴν, πάσας ἐκείνας τὰς βλακώδεις ἐπιθυμίας, καὶ παρανόμους ἐκβαλόντες, εἰς τὸν τῶν φιλοσόφων μετατίθενται βίον, σκληραγωγίαν, ἀγρυπνίαν, χαμευνίαν, καρτερίαν, νηστείαν, σιγὴν, ἐπιείκειαν, ταπεινότητα, φιλανθρωπίαν ἐπιδεικνύμενοι πολλήν. καί τοί γε τὰ ἑτέρων ἁρπάζοντες, καὶ τὰ ἑαυτῶν ἡδέως ἂν πρόοιντο κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρόν. κἂν πῦρ ἀφεῖναί τις ἐθέλοι τοῖς ὑπάρχουσι μετὰ τῆς οἰκίας πάσης, οὐ παροξύνονται.

A πολλοὺς δὲ ἔγωγε οἶδα, μετὰ τὴν τῶν φιλτάτων ἀποβολὴν, τοὺς μὲν τὴν ἐν ἀγροῖς δίαιταν, τῆς πόλεως ἐνδιαλλαξαμένους, καὶ τῆς ἐν ταύτῃ καλῶν· τοὺς δὲ παρὰ τὰ μνήματα τῶν ἀπελθόντων, τὰς οἰκίας δειμαμένους, καὶ τὸν βίον ἐκεῖ καταλύσαντας. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον, ἕως δ' ἂν ἀκμάζῃ τὸ πένθος, οὐδενὸς αὐτοῖς τῶν παρόντων λόγος ἐστίν· ἀλλὰ τὴν μανίαν, τὴν περὶ τὴν ἐπιμέλειαν, καὶ τὴν συλλογὴν τῶν χρημάτων εἶχον, τὴν περὶ τὴν κτῆσιν τῆς δυναστείας, καὶ τῆς δόξης, τῆς παρὰ τῶν πολλῶν, ὥσπερ τινὰ χόρτον, ἢ ὡς ἄνθος χόρτου τῇ φλογὶ τῆς ἀθυμίας καταφλέξαντες, ἔρριψαν ἀπὸ τῆς ψυχῆς, ὡς πρὸς τοσαύτην τότε ἡ διάνοια φιλοσοφίαν μεθίστασθαι, ὡς μηδὲ μέχρι ῥημάτων ἀνασχέσθαι τινὸς τῶν κατὰ τὸν παρόντα βίον ἡδέων, ἀλλὰ πάντα τὰ πρὸς ἡδονὴν εἶναι δοκοῦντα πρότερον, προσίστασθαί τε αὐτοῖς, καὶ πικρότατα φαίνεσθαι. καὶ οὐδεὶς δὲ οὔτε τῶν οἰκετῶν, οὔτε τῶν φίλων τολμήσειε τότε ὑπὲρ τῶν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, καὶ σφόδρα κατεπειγόντων ῥῆξαι φωνήν· πάντα γὰρ ἐκ ποδῶν γινόμενα, παραχωρεῖ τοῖς περὶ φιλοσοφίαν λόγοις, τῆς ψυχῆς διὰ τοῦ πένθους τότε, καθάπερ ἐν ἱερῷ τινι τόπῳ παιδευομένης, τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὴν οὐδένειαν, τοῦ παρόντος αἰῶνος τὸ ἐπίκηρον, τῶν βιωτικῶν τὸ εὔφθαρτόν τε, καὶ ἄστατον, τῆς σκηνῆς τῶν γινομένων τὴν ὑπόκρισιν. ὑπεροψία χρημάτων τότε πολλή· τότε ὀργῆς ἀναίρεσις· τότε ὀλιγωρία φιλοτιμίας, καὶ οὔτε φθόνος ἐμφωλεύσαι, οὐ τύφος ἐκβακχεῦσαι· τὸν ὑπὸ τοῦ πένθους συντεθέντα δύναιτ' ἄν· οὐκ ἐπιθυμία ἐμπίμπρησι τὸν ἀκόλαστον· ἀλλὰ πάντων τούτων φυγαδευθέντων ἐκεῖθεν, εἷς μόνος κατοικίζεται λογισμὸς, ὁ τὴν εἰκόνα τοῦ τετελευτηκότος διαχαράττων συνεχῶς· τοῦτο καὶ σῖτα, καὶ ποτὸς· καὶ ὕπνος, καὶ ἡδονὴ, καὶ ἀνάπαυσις, καὶ παραμυθία πολλή, τοῦτο δόξα, καὶ πλοῦτος, καὶ δυναστεία, καὶ τρυφή. οὕτως ἡμᾶς ἐχρῆν τὴν ἀποβολὴν τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας πενθεῖν, ἵνα μηδὲν εἴπω πλέον.

A Multos ego noui poſt amiſſionem charorum, nec vrbes habitare voluiſſe, ſed commigraſſe ad agros, atque ibi ieiunam & ſobriam duxiſſe vitam cum omni ſilentio & quiete. Alios memini in ipſis defunctorũ ſuorum ſepulchris habitaculum poſuiſſe, atque inibi vitam ſimilem mortuo tranſegiſſe. Sed hæc poſtmodum. interim donec dolor in augmentis eſt, nihil curat anima, nihil cogitat, procul omnis illa inſania cõgregandæ pecuniæ, procul omnis cupiditas poſſidendi: honoris autem & ambitionis omnis apud eos gloria tunc verè vt fœnũ & velut flos fœni videtur, & talis quaſi *Eſa. 40. 8.*
B quam flãma triſtitiæ in cinerem verterit: & ita ex omni parte anima transfertur ad philoſophiam, vt deliciarum atque ſuauitatum vitæ huius ne ratio quidem vlla habeatur: immo potius ſi quid prius delectabile viſum eſt, ſi quid gratum, id nunc amariſſimum & odibile ducitur. Nullus famulorum, ſed ne amicorum quidem quiſquam & familiarium aliquid in auribus eius loqui audebit de his, quæ huic vitæ videntur neceſſaria eſſe, ſed tantummodo de humanarum rerum caduco & fragili ſtatu, de incertis vitæ huius & lubricis re-
C bus ſermo habetur, & varietas ac mutabilitas mortalis vitæ philoſophicis aſſertionibus exponitur, atque omni ex parte anima per dolorem luctus, tanquam in quodam ſacrario collocata, nouis nunc de natura humana imbuitur diſciplinis: vt agnoſcere incipiat, & ſentire præſentis ſeculi fragilitatem, quàm inſtabilis ſit, & quàm citò fugiat omne quod in eo magnum videtur: quàmque fluxus & corruptibilis ſit mundi ſtatus, vtque omnia tanquam in ſcena agantur & mimo. Et quidem tunc verè miſeræ & probroſæ apparent diuitiæ, tunc fœda videtur iactantia. Inuidia verò & ira & concupiſcentia ac
D libido ne ad extremas quidem ianuas lugentis accedit, ſed hæc omnia fugantur, omnia exterminantur, ita vt ne odor quidem horum vllus occurrat, Vna ſola cogitatio lugenti, vnus intuitus imago defuncti eſt. Ille vultus ante oculos ponitur, ille aſpectus menti atque animo exhibetur, ipſe ei cibus, ipſe potus eſt: quòd ſi ſomnus fuerit, ſomnia inde ducuntur: ibi omnis requies, ibi omne ſolatium, ibi gloria, ibi diuitiæ, ibi potentia, ibi omnes deliciæ collocantur. Sic oportebat & nos ſalutem noſtram lugere perditam, atque animam noſtram mortuam lamentari, vt nihil amplius dicam. CAP. X.

Exhibeamus animæ noſtræ quod illi exhibent carni alienæ. Annon extremæ miſeriæ eſt, vt hi quidem qui filios aut vxores lugent, ad nihil aliud occupent mentem ſuam, niſi vt defunctos ſuos quaſi intueantur, & illos ſemper animo ac cogitatione conſpiciant: nos verò quibus ſalus mortua, & regni cœlorum ſpes extincta eſt, omnia magis quàm inde cogitemus? Et illi quidem etiam ſi regij generis ſint, nemo tamen erubeſcit ſolemnitatem luctus implere: ſed & humi reſident, & cum amaritudine lamentantur, & veſtem lugubrem ſumunt, & omnia faciunt quæ ad afflictionem animæ & corporis ſpectant: & neque quòd in deliciis nutriti ſunt cogitant, neque florem ſui corporis reſpiciunt, neque metu futuræ ex afflictione ægritudinis deterrentur, ſed omnia ferunt, & infatigabiliter perferunt, & non ſolùm viri, ſed & multo magis fœminæ, etiamſi valde fuerint delicatæ. Nos econtrà qui non filios, vt dixi, aut vxores, ſed animam lugemus, & animam non alienam, ſed noſtram, prætexímus ægritudinem corporis, & excuſamus, quòd in deliciis educati ſumus. Atque vtinam hoc ſolum mali eſſet: nunc autem ne hoc quidem eſt quòd nos impedit aut retardat. Quid enim, dic mihi, corporis viribus opus eſt, cùm cor conterere debeamus? Quid neceſſariæ ſunt vires corporis, vt pura Deo fundatur oratio, vt peccatorum fiat recordatio, vt humilitas aſſumatur, & ſuperbia depellatur? Quid requiro corporis firmitatem ad arrogantiam reprimendam? Iſta ſunt enim in quibus placetur Deo. Quid laboris iſta, quid afflictionis requirunt? Et tamen quaſi quidam intolerabilis labor ſit, omittuntur à nobis. Non requirit Deus ciliciorum pondus, neque concludi inter anguſtias cellulæ, neque in obſcuris antris & tenebroſis ſedere iubet: hoc ſolum eſt quòd expoſcitur à nobis, vt ſemper recordemur, & ad animum reuocemus mala noſtra, & conſcientiam geſtorum noſtrorum habeamus ante oculos, vt pro his ſupplicemus Deo, vt gehennam ponamus in conſpectibus noſtris, & angelos qui in die iudicij vbique diſcurrunt, & congregant de omni orbe terrarum eos qui trudendi ſunt in gehennam, ac ſuppliciis tradendi.

A μετὰ τοσούτου πόθου, καὶ προθυμίας οὐδὲ πάντων ἐκπεπτάσθαι τὸ ὄμμα τῆς ψυχῆς, καὶ πάντα ἡμῖν τὴν ἐκείνης εἶναι μνήμην, καὶ ἀνατύπωσιν. νῦν δὲ οἱ μὲν παῖδας, καὶ γυναῖκας ἀποβαλόντες, πρὸς οὐδὲν ἕτερον ἀπασχολοῦσι τὸν νοῦν, ἢ πρὸς τὸ φαντάζεσθαι τοὺς ἀποσπασθέντας αὐτῶν· ἡμεῖς δὲ οἱ βασιλείας ἀπολέσαντες οὐρανῶν, πάντα μᾶλλον, ἢ ταύτην διαλογιζόμεθα. καὶ ἐκείνων μὲν οὐδεὶς, κἂν βασιλικωτέρας τύχῃ φύσεως, τὸ τοῦ πένθους αἰσχύνεται νόμον· ἀλλὰ καὶ ἐπ' ἐδάφους κάθηται, καὶ θρηνεῖ
B πικρόν· καὶ τὴν ἐσθῆτα μεταβάλλεται· καὶ τὰ ἄλλα πάντα μετὰ πολλῆς ὑποστήσεται προθυμίας τὰ τῆς τιμωρίας ἐκείνης· καὶ οὔτε ἀνατροφὴν, οὔτε σώματος ἕξιν, οὐ τὰς μετὰ ταῦτα λογίζεται νόσους, τὰς ἀπὸ τῆς ταλαιπωρίας ἐκείνης. ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τότε οἴσει τῆς εὐκολίας. καὶ ταῦτα μὲν οὐκ ἄνδρες μόνον, ἀλλὰ καὶ γυναῖκες, κἂν σφόδρα ἀσθενεῖς ὦσιν. ἐπιδείκνυνται καὶ τούτων πλείονα. ἡμεῖς δὲ οὐ παῖδας, οὐ γυναῖκας, ἀλλὰ ψυχῆς ἀπώλειαν πενθοῦντες, ψυχῆς οὐκ ἀλλοτρίας, ἀλλὰ τῆς ἡμετέρας σκηπτόμεθα προφασιζόμενοι σώ-
C ματος ἀσθένειαν, καὶ ἀνατροφῆς ἁπαλότητα. καὶ εἴθε τοῦτο μόνον ἦν τὸ δεινὸν, νῦν δὲ οὐδὲ ἐκεῖνα περιέπομεν, ἐν οἷς οὐδὲν τῆς τοῦ σώματος ἐνεργείας δεόμεθα. ποῦ γὰρ εἰπέ μοι σωματικῆς χρεία δυνάμεως, ὅταν συντρίψαι δέῃ καρδίαν, ὅταν εὔξασθαι νήφοντα καὶ διεγηγερμένον, ὅταν ἀναλογίσασθαι τὰ ἁμαρτήματα, ὅταν καταλῦσαι τῦφον, καὶ ἀπόνοιαν, ὅταν ταπεινῶσαι λογισμόν. ταῦτα γάρ ἐστιν, ἃ καὶ τὸν θεὸν ἵλεων ἡμῖν καθίστησι, καὶ οὐ πολλοῦ δεῖται πόνου· καὶ οὐδὲ
D ταῦτα περιέπομεν· οὐδὲ γὰρ σάκκου περιβολὴ, οὐδὲ τὸ ἐν οἰκίσκῳ κατακλεῖσαι ἑαυτὸν, οὐδὲ τὸ καθίσαι ἐν σκότῳ, τοῦτο μόνον ἐστὶ τὸ πενθεῖν, ἀλλὰ τὸ διαπαντὸς τὴν μνήμην τῶν οἰκείων ἀναστρέφειν κακῶν, καὶ βασανίζειν τὸ συνειδὸς τούτοις τοῖς λογισμοῖς, τὸ συνεχῶς ἀναμετρεῖν τῆς ὁδοῦ τὸ μῆκος, ὅσον ἀπολειπόμεθα τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. καὶ πῶς τοῦτο ἔσται φησί; πῶς; ἂν τὴν γέενναν ἔχωμεν ἀεὶ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ τοὺς πανταχοῦ τότε διατρέχοντας ἀγγέλους, καὶ συνάγοντας ἐκ τῆς οἰκουμένης ἁπάσης τοὺς ἐν τῇ γεέννῃ ἀπαχθήσεσθαι μέλλοντας.

A ἂν τὴν ἔκπτωσιν λογισώμεθα τῆς βασιλείας, ὅσον κακὸν, καὶ τῆς γεέννης χεῖρον. καὶ γὰρ, εἰ μὴ τὸ πῦρ ἠπείλητο ἡμῖν, μηδὲ ἀθάνατοι κολάσεις ἡμᾶς ἔμενον, αὐτὸ μόνον, τὸ, ἀλλοτριωθῆναι τοῦ Χριστοῦ, τοῦ πράου, καὶ φιλανθρώπου, τοῦ παραδόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν εἰς θάνατον, καὶ πάντα παθόντος, ἵνα ἡμᾶς ἐξαιρήσηται τῆς κολάσεως ἐκείνης, καὶ καταλλάξῃ ἡμᾶς τῷ ἑαυτοῦ πατρὶ ἐχθροὺς ὄντας τοῖς πταίσμασιν, εἰ καὶ μὴ τῶν προκειμένων ἐκείνων ἀνεκλαλήτων ἀγαθῶν καὶ ἀθανάτων ἐκπίπτειν μέλλοιμεν, πάσης κολάσεως μεῖ- B ζόν ἐστι, καὶ ἱκανὸν διεγεῖραι ψυχὰς, καὶ πεῖσαι νήφειν διαπαντός. εἰ γὰρ ἀναγινώσκοντες μόνον τὸ ὑπόδειγμα τῶν πέντε παρθένων, ἃς ἔξω τοῦ νυμφῶνος ἡ τοῦ ἐλαίου σπάνις ἀπέκλεισεν, ἐξίσης ἐκείναις αὐταῖς ἀλγοῦμεν ἐπὶ τοῖς ἐκείνων κακοῖς, καὶ θορυβούμεθα, ἂν ἐννοήσωμεν, ὅτι καὶ αὐτοὶ τοῦτο πεισόμεθα ῥαθυμήσαντες. τίς οὕτως ἔσται λίθινος λοιπὸν, ὡς τοῦ παραδείγματος αὐτὸ τοῦτο συνεχῶς στρέφοντος τὴν ψυχὴν, εἰς ὀλιγωρίαν ἐμπεσεῖν; ἐβουλόμην μὲν οὖν, καὶ εἰς μείζον μῆκος ἐκ- C τεῖναι τὸν λόγον. ἀλλ' ἐπειδὴ μόνον ὑπακοῆς, καὶ οὐκ ἄλλης χρείας ἕνεκεν ἡμῖν εἴρηται, καὶ ταῦτα παρὰ τοῦ δέοντος γέγραπται· οὐ γὰρ οἶδα, ὅτι πᾶσαν τῆς κατανύξεως ἀρετὴν αὐτὸς τ' ἔχεις ἀκριβῶς, καὶ ἄλλοις ἂν μεταδοίης καὶ σιωπῶν, ἂν μόνον βραχὺ τῇ εὐλαβείᾳ συζῆσαι ἀξιωθεῖεν τῇ σῇ, καὶ τὸν ἐσταυρωμένον βίον ἰδεῖν. ὥστε εἰ χρὴ κατάνυξιν μαθεῖν τινὰς μὲν νῦν ζῶντας, νῦν ζῶντας, εἰς τὸ σὸν βαδίζειν δεῖ καταγώγιον· τοὺς δὲ μετὰ ταῦτα, ἀκούειν τὰ σά. πολλὴν γὰρ οἶμαι ῥοπὴν παρέξειν πρὸς τοῦτο τὴν διήγησιν μόνον D τοῦ βίου τοῦ σοῦ· διὸ δέομαι, καὶ παρακαλῶ τὴν ἀμοιβὴν ἡμῖν ἀποτίσαι λοιπὸν, καὶ τὰς εὐχὰς ἀντιδοῦναι τὰς σάς· ὥστε μὴ λέγειν περὶ κατανύξεως μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἔργων τὸ πρᾶγμα ἐπιδείκνυσθαι τοῦτο. ἐπεὶ τὸ διδάσκειν ἄνευ τοῦ ποιεῖν, οὐ μόνον κέρδος οὐδὲν, ἀλλὰ καὶ ζημίαν πολλὴν, καὶ κατάκρισιν φέρει, τῷ μετὰ τοσαύτης ἀπροσεξίας διοικοῦντι τὸν βίον τὸν ἑαυτοῦ. οὐ γὰρ πᾶς φησιν ὁ λέγων μοι κύριε, κύριε, ἀλλ' ὃς ἂν ποιήσῃ, καὶ διδάξῃ, οὗτος μέγας κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.

Ponamus etiam & illud ante oculos, quãti doloris eſt excludi ac proiici à regno cœlorum, quod, vt mihi videtur, grauius eſt ipſa gehenna. Nam & ſi ignis ille non arderet, & immortalis illa pœna non eſſet parata, hoc ſolùm quòd alieni efficimur à Chriſto tam clemente, tam benigno, qui & ſeipſum pro nobis in mortem tradidit, & omnia paſſus eſt, vt ab illo nos ſupplicio liberaret, ſuóque patri reconciliaret peccatis noſtris infenſo, & excludimur à bonis æternis, nónne omni pœna grauius diceretur, & ad erigendas animas atq̀ue ad ſpem ſufficeret incitandas? Illud ſaltem ad memoriam reuocemus exemplum quòd de quinque virginibus refertur, quæ excluſæ à thalamo ſponſi ſunt propter olei defectum: ponamus noſmetipſos in illis quæ excluduntur, & videamus qui dolor, & quæ pœna ſit, ſi cogitemus idem poſſe & nos pati ſi negligimus. Eſtne aliquis ita lapideus qui hoc exemplo non moueatur, & timeat ne ſimilia incurrat? Potuiſſemus quidem ſermonem prolixius producere, ſed quia obedientiæ magis, quam vſus alicuius cauſa hæc à nobis dicta ſunt, etiam vltra quàm debuimus, vagati ſumus. Bene enim noui, quia ſi quis cordis compunctionem requirat, hanc verè & integrè apud te haberi inueniet, & à te melius doceri, etiamſi ſileas. Sufficit enim ad compunctionem cordis videri te, & intelligi crucifixam vitam tuam. Itaque melius docebo de compunctione cordis, ſi nunc quidem viuentibus habitaculi tui iter oſtendam, & eos ad videndum te dimittam: ſi verò de poſteris quæritur, ſufficiet eis ſi tua geſta cognoſcant. Propter quòd obſecro te redde mihi iam obedientiæ meæ vicem orationes tuas, vt non tam loquamur compunctionem cordis, quàm patiamur. Quoniam docere, & non facere, non ſolùm lucri nihil, ſed etiam damni plurimum confert. Grandis enim condemnatio eſt ſermonem quidem ſuum componenti, vitam verò ſuam atque opera negligenti. Non enim omnis, inquit, qui dicit mihi, Domine, domine, ſed qui fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cœlorum.

Matth. 25.

Matth. 5. 19.

A

Sancti patris noſtri IOANNIS CHRYSOSTOMI ARCHIEPISCOPI Conſtantinopolitani, ad Stelechium, & de compunctione cordis, Liber ſecundus.

CAP. I. ET quomodo fieri poterit ô homo Dei Stelechi, quod imperas, vt anima infirma & frigida compúctionis verba pariat? Ego enim puto quòd is qui hac materia vult aliquid dignum proferre, ipſe ante omnes debet hoc calore feruere, & ſalutari hoc incendio primus ardere, quò poſſint etiam ſermones qui ab eo proferuntur, ferro candenti vehementius ignire & accendere animas auditorum. Sed nobis horum nihil adeſt: procul enim à nobis ignis iſte eſt, nec flamma vlla intra nos, ſed emortuus cinis eſt. Vnde ergo, vnde chariſſime accendemus in nobis hanc flammam, qui nec ſcintillam aliquam intra nos vigere ſentimus, nec ſpiritum quo perflari poſſit & accendi? Quomodo enim ſpiritus dignetur adeſſe animæ confuſionis plenæ, quam peccatorum multitudo conuexit? Id ego quidem non noui: ſed tuæ ſolicitudinis erit, qui imperare voluiſti, vt opuſculum noſtruum congruum mereatur effectum. Ego neſcio ſi dignum aliquid ex nobis poſſit exire, tu videris qui opus tantum minus validis imperas miniſtris. Nos quidem præbebimus officium linguæ: tu autem precare eum qui ſanat contritos corde, & qui dat afflictis patientiam, quique erigit de terra inopem, vt ipſe in nobis accendat ignem illum, per quem poſſit omnis infirmitas animæ decoqui, & omne quod aggrauat corpus exuri, quò ſubnixa pennis ſuis anima tendat ad cœlum: vtpote leuior reddita, atque in illo vertice poſita intueri de altiſſimis ſedibus, & deſpicere poſſit vniuerſam vitæ huius, quæ in terris agitur, vanitatem. Niſi enim quis ad illam celſitudinem volatu animæ diuiniore conſcenderit, non pote-

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ τοῦ Χρυσοστόμου πρὸς Στελέχιον, καὶ περὶ κατανύξεως λόγος β΄.

B ΚΑΙ πῶς ἔνι γενέσθαι τοῦτο, ὅπερ ἐπέταξας ἅγιε τοῦ θεοῦ ἄνθρωπε Στελέχιε, καὶ παρὰ ψυχῆς οὕτως ἀσθενοῦς, καὶ ψυχρᾶς, τοὺς περὶ κατανύξεως ἀπαρτισθῆναι λόγους; δεῖ γὰρ εἰ μέλλει τὸν μέλλοντά τι γενναῖον εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἐρεῖν, αὐτὸν πρὸ τῶν ἄλλων ἁπάντων μάλιστα πεπυρῶσθαι τῷ ζήλῳ τούτῳ, καὶ ἀναζεῖν, ὥστε τοὺς περὶ τούτων προφερομένους λόγους, πάντος πεπυρακτωμένου σιδήρου C σφοδρότερον εἰς τὰς τῶν ἀκουόντων ἐμπίπτειν ψυχάς. ἡμῖν δὲ τοῦτο οὐ πάρεστι τὸ πῦρ, ἀλλὰ πάντα τὰ ἔνδον τέφρα, καὶ κόνις. πόθεν οὖν εἰπέ μοι, πόθεν τὴν φλόγα ταύτην ἀνακαύσομεν, μήτε σπινθῆρος ὄντος ἡμῖν, μήτε ὕλης ὑποκειμένης, μήτε πνεύματος, τοῦ, ταύτην ἀναρριπίζοντος παραγινομένου, διὰ τὴν πολλὴν ἀχλύν, ἣν ὁ τῶν ἁμαρτημάτων πλῆθος κατεσκέδασεν, ἡμῶν τῆς ψυχῆς; ἐγὼ μὲν οὐκ οἶδα· σοὶ δ' ἂν εἴη λοιπὸν τῷ προστάξαντι εἰπεῖν· ὅπως εἰς ἔργον ἔλθοι τὸ ἐπίταγμα· καὶ τὸ πρόσταγμα ἀπολαύοι τέλους. ἡμεῖς μὲν γὰρ τὴν ἀπὸ τῆς γλώττης D παρεξόμεθα διακονίαν· σὺ δὲ παρακάλει τὸν ἰώμενον τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν, τὸν διδόντα τοῖς ὀλιγοψύχοις μακροθυμίαν, τὸν ἐγείροντα ἀπὸ τῆς γῆς πτωχόν, ἀνάψαι τὸ πῦρ ἐκεῖνο παρ' ἡμῖν· ὃ πᾶσαν μὲν ἀσθένειαν ἀναλίσκειν εἴωθε· πάντα δὲ ὕπνον, καὶ ἀκηδίαν, καὶ βαρύτητα σαρκικὴν περικόψαι. μετεωρίζει μὲν τῆς ψυχῆς τὸ πτερὸν πρὸς οὐρανόν· δείκνυσι δὲ ἀπὸ τῆς ἀψῖδος ἐκείνης καθάπερ ἔκ τινος ἀπόπτου κορυφῆς, ἅπασαν τοῦ παρόντος βίου τὴν φαντασίαν, καὶ τὴν ὑπόκρισιν. τὸν γὰρ μὴ δυνηθέντα ἀναπτῆναι, ἐκεῖ μη-

δὲ ἐν ταύτῃ καθίσαι τῇ περιωπῇ, οὐκ ἔνι τὴν γῆν ἰδεῖν, καὶ τὰ ἐν τῇ γῇ πράγματα ὡς ἰδεῖν ἄξιον. ἐπεὶ γὰρ πολλὰ τὰ ἐπισκοτοῦντα τῇ ὄψει, πολλὰ δὲ τὰ θορυβοῦντα τὴν ἀκοὴν, καὶ τὴν γλῶτταν ὑποσκελίζοντα, δεῖ πάσης ἑαυτὸν ὑπεξαγαγόντα τῆς ταραχῆς, καὶ τοῦ καπνοῦ, πρὸς ἐκείνην ἀναχωρῆσαι τὴν ἐρημίαν, ἔνθα πολλὴ μὲν ἡ γαλήνη· λαμπρὰ δὲ ἡ αἰθρία· θόρυβος δὲ οὐδεὶς, ἀλλὰ πεπήγασι μὲν ἀκλινεῖς οἱ ὀφθαλμοὶ πρὸς τὸν τοῦ θεοῦ πόθον ὁρῶντες ἀτενές· ἑστήκασι δὲ ἀτρεμεῖς αἱ ἀκοαὶ, πρὸς ἓν μόνον ἠσχολημέναι· τὴν τῶν θείων λογίων ἀκρόασιν, καὶ τῆς παναρμονίου, καὶ πνευματικῆς ἐπακούουσαι συμφωνίας· ἧς ἡ τυραννὶς οὕτω κρατεῖ τῆς ἅπαξ ἁλούσης ψυχῆς, ὡς μήτε σῖτον, μήτε ποτὸν, μήτε ὕπνον αἱρεῖσθαι μεθ' ἡδονῆς, τὸν ὑπ' ἐκείνοις ἐφελκυσθέντα τῆς μελῳδίας. Οὐκοῦν οὔτε πραγμάτων θόρυβος βιωτικῶν, οὔτε σωματικῶν ὄχλος πολλῶν, χαλάσαι τὸν τόνον ἐκεῖνον ἰσχύσει ποτέ. οὐδὲ γὰρ ἐξικνεῖται πρὸς τοῦτο τῆς ψυχῆς τὸ ὕψος, ἡ ἐκ τῆς κάτω γινομένης ζάλης ἀνιοῦσα κραυγή· ἀλλ' ὥσπερ οἱ πρὸς τὰ ὑψηλότατα τῶν ὀρῶν μεταστάντες, οὐδὲν ἂν ἔτι ἀκούσαιεν, οὐδὲ θεάσαιντο τῶν ἐν τῇ πόλει γινομένων, ἢ λεγομένων, ἀλλ' ἀσήμου τινὸς μόνον, καὶ ἀτερποῦς ἐπακούουσιν ἐκ κραυγῆς, καὶ σφηκῶν βομβούντων οὐδὲν ἥδιον, οὕτως οἱ τῶν βιωτικῶν ἑαυτοὺς ἐξαγαγόντες, καὶ πρὸς τὸ ὕψος τῆς πνευματικῆς ἀναπτάντες φιλοσοφίας, οὐδενὸς ἐπαισθάνονται τῶν παρ' ἡμῖν. τὸ γὰρ σῶμα, καὶ αἱ τοῦ σώματος αἰσθήσεις, ἕως μὲν ἂν περὶ γῆν ἡ ψυχὴ στρέφηται, μυρίοις αὐτὴν περιβάλλουσι τοῖς δεσμοῖς, πάντοθεν τὸν χαλεπὸν τῶν ἐπικήρων τέρψεως χειμῶνα συνάγουσαι. ἥ τε γὰρ ἀκοὴ, καὶ ὄψις, καὶ ἁφὴ, καὶ ὄσφρησις, ἥ τε γλῶττα πολλὰ τῶν ἔξωθεν εἰς αὐτὴν ἐναποτίθενται κακῶν. ὅταν δὲ μετέωρος γένηται, καὶ πρὸς τὰ πνευματικὰ, καὶ τὴν ἑαυτῆς μεταγάγῃ σχολὴν, ἀποτειχίσει ταῖς πονηραῖς φαντασίαις τὴν εἴσοδον· οὐκ ἐμφράξασα τὰς αἰσθήσεις, ἀλλὰ τὴν ἀκολούθησιν αὐτῶν πρὸς ἐκεῖνο μεταγαγοῦσα τὸ ὕψος. καθάπερ γὰρ δέσποινα φοβερά τε, καὶ ἐμβριθὴς, μύρον ἐργαζομένη ποικίλον, βαρύτιμον, καὶ

A rit terram deſpicere, neque ea quæ geruntur in terris. Liber enim ei de ſupernis debet eſſe aſpectus, liber auditus, vt & lingua poſſit liberum verbo præbere miniſterium. Oportet ergo boni huius volentem adire principia, prius animo & mente ſecedere ab omni perturbatione ac fluctuatione viſibilium, atque ad illa conſcendere & penetrare ſilentia, vbi quies ſumma, tranquillitas iugis, pura ſerenitas, & nihil prorſus quod moueat; nihil quod intentum ſolicitet animum, aut indaginem cogitationis irrumpat: ſed ſit immobilis oculus mentis, & in deſi-B derium Dei tota intentione defixus, ſit auditus ſilens, quietus, intentus, in hoc ſolum directus, vt audiat verbum Dei, que ſomnũ requirat. Itaque neq. ſecularium rerum tumultus, neque corporalium turba curarum poterit illam animi contentionem infringere. Neque enim is, qui ex terrena procella ſtrepitus & clamor exoritur, ad hanc animæ ſublimitatem pertingit: ſed quemadmodum illi, qui ad altiſſimos tranſlati fuerint montes, nihil amplius eorum audire poſſunt, vel cernere, quæ in ciuitate fiunt vel dicuntur; ſed obſcurum tantum & iniucun-C dum clamorem audiunt nihilo ſuauiorem ſtridentium crabronum ſono: ſic illi qui ſeipſos à ſecularibus rebus ſeiunxerint, & ad ſpiritalis philoſophiæ culmen euolarint, nullum ſeculi huius rerum ſenſum capiunt. Nã corpus, vel corporis ſenſus animam, donec terrenis rebus intenta eſt, innumeris vinculis onerant, & vndiq. ei nubes corporaliũ congregant voluptatum. Ad hæc miniſtrat auditus & viſus, ad hæc odoratus, ad hæc etiam tactus & guſtus: cunctorúmque quæ extrinſecus geruntur malorum perturbationes, velut in ſentinam, ita in animam conuehunt.
D Quòd ſi ſe abſtrahere voluerit à terrenis, & ſtudia ſua ad ſpiritalia inſtituta conuertere, excludet corporalibus ſenſibus aditum, per quem ſibi miniſtrare atque introducere ſolebat imagines malorum. Excludet autem non ipſis ſenſibus obturatis, ſed intentionibus eorum ad ſpiritualia cœleſtiáque conuerſis. Sicuti enim domina quædam terribilis, ſatiſque ſeuera, volens aliquod vnguentum conficere neceſſarium & precio-

ſum, pluribus ad hoc indigens miniſtris, multáſque manus requirens ſuſcitat famulas ſuas, atque ad ſemetipſam congregat, imperat aliæ tenere libram, vt æquis ponderibus vnaquæq. ſpecies miſceatur, & neque amplius aliquid, neque minus quam oportet, habeat: ſciens non poſſe vtile effici quòd componitur, niſi ſumma librationis menſura ſeruetur: aliæ terere iniungit quæ duriora ſunt, & ſummo cùm labore læuigare, ne quid durum inueniatur aut aſperum: aliam diſcernere cum cribellis quod tunditur iubet, vt craſſiora quæque pigmenta à minutis & mollioribus ſecernat ac ſegreget: aliam iubet miſcere, & in vnum conſpergere quæ ex diuerſis præparata ſunt: alia cum alabaſtro adſtare præcipitur, & aliud aliæ iniungitur: atque hoc modo ſenſibus earum & animis ac manibus occupatis, & operi propoſito affixis, non permittitur ſenſus vſquam euagari, intentionémque operis propoſiti irrumpi, imminens iugiter & inſiſtens, nec aliquò prorſus indulgens oculum ſaltem aſpectúmque diſpergi miniſtrantium famularum: ita ergo & anima quæ precioſiſſimum vnguentum iſtud, compunctionem dico cordis, componere ac ſeruare deſiderat: omnes corporis ſui ſenſus ad ſemetipſam congreget, ſegnitiémque ipſorum ac negligentiam deturbans, tota ſolicitudine vigilare, & in hoc tantum quod propoſuit, cogat intendere. Denique ſi quando acciderit, vt ad ſemetipſam conuerſa deliberet agere aliquid eorum quæ placita ſunt Deo, idque prorſus profunda & intenta ſatis cogitatione pertractet, neq. dicentem ſibi aliquid audit, ſed ne occurrẽtes quidem, & in oculis ſtātes videt, non quòd caruerit aut oculus viſu, aut auris auditu, ſed quoniā in ſecretis agens anima, & in diuiniorib. occupata, nuncios non recipit ſenſuum, & corporalium miniſtrorum.

CAP. II. Et quid dico, quòd in his poſita anima clamantem nō audiat, aut non videat tranſeuntē: cum ſæpè etiā pulſantes ſe & trahentes omnino non ſentiat? Per quod intelligi vtiq. datur, hāc eſſe animæ virtutē, vt ſi toto affectu deſideria ſua extendat ad cœlum, degere ſe obliuiſcatur in terris, atq. inter homines conuerſari, etiā ſi trahat aliquis corpus, etiāſi propellat. Talis erat beatus Paulus, qui intantū abſens erat ab his inter quos conuerſari videbatur in vrbibus, quantū mortuis corporib. nos videmur abſentes. Quum enim dicit: Mihi mūdus crucifixus eſt, & ego mundo: emortuam mihi videtur in ſemetipſo corporalium ſenſuum efficaciā pro-

Gal.6.14.

A καὶ πολυτελές, καὶ πολλῶν εἰς τοῦτο δεομένη τῶν διακονησομένων χειρῶν, τὰς θεραπαίνας αὐτῆς ἀναστήσασα, καὶ πρὸς ἑαυτὴν ἀγαγοῦσα, τὴν μὲν κοσκίνῳ, τὸ μηδέπω κατειργασμένον τῶν ἀρωμάτων ἀποκρίνειν ἐκέλευσε· τὴν δ᾽ αὖ ζυγὰ, καὶ στάθμια λαβοῦσαν σκοπεῖν ἀκριβῶς, ὅπως μήτε ἔλαττον, μήτε πλέον τοῦ δέοντος ἐπεισελθὸν τῇ τοῦ παντὸς κατασκευῇ τὴν συμμετρίαν λυμήνηται· καὶ τὴν μὲν, ἐπιψᾶν τὰ ποῦ τοῦ δεόμενα, τὴν δὲ τρίβειν, ὅσα μὴ καλῶς ἔχει· τὴν δὲ ἑτέραν φυρᾶν, καὶ ἀναμιγνύναι τοῖς ἄλλοις· B τὴν δὲ ἀλάβαστρον ἔχουσαν ἑστάναι· τὴν δὲ ἄγγος ἑτέραν, καὶ ἄλλην ἄλλο τι μεταχειρίζειν. καὶ οὕτως αὐτῶν τήν τε διάνοιαν, καὶ τὰς χεῖρας ἐκείνῳ προσηλώσασα τῷ ἔργῳ, οὐκ ἐᾷ διαφθαρῆναί τι τῇ σπουδῇ, ἐφεστῶσα διόλου, καὶ μὴ συγχωροῦσα πλανᾶσθαι ἔξω, καὶ κεχηνέναι τὰς ὄψεις· οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ τὸ πολυτελὲς τοῦτο μύρον κατασκευάζουσα, τὴν κατάνυξιν λέγω, τὰς αἰσθήσεις ἄγει πρὸς ἑαυτὴν, τὴν ῥᾳθυμίαν αὐτῶν περικόπτουσα. αὐτίκα γοῦν, εἴ ποτε συμβαίη συστρέψασθαι ἑαυτὴν λογίζεσθαί τι τῶν δεόντων, καὶ θεο- C φιλῶν, ἐρήμους τῶν ἐνεργειῶν τὰς αἰσθήσεις καθίστησιν· ὥστε μηδὲ τῶν παρεστώτων ἐπεισαγούσας ἀκαίρως, διαταράξαι τὴν ἔνδον γινομένην ἡσυχίαν αὐτῇ. διὸ καὶ προσπίπτουσι μὲν φωναὶ ταῖς ἀκοαῖς, καὶ θεωρίαι ταῖς ὄψεσι· παραπέμπεται δὲ ἔνδον οὐδὲν, τῆς ἑκάστου τούτων ἐνεργείας τῶν μελῶν ἐστραμμένης πρὸς τὴν ψυχήν. καὶ τί λέγω φωνὰς, καὶ θεωρίας; ὅπου γε πολλοὶ τῶν ἐν ταύτῃ γινομένων τῇ καταστάσει, οὐ μόνον τοὺς παριόντας πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν, ἀλλὰ καὶ τοὺς D ἐνωθοῦντας αὐτοῖς ἀπῆλθον, μὴ αἰσθόμενοι. τοσαύτη γὰρ τῆς ψυχῆς ἡ ἀρετὴ, ὡς ἔστι ῥᾴδιον τοὺς βουλομένους διατρίβειν μὲν ἐπὶ τῆς γῆς, ὥσπερ δὲ ἐν οὐρανῷ καθημένους, μηδενὸς ἐπαισθάνεσθαι τῶν γινομένων ἐπὶ τῆς γῆς. τοιοῦτος ὁ μακάριος Παῦλος ἦν, ὃς τοσοῦτον ἀφειστήκει τῶν παρόντων ἁπάντων ἐν μέσαις στρεφόμενος πόλεσιν, ὅσον τῶν νεκρῶν ἀφεστήκαμεν σωμάτων ἡμεῖς. ὅταν γὰρ λέγῃ, ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται, ταύτην λέγει τὴν ἀναισθη-

σίαν· μᾶλλον δὲ οὐ ταύτην μόνην, ἀλλὰ καὶ ἑτέραν τοιαύτην, ὡς εἶναι τὴν προειρημένην διπλῆν. οὐ γὰρ εἶπε μόνον, ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται, καὶ ἐσιώπησεν· ἀλλὰ, διὰ τῆς ἐπαγωγῆς, καὶ ἑτέραν ἐδήλωσεν εἰπὼν, ὅτι κἀγὼ τῷ κόσμῳ· μεγάλη μὲν οὖν φιλοσοφία, καὶ τὸ, νομίζειν νεκρὸν εἶναι τὸν κόσμον. πλεῖον δὲ ταύτης, καὶ πολλῷ μεῖζον, τὸ, καὶ αὐτὸν ὡς τεθνηκότα διακεῖσθαι πρὸς ἐκεῖνον. ὅπερ οὖν ὁ Παῦλος ἐνέφηνε, τοιοῦτον δή τι ἐστί· λέγει γὰρ οὐ τοσοῦτον λέγων ἀπέχειν τῶν παρόντων, ὅσον οἱ ζῶντες τῶν νεκρωθέντων, ἀλλ' ὅσον οἱ νεκροὶ τῶν νεκρῶν. διότι ὁ μὲν γὰρ ζῶν εἰ καὶ μὴ ἐπιθυμεῖ τοῦ τετελευτηκότος, ἀλλ' ἑτέρως αἰσθάνεται, ἢ καὶ θαυμάζων ἔτι τὸ κάλλος τοῦ κειμένου, ἢ καὶ ἐλεῶν αὐτὸν, καὶ δακρύων· ὁ δὲ νεκρὸς πρὸς τὸν ἀπελθόντα οὐδὲ ταύτην ἔχει τὴν σχέσιν, καὶ τὴν διάθεσιν. τοῦτο τοίνυν ἐμφῆναι βουλόμενος εἰπὼν, ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται, ἐπήγαγε, κἀγὼ τῷ κόσμῳ. ὁρᾷς πόσον ἀφειστήκει τῆς οἰκουμένης; πῶς ἐν τῇ γῇ βαδίζων πρὸς αὐτὴν ἀναπεπηδήκει τοῦ οὐρανοῦ τὴν κορυφήν; μὴ γάρ μοι τὰς ἀχωρείας εἴπῃς τῶν ὀρῶν, μηδὲ νάπας, καὶ φάραγγας, καὶ ἐρημίαν ἄβατον, οὐδὲ γὰρ ἱκανὰ ταῦτα μόνα ψυχῆς θόρυβον ἐξελεῖν· ἀλλὰ δεῖ τῆς φλογὸς ἐκείνης, ἣν ἀνῆψεν ὁ Χριστὸς ἐν τῇ τοῦ Παύλου ψυχῇ. ἔτρεφε δὲ ὁ μακάριος διὰ τούτου τοῦ πνευματικοῦ λογισμοῦ, καὶ πρὸς τοσοῦτον ὕψος ἐπῆρεν, ὡς κάτωθεν ἀρξαμένην ἀπὸ τῆς γῆς, πρὸς αὐτὸν φθάσαι τὸν οὐρανὸν, καὶ τὸν ὑπὲρ τοῦτον οὐρανὸν, καὶ τὸν μετ' ἐκεῖνον πάλιν. αὐτὸς μὲν γὰρ ἕως τρίτου ἡρπάγη οὐρανοῦ· ὁ δὲ πόθος αὐτοῦ, καὶ ἡ πρὸς τὸν Χριστὸν ἀγάπη οὐ τρεῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς οὐρανοὺς ὑπερηκόντισε. τὸ γὰρ σῶμα βραχὺς ὢν, καὶ πλέον ἡμῶν κατὰ τοῦτο εἶχεν οὐδέν· τῇ δὲ πνευματικῇ διαθέσει πάντας τοὺς ὄντας ἀνθρώπους ἐπὶ τῆς γῆς ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος παρήλασεν. καὶ οὐκ ἂν τις ἁμάρτοι τούτου γε ἕνεκα τοιαύτῃ τινὶ τὸν ἅγιον ἐκεῖνον εἰκόνι παραβαλὼν, ὥσπερ ἂν εἴ τις φλὸξ τὰ νῶτα πάσης ἐπισχοῦσα τῆς γῆς, καὶ πρὸς ὕψος ἀρθεῖσα πάντοθεν περιέλθῃ τὴν οὐράνιον ἁψῖδα· καὶ τὸν ὑπὲρ ταύτης ἀέρα διαδραμοῦσα, εἴτε ἀήρ ἐστιν, εἴθ' ὅτι ποτὲ πληρώσαι τοῦ πυρὸς τὸ μέ-

A teſtari: imò non ſolùm hoc, ſed duplicare in ſemetipſo iſtam, vt ita dicam, inſenſibilitatem. Non enim dixit hoc ſolùm, quia mihi mundus crucifixus eſt: ſed addidit, Et ego mundo. Ingentis namque philoſophię eſt, hoc ipſum, vt mundum ſibi putet eſſe aliquis mortuum: multò autem maioris eſt, vt & ſeipſum quis mortuum putet mundo, quem ſibi mortuum priùs eſſe crediderat. Hoc ergo in ſemetipſo Paulus oſtendit, quia non tantum abeſſet à terrenis ſenſibus, quantum viuentes homines à corporib. mortuis: ſed quantum abſunt, nec ſentire poſſunt mortui mortuos. Qui
B enim viuit, etiamſi ipſe non poteſt, mortuum concupiſcere: tamen vel ſentire poteſt, vel mirari adhuc ſpeciem decoris defuncti, vel miſerari poteſt, & lachrymas fundere. Qui autem & ipſe defunctus eſt, erga mortuum ne hunc quidem habebit affectum. Et hoc eſt quod mihi videtur dixiſſe Paulus, quia mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo. *Gal. 6.14.* Vides ergo quantum longè erat, & quantum peregrinabatur ab his quæ agũtur in terris? Vides quomodo ſuper terras incedẽs, ipſum tenebat verticem cœli? Nolo enim putes quòd vel mõtes, vel deſerta, vel auia loca ita poſſint
C animæ conferre ſilentium, perturbationéſque perimere, vt ignis iſte, quem in ea Chriſtus accẽdit. Hic ignis in anima Pauli per dies ſingulos flãte ſpiritu ſancto magis ac magis accendebatur, & ad ſuperna tendens, ſecum eum vſque ad ipſum perduxerat cœlum: imò, vt verius dicam, impoſuerat eum non vſque ad primum cœlum tantum, neque vſque ad ſecundum, ſed vſque ad tertium. Et ipſe quidem vſq. *1. Cor. 12.* ad tertium raptus eſt cœlum: amor autem eius & deſiderium quod habebat erga charitatem Chriſti, non ſolùm tres penetrauerat cœlos, ſed & omnes omnino trãſ-
D cenderat, & vſque ad ipſum peruenerat Chriſtum. Nam corpore quidem puſillus erat, nihilque amplius quàm nos hac in re habuit: at affectu ſpirituali omnes quotquot in terris degunt homines longo interuallo ſuperauit. Et puto quòd non delinquat aliquis, ſi ſanctum hunc tali cuidam conferat ſimilitudini, vt ſi, verbi gratia, flamma quædam immenſa vniuerſam repleret terram, & inde aſcendens repletis omnibus vſque ad ipſa peruenerit cœli faſtigia, ſed & inde ſuperans omnia, etiam illum qui ſupra cœlum eſt, aërem tranſcẽderet, ſiue aër ille dicendus eſt, ſiue quid aliud: atq. vbi etiam illa quæ ibi ſunt ſpa-

cia compleret, ne illic quidem flamma hæc incrementa finiret, ſed aſcenderet adhuc vſque ad tertium cœlum,& omnia hæc vno atque eodem igne compleret, cuius latitudo vniuerſæ terræ amplitudinem;ſublimitas vero quantum eſt à tertio cœlo ad nos vſque interuallum æquarêt: immo vero ne minimã quidem caritatis eius partem mihi videor expreſſiſſe. Et ne putes me hæc ad gratiam Pauli dixiſſe,relege quæ ad Demetrium ſuper hac ipſa materia ſcripſimus, & inuenies hæc eadem rebus ibi demonſtrata eſſe, non verbis. Ita debet amari Chriſtus, ita oportet animam à rebus effici præſentibus & viſibilibus alienam. Tales erant animæ ſanctorum prophetarum, quæ ob hoc acceperunt etiam oculos alios,quibus poſſent videre futura. Etenim renunciare præſentibus rebus, & alienum effici ab eis, proprium hoc humanæ induſtriæ opus eſt: poſt hæc verò accipere oculos, quibus ventura proſpicias,diuini muneris eſt donum. Talis fuit Eliſſæus, qui quoniam omnia mundana reliquit negocia,& amauit propheticam vitam, regnum cœleſte & ſupernam gloriam in terris adhuc poſitus vidit. Vidit enim quę nunquam mortalis viſus inſpexerat, montem curribus igneis, atque equis flammeis plenum,armatorum turmas, & caſtra cœleſtis exercitus. Nemo ergo poteſt eorum qui delectantur præſentibus & caducis, cœleſtia ac ſpiritualia contueri. Qui verò iſta contempſerit,& velut vmbram hæc & puluerem duxerit, velocius ad illa perueniet. Nam & apud homines hic mos eſt, vt tum theſauros ſuos & reconditas diuitias patefaciant filiis ſuis, cùm eos iam adultos viderint, & pueriliis laſciuiæ vitia reſpuiſſe: donec enim his deditii ſunt, non poſſunt eis parentum ſecreta committi. Ita ergo & anima, niſi prius didicerit terrena contemnere, cœleſtia mirari non poterit: & econtrà donec terrena miratur, neceſſariò cœleſtia ſpernit ac deſpicit. Hoc erat quod beatus Paulus aiebat: (quamquam enim dictum illud de dogmatibus prolatum eſt: commodè tamen de moribus deque donis dici poterit) Quia animalis homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritus Dei. Vt ergo dicebamus, requirenda ſunt ſilentia, requirenda eſt quies, non ſolùm locorum, ſed & animi ac propoſiti, & ad hu-

1. Cor. 2. 14.

Cap. III.

A σοι τῶν δύο τούτων οὐρανῶν, καὶ μηδὲ ἐνταῦθα στῇ τοῦ δρόμου, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν τρίτον ἀθρόως ἐκπηδήσασα ἀναβαίη, καὶ πάντα ἐργάσαιτο μίαν πυρὰν, τοσοῦτον μὲν ἔχουσαν πλάτος, ὅσον τὸ εὖρος πάσης τῆς γῆς· τοσοῦτον δὲ ὕψος, ὅσον ἀπὸ τοῦ τρίτου οὐρανοῦ πρὸς ἡμᾶς· μᾶλλον δὲ οὐδὲ τὸ πολλοστὸν τῆς ἀγάπης αὐτοῦ μέρος εἰρηκέναι μοι δοκῶ. καὶ ὅτι οὐχ ὑπερβολὴ ἐστὶ τὰ ῥήματα, εἴσεταί τις ἀκριβῶς τὰ πρὸς Δημήτριον ἡμῖν ταύτης ἕνεκεν γραφέντα τῆς ὑποθέσεως ἐπελθών. οὕτω δεῖ φιλεῖν τὸν Χριστόν· οὕτω τῶν παρόντων ἀφε- B στάναι πραγμάτων. τοιαύτας εἶχον καὶ οἱ ἅγιοι προφῆται ψυχάς· διὰ τοῦτο καὶ ἑτέρους ἔλαβον ὀφθαλμούς. τὸ μὲν οὖν ἀποστῆναι τῶν παρόντων ἑαυτούς, τῆς ἐκείνων σπουδῆς ἦν· τὸ δὲ μετὰ ταῦτα ἑτέρας ἀνοιγῆναι πρὸς τὴν τῶν μελλόντων θεωρίαν ὄψεις αὐτοῖς, τῆς τοῦ θεοῦ λοιπὸν ἐγίνετο χάριτος. τοιοῦτος Ἐλισσαῖος ἦν, ὃς ἐπειδὴ πάντων ἀπέστη τῶν βιωτικῶν, καὶ τῆς βασιλείας ἠράσθη τῆς ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ τὰ παρόντα διέπτυσεν ἅπαντα· βασιλείας, καὶ δυναστείας, καὶ δόξας λέγω καὶ τὴν παρὰ πάντων τιμὴν, εἶδεν C ἃ μηδεὶς ἕτερος εἶδέ ποτε, ὄρος ὁλόκληρον ἵππων πυρίνων, καὶ ἁρμάτων, καὶ στρατιωτῶν τοιούτων παρατάξεις κρυπτομένας. ὁ μὲν γὰρ τὰ παρόντα θαυμάζων, οὐκ ἂν ἀξιωθείη τῆς τῶν μελλόντων θεωρίας ποτέ· ὁ δὲ τούτων ὑπερορῶν, καὶ οὐδὲν ἄμεινον σκιᾶς, καὶ ὀνείρατος αὐτὰ διακεῖσθαι νομίζων, ταχέως ἐπιτεύξεται τῶν μεγάλων ἐκείνων, καὶ πνευματικῶν. ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς τότε τὸν πλοῦτον τὸν ἀνδράσι προσήκοντα τοῖς παισὶν ἐπιδείκνυμεν τοῖς ἡμετέροις, ὅταν ἄνδρας αὐτοὺς γενομένους ἴδωμεν, καὶ τῶν παιδικῶν ὑπερο- D ρῶντας ἁπάντων· ἕως δ' ἂν ἐκεῖνα θαυμάζωσιν, ἀναξίους τούτων εἶναι νομίζομεν. ψυχὴ γὰρ μὴ μετεωρήσασα τῶν μικρῶν, καὶ βιωτικῶν καταφρονῆσαι, οὐ δύναται θαυμάσαι τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ὥσπερ ἐκεῖνα θαυμάζουσα, οὐ δύναται τούτων μὴ καταγελᾶν. τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἔλεγεν· εἰ γὰρ καὶ περὶ δογμάτων εἴρηται τὸ λεχθὲν, ἔχοι ἂν καιρὸν, καὶ περὶ τρόπων εἰρῆσθαι καὶ δωρεῶν. ὅτι ὁ ψυχικὸς ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος τοῦ θεοῦ. ὅπερ οὖν ἔφην, ἐρημίας ἐπιζητῶμεν, μὴ τὰς ἐκ τόπων μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀπὸ τῆς προαιρέσεως, καὶ περὶ τῶν ἀνθρώπων

ἀπάντων τὴν ψυχὴν εἰς αὐτὴν ἀγαγεῖν τὴν ἀοίκητον. μετὰ γὰρ τῆς τοιαύτης καταστάσεως καὶ ὁ μακάριος Δαυῒδ πόλιν οἰκῶν, καὶ βασιλείαν οἰκονομῶν, καὶ μυρίαις περιβεβλημένος φροντίσι, τῶν τὰς ἐρημίας κατειληφότων, θερμότερον συνείχετο τῷ τοῦ Χριστοῦ πόθῳ. τὰ γὰρ δάκρυα, καὶ τὰς οἰμωγὰς, καὶ τοὺς ὀλοφυρμοὺς ἐκείνους, τοὺς ἐν ἡμέρᾳ, τοὺς ἐν νυκτὶ, μόλις ἕνα που καὶ δεύτερον τῶν νῦν ἐσταυρωμένων ἐπιδεικνύμενον ἴδοι τις ἄν. εἴγε τις ὅλως ἐστί. μὴ γὰρ τοὺς θρήνους ἐξετάσωμεν μόνον· ἀλλὰ καὶ τίς ὢν ἐποιεῖτο B τούτους ἴδωμεν ἀκριβῶς· οὐ γάρ ἐστιν ἴσον, ἐν ἀξιώματι τοσούτῳ τυγχάνοντα, καὶ παρὰ πάντων θεραπευόμενον, καὶ μηδένα τὸν ἐπιτιμῶντα ἔχοντα ταπεινοῦσθαι, καὶ κάμπτεσθαι, καὶ κατεσθίειν ἑαυτόν· καὶ πάντων τούτων ἀπεστερημένον τὸ αὐτὸ δὴ τοῦτο ποιεῖν. ὁ μὲν γὰρ βασιλεὺς πολλὰ ἔχει τὰ πρὸς διάχυσιν αὐτὸν ἐξάγοντα, καὶ συστεῖλαι κωλύοντα τὴν ψυχήν· καὶ γὰρ ὑπὸ τῆς καθημερινῆς τρυφῆς διαλύεται, καὶ χαῦνος γίνεται, καὶ ὑπὸ τῆς ἐξουσίας φυσᾶται, καὶ πρὸς ἀπόνοιαν αἴρεται. ἐκκαίει δὲ καὶ ὁ τῆς δόξης ἔρως αὐ- C τὸν, καὶ ὁ τῶν σωμάτων οὐχ ἧττον, ὑπὸ μὲν τῆς ἐξουσίας ἰσχυόμενος, τρεφόμενος δὲ ὑπὸ τῆς τρυφῆς· πρὸς τούτοις αἱ τῶν φροντίδων νιφάδες πάντοθεν αὐτὸν βάλλουσαι, τῶν παθῶν ἐκείνων οὐκ ἔλαττον θορυβοῦσιν αὐτοῦ τὴν ψυχήν, ὅθεν οὐδὲ μικρὰν παρεισδῦσαι ἡ κατάνυξις εὑρεῖν δυνήσεται, τοσούτοις εἰργομένοις τειχίσμασιν. ἀγαπητὸν γὰρ τὸ πάντων τούτων ἀπηλλαγμένην δυνηθῆναι ἐν αὐτῇ τοῦτο φυτεῦσαι τὸ καλόν. ὁ δὲ ἰδιώτης, πάσης ταύτης ἔξω τῆς ταραχῆς ἕστηκεν, D ἂν μὴ λίαν ᾖ διεστραμμένος· δίχα καὶ μετ' ἐλάττονος δυσκολίας ἐπὶ τὸ πρᾶγμα δυνήσεται ἐλθεῖν· ἀλλ' οὐχ ὁ ἐν δυναστείᾳ, καὶ ἀρχῇ, καὶ θεραπείᾳ τοσαύτῃ· καὶ ὥσπερ χαλεπὸν, μᾶλλον δὲ ἀδύνατον ἀναμίξαι ὕδατι πῦρ, οὕτως οἶμαι τρυφὴν, καὶ κατάνυξιν εἰς ταυτὸ συναγαγεῖν. ἐναντία γὰρ ταῦτα, καὶ ἀλλήλων ἐστὶν ἀναιρετικά. ἡ μὲν γὰρ δακρύων ἐστὶ μήτηρ, καὶ νήψεως· ἡ δὲ γέλωτος, καὶ παραφορᾶς· καὶ ἡ μὲν κούφην, καὶ ὑπόπτερον ἐργάζεται

A huiuſmodi ſecreta inuitanda eſt anima. Si enim propoſitum quietis gerat quis, nec in vrbis habitatione turbabitur: ſicut & beatus Dauid, qui non ſolùm in vrbe poſitus erat, ſed & regni curas ſolicita adminiſtratione tractabat: & tamen multò ardentior in cōpunctione erat cordis, quàm hi qui ſolitudines videntur habitare. Illas enim lachrymas eius, & illos tam vberes fletus, quibus & in die flebat, & in nocte nunquam ceſſabat: vix aliquis habet nūc eorum qui Chriſto crucifixi videntur. Nō enim ſolum hoc conſideres, quòd lugebat & flebat: ſed quis erat ille qui flebat, & B quid agens lugebat. Non enim æquale eſt in tanta poſitum poteſtate, tot adſtantibus atque officia deferentibus, vbi qui timeatur nullus eſt, omnes verò præſto ſunt metuentes, in hoc, inquam, ſtatu poſitum humiliare ſe, & incuruare in conſpectu Dei, atque indeſinenter affligere: non eſt tale, quale ſi hoc faciat ille cui nihil horum præſto eſt, ſed ab omnibus his liber eſt & alienus. Etenim in regno poſitus quis multa habet quæ ad luxuriam atque effuſionem prouocent. Neceſſitas ipſa conuiuij affluentis, & regij, quantum ſegnitiei, quantum pars reſolutionis cō- C ferat animæ? Tum deinde vis poteſtatis, quantum elationis, & rurſum quantum rigoris imponit? Sed & gloriæ cupido erigit neceſſariò animos ad ſuperbiam. Libidinis quoque innumera confluunt incitamenta, quam gignit quidem poteſtatis auctoritas, nutriūt verò & fouent deliciarum fomenta, & ſuper omnia regalis luxus inflammat. Curarum verò, vt diximus frequentia velut imbribus infunditur & perturbatur. Inter hæc ergo omnia, vbi habebit locum cordis compunctio, tot obſtaculis repulſa, tot murorum circumuallatione ſecluſa? Contrà verò qui ſibi D vacat, ab omnibus his perturbationibus alienus eſt, niſi ſit propoſito ac voluntate peruerſus: & tamen rarò quemquam inuenies huius boni munere gaudentem. Interim, vt diximus, qui liber eſt, & vacat: facilius, ſi intendat animo, poterit adipiſci, quàm ille qui in potentia poſitus eſt, & in principatu ac negociis conſtitutus. Quia ſicut impoſſibile eſt, vt ignis inflammetur in aqua: ita impoſſibile eſt compūctionem cordis vigere in deliciis. Contraria enim hæc ſibi inuicem ſunt & peremptoria. Illa enim mater fletus, hæc mater eſt riſus: illa cor conſtringit, hæc diſſoluit: illa animæ alas annectit, & volare facit

ad cœlum: hæc ei plumbi pondus imponit, & demergit in infernum. Sed & illud commemorationem noſtram non effugiat, quòd tanta cordis compunctio illo tempore etiam in regibus fuit, quo nihil ita magnum & eximium lex tunc poſita à cultoribus ſuis depoſcebat. Noſtri verò agonis tempus in quo adſcripti videmur, etiam pro riſu pœnam habet, laudem verò pro luctu, & pro tribulationibus ſalutem confert. Et tamen ille beatus Dauid (ipſius enim propoſuimus exemplum) cunctis quæ eum circunſtare & conſtringere videbantur, abruptis, ita erat in poteſtate poſitus, tanquam omnibus eſſet ipſe ſubiectus, & in ſolio regali erat vt vinctus in carcere, & in purpura quaſi in cilicio iacebat, cinere conſperſus, & corde compunctus, aula regalis erat ei tanquam eremi vaſtiſſima ſolitudo. Hæc autem omnia agebat in eo cordis compunctio. ſola enim eſt quæ facit animam horreſcere purpuram, deſiderare cilicium, amare lachrymas, fugere riſum. Sola eſt, inquam, cordis compunctio, quæ ſicut ignis omne animæ vitium perurit & adimit, & quantacunque in ea repererit mala, abſtergit vniuerſa, & penitus delet. Concupiſcentiarum flammas ſi inuenerit, vt fluuius inundans extinguit & enecat: curarum multitudines & perturbationes ſi videat, velut flagello quodam exturbat & effugat, & procul eſſe à domiciliis animæ iubet. Ac ſicut puluis non poteſt ſtare ante faciem venti, ita nihil malarum cogitationum in anima reſidere poteſt, vbi compunctio cordis affuerit. Si enim corporalis amor ita deuinctam ſibi tenet animam, vt ab omnibus eam neceſſariis actibus cogat abſcedere, & illi ſoli quam amat operam dare, atque in eius cogitatione fixam teneri: quomodo non amor Chriſti ab omnibus reliquis abſtrahit animam, ſibique conſociat, ac deſi-

Cap. IV. derij ſui vinculis ſtringit? Hæc autem ita ineſſe animæ ſuæ etiam Propheta te-

Pſal. 41. ſtatur, cum dicit: Sicut ceruus deſiderat ad fontes aquarum: ita deſiderat anima mea ad te Deus. Et iterum: Anima mea

Pſal. 61. 9. ſicut terra ſine aqua tibi. Et rurſus: Adhæſit anima mea poſt te. Sed & idem ip-

Pſal. 6. 1. ſe iterum dicit: Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me. Et nolo mihi dicas, quòd propter peccatum ſuum quod ei acciderat, hæc ſcripſit in hoc Pſalmo: non eſt hoc

A τὴν ψυχήν· ἡ δὲ, αὐτὴν παντὸς μολύβδου βαρυτέραν καθίστησι. καὶ οὔπω δὲ τὸ πάντων μεῖζον εἶπον. ὅτι ὁ μὲν, ἐν χρόνοις ἐπολιτεύετο, οὐδὲν μέγα ἀπαιτοῦσιν εἰς πολιτείας ἀκρίβειαν. ἡμεῖς δὲ τότε εἰς τὸν ἀγῶνα καθείκαμεν, ὅτε οὐ μόνον τὰ ἄλλα, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ γελᾶν πολλὴν ἔχει τὴν κόλασιν, ἐπαινεῖται δὲ πανταχοῦ τὸ πενθεῖν, καὶ τὸ θλίβεσθαι· ἀλλ' ὅμως ὁ μακάριος ἐκεῖνος πάντα ταῦτα διακόψας τὰ κωλύματα, οὕτως αὐτῆς ἐπεμελεῖτο σφοδρῶς, ὡς τῶν

B πολλῶν εἷς ὤν, καὶ μηδὲ ὄναρ ποτὲ βασιλείαν, μηδὲ τῶν ἐν βασιλείοις πολυτελῶν θεασάμενος, καὶ τοσαύτην ἐν ἁλουργίδι, καὶ διαδήματι, καὶ θρόνῳ βασιλικῷ τὴν κατάνυξιν ἐπεδείξατο, ὅσην ὁ ἐν σάκκῳ, καὶ σποδῷ, καὶ ἐν ἐρημίᾳ καθήμενος. καὶ γὰρ οἷς ἂν γνησίως τοῦτο προσγένηται τὸ καλὸν, τοσαύτην ἐπιδείκνυται τὴν ἰσχὺν, ὅσην ἐν ταῖς ἀκάνθαις τὸ πῦρ. τοῦτο κἂν ὑπὸ μυρίων ἀσχολούμενον εὕρῃ κακῶν, κἂν πολλὰ τὰ χωρία τῶν ἁμαρτημάτων περικείμενον· κἂν σφοδρὰν τῶν ἐπιθυμιῶν τὴν φλόγα καίουσαν, κἂν πολλὴν

C τῶν βιωτικῶν πραγμάτων περιεστῶτα θόρυβον, πάντα ἐκεῖνα εὐκόλως σφοδρᾷ τινι μάστιγι κατ' ἄκρας ἐλαύνουσα, πόρρω καθίστησι τῆς ψυχῆς. καὶ καθάπερ πρὸς ἀνέμου βίαν ῥαγδαίου οὐκ ἄν ποτε σταίη κόνις λεπτὴ, οὕτως οὐδὲ τὸ τῶν ἐπιθυμιῶν πλῆθος, κατανύξεως ῥύμην ἐμπεσούσης, δυνήσεται ἐνεγκεῖν, ἀλλ' ἀφανίζεται, καὶ διαχεῖται τῆς κόνεως, καὶ καπνοῦ θᾶττον παντός. εἰ γὰρ ὁ τῶν σωμάτων ἔρως, οὕτω δουλοῦται τὴν ψυχὴν, ὡς πάντων αὐτὴν ἀπαγαγεῖν, καὶ τῇ τῆς ἐρωμέ-

D νης προσπλάσαι τυραννίδι μόνῃ, τί οὐκ ἂν ὁ τοῦ Χριστοῦ πόθος ἐργάσαιτο, καὶ ὁ δέος τῆς ἐκείνου ἀλλοτριώσεως; Ἅπερ ἀμφότερα ταῦτα οὕτως ἔστρεφε τοῦ προφήτου τὴν ψυχὴν, ὡς ποτὲ μὲν λέγειν· ὃν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχή μου πρὸς σὲ ὁ θεός. καὶ πάλιν· ἡ ψυχή μου ὡς γῆ ἄνυδρός σοι. καὶ ἐκολλήθη ἡ ψυχή μου ὀπίσω σου. ποτὲ δὲ, κύριε, μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξῃς με, μηδὲ τῇ ὀργῇ σου παιδεύσῃς με. καὶ μή μοι λεγέτω τις, ὅτι τὴν ἁμαρτίαν αὐτοῦ πενθῶν, τοῦτον ἔγραψε τὸν ψαλμόν· οὐ γὰρ

οὐ γὰρ ἀφῆκε τοῦτο, οὐδὲ ἀφίησιν, ὑποπτεῦσαι ἡ τοιαύτη τὰ ἐπιγεγραμμένα αὐτῷ γράμματα. εἰ μὲν γὰρ μηδεὶς εἶχε τὴν ὑπόθεσιν δεῖξαι προγεγραμμένην, οὐκ ἂν τῷ βουλομένῳ τοῦτο ἐκείνοις ἁρμόσαι τοῖς πράγμασι τὸν ψαλμόν· εἰ δὲ ὁ ἐπ' ἐκείνοις λεχθεὶς δῆλός ἐστιν, οὗτος δὲ ἑτέραν ἔχει τὴν ὑπόθεσιν. μὴ παρακαλῶ, μὴ συγχεώμεθα τὰ θεῖα· μηδὲ τῶν ὑπὸ πνεύματος εἰρημένων δογμάτων κυριωτέρους εἶναι τοὺς ἡμετέρους ψηφιζώμεθα λογισμούς. τίς οὖν ἐστιν ἡ ἐπιγραφή; ὑπὲρ τῆς ὀγδόης φησί; τίς δὲ ἐστιν ἡ ὀγδόη; ἀλλ' ἢ ἡ ἡμέρα τοῦ κυρίου ἡ μεγάλη, καὶ ἐπιφανής, ἡ ὡς κλίβανος καιομένη, ἡ καὶ τὰς ἄνω δυνάμεις τρέμειν παρασκευάζουσα· σαλευθήσονται γάρ φησιν αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν· ἡ πῦρ δεικνύουσα προτρέχον τοῦ βασιλέως τότε ἐκείνου· ὀγδόην δὲ αὐτὴν ἐκάλεσε τὸ τῆς καταστάσεως ἀπηλλαγμένον ἐμφαίνων, καὶ τῆς μελλούσης ζωῆς τὴν ἀνακαίνωσιν. ὁ μὲν γὰρ παρὼν βίος οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἀλλ' ἢ ἑβδομὰς μία. ἀρχόμενος μὲν ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας, τελευτῶν δὲ εἰς τὴν ἑβδόμην· καὶ πάλιν τοῖς αὐτοῖς ἀνακυκλούμενος διαστήμασι, καὶ εἰς τὴν αὐτὴν ἀνιὼν ἀρχήν, καὶ καταβαίνων εἰς τὴν τελευτήν. διὸ ὀγδόην ἡμέραν οὐκ ἄν τις εἴποι ποτὲ τὴν κυριακήν, ἀλλὰ πρώτην· οὐ γὰρ ἐκτείνεται εἰς ὄγδοον ἀριθμὸν ὁ τῆς ἑβδομάδος κύκλος. ὅταν δὲ ταῦτα πάντα παύσηται, καὶ καταλυθῇ, τότε ὁ τῆς ὀγδοάδος δρόμος εἰς μέσον ἄγεται· οὐ γὰρ ἀνατρέχει πάλιν ἐπὶ τὴν ἀρχήν, ἀλλὰ τῶν ἑξῆς ἔχεται διαστημάτων. ὁ τοίνυν προφήτης ὑπὸ πολλῆς κατανύξεως ἐγγεγραμμένην τῆς κρίσεως τὴν μνήμην εἶχε διαπαντὸς, καὶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐν τοσαύτῃ θεραπείᾳ, καὶ τρυφῇ διηνεκῶς ἔστρεφε παρ' ἑαυτῷ, ἣν ἐν ταῖς θλίψεσι μόλις ἡμεῖς εἰς μνήμην λαμβανόμεθα, καὶ τὰ κρίματα αὐτοῦ συνεχῶς ἀναλογιζόμενος τοῦτον ἔγραψε τὸν ψαλμόν· καὶ τί φησι; κύριε, μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξῃς με, μηδὲ τῇ ὀργῇ σου παιδεύσῃς με· θυμὸν, καὶ ὀργὴν λέγων τὴν ἐπίτασιν τῆς τιμωρίας· οἶδε γὰρ παντὸς πάθους τὸ θεῖον ἀπηλλαγμένον· καί τοι γε ἑαυτῷ συνειδὼς, οὐ κολάσεως, οὐδὲ τιμωρίας, ἀλλὰ τιμῆς ἄξια, καὶ στεφάνων. ἥ τε γὰρ πίστις, δι' ἧς

A verum. Non enim permittit intelligi ita ipſa pſalmi attitulatio. Huius enim culpæ ſatisfactionem alius continet pſamus. Hic autem aliam habet attitulationis ſuæ cauſam. Non confundamus diuinas literas, neque ſancti Spiritus ſententias proprijs ſententijs peruertamus. Huius etenim pſalmi ſuperſcriptio habet, pro octaua. Quæ eſt autem octaua, niſi dies illa Domini, illa inquam dies magna & terribilis, quæ eſt vt clibanus ardens, quã tremunt etiam virtutes cœleſtes? Ita enim ſcriptum eſt: Quia virtutes cœlorum mouebuntur: in conſpectu enim eius ar- *Luc. 21.*
B debit ignis. Octauam verò eam appellauit propter commutationem ſtatus ſeculi huius, oſtendens quia in futura vita innouatio rerum omnium fiet. Præſens namque tempus ſeptimanam habet deputatam. Omnis enim præſentis temporis curſus à prima quidem incipit die, & terminatur in ſeptima: & rurſus iiſdem circulis ſpatia præſtituta voluuntur, eidem initio reddita, atque in eoſdem terminos reuoluta. Dominicam verò diem non octauam appellamus, ſed primam: quia non poteſt in octauum numerum reuolui circulus ſeptimanæ. Cùm ergo hæc om-
C nia ceſſauerint, & curſus hic temporum fuerit reſolutus: tunc iam ſeptimana depulſa, ogdoas, id eſt octaui numeri curſus, producetur in medium, qui non iam rerum cauſas reuoluat ad initia, ſed omnia conſequentibus tradat, & perurgeat in futurum. Propheta ergo hæc intuens, & ex his omnibus corde compunctus, ac iudicij futuri intra ſe memoriam retexens, diem quoque illum ſemper in oculis habens, nunquam à tribulatione animi & compunctione cordis vacabat: quoniam quæ nos vix aliquando, & ſatis rarò ad memoriam reuocamus, illius
D mens & cogitatio habebat ſemper intra ſe, & Dei iudicia totis ſenſibus tremebat. Ob hoc ergo ſic dicit in Pſalmo: Do- *Pſal. 6. & 37.*
mine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me: iram dicens, & furorem pœnæ continuationem: ſcit enim diuinam naturam carere omni paſſibilitatis affectu: & quidem cùm in multis conſcius ſit ſibi, ex quibus non pœnam & ſupplicium, ſed honorem ſperare debeat & coronam. Nam & fides, per

quam alienigenarum turrim deſtruxit, & vniuerſam Iudæorum gentem de mortis ipſius ianuis reuocauit, & beneficium quo inimicum affecit & ſemel, & iterum & multoties, à quo fuerat tot diuexatus iniurijs, ac præ ex his omnibus diuina de ipſo ſententia prolata ſufficit ad omnem viri demonſtrandam virtutem multo clarius quam ipſa eius recte facta. Licet enim magna ſint & admiratione digna eius facinora: poſſunt tamen in ſuſpicionem improbitatis venire: tametſi nullo modo ſuſpecta ſunt iuſti recte facta: cum vero Deus eſt, qui teſtimonio ſuo fauet, extra omnem ſuſpicionis aleam eſt ſententia. Niſi enim perfectiſſima tutis ſpecimen exhibuiſſet, numquam eſſet illud cœleſte præconium conſequutus. Quid igitur Deus de ipſo dicit? *Act.13.22. 1.Reg.13.14.* Inueni Dauid Ieſſe, virum ſecundum cor meum: & tamen poſt illud de eo Dei iudicium, poſt tot animi operúmque virtutes non ceſſat tanquam reus & pœnæ obnoxius loqui, & quaſi nihil habeat fiduciæ apud Deum, vt illud euan*Luc.17.* gelicum compleat, quod ait: Cùm feceritis omnia quæ præcepta ſunt vobis, dicite: quia ſerui inutiles ſumus, quod debuimus facere, fecimus. Quid tale locutus eſt vel publicanus ille, qui verè mille malis repletus, & neque reſpicere ad cælum poterat, neque orationis ſuæ prolixum continuare ſermonem, ſed ne *Luc.18.10.* adſtare quidem prope Phariſæum audebat? Exprobrabat enim eum Phariſæus, dicens: Quia non ſum ſicut cæteri homines, raptores, iniuſti, adulteri, ſicut etiam publicanus hic. Ille verò quaſi nihil horum audiens, in nullo indignatur, ſed & amplectitur opprobria: & non ſolùm non indignatur, ſed & illum in ſe contumelias iactantem, illum glorioſum tanto afficit honore, vt ne cum terra quidem comparare ſe audeat, quam ille pedibus terit: at neque verbum ille profert aliud, niſi quod confitetur peccata ſua, pectúſque ſuum velut peccatorum ſuorum conſcium tundens dicit: Deus propitius eſto mihi peccatori. Hæc ergo peccatorem facere non eſt magnum, quia pondus peccati, etſi velit, etſi nolit, peccatorem humiliat & incuruat: iuſtum verò hæc facere qui ſibi conſcius eſt bonorum multorum, & ita de ſe pronunciare, vt pronunciabat ille, qui verè multorum reus erat malorum,

A κατενήνεγκε τὸν τῶν ἀλλοφύλων πύργον, καὶ τὸ πᾶν τῶν Ἰουδαίων ἔθνος, ἐξ αὐτῶν ἥρπασε τῶν τοῦ θανάτου πυλῶν· ἥ τε εἰς τὸν ἠδικηκότα εὐεργεσία γενομένη καὶ ἅπαξ, καὶ δίς, καὶ πολλάκις; καὶ παρὰ τούτων ἡ τοῦ Θεοῦ περὶ αὐτοῦ ψῆφος ἐξενεχθεῖσα, πᾶσαν ἱκανὴ δεῖξαι τοῦ ἀνδρὸς τὴν ἀρετήν, καὶ τῶν κατορθωμάτων μᾶλλον αὐτοῦ. τὰ μὲν γὰρ ἔργα κἂν ᾖ μεγάλα, καὶ θαυμαστά, ὅμως ποτὲ παρὰ ὑποπτευθῆναι δύναιτ' ἄν· εἰ καὶ τὰ μάλιστα πάσης ὑποψίας ἀπήλλακται τοῦ δικαίου τὰ κατορθώματα· ὅταν δὲ ὁ Θεὸς ὁ B μαρτυρῶν ᾖ, πάσης ἐκτὸς ὑποψίας ἡ ψῆφός ἐστιν. οὐ γὰρ εἰ μὴ τὴν ἀκριβεστάτην βάσανον τῆς ἀρετῆς ἐπεδείξατο, τῆς ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀνακηρύξεως ἔτυχεν ἄν. τί οὖν ὁ Θεὸς φησὶ περὶ αὐτοῦ; εὗρον Δαυὶδ τὸν τοῦ Ἰεσσαὶ ἄνδρα κατὰ τὴν καρδίαν μου· ἀλλ' ὅμως μετὰ τὴν τοιαύτην κρίσιν, καὶ τὰς τοσαύτας ἀνδραγαθίας, τὰ τῶν κατεγνωσμένων ἐφθέγγετο ῥήματα, καὶ οὐδεμίαν ἐχόντων παρρησίαν πρὸς τὸν Θεόν, πληρῶν ἐκεῖνο τὸ εὐαγγελικόν· τὸ ὅταν πάντα ποιήσητε, λέγετε, C ὅτι ἀχρεῖοι δοῦλοί ἐσμεν. τί τούτων πλέον ἐφθέγξατο ὁ ὄντως μυρίων γέμων κακῶν τελώνης ἐκεῖνος, ὁ μηδὲ ἀναβλέψαι εἰς τὸν οὐρανὸν ὑπομένων, μηδὲ μακρὸν κατατεῖναι λόγον, μηδὲ πλησίον στῆναι τοῦ Φαρισαίου τολμῶν; ὁ μὲν γὰρ ὠνείδιζεν αὐτὸν λέγων· ὅτι οὐκ εἰμὶ ὡς οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, ἅρπαγες, ἄδικοι, μοιχοί, ἢ καὶ ὡς οὗτος ὁ τελώνης. ὁ δὲ ὡς μηδὲν ἀκούσας δυσχερές, καὶ κατεδέξατο τὸ λεχθέν, καὶ οὐ μόνον οὐκ ἠγανάκτησεν, ἀλλὰ καὶ τὸν ὑβρι- D στὴν ἐκεῖνον, καὶ ἀλαζόνα τοσαύτῃ τετίμηκε τιμῇ, ὡς μηδὲ τῆς πατουμένης ὑπ' ἐκείνου γῆς ἄξιον εἶναι νομίζειν ἑαυτόν· καὶ ῥῆμα μὲν εἰπεῖν οὐδέν, πλὴν ὅσον τὰς ἁμαρτίας ὁμολογῆσαι τὰς ἑαυτοῦ. τὰ δὲ στέρνα τύπτων σφοδρῶς, οὕτω παρεκάλει, ἵλεων γενέσθαι τὸν Θεόν. ἀλλά, τὸ μὲν ἐκεῖνον ταῦτα ποιεῖν οὐδὲν θαυμαστόν· τὸ γὰρ ἁμαρτημάτων πλῆθος, καὶ ἑκόντα αὐτόν, καὶ ἄκοντα κάτω κύπτειν ἠνάγκαζε· τὸ δὲ, τὸν δίκαιον, καὶ μηδὲν ἑαυτῷ συνειδότα τοιοῦτον, μετὰ τῆς αὐτῆς τῷ τελώνῃ προσιέναι καταγνώσεως,

τοῦτό ἐστι τὸ παράδοξον, καὶ ψυχῆς ὄντως συντετριμμένης σημεῖον. τοῦ γὰρ ἱλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ τί διενήνοχε τὸ, κύριε, μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξῃς με, μηδὲ τῇ ὀργῇ σου παιδεύσῃς με; μᾶλλον δὲ τοῦτο ἐκείνου, ὃ πολλῷ πλέον ἐστίν. ὁ μὲν γὰρ τελώνης οὐδὲ ἀναβλέψαι εἰς τὸν οὐρανὸν ἐτόλμησεν· ὁ δὲ δίκαιος τούτου μεῖζον ἐποίησεν. ἐκεῖνος μὲν γὰρ ἔλεγεν ἱλάσθητί μοι· οὗτος δὲ, οὐδὲ τοῦτο ἐθάρρησεν εἰπεῖν. οὐ γὰρ εἶπε μὴ ἐλέγξῃς με, ἀλλά, μὴ τῇ ὀργῇ σου. οὐ τὸ, μὴ κολασθῆναι, ἀλλὰ τὸ, μὴ σφόδρα τοῦτο παθεῖν αἰτεῖ· ὥστε πανταχόθεν αὐτοῦ τὸ ταπεινὸν τῆς ψυχῆς ἄξιον ἰδεῖν, ἀπό τε τοῦ τοσαύτης ἑαυτὸν κολάσεως ἄξιον εἶναι νομίζειν· ἀπό τε τοῦ μὴ τολμᾶν ὑπὲρ παντελοῦς συγχωρήσεως ἀξιοῦν τὸν θεόν· ὃ τοῦ σφόδρα κατεγνωσμένου ἐστί, καὶ πεπεικότων ἑαυτοὺς ὅτι πάντων εἰσὶ τῶν ἀνθρώπων ἁμαρτωλότεροι. καὶ τὸ δὴ τούτου μεῖζον, ὅτι καὶ αὐτὸ, τὸ μὴ σφόδρα κολασθῆναι, ἀπὸ τοῦ ἐλέους, καὶ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ θεοῦ λαβεῖν, ὡς ἐξησθενηκὼς ἀξιοῖ· ἐλέησον γάρ με φησιν, ὅτι ἀσθενής εἰμι. τί οὖν; ὁ τοιαύτης μαρτυρίας ἀπολαύσας· καὶ τὰ κρίματα τοῦ θεοῦ μὴ ἐπιλανθανόμενος· τὰ κρίματά σου γάρ φησιν οὐκ ἐπελαθόμην· ὁ τοῦ ἡλίου φαιδρότερον λάμπων, οὗτος τοιαῦτα φθέγγεται ῥήματα; ναί· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ θαυμαστόν· ὅτι, οὕτω μεγάλα κατορθῶν, οὐδὲν οὐδέποτε μέγα οὔτε εἶπέ τι, οὔτε ἐνόμισε περὶ ἑαυτοῦ· ἀλλὰ πάντων ἔσχατον ἑαυτὸν εἶναι ἐδόκει· καὶ ἀπὸ μόνης ἠξίου τῆς τοῦ θεοῦ σώζεσθαι φιλανθρωπίας, ὡσπερεὶ ἔλεγεν· ἄξιος μὲν εἰμὶ τιμωρίας ἀπαραιτήτου, καὶ τοῦ κολασθῆναι ἀθάνατα· διὰ δὲ τὸ μηκέτι δύνασθαι φέρειν, ἀξιῶ μοι λύσιν γενέσθαι τῶν παρόντων κακῶν. καθάπερ τῶν οἰκετῶν οἱ μυρία ἐργασάμενοι δεινὰ, ὅτι μὲν οὐχ ἥμαρτον, οὐκ ἂν ἔχοιεν εἰπεῖν. διὰ δὲ τὸ τῆς ὀδύνης ἀφόρητον εἶναι τῆς ἀπὸ τῶν μαστίγων, ἀξιοῦσιν ἀνεθῆναι λοιπὸν τῶν πληγῶν· ἐγὼ δὲ αὐτὸν καὶ ἑτέραν ἀσθένειαν οἶμαι αἰνίττεσθαι νῦν. τίνα δὴ ταύτην; τὴν ἀπὸ τῆς ἀθυμίας, καὶ τῶν ὀδυρμῶν ἐγγινομένην αὐτῷ. εἴωθε γὰρ ἡ τῆς λύπης ὑπερβολὴ, ὅταν ἡμῖν ἐπισκήψῃ σφοδρότερον, ἅπασαν περιτρώγειν τῆς ψυχῆς τὴν ἰσχύν. ὅπερ οἶμαι καὶ τὸν δίκαιον πεπονθέναι ἐκ τοῦ σφόδρα καταγινώσκειν ἑαυτοῦ, καὶ μηδέ ποτε χρηστὰς ἑαυτῷ ὑποτείνειν ἐλπίδας, ἀλλὰ τὰς ἐναντίας ἀεί.

A hoc eſt mirabile, & hoc eſt verè contriti & humiliati cordis indicium. Imò verò & amplius adhuc in humilitate iuſti, quàm profeſſione publicani peccatoris intueor. Ille enim quod ait: Propitius eſto Domine mihi peccatori, ſermo ipſe videtur eſſe quaſi pœnam volentis effugere. Quod autem dicit iuſtus, Domine ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripias me: non eſt nolentis argui, neque corripi recuſantis, ſed orantis, ne in ira, id eſt, vehementer arguatur, neque in furore, quod eſt abſque venia, corripiatur. Ex omni ergo parte animi eius humilitas in-
B tuēda eſt, & ex eo quòd ſemetipſum cum ſit iuſtus. pœna iudicat dignum, & ex eo quod nō audet hoc petere à Deo, vt ex integro ſibi venia concedatur: quod vtique eorum eſt, qui ſe ingentibus quidem ſupplicijs dignos iudicant, aliquid tamen in ipſis ſupplicijs optant adipiſci, quod paululum ſubleuet ac temperet pœnas. Sed maiorem adhuc mentis ſuæ humilitatem docet, quòd & hanc ipſam miſericordiā, id eſt, vt paulò leuius crucietur, ita petit à Deo, non quaſi qui releuari mereatur, ſed quaſi qui deficiat in tormentis, & ferre plura non poſſit. Ait enim: Miſerere mei
C Domine, quoniā infirmus ſum. Quid eſt Pſal. 6.
hoc? Iſte qui tale teſtimonium meruit à Deo, & qui iudicia eius nō eſt oblitus, ſic enim dicit: Iudicia tua non ſum oblitus. Pſal. 118. 30.
Iſte inquā, qui ſolis ipſius ſplendore lucidior eſt, huiuſmodi verba proloquitur? Ita eſt. Hoc enim verè magnum & mirabile eſt, quia is qui verè magnus eſt, nihil de ſe magni ſentit, aut loquitur, ſed omnium ſe vltimum iudicat, & ſalutem de ſola Dei miſericordia ſperat: veluti ſi diceret, Dignus quidem ſum pœna, dignus æternis ſupplicijs: ſed quia iam ferre tormenta non poſſum, rogo mihi veniam dari: vt
D ſæpe famuli in multis cōprehenſi delictis, dicere quidem quòd non peccauerint, non audent, ſed pro nimietate verberum, aliquātulum ſibi remitti flagella rogant. Ego tamen puto de alia eum infirmitate nunc dicere, illa ſcilicet quæ ex triſtitia & mœrore venit. Solet enim mœroris nimietas, ſi pertinaciùs incubuerit, conſumere vires animæ: quòd puto accidiſſe iuſto huic, dum nimis incuſat ſemetipſum, & nihil ſibi promittit lætum,

A & hoc arbitror indicari ex his quæ ſequũ-
Pſal. 142. tur. Ait enim: Miſerere mei Domine,
quoniam infirmus ſum: ſana me Domine,
quoniam conturbata ſunt oſſa mea: &
anima mea turbata eſt valde. Quod ſi is
qui tantorum ſibi bonorum cõſcius erat,
deprecatur Dominum, ne intret ſecum
in iudicium, néve diſcutiãtur opera eius:
quid faciemus nos, qui tot malis inuoluti
ſumus, & bonorum nobis operum nulla
fiducia eſt, quibúſque cùm abundent de-
licta, nulla ſatisfactio eſt, nulla ſimilis iſti
confeſſio? Ob hoc igitur beatus hic tali
vtitur cõfeſſione. Sciebat enim, & didice-
B rat, quia nemo iuſtificabitur in conſpectu
Dei: ſciebat quia iuſtus vix ſaluus fit,
propterea dicebat: Miſerere me Domi-
Cap. V. ne, quoniã infirmus ſum. Sed & in omni-
bus intuere, quomodo nuſquam bono-
rum ſuorum meminit, ſed ſemper ad mi-
ſericordiam Dei confugit, & in ipſa ſola
collocat ſalutem ſuam. Hæc eſt enim hu-
miliati cordis vera compunctio, magna
agere, & humilia loqui: iuſta operari, &
pluſquam peccatores timere ac tremere.
Et vis ſcire, quantus in eo ſit tremor diui-
ni iudicij? audi quid dicit: Iniquitates ſi
Pſal. 129. obſeruaueris Domine, Domine quis ſuſti-
C nebit? Nouerat enim, & valde nouerat,
quia in multis criminibus obnoxij ſumus
Deo, & quia etiam parua peccata, & ea
etiam de quibus nec ſuſpicamur, dedu-
centur ad iudicium & graui ſupplicio
damnabuntur. Denique & ea quæ ſalua-
tor poſtmodum ſtatuit, ille iam in ſpiritu
præueniens impleuit, & non ſolum legis
mandata, ſed de iniurijs conuiciiſque, &
cogitationibus malis obſeruãtiam tenuit.
Riſum etiam importunum, aut ſcurrili-
tatem in iudicio Dei cogitabat eſſe ple-
ctendam. Propter hoc & Paulus dicebat:
Nihil mihi conſcius ſum, ſed non in hoc
D iuſtificatus ſum. Cur autem hoc? Quia
etiam ſi nil mali operis egit, ſicut certè
nec egit: ſed honoris quantum deferri
Deo debuit, ſcit à ſe nondum eſſe dela-
tum: quia & ſi milies moriamur, & ſi
omnes virtutes animi expleamus, nihil
dignum gerimus ad ea quæ ipſi percepi-
mus à Deo. Vide enim quomodo cum in
nullo ipſe noſtri indigeat, in omnibus
enim ſufficit ſibi: tamen cum non eſſe-
mus, eſſe nos fecit, animámque inſpi-
rauit talem, qualem nulli ex omnibus
animantibus, quæ ſunt ſuper terram.

A καὶ τοῦτο γινώσκω καὶ ἐκ τῶν ἑξῆς δῆλον ποιεῖ. ἐλέησον γάρ με, ἐπήγαγεν, ὅτι ἀσθενής εἰμι· ἴασαί με κύριε, ὅτι ἐταράχθη τὰ ὀστᾶ μου· καὶ ἡ ψυχή μου ἐταράχθη σφόδρα. εἰ δὲ ὁ συνειδὸς ἔχων οὕτω καθαρὸν ἀξιοῖ, μὴ γενέσθαι τῶν πεπραγμένων ἐξέτασιν ἀκριβῆ, τί ποιήσομεν ἡμεῖς οἱ τοσούτοις ἐπαπειλημμένοι κακοῖς, καὶ τοσοῦτον ἀπέχοντες τῆς παρρησίας ἐκείνου, καὶ μηδὲ τὸ πολλοστὸν τῆς ἐξομολογήσεως ἐκείνης ἐπιδειξάμενοι μέρος; πόθεν οὖν ὁ μακάριος οὐκ ἐξομολογεῖτο; πε-
B παίδευτο, ὅτι οὐδεὶς δικαιωθήσεται ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, καὶ ὅτι, καὶ ὁ δίκαιος μόλις σώζεται· διὰ τοῦτο ποτὲ μὲν παρακαλεῖ λέγων· μὴ εἰσέλθῃς εἰς κρίσιν μετὰ τοῦ δούλου σου· ποτὲ δὲ, ἐλέησόν με κύριε, ὅτι ἀσθενής εἰμι. τοῦτο γὰρ ἄξιον πανταχοῦ σκοπεῖν, πῶς οὐδαμοῦ μέμνηται τῶν οἰκείων κατορθωμάτων· ἀλλ' ἐπὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ θεοῦ ῥίπτει τὴν σωτηρίαν τὴν ἑαυτοῦ. τοῦτο γὰρ συντετριμμένης ψυχῆς· τοῦτο τεταπεινωμένου πνεύματος. τοῦτο ποιεῖ μεγάλα κατορθοῦντα τῶν ἁμαρτωλῶν μᾶλλον δεδοικέναι, καὶ τρέμειν. ὅτι γὰρ
C ἔτρεμε μὲν οὕτω καὶ ἐδεδοίκει, ἄκουσον αὐτοῦ λέγοντος· ἐὰν ἀνομίας παρατηρήσῃς κύριε, κύριε τίς ὑποστήσεται; ᾔδει γὰρ, ᾔδει σαφῶς, ὅτι πολλῶν ἐσμὲν ὀφλημάτων ὑπεύθυνοι τῷ θεῷ· καὶ ὅτι τὰ μικρότατα τῶν ἁμαρτημάτων, μεγάλης ἀξιοῦται τιμωρίας. ἔγνω προορῶν ἄνωθεν ἅπερ ἔμελλε νομοθετεῖν ὁ Χριστὸς ἐλθών. οὐ φόνων μόνον, ἀλλὰ καὶ ὕβρεων, καὶ λοιδοριῶν, καὶ ἐννοιῶν πονηρῶν, καὶ γέλωτος, καὶ ἀχρείου λόγου, καὶ εὐτραπελίας καὶ ἐπὶ μικροτέρων χαλεπὴν κεῖσθαι τὴν δίκην ἐπίστευε.
D διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος, καίτοι μηδὲν ἑαυτῷ συνειδὼς, ἔλεγεν· οὐδὲν ἐμαυτῷ σύνοιδα, ἀλλ' οὐκ ἐν τούτῳ δεδικαίωμαι. τί δή ποτε; ὅτι καὶ εἰ μηδὲν κακὸν αὐτὸς εἴργαστο, ὥσπερ οὖν οὐδὲ εἴργαστο, τῆς γοῦν εἰς τὸν θεὸν ὀφειλομένης τιμῆς οὐχ ἡγεῖτο πεπληρωκέναι τὸ μέτρον. κἂν γὰρ μυριάκις ἀποθάνωμεν, κἂν πᾶσαν ἀρετὴν ἐπιδειξώμεθα, οὐδὲ τὴν ἀξίαν ἀποδεδώκαμεν τῶν εἰς ἡμᾶς ὑπηργμένων παρὰ τοῦ θεοῦ τιμῶν. ὅρα γὰρ οὐδενὸς τῶν παρ' ἡμῶν δεόμενος, ἀλλ' αὐτὸς ἀρκῶν ἑαυτῷ οὐκ ὄντας ἡμᾶς εἰς τὸ εἶναι παρήγαγε, ψυχὴν ἐνέπνευσεν, οἵαν οὐδενὶ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς.

παράδεισον ἐφύτευσεν, οὐρανὸν ἔτεινε, γῆν ὑπεστόρησε, φωστῆρας ἀνῆψε λαμπρούς· καὶ τὴν μὲν γῆν λίμναις, καὶ πηγαῖς, καὶ ποταμοῖς καὶ ἄνθεσι κατεκόσμησε, καὶ φυτοῖς· τὸν δὲ οὐρανὸν τῷ ποικίλῳ τῶν ἄστρων καταστίξας χορῷ, τῆς ἡμέρας ἡμῖν οὐχ ἧττον τὴν νύκτα χρησιμωτέραν εἰργάσατο· διὰ τὴν ἐκ τοῦ ὕπνου γινομένην ἀνάπαυσιν, καὶ ἰσχύν. τῶν γὰρ σιτίων οὐχ ἧττον ἡμῖν ἐστι τρέφει τὰ σώματα καὶ δῆλον ἐντεῦθεν. λιμοῦ μὲν γὰρ πολλάκις ἴδοι τις ἂν πολλὰς καταλαμβάνειν τὰς ἡμέρας· ὕπνου δὲ οὐδὲ ὀλίγας δυνατόν· καὶ τὴν ἐν ἡμέρᾳ δὲ γινομένην φλόγα, τήν τε ἀπὸ τῆς ἀκτῖνος, τήν τε ἀπὸ τῶν μόχθων τῶν μεθημερινῶν καταψύχει, καὶ διαλύων, οὕτως ἀκμάζοντα πάλιν ἡμᾶς πρὸς τοὺς πόνους ἀνίστησι· χειμῶνος δὲ ὥρα τῷ μήκει τοῦ δρόμου καὶ ἐπιπλέον ἡμῖν παρέχει τὴν ἀνάπαυσιν, καὶ τὸ θάλπος ὑπωροφίους εἶναι καταναγκάζων· καὶ τὸ σκότος δὲ, οὐχ ἁπλῶς, οὐδὲ εἰκῆ τούτῳ συγκεκλήρωται τῷ καιρῷ, ἀλλ' ὑπὲρ ἀναπαύσεως πλείονος. ὥσπερ οὖν αἱ φιλόστοργοι τῶν μητέρων, ὅταν κατευνάσαι τὰ παιδία βούλωνται ἀλύοντα, ὑπὸ ταῖς ἀγκάλαις θεῖσαι τὰ ἑαυτῶν καὶ τῷ χιτωνίσκῳ ταῖς ὄψεσι περικαλύψασαι κατακοιμίζουσιν· οὕτω καὶ ὁ θεὸς, καθάπερ τι καταπέτασμα τὸ σκότος κατὰ τῆς οἰκουμένης ἁπλώσας, παύει τοὺς ἀνθρώπους τῶν πόνων. εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἦν, ἀπὸ τῆς φιλοπραγμοσύνης ἢ φιλαργυρίας τῆς ἄγαν, καὶ ὑπὸ τῶν πόνων ἀπολοῦντες ἂν διεσπάσθημεν. νυνὶ δὲ καὶ ἄκοντας ἡμᾶς τῶν ἱδρώτων ἀνίησιν· οὐ τὰ σώματα δὲ ἡμῖν ἀνίησι μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν ἐστὶν ὁ νόμος τῆς σιωπῆς οὐχ ἧττον. τί γὰρ ἄν τις λέγοι τὴν ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ γαλήνην, τὴν ἡσυχίαν; καὶ πῶς ἅπαντα γέμει σιγῆς, καὶ θορύβων ἐστὶ καθαρὰ, καὶ οὐκ ἔστιν ἀκοῦσαι κραυγῆς τινος καθάπερ ἐν ἡμέρᾳ, τῶν μὲν πενίαν ὀδυρομένων, τῶν δὲ ἐπήρειαν καταβοώντων, τῶν δὲ ἀῤῥωστίαν σώματος, καὶ πηρώσεις θρηνούντων, καὶ τῶν μὲν θάνατον τῶν οἰκείων, τῶν δὲ ζημίαν χρημάτων, τῶν δὲ ἄλλο τι τῶν ἀνθρωπίνων. πολλὰ δὲ ταῦτά ἐστιν· ὧν πάντων ἁπάντων καθάπερ τρικυμιῶν ἐξαρπάσασα, πρὸς τὸν αὐτῆς ἀναπαύει λιμένα τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ἡ νύξ· καὶ διὰ μὲν τῆς νυκτὸς, το-

A Paradiſum plantauit, cœlum extendit, terrámque ſubſtrauit, luminaria accendit in vniuerſo mundo ſplendentia, & terram quidem fontibus fluminibúſque & ſtagnis repleuit, campos vero virgultis & floribus adornauit, cœlum variis aſtrorum choris depinxit, vt nobis noctem die ipſo faceret gratiorem, ſimul & vt ſomnorum ſalubritas per quietem vires corporis repararet, quas labor diurnus abſumit. In tantum autem muneris huius neceſſaria humano generi dona collata ſunt, vt abſque cibo audeant nonnulli plures tranſigere dies, abſque ſom- B no verò nec paucos. Idcirco denique & hybernis frigoribus longiora ſpacia noctium poſuit, vt prolixior requies intra tecta hominibus fieret, & laboribus ſpacia breuiora remanerent. Propter quod & conuenienter tempora hæc, quæ ad requiem dedit, tenebris inuoluit. Sicut enim piæ quæque matres, aut nutrices cum fortè natos ſuos ad quietem prouocant, in gremiis poſitos complecti brachiis, & adſtringere, ac tunica operire faciem & oculos ſolent, vt obſcurior eis aër redditus, ſomnum per quietem facilius inuitet: ita & Deus tanquam ve- C lamen quoddam per vniuerſum mundum tenebras obducens, hominum genus ad ſilentium gratiſſimæ quietis inuitat. Quòd ſi non ita tempus iſtud muniſſet Deus, vt eſt genus hominum negociis & cupiditatibus atque omni auaritiæ ſemper intentum, non ſolùm ſubiectos ſibi læderent, ſed & ſemetipſos homines laboribus operibúſque conſumerent. Nunc verò etiam inuitos nos à nimiis laboribus retrahit, & non ſolum corporibus indulget, ſed & animos ipſa viciſſitudo reſuſcitat. Nam inde quid D dicam, quomodo noctis tempore cuncta tranquilla ſunt, & ſilent vniuerſa, quies vbique, & per totum orbem ducuntur longa ſilentia, nullus clamor, vt in temporibus diei, nullæ voces quibus alij ob penuriam lugent, alij ob corporis infirmitatem, alij ob pecuniarum iacturam, alij pro violentiis clamant, alij funeribus domeſticorum, vel aliis damnis afflicti. Hæc omnia quieſcere facit nox, & velut fluctibus quibuſdam atque vndis malorum ereptos homines, ad portum quietis adducit: & hæc quidem noctis munera: diei verò tanta

ſunt, vt dehis dicere nec temporis nec ſtyli huius ſit. Quid verò maris vſum, & nauigandi vtilitatem loquar? per quam omnem penè orbem, qui longis à ſemetipſo dirimitur ſpacijs, non ſolum ſibi inuicem notum, ſed ſocium quodammodo & communicabilem facit, vt vnuſquiſq; ſi quid apud ſe gignitur boni, hoc etiam ad proximos ſuos procul poſitos deferat: & cum vnuſquiſque paruum poſſideat terræ ceſpitem, per iſtud mercandi miniſterium, quaſi totius mundi dominus efficitur, & vniuerſæ terræ fructibus vtitur. Et quid plura dicam? Vniuerſus orbis efficitur tanquã menſa diues vna omnibus, nullo prohibente ſumere conuiuas ſingulos, quo minus cum ea quæ ſibi appoſita ſunt dederint, viciſſim quæ apud cæteros longe diſſitos reperiuntur, manus ſolum extendentes accipiant. Sed parua ſunt hæc in muneribus Dei. Quid deinde dicam, quòd notam fecit Deus ſapientiam ſuam hominibus, & capaces eos eſſe voluit huius tã ineffabilis muneris? Cogita enim tantiſper & conſidera plantarum varietates frugiferarum, infrugiferarum, quæ in deſertis naſcũtur, quæ in agris excultis, quæ in montibus, quæ in campis: vide quanta in ſeminibus ſit diuerſitas, quanta in herbis, in floribus, in animalibus, tum terreſtribus, tum ancipitibus quæ in vtraque ſede viuunt, tum aquatilibus: cogita quæcunque cernuntur omnia propter nos condita eſſe cœlum, terram, mare, quæque in illis degunt omnia. Nam quemadmodum quis vbi magnificam regiam ſibi exſtruxiſſet multo ſplendentem auro multo lapillorum fulgore coruſcantem, ita cum mundum fabricatus eſſet Deus hominem introduxit, qui rebus omnibus quæ in eo ſunt imperaturus eſſet: quodque longe mirabilius eſt in hac domo, non ex lapidibus tectum condidit, ſed ex alia pretioſiori materia compegit, neque vero aurei candelabri flammam accendit, ſed demiſſis ex alto lampadibus celeri motu decurrere domus iſtius tectum voluit, vt non tantum vtilitatem afferret, ſed & multam pareret voluptatem; terræ verò pauimentum inſtar opiparæ cuiuſdam menſæ conceſſit. Et hoc fecit cum ipſi nondum aliquid apud Deum meriti collegiſſent. Cúmque

A σαῦτα ἡμῖν τὰ ἀγαθά· διὰ δὲ τῆς ἡμέρας ταῦτα, ἅπερ ἅπαντες ἴσμεν. τί ἄν τις εἴποι τὴν περὶ τὰς ἐπιμιξίας εὐκολίαν γενομένην ἡμῖν; ἵνα γὰρ μὴ τῆς ὁδοιπορίας τὸ μῆκος ἀποστερητὴν γένοιτο τῆς συνουσίας τῆς πρὸς ἀλλήλους ἐπιτομωτέραν ἡμῖν ὁδὸν, τὴν θάλατταν ἀνῆκε πανταχοῦ τῆς γῆς ὁ θεός· ἵνα ὥσπερ οἶκον ἕνα τὴν οἰκουμένην οἰκοῦντες, οὕτω θαμινὰ παρ' ἀλλήλους βαδίζωμεν, καὶ τὴν παρ' ἑαυτοῦ ἕκαστος τῷ πλησίον μεταδιδοὺς εὐκόλως, ἀντιλαμβάνῃ τὰ παρ' ἐκείνου, καὶ
B μικρὸν τῆς γῆς μέρος κατέχων, ὥσπερ ἁπάσης κύριος ὢν τῶν πανταχοῦ γινομένων ἀπολαύῃ καλῶν. καὶ νῦν ἔξεστι καθάπερ ἐπὶ τραπέζης πλουσίας ἑκάστῳ τῶν δαιτυμόνων τὸ παρατεθειμένον αὐτῷ δοῦναι τῷ πόρρωθεν κατακειμένῳ, τὸ παρ' ἐκείνῳ κείμενον ἀντιλαβεῖν ἔξεστι τὴν χεῖρα μόνον ἐκτείναντα. εἰ δέ τις καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἐπελθεῖν ἐπιχειρήσειε τῷ λόγῳ, εἰς ἄφατον ἐκπεσεῖται μῆκος, καὶ οὐδὲ μικρὸν ἐπελεύσεται μέρος. πῶς γὰρ ἄνθρωπος ὢν, καὶ τὴν ἄπειρον τοῦ θεοῦ σοφίαν ἀναμετρεῖν ἐπιχειρῶν; ἐννόησον γὰρ
C τέως τὰς τῶν φυτῶν διαφορὰς τῶν καρποφόρων, τῶν ἀκάρπων τῶν ἐν ἐρήμοις, τὴν κατὰ τὴν οἰκουμένην· τῶν ἐν ὄρεσι· τῶν ἐν πεδίοις· ἴδε τὴν ἐν τοῖς σπέρμασι ποικιλίαν, τὴν ἐν ταῖς βοτάναις, τὴν ἐν τοῖς ἄνθεσι, τὴν ἐν τοῖς ζώοις τοῖς χερσαίοις, τοῖς ἀμφιβίοις, τοῖς νηκτοῖς, ἐννόησον ὅτι τὰ ὁρώμενα ἅπαντα δι' ἡμᾶς οὐρανὸς γῆ θάλασσα τὰ ἐν τούτοις ἅπαντα. καθάπερ γάρ τις βασίλεια ἑαυτῷ λαμπρὰ κατασκευάσας, πολλῷ μὲν ἀποστίλβοντα τῷ χρυσῷ, πολλῇ δὲ λάμπον-
D τα τῇ τῶν λίθων αἴγλῃ, οὕτω τὸν κόσμον τεκτηνάμενος ὁ θεὸς, ἤγαγε τὸν ἄνθρωπον βασιλεύσοντα πάντων τῶν ἐν αὐτῷ. καὶ τὸ πολλῷ θαυμασιώτερον τούτου τοῦ οἴκου οὐκ ἀπὸ λίθων κατασκευάσας τὸν ὄροφον, ἀλλ' ἐξ ἑτέρας ὕλης τιμιωτέρας αὐτὸν συμπηξάμενος, οὐδὲ λυχνίας χρυσῆς φλόγα ἀνάψας, ἀλλ' ἄνωθεν τὰς λαμπάδας ἀφεὶς διατρέχειν τούτου τοῦ οἴκου τὴν στέγην ἐκέλευσεν· ὡς μὴ χρήσιμον μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλὴν ἡμῖν εἶναι τὴν ἡδονήν· τὸ δὲ ἔδαφος ἀντὶ τραπέζης ἀνῆκε πολυτελοῦς. καὶ ταῦτα πεποίηκε τῷ μηδὲν οὐδέπω ἐπιδειξαμένῳ καλόν· ἀλλ' ὅμως μετὰ τὴν τοσαύτην δυ-

ρεαὶ ἀγνώμονα περὶ τὸν εὐεργέτην γενόμενον· οὐδὲ οὕτως ἐστέρησε τῆς τιμῆς. ἀλλ' ἐκβαλὼν μόνον τοῦ παραδείσου, τούτῳ κολάζει, περαιτέρω προελθεῖν τὴν ἀγνωμοσύνην κωλύων· καὶ τὴν ἐπὶ τὸ χεῖρον ἀναστέλλων ῥοπήν. ταῦτα δὴ πάντα ἀναλογιζόμενος ὁ ἀπόστολος καὶ τούτων πλείονα ἅτε πνεύματι θείῳ κινούμενος, τάτε ἐξ ἀρχῆς, τάτε καθ' ἑκάστην ἡμέραν, τάτε εἰς ἕνα ἕκαστον, τάτε εἰς ἅπαντας κοινῇ γινόμενα, καὶ τὰ φανερὰ καὶ τὰ λάθρα πολλῷ πλείονα ὄντα τῶν φανερῶν. καὶ ἔτι τὰ κατὰ τὴν οἰκονομίαν τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ θεοῦ καὶ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ καὶ πάντα ἁπλῶς περισκοπῶν· καὶ πανταχόθεν συλλέγων τοῦ θεοῦ τὴν ἄφραστον ἀγάπην, καὶ ἐννοήσας, ὥσπερ εἰς πέλαγος ἐμπεσὼν ἀχανές, οὕτως ἐμάνθανεν, ὅσων, καὶ ἡλίκων ὑπεύθυνος ἦν. οὐδὲ τὸ πολλοστὸν ἀποδεδώκει μέρος. διὸ δὴ ταῦτα ἐφθέγγετο, καὶ τὰ μὲν μικρὰ τῶν ἁμαρτημάτων μετὰ πολλῆς ἐξήταζε τῆς ἀκριβείας· τὰ δὲ κατορθώματα, λήθῃ παρέπεμπεν. ἀλλ' οὐχ ἡμεῖς· οἳ τῶν μὲν πλημμελημάτων, καὶ πολλῶν ὄντων, καὶ μεγάλων, οὔτε λόγον, οὔτε μνήμην ποιούμεθα. ἂν δέ τι μικρὸν κατορθώσωμεν, τοῦτο ἄνω, καὶ κάτω στρέφομεν, καὶ οὐ πρότερον ἀφιστάμεθα γαυρούμενοι, καὶ φυσιούμενοι. ἕως ἂν καὶ αὐτὸ τὸ μικρὸν διὰ τῆς ἀλαζονείας κενώσωμεν. ταῦτα καὶ ὁ Δαυὶδ σκοπῶν ἔλεγε· τί ἐστιν ἄνθρωπος, ὅτι μιμνήσκῃ αὐτοῦ; οὐ μόνος δέ, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀγνωμοσύνης αὐτοῦ κατηγορῶν, ἄνθρωπος φησὶν ἐν τιμῇ ὢν οὐ συνῆκε, παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις, καὶ ὡμοιώθη αὐτοῖς. τοῦτο οἰκέτου εὐγνώμονος, τὰς εἰς τὸ κοινὸν εὐεργεσίας ἰδιοποιεῖσθαι· καὶ ὡς τῶν πάντων ὀφειλέτην ὄντα, φροντίζειν, καὶ μεριμνᾷν, ὅπερ καὶ ὁ Παῦλος ἐποίησε· καλὸν γὰρ πάλιν αὐτοῦ μνημονεῦσαι· δι' αὐτὸν λέγων τεθνηκέναι τὸν κύριον. ὃ γὰρ νῦν ζῶ φησὶν, ἐν σαρκὶ, ἐν πίστει ζῶ, τῇ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, τοῦ ἀγαπήσαντός με, καὶ παραδόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ ἐμοῦ. ταῦτα δὲ ἔλεγεν, οὐ συστεῖλαι βουλόμενος τοῦ Χριστοῦ τὴν δωρεάν· ἀλλὰ τοῦ πάντως ἑαυτὸν ὑπεύθυνον καταστῆσαι ἁπάντων, καὶ ἕκαστον οὕτω διακεῖσθαι

A eis intellectum conceſſerit diuinorum, rerúmque æternarum eis præſtiterit habere notitiam: homo tamen erga tanti muneris autorem extitit ingratus, & ne ſic quidem eum reſpuit diuina clementia, ſed & hoc ipſum quod videtur pœna prevaricationis impoſita, cum è paradiſo tantum eiectus eſt, remedium fuit nolentis vltra procedere malum, ſed feruorem temeritatis atque audaciæ reprimentis. Hæc & horũ ſimilia ex diuinis beneficijs reminiſcens Apoſtolus, cum ea quæ iam ab initio, tum quæ quotidie tam in ſingulos, quam in omnes ſimul ſiue palam B ſiue clam multo plura contulit quam manifeſta, & multò magis ea, quæ ad diſpenſationem ſpectant vnigeniti filij Dei, quæque per eum futura promittuntur bona, per horas ſingulas & momenta conſiderans, & in corde ſuo diſcutiens, atque ad immenſum bonitatis & beneficiorum eius pelagus attendens, hæc dicebat. Et peccata quidẽ propria ſine intermiſſione dijudicat & retractat, iuſtitiæ verò ſuæ in nullo penitus meminit: non ſicut agimus nos, qui de peccatis quidem noſtris, quæ multa ſunt & grauia, ne mentionem quidem facimus, non dicam cogitamus aut C ingemiſcimus: ſicubi verò parum aliquid boni operis agere videmur, hoc ſine intermiſſione & dici volumus, & audiri, nec deſinimus prorſus tumidi incedentes & elati, donec & ipſum parũ ſi forte geſtum eſt boni operis, per iactantiam euacuetur & pereat. Hęc & horum ſimilia Dauid intuens, dicebat: Quid eſt homo quòd memor es eius? Et iterum humanæ vecordiæ ignauiam notans, aiebat: Homo cùm in Pſ.48.13. honore eſſet, non intellexit, comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis. Hic eſt affectus ſerui fidelis, vt beneficia domini ſui, quæ communiter data D ſunt omnibus, quaſi ſibi ſoli præſtita reputet, & quaſi ipſe ſit omnium debitor, & pro omnibus ipſe ſolus habeatur obnoxius. Hoc fecit & Paulus, qui mortem Cap. VI. Domini & Saluatoris noſtri, quæ pro vniuerſo expenſa eſt mundo, ſibi ſoli præſtitã dicit. quaſi enim de ſe ſolo loquens, ita ſcribit: Quod enim nunc viuo in carne, Gal.2.20. in fide viuo filij Dei, qui tradidit ſemetipſum pro me. Hæc autem dicebat non coanguſtare volens ampliſſima & per orbem terræ diffuſa Chriſti munera: ſed quaſi qui, vt diximus, pro omnibus ſe ſolum iudicaret obnoxium, & vnicuique perſuadere vellet, vt non aliter affectus

eſſet. Nam ſi vel vnius hominis cauſſa venilſet Chriſtus, non ſolum nihil hac ratione beneficium imminueretur, ſed etiam maius appareret. Quid ita? nempe quod tantum exhibuiſſe ſtudium videretur, quantum is, qui vnam ouam quæſiuit.
Pſal 34. Hæc ergo ſunt, pro quibus affligebatur Dauid & lugebat. Etenim qui pecuniam mutuam ſumunt, ſi non habeant vnde reſtituant, ſed multo fœnore opprimantur, neque cibum capere, neque quietem poſſunt, excruciati ſolicitudine, compunctique vigilijs. Quomodo ergo iuſtus non excrucietur cõſiderans non ſe in pecunia, ſed in morum actibus eſſe debitorem? Sed nos non ita, imò verò ſi viſi fuerimus vel parum aliquid ex multis debitis ſoluere, iam videmur nobis non tam ſoluiſſe debita, quam opes plurimas & largos in cœlis recondidiſſe theſauros: imò quod eſt infelicius, ne hoc quidem parum quod agere videmur, ita honeſtè & emendatè gerimus, vt decet liberos: ſed prius requirimus, ſi mercedem habeamus, an non: & ſi grandis ſit merces in eo quod facere videmur, & ſi reputetur nobis ad mercedem. Inuerecunda ſatis, & non tam libero digna vox quàm mercenario. Quid ais ô homo puſillanimis & infelix? Propoſitum tibi eſt vt aliquid agas, quod conditori tuo placeat, vt Domino tuo ſeruias: & tu de mercedibus cogitas? Si enim te agentem, quod tibi præceptum eſt, Dominus tuus in gehennam: conijci iuſſurus eſſet, detrectare oporteret, non ſumma cum animi alacritate res honeſtas aggredi. Tu præſtas aliquid quod Deo placeat, & aliam mercedem requiris? Verè ignoras quantum boni ſit placere Deo. ſi enim ſcires, nunquam aliud aliquid extrinſecus mercedis aut muneris expectares. Neſcis quia maior augetur tibi merces, quando non ſpe mercedis operaris, ſed ſtudio placendi? Aut non vides quomodo & apud homines illi maximè famuli diliguntur, qui non tam accipere aliud à dominis, quàm placere eis, & obedire geſtiunt? Et ſi homines ita erga ſibi ſimiles agunt: tu qui tanta à Deo beneficia conſecutus es, & alia nihilominus ſperas bona, ſi quid pro ſalute tua egeris, prius etiam penè quàm geras, de mercedibus percontaris? Propter hoc miſeri ſumus in omnibus & frigidi, nec in aliquod opus bonũ parati. Ob hoc neque compunctionem cordis

A πείθων. εἰ γὰρ καὶ δι' ἕνα παρεγένετο ἄνθρωπον ὁ Χριστὸς, οὐ μόνον οὐκ ἠλαττοῦτο τούτῳ ἡ δωρεὰ, ἀλλὰ καὶ μείζων δείκνυται. πῶς; ὅτι καὶ ὑπὲρ ἑνὸς τοσαύτην φαίνεται τὴν σπουδὴν ἐπιδεικνύμενος, ὅσην ὁ τὸ ἓν πρόβατον ἐπιζητῶν. διὰ ταῦτα ἐταράττετο· διὰ ταῦτα ἐθρήνει. εἰ γὰρ οἱ χρήματα δανειζόμενοι, καὶ οὐκ ἔχοντες ἀποτίσαι, ἀλλὰ πολλοῖς κατὰ βαπτιζόμενοι τοῖς τῶν ὀφλημάτων βυθοῖς, οὔτε ἐσθίουσιν, οὔτε καθεύδουσιν ὑπὸ τῆς φροντίδος δακνόμενοι· ὁ δίκαιος ὁρῶν οὐκ ἐν χρήμασιν, ἀλλ' ἐν πράξεσιν
B οὖσαν τὴν ὀφειλὴν, τί οὐκ ἂν ἔπαθεν; ἀλλ' οὐχ ἡμεῖς οὕτως, ἀλλὰ κἂν μικρὸν ἐκτίσωμεν, ὡς τὸ πᾶν ἐκτετικότες διακείμεθα· μᾶλλον δὲ καὶ ὑπερβαλλόμενοι, καὶ οὐδὲ τὸ μικρὸν τοῦτο μετὰ προθυμίας τῆς προσηκούσης ἐλευθέροις πράττομεν· ἀλλὰ, πρότερον ἐξετάζομεν εἰ μισθὸν ἔχει, καὶ εἰ πολὺν μισθὸν, καὶ εἰ ἡμῖν αὐτοῖς λογίζεται, ἀνελευθέρων τινῶν, καὶ μισθαρνῶν φθεγγόμενοι ῥήματα. τί λέγεις ἄνθρωπε μικρόψυχε, καὶ ταλαίπωρε; πρόκειταί τι πρᾶξαι τῶν ἀρε-
C σκόντων θεῷ, καὶ σὺ περὶ μισθοῦ φροντίζων ἕστηκας; εἰ γὰρ πράξαντά σε εἰς γέενναν ἐμπεσεῖν προσέκειτο, ἀναδύεσθαι ἐχρῆν, ἀλλ' οὐχὶ μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας ἅπτεσθαι τῆς τῶν καλῶν ἐργασίας; πράττεις τι τῶν τοῦ θεοῦ φίλων, καὶ μισθὸν ἕτερον ἐπιζητεῖς; ὄντως ἀγνοεῖς, ὅσον ἐστὶν ἀγαθὸν ἀρέσαι θεῷ. εἰ γὰρ εἴδης, οὐδεμίαν ἂν ἑτέραν ἀνέμεινας εἶναι ἀμοιβήν· οὐκ οἶδας ὅτι σοι ὁ μισθὸς αὔξεται, ὅταν μὴ ἐπ' ἐλπίδι τῶν μισθῶν πράττῃς τὰ δέοντα;
D οὐχ ὁρᾷς, ὅτι καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων τούτους μάλιστα τιμῶσιν οἱ δεσπότες, οὓς ἂν ἴδωσι παρὰ τὸν μισθὸν τὸ εἰς ἐκείνους ἀρέσκειν ὁρῶντας, καὶ ὑπὲρ τούτου μᾶλλον σπουδάζοντας, ἢ τῆς παρ' αὐτῶν τιμῆς; εἶτα, ἄνθρωποι μὲν οὕτως εὐγνωμόνως πρὸς τοὺς ὁμοδούλους διάκεινται· σὺ δὲ ὁ τοσαῦτα εὐεργετηθεὶς παρὰ τοῦ δεσπότου, καὶ τοσαῦτα προσδοκῶν ἀγαθὰ, ἡνίκα ἄν τι δέῃ πρᾶξαι τῶν εἰς σωτηρίαν ἡκόντων τὴν σὴν, πρὸ τῆς πράξεως τὸν μισθὸν περιεργάζῃ. διὰ ταῦτα πανταχοῦ ψυχροὶ, καὶ ταλαίπωροι, καὶ πρὸς οὐδεμίαν τῶν γενναίων ἐσμὲν παρεσκευασμένοι πράξεων. διὰ τοῦτο οὔτε ἐν κατα-

τεύξεσθαι δεδυνήμεθά ποτε, οὔτε μικρόν τι συστεῖλαι τὴν ψυχὴν τὴν ἡμετέραν. οὔτε γὰρ τὰ ἁμαρτήματα τὰ ἡμῶν ἀναλογιζόμεθα μετὰ ἀκριβείας, οὔτε τὰς τοῦ θεοῦ εὐεργεσίας ἐξετάζομεν· οὔτε πρὸς τοὺς τὰ μέγιστα κατωρθωκότας ὁρῶμεν· οὔτε διὰ τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἐπιλανθανόμεθα, ὅτι οὔτε μετρίως τὰς εὐεργεσίας φέρομεν, οὔτε ὃ συνεχῶς λέγομεν ἁμαρτωλοὺς ἑαυτοὺς καλοῦντες, μετὰ ἀληθείας φθεγγόμεθα· καὶ δῆλον ἐκεῖθεν. ὅταν γὰρ παρ' ἑτέρων ταῦτα ἀκούσωμεν, ἀγριαίνομεν, ἐκθηριούμεθα, ὕβριν τὸ πρᾶγμα εἶναι φαμέν. οὕτω πάντα ὑπόκρισις τὰ παρ' ἡμῶν, καὶ οὐδὲ τὸν τελώνην μιμούμεθα, ὃς ἑτέρου τὸ τῶν ἁμαρτημάτων ὀνειδίζοντος αὐτῷ πλῆθος, καταδεξάμενος τὰ ὀνείδη διὰ τῶν ἔργων τὸ κέρδος ἐκαρπώσατο. κατῆλθε γὰρ δεδικαιωμένος μᾶλλον ὑπὲρ τὸν Φαρισαῖον. ἡμεῖς δὲ, οὐδὲ ὅ τί ποτέ ἐστιν ἐξομολόγησις, ἴσμεν, καὶ ταῦτα μυρίων γέμοντες κακῶν. ἔδει δὲ μὴ μόνον πεπεῖσθαι, ὅτι μυρία ἡμῖν πεπλημμέληται, ἀλλὰ καὶ πάντα ἡμῶν τὰ ἁμαρτήματα, τά τε μικρὰ, τά τε μεγάλα, ὥσπερ ἐν βιβλίῳ τῇ καρδίᾳ γράφοντας ἔχειν καὶ ὡς νεωστὶ γεγενημένα, πενθεῖν. οὕτω γὰρ ἂν καὶ τὸ φρόνημα τῆς ψυχῆς κατεστείλαμεν συνεχῶς αὐτῇ τῶν οἰκείων ἀναμιμνήσκοντες κακῶν. τοσοῦτον ἐστὶν ἀγαθὸν μνημονεύειν ἁμαρτημάτων οἰκείων, ὡς καὶ τὰ ἀφανισθέντα ἐγκλήματα συνεχῶς φέρειν εἰς μέσον τὸν μακάριον Παῦλον. ἐπειδὴ γὰρ τὰ πρότερα ἀπενίψατο πάντα διὰ τοῦ βαπτίσματος, καὶ μετὰ ταῦτα ἐβίου καθαρῶς, οὕτως ὡς μηδὲν ἑαυτῷ συνειδέναι, καὶ οὐκ εἶχεν, ὑπὲρ ὧν στενάξειεν ἁμαρτημάτων, τῶν πρὸ τοῦ βαπτίσματος ἐξηλειμμένων ἐμέμνητο λέγων· ὅτι Χριστὸς Ἰησοῦς ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον ἁμαρτωλοὺς σῶσαι· ὧν πρῶτός εἰμι ἐγώ· καὶ πάλιν· πιστόν με ἡγήσατο θέμενος εἰς διακονίαν, τὸν πρότερον ὄντα βλάσφημον, καὶ διώκτην, καὶ ὑβριστήν· καθ' ὑπερβολὴν γὰρ ἐδίωκον τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ, καὶ ἐπόρθουν αὐτήν· καὶ πάλιν οὐκ εἰμὶ ἄξιος καλεῖσθαι ἀπόστολος. Εἰ γὰρ καὶ εὐθύνοις ἡμᾶς ἀφίησιν

A vnquam meremur accipere, neque colligere intra noſmetipſos animæ noſtræ ſenſus, & humilitatem eius fragilitatémque perſpicere, neque peccata noſtra ante oculos habere, neque econtra diuina beneficia conſiderare. Hinc eſt quod neque ad illos qui præcipuam & diſtrictam vitam ducunt reſpicimus, neque ad ſtudium boni operis incitamur: ſed neque hoc quidem quod frequenter videmur noſmetipſos peccatores pronũciare, cum veritate & affectu animi loquimur. Denique ex eo arguimur, quia ſi hæc ab alio audiamus, quæ ipſi de nobis pronuncia-
B re videmur, ſtatim indignamur & iraſcimur, & iniuriam nobis factam conquerimur. Sic ficta in nobis & ſimulata ſunt omnia, vt ne illum quidem publicanum Luc. 18. b. poſſimus imitari: qui cum peccata ſua audiret ſibi ab alio exprobari, non ſolùm patienter tulit, ſed & addidit confeſſionem ſuam. Vnde diſceſſit ille iuſtificatus magis quàm Phariſæus qui exprobrauerat. Nos verò neque exomologeſis ipſa quid ſit nouimus, cùm mille malis repleti ſimus. Sed oportebat nos non ſolùm ſcire & confiteri, quia multa in nobis delicta ſunt, verum & vnumquodque pec-
C catum, & maius & minus, quaſi in libro, ita in corde noſtro habere deſcriptum: idque frequentius recenſere, atque ante oculos ponere, & tanquam hæc nuper admiſſa lugere. Ita enim & animæ arrogantiam frangeremus, frequentius eam de malis ſuis & vitijs commonentes, & cautela nobis, ne vltra in eadem delicta incideremus, acrior naſceretur. Tantum etenim boni confert meminiſſe frequentius hominẽ peccati ſui, vt etiam Paulum Apoſtolum videamus ea quæ abolita iam fuerant & deleta, adducere tamen in medium: & cùm culpam de præſentibus
D non haberet, tamen quoniam recordationes peccatorum & luctum gemitúmque ſciebat animæ prodeſſe, etiam illa commemorat, quæ per ignorantiam commiſſa, gratia baptiſmi, & confeſſio fidei aboleuerat. Sic denique dicit: Quia 1. Tim. 1. Chriſtus Ieſus venit in hunc mundum peccatores ſaluos facere, quorum primus ego ſum. Et iterum: Et fidelem me exiſtimauit, ponens in miniſterium, qui priùs fui blaſphemus, & perſecutor, contumelioſus ſupra modum, perſequens Eccleſiam Dei, & expugnabam eam, & 1. Cor. 15. 9. rurſus non ſum dignus vocari Apoſtolus. Etenim licèt reatu abſoluamur, pro pec-

catis prioribus tamen ſi adducantur ante oculos, ſufficienter incutere poſſunt animæ verecundiam, & prouocare eam ad amorē eius qui tam multa & tam magna conceſſit. Nam & Simon cum interrogatus à Domino, quis ex illis duobus debitoribus quibus fœnerator relaxauerat debitum, plus eum diligeret, reſpondiſſet, quia ille cui plus dimiſit, audiuit à Domino: Rectè reſpondiſti. Oportet ergo recordari nos priora delicta, etiam ea pro quibus veniam conſecuti ſumus, vt intuentes quàm ingentem modum debiti remiſit nobis Deus, & amplius eum diligere poſſimus, & verecundiam pudoremque concipere, atque ex his corde compungi: conſiderantes, quòd niſi miſeratio ipſius ſubueniſſet, tantum illud peccatorum pondus ſine dubio in imis nos inferni pœnis ſuppliciiſq; preſſiſſet. Paulus ergo etiam illa meminerat, quæ peremerat indulgentia: nos verò nec iſta recordamur, quæ poſt baptiſmum commiſimus, in quibus vtique periculum nobis ſaluum eſt, & reos nos atq. in vinculis poſitos tenent. Quòd ſi aliquando ad recordationem venerimus, & viſi fuerimus paululum inde cogitare & eſſe ſoliciti, ſtatim effugit cogitatio, & tranſimus ad alia: & nec integra quidem hora patimur animam noſtram afflictione mæroris huius aſtringi. Hæc igitur cauſa eſt, quòd malis addim9 mala, dum priorum memoria non permanet, nec dolor aliquis inuritur pro conſcientia delicti. Hinc eſt vnde nec ad cōfeſſionem accedimus. Quomodo enim confitebimur, quorum ne memoriam quidem tenemus? Et ſic conſuetudine contemnendi, dum de præteritis dolor nullus eſt, faciliùs ſuperuenientibus malis locum damus. Quòd ſi omnis ex anima ſtimulus auferatur, & cuncta ei ſecuritatis fræna laxentur: quis eā poſt hæc tenebit, aut quis eam de præcipitijs reuocabit? Quid prohibet vbi nihil metuitur, vbi nihil verecundiæ, nihil pudoris admittitur, vt non in omnes perditionis foueas demergatur? Pro his ergo lugēt ſancti, & gemitus ſuos conferūt in conſpectu Dei. Sufficit enim ſanctis & magnis, ſicut & vos eſtis, ad compunctionem cordis recordari diuina beneficia, & operum veſtrorū gloriam non vobis ipſis aſſignare, ſed Deo. Sufficit ſi cubi vel parum aliquid vos latuit, quantò vos magni eſtis, tantò id velut à magnis viris commiſſum grauius iudicare. Sufficit conſiderare illorum vitas, qui ſummam iuſtitiæ & ſanctitatis regulam ſeruarunt, & per omnia placuerunt Deo: ſed &

Luc. 7.

CAP. VII.

A ἐκεῖνα τὰ ἁμαρτήματα, ἀλλ' ὅμως ἐστὶν ἱκανὰ ψυχὴν ἐντρέψαι, καὶ πεῖσαι σφοδρῶς ἀγαπᾶν τὸν θεόν. καὶ γὰρ ἐρωτηθεὶς ὁ Σίμων ὑπὸ τοῦ κυρίου· τίς τῶν δύο χρεωφειλετῶν τὸν δεδανεικότα ἀγαπήσει πλέον, καὶ εἰπών, ὅτι νομίζω, ᾧ τὸ πλέον ἐχαρίσατο, ἤκουσεν, ὀρθῶς ἔκρινας. ὅταν γὰρ ἐννοήσωμεν τὸ πλῆθος τῶν παρελθόντων ἁμαρτημάτων, τότε εἰσόμεθα τῆς τοῦ θεοῦ χάριτος τὴν ὑπερβολήν. τότε κατανυσσόμεθα· τότε συσταλησόμεθα. ὅσῳ γὰρ μειζόνων ἐσμὲν ὑπεύθυνοι B πλημμελημάτων, τοσούτῳ μᾶλλον ἐντραπησόμεθα. Παῦλος μὲν οὖν κἀκείνων ἐμέμνητο· ἡμεῖς δὲ οὐδὲ τὰ μετὰ τὸ βάπτισμα ἀναμνησθῆναι βουλόμεθα, τὰ κίνδυνον ἔχοντα, καὶ τῆς ἐπ' αὐτοῖς ἐξετάσεως ὑπευθύνους ἡμᾶς καθιστῶντα· ἀλλὰ κἂν εἰς ἔννοιαν τοιούτου τινός ποτε ἐμπέσωμεν, εὐθέως ἀποπηδήσαμεν· οὐδὲ τὸ παράπαν βραχὺ τῇ μνήμῃ λυπῆσαι βουλόμενοι τὴν ψυχήν. τοιγάρτοι μυρία ἀπὸ ταύτης τῆς ἀνωφελοῦς χάριτος ἡμῖν τίκτεται τὰ κακά. οὕτω γὰρ ἀνηλγήτως ἔχοντες, καὶ μαλακῶς, οὔτε ὑπὲρ C τῶν παρελθόντων ἐξομολογήσασθαι δυνάμεθα. πῶς γὰρ ἂν οὐδὲ τὴν μνήμην αἰσχύνεσθαι ἐθίζομεν ἑαυτούς, καὶ πρὸς τὰ μέλλοντα προχείρως καταφερόμεθα. ἀγαπητὸν γὰρ τῆς μνήμης ἐκείνης ἐνακμαζούσης ἡμῖν ἀεί, καὶ τοῦ φόβου καταστέλλοντος τὴν διάνοιαν, δυνηθῆναι τὸ ῥᾴδιον αὐτῆς, καὶ διακεχυμένον ἐξελεῖν. εἰ δὲ καὶ τοῦτον ἀφέλοι τὸν χαλινόν, τίς αὐτὴν καθέξει λοιπὸν ἀδεῶς κατὰ κρημνῶν φερομένην· καὶ εἰς τὰ τῆς ἀπωλείας ἐμπίπτουσαν βάραθρα; διὰ ταῦτα D ὁ δίκαιος ἐκεῖνος τὴν μέλλουσαν ὑπέγραφε κόλασιν· διὰ ταῦτα ἐθρήνει· διὰ ταῦτα ἔστενε. ταῦτα οὐκ ἐκ περιουσίας ποιῶν. τοῖς μὲν μεγάλοις ὑμῖν ἀρκεῖ πρὸς τὸ κατανυγῆναι, τὸ, τῶν εὐεργεσιῶν ἀναμνησθῆναι τοῦ θεοῦ, τὸ, μὴ μεμνῆσθαι τῶν οἰκείων κατορθωμάτων, τὸ μετὰ πολλῆς ἀκριβείας ἐξετάζειν εἴ πού τι καὶ μικρὸν ὑμῖν τύχοι πλημμεληθέν, τὸ, πρὸς τοὺς μεγάλους ἄνδρας ὁρᾶν, καὶ σφόδρα εὐαρεστηκότας θεῷ.

A τὸ, μετὰ ταῦτα ἄπλωτα, ἐννοεῖν τὸ τῶν μελλόντων ἄδηλον· τὸ, πρὸς τὴν καταπλωσιν, καὶ τῆς ἁμαρτίας ὀξύρροπον, ὅπερ καὶ ὁ Παῦλος ἐδεδοίκει, διὸ καὶ ἔλεγε· φοβοῦμαι μή πως ἄλλοις κηρύξας αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι· καὶ τὸ, ὁ δοκῶν ἑστάναι, βλεπέτω μὴ πέσῃ· οὕτω καὶ ὁ Δαυὶδ ταῦτα πάντα ἔστρεφε παρ' αὐτῷ. τὰς μὲν γὰρ εὐεργεσίας τοῦ θεοῦ λογιζόμενος, ἔλεγε· τί ἐστιν ἄνθρωπος, ὅτι μιμνήσκῃ αὐτοῦ· ἢ υἱὸς ἀνθρώπου, ὅτι ἐπισκέπτῃ αὐτόν; ἠλάττωσας αὐτὸν βραχύ τι παρ' ἀγγέλους, δόξῃ καὶ τιμῇ ἐστεφάνωσας αὐτόν. B τῶν δὲ κατορθωμάτων οὕτως ἐπιλέλησται τῶν αὐτοῦ, ὡς μετὰ τὴν μυρίαν φιλοσοφίαν ἐκείνην εἰπεῖν· τίς εἰμι ἐγὼ κύριέ μου, κύριε; καὶ τίς ὁ οἶκος τοῦ πατρός μου; ὅτι ἠγάπησάς με, ἕως τούτων· καὶ κατεσμικρύνθη ταῦτα ἐνώπιόν σου κύριέ μου. καὶ ἐλάλησας ὑπὲρ τοῦ οἴκου τοῦ δούλου σου εἰς μακράν. οὗτος δὲ ὁ νόμος τοῦ ἀνθρώπου κύριέ μου, κύριε πρὸς σε. καὶ τί προσθήσει Δαβὶδ ἔτι τοῦ λαλῆσαι πρός σε; καὶ τῶν προγόνων συνεχῶς τὴν ἀρετὴν ἐννοῶν, τὸ μηδὲν πρὸς ἐκείνους ἑαυτὸν C ἐξετάζων εἶναι ἐνόμιζε. μετὰ γὰρ τὸ εἰπεῖν· ἐπὶ σοὶ ἤλπισαν οἱ πατέρες ἡμῶν, περὶ αὐτοῦ λέγων, ἐπήγαγεν· ἐγὼ δὲ εἰμι σκώληξ, καὶ οὐκ ἄνθρωπος. τὸ δὲ τοῦ μέλλοντος ἄδηλον οὕτως εἶχε πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν, ὡς λέγειν, φώτισον τοὺς ὀφθαλμούς μου, μή ποτε ὑπνώσω εἰς θάνατον. καὶ ἁμαρτημάτων δὲ οὕτω πολλῶν ὑπεύθυνον ἑαυτὸν εἶναι ἐνόμιζεν, ὡς λέγειν. ἱλάσθητι τῇ ἁμαρτίᾳ μου· πολλὴ γάρ ἐστιν. ὑμῖν μὲν οὖν τοῖς μεγάλοις ἀρκεῖ καὶ ταῦτα· ἡμῖν δὲ καὶ μετὰ τούτων τῶν φαρμάκων, ἐστὶν ἀνάγκη ἰσχυρά, καὶ ἱκανὴ, καθε- D λεῖν τὸ φρόνημα, καὶ τὴν ἀλαζονείαν ἀπώσασθαι. τί δὴ τοῦτό ἐστι; τὸ, τῶν ἁμαρτημάτων πλῆθος, τὸ συνειδὸς τὸ πονηρόν· ὅπερ ἐπειδὰν ἡμῶν ἐπιλάβηται, οὐδὲ ἑκόντας ἀφίησιν ἀρθῆναι πρὸς τὸ ὕψος. διὸ δὴ δέομαι, καὶ ἀντιβολῶ, πρὸς τῆς παρρησίας αὐτῆς, ἧς διὰ τῶν κατορθωμάτων ἐκτήσω πρὸς τὸν θεόν, χεῖρα ἡμῖν ὀρέξαι συνεχῶς δεομένοις, ὥστε δυνηθῆναι, καὶ πενθῆσαι τὸν φόρτον τῶν τοσούτων κακῶν κατ' ἀξίαν, καὶ πενθήσαντας ἐπιλαβέσθαι τινὸς ὁδοῦ φίλης, καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν φε-

naturam peccati cogitare velocem, rapidam, ſubreptiuam, & ob hoc incerta eſſe quæ futura ſunt, & valde dubia, & tam periculoſa, vt ea etiam magnus ille metuat Paulus. Hoc enim indicat, cum dicit ſe timere ne forte cum alijs prædicarit, ipſe reprobus fiat. Et iterum cùm ait: Qui ſe putat ſtare, videat ne cadat. 1. Cor. 9. Sic autem & beatus Dauid beneficiorum 1. Cor. 10. 12. Dei munerúmque eius memoriam recolens, compunctionem cordis quærebat, in quo dicit: Quid eſt homo, quòd memor es eius, aut filius hominis, quoniam Pſal. 8. viſitas eum? Minuiſti eum paulo minus ab Angelis, gloria & honore coronaſti eum, & conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum. Cùm vero operum meritorúmque ſuorum oſtendit confidentiam non habendam, dicit: Quis ego ſum Domine mi, & quæ eſt domus patris mei? 2. Reg. 7. 19. quoniam dilexiſti me vſque in his, & non ſunt pro nihilo habita hæc in conſpectu tuo Domine, & locutus es pro domo ſerui tui in longitudinem. Hæc autem lex hominis Domine mi, Domine ad te. Et quid adijciet Dauid Domine adhuc loqui ad te? Sed & maiorum mentionem facit, & ſemetipſum quaſi longè ab eorum virtute conſtituit. Cum enim dixiſſet: In te ſperauerunt patres noſtri, de ſemetipſo in poſterioribus ait, Ego autem ſum vermis, & non homo. De futuris autem quaſi trepidus & incertus hoc modò ſemetipſum ſuſcitat, & dicit: Illumina oculos meos, ne vnquam obdormiam in mortem. Incuſat autem ſemetipſum ſuper multitudine peccatorum, hoc modo, & propitiare peccato meo: multum eſt Pſal. 24. 11. enim. Vobis ergo maioribus iſta ſufficiút: nobis autem cum his adhibenda ſunt etiam alia medicamenta fortiora: & quæ poſſunt deſtruere quidem arrogantiam, inſerere verò dolorem cordis, & animi mœrorem. Recordandæ namque ſunt nobis multitudines peccatorum, recordanda conſcientia maculata, quæ vtique cum ſtimulare nos cœperit, nequaquam elationi aut arrogantiæ locum relinquet. Propter quod rogo & deprecor per illam ipſam, quam pro vitæ tuæ merito acquiſiſti fiduciam apud Deum, vt porrigas nobis manum, ſæpius interpellans pro nobis Dominum, vt poſſimus lugere noſmetipſos, & peccatorum noſtrorum pondus reſoluere multitudine lachrymarum: & ita poſt hæc (non enim ſemper flendum eſt, & nihil agendum) apprehendere ali-

quam vitam Deo placitam, & ad cœlum ducentem, ne fortè cum malis noſtris deſcendamus in infernum, vbi nemo eſt qui confiteatur ei, & ibi patiamur ea quæ patiuntur impij, cùm nullus fuerit iam qui exoret pro nobis. Dum enim ſumus in hac vita, & nos iuuari à vobis poſſumus, & vos poteſtis in nos conferre beneficia: cum autem abierimus illuc, ibi neque amicus, neque frater, neque pater idoneus erit ad liberandum eum, qui ſupplicijs deputetur æternis. Quomodo enim qui in luce eſt, accedat ad eum qui in tenebris graditur? vbi cùm nullum ſit nobis ex ſanctorum collatione refrigerium, æternas tamen expendimus pœnas, effecti cibus immortalis inextricabilibus flammis.

φερούσης ἡμᾶς, ἵνα μὴ ἀπελθόντες εἰς τὸν ᾅδην, ἔνθα οὐδεὶς ἐξομολογεῖσθαι δύναται, τὰ τῶν ἠτιμωμένων πάθωμεν, οὐδενὸς ἡμᾶς ἐξαιρουμένου λοιπόν. ἕως μὲν γὰρ ἐνταῦθα ὦμεν, καὶ ἡμεῖς παρ' ὑμῶν μεγάλα καρπώσασθαι δυνησόμεθα, καὶ ὑμεῖς ἡμᾶς εὐεργετῆσαι τὰ μέγιστα· ἐπειδὰν δὲ ἀπέλθωμεν ἐκεῖ, ἔνθα μήτε φίλος, μήτε ἀδελφός, μήτε πατὴρ ἐπαρκέσαι δυνήσεται, μήτε παρεστῆναι κολαζομένοις ἡμῖν, ἀνάγκη λοιπὸν ἐν ἀπωλείᾳ, καὶ σκότει βαθεῖ καὶ πολλῇ τῶν παραμυθησομένων ἐρημίᾳ, τὴν ἀθάνατον τίσειν δίκην, ἀναλώτῳ τροφῇ τῇ παμφάγῳ γενομένους φλογί.

TOY

A

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΛΟΓΟΣ ΠΑΡΑΙΝΕΤΙΚΟΣ ΠΡΟΣ Σταγείριον ἀσκητὴν δαιμονῶντα· λόγος α'.

Ἔδει μὲν ἡμᾶς ὦ φίλτατε πάντων ἐμοὶ Σταγείριε, καὶ παρεῖναί σοι νῦν, καὶ συνδιαταλαιπωρεῖν, καὶ λόγῳ παρακαλοῦντα, καὶ ἔργῳ διακονούμενον, καὶ τὰ ἄλλα πάντα συλλαμβάνοντα, μέρος τι τῆς ἀθυμίας ἐπικουφίζειν, ὅσον ἡμῖν δυνατὸν ἦν· ἐπειδὴ δὲ ἥ τε τοῦ σώματος ἀσθένεια, καὶ ὁ κατασκήψας τῇ κεφαλῇ κακὸν οἴκοι μένειν καταναγκάσας, διακονίας τοσοῦτον ἔχουσαν κέρδος ἡμᾶς ἀφείλετο, ὅπερ ἐστὶν ὑπόλοιπον καὶ πρὸς παραμυθίαν τὴν σὴν, καὶ πρὸς ὠφέλειαν τὴν ἡμετέραν, τοῦτο κατὰ δύναμιν εἰσενεγκεῖν οὐκ ὀκνήσομεν. ἴσως μὲν γὰρ ἔσται τι πλέον, πρὸς τὸ τὰ παρόντα σε φέρειν γενναίως· ἂν δ' ἄρα μηδὲν τι τοιοῦτον ἀνύσωμεν, τὸ γοῦν τῶν εἰς ἡμᾶς ἡκόντων ἐλλειφθῆναι μηδὲν, ῥᾷον ἡμᾶς διακείσεσθαι ποιήσει τοῦ λοιποῦ. ὁ γὰρ ἅπαντα ἀναπληρώσας, ὅσαπερ ἂν οἴηται πρὸς λύσιν φέρειν τῶν κατεχόντων ἀνιαρῶν, κἂν μηδὲν περάνῃ, τῆς γοῦν τῶν λογισμῶν αἰτίας ἀφεῖται, καὶ τὸ τῶν ἐγκλημάτων ἄχθος ἀποθέμενος, τὰ τῆς ἀθυμίας φέρειν ἀναγκάζεται μόνον. εἰ μὲν οὖν τῶν εὐδοκιμούντων παρὰ θεῷ, καὶ μεγάλα δυναμένων ἐτύγχανον ὢν, οὐκ ἂν διέλιπον δεόμενος καὶ ἱκετεύων, ὑπὲρ τῆς τιμίας ἐμοὶ κεφαλῆς· ἐπειδὴ δέ με τὴν παρρησίαν ἐκείνην καὶ τὴν ἰσχὺν τὸ τῶν ἁμαρτημάτων, πλῆθος περιῄρηται, τὴν διὰ ῥημάτων παράκλησιν, πειράσομαί σοι προσαγαγεῖν. καὶ γὰρ ἐπὶ τῶν τὰ σώματα καμνόντων, ἰατροὶ μὲν ἀφανίσαι τὰς ἀλγηδόνας, καὶ παῦσαι

B

C

D

EIVSDEM ORATIO ADHORTATORIA, SIVE de Prouidentia Dei ad Stagirium monachum arreptitium, Liber primus.

INCERTO INTERPRETE.

Cap. I.

Oportverat quidem ô amantiſſime omnium Stagiri, fueratque ſanè conuenientiſſimum, nos tibi nunc adeſſe, atque in ærumnarum tuarum conſortium tranſire, ac partim verbis exhortãdo, partim fouendo miniſterio, cunctáque reliqua inferendo obſequia iuxta modulum virium noſtrarum, partem aliquam leniremæroris: quoniam verò & corporis mala valetudo, & inuectus in caput noſtrum acerrimus dolor, domi nos manere compulerunt, nobíſque tanti lucri miniſterium abſtulerunt: iam quod reliquum eſt pro conſolatione tua, & pro vtilitate noſtra hoc inferre non negligemus. Profuerit enim id tibi fortaſſe magis ad præſentes aduerſos caſus fortiſſimè ferendos. Sin verò nihil tale perfecerimus, certè vel in nullo nos officium deſeruiſſe, nihilque omiſiſſe diligentiæ nos conſolabitur, melioríque animo eſſe in reliquum faciet. Is enim, qui cuncta impleuerit, quæque ad leuandos dolores maximè conferre arbitratus fuerit, etiamſi nihil aliud peragat, vel cogitationis ſaltem atque cõſciẽtiæ accuſatione liberatur, criminúmque onere depoſito, ſola mœſtitiæ pondera perferre cogitur. Si igitur ex illorum eſſem numero, qui deo familiarius coniuncti, plurimum apud illum poſſunt, nunquam profectò orare & obſecrare pro mihi coniunctiſſimo chariſſimóque capite deſiſterem: quoniam autem huiuſmodi vires atque confidentiam mihi ſcelerum meorum multitudo abſtulit, verborum conſolationem, ac fomenta tibi afferre conabor. Nam & in his qui corporea mala valetudine laborant, cùm medicorum ſit fugare dolores, infirmitatémque com-

peſcere: non tamen famulis qui ſunt in miniſterio, interdicitur verborum conſolatio: imò verò hi maximè ſunt, qui plurimis in conſolando vtuntur, atq. eo pluribus, quo in dominos ſuos maiore beneuolentia afficiuntur. Si quid itaque dictum fuerit a nobis, quod maximũ hunc atque immenſum dolorem tuum poſſit extinguere, factum erit, vt volumus, ac vehementer optamus: ſin verò huiuſmodi nihil inuenire aut loqui potuerimus, voluntatem tamen noſtrã, ac propoſitum ille approbabit, qui per beatũ Paulum flere cum flen-

Rom. 12. 15 tibus, humilibúſque conſentire iuſſit. Videtur itaq. vna eſſe cauſa mœroris tui, nequiſſimi ſcilicet huius dæmonis inſania: verum ab hac veluti radice plurima triſtia oriri, ſi quis rectè perſpexerit, animaduertet. Quod non ex meipſo modo colligo, ſed ex verbis illis tuis, quæ dum adeſſes coram, querimoniæ ac doloris plena familiarius expoſuiſti. Aiebas enim primò ea te conſideratione turbari, ac ferè in deſperationem præcipitari, quod cùm priore tempore laxius & negligentius viueres, nihil huiuſmodi perpeſſus ſis: poſtea verò quàm teipſum mundo crucifixiſti, tunc demum iſte morbus inuaſerit. Secundo, quod quàm plurimos noueris, dum delicatè viuerent, hac peſte correptos: eos tamẽ paruo pòſt tempore ita ea infirmitate liberatos, vt perfectæ integritati reſtituti & vxores ducerent, & plurimos procrearent liberos, omnibúſq. vitæ præſentis voluptatibus diu ac iucundè fruerentur, nihilq. poſtmodum tale paterêtur: contrà, tu cùm tantũ tempus in ieiunijs ac pernoctationibus, & reliqua propoſiti & vitæ auſteritate contriueris, nullã ærumnarum tuarũ liberationem, nullũ finem hactenus inueneris. Tertiò, quod cum ſanctus ille vir tantam in reliquis aduerſus dæmones potentiã oſtenderit, nihil eiuſmodi potuerit in tua dilectione perficere, neque ipſe neque hi qui cum illo erant, illo etiam in hoc genere potentiores, verũ omnes re infecta abs te cum rubore diſceſſerunt. Ad hæc alia ex parte nimiũ te angi dicebas, quod ita animũ tuũ incredibilis vis mœroris occupauerit, vt ſæpius ad laqueũ ferè, fluuiúmque & præcipitium proueharis. Quintò deinceps loco, quod æquales tuos & cõtubernales, qui tecũ ſacrã hanc, cœleſtémq. conuerſatione inierũt, tranquillè agentes aſpicis: te verò ſæuiſſimæ procellæ adhuc expoſitum, & quod omnium profectò miſerrimũ eſt, carceri addictum.

A τὴν νόσον. ὁ δὲ παρακαλεῖν οὐδὲ τῶν οἰκετῶν ὁ περὶ τὴν θεραπείαν ὄντας ἀφῄρηται· ἀλλ' οὗτοι μάλιστά εἰσιν οἱ τοὺς πολλοὺς ὑπὲρ τούτων ἀναλίσκοντες λόγους, ὅταν εὖνοι τοῖς κεκτημένοις αὐτοὺς τύχωσιν ὄντες. εἰ μὲν γὰρ ἦν λεχθὲν παρ' ἡμῶν ὃ δυνάμενον σβέσαι τὴν ἄμετρον ταύτην ὀδύνην, ἅπερ εὐχόμεθα γέγονεν· εἰ δὲ μηδὲν εὕρωμεν φθέγξασθαι τοιοῦτο, τὴν γοῦν προθυμίαν ἡμῶν ἀποδέξεται πάντως ὁ κελεύσας διὰ τοῦ μακαρίου Παύλου κλαίειν μετὰ κλαιόντων καὶ συναπάγεσθαι τοῖς ταπεινοῖς. δοκεῖ
B μὲν οὖν μία τις τῆς ἀθυμίας ὑπόθεσις εἶναι, τοῦ πονηροῦ τούτου δαίμονος ἡ μανία· πολλὰ δὲ ἂν εὕροι τις ἐφεξῆς τὰ ἀπὸ τῆς ῥίζης ταύτης ἐκπεφυκότα λυπηρά. καὶ ταῦτα οὐκ ἀπ' ἐμαυτοῦ λέγω νῦν, ἀλλ' ἐξ ὧν ἀποδυρομένου σου πολλάκις ἤκουσα πρὸς ἡμᾶς, ἡνίκα σὺν ἡμῖν ἦσθα. καὶ πρῶτον μὲν ὅτι βιωτικώτερον ζῶντα τὸν ἔμπροσθεν χρόνον μηδὲν τοιοῦτο παθεῖν· ἀλλ' ἡνίκα ἐσταυρώσας τῷ κόσμῳ σεαυτόν, τηνικαῦτα αἴσθησιν τῆς νόσου λαβεῖν, ἱκανὴν θορυβῆσαι καὶ εἰς ἀμηχανίαν ἐμβαλεῖν· δεύτερον δὲ ὅτι πολλοὺς μὲν καὶ
C τρυφῶντας τὰ αὐτά τινι νενοσηκότων, μικρὸν καρτερήσαντας χρόνον, ταύτης ἀπαλλαγῆναι τῆς ἀρρωστίας, καὶ οὕτως εἰς τελείαν ὑγείαν ἐπανελθεῖν, ὡς καὶ ὁμιλῆσαι γάμοις, καὶ πατέρας γενέσθαι παίδων πολλῶν, καὶ τῶν ἡδέων τοῦ παρόντος ἀπολαῦσαι βίου, καὶ μηδὲν τοιοῦτο πάλιν παθεῖν· σὲ δὲ τοσοῦτον ἕλκοντα χρόνον ἐν νηστείαις καὶ παννυχίσι, καὶ τῇ λοιπῇ σκληραγωγίᾳ μηδὲ μίαν λύσιν εὑρέσθαι τῶν κατεχόντων δεινῶν. τρίτον πρὸς τούτοις ὅτι τὸν ἅγιον ἐκεῖνον τοσαύτην ἐν ἑτέροις ἀνδράσι δύναμιν
D ἐπιδειξάμενον· μηδὲν ἐπὶ τῆς σῆς ἀγάπης δυνηθῆναι πρᾶξαι τοιοῦτο, μήτε ἐκεῖνον, μήτε τοὺς μετ' ἐκείνου καὶ ταῦτα δυνατωτέρους ὄντας αὐτοῦ, ἀλλὰ πάντας ὁμοίως ἐρυθριάσαντας ἀπελθεῖν. μετὰ δὲ τούτων καὶ ἑτέρως σφόδρα ἔφης ἀλγεῖν, ὅτι οὕτω σου τῆς ψυχῆς ἡ τῆς ἀθυμίας περιεγένετο δύναμις, ὡς μικροῦ πολλάκις ἐπὶ βρόχον ἐλθεῖν, καὶ ἐπὶ ποταμὸν καὶ ἐπὶ κρημνόν. ἔστι δέ τι καὶ πέμπτον ἐπὶ τούτοις, ὅτι τοὺς μὲν ὁμήλικας, καὶ μετὰ σοῦ ταύτης ἠργμένους τῆς πολιτείας, ὁρᾷν ἐν εὐθυμίᾳ διάγοντας, σεαυτὸν δὲ ἐν χαλεπωτάτῳ κλύδωνι κείμενον ἔτι, καὶ δεσμωτηρίου οἰκοῦντα ὁ πάντων ἐλεεινότερον.

οὐ γὰρ οὕτω τοὺς δεδεμένους σιδήρῳ δακρύειν ἔφης δεῖν, ὡς τοὺς ταύτην περικειμένους τὴν ἅλυσιν. ἔλεγες δέ μοι καὶ ἕτερον τι πρὸς τούτοις ὃ μάλιστά σε θορυβοίη· δεδοικέναι γὰρ ὑπὸ τοῦ πατρὸς καὶ τρέμειν, μήποτε αἰσθόμενος, μεγάλα τοὺς ὑποδεξαμένους σε τὴν ἀρχὴν ἁγίους ἐργάσηται δεινά. τῇ τε γὰρ δυνάμει, καὶ τῷ πλούτῳ θαῤῥοῦντα, καὶ ὑπὸ τῆς ἀθυμίας κρατούμενον, πάντα τολμήσειν εἰς αὐτοὺς, καὶ οὐδενὸς ἀφέξεσθαι τῶν ἐμπιπτόντων αὐτῷ. καὶ μέχρι μὲν τοῦ παρόντος δυνηθῆναι τὴν μητέρα καὶ συγκαλύψαι τὸ γεγονὸς, καὶ ἐπιζητοῦντα σε, παρακρούσασθαι πολλάκις αὐτόν· εἰ δὲ χρόνος ἐγγένηται πλείων, φωραθήσεσθαι τῆς μητρὸς τὴν ὑπόκρισιν, καὶ ἀφόρητον αὐτὸν ἐκείνῃ τε ἔσεσθαι καὶ τοῖς μοναχοῖς. ὃ δὲ τῶν κακῶν κολοφὼν, τὸ μηδὲ ὑπὲρ τῶν μελλόντων ἔχειν θαῤῥεῖν, μηδὲ εἰδέναι σαφῶς, εἴποτε ἔσται λύσις τῆς νόσου ταύτης καὶ ἀπαλλαγὴ, διὰ τὸ πολλάκις ἐν τῷ προσδοκῆσαι πάλιν τοῖς αὐτοῖς περιπεσεῖν. ἱκανὰ ταῦτα θορυβῆσαι ψυχὴν, καὶ πολλῆς ἐμπλῆσαι ταραχῆς· ἀλλὰ ψυχὴν τὴν παρειμένην, καὶ ἀπαιδεύτως καὶ νωθρᾶν· ἡμεῖς δὲ ἂν ἐθελήσωμεν διαβλέψαι μικρὸν, καὶ λογισμοὺς ἀνακινῆσαι τοὺς ἀσφαλεῖς, ὥσπερ τινὰ κόνιν λεπτὴν, ταύτας ἀποτιναξόμεθα τῆς ἀθυμίας τὰς ὑποθέσεις. καί τοι μή με νομίσῃς διὰ τὸ ἔξω τοῦ πόνου καὶ τῆς ζάλης ταύτης ἑστάναι, ταῦτα ἐπαγγέλλεσθαί σοι μετ' εὐκολίας νῦν. εἰ γὰρ καὶ ἄπιστα δόξω λέγειν τισὶν, ἀλλ' ὅμως ἐρῶ· οὐ γὰρ δὴ μετὰ τῶν ἄλλων, καὶ αὐτὸς ἀπιστήσεις ἡμῖν. ὅτε γὰρ ἐπεπήδησέ σου τῇ ψυχῇ παρὰ τὴν ἀρχὴν ὁ μιαρὸς δαίμων ἐκεῖνος, καὶ μεταξὺ πάντων εὐχομένων κατέβαλεν, οὐκ ἔτυχον μὲν παρών· καὶ χάριν ἔχω τῷ φιλανθρώπῳ θεῷ· ἔμαθον δὲ ἅπαντα μετ' ἀκριβείας, ὥσπερ ἂν εἰ παρών. ὁ γὰρ ἐμὸς φίλος καὶ σὸς Θεόφιλος ὁ Ἐφέσιος ἐλθὼν, ἅπαντά μοι σαφῶς διηγήσατο, τὴν στρέβλωσιν τῶν χειρῶν, τὴν διαστροφὴν τῶν ὀφθαλμῶν, τὸν ἀπὸ τοῦ στόματος ἀφρόν· τὴν ἀποτρόπαιον καὶ ἄσημον ἐκείνην φωνὴν, τὸν τοῦ σώματος τρόμον, τὴν ἀναισθησίαν τὴν ἐπὶ πολὺ, τὸ ὄναρ τὸ κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην φανέν. ἄγριον γάρ τινα ὗν βορβόρῳ μολυνθέντα πολλῷ συνεχῶς ἐπιπηδᾶν σοι καὶ περιπαλαίειν ἔφη.

A Neque enim his qui ferro vincti ſunt, ita lachrymandum aſſerebas, vt his qui huiuſmodi catena colligati fuerint. Aiebas & aliud eſſe præterea, quod maxime te turbaret: vereri enim ac tremere, ne ſi iſta pater ſentiat, maximis iniurijs atque incommodis afficiat ſanctos illos, qui te à principio ſuſceperūt. Quippe ſummis viribus atq. opibus fretum, mœroreque & indignatione cōcitatum, cuncta aduerſus eos ſumma audacia moliturum, parciturum nemini, qui ſibi ex illorum numero occurrerit. Et hactenus quidem potuiſſe
B matrem rem geſtam notitiæ patris ſubducere, repuliſſeq. illū ſæpè, ac fregiſſe cùm de te ſolicitè inquireret: fore autem vt proceſſu temporis deprehendatur cauta hæc matris ſimulatio, iámq. ille & ipſi, & monachis omnibus acerrimè immineat. Poſtremò quod omnium malorum ſupremum culmen eſt, nullam tibi certam eſſe futurorum confidentiam dicebas, neque apertiùs ſcire, ſi quando futura ſit morbi huius abſolutio, neque liberatio, cum ſæpius hac expectatione ſuſpenſus, rurſus in eandem miſeriam incideris. Dura ſunt profectò iſta, & quæ animū maxime perturbare poſſint, ingentique implere tu-
C multu, ſed animum remiſſum, imperitum ac deſidem. At verò nos ſi reſipiſcere paululum, ac reſpirare voluerimus, cogitationéſque pacis admouere, has omnes mœroris cauſas veluti tenuiſſimū puluerem excutiemus. Caue autem putes me modò iſta idcirco tanta facilitate polliceri, quod extra dolorem hunc, vexationémque perſiſtam. Etſi enim quibuſdam fortaſſis incredibilia dicere videbor, dicam tamen: neque enim cum reliquis tu mihi quoque fidem non adhibebis. Cum inuaſit animam tuam ſceleſtus ille dæmon ab initio, atque orantem cum cæteris pro-
D ſtrauit, non quidem tunc ipſe præſens aderam, gratiáſque ago clementiſſimo Deo, didici tamen omnia diligentiſſimè, non ſecus ac ſi ipſe affuiſſem. Nam Theophilus Epheſius vtriúſque noſtrum amantiſſimus, profectus ad me, cuncta mihi per ordinem triſtis ac mœrens retulit, diſtortas manus, toruos oculos, oris ſpumam, horrendam illam & confuſam vocem, corporis tremorem, ſenſus per multam horam priuationem, viſumque terribile quod ea nocte oſtenſum eſt. Suem enim quendam ferociſſimum maxima vi luti inquinatum in te inſilire iugiter, atque infeſtiſſimè peruadere viſum aiebat. *Dæmon in forma ſuis.*

Cúmque is qui iuxta obdormiebat, ea viſione turbatus, experrectus eſſet, inueniſſe te acriter concuti, atque à dæmone vexari. Cap. II. Cum igitur hæc ille nunciaret, tantam fateor mœroris nebulam mihi offudit, quantam hic ipſe duriſſimus dæmon charitati tuæ. Poſtea verò quam me ex acerbo ac diutino dolore collegi, nihil mihi iam niſi triſtis humanarum rerum, inaniſque occurrebat facies. Non iam dura aduerſa, non blanda læta quæque videbantur: ſed cum olim vanitatem ſeculi contemptui habuerim, ac reprehendere ſolitus ſim, tunc maximè id paſſus ſum, maiórque affectus, ac deſiderium ſubijt dilectionis tuæ: quippe ea eſt caſuum triſtium natura, quæ amicitiam peraugere conſueuit: idque ex eo liquet, quod inimicitias quoque facilè reuocare in gratiam poſſit. Nullus enim ferè tam immanis, támque lapideus ac ferreus eſt, qui ſi videat graui aliquo caſu angi inimicum, aduerſus illum ſeruare odium poſſit. Quòd ſi inimicorum quoque miſeremur, eóſque amicorum habemus loco, cum graue aliquid atque inſperatum illos perpeti videmus: conſidera quæſo diligenter quid me pati, quóve eſſe animo neceſſe fuerit, dum eũ, quem ex omnibus maximè diligo, quémque non alium quam me alterum duco, vexari acerrimè, ac mœrore deficere audirem. Noli itaque putare nos vexationis tuæ immunes ac exortes, fomenta tibi conſolationis admouere. Etſi enim à perturbatione illa, ac deiectione, colliſionéque diaboli ſum Dei gratia liber, huius tamen mœſtitiæ ac doloris æquas partes mihi tecum vendico: atque iſtud mihi credent, qui ita vt oportet diligere nouerunt. Age ergo excutiamus hunc puluerẽ: ita enim erit tolerabilis, ac leuis huiuſce vis mœroris, ſi noluerimus cedendo proti nus perturbationibus trudi ad præcipitia, ſed reſpicere potius, atque, vt cõuenit, vel tantiſper vti ratione curauerimus. Pluri ma enim ex his quæ videntur acerbiſſima, priuſquã examinentur diligentius, grauia putantur, & intolerabilia: ſi quis tamen ea ea admota ratione diſcutiat, inueniet eſſe longè opinione leuiora: quod modò quoque futurum non deſpero: tu tantùm teipſum erige, neque vanæ ac ſtultæ vulgi opinioni acquieſcens, fortiorem contra nos inimicum ſtatuas. Igitur ſi quidem ad aliquem infidelium mihi ſermo eſſet, qui fortuito vel caſu ferri omnia exiſtimant,

A εἶτα τὸν παρακαθεύδοντα ὑπὸ τῆς ὄψεως ταραχθέντα, διεγερθῆναί τε καὶ πάλιν σε κινδυνεύοντα ὑπὸ τοῦ δαίμονος εὑρεῖν. Ἐπειδὴ οὖν ταῦτα ἀπήγγειλεν ἐκεῖνος, τοσαύτην ἔμοιγε κατέχεε τὴν ἀχλὺν, ὅσην ὁ δαίμων οὐδὲ πρὸς τῇ ἀγάπῃ τῇ σῇ. ὡς δὲ μετὰ πολὺν ἀνέλεξα χρόνον, οὐδὲν ἐμοὶ λοιπὸν τῶν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ δεινὸν ἐδόκει εἶναι δεινὸν, οὔτε τῶν ἡδέων ἡδύ· ἀλλὰ πολλὴν καὶ πάλαι τὴν ἐν τῷ βίῳ ματαιότητα κατεγνωκὼς πολλῷ πλέον οὔπω ἔπαθον τότε· καὶ μεῖζόν με πάθος εἰσῆλθε τῆς B εὐλαβείας τῆς σῆς. τοιαύτη γὰρ ἡ φύσις τῶν ἀπαρχῶν· ἐπιτείνειν εἴωθε τὰς φιλίας ἀεὶ, καὶ δῆλον ἐκ τοῦ καὶ τὰς ἔχθρας δύνασθαι διαλύειν εὐκόλως. οὐδεὶς γὰρ ἐστί τις οὕτως ἄθλιος οὐδὲ ἠλίθιος, ὃς ὁρῶν ἀλγοῦντα τὸν ἐχθρὸν, δυνήσεται φυλάξαι τὴν ἀπέχθειαν τὴν πρὸς αὐτόν. εἰ δὲ ἐχθροὺς ἐλεοῦμεν καὶ φίλους ποιούμεθα, ὅταν τι τῶν ἀβουλήτων ὑπομείναντας ἴδωμεν, ἐννόησον τί πάσχειν εἰκὸς ἦν με, τὸν ἁπάντων μοι φίλτατον, καὶ ὃν ἴσον ἄγω τῆς ἐμαυτοῦ κεφαλῆς, ἐν τοῖς ἀτυχέσιν ὁρῶντα κατὰ τὸν τῆς ἀθυμίας λόγον. C μὴ δὴ νομίσῃς ἡμᾶς ἔξω τῆς θλίψεως ἑστάναι τῆς σῆς, μηδὲ διὰ τοῦτο τὴν παράκλησιν ὑποστελλούσης τὴν ἐμήν. εἰ γὰρ καὶ τοῦ συνταράττεσθαι καὶ καταβάλλεσθαι παρὰ τοῦ πονηροῦ δαίμονος διὰ τὴν τοῦ θεοῦ χάριν ἀπήλλαγμαι, τῆς γοῦν ἀθυμίας τῆς διὰ ταῦτα καὶ τῆς ὀδύνης τὸ ἴσον σοι φέρω μέρος· καὶ οὐδεὶς ἂν ἀπιστήσειέ μοι τῶν εἰδότων φιλεῖν ὡς χρὴ φιλεῖν. φέρε οὖν ἀποτιναξώμεθα τὴν κόνιν· οὕτω γὰρ ἔσται φορητὴ καὶ κούφη τῆς ἀθυμίας ταύτης ἡ φύσις, μόνον ἐὰν μὴ θε- D λήσωμεν ἁπλῶς, ἐκδόντες ἑαυτοὺς τῷ πάθει σύρεσθαι κατὰ κρημνῶν, ἀλλὰ καὶ ἀναπνεῦσαι καὶ λογίσασθαί τι τῶν δεόντων σπουδάσωμεν. πολλὰ γὰρ τῶν δοκούντων εἶναι δεινῶν μεγάλα μὲν φαίνεται καὶ ἀφόρητα πρὶν ἐξετασθῆναι καλῶς· εἰ δέ τις αὐτὰ τῷ λογισμῷ διασκέψηται, εὑρήσει πολλῷ τῆς ὑπονοίας κουφότερα, ὅπερ καὶ νῦν ἐλπίζω γενήσεσθαι· ἀλλὰ διανάστησον σεαυτὸν, καὶ μὴ τῇ ματαίᾳ καὶ ἀλόγῳ τῶν πολλῶν ἑπόμενος δόξῃ, σφοδρότερον ἐργάσῃ καθ' ἡμῶν τὸν ἐχθρόν. εἰ μὲν οὖν πρός τινά μοι τῶν ἀπίστων ὁ λόγος ἦν, ἢ τῶν αὐτομάτως ἅπαντα φέρεσθαι νομιζόντων,

ἢ τῶν πονηρῶν δαιμονίοις τοῦ κόσμου τὴν πρόνοιαν ἀνατιθέντων, πολλῆς ἄν μοι πραγματείας ἐδέησεν, ἵνα πρότερον τὴν πεπλανημένην δόξαν ἐκβαλών, καὶ πείσας εἰδέναι τὴν ἀλήθειαν τῆς πρώτης προνοίας, οὕτως ἐπὶ τὸ παρακλητικὸν τρέψαι τὸν λόγον. ἐπειδὴ δὲ τῇ τοῦ θεοῦ χάριτι, ἀπὸ βρέφους τὰ ἱερὰ γράμματα οἶδας, καὶ τὰ ἀληθῆ καὶ σωτήρια δόγματα διαδεξάμενος ἐκ προγόνων, πιστεύεις ἀκριβῶς, ὅτι μέλει περὶ πάντων τῷ θεῷ, καὶ μάλιστα τῶν πιστευόντων αὐτῷ, τοῦτο ἀφέντες τὸ μέρος, ἑτέρωθεν ποιησώμεθα τὴν ἀρχήν. ἐπειδὴ γὰρ τοὺς ἀγγέλους ἐποίησεν ὁ θεός, μᾶλλον δὲ ἀνωτέρω τὸν λόγον ἀγάγωμεν· πρὶν τοὺς ἀγγέλους γενέσθαι, καὶ τὰς ἄλλας δυνάμεις τὰς ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἦν ὁ θεός· ἀρχὴν οὐδέποτε τοῦ εἶναι λαβών· ἀνενδεὴς δὲ ὢν ἀεί· τοῦτο γὰρ τὸ θεῖον· ἐποίησεν ἀγγέλους, ἀρχαγγέλους, καὶ τὰς ἄλλας τῶν ἀσωμάτων οὐσίας. ἐποίησε δὲ δι' ἕτερον μὲν οὐδέν, δι' ἀγαθότητα δὲ μόνην. ὧν γὰρ τῆς θεραπείας οὐκ ἐχρῄζε, τούτων οὐκ ἂν δημιουργὸς ἐγένετο, εἰ μὴ σφόδρα ἦν ἀγαθός. μετὰ δὲ τὴν τούτων δημιουργίαν ποιεῖ καὶ τὸν ἄνθρωπον διὰ τὴν αὐτὴν ταύτην πάλιν αἰτίαν, καὶ τὸν κόσμον ἅπαντα τοῦτον. καὶ μυρίων αὐτὸν ἐμπλήσας ἀγαθῶν, τὸν μικρὸν ἐκεῖνον καὶ εὐτελῆ, τοῖς τοσούτοις ἔργοις ἐπέστησε τοῦτο αὐτὸν ἀποφήνας ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπερ ἐστὶν αὐτὸς ἐν τοῖς οὐρανοῖς. τὸ γὰρ ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν, οὐδὲν ἕτερον ἐστίν, ἢ τὸ καὶ αὐτὸν τὴν ἀρχὴν ἀνηρτῆσθαι τῶν ἐν τῇ γῇ. ποιήσας δὲ αὐτὸν καὶ ἐν τοσαύτῃ καταστήσας τιμῇ, καθάπερ βασίλειον βασιλεῖ τὸ κάλλιστον τῶν ἐπὶ γῆς ἀπέταξε τὸν παράδεισον· καὶ πρὸς τούτοις βουλόμενος αὐτῷ δεῖξαι καὶ ἑτέρωθεν, ὅσον τὰ λοιπὰ ἀναβέβηκε ζῶα, ἄγει πρὸς αὐτὸν ἅπαντα, καὶ ὀνόματα ἐπιθεῖναι κελεύει πᾶσιν αὐτοῖς. καὶ οὐδὲν ἐξ αὐτῶν, δίδωσιν αὐτῷ πρὸς βοήθειαν· καὶ τὴν αἰτίαν προστίθησιν. οὐ γὰρ εὑρέθη φησὶ βοηθὸς ὅμοιος αὐτῷ. δείξας δὲ αὐτὸν καὶ διὰ τούτων τὸ μέσον ἑκατέρας τῆς φύσεως· καὶ ὅτι πάντων αὐτὸς τιμιώτερος, καὶ οὐδὲν ἐν τοσούτῳ πλήθει ἴσον αὐτῷ, τότε δὴ κτίζει καὶ τὴν γυναῖκα. καὶ τούτῳ, πάλιν αὐτὸν τιμῶν καὶ φανερὸν ποιῶν,

A nequiſſimiſque dæmonijs mundi curam atque prouidentiam aſſignant, plus mihi negocij incumberet, repellendáque priùs erronea opinio fuiſſet, atque veritate prouidentiæ oſtenſa, tum demum admonitio ſalubris, atque conſolatio ſubinferenda. Quoniam verò Chriſti gratia inſtructus ab infantia ſacras didiciſti literas, veráque & ſalutaria dogmata pius hæres ex maiorum tuorum ſucceſſione ſuſcepiſti, credis profectò abſque vlla hæſitatione Deo curam eſſe de omnibus, & de his maximè, qui ſibi fide iuncti ſunt. itaque omiſſa hac parte aliundè ſumamus ini-
B tium. Principio cum Angelos crearet Deus, imò verò vt priora complectatur oratio, antequam angelos conderet, cœleſtéſque reliquas virtutes, Deus erat ſine vllo vnquam ſuæ ſubſtantiæ principio. Cùm verò nullius rei egens ſemper eſſet, id quippe propriū diuinitatis eſt, creauit Angelos, archangelos, omnéſq. reliquias incorporeas immortaléſque ſubſtantias. Creauit verò ob aliud nihil, niſi ſola bonitatis ſuæ cauſa. Quorum enim obſequio non indigebat, nunquā eos profectò creauiſſet, niſi ſupremè bonus atq; clemens eſſet: poſt illorum vero creationē fecit ho-
C minē ipſa ſcilicet atque eadē cauſa, mundúmq. hunc omnē, quem cùm innumeris bonis, omníq. ornatu ac decore inſignijſſet, paruū illum atque viliſſimū puluerem his omnibus præfecit, hoc illum in terra conſtituens, quòd ipſe eſſet in cœlo. Quòd enim ait: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, *Gen. 1.* nihil aliud profectò, quam ſub ditione eius poſita terrena cuncta ſignificat. Cùm igitur ita illum conditum in tanto honore locaſſet, veluti regi regiam paradiſum ipſi terrenorum omnium pulcherrimam ſedem aſſignauit. volens præterea
D ipſi alia quoque ex parte oſtendere, quantum animantes reliquas honore tranſcenderet, adducit ad illum omnes, ac nomina ſingulis imponere iubet, nullúmque ex his in adiutorium dat illi, cau- *Gen. 2. 18.* ſámque protinus adijciens: Non enim, inquit, inuentus eſt adiutor ſimilis eius. Cum verò hæc per omnia medium vtriuſque naturæ cum ſtatuiſſet, vtque omnibus eſſet ipſe clarior & honoratior, nihilque eſſet illi ſimile, quod in tanta rerum multitudine illum decuiſſet: tunc iam & mulierem creat, & in hoc illum rurſus honorans, manifeſtúmque faciens;

quod illam quoque ipſius gratia creaſſet, 1. Cor. 11. 9. ſicut & Paulus ait: Non, inquit, creatus eſt vir propter mulierem, ſed mulier propter virum. Non autem his tantùm illum honorauit, verùm & ſermonem illi ex omnibus largitus eſt, ſuique illum notione dignatus eſt, ac ſuo dedit frui contubernio, quantum frui homo poterat. Immortalitate præterea donandum promiſit, ſummáque impleuit ſapientia, ſpiritualem illi gratiam adijciens, adeò vt nonnulla etiam prædiceret. Itaque illi omnia largitus eſt, cum tamen ab eo nulla ante rectè facta manauiſſent. Quid igitur ille? Poſt tanta, támque ſingularia beneficia, fideliorem parente ac donatore ſuo inimicum arbitratus eſt, ſpretoque mandato conditoris, fallaciam illius prætulit, qui ſe perdere omnino, boniſque omnibus eijcere, atque honore omni expoliare cupiebat. Prætulit autem, cùm tamen nullum neque magnum neque paruum beneficium ab eo eſſet conſecutus, ſoláque verbum eius aure percepiſſet. Num verò deleuit illum Deus tanta ingrati animi ſigna ab initio ſtatim, atque ab ipſis, vt ita dixerim, ſtadij carceribus præ ſe ferentem? Hoc enim iuſtitiæ ratio poſcebat, vt is qui innumeris antea affectus beneficijs ab inobedientia ſtatim atque ingratitudine vitæ initia cepiſſet, deleretur, atque de medio auferretur. Deus verò non minus quam antea bene illi facere perſtitit, oſtendens per hoc, & liquidò comprobans, quod nos etſi millies peccemus, illúmque auerſemur, ipſe tamen ſaluti noſtræ proſpicere nunquam deſiſtit, vt ſi quidem conuerſi fuerimus, ſeruemur: ſin autem in vitijs perſeuerauerimus, ipſe tamen quod ſuum erat feciſſe aduertatur. Itaque videtur quidem eiectio illa paradiſi, lignique vitalis inhibitio, mortiſque mulctatio, crucian- tis eſſe, atque punientis: ſunt autem profectò iſta omnia ſigna clementiæ, & quidem non minus quàm priora. Etſi enim mirabile id quod dicimus videtur, veriſſimum eſt tamen. ea quippe quæ fiebant, cùm diuerſa viderentur, atque disiunctiſſima, vno tamen concordique ſine ſibi inuicem conſentiebant. Exempli cauſa: Quòd illum excluſit à paradiſo, quod contra paradiſum collocauit, & vetuit, quod mortem fecit, quòd interim ea ſententia ſuperior viſus eſt: hæc

A ὅτι δι' αὐτὸν γέγονε, καθὼς καὶ ὁ Παῦλος φησίν· οὐ γὰρ ἐκτίσθη ἀνὴρ διὰ τὴν γυναῖκα, ἀλλὰ γυνὴ διὰ τὸν ἄνδρα. οὐ τούτοις δὲ μόνον αὐτὸν ἀπεσέμνυνεν, ἀλλὰ καὶ λόγου μόνῳ τούτῳ ἐκ πάντων ἐχαρίσατο, καὶ τῆς αὐτοῦ γνώσεως κατηξίωσε, καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν ὁμιλίας ἀπολαύειν ἔδωκεν, ὡς ἀπολαύειν ἐκεῖνον δυνατὸν ἦν, καὶ ἀθανασίας παρέξειν ὑπέσχετο, καὶ πολλῆς τῆς σοφίας ἐνέπλησε, καὶ πνευματικὴν χάριν ἐνέθηκεν, ὡς καὶ προφητεῦσαι ἵνα. καὶ ταῦτα πάντα ἐδωρήσατο, B οὐδενὸς προϋπηργμένου κατορθώματος παρ' αὐτοῦ. τί οὖν μετὰ τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα ἀγαθὰ πιστότερον τοῦ ταῦτα δωρησαμένου, τὸν ἐχθρὸν ἐνόμισε καὶ τῆς ἐντολῆς τοῦ ποιήσαντος ἀλογήσας, προετίμησε τὴν ἀπάτην τοῦ πάντελῶς αὐτὸν ἀφανίσαι σπουδάσαντος, καὶ πάντων ἀθρόως ἐκβαλεῖν τῶν ἀγαθῶν, καὶ προετίμησεν, οὐδὲν οὔτε μέγα οὔτε μικρὸν εὐεργεσίας ἕνεκεν ἐπιδειξαμένου πρὸς αὐτὸν ἐκείνου· ἀλλὰ ῥήματα προτεινόμενος μόνον αὐτῷ. ἆρ' οὖν ἐξήλειψεν αὐτὸν ὁ θεὸς, τοσαύτην ἀγνωμοσύνην ἐξ ἀρ- C χῆς καὶ ἀπ' αὐτῆς ὡς εἰπεῖν γραμμῆς ἐπιδειξάμενον; τοῦτο μὲν γὰρ κατὰ τὸν τοῦ δικαίου λόγον, ἀκόλουθον ἦν, τὸν μυρία μετὰ παθόντα καλά· ἀντὶ δὲ τούτων ἀπὸ παρακοῆς καὶ ἀχαριστίας εὐθέως τὰ προοίμια τοῦ βίου πεποιημένον, ἀπολέσαι καὶ ἐκ μέσου ἀρθῆναι. ὁ δὲ θεὸς, οὐχ ἧττον ἢ πρότερον εὐεργετῶν αὐτὸν διετέλεσε· δεικνὺς ὅτι κἂν μυριάκις ἁμαρτάνωμεν καὶ ἀποστραφῶμεν αὐτὸν, τὰ πρὸς σωτηρίαν ἡμῖν αὐτὸς οἰκονομῶν οὐ παύεται· ἵν' ἂν μὲν ἐπιστρέψωμεν καὶ σωθῶμεν· ἂν δὲ ἐπι- D μένωμεν τῇ κακίᾳ, τὸ γοῦν αὐτὸν τὰ αὐτοῦ πεπραχέναι ἐκ παντὸς περιγίνεται. δοκεῖ μὲν οὖν τὸ ἐκβαλεῖν τοῦ παραδείσου, καὶ τὸ κωλῦσαι τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς· καὶ τὸ παραδοῦναι τῷ θανάτῳ, κολάζοντος εἶναι καὶ τιμωρουμένου· τὸ δὲ προνοοῦντός ἐστιν οὐχ ἧττον ἢ καὶ πρότερον· εἰ γὰρ καὶ παράδοξον εἶναι δοκεῖ τὸ λεγόμενον, ἀλλ' ὅμως ἀληθές· τὰ μὲν γὰρ γινόμενα ἐναντία ἀλλήλοις ἦν· τὰ δὲ ἀμφοτέρων τέλη, σύμφωνα καὶ ἀκόλουθα. οἷόν τι λέγω· τὸ ἀποκλεῖσαι τοῦ παραδείσου, τὸ κατοικίσαι ἀπέναντι, τὸ ἀποστρέψαι τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς, τὸ κωλῦσαι, τὸ ποιῆσαι θνητὸν, τὸ τέως

ἀνώτερον ἀποφῆναι τῆς ἀποφάσεως ἅπαντα. A τὰ δὲ καὶ τὰ ἐξ ἐκείνων καὶ τὰ ἐκ τούτων ὑπὲρ τῆς τούτου σωτηρίας ἐγένετο καὶ τιμῆς. καὶ ὑπὲρ μὲν τῶν προτέρων, οὐδὲν ἂν εἴποι μι· πρόδηλον γάρ ἐστι· δεῖ δὲ τὸν ὑπὲρ τῶν μετὰ ταῦτα δοῦναι λόγον. πῶς οὖν εἰσόμεθα, ὅτι καὶ τὰ δεύτερα ὑπὲρ τῶν ἐκείνου συμφερόντων ἦν; ἂν ἐννοήσωμεν τί τούτων μὴ γενομένων ἔπαθεν ἄν· τί οὖν ἂν ἔπαθεν, εἰ τοῦ διαβόλου μετὰ τὴν παράβασιν ἐπαγγελλομένου δείξειν αὐτοὺς ἰσοθέους, ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἔμενον τιμῆς; τελείοις ἂν περιέπεσε τοῖς ἐσχάτοις κακοῖς. B πρῶτον μὲν γὰρ τὸν θεὸν ἂν ἐνόμισεν εἶναι βάσκανον καὶ ἀπατεῶνα καὶ ψεύστην· δεύτερον δὲ τὸν ἀληθῶς ἀπατεῶνα, καὶ τοῦ ψεύδους καὶ τῆς βασκανίας πατέρα, καὶ εὐεργέτην καὶ φίλον· καὶ πρὸς τούτοις ἀθάνατα ἂν διετέλεσεν ἁμαρτάνων τοῦ λοιποῦ· τούτων δὲ αὐτὸν ἁπάντων ἀπήλλαξεν, ἐκβαλὼν τοῦ παραδείσου τότε. οὕτω που καὶ ἰατρός. ἀφεὶς μὲν ὁ ἕλκος, μείζονα τὴν σηπεδόνα ἐργάζεται· ἐκκόπτων δὲ κωλύει περαιτέρω προελθεῖν τοῦ πράγματος τὴν κακίαν. τί οὖν, φησίν, οὐκ ἔστη μέχρι τούτων· C ἀλλὰ καὶ ἱδρῶτας καὶ πόνους προσέθηκεν, ὅτι οὐδὲν οὕτως πρὸς ἄνεσιν ἄχρηστον ὡς ἡ τῶν ἀνθρώπων φύσις ἐστί· εἰ γὰρ καὶ τούτων ἐπικειμένων οὐ διαλιμπάνομεν ἁμαρτάνοντες, τί οὐκ ἂν ἐτολμήσαμεν, εἰ πρὸς τρυφὴν καὶ ἀργίαν, ἀνῆκεν ἡμᾶς ὁ θεός; πᾶσαν γὰρ κακίαν φησὶν ἐδίδαξεν ἡ ἀργία. καὶ μαρτυρεῖ τῷ λόγῳ τὰ καθ' ἡμέραν γινόμενα· καὶ τὰ ἐπὶ τῶν προγόνων δὲ συμβάντα τῶν ἡμετέρων. ἐκάθισε γὰρ ὁ λαός φησι φαγεῖν καὶ πιεῖν καὶ ἀνέστησαν παίζειν· καὶ πάλιν ἐλιπάνθη, ἐπαχύνθη· καὶ ἀπελάκτισεν ὁ ἠγαπημένος. D συνῳδὰ δὲ τούτοις καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ φθέγγεται λέγων· ὅταν ἀπέκτεινεν αὐτοὺς, τότε ἐξεζήτουν αὐτόν· καὶ ἐπέστρεφον καὶ ὤρθριζον. καὶ τῇ Ἱερουσαλὴμ διὰ τοῦ Ἱερεμίου φησὶν ὁ θεός· διὰ παντὸς παιδευθήσῃ Ἱερουσαλὴμ, ὅπως ἂν μὴ ἀποστῇ ἡ ψυχή μου ἀπὸ σοῦ. ὅτι δὲ, οὐ τοῖς πονηροῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς χρηστοῖς, τὸ ταπεινοῦσθαι καὶ κάμπτεσθαι πρὸς σωτηρίαν ἐστὶ, πάλιν ὁ προφήτης φησίν· ἀγαθόν μοι κύριε, ὅτι ἐταπείνωσάς με, ὅπως ἂν μάθω τὰ δικαιώματά σου. καὶ μετὰ τοῦτον δὲ ὁ Ἱερεμίας τὰ αὐτὰ δὴ ταῦτα ἐκβοᾷ, εἰ καὶ

omnia, prioráque illa molitus eſt. Atque anteriora quidem illa ſola hominis cauſa condita fuiſſe, illique & ad decus, & ad commodum adiecta ita manifeſtum eſt, vt inde verba facere opus non ſit: poſteriorum potius ratio reddenda eſt, vt ea quoque homini ſint vtilitati, atque ornamento. Quonam ergo modò ſcire id, & planè perſpicere poterimus? Si conſideremus diligentiùs quid illum pati neceſſe fuerit, niſi hæc ita contigiſſent: nam ſi pollicente diabolo æquales illos Deo ſe oſtenſurum, poſt præuaricationis reatum in eodem honore perſtitiſſent, B tria profectò incurriſſent ſuprema ſcelera. Primò enim Deum maleuolum, & iniuſtum, ſeductorémque & mendacem exiſtimaſſet: ſecundò verò ſeductorem, maleuolentiæque & mendacij & inuidiæ, parentem beneficum atque amicum putauiſſet: Poſtremò peccare immortaliter, & abſque vllo fine perſtitiſſet. his autem hominem tunc omnibus eiectum paradiſo liberauit. Ita ferè & medicus ſi vulnus negligat, ac deſerat, purulentum amplius reddit: ſin verò id contractum iugiter depurare perſiſtat, vlterius progredi ſaniem ac morbi virus vetat. Quid igi- C tur? Num his tantùm contentus fuit? Minimè, imò & ſudores illi adiecit & labores: nihil enim minus ocio & quieti natum eſt, quam hominis natura. Si enim his addicti, ne ſic quidem peccare deſiſtimus: quò ſcelerum progreſſa non eſſet audacia noſtra, ſi nos affluere delicijs & ocio conſtituiſſet Deus? Omnia enim, inquit, mala ocioſitas docuit. Atteſtantur autem noſtræ huic rationi & quæ quotidie fiunt, & quæ maioribus noſtris contigerunt. Sedit, inquit, populus manducare, & bibere, & ſurrexerunt ludere. Ac rurſum: Incraſſatus eſt & impinguatus & D recalcitrauit dilectus. Conſona his quoque beatus Dauid loquitur, dicens: Cum occideret eos, tunc exquirebant eum, & reuertebantur, & diluculo veniebant ad eum. Ad Hieruſalem quoque per Hieremiam loquitur Deus: Per omnia erudire Hieruſalem, ne recedat anima mea à te. Quod autem non ſolùm malis, verùm & bonis humiliari atque incuruari ſalutare ſit, rurſum ſignificat propheta, cùm dicit: Bonum mihi Domine, quia humiliaſti me, vt diſcam iuſtificationes tuas. Poſt hunc & Hieremias hæc eadem, ſed non

Eccli. 33. 29.
Exod. 32.
Deut. 32.
Pſal. 77.
Hierem. 6.
Pſal. 118.

Thren.3. eiſdē verbis exclamat: Bonum, inquiens, A
viro, ſi iugum tulerit graue à iuuentute
ſua: ſedebit ſolitarius, & tacebit. & de
ipſo Deum obſecrat dicens: Non ſis tu
mihi parcens in alienationem, in die mala.
Beatus item Paulus, qui tantò munere
gratiæ cœleſtis effulſit, tantúmque natu-
ram exceſſit humanam, boni tamen huius
vtilitate indigebat, quocirca etiam dice-
bat: Datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ,
2.Cor.12. angelus ſatanæ, qui me colaphizet, vt
non extollar. Propter quod ter dominum
rogaui, vt recedat à me, & dixit mihi:
Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in in-
firmitate perficitur. Poterat certè ſine B
perſecutionibus, & preſſuris, laboribúſ-
que & ſudoribus prædicatio perfici: ſed
tamen id noluit Chriſtus, prædicantibus
parcens, ipſorúmque commodis per om-
Matth.7. nia conſulens. Quocirca dicebat illis: In
mundo preſſuram habebitis. Cupienti-
Ioan.16. búſque cœleſte regnum ingredi, angu-
ſtam viam arripiendam iubet, quaſi non
aliter intrare liceat: ideò preſſuræ & ten-
tationes, & quæcumque nobis triſtia con-
tingunt, non minus Dei prouidentiam,
ſummámque clementiã inducunt, quam
læta & iucunda. Quid autem dicam preſ-
ſuras huius temporss, cùm non minus C
ipſa quoque gehēnæ comminatio, quam
promiſſio regni ineffabilem ipſius cle-
mentiam commendet? Niſi enim ille ge-
hennam minatus eſſet, non facilè quiſ-
piam cœleſtibus bonis potiretur. Neque
enim ſufficit ſola gaudiorum repromiſſio
ad excitandos ad virtutem animos, niſi
etiam eos pœnarum timor impellat, qui
negligentius affecti ad illam ſunt. Quo-
circa primum hominem quoque à prin-
cipio è paradiſo expulit, quia ex honore
ſibi præſtito deterior effectus eſſet, ſi poſt
ſpretum violatúmque mandatum immo-
tus ille, ſtabiliſque duraſſet. D

Cap. III. Iam verò vt Adam omittamus, quid
non feciſſet Cain in paradiſo degens, tan-
Gen.4.8. tiſque delicijs fruens, quando his omni-
bus priuatus, patriſque ſupplicium ante
oculos habens, ne ſic quidem emendatus
eſt, in tantúmque nequitiæ prorupit, vt
homicidium ipſe primus inuenerit, au-
ſúque nefario impleuerit? Homicidium
verò non qualecumque, ſed omnium ſce-
leratiſſimum: neque enim paulatim, neq.
ex longæuo, diúque meditatus nouum
hoc facinus aggreſſus eſt: ſed repentè ac
ſimul verticem & culmen iniquitatis oc-

μὴ τοῖς ῥήμασι τοῖς αὐτοῖς· ἀγαθὸν ἀνδρὶ, ὅταν ἄρῃ ζυγὸν βαρὺν ἐκ νεότητος αὐτοῦ· καθίσεται κατὰ μόνας καὶ σιωπήσεται· καὶ περὶ ἑαυτοῦ δὲ τὸν θεὸν δεῖται λέγων· μὴ γένῃ φειδόμενός μου εἰς ἀλλοτρίωσιν, ἐν ἡμέρᾳ πονηρᾷ. καὶ ὁ μακάριος δὲ Παῦλος ὁ τοσοῦτον ἐν τῇ χάριτι διαλάμψας καὶ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ὑπερβὰς, ὅμως καὶ αὐτὸς ἐδεῖτο τῆς ὠφελείας τούτου τοῦ καλοῦ, διὸ ἔλεγεν. ἐδόθη μοι σκόλοψ τῇ σαρκὶ ἄγγελος Σατὰν, ἵνα με κολαφίζῃ ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι. ὑπὲρ τούτου τρὶς τὸν κύριον παρεκάλεσα, καὶ εἶπέ μοι· ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου· ἡ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται. καί τοί γε ἐνῆν καὶ χωρὶς διωγμῶν καὶ θλίψεων καὶ πόνων καὶ ἱδρώτων, κατορθωθῆναι τὸ κήρυγμα· ἀλλ' ὅμως οὐκ ἠθέλησεν ὁ Χριστὸς τῶν κηρυττόντων φειδόμενος. διὰ τοῦτο φησὶν αὐτοῖς, ἐν τῷ κόσμῳ θλῖψιν ἕξετε. καὶ τοῖς βουλομένοις δὲ εἰς τὴν βασιλείαν βαδίζειν, διὰ τῆς ἐστενοχωρημένης ταύτης κελεύει πορεύεσθαι ὁδοῦ· ὡς οὐκ ἐνὸν ἑτέρωθεν ἐκεῖσε ἐλθεῖν· οὕτως αἱ θλίψεις καὶ οἱ πειρασμοὶ καὶ τὰ συμβαίνοντα ἡμῖν ἀνιαρὰ τῶν χρηστῶν οὐχ ἧττον τὴν κηδεμονίαν τοῦ θεοῦ ἡμῖν ἐνδείκνυνται. καὶ τί λέγω τὰς θλίψεις τὰς ἐνταῦθα; τῆς γὰρ βασιλείας τῶν οὐρανῶν, οὐκ ἔλαττον ἡ τῆς γεέννης ἀπειλὴ παρίστησι τὴν φιλανθρωπίαν αὐτοῦ. εἰ γὰρ μὴ γέενναν ἠπείλητο, οὐκ ἄν τις ῥᾳδίως ἐπέτυχε τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀγαθῶν. οὐδὲ γὰρ ἀρκεῖ μόνη ἡ τῶν χρηστῶν ἐπαγγελία προτρέψαι πρὸς ἀρετὴν, μὴ καὶ τὸν φόβον τῶν δεινῶν ὠθοῦντος τοὺς ῥαθυμότερον πρὸς ἐκείνην διακειμένους. διὰ τοῦτο καὶ τοῦ παραδείσου τὴν ἀρχὴν ἐξέβαλε τὸν πρωτόπλαστον, ὅτι ἡ παρασχεθεῖσα αὐτῷ τιμὴ χείρονα αὐτὸν ἀπειργάζετο, εἴ περ ἔμενεν ἀσάλευτος καὶ βέβαιος τῆς ἐντολῆς κινηθείσης.

Καὶ τί λέγω τὸν Ἀδάμ; τί γὰρ οὐκ ἂν ἐποίησεν ὁ Κάϊν ἐν παραδείσῳ τρεφόμενος, καὶ τρυφῆς ἀπολαύων τοσαύτης, ὅπου γε καὶ τούτων ἐστερημένος, καὶ τοῦ πατρὸς τὴν τιμωρίαν παρὰ πόδας ὁρῶν, οὐδ' οὕτως ἐσωφρονίζετο, ἀλλ' εἰς μείζονα κακίαν ἐνέπιπτε, φόνον πρῶτος αὐτὸς καὶ εὑρὼν καὶ τολμήσας, καὶ φόνον τὸν πάντων ἐναγέστερον. οὐδὲ γὰρ κατὰ μικρὸν οὐδ' ἐν χρόνῳ πολλῷ προσεστάλη τῷ καινῷ τούτῳ μιάσματι· ἀλλ' ἀθρόως καὶ ἐξαίφνης πρὸς αὐτὴν

ἀδελφὸς ἐπήδησε τὴν κορυφὴν, τὸν κοινωνήσαντα τῆς αὐτοῦ ὠδῖνος αὐτῷ τὸν ἠδικηκότα οὐδὲν, πλὴν εἰ τὸ τιμῆσαι τὸν θεὸν ἀδίκημα ᾤετο, τοῦτον λογχήσας καὶ ἀνελών. σὺ δέ μοι κἀνταῦθα πάλιν τοῦ θεοῦ τὴν φιλανθρωπίαν κατάμαθε. ὅτε μὲν γὰρ εἰς αὐτὸν ὕβριζε, διὰ τῶν λόγων αὐτὸν νουθετεῖ, καὶ παραμυθεῖται λυπούμενον· ὅτε δὲ ἐμάνη κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ, τότε ἐπεξέρχεται καὶ τὴν τιμωρίαν ἐπάγει. καί τοι τὰ πρότερα, τῆς αὐτῆς κολάσεως, μᾶλλον δὲ καὶ χαλεπωτέρας ἄξια ἦν. εἰ γὰρ ἐπ' ἀνθρώπων οἰκέτης τις τὰ μὲν ἀμείνω φυλάττῃ ἑαυτῷ, τὰ δὲ φαυλότερα τῷ δεσπότῃ προσάγῃ, ἐσχάτης τὸ πρᾶγμα καὶ ὕβρεως εἶναι δοκεῖ, πόσῳ μᾶλλον ἐπὶ θεοῦ; ὁ δὲ Κάϊν οὐ τοῦτο μόνον ἥμαρτεν· ἀλλὰ καὶ ἕτερον οὐχ ἧττον, τὸ δυσχερᾶναι τῇ τιμῇ τοῦ ἀδελφοῦ. εἰ μὲν γὰρ ὡς ἁμαρτὼν μετεγίνωσκεν, ἀπόδεικτος τῆς καλλίστης ταύτης μεταβολῆς ἦν· νῦν δὲ οὐ μετανοίας, ἀλλὰ καὶ ζήλου καὶ βασκανίας ἡ σύγχυσις ἦν· καὶ τὸ τέλος ἀπέδειξεν. μόνον γὰρ οὐκ ὠργίζετο τῷ θεῷ, ὅτι μὴ ἐτίμησεν αὐτὸν ὑβρισθεὶς, καὶ παρεύθηκε τὸν ἀκόλαστον τοῦ ἐπιεικοῦς· ἀλλ' ὅμως καὶ οὕτω σφοδρὰν, τῶν ἁμαρτημάτων ἀπαιτούντων τὴν τιμωρίαν, ἔλαττον πολλῷ τῆς ἀξίας κέχρηται, τῷ πεπλημμεληκότι· καὶ φλεγμαίνουσαν αὐτοῦ πειρᾶται καταστέλλειν τὴν ψυχήν. ἀπὸ γὰρ θυμοῦ ἡ ἀθυμία ἐκείνη ἦν· διὸ καὶ φησὶ πρὸς αὐτόν· ἡσύχασον. ταῦτα δὲ ἔλεγεν, εἰδὼς μὲν οἷ προβήσεται τὸ κακὸν· βουλόμενος δὲ πᾶσαν τοῖς ἀγνώμοσιν ἐκκόψαι πρόφασιν. εἰ γὰρ ἐκολάσθη παρὰ τὴν ἀρχὴν, πολλὰ ἂν εἶπον τοιαῦτα πολλοί· οὐ γὰρ ἐχρῆν παρακαλέσαι λόγῳ, καὶ νουθετῆσαι, καὶ ἐπιπλῆξαι πρότερον, καὶ τότε τοῖς αὖθις ἐπιμένοντα ἐπελθεῖν. πολλῆς ὠμότητος καὶ ἀπηνείας αὕτη ἡ κόλασις· διὰ τοῦτο μακροθυμεῖ ταῖς εἰς αὐτὸν ὕβρεσιν ὁ θεός· ἅμα μὲν ἐπιστομίζων ἐκείνους· ἅμα δὲ καὶ δεικνὺς, ὅτι καὶ τὸν πατέρα τοῦ Κάϊν δι' ἀγαθότητα ἐπαίδευσε· πρὸς δὲ τούτοις καὶ εἰς μετάνοιαν ἄγων διὰ τῆς χρηστότητος αὐτοῦ. ἐπεὶ δὲ κατὰ τὴν σκληρότητα αὐτοῦ, καὶ ἀμετανόητον καρδίαν ἐθησαύρισεν ἑαυτῷ τὴν ὀργὴν, τηνικαῦτα ἐπεξέρχεται· εἰ δὲ καὶ μετὰ φόνον ἔμεινεν ἀτιμώρητος, καὶ ἐφ' ἕτερα ἂν προῆλθε

Acupauit: cúmque qui ex eodem vtero proceſſerat, qui eadem ſuxerat vbera, qui in nullo ius naturæ violauerat (niſi honorare Deum, id ſit violare ius) appetijt inſidijs, ac protinus necauit. Velim hic rurſus conſideres clementiam Dei. Patitur ipſe iniurias, & verbis iniurium corripit, triſtémque conſolatur. At vbi inſania fertur in fratrem, tunc iam ſeuerus vlciſcitur, cruciatúmque ſtatim infert. Et certè priora illa eodem digna erant cruciatu, imò verò longè grauiore. Si enim in hominibus conſeruus aliquis, qui meliora quæque ſibi ſeruat, ac domino ſuo B deteriora offert, rem indigniſſimam, plenámque contumeliæ facere arguitur, multò id magis in Deo: Cain verò non in hoc ſolùm, verum in alio quoque deliquit, quòd fratris honorem ægrè ac indignè tulit. Nam ſi ex prioris peccati pœnitentia vultum demiſiſſet, accepta profectò fuiſſet hæc illius optima mutatio: nunc verò non pœnitentiæ erat illa confuſio, vultúſq; deiectio, ſed zeli ac liuoris, quod rei exitus docet. Nam Deo quodammodo iraſcebatur, quod iniurijs affectus non ſe honoraret, quod moderato intemperantem non præferret. Verùm cum hæc C illius ſcelera vehementiſſima animaduerſione punienda eſſent, longè clementius quam merebatur delinquentem tractat, tumentéſque animos illius comprimere nititur: erat enim indignatione plena illa deiectio: idcirco loquitur ad illum: Quieſce. Hoc autem cùm diceret, ſciebat quidem quò progreſſurum eſſet malum, cæterùm ingratis occaſionem omnem amputare volebat: ſi enim ab initio ille punitus eſſet, huiuſmodi multi plurima dixiſſent: Non poterat admonere verbis, & corripere, ac terrere prius, atque tunc demum ſi perſeueraſſet in malis, D iraſci, & ſupplicium inferre? Ingentis crudelitatis eſt iſte cruciatus. idcirco igitur ſuas æquanimiter iniurias tolerat, vt vnà & illorum obſtruat os, & ipſius Cain parentem quoque ſola bonitate ſe corripuiſſe oſtendat, prætereáque vt eiuſmodi benignitatis exemplo cæteros ad pœnitentiam prouocet. Poſtea verò quam ſecundum duritiam ſuam, & cor impœnitens theſaurizauit ſibi iram, ille tunc iam vlciſcitur criminoſum: ſin verò poſt ſcelus homicidij manſiſſet impunitus, etiam ad aliud maiúſque flagitium

Ge. 4.

progreſſus eſſet. Neque enim dicere poſſumus per ignorantiam illum primò deliquiſſe: nam quod iunior intelligebat, ipſe maior natu qui ignorare poterat? Eſto autem per ignorantiam peccauerit prius, poſtquam audiuit, quieſce, poſtquam prioris culpæ venia potitus eſt, ex qua ignorantia ad parricidium prorupit, terramque infecit, ac leges naturæ ſubuertit? Vidésne vt prior etiam culpa non de ignorantia, ſed de malignitate & nequitia, ſupremáque ſceleris audacia venerit? Quænam verò fuit huius pœna? Eris gemens ac tremens ſuper terram. Videtur tamen eſſe graue ſupplicium: ſed ſi peccatum conſideremus, non iam ita videbitur: & ipſam verò pœnam diligentiùs intueamur. Cum enim ille male obtuliſſet, ægrè tulit, quod poſt iniuriam Dei honoratus ab illo non eſt, corripientem reſpuit, parricidiúmque primus inaudito ſcelere patrauit: imò verò facinus parricidio longè ſceleratius: parentes enim incredibili dolore confodit, ac Deo etiam mentitus eſt. Num enim, inquit, cuſtos ſum fratris mei? & pro his omnibus ſolo timore ac tremore cruciatur. Equidem Dei benignitatem non ex eo ſolùm manifeſtari dixerim, quod mitiorem pœnam tanto ſceleri adhibuit: ſed ex eo maximè, quod in ipſa pœna lucrum haud ſpernendum in ſe habere videatur. Id verò lucrum eſt, quod ex ea ipſius caſtigatione cuncti poſtmodū admoniti ſunt reſipiſcere à malis fierique meliores. Idcirco ergo non occidit illum, quia par vtilitas profectò non fuiſſet, audiri quod Cain fratre interempto, morte mulctatus eſſet, & videre parricidam ipſum pœnas exſoluentem. Fortaſſe enim id auditum, ob immanitatem ſceleris creditum minimè fuiſſet. Nunc verò dum videtur, dum coram adeſt, plurimos longóque ſuperſtites tempore, pœnæ ſuæ teſtes relinquit: manifeſtum certè ac credibile, & ſuæ ætatis hominibus, & poſtea futuris omnibus id facinus conſtituit. Quid ergo, inquies, hoc illi contulit? Maximè quidem illius ſaluti proſpiciebat, cum eius rabiem quantum in ſe fuerit, coërceret caſtigatione verborum. Verùm ne ipſa quidem illata illi pœna, ſi quis diligentiùs inſpiciat, maxima ipſius vtilitate vacat. Si enim ſtatim illum occidiſſet, nullum ipſi pœnitentiæ tempus, per quam melior euaderet, dediſſet: nunc verò cum metu

A μεῖζον κακόν. οὐδὲ γάρ ἐστιν εἰπεῖν, ὅτι παρὰ ἄγνοιαν ἐπλημμέλησεν· ὃ γὰρ ὁ νεώτερος συνῆκε, πῶς ἂν οὗτος ἠγνόησεν; πλὴν ἀλλ' εἰ βούλει κείσθω καὶ ἀγνοίας εἶναι τὸ πρότερον· μετὰ τὸ ἀκοῦσαι τὸ ἡσύχασον· μετὰ τὸ συγγνώμης τυχεῖν, ἀπὸ ποίας ἀγνοίας ἐπὶ τὸν φόνον ἤρχετο, καὶ τὴν γῆν ἐμόλυνε, καὶ τοὺς τῆς φύσεως νόμους ἀνέτρεψεν; ὁρᾷς ὡς οὐδὲ τὰ πρότερα τοῦ ἀγνοεῖν ἦν, ἀλλὰ κακίας καὶ πονηρίας καὶ μιαρίας τῆς ἐσχάτης; τίς οὖν ἡ τούτων τιμωρία; στένων ἔσῃ φησὶ καὶ τρέμων ἐπὶ τῆς γῆς.

B δοκεῖ μὲν οὖν ἡ κόλασις εἶναι πικρά· ἀλλ' οὐκ ἐὰν τὸ ἁμάρτημα λογισώμεθα· καὶ αὐτὴν δὲ τὴν τιμωρίαν διασκεψώμεθα καλῶς. ὅτε γὰρ προσήνεγκε κακῶς, ἤλγησεν, ὅτι ὑβρίσας οὐκ ἐτιμήθη παρὰ τοῦ ὑβρισθέντος θεοῦ, νουθετοῦντα αὐτὸν διέπτυσε, φόνον ἐτόλμησε πρῶτος· μᾶλλον δὲ καὶ φόνου πολλῷ μίασμα ἐναγέστερον· ἐλύπησε τοὺς γεγεννηκότας· ἐψεύσατο τῷ θεῷ. μὴ γὰρ φύλαξ εἰμὶ τοῦ ἀδελφοῦ μου φησί· καὶ ἀντὶ τούτων ἁπάντων, φόβῳ κολάζεται μόνον καὶ τρόμῳ· ἀλλ' ὅμως καὶ τὴν χρηστότητα τοῦ

C θεοῦ, οὐκ ἀπὸ τοῦ πρᾳοτέραν εἶναι μόνον τῆς ἁμαρτίας τὴν τιμωρίαν εἴποιμι ἂν φαίνεσθαι· ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ κέρδος αὐτὴν ἔχειν οὐ τὸ τυχόν. τὸ δὲ κέρδος ἦν σωφρονίζεσθαι τοὺς ἑξῆς ἅπαντας, καὶ γίνεσθαι βελτίους· διὰ τῆς εἰς ἐκεῖνον ἐπιτιμήσεως· διὰ τοῦτο οὐκ ἀνεῖλεν αὐτόν· οὐδὲ γὰρ ἦν ἴσον ἀκοῦσαι, ὅτι Κάϊν τὸν ἀνελὼν ἀδελφὸν ἀπέθανε, καὶ ὁρᾷν τὸν ἀνελόντα δίκην τίνοντα. τότε μὲν γὰρ καὶ ἠπιστήθη τοῦτο λεγόμενον διὰ τὴν τοῦ μίσους ὑπερβολήν. νυνὶ δὲ φαινόμενος καὶ παρών,

D πολλοὺς καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον μάρτυρας τῆς τιμωρίας ποιούμενος· κατάδηλον καὶ πιστὸν τοῖς τότε καὶ τοῖς ἐφ' ἑξῆς, καθίστησι τὸ γεγονός. τί οὖν τοῦτο πρὸς ἐκεῖνον φησί; μάλιστα μὲν, καὶ τῆς αὐτοῦ προενόησε σωτηρίας, ὅτε προανέστελλεν αὐτοῦ τὴν λύσσαν τό γε αὐτοῦ μέρος διὰ τῆς τῶν λόγων παραινέσεως. εἰ δὲ καὶ τὴν τιμωρίαν αὐτὴν τις ἐξετάσειε, καὶ ἐκ ταύτης πολλὴν ὄψεται τὴν ὠφέλειαν οὖσαν. εἰ μὲν γὰρ αὐτὸν ἀπέκτεινεν εὐθέως ὁ θεός, οὐκ ἂν τινα προθεσμίαν αὐτῷ μετανοίας καὶ βελτιώσεως ἔδωκε· τότε δὲ

ἔζησε καὶ δι' ἧς συζῶν, εἰ μὴ λίαν ἀναίσθητος ἦν, καὶ θηρίον μᾶλλον ἢ ἄνθρωπος, πολλὰ ἂν ἀπὸ ταύτης ἐκέρδανε τῆς ζωῆς. χωρὶς δὲ τούτων ἐλάττονα αὐτοῦ τὴν μέλλουσαν κόλασιν διὰ ταύτης τῆς τιμωρίας εἰργάζετο. τὰ μὲν γὰρ ἐν τῷ παρόντι βίῳ ἐπαγόμενα ἡμῖν παρὰ τοῦ θεοῦ λυπηρὰ ἢ κολαστήρια τῶν ἐκεῖ βασάνων ἀποτέμνεται μέρος οὐ μικρόν. καὶ τούτου τὰς μαρτυρίας, ἀπὸ τῶν θείων τις ἂν ἀγάγοι γραφῶν. ὁ μὲν γὰρ Χριστὸς τοῖς μαθηταῖς διαλεγόμενος, καὶ τὰ κατὰ τὸν Λάζαρον διηγούμενος φησί· τὸν Ἀβραὰμ ἱκετευόμενον παρὰ τοῦ πλουσίου, ἄκρῳ τῷ δακτύλῳ μικρὸν ἐπιστάξαι φλεγομένῃ τῇ γλώσσῃ εἰπεῖν πρὸς αὐτόν· τέκνον μνήσθητι ὅτι ἀπέλαβες σὺ τὰ ἀγαθά σου ἐν τῇ ζωῇ σου καὶ Λάζαρος τὰ κακά· νῦν δὲ ὧδε παρακαλεῖται· σὺ δὲ ὀδυνᾶσαι· ὁ δὲ Παῦλος· Παῦλον δὲ ὅταν εἴπω, τὰ τοῦ Χριστοῦ λέγω πάλιν προστάγματα· αὐτὸς γὰρ τὴν μακαρίαν ἐκείνην ἐκίνει ψυχήν, τοῖς Κορινθίοις ἐπιστέλλων ποτὲ περὶ τοῦ πεπορνευκότος, κελεύει τὸν τοιοῦτον παραδοθῆναι τῷ Σατανᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκός, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· καὶ τοῖς αὐτοῖς πάλιν ὑπὲρ τῶν ἀναξίως τοῖς μυστηρίοις κοινωνούντων διαλεγόμενος. διὰ τοῦτο φησὶ πολλοὶ ἐν ὑμῖν ἀσθενεῖς καὶ ἄρρωστοι, καὶ κοιμῶνται ἱκανοί· εἰ γὰρ ἑαυτοὺς ἐκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα· κρινόμενοι δὲ ὑπὸ κυρίου παιδευόμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν. εἶδες φιλανθρωπίαν ἄφατον, καὶ πλοῦτον χρηστότητος ἄπειρον; εἶδες πῶς ἅπαντα πράττει καὶ πραγματεύεται ὁ θεός, ἵνα καὶ ἁμαρτάνοντες δυνηθῶμεν πρᾳοτέραν τῆς ὀφειλομένης ὑποστῆναι τὴν κόλασιν, ἢ καὶ ἀπαλλαγῆναι τέλεον; εἰ δὲ λέγοι τις, τίνος οὖν ἕνεκεν οὐ τὸν ἐξ ἀρχῆς ἀπατήσαντα ἠφάνισε, καὶ τοῦτο σφόδρα κηδόμενος ἡμῶν; εἰ μὲν γὰρ πρὸς βίαν ὁ μιαρὸς ἐκεῖνος ἐκράτει, εἶχεν ἄν τινα λόγον τὸ ζητούμενον· εἰ δὲ ταύτης μὲν ἀφῄρηται τῆς δυνάμεως, πείθειν δὲ μόνον, τὸ μὴ πεισθῆναι δὲ ἀφ' ἡμῶν, τίνος ἕνεκεν τῆς εὐδοκιμήσεως τὴν πρόφασιν περιαιρεῖς, καὶ τὴν τῶν στεφάνων ἐκκόπτεις ὑπόθεσιν; πρὸς τούτοις εἰ μὲν εἰδὼς αὐτὸν ἀκαταγώνιστον ὄντα, καὶ πάντων μέλλοντα κρατεῖν, εἶτα ἀφῆκεν, ἦν μὲν οὐδὲ οὕτως ἄξιον ὑπὲρ τούτων ἀπορεῖν·

A ac tremore vitam ducens, niſi nimis inſenſatus, ac bellua potius quam homo eſſet, ex huiuſmodi vita plura capere potuit emolumenta. Præterea futurum ſupplicium leuius atque tolerabilius præſentis temporis pœna conſtituit: ea enim quæ nobis in hac vita inferuntur ſupplicia, diuinitus futurorũ cruciatuum partẽ haud exiguam ſuccidunt. Atque harum rerum teſtimonia de ſcripturis diuinis afferre facilè poſſumus. Nam Chriſtus Dominus cùm diſcipulos alloquens, de diuite & Lazaro diſſereret, Abrahã retulit, cùm rogaretur à diuite, vt mitteret Lazarũ, qui ex- B trema digiti parte paululum aquę ardenti linguæ inſtillaret, dixiſſe ad illum: Fili, recordare quia recepiſti tu bona tua in vita tua, & Lazarus mala: nunc autem hic cõſolatur, tu vero cruciaris. *Luc.16.25.* Paulus quoque (Paulum verò quoties dico, rurſus Chriſti pręcepta replico: Chriſtus enim profectò, mea quidem ſententia, beatiſſimam illius mouebat linguam) dum Corinthiis ſcriberet, aliquando iubet eum, qui grauiſſimè fornicatus fuerat, tradi Satanæ in interitum carnis, vt ſpiritus ſaluus ſit in die domini noſtri Ieſu Chriſti. *1.Cor.5.5.* Rurſúſque cùm eoſdem de iis qui indignè ſacra & ve- C nerãda myſteria percipiebãt, admoneret: Propterea, inquit, inter vos multi infirmi, & imbecilles, & dormiunt multi. Nam ſi noſipſos iudicaremus, nunquam profectò iudicaremur. *1.Cor.11.30.* Cum iudicamur autem à Domino, corripimur, vt nõ cum hoc mũdo damnemur. Vidiſtine ineffabilem clementiam, immenſáſque diuitias benignitatis? Vidiſti vt omnia agat atq. moliatur Deus, vt poſt peccatum quoque mitiore quam debuimus, plectamur pœna, aut etiam omnino liberemur? *Cap. IV.* Porrò ſi quis id curioſius inquirat, cuius rei gratia veteranum illum ſeductorem non continuò D deleuerit, id quoque pro ſumma in nos cura factum fortaſſe comperiet. Si enim ſceleratus ille obtineret, eſſet fortaſſe irrationabilis iſta inquiſitio: ſin autem hac potentia priuatus, tantum perſuadere atque allicere poteſt: illius verò ſuaſionis illecebras renuere in nobis eſt: cur tu materiam abſcindis coronarũ, & adeptionis gloriæ occaſionem tollis? Ad hæc ſi illum ſciens fore inſuperabilem, cunctóſq. deuicturum, ita illum dimiſiſſet Deus, ne ſic quidem iſta hęſitatio locum habuiſſet.

Nam tum quoque quod ille obtineret, quod vinceret non reluctantes, ſed ſponte ſibi cedentes atque ſuccumbentes, à nobis profectò manaſſet: verumtamen his qui iniquè & improbè agere volunt, ne id quidem ſatisfeciſſet. Quod ſi plurimi quidem illius potentiam ac vires frangunt, complures item poſthac illum ſuperaturi ſunt: quid tu futuros probatiſſimos, clariſſimáque victoria inſignes, tanto priuas honore? Idcirco enim illum dimiſit, vt eum deijciant qui fuerant ab eo prius ſuperati, quod illi omni ſupplicio grauius ac durius eſt. An non omnes, inquies, illum ſuperaturi ſunt? Quid hoc ad rem? Profectò enim multò melius, multóque conuenientius eſt iuſtis occaſiones ſuppeditari, quibus ad virtutem ſe exerceant, voluntatémque oſtendant ſuam: eos verò qui non ſunt huiuſmodi, ex propria puniri negligẽtia, quam iſtorum cauſa illis etiam coronas ſuas adimi. Nam modo is qui malus & ſocors eſt, non aduerſarij viribus, ſed ſuo potius torpore ſuperatur: quod indicat vincentium illum multitudo. Tunc verò ſtudioſi quique atq. alacres malorum cauſa meritis honoribus fraudati fuiſſent, non habẽtes illorũ culpa, vbi vires exercerent ſuas: veluti ſi agonotheta quis athletas duos nactus, alterum quidem aduerſario congredi paratũ, omnémque tolerantiam oſtendere, coronámque ex certamine referre: alterum labori illi & ærumnæ ocium deliciáſque præferentem, compareat, atque aduerſario de medio ſublato, ambos re infectâ dimittat. Sic enim ſtrenuus ille, propter alterius ignauiam graui iniuria affectus videretur. Ignauus autem non fortiſſimi ſocij cauſa malus eſſet, verum ob ſocordiam ſuam. Sed enim hæc iſtorum quæſtio, cùm de diabolo agitari videatur, ſi ſuo ordine procedat, plurimis in rebus Dei prouidentiam inſimulat, cunctámque ſimul creaturam traducit. Accuſat enim oris atque oculorum creationẽ: quippe cùm per hæc quæque illicita concupiſcant, atq. in adulterium corruant plurimi: per hoc autẽ blaſphement alij, atque pernicioſa dogmata proferant. Num ergo ſine oculis & lingua debuerũt homines fieri? Pedes quoque abſcindere,

Cur Deus è medio diabolum non ſuſtulerit.

A καὶ γὰρ καὶ τότε παρ' ἡμῶν ἐγίνετο τὸ κρατεῖν ἐκεῖνον καὶ νικᾷν· τοὺς οὐ βιαζομένους, ἀλλ' ἑκόντας ὑποκλινομένους αὐτῷ· πλὴν ἀλλ' ὅμως οὐδὲ τοῦτο ἤρκεσεν ἂν τοῖς βουλομένοις ἀγνωμονεῖν. εἰ δὲ πολλοὶ μέν εἰσιν, οἱ περιγενόμενοι τῆς ἐκείνου δυνάμεως ἤδη, πολλοὶ δὲ οἱ περιεσόμενοι πάλιν, τί τοὺς μέλλοντας εὐδοκιμεῖν, καὶ λαμπρὰν ἐπιδείκνυσθαι νίκην, τοσαύτης ἀποστερεῖς τιμῆς; διὰ τοῦτο γὰρ εἴασεν, ἵνα αὐτὸν καταβάλωσιν οἱ πρότερον ἡττηθέντες ὑπ' αὐτοῦ, ὃ πάσης B αὐτῷ κολάσεως μεῖζον, καὶ πρὸς ἐσχάτην κατάκρισιν ἀγαγεῖν ἱκανόν. ἀλλ' οὐ πάντες αὐτοῦ περιέσονται φησί· καὶ τί τοῦτο πρὸς τὸ λεγόμενον; πολλῷ γὰρ δικαιότερον τοὺς μὲν γενναίους λαμβάνειν ἀφορμὰς ἐν αἷς τὴν προαίρεσιν ἐπιδείξονται τὴν αὐτῶν, τοὺς δὲ μὴ τοιούτους ἀπὸ τῆς οἰκείας κολάζεσθαι ῥᾳθυμίας, ἢ διὰ τούτους ἐκείνους ἐπηρεάζεσθαι. νῦν μὲν γὰρ, ὁ φαῦλος καὶ ἥττηται, οὐ παρὰ τὸν ἀνταγωνιστὴν, ἀλλὰ παρὰ τὴν αὐτοῦ νωθρίαν κρατούμενος, καὶ τοῦτο δηλοῖ τὸ πλῆθος τῶν νικώντων αὐτόν. τότε δὲ ἂν οἱ σπουδαῖοι διὰ τοὺς φαύλους C ἐπεβουλεύθησαν· οὐκ ἔχοντες ὅπου τῇ ἀνδρείᾳ χρήσονται δι' ἐκείνους· καὶ ἐγένετο παρόμοιον, ὥσπερ ἂν εἴ τις ἀγωνοθέτης ἀθλητὰς ἔχων δύο, τὸν μὲν καὶ συμπλακῆναι ἕτοιμον τῷ ἀνταγωνιστῇ, καὶ καρτερίαν ἐπιδείξασθαι πολλὴν, καὶ στέφανον ἀναδήσασθαι· τὸν δὲ τῆς ταλαιπωρίας ἐκείνης, ἀργίαν προτιμῶντα καὶ τρυφὴν λαβὼν ἐκ μέσου τὸν ἀνταγωνιστὴν ἀμφοτέρους ἀπράκτους ἐκπέμψειε παρ' αὐτοῦ. οὕτω μὲν γὰρ ὁ σπουδαῖος διὰ τὸν φαῦλον ἐπηρέασται· ἐκεῖ- D νος δὲ οὐκέτι διὰ τὸν γενναῖον ὁ κακὸς, ἀλλὰ διὰ τὴν αὐτοῦ. καὶ νῦν μὲν δοκεῖ τὸ ζητούμενον αὐτοῖς εἶναι περὶ τοῦ διαβόλου· κατὰ δὲ τὴν ἀκολουθίαν ὁ λόγος οὗτος περιιὼν τὴν αὐτοῦ πολλοῖς ἐγκαλέσει καὶ μέμψεται, καὶ τὴν δημιουργίαν ἅπασαν διαβαλεῖ τοῦ θεοῦ. καὶ γὰρ τῆς τοῦ στόματος καὶ τῆς τῶν ὀφθαλμῶν κατηγορήσει διαπλάσεως. διὰ τούτων μὲν γὰρ ἐπιθυμοῦσιν ὧν οὐ δεῖ, καὶ εἰς μοιχείαν ἐμπίπτουσιν οἱ πολλοί· δι' ἐκείνου δὲ βλασφημοῦσι, καὶ τὰ ὀλέθρια τῶν δογμάτων προφέρουσιν ἕτεροι. ἆρ' οὖν διὰ τοῦτο χωρὶς γλώττης καὶ ὀφθαλμῶν γενέσθαι τοὺς ἀνθρώπους ἐχρῆν; οὐκοῦν καὶ τοὺς πόδας ἐκκόψωμεν,

καὶ τὰς

καὶ τὰς χεῖρας ἀποτεμοῦμεν, ἐπειδὴ αὗται μὲν αἱμάτων πλήρεις εἰσὶν, ἐκεῖνοι δὲ εἰς κακίαν τρέχουσι· ἀλλ' οὐδὲ τὰ ὦτα τὴν ἀπήνειαν τοῦ λόγου τούτου δυνήσεται ἐκφυγεῖν. καὶ γὰρ ἀκοὴν ματαίαν παραδέχεται, καὶ τὴν τῶν δογμάτων φθορὰν παραπέμπει τῇ ψυχῇ· ὥστε καὶ ταῦτα ἀφαιρήσομεν. εἰ δὲ τοῦτο, καὶ σῖτα, καὶ ποτὰ, καὶ οὐρανὸν, καὶ γῆν, καὶ θάλατταν, καὶ ἥλιον, καὶ φῶς καὶ σελήνην καὶ τὸν τῶν ἄστρων χορὸν, καὶ πάντα τὰ ἄλογα τὰ ζῶα. ποῦ γὰρ ἔσται χρήσιμα ταῦτα, τοῦ δι' ὃν ἐγένετο πάντα κατακοπέντος οὕτως ἐλεεινῶς; ὁρᾷς τὸν γέλωτα καὶ τὴν ἀτοπίαν εἰς ἣν ὁ λόγος καταστρέφων ἀναγκάζεται; ὁ γὰρ διάβολος ἑαυτῷ κακὸς, οὐχ ἡμῖν. ἡμεῖς γὰρ εἰ βουλοίμεθα καὶ πολλὰ καρπωσόμεθα δι' αὐτοῦ καλά· ἄκοντος μὲν καὶ μὴ βουλομένου. τὸ δὲ θαῦμα καὶ ἐν τούτῳ μεῖζον, καὶ τῆς τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας ἡ ὑπερβολή· τὸ γὰρ βελτίους γίνεσθαι τοὺς ἀνθρώπους, δάκνει μὲν αὐτὸν καὶ καθ' ἑαυτὸ καὶ λυπεῖ· ὅταν δὲ δι' αὐτοῦ τοῦτο προξενῆται ἡμῖν, οὐδ' ἐνεγκεῖν δυνήσεται τὴν ἐπήρειαν. πῶς οὖν προξενεῖται δι' αὐτοῦ; δεδοικότες αὐτοῦ τὴν ὠμότητα καὶ τὰς συνεχεῖς ἐπιβουλὰς, καὶ τὰς ἐπαλλήλους μηχανὰς, τὸν πολὺν ὕπνον ἀποκρουόμεθα, νήφομεν, μεμνήμεθα τοῦ κυρίου διαπαντός. καὶ ὅτι οὐκ ἐμὸς οὗτος ὁ λόγος, ἀλλὰ τοῦ μακαρίου Παύλου, ἄκουσον πῶς διὰ τῶν αὐτῶν σχεδὸν ῥημάτων διεγείρει τοὺς καθεύδοντας τῶν πιστῶν. τοῖς γὰρ Ἐφεσίοις ἐπιστέλλων οὕτω πως φησίν· οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχὰς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου· πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις. ταῦτα δὲ ἔλεγεν, οὐ καταβαλεῖν αὐτούς, ἀλλὰ διαναστῆσαι βουλόμενος. καὶ ὁ Πέτρος δέ· νήψατε φησὶ, γρηγορήσατε· ὅτι ὁ ἀντίδικος ὑμῶν διάβολος ὡς λέων ὠρυόμενος περιπατεῖ, ζητῶν τινα καταπίῃ, ᾧ ἀντίστητε στερεοὶ τῇ πίστει· σφοδροτέρους ἐργάσασθαι θέλων, καὶ πεῖσαι πλείονα πρὸς τὸν θεὸν τὴν οἰκειότητα ἔχειν. ὁ γὰρ ἐφεστῶτα τὸν ἐχθρὸν ὁρῶν μᾶλλον προστρέχει καὶ συμπλέκεται τῷ δυναμένῳ βοηθεῖν. οὕτω που καὶ τὰ παιδία τὰ μικρὰ· ὅταν μέν ἴδῃ τι τῶν φοβερῶν,

A &amputare manus neceſſe erit, cùm iſtæ plenæ ſint ſanguine, illi verò prompti ad malum currant: nec ipſæ quidem aures immanitatem rationis huius effugere poterunt. Nam inania quæque & praua percipientes, corruptionem dogmatum ad animam mittunt: itaque & iſtæ auferendæ erunt. Quòd ſi dabimus, cibos quoque ac potus, cœlum, terram, mare, ſolem, lucem, lunam, ſtellarúmque chorum, atque omnium animantium genera tollamus neceſſe erit. Ad quid iſta enim omnia erunt neceſſaria, cùm is cuius cauſa facta ſunt, adeò miſerabiliter trun-
B cus conſciſſúſque iaceat? Vidéſne qui riſus, quæ ineptiæ, quæ deliramenta rationem iſtam neceſſariò ſequantur? Diabolus nempè ſibiipſi, non nobis eſt malus. Nos enim ſi velimus, plura etiam commoda per illum, pérque illius nequitias conſequemur, illo etiam inuito ac renuente: quòd eſt profectò mirabile, & in hoc diuinæ bonitatis magnitudo conſpicitur. Nam ſi cùm meliores efficimur, mordet id quidem, ac per ſe ſolùm angit excruciátque diabolum, quando hoc ipſum per eum, atque illius cauſa nobis ſuppeditatur, ferre iam ſua detrimenta,
C aut ſeipſum capere præ doloris magnitudine non poteſt. Quomodo autem ex illo proficimus? Dum illius aſtum, immanitatem, perpetuáſque inſidias, ac fraudes varias ſoliciti metuimus, ſomnũ immodicum excludimus, vigilamus ſobrij, ſempérque Dei reminiſcimur. Quòd autem iſta mea ratio non ſit, ſed beati Pauli, ipſum audias licet, eiſdem ferè verbis fideles dormientes excitantem. Nam Epheſijs cùm ſcriberet, ſic ait: Non *Eph.6.12.*
eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principatus & poteſtates, aduerſus mundi rectores te-
D nebrarum huius ſeculi, aduerſus ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus. Hæc autem cùm diceret, non deijcere ſtudebat auditorum animos, ſed potius erigere. Petrus item: Sobrij eſtote, & vigilate: *1.Pet.5.8.*
quia aduerſarius veſter diabolus, tãquam leo rugiens circuit quærẽs quem deuoret, cui reſiſtite fortes in fide. Promptiores profectò atque fortiores nos iſta faciunt, perſuadéntque familiariſſimos Deo fieri. Qui enim imminere ſibi cernit inimicum, maiori ad illum currit deſiderio, à quo defendi poſſit. Ita ferè infantes pueri, cùm quid horrendum viderint,

A ad matrum ſinus protinus fugiunt, illarúmque pendentes veſtibus, eis ſe tuentur ac protegunt, atque ita vt ſæpius retrahentibus plurimis inde auelli non poſſint. At verò quando nihil eiuſmodi perturbat, ne vocantes quidem illas exaudiunt, neque trahi patiuntur: imò blanditiis allicientes reſpuunt, & cum plurima illæ moliantur, vt ad ſe eos pertrahant, ſemper eas auerſantur, appoſitámque menſam deſpiciunt. Quocirca matrum plurimæ, cùm nihil obſecrando proficere ſe viderint, laruas quaſdam horroriſque figmenta parant, atque illos demum ad reditum impellunt, perſuadéntque ad ſe iterum recurrere. B Hoc autem non in ſolis pueris contingit, ſed etiam in nobis. Quando enim malignus ille perterret nos atque perturbat, tunc frugi efficimur, tunc noſipſos agnoſcimus, tunc ad Deum omni ſtudio recurrimus. Quòd ſi deletus ab initio nequam ille fuiſſet, atque ſublatus è medio, fortaſſe nec præterita crediſſent plurimi: puta quod hominem fefelliſſet, quod bonis illis innumeris eum eieciſſet, deúmque hoc inuidia & liuore commotum feciſſe arbitrarentur. quando enim nec modò quidem deſunt, C qui poſt tanta illius ſeductionis indicia id audent dicere, ſi non illius nequitiæ & aſtus experimenta cepiſſent, quid non dixiſſent? quid non obloquuti fuiſſent? Quòd ſi penitus atque diligenter his quæ fiunt, animum intendere velimus, inueniemus minimè ad omnia nos diabolum impellere: ſed cum plurimorum ille nobis lapſuum ſit author, plurima item noſmetipſi per noſtram ſolam ſocordiam ac negligentiam patimur. Vbi enim, vt ad priora reuertamur, ad Cain diabolum acceſſiſſe, fraternámq. cædem ſuggeſſiſſe legimus? Nam matri quidem illius viſus eſt loquens fraudémque con- D cinnans: huic autem minimè, niſi forte quiſpiam malas illum cogitationes dicat immiſiſſe. Quod etſi nec ipſi renuimus, id tamen totum illius culpa contigit, qui ſuggerentem admiſit, illique paruit, atque principium in ſe inuadendi præſtitit. Attamen nec ſic illum dimiſit Deus, verum ex his, per quæ punire videbatur, admonere potius atque corripere non deſijt. Quid autem Cain viri vnius ſupplicium dico, quandoquidem etiam diluuium, in quo tot periere viri, Dei nobis prouidentiam aptiſſimè poteſt aſſerere?

Ex hiſtoria diluuij prouidentiam Dei oſtendit.

Gen. 6.

A εἰς τοὺς τῶν μητέρων καταφεύγουσι κόλπους· καὶ ἐκκρεμασθέντα τῶν ἱματίων ἐκείνης, ἔχεται αὐτῶν ἀσφαλῶς· καί τοι πολλάκις ἀφελκόμενα πολλάκις, οὐκ ἀφίσταται· ὅταν δὲ μηδὲν ᾖ τὸ θορυβοῦν, οὐδὲ καλούσης ἐκείνης καὶ ἐφελκομένης ἀνέχεται, ἀλλὰ κολακεύουσαν διαπτύει· καὶ πολλὰ πρὸς τὸ ἐπισπάσασθαι μηχανωμένην ἀποστρέφεται· καὶ τραπέζης κειμένης καταφρονεῖ. διὰ τοῦτο πολλαὶ τῶν μητέρων ἐπειδὰν μηδὲν ἰσχύσωσι παρακαλοῦσαι, μορμολύκια καὶ φόβητρα κατασκευάζουσιν, ὅπως αὐτοὺς σωφρονίζοιντο τὴν ἐπάνοδον, B καὶ πείθουσι προσδραμεῖν πάλιν αὐταῖς· τοῦτο δὲ οὐκ ἐπὶ τῶν παιδίων γὰρ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐφ' ἡμῶν. ὅταν γὰρ ἡμᾶς ὁ πονηρὸς φοβῇ καὶ ταράττῃ, τότε σωφρονιζόμεθα· τότε ἑαυτοὺς ἐπιγινώσκομεν· τότε μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς πρὸς θεὸν προστρέχομεν. εἰ δὲ ἠφανίσθη παρὰ τὴν ἀρχὴν ἐκεῖνος καὶ γέγονεν ἐκποδὼν, τάχα οὐδὲ ὑπὲρ τῶν παρεληλυθότων ἂν ἐπίστευσαν οἱ πολλοί· οἷον ὅτι τὸν ἄνθρωπον ἠπάτησε, καὶ τῶν πολλῶν ἐκείνων ἐξέβαλεν ἀγαθῶν· ἀλλὰ τὸν θεὸν φθόνῳ καὶ βασκανίᾳ τοῦτο πεποιηκέναι εἶπον ἄν. ὅπου γὰρ καὶ νῦν εἰσὶν οἱ C τοιαῦτα τολμῶντες μετὰ τὴν τοσαύτην ἀπόδειξιν τῆς ἀπάτης αὐτοῦ, εἰ μὴ δὲ ὅλως πεῖραν ἔλαβον τῆς κακουργίας ἐκείνου, τί οὐκ ἂν εἶπον; τί οὐκ ἂν ἐφθέγξαντο; ὅλως δὲ εἰ χρὴ μετὰ ἀκριβείας τοῖς γινομένοις προσέχειν, οὐδὲ εἰς ἅπαντα ἡμᾶς ὁ διάβολος ὠθεῖ, ἀλλὰ πολλὰ μὲν καὶ αὐτοὺς ἐργάζεται κακά· πολλὰ δὲ καὶ ἡμεῖς ἑαυτοὺς ῥαθυμίᾳ καὶ καταφρονήσει μόνον. ποῦ γὰρ, ἵνα πάλιν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ἐπανέλθωμεν, προσεπέλασεν ὁ διάβολος τῷ Κάϊν, καὶ τὸν φόνον πρᾶξαι παρῄνεσε; τῇ μὲν γὰρ τούτου μητρὶ D φαίνεται διαλεγόμενος, καὶ τὴν ἀπάτην κατασκευάζων· ἐνταῦθα δὲ οὐκέτι· πλὴν εἴ τις αὐτὸν τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς ὑποβεβληκέναι φαίη· καὶ τοῦτο δὲ, παρὰ τοῦ δεξαμένου καὶ πεισθέντος· καὶ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ παρεσχηκότα τῆς ἐφόδου. ἀλλ' ὅμως οὐδὲ οὕτως αὐτὸν εἴασεν ὁ θεός· ἀλλ' ἐπέμενε παιδεύων καὶ νουθετῶν, δι' ὧν ἐδόκει κολάζειν αὐτόν. καὶ τί λέγω τοῦ Κάϊν τὴν τιμωρίαν ἀνδρὸς ἑνὸς, ὅπου γε καὶ ὁ κατακλυσμὸς, ἔνθα τοσούτων ἀνδρῶν ἀπώλεια, δύναιτ' ἂν ἡμῖν ἐμφῆναι τὴν κηδεμονίαν τοῦ θεοῦ;

προεῖπον μὲν γὰρ οὐχ ἁπλῶς οὐδὲ ἀπροσδοκήτως ἐπήγαγεν ἐκεῖνα τὰ δεινά· ἀλλὰ καὶ προεῖπε· καὶ οὐ πρὸ χρόνου βραχέος, ἀλλὰ πρὸ εἴκοσι ἐτῶν καὶ ἑκατόν. ἔπειτα ἵνα μὴ διὰ τὸ μῆκος τῆς προρρήσεως, εἰς λήθην ἐμπέσωσι καὶ ῥᾳθυμίαν, παρεσκεύασε τὴν κιβωτὸν ὑφαίνεσθαι κατ' ὀφθαλμοὺς ἐκείνων αὐτῶν, πάσης φωνῆς λαμπρότερον βοῶσαν τοῦ θεοῦ τὴν ἀπειλήν. ὁ μὲν γὰρ Καῒν ἐξέπεσε τῆς διανοίας· ἐκείνη δὲ πρὸ τῶν ὄψεων αὐτῶν κειμένη, συνεχῶς τῶν ἀπειληθέντων τὴν μνήμην διήγειρεν· ἀλλ' οὐδὲ οὕτως ἐσωφρονίσθησαν, ἀλλ' ἐπέμενον προσκαλούμενοι καὶ ἕλκοντες καθ' ἑαυτῶν τὰ κακά. ὁ γὰρ θεὸς οὔτε ἀπειλῆσαι κατακλυσμὸν, οὔτε ἐπαγαγεῖν ἠθέλησεν, ὥσπερ οὐδὲ τὴν γέενναν αὐτήν· ἀλλὰ πάντων ἡμεῖς αἴτιοι τούτων· ὅπερ καὶ σοφώτατός τις συνιδὼν ἔλεγεν· ὅτι ὁ θεὸς θάνατον οὐκ ἐποίησεν· οὐδὲ τέρπεται ἐπ' ἀπωλείᾳ ζώντων· καὶ αὐτὸς δὲ διὰ τοῦ προφήτου οὕτως φησί· μὴ γὰρ θελήσει τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν; ὅταν δὲ μὴ ἐπιστραφῶμεν, τὴν ἀπώλειαν καὶ τὸν θάνατον, ἡμεῖς καθ' ἑαυτῶν ἐπάγομεν· οὐχ ὁ μὴ βουλόμενος ἡμᾶς ἀπολέσαι θεὸς, καὶ τὴν τοῦ διαφυγεῖν ὁδὸν ὑποδείξας. ἆρ' οὖν τοῦτο μόνον ἔχομεν εἰπεῖν ὑπὲρ τοῦ κατακλυσμοῦ, κέρδος δὲ οὐδὲν εὑρήσομεν ἐξ αὐτοῦ γεγονός; ἀλλ' οὐδὲ ἔστιν εἰπεῖν ὅσον καὶ τοῖς τετελευτηκόσιν αὐτοῖς, καὶ τοῖς μετ' ἐκείνους γινομένοις. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ περαιτέρω προελθεῖν τῆς κακίας ἐκωλύθησαν· οἱ δὲ μετ' ἐκείνους ἐκείνων μειζόνως ἐκέρδανον, τῆς ζύμης ὡς ἄν τις εἴποι καὶ τῆς ὑποθέσεως τῶν κακῶν ἀφανισθείσης ἐκ μέσου μετὰ τῶν τολμησάντων αὐτά. εἰ γὰρ καὶ χωρὶς παραδειγμάτων εὐκόλως δύναιντ' ἂν εὑρεῖν οἱ ἄνθρωποι τὰ κακά, τί ἂν ἔπραξαν πολλῶν ὄντων τῶν διδασκαλούντων αὐτοὺς ἐπὶ τὰς πράξεις τὰς πονηράς; ὅπερ ἵνα μὴ γένηται, μηδὲ τοσούτους διδασκάλους οἱ μετὰ ταῦτα φανέντες ἔχωσι, πάντας αὐτοὺς ἀθρόον ἀπώλεσεν. ἀλλὰ τίς ὁ σοφὸς λόγος, μᾶλλον δὲ ἀνοίας τῆς περιττῆς μὲν οὐδὲν βουλομένων ἀγαθὸν, πάντα δὲ ζητούντων καὶ λεγόντων, ἵνα τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων τὴν αἰτίαν ἐπὶ τὸν θεὸν ἀγάγωσιν; εἰ μὴ συνεχώρησε, φησὶν, ὁ θεὸς, οὐδ' ἂν προσῆλθεν ὁ διάβολος,

A Primùm enim non repentè neque inſperatè mortalibus vim illam inundationis induxit, ſed fore prædixit: idque non ante breue tempus, ſed ante centum & viginti annos. Tum verò ne ex longitudine prædictionis in obliuionem ac negligentiam inciderent, ædificari arcam in oculis omnium inſtituit, voce omni clarius clamantem, deique minas omnibus annunciantem. Cain quippe ſanitate mentis exciderat: illa verò ante omnium oculos poſita iugiter imminentium ſibi malorum illos admonebat: nec ſic tamen illi emendati ſunt, ſed in vitijs perſeue- B rauerunt, ſupplicia ſibiipſis conſciſcentes atque attrahentes. Deus enim diluuium ipſum neque comminari, neque inferre voluiſſet, ſicuti nec gehennam ipſam quidem. Verùm iſtorum omnium noſipſi nobis cauſa ſumus, quod & ſapientiſſimus quidam viderat, cùm diceret: Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione viuentium. At Deus ipſe per prophetam ait: Nolo mortem peccatoris, ſed vt conuertatur & viuat. At verò nos niſi conuertamur, damnationem nobiſipſis vltro mortémque cogerimus, non is qui nos perire noluerat, quique viam C effugiendi nobis oſtenderat. Ergóne id ſolum habemus, quòd de diluuio dicere poſſumus, nullàque ex eo prodijſſe emolumenta docemus? Dici profectò non poteſt, quantum vtilitatis & his qui illa inundatione periere, & cæteris poſtea futuris inde comparatum ſit. Illi enim vlterius in vitijs ac flagitijs progredi permiſſi non fuerunt: qui autem poſt illos ſecuti ſunt, maiora etiam quàm illi, atque excellentiora lucra retulerunt, fermento (vt ita dixerim) materiáque malorum è medio ſublatis extinctiſque peccatoribus. Nam ſi etiam ſine exemplis D mala homines per ſe facilè inueniunt: quid non facturi exiſtimentur, ſi plurimorum exemplo ad pernicioſos actus inuitentur? Quòd vtique ne fieret, ne tot ſcelerum magiſtros his, qui poſtea futuri erant, intuerentur, eos omnes vnà perdidit. Verumenimuero, quænam eſt illorum ſapiens, imò plena ſtultitiæ ratio, qui cùm nihil boni agere velint, omnia verboſis ac ventoſis quæſtionibus agitant, vt ſuorum delictorum cauſas ad Deum referant? Niſi permiſiſſet Deus, aiunt, nequaquam acceſſiſſet diabolus,

Sap. 1. 13.

Ezech. 18. 32.

Cap. V.

nunquam decepiſſet ab initio, ſed neque cognouiſſet Adam, quantum boni antè habuerit, neque ſuam illam arrogantiam vnquam deſeruiſſet. Qui enim ſeipſum in tantum culmen honoris erexerat, vt fieri ſe Deum expectaret, quò non prorupiſſet audaciæ, niſi digna fuiſſet animaduerſione caſtigatus? Fingamus nihil diabolum conſuluiſſe, nihilque penitus Euæ de ligno locutum fuiſſe: num ſine peccato perſtitiſſent, ſi iſtud non ita contigiſſet? Minimè verò: nam cui mulier tam facilè quod volebat perſuaſit, ipſe etiam diabolo abſente, ex ſeipſo quamprimum in peccatum corruiſſet, quò maiori quoque pœna mulctari meruiſſet. Præterea ne nunc quidem diaboli ſolius eſt omnis illa ſeductio, ſed ſua etiam concupiſcentia mulier corrupta corruit, atque hoc ſcriptura ſacra indicat, quæ dicit: Viditque mulier quod bonum eſſet lignum ad edendum, gratumque oculis ad videndum, ac ſpecioſum ad conſiderandum, & accipiens de fructu illius comedit. Neque verò ego nunc iſta loquor quaſi diabolum inſidiarum criminibus purgare intendens, ſed indicare volens eos, niſi ſponte cecidiſſent, à nemine vnquam potuiſſe deijci. Nam qui tam facilè propinatam ſibi ab altero deceptionem ſuſcepit, is profectò & negligenter & laxi fuiſſe affectus oſtenditur. Neq. enim tantum ille potuiſſet, ſi ſobriũ vigilantemque animum allocutus eſſet. Sunt autem plurimi, qui cùm ad hanc partem differendo perueniunt, diabolo omiſſo ad mandatum tranſeunt, & cùm à peccante homine abſtineant, Deo crimen impingunt, dicentes: Quid enim eis præceptum dabat, quos peccaturos nouerat? Iſta re vera ſunt diaboli verba, & impiæ mentis inuenta. Nam quod præceptũ dare longè maioris diſpenſationis ſit, quam non dare, clariſſimè conſtat. Si enim Adam voluntate, & animo tam negligenti, quàm fuiſſe oſtenditur, nullum ſuſcipiat mandatum, ſed in delicijs, & ſecuritate perſiſtat: ex huiuſmodi licẽtia imbecillitas tanta atq. negligentia ad meliorane, an ad deteriora prorũpet? Liquet profectò illum ad ſummum faſtigium vitiorum euaſurum, ſi abſq. cura ſit. Nam ſi necdum de immortalitate ſecurus, eamq. ſpem dubiam pendere non ignorans, in tantam arrogãtiam atque amentiam elatus eſt, vt Deus fieri ſperaret: iſtudque cùm id promittentem

Gen. 3.

A οὐδ' ἂν ἠπάτησε τὴν ἀρχὴν, ἀλλ' οὐδ' ἂν ἔμαθεν ὁ Ἀδὰμ, ὅσον εἶχεν ἀγαθὸν, οὐδ' ἂν ἐκ τῆς ἀπονοίας ἐκείνης κατέβη ποτέ. ὁ γὰρ τοσοῦτον ἑαυτὸν καταξιώσας, ὡς καὶ θεὸς γενέσθαι προσδοκᾶν· τί οὐκ ἂν ἐτόλμησεν ἕτερον, μὴ σωφρονισθείς; θῶμεν δὲ μήτε συμβεβουλευκέναι τι τὸν διάβολον μήτε ὅλως διειλέχθαι τῇ Εὔᾳ περὶ τοῦ ξύλου, ἆρα δὴ ἄπταιστοι διετέλεσαν μὴ γενομένου τούτου; οὐκ ἔστιν εἰπεῖν· ὁ γὰρ ὑπὸ τῆς γυναικὸς οὕτως εὐκόλως ἀναπεισθεὶς ἐστὶ καὶ διαβόλου οὐκ ὄντος ταχέως ἂν ἀφ' ἑαυτοῦ, πρὸς
B τὴν ἁμαρτίαν κατέπεσεν, ὃ καὶ μείζω ἂν αὐτοῦ τὴν τιμωρίαν ἐποίησε, χωρὶς δὲ τούτων, οὐδὲ νῦν τοῦ διαβόλου μόνον ἀπάτης τὸ πᾶν ἐστὶν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῆς οἰκείας ἐπιθυμίας ἀλοῦσα κατέπεσεν ἡ γυνή· ὅτι καλὸν τὸ ξύλον εἰς βρῶσιν· καὶ ὅτι ἀρεστὸν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἰδεῖν, καὶ ὡραῖον τοῦ κατανοῆσαι, καὶ λαβοῦσα τοῦ καρποῦ αὐτοῦ ἔφαγε. καὶ οὐ τὸν διάβολον ἀπαλλάττων τῶν τῆς ἐπιβουλῆς ἐγκλημάτων ταῦτα λέγω νῦν· ἀλλὰ δεῖξαι βουλόμενος, ὅτι εἰ μὴ ἑκόντες κατέπεσον, οὐδεὶς ἂν αὐτοὺς κατέβαλεν. ὁ γὰρ τὴν παρ' ἑτέρου δεξάμενος ἀπάτην οὕτως εὐκόλως, ἐστὶ
C καὶ πρὸ τῆς ἀπάτης ῥαθύμως καὶ χαύνως διέκειτο. οὐδὲ γὰρ ἂν ἴσχυσε τοσοῦτον ἐκεῖνος, εἰ νηφούσῃ καὶ ἐγρηγορυίᾳ διελέγετο ψυχῇ. ἀλλ' εἰσί τινες οἳ ἐπειδ' ἂν κατὰ τοῦτο διελεγχθῶσι τὸ μέρος, τὸν διάβολον ἀφέντες ἐπὶ τὴν ἐντολὴν μεταβαίνουσι, καὶ τοῦ μὲν ἡμαρτηκότος ἀπέχονται, ἐγκαλοῦσι δὲ τῷ θεῷ λέγοντες, τί γὰρ ἐδίδου πρόσταγμα, ἁμαρτησομένους αὐτοὺς εἰδώς; καὶ ταῦτα δὲ ἐστὶ διαβόλου τὰ ῥήματα καὶ ἀσεβοῦς ἐννοίας εὑρήματα· ὅτι γὰρ καὶ τὸ δοῦναι τὴν ἐντολὴν μείζο-
D νος κηδεμονίας ἐστὶν, ἢ τὸ μὴ δοῦναι δῆλον ἐκεῖθεν. ἔστω δὲ ὁ Ἀδὰμ τὴν μὲν προαίρεσιν ἔχων οὕτω ῥάθυμον, ὡς τὸ τέλος ἀπέδειξε· δεχέσθω δὲ μηδεμίαν ἐντολὴν, ἀλλὰ μενέτω τρυφῶν· ἆρα ἡ ἄδεια καὶ ἡ ῥαθυμία ἀπὸ τῆς ἀδείας ταύτης ἐπὶ τὸ χεῖρον ἢ ἐπὶ τὸ κρεῖττον ἐπέδωκεν ἄν; ἀλλὰ παντί που δῆλον, ὅτι πρὸς ἐσχάτην ἂν κατέπεσε κακίαν, ἄφροντις ὤν. ὁ γὰρ μηδέπω θαρρῶν ὑπὲρ τῆς ἀθανασίας ἔχων, ἀλλ' ἔτι μετέωρον τὴν ἐλπίδα ταύτην οὖσαν εἰδώς· καὶ πρὸς τοσοῦτον ἀλαζονείας καὶ ἀνοίας ἤρθη, ὡς ἐλπίσαι γενέσθαι θεὸς, καὶ ταῦτα οὐδαμόθεν

τὴν ταῦτα ἐπαγγειλάμενον πιστὸν ὁρᾷν, εἰ βεβαίαν εἶχε τὴν ἀθανασίαν, πῶς οὐκ ἂν ἔφθασεν ἀπονοίας; τί δὲ οὐκ ἂν ἐξήμαρτε; πότε δὲ ἂν ὑπήκουσε τῷ θεῷ; σὺ δὲ παρόμοιον ποιεῖς ἐγκαλῶν, ὥσπερ ἂν εἴ τις καὶ τὸν πορνεύειν ἀπαγορεύοντα μέμφοιτο· ἐπειδὴ οἱ ταῦτα ἀκουσόμενοι πορνεύειν ἔμελλον. καὶ πῶς οὐκ ἐσχάτης ταῦτα μανίας τὰ ῥήματα; εἰ γὰρ μὴ δεξαμένῳ τὴν ἐντολὴν παρελθὼν ὁ διάβολος ἀποστῆναι τοῦ θεοῦ συνεβούλευσε, καὶ τοῦτο εὐκόλως ἂν ἔπεισεν. ὁ γὰρ μετὰ τὴν τοῦ προστάγματος δόσιν καταφρονήσας τοῦ δεδωκότος αὐτό, εἰ μηδὲν ὅλως ἠκηκόει παρ' αὐτοῦ, ταχέως ἂν ὅτι καὶ ὑπὸ δεσπότην ἐστὶν ἠγνόησε· διὰ τοῦτο προλαβὼν ὁ θεὸς δι' ὧν προσέταξεν, ἐδίδαξεν ὅτι καὶ κύριον ἔχει, καὶ πάντα ὑπακούειν αὐτοῦ δεῖ. καὶ τί πλέον ἀπὸ τούτου γέγονε φησί; μάλιστα δὲ εἰ καὶ μηδὲν ἐγεγόνει, οὐδὲν τοῦτο παρὰ τὸν διδάξαντα θεόν. ἀλλὰ παρὰ τὸν μὴ δεξάμενον τὴν καλλίστην ταύτην παίδευσιν· νῦν δὲ οὐδὲ οὕτως ἀνόητος γέγονε, καὶ μετὰ τὴν παράβασιν ἡ δόσις τῆς ἐντολῆς. καὶ γὰρ τὸ κρυβῆναι, καὶ τὸ τὴν ἁμαρτίαν ὁμολογῆσαι, καὶ τὸ σπουδάζειν τὸν μὲν ἄνδρα ἐπὶ τὴν γυναῖκα, ἐκείνην δὲ ἐπὶ τὸν ὄφιν τὴν αἰτίαν τῶν γεγενημένων μεταγαγεῖν, δεδοικότων ἐστὶ καὶ τρεμόντων καὶ τὸ κῦρος ἐπεγνωκότων τοῦ θεοῦ. ὅσον δὲ κέρδος ἦν ἀπὸ τῆς σατανικῆς ἐκείνης προσδοκίας εἰς τοσοῦτον μεταστῆναι φόβον οὐδεὶς ἀγνοεῖ. ὁ γὰρ ἰσοθεΐαν φαντασθείς, αὐτὸς οὕτως ἐταπεινοῦτο καὶ συνεστέλλετο, ὡς ὑπὲρ τιμωρίας καὶ κολάσεως τρέμειν· καὶ τὴν ἁμαρτίαν ἐξαγγέλλειν τὴν αὐτοῦ. τὸ δὲ μὴ ἁμαρτάνειν ἀνεπαισθήτως, ἀλλ' ἐπιγινώσκειν ταχέως καὶ συνορᾶν τὸ πλημμεληθέν, οὐκ ἔστι μικρόν· ἀλλ' ὁδός τις καὶ ἀρχὴ πρὸς διόρθωσιν ἄγουσα καὶ τὴν ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταβολήν. πᾶσαν μὲν οὖν τὴν τοῦ κυρίου τὴν εἰς ἡμᾶς ἀγαθότητα οὔτε μαθεῖν οὔτε διηγήσασθαι δυνατόν· ὧν δὲ ἴσμεν, τὸ κεφάλαιον ἐρῶ. μετὰ γὰρ τὴν τοσαύτην παρακοήν, μετὰ τοσαῦτα ἁμαρτήματα· ὅτε πᾶσαν κατεῖχε τὴν οἰκουμένην ἡ τῆς ἁμαρτίας τυραννίς, ὅτε τὴν ἐσχάτην ἔδει δοῦναι δίκην λοιπὸν καὶ ἀπολέσθαι παντελῶς, καὶ ἀνώνυμον τὸ τῶν ἀνθρώπων γενέσθαι γένος, τότε τὴν μεγίστην περὶ ἡμᾶς εὐεργεσίαν ἐπεδείξατο·

A nulla ex parte fidelem cerneret, ſi firmam ac ſecuram immortalitatem conſecutus eſſet, quò non progreſſus eſſet arrogantiæ? quid non peccaſſet? quando ille Deo obtemperaſſet? Tu verò dum iſta criminaris, idem profectò facis, ac ſi quis fornicationem & libidinem interdicentem reprehéderet, ideo quòd plurimi iſta audientes fornicaturi eſſent. Nonne ſunt iſta extremæ dementiæ? Si enim nullo mãdato ſuſcepto diabolus ad illum accedens, recedere à Deo conſuleret, id illi & quidem facilè perſuaſiſſet. Nam qui poſt acceptum mandatum præ-
B cipientem ſic leuiter contempſit, ſi nihil ab illo penitus audiſſet, citò ſe etiam eſſe ſub domino neſciret: idcirco anticipat Deus, & ex his quæ præcipit, docet habere illum dominum, cunctáque illi parere oportere. Et quid amplius commodi eſt ex hoc ſecutum, inquiunt? Etiam ſi nihil aliud ſecutum eſſet, non id docenti Deo eſſet imputandum, ſed potiùs non ſuſcipienti homini optimam hanc ſaluberrimámque diſciplinam. Verum ne ſic quidem inutilis fuit, etiam poſt præuaricationem præcepti exhibitio. Nonne illæ latebræ, illa confeſſio delicti, illa viri
C ad mulierem, mulieríſque ad ſerpentem ſtudioſa cauſæ traductio: illa, inquam, omnia metuentium ſunt atque trementium, deique authoritatem agnoſcentium? Porrò quantum lucri inde conſecutum ſit ex diabolica illa expectatione, in tantum timoris illos fuiſſe tranſlatos, nullus ignorat. Qui enim æqualitatem Dei priùs meditatus fuerat, ipſe iam ita contrahebatur humiliter, vt pœnam cruciatúmque tremens metueret, ac peccatum confiteretur ſuum. At verò non abſque ſenſu peccare, delictúmque recognoſcere minimum, non eſt negligen-
D dum: ſed via quædam eſt ad emendationem atque ad mutationem in melius ducens. Omnem itaque in nos Dei benignitatem neque cogitatione comprehendere, neque narrare poſſibile eſt: eorum tamen quæ nouimus, ſummam dicturus ſum. Nempe enim poſt adeo inſignem contumaciam, poſt talem inobedientiam, poſt tanta ſcelera, cùm iam orbis totus tyrannide peccati premeretur, cùm extrema iam luenda pœna eſſet, cum delendum omne mortalium genus, nomenque ipſum hominum meritò exterminari poſſet: tum verò maximum omnium beneficium & clementiam oſtendit,

vnigenitum ſuũ pro inimicis, pro alienatis à ſe pro ſe odio habẽtibus atque aduerſantibus morti tradens, ac per eam reconciliationem noſtram operans, cœlorúmq. regnum & æternam vitam, aliáque bona innumera nobis ſe daturum ſpondens, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, neque in cor hominis aſcenderunt. Quid igitur huic prouidentiæ, huic clementiæ, huic bonitati comparari aut ſimile excogitari poſſit? Propterea & ipſe dicebat:
Eſai.55.8. Quantum diſtat cœlum à terra, tantum diſtat via mea à vijs veſtris, & cogitationes veſtræ à cogitatione mea. Dauid quoque mitiſſimus, cum de clementia illius loqueretur, aiebat: Secundum altitudinem cœli à terra corroborauit Dominus miſericordiam ſuam ſuper timentes ſe. Quantum diſtat Ortus ab Occidente, longè fecit à nobis iniquitates noſtras.
Pſ.102.11. Quomodo miſeretur pater filiorum, miſertus eſt Dominus timentibus ſe: quod non comparans dicit: quæ enim humana clementia diuinę bonitati conferri poſſit? ſed quia exemplum ſummæ affectionis nullum nos maius nouimus, quam patris ad filios: niſi fortaſſis Eſaias maius aliquid docuit, qui matris potius exemplo vſus eſt, quæ erga natos ſuos longè miſericordiùs afficitur, quam pater. Dixit enim:
Eſa.49.15. Nunquid obliuiſcetur mulier infantuli ſui, vt non miſereatur filio vteri ſui? ſed & ſi illa oblita eius fuerit, ego tamen tui non obliuiſcar dicit Dominus: oſtendens Dei miſericordiam affectus omnes naturales longiſſimè excedere. Et
Matth.7. prophetæ quidem ſic: Ipſe autem Dei filius cum Iudæis loqueretur, aiebat: Si autem vos cùm ſitis mali, noſtris bona data dare filijs veſtris: quanto magis pater veſter cœleſtis dabit bona petentibus ſe? Nihil profectò aliud per iſta ſignificans, niſi tantam eſſe diuinæ prouidentiæ & gubernationis paternæ differentiam, quantum intereſt inter bonos & malos. Verum neq. hactenus iterum ſtes velim, ſed mente ad interiora progredere. Nam id quoque pro captu, & modo tuo dictum eſt: quippe cuius eſt infinita intelligentia, bonitatem quoque & clementiam ſine nullo terminari neceſſe eſt. Quod ſi hanc per ſingula quæ fiunt non perſpicimus, & hoc ſignum illius infinitatis eſt.

A ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν καὶ ἀπηλλοτριωμένων, καὶ μισούντων αὐτὸν καὶ ἀποστρεφομένων τὸν μονογενῆ κατασφάξας τὸν ἑαυτοῦ, καὶ διὰ τούτου τὴν πρὸς αὐτὸν καταλλαγὴν ἐργασάμενος ἡμῖν, καὶ βασιλείαν οὐρανῶν, καὶ ζωὴν αἰώνιον, καὶ τὰ μυρία ἐπαγγειλάμενος δώσειν ἀγαθὰ, ἃ μήτε ὀφθαλμὸς εἶδε, μήτε οὖς ἤκουσε, μήτε ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη. τί ταύτης ἂν γένοιτο τῆς κηδεμονίας ἴσον, τῆς φιλανθρωπίας, τῆς ἀγαθότητος; διὰ ταῦτα καὶ αὐτός φησι· καθὼς ἀ-B πέχει ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τῆς γῆς, οὕτως ἀπέχει ἡ ὁδός μου ἀπὸ τῶν ὁδῶν ὑμῶν· καὶ τὰ διανοήματα ὑμῶν ἀπὸ τῆς διανοίας μου. καὶ ὁ πρᾳότατος δὲ Δαβὶδ, περὶ τῆς φιλανθρωπίας αὐτοῦ διαλεγόμενος φησί· κατὰ τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τῆς γῆς ἐκραταίωσε κύριος τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν· καθ' ὅσον ἀπέχουσιν ἀνατολαὶ ἀπὸ δυσμῶν, ἐμάκρυνεν ἀφ' ἡμῶν τὰς ἀνομίας ἡμῶν. καθὼς οἰκτείρει πατὴρ υἱοὺς, ᾠκτείρησε κύριος τοὺς φοβουμένους αὐτόν· οὐχ ὅτι τοσοῦτον C μόνον ἀλλ' ὅτι παράδειγμα τῆς ἄκρας φιλοστοργίας ἕτερον οὐκ ἴσμεν· ἐπεὶ ὅτι καὶ τούτου πλέον ὁ Ἡσαΐας ἐδίδαξε· τὴν γὰρ μητέρα εἰς τὸ ὑπόδειγμα παραλαβὼν τὴν πολὺ τοῦ πατρὸς συμπαθεστέραν πρὸς τὰ ἔκγονα οὑτωσί πως λέγει· μὴ ἐπιλήσεται γυνὴ τοῦ παιδίου αὐτῆς, ἢ τοῦ μὴ ἐλεῆσαι τὰ ἔκγονα τῆς κοιλίας αὐτῆς; εἰ δὲ καὶ ἐπιλάθοιτο ταῦτα γυνὴ, ἀλλ' ἐγὼ οὐκ ἐπιλήσομαί σου λέγει κύριος, δεικνὺς ὅτι καὶ τῆς φυσικῆς φιλοστοργίας ἀνώτερος ἐστὶν ὁ ἔλεος τοῦ θεοῦ. καὶ ταῦτα μὲν οἱ προφῆται, τοῖς δὲ Ἰου-D δαίοις αὐτὸς διαλεγόμενος ἔλεγεν· εἰ δὲ ὑμεῖς πονηροὶ ὄντες οἴδατε δόματα ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν, πόσῳ μᾶλλον ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος δώσει ἀγαθὰ τοῖς αἰτοῦσιν αὐτόν; οὐδὲν ἄλλο ἐμφαίνων διὰ τούτων, ἀλλ' ἢ ὅσον τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν πονηρῶν τὸ μέσον ἐστὶ, τοσοῦτον τῆς τοῦ θεοῦ κηδεμονίας πρὸς τὴν πατρικὴν τὸ διάφορον. καὶ μηδὲ μέχρι τούτου πάλιν στῇς· ἀλλὰ τῷ νῷ καὶ περαιτέρω πρόελθε· καὶ γὰρ καὶ τοῦτο, ὅσον ἀκοῦσαί σε δυνατὸν εἴρηται. θεοῦ γὰρ ἡ σύνεσις ἄπειρος, καὶ ἡ ἀγαθότης δηλονότι καὶ ἡ φιλανθρωπία. εἰ δὲ μὴ καθ' ἕκαστον τῶν γινομένων αὐτὴν ὑποπτεύομεν, καὶ τοῦτο τῆς ἀπειρίας αὐτῆς σημεῖον.

A πολλὰ γὰρ καὶ μεγάλα καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας οἰκονομεῖται, ἃ αὐτῷ μόνῳ ἐστὶ φανερά. ἐπειδὴ γὰρ δι᾽ ἀγαθότητα τὸ ἡμέτερον γένος εὐεργετεῖ, οὔτε δὲ τῆς παρ᾽ ἡμῶν δόξης δεόμενος, οὔτε ἀμοιβῆς χρῄζων τινὸς ἑτέρας, τὰ πλείονα ἀφίησι λανθάνειν ἡμᾶς· εἰ δέ ποτε καὶ ἀποκαλύψειε, καὶ τοῦτο ἡμῶν ἕνεκεν ποιεῖ, ἵνα εὐχαρίστως διατεθέντες, πλείονα ἐπισπασώμεθα τὴν βοήθειαν· μὴ τοίνυν ὑπὲρ τούτων μόνον ὧν ἴσμεν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ὧν οὐκ ἴσμεν εὐχαριστῶμεν αὐτῷ· οὐ γὰρ ἑκόντας μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄκοντας B οἶδεν εὖ ποιεῖν· ὅπερ οὖν καὶ ὁ Παῦλος εἰδὼς πάντοτε καὶ ἐν πᾶσιν εὐχαριστεῖν παρῄνει. ὅτι δὲ οὐ κοινῇ πάντων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἰδίᾳ ἑκάστου κήδεται· καὶ τοῦτο αὐτοῦ πάλιν ἀκούειν λέγοντός ἐστιν. οὐκ ἔστι θέλημα ἔμπροσθεν τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς, ἵνα ἀπόληται εἷς τῶν μικρῶν τούτων· περὶ τῶν πιστευόντων εἰς αὐτὸν λέγων. βούλεται μὲν γὰρ καὶ τοὺς μὴ πιστεύοντας αὐτῷ σωθῆναι μεταβληθέντας καὶ πιστεῦσαι πάντας· καθὼς καὶ ὁ Παῦλός φησιν· ὃς θέλει πάντας ἀνθρώπους C σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν· καὶ αὐτὸς δὲ τοῖς Ἰουδαίοις ἔλεγεν· οὐκ ἦλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν· καὶ ἔλεον θέλω καὶ οὐ θυσίαν· ὅταν δὲ μηδὲ τοσαύτης ἐπιμελείας ἀπολαύσαντες ἐθελήσωσι γενέσθαι βελτίους, καὶ ἐπιγνῶναι τὴν ἀλήθειαν, οὐδὲ οὕτως αὐτοὺς ἀφίησιν· ἀλλ᾽ ἐπειδὴ τῆς οὐρανίου ζωῆς ἑαυτοὺς ἑκόντες ἀπεστέρησαν, τὰ γοῦν εἰς τὸν παρόντα βίον αὐτοῖς ἅπαντα χορηγεῖ· τὸν ἥλιον ἀνατέλλων ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθούς, καὶ βρέχων ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους, καὶ τὰ ἄλλα πάντα, τὰ πρὸς τὴν σύστα- D σιν τῆς παρούσης παρέχων ζωῆς. εἰ δὲ ἐχθρῶν τοσαύτην ποιεῖται πρόνοιαν, τοὺς πιστεύοντας αὐτῷ, καὶ θεραπεύοντας αὐτὸν κατὰ δύναμιν τὴν αὐτῶν, πῶς περιόψεταί ποτε; οὐκ ἔστι ταῦτα, οὐκ ἔστιν· ἀλλ᾽ ἐν πλείονι πάντων τούτους ἔχει σπουδῇ· ὑμῶν γάρ φησι καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς πᾶσαι ἠριθμημέναι εἰσίν. ὥστε ὅταν ἐννοήσῃς, ὅτι πατέρα, καὶ οἰκίαν, καὶ φίλους, καὶ συγγενεῖς, καὶ πλοῦτον ἄφατον, καὶ δόξαν πολλὴν ῥίψας ἀπὸ τῶν χειρῶν διὰ τὸν Χριστὸν εἶτα τοσαύτην θλίψιν ὑπομένεις νῦν, μὴ καταβάλῃς σαυτόν. ἐξ ὧν γὰρ

A Plurima enim & magna quotidie pro noſtra ſalute diſponit, quæ ipſi ſoli ſunt cognita. Quia enim ſola bonitatis ſuæ gratia mortalibus per omnia proſpicit, nihil noſtris indigens laudibus, nulláque alia remuneratione opus habens, plurima nos latere permittit. Sed & ſi aliquando hæc reuelat, & illud noſtræ vtilitatis cauſa facit, vt gratias illi ſemper referentes, ex hac gratitudine noſtra amplius nobis attrahamus illius auxilium. Non igitur de his ſolum quæ nouimus, gratias illi referamus: neque enim volẽtes ſolum, verum inuitos quoque, & nolentes beneficijs
B conſueuit afficere. Quod Paulus optimè nouerat, qui ſemper & in omnibus gratias agere monebat. Quòd autem non communiter ſolùm omnium curam gerit, ſed ſeorſum ſingulorum, ipſum audias licèt dicentem: Non eſt voluntas coram patre *Math. 18.*
meo qui in cœlis eſt, vt pereat vnus de puſillis iſtis, de his dicens, qui in illum credunt. Cupit ipſe quidem & eos qui non credunt ſaluos fieri, mutaríque in melius, & credere, ſicut Paulus ait: Qui *1. Tim. 2. 4*
vult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Et ipſe ad Iudæos: Non veni vocare iuſtos, ſed pec-
C catores ad pœnitentiam: &, Miſericor- *Math. 9. 13.*
diam volo, non ſacrificium. At verò ſi *Oſe. 6. 7.*
poſt tantæ curæ ac prouidentiæ fruitionem noluerint meliores fieri, veritatémque recognoſcere, ne ſic quidem illos deſerit: ſed quoniam æternæ vitæ participatione ipſi ſe ſua ſponte priuauerunt, vel præſentis vitæ bona illis omnia largitur, ſolem ſuum oriri faciens ſuper bonos & malos, & pluens ſuper iuſtos & iniuſtos, aliáque præſtans quæ ad præſentis vitæ conſiſtentiam pertinent. Quòd ſi inimicis quoque tanta cura & prouidentia proſpicit, fideles ſuos, & qui totis ei
D viribus ſeruiunt, quomodo vnquam contemnet? Non ita, non ita eſt: Verùm *Math. 19.*
iſtos maximè ex omnibus fouet atque cõplectitur. Veſtri enim, inquit, & capilli capitis omnes numerati ſunt. Quoties *Cap. VI.*
ergo tibi in mentem venit, parentes te, & patriam, domum, amicos, propinquos, opéſque innumeras, & gloriam illam ingentem abieciſſe, atque excuſſiſſe propter Chriſtum de manibus, póſtq. iſta omnia huiuſmodi vexationem pati: noli deijcere teipſum, noli mœrore deficere. Nam ex quibus cogitationibus hęſitatio gignitur,

Hebr. 6. 18. ex eiſdem rurſus ſopita reſtringitur. Quonam modo? Impoſſibile eſt mētiri Deum, promiſit autem ille vitam æternam iſta relinquentibus. Reliquiſti tu omnia iſta, & abiecisti: quid igitur prohibet de huiuſmodi confidere promiſſione, & eſſe ſecurum? Num ea qua nunc probaris tentatio? & hæc ad promiſſionem quid? Non enim hic æternam repromiſit vitam: imò verò ſi in terris quoque eiuſmodi promiſſio implenda eſſet, ne ſic quidem *Promiſſa Dei credendum.* ægreferre debueras: quippe quod fidelem ac religioſum virum adeò conſtanter & firmiter promiſſa Dei tenere conuenit, vt quantumlibet effectus cōtrarios aſpiciat, B ne ſic quidem perturbetur, neque deſperet euentum. Intuere denique fidelis Abraham cuiuſmodi pollicitationem ac-*Gen 22. 2.* ceperit, & qualia facere ſit iuſſus. Nam promiſſio quidem erat, ex Iſaac implendum eſſe orbem vniuerſum, iuſſio autem hunc ipſum Iſaac immolare vrgebat, ex quo orbis totus erat implendus. Quid igitur? iſtúdne perturbauit iuſtum virum? Minimè verò, imò cùm tanta diſſonantia & repugnantia eſſet præcepti & promiſſi, in nullo penitus turbatus eſt, neque hæſitauit, neque aliquid huiuſmodi locutus eſt: Quid hoc eſt? Alia promiſit C mihi Deus, alia facere iubet? Ex puero iſto nepotum ingentem multitudinem mihi promiſerat, & hunc ipſum modò necare mihi præcepit? Quomodo igitur hoc erit exciſa radice? Fefellit me igitur, atque deluſit. Nihil prorſus huiuſmodi locutus eſt, ſed ne cogitauit quidem. Et meritò ſanè. Cum enim Deus aliquid pollicitus fuerit, etiam ſi millia ſint quæ pollicitationem huiuſmodi obtundant, atque intercipiant, turbari minimè conuenit, aut de fine dubitare. Hoc enim maximè Dei potentiam commendat, dum in rebus ambiguis finem certum at- D que exitum reperit: ſicuti tunc beatus ſecum reputabat. Quocirca fidem illius *Hebr. 11.* maximè admirans Paulus, aiebat: Fide obtulit Abraham Iſaac dum tentaretur, vnigenitúmque offerebat, qui promiſſiones acceperat. hæc ipſa ſcilicet inſinuans, atque ſignificans quæ nunc à me ſunt dicta. Non modò autem ipſe, verùm *Ioſephi exēplo rem illuſtrat.* ipſius quoque pronepos Ioſeph, cum per longum tempus, & varios caſus promiſſionem periclitari perſpiceret, rigidus atque immobilis perſtitit: ſola enim pro-

A ἡ ἀπορία τίκτεται λογισμῶν, ἐκ τῶν αὐτῶν καὶ ἡ τῆς ἀπορίας ἡμῖν ἔσται λύσις. πῶς; ἀδύνατον ψεύσασθαι τὸν θεόν· ἐπηγγείλατο δὲ τοῖς ταῦτα καταλιποῦσι, ζωὴν αἰώνιον· κατέλιπες δὲ σὺ πάντα καὶ διέπτυσας, τί οὖν ἐστι λοιπὸν τὸ κωλῦόν σε θαῤῥεῖν ὑπὲρ τῆς ὑποσχέσεως; ὁ κατέχων σε πειρασμὸς νῦν; καὶ τί τοῦτο πρὸς τὴν ὑπόσχεσιν; οὐ γὰρ ἐνταῦθα τὴν αἰώνιον ἡμῖν ἐπηγγείλατο ζωήν· εἰ δὲ καὶ ἐνταῦθα τὰ τῆς ἐπαγγελίας πληροῦσθαι ἔμελλον, οὐδ᾽ οὕτως ἀγανακτεῖν ἐχρῆν· τὸν γὰρ εὐλαβῆ καὶ πιστὸν ἄνδρα, οὕτω βεβαίως διακεῖσθαι χρὴ πρὸς τὰς B ἐπαγγελίας τοῦ θεοῦ, ὥστε κἂν ἐναντία φαίνηται τὰ γινόμενα, μηδὲ οὕτω ταράττεσθαι, μηδὲ ἀπογινώσκειν τὴν ἔκβασιν. ὅρα γοῦν ὁ πιστὸς Ἀβραὰμ τίνα μὲν ὑπόσχεσιν ἐδέξατο, τίνα δὲ πράττειν ἠναγκάζετο. ἡ μὲν ὑπόσχεσις ἦν, ἀπὸ τοῦ Ἰσαὰκ πᾶσαν ἐμπλῆσαι τὴν οἰκουμένην· τὸ δὲ πρόσταγμα αὐτὸν τοῦτον καταθῦσαι τὸν Ἰσαάκ, ἐξ οὗ ἔμελλε πᾶσα πληροῦσθαι ἡ γῆ. τί οὖν ἐθορύβει τοῦτο τὸν δίκαιον; οὐδαμῶς· ἀλλὰ καὶ τοσαύτης διαφωνίας οὔσης καὶ μάχης τῇ κελεύσει πρὸς τὴν ἐπαγγελίαν οὐκ C ἐταράχθη, οὐδὲ ἰλιγγίασεν, οὐδὲ εἶπέ τι τοιοῦτον ἐκεῖνος· ἕτερα ἐπηγγείλατο, καὶ ἕτερά με πράττειν ἀναγκάζει νῦν ὁ θεός. ἀπὸ τοῦ παιδὸς τούτου, τὸ πολύ μοι τῶν ἐκγόνων ὑπέσχετο πλῆθος· καὶ τοῦτον κατασφάξαι κελεύει νῦν, πῶς οὖν τοῦτο ἔσται τῆς ῥίζης ἐκκεκομμένης; ἠπάτησέ με ἄρα, καὶ διέπαιξεν. οὐδὲν τούτων εἶπεν, ἀλλ᾽ οὐδὲ ἐνενόησε· καὶ μάλα γε εἰκότως. ὅταν γὰρ ὁ θεὸς ὑπισχνούμενος ᾖ, κἂν μυρία δοκῇ τὴν ἐπαγγελίαν ἀναιρεῖν, οὐ χρὴ θορυβεῖσθαι περὶ τοῦ τέλους οὐδὲ ἀμφισβητεῖν. τοῦτο γὰρ αὐτὸ D μάλιστα τῆς τοῦ θεοῦ δυνάμεως ἔργον ἐστί, πόρον ἐκ τῶν ἀπόρων εὑρεῖν· καθάπερ ὁ μακάριος ἐκεῖνος τότε ἐλογίζετο. διόπερ αὐτοῦ κατεπλάγη τὴν πίστιν ὁ Παῦλος, οὕτως εἰπών· πίστει προσενήνοχεν Ἀβραὰμ τὸν Ἰσαὰκ πειραζόμενος, καὶ τὸν μονογενῆ προσέφερεν ὁ τὰς ἐπαγγελίας ἀναδεξάμενος. αὐτὰ δὴ ταῦτα ἐμφαίνων καὶ αἰνιττόμενος, ἅπερ εἶπον ἐγὼ νῦν. οὐκ ἐκεῖνος δὲ μόνον ἀλλὰ καὶ ὁ τούτου πάλιν ἀπόγονος Ἰωσὴφ διὰ μακροῦ χρόνου, καὶ πολλῶν περιστάσεων κινδυνεύουσαν ὁρῶν τὴν ἐπαγγελίαν ἔμενεν ἀκλινής. πρὸς γὰρ τὸν ἐπαγγειλάμενον

ἑώρα μόνον· εἰ δὲ εἰς ἀνθρωπίνους κατέπιπτε λογισμούς, καὶ ἀπέγνω τοῦ τέλους. ἡ μὲν γὰρ δειχθεῖσα ὄψις αὐτῷ καὶ τῶν ἀδελφῶν καὶ τῶν γεννησαμένων τὴν προσκύνησιν προὔλεγε· τὰ δὲ γινόμενα οὐ τοιαῦτα ἦν· ἀλλὰ πολλῷ τούτων ἀπέχοντα. πρῶτον μὲν γὰρ αὐτοὶ οἱ προσκυνεῖν μέλλοντες εἰς λάκκον αὐτὸν ἐμβάλλουσι, καὶ ἀνδράσιν ἀποδόμενοι βαρβάροις εἰς ἀλλοτρίαν καὶ πόρρω κειμένην πέμπουσι γῆν· καὶ οὕτως ἐναντία τοῖς δειχθεῖσιν ἐδόκει τὰ γινόμενα εἶναι, ὡς καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀθλίους ἐκείνους διαχλευάζειν αὐτόν. ἰδοὺ γάρ φησιν ὁ ἐνυπνιαστὴς ἐκεῖνος ἔρχεται· νῦν οὖν δεῦτε ἀποκτείνωμεν αὐτόν· καὶ ῥίψωμεν αὐτὸν εἰς ἕνα τῶν λάκκων, καὶ ἐροῦμεν, θηρίον πονηρὸν κατέφαγεν αὐτόν· καὶ ὀψόμεθα τί ἔσται τὰ ἐνύπνια αὐτοῦ. μετὰ δὲ ταῦτα οἱ πριάμενοι οὐδὲ ἐλευθέρῳ ὄντι, ἀλλὰ δούλῳ πάλιν αὐτὸν ἀποδίδονται βασιλικῷ· καὶ οὐδὲ μέχρι τούτων ἔστη τὰ δεινά· ἀλλὰ συκοφαντίᾳ δεσποίνης περιπεσὼν καὶ κατακριθεὶς ᾤκει τὸ δεσμωτήριον ἔτη πολλά, καὶ διαφυγόντων ἑτέρων αὐτὸς πλείονα χρόνον μένει ἐκεῖ· καὶ τοσούτων ὄντων τῶν δυναμένων τὴν ἐκείνου θορυβῆσαι ψυχήν, ἔμενε τούτοις ἅπασιν ἀπερίτρεπτος. τοιαῦτα δὲ καὶ τὰ ἡμέτερα· μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ τούτων ἀπορώτερα. ἃ μὲν γὰρ ἐπηγγείλατο, βασιλεία οὐρανῶν, καὶ αἰώνιος ζωή, καὶ ἀφθαρσία, καὶ τὰ μυρία ἀγαθά· τὰ δὲ γινόμενα τέως καὶ συμβαίνοντα, πολὺ τούτων ἀφέστηκε· θάνατος γὰρ ἐστὶ καὶ φθορά, καὶ τιμωρία καὶ κόλασις, καὶ θλίψεις διάφοροι καὶ συνεχεῖς. τίνος οὖν ἕνεκεν ὁ θεὸς τοῦτο ποιεῖ, καὶ τὰ ἐναντία τῶν ἐπαγγελίαις ἐκβῆναι συγχωρεῖ; δύο τὰ μέγιστα κατορθῶν. ἓν μὲν τῆς αὐτοῦ δυνάμεως τεκμήριον ἀναμφισβήτητον παρέχων ἡμῖν, ὅτι καὶ ἐξ ἀπεγνωσμένων δυνατὸς ἄν· εἰς πέρας τὰς ὑποσχέσεις ἀγαγεῖν· ἕτερον δὲ τὴν ἡμετέραν παιδεύων ψυχήν, πάντοτε πιστεύειν αὐτῷ κἂν ἐναντία τοῖς εἰρημένοις τὰ γινόμενα φαίνηται. τοιαύτη γὰρ ἡ τῆς ἐλπίδος ἰσχύς· οὐ καταισχύνει τὸν ἀντεχόμενον αὐτῆς εἰλικρινῶς. εἰ γὰρ οἱ τὰς ὑποσχέσεις ἐνταῦθα λαβόντες, οὕτω διετέθησαν· πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς τοῦτο ποιεῖν χρὴ τοὺς οὐ κατὰ τὸν παρόντα βίον, ἀλλ᾽ εἰς ἑτέρους αἰῶνας προσδοκῶντας τὴν ἔκβασιν τῶν χρηστῶν. ἃ γὰρ ἐν-

A miſſa intuebatur: quod ſi humanis cogitationibus locum dediſſet, de fine deſperaſſet. Nam & oſtenſa ſibi viſio, & fratrum & patris adorationem pollicebatur: quæ verò illi contingebant, non erant huiuſmodi, ſed ab his longiſſimè remota. Primum enim illi ipſi fratres, quos ſe præuiderat adoraturos, in lacum illum inijciunt, ac barbaris hominibus venditum in alienam ac remotiſſimam regionem emittunt, atque adeò contraria promiſſis ea quæ contingebant videbantur, vt miſeri illi ſubſannantes eum, dicerent: Ecce ſomniator ille venit, *Gen. 37.*

B nunc ergo venite occidamus eum, & projiciamus in lacum, dicemúſque: Fera peſſima deuorauit eum, & videbimus quid ſomnia ſua ipſi proderunt. Poſtea verò hi, qui illum emerant, non ſaltem libero homini, ſed ſeruo illum regio vendunt iterum. Neque hactenus aduerſa ſteterunt, ſed in petulantis dominæ calumniam incidit, damnatúſque carcerem annos plurimos habitat, & effugientibus cæteris ampliore illic tempore ipſe perdurat. Cúmque tanta eſſent quæ illius animum perturbare poſſent, conſtans tamen perſeuerat, atque inuiolabilis.

C Eiuſmodi verò etiam noſtra ſunt, imò verò longè perplexiora. Quæ enim promiſſa ſunt nobis, regnum cœlorum, & vita ęterna, & incorruptio, & infinita ſunt illa bona atque immortalia. Quæ autem interim contingunt, valde ab his remota, atque aliena ſunt. Mors enim nos & corruptio ſequitur, & pœna & ſupplicium, & tentationes variæ, atque perpetuæ. Cuius ergo rei gratia hoc facit Deus, permittitque contraria promiſſis aduenire? Nimirum vt ex hoc duo maxima bona eliciat, dum ex altero certiſſimum potētiæ ipſius argumentū capimus,

D quod ſcilicet poſſit deſperatiſſima promiſſa ſua, ſpe atque opinione melius perficere: ex altero autem noſtros animos erudit, cuncta ſibi credere fideliter, etſi dictis facta contraria videantur emergere: quippe ſpei virtus eiuſmodi eſt, vt eum qui ſyncerè illi adhæreat, nunquam confundi permittat. Si enim hi, qui promiſſa in hoc ſeculo acceperunt, ita inſigniter affecti ſunt: quid nos facere neceſſe eſt, qui non in præſenti vita, ſed in futuro ſeculo bona illa ſempiterna expectamus? In hoc enim ſeculo preſſuræ

nobis anguſtiæque promittuntur. Quid ergo eſt quod te perturbet? Qua ratione induci potes, vt ſuſpecta habeas promiſſa Dei? Nempe enim cùm dicis te ab eo negligi, cuius cauſa mundum omnem deſpexiſti, liquido oſtendis te illi non credere, atque ſuſpectum habere, fallacémque promiſſionem eius exiſtimare. Id autem verè eſt à dæmone corripi, ac ſempiternos ignes promereri. Sed ſunt qui ſeculi negocijs dediti, quietè ac licenter viuunt. Et iſtud quoque prædixit Chri-
Ioan. 16. ſtus: Amen amen dico, inquit, vobis, quia plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit. Sed & in priorrbus generationibus hoc fermè videas contigiſſe. Quippe Babylonij cùm Deum ignorarent, opibus potentiaque pollebant: Iudæi verò captiuitatis atque ſeruitutis
Luc. 16. premebantur iniurijs. Et Lazarus ille,
20. qui regnis cœleſtibus, æternîſque gaudijs potiri meruit, vlceribus plenus canum linguis erat expoſitus, atque perpetuò cum fame pugnabat: diues verò in honore ac frequenti ſatellitio ſeruorum, & requie, & delicijs vitam ducebat. Verum vt huic nihil apud inferos profuere deliciæ, atque illa omnia: ita nec Lazaro fames, aut vlcera, nec omnia ſimul congeſta incommoda vitæ præſentis obſtiterunt: ſed veluti quidam athleta fortiſſimus in æſtu grauiſſimo & algôre luctans, & præclare vicit, & coronatus immortaliter eſt. Quocirca vir quidam ſapiens ait-
Eccl. 2. 1. bat: Fili, ſi accedas ad ſeruitutē Domini, præpara animam tuam ad tentationem, dirige cor tuum & ſuſtine, & ne feſtines in tempore inductionis. Et poſt pauca: Quoniam, inquit, igne probatur aurum, homines verò acceptabiles in fornace humiliationis. Rurſumque alio loco ſcri-
Prou. 3. 11. ptum eſt: Fili noli negligere diſciplinam Dei, neque deficias quum ab eo corriperis. Qui enim aurum in fornacem mittit, nouit quatenus illud incendi atque igneſcere, & quando ex igne oporteat educi. Ideóque alter ex his: Ne feſtines, inquit, in tempore inductionis: Salomon autem hoc ipſum docens, Neque deficias, inquit, quū ab eo corriperis. Magnum quid reuera magnum, & excellens preſſura eſt, ad probandum virum, atque ad docendum patientiæ virtutem. Quid ergo, inquies; ſi illius nos magnitudo conuellat,
1. Cor. 10. 13. atque deijciat? Fidelis eſt Deus, qui non patietur nos tentari ſupra quā poſſumus,

A ταῦτα προεῖπε, θλίψις ἐστὶ καὶ στενοχωρία. τί οὖν ἐστί σε τὸ θορυβοῦν; πόθεν τὴν ὑποψίαν ὑποπτεύεις τοῦ θεοῦ; τὸ γὰρ καταφρονεῖσθαι μὲν δι' αὐτὸν τοῦ κόσμου παντός, λέγειν δὲ πάλιν ἠμελῆσθαι παρ' αὐτοῦ, οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἢ ἀπιστοῦντος καὶ ὑποπτεύοντος, καὶ ἀπάτην τὴν ἐπαγγελίαν ἐκείνην εἶναι νομίζοντος· ὅπερ δὴ ἀληθῶς ἐστι δαιμονᾶν, καὶ τὸ τῆς γεέννης προσκαλέσασθαι πῦρ. ἀλλ' εἰσί τινες οἱ βιωτικοῖς ἐνστρεφόμενοι πράγμασιν, ἐν ἀνέσει διάγουσι· καὶ γὰρ καὶ τοῦτο προεῖπεν ὁ Χριστός· ἀμὴν γὰρ
B ἀμὴν λέγω ὑμῖν φησί, ὅτι κλαύσετε καὶ θρηνήσετε ὑμεῖς· ὁ δὲ κόσμος χαρήσεται· καὶ ἐπὶ τῶν προτέρων δὲ γενεῶν Βαβυλώνιοι μὲν οἱ μηδὲ τὸν θεὸν εἰδότες, ἐν πλούτῳ καὶ δυναστείᾳ ἤνθουν καὶ τιμῇ· Ἰουδαῖοι δὲ ἐν αἰχμαλωσίᾳ καὶ δουλείᾳ καὶ τοῖς ἐσχάτοις κακοῖς. καὶ Λάζαρος μὲν ὁ τῶν οὐρανῶν ἄξιος, καὶ τῆς βασιλείας τῆς ἐκεῖ, εἱλκωμένος ταῖς τῶν κυνῶν παρέκειτο γλώτταις, λιμῷ μαχόμενος διηνεκεῖ· ὁ δὲ πλούσιος ἐν τιμῇ καὶ δορυφορίᾳ καὶ ἀνέσει καὶ τρυφῇ· ἀλλ' ὅμως οὐδὲν οὔτε οὗτος ἐν τῇ γεέννῃ τούτων ἀπώνατο, οὔτε ὁ Λάζαρος ἀπὸ τοῦ
C λιμοῦ καὶ τῶν τραυμάτων, εἰς τὴν ἀκρίβειαν τοῦ παρόντος παρεβλάβη βίου· ἀλλ' ὥσπερ τις γενναῖος ἀθλητής, ἐν αὐχμῷ καὶ πνίγει βαρυτάτῳ παλαίων καὶ ἐνίκησε, καὶ ἐστεφανώθη. διὰ τοῦτο καί τις σοφὸς φησί· τέκνον εἰ προσέρχῃ δουλεύειν κυρίῳ ἑτοίμασον τὴν ψυχήν σου εἰς πειρασμόν· εὔθυνον τὴν καρδίαν σου, καὶ καρτέρησον, καὶ μὴ σπεύσῃς ἐν καιρῷ ἐπαγωγῆς· καὶ μετ' ὀλίγα φησίν· ὅτι ἐν πυρὶ δοκιμάζεται χρυσός, καὶ ἄνθρωποι δεκτοὶ ἐν καμίνῳ ταπεινώσεως. καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ λέ-
D γει· τέκνον, μὴ ὀλιγώρει παιδείας κυρίου, μηδὲ ἐκλύου ὑπ' αὐτοῦ ἐλεγχόμενος· ὁ γὰρ τὸ χρυσίον εἰς τὴν κάμινον ἐμβαλὼν οἶδε καὶ μέχρι τίνος αὐτὸ παρεθῆναι δεῖ, καὶ πότε ἀνασπασθῆναι· διὰ τοῦτο ἕτερος μέν φησι, μὴ σπεύσῃς ἐν καιρῷ ἐπαγωγῆς· ὁ δὲ Σολομὼν αὐτὸ τοῦτο διδάσκων ἔλεγε· μὴ ἐκλύου ὑπ' αὐτοῦ ἐλεγχόμενος. μέγα γὰρ ἡ θλίψις· μέγα πρὸς τὸ δόκιμον ἐργάσασθαι ἄνδρα, καὶ παιδεῦσαι τῆς ὑπομονῆς τὴν ἀρετήν. τί οὖν φησίν ἂν ἐπιστρέψῃ καὶ καταβάλλῃ διὰ τῆς ὑπερβολῆς; πιστὸς ὁ θεὸς ὃς οὐκ ἐάσει ἡμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύ-

νάμεθα, ἀλλὰ σὺν τῷ πειρασμῷ ποιήσει καὶ τὴν ἔκβασιν, τοῦ δύνασθαι ἡμᾶς ὑπενεγκεῖν. εἰ γὰρ ἐξ ἀγάπης μὲν ἡ παιδεία· ἡ δὲ ἐγκατάλειψις ἀπὸ μίσους· οὐκ ἔστι τοῦ αὐτοῦ φιλεῖν ὁμοῦ καὶ μισεῖν τὸν αὐτόν, οὐδὲ παιδεύειν καὶ ἐγκαταλιμπάνειν. πῶς οὖν πολλοὶ κατέπεσον φησίν; ἑαυτοὺς ἀποστερήσαντες τοῦ θεοῦ, οὐ καταλειφθέντες ὑπ' αὐτοῦ· ἰδοὺ γὰρ οἱ μακρύνοντες ἑαυτοὺς ἀπὸ σοῦ ἀπολοῦνται· μακρύνουσι δὲ οἱ μὴ φέροντες τὰς τοῦ θεοῦ παιδείας· ἀλλ' ὀργιζόμενοι, καὶ δυσχεραίνοντες. καὶ καθάπερ οἱ μοχθηροὶ τῶν παίδων τῶν πατέρων αὐτοὺς πρὸς διδασκάλους πεμπόντων, ἢ τοὺς ἐκεῖ πόνους καὶ τὰς ἐκεῖθεν φυγόντες πληγὰς, τὰς τῶν γονέων ἀποπηδῶσιν ὄψεις, ἐκέρδανόν τε οὐδέν, καὶ χείροσιν ἑαυτοὺς περιέπειραν κακοῖς, ἐν ἀλλοτρίᾳ λιμώττειν, καὶ ἀλᾶσθαι καὶ νοσεῖν· καὶ ἀτιμάζεσθαι καὶ δουλεύειν ἀναγκαζόμενοι· οὕτω καὶ οἱ τὴν τοῦ θεοῦ παιδείαν εὐχαρίστως μὴ φέροντες, ἀλλὰ δυσχεραίνοντες, πρὸς τὸ μηδὲν ἐξ αὐτῆς καρπώσασθαι καὶ ταῖς ἐσχάταις ἑαυτοὺς περιβάλλουσι συμφοραῖς. διὰ τοῦτο καρτερεῖν παρηγγέλμεθα, καὶ τὴν καρδίαν εὐθύνειν τὴν ἑαυτῶν. ἀλλὰ πολλῷ χαλεπώτερα πέπονθας. οὐδὲ γὰρ οἱ παιδοτρίβαι πάντας ὁμοίως καὶ ἑνὶ τρόπῳ γυμνάζουσιν· ἀλλὰ τοῖς μὲν ἀσθενεστέροις ἀσθενεῖς, τοῖς δὲ γενναίοις οὐ τοιούτους παρέχουσιν ἀνταγωνιστάς. ὁ γὰρ ἐλάττω τῆς οἰκείας δυνάμεως λαβὼν τὸν ἀνταγωνιστήν, κἂν δι' ὅλης αὐτῷ συμπλέκηται τῆς ἡμέρας, ἐκεῖνος ἀγύμναστος ἔμεινε. πῶς οὖν φησὶ τοὺς τὸν αὐτὸν ἐπανῃρημένους ἐμοὶ βίον, οὐ τοῖς αὐτοῖς ἀθλεῖν ἐποίησε πόνοις; ὅτι οὐ μία παρὰ θεῷ γυμνασίας ἰδέα, οὐδὲ τῶν αὐτῶν ἅπαντες δέονται, κἂν ἐν τοῖς αὐτοῖς ὦσι· καὶ γὰρ νοσοῦντες πολλοὶ ταῖς αὐταῖς νόσοις, οὐ τῶν αὐτῶν ἐδεήθησαν φαρμάκων, ἀλλ' ἑτέρων μὲν οὗτοι, ἑτέρων δὲ ἐκεῖνοι· διὰ τοῦτο ποικίλοι καὶ διάφοροι τῶν μαστίγων οἱ τρόποι, καὶ ὁ μὲν νόσῳ δοκιμάζεται μακρᾷ, ὁ δὲ βαρυτάτῃ πενίᾳ· ὁ δὲ τῷ βιάζεσθαι καὶ ἀδικεῖσθαι· ἕτερος διὰ τὸ τοὺς συνεχεῖς καὶ ἐπαλλήλους θανάτους καὶ παίδων καὶ τῶν αὐτῷ προσηκόντων ἰδεῖν· καὶ ἔστιν ὃς μὲν τῷ παρὰ πάντων ἀπορρίπτεσθαι καὶ μηδ' ἑνὸς ἀξιοῦσθαι λόγου· ἐκεῖνος δὲ τῷ διαβάλλεσθαι ἐφ' οἷς οὐδὲν ἑαυτῷ συνεῖδε, καὶ πονηρᾶς δόξης ἀνέχεσθαι βάρος, καὶ ἄλλος ἄλλως. οὐ γὰρ δυνατὸν ἅπαντα μετ' ἀκριβείας ἐξαριθμήσασθαι νῦν.

A ſed faciet cum tentatione exitum, vt poſſimus ſuſtinere. Nam ſi ex dilectione correptio, ex odio verò derelictio eſt: neque eiuſdem eſt quempiam ſimul & amare, & odiſſe, neque corripere quidem & derelinquere. Quomodo ergo, inquiunt, multi corruerunt? Seipſos illi Deo priuauerunt, non autem à Deo derelicti ſunt. Ecce enim, inquit, qui elongant ſe à te peribunt. *Pſal. 72.* Elongant ſe verò à Deo, qui correctiones illius non ſuſtinent, ſed iraſcuntur atque indignantur, ac veluti mali & peruerſi filij, cum à patribus traditi magiſtris, vel impatientes laboris, B vel fugientes verbera, parentum aſpectus declinant, ab eis reſiliunt: nihil inde lucrantur, niſi quod plurimis & grauioribus incommodis ſe implicant, atque in aliena regione famis & erroris, ac morborum, ignominiæque & ſeruitutis iniurias ſubire coguntur: Ita & qui Dei diſciplinam ingratè ſuſcipiunt: indignantúrque & grauiter ferunt, præterquam quod nihil ex ea lucrantur, ſummis ſe calamitatibus afficiunt. Quocirca tolerare admonemur, & dirigere cor noſtrum. At multò grauiora te perpeti dices. Ne pædotribæ quidem omnes æqualiter atque C eodem modo exercent, ſed imbecillioribus imbecilles, fortioribúſque ſui ſimiles comparant. Nam qui ſuis viribus minorem comparem fuerit nactus, etiamſi tota die illi congrediatur, inexercitatus tamen permanet. Cur ergo, inquies, non omnes quæ eandem elegere vitam, eiſdem etiam laboribus certare facit? Quia non vna apud Deum eſt exercitationis ſpecies, neque omnes qui eiſdem opus habent, eiuſdem ſtatus ſunt: quippe & plurimi cùm eiſdem morborum incommodis laborent, non eiſdem tamen indigent medicamentis, ſed alia quidem iſtis, D alia illis apponũtur. Atque adeo & flagellorum modi varij ſunt atque differentes, & alius quidem morbo perpetuo probatur, alius grauiſſima inopia, vi atque iniuria alius, hunc iuges atque perpetuæ liberorum propinquorúmq. cæterorum orbitates excruciant, hícq. ab omnibus abijcitur, nulliúſque rei dignus æſtimatur: ille quod ſibi in his derogetur, quorum nihil ſit conſcius, grauiſſimum putat: atque alius aliter affligitur. Neque enim poſſibile eſt omnia nunc examuſſim numerare.

Videntur tibi horum ſingula, ſi tuis ærumnis conferantur, leuia ac nulla eſſe. Verum tu ſi hæc expertus eſſes, addiſceres profectò quanto id, quod nunc te angit, his omnibus leuius ac tolerabilius ſit. Sed & ſi qui ſunt quorum ſit leuior quàm noſtra caſtigatio, nihil penitus miremur, ac perturbemur. Nam adiectio laborum, incrementum præmiorũ eſt, ac firmiſſimum munimen noſtrum, quo freti nunquam ſiue ſponte ſiue etiam inuiti corruamus. Namque faſtum ac tumorem animorum comprimit, negligentiam auertit, prudentioréſque ac religioſiores efficit. Prorſus verò ſi quis omnia enumerare velit, plurima tentationum emolumenta reperiet: nullúſque vnquam ex his, qui Deo maximè chari atque acceptabiles fuerunt, ſine preſſuris vixit, etiamſi non ita nobis videatur.

CAP. VII. Exemplum Pauli Apoſt.

Nam ſi beatus Paulus tantum negotij ſuſtinuit, nullus verò Paulo maior eſt, aut etiam æqualis: qua tandem ratione illi credantur huiuſmodi auxilio non indiguiſſe? Sin autem quidam ex iſtis tribulationibus emẽdati non ſunt, non hoc illi imputandum eſt, qui cauſam emẽdationis præſtitit, ſed illorum potius negligentiæ & ſocordiæ. Nam ſi illis non fuiſſet adhibitum medicamentum, per Dei negligentiam perijſſe viderentur. Nunc verò non parum actum eſt, cùm nemo medicum accuſare poſſit, ſed ægrotos potius, ipſorúmque cõtemptum. Si qui verò antequam tentarentur, gradientes rectè, poſt tentationem corruerunt: alijq. cùm omnibus eſſent peccatis inuoluti, nulla tribulatione vexati ſunt, atque alij à prima ſtatim ætate vſque ad vltimam afflictionem animæ innumeris calamitatibus contriti: nihil horum nos penitus perturbet, aut noſtros animos deijciat. Nempè enim ſi omnem prouidentiæ illius diſpenſationem ſcire valeremus, aut deberemus, iſta quoque ignorantes, mœroris ac perturbationis non immeritò cauſam habere videremur. Sin verò is qui tantorum arcanorum effectus particeps, ad tertium cœlum raptus fuerat, ad hanc tamen abyſſum hærens ſubſtitit, inſpiciénſque in profundum diuitiarum ſapientiæ ac ſcientiæ Dei, obſtupuit ſolum, atque inde reſilijt: quid nos ipſos fruſtra concidimus, perſcrutantes inſcrutabilia, atque inueſtigabilia curioſè inquirentes? Certè cùm medicus contraria his quæ nobis ſalubria videntur præcipit,

τούτων δὲ ἕκαστον δοκεῖ μὲν ὅσον πρὸς τὴν τῶν σῶν παράθεσιν συμφορῶν, κοῦφον εἶναι καὶ οὐδέν· εἰ δὲ ἐν πείρᾳ κατέστης αὐτῶν, ἔμαθες ἂν ὅτι τοῦτο ἐφ' ᾧ σὺ νῦν ἀλγεῖς, ἐκείνων πολλῷ φορητότερον. εἰ δὲ καὶ εἰσί τινες ἔλαττον ἡμῶν παιδευόμενοι, μὴ σκανδαλιζώμεθα ἐπὶ τούτῳ· ἡ γὰρ τῶν πόνων ἐπίτασις, μισθῶν ἐπίτασίς ἐστι, καὶ ἔρεισμα ἀσφαλὲς, πρὸς τὸ μηκέτι ἑκόντας, ἢ ἄκοντας ἐκπεσεῖν. καὶ γὰρ τῦφον καταστέλλει, καὶ ῥαθυμίαν ἐπιστρέφει, καὶ φρονιμωτέρους ποιεῖ· καὶ εὐλαβεστέρους ἐργάζεται· καὶ ὅλως εἰ βούλοιτό τις ἐξαριθμεῖν ἅπαντα, πολλὰ ἂν εὕροι τὰ κέρδη τῶν πειρασμῶν, καὶ οὐκ ἔστιν οὐδεὶς, ὧν πολὺς παρὰ τῷ θεῷ λόγος θλίψεως ἐκτὸς, κἂν ἡμῖν οὕτω φαίνηται. εἰ γὰρ ὁ μακάριος Παῦλος πολὺ τὸ πρᾶγμα ὑπέμεινεν, οὐδεὶς δὲ ἐκείνου μείζων· ἀλλ' οὐδὲ ἴσος ἐστὶ, πῶς ἔνι μὴ δεηθῆναι τῆς βοηθείας ταύτης αὐτούς; εἰ δέ τινες οὐδὲ ταῖς θλίψεσι ταύταις ἐσωφρονίσθησαν, οὐκέτι τοῦτο παρὰ τὴν αἰτίαν τοῦ τὴν παιδείαν ἐπαγαγόντος, ἀλλὰ παρὰ τὴν ὀλιγωρίαν ἐκείνων. εἰ γὰρ μὴ ἐπετέθη τὸ φάρμακον, παρὰ τὸ ἠμελῆσθαι, ἔδοξαν ἂν ἀπολωλέναι· νῦν δὲ οὐ μικρὸν ἤνυσται τὸ μηδένα αἰτιᾶσθαι τὸν ἰατρὸν, ἀλλὰ τοὺς κάμνοντας καὶ τὴν ἀπροσεξίαν αὐτῶν. εἰ δέ τινες πρὸ τῶν πειρασμῶν ὀρθὰ βαδίζοντες, μετὰ τὴν τούτων ἐπαγωγὴν κατέπεσον· καὶ πάλιν ἕτεροι πᾶσαν ἐμπεπλεγμένοι κακίαν, οὐδεμιᾶς θλίψεως ἐπειράσθησαν· ἄλλοι δὲ ἐκ πρώτης ἡλικίας εἰς ἐσχάτας ἀναπνοὰς μυρίαις τρυχόμενοι συμφοραῖς διετέλεσαν· μηδενὶ τούτων θορυβώμεθα, μηδὲ καταπιπτώμεθα. εἰ μὲν γὰρ ἅπασαν δυνάμενοι καὶ ὀφείλοντες τῆς προνοίας αὐτοῦ τὴν οἰκονομίαν εἰδέναι, ταῦτα ἠγνοοῦμεν, ἐχρῆν ἀθυμεῖν καὶ ταράττεσθαι· εἰ δὲ καὶ ὁ τοσούτων ἀπορρήτων κοινωνήσας, καὶ εἰς τρίτον ἀνελθὼν οὐρανὸν, ἰλιγγίασε πρὸς ταύτην τὴν ἄβυσσον, καὶ διακύψας πρὸς τὸ βάθος τοῦ πλούτου καὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως τοῦ θεοῦ κατεπλάγη μόνον, καὶ ἀνεχώρησε, τί μάτην κόπτομεν ἑαυτοὺς πολυπραγμονοῦντες τὰ ἀνεξερεύνητα καὶ ζητοῦντες τὰ ἀνεξιχνίαστα; καὶ ἰατρῶν μὲν τοῖς φαινομένοις ἡμῖν συμφέρειν πολλάκις

ἐναντία

ἐναντία προστάττοντι· καὶ τὸ καταψυχθὲν μέλος ἀποτμηθῆναι κελεύοντι χρυσῷ, καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα ἐργαζομένῳ παράδοξα οὐκ ἀντιλέξομεν· ἀλλ' ἐπειδὰν φθάσωμεν πείσαντες ἑαυτοὺς, ὅτι κατὰ τὸν τῆς τέχνης λόγον τοῦτο ποιεῖ, μετὰ προθυμίας εἴξομεν. καί τοί γε διαμαρτάνοντι πολλάκις· τὸν δὲ θεὸν τὸν τοσοῦτον ἡμῶν ἀφεστηκότα ἐν ἅπασι· τὸν αὐτοσοφίαν ὄντα, τὸν οὐδέποτε διαμαρτάνοντα, πολυπραγμονήσομεν; καὶ ὃν ἔδει λογισμοὺς ἀπαιτεῖν, τούτῳ πιστεύσομεν ἁπλῶς· ᾧ δὲ ἔδει μόνον πιστεύειν τούτου εὐθύνας καὶ λόγους τῶν πραττομένων ἀπαιτήσομεν, καὶ δυσχεραινοῦμεν τὴν ἄγνοιαν; καὶ ποῦ ταῦτα ψυχῆς εὐσεβοῦς; μὴ δέομαι καὶ ἀντιβολῶ, πρὸς τοσοῦτον μανίας ἔλθωμεν, ἀλλ' ἐν ἅπασιν οἷς ἂν ἀπορῶμεν ἐκεῖνο ἐπιλέγωμεν· τὰ κρίματά σου ἄβυσσος πολλή. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο αὐτὸ τῆς τοῦ θεοῦ σοφίας ἐστὶ τὸ μὴ πάντα ἡμᾶς εἰδέναι σαφῶς. εἰ μὲν γὰρ ἐπιστάμενοι τὰς αἰτίας τῶν γινομένων, οὕτως ἐπειθόμεθα τῷ θεῷ, οὐκ ἂν ἡμῖν πολὺς ὁ μισθὸς, οὐδὲ πίστεως τὸ πρᾶγμα ἐπίδειξις· ὅταν δὲ μηδὲν τούτων εἰδότες, καὶ οὕτω στέργωμεν εἴκειν ἅπασιν αὐτοῦ τοῖς προστάγμασι, καὶ εἰς ὑπακοὴν γνησίαν, καὶ εἰς πίστιν εἰλικρινῆ μέγιστα τὰς ἡμετέρας ὠφελοῦμεν ψυχάς. καὶ γὰρ ἓν μόνον πεπεῖσθαι χρὴ, ὅτι συμφερόντως ἡμῖν ἅπαντα ἐπάγεται παρὰ τοῦ θεοῦ· τὸν δὲ τρόπον μηκέτι ζητεῖν, μηδὲ ἀγνοοῦντας ἀσχάλλειν ἢ ἀθυμεῖν. οὔτε γὰρ δυνατὸν ταῦτα εἰδέναι, οὔτε συμφέρον· τὸ μὲν διὰ τὸ θνητοὺς εἶναι· τὸ δὲ διὰ τὸ ταχέως εἰς ἀπόνοιαν αἴρεσθαι. πολλὰ ἡμεῖς προστάττομεν τοῖς παισὶ τοῖς ἡμετέροις δοκούντων εἶναι βλαβερῶν, συμφερόντων δὲ ὅμως, καὶ οὔτε ἐκεῖνοι τὴν αἰτίαν ἀξιοῦσι μαθεῖν, οὔτε ἡμεῖς πρότερον ἑαυτοὺς πείσαντες, ὅτι συμφέρει τὸ γινόμενον, οὕτως ἐπὶ τὸ προστάττειν ἐρχόμεθα· ἀλλ' εἰς τοῦτο μόνον αὐτοὺς παιδαγωγοῦμεν εἴκειν οἷς ἂν ἐπιτάξωσιν οἱ πατέρες, καὶ μηδὲν περαιτέρω ζητεῖν. εἶτα πρὸς μὲν τοὺς γονεῖς καὶ τῆς αὐτῆς φύσεως ἡμῖν ὄντας, οὕτω διακεισόμεθα καὶ οὐκ ἀγανακτήσομεν, πρὸς δὲ τὸν θεὸν, οὗ τὸ μέσον τοσοῦτον ἐστὶν ὅσον θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους, δυσχεραινοῦμεν, ὅτι μὴ πάντα ἴσμεν; καὶ τί ταύτης τῆς ἀσεβείας ἴσον;

A ſiue algens membrum profluo fonti ſubijcere iubeat, ſiue alia huiuſmodi efficere, nunquam reluctamur: ſed cum nobis antea perſuaſerimus, artis illum ratione cuncta facere, promptè ac libenter cedimus, idq. cùm ille ſæpius fallatur: Deum verò cuius viæ in omnibus incredibiliter à nobis diſtant, qui eſt ipſa ſapientia, qui nunquam falli poteſt, punienda curioſitate perſcrutabimur? Cùmque illi ſimpliciter credamus, à quo facti rationem exigere iure noſtro poſſemus, ab illo, cuius ſolum cedendum eſt nutui, eorum quæ B geſſerit cauſas ac rationes requiremus, atque huiuſmodi indignè ignorantiam feremus? Hæccinne ſunt religioſæ mentis, ac piæ? Ne, quæſo ac ſupplico, ne ad tantam veſaniam progrediamur, ſed in omnibus in quibus ambigimus, illud potius nobiſcum pia cogitatione voluamus: Iudicia tua abyſſus multa. *Pſal 35.7.* Nam & hoc ipſum, quòd non omnia apertè ſcimus, diuinæ ſapientiæ atque prudentiæ profectò eſt. Si enim omnium quæ fiunt, cauſa & ratione cognita, ita demum Deo pareremus, non magni meriti eſſet, neque fidei oſtenſio ea res videretur. Cùm verò nihil *Vbi fides habeat meritum.* C horum penitus noſcentes, ita quoque ſumma affectione mandatis eius omnibus cedimus, ex legitima obedientia fideque integerrima, maxima animabus noſtris emolumenta conquirimus. Hoc enim ſolum nobis perſuadere debemus, omnia nobis vtiliter à Deo inferri, non iam amplius inquirentes, neque huius ignorationes grauiter vel cum mœrore ferentes. Neque enim poſſibile eſt iſta ſcire, neque vtile: illud, quia mortales ſumus: hoc, quia citò in arrogantiam extollimur. Plurima nos facimus, quæ cum liberis noſtris noxia eſſe videantur, vtilia ſunt tamen: D quorum neque illi cauſas quærunt addiſcere, neque nos illis antea perſuadere ſtudemus, id expedire quod facimus: ſed hoc ſolum illos admonemus vt in omnibus cedant, quæcumque præceperint patres, nihilque vlterius inquirant. Quòd ſi parentibus noſtris, qui nobiſcum eiuſdem naturæ ſunt, ita promptè, ita liberè obtemperamus, neque vlla ratione indignamur: Deo indignabimur, aut grauiter feremus, quod non illius omnia nobis explorata ſint, qui tanta excellentia nobis præcellit, quantũ inter Deum & homines diſcrimen intercedit? Et quid hac impietate grauius ac durius excogitari poſſit?

Q

Rom. 9. Aduerſus huiuſmodi ſanè beatus Paulus
indignans dicebat: Alioquin ô homo, tu
qui es qui reſpondeas Deo? Nunquid di-
Figuli exē-plo vtitur. cet figmentum factori ſuo, cur me ita fe-
ciſti? Equidem filiorum exemplar propo-
ſueram, ipſe verò multo aliquid maius
poſuit, figuli ſcilicet, atque ab eo formati
luti. Sicut enim lutum quocũque manus
ſe formantis duxerit, ſequitur: ita homi-
nem quæcumque Deus iuſſerit, ea ſequi,
& quæ ille intulerit, grato animo perferre
conuenit, nihil omnino reluctando, vel
curioſè addiſcere quærendo. neque enim
nobis ſolis iſta ambigua ſunt: verum &
his qui ante nos fuerunt ſanctis illis ac mi-
Iob. 21. rabilibus viris. Ait enim Iob: Vt quid
enim impij viuunt, diuitiiſq; veteraſcunt?
Pſal. 72. Beatus autem Dauid: Paulo minus, in-
quit, effuſi ſunt greſſus mei, qui zelaui ſu-
per iniquos, pacem peccatorum videns.
Quia non eſt reſpectus morti eorum, &
firmamentum in plaga eorum. In labori-
bus hominum non ſunt, & cum homini-
Hiere. 12. bus non flagellabuntur. Poſt hunc Hiere-
mias quoque: Iuſtus es, inquit, Domine,
verumtamen iudicia loquar ad te. Quid
eſt quod via peccatorũ proſperatur? Am-
bigebant iſti quidem atque inquirebant,
ſed non ita vt faciunt impij. Neque enim
accuſabant Deum, neq; ex his quæ fiunt,
illius iuſtitiam reprehendebant. Sed alius
quidem aiebat: Iuſtitia tua ſicut montes
Dei, iudicia tua abyſſus multa. De alio,
Pſal. 35. cùm tanta paſſus eſſet, ſcriptum eſt: Non
Iob 1. dedit inſipientiam Deo. Et in libro ipſe
ſuo incomprehẽſibilem ſapientiam illius
& diſpenſationem enarrans, cum de opi-
ficio diſſeruiſſet: Ecce, inquit, iſtæ ſunt
partes viæ eius, & ad humorem verbi au-
diemus in eo. Idipſum quoq; Hieremias
prouidens ne quis vnquam ſuſpicaretur,
interrogationi iudicium ſuum præpoſuit,
dicens: Iuſtus es Domine, hoc eſt, ſcio
quidẽ à te omnia fieri iuſtè: modũ autem
ignoro, quo fiunt. Quid igitur amplius illi
didicerũt? Nempe de his nullũ reſpõſum
Pſal. 72. retulerunt, quod beatus Dauid indicat,
cum dicit: Et exiſtimabã vt cognoſcerem,
quia hoc labor eſt antè me: idcirco autem
reſponſa ſuper his non acceperunt, vt
poſterioribus ſeculis futuros homines do-
cerent etiã ipſi interrogatione abſtinere.

A πρὸς γὰρ τοὺς τοιούτους ὁ μακάριος Παῦλος
ἀγανακτῶν ἔλεγε· μενοῦν γε ὦ ἄνθρωπε,
σὺ τίς εἶ ὁ ἀνταποκρινόμενος τῷ θεῷ; μὴ ἐρεῖ
τὸ πλάσμα τῷ πλάσαντι τί με ἐποίησας
οὕτως; ἐγὼ μὲν τὸ τῶν παίδων ὑπόδειγμα, ἐ-
κεῖνος δὲ τούτου πολλῷ μεῖζον ἔθηκε τὸ τοῦ κε-
ραμέως καὶ τοῦ παρ' αὐτοῦ πλαττομένου πηλοῦ.
καθάπερ γὰρ ὁ πηλὸς, ὅπερ ἂν ἀγάγωσιν αἱ χεῖ-
ρες τοῦ διατυποῦντος αὐτὸν ἕπεται· οὕτω καὶ
τὸν ἄνθρωπον ὅπερ ἂν ὁ θεὸς κελεύῃ, τοῦτο
ἕπεσθαι· καὶ ἅπερ ἂν ἐπάγῃ, ταῦτα μετ' εὐ-
B χαριστίας δέχεσθαι χρὴ, οὐδὲν ἀντιλέγοντα,
οὐδὲ περιεργαζόμενον ὑπὲρ τοῦ μαθεῖν. οὐδὲ
γὰρ ἡμῖν ταῦτα μόνοις ἐστὶν ἄπορα, ἀλλὰ καὶ
τοῖς πρὸ ἡμῶν ἁγίοις ἀνδράσιν ἐκείνοις καὶ
θαυμαστοῖς. ὁ μὲν Ἰὼβ ἔλεγε· διὰ τί ἀσε-
βεῖς ζῶσι, πεπαλαίωνται δὲ πλούτῳ; καὶ τὰ ἑξῆς·
ὁ δὲ μακάριος Δαβίδ· παρ' ὀλίγον ἐξεχύθη
τὰ διαβήματά μου, ὅτι ἐζήλωσα ἐπὶ τοῖς ἀ-
νόμοις, εἰρήνην ἁμαρτωλῶν θεωρῶν· ὅτι οὐκ
ἔστιν ἀνάνευσις ἐν τῷ θανάτῳ αὐτῶν, καὶ στερέωμα
ἐν τῇ μάστιγι αὐτῶν· ἐν κόποις ἀνθρώπων οὐκ
εἰσὶ, καὶ μετὰ ἀνθρώπων οὐ μαστιγωθήσονται. καὶ
C μετὰ τοῦτον δὲ ὁ Ἱερεμίας ἔλεγε· δίκαιος εἶ κύ-
ριε, πλὴν κρίματα λαλήσω πρὸς σέ. τί ὅτι
ὁδὸς ἀσεβῶν εὐθυνεῖται· ἠπόρουν μὲν οὖν καὶ οὗτοι καὶ
ἐζήτουν· ἀλλ' οὐκ ἐξίσης τοῖς ἀσεβέσιν, οὐδὲ
ἐγκαλοῦντες τῷ θεῷ· οὐδὲ καταγινώσκοντες
ἀδικίαν ἐκ τῶν γινομένων αὐτοῦ. ὁ μὲν γὰρ ἔλε-
γεν· ἡ δικαιοσύνη σου ὡς ὄρη θεοῦ· τὰ κρίματά
σου ἄβυσσος πολλή. ὁ δὲ τοσαῦτα παθὼν φη-
σίν· οὐκ ἔδωκεν ἀφροσύνην τῷ θεῷ· καὶ με-
ταξὺ τοῦ βιβλίου ἔλεγε τὸ ἀκατάληπτον αὐ-
τοῦ τῆς σοφίας καὶ οἰκονομίας ἐξηγούμενος, ἐ-
D πειδὴ περὶ τῆς δημιουργίας διελέχθη· ἰδοὺ
ταῦτα μέρη ὁδοῦ αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ ἰκμάδα λό-
γου ἀκουσόμεθα ἐν αὐτῷ· ὁ δὲ Ἱερεμίας αὐ-
τὸ τοῦτο προορώμενος, μή τις ὑποπτεύσῃ
ποτὲ, προέθηκε τῆς ἐρωτήσεως τὴν ἑαυτοῦ
κρίσιν εἰπών· δίκαιος εἶ κύριε· τουτέστιν οἶδα
μὲν ὅτι δικαίως ἅπαντα γίνεται παρὰ σοῦ·
τὸν δὲ τρόπον οὐκ ἐπίσταμαι καθ' ὃν γίνεται.
τί οὖν ἔμαθον τι πλέον ἐκεῖνοι; ἀλλ' οὐδὲ
ἀποκρίσεως μὲν οὖν ὑπὲρ τούτων ἔτυχον·
ὃ καὶ δηλῶν ὁ μακάριος Δαβὶδ ἔλεγε· καὶ ὑπέλαβον τοῦ γνῶναι· τοῦτο κόπος ἐστὶν ἐναν-
τίον μου· οὐκ ἔτυχον δὲ ἀποκρίσεως, ἵνα τοὺς μετὰ ταῦτα παιδεύσωσι μηδὲ ἐρωτᾷν, καὶ ἐκεῖ-

νοι μὲν ἓν μόνον ἐζήτουν, διὰ τί οἱ ἀσεβεῖς ἐν εὐθηνίᾳ καὶ πλούτῳ, καὶ οὐδ' οὕτως ἔμαθον· οἱ δὲ νῦν πολλῷ πλείονα ἐκείνων πολυπραγμονοῦσι. ταῦτα γὰρ τὰ νῦν προβλήματα πολλῷ πλείονα ἐκείνων ἐστίν· ὁ μὲν οὖν σαφὴς λόγος τούτων ἐπιτετράφθω τῷ πάντα εἰδότι πρὶν γενέσεως αὐτῶν. εἰ δὲ χρὴ καὶ αὖθις ἐκ τῶν ἤδη γεγυμνασμένων γνωρίμων ἡμῖν ἐπινοῆσαι λύσιν καὶ παραμυθίαν τοῖς ζητουμένοις ἵνα, διὰ τοὺς σφόδρα ταῦτα περιεργαζομένους ἐκεῖνο φημί, ὅτι τὸ μὲν τοὺς δικαίους ἐν θλίψεσιν εἶναι, ἐν ἀνέσει δὲ τοὺς πονηρούς, οὐδὲ ζητήσεως ἄξιον λοιπόν, τῆς βασιλείας ἀποκαλυφθείσης, καὶ τῆς κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα ἀντιδόσεως δειχθείσης ἡμῖν. τοῦ γὰρ κατ' ἀξίαν ἐκεῖ μέλλοντος ἕκαστον, τί χρὴ ταράττεσθαι τοῖς γενομένοις ἐνταῦθα καλοῖς ἢ κακοῖς; τοὺς μὲν γὰρ αὐτῷ προσέχοντας ὁ θεός, ἅτε γενναίους ἀθλητὰς τούτοις γυμνάζει τοῖς πόνοις· τοὺς δὲ ἀσθενεστέρους καὶ βραδυτέρους καὶ μηδὲν τῶν βαρυτέρων δυναμένους ἐνεγκεῖν προτρέπει εἰς τὴν τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἐνάγει προτροπήν. εἰ δὲ καὶ τοὐναντίον συμβαίνει πολλάκις, καὶ πολλοὶ μὲν τῶν δικαίων ἐν ἀνέσει διάγουσι καὶ τιμῇ, τῶν δὲ πονηρῶν ἐν ἀτιμίᾳ, καὶ τοῖς ἐσχάτοις κακοῖς, πῶς μὲν ἡμῖν ἡ προτέρα ἀντίθεσις ἡ λέγουσα κακοῦσθαι μὲν τοὺς δικαίους, τοὺς δὲ ἀδίκους τρυφᾶν ἀναστρέπεται τῷ λόγῳ. εἰ δὲ καὶ ταύτην ἐπιλύσασθαι δεῖ, ἐκεῖνο ἂν εἴποιμι, ὅτι οὐχ ἑνὶ τρόπῳ τὰ καθ' ἡμᾶς οἰκονομεῖν ὁ θεὸς εἴωθεν, ἀλλ' εὔπορος ὢν πολλὰς ἡμῖν τέμνει τὰς πρὸς σωτηρίαν ὁδούς. ἐπεὶ γὰρ πολλοὶ τῶν περὶ τῶν μελλόντων καὶ τῆς ἀναστάσεως οὐκ ἀνέχονται δέξασθαι λόγον, διὰ τοῦτο ἐν βραχεῖ τῆς κρίσεως τὴν εἰκόνα ἐνταῦθα δείκνυσιν, ὅταν κολάζει μὲν τοὺς πονηρούς, εὐεργετεῖ δὲ τοὺς χρηστούς. τοῦτο γὰρ ὁλοσχερῶς μὲν ἐν τῇ κρίσει γίνεται, ἐκ μέρους δὲ καὶ ἐνταῦθα νῦν· ἵνα οἱ πρὸς τὸν μακρὸν ἐκεῖνον ἀπαπεπλωκότες χρόνον, τοῖς γοῦν ἐν τῷ παρόντι δρωμένοις ἐπιεικέστεροι γίνωνται· εἴ τε γὰρ μηδεὶς ὅλως ἐκολάζετο τῶν πονηρῶν, μήτε ἐτιμᾶτο τῶν χρηστῶν, πολλοὶ τῶν διαπιστούντων τῷ τῆς ἀναστάσεως λόγῳ τὴν μὲν ἀρετὴν ὡς αἰτίαν ἔφυγον,

A Atque priores illi quidem vnum tantum inquirebant, cur ſcilicet impij in copia rerum omnium & proſperitate viuerent, & ne ſic quidem didicerunt: at verò iſti longè plura, quàm illi temeraria curioſitate ſcrutantur. Ea enim quæ proponuntur, nunc multo grauiora & maiora ſunt. Itaque manifeſta horum ratio illi permittatur, qui nouit omnia, antequam fiant.

C. VIII.

Cur boni affligantur quærendum non eſt.

Si tamen pro captu noſtro his qui huiuſmodi curioſi ſunt, reſpondere neceſſarium ſit, rationémque aliquam afferre, illud primum dixerim, indignum eſſe quærere, cur boni in preſſuris, mali con- B trà in requie perſiſtant, cœleſti iam reuelato regno, futurique ſeculi præmio nobis oſtenſo. Nam cum in illa vita ſinguli digna ſuis meritis recipiant, quid iam eis rebus perturbamur, quæ hic bonis aut malis contingunt? Eos nempe qui ſibi intentius ac deuotius obtemperant, veluti fortiſſimos athletas huiuſmodi laboribus exercet: imbecilliores verò ac tardiores, & qui nihil durorum laborum perferre poſſunt, prius ad bona opera hortatur. Quòd ſi contrà nonnunquam euenit, plurimique iuſti hic in requie vitam cum honore agunt: mali ve- C rò in ignominia ſummiſque aduerſitatibus perdurant, interim quidem prior illa obiectio, quæ affligi bonos, malos verò iugiter eſſe in delicijs conquerebatur, hac ratione euerſa profligatur. Sin autem & huius rei cauſam inquirere velimus, id profectò dicimus, Deum noſtra omnia non vno modo ſolitum eſſe diſponere, ſed cum ſit miſericordiſſimus ac potentiſſimus, plures nobis ad ſalutem vias ſternere. Cùm itaque plures ſint, qui futuri ſeculi ac reſurrectionis rationem admittere pertinaciter renuant: veluti in breui tabula D hic iudicij futuri imaginem oſtendit, cùm punit malos, bonos remunerat. Quòd cum in iudicio illo ſupremo generaliter futurum ſit, etiam nunc ex parte aliqua ideo fit, vt qui longinquum illud iudicium fore deſperant, vel his quæ in hoc ſeculo contingunt admoniti, manſuetiores atque meliores fiant. Siue enim nullus hîc omnino puniretur malus, nullúſque honoraretur bonus: plurimi ex his quibus reſurrectionis ratio incredibilis videtur, virtutem veluti malorum cauſam aſpernarentur ac fugerent,

vitioſitatem verò veluti bonorum lætorúmque omnium occaſionem perſequerentur: ſiue rurſum hic ſinguli iuxta merita reciperent, ſuperfluam iam falſámque exiſtimaſſent iudicij rationem. Itaque ne huic non crederetur, ne ingens vulgariſque turba ex contemptu deterior fieret, nonnullos hic peccatores vlciſcitur, quoſdámque pro rectè factis in oculis omnium præmijs donat, vt ex eo quòd non in omnibus id facit, iudicij aſſerat fidem: ex eo verò quòd ante iudicium quoque malos aliquos ſupplicijs afficit, profundiſſimo quaſi ſomno ſepultos excitat. Nam & malorum quidam punitione, plurimi timore corriguntur, ne patiantur eadem. Ex eo autem quòd non omnibus pro merito hic retribuitur, cogitare compelluntur huiuſmodi præmia in aliud tempus eſſe reſeruata. Nunquam enim profectò cum iuſtus ſit Deus, tot ſperneret, ſiue malos impunitos ex vita migrare, ſiue bonos hîc innumeris incommodis & cruciatibus affici, ſi non vtriſque variã in futuro ſeculo mercedem pro meritis paraſſet. Quocirca non omnes vel ſupplicio vel honore afficit, ſed quoſdam, ſicut & in Perſarum rege, & in Ezechia contigit, quanquam fuerint plurimi & Aſſyriorum impietate, & Ezechiæ pietate ac virtute pares. Cur autem non in omnibus hoc agat Deus, cauſa iam ſuprema memorata eſt, quod ſcilicet nondum adſit iudicij tempus. Quòd autem iſta mea ratio non ſit, ſed eius qui nos tunc iudicaturus eſt, dominum ipſum audias. Nam cum profecti ad eũ quidam, mortem illorum qui ſub turre occubuerant, Pilatique veſaniam annunciaſſent, quam in his qui mortui fuerant oſtendit, ſacrificijs illorum ſanguinem miſcendo, cum ait, Putatis quod hi Galilæi peccatores præ cæteris Galilæis fuerint, qui talia paſſi ſunt? Non, dico vobis, ſed niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimiliter peribitis. Aut illi decem & octo ſuper quos cecidit turris Siloë, & occidit illos, putatis quod ipſi præ omnibus qui habitant Hieruſalem, debitores fuerint? Non, dico vobis, ſed niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimiliter peribitis. Hæc dilationis ratio, hæc cauſa eſt. Idcirco non omnes qui eiſdem ſupplicijs ſunt digni, vnà punire conſueuit, vt reliqui eorum caſibus admoniti, meliores fiant.

Cur non omnes hic Deus puniat.

Luc. 13.

A τὴν δὲ πονηρίαν ὡς ἀγαθῶν πρόξενον ἐδίωκον· εἴ τε πάλιν ἐνταῦθα τὸ κατ' ἀξίαν ἅπαντες ἀπελάμβανον, περιττὸν ἂν ἡγήσαντο εἶναι καὶ ψευδῆ τὸν τῆς κρίσεως λόγον. ἵν' οὖν μήτε οὗτος ἀπιστῆται, μήτε ὁ πολὺς καὶ χυδαῖος λαὸς φαυλότερος γίνηται καταφρονῶν, ἐπεξέρχεται καὶ ἐνταῦθα τῶν ἁμαρτανόντων πολλοὺς, καὶ ἀμείβεται τῶν κατορθούντων ἐνίους· ἀπὸ μὲν τοῦ μὴ εἰς πάντας τοῦτο ποιεῖν, τὸν τῆς κρίσεως πιστούμενος λόγον· τῷ δὲ καὶ πρὸ τῆς κρίσεως κολάζειν τινὰς τοὺς πολὺν ὕπνον καθεύδοντας διεγείρων. B ἀπὸ μὲν γὰρ τοῦ τιμωρεῖσθαι τοὺς πονηροὺς διωρθώσαντο πολλοὶ, τῷ φόβῳ τοῦ μὴ τὰ αὐτὰ παθεῖν· ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ πάντας ἐνταῦθα κατ' ἀξίαν ἀπολαβεῖν, ἀναγκάζονται λογίζεσθαι ὅτι εἰς ἑτέραν τινὰ τοῦτο ταμιεύεται καιρόν· οὐ γὰρ ἂν δή που δίκαιος ὢν ὁ θεὸς περιεῖδε τοσούτους, καὶ τῶν κακῶν ἀτιμωρήτους ἀπελθόντας, καὶ τῶν ἀγαθῶν μυρίοις κολασθέντας δεινοῖς, εἰ μὴ ἑτέραν τινὰ αἰῶνος ἑκατέροις παρεσκευάκει κατάστασιν. διὸ οὐ πάντας, ἀλλ' ἐνίους κολάζει καὶ τιμᾷ, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ Πέρσου, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ Ἐζεκίου· καίτοι πολλοὶ καὶ C τῷ Ἀσσυρίῳ γεγόνασιν ἐξίσου ἀσεβεῖς, καὶ κατὰ τὸν Ἐζεκίαν ἐνάρετοι. ἀλλ' οὐκ ἐπὶ πάντων τοῦτο πεποίηκε· τὸ δὲ αἴτιον ὅπερ ἔφην ἐστὶ, τὸ μηδέπω παρεῖναι τῆς κρίσεως τὸν καιρόν. καὶ ὅτι οὐκ ἐμὸς οὗτος ὁ λόγος, αὐτοῦ τοῦ κρίνειν ἡμᾶς τότε μέλλοντος ἄκουσον. ἐπειδὴ γὰρ προσῆλθον αὐτῷ οἱ τὴν τελευτὴν τῶν ὑπὸ τοῦ πύργου καταχωσθέντων, καὶ τὴν τοῦ Πιλάτου μανίαν ἀπαγγέλλοντες, ἣν εἰς τοὺς τετελευτηκότας ἐπεδείξατο, ταῖς θυσίαις αὐτῶν ἀναμίξας τὸ αἷμα, τί φησι· δοκεῖτε ὅτι οἱ Γαλιλαῖοι οὗτοι D ἁμαρτωλοὶ παρὰ πάντας τοὺς Γαλιλαίους ἐγένοντο, ὅτι τοιαῦτα πεπόνθασιν; οὐχὶ λέγω ὑμῖν, ἀλλ' ἐὰν μὴ μετανοήσητε, πάντες ὁμοίως ἀπολεῖσθε· ἢ ἐκεῖνοι οἱ δέκα καὶ ὀκτὼ, ἐφ' οὓς ἔπεσεν ὁ πύργος ἐν τῷ Σιλωὰμ καὶ ἀπέκτεινεν αὐτοὺς, δοκεῖτε ὅτι αὐτοὶ ὀφειλέται ἐγένοντο παρὰ πάντας τοὺς κατοικοῦντας Ἱερουσαλήμ; οὐχὶ λέγω ὑμῖν, ἀλλ' ἐὰν μὴ μετανοήσητε, πάντες ὡσαύτως ἀπολεῖσθε. αὕτη τῆς ἀναβολῆς ἡ αἰτία. διὰ τοῦτο τοὺς τῶν αὐτῶν ἀξίους, οὐχ ὁμοῦ πάντας κολάζειν εἴωθεν, ἵνα οἱ λοιποὶ βελτίους ταῖς ἐκείνων γένωνται συμφοραῖς.

καὶ ταῦτα μὲν ἡμῖν οὕτως ἐπιλελύσθω. σὺ δὲ ἴσως καὶ τὰ νῦν προλεχθέντα ζητεῖς, ἃ πολλῷ τούτων ἐστὶν ἀπορώτερα. πλὴν ἀλλὰ τούτων ἡμῖν κατὰ δύναμιν γενομένων φανερῶν καὶ τῆς ἐκείνων λύσεως εἶναί τινα προκαταβεβλῆσθαι δοκῶ τούτων ἀρχήν. τί οὖν ἐστιν ὅπερ ἀπορεῖς; ὅτι πολλοὶ μέχρι τελευτῆς ἐκ πρώτης ἡλικίας πολλαῖς προσπαλαίουσι συμφοραῖς. ἐγὼ δὲ καὶ περὶ τούτων εἴποιμι ἄν, καὶ περὶ τῶν προτέρων, ὅτι προηγουμένως μὲν διὰ τὴν οἰκείαν αὐτοὺς κολάζεσθαι πονηρίαν· ἔπειτα δὲ ἵνα καὶ ἕτεροι κερδάνωσιν ἐκ τῶν τούτοις συμβαινόντων κακῶν. εἰ δὲ μὴ ἐπὶ πάντων οὕτω γίνεται, οὔπω τῆς κρίσεως ὁ καιρός. τί οὖν φησίν, ὅταν πρὶν ἐλθεῖν εἰς τὴν ἡλικίαν τὴν διαγνωστικὴν τῶν καλῶν, καὶ τῶν οὐ τοιούτων, ὡς μεγάλα ἠδικηκότες κολάζωνται; τούτου μὲν οὐ μία τίς ἐστιν αἰτία, ἀλλὰ πολλαὶ καὶ διάφοροι. καὶ γὰρ παρὰ τὴν τῶν γεννησαμένων ἀκρασίαν, καὶ παρὰ τὴν τῶν θρεψάντων ῥᾳθυμίαν, καὶ παρὰ τὴν τῶν ἀέρων ἀνωμαλίαν, καὶ παρὰ πολλὰ ἕτερα τοιαῦτα συμπτώματα τοῦτο γένοιτ' ἄν. προειδὼς δὲ τούτους πολλοὺς αὐτῶν οἶδεν ὁ θεὸς ἐσομένους πονηρούς· εἶτα ὥσπερ τισὶ πέδαις περικατεῖχε ταῖς τιμωρίαις ταύταις αὐτούς. ἢ οὐχ ὁρᾷς καὶ τῶν ἐπαιτῶν πολλούς, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ θλίψει μυρία ἐργαζομένους δεινά, οὐ διὰ τὴν θλίψιν οὐδὲ διὰ τὸν λιμόν, ἀλλὰ διὰ τὴν οἰκείαν πονηρίαν μόνον; ἐγὼ γὰρ ἤκουσά τινων λεγόντων ποτέ, ὅτι γυναῖκα ἐλευθέραν καὶ κοσμίαν ἀπολαβόντες ἐπ' ἐρημίας ἐνύβρισαν. καί τοι ποίας τοῦτο ἀνάγκης; ποίας θλίψεως ἔργον; τί δὲ οὐκ ἂν ἔπραξαν οὗτοι δεινόν, εἰ μὴ τοσούτῳ κατείχοντο δεσμῷ; τῶν δὲ τὸ δεσμωτήριον οἰκούντων τὴν μανίαν, καὶ τὴν λύτταν, τίς ἂν ἐνέγκοι ῥᾳδίως; καὶ οἱ δαιμονῶντες δὲ οὐκ ἐλάττονα τούτων ἐργάζονται· οὐ λέγω ταῦτα, ἅπερ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς τοῦ δαίμονος πράττουσι κατοχῆς, ἀλλὰ τὰ μετὰ ταῦτα τῆς βακχείας παυσαμένης ἐκείνης. καὶ γὰρ ἀδηφαγοῦσι, καὶ κλέπτουσι, καὶ μεθύουσι, καὶ πολλῷ τούτων αἰσχρότερα πράττουσι. καθάπερ οὖν ἐπὶ τῶν κακούργων, τοὺς μὲν πολλοὺς ἀφίησιν ἐπὶ πολὺ τὸ δεσμωτήριον οἰκεῖν ὁ κριτής, ὡς καὶ ἐκεῖ καταλῦσαι τὸν βίον πολλάκις· ὅταν δέ τινας τῶν πολλῶν

A Atque iſta quidem interim expediſſe ſufficiat. Sedenim tu fortaſſis ea etiam quæ paulò antè propoſuimus, multo etiam perplexiora, vt ſimiliter enodemus, inquiris. Sed cum priora pro viribus patefecerimus, ad illa etiam ſoluenda, fundamenta quædam iacta fuiſſe arbitramur. Quid ergo illud eſt, in quo hæres & fluctuas? Quòd plurimi ex primordijs ætatis ad finem vſque varijs calamitatibus affecti. *Cur multi tota vita affliguntur.* Ego & de his & de prioribus dixerim, præcipuè quidem illos ob propria vitia puniri, deinceps verò vt alij quoque illorum exemplo emendentur. Quòd ſi non B in omnibus id fit, nihil eſt quod mireris: nondum enim iudicij tempus aduenit. Quid ergo de illis dices, inquit, qui antequam per ætatem bona vel mala diſcernere poſſint, quaſi maxima peccauerint, ſupplicijs ſubdūtur? Huius quidē rei non vna eſt cauſa, ſed plurimæ ac variæ. Nam & ex parentum intemperantia & ſcelere, & ex nutriciorum negligentia, & ex intemperie atque inæqualitate aëris, & ex alijs plurimis huiuſmodi caſibus id contingere poteſt. Propterea cum plurimos illorū futuros nequam præſciuerit Deus, omnes veluti compedibus quibuſdam C huiuſmodi ſupplicio coërcet. An non vides & mendicorum plurimos inter preſſuras ipſas & anguſtias innumera perpetrantes ſcelera, quorum tamen omnium cauſa non afflictio paupertatis eſt, ſed ſola nequitia? Audiui ego quoſdam aliquando, cum dicerent huiuſmodi homines mulierem, quandam honeſtam & forma liberali in ſolitudine nactos, ei violenter ac petulanter illuſiſſe. Atqui cuius hoc neceſſitatis, cuius afflictionis opus fuit? Quæ iſti ſcelera non admiſiſſent, ſi non huiuſmodi quaſi nodis ac vinculis continerentur? Eorum verò D qui carceribus incluſi ſunt, quis facilè veſaniam & rabiem perferre poſſit? At hi qui à dæmone corripiuntur, nihilo minora his faciunt: non autem ea modò memoro quæ tunc agunt, cùm ab eiuſmodi peſte apprehenduntur, ſed poſteaquam illa vexatio ceſſauerit, admittuntur. Nam & edacitatem ſequuntur, & furantur, & inebriantur, & plurima huiuſmodi etiam flagitia turpiora admittunt. Denique ſicut malefactorum plurimos carcerem diutiſſimè incolere permittit iudex, adeo vt plerumque vitam illic finiant, & cum ex multis

aliquos puniri vult, vnum ex illis, aut etiam duos eminentiori loco ſtatuens, circunſtantibus omnibus, ita demum ad mortem duci præcipit, neque ad terrorem cæterorum ſic malos omnes punire neceſſe habet, ita Deus quoque cùm nos emendare vult, non omnes vnà malos punire neceſſarium exiſtimat, ſed aliquos rapiens ex eis quos nunquam corrigendos nouit, potentiam atque iram oſtendit ſuam, plurima ex hoc vtilia moliens atque conficiens. Quippe & malos ad deſeranda, ſi velint, vitia hortatur, & bonos intentiores atque cautiores efficit, & longanimitatem oſtendit ſuam, reſurrectioniſque rationem, vt antè diximus, omnibus inſinuat. Quid ergo hæc, inquies, ad eos, qui primam ætatem omnem nutriti in calamitatibus, priuſquam bona vel mala per ætatem diſcernere poſſint, è vita migrant? Et quid mali, quæſo, iſti patiuntur, qui necdum quid patiantur, ſentiunt: neque dolere aut gaudere didicerunt? Ego vero non hoc ſolum pro huiuſmodi ſoluenda quæſtione dixerim, verum parentes ipſos etiam & fratres, & propinquos huiuſmodi liberorum cladibus emendatos noui. Id verò non minimi lucri eſt, ita quempiam affligi, vt ex his quæ neſciens patitur, alius maxima emolumenta conſequatur. Fieri autem poteſt, vt ſit alia cauſa & ratio ſecretior, quam

Cap. IX. ſolus nouit rerum opifex Deus. Vnum video reliquum eſſe explicandum, quam ſcilicet ob cauſam, hi qui rectè priuſquam tentaretur, incedebant, poſt tentationem

Cur poſt afflictionē quidam peccent. *Pſal.32.15.*

lapſi ſint. Quis, oro, planè nouit qui rectè incedant, niſi qui corda noſtra ſingulariter finxit, intelligitque omnia opera noſtra? Fit enim ſæpius, vt plurimi ex his qui boni eſſe videbantur, peiores omnibus ſint, atque id quidem & in hoc ſeculo manifeſtum eſt in nonnullis iam caſu aliquo ac neceſſitate ingruente. Cum verò is qui corda & renes probat, viuus & efficax,

Hebr.4. & acutior omni gladio ancipiti, pertingens vſque ad diuiſionem animæ & corporis, artuum & medullarum, diſcretor cogitationum & intentionum iudicans ſederit: tunc verò non paucos ex pluribus, ſed omnes omnino qui ſunt eiuſmodi videbimus: neque tunc ouina pellis lupum, neque ſepulchri dealbatio internam inquinationē tegere atq. occultare

Hebr.4.13. poterit. Nulla enim creatura eſt inuiſibilis coram eo, qui tunc iudicaturus eſt: ſed

A μωρητῆσαι βούληται, ἕνα που καὶ δεύτερον ἐξ ἐκείνων λαβὼν, καὶ ἐφ' ὑψηλοῦ καθίσας τοῦ βήματος, περιεστώτων ἁπάντων οὕτως αὐτὸν κελεύει ἐπὶ θάνατον ἄγεσθαι, καὶ οὐ πάντων αὐτῷ πρὸς τὸν τῶν λοιπῶν φόβον χρεία τῶν πονηρῶν· οὕτω καὶ τῷ θεῷ οὐ πάντων τῶν μοχθηρῶν, ὅταν ἡμᾶς σωφρονίσαι βούληται δεῖ· ἀλλ' ἐνίους ἐξ αὐτῶν ἀπολαβὼν· οὓς οἶδεν ἀδιορθώτως ἔχοντας· ἐνδείκνυται τὴν δύναμιν καὶ τὴν ὀργήν· πολλὰ ἐκ τούτου κατορθῶν. πρός τε γὰρ πονηροὺς οὕτως ἐπὶ τὴν μεταβολὴν τῆς πονηρίας εἰ βού-

B λοιντο παρακαλεῖ, τούς τε ἀγαθοὺς προσεκτικωτέρους ἐργάζεται, τήν τε μακροθυμίαν ἐπιδείκνυται τὴν αὐτοῦ, καὶ τὸν περὶ τῆς ἀναστάσεως λόγον, ὅπερ ἔφθην εἰπὼν, ἅπασι καθίστησι φανερόν. τί οὖν ταῦτα φησὶ πρὸς τοὺς ἐν συμφοραῖς ἅπασαν τὴν πρώτην τραφέντας ἡλικίαν, καὶ πρὶν εἰδέναι ἐπὶ τὸ διαγινώσκειν ἀγαθὸν ἢ κακὸν, ἀποπνεύσαντας; καὶ τί πάσχουσιν οὗτοι δεινὸν εἰπέ μοι, οὔπω τὴν αἴσθησιν ὧν πάσχουσιν ἔχοντες, οὐδὲ τὸ λυπεῖσθαι καὶ χαίρειν μεμαθηκότες; ἐγὼ δὲ οὐ τούτῳ μόνον τὸν λόγον ἐπιλύομαι οὕτως, ἀλλ' ὅτι καὶ γονεῖς καὶ ἀδελφοὶ, καὶ συγγενεῖς ἐκ τῶν τοιού-

C των ἐσωφρονίσθησαν συμφορῶν, τοῦτο δὲ κέρδος οὐ μικρὸν, ἐξ ὧν ἕτερος ἠδίκηται οὐδὲν ὠφελῆσθαι τὰ μέγιστα ἕτερον. εἰκὸς δὲ καὶ ἄλλην αἰτίαν τινὰ ἄρρητον εἶναι, μόνῳ τῷ ποιήσαντι ἡμᾶς φανεράν. εἷς ἔτι λείπεται λόγος, τί δή ποτε οἱ τὰ ὀρθὰ βαδίζοντες πρὸ τῶν πειρασμῶν, μετὰ τοὺς πειρασμοὺς κατέπεσον. τίς οὖν ὁ καλῶς τοὺς τὰ ὀρθὰ βαδίζοντας ἐπιστάμενος, πλὴν τοῦ πλάσαντος καταμόνας τὰς καρδίας ἡμῶν, καὶ συνιέντος εἰς πάντα τὰ ἔργα ἡμῶν; πολλοὶ γὰρ πολλάκις τῶν δοκούντων εἶναι χρηστῶν πάντων

D εἰσὶ πονηρότεροι. καὶ τοῦτο ἀπεδείχθη μὲν ἤδη καὶ ἐν τῷ παρόντι βίῳ, ἀλλ' ἐπ' ἐνίων, περιστάσεως τινὸς γενομένης καὶ ἀνάγκης. ὅταν δὲ ὁ δοκιμάζων τὰς καρδίας καὶ τοὺς νεφροὺς· ὁ ζῶν καὶ ἐνεργὴς, καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον, ὁ διικνούμενος μέχρι μερισμοῦ ψυχῆς καὶ σώματος, ἁρμῶν τε καὶ μυελῶν, ὁ κριτικὸς ἐνθυμήσεων καὶ ἐννοιῶν καρδίας καθέζηται δικάζων ἡμῖν, τότε δὴ τότε οὐκ ὀλίγους τινὰς ἐκ πολλῶν, ἀλλὰ πάντας ἐκκαλυπτομένους ὀψόμεθα τοὺς τοιούτους· καὶ οὔτε δορὰ προβάτου τὸν λύκον δύναται ἄν, οὔτε κονίασις τάφου τὸν ἔνδον ἀποκρύψαι μολυσμόν. οὐκ ἔστι γὰρ κτίσις ἀφανὴς, ἐνώπιον τοῦ τότε

κρίνοντος, ἀλλὰ πάντα γυμνὰ καὶ τετραχηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ· ὅπερ καὶ ὁ Παῦλος δηλῶν Κορινθίοις ἐλέγχων· ὥστε μὴ πρὸ καιροῦ τι κρίνετε, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ κύριος, ὃς καὶ φωτίσει τὰ κρυπτὰ τοῦ σκότους, καὶ φανερώσει τὰς βουλὰς τῶν καρδιῶν. ἵνα δὲ καὶ τοὺς ὑποκριτὰς ἀφέντες ἐπὶ τοὺς ὄντως βιοῦντας ὀρθῶς ἔλθωμεν τῷ λόγῳ· πόθεν δῆλον εἰ τὰ μὲν ἄλλα αὐτοῖς κατόρθωται, τὸ δὲ κεφάλαιον ἠμέληται τῶν ἀγαθῶν ἡ ταπεινοφροσύνη; καὶ διὰ τοῦτο αὐτοὺς ἀφῆκεν ὁ θεός· ἵνα μάθωσιν, ὅτι οὐ τῇ οἰκείᾳ δυνάμει κατώρθουν ἐκεῖνα, ἀλλὰ τῇ B χάριτι τοῦ θεοῦ. Εἰ δὲ λέγοι τις βέλτιον εἶναι κατορθοῦντας ἐπαίρεσθαι ἢ ταπεινωθῆναι πεσόντας, πολὺ καὶ τῆς ἀλαζονείας ἀγνοεῖ τὴν ζημίαν, καὶ τῆς ταπεινοφροσύνης τὸ κέρδος. εὖ γὰρ ἴσθι σαφῶς, ὅτι ἄνθρωπος μετὰ ἀπονοίας κατορθῶν εἴγε ὅλως τοῦτο ἐστὶ κατορθοῦν, ταχέως ἐμπεσεῖται εἰς τὴν ἐσχάτην ἀπώλειαν. καὶ ὁ μὲν ὀλισθῆσαι συγχωρηθεὶς, καὶ μετριάζειν μαθὼν ἀπὸ τοῦ πτώματος, καὶ ἀναστήσεται, καὶ ἀνακτήσεται ἑαυτὸν θᾶττον, εἴγε βούλοιτο· ὁ δὲ δοκῶν μὲν εὖ πράττειν μετὰ ἀλαζονείας, μηδὲν δὲ πάσχων δεινὸν, οὔτε αἴσθησιν τῆς οἰκείας λήψεται C παρανομίας ποτέ· ἀλλὰ καὶ αὐξήσει τὸ δεινὸν, καὶ λήσεται κενὸς ἐντεῦθεν ἀπελθών· καθάπερ ἐκεῖνος ὁ Φαρισαῖος, ὃς ἀνῆλθε μὲν δοκῶν τοῖς ἀγαθοῖς ἅπασι πλουτεῖν· κατῆλθε δὲ μαθὼν, ὅτι καὶ τοῦ τελώνου πενέστερος ἦν. ἔστι δὲ καὶ ἕτερον εἶδος πολλὴν ἔχον ἰσχὺν πρὸς τὸ κενῶσαι τὰ μετὰ πολλῶν ἱδρώτων καὶ πόνων συναχθέντα καλὰ, ὁ τῆς κενοδοξίας ἄνεμος. καθάπερ γὰρ ἄνεμος ἀληθῶς εἰσελθὼν ἐκφυσᾷ ἅπαντας τοὺς τῆς ἀρετῆς θησαυρούς. ἰδοὺ οὖν καὶ δευτέρα πρόφασις ἡμῖν ἀνεφάνη τοῦ τὰ ὀρθὰ βαδι- D ζόντων ὡς ἔφης. πολλοὶ γὰρ παρ' ἡμῖν δοκοῦντες ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς πολλοὺς ὑπομεμενηκέναι πόνους, καὶ ὑπομένοντες δὲ ἐπειδὴ πρὸς τὴν παρὰ ἀνθρώπων ὁρῶντες τιμὴν, καὶ οὐ πρὸς τὸν θεὸν ἅπαντα ἔπραττον, ἀφέθησαν πειρασμῷ περιπεσεῖν· ἵνα τῆς παρὰ τῶν πολλῶν ἀποστερηθέντες δόξης δι' ἣν ἅπαντα ἐζημιώθησαν, καὶ μαθόντες τὴν φύσιν αὐτῆς, ὡς οὐδὲν ἄμεινον ἄνθους χόρτου διάκειται, τῷ θεῷ μόνῳ προσέχωσι τὸ λοιπὸν, καὶ δι' αὐτὸν ἅπαντα πράττωσι· καὶ ἕτεροι δὲ πρὸς τούτοις εἰσὶ λόγοι τούτων πλείους, ἡμῖν μὲν ἀφανεῖς ὡς ἔφην, γνώριμοι δὲ τῷ πα-

A nuda & aperta ſunt omnia oculis eius, quod Apoſtolus indicat cum Corinthijs ſcribit: Itaque nolite ante tempus quicquam iudicare, quouſque veniat Dominus, qui illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium. *1. Cor. 4.* Vt autem ſimulatoribus omiſſis, ad eos tandem qui rectè reuera incedunt veniamus: vnde nobis conſtat quod etiamſi bona reliqua virtutéſque ſubierint, ſummum tamen omnium virtutum culmen humilitatem non neglexerint? Idcirco autem dimiſit illos Deus, vt diſcant illa ſe, non propria virtute, ſed Dei gratia B præſtitiſſe. Quòd ſi dicat quis meliùs fuiſſe illos cũ rectè agerent extolli, quàm poſt lapſum humiliari: is mihi maximè videtur iactantiæ detrimenta atque humilitatis lucra ignorare. Noſti enim planè hominem arroganter bona operantem (ſi tamen bona facere arrogans poſſit) quamprimum in ſummam perniciem lapſurum. Is verò qui labi permiſſus fuerit, atque ex ruina humiliari didicerit, reſurget, ac ſi quidẽ voluerit, lapſus ſui damna citò reparabit. Porrò is qui cum iactantia rectè putatur operari, nihil patiens aduerſi, ne ſenſum quidem vllum propriæ C iniquitatis recipiet aliquando, ſed augebit ſcelera: atque dum neſciet, hinc vacuus proficiſcetur: ſicuti Phariſæus ille *Luc. 18.* qui aſcendit in templum, putans ſe bonis omnibus eſſe locupletem, deſcendit verò publicano pauperiorem meritis ſe eſſe percipiens. Eſt & alia ſpecies peſtis, quæ plurimum roboris habet ad haurienda ac penitus euacuanda bona noſtra, quæ multo ſudore colligimus, ventus ſcilicet inanis gloriæ. Nam reuera venti inſtar ingreſſa theſauros omnes virtutis exſufflat. En & ſecunda nobis occaſio prolapſionis apparuit, rectè, vt tu dicebas, gra- D dientium. Plurimi enim ex his qui apud nos ingentes videntur virtutis cauſa toleraſſe labores, ac reuera tolerant, cum omnia ad honorem hominum non pro Dei gloria facerent, permiſſi ſunt in tentationem labi, vt multitudinis opinione & gloria nudati, per quam detrimenta omnia perpeſſi ſunt, eiúſque gloriæ naturam in nullo flore fœni eſſe meliorem addiſcentes, iam Deo ſoli vacent, atque ipſius cauſa gerant omnia. Sunt præterea & aliæ cauſæ atque rationes, & quidem longè his plures, cæterum, vt dixi, nobis

obſcuræ & incognitæ, ſed omnium opifici Deo benè notæ. Non igitur in his quæ contingunt indignemur, non ea grauiter feramus, ſed in omnibus gratias agamus: hoc enim gratorum fideliúmque ſeruorum eſt. At verò tu dum admiraris, cur non antea potius cum delicatè viueres, excelſáque illa ſeculi gloria ac pompa ſtipatus incederes: ſed nunc potiſſimum, quando abieciſti illa omnia, ac teipſum totum Deo deuouiſti, peſſimus te ille dæmon inuaſit: idem prorſus facis ac ſi admireris, cur ſpectatoribus nullus moleſtus eſſet, ſed qui in pugilum numero adſcriptus exercitatúſq. in certamen deſcendiſſet, hunc ſolum ex omnibus colluctator & compar expeteret, percutiens caput, faciémque concidens. Non hoc ergo aut miraculo aut mœrore dignum eſt, ſi nos ille tantus aduerſarius pungit, premit, inſtat, angit, vrget: quippe iſta eſt pugnantium lex. Verum ſi ille deijciat atque proſternat, ac prẹmia laborum tollat: hoc graue & intolerabile putandum eſt. Quamdiu verò ille non præualet, non ſolùm nobis nihil nocuit, ſed profuit plurimum, conflictu illo ſuo ſumma nobis ornamenta conquirens. Namque & in caſtris ille præſtare cæteris putatur, qui plura vulnera aduerſa fronte ſuſcepta præ ſe ferre poteſt, ac ſingularia certamina aduerſus quoſlibet hoſtium fortiſſimos ſuſcipere. Eos itidem athletas maximè miramur, qui inexpugnabilibus (ſic enim appellant contẽtioſiores quoſque aduerſarios & compares) ſummis viribus congrediuntur. Sed & venatori illi maximè applauditur, qui ferociſſimas belluas ſuſtinens ſuperat. Impudens eſt atq. imperterritus hic dæmon: at ego propterea te mirari ac ſtupere non deſino, quod huiuſmodi aduerſarium nactus tam violẽtum, lapſus non es, neque in deditionem venire toleraſti: ſed rectus ac rigidus perſtitiſti, nulla ex parte illius improbitati cedens, aut loco motus.

Cap. X. Porrò quòd non aſſentandi ſtudio nunc iſta loquar, ſed ex animo: atq. vt oſtendã quo pacto maxima ex huiuſmodi afflictione ceperis emolumenta, patere, quẹſo, nos fiducia tantiſper in loquendo vti: neque enim aliter huius rei documenta afferre poſſemus. Noſti ſanè ac memoria tenes priorem tuã conuerſationem, eam ſcilicet qua antè huiuſcemodi tibi immiſſam tentationem degebas. Hanc itaque velim diligenter examines, ac præſenti, qua nunc viuis, com-

A πεποιηκότι αὐτοὺς θεῷ. μὴ τοίνυν ἀγανακτῶμεν ἐπὶ τοῖς γινομένοις, ἀλλ' εὐχαριστῶμεν· τοῦτο γὰρ οἰκετῶν εὐγνωμόνων ἐστί. σὺ δὲ θαυμάζων, ὅτι μὴ πρότερον ἡνίκα ἐτρύφας, καὶ τὴν κοσμικὴν περιέκεισο φαντασίαν· ἀλλὰ νῦν ὅτε πάντα ἐκεῖνα ἔῤῥιψας, καὶ σεαυτὸν ὅλον ἀνέθηκας τῷ θεῷ, τότε ἐπεπήδησέ σοι ὁ μιαρὸς, παραπλήσιον ποιεῖς, ὥσπερ ἂν εἰ ἐθαύμαζες, τί δή ποτε τοῖς μὲν θεαταῖς οὐδεὶς ἐνοχλεῖ· τῷ δὲ ἀπογραψαμένῳ πρὸς τὸ πυκτεύειν καὶ γυμνασθέντι καὶ εἰς τὸν
B ἀγῶνα καθέντι· τούτῳ μόνον πάντων ἔπεισιν ὁ ἀνταγωνιστὴς, πατάσσων τὴν κεφαλὴν, καὶ κόπτων τὸ πρόσωπον. οὐ δὴ τοῦτό ἐστι θαυμαστὸν οὐδὲ ἀθυμίας ἄξιον, εἰ πυκτεύει ἡμῖν ἐκεῖνος ἐπικείμενος, θλίβει καὶ ἀγχει καὶ βαρύνει· οὗτος γὰρ τῶν πυκτευόντων ὁ νόμος. ἀλλ' εἰ περιτρέπει, καὶ καταβάλλει, καὶ τὸ βραβεῖον ἀφαιρεῖται, τοῦτό ἐστι δεινόν· ἕως δ' ἂν τοῦτο μὴ δύνηται, οὐ μόνον οὐδὲν ἔβλαψεν, ἀλλὰ καὶ τὰ μέγιστα ὤνησε τῇ σφοδρᾷ συμπλοκῇ σεμνοτέρους ἡμᾶς ποιήσας. καὶ γὰρ ἐν τοῖς στρατοπέδοις ἐκεῖνός ἐστιν ὁ πάντων ἀμείνων, ὁ πλείο-
C να τραύματα ἐπιδεῖξαι ἔχων, καὶ τὰ μονομάχια πρὸς τοὺς δυνατωτέρους τῶν πολεμίων ἀναδεξάμενος, καὶ τῶν ἀθλητῶν τοὺς τοῖς ἀκαθαιρέτοις συμπλεκομένους· οὕτω γὰρ τοὺς φιλονεικοτέρους καλοῦσι τῶν ἀνταγωνιστῶν· θαυμάζομεν. καὶ κυνηγέτης οὗτος μάλιστα ἐστὶν ὁ κροτούμενος, ὁ τὰ δυσάλωτα τῶν θηρίων καταδεχόμενος. ἀναιδής ἐστι καὶ ἀκατάπληκτος οὗτος ὁ δαίμων· διὰ τοῦτό σε ἐκπληττόμενος καὶ θαυμάζων οὐ παύομαι, ὅτι πρὸς τοιοῦτον κληρωθεὶς ἀνταγωνιστὴν, οὐ κα-
D τέπεσες· οὐδὲ ἐξέδωκας σεαυτὸν, ἀλλ' ἔμεινας ἀκλινὴς, μηδαμόθεν περιτρεπόμενος.

Καὶ ὅτι σε οὐ κολακεύων ταῦτα λέγω νῦν, ἀλλὰ ἀληθῶς τὰ μέγιστα ἀπὸ τῆς θλίψεως ταύτης ἐκαρπώσω ἀνάσχου μετὰ παῤῥησίας λεγόντων ἡμῶν· οὐδὲ γὰρ ἂν ἄλλως δυναίμην τοῦτο παραγαγεῖν τὴν ἀπόδειξιν. οἶσθα που καὶ μέμνησαι τὴν προτέραν σου διαγωγὴν, τὴν πρὸ τούτου λέγω τοῦ πειρασμοῦ, ἐκείνην ἐξέτασον ἐκείνην καλῶς, ἀντίθες τῇ παρούσῃ τῇ μετὰ τὸν πειρασμόν· καὶ τότε ὄψει τὸ κέρδος ὅσον ἀπὸ ταύτης γέ-

λύσεις τῆς συμπλοκῆς. νῦν μὲν γὰρ καὶ ἐν νηστείαις καὶ παννυχίσι, καὶ τῇ περὶ τὴν ἀνάγνωσιν σπουδῇ, καὶ τῇ περὶ τὰς εὐχὰς καρτερίᾳ, πολλὴ γέγονεν ἡ ἐπίτασις. καὶ τὸ ἀδιάχυτον δὲ καὶ ταπεινὸν μεθ' ὑπερβολῆς σοι κατώρθωται· πρότερον δέ σοι βιβλίων λόγος ἦν οὐδείς, πᾶσα δὲ ἡ φροντὶς καὶ πόνος, εἰς τὴν ἐπιμέλειαν ἀνηλίσκετο τῶν ἐν τῷ παραδείσῳ φυτῶν· πολλῶν δέ σε καὶ εἰς ἀπόνοιαν σκωπτόντων ἤκουον τότε· καὶ ταύτην τὴν τοῦ γένους αἰτιωμένων λαμπρότητα, καὶ τὴν τοῦ πατρὸς δόξαν, καὶ τὸ ἐν πλούτῳ τεθράφθαι πολλῷ· τὴν δὲ ἐν ταῖς παννυχίσι ῥαθυμίαν, καὶ αὐτὸς οἶδας σαφῶς. πολλάκις γὰρ ἡμῶν μετὰ τὴν βαθεῖαν ἑσπέραν ἀνισταμένων εὐθέως αὐτὸς ἔμελλες ὕπνῳ κατεχόμενος βαθεῖ, καὶ πρὸς τοὺς διεγείροντας ἐδυσχέραινες· ἀλλὰ νῦν πάντα λέλυται ἐκεῖνα, καὶ πρὸς τὸ βέλτιον μεταβέβληται· ἐξ οὗ τὴν μάχην καὶ τὸν πόλεμον ἀνεδέξω τοῦτον. εἰ δὲ ἔροιό με τί δή ποτέ σοι τρυφῶντι καὶ πρὸς τὰ τοῦ κόσμου πράγματα ἐπτοημένῳ οὐ συνεχώρησεν ἐπιστῆναι τὸν δαίμονα τοῦτον ὁ θεός, ἐκεῖνο ἂν ἀποκριναίμην ἐγὼ ὅτι καὶ τοῦτο τῆς αὐτοῦ κηδεμονίας ἦν. ᾔδει γὰρ ὅτι σε τότε εὐκαταγώνιστον εὑρὼν ταχέως ἀπολεῖ. διὰ τοῦτο οὐδὲ εὐθέως ἐπὶ τὸν τῶν μοναχῶν ἐλθόντα βίον πρὸς τὴν πάλην ταύτην ἐκάλεσεν· ἀλλ' ἀφῆκεν ἐγγυμνασθῆναι καὶ χρόνον ἀναμεῖναι μακρόν, εἶθ' ὅτε καρτερικώτατος γέγονας, τηνικαῦτα πρὸς τὸ ἐπίπονον τοῦτο στάδιον εἵλκυσεν. ἐπεὶ οὖν τῶν ἐν τῷ κόσμῳ στρεφομένων μεμνῆσαι, καὶ τὸν οἰκέτην ἄγεις εἰς μέσον τὸν σόν· ἐκείνους γάρ σε οἶμαι αἰνίττεσθαι, ὅταν λέγῃς, ὅτι πολλοὶ τῶν βιωτικῶν ἀνδρῶν ταύτῃ περιπεσόντες τῇ νόσῳ ταχείας καὶ τελείας ἔτυχον ἀπαλλαγῆς. ἀλλ' ὁ οἰκέτης ὦ φίλτατε ὁ σὸς καὶ ὅσοι τῶν αὐτῶν ἔτυχον ἐκείνῳ οὐκ ἐπὶ ταῖς αὐταῖς αἰτίαις περιεπλάκησαν, οἷσπερ καὶ σὺ νῦν. ἐκείνοις μὲν γὰρ καὶ τοῖς τοιούτοις ὑπὲρ τοῦ φοβῆσαι μόνον καὶ τῷ φόβῳ ποιῆσαι βελτίους, τοῦτο ἐπαφῆκε τὸ θηρίον ὁ θεός. σοὶ δὲ ὥστε ἀγωνίσασθαι γενναίως, καὶ νικῆσαι λαμπρῶς, καὶ τὸν τῆς ὑπομονῆς ἀναδήσασθαι στέφανον. νίκη δέ ἐστιν, οὐχ ὅταν τις τοῦ θεάτρου ἔτι συνεστῶτος παλαίοντα αὐτὸν ἐκλύσας, ἀπαγάγῃ τὸν ἀνταγωνιστήν· ἀλλ' ὅταν ἀφῇ συμπλακῆναι

A ponas: aſpicies profectò quantum lucri ex iſto conflictu conſecutus ſis. Nunc enim ieiunijs, vigilijs, lectioni, orationibúſque perpetuis intentiſſimè incumbis, grauitatémque & humilitatem excellenter conſecutus es. Antea nulla tibi laborum ratio, nulla cura erat, ſed ſtudium omne & laborem hortuli curæ pomariq; arboribus deuoueras. Audiui ego tunc plurimos, qui te obiurgantes, arrogantem ac ſuperbum dicerent, atque in hac parte nobilitatem generis, patriſque claritudinem, & quod in opibus plurimis nimia parentum indulgentia fuiſſes educatus,

B cauſarentur. Vigiliarum verò quàm tunc negligens fueris, ipſe meliùs noſti. Sæpè enim alijs profunda nocte ſtatim exurgentibus, ipſe graui ſomno merſus dormiebas, & cùm te alij ad collectas excitarent, indignabaris, ac moleſtiſſimè ferebas: at nunc ex quo bellũ hoc & pugnam ſubiuiſti, illa omnia ſoluta ſunt, atque in melius mutata. Quòd ſi quæras ex me, quamobrem cùm in delicijs ageres, ac mundi rebus omnino intentus eſſes, non tunc tibi dæmonem iſtum inſtar fræni immiſerit Deus? illud ego reſpondebo, hoc quoq; ſingulari illius actum eſſe pro-

C uidentia. Sciebat enim tunc te imbecillum ſuperandum facilè, ac maturè periturum. Atque ideo ne tunc quidẽ ſtatim ad hanc luctam vocauit, cùm ad monachorum vitam acceſſiſſes, ſed exerceri prius te permiſit, ac prolixo temporis ſpacio durare: iam vero poſteaquam robuſtiſſimus factus es, tunc ad laborioſum hoc ſtudium pertraxit. Adhuc igitur eorum qui ſunt in ſeculo, mentionem facis, famulúmque tuum in medium adducis. Illum enim te ſignificare voluiſſe reor, cũ diceres plurimos ſeculares viros, cùm in hunc morbum incidiſſent, celeriter at-

D que integerrimè fuiſſe liberatos. Verum enimvero famulus tuus, ô amantiſſime, & quicumque huiuſmodi cura cum illo potiti ſunt, non eadem ex cauſa cum huiuſmodi peſte congredi permiſſi ſunt, qua tu modò. Illi enim ac cæteris ſimilibus ſolo terrendi eos cauſa, vt ex huiuſmodi timore meliores fierent, hanc belluam immiſit Deus. Tibi verò non ea quæ cæteris cauſa eſt, ſed vt pugnares fortiter ac ſtrenuè, dummodò vinceres, coronamq; patientiæ referres. Porrò victoria tunc eſt, non cùm quis adhuc theatro conſtante luctãdo ſeipſum aduerſario ſubducit: ſed cum ſe præſentem iugiter exhibet, con-

gredique atque luctatorem ſuum ſuſcipere paratum, ac demum cogitationes omnes nequam, quas ille per mœrorem ſuggerit, à ſe omnino excutit. Quòd verò res ita ſe habeat, ſic collige. Conſtat profectò omnibus, quantumlibet tu te per humilitatem deijcias, à ſerui tui vita tuam longiſſimè differre, ac eſſe meliorem: Deo itaque maior tui quam illius cura ſit neceſſe eſt. Hoc autē dato, id quoque ſimiliter conſtabit, non eſſe odij permiſſionem illam. Si enim eſſet odij, nunquam profectò quem magis diligeret, illi addixiſſet: cum eum qui longè fuerat deterior, tam citò illi eripuiſſet. Neque enim ex hoc ſolum id aſſeuerauerim, ſed ex quibus à Deo te deſertum putas, ex eis maximè illi curam tui ſummam eſſe conabor oſtendere. Nam ſi non ſtudioſiſſimè cuncta hactenus egiſſes, quæ ad hanc liberationem pertinerent: ſi non peregrinationes longinquas, ac laboris plenas, vt ſanctis illis viris, atque ad eiuſmodi ſoluendos nodos potentiſſimis congredereris, aſſumpſiſſes, meritò fortaſſe quidam dubitaſſent, cùm non ſatis aperta videretur eſſe cauſa, cur tantum temporis affligi te Dominus permitteret: poſtea verò quam martyrum loca frequens adiſti, vbi plurimi ex his quoque, qui concitati rabie homines comedunt, ſæpe ſanati ſunt: plurimúmque temporis apud viros illos mirabiles ac ſtrenuiſſimos, quique nunquam non potiri orationum ſuarum fructu ante conſueuerant, huius rei gratia feciſti: nihilque omnino omiſiſti, quod ad hanc liberationem conferre poſſe vlla ratione videretur, reuerſúſque es ferens tecum inimicum, apertum ac certiſſimum diuinæ circa te prouidentiæ documentum, & eis quoque qui valdè inſipientes ſunt & hebetes, conſpicuum retuliſti. Nunquam enim profectò tantam impediuiſſet Deus gratiam, nunquam tot incaſſum labores effundi, nunquam ſeruos ſuos ita mœrore ſuffundi paſſus eſſet, niſi id & tuæ probationi & vtilitati vehementer expedire cognouiſſet. Itaque quòd tu diuinæ derelictionis ſignum putas, id in primis ſummi in te affectus & amoris certum eſt argumentum.

A διαγωνιστός, εἶτα παλαίων καὶ διὰ τῆς ἀθυμίας εἰς μυρίας ἐνθυμήσεις ἀτόπους ἄγων ἰσχύσῃ μηδέν. καὶ ὅτι οὕτω ταῦτ' ἔχει, ἐντεῦθεν συλλογιζόμενος καλῶς. παντί που δῆλον ὅτι κἂν αὐτὸς μετριάζειν ἐθέλῃς, ὅσον τῆς τοῦ οἰκέτου ζωῆς βελτίων ἡ σὴ διακώχει· ἀκόλουθον καὶ λόγου σε τῷ θεῷ πλείονος καὶ φροντίδος, ἢ ἐκεῖνον. τούτου δὲ ὄντος δήλου κἀκεῖνο ὁμοίως ἔσται φανερόν· ὅτι εἰ μίσους αὕτη συγχώρησις ἦν, οὐκ ἂν εἰς ὃν μᾶλλον ἠγάπα, ταύτην ἐξέτεινε, τὸν ἥττονα πολὺ
B ὄντα τούτου ταχέως τοῦ δαίμονος ἐξαρπάσας· καὶ οὐκ ἀπὸ τούτου μόνον τοῦτο ἰσχυρισαίμην ἂν ἔγωγε, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῶν ὧν καταλελεῖφθαι δοκεῖς, ἐκ τούτων μάλιστα, ὅτι σφόδρα μέλει τῷ θεῷ τῶν σῶν ἀποδεῖξαι πειράσομαι. εἰ μὲν γὰρ μὴ πολλὴν ἐποιήσω σπουδὴν, μηδὲ ἀποδημίας ἐστείλω μακρὰς, ὥστε συγγενέσθαι ἀνδράσιν ἁγίοις καὶ ἱκανοῖς τὰ τοιαῦτα λύειν δεσμὰ, ἴσως ἄν τις ἠπόρησε τῶν πολλῶν οὐ σφόδρα τῆς αἰτίας οὔσης ἐναργοῦς, δι' ἣν τοσοῦτον εἴασε χρόνον· ἐπεὶ δὲ καὶ τόπους μαρτύρων κατέλαβες, ἔνθα πολλοὶ
C καὶ τῶν ἀνθρώπους ἐσθιόντων ἰάθησαν, καὶ τοῖς θαυμαστοῖς καὶ γενναίοις ἐκείνοις καὶ μηδέποτε ἠμαρτηκόσι πολὺν παρὰ τούτου συνῴκησας χρόνον, καὶ οὐδὲν ὅλως παραλιπὼν τῶν φερόντων εἰς τὴν τοῦ πάθους ἀπαλλαγὴν, ἐπανῆλθες πάλιν τὸν πολέμιον ἔχων μετὰ σαυτοῦ, φανερὰν καὶ ἐναργῆ καὶ τοῖς σφόδρα ἀνοήτοις, τῆς περὶ σὲ θεοῦ προνοίας ἐκόμισας τὴν ἀπόδειξιν· οὐδὲ γὰρ ἂν τοσαύτην χάριν ἐνεπόδισεν, οὐδ' ἂν τοὺς αὐτοῦ δούλους αἰσχυνθῆναι ἠνέσχετο, εἰ μὴ
D σφόδρα πρὸς τὴν εὐδοκίμησιν καὶ τὴν ὠφέλειαν μᾶλλον ἑώρα τὴν σήν. ὥσθ' ὅπερ δοκεῖ σημεῖον εἶναι τῆς ἐγκαταλείψεως τοῦ θεοῦ, τοῦτο τῆς πολλῆς αὐτοῦ περὶ σὲ φιλοστοργίας καὶ σπουδῆς σημεῖον ἐστί.

A

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΠΡΟΣ ΣΤΑΓΕΙΡΙΟΝ, ΚΑΙ ΟΤΙ ἡ ἀθυμία χαλεπωτέρα καὶ δαίμονος λόγος β΄.

ΤΑΥΤΑ μὲν ἡμῖν ὑπὲρ τῆς τοῦ θεοῦ προνοίας εἰρήσθω, καὶ
B
ὅτι οὐκ ἀποστρεφόμενος οὐδὲ μισῶν, δηλαδὴ καὶ λίαν ἀγαπῶν, τοῦτον γυμνάζει τὸν τρόπον. ἐπειδὴ δὲ καὶ ἑτέρως σφόδρα ἔφης ἀλγεῖν, ὡς καὶ πολλάκις σε ἀναπείθειν τὸν δαίμονα εἰς πέλαγος· ἢ κατὰ κρημνῶν ἀφανίσαι σεαυτόν· ἢ ἄλλῳ τινὶ τοιούτῳ τρόπῳ τὴν παροῦσαν καταλῦσαι ζωήν· καὶ ὑπὲρ τούτων μικρὰ διαλεχθῆναι βούλομαι τῶν λογισμῶν. οὐ γὰρ ἐκείνου μόνον ἐστὶν αὕτη ἡ συμβου-
C
λὴ, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀθυμίας τῆς σῆς καὶ ταύτης μᾶλλον ἢ ἐκείνου, τάχα δὲ καὶ μόνης ταύτης· καὶ δῆλον ἐξ ὧν πολλοὶ καὶ τῶν μὴ δαιμονώντων ἀπὸ τοῦ λυπεῖσθαι μόνον τοιαῦτα βουλεύονται. ταύτην οὖν ἔκβαλε καὶ ἀπέλασον τῆς ψυχῆς καὶ οὐδεμίαν ἕξει λοιπὸν ἐκεῖνος ἰσχὺν οὐ μόνον πρὸς τὸ πείθειν τὰ τοιαῦτα, ἀλλ' οὐδὲ πρὸς τὸ παραινεῖν τὴν ἀρχήν. νῦν γὰρ καθάπερ οἱ τοιχωρύχοι καταλαμβανούσης νυκτὸς, τὸ φῶς ἀποσβέσαντες, καὶ ὑφελέσθαι τὰ ὄντα, καὶ τοὺς τούτων κυρίους μετὰ πολλῆς ἀποσφάξαι τῆς εὐκολίας δύναιντ' ἄν, οὕτω καὶ
D
οὗτος ἀντὶ νυκτὸς καὶ σκότους τὴν ἀθυμίαν κατασκεδάσας πάντας ὑφελέσθαι πειρᾶται τοὺς πρὸς ἀσφάλειαν λογισμοὺς, ἵνα ἐρήμην καὶ ἀβοήθητον λαβὼν τὴν ψυχὴν μυρίαις κατατρώσῃ πληγαῖς. ὅταν δέ τις τῇ πρὸς τὸν θεὸν ἐλπίδι τοῦτο διασκεδάσας τὸ σκότος, καὶ πρὸς τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης καταφυγὼν σπεύσῃ τὰς ἀκτῖνας ἐκείνας εἰς τὴν ἑαυτοῦ καταθέσθαι ψυχὴν, ἀπὸ τῶν οἰκείων λογισμῶν, ἐπὶ τὸν λῃστὴν μεταθήσει τὸν θόρυβον. καὶ γὰρ οἱ τὰ τοιαῦτα κακουργοῦντες, ὅταν αὐτοὺς ἐλέγξῃ

EIVSDEM AD STAGIRIVM, ET QVOD TRISTITIA dæmone ipſo ſit grauior, Liber ſecundus.

ET iſta quidem pro Dei prouidentia, vtque ille non auerſans & execrans, ſed & nimium indulgens ac diligens hoc te exercet modo, dixiſſe ſufficiat. CAP. I.
Quoniam verò alia etiam ex parte vehemẽter te angi queſtus es, vt ſæpenumero dęmon vel pelago, vel præcipitio, vel alio quouis informis leti genere vitá tibi extorquere ferè perſuadeat: age de huiuſmodi quoque cogitationibus, paucis diſſeramus. Neque enim ſolius dæmonis eſt illud conſilium, ſed etiam mœroris: imò verò
C
plus mœroris quàm dæmonis, fortaſſe verò mœroris ſolius. Quod ex eo profectò conſtat, quòd plurimi etiam ab huiuſmodi inſectatione liberi, dolore ſolo ac mœrore agitati mortem ſibi vltro conſciuerunt. Hunc igitur ex animo tuo fuga ac penitus elimina, videbis nullam vim reſtare dæmoni, non ſolum ad perſuadendum iſta, verùm ne ad ſuggerendum quidem. Nam quemadmodum hi qui parietes ſuffodiunt, noctis tempore, extincto lumine, & furari opes, & earum dominos cum omni facultate iugulare poſſunt: ita & hic per cæcæ noctis horro-
D
rem ac tenebras mœrorem effundens, cogitationes omnes, quæ ad munimen noſtrum eſſe poſſunt, ſubducere prius ac furari nititur, vt deſertam & ſine adiutorio animam inuadens, plagis eam innumeris confodiat. At verò cùm quis ſumma & intentiſſima in Deum ſpe aſſurgens has tenebras diſiecerit, atque ad Solem iuſtitiæ confugiens, clariſſimum illius iubar totis animæ finibus haurire & recondere ſtuduerit, protinus cogitationum ſuarum tumultum in latronem illum impurum transfundet. Nam & qui furta noctu aucupantur: cum quis illos deprehenderit,

A ac lumen oſtenderit, tremunt, fluctuant atque perturbantur. Et quomodo, inquies, poſſit quis hoc dolore liberari, niſi prius eripiatur à dæmone agitatore, eiuſque doloris incentore? Non dæmon eſt qui mœrorem mouet, ſed mœror potius vires dæmoni adminiſtrat, cogitationéſq. malas ſuſcitat. Atteſtatur huic rationi noſtræ beatiſſimus Paulus, qui cùm de 2.Cor.2.7. lapſo in ſceleris ruinam Corinthijs ſcriberet, non dæmonem aliquem metuere, ſed mœroris magnitudinem timere deprehenditur. Ne fortè, inquiens, abundantiori triſtitia abſorbeatur qui talis eſt. B Cæterum vt concedamus dæmonẽ acriùs inſtare, pulſo ex animo mœrore: quid iam erit ex hoc incommodi, vel detrimenti? Quid hic per ſe ſolus aut paruum aut magnum poſſit contra nos? At verò mœror abſente dæmone multa per ſe horrenda efficit, plurimóſque eorum qui ſibi nexuerunt laqueos, conſciuerūt gladios, vel fluuij ſe vndis, vel flammis donauerunt, vel alio quouis genere perdidere ſeipſos ſola doloris ac mœroris vi ad ita occumbēdum impulſos reperiemus. Quòd ſi inter eos quiſpiam fortaſſis fuerit arreptus à dæmone, huius quoque perditio non dæmoni, ſed mœroris tyrannidi ac C violentiæ meritò imputanda erit. Et quomodo, inquies, poſſum non mœrore affici? Si à multitudinis opinione, quam habeas de huiuſmodi re, longiſſimè recedens ſola ſuperna ſentias. Nunc enim idcirco ea res grauis atque horrenda tibi videtur, quia vulgares turbæ ita exiſtimant. Atqui ſi omiſſa inani fallacique exiſtimatione ipſam rem diligentiùs conſiderare volueris, inuenies nullam ineſſe ei mœſtitiæ occaſionem: quod iam ſæpe ſuperius oſtendimus. An verò æqualium tuorum, & in religione ſociorum gratia D afficeris? Reor enim te intuentem illorum lætitiam ac fiduciam cum fratribus confundi, atque ex triſtitia concidere. Atqui ego id veraciter dixerim, ſiquidem his in ſumma continentia & ſobrietate, atque in reliqua vitæ philoſophia degentibus, ipſe in ludis & in aleis, & comeſſationibus tempus omne conſumeres, rationabilis profectò eſſet hic mœror tuus: ſin autem eandem incedis viam, eius cauſa quid angeris? quid anxius tabeſcis? Equidem ſi mihi ad aliquem ex his ſermo eſſet, qui facilè extolluntur laudibus, ea quæ modò dicere intendo, profectò ta-

A τις, καὶ δείξῃ τὸ φῶς, τρέμουσιν, ἰλιγγιῶσι, ταράττονται. καὶ πῶς ἄν τις, φησὶ, ταύτης ἀπαλλαγείη τῆς ὀδύνης, μὴ πρότερον τοῦ κινοῦντος αὐτὴν δαίμονος ἀπαλλαγείς; οὐχ ὁ δαίμων ἐστὶν ὁ τὴν ἀθυμίαν κινῶν, ἀλλ' ἐκείνη ἡ ποιοῦσα τὸν δαίμονα ἰσχυρὸν, καὶ τοὺς λογισμοὺς ὑποβάλλουσα τοὺς πονηρούς. καὶ μαρτυρήσειεν ἂν ἡμῖν ἐνταῦθα ὁ μακάριος Παῦλος· οὐ γὰρ δαίμονα τινὰ, ἀλλὰ τὴν ταύτης ἀμετρίαν δεδοικὼς ἐπέστελλε Κορινθίοις φείσασθαι λοιπὸν τοῦ πεπλημμεληκότος ἐφ' οἷς B ἐξήμαρτε. μή πως τῇ περισσοτέρᾳ λύπῃ καταποθῇ, φησὶν, ὁ τοιοῦτος. εἰ δὲ βούλει τῷ λόγῳ τέως ὑποθώμεθα, τὸν μὲν δαίμονα ἐπικεῖσθαι, τὴν δὲ ἀθυμίαν ἐξηλάσθαι τῆς σῆς ψυχῆς· τίς ἔσται βλάβη λοιπόν; τί καθ' ἑαυτὸν ἐκεῖνος ἢ μικρὸν ἢ μεῖζον δύναιτ' ἂν ἀδικῆσαι ἡμᾶς; ἐκείνη δὲ καὶ τούτου μὴ παρόντος πολλὰ ἂν ἐργάσαιτο δεινά· καὶ τοὺς πλείονας τῶν βρόχους ἀψαμένων, ἢ ξίφει διαφθαρέντων ἢ ποταμοῖς ἀποπνιγέντων, ἢ καὶ ἑτέρως πως ἀπολεσάντων ἑαυτοὺς ἀπὸ τῆς ἀθυμίας ἐπὶ τοὺς βιαίους τούτους θανάτους ὠθηθέντας εὑρήσομεν. εἰ δέ τι- C νες καὶ τῶν δαιμονώντων εἶεν ἐν τούτοις, καὶ τούτων τὴν ἀπώλειαν οὐ τῷ δαίμονι λογιστέον, ἀλλὰ τῇ τῆς ἀθυμίας τυραννίδι καὶ βίᾳ. καὶ πῶς ἔνεστι φησὶ μὴ ἀθυμεῖν; ἂν τὴν τῶν πολλῶν περὶ τοῦ πράγματος δόξης ἀποστὰς τὰ ἄνω φρονῇς. νῦν μὲν γὰρ ἐπειδὴ τοῖς πολλοῖς τὸ πρᾶγμα δεινὸν εἶναι δοκεῖ, καὶ σοὶ δοκεῖ. εἰ δὲ θελήσαις αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τῆς ματαίας καὶ πεπλανημένης προλήψεως ἀπαλλαγεὶς, μετὰ ἀκριβείας κατιδεῖν, εὑρήσεις οὐδεμίαν ἔχον ἀθυμίας ἀφορμὴν, ὡς καὶ ἤδη πολλάκις ἡμῖν ἀποδέ- D δεικται· τῶν δὲ ὁμηλίκων ἕνεκεν. καὶ γὰρ τὴν ἐκείνων εὐφροσύνην, καὶ τὴν πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς παῤῥησίαν ὁρῶντά σε ἡγοῦμαι συγχεῖσθαι καὶ καταπίπτειν, ἐκεῖνο ἂν εἴποιμι, ὅτι εἰ μὲν τούτων ἐν ἐγκρατείᾳ, καὶ κοσμιότητι, καὶ τῇ λοιπῇ τοῦ βίου φιλοσοφίᾳ διαγόντων· αὐτὸς ἐν χαμαιτυπείοις, καὶ κύβοις, καὶ κώμοις τὸν ἅπαντα χρόνον ἀνήλισκες, λόγον ἂν εἶχεν ἡ τῆς ἀθυμίας πρόφασις· εἰ δὲ τὴν αὐτὴν αὐτοῖς ἔτι βαδίζεις ὁδὸν, τί ποτε ἐστὶ σοι τὸ λυποῦν; ἐγὼ γὰρ εἰ μὲν πρὸς ἕτερόν μοι τινὰ τῶν εὐκόλως ἐπαιρομένων ὁ λόγος ἦν, καὶ ἀπεσιώπησα

σιώπησα ταῦτα, ἃ μέλλω πρὸς σὲ νῦν ἐρεῖν. ἐπεὶ δὲ σφόδρα θαῤῥῶ, ὅτι κἂν μυρία σε τις ἐπαινῇ, καὶ θαυμάζῃ τοῦ μετριάζειν οὐκ ἀποστήσῃ ποτὲ, ἀλλὰ μένεις καὶ οὕτως ἐν τοῖς ἐσχάτοις πάντων σαυτὸν, οὐδὲν ὑποστειλάμενος ἀπόνως ἐρῶ. τοσαύτην γὰρ ἀκούω τὴν ἐπίδοσιν τῆς εὐλαβείας γεγενῆσθαι τῆς σῆς, ὡς μηκέτι σοι πρὸς ἐκεῖνα τὰ μειράκια, ἀλλὰ πρὸς τοὺς μεγάλους καὶ θαυμαστοὺς ἄνδρας εἶναι τὴν ἅμιλλαν. οὐδὲν γὰρ ἐκείνων σε ἀποδεῖν λέγουσιν, οὐ κατὰ τὸν τῆς νηστείας λόγον· πῶς γὰρ ὕδατι, καὶ ἄρτῳ μόνον καὶ ταῦτα ἡμέραν παρ' ἡμέραν τρεφόμενον, οὐ κατὰ τὸν τῶν παννυχίδων καιρὸν, ἀλλ' ὁμοίως αὐτοῖς ἐφεξῆς πολλὰς νύκτας ἀΰπνους παρέλκειν· τῇ δὲ μεθ' ἡμέραν διαγωγῇ, πολλοὺς αὐτῶν ἤδη καὶ ἀποκρύψαι φασί. καὶ γὰρ τῶν ἐκεῖθεν ἐρχομένων ἀκούω διηγουμένων, ὅτι σοι πᾶς ὁ καιρὸς εἰς εὐχὰς καὶ δάκρυα ἀναλίσκεται. καὶ καθάπερ οἱ σιγὴν ἀσκοῦντες, ἢ καὶ μόνους ἐν οἰκίσκῳ κατακλείσαντες ἑαυτοὺς, πρὸς οὐδένα οὐδὲν φθέγγονται· οὕτω καὶ σὲ λέγουσιν ἐν πλήθει τοσούτῳ στρεφόμενον διατελεῖν. τὸν δὲ τῆς καρδίας σου συντριμμὸν, καὶ τὸν αὐχμὸν, καὶ τὴν ἀλγηδόνα, καὶ περιφρίκασι διηγούμενοι, καὶ πολλοὺς ἐνταῦθα τὰ σὰ κατένυξαν ἀπαγγέλλοντες. οὐκ ἀντιβλέπει φησὶν οὐδενὶ τῶν εἰσιόντων ἐκεῖ, οὐδ' ἀνίησι τῶν συνεχῶν πόνων ἑαυτόν· πολλάκις ἐδείσαμεν, μὴ πηρώσῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῖς ὀδυρμοῖς, μὴ πλήξῃ τὰς μήνιγγας τῇ σφοδρότητι τῆς ἀγρυπνίας, καὶ τῇ ἀπαύστῳ καὶ διηνεκεῖ περὶ τὴν ἀνάγνωσιν σπουδῇ. ταῦτα οὖν σε λυπεῖ καὶ θορυβεῖ, ὅτι τοσοῦτον παρήλασας τοὺς ὁμήλικας, ὅτι καὶ σφοδρὸν καὶ ἀναίσχυντον ἔχων τὸν ἀνταγωνιστὴν πολλῷ τῷ μέτρῳ τοὺς μετὰ σοῦ τρέχοντας ὑπερηκόντισας. ἆρ' οὐκ εἰκότως ἔλεγον, ὅτι ἡ ἀθυμία αὕτη προλήψεως μόνον ἐστὶν, ἐρευνωμένη δὲ καὶ εὐθυμίας ἡμῖν ὑποθέσεις παρέχει πολλάς; τί γὰρ ὄφελος εἰπέ μοι τοῦ μὴ δαιμονᾶν, ὅταν ὁ βίος ἠμελημένος ᾖ; ποῖον δὲ βλάβος, ὅταν τὰ τῆς πολιτείας ἠκριβωμένα τύχῃ καὶ συγκεκροτημένα καλῶς; ἀλλ' ἴσως αἰσχύνῃ καὶ ἐρυθριᾷς, ὅταν σε καταβάλῃ παρόντων τινῶν; ἀλλὰ τοῦτό σοι πάλιν ἀπὸ τῆς ὑπολήψεως συμβαίνει τῆς αὐτῆς, ὅτι τῇ τῶν πολλῶν δόξῃ, λογισμῷ δὲ οὐδέ ποτε τὸ πρᾶγμα ἐπιτρέψας· τὸ γὰρ καταπίπτειν οὐ τοῦτό ἐστιν ὃ σὺ πάσχειν φῂς,

A cuiſſem. Quoniam verò ea mihi de te ſpes & confidétia eſt, quod quantumlibet quis te laudet atque admiretur, nūquam humanitatem deſeres, ac ex eis laudibus potius humiliaberis, atque inter extremos teipſum ſtatues: cuncta, nihil metuēs aut diſſimulans loquar. Tanta enim didici tibi acceſſiſſe religionis incrementa, támque ſingulares profectus, vt non iam cum adoleſcentulis illis, ſed cum magnis admirandiſque viris virtute contendas. In nullo te illis inferiorem aiunt, non ratione ieiunij: quo enim pacto, cum panem & aquam tantum in cibum ſumas, idque B alternis diebus? non vigiliarum prolixitate, cùm vt ipſi plures vnā noctes inſomnes orans tranſigas? non diurno inſtituto, quo te quoque plurimos illorum tranſcendere fama eſt. Audio admirans, vt tibi omne tempus in lachrymis perpetuiſque orationibus conſumitur: ſic enim referūt qui à te ad nos proficiſcuntur. Et quemadmodum hi, qui ſilentio ſe deuouerunt, ſeque ipſos tugurio breui incluſerunt, nihil loquuntur: ita & te aiunt in tanta conuerſantem multitudine perſiſtere. Porro contritionem cordis tui, ſqualorem ac dolorem, & hi qui enar- C rant, exhorreſcunt, plurimóſque hic, dum tua narrarent inſtituta, compunxerunt. Nullum vnquam ingredientium, aiunt, reſpicit, nihil ex conſuetis laboribus relaxat. Sæpius veriti ſumus ne oculos perpetuis lachrymis excæcaret, ne tempora vigiliarum nimietate, irremiſſóque & iugi lectionis ſtudio fatigaret, neque id ipſi perſuadere potuimus. Hoc ergo te Cap. II. mœrore conficit atque perturbat, quod æquales tuos tanta excellentia ſuperas, quod acerrimum & infeſtiſſimum nactus aduerſarium, tanto ſpatio tecum pariter currentes exceſſiſti. Ergóne non merito D dicebam mœrorem hunc præſumptæ ſolum eſſe opinionis, quæſitum verò & perſpicuum ſummas nobis lætitiæ ac tranquillitatis occaſiones pręberc? Quæ enim vtilitas, quæſo te, à dæmone non corripi, ſi omnis conuerſatio & diligenter exacta, & rite concluſa fuerit? At fortaſſe confunderis ac erubeſcis, cùm te ſub oculis quorundam deijcit: ſed hoc tibi ex eadem occaſione contingit, quod multitudinis opinione negotium hoc, non ratione metiris. Namque cadere non id tantum eſt, quod tu te pati dicis,

ὡς ἔχει φύσεως μὴ μεμαθηκότες ὁρᾷν, ἀλλὰ τὰ μὲν ἐπαίνων ἄξια ψέγοντες, τὰ δὲ ἐπονείδιστα εἰς τὴν τῶν ἐπαινουμένων τάξιν μεταθέντες. πολλὰ καὶ οἱ τὴν φρενῖτιν νοσοῦντες λέγουσι τοὺς παρόντας κακά, ἀλλ' οἱ ἀκούοντες οὐχ ἡγοῦνται ὑβρίζεσθαι. μὴ τοίνυν μηδὲ σὺ τῶν ἐξεστηκότων ἐκείνων ἀκούσας αἰσχύνην καὶ ὕβριν τὸ πρᾶγμα εἶναι νόμιζε· ἵνα μὴ τότε ἀληθῶς ἐπονείδιστον καταστήσῃς σαυτὸν παροξύνων τὸν θεόν. ὅταν μὲν γὰρ τὰ πρὸς παιδείαν καὶ ὠφέλειαν ἐπαγόμενα παρὰ τοῦ θεοῦ ταῦτα ὄνειδος εἶναι νομίσῃς, ὅρα ποῦ τελευτᾷ τὸ κακόν. εἰ γὰρ βούλει τοὺς ἀληθῶς αἰσχύνης καὶ ὀνείδους ἀξίους ἰδεῖν, ἐγώ σοι πειράσομαι ἐκ πολλῶν ὀλίγους ὑποδεῖξαι τῷ λόγῳ. θέασαι τοὺς περὶ τὰς δυσμορφίας ἐπτοημένους τῶν γυναικῶν, τοὺς περὶ χρήματα μαινομένους, τοὺς δυναστείας καὶ δόξης ἐρῶντας, καὶ πάντα ὑπὲρ τούτων καὶ πρᾶξαι καὶ παθεῖν αἱρουμένους, τοὺς ὑπὸ βασκανίας τηκομένους, τοὺς ἐπιβουλεύοντας τοῖς ἠδικηκόσιν οὐδέν, τοὺς μελαγχολῶντας ἁπλῶς, τοὺς περὶ τὰ μάταια τοῦ βίου λυττῶντας ἀεί, ταῦτά ἐστι καὶ τὰ τοιαῦτα μανίας ἔργα, καὶ κολάσεως ἄξια· ταῦτα ὀνείδους καὶ αἰσχύνης καὶ γέλωτος. εἰ δέ τις ὑπὸ δαίμονος ἐνοχλούμενος φιλοσοφίαν καὶ ἐν τῷ βίῳ πολλὴν ἐπιδεικνύοιτο, οὐ μόνον οὐκ ὀνειδίζεσθαι, ἀλλὰ καὶ θαυμάζεσθαι καὶ στεφανοῦσθαι παρὰ πάντων ἂν εἴη δίκαιος. μετὰ τοσούτων δεσμῶν δρόμον οὕτως ἐπίπονον τρέχων, καὶ τὴν ἀνάντη καὶ τραχεῖαν τῆς ἀρετῆς ἀναβαίνων ὁδόν. ἀλλὰ γὰρ οὐκ οἶδα πῶς καὶ ἕτερόν με μικροῦ δεῖν παρελήλυθεν, ᾧ πλεονεκτεῖς τῶν ἀδελφῶν. τοῦτο δέ ἐστι, τὸ ῥᾳδίως εἴ τι καί σοι πεπλημμέληται, διὰ τῆς θλίψεως ταύτης καὶ ταῦτα ἀποδύσασθαι τὰ ἁμαρτήματα. καὶ τοῦτο γέγονε δῆλον ἡμῖν, ἐξ ὧν ἔφθην ἤδη διαλεχθεὶς, ὅτε περὶ τοῦ Λαζάρου καὶ τοῦ παρὰ τοῖς Κορινθίοις πεπορνευκότος ἔλεγον· ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ πατρὸς δέδοικα φησί· καὶ γὰρ τὰ ἐμαυτοῦ πράως ἐνεγκεῖν δυνηθῶ, τὰς ἐκείνου συμφορὰς καὶ τὴν μανίαν πῶς οἴσομεν ῥᾳδίως, εἴ ποτε αἴσθοιτό τι τούτων; τέως μὲν οὐκ ᾔσθετο. πολλῆς δὲ μικροψυχίας ἐστὶν ὑπὲρ τῶν ὕστερόν ποτε συμβησομένων ὅλως τὴν ἀθυμίαν ἤδη καρποῦσθαι καὶ κόπτεσθαι.

A vt ſeſe habeat, intueri nunquam didicerunt: ſed ea quę ſunt laudibus digniſſima, vituperant: & quæ ſunt exprobranda, in laudabilium transferunt ordinem. Plurimis & phrenetici præſentes maledictis inſectantur: ſed hi qui illa audiunt, nullas ſe pati contumelias exiſtimāt. Et tu igitur cum amentes illos ita loqui audis, noli contumeliam aut confuſionem eam rem exiſtimare, ne tunc maxime probris te dignum conſtituas, dum contra te Deum per tuam impatientiam prouocas. Quoties enim ea quæ pro noſtra emendatione & vtilitate à Deo inferuntur, probro tibi B eſſe arbitraris, vide quò hæc peſtis emerget. Quod ſi vis qui ſint reuera confuſione & exprobratione digniſſimi perſpicere, paucos è multis tibi conabor oſtendere. Eos ergo inſpice, qui mulierum formæ omni ſtudio addicti ſunt, qui pecunijs vſque ad inſaniam inhiant, qui potentiæ ac gloriæ ſunt cupidiſſimi, dúmque iſta conſequantur, agere omnia & pati ſuſtinent, qui liuore & inuidia tabeſcunt, qui inſontibus inſidiantur, qui ſemper atram bilem patiuntur, qui vitæ præſentis commoda ſumma rabie ſectantur. Iſta reuera atque his ſimilia veſaniæ ſunt opera, C ſupremiſque cruciatibus digniſſima: iſta probris omnibus & confuſione atque irriſione inſectanda. Porrò ſi quis dum perturbatur à dæmone, ſic quoque ſummam philoſophiam per omnem vitæ ordinem oſtendit: non ſolum non exprobrandus, verum admirandus, laudibúſque meritò extollendus eſt, qui tot tantiſque præditus vinculis, curſum adeo laborioſum currit, arduámque & aſperam conſcendit virtutis viam. Cæterum neſcio quo pacto me penè & aliud effugerit, quod ipſe plus habes quàm fratres reliqui. Id autem eſt huiuſmodi: Si quid tibi antea D peccatum eſt, facilè per hanc preſſuram id omne deletur ac remittitur. Atque à nobis hoc antea oſtenſum eſt, cum de Lazaro, & de illo, qui apud Corinthios fornicatus, ſermonem haberemus. Sed patri, inquies, timeo: etſi enim omnia mea modeſtè ac leniter perferre poſſim, quomodo illius cladem ac veſaniam feram, ſi quando quid horum illum explorare contingerit? Hactenus quidem nihil perſenſit. Eſt autem maximæ puſillanimitatis, eorum gratia quæ necdum contigerunt, incertúmque eſt an euentura ſint, mœrore iam nos ac dolore conficere.

CAP. III.

De patris mœſtitia ob filij afflictionem.

A Vnde enim nobis conſtet hæc ad illius peruentura notitiam? imò verò ſit hoc planè perſpicuum, concedamúſque ſi vis cuncta illum noſciturum, plurimaque furioſè & atrociter facturum. Laudo te equidem, ſi illius indoleas vicem, cæterum nolo id cũ tuo detrimento facias. Quippe eos qui ſuperna, non terrena ſapiunt, non ſolum ira & concupiſcentia, cæteriſque perturbationibus, ſed mœrore etiam abſtinere cõuenit. Hic enim longè pluribus quam perturbationes illæ nos incõmodis afficit: prorſúſque neceſſe eſt aduerſus illum nos fortiſſimè inſurgere, niſi omnino perire velimus. B Nam ſi quidem ipſe huiuſmodi calamitatum patri author fuiſſes, rectè ſanè trepidares ac tremeres, qui tantæ illi perditionis cauſa eſſes: ſin autem ipſemet ſummis malis atque incommodis affici vult, nihil te horum penitus tangit, niſi inquantum patri piè condolendum eſt. Præterea neſcimus quomodo huiuſmodi rumores illaturus ſit. Plurima enim ſæpe contrà, quam ſperabatur, emerſerunt. Nam & illud vnũ eſt ex iis, quæ inſolita ſunt, raròque accidũt, & hoc probabile eſt, ac plerumque ſolet euenire. Vnde id colligi poteſt? Habet adulterinos filios, quos & plurimi facit, & maxime diligit. C Porrò hæc illius amoris vis eiuſmodi mœrore facillimè lenire poterit. Ne igitur te ipſum curis excrucies. Nam ſi patris cauſa dolendum eſt, eius profectò rei gratia dolendum eſt, quod irrationabilibus ſumptibus, quod comeſſationibus, quod faſtu & tyrannide, quod præſenti adulterio famæ ſuæ maculam inducit: & quòd omnibus grauius eſt, periculo ſe æternæ mortis exponit. An tu modicũ ſcelus exiſtimas vxore illius matre veſtra viua atq. incolumi, alterius maculari concubitu, filióſque ex illicito procreare matrimonio? Iſta luctu digna, iſta lachrymis & omni cõploratione D miſeranda, quæ aperta ſunt, atq. in finem peſſimum excedunt: quæ verò tui gratia futura ſunt, fieri poteſt vt grauia ſint: fieri item, vt opinione leuiora: ſummæ verò eſſet amentiæ in rebus adeo incertis certo ſe iam cruciatu conficere. Vt autem concedamus interim illum vehementiſſima indignatione concitatum: at citiſſimè illius iſta cõmotio ſedabitur, & antequàm planè incendatur, extinguetur. Homo enim tot delicijs accubans, maximarúmque rerum curis implicitus, paraſitos & aſſentatores nutriens, puellámque illam tam vehementer ardens, ex qua filios habet, veſtros ex dimidio fratres,

A πόθεν γὰρ, ὅτι καὶ αἰσθήσεται, δῆλον ἡμῖν; μᾶλλον δὲ ἔστω δῆλον, καὶ συγκεχωρείσθω, εἰ βούλει, καὶ αἰσθήσεσθαι αὐτὸν, καὶ μεγάλα ἐργάσεσθαι δεινά· ἐπαινῶ μὲν σε ἀλγοῦντα ὑπὲρ τῆς ἐκείνου κακίας· οὐκ ἀξιῶ δὲ μετὰ τῆς αὐτοῦ ζημίας τοῦτο ποιεῖν. τοὺς γὰρ τὰ ἄνω φρονοῦντας καὶ μὴ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, οὐ θυμοῦ μόνον καὶ ἐπιθυμίας καὶ τῶν ἄλλων παθῶν, ἀλλὰ καὶ ἀθυμίας κρατεῖν δεῖ. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο πλείονα ἡμᾶς ἐκείνων ἐργάσεται δεινὰ, καὶ χρὴ πρὸς αὐτὸ γενναίως ἐνίστασθαι, μὴ μέλλοντας ἀπόλλυσθαι παντελῶς. B εἰ μὲν γὰρ αὐτὸς αἴτιος ἔμελλες ἔσεσθαι τῶν τῷ πατρὶ συμβαινόντων ἀνιαρῶν, καλῶς ἂν ἐδεδοίκεις, καὶ ἔτρεμες, τοσαύτης ἀπωλείας γενόμενος αἴτιος· εἰ δὲ αὐτὸς ἑαυτὸν περιπείρειν βούλεται τοῖς ἐσχάτοις κακοῖς, οὐδεὶς πρὸς σὲ τούτων λόγος· πλὴν ὅσον πατρὶ συναλγεῖν χρή. χωρὶς δὲ τούτων οὐδὲ ἴσμεν, ὅπως εἰσδέξεται τὴν ἀγγελίαν. πολλὰ γὰρ ἐναντία τοῖς προσδοκηθεῖσιν ἐξέβη πολλάκις· κἀκεῖνο μὲν τῶν παραδόξως καὶ ἀσυνήθως συμβαινόντων ἐστί· τοῦτο δὲ καὶ τῶν εἰκότων, καὶ τῶν σφόδρα ἐνδεχομένων. πόθεν τοῦτο δῆλον; C πολλὴν τῶν νόθων ποιεῖται λόγον, καὶ τὸ πρὸς ἐκείνους φίλτρον ἱκανὸν ταύτην αὐτοῦ συσκιάσαι τὴν ἀθυμίαν. μὴ δὴ μάτην ὀδύνα σαυτὸν ταῖς φροντίσιν. εἰ δὲ ἀλγεῖν ὑπὲρ τοῦ πατρὸς χρὴ, ἐπὶ ταῖς ἀλόγοις δαπάναις, ἐπὶ τοῖς κώμοις, καὶ ἐπὶ τῷ τύφῳ, καὶ ἐπὶ τῇ τυραννίδι, ἐπὶ τῇ μοιχείᾳ τῇ νῦν. ἢ μικρὸν οἴει κακὸν τὸ γυναικὸς ἔνδον οὔσης τῆς ὑμετέρας μητρὸς, ἑτέρᾳ προσφθείρεσθαι κόρῃ, καὶ παιδοποιεῖν ἐκ παρανόμων γάμων; ταῦτα πένθους ἄξια, ταῦτα δακρύων, τὰ φανερὰ καὶ εἰς τέλος ἐκβαίνοντα D κακά· τὰ δὲ ἐπὶ σοὶ συμβησόμενα, ἴσως μὲν ἔσται δεινὰ, ἴσως δὲ οὐ δεινά, πολλῆς δὲ ἀνοίας ὑπὲρ τῶν οὕτως ἀδήλων, ὡμολογημένην ὑπομένειν ἤδη βάσανον. θῶμεν δὲ αὐτὰ καὶ μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος ἀπαντήσεσθαι, ἀλλὰ τάχιστον ἕξει τέλος, καὶ πρὶν ἢ καλῶς ἐξαφθῆναι σβεσθήσεται. ἄνθρωπος γὰρ τοσαύτῃ προσέχων τρυφῇ, καὶ πραγμάτων ἐπιμελούμενος πολλῶν, καὶ παρασίτους τρέφων καὶ κόλακας, καὶ οὕτω τῆς κόρης ἐκείνης περιεχόμενος, ἐξ ἧς ἔχει παῖδας ἐξ ἡμισείας ὑμῖν ἀδελφούς,

καὶ λάβῃ τὴν συναίσθησιν, βραχείας λήψεται A
καὶ οὐδενὸς ἀξίας. καὶ τοῦτο οὐχ οἷς εἶπον μόνον,
ἀλλὰ καὶ τοῖς ἤδη γεγενημένοις στοχάζομαι. οἶ-
σθα γάρ, οἶσθα σαφῶς, ὅτι σφόδρα σε πρὸ τού-
του φιλῶν, καὶ πάντα τὴν σὴν ἡγούμενος κεφα-
λήν, ἐπειδὴ πρὸς τὸν τῶν μοναχῶν μετέστης βίον,
πάντα τὸν πόθον ἐκεῖνον ἔσβεσε, καὶ τὸ πρᾶγμα
αἰσχρὸν ἡγήσατο, καὶ τῆς τῶν προγόνων λαμπρό-
τητος ἀνάξιον, καὶ τὴν αὐτοῦ δόξαν καταισχύνειν
σε ἔλεγε, καὶ εἰ μὴ ἡ τῆς φύσεως αὐτὸν κατεῖχεν
ἀνάγκη, τάχα ἄν σε καὶ ἀπεκήρυξεν. ὥστε εἰ μὴ
σφόδρα ἀναίσθητον τὸ λεγόμενον, οἶμαι αὐτὸν B
καὶ ἡσθῆναι τῷ γεγονότι, ὡς δίκην σου δεδωκότος,
ὑπὲρ ὧν πολλάκις παρακαλοῦντος καὶ ἀπα-
γαγεῖν βουλομένου ταύτης τοῦ βίου τῆς καρτερίας,
οὐδὲ μέχρι ῥήματος ἠνέσχου τῆς συμβουλῆς. καὶ
περὶ μὲν τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ φόβου τοῦ ὑπὲρ ἐκείνου
δέδοικας, ταῦτα ἔχοιμι λέγειν, ἱκανά γε ὄντα,
ὡς οἶμαι, πάντα τὸν ὑπὲρ τούτων συνιστάμενον
λῦσαι φόβον. ἐπειδὴ δὲ ἔλεγες τὸ κεφάλαιον τῶν
κακῶν εἶναι, τὸ μηδὲ ὑπὲρ τῶν μελλόντων ἔχειν
θαρρεῖν, μηδὲ εἰδέναι πότερον ἔσται λύσις ποτὲ
τούτων· ἢ καὶ μέχρι τελευτῆς βούλεταί σοι
πυκτεύειν ὁ τὸν ἀγῶνα σοι τοῦτον θείς· ἀκριβὲς C
μὲν οὐδέν, οὐδὲ αὐτὸς ὑπὲρ τούτων ἔχω λέγειν, οὐδὲ
ἀποφαίνεσθαι ὑπὲρ τῶν μελλόντων· ἐκεῖνο μέντοι
οἶδα σαφῶς καὶ αὐτόν σε οὕτω πεπεῖσθαι ἀ-
ξιῶ, ὅτι ὁπότερον ἂν γένηται τούτων, συμφερόν-
τως ἔσται καὶ πρὸς ἡμῶν. καὶ οὕτω διακείμενος
ἧς, ταχέως καὶ τὴν κολοφῶνα οὕτως ὡς λέγεις ἀ-
ποκρούσῃ τῶν κακῶν. πρὸς δὲ τοῦτο κἀκεῖνο λο-
γίζεσθαι χρή, ὅτι ὁ μὲν τῶν ἐπάθλων καὶ τῶν στεφά-
νων καιρὸς ὁ μέλλων ἐστὶν αἰών, τῶν δὲ παλαισμάτων
καὶ τῶν ἱδρώτων ὁ παρών. καὶ τοῦτο ποιῆσαι δῆλον
ἡμῖν βουλόμενος ὁ μακάριος Παῦλος ἔλεγεν· D
οὕτω τρέχω ὡς οὐκ ἀδήλως· οὕτω πυκτεύω, ὡς
οὐκ ἀέρα δέρων· ἀλλ' ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα
καὶ δουλαγωγῶ, μήπως ἄλλοις κηρύξας αὐτὸς
ἀδόκιμος γένωμαι. ἐπειδὴ δὲ πρὸς τὴν τελευτὴν
ἔφθασε, τηνικαῦτα τὴν μακαρίαν ἐκείνην ἀφῆκε
φωνήν· τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἠγώνισμαι, τὸν δρό-
μον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα, λοιπὸν ἀπό-
κειταί μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος· δεικνύς, ὅτι
πάντα τὸν βίον ἐναγώνιον ἡμῖν εἶναι δεῖ καὶ ἐπίπο-
νον, εἴγε μέλλοιμεν τῆς ἀναπαύσεως τῆς αἰωνίου, καὶ
τῶν μυρίων ἀπολαύσεσθαι ἀγαθῶν· εἰ δὲ βούλοι-
τό τις ῥαθυμεῖν, καὶ τῶν ἐνταῦθα ἀπολαύειν ἡδέων,

A etiam ſi tuos caſus perceperit, dolorem minimum & nihili faciendum capiet. Idque non ex his ſolum quæ dixi, ſed ex præteritis conijcio. Noſti enim, planè noſti, cum te ille nimium antea diligeret, totúſque in te acquieſceret, atque ex te pendere videretur, ex quo te ad monachorum vitam atque inſtituta tráſtuliſti, affectus omnis ille quam refrixit. Rem enim ille te facere turpem, ac maiorum ſuorum gloria indignam, opinionémque & claritatem generis obſcurare obteſtans clamabat, & niſi naturæ illum neceſſitas cohibuiſſet, te forſitan abdicaſſet. Itaq. (niſi B tamen nimis ineptum quod dicam videatur) arbitror illum rem geſtam cum voluptate auditurum, quaſi pœnas dederis, quòd orante illo ſæpius, atq. à vitæ iſtius tolerantia te remouere cupiente, conſilium ipſius nunquam paſſus ſis admittere.

Et de patre quidem ac timore tuo, quòd CAP. IV. de illo maximè ſolicitus es: iſta habui quę dicerem, ſufficientia, vt reor, ad omnem huiuſcemodi metum excludendum: quoniam verò malorū tuorum ſummam eſſe afferebas, quod neq. de futuris poſſes certius confidere, neque ſcires huiuſmodine vnquam vinculis ſoluendus eſſes, an in C finem vſq. pugnare te ille decreuiſſet, qui tibi certamē hoc propoſuit, ne ipſe quidē exploratum ac certum aliquid dicere, aut futurorum euentus aperire poſſum. Illud tamen ſcio manifeſtè, tibique perſuaſum cupio, vtrumuis horum contingat, pro tua vtilitate & gloria futurum. Quòd ſi hoc animo fueris, citò ſupremum hunc malorum, vt ais, verticem abs te arcebis. Adhæc illud quoque tibi cogitandum eſt, præmiorum & coronarum tempus *Præmiorū eſt tempus* eſſe futurum ſeculum, colluctationum *futurum, laborū præſens.* verò ac laborum præſens. Quod nobis apertius inſinuare volens beatus Paulus D dicebat: Sic curro non quaſi in incertum: *1. Cor. 9.* ſic pugno, non quaſi aërem verberans: ſed caſtigo corpus meum, & ſeruituti ſubijcio, ne fortè alijs prædicans, ipſe reprobus efficiar. At verò cum ad finem certaminis veniſſet, tunc demum beatiſſimam illam emiſit vocem: Bonum *2. Tim. 4.* certamen certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui, iam repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ: oſtendens vitam omnem in certaminibus & laboribus nobis eſſe agendam, ſi cupimus æterna requie bonisque illis perfrui. Sin autem aliquis ita delicatus ac negligens ſit, vt putet ſe & huius vitæ voluptatibus,

A & præmijs ac gaudijs quæ in cœlis parata ſunt ijs, qui labores ſuſtinuerint, frui poſſe; hic ſeipſum prorſus fallit ac decipit. Nam ſicut in athletis, qui intempeſtiuè certaminum requiem & abſolutionem quærit, confuſionem ſibi perpetuam atque ignominiam parat: qui verò in ſtadio labores omnes fortiter tolerat, coronam & gloriam & laudes, & in ipſo certamine, & poſt ſolutum theatrum à ſpectatoribus conſequitur: ita in nobis quoque fit. Nam is qui laborum tempus quieti dedicat, tunc immugiet & ſtridebit dentibus: quando inſeneſcibili illa & æterna requie debuiſſet requieſcere, atque extrema & B immortalia ſupplicia luere cogetur. Qui verò preſſuras omnes promptè ac libenter tulit, & hic & in futuro ſeculo clariſſimus erit, veráque & immortali gloria beatus. Nam ſi in ſecularibus qui rerum tempora confundit, omnibus ſibi propoſitis commodis excidit, atque innumeris ſe calamitatibus exponit, longè id magis in rebus ſpiritualibus patitur, qui temporum ordinem ignorat. Dixit enim Chriſtus:

Ioan.16. In mundo preſſuram habebitis. Beatus

2.Tim.3. enim Paulus: Et omnes, ait, qui piè volunt viuere in Chriſto, perſecutionem patientur. Non ſolas hominum perſecu- C tiones dicens, ſed & dæmonum inſidias.

Iob 7. Iob quoque, Tentatio, inquit, eſt vita hominis ſuper terrá. Quid ergo angeris? quid grauiter fers, quod in erumnæ temporibus vexeris? Tunc enim dolendum, tunc ingemiſcendum eſſet, ſi quod Chriſtus preſſuræ tempus deputauit, id nos deliciarum & quietis faceremus: ſi quo tempore pugnare ac laborare iuſſi ſumus, eo torperemus: ſi latam incederemus viam, cum ille per anguſtam præceperit eundum. Ita enim neceſſariò iam nobis ferẽdus cruciatus ille ſempiternus. Quid ergo, inquies, de illis dicis, qui & in iſto D ſeculo gradiuntur in latitudine, & in futuro æternis præmijs fœliciſſimáque requie donandi ſunt? Quem tu mihi talem dabis? ego enim ſolius Chriſti verbis ac-

Matth.7. quieſco dicentis: Anguſta & arcta via eſt, quæ ad vitam ducit. Quòd autem per anguſtam viam latè iri non poſſit, omnibus profectò liquet. Si enim in exterioribus certaminibus nullus abſque ſudoribus coronam referre poteſt, atque id cum eiuſdem naturæ conſortem habeat aduer-

A καὶ τῶν ἐκεῖ τοῖς πονοῦσιν ἀποκειμένων μισθῶν, ἑαυτὸν παρακρούεται καὶ ἀπατᾷ. καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν ἀθλητῶν ὁ μὲν ἐπὶ τοῦ καιροῦ τῶν ἀγώνων ἄνεσιν ἐπιζητῶν, αἰσχύνην καὶ ἀδοξίαν διὰ παντὸς τοῦ χρόνου ἑαυτῷ προξενεῖ· ὁ δὲ ἐν τῷ σταδίῳ πάντα πόνον γενναίως ἐνεγκὼν, στεφάνους καὶ δόξαν καὶ ἐπαίνους, καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς ἀγῶσι, καὶ λυθέντων αὐτῶν καρποῦται παρὰ τῶν θεατῶν· οὕτω καὶ ἐφ' ἡμῶν· ὁ μὲν τὸν καιρὸν τῶν πόνων ἀνέσεως ποιούμενος καιρὸν, ὅταν ἀναπαύσα- B σθαι δέῃ τὴν ἀγήρω ἐκείνην ἄνεσιν, τηνικαῦτα οἰμώξεται καὶ βρύξει τοὺς ὀδόντας, καὶ τὰ ἔσχατα πείσεται δεινά· ὁ δὲ ἐνταῦθα τὰς θλίψεις προθύμως ἐνεγκὼν, καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐκεῖ λαμπρὸς ἔσται καὶ ἐπίδοξος δόξαν τὴν ἀθάνατον καὶ ἀληθῆ. εἰ γὰρ ἐπὶ τῶν βιωτικῶν ὁ τὴν εὐκαιρίαν τῶν πραγμάτων συγχέων, πάντων ἐκπεσεῖται τῶν προκειμένων αὐτῷ, καὶ μυρίαις ἑαυτὸν περιβαλεῖ συμφοραῖς· πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τῶν πνευματικῶν τοῦτο πείσεται ὁ τὴν τάξιν τῶν καιρῶν οὐκ εἰδώς. εἶπεν ὁ Χριστὸς ὅτι θλίψιν ἕξετε ἐν τῷ κόσμῳ. C εἶπεν ὁ μακάριος Παῦλος· καὶ πάντες δὲ οἱ θέλοντες ζῆν εὐσεβῶς ἐν Χριστῷ, διωχθήσονται· οὐ τὰς παρὰ τῶν ἀνθρώπων διώξεις λέγων μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς παρὰ τῶν δαιμόνων ἐπιβουλάς. εἶπεν ὁ Ἰὼβ· ὅτι πειρατήριον ἐστὶν ὁ ἀνθρώπου ὁ βίος ἐπὶ τῆς γῆς. τί τοίνυν ἀσχάλλεις ἐν τῷ τῆς ταλαιπωρίας θλιβόμενος καιρῷ, τότε γὰρ ἀλγεῖν ἐχρῆν, εἰ ὃν προσέταξεν ὁ Χριστὸς θλίψεως εἶναι χρόνον, τοῦτον ἐποιοῦμεν τρυφῆς καὶ ἀναπαύσεως καιρόν· εἰ καθ' ὃν ἀγωνίζεσθαι καὶ πονεῖν προσετάχθημεν, κατ' ἐκεῖνον ἀνεπεπτώ- D κειμεν· εἰ τὴν εὐρύχωρον ἐβαδίζομεν ὁδὸν, αὐτοῦ τὴν τεθλιμμένην κελεύσαντος. οὕτω γὰρ ἂν ἐξ ἀνάγκης ἡμῖν εἵπετο λοιπὸν τὸ ἐν τοῖς αἰῶσιν ἐκείνοις κολάζεσθαι. τί οὖν ἂν εἴποις φησὶ περὶ τοὺς καὶ ἐνταῦθα μετ' εὐρυχωρίας βαδίζοντας, καὶ ἐκεῖ μέλλοντας ἀναπαύεσθαι; καὶ τίς οὗτός ἐστιν; ἐγὼ γὰρ Χριστοῦ πείθομαι λόγῳ μόνον, τῷ λέγοντι, ὅτι στενὴ καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωήν. ὅτι δὲ οὐκ ἔνι διὰ τῆς στενῆς ἐν εὐρυχωρίᾳ βαδίσαι ποτὲ, παντί που δῆλον ἐστίν. ὅπου γὰρ ἐπὶ τῶν ἔξωθεν ἀγώνων οὐδεὶς ἱδρώτων χωρὶς στέφανον ἀνεδήσατο, καὶ ταῦτα τῆς αὐτῆς φύσεως ἔχων κοινωνοῦντας τοὺς ἀντα-

γωνιστάς· ἔνθα πονηραὶ δυνάμεις ἡμῖν ἀντιτάττονται, πῶς ἐν θλίψεως καὶ στενοχωρίας ἐκτὸς περιεσόμεθα τῆς μανίας ἐκείνων; ἀλλὰ μέχρι τίνος ἀπὸ λογισμῶν ταῦτα ἐξετάζομεν, ἐξὸν ἐπὶ τοὺς μακαρίους καὶ γενναίους ἀθλητὰς καταφυγεῖν τοὺς ἐπὶ τῶν προτέρων γεγενημένους χρόνων; ἐξέτασον γὰρ ἅπαντας τοὺς τότε ὀνομαστούς, καὶ πάντας ἀπὸ τῆς θλίψεως ὄψει παῤῥησίαν ἐσχηκότας πρὸς τὸν θεόν. καὶ εἰ βούλει γε ἐπὶ τὸν τοῦ πρωτοπλάστου πρῶτον ἔλθωμεν παῖδα, τὸ ἀρνίον τοῦ Χριστοῦ τὸν Ἄβελ, τὸν ἠδικηκότα μὲν οὐδέν, τὰ δὲ τῶν δικαιοτάτων εἰργασμένων ὑπομείναντα. ἡμεῖς μὲν γὰρ ἁμαρτιῶν τίνομεν δίκας τοὺς πειρασμούς, ὁ δὲ δίκαιος ἐκεῖνος δι᾽ οὐδὲν ἕτερον ἐκολάζετο, ἀλλ᾽ ὅτι δίκαιος ἦν. καὶ ἕως μὲν οὐδὲν μέγα ἐπεδείκνυτο, ἐπεγίνωσκεν αὐτὸν ὁ ἀδελφός· ἐπειδὴ δὲ ἀπὸ τῆς θυσίας διέλαμψε, καὶ τὴν φύσιν αὐτὴν ἠγνόησεν ὑπὸ τοῦ φθόνου πηρωθείς. πόθεν οὖν οἶδας εἰ καὶ νῦν ἡ αὐτὴ αἰτία, τὸν διάβολον ἤγειρε, καὶ τοῦ βίου σου ὁ λαμπρὸς τὴν μάχην αὐτὸν ταύτην ἐξεκαλέσατο; εἰ δὲ γελᾷς ταῦτά μου τὰ ῥήματα, ἐπαινῶ μέν σε τῆς ταπεινοφροσύνης· οὐ μὴν τοῦ οὕτως διακεῖσθαι παύσομαι. εἰ γὰρ στέαρ προσενεγκὼν οὕτως εὐδοκίμησεν ἐκεῖνος, ὁ μηδὲν τῶν ἔξωθεν, ἀλλ᾽ ὅλον ἑαυτὸν ἀναθεὶς τῷ θεῷ, πολλῷ μᾶλλον ἂν παρώξυνε καθ᾽ ἑαυτοῦ τὸν ἐχθρόν. ὁ δὲ θεὸς συνεχώρησεν αὐτὸν ἐπελθεῖν· οὐ γὰρ τότε τὸν φόνον γενέσθαι ἐκώλυσεν, ἀλλ᾽ ἀφῆκεν εἰς τὰς τῆς μιαιφόνου χεῖρας τὸν δίκαιον ἐμπεσεῖν, καὶ οὐκ ἐξήρπασε τὸν δι᾽ αὐτὸν καὶ τὴν εἰς αὐτὸν ἀναιρούμενον τιμήν. οὐδὲ γὰρ ἐβούλετο ἐλαττωθῆναι τοὺς στεφάνους αὐτοῦ· διὰ τοῦτο μέχρι τέλους ἀφῆκε δραμεῖν αὐτόν. καὶ ποία κόλασις ὁ θάνατος; φησίν· εἴθε μὲν οὖν κἀγὼ ταύτην τὴν τιμωρίαν ὑπέμεινα νῦν. ταῦτα λέγεις ἀγαπητὲ νῦν, πρότερον δὲ πάντων τὸ πρᾶγμα ἐδόκει εἶναι χαλεπώτερον, καὶ πάσης τιμωρίας ἐλεεινότερον. διὸ καὶ ἐν τῷ νόμῳ Μωσέως οἱ τὰ μέγιστα ἠδικηκότες καὶ συγγνώμης μείζονα, ταύτην ὑπεῖχον τὴν κόλασιν, καὶ παρὰ τοῖς ἔξωθεν νομοθέταις ἔτι καὶ νῦν, οὐδαμῶς ἑτέρως κολάζονται πάντες, ὅσοιπερ ἂν ἐπὶ τοῖς ἐσχάτοις ἁλῶσι κακοῖς· ἀλλ᾽ ὅμως τὰ αὐτὰ τοῖς παρα-

A ſariorum: vbi nobis virtutes illæ nequam obluctantur, quo pacto ſine ſummis laboribus preſſuriſque & anguſtijs illarum inſaniam ſuperare poterimus? Sed enim nos quandiu rationibus iſta ventilamus, cum liceat confugere ad beatos illos ac fortiſſimos, qui prioribus fuere temporibus? Examina diligentius eos, qui fuerunt nominatiſſimi, videbis omnes primò aduerſitatibus probatos, ita demum diuina familiaritate dignos habitos fuiſſe, maximamque ad illum habuiſſe confidentiam. Atque primò, ſi placet, primi parentis inſpiciamus filium, agnum Chriſti Abel. Is cum in nullo ius violaſſet, ea paſſus eſt quæ merentur hi, qui grauiſſimè peccauerint. Nos enim dum flagellis erudimur, peccatorum noſtrorum pœnas damus: at verò iuſtus ille nulla cauſa cruciatus eſt, niſi quia iuſtus erat. Atque is quidem quandiu nullum excellens virtutis ſuæ documentum dedit, agnoſcebat illum frater: vbi verò ex ſacrificio placuit, clarúſque meritis eluxit, tum iam naturā quoque ipſam ille ignorauit, inuidia ſcilicet cæcatus. Vnde verò noſti an modò quoque eadem cauſa diabolum aduerſum te concitauerit, vitæq. C tuæ fulgor illum ad hanc pugnam euocauerit? Quod ſi rideas iſta loquentem, laudo equidem humilitatem tuam; non tamen ab hac ſententia deſiſtam. Si enim ille adipem offerens ita Deo charus acceptúſque fuit: is qui nihil extrinſecus, ſed ſeipſum totum obtulit Deo, multò profectò magis aduerſum ſe prouocauit inimicum. Deus autem te illum inuadere permiſit, ſicuti & tunc cædem illam tam immanem haudquaquam impediuit: ſed paſſus eſt ſanctum illum atque innocentiſſimum virum in ſcelerati parricidæ manus incidere, neque eum eripuit, qui propter ſe atque ob gratiam honoris ſui mactabatur. Noluit enim illi coronas ſuas minui: quocirca ad finem vſque illum excurrere permiſit. Et quis, inquies, cruciatus eſt mors? Vtinam quidem hunc & ego ſubirem cruciatum. Iſta nunc dicis amantiſſime: at prius res omnium grauiſſima eſſe putabatur, omnique ſupplicio immanior. Idcirco in lege Moyſi hi qui maxima quæque deliquiſſent, ac venia indigni, morte multabantur. Sed & ipſos quoque externos legumlatores, hi qui in maximis turpiſſimiſque flagitijs deprehenduntur, nō alio ſupplicio afficiuntur, ſed tamen perditiſſimorum hominum

Cap. V. *Exemplis ſanctorum id oſtendit.*

B

Gen. 4.

D

ſupplicium iuſtus ille perpetitur, imò A verò eo grauius, quo & fraterna dextra percuſſus occubuit. Quid autem de Noë dicimus? nam & ipſe iuſtus ac perfectus fuit, cunctiſque corruptis ac perditis, ſolus placuit Deo, reliquis omnibus illum offendentibus. Innumera planè iſta aduerſa pertulit, preſſuráſque plurimas ac varias. Neque enim vt Abel continuo mortuus eſt, neque id paſſus quod leue tibi videtur, ſed longiſſimam vitam tolerauit, tot annos his qui ferunt onera, grauiſſimóque ſemper pondere premuntur, nihilo leuius aut quietius affectus. Hoc autem ſtatim apertiſſimè probabo, hinc B initium ſumens. Annum integrum iſte carceri addictus fuit, carcerique pergrino & horrendo. Vt enim ferarum & ſerpentium multitudinem omittam, quibus cum tanto tempore communiter vixit, in tantis relictus anguſtijs: quid illum animi habuiſſe putas inter adeo ingentes tot tonitruorum mugitus fragoréſque nimborum? Quippe inferior abyſſus diſrumpebatur, ſuperior ſumma impetus vi demittetur, cum intrinſecus ille cum liberis ſedebat ſolus. Etſi enim de fine quietus ſecurus erat, per eorum tamen quæ fiebant vehementiam, metu ferè præmortuus C erat. Vbi enim nos cum habeamus firmiſſimas ſedes, ac domos in terra altius fundatas, vrbéſque ſeptas mœnibus inhabitamus: tamen ſi videamus pluuiam vel modicè vehementius ſolito demitti, concidimus metúque conſtringimur: quid ille paſſus æſtimetur, cū ſolus intus eſſet, abyſſúmque illam horrificam, ac varia eorum, qui ſuffocabantur, genera conſideraret? Denique ſufficere ſolet ad feriendos ſummo pauore animos, vrbem vnam, vel domum etiam vi aliqua inundationis abſorptam vndiſq. opertam cernere: at verò quando id orbis vniuerſus D paſſus eſt, dici non poteſt, quanto vir ille iuſtus mœrore, quo metu, cùm in medijs fluctibus circumferretur, affectus ſit. Totum ergo annum illum in eo metu ac dolore egit. Cum verò tandem diluuium ceſſaſſet, paulatim quidem iam cedebat metus, ſed plenè mœror augebatur, prodientémque ex arca tempeſtas alia excepit priore non minor, cum intueretur horrendam illam ſolitudinem, necémque illam violentam: atque interſectorum corpora limo ac luto permixta, cunctóſque pariter homines, & aſinos, & cætera his etiam ignobiliora animantiū genera,

Geneſ. 6.

νόμοις ὁ δίκαιος ἔπαθε· μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ χαλεπώτερα, ὅσῳ καὶ παρὰ ἀδελφικῆς δεξιᾶς ἐδέχετο πληγήν. τί δὲ ὁ Νῶε; καὶ γὰρ οὗτος δίκαιος καὶ τέλειος ἦν, καὶ πάντων διεφθαρμένων μόνος εὐηρέστησε τῷ θεῷ πάντων τῶν ἄλλων προσκεκρουκότων αὐτῷ. μυρίας μὲν οὖν θλίψεις ὑπέμεινε πολλὰς καὶ κακάς. οὐ γὰρ ἀπέθανεν οὗτος εὐθέως καθάπερ ἐκεῖνος, οὐδὲ ἔπαθε τοῦτο, ὃ κοῦφον εἶναί σοι φαίνεται, ἀλλὰ μακρᾶς ἠνείχετο ζωῆς· ἐν τοῖς τοσούτοις ἔτεσι τῶν ἀχθοφορούντων καὶ βαρυτάτῳ φορτίῳ πιεζομένων διηνεκῶς οὐδὲν ἄμεινον διακείμενος. καὶ τοῦτο αὐτίκα μάλα ποιήσω σοι φανερόν, πρότερον ἐκεῖνο εἰπών. ἐνιαυτὸν ὅλον οὗτος δεσμωτήριον ᾤκησε, δεσμωτήριον ξένον καὶ φοβερόν. ἵνα γὰρ τὸ πλῆθος ἀφῶ τῶν θηρίων καὶ τῶν ἑρπετῶν, οἷς τοσοῦτον συνέζησε χρόνον, εἰς τοσαύτην ἀπειλημμένος στενοχωρίαν, τί οἴει παθεῖν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ πατάγου τῶν βροντῶν, ὑπὸ τοῦ ψόφου τῶν ὑετῶν; ἄβυσσος ἡ μὲν κάτωθεν ἀνερρήγνυτο, ἡ δὲ ἄνωθεν ἐπεφέρετο· ὁ δὲ ἔνδον ἐκάθητο μόνος μετὰ τῶν υἱῶν. εἰ γὰρ καὶ ὑπὲρ τοῦ τέλους εἶχε θαρρεῖν, ἀλλὰ τῇ τῶν γινομένων σφοδρότητι, παρὰ μικρὸν ἀποτεθνήκει τῷ δέει. ὅπου γὰρ ἡμεῖς οἰκίας ἔχοντες ἡδρασμένας ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ πόλεις οἰκοῦντες, ὅμως ὅταν ἴδωμεν κατενεχθέντα σφοδρότερον ὀλίγον τοῦ συνήθους ὑετόν, καταπτοούμεθα καὶ συστελλόμεθα, τί οὐκ ἂν ἐκεῖνος ἔπαθε μόνος ἔνδον ὤν, καὶ τὴν φρικωδεστάτην ἐκείνην ἄβυσσον ἐννοῶν, καὶ τῶν ἀποπνιγομένων τὰ διάφορα γένη; ἱκανὸν μὲν οὖν ἐκπλῆξαι ψυχὴν καὶ τὸ πόλιν μίαν, ἢ καὶ οἰκίαν μόνην ἐπικλυσθεῖσαν καταφθαρῆναι τοῖς κύμασι, τὸ δὲ τὴν οἰκουμένην πᾶσαν τοῦτο παθεῖν οὐδὲ ἔστιν εἰπεῖν, πῶς ἂν διέθηκε τὸν ἐν μέσῳ τοῦ κλυδωνίου περιφερόμενον. τὸν μὲν οὖν ἐνιαυτὸν ἐκεῖνον τοσούτῳ συνείχετο δέει· ἐπειδὴ δέ ποτε ὁ κατακλυσμὸς ἐπαύσατο, ὁ μὲν φόβος ἐνεδίδου λοιπόν, ἐπετείνετο δὲ τὰ τῆς ἀθυμίας αὐτῷ, καὶ τῆς κιβωτοῦ προσκύψαντα χειμὼν ἕτερος διεδέχετο τοῦ προτέρου οὐχ ἧττον τὴν πολλὴν ἐρημίαν ὁρῶντα, καὶ τὸν βίαιον θάνατον ἐκεῖνον, καὶ τῶν ἀναιρεθέντων τὰ σώματα τῇ ἰλύϊ πεφυρμένα, καὶ τῷ πηλῷ, καὶ πάντας ὁμοῦ ἀνθρώπους τε καὶ ὄνους καὶ τὰ τούτων ἀτιμότερα γένη μιᾷ τῇ ἐλεεινοτάτῃ κα-

χωσθέντα ταφῇ. εἰ γὰρ καὶ σφόδρα ἁμαρτωλοὶ οἱ ταῦτα πεπονθότες ἦσαν, ἀλλ' ὅμως ἄνθρωπος ἦν ὁ Νῶε, καὶ ἔπασχέ τι πρὸς τοὺς ὁμοφύλους. καὶ γὰρ ὁ Ἰεζεκιὴλ δίκαιος ὤν, καὶ τοὺς Ἰσραηλίτας μάλιστα πάντων εἰδώς, ὅτι κατασφαττομένους εἶδε καὶ καταπίπτοντας, τοῦτο τὸ κοινὸν ἔπαθε καὶ ἐδάκρυσε· καίτοι διὰ τοῦτο προλαβὼν ὁ θεὸς ἅπασαν αὐτῷ τὴν ἀσέβειαν αὐτῶν ἐξεκάλυψε· καὶ αὐτοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτὴν ἐποπτεῦσαι παρεσκεύασεν, ἵν' ὅταν αὐτοὺς κολαζομένους ἴδῃ, γενναίως ἐνέγκῃ τὴν συμφοράν. ἀλλ' ὅμως καὶ τοσαύτης παραμυθίας παρασκευασθείσης αὐτῷ καὶ οὕτως ἠλέγχετο, καὶ πεσὼν ἐβόα λέγων· οἴμοι κύριε, ἐξαλείφεις σὺ τὸ κατάλοιπον τοῦ Ἰσραήλ; οὐχ ἅπαξ δὲ τοῦτο ἔπαθε μόνον, ἀλλὰ καὶ πάλιν ὅτε τὸν Ἰεχονίαν εἶδεν ἀναιρούμενον. ὥστε καὶ ὁ Νῶε εἰ καὶ μυρία αὐτοῖς συνῄδει κακὰ οὐκ ἦν οὔτε τούτου, οὔτε τοῦ Μωσέως ἀνδρειότερος· καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖνος τὰ αὐτὰ τῷ προφήτῃ πολλάκις ἔπαθε καὶ ἁμαρτάνοντας ὁρῶν, ὅτε τιμωρεῖσθαι ἔδει ἤλγει, καὶ μᾶλλον ὠδυνᾶτο τῶν κολαζομένων αὐτῶν. ἐπὶ δὲ τοῦ Νῶε, καὶ ἡ συμφορὰ χαλεπωτέρα ἦν· μόνοις γὰρ ἐκείνοις τοιοῦτος ἐγένετο θάνατος. τοσαύταις τοίνυν συνεχομένῳ κακοῖς, τῇ μονώσει, τῇ πρὸς τοὺς ὁμοφύλους συμπαθείᾳ, τῷ πλήθει τῶν ἀπολωλότων, τῷ τρόπῳ τῆς τελευτῆς, τῇ τῆς γῆς ἐρημίᾳ· καὶ πάντοθεν αὐτῷ τῆς ἀθυμίας αἰρομένης καὶ ἀκμαζούσης σφοδρῶς, ἐπιτίθεται εὐθέως ἡ τοῦ παιδὸς ὕβρις, πρᾶγμα ἀφόρητον, καὶ πολλῆς μὲν αἰσχύνης, πολλῆς δὲ γέμον ὀδύνης. ὅσῳ γὰρ τῶν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν τὰ παρὰ τῶν φίλων ὀνείδη βαρύτερα, τοσούτῳ τούτων τῶν αὐτῶν τὰ παρὰ τῶν παίδων· ὅταν μὲν ὃν ἐγέννησεν, ὃν ἔθρεψεν, ὃν ἐπαίδευσεν, ὑπὲρ οὗ πολλοὺς μόχθους καὶ πόνους καὶ φροντίδας ὑπέστη, τοῦτον ἁπάντων ὑβριστικώτερον αὐτῷ κεχρημένον ἴδῃ, οὐδὲ ἐνεγκεῖν τὸ πολὺ πένθος δυνήσεται τῆς ψυχῆς ὁ τοῦτο παθών. ἡ γὰρ ὕβρις τοῖς ἐλευθέροις καὶ καθ' ἑαυτὴν ἐστὶ μὲν ἀφόρητος· ὅταν δὲ καὶ παρὰ τῶν παίδων γίνηται, καὶ εἰς ἔκστασιν ἄγει τὸν πάσχοντα, οὕτω βαρυτάτη ἐστίν. σὺ δὲ μὴ μόνον ἐκεῖνο τὸ τόλμημα ἐννόει, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τούτου μάνθανε, πῶς αὐτῷ καὶ τὸν ἔμπροσθεν χρόνον ἅπαντα ἐχρῆτο οὗτος ὁ ὑβριστής. ὁ γὰρ

A vno prorſus miſerabili ſepulchro obruta. Nam etſi nimium peccatores fuerant, qui talia perpeſſi erant: homo tamen erat Noë, gentiléſque ſuos non poterat non miſerari. Quippe & Ezechiel cum iuſtus eſſet, ſcirétque Iſraëlitas iniquiſſimos ex omnibus, videns tamen illos iugulari, & corruere, hoc idem paſſus eſt, atque illachrymauit: & certè anticipans Deus omnem ipſi illorum impietatem reuelauerat, atque ipſis oculis intuendam præbuerat, vt cum illos puniri inſpiceret, eam calamitatem fortiter perferret. Sed tamen cùm tanto præſcientiæ ſolatio preparatus B eſſet, ita quoque angebatur eorum cladibus, corruénſque pronus in terram clamabat: Heu mihi domine, deles tu reliquias Iſraël? *Ezech. 9. 8* Non ſemel autem ſolum perpeſſus eſt, ſed & ſecundò cum Iechoniam regem gentis ſuæ cerneret occiſum. Itaque & Noë tametſi innumera ſciebat illorum eſſe ſcelera, non tamen Ezechiele ſiue Moſe fortior erat: quippe & ille ſæpe eadem quæ Propheta paſſus eſt, peccantes intuens Hebræos, tunc eos maximè miſerabatur, quando puniendi erant, magíſque ipſe quàm qui puniebantur, angebatur. At verò calamitas hæc longe erat C grauior: quippe quod illis ſolis eiuſmodi mors obtigerit. Cum igitur tot premeretur anguſtijs, ſolitudine horribili, miſeria gentis ſuæ, pereuntium multitudine, mortis genere, terræque totius deſolatione, atque vndique mœror increſceret, qui ſe vehementiſſimè concuteret: adijcitur continuò conſolationis loco nati contumelia, res quidem intolerabilis, verecundiæque & doloris incredibilis. Quanto enim amicorum probra grauiora quam inimicorum ſunt, tanto iniuriæ à filijs acceptæ, quaſlibet amicorum quoque iniurias ratione doloris exuperant. D Cùm enim quem genuerat, quem educauerat, quem erudierat, cuius gratia labores plurimos ac dolores curáſque tolerauerat, eum præ cæteris contumelioſiſſimè ſe tractare cerneret, ne ferre quidem animi dolorem poterat. Contumelia quippe libero homini, tum per ſe eſt intolerabilis, tum ſi à filijs manauerit, in ſtuporem animi conuertit. Tu velim non id modo facinus conſideres, ſed ex eo ipſo conijcias, quam ille contumelioſè priori omni tempore patre vſus ſit. Qui

enim ante oculos recentis timoris imagines atque indicia verſabat, ac nuper horrido ex carcere illo proruperat, orbiſque totius clades hauriebat oculis, ne ſic quidem correptus ſiue emendatus fuerat, ſed eum quem minimè omnium debuerat, contumelijs afficiebat, neque omnium mortalium nece, neque ſolitudine, neque Dei ira, neque alia vlla earum rerum quæ tum contigerant melior effectus fuerat, cuiuſmodi ille antè diluuium fuit, cum plurimos haberet, qui ſuaptè natura pronum hortarentur ad vitia? Tunc enim profectò, tunc moleſtiores fluctus iuſtus ille pertulit, quàm fuerint qui poſt in diluuio contigerunt, & huiuſmodi ipſius filij, & reliquorum omnium gratia. Nam in diluuio quidem ſola illum aquarum multitudo anguſtabat: ante diluuium autem vndique vitioſitatis abyſſo comprimebatur, vndique cunctis vehementius inſidijs nequiſſimorum hominum, ac ſceleribus collidebatur. Solus enim relictus in tanta ſceleſtorum hominum flagitioſorúmque multitudine, etſi nihil aliud patiebatur, irriſiones tamen plurimas, ac iurgia quotidie ferebat. Idque cùm aliàs antea, tum maximè quando illis de futuris cladibus verba faciebat. Iſtud verò quantam vim habeat ad perturbandos animos, teſtatur qui ex vtero matris ſanctificatus eſt Hieremias, qui propterea prophetiam quoque ipſam relinquere meditabatur. Dixi enim, inquit, Non prophetabo. (*Hiere. 20.*) Præterea id ſolum, quod nullus illi erat vnanimis, nullúſque ſuis moribus conformis, quantum illi tædij, quantum putas mœroris offuderat? Neque hoc tantum angebatur vir fidelis, verum ex illorum miſeratione cruciatus innumeros horis ſingulis patiebatur. Non enim tunc ſolum mœrent viri iuſti, cum prauos morientes aſpiciunt, ſed etiam cum peccantes vident. Imò verò multò amplius morte iſta animarum quam corporum anguntur, quod ex prophetis facillimè animaduerti poteſt. Alius quippe illorum amarè ingemiſcens: Væ, inquit, mihi, quia perijt pius ac religioſus de terra, nec eſt in hominibus, qui quod rectum eſt faciat. (*Mich. 7.*) Alius ad Deum loquebatur: Quare oſtendiſti mihi labores & dolores videre? (*Abac. 1.*) Et de his qui iniurijs opprimebantur, nimium condolens lugebat dicens: Facies homines vt piſces maris non habentes ducem. (*Ibid. 14.*)

A ἐν χερσὶν ἔτι τὸν φόβον τῶν γεγενημένων ἔχων, καὶ ἄρτι τῆς εἱρκτῆς ἐκείνης ἀπαλλαγεὶς, καὶ τῆς οἰκουμένης τὰς συμφορὰς ἐπιθεωρῶν, καὶ μηδὲ οὕτω σωφρονισθεὶς· ἀλλ' ὑβρίσας εἰς ὃν ἥκιστα πάντων ἐχρῆν, τὸ μηδὲ τῷ θανάτῳ τῶν πολλῶν, μηδὲ τῇ ἐρημίᾳ, μηδὲ τῇ ὀργῇ τοῦ θεοῦ, μηδὲ ἄλλῳ τινὶ τῶν τότε συμβεβηκότων βελτίων γενόμενος τίς ἦν πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ, ὅτε καὶ πολλοὺς εἶχε τοὺς παρακαλοῦντας ἐπὶ τὴν κακίαν αὐτήν; τότε γὰρ τότε χαλεπώτερον κλυδώνιον ὑπέμεινεν ὁ δίκαιος ἐκεῖνος, B τοῦ μετὰ ταῦτα ἐπὶ τοῦ κατακλυσμοῦ γενομένου, καὶ διὰ τοῦτον καὶ διὰ τοὺς ἄλλους ἅπαντας. ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ κατακλυσμοῦ πλῆθος ὑδάτων αὐτὸν περιεῖχε μόνον· πρὸ δὲ τούτου κακίας ἄβυσσος πάντοθεν συνεῖχεν, καὶ τοῦ κύματος αὐτοῦ σφοδρότεραι αἱ τῶν πονηρῶν ἀνδρῶν ἐπιβουλαὶ προσερρήγνυντο. μόνος γὰρ εἰς τοσοῦτον πλῆθος ἀπολειφθεὶς ἀνδρῶν παρανόμων, καὶ μιαρῶν, εἰ καὶ μηδὲν ἔπασχε δεινὸν, ἀλλ' ὅμως πολλὴν τὴν γέλωτα καὶ πολλὰ τὰ σκώμματα ἔφερεν, εἰ καὶ μὴ πρότερον, ἀλλ' ὅτε περὶ C τῆς κιβωτοῦ καὶ τῶν μελλουσῶν αὐτοῖς διελέγετο συμφορῶν. τοῦτο δὲ ὅσην ἔχει δύναμιν πρὸς τὸ ταράξαι ψυχὴν, μαρτυρήσειεν ἂν ἡμῖν ὁ ἐκ κοιλίας ἁγιασθεὶς, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τῆς προφητείας μέλλων ἀφίστασθαι· εἶπε γὰρ φησὶν οὐ μὴ προφητεύσω. χωρὶς δὲ τούτων αὐτὸ μόνον τὸ μηδένα ὁμόψυχον, μηδὲ ὁμότροπον ἔχειν, πόσην ἀηδίαν; πόσην αὐτῷ κατεσκεύαζε τὴν ἀθυμίαν; οὐ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ συναλγεῖν αὐτοῖς μυρία ἔπασχε δεινά. οὐ γὰρ δήπου τελευτῶντας μόνον D ἐνορῶντες οὕτως ἀλγοῦσιν οἱ δίκαιοι, τοὺς πονηροὺς, ἁμαρτάνοντας δὲ οὐχ ἧττον. ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον τοῦτο δάκνονται, ἢ ἐκείνῳ· καὶ τοῦτο δὲ ἀπὸ τῶν προφητῶν ἄν τις μάθοι καλῶς. ὁ μὲν γὰρ ἐβόα πικρόν· οἴμοι ψυχὴ, ὅτι ἀπόλωλεν εὐλαβὴς ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ὁ κατορθῶν ἐν ἀνθρώποις οὐχ ὑπάρχει. ἕτερος δὲ ἔλεγε πρὸς τὸν θεόν· ἵνα τί μοι ἔδειξας κόπους καὶ πόνους ἐπιβλέπειν; καὶ ὑπὲρ τῶν ἀδικουμένων σφόδρα καταλγούμενος, ἐθρήνει λέγων· ποιήσεις τοὺς ἀνθρώπους ὡς τοὺς ἰχθύας τῆς θαλάσσης οὐκ ἔχοντας ἡγούμενον.

Digitized by Google

εἰ δὲ τότε ταῦτα ἐγίνετο, καὶ νόμων ὄντων, καὶ ἀρχόντων, καὶ δικαστηρίων, καὶ ἱερέων, καὶ προφητῶν, καὶ κολάσεων, ἐννόησον μεθ' ὅσης ὑπερβολῆς ἅπαντα ἐτολμᾶτο ἐπὶ τοῦ Νῶε, ὅτε τούτων οὐδὲν κατεῖχεν αὐτούς. καὶ ἐπὶ μὲν τῶν προφητῶν οὐδὲ πολὺς χρόνος ὁ τῆς ζωῆς ἦν, ἀλλ' ἑβδομήκοντα ἔτη καὶ ὀγδοήκοντα· τότε δὲ καὶ εἰς ἑξακόσια ἔτη καὶ πλείονα ὁ τῶν ἀνθρώπων ἐτείνετο βίος. ἵν' οὖν πάντα τὰ εἰρημένα παρῶ, πόσα πράγματα ἔχειν ἠναγκάζετο, οὕτω μακρὰν ὁδεύων ὁδόν, καὶ μηδὲ μικρὸν ἐν τοσούτῳ μήκει παρατραπῆναι σπουδάζων πολλῶν ἐν τῷ μεταξὺ κωλυμάτων ὄντων, καὶ τί λέγω πολλῶν; πάσης μὲν οὖν διόλου τοιαύτης οὔσης τῆς ὁδοῦ, ἀπὸ τῶν τερμάτων τῆς γῆς ἐπὶ τὰ τέρματα πάσης σκοπέλων καὶ ἀκανθῶν, καὶ θηρίων καὶ αὐχμοῦ, καὶ λιμοῦ καὶ κρυμοῦ, καὶ κακούργων πεπληρωμένης. καὶ γὰρ εὐκολώτερον τετριμμένην ἀτραπὸν ἐν τῷ βαθυτάτῳ τῆς νυκτὸς ὁδεύειν διὰ παντός, ἢ τὴν τῆς ἀρετῆς ὁδὸν κατ' ἐκείνους τοὺς καιρούς, τοσοῦτοι οἱ τὰ διαβήματα αὐτοῦ βιαζόμενοι παρατρέπειν ἦσαν. ὅταν γὰρ ἅπασιν ἅπερ ἂν ἐθέλωσι πράττειν ἐξῇ, εἷς δὲ μόνος ὁ τὴν ἐναντίαν αὐτοῖς βαδίζων ᾖ, πῶς δυνήσεται πρὸς τὸ τέλος ἐλθεῖν πάντων ὠθούντων ὀπίσω καὶ ἀνακρουόντων αὐτόν; ὅσην γὰρ ἔχει δυσκολίαν τὸ μετὰ πολλῶν ὄντας κατορθοῦν δηλοῦσιν οἱ τὰς ἐρημίας κατειληφότες νῦν· ὅτε τῇ τοῦ θεοῦ χάριτι τὴν εὐζωΐαν πανταχοῦ διεσπαρμένην ἔστιν ἰδεῖν· ὅτε ὁμόνοιαν καὶ φιλοστοργίαν πρὸς ἀλλήλους οὐ μακράν, ἀλλὰ τότε τούτων οὐδὲν ἦν, ἀλλὰ καὶ θηρίων ἀγριώτεροι πάντες διέκειντο πρὸς αὐτόν. τί οὖν τούτου γένοιτ' ἂν ὀδυνηρότερον τοῦ βίου; τί ταύτης μοχθηρότερον τῆς ζωῆς; ἐγὼ μὲν οὖν τῶν ἀχθοφορούντων διὰ παντός, καὶ μηδέ ποτε ἀναπνεόντων ἐπηγγειλάμην δεῖξαι αὐτόν, οὐδὲν ἄμεινον διακείμενον· ὁ δὲ λόγος πολλῷ πλέον ἐποίησεν, οὐ μόνον οὐδὲν ἄμεινον, ἀλλὰ καὶ πολλῷ φορτικώτερον ἐκεῖνον ἔχοντα ἀποφήνας ἡμῖν. δοκεῖ πολλοῖς ὁ Ἀβραὰμ ἐν εὐθυμίᾳ τὸν ἅπαντα διατετελεκέναι χρόνον, ὅθεν καὶ τοὺς εὐημεροῦντας, καὶ πανταχόθεν κομῶντας αὐτῷ παραβάλλειν εἰώθασι. φέρε οὖν ἐξετάσωμεν τὰ συμβεβηκότα αὐτῷ ἐμοί

A Quod ſi tunc iſta contingebant, cum leges conſtitutæ eſſent, & principes, & iudicia, & ſacerdotes, & prophetæ, & cruciatus: conſidera quanta impudicitiæ magnitudine ſub Noë cuncta ſcelera committebantur, cum nullo horum adhuc homines quaſi fræno continerentur. Et ſub prophetis quidem non valdè longęua erat vita ætáſque mortalium: ſed ſeptuaginta vel octoginta annis terminabatur: tunc verò ad ſexcentos annos & vltra humana vita tendebatur. Vt igitur alia omittam, quot labores, quot negotia ſubire cogebatur, qui adeo prolixum iter B gradiens currebat, ac viribus totis intendebat in tanta viæ longitudine ne parum quidem diuertere, cum plurima eſſent quæ prohiberent? Et quid dico plurima, cum tota prorſus vita à finibus ad fines terræ eſſet huiuſmodi, tota ſcopulis, ſentibus, belluis, ſqualore, peſte, algore, maleficiíſque omnibus plena? Equidem facilius exiſtimauerim anguſtiſſimam ſemitam profundiſſima nocte ſemper incedere, quàm illis temporibus virtutis viam: tot & tanta erant, quæ greſſus illius rectos conarentur euertere. Cum enim omnibus quæcunque velint agere licitum C ſit, vnus verò ſolus contrariam omnibus incedat viam: quando is ad finem peruenire poterit, cunctis illum retro impellentibus, atque à cœpto excludentibus itinere? Cuius enim difficultatis ſit cum plurimis degendo rectè operari, documento nobis ſunt hi, qui modò quoque ſolitudines occupant: cum tamen rectè viuendi formam vbique diſſeminatam, concordiámque & ſummam ad inuicem beneuolentiam, charitatiſque cõſenſionem cernere in promptu ſit. Tunc verò nihil horum inueniri poterat, ſed aduerſum virum illum omnes vnà feris omnibus im- D maniores erant. Quid igitur hac vita triſtius, quid luctuoſius, quid laborioſius dici aut fingi poteſt? Equidem oſtenſurum me promiſeram illum nihilo meliore conditione fuiſſe ijs qui ſemper onera ferunt, nunquam requieſcunt, ſed ratio aliquid amplius efficit. Non ſolum enim non meliore, ſed & longè grauiore ac deteriore conditione fuiſſe nobis patefecit. Videtur plurimis Abraham ætatem omnem proſperè ac tranquillè vixiſſe. Quocirca fœliciores quoſque & vndique florentes illi comparare ſolent. Age ergo inquiramus

Cap. VI.

Exemplum Abrahæ profert.

diligentiùs, quæ illi contigerunt. Hic mihi videri ſolet longè grauiora quàm Noë, quámque Abel perpeſſus: ſed ego ſatius eſſe ac melius iudico nihil interim dicere, quoad rerum diligens diſcuſſio ſententiam ferat. Quæ igitur illi in Perſide & vſque ad ſeptuageſimum annum contigerunt triſtia, nullus apertè ſcire poteſt: neque enim beatus Moſes eius nobis temporis hiſtoriam tradidit, ſed omni ætate omiſſa, à ſeptuageſimo anno narrationis ſuæ cepit initium. Quòd tamen & ipſe non diſſimilia Noë perpeſſus ſit, valdè rationi conſentaneum eſt, cum inter tot impios ac barbaros ſolus pietatē coleret. Hoc ſanè incertum, vt reliqua, obſcurúmque non eſt: imò ita clarum, vt id tardiſſimi quoque facilè conie‌ctare poſſint. Verum iſta quoque modò omittamus: atque ab ipſius peregrinatione ordiamur, illud primò inquiretes diligentiùs, quanto itineris ſpatio Chaldæorum prouincia à Palæſtina ſeparata ſit, aut quænam fuerit viæ illius conditio, quomodo tunc ſibi miſceri illi potuerint: quis fuerit viuendi atque conuerſandi modus. Non enim quia facilè tunc iuſtus ille obediuit, res & continuò facilis exiſtimetur: neque quoniam citò ac breuiter Moſes rei geſtæ digeſſit ordinem, opus ipſum verborum breuitatem putes imitatū. Iſta enim dicere & narrare facillimum eſt: agere autem, laboris difficultatiſque pleniſſimum. Viæ igitur iſtius longitudinem regionúmque intercapedinem diligentiùs nobis enarrare poſſent, qui inde ad nos peruenisſent; ſi quidem vlli tales eſſent: nam hactenus illorum nemini congreſſi ſumus: vnum verò ex his, qui ex citeriore prouincia adueniunt nacti, cum ab illo inquireremus, quantum itineris agere coactus eſſet, triginta & quinque dierum numerum audiuimus: & Babylonem quidem ille nunquam ſe vidiſſe ait, audiſſe tamen ab his qui ibi fuerant, tantumdem itineris reſtare conficiendum, vt eò perueniretur. Atque huiuſmodi diſtantia locorum & tunc erat & nunc eſt: porrò itineris conditio non ea modò eſt, quæ tunc fuiſſe creditur. Nunc enim & manſionibus perpetuis diſtinctum eſt, & vrbibus ac villis frequentibus ornatum, viatoréſque plurimos offendunt, qui illuc proficiſcuntur, quod non minus ad ſecuritatis rationem valet, quàm manſiones, vrbes atque villæ.

A ἐστὶ πολλὰ καὶ τοῦ Νῶε καὶ τοῦ Ἄβελ· μᾶλλον δὲ οὐδὲν ἐρῶ· ἕως ἂν ἡ τῶν πραγμάτων ἐξέτασις, θῆται τὴν ψῆφον ἡμῖν. τὰ μὲν οὖν ἐν Περσίδι καὶ εἴ τι μέχρι τῶν ἑβδομήκοντα ἐτῶν αὐτῷ συνέβη λυπηρὸν, οὐδεὶς δυνήσαιτ' ἂν εἰδέναι σαφῶς. οὐδὲ γὰρ ὁ μακάριος Μωϋσῆς ἐκείνου τοῦ χρόνου τὴν ἱστορίαν ἡμῖν ἔγραψεν, ἀλλὰ πᾶσαν τὴν ἡλικίαν ταύτην ἀφεὶς, ἀπὸ τῶν μετὰ ταῦτα πεποίηται τοῦ διηγήματος τὴν ἀρχήν. ὅτι δὲ καὶ αὐτὸν τὰ αὐτὰ παθεῖν τῷ Νῶε εἰκὸς ἦν, B μεταξὺ τοσούτων ἀσεβῶν καὶ βαρβάρων μόνον βουλόμενον εὐσεβεῖν, τοῦτο δὲ οὐκ ἔτι τοῖς ἄλλοις ὁμοίως ἄδηλον ἐστὶν, ἀλλὰ καὶ οἱ σφόδρα ἀνόητοι στοχάσαιντο ῥᾳδίως αὐτό. πλὴν ἀλλὰ καὶ ταῦτα παρείσθω νῦν· ἀπὸ δὲ τῆς ἀποδημίας αὐτοῦ ποιησόμεθα τοῦ λόγου τὴν ἀρχὴν, πρότερον ἐκεῖνο ἐξετάσαντες, πόσον ἡ τῶν Χαλδαίων γῆ τῆς Παλαιστίνης ἀφέστηκεν· ἢ ποία τις ἦν ἡ τῶν ὁδῶν κατασκευή· πῶς τοῖς ἀνθρώποις τὰ τῆς ἐπιμιξίας τῆς πρὸς ἀλλήλους διέκειτο· τίς ὁ τῆς πολιτείας τρόπος ἦν. μὴ γὰρ ἐπειδὴ εὐκόλως ὑπήκουσεν ὁ δίκαιος ἐ- C κεῖνος, καὶ τὸ πρᾶγμα εὔκολον εἶναι δοκείτω νῦν, μηδ' ὅτι συντόμως καὶ ἐν βραχεῖ τὸ γεγονὸς διηγήσατο ὁ Μωϋσῆς, καὶ τὸ ἔργον τῇ τῶν ῥημάτων βραχύτητι μιμεῖσθαι νόμιζε. εἰπεῖν μὲν γὰρ ταῦτα καὶ διηγήσασθαι ῥᾴδιον, πρᾶξαι δὲ οὐκέτι ὁμοίως εὔπορον, ἀλλὰ καὶ σφόδρα χαλεπόν. τὸ μὲν οὖν τῆς ὁδοῦ μῆκος καὶ ὅσον τὸ μέσον ἐστὶ τούτων τῶν χωρῶν μετὰ ἀκριβείας ἂν εἴποιεν, ὅσοι πρὸς ἡμᾶς ἐκεῖθεν διέβησαν, εἰ δή τινές εἰσιν· ἡμεῖς δὲ ἐκείνων μὲν οὐδενὶ, τῶν δὲ εἰς τὴν ἐξωτέραν χώραν ἀφικομένων συγγενό- D μενοι τινὶ καὶ τὸν χρόνον αὐτὸν ἐρωτήσαντες ὅσον ὁδοιπορεῖν ἠναγκάσθη, ἠκούσαμεν ὅτι τριάκοντα πέντε ἡμερῶν ἀριθμόν· καὶ Βαβυλῶνα μὲν, οὐκ εἰδέναι ἔφη· τῶν δὲ ἐκεῖ γενομένων ἀκηκοέναι ὅτι ἑτέρα τοσαύτη πάλιν ἐκεῖθεν ἐστὶν ὁδός. καὶ τὸ μὲν διάστημα τοσοῦτον καὶ τότε ἦν, καὶ νῦν ἐστιν· ἡ δὲ κατασκευὴ τῶν ὁδῶν οὐκ ἔθ' ὁμοίως ὡς καὶ νῦν καὶ τότε διάκειται. νῦν μὲν γὰρ καὶ σταθμοῖς διειλημμέναι συνεχέσι, καὶ πόλεσι καὶ ἀγροῖς, καὶ ὁδοιπόροις δὲ βαδίζων τις, ἐντύχοι πολλοῖς, ὅπερ καὶ σταθμοῦ καὶ πόλεως καὶ ἀγροῦ, οὐχ ἧττον εἰς ἀσφαλείας λόγον ἐστί·

A Πρὸς δὲ τούτοις καὶ ἀπὸ τῆς χώρας οἱ τῶν πόλεων ἄρχοντες ἄνδρας καὶ ῥώμῃ σώματος τῶν ἄλλων διαφέροντας, καὶ ἀκοντίῳ καὶ σφενδόνῃ τοσοῦτον δυναμένους ἀρκεῖν, ὅσον τοῖς βέλεσι μὲν οἱ τοξόται, οἱ δὲ ὁπλῖται τοῖς δόρασι· τούτους συντάξαντες, καὶ ἄρχοντας αὐτοῖς ἐπιστήσαντες, εἰς οὐδὲν ἕτερον ἀπησχόλησαν, ἀλλὰ μόνον τὴν τῶν ὁδῶν ἐπέτρεψαν φυλακήν. μετὰ δὲ τούτων καὶ ἑτέραν πάλιν ἀκριβεστέραν ἀσφάλειαν ἐπενόησαν. οἰκήματα γὰρ κατὰ χιλίων βημάτων διάστημα δειμάμενοι παρὰ τὴν ὁδὸν νυκτερινοὺς αὐτοῖς ἐγκατέστησαν φύλακας, τὴν ἐκείνων ἀ- B γρυπνίαν καὶ τὸν πόνον μέγιστον κώλυμα ταῖς τῶν κακούργων ἐφόδοις ἐπιτειχίσαντες· τότε δὲ οὐδὲν τούτων ἦν· οὐκ ἀγροὶ συνεχεῖς, οὐ πόλεις, οὐ σταθμοί, οὐ καταγώγιοι, οὐ τὸ συνοδοιπόρους ταχέως ἰδεῖν, οὐκ ἄλλο τούτων οὐδέν. τὴν γὰρ τῆς ἀτραποῦ τραχύτητα, καὶ τὴν τῶν ἀέρων ἀνωμαλίαν παρίημι νῦν· καίτοι γε ἱκανὰ ἐκείνων μὴ προσόντων λυπῆσαι τοὺς ὁδοιποροῦντας ἱκανῶς. καὶ μαρτυρήσαιεν ἄν μοι οἱ ζεύγεσι καὶ ὑποζυγίοις χρώμενοι καὶ μηδὲ οὕτω τῆς συνήθους ἐπιβαίνειν τολμῶντες ὁδοῦ, εἰ μὴ πρότερον αὐτὴν στορέσαιεν λίθοις, καὶ C τὰς ἀπὸ τῶν ῥυάκων χαράδρας ἀναπληρώσαντες ἰσόπεδον οὕτως ἐργάσαιντο. τότε δὲ ἐρημοτέρα μὲν τῆς ἀοικήτου ἦν, ἀπορωτέρα δὲ τῶν ὀρῶν· σφαλερωτέρα δὲ τῶν βαράθρων καὶ τῶν κρημνῶν, καὶ τὸ πάντων δὲ χαλεπώτερον οὐκ εἶπον· πῶς τὰ τῆς ἐπιμιξίας διέκειτο, ὃ καὶ τῆς ὁδοῦ πολλῷ πλείονα καὶ μείζονα παρεῖχε πράγματα αὐτοῖς, κατὰ ἔθνη μᾶλλον δὲ κατὰ πόλιν ἁπάντων διῃρημένων. οὐ γὰρ ὥσπερ νῦν μία ἀρχὴ κατὰ τὸ πλεῖστον τῆς οἰκουμένης τέταται μέρος, καὶ ἑνὶ πάντες δου- D λεύουσιν ἀνθρώπῳ, καὶ τοῖς αὐτοῖς διοικοῦνται νόμοις, οὕτω καὶ τότε ἦν· ἀλλ᾽ ὥσπερ σῶμα ἓν εἰς πολλὰ μέρη κατατμηθὲν οὕτω τὸ τῶν ἀνθρώπων διέσπαστο γένος, καὶ πολεμίους ἐκ πολεμίων ἀμείβειν ὁ δίκαιος ἠναγκάζετο· πρὶν ἢ τοὺς προτέρους διαφυγεῖν, ἑτέροις ἐμπίπτων ἀεί· πῆ μὲν πολυαρχίας, πῆ δὲ ἀναρχίας οὔσης. τί οὖν ταύτης χαλεπώτερον τῆς ζωῆς; οὐδὲ γὰρ ὑπὲρ ἑαυτοῦ μόνον ἐδεδοίκει καὶ ἔτρεμεν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τοῦ παιδός, καὶ ὑπὲρ γυναικός, καὶ ὑπὲρ ἀδελφιδοῦ. ἦν δὲ οὐδὲ τῶν οἰκετῶν φροντὶς μικρά,

Præterea & ex prouincia ciuitatum principes deligunt viros, corporis magnitudine & robore cunctos excellentes, iaculoque & funda tantum valentes, quantum vel ſagittarij ſagittis, vel armati pilis: ſtatutiſque ducibus quibus illi obtemperent, hoc eis vnicum iniungunt munus, ſolámque itineris tuendi curam cuſtodiámque permittunt. Ad hæc aliam longè his omnibus diligentiorem curam excogitarunt. Habitacula enim mille paſſibus ab inuicem diſtincta itinere toto fabricantes, nocturnos illic ſtatuêre cuſtodes, per illorum labores & vigilias maximum contra latronum impetus munimen viatoribus conſtituentes. Tunc verò nihil horum erat, non villæ perpetuæ, non vrbes, non diſcretæ dierum ſingulorum manſiones, non crebra diuerſoria, non commeantium veſtigia, non aliquid denique huiuſmodi. Libet nunc omittere ſemitæ aſperitatem, aëriſque inæqualitatem, quæ etſi deſint, & alia, per ſe viatoribus ſunt moleſtiſſima. Teſtes mihi ſunt, qui cum vehiculis iumentiſque inuehuntur: & ne ſic quidem conſueta itinera audent incendere, niſi priùs ea ſtrata lapidibus viderint, foueáſque relictas à torrentibus impleuerint, & cuncta cõplanauerint. Cæterùm tunc inhabitabili regione erat via illa deſertior, ipſiſque montibus & collibus aſperior: præruptiſque omnibus & præcipitijs periculoſior. Nondum id quod eſt omnium grauiſſimum dixi, quo pacto barbaris feriſque nationibus nouus ſemper hoſpes iungebatur. Hoc enim maiora illi atque difficiliora in dies quam via negocia præbebat, cum omnes tunc per gentes, imò verò (vt verius loquar) per ciuitates diuiſi eſſent atque ſeparati. Neque enim ſicuti nunc in maxima orbis parte fieri cernas, vni imperio, vniuſque ditioni mortales omnes ſeruiebant, eiſdémque gubernabantur legibus: ſed veluti corpus in multa membra conciſum, ita hominum genus diſperſum erat atque diſſipatum, hoſtéſque ex hoſtibus iuſtus ille mutare in dies cogebatur, etiam antequã priores effugeret, rurſus in alios incidens, cum alibi quidẽ confuſe plurimi dominarentur, alibi nullus dominationis ordo ſeruaretur. Quid igitur hoc vitæ genere moleſtius? Non enim ſibi ſoli metuebat ac pauebat, verum patri & vxori & nepoti. Seruorum quoque non exigua nec contemnenda erat cura,

Cuſtodes viarũ cõſtituti.

etiam cum domi requieſceret, nedum tunc quando vagus per aliena ferri cogebatur. At ſiquidem exploratum ille habuiſſet, quando hic error finem fuiſſet habiturus, non adeo graues illæ curæ fuiſſe viderentur: nunc verò cum ſimpliciter atque indefinitè audiſſet, In terram non iſtam, vel iſtam, ſed quam monſtrauero tibi: omnia mente circumibat ac perluſtrabat, ingentéſque tumultus animo accipiebat, cum nuſquam ſiſtere cogitationem poſſet, ſed ſuſpicari plurima, curiſque angi cogeretur. Credi enim poteſt ad orbis terræ fines, Oceanúmque ipſum ſe profecturū expectaſſe. Itaque etſi non omnem perluſtrauit terram, curam tamen huiuſce ſibi perficiēdi itineris ſuſtinuit. Neque enim animo ita paratus erat, quaſi ad ſolam vſque Palæſtinam profecturus: ſed quaſi vbiq. iubentem ſequuturus, etiā ſi orbem totum peruagari iuberetur, etiamſi ad eas quæ extra orbem ſunt inſulas accedere. Quòd ſi ſperare contrariū præceptū indefinitum ſuaderet, id rurſus erat moleſtiſſimū. Is enim qui graue aliquid ac oneroſū toleraturus eſt, multo fert leuius, ſi aperte ſciat quid ſibi ſuſtinendū ſit, & ad quid ſeſe præparare debeat, quā ſi omnia cogitationibus iactetur ambiguis, & nūc læta, modò triſtitia expectet: nec poſſit cuiquā horum firmiter hærere, cū vtrumq. pariter ſeparari aut credi poſſit. Et iſta quidem antequam in repromiſſam terram perueniret: cùm verò tandem in Palæſtinam veniſſet, & quaſi iactis anchoris ſe iam quieturum ſperaret, tunc verò maior illum in portu tempeſtas excepit. Eſt autem ea non minima doloris pars, cum quis aduerſis ſe ereptum putans, atque ad finem ipſum perueniſſe, cura iam omni & cogitatione ſolutus, rurſus initium aliud malorum experiri compellitur. Nam qui ad ferenda fortiter aduerſa adhuc paratus eſt, æquiore animo iſta cum ſibi inferentur, excipiet. At verò ſi poſitis curarum cogitationibus, dum ſe quieturum ſperat, aliquid huiuſmodi contingat, duabus ex partibus turbatur, ac facillimè dolore capitur: quippe dum præter ſpem & expectationem vritur curis, & animo iam ſolicitudine vacuo, ſeſe preparare deſijt. Quænam ergo iſta tempeſtas fuit? Fames ita valida Palæſtinam occupauerat, vt inde continuo exurgere

Gen. 12.

Abrahe in Palæſtinā aduentus.

CAP. VII.

A εἰ καὶ ἐπὶ τῆς οἰκείας ἐτύγχανον ὄντες, μὴ ὅτι γε ἐπὶ τῆς ἀλλοτρίας ἠναγκάζοντο διατρίβειν· καὶ εἰ μὲν ἤδει σαφῶς ὅπου στήσεται τὰ τῆς πλάνης αὐτῷ, οὐκ ἂν οὕτω τὸ τῶν φροντίδων ἀφόρητον· νυνὶ δὲ ἁπλῶς καὶ ἀορίστως ἀκούσας γῆν, οὐ τήνδε, ἢ τήνδε, ἀλλ' ἣν ἄν σοι δείξω, πανταχοῦ περιῄει τῷ νῷ, καὶ πολὺν ἐδέχετο θόρυβον τῇ ψυχῇ, μηδαμοῦ τοῦ λογισμοῦ στῆσαι δυνάμενος, ἀλλὰ πολλὰ ὑποπτεύειν ἔχων, καὶ μεριμνᾷν ἀναγκαζόμενος· εἰκὸς γὰρ αὐτὸν καὶ πρὸς αὐτὰ τῆς οἰκουμένης ἀφίξεσθαι τὰ πέρατα προσδοκᾷν, καὶ B πρὸς αὐτὸν τὸν ὠκεανόν, ὥστε εἰ καὶ μὴ πᾶσαν ἐπῆλθε τὴν γῆν, ἀλλὰ τὴν φροντίδα τῆς τοσαύτης ὁδοιπορίας ὑπέμεινεν. οὐ γὰρ ὡς μέχρι τῆς Παλαιστίνης ἥξων οὕτω παρεσκευάκει τὴν ψυχήν· ἀλλ' ὡς ἑψόμενος πανταχοῦ, κἂν τὴν οἰκουμένην ἐκβῆναι κελευσθῇ, κἂν εἰς τὰς ἐκτὸς ταύτης νήσους ἐλθεῖν. εἰ δὲ καὶ τἀναντία προσδοκᾷν ἔπειθε τὸ τοῦ προστάγματος ἀόριστον, καὶ τοῦτο πάλιν χαλεπόν. τὸν γὰρ μέλλοντα τι φορτικὸν ὑπομένειν, πολλῷ κουφότερον εἰδέναι σαφῶς, ὅπερ ὑποστήσεται, καὶ πρὸς ὃ C παρασκευάσεται, ἢ πανταχοῦ ῥεμβεύεσθαι τῷ λογισμῷ· καὶ νῦν μὲν τὰ χρηστά, νῦν δὲ τἀναντία προσδοκᾷν, καὶ ὑπὲρ μηδενὸς τούτων ἔχειν θαρρεῖν, ἀλλ' ἀμφοτέροις ὁμοίως ἀπιστεῖν. καὶ ταῦτα μὲν πρὶν ἐλθεῖν εἰς τὴν ἐπαγγελθεῖσαν γῆν· ἐπειδὴ δέ ποτε τῆς Παλαιστίνης ἐπελάβετο, καὶ λοιπὸν ἀναπαύσασθαι προσεδόκησε, τότε δὴ μείζονα ἐν τῷ λιμένι τὸν χειμῶνα εὕρισκεν. οὐ μικρὸν δὲ τοῦτο εἰς ὀδύνης λόγον, ἀλλὰ καὶ πάντων ἀφορητότερον, ὅταν τις ἀπαλλάττεσθαι D νομίσας, καὶ πρὸς τὸ τέλος ἥκειν αὐτό, καὶ φροντίδα καὶ μέριμναν ἅπασαν ἀποθέμενος, πάλιν ἄνωθεν ἀρχὴν ἑτέραν εὕρῃ τῶν δυσχερῶν. ὁ μὲν γὰρ ἔτι παρεσκευασμένος πρὸς τὰ δεινά, ῥᾷον ἂν ἐνέγκῃ τὴν τούτων ἐπαγωγήν· ὁ δὲ ἀναπαυσῶν, καὶ τῶν φροντίδων ἀπολύσας τοὺς λογισμούς, ἂν συμβῇ τι τοιοῦτον πάλιν μετὰ τὸ πρότερον, διπλῆ ταράττεται, καὶ εὐχείρωτος γίνεται, τῷ τε ἀπροσδοκήτῳ, καὶ τῷ διαλελύσθαι τὴν σπουδὴν ἅπασαν αὐτοῦ καὶ τὴν παρασκευήν. τίς οὖν ὁ χειμὼν ἦν; λιμὸς οὕτω σφοδρὸς τὴν Παλαιστίνην κατέλαβε τότε, ὡς ἀναστῆσαι εὐθέως αὐτὸν

ἐκεῖθεν, καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον καταγαγεῖν. ἐλθὼν δὲ ἐκεῖ ὡς λύσιν εὑρήσων τοῦ κακοῦ, τοῦ λιμοῦ πάλιν χαλεπωτέρᾳ περιέπεσε συμφορᾷ, περὶ τῶν ἐσχάτων κινδυνεύειν ἀναγκαζόμενος· καὶ εἰς τοσοῦτον τότε κατέστη φόβον, ὥστε ὃ πᾶσίν ἐστι πάντων ἀφορητότερον, τοῦτο τὰς γυναῖκας ὑβρίζεσθαι τὰς αὐτῶν, τοῦτο ἑλέσθαι. εἰς τοσαύτην γὰρ τότε ἦλθεν ἀνάγκην, ὡς καὶ ὑπηρετήσασθαι τῇ ὑποκρίσει· οὗ τί γένοιτ᾽ ἂν ἐλεεινότερον; ὁποίαν γὰρ αὐτὸν νομίζεις ἔχειν ψυχὴν, ὅτε τῇ γυναικὶ τοιαῦτα συμβουλεύειν ἠναγκάζετο; γινώσκω ἐγὼ, ὅτι γυνὴ εὐπρόσωπος εἶ. ἔσται οὖν ὡς ἂν ἴδωσί σε οἱ Αἰγύπτιοι, ἐροῦσιν, ὅτι γυνὴ αὐτοῦ αὕτη· καὶ ἀποκτενοῦσί με, σὲ δὲ περιποιήσονται. εἰπὲ οὖν ὅτι ἀδελφὴ αὐτοῦ εἰμι· ὅπως ἂν εὖ μοι γένηται διὰ σὲ, καὶ ζήσεται ἡ ψυχή μου ἕνεκεν σοῦ. καὶ ταῦτα ἐφθέγξατο τὰ ῥήματα ὁ διὰ τὸν θεὸν καὶ πατρίδα καὶ οἰκίαν καὶ φίλους καὶ συγγενεῖς, καὶ τἄλλα πάντα τὰ ἐπὶ τῆς οἰκίας ἀφεὶς, ὁ τοιαύτην ταλαιπωρίαν καὶ τοσοῦτον χρόνον ἐν τῷ μακρῷ τούτῳ χρόνῳ κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν ὑποστάς, καὶ ὅμως οὐδὲν τούτων εἶπεν, οἷον ὅτι εἰ καταλέλοιπέ με ὁ θεός· ἀπεστράφη καὶ τῆς οἰκείας προνοίας ἐξέβαλεν· ἀλλ᾽ ἔφερε γενναίως πάντα καὶ πιστῶς· καὶ ὃ ἐχρῆν μάλιστα πάντων ὑβριζομένης ὀργίζεσθαι τῆς γυναικὸς ὑπὸ τῆς πολλῆς βίας, ὅπως μή τι φανερὰ γένηται ἡ ὕβρις ἅπαντα ἔπραττε. τοῦτο δὲ ὅσην ἀθυμίαν ἔχει καὶ ὀδύνην, λόγῳ μὲν παραστῆσαι οὐ δυνατόν· ἴσασι δὲ ὅσοι γυναῖκας ἔχοντες, καὶ εἰς ζηλοτυπίας ὑποψίαν ἐνέπεσον. μαρτυρεῖ δὲ τῷ πάθει τούτῳ καὶ ὁ Σολομὼν οὕτως εἰπών· μεστὸς γὰρ ζήλου θυμὸς ἀνδρὸς αὐτῆς, οὐ φείσεται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, οὐδὲ ἀνταλλάξεται οὐδενὸς λύτρου τὴν ἔχθραν· οὐδὲ μὴ διαλυθῇ πολλῶν δώρων. καὶ πάλιν· κραταιὰ ὡς θάνατος ἀγάπη, σκληρὸς ὡς ᾅδης ζῆλος. εἰ δὲ ὁ ζηλοτυπῶν οὕτως ἐκκαίεται· ὁ τοσούτοις κρατούμενος κακοῖς, ὡς ἀναγκάζεσθαι καὶ κολακεύειν τὸν ὑβριστὴν, καὶ ὃν ἀμύνασθαι ἔδει, πάντα ποιεῖν ὅπως ῥᾳδίως ἀπολαύσηται τῆς αὐτοῦ γυναικὸς ὁ μοιχὸς, τίνος οὐκ ἐλεεινότερος ἦν; λαβόντων δὲ καὶ τούτων πέρας τῶν κακῶν, ἕτερα πάλιν ἐπέκειτο δεινὰ, καὶ τὸν λιμὸν ἐκεῖνον διεδέχετο πόλεμος.

A coactus ſit atque in Ægyptum proficiſci. Quò cùm perueniſſet, veluti malorum finem inuenturus, alia illum rurſus fame triſtior atq. acerbior clades inuaſit, adeo vt periclitari de vita cogeretur: atque eò timoris deductus eſt, vt quod humana exiſtimatione grauiſſimum eſt omnium, vxorem ſcilicet alienæ libidini exponere, metu coactus eligeret. In tantam enim tunc neceſſitatem deuenit, vt etiam hypocriſi ſubmitteretur: quo quid dici miſerabilius poſſit? Quo enim animo illum fuiſſe exiſtimas, cùm vxori ita conſulere *Ibidem.* cogeretur, & diceret: Scio ego, quod
B mulier decora facie ſis. Erit ergo cùm te viderint Ægyptij, dicturi ſunt, quia vxor illius eſt, & interficient me, & reſeruabunt te. Dic ergo, quia ſoror illius ſum, vt bene mihi ſit propter te, viuátque anima mea ob gratiam tui. His verbis vſus eſt, qui propter Deum, & patriam & domum, & amicos, & cognatos, aliáque domeſtica omnia dimiſerat, qui huiuſmodi ærumnam, tantúmque laboris tam prolixo tempore in itinere perpeſſus fuerat: & tamen nihil huiuſmodi locutus eſt, puta; reliquit me Deus, & auerſatus eſt, ſuáque cura & prouidentia excluſit:
C ſed fortiſſimè ſolúm ac fideliſſimè omnia pertulit: & qui maximè omnium, vxore per ſummam vim contumelijs affecta, iraſci atque indignari debuerat, agebat omnia, ne contumelia tam grauis manifeſta fieret. Hoc verò cuiuſmodi mœroris ac doloris ſit, nego ego ſermone poſſe explicari. Norunt id omnes qui vxores duxerunt, atque in zelotypiæ vnquam ſu- *Prou. 6.34.* ſpicionem inciderunt. Sed & Salomon quænam ſit hæc paſſio teſtatur, dicens: Plenus enim zelo furor viri eius, non parcet in die iudicij, neque vllo pretio inimicitias ſoluet, neque donis plurimis re- *Cantic. 8.*
D conciliabitur. Et rurſus: Fortis vt mors dilectio, durus vt infernus zelus. Quòd ſi zelotypus ita excandeſcit: is qui tantis preſſus incommodis, vt cogeretur eis quoque adulari, qui ſe contumelijs afficerent, & in quos vlciſci debuerat, cuncta facere, vt libidines explerent, ſuáq. vxore fruerentur, quo non dici poteſt miſerabilior? Interea cum iſta quoque triſtia finem accepiſſent, alia rurſus aduerſa gignebantur, famiq. illi bella ſucceſſere grauiſſima.

Omitto nunc rixas & iurgia paſtorum, A diſtributionem cum nepote ſubſtantiæ: quamuis iſta quoque, ſi cum cæteris examinentur, mœrorem non mediocrem facilè inferre poſſunt. Cum enim is qui ſeruatus ab eo fuerat, tantiſque per illum potitus commodis, quem ſibi cedere per omnia, paſtoréſque ſuos increpare decuerat: hic optione propoſita, fertiliorem ſibi regionem elegit, incultam illi ac deſertiorem relinquens: quis oro, facilè ferret, non dico detrimentum, ſed iniuriam, cùm videret ſe qui honoraſſet, parum gratè atque honorificè tractari? Id quidem omni detrimento grauius cenſetur: ſed B hæc tamē vniuerſa prætereo. De Patriarcha enim, non de quouis homine nobis ſermo eſt. Succeſſit illi fami Perſicum bellum, cogitúrque aduerſus hoſtes victoria elatos militem ducere is qui principio non affuerat belli, integris adhuc vtriſque partibus: ſed victoria iam potitis hoſtibus, cùm eos nemo ferre potuiſſet, ſed alij quidem paſſim interfecti eſſent, alij ſe latebris & fugæ dediſſent, & reliqui in ſeruitutem abducti fuiſſent. Sed tamen cum tantæ vndique difficultates premerent: num illi vt domi maneret, quietémve ageret, perſuaderi poterat? Minimè C vero, imò rei geſtæ nuncio percuſſus, profectus eſt, ipſe quoque eiuſdem calamitatis particeps futurus, ſéque ipſum haud dubiæ neci expoſiturus. Nam velle cum trecentis ſeruis ſuis, vel modicè pluribus, aduerſum hoſtē numeroſiſſimum, ac victoria ferocem dimicare: nihil aliud profectò erat, quam ſe & captiuitati, & ſupplicio, & morti acerbiſſimæ exponere. Profectus itaque eſt, vt ipſe quoque barbaricam immanitatem experiretur. Verùm Dei clementia ſeruatus, confuſis hoſtibus, prædæ ac nepotis compos cum remeaſſet, ſua rurſus incommoda D flere cogebatur, cum ob defectum liberorum nullum relinqueret hæreditatis ſucceſſorem. Noli enim exiſtimare cum eum audis conqueri, & ad Deum dicere? Quid mihi dabis? Ego autem ſine liberis pereo: hanc illi recentem fuiſſe ac nouam moleſtiam. Hæc enim cura & ſolicitudo cum ſponſa vnà in domum iuſti illius introierat, imò verò ante ipſum ingreſſum ſponſæ. Quippe omnes conſueuimus, cùm incipimus de vxore cogitare, iam tunc rei ipſius curis omnibus tentari, quarum omnium ſuprema eſt,

C. VIII. *De Perſico bello Abrahami.*

A τὴν γὰρ τῶν ποιμένων μάχην, καὶ τὴν πρὸς τὸν ἀδελφιδοῦν διανομὴν, ἀφίημι νῦν· καίτοι γε ἐπ᾽ ἀκριβὲς ταῦτα ἐξεταζόμενα, ἱκανὰ πολλὴν ἀθυμίαν ἐμβαλεῖν. ὅταν γὰρ ὁ διασωθεὶς ὑπ᾽ αὐτοῦ καὶ τοσούτων γενόμενος κύριος ἀγαθῶν, καὶ ὃν ἐχρῆν ἐκστῆναι πάντων αὐτῷ, καὶ τοῖς ποιμέσιν ἐπιτιμῆσαι τοῖς αὐτοῦ, καὶ τῆς προτεινομένης αἱρέσεως ἐπιτρέψαι τῆς εὐφορωτέρας τῆς χώρας, καὶ τὰ ἔρημα ἐκείνῳ καταλιμπάνῃ μέρη, τίς ἂν ἐνέγκοι ῥᾳδίως; οὐ τὴν ζημίαν λέγω, ἀλλὰ τὸ τιμήσαντα ἀτιμασθῆναι καὶ τὸ ἔλαττον ἐνεγκεῖν, ὃ πάσης ζημίας χαλεπώτερον εἶναι δοκεῖ; ἀλλ᾽ ὅμως ἅπαντα ταῦτα παρίημι· περὶ γὰρ τοῦ πατριάρχου, οὐ περὶ τινος τῶν πολλῶν ὁ λόγος ἐστὶν ἡμῖν. διαδέχεται δὲ τὸν λιμὸν ἐκεῖνον ὁ πόλεμος τῶν Περσῶν, καὶ ἀναγκάζεται ἐπιστρατεύειν αὐτοῖς, οὐ παρὰ τὴν ἀρχὴν ἀκεραίων ἑκατέρων ἔτι μενόντων τῶν μερῶν, ἀλλὰ συμπεσόντων ἁπάντων, καὶ τῆς νίκης παρὰ τοῖς πολεμίοις οὔσης, καὶ οὐδενὸς αὐτοὺς ἔτι ἐνεγκεῖν δυναμένου, τῶν μὲν ἀπολλυμένων καταπεσόντων, τῶν δὲ κρυπτομένων, τῶν δὲ δουλευόντων παρ᾽ αὐτοῖς· ἀλλ᾽ ὅμως οὐδὲν αὐτὸν τούτων οἴκοι μένειν ἔπεισεν· ἀλλ᾽ ὑπὸ τῆς σφοδρᾶς ἀθυμίας τῶν γενομένων πληγεὶς ἀπῄει κοινωνήσων ἐκείνοις τῶν κακῶν, καὶ εἰς πρόδηλον ῥίψαι θάνατον ἑαυτόν. τὸ γὰρ μετὰ τριακοσίων οἰκετῶν καὶ μικρῷ πλειόνων πρὸς τοσαύτην παρατάττεσθαι στρατιὰν, οὐδὲν ἕτερον ἢ ταῦτα λογιζομένου ἦν, καὶ πρὸς αἰχμαλωσίαν, καὶ πρὸς τιμωρίαν, καὶ πρὸς μυρίους παρεσκευασμένου θανάτους· ἀπῆλθε μὲν οὖν ὡς καὶ αὐτὸς τῆς βαρβαρικῆς ἀπολαύσων ὠμότητος, τῇ δὲ τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίᾳ διασωθεὶς, καὶ ἐπανελθὼν μετὰ τῆς λείας καὶ τοῦ D συγγενοῦς, ἠναγκάζετο πάλιν τὰ οἰκεῖα θρηνεῖν κακὰ, τὴν ἀπαιδίαν λέγω, καὶ τὸ μηδένα ἔχειν τοῦ κλήρου διάδοχον. μὴ γὰρ ἐπειδὴ τοῦτο ἤκουσας ἀποδυρομένου πρὸς τὸν θεὸν καὶ λέγοντος· τί μοι δώσεις; ἐγὼ δὲ ἀπόλλυμαι ἄτεκνος· διὰ τοῦτο καὶ πρόσφατον τὴν λύπην ταύτην εἶναι νόμιζε. ἡ γὰρ μέριμνα αὕτη καὶ ἡ φροντὶς μετὰ τῆς νύμφης εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ δικαίου· μᾶλλον δὲ καὶ πρὸ τῆς νύμφης αὐτῆς. ἔθος γὰρ ἡμῖν ἅπασιν, ὅταν μόνον ἀρξώμεθα βουλεύεσθαι, καὶ διαλέγεσθαι περὶ γάμου, πάσαις τῶν τοῦ πράγματος ὑποπίπτεσθαι φροντίσιν, ὧν ἁπασῶν τὸ κεφάλαιον, ἡ τῶν παίδων ἐστὶ,

καὶ ὁ φόβος ἐστὶν ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης τὰς ἡμετέρας κατασείει ψυχάς. εἰ δὲ συμβαίη γενομένων τῶν γάμων πρῶτον ἔτος, ἢ δεύτερον, ἢ καὶ τρίτον παρελθεῖν, ἐπιτείνεται μὲν τὰ τῆς ἀθυμίας· τὰ δὲ τῶν χρηστοτέρων ἐλπίδων ἀτονώτερα γίνεται. ἑτέρου δὲ προστεθέντος πλείονος χρόνου, παντελῶς λοιπὸν ἀφίσταται μὲν ἐκεῖναι, κρατεῖ δὲ τῆς ψυχῆς αὕτη πᾶσιν ἐπισκοτοῦσα τοῖς ἡδίστοις, καὶ μηδενὸς αἴσθησιν συγχωροῦσα λαβεῖν. ὥστε εἰ καὶ μηδὲν αὐτῷ συνεβεβήκει τῶν τοσούτων ἀναφανδὸν, ἀλλὰ πάντα κατὰ νοῦν ἐγεγόνει, ἱκανὴ μὲν ἡ τῆς ἀπαιδίας ἀθυμία πᾶσι παρακολουθοῦσα τοῖς γινομένοις συσκιάσαι πᾶσαν εὐθυμίαν καὶ καταβαλεῖν. ἡ γὰρ ἐπαγγελία τοῦ θεοῦ πρὸς ἔσχατον γῆρας, ὅτε τὰ τῆς φύσεως ἀπέγνωστο, τότε ἐγένετο, τὸν δὲ ἔμπροσθεν πάντα χρόνον τοσοῦτον ὄντα ἀλγῶν καὶ κοπτόμενος διετέλει, καὶ ὅσῳ τὸν πλοῦτον αὐξόμενον ἑώρα, τοσούτῳ μᾶλλον ἐπόνει, τοῦ διαδεξομένου τοῦτον οὐκ ὄντος. τί γὰρ οἴει παθεῖν αὐτὸν, ὅτε ἤκουσε, πάροικον ἔσται τὸ σπέρμα σου ἐν γῇ οὐκ ἰδίᾳ, καὶ δουλώσουσιν αὐτοὺς, καὶ κακώσουσι, καὶ ταπεινώσουσιν ἔτη τετρακόσια; ἡ δὲ γυνὴ νῦν μὲν κελεύουσα λαβεῖν τὴν ἑαυτῆς παιδίσκην, νῦν δὲ ἐπειδὴ ἔλαβεν ἐγκαλοῦσα καὶ μεμφομένη, καὶ τὸν θεὸν καλοῦσα κατ' αὐτοῦ καὶ ἀναγκάζουσα τὴν τῆς εὐνῆς κεκοινωνηκυῖαν, καὶ παῖδα αὐτῷ μέλλουσαν τίκτειν λοιπὸν ἐκβαλεῖν, τίνα οὐκ ἂν εἰς ἀθυμίαν τὴν ἐσχάτην ἐνέβαλε; ταῦτα γὰρ εἰ καί τινι μικρὰ εἶναι δοκεῖ νῦν λογισάμενος, ὅτι ὁλόκληροι οἰκίαι τούτων ἕνεκεν ἀνετράπησαν, θαυμαζέτω τὸν δίκαιον. εἰ γὰρ καὶ γενναίως ἔφερε διὰ τὸν τοῦ θεοῦ φόβον, ἀλλ' ὅμως ἄνθρωπος ἦν, καὶ ὑπὸ πάντων τούτων ἐδάκνετο καὶ ὠδυνᾶτο. ἐπανέρχεται δὲ πάλιν εἰς τὴν οἰκίαν ἡ θεράπαινα τοῦ δεσπότου, καὶ τίκτει τὸν νόθον αὐτῷ, καὶ γίνεται πατὴρ ὁ Ἀβραὰμ, μετὰ τὸν μακρὸν χρόνον ἐκεῖνον· καὶ εἶχε μὲν τινὰ τὸ πρᾶγμα ἡδονὴν, μείζονα δὲ τὴν ἀθυμίαν. ὁ γὰρ νόθος αὐτὸν ὑπεμίμνησκε τοῦ γνησίου, καὶ μείζονα τοῦ πράγματος τὴν ἐπιθυμίαν ἐνέβαλε. ὃ γὰρ οὐ κληρονομήσει σε οὗτος, ἀλλ' ὃς ἐξελεύσεται ἐκ σοῦ, περὶ τοῦ Ἰσμαὴλ εἰρῆσθαι ἐνόμιζεν· οὐδὲν γὰρ οὐδέπω εἴρητο περὶ τῆς Σάῤῥας·

A gignendorum filiorum ſterilitas, metúſq. ille ex ea die noſtros animos excruciat. Quòd ſi contingat poſt matrimonium ſolenniter peractum, primum & ſecundum, ſiue tertium annũ ſine liberis trãſire: tunc iam augetur dolor, ac læta ſpes minuitur. Rurſus alio adiecto anno omnino ſpes nos illa deſerit, ſolúmque mœror animum occupat, per omnia vitæ iucunda ſimul obnubilans, nullum nobis voluptatis ſenſum permittit. Itaque etſi nihil contigiſſet aduerſi, cunctáque fœcundiſſimè & ad votum ſucceſſiſſent: iſta liberorum orbitas lætis illis rebus admota, cunctam illam B proſperitatem obnubere ac deijcere ſola potuiſſet. Nam promiſſio illa diuina ad extremam ſenectutem, quando maximè deſperabatur impleri poſſe, facta eſt: priori autem toto tempore à luctu & mœrore nunquam vacauerat: quantóque amplius augeri diuitias videbat, tanto lugebat vehementius, cum hæres illi non eſſet, qui his omnibus ſuccederet. Quid verò illum tunc paſſum putas, quando audiuit: Peregrinum erit ſemen tuum in *Gen. 15. 13.* terra non ſua, & in ſeruitutem eos redigent, & affligent, atque humiliabunt annis quadringentis? Vxor autem ancillam C ſuam nunc viri amplexibus iungens, nunc poſt eam coniunctionẽ criminibus illũ & querimonijs agitans, deúmq. aduerſus eũ inuocans: & quæ thori particeps fuerat, cum iam filium paritura eſſet, domo deturbari cogens, quem conſtantis licet animi, in mœrorem ac dolorem acerbiſſimum non præcipitaſſet? Iſta ſi cui fortaſſe leuia videntur, is cùm cogitauerit familias & domos integras harum rerum cauſa ſæpius euerſas, maximè iuſtũ iſtum admirabitur. Etſi enim timoris diuini cauſa fortiter ferebat omnia, homo tamẽ erat, & his rebus non poterat non angi D atque cruciari. Rurſus autem in domini domum ancilla regreditur, illíque filium parit, efficitúrque Abraham pater poſt illud adeo prolixum tempus: haberéque ea res nonnihil voluptatis videbatur, ſed ea ipſa voluptas maiore vi mœroris premebatur. Nothus enim ille filius legitimi eum admonebat, maiúſque illius deſiderium inijciebat. Quod enim illi dictum erat, Non erit ille hæres tuus, ſed qui egredietur ex te, de Iſmaële dictum fuiſſe arbitrabatur: nullum enim *Gen. 15. 4.* eatenus de Sarra reſponſum acceperat.

Sodomorũ clades occaſio mœroris.

Cum verò iam clariorem ac euidentiſſimam de Iſaac promiſſionem accepiſſet, tempúſque partus definitum eſſet, rurſus antequam eius ſpei voluptatem vllam ſentiret, Sodomorum clades ingentem illi mœroris nebulam offudit. Nam quod res ipſa iuſtum virum immodicè turbauerit, ex verbis illis ac prece quam pro eis fudit, omnibus profectò conſtat. Cùm verò lapſum cœlo imbrem illum igneum, atque omnino terribilem cerneret, cunctáque in puluerem & cinerem conuerſa, neque in ſeipſo iam erat. Nam ſi cum de longè domos aliquas conflagrare incendio videmus, deficimus, ſtuporéque & mœrore ac metu rigeſcimus: quid illum paſſum arbitramur, vrbes integras & regiones cum habitatoribus incendio non conſueto ſed nouo ac terribili ardere conſpicientem? An tibi non videntur iuſti huius clades æquoreos perpetuóſque fluctus imitari? Sicut enim in mari antequam fluctus alij quieuerint, alij rurſus montis inſtar intumeſcunt: ita & per totam viri vitam contigiſſe perſpicies. Nam cùm adhuc Sodomorum recens eſſet illa deſolatio, rex Gerarææ eadem quæ Pharao in Saram committere conatus eſt, rurſúſque mulier miſerandam ſimulationem confingere compellitur: atque in opus prorupiſſet ea contumelia, niſi prohibuiſſet Deus. Cum autem in partu illius & vxor ſimul & filius, ac tota familia lætaretur, ſolus ille in tanto omnium gaudio triſtis eſſe ac mœrere cogebatur, ancillam cum filio eijcere vi cœleſtis oraculi compulſus. Etſi enim nothus erat, atque ex ancilla natus Iſmaël, naturalis tamen vis amoris ex ea indignitate nihilo minor erat, neque imbecilliorem paternorum viſcerum dolorem fecerat ignobilitas matris. Iſtúdque ex ipſa hiſtoriæ ſerie poſſumus addiſcere. Ille enim fortis, ille ſeueriſſimus & qui vnigenitum proprijs manibus poſtea mactandum ſuſcepit, vxore ſibi hoc præcipiente ægrè ferebat: nunquámque illi ceſſiſſet, nunquam obtemperaſſet (etſi tunc maior acceſſiſſe videretur authoritas, iuſtáque ab eo poſtularet) niſi illum timor Dei vehementer impuliſſet. Itaque cum audis illum Deo iubente ancillam emiſiſſe cum filio, caue putes doloris ſenſu caruiſſe. Hoc enim erat impoſſibile, verum illius potius ſingularem admirare obedientiam, quod

A Ἐπειδὴ δὲ λοιπὸν καὶ σαφεστέραν ἔλαβεν ἐπαγγελίαν περὶ τοῦ Ἰσαάκ, καὶ χρόνος ὡρίζετο τοῦ τόκου, πρὶν ἢ πάλιν αὐτὸν ἡσθῆναι ταῖς ἐλπίσι ταύταις, τὰ τῶν Σοδομιτῶν πάθη, πολλὴν αὐτοῦ κατέχεεν ἀθυμίας ἀχλύν. ὅτι γὰρ οὐχ ὡς ἔτυχε τὸ πρᾶγμα τὸν δίκαιον διετάραξεν, ἐκ τῶν ῥημάτων αὐτοῦ καὶ τῆς ἱκετηρίας, ἣν ὑπὲρ αὐτῶν ἔθηκε πρὸς τὸν θεόν, πάντη που δῆλον ἐστί. ὅτε δὲ καὶ κατενεχθέντα τὸν φρικωδέστατον ἐκεῖνον εἶδεν ὑετόν, καὶ πάντα κόνιν καὶ τέφραν ἐξαίφνης γενόμενα, οὐδὲ B ἐν ἑαυτῷ λοιπὸν ἦν. εἰ γὰρ οἰκίας ὁρῶντες πόρρωθεν καιομένας ἐξιστάμεθα, καὶ καταπιπτόμεθα ὑπὸ τῆς ἀθυμίας καὶ τοῦ φόβου, τί οὐκ ἂν ἔπαθεν ἐκεῖνος πόλεις ὅλας καὶ χώρας μετὰ τῶν οἰκητόρων οὐκ ἐμπρησμῷ τῷ συνήθει, ἀλλὰ ξένῳ καὶ φοβερῷ καταχωννυμένας ὁρῶν; ἆρ' οὐ δοκεῖ σοι τοῦ δικαίου τὰ πάθη τῶν ἐπαλλήλων ἐν τῇ θαλάσσῃ κυμάτων μιμεῖσθαι τὸ συνεχές; καθάπερ γὰρ ἐκεῖ, οὔπω τῶν προτέρων ἀφανισθέντων, κορυφοῦται τὰ δεύτερα, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ δικαίου τούτου ζωῆς δι' ὅλου συνέβαινε. καὶ γὰρ ἔτι τῶν ἐν Σοδόμοις ἀκμαζόντων κα- C κῶν, ὁ τῶν Γεράρων βασιλεὺς τὰ αὐτὰ τῷ Φαραὼ τολμῆσαι κατὰ τῆς Σάρρας ἐπεχείρησε· καὶ πάλιν ἡ γυνὴ τὴν ἐλεεινὴν ὑπόκρισιν ὑποκρίνεσθαι ἠναγκάζετο· καὶ ἡ ὕβρις εἰς ἔργον ἐξῆλθεν ἄν, εἰ μὴ πάλιν ὁ θεὸς διεκώλυσεν. ὁμοῦ δὲ τοῦ παιδὸς καὶ τῆς γυναικός, καὶ τῆς οἰκίας ἁπάσης, εὐφραινομένης ἐπὶ τῷ τοῦ παιδὸς τόκῳ, μόνος ὁ δίκαιος ἐν ἡδονῇ τοσαύτῃ λυπεῖσθαι ἠναγκάζετο καὶ ἀθυμεῖν, τὴν παλλακὴν μετὰ τοῦ παιδὸς ἐκβάλλειν ἀναγκαζόμενος. εἰ γὰρ καὶ νόθος ἦν ὁ Ἰσμαὴλ ἐκ παιδίσκης, ἀλλ' D ὅμως ἡ τῆς φύσεως τυραννίς, οὐδὲν ἀπὸ τῆς δυσαξίας ἥττων ἐγίνετο, οὐδὲ ἀσθενεστέραν ἐποίει τὴν τῶν πατρικῶν σπλάγχνων ἀνάγκην ἡ δυσγένεια τῆς μητρός· καὶ τοῦτο ἀπ' αὐτῆς τῆς βίβλου ἐστὶ μαθεῖν. ὁ γὰρ στερρὸς καὶ ἀνδρεῖος ὁ τὸν μονογενῆ ταῖς οἰκείαις καταδεξάμενος σφάξαι χερσίν, οὐκ ἂν ἤλγει, ὅτε αὐτῷ ταῦτα ἐπέταττεν ἡ γυνή, καὶ οὐδ' ἂν εἶξεν, οὐδ' ἂν ἐπείσθη τῇ Σάρρᾳ, καίτοι πλείονα τότε παρρησίαν ἐχούσῃ, καὶ λεγούσῃ πρὸς αὐτόν, εἰ μὴ σφόδρα αὐτὸν ὁ τοῦ θεοῦ φόβος κατέκαμψεν. ὥστε ὅταν ἀκούσῃς, ὅτι τοῦ θεοῦ κελεύσαντος ἐξέπεμπε, μὴ τῆς ὀδύνης λελύσθαι νόμιζε· τοῦτο γὰρ ἀδύνατον ἦν· ἀλλὰ τῆς σφο-

δρασ' ὑπ' ἀνάγκης ἦν θαύμαστον, ὅτι ὑπὸ τῆς συμπαθείας καμπτόμενος, οὐκ ἀντέλεγε τῷ θεῷ, ἀλλ' ἐξέπεμπε μὲν τὸ παιδίον μετὰ τῆς μητρὸς, οὐδὲ ὅποι πορεύσεται εἰδώς· ἐκαρτέρει δὲ καὶ ἣν εἶχεν ὀδυνώμενος· οὐδὲ γὰρ τῆς φύσεως κρείττων ἦν. Τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ γνησίου παιδὸς ἔπαθε. μὴ γάρ τις λεγέτω, ὅτι οὐκ ἤλγει, οὐδὲ τὰ τῶν πατέρων ὑπέμεινε· μηδὲ πέρα τοῦ μέτρου δεῖξαι βουλόμενος φιλοσοφοῦντα, τὸ κεφάλαιον ἀποστερείτω τῶν ἐγκωμίων αὐτόν. εἰ γὰρ τοὺς ἐπὶ τοῖς αἰσχίστοις ἁλόντας, καὶ πολὺν χρόνον ταύτης ἀπολαύσαντας τῆς ζωῆς, καὶ ἀγνῶτας ὄντας, καὶ οὐδὲ ὀφθέντας ἡμῖν ποτὲ, τούτους ἐξαίφνης ὁρῶντες ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς τῆς ἐπὶ θάνατον ἀπαγομένους, συστελλόμεθα, καὶ ἀλγοῦμεν, πολλάκις δὲ καὶ δακρύομεν, ὁ τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν γνήσιον, τὸν μονογενῆ, τὸν παρ' ἐλπίδα τεχθέντα, τὸν μετὰ χρόνον τοσοῦτον, τὸν πρὸς ἐσχάτῳ γήρᾳ· καὶ γὰρ καὶ ταῦτα μείζονα αἴρει τὴν φλόγα· τοῦτον ἔτι νέον ὄντα ταῖς ἑαυτοῦ χερσὶ καταθῦσαι, καὶ κατακαῦσαι κελευόμενος, οὐδὲν ἀνθρώπινον ἔπαθε, καὶ τί τῶν ταῦτα λεγόντων καταγελαστότερον; εἰ γὰρ λίθος ἦν, εἰ γὰρ σίδηρος, εἰ γὰρ αὐτὸς ἀδάμας οὐκ ἂν ἐκάμφθη, καὶ κατεκλάσθη πρὸς τὴν ὥραν τοῦ παιδός; καὶ γὰρ ἦν αὐτὸ τῆς ἡλικίας τὸ ἄνθος πρὸς τὴν σύνεσιν τῶν ῥημάτων, πρὸς τὴν εὐλάβειαν τῆς ψυχῆς. ἠρώτησε τὸν πατέρα λέγων· ἰδοὺ τὰ ξύλα καὶ τὸ πῦρ, ποῦ ἐστι τὸ πρόβατον, ἤκουσεν, ὅτι ὁ θεὸς ὄψεται ἑαυτῷ πρόβατον εἰς ὁλοκάρπωσιν ὦ τέκνον, καὶ οὐδὲν περιειργάσατο πλέον· ἑώρα τὸν πατέρα δεσμεύοντα αὐτὸν, καὶ οὐκ ἀντέτεινεν· ἐπετέθη τοῖς ξύλοις, καὶ οὐκ ἀπεπήδησεν. εἶδε τὴν μάχαιραν κατ' αὐτοῦ φερομένην, καὶ οὐκ ἐταράχθη. τί ταύτης εὐλαβέστερον γένοιτ' ἂν τῆς ψυχῆς; ἔτι οὖν τολμήσει τις εἰπεῖν ὡς οὐδὲν ὑπὸ τούτων ἁπάντων ἔπαθεν ὁ Ἀβραάμ; εἰ γὰρ ἐχθρὸν καὶ πολέμιον καταθύειν ἔμελλεν· εἰ γὰρ θηρίον ἦν, ἆρα ἂν ἀναλγητὶ ταῦτα ἐποίησεν; οὐκ ἔστι ταῦτα, οὐκ ἔστι· μὴ τοσαύτην ὠμότητα καταγνῶμεν τοῦ δικαίου· καὶ γὰρ ἤλγει, καὶ διεκόπτετο. ὁ θεὸς, φησὶν, ὄψεται πρόβατον ἑαυτῷ εἰς ὁλοκάρπωσιν τέκνον· πόσης οἴει ταῦτα συμπαθείας εἶναι τὰ ῥήματα; ἀλλ' ὅμως κατεῖχε κάτω τὴν ὀδύνην καὶ ἐπίεζε, καὶ μετὰ τοιαύτης ἀπονίας τῆς προθυμίας ἔπραττε, μεθ' ὅσης οἱ μηδενὶ τούτων κατεχόμενοι τῶν κωλυμάτων. καταθύσας

A cùm etiam miſerationis affectu retraheretur, Deo tamen non contradixit, ſed emiſit cum filio matrem, quorſum profectura eſſet neſciens. Tolerabat autem atque ſuſtinebat mœrens: neque enim ille natura ſuperior euaſerat. Hoc autem & in legitimo paſſus eſt filio. nullus enim eum non doluiſſe dicat, neque paternis affectibus fuiſſe commotum, ne dum vltra modum illius oſtendere nititur philoſophiam, illum ſumma laudum omnium priuet. Nam ſi in flagitijs teterrimis quoſque deprehenſos, ac longiſſimo tempore vita potitos, ignotóſque, B & quos nunquam antea vidimus, cum repente conſpicimus ad mortem duci, miſericordia ac dolore conficimur, ſæpe autem etiam illachrymamur: is qui vnigenitum atque chariſſimum filium, qui præter ſpem, qui poſt tantum temporis, qui ad extremam ſenectutem natus erat, (hæc enim omnia excitant maiorem doloris flammam) hunc iam adultum ſuis manibus mactare & incendere iuſſus, nihil humanum paſſus exiſtimetur: quid iſta dicentibus ridiculoſius? Namque ſi lapis eſſet, ſi ferrum, ſi adamas denique, poſſetne non molliri, non flecti, non C frangi ad decorum amantiſſimi filij aſpectum? Erat enim ad ipſum ætatis florem iam ſapientia maturus, & animi religione perfectus. Interrogauit patrem, Ecce ligna & ignem: vbi eſt ouis? audiuit: Deus prouidebit ſibi ouem in holocauſtum fili mi: nihilque perquiſiuit amplius. Aſpiciebat patrem ſe ligantem, nec reluctabatur: impoſitus rogo non reſiliebat: videbat gladium contra ſe vibrari, neque omnino terrebatur. Quid hoc animo religioſius, quid deuotius dici aut excogitari poteſt? Audebitne ergo quiſquam adhuc dicere, nihil in huiuſ- D modi omnibus perpeſſum eſſe Abraham? Si enim inimicum, ſi hoſtem interfecturus eſſet, etiamſi bellua fuiſſet immanis, num iſta ſine dolore perpetraſſet? Non eſt ita, non eſt. Noli iuſtum virum ita crudeliter arguere, dolebat profectò atq. diſrumpebatur. Deus, inquit, prouidebit ſibi victimam in holocauſtum fili. Quanta miſeratione verba iſta plena fuiſſe arbitraris? Continebat ſe tamen, ac premebat acerrimi doloris vim: atque iſta omnia ea deuotione & alacritate patrabat, qua facerent, qui nullo iſtiuſmodi impedimento continerentur. Immolatum

Cap. IX.

De ſacrificio Iſaac.

Gen. 22. 7.

interea filium (quippe deuotione illum immolauerat) ſanum rurſus atque incolumem reſtituit matri: quem illa ſuſcipiens, antequam affatim dulci nato frueretur, exceſſit è vita: id iuſto illi maximo mœrori fuit. Etſi enim longo ſimul vixerant tempore, nihil tamen perſuadere poterat, vt eum caſum leuius ferret: imò verò hoc ipſum ampliore illum dolore conficiebat. Namque conſueuimus eos, qui plurimo nobiſcum tempore vixerunt, ſummáque virtutis ſuæ & amicitiæ nobis documenta dederunt, maximè omnium ac ſummo deſiderio requirere. Quódque iſta ſic ſe habeant, ipſe Patriarcha nobis indicat, qui fletu ac lamentatione ſolemni illi debitas perſoluit inferias. Quis iam reliquas curas proſequi poſſit, quas filij gratia ſuſcepit, vxorem illi ex remotioribus locis conſciſcendo, ac per omnia illius ornamentis & gloriæ proſpiciendo, quáſque pro illius fratribus neceſſariò ſubiuit, aliáque omnia: quæ qui ad amuſſim conſiderare velit atque diſcutere, longè laborioſiorem iuſti huius vitam, curiſque cumulatiorem perſpiciet, quàm eius, quem paulo ante indicauimus. Principalia namque tantum, ac magis neceſſaria ſcriptura reſtringens, reliqua nobis omnia examinanda reliquit, quæque diebus ſingulis veriſimile eſt in ea domo contingere, vbi ſeruorum eſt multitudo, vir, vxor ac filij, multarúmque rerum cura ac ſolicitudo. Ita ſanè, inquies, ſed illi ſolatium ferebat in ſingulis huiuſmodi aduerſis, quod propter Deum illa omnia patiebatur. Et te ipſum igitur illud non conſolabitur? Nullus enim profectò, niſi Deus tibi hanc inferri tentationem permiſit. Nam ſi nec porcos quidem inuadere nequiſſimi dæmones auſi fuerant, niſi priùs ille permitteret: multò minùs mortalibus cunctis rebus excellentiorem animam. Sicut igitur omnium fortis toleratio, atque in omnibus gratiarũ actio maxima cauſa præmiorum fuit: ita erit tibi, tu modò non grauiter atque indignanter feras, ſed in omnibus gratias agas clementiſſimo Deo. Nempe enim & beatus Iob ea quæ paſſus eſt, Deo permittente perpeſſus eſt: coronis tamen non ideo donatus eſt, quia paſſus fuit: verum quia contra aduerſa omnia fortis atque inuiolabilis perſtitit: admiramúrque illum omnes non quod priuatus omnibus fuerit, ſed quia inter hæc omnia non peccauerit, neq. in labijs ſuis.

Matth. 8. 31.

A τίνειν αὐτὸν, καὶ γὰρ κατέθυσε τῇ προθυμίᾳ, παραδίδωσιν ὑγιῆ καὶ σῶον τῇ μητρί· λαβοῦσα δὲ ἐκείνη πρὶν ἐμπλησθῆναι καλῶς τοῦ παιδὸς καταλύει τὸν βίον· κἀκεῖνο δὲ οὐ μικρῶς ἐλύπει τὸν Ἀβραάμ. εἰ γὰρ καὶ πολὺν αὐτῷ συνεγεγόνει χρόνον, οὐδὲν ἦν ἱκανὸν πεῖσαι ῥᾷον ἐνεγκεῖν τὴν συμφοράν. αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο πλείονα αὐτῷ παρεῖχε τὴν ἀθυμίαν· τοὺς γὰρ ἐπὶ πολὺ συνοικήσαντας, καὶ πολλὴν τὴν ἑαυτῶν καὶ φιλίας καὶ ἀρετῆς δεδωκότας πεῖραν ἡμῖν, μάλιστα πάντων ζητοῦ-

B μεν. καὶ ὅτι ταῦθ' οὕτως ἔχει, αὐτὸς ἐδήλωσεν ὁ πατριάρχης πενθήσας καὶ θρηνήσας αὐτήν· τί δ' ἄν τις λέγοι τὰς ὑπὲρ τοῦ παιδὸς φροντίδας, τὰς ὑπὲρ τῆς τούτου γυναικὸς, τὰς ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν τῶν τούτου, τὰ ἄλλα ἅπαντα, ἅπερ εἰ κατ' ἀκρίβειάν τις ἐξετάζειν ἐθέλοι πολὺ τοῦ νῦν διηγηθέντος ὀδυνηρότερον ὄψεται τὸν δικαίου τὸν βίον καὶ πλειόνων γέμοντα φροντίδων. τὰ γὰρ κεφαλαιωδέστερα μόνον εἰποῦσα ἡ γραφὴ, τὰ ἄλλα πάντα παρῆκεν ἐξετάζειν ἡμῖν, ὅσα καθ' ἑκάστην ἡμέραν γίνεσθαι εἰκὸς ἐν οἰκίᾳ· ἔνθα οἰκετῶν πλῆθος, καὶ ἀνὴρ, καὶ γυνὴ,

C καὶ παιδία, καὶ πραγμάτων ἐπιμέλεια πολλαί. καί φησιν· ἀλλ' ἐκείνῳ μεγίστην καθ' ἕκαστον τούτων παραμυθίαν ἔφερε τῶν λυπηρῶν, τὸ διὰ τὸν θεὸν πάντα ὑπομένειν ἐκεῖνα. οὐκοῦν καὶ σὲ τοῦτο παραμυθήσεται νῦν· καὶ γὰρ σοὶ τὸν πειρασμὸν τοῦτον ὁ συγχωρήσας ἐπελθεῖν οὐδείς ἕτερός ἐστιν, ἀλλ' ἢ ὁ θεός. εἰ γὰρ χοίροις ἐπιπηδῆσαι οὐκ ἂν ἐτόλμησαν οἱ πονηροὶ δαίμονες ἐκεῖνοι μὴ ἐπιτρέψαντος αὐτοῦ τότε, πολλῷ μᾶλλον τῇ τιμίᾳ ψυχῇ. ὥσπερ οὖν ἐκεῖνος τὸ γενναίως ἅ-

D παντα φέρειν καὶ εὐχαρίστως πολὺν ἤνεγκε μισθὸν, οὕτως οἴσει καὶ σοί· μόνον ἂν μὴ δυσχεραίνῃς μηδὲ ἀγανακτῇς· ἀλλ' ὑπὲρ ἁπάντων εὐχαριστῇς τῷ φιλανθρώπῳ θεῷ· ἐπεὶ καὶ ὁ μακάριος Ἰὼβ ἔπαθε μὲν ἅπερ ἔπαθε συγχωρήσαντος τοῦ θεοῦ, ἔφερε δὲ αὐτῷ τοὺς στεφάνους οὐ τὸ παθεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ γενναίως πρὸς ἅπαντα στῆναι τὰ δεινὰ, καὶ θαυμάζομεν αὐτὸν ἅπαντες· οὐκ ἐπειδὴ πάντων αὐτὸν ἀπεστέρησεν ὁ διάβολος, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν πᾶσι τούτοις οὐχ ἥμαρτεν, οὐδὲ ἐν τοῖς χείλεσιν αὐτοῦ. ἐπει-

δὴ δὲ ἐμνήσθην τοῦ Ἰὼβ, ἐβουλόμην μὲν καὶ τοὺς θρήνους αὐτοῦ τοὺς μακροὺς, καὶ τὴν παθῶν τὴν σφοδρότητα, ἐνθεῖναι τῷ λόγῳ· ὑπὲρ δὲ τοῦ μὴ πολὺ ποιῆσαι τὸ μῆκος ἐπάνειμι πρὸς τὸν Ἰσαάκ. Σὺ δὲ εἰ βούλει μετὰ ἀκριβείας τὰ ἐκείνου μαθεῖν, τὸ βιβλίον αὐτοῦ μετὰ χεῖρας λαβὼν διάκυψον πρὸς τὴν ἄβυσσον τῆς συμφορᾶς, καὶ πολλὴν ἐν ἐκείνοις παραμυθίαν εὑρήσεις τῆς σῆς· εἰ γὰρ καὶ πολλῷ βελτίων ἡμῶν ὁ δίκαιος, ἀλλὰ καὶ πρὸς πολλῷ μείζονα τὴν ἐνέργειαν παρετάξατο· καὶ γὰρ σφοδρότερον ἐπέθετο κατ' ἐκείνου ὁ πονηρὸς τότε. τὰ δὲ κατορθώματα οὐ τῷ μέτρῳ τῶν πειρασμῶν, ἀλλὰ τῇ τῶν παραταττομένων δυνάμει κρίνεται). ὥστε καὶ ἐλάττων ἐστὶν ὁ νῦν ἀγὼν, οὐδέν σε τοῦτο εἰς τοὺς στεφάνους παραβλάψαι δυνήσεται)· ὁ γὰρ τὰ δύο τάλαντα προσενεγκὼν, οὐκ ἔλαττον ἤνεγκε τοῦ τὰ πέντε ἐπιδείξαντος· διὰ τί; ὅτι εἰ καὶ ἡ πρόσοδος οὐχ ἡ αὐτὴ, ἀλλ' ἡ προθυμία ἡ αὐτὴ, ὅθεν καὶ τῆς αὐτῆς ἑκάτερος ἔτυχε τιμῆς ἀκούσας· εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου σου. τί οὖν ὁ Ἰσαάκ; ἀποδημίαν μὲν οὐκ ἐστείλατο μακρὰν, καθάπερ ὁ πατὴρ, οὐδὲ τὴν οἰκείαν ἀφεῖναι ἠναγκάσθη γῆν, καθάπερ ἐκεῖνος· τὸ δὲ κεφάλαιον τῶν κακῶν καὶ αὐτὸς ὑπέμεινε τῆς ἀπαιδίας τὸν φόβον· ὡς δὲ ἔλυσε τὸ δεινὸν εὐξάμενος, ἕτερος αὐτὸν διεδέξατο φόβος ἐκείνου μείζων. οὐδὲ γὰρ ἦν ἴσον ὑπὲρ ἀπαιδίας τρέμειν, καὶ ὑπὲρ τῆς ῥίζης αὐτῆς· οὕτω γὰρ αὕτη διεκόπτετο ταῖς ὠδῖσιν, ὡς πικροτέραν θανάτου παντὸς ὑπομένειν ζωήν· καὶ τοῦτο αὐτῆς ἄκουσον λεγούσης, εἰ οὕτω μοι μέλλει γενέσθαι, ἵνα τί μοι τὸ ζῆν; λιμοῦ δὲ πεῖραν ἔλαβε μὲν καὶ αὐτὸς· εἰ δὲ μὴ κατῆλθεν εἰς Αἴγυπτον, ἀλλ' ὅπερ ὁ πατὴρ μικροῦ δεῖν ἔπαθεν ἐκεῖ, τοῦτο καὶ οὗτος ὑπέμεινε καὶ ἐκινδύνευσεν ὑπὲρ τῆς αὐτοῦ γυναικός. καὶ τὸν μὲν πατέρα μὲν ἐτίμων οἱ πρόσοικοι πάντες, τοῦτον δὲ ὡς ἐχθρὸν καὶ πολέμιον ἤλαυνον, καὶ τῶν οἰκείων αὐτὸν οὐκ ἠφίεσαν ἀπολαῦσαι πόνων· ἀλλ' ἐκεῖνον ἐν στενοχωρίᾳ καθιστῶντες πολλῇ, αὐτοὶ μετ' ἐξουσίας ἐν τοῖς μόχθοις ἐτρύφων τοῖς ἐκείνου. ὡς δέ ποτε καὶ τούτους ἑαυτῷ φίλους ἐκτήσατο, καὶ ἐν ἡλικίᾳ τοὺς παῖδας εἶδε γενομένους τοὺς αὐτοῦ, τότε δὴ τότε, ὅτε πολλὴν προσεδόκησε παραμυθίαν

A Quoniam verò de Iob mentionem fecimus, vellem quidem longa ipſius lamenta, paſſionúmque vehementiam perſequi: verùm ne in longiſſimum tendatur liber, ad Iſaac redeat oratio. Porrò ſi tu cupis illius omnia diligentius addiſcere, librum ipſum in manibus ſumens, aſpice in abyſſum altiſſimam calamitatum viri, plurimáque in conſolationem tuis caſibus inuenies. Quanto enim melior, quantóque præclarior meritis iuſtus ille eſt quam nos, tanto aduerſus eum numero & magnitudine maiori vi dimicauit, eóque vehementius contra illum

Cap. X.

Redit ad exemplum Iſaac.

B tunc nequiſſimus ille concitatus eſt. Cæterum rectè facta non tam tentationum numero & magnitudine, quam rerum virtute æſtimantur. Itaque etſi inferius ac minus iſtud certamen eſt, nihil id tuas coronas poterit minuere: nam & is qui duo talenta tulit, nihil minus retulit, quàm is qui obtulerat quinque. Cur id? Quia etſi non idem reditus, eadem tamen deuotio & alacritas fuit. Quocirca & eodem honore vterque potitus eſt, audiens: Intra in gaudium domini tui. Quid ergo Iſaac? peregrinationem quidem illam longiſſimam, ac difficillimam ſubire

Matth. 25.

C exemplo patris, terrámque ſuam derelinquere coactus non eſt: ſed planè ſupremum malorum omnium ipſe ſuſtinuit, metum ſcilicet, ne ſine liberis decederet. Poſtea verò quàm oratione ad Deum fuſa, eo metu liberatus eſt, alius continuo eum excepit timor longè illo grauior & maior. Neque enim par metus eſt coniugis pro ſterilitate, & pro radice ipſa trepidare. Sic enim partus doloribus diſrumpebatur, vt vita ipſa morte omni illi eſſet acerbior. Et hoc ipſam audias licet dicentem: Si mihi ita futurum erat, ad quid mihi viuere? Famis autem & iſte ex-

Gen. 25.

D perimentum cepit, etſi non vt pater in Ægyptum deſcedit: ſed quod ille verè in Ægypto pertulit, & iſte pati periclitabatur, vxorem ſcilicet amittere. Et patrem quidem venerabantur vicini ac finitimi omnes, hunc verò non ſecus atque inimicum & hoſtem exagitabant, neque proprijs illum laboribus perfrui ſinebant: verùm cùm illum anguſtijs vndique concluderent, licenter ipſi laboribus ipſius fruebantur. Tandem verò cùm ſibi illos amicos conquiſiuiſſet, filióſque adultos cerneret, tunc iam, tunc quando ſummam ſe conſolationem inuenturum ſperabat, optimóſq. ſenectutis ſuæ cuſtodes,

ac nutriores habiturum, in ſupremum corruit mœrorem Primùm enim maior natu filius vxorem ſibi alienigenam contra patris votum cepit, & eo ipſo quod pugnam & bellum in domum introduxiſſet, illum ſumma & incredibili vi doloris affecit. Innumeris enim iniurijs mulieres illæ ſoceros afficiebant: quæ omnia ſcriptura deuitans, vno verbo cuncta ſignauit, cum diceret: Cum Rebecca contendebant: reliquitque id dictum eis in- Gen.26.35 telligendum, qui domos habent, ac filios iam vxoratos. Illi enim maximè omnium nouerunt diligèter quantū mali ſit, quantúmq. detrimenti, ſi ſocrus oderint nurus: idque maximè tunc, cum ambæ eandē in habitent domum. Hoc autem iuge illis erat incommodum. Ad hæc illi grauior quoque moleſtia adiecta eſt, oculorum caligo ſcilicet, ac luminis priuatio: quæ cuiuſmodi ſit, illi ſoli ſciunt, qui patiuntur. Præterea ne illud leue incommodum exiſtimetur, quod dum benediceret filijs, contra quam volebat, matris aſtu & arte, minorem pro maiore benedixit. Qua in re ita indoluit, vt amarius quam is qui paſſus fuerat, clamaret, excuſarétque ignorantiam, quod non illum ſciens benedictione fraudaſſet, verum fratris arte circumuentus. Hæc autem omnia ſcenæ tragœdiam præcurrebant, fabulámque Oedipodis filios intelligit. Thebanorum adoleſcentium ſignabant. Nam & hic etiam ſenectutem, occæcationémq. patris maior natu contemnens, iuniorem fratrem deturbauit domo. Etſi enim non ille necauit, id matris impediuit ſapientia: & hic enim comminatus eſt cædem, patriſque mortem operieba- Gen.27. tur. Quòd cum mater cauta didiciſſet, patrique retuliſſet, illum protinus eius manibus eripuit, & eum quidem qui ſe venerabatur, quique ſibi ſumma beneuolentia ac pietate iungebatur, parentes fugæ committere coguntur: improbum autem, per cuius intemperantiam viuere illi niſi in amaritudine ſumma ac dolore non poterant (hoc enim ipſa Rebecca indicat) apud ſe iugiter tenebant. Igitur cum ille effugiſſet, qui ſemper in domo educatus (erat enim innocens habitans domi) atque vt plurimum cum matre domi manſerat, quibus lamentis, quo dolore, quo gemitu Rebeccam iam affici neceſſe fuit, mœrore ſemper chariſſimi ac dulciſſimi filij, virúmque intuentem, & per ætatem, & per infirmitatem nihilo

A εὑρήσεις, καὶ γηροκόμους ἕξειν καλοὺς, εἰς τὴν ἐσχάτην ἀθυμίαν ἐνέπεσον. πρῶτον μὲν ἀπὸ τῶν ἀλλοφύλων ὁ πρεσβύτερος γυναῖκα λαβὼν, παρὰ τὸ τῷ πατρὶ δοκοῦν, τοῦτό γε σφόδρα αὐτὸν ἠνίασε, καὶ τὸ μάχην καὶ πόλεμον εἰς τὴν οἰκίαν εἰσαγαγεῖν. μυρίοις γὰρ αἱ γυναῖκες ἐκεῖναι περιέβαλλον αὐτοὺς κακοῖς, ἅπερ ἅπαντα εἰπεῖν παραιτουμένη ἡ γραφὴ δι' ἑνὸς ῥήματος τὸ πᾶν ᾐνίξατο εἰποῦσα· ὅτι ἤριζον τῇ Ῥεβέκκᾳ· καὶ τοῖς οἰκίας ἔχουσι καὶ παῖδας ἤδη γεγαμηκότας, καταλιμπάνω εἰδέναι τὸ λεχθέν. B ἐκεῖνοι γὰρ μάλιστα πάντων ἴσασιν ἀκριβῶς ὅσον ἐστὶ κακὸν ἐμφιλονείκως διακεῖσθαι τὴν τοῦ νυμφίου μητέρα καὶ τὴν νύμφην, καὶ μάλιστα ὅταν οἰκίαν οἰκῶσιν ἀμφότεραι μίαν. τοῦτο μὲν οὖν διηνεκὲς ἦν τὸ δεινόν· τὸ δὲ ἐπὶ τούτοις συμβὰν, ἡ τῶν ὀφθαλμῶν πήρωσις. ὅπερ ὅσον ἐστὶ κακὸν οἱ παθόντες ἴσασι μόνον· μετὰ δὲ τοῦτο, ἡ περὶ τὰς εὐλογίας ἀποτυχία τοῦ παιδὸς, ὑφ' ἧς οὕτως ἐπλήγη τὴν ψυχὴν, ὡς αὐτὸν πικρότερον ἀναβοῆσαι τοῦ τὴν ἀπάτην ὑπομείναντος, καὶ ἀπολογήσασθαι πρὸς αὐτόν. οὐ γὰρ ἑκὼν ἠδικηκέναι ἔλεγεν, ἀλλ' ἀ- C πατηθείς. τὰ δὲ ἐντεῦθεν τὴν ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐδείκνυ τραγῳδίαν, καὶ τὸ δρᾶμα τῶν Θηβαίων ἀνετύπου μειρακίων. καὶ γὰρ ἐνταῦθα τῆς τοῦ πατρὸς ἡλικίας καὶ πηρώσεως καταφρονήσας, ὁ πρεσβύτερος ἐξέβαλε τῆς οἰκίας τὸν νεώτερον ἀδελφόν. εἰ δὲ μὴ ἀπέκτεινε καθάπερ ἐκεῖνος, ἡ τῆς μητρὸς σοφία τοῦτον διεκώλυσεν· ἠπείλησε μὲν γὰρ καὶ οὗτος τὸν φόνον, καὶ τὴν τελευτὴν ἀνέμενε τοῦ πατρός. μαθοῦσα δὲ ἡ μήτηρ καὶ τῷ πατρὶ διαλεχθεῖσα ἐξήρπασεν αὐτὸν τῶν ἐκείνου χειρῶν, καὶ τὸν μὲν θεραπεύοντα αὐτοὺς D καὶ εὐνοϊκῶς διακείμενον φυγαδεύειν ἠναγκάζοντο· τὸν δὲ μοχθηρὸν καὶ ἄσωτον αὐτοῖς καθιστῶντα τὸν βίον· τοῦτο γὰρ αὐτὴ φησὶν ἡ Ῥεβέκκα· παρ' ἑαυτοῖς κατεῖχον διηνεκῶς. ἀποδράντος τοίνυν ἐκείνου τοῦ διαπαντὸς ἐπὶ τῆς οἰκίας τραφέντος· ἦν γὰρ ἄπλαστος οἰκῶν οἰκίαν· καὶ τὰ πολλὰ μετὰ τῆς μητρὸς οἰκουρήσαντος· πόσα μὴ ἦν εἰκὸς τὴν Ῥεβέκκαν ὀδύρεσθαι καὶ θρηνεῖν, μεμνημένην τοῦ παιδὸς διαπαντὸς, καὶ τὸν ἄνδρα ὁρῶσαν, οὐδὲν τῶν νεκρῶν ἄμεινον διακείμενον, καὶ διὰ τὴν ἡλικίαν καὶ διὰ τὴν

νόσον; πόσῳ δὲ τὸν γέροντα πένθει κατέχεσθαι μετὰ τῶν οἰκείων καὶ τὰς τῆς γυναικὸς ἀναγκαζόμενον θρηνεῖν συμφοράς; ὅτε δὲ ἔμελλε τελευτᾶν ἐκείνη, τί ἄρα οὐκ εἶπε; τί δὲ οὐκ ἐφθέγξατο; ἃ καὶ λίθον τῆξαι ἱκανά, οὐχ ὁρῶσα τὸν παῖδα παρεστῶτα καὶ δακρύοντα καὶ κα[illegible] ὀφθαλμούς, καὶ συλλαμβάνοντα στόμα, καὶ περιστέλλοντα, καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἐπιτηδευόμενον, ἅπερ αὐτοῦ τοῦ θανάτου πικρότερα τοῖς γεγεννηκόσιν εἶναι δοκεῖ. ὁ δὲ Ἰσαὰκ οὕτως αὐτῆς ἀποπνεούσης ὁρῶν, ὁποίαν ἐκέκτητο ψυχήν, καὶ τότε καὶ μετὰ τὴν ἐκείνης τελευτήν; τοιοῦτος ἡμῖν ὁ πολλοῖς εὐθυμότερος εἶναι δοκῶν ἀποπέφανται. τὸν δὲ τοῦ Ἰακὼβ βίον ἀρκεῖ μὲν χωρὶς ἐξετάσεως δεῖξαι αὐτὴ ἡ τοῦ Ἰακὼβ ἀπόφασις· τῷ γὰρ Φαραὼ ποτὲ διαλεγόμενος, ἔλεγε· μικραὶ καὶ πονηραὶ αἱ ἡμέραι μου, καὶ οὐκ ἀφίκοντο εἰς τὰς ἡμέρας τῶν πατέρων μου, τουτέστι καὶ βραχύτερον καὶ μοχθηρότερον ἐβίωσα βίον. χωρὶς δὲ τῆς ἀποφάσεως οὕτως εἰσὶ περιφανεῖς αἱ συμφοραὶ αὐτοῦ, ὡς μηδὲ τῶν πολλῶν τινας αὐτὰς ἀγνοεῖν. ὁ μὲν γὰρ πάππος ὁ τούτου, εἰ καὶ μακρὰν ἐστείλατο τὴν ἀποδημίαν, ἀλλὰ τοῦ θεοῦ κελεύοντος, ὅπερ παραμυθίαν αὐτῷ τὴν μεγίστην ἔφερεν· οὗτος δὲ ἀδελφὸν φυγὼν ἐπιβουλεύοντα καὶ φονῶντα κατ' αὐτοῦ· κἀκεῖνος μὲν οὐδέποτε ὑπὲρ τῆς τῶν ἀναγκαίων χορηγίας ὠδύρετο· οὗτος δὲ ἀγαπητὸν ἡγεῖτο καὶ εὐκτόν, τὸ ἱματίου καὶ ἄρτου εὐπορῆσαι μόνον. διασωθεὶς δὲ καὶ τῶν τῆς ὁδοιπορίας κακῶν ἀπαλλαγείς, καὶ πρὸς τοὺς συγγενεῖς ἐλθὼν τοὺς αὐτοῦ ἠναγκάζετο δουλεύειν ἐν ἀφθονίᾳ τοσαύτῃ τραφείς· οἶσθα δὲ ὅτι πανταχοῦ μὲν ἡ δουλεία πικρόν, ὅταν δέ τις παρὰ τοῖς ὁμοτίμοις τὰ τῶν οἰκετῶν ὑπομένειν ἀναγκάζηται; καὶ ταῦτα μηδέποτε τοῦ πράγματος πεῖραν λαβών, ἀλλ' ἐν ἐλευθερίᾳ καὶ τρυφῇ τὴν πρώτην ἅπασαν ἡλικίαν διαγαγών, ἀφόρητον γὰρ τὸ δεινόν· ἀλλ' ὅμως ἔφερε πάντα γενναίως, καὶ τὰς ἐν τῇ ποιμενικῇ αὐτοῦ ταλαιπωρίας ἀκούσεις διηγουμένου, καὶ λέγοντος· ἐγὼ ἀπετίννυον παρ' ἐμαυτοῦ κλέμματα ἡμέρας καὶ κλέμματα νυκτός. ἐγινόμην συγκαιόμενος τῷ καύματι τῆς ἡμέρας καὶ τῷ παγετῷ τῆς νυκτός, καὶ ἀφίστατο ὁ ὕπνος ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου. ταῦτά μοι εἴκοσι ἔτη. ταῦτα ἔπαθεν, ὁ

A meliore conditione, quam mortuum? Quibus item luctibus ſenem detentum putas dum communes & ſuas & vxoris clades flere cogeretur? Cùm verò illa moritura eſſet, quid nō dixit? quid non locuta eſt? Etiam lapides ipſius verba liquefacere potuiſſe puto, cum non videret prope adſtantem filium, atque illachrymantem oculóſque ſibi excæcantem, atque mœrore ſuffuſa ora contrahentem, aliáque omnia agentem, quæ parentibus morte ipſa videntur grauiora. At verò Iſaac, dum illam ita efflare animam cerneret: quo animo fuiſſe putandus eſt &

B tunc, & poſt ipſius mortem? Talis ille nobis fuiſſe oſtenſus eſt, quem multis fuiſſe feliciorem putabamus. Iam verò Iacob ipſius vita cuiuſmodi fuerit, abſque diſcuſſione aliqua ipſius verba indicant, qui cum Pharaonem alloqueretur, aiebat: Dies mei parui & mali, & non peruenerunt ad dies patrum meorum: hoc eſt, & breuiorem, & laborioſiorem vixi vitam. Verùm & abſque hac illius ſententia ita ſunt apertæ clades eius, vt pauci admodum ſint, qui illas neſciant. Auus nanque eius etſi longinquam peregrinationem emenſus eſt, iuſſu Dei hoc

Cap. XI.

Iacob quo pacto afflictus fuerit.

Gen. 47.

C fecit; quæ res maximo ipſi ſolatio fuit: hic autem fratrem fugiens inſidiantem, parricidiúmque meditantem, ſummos itineris labores paſſus eſt: atque ille quidem neceſſario victu, & quidem abundanti nunquam indiguit: huic verò voti res erat, indumento ac pane ſolo non indigere. Seruatus autem, atque itineris fatigationibus liber, cùm tandem ad affines ſuos perueniſſet, qui in tanta rerum copia nutritus fuerat, ſeruire cogebatur. Non ignoras autem, ſeruitutem cùm ſemper moleſta ſit, tum maximè videri moleſtiſſimam, cum quis propinquis ac

D paribus ſeruire cogitur: idque cùm eius rei nunquam periculum fecerit, ſed priorem omnem ætatem in delicijs egerit. Quod cùm intolerabile eſſe videretur, forti tamen & magno animo ferebat. Porrò quid ærumnarum in vita illa ſua paſtorali paſſus ſit, ipſum audias licet dicentem: Ego perſoluebam à meipſo furta diei, & furta noctis. Per diem vrebar æſtu, & nocte gelu, receſſitque ſomnus ab oculis meis: iſta mihi fuerunt annis viginti. Hæc ille paſſus eſt, qui vitam vixerat ſimplicem, qui ſemper fue-

Gen. 31.

rat domi. Póſtque tot labores, tot incommoda, poſt longum illud ſeruitutis tempus, fraudem illam amariſſiam pertulit, qua ſibi altera alterius loco tradita vxor eſt. Nam ſi non ſeruiſſet annis ſeptem, ſi non ea paſſus fuiſſet, quæ ſocero conqueſtus dixit: ſi non amauiſſet puellam, hoc ipſum tamen quod ſibi meliore ac formoſiore promiſſa, tradita ipſi pro illa deterior fuit: quantum putas mœroris, quid indignationis, quid doloris beato illi tunc præſtitit? Sanè ſi quis alius id paſſus eſſet, nunquam eam fraudem atque iniuriam tuliſſet: ſed omni prius affinium euerſa domo, tunc demum ſe ipſe cũ illis vnà interfeciſſet, aut alio quouis modo perdidiſſet: quoniam verò patientiſſimus, ac longanimis erat Iacob, nihil penitus huiuſmodi fecit, ſed ne initium quidem eiuſce cogitationi dedit: imò verò ſeptem annos alios iterum ſeruire iuſſus promptè obediuit, adeo mitis erat ac manſuetus. quòd ſi puellæ amor manſuetudini morum obſecundabat, rurſus mihi mœroris magnitudinem aſſeris. Conſidera enim, quæſo, quantum ille doloris paſſus ſit, cùm eius quam ita vehementer diligebat, fraudatus amplexibus, illiúſque connubia deſiderans, ſeptem rurſus annorum dilatione cruciatur, frigora & æſtus & vigilias, & detrimenta perpetua patiens. Ea tamen ipſa potitus tandem, viuénſque apud ſocerum vitam ærumnis & laboribus plenam: ſic quoque inuidiæ patuit, & ſecundam fraudem in mercedibus paſſus, vt ipſe quoque illum arguerit, dicens:

Gen.31.41 Decepiſti mercedem meam decem agnis. Vnà verò cum ſocero vxorum fratres, magis etiam aduerſus illum efferati excandeſcebant. Quod autem erat omnibus grauius, vxor illa tam dilecta, cuius gratia bis ſeptem annis ſeruire delegerat, præ moleſtia ſuffocabatur, cùm ſororem ſuam parientem cerneret: ſe verò omni pariendi ſpe deſtitutam, atque in tantam tunc amentiam ex animi mœrore deuenerat, vt criminibus & querelis agitaret virum, mortémque ſibimet conſciſcere minaretur, niſi pareret,

Gen.30.1. Da mihi, inquiens, liberos, alioqui moriar ego. Quomodo ille lætari poterat, cùm ea quam diligebat, ſic affecta eſſet, fratréſque illius ipſi inſidiarentur, omniáque molirentur, vt ille ad extremam deueniret

A τὸν ἄπλαστον βίον βεβιωκώς, ὁ οἰκίαν οἰκήσας διαπαντός, καὶ μετὰ τοὺς τοσούτους μόχθους, καὶ τὰς ζημίας, καὶ τὸν πολὺν χρόνον ἐκεῖνον τὴν πικρὰν ἀπάτην ὑπέμεινε τὴν ἐπὶ τῇ γυναικί. εἰ γὰρ μὴ δεδουλεύκει τὰ ἑπτὰ ἔτη, εἰ γὰρ μηδὲν ὧν ἀπωδύρετο πρὸς τὸν κηδεστὴν ἔπαθεν· εἰ γὰρ μὴ ἤρα τῆς παιδός, αὐτὸ μέντοι τὸ κατεπαγγελθεῖσαν μὲν αὐτῷ τὴν ἀμείνω, δοθῆναι δὲ τὴν φαυλοτέραν ἀντ' ἐκείνης πόσην ἀθυμίαν, πόσον θόρυβον, πόσην ἐπήρειαν παρέσχε τῷ μακαρίῳ τότε ἐκείνῳ; ἄλλος μὲν οὖν εἴ τις ἦν, οὐκ ἂν B ῥᾳδίως τὴν ἐπήρειαν ἤνεγκεν, ἀλλὰ πᾶσαν τῶν κηδεστῶν ἀνέτρεψεν ἂν τὴν οἰκίαν συσφάξας ἑαυτὸν ἐκείνοις, ἢ καὶ ἄλλῳ τινὶ συνδιαφθείρας τρόπῳ. ἐπειδὴ δὲ ἀνεξίκακος καὶ μακρόθυμος ἦν ὁ Ἰακώβ, τοῦτο μὲν οὐκ ἐποίησεν· ἀλλ' οὐδὲ ἐβουλεύσατο τὴν ἀρχήν. κελευσθεὶς δὲ ἕτερα ἑπτὰ ἔτη δουλεῦσαι πάλιν, ὑπήκουσεν ἑτοίμως· οὕτως ἦν πρᾶος καὶ ἐπιεικής· εἰ δὲ ὁ τῆς κόρης ἔρως συναντελαμβάνετο τῇ τῶν τρόπων ἐπιεικείᾳ, πάλιν μοι τῆς ἀθυμίας λέγεις τὴν ὑπερβολήν. ἐννόησον γὰρ ὅσην ὀδύνην ὑπέμεινεν, ὅτι τῆς οὕτως ἀγαπωμένης ἀπεστερεῖτο, καὶ C προσδοκῶν αὐτὴν ἔνδον ἔχειν, εἰς ἑπτὰ ἐτῶν πάλιν ἀναβολὴν ἐξεκρούετο, καὶ τοὺς κρυμοὺς καὶ τὰ θάλπη, καὶ τὰς ἀγρυπνίας, καὶ τὰς ζημίας τὰς συνεχεῖς· λαβὼν δὲ καὶ ταύτην ὕστερον καὶ ζῶν παρὰ τῷ κηδεστῇ βίον ταλαίπωρον, καὶ ἐπίμοχθον, ἐφθονεῖτο καὶ οὕτως καὶ δευτέραν ἀπάτην ὑπέμεινεν ἐπὶ τοῖς μισθοῖς, ὡς καὶ αὐτὸς αὐτὸν διήλεγξε λέγων· ὅτι παρελογίσω με δέκα ἀμνάσι. μετὰ δὲ τοῦ κηδεστοῦ καὶ οἱ τῆς γυναικὸς ἀδελφοὶ τοῦ κηδεστοῦ μᾶλλον ἐξεθηριώθησαν πρὸς αὐτόν. τὸ δὲ πάντων χαλεπώ- D τερον ἦν ἡ ἐρωμένη δι' ἣν ἔτη δὶς ἑπτὰ δουλεῦσαι εἵλετο, ὑπὸ τῆς ἀθυμίας ἀπεπνίγετο, τὴν μὲν ἀδελφὴν τίκτουσαν ὁρῶσα, αὐτὴν δὲ οὐδὲ ἐλπίδα τοῦ πράγματος ἔχουσαν, καὶ εἰς τοσαύτην ἔκστασιν ὑπὸ ἀθυμίας ἐξηνέχθη τότε, ὡς ἐγκαλεῖν καὶ μέμφεσθαι τῷ ἀνδρὶ καὶ θάνατον ἀπειλεῖν καθ' ἑαυτῆς, εἰ μὴ τέκοι. δός γάρ μοι τέκνα φησίν. εἰ δὲ μή, τελευτήσω ἐγώ. πῶς τοίνυν εὐφρᾶναι αὐτὸν δυνατὸν ἦν, τῆς μὲν οὕτω ποθουμένης τοιαῦτα ὀδυρομένης, τῶν δὲ ταύτης ἀδελφῶν ἐπιβουλευόντων αὐτῷ καὶ πάντα πραττόντων, ὅπως εἰς τὴν ἐσχάτην ἔλθῃ.

ἔλθῃ πενίαν; εἰ δὲ τὰ χωρὶς ἱδρώτων ἐπιδιδόμενα ταῖς γυναιξὶν, ὅταν ἀφαιρῆται, πολλὴν φέρει τὴν ἀθυμίαν, ὁ κινδυνεύων ὑπὲρ τῶν πόνοις κτηθέντων οἰκείοις, πῶς ἂν ῥᾳδίως τούτων ἤνεγκε τὴν ζημίαν; αἰσθόμενος τοίνυν ὅτι δι' ὑποψίας εἶχον αὐτὸν καὶ ὑπεβλέποντο, λαθὼν ἀνεχώρησεν ὡς φυγὰς, οὗ τί γένοιτ' ἂν ἐλεεινότερον; καὶ γὰρ ἐκ τῆς οἰκείας καὶ ἐκ τῆς ἀλλοτρίας μετὰ φόβων καὶ κινδύνων ἀποδημήσας, εἰς τὰ αὐτὰ πάλιν ἐμπίπτειν βάραθρα ἠναγκάζετο. τὸν μὲν γὰρ ἀδελφὸν φυγὼν ἦλθε πρὸς τὸν κηδεστὴν, ὑπὸ δὲ τούτου πάλιν ἐλαυνόμενος εἰς τὸν ἀδελφὸν ἐμπίπτειν ἐβιάζετο· καὶ τὸ προφητικὸν ἐκεῖνο ὑπέμενεν, ὃ περὶ τῆς ἡμέρας κυρίου φησὶν ὁ Ἀμώς· ὃν τρόπον ἐὰν τις ἐκφύγῃ ἀπὸ προσώπου λέοντος, καὶ ἐμπέσῃ αὐτῷ ἄρκτος, καὶ εἰσπηδήσῃ εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, καὶ ἀπερείσῃ τὴν χεῖρα αὐτοῦ εἰς τὸν τοῖχον, καὶ δάκῃ αὐτὸν ὁ ὄφις. τί δεῖ λέγειν τὸν τρόμον ὃν ὑπέστη καταληφθεὶς ὑπὸ τοῦ Λάβαν, τὰς θλίψεις, τὰς κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν θρεμμάτων τοσούτων, καὶ παίδων ἀκολουθούντων αὐτῷ; ἀλλ' ἐπειδὴ τὴν ἀδελφικὴν ὄψιν ὁρᾶν ἔμελλεν, οὐ ταὐτὸ ἔπασχε τοῖς ὁρῶσι τὴν παρὰ τοῖς ποιηταῖς πλαττομένην ὑπ' ἐκείνων Γοργόνος κεφαλήν; οὐχ ὡς τὴν ἐπὶ θάνατον ἀπιὼν, οὕτως ἅπαντα διετέλει; ἄκουσον τῶν ῥημάτων αὐτοῦ, καὶ μάθε τὴν ἐναποκειμένην αὐτοῦ φλόγα τῇ ψυχῇ· ἐξελοῦ με φησὶν ὁ θεὸς, ἐκ τῶν χειρῶν Ἠσαῦ τοῦ ἀδελφοῦ μου, ὅτι φοβοῦμαι ἐγὼ αὐτὸν, μήποτε ἐλθὼν πατάξῃ με, καὶ μητέρα ἐπὶ τέκνοις. σὺ δέ μοι εἶπας, εὖ σε ποιήσω, πόσην οὐκ ἂν εὐφροσύνην ἐξέβαλεν οὗτος ὁ φόβος, εἰ καὶ πάντα τὸν ἔμπροσθεν χρόνον ἐν εὐθυμίᾳ διατετελεκὼς ἦν; νυνὶ δὲ ἅπας ὁ βίος αὐτῷ καὶ ἐξ ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἐν ᾗ τὰς εὐλογίας μέλλων λαμβάνειν, παραποτεθνήκει τῷ δέει, διὰ συμφορῶν ἐπλέκετο καὶ ἐπιβουλῶν. τοσοῦτον γὰρ αὐτὸν δέος τότε κατεῖχεν, ὡς μηδὲ μετὰ τὴν συντυχίαν καίτοι γε χρηστῶς καὶ φιλαδέλφως αὐτῷ χρησαμένου τοῦ ἀδελφοῦ θαρρῆσαι καὶ ἀποθέσθαι τὴν ἀγωνίαν. παρακαλοῦντος γοῦν ἐκείνου συναπελθεῖν, καθάπερ θηρίου τινὸς ἀπαλλάττεσθαι μέλλων οὕτως ἠξίου καὶ ἐσοφίζετο τὴν ἀναχώρησιν λέγων· ὁ κύριός μου γινώσκει ὅτι τὰ παιδία ἁπαλώτερα, καὶ τὰ πρόβατα καὶ αἱ βόες λοχεύονται ἐπ' ἐμέ· καὶ ἐὰν οὖν καταδιώξω αὐτὰ ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ, ἀποθανοῦνται πάντα τὰ κτήνη.

A inopiam? Nam ſi ea, quæ ſine ſudore dotis nomine traduntur vxoribus, cum quis tulerit, maximo mœrore afficimur: is qui periclitabatur ea quæ ſummis laboribus quæſierat amittere, quo animo ferre ea detrimenta poterat? Cùm igitur haud obſcurè ſuſpectus eſſet, eóſque ſe intuentes cerneret, clam fugam iniens diſceſſit. Quo quid dici miſerabilius poſſit? Nam & ex paterna domo & ex aliena, cum metu ac periculis migrans, in eadem prærupta rurſus cogebatur incidere. Quippe fratrem fugiens, ſe ad ſocerum contulerat, à quo iterum exagitatus, ad fratrem B redire cogebatur, propheticum illud paſſus, quod de die domini dicit Amos, Amos 5. 19 Velut ſi quis fugiat à facie leonis, & occurrat ei vrſus, ingreſſúſque in domum ſuam, & parieti manus applicans, mordeatur à colubro. Quis autem eum tremorem enarrare poſſit, quem perpeſſus eſt comprehenſus à Laban, itinerísque anguſtias, cum ſe tam numeroſum pecus filiíque ſui ſequerentur? Cæterum cùm fratris faciem eſſet inſpecturus, nónne idem paſſus eſt, quod apud poëtas, qui fictum caput Gorgonis vident? Nonne ita per omnia affectus erat, vt hi qui ad C mortem ducũtur? Audi ſanè illius verba, Gen. 32. 11. atque ex eis inſitam illius animo timoris flammam addiſce. Deus erue me, inquit, de manu Eſaü fratris mei, quia valdè eum timeo, ne fortè ſuperueniens interficiat me, ac matrem cum filijs. Tu autem mihi dixiſti, quòd bene mihi faceres. Quam non lætitiam hic metus excluſiſſet, etiam ſi priori omni tempore tranquilliſſimè vixiſſet? At nunc omnis illi vita, ex qua die benedictionem accepturus, metu penè fuerat mortuus, per calamitates varias inſidiáſque texebatur. Tantus denique tunc illum timor inuaſerat, vt poſt conD greſſum fratris, quantumlibet ille præter ſpem benignè & humaniter eo vſus eſſet, confidere ne ſic quidem poſſet, anxietatémque deponere. Denique cum obſecraret ille, vt ſecum ſe ire permitteret, non ſecus quam à fera aliqua liberari cupiens, vt recederet orabat, dicens: Noſti domine, quia infantes teneriores ſunt, ouéſque Gen. 33. 13. & boues mecum fœtæ, ſi ergo vrgeam eas diem vnum, morientur cuncti greges.

A Præcedat dominus meus ante ſeruum ſuum, & ego inualeſcam in via ſecundum tarditaté profectionis, quæ coram me, & iuxta pedes paruulorum meorum, donec veniam ad dominum meum in Seir, reſpiránſque ex illis periculis modicum, in alium longè maximum timorem incidit.

Dina filiæ raptus.

Cap. XII. Rapta quippe illius filia, primum quidem puellæ iniurias & contumeliam ægrè ferebat: ſed cùm id facinus leniſſet, quod eam regis filius ducturum ſe vxorem pollicerettur, eámque ſententiam laudaſſet Iacob, fœdera violauit Leui fratribus adiunctis, ciuéſque viritim ad vnum iugulantes, in id tremoris patrem induxerunt, B vt inde protinus migrarent, eò quòd omnes aduerſum ſe bellaturos timeret. Dixit enim (ait ſcriptura) Iacob ad Simeonem & Leui: Odioſum me feciſtis, vt iniquus ſim omnibus habitantibus terram Chananæiſque, & Pherezæis. Ego autem ſum minimus numero, congregatique contra me ſimul obiurgabunt me, delebórque ego, & domus mea. Quippe omnes illos vnà finitimi necaſſent, niſi illorum indignationem, Dei clementia continuiſſet, finémque cladibus impoſuiſſet. Factus eſt, inquit, timor Dei ſuper omnes per C circuitum ciuitates, neque perſecuti ſunt poſt filios Iſraël. Quid ergo cum hoc metu liberatus eſſet? Num tandem vel parùm reſpirauit? imò verò tunc ſupremus eum malorum omnium vertex inuaſit, mors ſcilicet amantiſſimæ coniugis & immatura ſimul & violenta. Peperit enim, inquit, Rachel, parturiénſque la-

Gen. 35. 18. borabat. Factum eſt autem cum parturiens periclitaretur, dixit illi obſtetrix: Confide, & hic enim tibi filius eſt. Et cùm efflaret animam (moriebatur enim) vocauit nomen eius, Filius doloris mei. D Cúmque luctus adhuc recens eſſet, adiecit mœrori Ruben, patris thorum contumelioſè impetens. Quod ille tam grauiter tulit, vt moriens quoque mala imprecaretur filio, tum ſcilicet, quando filijs parentes miſericordiùs affici conſueuerunt, idque cum ille primogenitus eſſet omnium, quod etiam affectus nomine non parùm valet. Sed tamen hæc omnia vis mœroris excluſit, vocánſque illum

Gen. 49. 3. dixit: Ruben primogenitus meus fortitudo mea, & initium filiorum meorum,

A προελθέτω ὁ κύριός μου ἔμπροσθεν τοῦ παιδὸς αὐτοῦ, ἐγὼ δὲ ἐνισχύσω ἐν τῇ ὁδῷ, κατὰ σχολὴν τῆς πορεύσεως τῆς ἐναντίον μου, καὶ κατὰ πόδας τῶν παιδαρίων μου, ἕως τοῦ ἐλθεῖν με, πρὸς τὸν κύριόν μου εἰς Σηείρ, καὶ ἀναπνεύσας μικρὸν ἀπὸ τῶν κινδύνων ἐκείνων εἰς ἕτερον πολλῷ χαλεπώτερον ἐνέπεσε φόβον. τῆς γὰρ θυγατρὸς ἁρπαγείσης, τὸ μὲν πρότερον ἤλγει τῇ ὕβρει τῆς παιδός· ὡς δὲ παρεμυθεῖτο τὸ γεγονὸς τοῦ βασιλέως ὁ υἱὸς νόμῳ γάμου λήψεσθαι γυναῖκα αὐτὴν ὑπισχνούμε- B νος, καὶ ἐπῄνεσε τὴν γνώμην ὁ Ἰακώβ· συνέχεαν τὰς συνθήκας οἱ περὶ τὸν Λευΐ, καὶ τὴν πόλιν αὐτάνδρον ἀνελόντες εἰς τοσοῦτον τὸν γέροντα κατέστησαν τρόμον, ὡς καὶ μετοικῆσαι ἐκεῖθεν αὐτὸν διὰ τὸ πάντας ἐκπολεμωθῆναι πρὸς αὐτόν. εἶπε γάρ φησιν ὁ Ἰακὼβ τῷ Συμεὼν καὶ τῷ Λευΐ· μισητόν με πεποιήκατε, ὥστε πονηρόν με εἶναι πᾶσι τοῖς κατοικοῦσι τὴν γῆν, ἔν τε τοῖς Χαναναίοις καὶ τοῖς Φερεζαίοις, ἐγὼ δὲ ὀλιγοστός εἰμι ἐν ἀριθμῷ, καὶ συναχθέντες ἐπ᾽ ἐμὲ συγκόψουσί με καὶ ἐκτριβήσομαι ἐγώ, καὶ ὁ οἶκός μου· καὶ γὰρ ἂν C πάντας αὐτοὺς κατέσφαξαν ῥᾳδίως οἱ πρόσοικοι, εἰ μὴ ἡ τοῦ θεοῦ φιλανθρωπία κατέσχεν ἐκείνων τὸν θυμόν, καὶ πέρας ἐκείνοις ἐπέθηκε τοῖς κακοῖς· ἐγένετο γάρ φησι φόβος θεοῦ ἐπὶ τὰς πόλεις τὰς περικύκλῳ αὐτῶν, καὶ οὐ κατεδίωξαν ὀπίσω τῶν υἱῶν Ἰσραήλ. τί οὖν μετὰ τὴν τούτων ἀπαλλαγήν; ἆρα ἀνέπνευσε; τότε μὲν οὖν αὐτῷ τῶν κακῶν ἐπῆλθεν ὁ κολοφὼν ὁ τῆς ἐρωμένης θάνατος, ἄωρός τε ὁμοῦ καὶ βίαιος ὤν. ἔτεκε γάρ φησι Ῥαχήλ, καὶ ἐδυστόκησεν ἐν τῷ τοκετῷ. ἐγένετο δὲ ἐν τῷ σκλη- D ρῶς αὐτὴν τίκτειν, εἶπεν αὐτῇ ἡ μαῖα, θάρσει· καὶ γὰρ οὗτός ἐστί σοι υἱός. ἐγένετο δὲ ἐν τῷ ἀφιέναι τὴν ψυχήν, ἀπέθνησκε γάρ, ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ υἱὸς ὀδύνης μου· καὶ τοῦ πένθους ἀκμάζοντος ἔτι προσέθηκε τὴν ἀθυμίαν ὁ Ῥουβὴν εἰς τὴν τοῦ πατρὸς εὐνὴν ὑβρίσας, ὅπερ οὕτως ἔφερε χαλεπῶς ὡς καὶ τελευτῶν ἐπαράσασθαι τῷ παιδί, ὅτε μάλιστα συμπαθέστεροι γίνονται πρὸς τὰ ἔκγονα οἱ γονεῖς, καὶ ταῦτα πρωτοτόκῳ πάντων ὄντι τῶν ἄλλων. οὐ μικρὸν δὲ τοῦτο πρὸς φιλοστοργίας δύναται λόγον· ἀλλ᾽ ὅμως ἅπαντα ταῦτα ἡ τῆς ἀθυμίας παρώσατο βία, καὶ καλέσας αὐτὸν ἔλεγε· Ῥουβὴν πρωτότοκός μου, ἰσχύς μου, καὶ ἀρχὴ τέκνων μου·

σκληρὸς φέρειν, καὶ σκληρὸς αὐθάδης. ἐξύβρισας, ὡς ὕδωρ μὴ ἐκζέσῃς. ἀνέβης γὰρ ἐπὶ τὴν κοίτην τοῦ πατρός σου, τότε ἐμίανας τὴν στρωμνὴν, οὗ ἀνέβης. ὡς δὲ ἐν ἡλικίᾳ γέγονεν ὁ τῆς ἀγαπωμένης γυναικὸς υἱὸς, καὶ παραμυθίαν αὐτοῦ ἔξω προσεδόκησε τῆς ἐπ' ἐκείνῃ λύπης, τότε αὐτῷ πολύτροποι διὰ τούτου κατεκλυδάζοντο συμφοραί· οἱ γὰρ ἀδελφοὶ τὸν χιτωνίσκον τὸν ἐκείνου βάψαντες ἐν αἵματι καὶ ἐπιδείξαντες τῷ πατρὶ, ποικίλον αὐτῷ τὸ πένθος εἰργάσαντο. οὐ γὰρ τὴν τελευτὴν ἐπένθει μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν τρόπον τῆς τελευτῆς, καὶ πολλὰ ἦν τὰ συγχέοντα αὐτοῦ τὴν ψυχήν· ὅτι ὁ τῆς φιλουμένης υἱὸς, ὅτι ὁ τῶν ἄλλων ἁπάντων βελτίων. ὅτι ὁ μάλιστα ἀγαπώμενος, ὅτι ἐν αὐτῷ τῷ τῆς ἡλικίας ἄνθει, ὅτι παρ' αὐτοῦ πεμφθεὶς, ὅτι μηδὲ ἐπὶ τῆς οἰκίας, μηδὲ ἐπὶ τῆς κλίνης, μηδὲ παρεστῶτος τοῦ πατρὸς, μηδὲ εἰπών τι καὶ ἀκούσας, ὅτι μὴ τῷ κοινῷ πάντων θανάτῳ, ὅτι ζῶν ὑπὸ τῆς τῶν θηρίων ὠμότητος ἐσπαράττετο, ὅτι μηδὲ τὰ λείψανα συναγαγεῖν ἠυ[illegible]κεν καὶ παραδοῦναι τῇ γῇ, ὅτι οὐδὲ ἐν νεότητι ταῦτα ὑπέμεινεν, ὅτε ἐνεγκεῖν δυνατὸς ἦν, ἀλλ' ἐν ἐσχάτῳ γήρᾳ. καὶ ἦν θέαμα πάντων ἐλεεινότερον ἰδεῖν, πολιὰν αἰσχυνομένην κόνει· καὶ στῆθος γηραλέον διαρρηγνυμένου τοῦ χιτῶνος γυμνούμενον, καὶ θρήνους παρακλήσεως μείζονας· διέρρηξε γάρ φησιν Ἰακὼβ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, καὶ περιέθετο σάκκον ἐπὶ τὴν ὀσφὺν αὐτοῦ, καὶ ἐπένθει τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἡμέρας πολλάς. συνήχθησαν δὲ πάντες οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καὶ αἱ θυγατέρες, καὶ ἦλθον παρακαλέσαι αὐτὸν, καὶ οὐκ ἤθελε παρακληθῆναι λέγων, ὅτι καταβήσομαι πρὸς τὸν υἱόν μου πενθῶν εἰς ᾅδου. ὥσπερ δὲ ἵνα μηδέ ποτε καθαρεύῃ αὐτοῦ ἡ ψυχὴ ἀθυμίας, οὕτως ἀρξαμένης ταύτης θεραπεύεσθαι τῆς πληγῆς, λιμὸς ἐπελθὼν καὶ τὴν γῆν ἅπασαν καταλαβὼν ἐλύπει μὲν αὐτὸν σφόδρα τὸ πρότερον· ὡς δὲ ἀνελθόντες ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου παραμυθίαν ἐκομίσαντο τοῦ κακοῦ, ἑτέραν λύπην ταύτῃ ἀναμίξαντες ἤγαγον, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς τοῦ λιμοῦ λύσεως ἡδονὴν, συνέχεεν ἡ τοῦ παιδὸς ἀποδημία· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ τὸν Βενιαμὶν ἀπῄτουν αὐτὸν, ὃν μόνον εἶχε παραψυχὴν καὶ τῆς ἀπελθούσης γυναικὸς, καὶ τοῦ θηριοβρώτου παιδός. οὐ ταῦτα δὲ μόνον αὐτὸν ἀντέχεσθαι ἐποίει τὸν Βενιαμὶν, ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς ἡλικίας, καὶ τὰ τῆς ἀνατροφῆς. οὐ καταβήσεται

A durus ad ferendum, durúſque & audax: iniuriam intuliſti, ſicut aqua non efferueſcas. Aſcendiſti enim in cubile patris tui, tunc maculaſti ſtratum, vbi aſcendiſti. Cùm autem adoleuiſſet amantiſſimæ vxoris filius, ſolarique illius deſiderium huius præſenti & iugi contubernio ſperaret, tunc ipſi multiplices parantur clades: fratres enim illius tunicam intinctam ſanguine patri oſtendentes, vario illum luctu confecerunt. Neque enim ſolam lugebat mortem, ſed ipſum quoq. mortis genus: plurimáque erant quæ illius animum confuderant, ac penè in de- B ſperationem præcipitarant, quod amatæ illius filius, quod melior reliquis, quod maximè dilectus, quod in ipſo ætatis flore, quòd ab eo miſſus, quòd neque in domo, neque in lecto, neque patre coram aſſiſtente, neque dicens aliquid & audiens, quod non communi morte omnium, quòd viuens à ferarum immanitate diſcerptus fuerat, quod ne reliquias quidem illius reperire poterat, & humo condere: quod iſta illi non in iuuentute contigiſſent, quando melius ferre potuiſſet, ſed ſenectute vltima. Erátque miſerandum omnino ſpectaculum, videre ca- C nos verendos puluere fœdatos, ſeniléque pectus diſciſſa tunica nudatum, lamentáque admittentia conſolationem nullam. Scidit enim, inquit, Iacob veſtimenta ſua, & circumpoſuit cilicium lumbis ſuis, lugebátque filium diebus plurimis. Congregati ſunt autem omnes filij eius, & filiæ, & venerunt conſolari eum: noluitque conſolari, dicens: Deſcendam ad filium meum lugens in infernū. Gen. 37.35. quaſi verò poſſibile non eſſet vacare à mœrore animum ipſius. Cum cœpiſſet ea plaga curari, fames valida incumbens, terrámque vniuerſam occupans, primum qui- D dem vehementi illum mœrore turbauerat: cùm autem reuerſi ex Ægypto filij, rei frumentariæ copia famis incommoda ſolati eſſent, aliam item conſolationi mixtam doloris cauſam attulerunt, voluptatémque quam ex famis leuamine tulerat, abſentia filij premebat atque obſcurabat. Neque id ſolum, ſed Benjamin ipſum poſtulabant: quo ille vnico ſolatio & vxoris defunctæ, & à fera deuorati filij lenire mœrorem conſueuerat. Erat autem non ea ſola cauſa detinendi Benjamin ſecum, Gen. 42.38 verum ætas quoque ipſa, & educationis ratio. Non deſcendet

enim, inquit, filius meus vobiſcum, quoniam frater eius mortuus eſt, & ipſe ſolus derelictus eſt contingetq. illum laſſeſcere & deficere in via qua vos pergitis, deducetiſque canos meos cum dolore ad inferos. Primum igitur omnino renuebat, illum nunquam ſe daturum aſſerens: cum verò vehementiſſima vis famis vrgeret, grauiorique neceſſitate tangeretur, quanquam
Gen. 42. 30. nimium mœrens: Quid enim, inquit, me afflixiſtis, nunciantes homini, quod eſſet vobis frater? verbáque illa miſeranda locutus: Ioſeph, inquiens, non eſt, Simeon non, & Benjamin hunc aſſumetis? in me venerunt iſta omnia: dolens ſcilicet quod B poſt Ioſeph & Simeon, etiam Benjamin à ſe niterentur auellere: oſtendénſque omnia ſe potius paſſurum, quam dimiſſurum à ſe filium: victus tandem ſuis eum manibus tradidit, dicens: Et fratrem veſtrum aſſumite, ſurgenteſque deſcendite ad virum. Deus autem meus det vobis gratiam in conſpectu viri, emittatq. vobiſcum fratrem veſtrum vnum, & Benjamin. Ego enim ſicut liberis orbatus ſum, liberis orbatus ſum. Ita vehementer ſummis illis angebatur incommodis, vt viſceribus etiam diſcerptis, paulatimque imminutis filijs, vniuerſa deteriorum metu toleraret. Ma- C iore enim ex huiuſmodi aduerſis dolore angebatur, quàm ante ex Ioſeph. Quippe ea clades, quæ meliorum ſpe & exſpectatione caret, ſi vehementiore dolore nos cruciat, ille tamen ipſe dolor protinus lenitur, dum animo deſperatio huiuſce cladis corrigēdæ ſemper ingeritur: quę verò ſuſpenſa eſt, hactenus animū requieſcere non ſinit, futurorum incerto anxietatem iugiter nobis augens & renouans: idque ex beato Dauid facilè animaduertere poſſumus, qui cùm adhuc viuente plangeret filio, eo ipſo mortuo ſe à fletu continuit: quod cùm ſerui illius mirarentur, cauſámque D requirerent, hanc ipſam rationem allegauit, quam ego modò. Meritò igitur Iacob in his caſibus metuebat magis atq. tremebat. Sed aſpectus ille deſiderabilis, ac Ioſeph facies voluptatem illi & quietem poſtmodum præbuit. Et quid inde voluptatis conſecutus eſt? Sicut enim vehementiſſimo igni aduſta membra quantumlibet quis refrigerare moliatur, nihil proficit: ita & illius mœſtum animum

A γὰρ φησὶν, ὁ υἱός μου μεθ' ὑμῶν, ὅτι ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἀπέθανε, καὶ αὐτὸς μόνος καταλέλειπται, καὶ συμβήσεται αὐτὸν μαλακισθῆναι ἐν τῇ ὁδῷ, ἐν ᾗ ἂν πορεύησθε, καὶ κατάξετέ μου τὸ γῆρας μετὰ λύπης εἰς ᾅδου. Τὸ μὲν οὖν πρότερον διὰ ταῦτα πάντα παρῃτεῖτο, καὶ οὐκ ἔφασκε δώσειν αὐτόν· ἐπειδὴ δὲ σφοδρὸς ἐπέπεσεν ὁ λιμὸς, καὶ μείζονος τῆς ἀνάγκης ᾔσθετο, καίτοι σφόδρα ἀποδυρόμενος, τί γάρ με ἐκακοποιήσατε φησὶν ἀπαγγείλαντες τῷ ἀνθρώπῳ εἰ ἔστιν ὑμῖν ἀδελφός; καὶ οὕτω πάντων ὀδυνηρότερον ὑπέμεινε τὰ ἐλεεινὰ ῥήματα φθεγγόμενος ὁ Ἰακὼβ, Ἰωσὴφ φησὶν οὐκ ἔστι· Συμεὼν B οὐκ ἔστι, καὶ τὸν Βενιαμὶν λήψεσθε; ἐπ' ἐμὲ ἐγένετο ταῦτα πάντα· καὶ ὀδυρόμενος ὅτι μετὰ τὸν Ἰωσὴφ καὶ τὸν Συμεῶνα ἐπεχείρουν καὶ τὸν Βενιαμὶν ἀποσπάσαι αὐτοῦ, καὶ ἐνδεικνύμενος ὅτι πάντα πείσεται μᾶλλον, ἢ ἀφέξεται τοῦ παιδὸς, νικηθεὶς ὕστερον αὐτὸς, αὐτὸν ταῖς ἑαυτοῦ χερσὶν ἐξεδίδου λέγων· καὶ τὸν ἀδελφὸν ὑμῶν λάβετε, καὶ ἀναστάντες κατάβητε πρὸς τὸν ἄνθρωπον· ὁ δὲ θεός μου δῴη ὑμῖν χάριν ἐναντίον τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἀποστεῖλαι τὸν ἀδελφὸν ὑμῶν τὸν ἕνα, καὶ C τὸν Βενιαμίν· ἐγὼ μὲν γὰρ καθάπερ ἠτέκνωμαι, ἠτέκνωμαι. οὕτω σφόδρα τοῖς πολλοῖς ἐκεκράτητο κακοῖς, ὡς καὶ τῶν σπλάγχνων σπαραττομένων, καὶ κατὰ μικρὸν ἐλαττουμένων αὐτῷ τῶν παίδων, ἅπαντα ὑπομένειν τῇ τῶν μειζόνων ὑπερβολῇ. καὶ γὰρ μείζων αὐτὸν ἀθυμία κατεῖχεν ὑπὲρ τούτων τῆς ὑπὲρ τοῦ Ἰωσήφ. ἡ μὲν γὰρ οὐκ ἔχουσα προσδοκίαν διορθώσεως συμφορὰ, εἰ καὶ σφοδρὰς φέρει τὰς ἀθυμίας ἡμῖν, ἀλλ' ὅμως ταχέως αὐτὰς σβέννυσιν, εἰς ἀπόγνωσιν ἐμβαλοῦσα τὸν λογισμόν· ἡ δὲ ἔτι μετέωρος D οὖσα οὐκ ἀφίησιν ἀναπαύσασθαι τὴν ψυχὴν, τῇ τῶν μελλόντων ἀδηλίᾳ ἐπιτείνουσα ἀεὶ καὶ ἀνανεοῦσα τὴν ἀγωνίαν ἡμῖν. καὶ τοῦτο ἄν τις μάθοι καλῶς ἀπὸ τοῦ μακαρίου Δαβὶδ, ὃς ἔτι ζῶντος μὲν ἐθρήνει τοῦ παιδὸς, τελευτήσαντος δὲ ἀπῆκε τοῦ πένθους ἑαυτόν. ἀπορούντων δὲ ὑπὲρ τούτων τῶν παίδων, καὶ τὴν αἰτίαν ἐρωτώντων αὐτὸν, οὗτος εἶπε τὸν λογισμὸν, ὅνπερ ἐγὼ νῦν. εἰκότως οὖν κἀκεῖνος ὑπὲρ τούτων ἐδεδοίκει, μᾶλλον, καὶ ἔτρεμεν· ἀλλ' ἡ ποθεινὴ θέα καὶ τὸ τὸν Ἰωσὴφ ἰδεῖν, ἀθυμίας αὐτῷ περιέχαι ὕστερον. καὶ τί τὸ κέρδος; καθάπερ γὰρ τὰ σφοδρῷ καταφλεχθέντα μέλη πυρὶ, κἂν μυριάκις καταψύχῃ τις, οὐδὲν ὀνίνησιν· οὕτω καὶ τὴν ψυχὴν κατώδυνον γενομένην ἐκείνου

καὶ τῇ τῆς ἀθυμίας σφόδρα καταχωννυμένῳ φλογὶ, οὐδὲν ἦν ἀνακτήσασθαι ἱκανὸν, καὶ μάλιστα ὅτε οὐδὲ τὴν αἴσθησιν εἰκὸς ἦν τερπνήν· ὅπερ δὲ ὁ Βερζελλὶ παραιτούμενος τὸν Δαβὶδ, ἔλεγε· πόσαι αἱ ἡμέραι ἐτῶν ζωῆς μου ἔσονταί μοι ἐκεῖ, ἵνα ἀναβῶ μετὰ τοῦ βασιλέως εἰς Ἱερουσαλήμ; υἱὸς ὀγδοήκοντα ἐτῶν εἰμὶ σήμερον· εἰ γνώσομαι ἀναμέσον ἀγαθοῦ, ἢ ἀναμέσον κακοῦ, εἰ γεύσηται ὁ δοῦλός σου ὅσα ἂν ἐσθίῃ, ἢ ὅσα ἂν πίνῃ, ἢ ἀκούσομαι φωνὴν ᾀδόντων ἢ ᾀδουσῶν; καὶ ἵνα τί ἔσται ὁ δοῦλός σου φορτίον ἐπὶ τὸν κύριόν μου τὸν βασιλέα; ἀλλὰ τί χρὴ ἀφ' ἑτέρων ταῦτα στοχάζεσθαι, αὐτοῦ παρόντος ἀκοῦσαι τοῦ πεπονθότος. μετὰ γὰρ τὸ τὸν υἱὸν ἰδεῖν φησὶν ἐρωτώμενος ὑπὸ τοῦ Φαραὼ περὶ τῆς ζωῆς αὐτοῦ· μικραὶ φησὶ δὲ πονηραὶ αἱ ἡμέραι μου, καὶ οὐκ ἀφίκοντο εἰς τὰς ἡμέρας τῶν πατέρων μου· οὕτως ἐνακμάζουσαν αὐτοῦ τῇ ψυχῇ τὴν μνήμην τῶν γεγενημένων εἶχε διαπαντός· ἀλλ' ὁ λαμπρὸς καὶ ἐπίδοξος οὗτος υἱὸς Ἰωσὴφ τίνα οὐκ ἀπέκρυψε τῶν συμφορῶν; ὁ μὲν γὰρ πατὴρ ὁ τούτου ἕνα μόνον εἶχεν ἀδελφὸν ἐπιβουλεύοντα, οὗτος δὲ πολλῷ πλείους· καὶ ὁ μὲν τὴν προτέραν ἡλικίαν ἅπασαν ἐν ἀφθονίᾳ ἐτρέφετο δὲ ἀδείᾳ πολλῇ, ὁ δὲ ἐπὶ τῆς ἀλλοτρίας καὶ ἔτι παιδίον ὢν, τὰς τῆς ὁδοιπορίας φέρειν ἠναγκάζετο ταλαιπωρίας. καὶ τῷ μὲν Ἰακὼβ παρῆν ἡ μήτηρ ἐπικουφίζουσα τὴν ἐπιβουλήν· οὗτος δὲ ἔτι νέος ὤν, καὶ ὅτε μάλιστα ἔχρῃζε τῆς μητρὸς, τότε ἐν ἐρημίᾳ τῆς βοηθείας ταύτης καθίστατο. πρὸς τούτοις ὁ μὲν Ἡσαῦ μέχρις ἀπειλῆς μόνης ἐλύπησε τὸν Ἰακώβ· οὗτοι δὲ καὶ εἰς ἔργον ἐξήγαγον τὴν ἐπιβουλήν δὲ πρὸ τῆς ἐπιβουλῆς φθονοῦντες, καὶ διαβάλλοντες αὐτὸν διετέλουν, οὗ τί γένοιτ' ἂν χαλεπώτερον, τοὺς συνοικοῦντας πολεμίους ἔχειν ἀεί; καὶ γὰρ ψόγον κατήνεγκαν κατ' αὐτοῦ πονηρὸν, καὶ ἰδόντες ὅτι αὐτὸν ὁ πατὴρ αὐτοῦ φιλεῖ ὑπὲρ τοὺς ἄλλους υἱοὺς αὐτοῦ ἐμίσησαν αὐτὸν, καὶ οὐκ ἠδύναντο αὐτῷ λαλεῖν οὐδὲν εἰρηνικόν. οὔτε γὰρ τὸ ὑπὸ τοῖς ἐμπόροις γενέσθαι, οὔτε τὸ ὑπὸ τῷ σπάδοντι τοσοῦτον ἔστι φανεῖν ἂν κακόν. πολλῷ γὰρ αὐτῷ φιλανθρωπότεροι ἐχρήσαντο οὗτοι τῶν ἀδελφῶν· ἀλλ' ὅμως οὐδὲ οὕτως ἡμερώτερος γέγονε τῶν συμφορῶν ὁ χειμών· σφοδροτέρα γὰρ ἐμπεσοῦσα καταιγὶς πάλιν αὐτὸν κατέδυ-

A nimiique doloris flammis aduſtum, nihil erat quod recreare ac refouere poſſet, maximè cum ea ætate nullus ferre ſit voluptatis ſenſus: quod Berzelli excuſans, dicebat ad Dauid: Quot dies annorum vitæ meæ illic erunt mihi, vt aſcendam cum rege in Hieruſalem? Filius octoginta annorum ſum hodie, num diſcernam inter bonum & inter malum? Num guſtabit ſeruus tuus quæcumque comederit aut biberit? Num audiet ſeruus tuus cantantium virorum aut mulierum voces? Et quare ſeruus tuus grauis ſit domino meo regi? Verùm quid hoc ex B alijs conijcimus, cùm liceat ipſum audire de ſe profitentem? Poſtea enim quàm filium viderat, à Pharaone de vitæ ſuæ annis interrogatus: Parui ſunt, inquit, & mali dies mei, & non peruenerunt ad dies patrum meorum: adeo viuacem rerum geſtarum memoriam ſecum ſemper gerebat. Sed enim filius iſte charisſimus & glorioſisſimus Ioſeph, cuius clades non ſuarum magnitudine calamitatum operuit? Nempe enim pater eius vnum tantummodo inſidiatorem paſſus eſt, hic autem multo plures: atque ille quidem priorem omnem ætatem in ſum-C ma rerum copia & requie nutritus eſt: hic in alienam puer adductus regionem, itineris ærumnas perferre cogebatur. Ac Iacobo quidem aderat mater, inſidias leniens: hic adoleſcentulus quando illi matre opus erat, tunc maximè iſto adiutorio deſertus & deſtitutus eſt. Ad hæc Eſau quidem vſque ad comminationem tantùm Iacobum perterruit: at verò Ioſephi fratres inſidias in apertum opus perduxerunt, atque ante inſidias inuidia commoti detrahere illi nunquam deſtiterunt. Porrò quid acerbius eſſe poſſit, quam eos quibuſcum iugiter in-D habitas, inimicos patri? Detulerunt enim illum crimine malo, & videntes quod à patre cæteris liberis ſuis plus diligeretur, oderant eum, nec poterant ei quicquam pacificè loqui. Neque enim ago, quod ſub negotiatorum regiique ſerui manu fuit, tam graue illi fuiſſe dixerim, quàm quod in illorum impias incidit manus. Multò enim iſti clementius illo vſi ſunt, quàm fratres. Attamen ne ſic quidem quieuit calamitatum ſæua hyems, quippe vehementior procella irruens ipſum rurſus ferè demerſit.

1. Reg. 19. 32.

Gen. 47. 9

C. XIII.

Ioſephi exemplo nunc vtitur.

Fortaſſe me quiſpiam hoc in loco inſidias dominæ dicturum exiſtimet: ego vero ante eam quoque tempeſtatem aliam ſæuiorem dicam. Graue quidem, reuera graue atque intolerabile, calumnias huiuſmodi criminum pati damnarique, & carcerem tam prolixo tempore incolere puerum liberum, nobilem, eiúſque neceſſitatis hactenus ignarum: ſed ſanè grauius his omnibus, ac difficilius illi viſum puto, fluctus ætatis compeſcuiſſe. Si enim nulla flagranti concupiſcentia turbatus, illius amores blanditiáſque reſpuiſſet, non mihi ita laudandus atque admirandus videretur, Chriſti ſcilicet ſententiam tuenti. Neque enim ille eos qui natura ſunt eunuchi, ſed qui ſeipſos abſciderunt, dignos regno cœlorum dixit. Sin verò ſecus, quam ille victoriam retuliſſet, aduerſus quem dimicans palmam reportaret? quónam hoſte ſuperato buccinaretur, ſi nullus eſſet qui obluctaretur, eúmque ſumma vi niteretur deijcere? Neque enim eos qui à domitorum animantium coitu abſtinuerunt, caſtitatis ratione prędicamus, quod naturæ inſita non ſit huiuſmodi concupiſcentia. Si igitur beato illi adoleſcenti eiuſmodi ignis nihil moleſtus fuit, quid eſt quod illius caſtitatem ita admiramur? Quòd ſi eo tempore, quo vehementiùs huiuſmodi flamma ſuccenditur (agebat quippe iam fermè vigeſimum ætatis annum) & cum nullis admotis alijs fomentis incendij, intolerabilis per ſe eſt iſta vis, tunc maximè impudica mulier caſtiſſimo adoleſcenti inſidiata eſt, tantùm huic flammæ virium ex ſuis illecebris & ornamentis adijciens, quantùm illi erat per naturam: quis iam tum illius fluctus tumultus, & anxietatem enarrare ſufficiat, cùm intrinſecus quidem & natura illum & ætas perturbarent, arſque & decor Ægyptiæ extrinſecus pellicerent? iſtúdque non vno die, vel duobus, ſed plurimo tempore perferret? Equidem reor ipſum tunc non ſibi tantum timuiſſe, ſed illi etiam indoluiſſe, quod ad tantum præcipitium tanto ſtudio peruenire curaret feſtinarétque. Atque illud ex verbis quæ mulieri plena grauitatis & modeſtiæ reſpondit, nobis conſtare poterit. Etenim licebat illi profectò iure ſuo, ſi voluiſſet, & contumelioſius & audacius ad illam loqui: ſiquidem illa per nimiam amoris vim facilè cuncta toleraſſet:

Matth. 19. 12.

A σι. καὶ τάχα μέν τις οἴεται τὴν ἐπιβουλὴν τῆς δεσποίνης ἐρεῖν· ἐγὼ δὲ παρὰ ταύτης χαλεπωτέραν ἐρῶ. δεινὸν μὲν γὰρ ἀληθῶς δεινόν, καὶ τὸ συκοφαντηθῆναι ἐπὶ τοιούτοις, καὶ τὸ κατακριθῆναι, καὶ τὸ δεσμωτήριον οἰκῆσαι χρόνον οὕτω μακρόν, παῖδα ἐλεύθερον, καὶ εὐγενῆ, καὶ ταύτης ἄπειρον τῆς ἀνάγκης, πολλῷ δὲ τούτων βαρύτερον, τὸ ἀπὸ τῆς ἡλικίας οἶμαι χειμῶνα γεγενῆσθαι αὐτῷ. εἰ μὲν γὰρ ὑπὸ μηδεμιᾶς ἐπιθυμίας ἐνοχλούμενος διέπτυσε τὸν ἐκείνης ἔρωτα, οὐ σφόδρα ἐπαινῶ, οὐδὲ θαυ- B μάζω τὸν ἄνδρα ἐγὼ πειθόμενος τῷ Χριστῷ. οὐδὲ γὰρ τοὺς ἀπὸ τῆς φύσεως εὐνουχισθέντας, ἀλλὰ τοὺς ἑαυτοὺς εὐνουχίσαντας ἀξίους φησὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν· εἰ δὲ μὴ τοῦτο ἦν, ποίαν ἤρατο νίκην; κατὰ τίνος στέφανον ἀνεδήσατο; τίνα καταγωνισάμενος ἀνεκηρύττετο, οὐδενὸς ὄντος τοῦ προσπαλαίοντος αὐτῷ, καὶ ἐπιχειροῦντος καταβαλεῖν; οὐδὲ γὰρ τοὺς τοῖς ἀλόγοις μὴ μιγνυμένους, εἰς σωφροσύνης ἐπαινοῦμεν λόγον, διὰ τὸ μηδὲ ἐγκεῖσθαι τῇ φύσει τῆς μίξεως τὴν ἐπιθυμίαν ἐκείνοις· εἰ τοίνυν μηδὲ τῷ μειρακίῳ τότε ἐκείνῳ τοῦτο C ἠνώχλει τὸ πῦρ, τίνος ἕνεκεν αὐτὸν ἐπὶ σωφροσύνῃ θαυμάζομεν; εἰ δὲ ὅτε πάντων τῶν καιρῶν σφοδρότερον ἡ φλὸξ αἴρεται· εἰκοστὸν γὰρ λοιπὸν ἦγεν ἔτος· καὶ ὅτε ἀνύποιστός ἐστιν ἡ τυραννὶς καὶ μηδενὸς αὐτὴν αὔξοντος, τότε ἡ ἀσέλγεστος ἐπέθετο τῷ μειρακίῳ τοσαύτην ἀπὸ τῶν αὐτῆς μαγγανευμάτων, καὶ καλλωπισμάτων προσθεῖσα τῇ φλογὶ τὴν ἰσχύν, ὅσην ἀπὸ τῆς φύσεως εἶχε, πῶς ἄν τις τὸν χειμῶνα διηγήσαιτο τῆς ψυχῆς καὶ τὸν θόρυβον καὶ τὴν ἀγωνίαν, τῆς μὲν φύσεως, καὶ τῆς ἡλικίας D ἔνδοθεν ταρασσούσης αὐτόν, καὶ τῶν παρὰ τῆς Αἰγυπτίας μηχανημάτων ἔξωθεν προσβαλλόντων, καὶ ταῦτα οὐ μέχρι μιᾶς ἡμέρας καὶ δευτέρας, ἀλλ' ἐπὶ χρόνον πολύν; ἐγὼ γὰρ αὐτὸν οὐχ ὑπὲρ ἑαυτοῦ τρέμειν οἴομαι τότε μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ἐκείνης ἀλγεῖν, πρὸς τοσοῦτον κρημνὸν ἐπειγομένης ἐλθεῖν, καὶ τοῦτο ἐξ ὧν μετὰ πολλῆς ἐπιεικείας ἀποκρίνεται πρὸς αὐτὴν δηλοῖ ἡμῖν. καὶ γὰρ ἐνῆν εἴπερ ἐβούλετο καὶ ὑβριστικώτερον καὶ θρασύτερον διαλεχθῆναι πρὸς αὐτήν· καὶ γὰρ ἂν εὐκόλως πάντα ἠνέσχετο ἐκείνη, διὰ τὸν ἔρωτα·

ἀλλ᾽ οὐδὲν τοιοῦτον, οὔτε ἐφθέγξατο, οὔτε ἐνενόησεν· ἀλλὰ λογισμοὺς ἀνακινήσας εὐσεβεῖς, καὶ δι᾽ ὧν ᾤετο μόνον ἐντρέψειν αὐτήν, οὐδὲν πλέον προσέθηκεν. ἰδοὺ γάρ φησιν ὁ κύριός μου γινώσκει οὐδὲν δι᾽ ἐμὲ τῶν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, καὶ πάντα ὅσα ἐστὶν αὐτῷ δέδωκεν ἐν τῇ χειρί μου, καὶ οὐχ ὑπάρχει ἐν τῇ οἰκίᾳ ταύτῃ οὐδὲν ἐμοῦ, οὐδὲ ὑπεξῄρηται ἀπ᾽ ἐμοῦ οὐδὲν πλὴν σοῦ, διὰ τὸ σὲ γυναῖκα αὐτοῦ εἶναι· καὶ πῶς ποιήσω τὸ ῥῆμα τοῦτο τὸ πονηρόν, καὶ ἁμαρτήσομαι ἐναντίον τοῦ θεοῦ; καὶ μετὰ τὴν τοσαύτην ἐπιείκειαν καὶ τὴν τῆς σωφροσύνης ἐπίδειξιν ἐσυκοφαντήθη, καὶ συνεχώρησεν ὁ θεός. ἐδέθη, καὶ οὐδὲ οὕτως ἤλεγξε τὴν ἐπιβουλήν, καὶ τὴν ἄδικον διαβολὴν τῆς γυναικός· ἐβούλετο γὰρ καὶ πολλοὺς αὐτῷ τοὺς μισθούς, καὶ λαμπροτέρους πλέξαι τοὺς στεφάνους. καὶ διὰ τοῦτο καὶ τῶν δούλων τοῦ βασιλέως ἀφεθέντων αὐτὸς ἔμενεν ἔνδον ἔτι. σὺ δέ μοι μὴ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ δεσμοφύλακος εἴπῃς, ἀλλ᾽ ἐξέτασον αὐτοῦ τὰ ῥήματα, καὶ ὄψει τὴν ὀδύνην τῆς ψυχῆς. μετὰ γὰρ τὸ ἐπιλύσασθαι τὸ ὄναρ ἔλεγε πρὸς τὸν οἰνοχόον· ἀλλὰ μνήσθητί μου διὰ σεαυτοῦ, ὅταν εὖ σοι γένηται, καὶ ποιήσεις ἐπ᾽ ἐμὲ ἔλεος, καὶ μνησθήσῃ περὶ ἐμοῦ πρὸς Φαραώ, καὶ ἐξάξεις με ἐκ τοῦ ὀχυρώματος τούτου, ὅτι κλοπῇ ἐκλάπην ἐκ γῆς Ἑβραίων, καὶ ὧδε οὐκ ἐποίησα οὐδέν· ἀλλ᾽ ἐνέβαλόν με εἰς τὸν οἶκον τοῦ λάκκου τούτου. εἰ γὰρ καὶ τὸ καθεῖρχθαι ἔφερεν εὐκόλως, τὸ γοῦν τοιούτοις συζῆν ἀνδράσι, τυμβωρύχοις, κλέπταις, πατραλοίαις, μοιχοῖς, ἀνδροφόνοις· τούτων γὰρ ἁπάντων καὶ τῶν τοιούτων τὸ οἴκημα τοῦτο ἀπεπλήρωτο· πάντων αὐτῷ βαρύτερον ἦν. καὶ οὐ τοῦτο μόνον αὐτὸν ἐλύπει καὶ ἔθλιβεν, ἀλλὰ καὶ τὸ πολλοὺς ὁρᾶν εἰκῇ καὶ μάτην ταλαιπωρουμένους ἐκεῖ. ἀλλ᾽ ὅμως ὁ μὲν οἰκέτης ὅπερ ἀποδύρῃ καὶ σὺ νῦν, ἀπηλλάττετο τῶν δεσμῶν· ὁ δὲ ἐλεύθερος ἔμενε ταλαιπωρούμενος ἔτι· εἰ δὲ τὴν βασιλείαν λέγοι τις, πάλιν μοι τὸν ἑσμὸν τῶν φροντίδων, καὶ τὰς ἀγρυπνίας, καὶ τῶν μυρίων πραγμάτων ἐρεῖ, ἅπερ ἅπαντα τοῖς τὸν ἡσύχιον καὶ ἀπράγμονα βίον ἀσπαζομένοις οὐ σφόδρα ἐστὶ καθ᾽ ἡδονήν. χωρὶς δὲ τούτων, ἐκείνοις μὲν εἰ καί τι χρηστὸν ἐγένετο, ἀλλ᾽ οὔπω τῆς βασιλείας τετρανωμένης, οὐδὲ τῶν μελ-

A verùm nihil huiuſmodi locutus eſt, aut cogitauit: ſed pijs religioſiſque cogitationibus admotis, ea ſolummodo locutus eſt, per quæ putabat à ſcelere illam poſſe reuocari, nihilque ampliùs adiecit. Ecce enim, inquit, dominus meus, propter me nihil ſcit eorum quæ ſunt in domo ſua: & omnia quæ ſua ſunt dedit in manu mea, nihilque in domo ſua plus habet quam ego: neque aliquid quod non dederit in poteſtate mea, præter te, eò quòd vxor illius ſis: & quomodo faciam hoc verbum malum, vt peccem coram Deo? Et tamen poſt tantam mo- B deſtiam, tantáque caſtitatis indicia, falſi criminis calumniam ſubiuit, Deúſque iſtud fieri permiſit. Vinctus eſt, nec ſic prodidit inſidias, iniuſtámq. mulieris calumniam coarguit. Studebat enim copioſiora præmia, coronáſque clariores præparare, atque ideo ipſis quoque ſeruis regijs dimiſſis ipſe incluſus perſeuerabat. Tu nolo mihi cuſtodis clementiam objicias, verum ipſius verba diligentiùs examines, inſpicies profectò ſummum animi dolorem. Nam cum ſomnium interpretatus eſſet regio pincernæ, dixit: Sed memento mei per temetipſum, cum C tibi bene fuerit, faciéſque ſuper me miſericordiam, & ſuggeres Pharaoni de me, & educes me de carcere iſto, quia furto ſublatus ſum de terra Hebræorum: & hic non feci quicquam, ſed innocentem iniecerunt me in domum lacus huius. Etſi enim clauſtra carceris facilè ferebat, cum eis hominibus viuere, puta ſepulchrorum violatoribus, furibus, parricidis, adulteris, homicidis, & reliquis eius generis hominibus (his enim atque huiuſmodi plenum erat illud habitaculum) grauius illi ac moleſtius erat. Neque id ſolùm, ſed quod plurimos intueretur fruſtrà & D inaniter illic macerari & confici. Sed tamen id quod tute modò quereris, ſeruus quidem vinculis eripiebatur, liber autem in ærumnis perſiſtebat. Quòd ſi quis regni mentionem faciat, hic mihi rurſus curarum examen, vigiliarum & mille negociorum difficultates velim in medium adducat. Quæ omnia is qui quietam curíſque vacuam vitam diligunt, non nimium iucunda, aut grata ſunt. Præterea ſanctis illis quidem ſi quid lætum contingebat, mirum profectò non erat, cùm necdum cœleſte regnum planum & apertum eſſet, futurorúmque bonorum manifeſta

promiſſio: hic verò quando tanta bono- A rum copia proponitur, réſque cunctis manifeſta eſt, audebitne obſecro iam quiſpiam dolere, ſi in præſenti vita iucundis nullis perfruatur: aut prorſus in hac vita dulce aliquid exiſtimabit, qui præmia futura nouerit? Et quid hoc animo dici abiectius poteſt, ſi ſperans & expectans paulò pòſt in cœlum ſe migraturum, huius mundi requiem inquirat, ac tranquillitatem vmbra nulla meliorem? Vanitas enim vanitatum, inquit, Eccl. I. & omnia vanitas. Quòd ſi is, qui præſentis vitæ voluptates præ cæteris hominibus fuerat expertus, hanc aduerſus illas B ſententiam tulit: multò magis nos ita affici & ſentire conuenit, quibus nihil eſt commune cum terra, quibúſque in ſuperna inſcribi ciuitate feſtinare, totúmque illuc animum transferre iuſſum atque imperatum eſt.

λόντων ἐπαγγελίας οὔσης φανερᾶς. ἐνταῦθα δὲ ἔνθα τοσαῦτα πρόκειται ἀγαθά, καὶ πᾶσι τὸ πρᾶγμα δῆλόν ἐστιν, ἀλγήσει τίς εἰπέ μοι, εἰ μηδενὸς κατὰ τὸν παρόντα βίον ἀπολαύσεται χρηστοῦ· ὅλως δὲ χρηστὸν ἡγήσεταί τι τῶν ἐνταῦθα γενομένων ἐκεῖνα εἰδώς; καὶ τί ταύτης ταπεινότερον γένοιτ' ἂν τῆς ψυχῆς, εἰ προσδοκῶσα μικρὸν ὕστερον μεταναστήσεσθαι πρὸς τὸν οὐρανόν, τὰς ἐνταῦθα ἀνέσεις ἐπιζητοίη, καὶ τῆς σκιᾶς οὐδὲν διαφέρουσαν ἀθυμίαν; ματαιότης γάρ φησι ματαιοτήτων τὰ πάντα ματαιότης. εἰ δὲ ὁ μάλιστα πάντων ἀνθρώπων πεῖραν τῆς τοῦ βίου λαβὼν ἡδονῆς τοιαύτην ἐξήνεγκε κατ' αὐτῆς τὴν ἀπόφασιν, πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς οὕτω διακεῖσθαι καὶ φρονεῖν χρὴ τοὺς οὐδὲν μὲν κοινὸν πρὸς τὴν γῆν ἔχοντας, εἰς δὲ τὴν ἄνω πόλιν ἐγγραφέντας, καὶ πάντα μετοικίσαι τὸν νοῦν κελευσθέντας ἐκεῖ.

EIVSDEM AD STAGIRIVM MONACHVM DE triſtitia Liber tertius. C

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΠΡΟΣ ΣΤΑΓΕΙΡΙΟΝ, ΠΕΡΙ ἀθυμίας λόγος γʹ.

Cap. I. SVFFICERE quidem & iſta poterant, quæ dicta ſunt, ad extinguendam mœroris flammam, atque perſuadendum meliore ac tranquilliore eſſe animo: verùm vt conſolatio ſit cumulatior, & hunc librum adijcere inſtitui, illud abs te primùm inquirens: Dic, oro, ſi quis te ad regnum terreſtre & imperium vo- D caret, atque ante ingreſſum eius ciuitatis, in qua coronandus eſſes, in ſtabulum diuertere neceſſe eſſet, vbi luti ac fimi plurimum viatorúmque tumultus eſſet, & latronum perturbatio, ſummáque preſſura & anguſtia: num ad illa triſtia cogitatione conuerterêris, an illa omnia quaſi nihil eſſent, gaudio & ſpe regni contemneres? Perquam igitur ineptum & indignum eſt, terrenis mortalibúſque rebus potiturum, ſpe regni elatum & erectum nihil his quæ interim aduerſa inciderint contrahi, ad cœlos autem accer-

ΙΚΑΝΑ μὲν οὖν καὶ τὰ εἰρημένα σβέσαι τῆς ἀθυμίας τὴν φλόγα, καὶ πεῖσαι ῥᾷον διακεῖσθαι τὴν ψυχήν· ὥστε δὲ ἐκ περιουσίας γενέσθαι τὴν παραμυθίαν, καὶ τοῦτον ἔγνωκα προσθεῖναι τὸν λόγον, ἐκεῖνό σε πρότερον ἐρόμενος· εἰπὲ γάρ μοι εἴ τίς σε εἰς βασιλείαν ἐκάλει τὴν ἐν τῇ γῇ, εἶτα πρὶν εἰς τὴν πόλιν εἰσελθεῖν, ἢ τὸν στέφανον ἀναδήσασθαι, ἔμελλες ἐν πανδοχείῳ καταλύειν, ἐν ᾧ καὶ βόρβορος, καὶ καπνός, καὶ ὁδοιπόρων θόρυβος, καὶ λῃστῶν ταραχή, καὶ στενοχωρία καὶ θλίψις πολλή, ἆρα ἂν ἀπεστράφης πρὸς ἐκεῖνα τὰ λυπηρά, ἀλλ' οὐκ ἂν ἁπάντων αὐτῶν ὡς οὐδὲν ὄντων κατεφρόνησας; πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον τῆς μὲν γῆς μέλλοντα κρατεῖν, μηδενὶ τῶν ἐμπιπτόντων συστέλλεσθαι δυσχερῶν ταῖς τῆς βασιλείας ἐλπίσι γαυρούμενον, πρὸς δὲ τοὺς οὐρανοὺς στελλόμενον, καταπίπτειν καὶ

A θορυβεῖσθαι ἐφ' ἑκάστῳ τῶν ἐν καταγωγίῳ τούτων συμβαινόντων ἡμῖν λυπηρῶν; καταγωγίου γὰρ καὶ τῆς ἐν πανδοχείῳ μονῆς οὐδὲν αὕτη ἡ τοῦ βίου τούτου κατάστασις διενήνοχεν, καὶ τοῦτο οἱ ἅγιοι δεῖξαι βουλόμενοι ξένους καὶ παρεπιδήμους ἐκάλουν ἑαυτούς, διὰ τούτων παιδεύοντες ἡμᾶς τὴν ῥύμην, καὶ τῶν χρηστῶν, καὶ τῶν ἀνιαρῶν τῶν ἐν τῷ παρόντι βίῳ καταγελᾶν, καὶ τῆς γῆς ἀπαλλαγέντας ὅλην περιθεῖναι τῷ οὐρανῷ τὴν ψυχήν. Φέρε οὖν ἐπ' αὐτοὺς τοὺς ἁγίους ἔλθωμεν, ἀπὸ τοῦ Ἰωσὴφ ἐπὶ τὸν Μωσέα μεταθέντες τὸν λόγον. Ἐστὶ γὰρ ὁ πάντων B πραότατος τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, τίκτεται μὲν τῶν οἰκείων πραττόντων κακῶς, ἀλλοτριωθεὶς δὲ τῶν τεκόντων αὐτόν, καὶ τοὺς γεννήσαντας ἀγνοήσας πᾶσαν τὴν προτέραν ἡλικίαν ὑπὸ βαρβάρων ἀνδρῶν ἀνατρέφεται. οὗ τί γένοιτ' ἂν χαλεπώτερον Ἑβραίῳ μειρακίῳ καὶ νοῦν ἔχοντι, κἂν μυριάκις εἶναι δοκῇ βασιλέως υἱός; τότε δὲ οὐ τοῦτο μόνον ἦν τὸ δεινόν, ἀλλ' ὅτι καὶ τὸ ὁμόφυλον ἅπαν ἐν ταῖς ἐσχάταις ἑώρα συμφοραῖς. ὁ γὰρ μηδὲ ζῆν ἀνεχόμενος, μηδὲ ἐν τῇ βίβλῳ γεγράφθαι τοῦ θεοῦ τῆς σωτηρίας ἐ- C κείνων χωρίς, πῶς ἂν τῶν ἐν τοῖς βασιλείοις ἀπήλαυσε καλῶν ἐν τοσούτῳ κλύδωνι κειμένους ὁρῶν ἅπαντας; εἰ γὰρ ἡμᾶς τοὺς μετὰ τοσοῦτον χρόνον γεγενημένους, καὶ οὐδὲν τοιοῦτο δικαίωμα συμπαθείας πρὸς Ἰουδαίους ἔχοντας τοσοῦτος ἔλεος εἰσέρχεται τῆς παιδοκτονίας ἐκείνης, τί οὐκ ἂν ὁ μακάριος ἐκεῖνος ἔπαθε πολλῷ μὲν πόθῳ πρὸς πᾶν τὸ ἔθνος συνδεδεμένος, ὄψεσι δὲ τὰς ἐκείνων παραλαμβάνων συμφοράς, καὶ τοὺς ταῦτα ἐργαζομένους τὰ κακὰ γονεῖς ἐπιγράφεσθαι ἀναγκαζόμενος; ἐγὼ γὰρ αὐτὸν καὶ τῶν τεκόντων μᾶλλον τοὺς D ἀθλίους παῖδας ἐκείνους οἶμαι τότε πενθῆσαι, καὶ τοῦτο δῆλον, ἐξ ὧν μετὰ ταῦτα ἔπραξεν. ἐπειδὴ γὰρ οὔτε πείθειν εἶχεν, οὔτε ἀναγκάζειν ἐδύνατο τὸν δοκοῦντα εἶναι πατέρα καταλῦσαι τὸ θηριῶδες καὶ τυραννικὸν ἐπίταγμα, αὐτὸς ὁμόσε λοιπὸν τοῖς ἐκείνων ἐχώρει κακοῖς. καὶ οὐ τοῦτο θαυμάζω τοσοῦτον νῦν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ φόνου στοχαζόμενος, ὅσην ἐν τῷ παρελθόντι χρόνῳ φλόγα ἀθυμίας ἔτρεφε, ταύτην μᾶλλον ἐκπλήττομαι. οὐ γὰρ εἰς φόνον ἀπορρήξας τὴν ὀδύνην ἐκείνην, ἐδήλωσε διὰ τῶν ἐσχάτων

A ſitum, per ſingula quæ in diuerſorio contingunt triſtia decidere atque perturbari. Profectò enim diuerſorio ac ſtabuli habitatione nihilo pręſentis vitę ſtatus melior idque cum ſancti patres noſtri nobis indi- eſt, care cuperent, hoſpites ac peregrinos ſeipſos appellabãt, his verbis nos erudientes, & læta ſeculi præſentis & triſtitia pari mentis altitudine contemnere, atque à terra longiſſimè remotos, toto animo cœleſtia ambire, atque ad ea totam transferre cogitationem.

Cap. II.

Moſis exemplum exaggerat.

Age itaque ad ſanctos ipſos veniamus, à Ioſeph ad Moſem orationem transferentes. Hic enim om- B nium, qui in terra verſabantur, mitiſſimus gignitur, gentilibus quidem ſuis vi duriſſimæ ſeruitutis oppreſſis: alienatus autem à parentibus, ignoránſque à quibus genitus eſſet, priori omni ætate à barbaris viris educatur. Quo quid grauius Hebræo, ſingularíque prudentia prædito adoleſcenti potuit contingere, etſi millies regis filius eſſe putaretur? Non autem hoc ſolo angebatur ille tunc, verum quod intueretur gentem ſuam ſummis calamitatibus opprimi, grauiſſimum ipſi videbatur. Qui enim præter illorum ſalutem ne viuere quidem, neque in C Dei libro conſcribi patiebatur, quando aulæ regi, regníque bonis frui potuiſſet, cum tanta omnes tempeſtate iactari gentiles cerneret? Nam ſi nos quoque poſt tam multa ſecula exortos, nullamque huiuſmodi occaſionem commiſerationis & affectus erga Iudæos habentes, tanta ſubit miſeratio, cùm infantium illam immaniſſimam iugulationem audimus aut legimus: quid beatus ille pati potuit, qui tam ſingulari affectu genti ſuæ adſtrictus, ipſas eorum clades hauriebat oculis, ac eos præterea qui tantis illos incommodis afficiebant, parentum titulo D honorare cogebatur? Reor ipſum miſeros illos tunc infantes plus luxiſſe, quam fecerint parentes ipſi. Quod ex his liquet quæ poſtea geſſit. Cum enim eum qui pater eſſe putabatur, nec ſuadendo flectere, neque cogere valeret, vt feralem, tyrannicámque iuſſionem remoueret, ipſe vnà malorum communium pergit eſſe particeps. Neque iſtud eſt quod ego nunc admiror, ſed ex cæde illa conijciens, quam præterito tempore mœroris flammam in intimis animi receſſibus aluerit, ſtupeo. Nam qui ex maxima doloris vi ad homicidium protinus erupit, ex eo opere quid prius animo doloris tulerit,

apertius oſtendit. Neque enim tanta illos vehementia vltus fuiſſet, niſi plus quam patres ipſi eorum incōmodis tabeſceret. Quid igitur poſteaquam illos vltus eſt, num vel parum animus ex mœrore illo relaxatus eſt? Potuítne diutius frui dulcedine illius iuſtiſſimæ vltionis? Vix dies altera illuxerat, cum beatum illum dolor alius, & quidem priore longè grauior excepit, tantúſque metus, vt ipſum Ægypto tota deturbaret. Durum quidem ac moleſtum eſt, à quouis homine maledictis laceſſiri: verum cum beneficijs quiſpiam affectus, beneficia ipſa exprobrauerit: Nunquid occidere me tu vis, inquit, quemadmodum Ægyptium heri occidiſti? tunc iam tunc efficitur ea contume- Exod.2.14. lia intolerabilis. At verò in Moſe præter hæc aliud quoque tertium inerat, regis videlicet metus, qui adeo iuſti occupauerat animum, vt vniuerſa illum regione exturbaret. Efficitur itaque fugitiuus regis filius, vt ſi quis regiæ illius educationis indulgentiam beatam arbitrabatur, is modò mœrorem prioris abundantiæ animaduertat, illam iuſto viro doloris incredibilis ac difficultatis cauſam extitiſſe. Neque enim idem quempiam in priuata nutritum domo, plurimis iam laboribus & ærumnis multiſque peregrinationibus exactis, longos iterum labores, atque ea incommoda quæ extra patrium ſolum neceſſario ſubeunda ſunt, perpeti: & eum qui iſta nunquam vel breuiter fuerit expertus, ſed contra penitus in regia magnificentia omne tempus educatus, idipſum pati. Multo enim grauior fuga videbitur, quam illi, ſi quando experiri hanc neceſſario cogetur: quod illi quoque tunc contigit. Itaque profugus effectus, alienigenæ viri hoſpitio fruitur, quod ratione mœroris haud exiguum eſt. Dæmoniorum quippe hoſpes ille ſacerdos erat, diuerſatúſque eſt apud illum longiſſimo tempore. Tradita autem ſibi paſcendi gregis cuſtodia, quadraginta annis ita perſtitit. Porrò ſi hoc durum aut difficile non eſſe alicui videatur: is velim eos examinet, non qui metus, aut timoris cauſa peregrinantur, latebris abduntur, ſed qui ſponte ſua domo ſe vel parum abdicant, quàm moleſtè, quam grauiter eam peregrinationem ferunt,

A τὰ πρότερα. οὐ γὰρ ἂν μετὰ τοσαύτης αὐτοὺς σφοδρότητος ἠμύνατο, εἰ μὴ τῶν πατέρων μᾶλλον τοῖς ἐκείνων ἐτήκετο κακοῖς. τί οὖν ἐπειδὴ ἠμύνατο καὶ τὴν ψυχὴν ἀνέπαυσε μικρὸν ἀπὸ τῆς ἀθυμίας ἐκείνης, ἆρα ἠδυνήθη τι πλέον ἀπολαῦσαι τῆς παραμυθίας ἐκείνης τῆς ἀπὸ τῆς ἐκδικήσεως γεγενημένης; δευτέρα μὲν οὖν οὐκ ἔφθασεν ἡμέρα, καὶ τῆς προτέρας ἑτέρα χαλεπωτέρα διεδέξατο τὸν μακάριον ἐκεῖνον ὀδύνη· καὶ φόβος τοσοῦτος, ὡς καὶ ἀπελάσαι τῆς Αἰγύπτου πάσης αὐτόν. δεινὸν μὲν οὖν καὶ τὸ ὑφ' ὁτουοῦν ἀκούειν κακῶς· ὅταν δὲ καὶ τῶν εὐεργετη- B θέντων τις ὁ τοῦτο ποιῶν ᾖ, καὶ τὰς εἰς αὐτὸν εὐεργεσίας ὀνειδίζῃ, καὶ προσφέρῃ, μὴ ἀνελεῖν με ἄρα σὺ φησὶ θέλεις, ὃν τρόπον ἀνεῖλες χθὲς τὸν Αἰγύπτιον; τότε δὴ τότε ἡ ὕβρις ἀφόρητος γίνεται, καὶ δύναιτ' ἂν καὶ ἀποπνῖξαι τὸν ὑβριζόμενον· τοσοῦτον μετὰ τῆς ἀθυμίας ἐπάγει καὶ τὸν θυμόν. ἐπὶ δὲ τοῦ Μωσέως, καὶ τρίτον ἕτερον τούτοις προσῆν, ὁ τοῦ βασιλέως φόβος, ὃς οὕτως ἐκράτησε τῆς τοῦ δικαίου ψυχῆς, ὡς καὶ τῆς χώρας ἁπάσης αὐτὸν ἐκβαλεῖν. γίνεται δὴ φυγὰς ὁ τοῦ βασιλέως υἱὸς, ὥστε εἴ τις αὐτὸν μακαρίζει C διὰ τὴν ἐν τοῖς βασιλείοις ἀνατροφὴν, νῦν μεμνησθέντω τῆς ἀφθονίας ἐκείνης, καὶ μυρίας αὐτὴν ὄψεται ἀθυμίας καὶ δυσκολίας ὑπόθεσιν τῷ δικαίῳ γεγενημένην. οὐ γάρ ἐστιν ἴσον ἐν ἰδιωτικῇ τραφέντα οἰκίᾳ, καὶ πολλοὺς μὲν μόχθους, πολλὰς δὲ ἀποδημίας καὶ ταλαιπωρίας ὑπομείναντα, πλάνας ἀνέχεσθαι μακρὰς, καὶ τὰ τῆς ἀηδίας ὑπομένειν κακὰ, καὶ τὸ μηδὲ εἰς βραχεῖαν πεῖραν τούτων ἐλθόντα ποτέ· ἀλλ' ἐν πολυτελείᾳ αὐτὸν διατελέσαντα τὸν ἅπαντα χρόνον τὸ αὐτὸ δὴ τοῦτο παθεῖν· πολλῷ γὰρ ἐστὶν D ἐκείνου χαλεπωτέρας αἰσθήσεται τῆς φυγῆς, εἴ ποτε εἰς ταύτην καταστῆναι συμβαίη τινὰ ἀνάγκην αὐτῷ· ὃ δὴ κἀκείνῳ τότε συνέβαινε· καὶ γενόμενος φυγὰς, κατάγεται μὲν παρὰ ἀνδρὶ εἰδωλολάτρῃ καὶ ἀλλοφύλῳ, καὶ τοῦτο δὲ εἰς ἀθυμίας λόγον οὐ μικρὸν, ξενίζεσθαι παρὰ τῷ δαιμονίοις ἱερωμένῳ, χρόνον οὕτω μακρόν· ἐγχειρισθεὶς δὲ τὴν τῶν ποιμνίων ἐπιμέλειαν τὴν ἐκείνου, οὕτω τὰ τεσσαράκοντα ἔτη διετέλεσεν. εἰ δέ τινι τοῦτο μηδὲν εἶναι δοκεῖ δεινὸν, ἐξεταζέσθω τοὺς μὴ διὰ φόβον καὶ δέος ἀποδημοῦντας καὶ κρυπτομένους, ἀλλὰ τοὺς ἔχοντι μικρὸν τῆς οἰκίας διασπωμένους, πῶς ἀλγοῦσι, πῶς δυσχεραίνουσι,

A πάντων ἀγαθῶν τὴν ἐπάνοδον τίθησι). ὅταν δὲ καὶ φόβος προσῇ, καὶ βίος ταλαίπωρος, καὶ τὰ φορτικὰ ταῦτα τῆς ἐπανόδου τῆς ἡδίστης ἐπανόδου κουφότερα φαίνηται, ἰδέ μοι τὸ ποικίλον τῆς συμφορᾶς. μὴ γὰρ ἁπλῶς ἀκούσῃς ὅτι ἐποίμαινεν· ἀλλ' ἀναμνήσθητι νῦν τῶν ῥημάτων τοῦ Ἰακώβ, ὧν πρὸς τὸν κηδεστὴν ἀπωδύρετο λέγων· ἐγὼ ἀπετίννυον παρ' ἐμαυτοῦ κλέμματα ἡμέρας καὶ κλέμματα νυκτός· ἐγινόμην τῆς ἡμέρας συγκαιόμενος τῷ καύματι, καὶ τῷ παγετῷ τῆς νυκτός, καὶ ἀφίστατο ὁ ὕπνος ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου. B Ταῦτα γὰρ ἅπαντα καὶ τούτῳ συμβαίνειν εἰκὸς ἦν, ἐπεὶ πλείοσιν ἔτεσι καὶ μετὰ μείζονος τῆς σφοδρότητος, ὅσῳ καὶ ἡ χώρα τῆς χώρας ἐρημοτέρα. εἰ δὲ μὴ ἀπωδύρετο ταῦτα ὁ Μωϋσῆς, οὐδὲ γὰρ ὁ μακάριος ἐκεῖνος εἶπεν ἄν, εἰ μὴ εἰς πολλὴν τοῦ πράγματος κατέστη τὴν ἀνάγκην, καὶ ὑπὸ τῆς ἀγνωμοσύνης τοῦ κηδεστοῦ, εἰς ταῦτα ἐξελθεῖν ἐβιάσθη τὰ ῥήματα· ἱκανὴ μὲν οὖν καὶ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἡ ἀποδημία ταπεινῶσαι τὸν ἄνδρα, τὸν καὶ χρείας ἕνεκεν ἀποδημοῦντα μόνον. ὡς γὰρ ὄρνεον φησὶν ὅταν ἐκπετασθῇ ἐκ τῆς νοσσιᾶς αὐτοῦ, οὕτως ἄνθρωπος δουλοῦται, ὅταν C ἀποξενωθῇ ἀπὸ τῶν ἰδίων τόπων· τότε δὲ πρὸς τούτῳ οὐδὲ ὑπὲρ τῆς ἰδίας σωτηρίας εἶχε θαρρεῖν· ἀλλ' ὥσπερ τις οἰκέτης ὠμὸν δεσπότην ἀποδρὰς τρέμει διαπαντὸς, καὶ δέδοικε μὴ ἁλῷ, οὕτω καὶ ὁ μακάριος Μωσῆς, φόβῳ συνέζη διηνεκεῖ· καὶ δῆλον ἐξ ὧν τοῦ θεοῦ μετὰ τοσοῦτον χρόνον κελεύοντος ἀπελθεῖν, ἀναδύεται καὶ ὀκνεῖ, καὶ ταῦτα ἀκούσας, ὅτι ὁ ζητῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τέθνηκεν. ἐπειδὴ δέ ποτε ἐπείσθη, καὶ ἀπῆλθε, καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τοὺς παῖδας ἠναγκάσθη καταλιπεῖν, πάλιν μέμψεις καὶ ὕβρεις καὶ ἀπειλαὶ παρὰ τοῦ κρατοῦντος τῆς Αἰ- D γύπτου τότε, κατηγορίαι δὲ καὶ ἀραὶ, παρὰ τῶν εὐεργετουμένων αὐτῶν· ὁ μὲν οὖν ἔλεγεν· ἵνα τί Μωσῆ καὶ Ἀαρὼν, διαστρέφετε τὸν λαὸν ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτῶν; ἀπέλθετε ἕκαστος ὑμῶν πρὸς τὰ ἔργα αὐτοῦ· οἱ δὲ Ἰσραηλῖται, ἴδοι φησὶν ὁ θεὸς ὑμᾶς καὶ κρίναι, ὅτι ἐβδελύξατε τὴν ὀσμὴν ἡμῶν ἐνώπιον Φαραὼ, καὶ ἐνώπιον πάντων τῶν θεραπόντων αὐτοῦ, δοῦναι ῥομφαίαν εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν ἀποκτεῖναι ἡμᾶς. λυπηρὰ μὲν οὖν ταῦτα καὶ ἐπαχθῆ, τὸ δὲ πάντων φορτικώτερον ἐκεῖνο ἦν, ὅτι εἰσελθὼν καὶ μυρία

quantúmque commodi ac dulcedinis in reditu reponunt. Cum verò illi nec metus defuerit, nec vita ærumnis plena, iſtáque oneroſa & moleſta reditu illo ſuauiſſimo leuiora iudicauerit: conſidera, quæſo, diligentius calamitatis eius varietatem. Neque enim ſimpliciter audias, paſcebat, ſed recole nunc Iacobi verba, quæ ad ſocerum conquerens dixit: Ego *Gen. 31.* à meipſo reddebam furta diei, & furta noctis: die vrebar æſtu, nocte gelu, recedebátque ſomnus ab oculis meis. Hæc enim omnia iſta illi etiam contigiſſe putandum eſt, & annis pluribus, & maiori cum difficultate. Quippe eſt ea regio longè deſertior atque incultior, quam Meſopotamia. Quòd ſi non ita querebatur Moſes, nec beatus quidem ille queſtus vnquam fuiſſet, niſi ſumma neceſſitate compulſus, atque ſoceri ingratitudine in hæc verba prorumpere neceſſariò coactus eſſet: Sufficit quidem & ipſa per ſe longinquæ peregrinationis habitatio ad eum humiliandum virum, qui neceſſitatis tantùm cauſa peregrinatur. Sicut enim auis cum ex nido ſuo auolauerit, facilius capitur: ita & homo cum à ſedibus proprijs longiùs profectus fuerit, ſeruitio ſubijcitur. Tunc verò nec de propria ſalute ſecurus eſſe poterat ille, ſed vt ſeruus aliquis crudeliſſimum dominum effugiens, pauet ſemper ac trepidat ne capiatur: ita & beatus Moſes nunquam ſine timore eſſe poterat: idque ex eo maximè liquet, quòd Deo poſt tantùm temporis præcipiente, vt rediret in Ægyptum, hæret ac titubat: idque cùm audiſſet, defunctus eſt qui quærebat animam tuam. Poſtea verò quàm pa- *Cap. II.* ruit & exceſſit, atque vxorem ac liberos relinquere coactus eſt, rurſus querimoniæ & contumeliæ & minæ ab eo qui tunc regnabat in Ægypto, criminàque & maledicta ab eis ipſis quos beneficijs fouebat. Ille enim aiebat: Quare Mo- *Exod. 5. 4.* ſes & Aaron auertitis populum à laboribus ſuis? recedite vnuſquiſque veſtrum ad opera ſua. Iſraëlitæ autem: Videat, aiebant, Deus & iudicet vos, quia execrabilem feciſtis odorem noſtrum coram Pharaone & coram ſeruis ſuis, vt daretis gladium in manus eorum ad interficiendum nos. Grauia quidem ſunt hæc & moleſta: ſed illud omnibus grauius, quod ingreſſus ad ſuos, innumeráque

promittens bona, libertatem, incum- A bentium malorum ereptionem, fallax eſſe & ſeductor putabatur. Non ſolùm enim illis tunc leuatum non eſt imminentis ſeruitutis onus, verum grauius eſt adiectum: & qui gentem omnem liberaturus ſperabatur, idque promiſerat, is cruciatuum & verberum cauſa eſſe, inſidiator & corruptor putabatur. Quis non facilè mœrore tunc fuiſſet abſorptus, cum pollicitus tot malorum ereptionem, poſt pollicitationem diriora videret cumulari? Dolebat quidem quantum par erat, cùm talia audiret & videret: non ea tamen perturbatione deijciebatur, ſed B manebat immobilis: & quidem cum promiſſionibus ea quæ contingebant, non ſolùm non conſentirent, verum & maximè obluctarentur. Accedens autem ad Deum, & de his loquens, ac multùm

Exod. 5. 22. ingemiſcens, Domine, inquit, quare tu afflixiſti populum tuum, & quare me miſiſti? Ecce enim ex quo ingreſſus ſum ad Pharaonem, vt loquerer in nomine tuo, afflixit populum tuum, nec liberaſti eum. Hæc ergo cum ille lamentatus eſſet, atque eadem iterum quæ prius audiſſet, annunciat quidem ea rurſus Iſraëlitis: ſed illi minimè tolerant, eo quod animæ C illorum labore premerentur, ac mœrore

Ibid. 6. deficerent. Non, inquit, audierunt Moſem præ anguſtia & laboribus duris. Hoc autem haud parum illum affligebat. Vt verò ad ſigna ventum eſt, ſæpius à Pharaone deluſus, eam irriſionem fortiter tulit: cum verò liberatus tandem ex Ægypto: atque vnà cum populo iam ferè ſecurus videretur, antequam plenè reſpiraſſet, peiore, imò verò longè grauiore metu comprehenſus eſt. Vix enim tertia effluxerat dies, cum repente Barbaros omnes armatos cernunt ſuper ſe irruere: atque idem paſſi ſunt, quòd D fugitiui ſerui, dum in aliena regione repentè dominorum oculos offendunt: vel certè quemadmodum ſi illi ipſi aliquando ſomniaſſent ſe lætari, & eſſe ea ſeruitute liberatos, ac demum experrectos in Ægypto, atque in eiſdem preſſuris inueniſſent. Imò verò neſcio quid illi ſomnium reputaſſe exiſtimandi ſunt potius, triduine illam liberationem, an præſentem rerum faciem horrendam ac pauendam nimis: tanta oculis omnium offuſa erat mœroris nebula.

ἐπαγγειλάμενος ἀγαθά, ἐλευθερίαν, ἀπαλλαγὴν τῶν ἐπικειμένων κακῶν, ἔδοξεν εἶναι ἀπατεών. οὐ γὰρ μόνον αὐτοῖς οὐκ ἐπεκουφίσθη τὸ τῆς ἐπικειμένης δουλείας βάρος, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ χαλεπώτερον ἐπετείνετο, καὶ ὁ προσδοκηθεὶς ἐλευθερωτὴς ἔσεσθαι τοῦ παντὸς ἔθνους, καὶ τοῦτο ἐπαγγειλάμενος τῶν στρεβλώσεων καὶ τῶν μαστίγων αἴτιος ἔδοξεν εἶναι, καὶ ἐπίβουλος, καὶ λυμεών. τίς οὐκ ἂν ὑπὸ τῆς ἀθυμίας κατεπόθη ῥᾳδίως, ὑποσχόμενος μὲν λύσιν τῶν τοσούτων κακῶν, μετὰ δὲ τὴν ὑπόσχεσιν, προσθήκην ἑτέρων χαλεπωτέρων ἰδών; ἠθύμει μὲν οὖν ὡς ἀθυμεῖν εἰκός, τὸν ταῦτα ἀκούοντα καὶ ὁρῶντα, οὐ παρεφέρετο δὲ ὑπὸ τοῦ πάθους ἀλλ' ἔμενεν ἀκλινής, καίτοι τῆς ἐπαγγελίας τῶν γενομένων οὐ συμβαινόντων, ἀλλὰ καὶ μαχομένων. προσελθὼν δὲ τῷ θεῷ καὶ διαλεχθεὶς ὑπὲρ τούτων καὶ ἀποδυράμενος πολλά, εἶπε γάρ φησι· κύριε διατί ἐκάκωσας τὸν λαόν σου, καὶ ἵνα τί ἀπέσταλκάς με, καὶ ἀφ' οὗ εἰσπεπόρευμαι πρὸς Φαραὼ λαλῆσαι ἐπὶ τῷ σῷ ὀνόματι ἐκάκωσε τὸν λαὸν τοῦτον, καὶ οὐκ ἐρρύσω τὸν λαόν σου; ταῦτα δὴ οὖν θρηνήσας, καὶ τὰ αὐτὰ πάλιν ἀκούσας, ἅπερ καὶ πρότερον ἀπαγγέλλει μὲν αὐτὰ τοῖς Ἰσραηλίταις πάλιν, οὐ παραδέχονται δὲ ἐκεῖνοι τῷ κρατεῖσθαι τὰς ψυχὰς ὑπὸ τοῦ καμάτου καὶ τῆς ἀθυμίας. οὐκ εἰσήκουσαν γὰρ Μωϋσέως φησὶν ἀπὸ τῆς ἀθυμίας, καὶ ἀπὸ τῶν ἔργων τῶν σκληρῶν, καὶ τοῦτο δὲ οὐχ ὡς ἔτυχεν αὐτὸν ἔθλιβεν· ὡς δὲ ἐπὶ τὰ σημεῖα ἐγένετο, καὶ πολλάκις ὑπὸ τοῦ Φαραὼ διαπαιχθεὶς ἤνεγκε γενναίως καὶ ταύτην τὴν χλευασίαν, ἀπαλλαγεὶς τῆς Αἰγύπτου καὶ θαρρήσας μετὰ τῶν Ἰουδαίων λοιπὸν πρὶν ἀναπνεῦσαι τέλεον, τοῦ προτέρου μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ μείζονι τοῦ προτέρου κατελαμβάνετο φόβῳ. οὔπω γὰρ ὅλαι τρεῖς ἡμέραι, καὶ τοὺς βαρβάρους ἅπαντας μετὰ τῶν ὅπλων εἶδον πλησίον ἐφεστῶτας αὐτοῖς, καὶ ταὐτὸν ἔπαθον, οἷον εἰ δραπέται τινὲς ἐπὶ τῆς ἀλλοτρίας ἄφνω τοῖς τῶν δεσποτῶν ἐμπεσόντες ὀφθαλμοῖς· ἢ εἰ καθάπερ αὐτοῖς δὴ οὗτοι εἴποτε συμβαίη χρηστοῖς ὀνείρασιν ἐντρυφήσαντες, καὶ φαντασθέντες τὴν ἀπαλλαγήν, εἶτα διεγερθέντες εὗρον ἑαυτοὺς ἐν Αἰγύπτῳ πάλιν, καὶ τοῖς ὁμοίοις κακοῖς, μᾶλλον δὲ οὐκ οἶδα τί ἄν τις αὐτοὺς φαίη νομίζειν ὄναρ τὰς τρεῖς ἡμέρας τῆς ἀπαλλαγῆς ἢ τὴν παροῦσαν ὄψιν ἐκείνην τὴν φρικώδη καὶ φοβεράν, τοσαύτη κατεσκεδάσθη τοῖς ἁπάντων ὀφθαλμοῖς

ἀθυμίας

A ἀθυμίας ἀχλύς. ὁ δὲ Μωϋσῆς καὶ μείζονι σκότῳ συνεχόμενος ἦν. οὐ γὰρ τοὺς Αἰγυπτίους ἐδεδοίκει μόνον, καθάπερ καὶ οἱ λοιποὶ Ἰσραηλῖται, ἀλλὰ καὶ τούτους μετ᾽ ἐκείνων. ἀμφότεροι γὰρ ὡς ἀπατεῶνι καὶ εἴρωνι προσεῖχον λοιπὸν, οἱ μὲν μετὰ τοῦ γελᾶν καὶ ἐπεμβαίνειν· οἱ δὲ μετὰ τοῦ δάκνεσθαι καὶ ἀθυμεῖν. ἀλλὰ τί χρὴ τούτοις τεκμαίρεσθαι τὴν ἀθυμίαν τοῦ ἀνδρὸς παρὸν ἐκ τῆς ἄνωθεν ἐνεχθείσης φωνῆς πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ὀδύνην καταμαθεῖν; σιγῶντι γὰρ καὶ μηδὲ διᾶραι τὰ χείλη τολμῶντι, φησὶν ὁ θεός· τί βοᾷς πρός με; τὸν θό-
B ρυβον τῆς ψυχῆς αὐτοῦ δι᾽ ἑνὸς ῥήματος τούτου ἐμφαίνων ἡμῖν. ἐπειδὴ δὲ καὶ τοῦτο ἐλύθη τὸ δέος, μείζονα πάλιν ἤρετο τὰ δεινά. καὶ γὰρ καὶ τῶν Αἰγυπτίων καὶ τοῦ Φαραὼ, χαλεπώτεροι αὐτῷ δι᾽ ὅλης ἐχρήσαντο τῆς ὁδοῦ οἱ παρ᾽ αὐτοῦ δημαγωγούμενοι, καὶ δι᾽ αὐτοῦ μυρίων ἀπολαύσαντες ἀγαθῶν. καὶ πρῶτον μὲν ἐπέκειντο σφοδρῶς ἄγχοντες, καὶ κρέα ἀπαιτοῦντες αὐτοὶ τὰ ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ τοῖς μὲν παροῦσιν ἀηδιζοῦντες, τὰ δὲ πρότερα ἐπιζητοῦντες, ὃ πάντων βαρύτερον ἦν. τί γὰρ χαλεπώτε-
C ρον ἂν ἔπαθεν, εἰ μαινομένων καὶ παραπαιόντων ἀνδρῶν ἐπετέτραπτο στρατηγεῖν; ἀλλ᾽ ὅμως ταῦτα πάντα γενναίως ἔφερεν ὁ μακάριος ἐκεῖνος ἀνὴρ, καὶ εἰ μὲν μὴ φιλοστόργως εἶχε πρὸς αὐτοὺς, φορητὸν ἂν ἦν τὸ δεινὸν, καὶ ὑπὲρ τῶν εἰς αὐτὸν γινομένων μόνον περιῆν ἀλγεῖν. νῦν δὲ τῶν γονέων μᾶλλον περὶ αὐτοὺς διατεθεὶς ἀπὸ τῆς κηδεμονίας ταύτης, ἑτέραν εἶχεν ἀθυμίας ἀνάγκην, τὴν ὑπὲρ τῆς ἐκείνων διαστροφῆς καὶ μιαρίας. οὐδὲ γὰρ οὕτως αὐτὸν ἔδακνε τὸ ὑβρίζεσθαι, ὡς τὸ ἐκείνους εἶναι τοὺς ὑβρίσαντας. δεινὸν μὲν οὖν καὶ τὸ πρὸ τῆς χορηγίας τῆς παρα-
D δόξου τροφῆς ἐκείνης ἀχαριστεῖν· οἱ δὲ καὶ ἐν μέσοις τοῖς θαύμασι τὴν κακίαν ἐπεδείκνυον τὴν αὐτῶν, καὶ τὴν παρανομίαν, καὶ τὴν πλεονεξίαν τὴν περὶ τὴν συλλογήν, καὶ μικρὸν προελθόντες πάλιν ἐγόγγυζον, πάλιν ἐμέμφοντο τὰς εὐεργεσίας τοῦ θεοῦ· καθ᾽ ἕκαστον δὲ τούτων, μᾶλλον τῶν ἁμαρτανόντων ὁ μακάριος ἐκεῖνος ἐκόπτετο καὶ ἠθύμει. καὶ γὰρ ὅτε τὸν μόσχον εἰργάσαντο, αὐτοὶ μὲν ἔπαιζον καὶ ἐτρύφων· ὁ δὲ πενθῶν καὶ ἀνιώμενος καὶ καταρώμενος ἑαυτῷ τὴν χαλεπὴν ἐκείνην ἀρὰν Μωϋσῆς ἦν, καὶ οὐδὲν αὐτὸν ὅλως ἔπειθεν ἀποστῆναι τῆς συμπαθείας τῆς πρὸς αὐτούς.

A Interea Moſes multò maioribus tenebris continebatur. Non enim ſolos Ægyptios metuebat, vt reliqui, verũ ipſos vna Iſraëlitas: vtraque enim gens illum iam vt ſeductorem ac verſutiſſimum oderat, Ægyptij quidem irridentes atque inuadentes, Iſraëlitæ verò carpentes ac mœrore confecti. Sed quid me neceſſe eſt dolores anguſtiáſque viri coniecturis colligere, cum poſſimus ex illa ipſa ſuperna voce cunctũ ipſius dolorem intelligere? Tacenti enim illi, neque labia reſerare præſumenti, dixit Deus: Quid clamas ad me? Tumultum animi ipſius nobis hoc verbo ſignificans. Exod. 14. 15.

B Poſtea verò quam is etiam ſolutus eſt metus, maiora iterum parabãtur aduerſa. Nam per omne illud iter ſæuius atq. immanius illo vſi ſunt hi qui ab eo regebantur, innumeriſq. per illum bonis fruebantur, quàm fęciſſet Pharao ipſe & Ægyptij: ac primum quidẽ inſtabant vehementius illum ſuffocantes, Ægyptiáſq. carnes requirentes, ingratiq. pręſentia faſtidiebãt, & præterita deſiderabant, quòd erat ſanè omniũ grauiſſimum. Quid enim pati poterat acerbius, ſi amentiũ inſanientiúmq. hominũ gubernacula ipſi credita fuiſſent? Et tamen omnia beatus ille fortiter fere- CAP. III.
C bat, & niſi illos ſummo affectu dilexiſſet, toleraſſet æquanimis illorũ aduerſos caſus, ac pro ſuis tantum doluiſſet iniurijs: nunc verò cum illis non ſecus quàm filijs afficeretur, ex huiuſmodi affectu adeò eximio aliã rurſus moleſtiam ſubire cogebatur, cùm illorũ peruerſitatem ac veſaniam auctiorem indies fieri intueretur. Neque enim illũ angebant contumeliæ, ſed quod eas ab illis pateretur, quos tanta charitate diligeret. Graue quidem re vera fuerat, etiã ante cibi illius mirabilẽ largitionem ingratos eſſe: verum illi inter media miracula nequitiam oſtendebant ſuam ini-
D quitatem & infrænatã cupidinem, quam legentes illum cibum præferebant, atque cum parum proceſſiſſent, rurſus ingrati murmurabãt, rurſus Dei beneficijs ingrati querebãtur. Cùm verò per ſingula quotidie peccarent, beatus ille lugebat, ac mœſtus perdurabat. Nam cum vitulum fecerunt, ipſi quidem ludebant ac laſciuiebant: Moſes autem lugens, ac mœrore affectus, maledictũ illud terribile ſibi imprecabatur, nihilque omnino perſuadere poterat, vt à miſerationis affectu abſtineret.

Cũ igitur ſic dilectos in deteriora ſemper progredi conſpiceret, quanto illum dolore, quibus lachrymis iugiter obuerſatum putas? Si enim vnum quis tantum habens filium, viuere ſine dolore non poteſt, cum illum ſemper in vitia pronum animaduertit, etiam ſi ipſe omnibus nequior ſit: is qui tot millia hominum in filiorum ordine locauerat, imò verò pluſquam filios amabat: nullus enim pater cum filio vnà perire cupit, cum præcipuè nihil peccauerit: is, inquam, qui tot habet filios, mala auerſans, ac bona ſtudioſè diligẽs, quid pati potuiſſe putandus eſt, cũ eos omnes veluti ex quodam ſigno & condicto, ad vitiorum prærupta & præcipitia currere intueretur? Profectò niſi obtenebraſſet vehementer, atque ex intimis receſſibus animam ipſius mœroris illius magnitudo turbaſſet, tabulas de manibus nunquam abieciſſet atque contriuiſſet. Sed citò clades illa ſedata ab eo eſt. Quonam, quæſo, remedio? Nempe enim etiamſi curationis illo genere ſanatum fuerat præſumptum facinus, ipſe tamen erat ſemper in lachrymis. Nullus enim ferè ita eſſet lapideus, qui nihil pateretur, fratres & cognatos à ſuis interfici, atque ad viginti trium millium numerum eam cædem progredi conſpiciens. Nos denique cum liberos noſtros in aliquo peccaſſe deprehendimus, tormentis quidem ac flagris illos ſubdimus: verum id non ſine dolore facimus: imò verò magis ipſi, quam qui patiuntur, affligimur.

Cap. IV. *Alia tribulatione ac mœrore Moyſes diuexatur.*

Cum ergo & illum & caſtra maximus luctus occupaſſet, alia rurſus anxietas adiecta eſt. Deus enim ſe non iam illis parciturum, ſed eos derelicturum, angeloque daturum eam curam minabatur. Id verò Moſi viſum eſt omnibus grauius atque intolerabilius. Audi denique quid ille ad Deum locutus ſit: Niſi ipſe venias mecũ, non educes me hinc. (*Exod. 33. 16*) Vidéſne vt timoribus timores mœroréſq. mœroribus ſemper ſucceſſerint? Neque tamen hactenus ſteterunt aduerſa, verum cùm id quoque perſuaſiſſet Deo, annuiſſétque clementiùs, ac præſtitiſſet gratiam, alijs rurſus doloribus affligitur. Deum iam propitium illi irritantes, ſeſe ſummis doloribus expoſuerunt: nam poſt cædem illam lachrymabilem ita Deum rurſus offenderunt, vt contra ſe incendium illud prouocarent,

A τοὺς οὖν οὕτως ὑπ' αὐτοῦ ποθουμένους ἐπὶ τὸ χεῖρον ἀεὶ προβαίνοντας ὁρῶν, πόσῃ λύπῃ, πόσοις δὲ ἄρα συνανεστρέφετο δάκρυσιν; εἰ γὰρ ἕνα τις υἱὸν ἔχων οὐκ ἂν δύναιτο ζῆν, εἴ ποτε αἴσθοιτο πρὸς κακίαν ἀποκλίναντα, καὶ εἰ πάντων αὐτὸς πονηρότερος ὢν τύχοι, τὸν μυριάδας τοσαύτας ἐν τάξει παίδων κεκτημένον, μᾶλλον δὲ καὶ ὑπὲρ παῖδας φιλοῦντα· οὐδεὶς γὰρ ἂν ηὔξατο πατὴρ συναπολέσθαι παιδὶ μηδὲν ἡμαρτηκότι, καθάπερ ἐκεῖνος· τὸν δὴ οὕτω παῖδας κεκτημένον τοσούτους B μισοπονηρόν τε ὄντα καὶ φιλάγαθον, τί οἴει παθεῖν πάντας αὐτοὺς ὥσπερ ἔκ τινος συνθήματος, εἰς τὸν τῆς κακίας κρημνὸν καταδραμόντας ἰδόντα; οὐ γὰρ ἂν εἰ μὴ σφόδρα αὐτὸν ἐσκότωσε καὶ ἐκ βάθρων αὐτοῦ τὴν ψυχὴν ἀνέτρεψεν ὁ τῆς ἀθυμίας ἐκείνης ἴλιγγος, οὐκ ἂν τὰς πλάκας ἔρριψεν ἀπὸ τῶν χειρῶν καὶ συνέτριψεν· ἀλλ' ἰάσατο ταχέως τὴν συμφοράν. ἀλλὰ τί πείσας εἰπέ. καὶ γὰρ ὁ τῆς ἰατρείας τρόπος, εἰ καὶ παρεμυθήσατο τὸ γεγονός, ἀλλ' ὅμως καὶ αὐτὸς πολλῶν ἔγεμε δακρύων· καὶ οὐδεὶς οὕτω λίθινος ἦν, ὡς μηδὲν C παθεῖν ἀδελφοὺς καὶ συγγενεῖς ὑπὸ τῶν οἰκείων σφαττομένους ὁρῶν, καὶ εἰς τρισχιλίων σωμάτων ἀριθμὸν τὴν ἐλεεινὴν ταύτην ἐκτεινομένην σφαγήν. καὶ γὰρ ἡμεῖς τοὺς παῖδας τοὺς ἑαυτῶν ὅταν ἐπὶ τῷ λαμβανομένῳ δεινῷ, στρεβλοῦμεν μὲν, καὶ μαστιγοῦμεν, οὐκ ἀναλγητὶ δὲ οὕτω πράττομεν, ἀλλὰ μετὰ θλίψεως οὐκ ἐλάττονος τῶν πασχόντων αὐτῶν. πολλοῦ δὴ τότε πένθους αὐτὸν καὶ τὸ στρατόπεδον ἔχοντος, ἑτέρα πάλιν ἀγωνία προσετίθετο. οὐκ ἔτι γὰρ αὐτοῖς στρατηγήσειν, ἀλλ' ἐγκαταλείψειν αὐτὸν, καὶ D ἀγγέλῳ παραδώσειν τὴν προστασίαν αὐτῶν ἠπείλησεν ὁ θεὸς, ὃ πάντων ἀφορητότερον ἦν τῷ Μωϋσῇ. ἄκουσον γοῦν οἷά φησι πρὸς τὸν θεόν· εἰ μὴ σὺ αὐτὸς συμπορευθῇς μοι, μή με ἀναγάγῃς ἐντεῦθεν. ὁρᾷς πῶς φόβοι φόβους, καὶ λῦπαι διεδέχοντο λύπας; καὶ οὐδὲ μέχρι τούτων ἵστατο τὸ δεινόν· ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ τοῦτο ἔπεισε τὸν θεὸν καὶ ἐπένευσεν ὁ φιλάνθρωπος, καὶ τὴν χάριν ἔδωκε, πάλιν ἑτέραις αὐτὸν περιέβαλον ὀδύναις, τὸν ἵλεων γενόμενον παροξύνοντες, καὶ ταῖς ἐσχάταις ἑαυτοὺς περιπείροντες συμφοραῖς. μετὰ γὰρ τὴν σφαγὴν τὴν πολυδάκρυτον οὕτω προσέκρουσαν πάλιν, ὡς ἐκκαλέσασθαι καθ' ἑαυτῶν τὸν ἐμπρησμὸν ἐκεῖνον,

ὁ μικροῦ πάντας ἀνήλωσεν ἄν. τῷ δὲ Μωϋσῇ διπλῆ ἐν ἅπασι τῆς ἀθυμίας ὑπόθεσις συνέβαινε, τό τε ἐκείνους ἀπόλλυσθαι, καὶ τοὺς ὑπολειπομένους, ἀδιορθώτους μένειν, καὶ μηδὲν ἐκ τῆς ἐκείνων κερδαίνειν συμφορᾶς. οὔπω γὰρ τέλος εἶχεν ἐκεῖνος ὁ θάνατος, καὶ οἱ περιλειφθέντες τῶν κρομμύων ἐμέμνηντο, καὶ τοῖς παροῦσιν ἐδυσχέραινον λέγοντες· τίς ἡμᾶς ψωμιεῖ κρέας; ἐμνήσθημεν γὰρ τοὺς ἰχθύας, οὓς ἠσθίομεν ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ τοὺς σικύους, καὶ τοὺς πέπονας, καὶ τὰ πράσα καὶ τὰ κρόμμυα καὶ τὰ σκόροδα. νυνὶ δὲ ἡ ψυχὴ ἡμῶν κατάξηρος, οὐδὲν πλὴν εἰς τὸ μάννα οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν. ἔνθα μηκέτι φέρων τὴν ἀγνωμοσύνην αὐτῶν ὁ Μωϋσῆς, παραιτεῖται τὴν προστασίαν νικηθεὶς ὑπὸ τῆς ἀθυμίας, καὶ θάνατον εὔχεται ἀντὶ τῆς πικρᾶς ἐκείνης ζωῆς. ἐπάκουσον δὴ καὶ τῶν ῥημάτων αὐτῶν· καὶ εἶπε Μωϋσῆς φησὶ πρὸς τὸν θεόν· ἵνα τί ἐκάκωσας τὸν θεράποντά σου, καὶ διὰ τί οὐχ εὕρηκα χάριν ἐναντίον σου, ἐπιθεῖναι τὴν ὁρμὴν τοῦ λαοῦ τούτου ἐπ' ἐμέ; μὴ ἐγὼ ἐν γαστρὶ ἔλαβον πάντα τὸν λαὸν τοῦτον, ἢ ἐγὼ ἔτεκον αὐτόν, ὅτι λέγεις μοι, λάβε αὐτὸν εἰς τὸν κόλπον σου, ὡσεὶ ἄραι τιθηνὸς τὸν θηλάζοντα εἰς τὴν γῆν ἣν ὤμοσας τοῖς πατράσιν αὐτῶν; πόθεν μοι κρέα δοῦναι παντὶ τῷ λαῷ τούτῳ, ὅτι κλαίουσιν ἐπ' ἐμοὶ λέγοντες, δὸς ἡμῖν κρέα, ἵνα φάγωμεν; οὐ δυνήσομαι ἐγὼ μόνος φέρειν τὸν λαὸν τοῦτον, ὅτι βαρύτερόν μοι ἐστὶ τὸ ῥῆμα τοῦτο· εἰ δὲ οὕτως σὺ ποιεῖς μοι, ἀπόκτεινόν με ἀναιρέσει, εἰ εὕρηκα χάριν ἐναντίον σου. ταῦτα ἐκεῖνος ἐφθέγξατο ὁ εἰπὼν καὶ νῦν, εἰ μὲν ἀφῇς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν, ἄφες· εἰ δὲ μή, ἐξάλειψόν με ἐκ τῆς βίβλου ἧς ἔγραψας. οὕτως αὐτὸν ἡ ἀθυμία περιέτρεψεν. ὅπερ πάσχουσι καὶ γονεῖς πολλάκις δυσχεραίνοντες τοῖς γινομένοις ὑπὸ τῶν παιδίων· ὅπερ γὰρ καὶ μετὰ τὰ ῥήματα ταῦτα οὐκ ἐπαύσατο τῆς συμπαθείας τῆς περὶ αὐτούς, ἐξ ὧν μετὰ ταῦτα ἐποίησε δῆλον ἡμῖν. ἐπειδὴ γὰρ τὸ μετὰ τοὺς κατασκόπους ἀνελεῖν ἐπεχείρουν, καὶ λίθοις αὐτὸν ἔβαλλον, διαφυγὼν τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐπὶ τὴν ὑπὲρ αὐτῶν εὐχὴν πάλιν ἐτρέπετο, καὶ τὸν θεὸν παρεκάλει ἵλεων γενέσθαι τοῖς βουλομένοις αὐτὸν ἀνελεῖν· οὕτω καὶ τῆς φυσικῆς φιλοστοργίας σφοδρότερον αὐτῷ τὸ φίλτρον ἐνέκειτο. τῶν τοίνυν κατασκόπων ἀποθανόντων καὶ τοῦ πένθους ἀκμάζοντος οὐδέπω παρεληλυθότος χρόνου πάλιν ἑτέρας ἔπλεκον ἀθυμίας ὑποθέσεις αὐτῷ. πρῶτον μὲν οὐκ ἀνασχόμενοι κωλύοντος πολεμεῖν,

A ex quo omnes ferè conſumpti periere. Moſem verò duplex ſemper mœſtitia angebat, quòd & illos perire, & reliquos corrigi nolle, nihilque ex pereũtium caſibus lucrari conſpiceret. Necdum enim clades illa finem acceperat, cùm hi qui reliqui fuerant, ceparum memores, datas ſibi diuino munere eſcas ægrè ferebant dicẽtes. Quis nos cibabit carnibus? Recolimus piſces, quos in Ægypto comedebamus, cucumereſque & pepones & porros, & cepas & allia. Nunc autem anima noſtra areſcit, nihilq. oculi noſtri intuentur niſi manna. Hic iam nõ tulit ingratos Moſes, B imò verò dolore ſuperatus, illorum regimen recuſat, morique optat potius, quàm in tanta amaritudine viuere. Audi deniq. ipſius verba. Et dixit, inquit, Moſes ad Deum: Quare afflixiſti ſeruum tuum? & quare non inueni gratiam in oculis tuis? & cur impoſuiſti impetum vniuerſi populi huius ſuper me? Num ego in vtero accepi omnem populum iſtum? quia tu mihi dicis, accipe illum in ſinu tuo, veluti nutrix lactentem, in terram quam iuraui patribus eorum. Vnde mihi carnes, vt dem omni populo iſti? quia flent aduerſum me dicentes: Da nobis carnes C vt comedamus. Non potero ferre populum iſtum ſolus, quoniam graue mihi eſt verbum hoc. Quòd ſi non ita facis mihi, obſecro occide me, ſi inueni gratiam coram te. Iſta ille locutus eſt, qui dixerat: Et nunc ſiquidem dimittis eis peccatum, dimitte: ſin autem, dele me de libro quem ſcripſiſti. adeo illum mœror auerterat. Quod & parentes ſæpe patiuntur, cum his indignantur, quæ à filij fiunt. Nam quod nec poſtea vnquam deſierit illorum miſereri, liquet ex his quæ poſtea geſſit. Cùm enim illum exploratores occidere tentarent, ipſumque D lapidibus obruere, effugiens illorum manus, rurſus ad orandum pro eis conuertebatur, Deúmque illis propitium fieri, qui ſe necare cupiebant, precabatur: adeo quoque naturali amore vehementior illi inerat affectus. Itaque exploratoribus mortuis, ac ingentis adhuc luctus necdum hora præterita, rurſus illi alias nectebant mœroris cauſas. Primo enim pugnare prohibenti non obtemperauerunt,

Num. 11. a

Exod. 32.

ſecundò verò pugnantes ab Amalecitis conciſi ſunt, & ante bellum iſtud & bilis & gulæ cauſa maximè conſumpti ſunt. Pſal.77. Nam occidit, inquit, plurimos eorum, cùm adhuc eſca eſſet in ore eorũ. Ingenti autem hac illorum cæde inſpecta, cùm necdum hic dolor quieuiſſet, alio rurſus inuaditur luctu, tantáque neceſſitate conſtrictus eſt, vt iſtos ipſos tam dilectos atq. amantiſſimos, nouo aliquo ac peregrino mortis genere vitam finire precaretur. Ita alij quidem erumpente igne repente incendio conflagrauerunt, alij repentino terræ hiatu abſorpti ſunt: neque pauci aliquot, ſed plura quàm quindecim hominum millia iſta paſſi ſunt. Quo facto, quo animo illorum cognatos & amicos aduerſum Moſem fuiſſe putandũ eſt? quo item Moſem ipſum cùm cerneret pupillos filios, & vxores viduas ex ea calamitate fieri videret: item fratrem ſuum ac ſororẽ vita exceſſiſſe, illiúſq. filios præuaricationis alicuius cauſa ignis vſtione perijſſe? Horũ ſanè ſingula, nihil etiam antea perpeſſum animũ afficere dolore potuiſſent, nedum tot iam incommodis, tot malis exercitum & fatigatum. Vt autem Chananæo ſuperato longum iter circumire cogebantur, rurſum murmurauere Iudæi, rurſúmque periere, nõ iam quidẽ morbis vt prius, nõ igne aut hiatu terræ, ſed venatorũ ſerpentium morſibus: qui profectò omnes perijſſent, niſi rurſus accedens ad Deum Moſes Cap. V. precibus ſuis eius auertiſſet iram. Poſtea verò quàm de hac peſte liberati ſunt, vatíſque imprecationes effugerunt, rurſum ſeipſos per duriſſima prærupta iecerunt, atq. poſt benedictiones Balaam, imò verò Dei, (neque enim illius volũtatis ea verba fuere, ſed impellentis ſe atque mouentis diuini afflatus) fornicati ſunt cum alienigenarum filiabus, & initiati ſunt Beelphegor. Num.25.3. Beelphegor initiantur Iudæi. At Moſes huiuſmodi ſcelus cõfuſionémque non ferens, eos rurſus ſe inuicem coucidere ac necare iuſſit. Interficite, inquiens, vnuſquiſque proximum ſuum, qui initiatus eſt Beelphegor: non ſecus quam in vulnere horrendo, quod plurimis ſectionibus vſtionibúſque ſuſceptis, nihil melius habuerit, iubet quiſque rurſus quod reliquum eſt ſecare atque vrere. Cæterùm tu cùm has difficultates audis, noli putare iſta tantùm contigiſſe: ſiquidem & ipſe ex his quæ ſcripta ſunt

A δεύτερον δὲ κατακοπέντες ὑπὸ τῶν Ἀμαληκιτῶν. ἦσαν δὲ καὶ πρὸ τοῦ πολέμου τούτου, τῇ χολέρᾳ καὶ τῇ γαστριμαργίᾳ δαπανηθέντες ἰσχυρῶς. καὶ γὰρ ἀπέκτεινε φησὶν ἐν τοῖς πλείοσιν αὐτῶν, ἔτι τῆς βρώσεως οὔσης ἐν τῷ στόματι αὐτῶν. θεασάμενος δὲ καὶ τὸν θάνατον ἐκεῖνον τὸν πολὺν, οὔπω τῆς ἀθυμίας τῆς ἐπὶ τούτῳ πεπαυμένης, ἑτέρῳ πάλιν ἐβάλλετο πένθει, καὶ εἰς τοιαύτην ἀνάγκην κατέστη, ὡς τοὺς ἀγαπητοὺς καὶ φιλτάτους τούτους εὔξασθαι ξένῳ τινὶ καὶ παραδόξῳ θανάτῳ καταλῦσαι τὸν βίον· οὕτως οἱ μὲν πυρὸς ἀφθέντος ἐξαίφνης ἐκαύθησαν, οἱ δὲ γενομένου χάσ- B ματος κατεπόθησαν· καὶ οὔτε εὐαρίθμητοί τινες, ἀλλὰ πεντεκαίδεκα χιλιάδων ἀνδρῶν πλείους οἱ ταῦτα παθόντες ἦσαν. τούτου δὲ γενομένου, πῶς τοὺς ἐκείνων συγγενεῖς, πῶς τοὺς φίλους πρὸς τὸν Μωσέα διακεῖσθαι εἰκὸς ἦν; πῶς δὲ αὐτὸν τὸν Μωσῆν, ὁρῶντα καὶ παῖδας ὀρφανοὺς, καὶ γυναῖκας χήρας ἀπὸ ταύτης γενομένας τῆς συμφορᾶς, καὶ τὴν ἀδελφὴν, καὶ τὸν ἀδελφὸν τελευτήσαντας, καὶ τοὺς υἱοὺς τοὺς ἐκείνου καυθέντας ὑπὲρ παρανομίας τινός; τούτων δὲ ἕκαστον, ἱκανὸν καὶ μηδὲν πεπονθυῖαν θλῖψαι ψυχὴν, μήτι C γε τοσούτοις ἤδη κατεργασθεῖσαν κακοῖς. ὡς δὲ τὸν Χαναναῖον εἷλον, καὶ μακρὰν ἐκύκλουν ὁδὸν, πάλιν ἐγόγγυζον οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ πάλιν ἀπώλλυντο νόσῳ μὲν οὐκ ἔτι καθάπερ καὶ πρότερον, οὐδὲ πυρὶ καὶ χάσματι καθάπερ καὶ πρότερον, ἰοβόλων δὲ δήγμασιν ὄφεων, οἳ πάντας ἂν αὐτοὺς ἀπώλεσαν, εἰ μὴ πάλιν ὁ Μωσῆς προσελθὼν, ἱκέτευσε τὸν θεόν. ἐπεὶ δὲ καὶ ταύτης ἀπηλλάγησαν τῆς φθορᾶς, καὶ τὰς ἀρὰς τοῦ μάντεως ἐξέφυγον, πάλιν ἑαυτοὺς ἔρριψαν κατὰ τῶν χαλεπωτάτων κρημνῶν, καὶ μετὰ εὐλογίας τοῦ D Βαλαὰμ μᾶλλον δὲ τοῦ θεοῦ, οὐ γὰρ τῆς ἐκείνου προαιρέσεως ἦν τὰ ῥήματα, ἀλλὰ τῆς κινούσης αὐτὸν δυνάμεως, ἐπόρνευσαν εἰς τὰς τῶν ἀλλοφύλων θυγατέρας, καὶ ἐτελέσθησαν τῷ Βεελφεγώρ· ὁ δὲ Μωσῆς τὴν τοσαύτην ὁρῶν αἰσχύνην καὶ τὸν γέλωτα πάλιν αὐτοὺς ἀλλήλους κατακόπτειν ἐκέλευσε λέγων· ἀποκτείνατε ἕκαστος τὸν πλησίον αὐτοῦ τὸν τετελεσμένον τῷ Βεελφεγώρ. καθάπερ ἐπὶ τινος τραύματος πολλὰς μὲν λαβόντος τομὰς καὶ καύσεις, οὐδὲν δὲ ἄμεινον ταύτῃ διατεθέντος, κελεύει τις πάλιν τέμνειν καὶ καίειν τὸ περιλειφθέν· σὺ δὲ ταύτας ἀκούων τὰς δυσκολίας, μὴ ταύτας μόνον συμβεβηκέναι νόμιζε, καί τοι καὶ τῶν κειμένων

οὐκ ὀλίγας παρέλιπον, τοὺς πολέμους, τὰς τῶν ἐχθρῶν ἐναντιώσεις, τὰς μακρὰς ὁδοιπορίας, τῆς ἀδελφῆς τὴν ὕβριν, τὴν τιμωρίαν, ἐφ᾽ ᾗ μάλλον ἐκεῖνος ὁ πρᾳότατος ἤλγησε Μωσῆς. ἀλλ᾽ ὅμως κἂν ἅπαντά τις συναγάγῃ μετὰ ἀκριβείας, οὐδὲ μυριοστὸν μέρος τὰ γεγραμμένα τῶν γενομένων ἐστί. εἰ γὰρ οἰκέτας ὀλίγους ἐν οἰκίᾳ περιεστὼς, καὶ παροξυσμοῦ καὶ λύπης μυρίας ἔχει προφάσεις, ὁ μυριάδων τοσούτων ἐν τεσσαράκοντα ἔτεσιν ἐπιτροπεῦσαι καταναγκασθεὶς, καὶ ἐν ἐρήμῳ, ἔνθα μήτε ἀὴρ, μήτε ὕδωρ ἦν, πόσα πράγματα καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν ἔχειν ἠναγκάζετο, πόσας φροντίδας, πόσας ἀθυμίας καὶ ζώντων καὶ τελευτησάντων; καὶ γὰρ καὶ τελευτήσαντας ἅπαντας εἶδεν, οὓς ἐξήγαγε πλὴν ἄνδρας δύο μόνον, καὶ τοὺς ἀπ᾽ ἐκείνων γεγεννημένους, οὐκ ἠξιώθη εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας εἰσαγαγεῖν. ἀλλ᾽ εἶδε μὲν αὐτὴν ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους Ναβαῦ, καὶ τὴν φύσιν αὐτῆς ἐδιδάχθη καλῶς, ἀπολαῦσαι δὲ αὐτῆς οὐ συνεχωρήθη μετὰ τῶν λοιπῶν Ἰσραηλιτῶν, ἀλλ᾽ ἔμεινεν ἔξω, καὶ ἀπέθνησκεν· ἐφ᾽ ᾧ καὶ αὐτὸς ἀποδυρόμενος πρὸς τοὺς Ἰσραηλίτας λέγει· καὶ κύριος ὁ θεὸς ἐθυμώθη μοι περὶ τῶν λεγομένων ὑφ᾽ ὑμῶν· καὶ ὤμοσεν ἵνα μὴ διαβῶ τὸν Ἰορδάνην τοῦτον· καὶ ἵνα μὴ εἰσέλθω εἰς τὴν γῆν, ἣν κύριος ὁ θεὸς δίδωσί σοι ἐν κλήρῳ. ἐγὼ γὰρ ἀποθνήσκω ἐν τῇ γῇ ταύτῃ, καὶ οὐ διαβαίνω τὸν Ἰορδάνην τοῦτον· ὑμεῖς δὲ διαβήσεσθε, καὶ κληρονομήσετε τὴν γῆν τὴν ἀγαθὴν ταύτην. καὶ τὸ δὴ πάντων δεινότερον, ὅτι μετὰ λύπης αὐτὸν εἰς ᾅδου κατήγαγε· τὰ γὰρ μέλλοντα τοὺς Ἰουδαίους διαδέξασθαι προέμαθε κακὰ, τὴν εἰδωλολατρείαν, τὴν αἰχμαλωσίαν, τὰς ἀφάτους συμφορὰς, ὡς μηκέτι μόνον αὐτὸν οἷς ἑώρα καὶ τοῖς γεγενημένοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς μηδέπω συμβεβηκόσι κατατρύχεσθαι τὴν ψυχήν. ἀπὸ γὰρ πρώτης ἡλικίας ἀρξάμενος ὀδυνᾶσθαι καὶ ἀδημονεῖν, μετὰ τῆς αὐτῆς ἀθυμίας τὸν βίον κατέλυσεν. ὁ δὲ διαδεξάμενος αὐτὸν Ἰησοῦς, συναπέλαυσε μὲν αὐτῷ, πάντων ὡς εἰπεῖν τῶν ἀνιαρῶν· εἰ δέ τι διὰ τὸ νέον τῆς ἡλικίας ἐξέφυγε, τοῦτο μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτὴν ἀνεπλήρωσεν. οὐ γὰρ ὅτε ἔζη μόνον ὁ Μωσῆς τὰ ἱμάτια διέῤῥηξε, καὶ σποδὸν κατεπάσατο· ἀλλὰ καὶ τελευτήσαντος πάλιν εἰς τὴν αὐτὴν, μᾶλλον δὲ εἰς μείζονα κατέστη ταύτης ἀνάγκην οὐ χρόνον βραχὺν, ἀλλὰ δι᾽ ὅλης ἡμέρας πρηνὴς κείμενος ἐπὶ τῆς γῆς. ἄκουσον δὴ καὶ τῶν ῥημάτων αὐτοῦ

A non pauca prætereo, puta bella, inimicorum obſtacula, longiſſima itinera, ſororis contumeliam, eiuſdem cruciatum, quo mitiſſimus ille Moſes tunc maximè indoluit. Sed ea tamen omnia ſi quis diligentiſſimè in vnum congerat, ne milleſimam quidem partem ex his quæ contigerunt, ſcriptam fuiſſe reperiet. Si enim qui in vna domo vel paucis præeſt ſeruis, innumeras quotidie & irritationum & mœroris occaſiones habet, qui tot millibus quadraginta annis præeſſe coactus eſt, idque in deſerto, vbi neque aër, neque aqua erat: quot negotia ſin- B gulis diebus, quas difficultates obire cogebatur? quot curas, quot mœrores & viuentibus illis, & vita functis? Vidit enim omnes, quos ex Ægypto duxerat mortuos, præter duos viros ſolùm: eóſque qui ex illis nati fuerant, dignus habitus non eſt in terram repromiſſionis inducere. Cæterum vidit quidem eam terram ex vertice montis Nabau, naturámque illius optimè didicit, frui autem illa cum reliquis Iſraëlitis permiſſus non eſt, ſed extra eam manſit ac mortuus eſt, idque ipſe Iſraëlitis conquerens dicebat: Et Dominus Deus iratus eſt mihi C de his quæ dicebantur à vobis, iurauitque vt non tranſeam Iordanem iſtum, vos autem tranſibitis, & hæreditate poſſidebitis terram hanc optimam, quam Dominus Deus tuus dat tibi in hæreditatem. Quódque omnibus erat acerbius, cum dolore ipſum in infernum deduxit, dum illi ſcelera & futura Iudæorum mala præoſtendit, idolorum ſcilicet culturam, captiuitatem, & calamitates innumeras, vt non ſolum his quæ intuebatur, ſed eis etiam quæ necdum contigerant, affligeretur animo, ac penè deficeret. Denique à prima ſtatim ætate ita dolere ac mœrore D incepit, vt nunquam deſiſteret, vitámque cum mœſtitia finiret. At verò ſucceſſor eius Ioſue, omnium, vt ita dixerim, triſtium cum eo vnà periculum fecit. Si quid tamen illum, eo quod iunior eſſet, effugit: hoc ſanè poſt mortem illius, in eo cumulatius impletum eſt. Non ſolum autem dum viueret Moſes, veſtimenta ſcidit, cinerémque capiti aſperſit: ſed etiam poſtquã ille defunctus eſt, imò tunc longè maxima neceſſitate id facere coactus eſt, non breui tempore, ſed die tota pronus in terra iacens. audi denique verba etiã illius

Deut. 32. 38.

Deut. 4. 21

Ioſue ſucceſſor Moſis & ipſe afflictus.

Ioſue 7. 7. & ploratus: Et ſcidit, inquit, Ieſus veſtimenta ſua, procidítque in faciem ſuper terram coram domino vſq. ad veſperam, ipſe & ſeniores Iſraël, miſerúntque puluerem ſuper capita ſua, & dixit Ieſus: Obſecro Domine, vt quid traduxit puer tuus populum hunc trans Iordanem, vt traderes eum Amorrhæo ad perdendum nos? Vtinam permanſiſſemus, & collocati eſſemus citra Iordanem. Et quid dicam poſtquam vertit Iſraël terga inimico? Audiet Chananæus, & omnes qui habitant terram, & circumdabunt nos, & delebunt de terra. Talia orantem audiens Deus, cauſam illi cur ſuperati fuerant, aperuit: quam ille cum didiciſſet, perdidit vnà omnes, non eum qui peccauerat ſolum, ſed cognatos quoque & propinquos, omnémque familiam cum pecorum multitudine. Id autem haud parum illius perturbauit animum. Nam ſi nos cum alienos quoque puniri cernimus, nec videre quidem toleramus: quid ille paſſus eſt, qui contribules & commilitones tantis afficiebat incommodis? Quid autem Gabaonitarum fraus tribuúmque trans Iordanem habitantium ſuſpicio? quid perpetua bellorum atque pugnarum exercitatio? Quem iſta ſtatum animi, rectiſſimum licet, non euertiſſent? Etſi enim vincebat iugiter, victoriæ tamen voluptatem reliquorum bellorum cura obfuſcabat: ſortiúmque diſtributio ſummos illi labores, ingentéſque difficultates pariebat. Norunt iſta qui vel ſubſtantiam fratribus, aut quibuſlibet alicuius aliàs hæredibus diſtribuendam ſuſceperunt. Plebis autem reliquas deinceps calamitates nec referendas exiſtimo. Neque enim eſt propoſiti noſtri, ęrumnas ſingulorum numerare, ſed eorum tantùm, qui Deo familiares & chariſſimi

Cap. VI. fuere. Quocirca, ſi videtur, Heli omittamus, quippe & is per filiorum vitia, imò verò per ſuam negligentiam offendit Deum. Neque enim ideo quod malos haberet filios puniebatur, ſed quia vltra debitũ increpationi pepercerat: & cum Dei leges violarentur, ſeuerius in illos vltus non eſt. Cuius rei & ipſe ſibi conſcius, poſt ingentes illas & terribiles minas aiebat: Dominus ipſe, quod bonum eſt in oculis

1. Reg. 3. ſuis faciet. Eo, itaque, omiſſo, ad Samue-

Samuelis exéplo rem illuſtrat. lem veniamus. Is à puero nutritus in templo, Deo ſemper charus & gratiſſimus fuit,

A καὶ τὸν ὀδυρμόν· καὶ διέῤῥηξε φησὶν Ἰησοῦς τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, καὶ ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον ἐπὶ τὴν γῆν ἐναντίον κυρίου ἕως ἑσπέρας, αὐτὸς καὶ οἱ πρεσβύτεροι Ἰσραὴλ, καὶ ἐπεβάλοντο χοῦν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτῶν, καὶ εἶπεν Ἰησοῦς δέομαι κύριε· ἵνα τί διεβίβασεν ὁ παῖς σου τὸν λαὸν τοῦτον τὸν Ἰορδάνην παραδοῦναι αὐτὸν τῷ Ἀμοῤῥαίῳ ἀπολέσαι ἡμᾶς; εἰ κατεμείναμεν καὶ κατῳκίσθημεν παρὰ τὸν Ἰορδάνην. καὶ τί ἐρῶ ἐπεὶ μετέβαλεν Ἰσραὴλ τὸν αὐχένα αὐτοῦ ἀπέναντι τοῦ ἐχθροῦ; καὶ ἀκούσας ὁ Χαναναῖος καὶ πάντες οἱ B κατοικοῦντες τὴν γῆν, περικυκλώσουσιν ἡμᾶς, καὶ ἐκτρίψουσιν ἡμᾶς ἀπὸ τῆς γῆς. Ταῦτα ἀκούσας ὁ θεὸς ἐνέφηνεν αὐτῷ τῆς ἥττης τὴν αἴτιον, καὶ μαθὼν πάντας ἀθρόον ἀπώλεσεν, οὐ τὸν ἡμαρτηκότα μόνον, ἀλλὰ καὶ συγγενεῖς καὶ οἰκείους, καὶ τῶν θρεμμάτων τὸ πλῆθος, ὅπερ οὐχ ὡς ἔτυχεν αὐτῷ τὴν ψυχὴν διετάραξεν. εἰ γὰρ ἡμεῖς ἀλλοτρίους ὁρῶντες κολαζομένους οὐδὲ ἰδεῖν ἀνεχόμεθα, τί οὐκ ἂν ἔπαθεν ἐκεῖνος τοὺς ὁμοφύλους καὶ συστρατιώτας τοιούτοις περιβαλλομένους κακοῖς; τί δὲ ἡ τῶν Γαβαωνιτῶν ἀπάτη καὶ ἡ γενομένη κατὰ τῶν πέραν τοῦ Ἰορδάνου κατοικισθέντων φυλῶν ὑπο- C ψία; τί δὲ οἱ πόλεμοι καὶ μάχαι συνανατρεφομένου διηνεκῶς; καὶ ποίαν ἂν ἀφῆκεν ἐν καταστάσει ψυχὴν γενέσθαι; εἰ γὰρ καὶ νικῶν διετέλει, ἀλλ' ὅμως τὴν ἀπὸ τῶν ἐπαίνων ἡδονὴν ἡ τῶν περιλειπομένων πολέμων φροντὶς συνετάραττε, καὶ ἡ τῶν κλήρων δὲ διανομὴ, πολλοὺς μὲν πόνους, πολλὰς δὲ παρεῖχεν αὐτῷ τὰς δυσκολίας. καὶ ἴσασιν ὅσοι καὶ τὴν τυχοῦσαν οὐσίαν διανεῖμαι ἐπετράπησαν ἀδελφοῖς ἢ τοῖς ἑτέρωθεν γενομένοις κληρονόμοις τινός. τὰς γὰρ ἑξῆς τοῦ λαοῦ συμφορὰς οὐδὲ εἶναι δεῖν λέγειν. οὐ γὰρ εἴ τις ὀδυ- D νηρὸν βίον διήγαγε πρόκειται νῦν εἰπεῖν, ἀλλ' εἴ τις τῶν σφόδρα εὐηρεστηκότων θεῷ. διὰ τοῦτο, εἰ δοκεῖ, τὸν Ἠλὶ παρέλθωμεν· καὶ γὰρ ἐστὶ τῶν προσκεκρουκότων θεῷ, διὰ τὴν τῶν παίδων κακίαν· μᾶλλον δὲ διὰ τὴν αὐτοῦ ῥᾳθυμίαν. οὐ γὰρ ὅτι πονηροὺς εἶχε παῖδας ἐκολάζετο· ἀλλ' ὅτι πέρα τοῦ δέοντος φειδωλὸς ἦν, καὶ τοῖς τοῦ θεοῦ νόμοις ἐνυβριζομένοις οὐκ ἤμυνεν· ἅπερ καὶ αὐτὸς συνειδὼς μετὰ τὴν σφοδρὰν ἀπειλὴν ἔλεγε· κύριος αὐτός· τὸ ἀρεστὸν ἐνώπιον αὐτοῦ ποιήσει. διὰ δὴ τοῦτο παρελθόντες ἔλθωμεν ἐπὶ τὸν Σαμουὴλ, ὃς ἐτράφη μὲν ἐκ παιδὸς ἐν τῷ ναῷ, εὐδοκίμει δὲ διαπαντὸς ἐνώπιον τοῦ θεοῦ·

A τοσαύτην δὲ ἐκ πρώτης ἡλικίας ἐπεδείξατο τὴν ἀρετὴν ὡς πρὶν εἰς ἄνδρας ἥκειν τοῖς θαυμασίοις ἐγκριθῆναι προφήταις· καὶ ταῦτα τοῦ πράγματος ἐπιλελοιπότος τότε. οὐ γὰρ ἦν φησιν ὅρασις διαστέλλουσα, καὶ ῥῆμα τίμιον ἦν. οὗτος δὴ οὖν ὁ Σαμουήλ, ὁ μετὰ τῶν πολλῶν δακρύων τεχθείς, πρῶτον μὲν ὁρῶν ἑαυτοῦ τὸν διδάσκαλον ἐν ἐλεεινῷ ἀπενεχθέντα θανάτῳ, οὕτω συνεχύθη καὶ ἐταράχθη, ὡς εἰκὸς εὐγνώμονα μαθητὴν καὶ φιλόστοργον. μετὰ δὲ τοῦτο καὶ τὰς Ἰουδαϊκὰς ἠναγκάζετο συνεχῶς θρηνεῖν συμφοράς· οἱ δὲ παῖδες αὐτοῦ ἄδικοι ὄντες καὶ μοχ- B θηροί, καὶ εἰς ἔσχατον πονηρίας ἐλαύνοντες, τούτῳ τε ἔθλιβον αὐτόν, καὶ τῷ μὴ δύνασθαι κληρονομῆσαι τῆς ἐκείνου παρασχεθείσης τιμῆς. ταύτην διαδέχεται τὴν ἀθυμίαν, μᾶλλον δὲ οὐδὲ διαδέχεται· οὐ γὰρ ἐπαύσατο, ἀλλὰ προστίθεται ταύτῃ, ἡ τῶν Ἰσραηλιτῶν αἰτήσεως παρανομία. ἔνθα οὕτω κατέπεσεν, ὡς καὶ παρακλήσεως δεηθῆναι πολλῆς· ἄκουσον οὖν τί φησιν αὐτῷ ὁ θεός· οὐ σὲ ἐξουθενήκασιν, ἀλλ' ἢ ἐμέ· ἀλλ' ὅμως καὶ μετὰ ταῦτα οὕτως αὐτῶν ἐφείδετο ὡς εἰπεῖν πρὸς αὐτούς· ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο ἁ- C μαρτεῖν τοῦ διαλιπεῖν εὐχόμενος ὑπὲρ ὑμῶν. τούτους δὴ οὖν ὁρῶν τοὺς οὕτως ἀγαπωμένους ὑπ' αὐτοῦ κακῶς πράττοντας, καὶ πταίοντας ἐν πολέμοις, καὶ παροργίζοντας τὸν θεόν, τίνος ἂν ᾔσθετο ἡδονῆς; ποῖον δὲ ἂν καιρὸν ἀθυμίας καὶ δακρύων διήγαγε χωρίς; ἐπειδὴ δὲ καὶ κατέστησε βασιλέα τὸν Σαούλ, ἐπάλληλοι πάλιν αὐτῷ ὀδύναι καὶ συνεχεῖς προσετίθεντο. καὶ γὰρ ὅτε τὴν θυσίαν ἀνήνεγκε παρὰ τὸ τῷ θεῷ δοκοῦν, καὶ ὅτε τοὺς Ἀμαληκίτας κρατήσας ἐφείσατο τοῦ βασιλέως αὐτῶν, καὶ τοῦτο παρὰ τὸ κελευσθέν, οὕτως ἐπλήγη τὴν ψυχήν, ὡς μηκέτι τὸν ἄνδρα ἰδεῖν, ἀλλ' ἐξ D ἐκείνου μέχρι τῆς ἐσχάτης ἡμέρας πενθεῖν καὶ δακρύειν αὐτόν, ὅτε καὶ ἐπετιμήθη διὰ τὸ τῆς ἀθυμίας σφοδρόν. ἕως πότε γάρ φησι σὺ πενθεῖς ἐπὶ Σαούλ, κἀγὼ ἀπῶσμαι αὐτόν; εἰ δὲ τούτων γεγενημένων ἐπένθει, τίς ἦν ἄρα, ὅτε τοὺς τοσούτους ἔσφαξεν ἱερέας ἐκεῖνος εἰκῇ καὶ μάτην; ὅτε τὸν εὐεργέτην καὶ οὐδὲν ἠδικηκότα, δεύτερον ἦλθεν ἀνελεῖν; ὅτε γυμνὸν αὐτὸν εἶδε προφητεύοντα καὶ καταπίπτοντα; ὅτε τοῦ Δαβὶδ ἤκουσε μυρία πρὸς αὐτὸν ἀποδυρομένου καὶ ἐντυγχάνοντος; ἐπειδὴ δὲ τοῦ Δαβὶδ ἐμνήσθην, οὐκ

tantáque virtutis indicia à prima ſtatim ætate prætulit, vt antequam ad viriles annos euaderet, inter mirabiles prophetas inſcriberetur: idque cum ea res tunc defeciſſe omnino videretur. Non enim erat, inquit, viſio diſcernens, eratque verbum precioſum. Hic ergo Samuel qui poſt multas matris lachrymas conceptus fuerat, primum quidem cum intueretur magiſtrum in mortem illam miſerabilem deuectum, ita confuſus atque turbatus eſt, vt decebat gratum amabilemque diſcipulum. Interea & Iudaicas calamitates flere cogebatur. Porrò filij ipſius, cùm iniqui & mali eſſent, atque ad culmen iniquitatis perueniſſent, & hoc ipſo mœrore illum incredibili afficiebant, & ſibi præſtiti honoris hæredes eſſe non poterant. Succeſſit huic mœrori, imò verò non ſucceſſit (quo enim pacto, cùm prior nondum quieuiſſet?) ſed adiectus eſt alius, Iſraëlitarum ſcilicet iniuſtiſſima petitio. Qua in re ita concidit, vt ingenti conſolatione indigeret: audi denique quid illi dixerit Deus: Non te (1. Reg. 8. 7.) ſpreuerunt, ſed me. Poſt hæc tamen iſte parcebat illis, & ita miſerabatur, vt diceret: Mihi autem abſit vt peccem, & deſiſtam pro vobis orare. Iſtos igitur ita dilectos à ſe cum opprimi conſpiceret, atque à bellis ſuperari, Deúmque contra ſe prouocare: quàm ſentire voluptatem poterat? quidnam temporis abſque mœrore & lachrymis viuere? Cum verò Saül conſtituiſſet regem, alterni ipſi perpetuique gemitus adijciebantur. Namque cum ſacrificium ille præter Dei voluntatem obtulit, & cùm ſuperatis Amalecitis, illorum pepercit regi, idque contra iuſſionem Dei: ita animo perculſus eſt, vt ex eo iam non viderit virum, ſed vſque ad vltimum diem luxerit, & lachrymatus ſit, quando etiam ob doloris vehementiam à Deo increpatus eſt. Quouſque enim, in- (1. Reg. 16. 1.) quit, tu luges Saül, & ego repuli illum? Si autem his ita contingentibus lugebat, quo animo tunc fuiſſe exiſtimandus eſt, cum tot ſacerdotes fruſtra & ſine cauſa interfecit? quando eum qui ſe multis beneficijs nulliſque iniurijs affecerat, ſecundo vt interficeret profectus eſt? quando nondum illum prophetantem, ac deridentem vidit, cùm audiuit Dauid in familiari congreſſu multa contra illum conquerentē? Poſtquam verò de Dauid mentionem feci, neſcio quid agam, la-

CAP. VII. *Dauid etiā fuit afflictus.*

mentáne illius longa & aſſidua quæ in Pſalmis ſcripta ſunt, in medium adducam: an iſta tibi in otio recenſenda permittens, ipſius potius calamitates explicem? Is igitur plurima quidem cùm greges paſceret, aduerſa perpeſſus, aduerſúſque aëris intemperiem, & belluarum feritatē reluctatus eſt. Quorum alterum ex his quæ Iacob contigerunt, alterum ex his quæ ad Saül de leone & vrſo locutus eſt, poſſumus animaduertere. Poſtea verò quam omiſſa vita illa paſtorali, belli negocia intempeſtiuus miles arripuit, omitto fratrum inuidiam, etſi moleſtiſſima ea res fuit, cum clariſſimam illam admirabilémque victoriam adeptus eſſet, vehementiorem deiecto Goliath inuenit inimicum Saül, eum ſcilicet, quem minimè debuerat, cùm à ſe beneficijs omnibus affectus eſſet. Neque enim palam aduerſus eum præliabatur, ſed amantium ſibi perſonam aſſumens, ipſiúſque honori & dignitati proſpicere ſe velle ſimulans, ita aduerſus illum immaniora inimicis omnibus moliebatur. Porrò quam graue, quàm moleſtúmve ſit pro bonis mala
1.Reg.24. recipere, audire licet beatum Prophetam lamentantem iugiter, & ægrè ferentem ac dicentem: Si redduntur mihi mala pro bonis. Illud erat moleſtiſſimum, illud erat lachrymis & lamentatione digniſſimum, quod dux exercitus ſuſpectum ſe cerneret regi, cùm ſe ille minimè lætis oculis intueretur. Quid autem timoris, quid ſolicitudinis, quid angoris ea res habeat, documento nobis ſunt ſerui noſtri: quos ſi modicè ſuſpectos habemus, ferre æquanimiter non poſſunt: longè ergo id magis paſſus eſt fideliſſimus dux, ſuſpectus regi. Cum verò inſidiæ propterea contra ſuſpecti caput adiectæ ſint, quid hac eius grauius vita, atque amarius dici poteſt? Ferebat tamen ille omnia & tolerabat, aderátque illi iugiter qui ſe perimere meditabatur, atque illius bella ducis præſtantiſſimi fide & virtute bellabat. Poſtea verò quam inſidias regis declinans receſſit, atque à belli curis ſeipſum remouit, hoc ipſo quidem quod ſe inſidijs ſubduxerat, apertáſque inimicitias regis cōſtituerat, habebat nōnihil aliud ratione fiduciæ: verū cùm aduerſus tantas copias cum quadringentis viris dimicare cogeretur, metu ampliore quam prius tenebatur. Nam cui neque vrbes, neque caſtella, neque ſocij, neque reditus inerant: conſidera quo animo

A οἶδα τί πράξω· πότερον τοὺς θρήνους αὐτοῦ τοὺς μακροὺς καὶ συνεχεῖς τοὺς ἐν τοῖς ψαλμοῖς ἀναγεγραμμένους εἰς μέσον ἀγάγω νῦν, ἢ τούτους ἀφεὶς, ἀναλέξασθαί σοι κατὰ σχολὴν αὐτὸς τὰς ἐκείνου διηγῶ συμφοράς; οὗτος τοίνυν ὁ Δαβὶδ πολλὰ μὲν καὶ ἐν τῷ ποιμαίνειν ὑπέμεινε δεινὰ καὶ τὰς τῶν ἀέρων ἀνωμαλίας, καὶ τῇ τῶν θηρίων ἀγριότητι μαχόμενος, καὶ τὸ μὲν ἐξ ὧν ὁ Ἰακὼβ ἔφησεν ἔστιν ἰδεῖν, τὸ δὲ ἐξ ὧν αὐτὸς πρὸς τὸν Σαοὺλ διελέγετο περὶ τοῦ λέοντος καὶ τῆς ἄρκτου. ἐπειδὴ δὲ τὸν βίον ἀφεὶς ἐκεῖνον παρ'
B ὥρας εἰς τὰ τοῦ πολέμου πράγματα ἐπιπῆε, τὴν μὲν τῶν ἀδελφῶν βασκανίαν ἀφίημι, εἰ καὶ σφόδρα οὗτο ἐστὶ φορτικόν· ἀλλ' ἐπειδὴ κατώρθωκε τὴν λαμπρὰν νίκην ἐκείνην, καὶ θαυμαστὴν μονομαχίαν ἀναδεξάμενος, εὗρε τοῦ καταβληθέντος Γολιὰθ σφοδρότερον ἐχθρὸν, τὸν εὐεργετηθέντα Σαοὺλ. οὐ γὰρ ἐκ τοῦ φανεροῦ πρὸς αὐτὸν παρετάττετο, ἀλλὰ τὸ τῶν φιλούντων προσωπεῖον ὑποδὺς, καὶ τὸν τιμῶντα καὶ κηδόμενον ὑποκρινόμενος, οὕτως αὐτοῦ διετίθει τὰ τῶν ἐχθρῶν. τοῦτο δὲ ὅσον ἐστὶ κακὸν ἀντὶ ἀγαθῶν ἀπολαμβάνειν κακὰ, ἀ-
C κουσον τοῦ μακαρίου προφήτου τοῦτο συνεχῶς θρηνοῦντος καὶ δυσχεραίνοντος, καὶ λέγοντος, εἰ ἀνταποδίδοταί μοι κακὰ ἀντὶ ἀγαθῶν· μάλιστα μὲν οὖν καὶ μηδενὸς προσόντος δεινοῦ, τοῦτο καθ' ἑαυτὸ πολλῆς ἀθυμίας ἄξιον. δι' ὑποψίας εἶναι τὸν στρατηγὸν τῷ βασιλεῖ, καὶ ἀηδῶς ὁρᾶσθαι ὑπ' αὐτοῦ. καὶ τί λέγω στρατηγὸν βασιλεῖ; καὶ γὰρ παρὰ τῶν οἰκετῶν ἡμεῖς τοῦτο παθόντες, δυσχεραίνομεν· ὅταν δὲ καὶ ἐπιβουλαὶ ῥάπτωνται κατὰ τῆς τοῦ μισουμένου ζωῆς, τίς ἂν γένοιτο βίος τούτου πι-
D κρότερος; ἀλλ' ὅμως ἅπαντα ἔφερε, καὶ ἠνείχετο, καὶ συνῆν τῷ φονῶντι κατ' αὐτοῦ, καὶ ἐστρατήγει τοὺς ἐκείνου πολέμους. ἐπειδὴ δέ ποτε καὶ ἀπεδήμησε καὶ πόρρω τοῦ πολέμου κατέστησεν ἑαυτὸν, τοῦτο μὲν αὐτὸ τὸ πόρρω εἶναι, καὶ τὴν ἔχθραν ποιῆσαι φανερὰν, εἶχέ τι πλέον εἰς τὸν τοῦ θαρρεῖν λόγον· μετὰ δὲ τετρακοσίων ἀνδρῶν πρὸς τοσαύτην ἀναγκαζόμενος παρατάττεσθαι στρατιὰν ἔτρεμε πλέον ἢ πρότερον. ὁ γὰρ μήτε πόλιν, μήτε φρούριον, μήτε συμμάχους, μήτε προσόδους κεκτημένος, ἐννόησον τίς ἦν,

πρὸς τὸν ταῦτα ἔχοντα πάντα ἀναγκαζόμενος πολεμεῖν· καὶ πλὴν τῆς ἐρήμου καὶ τῶν ἐκεῖ σπηλαίων, οὐδὲ ὅποι καταφύγοι δυνάμενος εὑρεῖν. καὶ γὰρ Κεΐλα πόλιν οὕτω καλουμένην λαβὼν, εὐθέως αὐτῆς ἀπεπήδησε τοῦ ἱερέως εἰπόντος, ὅτι αὐτὸν ὁ θεὸς ἐκεῖ μένοντα, τῶν τοῦ Σαοὺλ οὐκ ἀπεξαρπάσει χειρῶν. ὁ δὲ ἱερεὺς ἐκεῖνος ἦν, ὁ τὰς τοῦ Σαοὺλ χεῖρας διαδρὰς, καὶ τὴν ἐν Νομβὰ γενομένην τραγῳδίαν ἀπαγγείλας τῷ βασιλεῖ, ὅτε καὶ τὴν πικρὰν ἐκείνην ἔρρηξε φωνήν· ἐγὼ γάρ φησιν εἰμὶ ὁ αἴτιος τῶν ψυχῶν ὅλου τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου. ὥστε συνὼν αὐτῷ διαπαντὸς οὐδὲν ἕτερον, ἀλλ' ἢ τῆς ἀθυμίας ἐκείνης ὑπόμνησις ἦν. βλέπων γὰρ εἰς αὐτὸν, ἀεὶ τῆς ἀπωλείας ἐμέμνητο τῶν ἱερέων· μνημονεύων δὲ τῆς ἀπωλείας, καὶ τῆς τοσαύτης σφαγῆς τὴν αἰτίαν ἀναλαβὼν ἑαυτῷ, καταδίκου παντὸς ἀθλιώτερον ἔζη βίον. καὶ γὰρ εἰ μηδὲν ἕτερον τὸ ἐνοχλοῦν ἦν, ἱκανὸν τρῶσαι καὶ ψυχὴν ἄγξαι, τὸ ἱερέων σφαγέα λογίζεσθαι τοσούτων ἑαυτόν. πληγεὶς δὲ τούτῳ τῷ λογισμῷ, τῷ καὶ νυκτὸς καὶ μεθ' ἡμέρας σητὸς μᾶλλον αὐτοῦ διαβιβρώσκοντι τὴν ψυχὴν, καὶ ἄλλα ἐφεξῆς ἐδέχετο τραύματα συνεχῆ καὶ ἐπάλληλα· καὶ γὰρ ὅτε αὐτὸν ὁ Νάβαλ διὰ τῶν οἰκετῶν ὕβρισε, καὶ δραπέτην καὶ φυγάδα, καὶ ἀγνώμονα δοῦλον ἐκάλεσεν, οὐκ ἀναλγητὶ τὰ ῥήματα ἤνεγκε. καὶ ὅτε πρὸς τὸν Ἀγχοῦς ἀπελθὼν, τοὺς μαινομένους ὑπεκρίνατο, καὶ κατέπιπτε, καὶ τὰ ὄμματα διαστρέφων καὶ πολὺν ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ἀφρὸν ἀφιεὶς, τῶν ἀληθῶς δαιμονώντων μᾶλλον ἐτήκετο, λογιζόμενος εἰς οἵαν κατέστησεν ἑαυτὸν ἀνάγκην ὁ τοσαῦτα εὐεργετηθείς. ἐπειδὴ δὲ μικρὸν ἀνέθη, παρὰ τοῖς πολεμίοις γενόμενος, ἔδει μὲν ἐπιστρατεύειν τοῖς ἐκείνων ἐχθροῖς· διαφθονούμενοι δὲ αὐτῷ οἱ σατράπαι, καὶ διαβάλλοντες πρὸς τὸν βασιλέα βουλόμενοι ἐξέπεμπον αὐτὸν τῆς στρατιᾶς ὡς ἄχρηστον αὐτοῖς καὶ ἐπίβουλον καὶ προδότην ἐσόμενον· ἐθυμώθησαν γάρ φησιν ἐπ' αὐτῷ οἱ σατράπαι τῶν ἀλλοφύλων, καὶ λέγουσιν αὐτῷ· ἀπόστρεψον τὸν ἄνδρα, καὶ ἀποστραφήτω εἰς τὸν τόπον οὗ κατέστησας αὐτὸν ἐκεῖ, καὶ μὴ ἐρχέσθω μεθ' ἡμῶν εἰς πόλεμον, καὶ μὴ γινέσθω ἐπίβουλος τῇ παρεμβολῇ. καὶ ἐν τίνι διαλλαγήσεται οὗτος τῷ κυρίῳ αὐτοῦ, ἢ οὐχὶ ἐν ταῖς

A erat, cum aduerſus fretum his omnibus pugnare cogeretur, nec præter deſerta & ſpeluncas, quò confugeret, reperire poſſet. Nam cum vrbem Ceila nomine occupaſſet, ex ea protinus reſilijt, ſacerdotis reſponſis admonitus: quod ſi illic manere pergeret, Deus illum Saülis manibus haudquaquam eriperet. At verò ſacerdos ille ipſe erat, qui impias regis manus effugerat, & qui cladem luctuoſiſſimam quæ in Nomba contigerat, annunciauit regi, quando in amariſſimam quoque illam erupit vocem: Ego enim ſum reus cunctarum animarum 1.Reg.23.
B domus patris tui. Itaque cum illo iugiter congreſſus, nihil aliud erat quàm luctus illius ac mœroris monimentum. Cum enim in illum intuebatur, ſemper verſabatur illi ante oculos necatio illa ſacerdotum. Porrò ipſius necis memor, ac tam ſceleratæ cædis cauſam ſibi imputans, reis omnibus ac damnatis infelicius degebat. Etſi enim nihil aliud illum perturbaſſet, ſufficere id poterat ad vulnerandum ſuffocandúmque animum, quòd ſeipſum tot ſacerdotum peremptorem impium exiſtimaret. Hac verò cogitatione ſaucius, quæ diu noctúque pluſ- 1.Reg.22.
C quam tinea ipſius corrodebat animum, & alia deinceps vulnera continua ac perpetua ſuſcipiebat: quippe cùm Nabal per ſeruos ſuos eum contumelijs afficeret, fugitiuúmque ac refugum atque ingratum ſeruum appellaret, non ſine dolore verba tam iniurioſa percepit. Et cùm ad Anchus profectus inſanum ſe ſimulans concideret, verſarétque oculos, atque ſpumæ plurimum ex ore dimitteret, longè profectò amplius cruciabatur, quàm illi qui re vera corripiuntur à dæmone, cùm ſecum reputaret in quam ille ſe neceſſitatem deduxiſſet, quem ſummis beneficijs c. viii. 1.Reg.21.
D fouerat. Cùm verò paulum apud hoſtes quieuiſſet, eſſetque in hoſtem illorum deducendus exercitus, inuidia commoti aduerſus eum ſatrapæ, atque illi apud regem ſuum detrahentes, ſuo illum exercitu deturbant, veluti inutilem ſibi, & inſidiatorem proditorémque futurum. Irati ſunt, inquit, aduerſus illum ſatrapæ alienigenarum, dixerúntque regi: Emitte virum, & reuertatur ad locum vbi tu illum ſtatuiſti, nec veniat nobiſcum ad bellum, & non ſit inſidiator in caſtris. In quo enim iſte reconciliabitur domino

ſuo, niſi in capitibus virorum illorum? A Quibus ille verbis percuſſus, accepta ſumma contumelia receſſit mœrens, ac domum rediens, tanta mala, tot clades offendit, vt penè mœrore ſuffocaretur. Quæ enim tunc contigerunt aduerſa, ea erant, vt poſſent præuiſa etiam & præmeditata illius animum tenebris obducere. Porrò ex inſperato ſuperuenientia duplo quam erant, grauiora videbantur, neque iam tolerabilia. Iuerat enim ille quaſi quieturus domi, mœroris præteriti conſolationem inuenturus, vxores ſcilicet ac liberos: cùm repente audiuit illos in B ſeruitium ab hoſtibus abductos, hauſitque oculis ignem, fumum, ſanguinem, cadauera, atque antequam iſtos lugeret, captiuóſque defleret, irruunt ad eum feris omnibus immanius habitatores ciuitatis, quærentes ſinguli caſuum ſuorum conſolationem ex illius capite. Et quemadmodum cùm venti contrarij in mare irruunt, ingens & ſæua procella ex ea pugna concitatur: ita & tunc triſtitia & metu iuſti huius perturbantibus animum tempeſtas maxima, tumultúſque harum paſſionum inuicem ſe collidentium iugiter inerat. Fretus autem copijs, & do- C lore concitatus, cum vxores ac natos captiuitatémque omnem recepiſſet, antequam victoriæ illius voluptate frueretur, mœſtiſſimo percuſſus eſt nuntio, mortem Ionathæ comperiens: quæ illius animum

1. Reg. 1. tanto dolore proſtrauit, quantus ex illius lamentatione cognoſcitur. Incidit enim, inquit, ſuper me dilectio tui, quaſi dilectio mulierum. Quid autem lamentationes proſequar? Qui enim patrem illius inſidiatorem ſuum atque inimicum, & qui millies illius mortem concupierat, ita fleuit & lachrymatus eſt: quid paſſus exiſtimetur, cùm illum qui ſibi in illis peri- D culis ſemper adſtiterat, ac ſæpiſſimè patris inſidijs eripuerat, ſecretorúmque ſuorum particeps fuerat: qui cùm pacta plurima inierat, antè vita defeciſſe cognoſceret, quàm illi acceptorum benefi-

Cap. IX. *Abatribulatione Dauid affligitur.* ciorum vicem reſtituere valeret? Cùm adhuc vrgeret illa perturbatio, alio rurſus mœrore dux illum ſuæ militiæ excruciat, dum Abenner qui ſine dolore ac vexatione aliqua, imò & cum facilitate omni totum illi exercitum ſe præbiturum pollicitus fuerat, ante impletam pollicitationem occupans, fraude interimitur. Cui

A κεφαλαῖς τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, ὁ δὲ τοῖς ῥήμασι τούτοις πληγεὶς, ἀνεχώρησε μετὰ πολλῆς τῆς ὕβρεως καὶ τῆς ἀθυμίας. ἐλθὼν δὲ οἴκοι τοσαῦτα εὗρε κακὰ, ὡς μικροῦ δεῖν καὶ ἀποπνιγῆναι τῇ λύπῃ· τὰ γὰρ τότε συμβεβηκότα δεινὰ, ἦν μὲν ἱκανὰ καὶ προμελετηθέντα, τὴν ἐκείνου σκοτῶσαι ψυχήν. τοῦ δὲ ἀπροσδοκήτου προστεθέντος, καὶ παρ' ἐλπίδας διπλάσια τῶν ὄντων ἐφαίνετο, καὶ οὐκ ἔτι ἦν φορητά. ἀπῄει μὲν γὰρ, ὡς ἀναπαυσόμενος οἴκοι, καὶ τῆς ἀθυμίας ἐκείνης εὑρήσων παραμυθίαν τὰ παιδία καὶ τὰς γυναῖκας· ἐπι- B στὰς δὲ ἄφνω, ἤκουσε μὲν ὅτι οὗτοι παρὰ τοῖς πολεμίοις δουλεύουσιν· ἐθεώρει δὲ πῦρ καὶ καπνὸν, καὶ αἷμα καὶ νεκροὺς, καὶ πρὶν ἢ τούτοις δακρῦσαι, καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν ὀδύρεσθαι, θηρίων χαλεπώτερον ἐπέπεσον οἱ τὴν πόλιν οἰκοῦντες αὐτῷ ἀπὸ τῆς ἐκείνου κεφαλῆς ἕκαστος τῶν οἰκείων κακῶν εὑρέσθαι παραμυθίαν ζητοῦντες. καὶ καθάπερ ἐναντίων ἀνέμων εἰς τὴν θάλασσαν ἐμπεσόντων πολὺς καὶ ἄγριος ἀπὸ τῆς μάχης ἐκείνης γίνεται ὁ χειμὼν, οὕτω καὶ τότε, καὶ ἀθυμίας καὶ φόβου τὴν τοῦ δικαίου διακατεχόντων ψυχὴν, καὶ πολλή τις ἦν ἡ C ζάλη καὶ ὁ θόρυβος τῶν παθῶν τούτων πρὸς ἀλλήλων κρουόντων καὶ κρατουμένων συνεχῶς. δυνηθεὶς δὲ πάντα διαδῦναι τὰ κακὰ, καὶ τὰς γυναῖκας ἀπολαβεῖν, καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν ἅπασαν, πρὶν ἢ πάλιν αἰσθέσθαι τῆς νίκης ἐκείνης, πλήττεται ἀγγελίᾳ πικρᾷ, τῇ περὶ τὸν Ἰωνάθαν σφαγῇ, ἣ τὴν ψυχὴν οὕτω κατέβαλε τὴν ἐκείνου, ὡς ἔστιν ἐκ τῶν θρήνων μαθεῖν. ἐπέπεσε γάρ φησιν ἐπ' ἐμὲ ἡ ἀγάπησίς σου, ὡς ἡ ἀγάπησις τῶν γυναικῶν. καὶ τί λέγω τῶν θρήνων; ὁ γὰρ τὸν ἐκείνου πατέρα, τὸν ἐχθρὸν τὸν ἑαυτοῦ καὶ ἐπίβουλον, καὶ μυριάκις τῆς ἀπωλείας ἐπιθυ- D μήσαντα τῆς αὐτοῦ, οὕτω δακρύσας, τί ἂν ἔπαθε τὸν ἐν ἐκείνοις παραστάντα τοῖς κινδύνοις αὐτῷ καὶ πολλάκις αὐτὸν τῆς τοῦ πατρὸς ἐπιβουλῆς ἐξελόμενον, καὶ ἀπορρήτων κοινωνήσαντα, καὶ συνθήκας ὑπὲρ πολλῶν θέμενον πρὸς αὐτὸν οὕτω, ὅτι αὐτῷ τὰς ἀμοιβὰς ἀποδοῦναι τῶν εὐεργεσιῶν ἐκείνων ἠδυνήθη, τότε ἐξαρπασθέντα τοῦ βίου μαθών. ἀκμάζοντος δὴ τούτου τοῦ πάθους ἑτέρα περιβάλλει πάλιν αὐτὸν ὁ στρατηγὸς ἀθυμίᾳ, τὸν ἀπονητὶ καὶ μετὰ πάσης εὐκολίας πᾶσαν αὐτῷ παραδοῦναι τὴν στρατιὰν ἐπαγγειλάμενον τοῦτον προαναρπάσας τῆς ὑποσχέσεως, καὶ δόλῳ διαχρησάμενος. τοῦτο

γὰρ ἤλγησεν ἐκείνῃ τῇ σφαγῇ, ὡς καὶ τότε καταρᾶσθαι τὸν Ἰωὰβ, καὶ παρ' αὐτὸν τῆς τελευτῆς τὸν καιρὸν ἐπισκῆψαι τῷ ἑαυτοῦ παιδὶ δίκην ταύτην εἰσπράξασθαι τῆς μιαιφονίας αὐτόν. καὶ τὰ ῥήματα δὲ, ἅπερ αὐτὸν ἀνακλαλῶν ἐθρήνησεν, ἱκανὰ τὸ πάθος ἡμῖν παραστῆσαι τῆς ψυχῆς. ἐπῆρε γάρ φησιν ὁ βασιλεὺς τὴν φωνὴν αὐτοῦ, καὶ ἔκλαυσεν ἐπὶ τοῦ τάφου Ἀβεννὴρ, καὶ εἶπεν· εἰ κατὰ τὸν θάνατον Ναβὰλ ἀποθανεῖται Ἀβεννὴρ, αἱ χεῖρές σου οὐκ ἐδέθησαν, οὐδὲ οἱ πόδες σου ἐν πέδαις· οὐδὲ προσήγαγες ὡς Ναβὰλ, ἐνώπιον υἱοῦ ἀδικίας ἔπεσες. τί δὲ μετὰ τοῦτο; δολοφονεῖται μὲν ὁ Μεμφιβοσθὲ, καὶ τῇ διὰ τοῦτον αὐτῷ γινομένῃ λύπῃ· καὶ γὰρ ἐπὶ τούτῳ πάλιν ἤλγησεν, ὡς καὶ ἀνελεῖν τοὺς φονεύσαντας· ἡ τῶν χωλῶν καὶ κυλλῶν ἀντίστασις προστεθεῖσα σφόδρα αὐτὸν διετάραξε· κρατήσας δὲ καὶ τούτων καὶ ἑτέρων πολεμίων ἀνάγει μὲν τὴν κιβωτὸν μετὰ πολλῆς τῆς εὐφροσύνης, ἔτι δὲ αὐτῆς ἀναγομένης, καὶ πάντων χαιρόντων, ἐν μέσῳ τῆς εὐθυμίας πρᾶγμα συμβὰν πάντων ἠμαύρωσε τὴν ἡδονὴν, καὶ ἀθυμίᾳ καὶ φόβῳ πολλῷ τὴν τοῦ βασιλέως ἔβαλε ψυχήν· τὸν γὰρ Ὀζὰν βουληθέντα περιτρεπομένην ὀρθῶσαι τὴν κιβωτὸν, παραχρῆμα ἐπάταξε, καὶ νεκρὸν ἔθηκεν ἡ τοῦ θεοῦ ὀργὴ, καὶ οὕτως ἐπὶ πολὺ κατέσχε τοῦ Δαβὶδ τὴν ψυχὴν οὗτος ὁ φόβος, ὡς μὴ πρότερον τολμῆσαι πρὸς αὐτὸν ἀνενεγκεῖν τὴν κιβωτὸν, πρὶν ἢ μαθεῖν ὅπως χρήσαιτο τῷ τότε αὐτὴν ὑποδεξαμένῳ Ἀβεδδαρᾷ. μετὰ δὲ ταῦτα τελευτήσαντος τοῦ Ἀμμανιτῶν βασιλέως, πρᾶγμα ἀνδρὸς χρηστοῦ καὶ φιλανθρώπου ποιῶν, ἔπεμψε παραμυθησόμενος τὸν υἱὸν τὸν ἐκείνου, καὶ πείθων πρᾴως ἐνεγκεῖν τὴν τοῦ πατρὸς τελευτήν. ὁ δὲ ἀντὶ τῆς τιμῆς ταύτης ὑβρίσας τοὺς ἀπελθόντας αἰσχρῶς, οὕτως ἀπέπεμψε τῷ βασιλεῖ. ἆρά σοι μικρὸν εἶναι τοῦτο δοκεῖ πρὸς τὸ πλῆξαι ψυχὴν καὶ καταβαλεῖν; ἀλλ' οὐχ ὁ πόλεμος ἐκεῖνος οὗτος δείκνυσιν, ὁ μηδαμόθεν ἑτέρωθεν τὴν ὑπόθεσιν ἐσχηκὼς, καὶ πρὸς τοσαύτην σφοδρότητα ἐκταθεὶς, ὡς μυρίοις αὐτὸν περιβαλεῖν κακοῖς. ἱκανὰ μὲν οὖν καὶ ταῦτα κἂν μυρίας τις αὐτοῖς ἀναμιγνύῃ τὰς ἡδονὰς, εἰς τὸν τῶν ὀδυνηρῶν βίον καταλέξαι τὴν ἐκείνου ζωήν· νῦν δὲ τοιαῦτα τὰ μετὰ ταῦτά ἐστιν, ὡς μηδὲ ἦρχθαι τῶν ἀληθῶς λυ-

A cædi intantum condoluit, vt ex tunc mala Ioab imprecaretur, & ipſo mortis ſuæ tempore filio imperaret, vt vltionem ab eo tanti ſceleris exigeret: at præterita verba ipſa lamentationis ſuæ perturbationem animi illius facilè nobis inſinuare poſſunt. Eleuauit enim rex, inquit, vocem ſuam, ac fleuit ſuper tumulo Abenner. 1.Reg.3.32 Si ſecundum mortem Nabal, morietur Abenner, manus tuæ non fuerunt vinctæ, neque pedes tui in compedibus, neque acceſſiſti ſicut Nabal, coram filio iniquitatis corruiſti. Quid igitur poſt hæc? Dolo interficitur Memphiboſthe, ſucceſsitque B hic mœror: quippe & illum ita luxerat, vt interfectores eius morte mulctaret: claudorum adiecta reluctatio, quæ illum immodicè turbauit. Eis tamen aliiſque ho- 2.Reg.5.6. ſtibus nonnullis ſuperatis, arcam ingenti cum lætitia reducere inſtituit. Verum cum eá reduceretur, gaudentibus omnibus, in medio lætitiæ communis res contigit, quæ voluptatē obſcuraret omnium, regiſque animum ingenti metu ac dolore confoderet. Oza enim cum vellet arcam labantem erigere, Dei confeſtim iracundia percuſſus ac mortuus eſt: atque diutiſſimè adeo regis animum metus iſte C commouit, vt non prius auderet arcam ad ſe introducere, quam addiſceret quonam modò erga eum ſe gereret, qui illam ſuſceperat Abeddara. Interea mortuo 2.Reg.6. Ammonitarum rege, rem boni ac benigni hominis faciens, miſit qui conſolarentur ſuperſtitem filium, perſuaderéntque patris obitum patienter tolerare. Tum ille pro honore ſuſcepto, ſummis iniurijs abeuntes proſecutus, atque turpiter dehoneſtatos remiſit ad regem. Parúmne hoc tibi videretur ad feriendum deijciendúmque animum? At inde ſecutum vtriuſque bellum quanto do- D lore pertulerit, oſtendit quod nullum aliud initium cepit, atque in tantum vehementię progreſſum eſt, vt innumeris illum incōmodis afficeret. Sufficere quidem & iſta poterant, etiamſi eis quiſpiam innumera iucunda permiſceat, ad illius vitam inter eos numerandam, qui ſemper in luctu & miſerijs vixerunt: nunc verò talia poſtmodum ſecuta ſunt, vt nec olim verè triſtia pati cœpiſſe videatur.

Quippe fabulas omnes, omnémque tragœdiam vicerunt regis huius clades: adeò illi monſtruoſa, & inuicem ſibi ſuccedentia, domuíque ſuæ contigerunt, cum clades cladibus ſuccedere ſemper pergerent. Conſidera, quæſo, Adamauit ſororem Thamar Amnon frater, amatam vi oppreſſit, oppreſſam odio habuit, eámque violationem nefariúmque concubitum, prior ipſe patefecit alicui ex ſeruis mandans, vt inuitam pelleret domo, ac per plateam emitteret clamantem, ploratúq. & lamentis omnia implentem. Id cùm didiciſſet Abſalon, ad prandium fratres inuitat vniuerſos, inter quos & ſtuprator ille ſororius aderat, edentem illum atque bibentem cum cæteris inter conuiuandum per ſeruos iugulat. Inde quiſpiam exurgens, nec plenè rei geſtæ ordinem noſcens, regi mortuos omnes illius filios annunciat. Quò ille percepto, ſedens filiorum, quæ non erat, lugebat cædem. Poſtquam verò ille rem geſtam apertius audiuit, filio quidem comminatus eſt, eúmque ſe morti addicturum aſſeuerauit. Cùm verò ille effugiſſet, totúmque triennium in aliena vixiſſet regione, toto illo tempore rex permanſit iratus: & ne tunc quidem illum accerſiſſet, niſi eum ducis ſui ſapientia flexiſſet. Eo autem accerſito, nec ſic quidem extincta eſt doloris flamma, ſed duos rurſus annos illum aſpectu remouit ſuo, vixque poſt adeò prolixum tempus à duce exoratus, ſuis illum aſpectibus dignatus eſt. At verò ille harum rerum memoria indignatus, ſiue aliàs tyrannidem affectans, inſurgit in patrem, illúmque rurſ. ad fugas erroréſque perpetuos, quos perpeſſus erat ſub Saül, reuocat: immò verò multò illi moleſtior ea fuga, quam prior fuit. Nam prius quidem dux cùm eſſet, iſta perpeſſus eſt: nunc autem cum annis plurimis regnaſſet, hoſtéſque ferè omnes ſuperaſſet, migrare cogebatur, ac profugus fieri: qui autem illum conditione tam miſerabili profugum agebat, non alienus quiſpiam, ſiue hoſtis erat: ſed qui ex ipſius vtero egreſſus fuerat, ſicut & ipſe lamentabatur plorans. Et tunc quidem cùm in feruore eſſet ætatis, ferre vniuerſa fortiter poterat: nunc verò florido illo tempore emenſo, quando ſenectutis ſuæ ſolatium ſceleſtum illum habere debuerat, tunc maximè inſidioſum, ſibique infeſtiſſimum ſentiebat.

Sceleribus filiorum affligitur David.

1.Reg.13.

πεπρᾶχε. πάντα γὰρ μύθον καὶ πᾶσαν τραγῳδίαν ἐνίκησε τὰ τοῦ βασιλέως τούτου πάθη, οὕτως ἀλλόκοτα καὶ ἐπάλληλα προσέπιπτεν αὐτοῦ τῇ οἰκίᾳ τὰ δεινά· κακῷ δὲ κακὸν ἀεὶ ἰάσασθαι σπουδαζόντων αὐτῶν. ὅρα γάρ, ἠράσθη τῆς ἀδελφῆς ὁ Ἀμνὼν τῆς αὐτοῦ, ἐρασθεὶς ὕβρισεν εἰς αὐτήν, ὑβρίσας ἐμίσησε, καὶ τὴν ὕβριν ἐξεπόμπευσε καὶ τὴν μῖξιν. ἄλλως προστάξας τινὶ τῶν οἰκετῶν ἐκβαλεῖν ἄκουσαν τῆς οἰκίας, καὶ περιπέμψαι διὰ τῆς ἀγορᾶς βοῶσαν καὶ ὀδυρομένην. ταῦτα μαθὼν ὁ Ἀβεσσαλώμ, καὶ καλέσας ἐπ' ἄριστον τοὺς ἀδελφοὺς ἅπαντας, ἐν οἷς ἦν κἀκεῖνος ὁ ὑβριστής, ἑστιώμενον αὐτὸν μεταξὺ καὶ πίνοντα κατασφάττει διὰ τῶν οἰκετῶν. εἶτα ἐξαναστάς τις ἐκεῖθεν, καὶ τὸ σαφὲς οὐ μαθὼν διὰ τὸν θόρυβον, ἀπήγγειλε τῷ βασιλεῖ, ὅτι τεθνήκασι πάντες οἱ παῖδες αὐτοῦ, καὶ ἐκάθητο θρηνῶν τὸν ἁπάντων φόνον τὸν οὐ γεγενημένον· ὡς δὲ ἔγνω τὸ σαφές, ἠπείλει μὲν τῷ παιδί, καὶ ἀναιρήσειν ἔλεγεν, ἀποδράντι δὲ καὶ ἐπὶ τῆς ἀλλοτρίας τριῶν διατελέσαντι περίοδον ἐτῶν, πάντα τὸν χρόνον ἐκεῖνον ἔμενεν ὀργιζόμενος· καὶ οὐδ' ἂν τότε αὐτὸν ἐκάλεσεν, εἰ μὴ ἡ τοῦ στρατηγοῦ σοφία, ἄκοντα αὐτὸν εἰς ταύτην ἐνέβαλε τὴν ἀπόφασιν· καλέσας δέ, οὐδὲ οὕτως ἔσβεσε τῆς καρδίας τὴν πληγήν, ἀλλ' ἕτερα πάλιν δύο αὐτὸν ἔτη τῆς ὄψεως ἀποστήσας τῆς αὐτοῦ, μόλις μετὰ τὸν μακρὸν χρόνον τοῦτον πάλιν ἀξιωθεὶς ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ παρρησίας μετέδωκεν. ὁ δὲ ὑπὲρ τούτων μνησικακῶν, ἢ καὶ ἄλλως τυραννίδος ἐρῶν ἐπανίσταται τῷ πατρί, καὶ πάλιν αὐτὸν εἰς τοὺς πλάνους καὶ τὰς φυγάς, ἃς ὑπέμεινεν ὑπὸ τοῦ Σαοὺλ, ἐπανήγαγε, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ τούτων ἐκείνου χαλεπωτέραν ἀπέδειξε τὸν καιρόν· τότε μὲν γὰρ στρατηγὸς ὢν ταῦτα ἔπασχε· νῦν δὲ μετὰ τὸ χρόνους ἐν τῇ βασιλείᾳ ποιῆσαι πολλούς, καὶ κρατῆσαι τῶν πολεμίων ἁπάντων ὡς εἰπεῖν, μεταναστεύειν ἠναγκάζετο· ὁ δὲ ἀναγκάζων οὐκ ἀλλότριός τις ἦν, οὐδὲ πολέμιος, ἀλλ' ὁ ἐκ τῆς κοιλίας ὡς αὐτὸς ἀπωδύρετο λέγων ἐξελθὼν τῆς αὐτοῦ. καὶ τότε μὲν ἐν ἀκμῇ τῆς ἡλικίας ὤν, καὶ φέρειν ἠδύνατο πάντα γενναίως· νυνὶ δὲ παρὰ τὸν καιρὸν ἐν ᾧ γηροτροφεῖσθαι αὐτὸν ἐχρῆν, ὑπ' ἐκείνου τοῦ μιαροῦ τότε ἐπεβουλεύετο, καὶ ἐπολεμεῖτο, καὶ

ἐξήλ

ἐξῄει μετὰ ὀλίγων γυμνοῖς ἀνυπόδετος ὁ βασιλεὺς ἐγκαλυπτόμενος, καὶ δακρύων. οὐ γὰρ συμφορᾶς αὐτῷ μόνον, ἀλλ' αἰσχύνης ὑπόθεσιν εἶχεν ὁ πόλεμος. τοσοῦτον γὰρ τοῦ Σαοὺλ ὑβριστικώτερον ὁ υἱὸς ἐχρήσατο τῷ μακαρίῳ τότε ἐκείνῳ, ὡς καὶ εἰς τὰς παλλακὰς ἐνυβρίσαι τοῦ πατρός. καὶ ταῦτα οὐ λάθρα, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ δώματος ὁρώντων ἁπάντων, καὶ τοὺς τῆς φύσεως θεσμοὺς καὶ τοὺς τῆς μίξεως νόμους, διὰ τὴν κατὰ τοῦ πατρὸς ὕβριζε μανίαν, καὶ ὑπὸ τῆς ἀνοίας μεθύων, ἔτι τοῦ πολέμου συνεστῶτος, ὡς τῶν ἤδη νενικηκότων, καὶ λαβόντων αἰχμαλώτους τοὺς ἐναντίους, ἐτόλμα καὶ ἐπεδείκνυτο. οὕτω τοίνυν ὄντα κατώδυνον καὶ φοβούμενον εὑρὼν ὁ Σιβὰ συνετάραξε πλέον καταψευσάμενος τοῦ δεσπότου, καὶ εἰπών, ὅτι τὰ τοῦ τυράννου φρονεῖ. τοῦτον διαδέχεται ὁ Σεμεΐ, μιαρός τις ἀνὴρ καὶ ἀχάριστος καὶ μυρίοις ὀνείδεσιν ἔβαλλε καὶ λίθοις μετὰ τῶν ῥημάτων ἐκείνων· ἔξελθε φησὶν ἀνὴρ αἱμάτων, καὶ ἀνὴρ ὁ παράνομος. ἐπέστρεψεν ἐπὶ σὲ κύριος πάντα τὰ αἵματα τοῦ οἴκου Σαούλ, ἀνθ' ὧν ἐβασίλευσας ἀντ' αὐτοῦ, καὶ ἔδωκε κύριος βασιλείαν εἰς χεῖρας Ἀβεσαλὼμ τοῦ υἱοῦ σου, καὶ ἔδειξέ σοι τὴν κακίαν σου, ὅτι ἀνὴρ αἱμάτων σὺ εἶ· ὁ δὲ ἐτήκετο μὲν ταῦτα ἀκούων, καὶ πάσχων, ὡς καὶ ἀπ' αὐτῶν τῶν θρήνων τοῦτο ἐδήλου, οὐδὲν δὲ ἐτόλμα περαιτέρω ποιεῖν· ἀλλ' εἰπὼν ἄφες αὐτὸν καταρᾶσθαι, ὅτι κύριος εἴρηκεν αὐτῷ, ὅπως ἴδῃ τὴν ταπείνωσίν μου, καὶ ἀποδώῃ μοι κύριος ἀγαθὰ ἀντὶ τῆς κατάρας τῆς ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ, ἀφῆκε ζῶντα ἀπελθεῖν· αὐτὸς δὲ περιέμενε τὰ παρὰ τοῦ Χουσὶ μεριμνῶν καὶ τρέμων, τί ποτε ἄρα ἔσται τὸ τέλος. ὡς δὲ ἀπηγγέλθη καὶ ταῦτα, συνεκροτεῖτο ὁ πόλεμος πάντων πολέμων τῶν πώποτε γενομένων καινότατος ὤν, καὶ αἰνίγματι μᾶλλον ἐοικώς. τὸν γὰρ αἴτιον τῶν τοσούτων κακῶν, καὶ ἐκείνῃ τῇ μάχῃ παρασχόντα τὴν ὑπόθεσιν ἅπασαν, καὶ οὗ πεσόντος ἅπαντα λέλυτο τὰ δεινά, τοῦτον εἶχεν ἐν πολλῇ προνοίᾳ καὶ φείδεσθαι τοὺς στρατηγοὺς παρεκάλει τοὺς αὐτοῦ, συνεχῶς ἐπιλέγων· φείσασθέ μου τοῦ παιδαρίου Ἀβεσαλώμ. τί ταύτης ἂν γένοιτο τῆς ἀπορίας χεῖρον; τί τῆς ἀμηχανίας ἐλεεινότερον; πόλεμον ἀναδέξασθαι ἠναγκάζετο, ἐν ᾧ καὶ τὸ νικῆσαι καὶ τὸ κρατηθῆναι ὁμοίως ἀπευκτὸν ἦν αὐτῷ.

A Egrediebatúrque cum paucis nudis pedibus rex ille ſublimis ſe occultãs, ac lachrymas fundens, pudore ac dolore pleniſſimas. Bellum quippe illud non calamitatis tantum, ſed confuſionis quoque materia illi & cauſa erat. Tantò enim contumelioſius quàm Saül, impius filius beato illo tunc vtebatur, vt patris quoque thorum violaret: idque non clam, ſed in tecto domus videntibus omnibus, ac iura naturæ legéſque concubitus per nimiam, qua in patrem ferebatur inſaniam peruerteret: atque amentia ebrius, bello necdum confecto, quaſi iam viciſſet, captiuóſque duxiſſet aduerſarios, iſta audebat, ac præ ſe
B ferebat. Sic igitur mœſtum & metuẽtem Sibas cum inueniſſet, turbauit amplius, contra dominum mentitus ſuum, aſſerénſque illum tyrannicè ſentire. Huic ſucceſſit Semei vir quidam ſceleratus & & ingratus, innumeriſque illum probris reſperſit, verbis lapides admiſcens. Egredere, inquiens, vir ſanguinum, & vir nequam. Conuertit in te Dominus omnem ſanguinem domus Saül, qui regnaſti pro eo, & dedit Dominus regnum in manu Abſalon filij tui, oſtenditque tibi malitiam tuam, quia vir ſanguinum es tu. His
C ille auditis atq; toleratis, tabeſcebat quidem: quod ex ipſis lamentis manifeſtè comprobatur: verum nihil vltra facere audebat. Sed cum dixiſſet inſurgenti in illum, ac domini ſui iniurias vlciſci cupiẽti, Dimitte illũ maledicere mihi: Dominus enim dixit illi, vt videat humilitatẽ meã, retribuátq; mihi Dominus bona pro maledictione viri huius, viuũ ab ſe abire permiſit. Ipſe autem Chuſi aduentũ præſtolabatur, ſolicitúſque ac tremens rei expectabat exitũ. Vt autẽ & iſta nunciata ſunt, bellum inſtruebatur, bellis omnibus quæ vnquam contigerũt inſolentius, ænigma-
D ei quàm veritati ſimilius. Eum enim qui cauſa fuerat malorum omnium, eiúſque belli totam materiam præbuerat, & quo mortuo aduerſa omnia finiebantur, hunc ducibus ſuis tota prouidentia & cura commendabat, iſta illis iugiter replicans: Parcite, aiebat, filio meo Abſalon. Quid hac hæſitatione & ambiguitate deterius? Quid ea miſeratione miſerabilius? Suſcipere bellum cogebatur, in quo & vincere & vinci æquè illi moleſtum erat.

CAP. X.

2. Reg. 16.

Nam neque ſuperari volebat, qui tantas copias emiſerat: neque rurſum ſuperare, qui belli authorem necari prohibebat. Verùm diſcreto bello, ac fine quē voluit Deus conſecuto, ac parricida illo interfecto: reliquis omnibus in lætitia & gaudio agentibus, ſolus rex lugebat & lachrymabatur, ac ſeipſum includēs defunctum lamentabatur filium: ferebátque grauiter, quod pro illo ipſe non occubuiſſet.
2.Reg.18. 33. Quis enim, aiebat, mihi mori pro te dabit Abſalō fili mi? Quid hac clade perplexius vnquam auditum eſt? Quando fratrem ille necauerat, ipſum interficere quærebat: quando autem contra ſe veſanus ferebatur, tunc filio parcebat. Neque flere quidem deſtitiſſet mortuum, niſi ingreſſus Ioab indignitatem rei arguiſſet, ac vehementius alloquens erexiſſet illum, exercitúmque decenti facie & habitu ſuſcipere perſuaſiſſet. Ne tum quidem clades ſuæ finem acceperunt, ſed primo quidem aduerſum ſe verſi in ſeditionem milites diuiſique ſunt. Poſtea verò quam vix & per ſummas blanditias ceſſarunt, reſilientes rurſus adiecti ſunt Sabee, bellúmque aliud conflari cœpit, cùm adhuc prioris reliquiæ remanerent: quibus rebus perturbatus Dauid, coactis copijs eas cum ducibus miſit: Ioab autem & ex hoc bello peracta victoria non permiſit victoriæ voluptatem ſine mœrore contingere. Nanque ducem vnà ſecum conſtitutum, qui
2.Reg.20. 9. omnem populum ſubiecerat Dauidi, innocentem, & qui in nullo ſe læſerat, inuidiæ ſtimulis agitatus occidit. Quæ res ita grauis ac moleſta fuit regi, tantóque illum confudit mœrore, vt filio moriens mandarit, Ameſſæ ſanguinem vlciſci, orauerítque ne tanti ſceleris authorem impunè mori pateretur, & quod longè grauius eſt, ita affectus eſt, neque mœroris ſui cauſam dicere audebat, eo quòd aduerſus innumera incommoda iam obluctatus eſſet. Etenim poſt bellorum fremitus, fames cunctam prouinciam depaſta eſt: & cum eius incommodi abſolutionem quæreret, cogebatur filios Saül ad mortem tradere. Quippe hoc cœleſte oraculum præcipiebat: Super Saul, inquiens, & ſuper domum eius hæc iniuſti-
2.Reg.21.1 tia, eo quod Gabaonitas morti addixerit.

A οὔτε γὰρ ἐλαττοῦσθαι ἔχειν ἤθελεν, οὐδὲ γὰρ ἂν τοσοῦτον ἐξέπεμψε στρατόν, οὔτε περιγενέσθαι, οὐδὲ γὰρ ἂν τὸν συνέχοντα καὶ συγκροτοῦντα τὴν τῆς μάχης παράταξιν ἐκώλυσεν ἀνελεῖν· κριθέντος δὲ τοῦ πολέμου καὶ τέλος λαβόντος ὅπερ ἤθελεν ὁ θεός, καὶ τοῦ πατραλοίου πεσόντος ἐκείνου, οἱ μὲν λοιποὶ πάντες ἦσαν ἐν εὐφροσύνῃ καὶ χαρᾷ, μόνος δὲ ἐκεῖνος ἐπένθει καὶ ἐδάκρυε, καὶ καθείρξας ἑαυτόν, ἀνεκαλεῖτο τὸν τεθνηκότα, καὶ ἐδυσχέραινεν ὅτι μὴ ἀντ' ἐκείνου τὴν ἐκείνου τελευτὴν ἐδέξατο· τίς δώσει γάρ μοι φησὶ B θάνατον, ἀντὶ σοῦ Ἀβεσσαλὼμ υἱέ μου; τί ταύτης ἠκούσθη πολυπλοκώτερον τῆς συμφορᾶς; ὅτε μὲν τὸν ἀδελφὸν ἀνεῖλεν, ἀνελεῖν αὐτὸν ἐσπούδαζεν· ὅτε δὲ ἐμαίνετο καθ' αὐτοῦ, τότε φείδεται τοῦ παιδός, καὶ οὐδ' ἂν ἐπαύσατο θρηνῶν ἐπὶ πολὺ τὸν νεκρόν, εἰ μὴ εἰσελθὼν ὁ Ἰωάβ, καὶ τὴν ἀτοπίαν τοῦ πράγματος ἔδειξε, καὶ σφοδρότερον διαλεχθεὶς ἀνέστησέ τε αὐτόν, καὶ ἐν σχήματι τῷ προσήκοντι δεῖξαι τῇ στρατιᾷ παρεσκεύασε. καὶ οὐδὲ τότε αὐτῷ τὰ τῶν δεινῶν τέλος ἐλάμβανεν, ἀλλὰ πρῶτον μὲν ἐστασίασαν πρὸς ἀλλήλους οἱ στρατιῶται, καὶ διηρέ- C θησαν· ὡς δὲ μόλις καὶ μετὰ πολλῆς τῆς κολακείας εἶξαν τῷ βασιλεῖ, πάλιν ἀποπηδήσαντες, προσετέθησαν τῷ Σαβεέ, καὶ πάλιν ἐξ ἀρχῆς ἕτερος ἐτίκτετο πόλεμος τῶν τοῦ προτέρου λειψάνων μενόντων ἔτι· ὑφ' ὧν θορυβηθεὶς ὁ Δαβίδ, καὶ συγκροτήσας τοὺς στρατιώτας, ἐξέπεμψε μετὰ τῶν στρατηγῶν· ὁ δὲ Ἰωὰβ ἐγπιστευσάμενος οὕτω τὸν πόλεμον, οὐκ ἀφῆκε καθαρὰν ἀθυμίας γενέσθαι τὴν ἀπὸ τῆς νίκης ἡδονήν. τὸν γὰρ συστράτηγον τὸν αὐτοῦ καὶ πάντα τὸν λαὸν ὑποτάξαντα τῷ Δαβὶδ ἁπλῶς καὶ οὐδὲν D ἔχων ἐγκαλεῖν, ὑπὸ βασκανίας μόνης ἀνεῖλε καὶ διεχρήσατο, ὅπερ οὕτω διετάραξε τὸν βασιλέα, καὶ συνέχεεν, ὡς καὶ περὶ τοῦτο τελευτῶντα ἐπισκῆψαι τῷ παιδί, καὶ δεηθῆναι μὴ περιιδεῖν ἀτιμώρητον ἀπελθόντα τὸν Ἀμεσαΐ, καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον οὕτω διακείμενος οὐδὲ ἐξειπεῖν ἐτόλμα τῆς ἀθυμίας τὴν ὑπόθεσιν, διὰ τὸ μυρίοις ἤδη προσπεπαλαικέναι κακοῖς. καὶ γὰρ μετὰ τοὺς πολέμους, τούτους διεδέξατο λιμὸς τὴν χώραν πᾶσαν, καὶ τοῦ κακοῦ ζητῶν λύσιν εὑρεῖν ἠναγκάζετο τοὺς τοῦ Σαοὺλ ἐκδοῦναι παῖδας εἰς σφαγήν. οὕτω γὰρ ἔλεγεν ὁ χρησμός· ἐπὶ Σαοὺλ φησὶ καὶ ἐπὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ ἡ ἀδικία αὕτη, διὰ τὸ θανατῶσαι αὐτὸν τοὺς Γαβαωνίτας.

A εἰ δέ τις μέμνηται πῶς τὸν Σαοὺλ ἐθρήνησεν, εἶδε τί καὶ τότε ἔπαθε παραδιδοὺς τοῖς Γαβαωνίταις αὐτοὺς, ἀλλ' ὅμως καὶ ταῦτα ἔφερε, καὶ ἀφορητότερα πάλιν περιῆν τὰ τῶν συμφορῶν. μετὰ γὰρ τὸν λιμὸν, ἐπέστη λοιμὸς, καὶ πίπτουσιν ἑβδομήκοντα χιλιάδες ἀνδρῶν, ἐν τῷ τῆς ἡμέρας ἡμίσει καιρῷ, ὅτε καὶ τὰ ἐλεεινὰ ἐκεῖνα ῥήματα φθέγγεται ὁ βασιλεύς. ἰδὼν γὰρ τὸν ἄγγελον ἐσπασμένον τὴν ῥομφαίαν ἔλεγεν· ἰδοὺ ἐγὼ ὁ ποιμὴν ἥμαρτον, καὶ ἐγὼ ὁ ποιμὴν ἐκακοποίησα, καὶ οὗτοι τὸ ποίμνιον τί ἐποίησαν· γενέσθω ἐν ἐμοὶ ἡ χείρ σου, καὶ ἐν B τῷ οἴκῳ τοῦ πατρός μου. πάσας μὲν οὖν αὐτοῦ τὰς ἀθυμίας, πρὸς ἀκρίβειαν οὐ δυνατὸν ἡμῖν ἐξειπεῖν· οὐδὲ γάρ εἰσιν ἀνάγραπτοι πᾶσαι· ἀπὸ δὲ τῶν θρήνων αὐτοῦ καὶ τῶν ὀδυρμῶν δυνατὸν στοχάσασθαι καὶ τῶν παραλειφθεισῶν τὸ μέγεθος, καὶ ὡς οὐδέ ποτε διέλιπεν κοπτόμενος καὶ ἀλγῶν ὁ δίκαιος. τί γάρ φησιν; αἱ ἡμέραι τῶν ἐτῶν ἡμῶν ἐν αὐτοῖς ἑβδομήκοντα ἔτη· ἐὰν δὲ ἐν δυναστείαις, ὀγδοήκοντα ἔτη, καὶ τὸ πλεῖον αὐτῶν κόπος καὶ πόνος· εἰ δὲ λέγοις, ὅτι τῆς κοινῆς τοῦτο κατέγνω ζωῆς, οὐ τῆς αὐτοῦ C μόνον· μεῖζόν τι ἢ ἐγὼ βούλομαι λέγεις, καὶ λόγων ἡμᾶς ἀπαλλάττεις πολλῶν, αὐτὸς ὁμολογῶν, ὅτι οὐ μόνον ἐκεῖνος, ἀλλ' οὐδ' ἕτερον τοῖον βίον ἐστὶν εὑρεῖν, μὴ πολλῷ πλείονα τῶν χρηστῶν ἔχοντα τὰ δυσχερῆ. καὶ γὰρ, ὥσπερ οὖν καὶ αὐτὸς ἔφης καλῶς, οὐ τὰ αὐτοῦ μόνον ἐκεῖνος, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν ἄλλων διασκεψάμενος οὕτω ταύτην ἐξήνεγκε τὴν ἀπόφασιν, τὰ μὲν αὐτὰ τῷ πατριάρχῃ φθεγξάμενος, μετὰ δὲ μείζονος τῆς σφοδρότητος· ὁ γὰρ ἐκεῖνος ἐπὶ μέρους, τοῦτο καθόλου οὗτος ὕστερον ἀπεφήνατο. ὁ μὲν γὰρ ἔλεγε· μικραὶ καὶ πονηραὶ αἱ ἡμέραι μου· οὗτος δὲ, D αἱ ἡμέραι τῶν ἐτῶν ἡμῶν ἐν αὐτοῖς ἑβδομήκοντα ἔτη, τουτέστι πάντων ἀνθρώπων, καὶ τὸ πλεῖον αὐτῶν κόπος καὶ πόνος· ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὅπερ ἔφην ἀφίημί σοι μετὰ ἀκριβείας ἁπάσης κατὰ σχολὴν ἐπελθεῖν· ἐγὼ δὲ ἐπὶ τοὺς λοιποὺς ἥξω προφήτας, καὶ τοί γε οὐδαμοῦ τὸν βίον αὐτῶν, ἀνάγραπτον ἀφῆκαν ἡμῖν, ἀλλ' ὅμως καὶ εἰς τοσαύτην στενοχωρίαν ἐμπεσόντες, διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῶν κατασχόντων αὐτοὺς κακῶν, καὶ ἀπὸ ῥήματος ἑνὸς οἶμαι δυνήσεσθαι δεῖξαι πάντα τὸν βίον αὐτῶν ὄντα κατώδυνον.

A Quòd ſi quis recolat, quantum Saül inimiciſſimi mortem defleuerit, animaduertet, quid tum quoque paſſus ſit, cum filios innocuos tradidit Gabaonitis. Attamen & iſta tolerabat, vlteriúſque clades procedebant. Nam poſt famem protinus inſurrexit peſtis, ceciderúntque in dimidio diei ſeptuaginta millia virorum, quando miſeranda illa verba locutus eſt rex. Cum enim vidiſſet angelū diſtrictum gladium tenentem, dicebat: Ecce ego paſtor peccaui, & ego paſtor malè feci: iſti qui ſunt grex, quid fecerunt? ſit in me manus tua, & in domum patris mei. Denique ipſius B aduerſos omnes caſus mœrorisque cauſas diligentius enumerare poſſibile non eſt: neque enim omnes conſcriptæ ſunt, verum ex ipſius lamentis & gemitibus poſſumus conijcere calamitatum quoque omiſſarum magnitudinem, vtque iuſtus ille nunquam plangere ac dolere deſierit. Quid enim ille ait? Dies annorum noſtrorum in ipſis ſeptuaginta anni. Si autem in potentatibus, octoginta anni, & quòd in his eſt amplius, labor & dolor. Sin verò tu dixeris, per hæc illum verba non ſuam ſolùm, ſed communem vitam omnium reprehendiſſe: plus aliquid C quam ego velim concedis, plurimiſque nos controuerſijs liberas, ipſe conſentiens non illius ſolum, ſed ne alterius quidem cuiuſquam vitam inueniri poſſe, cuius non multò ſint plura triſtia ac difficilia, quàm læta & iucunda. Siquidem ille, vt tu quoque ritè confiteris, non ſuas ſolùm calamitates, ſed aliorum quoque in commune conſiderans: ita demum hanc ſententiam tulit, eadem ferè quæ patriarcha locutus, niſi quòd iſte maiori cum vehementia. Quam enim ille de ſe, hic de omnibus protulit. Aiebat ille: Parui & mali ſunt dies mei: hic autem, Dies an- D norum noſtrorū in ipſis ſeptuaginta anni: hoc eſt, omnium hominum, & quod plus his eſt, labor & dolor. Verumenimuero hæc vt dixi, tibi diligentius in otio examinanda relinquens ego, ad prophetas reliquos veniam: tametſi nuſquam vitam ſuam illi nobis conſcriptam reliquerunt, ob malorum tamen quę illos oppreſſerunt magnitudinem, vel ex vno verbo omnem illos viiam in laboribus, ęrumnis, & doloribus egiſſe reor oſtendi poſſe.

2.Reg. 24. 15.

Pſal. 89. 10

Gen 47. 9

Cap. XI.

Hebr.11. 37. Ac primum, quòd commune illis omnibus fuit, verberibus affecti, ſecti, lapidibus obruti, carceribus incluſi, in occiſione gladij morientes, circumeuntes in melotis & pellibus caprinis, egentes & preſſi, & afflicti per omnem vitam perſtiterunt. Ad hæc aliam quoque mœroris adiectionem his omnibus acerbiorem habuere, quòd illorum nequitiam, qui ſe ita afficiebant, ſemper ad deteriora progredi intuerentur. Quâ ex re longè plus quam ex incommodis ac preſſuris angebantur. Et alius qui-
Oſee 4. 2. dem aiebat: Execratio & mendacium, & furtum, & adulterium, & homicidium effuſa ſunt in terra, & ſanguinem ſuper ſanguinem admiſcent, per hæc verba malitiæ licentiã perplexitatemq. & copiam nobis inſinuans. Alius rurſus clamabat:
Mich.7.1. Væ mihi, quia factus ſum ſicut qui colligit ſtipulam in meſſe, & ſicut racemum in vndemia, cùm non adſint botri: per hæc raritatem bonorum hominum deplorans. Item alius alia ſimilia queritur. Porrò caprarius ille non eorum vitia lugebat ſolùm, verùm plus in illorum calamitatibus, quàm in ſuis tentationibus mœrebat, ac Deum obſecrabat, dicens:
Amos 7.2. Propitius eſto Domine, quis ſuſcitabit Iacob, quia paruulus eſt? Pœnitere Domine ſuper hoc. Et ne ſic quidem precum ſuarum effectu potitus eſt. Dixit enim, & non fiet, dicit Dominus. Eſaias verò cùm audiſſet, quia deſerta erit omnis terra, ne conſolari quidem voluit, ſed aſſiduè luge-
Eſa 22.4. bat, dicens: Dimittite me, amarè flebo, nolite contendere, vt conſolemini me. Hieremiæ autem lamentationes & ſeorſum conſcriptas, & per omnem prophetię textum diſperſas, partim de ſeipſo compoſitas, quis poſſit ſine lachrymis legere?
Hiere.9.1. Nam nunc quidem aiebat: Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum, & plangam populum
Ibid. 2. iſtum die ac nocte? nunc autem: Quis dabit mihi in deſerto manſionem extremam, & derelinquam populum iſtum, & recedam ab eis? Omnes enim adulteri ſunt. Nonnunquam verò indignans ac
Hier.15.10 mœrens clamat: Væ mihi mater, vt quid me genuiſti virum, qui diſcernat, & dijudicet omni terræ? Aliquando diei quo-
Hier.20. 14. que natiuitatis ſuæ maledixit, dicens: Maledictus dies, in qua natus ſum in ea.

A καὶ πρῶτον μὲν, ὃ κοινὸν πᾶσιν ὑπῆρχεν αὐτοῖς, στρεβλούμενοι, μαστιζόμενοι, πριζόμενοι, λιθαζόμενοι, φυλακιζόμενοι, ἐν φόνῳ μαχαίρας ἀποθνήσκοντες, περιερχόμενοι ἐν μηλωταῖς, ἐν αἰγείοις δέρμασιν, ὑστερούμενοι, θλιβόμενοι, κακουχούμενοι, τὸν ἅπαντα χρόνον διετέλεσαν. μετὰ δὲ τούτων καὶ ἑτέραν εἶχον ἀθυμίας προσθήκην ταύτης χαλεπωτέραν· τοῦ τὴν κακίαν ὁρᾶν προβαίνουσαν τῶν ταῦτα διαθέντων αὐτοὺς, ἐφ᾽ ᾧ μᾶλλον τῶν οἰκείων ἐδάκνοντο θλίψεων. καὶ ὁ μὲν ἔλεγεν·
B ἀρὰ, καὶ ψεῦδος, καὶ κλοπὴ, καὶ μοιχεία, καὶ φόνος κέχυται ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ αἵματα ἐφ᾽ αἵμασι μίσγουσι· τὸ ἀδεὲς καὶ πολύπλοκον καὶ δαψιλὲς τῆς κακίας ἐμφαίνων ἡμῖν· ἕτερος δὲ ἐβόα πάλιν· οἴμοι ὅτι ἐγενόμην ὡς συνάγων καλάμην ἐν ἀμήτῳ, καὶ ὡς ἐπιφυλλίδα ἐν τρυγήτῳ οὐχ ὑπάρχοντος βότρυος, τὸ σπάνιον τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν διὰ τούτου θρηνῶν· ἄλλος πάλιν ἕτερα τοιαῦτα ἀπωδύρετο· ὁ δὲ αἰπόλος οὐ τὰς κακίας αὐτῶν ἐπένθει μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς συμφορὰς μᾶλλον τῶν οἰκείων ἐθρήνει πειρασμῶν, καὶ τοῦ θεοῦ ἐδεῖτο
C λέγων· ἵλεως γενοῦ κύριε· τίς ἀναστήσει τὸν Ἰακὼβ, ὅτι ὀλιγοστός ἐστι; μετανόησον κύριε ἐπὶ τούτῳ. καὶ οὐδὲ οὕτω τυγχάνει τῆς ἐπιτυχίας. εἶπε γὰρ, καὶ οὐ μὴ γένηται λέγει κύριος. ὁ δὲ Ἡσαΐας ἀκούσας ὅτι ἔρημος ἔσται πᾶσα ἡ γῆ, οὐδὲ παρακληθῆναι ἤθελεν, ἀλλ᾽ ἐπένθει διηνεκῶς καὶ ἔλεγεν· ἄφετέ με, πικρῶς κλαύσομαι, μὴ κατισχύσητε παρακαλεῖν με· ὁ γὰρ τοῦ θανάτου τρόπος πᾶσαν ὑπερβαίνει συμφοράν. τοῦ δὲ Ἱερεμίου τοὺς θρήνους, καὶ τοὺς ἰδίᾳ συντεταγμένους, καὶ τοὺς πανταχοῦ τῆς
D προφητείας διεσπαρμένους, τούς τε ὑπὲρ τῆς πόλεως, τούς τε ὑπὲρ αὐτοῦ, τίς ἀδακρυτὶ δυνήσεται ἐπελθεῖν; νῦν μὲν γὰρ ἔλεγε· τίς δώσει τῇ κεφαλῇ μου ὕδωρ, καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς μου πηγὴν δακρύων, καὶ κλαύσομαι τὸν λαὸν τοῦτον ἡμέρας καὶ νυκτός· νῦν δέ· τίς δώσει μοι ἐν τῇ ἐρήμῳ σταθμὸν ἔσχατον, καὶ καταλείψω τὸν λαὸν τοῦτον, καὶ ἀπελεύσομαι ἀπ᾽ αὐτῶν; ὅτι πάντες μοιχῶνται. καὶ ποτὲ μὲν σχετλιάζων ἐβόα· οἴμοι ἐγὼ μήτηρ ὡς τίνα με ἔτεκες ἄνδρα δικαζόμενον, καὶ διακρινόμενον πάσῃ τῇ γῇ; ποτὲ δὲ καὶ τὴν ἡμέραν τῆς γενέσεως αὐτοῦ κατηρᾶτο λέγων, ἐπικατάρατος ἡ ἡμέρα, ἐν ᾗ ἐγεννήθην ἐν αὐτῇ.

ὁ δὲ τοῦ βορβόρου λάκκος, καὶ αἱ τῶν δεσμῶν θλίψεις καὶ μάστιγες, καὶ αἱ ἐπιβουλαί, καὶ χλεύη ὁ διηνεκής, οὕτως αὐτὸν διέθηκαν, ὡς καὶ ἀπαγορεύσαι λοιπόν. τί δ' ἡνίκα τῆς πόλεως ἁλούσης, προνοίας ἔτυχε παρὰ τῶν βαρβάρων καὶ τιμῆς; ἆρα ᾔσθετο τούτων; τότε μὲν οὖν καὶ τοὺς πικροὺς θρήνους ἔγραψε τοὺς ἀπελθόντας πενθῶν, καὶ τῶν προηγηθέντων οὐκ ἐλάττονα εἶδε δεινὰ αὐτῶν τῶν ἀπὸ τοῦ πολέμου ὑπολειφθέντων, παροξυνάντων τὸν θεόν. ἐπαγγειλάμενοι γὰρ πάντα αὐτῷ πεισθήσεσθαι, καὶ μηδὲν ἀντερεῖν εἰς Αἴγυπτον πάλιν κατῆλθον, τοῦ χρησμοῦ τἀναντία λέγοντος, καὶ τὸν προφήτην κατῆγον μεθ' ἑαυτῶν, καὶ χαλεπώτερα τῶν προτέρων αὖθις ἠνάγκαζον προσαναφωνεῖν διὰ τῆς ἀγνωμοσύνης τῆς ἑαυτῶν. τί δὲ ὁ Ἰεζεκιήλ; τί δ' ὁ Δανιήλ; οὐκ ἐν αἰχμαλωσίᾳ τὸν ἅπαντα χρόνον διήγαγον, καὶ ὁ μὲν λιμῷ καὶ δίψει ὑπὲρ τῶν ἀλλοτρίων ἐκολάζετο κακῶν, καὶ τῆς γυναικὸς ἀπελθούσης τοσαύτην συμφορὰν ἀδακρυτὶ προσετάττετο φέρειν, οὗ τί βαρύτερον γένοιτ' ἂν τοῦ μηδὲ θρηνεῖν συγχωρεῖσθαι τὰ οἰκεῖα κακά; τὸ γὰρ ἐπὶ βολβίτων ἀναγκάζεσθαι τὸν ἄρτον ἐσθίειν τὸν αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς κατακλίνεσθαι ἐπὶ ἐνενήκοντα ἡμέρας, καὶ ἑκατόν, καὶ ὅσα ἕτερα τοιαῦτα ἐκελεύετο ὑπομένειν, παρίημι νῦν. εἰ γὰρ καὶ μηδὲν αὐτῷ συμβεβήκει τῶν ἀνιαρῶν τούτων παραλειφθέντων ὑφ' ἡμῶν τῶν τε λεχθέντων νῦν, αὐτὸ μόνον τὸ μεταξὺ τῶν πολεμίων εἶναι καὶ βαρβάρων, καὶ ἀνδρῶν ἀκαθάρτων τὸν δίκαιον καὶ καθαρὸν πάσης τιμωρίας χαλεπώτερον ἦν. ὁ δὲ Δανιήλ, ἐδόκει μὲν τιμῆς ἀπολαύειν πολλῆς καὶ οὐχ ὡς ἐν αἰχμαλωσίᾳ ζῆν ἐν τοῖς βασιλείοις ἀεὶ στρεφόμενος, καὶ ἐν δυναστείαις ὤν· εἰ δέ τις αὐτοῦ τῆς εὐχῆς ἐπακούσειε καὶ τὴν νηστείαν καταμάθοι, καὶ τοῦ προσώπου τὴν ἀλλοίωσιν καὶ τὰς ἱκετηρίας τὰς συνεχεῖς, καὶ ὑπὲρ ὧν ταῦτα ἔπραττε γνοίη καλῶς, εἴσεται πάντων μάλιστα τοῦτον ἐν ὀδύναις ὄντα καὶ ἀθυμίαις. οὐ γὰρ τὰ παρόντα μόνον αὐτὸν ἠνία κακά, ἀλλὰ καὶ τὰ μέλλοντα συνετάραττεν ἅπερ καὶ μηδέπω γεγενημένα κατηξιώθη μαθεῖν προφητικοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ τῆς προτέρας οὐδέπω δουλείας ἀπαλλαγέντας ἰδὼν τοὺς Ἰουδαίους, ἑτέραν αὐτοῖς αἰχμαλωσίαν ἠναγκάζετο προορᾶν, καὶ τὴν οὔπω κατασκευασθεῖσαν πόλιν ταύτην ἁλι-

A Sed & cœni lacus, & vinculorum preſſuræ, & verbera, & inſidiæ irriſioneſque perpetuæ ita illum excruciabant, vt iam penè deſperaret. Quid autem quando capta vrbe, prouidentia & honore à barbaris dignatus eſt? num iſta ſentiebat? Imò verò tunc maximè amara illa lamenta conſcripſit, mortuos & abeuntes lugens. Neque minora illi viſa ſunt ſequentia mala præteritis, cùm hi qui ex bello reliqui fuerant, rurſus per ſua ſcelera Deum irritarent. Cum enim pollicerentur ſe illi per omnia obtemperaturos, nihilque reluctaturos, in Ægyptum rurſus B deſcenderunt, oraculo contraria præcipiente: prophetáque ſecum deduxerunt, ac per ſuam ingratitudinem illum ſibi longè grauiora prioribus dicere atque imprecari coëgerūt. Quid verò Ezechiel? Quid Daniel? nónne in captiuitate tempus omne vixerunt? Quorum quidem prior fame ac ſiti prò alienis cruciabatur malis, vxoréque defuncta cum caſum abſque lachrymis perferre iubebatur. Porrò quid grauius dici poſſit, quã in ſuis aduerſis caſibus ne flere quidem permitti? Omitto enim modò, quod in fimo panem ſuum comedere coactus ſit, & quod ſuper C vnum latus centum & nonaginta diebus iacere, aliáque huiuſmodi tolerare ſit iuſſus. Etſi enim illi ex his quæ vel diximus, nihil triſte contigiſſet: certè id ſolùm quod inter hoſtes ac Barbaros impuróſque homines vir iuſtus & ſanctus iugiter verſatus ſit, omni erat illi ſupplicio acerbius. At verò Daniel videbatur quidem ſummis honoribus frui, & quaſi captiuitatis & ſeruitutis iniurijs non tangi, cum in regia iugiter verſaretur aula, eſſétque potentiſſimus: Cæterum ſi quis illius orationem audiat, ieiuniúmque conſideret, facieique immutationes, ac D iuges precationes, agnoſcátque diligenter quorum gratia iſta faciebat: animaduertet hunc ex omnibus maximè in doloribus angoribúſque vixiſſe. Neque enim illum præſentia tantum mala excruciabant, verum & futura perturbabant: quæ etiam cum necdum contigiſſent, prænoſcere digus eſt habitus, atque propheticis oculis aſpicere. Cúmque necdum præſenti ſeruitute liberatos Iudæos cerneret, aliam illis rurſus captiuitatem præuidere cogebatur: & quæ nondum ædificata fuerat, eam vrbem capi cer-

Ezech. 4. 12.

Daniel & ipſi afflictus fuit.

τοῖς αἰχμαλωσίαν ἠναγκάζετο προορᾶν, καὶ τὴν οὔπω κατασκευασθεῖσαν πόλιν ταύτην ἁλι-

nebat, ſacrificiiſque contaminatum templum ac deſolatum, omnémque euerſam ſanctificationem, idcirco lugebat & lachrymabatur, dicens: Nobis autem confuſio faciei, & regibus noſtris, quia peccauimus tibi Domine. Verum neſcio quo pacto me penè inter prophetas effugerat cœleſtis ille animus, qui ſic in terra verſabatur, vt in cœlo ſemper eſſet. Nihil enim illi terrenum præter meloten erat. Quid igitur ſummus iſte atque admirabilis vir, ſi virum illum vocare oportet? Nam poſt ingentem illam fiduciam, qua aduerſus Achab vſus fuerat, poſt ignis illam è cœlo demiſſionem, poſt necem ſacerdotum, poſteaquam clauſerat & aperuerat cœlum, quo tempore vtrumque voluerat, poſt tanta ac talia rectè facta & ſigna fiduciæ, ita metu mœrorísque magnitudine detinebatur, vt hæc verba loqueretur: Tolle animam meam à me: non enim ſum melior ego quam patres mei. Iſta ille, qui hodiéque necdum mortuus eſt. Neque iſtud ſolum, ſed in deſertum profectus obdormiebat, præ doloris ac mœroris onere laſſus ac fatigatus. Porrò huius diſcipulus non ſolùm ſpiritum magiſtri duplicem accepit, ſed & preſſuras longè etiam maiores. Hoc denique paulò antè beatus Paulus oſtendens, illorúmque ærumnas enumerans, aiebat: Quibus dignus non erat mundus. Peropportune nunc Pauli fecimus mentionem: qui enim per ſe ſolus inſpectus ad conſolandum ſufficere poſſet, hic poſt alios veniens, cuius non dolorem ac mœrorem euaneſcere facit? Eius nempè famem, ſitim, nuditatem, naufragia, deſertique habitationes, timores ac pericula, inſidias, carceres, verbera, vigilias innumeras, mortes, & alia quæ prædicationis cauſa perpeſſus eſt, ne referenda quidem arbitror. Iſta enim etſi preſſuras illi exhibebant, non tamen erant abſque voluptate quadam. At verò quando illum Aſiatici omnes auerſari ſunt, quando Galatæ peruerſi gens integra, & eatenus grata, quando ſuam Eccleſiam Corinthij plurimas in partes ſciderunt, fornicatoríque teterrimo per ſuas blanditias pudoris quoque ſenſum abſtulerunt: quid illum perpeſſum putas, quantas illius animo tenebras offuſas arbitraris?

Baruch.1. 15. — CAP. XII. — *3.Reg.19.* — *Helias & ipſe afflictus.* — *Eliſæus propheta.* — *4.Reg.2.* — *Hebr.11.* — *Paulus Apoſtolus inter eos qui afflicti ſunt.*

A σκηνώματα ἔβλεπε, καὶ ταῖς θυσίαις μολυνόμενον τὸν ναὸν καὶ ἐρημούμενον, καὶ τὴν ἁγιασίαν ἀνατετραμμένην ἅπασαν. διὰ τοῦτο ἐπένθει καὶ ἐδάκρυε λέγων· ἡμῖν ἡ αἰσχύνη τοῦ προσώπου καὶ τοῖς βασιλεῦσιν ἡμῶν, καὶ τοῖς πατράσιν ἡμῶν, οἵτινες ἡμάρτομέν σοι κύριε. ἀλλὰ γὰρ οὐκ οἶδα πῶς μεταξὺ τῶν προφητῶν παρέδραμεν τὴν οὐρανομήκη ψυχὴν, τὸν οὕτως οἰκήσαντα τὴν γῆν, ὡς τὸν οὐρανόν. οὐδὲν γὰρ αὐτῷ τῆς μηλωτῆς πλέον ἦν. τί οὖν ἐστὶν ὁ μέγας καὶ θαυμαστὸς ἀνὴρ, εἴ γε ἄνδρα B αὐτὸν δεῖ καλεῖν, μετὰ τὴν παῤῥησίαν τὴν πρὸς τὸν Ἀχαὰβ μετὰ τὴν τοῦ πυρὸς καταπομπὴν, μετὰ τὴν τῶν ἱερέων σφαγὴν, μετὰ τὸ κλεῖσαι καὶ ἀνοῖξαι τὸν οὐρανὸν, καθ' ὃν ἐβούλετο ἀμφότερα χρόνον, μετὰ τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα κατορθώματα, οὕτως ἐκρατεῖτο τῷ φόβῳ καὶ τῇ τῆς ἀθυμίας ὑπερβολῇ, ὡς ταῦτα τὰ ῥήματα φθέγξασθαι· λάβε τὴν ψυχήν μου ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι οὐ κρείττων εἰμὶ ἐγὼ ὑπὲρ τοὺς πατέρας μου. ταῦτα ἐκεῖνος ὁ μηδέπω καὶ νῦν τετελευτηκὼς, καὶ οὐ ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπελθὼν εἰς τὴν ἔρημον ἐκάθευδεν ὑπὸ τῆς βαρυθυμίας C καταχαμφθείς· ὁ δὲ μαθητὴς ὁ τούτου, οὐ τὸ πνεῦμα διπλοῦν ἔλαβε τοῦ διδασκάλου μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς θλίψεις πολλῷ μείζονας. τούτους γοῦν ἡμῖν πρὸ μικροῦ ὁ μακάριος Παῦλος παραδεικνὺς, καὶ τὰς ταλαιπωρίας αὐτῶν ἀπαριθμούμενος, ἔλεγεν, ὧν οὐκ ἦν ἄξιος ὁ κόσμος· εὐκαίρως δὲ ἡμῖν ὁ μακάριος ἐπεισῆλθεν· ἔστι γὰρ καὶ μόνος ὀφθεὶς καὶ ἀρκέσας πρὸς παράκλησιν, ἔστι μετὰ τοὺς ἄλλους ἐλθὼν τίνα οὐκ ἂν ἀφανίσειεν ἀθυμίαν καὶ λύπην; τὸν μὲν οὖν λιμὸν καὶ τὸ δίψος καὶ τὴν γύμνωσιν, καὶ τὰ D ναυάγια, καὶ τὰς ἐν ταῖς ἐρήμοις διατριβὰς, καὶ τοὺς φόβους, καὶ τοὺς κινδύνους, καὶ τὰς ἐπιβουλὰς, καὶ τὰ δεσμωτήρια, καὶ τὰς πληγὰς καὶ τὰς ἀγρυπνίας, καὶ τοὺς μυρίους θανάτους, καὶ τἆλλα ὅσα τοῦ κηρύγματος ἕνεκεν ὑπέμεινεν, οὐδὲν οἶμαι δεῖν λέγειν. ταῦτα γὰρ εἰ καὶ θλίψεις τινὰς, ἀλλ' ὅμως καὶ ἡδονὰς παρεῖχεν αὐτῷ· ἀλλ' ὅτε ἀπεστράφησαν αὐτὸν πάντες οἱ ἐν τῇ Ἀσίᾳ· ὅτε Γαλάται ἐξετράπησαν ἔθνος ὁλόκληρον καὶ εὐδοκιμηκὸς· ὅτε Κορίνθιοι τὴν τὰς αὐτῶν ἐκκλησίας εἰς πολλὰ διέτεμον μέρη, καὶ τὸν πορνεύσαντα κολακεύσαντες εἰς ἀναισθησίαν ἤγαγον, τί αὐτὸν οἴει παθεῖν; πόσον καταχυθῆναι σκότος τὴν ψυχήν; ἀλ-

Καὶ γὰρ τί δεῖ λογισμοῖς ἡμῖν, παρὸν ἀκοῦσαι τῶν ῥημάτων αὐτοῦ; Κορινθίοις μὲν γὰρ ἐπιστέλλων ἔλεγεν, ὅτι ἐκ πολλῆς θλίψεως καὶ στενοχωρίας καρδίας ἔγραψα ὑμῖν διὰ πολλῶν δακρύων. Καὶ πάλιν· μήπως ἐλθόντα με ταπεινώσῃ ὁ θεός, καὶ πενθήσω πολλοὺς τῶν προημαρτηκότων, καὶ μὴ μετανοησάντων· Γαλάταις δέ· τεκνία μου, οὓς πάλιν ὠδίνω, ἄχρις οὗ μορφωθῇ Χριστὸς ἐν ὑμῖν· περὶ δὲ τῶν Ἀσιανῶν πρὸς τὸν μαθητὴν ἀποδύρεται· οὐ ταῦτα δὲ αὐτὸν μόνον ἠνία, ἀλλὰ καὶ ὁ σκόλοψ ὁ δοθεὶς αὐτῷ οὕτως αὐτὸν ἔθλιβε καὶ ἐπολιόρκει, ὡς πολλάκις ὑπὲρ τῆς τούτου λύσεως δεῖσθαι τοῦ θεοῦ. τὸ γὰρ τρεῖς ἐνταῦθα τὸ πολλάκις ἐστίν· ὅλως δὲ πότε ἀναπνεῦσαι ἴσχυσεν, ὁ καὶ ἐπὶ ἀπουσίᾳ ἀδελφοῦ κοπτόμενος; τῷ μὴ με εὑρεῖν φησι Τίτον τὸν ἀδελφόν μου, οὐκ ἔσχηκα ἄνεσιν. καὶ ἐπὶ νόσῳ τὸ αὐτὸ τοῦτο ἔπασχεν. ὁ θεὸς γὰρ ἠλέησεν αὐτόν φησι· περὶ τοῦ Ἐπαφροδίτου Φιλιππησίοις ἔλεγεν· οὐκ αὐτὸν δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐμέ, ἵνα μὴ λύπην ἐπὶ λύπῃ σχῶ. καὶ ἐπὶ τοῖς ἀπατῶσι καὶ ἀντιλέγουσιν αὐτῷ σφόδρα βαρυθυμῶν, Τιμοθέῳ ἐπιστέλλων ἔλεγεν· Ἀλέξανδρος ὁ χαλκεύς, πολλά μοι κακὰ ἐνεδείξατο· ἀποδῴη αὐτῷ κύριος κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. τίνα οὖν ἀθυμίας καὶ ὀδύνης μικρὰν γοῦν ἔχειν ἀνακωχὴν ἠδύνατο; οὐδὲ γὰρ τὰ εἰρημένα μόνον ἦν τὰ πολιορκοῦντα τὴν ἐκείνου ψυχήν, ἀλλὰ καὶ ἕτερα πρὸς τούτοις ἃ διηνεκῆ παρεῖχε τὴν ἀθυμίαν αὐτῷ· καὶ ταῦτα πάλιν αὐτὸς ἐξεκάλυψεν εἰπών· χωρὶς τῶν παρεκτὸς ἡ ἐπισύστασίς μου ἡ καθ' ἡμέραν, ἡ μέριμνα πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν· τίς ἀσθενεῖ, καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι; εἰ τοίνυν καθ' ἕκαστον τῶν σκανδαλιζομένων αὐτὸς ἐπυροῦτο, οὐκ ἦν σβεσθῆναι τὴν πύρωσιν ἀπὸ τῆς ἐκείνου ψυχῆς. οὐ γὰρ ἐλιμπάνοντο οἱ σκανδαλιζόμενοι, καὶ τὴν ὕλην παρέχοντες τῷ πυρί. ὅπου γὰρ πόλεις, καὶ ἔθνη πολλάκις ὁλόκληρα διέπιπτε, πολλῷ μᾶλλον ἕνα καὶ δεύτερον ἔστι διαπίπτοντας τοὺς τοιαῦτα πάσχοντας εἰκὸς ἦν, τοσούτων ἐκκλησιῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην οὐσῶν. θῶμεν δὲ εἰ τῷ λόγῳ, μηδὲ σκανδαλισθῆναι τινά, μηδὲ διαζευχθῆναι αὐτοῦ ποτε, μηδὲ ἄλλο τι τοιοῦτον αὐτῷ συμβεβηκέναι τῶν λυπηρῶν. οὐδὲ γὰρ οὕτως αὐτὸν δυνατὸν ἦν καθαρὸν ἀθυμίας εὑρεῖν,

A Sed quid nos iſta coniecturis colligimus, cùm illius verba audire liceat? Corinthijs enim ſcribens, dicebat: Quoniam ex multa tribulatione & anguſtia cordis ſcripſi vobis per multas lachrymas. Et rurſum: Ne fortè cum venero, humiliet me Deus, & lugeam multos qui antè peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam. Galatis verò: Filioli, inquit, mei, quos iterum parturio, donec formetur Chriſtus in vobis. De Aſiaticis verò ſcribens ad diſcipulum, queritur & ingemiſcit. Neque enim iſta ſolùm tunc illum mœrore afficiebant, ſed & datus illi B ſtimulus ita eum vexabat atque affligebat, vt ſæpe pro huius abſolutione Deum deprecatus ſit. Quòd enim hic ait, ter, ſæpius ſignificat. Prorſus verò quando ille reſpirare potuit, qui fratris quoque abſentiam lugebat? Ex eo enim, ait, quòd non inueni Titum fratrem meum, non habui requiem. In alterius item morbo hoc idem paſſus eſt: Deus enim miſertus eſt eius (de Epaphrodito ſcribens Philippenſibus) non illius autem ſolùm, ſed & mei, ne triſtitiam ſuper triſtitiam haberem. Et de ſeductoribus, ac ſibi reluctantibus grauiter mœrens, ad Timo- C theum ſcribit: Alexander, inquiens, ærarius multa mihi mala oſtendit, reddat illi Deus iuxta opera ſua. Quam igitur iſte vel breuem mœroris ac doloris habere requiem poterat? Neque enim ea ſola quæ dicta ſunt, obſidere animum eius poterant, ſed & alia quæ mœrorem illi aſſiduum præbebant. Et ea rurſus ipſe aperuit, cum dicit: Præter ea quæ foris ſunt inſtantia mea quotidiana, ſolicitudo omnium Eccleſiarum. Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis ſcandalizatur, & ego non vror? Si igitur ille per ſingulos eorum, qui D ſcandalizabantur, vrebatur, profectò ea aduſtio extingui ex illius animo non poterat. Neque enim vnquam deerant qui ſcandalizarentur, ignique illius materiam ſubminiſtrarent. Nam ſi & vrbes & gentes ſæpe integræ lapſa ſunt, multò ſanè magis vnum ſemper & alterum qui hæc paterentur, inueniri neceſſe erat, cum tot eſſent Eccleſiæ per orbem. Concedamus autem, ſi placet, neque ſcandalizatum fuiſſe aliquem, neque ab eo diſiunctum aliquando, neque aliud aliquid huiuſmodi triſtium illi contigiſſe,

2.Cor.2. Gal.4.19. 2.Cor.2.13 Phil.2.27. 2.Tim.4.14. 2.Cor.11.29.

ne ſic quidem mœrore vacuum inuenire A poterimus. Qua in re nullus iterum teſtis aptior ac fidelior occurrit, quàm ipſe qui paſſus eſt. Quid enim ille ait? Optabam anathema eſſe à Chriſto pro fratribus meis ſecundum carnem, qui ſunt Iſraëlitæ. Quòd autem dicit, huiuſmodi eſt: Optabilius mihi erat in gehennam incidere, quam Iſraëlitas infideles & incredulos videre. Hoc enim eſt, optabam anthema eſſe à Chriſto. Is autem qui eligebat gehennæ cruciatum, vt Iudæos omnes ad fidem poſſet inducere, liquet profectò quòd non potitus voti ſui, grauius afficiebatur, quam hi qui in gehenna B cruciantur: quandoquidem hoc potius quam illud cupiebat. Tu velim per ſingula quæ dicta ſunt, non ſolùm materiam cogites, ex qua mœſtitia viris illis gignebatur, ſed menſuram etiam doloris ac mœroris, multò illum maiorem aſpicies, quam tuus ſit. Quod enim modo quæritur, hoc eſt, grauiuſne, an leuius illi angerentur: porrò mœſtitiæ menſura non ex occaſione qua nata eſt ſolum, ſed ex verbis etiam & rebus probari conſueuit. Nam plurimi cum ſolum amiſiſſent pecunias, magis, quàm modo charitas tua doluerunt, atque ex his alij ſe aquis ſuf- C focauerunt, alij laqueo ſibi vitam extorſerunt, rei pecuniariæ detrimenta non ferentes. Aliorum verò etiam oculos mœroris huius vis ac magnitudo cæcauit. Et certè longè leuius ac tolerabilius videtur pecunias amittere, quam perturbari à dæmone: ſed tamen plurimi cùm hæc fortiter tuliſſent, ab illo ſuperati ſunt. Neque enim velim iſta nunc ex animo tuo metiaris, neque quoniam tu pecuniarum detrimenta irrides, alios etiam ita affectos arbitreris. Quippe earum amiſſio plurimos in ſtuporem animi, & ſumma detrimenta perduxit. D At enim fortem & illuſtrem animum, neutrum horum deijcere præualet: imbecillis verò ac ſeculo addictus, illo potius quam iſto cruciatur. Cur id? Quia idem non eſt, famem metuere, & paucis diebus agitari hoc morbo. Nam hic quidem breui temporis parte fit violentia omnis, non ſecus quam febris cuiuſdam, aut rigoris, vel alterius imminentis peſtis, imò minus temporis occupat, quam iſta omnia. Sed fortaſſe vicit vehementia? Atqui plurimos tibi poſſem equidem oſtendere laborantes febribus,

Rom. 9. 3.

C. XIII. *Comparat Stagirij dolorem cum antiquorũ mœrore.*

A καὶ τούτῳ πάλιν, οὐδένα δέομαι ἑτέρου μάρτυρα λαβεῖν, ἀλλὰ τὸν πεπονθότα αὐτόν. τί γάρ φησιν; ηὐχόμην ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ, ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου τῶν συγγενῶν μου κατὰ σάρκα, οἵτινές εἰσιν Ἰσραηλῖται. ὃ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστι· ποθεινότερον ἦν μοι εἰς γέενναν ἐμπεσεῖν, ἢ τοὺς Ἰσραηλίτας ἀπιστοῦντας ὁρᾶν. ὃ γὰρ ηὐχόμην ἀνάθεμα εἶναι, οὗτό ἐστιν. ὁ δὲ τὴν ἐν τῇ γεέννῃ κόλασιν ἑλόμενος ὑπὲρ τοῦ δυνηθῆναι προσαγαγεῖν τοὺς Ἰουδαίους ἅπαντας, εὔδηλον ὅτι τούτου μὴ τυχὼν τῶν ἐν τῇ γεέννῃ κολαζομένων διῆγε βαρύτερον, ἐπείπερ B ἐκεῖνο μᾶλλον αὐτῷ κατὰ γνώμην ἢ τοῦτο ἦν. σὺ δέ μοι καθ' ἕκαστον τῶν εἰρημένων μὴ τὴν ὑπόθεσιν λογίζου μόνον, ἐξ ἧς ἡ ἀθυμία τοῖς ἀνδράσιν ἐκείνοις ἐτίκτετο, ἀλλὰ καὶ τὸ μέτρον τῆς λύπης, καὶ πολλῷ ταύτης μείζονα ὄψει τῆς ὀδύνης τῆς σῆς. ὃ γὰρ ἐξετάζομεν νῦν, τοῦτό ἐστιν· εἰ χαλεπώτερον ἤλγουν ἐκεῖνοι· μέτρον δὲ ἀθυμίας οὐκ ἀπὸ τῆς τικτούσης αὐτὴν προφάσεως μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν ῥημάτων, καὶ ἀπὸ τῶν πραγμάτων δοκιμάζεσθαι πέφυκε. πολλοὶ μὲν οὖν χρήματα ἀπολέσαντες μόνον μει- C ζόνως ἤλγησαν τῆς ἀγάπης τῆς σῆς, καὶ οἱ μὲν εἰς πελάγους ἔρριψαν ἑαυτούς, οἱ δὲ καὶ βρόχων ἥψαντο, οὐκ ἐνεγκόντες τὴν ζημίαν· ἑτέρων δὲ καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔσβεσεν ἡ τῆς ἀθυμίας ταύτης ὑπερβολή· καίτοι δοκεῖ τὸ χρήματα ἀπολέσαι, τοῦ παρὰ δαίμονος ἐνοχληθῆναι ἔλαττον εἶναι καὶ κουφότερον· ἀλλ' ὅμως πολλοὶ τοῦτο μὲν ἤνεγκαν, ὑπ' ἐκείνου δὲ ἡττήθησαν. μὴ γὰρ ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς ταῦτα δοκίμαζε νῦν, μηδ' ἐπεὶ σὺ καταγελᾷς τῆς τῶν χρημάτων ζημίας, ἤδη καὶ τοὺς ἄλλους οὕτω διακεῖσθαι νόμιζε. πολ- D λοὺς γὰρ καὶ εἰς παραπληξίαν καὶ εἰς τὴν ἐσχάτην ζημίαν ἡ τούτων ἀφαίρεσις ἤγαγε. γενναίαν μὲν γὰρ ψυχὴν οὐδέτερον δύναται τούτων καταβαλεῖν· ἡ δὲ ἀσθενὴς καὶ βιωτικωτέρα διακειμένη ἐκείνῳ μᾶλλον, ἢ τούτῳ δάκνεται. τί δή ποτε; ὅτι οὐκ ἔστιν ἴσον λιμὸν δεδοικέναι διαπαντὸς, καὶ δι' ἡμερῶν τινῶν διενοχλεῖσθαι παρὰ τοῦ νοσήματος τούτου. ἐνταῦθα μὲν γὰρ ἐν βραχεῖ καιροῦ μέρει πᾶσα ἐστὶν ἡ βία καθάπερ πυρετοῦ τινὸς ἢ φρίκης ἢ καὶ ἑτέρας προσπεσούσης περιόδου τινὸς, μᾶλλον δὲ καὶ τούτων ἐλάττονα πολλῷ κατέχει καιρόν· εἰ δὲ τῇ

σφοδρότητα νικᾷ, πολλοὺς τῶν πυρεττόντων ἔχοιμ' ἂν δεῖξαι ἐγὼ πολλῷ τῶν δαιμονώντων μᾶλλον ἐξισταμένους, ὅταν ἐκείνῳ καταφλέγωνται τῷ πυρί. ἔπειτα δὲ τῆς ἐνδείας ὁ φόβος τῆς τῶν ἀναγκαίων εὐπορίας, καθάπερ σὴς διηνεκὴς, οὕτω διαπαντὸς προσεδρεύων κατεσθίει τὴν τῶν πενομένων ψυχήν. καὶ τί λέγω πενίαν; εἰ γὰρ βουλοίμεθα πάσας τὰς τῶν ἀνθρώπων ἀριθμεῖν συμφορὰς, οὐχ ἡμεῖς μόνοι ἀλλὰ καὶ αὐτὸς τάχα γελάσῃς τοὺς σαυτοῦ θρήνους καὶ τὰς οἰμωγάς. πάσας μὲν οὖν, μᾶλλον δὲ οὐδὲ τὸ πολλοστὸν μέρος αὐτῶν εἰπεῖν ἡμῖν δυνατόν. οὔτε γὰρ ἴσμεν αὐτὰς, οὔτε εἰ καὶ ᾔδειμεν, ὅλως ὁ χρόνος ἂν ἡμῖν πρὸς τὴν διήγησιν ἤρκεσεν. ὀλίγας δὲ ἐκ πολλῶν ἀναλεξάμενος ἐκ τούτων σοι παρέξω κατὰ δύναμιν καὶ τὰς οὐκ εἰρημένας στοχάσασθαι. ἀναμνήσθητι γὰρ τὸν φίλτατον γέροντα ἐκεῖνον, Δημόφιλον λέγω τὸν ἐκ τῆς μεγάλης καὶ λαμπρᾶς οἰκίας. οὗτος πέμπτον καὶ δέκατον ἔτος ἔχει λοιπὸν, ἐξ οὗ τῶν νεκρῶν οὐδὲν ἄμεινον διάκειται πρὸς τὸ ἐνεργεῖν, πλὴν ὅσον τρέμει διηνεκῶς, καὶ φθέγγεται, καὶ τὴν αἴσθησιν τρανὴν τῶν οἰκείων ἔχει κακῶν, πενίᾳ δὲ ἐσχάτῃ συζῇ, καὶ τὸν διακονούμενον ἔχει νεανίσκον ἕνα, χρηστὸν μὲν καὶ φιλοδέσποτον, οὐ μὴν ἱκανὸν παραμυθήσασθαι τὴν συμφορὰν ἐκείνην. οὔτε γὰρ τῇ πενίᾳ ἀμῦναι ἔχει, οὔτε τὸν τῆς παρέσεως καταπαῦσαι τρόμον· ἀλλὰ ψωμὸν ἐνθεῖναι τῷ στόματι τοῦ δεσπότου. οὐδὲ γὰρ πρὸς τοῦτο ἀρκοῦσι βοηθῆσαι αἱ χεῖρες αὐτοῦ, καὶ κύλικα προσαγαγεῖν, καὶ κορυζῶντα ἀπομύξαι δύναιτ' ἄν· ἕτερον δὲ τούτων εἰσενεγκεῖν πλέον οὐδέν. ἀλλ' οὗτος μὲν πεντεκαίδεκα ἔτη ἔχει λοιπὸν ταλαιπωρούμενος οὕτως ὡς ἔφην· ἐγὼ δὲ ἐννοῶ τὸν ὀκτὼ καὶ τριάκοντα ἔτη εἰς τοῦτο καταμαλακισθέντα τὸ πάθος. σὺ δέ μοι πρὸς τούτοις καὶ Ἀριστόξενον λόγισαι τὸν Βιθυνόν· τούτῳ γὰρ τὸ μὲν σῶμα οὐ διαλέλυται καθάπερ ἐκείνῳ τῷ γέροντι· νόσος δὲ ἐπίκειται, πολλῷ τῆς παραλύσεως ἐκείνης χαλεπωτέρα. διὰ γὰρ ἤτρου σπασμοί τινες καὶ πάσης ἀλγηδόνος πικρότεροι πόνοι ποτὲ μὲν ὀβελίσκων χεῖρον διαπείροντες· ποτὲ δὲ πυρὸς σφοδρότερον διαφλέγοντες, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν καὶ νύκτα διενοχλοῦντες παρὰ τοῖς οὐκ εἰδόσι τὸ πάθος, μαινομένου περιτιθέασι δόξαν αὐτῷ. οὕτω διαστρέφοντες τὰς κόρας, οὕτω στραγγαλοῦντες τὰς χεῖρας μετὰ

A qui cum eo igne corripiuntur; multò magis quàm hi qui perturbantur à dæmone, ſtupent atque obrigeſcunt. At verò indigentiæ metus, ne deſint neceſſaria, veluti vermis aſſiduus iugiter perturbans atque aſſidens, pauperum corrodit animum. Et quid ego paupertatem dicam? Omnes hominum calamitates ſi dinumerare velimus, non ipſi ſolùm, ſed tu quoque lamenta tua ac ploratus fortaſſe ridebis. Denique non ſolùm omnes, ſed ne breuiſſimam quidem earum partem eloqui nobis poſſibile eſſet. Neque enim ſcimus illas, neque B ſi ſciremus: tempus omne narrationi ſufficeret: verùm paucas ex plurimis pro viribus colligens, ex his tibi eas etiam quæ dictæ non ſunt, conijciendas relinquam. Memento, quæſo, ſenis illius optimi atque amantiſſimi, Demophilum dico, ex magna illuſtrique familia. Hic iam quintum & decimum annum agit, ex quo nihil agere plus poteſt, quàm mortuus, niſi quòd tremit iugiter & loquitur, ſenſúmque euidentiſſimum ſuorum habet malorum. Cæterùm in ſumma paupertate vitam agit, miniſtro tantum vno adoleſcente comitatus, bono, C quidem, ac domini ſui ſtudioſo: non tamen calamitatem illam ſedare ac ſolari idoneo. Neque enim inopiam iuuare poteſt, neque reſolutionis tremorem ſiſtere, ſed buccellam tantùm ori domini apponere (quippe neque ad hoc illum iuuare poſſunt manus) & offerre calicem, & purgamenta narium abſtergere præualet, aliud autem plus inferre nihil. Et iſte quidem, vt dixi, quindecim iam annos in eiuſmodi ærumnis degit: ego autem illum de euangelio conſidero, qui triginta & octo annis hoc morbo conſumptus fuerat. Tu velim prætereà Ari- D ſtoxenum quoque ex Bithynia cogites. Huic enim corpus nondum reſolutum eſt vt illi ſeni, verùm languor alius imminet, longè paralyſi illa moleſtior & grauior. Namque alui contractiones quędam doloréſque tormentis omnibus acerbiores, nunc quidem verubus omnibus acutius pungentes, nunc igne vehementius vrentes, diebúſque ſingulis ac noctibus eum exagitantes, apud ignaros eius morbi væſanum illum videri faciunt, adeò torquent illius pupillas, adeò manus pedéſque contrahunt, mutúmque illum

Demophili exemplo ſolatur Stagirium.

Ioan. 5.

Aristoxeni exemplū ex Bithynia.

per multam horam conſtituunt. Porrò clamores illius, ac gemitus (nam poſt illam priuationem vocis nonnunquam in clamorem erumpit) lamenta parturientium ſuperant, adeò vt ſæpius hi etiam, quibus longinquiùs ab illius habitaculo remotis infirmi ſunt, præ vigiliarum tædio & nimietate turbati mittant culpantes, quòd ex illius clamoribus infirmis ſuis deterius ſit: quod illi non ex longinquis interuallis, ſed ſæpius diebus ſingulis ac noctibus contingit, ſextúſque iam hic annus vertitur, ex quo moleſtiſſimo huic flagello addictus eſt, neque ſeruus vllus adeſt, qui curam eius habeat, neque medicus, qui conſoletur: id, propter inopiam: iſtud, quia ſuperat omnē artis induſtriam is morbus. Plurima enim plurimi cùm egerint (erat enim antea pecunijs fretus) nihil profecerunt. Quódque his omnibus grauius eſt, neque amicorum aliquis eum iam videre vult, ſed eum omnes deſeruerunt, & hi qui plurimis antea ab eo beneficijs fuerant affecti. Quòd ſi quis vnquam ingreditur, protinus reſilit: tanto fœtore domus illa plena eſt, eo quod nullus adſit, qui curam eius gerat. Vna enim & ſola illi ancilla aſſidet, tantùm illi miniſtrans, quantum poteſt mulier, cum ſit & ſola, & ex opere manuum viuens. Quænam ergo dæmonum vexatio illius cladibus comparari poteſt? Etſi enim eum horum nihil perturbaret, quid non pateretur conſiderans adeò prolixum tempus, quo iam in lectulo decubat, ingentéſque ſumptus, qui ſe in ſupremam redegerunt inopiam, amicorum contemptum, famulorum atque obſequentium ſolitudinem: & id quod maximè te nunc perturbat, certámque nullam fiduciam habet, an finem clades iſtæ habituræ ſint: imò verò ſummam confidentiam, quòd ſe viuente ac ſpirante nunquam finientur. Quippe eius morbi vis, & quotidianus in deteriora progreſſus, hoc pollicentur.

C. XIV. *Xenodochij carceris viſitatio conſolationis occaſio.*

Verum ne per ſingulos & enumerans eos qui huiuſmodi aduerſis caſibus afflicti ſunt, faſtidium legentibus faciam: perge quæſo, ad illum cui xenodochij cura permiſſa eſt, ac iube te ad ibi iacentes introduci, vt omnium morborum inſpicias radicem, nouáque infirmitatum genera, omnéſque materias

A τῶν ποδῶν πλέκουσι. αἱ δὲ κραυγαὶ καὶ οἱ κωκυτοὶ, καὶ γὰρ καὶ ἀνακράζει πολλάκις μετὰ τὴν ἀφωνίαν ἐκείνην, παρὰ τὰς τῶν ὠδινουσῶν νικῶσιν ὀλολυγάς, καὶ πολλάκις τῶν πόρρωθεν οἰκούντων ἀῤῥώστους ἔχοντες, καὶ ὑπὸ πολλῆς ἀγρυπνίας ἐνοχλουμένους, ἔπεμψαν ἐγκαλοῦντες ὑπὲρ τῶν καμνόντων, ὡς χεῖρον ὑπὸ τῆς τούτου διατιθέντων φωνῆς. γίνεται δὲ αὐτῷ οὐκ ἐκ διαλειμμάτων μακρῶν, ἀλλὰ πολλάκις μὲν τῆς ἡμέρας, πολλάκις δὲ τῆς νυκτὸς, καὶ λοιπὸν, ἕκτος ἐστὶν ἐνιαυτὸς, ἐξ οὗ τῇ πονηρᾷ ταύτῃ παρα- B δέδοται μάστιγι, καὶ οὔτε οἰκέτης πάρεστιν ὁ θεραπεύσων αὐτὸν, οὔτε ἰατρὸς παραμυθησόμενος. τοῦτο μὲν διὰ τὴν πενίαν, τοῦτο δὲ διὰ τὸ τὴν τέχνην αὐτοῖς ἐλεγχθῆναι τῷ πάθει. πολλὰ γὰρ πολλοὶ καμόντες, καὶ γὰρ ἔτυχε πρὸ τούτου πολλὰ χρήματα ἔχων ἐκεῖνος, ἤνυσαν οὐδέν· καὶ τὸ δὴ δεινότερον οὐδὲ τῶν φίλων τις αὐτὸν ὁρᾷν ἐθέλει λοιπόν· ἀλλὰ πάντες αὐτὸν ἐγκατέλιπον, καὶ οἱ πολλὰ πρότερον εὐεργετηθέντων παρ' αὐτοῦ. εἰ δέ τις καὶ εἰσέλθοι ποτὲ, εὐθέως ἀποπηδᾷ· τοσαύτης δυσωδίας τὸ δωμάτιον ἐμπέπλησται, τῷ μηδένα τὸν ἐπιμε- C λούμενον εἶναι. μία γὰρ αὐτῷ παιδίσκη παρακάθηται μόνη τοσαῦτα διακονοῦσα, ὅσα εἰκὸς δύνασθαι γυναῖκά τε οὖσαν, καὶ μόνην, καὶ ἐκ τῆς ἐργασίας διατρεφομένην τῶν χειρῶν. πόσων οὖν δαιμόνων χαλεπώτερα τὰ ἐκείνου κακά; εἰ γὰρ καὶ μηδὲν αὐτὸν ἠνώχλει τούτων, τί οὐκ ἂν ἔπαθεν ἐννοῶν τὸν χρόνον τὸν μακρὸν, ὃν ἐπὶ τῆς κλίνης κατάκειται, τὴν δαπάνην τὴν πολλὴν, καὶ εἰς ἐσχάτην αὐτὸν ἐμβαλοῦσαν πενίαν, τῶν φίλων τὴν καταφρόνησιν, τῶν θεραπευσόντων τὴν ἐρημίαν, τὸ μη- D δὲ εἰ στήσεταί ποτε τὰ δεινὰ ταῦτα εἰδέναι σαφῶς ἀεὶ σὺ πενθεῖς· μᾶλλον δὲ τὸ πεπεῖσθαι ἀκριβῶς, ὅτι οὐδὲ στήσεταί ποτε τὰ δεινὰ ταῦτα εἰδέναι, ζῶντος αὐτοῦ καὶ ἐμπνέοντος ἔτι; ἡ γὰρ ἐπίτασις τοῦ νοσήματος καὶ τὸ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐπὶ τὸ χεῖρον αὐτῷ προβαίνειν τὸ δεινὸν τοῦτο φησίν. ἵνα δὲ μὴ καθ' ἕκαστον τοὺς τὰ τοιαῦτα δεδυστυχηκότας ἀπαριθμούμενος δόξω τοὺς ἀκούοντας ἀποκναίειν, ἄπιθι πρὸς τὸν ἐπιτραπέντα τὴν τοῦ ξενῶνος ἐπιστασίαν, καὶ κέλευσον εἰσαγαγεῖν σε πρὸς τοὺς κατακειμένους ἐκεῖ, ἵνα πᾶσαν ῥίζαν ἴδῃς παθῶν καὶ ξένοις νοσημάτων τρόποις, καὶ παντοδαπαῖς ἀθυμίας ὑπο-

θίσῃς. ἐκεῖθεν εἰς τὸ δεσμωτήριον ἐλθὼν, καὶ πάντα τὰ ἐν τῷ οἰκήματι τούτῳ καταμαθὼν, βάδιζε ἐπὶ τὰ προπύλαια τῶν βαλανείων, ἔνθα καὶ κόπρῳ καὶ καλάμῃ ἀντὶ ἱματίων κεχρημένοι τινὲς κατάκεινται γυμνοὶ, κρυμῷ, καὶ νόσῳ, καὶ λιμῷ πολιορκούμενοι διηνεκεῖ, τῇ ὄψει μόνῃ καὶ τῷ τρόμῳ τοῦ σώματος καὶ τῷ ψόφῳ τῶν συγκρουόντων ὀδόντων προσκαλοῦντες τοὺς παριόντας, καὶ οὔτε φωνὴν ἀφεῖναι οὔτε χεῖρας ἐκτεῖναι δυνάμενοι, τῷ σφόδρα ἤδη τοῖς τοσούτοις ἐκτετῆχθαι κακοῖς. ἀλλὰ μηδὲ μέχρι τούτων στῇς, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ τῶν πτωχῶν καταγώγιον τὸ πρὸ τῆς πόλεως ἔξιθι· καὶ τότε ὄψει καλῶς, ὅτι ἡ δοκοῦσα συνέχειν ἀθυμία νῦν, λιμήν ἐστιν εὔδιος. τί γὰρ ἄν τις εἴποι τοὺς ἐλεφαντίᾳ κατὰ μικρὸν καταναλισκομένους ἄνδρας, τὰς καρκίνῳ κατεσθιομένας γυναῖκας; ταῦτα γὰρ ἀμφότερα τὰ νοσήματα μακρά τέ ἐστι καὶ ἀνίατα· θάτερον δὲ αὐτοὺς καὶ τῆς πόλεως ἀπελαύνει τοὺς ἔχοντας, καὶ οὔτε λουτροῦ, οὔτε ἀγορᾶς, οὔτε ἄλλου τινὸς τῶν ἔνδον αὐτοῖς μεταλαβεῖν θέμις ἐστί· καὶ οὐ τοῦτο μόνον τὸ δεινὸν, ἀλλ' ὅτι οὐδὲ ὑπὲρ τῆς τῶν ἀναγκαίων ἔχουσιν ἀφθονίας θαῤῥεῖν. τί δὲ οἱ τὰ μέταλλα πολλάκις εἰκῆ καὶ μάτην καταδικασθέντες οἰκεῖν; οὗτοι γὰρ ἅπαντες πολλῷ μείζονα τῶν δαιμονώντων τὴν ὀδύνην ἔχουσιν. εἰ δὲ ἀπιστεῖς, οὐδὲν θαυμαστόν. οὐ γὰρ τῇ αὐτῇ γνώμῃ τά τε οἰκεῖα καὶ τὰ ἀλλότρια κρίνειν εἰώθαμεν κακά, ἀλλ' ἐκεῖνα λόγῳ καὶ ὄψει μόνον μαθόντες· ταῦτα δὲ τῇ πείρᾳ καὶ τῇ αἰσθήσει, καὶ μετὰ τῆς συμπαθείας τῆς ἑαυτῶν. διόπερ αὐτὰ ἀφορητότερα εἶναι ἐκείνων νομίζομεν, καίτοι λίαν ἦ κοῦφα καὶ φορητά· εἰ δέ τις τῶν πάντων ἀπαλλαγεὶς τήν τε φύσιν αὐτῶν καταμάθοι, τοῖς τε ἐμπεσοῦσι τούτοις διασκέψαιτο, αὐτὸς ἀδέκαστον ὑπὲρ τούτων οἴσει τὴν ψῆφον ἡμῖν. ἀλλ' ἴσως ἐκεῖνο ἐρεῖς, ὅτι πάντα μὲν ἐκεῖνα τὰ πάθη περὶ τὸ σῶμα στρέφεται μόνον, αὕτη δὲ τῆς ψυχῆς ἅπτεται ἡ νόσος, καὶ τούτων πάντων ἐστὶ χαλεπωτέρα. αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο μάλιστα αὐτὴν εὑρήσομεν ἐκείνων κουφοτέραν τυγχάνουσαν. αὕτη μὲν γὰρ οὐδὲ τὸ σῶμα διαφθείρει, καθάπερ ἐκεῖναι, καὶ τῇ ψυχῇ πρὸς βραχὺν ἐνοχλεῖ χρόνον· ἃς δὲ ἀπηριθμησάμεθα νῦν, φύονται μὲν ἐν τῇ σαρκί, τὴν

A mœroris. Inde te ad carcerem conuerte, cunctiſque illius habitaculi diligenter exploratis, proficiſcere ad balnearum veſtibula, quo in loco, fimo & ſtipula pro veſtibus vtentes, iacent nonnulli nudi, frigore, morbo faméque perpetua obſeſſi, aſpectúque ſolo, ac tremore corporis, & ſonitu ſe collidentium dentium, prætereuntes ad miſericordiam flectentes, neque vocem emittere, neque manum extendere valentes, eo quod iam his malis penitus attriti ſunt. Neque hactenus perſiſtas velim: ſed ad pauperum diuerſorium, quod antè vrbem eſt, egredere: per-

B ſpicies profectò eum, quo nunc detineris, mœrorem portum eſſe tranquilliſſimum. Quid enim dicere neceſſe eſt, vel elephantia conſumpta virorum membra, vel cancro mulierum? Ambo enim iſti & longi ſunt, & inſanabiles. Horum verò alter quos occupauerit, ſuis vrbibus eliminat, neque lauacri eos, neque fori, neque alterius cuiuſpiam illorum loci participes fieri fas eſt. Neque iſtud ſolum graue & acerbum eſt, verum illud longè grauiſſimum, quod neque confidere certè poſſunt, neceſſaria victui ſibi non defutura. Quid verò illos memorem, qui

C fruſtrà ſæpius ac ſine cauſa ad fodienda metalla damnati ſunt? Nempe iſti omnes multò grauiore dolore cruciantur, quàm qui à dæmone corripiuntur. Si verò non credis, nihil mirum eſt. Non enim eadem ſententia noſtra, qua aliena incommoda iudicare conſueuimus: cum illa quidem verbo ſolùm & aſpectu, noſtra verò experimento, ac ſenſu cum noſtri ipſorum miſeratione coniuncta didicerimus. Atque idcirco iſta grauiora eſſe, minúſque tolerabilia, quàm illa cenſemus, tametſi valde leuia ſunt & tolerabilia. Sin verò quiſpiam ab omnibus liber illorũ naturam di-

D ligentius conſideret, & eos qui in illa inciderunt animaduertat, hic profectò nobis de huiuſmodi feret incorruptam integerrimámque ſententiam. Sed fortaſſe dicturus es, omnes illos morbos circa corpus verſari ſolùm, hanc autem peſtẽ intimos animi receſſus attingere, illiſque omnibus eſſe diriorem. Nempè hoc ipſo in primis eam inuenimus illis omnibus eſſe leuiorem. Neque enim hæc vt illi corpus iugiter corrumpit & perimit, ſed ſolùm animam breui tempore excruciat. Cæterùm illi ipſi morbi, quos modò numerauimus, cùm in carne gignantur, eam

A omnem peſtem non eatenus ſiſtunt, verùm ad animam emittunt, anguſtantes illam iugiter, & per dolores ac mœroris aculeos ſomnos corrumpentes. Vt enim, inquit, vlceri acetum minimè conuenit, ita & morbus in corpus inuectus perturbat cor. Non igitur id ſolùm dixeris, hos tantum gigni ex corpore: ſed illud potius oſtende, quo pacto peſtem omnem & corruptionem ad animã non mittant. Quippe & fames cum non gignatur ex corporibus, corrumpit & perdit corpora, virúſque ſerpentum, cum ex eis prodeat, perdit item nos: ita & in his morbis ſentiendum eſt, qui cùm gignantur ex corpore, B malitiæ ſuæ venena in animæ noſtræ ſubſtantiam transfundunt, & in penetralia effundunt. Omni denique obſeſſione diabolica potentior eſt ad nocendum mœroris magnitudo. Namque & dæmon quoſcumque ſuperat, per mœrorem ſuperat: eum ſi auferas, nihil à dæmone quiſquam lædi poterit. Et quomodo, inquies, fieri poteſt, vt mœrore vacem? Ego contrà te interrogabo, qua tu ratione mœrore affici debes? Nempè enim ſi adulterium, ſi homicidium, ſi ſcelus aliquod huiuſmodi perpetraſſes, quod te regnis cœleſtibus excluderet: C rectè mœreres, ac iuſta tibi cauſa lugendi eſſet, nullúſque te à lachrymis & fletu prohiberet. Quòd ſi per Dei gratiam ab his omnibus longiſſimè remotus es, quid fruſtrà teipſum concidis ac perimis? Mœrorem quoque Deus inſeruit naturæ mortalium, non vt abs re & intempeſtiuè illo in rebus contrarijs vtamur, neque vt noſipſos perimamus, verum vt ex eo maxima emolumenta conſequamur. Quònam verò modo illa conſequemur? ſi illum tempeſtiuè aſſumamus. Porrò mœroris tempus non tunc eſt, cum aliquid patimur aduerſi, ſed cùm malè operamur. At D verò nos ordinem peruertimus, temporáque immutamus, qui cum innumera mala perpetremus, ne breuiter quidem dolore contrahimur: ſin verò quippiam à quoquam patiamur mali, protinus concidimus, hæremus, titubamus, liberaríque & cedere ex vita feſtinamus. Grauis igitur & oneroſa ea res videtur, non ſecus quàm iracũdia & concupiſcentia. Nam & hęc, niſi quis ea ritè ac tempeſtiuè vtatur, deijcit ac maculam inducit. Contingitque idem quod in medicamentis, quæ à medicis traduntur: quippe &

Cap. XV. Cur mœrorem Deus noſtræ naturæ inſeruerit.

δὲ λύμην ἀπασῶν, οὐ μέχρις ἐκείνης ἱστῶσιν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὴν ψυχὴν παραπέμπουσι, στρεβλοῦσαι αὐτὴν συνεχῶς καὶ διαφθείρουσαι διὰ τῆς ὀδύνης καὶ τῆς ἀθυμίας τῆς πολλῆς. ὥσπερ γάρ φησιν ὄξος ἕλκει ἀσύμφορον, οὕτω προσπεσὸν πάθος ἐν σώματι καρδίαν λυπεῖ. μὴ τοίνυν ὅτι ἀπὸ τοῦ σώματος τοῦτο τίκτεται λέγε μόνον, ἀλλ' εἰ μὴ παραπέμπει τὴν λύμην ἀπασῶν καὶ τὴν φθορὰν τῇ ψυχῇ, τοῦτο ἐπίδειξον, ἐπεὶ καὶ ὁ λιμὸς οὐκ ἀπὸ τῶν σωμάτων τικτόμενος φθείρει τὰ σώματα, καὶ ὁ τῶν ἑρπετῶν ἰὸς προϊεῖσι μὲν ἐξ ἐκείνων, λυμαίνεται δὲ ἡμῖν, οὕτω καὶ ἐπὶ τούτων τῶν παθῶν. τίκτεται μὲν ἀπὸ τοῦ σώματος· τὸν δὲ ἰὸν τῆς οἰκείας κακίας, εἰς τὴν ψυχὴν τὴν ἡμετέραν ἐκχεῖ. πάσης γὰρ δαιμονικῆς ἐνεργείας βλαβερώτερον ἡ τῆς ἀθυμίας ὑπερβολή. ἐπεὶ καὶ ὁ δαίμων, ἐν οἷς ἂν κρατῇ, διὰ ταύτης κρατεῖ· κἂν ταύτην ἀφέλῃς, οὐδὲν παρ' ἐκείνου πείσεταί τις δεινόν. καὶ πῶς ἔνι μὴ ἀθυμεῖν φησιν; ἐγὼ δέ σε ἐρήσομαι· πῶς οὐκ ἔνι μὴ ἀθυμεῖν; εἰ μὲν γὰρ μοιχεία καὶ φόνος, ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον τετόλμηται τῶν ἐκκλειόντων τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἀθύμει καὶ πένθει, ὁ κωλύσων οὐδείς· εἰ δὲ τούτων τῇ τοῦ θεοῦ χάριτι πάντων πόρρωθεν ἕστηκας, τί μάτην κόπτεις σαυτόν; τὴν γὰρ ἀθυμίαν ἐνέθηκεν ἡμῶν ὁ θεὸς τῇ φύσει, οὐχ ἵνα ἁπλῶς καὶ ἀκαίρως καὶ ἐν τοῖς ἐναντίοις αὐτῇ χρώμεθα πράγμασιν, οὐδ' ἵνα φθείρωμεν ἑαυτούς, ἀλλ' ἵνα τὰ μέγιστα κερδαίνωμεν ἐξ αὐτῆς. πῶς δὲ κερδᾶναι ἔστιν; ὅταν εἰς καιρὸν αὐτὴν παραλαμβάνωμεν· καιρὸς δὲ ἀθυμίας οὐχ ὅταν πάσχωμεν κακῶς, ἀλλ' ὅταν δρῶμεν κακῶς. ἡμεῖς δὲ τὴν τάξιν ἀνεστρέψαμεν, καὶ τοὺς καιροὺς ἀντηλλάξαμεθα, καὶ ποιοῦντες μὲν μυρία κακά, οὐδὲ πρὸς βραχὺ συστελλόμεθα· ἂν δὲ μικρόν τι παρ' ὅτου πάθωμεν, καταπίπτομεν, ἰλιγγιῶμεν, ἀπαλλαγῆναι, καὶ ἀποστῆναι τοῦ βίου σπουδάζομεν. τοιγάρτοι διὰ τοῦτο φορτικὸν καὶ βαρὺ τὸ πρᾶγμα εἶναι ἡμῖν δοκεῖ, ὥσπερ οὖν καὶ ὁ θυμός, καὶ ἡ ἐπιθυμία. καὶ γὰρ καὶ ταῦτα οἱ μὴ χρησάμενοι καλῶς μηδὲ εἰς δέον, διέβαλον· καὶ συμβαίνει ταυτό, οἷον ἐπὶ τῶν φαρμάκων τῶν παρὰ τῶν ἰατρῶν διδομένων· καὶ γὰρ ἐκεῖνα

ἐκεῖνα ὅταν μὴ τοῖς καταλλήλοις, καὶ παρ' ὧν κατεσκευάσθαι, ἀλλ' ἑτέροις ἀνθ' ἑτέρων ἐπιτεθῇ παθήμασι, οὐ μόνον οὐκ ἀπήλλαξε τῆς λυπούσης τὸν κάμνοντα, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐπέτρεψε τὸ νόσημα· οὕτω δὴ καὶ ἡ ἀθυμία ποιεῖ, καὶ εἰκότως. αὐστηρὸν γὰρ οὖσα καὶ διαβρωτικὸν φάρμακον, καὶ ὡς ἂν εἴποι τις καθαρτήριον τῆς πονηρίας τῆς ἐν ἡμῖν, ὅταν μὲν ἀργούσῃ ψυχῇ καὶ τρυφώσῃ, καὶ πολὺν ἐχούσῃ τὸν τῶν ἁμαρτημάτων φορτὸν προσέχηται, μέγιστα τὴν δεξαμένην ὤνησεν· ὅταν δὲ ἀθλούσῃ, καὶ ἀγωνιζομένῃ, καὶ πονούσῃ, καὶ μεμεριμνημένῃ, καὶ πασχούσῃ κακῶς, πρὸς τῷ μηδὲν ὠφελῆσαι, καὶ μεγάλα ἔβλαψεν ἀσθενεστέραν ἐργασαμένη καὶ εὐκαταγώνιστον. διὰ τοῦτο τοῖς μὲν ἑστηκόσι καὶ ἀγωνιζομένοις γράφων ὁ Παῦλος ἔλεγε· χαίρετε ἐν κυρίῳ πάντοτε, πάλιν ἐρῶ χαίρετε. τοῖς δὲ διακεχυμένοις καὶ πολλὴν ἔχουσι τὴν φλεγμονήν· καὶ ὑμεῖς πεφυσιωμένοι ἐστέ, καὶ οὐχὶ μᾶλλον ἐπενθήσατε; ὁ μὲν γὰρ λιπαινόμενος τῷ τῶν ἁμαρτημάτων λιπασμῷ, ἰσχνούσθω, καὶ * καταξηραινέσθω τῷ φαρμάκῳ τούτῳ· ὁ δὲ εὐεκτῶν καὶ ἐν τῇ προσηκούσῃ καταστάσει διατηρῶν ἑαυτὸν τίνος ἕνεκεν φθείρει τὴν εὐεξίαν διὰ τῆς ἀθυμίας; οὕτω γάρ ἐστιν αὕτη δραστήριος, ὡς καὶ τοῖς δεομένοις αὐτῆς πλείονα τοῦ δέοντος ἐπιτεθεῖσα χρόνον, μεγάλα αὐτοὺς ἐργάσασθαι κακά. ὅπερ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος δεδοικώς, ταχέως αὐτὴν ἐκέλευσεν ἀφεθῆναι μετὰ τὸ πρᾶξαι τὸ ἑαυτῆς, καὶ τὴν αἰτίαν προσέθηκε ταύτην, ἣν ἐγὼ λέγω νῦν· μήπως γάρ φησι τῇ περισσοτέρᾳ λύπῃ καταποθῇ ὁ τοιοῦτος. εἰ δὲ τοὺς ἐν χρείᾳ καθεστῶτας οἶδεν ἀπολλύναι παραγενομένη μεθ' ὑπερβολῆς, τί ποτε ἐργάσεται τοὺς οὐδὲ ὅλως δεομένους αὐτῆς, ὅταν αὐτὴν πολλὴν ἐπισπάσωνται; καί φησιν οἶδα τοῦτο καὶ αὐτός, ἀλλὰ πῶς αὐτὴν ἀποκρούσομαι, καὶ ἀποστήσω τῆς ἐμαυτοῦ ψυχῆς, οὐκ οἶδα· καὶ ποίας τοῦτο δυσκολίας ὦ φίλε; εἰ μὲν γὰρ ἐπιθυμία τις ἦν, καὶ σωμάτων ἔρως ἄτοπος, ἢ κενοδοξίας τυραννίς, τὸ δυσκαταγώνιστον κακόν, ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων παθῶν, καλῶς ἂν ἠπόρεις ὑπὲρ τῆς ἀπαλλαγῆς· τοὺς γὰρ τοιούτοις ἁλόντας ἀδύνατον μὲν οὐδαμῶς, δύσκολον δὲ ἀποῤῥῆξαι τὰ δίκτυα. τί δή ποτε; ὅτι τὴν ἡδονὴν ἔχουσι συμπράττουσαν, καὶ βοηθοῦσαν αὐτοῖς· καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ τὰ πολλὰ πανταχόθεν περιβάλλουσα τοῖς ἑαλωκόσι σχοινία· καὶ τοῦτο πρῶτον

A illa ſi non ſuo ordine & tempore, ac pro
quibus morbis parata ſunt, ſed pro alijs
imponantur alia, non ſolùm infirmos
languore non liberant, ſed infirmitatem
potius aggrauant: ita prorſus & mœror
facit, ac merito ſanè. Nam cùm auſte-
rum ſit corrodénſque medicamentum,
atque (vt ita dixerim) vitiorum quæ in
nobis ſunt purgatio, ſi admoueatur otio-
ſo ac delicato animo, ingentique pecca-
torum pondere oppreſſo, maximam illi
adferet vtilitatem: ſin autem animo de-
certanti, dimicanti, laboribus exercito,
curis oppreſſo, & plurima perpeſſo ad-
B hibeatur: præterquam quod nihil pro-
deſt, maximè nocet, imbecilliorem il-
lum faciens, atque ad deſperandum fa-
cilem. Quocirca ſtantibus & acriter pu-
gnantibus Paulus cùm ſcriberet, dice-
bat: Gaudete in domino ſemper, iterum *Phil. 4. 4.*
dico gaudete. Porrò diſſolutis ingen-
témque habentibus tumorem: Et vos, *1. Cor. 5. 2.*
inquit, inflati eſtis, & nõ potius fleuiſtis?
Itaque is quidem qui peccatorum ſa-
gina impinguatur, extenuetur ac ſicce-
tur hoc medicamento. Qui verò bonæ
habitudinis eſt, atque in decenti ſtatu
ſeipſum ſeruat, quid eſt cauſæ, cur per
C mœrorem bonam ſuam valetudinem
corrumpat? Adeo eſt enim ille acer atq.
efficax, vt etiam ope ſua indigentibus, ſi
plus temporis quàm neceſſe ſit immore-
tur, maximorũ malorum cauſa ſit. Quòd
& beatus Paulus metuens, citò illum,
poſtquam fecerat quòd ſuum erat, au-
ferri iuſſit, cauſámque protinus adiecit
eam: Ne fortè, inquit, abſorbeatur a- *2. Cor. 2. 7.*
abundantiori triſtitia. Porrò ſi nimius
mœror irruens, eos etiam quibus erat
neceſſarius, ſæpius perdidit: quid illis fa-
ciet, qui cum nõ indigeant, ſponte illum
ſibi conſciſcunt? ita ſanè inquies, Noui
D hoc & ipſe, inquit, ſed quo pacto illum
excludam, atq. ab animę meæ receſſibus
amoueam neſcio. Et cuius hoc difficul-
tatis, amantiſſime? Nam ſi concupiſcẽtia
eſſet aliqua, ſi corporum turpis atque in-
ſanus amor, ſi inanis glorię peſtis, vitium
profectò ſuperatu difficillimum, aut ali-
quid perturbationum huiuſcemodi, me-
ritò hæreres, & eſſes de huiuſmodi libe-
ratione ſolicitus. Eos enim qui his capti
fuerunt, non quidẽ eſt impoſſibile, diffi-
cillimum tamen ea retia diffugere. Cur
id? quia voluptas his cooperatur, atq. il-
la adiuuat. Ea verò eſt, quæ ſemel captis
funes plurimos innectit, iſtúdq. primum

difficultatis pleniſſimum eſt, perſuadere A animo ſic irretito, vt planè ac penitus velit ac cupiat hiſce nodis liberari: fitq. ſimillimum, veluti ſi quis ſcabiem ac pruriginem depoſiturus, morbo ſuo delectetur, ac paſſioni huiuſmodi expoſitus, ea liberari quærat. Cæterùm ad effugandum mœrorem id parum non confert, ſi interim ingratè illum admittamus. Nam qui re aliqua grauatur, citò illam ab ſe excutere & abijcere ſtudebit. Porrò ſi quis eam ab ſe eijcere ſtudeat, nec poſſit: non remittat ſtudium, & citò poterit. Certum eſt enim, Chriſtianum, ſi quando triſtetur, duas tan- B tùm habere mœroris cauſas, vel cùm ipſe, vel cùm proximus offendit Deum. Quum verò præſens mœror tuus nullam huiuſmodi occaſionum radicem habeat, cur teipſum fruſtrà diſcrucias? Et vnde id conſtet, inquies, quòd non offenſionum noſtrarum pœnas exoluamus? Id quidem maximè liquet, ſed hoc interim non aſſerimus. Verum ſit, ſi vis, id non incertum, ſed maximè manifeſtum, vt tu dicis, hanc eſſe peccatorum tuorum retributionem: Num, quæſo, idcirco mœres & doles? Atqui gaudere potius, & meliore animo eſſe C debes, quòd hic peccata tua tibi remittantur, ne cum ſeculo iſto damneris. Qui enim dolet, non quia cruciatur, ſed quia offendit Deum, dolere debet. Peccata enim ſeparant à nobis Deum, conſtituúntque nobis illum inimicum. Cruciatus verò nobis illum reconciliat, præparátque propitium ac propinquum fieri. Quòd autem non ſit peccatorum retributio, ſed coronarum potius, præmiorúmque materia ſudor iſte tuus, ac dolor, hinc ſanè manifeſtum eſt. Si enim priùs turpiter ac luxurioſè vixiſſes, atque ita te ad monachorum D conuerſationem contuliſſes, ne ſic quidem hęc ſuſpicio locum habuiſſet. Nam ſi ob hoc pœnas infert, vt in malis perſeuerantes ad pœnitentiam prouocet, oſtenſa pœnitentia, ſuperflua iam erit pœna. Tantum enim abeſt, vt nos punire velit Deus, vt cùm ſæpenumero pœnis digna faciamus, ſummáque conuerſione opus habeamus, comminatione ſolum, verbiſque terribilibus nos caſtigare malit: idque facilè quiſpiam animaduertet & in Iſraëlitica plebe, & in Niniuitarum ciuitate. non ſolum enim ſupplicia intentata non intulit, cùm

A ἔχει πρὸς τὸ κατορθωθῆναι χαλεπὸν πεῖσαι τὴν ψυχὴν ὅλως θελῆσαι καὶ βουληθῆναι τῆς ἀπαλλαγῆς· καὶ γίνεται παρόμοιον ὥσπερ ἂν εἴ τις ψώραν ἢ κνησμονὴν ἀποθέσθαι ὀφείλων ἐναβρύνοιτο τῷ νοσήματι, καὶ εἴσω τοῦ πάθους ἑαυτὸν εἰσωθοῖ. πρὸς δὲ τὴν τῆς λύπης ἀναχώρησιν, οὐ μικρὸν ἡμῖν τοῦτο λύσαι, τὸ πῶς ἀηδῶς ἔχειν πρὸς αὐτήν· ὁ γὰρ ὄντι βαρυνόμενος, καὶ ἀπορρῖψαι σπουδάσει ταχέως αὐτό. τί οὖν. ἂν σπεύδῃ μὲν, μὴ δύνηται δὲ, μὴ παυέσθω σπουδάζων, καὶ ταχέως δυνήσεται· ἐννόησον γὰρ B ὅτι τὸν Χριστιανὸν, εἴ ποτε λυποῖτο, δύο μόνον ὑποθέσεις ἀθυμίας ἔχειν δεῖ, ἢ ὅταν αὐτὸς, ἢ ὅταν ὁ πλησίον προσκρούσῃ θεῷ. τῆς δὲ παρούσης λύπης οὐδεμίαν τῶν προφάσεων τούτων ῥίζαν ἐχούσης, εἰκῇ σαυτὸν ὀδυνᾷς. καὶ πόθεν τοῦτο δῆλον φησὶν, ὅτι οὐ προσκρουσμάτων ταύτην τίνομεν δίκην; μάλιστα μὲν δῆλον ἐστί· πλὴν πῶς οὐκ ἰσχυριζόμεθα τοῦτο. ἀλλ' ἔστω εἰ βούλει, μηδὲ ἄδηλον ὡς ἔφης, ἀλλὰ καὶ σφόδρα δῆλον, ὅτι τῶν ἁμαρτημάτων ἐστὶν ἀνταπόδοσις· διὰ τοῦτο οὖν ἀλγεῖς, εἰπέ μοι; καὶ μὴν εὐθυμίας ἄξιον τὸ ἐνταῦθα διαλύσασθαι τὰ ἁμαρτήματα, C καὶ μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῆναι. τὸν γὰρ ἀλγοῦντα οὐχ ὑφ' ὧν κολάζεται, ἀλλ' ὑφ' ὧν ἁμαρτημάτων παρόξυνε τὸν θεὸν ἀλγεῖν δεῖ· τὰ μὲν γὰρ ἁμαρτήματα ἀφίστησιν ἡμῶν τὸν θεὸν, καὶ ἐχθρὸν ποιεῖ· τὰ δὲ τῆς κολάσεως καταλλάττει τε αὐτὸν ἡμῖν, καὶ παρασκευάζει ἵλεων εἶναι καὶ ἐγγύς. ὅτι δὲ οὔτε ἁμαρτημάτων ἐστὶν ἀντίδοσις, ἀλλὰ στεφάνων καὶ βραβείων ὑπόθεσις ἐστὶν ὁ ἱδρὼς καὶ ὁ πόνος, δῆλον ἐκεῖθεν. εἰ μὲν γὰρ αἰσχρῶς καὶ ἀσώτως τὸν πρότερον βίον βιοὺς, οὕτως ἐπὶ τὴν τῶν μοναχῶν πολιτείαν μετέ- D θηκας ἑαυτὸν, ἦν μὲν οὐδὲ οὕτως ταύτην ὑποπτεῦσαι τὴν ὑποψίαν. εἰ γὰρ διὰ τοῦτο ἐπῆγε τὰς τιμωρίας ὁ θεὸς, ἵνα τρέψῃ πρὸς μετάνοιαν τοὺς ἀνενδότως ἔχοντας τῆς μετανοίας ἐπιδειχθείσης, περιττὰ τὰ τῆς τιμωρίας τούτου γε ἕνεκεν ἐστί. τοσοῦτον γὰρ ἀπέχει τοῦ βούλεσθαι κολάζειν ἡμᾶς ὁ θεὸς, ὡς καὶ πολλάκις τιμωρίας ἄξια πράττοντας, καὶ πολλῆς δεομένους ἐπιστροφῆς, δι' ἀπειλῆς μόνον καὶ ῥημάτων φοβερῶν σωφρονίζειν ἡμᾶς. καὶ τοῦτο ἴδοις ἂν ἐπὶ τοῦ Ἰσραὴλ, ἐπί τε τῆς πόλεως τῶν Νινευιτῶν. οὐ γὰρ μόνον τὴν τιμωρίαν οὐκ ἐπήγαγε, τὴν

μετάνοιαν ἐπιδείξασθαι μέλλων ἐκείνων, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπειλὴν εὐθέως ἔλυσε. πολλῷ γὰρ ἡμῶν αὐτῶν αὐτὸς βούλεται μᾶλλον μηδὲν ἡμᾶς παθεῖν κακὸν, καὶ οὐδεὶς οὕτως ἑαυτοῦ φείσαιτ᾽ ἂν ὡς πάντων ἡμῶν ὁ θεός. εἶτα ὁ τοὺς πολλάκις μὲν ἡμαρτηκότας ῥήμασι φοβῶν οὐ κολάζων, μεταγνόντας δὲ καὶ ταύτης ἀπαλλάττων τῆς ἀγωνίας, σὲ τὴν τοσαύτην ἐπιδειξάμενον εὐλάβειάν τε καὶ ἀρετὴν οὐ μόνον τῆς ἀπειλῆς οὐκ ἀπήλλαξεν, ἀλλὰ καὶ τῇ διὰ τῶν ἔργων παρεδίδου κολάσει, καὶ πῶς ἄν τις τοῦτο πιστεύσειε; πλὴν ἀλλ᾽ εἰ μὲν διεφθαρμένος τις καὶ πονηρὸς, ὥσπερ ἔφην, ὁ πρὸ τούτου βίος ἦν, καὶ εἰς ἔννοιαν τοῦτο ἐλθεῖν τινι δυνατὸν ἦν; νῦν δὲ τοῦ μὲν παρόντος ἐλάττων ἐκεῖνος, κόσμιος δὲ καὶ αὐτὸς καὶ πολλῆς γέμων σεμνότητος ἦν· ὥστε τοῦτο πανταχόθεν ἡμῖν εἶναι φανερὸν, ὅτι στεφάνων, καὶ μείζονος ὑποθέσεως ἐστὶ ταυτὶ τὰ παλαίσματα. δεῖ μὲν οὖν ὥσπερ ἔφην καὶ τούτοις καὶ τοῖς τοιούτοις ἀνακινεῖν λογισμοὺς, δεῖ δὲ μετὰ τούτων μᾶλλον δὲ καὶ πρὸ τούτων εὐχαῖς καὶ ἱκετηρίαις οὕτω διασκεδάζειν τὸ σκότος. καὶ γὰρ ὁ μακάριος Δαβὶδ, ὁ θαυμαστὸς ἐκεῖνος καὶ μέγας ἀνὴρ, τούτοις ἐχρήσατο τοῖς φαρμάκοις συνεχῶς, καὶ οὕτω τὰς πολλὰς τῶν θλίψεων ἀπεκρούετο ὀδύνας, νῦν μὲν εὐχόμενος καὶ λέγων· αἱ θλίψεις τῆς καρδίας μου ἐπληθύνθησαν, ἐκ τῶν ἀναγκῶν μου ἐξάγαγέ με· νῦν δὲ λογισμοὺς ἀνακινῶν εὐσεβεῖς· ἵνα τί περίλυπος εἶ ἡ ψυχή μου, καὶ ἵνα τί συνταράττεις με; ἔλπισον ἐπὶ τὸν θεὸν, ὅτι ἐξομολογήσομαι αὐτῷ. καὶ πάλιν ἀπὸ τῶν λογισμῶν τρεπόμενος ἐπὶ τὰς εὐχάς· ἄνες μοι φησὶν ἵνα ἀναψύξω πρὸ τοῦ με ἀπελθεῖν, καὶ οὐκέτι οὐ μὴ ὑπάρξω. καὶ ἀπὸ τῶν εὐχῶν ἐπὶ τοὺς λογισμούς· τί γάρ μοι ὑπάρχει ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ παρὰ σοῦ τί ἠθέλησα ἐπὶ τῆς γῆς; οὕτω καὶ ὁ Ἰὼβ πρὸς μὲν τὴν γυναῖκα παραινοῦσαν τὰ σατανικὰ ῥήματα, λογισμοῖς ἀπεμάχετο καὶ ἐπετίμα λέγων· ἵνα τί ὥσπερ μία τῶν ἀφρόνων γυναικῶν ἐλάλησας; εἰ τὰ ἀγαθὰ ἐδεξάμεθα ἐκ χειρὸς κυρίου, τὰ κακὰ οὐχ ὑποίσομεν; πρὸς δὲ τὸν θεὸν ἱκετηρίαις ἐκέχρητο. καὶ ὁ μακάριος δὲ Παῦλος ἀμφοτέροις τούτοις ἐβοήθει τοῖς ἐν θλίψεσιν οὖσι καὶ πειρασμοῖς νῦν μὲν λέγων· εἰ δὲ ἐκτός ἐστε παιδείας, ἄρα νόθοι ἐστὲ καὶ οὐχ υἱοί; τίς γάρ ἐστιν υἱὸς, ὃν οὐ παιδεύει πατήρ; νῦν δὲ εὐχόμενος· πιστὸς γὰρ φησὶν

A pœnitentiam oſtenderent, ſed & minas ipſas remouit. Multo enim magis vult ipſe nihil nos pati mali, quàm noſipſi, nullúſque ſibi ita parceret libenter, vt nobis omnibus Deus. Deinde is qui ſæpius peccantes verbis tantum exterret, nec punit pœnitentes, eóſque hac formidine liberat: te qui tanta religionis, tanta virtutis & probitatis indicia præ te tuliſti, non ſolum his minis, atque hoc terrore non eripuit, verùm & re ipſa ſupplicijs expoſuit. Et quomodo credi hoc poteſt? etiam ſi prior illa tua conuerſatio corruptiſſima fuiſſet ac perdita, vt dixi:

B quis id vel ſuſpicari auderet? Cùm verò deterior illa fuerit quàm præſens ſit, ornata tamen & ipſa, ſummaque honeſtate pollens, profectò nobis omni ex parte conſtabit colluctationes has tuas, coronarum tibi, maiorísque gloriæ occaſionem eſſe. Oportet igitur, vt dixi, & has & huiuſmodi cogitationes amouere. Conuenit item & cum his vnà, immo ante has, ratiocinationibus perpetuiſque precationibus has tenebras diſpergere & diſſipare. Nam & beatus Dauid magnus ille vir atque mirabilis, his medicamentis ſemper vſus eſt, hiſque plurimos dolores preſ-

C ſurarum remouit ac repulit. Nunc quidem orans, ac dicens, Tribulationes cordis mei multiplicatæ ſunt, de neceſſitatibus meis erue me: nūc pijs ac religioſis ratiocinationibus admotis, inquiês: Quare triſtis es anima mea, & quare conturbas me? Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi. Ruſúmque ex ratiocinationibus huiuſmodi ad orationes conuerſus: Remitte, inquit, mihi, vt refrigerer priuſquam abeam, & vltra iam non ero. atque à orationibus ad ratiocinationes: Quid enim, ait, mihi eſt in cœlo, & à te quid volui ſuper terram? Ita & Iob vxori,

D quæ verba diabolica ſuggerebat, pijs cogitationibus reluctabatur, illámque increpans, dicebat, Quare tanquam vna ſtultarum mulierum locuta es? ſi bona ſuſcepimus de manu Domini, mala nō ſuſtinebimus? Ad Deū verò precibus vtebatur: at beatus Paulus vtriſq. his armis eos qui in preſſuris ac tentationibus erant, iuuabat: nunc quidem dicens, Si autem extra diſciplinam eſtis, ergo adulterini, non filij. Quis enim filius, quem non corripit pater? Nuncque orans, Fidelis, inquit,

Pſ.24.17.

Pſ.38.14.

Pſ.72.25.

Iob 2.10.

Hebr.12.8.

1.Cor.10.13.

Deus eſt, qui non patietur vos tentari ſu- A
2. Theſſ. 1. 6. pra id quod poteſtis: & rurſum, Siquidem iuſtum apud Deum eſt, retribuere retributionem his qui vos tribulant, & vobis qui tribulamini, requiem. Si igitur armis his ipſe quoque vſus fueris, ac teipſum perfectè vndique armaueris: cogitationibus pijs mœroris retundens impetum, orationibus verò tam tuis, quàm aliorum te veluti vallo fortiſſimo muniens, celeriter diſciplinæ iſtius percipies fructus. Non enim hoc ſolùm lucraberis, quòd præſentia fortiter feres: verùm his exercitationibus robuſtiſſimus effectus, nullis iam vitæ huius aduerſis caſibus frangi vel deijci poteris.

ὁ θεός, ὃς οὐκ ἐάσει ὑμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε. καὶ πάλιν· εἴπερ δίκαιον παρὰ θεῷ ἀνταποδοῦναι τοῖς θλίβουσιν ὑμᾶς θλίψιν, καὶ ὑμῖν τοῖς θλιβομένοις ἄνεσιν. ἂν οὖν τούτοις καὶ αὐτὸς θέλῃς χρήσασθαι τοῖς ὅπλοις, καὶ περιφράξῃς σεαυτὸν πανταχόθεν καλῶς, τοῖς μὲν λογισμοῖς ἀποτειχίζων τῆς ἀθυμίας τὴν ἔφοδον, ταῖς δὲ εὐχαῖς καὶ ταῖς σαυτοῦ καὶ ταῖς ἑτέρων τοῦτο ἰσχυρὸν τὸ τεῖχος ποιῶν, ταχέως αἰσθήσῃ τῶν καρπῶν τῆς παιδείας. οὐ γὰρ τοῦτο μόνον κερδανεῖς τὸ τὰ παρόντα γενναίως ἐνεγκεῖν, ἀλλ' ἐγγυμνασάμενος αὐτοῖς καλῶς, καὶ πρὸς ἅπαντα λοιπὸν ἀνάλωτος ἔσῃ τὰ τοῦ βίου λυπηρά.

A

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ τοῦ Χρυσοστόμου περὶ τοῦ μὴ τὰς κανονικὰς συνοικεῖν ἀνδράσιν.

B

Οἴμοι ψυχή· μετὰ γὰρ τοῦ προφήτου, καὶ ἐμοὶ νῦν εὔκαιρον τοῦτο εἰπεῖν, καὶ ἅπαξ, καὶ δίς, καὶ πολλάκις, οἴμοι ψυχή· πρᾶγμα ἡλίκον, καὶ ὅσης γέμον φιλοσοφίας. ἡ παρθενία καθύβρισται, καὶ τὸ διεῖργον αὐτὴν ἀπὸ τοῦ γάμου καταπέτασμα ἀνῄρηται, ὑπὸ ἀπαιδεύτων καταρραγὲν χειρῶν, καὶ τὰ ἅγια τῶν ἁγίων πεπάτηται, καὶ τὰ σεμνὰ, καὶ φρίκης γέμοντα γέγονε βέβηλα, καὶ πᾶσι βατά, καὶ ἡ τοῦ γάμου σεμνοτέρα τοσοῦτον καθελκύσθη, καὶ κατηνέχθη κάτω, ὡς τὰς γεγαμημένας μακαρίζεσθαι μᾶλλον. ἀεὶ μὲν γὰρ ἡ παρθενία μετὰ τοῦ γάμου παρατιθεμένη τὰ πρωτεῖα εἶχε, καὶ τὴν προεδρίαν ἁπασῶν· νυνὶ δὲ οὐδὲ ἐν τῇ δευτέρᾳ τάξει μένειν δεδύνηται, ἀλλὰ πόῤῥω που καὶ πρὸς τὴν ἐσχάτην ἀπελήλαται τάξιν, καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, ὅτι οὐ πολέμιοί τινες, οὐδὲ ἐχθροί, ἀλλ' αἱ δοκοῦσαι μάλιστα θεραπεύειν αὐτὴν, οὕτως αὐτὴν διέθηκαν, καὶ αἱ παρέχουσαι μάλιστα πάντων ἡμῖν πρὸς τοὺς ἀπίστους ἐλευθεροστομεῖν, αὗται μάλιστα πάντων ἡμῖν ἀπέῤῥαψαν ἡμῶν τὰ στόματα, καὶ πολλὴν κατεσκέδασαν αἰσχύνην. χρημάτων μὲν ἕνεκεν ὀλίγους, εἶχον δὲ ὅμως δεῖξαί τινας Ἕλληνες παρ' αὐτοῖς φιλοσοφήσαντας, καὶ ὀργῆς δέ τινες ἐν ἐκείνοις περιεγένοντο· παρθενίας δὲ ἄνθος οὐδαμοῦ παρ' αὐτοῖς, ἀλλ' ἀεὶ παρεχώρουν ἐνταῦθα τῶν πρωτείων ἡμῖν, ὁμολογοῦντες ἀνωτέρω τῆς φύσεως εἶναι τὸ κατόρθωμα, καὶ οὐκ ἀνθρώπινον. διὰ τοῦτο σφόδρα ἡμῶν τὸ τῶν παρθένων ἔθνος ἐθαύμαζον· ἀλ-

Sancti patris noſtri

IOANNIS CHRYSOSTOMI ARCHIEPISCOPI Conſtantinopolitani, quòd regulares fœminæ viris cohabitare non debent.

Heu me ô anima: Sic enim ego quoque nunc cum Propheta tempeſtiuè dico, & ſemel & ſemel & iterum, ac ſæpius, Heu me ô anima, quale negotium, & quanta indigens patientia. Virginitas iniuria eſt affecta, velum quod eam à nuptijs ſeparabat, ſublatum eſt, & ab impudentiſſimis manibus dilaceratum. Sancta ſanctorum conculcata ſunt, C honeſta & reuerentiæ plena prophanata, & omnibus peruia. Quæ honeſtior nuptijs adeò depreſſa eſt & humiliata, vt nuptias magis dicere beatas liceat. Semper quidem virginitas cum coniugio comparata, primas partes tenuit, & omnem dignitatem: nunc autem neque in ſecundo ordine manere potuit, ſed valde procul, & planè in vltimum conceſſit ordinem: & quod multo grauius, non hoſtes, neque inimici, ſed ipſæ potiſſimum quæ illam colere videbantur, eam ſic affecerunt, & propter D quas aduerſus infideles hactenus liberè loquebamur, illæ ipſæ ora noſtra maxime obturant, & multa ignominia confundunt. Inter Græcos ſanè quidam licèt pauci ita philoſophati fuerunt, vt opum eſſent contemptores, & iram vicerunt: virginitatis autem flos nullo modo apud illos floruit, in qua ſemper conceſſerunt nobis primam dignitatem, ingenue fatentes, rem ſupra natura eſſe, & non humanam, & eapropter omnibus gentibus ſummæ admirationi fuimus:

ſed nunc non ire, quin potius derident, & A fales in nos iactant, & propterea diabolus adeo contra hanc turmã ſpirauit, quoniam vidit in hac potiſſimum phalange fulgidum Chriſti exercitum: ſic que attentauit ipſam confundere, vt poſthac melius ſit, ne virgines quidem eſſe, quæ ita præuaricari attentent. Cauſa malorum omnium, quòd perſeuerant adhuc nomen & appellatio rei, & negotium totum in corpore conſtitutum eſt, quod ſcilicet minima virginitatis pars eſt: quæ autem plus neceſſaria, & ipſam magis demonſtrant, neglecta ſunt, & nulla ratio habetur veſtium, quæ virginitatem decent, vel ſermonis, B vel ſilentij, vel compunctionis, vel alicuius id genus. Quin temere nugantur omnia, & rident intempeſtiuè, & deridentur, & in delicijs magis viuũt, quàm mulieres, quæ in fornice vndequaque peccatores ſuis techinis capiunt, & cogunt vt ipſæ in obſcœnitatem mulierum, quæ ſtuprantur, impellantur, quaſi aduerſus ſeipſas certantes, & contendentes, vt prior dignitas in fœditatis gloriam tranſeat. Vnde enim, dic mihi, poterimus poſtea talem virginem ordine illarum & ſocietate eximere, quãdo & ipſa idem facit, quod illæ: quando ſcilicet, adoleſcentum corda in C fraudem illicit, quando petulans eſt & intemperans, quando eadẽ venena porrigit, & eoſdem letales ſuccos miſcet, eandem-

Prou.7.18. que parat cicutam? Sed nõ dicit, Heus adeſto, amore implicemur: nec dicit, aſperſi accubitum meum & lectum meum cinnamomo. Vtinam accubitũ & lectum, veſtes & corpus. Illæ enim domi eſcam occultant, tu vbique laqueum circũfers, & expandis voluptatis alas obambulans in foro. Sed non dixiſti, neque contuliſti verba illa meretricia, Heus amore inuoluamur. Non dixiſti lingua, ſed dixiſti habitu: non locuta es ore, ſed lo- D quuta es greſſu: non inuitaſti voce, ſed inuitaſti oculis clarius, quàm voce. An ideo excuſatam te putas, quòd non vocaueris, non obtuleris teipſam? Neque ſic à peccato liberaris. Eſt enim & hæc quædã fornicationis ſpecies. Pura manſiſti ab iniuria corporis quidem, ſed non animæ, & completum eſt à te peccatum, etiamſi

A γὰρ νῦν οὐκ ἔτι· ἀλλὰ καταγελῶσι, καὶ κωμῳδοῦσι. διὰ τοῦτο καὶ ὁ διάβολος τοσοῦτον κατὰ ταύτης ἐνέπνευσε τῆς ἀγέλης· ἐπειδὴ μάλιστα ἀπὸ ταύτης ἑώρα τῆς φάλαγγος λαμπρὸν τὸ Χριστοῦ τὸ στρατόπεδον, καὶ οὕτως αὐτὴν ἐπεχείρησε καταισχῦναι, ὡς βέλτιον εἶναι λοιπὸν, μηδὲ παρθένους εἶναι ταύτας οὕτω τὸ πρᾶγμα μιαίνειν ἐπιχειρούσας. τὸ δὲ αἴτιον τῶν κακῶν ἁπάντων, ὅτι μέχρι προσηγορίας τὸ πρᾶγμα ἔστηκε, καὶ ἐν τῷ σώματι τὸ πᾶν περιγέγραπται, ὅπερ ἐλάχιστον μέρος παρθενίας B ἐστί· τὰ δὲ ἀναγκαιότερα, καὶ μάλιστα αὐτὴν δεικνύντα ἠμέληται, καὶ οὔτε στολῆς κοσμίας λόγος αὐταῖς, οὐχ ἡσυχίας παρθένοις πρεπούσης, οὐ κατανύξεως, οὐκ ἄλλου τῶν τοιούτων οὐδενός· ἀλλὰ καὶ φθέγγονται εὐκόλως ἀπόρρητα, καὶ γελῶσιν ἀκαίρως, καὶ καταγελῶνται, καὶ θρύπτονται μᾶλλον τῶν ἐπὶ τοῦ τέγους μαλακιζομένων γυναικῶν πανταχόθεν μηχανήματα τοῖς ὁρῶσιν ἐνιέσαι, καὶ εἰς τὴν τῶν πορνευομένων γυναικῶν ἀσχημοσύνην εἰσωθεῖν ἑαυτὰς βιάζονται, καθάπερ ἁμιλλώμεναι πρὸς ἐκείνας, καὶ φιλονεικοῦσαι τὰ πρωτεῖα εἰς αἰσχύ- C νης δόξαν λαβεῖν. πόθεν γὰρ εἰπέ μοι λοιπὸν δυνησόμεθα τὴν τοιαύτην παρθένον τῆς τάξεως ἐξελέσθαι τῆς ἐκείνων, καὶ τῆς κοινωνίας, ὅταν καὶ αὐτὴ τὸ αὐτὸ ποιῇ ἐκείναις νέων ἐξαπατῶσα καρδίας· ὅταν ἀνεπτερωμένη ᾖ, καὶ ἀσώτως· ὅταν τὰ αὐτὰ φάρμακα τρίβῃ, καὶ τὰ αὐτὰ κεραννύῃ ποτήρια, καὶ τὸ αὐτὸ κατασκευάζῃ κώνειον; ἀλλ' οὐ λέγει· δεῦρο, καὶ ἐγκυλισθῶμεν ἔρωτι, οὐδὲ, ἔστρωκα τὴν κοίτην μου κρόκῳ, καὶ τὴν κλίνην μου κινναμώμῳ· εἴθε τὴν κοίτην, καὶ τὴν κλίνην, καὶ μὴ τὰ ἱμάτια, καὶ τὸ σῶ- D μα. ἐκεῖναι μὲν γὰρ οἴκοι τὸ δέλεαρ καταχρύπτουσι, σὺ δὲ πανταχοῦ περιφέρεις τὴν παγίδα, καὶ ἀναπετάσασα τῆς ἡδονῆς τὰ πτερὰ περιάγεις ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς. ἀλλ' οὐ διηλέχθης, οὐδὲ εἶπες ἐκεῖνα τὰ πορνικὰ ῥήματα, δεῦρο καὶ ἐγκυλισθῶμεν ἔρωτι· οὐκ εἶπες τῇ γλώττῃ, ἀλλ' εἶπες τῷ σχήματι· οὐκ ἐφθέγξω τῷ στόματι, ἀλλ' ἐφθέγξω τῷ βαδίσματι· οὐκ ἐκάλεσας τῇ φωνῇ, ἀλλ' ἐκάλεσας φωνῆς λαμπρότερον διὰ τῶν ὀφθαλμῶν· ἀλλὰ καλέσασα οὐκ ἔδωκας σεαυτὴν, οὐδὲ οὕτως ἀπήλλαξαι τῆς ἁμαρτίας. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἕτερον εἶδος πορνείας· καθαρὰ τῆς ὕβρεως ἔμεινας, ἀλλὰ τῆς σωματικῆς, οὐ τῆς ψυχικῆς· καὶ ἀπήρτισαί σοι τὰ

τῆς ἁμαρτίας πάντα, εἰ καὶ μὴ διὰ τῆς μίξεως, ἀλλὰ διὰ τῆς ὄψεως. τίνος γὰρ ἕνεκεν εἰπέ μοι καλεῖς τοὺς παριόντας; τί δὲ ἐξάπτεις τὸ πῦρ; πῶς δὲ νομίζεις εἶναι καθαρὰ τῆς ἁμαρτίας, πᾶσαν αὐτὴν ἐργασαμένη; καὶ γὰρ τέλειον εἰργάσω μοιχὸν τὸν ἁλόντα σου τῷ σχήματι τούτῳ· πῶς οὖν δύνασαι μὴ εἶναι μοιχαλίς, ὅταν τὸ ἔργον σου μοιχείας ἁλίσκηται; ἡ γὰρ ἐκείνου μανία, σὸν ἔργον ἐστί. ὅτι γὰρ ἡ κατασκευάζουσα μοιχούς, μοιχείας διαφυγεῖν τιμωρίαν, οὐκ ἂν δυνηθείη ποτέ, παντί που δῆλον ἐστί. σὺ τὸ ξίφος ἠκόνησας, σὺ τὴν δεξιὰν ὥπλισας, σὺ τὴν ὡπλισμένην δεξιὰν κατὰ τῆς ἀθλίας ὤθησας ψυχῆς, πῶς οὖν δύνασαι τὴν ἐπὶ τῷ φόνῳ τούτῳ τιμωρίας ἀπαλλάττεσθαι; εἰπὲ γάρ μοι, τίνας μισοῦμεν, καὶ ἀποστρεφόμεθα ἡμεῖς; τίνας δὲ οἱ νομοθέται, καὶ δικασταὶ κολάζουσι, τοὺς πίνοντας τὰ δηλητήρια φάρμακα, ἢ τοὺς κεραννύντας τὴν κύλικα, καὶ κατασκευάζοντας αὐτά, καὶ διὰ τῆς τέχνης ἀπολλύντας τοὺς αὐτῶν; οὐχὶ τοὺς πίνοντας μὲν ἐλεοῦμεν, ἅτε ἠδικημένους, ἐκείνους δὲ πάσαις καταδικάζομεν ψήφοις; καὶ οὐκ ἀρκεῖ πρὸς ἀπολογίαν αὐτοῖς τὸ λέγειν, ὅτι οὐκ ἐμαυτὸν ἔβλαψα, ἀλλ' ἕτερον ἀπώλεσα· ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὸ μὲν τοῦτο χαλεπωτέραν διδόασι δίκην. σὺ δὲ ἀθλία, καὶ ταλαίπωρε κεράσασα τὴν κύλικα τὴν ὀλεθρίαν ταύτην, καὶ ὀρέξασα, καὶ δοῦσα τὸ φάρμακον· καὶ μετὰ τὸ πιεῖν ἐκεῖνον, καὶ ἀπολέσθαι, ἀπολογίαν σαυτῇ νομίζεις ὑπολελεῖφθαι, τὸ μὴ αὐτὴν πιεῖν, ἀλλ' ἑτέρῳ προσαγαγεῖν τὸ δηλητήριον; καίτοι γε ὑμεῖς τῶν φαρμακοπωλῶν ἐκείνων τοσούτῳ χαλεπωτέραν δώσετε δίκην, ὅσῳ καὶ ὁ θάνατος χαλεπώτερος. οὐ γὰρ σώματα μόνον, ἀλλὰ καὶ ψυχὴν ἀναιρεῖτε. κἀκεῖνοι μὲν πολλάκις ἢ θυμῷ, ἢ ὀργῇ τοῦτο περιπίπτουσιν, ἢ χρημάτων δεόμενοι· ὑμεῖς δὲ οὐδὲ εἰς ταύτην ἔχετε καταφυγεῖν τὴν πρόφασιν. οὔτε γὰρ ἐχθροὺς ὄντας, οὔτε ἠδικηκότας, οὔτε χρημάτων δεόμεναι τοῦτο ποιεῖτε, ἀλλ' ὑπὸ κενοδοξίας μόνης εἰς τὰς ἀλλοτρίας παίζετε ψυχάς, τέρψιν οἰκείαν τὸν ἑτέρων ποιούμεναι θάνατον. ἀλλὰ γάρ, οὐκ οἶδα πως ἐξηνέχθην ταῦτα εἰπεῖν ἑτέρωσε ὁρμῶν, διόπερ ἐπανιτέον, ὅθεν ἐξέβην. Ὥσπερ γὰρ οὐκ ἀρκούντων τούτων καταισχῦναι τὸ πᾶν ἔθνος, καὶ ἄλλο τι πλέον ἐπενόησαν. ἀλλὰ μηδεὶς περὶ πασῶν ταῦτα εἰρῆσθαι νομιζέτω. οὐ γὰρ οὕτως ἄθλιός εἰμι, ὡς

A non per coïtum, ſed per aſpectum. Cuius enim gratia vocas prætereuntes? cur accendis ignem? Quomodo putas te puram à peccato, cum totum ipſum opus operata ſis? Etenim cum adulterum feceris perfectum eum, quem tuo iſto habitu cepiſti, quomodo non potes eſſe adultera, cum opere tuo adulterium committitur? Illius inſania tuum opus eſt. Profectò te quæ adulteros præparaſti, adulterij ſupplicium minimè poſſe effugere, nulli non manifeſtum. Tu gladium acuiſti, tu dextram armaſti, tu armatam dextram in miſeram animam impuliſti: quomodo B igitur poteris ab homicidij ſupplicio liberari? Dic enim, quos nos habemus odio, & auerſamur? quos autem puniunt legiſlatores & iudices? num eos qui bibunt mortifera venena, an miſcentes calicem, præparantes ea, artémque ſua perdentes alios? Non bibentes quidem, quorum, vtpote iniuria affectorum, miſeremur. Veneficos autem omnibus calculis condemnamus: nec ſufficit eis ad excuſationem, quòd non ſeipſos offenderunt, ſed alios perdiderunt: ſed propter hoc tanto grauiorem luent pœnam. Tu autem miſera & calamitoſa, miſcuiſti calicem C hunc perniciosum, & præbuiſti & dediſti pharmacum: & poſtquam bibit, & perditus eſt, defenſam te putas, quia non ipſa biberis, ſed alteri præbueris venenoſa? Quanquam vos tanto grauiorem luetis pœnam, quàm pharmacopolæ illi, quanto & mors grauior. Non enim corpus ſolum, ſed & animam interimitis. Et illi quidem ſæpe vel furore, vel ira hoc faciunt, vel inopia: vos autem ad nullum talem confugere prætextum poteſtis. Neque enim hoc facitis inimicis, vel eis qui nocuerunt, vel ob inopiam: ſed ob ſolam vanam gloriam in alienis luditis D animabus, & ex alienis animabus, voluptatem propriam conſtituitis. Sed neſcio vnde, vt hæc dicerem, huc ſum appulſus, propter quod redeundum ad id vnde digreſſus ſum.

Cap. II.

Nam quaſi non ſufficerent hæc quæ dicta in totius fœminei generis confuſionem, & aliud quiddam maius excogitauerunt. Sed nemo hæc de omnibus dicta putet. Non enim tam miſer ſum & im-

prudens, vt ſimul omnia commiſceam & confundam. Nam de his quæ culpis obnoxiæ & hæc dicta ſunt, & quæ poſtea dicentur. Quaſi igitur non ſatis damnoſa eſſent hæc, viros ſibi minimè conuenientes ſemper includunt, & omni tempore contubernales faciunt, quaſi demonſtraturæ & per hæc, & propter ea quæ dicentur, quòd inuitæ ad virginitatem raptæ ſint, & extremam vim ſuſtinuerint, & hac ratione conſolantur vim & neceſſitatem. Et cur hæc non dicerem, quum vos longe deteriora his, vbi hæc contingunt, dicatis apud omnes amicos & familiares? Permittendæ ne ſunt illæ viuæ & reſpirantes, & non potius diſſecandæ mediæ, vel viuæ cum illis ipſis tumulandæ? Etenim & hæc & his multo plura omnes dicunt. Cæterùm & frequens, & quotidianus eſt curſus obſtetricum ad virginum domus, quaſi ad parientes, non quòd obſtetricentur parienti, quamuis contigit in aliquibus etiam hoc, ſed quòd probentur & iudicentur ſicut emptæ ancillæ, quænam corruptæ, vel quæ intactæ: & illa quidem facilè obedijt probationi: hæc vero contradixit, & hoc ipſo confuſa abijt, etiamſi non corrupta ſit: & hæc quidem vim paſſa, illa verè non vim paſſa, & hæc etiam non minus illa confunditur, quum non poſſit digna fide hoc more comprobari, ſed opus habeat externo examinis teſtimonio. Quantis lachrymis hæc non ſunt digna? quantis non digna mortibus? quis autem ſic lapideus, & ſine compaſſione, vt non accendatur zelo ſicut Phinees? Et ille quidem, ſi per hoc tempus hanc turpitudinem videret fieri, non ipſi placeret, ſed faceret idem quod in Madianitide olim fecit: nos autem quum nobis non ſit permiſſum arripere gladium, neque lancea confodere eos qui ita negligentes ſunt: affecti igitur ſimus ſicut ſanctus ille, non faciamus autem eadem, ſed dolori aliter ſuccurramus, ploratibus ſcilicet ac lamentis. Venite ergo, dolorum ac gemituum ſociæ eſtote, quotquot ab hac obſcœnitate eſtis alienæ: nam calamitoſæ & miſeræ illæ fortè in tanta ſunt miſeria, vt mali dolorem vllum non ſentiant. Sed vos quæ hanc ſuſcepiſtis vitam, dignæ factæ thalamo

Num. 25. 14.

A ὁμοῦ πάντα φύρω, καὶ συγχέω. περὶ γὰρ τῶν ὑπευθύνων καὶ ταῦτα εἴρηται, καὶ τὰ μετὰ ταῦτα εἰρήσεται. ὥσπερ γὰρ οὐκ ἀρκούντων τούτων εἰς βλάβην, ἄνδρας τινὰς οὐδαμόθεν αὐταῖς προσήκοντας λαβοῦσαι συγκατακλείουσι, καὶ τὸν πάντα συνοικίζουσι χρόνον, καθάπερ ἐνδεικνύμεναι, καὶ διὰ τούτων, καὶ διὰ τῶν εἰρημένων, ὅτι ἄκουσαι ἐπὶ τὴν παρθενίαν εἱλκύσθησαν, καὶ βίαν ὑπομείνασαι τὴν ἐσχάτην, καὶ ταύτῃ παραμυθοῦνται τὴν βίαν, καὶ τὴν ἀνάγκην. τί γὰρ οὐχὶ τούτων χεῖρον παρὰ

B πάντων, ὅταν ταῦτα γένηται, λέγεται καὶ παρὰ φίλων καὶ οἰκείων; ταύτας δὲ ζῆν, ἢ ἀναπνεῖν ὅλως ἔδει, ἀλλὰ μὴ διαπρισθῆναι μέσας, ἢ κατορυχθῆναι ζώσας μετ' ἐκείνων αὐτῶν; καὶ γὰρ καὶ ταῦτα, καὶ τούτων πολλῷ πλείονα ἅπαντες λέγουσι· καὶ δρόμος λοιπὸν τῶν μαιῶν καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐπὶ τὰς τῶν παρθένων οἰκίας, καθάπερ πρὸς τὰς ὠδινούσας, οὐχ ὥστε λοχεῦσαι τικτούσαν· γέγονε μὲν γὰρ καὶ ἐπί τινων καὶ τοῦτο· ἀλλ' ὥστε διαγνῶναι καθάπερ ἐπὶ τῶν ὠνουμένων θεραπαινίδων, τίς μὲν ἡ διεφθαρμένη, τίς δὲ ἡ ἀνέπαφος· καὶ ἡ μὲν ὑπήκουσε ῥᾳδίως

C τῇ δοκιμασίᾳ· ἡ δὲ ἀντεῖπε, καὶ αὐτῷ τούτῳ καταισχυνθεῖσα ἀπῆλθεν, εἰ καὶ μὴ διέφθαρτο· καὶ ἡ μὲν ἑάλω, ἡ δὲ οὐχ ἑάλω· καὶ αὐτὴ δὲ πάλιν οὐχ ἧττον ἐκείνης αἰσχύνεται, μὴ δυνηθεῖσα ἀξιόπιστος ἀπὸ τοῦ τρόπου φανῆναι, ἀλλὰ μαρτυρίας τῆς ἀπὸ τῆς ἐξετάσεως δεηθεῖσα. πόσων οὐκ ἄξια ταῦτα δακρύων; πόσων οὐκ ἄξια θανάτων; τίς δὲ οὕτως λίθινος, καὶ ἀσυμπαθής, ὡς μὴ πυρωθῆναι, καὶ τὰ τοῦ Φινεὲς παθεῖν; ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν εἰ κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ταύτην εἶδε γινομένην τὴν ἀσχημοσύνην, οὐκ ἂν

D αὐτῶν ἐφείσατο· ἀλλ' ἐποίησεν ἂν ταὐτὸ, ὅπερ καὶ ἐπὶ τῆς Μαδιανίτιδος ποτὲ εἰργάσατο· ἡμεῖς δὲ, οὐ γὰρ ἐφεῖται ἁρπάσαι μάχαιραν, οὐδὲ κεντῆσαι τῷ σιρομάστῃ τοὺς τὰ τοιαῦτα πλημμελοῦντας, πάσχομεν μὲν ταυτὰ, ἅπερ ἐκεῖνος ἔπαθεν ὁ ἅγιος, οὐ δρῶμεν δὲ ταυτὰ, ἀλλ' ἑτέρως παραμυθούμεθα τὴν ὀδύνην, δι' ὀδυρμῶν, καὶ θρήνων. δεῦρο οὖν, συναλγήσατέ μοι, καὶ συστενάξατε, ὅσαι ταύτης ἐκτὸς ἐστὲ αἰσχύνης· αἱ γὰρ ἄθλιαι, καὶ ταλαίπωροι ἐκεῖναι, καὶ ἀναλγησίαν ἴσως μετὰ τῶν ἄλλων νοσοῦσι κακῶν. ἀλλ' ὑμεῖς αἱ τοῦτον ἀναδεξάμεναι τὸν βίον, καὶ τοῦ νυμφῶνος καταξιούμεναι, καὶ τοῦ νυμφίου, καὶ φαι-

δρας ἔχουσαι τὰς λαμπάδας, καὶ τῷ τιμίῳ τῆς παρθενίας πλούτῳ διαδήματος βασιλικοῦ μᾶλλον κοσμούμεναι στεφάνῳ, δακρύσατε σὺν ἡμῖν, καὶ πικρῶς ἀνοιμώξατε· οὐ μικρὸν τοῦτο ἐστὶ φάρμακον, καὶ εἰς διόρθωσιν τῶν τὰ ἀνίατα νοσούντων, καὶ εἰς παραμυθίαν τῶν τὰ ἐκείνων ὀδυρομένων· τοῦτο καὶ νυμφίος ὁ ὑμέτερος πεποίηκέ ποτε. τὴν γὰρ Ἱερουσαλὴμ πρὸς ἔσχατον ἀπωλείας κατενεχθεῖσαν ἰδὼν, καὶ οὐκέτι δυναμένην ἀνενεγκεῖν ἀπὸ τῆς ἀῤῥωστίας ἐδάκρυσε, καὶ ἐπὶ τῆς Βηθσαϊδᾶ, συμβουλαῖς μὲν οὐκ ἐχρήσατο λοιπὸν, οὐδὲ σημείοις, ταλανισμῷ δὲ μόνον, τὸ οὐαὶ συνεχῶς ἐπιλέγων ταῖς πόλεσι, καθάπερ ἐπὶ τῶν ψυχοῤῥαγούντων ποιοῦμεν ἡμεῖς. καὶ ὁ μακάριος δὲ Παῦλος τὸν διδάσκαλον τὸν ἑαυτοῦ μιμούμενος οὐκ ἐπαύσατο πάντα τὸν βίον τοὺς πεσόντας, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ πτώματι μένοντας, καὶ οὐκ ἐθέλοντας ἀναστῆναι λοιπὸν, ὀλοφυρόμενος οὕτω πικρῶς, ὡς καὶ μετὰ διορισμοῦ τινος ἰσχυροτέρου τοῖς Ῥωμαίοις αὐτὸ δὴ τοῦτο ἐπιστέλλειν, καὶ λέγειν· ὅτι λύπη μοι ἐστὶ μεγάλη, καὶ ἀδιάλειπτος ὀδύνη τῇ καρδίᾳ μου· ηὐχόμην γὰρ ἐγὼ ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου, τῶν συγγενῶν μου τῶν κατὰ σάρκα, οἵτινές εἰσιν Ἰσραηλῖται. ἴδες, ὅσην ἔχει τὰ ῥήματα ἔμφασιν; ὅσον πόνον καρδίας περίεισι· καὶ τῶν πιστῶν δὲ τοὺς χωλεύοντας, καὶ κλυδωνιζομένους οὕτω πενθεῖ, ὡς αὐτὸς ἐν ἐκείνοις τυγχάνων κακοῖς. τίς γάρ φησιν ἀσθενεῖ, καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι; καὶ οὐκ εἶπε, λυποῦμαι· ἀλλὰ πυροῦμαι, τὸ ἀφόρητον, καὶ ἀπήχαστον τῆς ὀδύνης διὰ τῆς πυρώσεως παραστῆσαι βουλόμενος. μιμησώμεθα τοίνυν καὶ ἡμεῖς καὶ τὸν δεσπότην τὸν ἡμέτερον, καὶ τὸν ὁμόδουλον. καὶ γὰρ οὐδὲ μικρὸς ἡμῖν κείσεται μισθὸς τῶν ὀδυρμῶν τούτων, καὶ τῶν θρήνων, ὥσπερ οὐδὲ ἡ τυχοῦσα ἐστὶ μέμψις παρὰ τοῦ θεοῦ τοῖς τὰ τῶν οἰκείων μελῶν κακὰ ἀσυμπαθῶς παρατρέχουσι· καὶ τοῦτο τὸ μὲν ἀπὸ τοῦ καρτερικωτάτου ἀνδρὸς Ἰεζεκιὴλ ἐστὶν ἰδεῖν, τὸ δὲ ἀπὸ τοῦ μακαρίου Μιχαίου. ὁ μὲν γάρ φησιν, ὅτι τῶν Ἰουδαίων εἰς ἔσχατον κακίας ἐληλακότων, καὶ πρὸς τὴν τῶν εἰδώλων κακίαν αὐτομολησάντων, προσέταξεν ὁ θεὸς δοῦναι σημεῖον ἐπὶ τὰ πρόσωπα τῶν στεναζόντων, καὶ κατοδυνωμένων ἐπὶ τοῖς γινομένοις. οὐδὲ γὰρ ἁπλῶς στένειν χρὴ, ἀλλὰ καὶ κατοδυνᾶσθαι· κἄν τί γε οὐδὲν εἴποι, οὔτε

A & ſponſo, lampades claras geſtatis, & honeſto virginitatis ſerto magis ornatæ quam corona regia, lachrymas fundite nobiſcum, & amare ſimul eiulate: nam hoc non paruum eſt remedium & ad curandos eos qui incurabiliter ægrotant, & ad conſolationem lugentium. Hoc ipſum aliquando & ſponſus noſter fecit. Nam quum videret Hieruſalē in extremam perditionem inductam, ita vt non poſſent iam ab infirmitate reduci, lachrymas fudit, & in Bethſaida admonitione quidem non eſt vſus, item neque ſignis, miſerans autem ciuitates ſolum, Luc.19.15. Matth.11.21.

B Væ ſubinde inclamauit, ſicut & nos facimus in his qui animam iam efflant. Item beatus Paulus exemplo magiſtri ſui non ceſſauit per omnem vitam ſuam eos, qui exciderant, & qui in ruina ſua manſerāt, & reſurgere poſtea noluerant, deplorare tam amarè, vt hac valida determinatione ſignificaret & ſcriberet Romanis dicens: Triſtitia mihi eſt magna, & continuus dolor cordi meo. Rom.9.a. Optabam enim ego ipſe anathema eſſe à Chriſto pro fratribus meis, qui ſunt cognati mei ſecundum carnem, qui ſunt Iſraëtæ. Vides quantam habeant verba

C emphaſim, quantam anxietatem cordis præ ſe ferāt? Inſuper fideles claudicātes, & tempeſtatibus depreſſos ſic deplorat, quaſi ipſe eadem mala experiretur. Quis 2.Cor.11.29. enim, ait, infirmatur, & ego non infirmor? quis ſcandalizatur, & ego nō vror? Et non dixit, triſtor: ſed vror, intolerabilem & incredibilem dolorem per incendium enunciare volens. Imitemur igitur etiam nos & dominum noſtrum & conſeruum. Nam nobis horum vlulatuum & lamentorum non parua erit merces: ſicut neque vulgariter reprehenduntur à Deo, qui abſque com-

D paſſione ſuorum membrorum mala prætercurrunt & contemnunt. Quæ tam Ezech.9.4 apud patientiſſimū Ezechielem, quàm apud beatum Michæam videre licet. Ille enim dicit, cum Iudæi in extremum malorum veniſſent, & ſponte idolorum cultu ſe coinquinaſſent, imperaſſe Deum dari ſignum ſuper facies virorum gementium, & dolentium ſuper his quæ fiebant. Neque enim ſimpliciter gemere oportet ſed & dolere, quamuis nihil vnquam dixerint

vel feceʀint illi ad correctionem eorum quæ fiebant: ſed quoniam ſua intulerant ſolum, tantum adepti ſunt honorem à miſericordi Deo, vt & gloriam, & ſecuritatem multam aſſequerentur. Michæas autem cum alijs reprehenſionibus, comeſſationis & ebrietatis, & inunctionis vnguentorum, etiam adijcit reprehenſibilem contemptum compaſſionis, ſic dicens? Neque compatiebantur ſuper contritione Ioſeph, & eos qui habitabant ciuitatem Ænan propter hoc reprehendit, ſicut iterum dicit, quod non exiuit vt ploraret domum contiguam. Si autem ibi Deus iraſcitur, B & reprehendit eum qui non compatitur ei qui punitur iuſte: qua venia dignus erit, qui non condolet cum eo, qui in peccatum prolapſus? Neque mireris, ſi oporteat nos ſimul dolere cum ijs qui puniuntur, quamuis Deus puniat: neque enim Deus ipſe qui punit, vult hoc

Ezech. 18. 32. facere. Non enim voluntate volo mortem peccatoris, inquit. Si igitur qui vindictam ſumit, non vult vindictam ſumere, multo magis nos veniam concedere oportet his qui puniuntur: forte hac via illos eripiemus, forte reparabimus. Nam licet perierint, tamen cu- C ram quæ reliqua eſt geramus, admoneamus & lachrymemur, & ploremus, non circunſtantibus lamẽtatricum mulierum choris, ſed vnuſquiſque priuatim apud ſemetipſum præſentibus illis. Si autem vultis, ipſe incipiam luctuoſum hoc canticum: neque enim confundar cum Hieremia hoc facere, & Eſaia, & Paulo, & in primis cum domino noſtro. Incipiamus igitur ſicut Chriſtus incepit primum, & dicamus: Væ tibi anima: ad quam vocata dignitatem per benignitatem & miſericordiam Dei, qualem accipies regionem propter D ignauiam tuam? Væ tibi, quia ipſe te ad thalamos traxit ſpirituales, tu autem teipſam ab hac gloria abrupiſti, & inducta es in diaboli ignem, & ad grauiſſima ſupplicia, vbi planctus & ſtridor dentium, vbi nullus qui conſolaturus eſt, quiue manum porrecturus: ſed tenebræ omnia, & perplexitas, & turbatio, & mala neque cõſolationem neque finem habentia: hæc tibi omnia mundi fecit amicitia, quia prætuliſti cœlo terram, & noluiſti audire vocem ſponſi continuo

A ἔπραξαν ἐκεῖνοι πρὸς τὴν τῶν γινομένων διόρθωσιν· ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσήνεγκαν μόνον, τοσαύτης τετύχηκασι τιμῆς παρὰ τοῦ φιλανθρώπου θεοῦ, ὡς καὶ ἀσφαλείας, καὶ δόξης ἀξιωθῆναι πολλῆς. ὁ δὲ Μιχαίας μετὰ τῶν ἄλλων ἐγκλημάτων τῆς γαστριμαργίας λέγω, καὶ τῆς μέθης, καὶ τῆς τῶν μύρων ἀλοιφῆς, καὶ τοῦτο ἐπήγαγε τὸ κατηγόρημα τὸ τῆς ἀσυμπαθείας οὕτω λέγων· οὐκ ἔπαθον οὐδὲν ἐπὶ τῇ συντριβῇ τοῦ Ιωσήφ, καὶ τοὺς τὴν Αἰνὰν οἰκοῦντας πόλιν ἐκ τούτου διέβαλε πάλιν εἰπών, ὅτι οὐκ ἐξῆλθε κόψασθαι οἶκον B ἐχόμενα αὐτῆς. εἰ δὲ ἔνθα ὁ θεὸς ὀργίζεται, ὁ μὴ συμπάσχων τοῖς κολαζομένοις ἐγκαλεῖται, ὁ τοῖς εἰς κακίαν καταπίπτουσι μὴ συναλγῶν, τίνος ἔσται συγγνώμης ἄξιος; καὶ μὴ θαυμάσῃς εἰ τοῦ θεοῦ κολάζοντος ἡμᾶς συναλγεῖν τοῖς κολαζομένοις δεῖ· οὐδὲ γὰρ αὐτὸς ὁ θεὸς κολάζων βούλεται τοῦτο ποιεῖν. οὐδὲ γὰρ θελήσει θέλω τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ φησιν. εἰ τοίνυν ὁ τιμωρούμενος οὐ βούλεται τιμωρεῖσθαι, πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς συναλγεῖν χρὴ τοῖς κολαζομένοις· ἴσως αὐτοὺς ἐκκαλεσόμεθα τούτῳ τῷ τρόπῳ· ἴσως αὐτοὺς ἀνακτησόμεθα. εἰ γὰρ καὶ ἀπο- C λώλασιν, ἀλλ' ὅμως τὴν λειπομένην παρέχωμεν θεραπείαν, καὶ θρηνήσωμεν, καὶ ὀλοφυρώμεθα, οὐ χοροὺς περιστήσαντες γυναικῶν, ἀλλ' ἕκαστος ἰδίᾳ, καὶ καθ' ἑαυτὸν οὐ παρόντων ἐκείνων. εἰ δὲ βούλεσθε, καὶ ἐγὼ κατάρξομαι τοῦ μέλους ὑμῖν τούτου τοῦ γοεροῦ· οὐδὲ γὰρ αἰσχυνόμαι μετὰ Ιερεμίου τοῦτο ποιεῖν, καὶ Ησαΐου, καὶ Παύλου, καὶ πρό γε πάντων τούτων τοῦ δεσπότου. ἀρξώμεθα οὖν ὡς ὁ Χριστὸς ἤρξατο πρότερον, καὶ εἴπωμεν· οὐαί σοι ψυχή· ἐπὶ ποίαν κληθεῖσα τιμήν, διὰ τὴν τοῦ θεοῦ φι- D λανθρωπίαν ποίαν λήψῃ χώραν διὰ τὴν ῥαθυμίαν τὴν σήν; οὐαί σοι, ὅτι αὐτὸς μέν σε ἐπὶ τὰς παστάδας εἵλκυσε τὰς πνευματικάς, σὺ δὲ ἑαυτὴν ἀπέρρηξας τῆς δόξης ἐκείνης εἰς τὸ τοῦ διαβόλου κατενεχθεῖσα πῦρ, καὶ πρὸς τὰς ἀνηκέστους κολάσεις, ἔνθα ὁ κλαυθμός, καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων· ἔνθα οὐδεὶς ὁ παραμυθησόμενος, οὐδὲ χεῖρα ὀρέξων· ἀλλὰ σκότος πάντα, καὶ ἀπορία, καὶ θόρυβος, καὶ κακὰ παραμυθίαν οὐκ ἔχοντα, οὐδὲ πέρας· ταῦτά σοι πάντα ἡ τοῦ κόσμου φιλία πεποίηκε, καὶ τὸ προτιμῆσαι τοῦ οὐρανοῦ τὴν γῆν, καὶ τὸ μὴ θελῆσαι ἀκοῦσαι τοῦ τοῦ

νυμφίου φωνῆς συνεχῶς παραινούσης μηδὲν ἡμᾶς κοινὸν πρὸς τὰ παρόντα ἔχειν πράγματα. τίς σε ἀθλία, καὶ ταλαίπωρε λοιπὸν ἐλεῆσαι δυνήσεται; κἂν γὰρ αὐτὸν ἴδῃς τὸν Νῶε τὸν ἐν τῷ κοινῷ τῆς οἰκουμένης κλυδωνίῳ τὴν οἰκίαν ὁλόκληρον διασώσαντα, καὶ πρὸς τοσαύτην στάντα ὀργὴν, καὶ τὸν Ἰὼβ, καὶ τὸν Δανιὴλ, καὶ μετ' ἐκείνων, τὸν Σαμουὴλ, κἂν τὸν πατριάρχην Ἀβραάμ, οὐδείς σοι χεῖρα ὀρέξει λοιπὸν, κἂν γένει προσήκουσα ᾖς, κἂν θυγάτηρ, κἂν ἀδελφὴ, κἂν ἱκετηρίαν θῇς καθάπερ ὁ πλούσιος ἐκεῖνος, πάντα εἰκῇ, καὶ μάτην ἐργάσῃ. πῶς ἐξέπεσας ἐκ τοῦ οὐρανοῦ οὐχ ἑωσφόρος οὖσα, οὐδὲ πρωῒ ἀνατέλλουσα, ἀλλ' αὐταῖς τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων λάμψαι δυναμένη μᾶλλον; πῶς ἐκάθισας ἔρημος; καὶ τοὺς πλείονας δὲ τῶν θρήνων τῶν ἐν τῇ πόλει λεχθέντων ἐκείνῃ, οὐκ ἄν τις ἁμάρτῃ μεταφέρων ἐπὶ τὴν αἰχμάλωτον ταύτην ψυχὴν, τὴν μᾶλλον ἐκείνης αἰχμάλωτον. ἀλλὰ τάχα τῶν θρήνων ἅλις· ἅλις δὲ ὡς ἐν γραφῇ, καὶ βιβλίῳ· ἐπεὶ τούτων χωρὶς, οὐδ' ἂν ὁ πᾶς ἡμῖν ἀρκέσῃ χρόνος, ὥστε κατ' ἀξίαν ὀδύρεσθαι τὴν τὰ τοιαῦτα παθοῦσαν ψυχήν. τί γὰρ ἄν τις ὀλοφύραιτο πρότερον; ὅτι τὸ τίμιον, καὶ ἅγιον, καὶ μέγα ὄνομα τοῦ θεοῦ δι' ὑμᾶς βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσι, καὶ ἡ δόξα αὐτοῦ βεβηλοῦται; ἀλλ' ὅτι μέγα *πρᾶγμα, οὕτω σεμνὸν καὶ μέγα διαβέβληται; ἀλλ' ὅτι ψυχαὶ πολλαὶ διὰ τῶν σκανδάλων καταπίπτουσι τούτων; ἀλλ' ὅτι τὸ ὑγιαῖνον τοῦ χοροῦ μέρος τῇ τῆς ὑμετέρας δόξης ἀναχρώννυται κηλῖδι; ἀλλ' ὅτι τὸ ἄσβεστον καὶ ὑμῖν αὐταῖς, καὶ τοῖς συνοικοῦσιν ἀνάπτεται πῦρ; καὶ πῶς ταῦτα ἀνάγκη ἢ συμβῆναι φησὶν, ὅταν ἔχωμεν δεῖξαι τὸ σῶμα ἡμῶν μὴ διεφθαρμένον, μηδὲ πεπορνευμένον; μάλιστα μὲν αὕτη ἡ ἐπίδειξις οὐχὶ νῦν, ἀλλὰ τότε ἔσται δήλη κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην. μαίας μὲν γὰρ σοφία, καὶ τέχνη τοσοῦτον δύναται μόνον ἰδεῖν· εἰ μίξιν ἀνδρὸς οὐκ ἐδέξατο τὸ σῶμα· εἰ δὲ καὶ ἀφὴν ἀσχήμονα, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν φιλημάτων, καὶ τὴν τῶν περιπλοκῶν μοιχείαν διέφυγε, καὶ φθοράν, ἡ ἡμέρα δηλώσει τότε ἐκείνη, ὅταν ὁ ζῶν τοῦ θεοῦ λόγος, ὁ τὰ κρυπτὰ τῶν ἀνθρώπων εἰς μέσον ἄγων, καὶ τοῖς λάθρα γινομένοις παρών, πάντα γυμνὰ, καὶ τετραχηλισμένα πρὸ τῶν ἁπάντων ὀφθαλμῶν θῇ· τότε εἰσόμεθα καλῶς, εἰ τούτων ἐστὶ καθαρόν σου τὸ σῶμα, καὶ πάντοθεν ἄφθορον. πλὴν ἀλλ' οὐδὲν παρὰ τούτων

A admonentis, vt nihil nobis eſſet, ac præſentis ſeculi rebus commune. Quis te miſeram & calamitoſam miſerari poteſt poſtea? Nam etſi ipſum videas Noë, qui in communi totius orbis diluuio totam domum ſaluauit, & in hac ira patrocinantem, etſi Iob, etſi Danielem, cúmque illis Moſem & Samuelem, etſi patriarcham Abraham, nullus tibi manum poſtea porriget: etiamſi genere illum attingas, etiamſi filia ſis, etiamſi ſoror: etiamſi ſupplices multum, ſicut diues ille, omnia fruſtra & in vanum facies. Quomodo excidiſti è cœlo, quæ
B non Lucifer es, neque manes oriens, ſed *Eſai.14.12* ipſis ſolis fulgoribus plus radiare potuiſſes? Quomodo ſedes deſerta? Atque adeò haud quis aberrarit, ſi in captiuam hanc animam & plura lamenta, quàm quæ in ciuitatem illam dicta ſunt transferat. Sed forte lamentorum ſatis, CAP. III. ſatis, inquam, quaſi in libello & anguſtè ſcripto: alioquin ad condignam animæ tot malis oppreſſæ deplorationem neq. omne tempus nobis ſufficeret. Quid enim quis deploraret primum? an quòd venerabile & ſanctum, & manſuetum nomen Dei per vos blaſphematur in
C gentibus, & ipſius gloria prophanatur? an quòd tam venerabilis & magna res in inuidiam adducitur? an quòd tam multæ animæ per vos tot ſcandalis perduntur? an quòd ſana pars chori noſtræ gloriæ, macula obſoleſcit? an quòd inextinguibilis & vobis, & cohabitantibus vobis accenditur ignis? Et quomodo neceſſarium eſt, vt hæc fiant, inquit, cùm poſſimus oſtẽdere corpus noſtrum non corruptum, neque vitiatum? Verum hæc demonſtratio, non nunc, ſed in die illo erit manifeſta & certa. Obſtetricis enim ars & ſapientia hoc ſolum
D poteſt videre, an congreſſum viri corpus tulerit: an vero tactum inhoneſtum, & adulterium ex oſculis & corruptionum amplexibus effugerit; dies illa tunc declarabit, quando viuus Dei ſermo, qui occulta hominis in medium adducit, & præſens nunc his quæ clam fiunt, omnia nuda & exuta ante omnium oculos ponet: tunc ſciemus bene an ab his ſit purum, & vndequaque incorruptum corpus. Atqui de his non tam exactè lo-

quemur, neque contendemus, ſed ponatur (ſuperductis omnibus retibus)eſſe corpus vndequaque purum, ab omniq. damno liberum; & maneat virgo quæ virgo; quid hoc ad ea quæ dicta ſunt à nobis? Etenim graue hoc omnium grauiſſimum eſt, & plurimis dignum lachrymis, quòd tantum vndequaque ſuſtinuerit laborem, diligenter obſeruarit corpus, & omnem laborem inſumpſerit, & ſudorem effuderit, & nihilominus facta eſt blaſphema in Chriſtum, cùmque pepercerit carni, non pepercit gloriæ Chriſti, ſed vt intactum ipſi maneret corpus, omnia fecit: vt autem ille non afficeretur contumelia, nec blaſphemaretur apud multos, ne vllam quidem curam habuit. Vtinam non omnia feciſſet, & omnibus operam dediſſet, per quæ gloria Dei infamaretur. Et quomodo hoc, facio? inquit. quia viros tecū in domo incluſos ſemper tibi aſſidentes habes. Nam ſi habere cohabitatores concupiſcis, non oportebat virginitatem eligere, ſed ad nuptias tranſeundum erat: multo enim melius ſic nupſiſſe, quàm illo modo virginem profiteri fuiſſet. Nam illas nuptias neque Deus condemnat, neque homines reprehendunt. Honeſta enim res eſt, neminem offendens, neminem lædens: virginitas autem illa cum viris plus ab omnibus arguitur, quàm ſtuprū ipſum. Nam quæ ſolum perdit ordinem, in profundius quàm ſit ſtupri barathrum eiecta eſt. Non enim aliquis feret cum virginibus numerari eam, quæ non curat quæ ſunt domini, & multos reddit adulteros: neque cum nuptis. Illa enim curam habet, quomodo placeat viro vni: tu autem vt plurimis, & his qui non lege coniugij noti, ſed alio quodam modo ab omnibus condemnato & reiecto: vnde vereor ne ab vtroque loco excidens in mulierum inhoneſtarum ordinem redacta videaris. Etenim ab appellatione ipſa ſi quis rem diiudicare velit, contradicere nihil poſſemus. Nam ſi quādo in foro de his incidit mentio, vel aliàs ſermo domi de ipſis fit apud eos, qui diſputant de abſurdo coniugio, ſignificare volentes quandam huius vocant non matrem, neque enim illum peperit: neque ſororem, non enim ex eodē vtero prognata eſt: neque coniugē, non enim lege cōiugij cohabitant:

A ἀκριβολογούμεθα, οὐδὲ φιλονεικοῦμεν. ἀλλὰ κείσθω τέως αὐτὸ πάντων τούτων ὑπεξῃρῆσθαι τῶν δικτύων, καὶ εἴη πάντοθεν καθαρὸν, καὶ πάσης ἐλεύθερον βλάβης, καὶ μενέτω παρθένος, τί τοῦτο πρὸς τὰ εἰρημένα παρ' ἡμῶν; καὶ γὰρ τὸ δεινότατον τοῦτό ἐστι, καὶ μυρίων γέμον δακρύων, ὅτι τοσοῦτον ὑπέμεινε πόνον πάντοθεν τὸ σῶμα διατηροῦσα ἀκριβῶς, καὶ πάντα τὸν πόνον ἐξεκένωσε, καὶ τὸν μόχθον ἐξέχεε διὰ τῆς εἰς Χριστὸν βλασφημίας· καὶ τῆς σαρκὸς φεισαμένη, τῆς δόξης οὐκ ἐφείσατο τοῦ θεοῦ· ἀλλ' ὅπως ἀνέπαφον αὐτῇ
B μείνῃ τὸ σῶμα, πάντα ἐποίησεν· ὅπως δὲ ἐκεῖνος μὴ ὑβρίζοιτο, μηδὲ καταισχύνοιτο παρὰ τοῖς πολλοῖς, οὐδὲ λόγον ἔσχε τινά· εἴθε μὲν οὖν, μὴ πάντα ἔπραττε, καὶ ἐπετήδευσεν, ἐξ ὧν ἡ τοῦ θεοῦ διαβάλλεται δόξα. καὶ πῶς τοῦτο ποιῶ φησιν; ἄνδρας ἀποκλείουσα μετὰ σαυτῆς ἐπὶ τῆς οἰκίας, καὶ διαπαντός σοι παρακαθίζουσα. εἰ γὰρ ἄνδρας ἐπιθυμεῖς ἔχειν συνοικοῦντας, οὐκ ἔδει παρθενίαν ἑλέσθαι, ἀλλ' ἐπὶ τὸν γάμον ἐλθεῖν· πολλῷ γὰρ βέλτιον γαμεῖν ἐκείνως, ἢ παρθενεύειν οὕτως. τὸν μὲν γὰρ τοιοῦτον γάμον οὔτε ὁ θεὸς καταδικάζει, οὔτε ἄνθρωποι διαβάλλου-
C σι. τίμιον γάρ ἐστι τὸ πρᾶγμα, οὐδένα ἀδικοῦν, πλῆττον· ἡ δὲ παρθενία αὕτη, ἡ μετὰ ἀνδρῶν, πορνείας χαλεπώτερον παρὰ πᾶσι διαβέβληται· καὶ τὴν οἰκείαν ἀπολέσασα τάξιν, κάτω που καὶ παρ' αὐτὸ τῆς πορνείας ἐξεκυλίσθη τὸ βάραθρον. οὔτε γὰρ μετὰ τῶν παρθένων ἀνάσχοιτό τις ἂν ἀριθμῆσαι τὴν μὴ τὰ τοῦ κυρίου μεμεριμνηκυῖαν, ἀλλὰ μυρίους ἐργαζομένην μοιχούς, οὔτε μετὰ τῶν γεγαμημένων. ἐκείνη μὲν γὰρ φροντίζει, ὅπως ἀρέσῃ ἑνὶ ἀνδρί· σὺ δὲ μυρίοις, καὶ τούτοις οὐ νόμῳ γάμου γνωρίμοις, ἀλλ'
D ἑτέρῳ τινὶ τρόπῳ διαβεβλημένῳ, καὶ κατεγνωσμένῳ παρὰ πάντων. ὅθεν δέδοικα μὴ τῆς χώρας ἑκατέρας ἐκβληθεῖσα, μετὰ τῶν ἠτιμωμένων γυναικῶν φανῇς τεταγμένη. καὶ γὰρ, καὶ ἀπὸ τῆς προσηγορείας αὐτῆς, εἴ τις ταῦτα ψηφίσασθαι βούλοιτο, οὐδὲ ἐνταῦθα πάλιν ἀντειπεῖν δυνησόμεθα. ὅταν γὰρ ἢ εἰς ἀγορὰν ἐμβάλωσιν, ἢ λόγος τις οἴκοι περὶ αὐτῶν γένηται, οἱ διαλεγόμενοι περὶ τῆς ἀτόπου συζυγίας ταύτης δηλῶσαι βουλόμενοι τὴν τοῦ δεῖνος, οὐ τὴν μητέρα καλοῦσιν· οὐδὲ γὰρ αὐτὸν ἔτεκεν, οὐδὲ τὴν ἀδελφήν, οὐδὲ γὰρ τὰς αὐτὰς ἔλυσεν ὠδῖνας, οὐδὲ τὴν γαμετήν, οὐδὲ γὰρ νόμῳ γάμου συνῴκησεν·

οὐδὲ

οὐδὲ ἄλλο τι συγγενείας ὄνομα τῶν συγκεχωρημένων, καὶ κατὰ νόμον κειμένων, ἀλλὰ τὸ αἰσχρὸν, καὶ καταγέλαστον. οὐδὲ γὰρ ἂν ἔγωγε ἀνεχοίμην αὐτὸ εἰπεῖν· οὕτω μισῶ καὶ τὴν προσηγορίαν αὐτὴν, καὶ ἀποστρέφομαι, καὶ προσίσταταί μοι καὶ ἡ ἐπωνυμία τῆς συνοικήσεως· ἀλλ' οὐκ ἔτεκες, οὐδὲ ὠδίνησας· καὶ τί ταύτης τῆς ἀπολογίας αἰσχρότερον; τί δὲ ἀθλιώτερον, ὅταν ἀπὸ τούτων βούληται φαίνεσθαι παρθένος ἡ παρθένος, εἰς ἃ καὶ τῶν πορνευομένων αἱ γυναῖκες ἔχουσι καταφυγεῖν; ἀλλ' ἐκεῖναι ἑτέρωθεν ἐλέγχονταί φησιν ἀσελγαίνουσαι· πόθεν ἑτέρωθεν εἰπέ μοι; ἀπὸ τοῦ σχήματος; ἀπὸ τοῦ βλέμματος; ἀπὸ τοῦ βαδίσματος; ἀπὸ τῶν ἐραστῶν τῶν ἐφελκομένων ταύταις; καλῶς μὲν ἡμῖν ὑπέγραψας τὸν χαρακτῆρα τῆς πόρνης γυναικός· ἀλλ' ὅρα, μὴ σαυτὴν πρὸ ἐκείνης ἕλῃς τούτοις τοῖς τεκμηρίοις, καὶ τοῖς ἐλέγχοις. καὶ γὰρ σὺ τοιούτους σαυτῇ πολλοὺς κατασκευάζεις ἐραστὰς, καὶ διὰ τῶν αὐτῶν δικτύων. εἰ δὲ μὴ ἵστασαι ἐπὶ τοῦ οἰκήματος καλοῦσα τοὺς παριόντας, ἀλλ' ἔχεις ἔνδον συγκεκλεισμένους διαπαντὸς πολὺ χαλεπώτερον, δι' ἕτερον μὲν οὐδὲν, ἵνα δὲ ἡδονὴν πληρώσῃς ἄτοπον τὴν ἐκείνου, καὶ τὴν σαυτῆς, οὐ τὴν διὰ τῆς μίξεως λέγω. ἀλλὰ τί τὸ κέρδος, ὅταν καὶ ἡ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν συνουσία τὸ αὐτὸ τοῦτο ἐργάζηται· ἐπεὶ εἰ μὴ τοῦτό ἐστι, μηδὲ ταύτην μοιχεύεις τὴν μοιχείαν, τίνος ἕνεκεν αὐτὸν ἔχεις οἴκοι; ποίαν αἰτίαν δικαίαν, καὶ εὔλογον ἡμῖν ἐρεῖς; ἡ μὲν γὰρ γεγαμημένη, τὸν γάμον ἐρεῖ, ἡ δὲ πορνευομένη, τὴν ἀσέλγειαν· σὺ δὲ ἡ παρθένος ποίαν ἡμῖν προβαλεῖς πρόφασιν εὐπρόσωπον, καὶ δικαίαν; τί γὰρ οὕτω περιεργάζῃ φησίν; ὅταν μὴ συγκαθεύδωσι, μηδὲ συγγίνωνται ἡμῖν οἱ συνοικοῦντες, καθάπερ ἐκείναις ἐκεῖνοι; μάλιστα μὲν καὶ τοῦτο πολλοὶ λέγουσι. καὶ τί τοῦτό φησι κατὰ τῆς ἑαυτῶν κεφαλῆς; εἰ μὲν κατὰ τῆς ἑαυτῶν κεφαλῆς μόνον, ὕστερον τοῦτο ζητήσομεν. καὶ ἤδη μὲν γὰρ σαφῶς ἀποδέδεικται, ἡνίκα τοῖς ἀνδράσι διελεγόμεθα, ὅτι οὐχ οἱ κακῶς λέγοντες μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ τὰς αἰτίας παρέχοντες εἰκῆ τῆς ἐπὶ τῇ κατηγορίᾳ κειμένης εἰσὶν ὑπεύθυνοι τιμωρίας· πλὴν ἀλλὰ τοῦτο μὲν καὶ αὖθις ἀποδείξομεν πάλιν· τέως δ' ἂν σε ἔρωμαι τῆς ὁμοσκηνίας τὴν πρόφασιν ταύτης, τίνα ἂν ἔχοις εἰπεῖν; ἀσθενής εἰμι φησὶ, καὶ γυνὴ, καὶ οὐχ ἱκανὴ μόνη ταῖς χρείαις ἀρκέσαι ταῖς ἐμαυτῆς· καὶ μὴν, ὅτε τοῖς συνοικοῦσιν ὑμῖν ἐγκαλοῦμεν,

A neque aliud quoddam cognationis nomen, quod conceſſum vel lege permiſſum, ſed fœdum & ridiculum. Non enim ego quidem tulerim ipſum nominare, ſic exoſam habeo & auerſor hanc appellationẽ, & præponitur mihi etiam contubernij cognomẽ: ſed nõ peperiſti, nulli tolerati partus dolores. Et quid hac defenſione fœdius? quid item miſerius quàm quòd ab his vult apparere virgo, ad quæ & multæ fornicatrices mulieres confugere poſſunt? Sed illæ aliunde manifeſtariæ publicè libidinantur. Vnde aliunde dic mihi? à veſtitu, à viſu, à B greſſu, ab amatoribus quos capiunt? Bene quidem nobis depinxiſti ſcorti characterem: ſed vide ne his coniecturis & argumentis, antequam illas, teipſam capias. Etenim & tu tibi ipſi tales ſæpe præparas amatores, atque per eadem retia. Quòd ſi non vocas in domicilium prætereuntes, at habes intra concluſos ſemper, quod multo grauius, ob nihil quidem aliud, quàm vt abſurdam voluptatem impleas, & illius & tuam, non congreſſum inquam. Sed quid hoc commemoras? quandoquidem oculos paſcendo mutuis aſpectibus iſtud C ipſum contingit; alioqui ſi hoc non eſt, neque adulterium iſtud cõmittis, quare ipſum habes domi? Quam cauſam iuſtam & rationabilem nobis dices? Nupta enim nuptias dicet: ſcortum libidinem: tu autem virgo qualem nobis cauſam narrabis dignam, quæ proferatur, & iuſtam? At cur curioſè inquiris, inquit, cum non ſimul dormiant, neque nobis cohabitent, vt illis mulieribus illi? imò hoc potiſſimum plerique affirmant. Verum quid hoc dicit contra ſuum caput? an vero contra ſuum ſolius caput, dictum hoc D poſtea inquiremus. Et iam quidem manifeſtè diſſeruimus, cum de viris diceremus, quòd non ſolum qui maledicunt, ſed & qui occaſiones temerè præbent in cauſa quæ agitur rei ſunt ſupplicij: veruntamen hoc ipſum denuo demonſtrabimus: iam autem ſi te rogauero cauſam huius contubernij, prætextum aliquem dicere potes? Infirma ſum, inquit, mulier, neque ſola valeo meo vſui ſufficere. Enimuero cum hæc cohabitatoribus veſtris obijcimus,

CAP. IV.

A ab eis contraria audimus, nempe quòd propter ſuum miniſterium vos teneant. Quomodo igitur quæ viris etiam ex abundanti ſolatio eſſe poteſtis, vobis ipſis mulieribus ſubſidio eſſe nõ poteſtis, ſed alijs indigetis? Nam ſicut vir viro, ita mulier mulieri cõmodius & rectius vtique cohabitarit. Quando autẽ & viris ad miniſteriũ cõmodiores eſtis, multo magis vobis ipſiſ. Ad quid enim, quæſo, neceſſaria & vtilis viri ſocietas? aut quale ille mulieri exhibebit miniſteriũ, quod non poteſt mulieri mulier? num telã tecum texere vel tramam nere cum ſtamine ille

B magis poterit quàm mulier? An nõ contra ſe res habet? Ille enim etiamſi vellet, nihil horum attentare poteſt, niſi forte nũc id ipſos docueritis: quippe mulieris ſolius hoc opus eſt. Sed veſtem lauare, ignem accendere, & legumina coquere, etiam hæc non minus, ſed melius quàm vir mulier efficere poteſt. Quomodo igitur vtilis vir, dic quæſo? An quando exponere quiddam oportet, vel omnino comparare? ſed neque hic mulier valet minus quàm vir, & teſtabitur vtique forum, & omnes quotquot veſtimenta emero volunt, à mulieribus plura quàm

C ab his emunt. Quòd ſi turpe virginibus in foro ſtare in cõmercijs, ſicut & turpe eſt: quanto magis cohabitare viro, turpe eſt? veruntamen & hoc minus quàm illud effugere poteſt. Nam hæc vel puellæ quæ miniſtrat, vel vetulis quæ ad hæc idoneæ, rectius commiſerim: vnde manifeſtum, quòd prætextus illi & effugia ſunt, ac tegumenta infirmitatis. Qualis infirmitatis velamenta? inquit. Nam ſi concupiſcerem virum & nuptias, & id genus conuerſationis appetens eſſem, quis prohiberet, & adimeret libertatem, ne hoc facerem? quo neque offenſus da-

D retur Deus, neque ipſa ab hominibus redargueter? Etenim & ego hoc dico, & nõ tam tua quàm mea ſunt verba. Vel neceſſe dicere, vbi tibi viri vſus tantopere neceſſarius, vel cum monſtrare non potes, eijciatur is, qui male cohabitat. Nam ab hoc crimine abſolui aliter non potes. Nam hæc quæ dicebas, non tua magis ſunt, quàm eorum qui turpitudinem tuam dolent. Oportebat quidem, tametſi plurimũ vtile eſſet, viri miniſterium cum tanto cõuitio non admittere.

A πανδημεὶ λεγόντων ἠκούομεν, ὅτι διὰ τὴν αὐτῶν διακονίαν ὑμᾶς κατέχουσι. πῶς οὖν αἱ καὶ τοὺς ἄνδρας ἀναπαῦσαι δυνάμεναι ἐκ περιουσίας, ἑαυταῖς γυναιξὶν οὔσαις οὐ δυνήσεσθε βοηθεῖν, ἀλλ' ἑτέρων δεήσεσθε; καθάπερ γὰρ ἀνδρὶ ἀνὴρ, οὕτω καὶ γυναικὶ γυνὴ ῥᾷον, καὶ εὐκολώτερον συνοικήσειεν ἄν. ὅταν δὲ καὶ ἀνδράσιν ἐπιτηδειότεραι πρὸς ὑπηρεσίαν γένεσθε, πολλῷ μᾶλλον ὑμῖν αὐταῖς. ποῦ γὰρ εἰπέ μοι χρήσιμος, καὶ ἀναγκαία γένοιτ' ἂν ἡ τοῦ ἀνδρὸς κοινωνία; ποίαν δὲ ἐστὶν ὑμῖν παρέξει λειτουργίαν, ἣν γυναῖκα οὐ δυνατὸν γυ-

B ναικὶ παρασχεῖν; ἱστὸν ὑφᾶναι μετὰ σοῦ, καὶ νῆσαι κρόκην, καὶ στήμονα, ὑπὲρ τὴν γυναῖκα δυνήσεται μᾶλλον; καὶ μὴν τοὐναντίον ἐστίν. ὁ μὲν γὰρ οὐδ' ἂν ἐθέλῃ μεταχειρίσασθαί τι τούτων, οὐδ' ἂν εἰδείη, πλὴν εἰ μὴ νῦν καὶ τοῦτο αὐτοὺς ἐδιδάξατε· ἀλλὰ τῆς γυναικὸς μόνης τὸ ἔργον ἐστίν. ἀλλ' ἱμάτιον πλῦναι, καὶ πῦρ ἀνακαῦσαι, καὶ χύτραν ἑψῆσαι; καὶ μὴν ταῦτα οὐκ ἔλαττον, ἀλλὰ καὶ βέλτιον ἀνδρὸς γυνὴ μεταχειρίζεσθαι δύναται. ποῦ οὖν σοι χρήσιμος ὁ ἀνὴρ εἰπέ μοι; ὅταν ἀποδόσθαι τι δέῃ, καὶ πρίασθαι, πάντως; ἀλλ' οὐδὲ ἐνταῦθα ἔλαττον ἔχει τοῦ ἀνδρὸς ἡ γυνή· καὶ μαρτυρήσειεν ἂν ἡ ἀγορά· καὶ

C πάντες δὲ, ὅσοι ἱμάτια ὠνήσασθαι βούλονται, παρὰ γυναικῶν τὰ πλείω τούτων ὠνούμενοι· εἰ δὲ αἰσχρὸν παρθένον ἐπ' ἀγορᾶς ἑστάναι ἐπὶ συναλλάγμασι τοιούτοις. ὥσπερ οὖν καὶ αἰσχρόν, πόσῳ μᾶλλον μετὰ τὸ συνοικεῖν ἀνδράσιν αἰσχρότερον; πλὴν ἀλλὰ καὶ τοῦτο τὸ ἔλαττον ἐκείνου διαφυγεῖν δυνατόν, ἢ κόρῃ τῇ διακονουμένῃ, ἢ γραϊδίοις τοῖς πρὸς ταῦτα ἐπιτηδείοις τὸ πᾶν ἐπιτρέψαιμι ἄν· ὅθεν δῆλον, ὅτι προφάσεις ταῦτα, καὶ σκήψεις εἰσὶ καὶ προκαλύμματα ἀσθενείας. ποίας προκαλύμματα ἀσθενείας φησίν; εἰ γὰρ ἐπεθύμουν ἀνδρὸς,

D καὶ γάμου, καὶ τῆς τοιαύτης διαγωγῆς, τίς ὁ κωλύων ἦν; οὐκ ἐφικτὸν μετὰ παρρησίας τοῦτο ἐργάσασθαι, καὶ μήτε προσκροῦσαι θεῷ, μήτε παρὰ ἀνθρώπων κατηγορεῖσθαι, καὶ διαβάλλεσθαι; καὶ γὰρ καὶ ἐγὼ τοῦτό φημι· καὶ οὐ σὰ μᾶλλον, ἢ ἐμὰ ταῦτά ἐστι τὰ ῥήματα. ἢ γὰρ ἀνάγκη εἰπεῖν, ποῦ σοι τοῦ ἀνδρὸς ἡ χρεία γένοιτ' ἂν ἀναγκαία, ἢ τοῦτο δεῖξαι μὴ δυναμένην, ἐκπέμπειν τὸν συνοικοῦντα κακῶς· ἑτέρως γάρ σοι ἀπαλλαγῆναι τῆς ὕβρεως ταύτης οὐκ ἔνι· ταῦτα γὰρ, ἅπερ ἔφης, οὐχὶ σὰ μᾶλλον, ἢ τῶν ὑπὲρ τῆς σῆς ἀσχημοσύνης ἀλγούντων ἐστίν. ἔδει μὲν οὖν, εἰ καὶ μυριάκις χρήσιμος ἦν ἡ διακονία τἀνδρὸς, μηδ' οὕτως αὐτὴν μετὰ τοσαύτης παραδέχεσθαι τῆς λοιδορίας

A ὅταν γὰρ ἡ τοῦ Θεοῦ ὑβρίζηται δόξα, μηδεμία οὕτως ἔστω πρόφασις ἀναγκαία, ὡς πεῖσαι τοσοῦτον κακὸν παριδεῖν. καὶ γὰρ εἰ μυριάκις ἀποθανεῖν τῆς ἡμέρας ὑπὲρ τοῦ μὴ γενέσθαι τοῦτο προσήκειτο, μετὰ πολλῆς ἔδει τῆς ἡδονῆς ὑπομεῖναι τοῦτο, μήτιγε ἀναπαύσεως ἕνεκεν, καὶ κοσμικῆς χρείας τοσοῦτον περιδραμεῖν κακόν. ἄκουσον γοῦν πῶς αὐτὸ δέδοικεν ὁ Παῦλος, καὶ τρέμει, καὶ ἐξ ὅσης τῆς περιουσίας. καλὸν γάρ μοι φησὶν ἀποθανεῖν, ἢ τὸ καύχημά μου ἵνα τις κενώσῃ. εἶτα ἐκεῖνος μὲν, ἵνα μὴ κενωθῇ αὐτοῦ τὸ καύχημα, ἀποθανεῖν εἵλετο· ἡμεῖς δὲ ἵνα σκάνδαλα B ἀνέλωμεν, οὐδὲ μικρᾶς καταφρονοῦμεν ἀνέσεως; καὶ πῶς δυνησόμεθα σωθῆναί ποτε; καίτοι οὐκ ἴσον ἐστὶν, οὐδὲ κατὰ μικρὸν ἐγγὺς, ἐγκωμίου τι ἀποστερηθῆναι, καὶ κατηγορίᾳ περιπεσεῖν. ἐκεῖνος μὲν γὰρ εἰ καὶ τοῦτο ἐγένετο, οὐκ ἂν προσέκρουσε τῷ Θεῷ· αὐτὸς γὰρ αὐτῷ προσέταξεν ἐκ τοῦ εὐαγγελίου ζῆν· ἀλλ' ὅμως ᾕρητο μᾶλλον ἀποθανεῖν, ἢ τὸ κατόρθωμα προδοῦναι· ἡμεῖς δὲ τὰ προστεταγμένα πανταχοῦ ταράττοντες, καὶ εἰδότες, ὅτι μεγίστην ὑπὲρ τούτων τίσομεν δίκην, οὐδὲ συνηθείας ἀκαίρου, C καὶ ψυχρᾶς ὑπεριδεῖν ἀνεχόμεθα, καὶ τίς ἡμῖν ἔσται συγγνώμη; ἔδει μὲν οὖν ὅπερ ἔφθην εἰπὼν, εἰ καὶ ἄνδρα μόνον αἱ πολλαὶ τὴν χρείαν ἐπεζήτουν, τοσαύτη δὲ ἀπὸ τοῦ πράγματος ἐτίκτετο ὕβρις, ἑλέσθαι μᾶλλον ἀποθανεῖν, ἢ τοῦτο γινόμενον περιιδεῖν· ὅταν δὲ καὶ διὰ γυναικὸς εὐκολώτερον ᾖ, καὶ ῥᾷον πάντα ἀνύειν, τίς ὑμῖν ἔσται συγγνώμη θρυπτομέναις οὕτω, καὶ εἰς τὴν ὑμετέραν ἐνυβριζούσαις σωτηρίαν; εἰπὲ δή μοι, ὅταν σοι ταῦτα ἐκεῖνος παρέχῃ, οὐ παρέξεις ἵνα καὶ αὐτὴ διακονίαν αὐτῷ; πάντη που δῆλον. καὶ πόσῳ βέλτιον μήτε ἀν- D τιδιδόναι τὰ τοιαῦτα, μήτε ἀντιλαμβάνειν, ἀλλὰ τὸν καιρὸν τῶν πόνων, ὃν εἰς τὴν ἀνάπαυσιν ἀναλίσκεις ἐκείνου, τοῦτον εἰς τὴν σαυτῆς δαπανᾷν, ἢ χαλεπώτερα πονουμένην ἔτι, καὶ καταισχύνειν ἑαυτῆς τὴν ὑπόληψιν; ἀλλ' οὐδεμίαν αὐτῷ παρέχεις διακονίαν. οὐκοῦν αὐτὸν αὐτῷ πάντα ὑπηρετεῖν ἀνάγκη, καὶ στρωννύναι, καὶ ἕψειν, καὶ πῦρ ἀνακαίειν, καὶ τὰ ἄλλα δὴ τὰ τοιαῦτα ποιεῖν. ταῦτα δὲ οὐδ' ἂν οἰκέτης ἀνάσχοιτο, μηδὲν παρὰ τοῦ δεσπότου καρπούμενος ὑπηρετεῖν. ἀλλ' οὗτος ἀνέχεται πάντα φησὶ διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον,

A Nam quando Dei gloria dedecore afficitur, nullus tam neceſſarius eſſe poterit prætextus, vt perſuadeatur contemni tantum malum. Quin etiamſi millies in die ſit moriendum, ne hoc fiat, & cum multa voluptate hoc ſuſtinere oportebat, multo minus quietis vel mundani vſus gratia, negligendum eſt malum. Audi igitur quomodo idipſum timuit Paulus, & tremuit, & quàm vehementer. Bonum enim mihi eſt 1. Cor. 9. 15 mori, ait, quàm gloriam meam vt quis quis euacuet. Deinde, vt ne euacuaret ſuam gloriam, mori elegit: nos autem vt B ſcandala tollamus, neque paruam voluptatem contemnimus: & quomodo poterimus vnquam ſaluari, cum non ſit par, neque alludat propè, ſed multum diſſonet laude priuari, & incidere in ignominiam? Ille enim etſi hoc feciſſet, non offendiſſet Deum: ipſe enim ei conſtituerat ex euangelio viuere, attamen maluit mori, quàm tam bonum opus relinquere: nos autem turbantes ea quæ vbiq. ſunt ordinata, licet ſciamus quòd maximam propterea luituri ſimus pœnam, neque conſuetudinem frigidam C & intempeſtiuam deſpici patimur, & quæ tandem nobis erit venia? Oportebat igitur, etſi virum vnum multi vſus requirerent, vt antea dicebam, tanta vero inde naſceretur contumelia, eligere mortem potius quàm hoc quod fit contemnere: Cum autē & per mulierem commodius & facilius hæc omnia perfici poſſint, quæ vobis erit venia ſic delicatè agentibus, & contra ſalutem veſtram vos fœdantibus? Dic item mihi, quando tibi hæc ille exhibet, exhibebiſne etiam ipſa illi viciſſim aliquod miniſterium? Nulli non manifeſtum. Et D quanto melius non retribuere talia, neque viciſſim accipere, ſed tempus laborum, quod in illius quietē impendis, hoc in tuam ſalutē inſumere, quàm grauiter laborantem tuā exiſtimationem & gloriam confundere? Sed nullū ipſi exhibes miniſterium. Ergo ipſum ſibi ipſi omnia miniſtrare neceſſarium, & ſternere lectos, & coquere, & ignem accendere, & alia id genus facere. Hæc neque famulus ferret ita miniſtrans, & nihil commodi à domino accipiens. Sed hic fert omnia, inquit, propter timorem Domini.

& repoſitam huic miniſterio mercedem, & gratiam habebit, qui imperio ſubeſt, cum nihil illi ſit vtilitatis ex nobis. Vnde igitur poſtea impudentium obturabimus ora? Etenim ſi tantam ipſa eius teſtaris pietatem, & ſic tremit & veretur Dei mandata, vt ſeipſum tanquam viliſſimum mancipium deſpiciat, omniáque tibi exhibeat, nullum inde capiens fructum, ante omnia oportebat ipſum rationem habere gloriæ, & bonæ exiſtimationis apud Deum: nunc autem non eſt eiuſdem animæ ſimul & per idem tempus tantã abominationem ſimul & deſpectũ oſtendere circa mandata Dei, & nunc quidem ipſa tremere, nunc vero nullam rationem habere eius qui leges dedit, quem contumelia afficis. Etenim ſi ita ſe purum ſeruat, à voluntate, & nihil humani agit, vt ſeipſum humiliet, affligat, & ærumnis ſubijciat, ſuiſque laboribus alijs quietem paret, verè valde ſapientis animæ eſt & ſublimis: ſed ſi quis gloriam Dei contumelia afficiat, & neque hæc faciat, propter quæ blaſphematur à multis, hoc non valde magni plures bene & cum laude præſtabunt. Quomodo igitur tibi credemus, quòd hoc propter Deum facias, quod magnam & generoſam animã requirit: quãdo illud quod ſcilicet minus eſt, & vulgare deſpiicere non potes, neq. abſiſtere vis ab his, à quibus Deo facta eſt iniuria, & corpus & omnia expònis pro ipſo? & cui hæc perſuaderi poterunt? Sed neſcio quomodo à virginibus ad earum cohabitatores ſimul tranſiuerim, propterea vtique ad eas nobis redeundum. Vnde igitur illis qui ita eas ac-

CAP. V. cuſant, & argumentantur nos poterimus perſuadere? Non perſuadeantur, ait. An vero piæ ac religioſæ animæ hoc facimus fuerit? Tunc enim maledici deſpiciendi ſunt, cum nos illis anſas non præbuerimus: imò neq. tunc, quandoquidem ipſorum obturare ora poſſumus; quando autem totum ex nobis eſt, in noſtrum vertitur caput totus

1. Cor. 8. 12 ignis. Sic enim, ait, peccantes in fratres, & infirmam ipſorum conſcientiam percutientes, in Chriſtum peccatis. Sciebat enim, ſciebat manifeſtè, quòd non ſufficeret ad defenſionem noſtram, eorum qui offenduntur infirmitas,

A καὶ τὸν ἀποκείμενον ὑπὲρ τῆς διακονίας ταύτης μισθὸν, καὶ χάριν εἴσεται ἐπιταττόμενος, πρὸς τὸ μηδὲν καρποῦσθαι παρ' ἡμῶν. πόθεν οὖν λοιπὸν ἐμφράξομεν τὰ τῶν ἀναισχύντων στόματα; εἰ γὰρ τοσαύτην αὐτῆς μαρτυρεῖς εὐλάβειαν, καὶ οὕτω τρέμει, καὶ δέδοικε τοῦ θεοῦ τὰ προστάγματα, ὡς ἀνδραπόδου παντὸς εὐτελέστερον ἑαυτὸν καθορᾶν, καὶ πάντα ὑφίστασθαι μηδὲν καρπούμενον παρὰ σοῦ, πρὸ πάντων τούτων τῆς δόξης αὐτὸν, καὶ τῆς εὐφημίας ἔδει φροντίσαι τῆς τοῦ θεοῦ· νῦν δὲ οὐκ ἔστι τῆς αὐτῆς ψυχῆς ὁμοῦ, καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν

B χρόνον, τοσαύτην πειθώ τε, καὶ ὑπεροψίαν ἐπιδείκνυσθαι περὶ τὰ προστάγματα τοῦ θεοῦ, καὶ νῦν μὲν αὐτὰ τρέμειν, νῦν δὲ μηδένα λόγον ποιεῖσθαι αὐτοῦ τοῦ θέντος τοὺς νόμους ὑβριζομένου. τὸ μὲν γὰρ ἡδονῆς καθαρεύοντα, καὶ μηδὲν ὅλως ἀνθρώπινον πράττοντα κόπτεσθαι, καὶ ταλαιπωρεῖσθαι, καὶ ταπεινοῦν ἑαυτὸν, καὶ τοῖς οἰκείοις μόχθοις ἑτέροις παρασκευάζειν ἀνάπαυσιν, φιλοσόφου σφόδρα ψυχῆς, καὶ ἐπηρμένης· τὸ δὲ μὴ ὑβρίζειν εἰς τὴν τοῦ θεοῦ δόξαν, μηδὲ ταῦτα ποιεῖν, δι' ὧν ἂν βλασφημηθείη παρὰ πολλῶν, καὶ τῶν οὐ σφόδρα μεγάλων πολλοὶ κατωρ-

C θώκασι. πῶς οὖν σοι πιστεύσομεν, ὅτι τοῦτο διὰ τὸν θεὸν, καὶ τὸν τῆς ἀσκήσεως τόνον ποιεῖς, ὃ μεγάλης, καὶ νεανικῆς δεῖται ψυχῆς, ὅταν ἐκεῖνο ὅπερ ἐλαττονός ἐστι, καὶ τῆς τυχούσης ὑπεροψίας, οὐκ ἀνέχῃ, οὐδ' ἀποστῆναι τούτων ἐθέλεις, ἐξ ὧν ὁ θεὸς ὑβρίζεται, καὶ τὸ σῶμα, καὶ πάντα προδίδως ὑπὲρ τῶν μὴ δοκούντων αὐτῷ; καὶ τίς ἂν ταῦτα πεισθῆναι ἀνάσχοιτο; ἀλλὰ γὰρ οὐκ οἶδα πῶς ἀπὸ τῶν παρθένων πρὸς τοὺς συνοικοῦντας αὐταῖς ἐξέβην· διὸ δὴ πάλιν πρὸς αὐτὰς ἐπανιτέον ἡμῖν. Πόθεν οὖν τοὺς ταῦτα κατηγοροῦν-

D τας, καὶ συλλογιζομένους ἡμεῖς δυνησόμεθα πεῖσαι; καὶ μὴ πειθέσθωσαν φησί; καὶ ποῦ τοῦτο ψυχῆς εὐλαβοῦς; τῶν γὰρ κακῶς λεγόντων τότε χρὴ καταφρονεῖν, ὅταν ἡμεῖς αὐτοῖς μὴ παρέχωμεν λαβάς· μᾶλλον δὲ οὐδὲ τότε, ἐπειδὰν δυνώμεθα ἐπιστομίζειν αὐτούς· ὅταν δὲ ἐξ ἡμῶν γίνηται τὸ πᾶν, ἐπὶ τὴν ἡμετέραν στρέφεται κεφαλὴν ἅπαν τὸ πῦρ. οὕτω γὰρ ἁμαρτάνοντές φησιν εἰς τοὺς ἀδελφοὺς, καὶ τύπτοντες αὐτῶν τὴν συνείδησιν ἀσθενοῦσαν, εἰς Χριστὸν ἁμαρτάνετε. ᾔδει γὰρ, ᾔδει σαφῶς, ὅτι οὐκ ἀρκεῖ πρὸς ἀπολογίαν ἡμῖν, ἡ τῶν πληττομένων ἀσθένεια·

ἀλλ' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο, καὶ μάλιστά ἐστι τὸ καταδικάζον ἡμᾶς. ὅσῳ γὰρ ἂν καθαρεύωμεν τῆς πληττούσης αἰτίας, τοσούτῳ δίκαιοι μᾶλλον ἂν εἴημεν, φείδεσθαι τῆς ἀσθενείας αὐτῶν. καὶ οὔπω λέγω, ὅτι ἐνταῦθα οὐδὲ ἀπεικότως πλήττονται. ἀλλὰ κείσθω ἀλόγως αὐτοὺς ὑπομένειν τοῦτο· οὐδὲ γὰρ οὕτως αὐτῶν ὑπεριδεῖν χρή. καὶ ταῦτα Ῥωμαίοις ἐπιστέλλων ὁ Παῦλος, ἡμᾶς ἐπαίδευσεν, οὕτω λέγων· μὴ ἕνεκεν βρώματος κατάλυε τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ. καίτοι γε ἀλόγως ἦν ἡ πληγή· ἀλλ' ὅμως οὐ τῷ πληττομένῳ, ἀλλὰ τῷ τὴν πληγὴν ἐπάγοντι ταύτην ἐπιτιμᾷ. ὅπερ γὰρ ἔφην ἤδη, τοῦτο καὶ νῦν ἐρῶ. ὅταν μὲν γὰρ μέγα τι γίνηται κέρδος, καὶ τῆς πληγῆς μεῖζον, δεῖ τῶν σκανδαλιζομένων ὑπερορᾷν· ὅταν δὲ μηδὲν ᾖ πλέον, ἢ τοὺς ἀσθενεῖς καταβάλλεσθαι, κἂν μυριάκις ἐξ ἀλογίας τοῦτο πάσχωσιν ἐκεῖνοι, φείδεσθαι χρή· ἐπεὶ καὶ ὁ θεὸς τοὺς ὠθοῦντας, καὶ καταβάλλοντας, ὑπὸ τὴν ἀπόφασιν ἄγει τῆς τιμωρίας. τὸ γὰρ μηδὲν κερδαίνοντα ἕτερον πλήττειν, τῆς ἐσχάτης πονηρίας ἐστί· καὶ ἡμεῖς δὲ ὅταν ἴδωμέν τινα δυσχερέστερον ἀπὸ μακρᾶς ἀρρωστίας γενόμενον, τοὺς παροξύνοντας αὐτὸν ἀκαίρως τῆς οἰκίας ἀπελαύνομεν, καὶ οὐκ ἀκριβολογούμεθα, εἴτε δικαίως, εἴτε ἀδίκως ἐκεῖνοι τοῦτο ποιοῦσιν, ἀλλὰ πάσης αὐτοὺς ἀπολογίας ἐκβαλόντες, καὶ πολλὴν τούτῳ δόντες συγγνώμην διὰ τὴν ἀσθένειαν, κἂν ἀδίκως παροξύνηται, ἐλεοῦμεν· εἰ δὲ ἡμεῖς τοσαύτῃ καὶ περὶ τοὺς οἰκέτας, καὶ περὶ τοὺς παῖδας προνοίᾳ κεχρήμεθα, καὶ υἱὸν πολλάκις τοιαῦτα πλημμελοῦντα μαστιγοῦμεν, πολλῷ μᾶλλον ὁ ἀγαθὸς θεὸς, καὶ χρηστὸς, καὶ ἐπιεικὴς τοῦτο ἐργάσεται. τί λέγεις; ἀσθενής ἐστιν ὁ πληττόμενος; οὐκοῦν φειδοῦς οὐ πληγῆς ἐστιν ἄξιος. τραύματα ἔχει; μὴ τοίνυν ἐπιτρίψωμεν, ἀλλ' ἰασώμεθα. ὑποπτεύει πονηρῶς, καὶ ἀλογίστως; οὐκοῦν ἀνέλωμεν τὴν ὑποψίαν, μὴ ἐπιτείνωμεν. εἰς γὰρ Χριστὸν αὐτὸν ἁμαρτάνεις τοιαῦτα φιλονεικοῦσα. ἢ οὐκ ἀκούεις συνεχῶς ἐν μὲν τῇ παλαιᾷ τοῦ Μωϋσέως λέγοντος, ὅτι θεὸς ἐστι ζηλωτής; αὐτοῦ δὲ, ὅτι ἐζήλωκα τὴν Ἱερουσαλήμ; ἐν δὲ τῇ καινῇ, τοῦ Παύλου βοῶντος· ζηλῶ γὰρ ὑμᾶς θεοῦ ζήλῳ; τοῦτο εἰ καὶ μηδὲν ἕτερον ἄλλο, ἱκανὸν ἦν, τὴν μὴ σφόδρα νοσοῦσαν, καὶ ἀπηλλαγμένην ἐπιστρέψαι ψυχήν. οὕτω γὰρ φοβερὸν ὂν, ἡδὺ μᾶλλον ἐστὶν, ἢ φοβερόν. οὐ γὰρ ἂν ζῆλος ποτὲ γένοιτο

A ſed hoc ipſum potiſſimum eſt, quod condemnat nos. Quanto enim puriores ſumus, à cauſa quæ intentatur, tanto nos æquius eſt parcere infirmitati eorum. Et nondum dico quòd hic immerito offendantur, ſed ponatur, quòd abſque ratione hoc patiantur. Nam neć ſic deſpiciendi erant. Quæ Romanis per epiſtolam ſcribens Paulus docuit nos ſic dicens: Noli propter eſcam deſtruere opus Dei: quamuis illi improuide erant offenſi, attamen non eum qui offenditur, ſed offendentem increpat. Nam quod iam videlicet dicebam, & nunc (Rom.14. 20.)

B dico. Quando magnũ aliquod lucrum obuenerit, & damno, & plaga maius, contemnendi ſunt, qui ſcandalum patiuntur: quando autem nullum fuerit amplius, quàm quòd infirmi abijciuntur, etiamſi millies ex imprudentia hoc patiantur illi, parcendum eis erit: quoniá & Deus eos, qui impellũt in lapſum, & deijciunt, lata ſententia ſupplicij puniet. Nam dum nihil lucraris, & alium offendis, extremæ malitiæ eſt. Nos autem quando videmus aliquem pallidum & deformem ob diuturnam valetudinem, eos qui illum exacerbent,

C domo abigimus, neque multum diſputamus, an iuſte vel iniuſte illi hoc faciant, ſed negata illis omni defenſione, & huic data ob infirmitatem venia, quamuis iniuſte exacerbetur eius miſeremur. Quòd ſi nos hac cura circa famulos & pueros vtimur, & ſæpe filium ita peccantem flagellamus, multo magis bonus Deus, & iuſtus, & æquus hoc faciet. Et quid dicis? Infirmus eſt qui offenditur: igitur dignus eſt cui parcatur, non vt lædatur: vulnera habet, ne igitur atteramus, ſed curemus. Suſpicantur male & imprudenter: igi-

D tur auferamus ſuſpicionem, non augeamus. In Chriſtum enim peccat, qui de his contendit. An non audis continuo in veteri Moſem dicentẽ: Deus zelotes eſt? & iterum: Zelaui Hieruſalem: in noua vero Paulum clamantem, Zelo enim vos Dei zelo? Hoc, ſi nihil aliud, ſufficere debebat, ne ſubuerteretur anima, etiam non valde infirma, ſed morbo libera. Cum enim res adeo ſit terribilis, dulce quiddam magis eſt, quàm terribile. Nunquam enim zelus eſt, (Exod.20. Zachar.1. 14. 1.Cor.11.)

non pereunte charitate aliqua calida & tam feruente, vt valde accendatur Dei amor. Argumentúmque hoc eſt: Non enim affectio eſt zelus in Deo, ſed volens immenſum amorem ſuum in nos interpretari, hoc ſæpe vſus eſt nomine. Attamen nos qui valde inſenſati ad humanas decidimus affectiones, & eum qui nos valde amat, contumelia afficimus: eos autem, qui nihil nobis prodeſſe poſſunt, omnibus modis colimus. Quid enim tibi ô miſera, tantum prodeſſe poteſt frigida hæc cohabitatio, cum tanto theſauro te priuet? Vide quæſo, deducit te è cœlis, excludit te ſpirituali thalamo, ſeiungit te à cœleſti ſponſo, parat tibi immortalia ſupplicia, & tormenta finem non habentia. Pro his ſi talenta infinita haberet contubernalis tuus, ſi promptior eſſet mancipijs venalitijs, ſi te in maiori honore & dignitate conſtitueret, quàm ſit regina: an non vt damnoſum & inimicum, & plura auferentem, quàm dantem ſic auerſari, & odio habere oportebat? Proponitur tibi cura de bonis cœleſtibus, de regno futuro, de vita immortali, de ineffabili gloria, tu vero negotia terrena commemoras & hunc ad illa vtilem viſum colis quaſi dominum, & non te occultas, neque oras terram vt te abſorbeat, vt ſic inde migres? Sed infirmitatem muliebris naturæ mihi prætexis, & humanorum vſuum diſpenſationem, & quietem domeſticam, fingens & componens prætextus qui non ſunt: at neque ſic eos qui cor habent falles. Non eſt enim, non eſt quies, quæ ad tantam turpitudinem cogit. Mulier enim ſi voluerit, non ſibi ipſi ſolum, ſed & alijs pluribus ſufficiet ad miniſterium: quoniam & ab initio à viro ciuilibus negocijs ſuſceptis, mulier ſortita eſt domeſticam adminiſtrationem & curam. Non igitur quietis indigæ intus rapitis viros. Ad quid ergo? ſtupri gratia & libidinis? ego quidem non ſic dixerim, abſit, ſed non deſino obiurgare eos qui ſic dicunt. Vtinam autem poſſibile eſſet perſuadere. Quis ergo prætextus, quæ cauſa efficit vt rem illam expetamus, inquit, Inanis gloriæ amor. Et

A μὴ θερμῆς τινος, καὶ ζεούσης προϋποκειμένης ἀγάπης· ὥστε σφοδρᾶς, καὶ πεπυρωμένης ἀγάπης τῆς τοῦ θεοῦ καὶ φιλίας, τεκμήριον τοῦτό ἐστιν· οὐδὲ γὰρ πάθος ἐστὶν ὁ ζῆλος ἐπὶ θεοῦ. ἀλλά, τὴν ἄφατον αὐτοῦ φιλοστοργίαν ἑρμηνεῦσαι βουλόμενος, τούτῳ πολλάκις ἀποκέχρηται τῷ ὀνόματι. ἀλλ' ὅμως ἡμεῖς οἱ σφόδρα ἀναίσθητοι πρὸς τὰς ἀνθρωπίνας καταπίπτομεν συμπαθείας, καὶ τὸν μὲν οὕτως ἡμῶν σφοδρῶς ἐρῶντα καθυβρίζομεν· τοὺς δὲ οὐδὲν δυναμένους ὠφελῆσαι πάντῃ τρόπῳ θεραπεύομεν. τί γάρ σε ὦ τα-

B λαίπωρε τοσοῦτον ὀνῆσαι δυνήσεται ἡ ψυχρὰ αὕτη συνοίκησις, ὅσων ἐκβάλλει σε θησαυρῶν; σκόπει δέ, καθαιρεῖ σε ἐκ τῶν οὐρανῶν, τοῦ νυμφῶνος ἀπελαύνει τοῦ πνευματικοῦ, διαζεύγνυσι σε τοῦ οὐρανίου νυμφίου, προξενεῖ τὴν ἀθάνατον κόλασιν, τὰ βασανιστήρια τὰ τέλος οὐκ ἔχοντα. ἀντὶ τούτων, εἰ τὰ μέταλλα χρυσίου παρεῖχεν ὁ συνοικῶν μυρία, εἰ τῶν ἀργυρωνήτων σοι μᾶλλον ὑπέκειτο ἀνδραπόδων, εἰ τῆς βασιλίδος αὐτῆς ἐν πλείονί σε καὶ τιμῇ, καὶ ἀναπαύσει καθίστη· ἆρα οὐχ ὡς λυμεῶνα, καὶ ἐχθρόν, καὶ μείζονα ἀφαιρούμενον, ἢ διδόντα, οὕτω μισεῖν, καὶ ἀποστρέφεσθαι

C ἔδει; περὶ τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀγαθῶν ὁ λόγος σοι πρόκειται· περὶ τῆς ἐκεῖ βασιλείας, περὶ τῆς ἀθανάτου ζωῆς, περὶ τῆς ἀπορρήτου δόξης· σὺ δὲ γηΐνων μνημονεύεις πραγμάτων, καὶ τὸν ἐν ἐκείνοις χρήσιμον εἶναι δοκοῦντα θεραπεύεις ὥσπερ δεσπότην, καὶ οὐ καταδύῃ, οὐδὲ εὔχῃ διαρραγῆναι σοι τὴν γῆν, καὶ οὕτως ἐντεῦθεν ἀπελθεῖν; ἀλλ' ἀσθένειάν μοι προβάλλῃ γυναικείας φύσεως, καὶ χρειῶν ἀνθρωπίνων οἰκονομίαν, καὶ ἀνάπαυσιν τὴν κατὰ τὴν οἰκίαν πλάττουσα, καὶ συντιθεῖσα τὰς οὐκ οὔσας προφάσεις; ἀλλ' οὐδ' οὕ-

D τως λήσεις τοὺς νοῦν ἔχοντας. οὐ γάρ ἐστιν, οὐκ ἔστιν ἀνάπαυσις ἡ καταναγκάζουσα τοσαῦτα ἀσχημονεῖν. γυνὴ γάρ, εἰ βουληθείη, οὐχ ἑαυτῇ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις ἀρκέσει πλείοσιν εἰς διακονίαν· ἐπεὶ καὶ ἐξ ἀρχῆς τῶν ἀνδρῶν τὰ πολιτικὰ πράγματα λαχόντων, τὸ οἰκουρεῖν αὕτη, καὶ οἰκονομεῖν τὰ ἔνδον ἅπαντα ἐκληρώσατο. οὐ τοίνυν ἀναπαύσεως δεόμεναι, ἕλκετε τοὺς ἄνδρας ἔνδον. ἀλλὰ τί φησι; πορνείας ἕνεκεν, καὶ ἀσελγείας; ἐγὼ μὲν οὐκ ἂν εἴποιμι, ὅπερ μὴ γένοιτο· ἀλλὰ καὶ τοῖς λέγουσιν ἐπιτιμῶν οὐ παύομαι. εἴθε δὲ καὶ πεῖσαι δυνατὸν ἦν. τίς οὖν ἐστιν ἡ πρόφασις, ἡ ποθεινὸν ἡμῖν τὸ πρᾶγμα ποιοῦσα, φησί· κενοδοξίας

ἔρως. ὥσπερ καθάπερ ἀνδράσιν ἡδονὴ ψυχρὰ, καὶ ταλαίπωρος· οὕτω ταύταις φιλοτιμίας ἐπιθυμία τὴν ὁμοσκηνίαν ταύτην ἐργάζεται· κενόδοξον μὲν ἅπαν, ὡς εἰπεῖν, τὸ ἀνθρώπων γένος, μάλιστα δὲ τὸ γυναικεῖον· ὅταν γὰρ μήτε ἀναπαύσεως δέωνται, καθάπερ ἀποδέδεικται, μήτε διαφθείρωνται μετ᾽ αὐτῶν, εὔδηλον, ὅτι τοῦτο λείπεται, ὑποπτεῦσαι μόνον. ἐπεὶ οὖν αὐτὴν τοῦ κακοῦ τὴν ῥίζαν εὑρήκαμεν, φέρε λοιπὸν τὸ ἐγκαλεῖν ἀφέντες παραινῶμεν, καὶ πείθωμεν, ὅτι καθάπερ τῶν ἀνδρῶν οἱ συνοικοῦντες αὐταῖς δοκοῦσι μὲν ἡδονὴν καρποῦσθαι, πλείονι δὲ περιβάλλονται βασάνῳ· καὶ γὰρ ἐκείνη μόνη καθαρὰ γένοιτ᾽ ἂν ἡδονὴ, καὶ μόνιμος, ἡ τοῦ χωρισμοῦ· οὕτω δὴ καὶ ταύταις. δοκεῖ μὲν, ὡς αὗται νομίζουσι, δόξα τις ἐντεῦθεν, καὶ περιφάνεια τίκτεσθαι· εἰ δὲ ἀκριβῶς τις ἐξετάσειε, γέλωτος, καὶ αἰσχύνης, καὶ ὀνειδῶν, καὶ τῆς ἐσχάτης ἐμπίπλαται ἀδοξίας· καὶ περὶ τούτων, εἴρηται μὲν ἡμῖν καὶ ἐν ἀρχῇ βραχέα, εἰρήσεται δὲ καὶ νῦν. ἔστω γὰρ ὁ συνοικῶν, εἰ βούλει, μὴ τῶν εὐτελῶν τις, μηδὲ τῶν ἀπερριμμένων, ἀλλὰ τῶν πολλὴν ἐν ἐκκλησίᾳ δύναμιν ἐχόντων, καὶ ἐπὶ γένους δὲ λαμπρότητι, καὶ ἐπὶ λόγων δυνάμει, καὶ εὐλαβείᾳ. θαυμαζέσθω παρὰ πᾶσι, καὶ πανταχόθεν ἔστω λαμπρός. οὐδὲ οὕτω δυνήσεται ταύτην περιφανῆ, καὶ εὐδόκιμον. τὸν γὰρ μέλλοντα καρποῦσθαι δόξαν ἐκ τῆς πρός τινα φιλίας, τὴν ἐκείνου δόξαν πρότερον φυλάττειν δεῖ, τοῦ παρέχοντος τὸ δοξάζεσθαι· ὡς εἴγε ταύτῃ λυμαίνοιτο, πολλῷ μᾶλλον ἂν τὴν ἑαυτοῦ καταβάλοι. ὥσπερ γὰρ πηγῆς διεφθαρμένης, καὶ τὰ προχεόμενα κοινωνεῖ νάματα τοῦ μολυσμοῦ, καὶ ῥίζης σηπομένης πολλῷ μᾶλλον ὁ καρπὸς τοῦτο πείσεται· οὕτω καὶ νῦν· τοῦ μέλλοντος τὴν παρθένον δείκνυσθαι λαμπρὰν, γινομένου καταγελάστου διὰ τῆς συνοικήσεως, αὐτὴ πρὸ ἐκείνου μετ᾽ ἐκείνου κοινωνήσει τοῦ γέλωτος· κἂν τύχῃ τῇ γυναικὶ χρηστὴ παρὰ πολλοῖς προϋπάρχουσα δόξα, καὶ ταύτην εἰσελθὼν ἐκεῖνος ἀπεστέρησε τῆς οἰκίας. τοσοῦτον ἀπέχει καὶ ἑτέραν προσθεῖναι αὐτῇ· κἂν αὐτὸς ἔχῃ πάλιν τοιαύτην ὑπόληψιν, τοῦτο καὶ αὐτὸς πείσεται. οὐκ ἄρα δόξαν ὑμῖν χρηστὴν προστίθησιν αὕτη ἡ κοινωνία τῆς συνοικήσεως, ἀλλὰ καὶ τὴν οὖσαν αἱρεῖ, καὶ τὴν οὐκ οὖσαν ἐπάγει τὴν πονηρὰν ἀμφοτέροις. καὶ ὃ περὶ τῶν Ἰουδαίων ὁ προφήτης εἶπεν, εὔκαιρον νῦν εἰπεῖν· εἰ ἀλλάξεται Αἰθίοψ

A quemadmodum viris voluptas friuola & miſera, ſic illis honoris concupiſcentia hoc contubernium conciliat. Nam vanè glorioſum pene omne hominum genus eſt, m●ime autem muliebre. Nam cum neque opus habeant quiete, ſicut declaratum eſt, neque cum ipſis rem habeant, manifeſtum quod hoc ſolum reliquum eſt ſuſpicari.

Quoniam igitur hanc mali radicem inuenimus, age cætera non reprehendamus: admoneamus autem & perſuadeamus, quòd ſicut viri, qui cohabitantes videntur quidem voluptate frui, B maiori autem tormento ſubduntur: etenim ſola pura & ſolida voluptas, quæ per ſequeſtrationem: ſic vtique & cauſa mulierum habet. Videtur quidem, vt ipſæ opinantur, gloria aliqua hinc & claritas naſci: ſi autem diligenter quis exquiſierit, plena & referta eſt riſu, confuſione, opprobrijs, & extrema ignominia. Et de his dicta ſunt in principio pauca, dicentur autem & nunc. Sit igitur qui cohabitat, ſi velis, non aliquis vilis neque abiectus, ſed qui multam in Eccleſia dignitatem habeat, & generis claritudinem, & admirabilis ſit C omnibus ob eloquentiam & pietatem, ſitque vndequaque clarus: neque vel ſic poterit illam facere claram ac probatam. Gloriam enim habiturus ex amicitia erga aliquem, illius gloriam prius cuſtodire debet, qui præbet vt glorificetur: nam ſi illius gloria offenditur, multo magis ipſius gloria periclitatur. Nam ſicut fonte corrupto, & quæ inde manant fluenta cœno communicant: & radice corrupta, multo magis fructus corrumpentur: ſic & nunc, Si qui facturus eſt claram virginem, fiat ridiculus ob cohabitatio- D nem, ipſa quoque ante illum, & cum illo ridebitur: & ſi mulieri antea contigerit gloria bona apud multos, eam tamen ſtatim ingreſſus ille domum eijciet: tantum abeſt vt aliam ſecum afferat, ac licet etiam ipſe habeat talem opinionem, idem tamen illi continget. Non igitur famam nobis bonam adducit hæc conſuetudo, ſed eam aufert, quam habebant: & malam inſuper conflat quam non habebant. Et quod de Iudæis propheta dicit, opportunum eſt etiam nunc dicere: Si mutabit Æthiops Hier. 13. 23

CAP. VI.

pellem ſuam, & pardus maculas ſuas, A etiam qui talibus cohabitant, maculam deponent aliquando hanc: ſic quemadmodum corpori cauterium inuritur, amborum opinionibus inuritur, & bona ipſorum omnia obfuſcat. Sed forte gloriam putant hoc ipſum imperare viris: at hoc eſt mirè ridiculum, & quod quærunt interim etiam gloriantes meretrices. Mulierum vtique liberarum & caſtarum hoc non fuerit, in talibus retibus deliciari. Quoniam & hinc iterum aliud ignominiæ argumentum, & quanto magis imperant viris, & grauiora iniungunt, tanto magis ſeipſas B confundunt cum ipſis. Non enim quæ ſeruire facit viros mulier, ſed quæ reueretur, omnibus eſt reuerenda & glorioſa. Si autem non ſuſtinuerunt hęc noſtra verba, Dei lex occludere ora earum

Gen.3. 16. poteſt, ſic dicens: Ad virum tuum conuerſio tua, & ipſe tui dominabitur. Caput enim mulieris vir. Et aliunde è multis locis quis hoc inueniet ſic legibus cautum, & hunc olim datum eſſe ordinem: itaque magna eſt fœditas, ſi ſuperiora fiant inferiora, & caput deorſum & corpus ſurſum. Quod ſi in nuptijs hoc turpe, multo magis in hoc C conſortio, vbi non ſolum hoc graue eſt, quòd ſit tranſgreſſio diuinæ legis, ſed peſſimam & mulieri & illi affert famam. Nam ſi cohabitare eſt turpe, multo magis cohabitando in ſeruitutem redigi. Non enim vndequaque imperare laudem habet, ſed probatur nonnunquam non imperare, & turpe eſt imperare. Itaque ſi vis in admiratione eſſe apud viros, nihil tibi commune ſit cum ipſis: procul à congreſſu & aſpectu & cohabitatione illorum eſto, tunc te & mulieres obſtupeſcent, & viri omnes ſimul admirabuntur, vtpote D virginem ſponſo indiuulsè aſſidentem, tunc non domeſtici ſolum, ſed & Iu-

1.Cor.7.35 dæi & Gentiles, & omne hominum probabit genus: atque adeò ſi gloriam amas, hanc valde viam non aliam, tunc te non iam illius vocabunt, ſed Chriſti. Huic autem ornatus alius par à nullo tibi erit. An vero exigua ſunt quæſo, quæ quotidie canuntur & in foro, & in domibus, & in alijs ciuitatibus?

A τὸ δέρμα αὐτοῦ, καὶ πάρδαλις τὰ ποικίλματα αὐτῆς, καὶ οἱ ταύταις συνοικοῦντες τὴν κηλῖδα ἀποθήσονταί ποτε ταύτην· οὕτω καθάπερ καυτὴρ σώματι ταῖς ἀμφοτέρων ὑπολήψεσιν ἐγκαίεται, ἐπισκοτοῦσα πάλιν αὐτῶν τοῖς καλοῖς. ἀλλ' ἴσως δόξαν ἡγοῦνται αὐτὸ τοῦτο τὸ κεκρατηκέναι τῶν ἀνδρῶν. ἀλλ' αὐτό ἐστιν ὁ γέλως πολύς, καὶ ᾧ μάλιστα αἱ ἑταιριζόμεναι ἐγκαλλωπίζονται μόναι. οὐδὲ γὰρ γυναικῶν ἐλευθέρων, οὐδὲ σωφρόνων τὸ τούτοις ἐναβρύνεσθαι τοῖς δικτύοις. ἐπεὶ καὶ αὕτη πάλιν ἑτέρα ἀθυμίας B ὑπόθεσις, καὶ ὅσῳ περ ἂν κρατῶσι τῶν ἀνδρῶν, καὶ χαλεπώτερα ἐπιτάττωσι, τοσούτῳ μᾶλλον ἑαυτὰς καταισχύνουσι μετ' ἐκείνων. οὐδὲ γὰρ ἡ δουλουμένη τοὺς ἄνδρας γυνή, ἀλλ' ἡ αἰδουμένη αὐτὴ πᾶσιν ἐστὶν αἰδέσιμός τε, καὶ ἐπίδοξος. εἰ δὲ οὐκ ἀνέχοιντο τῶν ῥημάτων τῶν ἡμετέρων, ὁ τοῦ θεοῦ νόμος αὐτὰς ἐπιστομίσαι δυνήσεται, λέγων οὕτως· πρὸς τὸν ἄνδρα σου ἡ ἀποστροφή σου, καὶ αὐτός σου κυριεύσει· κεφαλὴ γὰρ γυναικὸς ὁ ἀνήρ. καὶ ἑτέρωθεν δὲ εὕροι τις ἂν πολλαχόθεν οὕτω νενομισμένον καὶ ταύτην ἄνωθεν οὖσαν τὴν τάξιν. ὥστε ἀσχημοσύνη μεγάλη, ὅταν τὰ ἄνω, C κάτω γένηται· κάτω μὲν ἡ κεφαλή, τὸ δὲ σῶμα ἄνω. εἰ δὲ ἐπὶ γάμου τοῦτο αἰσχρόν, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ ταύτης τῆς συζυγίας, ἔνθα οὐ τοῦτο μόνον ἐστὶ τὸ δεινόν, ὅτι νόμου παράβασίς ἐστι τὸ γινόμενον θείου, ἀλλ' ὅτι πονηροτέραν, καὶ ἑαυτῷ, καὶ τῇ γυναικὶ περιτίθησι δόξαν. εἰ γὰρ τὸ συνοικεῖν αἰσχρόν, πολλῷ μᾶλλον τὸ συνοικοῦντα δουλοῦσθαι. οὐδὲ γὰρ πανταχοῦ τὸ κρατεῖν, ἔπαινον φέρει· ἀλλ' ἔστι καὶ μὴ κρατοῦντα εὐδοκιμεῖν, καὶ κρατοῦντα ἀσχημονεῖν. ὥστε εἰ βούλει θαυμάζεσθαι παρὰ ἀνδράσι, μηδέν σοι κοινὸν ἔστω πρὸς D αὐτούς· πόρρω καὶ συνουσίας, καὶ ὄψεως, καὶ συνοικήσεως γίνου τῆς ἐκείνων. τότε σε καὶ γυναῖκες ἐκπλαγήσονται, καὶ ἄνδρες θαυμάσονται πάντες ὁμοῦ, ἅτε παρθένον οὖσαν, καὶ τῷ νυμφίῳ προσεδρεύουσαν ἀπερισπάστως· τότε σε οὐχ οἱ οἰκεῖοι μόνον, ἀλλὰ καὶ Ἕλληνες, καὶ Ἰουδαῖοι, καὶ πᾶν τὸ τῶν ἀνθρώπων ἀποδέξεται γένος· ὥστε εἰ δόξαν ζηλοῖς, ταύτην ὅδευε τὴν ὁδὸν μὴ τὴν ἐναντίαν· τότε σε οὐκέτι τὴν τοῦ δεῖνος καλέσουσι, καὶ τοῦ δεῖνος, ἀλλὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ· τούτου δὲ κόσμος ἕτερος ἴσος, οὐκ ἄν σοι ποτὲ γένηται παρ' οὐδενός. ἢ μικρὰ ταῦτα εἰπέ μοι καθ' ἑκάστην ᾀδόμενά τε καὶ περιφερόμενα τὴν ἡμέραν, καὶ ἐν ἀγορᾷ, καὶ ἐν οἰκίαις, καὶ ἐν ἑτέραις πόλεσιν; ἵ-

δῖνα, κόρη τε οὖσα, καὶ νέα κομιδῇ, καὶ σφόδρα εὐπρόσωπος, πολλοὺς, εἴγε ἤθελεν, ἐπισπάσασθαι δυναμένη προστάτας, οὐκ ἠθέλησεν, ἀλλ' εἵλετο πᾶν ὁτιοῦν ὑπομεῖναι, καὶ παθεῖν, ἢ τὴν τοῦ Χριστοῦ προδοῦναι φιλίαν, καὶ τὸ τῆς σωφροσύνης ἄνθος ἀφανίσαι. μακαρία εἶ καὶ δὶς, καὶ τρὶς, καὶ πολλάκις, ὅσων ἀπολαύσεται ἀγαθῶν, οἷον δέξεται στέφανον, ὅσον καρπώσεται μισθὸν, πρὸς αὐτὰς ἁμιλλωμένη τὰς ἀσωμάτους δυνάμεις; ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα περὶ αὐτῆς πάντες ἐροῦσι, καὶ εἰς ζῆλον ταῖς ἑαυτῶν θυγατράσι προθήσουσι· κἂν κοσμίως βιοῦντά τις προτρέψαι, κἂν διεφθαρμένον σωφρονίσαι βουληθείη, τὰ ταύτης ἐγκώμια πάλιν ἅπαντες εἰς μέσον οἴσουσιν, οὐκ ἐνταῦθα δὲ μόνον, ἀλλὰ κἂν ἁπλῶς περὶ παρθενίας γίνηται λόγος, καὶ οὕτως αὐτὴν ἅπαντες ἐπαινέσονται, οὐχ οἱ κοσμίως ζῶντες μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι, οἱ σπουδάσαντες, καὶ πάντα πράξαντες, ὥστε αὐτὴν ἑλεῖν, εἶτα καταφρονηθέντες, καὶ ὑπεροφθέντες. καὶ αὕτη μὲν τοσαύτης, καὶ πολλῷ πλείονος τῆς εἰρημένης ἀπολαύσεται δόξης· ἡ δὲ ἔχουσα τοὺς συνοικισίους, τῶν ἐναντίων ἁπάντων, καὶ πρῶτον μὲν, ὅταν κατηγορῆται παρά τινων ἡ παρθενία μιαρῶν. ἥξουσι μὲν εἰς μνήμην ἀμφότεραι ἐν τοῖς τοιούτοις συλλόγοις· ἀλλ' ἡ μὲν τὰ τῶν ἀπολογουμένων, ἡ δὲ τὰ τῶν κατηγορούντων ἀνοίγουσα στόματα. ἔπειτα, ὅταν σωφρονισθῆναί τινα, καὶ ῥυθμισθῆναι δέῃ, αὕτη μὲν καθάπερ φάρμακον ἐπιστύφον, καὶ σηπεδόνα ἀναστέλλειν δυνάμενον, εἰς μέσον ἄγεται, καὶ τὸ τοῦ διδασκάλου στόμα κοσμεῖ· ἐκείνη δὲ μετὰ τῆς καταισχυνθείσης ἕστηκε, καὶ μὴ παρῇ, κολαζομένη, καὶ καταισχυνομένη. ἀνάγκη γὰρ καθ' ἑκάστην διαμαρτάνουσαν κατηγορεῖσθαι ταύτην, καὶ καταισχύνεσθαι πάλιν· καὶ ὅπου περ ἂν περὶ τῶν τοιούτων γίνηται λόγος, ὥσπερ ἐκείνη μακαρία, οὕτως ἀθλία αὕτη, καὶ ταλαίπωρος, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα ἀκούσεται. καὶ ὥσπερ ἐκείνην οὐχ οἱ εἰδότες μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀγνοοῦντες, καὶ μηδὲν εὐεργετηθέντες ᾄδουσι, καὶ ὑμνοῦσιν, οὕτω καὶ ταύτην οἵ τε εἰδότες, οἵ τε ἀγνοοῦντες, οἵ τε μηδὲν παθόντες κακὸν κακίζουσι, καὶ διαβάλλουσιν. οἱ μὲν γὰρ ὀρθῶς βιοῦντες, οὐ παρὰ τῶν γνωρίμων μόνον, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῶν ἀγνώστων, καὶ παρ' αὐτῶν δὲ τῶν ἐχθρῶν ἐπαινοῦνται, καὶ θαυμάζονται· οἱ δὲ διεφθαρμένοι, καὶ φαῦλοι, καὶ παρὰ τῶν φίλων κακίζονται. καὶ τοῦτο δὲ τῆς τοῦ θεοῦ κηδεμονίας ἔργον ἐστὶ τὸ τοσαύτην περὶ τὴν ἀρετὴν

A Puella quædam formoſa valde & adoleſcens, ſi voluiſſet, multos defenſores ſibi conciliare potuiſſet, ſed noluit: imò maluit quæuis ſuſtinere ac pati, quàm Chriſti amorem relinquere, & caſtitatis florem obſcurare. Beata & bis & ter & ſæpius, & digna tantis frui bonis: qualem accipiet coronam, quantam mercedem accipiet, quæ cum ipſis incorporeis certat virtutibus? Hæc & talia de hac omnes dicent, & ad æmulationem ſuis filiabus proponent: & ſi quis admonere honeſtè viuentem, & ſi quis corruptam ad modeſtiam reducere vo- B luerit, hæc illi iterum omnes encomia in medium ferent: non hic autem ſolum, ſed & quoties de virginitate fit ſermo: & ſic omnes laudabunt, non ſolum qui caſte viuunt: ſed & illi qui ſtuduere & omnia fecerunt vt ipſam procando obtinerent, ac deinde contempti & deſpecti fuerunt. Atque iſta quidem tanta, & multo maiore quàm dicta eſt, fruetur gloria: quæ vero cohabitantes habet, omnia ſecus reperit: & primo quidem quando ab aliquibus pollutis accuſatur virginitas: de vtriſque enim habetur memoria in talibus C conuentibus, ſed illa quidem aperit ora defenſantium, iſta autem accuſantium. Poſtea quando corrigi aliquam & compoſitam reddi decet, hæc quidem vt pharmacum aſtringens, & quod putredinem repellere poteſt in medium affert, & præceptoris os ornat: illa autem, cum confuſa ſtat, tametſi non adſit erubeſcens & confuſa. Neceſſe enim eſt vt cum vna quæque peccarit, hæc accuſetur, & iterum confundatur: & vbi de re hac ſermo fit, ſicut illa beata, ita iſta miſera & calamitoſa, & omnia talia audiuntur. Et ſicut illam non qui D vident ſolum, ſed & qui ignorant, & nullo beneficio affecti, celebrant, & hymnis laudant: ita & hanc quotquot ſciunt vel ignorant, & qui nihil mali ab ea paſſi, affligunt & criminantur. Nam hi quidem recte viuentes, non à notis ſolum, ſed & ignotis, ſed & ab ipſis inimicis laudantur, & admirationi ſunt: qui autem corrupti & improbi, & ab amicis affliguntur. Et vero diuinæ hoc prouidentiæ opus eſt, quòd tantam

nobis cùm virtutibus familiaritatem & cognationem, & tantam vitiorum abominationem indidit: vt illa quidem (de virtute loquor) omnium calculo probetur, etiam eorum, qui illam non ambiunt; hæc vero, malitia ſcilicet, condemnetur ab iis, qui illam auerſantur, & ab ijs qui illam conſectantur. Vnde clarum, quòd ignauas illas non ij ſolum qui viderunt, ſed & qui minime norunt, auerſantur: & maxime omnium ij qui cohabitant. Nam etſi dicant quòd valde vos diligant, & admirentur, etſi gratiam habeant pro hac voluptate, attamen odio iterum eritis conſcientijs eorum propter ea quæ donatis, vbi parum reſipuerint, & intellexerint, quo laqueo fuerint capti. Tantum malum eſt hoc peccatum, vt hi quos maxime omnium colitis, vos potiſſimum condemnaturi ſint, quoniam & maxime omnium veſtra ſciunt in penitiſſima admiſſi, & ſecreta veſtra omnia probauerunt. Et quòd oderunt, manifeſtum inde: ſæpius voluerunt ab hac ſcabie & hoc morbo graui liberari, in cauſſa vero eſt conſuetudo, & voluptas quædam, quæ ineſſe videtur, quandoquidem & illa liberari ægritudine optant quidem omnes, eámque omnes, qui illa laborant oderunt, at delectantur tamen dum ea laborant, quemadmodum & qui iſta. Nam licet quis valde miſer & calamitoſus ſit, non eſt tamen ita deſperatus, & valde ſuam confundi cupiens gloriam, vt velit in turpitudine viuere, & eſſe in ore omnium, maledictis inceſſi, rideri, & opprobrijs onerari, & ſpectaculũ eſſe foro commune & omnium digitis monſtrari per ignominiam. Enimuero non parua his inſuauitas ab huiuſmodi ſuſpicione naſcitur, & inſidens conſcientia continuo turbatur, & omni verme tenacius inhærendo mentem intus depaſcitur. Si vero hæc ab hominibus ſequitur confuſio, & nihil manifeſte dicentibus, & domi quoque ſeipſos reprehendentibus talis eſt dolor: quando ad ipſum abituri ſumus ſponſum iniuria affectum, quando & quæ occulta in mediũ adducentur, quando & corda reuelabuntur, & ſermo, & figura, & viſus, & cogitatio: tranſeo enim quæ his turpiora: quando igitur omnia ſimpliciter in orbe toto nuda apparebunt, & exuta, quantam ſuſtinebimus igno-

A οἰκειότητα ἡμῖν ἐνθεῖναι· τοσαύτην δὲ περὶ τῆς κακίας ἀλλοτρίωσιν, ὡς ἐκείνην μὲν πάντας ψηφίζεσθαι, καὶ τοὺς μὴ μετιόντας, τῆς δὲ κακίας καταδικάζειν καὶ τοὺς ἀποστρεφομένους αὐτὴν, καὶ τοὺς διώκοντας. ὅθεν δῆλον, ὅτι τὰς ἠμελημένας ταύτας οὐχ οἱ εἰδότες μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀγνοοῦντες ἀποστρέφονται· καὶ μάλιστα πάντων αὐτοὶ οἱ συνοικοῦντες. κἂν γὰρ σφόδρα λέγωσιν ὑμᾶς φιλεῖν, καὶ θαυμάζειν, κἂν χάριν ἔχωσιν ὑπὲρ ταύτης τῆς ἡδονῆς, ὑπὲρ αὐτῶν, ὧν χαρίζεσθε, πάλιν μισεῖσθε κατὰ τὸ συνειδὸς τὸ ἐκείνων, B ὅταν ποτὲ μικρὸν ἀνανεύσαντες ἐννοήσωσι τὴν παγίδα, ἐφ' ἧς ἑστήκασι. τοσοῦτόν ἐστιν ἡ κακία κακόν· καὶ οἱ μάλιστα πάντων θεραπευόμενοι παρ' ὑμῶν, οὗτοι μάλιστα πάντων εἰσὶν οἱ καταγινώσκοντες· ἐπεὶ καὶ μάλιστα πάντων τὰ ὑμέτερα ἴσασιν, εἰς τὰ ἐνδότατα εἰσελθόντες, καὶ τὰ ἀπόρρητα ὑμῶν ἅπαντα διακωδωνίσαντες. καὶ ὅτι μισοῦσι, δῆλον ἐκεῖθεν· μυριάκις ἂν εἵλοντο τῆς ψώρας ἀπαλλαγῆναι ταύτης. τὸ δὲ κωλῦον, ἡ συνήθεια, καὶ ἡ δοκοῦσα τις εἶναι ἡδονή· ἐπεὶ καὶ ἐκεῖνοι τοῦ νοσήματος εὔχονται μὲν ἀπαλλαγῆναι, καὶ μισοῦσιν αὐτὸ πάντες οἱ ἔ- C χοντες· ἥδονται δὲ ὄντες ἐν αὐτῷ καθάπερ ἐν τούτῳ. κἂν γὰρ λίαν ἄθλιός τις ᾖ, καὶ ταλαίπωρος, οὐκ ἔστιν οὕτως τῶν ἀπεγνωσμένων, καὶ σφόδρα τὴν ἑαυτῶν καταισχύνειν ἐπιθυμούντων δόξαν, ὡς ἐθελῆσαι ἐν ἀσχημοσύνῃ ζῆν, καὶ ἐν τοῖς ἁπάντων εἶναι στόμασιν, ἐπὶ κακηγορίᾳ, καὶ γέλωτι, καὶ ὀνείδεσι, καὶ θέατρον κοινὸν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς γίνεσθαι, πάντων αὐτὸν ἅμα τῷ φανῆναι τοῖς πλησίον δακτυλοδεικτούντων ἐπὶ τοῖς αἰσχίστοις. καὶ γὰρ οὐδὲ μικρά τις ἀπὸ τῆς ὑποψίας ταύτης ἀηδία τίκτεται τούτοις, καὶ D ἐνοχλεῖ τῷ συνειδότι διηνεκῶς ἐγκαθημένη, καὶ σκώληκος παντὸς μονιμώτερον διατιτρῶσα αὐτῶν τὴν διάνοιαν. Εἰ δὲ ἐνταῦθα παρὰ ἀνθρώπων ἕπεται αἰσχύνη, φανερῶς μὲν οὐδὲν λεγόντων, οἴκοι δὲ καὶ καθ' ἑαυτοὺς ἐγκαλούντων τοσαύτη γίνεται ὀδύνη· ὅταν πρὸς αὐτὸν ἀπέλθωμεν τὸν ὑβρισμένον νυμφίον· ὅταν καὶ τὰ ἄδηλα εἰς μέσον ἄγηται, ὅταν καὶ καρδίαι ἀνακαλύπτωνται καὶ ῥῆμα, καὶ σχῆμα, καὶ βλέμμα, καὶ ἔννοια· τὰ γὰρ τούτων αἰσχρότερα παρίημι· ὅταν οὖν πάντα ἁπλῶς ἐπὶ τῆς οἰκουμένης ἁπάσης γυμνὰ φαίνηται, καὶ τετραχηλισμένα, πόσην ὑπο-

(A) στησόμεθα ἀφημμοστεύθω, καὶ κόλασιν, καὶ τιμωρίαν; τότε γὰρ ἂν μὴ παρέχῃ λάμπουσα οὕτως ἡμῖν ἡ ψυχή, ὡς εἰκὸς τὴν ἁρμοσθεῖσαν ἐκείνῳ τῷ νυμφίῳ, ἂν μὴ πάσης κηλῖδος, καὶ ῥύπου, καὶ ῥυτίδος ᾖ καθαρά, ἀπόλλυται, καὶ τὰ ἔσχατα πείσεται δεινά. εἰ γὰρ ὁ τυχὼν μῶμος ἱκανὸς αὐτὴν ἐκβαλεῖν· ὅταν πολὺς ὁ ῥύπος ᾖ, καὶ τοσαύτη ἡ δυσωδία, καὶ μυρία πανταχόθεν ἕλκη, τίς αὐτὴν ἐξαρπάσεται τῆς κολάσεως, καὶ τῆς τιμωρίας ἐκείνης; εἰ γὰρ ἐνταῦθα οὕτω φαῦλον ὄζει παρὰ πᾶσι, καὶ ἀηδὴς τῆς τοιαύτης ὁ βίος, ὡς πάντας αὐτὴν ἀποστρέφεσθαι καὶ φίλους, καὶ ἐχθρούς, πῶς τῶν βα- (B) σιλικῶν ἐπιβῆναι δυνήσεται προθύρων ἀνακεχρωσμένη βορβόρῳ τοσούτῳ; οὐχ ὁρᾷς, ὅτι οὐδὲ ἐν οἰκίᾳ ἀνδρὸς ἰδιώτου, καὶ εὐτελοῦς ἀνάσχοιτό τις ὗν ἐγκυλισθέντα βορβόρῳ παραδέξασθαι ἔνδον, ἀλλ' ἀπελαύνουσι, καὶ διώκουσιν ἅπαντες, καὶ τὰς θύρας ἀποκλείουσι, καὶ φεύγουσι πόρρω; εἰ δὲ ἄλογον ζῷον, καὶ ταῦτα ἐν βορβόρῳ τρεφόμενον οὐχ ὑπομένουσιν ἄνθρωποι παραδέξασθαι οἴκοι μετὰ κηλῖδος, πῶς εἰς τὰς οὐρανίους σκηνάς, ἔνθα τοσαύτη λαμπρότης, ἔνθα πάντα φαιδρά, ἔνθα φῶς ἀπρόσιτον, ἔνθα ἀστραπῆς πά- (C) σης λαμπρότεροι ἀπαντῶσι στίλβουσαι αἱ παρθένοι, πῶς δυνήσεταί οὕτω ῥυπῶν εἰσελθεῖν; αἱ μὴ ἔχουσαι ἔλαιον ἀπεκλείσθησαν τοῦ νυμφῶνος, καὶ πῶς ὑμεῖς προσδοκᾶτε ἐπιβήσεσθαι τῶν ἀδύτων ἐκείνων; καὶ γὰρ πολλῷ τοῦτο ἐκείνου χαλεπώτερον τὸ ἁμάρτημα. οὐ γάρ ἐστιν, οὐκ ἔστιν ἴσον σωματικῆς μὴ μεταδοῦναι τροφῆς, καὶ ψυχὰς ἀπολέσαι πολλάς. ἐκεῖναι μὲν γὰρ τοὺς πενομένους ἠδίκησαν οὐδέν· ἐπειδὴ δὲ τῶν ἑαυτῶν αὐτοῖς οὐ μετέδωκαν, οὐδὲ ἀπήλλαξαν πενίας, ταῦτα ἔπαθον· σὺ δὲ καὶ ἠδίκησας, καὶ ὦσας, καὶ οὐ μόνον οὐδὲν (D) ὤνησας, ἀλλὰ καὶ τὰ μέγιστα καταβέβλαφας. εἰ δὲ αἱ μὴ ὠφελήσασαι τοσαύτην ἔδωκαν δίκην, καὶ ταῦτα τῆς παρθενίας ἀκεραίου μενούσης, αἱ πρὸς τῷ μηδὲν ὠφελῆσαι τὰ μέγιστα ἀδικήσασαι αὑτάς, καὶ τοὺς συνοικοῦντας, καὶ τοὺς σκανδαλισθέντας, καὶ παρὰ πάντων τὸ τοῦ νυμφίου καθυβρίσασαι ὄνομα, ποίαν ὑποστήσονται τιμωρίαν; ἆρα ἴστε, οἷον μεταχειρίζεσθε πρᾶγμα; πρὸς οἷον ἀγῶνα ἀπεδύσασθε; ποῖον ἐλάχετε πολέμου μέρος; οἵαν ἐκληρώθητε τοῦ στρατοῦ τάξιν; παρ' αὐτὸν τὸν τοῦ πολέμου στρατηγόν, μᾶλλον δὲ παρ' αὐτὸν ἐσκηνώσατε τὸν βασιλέα, καὶ στρατεύεσθε. καθάπερ οὖν ἐν τοῖς πολέμοις ὁ

(A) miniam, & ſupplicium, & vindictam? Tunc enim ſi non patrocinabitur fulgens virtutibus anima, vt congruum eſt illi ſponſo, ſi non omni labe, macula, & ruga ſit pura, peribit, & extrema feret. Etenim non magna quæuis macula ſufficit ad eijciendam eam. *Matth. 25.* Quòd ſi vna quantalibet macula eijcere illam poteſt, quando multæ ſordes ſunt, & tantus fœtor, & plurima vbique vlcera, quis eam eruet è ſupplicio & illa pœna? Nam ſi hîc ita deſpecta & inſuauis eius eſt vita, & omnes eam auerſantur, & amici & inimici, quomodo poterit ad (B) regia tranſcendere veſtibula tanta luti varietate oblita? Non vides, quòd neque in domo viri priuati & vilis ferret quis porcum luto volutatũ intus oſtendi, ſed iuſſu eius abigunt & perſequuntur omnes, & ianuas claudunt, & fugant procul? Si autem brutum animal, præſertim in luto educatum, non ferunt homines intus excipi cum macula, quomodo in cœleſtia tabernacula vbi tanta claritas, vbi omnia fulgida, vbi lux inacceſſa, vbi fulgure omni fulgidiores occurrent fulgentes virgines, poterit quis ſic coinquinatus ingredi? Quæ non (C) habebant oleum, à thalamo excluſæ ſunt, & quomodo vos adyta illa vt ingrediamini expectatis? Etenim multo hoc difficilius peccatum. Non enim eſt par, corporea voluptate coinquinari, & multas perdere animas. Illæ quidem pauperes nulla in re affecerunt iniuria, ſed quia ſua illis non impartitæ ſunt, neque eorum inopiam leuauerunt, hæc paſſæ ſunt: tu autem iniuria affeciſti, & expuliſti, & non ſolum non profuiſti, ſed & maxime nocuiſti. Quòd ſi quæ nihil profuerunt, tantam dederunt pœnam, præſertim virginitate ſynce- (D) ra manente: quæ non ſolum inutiles alijs, ſed & plurimum ſibiipſis nocuerunt, & cohabitantes, & ſcandalizatos, & pro omnibus nomen ſponſi contumelia affecerunt, qualem ſuſtinebunt cruciatum? An neſcitis qualem rem aggreſſæ? in quem agonem inſtructæ eſtis? quam prælij partem ſortitæ? cuius ordinis in exercitu hæredes & occupatrices eſtis? Apud ipſum belli ducem, imò apud ipſum habitatis regem, & militatis. Sicut igitur in bellis non vnum locum exercitus omnis oc-

cupat, ſed alij cornua agminis, alij, medium, alij poſtrema, alij frontem phalangis ornant, alij autem vbi rex comparet, vbique cum ipſo apparent: ſic quoque virginum chorus nullum alium, niſi hunc ordinẽ ſortitus eſt. Non ſic ij qui aureas togas induti, & equis auro ornatis vecti, & aurea ferentes ſcuta, & gemmata regis præſentia declarare debent, vt virgo Chriſti. Nam illi quidem apud ipſum currum regium verſantur: virgo autem regius quoque currus fit, ſicut Cherubim, ſi vult, & adſtat ipſi ſicut Seraphim.

CAP. VII. Igitur cum in publicum ſe recipit, oportet & omnis philoſophiæ ſpecimen præ ſe ferat, & omnes in ſtuporem conuertat, ſicut angelus ſi nunc e cœlo deſcenderet, & ſicut ex Cherubim aliquis ſi in terris appareret, omnes homines in ſe conuerteret: ſic & virginem, omnes qui eam vident, adducere in admirationem & ſtuporem ſuæ ſanctimoniæ oportet. Nam ſi dum incedit, quaſi per deſertum erat: quando autem ſedet in Eccleſia, profundiſſimo cum ſilentio; oculus nullum videat prætereuntium, non mulierum, non virorum, ſed ſolum ſponſum vt præſentem & conſpicuum: concedens autem iterum in domum, ei in precibus loquatur, & eius ſolius vocem per ſcripturas audiat, & in domo eum quem deſiderat & amat, ſolum cogitet, vt peregrina & aduena omnia faciat, quaſi res præſentes nihil ad eam pertineant: & non ſolum maſculorum fugiat aſpectus, ſed & conuentum ſecularium mulierum: tantáque corpori ſuppeditet, quanta neceſſe eſt, & vniuerſa in animæ ſalutem impendat: quis non admiretur, quis non obſtupeſcat, in muliebri natura vitam talem angelicam intuens? quis autem homo exiſtens, accedere, quis tangere audeat tam flagrantem animam? Eapropter omnes quidem ab ea abſtinent, & ſponte & inuiti: omnes item in ſtuporem vertentur, vtpote aurum fulgens & ignitum videntes. Nam & auri natura habet per ſe multum fulgoris: cum autem & ignem in ſe tenet, maiori miraculo eſt

A στρατόπεδον ἅπαν οὐχ ἕνα τόπον ἀπολαμβάνει, ἀλλ' οἱ μὲν τὰ κέρατα ἔχουσι τῆς παρατάξεως, οἱ δὲ τὰ μέσα· καὶ οἱ μὲν τὰ ὀπίσω· οἱ δὲ τὸ μέτωπον κατακοσμοῦσι, τῆς φάλαγγος· δῆλοι δὲ οὗτοι ὅπου ἂν ὁ βασιλεὺς φαίνηται, πανταχοῦ μετ' αὐτοῦ φαίνονται, καὶ συμπαραθέουσιν· οὕτω δὴ καὶ ὁ τῶν παρθένων χορός, ὅταν παρθένων ᾖ χορός, οὐδεμίαν ἄλλην, ἀλλ' ἢ ταύτην τὴν τάξιν εἴληχεν. οὐχ οὕτως οἱ τὰ χρυσᾶ φοροῦντες ἱμάτια, καὶ ἐφ' ἵππων χρυσοφορουμένων φερόμενοι, καὶ ἀσπίδας βαστάζοντες χρυ-
B σᾶς, καὶ λιθοκολλήτους τοῦ βασιλέως τὴν παρουσίαν ἐμφαίνειν ὀφείλουσιν ὡς ἡ παρθένος, τὴν τοῦ Χριστοῦ. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ παρ' αὐτὸ φαίνονται τοῦ βασιλέως τὸ ὄχημα τὸ βασιλικόν· αὕτη δὲ καὶ ὄχημα γίνεται βασιλικόν, καθάπερ τὰ Χερουβίμ, ἂν ἐθέλῃ, καὶ παρέστηκεν αὐτῷ, καθάπερ τὰ Σεραφίμ. Δεῖ τοίνυν αὐτὴν εἰς ἀγορὰν ἐμβαλοῦσαν, ὥσπερ ἄγαλμα φιλοσοφίας ἁπάσης φαίνεσθαι, καὶ πάντας ἐκπλήττειν, ὡς ἄγγελον ἐξ οὐρανοῦ καταβαίνοντα νῦν· καὶ ὡσανεὶ τῶν Χερουβὶμ αὐτῶν ἓν ἐπὶ τῆς γῆς ἐφάνη πάντας ἀνθρώπους ἐπέστρεψεν πρὸς ἑαυτό· οὕτω καὶ τὴν παρθένον
C τοὺς ὁρῶντας ἅπαντας εἰς θαῦμα, καὶ ἔκπληξιν τῆς ἁγιωσύνης αὐτῆς ἐμβάλλειν δεῖ. ὅταν γὰρ βαδίζῃ μέν, ὥσπερ δι' ἐρημίας· καθέζηται δὲ ἐν ἐκκλησίᾳ, μετὰ σιγῆς βαθυτάτης, τὸ δὲ ὄμμα μηδένα τῶν παρόντων ὁρᾷ, μὴ γυναῖκα, μὴ ἄνδρα, ἀλλ' ἢ τὸν νυμφίον μόνον, ὥσπερ παρόντα, καὶ φαινόμενον· ἂν χωρῇ δὲ οἴκαδε, πάλιν τούτῳ διαλεχθεῖσα ἐν εὐχαῖς, καὶ τῆς αὐτοῦ μόνης ἀκούσασα φωνῆς διὰ τῶν γραφῶν· γινομένη δὲ ἐπὶ τῆς οἰκίας, τὸν ποθούμενον ἀναλογίζηται μόνον, καὶ ξένη, καὶ πάροικος ᾖ, καὶ πα-
D ρεπίδημος, καὶ πάντα ποιῇ, ὡς εἰκὸς τὴν ξένην τῶν ἐνταῦθα πραγμάτων, καὶ μὴ μόνον ἀνδρῶν τὰς ὄψεις φεύγῃ, ἀλλὰ καὶ γυναικῶν συνουσίας τῶν βιωτικωτέρων, τοσαῦτα δὲ τῷ σώματι διακονῆται, ὅσα ἀνάγκη μόνον, τὸ δὲ πᾶν εἰς τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλειαν ἀναλίσκῃ, τίς οὐ θαυμάσεται; τίς οὐκ ἐκπλαγήσεται ἐν γυναικείᾳ φύσει πολιτείαν ἀγγελικὴν ὁρῶν; τίς δὲ ὅλως τολμήσειε προσελθεῖν; τίς δὲ ἅψασθαι οὕτω πεπυρωμένης ψυχῆς ἄνθρωπος ὤν; διὰ δὴ τοῦτο πάντες μὲν ἀποστήσονται ἑκόντες, καὶ ἄκοντες πάντες δὲ ἐκπλαγήσονται, ἅτε χρυσίον πεπυρωμένον, καὶ ἀποστίλβον ὁρῶντες. ἔχει μὲν γὰρ καὶ αὐτὴ ἡ τοῦ χρυσίου φύσις πολλὴν τὴν λαμπηδόνα· ὅταν δὲ καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ πυρὸς προσλάβῃ, μεῖζον τὸ θαῦμα γίνεται,

καὶ φοβε-

καὶ φοβερώτερον. εἰ δὲ ἐπὶ σώματος τοῦτο, ὅταν ἐπὶ χρυσῆς τοῦτο συμβαίνῃ ψυχῆς, οὐκέτι ἀνθρώποις μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀγγέλοις ποθεινὸν ἔσται θέαμα. τί τοίνυν κοσμεῖς σεαυτὴν ἱματίοις, τὸν ἀπὸ τῆς φλογὸς ταύτης ἔχουσα κόσμον; καὶ γὰρ τὰ ἱμάτια, οὐχ ἵνα καλλωπιζώμεθα δέδοται, ἀλλ' ἵνα τὴν ἀπὸ τῆς γυμνότητος αἰσχύνην κρύπτωμεν· οὐχ ἵνα τοιαῦτα ἐνδυώμεθα, ἃ τῆς γυμνώσεως μᾶλλον ἡμᾶς καταισχῦναι δύνανται. διὰ τοῦτο καὶ τὸν Ἀδὰμ χιτῶνας δερματίνους ἐνέδυσεν ὁ θεὸς, καὶ τὴν ἐκείνου γυναῖκα· καίτοι γε ἐνῆν, εἴπερ ἠβούλετο, καλὰ περιθεῖναι ἱμάτια· ἀλλ' ἄνωθεν ἡμῖν καὶ δι' ἐκείνων δείκνυσιν, ὅτι οὐ τρυφῆς ὁ παρὼν καιρὸς, ἀλλὰ τοῦ στένειν, καὶ κόπτεσθαι. εἰ δὲ αὐτὸ τὸ δεηθῆναι περιβολῆς, αἰσχύνη, καὶ καταγνώσεως, καὶ ἐξ ἁμαρτίας γέγονε, τί τῆς κατηγορίας ἐπιτείνεις τὸ αἴνιγμα; μὴ γὰρ ἀρκεῖ δεῖξαι τὴν κατάπτωσιν ἡμῶν, αὐτὸ τὸ δεηθῆναι σκέπης; τί μείζονα ποιεῖς τὴν διαβολὴν, τί τὴν κατηγορίαν αὔξεις, ἐπιτείνουσα τὴν χρείαν; δέον γὰρ, ὀδύρεσθαι, καὶ στένειν, καὶ τὸ σῶμα αὐτὸ ἀποπιέσθαι κατὰ τὸν Παῦλον· ἡμεῖς δὲ καθήμεθα περὶ τὰ σκεπάσματα αὐτοῦ φιλοτεχνοῦντες· ὥσπερ ἂν εἴ τις οἰδήματα περὶ τὴν ὄψιν ἔχων, καὶ εἰς ἀνάγκην τοῦ σκέπειν αὐτὰ καταστὰς ἔτι καὶ καλλωπίζῃ τὰ καλύμματα ταῦτα. διὰ τοῦτο Ἡλίας, διὰ τοῦτο Ἰωάννης ἁπλῆν εἶχον ἐσθῆτα, καὶ δερματίνους χιτῶνας, ἱμάτια τρίχινα περιβεβλημένοι· ἠπείγοντο γὰρ, καὶ ἐπεθύμουν τὸ ἔνδυμα τῆς ἀφθαρσίας λαβεῖν. σὺ δὲ καὶ τὰς ἐν σκηνῇ παρατρέχεις γυναῖκας τῇ τῶν ἱματίων περιεργίᾳ, δι' ἐκείνων τοῖς ἀσελγεστέροις τῶν νέων ἐνιστῶσα τὰς μηχανάς. οὐχ οὕτω σε κοσμεῖσθαι, καὶ καλλωπίζεσθαι βούλεται ὁ νυμφίος, ἀλλ' ἐν τῇ ψυχῇ σου πᾶσαν ἀποκεῖσθαι αὐτοῦ τὴν δόξαν ἐκέλευσε· σὺ δὲ ἐκείνης μὲν ἀμελοῦσα, τὸν πηλὸν, καὶ τὴν τέφραν κατακοσμεῖς ποικίλως, καὶ ἐραστὰς ἕλκεις ἀκολάστους, καὶ μοιχοὺς ἐργάζῃ τοὺς ὁρῶντας, ὡς εἰπεῖν, ἅπαντας. καὶ ὅτι μὲν πολὺ συνάγεις ἐντεῦθεν τὸ πῦρ, οὐδὲ αὐτὴν οἶμαί σε ἀντερεῖν· ὅτι δὲ καὶ ἀδοξία, καὶ ὄνειδος ἐντεῦθεν ἕψεται, καὶ τοῦτο πειράσομαι ποιῆσαι φανερὸν ἀπ' αὐτῶν τῶν ἐραστῶν. ὅταν γὰρ αἱ μὲν τὴν ψυχὴν καλλωπίζουσαι τὸν θεὸν ἔχωσι τοῦ κάλλους ἐραστήν· σὺ δὲ ἀνθρώπους, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἀνθρώπους, ἀλλὰ χοίρους, καὶ κύνας, καὶ εἴ τι τούτων ἀλογώτερον, τίς οὕτως ἀνόητος, ὡς σε μᾶλλον ἐκείνης κεκοσμῆσθαι φάναι τῆς τὸν θεὸν εἰς ἐπιθυμίαν ἀγούσης τῆς εὐμορφίας τῆς

A & terribilior. Quòd ſi hoc in corpore; quando idem in anima contingit aurea, non tunc hominibus ſolum, ſed & angelis deſiderabile erit hoc ſpectaculum. Quare ergo veſtibus teipſam ornas, quæ ab hac flamma tantum habes ornatum? Etenim veſtes non ſunt datę vt eis ornemur, ſed vt nuditatis fœditatẽ occultemus, non vt talibus induamur, quæ nos maiori turpitudini, quàm ipſa nuditas, exponãt. Idcirco & Adam induit Deus veſtes pelliceas, ſimiliter & eius vxorem quãuis ſi voluiſſet, pulchris cũ potuiſſet induere veſtibus: ſed nobis antiquitus *Gen. 3. 21.*

B & per illas oſtendit, quòd nõ ſit præſens tempus deliciarum, ſed gemẽdi & plangendi. Quod ſi ignominiæ eſt & condemnationis, & ex peccato venit hoc, vt amictu indigeas, quid reprehenſionis materiam auges? An non ſatis caſum noſtrum indicat, quòd veſtium ſumus indigi? Cur crimen exaggeras? cur indigentia ampliore accuſationem auges? Oportebat enim eiulare & gemere, & corpus ipſum caſtigare, iuxta Paulum: nos autem ſedemus, & velamenta artificioſè contexentes, ſicut ſi quis tumores circa oculos dolẽtes habens, ea cogatur *1. Cor. 9.*

C obuelare, & adhuc ornet velamenta hæc. Propterea Helias, propterea Ioannes ſimplicem habentes amictum, & pelliceas tunicas, & veſtibus è pilis induti anhelabant & concupiſcebant indumenta incorruptionis accipere. Tu autem ſcenicas mulieres præcellis veſtium curioſitate, quibus inſidias adoleſcentibus elegantioribus pares. Non ſic te indui & ornari vult ſponſus, ſed in anima tua omnẽ repoſitam eſſe gloriam iuſſit: tu autẽ illam negligis, & lutum ac cinerem variè decoras, & amatores incontinẽtes illicis, & adulteros facis pene

D omnes, qui te vident. Et cum frequenter ignem hinc conflas, puto neque te inficias ire, quod inde ignominia & probra ſequãtur, id quod & ex amatoribus tuis oſtendam. Nam cũ ea quæ animam ornant, Deum ſuæ pulchritudinis habeant amatorem: tu vero homines, imò neque homines, ſed porcos & canes, & ſi quid magis eſt rationis expers, quam iſti: quis ita eſt inſipiens, vt te ornatiorem illis putet, quarum deſiderio Deus ducitur ob internam formoſitatem?

Atque adeò, quanto curioſitati plus vacas, tanto abominabilior facta es: & Deum quidem à te auertis, hos autem illicis: tantóque magis fœda ac turpis appares. Nam quomodo non turpis, ſi Deum allicere non potes? Quòd ſi quæ ſe ornat, adeò ingrata: quæ cohabitantem habet, cogita quantum conciliet ſibi odium.

C. VIII. Sed ſi videtur, non cohabitationem dicamus ſolum, ſed ipſam aperiamus palam, vt magis fœda videatur. Nam quoniam non timent oculum ſoporis neſcium, ſed oculi hominũ timor eorum, age & ipſas hac conſolatione priuemus, quæ occulta & tecta parietibus in medium afferentes, aperiemus ianuam his qui videre ea volunt, à lecto ipſas primũ excitantes: imò ſi videtur, primùm exquiramus quæ per domum contingunt, & ponamus parietibus ipſas cohiberi, & in cubiculis varijs dormire. Non enim puto aliquem, etſi valde fœditati ſit obnoxius, ita ſeipſum traduci velle, vt in vno dormiat cubiculo. Sint igitur diſiuncti parietibus, & quid hoc fuerit? Non enim ſufficit vt à ſuſpicione liberentur. Verum nunc de ſupicione nihil: licet ancillæ plurimæ ei cohabitent: aliam autem turpitudinem iam exquiremus. Euenit enim cum per idem tempus ſurgunt, non ob matutinas horas (nihil enim vnquã pium ab his animabus fieri ſolet) vt trãſeant ad ſe inuicem iacentes, & compellent nocte, quo quid eſſe queat turpius? Quòd ſi contingat repente & cohabitantem ægrotare, neque parietum hic poſtea aliqua vtilitas, ſed exurgẽs præ alijs ad virginem iacentem ingreditur, infirmitatem prętexens, & ancillis ſępe tardius paratis, & aſſidet, & alia curat, quæ mulierem quandoque ſolam vix miniſtrare fas eſt, & neque ob illa pudeſit, ſed gloriam putat, neque ipſe erubeſcit, ſed magis gaudet, & tanto magis, quanto fœdiorem ſeruitutem præ ſe fert, & apoſtolicum illud verbum
Philip. 3. 19 quod dicit, Gloria in confuſione ipſorum, tunc re ipſa monſtratur. Vbi autem & ancillæ ſurrexerint, maior turpido; nam & intecto capite, & vna tunica, & nudis manibus vtpote turbatæ, & in nocte ſurgentes diſcurrũt illo præſente,

A ἔνδον, ὥστε ὅσῳ ἂν ἐπιτείνῃς τὴν περιεργίαν, τοσούτῳ γέγονας βδελυκτή, τὸν μὲν Θεὸν ἀποτρέπουσα, τούτους δὲ ἐφελκομένη, καὶ ταύτῃ μειζόνως αἰσχροτέρα φαινομένη, καὶ δυσειδής. πῶς γὰρ οὐ δυσειδὴς ἡ μὴ δυναμένη τὸν Θεὸν ἐπισπάσασθαι; εἰ δὲ ἡ κοσμουμένη οὕτως ἀηδής, ἡ καὶ συνοικοῦντα ἔχουσα ἐννόησον ὅσον ἐπιτείνει τὸ μῖσος. Ἀλλ' εἰ δοκεῖ, μὴ τὴν συνοίκησιν εἴπωμεν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀναπτύξωμεν αὐτήν, ὥστε αἰσχροτέραν φανῆναι. ἐπειδὴ γὰρ οὐ δεδοίκασι τὸν ἀκοίμητον ὀφθαλμόν, ἀλλ' οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν ἀνθρώπων τοῦτο φόβος αὐταῖς,
B φέρε, καὶ ταύτης αὐτὰς ἀποστερήσωμεν τῆς παραμυθίας, ἃ κρύπτουσι τοῖχοι, καὶ συσκιάζουσι, ταῦτα εἰς μέσον ἀγαγόντες, καὶ τὰς θύρας ἀναπετάσαντες τοῖς βουλομένοις ὁρᾷν, ἀπὸ τῆς εὐνῆς αὐτὰς πρῶτον ἐγείραντες, μᾶλλον δὲ εἰ δοκεῖ, τὰ κατὰ τὴν οἰκίαν ἐξετάσωμεν πρῶτον, καὶ δῶμεν τοίχοις αὐτὰς διείργεσθαι, καὶ οἰκήμασι καθεύδοντας. οὐδένα γὰρ οἶμαι ἕνα κἂν σφόδρα ἀσχημονεῖν ἕλοιτο, μέχρι τοσούτου παραδειγματίζειν ἑαυτόν, ὡς καὶ ἐν ἑνὶ καθεύδειν οἰκήματι. ἔστωσαν τοίνυν διῃρημένοι τοῖς τοίχοις· καὶ τί τοῦ-
C το; οὐ γὰρ ἱκανὸν ἀπαλλάξαι ὑποψίας αὐτάς. πλὴν ἀλλὰ μηδὲν περὶ ὑποψίας νῦν, μηδὲ ἐὰν μυρίαι παιδίσκαι συνοικῶσιν αὐτῷ· τὴν δὲ ἄλλην ἀσχημοσύνην ἐξετάσωμεν τέως. συμβαίνει γὰρ κατὰ ταυτὸν ἀναστάντας οὐ παννυχίδων ἕνεκεν· οὐδὲν γὰρ ἀπὸ τῶν τοιούτων ψυχῶν εὐλαβές· ἄν ποτε γένοιτο καὶ ἐξιδεῖν ἀλλήλους κειμένους, καὶ προσφθέγγεσθαι νύκτωρ, οὗ τί γένοιτ' ἂν αἰσχρότερον; εἰ δὲ συμβαίη καὶ ἀρρωστῆσαι ἄφνω, οὐδὲ τοίχων ἐνταῦθα ὄφελος λοιπόν, ἀλλὰ διαναστὰς πρὸ τῶν ἄλλων, ἐπεισέρχεται
D κειμένῃ τῇ παρθένῳ, τὴν ἀρρωστίαν ἔχων ἀπολογίαν, καὶ τῶν θεραπαινίδων πολλάκις ὀκνηρότερον διακειμένων, καὶ παρακάθηται, καὶ τὰ ἄλλα ἐπιμελεῖται, ἃ γυναῖκας μόνον πολλάκις θέμις διακονεῖν, καὶ οὔτε ἐκείνη αἰσχύνεται, ἀλλὰ καὶ ἐγκαλλωπίζεται, οὔτε οὗτος ἐρυθριᾷ, ἀλλὰ καὶ χαίρει μειζόνως, καὶ τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσῳ τὴν δουλείαν αἰσχροτέραν ἐπιδείκνυσι, καὶ ἡ ἀποστολικὴ ῥῆσις ἐκείνη ἡ λέγουσα, ὅτι ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν, διὰ τῶν ἔργων δείκνυται τότε. ὅταν δὲ καὶ αἱ θεραπαινίδες διαναστῶσι, χείρων ἡ αἰσχύνη· καὶ γὰρ ἀκατακαλύπτῳ τῇ κεφαλῇ, καὶ μονοχίτωνες, καὶ γυμναῖς ταῖς χερσὶν, ἅτε τεθορυβημέναι, καὶ ἐν νυκτὶ διανιστάμεναι, διατρέχουσι παρόντος ἐκείνου,

μᾶλλον δὲ ἐν μέσῳ στρεφομένης, καὶ συνδιατρίβοντες, ἅπαντα ἀναγκάζονται πληροῦν, οὗ τί γένοιτ᾽ ἂν αἴσχιον; εἰ δὲ καὶ μαῖα παραγένοιτο, οὐδ᾽ οὕτως ἐπαισχύνεται, ἀλλὰ καὶ κόραις ἀλλοτρίαις ἐπιοῦσιν ἐναβρύνεται. εἰς ἓν γὰρ ὁρᾷ μόνον, ὅπως ἐπιδείξαιτο τῇ θεραπευούσῃ τὴν ἑαυτοῦ διακονίαν, οὐκ εἰδὼς, ὅτι ὅσῳ ἂν ἐπιδείξηται, τοσούτῳ μᾶλλον καὶ αὐτὴν, κἀκεῖνον καταισχύνει. καὶ τί θαυμαστὸν, εἰ παραγενομένης μὴ ἐρυθριᾷ; πολλάκις γὰρ, καὶ μέσων νυκτῶν οὐκ ὀκνοῦσι θεραπαινίδων εὐτελεστέρων ἔργον ποιοῦντες, ἐπ᾽ αὐτὴν τὴν μαῖαν δραμεῖν· ὅταν δὲ παραγένηται, νῦν μὲν B αὐτὸν ἐκβάλλουσι καὶ ἄκοντα κἂν λίαν ἀναίσχυντος ᾖ, νῦν δὲ ἐπιτρέπουσιν εἰσελθεῖν, καὶ παρακαθίσαι· καίτοι, τί ἂν τις μυρία ἐπιτηδεύσῃ ὥστε καταισχῦναι αὐτὸν, τοιοῦτον ποιήσειεν ἄν, οἷον αὐτὸς κατασκευάζει ἑαυτῷ; ὅταν δὲ ἡμέρα γένηται, καὶ τῆς εὐνῆς ἀμφοτέρους ἐξαναστῆναι δέῃ, φυλακαὶ, καὶ παρατηρήσεις. οὔτε γὰρ προελθεῖν εἰς τὸ ἐξώτερον δωμάτιον ἀδεῶς αὐτὴ δύναιτ᾽ ἄν. πολλάκις δὲ προελθοῦσα ἴσως, καὶ γυμνῷ τῷ σώματι προσαπαντῶσα τῷ ἀνδρὸς, κἀκεῖνος αὐτὸ τοῦτο ὑφορώμενος νῦν μὲν προεπαγγείλας εἰσῆλθε· C νῦν δὲ ἀφυλάκτως, καὶ πολὺν ὦφλησε γέλωτα. πλέον γὰρ οὐδὲν εἰπεῖν βούλομαι· ταῦτα δὲ εἰ καὶ μικρὰ, μεγάλους ἄνθρακας ἀσελγείας τίκτειν εἴωθε. καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τῆς οἰκίας, καὶ πλείονα τούτων· ὅταν δὲ εἰς ἀγορὰν ἐμβαλὼν ἐπανιέναι μέλλῃ, μείζων ἡ ἀσχημοσύνη πάλιν. οὔτε γὰρ εἰς ἰδίαν εἰσιὼν οἰκίαν, καὶ οὐκ ἀναγκαζόμενος προεπαγγεῖλαι, παρακαθημένας θυρῶν γυναῖκας κατῄσχυνεν ἐκείνην· καὶ αὐτὴ δὲ τὸ αὐτὸ πέπονθε πολλάκις, καὶ γυναῖκας μὲν γυνὴ δέξασθαι αἰσχρὸν εἶναι νομίζει, καὶ ἄνδρας ὁ ἀνήρ· ἀλλήλοις δὲ συνοικεῖν οὐ παραιτοῦνται· παD ραιτούμενοι δι᾽ ἀλλήλων τοὺς ὁμοφύλους ξενίσαι, τί τούτου χεῖρον γένοιτ᾽ ἄν; ἔστι δὲ ὅτε αὐτὸν καὶ γυναικὶ εὗρεν παρακαθήμενον μηρυομένῃ, ἢ καὶ ἠλακάτην ἐχούσῃ. τί ἄν τις εἴποι τὰς ὕβρεις, τὰς καθημερινὰς μάχας; κἂν γὰρ πολλὴ ἡ φιλία ᾖ, καὶ ταῦτα συμβαίνειν εἰκός. ἤκουσα δὲ ἔγωγέ τινων, ὅτι καὶ ζηλοτυπίας ὑπομένουσιν. ἔνθα γὰρ μὴ ἡ ἀγάπη πνευματικὴ, ἀνάγκη καὶ τοῦτο γίνεσθαι· ἐντεῦθεν τὰ πτώματα τὰ συνεχῆ, ἐντεῦθεν αἱ διαφθοραὶ, ἐντεῦθεν ἀνελεύθεροι καὶ ἀναίσχυντοι γίνονται αἱ παρθένοι· κἂν μὴ διαφθαρῶσι τὸ σῶμα,

A imò in medio verſante & ſimul currente, omnia coguntur implere: quo quid fieri poſſit fœdius? Quòd ſi & obſtetrix adſit, neque ſic pudefit, ſed & alijs virginibus ingredientibus hoc ſibi glorioſum exiſtimat. Ad vnum enim ſolum ſpectat, quomodo monſtret ægrotanti ſuum miniſterium, ignorans, quòd quo magis ſuam diligentiam monſtrat, tanto magis & ſeipſum & illam confundat. Et quid mirum, ſi præſens non erubeſcat? ſæpe enim medijs noctibus vilium ancillarum opus facturus, ad ipſam obſtetricem currere non grauatur. Quando B autem adeſt, nunc quidem ipſum eijciunt & inuitum, licet valde impudens ſit: nunc autem permittunt, vt iterum ingrediatur, & aſſideat: quamuis cut quis etiam plurima ſtudioſe colligat, vt illi pudorem imponat, & talem qualem ipſe, cùm multa talia parat, ſibi efficit? Vbi autem dies illuxerit, & vtroſque è lecto ſurgere oportet, cuſtodiæ & obſeruationes ſunt, ne quis ad exteriorem domunculam progrediatur: ne ipſa terreatur. Sæpe autem progreſſa & forte nudo corpore ad virũ accedit, & ille hoc ipſũ videns parum curat, nunc quidem miſſo C nuncio ingreditur, nunc autem ſine obſeruatione, & multũ excitat riſum. Nihil enim amplius dicere volo. Hæc autem quamuis parua, tamen magnæ libidinis carbones accẽdere conſueuerũt. Et hæc quidem domi, & maiora his: quando autem in publicũ iuerit rediturus, iterum maior confuſio. In domum ſuam ingreſſus, & dum non cogitur prænunciare, inuentis mulieribus aſſidentibus apud illã pudefacit, & ipſa ſæpe ita afficitur, turpéque cenſet ſi mulier mulierem excipiat, & vir virum: mutuam autem ſuam D conſuetudinem non abhorrent, nec vitant: cauent autem ne ſuos cognatos hoſpitio excipiant. Quo quid deterius fieri poſſit? Accidit interdum, vt ipſum mulieres inueniant aſſidentem agglomeranti vel colum tenenti. Quid opus eſt dicere iurgia, & quotidianas lites? nã etiam ſi multa amicitia & pax ſit, hæc quoq. contingere eſt veriſimile. Audiui autẽ & de aliquibus quòd zelotypi ſunt. Nam vbi non eſt dilectio ſpiritualis, & hoc neceſſe eſt fieri: inde & varij caſus, inde virgines redduntur impudentes & ſeruiles, etſi corpore nõ corrumpantur,

A πᾶσαι ἐπιδραμοῦνται ἀγαπῶσαι, ἑκάστη διακόνου σοι τάξιν ἐπέχειν, καὶ τῆς ἰδίας οἰκίας ἀσφάλειάν σε ἡγήσεται εἶναι, καὶ κόσμον τοῦ βίου, καὶ στέφανον τῆς ζωῆς κατὰ τὸν τοῦ Χριστοῦ λόγον· ζητεῖτε γάρ φησι τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν. νυνὶ δὲ καὶ τοῦ τοῦ βιωτικοῦ ἐκπίπτειν ἡμεῖς αἴτιοι, τῶν οὐρανίων ἀμελοῦντες πραγμάτων. ὑμᾶς δὲ ὅταν εἴπω, οὐκ ἄνδρας λέγω μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑμᾶς· καὶ ὑμᾶς μᾶλλον ἢ ἄνδρας. ἐπεὶ καὶ παρὰ τὴν ἀρχὴν διὰ τοῦτο χαλεπωτέραν ἐδέξατο τιμωρίαν ἡ γυνή· ἐπειδὴ καὶ τὸ πλέον τῆς ἀπάτης εἰσήνεγκε· B διὸ καὶ τὴν ἀπατήσασαν τοῦ ἀπατηθέντος μᾶλλον ἐκόλασεν ὁ θεός· ὃ καὶ νῦν ἔσται ἂν μὴ βουληθῆτε διορθώσασθαι, καὶ πρὸς τὴν οἰκείαν ἐπανελθεῖν εὐγένειαν. διὰ γάρ τοι τοῦτο καὶ ἡ γυνὴ τότε ἐγκαλουμένη, ὅτι τῷ ἀνδρὶ ἔδωκεν ἐκ τοῦ καρποῦ, οὐκ ἐτόλμησεν εἰπεῖν· ὅτι ἐχρῆν μὲν αὐτὸν ἄνδρα ὄντα, μὴ πεισθῆναι, μηδὲ ἀπατηθῆναι· ἀλλὰ ταύτην μὲν, ὡς οὐδὲν οὖσαν ἀπολογίαν, ἐσίγησεν· ἐφ' ἑτέραν δὲ ἦλθεν ἀσθενῆ μὲν καὶ αὐτήν, πλὴν ἀλλ' ὅμως παρὰ ταύτην μᾶλλον ἔχουσαν λόγον. ὅθεν δῆλον, ὅτι μᾶλλον τοῖς ἠπατημένοις ἔξεστι προσβάλλεσθαι τοὺς ἀπατεῶνας, ἢ ἐκείνοις τοὺς ἠπατημένους. C ἡ πόρνη καλεῖ τὸν ὑβρίζοντα αὐτῆς τὸ σῶμα, καὶ συγκατακλίνασα πάλιν ἀφίησι· σὺ δὲ τὸν ὑβρίζοντά σου τὴν ψυχὴν καὶ φθείροντα καλέσασα, κατακλείεις ἔνδον διαπαντός, καὶ οὐ συγχωρεῖς ἐξιέναι, δεσμὰ περιβάλλουσα χαλεπά, τῇ κολακείᾳ, τῇ θεραπείᾳ, ταῖς ἄλλαις πράξεσι. καὶ ἡγῇ δοξάζεσθαι, καταισχύνουσα ἑαυτήν; εἶτα, οὐκ ἐννοεῖς εἰπέ μοι τὸν παρόντα βίον, πῶς βραχύς, πῶς ὀνείρασι προσέοικε, καὶ ἄνθεσι μαραινομένοις, καὶ σκιᾷ παρατρεχούσῃ; τί βούλει τρυφήσασα D νῦν ἐν ὀνείρατι, κολάζεσθαι ἐν ἀληθείᾳ τότε; καί τοί γε οὐδὲ τρυφὴ τὸ πρᾶγμά ἐστι· πῶς γάρ, ὅπου κατάγνωσις, καὶ κατηγορία, καὶ σκώμματα, καὶ σκάνδαλα; πλὴν ἀλλ' εἰ καὶ τρυφὴ ἦν, τί σταγὼν ὕδατος μικρὰ πρὸς ἄπειρον πέλαγος; ἄκουσον θύγατερ, καὶ ἴδε, καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου, καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου, καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου, καὶ ἐπιθυμήσει ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου, πρὸς τὴν οἰκουμένην ποτὲ κακῶς διακειμένην ἔλεγεν ὁ Δαβίδ. τοῦτο τοίνυν καὶ ἡμεῖς ἐπᾴδομέν σοι τὸ ῥῆμα μικρὸν παραλλάξαντες τοῦ προφήτου,

A omnes accurrent diligentes, vnaquæque tibi munere fungetur miniſtræ, & te domus ſuæ ſecuritatem putabit eſſe, & ornatum vitæ & coronam, ſecundum ſermonem Chriſti. Quærite enim, ait, regnum Dei, & omnia hæc adijcientur vobis. *Matth. 6. 33.* Nunc autem & nos authores ſumus, vt ex hac ſeculari fœlicitate excidamus, quòd cœleſtia negligamus. Nos autem quando dico, non viros ſolum dico, ſed & vos, & vos magis quàm viros. Quoniam ab initio ob hoc grauiorem pœnam accepit mulier, & deceptionis maior cauſa fuit, propter hoc B & decipientem magis quàm deceptum puniuit Deus: quod & nunc erit, ſi non volueritis corrigi, & ad propriam redire nobilitatem: propter hoc enim & mulier tunc reprehenſa, quòd viro dedit de fructu, non audebat dicere, quod oportebat, cum vir eſſet, non perſuaderi neque decipi: *Gen. 3.* ſed hanc quidem vtpote frigidam defenſionem tacuit, ad aliam autem venit infirmam quidem & ipſam, attamen plus hac habentem rationis. Vnde manifeſtum quod qui prætexunt deceptores, rectius in ſe deceptos culpam ingerere poſſunt. C Scortum accerſit contumelia afficientem ſuum corpus, & poſtquam cum illo dormierit, iterum dimittit: tu autem vbi vocaris eum qui iniuria afficit tuam animam, & corrumpit, ſemper ipſum includis, & non permittis exire, vinculaque grauia inijcis, adulatione, cura & alijs operibus, & putas te glorificari cum teipſam ita confundis? Non cogitas tu, dic mihi, præſentem vitam, quàm breuis, vt ſomnijs aſſimiletur, & floſculis marceſcentibus, & vmbræ prætereunti? Cur vis deliciari nunc in ſomnio, & puniri tunc in veritate? Quamuis neque D delicias hęc res habet. Quomodo enim, vbi condemnatio, & reprehenſiones, & cõuicia, & ſcandala? Verum etſi deliciæ eſſent, quid eſt parua aquæ gutta ad immenſum mare? Audi filia & vide, & inclina aurem tuam, & obliuiſcere populum, & domum patris tui, & cõcupiſcet rex decorem tuum, *Psal. 44.* ad orbem terræ aliquando male affectum dicebat Dauid. Hoc igitur nos tibi occinemus, breue verbum prophetæ ſubimmutantes,

& dicemus cum propheta: Audi filia & vide, & inclina aurem tuam, & obliuiſcere malæ conſuetudinis, & eorum qui tibi male cohabitant, & concupiſcet rex pulchritudinem tuam. Quid tibi hoc maius? Quid item par poterimus dicere, quàm vt cœli & terræ, & Angelorum, & Archangelorum, & ſupernarum virtutum dominum amatorem ſortita, libereris à vilibus conſeruis, tuam nobilitatem confundentibus? Propter quod vtique & hic finire ſermonem, bonum. Nihil enim dicere poterimus, quod huic honori ſit par. Nam ſi quæ ſponſum in terra acceperit regem, omnibus ſe putat eſſe beatiorem: tu cum habeas non terrenum, nec conſeruum, ſed eum qui in cœlis, eum qui ſuper omnem principatum & poteſtatem, & virtutem, & omne nomen quod nominatur: eum qui ſuper Cherubim ſedet, qui concutit terram, qui extendit cœlum, terribilem & reuerendum Cherubim, inacceſſum Seraphim, non ſponſum ſolum, ſed amatorem, & amatorem quouis homine ardentiore: quomodo non omnia relinquis quæ hic ſunt, etiamſi animam ipſam relinquere oporteat? Quoniam igitur ſufficit, hoc verbum ſolum, & plumbo omni grauius ad corrigendum & promouendum ad ſupernam conuerſationem, & nos hic definimus, & te admonemus, & quaſi diuinum aliquod canticum accinimus, vt & in domo, & in foro, & in die, & in nocte, & in via, & in thalamo, & voce & mente continue loquaris animæ, dicens: Audi anima & vide, & in-
Pſ.44.12. clina aurem tuam, & obliuiſcere malæ conſuetudinis, & concupiſcet rex pulchritudinem tuam. Et ſi hoc continue verbum dixeris, auro omni puriorem facies animam. Dictum enim hoc igne vehementius, & efficacius afflare tuas cogitationes, & omnes tuæ mentis maculas expurgare valebit in Chriſto Ieſu Domino noſtro, cui gloria in ſæcula ſæculorum, Amen.

A καὶ ἐρῶμεν μετὰ τοῦ προφήτου· ἄκουσον θύγατερ, καὶ ἴδε, καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου, καὶ ἐπιλάθου τῆς πονηρᾶς συνηθείας, καὶ τῶν ἐπὶ κακῷ σοι συνοικούντων, καὶ ἐπιθυμήσει ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου. τί σοι τούτου πλέον; τί δὲ ἴσον ἔχοιμεν ἂν εἰπεῖν ἄλλο; ὅταν τὸν τῶν οὐρανῶν καὶ γῆς, καὶ ἀγγέλων, καὶ ἀρχαγγέλων, καὶ τῶν ἄνω δυνάμεων δεσπότην ἐραστὴν λάβῃς, ἀπαλλαγεῖσα τούτων τῶν εὐτελῶν ὁμοδούλων σου, καὶ καταισχυνόντων σου τὴν εὐγένειαν; διὸ δὴ καὶ ἐνταῦθα καταλῦσαι τὸν λόγον καλόν.
B οὐδὲν γὰρ ἴσον εἰπεῖν ταύτης ἔχομεν τῆς τιμῆς. εἰ γὰρ βασιλέα τὸν ἐπὶ γῆς λαβοῦσα τις νυμφίον πάντων ἡγεῖται εἶναι ἑαυτὴν μακαριωτέραν, σὺ οὐ τὸν ἐπὶ γῆς, οὐδὲ τὸν ὁμόδουλον, ἀλλὰ τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, τὸν ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς, καὶ ἐξουσίας, καὶ δυνάμεως, καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου, τὸν ἐπάνω τῶν Χερουβὶμ καθήμενον, τὸν σείοντα τὴν γῆν, τὸν ἐκτείναντα τὸν οὐρανόν, τὸν φοβερὸν μὲν τοῖς Χερουβίμ, ἀπρόσιτον δὲ τοῖς Σεραφίμ· οὐχὶ νυμφίον ἔχουσα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐραστήν, καὶ ἐραστὴν παντὸς ἀνθρώπου σφοδρότερον, πῶς οὐ πάντα ἀφήσεις τὰ
C ἐνταῦθα, εἰ καὶ αὐτὴν δέοι προέσθαι τὴν ψυχήν; ἐπεὶ οὖν τοῦτο ἀρκεῖ τὸ ῥῆμα μόνον, καὶ τὸν μολύβδου παντὸς βαρύτερον ὀρθῶσαι, καὶ πρὸς τὰς ἄνω παρασκευάσαι διατριβάς, καὶ ἡμεῖς ἐνταῦθα καταλύομεν, καί σοι παραινοῦμεν καθάπερ ᾠδήν τινα θείαν ἐπᾴδειν τὴν ἐπῳδήν, καὶ ἐν οἰκίᾳ, καὶ ἐν ἀγορᾷ καὶ ἐν ἡμέρᾳ, καὶ ἐν νυκτί, καὶ ἐν ὁδῷ, καὶ ἐν θαλάμῳ, καὶ διὰ φωνῆς, καὶ κατὰ διάνοιαν, καὶ συνεχῶς ἐπιλέγειν τῇ ψυχῇ· ἄκουσον ψυχή μου, καὶ ἴδε, καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου, καὶ ἐπιλάθου τῆς πονηρᾶς σου συνηθείας, καὶ
D ἐπιθυμήσει ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου· κἂν τοῦτο ἐπιλέγῃς διηνεκῶς τὸ ῥῆμα, χρυσίου παντὸς καθαρωτέραν ἐργάσῃ τὴν ψυχήν, πυρὸς σφοδρότερον τῆς λέξεως ταύτης τοῖς τῆς διανοίας ἐμπνευσάσης λογισμοῖς, καὶ πᾶσαν ἐκκαθαιρούσης κηλῖδα ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

A

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΣΥΝΕΙΣΑΚΤΟΥΣ ἔχοντας.

Ἐπὶ μὲν τῶν προγόνων τῶν ἡμετέρων δύο τινὲς ἦσαν προφάσεις, αἳ τὰς γυναῖκας συγ- B καθῳκίζουσαι τοῖς ἀνδράσι· μία μὲν, ἡ τοῦ γάμου ἀρχαία τε, καὶ δικαία, καὶ εὔλογος, ἅτε τὸν θεὸν ἔχουσα νομοθέτην· ἀντὶ γὰρ τούτου, φησὶ, καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ, καὶ τὴν μητέρα, καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν· ἑτέρα δὲ ἡ τῆς πορνείας, καὶ νεωτέρα ταύτης, καὶ ἄδικος, καὶ παράνομος, ἅτε παρὰ τῶν πονηρῶν εἰσενεχθεῖσα δαιμόνων· ἐπὶ δὲ τῆς γενεᾶς τῆς ἡμετέρας, καὶ τρίτος C ἐπενοήθη τρόπος καινός τις, καὶ παράδοξος, καὶ πολλὴν ἔχων τὴν ἀπορίαν τοῖς βουλομένοις τὴν αἰτίαν εὑρεῖν. εἰσὶ γάρ τινες, οἳ γάμου, καὶ συνουσίας χωρὶς, κόρας ἀπειρογάμους ἀγόμενοι, καθίζουσιν οἴκοι διαπαντὸς, καὶ εἰς ἔσχατον γῆρας ἑαυτοῖς συγκατακλείουσιν, οὔτε ἐπὶ παιδοποιΐας· οὐ γάρ φασιν αὐταῖς συγγίνεσθαι, οὔτε ἐξ ἀκολασίας· λέγουσι γὰρ αὐτὰς ἀκεραίους διατηρεῖν. ἀλλ' ἐάν τις ἐρῆται τὴν αἰτίαν, ἔχουσι μὲν πολλὰς, καὶ μεμελετήκασιν· εὐλόγον δὲ, ὡς ἔγωγε οἶμαι, οὐδὲ μίαν, οὐδὲ σμικράν. ἀλλὰ μήπω περὶ τούτων, μηδὲ τὰς ἐκείνων λέγωμεν προ- D φάσεις, ἀλλ' ἣν αὐτοὶ μάλιστα ὑποπτεύομεν εἶναι, ταύτην εἰς μέσον ἀγάγωμεν. τίς οὖν ἐστιν αὕτη, πάντως δὲ εἰ διαμαρτάνοιμι τοῦ σκοποῦ, ἔξεστιν ἐπιλαβέσθαι τοῖς βουλομένοις ὑμῶν. τίς οὖν ἐστιν ἡ πρόφασις; δοκεῖ μοι τινὰ ἡδονὴν ἔχειν τὸ συνοικεῖν γυναιξὶν, οὐ νόμῳ γάμου μόνον, ἀλλὰ καὶ γάμου, καὶ συνουσίας χωρίς. εἰ δὲ οὐκ ὀρθῶς δοκῶ, λέγειν οὐκ ἔχω. τὴν γὰρ ἐμαυτοῦ τέως ὑμῖν διηγοῦμαι γνώμην, τάχα δὲ οὐ τὴν ἐμαυτοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν αὐτῶν ἐκείνων· ὅτι γὰρ καὶ ἐκείνοις οὕτω δοκεῖ, δῆλον ἐκεῖθεν. οὐ γὰρ ἂν τοσαύτης κατεφρόνησαν δόξης, καὶ τοσούτων

EIVSDEM ADVERSVS EOS QVI APVD SE FOVENT ſorores adoptiuas, quas ſubintroductas vocant.

INCERTO INTERPRETE.

MAIORIBVS noſtris duæ tantum cognitæ fuerunt cauſæ propter quas mulieribus viri cohabitent. Et vna quidem vetus eſt ac iuſta rationique conſentanea: nempe matrimonium, quod Deo legiſlatore inſtitutum eſt. Propter hoc enim, inquit, relinquet vir patrem ſuum & matrem ſuam, & adhærebit vxori ſuæ, eruntque duo in carnem vnam: altera vero poſterior & ex confeſſo iniuſta, & legi aduerſa, nempe ſtuprum, quod à malignis introductum eſt dæmonibus. At qui noſtra hac ætate tertius quidam nouus & inſolitus mos prodijt, cuius cauſam haud facile inueſtigaueris. Sunt enim nonnulli, qui puellas nuptiarum inexpertas domum ducant, & vſque in extremam ſenectam incluſas tenent, ac fouent, non procreandorum liberorum gratia, negant enim ſe cum illis rem habere: neque libidinis cauſa: aiunt enim quòd illas & integras & incorruptas ſeruent. Et ſi quis ab eis cauſam rogauerit, dicunt ſibi multas eſſe: ſed fingunt. Ego enim nullam eos habere crediderim, quæ vel honeſta vel idonea ſit. Verum de his nunc non dicemus. Afferemus autem in medium, quam nos potiſſimum cauſam ſuſpicemur. Et quænam illa? Omnino, ſi à ſcopo aberrauero, fas vobis eſto vt me redarguatis. Et quænam cauſa? quis ille prætextus? Videtur mihi mulieris conuictus, non ex lege nuptiarum modò, ſed etiam abſque nuptijs ac congreſſu, voluptatis habere nonnihil. Quòd ſi non rectè ſentio, non poſſum dicere. Meam vobis ſententiam narro, fortè autem non meam ſolum, ſed & illorum: nam & illis ſic videtur; quod hinc liquet. Tantam enim gloriam, & tanta

Cap. I.

Gen. 2. 24.

ſcandala neutiquam deſpicerent, niſi ingens quædam & vehemens cohabitandi voluptas eſſet. Quod ſi forte ſuccenſeant quidam, quod hæc dicamus: precor vt nobis venia detur, abſitque indignatio. Neque enim temere, & ſimpliciter inimicos vellem. Non ſum tam miſer ac ærumnoſus, qui temere omnes offendere velim: ſed valde doleo ac crucior, & gloriam Dei blaſphemari intuens, & multorum ſalutē propter voluptatem hanc paulatim perire. Et habet voluptas hæc maiorem cohabitandi amorem, quàm legitimæ nuptiæ. Quòd nunc fortè vobis mirum videtur: ſed vbi quod auditis declarabo, eritis & vos mihi teſtes. Etenim cum legitima muliere congredi, cum non ſit vetitum, concupiſcentiæ vehementiam demulcet, & ſæpenumero ſatietatem affert, immodicum reſtinguens ardorem. Præterea partus & partuum dolores, puerorúmque procreationes ac educationes, necnon & frequentes qui ex his ſequuntur morbi, corpus affligunt, florem ætatis marcidum reddunt, inualidúmque voluptatis calcar faciunt: in virgine autem cohabitatrice nihil horum reperies. Abeſt enim coitus, qui naturæ impetum deprimat, ac calcar obtūdat: neque dolores partus, neque puerorū educationes carnem langueſcere faciunt: ſed iuuenilem vigorem diu cōſeruat, vtpote intacta manens. Vnde poſt partus & educationes puerorum, corpora vxorum infirmiora fiunt: illa autem vſque in quadrageſimum annum in ſua permanet forma, & cum virginibus iam elocandis certat: hinc eſt quòd cohabitantes duplici igne accenduntur: nam & ardor eorum non reſtinguitur coitu eis interdicto, & ardoris fomes redditur validior. Hanc ego huius contubernij cauſam ſuſpicor: ſed ne valde ſuccēſeamus eis, neque difficiles ſimus & importuni. Nam qui ægrum vult reſtituere, non hoc agit ira & verberibus, ſed aptat magis pharmaca magna cura, & blanda adhortatione. Nobis, quamuis illos punire & eis indignari liceret, vtpote in iudicum adſcitis ordinem: non tamen hoc facimus, ſed medicorum magis, & eorum qui curare ſolent, morem ſequi lubet: vnde obſecramus & adhortamur, & eorū ſi opus eſt genua contingimus, ſi fortè quod agendum ſuſcepimus, perfi-

A σκανδάλων, εἰ μὴ σφοδρά τις ἦν καὶ τυραννικὴ τῆς συνοικήσεως ταύτης ἡ ἡδονή. εἰ δέ τινες δυσχεραίνοιεν ταῦτα λεγόντων ἡμῶν, παραιτησόμεθα συγγινώσκειν ἡμῖν, καὶ μὴ ἀγανακτεῖν. οὐ γὰρ ἑκὼν, οὐδὲ ἁπλῶς τὴν ἀπέχθειαν ἀναδέξασθαι ταύτην εἱλόμην. οὐχ οὕτως ἄθλιος ἐγὼ καὶ ταλαίπωρος, ὡς εἰκῆ βούλεσθαι προσκρούειν ἅπασιν· ἀλλ' ὀδυνῶμαι σφόδρα, καὶ ἀλγῶ, καὶ τὴν τοῦ θεοῦ δόξαν ὑβριζομένην ὁρῶν, καὶ τὴν τῶν πολλῶν σωτηρίαν κατὰ μικρὸν ἀπορρέουσαν, διὰ τὴν ἡδονὴν ταύτην. ὅτι γὰρ ἡδὺ τοῦτο καὶ τοῦ
B νόμῳ γάμου συνοικεῖν δριμύτερον ἔχει τὸν ἔρωτα· νῦν μὲν ἴσως καὶ θορυβήσεσθε ἀκούοντες, μετὰ δὲ τὴν ἀπόδειξιν, καὶ αὐτοὶ συνομολογήσετε. ἐπὶ μὲν τῆς ἐννόμου γυναικὸς ἡ μίξις ἀκώλυτος οὖσα, τόν τε πόθον παρεμυθήσατο, καὶ εἰς κόρον πολλάκις τὸν ἄνδρα ἤγαγε, καὶ τὴν σφοδρὰν κατέλυσεν ἐπιθυμίαν. καὶ χωρὶς δὲ τούτων, καὶ ὠδῖνες, καὶ τόκοι, καὶ παιδοποιΐαι, καὶ παιδοτροφίαι, καὶ τὰ ἐκ τούτων ἑπόμενα συνεχῆ νοσήματα, πολιορκοῦντα τὸ σῶμα, καὶ μαραίνοντα τὸ ἄνθος τῆς ὥρας, ἀσθενέστερον τὸ κέντρον ἐργάζεται τῆς ἡδονῆς· ἐπὶ δὲ τῆς παρθένου οὐδὲν τούτων ἔνι. οὔτε γὰρ μίξις ἐπὶ τὸν
C οἶστρον τῆς φύσεως δυναμένη χαλάσαι καὶ κατενεγκεῖν· οὔτε ὠδῖνες, καὶ παιδοτροφίαι τὴν σάρκα μαραίνουσαι, ἀλλ' ἐπιπολὺ διασώζουσι τὴν ἀκμὴν, ἅτε ἀνέπαφοι μένουσαι τὸ ἐντεῦθεν. τῶν μὲν γὰρ γαμουμένων μετὰ τοὺς τόκους, καὶ τὰς παιδοτροφίας ἀσθενέστερα τὰ σώματα γίνεται· αἱ δὲ καὶ εἰς τεσσαρακοστὸν ἔτος μένουσιν, ἁμιλλώμεναι τῶν παρθένων ταῖς θαλαμευομέναις. ὅθεν διπλᾶ τὰ τῆς ἐπιθυμίας ἐγείρεται τοῖς συνοικοῦσιν αὐταῖς, παρά τε μὴ συγχωρεῖσθαι τῇ μίξει τὸν πόθον παραμυθεῖσθαι, καὶ τὸ μένειν ἐπιπολὺ τοῦ πόθου τὴν
D ὑπόθεσιν ἰσχυροτέραν. ταύτην ὑποπτεύω πρόφασιν εἶναι ἐγὼ τῆς ὁμοσκηνίας ταύτης· ἀλλὰ μὴ ἀγανακτῶμεν πρὸς αὐτοὺς, μηδὲ δυσχεραίνωμεν. οὐδεὶς γὰρ τὸν κάμνοντα ἀναστῆσαι βουλόμενος, μετ' ὀργῆς καὶ ἐπιπλήξεως τοῦτο ποιεῖ, ἀλλὰ μετὰ θεραπείας, καὶ παρακλήσεως προσάγει τὰ φάρμακα. καὶ γὰρ εἰ μὲν κολάσαι προὔκειτο, καὶ τὴν τῶν δικαζόντων εἴχομεν τάξιν, ἐχρῆν καὶ ἀγανακτεῖν· εἰ δὲ ἐκείνην ἀφέντες, τὴν τῶν ἰατρῶν, καὶ θεραπεύειν βουλομένων μεταλαμβάνομεν, παρακαλεῖν χρὴ, καὶ δέεσθαι, καὶ αὐτῶν, εἰ δέοι, τῶν γονάτων ἅπτεσθαι, ὥστε γενέσθαι τὸ σπου-

διαζόμενοι. καθάπερ οὖν οἱ ἰατροὶ, τῶν βλαπτόντων μὲν, ἡδονὴν δὲ ἐχόντων ἀπάγοντες, εἴτε σιτίων, εἴτε ποτῶν· τοῦτο πρὸ τῶν ἄλλων πείθουσι τοὺς ἀρρώστους, ὅτι τὸ τοιοῦτον μετὰ τῆς βλάβης πολλὴν ἔχει καὶ τὴν ἀηδίαν· οὕτω καὶ ἡμεῖς ποιῶμεν, δεικνύντες αὐτοῖς, ὅτι ἡ ἡδίστη αὕτη συνοίκησις πολλὴν ἔχει τὸν ὄλεθρον, καὶ τῶν δηλητηρίων οὐδὲν ἄμεινον φαρμάκων κατεσκεύασται. καὶ δοκεῖ μὲν εὐφροσύνην τινὰ ἔχειν, πολλὴν δὲ ἐναποκεκρυμμένην ἐν αὐτῇ τὴν πικρίαν καταχεῖ τῆς ἡδομένης ψυχῆς· ἐπεὶ καὶ αὕτη ἡ μετὰ πειθοῦς ἀναχώρησις ἀσφαλής. B ὁ μὲν γὰρ φόβῳ τῆς φιλουμένης διαζευγνύμενος καὶ ἀνάγκῃ, σφοδρότερός τε ἐραστὴς γίνεται, καὶ ἴσως καὶ ἐπιμίξει πάλιν. ὁ δὲ τὸ πρᾶγμα ὡς καταγνοὺς, καὶ οὕτω φυγὼν ὡς ἐπιβλαβὲς καὶ πικρὸν, οὐδ᾽ ἂν ἐπιστρέψειεν αὖθις, τὴν ἐκ τῆς οἰκείας γνώμης ψῆφον πάσης ἀνάγκης ἔχων ἰσχυροτέραν. πῶς οὖν αὐτοὺς πείσομεν, ὅτι οὐ βλαβερὸν τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ πικρόν; πῶς δὲ ἄλλως, ἢ δι᾽ αὐτοῦ τοῦ παραδείγματος τῆς φύσεως; ἐρώμεθα οὖν αὐτοὺς, εἴ τις πολυτελῆ τράπεζαν παραθεὶς, πολλῶν καὶ ἡδίστων γέμουσαν ἐδεσμάτων, ἀπαγορεύσοι μετὰ σφοδρᾶς τῆς ἀπειλῆς, μὴ ἅψασθαί τινος τῶν C προκειμένων· ἆρα ἄν τις εἵλετο τοιαύτῃ παρακαθῆσθαι τραπέζῃ, καὶ κολάζειν ἑαυτόν; οὐκ ἔγωγε οἶμαι· οὔτε γὰρ τοσαύτην ἀπὸ τῆς ὄψεως ἐκαρποῦτο τὴν ἡδονὴν, ὅσην ἀπὸ τῆς κωλύσεως ὑπέμενε τὴν ἀθυμίαν. τί δὲ εἰ διψῶντι καὶ καιομένῳ πηγήν τις ἐπιδείξας καθαρὰν καὶ διαυγῆ, μὴ μόνον αὐτῆς ἀπογεύσασθαι, ἀλλὰ μηδὲ ἄκροις θιγεῖν τοῖς δακτύλοις ἐπέτρεπεν· ἆρα ἂν ταύτης εὑρέθη τι πικρότερον τῆς κολάσεως; οὐδὲ ἐνταῦθα οἶμαί τινα ἀντερεῖν. τοσοῦτον γάρ ἐστι τοῦτο κακὸν, ὅτι καὶ τῶν ἔξωθεν οἱ ταῦτα διασκέψασθαι D μάλιστα ὄντες δεινοὶ, ἡδονῆς φύσιν λέγω καὶ λύπης, θελήσαντες ποιῆσαι κολαζομένους τινὰς σφοδρῶς, οὐκ ἄλλως ἐποίησαν, ἢ τοῦτον τὸν τρόπον· πλάσαντες γάρ τινα μῦθον, ἄγουσιν ἐν τῷ μύθῳ τινὰ, ὃν ἔδει δοῦναι δίκην ἐσχάτην, καὶ ἕτερον μὲν οὐδὲν, πανδαισίαν δὲ παραθέντες αὐτῷ, καὶ παραρρέον δείξαντες ὕδωρ, οὐδενὸς ἀπολαῦσαι τούτων συνεχώρησαν, ἀλλ᾽ ὁμοῦ τε ἐξέτεινε τὴν χεῖρα ἐκεῖνος, καὶ τὰ ὁρώμενα ἅπαντα ἀφίπτατο, καὶ τοῦτο ἐγίνετο διαπαντός. καὶ οὗτος τῆς κολάσεως ὁ τρόπος ἦν, κατὰ τὸν μῦθον τὸν ἔξωθεν. καὶ φιλοσόφων δέ τις ἰδών τινα

A ciamus, Igitur quemadmodum medici, qui ægros à cibo vel potu nociuo atcere cupiunt, licet illa mixtam habeant voluptatem, ante omnia tamen perſuadent, ineſſe illis præter nocumenta etiam multum inſuauitatis: ſic & nos faciamus, commonſtrando illis quòd cohabitatio illa, quamuis ſuauis & iucunda videatur, pernicioſa ſit, & nihilò melior, quàm mortiferæ potiones. Et videtur quidem multam habere lætitiam, latet tamen multum in ea amaritudinis, quam animæ quæ voluptatibus oblectatur, infundit. Nam qui B perſuaſus diſcedit, ſecurè diſcedit. Sanè qui metu & neceſſitate à dilecta ſeiungitur, fortior amator fit, & fortaſſis iterum ad illam accedet: at ſi vt rem damnoſam & amaram fugit, haudquaquam iterum reuertitur ob calculum ſententiæ ſuæ, quæ quauis neceſſitate violentius illi perſuadet. Quocirca quomodo perſuadebimus illis, quòd hoc non ſolùm noceat, ſed & amarum ſit? & quomodo aliter, quàm ex ipſa rerum natura? Interrogemus ergo eos, ſi quis menſa ſumptuoſa appoſita, varijs dulciſſimiſque plena edulijs, denunciet C ſummis minis, ne quid propoſitorum contingatur: num vellet aliquis ad talem menſam conſidere, & ſeipſum cruciare? Ego vtique non opinor: neque enim tanta ex aſpectu voluptate frueretur, quantam triſtitiam ex interdicto conciperet. Quid autem ſi quis ſitienti & ardenti præ ſiti fontem limpidum & purum demonſtratum, non ſolùm non deguſtare, ſed ne extremis quidem digitis contingere permitteret, an quid eo cruciatu acerbius? Neque hic mihi contradixerit vllus. Tantum enim hoc CAP. II. malum eſt, vt etiam profani, qui pluri- D mum valent in naturæ voluptate & triſtitia expendenda, volentes effingere quoſdam qui valde cruciantur, talem quandam fabulam in medium proferant. Introducitur in fabula quidam Tantalus. extremo ſupplicio afficiẽdus, cui oſtenditur omnium ciborum copia, & præterfluens aqua: nec conceditur, vt aliquo iſtorum fruatur: & cum extendit ille manum, omnia quæ videntur, à tactu fugiunt, fitque hoc ſemper. Et hæc eſt profanorum de illo ſupplicij genere fabula. Philoſophorum vero qui-

dam, cum vidiſſet ſodalium quendam oſculum formoſo puero dare, admirabundus dixit: Hic opinor præcipitem facile ſe in ignem inijceret, qui tantam in ſe fornacem oſculo eſt auſus accendere. Ego autem non idem dixerim de his qui cohabitantes oſculantur & contrectant? At ſi qui ſunt qui hæc calumnientur, demonſtrare tentabo, quòd & hi illo vſque perueniant, & durius ſibi quàm ſit dictum ſupplicium acceſſant. Nam ſi aſpectus ſolus tantum infert dolorem, quanto maiorem & contactus accendit? ex quo vt eſt voluptas multo craſſior, quàm ex aſpectu: ita maiorem ſtruit flammam, acerbiorem efficit dolorem, & vehementius feram exaſperat. Quanto enim magis concupiſcentias augemus, & plurima eis fomenta ſuppeditamus, tanto & dolores noſtri magis intendũtur. Et quemadmodum qui menſæ & fonti aſſidet, non ſic videndo dolet, vt cui permiſſum eſt attingere, & tamen ne deguſtet prohibetur: ſic vtique qui ad contrectanda virginum corpora admittuntur, grauiorem hauriũt cruciatũ ex tactu, quam ex aſpectu, dũ acerbius rei tactę priuatione torquẽtur. Et quid opus eſt philoſophari in his afferẽdo res externas? Dei enim ſentẽtia his omnibus potentior, ipſa nobis oſtendit rem ita ſeſe habere. Nã cum vellet punire Adam, non procul à paradiſo ipſum habitare fecit, ſed prope paradiſum, vt continuam pœnam haberet è ſpectaculo loci quem deſiderabat, & eo quamuis ſuper illum ante ſe videret, frui non permitteretur. Iam forte aliquis dixerit, & quomodo ſi hoc natura tam amarum, plerique tanto ſtudio ſectantur? Ad quod ego dixerim, quod iſtuc ipſum extremæ illorum ęgritudinis maximum eſt argumentum. Nam hic mos eſt ægrotantium, vt quærant frigidam quandam, breuiſque temporis voluptatem, vnde prolixiorem ſibi conciliant pœnam. Hoc & in febricitantibus videre quis poteſt, qui cum pauliſper abſtinere nolunt à refocillatione momentanea vetitorum vel eſculentorum, vel poculentorum, longum quendam & difficillimum inuehunt ſibi morbum. Oportet autem vt hi qui bene valent, non eorum qui male habent ſententiam & mores ſequantur. Nam ſi illos ſequemur, & à medica arte, & à

Gen. 3.

A τῶν αὐτοῦ συνόντων καταφιλήσαντα νέον εὔμορφον, ἐθαύμασεν εἰπών· ὅτι καὶ εἰς πῦρ ἐκεῖνος ῥᾳδίως ἂν κυβιστήσειεν ὁ ταύτην τολμήσας διὰ τοῦ φιλήματος ἀνάψαι ἐν ἑαυτῷ κάμινον. ἐγὼ δὲ τοῦτο μὲν οὐκ ἂν εἴποιμι, ὅτι τὰς συνοικούσας φιλοῦσιν, ἢ ἐπαφῶνται; εἰ δέ τινες ταῦτα κατηγορεῖεν, δεῖξαι πειράσομαι, ὅτι κἂν μέχρι τούτου προβῶσι, πικροτέραν πάλιν καθ' ἑαυτῶν τῆς προτέρας ἐπισπῶνται τὴν βάσανον. εἰ γὰρ ὄψις μόνη τοσαύτην ἐντίθησιν ὀδύνην, ὅταν καὶ ἁφὴ προσῇ τῆς ὄψεως, πολὺ παχυτέρα ἀπό-
B λαυσις, μείζονα αἴρει τὴν φλόγα, καὶ δριμυτέραν ἐργάζεται τὴν ἀλγηδόνα, καὶ χαλεπώτερον ποιεῖ τὸ θηρίον. ὅσον γὰρ ἂν αὔξωμεν τὰ τῆς ἐπιθυμίας, καὶ ἰσχυροτέραν αὐτῇ παρέχωμεν τὴν τροφήν, τοσοῦτον καὶ τὰ τῆς ὀδύνης ἡμῖν ἐπιτείνεται. καὶ καθάπερ ὁ τῇ τραπέζῃ καὶ τῇ πηγῇ παρακαθήμενος οὐχ οὕτως ὁρῶν ὀδυνᾶται, ὡς ὅταν καὶ τὴν χεῖρα ἐπιβαλὼν, ἀπογεύσασθαι κωλυθῇ πάλιν· οὕτω δὴ καὶ οἱ τῶν παρθενικῶν σωμάτων ψαῦσαι ἐπιτρεπόμενοι, χαλεπώτερον τῆς θέας ἀπὸ τῆς ἁφῆς κολάζονται, πικροτέραν ἐφελκόμενοι τὴν ἐκ τῆς ἀτυχίας ὀδύ-
C νην. καὶ τί δεῖ ταῦτα ἀπὸ τῶν ἔξωθεν παραδειγμάτων φιλοσοφεῖν; ἡ γὰρ τοῦ θεοῦ ψῆφος ἡ τούτων ἁπάντων ἰσχυροτέρα, αὕτη δείκνυσι τοῦτο τοιοῦτον ὄν. τὸν γὰρ Ἀδὰμ κολάσαι βουλόμενος, οὐ πόρρω τοῦ παραδείσου κατῴκισεν, ἀλλ' αὐτοῦ πλησίον ἐκείνου ἵν' ἔχῃ διηνεκῆ κόλασιν, τὴν θέαν τοῦ ποθουμένου χωρίου, θεωρῶν μὲν αὐτὸ διαπαντός, ἀπολαῦσαι δὲ οὐκ ἐπιτρεπόμενος. ἀλλ' ἴσως εἴποι τις ἂν καὶ πῶς εἰ πικρὸν τοῦτο οὕτως ἐστὶ τῇ φύσει, μετὰ τοσαύτης αὐτὸ οἱ πολλοὶ διώκουσι τῆς σπουδῆς; ἐγὼ δὲ πρὸς τοῦτο, ἐκεῖνο ἂν εἴποιμι·
D ὅτι αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο μέγιστον τεκμήριον τῆς ἐσχάτης αὐτῶν ἀρρωστίας ἐστί. τοῦτο γὰρ τῶν νοσούντων τὸ ἔθος· ψυχράν τινα, καὶ ὀλιγοχρόνιον ἡδονὴν καρποῦσθαι, καὶ μακρὰν ἑαυτοῖς ἐντεῦθεν κατασκευάζειν κόλασιν. τοῦτο γὰρ καὶ ἐπὶ τῶν πυρεττόντων ἴδοι τις ἄν. οἱ μὴ βουλόμενοι καρτερῆσαι μικρὸν, δι' ὀλιγοχρόνιον τινα ψυχαγωγίαν, καὶ ποτῶν, καὶ σιτίων κεκωλυμένων ἁπτόμενοι, μακράν τινα, καὶ χαλεπωτάτην ἑαυτοῖς ἐργάζονται νόσον. δεῖ δὲ τοὺς ὑγιαίνοντας οὐκ ἀπὸ τῶν νοσούντων λαμβάνειν τὰς περὶ τῶν πραγμάτων ψήφους. ἐπεὶ εἰ τούτοις ἑψόμεθα, καὶ ὑπὸ τῆς ἰατρικῆς, καὶ ὑπὸ τῆς

A φιλοσοφίας καταγνωσόμεθα. οὐδὲ γὰρ, οὐδὲ ἐπὶ πυρετῶν, οὐδὲ ἐπὶ γυναικῶν αὐτὰ πάσχουσι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ χρημάτων, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων, οἱ τὰ τοιαῦτα νοσοῦντες. καὶ γὰρ οἱ περὶ τὰ χρήματα μεμηνότες, εἰδότες, ὅτι τὰ μικρὰ ταῦτα ἐνταῦθα παρεχόμενοι τοῖς δεομένοις, μυρία ἐκεῖ λήψονται ἀγαθὰ, κατέχουσιν ὅμως αὐτὰ, καὶ κατορύττουσι, καὶ πάντων ἐκπεσεῖν αἱροῦνται τῶν ἀγαθῶν μᾶλλον, διὰ τὴν ψυχρὰν ταύτην, καὶ βραχεῖαν ἡδονὴν, ἢ τῆς αἰωνίου κολάσεως ἀπαλλαγῆναι, καὶ τὴν ἀθάνατον καρπώσασθαι ζωὴν, διὰ τῆς προσκαίρου τούτων ὑπεροψίας. τοῦτο δὴ καὶ B οὗτοι πάσχουσι τῆς μικρᾶς ταύτης ἐπιθυμίας, τῆς διὰ τῶν ὀφθαλμῶν οὐκ ἀνεχόμενοι μικρὸν ἑαυτοὺς ἀποστῆσαι, ἀφόρητον ἑαυτοῖς συνάγουσι πῦρ· καὶ ὅσῳ περ ἂν νομίζωσιν ἥδεσθαι, τοσούτῳ μᾶλλον ἐμπλέκονται τῷ κακῷ, τοῦ διαβόλου τοῦτο τεχνασαμένου, πρὸς τὴν παραμονὴν τῆς φλογὸς, καὶ ἐπίδοσιν, ὅθεν καιόμενοι, καὶ ἥδονται, καὶ ἀλγοῦσιν, ἄτοπόν τινα κρᾶσιν ἐν ταῖς ἑαυτῶν καταφυτεύοντες ψυχαῖς. εἰ δέ τις ἡμῶν ἀκρασίαν καταγινώσκει ἀπὸ τούτων τῶν ῥημάτων, τοὺς γενναίους ἄνδρας, καὶ γυναιξὶ συνοικοῦντας μηδὲν πάσχειν δεινὸν, μακαρίζω μὲν τοὺς τοιούτους τινάς· καὶ βου- C λοίμην ἂν καὶ αὐτὸς τοσαύτην λαβεῖν ἰσχύν· καὶ ἴσως μὲν καὶ αὐτὸς πείθομαι, ὅτι δυνατὸν εἶναι τοιούτους τινάς. ἐβουλόμην δὲ καὶ τοὺς ἐγκαλοῦντας ἡμῖν δυνηθῆναι πεῖσαι τοῦτο, ὅτι νέος σφριγῶν τῷ σώματι, κόρῃ συνοικῶν παρθένῳ, καὶ συγκαθήμενος, καὶ συνδειπνῶν, καὶ συνδιαλεγόμενος δι᾽ ἡμέρας· τῶν γὰρ ἄλλων οὐδὲν προστίθημι· τοὺς ἀκαίρους γέλωτας, καὶ τὰς διαχύσεις, καὶ τὰ μαλακὰ ῥήματα, καὶ τὰ ἄλλα, ἃ μηδὲ λέγειν ἴσως καλόν· ἀλλ᾽ ὅτι τὴν αὐτὴν ἔχων οἰκίαν, καὶ τραπέζης, καὶ λόγων κοινωνῶν, καὶ μετὰ παρρησίας πολλῆς, καὶ μεταλαμ- D βάνων πολλῶν, καὶ μεταδιδοὺς οὐδενὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἁλίσκεται, ἀλλὰ καθαρὸς ἐπιθυμίας τε μένει πονηρᾶς, καὶ ἡδονῆς. ἐβουλόμην ταῦτα δυνάσθαι πείθειν τοὺς ἐγκαλοῦντας ἡμῖν. ἀλλ᾽ οὐκ ἐθέλουσι πεισθῆναι· ἀλλὰ καὶ ἡμῶν τῶν ταῦτα ἀπολογουμένων καταβοῶσιν ὡς ἀναισχύντων, καὶ τὰ αὐτὰ νοσούντων αὐτοῖς, καὶ τὴν οἰκείαν περιστελλόντων κακίαν. καὶ τί ταῦτα πρὸς ἡμᾶς φησιν; οὐδὲ γὰρ τῆς ἑτέρων ἀνοίας ἡμεῖς ὑπεύθυνοι, οὐδὲ εἴ τις ἀλόγως σκανδαλίζοιτο, δοῦναι δίκην ἄξιος ἐγὼ διὰ τὴν ἄνοιαν τὴν ἐκείνου. ἀλλὰ Παῦλος οὐκ εἶπε τοῦτο, ἀλλὰ κἂν ἀδί-

A philoſophia condemnabimur. Neque enim hoc ſolum in febri contingit, vel mulierum amore, ſed & in diuitijs & in omnibus alijs qui ita ægrotant. Etenim qui in pecunias inſaniunt, licet ſciant quòd hi qui parua hæc indignis impartiantur, infinita bona inde capiant: detinent tamen ea & defodiunt. & bonis omnibus excidere malunt, ob frigidam breuémque hanc voluptatulam, quàm æterna pœna liberari, & immortalem vitam adipiſci, illas ad breue tempus deſpiciendo. Hoc vtique & illis contingit ob paruam oculorum concupiſcen- B tiam: nam dum non ferunt vt ſeipſos aliquantiſper contineant, intolerabilem intra ſe ignem cogunt: & quanto ſcilicet ſe magis oblectari putant, tanto magis malo implicantur, diabolo ſuis artibus hoc curante ad incrementum & perſeuerantiam incendij, vt ardentes & delectentur, & doleant, abſurdũ quoddam temperamentum in animabus ſuis plantantes. Iam vero ſi quis nos intemperantiæ ob hęc verba condemnet: ſane ſtrenuos illos viros, & cum mulieribus habitantes, qui nihil graue patiantur, beatos quidem dico, qui tales ſunt, & C vellem etiam ipſe hóc robore donari: & ipſe quidem fortè adducor vt credam, quòd poſſibile ſit eſſe aliquos tales. Vellem tamen eos qui nos reprehendunt, poſſe hoc nobis perſuadere, quod adoleſcens feruens corpore, puellæque virgini cohabitans, & ad latera eius aſſidens, & ſimul cœnans, & per diem totum confabulans, vt nihil aliud apponam intempeſtiuos riſus & effuſos cachinnos, & mollia verba, atque alia quæ dictu inhoneſta audiens, & eadem habitans domo, eadémque communicans menſa, vbi multa eſt libertas verborum, D & vltro citroque accipiuntur multa dantúrque, nulla humanarum affectionum capiatur, ſed purus à mala voluptate concupiſcẽtia permaneat. Vellem hæc ab his qui nos arguunt me doceri poſſe: ſed neque ipſi volunt doceri, & reclamant nobis, quaſi impudentibus & eodem morbo decumbentibus, ſuóque vitio correptis ſi nos defendamus. Et quid hæc ad nos, inquit? Neque nos ſumus obnoxij inſipientiæ alienæ, neque ſi quis ſtulte ſcandalizetur, dignus ego ſum, qui pœnas dem ob illius inſipientiam. Sed Paulus non dixit hoc, ſed iuſſit, vt ſi iniuſte ſcandalizetur ali-

Cap. III.

Rom. 14. ẵ

quis, eius infirmitati conſulatur. Tunc enim ſolum liberamur à pœna, quæ poſita eſt in eos qui ſcandalum dant alijs, ſi ex ſcandalo aliud quoddã lucrum naſcatur maius damno quod ex ſcandalo fit. Adeóque ſi hoc non fuerit, & hoc ſolum obuenerit, vt ſcandalizentur alij, ſiue ob rationem aliquam, ſiue ob nullam, ſiue vt infirmi offendantur, ſanguis illorum ſuper caput noſtrum, & ex manibus noſtris Deus animas tales requiret. Et propter hoc ne per omnia curam nullam haberemus vel abijceremus eorum quibus offendiculo ſumus, terminos quoſdam & regulas tales nobis Chriſtus præſcripſit. Nam & hoc & illud fecit, nunc illos curans, nunc contemnens prout tempus poſtulabat. Enimuero cum de natura ciborum diſſereret, & oſtenderet eam eſſe puram, & à Iudaica obſeruatione liberaret, vbi ſcilicet Petro egreſſo & dicente, Scan-
Matth. 15. 13. dalizati ſunt: dixit: Sinite ipſos. Et non ſolum deſpexit, quin & accuſauit. Omnis enim plantatio, quam non plantauit pater meus cœleſtis eradicabitur. Ita legem de cibis ſtatuit. Vbi autem qui petebant didrachma, ad Petrum accedentes dixerunt, Magiſter tuus
Matth. 17. 24. non ſoluit didrachma, tunc non idem egit ſicut antea, ſed rationem habuit ſcandali, & ait? Vt autem non ſcandalizemus ipſos, mitte hamum in mare, & piſcem qui primum egreſſus fuerit, tolle inueniéſque in ore eius ſtaterem: hunc acceptum da pro me & te. Vides vt ſcandali & curam habet, & negligit? Nam hoc loco nihil valde referebat etiam gloriam vnigeniti obſcurari: aut quomodo, cum & alibi ſtuduerit eam obumbrare, præceperitque multis, ne cui dicerent quòd ipſe eſſet Chriſtus? Et propterea nihil damni ex eo quòd dependit didrachma: ſi autem non ſoluiſſet, nata fuiſſent mala. Nam vt tyrannum & obluctantem & ciuitatis vniuerſæ inimicum, & in extrema pericula ijcientem vtiq. auerſati fuiſſent: & propterea ipſos qui volebant rapere Chriſtum, & facere regẽ, longius fugit, eámque opinionem à multis, qui circa ipſum erant, repulit. Alio autẽ loco opus erat,

A καὶ σκανδαλίζηταί τις δι᾽ ἀσθένειαν, βοηθεῖν ἐκέλευσε. τότε γὰρ μόνον ἀπαλλαττόμεθα τῆς ἐπὶ τοῖς σκανδαλιζομένοις τιμωρίας κειμένης, ὅταν ἐκ τοῦ σκανδάλου κέρδος ἕτερον τίκτηται τῆς ἀπὸ τοῦ σκανδάλου βλάβης μεῖζον· ὡς ἂν τοῦτο μὴ ᾖ, ἀλλ᾽ ἓν μόνον συμβαίη τὸ σκανδαλίζεσθαι ἑτέρους ἄν τε εὐλόγως, ἄν τε ἀλόγως σκανδαλίζωνται, ἄν τε ὡς ἀσθενεῖς, τὸ αἷμα αὐτῶν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τὴν ἡμετέραν, καὶ ἐκ τῶν χειρῶν τῶν ἡμετέρων ὁ θεὸς τὰς τοιαύτας ἐκζητήσει ψυχάς. Διὰ τοι τοῦτο, ἵνα μὴ πανταχοῦ, B μήτε φροντίζωμεν, μήτε καταφρονῶμεν τῶν σκανδαλιζομένων, ὅρους τινὰς, καὶ κανόνας ἔθηκε τούτου ὁ Χριστὸς, καὶ τοῦτο κἀκεῖνο ποιήσας μετὰ τοῦ καιροῦ τοῦ προσήκοντος. ὅτε μὲν γὰρ περὶ τῆς τῶν ἐδεσμάτων διελέγετο φύσεως, καὶ ἐδείκνυ καθαρὰν αὐτὴν οὖσαν, καὶ τῆς Ἰουδαϊκῆς ἀπήλλαττε παρατηρήσεως, εἰσελθόντος τοῦ Πέτρου, καὶ εἰπόντος, ὅτι ἐσκανδαλίσθησαν, ἄφες αὐτοὺς φησὶ, καὶ οὐ μόνον κατεφρόνησεν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ κατηγόρησεν εἰπὼν, πᾶσα γὰρ φυτεία, ἣν οὐκ ἐφύτευσεν ὁ πατήρ μου ὁ οὐράνιος, ἐκριζωθήσεται· οὕτω τὸν νόμον ἐκύρωσε τὸν περὶ βρωμάτων. C ἐπεὶ δὲ οἱ τὰ δίδραχμα ἀπαιτοῦντες, τῷ Πέτρῳ προσελθόντες ἔλεγον· ὁ διδάσκαλός σου οὐ τελεῖ τὰ δίδραχμα. οὐκέτι τὸ αὐτὸ πεποίηκεν, ὅπερ ἐπ᾽ ἐκείνων· ἀλλὰ φροντίζει τοῦ σκανδάλου, καὶ φησίν· ἵνα δὲ μὴ σκανδαλίσωμεν αὐτοὺς, πορευθεὶς εἰς τὴν θάλασσαν βάλε ἄγκιστρον, καὶ τὸν ἀναβαίνοντα πρῶτον ἰχθὺν ἆρον· καὶ εὑρήσεις ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ στατῆρα· τοῦτον λαβὼν, δὸς αὐτοῖς ἀντὶ ἐμοῦ, καὶ σοῦ. ὁρᾷς φροντίζοντα, καὶ μὴ φροντίζοντα; ἐνταῦθα μὲν γὰρ οὐκ ἦν κατεπεῖγον D ἐγκαλυφθῆναι τοῦ μονογενοῦς τὴν δόξαν. πῶς γὰρ, ὅπου καὶ ἐπετήδευεν αὐτὴν συσκιάζειν, καὶ ἐκέλευε πολλοὺς μὴ λέγειν, ὅτι αὐτὸς εἴη ὁ Χριστός. καὶ διὰ τοῦτο ἀπὸ μὲν τοῦ καταβληθῆναι τὰ δίδραχμα, οὐδὲν ἦν βλάβος. ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ καταβληθῆναι, μεγάλα ἐτίκτετο κακά. ὡς γὰρ τύραννον, καὶ ἀνταίροντα, καὶ τῆς πόλεως ἁπάσης ἐχθρὸν, καὶ εἰς τοὺς ἐσχάτους ἐμβαλόντα κινδύνους, οὕτως ἂν ἀπεστράφησαν· διὰ δὴ τοῦτο καὶ βουλομένους αὐτοὺς ἁρπάσαι τε αὐτὸν, καὶ βασιλέα ποιῆσαι, ἀπέφυγε πόῤῥωθεν, ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος ταύτην ἀποκρουόμενος τὴν ὑπόληψιν· ἐκεῖ δὲ ἀναγκαῖον τὸ κατορθούμενον ἦν· διὸ χρησίμως

σίμως

σίμως τε, καὶ εὐκαίρως, καὶ ἐπὶ κατορθώματι μεί- A
ζονι καταφρονήσει τοῦ σκανδάλου. καὶ γὰρ εὔκαι-
ρον ἦν, λοιπὸν τοὺς μέλλοντας ἐπὶ τὴν ἀκροτά-
την ἀναβαίνειν φιλοσοφίαν, μὴ κωλύειν διὰ
τὴν εἰς Ἰουδαίους φειδώ· ἀλλ' ἀφιέναι λοιπὸν
τοῦ καιροῦ καλοῦντος ἐπὶ τὴν τῆς ψυχῆς κα-
θαρότητα, καὶ μὴ κατέχειν ἐν τῇ σωματικῇ
παρατηρήσει, ἀλλὰ συγχωρεῖν τῆς ταπεινότητος
ἀπαλλαγῆναι ἐκείνης. οὕτω καὶ Παῦλος κατα-
φρονεῖ τῶν σκανδαλιζομένων, καὶ οὐ καταφρονεῖ
ἀκολουθῶν τῷ διδασκάλῳ, καὶ φησί· πάντα
πᾶσιν ἀρέσκω μὴ ζητῶν τὸ ἐμαυτοῦ συμφέρον· B
ἀλλὰ τὸ τῶν πολλῶν, ἵνα σωθῶσιν. εἰ δὲ Παῦλος τὸ
οἰκεῖον παρορᾷ συμφέρον, ἵνα τὸ τῶν ἄλλων εὕρῃ·
πόσης οὐκ ἂν εἴημεν ἄξιοι κολάσεως, μηδὲ οἰ-
κείας ἀποστῆναι βλάβης ἀνεχόμενοι, ὑπὲρ τοῦ τὸ
ἑτέρων συμφέρον εὑρεῖν, ἀλλ' ἡδέως μεθ' ἑαυτῶν,
καὶ ἑτέρους προσαπολλύντες, παρὸν καὶ ἑαυτοὺς
καὶ ἑτέρους διασῶσαι. διὰ δὴ τοῦτο, ὅταν μὲν
ᾖ πολὺ τὸ κέρδος, καὶ τὸ τοῦ σκανδάλου βλά-
βος μεῖζον, καταφρονεῖ τῶν σκανδαλιζομένων.
ὅταν δὲ κέρδος ᾖ μηδὲν, τοῦτο δὲ μόνον τὸ σκαν-
δαλίζεσθαι ἐκβαίνῃ, πάντα καὶ ποιεῖν καὶ πά-
σχειν αἱρεῖται, ὥστε μὴ τοῦτο γενέσθαι. καὶ οὐ φιλο- C
σοφεῖ τοιαῦτα, οἷα ἡμεῖς, οὐδὲ λέγει, διὰ τί γὰρ
εἰσιν ἀσθενεῖς; διὰ τί γὰρ ἀλόγως ταῦτα πάσχουσιν;
ἀλλὰ δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο μάλιστα αὐτῶν φεί-
δεται, ἐπειδὴ ἀλόγως τοῦτο πάσχουσιν, ἐπειδὴ ἀσθε-
νεῖς εἰσιν. Εἰπὲ γάρ μοι, ποίαν ἔχει πρόφα-
σιν εὔλογον εἰπεῖν ὁ σκανδαλιζόμενος ἐπὶ τῷ
ἐσθίοντι κρέας, καὶ οἶνον πίνοντι; τοῦτον γὰρ ὁ θεὸς
τὸν νόμον ἄνωθεν ἐξέθετο. ἀλλ' ὅμως κἂν ἐπὶ
τούτοις σκανδαλίζηταί τις, καὶ τούτων ὁ Παῦ-
λος ἀπέχεται. οὐ γὰρ μὴ φάγω κρέας φησί, οὐδὲ
πίω οἶνον, ἵνα μὴ τὸν ἀδελφόν μου σκανδαλίσω. D
καὶ οὐκ εἶπε ταῦτα, ἅπερ ἡμεῖς. ὅτι ἐγὼ μέλ-
λω τῆς ἑτέρων ἀνοίας ὑπεύθυνος εἶναι; καὶ ἐάν τινι
δόξῃ σκανδαλισθῆναι ἁπλῶς, ἐγὼ ἔσομαι ἄξιος
δίκην δοῦναι; καίτοι καὶ εἰ εἶπε, πολλῷ δικαιό-
τερον ἂν ἡμῶν εἶπε. ὁ μὲν γὰρ ἐπ' ἐκείνοις σκαν-
δαλιζόμενος, ἀλόγιστος σφόδρα, καὶ ἀνόητος· ὁ δὲ ἐ-
πὶ τούτοις, πολλὰς ἂν ἔχοι δικαίας, καὶ εὐλόγους αἰ-
τίας εἰπεῖν· ἀλλ' ὅμως καὶ δικαιότερα ἡμῶν ὁ Παῦ-
λος, εἴπερ ἂν ἠθέλησεν, οὐκ εἶπεν· ἀλλ' εἰς ἓν μόνον
εἶδε, τοῦ πλησίον τὴν σωτηρίαν. καὶ ὅρα τὴν ὑπερβολήν·
οὐ γὰρ εἶπεν ἅπαξ, ἢ δίς, ἢ τόσον, καὶ τόσον χρόνον·

A vt corrigeretur factum, proptereáque
vtiliter ac tempeſtiue, & vt in meliori
opere contempſit ſcandalum. Etiam
poſtea valde tempori congruebat, vt ad
excellentiorem philoſophiam aſcẽſuri,
non prohiberentur lege, quæ ad Iudæos
pertinebat, ſed abirent poſthac ita vo-
cante tempore ad animi puritatem, ne-
que remorarentur corporali obſerua-
tione, ſed permitterentur ab humilitate
illa eximi. Sic & Paulus contempſit eos 1. Cor. 10.
qui ſcandalizabantur magiſtrũ ſequens, 33.
& dixit: Per omnia omnibus placeo,
non quærens quod mihi conducit, ſed
B quod multis, vt ſaluentur. Si autem
Paulus ſuam contemnit vtilitatem, vt
inueniat quod multis proſit: quanta nos
digni erimus pœna, ſi neque proprium
fugimus damnum, nec cogitamus quo-
modo inueniamus quod vtile ſit alijs,
ſed nos quoque cum alijs ſuauiter per-
dimus, cum poſſemus & noſipſos & a-
alios ſeruare? Atque propter hoc cum
videt maius lucrum quàm damnũ quod
oritur, contemnit eos qui ſcandalum
patiuntur. Vbi autem lucrum nullum,
ſolum autem ſcandalum inde euenire,
omnia & facere & pati paratus eſt, ne e-
C ueniat. Et nõ diſputat talia more noſtro.
Non enim dicit, Quare ſunt tam infir-
mi? quare tam ſtupidi? quare affectiones
illas admittunt? Sed ea de cauſa ipſis
potiſſimum parcit, quia ob rationis pe-
nuriam ita ſe habent, & ita infirmi ſunt.

Dic enim mihi, qualem ille rationa- Cap. VI.
bilem prętextum dicere poteſt, qui ſcan-
dalizatur in comedente carnem & bi-
bente vinum? An non hæc olim nobis
lege Deus ipſe permiſit? Veruntamen
in his ſi ſcandalizetur aliquis, Paulus ab- 1. Cor. 8. 13
ſtinet. Nunquam enim carnem come-
dam, inquit, vt ne ſcandalizem fratrem:
D & non dixit, ſicut nos. Subijciendúſne
ego alienæ inſipientiæ? num quia alicui
ſimpliciori videtur eſſe ſcandalum, ego
dignus qui ſupplicium luam? Quamuis
ſi etiam dixiſſet, multo tamen iuſtius di-
xiſſet quàm nos. Nam qui in illis ſcanda-
lizatur, inſenſatus eſt, & valde inſipiens.
Verum in his ipſe multas iuſtas & dignas
cauſas, quas dicat, habet. At multo iu-
ſtiores dixiſſet Paulus, ſiquidem dicere
voluiſſet: at non dixit, ſed ad vnum ſo-
lum ſpectauit, nempe ſalutem proximi.
Et vide eminentiam: non enim dixit ſe-
mel, aut bis, vel tanto aut tãto tempore:

ſed, in æternum, ait, non comedam, ſi ſcandalizetur alius. Et vt ne putes in his eum ſubſiſtere, & aliud quiddam
Rom.14.21 adijcit hoc maius. Vt enim dixit, bonum eſt non comedere carnem, & non bibere vinum, coniunxit & illud: Neque illud, per quod frater tuus impingit, vel ſcandalizatur, vel infirmatur. Et animaduerte rurſus ſapientiam præceptoris. Relicto enim infirmo, fortem corrigit ante illum. Nam fortis author eſt, quòd ille infirmus eſt, eo quòd poſſit infirmitatem corrigere, & non facit. Et quid dico de infirmis fratribus? Etenim Iudæis & gentibus iubet eandem curam impendi. Abſque offendiculo
1.Cor.10.32. enim, ait, ſitis & Iudæis & Gentibus, & Eccleſiæ Dei. Itaque quanto fortiorem eſſe dicis, nihilque ab cohabitatione incommodi accipere, tanto magis teipſum debitorem conſtituis, vt vinculum hoc rumpas. Nam quanto fortior eras, tanto æquius fuit, vt infirmiorem geſtares. Igitur ſi infirmus es, propter teipſum deſiſte: ſin robuſtior, propter alterius infirmitatem. Non enim ſibiipſi duntaxat, ſed & alijs fortem eſſe oportet eum qui fortis eſt. Quòd ſi te fortem eſſe dicis, & infirmitatem illius contemnis: duplam dabis pœnam, tum quòd non pepercisti, tum quòd multa tibi vis erat vt illi parcere poſſes. Nam vnuſquiſque noſtrum debitor eſt ſa-
1.Cor.10. lutis proximi. Propterea iuſſi ſumus, vt non quæ noſtra ſunt, ſed quæ pro-
1.Cor.6.7. ximi ſpectemus. Precio enim empti ſumus, & qui nos redemit, hoc præcepit in communem animarum noſtrarum vtilitatem. Non enim hoc ſolum noſtrum eſt lucrum, quando propria ſaluamus membra, ſed & quando alios in maiori ſecuritate conſtituimus. Quamuis te perpetuo defendas, ac philoſophiam te religioſam profiteri dicas: redargueris tamen per opera, damnum ex hac cohabitatione accepturus non vulgare. Quādo enim te video ita auelli nō poſſe, & deſpicere millia eorum, qui offenduntur, & non conuerti te tam multis reprehendentibus, ſed & gloriam tuam conculeare, eccleſiæque accuſationem magnam & inuidiam conflare, atque infidelium ora laxare, omnéſque mala opinione imbuere: & tanta quidem ex cohabitatione nobis naſci mala,

A ἀλλ' εἰς τὸν αἰῶνά φησιν οὐ μὴ φάγω, εἰ σκανδαλίζοιτο ἕτερος. καὶ ἵνα μὴ νομίσῃς μέχρι τούτων αὐτὸν ἑστάναι, καὶ ἕτερόν τι προσέθηκε τούτου πλέον. εἰπὼν γὰρ, καλὸν τὸ μὴ φαγεῖν κρέας, μηδὲ πιεῖν οἶνον, συνῆψε κἀκεῖνο· μηδὲ ἐν ᾧ ὁ ἀδελφός σου προσκόπτει, ἢ σκανδαλίζεται, ἢ ἀσθενεῖ· καὶ πάλιν σκόπει μοι τὴν σοφίαν τοῦ διδασκάλου· τὸν μὲν γὰρ ἀσθενοῦντα ἀφεὶς, τὸν ἰσχυρὸν διορθοῖ πρὸ ἐκείνου. αὐτὸς γὰρ αἴτιος τῆς ἀσθενείας ἐκείνου, ὁ κύριος ὢν διορθῶσαι τὴν ἀρρωστίαν καὶ μὴ τοῦτο ποιῶν. καὶ τί
B λέγω περὶ τῶν ἀσθενῶν ἀδελφῶν; καὶ γὰρ καὶ Ἰουδαίοις, καὶ Ἕλλησι κελεύει ταύτην παρέχειν τὴν πρόνοιαν. ἀπρόσκοποι γάρ φησι γίνεσθε καὶ Ἰουδαίοις, καὶ Ἕλλησι, καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ. ὥστε ἂν ἰσχυρότερον εἶναι λέγῃς σαυτὸν, καὶ μηδὲν ἀπὸ ὁμοσκηνίας βλάπτεσθαι ταύτης, τοσούτῳ μᾶλλον ὑπεύθυνον σαυτὸν κατέστησας τοῦ διαρρῆξαι τὸν δεσμόν. ὅσῳ γὰρ ἂν ᾖς ἰσχυρότερος, τοσούτῳ δικαιότερος ἂν εἴης τὸν ἀσθενέστερον διαβαστάξαι· ἂν μὲν οὖν ἀσθενὴς ᾖς, διὰ σαυτὸν ἀπόστηθι· ἐὰν δὲ ἰσχυρότερος, διὰ τὸν ἀσθενοῦντα.
C οὐ γὰρ ἑαυτῷ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις ἰσχυρὸν εἶναι χρὴ τὸν ἰσχύοντα. εἰ δὲ λέγεις ἰσχύειν, τὴν ἀσθένειαν τὴν ἐκείνου περιορᾷς, διπλῆν δώσεις δίκην, ὅτι τε οὐκ ἐφείσω, καὶ ὅτι πολλὴν ἔχων τοῦ φείσασθαι δύναμιν. ὑπεύθυνος γὰρ ἕκαστος ἡμῶν τῆς τοῦ πλησίον σωτηρίας ἐστί· διὰ τοῦτο οὐχὶ τὰ ἑαυτῶν σκοπεῖν, ἀλλὰ τὰ τοῦ πλησίον ἐκελεύσθημεν. τιμῆς γὰρ ἠγοράσθημεν· ὁ δὲ ἀγοράσας ἡμᾶς, τοῦτο προσέταξεν ἐπὶ τῇ κοινῇ πάντων ἡμῶν λυσιτελείᾳ. οὐδὲ γὰρ τοῦτο μόνον συμβαίνει τὸ κέρδος, ὅτι τὰ οἰκεῖα σώζομεν μέλη, ἀλλ' ὅτι καὶ ἑτέρους ἐν
D ἀσφαλείᾳ καθιστῶμεν μείζονι. κἂν γὰρ μυριάκις φιλοσοφῇς, δι' αὐτῶν ἐλέγχῃ τῶν πραγμάτων· οὐ τὴν τυχοῦσαν δεχόμενος βλάβην ἀπὸ τῆς συνοικήσεως ταύτης. ὅταν γὰρ ἴδω σε δυσαποσπάστως ἔχοντα, καὶ μυρίων βλαπτομένων καταφρονοῦντα, καὶ πολλῶν ἐγκαλούντων οὐδὲ ἐπιστρεφόμενον, ἀλλὰ καὶ τὴν δόξαν σαυτοῦ καταπατοῦντα, καὶ τῷ κοινῷ τῆς ἐκκλησίας προστριβόμενον κατηγορίαν πολλὴν, καὶ τὰ τῶν ἀπίστων ἀνοίγοντα στόματα, καὶ πάντας πονηρᾷ περιβάλλοντα δόξῃ, καὶ τοσαῦτα μὲν ἀπὸ τῆς συνοικήσεως κακά,

A ἀγαθὸν δὲ μηδὲν ὑμῖν ἐγγινόμενον, ἀπὸ δὲ τοῦ χωρισμοῦ, τούτων μὲν ἁπάντων τὴν ἀναίρεσιν τῶν κακῶν, πολλῶν δὲ ἑτέρων κτῆσιν ἀγαθῶν, εἶτα οὐκ ἀνεχόμενοι ἀποπηδῆσαι, πῶς δυνήσομαι πεῖσαι τοὺς ἐγκαλοῦντας, ὅτι πάσης ἀπήλλαξαι προσπαθείας, καὶ ἐπιθυμίας εἶ πονηρᾶς καθαρός; μᾶλλον δὲ οὐδὲν ὑπὲρ τούτων φιλονεικῶ· ἀλλ' ἔστω σε εἶναι συνοικοῦντα καθαρόν· καίτοι γὰρ ὁ μακάριος Ἰὼβ οὐκ ἐτόλμησε τοσαύτην ἑαυτοῦ μαρτυρῆσαι δύναμιν, καὶ φιλοσοφίαν· ἀλλ' ὁ πᾶσαν ἐπελθὼν ἀρετὴν, καὶ πάντων ὑπερανεχθεὶς τῶν τοῦ διαβόλου δικτύων, καὶ πρῶτος, καὶ B μόνος τοσαύτην ἐπιδειξάμενος καρτερίαν, καὶ πάντα σίδηρον, καὶ ἀδάμαντα τῇ τῆς ψυχῆς παρελθὼν ἐγκρατείᾳ, καὶ καταχώσας τοῦ διαβόλου τὴν ἰσχὺν, οὕτως ἐδεδοίκει τὴν τοιαύτην πάλην, καὶ ἐνόμιζεν ἀδύνατον εἶναι συνοικοῦντα παρθένῳ μένειν ἀσινῆ, καὶ καθαρὸν, ὡς μὴ μόνον συνοικήσεως πόρρω, καὶ μακρὰν ἑαυτὸν καταστῆσαι, ἀλλὰ καὶ τῆς ὄψεως τῆς ἁπλῶς, καὶ ἀπὸ συντυχίας γινομένης, καὶ νόμον ἔθηκε τοῖς ὀφθαλμοῖς τοῖς ἑαυτοῦ, μηδὲ ἁπλῶς εἰς παρθένον ἰδεῖν· ᾔδει γὰρ ᾔδει σαφῶς, ὅτι οὐ μόνον συνοικοῦντα, ἀλλὰ καὶ τὸν βλέποντα C περιέργως εἰς ὄψιν παρθενικὴν δύσκολον, τάχα δὲ καὶ ἀδύνατον τὴν ἐκεῖθεν διαφυγεῖν βλάβην. διὸ ἔλεγε· καὶ οὐ συνήσω ἐπὶ παρθένῳ. Εἰ δὲ μικρός σοι πρὸς ἅμιλλαν ὁ Ἰὼβ, καίτοι γε οὐδὲ τῆς κοπρίας ἐσμὲν ἄξιοι τῆς ἐκείνου, πλὴν ἀλλ' εἰ ἔλαττόν σου νομίζεις τῆς μεγαλοψυχίας εἶναι τὸ ὑπόδειγμα, ἐννόησον τὸν μεγαλοφωνότατον κήρυκα τῆς ἀληθείας Παῦλον, ὃς ἅπασαν περιελθὼν τὴν οἰκουμένην, καὶ δυνηθεὶς εἰπεῖν ἐκεῖνα τὰ πολλῆς γέμοντα σοφίας ῥήματα, ὅτι οὐκέτι αὐτὸς εἴη ζῶν, ἀλλ' ὁ Χριστὸς ἐν αὐτῷ· καὶ ὅτι ἐσταύρωται τῷ κόσμῳ, καὶ κόσμος αὐτῷ, καὶ ὅτι D καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκει, μετὰ τὴν τοσαύτην τοῦ πνεύματος χάριν, καὶ τὴν τοσαύτην τῶν ἄθλων ἐπίδειξιν, μετὰ τοὺς ἀφάτους κινδύνους, μετὰ τὴν ἠκριβωμένην φιλοσοφίαν, δείκνυσιν ἡμῖν, καὶ παραδηλοῖ, ὅτι ἕως ἂν ἐμπνέωμεν, καὶ τὴν σάρκα ὦμεν περικείμενοι ταύτην, παλαισμάτων ἡμῖν χρεία, καὶ πόνων, καὶ οὐκ ἔστιν ἀπραγμόνως κατορθῶσαι σωφροσύνην ποτέ· ἀλλὰ πολλῶν ἱδρώτων ἡμῖν δεῖ, καὶ καμάτων. πρὸς τοῦτο τὸ τρόπαιον, οὕτως ἔλεγεν· ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα, καὶ δουλαγωγῶ, μή πως ἄλλοις κηρύξας,

nullum autem prouenire bonum: ex ſeparatione vero, horum omnium malorum ſubleuationem, multorum autem aliorum bonorum poſſeſſionem adipiſci licere, quum non feras, vt à te tranſeat, quomodo perſuadere potero alijs, quod affectionis ſis expers, & à concupiſcentia mala purus? Immo vero propter hæc nihil contendo: ſed eſto quòd ſis etiã cohabitando purus, quamuis ne Iob quidem ille beatus auſus fuit tantam virtutem & ſapientiam ſibi adſcribere, & de ſe ita teſtari. Sed qui omnem tranſcenderet virtutem, ex omnibus diaboli retibus extractus, & primus & ſolus tantam fortitudinem demonſtrauit, & omne ferrum, & adamantem ſua continentia prætergreſſus, ſubneruauit diaboli poteſtatem: ſic veritus erat talem pugnam, & putauit impoſſibile eſſe cohabitare virgini ſine damno & purum, adeo vt non ſolum à cohabitatione tali procul & longe ſeipſum, ſed & ab aſpectu prorſus & occurſu ſubduxerit, legémque poſuerit oculis ſuis omnino in virginem ne reſpicere quidem: ſciebat enim manifeſte, quòd non ſolum cohabitantẽ, ſed & aſpicientem curioſe in faciem virginis, difficile, forte autem & impoſſibile ſit effugere damnum, quod inde oritur. Propter quod & dicebat, ne cogitem quidem de virgine. At ſi paruus videtur vobis ad certamen Iob, quamuis reuera neque ſtercore illius ſimus digni: veruntamen licet minus tua magnanimitate eſſe putes exemplum, cogita vocaliſſimum præconem veritatis Paulum, qui totum orbem circuit, & dicere potuit verba illa multa ſapientia referta, quòd non iam ipſe ſit viuens, ſed Chriſtus in ipſo: & quòd crucifixus ſit mundo, & mundus ſibi: & quòd quotidie moriatur: poſt tantam ſpiritus gratiam, & tanta certaminum ſpecimina, poſt tam innumera pericula, poſt tam eximiæ diligentiæ ſapientiæ ſtudium: declarat nobis & commonſtrat, quòd donec ſpirauerimus, & hac carne fuerimus circundati, certaminibus nobis opus eſt & laboribus: neque ocio temperantia paratur, ſed multis ſudoribus & laboribus opus eſt. Ad hoc enim trophæum parandum ſic dicebat: Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo: ne dum alijs prædicauero,

Iob 31. 1.

Cap. V.

Galat. 2.

1. Cor. 15.

1. Cor. 9. 27

ipſe reprobus fiam. Hæc autem dicebat declarans ſeditionem carnis, & concupiſcentiæ rabiem, prælíumque continuum, ac vitam ſemper in agone conſtitutam. Et idcirco etiã Chriſtus difficultatem rei declarans, neq. vel licite aſpicere permittit mulierũ facies: quoniam & adulterorum pœna puniendos ſic ſpectantes interminatus eſt. Et cum dixiſſet

Matth. 19. 10. Petrus, Non expedit vxorem ducere: non ſtatuit legem, ne ducantur vxores, ſed naturam rei declarans dicebat: Qui poteſt capere capiat. Audimus autem & hoc noſtro ſeculo, quòd nonnulli ferro totum corpus obligantes, & ſacco veſtintes, & ad vertices montiũ currentes, & in continuis vigilijs ac inedia ſumma viuentes, & omnem diſciplinæ ſeueritatem oſtendentes, & omnibus mulieribus ingreſſum in domunculam & tugurium ſuum interdicere, atque hac ratione ſeipſos caſtigãtes ægre tamen concupiſcentiæ furorem comprimere. At tu dicis, quòd licet videas cohabitãtem virgini, & alligatum, & deliciantem, & animam potius amittentem quàm cohabitatricem, paratúmque omnia & facere & pati potius quam ſeparari à dilecta: ne ſuſpiceris aliquid mali, ne putes concupiſcentiæ negocium, ſed pietatis potius. Admirande vir, is affectus eſt his qui lapidibus cohabitant, non hominibus. Et tu quidem fortè non credis ob magnam tuam continentiam: ego autem audiui multos dicẽtes, quòd etiam multi erga lapides & ſtatuas nonnihil affecti ſint. Quòd ſi tantum valuit artificium ſolum, vbi aſpera & dura effigies, quantam operabitur inſaniam in effigie pulchra tenerum corpus? Quomodo non credentur magis veriſimilia dicere qui vos accuſant, quam vos qui defenditis? Quid enim veriſimile, dic mihi? An quòd vir mulierem concupiſcit, vel quòd non concupiſcit? Omnino dixerimus quòd concupiſcat. Rurſum quum innumeræ cauſæ impellunt vt egrediatur, & non fert quòd egrediatur, ſed vult vt intra domum ſe contineat, haud in vllum bonum: quin potius multa ſunt probra, & damna tam à ſuis quàm ab alienis. Quid hic veriſimile?

A αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι. Ταῦτα δὲ ἔλεγε, δηλῶν τὴν ἐπανάστασιν τῆς σαρκὸς καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας λύτταν, καὶ τὸν διηνεκῆ πόλεμον, καὶ τὸν ἐναγώνιον αὐτοῦ βίον. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς τοῦ πράγματος αὐτοῦ δηλῶν τὴν δυσκολίαν, οὐδὲ ἐμβλέπειν ἀφίησιν εἰς τὰς τῶν γυναικῶν ὄψεις, ἀλλὰ καὶ τῇ τῶν μοιχῶν κολάσει τοὺς οὕτως ὁρῶντας κολάζειν ἠπείλησεν. Εἰπόντι δὲ καὶ τῷ Πέτρῳ, ὅτι οὐ συμφέρει γαμῆσαι, οὐκ ἐνομοθέτησε μὴ γαμεῖν, ἀλλὰ παραδηλῶν τοῦ πράγματος τὸν ὄγκον, ἔλεγεν· ὁ δυνάμενος χωρεῖν, B χωρείτω. Ἀκούομεν δὲ καὶ ἐπὶ τῆς γενεᾶς τῆς ἡμετέρας, ὅτι πολλοὶ καὶ σιδήρῳ ἅπαν τὸ σῶμα καταδήσαντες, καὶ σάκκον περιβαλόντες, καὶ πρὸς τὰς ὀρῶν ἀναδραμόντες κορυφάς, καὶ νηστείᾳ συζῶντες διηνεκεῖ, καὶ παννυχίσι, καὶ ἀγρυπνίαις, καὶ πᾶσαν ἐπιδεικνύμενοι σκληραγωγίαν, καὶ γυναιξὶν ἁπάσαις ἀπαγορεύσαντες ἐπιβαίνειν τοῦ δωματίου καὶ τῆς καλύβης τῆς ἑαυτῶν, καὶ τῷ τρόπῳ τούτῳ παιδαγωγοῦντες ἑαυτούς, μόλις περιγίνονται τῆς κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν μανίας. Σὺ δὲ λέγεις, ὅτι κἂν συνοικοῦντα ἴδῃς παρθένοις, καὶ προσδεδεμένον, καὶ τρυφῶντα, καὶ τὴν C ψυχὴν προϊέμενον μᾶλλον, ἢ τὴν σύνοικον, καὶ πάντα καὶ παθεῖν, καὶ ποιῆσαι αἱρούμενον, ἢ χωρισθῆναι τῆς ποθουμένης, μὴ πιστεύσῃς τι πονηρόν, μηδὲ ἐπιθυμίας εἶναι νομίσῃς τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' εὐλαβείας. Ἀλλ' οὐ περὶ τῶν σώματα ἐχόντων, ὦ θαυμάσιε, ἀλλὰ περὶ τῶν λίθοις συνοικούντων οὕτω διακεῖσθαι χρή. Καὶ σὺ μὲν ἴσως ἀπιστεῖς, διὰ τὴν πολλὴν σωφροσύνην· ἐγὼ δὲ ἤκουσα διηγουμένων τινῶν, ὅτι πολλοὶ καὶ πρὸς ἀγάλματα, καὶ λίθους ἔπαθόν τι. Εἰ δὲ ἔνθα σκληρότης, καὶ ἀντιτυπία, καὶ ἡ δια- D πλάσις μόνη τοσοῦτον ἴσχυσεν, ὅταν μετὰ τῆς διαπλάσεως καὶ σῶμα ἁπαλὸν ὑποκείμενον ᾖ, τίνα οὐκ ἐργάζεται μανίαν; Πῶς δὲ οὐ δόξουσιν εἰκότως λέγειν μᾶλλον οἱ κατηγοροῦντες, ἢ ὑμεῖς οἱ ἀπολογούμενοι; Τί γὰρ εἰκός, εἰπέ μοι, ἐπιθυμεῖν ἄνδρα γυναικός, ἢ μὴ ἐπιθυμεῖν; Πάντως ἂν εἴποιμεν, ἐπιθυμεῖν. Πάλιν τὰ μυρίων ὠθουσῶν ἔξω προφάσεων εὐλόγων οὐκ ἀνεχόμενον ἐξελθεῖν, ἀλλ' εἰσωθοῦντα ἑαυτὴν ἐπ' οὐδενὶ μὲν κατορθώματι, μυρίαις δὲ ὀνείδεσι, καὶ βλάβαις οἰκείων τε, καὶ ἀλλοτρίων, τί εἰκός;

ἐξ ἀγαθῆς τοῦτο προαιρέσεως πράττει, ἢ ἐκ πονηρᾶς; τάχα ἂν ἐκ πονηρᾶς εἴποι τις μᾶλλον. πλὴν ἀλλὰ μηδὲν περὶ τούτων ἀκριβολογώμεθα· ἀλλὰ κείσθω μήτε κατὰ λόγον σκανδαλίζεσθαι τοὺς σκανδαλιζομένους, μήτε δικαίως, ἀλλ' εἰκῆ, καὶ μάτην· τίνος ἕνεκεν συνοικεῖς, εἰπέ μοι τῇ παρθένῳ; δι' οὐδὲν γὰρ ἡ συνοίκησις αὕτη νενομοθέτηται, ἢ δι' ἔρωτα, καὶ πόθον. ἐπεὶ περίελε τοῦτο, καὶ ἀνῄρηται ἡ τοῦ πράγματος χρεία. τίς γὰρ ἂν ἕλοιτο ἀνὴρ ὤν, ταύτης χωρὶς τῆς ἀνάγκης, γυναικείας ἀνέχεσθαι τρυφῆς, καὶ ὕβρεως, καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοῦ γένους ἐλαττωμάτων ἐκείνου; διὰ τοῦτο καὶ ὁ θεὸς ἐξ ἀρχῆς τὴν γυναῖκα ταύτῃ καθώπλισε τῇ ἰσχύϊ, εἰδώς, ὅτι σφόδρα εὐκαταφρόνητος ἔσται, μὴ ταύτην ἐπαγομένη τὴν ἀρχήν, καὶ ὅτι οὐδεὶς ἂν ἕλοιτο αὐτῇ συνοικῆσαι καθαρεύων ἐπιθυμίας· εἰ γὰρ τοσαύτης ἐπικειμένης ἀνάγκης νῦν, καὶ πολλῆς ἑτέρας χρείας· καὶ γὰρ καὶ παιδοποιοῦσι, καὶ οἰκουροῦσι, καὶ ἕτερα ἄλλα διακονοῦνται πολλὰ πλείονα τούτων. εἰ δὲ τοσαῦτα λειτουργοῦσαι τοῖς ἀνδράσιν, εὐκαταφρόνητοι πολλάκις ἐγένοντο, καὶ τῆς οἰκίας ἐξεβλήθησαν, πῶς ἂν ἐπιθυμίας χωρὶς ἦσαν ἡμῖν ποθειναί, καὶ ταῦτα τοσούτοις ἡμᾶς ὀνείδεσι περιβάλλουσαι; ἢ λέγετε τοίνυν τὴν αἰτίαν τῆς συνοικήσεως, ἢ οὐδεμίαν ὑποπτεύειν ἑτέραν ἀνάγκη, ἀλλ' ἢ πονηρὰν ἐπιθυμίαν, καὶ ἡδονὴν ἐπονείδιστον. Τί οὖν ἂν δυνηθῶμεν αἰτίαν εὔλογον, καὶ δικαίαν εἰπεῖν; ἔσῃ μάτην ταῦτα παρ' ἡμῶν εἰρηκώς; μάλιστα μέν· ἀλλ' οὐδεμίαν ἐρεῖτε τοιαύτην· πλὴν ἀλλὰ οὕτως ἐβουλόμην μαθεῖν, εἴ τινα σκιὰν γοῦν ἔχετε εὐλόγου προφάσεως εἰπεῖν. ἀπροστάτευτός φησιν ἐστὶν ἡ παρθένος, οὐκ ἄνδρα ἔχουσα, οὐ κηδεστήν, πολλάκις δὲ οὐδὲ πατέρα, οὐκ ἀδελφόν, καὶ δεῖται τοῦ χεῖρα ὀρέξοντος, καὶ τὴν ἐρημίαν παραμυθησομένου, καὶ πανταχοῦ προβεβλημένου, καὶ καταστήσοντος αὐτὴν ἐν ἀσφαλείᾳ πολλῇ, καὶ λιμένι. ποίᾳ ἀσφαλείᾳ, καὶ ποίῳ λιμένι; τὸν γὰρ πρόβολον οὐκ εἴργοντα ὁρῶ τὰ κύματα, ἀλλ' ἐπεγείροντα, καὶ τὸν λιμένα οὐκ ἀναστέλλοντα τὸν χειμῶνα, ἀλλὰ καὶ τὰς οὐκ οὔσας τίκτοντα τρικυμίας. οὐκ αἰσχύνεσθε, οὐκ ἐγκαλύπτεσθε τοιαῦτα ἀπολογούμενοι; εἰ γὰρ μηδεμία ἐκ ταύτης τῆς διακονίας ἐτίκτετο κατηγορία, μηδὲ βλάβη, μηδὲ σκάνδαλον,

A Ex bono ne hoc agatur propoſito, an ex malo? Opinor quis facilè dixerit quòd ex malo. Veruntamen non de his ipſis diligenter ſcrutabimur: ſed ponatur, vt fingi poteſt, quòd ij qui ſcandalizantur, non ſcandalizentur iuſte, ſed temere & ſine cauſa: dic mihi, cuius gratia virgini cohabitas? Nulla enim alia cauſa cœpta eſt cohabitatio hæc, quàm propter dilectionem & amorem. ſed aufer hoc, & auferetur rei vtilitas. Quis enim vir eſt, qui vellet ſine hac neceſſitate ferre, delicias & iniurias mulierum & alias huius generis B imperfectiones? Propterea & ab initio Deus mulierem hoc robore armauit, probè ſciens quòd valde deſpicabilis ei eſſet, niſi hoc ipſi initio conferret, & quòd nullus ei cohabitaturus eſſet, qui à cupiditatibus eſſet immunis: nã quòd nunc tam neceſſariæ & vtiles ſunt, ideo eſt, quia & pueros procreant, & domum cuſtodiunt, & alia multa his plura adminiſtrant. Si igitur, inquam, quæ ita viris miniſtrant, ſæpe tamen contemptæ ſunt, vt è domo eijciantur: quomodo abſque concupiſcentia nobis eſſe poſſunt dilectæ, præſertim à quibus C tot opprobria? Vel ergo cauſam cohabitationis dicite, vel nullam aliam ſuſpicari neceſſe, quàm malam concupiſcentiam, & ignominioſam voluptatem.

Cap. VI. Quid igitur ſi poterimus, ait, cauſam iuſtam & rationabilem dicere, num fruſtra hæc apud nos dixeris? Maximè vero: ſed nullam talem dicetis. Veramen hac etiam ratione vellem diſcere, an vel vmbram aliquam iuſti prætextus dicere poſſitis. Defenſore caret, ait, virgo, neque virum habet, neque tutorem, neque patrem, ſæpe item nec D fratrem, indiget aliquo, qui ei manum præbeat, & ſolitariæ mœrorem conſoletur, & vbique ſe pro ea opponat aduerſarijs, & ipsã in ſecuritate & portu conſtituat. Quam tu mihi ſecuritatem quæſo, quem portum narras? Portus enim propugnaculum non arcens fluctus, ſed excitans: & portum non comprimentem tempeſtates, ſed & proprias habentem & grauiores procellas. Non confundimini, non vultus veſtros obtegitis ita vos defendentes? Nam ſi ex hoc miniſterio neque accuſatio, neque damnum, neque ſcandalum naſceretur,

ſed fama adhuc ſalua liceret iſtud ipſum facere, an non admodum miſeri eſſetis, vt qui diuitias eis augeatis, & ſeculari ſtudio dediti, & negocijs vos imminiſcentes, ac in mundanis conuerſantes curis, redacti ſitis in diſpenſatorum & procuratorum, & aduocatorū ordinem? Non poteritis multa de paupertate diſſerere vel perſuadere, vt facultates contemnantur, qui omnia facitis, ne quid ex veſtris facultatibus vobis decedat, vt opibus opes accreſcant, propter vos, & & iterum etiam propter illas inſtitores facti: tametſi inutiles. Non enim ingenua ac legitima ſpes veſtra. Nam cum iuſſi fueritis portare crucem & ſequi Chriſtum, abieciſtis crucem, quaſi effœminati milites ſcuto proiecto ad fuſum & calathum confidetis, propter alium turpiorem congreſſum aperta in præſentem vitam ianua. Non enim tam turpe eſt eos qui in matrimonio ſunt hæc adminiſtrare, vt vos qui ſimulatis vos reſilijſſe à præſentium rerum curis, ſub alterius perſona iterum eaſdem ſubire. Propterea helluonum, & adulatorum, & paraſitorum, & mulieribus ſeruientium vbique famam ſuſcipimus, quandoquidem in terram abiectam omnem generoſitatem nobis ſuperne datam ſeruilitate & vtilitate terrena commutamus. Et viduarum quidem diſpenſare opes noluerunt generoſi olim illi viri: nam quum oriretur contentio eò quòd nulla eſſet qui adminiſtraret, exiſtimauerunt hoc inferius eſſe ſua philoſophia, vnde alijs demandarunt. Nos autem non erubeſcimus diuitias alienas augere, cum damno earum quas poſſidemus, nihilo meliores eunuchis illis in hoc potiſſimum opus occupatis: quibus mandatum eſt, vt quotidie ſanguinem & animam in manibus feramus, & hæc magna noſtra ſunt arma. Quid igitur? oportebitne omnia quæ virgini ſunt ablata contemnere, & quæ tolluntur & circunferuntur à cognatis, à familiaribus, & alienis & domeſticis? Non profectò: bonam reddemus virgini retributionem, propterea quòd neque nuptias habuit, neque præſentem mundum dilexit, ſed pro omnibus Chriſtum elegit. Sinemus illam expoſitam eſſe illis, qui eam facultatibus ſuis priuant. Et quanto ſatius erat nuptui eſſe traditam: viſámque cohabitatore, cui in-

A ἀλλὰ μετ' εὐφημίας ἐξῆν τοῦτο αὐτὸ ποιεῖν, τίνος οὐκ ἂν ἦτε ἐλεεινότεροι τὸν πλοῦτον αὐτοῖς αὔξοντες, καὶ πρὸς φιλοχρηματίαν γυμνάζοντες, καὶ εἰς πράγματα ἐκβαίνοντες, καὶ πρὸς κοσμικὰς παραδύοντες φροντίδας, οἰκονόμων τάξιν, καὶ ἐπιτρόπων, καὶ ἀγοραίων υἱῶν ἀνταλλαττόμενοι; σφόδρα γε. οὐ γὰρ δυνήσεσθε περὶ ἀκτημοσύνης διαλεχθῆναι, καὶ πεῖσαι τῶν ὄντων καταφρονεῖν, οἱ πάντα ποιοῦντες, ὅπως μὲν καὶ αὔξοιτο τὰ ὄντα, καὶ πόροι πόροις ἐπιγένοιντο, κάπηλοί τινες, καὶ πάλιν κάπηλοι
B δι' ἐκείνας γινόμενοι, ἄχρηστοί γε. οὐ γὰρ γνήσιαι ὑμῶν αἱ ἐλπίδες, οἱ τὸν σταυρὸν κελευσθέντες βαστάζειν, καὶ ἕπεσθαι τῷ Χριστῷ, ῥίψαντες τὸν σταυρὸν καθάπερ στρατιῶται μαλακοὶ τὴν ἀσπίδα, ἠλακάτῃ παρακάθησθε, καὶ καλαθίσκῳ, δι' ἑτέρας αἰσχροτέρας μεθόδου τὴν εἰς τὸν παρόντα βίον ἀνοίξαντες θύραν. οὐ γὰρ οὕτως αἰσχρὸν, τοὺς γεγαμηκότας ταῦτα οἰκονομεῖν, ὡς τοὺς προσποιουμένους ὑμᾶς ἀποπεπηδηκέναι μὲν τῶν παρόντων, δι' ἑτέρου δὲ προσώπου πάλιν αὐτὰ ὑποδυομένους. διὰ τοῦτο λαιμάργων, καὶ παρασίτων, καὶ κολάκων, καὶ γυναικοδούλων πανταχοῦ
C ταχοῦ δόξαν λαμβανόμεθα, ὅτι χαμαὶ τὴν εὐγένειαν ἅπασαν ῥίψαντες τὴν ἄνωθεν δοθεῖσαν ἡμῖν, ἀντικαταλλαττόμεθα τὴν ἀπὸ τῆς γῆς δουλοπρέπειάν τε, καὶ εὐτέλειαν. καὶ χήραις μὲν διανέμειν χρήματα οὐχ εἵλοντο οἱ γενναῖοι τότε ἄνδρες ἐκεῖνοι, καὶ ταῦτα τοσαύτης βλασφημίας γινομένης, διὰ τὸ μηδένα εἶναι τὸν οἰκονομοῦντα, ἀλλ' ἔλαττον τῆς αὐτῶν φιλοσοφίας εἶναι τοῦτο νομίσαντες, ἑτέροις ἐπέτρεψαν. ἡμεῖς δὲ οὐκ αἰδούμεθα πλοῦτον ἀλλότριον αὔξοντες ἐπὶ λύμῃ τῶν κεκτημένων, τῶν εὐνούχων τῶν περὶ τὰ τοιαῦτα
D ἐσχολακότων οὐδὲν ἄμεινον διακείμενοι οἱ καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὸ αἷμα, καὶ τὰς ψυχὰς ἐπὶ τῶν χειρῶν προστατόμενοι φέρειν αὐτὶ μεγάλων ὅπλων. τί οὖν; ἁρπαζόμενα πάντα τὰ τῆς παρθένου χρὴ περιιδεῖν, ἀγόμενά τε, καὶ περιφερόμενα ὑπὸ συγγενῶν, ὑπὸ οἰκετῶν, καὶ ἀλλοτρίων, ἢ καὶ οἰκείων; καλήν γε οὐκ ἀποδώσομεν τῇ παρθένῳ τὴν ἀμοιβὴν, ἀνθ' ὧν οὐκ ἔγημεν, οὐδὲ τὸν παρόντα κόσμον ἠγάπησεν, ἀλλ' ἀντὶ πάντων εἵλετο τὸν Χριστόν· ἀφέντες αὐτὴν προκεῖσθαι τοῖς βουλομένοις τῶν ὄντων ἀποστερεῖν. καὶ πόσῳ βέλτιον ἦν ὁμιλῆσαι γάμῳ, καὶ τῷ συνοικοῦντι πρὸς τὰ τῶν πραγμάτων

τούτων οἰκονομίαν κεχειρίσθαι, ἢ μένουσαν ἄγαμον, πατῆσαι μὲν τὰς πρὸς τὸν θεὸν συνθήκας, ὑβρίσαι δὲ εἰς πρᾶγμα οὕτω σεμνὸν, καὶ φρικῶδες, καθελκῦσαι δὲ καὶ ἑτέρους πρὸς τὰ ναυάγια τῶν οἰκείων κακῶν. πῶς δὲ αὐτὴν ἀντὶ πάντων ἑλέσθαι λέγεις τὸν Χριστόν; τοῦ Χριστοῦ βοῶντος καὶ λέγοντος, οὐ δύνασθε θεῷ δουλεύειν, καὶ μαμμωνᾷ. πῶς δὲ τὸν κόσμον μισῆσαι, καὶ τὰ παρόντα πρὸς τὰς τοῦ κόσμου πείθων ἐπιλαθέσθαι ἐπιθυμίας; τὴν δέ ποτε τὸν ἄνδρα ἔχουσαν δυνήσῃ παραινέσαι χρημάτων περιιδεῖν τῇ παρθένῳ συγκατασκευάζων τὸν πλοῦτον; αὐτὴν δὲ ταύτην πότε ἀφήσεις εὐπρόσεδρον εἶναι τῷ κυρίῳ, καὶ ἀπερίσπαστον πάντα τὸν βίον, καὶ τὴν σπουδὴν εἰς τὰ ἐκείνης ἀναλίσκων πράγματα; πότε δὲ δυνήσεται ἡ παρθένος φιλοσοφῆσαι, σὲ τὸν ἄνδρα ὁρῶσα δεινὸν ἡγούμενον εἶναι, εἰ τὰ ἐκείνης διαρπασθείη χρήματα; πῶς δὲ ἀνέξεται ζημίας ὑπεροψίαν, πάντα σε, τὸν ποιοῦντα, τὸν πράττοντα βλέπουσα, ὥστε ἐπιτείνειν αὐτῇ τὸν παρόντα πλοῦτον; οὐχ οὕτως ἡμᾶς ἀπηλλάχθαι βούλεται πραγμάτων ὁ θεός, ἀλλ᾽ ἐν τῷ τῶν ὄντων καταφρονεῖν, τὸ πάντα ἀποτάξασθαι τὰ βιωτικά. ἀλλ᾽ οὐκ ἐᾶτε ὑμεῖς, οὐδὲ συγχωρεῖτε τοῦ θεοῦ τὸν νόμον ἰσχύειν. τί οὖν, ἂν τῶν ἑτέρων δέηται προστασίας φησί, καὶ πολλὰ ἀνάξια ὑπομείνῃ; νῦν γὰρ οὐκ ἀνάξια ταῦτα τῆς παρθένου; οὐδὲν οὕτως ἀνάξιον τῆς παρθένου, ὡς τὸ πλουτεῖν, καὶ περιβεβλῆσθαι πραγμάτων πλῆθος. τί δὲ, εἰ καὶ ἕτερα πρὸς τούτοις κελεύοι; οἷον, δανείζειν χρυσίον. εἶτα κληθεῖσα ἡμᾶς εἰς τὰ συναλλάγματα μὴ πείθοι, καὶ μὴ πείσασα ἑτέρους λάβῃ, ἡμεῖς ἐσόμεθα αἴτιοι; τί δὲ, εἰ καπηλείας ἄλλας τινὰς ἀνελευθέρους, καὶ ἀπρεπεῖς κατασκευάζοι; εἶτα μὴ βουλομένων ἡμῶν συμπράττειν ἄλλων δεηθείη τινῶν, ἐγκαλεῖσθαι ἂν εἴημεν ἄξιοι; οὐδαμῶς, ἀλλὰ καὶ ἐπαινεῖσθαι. τοὐναντίον γὰρ ἐκεῖνο, ψόγου, καὶ κατηγορίας τὸ πρὸς τὰ τοιαῦτα συμβάλλεσθαι, καὶ συμπράττειν αὐταῖς. βούλει μὴ φέρεσθαι, μηδὲ ἄγεσθαι τὰ χρήματα ἐκείνης; παραίνεσον αὐτῇ καταθεῖναι αὐτὰ, ἔνθα μηδὲ ἀνδρὸς δεήσεται πρὸς φυλακήν, καὶ ἀνάλωτα μένει διαπαντός· εἰ δὲ βούλοιτο πράγματα ἔχειν, τίνος ἕνεκεν παίζει ἐν οὐ παικτοῖς; ὃ γὰρ παρθένον οὖσαν τοιαῦτα πράττειν, παίζειν ἐστὶ παιδιὰν οὐχὶ τέρψιν, ἀλλὰ θάνατον ἔχουσαν. ὅταν

A cumberet harum rerum adminiſtratio, quàm cum innupta manet, fœderáque cum Deo inita cõculcat, & iniuriã facit rei tam honeſtæ ac reuerendæ, & alios quoque ad naufragia ſuorum malorum trahit? Quo pacto autem hanc pro omnibus Chriſtum delegiſſe dices, cum Chriſtus clamet, ac dicat: Non poteſtis ſimul ſeruire Deo & mammonæ? Quo pacto item mundum & præſentia odio habere poteris, qui concupiſcentias huius mundi non adſpernandas ſuades? Quomodo autem eam, quæ virum habet hortari potes, vt contemnat mundana, cum tu virgini diuitias B conquiras, & hanc ipſam olim quomodo permittes continuo ſeruire Domino, & indiuulſe, cum omnem vitam & omne ſtudium in id negocij expendas? Quomodo poterit virgo philoſophari, cum te virum videat, & habitum in opinione aliqua, ſi eius pecuniæ diripiantur? Quomodo diſcet damnum contemptui habere, cum te videat omnia & facientem & patientem, vt illius opes accumules? Non ſic nos Deus à negocijs liberari vult, ſed contemnere facultates, & omnibus quæ ad C hanc vitam pertinent renunciare: at non ſinitis vos, neque conceditis legem Dei valere. Quid ergo, ſi aliorum opus habeat patrocinio, inquit, interim multa ferens indigna? An non indigna ſunt hæc virgine? Imò nihil tam indignum virgine, vt ditari & negociorum turba adobrui. Quid autem ſi & alia cum his iubeat, qualia ſunt fœnerari aureos: deinde nobis vocatis ad pacta cõuenta, nihil perſuadeamus: & cum perſuaſa non fuerit, nocuerit alijs: arguemúrne nos vt authores? Quid autem, ſi negotiationes aliquas alias illiberales & ſer- D uiles inſtruat? Deinde ſi cum nos cooperari noluerimus, alijs quibuſdam opus habet: dignine erimus qui redarguamur? Nullo modo, quin potius digni qui laudemur. Itaque ſi ſecus agitur, & accuſationem meremur, quòd earum cooperarij ſimilia facimus. Vis non auferri neque diripi bona illius? admone eam vt deponat, vbi neque viro opus habeat ad cuſtodiam, & perpetuo inconſumpta maneant: ſi autem voluerit opes habere, cuius gratia ludit in non ludicris? Nam ſi virgo hæc agat, ludit ludum non iucundum, ſed mortiferum.

Matth. 6.

Quando enim obnoxiam his certaminibus ſe conſtituit, & omnia indigna ſua pollicitatione facit: maior pœna, grauior eſt parata vindicta. Num audiſti (1. Cor 7. 34) qualem ipſi legem poſuit Paulus, imò Chriſtus qui per illum locutus eſt, quòd diuiſa eſt mulier, & virgo? Et quæ innupta eſt, cogitat quæ ſunt Domini, vt ſit ſancta & corpore, & ſpiritu? Sed vos nõ ſinitis, ad omnia earum deſideria auſcultantes magis quàm emptitia mancipia. Ita eſt, inquit. Quid igitur, ſi extrema inopia laboret? Nam de abundantibus hæc benè à te dicta ſunt. Quæ autem in mendicitate & inopia multa neglectæ iacent, reprehendis nos, ſi iuuemur? Vtinam non deieciſſetis & depuliſſetis eas in alia perditionis barathra, & bonum eſſet. Enimuero ſi hoc ſatis abductus eius mandato, qui iuſſit pauperibus ſubſidio eſſe: habes multos fratres ibi, perſuade & monſtra, vt ſubeatur honeſtum illud opud ab eo de quo nulla ſuboritur ſuſpicio & ſcandalum, eo quòd hoc loco eleemoſyna omni inhumanitate & crudelitate ſit deterior. Quæ enim vtilitas, dum tu quidem corpus bene alis, animam autem deprimis? quando veſtem das, ſuſpicione autem hac & nudis turpiorem facis? quando prodes in his quæ ſunt corporis, omnia autem ſpiritualia diſperdis? quando ei multa præparas ſuper terram, eijcis autem è cœlis? Qualis autem hæc eleemoſyna, quando gloria Domini contemptui eſt, quando palam ſunt opprobria & confuſio, & conuicia, & ſcommata, & eius cui miſericordia ſit, & aliorum multorum qui ſcandalizantur? Non à miſericorde, ſed ab inhumana & crudeli anima hæc proficiſcuntur. Nam ſi ex miſericordia & humanitate eſſent, hæc circa viros quoque declarare oportebat.

Cap. VII. At mulieres, inquis, maiore opus habent cura: viri autem à natura multa habent adiumenta. Quin & in viris multi ſunt qui mulieribus deterius ſe habent, & ob grandem ſenectam, & ob valetudinem, & ob mutilationem corporis, & ob morbos graues, aliáſque id genus cauſas. Veruntamen quia maxime vobis curæ eſt mulierum genus, vtpote infirmius, & ad eas valde miſericordes & compatientes eſtis, neque hac in parte hac occaſione deſtituemur:

A γὰρ ὑπεύθυνον ἑαυτὴν καταστήσασα τῇ τοιούτων παλαισμάτων ἀνάγκῃ, ἀνάξια πάντα πράττῃ τῆς τοιαύτης ὑποσχέσεως, μείζων ἡ κόλασις, χαλεπωτέρα ἡ τιμωρία. οὐκ ἤκουσας οἷον αὐτῇ νόμον ἔθηκεν ὁ Παῦλος, μᾶλλον δὲ ὁ Χριστὸς εἰπὼν δι' ἐκείνου, ὅτι μεμέρισται καὶ ἡ γυνὴ, καὶ ἡ παρθένος· καὶ ἡ ἄγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ κυρίου, ἵνα ᾖ ἁγία, καὶ σώματι, καὶ πνεύματι; ἀλλ' ὑμεῖς οὐκ ἐᾶτε πρὸς τὰς ἐπιθυμίας αὐτῶν πάσας, ἀνδραπόδων ἀργυρωνήτων εὐκολώτερον ὑπακούοντες. ναί φησι. τί οὖν εἰ ἐσχάτῃ πενίᾳ παλαίοι; B περὶ μὲν γὰρ τῶν εὐπόρων ταῦτα καλῶς εἴρηται· περὶ δὲ τῶν ἐν πτωχείᾳ, καὶ ἀμηχανίᾳ πολλῇ κειμένας, ποῖον ἔγκλημα ἀνορθοῦν; εἴθε μὲν οὖν μὴ κατεβάλλετε, μηδὲ ὠθεῖτε πρὸς τὰ τῆς ἀπωλείας βάραθρα, καὶ ἀγαπητὸν ἦν. καὶ γὰρ εἰ τῷ κελεύσαντι πένητας προΐστασθαι πειθόμενος, ταῦτα ποιεῖς, ἔχεις ἀδελφοὺς μυρίους, ἐκεῖ τὴν καλὴν ἐργασίαν ἐπίδειξαι, ἔνθα μηδὲν ὑφορᾶσθαι τὴν σκανδαλίσαι δυναμένων, ὡς ἐνταῦθα γε πάσης ὠμότητος καὶ ἀπανθρωπίας χείρων ἡ ἐλεημοσύνη. τί γὰρ ὄφελος, ὅταν τὸ C μὲν σῶμα διατρέφῃς, τὴν δὲ ψυχὴν καταδύσῃς; ὅταν ἱμάτιον δῷς, τὴν δὲ ὑπόληψιν τῆς γυμνῆς αἰσχροτέραν καταστήσῃς; ὅταν χρήσιμος ἐν τοῖς σωματικοῖς γινόμενος, πάντα λυμήνῃ τὰ πνευματικά; ὅταν ἐξευμαρίσας αὐτῇ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, ἐκβάλῃς τῶν οὐρανῶν; ποία δὲ ἐλεημοσύνη, ὅταν ἡ τοῦ θεοῦ ὑβρίζηται δόξα· ὅταν ὄνειδος ᾖ καὶ αἰσχύνη, καὶ σκώμματα, καὶ λοιδορίαι καὶ τῆς ἐλεουμένης αὐτῆς, καὶ ἑτέρων πολλῶν τῶν δι' ἐκείνης σκανδαλιζομένων; οὐκ ἀπὸ ἐλέους, ἀλλ' ἀπανθρώπου ταῦτα τῆς ψυχῆς, καὶ ἀπηνοῦς. εἰ γὰρ ἐξ ἐλέους, καὶ φιλανθρωπίας ἐ- D γένετο, περὶ τοὺς ἄνδρας ταῦτα ἐπιδείκνυσθαι ἐχρῆν. ἀλλ' αἱ γυναῖκες πλείονος δέονται προστασίας φησίν· οἱ δὲ ἄνδρες πολλὰς ἔχουσιν ἀπὸ τῆς φύσεως ἀφορμάς. καίτοι καὶ ἐν ἀνδράσιν εἰσὶ πολλοὶ γυναικῶν ἀσθενέστεροι διακείμενοι, καὶ διὰ γῆρας μακρὸν καὶ δι' ἀρρωστίαν, καὶ διὰ πήρωσιν σώματος, καὶ διὰ νόσους χαλεπάς, καὶ δι' ἑτέρας τινὰς τοιαύτας προφάσεις. πλὴν ἀλλ' ἐπειδὴ μάλιστα τοῦ τῶν γυναικῶν κήδεσθε γένους, ἅτε ἀσθενεστέρου ὄντος, καὶ σφόδρα ἐλεήμονες, καὶ συμπαθεῖς ἐστε πρὸς ἐκείνας, οὐδὲ ἐνταῦθα ταύτης ἀποστερήσομεν τῆς προσ-

φάσεως· ἀλλὰ δείξομεν ὑποθέσεις ὑμῖν, αἳ καὶ κατηγορίας εἰσὶν ἀπηλλαγμέναι πάσης, καὶ πλείονα παρέξουσιν ὑμῖν τὸν μισθόν. εἰσὶ γὰρ γυναῖκες, αἱ μὲν ὑπὸ γήρως παραλελυμέναι, αἱ δὲ τὰς χεῖρας ἐκκεκομμέναι· αἱ δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς πεπηρωμέναι, αἱ δὲ ἄλλα πάθη ποικίλα καὶ πολύτροπα ἔχουσαι, καὶ τὸ τῶν παθῶν χαλεπώτερον πενίαν. ἥ τε γὰρ πενία, καὶ τὸ μηδὲν ὅλως ἔχειν, ἐπιτείνει τὰ τοῦ σώματος αὐταῖς νοσήματα. αὐτή τε γὰρ πάλιν ἡ πενία ὑπὸ τούτων χαλεπωτέρα γίνεται, καὶ ἀφορητοτέρα. ἐπὶ τὴν τούτων ἔξελθε θήραν, καὶ ταύτας συνάγαγε. μᾶλλον δὲ οὐδὲ πόνου σοι δεῖ πρὸς τὴν συλλογήν· οὕτω πρόκεινται πᾶσιν ἕτοιμοι τοῖς βουλομένοις ὀρέξαι χεῖρα, κἂν χρήματα ἔχῃς, εἰς ταύτας δαπάνησον. κἂν ἰσχυρὸς ᾖς, ἐνταῦθα τὴν ἀπὸ τοῦ σώματος ὑπηρεσίαν εἰσένεγκε, πολλὰ καὶ ἐνταῦθα πράγματά ἐστι, καὶ σωματικῆς δεόμενα ὑπηρεσίας, καὶ χρημάτων δαπάνης, καὶ περιδρομῆς. καὶ γὰρ οἰκήματα πορίσαι ταύταις ἔργον, καὶ φάρμακα κατασκευάσαι, καὶ κλίνην, καὶ ἱμάτια παρασχεῖν, καὶ τροφὰς ἐπιτηδείους, καὶ τὰ ἄλλα ἅπαντα ἐπιμελεῖσθαι, κἂν δέκα ὦσι μόνον αἱ τὰ τοιαῦτα νοσοῦσαι· νυνὶ δὲ ἡ πόλις ἡμῶν τούτων ἐμπέπλησται, καὶ χιλίας, καὶ δὶς τοσαύτας εὑρήσεις. αὗται αἱ δεόμεναι προστασίας· αὗται, αἱ ἔρημοι· αὗται αἱ χαμαὶ κείμεναι. τοῦτο ἐλεημοσύνη· τοῦτο φιλανθρωπία· τοῦτο εἰς δόξαν διαβαίνει θεοῦ, καὶ τῶν ὁρώντων, καὶ τῶν παρόντων, καὶ τὴν τῶν ποιούντων ὠφέλειαν κατασκευάζει. καὶ γὰρ τῶν ἰσχυρῶν αἱ ἀσθενέστεραι, δικαιότερον ἂν βοηθοῖντο· καὶ τῶν νέων αἱ γεγηρακυῖαι, καὶ τῶν ὅλως μέτρια κεκτημένων, αἱ μήτε τῆς ἀναγκαίας εὐποροῦσαι τροφῆς, καὶ τῶν παρὰ πολλοῖς ἐπεράστων αἱ βδελυκταὶ παρὰ τοῖς πολλοῖς, διὰ τὸ τῶν παθῶν δυσπαράδεκτον, καὶ τῶν ὕβρει περιστρεφομένων, αἱ καὶ τὴν γινομένην ἀποστρέψαι δυνάμεναι, καὶ εὐφημίαν προσθεῖναι· δεῖξον τοίνυν, ὅτι διὰ τὸν θεὸν ταῦτα ποιεῖς, καὶ τούτων ἐπιμελοῦ. εἰ δὲ ταύτας μηδὲ ὄναρ ἰδεῖν ἐθέλῃς, εὐπροσώπους δὲ καὶ νέας περιιὼν ἀγρεύῃς, καὶ τῆς ἀνελευθέρου ταύτης ἄγρας, αἰτίαν μὲν ἑτέραν ἔχων οὐκ ἀνεκτήν· προβαλλόμενος δὲ ἑτέραν δοκοῦσαν εἶναι εὐπρόσωπον τὴν τῆς προστασίας· κἂν ἀνθρώπους παραλογίσῃ, ἀλλὰ τὸ ἀδέκαστον οὐκ ἀπατήσεις δικαστήριον, δι' ἑτέραν μὲν ταῦτα ποιῶν πρόφασιν, ἄλλην δὲ προβαλλόμενος. λέγετε μὲν διὰ τὸν θεὸν ἅπαντα πράττειν,

A ſed oſtendemus vobis argumenta in quibus nihil ſuſpicionis, & mercedis eſt plurimum. Sunt enim & mulieres quædam quæ præ ſenio confectæ, vel reſectis manibus, vel captæ oculis, variiſque alijs morbis inualidæ, & difficiliore morbis paupertate. Siquidem inopia, cum prorſus nihil habetur, corporis morbos affert: hæc autem paupertas à morbis quoque grauior fit, & intolerabilior: has ſi inueneris, collige, imò in colligendis nullo opus erit labore, ita ante omnes iacent, paratæ omnibus qui porrigant manum. Si opes habes, in has B expende: ſi validus es, has corporis miniſterio adiuua, multa & hic opera vid类 debis quæ indigent corporali miniſterio, & ſumptu opum & circumcurſitatione. Nam opus habent vt illis aſſignentur domicilia, præparentur medicatæ potiones, & lectus & veſtes emantur, & curentur cibi boni, aliáque multa, etiamſi ſolum decem eſſent, quæ ita ægrotant: nunc autem ciuitas noſtra his tota impleta eſt, inueniéſque mille aut duo millia. Iſtæ ſunt, quæ auxilio indigent: iſtæ deſolatæ ſunt, iſtæ humi iacent. Hæc eſt eleemoſyna, hæc eſt C humanitas, hoc in gloriam tranſit Dei, & in vtilitatem eorum qui vident, & qui accipiunt, & qui faciunt. Etenim iuſtius adiuuantur infirmiores, quàm fortiores: & vetulæ quàm iuniores: & hæ quibus neque neceſſaria ſunt, quàm illæ quæ mediocria poſſident: & illæ quæ apud multos abominabiles, quàm quas multi adamant: & illæ quæ contemptæ diu fuerunt ob intolerabiles dolores, quàm quæ fauorem alijs conciliare poſſunt. Oſtende igitur quòd propter Deum hoc facias, & illis opitulare. Quòd ſi hás neque per ſomnum D videre vis, ſed formoſas & adoleſcentes obambulando venaris, & illiberalis huius venationis cauſam quidem aliam habes non ferendam, prætexis autem aliam quæ in ſpeciem honeſta & accepta eſt, nempe cauſam tutelæ, licet homines decipias, ſed non item tribunal Dei, quod muneribus corrumpi nequit: nam ob aliam quidem cauſam hæc facis, & aliam prætexiſſe. Dicitis quidem, quod propter Deum faciatis omnia,

facitis autem opera quæ ſunt inimicorum Dei. Siquidem efficere vt Dei nomen blaſphemetur, & accuſetur, id demum eſt opus inimicorum Dei. Ego vero & aliud ſuppono quippiam. Ponamus enim quòd vera dicat qui ſic dicit, & ab omni concupiſcentia purus ſit, neq. ex vlla alia re, quàm ex ſola pietate hanc curam ſuſcipiat: attamen neque ſic ipſum à pœnis fore liberum inueniemus. Nam ſi deeſſent occaſiones aliæ, in quibus etiam pietatem declarare facereque, nullis animabus in eo impingentibus poſſet: nec ſic tamen hoc agere oporteret, vbi maius lucro damnum. Num enim par eſt, vt ob corporalia negocia vnius aut duarum virginum infinita multitudo animarum iacturam faciat? Veruntamen nec ſic grauiſſima eſt accuſatio: cum autem innumeras inuenias vias, & alienas ab accuſatione, & liberas à ſcandalis, & quæ maiorem habent quæſtum: cuius rei gratia tibiipſi nectis negocia fruſtrà & incaſſum, & lucrum ſubtrahis, & periculoſe extruis, & ignominioſe, cum liceat ſine damno & cum gloria? An neſcis fulgidam Chriſtiani vitam vſquequaque lucere debere, & eum qui ſuam gloriam fœdet, vbique poſtea inutilem, & nihil

Matth.5.13 magnum lucrari poſſe, etiam ſi præclara facinora ediderit? Nam ſi ſal infatuatū fuerit, inquit, in quo ſalietur vltra? Sal enim nos eſſe vult, & lumē & fermentū Deus, vt & alij à nobis vtilitatem accipiant. Quòd ſi homines irreprehenſibiliter viuentes, vix conuertere valent negligentes: quomodo ſi illis anſam dederimus, non vndequaque perditionis illorum rei erimus? Nam ſicut qui peruerſam agit vitam, nunquam ſaluatur: ita neque qui ſeipſum ignominia adſpergit, pœnam effugere poterit. Quòd ſi etiam admirabile quiddam dicēdum: etiam ſi grauiter quis peccet, atque clàm hoc faciat, & neminem ſcandalizet, minorem dabit pœnam, quàm qui leuiter peccauit, idque impudenter, & cum multorum ſcandalo.

C. VIII. Et ne dictum admireris, neque plus iuſto dictum putes, ipſam tibi hanc è cœlo ſententiam afferemus, & hanc legem inde prolatam probabimus: nam beatum Moſem omnium qui ſuper terram hominum mitiſſimum, Dei ami-

A περιάπτετε δὲ ἃ τὴν ἔχθραν ἐστὶ τοῦ θεοῦ. τὸ γὰρ ποιεῖν τὸ ὄνομα αὐτοῦ βλασφημεῖσθαι, καὶ διαβάλλεσθαι, τὴν ἔχθραν ἐστὶ τοῦ θεοῦ. ἐγὼ δὲ καὶ ἑτέραν ὑποβολὴν ποιοῦμαι. θῶμεν γάρ, ἀληθεύειν τὸν ταῦτα λέγοντα, καὶ ἐπιθυμίας καθαρεύειν ἁπάσης, καὶ ἐξ ἑτέρου μὲν οὐδενός, ἀπὸ δὲ εὐλαβείας μόνης ταύτην ἀναδέχεσθαι τὴν πραγματείαν. οὐδὲ γὰρ οὕτω κολάσεως αὐτὸν ἀπηλλαγμένον εὑρήσομεν. εἰ μὲν γὰρ ἠπόρει προφάσεων ἑτέρων, ἐν αἷς καὶ τὴν εὐλάβειαν ἐπιδείξασθαι ἔδει, καὶ χωρὶς τῶν σκανδαλιζομένων ψυχῶν τοῦτο ποιῆσαι, μάλιστα μὲν οὐδὲ οὕτω ταῦτα πραγ-

B ματεύεσθαι ἔδει, ἔνθα μείζων ἡ ζημία τοῦ κέρδους. ποῦ γὰρ ἴσον, εἰπέ μοι, παρθένου μιᾶς ἢ δυοῖν προϊστάμενον σωματικῶν ἕνεκεν πραγμάτων, ἄπειρα πλήθη σκανδαλίσαι τῶν ψυχῶν; πλὴν ἀλλ' οὐχ οὕτως ἡ κατηγορία χαλεπή· ὅταν δὲ μυρίας εὕρῃς ὁδοὺς κατηγορίας ἀπηλλαγμένας, καὶ σκανδάλων ἐλευθέρας, καὶ μείζονα ἐχούσας τὴν ἐμπορίαν, τίνος ἕνεκεν σαυτῷ πράγματα πλέκεις εἰκῆ, καὶ μάτην, καὶ τὸ κέρδος ὑποτέμνῃς, καὶ ἐπισφαλῶς οἰκοδομεῖς, καὶ ἐπονειδίστως, παρὸν μετὰ ἀσφαλείας, καὶ δόξης πολλῆς; οὐκ οἶσθα, ὅτι

C λαμπρὸν ἀποστίλβειν χρὴ πανταχοῦ τὸν Χριστιανοῦ τὸν βίον, καὶ ὅτι τὸν δόξαν τὴν ἑαυτοῦ καταισχύνας, πανταχοῦ λοιπὸν ἄχρηστος ἔσται, καὶ οὐδὲν μέγα κερδαίνειν δυνήσεται, κἂν μεγάλα τύχῃ κατορθῶν; ἂν γὰρ τὸ ἅλας μωρανθῇ, φησιν, ἐν τίνι ἁλισθήσεται λοιπόν; ἅλας γὰρ ἡμᾶς εἶναι βούλεται, καὶ φῶς, καὶ ζύμην ὁ θεός, ὡς καὶ ἑτέρους δύνασθαι τῆς ἐξ ἡμῶν μεταλαμβάνειν ὠφελείας. εἰ γὰρ ἀνεπιλήπτως ζῶντες ἄνθρωποι, μόλις τοὺς ἠμελημένους ἐπιστρέψαι δύναιντ' ἄν, εἰ καὶ λαβὴν δοίημεν αὐτοῖς, πῶς οὐ πάντοθεν ὑπεύθυνοι τῆς ἀπωλείας ἐσόμεθα τῆς

D ἐκείνων; ὥσπερ γὰρ οὐκ ἔνι βίον ἔχοντα διεφθαρμένον σωθῆναί ποτε, οὕτως οὐδὲ τὸν δόξαν ἑαυτοῦ περιελθόντα πονηράν, δυνατὸν διαφυγεῖν τὴν κόλασιν. ἀλλ' εἰ δεῖ καὶ θαυμαστὸν εἰπεῖν τι, κἂν μεγάλα τις ἁμάρτῃ, λαθὼν δὲ ἐργάσηται τοῦτο, καὶ μηδένα σκανδαλίσῃ, ἐλάττονα δίδωσι δίκην τῶν καταδεέστερα μὲν ἡμαρτηκότων, μετὰ παρρησίας δέ, καὶ τοὺς πολλοὺς σκανδαλισάντων. Καὶ ἵνα μὴ θαυμάσῃς τὸ λεχθέν, μηδὲ ὑπερβολὴν καταγνῷς τοῦ λόγου, τὴν ψῆφον ταύτην εἰσοίσομεν ἐκ τῶν οὐρανῶν, καὶ τὸν νόμον τοῦτον ἐκεῖθεν ἀναγνωσόμεθα· τὸν γὰρ μακάριον Μωϋσέα, καὶ πάντων ἀνθρώπων πρᾳότατον τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ τοῦ θεοῦ φίλον,

καὶ προφητῶν μείζονα· τοῖς μὲν γὰρ ἄλλοις δι᾽ αἰνιγμάτων διελέχθη· τούτῳ δὲ ὡς ἂν εἰ φίλος πρὸς φίλον. τοῦτον τοίνυν τὸν τοιοῦτον, τὰ μυρία κατὰ τὴν ἔρημον ταλαιπωρηθέντα ἐν ἔτεσι τοσούτοις, τὸν περὶ τῶν ἐσχάτων κινδυνεύσαντα πολλάκις, παρά τε Αἰγυπτίοις ὑπὲρ Ἰουδαίων, παρά τε Ἰουδαίοις ὑπὲρ αὐτῶν πάλιν τῶν ἀγνωμόνων ἐκείνων, οὐδὲν ἕτερον ἐκώλυσε μετὰ τὰς πολλὰς ταλαιπωρίας ἐκείνας, καὶ τὰ μυρία κατορθώματα τῆς ἐπαγγελίας τυχεῖν, ἢ τὸ σκανδαλίσαι τοὺς συνόντας αὐτῷ ἐπὶ τοῦ ὕδατος. καὶ τοῦτο αἰνιττόμενος ὁ θεὸς ἔλεγεν· ὅτι οὐκ ἐπιστεύσατέ μοι ἁγιάσαι με ἐναντίον τῶν υἱῶν Ἰσραήλ· διὰ τοῦτο οὐκ εἰσάξετε τὴν συναγωγὴν ταύτην εἰς τὴν γῆν, ἣν ἔδωκα αὐτοῖς. καί τοι καὶ πρὸ τούτου τινὰ παρήκουσε· καὶ γὰρ ἀντεῖπε τῷ θεῷ καὶ ἅπαξ, καὶ δὶς πεμπόμενος εἰς Αἴγυπτον, καὶ μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς ἐρήμου ἠπίστησε λέγων· ἑξακόσιαι χιλιάδες εἰσὶ πεζῶν, καὶ σὺ εἶπας, κρέα δώσω αὐτοῖς, καὶ φάγονται μῆνα ἡμερῶν· μὴ πρόβατα, καὶ βόες σφαγήσονται, ἢ πᾶν τὸ ὄψον τῆς θαλάσσης συναχθήσεται, καὶ ἀρκέσει αὐτοῖς; καὶ μετὰ ταῦτα δὲ πάλιν ἀπεδυσπέτησε καὶ τοῦ δήμου τὴν προστασίαν παρῃτήσατο. ἀλλ᾽ ὅμως οὐδὲν τούτων ἴσχυσεν αὐτὸν ἀποστερῆσαι τῶν ἄθλων τῶν προκειμένων, ἀλλ᾽ ἢ τὸ ἐπὶ τοῦ ὕδατος συμβὰν μόνον. τῇ μὲν γὰρ φύσει, ἐκεῖνο ἔλαττον ἦν, τὸ δὲ μετὰ τῆς ἑτέρων γινόμενον βλάβης, πολλῷ μεῖζον ἐγίνετο. ἐκεῖνα μὲν γὰρ ἰδίᾳ καὶ λανθανόντως συνέβη· τοῦτο δὲ φανερῶς καὶ ἐπὶ τοῦ δήμου παντὸς φανερῶς ἡμαρτάνετο. διὰ τοῦτο καὶ ἐγκαλῶν ὁ θεὸς οὕτως ᾐνίξατο εἰπών, ὅτι οὐχ ἡγιάσατέ με ἐναντίον τῶν υἱῶν Ἰσραήλ· τῆς ἁμαρτίας τὴν φύσιν ἐκκαλύπτων αὐτοῖς, καὶ ὅθεν γέγονεν ἀσύγγνωστος, παραδηλῶν. εἰ δὲ τηλικοῦτον ἄνδρα τοῦτο προσκροῦσαι ἐποίησεν, ἡμᾶς τοὺς σκώληκας, καὶ μηδαμινούς, πῶς οὐ καταδύσει τοῦτο, καὶ ἀπολεῖ; οὐδὲν γὰρ οὕτω παροξύνει τὸν θεόν, ὡς ὅταν τὸ ὄνομα αὐτοῦ βλασφημῆται. καὶ τοῖς Ἰουδαίοις δὲ τοῦτο ἄνω καὶ κάτω διετέλεσεν ἐγκαλῶν, ὅτι, τὸ ὄνομά μου βεβηλοῦται· καὶ πάλιν, ὑμεῖς βεβηλοῦτε αὐτό· καὶ, δι᾽ ὑμᾶς τὸ ὄνομά μου βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσι· καὶ τοσαύτη αὐτῷ τοῦ μὴ συμβαίνειν τοῦτο γέγονε πρόνοια, ὡς καὶ ἀναξίους σῶσαι πολλάκις, ἵνα μὴ τοῦτο γένηται. ἐποίησα γάρ φησιν, ἵνα μὴ τὸ ὄνομά μου βεβηλωθῇ· καὶ, οὐ δι᾽ ὑμᾶς ἐγὼ ποιῶ, οἶκος τοῦ Ἰσραήλ,

A cum, prophetarum maximum, quan-
doquidem Deus alijs per ænigmata lo-
quutus eſt, huic autem ſicut amicus
amico. Hunc igitur talem qui multas
miſerias in deſerto tulit tot annis, qui in
extremis ſæpe periculis fuit apud Ægy-
ptios propter Iudæos & apud Iudæos
pro ipſis ingratis: tamen hunc talem &
tantum nihil aliud prohibuit poſt tot
ærumnas & labores multáque præclare
geſta, promiſſione potiri, quàm quòd
ſcandalizati ſunt ij qui cum ipſo erant
apud aquam. Et hoc eſt quod inſinua- Num.20.
bat Deus dicendo: Quia non credidi- 12.
B ſtis mihi, vt ſanctificaretis me coram
filijs Iſraël, propter hoc non induceretis
congregationem hanc in terram, quam
dedi eis. Quamuis autem ante hoc in
nonnullis minus obediſſet, contradixit
enim Deo ſemel ac iterum cum mitte-
retur in Ægyptum, & poſtea in deſerto Num.11.21
incredulus dicebat: Sexcenta millia
ſunt peditum, & tu dixiſti, carnes dabo
ipſis, & comedent menſem dierum:
num oues & boues mactabuntur, vel
omnia edulia maris congregabuntur &
ſufficient ipſis? Et poſtea iterum diffi-
cilem ſe reddidit, & populi præfectu-
C ram detrectabat: attamen nihil aliud
potuit ipſum propoſitis prçmijs priuare,
quàm ſolum illud quod apud aquam
contingit: quod natura quidem minus
alijs erat, ſed quia cum damno aliorum
fiebat, multo maius iudicatum. Illa
enim priuatim & occultè accidebant,
hoc autem manifeſte, & apud populum
omnem committebatur. Propterea &
reprehendens Deus hoc, inſinuabat di-
cens: Quia non ſanctificaſtis me coram
filijs Iſraël: peccati eorum naturam
detegens, & vnde factum, quod veniam
non mereatur, declarans. Si autem ta-
D lem virum hoc fecit impingere, nos
vermiculos & nullius penſi, quomodo
non deſtruet & perdet? Nihil enim ita
exacerbat Deum, vt quando nomen
eius blaſphematur. Vnde ſurſum ac de-
orſum apud Iudæos hoc iactat, eos re- Eſai.48.11
prehendens, Quòd nomen meum pro- Mal.1.12.
phanetur: & iterum, Vos prophanaſtis
ipſum: &, Propter vos nomen meum Eſai.52.5.
blaſphematur in gentibus: & tanta ipſi
fuit cura, ne hoc eueniret, vt & indignos
ſæpe ſaluarit, ne hoc fieret. Feci enim, Ezech.20.
ait, ne nomen meum prophanetur, & 9. & 16.
non propter vos ego facio domus Iſraël, 22.

ſed vt nomen meum non prophanetur. A Iam Paulus anathema eſſe optabat pro gloria Dei: & ipſe Moſes quoque è libro vitæ deleri orabat pro gloria nominis Dei: vos autem non ſolum nihil eligitis pati, vt hanc arceatis blaſphemiam, ſed etiam omnia facitis, per quæ illam augeatis, & quotidie intendatis. Quis igitur vos excuſaret? quis item agnoſceret? Nullus eſt, & plane nullus. Tantam autem curam & Deus gerit, vt non blaſphemetur nomen ſuum: ſimiliter & ſancti, non quòd Deus opus habeat vt à nobis glorificetur: nullius enim indiget & perfectus eſt, ſed ex ea re multum B damni hominibus accidit. Quādo enim apud ipſos male audit nomen Dei, & gloria eius, nihil ipſis vltra prodeſt. Quòd ſi Deus quum accuſatur, nihil prodeſt: multo minus nos.

Cap. IX. Omnia igitur faciamus, vt nulla ſit occaſio ſcandali, etiam ſi iuſte reprehendant: perſuaſionibus diluamus crimina, & imitemur ſanctos, quibus tantum fuit ſtudium gloriæ Dei, vt ſuam contemnerent propter Deum. Ne abiectis omnibus & conculcatis, ſufficere arbitremur ad defenſionem ſi dixeri- C mus: Veſtem emimus virgini, & calceos, & alia quæ ad corporalem curam virginis attinent, bene diſpoſuimus, Quis, ait, adminiſtraret ea quæ domi noſtræ? quis poſſeſſionibus intenderet? quis præeſſet domui nobis abſentibus? & cum intus non ſit mulier? quandoquidem & hæc prioribus contraria, & turpiora. Et nihil ipſi curant iſta, neque erubeſcunt, ſicuti ebrij, omne quod in buccam venit loquentes: quapropter neque nos defatigabimur, etiamſi talia ſint quæ ab ijs dicuntur, vt nullum reſponſum mereantur. Non D grauabimur, inquam, & reſpondere, & manſuete cum eis agere, donec ab hac ebrietate illos liberemus, quantū ſcilicet ad nos attinet. Confundor quidē & erubeſco, cum hæc euertere attēto, quę cōtradicentes illi opponere nō erubeſcūt: ferenda tamen omnino erubeſcentia propter eos qui erubeſcere neſciunt. Etenim abſurdum fuerit, redarguentes eos qui fratres quos ſcandalizant contemnunt, ſeque ipſos confundunt, propter

A ἀλλ' ἵνα μὴ τὸ ὄνομά μου βεβηλωθῇ. καὶ ὁ Παῦλος δὲ ἀνάθεμα εἶναι ηὔξατο, ὑπὲρ τῆς τοῦ θεοῦ δόξης· καὶ αὐτὸς ὁ Μωϋσῆς ἐξαλειφθῆναι τῆς βίβλου παρεκάλεσεν ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ ὀνόματος τοῦ θεοῦ· ὑμεῖς δὲ οὐ μόνον οὐδὲν αἱρεῖσθε παθεῖν ὥστε καὶ ταύτην ἀποκρούσασθαι τὴν βλασφημίαν, ἀλλὰ πάντα πράττετε, δι' ὧν αὐξήσετε αὐτὴν, καὶ ἐπιτείνετε καθ' ἑκάστην ἡμέραν. τίς οὖν ὑμᾶς παραιτήσεται; τίς δὲ συγγνώσεται; οὐκ ἔστιν οὐδείς. τοσαύτην δὲ πρόνοιαν καὶ ὁ θεὸς ποιεῖται, καὶ οἱ ἅγιοι τοῦ μὴ βλασφημεῖσθαι B τὸ ὄνομα αὐτοῦ, οὐχ ὡς τοῦ θεοῦ δεομένου τῆς δόξης, τῆς παρ' ἡμῶν· ἀνενδεὴς γάρ ἐστι, καὶ τέλειος· ἀλλ' ὡς πολλῆς ἀπὸ τοῦ πράγματος τοῖς ἀνθρώποις γινομένης τῆς βλάβης· ὅταν γὰρ παρ' αὐτοῖς διαβληθῇ τὸ τοῦ θεοῦ ὄνομα, καὶ ἡ δόξα, οὐδὲν αὐτοὺς ὠφελεῖ λοιπόν. εἰ δὲ ὁ θεὸς διαβαλλόμενος οὐδὲν ὠφελεῖ, πολλῷ μᾶλλον ἡμεῖς. πάντα οὖν πράττωμεν, ὥστε μηδεμίαν γίνεσθαι πρόφασιν σκανδάλου· ἀλλὰ εἰ καὶ ἀδίκως ἐγκαλῶσι, πείθωμεν, καὶ διαλυώμεθα τὰ ἐγκλήματα, καὶ μιμώμεθα τοὺς ἁγίους, οἳ τοσαύτην ἐποιοῦντο σπουδὴν τῆς τοῦ θεοῦ δόξης, ὥστε κατα- C φρονεῖν καὶ τῆς ἑαυτῶν διὰ τὴν τοῦ θεοῦ. μηδὲ πάντα ῥίψαντες ἁπλῶς, καὶ καταπατήσαντες, ἀρκεῖν ἡγώμεθα πρὸς ἀπολογίαν ἡμῖν, ἐὰν εἴπωμεν, ὅτι ἱμάτιον ἐπριάμεθα τῇ παρθένῳ, καὶ ὑποδήματα, καὶ τὰ ἄλλα, τὰ τὴν σωματικὴν ἀνάπαυσιν εὖ διεθήκαμεν. καὶ τίς οἰκονομήσει, φησί, τὰ κατὰ τὴν οἰκίαν ἡμῖν; τίς δὲ ἐπόψεται τὰ ὄντα; τίς δὲ προστήσεται ἡμῶν ἔξω διατριβόντων, καὶ γυναικὸς ἔνδον οὐκ οὔσης; καὶ γὰρ καὶ ταῦτα λέγουσιν, ἐναντία τε ὄντα τοῖς προτέροις, καὶ αἰσχρότερα· καὶ οὐδεὶς αὐτοῖς D μέλει τούτων, οὐδὲ αἰσχύνονται, καθάπερ οἱ μεθύοντες τὸ ἐπελθὸν ἅπαν φθεγγόμενοι· διὸ μηδὲ ἡμεῖς ἀποκάμωμεν, κἂν τοιαῦτα ᾖ τὰ λεγόμενα, ὡς μηδὲ ἀποκρίσεως ἀξιοῦσθαί τινος· μὴ ἀποκάμωμεν οὖν καὶ ἀποκρινόμενοι, καὶ πράως αὐτοῖς διαλεγόμενοι, ἕως ἂν τῆς μέθης ἀπαλλάξωμεν ταύτης, τό γε εἰς ἡμᾶς ἧκον. αἰσχύνομαι γὰρ καὶ ἐρυθριῶ ταῦτα ἐπιχειρῶν ἀνατρέπειν, ἃ ἀντιλέγειν οὐκ ἐρυθριῶσιν ἐκεῖνοι. οἰστέον δὲ ὅμως τὴν αἰσχύνην διὰ τὸ λυσιτελεῖν τοῖς οὐκ αἰσχυνομένοις· καὶ γὰρ ἄτοπον, ἐγκαλοῦντας αὐτοῖς τῇ τῶν σκανδαλιζομένων ἀδελφῶν ὑπεροψίᾳ, αὐτοὺς δι' αἰ-

ἀμελεῖν τὴν τούτων προφάσει θεραπείας. τίνα γὰρ λέγουσι τὰ ἔνδον; εἰπέ μοι, ὧν εἰς τὴν προστασίαν τῆς παρθένου τὴν χρείαν ἀναγκαίαν εἶναι νομίζουσι; παιδισκαρίων σοι πλήθη βαρβάρων ἐστί, καὶ νεωνήτων, καὶ δεῖ ταύτας ῥυθμίζεσθαι καὶ πρὸς ἐριουργίαν, καὶ πρὸς τὴν ἄλλην διακονίαν. ἀλλὰ ταμιεῖα χρημάτων πολλῶν, καὶ ἱματίων πολυτελῶν, καὶ δεῖ φύλακα ἔνδον καθῆσθαι διαπαντός, καὶ τῇ τῶν οἰκετῶν κακουργίᾳ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπιτειχίζεσθαι τῆς παρθένου, ἀλλὰ δεῖπνα, καὶ συμπόσια συνεχῶς ἐπιτελεῖσθαι, καὶ χρὴ τὴν οἰκίαν καλλωπίζεσθαι, καὶ μαγείρους, καὶ τραπεζοποιοὺς τῆς προνοίας ἀπολαύειν τῆς παρθένου. ἀλλὰ πολύτροποι δαπάναι, καὶ συνεχεῖς, καὶ δεῖ τινα ἐφεστάναι διαπαντός, ὅπως τὰ μὲν φυλάττοιτο μετὰ ἀκριβείας, τὰ δὲ μὴ μάτην ἐκρέῃ τῆς οἰκίας. οὐδὲν τούτων φησίν. ἀλλ' ὅπως αὐτὴ τὸ κιβώτιον, καὶ τὸ ἱμάτιον, καὶ τὴν ἄλλην ἐπιβλέπῃ πενίαν, ὅπως εὐτρεπίζοι τὴν τράπεζαν, καὶ τὴν εὐνὴν στρωννύοι, καὶ πῦρ ἀνακαίῃ, καὶ περιπλύνῃ πόδας, καὶ τὴν ἄλλην ἀνάπαυσιν παρέχῃ πᾶσαν. εἶτα ἀντὶ τῆς μικρᾶς καὶ ψυχρᾶς ἀναπαύσεως ταύτης τοσαύτην οἴσομεν κατηγορίαν; τοσαῦτα ὑποστησόμεθα ὀνείδη; καὶ πόσῳ βέλτιον ἀδελφὸς ταῦτα διακονήσει, καὶ εὐκολώτερον; τῇ τε γὰρ φύσει ἰσχυρότερος γυναικὸς ὁ ἀνήρ· τῇ τε χρείᾳ οἰκειότερος ἡμῖν, καὶ οὐχ οὕτως δαπανηρός. ἡ μὲν γὰρ γυνὴ ἅτε ἁπαλωτέρα οὖσα, καὶ στρωμνῆς μαλακωτέρας δεῖται, καὶ λεπτοτέρας ἐσθῆτος, καὶ κόρης ἴσως πάλιν διακονησομένης αὐτῇ, καὶ οὐ τοσαύτην ἡμῖν παρέχει διακονίαν, ὅσης αὐτὴ δεῖται παρ' ἡμῶν, ὁ δὲ ἀδελφὸς καὶ πάντων τούτων ἀπήλλακται· ἢ δὲ ἴσως καὶ δεηθείη, τῶν αὐτῶν ἡμῖν δεήσεται· τοῦτο δὲ οὐ μικρὸν εἰς εὐκολίαν ἐστί, τὸ μὴ διαφόρων ἀλλὰ τῶν αὐτῶν ἐν χρείᾳ καθεστάναι τοὺς συνοικοῦντας, ὅπερ ἐπὶ τῆς παρθένου οὐκ ἔνι. πρῶτον μὲν γὰρ ἄν τε λούσασθαι δέῃ, ἄν τε κάμνῃ τὸ σῶμα, οὔτε ὁ ἀδελφὸς αὐτῇ πρὸς ταῦτα διακονήσεται, κἂν σφόδρα ἐλπτῃ ἀσχημονεῖν, οὔτε αὐτὴ ἑαυτῇ ἀρκέσαι δυνήσεται. ἂν δὲ ἀδελφοὶ οἱ συνοικοῦντες ὦσιν, ἀντιδώσουσιν ἀλλήλοις τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην· πάλιν, ὅταν καθεύδειν δέῃ, παρθένου μὲν ἔνδον καθημένης, καὶ κλίνας εἶναι δύο χρή, καὶ στρώματα διπλᾶ, καὶ ἐπιβλήματα· εἰ δὲ εὐφρονοῦσι, καὶ οἰκήματα. ἀδελφῶν δὲ ὄντων, πάλιν τὰ τῆς χρείας συστέλλεται, ἅτε οἰκειοτέρας οὔσης. καὶ γὰρ οἶκος εἷς,

A propter pudorem illorum curam abijcere. Dic enim: quæ ſunt illa, quæ domi agunt, propter quæ tantopere neceſſarius vſus virginis? Barbararum puellarum tibi examina ſunt, & nuper empta, quæ oportet erudire & ad lanificium & ad alia miniſteria. Ad hæc dicis, promptuarium mihi eſt opum multarum, & oportet cuſtodem intus ſemper ſedere, & familiarium malitiam obſeruare, oculos virginis, cœnam quoque & conuiuia continue apparare, & oportet domum ornari, & coquos & menſæ miniſtros cura regi virginis. Sunt B item multi varij ſumptus, ſunt & continui, & oportet aliquem ſemper præſidem eſſe, ac præfectum, vt cuſtodiantur cum diligentia, vt ne illa à domo ſine vtilitate elabantur. Nihil horum ait, ſed quo pacto ipſam hanc arcam & veſtem, & aliam reſpiciat facultatulam? bene paret menſam, bene ſternat lectum, & incendat ignem, & abluat pedes, & aliud ſolatium omne præbeat. Deinde pro parua & frigida refocillatione hac tantam feremus accuſationem? tanta ſuſtinebimus opprobria? Et quanto melius frater & facilius C adminiſtraret? Natura enim fortior eſt muliere vir, vſu autem nobis magis familiaris, & non tam ſumptuoſus. Mulier quippe, vtpote tenerior, & molliore indiget lectulo, & tenuiore veſtitu, & fortaſſis puella altera, quæ ei miniſtret: & non tantum nobis miniſterium præbebit, quanto ipſi opus erit à nobis: frater autem hic non tantis eget. Quòd ſi aliquo eget, eodem & nos indigemus, quod non paruę commoditatis eſt, ſi contubernales non varijs, ſed ijſdem vtantur: id quod certe in virgine non eſt. Primum ſanè ſiue lauari velit, ſiue D nudare corpus, neque frater ipſi ad hæc miniſtrabit, tametſi valde impudens ſit, neque ipſa ſibi ſufficiens erit. Si autem fratres ſunt qui cohabitant, viciſſim miniſtrare poterunt. Item quando dormire opus fuerit, virgine quidem intus ſedente, & lectos ſeiunctos duos eſſe oportet, & ſtrata duo, & lodices duos: ſi autem caſtius agant, & domicilia duo. At ſi fratres ſint, iterum re familiari tanta non eſt opus. Etenim domus vna,

ceruical vnum, & lectus vnus, & eadem tegmina vtriſque ſufficiunt: & in ſumma, ſi quis omnium pertractet miniſterium, hic multam inueniet facilitatem, alibi autem difficultatem. Et tranſeo domus turpitudinem. Quale enim eſt, ſi in domum viri ſolitarij itur, videre calceos muliebres ſuſpenſos, & cingula, & mitras, calathiſcos & colum, & radium textorium & pectines, & fuſa, & alia quę particulatim omnia numerare nõ datur? Sin autẽ vlterius de his quęſieris, plurimus eſt riſus. Primũ quidem in puellarum tanta turba ſolus verſatur, quaſi choraules in orcheſtra, qui in choro mulierum ſaltantium concinit: quo quid turpius & inhoneſtius? Deinde diſrumpitur tota die famulis ſuccenſens ob res quę ad mulieres ſpectant. Nam ei neceſſarium omnino ſilere, & omnia negligere, & ab illa increpari, vel dicentem & increpantem confundi, & vide quid contingat. Nam qui iuſſus eſt ne prope quidem ad temporalia negocia accedere, non ſolum temporalia, ſed muliebria ipſiſſima tractat. Etenim vaſa muliebria afferre non detrectabit argentarijs, ſubinde rogans num ſpeculum dominæ præparatum ſit, num cadum abſoluerint, num lecythum reddiderint: nam in eam corruptionem venerunt omnia, vt pluribus vaſis quàm ſeculares iſtæ vtantur, virgines. Hinc iterũ ad vnguentariam officinam currit collocuturus de aromatibus dominæ, ſæpe etiam præ nimio ſtudio nec detrectabit ſi & pauper iniuria ſit afficiendus. Vtuntur autem & virgines vnguentis, nõ modo varijs, ſed & pretioſis. Deinde ab vnguentaria ad vendentem lintea: & ab illo iterum ad pellionem. Non enim verentur imperare hæc parua, quia vident eos valde obedientes, & gratiam habentes imperantibus maiorem, quàm alijs miniſtrãtibus. Hinc iterum ſi quando aliquid apparandum quod ad geſtatorium tabernaculum hoc pertinet, vſque ad veſperam impranſi perſeuerant officinis affixi. Et de loco non eſt mirandum, ſed quod & miſeris famulis ſunt moleſti, & frequenti iniuria & inclamatione & clamore hos vrgent.

A καὶ προσκεφάλαιον ἕν, καὶ κλίνη μία, καὶ ἐπιβλήματα ἀμφοτέροις ἀρκέσει τὰ αὐτά, καὶ ἁπλῶς, εἴ τις ἅπασαν ἐπεξίοι τὴν διακονίαν, ἐνταῦθα μὲν πολλὴν τὴν εὐκολίαν εὑρήσει, ἐκεῖ δὲ τὴν δυσκολίαν. καὶ παρίημι τὴν ἀσχημοσύνην τῆς οἰκίας· οἷον γάρ ἐστιν ἀπελθόντα εἰς ἀνδρὸς μονάζοντος οἰκίαν ὁρᾷν ὑποδήματα γυναικεῖα κρεμάμενα, καὶ διαζώματα, καὶ κεφαλόδεσμα, καὶ καλαθίσκους, καὶ ἠλακάτην, καὶ κερκίδα, καὶ κτένας, καὶ ἰσοπόδιον, καὶ τὰ ἄλλα, ἅπερ οὐκ ἔνι κατὰ μέρος λέγειν ἅπαντα. εἰ δὲ καὶ ἐπὶ τὸ ἀκριβέστερον
B ταῦτα ἐξετάζεις, πλείων ὁ γέλως. πρῶτον μὲν γὰρ ἐν ἀγέλῃ θεραπαινίδων τοσούτων μόνος στρέφεται μέσος, καθάπερ ἐπὶ τῆς ὀρχήστρας ἐν τῷ χορῷ τῶν γυναικῶν ὁ τοῖς ὑπορχουμένοις ὑπάδων χοραύλης· οὗ τί γένοιτ' ἂν αἰσχρότερον, καὶ ἀτιμότερον; ἔπειτα διαρρήγνυται ὅλην τὴν ἡμέραν πρὸς οἰκέτας ἀγανακτῶν, ὑπὲρ τῶν γυναιξὶ προσηκόντων πραγμάτων. ἢ γὰρ ἀνάγκη σιγᾷν, καὶ πάντων παραμελοῦντα παρ' ἐκείνης ἐπιτιμᾶσθαι, ἢ λέγοντα, καὶ ἐπιπλήττοντα ἀσχημονεῖν· καὶ ὅρα τὸ συμβαῖνον. ὁ γὰρ τῶν βιωτικῶν πραγμάτων μηδὲ ἐγγὺς γενέσθαι κελευσθείς, οὐχ
C ἁπλῶς βιωτικῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν γυναικείων ἐνδοτέρω γέγονε· καὶ γὰρ καὶ σκεύη γυναικεῖα ἐκδοῦναι οὐ παραιτήσονται, ἀλλ' ἐπιστήσονται τοῖς ἀργυροκόποις συνεχῶς ἐρωτῶντες, εἰ τὸ κάτοπτρον κατεσκεύασται τῆς κυρίας, εἰ τὸν κάδον ἀπηρτίσαν, εἰ τὸν λήκυθον ἀπέδωκαν· καὶ γὰρ εἰς τοῦτο πάντα ἥκει διαφθορᾶς, ὡς τῶν βιωτικωτέρων μᾶλλον τὰς πολλὰς τῶν παρθένων τούτοις κεχρῆσθαι τοῖς σκεύεσιν. ἐντεῦθεν πάλιν πρὸς τὸν μυρεψὸν ἔδραμεν ὑπὲρ τῆς κυρίας διαλεξόμενος ἀρωμάτων. πολλάκις δὲ ὑπὲρ πλείονος
D σπουδῆς καὶ ὑβρίσαι τὸν πένητα οὐ παραιτήσονται. καὶ γὰρ καὶ μύροις χρῶνται αἱ παρθένοι ποικίλοις τε, καὶ πολυτελέσιν. εἶτα ἀπὸ τοῦ μυρεψοῦ πρὸς τὸν τὰς ὀθόνας πωλοῦντα, καὶ ἀπ' ἐκείνου πάλιν πρὸς τὸν σκηνοποιόν. οὐδὲ γὰρ τὰ μικρὰ ταῦτα αἰσχύνονται ἐπιτάττειν, ἐπειδὴ σφόδρα ὁρῶσιν αὐτοὺς ὑπακούοντας, καὶ χάριν ἔχοντας ἐπιταττούσαις ταύταις, ἢ ἑτέροις διακονουμένοις· ἐντεῦθεν πάλιν, ὅταν ἐπισκευάσαι τι δέῃ τῆς περιφορητῆς ἐκείνης σκηνῆς, καὶ μέχρις ἑσπέρας αὐτῆς ἄσιτοι διατελοῦσι, τοῖς ἐργαστηρίοις προσηλωμένοι. καὶ οὐ τοῦτό πως θαυμαστόν, ἀλλ' ὅτι καὶ τοῖς ταλαιπώροις οἰκέταις εἰσὶν ἐπαχθεῖς, καὶ πολλὴ κατ' αὐτῶν ὕβρις, καὶ ἀγανάκτησις, καὶ κραυγή.

ἐννόησον δὲ ὅσαι ἐκ τούτων αἱ κατηγορίαι· οἰκέτης γὰρ ὑβρισθεὶς, καὶ μάλιστα ὑπὲρ τοιούτων πραγμάτων, ἐπειδὴ μηδενὶ ἑτέρῳ τὸν ὑβρικότα ἀμύνασθαι ἔχει, διὰ τῆς γλώττης τοῦτο ποιεῖ, καὶ τῆς λαθραίας κακηγορίας, οὐδενὸς φειδόμενος τῶν ἐμπλῆσαι δυναμένων αὐτοῦ τὸν θυμὸν, ἀλλὰ μετὰ τοσαύτης ὑπερβολῆς τῇ ἀμύνῃ κέχρηται ταύτῃ, μεθ' ὅσης εἰκὸς οἰκέτην ὄντα, καὶ τοιαῦτα ὑβρισμένον, καὶ ταύτην ἔχοντα μόνην παραμυθίαν τῶν οἰκείων κακῶν κατὰ τοῦ λελυπηκότος. ὁ δὲ τῇ πενιχρᾷ συζῶν ἀργυροκόποις μὲν οὐ διαλέξεται· οὐ γὰρ ἀφίησιν ἡ πενία· ἀλλὰ προσεδρεύσει μυροπώλαις, ὑποδηματορράφοις δὲ καὶ ὑφάνταις, καὶ ποικιλταῖς, καὶ βαφεῦσιν ἐνοχλεῖ πολλάκις· καὶ τί δεῖ πᾶσαν καταλέγειν τὴν ἀσχημοσύνην· ὅταν, ὅταν εἰς οἰκήματα εἰσάγωσι στήμονα, καὶ κρόκην πωλοῦντες, ὅταν εἰς τὴν ἀγορὰν παρελθόντες αὐτὰ ταῦτα πάλιν ζητοῦντες· καὶ ταῦτα μὲν ἐν ταῖς οἰκίαις, ἐν δὲ τῇ ἀγορᾷ. καὶ τούτων πολὺ καταγελαστότερα ὑπομένουσιν. ἐπὶ δὲ τῆς ἐκκλησίας, οὐδὲ εἰπεῖν ἔστι τὴν αἰσχύνην· ὥσπερ γὰρ δέον μηδένα τόπον ἀγνοεῖν αὐτῶν τὴν ὕβριν, καὶ τὴν ἀνελεύθερον ταύτην δουλείαν, οὕτω καὶ ἐν τῷ ἁγίῳ τῷδε καὶ φρικωδεστάτῳ χωρίῳ, πᾶσαν αὐτῶν τὴν ἀκρασίαν ἀνακηρύττουσι· καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, ὅτι καὶ καλλωπίζονται, ἐφ' οἷς ἐπαισχύνεσθαι ἔδει. ἀπό τε γὰρ τῶν θυρῶν αὐτὰς ἔξωθεν δεχόμενοι, καὶ ἀντὶ τῶν εὐνούχων γινόμενοι, ὠθοῦσι, καὶ προηγούμενοι μέγα φρονοῦσιν, ὁρώντων ἁπάντων, καὶ οὐ καταδύονται, ἀλλὰ καὶ ἐπαγάλλονται· καὶ ἐν αὐτῷ δὲ τῷ τῶν φρικωδεστάτων μυστηρίων καιρῷ, πολλὰ πρὸς τὴν ἐκείνων ἀρέσκειαν διακονοῦνται, πολλοῖς τῶν ὁρώντων λαβὰς παρέχοντες. αἱ δὲ ἄθλιαι, καὶ ταλαίπωροι, δέον ἀπείργειν αὐτοὺς τῆς τοιαύτης χάριτος, καὶ ἐναβρύνονται, καὶ μέγα φρονοῦσι. καίτοι τίς ἂν ἢ ταύταις, ἢ ἐκείνοις εἴγε ἤθελέ τινα ἀρὰν ἐπαρᾶσθαι, ταύτης ἂν εὗρε χαλεπωτέραν, ἢ ὥστε μυρίους μάρτυρας ἔχειν τῆς ἀκολασίας αὐτῶν, καὶ ἐν τοῖς ἁπάντων ὀφθαλμοῖς ἀσχημονεῖν. τί δεῖ λέγειν ὅσα ἐν αὐταῖς ταῖς ἐκκλησίαις ἀνατρέπεται, διὰ τὴν τούτων χάριν; ὅσα τῶν τοῦ θεοῦ πραγμάτων ἀμελεῖται παρὰ πολλῶν, ὥστε μὴ παροξυνθῆναι ταύτας; καὶ τί λέγω, μὴ παροξυνθῆναι; μόνον εἴ τις αὐτῶν σκυθρωπὸν εἰς αὐτὰς ἴδῃ, καὶ ἀηδὲς, πάντα αἱροῦνται ὑπομένειν,

A Cogita quantæ hinc accuſationes: miniſter enim iniuria affectus & pro talibus rebus, quia eum qui iniuria affecit non alio modo vlciſci poteſt, lingua hoc facit, & occulta obtrectatione: nec parcit alicui eorum, quin furori ſuo ſatisfaciat, ſed tam immodice vlciſcitur quantum veriſimile eſt ſeruum ita exprobratum, & cui ſola hæc eſt conſolatio, è malis ſuis aduerſus eum qui contriſtauit. At qui pauperi, inquit, cohabitat, nec eum argentarijs negocia habet: non enim paupertas ſinit aſſidere officinis vnguentarijs, & B cum ſutoribus, & textoribus, & variegatoribus & tinctoribus multum conuerſari: & quid opus catalogo omnium ſordium, vt quando in domum inducunt eos qui ſubtemen ac tramam, vendunt, & deinde in foro talia iterum requirunt? Et hæc quidem in domo & foro contingunt, ſed ferunt his multo magis ridicula.

CAP. X.

In Eccleſia vero dici non poteſt quanta ſit confuſio. Nam quaſi oporteat, vt locus nullus illorum opprobrium ignoret & illiberalem ſeruitutem: ſic in loco hoc ſancto, & terribili, C omnibus ſuam intemperantiam prædicant: & quod vtique moleſtius & maioris ignominiæ, quòd & ea re gloriantur, ob quam erubeſcere oportebat. Ante fores ipſas excipiunt, eunuchorum loco inſeruiunt, obuios ſummouent, ac præcedentes faſtum ſpirant videntibus omnibus, & non verecundantur, ſed ea re gloriantur, atque in ipſo ſancto & reuerendo myſteriorum tempore, & miniſtrando, vt illis placeant, criminandi occaſiones, multis, qui eos intuentur, præbent. Illæ autem miſeræ & calamitoſæ D eos ab hac quas oporteret ab hac illos gratia prohibere, illa inſuper gloriantur, & confidentiores fiunt. Quamquam ſi quis vel his, vel illis maledicere vellet: quid maledicto hoc inueniret atrocius, quàm vt tam innumeris teſtibus intemperantia eorum arguatur, & in oculis omnium fœde agant? Quid opus eſt dicere quot in eccleſijs ob illarum gratiam ſubuertantur, quot diuina opera à multis negligantur, vt ne has irritent? Et quid dico ne irritent, ſi quis tantum inſuauius & triſtius eas aſpexerit, omnia malũt ferre,

quàm diſſimulare illam hoc paſſam, & non vlciſci. Sed quouſque tandem & nos fœde agimus, illorum omnia enarrantes? Non vtique hoc propoſuimus: nam ſi omnia tractare velimus, multa & longa nobis oratione opus eſſet: imò ſi maxime prolixus eſſe vellem, non poſſent omnia dici: quādoquidem dum ex multis pauca colligimus, etiam ſic prolixi ſumus: ſed non ad hoc venimus, verum inuiti ad illorū memoriam rapti ſumus, vt cordati auditores parumper admonerentur: quod reliquum eſt operæprecium videtur, vt obſecrationem & precationem adhibeamus. Oro igitur & ſupplico, & ante genua veſtra me prouoluo, & omnibus preces affero, perſuademini, & ab hac emergamus ebrietate: ſimus noſtri ipſorum compotes, &

1. Cor. 7. agnoſcamus honorē, quem dedit nobis Deus. Et Paulum clamātem audiamus: Ne ſitis ſerui hominum: & deſinamus, vt ſeruiamus mulierib. ad communem omnium noſtrorum perniciem. Milites nos eſſe Chriſtus vult ſtrenuos & athletas. Non propter hoc nos armauit armis ſpiritualibus, vt puellarum triobolariū miniſteria ſuſcipiamus, vt circa lanas & ſtamina, & alia miniſteria verſemur, vt aſſideamus mulierculis nentibus & texentibus, vt totum diem conſumamus, verbiſq. & moribus muliebrib. animas imbuamus: ſed vt configamus inuiſibiles virtutes, quæ nobis aduerſantur: vt diabolum percutiamus, qui contra nos militat, vt abigamus feroces dæmonum phalanges, vt ſubuertamus eorum propugnacula, vt poteſtates & mundi dominos, rectores harum tenebrarum ligatos in ſeruitutem duca-

Ephes. 6. 14. mus, vt ſpiritualia malitiæ fugemus, vt ignem ſpiremus, vt ad quotidianas mortes parati ſimus. Propter hoc induit nos thorace iuſtitiæ, propter hoc cinxit nos zona veritatis, propter hoc impoſuit galeam ſalutis, propter hoc pedes noſtros calceauit præparatione euangelij pacis, & tradidit gladium ſpiritus, propter hoc ignem accendit noſtris animabus. Si igitur militem aliquem poſtquam induerit galeam, ocreas thoracem, poſtquam acceperit ſcutum, gladium, lanceam, tela, ſagittas,

A ἢ τοῦτο παθοῦσαν ἐκείνην περιιδεῖν. ἀλλὰ μέχρι τίνος καὶ ὑμεῖς ἀσχημονοῦμεν τὰ ἐκείνων διηγούμενοι πάντα; οὐ γὰρ δὴ τοῦτο προειλόμεθα, ἐπεὶ πολλῶν ἂν καὶ μακρῶν ἡμῖν ἐδέησε λόγων πάντα διεξιοῦσι, μᾶλλον δὲ πάντα μὲν οὐδὲ βουλομένοις δυνατὸν εἰπεῖν· ὀλίγα δὲ ἐκ πολλῶν συνθέντες, καὶ οὕτως ἱκανὸν ἦν ἐργάσασθαι τὸ μῆκος· ἀλλ᾽ οὐκ εἰς τοῦτο ἥκομεν, ἀλλὰ τούτων ἄκοντες ἐμνημονεύσαμεν, ὥστε μικρὸν ἐπιστῆσαι τοὺς νοῦν ἔχοντας τῶν ἀκροωμένων· λοιπὸν δὲ παρα-

B καλεῖν χρὴ, καὶ ἱκετεύειν. δέομαι δὴ καὶ ἀντιβολῶ, καὶ τῶν γονάτων προσκυλινδοῦμαι τῶν ὑμετέρων, καὶ πᾶσαν ἱκετηρίαν τίθημι, πείσθητε, καὶ ἀνενέγκωμεν ἀπὸ ταύτης τῆς μέθης, καὶ ἑαυτῶν γενώμεθα, καὶ τὴν τιμὴν ἐπιγνῶμεν, ἣν δέδωκεν ὁ θεὸς ἡμῖν. καὶ τοῦ Παύλου βοῶντος ἀκούσωμεν· μὴ γίνεσθε δοῦλοι ἀνθρώπων, καὶ παυσώμεθα γυναιξὶ δουλεύοντες, ἐπὶ τῷ κοινῷ πάντων ἡμῶν ὀλέθρῳ. στρατιώτας ἡμᾶς ὁ Χριστὸς εἶναι βούλεται γενναίους, καὶ ἀθλητάς· οὐ διὰ τοῦτο ἡμᾶς ὥπλισεν ἐν τοῖς ὅπλοις τοῖς πνευματι-

C κοῖς, ἵνα κορασίων τριωβολιμαίων ἀναδεξώμεθα ὑπηρεσίαν, ἵνα περὶ ἔρια καὶ ἱστοὺς, καὶ τὰς τοιαύτας στρεφώμεθα διακονίας· ἵνα νηθούσαις, καὶ ὑφαινούσαις παρακαθώμεθα γυναιξίν· ἵνα διατελῶμεν πᾶσαν ἡμέραν, καὶ ἤθη καὶ ῥήματα γυναικεῖα εἰς τὴν ἑαυτῶν ἐναποματτόμενοι ψυχήν· ἀλλ᾽ ἵνα βάλλωμεν τὰς ἀοράτους δυνάμεις, τὰς ἀντικειμένας ἡμῖν· ἵνα πλήττωμεν τὸν στρατηγοῦντα αὐταῖς διάβολον· ἵνα ἐλαύνωμεν τὰς ἀγρίας τῶν δαιμόνων φάλαγγας· ἵνα κατασκάπτωμεν τὰ ὀχυρώματα·

D ἵνα τὰς ἐξουσίας τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους δήσαντες αἰχμαλώτους ἀγάγωμεν· ἵνα τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας φυγαδεύσωμεν· ἵνα πῦρ πνέωμεν· ἵνα πρὸς καθημερινοὺς θανάτους ἕτοιμοι ὦμεν, καὶ παρεσκευασμένοι. διὰ τοῦτο ἐνέδυσεν ἡμᾶς τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης· διὰ τοῦτο ἔζωσε τῇ ζώνῃ τῆς ἀληθείας· διὰ τοῦτο περιέθηκε τὴν περικεφαλαίαν τοῦ σωτηρίου· διὰ τοῦτο ὑπέδησε τοὺς πόδας ἡμῶν τῇ ἑτοιμασίᾳ τοῦ εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης, καὶ τὴν μάχαιραν ἐνεχείρισε τοῦ πνεύματος· διὰ τοῦτο πῦρ ἀφῆκεν εἰς τὰς ἡμετέρας ψυχάς. εἴ τινα οὖν, εἰπέ μοι, τῶν στρατιωτῶν μετὰ τὸ περιθέσθαι τὸ κράνος, τὰς κνημῖδας, τὸν θώρακα, μετὰ τὸ λαβεῖν τὸ ξίφος, τὸ δόρυ, τὴν ἀσπίδα, τὰ τόξα, τὰ βέλη,

τὴν φαρέτραν, τῆς σάλπιγγος λαμπρὸν ἠχούσης, καὶ πάντας ἔξω καλούσης, τῶν τε πολεμίων σφοδρῶς πνεόντων, καὶ τὴν πόλιν ἐκ βάθρων ἀνασπάσαι ἐσπουδασμένων· εἶδες οὐκ ἐπὶ τὴν παράταξιν ἔξω τρέχοντα, ἀλλ᾽ εἰς οἰκίαν εἰσιόντα, καὶ γυναικὶ παρακαθήμενον μετὰ τῶν ὅπλων ἐκείνων. ἆρ᾽ οὐκ ἂν εἵλου ἐξελὼν μέσον τὸ ξίφος διήλασας, μηδὲ λόγου μεταδούς; εἰ δὲ σὺ τοσαύτης ἂν ἐπλήσθης ὀργῆς, πῶς οἴει τὸν θεὸν ἐπὶ τοῖς πολὺ τούτων ἀτοπωτέροις διακεῖσθαι; τοσούτῳ γὰρ αἰσχρότερα ταῦτα ἐκείνων, καὶ ἀτοπώτερα, ὅσῳ καὶ ὁ πόλεμος χαλεπώτερος, καὶ οἱ πολέμιοι σφοδρότεροι, καὶ τὰ ἔπαθλα, περὶ ὧν ὁ πόλεμος, μείζω, καὶ πάντα, ἁπλῶς τοσοῦτον ἐξήλλακται, ὅσον ἀληθείας, καὶ σκιᾶς τὸ μέσον. μὴ δὴ καταμαλάττωμεν ἡμῶν τὴν ἰσχύν· μηδὲ ἐκκόπτωμεν τὰ νεῦρα ταῖς ὁμιλίαις ταύταις. καὶ γὰρ ἄφατος, καὶ πολλὴ ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἐντεῦθεν εἰσρεῖ κακία. τί γὰρ εἰ καὶ μὴ αἰσθανόμεθα τῇ φιλίᾳ μεθύοντες; τοῦτο γὰρ αὐτὸ πάντων ἐστὶ δεινότατον, ὅτι οὐδὲ ἴσμεν, ὅπως ἐκνευριζόμεθα, καὶ κηροῦ πάντες γινόμεθα μαλακώτεροι. καθάπερ γάρ τις λέοντα γαῦρον, καὶ βλοσυρὸν λαβών, εἶτα ἀποκείρας μὲν τὴν χαίτην, ἀνελὼν δὲ τοὺς ὀδόντας, καὶ περιελὼν τοὺς ὄνυχας, αἰσχρὸν ποιεῖ, καὶ καταγέλαστον, καὶ παιδίοις εὐκαταγώνιστον, τὸν φοβερόν, καὶ ἀφόρητον, καὶ ἀπὸ μόνου τοῦ βρυχήματος πάντα σείοντα· οὕτω δὴ καὶ αὗται, πάντας ὅσους ἂν λάβωσιν, εὐχειρώτους τῷ διαβόλῳ ποιοῦσι, μαλακωτέρους, θερμοτέρους, ἀναισχύντους, ἀνοήτους, ἀκροχόλους, θρασεῖς, ἀχρείους, ταπεινούς, ἀγεννεῖς, ἀπηνεῖς, δουλοπρεπεῖς, ἀνελευθέρους, ἰταμούς, φλυάρους, καὶ ἁπλῶς, πάντα τὰ γυναικεῖα ἤθη τὰ διεφθαρμένα φέρουσαι, εἰς τὰς τούτων ἐναπομάττονται ψυχάς. Καὶ γὰρ ἀμήχανον τὸν γυναιξὶ συνοικοῦντα μετὰ συμπαθείας τοσαύτης, καὶ ταῖς ἐκείνων ἐνστρεφόμενον ὁμιλίαις, μὴ ἀγύρτην τινὰ εἶναι, καὶ ἀγοραῖον, καὶ συρφετώδη· κἂν γὰρ φθέγγηταί τι, πάντα ἀπὸ τῶν ἱστῶν, καὶ τῶν ἐρίων φθέγγεται, τῆς γλώττης αὐτοῦ τῇ ποιότητι τῶν γυναικείων ἀναχρωσθείσης ῥημάτων. κἂν ποιῇ τι μετὰ πολλῆς τοῦτο ἐργάζεται δουλοπρεπείας· πόῤῥω τῆς Χριστιανοῖς πρεπούσης ἐλευθερίας ἑαυτὸν ἀποικίσας, καὶ πρὸς οὐδὲν τῶν μεγάλων κατορθωμάτων γινόμενος χρήσιμος. καὶ γὰρ, εἰ πρὸς τὰ βιωτικὰ, καὶ πολιτικὰ πράγματα ἄχρηστος ὁ τοιοῦτος, πολλῷ μᾶλλον πρὸς

A pharetram, tuba iam clarum ſonante, & omnes euocante, hoſtibus magno impetu ſæuientibus, & ciuitatem à fundamentis euertere molientibus, videres non in agmen foras currere, ſed in domum ingredi, & mulieri aſſidere cum armis: an non, ſi modo liceret, gladio medium transfoderes, ne ſermone quidem eum dignatus? At ſi tu tanta ira impletus es, quomodo putas Deum in multo turpioribus erga nos affici? Tanto enim turpiora & abſurdiora ſunt hæc quàm illa, quanto & grauius bellum, & hoſtes truculentiores, & præmia pro B quibus bellatur, maiora, & in ſumma, omnia tantum tranſcendunt, quantum vmbram veritas. Itaque ne effœminemus robur noſtrum, ne ſuccidamus neruos noſtros iſtis cohabitationibus. Etenim multam & immenſam animabus noſtris inſtillant malitiam. Quid enim, etiam ſi non ſentiamus amore ebrij? Iſtuc enim ipſum omnium eſt longe grauiſſimum, quòd neſcimus quomodo eneruemur, ceráque omni molliores reddamur. Nam ſicut ſi quis leonem ſuperbum & toruè intuentem arripiat, & iubas abradat, dentes excutiat, vngues C amputet, turpémque faciat & ridiculum, & terribilem illum & intolerabilem, & rugitu ſolo omnia concutiētem, facile iam à puero ſuperabilem: Ita & hos omnes quos capiunt, ſuperatu faciles reddunt diabolo, molliores, concitatiores, impudentes, inconſiderantes, iracundos, audaces, importunos, humiles, abiectos, ſeruiles, illiberales, ſordidos, nugaces, & in ſumma, omnino corruptos mulierum mores in animam illorum immittunt & inferunt.

Etenim fieri non poteſt mulieri co- CAP. XI. habitantem cum tanta compaſſione, & D illarum conuerſationibus emollitū, non eſſe ſordidum quendam, & forenſem mendicum: & ſi quid loquitur, de ſtaminibus & lanis loquitur, lingua eius qualitate muliebrium verborum infecta: & ſi quid facit, hoc magna ſeruilitate operatur, & ſeipſum procul à Chriſtiana libertate ſeiungit, & ad nihil eximium, aut præclarum vtilis. Nam cum ad ſeculares & ciuiles res hominum inutilis ſit & nullius frugis, multo magis ad

magnitudinem rerum ſpiritualium, quę tanto generoſiores vires requirunt, vt ne attingi quidem poſſint, niſi ab his qui ad eas tranſituri angeli ex hominibus fiant: non ipſi autem ſolum tanto malo afficiuntur, ſed & illis morum peſſimorum authores fiunt. Nam quemadmodum illi qui iſtis impendio placere volunt, officij ſui rationem negligũt, ita ipſæ propter illos à via ſibi cõuenienti aberrant, malam & pernicioſam inuicem exhibentes retributionem. Etenim ſe ornant curioſius, delicatiorum veſtium & inceſſus multam curam habent, & quæ non licet tota die nugantur: quandoquidem vident multos his incõpoſitis moribus & verbis oblectari, omnia ſtudioſè ſectantur, per quę ipſos in ſeruitute cõtineant. Iã ſi voluerimus pauliſper reſipiſcere, & noſtri ipſorum eſſe, & illos lucrabimur, & noſipſos & alios omnes: & ſicut nunc perditionis multorum rei facti ſumus: ſic & à multorum ſalute mercedem accipiemus: & quibus nunc potimur turpiter, illis fruemur magno cum honore. Cur enim vis honorari à mulieribus, dic mihi? Maxime indignum hoc eſt viro ſpirituali, amare talem honorem. Veruntamen & ſic aderit, quãdo non quæremus ipſum. Solet enim homo deſpicere eos, qui ſe colunt, & in admiratione habere eos, qui non adulantur: cui rei muliebris natura magis obnoxia eſt. Nam ſi illis quis adulεtur, intolerabilis eſt: admirantur autem multo maxime eos, qui cedere neſciunt, nec ſuccumbunt intempeſtiuis ſuis concupiſcentijs: & huius vos mihi teſtes eritis. Nunc enim non ſolum externæ, ſed & ipſæ quoque vos irrident: etſi non manifeſte, certe tamen in conſcientia, gloriantúrque hac dura tyrannide, tunc autem omnino vos admirabuntur, & veſtram obſtupeſcẽt libertatem. Quod ſi noſtris ſermonibus non creditis, illas ipſas interrogate, vtros magis laudent & approbent, an eos qui ſeruiunt, an qui dominantur: ſubiectos, & qui omnia faciunt & patiuntur in ipſarum gratiam, vel qui nihil horum ferunt, & prauis earum parere mandatis erubeſcunt. Et ſi volent dicere verum, omnino illos reſpondebunt: imò neque reſponſo

A ὃ τὸ πνευματικὸν μέγεθος, ἃ τοσούτῳ δεῖ γενναιοτέρων ἀνδρῶν, ὡς μηδὲ ἄλλως αὐτῶν δύνασθαι τοὺς μέλλοντας αὐτὰ μετιέναι, εἰ μὴ ἄγγελοι γένωνται ἐξ ἀνθρώπων· οὐκ αὐτοὶ δὲ μόνοι κακίαν ὑποδέχονται τοσαύτην, ἀλλὰ καὶ ἐκείναις τῆς τῶν διεφθαρμένων αἴτιοι γίνονται. καθάπερ γὰρ οὗτοι σφόδρα αὐταῖς ἀρέσκειν βουλόμενοι τῆς ἁρμοττούσης πολιτείας ἐκβαίνουσιν, οὕτω καὶ αὗται τῆς προσηκούσης αὐταῖς ὁδοῦ δι' ἐκείνους ἐκπίπτουσι, τὴν πονηρὰν αὐτοῖς καὶ ὀλεθρίαν παρέχουσαι ταύτην ἀντίδοσιν. καὶ γὰρ καὶ καλλωπίζονται περιεργότερον, καὶ σχήματα καὶ βαδίσματα τεθρυμμένα B πολλὴν ποιοῦνται πρόνοιαν, καὶ τὰ μὴ προσήκοντα διὰ πάσης φλυαροῦσιν ἡμέρας· ἐπεὶ γὰρ ὁρῶσι τερπομένους τοῖς ἀκολάστοις τούτοις ἤθεσι καὶ ῥήμασι, πάντα ἐπιτηδεύουσι, δι' ὧν κατέχειν αὐτοὺς αἰχμαλώτους δυνήσονται. ἀλλ' ἂν θελήσωμεν μικρὸν ἀνενεγκόντες ἡμῶν αὐτῶν γενέσθαι, ἐκείνας τε κερδανοῦμεν, καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς, καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας· καὶ ὥσπερ νῦν τῆς τῶν πολλῶν ἀπωλείας καθέσταμεν ὑπεύθυνοι, οὕτω τότε τῆς πάντων σωτηρίας ἀποληψόμεθα τὸν μισθόν, καὶ ὧν ἀπολαύομεν νῦν αἰσχρῶς, τότε μετὰ C πολλῆς ἀπολαυσόμεθα τῆς τιμῆς. τί γὰρ, εἰπέ μοι, βούλει τιμᾶσθαι παρὰ γυναικῶν; μάλιστα μὲν ἀνάξιον τοῦτο ἀνδρὸς πνευματικοῦ, τὸ τιμῆς τοιαύτης ἐρᾷν· πλὴν ἀλλὰ καὶ τοῦτο τότε παρέσται, ὅταν μὴ ζητῶμεν αὐτό· πέφυκε γὰρ ἄνθρωπος τῶν μὲν θεραπευόντων ὑπερορᾷν, τοὺς δὲ μὴ κολακεύοντας θαυμάζειν· ὃ δὲ πάθος τοῦτο πλέον ἡ γυναικεία φύσις ὑπομένειν εἴωθεν. ἀφόρητός τε γάρ ἐστι κολακευομένη, θαυμάζεται δὲ μάλιστα πάντων τοὺς οὐκ ἀνεχομένους εἴκειν, καὶ ὑποκύπτειν ταῖς ἀκαίροις αὐτῆς ἐπιθυμίαις· καὶ τοῦτο D ὑμεῖς μοι μαρτυρήσετε. νῦν μὲν γὰρ οὐχ οἱ ἔξωθεν μόνον ἀλλὰ καὶ αὐταὶ καταγελῶσιν ὑμῶν αἱ συνοικοῦσαι· εἰ καὶ μὴ φανερῶς, ἀλλ' ἐν συνειδότι, καὶ ἐγκαλλωπίζονται τῇ χαλεπῇ ταύτῃ τυραννίδι· τότε δὲ θαυμάσονται πάντας ὑμᾶς, καὶ ἐκπλαγήσονται τὴν ἐλευθερίαν ὑμῶν. εἰ δὲ ἀπιστεῖτε τοῖς ἡμετέροις λόγοις, αὐτὰς ἔρεσθε ἐκείνας, τίνας μᾶλλον ἐπαινοῦσι, καὶ ἀποδέχονται, τοὺς δουλεύοντας, ἢ τοὺς κρατοῦντας αὐτῶν· τοὺς ὑποκειμένους, καὶ πάντα ποιοῦντας, καὶ πάσχοντας διὰ τὴν εἰς ἐκείνας χάριν, ἢ τοὺς οὐδὲ τούτων ἀνεχομένους, ἀλλὰ ἐπιτιμωμένους αὐτῶν τοῖς πονηροῖς ἐπιτάγμασι. κἂν ἐθελήσωσιν εἰπεῖν τἀληθὲς, πάντως ἐκείνους ἐροῦσι· μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἀποκρίσεως

χρεία, τῶν πραγμάτων τούτων βοώντων, ἀλλ' ἡδονῆς ἕνεκεν ὁ συνοικῶν πλεονεκτεῖ, τοὺς ὀφθαλμοὺς βόσκων ταῖς τῶν παρθένων ὄψεσι. μάλιστα μὲν εἰ καὶ τοῦτο οὕτως εἶχε, δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο φυγεῖν ἐχρῆν· νῦν δὲ ὑμῖν ἱκανῶς ἀποδέδεικται, ὅτι οὐχ ἡδὺ τὸ τοιοῦτον, ἀλλὰ τοὐναντίον, τὸ μὴ ταύτης ἀπολαύειν τῆς θεωρίας· σὺ δέ μοι πρόσθες καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ συνειδότος εὐφροσύνην. οὐδὲν γὰρ ἡμᾶς οὕτως εὐφραίνειν εἴωθεν, ὡς συνειδὸς χρηστόν, καὶ ἐλπίδες ἀγαθαί. ἀλλ' ἀναπαύσεως ἕνεκεν τοῦτο ἐπιζητεῖς; ἀλλ' ἀποδέδεικται καὶ τοῦτο εὐκολώτερον ὄν, ὅταν ἀδελφὸς B συνοικῇ· νῦν μὲν γὰρ οὐδὲν δούλου διενήνοχας· καὶ ζητῶν ἀνάπαυσιν, δουλείαν εὗρες χαλεπωτάτην. ὅτε δὲ ταύτης ἐκτὸς ἔστηκας τῆς λειτουργίας, καὶ τῶν ἐπιταττόντων, οὐ τῶν ἐπιταττομένων ἔσῃ. ὅταν οὖν ἔχῃ μὲν ἀντὶ ἡδονῆς λύπη, καὶ ἀντὶ δόξης αἰσχύνη, καὶ ἀντὶ ἐλευθερίας δουλεία, καὶ πόνος ἀντὶ ἀναπαύσεως· προσέρχεται δὲ καὶ τὸ βλασφημεῖσθαι τὸν θεόν, καὶ ἀπώλεια τοσαύτη, καὶ σκάνδαλα, καὶ κόλασις ἀθάνατος, καὶ μυρίων ἐκπτώσεις ἀγαθῶν· ἐνταῦθα δὲ τἀναντία ἅπαντα, δόξα, τιμή, ἡδονή, παρρησία, ἐλευθερία, σωτηρία ψυχῶν, βασιλείας κληρονομία, κολάσεως C ἀπαλλαγή, τίνος ἕνεκεν οὐ διαλλαξώμεθα ταῦτα ἐκείνων; ἐγὼ μὲν οὐκ οἶδα, πλὴν εἴ τις ἑαυτὸν ἁπλῶς ἀπολλύναι ἐπιθυμοίη· οὐδὲ γὰρ ἀπολογία ἔσται ἡμῖν λοιπόν, οὐδὲ συγγνώμη. εἰ γὰρ καὶ μηδενὸς ὄντος τούτων, πάντα ὑπομένειν ἐχρῆν ὑπὲρ τῆς τοῦ θεοῦ δόξης· ὅταν καὶ τὰ ἐνταῦθα καρποῦσθαι παρῇ, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτυχεῖν ἀγαθῶν, ἡμεῖς δὲ πρὸς τὸ τὴν τοῦ θεοῦ βλασφημεῖσθαι δόξαν, καὶ ἑαυτοὺς προσαπολλύωμεν, τίς ἡμᾶς ἐξαιρήσεται, καὶ ἀπαλλάξει τῆς τιμωρίας τῆς ἐπὶ τούτοις D κειμένης; οὐκ ἔστιν οὐδείς. Ταῦτα οὖν ἅπαντα συναγαγόντες πρὸς ἑαυτούς, καταλλαγῶμεν ὀψὲ γοῦν ποτε τῇ σωτηρίᾳ τῶν ἡμετέρων ψυχῶν. εἰ δὲ δοκεῖ τινα δυσκολίαν ἔχειν τὸ συνήθειαν ἀποσπασθῆναι μακράν, τῇ δυνάμει τοῦ λογισμοῦ μετὰ τῆς τοῦ θεοῦ χάριτος τὸ πᾶν ἐπιτρέψαντες, κἀκεῖνο πείσαντες ἑαυτούς, ὅτι ἂν ἀρχὴν μόνον ἐπιθῶμεν τῷ πράγματι, οὐκ ἔτι ὀψόμεθα δυσχερές· οὕτω καταπολεμήσομεν τῆς συνηθείας. ἂν γὰρ δέκα ἡμέρας σαυτὸν ἀποστήσῃς, εὐκολώτερον τὰς εἴκοσιν οἴσεις, καὶ δὶς τοσαύτας πάλιν· εἶτα οὐδὲ

A opus, rebus iſtuc ipſum clamantibus. At voluptatis gratia qui cohabitat, opibus inhiat, oculos paſcens virginum aſpectibus: maxime quidem licet hoc ita ſe haberet, tamen propter hoc ipſum fugere oportebat: nunc autem vobis ſatis demonſtratum eſt, quòd ſuaue hoc non ſit, ſed plane contrarium, ſi quis hac contemplatione non fruatur: & tu illis adijcito, etiam è bona conſcientia lætitiam illis auferri. Nihil enim nos ſic exhilarare ſolet, vt conſcientia pura & bona ſpes. Sed quietis gratia hoc inquiris? Iam demonſtratum eſt, quòd B hoc facilius eſſet, ſi frater cohabitaret, at nunc nihil à ſeruo differs: & quærens requiem, ſeruitutē inuenisti multo grauiſſimam: cum vero immunis ab hoc miniſterio fueris, tum eris inter eos qui imperant, non quibus imperatur. Igitur ſi hic pro voluptate mœror, & pro gloria confuſio, & pro libertate ſeruitus, & pro requie labor: & accedunt ad hæc, quòd & Deus blaſphematur, & tanta perditio ac ſcandala, & immortalis pœna, & plurimorum bonorum amiſſio: hic autem contraria omnia, gloria, honor, voluptas, libertas & vitæ & ſer- C monis, ſalus animarum, regni hæreditas, pœnæ effugium: cuius rei gratia non hæc illis commutamus? ego certe neſcio. Veruntamen ſi quis ſe ipſum perdere deſiderat, nulla nobis poſthac defenſione opus erit, nec venia. Si enim, quamuis nihil horum eſſet, omnia tamen pro gloria Dei ferre oportebat: cum & præſentia percipere, & futura aſſequi bona liceat: nos autem præterquam quod Dei gloria contemnitur & blaſphematur, noſipſos etiam perdimus, quis nos eripiet & liberabit à ſupplicio propter hoc imminente? D Nullus, nullus.

Omnia igitur hæc nobiſcum perpendentes, reparemus vel tarde animarum ſalutem. Quòd ſi quid difficultatis habet diuelli à cōſuetudine longa, virtute rationis vna cum Dei gratia hoc tantum ſubuertamus: & illud nobis perſuadeamus, vel ſi principium ſolum imponamus operi, non vltra viſuros nos difficultatem: ſic aduerſus conſuetudinem præualebimus. Nam ſi decem dies te abſtraxeris, facile feres viginti: & iterum bis tantos, deindeque ſenſim progre- CAP. XII.

diens neque ſenties difficultatem, quam habuiſti initio, videbiſque facillimum factu, quod tot agones prius expoſcebat, & in aliam te mutabis conſuetudinem, inueniens haud ita grauem tranſlationem: neque id per conſuetudinem ſolum, ſed & per bonam ſpem contingit. Sic te illæ magis admirabuntur, & Deus præ alijs acceptum habebit, & homines coronabunt, viueſque libere & iucunde. Quid enim fuerit ſuauis, quàm à mala conſcientia liberari, & perpetuum concupiſcentiæ bellum dirimere, & multa facilitate inſignē continentiæ coronam plectere, & liberis oculis in cœlum reſpicere, puráque voce & corde dominum vniuerſorū inuocare? Nullus catenis, pondere & alijs carcerum incommodis exemptus, imò nullus qui cæcus erat apertis oculis, & viſa hac dulci luce ſic exultat, geſtit & tripudiat, vt cum ab hac ſeruitute liberari cōtigit. Longe enim dulcior hac luce eſt liberatio ab hac tyrannide, & omni caligine grauior ſeruitutis huius & vinculorum miſeria. Verùm quid opus eſt prolixius vtriuſque vitę conditionē perſequi, cum illa quidem illius indignitatem, triſtitiā, damnum & corruptionem: hæc vero libertatem, voluptatem, vtilitatem & multifarias virtutes præ ſe ferat? nullus enim ea ſermo poteſt exprimere, ſed ſola rerum experientia. Et tūc probè ſcietis, à quibus malis liberati ſitis, quàm affecuti fueritis vitam, cum reipſa parere volueritis. Parete igitur, vt opere ipſo quæ dicta ſunt diſcatis. Quòd ſi adhuc reſpuitis, & noſtris ſermonibus non creditis: interrogate aliquos qui hanc ſeruitutem tulerint aliquādo, & deinde liberati ad libertatem bonam recurrerint, & ſcietis admonitionis huius lucrum. Etenim & Salomon cum ſecularium rerum concupiſcentia teneretur, magnas eas & admirandas putabat, multúmq. in eis laboris & ſolicitudinis inſumebat magnificas ędificādo domos, copioſum coaceruando aurum, congregando cantorum choros, varia genera miniſtrorum menſæ & popinæ, quęrendo animæ ſuæ voluptatem ab horto-

A προσεδόκησας, οὐδὲ αἴσθησιν λήψῃ λοιπὸν τῆς ἐν ἀρχῇ δυσκολίας, ἀλλὰ τὸ σφόδρα δυσκαταγώνιστον, εὐκολώτατον ὄψει γινόμενον, καὶ εἰς ἑτέραν πάλιν καταστήσεις σεαυτὸν συνήθειαν καὶ ῥᾳδίαν εὑρήσεις τὴν μετάθεσιν οὖσαν, οὐ διὰ συνήθειαν μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς χρηστὰς ἐλπίδας. οὕτω σε κἀκεῖναι θαυμάσονται μειζόνως, καὶ ὁ θεὸς ἀποδέξεται πρὸ ἐκείνων, καὶ πάντες ἄνθρωποι στεφανώσουσι, καὶ βίον βιώσῃ πολλὴν μὲν ἔχοντα ἐλευθερίαν, πολλὴν δὲ τὴν ἡδονήν. τί γὰρ ἂν γένοιτο ἥδιον, τὸ πονηροῦ συνειδότος ἀπαλ-

B λαγῆναι, καὶ τὸν διηνεκῆ τῆς ἐπιθυμίας καταλῦσαι πόλεμον, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς εὐκολίας τὸν καλὸν τῆς σωφροσύνης πλέκειν στέφανον, καὶ ἐλευθέροις μὲν ὀφθαλμοῖς πρὸς τὸν οὐρανὸν βλέπειν, καθαρᾷ δὲ φωνῇ, καὶ καρδίᾳ τὸν ἁπάντων δεσπότην καλεῖν; οὐδεὶς οὕτω δεσμώτης ἁλύσεως ἀπαλλαγεὶς, καὶ αὐχμοῦ, καὶ τῆς ἄλλης τῆς ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ ταλαιπωρίας· μᾶλλον δὲ οὐδεὶς οὕτω τὰς ὄψεις πεπηρωμένος ἀναβλέψας, καὶ τὸ γλυκὺ τοῦτο φῶς ἰδὼν ἀγάλλεται, καὶ γάννυται, καὶ σκιρτᾷ, ὡς ὁ τῆς δουλείας ταύτης ἐλευθερωθῆναι δυνηθείς. καὶ γὰρ τοῦ φωτὸς γλυκυτέρα πολλῷ τῆς

C τυραννίδος ταύτης ἡ ἀπαλλαγὴ, καὶ ζόφου παντὸς τούτου χαλεπωτέρα τῆς δουλείας ἐκείνης, καὶ τῶν δεσμῶν ἡ ταλαιπωρία. ἀλλὰ γὰρ τί χρὴ ταῦτα μηκύνειν ἑκατέρου βίου; τῆς μὲν τὴν ἀνελευθερίαν, καὶ τὴν ἀθυμίαν, καὶ τὴν βλάβην, καὶ τὴν πολλὴν τηκεδόνα; τοῦ δὲ, τὴν ἐλευθερίαν, καὶ τὴν ἡδονὴν, καὶ τὴν ὠφέλειαν, καὶ τὴν πολλὴν παραδεχομένως σωφροσύνην; λόγος γὰρ οὐδεὶς αὐτὰ παραστῆσαι δυνήσεται, μόνη δὲ τῶν πραγμάτων ἡ πεῖρα. καὶ τότε εἴσεσθε καλῶς, τίνων μὲν ἀπηλλάγητε κακῶν, ποίας δὲ ἐπετύχετε ζωῆς, ὅταν ἡμῖν διὰ τῶν πραγμάτων

D βουληθῆτε πεισθῆναι. πεισθήσεσθε τοίνυν, ὅταν διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν τὰ εἰρημένα μάθητε. εἰ δὲ ἔτι δυσμαχετεῖτε, καὶ τοῖς ἡμετέροις ἀπιστεῖτε λόγοις, ἔρεσθέ τινας τῶν ταύτην ποτὲ δουλευσάντων τὴν δουλείαν· εἶτα ἀθρόον ἀπαλλαγέντων, καὶ πρὸς τὴν καλὴν ἀναδραμόντων ἐλευθερίαν, καὶ τότε γνώσεσθε τῆς παραινέσεως ταύτης τὸ κέρδος. ἐπεὶ καὶ ὁ Σολομὼν ἡνίκα μὲν τῇ τῶν βιωτικῶν ἐπιθυμίᾳ πραγμάτων κατείχετο, μεγάλα τε αὐτὰ ἐνόμιζεν εἶναι καὶ θαυμαστὰ, καὶ πολλὴν περὶ αὐτὰ τὴν φιλοπονίαν ἐπεδείκνυτο, λαμπράς τε οἰκοδομούμενος οἰκίας, καὶ χρυσίον συνάγων ἄπειρον, μουσικῶν τε χορούς, καὶ τραπεζοποιῶν γένη παντοδαπὰ, καὶ μαγείρων πάντοθεν συναθροίζων, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν κήπων χάριν, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν λαμπρῶν σωμάτων ἡδο-

τὴν δαψιλῶς παρασκευάζων τῇ τῆς ψυχῆς ἐπιθυμίᾳ, καὶ πᾶσαν, ὡς εἰπεῖν, ὁδὸν ψυχαγωγίας, καὶ τέρψεως ἑαυτῷ τέμνων. ἐπεὶ δὲ μικρὸν ἑαυτὸν ἀνένευσε, καὶ καθάπερ ἐξ ἀβύσσου τινὸς ζοφερᾶς, ἀναβλέψαι πρὸς τὸ τῆς φιλοσοφίας ἴσχυσε φῶς, τότε τηνικαῦτα τὴν ὑψηλὴν ἐκείνην καὶ τῶν οὐρανῶν ἀξίαν ἀφῆκε φωνήν· ματαιότης ματαιοτήτων λέγων, τὰ πάντα ματαιότης. ταύτην καὶ ὑμεῖς, καὶ ταύτης ὑψηλοτέραν ἂν ἐθέλητε ψῆφον οἴσετε περὶ τῆς ἀκαίρου ταύτης ἡδονῆς, ἐὰν μικρὸν ἑαυτοὺς τῆς πονηρᾶς ἀποστήσητε συνηθείας. καίτοι γε ὁ Σολομὼν ἐν τοῖς ἀνειμένοις χρόνοις, οὐδὲ πολλὴν ἀπῃτεῖτο φιλοσοφίας ἀκρίβειαν· οὔτε γὰρ τρυφᾶν ὁ παλαιὸς ἐκώλυε νόμος, οὔτε τῶν ἄλλων ἀπολαύσεων ἀπολαύειν, περιττὸν ἔφησεν εἶναι καὶ μάταιον. ἀλλ' ὅμως καὶ οὕτω τῶν πραγμάτων ἐχόντων, ἠδυνήθη συνιδεῖν τὸ ἐν αὐτοῖς ἀνόνητον, καὶ πολλὴν αὐτῶν καταγνῶναι ματαιότητα. ἡμεῖς δὲ ἐπὶ μείζονα κεκλήμεθα πολιτείαν, καὶ πρὸς ὑψηλοτέραν ἀναβαινόμεθα κορυφὴν, καὶ πρὸς μείζονα ἀπεδυσάμεθα σκάμματα. καὶ τί γὰρ ἕτερον, ἀλλ' ἢ κατὰ τὰς ἄνω δυνάμεις, τὰς νοερὰς, τὰς ἀσωμάτους ἐκείνας πολιτεύεσθαι κελευόμεθα; πῶς οὖν μὴ αἰσχρὸν, καὶ πολλῆς ἄξιον κολάσεως, ἐλάττους ἐκείνου φανῆναι πολλῷ· καὶ μὴ μόνον τῶν συγκεχωρημένων μὴ γενέσθαι ὑψηλοτέρους καθάπερ ἐκεῖνος, ἀλλὰ καὶ τῶν κεκωλυμένων, καὶ ζημίαν ἐχόντων ἀφόρητον ἅπτεσθαι; τὸ γὰρ ἔρωτα ἐν τῇ ψυχῇ πονηρὸν τρέφειν, καὶ πρὸς ἐπιθυμίαν ὁρᾶν γυναῖκα, καὶ καταμανθάνειν κάλλος ἀλλότριον, καὶ καταισχύνειν μὲν ἑαυτὸν, βλάπτειν δὲ τοὺς ἀσθενεστέρους, καὶ πολλὰς μὲν Ἕλλησι παρέχειν λαβὰς, πολλὰς δὲ Ἰουδαίοις, καὶ τούς τε οἰκείους, τούς τε ἀλλοτρίους ὑποσκελίζειν, καὶ πολλὴν τῆς τοῦ θεοῦ δόξης κατασκευάζειν βλασφημίαν, καὶ δουλοπρεπεῖς ἀναδέχεσθαι διακονίας, καὶ πρὸς τὸν τῶν βιωτικῶν πραγμάτων θόρυβον ἑαυτοὺς εἰσωθεῖν, καὶ τὴν δωρηθεῖσαν ἡμῖν ἐλευθερίαν προπίνειν τῷ διαβόλῳ, καὶ ταύτης χαλεπωτάτην ἀντικαταλλάττεσθαι τυραννίδα, καὶ καταγέλαστον μὲν φίλοις, ἐπονείδιστον δὲ ἐχθροῖς εἶναι, καὶ πονηρὰν μὲν τῷ κοινῷ τῆς ἐκκλησίας περιτρίβεσθαι δόξαν, καταισχύνειν δὲ τὸ σεμνὸν τῆς παρθενίας ἀξίωμα, καὶ τοῖς ἀσελγαίνειν βουλομένοις πολλὰς παρέχειν προφάσεις, καὶ ἕτερα πλείονα τούτων κατασκευάζειν δεινά. ἄρρητα γὰρ οὔτε συνιδεῖν, οὔτε λόγῳ παραστῆσαι δυνατὸν, ὅσα

A rum & corporum formoſorum gratia: & omnem, vt ita dicam, oblectationis & refrigerij viam ſectando. At vbi inde ad ſe reuerſus, & quaſi ex vmbroſa quadam abyſſo ad lumen veræ ſapientiæ reſpicere valuit, tunc ſublimem illam, & cœlis dignam emiſit vocem: Vanitas vanitatum, dicens, & omnia vanitas. *Eccle. 1.* Hanc & vos & hac ſublimiorem, ſi volueritis, efferetis ſententiam de intempeſtiua hac voluptate, ſi aliquantiſper à mala conſuetudine vos ſeiunxeritis. Quamuis autem à Solomone ſeculis ſuperioribus non tam multa ſapientiæ
B exigebatur diligentia: neque enim delicias lex vetus prohibebat, neque alijs frui ſuperuacuis dicebat vanum: attamen & ſic ſe habentibus rebus, in ipſis contueri potuit, quàm viles & vanitati obnoxiæ res eſſent. Nos vero ad maiorem vocati vitam, & ad excellentius faſtigium aſcendimus, & in maioribus exercemur palæſtris. Et quid aliud, quàm quòd ſicut ſupernæ virtutes, intellectuales & incorporeæ illæ viam inſtituere iubemur? An non igitur eſt turpe, extremóque ſupplicio dignum, illo multo minores apparere:
C & non ſolum conceſſis non fieri ſublimiores, vt ille, ſed & vetita aggredi, quamuis intolerabilem pœnam afferant? Nam in anima malum amorem paſcere, ex concupiſcentia ſpectare mulierem, ſpeculari alienam formoſitatem, confundere ſeipſum, nocere infirmioribus, Iudæis & Gentilibus anſas noſtram fidem blaſphemandi præbere, domeſticos & alienos ſupplantare, ſeruili miniſterio mancipatos eſſe, ad ſecularium negociorum turbam noſipſos intrudere, donatam nobis libertatem diabolo propinare, & im-
D maniſſima tyrannide commutare: ridiculum quidem amicis, probroſum vero inimicis eſſe, malam omni eccleſiæ opinionem inuehere, confundere honeſtam virginitatis dignitatem, & luxuriantibus multas præbere occaſiones, aliáque his plura facere grauia. Neque enim omnia ſcire licet, aut verbis exprimere quæcunque

tamen valde prohibita ſunt, & crucia- A tum intolerabilem ſecum afferunt. Itaque licet parua etiam voluptas ſit, opponantur ei riſus, confuſio, multorum ſuſpiciones, reprehenſiones, conuitia, exprobrationes, vermis perpetuus, tenebræ exteriores, ignis inextinguibilis, tribulatio, anguſtia, ſtridor dentium, vincula inſolubilia: hæc ſicut in tabula proponamus ante oculos, reſiliamúſque vel ſero à pernicioſo grauiſſimòque hoc morbo, vt cum fulgentibus coronis hinc migremus, & poſſimus libero ore ad Chriſtum dicere: Propter te & gloriam tuam, & familiaritates contempſimus, B & voluptati imperauimus, & animam noſtram affliximus, & electis amicis & ſuſpectis, te amorémque tui rebus omnibus præpoſuimus. Sic enim lucrabimur noſipſos, lucrabimur miſeras illas, lucrabimur eos, qui ſcandalizantur: & cum martyribus collocabimur, primóque in ordine erimus eorum qui hoc maximo certamine vicerunt, & fortiter cruciatus tulerunt. Non enim minorem pono hominem, concupiſcentia veteri detentum, & in ſuauiſſima & antiqua conſuetudine præoccupatum: & deinde per timorem Dei diſrumpentem C vincula, & ad id quod Deo probatur, recurrentem. Eſt enim & hoc multo difficilius, compaſſionem & affectionem inueteratam eijcere, & multiplices occaſiones auellere, & aſſumptis alis ad cœleſtes apſides recurrere. Et ſicut martyrum velox labor, ita & horum prolixior dolor. Quapropter & pares coronæ, quoniam & certamina inter ſe reſpondent & ſunt ſimilia. Et ſi qui educit & ſeparat precioſum à vili, ſicut os Dei erit: qui & ſeipſum liberauerit, & multos alios criminatione exemerit, cogita quantã accipiet mercedem, & præ- D miorum ſpe leuis & alacris, contemne malam conſuetudinem, vt iuxta Dei voluntatem decurſa vita hac, cum pura illã conſciẽtia in cœlis videas, ſanctiſſimáq. illius conuerſatione fruaris. Nã vbi corporales affectiones ſolutæ fuerint, & extincta fuerit tyrãnica cõcupiſcẽtia: nullum erit obſtaculũ ſimul ibi eſſe mulierem & virum, è medio ſublatis omnibus ſuſpicionibus malis, & agere & ſeruare

Hier.15.19

A διὰ τὸ πρᾶγμα τοῦτο αὐτοῖς ὑπομένουσι, καὶ τὸ σφόδρα κεκωλυμένον ἐστὶ, καὶ τὸ κόλασιν ἐχόντων ἀφόρητον. ὥστε εἰ καὶ μικρά τίς ἐστιν ἡδονὴ, ταῦτα πάντα ἀντιθέντες ἐκείνῃ, τὸν γέλωτα, τὴν αἰσχύνην, τὴν τῶν πολλῶν ὑποψίαν, τὰς κατηγορίας, τὰ σκώμματα, τὰ ὀνείδη, τὸν σκώληκα τὸν ἀτελεύτητον, τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον, τὴν θλῖψιν, τὴν στενοχωρίαν, τὸ βρύγμα τῶν ὀδόντων, τὰ δεσμὰ, τὰ ἄλυτα, καὶ καθάπερ ἐν πλάστιγγι καταθέντες, καὶ ἀντιστήσαντες, ἀποπηδήσωμεν ὀψὲ γοῦν ποτε τῆς χαλεπωτάτης, καὶ ὀλεθρίας νόσου, ἵνα μετὰ B λαμπρῶν ἀπέλθωμεν ἐκεῖ στεφάνων, καὶ δυνηθῶμεν ἐλευθέροις στόμασι πρὸς τὸν Χριστὸν εἰπεῖν, ὅτι διὰ σὲ, καὶ τὴν δόξαν τὴν σὴν, καὶ συνηθείας κατεφρονήσαμεν, καὶ ἡδονῆς ἐκρατήσαμεν, καὶ τὴν ψυχὴν ἐθλίψαμεν τὴν ἡμετέραν, καὶ πᾶσαν φιλίαν ἐκβαλόντες, καὶ ὑπόληψιν, σὲ καὶ τὸν εἰς σὲ πόθον ἁπάντων προετιμήκαμεν πραγμάτων. οὕτω γὰρ κερδανοῦμεν ἡμᾶς αὐτοὺς, κερδανοῦμεν δὲ τὰς ἀθλίας ἐκείνας, κερδανοῦμεν δὲ τοὺς σκανδαλιζομένους· καὶ παρ' αὐτοὺς στησόμεθα τοὺς μάρτυρας, καὶ τὴν προτέραν ληψόμεθα τάξιν. τὴν γὰρ τῶν μεγίστων ἀθλησάντων C ἄθλησιν ἐκείνην, καὶ τὰς καρτερικὰς ἐνεγκόντων ὀδύνας, οὐκ ἐλάττονα τίθεμαι ἄνθρωπον τὸν ἐπιθυμίᾳ κατεχόμενον παλαιᾷ, καὶ ἐν ἡδίστῃ τινὶ, καὶ ἀρχαίᾳ προκατειλημμένον συνηθείᾳ, εἶτα διὰ τὸν τοῦ θεοῦ φόβον διακόπτοντα τὰ δεσμὰ, καὶ πρὸς τὸ τῷ θεῷ δοκοῦν ἀνατρέχοντα. καὶ γὰρ τὸ σφόδρα ἐστὶ χαλεπωτάτων, συμπάθειάν τε, καὶ φιλοστοργίαν ἐκβαλεῖν ἀρχαίαν, καὶ τὰς πολυπλόκους διακόψαι λαβὰς, καὶ πτεροφυῆσαι, καὶ πρὸς τὰς οὐρανίους ἁψῖδας ἀναδραμεῖν. καὶ καθάπερ ἐκείνοις δριμὺς ὁ πόνος, οὕτω καὶ τούτων D μακροτέρα ἡ ἡδονή. διὸ καὶ οἱ στέφανοι πάλιν ἴσοι, ἐπειδὴ καὶ τὰ παλαίσματα αὖθις παράλληλα κεῖται. εἰ γὰρ ὁ ἐξάγων τίμιον ἐξ ἀναξίου, ὡς στόμα τοῦ θεοῦ ἔσται· ὁ καὶ ἑαυτὸν ἐλευθερώσας, καὶ μυρίους ἄλλους ἀπαλλάξας κατηγορίας, ἐννόησον, ὅσον λήψεται τὸν μισθὸν, καὶ τῇ ἐπάθλων ἐλπίδι κουφιζόμενος, καταφρόνησον συνηθείας πονηρᾶς, ἵνα κατὰ τὸ τῷ θεῷ δοκοῦν διαδραμὼν τὸν παρόντα βίον, μετὰ καθαροῦ συνειδότος αὐτὸν ἴδῃς ἐκεῖ, καὶ τῆς ἁγιωτάτης αὐτοῦ ἀπολαύσῃς ὁμιλίας. τῶν γὰρ σωματικῶν λυθέντων παθῶν, καὶ τῆς τυραννικῆς σβεσθείσης ἐπιθυμίας· οὐδὲν τὸ κωλῦον ἄνδρας τε ὁμοῦ, καὶ γυναῖκας εἶναι ἐκεῖ, πάσης μὲν ἐκ ποδῶν πονηρᾶς οὔσης ὑπο-

ψίας, τὴν δὲ τῶν ἀγγέλων πολιτείαν, καὶ τῶν νοερῶν δυνάμεων ἐκείνων, δυνάμεθα διασώζειν τῶν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν εἰσαγομένων ἁπάντων χάριτι, καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ᾽ οὗ τῷ πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, τιμὴ, κράτος, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

A cum liceat omnibus, qui in regnum cœlorum introducuntur, vitam, quàm agunt angeli, & intellectuales illæ virtutes, gratia & benignitate domini noſtri Ieſu Chriſti, cum quo Patri vnà cum Spiritu ſancto gloria, honor & imperium in ſecula ſeculorum, Amen.

ANTONIO CARAFAE
S. R. E. CARDINALI
Ioannes Liuineïus S. D.

QVVM ſuperioribus annis D. Gregorij Nyſſeni Antiſtitis De Virginitate librum ex Vaticana Veſtra bibliotheca auctum atque emendatum de Græcis conuerterem, Antoni Carafa, ſtatuiſſémque eiuſdem argumenti alterum D. Ioannis Chryſoſtomi coniungere, Vt Vtrumque ſanctiſſimè ac grauiſſimè de re ſumma & pulcerrima differentem ſtudioſi Velut Vno obtutu cernerent; quorum in altero eruditionis & doctrinæ, in altero, Vt mihi quidem Videtur, facilitatis & naturæ plus ineſſet, in Vtroque illuſtris quædam & incompabilis orationis dicendique Vis & copia; ingruens quædam quaſi tempeſtas & occaſionem eripuit, & conſilium noſtrum mutauit. Nam cùm partim amicorum conſilio, partim edendi operis feſtinatione, Pogiani, qui libellum iam expreſſerat, Verſionem caſtigandam modò ſuſcepiſſem, Græcúmque potiſſimum codicem pro Virili emendandum atque poliendum ſumpſiſſem, ea demum ſpe deiectus, poſteaquam hic ſolus erat proditurus, noua interpretatione quaſi quodam puro amictu ornatum in lucem edendum exiſtimaui. Enimuerò Græcè Vt legendum præberem, cùm auctoris genius & iucunditas inaffectata, ſed quam nulla poſſit affectatio conſequi; liceat enim mihi, haud abs re opinor, de Chryſoſtomo, quod de Xenophonte Quintiliano Vſurpare; tum illud Vel maximè incitauit, quòd hoc ſolum ad illam auream Veréque diuinam in omnes Pauli epiſtolas commentationem, quam à Giberto Veronæ Epiſcopo Vtcumque Græcè habemus, deeſſet. Nam extrema Orat. xix. in priorem ad Corinthios ſcriptoris noſtri hæc ſunt Verba: Εἰ δὲ παρεδράμομεν τὰ περὶ τῆς παρθενίας, μηδεὶς ἡμῶν ὄκνον καταγινωσκέτω· καὶ γὰρ ὁλόκληρον ἡμῖν βιβλίον εἰς τοῦτο σύγκειται τὸ χωρίον· καὶ μετὰ ἀκριβείας τῆς ἡμῖν ἐγχωρούσης ἐκεῖ πᾶσιν ἐπεξελθόντες, περιττὸν εἶναι ἐνομίσαμεν καὶ ἐνταῦθα πάλιν αὐτὰ εἰπεῖν. διόπερ ἐκεῖ παραπέμψαντες ὑπὲρ τούτων τὸν ἀκροατὴν, ἐνταῦθα ἐκεῖνο ἐροῦμεν· ὅτι τὴν ἐγκράτειαν δεῖ διώκειν. *& quæ ſequuntur. Id eſt, Quòd ſi quæ de Virginitate differuntur prætereymus, nemo ignauiæ nos condemnet; etenim integer nobis libellus exſtat in hunc locum: in eóque quanta potuimus accuratione omnia perſequuti, ſuperuacaneum duximus, ea hîc quoque rurſum intereycere. Itaque auditore ſuper his eò remiſſo, illud hîc dicemus, Oportere continentiam obire. Atque equidem ſeu hoc loco, nunquam ſatis laudatus Gulielmus Sirletus Cardinalis, ſeu aliunde, Vt eſt omni genere doctrinæ exquiſitè ad Vnguémque expolitus, lectione autem & induſtria incredibili, admonitus, Florentia Venetiiſque accerſitum opus Marcello eius nominis II. Pont. Max. curauit, & de Chryſoſtomo ac Theologis optimè eſt meritus, & immortalem ſibi laudem atque commendationem quæſiuit. dolendúmque meo iudicio Vehementer eſt, qui, ſuperiorum temporum inertia, in atrociſſima illa ac penè internecina optimorum ſcriptorum Vaſtitate & ſtrage aliquandiu exul atque ignotus delituiſſet, cùm primùm Velut manu iniecta è præcipiti fuga eſt retractus, in eáque præſtantiſſimarum omnium rerum ignoratione & tenebris, è ſitu ac pulueribus in lucem aſpectúmque deductus, non id etiam Pogiano mentis*

tum fuiſſe, Vt Græcè iuxtà ac Latinè, id eſt integrum, non dimidiatum, hominum ſtudijs atque expectationi condonaret. Quod ſi feciſſet, Vtcumque eius in interpretando partes cecidiſſent, in altero qui induſtriam probaſſet, procul dubio gratiarum plus & laudis abſtuliſſet. nunc deſiderium ille quidem nonnihil leniịt, ſed leniịt duntaxat, non extinxit. Quo magis confido æquos omnes ac candidos elegantioris doctrinæ lectores Sirleto de immortali hoc eius beneficio & ore & animo gratiam habituros; cuius humanitate atque liberalitate hoc quaſi quoddam lacerum à reliquo corpore membrum, Velut humerus quidam Pelopis, Vt poetæ fabulantur, toti redditur: & nobis quoque non grauatim de induſtria atque ſtudio gratulaturos, qui hoc quidquid eſt theſauri, Læuini Torrentij V. C. opera & fauore obtentum à Sirleto, communis boni cauſa in publicum eduximus. Quorum in Vtroque quantum inſit beneficium, facilè æſtimabunt qui luculentiſſimi ſcriptoris propius guſtum ceperint. De me certè, Vt primùm Græca cum Latinis comparare & contendere cœpi, Vix rudem quandam & adumbratam effigiem Videre mihi Viſus ſum, atque eam plerumque, ſeu Vt res humanæ ſunt, ſeu quòd grauiorum rerum cogitationi & ſtudio intentos fallere quædam ac præterire ſolent, ſeu negligentia quadam & incuria deformatam. Quanquam enim in Pogiano cùm omnia ſumma fuiſſe mihi perſuadeo, tum ingens quoddam orationis dicendique lumen, & earum litterarum, quas humaniores Vſurpamus, accuratam exquiſitámque cognitionem, quam Vel me tacente & huius ipſius operis dedicatio loquitur, & multorum adhuc recens tota Italia memoria ac conſuetudo celebrat; tamen in hoc quidem labore & negotio, ſi exercitationis atque induſtriæ, quod nec ipſe diffitetur, ſi, quod caput eſt, Græcæ eruditionis plus deſiderem, Videor id mihi tanquam meo quodam iure facturus. Neque Verò neceſſe habeo, quæ diſſerui, adductis in medium exemplis curioſè ac prolixè perſequi & oſtendere; etſi non eſt id quidem difficile; ſed nec quæ ab humanitate ijſdémque ſtudiis proficiſcitur animorum ingeniorúmque conſenſio, & quidam quaſi candor omninò id permittit, & alioqui promptum eſt in hominum mentibus,

Καὶ κεραμεὺς κεραμεῖ κοτέει, καὶ ἀοιδὸς ἀοιδῷ.

id eſt, Vt Latinè ſuccinamus,

Et figulus figulo, & vates vati inuidet alter.

Itaque Velut integra cauſæ dictione, Vtriuſque labore in medio poſito; prodeſſe enim Vtrique Volumus, non confligere & concertare; iudicium atque æſtimationem Volens & lubens mediusfidius eruditis lectoribus permitto. Quorum in numero tu primus occurris, Ampliſſime Carafa, qui cùm his ſtudiis Sirleto duce diligenter inſtitutus, tum doctrinæ ingeniique tui ſpecimine iampridem hoc ipſo ſcribendi genere edito, optimus quidam atque omni prouocatione maior futurus arbiter es. Qua in parte ſi, quod ſpero, obtinebo, Vt non omnino operam luſiſſe, ac fortaſſe aliquid etiam dignum laude conſequutus Videar, cætera quoque quæ huius generis grauiora paramus, maiore conatu ac molitione in lucem proferemus. Bene Vale purpurei decus Senatus, & hoc quidquid eſt quod tuo nomini offerendum duximus, tuere atque defende. Louanij, pridie Kalend. Iunij, M. D. LXXV.

Libellus hic aureus eſt, & dignus qui pijs omnibus communicetur, atque ab omnibus vitam puriorem ſectantibus teratur. In tranſlatione etiam nihil eſt, quod fidem ac pietatem lædat. Quod atteſtor

VValterus vander Steeghen. S. Theologiæ Licentiatus,
Eccleſiæ Antuerpienſis Canonicus.

Digitized by Google

A

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν
ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ τοῦ Χρυσοστόμου περὶ παρθενίας.

α. ὅτι τῶν αἱρετικῶν αἱ παρθενίαι μισθὸν οὐκ ἔχ.

Τὸ τῆς παρθενίας καλὸν ἀποστρέφονται μὲν Ἰουδαῖοι· καὶ θαυμαστὸν οὐδέν, ὅπου γε αὐτὸν τὸν ἐκ παρθένου Χριστὸν ἠτίμασαν· θαυμάζουσι δὲ Ἕλληνες καὶ καταπλήττονται· ζηλοῖ δὲ μόνη ἡ ἐκκλησία τοῦ θεοῦ. Τὰς γὰρ τῶν αἱρετικῶν οὐκ ἂν εἴποιμι ποτὲ παρθένους ἐγώ· πρῶτον μὲν ὅτι οὐκ εἰσὶν ἁγναί. οὐ γάρ εἰσιν ἡρμοσμέναι ἑνὶ ἀνδρί, καθὼς ὁ μακάριος τοῦ Χριστοῦ βούλεται νυμφαγωγός, λέγων· ἡρμοσάμην ὑμᾶς ἑνὶ ἀνδρὶ παρθένον ἁγνὴν παραστῆσαι τῷ Χριστῷ. εἰ γὰρ καὶ περὶ παντὸς οὕτω τοῦ πληρώματος εἴρηται τῆς ἐκκλησίας, ἀλλ' ὅμως κἀκείνας περιλαμβάνει τὸ λεχθέν. αἱ τοίνυν τὸν ἕνα ἄνδρα μὴ στέργουσαι, ἀλλ' ἕτερον αὐτῷ τὸν οὐκ ὄντα ἐπεισάγουσαι θεόν, πῶς εἶεν ἁγναί; πρῶτον μὲν οὖν κατὰ τοῦτον τὸν λόγον οὐκ ἂν εἶεν παρθένοι. δεύτερον δέ, ὅτι τὸν γάμον ἀτιμάσασαι οὕτως ἦλθον ἐπὶ τὸ ἀποσχέσθαι τοῦ γάμου. ὡς γὰρ νομοθετῆσαι πονηρὸν εἶναι τὸ πρᾶγμα, προλαβοῦσαι τὰ τῆς παρθενίας ἑαυτῶν ἀφείλοντο ἔπαθλα. τοὺς γὰρ τῶν φαύλων ἀπεχομένους οὐ στεφανοῦσθαι, ἀλλὰ μὴ κολάζεσθαι δίκαιον ἂν εἴη μόνον. καὶ ταῦτα ἴδοι τις ἂν οὐκ ἐν τοῖς ἡμετέροις μόνοις, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἔξωθεν οὕτω διατεταγμένα νόμοις· ὁ φονεύων ἀναιρείσθω φησίν· οὐκέτι δὲ προσκείται, ὁ δὲ μὴ φονεύων τιμάσθω· ὁ κλέπτης κολαζέσθω· οὐκέτι δὲ καὶ τὸν μὴ λυμηνάμενον τοῖς ἀλλοτρίοις δωρεὰν λαμβάνειν ἐκέλευσαν· καὶ τὸν μοιχὸν ἀποκτείνοντες, τὸν μὴ διορύττοντα τοὺς ἑτέρων γάμους οὐδεμιᾶς ἠξίωσαν τιμῆς. καὶ μάλα εἰκότως. τὸ γὰρ ἐπαινεῖσθαι καὶ θαυμάζεσθαι τῶν τὰ ἀγαθὰ κατορθούντων, οὐ τῶν τὰ κακὰ φυγόντων ἐστίν. ἀπόχρη γὰρ ἐκείνοις τιμὴ τὸ μηδὲν παθεῖν κακόν. Διὰ τοῦτο καὶ

Sancti patris noſtri
IOANNIS CHRYSOSTOMI ARCHIEPISCOPI Conſtantinopolitani, de virginitate.

1. Hæreticorum virginitatem præmia non habere.

B VIRGINITATIS laudem Iudæi auerſantur: neque mirum, qui ipſum quoque natum ex virgine Chriſtum ignominiis affecerint: admirantur ac ſuſpiciunt exteri: ſola autem colit Eccleſia Dei. Nam hæreticorum virgines ego virgines eſſe minimè dixerim: primum quòd caſtæ non ſint; neque enim vni viro deſponſæ ſunt; vt vult beatus ille Chriſti pronubus: Deſpondi, inquit, vos vni viro virginem caſtam Chriſto tradendam. (2.Cor.11.b) C Nam id etſi de toto Eccleſiæ cœtu dictum eſt, tamen illas quoque hæc complectitur oratio. Quomodo igitur quæ viro vno non contentæ, alterum ei, qui non eſt, Deum ſuperinducunt, caſtæ eſſe poſſunt? itaque primùm eamobrem virgines non ſunt. Deinde quòd matrimonium damnando ad declinandas nuptias ſunt progreſſæ. nam cùm eas vitioſas eſſe ſanxerint, præmia ſibi virginitatis præripuerunt. non enim qui vitia cauent corona donari, ſed non plecti duntaxat par eſt. Atque id qui- D dem videre eſt non ſolùm noſtris, ſed externis etiam legibus ita conſtitutum: Qui cædem fecerit, inquit, necator. at non etiam additur, Qui cædem non fecerit, honore afficitor. fur plectitor. at non eum quoque qui aliena non clepſerit, donum capere iuſſerunt, neque adulterum occidentes, ei qui alterius cubile non effringat, honorem ſciuerunt. Et meritò ſanè: nam laudem & admirationem habere eorum eſt, qui virtute perfungantur, non qui vitia declinent. nam is eis honor ſatis eſt, ſi pœnam nullam ſentiant. Itaque

Matth. 5. 22. A Dominus noſter, qui temere & immerito fratri ſuo iraſcatur, ac fatuum vocet, ei gehennam eſt comminatus: non etiam ijs, qui nec immeritò iraſcantur, & à conuitijs abſtineant, cœleſte regnum promiſit: ſed plus eo quiddam maiúſque requiſiuit, Diligite, inquiens, inimicos veſtros. Cúmque vellet oſtendere, perexiguum & vile, atque indignum præmio eſſe, fratri non iraſci, propoſito quod eo multo maius eſt, eum diligere & amare, ne id quidem nobis ſufficere ait, vt honorem vllum conſequamur. quid enim, ſi ea re nihil exteris præſtamus? itaque B alia nobis opus eſt acceſſio multo hac maior, ſi quidem mercedem flagitamus. Neque enim quia te, inquit, gehennæ non damno, qui maledictis atque ira in fratrem abſtineas, propterea te corona etiam dignum exiſtima. non enim tantillum humanitatis ſolùm deſidero: ſed etiamſi nec conuitium facias, & eum amare etiam dicas, adhuc infrà hæres, & te apud publicanos collocas. Quòd ſi perfectus, ac cœlo dignus eſſe vis, iſtic modò ne conſiſte, ſed altiùs conſcende, C & natura ipſa ſublimiorem cogitationem ſuſcipe: id autem eſt inimicos diligere. Cùm igitur vndique hoc nobis conſtet, deſiſtant hæretici fruſtrà ſe affligere: nullam enim mercedem accipient: non quia ſit iniuſtus Dominus: apageſis: ſed quòd imperiti ipſi & improbi. quid ita? demonſtratum eſt deuitationi tantùm vitiorum nullum propoſitum eſſe præmium: ipſi autem quòd matrimonium vitioſum ducerent, eo abſtinuerunt. quo pacto igitur ob vitiorum fugam mercedem poſcent? nam vt nos qui non adulte- D remus, digni non erimus qui coronemur; ſic neque illi qui vxorem non ducant. Ita enim eos illa tempeſtate affabitur, qui in nos ſententiam dicturus eſt, Non equidem ijs honores conſtitui, qui à vitijs ſolùm ſe continerent: nam id apud me exiguum eſt: ſed qui virtutem omnem perſequuti ſint, eos in perennem cœlorum hereditatem introduco. Quomodo igitur qui matrimonium fœdum ac flagitioſum creda- Matth. 25. tis, flagitioſis rebus fugiendis, præmia ijs propoſita, qui præclaras res geſſerint, poſtulatis? ob id enim & agnos

A ὁ κύριος ἡμῶν ἂν μὲν τις εἰκῆ καὶ μάτην πρὸς τὸν ἀδελφὸν ὀργισθῇ τὸν αὐτοῦ, καὶ μωρὸν ἀποκαλέσῃ, τὴν γέενναν ἠπείλησεν· οὐκέτι δὲ καὶ τοῖς τὴν οὐρανῶν βασιλείαν τοῖς μὴ μάτην ὀργιζομένοις καὶ λοιδορίας ἀπεχομένοις ὑπέσχετο· ἀλλ' ἐπειδή τι τούτου πλέον καὶ μεῖζον ἐζήτησεν, εἰπών· ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν. καὶ δεῖξαι βουλόμενος πῶς σφόδρα μικρὸν καὶ εὐτελὲς καὶ οὐδεμιᾶς τιμῆς ἄξιον τό, μὴ τοῖς ἀδελφοῖς ἀπεχθάνεσθαι, ὃ τούτου πολλῷ πλέον ἐστὶ τό, ἀγαπᾶν αὐτοὺς καὶ φιλεῖν, οὐδὲ τοῦτο ἔφησεν ἡμῖν ἀρκεῖν πρὸς τὸ πρὸς ἀξιωθῆναι τιμῆς. πῶς γὰρ ὅταν τῶν ἐθνικῶν B μηδὲν κατὰ τοῦτο πλέον ἔχωμεν; ὥστε ἑτέρας ἡμῖν ταύτης πολλῷ μείζονος προσθήκης δεῖ, εἴ γε μέλλοιμεν μισθὸν ἀπαιτεῖν. μὴ γὰρ ἐπειδή σε φησὶν οὐ κατακρίνω τῇ γεέννῃ, λοιδορίας καὶ ὀργῆς ἀπεχόμενον τῆς πρὸς τὸν ἀδελφόν, ἤδη διὰ τοῦτο καὶ στεφάνων ἄξιου σαυτόν. οὐ γὰρ τοσοῦτον ἀπαιτῶ μόνον φιλοφροσύνης μέτρον ἐγώ· ἀλλὰ κἂν πρὸς τῷ μὴ λοιδορεῖσθαι, καὶ φιλεῖν αὐτὸν λέγῃς, ἔτι κάτω που στρέφῃ, καὶ παρὰ τοὺς τελώνας τάττεις σαυτόν. ἀλλ' εἰ βούλει τέλειος εἶναι καὶ τῶν οὐρανῶν ἄξιος, μὴ* στῇς ὁ μέχρι τούτου μόνον, Apparet legendū ... C ἀλλὰ ἀνάβηθι προσωτέρω, καὶ τῆς φύσεως αὐτῆς μείζονα λάβε λογισμόν. τοῦτο * γάρ ἐστι τό, τοὺς ἐχθροὺς ἀγαπᾶν. Malim δέ. ἐπεὶ οὖν πανταχόθεν ἡμῖν τοῦτο συνωμολόγηται, παυσάσθωσαν μάτην αἱρετικοὶ κόπτοντες ἑαυτούς. οὐδένα γὰρ λήψονται μισθόν· οὐκ ἐπειδὴ ὁ κύριος ἄδικος· ἄπαγε· ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτοὶ ἀγνώμονες καὶ πονηροί. πῶς; ἀποδέδεικται μηδεμίαν κεῖσθαι δωρεὰν μόνῃ τῇ τῶν φαύλων φυγῇ· τὸν δὲ γάμον αὐτοὶ φαῦλον νομίσαντες οὕτως ἔφυγον. πῶς οὖν ὑπὲρ τῆς τῶν φαύλων ἀναχωρήσεως δυνήσονται μισθὸν ἀ- D παιτεῖν; ὥσπερ γὰρ ἡμεῖς ὑπὲρ τοῦ μὴ μοιχεύειν στεφανοῦσθαι οὐκ ἀξιωσόμεθα, οὕτως οὐδὲ ὑπὲρ τοῦ μὴ γαμεῖν ἐκεῖνοι. ἐρεῖ γὰρ πρὸς αὐτοὺς ὁ κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν κρίνων ἡμᾶς· ἐγὼ τὰς τιμὰς οὐ τοῖς τῶν πονηρῶν ἀπεσχημένοις τέθεικα μόνον· μικρὸν γὰρ παρ' ἐμοὶ τοῦτο τὸ μέρος· ἀλλὰ τοὺς ἅπασαν ἐπελθόντας ἀρετήν, τούτους εἰς τὴν ἀγήρω τῶν οὐρανῶν εἰσάγω κληρονομίαν. πῶς οὖν ὑμεῖς πρᾶγμα ἀκάθαρτον καὶ ἐναγὲς εἶναι τὸν γάμον νομίσαντες, ὃ τῆς ἐναγῶν ἀπαλλαγῆς τὰ κείμενα τοῖς ἐργάταις τῶν ἀγαθῶν ἀπαιτεῖτε ἔπαθλα; διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τοὺς ἀγίους ἐκ

δεξιῶν ἵστησι, καὶ εὐλογεῖ, καὶ εἰς τὴν βασιλείαν εἰσάγει, οὐχ ὅτι οὐχ ἥρπασαν τὰ ἀλλότρια, ἀλλ' ὅτι καὶ τὰ αὐτῶν ἑτέροις διένειμαν. καὶ τὸν τὰ πέντε τάλαντα δὲ ἐγχειρισθέντα ἀποδέχεται, οὐχ ὅτι οὐκ ἐμείωσεν, ἀλλ' ὅτι ἐπλεόνασε τὸ δοθέν, καὶ διπλῆν τὴν παρακαταθήκην ἀπέδωκε. μέχρι τίνος οὖν οὐ στήσεσθε τρέχοντες εἰς κενόν, καὶ κοπιῶντες μάτην, καὶ εἰκῇ πυκτεύοντες, καὶ τὸν ἀέρα δέροντες· καὶ εἴθε μόνον εἰκῇ· καίτοι οὐδὲ τοῦτο μικρὸν εἰς κολάσεως λόγον τό, πολλὰ καμόντας, καὶ μείζονα τῶν πόνων προσδοκήσαντας ἔπαθλα, κατὰ τὸν καιρὸν τῆς τιμῆς ἐν τοῖς ἀτίμοις τετάχθαι. Ἔστι δὲ νῦν οὐ τοῦτο μόνον τὸ δεινόν, οὐδὲ μέχρι τοῦ μὴ κερδᾶναι τὰ τῆς ζημίας αὐτοῖς· ἀλλ' ἕτερα πολλῷ τούτων ἐκδέξεται χαλεπώτερα, τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον, ὁ σκώληξ ὁ ἀτελεύτητος, τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, ἡ θλῖψις, ἡ στενοχωρία· ὥστε μυρίων ἡμῖν δεῖ στομάτων καὶ τῆς ἀγγέλων δυνάμεως, ἵνα δυνηθῶμεν τῆς εἰς ἡμᾶς κηδεμονίας εὐχαριστίαν ἀποδοῦναι τῷ θεῷ τὴν ἀξίαν. μᾶλλον δὲ οὐδὲ οὕτω δυνατόν. πῶς γάρ; ὁ μὲν πόνος ὑπὲρ τῆς παρθενίας ἡμῖν καὶ τοῖς αἱρετικοῖς ἴσος· τάχα δὲ καὶ πολλῷ πλείων ἐκείνοις· ὁ δὲ καρπὸς τῶν πόνων οὐκ ἴσος, ἀλλ' ἐκείνοις μὲν δεσμὰ καὶ δάκρυα καὶ οἰμωγαὶ καὶ τὸ κολάζεσθαι ἀθάνατα· ἡμῖν δὲ αἱ τῶν ἀγγέλων λήξεις, καὶ αἱ φαιδραὶ λαμπάδες, καὶ τὸ πάντων κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν, ἡ μετὰ τοῦ νυμφίου διαγωγή. τί δήποτε οὖν τῶν αὐτῶν πόνων ἐναντία τὰ ἐπίχειρα; ὅτι ἐκεῖνοι μὲν ἵνα ἀντινομοθετήσωσι τῷ θεῷ, τὴν παρθενίαν εἵλοντο· ἡμεῖς δὲ ἵνα ἀνύσωμεν αὐτοῦ τὸ θέλημα οὕτω πράττομεν. ὅτι γὰρ ὁ θεὸς βούλεται πάντας ἀνθρώπους ἀπέχεσθαι γάμου, μάρτυς ὁ τὸν Χριστὸν ἔχων ἐν ἑαυτῷ λαλοῦντα· βούλομαι γάρ, φησι, πάντας ἀνθρώπους εἶναι ὡς καὶ ἐμαυτόν, ἐν ἐγκρατείᾳ. φειδόμενος δὲ ἡμῶν, καὶ εἰδὼς ὅτι τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής· οὐκ εἰς ἐντολῆς ἀνάγκην τὸ πρᾶγμα κατέκλεισεν, ἀλλ' ἐπέτρεψεν αὐτοῦ τὴν αἵρεσιν ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς. εἰ γὰρ ἦν ἐπίταγμα καὶ νόμος, οὐκ ἂν οἱ κατορθώσαντες τιμῆς ἀπήλαυσαν, ἀλλ' ἤκουσαν ἄν, ἃ ὠφείλετε ποιῆσαι πεποιήκατε, οὔτε οἱ διαμαρτάνοντες συγγνώμης ἔτυχον, ἀλλὰ τὴν τῶν παρανομούντων ἂν ὑπέστησαν δίκην· νῦν δὲ εἰπών, ὁ δυνάμενος χωρεῖν χωρείτω,

ια. ὅτι κολάζονται αἱρετικοὶ διὰ τὸ παρθενίαν.

A dextros collocat, & collaudat, & in regnum admittit, non quòd aliena non rapuerint, ſed quòd etiam ſua alijs impertiti ſint. & eum cui quinque talenta crediderat, commendat, non quòd non imminuiſſet, ſed quòd creditum auxiſſet, ac duplicatum depoſitum redderet. Quouſque igitur non deſiſtetis fruſtrà currere, nequicquam laborare, temerè pugilatu certare, aërem verberare: atque vtinam fruſtrà modò: etſi non mediocris equidem pœna eſt, qui grauiter laborauerint, & præmium ſperent laboribus maius, quem diem B ſibi glorioſum ducant, eo inter inglorios haberi.

Nunc non id ſolùm malum eſt, neque is eius iacturæ modus, vt fructum nullum faciant, ſed excipient alia multo ijs grauiora, ignis inextinctus, vermis immortalis, tenebræ exteriores, ærumnæ, afflictatio. Itaque centum nobis linguis, & angelica quadam vi opus ſit, vt Deo pro eius in nos cura dignas agere gratias poſſimus; ac ne ſic quoque poſſimus. quo pacto enim? Virginitatis labor nobis & hæreticis C par eſt; atque illis fortaſſe multo etiam maior: laborum fructus impar: ſed illos & vincula, & lacrymæ, & ploratus, & immortales manent cruciatus; nos Angelorum domicilia, † ſplendidæ lucernæ, & quod bonorum omnium caput eſt, ſponſi conſuetudo. Sed quamobrem eorundem laborum contraria præmia ſunt? quòd illi ſancienda lege diuinæ aduerſaria virginitatem ſunt amplexi: nos vt eius voluntatem exſequamur, id facimus. Deum namque velle omnes homines à coniugio abſtinere, † is teſtis eſt, qui Chriſtum D in ſe loquentem habet. volo enim, inquit, omnes homines ſic eſſe, vt ego ſum, continentes. Sed qui nobis parceret, & ſpiritum promptum, carnem infirmam eſſe ſciret, id ſub præcepti neceſſitatem non concluſit, ſed eius optionem animis noſtris permiſit. nam ſi præſcriptum eſſet atque lex, qui id perfeciſſent, honorem non conſequerentur, ſed illud audirent, Feciſtis quod facere debuiſtis: neque ijs qui non eſſent aſſequuti ignoſceretur, ſed exlegum pœnas luerent. Nunc cùm dixerit, Qui capere poteſt capito:

II. Hæreticis virginitatis etiã pœnas pendere.

† Alludit ad parabolam Matth. 25. de virginibus lucernas ferentibus.

† hoc eſt, Paulus. vide 1. Cor. 7.

qui non poſſent, haud damnauit: qui A poſſent, ijs graue atque ingens certamen propoſuit. Itaque & Paulus magiſtri veſtigijs inſiſtens, Domini præceptum ſe non habere dicit, ſed conſilium dare.

III. *Matrimonij detestationem Satanicæ immanitatis eſſe.* At verò neque Marcio, neque Valentinus, neque Manes eam moderationem tenuerunt. neque enim Chriſtum in ſe loquentem habebant, qui ouibus ſuis parcit, & pro ijs vitam impendit; *Ioan. 10.* ſed homicidam illum, mendacij parentem. *Ioan. 8.* Itaque qui ſe audirent, omnes perdiderunt, eos hic inutilibus atque intolerandis laboribus pre- B mentes, illic in paratum ſibi ignem vnà ſecum trahentes.

IV. Hæreticos virgines etiam gentib. miſeriores eſſe. O vos etiam Gentibus miſeriores! nam Gentes quidem etſi gehennæ ſupplicia expectant, at hic ſaltem voluptatem, nuptijs frequentandis, pecunia, ceteriſque vitæ ſuauitatibus tractandis, capiunt: vos tormenta & ærumnas vtrobique, & hic ſponte, & illic inuiti ſuſtinetis. Illis pro ieiunio & virginitate nec mercedem tribuat quiſquam, nec ſupplicium irroget: C vos quorum nomine immenſas laudes ſperatis, ob ea extremas pœnas luetis, & cum alijs audietis, Diſcedite à me in ignem Diabolo eiuſque angelis paratum, cum hoc veſtro ieiunio & virginitate. nam nec ieiunium nec virginitas per ſe bona vel mala ſunt, ſed ex eorum qui ea exercent, ingenio alterutrum fiunt. Et Gentibus infructuoſa ea virtus eſt. habent enim ſuam mercedem, quæ Dei metu eam non obierint: vos qui bello cum Deo gerendo, atque eius operibus criminandis eam *Matth. 25.* obieritis, non modò mercedem veſtram habetis, ſed & plectemini: ac D quod attinet ad dogmata, cum illis cenſebimini, qui æquè atque illæ vero Deo reiecto, deorum multitudinem inuexeritis: quod ad vitam degendam, melius cum illis quàm vobiſcum agetur. nam illis hoc ſolum damni eſt, nihil boni conſequi; vobis etiam ſupplicia pati. atque illis in hac vita omnibus frui licuit; vos vtriſque caretis. Et pœna vlla grauior eſſe poteſt, quàm ſupplicia, laborum ac ſudorum præmium capere? Adulter, defraudator, qui aliena ſuauiter abligurriat,

A τοὺς μὲν μὴ δυναμένους οὐ κατέκρινε, τῶν δὲ δυναμένων πολλὴν καὶ ὑπέρογκον τὸν ἀγῶνα ἀπέδειξε. διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος κατ' ἴχνος βαίνων τοῦ διδασκάλου, ἐπιταγὴν κυρίου, φησὶν, οὐκ ἔχω, γνώμην δὲ δίδωμι. Ἀλλ' οὐ Μαρκίων, οὐδὲ Οὐαλεντῖνος, οὐδὲ Μάνης ταύτης ἐνέχοντο τῆς συμμετρείας. οὐ γὰρ εἶχον ἐν αὐτοῖς λαλοῦντα τὸν Χριστὸν, τὸν τῶν ἰδίων προβάτων φειδόμενον, καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τιθέντα ὑπὲρ αὐτῶν· ἀλλὰ τὸν ἀνθρωποκτόνον τὸν τοῦ ψεύδους πατέρα. διὰ τοῦτο καὶ τοὺς πειθομένους αὐτοῖς πάντας ἀπώ- B λεσαν, ἐνταῦθα μὲν αὐτοὺς ἀνονήτοις καὶ ἀφορήτοις βαρύνοντες πόνοις· ἐκεῖ δὲ εἰς τὸ ἡτοιμασμένον ἐκείνοις πῦρ συγκατασπάσαντες ἑαυτοῖς.

Ὦ καὶ Ἑλλήνων ὑμεῖς ἀθλιώτεροι· Ἕλληνας μὲν γὰρ εἰ καὶ τὰ τῆς γεέννης ἐκδέχεται δεινὰ, ἀλλ' ὅμως τὸ γοῦν ἐνταῦθα καρποῦνται ἡδὺ, γάμοις ὁμιλοῦντες, καὶ χρημάτων ἀπολαύοντες, καὶ τῆς ἄλλης ἀνέσεως τῆς βιωτικῆς· ὑμῖν δὲ τὸ βασανίζεσθαι καὶ ταλαιπωρεῖσθαι ἑκατέρωθεν, ἐνταῦθα μὲν ἑκοῦσιν, ἐκεῖ δὲ μὴ βουλομένοις. καὶ Ἕλλησι μὲν ὑπὲρ νηστείας καὶ παρθενίας οὔτε μι- C σθὸν δώσει τὶς, οὔτε κόλασις ἀποκείσεται· ὑμεῖς δὲ ὑπὲρ ὧν μυρίους προσεδοκήσατε ἐπαίνους, ὑπὲρ τούτων τὴν ἐσχάτην δώσετε δίκην, καὶ μετὰ τῶν ἄλλων ἀκούσεσθε, ἀπέλθετε ἀπ' ἐμοῦ εἰς τὸ πῦρ τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ, ὅτι ἐνηστεύσατε, ὅτι ἐπαρθενεύσατε. ἡ γὰρ νηστεία καὶ ἡ παρθενία οὔτε καλὸν καθ' ἑαυτὸ οὔτε κακὸν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς τῶν μετιόντων προαιρέσεως ἑκάτερον γίνεται. καὶ Ἕλλησι μὲν ἄκαρπος ἡ τοιαύτη ἀρετή· ἀπέχουσι γὰρ αὐτῶν τὸν μισθὸν, ὅτι μὴ διὰ τὸν τοῦ θεοῦ φόβον μετῆλθον αὐτήν· ὑμεῖς δὲ ὅτι τῷ θεῷ μαχόμενοι καὶ διαβάλλοντες D αὐτοῦ τὰ κτίσματα, οὐ μόνον ἀπέχετε τὸν μισθὸν ὑμῶν, ἀλλὰ καὶ κολασθήσεσθε· καὶ δογμάτων μὲν ἕνεκεν, μετ' ἐκείνων τετάξεσθε, ὅτι ὁμοίως αὐτοῖς τὸν ὄντα θεὸν ἀθετήσαντες, πολυθεΐαν εἰσηγάγετε· τῆς δὲ πολιτείας ἕνεκεν, ἄμεινον ὑμῶν ἐκεῖνοι πράξουσι. τοῖς μὲν γὰρ ἡ ζημία μέχρι τοῦ μηδὲν λαβεῖν ἀγαθόν· ὑμῖν δὲ καὶ τοῦ κακὰ προσλαβεῖν. καὶ τοῖς μὲν κατὰ τὸν παρόντα βίον ἀπολαῦσαι πάντων ὑπῆρξεν· ὑμεῖς δὲ ἀμφοτέρων ἐστέρησθε. ἄρα τίς ἐστι ταύτης κόλασις χαλεπωτέρα, πόνων καὶ ἱδρώτων τιμωρίας ἀπολαμβάνειν τὰς ἀμοιβάς; ὁ μοιχὸς καὶ ὁ πλεονέκτης, καὶ ὁ τοῖς ἀλλοτρίοις ἐντρυφῶν,

καὶ τὰ τῶν πλησίον ἁρπάζων, ἔχουσί τινα παραμυθίαν, βραχεῖαν μὲν, ἔχουσι δὲ ὅμως τὸ, ὑπὲρ τούτων κολάζεσθαι ὑπὲρ ὧν ἐνταῦθα ἀπήλαυσαν. ὁ δὲ πενίαν μὲν ἑκούσιον ὑποστὰς, ἵνα ἐκεῖ πλουτῇ, καὶ τοὺς τῆς παρθενίας πόνους, ἵνα ἐκεῖ μετ' ἀγγέλων χορεύῃ· εἶτα ἐξαίφνης καὶ παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν ὑπὲρ τούτων κολαζόμενος ὑπὲρ ὧν μυρίων ἤλπισεν ἀπολαύσεσθαι καλῶν, οὐδὲ ἔστιν εἰπεῖν ὅσην ὑφίσταται τὴν ἀλγηδόνα παρ' ἐλπίδας ταῦτα παθών. ἐγὼ γὰρ ἐξ ἴσης τοῦ πυρὸς ὑπὸ τοῦ συνειδότος αὐτὸν οἶμαι μαστίζεσθαι, ὅταν ἐννοήσῃ τοὺς μὲν τὰ αὐτὰ αὐτῷ πεπονηκότας τῷ Χριστῷ συνόντας, αὐτὸν δὲ ὑπὲρ ὧν ἐκεῖνοι τῶν ἀπορρήτων ἀπολαύουσιν ἀγαθῶν, ὑπὲρ τούτων τὴν ἐσχάτην τίνοντα δίκην, καὶ τῶν ἀκολάστων καὶ λάγνων τὸν ἐν σπατάλῃ διαγαγόντα χαλεπώτερα πάσχοντα. Καὶ γὰρ ἀσελγείας ἁπάσης ἡ τῶν αἱρετικῶν σωφροσύνη χείρων ἐστίν. ἐκείνη μὲν γὰρ μέχρις ἀνθρώπων ἵστησι τὴν ἀδικίαν· αὕτη δὲ Θεῷ μάχεται, καὶ τὴν ἄπειρον ὑβρίζει σοφίαν. τοιαύτας τοῖς αὐτὸν θεραπεύουσιν ὁ διάβολος ἵστησι τὰς πάγας. ὅτι γὰρ τῆς ἐκείνου πονηρίας ἐστὶν ἀκριβῶς εὕρημα ἡ τῶν αἱρετικῶν παρθενία, οὐκ ἐμὸς ὁ λόγος, ἀλλὰ τοῦ τὰ νοήματα αὐτοῦ οὐκ ἀγνοοῦντος. τί οὖν ἐστί φησι; τὸ πνεῦμα ῥητῶς λέγει, ὅτι ἐν ὑστέροις καιροῖς ἀποστήσονταί τινες τῆς πίστεως, προσέχοντες πνεύμασι πλάνοις, καὶ διδασκαλίαις δαιμονίων, ἐν ὑποκρίσει ψευδολόγων, κεκαυτηριασμένων τὴν ἰδίαν συνείδησιν, κωλυόντων γαμεῖν, ἀπέχεσθαι βρωμάτων ἃ ὁ θεὸς ἔκτισεν εἰς μετάληψιν. πῶς οὖν παρθένος ἡ τῆς πίστεως ἀποστᾶσα, ἡ τοῖς πλάνοις προσέχουσα, καὶ τοῖς δαίμοσι πειθομένη, καὶ τιμῶσα τὸ ψεῦδος; πῶς παρθένος ἡ κεκαυτηριασμένη τὴν συνείδησιν; τὴν γὰρ παρθένον οὐ τῷ σώματι μόνον καθαρὰν εἶναι δεῖ, ἀλλὰ καὶ τῇ ψυχῇ· εἴγε μέλλοι τὸν ἅγιον ὑποδέχεσθαι νυμφίον· αὕτη δὲ μετὰ τοσούτων καυτήρων πῶς ἂν εἴη καθαρά; εἰ γὰρ καὶ φροντίδας βιωτικὰς ἀπελαύνειν τούτου χρὴ τοῦ νυμφῶνος· ὡς οὐκ ἐνὸν μετ' ἐκείνων εὐσχήμονα εἶναι, πῶς φρονήματος ἀσεβοῦς ἔνδον στρεφομένου τὸ τῆς παρθενίας διασωθῆναι δυνήσεται κάλλος; Εἰ γὰρ καὶ τὸ σῶμα αὐτῆς ἀκέραιον μένει, ἀλλ' ὅμως τὸ κρεῖττον διέφθαρται τῆς ψυχῆς τὰ νοήματα. τί οὖν ὄφελος ἀφανισθέντος τοῦ ναοῦ, τοὺς περιβόλους ἑστάναι; ἢ

ἴ. ἐν καὶ μοιχείας ἀκαθαρτοτέρα ἡ τῶν αἱρετικῶν παρθενία.

ἴ. ἐπεὶ αἱρετικοὶ παρθενεύοντες οὐχὶ τὰς ψυχὰς μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ σώματα μιαίνουσιν.

A & alterum compilet, ſolatium aliquod habent, breue id quidem, ſed habent tamen, quòd eorum nomine plectuntur, quorum hîc fructum habuerunt. At qui paupertatem ſponte ineat, vt illic locupletetur, qui virginitatis labores, vt illic cum angelis choreas ducat, is ſi repentè ac præter omnem expectationem ob ea pœnas det, ob quæ ingens præmium ſperet, infandum, quantum ex inſperato euentu dolorem capiat. Ego enim eum conſcientia æquè atque flamma cruciatum iri exiſtimo, cùm in mentem veniet, qui parem ſe- B cum laborem ceperint, cum Chriſto degere: ſe, ob quæ illi arcanis bonis fruantur, ob ea extremas pœnas luere, & qui vitam egerit ſeueram, grauiùs multari, quàm diſſolutos ac luxu perditos.

Etenim hæreticorum continentia omni eſt libidine peior. hæc namque in iuriam hominibus terminat, illa cum Deo pugnat, atque infinitam ſapientiam lædit. Eiuſmodi laqueos ſuis cultoribus diabolus tendit. nam hæreticorum virginitatem vafritiæ eius proculdubio inuentum eſſe, non ego, ſed C is auctor eſt, qui eius conſilia non ignorat. Quid igitur is ait? Spiritus diſertè dicit, vltimis temporibus defecturos quoſdam à fide, ſpiritibus addictos fallacibus, dæmoniorúmque doctrinis, qui † prætextu quodam falſa loquantur, cautere inuſtam habentes conſcientiam, vetantes matrimonia contrahere, abſtinere à cibis quos vtendos Deus creauit. Et iam virgo eſt quæ à fide deficit, quæ planos audit, quæ dæmonibus obtemperat, quæ mendacium colit? ecquid, inquam, virgo eſt, quæ cautere inuſtam habet conſcientiam? D nam virgo non ſolùm corpore, ſed etiam animo pura ſit oportet, quæ ſanctum illum ſponſum exceptura eſt. hæc tot inuſtis notis, qui tandem pura ſit? Nam ſi terrenas etiam curas ab hoc thalamo arceat neceſſe eſt, vt quæ cum ijs ornata eſſe nequeat, ſcilicet cogitatione ſacrilega intùs obuerſante, virginitatis ſplendorem tueatur?

V. Hæreticorū virginitatem vel adulterio fœdiorem eſſe.

1. Tim. 4. 1

† Specie quadā veri.

Nam etſi ei corpus ſaluum eſt, animi tamen, quæ pars eſt potior, ſunt corrupta conſilia. Quid autem refert diſiecto templo porticus reſtare? aut

VI. Hæreticas virgines non animas ſolùm, ſed etiam corpora polluere.

quanti intereſt purum eſſe ſolij locum, ſolio ſordibus inquinato? quanquam nec abeſt à piaculo. contumeliæ enim atque impiæ voces cùm intùs formentur, intùs in animo non manent, ſed & linguam, ore prolatæ, & aures, quæ ſuſcipiant, polluunt, & velut mortifera venena in animum illapſa, radicem corrodunt quauis tinea grauiùs, cum eaque reliquum omne corpus perdunt. Quare ſi virginitatis definitio eſt, & animo & corpore ſanctam eſſe: hæc quæ vtramque in partem profana & conſcelerata ſit, qui tandem virgo ſit? At enim mihi & os pallidum, & graciles artus, & vilem amictum, & aſpectum præfert verecundum. Et quid tum poſtea, ſi impudens eſt interior oculus? quid enim eo aſpectu impudentius eſt, qui exteriores oculos inducat, res à Deo creatas velut vitioſas vſurpare? Omnis gloria filiæ

Pſ.44.14. regis eſt interior: hæc orationis ſeriem inuertit, & foris ſplendore amicta, omni intùs fœditate laborat. illud namque indignum facinus eſt, quæ modeſtiam erga homines ſummam præſtet, eam in Deum creatorem ſuum extrema inſania vti; & quæ virum vel intueri non ſuſtineat, ſi quæ in ijs tales ſunt, mortalium dominum impudentibus oculis ſpectare, contráque maieſtatem nefaria loqui. buxeum ijs os eſt, mortuíque ſimile. Ob id enim multis lacrymis ac lamentis dignæ ſunt, quòd non ſolùm fruſtrà, ſed etiam in ſui capitis perniciem tantum ærumnarum ſuſceperint.

VII. Virginem non veſtitu, ſed animo ſpectandã eſſe.

Vilis eſt amictus: at non in veſtibus aut colore, ſed in animo atque corpore virginitas eſt. Nam cùm nec philoſophum coma, baculo, aut abolla; ſed moribus & animo metiamur: nec militem paludamento, aut balteo; ſed robore & magnanimitate: an non abſurdum ſit, virgini, rei tam præclaræ, & quæ humana omnia ſuperet, capilli ſqualorem, vultus demiſſionem, ac pullam veſtem, temerè ſanè ac ſupinè, ipſiſſimæ virtuti ducere, nec eius animo denudato, inde ſtudia eius accuratè explorare?

A ποῖον τὸ κέρδος τοῦ θρόνου μολυνθέντος, καθαρὸν εἶναι τοῦ θρόνου τὸν τόπον; μᾶλλον δὲ οὐδὲ οὕτως τοῦ ἄγους ἀπηλλάχθαι. ἡ γὰρ βλασφημία καὶ τὰ φαῦλα ῥήματα τίκτεται μὲν ἔνδον, οὐ μένει δὲ ἔνδον ἐν τῇ ψυχῇ, ἀλλὰ μιαίνει μὲν γλῶτταν διὰ στόματος προφερόμενα, μιαίνει δὲ τὴν δεχομένην ἀκοήν· καὶ καθάπερ δηλητήρια φάρμακα εἰς αὐτὴν ἐμπίπτοντα τὴν ψυχὴν, πάσης σητὸς χαλεπώτερον διατρώγει τὴν ῥίζαν, καὶ μετ' ἐκείνης καὶ τὸ λοιπὸν ἅπαν ἀπόλλυσι σῶμα. εἰ τοίνυν παρθενίας ὅρος τὸ, καὶ σώματι καὶ πνεύματι εἶναι ἁγίαν· αὕτη δὲ ἐξ ἑκατέρων τῶν μερῶν ἐστι B βέβηλος καὶ ἐναγὴς, πῶς ἂν δύναιτο εἶναι παρθένος; ἀλλὰ πρόσωπόν μοι δείκνυσιν ὠχρὸν, καὶ κατεσκληκότα μέλη, καὶ στολὴν εὐτελῆ, καὶ βλέμμα ἥμερον. καὶ τί τὸ ὄφελος, ὅταν τὸ ἔνδον ὄμμα ἰταμὸν ᾖ; τί γὰρ ἂν γένοιτο τοῦ βλέμματος ἰταμώτερον ἐκείνου, τοῦ καὶ τοὺς ἔξωθεν πείθοντος ὀφθαλμοὺς ὡς πονηροῖς προσέχειν τοῖς τοῦ θεοῦ κτίσμασι; πᾶσα ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως ἔσωθεν· αὕτη δὲ τοῦ λόγου τὴν ἀκολουθίαν ἀνέτρεψε, τὴν μὲν δόξαν ἔξωθεν περικειμένη, τὴν δὲ ἀτιμίαν πᾶσαν ἔνδον ἔχουσα. τοῦτο γάρ ἐστι C τὸ δεινὸν, ὅτι πρὸς μὲν ἀνθρώπους ἐπιείκειαν ἐνδείκνυνται πολλήν· πρὸς δὲ τὸν κτίσαντα αὐτὸν θεὸν πολλῇ κέχρηνται τῇ μανίᾳ· καὶ ἡ μηδὲ πρὸς ἄνδρα ἀντιβλέψαι ἀνεχομένη, εἴγε τινές εἰσιν ἐν αὐταῖς τοιαῦται, πρὸς τὸν τῶν ἀνθρώπων δεσπότην ἀναισχύντοις ὀφθαλμοῖς ὁρᾷ, καὶ ἀδικίαν εἰς τὸ ὕψος λαλεῖ· πύξινον αὐταῖς τὸ πρόσωπόν ἐστιν, καὶ νεκρῷ προσοικός. διὰ γὰρ τοῦτο δακρύων ἄξιαι καὶ θρήνων πολλῶν, ὅτι οὐκ εἰκῆ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπ' ὀλέθρῳ καὶ κατὰ τῆς ἑαυτῶν κεφαλῆς τοσαύτην ἀνεδέξαντο ταλαιπωρίαν. Εὐτελὴς ἡ στο- D λή· ἀλλ' οὐκ ἐν τοῖς ἱματίοις οὐδὲ ἐν τοῖς χρώμασιν ἡ παρθενία, ἀλλ' ἐν σώματι καὶ ψυχῇ. πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, εἰ τὸν μὲν φιλόσοφον οὐκ ἀπὸ τῆς κόμης, οὐδὲ ἀπὸ τῆς βακτηρίας, οὐδὲ ἀπὸ τῆς ἐξωμίδος δοκιμάζομεν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν τρόπων καὶ τῆς ψυχῆς· καὶ τὸν στρατιώτην οὐκ ἀπὸ τῆς χλανίδος, οὐδὲ ἀπὸ τῆς ζώνης, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ῥώμης καὶ τῆς ἀνδρείας· τὴν δὲ παρθένον, πρᾶγμα οὕτω θαυμαστὸν καὶ πάντα ὑπερβαῖνον τὰ ἐν ἀνθρώποις, διὰ τὸν τῆς τριχὸς αὐχμὸν, καὶ τὴν τοῦ προσώπου κατήφειαν, καὶ τὸ φαιὸν ἱμάτιον, ἁπλῶς οὕτως καὶ παρέργως εἰς τὴν τοῦ πράγματος καταλέξομεν ἀρετὴν, οὐκ ἀποδύσαντες αὐτῆς τὴν ψυχὴν, καὶ τὴν ἕξιν αὐτῆς ἐντεῦθεν καταμαθόντες ἀκριβῶς; ἀλλ'

ζ. ὅτι οὐ τὴν παρθένον ἀπὸ ἱματίων, ἀλλ' ἀπὸ ψυχῆς δοκιμάζειν χρή.

Οὐκ ἀφίησιν ὁ τοὺς τῆς ἀθλήσεως ταύτης νόμους διαταξάμενος. οὐ γὰρ ἀπὸ τῶν ἱματίων τοὺς εἰς τοῦτον καθιέντας ἑαυτοὺς τὸν ἀγῶνα δοκιμάζειν κελεύει, ἀλλ' ἀπὸ τῶν δογμάτων καὶ τῆς ψυχῆς. ὁ γὰρ ἀγωνιζόμενός, φησι, πάντα ἐγκρατεύεται· πάντα τὰ διενοχλοῦντα τὴν τῆς ψυχῆς ὑγείαν· καί, οὐδεὶς στεφανοῦται ἐὰν μὴ νομίμως ἀθλήσῃ. τίνες οὖν οἱ τῆς ἀθλήσεως ταύτης νόμοι; ἄκουε πάλιν αὐτοῦ λέγοντος· μᾶλλον δὲ δι' αὐτοῦ τοῦ τὸν ἀγῶνα θέντος Χριστοῦ· τίμιος ὁ γάμος, καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος. A

ἡ ἐπὶ βλάβῃ τῆς παρθενίας ὑπεροψία κατὰ τῶν γαμουμένων.

Τί οὖν πρὸς ἐμὲ τοῦτο, φησι, τὴν πολλὰ χαίρειν εἰποῦσαν τῷ γάμῳ; B τοῦτο γάρ σε ὦ ταλαίπωρε, τοῦτο ἀπολώλεκεν, ὅτι μηδὲν οἴῃ σοι κοινὸν εἶναι πρὸς τοῦτο τὸ δόγμα. διὰ τοῦτο ὑπεροψίᾳ ἀμέτρῳ κατὰ τοῦ πράγματος χρησαμένη, εἰς τὴν τοῦ θεοῦ σοφίαν ἐξύβρισας, καὶ τὴν κτίσιν διέβαλες ἅπασαν. εἰ γὰρ ἀκάθαρτον ὁ γάμος, ἀκάθαρτα μὲν ἅπαντα τὰ δι' αὐτοῦ τικτόμενα ζῶα· ἀκάθαρτοι δὲ καὶ ὑμεῖς. οὐ γὰρ ἂν εἴποιμι τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν. πῶς οὖν παρθένος ἡ ἀκάθαρτος; ἔστι γὰρ δεύτερος· μᾶλλον δὲ καὶ τρίτος ὑμῖν μολυσμοῦ καὶ ἀκαθαρσίας ἐπινενόηται τρόπος· καὶ αἱ τὸν γάμον ὡς ἐναγῆ φεύγουσαι, αὐτῷ τούτῳ τῷ φυγεῖν C πάντων γεγόνατε ἐναγέστεραι, παρθενίαν εὑροῦσαι πορνείας μιαρωτέραν. ποῦ τοίνυν ὑμᾶς τάξομεν; μετὰ τῶν Ἰουδαίων; ἀλλ' οὐκ ἀνέχονται ἐκεῖνοι. καὶ γὰρ τὸν γάμον τιμῶσι, καὶ τοῦ θεοῦ τὴν δημιουργίαν θαυμάζουσιν. ἀλλὰ μεθ' ἡμῶν; ἀλλ' οὐκ ἠθέλετε ἀκοῦσαι τοῦ Χριστοῦ λέγοντος διὰ τοῦ Παύλου· τίμιος ὁ γάμος καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος. λείπεται δὴ μετὰ τῶν Ἑλλήνων ὑμᾶς εἶναι λοιπόν. ἀλλὰ κἀκεῖνοι παραιτοῦνται πάλιν ὑμᾶς ὡς ἀσεβεστέρους αὐτῶν. Πλάτων μὲν γάρ φησιν, ὅτι ἀγαθὸς ἦν ὁ τόδε τὸ πᾶν συστησάμενος· D καί, ὅτι ἀγαθῷ οὐδεὶς περὶ οὐδενὸς ἐγγίνεται φθόνος· σὺ δὲ αὐτὸν πονηρὸν καλεῖς, καὶ πονηρῶν ἔργων δημιουργόν. ἀλλὰ μὴ δείσῃς· ἔχεις τοῦ δόγματος κοινωνοὺς τὸν διάβολον, καὶ τοὺς ἀγγέλους τοὺς ἐκείνου· μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἐκείνους. μὴ γὰρ ἐπειδή σε τοιαῦτα ἀνέπεισαν μαίνεσθαι, καὶ αὐτοὺς οὕτω διακεῖσθαι νόμιζε. ὅτι γὰρ ἴσασι τὸν θεὸν ἀγαθόν, ἄκουσον βοώντων αὐτῶν, νῦν μέν· οἴδαμέν σε τίς εἶ, ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ· νῦν δέ· οὗτοι δοῦλοι τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου εἰσίν, οἵτινες καταγγέλλουσιν ὑμῖν ὁδὸν σωτηρίας. ἔτ' οὖν παρθενίας μεταποιεῖσθε

At non id permittit, qui luctæ huius leges ſanxit. neque enim qui in hoc certamen ſe conijciant, veſtitu, ſed dogmatibus & animo ſpectari iubet. qui enim certat, inquit, ab omnibus ſe continet, ſcilicet quæ animi ſanitatem infeſtent. &, Nemo coronatur, niſi legitimè certauerit. Quæ ſunt igitur luctæ huius leges? Audi eundem dicentem, vel potius in eo Chriſtum certaminis auctorem, Honorabile eſt matrimonium, & thorus immaculatus.

1. Cor. 9.
2. Tim. 2.
Hebr. 13. 4

Quid verò hoc ad me, inquit, quæ nuncium matrimonio remiſi? Id enim miſera, id te perdidit, quòd nihil tibi cum eo dogmate commune exiſtimas. itaque rem eam extremo contemptu proſequuta, & Dei ſapientiæ contumeliam feciſti, & naturam rerum omnem criminata es. Nam ſi impurum matrimonium eſt, animantes etiam ex eo ſuſceptæ, impuræ omnes ſunt: atque adeò & vos. neque enim dixerim hominum naturam. Et virgo igitur eſt, quæ impura eſt? nam altera hæc imò & tertia in vos excogitata vobis fœditas & impuritas eſt, ac quæ matrimonium velut flagitioſum refugiſtis, eo ipſo quòd refugiſtis, omnium eſtis flagitioſiſſimæ, virginitate ſtupro fœdiora inuenta. Quònam igitur loco vos ponemus? Cum Iudæis? at non ſuſtinebunt. nam & matrimonium colunt, & Dei fabricam ſuſpiciunt. An nobiſcum? At Chriſtum per Paulum dicentem audire noluiſtis, Honoratum eſt matrimonium, & thorus immaculatus. Reliquum eſt igitur vt cum Gentibus porrò conſiſtatis. At illæ etiam vos vt ſe magis impios repellent. Nam Platonis ſententia eſt, Bonum fuiſſe qui hoc omne molitus eſt. &, Bonum nullius rei erga quemquam inuidia tangi. Tu malum appellas, & malarum rerum procreatorem. Verum ne extimeſce. habes doctrinæ conſortes diabolũ eiúſque angelos: imò nec eos quidem. neque enim qui te in eum furorem induxerint, idem etiam ſentire exiſtimandi ſunt. nam ſcire eos Deum bonum eſſe, audi clamantes, nunc, Scimus te qui ſis Sanctus Dei; nunc, Hi homines ſerui Dei excelſi ſunt, qui vobis viam ſalutis nunciant. Et adhuc virginitatem iactatis,

IIX. Virgini in coniuges faſtũ detrimento eſſe.
In Timæo.
Marc. 1. 24
Act. 16. 17

de eáque gloriamini, ac non potius abeuntes veſtram deploratis ac lugetis amentiam, qua vos diabolus velut manu captos colligatos in gehennæ ignem trahit? Matrimonium non iniiſti? at non id virginitas eſt. nam quæ cùm integrum eſſet nubere, detrectauerit, eam ego virginem dixerim. at cùm eo interdictum dicas, non iam id rectè factum tuis conſilijs, ſed legis neceſſitati tribuendum eſt. Quare Perſas qui matres vxores non ducant admiramur, Romanos non item. Hic namque ad vnum omnibus id execrandum videtur, illic impunitas ea deſignandi effecit, vt qui ea Venere abſtinerent laudarentur. Ad eundem modum & de matrimonio habenda quæſtio eſt. Nos enim, apud quos id omnibus permiſſum ſit, meritò qui matrimonium non contrahant, miramur: vos qui id in malorum claſſem reieceritis, nihil eſt quòd laudem † ex hac re captetis. nam vetitis abſtinere, id verò non eſt animi excelſi atque iuuenilis. perfectæ enim virtutis eſt, non ea non committere, quæ ſi committamus apud omnes improbi habeamur; ſed ijs præſtare, quæ neque eos qui detrectent, eo nomine culpari patiantur, & qui ſuſcipiant ac perfungantur, non opinione improbitatis ſolùm liberent, ſed etiam bonis accenſeant. nam vt eunuchos de virginitate laudet nemo, qui matrimonium non contrahant; ſic nec vos: cùm quod illis naturæ neceſſitas, id vobis ſit corruptæ conſcientiæ anticipatio: ac quemadmodum eunuchos corporis vitium eiuſce rei gloria deiecit: ita vos diabolus, natura vobis ſalua permanente, ſanis conſilijs circumſcriptis, atque in neceſſitatem coniectos cœlibatus, cùm laboribus vrget, tum laudari non ſinit. Matrimonium vetas? eamobrem & cœlibatus mercedem non accipies, & pœnas etiam ac ſupplicium lues.

† ſcilicet ex cœlibatu.

Tu verò, inquit, non vetas? Apage vt tecum æquè inſaniam. Et qui, inquit, hortaris matrimonium non contrahere? quòd virginitatem matrimonio longè præſtantiorem ſentio: nec verò propterea matrimonium in malis pono, quin vehementer etiam laudo.

IX. Ad virginitatē hortari, nequaquam eius, eſſe qui matrimonium vetet.

A καὶ ἐπὶ τῷ πράγματι φιλοτιμεῖσθε, ἀλλ' οὐκ ἀπελθόντες κλαίετε ἑαυτοὺς καὶ θρηνεῖτε τῆς ἀνοίας, δι' ἧς ὑμᾶς ὁ διάβολος ὥσπερ αἰχμαλώτους δήσας εἰς τὸ τῆς γεέννης ἕλκυσε πῦρ; οὐχ ὡμίλησας γάμοις; ἀλλ' οὐδέπω τοῦτο παρθένος. ταύτην γὰρ κυρίως τὴν γαμηθῆναι δυναμένην, εἶτα οὐκ ἑλομένην ταύτην ἂν εἴποιμι παρθένον ἐγώ· ὅταν δὲ τῶν κεκωλυμένων τὸ πρᾶγμα εἶναι φῇς, οὐκέτι τῆς σῆς προαιρέσεως τὸ κατόρθωμα γίνεται, ἀλλὰ τῆς ἀνάγκης τοῦ νόμου. διὰ τοῦτο Πέρσας μὲν μὴ μητρογαμοῦντας θαυμάζομεν· Ῥωμαίους δὲ οὐκέτι. ἐνταῦθα μὲν γὰρ ἅπασιν ἐφεξῆς τὸ πρᾶγμα βδελυκτὸν εἶναι δοκεῖ· ἐκεῖ δὲ ἡ τῶν ταῦτα τολμώντων ἄδεια τοὺς τῶν τοιούτων ἀπεχομένους μείζονος ἐπαινεῖσθαι πεποίηκε· κατὰ τὸν αὐτὸν δὴ λόγον καὶ ἐπὶ τοῦ γάμου τὴν ἐξέτασιν ποιήσασθαι χρή. ἡμεῖς μὲν γὰρ ἐπειδὴ τὸ πρᾶγμα πᾶσιν ἐφεῖται παρ' ἡμῖν, εἰκότως τοὺς μὴ γαμοῦντας θαυμάζομεν· ὑμεῖς δὲ εἰς τὴν τῶν χρείων αὐτὸ τάξιν ὤσαντες, οὐκέτ' ἂν δύναισθε τῶν ἀπὸ τοῦ πράγματος ἀντιποιεῖσθαι ἐπαίνων. τὸ γὰρ τῶν ἀπηγορευμένων ἀπέχεσθαι, οὔπω γενναίας καὶ νεανικῆς ψυχῆς. τελείας γὰρ ἀρετῆς οὐ τὸ ταῦτα μὴ παραβῆναι, ἃ παραβάντες παρὰ πᾶσιν εἶναι δοξόμεθα κακοί· ἀλλὰ τὸ ἐν τούτοις εἶναι λαμπρούς, ἃ μήτε τοὺς * ἑλομένους ἀφίησι διὰ τοῦτο κακίζεσθαι, τούς τε ἑλομένους καὶ κατορθώσαντας οὐ μόνον τῆς τῶν φαύλων ἀπαλλάττει δόξης, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν τῶν ἀγαθῶν ἐγκρίνει τάξιν. ὥσπερ γὰρ τοὺς εὐνούχους οὐδεὶς ἂν ἐπαινέσειεν εἰς παρθενίας λόγον, ὅτι μὴ γαμοῦσιν· οὕτως οὐδὲ ὑμᾶς. ὃ γὰρ ἐκείνοις ἡ τῆς φύσεως ἀνάγκη, τοῦτο ὑμῖν ἡ τῆς πονηρᾶς συνειδήσεως πρόληψις γέγονε· καὶ καθάπερ τοὺς εὐνούχους ἡ τοῦ σώματος πήρωσις τῆς ἐπὶ τῷ πράγματι φιλοτιμίας ἐξέβαλεν· οὕτως ὑμᾶς ὁ διάβολος, τῆς φύσεως ὑμῖν ἀκεραίου μενούσης, τοὺς ὀρθοὺς παρεκκόψας λογισμούς, καὶ οὕτως εἰς τὴν ἀνάγκην τοῦ μὴ γαμεῖν καταστήσας, κατατείνει μὲν τοῖς πόνοις, τιμᾶσθαι δὲ οὐκ ἀφίησι. κωλύεις γαμεῖν; διὰ τοῦτο τοῦ μὴ γαμεῖν οὐ κεῖταί σοι μισθός, ἀλλὰ καὶ τιμωρία καὶ κόλασις. Σὺ δέ, φησίν, οὐ κωλύεις; ἄπαγε· μήποτε τὰ αὐτά σοι μανείην. πῶς οὖν, φησί, παρακαλεῖς μὴ γαμεῖν; ὅτι πείθομαι πολλῷ τιμιωτέραν εἶναι τοῦ γάμου τὴν παρθενίαν· οὐ μὴν διὰ τοῦτο ἐν τοῖς πονηροῖς τὸν γάμον τίθεμαι, ἀλλὰ καὶ λίαν αὐτὸν ἐπαινῶ.

* Deeſt μὴ

θ'. ὅτι ὁ παραινῶν παρθενεύειν, οὐ κωλύει τὸ γαμεῖν.

λιμὴν γάρ ἐστι σωφροσύνης τοῖς βουλομένοις αὐτῷ χρῆσθαι καλῶς, οὐκ ἀφεὶς ἀγριαίνειν τὴν φύσιν. ἀντὶ γὰρ προβόλων προθεῖσα τὴν ἔννομον μίξιν, καὶ ταύτῃ τὰ τῆς ἐπιθυμίας δεχόμενος κύματα, ἐν γαλήνῃ πολλῇ καθίστησιν ἡμᾶς καὶ διατηρεῖ. ἀλλ' εἰσί τινες οἱ μὴ δεόμενοι ταύτης τῆς ἀσφαλείας, ἀλλ' ἀντὶ ταύτης νηστείαις, ἀγρυπνίαις, χαμευνίαις, τῇ λοιπῇ σκληραγωγίᾳ πιεζοῦσι τὴν τῆς φύσεως μανίαν. τούτοις παραινῶ μὴ γαμεῖν, οὐ κωλύω γαμεῖν. πολὺ δὲ τούτου κἀκείνου τὸ μέσον, καὶ τοσοῦτον ὅσον ἀνάγκης καὶ προαιρέσεως τὸ διάφορον. ὁ μὲν γὰρ συμβουλεύων ἀφίησι τὸν ἀκούοντα κύριον εἶναι τῆς τῶν πραγμάτων αἱρέσεως ὑπὲρ ὧν ποιεῖται τὴν συμβουλήν· ὁ δὲ κωλύων περιαιρεῖται καὶ αὐτὴν τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ. πρὸς τούτοις ἐγὼ μὲν παραινῶ οὐ κακίζω τὸ πρᾶγμα, οὐδὲ τοῦ μὴ πειθομένου κατηγορῶ· σὺ δὲ διαβάλλων αὐτὸ, καὶ φαῦλον εἶναι λέγων, καὶ τὴν τοῦ νομοθετοῦντος, ἀλλ' οὐ τὴν τοῦ συμβουλεύοντος τάξιν ἁρπάζων, εἰκότως τοὺς μὴ πειθομένους μισεῖς· ἀλλ' οὐκ ἐγὼ, ἀλλὰ θαυμάζω μὲν τοὺς εἰς τοῦτον ἀπογραψαμένους τὸν ἀγῶνα· οὐ κατηγορῶ δὲ τῶν ἔξω τῆς ἀθλήσεως μενόντων. κατηγορία γὰρ τότε ἂν γένοιτο δικαίως, ὅταν τίς πρὸς τὸ ὡμολογημένον ῥέψῃ κακόν. ὁ δὲ τὸ ἔλαττον μὲν ἔχων ἀγαθὸν, τοῦ μείζονος δὲ οὐκ ἐφικνούμενος, τοῦ μὲν ἐπαινεῖσθαι μετ' ἐκείνου καὶ θαυμάζεσθαι ἀπεστέρηται· κατηγορεῖσθαι δὲ οὐκ ἂν εἴη δίκαιος. πῶς οὖν κωλύω γαμεῖν, τῶν γαμούντων μὴ κατηγορῶν; πορνεύειν κωλύω καὶ μοιχεύειν· γαμεῖν δὲ οὐδέποτε. καὶ τοὺς μὲν ἐκεῖνα τολμῶντας κολάζω, καὶ τοῦ πληρώματος ἀπελαύνω τῆς ἐκκλησίας· τοὺς δὲ τοῦτο ποιοῦντας, εἰ σωφρονοῦσι, καὶ ἐπαινῶν διατελῶ. οὕτω γὰρ δύο γίνεται κέρδη· ἓν μὲν, τὸ μὴ διαβάλλειν τὴν τοῦ θεοῦ δημιουργίαν· δεύτερον δὲ, τὸ μὴ καθαιρεῖν τὸ τῆς παρθενίας ἀξίωμα, ἀλλὰ πολλῷ σεμνοτέραν ἀποφαίνειν αὐτήν.

ι. ὅτι ὁ τὸν γάμον κακίζων καὶ τὴν παρθενίαν ἀδικεῖ.

Ὁ μὲν γὰρ τὸν γάμον κακίζων, καὶ τὴν τῆς παρθενίας ὑποτέμνεται δόξαν· ὁ δὲ τοῦτον ἐπαινῶν, μᾶλλον ἐκείνης ἐπαίρει τὸ θαῦμα καὶ λαμπρότερον ποιεῖ. τὸ μὲν γὰρ τῇ πρὸς τὸ χεῖρον παραθέσει φαινόμενον καλὸν, οὐκ ἂν εἴη σφόδρα καλόν. τὸ δὲ τῶν ὁμολογουμένων ἀγαθῶν ἄμεινον, τοῦτό ἐστι τὸ μεθ' ὑπερβολῆς καλόν· ὅπερ τὴν παρθενίαν ἀποδείκνυμεν οὖσαν ἡμεῖς. ὥσπερ οὖν οἱ τὸν γάμον κακίζοντες τοῖς ταύτης ἐγκωμίοις λυμαίνονται· οὕτω διαβολῆς ἀπαλ-

A eſt enim ijs qui rectè eo vti velint, continentiæ portus, naturam efferari non permittens. nam legitimo coïtu, quaſi ſcopulis quibuſdam obiectis, cóque ſuſtinendis libidinis fluctibus, nos in ſumma tranquillitate collocat ac tuetur. Verùm ſunt quibus nihil opus ſit eo præſidio, ſed eius vicem ieiunijs, vigilijs, ſolicubijs, & reliqua id genus duritate, naturæ furorem cicurent. Hos cohortor matrimonium non contrahere, haud veto. Intereſt autem inter hoc & illud plurimùm: quantum ſcilicet diſcrimen eſt inter B neceſſitatem & optionem. qui enim conſulit, liberum relinquit auditori quæ conſulat, ſequi: qui vetat, is ei facultatem eam præripit. Adhæc qui cohortor, rem non improbo; nec qui ſe induci non patiatur, accuſo: tu qui id damnes ac vitioſum ducas, & legiſlatoris, non conſiliarij perſonam arripias, meritò eos qui non obediant, odiſti: at non ego, ſed cùm eos admiror qui ad hoc certamen nomina dederint, tum qui emaneant, non accuſo. nam accuſatio demùm iuſta ſit, ſi quis quod haud dubiè vitioſum ſit, proſequatur. C at qui minorem virtutem nactus, ad maiorem non euadat, is vt † illius eum laus & admiratio fugerit, accuſari ſanè haud mereatur. Ecquid igitur coniugium veto, qui coniuges non accuſem? Stupra veto & adulteria matrimonium nequaquam: & illa audentes caſtigo, atque ab Eccleſiæ cœtu proſcribo: hoc qui faciant, dum modeſtè, aſſiduè etiam laudo. Ita duplex lucrum fit, vnum, quòd Dei molitionem non damnemus; alterum, quòd non ſolùm virginitas dignitate ſua non diſpolietur, ſed multo etiam D illuſtrior cenſeatur.

† ſcilicet qui ad eam euaſerit.

Etenim qui matrimonium damnat, is virginitatis etiam gloriam carpit: qui laudat, is huic admirabilitatis addat plus, auguſtiorémque reddit. Nam quod deterioris comparatione bonum videtur, id haud ſanè admodum bonum eſt: quod autem omnium ſententia bonis melius, id excellens bonum eſt. cuiuſmodi nos virginitatem eſſe docemus. Quare vt qui matrimonium damnant, huius encomijs fraudi ſunt, ita qui id à crimine liberat,

X. Qui matrimoniũ dãnet, eum virginitatẽ etiã lædere.

non tam id, quàm virginitatem laudet. Nam & corpora, non quæ mutila, ſed quæ integra, & vitio nullo prǽditis excellant, ea pulcra vſurpamus. Bonum eſt matrimonium? propterea inquam ſuſpicienda virginitas eſt, quæ bono melior ſit, eóque melior, quò nautis gubernator, & militibus dux. Sed quemadmodum ſubductis è naui remigibus, nauim demergas: & militibus ex acie ſemotis, ducem hoſtibus conſtrictum tradas: ita & hic qui matrimonium de ſummo gradu deijciat, virginitatis laudem prodat, atque ad extremum malum redigat. Bonum eſt B virginitas? & ego conſentio. ac matrimonio etiam melior? & hoc confiteor. & ſi placet, quanto etiam melior ſit addam: quanto cœlum terra, quanto hominibus angeli. Imò vt fortius aliquid dicam, etiam amplius. Nam angeli etſi nec ducunt vxores, nec ducuntur, at non ſunt carne & ſanguine coagmentati, non in terris commorantur, non libidinum æſtus ſentiunt, non cibi aut potus indigent, non ſuaui cantu deliniri, non liberali forma, aut alio eius generis vllo, flecti poſſunt, ſed quaſi ſummo meridie cœlum, nulla af- C fectum nube, purum ſpectatur; ita & illorum naturæ, à libidine quietæ, illuſtres ac perſpicidæ maneant oportet.

XI. Virginitatē, qui eam verè perſequantur, angelis ex hominibus efficere.

Humanum autem genus natura beatis illis concedens, vires ſuas vrget, cum iiſque pro virili æquari ſumma ope nititur. Quo pacto? Nec ducunt vxores angeli, nec ducuntur? at nec virgo. Aſſiſtunt perpetuò ac miniſtrant Deo? itidem & virgo. quare etiam Paulus eas ab omni ſolicitudine arcet, vt aſſiduæ ſint & indiuiſæ. *1. Cor. 7.* Quòd ſi, vt illi, in cœlum hic aſcen- D dere non poſſunt, corpore eas deprimente; at hic quoque inſignem habent compenſationem, quæ ipſum cœli Dominum excipiant, ſi quidem ſint animo atque corpore ſanctæ. Viden' virginitatis decus? Eorum qui in terris degant, cum cælitibus vitæ ſimilitudinem molitur, corpore veſtitos, vinci ab incorporeis copijs non permittit, mortales, angelorum æmulos reddit.

A λείπων αὐτὴν, οὐ τοῦτον μᾶλλον ἢ τὴν παρθενίαν ἐπῄνεσε. καὶ γὰρ ἐπὶ τῶν σωμάτων οὐχ ὅσα τῶν πεπηρωμένων, ἀλλ' ὅσα τῶν ἀρτίων καὶ μηδεμίαν λώβην ἐχόντων ἐστὶν ἀμείνονα, ταῦτα ὡραῖα εἶναι φαμέν. καλὸν ὁ γάμος· καὶ διὰ τοῦτο ἡ παρθενία θαυμαστὸν, ὅτι καλοῦ κρεῖττόν ἐστι· καὶ τοσοῦτο κρεῖττον ὅσον τῶν ναυτῶν ὁ κυβερνήτης, καὶ τῶν στρατιωτῶν ὁ στρατηγός. ἀλλ' ὥσπερ ἐπὶ τοῦ πλοίου τοὺς ἐρέττοντας ἂν ἀφέλῃς, τὸ σκάφος κατέδυσας· καὶ ἐπὶ τοῦ πολέμου τοὺς στρατιώτας ἂν ἀποστήσῃς, παρέδωκας δεδεμένον τοῖς πολεμίοις τὸν στρατηγόν· οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἂν τῆς οἰκείας τάB ξεως ἐκβάλῃς τὸν γάμον, τῆς παρθενίας τὴν δόξαν προὔδωκας, καὶ εἰς ἔσχατον ἤγαγες κακόν. καλὸν ἡ παρθενία; σύμφημι κἀγώ· ἀλλὰ καὶ τοῦ γάμου κρεῖττον; καὶ τοῦτο συνομολογῶ. καὶ εἰ βούλει καὶ τὸ, ὅσον κρεῖττον προστίθημι, ὅσον τῆς γῆς ὁ οὐρανὸς, ὅσον τῶν ἀνθρώπων οἱ ἄγγελοι· εἰ δὲ χρή τι καὶ βιασάμενον εἰπεῖν, καὶ πλέον. ἄγγελοι μὲν γὰρ εἰ καὶ μὴ γαμοῦσι μηδὲ ἐκγαμίζονται, ἀλλ' οὐκ εἰσὶ συμπεπλεγμένοι σαρκὶ καὶ αἵματι, οὐδὲ ἐπὶ τῆς γῆς ἔχουσι τὰς διατριβὰς, οὐδὲ ὀχλοῦν ἐπιθυμιῶν ἀνέχονται, οὐδὲ σίτου δέονται καὶ ποτοῦ, οὐδὲ C μέλος αὐτοὺς ἡδὺ μαλάξαι δυνάμενον ἂν, οὐδὲ ὄψις ἐπικάμψαι λαμπρὰ, οὐδὲ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδέν. ἀλλὰ καθάπερ τὸν οὐρανὸν ἐν μεσημβρίᾳ σταθερᾷ μηδενὸς ἐνοχλοῦντος νέφους ἔστιν ἰδεῖν καθαρὸν· οὕτω καὶ τὰς ἐκείνων φύσεις, οὐδεμιᾶς ἐνοχλούσης ἐπιθυμίας, καθαρὰς εἶναι ἀνάγκη διαφανεῖς καὶ λαμπράς. Τὸ δὲ τῶν ἀνθρώπων γένος τῶν μακαρίων ἐκείνων τῇ φύσει λειπόμενον, βιάζεται τὴν οἰκείαν ἰσχὺν, καὶ φιλονεικεῖ διὰ τῆς σπουδῆς κατὰ δύναμιν ἐξισωθῆναι ἐκείνοις. πῶς οὖν; οὐ γαμοῦσιν οὐδὲ γαμίζονται ἄγγελοι; D ἀλλ' οὐδὲ ἡ παρθένος. παρεστήκασι διαπαντὸς καὶ λειτουργοῦσι τῷ θεῷ; τοῦτο καὶ ἡ παρθένος. διὸ καὶ Παῦλος αὐτὰς πάντων ἀπέστησε τῶν φροντίδων, διὰ τὸ εὐπρόσεδρον καὶ ἀπερίσπαστον. εἰ δὲ μὴ δύνανται εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβῆναι τέως, καθάπερ ἐκεῖνοι, τῆς σαρκὸς καθελκούσης αὐτὰς, ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ πολλὴν ἔχουσι τὴν παραμυθίαν, αὐτὸν τὸν τῶν οὐρανῶν ὑποδέχεσθαι δεσπότην, ἂν ὦσιν ἅγιαι τῷ σώματι καὶ τῷ πνεύματι. εἶδες τῆς παρθενίας τὸ ἀξίωμα; τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς διατρίβοντας, τοῖς ἐν οὐρανοῖς δαπανωμένοις ὁμοίως πολιτεύεσθαι ποιεῖ. τοὺς σώματα περικειμένους τῶν ἀσωμάτων ἐκ ἀφίησι λείπεσθαι δυνάμεων· ἀνθρώπους ὄντας εἰς τὸν αὐτὸν τῶν ἀγγέλων ἄγει ζῆλον.

ια΄. Ὅτι ἡ παρθενία τοὺς ὄντως αὐτὴν μετιόντας ἀγγέλους ἐξ ἀνθρώπων ποιεῖ.

ἀλλ' οὐδὲν τοῦτο πρὸς ὑμᾶς, τοὺς τοσοῦτο A πρᾶγμα λυμηναμένους, καὶ τὸν δεσπότην διαβάλλοντας, καὶ πονηρὸν ἀποκαλοῦντας. ἡ γὰρ τοῦ πονηροῦ δούλου κόλασις ὑμᾶς ἐκδέξεται· ταῖς δὲ τῆς ἐκκλησίας παρθένοις ἀπόκειται τὰ πολλὰ καὶ μεγάλα ἀγαθά, καὶ ὀφθαλμὸν καὶ ἀκοὴν καὶ διάνοιαν ὑπερβαίνοντα τὴν ἀνθρωπίνην. διόπερ ἐκείνους ἀφέντες· καὶ γὰρ τὰ πρὸς αὐτοὺς εἰρήκαμεν ἅλις· τοῖς τέκνοις τῆς ἐκκλησίας διαλεξώμεθα λοιπόν. Πόθεν οὖν ἄρξασθαι τοῦ λόγου καλόν; ἀπ' αὐτῶν τῶν τοῦ κυρίου ῥημάτων, ὧν διὰ μακαρίου φθέγγεται Παύλου. τὴν γὰρ B τούτου παραίνεσιν τὴν τοῦ κυρίου παραίνεσιν εἶναι πιστεύειν χρή. καὶ γὰρ ὅταν λέγῃ, τοῖς δὲ γεγαμηκόσι παραγγέλλω, οὐκ ἐγώ, ἀλλ' ὁ κύριος· καὶ πάλιν, τοῖς δὲ λοιποῖς ἐγὼ λέγω, οὐχ ὁ κύριος· οὐχ ὡς ἑτέρων ὄντων τῶν αὐτοῦ, ἑτέρων δὲ τῶν τοῦ κυρίου, ταῦτά φησιν. ὁ γὰρ τὸν Χριστὸν ἔχων ἐν ἑαυτῷ λαλοῦντα, ὁ μηδὲ ζῆν σπουδάζων, ὥστε τὸν Χριστὸν ἐν ἑαυτῷ ζῆν, ὁ καὶ βασιλείαν, καὶ ζωήν, καὶ ἀγγέλους, καὶ δυνάμεις, καὶ κτίσιν ἑτέραν, καὶ πάντα ἁπλῶς δεύτερα τῆς ἀγάπης αὐτοῦ τιθέμενος, πῶς ἂν ἢ φθέγξασθαι ἢ καὶ ἐννοῆσαί τι τῶν οὐ δοκούντων ἀρέσκειν C τῷ Χριστῷ, καὶ ταῦτα νομοθετῶν; τί ποτ' οὖν ἐστιν ὃ λέγει, ἐγώ, οὐκ ἐγώ; τῶν νόμων καὶ τῶν δογμάτων τοὺς μὲν δι' ἑαυτοῦ, τοὺς δὲ διὰ τῶν ἀποστόλων ἔδωκεν ἡμῖν ὁ Χριστός. ὅτι γὰρ οὐ πάντας αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ τέθεικεν, ἄκουσον τί φησι· πολλὰ ἔχω λέγειν ὑμῖν, ἀλλ' οὐ δύνασθε βαστάζειν ἄρτι. περὶ μὲν οὖν τοῦ, γυναῖκα ἀπὸ ἀνδρὸς μὴ χωρίζεσθαι, προλαβὼν αὐτὸς ἐνομοθέτησεν ἡνίκα ἐν σαρκὶ ἐπὶ τῆς γῆς ἦν. καὶ διὰ τοῦτό φησι· τοῖς δὲ γεγαμηκόσι παραγγέλλω, οὐκ ἐγώ, ἀλλ' ὁ κύριος. τῶν δὲ ἀπίστων ἕνεκεν αὐτὸς μὲν ἡμῖν οὐδὲν εἶπε δι' ἑαυτοῦ· τὴν δὲ τοῦ Παύλου πρὸς τοῦτο κινήσας ψυχὴν D ἐνομοθέτει. καὶ διὰ τοῦτο ἔλεγεν, οὐχ ὁ κύριος, ἀλλ' ἐγώ· οὐ τοῦτο δεῖξαι βουλόμενος, ὅτι ἀνθρώπινον ἦν τὸ λεγόμενον· πῶς γάρ; ἀλλ' ὅτι τὴν ἐντολὴν ταύτην οὐχ ἡνίκα παρῆν τοῖς μαθηταῖς αὐτὴν δέδωκεν, ἀλλὰ νῦν δι' ἑαυτοῦ. ὥσπερ οὖν τὸ, ὁ κύριος, οὐκ ἐγώ, οὐκ ἔστιν ἐναντιουμένου τῷ προστάγματι τοῦ Χριστοῦ· οὕτως τὸ, ἐγώ, οὐχ ὁ κύριος, οὐκ ἴδιόν τι παρὰ τὸ τῷ θεῷ δοκοῦν λέγοντος, ἀλλὰ τοῦτο μόνον δηλοῦντος, δι' αὐτοῦ νῦν διδομένην τὴν ἐντολήν. καὶ τὸ περὶ τῆς χήρας διαλεγόμενος, μακαριωτέρα δέ ἐστι, φησίν, ἐὰν οὕτως μείνῃ,

ιϛ. Ὅτι Παῦλος εἰπὼν, τοῖς δὲ λοιποῖς λέγω ἐγὼ, οὐχ ὁ κύριος, οὐκ ἀνθρωπίνην ἔδειξε τὴν συμβουλήν.

Sed nihil hoc ad vos, qui & rem tantam affligatis, & Dominum culpetis, malúmque nominetis. etenim vos improbi ſerui ſupplicium manet, Eccleſiæ virginibus multa ac magna obuenient bona, quæ & oculorum, & audiendi ſenſum, & humanam cogitationem ſuperent. Itaque ijs dimiſſis, (ſatis eſt enim iam cum ijs verborum) ad Eccleſiæ porrò filios ſermonem conferamus. *Matth. 25.*

XII. *Paulo qui dicat, Reliquis ego dico, non Dominus, humanū id conſilium eſſe non ſignificare.*

Vnde igitur præſtet orationem exordiri? ab ijs Domini verbis, quæ per beatum Paulum profatur. nam huius cohortationem Domini cohortationem eſſe credendum eſt. Cùm enim dicit, Coniugibus autem præcipio, non ego, ſed Dominus. & rurſum, Cæteris ego dico, non Dominus, non id dicit, alia ſua eſſe, alia Domini. *1.Cor.7.* Nam qui loquentem in ſe Chriſtum haberet, qui nec viuere ſatageret, vt in ſe Chriſtus viueret, qui regnum, vitam, angelos, poteſtates, omnémque vim rerum aliam, atque omnino omnia eius amori poſtponeret, quo pacto aut eloqui aut cogitare aliquid animum induxiſſet, quod Chriſto non videretur, præſertim qui legem conderet? Quid eſt ergo *Gal.2.* quod dicit, Ego, non ego? Leges nobis ac dogmata partim per ſe Chriſtus, *Rom.8.* partim per Apoſtolos prodidit. nam non omnes eum per ſe ſtatuiſſe, audi quid dicat: Multa habeo vobis dicere, ſed quæ nunc ferre non poteſtis. Itaque illud, Vxor à viro ne diſcederet, *Ioan.16.* iam antè ſanxerat, cùm in terris corporatus degeret: ideóque dicit, Coniugibus autem præcipio, non ego, ſed Dominus. quod ad infideles attineret, præſens nihil edixerat, ſed ad Pauli mentem incitans, legem ferebat: itaque, non Dominus, inquit, ſed ego: non qui ſignificatum vellet, humanum eſſe quod diceretur: nihil minus: ſed præceptum id ab eo præſente diſcipulis proditum non eſſe, ſed nunc demum per ſe. Quare vt illud, Dominus, non ego, haud eius eſt qui Chriſti iuſſo aduerſetur; ita hoc, Ego, non Dominus, non priuatum quiddam, & præter Dei mentem, edicentis eſt, ſed hoc ſolùm indicantis, per ſe præceptum id nunc prodi. Nam de vidua loquens, Beatior eſt, inquit, ſi ſic manſerit, *1.Cor.7. 49.*

mea quidem ſententia. ac ne audiens, A mea quidem ſententia, humanum commentum crederes, ſuſpicionem additamento eo ſuſtulit, Puto autem me quoque diuinum habere ſpiritum. Itaque vt quæ ſpiritus eſſent eloquens, ſuam ſententiam vocat, nec propterea humanum ſcitum dicemus: ita & nunc cùm inquit, Ego dico, non Dominus, ne mihi iccirco Pauli ſermonem eſſe exiſtimes: habebat quippe loquentem in ſe Chriſtum. neque auſus fuiſſet tantum dogma ſanctum & conſtitutum prodere, niſi legem † inde petiſſet. B ita enim cum eo egiſſet quis: Non ſuſtineo qui fidelis ſim, cum infideli, qui purus, cum impura degere: tute iam dicebas, hæc te dicere, non Dominum. Vnde igitur mihi pignus atque fidem? At ne verearis ideò enim dixi, habere me loquentem in me Chriſtum: &, videri me quoque diuinum habere ſpiritum, ne quid eorum quæ dixiſſem humanum ſuſpicarere. niſi enim ita eſſet, nunquam eam auctoritatem meis cogitationibus tribuiſ-

Sap. 9. 14. ſem. ſunt enim mortalium cogitationes timidæ, eorúmque commenta periculoſa. C Iam verò legis etiam vim orbis terrarum Eccleſia demonſtrat, eam accuratè ſeruans, haudquaquam ſeruatura, niſi exploratè cognoſceret, id dictum, Chriſti eſſe mandatum. Quid igitur Paulus Domini inſtinctu incitatus dicit? De quibus autem mihi ſcripſiſtis, bonum eſſet homini mulierem non tangere. Hîc amandi ſunt Corinthij, qui nullo accepto à præceptore conſilio de virginitate, ipſi quærere anteuertant. atque hinc iam eis gratiæ opera factam acceſſionem oſtendit. D nam ex veteri teſtamento res dubia non erat, non ſolùm reliquis omnibus, ſed Leuitis etiam & Pontificibus, atque ipſo Pontifice maximo, matrimonio in primis operam dantibus.

† ſcilicet à Deo.

XIII. Cur ad eum de virginitate Corinthij ſcripſerint, non ipſe eos prior cohortatus ſit.

Vnde igitur in quæſtionem venerunt? Acutè id ac præclarè viderunt, maiori ſibi virtute opus eſſe, qui maius domum accepiſſent. Illud etiam animaduerſione dignum eſt, cur id eis conſilium non expoſuerit. neque enim ſi quid eiuſmodi audiſſent, iterum ex eo per litteras idē quæſiuiſſent. nam & hæc

A κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην. εἶτα ἵνα μὴ τὴν ἐμὴν γνώμην ἀκούσας ἀνθρώπινον εἶναι νομίσῃς τὸν λογισμὸν, τῇ προσθήκῃ τὴν ὑποψίαν ἐξέκοψεν, εἰπών· δοκῶ δὲ κἀγὼ πνεῦμα θεοῦ ἔχειν. ὥσπερ οὖν τὰ τοῦ πνεύματος φθεγξάμενος, αὐτοῦ λέγει γνώμην εἶναι· καὶ οὐ διὰ τοῦτο φήσομεν ἀνθρωπίνην εἶναι τὴν ἀπόφασιν· οὕτω καὶ νῦν ὅταν εἴπῃ, ἐγὼ λέγω, οὐχ ὁ κύριος, μὴ διὰ τοῦτο Παύλου νομίσῃς εἶναι τὸν λόγον. τὸν γὰρ Χριστὸν εἶχεν ἐν ἑαυτῷ λαλοῦντα, καὶ οὐκ ἂν ἐτόλμησεν ἐν ἀποφάσει δόγμα θεῖναι τοσοῦτον, εἰ μὴ τὸν νό- B μον ἡμῖν ἐκεῖθεν ἔφερεν. εἶπε γὰρ ἄν τις πρὸς αὐτόν· οὐκ ἀνέχομαι εἶναι μετὰ τοῦ ἀπίστου πιστὸς ὢν αὐτὸς, μετὰ τοῦ ἐναγοῦς ὁ καθαρός· αὐτὸς προλαβὼν εἶπες, ὅτι σὺ ταῦτα λέγεις, οὐχ ὁ κύριος. πόθεν οὖν μοι τὸ ἀσφαλὲς καὶ τὸ βέβαιον; ἀλλὰ μὴ δείσῃς. διὰ γὰρ τοῦτο εἶπον, ὅτι τὸν Χριστὸν ἔχω λαλοῦντα ἐν ἐμαυτῷ· καὶ, ὅτι δοκῶ πνεῦμα ἔχειν θεοῦ, ἵνα μηδεὶς ἀνθρώπινον ὑποπτεύσῃς εἶναι τῶν λεγομένων. εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἦν, οὐκ ἂν τοσαύτην ἔδωκα τοῖς ἐμοῖς λογισμοῖς τὴν ἐξουσίαν. λογισμοὶ γὰρ ἀνθρώπων δειλοὶ καὶ ἐπισφαλεῖς αἱ ἐπίνοιαι αὐτῶν. δείκνυσι δὲ καὶ ἡ C πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἐκκλησία τοῦ νόμου τὴν ἰσχὺν, μετὰ ἀκριβείας αὐτὸν φυλάττουσα. οὐκ ἂν φυλάξασα, εἰ μὴ πέπειστο ἀκριβῶς εἶναι Χριστοῦ πρόσταγμα τὸ λεχθέν. τί οὖν ὁ Παῦλος ἐνηχούμενος ὑπὸ τοῦ κυρίου φησί; περὶ δὲ ὧν ἐγράψατέ μοι, καλὸν ἀνθρώπῳ γυναικὸς μὴ ἅπτεσθαι. ἀποδέξαιτο ἄν τις ἐνταῦθα τοὺς Κορινθίους, ὅτι μηδεμίαν ποτὲ παρὰ τοῦ διδασκάλου δεξάμενοι συμβουλὴν περὶ παρθενίας, αὐτοὶ φθάσαντες ἐρωτῶσιν αὐτόν. ἐντεῦθεν ἤδη δείκνυσι τὴν ἀπὸ τῆς χάριτος ἐπίδοσιν γινομένην D αὐτοῖς· ἀπὸ γὰρ τῆς παλαιᾶς διαθήκης οὐκ ἦν τὸ πρᾶγμα ἀμφίβολον. οὐ γὰρ μόνον οἱ λοιποὶ πάντες, ἀλλὰ καὶ Λευῖται καὶ ἀρχιερεῖς, καὶ αὐτὸς ὁ μέγας ἀρχιερεὺς, πολλὴν ἐποιεῖτο τοῦ γάμου σπουδήν.

Πόθεν οὖν ἦλθον ἐπὶ τὴν ἐρώτησιν; εἶδον τοῦτο ὀξέως ἐκεῖνοι καὶ καλῶς· ὅτι μείζονος αὐτοῖς δεῖ τῆς ἀρετῆς, ἐπειδὴ καὶ μείζονος ἠξιώθησαν τῆς δωρεᾶς. ἄξιον δὲ ἐξετάσαι κἀκεῖνο, διὰ τί μηδέποτε αὐτοῖς ταύτην εἰσηγήσατο τὴν συμβουλήν. οὐ γὰρ ἂν εἴ γε ἤκουσάν τι τοιοῦτον, πάλιν ἂν ἔγραψαν, ὑπὲρ τῶν τοιούτων αὐτὸν ἐρωτῶντες. καὶ γὰρ καὶ ἐνταῦθα τὸ βάθος τῆς

η'. Διὰ τί ἔγραψαν αὐτῷ Κορίνθιοι περὶ παρθενίας, αὐτὸς δὲ αὐτοῖς οὐ προειρήκει.

θος τῆς σοφίας ἐστὶ τοῦ Παύλου κατανοῆσαι. οὐ γὰρ ἁπλῶς οὐδὲ εἰκῆ παρῆκε πράγματος τοσούτου παραίνεσιν, ἀλλ᾽ ἀνέμενε πρότερον αὐτοὺς εἰς ἐπιθυμίαν ἐλθεῖν, καὶ ἔννοιάν τινα περὶ τοῦ πράγματος τούτου λαβεῖν· ἵν᾽ οἰκειωσαμένας αὐτὴν ἤδη τῇ παρθενίᾳ λαβὼν τὰς ψυχὰς, χρησίμους τοὺς περὶ τούτων καταβάλῃ λόγους, τῆς τῶν ἀκουόντων περὶ τὸ πρᾶγμα σχέσεως, πολλὴν εὐκολίαν πρὸς τὴν τῆς παραινέσεως ὑποδοχὴν παρεχούσης. καὶ ἄλλως δὲ τὸ τοῦ πράγματος δείκνυσι μέγεθος καὶ τὸν ὄγκον πολύν. οὐ γὰρ ἂν εἰ μὴ τοῦτο ἦν, τὴν ἐκείνων ἀνέμενε προθυμίαν· ἀλλὰ προλαβὼν αὐτὸς ἂν ἡγήσατο, εἰ καὶ μὴ ὡς ἐπίταγμα μηδὲ ἐντολὴν, ἀλλ᾽ ὡς παραίνεσιν καὶ συμβουλήν. ὁ δὲ μηδὲ τοῦτο ἀνασχόμενος ποιῆσαι πρότερος, φανερὸν ἡμῖν κατέστησεν, ὅτι πολλῶν ἱδρώτων καὶ μεγάλης ἡ παρθενία δεῖται τῆς ἀγωνίας· καὶ ἐνταῦθα δὲ τὸν κοινὸν ἡμῶν δεσπότην μιμούμενος, οὕτως ἐποίησε. καὶ γὰρ ἐκεῖνος τότε διελέχθη περὶ τῆς παρθενίας, ὅτε αὐτὸν οἱ μαθηταὶ ἤροντο. εἰπόντων γὰρ, εἰ οὕτως ἐστὶν ἡ αἰτία τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τῆς γυναικὸς, συμφέρει μὴ γαμῆσαι· τότε ἔφησεν· εἰσὶν εὐνοῦχοι οἵτινες εὐνούχισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. ὅταν γὰρ μέγα ᾖ τὸ κατορθούμενον, καὶ διὰ τοῦτο μηδὲ εἰς ἐντολῆς ἀνάγκην κατακλείηται, τότε τὴν τῶν μελλόντων κατορθοῦν τὴν προθυμίαν ἀναμένειν χρὴ, ἑτέρῳ τινὶ τρόπῳ καὶ ἀνυπόπτως τὸ θελῆσαι καὶ βουληθῆναι κατασκευάζοντας ἐν αὐτοῖς· ὥσπερ οὖν καὶ ὁ Χριστὸς ἐποίησεν. οὐ γὰρ ἀπὸ τῶν περὶ παρθενίας λόγων εἰς τὴν τῆς παρθενίας αὐτοὺς ἐπιθυμίαν ἐνέβαλεν· ἀλλὰ περὶ τοῦ γάμου μόνου διαλεχθεὶς, καὶ τὸ βάρος τοῦ πράγματος δείξας, καὶ μέχρι τούτου στήσας τὸν λόγον, οὕτω σοφῶς ᾠκονόμησεν, ὡς τοὺς μηδὲν περὶ τοῦ * γαμεῖν ἀκούσαντας, αὐτοὺς ἀφ᾽ ἑαυτῶν εἰπεῖν, ὅτι συμφέρει μὴ γαμεῖν. διὰ τοῦτο οὖν καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν, ὁ τοῦ Χριστοῦ μιμητής· περὶ δὲ ὧν ἐγράψατέ μοι· μόνον οὐκ ἀπολογούμενος αὐτοῖς διὰ τούτων, καὶ λέγων· ὅτι ἐγὼ μὲν ἐπὶ τὴν ὑψηλὴν ταύτην κορυφὴν οὐκ ἐτόλμων ὑμᾶς ἀγαγεῖν, διὰ τὸ τοῦ πράγματος δυσκατόρθωτον· ἐπειδὴ δὲ αὐτοὶ φθάσαντες ἐγράψατέ μοι, μετὰ τοῦ θαρρεῖν ποιοῦμαι τὴν συμβουλήν. διὰ τί γὰρ ὑπὲρ πολλῶν γραψάντων ἐκείνων οὐδαμοῦ τοῦτο προσέθηκε; δι᾽ οὐδὲν ἕτερον ἢ διὰ τοῦτο ὅπερ εἶπον νῦν. ἵνα γὰρ μή τις δυσχεράνῃ

* Deeſt μὴ

A & hîc admirabilem Pauli ſapientiam cognoſcere eſt. Neque enim temerè ac ſine cauſa rem tantam monere omiſit, ſed ſuſtinuit dum ipſi prius, aliquam eius notitiam conſequuti, in cupiditatem venirent. vt eorum animos nactus iam virginitati deditos, vtiliter hiſce de rebus ſermones ferret, auditorum in rem ſtudio ingens adiumentum ad cohortationis admiſſionem præſtante. & alioqui rei magnitudinem atque inſignem grauitatem oſtendit. nam ni ita eſſet, non B expectato eorum ſtudio, ipſe id prior, ſi non vt iuſſum ac præceptum, at certè vt cohortationem atque conſilium prodidiſſet. Nunc qui neque id prior facere animum induxerit, euidens nobis fecit, egere virginitatem multi ſudoris, contentioniſque permagnæ. Atque id hîc communem noſtrum Dominum imitatus fecit, qui de virginitate tum diſſeruit, cùm eum diſcipuli rogarunt. nam cùm dixiſſent, Si ea eſt viri cum vxore conditio, expedit matrimonium non contrahere: ſubiecit, Sunt eunuchi qui ſeipſos propter cœleſte regnum caſtra- *Matth. 19. 12.* C runt. Vbi enim ingens eſt rectè factum, atque ideò nec ſub præcepti neceſſitatem concluditur, expectandum eſt deſiderium eorum qui eo perfuncturi ſunt, & alia quadam ratione nec ſuſpecta, animus iis atque ſtudium eſt parandum: quod quidem & Chriſtus fecit. Neque enim eos vlla de virginitate diſputatione in virginitatis ſtudium coniecit, ſed de matrimonio ſolùm loquutus, in eiuſque difficultate commonſtranda hærens atque conquieſcens, rem adeò prudenter moderatus eſt, vt qui de non contra- D hendo matrimonio nihil audiſſent, ſua ſponte dicerent, Expedit matrimonium non contrahere. *Matth. 19. 10.* Atque ideò etiam Paulus Chriſti imitator, De quibus autem, inquit, mihi ſcripſiſtis: velut ſe iis verbis in hanc ſententiam purgans: Equidem vos ad ſublime hoc faſtigium propter rei difficultatem ſubducere non audebam. nunc cùm priores ipſi ad me ſcripſeritis, fidens demum conſulo. Cur enim cùm multis de rebus ſcripſerint, nuſquam id adiecit nulla alia de cauſa, quàm ea, quam nũc dixi. ne quis enim cohortationem

A iniquè acciperet, litteras eis quas miſiſſent, ad memoriam reuocat: ac ne ſic quidem occaſionem eam nactus, vehementiorem adhibet admonitionem, ſed admodum benignam: in eo etiam Chriſtum imitatus. nam Seruator abſoluto ſermone de virginitate, addidit. Qui capere poteſt, capiat. Quid igitur ait, De quibus autem mihi ſcripſiſtis, bonum eſt homini mulierem non tangere?

XIV. Obiectio eorũ qui virginitatẽ eijciũt, & ſolutio.

Sed fortaſſe dicat aliquis: At ſi præſtet mulierem non tangere, qua gratia in vitam inuaſit matrimonium? B quorſum autem muliere vtemur, quæ neque ad matrimonium, neque ad liberorum procreationem ſeruiat? ecquid verò prohibebit omne hominum genus deleri, cùm & mors id quotidie depaſcat ac concidat, & ea ſententia alios in cæſorum locum reſtituere non permittat? Nam ſi bonum id vniuerſi conſectemur, nec mulierem attingamus, omnia dilabentur, & vrbes, & domus, & agri, & artes, & animantes, & ſtirpes. Vt enim proſtrato imperatore cogit neceſſitas omnem exercitus ordinem diſſipari: ſic homine terreſtrium omnium rege, matrimo- C nio non ineundo extincto, cæterorum nihil incolumitatem ſuam ordinémque tuebitur; ita bellum hoc cõſilium innumeris orbem malis complebit. Enimuerò ſi hæc hoſtium ſolùm atque infidelium dicta eſſent, ea parui duxiſſem: ſed cùm ea multi etiam, qui ad Eccleſiam ſpectare videantur, iactent, ingenij ignauia virginitatis ſudores detrectantes, eáque damnanda ac nauci cenſenda ſocordiam ſuam tegere volentes: vt non negligentia quadam, ſed recto rationis iudicio ab eo D certamine refugiſſe videantur, age, hoſtibus dimiſſis, (animalis enim homo non capit quæ Spiritus ſunt, quippe quæ ſint ei ſtultitia) qui ſe noſtros fingant, vtrumque doceamus, & tantum abeſſe vt res nauci ſit, vt valde etiam vtilis ac neceſſaria ſit, neque accuſationem eam ipſos impunè laturos, ſed tantum ijs periculi allaturam, quantum præmiorum atque laudis ijs, qui virginitatem coluerint. Nam exædificato hoc omni vniuerſo, & quæ oblectationem nobis vſúmque præſtarent, comparatis,

1.Cor.2.

A τὴν παραίνεσιν, τῶν γραμμάτων αὐτοὺς ὧν ἔπεμψαν ἀναμιμνήσκει· καὶ οὐδὲ οὕτως μετὰ σφοδρότητος κέχρηται τῇ παραινέσει· καὶ ταῦτα τοσαύτην λαβὼν ἀφορμήν, ἀλλὰ καὶ ἄγαν ὑφειμένως καὶ τοῦτο μιμούμενος τὸν Χριστόν. καὶ γὰρ ὁ σωτὴρ μετὰ τὸ πληρῶσαι τὸν περὶ τῆς παρθενίας λόγον, προσέθηκεν· ὁ δυνάμενος χωρεῖν, χωρείτω. τί οὖν φησί· περὶ δὲ ὧν ἐγράψατέ μοι, καλὸν ἀνθρώπῳ γυναικὸς μὴ ἅπτεσθαι; Ἀλλ' ἴσως εἴποι τις ἄν· καὶ εἰ καλὸν γυναικὸς μὴ ἅπτεσθαι, τίνος ἕνεκεν γάμος ἐπεισῆλθε τῷ βίῳ; ποῦ δὲ λοιπὸν χρησόμεθα τῇ B γυναικί, μήτε εἰς γάμον, μήτε εἰς παιδοποιΐαν ἡμῖν χρησιμευούσῃ; τί δὲ κωλύσει τὸ τῶν ἀνθρώπων ἅπαν ἀφανισθῆναι γένος; τοῦ μὲν θανάτου καθ' ἑκάστην αὐτὸ τὴν ἡμέραν ἐπινεμομένου καὶ κόπτοντος· τοῦ δὲ λόγου τούτου οὐκ ἐῶντος ἀντὶ τῶν πιπτόντων ἑτέρους ἀνίστασθαι; εἰ γὰρ τὸ καλὸν τοῦτο ζηλώσαιμεν ἅπαντες, καὶ μὴ ἁψαίμεθα γυναικῶν, πάντα οἰχήσεται, καὶ πόλεις, καὶ οἰκίαι, καὶ ἀγροί, καὶ τέχναι, καὶ ζῶα, καὶ φυτά. καθάπερ γὰρ τοῦ στρατηγοῦ πεσόντος πᾶσα ἀνάγκη τοῦ στρατεύματος διασκεδασθῆναι τὴν εὐταξίαν· οὕτω τοῦ πάντων ἐπὶ γῆς βασιλεύοντος ἀνθρώπου διὰ τοῦ μὴ γαμεῖν ἀ- C φανισθέντος, οὐδὲν τῶν λοιπῶν ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀσφαλείας καὶ εὐταξίας μενεῖ, καὶ τὸ καλὸν τοῦτο παράγγελμα μυρίων ἐμπλήσει τὴν οἰκουμένην κακῶν. ἐγὼ δὲ εἰ μὲν τῶν ἐχθρῶν καὶ ἀπίστων ἦν ταυτὶ μόνον τὰ ῥήματα, βραχεῖαν ἂν αὐτῶν ἐποιησάμην λόγον· ἐπειδὴ δὲ καὶ τῶν εἰς τὴν ἐκκλησίαν δοκούντων συντελεῖν πολλοὶ ταῦτα φθέγγονται, δι' ἀσθένειαν μὲν προαιρέσεως ἀποδειλιάσαντες τοὺς τῆς παρθενίας ἱδρῶτας· τὸ δὲ πρᾶγμα κακίζειν καὶ περιττὸν ἀποφαίνειν, βουλόμενοι συσκιάζειν τὴν ἑαυτῶν ῥᾳθυμίαν· ἵνα D μὴ δοκῶσι δι' ὀλιγωρίαν, ἀλλὰ διὰ κρίσιν ὀρθῶν λογισμῶν τῶν ἀγώνων ὑστερηκέναι τούτων, φέρε, τοὺς ἐχθροὺς ἀφέντες, (ψυχικὸς γὰρ ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος, μωρία γὰρ αὐτῷ ἐστι) τοὺς προσποιουμένους εἶναι μεθ' ἡμῶν, διδάξωμεν ἀμφότερα, ὡς οὔτε τὸ πρᾶγμα περιττόν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα χρήσιμον καὶ ἀναγκαῖόν ἐστιν, οὔτε αὐτοῖς ἀζήμιος ἡ τοιαύτη κατηγορία, ἀλλὰ τοσοῦτον αὐτοῖς οἴσει τὸν κίνδυνον, ὅσον τοῖς κατορθοῦσι τὸν μισθὸν καὶ τὸν ἔπαινον. ἐπειδὴ γὰρ ὁ σύμπας ἐδημιουργήθη κόσμος ἀπήρτιστο, καὶ πάντα ηὐτρέπιστο τὰ πρὸς ἀνάπαυσιν καὶ χρῆσιν τὴν ἡμετέραν,

ιδ'. αἴτησις τῶν τὴν παρθενίαν ἐκβαλλόντων, καὶ λύσις.

ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον ὁ θεός, δι' ὃν καὶ τὸν κόσμον ἐποίησε. πλασθεὶς δὲ ἐκεῖνος ἔμενεν ἐν τῷ παραδείσῳ, καὶ γάμου λόγος οὐδεὶς ἦν· ἐδέησεν αὐτῷ γενέσθαι καὶ βοηθόν· καὶ ἐγένετο· καὶ οὐδὲ οὕτως ὁ γάμος ἀναγκαῖος εἶναι ἐδόκει. ἀλλ' οὐδὲ ἐφαίνετό πω, ἀλλ' ἔμενον ἐκεῖνοι τούτου χωρὶς καθάπερ ἐν οὐρανῷ τῷ παραδείσῳ διαιτώμενοι, καὶ ἐντρυφῶντες τῇ πρὸς θεὸν ὁμιλίᾳ· μίξεως δὲ ἐπιθυμία, καὶ σύλληψις, καὶ ὠδῖνες, καὶ τόκοι, καὶ πᾶν εἶδος φθορᾶς ἐξώριστο τῆς ἐκείνων ψυχῆς· ὥσπερ δὲ ῥεῖθρον διαυγὲς ἐκ καθαρᾶς πηγῆς προϊόν, οὕτως ἦσαν ἐν ἐκείνῳ τῷ χωρίῳ τῇ παρθενίᾳ κοσμούμενοι. καὶ πᾶσα τότε ἡ γῆ ἔρημος ἦν ἀνθρώπων· τοῦτο ὃ νῦν δεδοίκασιν οὗτοι οἱ τῆς οἰκουμένης μεριμνηταί· οἱ τὰ μὲν ἑτέρων σπουδαίως μεριμνῶντες, τὰ δὲ ἑαυτῶν οὐδὲ ἐννοεῖν ἀνεχόμενοι· καὶ ὑπὲρ μὲν τοῦ κοινοῦ τῶν ἀνθρώπων δεδοικότες γένους μήποτε ἐπιλείπῃ, τῆς δὲ ἰδίας ἕκαστος ὡς ἀλλοτρίας οὕτως ἀμελοῦντες ψυχῆς· καὶ ταῦτα μέλλοντες ὑπὲρ μὲν ταύτης καὶ τῶν μικροτάτων ἕνεκεν ἀκριβεῖς ἀπαιτεῖσθαι τὰς εὐθύνας· ὑπὲρ δὲ τῆς τῶν ἀνθρώπων ὀλιγότητος οὐδὲ τὸν τυχόντα λόγον ὑφέξειν. οὐκ ἦσαν τότε πόλεις οὐδὲ τέχναι οὐδὲ οἰκίαι· καὶ γὰρ καὶ τούτων ὑμῖν οὐχ ὡς ἔτυχε μέλει· ἀλλ' οὐκ ἦν τότε ταῦτα· καὶ ὅμως τὴν μακαρίαν ἐκείνην ζωὴν καὶ πολλῷ ταύτης ἀμείνω οὐδὲν οὔτε ἐνεπόδιζεν οὔτε ἐνέκοπτεν. ἐπειδὴ δὲ παρήκουσαν τοῦ θεοῦ, καὶ ἐγένοντο γῆ καὶ σποδός, ἀπώλεσαν μετὰ τῆς μακαρίας ἐκείνης διαγωγῆς καὶ τὸ τῆς παρθενίας καλόν· καὶ μετὰ τοῦ θεοῦ καὶ αὐτὴ καταλιποῦσα αὐτοὺς ἀνεχώρησεν. ἕως μὲν γὰρ ἦσαν ἀδούλωτοι τῷ διαβόλῳ, καὶ τὸν δεσπότην ᾐδοῦντο τὸν αὐτῶν, παρέμενε καὶ ἡ παρθενία κοσμοῦσα αὐτοὺς μᾶλλον ἢ τοὺς βασιλέας τὸ διάδημα, καὶ τὰ ἱμάτια τὰ χρυσᾶ. ἐπειδὴ δὲ αἰχμάλωτοι γενόμενοι τὴν βασιλικὴν ταύτην ἀπεδύσαντο στολήν, καὶ τὸν οὐράνιον ἀπέθεντο κόσμον, ἐδέξαντο δὲ τὴν ἀπὸ τοῦ θανάτου φθοράν, καὶ τὴν ἀράν, καὶ τὴν ὀδύνην, καὶ τὸν ἐπίπονον βίον, τότε ὁ γάμος ἐπεισέρχεται μετὰ τούτων, τὸ θνητὸν τοῦτο καὶ δουλικὸν ἱμάτιον. ὁ γὰρ γαμήσας, φησί, μεριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου. ὁρᾷς πόθεν ἔσχε τὴν ἀρχὴν ὁ γάμος; πόθεν ἀναγκαῖος ἔδοξεν εἶναι; ἀπὸ τῆς παρακοῆς, ἀπὸ τῆς ἀρᾶς, ἀπὸ τοῦ θανάτου. ὅπου γὰρ θάνατος, ἐκεῖ γάμος· τούτου δὲ οὐκ ὄντος, οὐδὲ ἐκεῖνος ἕπεται.

A Deus hominem finxit, cuius etiam cauſa mundum fabricatus eſt. Is igitur conformatus, in paradiſo degebat: nec matrimonij vlla mentio: opus erat ei etiam adiutrice: adhibita eſt: ne ſic quidem matrimonium viſum neceſſarium eſt. ac neque dum extabat, & in paradiſo velut cœlo quodam eius expertes degebant, atque in Dei conſuetudine ſuauiſſimè conquieſcebant. Miſcendi autem corporis ardor, conceptio, dolores, partus, atque omne genus corruptelæ, ex eorum animis exſulabat, & velut B amnis perſpicuus è liquido fonte manans, ſic inibi agebant virginitate ornati. Ac tum erat in terra ab hominibus ſolitudo: id quod nunc verentur hi orbis curatores: qui cùm de alienis ſeriò ſolicitentur, tum de ſuis nec cogitare quidem ſuſtinent: déque hominum communitate ne intereat anxij, animum ſuum tanquam alienum quiſque negligunt: cùm ad eum quod attinet, vel de minimis rebus ſeuerè ad pœnam vocandi ſint: quod ad hominum attinet paucitatem, nec leuiſſimè rationem reddituri. Non erant C tum oppida, non artes, non domus: etenim hæc quoque non minimùm curatis: ſed nec erant, inquam, hæc, & nihil tamen beatam illam vitam, atque hac longè meliorem impediebat ac ſolicitabat. At poſtquam Deo non obtemperarunt, & terra atque cinis effecti ſunt, cum beata ea vita virginitatis etiam decus perdiderunt, atque vnà cùm Deo etiam illa eos deſerens abſceſſit. Nam quandiu à diabolo inuicti, dominum ſuum reuerebantur, præſtò erat & virginitas, eos exornans magis quàm reges diaD dema, & aurea veſtimenta. At vbi captiui, regio hoc amictu derepto, abiectóque cœleſti mundo, ſe in mortis corruptelam, diras, cruciatus, ac ærumnas induerunt, tum verò ijs comitatum matrimonium ſubijt, mortale hoc & ſeruum veſtimentum. nam qui cum vxore eſt, inquit, eorum ſollicitus eſt, quæ ſunt mundi. Viden vnde initium habuerit matrimonium? vnde neceſſarium viſum ſit? à contumacia, diris, atque morte. nam vbi mors eſt, ibi matrimonium: quo ſublato, neque illa conſequitur.

Gen. 3.

At non & virginitas eam familiam ducit, ſed ſemper vtile, ſemper fauſtum atque felix, & ante mortem, & poſt mortem, & ante matrimonium, & poſt matrimonium. Cedo enim, quod matrimonium Adamum procrearit? qui Euam partus dolores? haud facile dixeris. Quid igitur nequicquam tremis ac formidas, ne matrimonio deſinente humanum etiam genus deſiturum ſit? Dan.7.10 decies centena millia angelorum Deo miniſtrant, mille millia archangelorum apud eum aſtant: neque eorum quiſquam propagatione, aut partu, ac doloribus, & conceptione procreatus eſt. itaque multo magis homines citra matrimonium finxiſſet: quemadmodum & primos finxit, vnde homines omnes orti.

XV. Matrimonium genus noſtrum non augere.

Ac nunc genus noſtrum frequentat non matrimonij vis, ſed Domini iam olim dictum, Creſcite, & multiplicamini & replete terram. Quid enim ſodes Gen.1.18. Abrahamo ad liberos gignendos res iſta profuit? an non eo tot annos vſus, tandem hanc vocem emiſit; Domine, quidnam mihi daturus es, cùm Gen.15.2. ſine liberis decedam? Itaque vt tum ex effœtis corporibus Deus tot millibus Rom.4. originem atque initium dedit; ſic principiò, ſi eius iuſſis obediens Adamus arboris voluptatem fregiſſet, haud ſanè de via laboraſſet, qua humanum genus augeret. neque enim aut matrimonium, nolente Deo, homines frequentes efficere queat: aut virginitas, volente eo frequẽtes eſſe, multitudinem minuet. At ita voluit, inquit, propter nos ac noſtram peruicaciam. Nam cur non ante peruicaciam matrimonium prodiit? cur non in paradiſo coitus? cur non ante diras partus dolores? erant nempe hæc ſuperuacanea. in poſterum verò imbecillitate noſtra facta neceſſaria ſunt cùm hæc, tum cetera omnia, oppida, artificia, veſtium amictus, reliquaque neceſſariarum rerum turba. hæc enim cuncta mors ſecum trahens inuexit. Quare nec quod imbecillitati tuæ condonatum ſit, virginitati præfer: quin nec exæqua. nam hac demum ratione duas etiam coniuges habere, quàm vna contentum eſſe, præſtare dices, quoniam id Moſis lege permiſſum erat: ſicque diuitias, quàm voluntariam

A Ἀλλ' οὐχ ἡ παρθενία ταύτην ἔχει τὴν ἀκολουθίαν· ἀλλ' ἀεὶ χρήσιμον, ἀεὶ καλὸν καὶ μακάριον, καὶ πρὸ τοῦ θανάτου καὶ μετὰ τὸν θάνατον, καὶ πρὸ τοῦ γάμου καὶ μετὰ τὸν γάμον. ποῖος γάρ, εἰπέ μοι, γάμος ἀπέτεκε τὸν Ἀδάμ; ποῖαι τὴν Εὔαν ὠδῖνες; οὐκ ἂν ἔχοις εἰπεῖν. τί οὖν δέδοικας εἰκῆ καὶ τρέμεις μὴ παυσαμένου τοῦ γάμου καὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων παύσηται γένος; μυρίαι μυριάδες ἀγγέλων λειτουργοῦσι τῷ θεῷ· χίλιαι χιλιάδες ἀρχαγγέλων παρεστᾶσιν αὐτῷ· καὶ οὐδεὶς τούτων γέγονεν ἐκ διαδοχῆς, οὐδὲ ἐκ τόκων καὶ ὠδίνων καὶ συλλήψεως· B οὐκοῦν πολλῷ μᾶλλον ἀνθρώπους ἐποίησεν ἂν γάμου χωρίς· ὥσπερ οὖν καὶ ἐποίησε τοὺς προτέρους, ὅθεν ἅπαντες ἄνθρωποι.

Καὶ νῦν δὲ οὐχ ἡ τοῦ γάμου δύναμις τὸ γένος συγκροτεῖ τὸ ἡμέτερον, ἀλλ' ὁ τοῦ κυρίου λόγος ὁ παρὰ τὴν ἀρχήν, εἰπών, αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὴν γῆν. τί γάρ, εἰπέ μοι, τὸν Ἀβραὰμ εἰς παιδοποιίαν τὸ πρᾶγμα ὤνησεν; οὐκ ἐπὶ τοσούτοις αὐτῷ χρησάμενος ἔτεσι, ταύτην ὕστερον ἀφῆκε τὴν φωνήν; δέσποτα τί μοι δώσεις; ἐγὼ δὲ ἀπολύομαι ἄτεκνος. ὥσπερ οὖν τότε ἀπὸ νεκρῶν σωμάτων τοσαύταις μυριάσι δέδωκεν C ὑποθέσεις καὶ ῥίζαν ὁ θεός· οὕτω καὶ παρὰ τὴν ἀρχήν, εἰ τοῖς προστάγμασιν αὐτοῦ πεισθέντες οἱ περὶ τὸν Ἀδὰμ τῆς ἡδονῆς ἐκράτησαν τοῦ ξύλου, οὐκ ἂν ἠπόρησεν ὁδοῦ δι' ἧς τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος αὐξήσει. οὔτε γὰρ ὁ γάμος μὴ βουλομένου θεοῦ δυνήσεται ποιῆσαι πολλοὺς τοὺς ὄντας ἀνθρώπους· οὔτε ἡ παρθενία βουλομένου πολλοὺς εἶναι λυμανεῖται τὸ πλῆθος. ἀλλ' οὕτως ἐβουλήθη, φησί, δι' ἡμᾶς καὶ διὰ τὴν ἀπείθειαν τὴν ἡμετέραν. διὰ τί γὰρ μὴ πρὸ τῆς ἀπάτης ὁ γάμος ἐφάνη; διὰ τί μὴ ἐν παραδείσῳ ἡ μίξις; διὰ τί μὴ πρὸ τῆς D ἀρᾶς ὠδῖνες; ὅτι ταῦτα μὲν περιττά. ὕστερον δὲ γέγονεν ἀναγκαῖα διὰ τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν καὶ ταῦτα καὶ τὰ ἄλλα ἅπαντα, αἱ πόλεις, αἱ τέχναι, ἡ τῶν ἱματίων περιβολή, ὁ λοιπὸς τῶν χρειῶν ὄχλος. ταῦτα γὰρ ἅπαντα ἐπισυρόμενος εἰσήγαγεν ὁ θάνατος μεθ' ἑαυτοῦ. μὴ τοίνυν ὃ διὰ τὴν ἀσθένειαν συνεχωρήθη τὴν σήν, τοῦτο τῆς παρθενίας προτίμα· μᾶλλον δὲ μηδὲ ἐν ἴσῳ τίθεσο· ἐπεὶ κατὰ τοῦτον τὸν λόγον καὶ τὸ δύο γυναῖκας ἔχειν τοῦ μιᾷ ἀρκεῖσθαι μόνον ἄμεινον εἶναι φήσεις, ἐπειδὴ καὶ τοῦτο συγκεχώρητο ἐν τῷ νόμῳ Μωϋσέως· καὶ τὸν πλοῦτον δὲ οὕτως τῆς ἑκουσίου

ὅτι οὐχ ὁ γάμος αὔξει τὸ ἡμέτερον γένος.

προτιμᾷς πενίας, καὶ τὴν τρυφὴν τῆς σώφρονος διαίτης, καὶ τὸ ἀμύνεσθαι τοῦ φέρειν τὸν ἀδικοῦντα γενναίως. Σὺ δὲ αὐτὰ κακίζεις, φησί. κακίζω μὲν οὐδαμῶς· θεὸς γὰρ αὐτὰ συνεχώρησε, καὶ γέγονεν ἐν καιρῷ χρήσιμα· μικρὰ δὲ αὐτὰ εἶναί φημι, καὶ παίδων κατορθώματα μᾶλλον ἢ ἀνδρῶν. καὶ διὰ τοῦτο ἡμᾶς τελείους ὁ Χριστὸς δημιουργῆσαι βουλόμενος, ἐκεῖνα μὲν ἀποθέσθαι ἐκέλευσεν ὥσπερ ἱμάτια παιδικά, καὶ οὐ δυνάμενα περιβάλλειν τὸν ἄνδρα τὸν τέλειον, οὐδὲ τὸ μέτρον κοσμῆσαι τῆς ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ. τὰ δὲ ἐκείνων εὐπρεπέστερα καὶ τελειότερα περιθέσθαι ἐκέλευσεν· οὐκ ἐναντιονομοθετῶν ἑαυτῷ, ἀλλὰ καὶ σφόδρα ἀκολουθῶν. εἰ γὰρ καὶ τὰ προστάγματα ταῦτα ἐκείνων μείζω, ἀλλὰ τοῦ νομοθέτου σκοπὸς ὁ αὐτός. τίς οὖν οὗτός ἐστι; περικόψαι τὴν κακίαν τῆς ἡμετέρας ψυχῆς, καὶ πρὸς τὴν τελείαν αὐτὴν ἀγαγεῖν ἀρετήν. εἰ τοίνυν τοῦτο ἐσπουδάκει οὐ τὸ μείζονα ἐπιτάξαι τῶν προτέρων, ἀλλὰ τὸ ἐν τοῖς αὐτοῖς ἀφεῖναι διαπαντός, καὶ μηδέποτε τῆς εὐτελείας ἀπαλλάξαι ἐκείνης, οὕτω ἐναντιούμενος σφόδρα ἦν ἑαυτῷ. ὥσπερ γὰρ εἰ παρὰ τὴν ἀρχὴν ὅτε νηπιωδέστερον τὸ τῶν ἀνθρώπων διέκειτο γένος, τὴν ἐπιτεταμένην ταύτην ἐνομοθέτησε πολιτείαν, οὐδ' ἂν τὴν σύμμετρον ἐδεξάμεθά ποτε· ἀλλὰ πάντα τὰ τῆς σωτηρίας ἡμῶν ὑπὸ ταύτης ἂν τῆς ἀμετρίας διεφθάρη· οὕτως εἰ μετὰ τὸν πολὺν χρόνον ἐκεῖνον καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ νόμου παιδαγωγίαν, τοῦ καιροῦ πρὸς τὴν οὐράνιον ταύτην καλοῦντος φιλοσοφίαν, εἴασε μένειν ἐπὶ τῆς γῆς, οὐδὲν ἂν μέγα ἐκ τῆς συγκαταβάσεως ἐκαρπωσάμεθα ἐκείνης, τῆς τελειότητος, δι' ἣν ἡ συγκατάβασις γέγονε, μὴ παραγενομένης ἡμῖν.

ις'. ὅτι ἐκ συγκαταβάσεως ὁ γάμος.

Νῦν δὲ παρόμοιον γέγονεν οἷον ἐπὶ τῶν νεοττῶν. καὶ γὰρ ἐκείνους ὅταν ἐκθρέψῃ ἡ μήτηρ, προάγει μὲν τῆς καλιᾶς· ἂν δὲ ἀσθενοῦντας ἴδῃ καὶ καταπίπτοντας, καὶ δεομένους ἔτι τῆς ἔνδον μονῆς, ἀφίησιν ἔτι πλείους ἡμέρας· οὐχ ἵνα διαπαντὸς ἔνδον μένωσιν, ἀλλ' ἵνα παγέντων αὐτοῖς καλῶς τῶν πτερῶν, καὶ τῆς ἰσχύος προσγενομένης ἁπάσης, μετὰ ἀσφαλείας λοιπὸν τῆς πτήσεως ἔχωνται. οὕτω καὶ ὁ κύριος ἡμῶν ἐξ ἀρχῆς μὲν εἷλκεν ἐπὶ τὸν οὐρανόν, καὶ τὴν ἐκεῖ φέρουσαν ὁδὸν ἐδείκνυ, οὐκ ἀγνοῶν μέν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα εἰδὼς ὅτι οὐκ ἀρκέσομεν πρὸς τὴν πτῆσιν ἐκείνην· δεῖξαι δὲ ἡμῖν βουλόμενος, ὅτι οὐ παρὰ τὴν αὐτοῦ βούλησιν, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν τὸ πτῶμα γέγονε.

ιζ'. περὶ συγκαταβάσεως τοῦ θεοῦ.

A paupertatem, delicias quàm frugalitatem, iniuriam perſequi quàm fortiter ferre, potius duces.

Tu verò, inquit, hæc improbas. Equidem non improbo. nam ea & Deus conceſſit, & erant ſuo tempore vtilia: ſed leuia cenſeo, & puerorum magis quàm virorum rectè facta. ideóque Chriſtus volens nos perfectos reddere, iuſſit his tanquam puerilibus veſtibus detractis, quæ & virum adultum amicire, & menſuram ætatis plenitudinis Chriſti ornare minimè poſſent, ſplendidiores quaſdam ac perfectiores B induere: non ille quidem ſecum pugnans, ſed maximè conſentiens. Nam etſi hæc illis maiora ſunt præcepta, idem tamen conſilium eſt legiſlatoris. Quódnam id eſt? Reciſa animi noſtri vitioſitate, eum ad perfectam virtutem deducere. Itaque ſi id operam dediſſet, non vt prioribus maiora imponeret, ſed in iiſdem perpetuò ſineret, neque ab ea humilitate vnquam ſubleuaret, fuiſſet id vehementer ſecum pugnantis. Vt enim ſi initiò, cùm puerilius affectum eſſet genus humanum, accuratum hoc inſtitutum ſanxiſſet, numquam nec mo- C deratum accepiſſemus, ſed immoderatione ea ſalus nobis omnis periiſſet: ita ſi poſt longum hoc ſpatium, ac ſub lege diſciplinam, tempore nos ad cæleſtem hanc philoſophiam vocante, hærere in terra ſiuiſſet, nihil magnum ex indulgẽtia ea percepiſſemus, cum perfectio, propter quam facta indulgentia eſt, nobis non obtigiſſet.

XVI. Matrimonium indulgẽtiam eſſe.

Epheſ. 4. 13

Nunc ſimile quiddam nobis ac pullis contigit. Nam vbi eos eduxit mater, profert illa quidem è nido: ſed ſi imbecilles videt, ac lapſantes, & qui adhuc D opus habeant intus contineri, ſinit inſuper plures dies, non vt perpetuò intus hæreant, ſed vt alis probè confirmatis, atque omni contracto robore, exin ſecuri volatum ineant. Sic nos dominus noſter iam olim ad cælũ trahebat, viámque quæ eò ferret, monſtrabat: non ille quidem ignorans, quin bellè etiam conſcius, impares ad eum volatum futuros, ſed oſtendere nobis volens, nõ voluntate ſua, ſed imbecillitate noſtra caſũ fieri.

XVI. De Dei indulgentia.

quod vbi oſtendit, ſiuit porrò in hoc mundo & matrimonio tanquam nido quodam diutius ali: donec tandem virtutis quaſi quibuſdam pennis longo interuallo enatis, ſenſim atque pedetentim aggreſſus, domicilio hoc eductos, altiùs docuit euolare. Ergo alij adhuc oſcitantes, arctóque ſomno conſopiti, nido etiamdum conſueſcunt, mundanis affixi rebus. Alij verò generoſi, ac lucis amatores, eo facillimè deſerto, ſupera capeſſunt, omnibúſque in terra relictis, matrimonio, nummis, curis, cunctiſque reliquis quæ ad terram nos detrahere ſolent, cœlo inſtant. Quare ne putemus, matrimonij olim permiſſionem, neceſſitatem deinceps eſſe, ab eo refugere vetantem. nam velle eum vt id dimittamus, audi quid dicat, Qui capere poteſt, capiat. Quòd ſi id principiò minùs iuſſit, nihil mirum. neque enim medicus omnia ſimul ægrotis eodémque tempore præſcribit, ſed cùm à febri tenentur, à firmiori cibo eos arcet: cùm æſtum eum, atque ab eo corpori contractam infirmitatem depulerunt, tum ingratis demùm cibis liberatos, aſſueto victui reddit. Quemadmodum verò in corporibus elementa inter ſe diſcordia exceſſu defectúve morbum concitant; ita & animi ſanitatem affectuum immoderationes corrumpunt: in primiſque opus eſt tempeſtiuitas, atque vt ad ſubiectas affectiones accommodatum præceptum ſit: alioqui lex ſine his vtriſque ad corrigendam excitatam in animo deprauationem minimè ſufficiet: vt nec medicamentorum vis vlcus ſanare per ſe poterit. nam quod remedia vulneribus, id vitijs leges præſtant. Ten' verò medicum, ſæpe idem vulnus, nunc ſecantem, nunc vrentem, nunc horum neutrum facientem, præſertim qui frequenter à fine aberret, non vrgere: Deum veró, qui homo ſis, nunquam aberrantem, ſed omnia vt eius dignum ſapientia eſt, mòderantem, obtundere, ab eóque præceptorum rationem exigere, neque infinitæ Sapientiæ tanquam de via cedere? an non ea extrema amentia eſt?

Matth. 19. 11.

A ἐπεὶ δὲ ἔδειξεν, οὕτω λοιπὸν ἀφίησιν ὥσπερ ἐν καλιᾷ τῷ κόσμῳ τούτῳ καὶ τῷ γάμῳ τρέφεσθαι χρόνον πολύν. ὡς δὲ ἡμῖν ἐν τῷ πολλῷ χρόνῳ τὰ τῆς ἀρετῆς ἔφυ πτερά, τότε ἠρέμα καὶ κατὰ μικρὸν ἐλθὼν ἐξήγαγε τῆς ἐνταῦθα μονῆς, διδάσκων ὑψηλότερα πέτασθαι. οἱ μὲν οὖν ἔτι νωθρότεροι διαμείναντες, καὶ τὸν βαθὺν ὕπνον καθεύδοντες, ἐμφιλοχωροῦσιν ἐπὶ τῇ καλιᾷ, τοῖς τοῦ κόσμου προσηλωμένοι πράγμασιν· οἱ δὲ ὄντως γενναῖοι, καὶ τοῦ φωτὸς ἐρασταί, μετὰ πολλῆς εὐκολίας ἀφέντες αὐ-

B τήν, πρὸς τὰ μετέωρα πέτονται, καὶ τῶν οὐρανῶν ἔχονται, πάντα ἐπὶ τῆς γῆς καταλείψαντες, τὸν γάμον, τὰ χρήματα, τὰς φροντίδας, τὰ ἄλλα πάντα ὅσα πρὸς τὴν γῆν ἡμᾶς καθέλκειν εἴωθε. μὴ τοίνυν τὴν ἐξ ἀρχῆς γενομένην ἐπιτροπὴν τοῦ γάμου, ταύτην ἀνάγκην εἰς τὸ ἑξῆς εἶναι νομίζωμεν, κωλύουσαν ἀναχωρεῖν τοῦ γάμου. ὅτι γὰρ ἡμᾶς αὐτὸν ἀφεῖναι βούλεται, ἄκουσον τί φησιν· ὁ δυνάμενος χωρεῖν, χωρείτω. εἰ δὲ μὴ παρὰ τὴν ἀρχὴν τοῦτο ἐπέταξε, μὴ θαυμάσῃς. οὐδὲ γὰρ ἰατρὸς πάντα ὑφ' ἓν τοῖς κάμνουσι καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν προστάττει· ἀλλ' ὅταν μὲν ὑπὸ τοῦ

C πυρετοῦ κατέχωνται, τῆς στερεᾶς αὐτοὺς ἀπείργει τροφῆς· ὅταν δὲ ἀπόθωνται ἐκεῖνο τὸ πῦρ, καὶ τὴν ἀπ' αὐτοῦ τῷ σώματι προσγενομένην ἀσθένειαν, τότε λοιπὸν ἀπαλλάξας αὐτοὺς τῶν εὐτελεστέρων σιτίων, ἐπὶ τὴν συνήθη φέρει δίαιταν. ὥσπερ δὲ ἐν τοῖς σώμασι τὰ στοιχεῖα πρὸς ἄλληλα στασιάζοντα κατὰ τὸ πλέον ἢ ἔλαττον τὴν νόσον ἐργάζεται· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς αἱ τῶν παθῶν ἀμετρίαι διαφθείρουσι τὴν ὑγίειαν αὐτῆς· καὶ δεῖ μάλιστα καιροῦ, τοῦ καταλλήλως τοῖς ὑποκειμένοις πάθεσιν ἔχειν τὸ πρόσταγμα· ὡς τούτων αὐτῶν ἀμ-

D φοτέρων οὐκ ἀρκέσει νόμος καθ' ἑαυτὸν διορθῶσαι τὴν ἐν τῇ ψυχῇ γενομένην διαστροφήν. ὥσπερ οὖν οὐδὲ ἡ τῶν φαρμάκων φύσις αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν δυνήσαιτ' ἂν ἕλκος ἀφανίσαι ποτέ. ὅπερ γὰρ ἐπὶ τῶν τραυμάτων τὰ φάρμακα, τοῦτο ἐπὶ τῶν ἁμαρτημάτων οἱ νόμοι. σὺ δὲ ἰατρὸν νῦν μὲν τέμνοντα, νῦν δὲ καίοντα, νῦν δὲ οὐδέτερον τούτων ποιοῦντα ἐπὶ τῶν αὐτῶν πολλάκις τραυμάτων, οὐ πολυπραγμονεῖς, καὶ ταῦτα πολλάκις ἀποσφαλέντα τοῦ τέλους· τὸν δὲ θεὸν ἄνθρωπος ὢν τὸν οὐδαμοῦ μὲν διαμαρτάνοντα, πάντα δὲ ἀξίως τῆς οἰκείας οἰκονομοῦντα σοφίας, περιεργάσῃ καὶ τῶν προσταγμάτων εὐθύνας ἀπαιτήσεις, καὶ οὐ παραχωρήσεις τῷ τῆς σοφίας ἀπείρῳ; καὶ πῶς οὐκ ἐσχάτης ταῦτα παραπλη-

Digitized by Google

ξίας, εἶπεν, αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε. τότε γὰρ ὁ καιρὸς ἀπῄτει, τῆς φύσεως μαινομένης, καὶ τὸν τῶν παθῶν οἶστρον μὴ δυναμένης ἐνεγκεῖν, οὐδὲ ἐχούσης εἰς ἕτερόν τινα λιμένα καταφυγεῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ζάλῃ. ἀλλὰ τί κελεύειν ἐχρῆν; ἐν ἐγκρατείᾳ καὶ παρθενίᾳ διάγειν; ἀλλὰ τοῦτο μεῖζον ἂν τὸ πτῶμα εἰργάσατο, καὶ τὴν φλόγα σφοδροτέραν ἐποίησε. καὶ γὰρ τοὺς γάλακτος μόνου δεομένους παῖδας ἂν εἴ τις ἐκείνης ἀπαγαγὼν τῆς τροφῆς, τῆς ἀνδράσι προσηκούσης ἀναγκάζῃ μεταλαμβάνειν, οὐδὲν τὸ κωλύει αὐτοὺς ἀπολέσθαι εὐθέως. τοσοῦτον ἡ ἀκαιρία κακόν. διὰ ταῦτα ἐξ ἀρχῆς οὐκ ἐδόθη ἡ παρθενία· μᾶλλον δὲ ἡ παρθενία μὲν ἐξ ἀρχῆς καὶ τοῦ γάμου προτέρα ἡμῖν ἐφάνη· διὰ ταῦτα δὲ ἐπεισῆλθεν ὕστερον ὁ γάμος, καὶ πρᾶγμα ἀναγκαῖον ἐνομίζετο εἶναι· ὡς εἴ γε ἔμεινεν ὑπακούων ὁ Ἀδάμ, οὐκ ἂν ἐδέησε τούτου. καὶ πῶς ἄν, φησιν, αἱ τοσαῦται μυριάδες ἐγένοντο; ἐγὼ δέ σε πάλιν ἐρωτῶ, ἐπειδή σε σφόδρα παρέμεινε κατασείων οὗτος ὁ φόβος, πῶς ὁ Ἀδάμ, πῶς δὲ ἡ Εὔα, μὴ μεσιτεύοντος γάμου; τί οὖν, οὕτως, φησίν, ἔμελλον ἅπαντες ἄνθρωποι γίνεσθαι; εἴτε οὕτως, εἴτε ἑτέρως, οὐκ ἔχω λέγειν. τὸ γὰρ ζητούμενον νῦν, ὅτι γάμου οὐκ ἔδει τῷ θεῷ πρὸς τὸ πολλοὺς ποιῆσαι τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς ἀνθρώπους.

ιη'. ὅτι οὐχ ἡ παρθενία τὸ γένος ἡμῶν ἐλαττοῖ, ἀλλ' ἡ ἁμαρτία.

Ὅτι δὲ οὐχ ἡ παρθενία ποιεῖ τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ἐπιλιπεῖν, ἀλλ' ἡ ἁμαρτία καὶ αἱ ἄτοποι μίξεις, ἔδειξεν ὁ κατὰ τὸν Νῶε γενόμενος ἀφανισμὸς καὶ ἀνθρώπων καὶ κτηνῶν, καὶ πάντων ἁπλῶς τῶν ἐμπνεόντων ἐπὶ τῆς γῆς. εἰ γὰρ ἔστησαν πρὸς τὴν ἄτοπον τότε ἐπιθυμίαν ἐκείνην οἱ υἱοὶ τοῦ θεοῦ, καὶ τῆς παρθενίας ἐπέμειναν, εἰ μὴ εἶδον ἀδίκοις ὄμμασι τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων, οὐκ ἂν αὐτοὺς ὁ τοσοῦτος κατέλαβεν ὄλεθρος. καὶ μή μέ τις οἰέσθω τῆς ἀπωλείας αὐτῶν αἰτιᾶσθαι τὸν γάμον· οὐ γὰρ τοῦτό φημι νῦν, ἀλλ' ὅτι τὸ ἀπολλύναι καὶ διαφθείρειν τὸ γένος τὸ ἡμέτερον, οὐ τῆς παρθενίας ἐστίν.

ιθ'. ὅτι πάλαι μὲν τοῦ γάμου δύο ὑποθέσεις, νῦν δὲ μία.

Ἐδόθη μὲν οὖν καὶ παιδοποιίας ἕνεκεν ὁ γάμος· πολλῷ δὲ πλέον ὑπὲρ τοῦ σβέσαι τὴν τῆς φύσεως πύρωσιν. καὶ μάρτυς ὁ Παῦλος, λέγων· διὰ δὲ τὰς πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω· οὐ διὰ τὰς παιδοποιίας. καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέρχεσθαι κελεύει, οὐχ ἵνα πατέρες γένωνται παίδων πολλῶν· ἀλλὰ τί;

A Creſcite, ait, & multiplicamini. id enim tempus poſtulabat, furente natura, ac neque ad libidinis impetum conſiſtente, neque in ea tempeſtate portum alium quò confugeret habente. Sed quid imperandum fuit? Vt continentes ac cœlibes degerent? At hoc & lapſum maiorem, & vehementiorem flammam effeciſſet. Nam ſi quis pueros, qui lac ſolum deſiderent, ab eo cibo remotos, viris congruo veſci cogat, nihil impediet, quo minùs è veſtigio pereant. Tantum malum eſt intempeſtiuitas. Eapropter virginitas B initiò data non eſt: imò verò virginitas & initiò, & matrimonio prior extitit, ſed eapropter inuaſit porrò matrimonium, viſumque neceſſarium eſt, cùm, ſi quidem Adamus obediens manſiſſet, eo opus non fuiſſet. At quî, inquit, tot millia prodijſſent? Ego verò, quando hæc te formido admodum ſolicitans manet, iterum abs te quæro, vnde nobis Adamus, vnde Eua, non interueniente matrimonio? Quid igitur, itáne, inquit, homines omnes erant naſcituri? Hoc an alio modo, haud ſanè habeo dicere: illud enim C nunc agitur, Deo ad frequentandos in terra homines matrimonio opus non fuiſſe.

Gen.1.28.

Nec verò mortalium generi virginitatem interitum comparare, ſed flagitia & fœdos coïtus, oſtendit illa Noæ tempeſtate hominum, iumentorum, breuiter omnium in terris animantium internecio. Nam ſi tum obſcœnæ ei libidini reſtitiſſent Dei filij, ac virginitatem coluiſſent, neque hominum filias iniquis oculis aſpexiſſent, nunquam hæc eos pernicies oppreſſiſſet. Atque hæc nolim à me ita D accipi, quaſi eorum cladem in matrimonium conferrem: non enim id nunc dico, ſed genus noſtrum perimere ac delere, id verò non eſſe virginitatis.

XIIX. Nō virginitatẽ genus noſtrum imminuere, ſed peccatũ.

Gen.6.2.

Itaque cùm liberùm quærendorum cauſa proditum matrimonium eſt, tum multo magis ad naturæ ardorem reſtinguendum. Atque id Paulus teſtatur, dicens: Sed propter fornicationem ſuam quiſque vxorem habeat: non propter liberorum procreationem. rurſúmque conuenire iubet, non vt multarum prolium parentes fiant: ſed cur?

XIX. Matrimonio olim duas fuiſſe cauſas, nunc vnam eſſe.

1.Cor.7.2.

Ne vos tentet, inquit, Satanas. ac progreſſus, non dixit, ſin optant liberos: ſed quid? qui ſe non continent, matrimonium contrahant. Principiò enim, vt dicebam, duplicem hanc occaſionem habebat, ſed deinde terra ac mari, atque orbe omni repleto, vnus duntaxat eſt reliquus, nequitiæ & libidinis abolitio. Nam qui etiamnum in his vitijs erant volutaturi, & porcorum vitam agere, atque in luſtris perire cuperent, non minimum demeretur, quæ neceſſitate ea atque fœditate liberatos, ſanctos caſtóſque tueatur. Atenim quis vmbratilis huius pugnæ futurus modus eſt? & vos enim qui hæc diſſeritis, æquè atque nos virginitatis excellentiam tenetis, omniáque quæ vobis dicuntur commenta ac prætextus ſunt, & libidinis tegumenta.

XX. Etiāſi nullū periculū eſſet ijs qui virginitatē deſpiciāt, tamen ne ſic quidē tutum eſſe eam deſpicere.

Verum vt hæc impunè dicere liceat tamen vel hac ratione à calumnia temperatum oportuit. Nam qui de rebus præclaris ſecus ſentiat, præter alia damnum, non leue etiam apud omnes improbitatis ſuæ teſtimonium, adeò deprauatum & iniquum iudicium profert. itaque ſi nulla alia de cauſa, at ne tam tetram opinionem de ſe concitarent, linguam continere decebat: cogitantes, qui ſummis certaminibus illuſtres laudet, eum licet eodem non euadat, facilè ab omnibus veniam conſequi. at qui nec ea exerceat, & multis coronis digna etiam damnet, meritò eum omnes oderint ceu hoſtem atque inimicum virtutis, & inſanis miſeriorem. hi enim & quæ committunt neſciunt, nec quæ patiuntur, vltrò ſuſcipiunt: ideóque læſo magiſtratu non modo pœnas minimè dant, ſed eos ipſi etiam læſi miſerantur. Quòd ſi quis autem prudens ea deſignet, quæ illi imprudentes faciunt, iure omnium ſententijs vt naturæ noſtræ perduellis damnetur.

XXI. Ingens periculum eſſe ijs qui virginitatem deſpiciant.

Pſ. 49. 20

Quare quod dicebam, vt accuſatio ea impunè eſſet, tamen ob ea quæ iam dixi, abſtinere oportebat. Nunc ineſt in eo ingens periculum. neque enim qui ſedens contra ſuum fratrem loquitur, & aduerſus filium matris ſuę ſcandalum

A ἵνα μὴ πειράζῃ ὑμᾶς ὁ Σατανᾶς, φησί. καὶ προϊὼν δὲ οὐκ εἶπεν· εἰ δὲ ἐπιθυμοῦσι παίδων· ἀλλὰ τί; εἰ δὲ μὴ ἐγκρατεύονται, γαμησάτωσαν. παρὰ μὲν γὰρ τὴν ἀρχήν, ὅπερ ἔφην, δύο ταύτας εἶχε τὰς ὑποθέσεις· ὕστερον δὲ πληρωθείσης καὶ τῆς γῆς καὶ τῆς θαλάττης καὶ τῆς οἰκουμένης ἁπάσης, μία λείπεται πρόφασις αὐτοῦ μόνη, ἡ τῆς ἀκρασίας καὶ ἡ τῆς ἀσελγείας ἀναίρεσις. τοὺς γὰρ ἔτι καὶ νῦν ἐν τούτοις καλινδουμένους τοῖς πάθεσι, καὶ χοίρων βίον ἐπιθυμοῦντας ζῆν, καὶ ἐν χαμαιτυπείοις φθείρεσθαι, B οὐ μικρὸν ὀνίνησι, τῆς ἀκαθαρσίας καὶ τῆς αἰσχύνης ἀπαλλάττων ἐκείνης, καὶ ἐν ἁγιασμῷ καὶ σεμνότητι διατηρῶν. ἀλλὰ γὰρ μέχρι τίνος οὐ παυόμεθα σκιαμαχοῦντες; καὶ γὰρ ὑμεῖς οἱ ταῦτα λέγοντες, ἡμῶν οὐχ ἧττον ἴστε τὴν τῆς παρθενίας ὑπεροχήν, καὶ πάντα ἅπερ ὑμῖν εἴρηται, σκῆψις καὶ προφάσεις εἰσὶ καὶ ἀκρασίας προκαλύμματα. Ἀλλ' εἰ μὲν ἀκινδύνως ἐξῆν ταῦτα λέγειν, ἔδει μὲν καὶ οὕτω παύσασθαι τῆς διαβολῆς. ὁ γὰρ πρὸς τὰ καλὰ τῶν πραγμάτων ἀπ' ἐναντίας διακείμενος τῇ γνώμῃ, μετὰ τῆς ἄλλης βλάβης, καὶ μαρτύριον οὐ μικρὸν παρὰ C πᾶσι τῆς οἰκείας ἐκφέρει μοχθηρίας, τὴν οὕτω διεστραμμένην καὶ ἄδικον ψῆφον· ὥστε εἰ καὶ μηδενὸς ἕνεκεν ἄλλου, τοῦ γοῦν μὴ περιστῆσαι δόξαν οὕτω πονηρὰν ἐπέχειν τὴν γλῶτταν ἐχρῆν· ἐνθυμουμένους, ὅτι ὁ μὲν θαυμάζων τοὺς ἐν τοῖς μεγίστοις διαλάμποντας ἄθλοις, κἂν μὴ δύνηται τῶν αὐτῶν ἐφικέσθαι, συγγνώμης δυνήσεται παρὰ πάντων τυχεῖν. ὁ δὲ πρὸς τῷ μὴ μετιέναι καὶ κακίζων τὰ πολλῶν ἄξια στεφάνων, δικαίως ἂν παρὰ πάντων μισοῖτο ὡς ἐχθρὸς καὶ πολέμιος τῆς ἀρετῆς, καὶ τῶν μαινο- D μένων ἀθλιώτερον διακείμενος. οἱ μὲν γὰρ οὐκ ἴσασιν ἃ ποιοῦσι, οὐδὲ ἑκόντες ἃ πάσχουσιν ὑπομένουσι· διὸ καὶ τοὺς ἐν δυναστείαις ὄντας ὑβρίζοντες, οὐ μόνον οὐ κολάζονται, ἀλλὰ καὶ ἐλεοῦνται παρὰ τῶν ὑβρισθέντων αὐτῶν. εἰ δέ τις ἑκὼν ταῦτα τολμήσειεν, ἅπερ ἄκοντες ἐκεῖνοι ποιοῦσι, δικαίως ἂν ταῖς ἁπάντων καταδικάζοιτο ψήφοις, ὡς τῆς φύσεως τῆς ἡμετέρας ἐχθρός.

κ'. ὅτι εἰ καὶ μηδεὶς κίνδυνος τῆς ἐξουθενήσεως τῆς παρθενίας, οὐδ' οὕτως ἀσφαλὲς τὸ ἐξουθενεῖν.

Ἐχρῆν μὲν οὖν, ὅπερ ἔφην, εἰ καὶ ἀκίνδυνος ἦν ἡ τοιαύτη κατηγορία, τῆς γοῦν εἰρημένης ἕνεκεν αὐτῆς ἀπέχεσθαι. νῦν δὲ καὶ κίνδυνος τῷ πράγματι κεῖται μέγας. οὐ γὰρ ὁ καθήμενος καὶ κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ καταλαλῶν, καὶ κατὰ τοῦ υἱοῦ τῆς μητρὸς τιθεὶς σκάνδα-

κα'. ὅτι κίνδυνος μέγας τοῖς ἐξουθενοῦσι παρθενίαν.

λον, κολασθήσεται μόνος, ἀλλὰ καὶ ὁ πράγματα διαβάλλων ἐπιχαρῆ θεῷ δοκοῦντα εἶναι καλά. ἄκουσον γ' οὖν τί φησιν ἕτερος προφήτης περὶ αὐτοῦ τούτου διαλεγόμενος· οὐαὶ ὁ λέγων τὸ πονηρὸν καλὸν, καὶ τὸ καλὸν πονηρόν· ὁ τιθεὶς τὸ φῶς σκότος, καὶ τὸ σκότος φῶς· ὁ τιθεὶς τὸ γλυκὺ πικρὸν, καὶ τὸ πικρὸν γλυκύ. τί γὰρ τῆς παρθενίας ἥδιον; τί κάλλιον; τί φωτεινότερον; καὶ γὰρ αὐτῶν τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων φαιδροτέρας ἀφίησι τὰς μαρμαρυγὰς, πάντων μὲν ἡμᾶς ἀφιστῶσα βιωτικῶν, καθαροῖς δὲ ὀφθαλμοῖς εἰς τὸν τῆς δικαιοσύνης ἥλιον ἀτενὲς παρασκευάζουσα ἐνορᾶν. καὶ ταῦτα μὲν ὁ Ἡσαΐας περὶ τῶν ἐν αὐτοῖς τὰς διεστραμμένας κρίσεις ἐχόντων ἐβόα· ἄκουσον δὲ καὶ περὶ τῶν εἰς ἑτέρους ἐκφερόντων τὰ λοιμικὰ ταῦτα ῥήματα, τί φησιν ἄλλος προφήτης, ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ πάλιν ἐπιφθέγματος ποιούμενος τὴν ἀρχήν· οὐαὶ ὁ ποτίζων τὸν πλησίον αὐτοῦ ἀνατροπὴν θολεράν. τὸ δὲ οὐαὶ, οὐ ῥῆμα ψιλόν ἐστιν, ἀλλ' ἀπειλή τις ἄφατον ἡμῖν καὶ ἀσύγκριτον προαναφωνοῦσα τὴν τιμωρίαν. ἐπὶ γὰρ τῶν οὐκέτι δυναμένων διαφυγεῖν τὴν μέλλουσαν κόλασιν, τοῦτο τὸ ἐπίρρημα κεῖται ἐν ταῖς γραφαῖς. καὶ πάλιν ἕτερος προφήτης ἐγκαλῶν τοῖς Ἰουδαίοις, ἔλεγεν· ἐποτίσατε τοὺς ἡγιασμένους οἶνον. εἰ δὲ ὁ τοὺς Ναζωραίους οἶνον ποτίζων, τοσαύτην ὑποστήσεται τιμωρίαν, ὁ τὴν θολερὰν ἀνατροπὴν ἐκχέων εἰς τὰς τῶν ἀφελεστέρων ψυχὰς, τίνος οὐκ ἔσται κολάσεως ἄξιος, εἰ μέρος μικρὸν τῆς κατὰ νόμον ἀσκήσεως ὑποτεμνόμενός τις, ἀπαραίτητον ἔχει τὴν κόλασιν, ὁ τὴν ἀγωνιστικὴν ταύτην ὁλόκληρον διασύρων, τίνα ὑφέξει δίκην; ἐάν τις σκανδαλίσῃ, φησὶν, ἕνα τῶν μικρῶν τούτων, συμφέρει αὐτῷ, ἵνα μύλος ὀνικὸς κρεμασθῇ περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ καταποντισθῇ εἰς τὴν θάλασσαν. τί οὖν λέξουσιν οἱ διὰ τῶν ῥημάτων τούτων οὐχ ἕνα μικρὸν, ἀλλὰ πολλοὺς σκανδαλίζοντες; ὅπου γὰρ ὁ τὸν ἀδελφὸν καλῶν μωρὸν, ὀρθῶς ἐπὶ τὸ τῆς γεέννης ἀπαχθήσεται πῦρ· ὁ τὴν ἰσάγγελον ταύτην διαβάλλων πολιτείαν, πόσην ὀργὴν ἐπισπάσεται κατὰ τῆς ἑαυτοῦ κεφαλῆς; κατεγέλασέ ποτε τοῦ Μωϋσέως ἡ Μαρία, οὐχ οὕτως ὡς τῆς παρθενίας νῦν ὑμεῖς, ἀλλὰ πολλῷ ἔλαττον καὶ ἐπιεικέστερον. οὐ γὰρ διέσυρε τὸν ἄνδρα, οὐδὲ ἐχλεύασε τὴν ἀρετὴν τοῦ τότε μακαρίου ἐκείνου, ἀλλὰ καὶ σφόδρα ἐθαύμασε· τοσοῦτον δὲ εἶπε μόνον,

A ponit, ſolùm punietur, ſed etiam qui *Gen.1.* quæ Deo præclara videantur, culpare inſiſtat. Iam accipe quid alius propheta in eandem ſententiam diſſerat: Væ illi qui malum bonum, & bonum *Eſa.5.20.* malum dicit; qui lucem in tenebras, & tenebras in lucem conuertit; qui amarum in dulce, & in amarum dulce mutat. Nam quid virginitate dulcius, quid melius, quid illuſtrius? quæ fulgores ipſis etiam Solis radijs luculentiores emittát, nóſque ab omnibus ſeculi huius negotijs abiundos, in iu- *Sap.5.* ſtitiæ Solem puris oculis aſſiduè con- B tuentes præſtet. Atque hæc quidem Eſaias de his qui inter eos iudicia habent corrupta, vociferatur: audi verò quid alius etiam propheta de his qui eas verborum peſtes in vulgus ſpargant, dicat, ab eodem aduerbio itidem exorſus: Væ ei, qui proximo ſuo po- *Hab.2.15.* tum dat ſubuerſionem turbidam. Eſt autem væ, verbum non ſimplex, ſed quo ingentes continentur minæ, vt immiſericors ſupplicium promulgetur. nam in ſacris litteris aduerbium hoc in eos vſurpatur, qui imminentes C pœnas amplius effugere non poſſunt. Rurſum alius propheta Iudæos notás, Vinum, inquit, ſanctificatis propinaſtis. Quòd ſi qui Nazaræis vinum propinet, adeò multabitur, quo non *Amos 2.12.* ſupplicio dignus erit, qui in ſimplicium mentes ſubuerſionem turbidam effundat? Si qui exiguam legitimi † exercitij partem ſuccidat, inexorabiles pœnas ſuſtinet, qui ſanctimoniam hanc omnem conuellat, quibus modis accipietur? Quiſquis vel horum minimum (inquit ille) incommodauerit, præſtaret ei, ſuſpenſa de eius collo aſinaria mola, in mare demergi. D Quid igitur dicent, qui his verbis non vnum aliquem minimum, ſed *Matt.18.6.* multos ſcandalizant? Cùm namque qui fratrem fatuum vocet, rectà ad *Matt.5.22.* gehennæ ignem abducendus ſit, qui angelis æquale hoc inſtitutum accuſet, quantam ſuo capiti iram contrahet? Deriſit aliquando Moſem *Num.12.1.* Maria, non vt vos nunc virginitatem, ſed leuiùs multo ac moderatiùs: quippe quæ nec detraheret homini, & beati virtutem non ſolùm non exagitaret, ſed valde etiam ſuſpiceret: illud tantùm dicebat;

† *Vox Græca monachorū propria eſt, vt velle mihi videatur, Nazaræos hos tanquā monachos & aſcetas quoſdam legitimos fuiſſe.*

ijſdem ſe, quibus illum, præditam: & A tamen ideò Dei iram in ſe exciuit, vt neque eo qui læſus videretur, multum deprecante, quicquam proficeretur, & diutiùs quàm vellet, ei pœna prorogaretur.

XXII. *Pueros illos Eliſæi tempeſtate vtiũ ter periſſe. 4 Reg. 2.* Et quid Mariam dico? cùm pueri illi ad Bethlehemam ludentes, qui id Eliſæo tantùm dixiſſent, Aſcende calue, Deum tantopere iritauerint, *Virgil. Et in dicto veſtigia retrò Imperata refert, &c.* vt † in dicto vrſos in eorum multitudinem (erant enim duo & quadraginta) immitteret: qui ab ijs ad vnum omnes ſunt diſcerpti, neque aut ætas, aut multitudo, aut ioco dixiſſe, pue- B rulis profuit. neque iniuria. Si enim qui tantos labores ſuſcipiunt, & pueris & viris ludibrio ſunt, ecquis imbecilliorum labores ſuſcipere in animum inducet, cum riſu atque ſannis coniunctos? quis è vulgo virtutem colet, eam adeò ridiculum cernens? Nam ſi nunc omnibus vbique eam admirantibus, non ſolùm eius cultoribus, ſed etiam qui ea exciderunt, homines vulgò ad eos ſudores pauent ac formidant, ecquis facilè eam adſciſcat; ſi neque admirationi habeatur, & eam paſſim culpari videat? C Etenim firmiores, & qui iam in cœlum commigrarunt, vulgi ſolatium non requirunt, ſed eis ad ſummam alacritatem ſatis eſt laus quàm à Deo conſequuntur: imbecillioribus autem, & qui nuper eò ſunt deducti, non leuis è vulgi commendatione virium acceſſio fit, donec tandem vndique inſtructi, paulatim ita ſe comparent, vt ea quaſi manuductione non indigeant. Nec verò id illorum tantùm cauſa, ſed irriſorum etiam commodo fit, ne qui priorem audaciam non D luiſſent, in eo porrò crimine progrederentur. Sed mihi iam, dum hæc memoro, veniunt in mentem quę Elię tempeſtate acciderunt. Nam quod pueri propter Eliſæum ab vrſis, id propter eius magiſtrum bis quinqua-
4. Reg. 1. 9. ginta viri cum ſuis principibus ab igni cœlitus deflagrante paſſi ſunt. Quia enim & hi per ſummam ſimulationem iuſtum aggreſſi, vocabant atque ad ſe deſcendere iubebant, eius vicem deſcendens ignis omnes

A ὅτι καὶ αὐτὴ τῆς αὐτοῦ ἀπήλαυσεν ἀρετῆς ἐκεῖνος· ἀλλ' ὅμως οὕτως ἐξεκαλέσατο τοῦ θεοῦ τὴν ὀργήν, ὡς οὐδὲ αὐτοῦ ἐκείνου τοῦ δοκοῦντος ὑβρίσθαι πολλὰ παρακαλοῦντος ἠδυνήθη τι πλέον, ἀλλὰ καὶ περαιτέρω τῆς ἐκείνου γνώμης ἐπιταθῆναι τὴν τιμωρίαν αὐτῇ. Καὶ τί λέγω Μαριάμ; οἱ γὰρ παῖδες ἐκεῖνοι οἱ περὶ τὴν Βηθλεὲμ παίζοντες, ἵνα πρὸς τὸν Ἐλισσαῖον τοῦτο μόνον εἴπωσιν, ἀνάβαινε φαλακρέ· οὕτω παρώξυναν τὸν θεόν, ὡς ἅμα τῷ λόγῳ τούτῳ ἄρκτους αὐτοῖς ἐπαφεῖναι τῷ πλήθει· καὶ γὰρ τεσ- *κβ. ὅτι χρὴ ὅμως οἱ ἐπ' Ἐλισσαίου παῖδες ἀπώλοντο.*
B σαράκοντα δύο ἦσαν· καὶ πάντες ἀθρόον ὑπὸ τῶν θηρίων ἐσπαράττοντο τότε ἐκεῖνοι· καὶ οὔτε ἡ ἡλικία, οὔτε τὸ πλῆθος, οὔτε τὸ παίζοντας εἰπεῖν προέστη τῶν μειρακίων· καὶ μάλα εἰκότως. εἰ γὰρ μέλλοιεν οἱ τοὺς τοσούτους ἀναδεχόμενοι πόνους, καὶ παρὰ παίδων καὶ παρὰ ἀνδρῶν διασύρεσθαι, τίς τῶν ἀσθενεστέρων αἱρήσεται πόνους ἀναδέξασθαι γέλωτας ἔχοντας καὶ χλευασμόν; τίς δὲ τῶν πολλῶν ζηλώσει τὴν ἀρετήν, οὕτω καταγέλαστον αὐτὴν ὁρῶν; εἰ γὰρ νῦν πάντων αὐτὴν πανταχοῦ θαυμαζόντων, οὐ τῶν μετιόντων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐκπεπτωκότων αὐτῆς, ὅμως ὀκνοῦσι καὶ ἀναδύονται
C πρὸς τοὺς ἱδρῶτας ἐκείνους πολλοί, τίς ἂν αὐτῆς ἐπιλαβέσθαι ταχέως ἠθέλησεν, εἰ πρὸς τῷ μὴ θαυμάζεσθαι, καὶ διαβαλλομένην ἑώρα παρὰ πάντων ἀνθρώπων. οἱ μὲν γὰρ ἰσχυροὶ λίαν καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἤδη μεταστάντες, οὐδὲν δέονται τῆς ἀπὸ τῶν πολλῶν παραμυθίας, ἀλλ' ἀρκεῖ πρὸς πᾶσαν προθυμίαν αὐτοῖς ὁ παρὰ τοῦ θεοῦ ἔπαινος· οἱ δὲ ἀσθενέστεροι διακείμενοι, καὶ ἄρτι πρὸς τὸ πρᾶγμα χειραγωγούμενοι, οὐ μικρὰν καὶ ἀπὸ τῆς τῶν πολλῶν δόξης δυνάμεως προσθήκην λαμβάνουσιν, ἕως ἂν παιδαγωγηθέντες πάντοθεν κατὰ μικρὸν
D εἰς τὸ μηκέτι δεῖσθαι ταύτης τῆς χειραγωγίας καταστήσωσιν ἑαυτούς. οὐκ ἐκείνων δὲ μόνων ἕνεκεν, ἀλλὰ καὶ τῆς τῶν χλευαζόντων αὐτοὺς σωτηρίας τοῦτο γέγονεν· ὥστε μὴ περαιτέρω προελθεῖν τῆς κακίας αὐτοὺς καὶ μηδεμίαν ὑπὲρ τῶν προτέρων δοῦναι δίκην. ἀλλὰ μεταξύ μοι ταῦτα λέγοντι καὶ ἡ τῶν κατὰ τὸν Ἠλίαν γενομένων εἰσῆλθε μνήμη. ὅπερ γὰρ οἱ παῖδες ὑπὸ τῶν ἄρκτων ἔπαθον διὰ τὸν Ἐλισσαῖον, τοῦτο διὰ τὸν τούτου διδάσκαλον ὑπὸ πυρὸς ἄνωθεν ἀφθέντος δὶς πεντήκοντα ἄνδρες ἅμα τοῖς προεστῶσιν αὐτῶν ὑπέμειναν. ἐπεὶ γὰρ κἀκεῖνοι μετὰ πολλῆς τῆς εἰρωνείας προσελθόντες ἐκάλουν τὸν δίκαιον, καὶ καταβαίνειν ἐκέλευον πρὸς αὐτούς, ἀντ' ἐκείνου πῦρ κατελθὸν ἀπώλεσε

αὐτοὺς κατέφαγε τῶν θηρίων ἐκείνων οὐχ ἧττον. A Ταῦτ' οὖν ἐννοήσαντες ἅπαντες ὑμεῖς οἱ τῆς παρθενίας ἐχθροί, ἐπίθετέ ποτε τῷ στόματι θύραν καὶ μοχλόν, ἵνα μὴ καὶ ὑμεῖς ἄρξησθε λέγειν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως τοὺς ἀπὸ τῆς παρθενίας ἐκεῖ λάμποντας ὁρῶντες· οὗτοι ἦσαν οὓς ἔχομέν ποτε εἰς γέλωτα καὶ εἰς παραβολὴν ὀνειδισμοῦ· ἡμεῖς οἱ ἄφρονες, τὸν βίον αὐτῶν ἐλογισάμεθα μανίαν, καὶ τὴν τελευτὴν αὐτῶν ἄτιμον. πῶς κατελογίσθησαν ἐν υἱοῖς θεοῦ, καὶ ἐν ἁγίοις ὁ κλῆρος αὐτῶν ἐστίν; ἄρα ἐπλανήθημεν ἀπὸ ὁδοῦ ἀληθείας, καὶ τὸ τῆς δικαιοσύνης φῶς οὐκ ἐπέλαμψεν ἡμῖν. B ἀλλὰ τί τὸ κέρδος τῶν ῥημάτων τούτων τῆς μετανοίας ἐκνενευρισμένης ὑπὸ τοῦ καιροῦ τότε;

κγ'. Ἀλλ' εἰ τῶν αὐτῶν ἁμαρτημάτων οὐ τὰ αὐτὰ κολάζονται. Ἀλλ' ἴσως ἐρεῖ τις ὑμῶν· οὐδεὶς οὖν μετ' ἐκείνους τοὺς ἱεροὺς ἐκακηγόρησεν ἁγίους ἄνδρας; πολλοί, καὶ πολλαχοῦ γῆς. πῶς οὖν τὴν αὐτὴν δίκην οὐκ ἔδωσαν, φησίν; ἔδωσαν μέν, καὶ τούτων ἴσμεν πολλούς· εἰ δὲ ἔνιοι καὶ διέφυγον, ἀλλ' οὐκ εἰς τέλος διαφεύξονται. κατὰ γὰρ τὸν μακάριον Παῦλον, τινῶν αἱ ἁμαρτίαι πρόδηλοί εἰσι προάγουσαι εἰς κρίσιν, τισὶ δὲ καὶ ἐπακολουθοῦσι· καὶ καθάπερ οἱ νομοθέται τῶν ἀδικούντων τὰς τιμωρίας ἐν γράμμασι θέντες ἀφῆκαν· οὕτω καὶ ὁ C κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἕνα καὶ δεύτερον τῶν ἡμαρτηκότων κολάσας, καὶ ὥσπερ ἐν στήλῃ χαλκῇ καὶ γράμμασι τὰς ἐκείνων καταθέμενος τιμωρίας, διὰ τῶν ἐκείνοις συμβάντων ἅπασι διαλέγεται, λέγων· ὅτι κἂν ἐν τῷ παρόντι καιρῷ τιμωρίαν μὴ δῶσι τὴν αὐτὴν οἱ τὰ αὐτὰ τολμῶντες τοῖς δεδωκόσι, κατὰ τὸν μέλλοντα καιρὸν χαλεπωτέραν ὑποστήσονται κόλασιν.

κδ'. Ὅτι ἁμαρτάνοντες καὶ μὴ κολαζόμενοι οὐχὶ θαρρεῖν, ἀλλὰ λυπεῖσθαι καὶ φοβεῖσθαι χρή. Ὥστε ὅταν ἄμετρα ἁμαρτάνοντες μηδὲν πάσχωμεν κακόν, μὴ θαρρῶμεν, ἀλλὰ διὰ τοῦτο μᾶλλον φοβώμεθα. κἂν γὰρ ἐνταῦθα μὴ κριθῶμεν ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ἐκεῖ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθησόμεθα. D καὶ αὕτη πάλιν οὐκ ἐμὴ ἡ ἀπόφασις, ἀλλὰ τοῦ λαλοῦντος ἐν τῷ Παύλῳ Χριστοῦ. τοῖς γὰρ τῶν μυστηρίων ἀναξίως μεταλαμβάνουσι διαλεγόμενος φησί· διὰ τοῦτο ἐν ὑμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς, καὶ ἄρρωστοι, καὶ κοιμῶνται ἱκανοί. εἰ γὰρ ἑαυτοὺς διεκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα· νῦν δὲ κρινόμενοι, ὑπὸ κυρίου παιδευόμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν. εἰσὶ μὲν γὰρ οἱ τῆς ἐνταῦθα μόνον ἐπιτιμήσεως δεόμενοι, ὅταν αὐτῶν σύμμετρα ᾖ τὰ ἁμαρτήματα, καὶ κολασθέντες

A abſumpſit, perinde atque illos feræ. Itaque hæc memoria vſurpantes omnes vos virginitatis hoſtes, tandem fores atque ſeram ori obditote: ne & vos iudicij tempore, conſpectis ijs qui illic virginitate ſplendebunt, dicere incipiatis: Hi ſunt quos nos aliquando in derisum habuimus, & in ſimilitudinem improperij: nos dementes, qui eorum vitam putauimus inſaniam, & exitum eorum ſine honore. Quomodo Dei filijs annumerati, & ſanctorum conſortes ſunt? Ergo nos à veri via deerrauimus, neque nos iuſtitiæ lumen col- *Sap. 5. 3.*
B luſtrauit! At quis erit eorum verborum fructus, eneruata tum ab ipſo tempore pœnitentia?

Sed fortaſſe dicet veſtrûm quiſpiam: At nemone poſt illa viros ſanctos inceſſit? Multi, & diuerſis in regionibus. Et quî, inquit, eaſdem pœnas non dederunt? Dederunt ſanè: & eorum multos ſcimus. Quòd ſi qui autem effugerunt, at non perpetuò effugient. Nam vt eſt apud beatũ Paulum, nonnullorum peccata perſpicua ſunt, & ad iudicium præcedunt, in nonnullis conſequuntur: atque vt legiſlatores XXIII. *Cur qui eadem cõmittunt, non eaſdẽ luant pœnas.* *1. Tim 5.*
C nocentium pœnas litteris conſignatas reliquerunt: ita & dominus noſter Ieſus Chriſtus in vnum atque alterum facinoroſum animaduertens, eorúmque ſupplicia tanquam in † pila ærea atque litteris repræſentans, per ea quæ illis acciderunt, omnes commonet, etiamſi hoc tempòre, qui eadem audeant quæ qui ea luerunt, eaſdem pœnas non exſoluant, in futuro ſeculo illos grauiori pœna multandos. *In quam olim inſculpi ſolebant Prætorum edicta & leges.* *Exempla obuia ſunt.*

Itaque cùm ſine modo peccantes, nihil mali patimur, non acquieſcendum, ſed timendum ob id potius eſt. XXIV. *Qui peccẽt, nec puniantur, iis non acquieſcendum, ſed timendũ potius eſſe.*
D Nam licet hîc à Deo minimè puniamur, illic tamen cum mundo damnabimur. Atque hæc rurſum non mea, ſed loquentis in Paulo Chriſti ſententia eſt. Etenim eos alloquens, qui indignè ſacra ſumerent, ait, Propterea apud vos multi ſunt ægri & infirmi, & dormiunt multi: nam ſi nos ipſi exploraremus, haud equidem iudicaremur: nunc autem dum iudicamur, à Domino caſtigamur, ne cum mundo damnemur. Sunt enim qui hîc ſolùm caſtigari opus habeant: quorum & culpæ mediocres ſint, & caſtigati *1. Cor. 11. 30.*

iterum ad antiquum non recurrant, A
canem ad ad vomitum reuerſum imi-
tati. Sunt & qui propter excellentem
improbitatem & hic & illic plectentur: alij illic tantùm ſupplicia ſuſtinebunt. Multi ſacerdotium nummis ab-
vide Act. 7 ſtulerunt: neque aut eum qui reprehenderet habeuerunt, aut quod olim à Petro Simon Magus, audiuerunt: at non ideò effugerunt, ſed multo grauiores pœnas, quàm quæ hic debebantur, exantlabunt, qui nec exemplo
Num. 16. emendati ſint. Multi eadem quæ Core auſi ſunt, nec eadem quæ Core paſſi, at poſt maiori ſuo malo patientur. Multi B
Gen. 12. Pharaonis impietatem imitati, non etiam, ſicut ille, ſunt demerſi; at gehennæ æquor eos manet. Neque autem qui fratres fatuos vocent, iam puniti ſunt: illic enim in eos ſeruata animaduerſio eſt. Quare ne putate Dei ſententias ſolùm verba eſſe atque
Act. 5. voces. nam eam ob rem ex ijs quaſdam
Ioſ. 7. in opus eduxit, ceu in Sapphira, Charme, Aarone, aliiſque multis, vt qui
Num. 3. eius verbis diffidunt, rerum confirmatione deterriti, & deſiſtant porrò ſibi ipſi imponere velut pœnas non datur, & intelligant Dei benignita- C
tem eò pertinere, vt conſceleratis ſpatium donet, non vt omnino non vindicet in eos qui in vitijs permaneant. Poteram equidem & pluribus oſtendere, quantum ſibi ignem contrahant, qui virginitatis laudem eleuent: ſed & ſanis hæc ſufficiunt, neque inſanos ac deſperatos vel multo ijs plura ab inſania retrahant. Itaque ea diſputatione ſuperſedentes, ad ſanos ſermonem omnem conuertamus, iterum ad beatum Paulum reuerſi.
1. Cor. 7. 1. De quibus autem mihi ſcripſiſtis, inquit, bonum eſt homini mulierem D
non tangere. Pudeat nunc vtroſque, & qui matrimonium improbant, & qui plus æquo extollunt. vtriſque enim beatus Paulus cùm his verbis, tum quæ conſequuntur, ſilentium imponit.

XXV. Infirmis neceſſarium eſſe matrimonium. Bonum eſt matrimonium: quippe quòd & virum retinet in officio temperantiæ, neque in libidines prouolutum interire ſinit. quare ne id accuſa: habet enim ingens commodum,
1. Cor. 6. 15 Chriſti membra ſcorti membra fieri non permittens, nec ſacrum templum

A μηκέτι πάλιν πρὸς τὰ πρότερα ἀναβέχωσι, τὸν ἐπὶ τὸν ἔμετον ἐπιστρέψαντα κύνα μιμούμενοι. εἰσὶ δὲ οἳ διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς κακίας καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐκεῖ δώσουσι δίκην· ἕτεροι δὲ μόνον ἐκεῖ τὰς τιμωρίας ὑποστήσονται. πολλοὶ τὴν ἱερωσύνην ἥρπασαν χρήμασιν, ἀλλ' οὐκ ἔσχον τὸν ἐλέγχοντα, οὐδὲ ἤκουσαν ὅπερ ὁ Μάγος Σίμων ἤκουσε παρὰ τοῦ Πέτρου τότε· ἀλλ' οὐ διὰ τοῦτο διέφυγον, ἀλλὰ πολλῷ χαλεπωτέραν ὑποστήσονται δίκην τῆς ἐνταῦθα ὀφειλομένης, ὅτι μηδὲ ἐκ τοῦ παραδείγματος ἐσωφρονίσθησαν. πολλοὶ τὰ τοῦ Κορὲ ἐτόλ-
B μησαν, ἀλλ' οὐκ ἔπαθον τὰ τοῦ Κορέ· ἀλλὰ πείσονται ὕστερον ἐπὶ μείζονι τῇ ζημίᾳ. πολλοὶ τὴν τοῦ Φαραὼ ζηλώσαντες ἀσέβειαν οὐ κατεποντίσθησαν ὥσπερ ἐκεῖνος· ἀλλὰ μένει τὸ τῆς γεέννης αὐτοὺς πέλαγος. οὐδὲ γὰρ οἱ τοὺς ἀδελφοὺς ἀποκαλοῦντες μωροὺς, ἤδη τὴν δίκην ἔδωκαν. ἐκεῖ γὰρ αὐτοῖς ἡ κόλασις τεταμίευται. μὴ τοίνυν τὰς ἀποφάσεις τοῦ θεοῦ ῥήματα εἶναι νομίζετε μόνον. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἐνίας αὐτῶν ἐπὶ τῶν ἔργων προήγαγεν· οἷον ἐπὶ τῆς Σαπφείρας, ἐπὶ τοῦ Χαρμὶ, ἐπὶ τοῦ Ἀαρὼν, καὶ ἐφ' ἑτέρων δὲ πολλῶν· ἵνα οἱ τοῖς λόγοις ἀπιστοῦντες αὐτοῦ, τῇ ἀπὸ τῶν πραγμάτων πίστει δυσωπηθέντες,
C παύσωνται λοιπὸν ἀπατῶντες ἑαυτοὺς ὡς οὐ δώσοντες δίκην, καὶ μάθωσιν ὅτι τοῦ θεοῦ τὸ χρηστὸν ἐν τῷ διδόναι προθεσμίαν τοῖς ἁμαρτάνουσιν, οὐκ ἐν τῷ μηδόλως κολάζειν τοὺς ἐπιμένοντας τοῖς ἁμαρτήμασιν ἐστίν. ἐνῆν μὲν οὖν καὶ πλείονα λέγειν, δεικνύντας ὅσον ἑαυτοῖς συνάγουσι πῦρ οἱ τὸ τῆς παρθενίας ἐξευτελίζοντες καλόν· ἀλλὰ τοῖς μὲν σωφρονοῦσιν ἀρκεῖ καὶ ταῦτα· τοὺς δὲ ἀδιορθώτως ἔχοντας καὶ μεμηνότας, οὐδὲ πολλῷ τούτων πλείονα τῆς μανίας αὐτοὺς ἀποστῆσαι δυνήσεται. διὸ τοῦτο τὸ μέρος ἀφέντες τοῦ λόγου, πρὸς τοὺς σωφρονοῦντας
D αὐτὸν ἅπαντα τρέψωμεν, πάλιν ἐπὶ τὸν μακάριον Παῦλον ἐπανελθόντες. περὶ δὲ ὧν ἐγράψατέ μοι, φησὶ, καλὸν ἀνθρώπῳ γυναικὸς μὴ ἅπτεσθαι. αἰσχυνέσθωσαν ἀμφότεροι νῦν καὶ οἱ τὸν γάμον διαβάλλοντες, καὶ οἱ παρὰ τὴν ἀξίαν αὐτὸν ἐπαίροντες. ἀμφοτέρους γὰρ ὁ μακάριος ἐπιστομίζει Παῦλος, καὶ διὰ τούτων, καὶ διὰ τῶν ἐφεξῆς κειμένων. Καλὸν ὁ γάμος, ὅτι ἐν σωφροσύνῃ τὸν ἄνδρα διατηρεῖ, καὶ οὐκ ἀφίησιν εἰς πορνείαν κατακυλισθέντα ἀπολέσθαι. μὴ τοίνυν αὐτὸν διάβαλλε. πολὺ γὰρ ἔχει τὸ κέρδος, οὐκ ἐῶν τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ μέλη γίνεσθαι πόρνης, οὐ συγχωρῶν τὸν ἅγιον

κε΄. ἵνα τοῖς ἀδυνάτοις ἀναγκαῖος ὁ γάμος.

τὸν ἅγιον ναὸν γίνεσθαι βέβηλον καὶ ἀκάθαρτον. διὰ τοῦτο καλὸν, ὅτι βαστάζει καὶ ἀνορθοῖ τὸν καταπίπτειν μέλλοντα. ἀλλὰ τί τοῦτο πρὸς τὸν ἑστῶτα, πρὸς τὸν οὐ δεόμενον τῆς ἀπ' αὐτοῦ βοηθείας; ἐνταῦθα γὰρ οὐκέτι χρήσιμον τὸ πρᾶγμα οὐδὲ ἀναγκαῖον ἐστὶν, ἀλλὰ καὶ ἐμπόδιον ἀρετῆς, οὐ μόνον τῷ πολλὰ ἐντιθέναι κωλύματα, ἀλλὰ καὶ τῷ τὸ πλέον τῶν ἐγκωμίων ὑποτέμνεσθαι μέρος.

κϛ΄. ὅτι τὰ μέγιστα ἀδικεῖ ἑαυτὸν ὁ δυνάμενος παρθενεύειν καὶ γαμῶν.

Τὸν γὰρ δυνάμενον γυμνὸν μάχεσθαι καὶ νικᾶν, ὁ περιφράττων ὅπλοις οὐ μόνον οὐκ ὤνησεν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐσχάτην ἀδικίαν ἠδίκησε, τοῦ θαύματος ἀποστερήσας αὐτὸν καὶ τῶν λαμπρῶν στεφάνων. οὐ γὰρ εἴασεν αὐτοῦ ἅπασαν φανῆναι τὴν ἰσχὺν, οὐδὲ σφόδρα περιβόητον αὐτοῦ γενέσθαι τὸ τρόπαιον. ἐπὶ δὲ τοῦ γάμου καὶ μείζων ἡ ζημία. οὐ γὰρ δόξης μόνον τῆς παρὰ τῶν πολλῶν, ἀλλὰ καὶ μισθῶν ἀποστερεῖ τῶν τῇ παρθένῳ κειμένων. διὰ ταῦτα καλὸν ἀνθρώπῳ γυναικὸς μὴ ἅπτεσθαι. τί οὖν ἅπτεσθαι συγχωρεῖς; διὰ τὰς πορνείας, φησί. φοβοῦμαί σε εἰς τὸ τῆς παρθενίας ὕψος ἀναγαγεῖν, μὴ καταπέσῃς εἰς τὸ τῆς πορνείας βάραθρον. οὔπω σοι κοῦφον γέγονε τὸ πτερὸν, ἵνα πρὸς ἐκείνην ἐπάρω σε τὴν κορυφήν. καίτοι γε αὐτοὶ τῶν ἄθλων εἵλοντο, καὶ τῷ τῆς παρθενίας ἐπεπήδησαν καλῷ. τί τοίνυν φοβεῖ καὶ τρέμεις, ὦ μακάριε Παῦλε; ὅτι οὗτοι μὲν, ἴσως ἂν εἴποι, τὸ πρᾶγμα ἀγνοοῦντες ταύτην ἔχουσι τὴν προθυμίαν, ἐμὲ δὲ ἡ πεῖρα καὶ τὸ ἤδη ταύτης ἧφθαι τῆς μάχης, καὶ πρὸς τὸ συμβουλεύειν ἑτέροις ὀκνηρότερον ποιεῖ.

κζ΄. ὅτι μεγάλη ἡ παρθενία, καὶ μεγάλων πρόξενος ἀγαθῶν.

Οἶδα τὴν βίαν τοῦ πράγματος, οἶδα τῶν παρθένων τούτων τὸν πόνον, οἶδα τοῦ πολέμου τὸ βαρύ. φιλονείκου τινὸς καὶ βιαίας καὶ ἀπονενοημένης κατὰ τῶν ἐπιθυμιῶν δεῖ ψυχῆς. ἐπὶ γὰρ ἀνθράκων δεῖ περιπατεῖν καὶ μὴ κατακαίεσθαι, ἐπὶ ξίφους βαδίζειν καὶ μὴ πλήττεσθαι. τοσαύτη γὰρ τῆς ἐπιθυμίας ἡ ἰσχὺς, ὅση καὶ πυρὸς καὶ σιδήρου· κἂν μὴ οὕτω τύχῃ παρεσκευασμένη ψυχὴ, μηδὲ ἐπιστρέφεσθαι πρὸς τὰς ἐκείνων ἀλγηδόνας, ταχέως ἑαυτὴν ἀπολεῖ. δεῖ τοίνυν ἡμῖν ἀδαμαντίνης διανοίας, μηδέποτε καθεύδοντος ὀφθαλμοῦ, καρτερίας πολλῆς, τειχῶν ἰσχυρῶν, τοίχων ἔξωθεν καὶ μοχλῶν, φυλάκων ἐγρηγορότων καὶ γενναίων, καὶ πρὸ τούτων ἁπάντων τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς. ἐὰν γὰρ μὴ κύριος φυλάξῃ πόλιν, εἰς μάτην ἠγρύπνησαν οἱ φυλάσσοντες αὐτήν. πῶς οὖν τὴν ῥοπὴν ἐπισπασόμεθα ταύτην; ὅταν τὰ παρ' ἑαυτῶν ἅπαντα εἰσενέγκωμεν, λογισμὸν ὑγιῆ,

A profanari & impurum fieri. Bonum eſt, inquam, quoniam lapſantem ſuſtinet atque erigit. Sed quid hoc attinet ad eum qui ſtat, & qui eius opem non deſiderat? Nam hic nec vtile nec neceſſarium eſt, & ad virtutem etiam incommodum, non ſolùm quod multa præbeat impedimenta, ſed etiam quod maiorem partem gloriæ detrahat.

XXVI. *Qui virgo agere poſſit ac matrimoniũ contrahat, ſummam ſibi iniuriã facere.*

Etenim qui armis eum munit, qui vel nudus pugnare poteſt & vincere, adeò non iuuat, vt extrema etiam afficiat iniuria, admiratione eum & il- B luſtri corona defraudans. nam nec hominis virtutem omnem patitur elucere, nec eius trophæum percelebre reddi. In matrimonio verò grauior etiam iactura eſt. neque enim ſolùm vulgi commendatione, ſed præmijs etiam virgini repoſitis priuat. Hæc propter bonum eſſet homini mulierem non tangere. Cur igitur tangere permittis? propter fornicationem, inquit. Vereor te ad virginitatis faſtigium ſuſtollere, ne in fornicationis barathrum decidas. Nondum ea pennarum leuitate præditus es, vt te ad id cacumen ef- C ferre poſſim. At ipſi certamen arripuerunt, atque ad virginitatis laudem proſilierunt. Quid igitur trepidas, beate Paule, ac formidas? Quòd hi fortaſſe rem ignorantes hac alacritate ſunt: me vſus ac periclitatio eius pugnæ, etiam ad ceteris conſulendum timidiorem reddit.

XXVII. *Magnũ eſſe virginitatẽ, & magnorum conciliatricem bonorum.*

Noui rei contentionem, noui virginum iſtarum ſtudium, noui belli grauitatem. Peruicaci quodam & forti animo opus eſt, atque à libidinum ſenſu auerſo. Nam per carbones ſic ingrediendum eſt, vt non vraris, & ita per *Prov. 6.* D mucrones eundum, vt non ſaucieris. ea eſt enim libidinis vis, quæ ignis atque ferri. quòd niſi animus ita comparatus ſit, vt nec ad eius dolores moueatur, protinus ſe perdet. Itaque opus eſt nobis adamantina mente, oculo inſomni, tolerantia ſumma, muris firmis, parietibus foris ac repagulis, cuſtodibus peruigilibus ac præualidis, atque in primis cœleſti fauore: nam niſi Dominus vrbem cuſtodiat, fruſtrà vigilant, qui cuſtodiunt eam. *Pſ. 126. 1.* At quo pacto eum fauorem eliciemus? Si noſtra omnia conferamus, ſana conſilia,

ſummam ieiunij ac vigiliarum contentionem, legis accuratam obſeruationem, mandatorum cuſtodiam, & quod caput eſt, ſi in nobis fiduciam non collocemus. nam etſi magna quædam præſtemus, illud apud nos perpetuò dicamus neceſſe eſt, Niſi Dominus ædificauerit domum, fruſtrà laborant qui ædificant eam. Nec enim nobis lucta eſt aduerſus ſanguinem & carnem, ſed aduerſus principatus, aduerſus poteſtates, aduerſus mundi potentes tenebrarum huius ſeculi, aduerſus nequam ſpiritus, qui ſunt in cœleſtibus, ac noctes dieſque cogitationes nobis armatæ ſtent oportet, & impudentibus libidinibus formidini ſint. quippe ſi minimum remittant, aſtans diabolus ignem manibus tenet, vibraturus ac Dei templum concrematurus. Ergo opus eſt vndique muniamur. eſt enim nobis pugna cum naturæ neceſſitate, angelorum conuerſationis æmulatio, cum incorporeis virtutibus curſus: terra atque cinis cælicolis æquari nititur, mortalitas cum immortalitate certamen init. Et quiſquam, ſodes, matrimonium ac voluptatẽ cum re tanta conferre auſit? An non id valde craſſum eſt? Itaque Paulus, qui hæc omnia conſciret, dice-
1.Cor.7.2. bat, Suam quiſque vxorẽ habeat: ideò detrectabat, ideò eis non audebat de virginitate primùm diſſerere. ſed in diſputatione de matrimonio hæret, paulatim eos à matrimonio retrahere volens, & breuem de continentia ſermonem longiori illi intermiſceet, aures admonitionis ſeueritate feriri minimè paſſus. Nam qui vſquequaque è rebus arduis orationem texit, & moleſtus eſt auditori, & plerumque animum cogit dictorum grauitatem non ferentem, reſilire. at qui eam variat, ac facilia plura quàm difficilia immiſcet, cùm difficultatis ſenſum eripit, tum reficiendo auditorem, ita eum magis inducit & conciliat: quod quidem & beatus Paulus fecit. Eo enim dicto, Bonum eſſet homini mulierem non tangere; protinus ad matrimonium ſe recepit, vt ſuam quiſque vxorem haberet ſciſcens. Atque id contentus beatum prædicaſſe: nam, Bonum, inquit, eſſet homini mulierem non tangere: de matrimonio & conſulit, & præcipit,

A νηστείας καὶ ἀγρυπνίας πολλὴν τὴν ἐπίτασιν, νομοθεσίας ἀκρίβειαν, ἐντολῶν φυλακήν, καὶ τὸ πάντων κεφάλαιον, τὸ μὴ θαῤῥεῖν ἑαυτοῖς. κἂν γὰρ μεγάλα κατωρθωκότες τύχωμεν, ἐκεῖνο λέγειν ἀναγκαῖον πρὸς ἑαυτοὺς διαπαντός, ἐὰν μὴ κύριος οἶκον οἰκοδομήσῃ, εἰς μάτην ἐκοπίασαν οἱ οἰκοδομοῦντες αὐτόν. οὐ γάρ ἐστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις· καὶ δεῖ νύκτωρ καὶ μεθ'
B ἡμέραν ὡπλισμένους ἡμῖν ἑστάναι τοὺς λογισμούς, καὶ φοβεροὺς εἶναι ταῖς ἀναισχύντοις ἐπιθυμίαις· ὡς ἂν μικρὸν ἐνδῶσιν, ἕστηκεν ὁ διάβολος πῦρ ἔχων μετὰ χεῖρας, ὥστε ἐναφθῆναι καὶ καταφλέξαι τὸν θεοῦ τὸν ναόν. πάντοθεν οὖν ἡμᾶς ὀχυροῦσθαι χρή. πρὸς γὰρ φύσεως ἀνάγκην ἡμῖν ἡ μάχη, πρὸς ἀγγέλων πολιτείας ὁ ζῆλος, μετὰ ἀσωμάτων δυνάμεων ὁ δρόμος· ἡ γῆ καὶ ὁ σποδὸς τοῖς ἐν οὐρανῷ διατρίβουσιν ἐξισοῦσθαι φιλονεικεῖ, καὶ ἡ φθορὰ πρὸς τὴν ἀφθαρσίαν τὴν ἅμιλλαν ἔχει. ἔτι οὖν γάμον καὶ ἡδονὴν τοσούτῳ πράγματι παραβάλλειν τολμήσει τις, εἰπέ μοι; πῶς οὐκ εὐήθης λίαν; ταῦτα ἅ-
C πάντα ὁ Παῦλος συνειδώς, ἔλεγεν· ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω. διὰ ταῦτα ἀνεδύετο, διὰ ταῦτα οὐκ ἐθάῤῥει διαλεχθῆναι ἐξ ἀρχῆς περὶ παρθενίας αὐτοῖς, ἀλλὰ τοῖς περὶ τοῦ γάμου λόγοις ἐνδιατρίβει, κατὰ μικρὸν ἀποστῆσαι τοῦ γάμου βουλόμενος αὐτούς, καὶ τοὺς περὶ τῆς ἐγκρατείας λόγους βραχεῖς ποιησάμενος, ἐκείνοις πολλοῖς οὖσιν αὐτοὺς ἐγκατέμιξεν, οὐκ ἀφιεὶς πληγῆναι τὴν ἀκοὴν ὑπὸ τῆς παραινέσεως αὐστηρᾶς. ὁ γὰρ ὅλον δι' ὅλου διὰ τῶν βαρυτέρων πλέκων τὸν λόγον, ἐπαχθής τε ἐστι τῷ ἀκούοντι, καὶ πολλάκις ἀναγκάζει μέγα σκιρτῆσαι τὴν
D ψυχὴν μὴ φέρουσαν τῶν λεγομένων τὸ βάρος. ὁ δὲ ποικίλλων αὐτὸν καὶ πλείονα ἀπὸ τῶν ῥᾷστων ἢ τῶν δυσκόλων ποιῶν τὴν μῖξιν, τό τε τοῦ πράγματος κλέπτει βαρύ, καὶ διαναπαύσας τὸν ἀκροατὴν οὕτω πείθει καὶ προσάγεται μᾶλλον· ὅπερ οὖν καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἐποίησεν. εἰπὼν γάρ, καλὸν ἀνθρώπῳ γυναικὸς μὴ ἅπτεσθαι· ἀπεπήδησεν ἐπὶ τὸν γάμον εὐθέως, ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω, λέγων· καὶ τὸ μὲν μακαρίσαι μόνον ἀφῆκε· καλὸν γάρ, φησιν, ἀνθρώπῳ γυναικὸς μὴ ἅπτεσθαι. περὶ δὲ τοῦ γάμου καὶ συμβουλεύει καὶ ἐπιτάττει

καὶ αἰτίαν προσέθηκε· διὰ γὰρ τὰς πορνείας, φησί. καὶ δοκεῖ μὲν αἰτιολογεῖν τοῦ γάμου τὴν συγχώρησιν· τῷ δὲ ἀληθεῖ λανθανόντως ἐν ταῖς περὶ τοῦ γάμου προφάσεσιν ἐπαίρει τὸ τῆς ἐγκρατείας ἐγκώμιον· οὐ φανεροῖς ἐκκαλύπτων τοῖς λόγοις, ἀλλὰ τῷ συνειδότι τῶν ἀκουόντων καταλιμπάνων αὐτό. ὁ γὰρ μαθὼν ὅτι παραινεῖται γαμεῖν, οὐκ ἐπειδὴ τὸ κράτιστον τῆς ἀρετῆς ὁ γάμος, ἀλλ' ἐπειδὴ τοσαύτην αὐτοῦ κατέγνω λαγνείαν ὁ Παῦλος, ὡς ἄνευ γάμου μὴ δυναμένου λαγνείας ἀπέχεσθαι· ἐρυθριάσας καὶ αἰσχυνθεὶς, σπουδάσει ταχέως ἐπιλαβέσθαι τῆς παρθενίας, καὶ τὴν τοσαύτην ἀποκρούσασθαι ἀδοξίαν.

κη. ὅτι τὰ περὶ γάμου εἰρημένα παραινετικὰ εἰς παρθενίαν.

Τί δὲ μετὰ ταῦτα φησί; τῇ γυναικὶ ὁ ἀνὴρ τὴν ὀφειλομένην εὔνοιαν ἀποδιδότω· ὁμοίως δὲ καὶ ὁ ἀνὴρ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ἡ γυνή. καὶ ταῦτα δοκεῖ μὲν ὑπὲρ τοῦ γάμου λέγεσθαι· τὸ δὲ ἀληθὲς ὥσπερ ἄγκιστρον τῇ συνήθει περιστείλας ἐδωδῇ, οὕτως εἰς τὰς τῶν μαθητῶν ἐνίησιν ἀκοὰς, αὐτοὺς τοῖς περὶ τοῦ γάμου λόγοις ἐξαγαγεῖν αὐτοὺς τοῦ γάμου βουλόμενος. ὁ γὰρ ἀκούσας ὅτι μετὰ τὸν γάμον οὐκ ἔσται κύριος ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἐν τῇ τῆς γυναικὸς κείσεται γνώμῃ, ταχέως ἀπαλλαγῆναι σπουδάσει τῆς πικροτάτης δουλείας. μᾶλλον δὲ μηδὲ τὴν ἀρχὴν τὸν ζυγὸν ὑπελθεῖν· ἐπειδὴ εἰσελθόντα ἅπαξ δουλεύειν ἀνάγκη λοιπὸν ἕως ἂν τῇ γυναικὶ ὑποδοκῇ. καὶ ὅτι οὐχ ἁπλῶς καταστοχαζόμενος λέγω τὸ τῆς τοῦ Παύλου γνώμης, ἀπὸ τῶν μαθητῶν ῥᾴδιον τοῦτο καταμαθεῖν. οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνοι πρότερον φορτικὸν εἶναι καὶ ἐπαχθῆ τὸν γάμον ἐνόμισαν· ἀλλ' ὅτε ἤκουσαν τοῦ κυρίου εἰς ταύτην αὐτοὺς κατακλείοντος τὴν ἀνάγκην, εἰς ἣν καὶ τοὺς Κορινθίους ὁ Παῦλος τότε. τὸ γὰρ, ὃς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, παρεκτὸς λόγου πορνείας, ποιεῖ αὐτὴν μοιχᾶσθαι· καὶ τὸ, ὁ ἀνὴρ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ῥήμασι μὲν ἑτέροις, γνώμῃ δὲ εἴρηται τῇ αὐτῇ. εἰ δέ τις ἀκριβέστερον καταμάθοι τὸ τοῦ Παύλου, μᾶλλον ἐπιτείνει τὴν τυραννίδα, καὶ φορτικωτέραν ἐργάζεται τὴν δουλείαν. ὁ μὲν γὰρ κύριος οὐκ ἀφίησι κύριον εἶναι τοῦ τῆς οἰκίας ἐκβαλεῖν· ὁ δὲ Παῦλος καὶ τὴν τοῦ οἰκείου σώματος ἐξουσίαν αὐτὸν περιαιρεῖται, πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ἀρχὴν τῇ γυναικὶ παραδίδωσι, καὶ ἀργυρωνήτου μᾶλλον ὑποτάξας οἰκέτου.

A addita etiam cauſa: ait enim, propter fornicationem. Atque equidem conceſſi matrimonij cauſā edere videtur, ſed re vera expoſitis matrimonij cauſis, tacitè continentiæ laudem amplificat: non id apertis verbis declarans, ſed auditorum conſcientiæ relinquens. Nam qui ſe moneri intelligat vt matrimonium contrahat, non quòd matrimonium potiſſima quædam virtus ſit, ſed quòd ſe Paulus tantæ libidinis damnet, vt citra matrimonium ab ea ſe continere nequeat, erubeſcens ac pudefactus, protinus virginitatem adB ſciſcere, atque à ſe tantam infamiam depellere nitetur.

Quid verò addit inſuper? Vxori vir debitam beneuolentiam reddat: [itidémque vxor viro. quod apertius explanans, ſubdit: Vxor ſui corporis domina non eſt, ſed vir:] itidémque vir ſui corporis dominus non eſt, ſed vxor. Et hæc dici pro matrimonio videntur: re vera autem ea, tanquam hamum aſſueta eſca obligatum, in diſcipulorum aures immittit, eos habendo de matrimonio ſermone, à matrimonio retrahere volens. Qui enim auC diat, poſt matrimonium non iam ſe ſuum fore, ſed vxoris arbitrio ſubiectum iri, nec mora, acerbiſſima ſeruitute expedire ſe conabitur: vel potius nec iugum ſubire: cùm qui ſemel ſubierit, ei porrò ſeruiendum ſit, quandiu id vxori videatur. Neque verò id à me diſſeri futili quadam de Pauli ſententia coniectura, promptum eſt ex diſcipulis cognoſcere. nam nec ij graue ac moleſtum eſſe matrimonium priùs arbitrati ſunt, quàm à Domino ſe in eam neceſſitatem concluſos, in quam & à Paulo tum CoD rinthij, viderunt. Illud enim, Qui vxorem ſuam repudiat, præterquam adulterij nomine, in cauſa eſt vt ea adulteret: & hoc, Vir ſui corporis dominus non eſt, diſſimilibus verbis, ſed eodem ſenſu concepta ſunt. Quin ſi quis hoc Pauli accuratiùs animaduertat, tyrannidem auget magis, triſtioremque ſeruitutem reddit. Nam Dominus ei liberum non permittit eam domo exigere. Paulus ei etiam ſui corporis dominio erepto, omne eius ius in vxorem confert, eique cum emptitio famulo grauiùs ſubijcit,

XXIIX. *Quæ de matrimonio dicantur, cohortati nē eſſe ad virginitatem.*

[] *Addidi ex Pogiani verſione.nā & hic in apographo noſtr. ſignū eſt deiectum, & aliquā locus mutilus eſt.*

1.Cor.7.4.

Matth.5.32

huic enim licet interdum ſolidam libertatem adipiſci, ſi quidem poſſit aliquando auctus pecunia hero pretium numerare: at vir, quamuis omnium difficillimam vxorem nactus ſit, ſeruitutem ferre cogitur, nec qua eo dominatu ſe abſoluat atque eluctetur, inire viam poteſt.

XXIX. Illud, Ne defraudate alter alterũ, eius eſſe qui ad virginitatem inſtiget.

Itaque cùm dixiſſet, Vxor ſui corporis domina non eſt, addit, Ne defraudate alter alterum, niſi ſi quid ex conſenſu, ad tempus, vt precibus & ieiunio vacetis: rurſúmque eodem conuenite. Multos hic eorum qui virginitatem ſunt amplexi, in tanta Pauli indulgentia, erubeſcere ac verecundari exiſtimo. At ne timete, neu imperitè quicquam ſtatuite. Nam & hæc videntur eſſe coniugibus indulgentis: ſed ſi quis ea naue rimetur, eiuſdem cum ſuperioribus ſententiæ comperiet: alioqui ſi ea leuiter tractamus, propoſita cauſa neglecta, pronubæ potiùs quàm Apoſtoli verba videbuntur. ſin conſilium omne euoluamus, etiam hanc cohortationem dignam Apoſtolica grauitate inueniemus. Quid eſt enim cur in hac diſputatione prolixior eſt? an non id ſatis erat, quòd ſuperioribus verbis grauiter repræſentatum, cohortationem illic ſiſteret? Nam quid his, Ne defraudate alter alterum, niſi ſi quid ex conſenſu, ad tempus; plus dicitur quàm illis, Vxori vir debitam beneuolentiam reddat: &, Vir ſui corporis dominus non eſt? Nihil ſanè: ſed quod illic breuiter & obſcurè dictum eſt, hic pluribus illuſtrat. Atque id facit ſanctum Dei Samuelem imitatus. Vt enim ille accuratiſſimè regni leges populo recenſet, non vt eas ſuſcipiant, ſed ne ſuſcipiant: agique inſtitutio quædam videtur, cùm re vera intempeſtiuæ eorum cupiditatis dehortatio ſit: ad eundem modum & Paulus matrimonij tyrannidem frequentiùs & apertiùs inculcat, eos his verbis volens inde reuocare. itaque ei ſententiæ, Vxor ſui corporis domina non eſt, addit, Ne defraudate alter alterum, niſi ſi quid ex conſenſu, vt ieiunio & precibus vacetis. Vides vt nec opinatò & ſine moleſtia, eos qui in matrimonio degerent, ad continentiæ ſtudium inducat?

A τούτῳ μὲν γὰρ ἔξεστι πολλάκις καὶ παντελοῦς ἐλευθερίας τυχεῖν, εἰ δυνηθείη ποτὲ εὐπορήσας ἀργύριον καταθεῖναι τὴν τιμὴν τῷ δεσπότῃ· ὁ δὲ ἀνὴρ κἂν τὴν ἁπασῶν ἀργαλεωτέραν ἔχῃ γυναῖκα, στέργειν ἀναγκάζεται τὴν δουλείαν, καὶ λύσιν οὐδεμίαν οὐδὲ διέξοδον ταύτης δύναται τῆς δεσποτείας εὑρεῖν. Εἰπὼν τοίνυν, ἡ γυνὴ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἐπάγει, μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, εἰ μή τι ἂν ἐκ συμφώνου, πρὸς καιρὸν, ἵνα σχολάσητε τῇ προσευχῇ καὶ τῇ νηστείᾳ, καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέρχεσθε. πολλοὺς B ἐνταῦθα τῶν τὴν παρθενίαν ἐπανῃρημένων οἶμαι καὶ ἐρυθριᾶν καὶ αἰσχύνεσθαι ἐπὶ τῇ πολλῇ συγκαταβάσει τοῦ Παύλου. ἀλλὰ μὴ δείσητε μηδὲ ἀβέλτερόν τι πάθητε. δοκεῖ μὲν γὰρ καὶ ταῦτα εἶναι χαριζομένου τοῖς γεγαμηκόσιν· εἰ δέ τις αὐτὰ ἀκριβῶς διασκέψαιτο, τῆς αὐτῆς ὄντα τοῖς προτέροις εὑρήσει γνώμης. εἰ μὲν γάρ τις αὐτὰ ἁπλῶς ἐπιέναι βούλοιτο τῆς προκειμένης ἀπαλλάττων αἰτίας, δόξει νυμφευτρίας εἶναι μᾶλλον ἢ ἀποστόλου τὰ ῥήματα· εἰ δὲ τὸν σκοπὸν ἅπαντα ἀναπτύξειε, καὶ ταύτην χαρίεν εὑρήσει τῆς ἀποστο- C λικῆς ἀξίας τὴν παραίνεσιν. διὰ τί γὰρ μακρότερον ἐπεξῆλθε τούτῳ τῷ λόγῳ; οὐ γὰρ ἤρκει διὰ τῶν ἀνωτέρω τοῦτο σημειότερον ἐνδειξάμενον, μέχρις ἐκείνου στῆσαι τὴν παραίνεσιν; τί γὰρ ἔχει πλέον τοῦ, τῇ γυναικὶ ὁ ἀνὴρ τὴν ὀφειλομένην εὔνοιαν ἀποδιδότω, καὶ, ὁ ἀνὴρ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, τὸ, μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, εἰ μή τι ἂν ἐκ συμφώνου πρὸς καιρόν; πλέον μὲν οὐδέν· ὃ δὲ ἐν βραχεῖ καὶ ἀμυδρῶς εἰρημένον ἐκεῖ, διὰ πλειόνων ἐνταῦθα σαφέστερον ἐξειργάσατο. ποιεῖ δὲ τοῦτο μιμούμενος τὸν ἅγιον τοῦ θεοῦ Σαμουήλ. καθάπερ γὰρ ἐκεῖνος μετὰ πάσης ἀκρι- D βείας τοὺς περὶ τῆς βασιλείας ἐξηγεῖται νόμους τοῖς ἰδιώταις, οὐχ ἵνα δέξωνται, ἀλλ᾽ ἵνα μὴ δέξωνται· καὶ δοκεῖ μὲν διδασκαλία τὸ πρᾶγμα εἶναι, τὸ δὲ ἀληθὲς ἀποτροπή τις ἦν τῆς ἐπιθυμίας αὐτῶν τῆς ἀκαίρου· οὕτω καὶ ὁ Παῦλος τοῦ γάμου τὴν τυραννίδα συνεχέστερον στρέφει καὶ σαφέστερον, τούτοις αὐτοὺς τοῖς ῥήμασιν ἐκεῖθεν ἐξάγειν βουλόμενος. εἰπὼν γὰρ, ἡ γυνὴ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει· ἐπάγει, μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, εἰ μή τι ἂν ἐκ συμφώνου, ἵνα σχολάζητε τῇ νηστείᾳ καὶ τῇ προσευχῇ. ὁρᾷς πῶς ἀνυπόπτως καὶ ἀνεπαχθῶς τοὺς ἐν τῷ γάμῳ μένοντας εἰς τὸ τῆς ἐγκρατείας γυμνασίαν ἐνάγει;

κθ'. ὅτι τὸ, μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, εἰς τὴν παρθενίαν ἐστὶν ἐνάγοντος.

ἐπῄνεσε μὲν γὰρ τὴν ἀρχὴν ἁπλῶς τὸ πρᾶγμα A ἐπειδή ἐστιν, εἰπών· καλὸν ἀνθρώπῳ γυναικὸς μὴ ἅπτεσθαι. ἐνταῦθα δὲ καὶ παραίνεσιν προστέθεικεν, εἰπών· μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, εἰ μή τι ἂν ἐκ συμφώνου. διὰ τί δὲ καὶ ἐν παραινέσει ὅπερ ἤθελεν ἐβούλετο εἰσηγεῖσθαι, ἀλλ' οὐκ ἐν ἐπιτάγματος σχήματι; οὐ γὰρ εἶπεν· ἀποστερεῖτε μὲν ἀλλήλους, συμφώνως δέ· ἀλλὰ τί; μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, εἰ μή τι ἂν ἐκ συμφώνου· ὅτι οὕτω προσηνέστερος ὁ λόγος ἐγίνετο, τοῦ διδασκάλου τὴν γνώμην δεικνὺς μετὰ σφοδρότητος οὐ τοῦτο ἀπαιτοῦσαν ὅτι μάλιστα καὶ μετὰ πολλῆς τῆς εὐγνωμοσύνης ἡ ἔκβασις B γένοιτο. οὐ τούτῳ δὲ μόνον παραμυθεῖται τὸν ἀκροατὴν, ἀλλὰ καὶ τῷ τὸ μὲν τραχὺ βραχέσι συστεῖλαι ῥήμασι· πρὶν δὲ ἀλγῆσαι τὸν ἀκούοντα, ἐπὶ τὰ ἡδύτερα μεταπηδῆσαι, καὶ τούτοις ἐνδιατρῖψαι μᾶλλον.

λ'. Διὰ τί εἰ τίμιος ὁ γάμος, τοῖς νηστεύουσιν ὁ Παῦλος συνουσίας ἀπέχεσθαι.

Ἄξιον δὲ ἐξετάσαι κἀκεῖνο, τί δήποτε, εἰ τίμιος ὁ γάμος, καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος, οὐκ ἀφίησιν αὐτὸν χώραν ἔχειν ἐν τῷ τῆς νηστείας καὶ τῆς προσευχῆς καιρῷ; ὅτι τῶν σφόδρα ἀτόπων ἦν, Ἰουδαίους μὲν, οἷς ἅπαντα τὰ σωματικὰ διατέτακτο, οἷς καὶ δύο γυναῖκας ἔχειν ἐφεῖτο, καὶ τὰς μὲν ἐκβάλλειν, τὰς δὲ ἀντεισάγειν, τοσαύτην ποιεῖ- C σθαι τοῦ πράγματος πρόνοιαν, ὡς μέλλοντας θείων ἀκούειν λογίων, ἀποστῆναι καὶ τῆς κατὰ νόμον μίξεως· καὶ ταῦτα οὐ μίαν οὐδὲ δύο μόνον ἡμέρας, ἀλλὰ καὶ πλείους· ἡμᾶς δὲ τοὺς τοσαύτης ἀπολαύοντας χάριτος, τοὺς πνεύματα λαβόντας, τοὺς νεκρωθέντας, τοὺς συνταφέντας τῷ Χριστῷ, τοὺς υἱοθεσίας ἀξιωθέντας, τοὺς εἰς τοσαύτην ἀναχθέντας τιμὴν, μετὰ τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα ἀγαθὰ, μηδὲ εἰς τὴν αὐτὴν ἀφικέσθαι τοῖς νηπίοις ἐκείνοις σπουδήν. εἰ δὲ ἐπιζητοίη τις πάλιν ζητῶν· αὐτὸς δὲ ὁ Μωϋσῆς διὰ τί τοὺς Ἰουδαίους τῆς D ὁμιλίας ταύτης ἀπήγαγεν; ἐκεῖνο ἂν εἴποιμι ὅτι εἰ καὶ τίμιος ὁ γάμος, ἀλλὰ μέχρι τοσούτου φθάσαι δύναιτ' ἂν, ὥστε μὴ μολῦναι τὸν χρώμενον· τὸ δὲ ἁγίους ἀποφαίνειν, οὐκέτι τῆς ἐκείνου δυνάμεως, ἀλλὰ τῆς παρθενίας ἐστίν. ὅτι δὲ οὐ Μωϋσῆς μόνον οὐδὲ Παῦλος ταῦτα παρήγγελον, ἄκουσον τί φησιν ὁ Ἰωήλ· ἁγιάσατε νηστείαν, συναγάγετε πρεσβυτέρους. ἀλλ' ἐκεῖνο ἴσως ζητεῖς, τοῦ γυναικὸς ἀπέχεσθαι ἐβούλετο; ἐξελθέτω φησὶ νυμφίος ἐκ τοῦ κοιτῶνος αὐτοῦ, καὶ νύμφη ἐκ τοῦ παστοῦ αὐτῆς. τοῦτο γὰρ καὶ τοῦ Μωσαϊκοῦ μεῖζόν ἐστιν ἐπιτάγματος. εἰ γὰρ νυμφίον καὶ νύμφην, οἷς ἀκμάζει τὰ τῆς ἐπιθυ-

A Nam principio rem laudauit ſolùm: præſtare enim homini mulierem non tangere: hic adhibet etiam cohortationem, alter alterum ne defraudarent, niſi ſi quid ex conſenſu. Et cur autem quod conſtitutum volebat, hortabundus, non imperabundus proponit? neque enim dixit, defraudate alter alterum, dummodo ex conſenſu: ſed quid? Ne defraudate alter alterum niſi ſi quid ex conſenſu. Quòd hic ſermo lenior eſt, doctoris ſententiam demonſtrans, quæ rigidè id non exigat, quod vel maximè ſumma be- B neuolentia perſoluatur. Neque eo ſolo auditorem ſolatur, ſed etiam quòd aſperum breuibus verbis complexus, priùs ad iucunda reuertatur, quàm eum dolor attingat, in iiſque magis moretur.

XXX Cur ſi honoratū matrimonium eſt, ieiunantes hortetur Paulus congreſſu abſtinere

Atque illud etiam quæſtione dignum eſt, cur, ſi quidem honorabile eſt matrimonium, & thorus immaculatus, ei procum ac ieiunij tempore locum habere non permittat? Quòd perabſurdum eſſet, Iudæos, quibus omnia corporatā conſtituebantur, qui duas coniuges habere, & alijs C eiectis alias adſciſcere ſinebantur, tantam in hac re operam ponere, vt diuina oracula audituri, etiam legitimo coitu abſtinerēt: idq; non vnum aut alterum diem, ſed etiam plures: nos tanto affectos beneficio, qui ſpiritalia accepimus, defunctos, cum Chriſto conſepultos, adoptione auctos, ad eam dignitatem euectos, poſt tot tantáſque dotes, ne infantium quidem illorum ſtudium conſequi. Quòd ſi quis autem iterum quærere perſiſtat, cur Moſes ipſe Iudæos ab eo coitu abducat? id habeat reſponſum, Et ſi hono- D rabile matrimonium ſit, at eò ſolùm pertinere, vt vtentem non inquinet, ſanctos præſtare, haud illius eſſe virium, ſed virginitatis. Nec verò ea Moſen ſolùm atque Paulum edixiſſe, audi quid Ioël cenſeat: Sanctificate ieiunium, ſeniores congregate. Sed quæris, vbinam vxore abſtinendum ſciſcat? Prodeat, inquit, & ſponſus ex ſuo penetrali, & ſponſa ex thalamo. Id enim Moſaico etiam maius eſt. Nam ſi ſponſum ac ſponſam libidine ardentes,

Ex. d. 19.

Vide ad Rom. 8.

Ioël. 2. 15.

iuuenta prurientes, cupiditate infrenes, ieiunij & precum tempore coire nefas eſt, quanto magis ceteros eam congrediendi neceſſitatem non habentes? Qui enim vt decet comprecetur ac ieiunet, ei neceſſe ſit, omne humanarum rerum ſtudium, omnem curam quaſique diffluxum abijcere, itaque ad ſe probè vndique coacto, Deum adire. Quare & ieiunium bonum eſt: quippe reciſis animi curis, ac negligentia, quæ mentem circumfluat, repreſſa, cogitationem omnem ad ſe conuertens. id quod & Paulus innuens, à congreſſu arcet, & verbis vtitur oppidò quàm appoſitè. nō enim ait, Ne inquinemini: ſed, Vt ieiunio & precibus vacetis: velut coïtu cum vxore non ad fœditatem, ſed ad occupationes nos cogente.

XXXI. *Qui precationib. ritè operā dare velint, eos neceſſario Paulum à concubitu auocaſſe.* Nam cùm nunc poſt tot præſidia, impedire nos precum tempore diabolus conetur, ecquid non molietur mentis oculis huc illuc iactandis, animum nactus diffluentem, atque vxoris ſtudio præfractum? Quod ne pateremur, néve cùm potiſſimùm id agimus, vt Deum nobis propitium comparemus, tum prece adeò futili eum irritaremus, iubet tum à coïtu puros eſſe.

XXXII. *Qui ſegniter precentur, non modò Deū non propitiare, ſed etiā irritare.* Etenim ſi qui reges adeunt: & quid reges dico? imò verò infimos magiſtratus: & ſerui heros alloquentes, ſeu id agant iniuria ab alijs affecti, ſeu beneficium ipſi poſtulantes, ſeu iram in ſe excitatam ſopire properantes, & oculis & mente omni ad eos conuerſa, ita colloquium habent: ſin minimùm dormitent, non ſolùm pro quibus ſupplicabunt, non perficiunt, ſed malo etiam accepto diſcedunt. Si hominum furorem lenire volentes, tantopere laborant: quid nobis miſeris fiet, qui omnium principem Deum adeò negligenter adimus, maximè cui longè maiori ſimus iræ obnoxij? Neque enim herum ſeruus, aut regem ſubditus tam grauiter irritat, atque nos Deum in dies. Atque id ſignificans Chriſtus, in alterum commiſſa,
Matth.18. 34. centum denarios, in Deum decem millia talenta nominabat. Quare cùm eum, ſedandæ tantæ iræ, ciúſque

A μίας, εἰ ἡ νεότης σφριγᾷ, οἷς ὁ πόθος ἀχαλίνωτος, οὐ χρὴ συνιέναι κατὰ τὸν τῆς νηστείας καιρὸν καὶ τῆς προσευχῆς, πόσῳ μᾶλλον τοὺς λοιποὺς τοὺς οὐκ ἔχοντας τοσαύτην μίξεως ἀνάγκην; τὸν γὰρ εὐχόμενον ὡς χρὴ καὶ νηστεύοντα, πάντα ἀπορρῖψαι δεῖ πόθον βιωτικὸν, πᾶσαν φροντίδα καὶ διάχυσιν, καὶ πανταχόθεν ἑαυτὸν συναγαγόντα καλῶς, οὕτω προσιέναι τῷ θεῷ. διὰ τοῦτο καὶ ἡ νηστεία καλὸν, ὅτι περικόπτει τὰς τῆς ψυχῆς φροντίδας, καὶ τὴν περιρρέουσαν τὸν νοῦν ὀλιγωρίαν ἀναστέλλουσα, ὅλην πρὸς ἑαυτὴν ἐπιστρέφει τὴν διάνοιαν. τοῦτο
B καὶ ὁ Παῦλος αἰνιττόμενος ἀπάγει τῆς μίξεως· καὶ τῇ λέξει σφόδρα κυρίως κέχρηται. οὐ γὰρ εἶπεν, ἵνα μὴ μολυνθῆτε, ἀλλ', ἵνα σχολάζητε τῇ νηστείᾳ καὶ τῇ προσευχῇ· ὡς τῆς πρὸς γυναῖκα ὁμιλίας οὐκ εἰς ἀκαθαρσίαν, ἀλλ' εἰς ἀσχολίαν ἀγούσης.

Ὅπου γὰρ νῦν μετὰ τὴν τοσαύτην ἀσφάλειαν πειρᾶται ἐμποδίζειν ἡμῖν κατὰ τὸν τῆς προσευχῆς καιρὸν ὁ διάβολος· ἂν διακεχυμένην λάβῃ ψυχὴν, καὶ ἀπὸ τῆς πρὸς τὴν γυναῖκα συμπαθείας μεμαλαγμένην, τί οὐκ ἐργάσεται τῇδε κἀκεῖσε τοὺς τῆς διανοίας ἀναρριπίζων ὀφθαλμούς; ὅπερ ἵνα μὴ πάθωμεν, μηδὲ ὅτε μάλιστα ἵλεων
C σπουδάζομεν ἡμῖν καταστῆσαι τὸν θεὸν, τότε αὐτὸν παροξύνωμεν διὰ τῆς οὕτω ματαίας εὐχῆς, κελεύει τῆς κοίτης ἀπηλλάχθαι τότε. (κα' ἀπει- χαρις.)

Εἰ γὰρ οἱ τοῖς βασιλεῦσι προσιόντες· τί λέγω βασιλεῦσιν; ἐσχάτοις μὲν οὖν ἄρχουσι· καὶ δεσπόταις δοῦλοι ἐντυγχάνοντες, εἴτε ὑφ' ἑτέρων ἠδικημένοι τοῦτο ποιοῦσιν, εἴτε αὐτοὶ δεόμενοι παθεῖν εὖ, εἴτε ὀργήν τινα καθ' ἑαυτῶν ἐγηγερμένην κοιμίσαι σπεύδοντες· καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὴν διάνοιαν ἅπασαν ἐπιστρέψαντες πρὸς ἐκείνους, οὕτω ποιοῦνται τὴν ἐντυχίαν· κἂν μικρὸν ἀπορραθυμή-
D σωσιν, οὐ μόνον οὐ κατορθοῦσιν ὑπὲρ ὧν ἐδέοντο, ἀλλὰ καὶ κακόν τι προσλαβόντες ἀπῆλθον. εἰ οἱ θυμὸν ἀνθρώπων παῦσαι βουλόμενοι, τοσαύτῃ κέχρηνται τῇ σπουδῇ, τί πεισόμεθα ἡμεῖς οἱ δείλαιοι, μετὰ τοσαύτης ῥᾳθυμίας τῷ πάντων δεσπότῃ προσιόντες θεῷ; καὶ ταῦτα πολλῷ μείζονος ὀργῆς ὄντες ὑπεύθυνοι. οὔτε γὰρ οἰκέτης δεσπότην, οὔτε ἀρχόμενος βασιλέα παροξύνουσιν οὕτως, ὡς τὸν θεὸν καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἡμεῖς. καὶ τοῦτο ἐμφαίνων ὁ Χριστὸς, τὰ μὲν εἰς τὸν πλησίον ἁμαρτήματα, ἑκατὸν ἐκάλει δηνάρια· τὰ δὲ εἰς τὸν θεὸν, μυρία τάλαντα. ἐπεὶ οὖν τοσαύτην ἐν ταῖς εὐχαῖς πρόσιμεν σβέσοντες ὀργὴν, καὶ ἐν οὕτως

(κς. Οἱ ῥαθύμως εὐχόμενοι οὐ μόνον οὐκ ἐξιλεοῦνται, ἀλλὰ καὶ παροξύνουσι τὸν θεόν.)

καθ' ἑκάστην ἐκπολεμούμενοι τῆς ἡμέρας καὶ καταλλάξοντες, εἰκότως ἡμᾶς ἀπάγει τῆς ἡδονῆς ἐκείνης, μονονουχὶ λέγων· περὶ ψυχῆς ἡμῖν ὁ λόγος, ἀγαπητοί· ὑπὲρ τῶν ἐσχάτων ὁ κίνδυνος· τρέμειν δεῖ καὶ δεδοικέναι καὶ συνεστάλθαι· δεσπότην προσίεμεν φοβερόν, πολλὰ παρ' ἡμῶν ὑβρισμένον· μεγάλα ἡμῖν ἔχοντι καὶ ὑπὲρ μεγάλων ἐγκαλεῖ. οὐ περιπλοκῶν ἐστιν ὁ καιρὸς οὔτε ἡδονῶν, ἀλλὰ δακρύων καὶ στεναγμῶν πικρῶν, προσπτώσεως, ἐξομολογήσεως ἀκριβοῦς, λιτανείας συντεταμένης, ἱκετηρίας πολλῆς. ἀγαπητὸν γὰρ καὶ μετὰ τοσαύτης προσπίπτοντα σπουδῆς, δυνηθῆναι προσιόντα καταμαλάξαι τὴν ὀργὴν ἐκείνην· οὐχ ὅτι ἀπηνής, οὐδ' ὅτι ὠμὸς ὁ δεσπότης ἡμῶν· καὶ γὰρ σφόδρα ἐστὶν ἥμερος καὶ φιλάνθρωπος· ἀλλ' ἡ τῶν ἁμαρτημάτων τῶν ἡμετέρων ὑπερβολὴ καὶ τὸν χρηστὸν καὶ ἐπιεικῆ καὶ πολυέλεον ἀφίησιν ἡμῖν συγγνῶναι ταχέως· διό φησιν ἵνα σχολάζητε τῇ νηστείᾳ καὶ προσευχῇ. τί οὖν ἂν εἴη τῆς δουλείας ταύτης πικρότερον; βούλομαι ἐπιδοῦναι πρὸς ἀρετήν, ἀναπτῆναι πρὸς τὸν οὐρανόν, νηστείαις τε καὶ εὐχαῖς συνεχῶς προσκαρτερῶν ἀποσμῆξαι τὸν ῥύπον τῆς ψυχῆς· εἶτα ἂν μὴ βούληται ἐκείνη ταύτῃ ἐπιδοῦναι τῇ γνώμῃ, ἀναγκάζομαι δουλεύειν αὐτῆς τῇ λαγνείᾳ. διὰ τοῦτο γὰρ ἀρχόμενος ἔλεγε, καλὸν ἀνθρώπῳ γυναικὸς μὴ ἅπτεσθαι. διὰ τοῦτο καὶ οἱ μαθηταὶ πρὸς τὸν κύριον εἶπον· εἰ οὕτως ἐστὶν ἡ αἰτία τῆς γυναικός, οὐ συμφέρει γαμῆσαι. λογισάμενοι γὰρ ὅτι πολλὴ ἀνάγκη θατέρῳ τῶν μερῶν γενέσθαι τὴν ἐπήρειαν, καὶ στενοχωρηθέντες ὑπὸ τῶν λογισμῶν, ταύτην ἀφῆκαν τὴν φωνήν.

κγ'. ἵνα τὸ δεύτερον εἰπεῖν περὶ τῶν αὐτῶν τοῦ Χριστοῦ ἐστι μιμουμένου.

Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος συνεχῶς αὐτὸ στρέφει, ἵνα εἰς τοῦτον τὸν λογισμὸν ἐμβάλῃ τοὺς Κορινθίους· ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω· τῇ γυναικὶ ὁ ἀνὴρ τὴν ὀφειλομένην εὔνοιαν ἀποδιδότω· ἡ γυνὴ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει· μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους· ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέρχεσθε. οὐδὲ γὰρ οἱ μακάριοι τότε ἐκεῖνοι ἐκ προτέρας εὐθέως τοῦτο ἔπαθον τῆς φωνῆς, ἀλλ' ὅτε ἐκ δευτέρου ταῦτα ἤκουσαν, τότε συνεῖδον τῆς ἐντολῆς τὴν ἀνάγκην. καὶ γὰρ ὅτε ἐκάθητο ἐπὶ τοῦ ὄρους ὁ Χριστὸς διελέχθη περὶ τούτου, καὶ μετ' ἕτερα πολλὰ πάλιν οὕτως αὐτοὺς εἰσήγαγεν εἰς τὸν τῆς ἐγκρατείας ἔρωτα· οὕτω συνεχῶς τὰ αὐτὰ λεγόμενα πλείονα ἔχει τὴν ἐνέργειαν. καὶ ταῦτα οὖν τὸν διδάσκαλον μιμούμενος ὁ μαθητὴς συνεχῶς περὶ τῶν αὐτῶν διαλέ-

A quem quotidie oppugnemus, propitiandi cauſa, precibus adimus, meritò nos ab ea voluptate arcet: quaſi dicat. Anima nobis agitur, cariſſimi, de ſumma rerum periculum eſt: tremendum, horrendum, formidandum eſt. Herum adimus terribilem, multoties à nobis læſum, multa habentem quæ nobiſcum expoſtulet. non hoc tempus eſt amplexuum, non voluptatum, ſed lacrymarum, acerborum gemituum, congeniculationis, accuratæ confeſſionis, diligentis ſupplicationis, frequentium precum: quandoquidem B bene cum eo agatur, qui vel eo ſtudio adhibendo, iram eam leniat, non quia durus ac crudelis ſit Dominus noſter; eſt enim admodum lenis & humanus, ſed ſcelerum noſtrorum magnitudo etſi benignum, clementem, atque miſericordem, facilè nobis ignoſcere non ſinit: itaque ait, Vt ieiunio & precibus vacetis. Quid igitur eſt hac ſeruitute acerbius? Volo in virtute gradum facere, in cœlum euolare ieiunio atque precibus aſſiduè intentus, animi ſordes abſtergere. At quòd illa in id inſtitutum non C conſentiat, laſciuiæ eius ſeruire cogor. Ob id enim initio monebat, præſtare homini mulierem non tangere. & diſcipuli etiam Domino dicebant, Si ea eſt viri cum vxore cauſa, non expedit matrimonium contrahere: quippe cogitantes neceſſe eſſe alterutram in partem admitti, eáque cogitatione victi in anguſtúmque deducti, eam vocem emiſerunt. *Matth. 19. 10.*

XXXIII. *Eadem iterum repetere, eius eſſe qui Chriſtū imitatur.*

Quare etiam Paulus id aſſiduè repetit, vt in eam cogitationem Corinthios inducat: Suam quiſque vxorem D habeat: Vxori vir debitam beneuolentiam reddat: Vxor ſui corporis domina non eſt: Ne defraudate alter alterum: Eodem conuenite. Nam nec beati illi id ad primam vocem tum ſenſerunt, ſed poſtquam id ſecundò audierunt, tum verò præcepti neceſſitatem intellexerunt. Etenim Chriſtus, qui & † in monte conſidens, & rurſum poſt alia multa de eo diſſeruiſſet, ita eos ad continentiæ ſtudium incitauit. Adeò eadem aſſiduè repetita, plus habent efficaciæ. Itaque & hic, diſcipulus magiſtrum imitatus, crebrò idem vſurpat. *Matth. 5.*

neque vſquam permiſſionem meram prodit, ſed cum cauſa, propter fornicationem inquiens, & tentationes Satanicas, atque incontinentiam, præter expectationem virginitatis laudem in diſputatione de matrimonio architectatus.

XXXIV. Virginitatē admirandā eſſe, & multis coronis dignam. Nam ſi in matrimonio degentes diutiùs abiungere veretur, ne quem diabolus aditum inueniat, quibus coronis dignæ ſint, quæ neque ab initio eo ſolatio opus habuerunt, & ad extremum inuictæ permanſerunt? Vt nihil dicam, nec diaboli machinas vtriſque ex æquo admoueri. Nam illis, opinor, nec moleſtus eſt, qui quidem ſciat perfugium ijs proximum eſſe, ſtatimque ſi quem vehementiorem impetum ſentiant, in portum ſe recipere licere. neque enim ijs permittit beatus Paulus longiùs nauigare, ſed defeſſos redire iubet, ſinens eodem rurſum conuenire. At virgo aſſiduè perfretare, & ſine portu æquor permetiri cogitur: atque vt grauiſſima tempeſtas coniurgat, ne ſic quidem ei fas eſt nauem ſubducere ac quieſcere. Igitur quaſi qui mare infeſtant, vbi ciuitas aut nauale, aut portus ſit, nauigantes non inuadunt: id enim eſt temerè periclitari: ſin nauigium in alto offendant, auxilij deſtitutionem audaciæ incitamentum nacti, omnia mouent atque verſant, neque priùs deſiſtunt, quàm aut eos demergant, aut id ipſi patiantur: ita & acer hic pirata virgini graues fluctus, ingentem tempeſtatem, ac procellas intolerabiles, omnia ſuſque déque miſcens, vt vi atque impetu nauem ſubuertat: audiuit enim virgini non concedi eodem conuenire, ſed ei neceſſe eſſe perpetuò aduerſus nequam ſpiritus luctari ac confligere, donec tandem in tranquillum portum euadat. *Ephes. 6. 12* Etenim Paulus virgini tanquam forti militi muris excluſo portas aperiri nō permittit, quamuis & valde effero hoſte, & vel eo crudeliore, quòd aduerſario induciarum poteſtas nulla ſit. Nec verò diabolus ſolùm, ſed ipſe etiam libidinis ſtimulus cœlibes vrget acriùs: ídque omnes perſpiciunt. Nam quorum habemus vſum,

A γεται· καὶ οὐδαμοῦ τὴν συγχώρησιν ἁπλῶς τίθησιν, ἀλλὰ μετ' αἰτίας, διὰ τὰς πορνείας λέγων, καὶ τοὺς πειρασμοὺς τοὺς Σατανικοὺς καὶ τὴν ἀκρασίαν· καὶ ἀνυπόπτως τὸ τῆς παρθενίας ἐγκώμιον ἐργαζόμενος ἐν τοῖς περὶ τοῦ γάμου λόγοις.

Εἰ γὰρ τοὺς ἐν τῷ γάμῳ διατρίβοντας δέδοικεν ἀποστῆσαι ἐπιπολὺ, μή τινα παρείσδυσιν ὁ διάβολος εὕρῃ, πόσων ἂν εἶεν ἄξιαι στεφάνων αἱ μηδὲ παρὰ τὴν ἀρχὴν ταύτης δεηθεῖσαι τῆς παραμυθίας, καὶ μέχρι τέλους ἀχείρωτοι διαμείνασαι; καίτοι οὐδὲ τὰ παρὰ τοῦ διαβόλου *λδʹ. ὅτι θαυμαστὸν καὶ πολλῶν ἄξιον στεφάνων ἡ παρθενία.*
B μηχανήματα ὁμοίως ἀμφοτέροις προσάγεται. τοῖς μὲν γὰρ οὔτε ἐνοχλεῖν αὐτὸν οἶμαι, εἰδότα ὅτι πλησίον αὐτοῖς ἡ καταφυγή· κἂν τινος αἴσθωνται σφοδροτέρας προσβολῆς, ἔξεστιν εὐθέως ἐπὶ τὸν λιμένα καταφεύγειν. οὐδὲ γὰρ ἀφίησιν αὐτοὺς ὁ μακάριος Παῦλος πορρωτέρω πλεῖν, ἀλλ' ὑποστρέφειν ἡνίκα ἂν κάμωσι παραινεῖ, πάλιν ἐπιτρέπων ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέρχεσθαι. ἡ δὲ παρθένος δι' ὅλου θαλαττεύειν ἀναγκάζεται, καὶ πέλαγος πλεῖν ἀλίμενον· κἂν ὁ χαλεπώτατος διεγερθῇ χειμὼν, οὐδὲ οὕτω θέμις ὁρμίσαι τὸ σκάφος αὐτῇ καὶ ἀναπαύσασθαι. ὥσπερ οὖν οἱ κατὰ τὴν θάλατταν
C κακοῦργοι, ἔνθα μὲν ἂν ᾖ πόλις ἢ ἐπίνειον ἢ λιμὴν, οὐκ ἐπιτίθενται τοῖς πλέουσι· τοῦτο γὰρ μάτην κινδυνεύειν ἐστίν· ἂν δὲ ἐν μέσῳ τῷ πελάγει τὸ σκάφος ἀπολάβωσι, τὴν ἐρημίαν τῶν βοηθησόντων τῆς τόλμης ἐφόδιον ἔχοντες, πάντα κινοῦσι καὶ στρέφουσι, καὶ οὐ πρότερον ἀφίστανται ἕως ἂν ἢ καταδύσωσι τοὺς ἐμπλέοντας, ἢ τοῦτο πάθωσιν αὐτοί· οὕτω καὶ ὁ δεινὸς οὗτος πειρατὴς τῇ παρθένῳ πολὺν ἐπάγει τὸν χειμῶνα, καὶ χαλεπὴν τὴν ζάλην, καὶ ἀφορήτους τὰς τρικυμίας, πάντα ἄνω καὶ κάτω κυκῶν, ὥστε τῇ βίᾳ καὶ τῇ ῥύμῃ
D περιτρέψαι τὸ σκάφος. ἤκουσε γὰρ ὅτι τὸ, ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέρχεσθαι ἡ παρθένος οὐκ ἔχει, ἀλλ' ἀνάγκη δι' ὅλου παλαίειν αὐτὴν, δι' ὅλου μάχεσθαι πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας, ἕως ἂν εἰς τὸν εὔδιον καταπλεύσῃ λιμένα. καθάπερ γὰρ στρατιώτην γενναῖον ἔξω τειχῶν ἀποκλείσας τὴν παρθένον ὁ Παῦλος, οὐκ ἀφίησιν ἀνοιγῆναι τὰς πύλας αὐτῇ, κἂν σφόδρα ὁ πολέμιος ἀγχιαίῃ πρὸς αὐτὴν, κἂν αὐτὸς τούτῳ σφοδρότερος γίγνηται, τῷ τὸν ἀντίπαλον μηδεμίαν ἐξουσίαν ἔχειν ἀνακωχῆς. οὐχ ὁ διάβολος δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ τῆς ἐπιθυμίας οἶστρος μειζόνως τοῖς μὴ γεγαμηκόσιν ἐνοχλεῖ· καὶ τοῦτο παντί που δῆλόν ἐστιν. ὧν μὲν γὰρ τὴν ἀπόλαυσιν ἔχομεν,

A οὐ ταχέως ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας ἁλισκόμεθα, τῆς ἀδείας τῇ ψυχῇ ῥᾳθυμεῖν συγχωρούσης. καὶ τοῦτο καὶ παροιμία τις ἡμῖν μαρτυρεῖ, δημώδης μὲν, σφόδρα δὲ ἀληθής. τὸ γὰρ ἐν ἐξουσίᾳ, φησὶν, ἑτοίμως οὐκ ἔστι πρὸς ἐπιθυμίαν σφοδρόν· ἂν δέ ποτε κωλυθῶμεν ὧν πάλαι ἦμεν κύριοι, τοὐναντίον γίνεται, καὶ τὰ διὰ τὴν ἐξουσίαν παρ' ἡμῶν καταφρονούμενα, ταῦτα ὅταν τὸ κῦρος ἡμῶν ἐκφύγῃ, σφοδροτέραν ἡμῶν τὴν ἐπιθυμίαν διεγείρει. πρῶτον μὲν οὖν ταύτῃ μείζων παρὰ τοῖς γεγαμηκόσιν ἡ γαλήνη· δεύτερον δὲ, ὅτι κἂν εἰς ὕψος ἀρθῆναι φιλονεικήσῃ ποτὲ ἡ φλόξ, κατα- B στέλλει ταχέως αὐτὴν ἐπελθοῦσα ἡ μίξις. ἡ δὲ παρθένος οὐκ ἔχουσα ὅπως σβέσῃ τὸ πῦρ, ὁρᾷ μὲν αὐτὸ κορυφούμενον καὶ εἰς ὕψος αἰρόμενον· σβέσαι δὲ οὐκ ἰσχύουσα, ἑνὸς γίνεται μόνου τοῦ μὴ φλεχθῆναι μαχομένη πυρί. ἆρα οὖν ἐστί τι τούτου παραδοξότερον, πᾶσαν ἔνδον βαστάζειν τὴν πυρὰν, καὶ μὴ καίεσθαι; συστρέφειν μὲν ἐν τοῖς τῆς ψυχῆς ταμιείοις τὴν φλόγα, ἀνέπαφον δὲ τὴν διάνοιαν διατηρεῖν; οὐδεὶς γὰρ αὐτῇ συγχωρεῖ τοὺς ἄνθρακας τούτους ἔξω κενῶσαι· ἀλλ' ὅπερ ὁ παροιμιαστὴς ἀδύνατον εἶναί φησιν ἐπὶ τῆς τῶν σωμάτων φύσεως, C τοῦτο ὑπομένειν αὕτη καταναγκάζεται ἐπὶ τῆς ψυχῆς. τί δὲ ἐκεῖνός φησι; περιπατήσει τις ἐπ' ἀνθράκων πυρὸς, τοὺς δὲ πόδας οὐ κατακαύσει; ἀλλ' ἰδοὺ αὕτη περιπατεῖ καὶ φέρει τὴν βάσανον. ἀποδήσει τις πῦρ ἐν κόλπῳ, τὰ δὲ ἱμάτια οὐ κατακαύσει; αὕτη δὲ οὐκ ἐν ἱματίοις, ἀλλ' ἔνδον ἔχουσα τὸ πῦρ ἄγριον καὶ ἠχοῦν, ἀνέχεται καὶ στέγει τὴν φλόγα. ἔτ' οὖν τολμήσει τις, εἰπέ μοι, τῇ παρθενίᾳ τὸν γάμον παραβάλλειν; ἀντιβλέψαι δὲ ὅλως; ἀλλ' οὐκ ἀφίησιν ὁ μακάριος Παῦλος, πολὺ τὸ μέσον ἑκατέρου τοῦ πράγματος θείς. ἡ μὲν γὰρ τὰ τοῦ κυρίου, φησὶν, ἡ δὲ τὰ τοῦ κόσμου μερι- D μνᾷ. συναγαγὼν τοίνυν εἰς ταὐτὸ τοὺς γεγαμηκότας, καὶ ταύτῃ χαρισάμενος, ἄκουσον πῶς αὐτοῖς ὀνειδίζει πάλιν. ἐπὶ τὸ αὐτὸ γὰρ, φησι, συνέρχεσθε, ἵνα μὴ πειράζῃ ὑμᾶς ὁ Σατανᾶς. καὶ δεῖξαι βουλόμενος ὅτι οὐ τῆς ἐκείνου πείρας τὸ πᾶν ἐστιν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἡμετέρας ῥᾳθυμίας τὸ πλέον, τὴν κυριωτέραν αἰτίαν ἐπήγαγε, διὰ τὴν ἀκρασίαν ὑμῶν εἰπών· τίς οὖν οὐκ ἂν ἐρυθριάσειε ταῦτα ἀκούων; τίς οὐκ ἂν σπουδάσειεν ἐκφυγεῖν τὸν τῆς ἀκρασίας ψόγον; οὐδὲ γὰρ πρὸς πάντας ἡ παραίνεσις αὕτη, ἀλλὰ πρὸς τοὺς σφόδρα καταφε-

eorum cupiditate haud facilè tangimur, ſecuritate animo ſegni eſſe permittente. Atque idem nobis confirmat & prouerbium populare, ſed in primis verum: Quod captu, inquit, promptum ſit, id ad cupiditatem haud ſanè efficax eſt. Sin ab ijs prohibeamur, quæ pridem tenebamus, contrà accidit, & quæ propter facultatem à nobis contemnuntur, ea nobis è manibus amiſſa, vehementius deſiderium excitant. Itaque primùm hac ratione maior eſt apud coniuges tranquillitas: deinde quòd ſi flamma ijs altiùs quandoque eluctetur, eam protinus ſuccedens congreſſus reprimit. At virgo non habens vnde ignem extinguat, cum ſublimem atque altè graſſantem cernens, ſed quem opprimere non poſſit, id vnum agit, ne cum igni conflictans vratur. An vero quicquam magis inſolens eſt, quàm ſolidum intus geſtare rogum, nec aduri? quàm flāma in animi penetrali vltrò citróque commeante, intactam mentem conſeruare? Nemo enim eam ſinit carbones eos foras eijcere: ſed quod Prouerbiorum auctor in natura corporis deſperatum dicit, id illa neceſſe habet in animo ſuſtinere. Quid verò eſt quod dicit? Scilicet ingredietur quiſquam per carbones, nec eius pedes adurentur? ecce autem hæc ingreditur, ac perfert cruciatum: aut ignem ſinu fouebit, vt non eius crementur veſtimenta? at hæc non veſtibus, ſed intus ignem continens efferum atque reſonantem, flammam ſuſtinet ac tolerat. Et adhuc quiſquam, ſodes, matrimonium cum virginitate contendere, ac vel obtueri auſit? At non permittit beatus Paulus, ingens vtriuſque rei diſcrimen edens. nam illam Domini res, hanc mundana curare. Igitur coniugibus eodem cogendis obſequutus, audi vt eos itidem tangat. Eodem enim, inquit, conuenite, ne vos tentet Satanas. Ac volens oſtendere totum eius tentationi non deberi, ſed noſtræ etiam ignauiæ plurimum, principaliorem cauſam addit, inquiens, propter veſtram intemperantiam. Quis non id audiens erubeſcat? quis non intemperantiæ notam effugere moliatur? neque enim cohortatio hæc ad omnes pertinet, ſed ad valde proiectos.

Prou. 6.27.

Quòd ſi, inquit, tam es ſeruus voluptatum, ſi tam præfractus, vt ſemper in venerem effuſus atque inhians ſis, congredere ſanè cum vxore. Non eſt igitur permiſſio hæc probantis ac commendantis, ſed irridentis ac damnantis. nam ni voluptariorum mentem egregiè tangere voluiſſet, intemperantiæ vocem non adhibuiſſet, quæ & vehemens eſt, & ingens vituperium continet. cur enim non dixit, propter veſtram imbecillitatem? quòd ea vox magis ignoſcentis eſſet, illa intemperantiæ, ſummam ignauiam notantis. Igitur intemperantiæ eſt, non poſſe à fornicatione abſtinere, niſi vxori ſemper hæreas, ac coitu fruare. Quid mihi hic dicent, qui virginita-
1.Cor.7. 6. tem ſuperuacaneam ſtatuũt? nam hæc quo contenſior eſt, eo maiorem habet laudem: at matrimonium, vbi eo plus ſatis vtare, tum maximè laudis omnis expers eſt. id enim, inquit, dico, ſecundum indulgentiam. iam vbi eſt indulgentia, laudi nullus eſt locus. At enim & de virginibus differens ait, Domini præceptum non habeo. num igitur rem exæquat? minimè gentium. nam de virgine ſententiam dicit: hic conſenſum præbet. Ac neutrum præcipit, non eadem de cauſa: ſed hic, ne qui ab intemperantia ſe ſuſtollere vellet, prohiberetur, velut præcepti neceſſitate obſtrictus; illic, ne qui ad virginitatem euadere nequiuiſſet, damnaretur, ceu in præceptum contumax. Non præcipio, inquit, virginem eſſe: vereor enim rei difficultatem. Non præcipio congredi, qui vetem in præceps ferri, ſublimius ſtudium non impediam. Non ergo id præcipuè vult, vt aſſiduè vxore vtamur, ſed nimirum id ſegniorum intemperantia ſanxit. Nam ſi Pauli voluntatem ſcire
1.Cor.7.7. vis, audi quæ ſit: Volo, inquit, omnes homines ſic eſſe, vt ego ſum, continentes. Igitur qui velis omnes continentes eſſe, neminem vis eſſe coniugem. Non equidem: at non propterea volentes veto & inſimulo, ſed cùm optem ac percupiam omnes ſic eſſe, vt ego ſum, tum illud propter fornicationem etiam concedo: ideóq. in ingreſſu dicebam, Bonum eſſe homini mulierem non tangere: qui id præoptarem.

A ρῆς. ἂν οὕτως ᾖς δοῦλος τῶν ἡδονῶν, φησίν, ἂν οὕτω λάβρος ὡς διαπαντὸς ἐκχέεσθαι πρὸς τὴν μῖξιν καὶ κεχηνέναι, συνέρχου τῇ γυναικί. οὐκ ἄρα ἀποδεχομένου οὐδὲ ἐπαινοῦντός ἐστιν ἡ συγχώρησις, ἀλλὰ σκώπτοντος καὶ καταγινώσκοντος. οὐδὲ γὰρ ἂν εἰ μὴ σφόδρα ἠθέλησε καθάψασθαι τῆς τῶν φιληδόνων ψυχῆς, τὴν τῆς ἀκρασίας ἔθηκε λέξιν, ἐμφατικωτέραν οὖσαν, καὶ πολὺν ἔχουσαν τὸν ψόγον. διὰ τί γὰρ οὐκ εἶπε, διὰ τὴν ἀσθένειαν ὑμῶν; ὅτι ἐκεῖνο μᾶλλον συγγινώσκοντός ἐστι· τὸ δὲ τῆς ἀκρασίας, δεικνύντος τῆς ῥαθυ-
B μίας τὴν ὑπερβολήν. οὐκοῦν ἀκρασίας τὸ μὴ δύνασθαι πορνείας ἀπέχεσθαι, εἰ μὴ διαπαντός τις ἔχοιτο τῆς γυναικός, καὶ τῆς μίξεως ἀπολαύοι. τί οὖν ἂν εἴποιεν ἐνταῦθα οἱ τὴν παρθενίαν περιττὸν εἶναι τιθέμενοι; αὕτη μὲν ὡς ἂν ἐπιταθῇ, τοσούτῳ μείζονα ἔχει τὸν ἔπαινον· ὁ δὲ γάμος ὅταν αὐτῷ τις κατακόρως κεχρημένος ᾖ, τότε μάλιστα ἐπαίνου παντὸς ἀπεστέρηται. τοῦτο γάρ, φησι, λέγω κατὰ συγγνώμην· ἔνθα δὲ ἂν ᾖ συγγνώμη, χώραν ἔπαινος οὐκ ἂν ἔχοι. ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν παρθένων διαλεγόμενος φησίν· ἐπιταγὴν κυρίου οὐκ ἔχω. μήποτε οὖν ἄρα τὸ πρᾶγ-
C μα ἐξισοῦσιν; ἄπαγε. ἐπὶ μὲν γὰρ τῆς παρθένου γνώμην δίδωσιν· ἐνταῦθα δὲ συγγνώμην. ἐπιτάττει δὲ οὐδέτερον· οὐ διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν· ἀλλ' ἐνταῦθα μέν, ἵνα μή τις ἀναβῆναι ἀπὸ τῆς ἀκρασίας βουλόμενος κωλύηται, ὡς ἐπιτάγματος ἀνάγκῃ δεδεμένος· ἐκεῖ δέ, ἵνα μή τις ἀναβῆναι πρὸς τὴν παρθενίαν ἀδυνατῶν καταχρίνηται, ὡς προστάγματος παρακούων. οὐκ ἐπιτάττω παρθενεύειν, φησί. δέδοικα γὰρ τοῦ πράγματος τὸ δυσκατόρθωτον. οὐκ ἐπιτάττω συνέρχεσθαι, κάτω καταβῆναι κωλύων, οὐ τὴν προ-
D σωτέρω προθυμίαν ἐμποδίζων. οὐκ ἄρα αὐτοῦ βούλημα προηγούμενόν ἐστι τό, χρῆσθαι διαπαντὸς γυναικί, ἀλλ' ἡ τῶν ῥαθυμοτέρων τοῦτο ἐνομοθέτησεν ἀκρασία· ἐπεὶ εἰ τὸ Παύλου βούλημα θέλεις μαθεῖν, ἄκουσον ποῖόν ἐστι· θέλω, φησί, πάντας ἀνθρώπους εἶναι ὡς καὶ ἐμαυτὸν ἐν ἐγκρατείᾳ. οὐκοῦν εἰ πάντας θέλεις ἐν ἐγκρατείᾳ εἶναι, οὐδένα θέλεις εἶναι ἐν γάμῳ. οὐδὲ γάρ· οὐ μὴν διὰ τοῦτο κωλύω τοὺς βουλομένους οὐδὲ αἰτιῶμαι· ἀλλ' εὔχομαι μὲν καὶ ποθῶ πάντας εἶναι ὡς καὶ ἐμαυτόν· συγχωρῶ δὲ κἀκεῖνο διὰ τὰς πορνείας· διὰ τοῦτο καὶ ἀρχόμενος εἶπον, καλὸν ἀνθρώπῳ γυναικὸς μὴ ἅπτεσθαι, ὅτι τοῦτο μᾶλλον ποθῶ.

Μὴ ὢν ἀ-ναξίως ἐπαινεῖν αὐτὸ εἰς τὸ τῆς ὑπερηφανίας ὑπόδειγμα.

Τίνος δὲ ἕνεκεν ἐνταῦθα ἑαυτοῦ μέμνηται, A λέγων· Θέλω δὲ πάντας ἀνθρώπους εἶναι ὡς καὶ ἐμαυτόν; καίτοι εἰ μὴ τοῦτο προσέκειτο, τὴν περιαυτολογίας ἐξέφυγεν ἄν. τίνος οὖν ἕνεκεν προσέθηκεν, ὡς καὶ ἐμαυτόν; οὐκ ἐπαίρων ἑαυτόν. οὗτος γάρ ἐστιν ὁ πλεονέκτης μετὰ τῶν ἀποστόλων ἐν τοῖς ὑπὲρ τοῦ κηρύγματος πόνοις· ἀνάξιον δὲ καὶ τῆς προσηγορίας ἀποστολικῆς ἑαυτὸν εἶναι νομίζων. εἰπὼν γάρ, ὅτι ἐγώ εἰμι ὁ ἐλάχιστος τῶν ἀποστόλων· ὥσπερ τι τῆς ἀξίας αὐτοῦ μεῖζον φθεγξάμενος, ἐπιλαμβάνεται ταχέως ἑαυτοῦ, λέγων· ὃς οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς καλεῖσθαι ἀπό- B στολος. τίνος οὖν ἕνεκεν ἐνταῦθα τῇ παραινέσει προσέσκειται; οὐχ ἁπλῶς οὐδὲ ὡς ἔτυχεν· ἀλλ' ᾔδει τοὺς μαθητὰς τότε μάλιστα εἰς τὸν τῶν καλῶν ἀναγομένους ζῆλον, ὅταν παρὰ τῶν διδασκάλων ἔχωσι τὰ παραδείγματα. ὥσπερ οὖν ὁ χωρὶς ἔργων ἐν τοῖς λόγοις μόνον φιλοσοφῶν, οὐδὲν ὀνίνησι μέγα τὸν ἀκροατήν· οὕτως ὁ παρ' ἑαυτοῦ πρώτου κατορθωθεῖσαν ἔχων δεῖξαι τὴν συμβουλήν, ταύτῃ μάλιστα πάντων ἐπάγεται τὸν ἀκούοντα. πρὸς δὲ τούτοις καὶ φθόνου καὶ τύφου καθαρεύοντα δείκνυσιν ἑαυτόν. τὸ γὰρ ἐξαίρετον τοῦτο κοινὸν εἶναι βούλεται τῶν μαθητῶν. οὐδὲν αὐτῶν C πλέον ἔχειν ζητῶν, ἀλλ' ἐν ἅπασιν αὐτοῖς ἐξισοῦν ἑαυτόν. ἔχω καὶ τρίτην αἰτίαν εἰπεῖν· ποίαν δὲ ταύτην; δύσκολον εἶναι τὸ πρᾶγμα ἐδόκει, καὶ οὐ κατὰ τὴν τῶν πολλῶν εὐκολίαν. βουλόμενος οὖν αὐτὸ δεῖξαι ῥᾷστον, τὸν ἠνυκότα εἰς μέσον τίθησιν· ἵνα μὴ σφόδρα ἐπίπονον εἶναι αὐτὸ νομίζωσιν, ἀλλὰ πρὸς τὸν ἡγησάμενον ἰδόντες μετὰ τοῦ θαρρεῖν καὶ αὐτοὶ τῆς αὐτῆς ἐπιβαίνωσιν ὁδοῦ. τοῦτο καὶ ἀλλαχοῦ ποιεῖ. τοῖς Γαλάταις γὰρ διαλεγόμενος, καὶ τὸν ἀπὸ τοῦ νόμου φόβον ἐκλῦσαι σπουδάζων, δι' ὃν ἐπὶ τὴν παλαιὰν κατεφέροντο συνήθειαν, πολλὰ τῶν ἐκεῖ φυλάτ- D τοντες, τί φησί; γίνεσθε ὡς ἐγώ, ὅτι κἀγὼ ὡς ὑμεῖς· ὃ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· οὐκ ἂν ἔχοιτε, φησίν, εἰπεῖν, ὅτι ἐξ ἐθνῶν ἐπιστρέψας νῦν, καὶ τὸν ἐκ τῆς τοῦ νόμου παραβάσεως οὐκ εἰδὼς φόβον, ἀκινδύνως ἅπαντα ταῦτα φιλοσοφεῖς πρὸς ἡμᾶς. καὶ γὰρ ἐγώ, φησίν, ὡς ὑμεῖς ἐδούλευσα ταύτην τὴν δουλείαν ποτέ· ἐγενόμην ὑπὸ τοῖς ἐπιτάγμασι τοῦ νόμου· ἐφύλαξα τῶν ἐντολῶν τὰς παρατηρήσεις· ἀλλὰ τῆς χάριτος ἐπιφανείσης, ὅλον ἐμαυτὸν ἀπ' ἐκείνου πρὸς ταύτην μετέθηκα. οὐκέτι γὰρ τὸ πρᾶγμα παράβασίς ἐστιν, ἀνδρὶ γενομένους ἡμᾶς ἑτέρῳ· ὥστε οὐδεὶς ἂν ἔχοι τοῦτο λέγειν, ὅτι ἕτερα

XXXV. *Neceſſariò Pauli continentiæ exemplum ſe propoſuiſſe.*

A Sed quamobrem hîc ſui meminit, inquiens, Volo omnes homines ſic eſſe vt ego ſum? quod ſi non addidiſſet, ſui ſanè mentionem effugiſſet. Cur igitur adiecit, vt ego ſum? non quo ſe extolleret: nam hic ille eſt, qui *1.Cor.7.†* cùm prædicationis laboribus Apoſtolis præſtaret, indignum ſe vel Apoſtoli nomine exiſtimat. eo enim dicto, Ego ſum Apoſtolorum minimus, ve- *1.Cor.15.9.* lut maius quiddam quàm pro dignitate ſua eloquutus, ſtatim ſe caſtigat, addens, Indignus qui Apoſtolus vocer. Cur igitur hîc cohortationi in- B ſerit? Non temerè id quidem, aut ſine cauſa, ſed qui ſciret diſcipulos tum maximè ad præſtantium rerum ſtudium incitari, ſi præceptorum habeant exempla. Itaque vt qui à rebus caſſis, verbis ſolùm philoſophetur, haud ſanè auditori prodeſt: ita qui conſilium à ſe confectum primùm habeat monſtrare, vel hac in primis ratione eum inducit. Præterea purum ſe ab inuidia atque faſtu oſtendit, qui excellens hoc & præcipuum, cum diſcipulis commune eſſe velit, neque ſe ijs præſtare curet, ſed in omnibus C ſibi exæquare. Habeo & tertiam cauſam dicere. Quámnam? Videbatur res difficilis eſſe, nec ita vulgò expedita: itaque volens eam facilem declarare, eum, qui id opus abſoluiſſet, in medium adducit, ne admodum laborioſum crederent, ſed ducem intuentes & ipſi animis aucti eandem viam inirent. Idem & alibi facit. Nam Galatas alloquens, iiſque legis timorem eximere ſtudens, quo ad † anti- *ſcilicet Iudaicam & priſci fœderis.* quam conſuetudinem ferebantur, pleraque quæ tum ſcita eſſent ſeruantes. quid dicit? Eſtote ſicut ego, quia & *Gal.4.12.* D ego ſicut vos. ac quod ait, eiuſmodi eſt: Nihil ſit, inquit, quod dicatis, me reſipiſcentem nunc iam è gentibus, metûs ex legis violatione ignarum, ſuauiter hæc omnia vobis philoſophari: & ego enim vt vos aliquando ſeruitutem hanc ſeruiui, ſubiectus ſub legis iuſſa, præceptorum obſeruationes exequutus: ſed poſtquam apparuit gratia, totum me ab illa ad hanc contuli. Nec iam ea res eſt *Ierem.3.1.* contumacia, cùm in alius viri manum conuenerimus. quare non eſt

quòd quiſquam dicat, alia facere me, alia monere, aut ſecuritate mihi quæſita, vos in periculum dare. nam ſi periculum ageretur, non me equidem prodidiſſem, non ſalutem meam neglexiſſem. Igitur vt illic ſe exemplum proponens, metum ſoluit; ita & hîc ſe in medium adducto ſollicitudine liberat.

XXXVI. *Virginitatē modeſtiæ cauſa ab Apoſtolo donum appellari.* Sed habet, inquit, proprium quiſque donum, alius quidem ſic, alius vero ſic. Vide hic mihi Apoſtolicæ humilitatis ſignum nuſquam deperditum, ſed vbique ſeriò elucens: Dei *1.Cor.7.* donum appellat ſuam virtutem, & in quo multum deſudauit, id omne Domino tribuit. Et quid mirum ſi id in continentia facit, cùm de præconio etiam diſſerens, pro quo mille labores, perpetuas afflictationes, inenarrabiles ærumnas, quotidianam necem ſuſcepiſſet, idem vſurpet? Quid ergo de eo dicit? Plus illis omnibus *1.Cor.15.10.* laboraui: vel potiùs non ego, ſed gratia Dei mecum. Non partim ſuum, partim Dei cenſet, ſed totum Dei. Hoc grati ſerui eſt, proprium ducere, ſed omnia herilia, nihil ſuum putare, ſed omnia domini. Atque idem facit alio quoque loco. Nam cùm dixiſſet, Habentes donationes ſecundum gratiam, quæ data eſt nobis, differentes; in orationis progreſſu magiſteria, libe*Rom.12.6.*ralitatem, ac largitiones in ijs numerat: quæ virtutes, non dona eſſe, facilè omnes intelligunt. Hæc autem eò diſſerui, ne dicentem audiens, Proprium quiſque donum habet, concidas, ac tecum ſermocinere: Opera mea hic nihil opus eſt: donum Paulus nominauit. Nam modeſtiæ cauſa, non qui continentiam donis accenſere vellet, ita loquitur. Scilicet adeò & ſecum & cum Chriſto pugnat: cum Chriſto dicente, Sunt eunuchi, qui *Matth.19.12.* ſeipſos propter regnum cœleſte caſtrarunt: atque addente, Qui capere poteſt, capiat. Secum, qui viduitatem amplexas, ſed in eo propoſito perſiſtere nolentes, damnet. Nam ſi *1.Tim.5.12* donum eſt, cur eis comminaris, dicens: Damnationem habent, quia primam fidem fregerunt? Nuſquam enim Chriſtus dotes non habentes puniuit, ſed vbique vitam integram non præſtantes. adeóque quod potiſſimùm

παρ' ἄλλων ἕτερα παραινῶν, οὐδὲ ὅτι τὸ ἐμαυτοῦ σκοπήσας ἀσφαλές, ὑμᾶς εἰς κίνδυνον ἐνέβαλον. εἰ γὰρ κίνδυνος τὸ πρᾶγμα ἦν, οὐκ ἂν ἐμαυτὸν προὔδωκα, οὐδ' ἂν τῆς οἰκείας ἠμέλησα σωτηρίας. ὥσπερ οὖν ἐκεῖ τὸ παράδειγμα προθεὶς ἑαυτοῦ, τὸν φόβον ἐξέλυσεν· οὕτω καὶ ἐνταῦθα τῆς ἀγωνίας ἐκβάλλει, μέσον ἑαυτὸν ἐμβαλών. λϛ´. Ἀλλ' ἕκαστος ἴδιον χάρισμα ἔχει, φησὶν, ὃς μὲν οὕτως, ὃς δὲ οὕτως. θέα τῆς ἀποστολικῆς ταπεινοφροσύνης οὐδαμοῦ τὸν χαρακτῆρα παραπολλύμενον, ἀλλ' ἀκριβῶς πανταχοῦ διαλάμποντα· χάρισμα θεοῦ καλεῖ τὸ αὐτοῦ κατόρθωμα, καὶ ἔνθα πολὺν ἵδρωσεν ἱδρῶτα, τοῦτο ὅλον ἀνατίθησι τῷ δεσπότῃ. καὶ τί θαυμαστὸν εἰ ἐπὶ τῆς ἐγκρατείας τοῦτο ποιεῖ, ὅπου γε καὶ περὶ τοῦ κηρύγματος διαλεγόμενος, τῷ αὐτῷ κέχρηται ἔθει· ὑπὲρ οὗ μυρίους ὑπέστη πόνους, θλίψεις συνεχεῖς, ταλαιπωρίας ἀφάτους, θανάτους καθημερινούς; τί οὖν περὶ τούτου φησί; πλέον αὐτῶν πάντων ἐκοπίασα· οὐκ ἐγὼ δὲ, ἀλλ' ἡ χάρις τοῦ θεοῦ ἡ σὺν ἐμοί. οὐ τὸ μὲν αὐτοῦ, τὸ δὲ τοῦ θεοῦ φησιν, ἀλλ' ὅλον τοῦ θεοῦ. τοῦτο εὐγνώμονος οἰκέτου, μηδὲν ἴδιον νομίζειν, ἀλλὰ πάντα δεσποτικά· μηδὲν ἴδιον ἡγεῖσθαι αὐτοῦ, ἀλλὰ πάντα τοῦ κυρίου. τοῦτο καὶ ἑτέρωθι ποιεῖ. εἰπὼν γὰρ, ἔχοντες χαρίσματα κατὰ τὴν χάριν τὴν δοθεῖσαν ἡμῖν διάφορα, προϊὼν προστασίας καὶ ἐλεημοσύνας καὶ μεταδόσεις ἐν τούτοις ἠρίθμησεν· ὅτι δὲ κατορθώματα ταῦτα καὶ οὐ χαρίσματα, παντί που δῆλόν ἐστι. ταῦτα δὲ εἶπον, ἵν' ὅταν ἀκούσῃς αὐτοῦ λέγοντος, ἕκαστος ἴδιον χάρισμα ἔχει, μὴ ἀναπέσῃς μηδὲ εἴπῃς πρὸς ἑαυτόν· οὐ δεῖταί τὸ πρᾶγμα τῆς ἐμῆς σπουδῆς· χάρισμα αὐτὸ ὁ Παῦλος ἐκάλεσε. μετριάζων γὰρ, οὐκ εἰς τὴν τῶν χαρισμάτων τάξιν καταλέξαι τὴν ἐγκράτειαν βουλόμενος, τοῦτό φησιν· οὐκ ἂν οὕτως ἠναντιώθη καὶ ἑαυτῷ καὶ τῷ Χριστῷ· τῷ μὲν Χριστῷ λέγοντι· εἰσὶν εὐνοῦχοι οἵτινες εὐνούχισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· καὶ ἐπαγαγόντι, ὁ δυνάμενος χωρεῖν, χωρείτω· ἑαυτῷ δὲ, καταδικάζων τὰς χηρείαν μὲν ἑλομένας, οὐ βουληθείσας δὲ ἐπιμεῖναι τῇ προθέσει. εἰ γὰρ χάρισμά ἐστι, τίνος ἕνεκεν αὐταῖς ἀπειλεῖς, λέγων· ὅτι ἔχουσι κρίμα, ὅτι τὴν πρώτην πίστιν ἠθέτησαν; οὐδαμοῦ γὰρ τοὺς οὐκ ἔχοντας χαρίσματα ὁ Χριστὸς ἐκόλασεν, ἀλλὰ πανταχοῦ τοὺς οὐ βίον ἐπιδεικνυμένους ὀρθόν. καὶ τοῦτό ἐστι τὸ μάλιστα

μάλιστα ἐπιζητουμένων παρ' αὐτοῦ, πολιτεία ἀρίστη καὶ ἔργα ἄληπτα· τῶν δὲ χαρισμάτων ἡ διανομὴ οὐκ ἐν τῇ τῶν λαμβανόντων κεῖται προαιρέσει, ἀλλ' ἐν τῇ τοῦ παρέχοντος κρίσει. διὰ τοῦτο οὐδαμοῦ τοὺς τὰ θαύματα ἐργαζομένους ὁ Χριστὸς ἐπαινεῖ, ἀλλὰ καὶ τοὺς μαθητὰς ἐπὶ τούτῳ μεγαφρονοῦντας ἀπάγει τῆς τοιαύτης ἡδονῆς, λέγων, μὴ χαίρετε ὅτι τὰ δαιμόνια ὑμῖν ὑπακούει. οἱ γὰρ μακαριζόμενοι πανταχοῦ οἱ ἐλεήμονές εἰσιν, οἱ ταπεινοί, οἱ ἐπιεικεῖς, οἱ τῇ καρδίᾳ καθαροί, οἱ εἰρηνοποιοί, οἱ ταῦτα πάντα καὶ τὰ τούτοις ὅμοια πράττοντες. καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Παῦλος τὰ κατορθώματα ἀριθμῶν τὰ ἑαυτοῦ, ἐν τούτοις καὶ τῆς ἐγκρατείας ἐμνημόνευσεν. εἰπὼν γάρ, ἐν ὑπομονῇ πολλῇ, ἐν θλίψεσιν, ἐν ἀνάγκαις, ἐν στενοχωρίαις, ἐν πληγαῖς, ἐν φυλακαῖς, ἐν κόποις, ἐν ἀκαταστασίαις, ἐν ἀγρυπνίαις, ἐν νηστείαις, ἐπήγαγεν, ἐν ἁγνείᾳ· οὐκ ἂν τοῦτο ποιήσας, εἰ χάρισμα τὸ πρᾶγμα ἦν. τί δὲ καὶ σκώπτει τοὺς οὐκ ἔχοντας αὐτήν, ἀκρατεῖς αὐτοὺς καλῶν. διὰ τί δὲ καὶ ὁ μὴ ἐκγαμίζων τὴν παρθένον, κρεῖσσον ποιεῖ; τίνος δὲ ἕνεκεν μακαριωτέρα ἡ χήρα, ἐὰν οὕτως μείνῃ; ὅπερ γὰρ ἔφθην εἰπών, οὐ θαυμάτων ἀλλὰ ἔργων οἱ μακαρισμοί, ὥσπερ οὖν καὶ κολάσεις. πῶς δὲ καὶ ἐπιμελῶς πάλιν παραινεῖ ὑπὲρ τῆς αὐτῆς, εἰ μὴ ἐφ' ἡμῖν τὸ πρᾶγμα ἦν, καὶ μετὰ τὴν τοῦ θεοῦ ῥοπὴν καὶ τῆς παρ' ἡμῶν ἐδεῖτο σπουδῆς; εἰπὼν γάρ, θέλω πάντας ἀνθρώπους εἶναι ὡς καὶ ἐμαυτὸν ἐν ἐγκρατείᾳ, πάλιν φησί· λέγω δὲ τοῖς ἀγάμοις καὶ ταῖς χήραις καλὸν αὐτοῖς ἐστιν ἐὰν μείνωσιν ὡς κἀγώ· πάλιν ἑαυτὸν τίθησι διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν. τὸ γὰρ παράδειγμα ἐγγύθεν ἔχοντες καὶ οἰκεῖον, μειζόνως ἂν τῶν τῆς παρθενίας καταπτολμήσουσι πόνων. εἰ δὲ καὶ ἀνωτέρω λέγων θέλω πάντας εἶναι ὡς καὶ ἐμαυτόν· καὶ ἐνταῦθα, καλὸν αὐτοῖς ἐὰν μείνωσιν ὡς κἀγώ, οὐδαμοῦ τὴν αἰτίαν προσέθηκε, μὴ θαυμάσῃς. οὐ γὰρ ἀπαυθαδιζόμενος τοῦτο ποιεῖ, ἀλλ' ἱκανὴν εἶναι νομίζων αἰτίαν τὴν αὐτοῦ γνώμην, μεθ' ἧς τὸ πρᾶγμα κατώρθωσεν.

λζ. αἰτι- χαρις.

Εἰ δέ τις καὶ λογισμοὺς ἀκοῦσαι ἐθέλοι, πρῶτον μὲν τὴν παρὰ πάντων τῶν ἀνθρώπων ἐξεταζέτω δόξαν. ἔπειτα καὶ τὰ περὶ τὸ πρᾶγμα συμβαίνοντα. τῶν γὰρ νομοθετῶν τοὺς τοιούτους οὐ κολαζόντων γάμους, ἀλλ' ἐπιτρεπόντων καὶ συγχωρούντων, πολλοὶ καὶ παρὰ πολλῶν ἔν τε οἰκίαις καὶ κατὰ τὴν ἀγορὰν καθ' αὐτῶν γίνονται λόγοι σκωπτόντων, μεμφομένων, ἀποστρεφομένων.

A requirit, vita eſt quàm optima, & actiones irreprehenſæ. Donorum autem diſtributio poſita eſt non in accipientis optione, ſed in donantis arbitrio. itaque prodigia patrantes Chriſtus adeò non laudat, vt etiam diſcipulos ea re gloriantes, ab eo gaudio remoueat, monens ne gauderent dæmonia ſibi ſubijci. *Luc.10.20* nam qui beati prædicantur, *Matth.5.7* vbique miſericordes ſunt, humiles, mites, animo puri, pacifici, qui hæc omnia atque ijs ſimilia præſtant. Quin ipſe etiam Paulus præclara ſua facinora recenſens, in ijs & continen-

B tiæ meminit. ijs enim verbis, In multa *2.Cor.6.4.* patientia, in calamitatibus, in rebus aduerſis, in anguſtijs, in plagis, in carceribus, in laboribus, in exagitationibus, in vigilijs, in ieiunijs, addit, in caſtitate: minimè id facturus, ſi donum eſſet. Cur autem & mordet eam non habentes, intemperantes eos vocans? cur qui virginem non elocat, rectiùs facit? cur beatior vidua ſi ſic manſerit? nam quod iam dixi, non prodigiorum, ſed actionum beatitudo eſt, quemadmodum & pœnæ. Quo pacto, inquam, eadem cohortans per-

C ſeuerat, ſi id in nobis non eſt, nec poſt diuinum fauorem operam etiam noſtram deſiderat? ei enim ſententiæ, Volo omnes homines ſic eſſe, vt ego ſum, continentes, iterum ſubdit, Solutis autem matrimonio & viduis dico, bonum eſt, ſi ſic permaneant, vt ego, iterum ſe proponit eadem de cauſa. nam qui exemplum haberent proximum & tanquam domeſticum, faciliùs † in virginitatis labores erant auſuri. *Sic Vigil. Audere in prælia. & Propert. audere in ſcelus, dixit, quod Græcis eſt τῷ ἄγειν καταπολμᾶν.* Quòd ſi & ſuprà inquiens, Velim omnes ſic eſſe vt ego ſum, & hic, Bonum eſt, ſi ſic permaneant,

D vt ego, neutro loco cauſam adiecit, ne mirare. neque enim id contumacia quadam facit, ſed ratus ſatis eſſe cauſæ ſententiam ſuam, qua rem perfeciſſet.

XXXVII. *Multas eſſe moleſtias in ſecundis nuptiis.*

Quòd ſi quis rationes etiam poſtulat, primùm mihi omnium mortalium exiſtimationem, tum quæ hic vſu veniant, indaget. Nam cùm legumlatores nec matrimonia ea caſtigent, & permittant etiam ac concedant, multa & à multis cùm domi † tum in foro in † eos iactantur acerbè & repudioſè dicta, ac querelæ: *ſcilicet qui ſecūdas nuptias contrahunt.*

quippe eos æquè ac periuros vulgo, vt A ſic dixerim, declinant, neque aut amicos habere, aut cum iis pacta conuenta firmare, neque inuicem quicquam audent credere. Etenim cùm eos vident tantæ conſuetudinis, amicitiæ, cœtus, ac ſocietatis memoriam tam facilè ex animo deponere, ea iis cogitatio quendam quaſi torporem offundit, vt non temerè eos candidè admittant, ceu leues atque identidem transfugas. Neque ob hæc ſolùm eos auerſantur, ſed etiam propter rerum quæ gerantur inſuauitatem. Quid enim, quæſo, iniucundius eſt, quàm B poſt grauem luctum, ploratus, lacrymas, ſordidam comam, pullum amictum, ſubitò plauſus, tori geniales, ſtrepitus à priori diuerſus, velut auctoribus in ſcena ludẽtibus, ac nunc hoc, nunc illud repræſentantibus? nam & illic eundem videre eſt interdum regem, interdum omnium pauperrimum: & hîc, qui pridem ad tumulum volutabatur, repentè prodit ſponſus: qui comam vellebat, rurſum eodem capite † coronam geſtat: deiectus ac mœrens, & qui ſæpe plorans apud eos qui ſe conſolarentur defunctæ C laudes vſurpauit, ac vitam ſibi vitalem negauit, iiſque qui ſe à lamentis abducerent, ſuccenſuit, plerumque inter eos ipſos iterum comitur ac renidet, & oculis pridem lachrymantibus, iiſdem ridens eos intuetur, ac quo ore cuncta hæc paulò antè abiurabat, eo nunc abblanditur ac ſalutat omnes. Omnium verò triſtiſſimum eſt, bellum liberis creatum, filiabus domeſtica lecna: nam id omninò eſt nouerca. Hinc quotidianum diſſidium atque pugna: hinc inuſitata & inſolens aduerſus innoxiam concertatio. Nam viui & D petunt inuidia & petuntur: cum mortuis etiam hoſtes reconciliantur. At non hîc, ſed puluis atque cinis exagitatur, odium in defoſſam ingens, contumeliæ, conuitia, accuſationes eius quæ in terram diſſoluta ſit, implacabiles inimicitiæ cum ea quæ nihil læſerit. Quid amentia hac & barbarie fœdius? Iniuria ab defuncta non affecta: quid dico iniuria affecta?

† Nam ſponſi στέμμασι & ſertis ac frondibus coronabantur.

A τῶν γὰρ τοὺς ὅρκους παραβαινόντων οὐχ ἧττον τοὺς τοιούτους ἅπαντες ἐκτρέπονται, ὡς εἰπεῖν, οὔτε φίλους ποιήσασθαι θαῤῥοῦντες, οὔτε συνθήκας θέσθαι πρὸς αὐτοὺς, οὔτε ἀλλήλοις πιστεῦσαι οὐδέν. ὅταν γὰρ ἴδωσιν αὐτοὺς συνηθείας τοσαύτης καὶ φιλίας, καὶ ὁμιλίας, καὶ κοινωνίας τὴν μνήμην οὕτως εὐκόλως ἀπὸ τῆς αὐτῶν ψυχῆς ἐκβαλόντας, νάρκη τις αὐτοῖς ἀπὸ τούτων καταχεῖται τῶν λογισμῶν, καὶ οὐκ ἂν αὐτοὺς μετὰ πάσης προσοῖντο γνησιότητος, ὡς εὐκόλους καὶ ἄλλοτε πρὸς ἄλλους. οὐ διὰ ταῦτα δὲ μόνον αὐτοὺς ἀποστρέφονται, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὴν τῶν γινομένων τὴν ἀηδίαν. τί γὰρ ἀ- B τερπέστερον, εἰπέ μοι, ἢ ὅταν μετὰ τὸν πολὺν κωκυτὸν καὶ τὰς οἰμωγὰς, καὶ τὰ δάκρυα, καὶ τὴν αὐχμηρὰν κόμην, καὶ τὴν μέλαιναν στολὴν, ἐξαίφνης κρότοι καὶ παστάδες γαμήλιοι, καὶ θόρυβος ἀπ' ἐναντίας τῷ προτέρῳ, ὥσπερ ὑποκριτῶν ἐν σκηνῇ παιζόντων, καὶ νῦν μὲν τοῦτο, νῦν δὲ ἐκεῖνο γινομένων; καὶ γὰρ ἐκεῖ τὸν αὐτὸν ἴδοις ἂν ποτὲ μὲν βασιλέα, ποτὲ δὲ πάντων πενέστερον· κἀνταῦθα ὁ πρῴην περὶ τὸν τάφον ἐγκαλινδούμενος, νυμφίος ἐξαίφνης· ὁ τὰς τρίχας τίλλων, στέφανον ἐπὶ τῆς αὐτῆς πάλιν φέρει κεφαλῆς· ὁ κατηφὴς καὶ C στυγνὸς καὶ πολλὰ πολλάκις μετὰ δακρύων πρὸς τοὺς παρακαλοῦντας ἐγκώμια τῆς ἀπελθούσης διηγησάμενος, καὶ τὸν βίον ἀβίωτον εἶναι φήσας αὐτῷ, καὶ πρὸς τοὺς ἀπάγοντας αὐτὸν τοῦ θρήνου δυσχεράνας, πολλάκις μεταξὺ τούτων αὐτῶν ὡραΐζεται καὶ καλλωπίζεται πάλιν, καὶ τοῖς πρῴην δεδακρυμένοις ὀφθαλμοῖς, τούτοις μετὰ γέλωτος εἰς τοὺς αὐτοὺς ἐνορᾷ, καὶ τῷ στόματι τούτῳ φιλοφρονεῖται καὶ ἀσπάζεται πάντας, δι' οὗ πρῴην ταῦτα πάντα ἐξώμνυτο. τὸ δὲ πάντων ἐλεεινότερον ὁ τοῖς παισὶν ἐπισαγόμενος πόλεμος, D ἡ ταῖς θυγατράσιν οἰκιζομένη λέαινα. τοῦτο γὰρ ἡ μητρυιὰ πανταχοῦ. ἐντεῦθεν ἡ καθημερινὴ στάσις καὶ μάχη· ἐντεῦθεν ὁ ξένος ἐκεῖνος καὶ καινότερος ζῆλος πρὸς τὴν οὐκ ἐνοχλοῦσαν γινόμενος. οἱ μὲν γὰρ ζῶντες καὶ βάλλουσι τῷ φθόνῳ καὶ βάλλονται· πρὸς δὲ τοὺς τετελευτηκότας καὶ οἱ πολέμιοι σπένδονται· ἀλλ' οὐκ ἐνταῦθα, ἀλλὰ ζηλοτυπεῖται ἡ κόνις καὶ ἡ τέφρα, καὶ μῖσος πρὸς τὴν κατορωρυγμένην ἄφατον, καὶ λοιδορίαι καὶ σκώμματα καὶ κατηγορίαι πρὸς τὴν διαλυθεῖσαν εἰς γῆν· ἔχθρα ἄσπονδος πρὸς τὴν λελυπηκυῖαν οὐδέν. τί ταύτης γένοιτ' ἂν τῆς ἀνοίας χεῖρον; τί τῆς ὠμότητος; οὐδὲν παρὰ τῆς ἀπελθούσης ἠδικημένη· τί λέγω ἠδικημένη;

τοὺς πόνους μὲν αὐτῆς καρπουμένη, καὶ τοῖς ἀγαθοῖς ἐντρυφῶσα τοῖς ἐκείνης, οὐ παύεται σκιαμαχοῦσα πρὸς αὐτήν· καὶ τὴν οὐδὲν λελυπηκυῖαν, πολλάκις δὲ οὐδὲ ὀφθεῖσαν αὐτῇ ποτὲ, μυρίοις καθ' ἑκάστην ἡμέραν βάλλει σκώμμασι, καὶ διὰ τὰ ἐκείνης ἐγκλήματα τὴν οὐκέτ' οὖσαν ἀμύνεται, καὶ τὸν ἄνδρα πολλάκις ὁπλίζει κατ' αὐτῶν, ὅταν αὐτὴ μηδὲν ἀνύῃ. ἀλλ' ὅμως ἅπαντα ταῦτα ῥᾷστα καὶ φορητὰ τοῖς ἀνθρώποις ἔδοξεν εἶναι, μόνον ἵνα μὴ τὴν ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας φέρειν ἀναγκάζωνται τυραννίδα. ἀλλ' οὐχ ἡ παρθένος πρὸς ταύτην ἰλιγγίασε τὴν παράταξιν, οὐδὲ ἔφυγε τὴν συμβουλὴν τὴν οὕτως ἀφόρητον τοῖς πολλοῖς εἶναι δοκοῦσαν· ἀλλ' ἔστη γενναίως, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς φύσεως ἀνεδέξατο μάχην. πῶς οὖν ἄν τις αὐτὴν κατ' ἀξίαν θαυμάσειεν, ὅταν οἱ μὲν ἄλλοι καὶ δευτέρων δέωνται γάμων, ἵνα μὴ καταφλέγωνται· αὐτὴ δὲ μηδὲ ἑνὸς ἁψαμένη διαπαντός ἐστιν ἁγία καὶ ἄτρωτος; διὰ ταῦτα καὶ περὶ τούτων τοὺς ἀποκειμένους ἐν τοῖς οὐρανοῖς τῇ χηρείᾳ μισθοὺς ὁ τὸν Χριστὸν ἔχων ἐν ἑαυτῷ λαλοῦντα, ἔλεγε· καλὸν αὐτοῖς ἐστὶν ἐὰν μείνωσιν ὡς κἀγώ. οὐκ ἴσχυσας εἰς τὴν ἀνωτάτω κορυφὴν ἀναβῆναι; τοῦ γοῦν μετ' ἐκείνην μὴ ἀποπέσῃς· τοσοῦτον ἡ παρθένος σου ἐχέτω πλέον, ὅσον τὴν μὲν οὐδὲ ἅπαξ ἐπιθυμία κατεπάλαισε· σὲ δὲ κρατήσασα πρότερον οὐκ ἴσχυσε διαπαντὸς κατέχειν· καὶ σὺ μὲν μετὰ τὴν ἧτταν ἐνίκησας· ἐκείνη δὲ καθαρὰν ἥττης ἁπάσης ἔχει τὴν νίκην, καὶ τῷ τέλει συναπτομένη σοι κατὰ τὴν ἀρχὴν ὑπερέχει μόνον.

[illegible] Τοῖς μὲν οὖν γεγαμηκόσι πολλὴν δίδωσι τὴν παραμυθίαν, ὡς μηδὲ ἑκάτερος θατέρου ἀποστερεῖν αὐτοὺς ἀλλήλων, μήτε τὴν ἐκ συμφωνίας γενομένην στέρησιν ἐπὶ πολὺ παρατείνειν. καὶ δευτέρου πάλιν ἐπέτρεψε γάμου, ἐὰν βούλωνται, ὑπὲρ τοῦ μὴ πυροῦσθαι. ταῖς δὲ παρθενευούσαις οὐδεμίαν τοιαύτην ἔδωκε παραμυθίαν· ἀλλὰ τοὺς μὲν ἐπὶ τοσοῦτον ἀναπαύσας πάλιν ἀνίησι· τὴν δὲ οὐδὲ μικρὸν ἀναπνεύσασαν, ἀλλὰ δι' ὅλου μαχομένην ἀφῆκεν ἑστάναι διηνεκῶς, καὶ βάλλεσθαι ὑπὸ τῶν ἐπιθυμιῶν, καὶ οὐδὲ μικρᾶς αὐτὴν λαβέσθαι δίδωσιν ἀνακωχῆς. διὰ τί γὰρ οὐκ εἶπε καὶ πρὸς αὐτὴν, εἰ δὲ οὐκ ἐγκρατεύεται, γαμησάτω; ὅτι οὐδὲ πρὸς τὸν ἀθλητὴν εἴποι τις ἂν μετὰ τὸ ῥῖψαι τὸ ἱμάτιον, καὶ ἀλείψασθαι, καὶ εἰς τὸ στάδιον εἰσελθεῖν, καὶ καταπάσασθαι τῇ κόνει, ἀπόστηθι καὶ φύγε τὸν ἀνταγωνιστήν· ἀλλ' ἀνάγκη λοιπὸν δυοῖν θάτερον, ἢ στεφανωθέντα, ἢ πεσόντα καὶ καταισχυνθέντα ἀπελθεῖν.

imò verò eius laboribus fruens, ac bonis gaudens, cum ea velut cum vmbra belligerandi finem nullum facit: ac quæ ſe nihil læſerit, ſæpe etiam ſibi nec conſpectam, mille in dies maledictis laceſſit, eiúſque, quæ nulla ſit, pœnis in ſtirpem perſequendis, in eos, vbi ipſa nihil agat, interdum virum armat. Atque hæc tamen hominibus facilia atque tolerabilia ſunt viſa, modò ne libidinis tyrannidem ferre cogerentur. At non virgo ad hunc conflictum trepidauit, nec prælium declinauit, quod vulgò adeò intolerabile videatur, ſed fortiter reſiſtens, naturæ inſultum ſuſtinuit. Quis igitur eam pro merito ſuſpiciat, quando alij etiam alteris nuptijs opus habent, ne vrantur: hæc neque vnis contractis, perpetuò ſancta & illæſa eſt? Itaque præmij viduitati in cœlis repoſiti præſcius, qui loquentem in ſe Chriſtum haberet, dicebat: Bonum eſt illis ſi ſic permaneant ſicut & ego. Non potuiſti ad ſummum gradum conſcendere? at proximo ne excidas. Hoc ſolo virgo tibi præſtet, quòd illam libido ne expugnauit quidem vnquam: te priùs complexa, perpetuò continere nequiuerit: ac tu quidem victus viciſti, illa victoriam puram habet, ac tecum exitu coniuncta, principio ſolùm ſuperat.

XXXIIX *Cur cõiugibus magna ſolatia virgini nulla concedat.*

Igitur coniuges admodum commodè tractat, qui nec altero volente eos mutua conſuetudine defraudet, nec defraudationem ex conſenſu longiùs producat. Quin alteras etiam nuptias permittit, ſi velint, ne vrantur: at virginibus nullum huiuſmodi ſolatium præbet: ſed illos tantiſper ſuſpenſos iterum recreat: hanc nec minimùm reſpirantem, ſed aſſiduè pugnantem, ſinit perpetuò ſtare, ac cupiditatibus verberari, nec vel tantillis inducijs frui. Cur enim non huic etiam dixit, Si ſe non continet, nubat? Quòd nec athletæ dicat quiſquam, poſtquam derepto amictu ac delibutus in ſtadium proceſſit, ſéque puluere conſperſit, abi, fuge aduerſarium; ſed iam porrò neceſſum ſit duorum alterum, aut coronatum, aut deiectum, & infamem diſcedere.

Nam in ludo ac palæſtra, vbi cum familiaribus exercitium ſit, & cum amicis velut cum aduerſarijs manum conſeras, liberum ſit & ſuſcipere laborem & non ſuſcipere. at qui iam nomen dedit, coacto frequenti populo, præſente agonotheta, ſedentibus ſpectatoribus, adducto atque obiecto aduerſario, ei certaminum lex facultatem eripiat. Ad eundem modum & virgini dum conſultet prius, nubendum ſit necne, tutum eſt matrimonium: at vbi elegit ac conſcripta eſt, ſe in ſtadium dedit. Ecquis igitur indictis ſpectaculis, Chriſto certaminis magiſtro, angelis ſuperne ſpectantibus, furente diabolo ac fremente, ad luctámque conſerto, & medio comprehenſo, in medium proſiliens edicere auſit, hoſtem fugiat, laboribus ſuperſedeat, comprehenſionem omittat, ne deijciat ac proſternat aduerſarium, ſed ei victoriam cedat? Et quid virgines dico? cùm nec viduas ijs verbis affari fas ſit, ſed illorum loco his terrificis, Poſtquam repudiato

1.Tim.5.11 Chriſto laſciuire cœperint, nubere volunt, dãnationem habebunt, quòd primam fidem fefellerint.

XXXIX. Cui vidua, cuius virgini nubere permittat. Atenim cùm eius ſententia ſit, Matrimonio ſolutis ac viduis dico, præſtare eis ſic manere vt ego: tamen ſi ſe non continent, contrahant matrimonium: & rurſum, Sin obierit eius vir, liberum eſt, cui velit nubere, tantum in Domino: quamobrem eam cui liberum facit, iterum caſtigat, & quod in Domino eſſe matrimonium dixit, idem ceu illegitimum damnat? Ne verere: non idem, ſed aliud. Nam vt inquiens, Si nupſit virgo, non peccauit, non de ea loquitur, quæ matrimonio renunciauit: euidens eſt enim eam piaculum commiſiſſe, & quidem infandum: ſed quæ & expers matrimonij ſit, & nondum hoc aut illud cenſuerit, ſed tanquam in meditullio harum cogitationum conſiſtat: ita & viduam, hîc, quæ virum ſolùm non habeat, neque etiam dum optione ſua ac præiudicio obſtricta teneatur, ſed liberum habeat alterutrum aſciſcere: illic, cui integrũ non ſit cum alio ſponſo ſocietatem coire, ſed in continentiæ certamen deſcenderit. poteſt namque & vidua eſſe,

A ἐν παιδοτριβείῳ μὲν γὰρ καὶ παλαίστρᾳ, ὅπου πρὸς τοὺς οἰκείους ἡ γυμνασία, καὶ τοῖς φίλοις ὡς ἐναντίοις συμπλέκεται, καὶ τοῦ ποιεῖν, καὶ τοῦ μὴ ποιεῖν αὐτὸς ἐστὶ κύριος. ὅταν δὲ ἀπογράψηται καὶ συλλεγῇ τὸ θέατρον, καὶ ὁ ἀγωνοθέτης παρῇ, καὶ οἱ θεαταὶ κάθωνται, καὶ εἰσαχθεὶς ὁ ἀνταγωνιστὴς καὶ αὐτῷ παραστῇ, τὴν ἐξουσίαν αὐτὸν ὁ τῶν ἀγώνων παρῄρηται νόμος. καὶ τῇ παρθένῳ τοίνυν ἕως μὲν ἂν βουλεύοιτο πρότερον εἰ δέοι γαμεῖν ἢ μὴ γαμεῖν, ἀκίνδυνος ὁ γάμος· ἐπειδὰν δὲ ἕληται καὶ ἀπογράψηται, εἰσήγαγεν ἑαυτὴν εἰς τὸ στάδιον.

B τίς οὖν τολμήσει τοῦ θεάτρου συγκροτουμένου, καὶ θεωρούντων μὲν ἄνωθεν ἀγγέλων, ἀγωνοθετοῦντος δὲ τοῦ Χριστοῦ, μαινομένου δὲ τοῦ διαβόλου, καὶ τρίζοντος καὶ συμπλεκομένου πρὸς τὴν πάλην, καὶ μέσου κατεχομένου, παρελθὼν εἰς μέσον εἰπεῖν, φύγε τὸν ἐχθρὸν, ἔνδος τοῖς πόνοις, ἀπόστηθι τῆς λαβῆς, μὴ καταβάλῃς, μηδὲ ὑποσκελίσῃς τὸν ἀνταγωνιστὴν, ἀλλὰ παραχώρει τῆς νίκης αὐτῷ; καὶ τί λέγω πρὸς τὰς παρθένους; πρὸς τὰς χήρας οὐκ ἄν τις τολμήσειε ταύτην ῥῆξαι τὴν φωνὴν, ἀλλ' ἀντὶ ταύτης ἐκείνην τὴν φοβερὰν, ὅτι

C ἐὰν καταστρηνιάσωσι τοῦ Χριστοῦ, καὶ γαμῆσαι θελήσωσι, κρίμα ἕξουσιν ὅτι τὴν πρώτην πίστιν ἠθέτησαν. Καὶ μὴν αὐτός φησιν, ὅτι λέγω τοῖς ἀγάμοις καὶ ταῖς χήραις, καλὸν αὐτοῖς ἐστιν ἐὰν μείνωσιν ὡς κἀγώ. εἰ δὲ οὐκ ἐγκρατεύονται, γαμησάτωσαν. καὶ πάλιν, ἐὰν κοιμηθῇ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, ἐλευθέρα ἐστὶν ᾧ θέλει γαμηθῆναι, μόνον ἐν κυρίῳ. πῶς οὖν ἣν ἀφίησιν ἐλευθέραν πάλιν κολάζει, καὶ ὃν ἐν κυρίῳ φησὶν εἶναι γάμον, τοῦτον ὡς παράνομον γινόμενον καταχρίνει; μὴ δείσῃς, οὐ τὸν αὐτὸν ἀλλ' ἕτερον. ὥσπερ γὰρ λέγων, ἐὰν γήμῃ ἡ παρθένος, οὐχ ἥμαρτεν, οὐ περὶ τῆς ἀπο-

D ταξαμένης τῷ γάμῳ φησί· δῆλον γὰρ ἅπασιν ὅτι αὕτη ἥμαρτε καὶ ἁμαρτίαν ἀφόρητον· ἀλλὰ περὶ τῆς ἀπειρογάμου μὲν ἔτι, οὔπω δὲ οὐδὲ τοῦτο, οὐδὲ ἐκεῖνο ψηφισαμένης, ἀλλ' ἐν μεταιχμίῳ τούτων ἑκατέρων μενούσης τῶν λογισμῶν· οὕτω καὶ χήραν ἐνταῦθα μὲν τὴν ἁπλῶς οὐκ ἔχουσαν ἄνδρα φησίν· οὔπω δὲ καὶ τῇ τῆς οἰκείας προαιρέσεως ψήφῳ προσδεδεμένην, ἀλλ' ἐλευθέραν οὖσαν καὶ τοῦτο ἑλέσθαι κἀκεῖνο· ἐκεῖ δὲ τὴν οὐκέτι κυρίαν οὖσαν ἑτέρῳ πάλιν ὁμιλῆσαι νυμφίῳ, ἀλλ' εἰς τοὺς τῆς ἐγκρατείας ἐμβεβηκυῖαν ἀγῶνας. ἔστι γὰρ καὶ χήραν εἶναι,

κθ. ἀντί-
χαρις.

καὶ μὴ καταπίπτειν εἰς τὸ τῶν χηρῶν ἀξίωμα, ὅταν μηδέπω ἢ τοῦτο καταδεξαμένη. διὸ καὶ αὐτός φησι, Χήρα καταλεγέσθω μὴ ἔλαττον ἐτῶν ἑξήκοντα γεγονυῖα. τὴν μὲν γὰρ ἁπλῶς χήραν ἀφίησι γαμεῖν, εἰ βούλοιτο· τὴν δὲ ἐπαγγειλαμένην τῷ θεῷ χηρεύειν διαπαντός, εἶτα γαμηθεῖσαν, καταδικάζει σφοδρῶς, ὅτι τὰς πρὸς τὸν θεὸν συνθήκας ἐπάτησεν. οὐ ταύταις οὖν, ἀλλ' ἐκείναις φησίν· εἰ δὲ οὐκ ἐγκρατεύονται, γαμησάτωσαν· κρεῖττον γάρ ἐστι γαμῆσαι ἢ πυροῦσθαι. ὁρᾷς οὐδαμοῦ τὸν γάμον καθ' ἑαυτὸν θαυμαζόμενον, ἀλλὰ διὰ τὰς πορνείας, διὰ τοὺς πειρασμούς, διὰ τὴν ἀκρασίαν; ἄνω μὲν γὰρ ταῦτα ἅπαντα τίθησιν· ἐνταῦθα δὲ ἐπειδὴ σφόδρα αὐτῶν καθήψατο τοῖς ὀνείδεσι, ῥήμασιν εὐφημοτέροις πάλιν τὸ αὐτὸ πρᾶγμα καλεῖ, ἐμπρησμὸν αὐτὸ καὶ πύρωσιν ὀνομάζων· καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἠνέσχετο μὴ πλήξας τὸν ἀκροατὴν παρελθεῖν. οὐ γὰρ εἶπεν, εἰ γὰρ βίαν τινὰ πάσχουσιν ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας, εἰ δὲ περιτρέπονται, εἰ δὲ μὴ δύνανται· οὐδὲν τοιοῦτον ὃ τῶν πασχόντων ἐστὶ καὶ συγγνώμης ἄξιον. ἀλλὰ τί; εἰ δὲ οὐκ ἐγκρατεύονται· ὃ τῶν οὐκ ἐθελόντων ἐστὶν ἐνεργεῖν διὰ τὴν ῥᾳθυμίαν. δείκνυσι γὰρ ὅτι κύριοι ὄντες τοῦ πράγματος, παρὰ τὸ μὴ βούλεσθαι ποιεῖν, οὐκ ἀνύουσιν· ἀλλ' ὅμως οὐδὲ οὕτως αὐτοὺς κολάζει οὐδὲ τιμωρίαις ὑποτίθησιν, ἀλλ' ἐπαίνων ἀποστερήσας μόνον μέχρι τοῦ διὰ τῶν ῥημάτων ψόγου τὴν σφοδρότητα ἐπιδείκνυται, παιδοποιίας μὲν οὐδαμοῦ μεμνημένος, τῆς εὐπροσώπου καὶ σεμνῆς αἰτίας τοῦ γάμου, πυρώσεως δὲ, καὶ ἀκρασίας, καὶ πορνείας, καὶ πείρας Σατανικῆς, καὶ ὑπὲρ τοῦ ταῦτα μὴ γίνεσθαι τὸ πρᾶγμα συγχωρῶν. καὶ τί τοῦτο; φησίν· ἕως γὰρ ἂν αὐτὸ τιμωρίας ἀπαλλάττῃ, πᾶσαν καταγνῶσιν καὶ πάντα ὀνείδη εὐκόλως οἴσομεν· μόνον ἐξέστω τρυφᾷν καὶ συνεχῶς ἀπολαύειν ἐπιθυμίας. τί οὖν, ὦ βέλτιστε, ἂν μηδὲ τρυφᾷν ἐξῇ, ὀνειδισμὸν καρπωσόμεθα μόνον; καὶ πῶς, φησίν, οὐκ ἔξεστι τρυφᾷν, τοῦ Παύλου λέγοντος· Εἰ δὲ οὐκ ἐγκρατεύονται, γαμησάτωσαν; ἀλλ' ἄκουε καὶ τὰ προσκείμενα τούτῳ· ἔμαθες ὅτι κρεῖττον τὸ γαμῆσαι ἢ πυροῦσθαι. ἀπεδέξω τὸ ἡδὺ, ἐπῄνεσας τὴν συγχώρησιν, ἐθαύμασας τῆς συγκαταβάσεως τὸν ἀπόστολον· ἀλλὰ μὴ στῇς μέχρι τούτου, δέχου καὶ τὰ μετὰ ταῦτα·

A & viduarum dignitati non accenſeri, ſiquidem id nolit. itaque inquit, Vidua eligatur non minor annis ſexaginta. 1.Tim.5.9. Nam quæ vidua mera ſit, ei, ſi velit, nubere permittit: at quæ perpetuò vidua agere Deo promiſit, atque interim nubit, eam vehementer damnat, quæ ictum cum Deo pactum conculcet. Non ergo his, ſed illis dicit, Tamen ſi ſe non continent, contrahant matrimonium: ſatius eſt enim matrimonium contrahere quàm ardere. 1.Cor.7.9. Vides nuſquam per ſe ſuſpici matrimonium, ſed propter fornicationem, B tentationes, atque intemperantiam? nam ſuprà hæc omnia recenſet: hic, quòd eos conuitijs malè mulcaſſet, rurſum gratioſioribus verbis eandem rem appellat, incendium & ardorem nominans. Quanquam neque hic omiſit quin auditorem feriret. non enim dixit, Sin libidinis vim vllam ſentiunt, ſin tranſuerſi aguntur, ſin non poſſunt: nihil eiuſmodi quod eorum eſt qui aliquid dignum venia patiuntur. Sed quid? Si ſe non continent: quod eorum eſt, qui propter ignauiã elaborare nolũt. id enim ſignificat eos, quibus res in C manibus eſſet, detrectando labore eam non perficere. Ac ne ſi quidem in eos animaduertit, ac ſupplicijs addicit, ſed laude ſolùm priuat, atque in verborum tantùm vituperio vehementiam adhibet, liberorum procreationem, plauſibilem hanc & ſpecioſam matrimonij cauſam, nuſquam memorans, ſed ardorem, intemperantiam, fornicationem, ac tentationes Satanicas, eáque ne euenirent, rem permittens. Et quid tum poſtea? inquit. nam quandiu id à ſupplicio liberat, quamuis condemnationem, ac conui- D uitia facilè feremus, dum delicias facere, atque aſſiduè libidine frui liceat. Quid verò, bone vir, ſi nec delicias facere licet, conuitium ſolum percipiemus? Sed quomodo, inquit, delicias facere non licet, cum dicat Paulus, Tamen ſi ſe non continent, cõtrahant matrimonium? Audi porrò quæ ijs hæreant. Audiuiſti ſatius eſſe matrimonium contrahere quàm ardere. quod iucundum eſt probas, permiſſionem laudas, Apoſtolum de indulgentia ſuſpicis: at hic mihi ne conſiſte, & quæ conſequuntur æquè admitte.

eiuſdem enim eſt vtrumque præceptum. Quid igitur ſubdit? Coniugibus autem præcipio, non ego, ſed Dominus, vxor à viro ne diuortium faciat: ſin diuortium fecerit, maneat cælebs, aut viro reconcilietur. Item, Vir vxorem ne repudiet.

XL. Magnam eſſe ex coniugio ſeruitutem.

Quid autem ſi vir comis eſt, vxor improba, maledica, loquax, & quod commune omnium vitium eſt, ſumptuoſa, aliiſque malis pluribus referta? quo modo miſer ille quotidianam hanc moleſtiam, ſuperbiam, impudentiam feret? Quid inquam ſi contrà hæc modeſta & ſedata eſt, ille ferox, repudioſus, iracundus, animis ei partim opibus, partim potentia auctis, qui liberam eodem loco habeat quo ſeruam, nihilo in eam quàm in famulas æquior? quo pacto eam neceſſitatem vimque patietur? Quid denique ſi ab ea planè alienus ſemper maneat? Fer, inquit, omnem hanc ſeruitutem, futura demum libera, cùm obierit: eo autem viuo, duorum alterum neceſſe eſt, aut eum omni ſtudio lenire, ac frugi reddere, aut ſi id deſperatum eſt, acerrimum quoddam bellum, atque efferum prælium fortiter ſuſtinere. Ac ſuprà dicebat, Ne defraudate alter alterum, niſi ſi quid ex conſenſu: hic dirimptam, vel inuitam ſe porrò iubet continere, Maneat, inquit, cælebs, aut viro reconcilietur. Viden eam inter gemina bella deprehenſam? nam aut libidinis vim ferre cogitur, aut ſi id nolit, aſſentandum eſt iniurio, eique ſe ad quælibet præbendum, ſeu plagis enecare, ſeu conuitijs vexare, ſeu vernarum ludibrio exponere, ſeu aliud quid eiuſmodi. multæ enim viris vlciſcendarum vxorum viæ adinuentæ ſunt. Quæ ſi non perferat, agenda infructuoſa continentia eſt: infructuoſa, inquam, quæ nihil ſe dignum ſpondeat. neque enim ſanctimoniæ ſtudio ſuſcepta eſt, ſed propter diſſidium cum viro. nam, Maneat, inquit, cælebs, aut viro reconcilietur. At quid ſi nolet in gratiam redire? Habes alterum effugium atque euaſionem. Quámnam? eius mortem expecta. Vt enim virgini, cui perennè viuens atque immortalis ſponſus ſit, nubere

τοῦ γὰρ αὐτοῦ ἀμφότερα τὰ παραγγέλματα. τί οὖν μετὰ ταῦτά φησι; τοῖς δὲ γεγαμηκόσι παραγγέλλω, οὐκ ἐγώ, ἀλλ' ὁ κύριος, γυναῖκα ἀπὸ ἀνδρὸς μὴ χωρισθῆναι· ἐὰν δὲ καὶ χωρισθῇ, μενέτω ἄγαμος, ἢ τῷ ἀνδρὶ καταλλαγήτω· καὶ ἄνδρα γυναῖκα μὴ ἀφιέναι.

μ΄. ἀναχαρις.

Τί οὖν ἐὰν μὲν ὁ ἀνὴρ ἐπιεικὴς ᾖ, ἡ δὲ γυνὴ μοχθηρά, λοίδορος, λάλος, πολυτελής, ὃ κοινὸν τοῦτο πασῶν αὐτῶν νόσημα, ἑτέρων πλειόνων γέμουσα κακῶν· πῶς οἴσει τὴν καθημερινὴν ταύτην ἀηδίαν ἐκεῖνος ὁ δείλαιος, τὸν τῦφον, τὴν ἀναισχυντίαν; τί δαὶ ἂν τοὐναντίον αὐτὴ μὲν ᾖ κοσμία καὶ ἥσυχος, ἐκεῖνος δὲ θρασύς, ὑπεροπτικός, ὀργίλος, πολὺν μὲν ἀπὸ τῶν χρημάτων, πολὺν δὲ ἀπὸ τῆς δυναστείας ὄγκον περιβεβλημένος, καὶ τὴν ἐλευθέραν ὡς δούλην ἔχῃ, καὶ τῶν θεραπαινίδων μηδὲν ἄμεινον πρὸς αὐτὴν διακέηται· πῶς οἴσει τὴν τοσαύτην ἀνάγκην καὶ βίαν; τί δαὶ ἂν συνεχῶς αὐτὴν ἀποστρέφηται, καὶ διαπαντὸς μένῃ τοῦτο ποιῶν; καρτέρει, φησίν, πᾶσαν ταύτην τὴν δουλείαν· ὅταν γὰρ ἀποθάνῃ, τότε ἐλευθέρα ἔσῃ μόνον· ζῶντος δὲ δυοῖν θάτερον ἀνάγκη, ἢ παιδαγωγεῖν αὐτὸν μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς καὶ βελτίω ποιεῖν, ἢ εἰ τοῦτο ἀδύνατον, φέρειν γενναίως τὸν ἀκήρυκτον πόλεμον καὶ τὴν ἄσπονδον μάχην. καὶ ἀνωτέρω μὲν ἔλεγε, μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, εἰ μή τι ἂν ἐκ συμφώνου· ἐνταῦθα δὲ χωρισθεῖσαν αὐτὴν, καὶ ἄκουσαν ἐγκρατεύεσθαι κελεύει λοιπόν. μενέτω γάρ, φησίν, ἄγαμος, ἢ τῷ ἀνδρὶ καταλλαγήτω. ὁρᾷς αὐτὴν ἐν μέσῳ δυοῖν ἀπειλημμένην πολέμοιν; ἢ γὰρ τὴν ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας βίαν χρὴ καρτερεῖν, ἢ τοῦτο μὴ βουλομένην, κολακεύειν τὸν ὑβριστήν, καὶ παρέχειν ἑαυτὴν ἐκείνῳ πρὸς ὅπερ ἂν βούληται, εἴτε πληγὰς ἐντεῖναι, εἴτε λοιδορίαις πλύνειν, εἴτε οἰκετῶν ὑπεροψίᾳ παραδοῦναι, εἴτε ἕτερόν τι τοιοῦτον· πολλαὶ γὰρ ὁδοὶ τοῖς ἀνδράσιν ἐπινενόηνται, ὅταν κολάζειν βούλωνται τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας. εἰ δὲ ταῦτα μὴ φέροι, τὴν ἐγκράτειαν ἀσκεῖν χρὴ τὴν ἄκαρπον· ἄκαρπον δὲ λέγω, ἐπειδὴ μὴ τὴν αὐτῇ προσήκουσαν ὑπόθεσιν ἔχει. οὐ γὰρ δι' ἁγιωσύνης ἐπιθυμίαν, ἀλλὰ διὰ τὴν πρὸς τὸν ἄνδρα ὀργὴν γέγονε. μενέτω γάρ φησιν, ἄγαμος, ἢ τῷ ἀνδρὶ καταλλαγήτω. τί οὖν ἂν μηδέποτε βούληται καταλλαγῆναι; φησίν. ἔχεις ἑτέραν λύσιν καὶ ἀπαλλαγήν. τίνα ταύτην; ἀνάμενε τὸν τούτου θάνατον. ὥσπερ γὰρ τῇ παρθένῳ γαμεῖσθαι οὐδέποτε ἔξεστι διὰ τὸ ζῆν αὐτῆς ἀεὶ τὸν νυμφίον, καὶ

ἀθάνατον εἶναι· οὕτω τῇ γεγαμημένῃ τότε μόνον A ἔξεστιν, ὅταν ὁ ἀνὴρ ἀποθάνῃ. εἰ γὰρ ἐξῆν καὶ ζῶντος ἀπὸ τούτου πρὸς ἕτερον, καὶ πάλιν ἀπ' ἐκείνου πρὸς ἄλλον μεταπηδᾶν, τί γάμου ἔδει λοιπόν, τῶν ἀλλήλων γυναιξὶν ἀδιακρίτως τῶν ἀνδρῶν κεχρημένων, καὶ πάσαις ἁπλῶς ἀναμεμιγμένων ἁπάντων; πῶς δὲ οὐκ ἂν καὶ πρὸς τοὺς συνοικοῦντας διεφθάρη ἡ διάθεσις, τήμερον μὲν τούτου, αὔριον δὲ ἐκείνου, καὶ πάλιν ἄλλου τῇ αὐτῇ συζώντων γυναικί; δικαίως ὁ κύριος αὐτὸ μοιχείαν ἐκάλεσε.

μα΄. διὰ τί τοῖς Ἰουδαίοις συνεχώρησε δοῦναι ἀποστάσιον ὁ θεός.

Πῶς οὖν Ἰουδαίοις τοῦτο συνεχώρησεν; ἵνα μὴ πολεμῶσιν ἀλλήλοις, ἵνα μὴ συγγενικῶν αἱμάτων B τὰς ἑαυτῶν πληρῶσιν οἰκίας. τί γὰρ ἦν ἄμεινον, εἰπέ μοι, τὴν μισηθεῖσαν ἐκβληθῆναι ἔξω, ἢ σφαγῆναι ἔνδον; τοῦτο γὰρ ἂν ἐποίησαν, εἴγε μὴ ἐξῆν αὐτοῖς ἐκβαλεῖν. διὰ τοῦτό φησιν, εἰ μισεῖς, ἐξαπόστειλον. ὅταν δὲ τοῖς ἐπιεικέσι διαλέγηται, καὶ οἷς μηδὲ ὀργίζεσθαι συγχωρεῖ, φησίν· ἐὰν δὲ καὶ χωρισθῇ, μενέτω ἄγαμος. ὁρᾷς τὴν ἀνάγκην, τὴν ἀπαραίτητον δουλείαν, τὸν ἑκατέρους περιβαλόντα δεσμόν; δεσμὸς γὰρ ὄντως ὁ γάμος, οὐ διὰ τὸν τῶν φροντίδων ὄχλον μόνον, οὐδὲ διὰ τὰς λύπας τὰς καθημερινάς· ἀλλ' ὅτι πάντων οἰκέτου χαλεπώτερον ἀλλήλοις ὑποκεῖσθαι τοὺς γεγαμηκότας κα- C ταναγκάζει. κρατείτω, φησίν, ὁ ἀνὴρ τῆς γυναικός. καὶ τί τῆς δεσποτείας ταύτης τὸ κέρδος; πάλιν γὰρ αὐτὸν δοῦλον τῆς κρατουμένης ποιεῖ, καινὴν τινὰ καὶ παράδοξον δουλείας ἐπινοήσας ἀντίδοσιν· καὶ καθάπερ οἱ πόδες τῶν φυγάδων οἱ καὶ καθ' ἑαυτοὺς δεδεμένοι, καὶ πάλιν ἀλλήλοις συνδεδεμένοι διά τινος ἁλύσεως μικρᾶς ἐξ ἑκατέρας ἀρχῆς τῆς πέδαις προσηλωμένης, οὐκ ἂν δύναιντο μετ' ἐξουσίας βαδίζειν, τῷ τὸν ἕτερον ἀναγκάζεσθαι ἕπεσθαι θατέρῳ· οὕτω καὶ αἱ τῶν γεγαμηκότων ψυχαὶ ἔχουσι μὲν καὶ ἰδίας φροντίδας· ἔχουσι δὲ καὶ ἑτέραν D ἀνάγκην τὴν ἐκ τῆς πρὸς ἀλλήλους συνδέσμου, πάσης ἁλύσεως χαλεπώτερον ἄγχουσαν, καὶ τὴν ἀμφοτέρων ἐλευθερίαν ἀφαιρουμένην, τῷ μὴ καθάπαξ ἑνὶ παραδεδόσθαι τὴν ἀρχήν, ἀλλ' εἰς ἑκατέρους αὐτῆς διανέμεσθαι τὴν ἐξουσίαν. ποῦ τοίνυν εἰσὶν οἱ διὰ τὴν ἐκ τῆς ἡδονῆς παραμυθίαν πᾶσαν ἕτοιμοι κατάγνωσιν ἐνεγκεῖν; οὐδὲ γὰρ μικρὸν ὑποτέμνεται τῆς ἡδονῆς μέρος, ἐν ταῖς πρὸς ἀλλήλους ὀργαῖς καὶ ἀπεχθείαις πολλάκις ἀναλισκομένου χρόνου μακροῦ. καὶ ἡ δουλεία δὲ αὐτὴ τό, τὴν ἑτέρου μοχθηρίαν ἀναγκάζεσθαι καὶ ἄκοντα φέ-

A nunquam licet: ſic maritæ tum demum, cùm vir obierit. Nam ſi fas eſſet, eo etiam viuo, ab eo ad alium, iterúmque ab illo ad alium tranſire, quid matrimonio opus eſſet, viris promiſcuè altero alterius vxore vtentibus, atque omnes omnibus ineuntibus? Quo pacto autem non & ſtudium erga contubernales periret, hodie illo, cras alio, ac rurſum alio cum eorum vxore conſueſcentibus? Meritò id Dominus adulterium vocauit.

XLI. Cur Iudæis conceſſerit Deus repudij libellum offerre.

Cur igitur id Iudæis permiſit? ne B inter ſe confligerent, ne cognato ſanguine ædes ſuas complerent. Cedo enim, vtrum præſtabat, inuiſam domo exigi, an intra parietes iugulari? quod feciſſent: ſi non eis eijcere licuiſſet. itaque inquit, Si inuiſam habes, dimitte. At ſedatos, & quibus nec iraſci permittat, alloquens, ait: Sin diuortium fecerit, cælebs maneto. Vides neceſſitatem, ineuitabilem ſeruitutem, & vinculum, quod vtrumque conſtringit? Verè enim vinculum matrimonium eſt, non ſolùm propter ſollicitudinum turbam ac quotidianas C moleſtias, ſed etiam quòd coniuges quouis ſeruo grauius inuicem ſubijci cogat. Vir, inquit, vxori dominetur. At quis eius dominij vſus eſt? nam viciſſim eum ſeruum efficit eius cui imperet, noua quadam & inaudita excogitata compenſatione ſeruitutis. ac quaſi fugitiuorum pedes & ſeorſim vincti, & rurſum inter ſe exigua quadam catena bicipiti, vtrinque pedicis adfixa, conſtricti, haud ſanè liberè ingredi queant, quòd alter alterum conſequi cogantur. Ad eundem modum & coniugum mentes, D cùm priuatas curas habent, tum alia neceſſitate etiam ex mutua colligatione tenentur, quæ eos omni catena arctiùs ſtringat, & vtrique libertatem eripiat, quòd vni imperium omne non tradiderit, ſed eius poteſtatem in vtrumque diſpertitus ſit. Vbi ſunt igitur qui parati ſunt voluptatis ſolatij cauſa omnem condemnationem pati? neque enim parum de voluptate decedit, interdum mutuis odijs ac diſſidijs in longum tempus durantibus. Quin ea quoque ſeruitus, vt alterius improbitas alteri vel inuito ferenda ſit, ſatis eſt, vt delicias

Digitized by Google

omnes obliteret. Itaque vir beatus libidinis impotentiam primùm aſperis illis verbis repreſſit, propter fornicationem, intemperantiam, & ardores. Sed cùm videret vulgò eam condemnationem flocci fieri, quòd ad deterrendum efficacius eſſet addit, quod quidem & diſcipulos dicere coëgit, Non expedit matrimonium contrahere. *Matth. 9. 10.* Id autem eſt, coniugem nullum ſui eſſe iuris. Neque id hortabundus & tanquam conſulens profert, ſed præcipiens ac mandans. nam matrimonium contrahere aut non contrahere penes nos eſt: quæ matrimonium conſequantur, non item, ſed velimus nolimus ferenda ſeruitus eſt. Quid ita? quòd non inſcij eam primùm ſuſcepimus, ſed vel in primis eius iura atque leges tenentes, ſponte ſub iugum nos ſubiecimus. Ac poſtea de iis loquutus, qui infideles domeſticas haberent, omnéſque matrimonij leges accuratè perſequutus, iniecta de ſeruis diſputatione, atque iis, quod abundè ſolatio eſſet, monitis, Ingenuitatem ſpiritalem ex ſeruitute non imminui, pergit porrò ad ſermonem de virginitate, quam pridem parturibat ac ſerere ſatagebat, nunc enitens: etſi eum nec de matrimonio diſſerens, ſuſtinuit ſilentio præterire. nam breuiter ille quidem & obiter, ſed tamen ei quoque exhortationi eum intexuit: atque ea pulcherrima ratione aures noſtras & ingenium tanquam præparans ac præmolliens, orationi facilem aditum molitur poſt exhortationem ad ſeruos. Nam pretio, inquit, coëmpti eſtis: Nolite fieri *1.Cor.7.23* ſerui hominum: Domini nobis beneficio in memoriam reuocato, omniúmque mentibus eò erectis, in cœlúmque ſublatis, de virginitate diſputationem demum inſerit his verbis: De virginibus autem Domini præceptum non habeo, ſed conſilium do, tanquam miſericordiam conſequutus à Domino, vt ſim fidelis. At, qui de fidelis cum infideli coniugio præceptum item non haberet, magna auctoritate ita ſancit: Ceteris ego dico, *Chriſtianus* non Dominus: ſi quis † frater vxorem habet infidelem, eáque in eius conſuetudinem conſentit, eam ne dimittito. Cur non igitur & de virgi-

A περιφέρει, ἅπασαν ἱκανὴν συσκιάσαι τρυφήν. διὰ τοῦτο ὁ μακάριος ἐκεῖνος πρότερον μὲν δι' ἐντρεπτικῶν ῥημάτων ἀνέστελλε τὴν πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν φοράν, διὰ τὰς πορνείας λέγων, καὶ ἀκρασίας, καὶ πυρώσεις. ἐπειδὴ δὲ συνεῖδε βραχὺ ὄντα τοῖς πολλοῖς τὸν τῆς καταγνώσεως λόγον, ὃ τούτου πολὺ ἰσχυρότερον πρὸς ἀποτροπὴν τίθησι· διὸ καὶ οἱ μαθηταὶ εἰπεῖν ἠναγκάσθησαν, οὐ συμφέρει γαμῆσαι. τοῦτο δέ ἐστι τό, μηδένα ἑαυτοῦ κύριον εἶναι τῶν γεγαμηκότων. καὶ οὐκέτι τοῦτο ἐν παραινέσεως τάξει καὶ συμβουλῆς εἰσηγεῖται, ἀλλ' ἐν ἐπιτάγματος καὶ ἐντολῆς ἀνάγκῃ. B τὸ μὲν γὰρ γαμεῖν ἢ μὴ γαμεῖν, ἐφ' ἡμῖν ἐστι· μετὰ δὲ τὸν γάμον, οὐκέτι ἐφ' ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ ἑκόντας καὶ ἄκοντας φέρειν χρὴ τὴν δουλείαν. τί δήποτε; ὅτι οὐκ ἀγνοοῦντες ταύτην εἱλόμεθα τὴν ἀρχήν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα αὐτῆς ἐπιστάμενοι τὰ δικαιώματα, καὶ τοὺς νόμους, ἑκόντες αὐτοὺς ὑπεδυόμεθα τῷ ζυγῷ. μετὰ δὲ ταῦτα περὶ τῶν τοῖς ἀπίστοις συνοικούντων διαλεχθεὶς, καὶ πᾶσιν ἀκριβῶς τοῖς περὶ τοῦ γάμου νόμοις ἐπεξελθών, καὶ τὸν περὶ τῶν οἰκετῶν λόγον παρεμβαλών, καὶ παραμυθησάμενος αὐτοὺς ἱκανῶς, μὴ περιαλγεῖσθαι τῇ δουλείᾳ ταύτῃ τῆς εὐγε- C νείας αὐτοῖς τὴν πνευματικήν, μέτεισι λοιπὸν ἐπὶ τὸν τῆς παρθενίας λόγον, ὃν πάλαι μὲν ὤδινε καὶ καταβαλεῖν ἔσπευδεν, ἀπέτεκε δὲ νῦν· οὐδὲ ἐν τοῖς περὶ τοῦ γάμου λόγοις ἀποσιωπῆσαι καρτερήσας αὐτόν. ἐν βραχεῖ μὲν γὰρ καὶ διεσπαρμένως· ἐνύφηνε δὲ αὐτὸν ὅμως κἀκείνῃ τῇ παραινέσει· καὶ τῇ καλλίστῃ ταύτῃ μεθόδῳ προγυμνάσας ἡμῶν τὰς ἀκοάς, καὶ τὴν διάνοιαν προλεάνας, εἴσοδον ἀρίστην τῷ λόγῳ παρασκευάζει μετὰ τὴν πρὸς τοὺς οἰκέτας παραίνεσιν. τιμῆς γάρ, φησιν, ἠγοράσθητε· μὴ γίνεσθε δοῦλοι ἀνθρώπων· τῆς D δεσποτικῆς ἡμᾶς ἀναμνήσας εὐεργεσίας, καὶ τούτῳ πάντων τὰς διανοίας ἀναστήσας καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἄρας, οὕτως τοὺς περὶ τῆς παρθενίας ἐμβάλλει λόγους, ταῦτα λέγων τὰ ῥήματα· περὶ δὲ τῶν παρθένων ἐπιταγὴν κυρίου οὐκ ἔχω, γνώμην δὲ δίδωμι ὡς ἠλεημένος ὑπὸ κυρίου πιστὸς εἶναι. καίτοι γε καὶ ἐπὶ τῶν πιστῶν τῶν τοῖς ἀπίστοις συνεζευγμένων οὐκ ἔχων ἐπιταγήν, μετὰ πολλῆς τῆς ἐξουσίας ἐνομοθέτησεν οὑτωσὶ γράφων· τοῖς δὲ λοιποῖς ἐγὼ γράφω, οὐχ ὁ κύριος· εἴ τις ἀδελφὸς γυναῖκα ἔχει ἄπιστον, καὶ αὐτὴ συνευδοκεῖ οἰκεῖν μετ' αὐτοῦ, μὴ ἀφιέτω αὐτήν· τί οὖν οὐχὶ καὶ ἐπὶ τῶν παρ-

γνώμῃ τὸ αὐτὸ ποιεῖς ἀποφαινόμενος; ὅτι περὶ τούτου φανερῶς ὁ Χριστὸς διετάξατο, κωλύων εἰς ἐπιτάγματος ἀνάγκην ἄγειν τὸ πρᾶγμα. ὁ γὰρ, ὁ δυνάμενος χωρεῖν χωρείτω, κύριον τὸν ἀκροατὴν τῆς αἱρέσεως ποιοῦντός ἐστιν. περὶ μὲν οὖν τῆς ἐγκρατείας διαλεγόμενος, θέλω, φησί, πάντας ἀνθρώπους εἶναι ὡς καὶ ἐμαυτὸν ἐν ἐγκρατείᾳ. καὶ πάλιν· λέγω δὲ τοῖς ἀγάμοις καὶ ταῖς χήραις, καλὸν αὐτοῖς ἐὰν μείνωσιν ὡς κἀγώ. ἐν δὲ τοῖς περὶ τῆς παρθενίας λόγοις οὐδαμοῦ παρήγαγεν ἑαυτόν. διὰ τοῦτο καὶ σφόδρα ὑφειμένως, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ὑποστολῆς διαλέγεται. οὐ γὰρ αὐτὸς τὸ πρᾶγμα κατώρθωτο. ἐπιταγὴν οὐκ ἔχω, φησί. πρότερον τὴν αἵρεσιν θεὶς, καὶ τὸν ἀκροατὴν εὐγνώμονα καταστήσας, οὕτως ἐπάγει τὴν συμβουλήν. ἐπειδὴ γὰρ τὸ τῆς παρθενίας ὄνομα πολὺν εὐθέως ἐμφαίνει τὸν πόνον λεχθὲν, διὰ τοῦτο οὐκ εὐθέως ἐπὶ τὴν παραίνεσιν ἔδραμεν, ἀλλὰ θεραπεύσας πρότερον τῇ αἱρέσει τὸν μαθητὴν, εὐήνιόν τε καὶ πρᾶον αὐτοῦ κατασκευάσας τὴν ψυχὴν, οὕτω ποιεῖται τὴν εἰσήγησιν. ἤκουσας παρθενίας ὄνομα πολλῶν πόνων καὶ ἱδρώτων· μὴ δείσῃς· οὐκ ἔστι τὸ πρᾶγμα ἐπίταγμα, οὐδὲ ἐντελῆς ἀνάγκην ἐπάγεται, ἀλλὰ τοὺς μὲν ἑκόντι καὶ μετὰ προαιρέσεως δεχομένους αὐτὴν τοῖς οἰκείοις ἀμείβεται καλοῖς, τὸν φαιδρὸν καὶ ἀμάραντον στέφανον περιτιθεῖσα αὐτῶν τῇ κεφαλῇ· τοὺς δὲ παραιτουμένους αὐτὴν καὶ οὐκ ἐθέλοντας προσδέχεσθαι, οὔτε κολάζει οὔτε ἄκοντας ἀναγκάζει τοῦτο ποιεῖν. οὐ ταύτῃ δὲ μόνον ἀνεπαχθῆ τὸν λόγον εἰργάσατο καὶ ἡδὺν, ἀλλὰ καὶ τῷ τὴν χάριν τοῦ πράγματος οὐκ αὐτοῦ φάναι εἶναι, ἀλλὰ τοῦ Χριστοῦ. οὐ γὰρ εἶπε· περὶ δὲ τῶν παρθένων οὐκ ἐπιτάσσω, ἀλλ' ἐπιταγὴν οὐκ ἔχω· ὡς ἂν εἰ ἔλεγεν· εἰ μὲν ἐξ ἀνθρωπίνων λογισμῶν ἐγὼ κινούμενος ταῦτα παρῄνουν, οὐκ ἔδει θαρρεῖν· ἐπειδὴ δὲ τῷ θεῷ τοῦτο ἔδοξεν, ἀσφαλὲς τὸ τῆς ἀδείας ἐνέχυρον. τὴν μὲν ἐξουσίαν τοῦ τὰ τοιαῦτα ἐπιτάττειν παρῄρημαι· εἰ δὲ βούλεσθε ἀκούειν ὡς ὁμοδούλου, γνώμην δίδωμι, φησιν, ὡς ἠλεημένος ὑπὸ κυρίου πιστὸς εἶναι. ἄξιον δὲ ἐνταῦθα θαυμάσαι τοῦ μακαρίου τὴν πολλὴν εὐμηχανίαν καὶ τὴν σύνεσιν, καὶ πῶς ἐν μέσῳ δυοῖν ἀναγκαίων καὶ ἐναντίων ἀπειλημμένος, τοῦ τε συστῆσαι τὸ ἑαυτοῦ πρόσωπον, ὥστε εὐπαράδεκτον γενέσθαι τὴν συμβουλὴν, καὶ τοῦ μηδὲν μέγα φθέγξασθαι περὶ ἑαυτοῦ, διὰ τὸ τῆς ἀρετῆς ταύτης γεγονέναι ἐκτὸς, ἀμφότερα ἐν βραχεῖ κατεσκεύασε.

A nibus itidem ſciſcis? Quòd hoc Chriſtus palàm conſtituit, vetans eam rem præcepti neceſſitate definiri. Illud namque, Qui capere poteſt, capiat, liberam auditori optionem condonantis eſt. Itaque de continentia diſſerens, Volo, inquit, omnes homines ſic eſſe, vt ego ſum, continentes. & rurſum, Cælibibus autem ac viduis dico, Bonum eſt illis, ſi ſic permaneant, vt ego. At non in ſermone de virginitate vſquam ſe adducit: ideóque admodum modeſtè atque cautè loquitur, qui nec ipſe ea perfunctus
B eſſet. Præceptum, inquit, non habeo. Primùm proponenda optione beneuolum reddens auditorem, ita conſilium ſubijcit. Quoniam enim virginitatis nomen prolatum, protinus ingentem laborem declarat, ideò non ſtatim ad cohortationem ſe contulit, ſed auditorem prius optione deleniens, eiúſque ingenium cicur ac tractabile reddens, ita demum proponit. Audiſti virginitatem, nomen multi laboris ac ſudoris: ne metue: non præceptum agitur, aut iuſſi neceſſitas, ſed qui ſe volentes atque ſtudio amplectantur, eos
C ea ſuis bonis remuneratur, eorum capiti ſplendidam ac floream coronam imponens. qui recuſent, ſéque adſciſcere nolint, nec punit, nec inuitos cogit. Neque eo ſolùm oratione gratam nec moleſtâ reddidit, ſed etiam quod beneficium hoc non ſuum, ſed Chriſti eſſe dicat. Non enim ait, De virginibus non præcipio, ſed, Præceptum non habeo: quaſi diceret, Si humanis rationibus motus ipſe hæc cohortarer, fidendum minùs eſſet: at cùm id Deo viſum ſit, certum pignus atque fidem habetis. mihi quidem ea imperandi
D facultas eſt erepta: ſed ſi audire vultis velut conſeruum, conſilium, inquit, do, vt qui miſericordiam ſim conſequutus à Domino vt ſim fidelis. Atque hoc loco Pauli ſummum artificium ac prudentia miranda eſt, quemadmodum inter duo neceſſaria, eáque contraria, interceptus, tum vt ſe commendaret, quò conſilium plauſibile eſſet, tum vt nihil de ſe magnum prædicaret, quippe eius virtutis exſors, breuibus verbis vtrumque cõſequutus ſit.

Nam qui dicat, vt qui miſericordiam A ſim conſequutus, quodam modo ſe commendat: qui ſe potiori nomine non commendet, viciſſim extenuat ac deprimit.

XLII. De Pauli humilitate.

Non enim ait, Conſilium do, vt cui creditum ſit Euangelium, vt delectus gentium præco, vt cui in vos magiſterium commiſſum ſit, vt doctor atque dux. ſed quid? Vt cui Domini clementia datum ſit: eóque quod minus eſſet, propoſito. nam minus eſt fidelem duntaxat eſſe, quàm fidelium magiſtrum. aliam rurſum extenuationem meditatur. Quámnam? Non B ait, vt fidelis effectus, ſed, Vt cui Domini clementia fideli eſſe datum ſit. Ne Apoſtolatum ſolùm, præconium, & magiſterium Dei munificentiæ putate. nam ipſum etiã credere mihi eius clementia quæſitum eſt. non enim inquit, Qui dignus eſſem, fidem accepi; ſed, Cui miſericordia modò contigiſſet. Miſericordia autem gratiæ eſt, non ex merito. Itaque niſi permiſericors Deus fuiſſet, non tantùm Apoſtolus, ſed ne fidelis quidem vnquam effici potuiſſem. Viden ſerui gratitudinem, animúmque contritum, vt C nihil ſibi ceteris plus arroget, quin id etiam quod ſibi cum diſcipulis commune eſſet, fidem, ſuum eſſe neget, ſed Dei clementiæ ac benignitatis? idem his verbis ſignificans ac ſi diceret: Ne dedignamini conſilium à me accipere. neque enim me Deus miſericordia ſua dedignatus eſt. & alioqui conſilium agitur, non præceptum. etenim conſulo, non ſancio. Porrò autem quæ cuique occurrant vtilia atque frugi, in medium proferre ac proponere, nulla lex prohibet, maximè vbi id auditorum rogatu fiat: quod quidem & vo- D bis accidit. Arbitror igitur, inquit, hoc bonum eſſe. Vides rurſum modeſtam orationem, ab omníque auctoritate alienam. Atqui in hanc ſententiam diſſerere interim licebat: Quoniam Dominus virginitatem non præcepit, ideò neque ego: conſulo tamen ac cohortor eius ſtudium, qui Apoſtolus veſter ſim. quemadmodum & infrà eos alloquens ait, Si alijs non ſum Apoſtolus, at certè vobis ſum. at hîc nihil eiuſmodi refert, ſed admodum verecundè verba facit, eius vice conſulo, ſententiam edo, inquiens, pro,

1. Cor. 9.

A τὸ μὲν γὰρ εἰπεῖν ὡς ἠλεημένος, συνίστησί πως ἑαυτόν· τὸ δὲ μὴ ἀπὸ τοῦ λαμπροτέρου τοῦτο ποιῆσαι μέρους, ταπεινοῖ καὶ συστέλλει πάλιν.

μβ. περὶ τῆς τοῦ Παύλου ταπεινοφροσύνης.

Οὐ γὰρ εἶπε, δίδωμι γνώμην, ὡς πιστευθεὶς τὸ εὐαγγέλιον, ὡς ἀξιωθεὶς εἶναι κήρυξ τῶν ἐθνῶν, ὡς προστασίαν τὴν ὑμετέραν ἐγχειρισθεὶς, ὡς διδάσκαλος καὶ καθηγητής. ἀλλὰ πῶς; ἠλεημένος, φησί· καὶ τὸ ἔλαττον θείς. ἔλαττον γὰρ τοῦ, διδάσκαλον εἶναι τῶν πιστῶν τὸ, μόνον εἶναι πιστόν. καὶ ἑτέραν ἐπινοεῖ πάλιν ταπείνωσιν· ποίαν δὲ ταύτην; οὐκ εἶπεν, ὡς γενόμενος πιστὸς, ἀλλ' ὡς ἠλεημένος εἶναι πιστός. μὴ γὰρ τὴν ἀποστολὴν, B καὶ τὸ κήρυγμα, καὶ τὴν διδασκαλίαν μόνον νομίσητε τῆς δωρεᾶς εἶναι τοῦ θεοῦ. καὶ γὰρ αὐτὸ τὸ πιστεῦσαι ἀπὸ τοῦ ἐλέους μοι γέγονεν ἐκείνου. οὐ γὰρ ἐπειδὴ ἄξιος ἤμην, φησὶ, κατηξιώθην τῆς πίστεως, ἀλλ' ἐπειδὴ ἠλεήθην μόνον· ὁ δὲ ἔλεος χάριτός ἐστιν, οὐ τοῦ κατ' ἀξίαν. ὥστε εἰ μὴ ἦν σφόδρα εὔσπλαγχνος ὁ θεὸς, οὐ μόνον ἀπόστολος, ἀλλ' οὔτε πιστὸς ἠδυνήθην ἂν γενέσθαι ποτέ. εἶδες εὐγνωμοσύνην οἰκέτου καὶ συντετριμμένην καρδίαν, πῶς οὐδὲν πλέον ἑαυτῷ δίδωσι τῶν λοιπῶν, ἀλλὰ καὶ τοῦτο ὃ κοινὸν αὐ- C τῷ καὶ τοῖς μαθηταῖς ἦν τὸ τῆς πίστεως, οὐκ αὐτοῦ φησιν εἶναι, ἀλλὰ τοῦ ἐλέους καὶ τῆς χάριτος τοῦ θεοῦ; τοῦτο ἐμφαίνων διὰ τῶν ῥημάτων τούτων, ὡσεὶ ἔλεγε· μὴ ἀπαξιώσητε συμβουλὴν δέξασθαι παρ' ἐμοῦ· οὐδὲ γὰρ ὁ θεὸς ἀπηξίωσέ με τοῦ ἐλέους τοῦ παρ' αὐτοῦ. ἄλλως τε καὶ γνώμη τὸ πρᾶγμά ἐστιν, οὐκ ἐπίταγμα. συμβουλεύω γὰρ, οὐ νομοθετῶ. τὸ δὲ, τὰ παραστάντα ἑκάστῳ συμφέροντα φέρειν εἰς μέσον, καὶ παρατιθέναι οὐδεὶς κωλύσει νόμος· καὶ μάλιστα ὅταν ἐξ αἰτήσεως τοῦτο γίνηται τῶν ἀκροατῶν· κα- D θάπερ καὶ ἐφ' ὑμῶν. νομίζω οὖν, φησὶ, τοῦτο καλὸν ὑπάρχειν. ὁρᾷς πάλιν ὑφειμένον τὸν λόγον καὶ πάσης ἔρημον ἐξουσίας. καί τοι γε ἐνῆν οὕτως εἰπεῖν· ἐπειδὴ ὁ κύριος οὐκ ἐπέταξε παρθενίαν, διὰ τοῦτο οὐδὲ ἐγώ· συμβουλεύω δὲ ὑμῖν καὶ παραινῶ τοῦτο ζηλοῦν, καὶ γὰρ ἀπόστολος ὑμῶν εἰμί. καθάπερ καὶ μετὰ ταῦτα διαλεγόμενος αὐτοῖς ἔλεγεν· εἰ ἄλλοις οὐκ εἰμὶ ἀπόστολος, ἀλλά γε ὑμῖν εἰμί. ἀλλ' ἐνταῦθα οὐδὲν τούτων φθέγγεται, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς φειδοῦς τοῖς ῥήμασι κέχρηται, ἀντὶ μὲν τοῦ συμβουλεύω, γνώμην δίδωμι, λέγων· ἀντὶ δὲ τοῦ,

ὡς διδάσκαλος, ὡς ἠλεημένος ὑπὸ κυρίου πιστὸς εἶναι· καὶ ὥσπερ οὐδὲ τούτων ἀρκούντων πρὸς τὸ συνεσταλμένον ποιῆσαι τὸν λόγον, ἀρχόμενος τῆς συμβουλῆς ὑποτέμνεται πάλιν τὴν ἐξουσίαν, οὐχ ἁπλῶς ἀποφαινόμενος, ἀλλὰ καὶ αἰτίαν προσθείς. νομίζω γὰρ τοῦτο καλὸν ὑπάρχειν, φησί, διὰ τὴν ἐνεστῶσαν ἀνάγκην. καί τοί γε ὅτε περὶ ἐγκρατείας διελέγετο, οὔτε τὸ, νομίζω, τέθεικεν, οὔτε αἰτίαν τινά, ἀλλ' ἁπλῶς, καλὸν αὐτοῖς ἐστιν ἐὰν μείνωσιν ὡς κἀγώ· ἐνταῦθα δὲ, νομίζω εἶναι καλόν. τοῦτο δὲ ποιεῖ οὐκ ἀμφιβάλλων περὶ τοῦ πράγματος· ἄπαγε· ἀλλὰ τῇ τῶν ἀκουόντων κρίσει τὸ πᾶν ἐπιτρέψαι βουλόμενος. τοιοῦτον γὰρ ὁ σύμβουλος, οὐκ αὐτὸς τοῖς λεγομένοις ψηφίζεται, ἀλλὰ τὸ πᾶν ὑπὸ τὴν κρίσιν ἀφίησι κεῖσθαι τῶν ἀκροατῶν.

μγ'. ποίαν ὁ Παῦλος ἐνεστῶσαν ἀνάγκην λέγει.

Ποίαν δὲ καὶ ἀνάγκην ἐνταῦθα φησίν; ἆρα τὴν ἀπὸ τῆς φύσεως; οὐδαμῶς. πρῶτον μὲν γὰρ εἰ ταύτην ἔλεγε, τοὐναντίον ἂν οὗπερ ἐβούλετο κατεσκεύασε μεμνημένος αὐτῆς. οἱ γὰρ βουλόμενοι γαμεῖν ταύτην ἄνω καὶ κάτω στρέφουσι. δεύτερον δὲ οὐκ ἂν αὐτὴν ἐνεστῶσαν ἐκάλεσεν. οὐ γὰρ νῦν πρῶτον, ἀλλ' ἄνωθεν εἰς τὸ τῶν ἀνθρώπων κατεφυτεύθη γένος, καὶ πάλαι μὲν χαλεπωτέρα καὶ ἀπαραίτητος ἦν· παραγενομένου δὲ τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῆς ἀρετῆς ἐπιδεδωκυίας, εὐκαταγώνιστος γέγονε. ὥστε οὐ περὶ ταύτης ὁ λόγος αὐτῷ, ἀλλ' ἑτέραν τινὰ αἰνίττεται πολύτροπον καὶ πολυειδῆ. τίς οὖν ἐστιν αὕτη; ἡ τῶν ἐν τῷ βίῳ πραγμάτων διαστροφή. τοσαύτη γάρ ἐστιν ἡ σύγχυσις, τοσαύτη τῶν φροντίδων ἡ τυραννίς, τοσοῦτος ὁ τῶν περιστάσεων ὄχλος, ὡς καὶ ἄκοντα πολλὰ πολλάκις ἀναγκάζεσθαι τὸν γεγαμηκότα ἁμαρτάνειν καὶ πλημμελεῖν.

μδ'. ὅτι εὐκολώτερον διὰ παρθενίας, ἢ διὰ γάμου βασιλείας τυχεῖν.

Τὸ μὲν γὰρ παλαιὸν οὐ τοσοῦτον ἡμῖν ἀρετῆς προὔκειτο μέτρον, ἀλλὰ καὶ ἀμύνασθαι τὸν ἀδικοῦντα, καὶ ἀντιλοιδορήσασθαι τὸν λοιδορούμενον, καὶ χρημάτων ἐπιμεληθῆναι ἐξῆν, καὶ εὐορκοῦντα ὀμνύναι, καὶ ὀφθαλμὸν ἐξορύξαι ἀντὶ ὀφθαλμοῦ, καὶ μισῆσαι τὸν ἐχθρόν, καὶ οὔτε τρυφᾶν, οὔτε ὀργίζεσθαι, οὔτε γυναῖκα τὴν μὲν ἐκβάλλειν, τὴν δὲ ἀντεισάγειν κεκώλυτο. καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ δύο κατὰ ταυτὸν ὁμοῦ γυναῖκας ἔχειν ὁ νόμος ἐπέτρεπε, καὶ πολλή, καὶ ἐν τούτοις καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἡ συγκατάβασις ἦν. μετὰ δὲ τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν, πολλῷ στενωτέρα γέγονεν ἡ ὁδός· οὐ μόνον διὰ τὴν ἀξίαν τῶν εἰρημένων,

A vt doctor, vt cui Domini miſericordia fideli eſſe datum ſit: quaſique ne hæc quidem ſatis eſſent ad orationem extenuandam, conſilium exorſus, auctoritatem iterum detrahit, qui non ſtatuat ſolùm, ſed addat etiam rationem. Arbitror enim, inquit, hoc bonum eſſe, propter inſtantem neceſſitatem. Atenim de continentia diſſerens, neque, Arbitror, poſuit, neque vllam planè rationẽ; ſed illud modò, Bonum eſt illis, ſi permaneant, ſicut & ego: hìc, Arbitror hoc bonum eſſe. Id autem facit, non qui de eo dubitaret: nihil B minùs: ſed qui totum auditorum iudicio permittere vellet. nã conſiliarius is eſt, non qui de ijs quæ profert cenſeat, ſed qui totum in auditorum arbitrio poſitum relinquat.

XLIII. *Quam inſtantem neceſſitatem Paulus nominet.*

Sed quæ eſt autem, quam hìc memorat, neceſſitas? eáne, quæ à natura offeratur? minimè. Primùm enim ſi hanc vellet, ea commemoranda contrarium atque cogitabat efficeret. etenim qui matrimonium contrahere volunt, hanc ſuſque deque iactant. Tum autem eam inſtantem non vocaret. non enim nunc primùm, ſed iam C olim mortalium generi inſita eſt. atque erat illa quidem antè vehementior & indomita, ſed Chriſti aduentu, auctáque iam virtute, ſuperatu facilis eſt effecta. Itaque ei non de hac ſermo eſt, ſed aliam quandam innuit, multiplicem & variam. Quænam ea eſt? Humanarum rerum conuerſio. nam is eſt confluxus, ea curarum impotentia, ac circumſtantium rerum turba, vt in multis ſæpenumero coniugi vel inuito errandum peccandúmque ſit.

XLIV. *Facilius eſſe virginem quàm coniugẽ regnũ conſequi.*

Etenim olim non is erat nobis vir-D tutis propoſitus modus, ſed & iniuriam vlciſci, & conuitium reddere, & pecunias procurare licebat, & ſanctè iurare, & oculum pro oculo eruere, & inimicos odiſſe; neque aut delicijs indulgere, aut iraſci, aut vxorem aliam eijcere, aliam adſciſcere interdictum erat. Neque id ſolùm, ſed duas etiam coniuges ſimul habere lex ſinebat, erátque tum hac in re, tum in alijs omnibus ſumma eius facilitas. At poſtquam Chriſtus prodijt, via longè facta eſt anguſtior, non ſolùm quod incomparabilis ea & ingens

Matth. 7.

Digitized by Google

omnium quæ dixi licentia nobis è manibus erepta eſt, ſed etiam quòd vxor, quæ nos multa interdum vel inuitos deſignare inducat atque cogat, domi perpetuò ſit habenda, aut ſi eijcere velis, adulterij crimen ſubeundum. Neque hoc tantùm nomine virtus ea nobis difficilis eſt, ſed quòd, vt contubernalis tolerabilibus moribus ſit, curarum tamen quæ nos propter eam eiúſque liberos circumfundat turba, nec minimùm in cœlum ſuſpicere patiatur, animos noſtros quaſi quidam vortex vndique torquens ac demergens. Nam ecce cupit vir priuatam & otioſam ac ſecuram vitam degere: ſed conſpectis circumſtantibus liberis, atque coniuge, grandi ſumptu egente, vel inuitus ſe in ciuilium rerum æſtum conijcit. Quo illapſo dici non poteſt quid non admittere porrò neceſſum ſit, iraſcenti, iuranti, conuitianti, vlciſcenti, ſimulanti, multa ad gratiam, multa ad ſimultatem facienti. Qui enim poteſt, qui in tantis fluctibus verſetur, atque inde gloriam captet, non graues ſcelerum ſordes contrahere? Iam ſi quis domeſtica rimetur, eadem atque etiam maiori difficultate plena inueniet propter vxorem: multa enim ac de multis curet neceſſe eſt, quibus ſeorſim agenti viro nihil opus eſſet. Atque hæc quidem, ſi proba atque commoda ſit vxor: ſin peruicax, acerba, difficilis, non iam id neceſſitas modò, ſed pœna ac ſupplicium vocandum erit. Qui poterit ergo iter ad cœlum conficere, quod ſolutis ac pernicibus pedibus, animo accincto & probè expedito indiget, ea negotionorum mole impoſita, tot pedicis conſtrictus, catena hac, vxoris inquam improbitate, deorſum aſſiduè detractus?

XLV. Qui ſupervacuas difficultates excogitent, eos nullum eius rei præmium manere.

At quod eſt hoc ſapiens vulgi reſponſum, cùm ad eos omnia hęc recenſemus? Itaque, inquit, maiori præmio dignus erit, qui, hac impoſita neceſſitate, perfungatur. Quid ita, bona vir, & quamobrem? Quòd maiorem, inquit, laborem propter matrimonium ſubit. Et quis eum tantum onus ſuſcipere coëgit? nam ſi quidem matrimonium inire, præceptum eſſet exequi, ac matrimonium non inire, in legem delinquere, haberet id probabilitatem.

A ἀπὸ μέρους τὴν ἄφατον ταύτην καὶ πολλὴν, περικόπτει τῆς ἐξουσίας τῆς ἡμετέρας, ἀλλὰ καὶ τὸ τὴν πολλὰ πολλάκις ἀναπείθουσαν καὶ ἀναγκάζουσαν ἡμᾶς καὶ ἄκοντας ἁμαρτάνειν γυναῖκα, ταύτην ἔνδον ἔχειν διαπαντὸς, ἢ μοιχείας διώκεσθαι βουλόμενον ἐκβάλλειν. οὐ ταύτῃ δὲ μόνον ἡμῖν ἡ ἀρετὴ δυσκατόρθωτος, ἀλλ' ὅτι κἂν ἀνεκτὸν ἦθος ἔχῃ ἡ συνοικοῦσα, ὁ δι' αὐτὴν καὶ τὰ ἔκγονα τὰ ἐκείνης περιρρέων ἡμᾶς φροντίδων ὄχλος, οὐδὲ μικρὸν ἀναβλέψαι πρὸς τὸν οὐρανὸν συγχωρεῖ, πάντοθεν ὥσπερ τις ἴλιγγος περιστρέ-
B φων καὶ βαπτίζων ἡμῶν τὴν ψυχήν. ὅρα γάρ, βούλεται τὸν τῶν ἰδιωτῶν βίον τὸν ἀκίνδυνον τοῦτον καὶ ἀπράγμονα ζῆν ὁ ἀνήρ· ἀλλ' ὅταν ἴδῃ παῖδας περιεστῶτας καὶ γυναῖκα δαπάνης δεομένην πολλῆς, καὶ ἄκων εἰς τὸν τῶν πολιτικῶν πραγμάτων ἔρριψεν ἑαυτὸν κλύδωνα. ἐκεῖ δὲ ἐμπεσόντα λοιπὸν οὐδὲ ἔστιν εἰπεῖν ὅσα ἁμαρτάνειν ἀνάγκη, ὀργιζόμενον, ὀμνύντα, λοιδορούμενον, ἀμυνόμενον, *ἀποκρινόμενον, πολλὰ πρὸς χάριν, πολλὰ πρὸς ἀπέχθειαν ποιοῦντα. πῶς γὰρ ἔνι στρεφόμενον ἐν ζάλῃ τοσαύτῃ, καὶ βουλόμενον εὐδοκιμεῖν ἐν αὐτῇ, μὴ πολὺν τὸν ἀπὸ τῶν ἁμαρτη-

Emendo ὑποκρινόμενον.

C μάτων περιστρίβεσθαι ῥύπον; καὶ τὰ κατὰ τὴν οἰκίαν δὲ εἴ τις ἐξετάσειε, τῆς αὐτῆς καὶ πλείονος δυσκολίας εὑρήσει γέμοντα διὰ τὴν γυναῖκα. πολλὰ γὰρ ἀνάγκη μεριμνᾶν ἐν ὑπὲρ πολλῶν, ὧν οὐκ ἂν ἐδεήθη καθ' ἑαυτὸν ὢν ὁ ἀνήρ. καὶ ταῦτα μὲν ὅταν κοσμία τις ᾖ καὶ ἐπιεικὴς ἡ γυνή· ἂν δὲ μοχθηρὰ καὶ ἐπαχθὴς καὶ δυστράπελος, οὐκέτι μόνον ἀνάγκην τὸ πρᾶγμα καλέσομεν, ἀλλὰ καὶ τιμωρίαν καὶ κόλασιν. πῶς οὖν δυνήσεται τὴν ἐπὶ τὸν οὐρανὸν βαδίζειν ὁδὸν, τὴν εὐλύτων καὶ κούφων δεομένην ποδῶν, καὶ ψυχῆς εὐζώνου καὶ εὐσταλοῦς, τοσοῦτον
D ἔχων ἐπικείμενον πραγμάτων ὄγκον, τοσαύταις συνδεδεμένος πέδαις, καὶ διὰ τοιαύτης ἁλύσεως ἑλκόμενος κάτω συνεχῶς, τῆς πονηρίας λέγω τῆς γυναικός; Ἀλλὰ τίς ὁ σοφὸς τῶν πολλῶν λόγος, ὅταν ταῦτα ἅπαντα αὐτοῖς διεξέλθωμεν; οὐκοῦν πλείονος ἄξιος ἔσται τιμῆς, φησὶν, ὁ μετὰ τοσαύτης ἀνάγκης κατορθῶν. τίνος ἕνεκεν, ὦ βέλτιστε, καὶ διὰ τί; ὅτι πλείονα μόχθον φησὶν ὑφίσταται ἀπὸ τοῦ γάμου. καὶ τίς αὐτὸν ἀναδέξασθαι φορτίον τοσοῦτον ἠνάγκασεν; εἰ μὲν γὰρ ἐντολὴν ἐπλήρου γαμῶν, καὶ νόμου παράβασις ἦν τὸ μὴ γαμεῖν, εὐπρόσωπος ἂν ἦν ὁ λόγος αὐτῶν.

[illegible]

εἰ δὲ

εἰ δὲ κύριος ὢν τοῦ μὴ τὸν ζυγὸν ὑπελθεῖν τοῦ γάμου, ἑκὼν ἀναγκάζοντος οὐδενὸς δυσκολίας ἑαυτῷ περιέθηκας τοσαύτας ἐθελοντὴς, ὥστε ἐπαχθέστερον αὐτῷ γενέσθαι τῆς ἀρετῆς τὸν ἀγῶνα, οὐδὲν τοῦτο πρὸς τὸν ἀγωνοθέτην. αὐτὸς γὰρ ἓν μόνον ἐπέταξεν αὐτοῖς, τὸν κατὰ τοῦ διαβόλου πόλεμον, καὶ τὴν κατὰ τῆς κακίας νίκην λαβεῖν. εἴτε δὲ γαμῶν καὶ τρυφῶν καὶ πολλὰ μεριμνῶν τις ἀνύοι τοῦτο, εἴτε ἀσχολούμενος καὶ ταλαιπωρῶν, καὶ μετὰ τοῦ, μηδὲν ἕτερον μεριμνᾶν, οὐδὲν αὐτῷ τούτου μέλει λοιπόν. τὸν μὲν γὰρ τρόπον τῆς νίκης, καὶ τὴν ἐπὶ τὸ τρόπαιον φέρουσαν ὁδὸν αὐτὸς ἐκείνην εἶναί φησι, τὴν πάντων ἀπηλλαγμένην τῶν βιωτικῶν. ἐπεὶ δὲ σὺ μετὰ γυναικὸς καὶ παίδων καὶ τῶν τούτοις ἐπισυρομένων πραγμάτων στρατεύεσθαι βούλει καὶ πολεμεῖν, ὡς τὰ αὐτὰ ἀνύσων ἐκείνοις τοῖς οὐδενὶ τούτων ἐμπεπλεγμένοις, καὶ πλείονος ἀπολαύσων διὰ τοῦτο θαύματος, νῦν μὲν ἴσως καὶ τῦφον ἡμῖν ἐγκαλέσεις πολὺν, ἂν εἴπωμεν ὅτι οὐ δυνατόν σε πρὸς τὴν αὐτὴν ἐκείνοις φθάσαι κορυφήν. ὁ δὲ τέλος καὶ ὁ τῶν στεφάνων καιρὸς τότε σε πείσει καλῶς, ὅτι πολλῷ βέλτιον ἀσφάλεια φιλοτιμίας κενῆς, καὶ κρεῖττον τῷ Χριστῷ πιστεῦσαι, ἢ τῇ τῆς οἰκείας ματαιότητι λογισμῶν. ὁ μὲν γὰρ Χριστὸς οὐδὲ τὸ τοῖς οἰκείοις ἀποτάξασθαι πᾶσι πρὸς ἀρετὴν ἡμῖν φησὶν ἀρκεῖν, ἂν μὴ καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς μισήσωμεν. σὺ δὲ πᾶσι τούτοις φυρόμενος ἔφης δύνασθαι περιγενέσθαι. ἀλλ᾽ ὅπερ ἔφην, τότε εἴσῃ καλῶς, ὅσον πρὸς ἀρετὴν ἐμπόδιον γυνὴ καὶ γυναικὸς φροντίδες.

με. αἰτι- χερσ. Πῶς οὖν, φησὶ, βοηθὸν αὐτὴν ἐκάλεσε τὴν ἐμποδίζουσαν; ποιήσωμεν γὰρ αὐτῷ, φησὶ, βοηθὸν κατ᾽ αὐτόν. κἀγὼ δέ σε ἐρήσομαι, πῶς βοηθὸς ἡ τοσαύτης ἀποστερήσασα τὸν ἄνδρα ἀσφαλείας, καὶ τῆς θαυμαστῆς μὲν ἐκείνης ἐκβαλοῦσα διαγωγῆς τῆς ἐν τῷ παραδείσῳ, εἰς δὲ τὴν τοῦ παρόντος βίου ταραχὴν ἐμβαλοῦσα; ταῦτα γὰρ οὐ μόνον βοηθοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐπιβούλου. ἀπὸ γὰρ γυναικὸς, φησὶν, ἀρχὴ ἁμαρτίας, καὶ δι᾽ αὐτὴν ἀποθνήσκομεν πάντες. καὶ ὁ μακάριος δὲ Παῦλος, Ἀδὰμ, φησὶν, οὐκ ἠπατήθη· ἡ δὲ γυνὴ ἀπατηθεῖσα ἐν παραβάσει γέγονε. πῶς οὖν βοηθὸς ἡ τῷ θανάτῳ τὸν ἄνδρα ὑποτάξασα; πῶς βοηθὸς δι᾽ ἧς οἱ τοῦ θεοῦ· μᾶλλον δὲ πάντες οἱ τὴν γῆν κατοικοῦντες τότε, ἅμα θηρίοις καὶ πετεινοῖς, καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι ζώοις κατακλυσθέντες ἀπώλοντο;

A Sin autem, cui liberum eſſet matrimonij iugum nō ſubire, vltro cogente nullo, ſe in eas difficultates induere voluit, quò grauius ſibi virtutis certamen redderetur, nihil hoc ad certaminis auctorem, qui id vnum iuſſerit, cum diabolo bellum conficere, atque aduerſum vitia victoriam quærere. Siue autem quis matrimonio deuinctus ac delicijs vacans, déque multis ſollicitus, ſiue exercitus, & afflictus, neque aliud præterea curans, nihil penſi habet. Victoriæ quidem modum, atque ad trophæum ferentem viam, eam prædicat, quæ B rebus omnibus humanis ſoluta ſit ac libera. Tu qui vxore, liberis, & quæ ab ijs ducantur, negotijs comitatus, belligerari ac confligere velis, ceu idem præſtiturus, quod ab his omnibus expediti, eáque gratia maiori admirationi futurus, nunc fortaſſe nos magnæ ſuperbiæ inſimules, ſi te ad idem ad quod illi cacumen euadere non poſſe dicamus. Sed præmiorum demum tempus probè te tum docebit, multo præſtare ſecuritatem inani ambitioni, ſatiúſque eſſe Chriſto, quàm C futilibus ſuis inuentis credere. Etenim Chriſtus negat ad virtutem nobis ſufficere, ſuis omnibus renunciare, niſi etiam noſmetipſos oderimus: tu his omnibus permiſtus, ais poſſe ſuperare. Sed vt dicebam, probè tum intelliges, quantum ad virtutem impedimentum ſit vxor, atque vxoriæ curæ. *Luc. 14.*

Et quî, inquit, adiumentum eam vocat, quæ impediat? nam Faciamus, ait, ei adiutorem ſimilem ipſi. Ego verò abs te inſuper quæram, quo pacto adiutrix eſt, quæ virum ea ſecuritate D ſpoliauit, atque admirabili illo in paradiſo domicilio exturbatum, in præſentis vitæ turbas coniecit? hæc enim ſunt non adiumentum præſtantis, ſed inſidiantis. A femina, inquit ille, initium peccati, & propter illam morimur omnes. Quin & beatus Paulus, Adamus, ait, non eſt deceptus, at mulier decepta delictum admiſit. Quomodo igitur adiutrix eſt, quæ virum ſub mortem ſubiecit? quæ Dei filios, adeóque omnes tum terram incolentes, cum feris, volucribus, cunctíſque reliquis animãtibus, eluuione deleuit?

XLVI. Cur adiutrix vocata vxor, quæ impedimento eſt.

Eccli 25.33.

1.Tim.2.

Iob 1. Nónne ea iuſtum Iobum perdidiſſet, niſi is admodum ſe virum præbuiſſet? Iud. 16. Nónne hæc Sampſonem afflixit? Num. 25. Nónne ea perfecit vt vniuerſum Hebræorum genus Beelphegori faceret, ac cognatis manibus contrucidaretur? 3. Reg. 21. 25. Quis potiſſimùm Achaabum diabolo prodidit, atque ante eũ Solomonem, poſt tam inſignem ſapientiam ac celebritatem? 3. Reg. 11. Nonne hodiéque viris ſuis auctores ſunt multa in Deum admittendi? Nónne idcirco ſapiens ille ſcriptum reliquit, Parua eſt quæuis prauitas præ mulieris prauitate? Eccli. 25. 16. Quomodo igitur, inquit, dixit Deus, Faciamus ei adiutorem ſimilem ipſi? Gen. 2. 18. neque enim mentitur Deus. Neque id equidem vnquam dixerim: minimè gentium: ſed quæ ea gratia atque cauſa comparata eſſet, in dignitate ſua perſiſtere noluit: quemadmodum nec eius vir. nam & eum ad imaginem & ſimilitudinem ſuam Deus fabricatus eſt, vt & dixit, Faciamus ei adiutorem. Sed qui vtroque præditus eſſet, vtrumque protinus amiſit. nam nec ſimilitudinem ſartam tectam conſeruauit: qui abſurdæ cupiditati ſe dediderit, ac dolo captus, voluptatem minimè fregerit: & quod erat in eo ad imaginem Dei, etiam nolenti deinceps ereptum eſt. neque enim Deus parua imperij parte eum multauit, qui omnibus terribilis eſſet velut herus, ceu ingratum ſeruum, qui dominum offendiſſet, conſeruis reijculum comparans. Nam initio etiam feris omnibus terrori erat. neque enim ex omnibus quas ad eum Deus adduxiſſet, vlla eum lædere ac inuadere eſt auſa: videbat quippe in eo relucentem imaginem regiam. quas vbi notas peccato deformauit, eum Deus imperio eo itidem deiecit. Igitur vt, quòd omnibus quæ in terra ſint adeò non imperet, vt quædam etiam horreat ac formidet, Gen. 1. falſum illum Dei edictum non euincit, Et dominentur animantibus terræ: neque enim eius qui dedit, ſed qui accepit vitio ab ea poteſtate in præceps itum eſt: ita nec inſidiæ quæ viris ab vxoribus creentur, ei dicto quicquam fraudi ſunt, Faciamus ei adiutorem ſimilem ipſi. nam ad hoc comparata eſt, ſed in eo non permanſit. Quin illud præterea adferri etiam poſſet,

A οὐχ αὕτη τὸν δίκαιον Ἰὼβ ἔμελλεν ἀπολλύναι, εἰ μὴ σφόδρα ἐχέφρων ἦν ὁ ἀνήρ; οὐχ αὕτη τὸν Σαμψὼν ἀπώλεσεν; οὐ τὸ πᾶν Ἑβραίων γένος αὕτη τελεσθῆναι τῷ Βεελφεγὼρ, καὶ ταῖς συγγενικαῖς κατακοπῆναι χερσὶ παρεσκεύασε; τὸν δὲ Ἀχαὰβ τίς μάλιστα τῷ διαβόλῳ παρέδωκε; καὶ πρὸ τούτου Σολομῶντα μετὰ τὴν πολλὴν ἐκείνην σοφίαν καὶ εὐδοκίμησιν; οὐ μέχρι καὶ νῦν πολλὰ τοὺς ἄνδρας τοὺς αὐτῶν ἀναπείθουσι προσκρούειν θεῷ; οὐ διὰ τοῦτο φησὶν ὁ σοφὸς ἐκεῖνος ἀνήρ· μικρὰ πᾶσα κακία πρὸς κακίαν γυναικός; πῶς οὖν, φησὶν, εἶπεν αὐτῷ ὁ θεὸς, ποιήσωμεν B αὐτῷ βοηθὸν ὅμοιον αὐτῷ. οὐδὲ γὰρ ψεύδεται ὁ θεός· οὐδ' ἐγὼ τοῦτο ἂν εἴποιμι· ἄπαγε· ἀλλ' ἐγένετο μὲν ἐπὶ τοῦτο καὶ διὰ τοῦτο· οὐκ ἠθέλησε δὲ μεῖναι ἐπὶ τῆς οἰκείας ἀξίας καθάπερ οὖν οὐδὲ ὁ ταύτης ἀνήρ. καὶ γὰρ ἐκεῖνον ὁ θεὸς ἐποίησε κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τὴν ἑαυτοῦ. ὥσπερ οὖν εἶπε, ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθόν· γενόμενος δὲ ἀμφότερα εὐθέως ἀπώλεσεν. οὔτε γὰρ τὸ καθ' ὁμοίωσιν ἐφύλαξε· πῶς γὰρ ἐνδοὺς ἐπιθυμίᾳ ἀτόπῳ, καὶ ἀπάτῃ ἁλοὺς, καὶ μὴ κρατήσας ἡδονῆς· τό, τε κατ' εἰκόνα καὶ ἄκοντος ἀ- C φῃρέθη λοιπόν. οὐ γὰρ μικρὸν αὐτοῦ τῆς ἀρχῆς ὁ θεὸς ὑπετέμετο μέρος, τὸν φοβερὸν ἅπασι καθάπερ δεσπότην, ὥσπερ οἰκέτην ἀγνώμονα μετὰ τὸ προσκρούσαι τῷ δεσπότῃ, τοῖς ὁμοδούλοις ποιήσας εὐκαταφρόνητον. παρὰ μὲν γὰρ τὴν ἀρχὴν καὶ τοῖς θηρίοις πᾶσιν ἐπίφοβος ἦν. πάντα γὰρ πρὸς αὐτὸν ἤγαγεν ὁ θεὸς, καὶ οὐδὲν λυμήνασθαι οὐδὲ ἐπιβουλεῦσαι ἐτόλμησεν· ἑώρα γὰρ ἐν αὐτῷ λάμπουσαν τὴν εἰκόνα τὴν βασιλικήν. ἐπειδὴ δὲ τοὺς χαρακτῆρας ἐκείνους ἠμαύρωσε διὰ τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἀπὸ τῆς ἀρ- D χῆς αὐτὸν ἐκείνης κατήγαγεν. ὥσπερ οὖν τὸ, μὴ πάντων αὐτὸν ἄρχειν τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλ' ἔνια καὶ τρέμειν καὶ δεδοικέναι, οὐ ψευδῆ ποιεῖ τοῦ θεοῦ τὴν ἀπόφασιν τὴν λέγουσαν, καὶ ἀρχέτωσαν τῶν θηρίων τῆς γῆς· οὐ γὰρ παρὰ τὸν δεδωκότα, ἀλλὰ παρὰ τὸν εἰληφότα ὁ τῆς ἐξουσίας ἀκρωτηριασμὸς γέγονεν· οὕτως οὐδὲ αἱ παρὰ τῶν γυναικῶν ἐπιβουλαὶ εἰς τοὺς ἄνδρας γινόμεναι, ἐκείνῳ τῷ λόγῳ λυμαίνονται τῷ λέγοντι, ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτόν· ἐγένετο μὲν γὰρ εἰς τοῦτο· οὐκ ἔμεινε δὲ ἐν τούτῳ. χωρὶς δὲ τούτου κἀκεῖνό ἐστιν εἰπεῖν,

ὅτι καὶ πρὸς τὴν τοῦ παρόντος βίου σύστασιν, καὶ πρὸς παίδων γονήν, καὶ πρὸς φυσικὴν ἐπιθυμίαν τὴν βοήθειαν ἐπιδείκνυται τὴν αὐτῆς. ὅταν δὲ μηκέτι καιρὸς ᾖ τοῦ παρόντος βίου, μηδὲ παιδοποιΐας, μηδὲ ἐπιθυμίας, τί μάτην μνημονεύεις τῆς ἐνταῦθα βοηθοῦ; τὴν γὰρ ἐν τοῖς ἐλαχίστοις συλλαμβάνεσθαι δυναμένην μόνον, ταύτην ἄν τις ἐν τοῖς μεγάλοις ἐπάγηται συνεργόν, οὐ μόνον οὐδὲν ὀνήσει, ἀλλὰ καὶ συνεμπόδιον αὐτὸν ταῖς φροντίσι.

μζ. αἰνί-γματος.

Τί οὖν ἐροῦμεν τῷ Παύλῳ, φησί, λέγοντι, τί οἶδας γύναι εἰ τὸν ἄνδρα σώσεις; καὶ τὴν βοήθειαν αὐτῆς ἀναγκαίαν, καὶ ἐν τοῖς πνευματικοῖς ἀποφαίνοντι; καὶ ἐγὼ τοῦτο συνομολογῶ. οὐδὲ γὰρ αὐτὴν παντελῶς ἐκβάλλω τῆς ἐν τοῖς πνευματικοῖς συμμαχίας· μὴ γένοιτο· ἀλλὰ τότε φημὶ ταῦτα αὐτὴν κατορθοῦν, ὅταν μὴ τὰ τοῦ γάμου πράττῃ, ἀλλὰ μένουσα τῇ φύσει γυνή, πρὸς τὴν τῶν μακαρίων ἀνδρῶν ἀρετὴν διαβαίνῃ. οὐ γὰρ καλλωπιζομένη, οὐδὲ τρυφῶσα, οὐδὲ προσόδους ἀπαιτοῦσα τὸν ἄνδρα χρημάτων, οὐδὲ πολυτελὴς γινομένη καὶ δαπανηρά, οὕτως αὐτὸν δυνήσεται ἐξαγαγεῖν· ἀλλ' ὅταν ἀνωτέρα γινομένη πάντων τῶν παρόντων πραγμάτων, καὶ τὸν ἀποστολικὸν ἐν ἑαυτῇ χαρακτηρίσασα βίον, πολλὴν μὲν τὴν ἐπιείκειαν, πολλὴν δὲ τὴν κοσμιότητα, πολλὴν δὲ τὴν τῶν χρημάτων ὑπεροψίαν καὶ τὴν ἀνεξικακίαν ἐπιδεικνύηται, τότε αὐτὸν δυνήσεται ἑλεῖν. ὅταν λέγῃ, ἔχοντες δὲ διατροφὰς καὶ σκεπάσματα, τούτοις ἀρκεσθησόμεθα. ὅταν διὰ τῶν ἔργων ταῦτα φιλοσοφῇ, καὶ τοῦ σωματικοῦ θανάτου καταγελῶσα, μηδὲν εἶναι λέγῃ τὴν παροῦσαν ζωήν· ὅταν πᾶσαν τοῦ βίου τούτου τὴν δόξαν κατὰ τὸν προφήτην, ἄνθος εἶναι χόρτου νομίζῃ. οὐκ ἄρα τῷ συνεῖναι καθάπερ γυνή, τούτῳ σῶσαι τὸν ἄνδρα δυνήσεται, ἀλλὰ τῷ τὸν εὐαγγελικὸν ἐπιδείκνυσθαι βίον· ἐπεὶ καὶ γάμου χωρὶς ἐποίησαν τοῦτο πολλαὶ γυναῖκες. ἡ γὰρ Πρίσκιλλα τὸν Ἀπολλὼ προσλαβομένη, φησί, πρὸς πᾶσαν ἐχειραγώγησε τῆς ἀληθείας τὴν ὁδόν. εἰ δὲ νῦν τοῦτο οὐκ ἐφεῖται, ἀλλ' ἐπὶ τῶν γυναικῶν τὴν αὐτὴν ἔνεστιν ἐπιδείξασθαι σπουδήν, καὶ τὸ αὐτὸ κέρδος καρπώσασθαι. καὶ γὰρ ὅπερ ἔφθην εἰπών, οὐδὲ ἐκείνη διὰ τὸ γυνὴ εἶναι, τὸν ἄνδρα ἐφέλκεται. ἐπεὶ οὐδὲν ἂν ἐκώλυσε μηδένα τῶν ἐχόντων γυναῖκα πιστὴν ἄπιστον μένειν, εἴγε ἡ συνήθεια καὶ ἡ συνοικία τὸ πρᾶγμα κατώρθου.

A eam ad præſentis vitæ ſtatum, liberorum procreationem, atque inſitam in natura libidinem adiumentum præſtare. Sed cùm & vitæ huius, & ſobolis procreandæ, & libidinis deinceps nullum tempus ſit, quid mihi eius hanc in partem adiutricem fruſtrà memoras? nam quæ ad minima ſolùm vſui ſit, eam ſi ad magna ſociam adhibeat, non modò frugem nullam ſentiet, ſed etiam curis impedietur.

Quid igitur, inquit, ad Paulum dicemus, cuius hæc verba ſunt? Qui ſcis mulier, an tu virum ſeruatura ſis? quique eius adiumentum etiam in ſpiritalibus neceſſarium cenſet? Et ego id confiteor. non enim eam ab omni ſpiritali adiumento excludo: minimè verò: ſed id eam præſtare dico, non cum exercet ea, quæ matrimonij ſunt, ſed cum muliebri ſexu prædita, ad beatorum virorum virtutem euadit. neque enim compta, delicata, pecuniarios reditus virum flagitans, prodiga, ſumptuoſa, eum expedire queat; ſed cùm his rebus omnibus ſublimior, Apoſtolicam in ſe vitam exprimit, ſummâ & probitatem, & modeſtiam, & pecuniarum contemptum, & tolerantiam demonſtrans, ita eum demum expugnat: cùm illud vſurpat, Alimenta atque tegumenta habentes, ijs contenti ſumus: cùm hæc rebus ipſis meditatur, ac corporalē mortem irridens, vitam hanc præſentem nihil eſſe dicit: cùm omnem vitæ huius gloriam ſecundum prophetam fœni florem exiſtimat. Non igitur quòd muliebriter cum viro conſueſcat, eo virum ſeruare poterit, ſed dum Euangelica vitam præſtabit: hoc enim multæ etiam citra matrimonium fecerunt. Nam Priſcilla, inquit, aſcitum Apollo per omnem veritatis viam deduxit. Quòd ſi nunc † non licet, at poſſunt interim coniuges idem ſtudiū præſtare, eundémque fructum facere. nam quod iam dixi, neque * illa quoniam coniux ſit virum pellicit. alioqui nihil vetaret, neminem ex ijs qui vxorē fidelem habeant, infidelem manere, ſi quidem conſuetudo ac conuictus rem effectam daret.

XLVII. *Quomodò virum adiuuet vxor in ſpiritualibus.* *1.Cor.7.*

1.Tim.2.

1.Tim.6.

Eſa.40.

† *Puto alludi ad illud 1.Tim.2. Mulieri quidem docere nō permitto, nec auctoritatem ſibi vindicare in virum, &c.*

* *ſcilicet Paulina.*

At non id eſt, inquam, ſed philoſophiam ſummam atque patientiam præbere, quæ cum matrimonio coniuncta ſint reſpuere, atque id vnum aſſiduè negotium ducere, id verò eſt quod eius, cum quo habitat, animum ſaluum præſtet. Sin perſiſtat vxoria poſtulare, ei commodat magis quàm prodeſt. Iam verò vel ſic rem in primis
1.Cor.7.16 difficilem eſſe, audi quid dicat: Qui ſcis enim mulier, an tu virum ſeruatura ſis? quo interrogandi genere vti ſolemus in ijs quæ inſolenter accidant. Quid verò poſt illa dicit? Deuinctus es vxore? ne quære ſolutionem: ſolutus es vxore? ne quære vxorem. Vides, vt aſſiduas tranſitiones faciat, & frequens breui interuallo vtriuſque cohortationis velut temperamentum? Nam vt de matrimonio diſputationi, de continentia ſermonem interpoſuit, auditorem interim excitans: ita & hic tractationem de matrimonio viciſſim inſerit, eum recreans. Exorſus à virginitate, antequam de ea aliquid dixiſſet, ſtatim ad matrimonium recurrit. Illud enim, Præceptum non habeo, matrimonium permittentis & introducẽtis eſt. Tum vbi ad virginitatem ventum eſt, dictúmque, Arbitror hoc bonum eſſe, qui videret eius nomen aſſiduè vſurpatum delicatis auribus nonnullam acerbitatem afferre, identidem id non repetit, quin explicata ſatis graui cauſa ad eius labores ſolandos, id eſt, inſtanti neceſſitate, ne ſic quidem auſus eſt virginitatem iterum nominare. Sed quid? Bonum eſt homini ſic eſſe. Neque eam ſententiam proſequitur, ſed ea interrupta & inciſa, priuſquam grauis videretur, de matrimonio rurſum differit his verbis: Deuinctus es vxore? ne quære ſolutionem. nam ni id eſſet, atque id hic ſolatium parare cogitaret, ineptum eſſet virginitatem conſulentem de matrimonio philoſophari. Deinde iterum ad virginitatem tranſit: ac ne nunc quidem proprio nomine appellat. Sed quid? Solutus es vxore? ne quære vxorem. Atenim ne verere: non id cenſet atque ſancit. propè eſt enim rurſum de matrimonio ſermo, terrorem eum ſoluens his verbis: Quòd ſi duxiſti, non peccaſti. At nec iam concide.

A ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο, οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ τὸ πολλὴν ἐπιδείκνυσθαι τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ὑπομονήν, καὶ τὰ τοῦ γάμου περιστάσεων καταγελᾶν, καὶ τοῦτο ἔργον ποιεῖσθαι διηνεκῶς, τουτέστι τὸ ποιεῖν τὴν τοῦ συνοικοῦντος σώζεσθαι ψυχήν. ὡς ἐὰν ἐπιμείνῃ τὰ τῆς γυναικὸς ἐπιζητοῦσα, οὐ μόνον οὐδὲν αὐτὸν ὤνησεν, ἀλλὰ καὶ κατέβλαψεν. ὅτι δὲ καὶ οὕτω τῶν σφόδρα δυσκόλων τὸ πρᾶγμά ἐστιν, ἄκουσον τί φησι· τί γὰρ οἶδας γύναι εἰ τὸν ἄνδρα σώσεις; τούτῳ δὲ τῷ εἴδει τῆς ἐρωτήσεως κεχρῆσθαι ἐπὶ τῶν παραδόξως συμβαινόντων εἰώθαμεν. τί δὲ
B μετὰ ταῦτά φησι; δέδεσαι γυναικί; μὴ ζήτει λύσιν· λέλυσαι ἀπὸ γυναικός; μὴ ζήτει γυναῖκα. ὁρᾷς πῶς συνεχεῖς ποιεῖται τὰς μεταβάσεις, καὶ πολλὴν καὶ δι' ὀλίγου τῆς παραινέσεως ἑκατέρας τὴν μίξιν; ὥσπερ γὰρ ἐν τοῖς περὶ τοῦ γάμου λόγοις καὶ τοὺς τῆς ἐγκρατείας ἐνέβαλε, μεταξὺ διεγείρων τὸν ἀκροατήν· οὕτω καὶ ἐνταῦθα τοὺς περὶ τοῦ γάμου λόγους πάλιν ἐντίθησι, διαναπαύων αὐτόν. ἤρξατο ἀπὸ τῆς παρθενίας, καὶ πρὶν ἢ περὶ αὐτῆς εἰπεῖν, εὐθέως ἐπὶ τὸν ὑπὲρ τοῦ γάμου λόγον κατέφυγε. τὸ γάρ, ἐπιταγὴν οὐκ ἔχω, τὸν γάμον συγχωροῦντός ἐστι καὶ εἰσά-
C γοντος. εἶτα ἐπὶ τὴν παρθενίαν ἐλθών, καὶ εἰπών, ὅτι νομίζω τοῦτο καλὸν ὑπάρχειν, ἐπειδὴ εἶδεν ὅτι συνεχῶς αὐτῆς τὸ ὄνομα λεγόμενον τῇ λεπτότητι τῆς ἀκοῆς πολλὴν ἐμποιεῖ τὴν τραχύτητα, οὐ τίθησιν αὐτὸ πυκνῶς, ἀλλὰ καί τινα αἰτίαν ἱκανὴν παραμυθήσασθαι τοὺς ὑπὲρ αὐτῆς πόνους, εἰπών, τὴν ἐνεστῶσαν ἀνάγκην λέγω, οὐδὲ οὕτως ἐθάρρησε πάλιν παρθενίαν εἰπεῖν. ἀλλὰ τί; καλὸν ἀνθρώπῳ τὸ οὕτως εἶναι. καὶ οὐδὲ ἐπεξέρχεται τῷ λόγῳ, ἀλλὰ διατεμὼν αὐτὸν καὶ διακόψας πρὶν φανῆναι σκληρόν, τοὺς πε-
D ρὶ τοῦ γάμου πάλιν ἐνέβαλε λόγους· δέδεσαι γυναικί; λέγων, μὴ ζήτει λύσιν. ἐπεὶ εἰ μὴ τοῦτό ἐστι, μηδὲ ταύτην ἐνταῦθα κατασκευάσαι τὴν παραμυθίαν ἐβούλετο, περιττὸν ὑπὲρ παρθενίας συμβουλεύοντα περὶ γάμου φιλοσοφεῖν. εἶτα πάλιν ἐπὶ τὴν παρθενίαν μεθίσταται. καὶ οὐδὲ νῦν αὐτὴν τῇ κυρίᾳ προσηγορίᾳ καλεῖ. ἀλλὰ τί; λέλυσαι ἀπὸ γυναικός; μὴ ζήτει γυναῖκα. ἀλλὰ μὴ δείσῃς· οὐκ ἀπεφήνατο, οὐδὲ ἐνομοθέτησεν. ὁ γὰρ περὶ τοῦ γάμου λόγος πάλιν ἐγγὺς ἕστηκε. τοῦτον τὸν φόβον λύει, καὶ λέγων· ἐὰν δὲ καὶ γήμῃς, οὐχ ἥμαρτες· ἀλλὰ μηδὲ νῦν ἀναπέσῃς.

πάλιν γάρ σε ἐπὶ τὴν παρθενίαν ἕλκει. Καὶ τοῦτο A ὁ λόγος αὐτῷ βούλεται διδάσκων θλῖψιν τῇ σαρκὶ θλίψιν ὑπομένειν τοὺς τὸν γάμον προσιεμένους. Καθάπερ γὰρ οἱ τῶν ἰατρῶν ἄριστοι καὶ προσηνεῖς φάρμακον πικρὸν, ἢ τομὴν, ἢ καῦσιν, ἤ τι τῶν τοιούτων προσάγειν μέλλοντες, οὐκ ἀθρόως τὸ πᾶν ἐργάζονται, ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ δόντες ἀναπνεῦσαι τῷ κάμνοντι, οὕτως ἀεὶ τὸ λειπόμενον προστιθέασι· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ μακάριος Παῦλος οὐκ ἀπνευστὶ οὐδὲ δι' ὅλου, οὐδὲ ἐφεξῆς τὴν περὶ τῆς παρθενίας ὑφῆνε συμβουλὴν, ἀλλὰ διακόπτων αὐτὴν συνεχῶς B τοῖς περὶ τοῦ γάμου λόγοις, καὶ ταύτης τὸ σφοδρότερον ὑποκλέπτων, προσηνῆ τε καὶ εὐπαράδεκτον τὸν λόγον ἐποίησεν. ἡ μὲν οὖν ποικίλη μίξις τῶν λόγων διὰ τοῦτο γεγένηται. ἄξιον δὲ καὶ αὐτὰ λοιπὸν ἐξετάσαι τὰ ῥήματα· δέδεσαι γυναικί; φησὶ, μὴ ζήτει λύσιν. τοῦτο οὐχ οὕτως συμβουλεύοντός ἐστιν ὡς τὸ ἄπορον διηκνοῦντος καὶ ἀδιεξόδευτον τοῦ δεσμοῦ. τίνος δὲ ἕνεκεν οὐκ εἶπεν· ἔχεις γυναῖκα; μὴ καταλείπῃς αὐτήν· συνοικεῖς; μὴ διαστῇς. ἀλλὰ δεσμὸν τὴν συζυγίαν ἐκάλεσε, τὸ φορτικὸν ἐνταῦθα τοῦ πράγματος ἐνδεικνύμενος. ἐπειδὴ γὰρ ὡς ἐπὶ C ῥᾷστον τὸν γάμον ἅπαντες τρέχουσι, δείκνυσιν ὅτι τῶν δεδεμένων οἱ γεγαμηκότες οὐδὲν διαφέρουσι. καὶ ἐνταῦθα γὰρ ὅπου περ ἂν ἑλκύσῃ θάτερος, ἀνάγκη καὶ τὸν ἕτερον ἕπεσθαι, ἢ διαστασιάζοντα καὶ τὸν ἕτερον συναπολέσθαι ἐκείνῳ. τί οὖν, ἐὰν ὁ ἀνὴρ καταφερὴς ᾖ, φησὶν, ἐγὼ δὲ ἐγκρατεύεσθαι βούλωμαι; ἀνάγκη σε ἐκείνῳ ἕπεσθαι. καὶ γὰρ μὴ βουλομένην σε τοῦτο ποιεῖν, ἡ ἡδεῖα τοῦ γάμου περιτεθεῖσα ἅλυσις καθέλκει, καὶ ἐπισπᾶται πρὸς τὸν συνδεθέντα ἐξ ἀρχῆς. κἂν ἀντιπέσῃς καὶ διακόψῃς, οὐ μόνον D οὐκ ἀπήλλαξας σαυτὴν τῶν δεσμῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς τιμωρίαν ἐσχάτην ἐνέβαλες.

μη'. Ὅτι ἡ ἄκοντος ἐγκρατευομένη τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς τοῦ πορνεύοντος, μείζονα δώσει δίκην.

Η γὰρ ἄκοντος ἐγκρατευομένη τοῦ ἀνδρὸς, οὐχ ὅτι τὸν τῆς ἐγκρατείας μισθὸν ἀποστερεῖται μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐκείνου μοιχείας αὐτὴ τὸν λόγον ὑφέξει, καὶ τὰς εὐθύνας μᾶλλον ἐκείνου. τί δήποτε; ὅτι αὐτὴ πρὸς τὸ βάραθρον αὐτὸν τῆς ἀσελγείας ὤθησε τῆς κατὰ νόμον ἀποστερήσασα μίξεως. εἰ γὰρ μηδὲ πρὸς ὀλίγον τοῦτο ποιεῖν ἐπιτέτραπται ἄκοντος ἐκείνου, τίνα ἂν ἔχοι συγγνώμην ἡ διαπαντὸς αὐτὸν ταύτης ἀφελομένη τῆς παραμυθίας; καὶ τί ταύτης, φησὶ, τῆς ἀνάγκης, καὶ τῆς ἐπηρείας βαρύτερον γένοιτ' ἄν;

A nam iterum te ad virginitatem trahit. Atque id eſt quod vult, docens, Qui matrimonium adſciſcant, eos multam in carne tribulationem ſuſtinere. 1. Cor. 7. 28. Vt enim optimi quique medici & benigni, amarum medicamentum, aut ſectionem, aut vſtulationem, aut ſimile aliquid adhibituri, non continuò totum peragunt, ſed data interim ægro reſpiratione, ita ſemper quod reliquũ eſt addunt: ad eundem modum & beatus Paulus virginitatis conſilium irremiſsè & perpetuò ac conſequenter non pertexuit, ſed de matrimonio ſen- B tentijs id aſſiduè interrumpens, atque ita moleſtiæ ſenſum eripiens, blandam ac plauſibilem orationem reddidit. Ob id igitur varia ſententiarum quaſi miſcella quadam facta eſt. Sed operæpretium porrò eſt ipſa etiam verba indagare. Deuinctus es vxore? inquit, ne quærere ſolutionẽ. Hoc non tam conſulentis eſt, quàm vinculi tenacitatem ac firmitatem demonſtrantis. Quamobrem autem nõ dixit, Habes vxorem? ne eã deſere: cum illa coniunctus viuis? ne diſcede. ſed vinculũ coniugium vocauit: nimirum vt rei acerbitatem hîc C oſtenderet. Quoniã enim ad matrimoniũ ceu ad facilius vulgò concurrunt, cõiuges declarat nihil vinctis differre. nam & hîc quocunque alter trahat, alteri ſequendum ſit, aut pugnanti, cum eo vnà pereundum. Quid verò, inquit, ſi vir diſſolutus ſit, ego continens eſſe velim? Neceſſe eſt, vt tu illum ſequaris. id enim facere te nolentem, iucunda matrimonij catena amplexa, detrahit, ad eúmque cogit, qui tecum initio deuinctus eſt. Sin obnitare ac perrumpas, & te vinculis non exſolues, & in extremum ſupplicium conijcies.

D Etenim quæ inuito viro continens ſit, non ſolum continentiæ præmijs caret, ſed illius etiam adulterium grauiùs quàm ille luet ac plectetur. Quid ita? quòd eum legitimo coitu fraudatum, in laſciuiæ barathrum deturbarit. Nam ſi eo nolente nec minimùm id facere permittitur, qua venia digna ſit, quæ eum ſolatio hoc perpetuò priuat? Et quid, inquit, ea neceſſitate ac miſeria durius poſſit accidere?

XLIIX. Quæ inuito viro continens ſit, grauiùs quàm qui adulteret, pœnas daturam.

Et ego idem ſentio. Cur te neceſſitati ei ſubijcis? Enimuerò eam rationem non poſt, ſed ante matrimonium ſubductam oportebat. Itaque etiam Paulus propoſita demum vinculi neceſſitate, de ſolutione ſermocinatur: ei ſententiæ, Deuinctus es vxore? ne quære ſolutionem, illam ſubdens, Solutus es vxore? ne quære vxorem. Id autem facit, vt tute priùs accuratè perſpecta ac cognita matrimonij vi, faciliùs de cælibatu orationem admittas. Quòd ſi duxiſti, inquit, non peccaſti: & ſi nupſit virgo, non peccauit. Eccum bellum matrimonij facinus quò euadat? Vt non inſimulere, non vt ſuſpiciare. id enim eſt virginitatis. ceterùm coniugi ſatis ſit audire, eum non peccaſſe. Cur igitur, inquit, hortaris vxorem non quærere? Quòd ſemel deuincto, ſolui nefas eſt, quod ineſt in eo ingens miſeria. Hui, hoccine ſolùm, quæſo, vt ex virginitate quæſtus faciam, miſerias has effugere? Et quis virginitatem colere ſuſtineat tantilla mercede? Quis in tantum certamen deſcendere animum inducat, tantorum ſudorum hoc ſolùm præmium capturus?

XLIX. *Cur ab huius vita incundis ad virginitatẽ inſtiget. Ephes. 6.*

Ain verò? qui me ad pugnam cum dæmonibus prouoces: nec enim nobis lucta eſt aduerſus ſanguinem & carnem: qui naturæ furori obſiſtere iubeas: qui ex carne & ſanguine conſtitutam, incorporeis copijs paria præſtare horteris: terrena memoras bona, id eſt, matrimonij miſerias non laturas? Nam cur non ſic ait? Quòd ſi nupſit virgo, non peccauit, ſed virginitatis coronis ſe diſpoliauit, magnis illis & arcanis bonis. Cur non præmia, quæ poſt certamen eas maneant, recenſuit, vt in occurſum prodeant ſponſo, vt ſplendidas lucernas habituræ ſint, vt ſumma cum gloria ac fiducia regem in thalamum comitentur, vt omnium proxime eius ſolio, & regijs thoris effulgeant? Sed de his nec leuiſſimè quidem meminit: vitæ miſeriarum vacuitatem ſurſum deorſumque iactat. Arbitror, inquit, id bonum eſſe: ac dicere negligens, propter futura bona, ait, Propter inſtantem neceſſitatem. Deinde rurſum eo dicto, Quòd ſi nupſit virgo, non peccauit,

A κἀγὼ τοῦτο φημί. τίνος ἕνεκεν ὑποβάλλεις τῇ ἀνάγκῃ σαυτήν; τοῦτον γὰρ τὸν λογισμὸν οὐ μετὰ τὸν γάμον, ἀλλὰ πρὸ τοῦ γάμου λαβεῖν ἐχρῆν. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ὕστερον τὴν ἀπὸ τοῦ δεσμοῦ θεὶς ἀνάγκην, τότε περὶ τῆς λύσεως διαλέγεται. εἰπὼν γάρ, δέδεσαι γυναικί; μὴ ζήτει λύσιν, τὸ τελευταῖον ἐπήγαγε, λέλυσαι ἀπὸ γυναικός; μὴ ζήτει γυναῖκα. ποιεῖ δὲ τοῦτο, ἵνα σὺ πρότερον ἀκριβῶς ἐπισκεψάμενος, καὶ καταμαθὼν τὴν ἀπὸ τῆς συζυγίας βίαν, εὐκολώτερον τὸν περὶ τῆς ἀγαμίας δέξῃ λόγον. ἐὰν δὲ καὶ γήμῃς, φησίν, οὐχ
B ἥμαρτες· καὶ ἐὰν γήμῃ ἡ παρθένος, οὐχ ἥμαρτεν. ἰδοὺ τὸ μέγα τοῦ γάμου κατόρθωμα ποῦ τελευτᾷ· εἰς τὸ μὴ ἐγκληθῆναι, οὐκ εἰς τὸ θαυμασθῆναι. τοῦτο γὰρ τῆς παρθενίας ἐστίν. ὁ δὲ γεγαμηκὼς ἀρκείσθω ἀκούων, ὅτι οὐχ ἥμαρτε. τίνος οὖν ἕνεκεν παραινεῖς, φησί, μὴ ζητεῖν γυναῖκα; ὅτι δεθέντα καθάπαξ λυθῆναι οὐκ ἔνι, ὅτι πολλὴν ἔχει τὸ πρᾶγμα τὴν θλίψιν. τοῦτο οὖν, εἰπέ μοι, κερδαίνομεν ἀπὸ τῆς παρθενίας μόνον τὸ τὴν ἐνταῦθα θλίψιν διαφυγεῖν; καὶ τίς ἀνέξεται παρθενεύειν ἐπὶ τοιούτοις μισθοῖς; τίς δ' ἂν ἐδέξατο
C εἰς τοσοῦτον καθεῖναι ἀγῶνα, μέλλων τοσούτων ἱδρώτων ταύτην μόνην ἀπολαμβάνειν τὴν ἀμοιβήν;

μϛ'. Ὅτι οὐ διὰ τὸ τῶν παρόντων ... τὴν παρθενίαν προτρέπει.

Τί λέγεις; πρὸς δαίμονάς με μάχεσθαι κελεύεις· οὐ γάρ ἐστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα· πρὸς μανίαν φύσεως ἐστάναι προτρέπων, μετὰ σαρκὸς καὶ αἵματος ἴσα ταῖς ἀσωμάτοις δυνάμεσι κατορθῶσαι παρακελεύῃ, τὰ ἐν τῇ γῇ μέμνησαι καλά, καὶ ὅτι θλίψιν οὐχ ἕξομεν τὴν ἀπὸ τοῦ γάμου; διὰ τί γὰρ οὐχ οὕτως εἶπεν; ἐὰν δὲ καὶ γήμῃ ἡ παρθένος, οὐχ ἥμαρτε· τῶν δὲ ἀπὸ τῆς παρθενίας ἑαυτὴν ἀπεστέρησε στεφάνων, τῶν μεγάλων καὶ ἀπορρήτων δωρεῶν. διὰ τί μὴ διηγήσατο τὰ μετὰ τὴν ἄθλησιν
D αὐταῖς ἀποκείμενα καλά; πῶς εἰς ἀπάντησιν ἔρχονται τοῦ νυμφίου· πῶς φαιδρὰς ἔχουσι τὰς λαμπάδας· πῶς μετὰ δόξης πολλῆς καὶ παρρησίας εἰς ἐκεῖνον συνεισέρχονται τὸν νυμφῶνα τῷ βασιλεῖ· πῶς μάλιστα πάντων πλησίον ἐκείνου τοῦ θρόνου καὶ τῶν παστάδων λάμπουσι τῶν βασιλικῶν; ἀλλὰ τούτων μὲν οὐδὲ βραχεῖαν μνήμην πεποίηται· ἄνω δὲ καὶ κάτω τῆς ἀπαλλαγῆς, τῶν ἐν τῷ βίῳ μνημονεύει δυσχερῶν. νομίζω τοῦτο, φησί, καλὸν ὑπάρχειν· καὶ ἀφεὶς εἰπεῖν διὰ τὰ μέλλοντα ἀγαθά, λέγει, διὰ τὴν ἐνεστῶσαν ἀνάγκην. εἶτα πάλιν εἰπών· ἐὰν δὲ καὶ γήμῃ ἡ παρθένος, οὐχ ἥμαρτε·

A καὶ σιωπήσας τὰς ἐν τοῖς οὐρανοῖς δωρεάς, ὧν ἑαυτὴν ἀπεστέρησε, θλῖψιν, φησί, τῇ σαρκὶ ἕξουσιν οἱ τοιοῦτοι. καὶ οὐ μέχρι τούτου μόνον, ἀλλὰ καὶ ἕως τέλους τοῦτο ποιεῖ· καὶ παρεὶς εἰπεῖν τὸ πρᾶγμα ἀπὸ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, πάλιν ἐπὶ τὴν αὐτὴν αἰτίαν καταφεύγει· ὁ καιρὸς συνεσταλμένος ἐστὶ λέγων· καὶ ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν, θέλω ὑμᾶς ἀστράψαι ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ πολλῷ λαμπροτέρους δειχθῆναι τῶν γεγαμηκότων, πάλιν ἐνταῦθα ἕλκεται, λέγων, θέλω δὲ ὑμᾶς ἀμερίμνους εἶναι. οὐκ ἐνταῦθα δὲ μόνον τοῦτο ποιεῖ, ἀλλὰ καὶ περὶ ἀνεξικακίας διαλεγόμενος, ἐπὶ τὴν αὐτὴν τῆς συμβουλῆς ἦλ- B θεν ὁδόν. εἰπὼν γάρ, ὅτι ἐὰν πεινᾷ ὁ ἐχθρός σου, ψώμιζε αὐτόν· ἐὰν διψᾷ, πότιζε αὐτόν· καὶ πρᾶγμα τοσοῦτον ἐπιτάξας, καὶ τῆς φύσεως βιάσασθαι τὴν ἀνάγκην κελεύσας, καὶ πρὸς οὕτως ἀφόρητον παρατάξασθαι πυράν, ἐν τοῖς περὶ τῶν μισθῶν λόγοις σιωπήσας τὸν οὐρανόν, καὶ τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἐν τῇ τοῦ λελυπηκότος βλάβῃ τὴν ἀντίδοσιν ἵστησι. τοῦτο γάρ, φησί, ποιῶν, ἄνθρακας πυρὸς σωρεύσεις ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. τίνος οὖν ἕνεκεν τούτῳ τῷ τῆς παρακλήσεως κέχρηται τῷ τρόπῳ; οὐ δι' ἄγνοιαν, οὐδὲ διὰ τὸ μὴ εἰδέναι πῶς ἄν τις ἐπα- C γάγοιτο, καὶ πείσειε τὸν ἀκροατήν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ μάλιστα πάντων ἀνθρώπων ταύτην κατωρθωκέναι τὴν ἀρετήν· τὴν τοῦ πείθειν λέγω. τοῦτο πόθεν δῆλον; ἀπὸ τῶν εἰρημένων αὐτῷ. πῶς καὶ τίνι τρόπῳ; Κορινθίοις διελέγετο. πρότερον γὰρ τὸν περὶ παρθενίας αὐτῷ διαλεγόμενον ἐροῦμεν· Κορινθίοις, ἐν οἷς ἔκρινε μηδὲν εἰδέναι, εἰ μὴ Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον· οἷς οὐκ ἠδυνήθη λαλῆσαι ὡς πνευματικοῖς, καὶ διὰ τὸ σαρκικοὺς εἶναι ἔτι γάλα ἐπότιζεν. οἷς καὶ ὅτε ταῦτα ἐπέστελλεν ἐνεκάλει, λέγων· ἀλλ' οὐδὲ ἔτι νῦν δύνασθε, ἔτι γὰρ σαρκικοί ἐστε, καὶ κατὰ ἄνθρωπον περι- D πατεῖτε. διὰ τοῦτο ἀπὸ τῶν ἐν τῇ γῇ πραγμάτων, ἀπὸ τῶν ὁρωμένων, ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν, καὶ προτρέπει εἰς παρθενίαν αὐτούς, καὶ ἀπάγει τοῦ γάμου. συνῄδει γὰρ τοῦτο καλῶς, ὅτι τοὺς ταπεινοὺς καὶ χαμαιπετεῖς καὶ πρὸς τὴν γῆν ἔτι κύπτοντας, ἀπὸ τῶν ἐν τῇ γῇ μᾶλλον ἐφελκύσαιτο ἄν τις καὶ προτρέψαι. διὰ τί γάρ, εἰπέ μοι, πολλοὶ τῶν ἀγροικοτέρων ἔτι καὶ παχυτέρων διακειμένων, τὸν μὲν θεὸν καὶ ἐπὶ μικροῖς καὶ ἐπὶ μεγάλοις καὶ ὀμνύουσι καὶ ἐπιορκοῦσιν ἀδεῶς· ἐπὶ δὲ τῆς τῶν παίδων κεφαλῆς οὐδ' ἂν ὀμόσαι ἕλοιντο τὴν ἀρχήν; καί τοι γε καὶ ἐπιορκία

A cœleſtibus præmijs, quibus ſe priuarit, ſilentio præteritis, multa ijs, inquit, humanitus aduerſa patienda ſunt. Neque id hactenus ſolùm, ſed ad finem vſque facit, & omiſſa eius à futuris bonis commendatione, iterum ad eandem cauſam confugit, contractum eſſe tempus: eiúſque loco, Volo vos in cœlo reſplendere, & coniugibus multo illuſtriores haberi, rurſum hæret in his noſtris, inquiens, Volo autem vos ſine ſollicitudine eſſe. Neque id hîc ſolùm facit, ſed etiam quo loco ei de iniurijs ferendis ſermo eſt,
B eandem conſilij viam inijt. Nam cùm
dixiſſet, Si eſurit inimicus tuus, ciba Prov.25.21.
illum, ſi ſitit, potum da illi: qui rem tantam impetraret, contráque naturæ neceſſitatem niti iuberet, ac cum rogo tam impotenti decertare, vbi ad mercedem ventum eſt, de cœlo ac cœleſtibus ſilentium: tantùm eius à
quo læſus ſis, ſupplicio remuneratio- Rom.12.
nem definit. Id enim faciens, inquit, 20.
candentes carbones in eius caput congeris. Quid igitur eo ſolatij genere vſus eſt? Non inſcitia neque ignarus quemadmodum alliciendus atque in-
C ducendus ſit auditor, ſed vel omnium mortalium hac dote pollentiſſimus, perſuadendi inquam. Vnde id apparet? Ex ijs quæ diſſerit. Qui, & quomodo? Corinthijs loquebatur,
(priùs enim hoc de virginitate expe- 1.Cor.2.2.
diemus) Corinthijs inquã, apud quos ſtatuerat nihil ſcire, niſi Ieſum Chriſtum, & eum crucifixum: quos vt ſpiritales alloqui non potuerat, & qui carnales eſſent, adhuc lacte aluiſſet: quibus etiam cùm hæc ſcriberet, vitio dabat, ne tum quidem adhuc poſſe, qui adhuc carnales eſſent, & humana
D paterentur. Ideò à rebus terrenis, aſpectabilibus, ac ſub ſenſum ſubiectis, eos & ad virginitatem inſtigat, & à matrimonio abducit: qui probè conſciret, deiectos atque pronos, & in terram adhuc obſtipos, terrenis rebus magis cieri ac pellici. Quid eſt enim, quæſo, quòd homines quidam ruſtici ac pingues, tum paruis, tum magnis in rebus ſecurè Deum & iurant & peierant: in capite vero filiorum in primis nec iurare quidem animum inducant? cúmque & periurium,

A & ſupplicium hôc illud longè grauius ſit, tamen hoc quàm illo iureiurando magis continentur. Atque ad tenuium ſubſidium non perinde eos de regno ſermones, etſi aſſiduè inſonantes, ad boni cuiuſquam in hac vita aut liberis aut ſibi conſequendi ſpes excitant. Itaque tum maximè in his adiumentis ambitioſi fiunt, vbi ex diuturno morbo conualuerint, vbi periculum effugerint, vbi magiſtratum aliquem & imperium nacti ſint: planéque multo plures ijs, quę ante pedes ſint, magis incitari deprehendas. hæc namque & in B ſecundis vehementiùs exſtimulant, & in aduerſis terrent acriùs, quòd ſenſus ab ijs abſit propiùs. Quare & cum Corinthijs ſic egit, & Romanos à rebus præſentibus ad iniuriæ patientiam exercuit. Ingenia enim infirma laceſſita, non tam facilè iræ venenum amittunt, ſi de regno audiant, atque in ſpem veniant remotam, quàm ſi eius qui iniuriam dederit, ſupplicium exſpectent. Itaque volens iniuriarum recordationis radicem conuellere, atque à ſtirpe iram exſcindere, quod efficacius erat ad eum qui læſus eſſet, ſolandum, profert, non qui eum repoſitis C in futuram tempeſtatem præmijs fraudaret, ſed tum quoquo modo in philoſophiæ viam inducere, atque ad conciliationem feneſtram aperire satageret. Nam in omni præclara functione initium facere difficillimum eſt; poſt ingreſſum, non æquè eſt laborioſa. At non dominus noſter Ieſus Chriſtus idem facit, nec cùm de virginitate, nec cùm de iniurijs ferendis diſputat; ſed illic cœleſte regnum proponit. Sunt enim, inquit, eunuchi, qui ſeipſos propter regnum cœleſte caſtrarunt. D Cùm pro hoſtibus precari monet, nec detrimenti eorum qui læſerint, nec igneorum carbonum meminit, ſed ea omnia miſeris & præfractis dicenda mittens, ipſe eos maioribus præmijs inuitat. Quibúſnam? Vt ſimiles ſitis, inquit, veſtri patris, qui in cœlis eſt. Hem luculentam conditionem! nam auditores erant Petrus, Iacobus, Ioannes, ceteráque Apoſtolorum turba: itaque eos ſpiritalibus præmijs allicit. Atque idem & Paulus feciſſet,

Matth. 19. 12.

Matt. 5.45

A καὶ ἡ κόλασις πολλῷ μείζων ἡ ταύτης ἐκείνη· ἀλλ' ὅμως τούτῳ μᾶλλον ἢ ἐκείνῳ τῷ ὅρκῳ κατέχονται. καὶ πρὸς τὸ βοηθῆσαι δὲ πένησιν οὐχ οὕτως αὐτοὺς οἱ τῆς βασιλείας διεγείρουσι λόγοι, καίτοι γε συνεχῶς ἐνηχούμενοι, ὡς τὸ χρηστόν ἐλπίσαι τι κατὰ τὸν παρόντα βίον ἢ ὑπὲρ παίδων ἢ ὑπὲρ ἑαυτῶν. τότε γοῦν μάλιστα φιλότιμοι γίνονται περὶ τὰς τοιαύτας ἐπιχειρήσεις, ὅταν ἐκ μακρᾶς ἀνενέγκωσι νόσου, ὅταν κίνδυνον διαφύγωσιν, ὅταν δυναστείας τινὸς ἐπιτύχωσι καὶ ἀρχῆς· καὶ ὅλως τοὺς πλείονας τῶν ἀνθρώπων τοῖς παρὰ πόδας εὕροι τις ἂν μᾶλλον ἐπτοημένους, B ἔν τε γὰρ τοῖς χρηστοῖς ταῦτα μᾶλλον προτρέπει, ἔν τε τοῖς λυπηροῖς μειζόνως φοβεῖ· τῷ τὴν αἴσθησιν ἐγγυτέραν ὑπάρχειν αὐτοῖς. διὰ ταῦτα καὶ Κορινθίοις οὕτω διελέγετο, καὶ Ῥωμαίους ἀπὸ τῶν παρόντων εἰς ἀνεξικακίαν ἐγύμναζεν. ἡ γὰρ ἀσθενὴς καὶ ἠδικημένη ψυχὴ οὐχ οὕτως εὐκόλως ἀφίησι τῆς ὀργῆς τὸν ἰόν, ὅταν περὶ βασιλείας ἀκούσῃ, καὶ εἰς μακρὰς ἐλπίδας ἐμπέσῃ, ὡς ὅταν περὶ τοῦ λελυπηκότος προσδοκήσῃ λήψεσθαι δίκην. βουλόμενος οὖν διασεῖσαι τῆς μνησικακίας τὴν ῥίζαν, καὶ τέως κατασβέσαι τὴν ὀργήν, ὃ μᾶλλον ἐπαγωγὸν ἦν πρὸς τὸ παραμυθήσασθαι τὸν ἠδικημένον, τοῦτο τίθησιν· οὐκ ἀποστερῶν αὐτὸν τῶν ἐν τῷ μέλλοντι καιρῷ κειμένων τιμῶν, ἀλλὰ τέως αὐτὸν ἐμβιβάσαι σπεύδων οἱῳδήποτε τρόπῳ εἰς τὴν τῆς C φιλοσοφίας ὁδόν, καὶ τὰς θύρας ἀνοίξαι τῆς καταλλαγῆς. τὸ γὰρ δυσκολώτατον, τῆς ἀρχῆς ἐπιλαβέσθαι τοῦ κατορθώματος· μετὰ δὲ τὴν εἴσοδον οὐκέτι τοσοῦτος ὁ πόνος ἐστίν. ἀλλ' οὐχ ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τοῦτο ποιεῖ, οὔτε περὶ παρθενίας, οὔτε περὶ ἀνεξικακίας διαλεγόμενος· ἀλλ' ἐκεῖ μὲν τὴν βασιλείαν τίθησι τῶν οὐρανῶν. εἰσὶ γὰρ εὐ- D νοῦχοι, φησίν, οἵτινες εὐνούχισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· ὅτε δὲ εὔχεσθαι ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν παρεκάλει, οὐδὲν ὑπὲρ τῆς τῶν λελυπηκότων βλάβης εἰπών, οὐδὲ τῶν ἀνθράκων μνημονεύσας τοῦ πυρός· ἀλλὰ πάντα ἐκεῖνα ἀφεὶς πρὸς τοὺς μικροψύχους λέγεσθαι καὶ παχυτέρους, αὐτὸς ἀπὸ τῶν μειζόνων αὐτοὺς προτρέπει. ποίων δὴ τούτων; ὅπως γένησθε, φησίν, ὅμοιοι τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. βλέπε πόσον τὸ ἔπαθλον. Πέτρος γὰρ ἦν ὁ ταῦτα ἀκούων, καὶ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, καὶ ὁ λοιπὸς τῶν ἀποστόλων χορός· διὰ τοῦτο ἀπὸ τῶν πνευματικῶν αὐτοὺς ἐνῆγεν ἐπάθλων. καὶ ὁ Παῦλος δὲ τὸ αὐτὸ ἂν ἐποίησεν,

εἰ πρὸς ἴσας τοιούτους ὁ λόγος ἦν αὐτῷ. ἐπεὶ δὲ πρὸς Κορινθίους τοὺς ἀτελεστέρους διακειμένους, ἤδη τῶν πόνων αὐτοῖς δίδωσι τοὺς καρπούς, ἵνα προθυμότεροι ἐπὶ τὴν ἐργασίαν ἔλθωσι τῆς ἀρετῆς. διὰ τοῦτο καὶ ὁ θεὸς Ἰουδαίοις ἀφεὶς ἐπαγγείλασθαι βασιλείαν οὐρανῶν, τὰ τῆς γῆς ἐχαρίζετο ἀγαθά· καὶ ἀντὶ τῶν πονηρῶν δὲ πράξεων οὐ γέενναν, ἀλλὰ τὰς ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ συμφορὰς ἠπείλει, λιμούς, καὶ λοιμούς, καὶ νόσους, καὶ πολέμους, καὶ αἰχμαλωσίαν, καὶ ὅσα τοιαῦτα ἕτερα. τούτοις γὰρ μᾶλλον οἱ σαρκικώτεροι τῶν ἀνθρώπων κατέχονται, καὶ ταῦτα μᾶλλον δεδοίκασι· τῶν δὲ οὐχ ὁρωμένων οὐδὲ παρόντων ἐλάττονα ποιοῦνται λόγον. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος τούτοις μᾶλλον ἐνδιατρίβει ἃ μάλιστα αὐτῶν καθικέσθαι τῆς παχύτητος ἦν ἱκανά. πρὸς τούτοις δὲ κἀκεῖνο δεῖξαι ἐβούλετο, ὅτι τῶν μὲν ἄλλων ἀγαθῶν ἕνια ἐνταῦθα μὲν ἡμᾶς πόνοις περιβάλλει πολλοῖς· τὸν δὲ καρπὸν ἅπαντα ἐν τῷ μέλλοντι ταμιεύεται χρόνῳ· ἡ δὲ παρθενία ἐν αὐτῷ τῷ κατορθοῦσθαι οὐ μικρὰς ἡμῖν ἀποδίδωσι τὰς ἀμοιβάς, τοσούτων ἀπαλλάττουσα πόνων καὶ φροντίδων. μετὰ δὲ τούτων καὶ τρίτον τι συγκατασκευάσει. ποῖον; τὸ μὴ τῶν ἀδυνάτων νομισθῆναι εἶναι τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ καὶ τῶν σφόδρα δυνατῶν. ποιεῖ δὲ αὐτό, ἐκ περιουσίας πολλῆς τὸν γάμον ἀποφαίνων πλείονας ἔχοντα δυσκολίας· ὡς εἴ τις πρός τινα ἔλεγε· μοχθηρὸν καὶ ἐπίπονόν σοι εἶναι τὸ πρᾶγμα τοῦτο δοκεῖ; δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο ἔγωγέ φημι δεῖν αὐτὸ μετιέναι, ὅτι οὕτω ῥᾷόν ἐστιν ὡς πολὺ τοῦ γάμου πράγματος ἡμῖν παρέχειν ἐλάττω. ἐπεὶ γὰρ φείδομαι, φησίν, ὑμῶν καὶ οὐ βούλομαι θλῖψιν ὑμᾶς ἔχειν. διὰ τοῦτο ὑμᾶς οὐ θέλω γαμεῖν. καὶ ποίαν θλῖψιν; εἴποι τις ἂν ἴσως· τοὐναντίον μὲν οὖν καὶ ἄνεσιν ἔχοντα πολλὴν καὶ τρυφὴν τὸν γάμον εὑρήσομεν. καὶ πρῶτον ἁπάντων, τὸ μετὰ πάσης ἀδείας τὴν ἐπιθυμίαν ἀποπληροῦν, καὶ μηδεμίαν ἀπὸ τῆς φύσεως ὑπομένειν βίαν, οὐ μικρὸν εἰς ῥᾳστώνης λόγον ἐστίν. ἔπειτα τὸ καὶ τὴν ἄλλην διαγωγὴν ἀπηλλάχθαι κατηφείας, καὶ αὐχμοῦ, καὶ μεστὴν εἶναι φαιδρότητος, καὶ γέλωτος, καὶ χαρᾶς. καὶ γὰρ τραπέζῃ πολυτελεῖ, καὶ μαλακοῖς ἱματίοις, καὶ στρωμνῇ μαλακωτέρᾳ, καὶ λουτροῖς διηνεκέσι, καὶ μύροις, καὶ οἴνῳ μύρου οὐδὲν χεῖρον διακειμένῳ, καὶ ἑτέρᾳ πολλῇ καὶ διαφόρῳ δαπάνῃ λειτουργοῦντες τῇ σαρκί, πολλὴν ἀπὸ ταύτης παρέχουσιν αὐτῇ τὴν τρυφήν.

A ſi cum eiuſmodi tractaſſet. Sed qui cum Corinthijs ageret, adhuc rudiùs affectis, iam inde eis laborum fructum pendit, quò virtutis negotiationem promptiùs inirent. Neque aliam ob cauſam Deus Iudæis, omiſſa cœleſtis regni pollicitatione, terrena bona largiebatur, & conſceleratis non gehennam, ſed æui huius calamitates peſtẽ, famem, morbos, bella, exſilium, reliquáque ſimilia comminabatur. his enim craſſiores quique magis continentur, ac perterreſiunt; quæ aſpectum fugiant, nec præſto ſint, de ijs minùs B anguntur. Quare Paulus in iis magis hæret, quæ eorum tarditatem potiſſimùm ferirent. Præterea illud quoque oſtendere volebat, ceterarum virtutum quaſdam hic nos multis laboribus exercere, fructum omnem in futurum tempus condere: Virginitatem verò, etiam dum colitur, non leuem nobis compenſationem reddere, quæ nos tot ærumnis atque curis liberet. Atque inſuper & tertium quiddam præſtitit. Quidnam? Ne res deſperata crederetur, ſed vel in primis facilis: id quod efficit, ineſſe in matrimonio plus diffi- C cultatum, facilè demonſtrans: quaſi diceret: Ærumnoſa tibi ac laborioſa res videtur? Equidem verò eam ob rem perſequẽdam cenſeo, quòd adeò leuis ſit, vt negotiorum multo minus quàm matrimonium præbeat. Nam cum vobis parcam, inquit, nec velim miſerias habere, optarem vos matrimonium non contrahere. Quam, malum, miſeriam? dicat fortaſſe quiſpiam: immò verò grandem oblectationem ac delicias habere inuenienius. Atque in primis ſumma cum licentia cupiditatem explere, nec cogi na- D turæ impetum ferre, non minimum facit ad facilitatem. Tum quòd reliqua omnis vita à mœrore ac ſqualore abiuncta, hilaritatis, riſus, gaudij plena eſt. Etenim & opiparis menſis, & delicatis veſtibus, & molli thoro, & perpetuis balneis, & vnguentis, & † vino vnguento nihilo deteriori, aliáque multa ac varia luxuria corpus curantes, inde ſummas ei delicias comparant.

Vide Deut. 28.

† Intelligit vinũ odoratum, quod ἀνθοσμίαν ſiue Græci vocant.

I. At verò in primis neque hæc licent, & matrimonium coitus ſolùm licentiam, non etiam deliciarum præſtare ſolet. id quod beatus Paulus teſtatur his verbis, Quæ delicijs indulget, viuens mortua eſt. Quæ ſi de viduis effatus eſt, audi quid de nuptiis itidem dicat: Mulieres habitu modeſto, cum omni verecundia & frugalitate ſe comunto, non cicinnis, aut auro, aut margaritis, aut ſumptuoſo veſtitu, ſed vt feminas decet, pietatem rectè factis profitentes. Neque hic ſolùm, ſed alibi quoque in eo valdè frequens eſt, nihil planè harum rerum magnopere expetendum nobis eſſe. Et quid Paulum dico? qui cùm & ſummæ accurationis tempus eſſet, & ingens ſpiritus gratia, hæc dicebat. Amoſus enim, qui infantes Iudæos alloqueretur: qua tempeſtate deliciæ, luxus, omniaque, vt ſic dicam, ſuperuacanea permiſſa eſſent: audi vt delicijs addictos ſeriò tangat. Væ qui ad diem malum confluunt, qui falſa ſabbata frequentant atque tractant: qui in lectis cubantes eburneis, luxuriantur in ſuis cubilibus, & ouilium agnos, & ex medio ſaginario lactentes vitulos comedunt: qui ad nablotum ſonum plaudunt, fugitiua pro ſtatis habentes, vinum defæcatum bibentes, & primarijs vnguentis delibuti.

1.Tim.5.6. — *1.Tim.2.9.* — *Amos 6.4.*

LI. Videlicet permiſſum ſit, matrimonij tamen moleſtias ſatis eſſe quæ id voluptatem extinguāt.

Itaque quod dicebam in primis, nec deliciari licet. Quin vt nihil horum vetitum eſſet, ſed omnia conceſſa, at ſunt alia ad mœſtitiam ac dolorem his æqualia, atque adeò tanto & plura & maiora, vt illorum nec minimum quidem ſenſum capiamus, ſed omnis ex ijs voluptas faceſſat.

LII. Si enim quis natura ſit ad zelotypiam propenſus, aut ex cauſa vlla minimè vera eo malo corripiatur, ecquid animo hoc miſerabilius contingat? bellum atque tempeſtatem cum his ædibus comparantes, expreſſum quoddam ſimulacrum habebimus: omnia triſtitiæ, ſuſpicionis, rixarum, turbæ plena ſunt. nam qui hac inſania ictus ſit, ei nihilo melius eſt, quàm lymphatis ac mente captis. Adeò aſſiduè exſultat, reſultat, in omnes ſtomachatur,

A Μάλιστα μὲν οὐδὲ ταῦτα ἐφίεται· ὁ γὰρ γάμος τῆς μίξεως μόνης ἄδειαν, οὐχὶ δὲ καὶ τὴν τρυφὴν παρέχειν ἡμῖν εἴωθε· καὶ μάρτυς ὁ μακάριος Παῦλος οὑτωσὶ λέγων· ἡ δὲ σπαταλῶσα ζῶσα τέθνηκεν. εἰ δὲ περὶ χηρῶν ταῦτα εἴρηται, ἄκουσον καὶ περὶ τῶν γεγαμημένων τί φησί· γυναῖκας ἐν καταστολῇ κοσμίῳ μετὰ πάσης αἰδοῦς καὶ σωφροσύνης κοσμεῖν ἑαυτάς, μὴ ἐν πλέγμασιν, ἢ χρυσῷ, ἢ μαργαρίταις, ἢ ἱματισμῷ πολυτελεῖ, ἀλλ' ὃ πρέπει γυναιξὶν ἐπαγγελλομέναις θεοσέβειαν δι' ἔργων ἀγαθῶν. καὶ οὐκ ἐνταῦθα δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἑτέρωθι ἴδοι τις ἂν πολλὴν αὐτὸν ποιούμενον τὸν λόγον, ὑπὲρ τοῦ μηδὲν ὅλως εἶναι τούτων ἡμῖν περισπούδαστον. καὶ τί λέγω Παῦλον; ὃς ὅτε τῆς ἀκριβοῦς φιλοσοφίας ἦν ὁ καιρός, καὶ πολλὴ τοῦ πνεύματος ἡ χάρις, ἔλεγε ταῦτα. ὁ γὰρ Ἀμὼς τοῖς νηπίοις Ἰουδαίοις διαλεγόμενος ἐφ' ὧν ἡ τρυφὴ συγκεχώρητο, καὶ πολυτέλεια, καὶ πάντα εἰπεῖν τὰ περιττά, ἄκουσον πῶς σφόδρα καθάπτεται τῶν τῇ τρυφῇ προσκειμένων· οὐαὶ οἱ ἐρχόμενοι εἰς ἡμέραν κακήν, οἱ ἐγγίζοντες καὶ ἐφαπτόμενοι σαββάτων ψευδῶν, οἱ καθεύδοντες ἐπὶ κλινῶν ἐλεφαντίνων, καὶ κατασπαταλῶντες ἐπὶ ταῖς στρωμναῖς αὐτῶν· οἱ ἐσθίοντες ἐρίφους ἐκ ποιμνίων, καὶ μοσχάρια ἐκ μέσου βουκολίων γαλαθηνά· οἱ ἐπικροτοῦντες πρὸς τὴν φωνὴν τῶν ὀργάνων· ὡς ἑστῶτα ἐλογίσαντο, καὶ οὐχ ὡς φεύγοντα. οἱ πίνοντες τὸν διυλισμένον οἶνον, καὶ τὰ πρῶτα μύρα χριόμενοι.

Οὐκοῦν ὅπερ ἔφην, μάλιστα μὲν οὐκ ἐφίεται τρυφᾶν. εἰ δὲ καὶ μηδὲν τούτων κεκώλυτο, ἀλλὰ πάντα συνεχωρεῖτο, ἔστιν ἕτερα τούτων ἀντίρροπα εἰς ἀθυμίας καὶ ὀδύνης λόγον· μᾶλλον δὲ οὕτω πλείονα καὶ μείζω, ὡς μηδὲ μικρὰν ἀπὸ τούτων ἡμᾶς λαμβάνειν τὴν αἴσθησιν, ἀλλ' D ἐκποδὼν ἅπασαν γίνεσθαι τὴν ἐξ αὐτῶν ἡδονήν.

τα. ἐπεὶ ᾗ ἐφεῖται τρυφᾶν, ἱκανὰ τὰ τοῦ γάμου λυπηρὰ ταύτην ἀφανίσαι τὴν ἡδονήν.

Εἰ γάρ τις, εἰπέ μοι, φησὶ ζηλότυπος εἶναι τύχοι, ἢ καὶ ἔκ τινος προφάσεως οὐκ ἀληθοῦς τούτῳ ληφθείη τῷ κακῷ, τί τῆς τοιαύτης ψυχῆς ἐλεεινότερον γένοιτ' ἄν; πόλεμόν τινα καὶ χειμῶνα τῇ τοιαύτῃ παραβαλόντες οἰκίᾳ, ἀκριβῶς ἐπιτυχεῖν δυνησόμεθα τῆς εἰκόνος· πάντα ὀδύνης μεστά, πάντα ὑποψίας καὶ στάσεως καὶ ταραχῆς. τῶν γὰρ δαιμονώντων ἢ φρενίτιδι κατεχομένων νόσῳ οὐδὲν ἄμεινον διάκειται ὁ ταύτῃ τῇ μανίᾳ πληγείς· οὕτω συνεχῶς ἐξάλλεται, καὶ ἀποπηδᾷ, καὶ δυσχεραίνει πρὸς ἅπαντας,

ιϛ. αἰνι- χαρος.

καὶ εἰς τοὺς παρόντας ἁπλῶς καὶ ἀνευθύνους ἀφίησι τὴν ὀργήν, κἂν δοῦλος ᾖ, κἂν υἱός, κἂν ὁστισοῦν ἕτερος. Καὶ ἡδονὴ μὲν ἀπελήλαται πᾶσα· κατηφείας δὲ ἅπαντα γέμει καὶ πένθους καὶ ἀηδίας· κἂν οἴκοι μένῃ, κἂν εἰς ἀγορὰν ἐμβάλῃ, κἂν ἀποδημίαν στέλληται, πανταχοῦ τὸ δεινὸν ἅπτεται κέντρου παντὸς χαλεπώτερον παρακνίζον καὶ ἐρεθίζον αὐτοῦ τὴν ψυχήν, καὶ οὐ συγχωροῦν ἠρεμεῖν. οὐ γὰρ ἀθυμίαν μόνον αὕτη ἡ νόσος, ἀλλὰ καὶ θυμὸν ἀφόρητον τίκτειν εἴωθε. τούτων δὲ ἕκαστον καὶ καθ' ἑαυτὸ μὲν ἱκανὸν ἀπολέσαι τὸν ἁλόντα· ὅταν δὲ καὶ ὁμοῦ συνελθόντα πολιορκῇ, συνεχῶς αὐτὸν πιέζοντα, καὶ οὐδὲ βραχὺν ἀναπνεῦσαι συγχωροῦντα χρόνον, πόσων οὐ τὸ θανάτων οὐ χαλεπώτερον; ἄν τε γὰρ πενίαν εἴποι τις τὴν ἐσχάτην, ἄν τε νόσον ἀνίατον, ἄν τε πῦρ, ἄν τε σίδηρον, οὐδὲν ἴσον ἐρεῖ. καὶ τοῦτο οἱ πεῖραν λαβόντες ἴσασι μόνοι καλῶς. λόγος γὰρ οὐδεὶς ἂν παραστήσειε τὸ δεινὸν τὴν ὑπερβολήν. ὅταν γὰρ τὴν μάλιστα πάντων ἀγαπωμένην, καὶ ὑπὲρ ἧς ἂν ἡδέως καὶ τὴν ψυχὴν προεῖτο, ταύτην ἀναγκάζηται δι' ὑποψίας ἔχειν ἀεί· τί τῶν ἁπάντων αὐτὸν παραμυθήσασθαι δυναιτ' ἄν; ἄν τε γὰρ εἰς ὕπνον τρέπεσθαι, ἄν τε σιτίον ἑλέσθαι, καὶ ποτὸν δέῃ, τὴν μὲν τράπεζαν οἴεται δηλητηρίων γέμειν φαρμάκων, μᾶλλον ἢ ἐδεσμάτων· ἐπὶ δὲ τῆς εὐνῆς οὐδὲ μικρὸν ἀτρεμεῖν ἀνέξεται χρόνον, ἀλλ' ὥσπερ ἀνθράκων ὑποκειμένων οὕτως θορυβεῖται, καὶ μεταστρέφεται· καὶ οὔτε συνουσία φίλων, οὔτε πραγμάτων φροντίς, οὔτε κινδύνων φόβος, οὔτε ἡδονῆς ὑπερβολή, οὔτε ἄλλο οὐδὲν τῆς τοιαύτης αὐτὸν ζάλης ἀπαγαγεῖν δυνήσεται· ἀλλὰ πάντων μὲν χρηστῶν, πάντων δὲ λυπηρῶν τυραννικώτερος οὗτος αὐτοῦ κατακρατεῖ τὴν ψυχὴν ὁ χειμών. Ταῦτα διασκεψάμενος ὁ Σολομών, ἔλεγε· σκληρὸς ὡς ᾅδης ζῆλος· καὶ πάλιν· μεστὸς γὰρ ζήλου θυμὸς ἀνδρὸς αὐτῆς· οὐ φείσεται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, καὶ οὐκ ἀνταλλάξεται οὐδενὸς λύτρου τὴν ἔχθραν, οὐδὲ μὴ διαλυθῇ πολλῶν δώρων. τοσαύτη γὰρ ἡ τῆς νόσου ταύτης μανία, ὡς μηδὲ μετὰ τὴν τοῦ λελυπηκότος τιμωρίαν ἀφεῖσθαι τῆς ὀδύνης. πολλοὶ γοῦν πολλάκις ἀνελόντες τὸν μοιχόν, τὸν θυμόν, καὶ τὴν ἀθυμίαν οὐκ ἴσχυσαν ἀνελεῖν. εἰσὶ δὲ οἳ καὶ μετὰ τὸ κατασφάξαι τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας ἔμειναν ὁμοίως ἢ καὶ μειζόνως τηκόμενοι τῇ πυρᾷ. Καὶ ὁ μὲν ἀνὴρ τοσούτοις συζῇ κακοῖς, καὶ ὅτε μηδὲν ἀληθὲς ἐν τύχῃ· ἡ δὲ ἀθλία καὶ ταλαίπωρος

A in præſentes, ſeu ſeruus, ſeu natus, ſeu quiſquis alius ſit, immerentes temerè iram laxat. Itaque proſcripta omni voluptate, mœrore, luctu, inſuauitate omnia referta ſunt. Seu domi maneat, ſeu in forum prodeat, ſeu iter adornet, vbiq. malo tangitur, animum ei quouis ſtimulo acrius pungente ac vexante, nec quieſcere ſinente: neque enim hic morbus triſtitiam ſolùm, ſed etiam efferum furorem parere ſolet. Atque hæc vel ſingula ſatis ſint quæ captum conficiant. ſin autem ſimul coniuncta oppugnent, eum aſſiduè B prementia, nec minimum reſpirandi tempus tribuentia, qua non carnificina id acerbius ſit? Nam ſeu extremam egeſtatem, ſeu inſanabilem morbum, ſeu ignem, ſeu ferrum nomines, nihil par dixeris: id quod ſoli experti probè ſciunt. nulla eſt enim dicendi tanta vis, quæ mali grauitatem conſequatur. Etenim cùm omnium cariſſimam, & pro qua lubens vel vitam impendat, ſuſpectam habere ſemper cogitur, quid eſt omnino quod ſolari eum poſſit? Seu namque ſomnum inire, ſeu cibum potúmque capere neceſſum ſit, menſam C lethalibus venenis potiùs quã edulijs inſtructã credet: in lecto nec vel momento quieſcet, ſed tanquam ſubiectis prunis æſtuabit ac iactabitur: neque aut amicorum congreſſus, aut negotiorum cura, aut periculorum metus, aut excellens voluptas, aut aliud quicquam ab eo æſtu hominem abducere poteſt, ſed procella hæc omnibus & iucundis & triſtibus potentiùs animum poſſidet. Hæc qui perſpexiſſet, Solomon ſcriptum reliquit: Durus ſicut infernus zelus: & rurſum: Plenus enim zeli eius viri furor, non parcet in die D iudicij, nec redemptione vlla inimicitias componet, nec quantiſuis donis placabitur. Is eſt enim morbi huius furor, vt nec ſumpto de eo qui læſerit ſupplicio, dolorem miſſum faciat: itaque multi adultero ſublato, iram atque inquietudinem tollere non potuerunt. Sunt & qui cæſis ſuis coniugibus, æquè atque etiam magis eo rogo exarſerint. Ac vir quidem in his malis degit, etiam cùm nihil verum ſit. ceterùm miſera illa & ærumnoſa

Cant. 8. 6.
Prou. 6. 34.

vel viro grauiùs excruciatur. Nam A cùm, qui ærumnarum omnium ſolatium eſſe debeat, & vnde præſidium exſpectandum ſit, eum efferum, atque omnium in ſe inimiciſſimè affectum cernit, quò iam porrò reſpectet? ad quem confugiat? vnde malorum auxilium petat, portu ei præſtructo, & innumerabilibus ſcopulis referto? Tum & ſerui & ancillæ in eam viro contumelioſiores ſunt. Eſt enim genus hoc hominum, cùm alioqui ſuſpectum & ingratum, tum licentiæ plus nacti, interque ſe aduerſos heros conſpicientes, ex eorum bello non leuem improbitatis ſuæ anſam capiunt. B Nam tum ijs quicquid lubet, ſumma impunitate fingere atque comminiſci licet, & ſuſpicionem calumnijs ſuis cōfirmatiorem reddere. Animus enim ſemel hoc peſtilenti morbo occupatus, facilè cuncta credit, & aure omnibus ex æquo aperta, ſycophantas à non ſycophantis diſcernere non ſuſtinet, ſed ij potius vera dicere videntur, qui ſuſpicionem augent, quàm qui tollere conantur. Itaque porrò fugitiui illi, eorúmque vxores, nihilo minùs ei quàm † contubernalis timendi & C horrendi ſunt, ſuáque ijs prodita, illorum perſona arripienda. Et quando ſine lacrymis agere poterit? quam noctem? quem diem? quod feſtum? quando citra gemitum, eiulatum, lamenta? Minæ, contumeliæ, conuitia perpetuò, tum à viro temerè ſaucio, tum ab impuris famulis: cuſtodiæ vnæ atque alteræ: omnia terroris ac trepidationis plena. Neque enim exitus ſolùm & ingreſſus, ſed & verba & obtutus, & ſuſpiria accuratè atque curioſè explorantur, & vel ſaxis rigidiorem ſilentio cuncta ferre, ac thalamo D perpetuò affixam eſſe vincto durius neceſſe eſt, vel loqui, ſuſpirare, egredi volentem, omnium cauſam dicere apud corruptos eos iudices, famulas inquam, & ſeruorum turbam. Igitur ſi placet cum his malis & opes ingentes, & dubias menſas, & ſeruorum gregem, generis ſplendorem, potentiæ magnitudinem, gloriam ſummam, maiorum claritatem contende:

† i. maritus, vt & ſuprà aliquoties.

A ἐκείνη πολλῷ χαλεπωτέρα ὑπομένει τἀνδρός. ὅταν γὰρ τὸν ὀφείλοντα εἶναι παραμυθίαν τῶν λυπηρῶν ἁπάντων, καὶ ὅθεν προστασίας ἐχρῆν προσδοκᾶν, τοῦτον ἐκτεθηριωμένον καὶ πάντων πολεμιώτερον ἴδῃ διακείμενον πρὸς αὐτήν, ποῦ δυνήσεται βλέψαι λοιπόν; πρὸς τίνα καταφύγῃ; πόθεν τῶν κακῶν εὕρῃ τὴν ἀπαλλαγήν, τοῦ λιμένος αὐτῇ προσκεχωσμένου, καὶ μυρίων γέμοντος προβόλων; τότε καὶ οἰκέται καὶ θεράπαιναι τἀνδρὸς ὑβριστικώτεραι αὐτῇ κέχρηνται. ὕποπτον μὲν γὰρ καὶ ἄλλως καὶ ἀχάριστον τοῦτο τὸ γένος· ὅταν δὲ καὶ παρρησίας μείζονος ἐπιλάβηται, B καὶ διαστασιάζοντας πρὸς ἀλλήλους ἴδῃ τοὺς κρατοῦντας αὐτῶν, οὐ μικρὰν ἀφορμὴν τῆς οἰκείας βδελυρίας τὸν ἐκείνων λαμβάνουσι πόλεμον. καὶ γὰρ συντιθέναι καὶ πλάττειν ὅσαπερ ἂν ἐθέλωσιν ἔξεστιν αὐτοῖς μετὰ ἀδείας ἁπάσης τότε, καὶ τὴν ὑποψίαν ταῖς παρ' αὐτῶν διαβολαῖς δυνατωτέραν ποιεῖν. ἡ γὰρ ἅπαξ τῇ πονηρᾷ ταύτῃ νόσῳ καταληφθεῖσα ψυχή, πάντα εὐκόλως πείθεται, καὶ πᾶσιν ἀναπετάσασα ἐξ ἴσης τὴν ἀκοήν, οὐκ ἀνέχεται διακρίνειν τοὺς συκοφάντας τῶν μὴ τοιούτων· ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ μάλιστα πιστὰ λέγειν δοκοῦσιν, ὅσοι τὴν ὑποψίαν C ἐπαίρουσιν, ἢ ὅσοι σπουδάζουσιν αὐτὴν καθελεῖν. ἐντεῦθεν λοιπὸν ἀνάγκη δεδοικέναι καὶ τρέμειν τοὺς συνοικοῦντας οὐχ ἧττον τοὺς δραπέτας ἐκείνους, καὶ τὰς ἐκείνων γυναῖκας, καὶ τὴν αὐτῇ πρέπουσαν τάξιν προϊεμένην αὐτοῖς, τὴν ἐκείνων ἀναλαβεῖν. πότε οὖν ἀδακρυτὶ διάγειν δυνήσεται; ποίαν νύκτα; ποίαν ἡμέραν; ποίαν ἑορτήν; πότε στεναγμῶν χωρὶς καὶ ὀδυρμῶν καὶ θρήνων; ἀπειλαὶ καὶ ὕβρεις καὶ λοιδορίαι διὰ παντός· αἱ μὲν παρὰ τοῦ τετρωμένου μάτην ἀνδρός· αἱ δὲ παρὰ τῶν μιαρῶν θεραπόντων· φυλα- D καὶ ἐπὶ φυλακαῖς· καὶ ἅπαντα δέους καὶ τρόμου μεστά. οὐ γὰρ εἴσοδοι καὶ ἔξοδοι πολυπραγμονοῦνται μόνον, ἀλλὰ καὶ ῥήματα καὶ βλέμματα καὶ στεναγμοὺς μετὰ πολλῆς βασανίζεται τῆς ἀκριβείας, καὶ ἀνάγκη ἢ τῶν λίθων ἀκινητοτέραν εἶναι, καὶ σιγῇ πάντα φέρειν, καὶ τῷ θαλάμῳ προσπεπλάσθαι διὰ παντὸς δεσμώτου χεῖρον, ἢ βουλομένην φθέγξασθαι καὶ στενάξαι καὶ ἐξιέναι, πάντων εὐθύνας ὑπέχειν καὶ λόγον, ἐν τοῖς διεφθαρμένοις ἐκείνοις δικασταῖς, ταῖς θεραπαίναις λέγω, καὶ τῷ πλήθει τῶν οἰκετῶν. τούτων εἰ βούλει μεταξὺ τῶν δεινῶν τίθει καὶ πλούτου ἄφατον, καὶ τραπέζης πολυτέλειαν, καὶ οἰκετῶν ἀγέλας, γένους λαμπρότητα, δυναστείας μέγεθος, δόξαν πολλήν, προγόνων περιφάνειαν·

μηδὲν ὅλως ἀφῇς τῶν δοκούντων ζηλωτὸν τὸν πα-
ρόντα βίον ποιεῖν, ἀλλὰ πάντα ἀκριβῶς συναγα-
γὼν, ἀντίθες ταύτῃ τῇ λύπῃ, καὶ οὐδὲ φαινομένην
ὄψει τὴν ἐξ ἐκείνων ἡδονὴν, ἀλλ᾽ οὕτως ἠφανισ-
μένην, ὥσπερ ἐν πελάγει πολλῷ σπινθῆρα μι-
κρὸν ἐμπεσόντα σβεσθῆναι εἰκός. καὶ ταῦτα μὲν
ὅταν ὁ ἀνὴρ ζηλοτυπῇ. εἰ δὲ ἐπὶ τὴν γυναῖκα πο-
τε μεταβαίη τὸ πάθος· οὐκ ὀλιγάκις δὲ τοῦτο εἴωθε
γενέσθαι· ἐκεῖνος μὲν ῥᾷον διακείσεται τῆς γυναικός·
τὸ δὲ πλέον τῆς ὀδύνης πάλιν ἐπὶ τὴν ἀθλίαν ἐ-
κείνην μετέπεσεν. οὔτε γὰρ τοῖς αὐτοῖς ὅπλοις χρή-
σασθαι ἐπὶ τὸν ὑποπτευθέντα δυνήσεται. τίς γὰρ
ἀνέξεται γυναικὸς κελευούσης οἴκοι μένειν διαπαντό-
ς; τίς δὲ τὸν δεσπότην τολμήσει παρατηρεῖσθαι τῶν
οἰκετῶν, καὶ οὐκ εὐθέως ἐπὶ τὸ βάραθρον ἀπα-
χθήσεται; οὔτε οὖν τούτοις δυνήσεται ἑαυτὴν παρα-
μυθήσασθαι τοῖς μηχανήμασιν, οὔτε τῷ τῆς ὀργῆς
διὰ τῶν ῥημάτων ἐξενεγκεῖν· ἀλλ᾽ ἅπαξ μὲν αὐτὴν
ἴσως χαλεπαίνουσαν οἴσει καὶ δὶς ὁ ἀνήρ· ἐὰν δὲ ἐ-
πιμείνῃ συνεχῶς ἐγκαλοῦσα, διδάξει ταχέως αὐ-
τὴν, ὅτι βέλτιον σιγῇ τὰ τοιαῦτα φέρειν καὶ τήκε-
σθαι. καὶ ταῦτα μὲν ἐν ταῖς ὑποψίαις· ὅταν δὲ
ἀληθὲς ὂν τύχῃ τὸ δεινὸν, τὴν μὲν γυναῖκα οὐ-
δεὶς ἐξαιρήσεται τῆς τοῦ ἠδικημένου χειρὸς, ἀλλ᾽
ἔχων αὐτῷ βοηθοῦντας τοὺς νόμους, τὴν ἁπάν-
των αὐτῷ φιλτάτην εἰς δικαστήριον ἀγαγὼν κα-
τέσφαξεν· ὁ δὲ ἀνὴρ τὴν μὲν ἀπὸ τῶν νόμων
διαφεύγει τιμωρίαν· τῇ δὲ ἄνωθεν καὶ τῇ τοῦ
θεοῦ τετήρηται ψήφῳ. ἀλλ᾽ οὐχ ἱκανὸν τοῦτο πα-
ραμυθήσασθαι τὴν ἀθλίαν ἐκείνην· ἀλλ᾽ ἀ-
νάγκη μακρόν τινα καὶ ἐλεεινὸν ὑπομένειν θάνα-
τον, τὸν ἀπὸ τῶν μαγγανειῶν, τὸν ἀπὸ τῶν φαρμα-
κειῶν, ἅπερ αἱ πορνευόμεναι γυναῖκες κατασκευά-
ζουσιν. εἰσὶ δὲ αἷς οὔτε ἐπιβουλῆς ἐπὶ τὰς ἠδι-
κημένας ἐδέησεν, ἀλλ᾽ ἔφθασαν ἐκεῖναι προανα-
ρπασθεῖσαι τῇ τῆς ἀθυμίας σφοδρότητι· ὥστε
εἰ καὶ πάντες ἄνδρες ἐπίτευχοι τοῦ γάμου,
τὰς γυναῖκας οὐκ ἐχρῆν αὐτὸν διώκειν. οὔτε
γὰρ ἂν ἔχοιεν εἰπεῖν ὡς τοσαύτη παρ᾽ αὐ-
ταῖς τῆς ἐπιθυμίας ἡ τυραννὶς, καὶ τῶν τοῦ
πράγματος κακῶν τὸ πλέον αὗται καρποῦν-
ται μέρος· ὥσπερ οὖν καὶ ὁ λόγος ἀπέδειξε.
τί οὖν, φησὶν, ἅπασι τοῦτο πρόσεστι τοῖς γά-
μοις; ἀλλ᾽ οὐδὲ πάντων ἄπεστι· παρθενίας
δὲ πόρρω καὶ μακρὰν πάσης ἐστί· καὶ ἡ μὲν γαμηθεῖσα κἂν μὴ τῷ δεινῷ περιπέσῃ, ἀλ-
λὰ τῇ τοῦ δεινοῦ προσδοκίᾳ περιπίπτει. οὐ γάρ ἐστι τὴν ἀνδρὶ μέλλουσαν ὁμιλεῖν,

A eorum quæ vitam hanc ſtudio dignam
efficiant, nihil prætermitte: ſed om-
nibus diligenter coactis, dolori huic
oppone. Nimirum voluptatem quæ
ex ijs manet, nec apparentem quidem
cernes, ac nō aliter profligatam, atque
par eſt ſcintillam in vaſtum æquor il-
lapſam extingui. Atque hæc quidem
vbi vir zelotypia fuerit affectus. Sin
ad vxorem ægritudo ea peruadat, (ne-
que id equidem rarò euenire ſolet)
cum illo quàm cum hac meliùs age-
tur: ſed in hanc miſeram rurſum maior
dolorum pars redūdabit. Neque enim
fas eſt iiſdem armis in ſuſpectum vti.
B Nam quis vxorem ferat iubentem
domi aſſiduè manere? quis è ſeruis
herum obſeruare auſit, nec continuò
ad Gemonias abripietur? Itaque nec
his machinamentis ſolari ſe poſſit, nec
ira verbis prodenda, ſed vir ſemel for-
taſſe iterúmque vitiligantem patietur.
ſin criminari perſiſtat, ſtatim docebit,
præſtare ea ſilentio ferre, ac tabeſcere.
Atque hæc quidem ſi ſuſpicio ſit.
Porrò autem ſi malum hoc verum ſit,
iam vxorem nemo è læſi manibus eri-
piat, quin leges opitulantes nactus,
C omnium ſibi chariſſimam in iudicium
adductam trucidet. ceterùm vir legum
pœnas effugit, ſublimi ac diuinæ ſen-
tentiæ ſeruatus: pœnitendo equidem
miſeræ ſolatio. Itaque cogit neceſſitas
longam quandam ac miſerãdam mor-
tem ſubire, per incantamenta atque
veneficia, quæ adulteræ mulieres com-
parent. pleræque etiam nec inſidijs
in eas quas laceſſant opus habuerunt,
ſed illæ mœroris vehementia eas, priùs
extinctæ, præuerterunt: vt quantum-
uis viri omnes ad matrimonium con-
fluerent, feminis id non ſit perſequen-
D dum. Nam nec ineſſe in ſe eam libidi-
nis impotentiam habent dicere, & do-
lorum qui ex eo impendeant, plus ca-
piunt. quod quidem iam eſt à nobis
demonſtratum. Quid igitur, inquit,
id in omni matrimonio eſt? Nec verò
abeſt ab omni: cæterùm ab omni vir-
ginitate longè atque procul eſt. Ac
nupta vt in malum non incidat, at in
mali metū incidet. neque enim poteſt,
cui cum viro conſueſcēdum porrò ſit,

A non vnà cùm conſuetudine mala omnia ſecum putare ac metuere. Virgo autem nō ſolùm à moleſtijs, ſed etiam à ſuſpicione libera eſt. At hoc non eſt in omni matrimonio. Non equidem id dico, ſed quantumuis id non inſit, alia inſunt multa, quæ vt effugias, omnia planè effugere non poſſis. Sed velut in ſentibus, quæ veſtimentis adhæreant, qui ſepem tranſcendat, ad vnam euellendam conuerſus, alijs pluribus tenetur: ita & in re vxoria, qui hoc perrumpat, illo rurſum læditur; qui vero illud euaſerit, aliud offendit, nec facilè B matrimonium inuenias omni moleſtia ſolutum.

LIII. Coniugium diuitum expetendū nō eſſe, immò pauperum cōnubio moleſtius eſſe.

Atque hîc, ſi videtur, infauſtis dimiſſis, quod in eo ter beatum exiſtimetur, & multi, adeóque omnes optent conſequi, id nunc in medium productum inquiramus. Quidnam id eſt? Qui pauper, humilis, abiectus ſis, ex ampla ac potenti & locuplete domo vxorem capere. At verò præclarum hoc nihilo minus, quàm illud abominandum, calamitatum habere inuenies. Eſt enim alioqui cùm hominum C genus inſolentiſſimum, tum in ijs mulieres, eo quidem magis, quo impotentiores ſunt. quare & morbo hoc faciliùs capiuntur. Sin contemptus graues etiam cauſas habeant, nihil eſt quod eas in officio contineat. Sed quaſi flamma materiem vllam nacta, ita immane quantum ſe ſuſtollunt, ordinem inuertunt, ſumma infimis mutant. Nam virum vxor capitis locum tenere non ſinit, ſed qua eſt contumacia atque faſtu, de eo gradu deiectum, in ſuum, id eſt ad ſubiectionem, compellit, ipſaque fit caput ac dux. Et quid ea abſurditate grauius eſſe po- D teſt? vt nihil dicam, conuitia, contumelias, inſuauitatem, quæ omnium ſunt duriſſima.

LIV. Quantumuis opulentam vxorē ſubiectam habeas, ingens incommodū eſſe.

Iam ſi quis dicat, (nam equidem multos dicere audiui, cùm eiuſmodi ſermones incidunt) Tantùm diues & nummoſa ſit, nullo negotio eius faſtū affligemus ac deijciemus. Si quis, inquam, hęc dicat, næ ille primū ignorat valde id difficile eſſe. deinde vt contingat, non parum adfert detrimenti. Etenim vi, & timentē ac coactam viro ſubijci, grauius atq. iniucundius eſt, quàm vel ſumma auctoritate ei imperare.

A μὴ μετὰ τῆς ὁμιλίας πάντα ἀναλογίζεσθαι καὶ δεδοικέναι τὰ δεινά. ἡ δὲ παρθένος οὐ μόνον τῶν δυσχερῶν πειρασμῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς ὑποψίας ἀπήλλακται. οὐ πάρεστι τοῦτο πᾶσι τοῖς γάμοις· οὐδὲ γὰρ ἐγὼ τοῦτό φημι. ἀλλ' ἐὰν τοῦτο μὴ παρῇ, πολλὰ ἕτερα πάρεστι. κἂν ἐκεῖνά τις διαφύγῃ, πάντα ἁπλῶς διαφυγεῖν οὐ δυνήσεται· ἀλλ' ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἀκανθῶν τῶν τοῖς ἱματίοις προσαπτομένων ἐν τῷ τὰς αἱμασιὰς διαβαίνειν, ὅταν ἐπιστραφῇ τις τὴν μίαν ἐξελεῖν, ἑτέραις κατέχεται πλείοσιν· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν τοῦ γάμου πραγμάτων, ὁ τοῦτο διαδρὰς, ἐκεί- B νῳ περιπείρεται πάλιν· καὶ ὁ τοῦτο διαφυγὼν, ἄλλῳ προσέπταισε· καὶ ὅλως οὐκ ἔνι γάμον πάσης εὑρεῖν ἀηδίας ἐλεύθερον. Ἀλλ', εἰ βούλει, τὰ δυσχερῆ τέως ἀφέντες, ὃ δοκεῖ εἶναι ἐν αὐτῷ μακάριον, καὶ οὐ πολλοὶ πολλάκις, μᾶλλον δὲ πάντες εὔχονται ἐπιτυχεῖν, τοῦτο ἀγαγόντες εἰς μέσον ἐξετάσωμεν νῦν. τί δὲ τοῦτό ἐστιν; τὸ πένητα ὄντα καὶ εὐτελῆ καὶ ταπεινὸν, ἀπὸ μεγάλων καὶ δυνατῶν, καὶ πολλὰ χρήματα κεκτημένων γυναῖκα λαβεῖν. ἀλλὰ τοῦτο τὸ ζηλωτὸν ἐκείνου τοῦ ἀπευκτοῦ οὐκ ἔλαττον εὑρήσομεν ἔχον τὰς συμφοράς. ἔστι μὲν C γὰρ καὶ ἄλλως τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ὑπεροπτικώτατον, καὶ ἐν αὐτῷ τούτῳ μᾶλλον τὸ τῶν γυναικῶν, ὅσῳ καὶ ἀσθενέστερον· διὸ καὶ μᾶλλον ὑπὸ τοῦ πάθους ἁλίσκεται. ὅταν δὲ καὶ ἀφορμὰς ἔχῃ τῆς ὑπεροψίας πολλὰς, οὐδέν ἐστι τὸ κατέχον αὐτάς· ἀλλ' ὥσπερ ὕλης τινὸς λαβομένη φλὸξ, οὕτως εἰς ὕψος ἄφατον αἴρονται, καὶ τὴν τάξιν ἀντιστρέφουσι, καὶ τὰ ἄνω κάτω ποιοῦσιν. οὐ γὰρ ἀφίησιν ἐν τῇ τῆς κεφαλῆς χώρᾳ μένειν τὸν ἄνδρα ἡ γυνὴ, ἀλλ' ὑπὸ φρονήματος καὶ ἀπονοίας ἀπωσαμένη τῆς τάξεως αὐτὸν ἐκείνης, καὶ εἰς τὴν αὐτῇ προσήκουσαν ἄγουσα, τὴν τῆς ὑποταγῆς, αὐτὴ γίνεται κεφαλὴ καὶ ἀρχή. τί οὖν ταύ- D της τῆς ἀνωμαλίας χεῖρον γένοιτ' ἄν; καὶ σιωπῶ τὰ ὀνείδη, τὰς ὕβρεις, τὰς ἀηδίας, ἃ πάντων ἐστὶν ἀφορητότερα. Εἰ δὲ λέγοι τις· καὶ γὰρ πολλῶν ἤκουσα λεγόντων ἐγὼ, ὅταν τοιοῦτοι γίνωνται λόγοι· πλουτείτω μόνον καὶ εὔπορος ἔστω, καὶ οὐδὲν ἔργον ἐστὶ καταστεῖλαι αὐτῆς καὶ ταπεινῶσαι τὸ φρόνημα. εἴ τις οὖν ταῦτα λέγοι, πρῶτον μὲν ἀγνοεῖ, ὅτι τῶν σφόδρα δυσκόλων ἐστίν. ἔπειτα ὅτι κἂν γένοιτο, οὐ μικρὰν ἔχει ζημίαν. τὸ γὰρ ἀνάγκῃ καὶ δεδοικυῖαν καὶ μετὰ βίας ὑποτάττεσθαι τῷ ἀνδρὶ, τοῦ μετὰ πάσης ἐξουσίας ὑποτάττειν αὐτῷ βαρύτερον ἐστὶ καὶ ἀηδέστερον.

γρ. αἰσι- χαρές·

γρ. ἐν ἑτέρῳ· [illegible]

A τί δήποτε; ὅτι πᾶσαν ἐκβάλλει φιλίαν καὶ ἡδονὴν αὕτη ἡ βία. φιλίας δὲ οὐκ οὔσης οὐδὲ πόθου, ἀλλ' ἀντὶ τούτων φόβου καὶ ἀνάγκης, τίνος ὁ τοιοῦτος ἄξιος ἔσται γάμος λοιπόν; Καὶ ταῦτα μὲν ἡ γυνὴ ὅταν εὔπορος ᾖ. εἰ δὲ συμβαίη ταύτην μὲν μηδὲν ἔχειν, τὸν δὲ ἄνδρα πλουτεῖν, θεράπαινα μᾶλλον ἀντὶ γαμετῆς, καὶ ἡ ἐλευθέρα γίνεται δούλη, καὶ τὴν αὐτῇ προσηκουσαν παρρησίαν ἀπολέσασα, τῶν ἀργυρωνήτων οὐδὲν ἄμεινον διακείσεται, ἀλλὰ κἂν ἀσελγαίνῃ, κἂν παροινεῖν ἐκεῖνος ἐθέλῃ, κἂν ἐπ' αὐτὴν ἄγῃ τὴν ἐκείνης εὐνὴν ἑταιριζομένων

νε'. Ὅτι ἀφόρητον κακὸν πλουτοῦσαν ἄνδρα λαβεῖν.

B πλῆθος γυναικῶν, πάντα φέρειν ἀνάγκη καὶ ἀσπάζεσθαι, ἢ τῆς οἰκίας ἐκπεσεῖν. καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἐστὶ τὸ δεινόν, ἀλλ' ὅτι τἀνδρὸς οὕτω διακειμένου, οὔτε οἰκέταις, οὔτε θεραπαίναις μετ' ἐλευθερίας ἐπιτάττειν δυνήσεται, ἀλλ' ὥσπερ ἐν ἀλλοτρίοις ζῶσα, καὶ τῶν οὐ προσηκόντων ἀπολαύουσα, καὶ δεσπότῃ μᾶλλον ἢ ἀνδρὶ συνοικοῦσα, οὕτως καὶ πράττειν καὶ πάσχειν ἅπαντα ἀναγκάζεται. Εἰ δὲ καὶ ἐξ ὁμοίων τις ἐθέλοι γαμεῖν, πάλιν τὰ τῆς ὑποταγῆς νόμῳ τὰ τῆς ὁμοτιμίας λυμαίνεται, τοῦ τῆς οὐσίας μέτρου πείθοντος αὐτὴν ἐξισοῦσθαι τῷ ἀνδρί. τί οὖν ἄν τις ποιήσειε τοσαύτης δυσκο-

C λίας πανταχοῦ οὔσης; μὴ γάρ μοι εἴ που σφόδρα ὀλίγοι καὶ εὐαρίθμητοι ταῦτα διέφυγον γάμοι, τούτους εἰς μέσον ἀγάγῃς. οὐ γὰρ ἀπὸ τῶν ἀηθιζόντων, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἀεὶ συμβαινόντων χαρακτηρίζειν τὰ πράγματα προσήκει. ἐπὶ μὲν γὰρ τῆς παρθενίας δύσκολον ταῦτα γενέσθαι· μᾶλλον δὲ ἀδύνατον· ἐπὶ δὲ τῶν γάμων δύσκολον μὴ γενέσθαι.

νϛ'. Ὅτι ἀνάγκην ἔχει λύπης ἀπαύστως ἡ γαμουμένη.

Εἰ δὲ ἐπὶ τοῖς δοκοῦσιν εἶναι χρηστοῖς τοσαῦται τίκτονται ἀηδίαι καὶ συμφοραί, τί ἄν τις ἐπὶ τοῖς ὁμολογημένοις εἴποι λυπηροῖς; οὐ γὰρ ὑπὲρ ἑνὸς δέδοικε θανάτου μόνον· καίτοι γε μέλλουσα ἐναποθανεῖσθαι μόνη· οὐδὲ ὑπὲρ μιᾶς φροντίζει

D ψυχῆς μίαν ἔχουσα μόνην, ἀλλὰ τρέμει μὲν ὑπὲρ ἀνδρός, τρέμει δὲ ὑπὲρ παίδων, τρέμει δὲ ὑπὲρ τῶν ἐκείνοις προσηκόντων γυναικῶν πάλιν καὶ παίδων, καὶ ὅσῳ περ ἂν εἰς πλείονας ἐκτείνηται κλάδους ἡ ῥίζα, τοσούτῳ πλεονάζει καὶ τὰ τῶν φροντίδων αὐτῇ· καὶ καθ' ἕκαστον τούτων εἴτε ζημία χρημάτων, εἴτε σώματος ἀρρωστία, εἴτε ἕτερόν τι συμβαίη τῶν ἀβουλήτων, ἀνάγκη κόπτεσθαι καὶ θρηνεῖν τῶν πασχόντων οὐχ ἧττον αὐτῶν. κἂν μὲν προαπέλθωσιν ἅπαντες, ἀφόρητον τὸ πένθος· ἂν δὲ οἱ μὲν μένωσιν, οἱ δὲ ἄωροι ἀπενεχθῶσι

A Quid ita? Quòd ea vis amicitiam omnem ac voluptatem expellat. Amicitiæ autem atque ſtudij vicem terrore ac neceſſitate ſubeunte, quanti iam illud fuerit matrimonium æſtimandum?

LV. Intolerabile malum eſſe ditiori viro nubere.

Atque hæc quidem ſi vxor opulenta ſit. Sin, fors ſit, ea nihil habente, vir prædiues ſit, famula erit pro coniuge, & quæ ingenua ſit ſerua efficietur, ac ſe digna libertate è manibus amiſſa, emptitijs nihilo præſtabit; ſed quantumuis laſciuiat, quantumuis ſpurcus ſit, quantamuis mere-

B tricum manum in eius thorum adſciſcat, omnia pati ac benignè accipere neceſſum erit, aut domo cedere. Neque id ſolùm eſt moleſtiæ, ſed etiam quòd viro ſic affecto, nec ſeruis nec ancillis liberè mandare poterit, ſed velut in alienis degens, iiſque quæ ad ſe non pertineant vtens, & hero potiùs quàm viro conuiuens, ita omnia & agere & pati cogitur. Quòd ſi æqualem vxorem ducas, ſubiectionis rurſum legi æqualitas ea fraudi erit, cum facultatum modus poſtulet, vt ea cum viro æquetur. Quid igitur tot vbique

C difficultatibus agas? Neque enim mihi ſi quæ vſquam pauca atque in numerato matrimonia, hæc fugerunt, ea in medium profer. nam ex ijs quæ aſſiduè contingant, non quæ inſolentia ſint, res deſcribendæ ſunt. hæc namque in virginitate difficile eſt euenire, atque adeò nefas: in matrimonio difficile eſt non euenire.

LVI. Nuptæ grauem doloris neceſſitatē impoſitam eſſe.

Quòd ſi quæ iucunda videantur, in ijs tantum oritur miſeriarum & calamitatum, quid de ijs quæ haud dubiè acerba ſunt, dicendum erit? Neque enim cùm ſola moritura ſit,

D vnam ſolùm mortem expaueſcit, nec quæ vnam habeat animam, de vna ſolicita eſt, ſed & viro & liberis timet, eorúmque coniugibus atque ſoboli, ac quo radix in plures ramos effundatur, tanto ei & curarum plus accedit. Horum ſingulis ſeu nummorum iactura, ſeu corporis valetudo, ſeu aliud aliquid accidat ingratum, ei tunſæ ac lugubri eſſe ſit neceſſe erit nihilo minùs quàm ijs qui hæc patiantur. Ac ſi quidem omnes ante eam decedant, intolerabilis erit luctus: ſin alijs ſuperſtitibus alij immatura morte

rapiantur, ne ſic quidem ſolatium purum inuenias. Nam de viuis metus aſſiduè animum conciens, dolore de mortuis haud ſanè leuior eſt: quin (mirum quiddam) etiam grauior. Nam defunctorum mœrorem tempus mitigat: de viuis ſolicitudinem perpetuò manere oportet, aut morte ſola extingui. Quòd ſi nec proprijs malis ſufficimus, quam vitam agemus, aliorum calamitates lugere coacti? Multæ ſæpe claris maioribus ortæ, admodum delicate eductæ, viro cuipiam præpotenti elocatæ, repentè priuſquam ijs rebus beentur, periculo vllo tanquam procella ac turbine ingruenti, & ipſæ demerſæ, naufragij malorum participes fiunt, & quæ innuptæ, mille bonis fruebantur, nuptæ, in extremam calamitatem decidunt. At non hæc, inquit, omnibus, aut ſemper euenire ſolent. Neque verò ab omnibus remota ſunt: nam equidem quoque idem repetam: ſed cùm partim vſui venerunt, tum quibus vſui non veniſſent, eos ſui metu cruciarunt. ceterùm virgo & experimento & metu omni ſublimior eſt.

XVII. *De moleſtiis quæ cū omni matrimonio coniuncta ſunt.*

Sed enim ſi placet, his omiſſis, quæ natura matrimonio tributa ſint, neque à quoquam volente nolente vitari poſſint, in præſentia perluſtremus. Quænam ea ſunt? dolores, partus, infantes. Immò verò altiùs orationem repetamus, & quæ matrimonium antecedant, quantum fas eſt cognoſcamus. nam accuratè ſoli experti callent. Adeſt ſponſaliorum tempus: itaque protinus cura anceps atq. varia, quem virum captura ſit, an obſcurum, an infamem, an peruicacem, an fallacem & arrogantem, an audacem, an zelotypum, an putidum quempiam, an bardum, an improbum, an durum, an imbellem. hæc enim omnia nuptas conſequi non eſt neceſſe, vereri omnia ac timere eſt neceſſe. quippe nondum certo quem ſit ſortitura, ſed adhuc ſpe tanquam è ſublimi imminente, animus omnia pauet, ac formidat, neque horum quicquam eſt quod nō cogitet. Sin dicat aliquis, eam exſpectantem contraria lætari etiam poſſe: ſic habeto, non tam nos bonorum ſpem ſola-

A θανάτοις, οὐδὲ οὕτως καθαρὰν εὕροι τις ἂν παραμυθίαν. ὁ γὰρ ὑπὲρ τῶν ζώντων ἀεὶ φόβος κατασείων τὴν ψυχὴν, οὐκ ἐλάττων τῆς ἐπὶ τοῖς τετελευτηκόσι γίνεται λύπης· ἀλλ' εἰ δεῖ τι καὶ θαυμαστὸν εἰπεῖν, χαλεπώτερος. τὴν μὲν γὰρ ἐπὶ τοῖς κεκοιμημένοις ἀθυμίαν ὁ χρόνος ἐμάλαξε· τὰς δὲ ὑπὲρ τῶν ζώντων φροντίδας μένειν ἀνάγκη διαπαντὸς, ἢ θανάτῳ παύσασθαι μόνῳ. εἰ δὲ τοῖς οἰκείοις οὐκ ἀρκούμεθα πάθεσι, ποῖον βιωσόμεθα βίον τὰς ἑτέρων πενθεῖν ἀναγκαζόμενοι συμφοράς; πολλαὶ πολλάκις ἐγένοντο γονέων λαμπρῶν· B ἀνετράφησαν μετὰ πολλῆς τῆς τρυφῆς· ἐξεδόθησαν ἑνὶ τῶν μεγάλα δυναμένων ἀνδρῶν· εἶτα ἐξαίφνης πρὶν ἐπὶ τούτοις μακαρισθῆναι, καθάπερ τινὸς καταιγίδος ἢ πνεύματος προσαράξαντος, κατέδυσαν καὶ αὐταὶ, καὶ τῶν τοῦ ναυαγίου συμμέτοχοι γεγόνασι, καὶ μυρίων πρὸ τοῦ γάμου καλῶν ἀπολαύουσαι, πρὸς τὴν ἐσχάτην ἀπὸ τοῦ γάμου κατέπεσον συμφοράν. ἀλλ' οὐ ταῦτα, φησὶ, πᾶσιν, οὐδὲ ἀεὶ συμπίπτειν εἴωθεν. ἀλλ' οὐδὲ πάντων κεχώρισται· καὶ γὰρ ἐγὼ τὰ αὐτὰ πάλιν ἐρῶ· ἀλλὰ τοῖς μὲν διὰ τῆς πείρας ἐπῆλθον· ὅσοι δὲ τὴν πεῖραν διέφυγον, τούτους διὰ C τῆς προσδοκίας ἀνιῶσι. παρθένος δὲ πᾶσα καὶ τῆς πείρας καὶ τῆς προσδοκίας ἐστὶν ἀνωτέρα.

ιζ΄. τῶν τῷ γάμῳ συνόντων πονηρῶν.

Πλὴν ἀλλ' εἰ δοκεῖ, ἐκεῖνα ἀφέντες, ἃ συγκεκλήρωται φύσει τῷ γάμῳ, καὶ ἀνὴρ οὐδεὶς ἂν οὔτε ἑκὼν οὔτε ἄκων διαφύγοι, ταῦτα διασκεψώμεθα νῦν. τίνα οὖν ἐστι ταῦτα; ὠδῖνες καὶ τόκοι καὶ παιδία. μᾶλλον δὲ ἀνωτέρω τὸν λόγον ἀγάγωμεν, καὶ τὰ περὶ τοῦ γάμου καταμάθωμεν ὡς δυνατόν· μετὰ ἀκριβείας γὰρ οἱ παθόντες ἴσασι μόνοι. ἐπέστη τῆς μνηστείας ὁ καιρός· καὶ φροντίδες εὐθέως ἐπάλληλοι καὶ ποικίλαι, D τίνα ἄρα λήψεται ἄνδρα, μὴ δυσγενῆ, μὴ τὸν ἄτιμόν τινα, μὴ αὐθάδη, μὴ ἀπατεῶνα, καὶ ἀλαζόνα, μὴ θρασὺν, μὴ ζηλότυπον, μὴ μικρολόγον τινὰ, μὴ εὐήθη, μὴ πονηρὸν, μὴ σκληρὸν, μὴ ἄνανδρον. ταῦτα γὰρ ἅπαντα συμβαίνειν μὲν οὐκ ἀνάγκη ταῖς γαμουμέναις ἁπάσαις· μεριμνᾶν δὲ ἀνάγκη καὶ φροντίζειν ἅπαντα. οὔπω γὰρ ὄντος τοῦ κληρωθησομένου δήλου, ἀλλ' ἔτι τῆς ἐλπίδος μετεώρου μενούσης, πάντα ἡ ψυχὴ δέδοικε καὶ τρέμει, καὶ οὐδέν ἐστιν ὅπερ οὐ λογίζεται τούτων. εἰ δὲ λέγοι τις ὅτι καὶ τὰ ἐναντία προσδοκῶσαν εὐφραίνεσθαι δυνατὸν ἦν· ἀλλ' ἴσθι ὅτι οὐχ οὕτως ἡμᾶς αἱ τῶν ἀγαθῶν ἐλπίδες πα-

εὐθυμοῦνται, ὡς αἱ τῶν πονηρῶν προσδοκίαι λυ- A ποῦσι. τὰ μὲν γὰρ ἀγαθὰ ὅταν ἐκβῇ βεβαίως, τότε μόνον τίκτει τὴν ἡδονήν· τὰ δὲ κακὰ κἂν ὑποπτευθῇ μόνον, εὐθέως συνέχεε καὶ συνετάραξε τὴν ψυχήν. ὥσπερ δὲ ἐπὶ τῶν ἀνδραπόδων ἡ τῶν ἐσομένων ἀδηλία δεσποτῶν οὐκ ἀφίησιν ἠρεμῆσαι τὴν ἐκείνων ψυχήν· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν παρθένων, πάντα τὸν ἀπὸ τῆς μνηστείας καιρὸν χειμαζομένῳ πλοίῳ προσέοικεν αὐτῶν ἡ ψυχή· καθ' ἑκάστην ἡμέραν τῶν γονέων τοὺς μὲν κρατούντων, τοὺς δὲ ἐκβαλλόντων. τὸν γὰρ νικήσαντα χθὲς τῶν μνηστήρων σήμερον προσδοκιμηθεὶς ἕτερος, καὶ τοῦτον πάλιν ἐξέβαλεν ἄλλος. ἔστι δὲ ὅτε καὶ πρὸς αὐταῖς B τοῦ γάμου ταῖς θύραις ὁ μὲν προσδοκηθεὶς νυμφίος κεναῖς ἀπῆλθε χερσί· ἑτέρῳ δὲ μὴ ἐλπισθέντι τὴν κόρην παρέδωκαν οἱ γονεῖς. οὐ γυναῖκες δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄνδρες χαλεπὰς ἔχουσι τὰς φροντίδας. τούτοις μὲν γὰρ καὶ πολυπραγμονεῖν ἔνεστι· τὴν δὲ ἔνδον συγκεκλεισμένην διαπαντὸς πῶς ἄν τις ἐξεργάσαιτο τρόπων ἕνεκεν ἢ μορφῆς; καὶ ταῦτα μὲν κατὰ τὸν τῆς μνηστείας καιρόν. ὅταν δὲ ὁ τοῦ γάμου παραγένηται, ἐπιδίδωσιν ἡ ἀγωνία, καὶ τῆς ἡδονῆς πλείων ὁ φόβος, μήποτε ἀπ' αὐτῆς τῆς ἑσπέρας ἀηδής τις εἶναι δόξῃ, καὶ C τῆς προσδοκίας πολλῷ καταδεεστέρα. τὴν μὲν γὰρ παρὰ τὴν ἀρχὴν εὐδοκιμήσασαν, ὕστερον καταφρονηθῆναι φορητόν· ὅταν δὲ ἀπ' αὐτῆς, ὡς ἂν εἴποι τις, τῆς γραμμῆς φαίνηται προσκορής, πότε δυνήσεται θαυμασθῆναι λοιπόν; καὶ μή μοι τοῦτο εἴπῃς, τί δαὶ ἂν εὔμορφος οὖσα τύχῃ; οὐδὲ γὰρ οὕτω ταύτης ἀπήλλακται τῆς φροντίδος. πολλαὶ γοῦν διαλάμψασαι σφόδρα κατὰ τὴν τοῦ σώματος ὥραν, οὐκ ἴσχυσαν τοὺς ἄνδρας ἑαυτῶν ἑλεῖν, ἀλλ' ἀφέντες αὐτὰς ἐκεῖνοι ταῖς σφόδρα λειπομέναις αὐτῶν ἐξέδωκαν ἑαυ- D τούς. καὶ ταύτης δὲ τῆς φροντίδος λυθείσης, ἑτέρα πάλιν ἐπεισέρχεται ἀηδία ἐν τῇ τῆς προικὸς καταβολῇ· ὅ, τε κηδεστὴς οὐ μετὰ προθυμίας ἀποδιδοὺς ἅτε προῖκα καταθείς· ὅ, τε νυμφίος πάντα μὲν ἀπολαβεῖν σπεύδων, τήν τε εἴσπραξιν μετ' αἰδοῦς ποιεῖσθαι ἀναγκαζόμενος· ἥ τε γυνὴ ἐν τῇ τῆς κτήσεως ἀναβολῇ αἰσχυνομένη καὶ ἐρυθριῶσα τὸν ἄνδρα πονηροῦ μᾶλλον ἀγνώμονος ὀφειλέτου· παρείημι νῦν. ἀλλὰ γὰρ ἐκείνης τῆς φροντίδος λυθείσης, ὁ τῆς ἀπαιδίας εὐθέως ἐπεισέρχεται φόβος· καὶ πρὸς τούτῳ πάλιν ἡ τῆς πολυπαιδίας φροντίς· καὶ οὐδέτερος ὄντος τούτων οὐδέπω φανεροῦ, τῶν ἀμφοτέρων ἐξ ἀρχῆς παρατίλλονται φροντίσι·

A ri, quàm malorum metum angere. Nam bona demum cùm certò ſperantur, voluptatem pariunt, mala, vbi vel ſuſpicio ſit extemplò mentem conciunt ac perturbant. Vt enim mancipia de futuris heris incerta, ab animo quieſcere non poſſunt: ita & virginum mens, ex quo facta ſponſio eſt, fluctuantis nauigij ſimilis eſt, parentibus in dies alios retinentibus, alios exigentibus. Nam heri victorem procum, hodie gratia vincit alius, & hunc rurſum exturbat alius. Quin plerumq. in ipſo matrimonij tanquam B limine, qui ſponſus ſperetur, vacuis manibus diſcedit, puella à parentibus inſperato cuipiam tradita. Nec feminæ ſolùm, ſed etiam viri acerbas curas habent. In hos namque perquirere eſt: in illius, quæ aſſiduè intus concluſa teneatur, mores atque formam quo pacto animaduertas? Atque hæc quidem intrà ſponſalia. At vbi iam præſtò eſt matrimonij tempus, creſcit ſolicitudo, ac voluptate maior metus eſt, ne ex eo ipſo veſpere ingrata, & multo exſpectatione deterior videatur. etenim initiò laudatam, pòſt con- C temni, ferendum eſt: ceterùm cuius à carceribus, vt ſic dicam, eum ſatias teneat, ea quando vnquam porrò ſuſpici poterit? Neque hic mihi illud commemora, Quid verò ſi ſors lepida ſit? nam nec ſic quidem cura hac ſoluta & libera eſt. Multæ enim corporis venuſtate admodum illuſtres, viros ſuos capere nequiuerunt, quin ſe præterirent, alijs longè ſe inferioribus addicti. Iam ea etiam cura expedita, alia rurſum moleſtia ſuccedit, in dotis penſione, & ſocero, quaſi gratis numeret, haud ſanè comiter red- D dente, & ſponſo, qui totum nanciſci ſtudeat, cum verecundia exigere coacto, & noua nupta ſolutionis dilatione pudefacta, virum quouis improbo debitore magis reuerente: quæ mitto in præſentia. Atenim cura hac ſoluta, continuò ſterilitatis metus ingruit; præterea autem & prolium frequentiæ anxietas: neque adhuc horum quoquam explorato, vtramque in partem iam inde ab initio turbantur.

Quod ſi breui vterum geſtat, rurſum cum lætitia terror. nihil eſt enim matrimonij bonorum, vacuum terrore: terror inquam, ne abortu incidente, & quod conceptum eſt, intereat, & grauida in extremum diſcrimen veniat. Sin multum temporis interſit, vxor hiſcere non audet, quaſi ſit arbitra ipſa pariendi. Porrò autem partus momento impendente, aluum tanto iam tempore afflictatam, dolores dirumpunt ac diuellunt: qui vel ſoli omnem matrimonij voluptatem offuſcent. Quin & aliæ deinceps curæ eam ſolicitant. Etenim miſera & ærumnoſa puella, etſi vehementiſſimè iis cruciatibus diſtenta, nihilo his minùs formidat, ne pro perfecto & integro, vitioſus atque mutilus infans prodeat, ne pro mare femina: neque enim hæc eas ſolicitudo leuiùs tum, quàm dolores, exercet: quæ non modò in quibus noxam committant, ſed etiam in quibus abſint à culpa, in his non minùs quàm in illis viros metuant: in eáque tempeſtate ſalutis ſuæ ſtudio omiſſo, ne quid viro accidat ingratum, verentur. Iam edito in auras infante, ac primam vocem effato, aliæ rurſum curæ excipiunt, incolumitatis atque educationis. Si indole eſt liberali, & ad virtutem comparata, iterum in metu parentes, ne quid ſiniſtrum patiatur, ne immatura morte obeat, ne in vitium aliquod degeneret. nam non ſolùm ex improbis probi, ſed etiam ex probis improbi ac flagitioſi fiunt. Quorum ſi quid eueniat inuiſum, intolerabilius malum eſt, quàm ſi hæc ab initio contigiſſent. Sin omnia in eo præclara, ſtabilia permaneant, at mutationis timer aſſiduè præſtò eſt, parentum animos verſans, magnámque voluptatis partem detruncans. At non omnibus maritis fas eſt liberos habere. Itaque mihi aliam rurſum inquietudinis cauſam narras. Quare ſi & ſuſceptis liberis ac non ſuſceptis, & probis ac flagitioſis, varijs doloribus atque curis continentur, vnde iam porrò ſuauiſſimam coniugum vitam vocabimus? Iam ſi domeſtici concordes vitam exigant, formido erit ne irruens mors voluptatem diſſipet. imò verò non formido erit, neque id malum duntaxat metuendum fuerit,

A κἂν μὲν εὐθέως κυήσῃ, μετὰ φόβου πάλιν ἡ χαρά. οὐδὲν γὰρ τῶν ἐν τῷ γάμῳ καλῶν φόβου χωρίς· ὁ δὲ φόβος, μήποτε γινομένης ἀμβλώσεως, διαφθαρῇ μὲν τὸ συλληφθὲν, κινδυνεύσῃ δὲ περὶ τῶν ἐσχάτων ἡ κύουσα. ἂν δὲ πολὺς μεταξὺ γένηται χρόνος, ἀπαῤῥησίαστος ἡ γυνὴ, ὥσπερ αὐτὴ κυρία οὖσα τοῦ τεκεῖν. ὅταν δὲ ὁ τοῦ τόκου καιρὸς ἐπιστῇ, διακόπτουσι μὲν καὶ διασπῶσι τὴν ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον πονηθεῖσαν νηδὺν ὠδῖνες· αἳ καὶ μόναι ἱκαναὶ πάντα συσκιάσαι τὰ τοῦ γάμου χρηστά. θορυβοῦσι δὲ αὐτὴν καὶ ἄλλαι μετὰ τούτων φροντίδες. **B** ἡ γὰρ ἀθλία καὶ ταλαίπωρος κόρη, καί τοι οὕτω σφοδραῖς ὑπὸ τῶν ἀλγηδόνων ἐκείνων κατατεινομένη, δέδοικε τούτων οὐχ ἧττον, μήποτε λελωβημένον καὶ ἀνάπηρον ἀντὶ ἀρτίου καὶ ὑγιοῦς παρέλθῃ· μήποτε ἀντὶ ἄῤῥενος θῆλυ. καὶ γὰρ αὕτη οὐχ ἧττον αὐτῶν τῶν ὠδίνων ἡ ἀγωνία θορυβεῖ τότε. οὐδὲ γὰρ ἐν οἷς εἰσὶν ὑπεύθυνοι μόνον, ἀλλὰ καὶ ὧν τῆς αἰτίας ἀφεῖνται, κἂν τούτοις δεδοίκασι τοὺς ἄνδρας οὐκ ἔλαττον ἢ ἐν ἐκείνοις· καὶ τῆς ἰδίας ἀσφαλείας ἀφεῖσαι σκοπεῖν ἐν τοσούτῳ κλύδωνι, μεριμνῶσι μή τι τῶν ἀβουλήτων γένηται. τοῦ δὲ παιδίου πεσόντος εἰς τὴν γῆν, καὶ **C** πρώτην ἀφέντος φωνὴν, ἕτεραι πάλιν διαδέχονται φροντίδες, αἱ τῆς σωτηρίας, αἱ τῆς ἀνατροφῆς. κἂν μὲν εὐφυὴς ὢν τύχῃ καὶ πρὸς ἀρετὴν ἐπιτήδειος, πάλιν ἐν φόβοις οἱ τεκόντες μή τι πάθῃ δεινὸν τὸ παιδίον· μὴ θάνατον ἄωρον ὑποστῇ· μὴ μεταβάλῃ πρὸς κακίαν τινά. οὐδὲ γὰρ ἐκ πονηρῶν χρηστοὶ γίνονται μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ σπουδαίων φαῦλοι καὶ πονηροί. κἂν μὲν τούτων τι γένηται τῶν ἀπευκτῶν, ἀφορητοτέραν ἔχει τὴν λύπην, ἢ εἰ παρὰ τὴν ἀρχὴν ταῦτα συνέπεσον. ἂν δὲ ἅπαντα μένῃ τὰ χρηστὰ βέβαια, ὁ γοῦν ἀπὸ τῆς **D** μεταβολῆς ἀεὶ πάρεστιν αὐτοῖς φόβος, κατασείων τὴν ψυχὴν τῶν τεκόντων, καὶ πολὺ τῆς ἡδονῆς ὑποτεμνόμενος μέρος. ἀλλ᾽ οὐ πᾶσι τοῖς γεγαμηκόσι παῖδας ἔχειν συμβαίνει. οὐκοῦν ἑτέραν μοι λέγεις πάλιν ἀθυμίας ὑπόθεσιν. ὅταν οὖν καὶ παίδων ὄντων, καὶ οὐκ ὄντων, καὶ χρηστῶν γινομένων καὶ πονηρῶν, διαφόροις συνέχωνται λύπαις καὶ φροντίσι, πόθεν λοιπὸν ἡδίστην καλέσομεν τὴν ἐν τῷ γάμῳ ζωήν; πάλιν δ᾽ ἂν μὲν ὁμονοοῦντες οἱ συνοικοῦντες διατελῶσι, φόβος μὴ θάνατος ἐμπεσὼν διακόψῃ τὴν ἡδονήν. μᾶλλον δὲ οὐκέτι φόβος τοῦτο μόνον, οὐδὲ μέχρι προσδοκίας τὸ δεινόν·

ἀλλὰ καὶ εἰς ἔργον αὐτὸ προελθεῖν πάντως ἀνάγκη. οὐδεὶς γὰρ ἔχει ἐπιδεῖξαί ποτε ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ ἀμφοτέρους τελευτήσαντας. τούτου δὲ οὐκ ὄντος, τὸ λειπόμενον ἀνάγκη, πολὺ τοῦ θανάτου καὶ χαλεπωτέραν ὑπομένειν ζωὴν, ἄν τε πολὺν τύχῃ συνῳκηκὼς χρόνον, ἄν τε ὀλίγον. ἐκεῖνος μὲν γὰρ ὅσῳ πλείονα τὴν πεῖραν ἔλαβεν, τοσούτῳ μείζονα ἔχει τὴν ὀδύνην, τῆς πολλῆς συνηθείας ἀφόρητον ποιούσης τὸν χωρισμόν· ὁ δὲ πρὶν ἢ γεύσασθαι καὶ ἐμπλησθῆναι τῆς φιλίας, ἀκμαζούσης ἔτι τῆς ἐπιθυμίας, αὐτὴν ἀφαιρεθεὶς, αὐτὸ τοῦτο μᾶλλον ἐκείνου πενθεῖ, καὶ ἐξ ὑποθέσεως ἐναντίων, ἴσαις ἀμφότεροι συνέχονται ταῖς λύπαις. τί δὲ χρὴ λέγειν τοὺς ἐν τῷ μεταξὺ γινομένους χωρισμοὺς, τὰς μακρὰς ἀποδημίας, τὰς συνεζευγμένας αὐταῖς ἀγωνίας, τὰς νόσους; καὶ τί τοῦτο πρὸς τὸν γάμον; φησί. μάλιστα μὲν καὶ ἀπὸ τῆς αἰτίας τῆς τούτου πολλαὶ πολλάκις ἠῤῥώστησαν. καὶ γὰρ ἐρεθισθεῖσαι καὶ ὀργισθεῖσαι ποτὲ μὲν ὑπὸ τοῦ θυμοῦ, ποτὲ δὲ ὑπὸ τῆς ἀθυμίας, πολλοὺς ἔτεκον πυρετούς. ἐὰν δὲ καὶ παρόντος μηδὲν πάθωσι τοιοῦτον, ἀλλὰ παρόντος ἀπολαύωσι διαπαντὸς, ὑπὸ τῆς ἀποδημίας εἰς ταὐτὰ πάλιν περιΐστανται τὰ κακά. πλὴν ἀλλὰ ταῦτα πάντα παρείσθω, καὶ μηδὲν ἐγκαλῶμεν τῷ γάμῳ· ἀλλ' οὐχὶ μετὰ τούτων κἀκείνης αὐτὸν ἀπαλλάξαι δυνησόμεθα τῆς αἰτίας. ποίας δὴ ταύτης; ὅτι τὸν ὑγιαίνοντα οὐδὲν ἀφίησιν ἄμεινον τοῦ κάμνοντος διακεῖσθαι, ἀλλ' εἰς τὴν αὐτὴν τῷ κειμένῳ καθίστησιν ἀθυμίαν.

τί. ὅτι οὐδὲν μέγα ὁ γάμος, κἂν πάντα διαφύγῃ τὰ λυπηρά.

Βούλει καὶ ταῦτα πάντα ἐκβαλόντες, θῶμεν τῷ λόγῳ τὰ ἀδύνατα, καὶ συγχωρήσωμεν γενέσθαι γάμον πάντα ὁμοῦ ἔχοντα τὰ ἀγαθά; πολυπαιδίαν, εὐπαιδίαν, πλοῦτον, γυναικὸς σωφροσύνην, κάλλος, σύνεσιν, ὁμόνοιαν, γῆρας μακρόν. προσέστω καὶ γένους περιφάνεια, καὶ δυναστείας μέγεθος, καὶ μηδὲ τὸ κοινὸν τοῦτο τῆς φύσεως ἐνοχλείτω πάθος, ὁ φόβος τῆς τούτων μεταβολῆς· ἀλλ' ἐξορισθήτω πᾶσα μὲν ἀθυμίας ὑπόθεσις· πᾶσα δὲ φροντίδος καὶ μερίμνης ἀφορμὴ, καὶ μήτε ἄλλη τις αἰτία, μήτε θάνατος ἄωρος διαζευγνύτω τὸν γάμον, ἀλλὰ καὶ τοῦτον ἐν μιᾷ πάντες δεχέσθωσαν ἡμέρᾳ· ἢ, ὃ τούτων πολλῷ μακαριώτερον εἶναι δοκεῖ, μενέτωσαν μὲν οἱ παῖδες κληρονόμοι· τοὺς δὲ γονεῖς ἀμφοτέρους ὁμοῦ προπεμπόντων μετὰ γήρως μακροῦ. καὶ τί τὸ πέρας; ποῖον τὸ κέρδος ἐκ ταύτης τῆς πολλῆς ἡδονῆς ἔχοντες ἀπελεύσονται ἐκεῖ; τὸ

A ſed omnino neceſſitas erit aliquando in actum prodire. nemo enim poterit vtrumque vno die extinctum oſtendere. Quod ſi non contingat, quod ſupereſt, neceſſitas erit vel morte acerbiorem vitam ſuſtinere, ſeu diu cum ea conſueuit, ſeu parum. Nam ille quò magis periculum fecit, eo maiorem habet dolorem, longa conſuetudine intolerabile diſcidium reddente: hic priuſquam amorem guſtauerit, ac expleuerit, feruente adhuc deſiderio, ea ſpoliatus, idipſum vehementius luget, atque ex contrarijs cauſis, ea- B dem vterque miſeria tenetur. Quid iam dicam, quæ interim incidunt auocamenta, diuturnas peregrinationes, angores ijs coniunctos, morbos? Quid hoc ad matrimonium? inquit. Equidem certè multæ ſæpe † eius opera valetudinem contraxerunt. iniuria enim affectæ & irritatæ partim ira, partim mœrore, grauem febrim concitarunt. Ac quantumuis eo præſente nihil eiuſmodi patiantur, ſed facili perpetuò vtantur, peregrè profectionibus in ea mala rurſum coguntur. Sed hæc omnia miſſa faciamus, C nec vllius matrimonium culpemus: at non hoc æquè crimen effugere poſſit. Quodnam? Quòd ſanum ægro nihilo meliùs affectum dimittit, ſed ad parem decumbenti inquietudinem compellit.

† ſcilicet viri, vt apparet ex oppoſito.

LIIX. Matrimoniũ licet omnes miſeriã effugiat, nihil præſtans eſſe.

Vin hæc etiam cuncta dimittamus, ac diſputationis cauſa quæ fieri nequeant ponamus, & matrimonium demus omnia ſimul bona complexum? prolem numeroſam, ſcitos liberos, opes, matrem familiâs frugi, formoſam, ſtrenuam, conſenſionem, longæuam ſenectutem. addo & ge- D neris claritatem, & potentiæ magnitudinem: nec vel commune hoc naturæ malum eos ſolicitet, harum rerum conuerſionis formido, ſed omnis mœroris, omnis metus ac curarum cauſa proſcripta ſit, neque aut alia vlla vis, aut mors immatura matrimonium dirimat, ſed eam quoque omnes eodem die ab ſtirpe obeant; aut quod eo longè fortunatius videtur, liberi heredes ſuperſint, parentem vtrumque capularem ſimul præmittant: quem tandem finem conſequentur? & quo demum ex hac tanta voluptate accepto emolumento, eo diſcedent?

Nam multos liberos reliquiſſe, vxorem venuſtam cum delicijs, ceteriſque omnibus quæ iam percenſui, tractaſſe, ad ſenectam ætatem euaſiſſe, ecquid nobis ad tribunal illud præſidij adferre poſſit, in veris æterniſque rebus? nihil. itaque vmbra ſunt hæc, atque ſomnium. Quippe cùm in perennibus illis ſeculis, quæ tum nos excipient, nihil ex his fructus, nihil ſolatij ſperandum ſit, qui his potitus eſt, eodem loco eſt habendus quo expertes. neque enim ſi quis in mille annis noctem vnam ſuaue ſomnium vidit, plus quidam habere dicendus eſt, quàm qui eius viſi expers fuerit. Imò verò nec quantum volebam conſequutus ſum. nam nec quantum veris diſtant ſomnia, tantum hæc ab illis abſunt; ſed multo amplius: nec quod in mille annis vna nox eſt, tantumdem hæc, ad futuram tempeſtatem eſt, ſed hic rurſum etiam plus intereſt. At virginitas non eſt eiuſmodi: quin facto grandi quæſtu diſcedit. Sed rem omnem à capite arceſſamus.

LIX. *Virginitatem facilè eſſe.*

Non neceſſe habet in ſponſum inquirere, nec fucum timet. Deus eſt enim non homo, herus non conſeruus. ac ſponſorum hoc diſcrimen eſt. Vide autem & quibus rebus deſpondeantur. Non mancipia, non terræ iugera, non tot ac totidem auri talenta, ſed cœli & cœleſtia bona, ſponſæ huius donationes ſunt. Præterea coniux mortem trepidat, cùm propter alia, tum quòd ſe à contubernali diſiungat. Virgo & mortem deſiderat, & vitam grauatur, ſponſum præſens præſentem tueri, eàque gloria frui properans.

LX. *Virginitatem nullius egere quod in nobis poſitū non ſit.*

Nec verò ei, vt in matrimonio, inopia degere quicquam fraudi eſſe poteſt, quin potius quòd id vltrò ſuſtineat, ſponſo id eam reddit cariorem: nec ſordidè natam eſſe, nec corporis venuſtate non excellere, neque aliud quicquam ſimile. Et quid autem hæc commemoro? Nam & ſi fors nec libera ſit, neque id quidem eius ſponſalibus derogat, ſed ſufficit animum pulcrum præſtare, ac vel primas conſequi. Non hic zelotypia timenda eſt, non alterius feminæ, vt clariori viro coniugatæ, inuidia dolendum.

γὰρ πολλοὺς παῖδας καταλιπεῖν, καὶ καλῆς ἀπολαῦσαι γυναικὸς μετὰ τρυφῆς καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων ὧν ἔμπροσθεν διῆλθον, καὶ εἰς γῆρας ἐλάσαι μακρόν· τί πρὸς τὸ δικαστήριον ἡμᾶς ὠφελῆσαι δυνήσεται ἐκεῖνο, ἐν τοῖς αἰωνίοις πράγμασι καὶ ἀληθινοῖς; οὐδέν. οὐκοῦν σκιὰ ταῦτα καὶ ὄναρ. ὅταν γὰρ ἐν τοῖς ἐκεῖ διαδεξομένοις ἡμᾶς αἰῶσι καὶ πέρας οὐκ ἔχουσι, μηδὲν ἀπὸ τούτων δυνηθῶμεν κερδᾶναι, μήτε παραμυθίας ἀπολαῦσαι τινός, ἐν ἴσῳ τοῖς οὐ μεταλαβοῦσι τὸν μεταλαβόντα θετέον. οὐδὲ γὰρ εἴ τις ἐν χιλίοις ἔτεσι μίαν νύκτα μόνην εἶδεν ὄναρ χρηστόν, πλέον τι τούτου ἔχει φήσομεν τοῦ μὴ ταύτης ἀπολελαυκότος τῆς ὄψεως. καίτοιγε οὐδὲ ὅσον ἐβουλόμην εἶπον. οὐδὲ γὰρ ὅσον τὰ ὀνείρατα ἀπολείπεται τῆς ἀληθείας, τοσοῦτον τὰ ἐνταῦθα ἀφέστηκε τῶν ἐκεῖ, ἀλλ' ἔτι μᾶλλον· οὐδὲ ὅπερ ἐστὶν ἐν ἔτεσι χιλίοις μία νύξ, τοσοῦτον ὁ παρὼν αἰὼν πρὸς τὸν μέλλοντα· ἀλλὰ καὶ τούτου πολλῷ πλέον πάλιν τὸ μέσον. ἀλλ' οὐ τὰ τῆς παρθενίας τοιαῦτα, ἀλλὰ πολλὴν ἄπεισιν ἔχουσα τὴν ἐμπορείαν· μᾶλλον δὲ τὸν λόγον ἄνωθεν ἐξετάσωμεν.

νθ'. ὅτι εὔκολος ἡ παρθενία.

Οὐκ ἀναγκάζεται πολυπραγμονεῖν τὸν νυμφίον, οὐδὲ μή τινα ἀπάτην ὑπομείνῃ δέδοικε. Θεὸς γάρ ἐστιν, οὐκ ἄνθρωπος, δεσπότης, οὐχ ὁμόδουλος· καὶ τῶν μὲν νυμφίων τὸ μέσον τοσοῦτον· σκόπει δὲ καὶ ἐπὶ τίσιν ἁρμόζονται. οὐ γὰρ ἀνδράποδα, οὐδὲ γῆς πλέθρα, οὐδὲ τόσα καὶ τόσα χρυσίου τάλαντα, ἀλλ' οὐρανοὶ καὶ τὰ ἐν οὐρανοῖς ἀγαθὰ τὰ ἕδνα ταύτης τῆς νύμφης ἐστί. πρὸς τούτοις ἡ μὲν γεγαμηκυῖα φρίττει τὸν θάνατον τῶν τε ἄλλων ἕνεκεν, καὶ ὅτι τοῦ συνοικοῦντος αὐτὴν διαζεύγνυσιν· ἡ δὲ παρθένος καὶ ποθεῖ τὴν τελευτήν, καὶ βαρύνεται τὴν ζωήν, σπεύδουσα τὸν νυμφίον ἰδεῖν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, καὶ τῆς δόξης ἀπολαῦσαι ἐκείνης.

ξ'. ὅτι ἡ παρθενία οὐδενὸς δεῖται τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν.

Οὔτε δὲ ἡ πενία συζῆν καθάπερ ἐπὶ τοῦ γάμου παραβλάψαι δυνήσεται αὐτήν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ποθεινοτέραν τῷ νυμφίῳ τὴν ἐκδοθεῖσαν τοῦτο ὑπομένουσαν ποιεῖ. οὔτε τὸ ἐκ ταπεινῶν γεγονέναι, οὔτε τὸ μὴ διαλάμπειν τῇ τοῦ σώματος ὥρᾳ, οὔτε ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδέν. καὶ τί λέγω ταῦτα, κἂν γὰρ μηδὲ ἐλευθέρα οὖσα τύχῃ, οὐδὲ τοῦτο αὐτῆς λυμαίνεται τὴν μνηστείαν, ἀλλ' ἀρκεῖ ψυχὴν ἐπιδείξασθαι καλήν, καὶ τῶν πρωτείων τυχεῖν. οὐκ ἔστιν ἐκεῖ φοβηθῆναι ζηλοτυπίαν, οὐκ ἔστιν ἀλγῆσαι διαφθονουμένην ἑτέρᾳ γυναικὶ ὡς λαμπροτέρῳ συνεζευγμένῃ ἀν-

ὑμῖν. οὐ γάρ ἐστιν ὅμοιος αὐτῷ οὐδὲ ἴσος οὐδείς, ἀλλ' οὐδὲ κατὰ μικρὸν ἐγγύς· οὐδὲ τῷ γάμῳ κἂν τῶν σφόδρα πλουτούντων καὶ μεγάλα δυναμένων ἔχῃ τις ἄνδρα, ἀλλ' ὅμως δυνήσεται ἑτέρας εὑρεῖν πολλῷ μείζονα ἐχούσας. οὐχ ὡς ἔτυχε δὲ ἐλαττοῖ τὴν ἐκ τῆς τῶν ἡττόνων ὑπεροχῆς ἡδονὴν ἡ τῶν μειζόνων ὑπερβολή· ἀλλ' ἡ πολλὴ τρυφὴ τῶν χρυσίων, καὶ τῶν ἱματίων, καὶ τῆς τραπέζης, καὶ τῆς ἄλλης ἀδείας, ἱκανὴ δελεάσαι ψυχὴν καὶ ἐφελκύσασθαι; καὶ πόσαι τούτων ἀπολαύουσι γυναῖκες; τὸ γὰρ πλεῖστον τῶν ἀνθρώπων μέρος πενίᾳ συζῇ καὶ ταλαιπωρίαις καὶ πόνοις. εἰ δὲ τινὲς εἶεν αἱ τούτων μετέχουσαι, σφόδρα μὲν ὀλίγαι καὶ εὐαρίθμητοι. καὶ αὗται δὲ παρὰ τὸ τῷ θεῷ δοκοῦν. οὐδενὶ γὰρ ἐφίεται ἐν τούτοις τρυφᾶν· ὡς καὶ ἀπεδείξαμεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις.

ξα΄. ὅτι τὸ χρυσοφορεῖν μείζονα τῆς ἡδονῆς ἔχει τὸν φόβον.

Πλὴν ἀλλὰ θῶμεν πάλιν τοῦ λόγου καὶ ταύτην συγχωρεῖσθαι τὴν τρυφήν, καὶ μήτε τὸν προφήτην μήτε τὸν Παῦλον ἀπεχθάνεσθαι πρὸς τὰς χλιδώσας τῶν γυναικῶν· τί τὸ ὄφελος τῶν πολλῶν χρυσίων; ἕτερον μὲν οὐδέν, βασκανία δὲ καὶ φροντὶς καὶ φόβος οὐχ ὁ τυχών. οὐ γὰρ μόνον ὅταν εἰς τὸ κιβώτιον αὐτὰ ἀποθῶνται, οὐδὲ νυκτὸς καταλαβούσης μόνον παρατείνονται ταῖς φροντίσιν, ἀλλὰ καὶ ὅταν αὐτὰ περικέωνται, καὶ ὅταν ἡμέρα ᾖ, τὴν αὐτὴν ὑπομένουσι μέριμναν· μᾶλλον δὲ καὶ χαλεπωτέραν. καὶ γὰρ ἐν βαλανείοις καὶ ἐκκλησίαις παραγίνονται αἱ τὰ τοιαῦτα κακουργοῦσαι γυναῖκες. κἀκεῖναι δὲ πολλάκις χωρίς, ὑπὸ τοῦ πλήθους ὠθούμεναι καὶ πιεζόμεναι αἱ χρυσοφοροῦσαι, οὐδὲ αἰσθάνονται ἐκπεσόντος αὐταῖς τοῦ χρυσίου τινός. οὔτω γοῦν πολλαὶ οὐ ταῦτα μόνον, ἀλλὰ πολλῷ τούτων ἔτι τιμιώτερα περιδέραια ἀπὸ τιμίων συγκείμενα λίθων διαρραγέντα καὶ ἐκπεσόντα ἀπώλεσαν.

ξβ΄. αἰσχύνει χάριν.

Πλὴν ἀλλὰ μηδὲ οὗτος ἔστω ὁ φόβος, ἀλλὰ καὶ αὕτη ἐξῃρήσθω ἡ φροντίς· τί τὸ ὄφελος; εἶδεν ἕτερος, φησί, καὶ ἐθαύμασεν· ἀλλ' οὐ τὴν περικειμένην, ἀλλὰ τὰ περικείμενα, ἐκείνην δὲ διὰ ταῦτα καὶ ἐκάκισε πολλάκις, ὥσπερ παρὰ τὴν ἀξίαν κοσμουμένην αὐτοῖς. ἂν μὲν γὰρ εὔμορφος ᾖ, λυμαίνεται τῷ κάλλει τῆς φύσεως· ὁ πολὺς γὰρ κόσμος ἐκεῖνος οὐκ ἀφίησιν αὐτὸ φαίνεσθαι γυμνόν, τὸ πλεῖστον αὐτοῦ μέρος ἀφαιρούμενος· ἐὰν δὲ ἄμορφος ᾖ καὶ δυσειδής, ἀπρεπεστέραν ἀποδείξει οὕτω μᾶλλον αὐτήν. ἡ γὰρ ἀμορφία πανταχοῦ καθ' ἑαυτὴν μὲν φαινομένη, ὅσον ἐστὶ φαίνεται μόνον· ὅταν δὲ αὐτῇ παραβάλληται λίθων λαμπρότης

neque enim ei quiſquam ſimilis atque par eſt, nec verò paruo interuallo proximus. At in matrimonio quantumuis prædiuitem, & præpotentem virum vlla nacta ſit, aliam tamen reperiet multo maiori nuptam. non parum autem minorum præſtantiæ voluptatem, maiorum præcellentia minuit. Verùm ingens auri, veſtium, menſæ, aliarúmque rerũ copiæ luxus, animum ineſcabit & alliciet: & quota quæque mulier ijs potitur? quandoquidem maior hominum pars in inopia, ærumnis, ac laboribus degit. Quòd ſi quæ ijs potiuntur, admodum ſunt paucę, & quas facile ſit numerare, eæque ipſæ præter Dei ſententiam faciunt. nulli enim fas eſt in ijs deliciari: quod & ſuperiùs oſtendimus.

LXI. Aurum gerere metus quã voluptatis plus habere.

Sed age diſputandi iterum cauſa & has delicias conceſſas ponamus, neque aut prophetam, aut Paulum luxurioſas mulieres odiſſe: quorſum auri vim? nempe nihil niſi inuidia eſt, cura & metus haud vulgaris. Nam & eo in capſulam coniecto, ac nocte ingruente, curis anguntur, & eo indutæ, atque interdiu, æquè, immò etiam magis, ſolicitantur. Etenim & in balneis & in templis præſtò ſunt feminæ quæ id compilent: ac citra eas quoque, aurigeræ à turba preſſæ & impulſæ, nec ſentiunt quidem auri ſibi aliquid elapſum. itaque multæ non hæc ſolùm, ſed multo etiam pretioſiora monilia, è cariſſimis gemmis adornata, reuulſa ac delapſa perdiderunt.

LXII. Aurea ornamenta & formæ nocere, & augere deformitatem.

Age verò neque hic terror ſit, ſed hæc etiam cura exempta ſit: quid refert? Vidit quiſpiam, inquit, ac miratus eſt. At non ijs ornatam, ſed ornamenta, illam ſæpe vel ob ea criminatus eſt, ceu præter dignitatem ijs ornatam. Nam ſi formoſa ſit, naturæ pulcritudinẽ perdit: ſiquidem ingens ille mundus eam nudam apparere non permittit, magnam eius partem delibans: ſin tetra ac deformis, vel eo turpiorem ſe exhibet. deformitas enim vbique ſola apparens, quantacumque eſt, apparet modò: quòd ſi gemmarum ſplẽdor, aut alterius cuiuſquã materiæ

A καὶ γλῶτταν, καὶ σχῆμα, καὶ βάδισις, καὶ πάντα ἁπλῶς πρὸς τὴν ἔνδον εὐταξίαν χαρακτηρίζεται· καὶ καθάπερ μύρον βαρύτιμον κἂν εἰς ἄγγος ἀποκλεισθῇ, τὸν ἀέρα τῆς οἰκείας ἀναχρώννυσιν εὐωδίας, οὐ τοὺς ἔνδον καὶ πλησίον ἑστῶτας μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἔξω πάντας ἐμπίπλησι τῆς ἡδονῆς· οὕτω καὶ ἡ τῆς παρθενικῆς ψυχῆς εὐωδία ταῖς αἰσθήσεσι περιρρέουσα, ἐνδείκνυται τὴν ἔνδον ἀποκειμένην ἀρετὴν, καὶ τὰς χρυσᾶς τῆς εὐκοσμίας ἐπιβαλοῦσα πᾶσιν ἡνίας, ἐν πολλῇ τῶν ἵππων ἕκαστον εὐρυθμίᾳ διατηρεῖ· καὶ οὔτε τὴν γλῶτταν ἀφίησιν ἀπηχές τι καὶ ἀνάρμοστον φθέγ-
B ξασθαι, οὔτε τὸν ὀφθαλμὸν μόνον ἀναισχύντως καὶ ὑπόπτως ἐνιδεῖν, οὔτε τὴν ἀκοὴν δέξασθαί τι τῶν προσηκόντων μελῶν· καὶ ποδῶν δὲ αὐτῇ μέλει, ὥστε μὴ ἄτακτα βαδίζειν καὶ διατεθρυμμένα, ἀλλ' ἄπλαστόν τινα καὶ ἀνεπιτήδευτον ἔχειν τὴν βάδισιν· καὶ τὸν ἀπὸ τῶν ἱματίων δὲ καλλωπισμὸν περικόψασα, καὶ τὰ τοῦ προσώπου περιττῶς συνεχῶς μὴ διαχεῖσθαι τῷ γέλωτι, ἀλλὰ μηδὲ ἠρέμα μειδιᾶν, ἀλλ' ἐπισκύνιον αἰδέσιμον ἀεὶ καὶ αὐστηρὸν ἐπιδείκνυσθαι, καὶ πρὸς δάκρυα παρεσκευάσθαι διηνεκῶς, πρὸς γέλωτα δὲ μηδέποτε.

ξλ' ἀσκεπί- κεφαις.

C Ὅταν δὲ δακρύων ἀκούσῃς, μηδὲν ὑποπτεύσῃς σκυθρωπόν. τοσαύτην γὰρ ἔχει τὰ δάκρυα ἐκεῖνα τὴν ἡδονὴν, ὅσην οὐδὲ ὁ γέλως τοῦ κόσμου τούτου. εἰ δὲ ἀπιστεῖς, ἄκουσον τοῦ Λουκᾶ λέγοντος, ὅτι μαστιχθέντες οἱ ἀπόστολοι ἀνεχώρουν ἀπὸ προσώπου τοῦ συνεδρίου χαίροντες. καίτοι γε οὐ τοιαύτη τῶν μαστίγων ἡ φύσις. οὐ γὰρ ἡδονὴν καὶ χαρὰν, ἀλλ' ὀδύνην καὶ πόνον ἐργάζεσθαι εἴωθεν. ἀλλ' ἡ μὲν τῶν μαστίγων φύσις οὐ τοιαύτη· ἡ δὲ εἰς Χριστὸν πίστις τοιαύτη, ὡς καὶ τῆς φύσεως αὐτῆς τῶν πραγμάτων κρατεῖν. εἰ δὲ μάστιγες ἡδονὴν ἔτικτον διὰ τὸν Χριστὸν, τί θαυμα-
D στὸν εἰ καὶ τὰ δάκρυα τοῦτο αὐτὸ ἐργάζεται διὰ τὸν αὐτόν; διὰ τοῦτο ἣν στενὴν καὶ τεθλιμμένην ἐκάλεσεν ὁδὸν, ταύτην πάλιν καὶ ζυγὸν χρηστὸν καὶ φορτίον ἐλαφρόν. *τῇ μὲν γὰρ φύσει τὸ πρᾶγμα τοιοῦτόν ἐστι· τῇ δὲ τῶν κατορθούντων προαιρέσει καὶ ταῖς ἐλπίσι ταῖς χρησταῖς σφόδρα γίνεται κοῦφον. διὸ τῆς εὐρυχώρου καὶ πλατείας τὴν στενὴν καὶ τεθλιμμένην μετὰ πλείονος ἄν τις ἴδοι προθυμίας ὁδεύοντας τοὺς ἑλομένους αὐτήν· οὐ διὰ τὸ μὴ θλίβεσθαι, ἀλλὰ διὰ τὸ τῶν θλίψεων ἀνωτέρους εἶναι, καὶ μηδὲν πάσχειν ὑπ' αὐτῶν, ὅπερ καὶ τοὺς ἄλλους εἰκός. ἔχει μὲν γὰρ καὶ οὗτος θλίψεις ὁ βίος·

Deeſt verbum.

& lingua, & habitus, & ingreſſus, & omnino omnia ad inteſtinam diſciplinam conformãtur: quaſique vnguentum pretioſum, quantumuis in vas incluſum, aëre fragrantia ſua tanquam delibuto, non intraneos ſolùm & proximos, ſed extraneos etiam omnes voluptate replet: ita & virginis animi fragrantia ſenſus circumfluens, latentem intus virtutem oſtendit, & aureis modeſtiæ frenis omnibus iniectis, equos ſingulos in ſumma contentione tuetur: neque aut linguam ſinit abſonum aliquid & incompoſitum effari, aut oculum vel impudenter ac ſuſpicioſè ſpectare, aut aures futile aliquod carmen admittere. Quin & pedum ei cura eſt, ne diſſolutus atque mollis, ſed ſimplex & inaffectatus ſit ingreſſus: omnique veſtium ornatu abiecto, vultum quoque aſſiduè monet, ne riſu diffluat: immò vt nec leuiter rideat, ſed graue ſemper & auſterum ſupercilium repræſentet, ad lacrymas perpetuò paratus, ad riſum nunquam.

Atque hic cùm lacrymas audis, nihil tetricum finge. habent enim ex lacrymæ tantam voluptatem, quantam nec huius mundi riſus. Sin diffidis, audi dicentem Lucam: Verberati Apoſtoli læti ex concilio diſcedunt. At non ea eſt verberum natura. non enim voluptatem ac lætitiam, ſed dolores & ærumnas afferre ſolent. Sanè non ea eſt verberum natura, ſed Chriſtiana fides ea eſt, vt ipſam etiam rerum naturam poſſideat. Quòd ſi verbera voluptatem pariebant propter Chriſtum, quid mirum ſi & lacrymæ idem præſtent propter eundem? Itaque quam anguſtam & ærumnoſam viam dixit, eam turſum & iugum commodum, & onus leue appellat. nam rei quidem hæc natura eſt, ſed ſtudio atq. ſpe eorum qui perfunguntur, admodum fit leuis. Quare alacriores etiam videas, qui arctam & ærumnoſam viam ſint amplexi, quàm qui latam atque ſpatioſam, iter facere: non quòd non affligentur, ſed quòd afflictionibus ſublimiores, nihil ab ijs eiuſmodi patiantur, quæ par ſit alios pati. Habet enim æquè & hæc vita afflictationes:

LXIV. Quæ propter Chriſtum patimur, ea voluptati habere

Act. 5. 40.

Matt. 7. 13.

Matth. 11. 30.

ſed quæ ſi cum illis matrimonij conferantur, nec afflictationes quidem ſint dicendæ.

LXV. *Labores virginitatis minores laboribus coniugij.* Quid enim, quæſo, tale per omnem vitam virgo ſuſtinet, quale pœne in annos coniux, doloribus ac lamentis diſtracta? nam tanta eſt eius cruciatus vehementia, vt ſacræ litteræ, cùm exſilium, peſtem, famem, & intolerabilia mala deſignare volunt, ea omnia dolores partus nominent. Deus quoque id ſupplicij ac dirarum vice mulieri irrogauit, non parere inquam, ſed ſic parere, cum ærumnis & doloribus. *Gen. 3. 16.* Cum dolore enim inquit, paries natos. At virgo ijs diris ac dolore excelſior eſt. nam qui legis diras antiquauit, & has vnà etiam ſuſtulit.

LXVI. *Iucundius eſſe pedibus ire quam mulis circumuehi.* Sed mulis in foro circumuehi iucundum eſt. Imò id inanis tantùm faſtus eſt, voluptatis omnis exſors: atque vt nec tenebræ quam lux, nec concluſum quàm ſolutum eſſe, nec multa quàm nihil deſiderare, melius eſt: ſic huic quoque ſuis pedibus non vtenti nihilo melius eſt. Omitto enim moleſtias quas hinc ſuſtinere eſt neceſſe. Nam nec cùm vult, ei domo prodire licet, ſed plerúque cum, vt inde exeat, magna aliqua vtilitas efflagitat, domi manere cogitur, velut mendici qui pedibus capti, non habent quò vehantur. Quòd ſi vir mulos occupauit, mœror, contentio, pertinax ſilentium: ſin ipſa futuri ignara idem fecerit, omiſſo viro, in ſe iram vertit, aſſiduè ea ſe iniuria conſumens. Et quanto ſatius erat pedibus vtentem? nam ea cauſa nobis eos Deus fabricatus eſt: nihil horum malorum ſubire, quàm mollitie hac, in tantam miſeriæ ac mœroris neceſſitatem ſe induere. Neque enim hæ ſolæ cauſæ eas domi continent, ſed ſeu vterque, ſeu alter fortè mulus pedibus dolet, idem contingit: & cùm in paſcua dimittuntur: fit autem id quotannis, atque in multos dies: rurſum tanquam vinctæ domi manendum eſt, & nec negotio quidem neceſſario vocante, ædibus prodeundum. Quòd ſi quis dicat, eam à ſalutantium turba † expeditã eſſe, ad ſingulos notos reſpectare ac pudefieri non coactam,

† ſcilicet cùm domi manet

A ἀλλ' ὅταν αὐτὰς πρὸς τὰς τοῦ γάμου παραβάλωμεν, οὐδὲ θλίψεις χρὴ καλεῖν.

Τί γὰρ, εἰπέ μοι, παρὰ πάντα τὸν βίον ἡ παρθένος ὑπομένει τοιοῦτον, οἷον καθ' ἕκαστον ὡς εἰπεῖν ἐνιαυτὸν ἡ γεγαμημένη, ὠδῖσι καὶ οἰμωγαῖς διασπωμένη; τοσαύτη γάρ τις ἀλγηδόνος ταύτης ἡ τυραννὶς, ὡς καὶ τὴν θείαν γραφὴν ἡνίκα ἂν αἰχμαλωσίαν, καὶ λιμὸν, καὶ λοιμὸν, καὶ τὰ ἀφόρητα τῶν κακῶν αἰνίττεσθαι βούληται, ὠδῖνας πάντα τὰ τοιαῦτα καλεῖν. καὶ ὁ θεὸς δὲ ἀντὶ τιμωρίας αὐτὸ καὶ ἀρᾶς ἐπέθηκε τῇ γυναικί· οὐ τὸ τίκτειν λέγω, ἀλλὰ τὸ οὕτω τίκτειν μετὰ πόνων καὶ ὠδίνων. ἐν B λύπαις γὰρ, φησι, τέξῃ τέκνα. ἡ δὲ παρθένος ἀνωτέρω ταύτης ἕστηκε τῆς ὠδῖνος καὶ τῆς ἀρᾶς. ὁ γὰρ τὴν ἀπὸ τοῦ νόμου κατάραν λύσας, καὶ ταύτην ἔλυσε μετ' ἐκείνης. Ἀλλὰ τὸ περιφέρεσθαι ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ἐπὶ ἡμιόνων ἡδύ. τῦφος τοῦτο περιττὸς μόνον, ἡδονῆς δὲ ἀπεστέρηται πάσης· καὶ ὥσπερ οὔτε σκότος τοῦ φωτὸς ἄμεινον, οὐδὲ τὸ συγκεκλεῖσθαι τοῦ λελύσθαι, οὔτε τὸ πολλῶν χρῄζειν τοῦ μηδενός· οὕτως οὐδὲ αὐτὴ τοῖς οἰκείοις ποσὶ μὴ κεχρημένη ἄμεινον διακείσεται. τὰς γὰρ ἀηδίας ἐάσας ἐκ τούτων ὑπομένειν ἀνάγκη παρίημι. C οὐ γὰρ οὐχ ὅτε βούλεται ἔξεστιν αὐτὴν τῆς οἰκίας προελθεῖν, ἀλλὰ καὶ πολλάκις χρησίμου τινὸς κατεπειγούσης ἐξόδου, οἴκοι μένειν ἀναγκάζεται, καθάπερ τῶν ἐπαιτῶν οἱ τοὺς πόδας ἀποτετμημένοι, καὶ οὐκ ἔχοντες ὅπῃ φέρωνται. κἂν μὲν ὁ ἀνὴρ τύχῃ τὰς ἡμιόνους ἀπασχολήσας, μικροψυχία, καὶ μάχη, καὶ πολλὴ παρασιώπησις· ἂν δὲ αὐτὴ μηδὲν τῶν μελλόντων προορωμένη τὸ αὐτὸ τοῦτο ἐργάσηται, τὸν ἄνδρα ἀφεῖσα, καθ' ἑαυτῆς τρέπει τὸν θυμὸν, διατρώγουσα συνεχῶς ὑπὸ τῆς ἐπηρείας ἑαυτήν. καὶ πόσῳ βέλτιον ἦν τοῖς D ποσὶ κεχρημένην; διὰ γὰρ τοῦτο ἡμῖν αὐτοὺς ἐποίησεν ὁ θεός· μηδὲν τούτων ὑπομένειν τῶν δεινῶν, ἢ βουλομένην θρύπτεσθαι, τοσαύτας ἔχειν λύπης καὶ μικροψυχίας ἀνάγκας. οὐδὲ γὰρ αὗται μόναι αἱ προφάσεις αὐτὰς οἴκοι κατέχουσιν, ἀλλὰ κἂν ἀλγήσαι τοὺς πόδας τύχῃ, ἄν τε ἀμφοτέρας τὰς ἡμιόνους, ἄν τε θατέραν, τὸ αὐτὸ γίνεται· καὶ ὅταν δὲ εἰς πόαν ἀφεθῆναι συμβῇ· συμβαίνει δὲ τοῦτο καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν, καὶ ἐπὶ πολλαῖς ἡμέραις· ἀνάγκη πάλιν οἴκοι μένειν ὥσπερ δεδεμένην, καὶ μηδὲ χρείας καλούσης ἀναγκαίας ἐξιέναι τῆς οἰκίας. εἰ δὲ λέγει τις, ὅτι τοῦ πλήθους ἀπήλλακται τῶν ἐντυγχανόντων, οὐκ ἀναγκαζομένη καθ' ἕκαστον τῶν γνωρίμων ὁρᾶσθαι καὶ ἐρυθριᾶν σφόδρα

ξε'. αἰτιοχαρις.

ξς'. αἰτιοχαρις.

σφόδρα ἀγνοεῖν μοι δοκεῖ καὶ τὰ ἀπαλλάττοντα καὶ τὰ περιβάλλοντα τὴν γυναικείαν φύσιν αἰσχύνην. οὔτε γὰρ τὸ φαίνεσθαι, οὔτε τὸ κρύπτεσθαι τοῦτο ποιεῖ, ἀλλὰ τὸ μὲν ἡ κατέχουσα τὴν ψυχὴν ἔνδον προπέτεια· τὸ δὲ ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ αἰδώς. διὰ ταῦτα καὶ τῶν ἀπηλλαγμένων τῆς εἱρκτῆς ἐκείνης πολλαί, καὶ διὰ μέσου τοῦ πλήθους ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς βαδίζουσαι, οὐ μόνον οὐκ ἐπεσπάσαντο κατηγόρους, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς ἔσχον τῆς σωφροσύνης τοὺς θαυμαστάς· καὶ διὰ τοῦ σχήματος, καὶ διὰ τοῦ βαδίσματος, καὶ διὰ τοῦ τῶν ἱματίων ἀνεπιτηδεύτου, τῆς ἔνδον κοσμιότητος ἀφιεῖσαι τὴν ἀκτῖνα λαμπράν· B οὐκ ὀλίγαι δὲ τῶν ἔνδον καθημένων πονηρὰν δόξην περιεβάλοντο ἑαυταῖς. ἔνεστι γὰρ καὶ συγκεκλεισμένην μᾶλλον τῶν φαινομένων τοῖς βουλομένοις ἐπιδείκνυσθαι μετὰ πολλῆς τῆς προπετείας καὶ τῆς ἰταμότητος.

ξζ'. ὅτι τὸ πολλὰς ἔχειν θεραπαινίδας, ἀνιαρόν.

Ἀλλ' ἴσως τὸ τῶν θεραπαινίδων πλῆθος ἡδύ. ταύτης μὲν οὐδὲν χεῖρον τῆς ἡδονῆς, τοσαύτας ἔχειν τὰς φροντίδας. ἀνάγκη γὰρ ἐφ' ἑκάστῃ καὶ ἀρρωστούσῃ, καὶ τελευτώσῃ ταράττεσθαι καὶ ἀθυμεῖν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἴσως φορητά, καὶ τὰ τούτων ἔτι χαλεπώτερα· δεῖ δὲ καθ' ἑκάστην διατείνεσθαι τὴν ἡμέραν, ῥαθυμίαν ἐπιστρέφουσαν, κακουργίας ἐλέγχουσαν, ἀχαριστίας παύουσαν, C τὴν ἄλλην πᾶσαν αὐτῶν κακίαν παιδαγωγοῦσαν· τὸ δὲ πάντων χαλεπώτερον ὅπερ μάλιστα ἐν τῷ πλήθει τῆς τοιαύτης θεραπείας συμβαίνειν εἴωθεν, ὅταν ἐν τῇ τῶν θεραπαινίδων ἐκείνων ἀγέλῃ εὐπρεπής τις οὖσα τύχῃ. ἀνάγκη γὰρ τοῦτο πάντως ἐν τῷ πλήθει συμπεσεῖν. οὐδὲ γὰρ ὥστε πολλὰς κτήσασθαι μόνον, ἀλλ' ὥστε καὶ εὐειδεῖς ἐξ ἴσης οἱ πλουτοῦντες σπουδάζουσιν. ὅταν οὖν συμβῇ τινα διαλάμπειν ἐν αὐταῖς, ἄν τε ἔχῃ τὸν δεσπότην τῷ φίλτρῳ, ἄν τε μηδὲν περαιτέρω τοῦ θαυμασθῆναι ἰσχύσῃ, τὰ τῆς ὀδύνης ἴσα γίνεται τῇ δεσποίνῃ παρευδοκιμουμένῃ, εἰ D καὶ μὴ τῷ πόθῳ, ἀλλὰ τῇ τοῦ σώματος ὥρᾳ, καὶ τῷ θαύματι. ὅταν οὖν τὰ δοκοῦντα εἶναι παρ' αὐτοῖς λαμπρὰ καὶ ζηλωτά, τοσαύτας ἔχῃ τὰς θλίψεις· τί ἄν τις εἴποι περὶ τῶν λυπηρῶν;

ξη'. ἀτάραχος.

Ἀλλ' οὐχ ἡ παρθένος ὑπομένει τούτων οὐδέν, ἀλλ' ἀπήλλακται· ταραχῆς τὸ δωμάτιον, καὶ κραυγὴ πᾶσα ἐκ ποδῶν ἀπελήλαται. ὥσπερ δὲ ἐν εὐδίῳ λιμένι σιγὴ πάντα κατέχει τὰ ἔνδον, καὶ τῆς σιγῆς πλείων ἑτέρα ἀταραξία τὴν ψυχήν· ἅτε ἀνθρώπινον μὲν οὐδὲν μεταχειρίζουσαν, διαπαντὸς δὲ τῷ θεῷ διαλεγομένην, καὶ πρὸς αὐτὸν

A valde ignorare mihi videtur, quæ muliebri naturæ pudorem & adimant & afferant, ſiquidem non conſpici aut latere, id efficit, ſed illud, petulantia intus animum poſſidens, hoc modeſtia atque verecundia. Itaque multæ ea cuſtodia ſolutæ, ac per mediam turbam in foro graſſantes, non ſolùm in ſe accuſatores non concitarunt, ſed multos etiam modeſtiæ admiratores habuerunt: quæ & habitu, & ingreſſu, & veſtium neglectu, luculentum tanquam radium inteſtinæ probitatis dimitterent. nec paucæ intus deſidentes B ſiniſtram ſibi opinionem contraxerunt. poteſt enim quæ concluſa ſit, etiam magis quàm quæ prodeant, volentibus egregiè petulantem ſe ac proteruam exhibere.

LXVII. *Moleſtum eſſe multas famulas habere.*

Sed forſan ancillarum grex iucundus eſt. Equidem voluptate ea nihil peius, tantum habere curarum. nam & inualetudine cuiuſque, & morte turbari atque angi eſt neceſſe. Ac ſint hæc ſanè tolerabilia, & quæ his etiam grauiora ſunt, quotidie rixari ſegnitiem caſtigantem, fraudem inceſſentem, C ingratitudinem compeſcentem, omnémque reliquã vitioſitatem corrigentem, illud certè omnium grauiſſimum eſt, quod quidem vel maximè in eiuſmodi famulitij copia euenire ſolet, ſi in eo grege aliqua fors venuſta ſit: id enim omnino in ea multitudine accidere neceſſe eſt, diuitibus non multas ſolùm, ſed etiam æquè formoſas ſtudioſè parantibus. Itaque ſi inter eas illa præſtans ſit, ſeu philtro herum capiat, ſeu nihil vlterius poſſit, quàm vt admirationi ſit, heræ æquè oculi doleant, ſi non ſtudio, at D corporis venuſtate atque admiratione vitæ. Quare ſi quæ apud eos illuſtria ac præclara habeantur, in ijs tantum ineſt ærumnarum, qui de acerbis dicendum?

ſcilicet coniuges.

LXIIX. *De tranquillitate quæ virginitati ineſt.*

At non virgo horum quidquam ſuſtinet, quin & domuncula turbis libera eſt, & clamor omnis profligatus: quaſíque in tranquillo quodam portu, omnia intus ſilentium poſſidet, & vel ſilentio maior animum ſerenitas: quippe nihil humanum tractãtem, ſed aſſiduè cum Deo colloquentem, atque in eum

fixè contuentem. Et quis eam voluptatem metiatur? quæ oratio mentis ſic affectæ lætitiam repræſentet? Equidem nulla, ſed ij ſoli qui in Deo delicias faciant, earum magnitudinem tenent, & quanto omnem comparationem vincant. At ingens auri vis vndique conſpicua, valde oculos oblectat. Et quanto præclârius eſt in cœlum ſuſpicere, atque inde maiorem longè voluptatem capere? Nam quanto aurum ſtanno & plumbo, tanto cœlum auro, argento, atque omni materie illuſtrius ac ſplendidius eſt: quin contemplatio hæc ſecura eſt, illa admodum ſolicita: quod quidem vel maximè ſtudia paſſim cohibet. At non vis in cœlum ſpectare? licet depoſitum in foro argentum cernere. Ad verecundiam veſtram dico, vt cum beato Paulo loquar: quoniam pecuniarum amore tam eſtis ſtupidi. Atque hìc quid dicam neſcio. valde enim me ſcrupulus quidam ſuſpendit, nec video, cur omne pænè hominum genus, cùm facilè ac iucundè oblectari liceat, id nec in voluptate quidem ponant: in ſolicitudine, diſtractione, atq; curis potiſſimùm gaudeãt. Nam cur non eos æquè depoſitum in foro argentũ, ac domeſticum oblectat, quod quidem & probatius ſit, & animum angore omni liberum dimittat? Quoniam, inquit, illud meum non eſt, hoc meum eſt. Auaritia igitur iucunda eſt, non argenti natura: quod ſi eſſet, inde etiam æquè oblectari oportebat. Sin dicas, vſus gratia, multo præſtat vitrum: atque id diuites ipſi confirmant, qui ex ea materie pocula vt plurimùm parant. quòd ſi faſtu quodam etiam ex argento fabricari cogantur, priùs vitro interiùs cõſtituto, ita argento exteriùs obducunt: oſtendentes illud ad potum ſuauius & commodius eſſe, hoc ad faſtum ſolùm & inanem oſtentationem. Quid eſt autem hoc, Meum & non meum? Nam equidem cùm verba hæc preſſiùs diſpicio, voces tantùm eſſe mihi videntur. multi enim † id dominum ſuum refugiens, nec viui retinere potuerunt; & quibus ad finem permanſit, ij volentes nolentes mortis tempore eius poteſtate exciderunt.

1. Cor. 6. 5.

ſcilicet argentum.

ἀτενέστερον ὁρῶσαν. τίς ἂν οὖν ταύτην ἀναμετρήσαιτο τὴν ἡδονήν; ποῖος λόγος τὴν εὐφροσύνην τῆς οὕτω διακειμένης παραστήσαι ψυχῆς; οὐκ ἔστιν οὐδείς· ἀλλ' οἱ τῷ κυρίῳ κατατρυφῶντες αὐτοὶ μόνοι τὸ μέγεθος ἴσασι τῆς τρυφῆς, καὶ πῶς πᾶσαν σύγκρισιν ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος νικᾷ. ἀλλ' ὁ πολὺς ἄργυρος ὁρώμενος πανταχοῦ πολλὴν παρέχει τὴν τέρψιν τοῖς ὀφθαλμοῖς. καὶ πόσῳ βέλτιον εἰς τὸν οὐρανὸν ἐνορᾶν, καὶ πολλῷ μείζονα ἐκεῖθεν καρποῦσθαι τὴν ἡδονήν; ὅσον γὰρ ὁ χρυσὸς κασσιτέρου καὶ μολύβδου, τοσοῦτον ὁ οὐρανὸς χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ πάσης ὕλης λαμπρότερός τέ ἐστι καὶ φαιδρότερος· καὶ αὕτη μὲν χωρὶς φροντίδος ἡ θεωρία· ἐκείνη δὲ μετὰ πολλῆς τῆς μερίμνης· ὃ μάλιστα πανταχοῦ ταῖς ἐπιθυμίαις λυμαίνεται. ἀλλ' οὐ βούλει τὸν οὐρανὸν ἰδεῖν; ἔξεστί σοι τὸν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς κείμενον ἄργυρον ἰδεῖν. πρὸς ἐντροπὴν ὑμῖν λέγω κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον· ἐπειδὴ οὕτως ἐπτόησθε πρὸς τὸν τῶν χρημάτων ἔρωτα. ἀλλ' οὐκ ἔχω τί εἰπεῖν. πολλὴ γάρ με ἐνταῦθα κατέχει ἀπορία, καὶ οὐ δύναμαι συνιδεῖν, πόθεν ἅπαν ὡς εἰπεῖν τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, ὅταν μὲν ἐξῇ μετ' εὐκολίας καὶ ἀδείας τέρπεσθαι, οὐδὲ ἡδονὴν τὸ πρᾶγμα τίθενται· ἐν δὲ ταῖς φροντίσι καὶ περισπασμοῖς καὶ μερίμναις, μάλιστα πάντων ἥδονται. διὰ τί γὰρ αὐτοὺς οὐχ οὕτω τέρπει ὁ κείμενος ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ἄργυρος, ὡς ὁ κατὰ τὴν οἰκίαν; καίτοι γε λαμπρότερος ἐκεῖνός ἐστι, καὶ μερίμνης ἁπάσης ἐλευθέραν ἀφίησι τὴν ψυχήν. ὅτι, φησὶν, ἐκεῖνος μὲν οὐκ ἐμὸς, οὗτος δὲ ἐμός. ἡ πλεονεξία ἄρα ἐστὶν ἡ τὴν ἡδονὴν ἔχουσα, οὐχ ἡ τοῦ ἀργύρου φύσις· ἐπεὶ εἰ τοῦτο ἦν, καὶ ἐκεῖθεν ὁμοίως τέρπεσθαι ἔδει. εἰ δὲ χρήσεως ἕνεκεν λέγεις, πολλῷ βελτίων ἡ ὕαλος· καὶ ταῦτα αὐτοὶ οἱ πλουτοῦντες εἴποιεν ἄν, οἱ τὰ ἐκπώματα ἀπὸ τῆς ὕλης ταύτης ὡς τὰ πολλὰ κατασκευάζοντες. εἰ δέ που διὰ τὸν τύφον ἀναγκασθεῖεν καὶ ἐξ ἀργύρου τοῦτο ποιῆσαι, πρότερον ἔνδοθεν θέντες τὴν ὕαλον, οὕτως ἔξωθεν τὸν ἄργυρον περιβάλλουσι· δεικνῦντες ὅτι αὕτη μὲν πρὸς πόμα ἡδίων καὶ ἐπιτηδεία, ἐκεῖνος δὲ πρὸς τῦφον μόνον καὶ ἀλαζονείαν περιττή. τί δέ ἐστιν ὅλως ἐμὸς καὶ οὐκ ἐμός; ταῦτα γὰρ ὅταν μετ' ἀκριβείας ἐξετάσω τὰ ῥήματα, ῥήματα μόνον ὁρῶ ψιλά. πολλοὶ μὲν γὰρ καὶ ζῶντες ἀποπηδῶντα αὐτὸν τῆς αὐτῶν δεσποτείας οὐκ ἴσχυσαν κατασχεῖν· οἷς δὲ μέχρι τέλους παρέμεινεν, ἐν τῷ καιρῷ τῆς τελευτῆς καὶ ἑκόντες καὶ ἄκοντες αὐτοῦ τῆς ἐξουσίας ἐξέπεσον.

οὐκ ἐπὶ τοῦ ἀργυρίου δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν λουτρῶν, καὶ ἐπὶ τῶν παραδείσων, καὶ ἐν ταῖς οἰκίαις τὸ ἐμὸν καὶ οὐκ ἐμὸν, τοῦτο ῥῆμα ἄν τις ἴδοι μόνον ψιλόν. ἡ μὲν γὰρ χρῆσις κοινὴ πάντων ἐστίν· πλεονεκτοῦσι δὲ οἱ δοκοῦντες αὐτῶν εἶναι κύριοι τῶν οὐκ ὄντων, τὴν ὑπὲρ αὐτῶν φροντίδα. οἱ μὲν γὰρ ἀπολαύουσι μόνον αὐτῶν· οἱ δὲ μετὰ τοῦ ποιῆσαι πολλὴν τὴν ἐπιμέλειαν, τὸ αὐτὸ τοῦτο καρποῦνται, ὃ μετὰ τῆς ἀμελείας ἐκεῖνοι.

ξθ΄. ὅτι πολλῆς ἀηδίας αἱ πολυτελεῖς γέμουσι τράπεζαι.

Εἰ δέ τις τῶν πολλῶν θαυμάζοι τρυφήν· οἷον τὸ τῶν κατακεκομμένων πλῆθος κρεῶν, τὴν περιττὴν τοῦ οἴνου δαπάνην, τὴν τῶν καρυκευμάτων τὴν περιεργίαν, τραπεζοποιῶν καὶ σιτοποιῶν τέχνας, παρασίτων καὶ δαιτυμόνων ὄχλον· εὖ ἴστω ὅτι τῶν μαγείρων αὐτῶν οὐδὲν ἄμεινον ἐν τοῖς τοιούτοις οἱ πλουτοῦντες διάκεινται. καθάπερ γὰρ ἐκεῖνοι τοὺς δεσπότας, οὕτω τοὺς κεκλημένους αὐτοὶ δεδοίκασι, μή πως ἐπιλάβωνται τῶν μετὰ πολλοῦ πόνου καὶ δαπάνης παρασκευασθέντων αὐτοῖς. καὶ τοῦτο μὲν ἐξισοῦνται τοῖς μαγείροις· καθ' ἕτερον δὲ καὶ πλεονεκτοῦσιν αὐτῶν. οὐ γὰρ μόνον κατηγόρους, ἀλλὰ καὶ βασκάνους δεδοίκασι. πολλοῖς γὰρ πολλάκις ἀπὸ τῶν τοιούτων συμποσίων ἐτέχθη φθόνος, καὶ οὐ πρότερον ἔστη, ἕως κινδύνοις ἐπήγαγε τοῖς ἐσχάτοις. ἀλλὰ σιτεῖσθαι πολλὰ πολλάκις ἡδύ. ἄπαγε· ὅταν καρηβαρίαι, καὶ γαστρὸς διατάσεις, καὶ πνεύματος ἐμφράξεις, καὶ σκοτοδινίαι, καὶ ἴλιγγοι, καὶ ἀχλύες, καὶ τὰ ἔτι τούτων ἀτοπώτερα ἀπὸ τῆς τρυφῆς ταύτης ἀναβλαστάνει δεινά. καὶ εἴθε μέχρι τῶν παρ' ἡμέραν λυπηρῶν, τὰ τῆς ἀσχημοσύνης ἐκείνης καὶ τὰ τῆς ζημίας ἵστατο μόνον· νυνὶ δὲ μάλιστα τῶν νόσων αἱ δυσίατοι ἀπὸ τῶν τοιούτων τραπεζῶν ἔχουσι τὴν ἀρχήν. καὶ γὰρ ποδαλγίαι, καὶ φθόη, καὶ νόσος, καὶ παράλυσις, καὶ πολλὰ ἔτι τούτων χαλεπώτερα, ἀπολαβόντα τὸ σῶμα πολιορκεῖ εἰς ἐσχάτας ἀναπνοάς. τίνα οὖν ἄν τις ἔχοι τούτων ἀντίρροπον τῶν κακῶν ἡδονὴν εἰπεῖν; ποίαν δὲ οὐκ ἄν τις ἕλοιτο σκληραγωγίαν ὑπὲρ τῆς τούτων ἀπαλλαγῆς;

ο΄. ὅτι χρησιμώτερον καὶ ἥδιον τὸ μὴ τρυφᾶν τοῦ τρυφᾶν.

Ἀλλ' οὐχ ἡ εὐτέλεια τοιαύτη, ἀλλὰ πόῤῥω τούτων ἀφέστηκε τῶν δυσχερῶν, ὑγιείας καὶ εὐεξίας οὖσα ποιητική. εἰ δὲ καὶ ἡδονήν τις ἐπιζητοίη, καὶ ταύτην παρ' αὐτῇ μείζονα οὖσαν εὑρήσει τῆς τρυφῆς. καὶ πρότερον μὲν ἀπὸ τοῦ ἐῤῥῶσθαι, καὶ μηδενὶ τῶν κακῶν ἐνοχλεῖσθαι ἐκείνων, ὧν ἕκαστον καὶ καθ' ἑαυτὸ πᾶσαν ἱκανὸν σβέσαι καὶ ἀνατρέψαι ἐκ βάθρων ἡδονήν·

A Nec ſolùm in argento, ſed in balneis quoque, hortis, ædibus, meum & non meum, verba ſolùm mera deprehendas. Nam vſus omnium communis eſt: tantùm qui domini videantur, hoc plus habent quàm qui non ſint, eorum inquam curam. hi enim fruuntur tantùm, illi adhibito grandi ſtudio tantundem conſequuntur, quantum hi citra ſtudium.

LXIX. *Sumptuoſas menſas magna inſuauitatis plenas eſſe.*

Quòd ſi quis ſummam luxuriem miretur: puta, conciſarum carnium multitudinem, inutilem vini ſum- B ptum, exquiſita condimenta, ſtructorum & piſtorum artificia, paraſitorum & conuiuarum turbam: etiam atque etiam ſciat, diuites in his nihilo meliori eſſe loco quàm coquos. Nam vt hi dominos, ſic illi hoſpites verentur, ne quid eorum quæ operosè & ſumptuosè ijs apparata ſint, carpant. Atque hac in parte coquis exæquantur: in alia etiam ſuperant. Neque enim ſolùm accuſatores, ſed æmulos etiam timent. ſiquidem multis ſæpe ex eiuſmodi conuiuijs inuidia creata C eſt, nec antè deſtitit, quàm eos in capitis periculum adduxit. At helluari ſæpe ſuaue eſt. Apageſis: quando ex hoc luxu & grauedo, & ventris obeſitas, & ſpiritus obſtructio, & oculorum obſcuritas, & vertigo, & caligo, aliàque his etiam fœdiora mala pullulant. Atque vtinam ea immoderatio ac iactura quotidianis tantùm doloribus deſcripta ſit: nunc morbi ferè incurabiles ex his menſis originem trahunt. nam & podagra, & tabes, & ſacer morbus, & paralyſis, multáque his etiam grauiora, corpus aggreſſa, ad extremum ſpiritum infeſtant. Quibus D malis quæ par explicari voluptas poſſit? quæ non vitæ duritas ad eorum effugium ineunda ſit?

LXX. *Sobrietatē luxu & vtiliorem & ſuauiorem eſſe.*

At eiuſmodi non eſt frugalitas, ſed ab his infauſtis procul remota, ſanitatis atque valetudinis cauſa. Quòd ſi quis voluptatem etiam requirat, in ea quàm in luxu maiorem inueniet. ac primùm ex eo quod valeat, neque horum malorum quoquam exagitetur, quorum vel ſingula ſeorſim ſatis ſint quæ voluptatem extinguant, & tanquam à fundamentis euertant.

Deinde ex cibis ipſis. Quo pacto? Voluptatem efficit appetitus: appetitum non ſaturitas ac ſatietas, ſed egeſtas & inopia parit. Ea autem non in diuitum, ſed in pauperum cœnis aſſiduè præſtò eſt, epulis, quouis ſtructore & coquo gratiùs, frequens mel inſtillans. Siquidem diuites nec eſurientes cibum capiunt, & antequam vehemens ſomni neceſſitas eis ingruat, conſopiuntur: hi eorum priùs indigi, ita demum ea percipiunt: quod quidem voluptatem auget maximè. Cur enim & Salomon ſerui ſomnum

Eccl.5.11. dulcem confirmat his verbis: Dulcis eſt ſeruo ſomnus, ſiue multum ſiue parum comederit? ecquid propter mollem thorum? at humi, aut ſuper ceſpite plurimùm dormiunt. An propter ſecuritatem? at nec temporis momentum habent liberû. An propter otium? at laboribus & ærumnis aſſiduè afflictantur. Quid eſt igitur quod ſomnum dulcem reddat, niſi ad neceſſitatem priùs compulſos, ita eum denique inire? ceterùm diuitibus ni vino vdis nox ingruat, peruigilãdum eſt, & iis, qui in mollibus ſtragulis iaceant, æſtuandum ac dolendum.

LXXI. *Animam etiam lædi luxu.* Poteram & aliunde luxus inſuauitatem, incommoda, fœditatem oſtendere, morbos, quibus mentem imbuat, corporalibus longè & plures & grauiores percenſens. Etenim molles, effeminatos, audaces, arrogantes, ſpurcos, iniurios, impudicos, iracundos, crudeles, illiberales, auaros, ſordidos, ad cuncta vtilia ac neceſſaria ineptos præſtat: quibus diuerſa omnia frugalitas efficit. Sed iam aliò mihi properat oratio. Itaque hoc vno addito, rurſum Apoſtolica verba retractemus. Quòd ſi quæ præclara videantur, tot malis referta, tantas & animo & corpori morborum tanquam niues accerſunt, quo loco acerba illa ſint habenda? magiſtratus terror, populi concitatio, ſycophantarum & æmulorum inſidiæ: quæ in primis diuites circumſtant. Quibus malis mulieres ſanè etiam vehementiùs angi eſt neceſſe, quòd eas viciſſitudines impotentiùs ferant.

A Δεύτερον δὲ καὶ ἀπὸ τῶν σιτίων αὐτῶν. πῶς; ὅτι ἡδονῆς ποιητικὸν ἐπιθυμία· ἐπιθυμίαν δὲ οὐχ ὁ κόρος, οὐδὲ ἡ πλησμονή, ἀλλ' ἡ ἔνδεια καὶ ἡ πενία ποιεῖ. αὕτη δὲ οὐκ ἐν ἐκείνοις τοῖς συμποσίοις τοῖς τῶν πλουτούντων, ἀλλ' ἐν τοῖς τῶν πενομένων ἀεὶ πάρεστι, παντὸς τραπεζοποιοῦ καὶ μαγείρου μᾶλλον ἐπιστάζουσα πολὺ τοῖς προκειμένοις τὸ μέλι. οἱ μὲν γὰρ πλουτοῦντες οὔτε πεινῶντες ἐσθίουσι, καὶ πρὶν σφοδρᾶς αὐτοῖς ἐπελθεῖν τὴν ἀνάγκην τοῦ ὕπνου καθεύδουσιν· οὗτοι δὲ ἐν χρείᾳ τούτων καθιστάμενοι πρότερον, οὕτως αὐτῶν

B μετέχουσιν· ὃ μάλιστα πάντων αὔξει τὰ τῆς ἡδονῆς. Διὰ τί γάρ, εἰπέ μοι, καὶ ὁ Σολομῶν τὸν ὕπνον τοῦ δούλου φησὶν εἶναι ἡδύν, οὑτωσὶ λέγων, ἡδὺς ὕπνος τῷ δούλῳ ἄν τε πολὺ ἄν τε ὀλίγον φάγῃ; ἆρα διὰ τὴν στρωμνὴν τὴν ἁπαλήν; καὶ μὴν ἐπὶ ἐδάφους ἢ ἐπὶ στιβάδος οἱ πλείους καθεύδουσιν. ἀλλὰ διὰ τὴν ἄδειαν; ἀλλ' οὐδὲ μικρᾶς καιροῦ ῥοπῆς εἰσι κύριοι. ἀλλὰ διὰ τὴν ῥᾳστώνην; ἀλλ' οὐ διαλιμπάνουσι μόχθοις κοπτόμενοι καὶ ταλαιπωρίαις. τί ποτ' οὖν ἐστι τὸ ποιοῦν τὸν ὕπνον ἡδύν, ἢ τὸ πρότερον εἰς χρείαν καταστάντας οὕτως αὐτοῦ μεταλαμβάνειν; τοὺς

C δὲ πλουτοῦντας ἂν μὴ μέθῃ βαπτισθέντας ἡ νὺξ καταλάβῃ, ἀνάγκη διαπαντὸς ἀγρυπνεῖν καὶ ἐπιστρέφεσθαι καὶ ἀλύειν ἐπὶ τῶν μαλακῶν κειμένους στρωμάτων. Εἶχον καὶ ἑτέρωθεν δεῖξαι τῆς τρυφῆς τὴν ἀηδίαν, καὶ τὴν ζημίαν, καὶ τὴν ἀσχημοσύνην, τὰς νόσους καταλέγοντα ὅσας ἐναπομόργνυται τῇ ψυχῇ πολλῷ πλείους καὶ χαλεπωτέρας οὔσας τῶν σωματικῶν. καὶ γὰρ μαλακοὺς καὶ ἀνάνδρους, καὶ θρασεῖς, καὶ ἀλαζόνας, καὶ ἀσελγεῖς, καὶ ὑβριστάς, καὶ ἀκολάστους, καὶ ἀκροχόλους, καὶ ὠμούς, καὶ ἀγνώμονας, καὶ πλεονέκτας, καὶ δουλοπρεπεῖς, καὶ πρὸς

D ἅπαν εἰπεῖν τὸ χρήσιμον καὶ ἀναγκαῖον ἀχρήστους καθίστησιν· ὧν τἀναντία πάντα ἡ αὐτάρκεια ποιεῖ. ἀλλὰ νῦν πρὸς ἕτερον ἡμῖν ὁ λόγος ἐπείγεται· διὸ μόνον ἐκεῖνο προσθέντες τῶν ἀποστολικῶν πάλιν ἀψώμεθα ῥημάτων. Εἰ γὰρ τὰ δοκοῦντα εἶναι ζηλωτὰ τοσούτων γέμει κακῶν, καὶ τοσοῦτον τῇ ψυχῇ καὶ τῷ σώματι τὸν νιφετὸν ἐπάγει τῶν νοσημάτων, ποῦ τὰ λυπηρὰ θήσομεν; οἷον ἀρχόντων φόβους, δήμων ὁρμάς, συκοφαντῶν καὶ βασκάνων ἐπιβουλάς· ἃ μάλιστα τοὺς πλουτοῦντας περιστοιχίζεται· ἐν οἷς καὶ τὰς γυναῖκας μειζόνως τῶν κακῶν ἀνάγκη κοινωνεῖν, διὰ τὸ μὴ γενναίως τὰς τοιαύτας φέρειν μεταβολάς.

al. ἀη- χαρις.

οβ'. ἀνεπι- χαρις. Καὶ τί λέγω γυναῖκας, καὶ γὰρ αὐτοὶ οἱ ἄνδρες ταλαιπώρως ὑπὸ τῶν τοιούτων ἀνίσχονται. ὁ μὲν γὰρ ἐν αὐταρκείᾳ ζῶν οὐδεμίαν μετάπτωσιν δέδοικεν· ὁ δὲ ἐν ἐκείνῳ τῷ ὑγρῷ καὶ διακεχυμένῳ βίῳ δαπανηθείς, εἴποτε συμβαίη κατὰ περίστασίν τινα καὶ ἀνάγκην ὑπομεῖναι πενίαν, τεθνήξεται πρότερον ἢ ταύτην οἴσει τὴν μεταβολήν· διὰ τὸ ἀμελέτητον καὶ ἀγύμναστον. Διὰ ταῦτα ὁ μακάριος Παῦλος ἔλεγε· θλῖψιν τῇ σαρκὶ ἕξουσιν οἱ τοιοῦτοι· ἐγὼ δὲ ὑμῶν φείδομαι. εἶτα μετὰ τοῦτο φησίν· ὁ καιρὸς συνεσταλμένος τὸ λοιπόν ἐστιν. A

ογ'. ὅτι οὐ γάμου καιρός, ὁ παρών. Καὶ τί τοῦτο πρὸς τὸν γάμον; ἴσως ἂν εἴποι τις. Καὶ σφόδρα μὲν οὖν πρὸς αὐτόν. εἰ γὰρ ἐν τῷ παρόντι βίῳ συγκέκλεισται· ἐν δὲ τῷ μέλλοντι οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε γαμίζονται· ὁ δὲ παρὼν καιρὸς πρὸς τὸ τέλος ἐπείγεται, καὶ ἐπὶ θύραις τὰ τῆς ἀναστάσεως ἕστηκεν, οὐ γάμων καιρὸς οὐδὲ κτημάτων, ἀλλ' ἐνδείας καὶ τῆς ἄλλης φιλοσοφίας ἁπάσης τῆς ἐκεῖ χρησιμευούσης ἡμῖν. ὥσπερ γὰρ ἡ παρθένος ἕως μὲν ἂν οἴκοι μένῃ μετὰ τῆς μητρός, πολλὴν τῶν παιδικῶν ἀθυρμάτων ποιεῖται φροντίδα, καὶ κιβώτιον ἐν τῷ ταμιείῳ καταθεμένη, τῶν ἀποκειμένων ἔνδον καὶ τὴν κλεῖν αὐτὴ κέκτηται, καὶ τὴν ἐξουσίαν ἅπασαν ἔχει, καὶ τοσαύτην ὑπὲρ τῆς τῶν μικρῶν ἐκείνων καὶ φαύλων φυλακῆς ἀναδέχεται μέριμναν, ὅσην οἱ τὰς μεγάλας ἐπιτροπεύοντες οἰκίας· ἐπειδὰν δὲ μνηστεύεσθαι δέῃ, καὶ ὁ τοῦ γάμου καιρὸς ἀναγκάζῃ τὴν πατρῴαν οἰκίαν ἀφεῖναι, τότε τῆς εὐτελείας ἐκείνης ἀπαλλαγεῖσα καὶ τῆς ταπεινότητος, οἰκίας προστασίαν, καὶ κτημάτων καὶ ἀνδραπόδων πλῆθος, καὶ ἀνδρὸς θεραπείαν, καὶ τὰ ἄλλα τὰ τούτων μείζονα μεριμνᾶν ἀναγκάζεται· οὕτω καὶ ἡμᾶς χρή, ἐπειδὰν πρὸς τὸν τέλειον ἀγώμεθα βίον καὶ τὸν ἀνδράσι προσήκοντα, τὰ ἐπὶ τῆς γῆς πάντα ἀφέντας τὰ ὄντως παιδικὰ ἀθύρματα, φαντάζεσθαι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν ἐκεῖ διατελοῦς τὴν λαμπρότητα καὶ τὴν δόξαν ἅπασαν. ἡρμόσθημεν γὰρ καὶ ἡμεῖς νυμφίῳ οὕτως ζητοῦντι παρ' ἡμῶν ἀγαπᾶσθαι, ὡς μὴ τῶν ἐν τῇ γῇ μόνον, μηδὲ τῶν μικρῶν τούτων καὶ εὐτελῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς ψυχῆς αὐτῆς ἀφίστασθαι δι' αὐτόν, ὅταν δέῃ. ἐπεὶ οὖν ἐκεῖ λοιπὸν ἀπιέναι χρή, ἀπαλλάξωμεν ἑαυτοὺς τῆς φροντίδος τῆς εὐτελοῦς. οὐ γὰρ εἰς βασιλείαν μεθίστασθαι μέλλοντες ἀπὸ πενιχρᾶς οἰκίας, κεραμίδων, καὶ ξύλων, καὶ ἐπίπλων, καὶ τῆς ἄλλης τῆς κατὰ τὴν οἰκίαν ἐφροντίσαμεν ἂν πενίας. μὴ τοίνυν μηδὲ νῦν τὰ ἐν τῇ γῇ μεριμνῶμεν. ὁ γὰρ καιρὸς ἡμᾶς ἤδη καλεῖ πρὸς τὸν οὐρανόν.

Et quid mulieres dico, cùm vel viri grauatim ijs capiantur; nam equidem qui tenuiter ſe tolerat, commutationem nullam horret: qui liquidam illam ac diſſolutam vitam exegit, eum ſi qua incidens calamitas atque vis inopiæ tradat, hic iam qui rudis & inexercitatus ſit, antè moriatur, quàm vices eas perferat. Itaque beatus Paulus ait, Multa ijs humanitus aduerſa patienda ſunt, & ego vobis parco: ac pòſt addit, Tempus contractum porrò eſt. LXXII. Laxā vita commutatio- ni efferre. 1. Cor. 7. 29.

Et quid hoc ad matrimonium? dicat quiſpiam. Valde ſanè. Quòd ſi enim vita hac concluſum eſt, in futurum nec ducunt nec ducuntur, atque hoc præſens tempus ad finem decurrit, quasique pro foribus reſurrectio eſt, non iam tempus eſt matrimonij ac pecuniarum, ſed egeſtatis, & id genus reliquæ philoſophiæ, quæ illic nobis profutura ſit. Nam quemadmodum virgo quandiu domi manet apud matrem, magnam puerilium omnium curam ſuſcipit, & arcula in penum depoſita, eorum quæ illic condita ſint & clauem ipſa poſſidet, & arbitrium omne tenet, de leuium illorum & futilium cuſtodia æquè ſolicita, ac qui grandem familiam adminiſtrant: ceterùm deſponſa iam & marita, paternas ædes dimittere coacta, tum verò ijs nugis & minutijs liberata, domus gubernationem, opes, & mancipium numeroſum, viri cultum, aliaque his maiora procuret neceſſe eſt: Ita & nobis adultis atque ætate virili, terrenis omnibus, verè puerilibus ludicris, omiſſis, de cœlo, cœleſtiſque vitæ ſplendore & gloria cogitandum eſt. deſponſi enim ſumus & nos ſponſo, eum à nobis amorem flagitanti, vt non ſolùm terreſtribus & leuibus his ac futilibus, ſed etiam vita propter eum, ſi opus ſit, cedamus. Quare cùm illuc porrò diſcedendum ſit, exilem hanc curam à nobis propulſemus. nam nec in regnum ex inopi domo transferendi, de fictilibus, lignis, vtenſilibus, & reliqua domeſtica tenuitate laboremus. Itaque nec iam terrena curemus, tempore nos iam ad cœlum vocante: LXXIII. Non eſſe tempus hoc matrimonij tempus.

Rom.13.11. vt & beatus Paulus Romanis ſcribens A ait, Nunc enim propius nos eſt ſalus,
1.Cor.7.29 quàm tum cùm credidimus: diſceſſit nox, dies adeſt. & rurſum hic, Tempus contractum porrò eſt, vt qui vxores habent, perinde ſint ac ſi non haberent. Quorſum igitur matrimonium, eo non vſuris, ſed perinde ac ſi non haberent futuris? quorſum opes? quorſum prædia? quorſum vitæ præſidia, quorum vſus impetus porrò atque intempeſtiuus ſit? Nam ſi apud nos iudicijs ſiſtendi, & ſcelerum cauſam dicturi, capitali die inſtante, non vxoris tantùm, ſed etiam cibi & po- B tus, atque omni poſthabita cura, defenſionem ſolùm cogitant: multo magis nobis, non terreno cuidam foro, ſed ad cœleſte tribunal ſiſtendis, & dictorum, geſtorum, cogitatorum rationem reddituris, ab omnibus abſtinendum eſt, & gaudio & triſtitia rerum præſentium, ac terribilis ille dies vnicè horrendus. Si quis enim,
Luc.14.26. inquit, ad me venit, nec ſuum patrem, & matrem, & vxorem, & liberos, & fratres, & ſorores, atque adeò ſuam ipſius animam odit, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Et qui non por- C tat ſuam crucem, & me ſequitur, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Tu ſcilicet deſes vxoris cupiditati, riſui, mollitiei, delicijs vacas? Dominus præſtò eſt. Tu de pecunijs curas ac ſolicitus es? Cœleſte regnum inſtat. Tu ædes, luxum, & reliquam volu-
1.Cor.7.31. ptatem diſpicis? Abit ſpecies huius mundi. Qui te mundi rebus non perennibus, ſed caducis, perennium ac ſtabilium oblitus angis? Non iam matrimonium, non dolores partus, non voluptas & coitus, non diuitiarum copia, non præditorum ſtudium, D non cibus, non tegumenta, non agricultura ac nauigatio, non artes & ædificia, non vrbes, non ædes, ſed alius quidam ſtatus atque vita conſequetur: illa paulo poſt cuncta interibunt. id enim eſt, Abit ſpecies huius mundi. Quid igitur velut in omnem ætatem hîc manſuri, ita in earum rerum ſtudio, à quibus ſæpe ante veſperam deſciſcendum ſit, ſumma ope nitimur? Quid laborioſam vitam deligimus, Chriſto ad ocioſam nos vocante? Volo enim, inquit,

A καθάπερ καὶ Ῥωμαίοις ἐπιστέλλων ὁ μακάριος Παῦλος ἔλεγε· νῦν γὰρ ἐγγύτερον ἡμῶν ἡ σωτηρία ἢ ὅτε ἐπιστεύσαμεν· ἡ νὺξ προέκοψεν, ἡ δὲ ἡμέρα ἤγγικε. καὶ πάλιν, ἐνταῦθα ὁ καιρὸς συνεσταλμένος τὸ λοιπόν ἐστιν· ἵνα καὶ οἱ ἔχοντες γυναῖκας, ὡς μὴ ἔχοντες ὦσι. τί οὖν δεῖ γάμου τοῖς οὐ μέλλουσιν ἀπολαύσεσθαι γάμου, ἀλλ᾽ ἐν ἴσῳ τοῖς οὐκ ἔχουσι διακείσεσθαι; τί δὲ χρημάτων; τί δὲ κτημάτων; τί δὲ τῶν βιωτικῶν, τῆς χρήσεως αὐτῶν ἀώρου λοιπὸν οὔσης καὶ παρακαίρου; εἰ γὰρ οἱ μέλλοντες δικαστηρίῳ παραστήσεσθαι τῷ παρ᾽ ἡμῖν, καὶ λόγον ὑφέξειν τῶν B πεπλημμελημένων, τῆς κυρίας γενομένης ἐγγὺς, οὐ γυναικὸς μόνον ἀλλὰ καὶ σίτων καὶ ποτῶν, καὶ πάσης ἑαυτοὺς ἀποστήσαντες φροντίδος, τῆς ἀπολογίας γίνονται μόνης· πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς τοὺς οὐκ ἐπιγείῳ τινὶ δικαστηρίῳ, ἀλλ᾽ οὐρανίῳ βήματι παραστήσεσθαι μέλλοντας, καὶ ῥημάτων καὶ πραγμάτων καὶ ἐννοιῶν εὐθύνας ὑφέξειν, πάντων ἀφίστασθαι χρὴ, καὶ χαρᾶς καὶ λύπης τῆς ἐπὶ τοῖς παροῦσι πράγμασι, καὶ τὴν φοβερὰν μόνην ἐκείνην ἡμέραν μεριμνᾷν. εἴ τις γὰρ, φησιν, ἔρχεται πρός με, καὶ οὐ μισεῖ τὸν πατέρα αὐτοῦ, καὶ τὴν μητέρα, καὶ τὴν γυναῖκα, καὶ τὰ τέκνα, καὶ τοὺς ἀδελφοὺς, καὶ τὰς ἀδελφὰς, ἔτι δὲ καὶ C τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, οὐ δύναταί μου μαθητὴς εἶναι· καὶ ὅστις οὐ βαστάζει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἔρχεται ὀπίσω μου, οὐ δύναταί μου εἶναι μαθητής. σὺ δὲ παρακάθῃ σχολάζων ἐπιθυμίαις γυναικὸς, καὶ γέλωτι, καὶ διαχύσει, καὶ τρυφῇ; ὁ κύριος ἐγγύς. σὺ δὲ ὑπὲρ χρημάτων φροντίζεις, καὶ μεριμνᾷς; ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐφέστηκε. σὺ δὲ περὶ οἰκίας, καὶ τρυφῆς, καὶ τῆς ἄλλης σκοπεῖς ἡδονῆς; παράγει τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου. τί οὖν κόπτεις σαυτὸν ἐν τοῖς τοῦ κόσμου πράγμασι τοῖς οὐ μένουσιν, ἀλλὰ διαπορευομένοις, τῶν μενόντων καὶ βεβαίων ἀμελῶν; οὐκέτι γάμος, D οὐκέτι ὠδῖνες, οὐχ ἡδονὴ καὶ μίξις, οὐ χρημάτων εὐπορία, οὐδὲ κτημάτων ἐπιμέλεια, οὐ τροφὴ, οὐδὲ ἐνδύματα, οὐ γεωργίαι καὶ ναυτιλίαι, οὐ τέχναι οὔτε οἰκοδομαὶ, οὐ πόλεις, οὐδὲ οἰκίαι, ἀλλ᾽ ἑτέρα τις κατάστασις καὶ διαγωγή. ταῦτα δὲ πάντα μικρὸν ὕστερον ἀπόλλυται. τοῦτο γάρ ἐστι, παράγει τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου. τί τοίνυν ὡς τοὺς αἰῶνας ἅπαντας ἐνταῦθα μένοντες, οὕτω πᾶσαν σπουδὴν ἐπιδεικνύμεθα, ὑπὲρ πραγμάτων μεριμνῶντες, ὧν πρὸ τῆς ἑσπέρας πολλάκις ἀποστησόμεθα; τί τὸν μοχθηρὸν αἱρούμεθα βίον ἐπὶ τὸν ἀπράγμονα καλοῦντος ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ; θέλω γάρ, φησιν,

ὑμᾶς ἀμερίμνους εἶναι. ὁ ἄγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ A κυρίου. Πῶς οὖν ἡμᾶς ἀμερίμνους εἶναι βούλει, εἰς ἑτέραν πάλιν ἐμβαλὼν φροντίδα; ὅτι οὐδὲ φροντίζειν τοῦτό ἐστιν, ὥσπερ οὖν οὐδὲ θλίβεσθαι τὸ διὰ τὸν Χριστὸν θλίβεσθαι· οὐ διὰ τὸ μεταβάλλεσθαι τὴν τῶν πραγμάτων φύσιν, ἀλλὰ διὰ τὴν προαίρεσιν τῶν ταῦτα φερόντων μεθ' ἡδονῆς, καὶ τῆς τῶν πραγμάτων φύσεως κρατεῖν. ὁ μὲν γὰρ ὑπὲρ τούτων φροντίζων, ὧν οὐκ εἰς μακρὸν ἀπολαύσεται χρόνον, πολλάκις δὲ οὐδὲ εἰς βραχύ, εἰκότως ἂν λέγοιτο μεριμνᾷν· ὁ δὲ μείζονας τῶν φροντίδων ἀπολαμβανόμενος τοὺς καρπούς, ἐν τοῖς B ἀμερίμνοις πάντη δικαίως ἂν τεθεῖτο λόγῳ. καὶ τούτων δὲ χωρὶς τοσοῦτον τῆς μερίμνης ἑκατέρας τὸ μέσον, ὡς μηδὲ μέριμναν ταύτην ἐκείνῃ παραβαλλομένην νομίζεσθαι· οὕτω κουφοτέρα τέ ἐστιν ἐκείνης καὶ σφόδρα εὐκολωτέρα. καὶ ταῦτα ἅπαντα διὰ τῶν ἔμπροσθεν ἀπεδείξαμεν λόγων. ὁ ἄγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ κυρίου, ὁ δὲ γαμήσας μεριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου· ἀλλ' ὁ μὲν παρέρχεται, ὁ δὲ μένει. τοῦτο οὖν μόνον οὐχ ἱκανὸν δεῖξαι τὸ τῆς παρθενίας ἀξίωμα; ὅσον γὰρ τοῦ θεοῦ πρὸς τὸν κόσμον τὸ διάφορον, τοσοῦτον αὕτη βελτίων ἐκείνης ἡ φροντίς. πῶς οὖν συνεχώρησε τὸν γά- C μον, τὸν περισπῶντα ἡμᾶς ταῖς φροντίσι, καὶ τῶν πνευματικῶν ἀπάγοντα; διὰ γὰρ τοῦτό, φησιν, εἶπον· ἵνα καὶ οἱ ἔχοντες γυναῖκας ὡς μὴ ἔχοντες ὦσιν· ἵνα οἱ φθάσαντες ἤδη δεθῆναι, ἢ καὶ μέλλοντες ἑτέρῳ τινὶ τρόπῳ χαυνότερον ἐργάσωνται τὸν δεσμόν. ἐπειδὴ γὰρ διαρρῆξαι αὐτὸν οὐκ ἔνι περιβληθέντα ἅπαξ, ἀνεκτότερον αὐτὸν ποίησον. ἔξεστι γὰρ, ἂν βουλώμεθα, πάντα περικόπτειν τὰ περιττὰ, καὶ μὴ μειζόνως τοῦ πράγματος καὶ τῆς φύσεως τοσούτων φροντίδων τῇ παρὰ τῆς ἡμετέρας προστιθέναι ῥᾳθυμίας.

A vos ſine ſolicitudine eſſe.

vos ſine ſolicitudine eſſe. Cælebs Domini res curat. *1.Cor.7.32*

Quomodo igitur nos ſecuros eſſe vis, quos in aliam iterum curam conijcias? Quòd hoc, nec curare quidem eſt, quemadmodum nec afflictari propter Chriſtum, afflictari: non mutata quidem rerum natura, ſed eorum qui ea cum voluptate patiantur ſtudio, vel rerum naturam vincente. Nam qui ea curet, quibus non longùm fruiturus ſit, immò ſæpe nec minimùm, curare meritò dicetur: qui vero curis maiorem fructum capturus B ſit, omni ratione in ſecuris numerabitur. Præterea autem vtriuſque curæ tantum eſt diſcrimen, vt hæc cum illa comparata, nec cura quidem habeatur: adeò illa & leuior eſt, & multis partibus facilior. Quæ nos omnia ſuperiùs oſtendimus. Cælebs Domini res curat, maritus mundi: at hic abit, ille manet. An non igitur vel hoc ſolum ſufficiat ad virginitatis dignitatem commonſtrandam? quanto enim Deus mundo præſtat, tanto hæc illa potior cura eſt. Cur ergo matri- C monium permittit, quod & curis nos obſtringat, & à ſpiritalibus abducat? Ideò enim, inquit, dixi, Vt qui vxores habent, perinde ſint ac ſi nõ haberent, vt qui iam vincti ſunt, aut futuri ſunt, alio quopiam modo vinculum relaxent. nam quoniam haud fas eſt ſemel circumiectum rumpere, tolerabilius redde. ſiquidem licet ſi velimus, ſuperuacua omnia recidere, nec noſtra ipſorum ignauia alia nobis addere vel ijs curis, quas res ac natura comparet, maiora.

LXXIV. Quid ſit quòbrem, cum velit, nos ſine ſolicitudine eſſe, iubeat eſſe ſolicitos.

Εἰ δὲ καὶ σαφέ- D στερόν τις θέλοι μαθεῖν τί ποτέ ἐστιν, ἔχοντα γυναῖκα μὴ ἔχειν, τοὺς οὐκ ἔχοντας ἐννοείτω τοὺς ἐσταυρωμένους, πῶς διάκεινται. πῶς οὖν ἐκεῖνοι διάκεινται; οὐ θεραπαινίδων ἀναγκάζονται πλῆθος ὠνεῖσθαι, οὐ χρυσία καὶ περιδέραια, οὐκ οἰκίας λαμπρὰς καὶ μεγάλας, οὐ πλέθρα γῆς τόσα καὶ τόσα· ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἀφελόντες, ὑπὲρ ἱματίου φροντίζουσιν ἑνὸς, καὶ τροφῆς τῆς αὐτάρκους. ἔξεστι καὶ τῷ γυναῖκα ἔχοντι εἰς ταύτην ἑαυτὸν ἀγαγεῖν τὴν φιλοσοφίαν. τὸ γὰρ ἀνωτέρω λεχθὲν τὸ, μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, περὶ μίξεως εἴρηται

Quòd ſi quis etiam clariùs intelli- D gere vult, quid ſit, Vxorem habentem perinde eſſe ac ſi non haberet, is mihi non habentes, atque crucifixos cogitet, quomodo cum ijs agatur. Quomodo ergo cum ijs agitur? Non neceſſe habent ancillarum gregem coëmere, non aurum ac monilia, non ædes magnificas & amplas, non tot ac tot terræ iugera: ſed ijs omnibus detractis, amictum vnum atque victum procurant, licet vel vxorem habenti ad eam ſe philoſophiam reuocare. Nam quod ſuprà ait, Ne defraudate alter alterum, de coitu ſolo dictum eſt.

LXXV. Quid ſit habentem vxorẽ non habere.

in eo enim inuicem obſequi iubet, neque alterutrum ſui dominum eſſe ſinit. In reliquo philoſophiæ exercitio, veſtitu, victu, atque alijs omnibus, alter alteri non eſt obnoxius, ſed & viris fas eſt vxore inuita delicias omnes, ac circumfluentem curarum turbam amoliri: & vxori viciſſim non eſt neceſſe, ſi nolit, comi, inanem gloriam captare, ſuperuacua curare. Nec iniuria. nam equidem cupiditas illa naturalis eſt: itaque ei & nonnihil condonatum eſt, nec poteſt alter alterum nolentem defraudare: hæc deliciarum, ſuperuacui cultus, inutilis curæ, non ab natura proficiſcitur, ſed ex ignauia & inſigni nequitia manat. Quare neque in his, vt in illis, coniuges inuicem teneri cogit. Hoc igitur eſt, Vxorem habentes perinde eſſe ac ſi non haberemus, ſuperuacuas illas propter vxorum pruritum ac mollitiem curas non admittere, ſed tantum curarum auctarium ſuſcipere, quantum par ſit vnius capitis additamento, atque eius philoſophè ac tenuiter vitam inſtituentis. id enim ſe velle, corollario hoc ſignificat, Et qui plorant, ac ſi non plorarent, & qui in prædijs gaudent, ac ſi non gauderent. nam nec qui non gaudent, prædia curabunt; nec qui non plorant, aut inopiam horrere, aut frugalitatem auerſari poterunt. Hoc verò eſt vxorem habere, nec habere, mundo vti, nec abuti. Maritus mundana curat. itaque cùm & hic & illic curetur, atque hîc etiam temerè & fruſtrà, immò & moleſtè & miſerè: nam iis, inquit, multa humanitus aduerſa patienda ſunt: illic, quod ingens bonum ſit: cur non illam potiùs adſciſcimus: quæ non ſolùm tot ac tantas remunerationes habeat, ſed hac, natura etiam leuior ſit? Quid enim curat cælebs? an opes, an vernas, an œconomos, an agros, an reliqua? coquis, textoribus, cetero ſeruitio inſtat? Minimè gentium: quin nihil horum vel cogitat, ſed vnum id laborat, vt animum ſuum tanquam con-
1.Cor.3. ſtruat, & templum illud ſanctum non
1.Tim.2. cincinnis, aut auro, aut margaritis,

A μόνης. ἐν τούτῳ γὰρ ἐπιτάττει ἀλλήλοις χελεύει, καὶ οὐδένα ἀφίησιν ἑαυτοῦ κύριον εἶναι. ἔνθα δὲ ἡ ἄλλη τὴν ἄλλην φιλοσοφίαν ἄσκησιν, τὴν ἐν τοῖς ἱματίοις, τὴν ἐν τῇ διαίτῃ, τὴν ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασιν, οὐκέτι θατέρῳ λοιπὸν ὁ ἕτερος ὑπεύθυνος γίνεται, ἀλλ' ἔξεστι τοῖς ἀνδράσι κἂν ἡ γυνὴ μὴ βούληται, παραιτήσασθαι τρυφὴν ἅπασαν καὶ τὸν περιρρέοντα τῶν φροντίδων ὄχλον· καὶ γυναικὶ πάλιν ὁμοίως οὐδεμία ἀνάγκη μὴ βουλομένῃ καλλωπίζεσθαι, καὶ κενοδοξεῖν, καὶ περιττὰ μεριμνᾷν. εἰκότως· ἐκείνη μὲν γὰρ ἡ ἐπιθυμία φυσική τις ἐστί· καὶ διὰ τοῦτο πολλῆς ἔτυχε τῆς συγγνώμης,
B καὶ οὐκ ἔστι κύριος ὁ ἕτερος ἀποστερεῖν τὸν ἕτερον μὴ βουλόμενον· ἡ δὲ τῆς τρυφῆς καὶ τῆς θεραπείας τῆς περιττῆς, καὶ τῆς φροντίδος τῆς ἀνονήτου οὐκ ἀπὸ τῆς φύσεως ὁρμᾶται, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ῥαθυμίας καὶ τῆς πολλῆς ὕβρεως τίκτεται. διὰ ταῦτα οὐκ ἀναγκάζει ἐν τούτοις τοὺς γεγαμηκότας ὑποκεῖσθαι ἀλλήλοις, καθάπερ καὶ ἐν ἐκείνοις. τοῦτο τοίνυν ἐστὶν, ἔχοντα γυναῖκα μὴ ἔχειν, ὅταν τὰς περιττὰς φροντίδας, τὰς διὰ τὸν ἀκκισμὸν καὶ τὴν διαθρύψιν γινομένας τῶν γυναικῶν μὴ δεχώμεθα, ἀλλὰ τοσαύτην λαμβάνωμεν προσθήκην
C φροντίδος, ὅσην εἰκὸς μιᾶς ψυχῆς προστεθείσης ἡμῖν, καὶ ταύτης φιλοσόφως καὶ εὐτελῶς ζῆν προῃρημένης. ὅτι γὰρ τοῦτό φησι, διὰ τῆς ἐπαγωγῆς ἐδήλωσε· καὶ οἱ κλαίοντες ὡς μὴ κλαίοντες, καὶ οἱ χαίροντες ἐν κτήσεσιν ὡς μὴ χαίροντες. οἱ γὰρ μὴ χαίροντες οὐδὲ τῆς κτήσεως ἐπιμελήσονται, καὶ οἱ μὴ κλαίοντες οὔτε τὴν πενίαν δυνήσονται φρίττειν, οὔτε τὴν αὐτάρκειαν ἀποστρέφεσθαι. τοῦτό ἐστιν, ἔχειν γυναῖκα καὶ μὴ ἔχειν· τοῦτό ἐστι χρῆσθαι τῷ κόσμῳ καὶ μὴ καταχρῆσθαι. ὁ γαμήσας μεριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου. ὅταν οὖν καὶ ἐνταῦθα καὶ
D ἐκεῖ μέριμνα ᾖ· καὶ ἐνταῦθα μὲν εἰκῆ καὶ μάτην μᾶλλον δὲ καὶ ἐπὶ λύπῃ καὶ θλίψει· θλίψιν γὰρ τῇ σαρκί, φησιν, ἕξουσιν οἱ τοιοῦτοι· ἐκεῖ δὲ ἐπὶ τοῖς ἀπορρήτοις ἀγαθοῖς· τί μὴ ταύτην αἱρούμεθα μᾶλλον τὴν φροντίδα, οὐ δὲ τοιαύτας καὶ τοσαύτας ἔχει τὰς ἀντιδόσεις, ἀλλὰ καὶ τῇ φύσει κουφοτέρα ἐστὶν ἐκείνης; τί γὰρ ὁ μὴ γαμήσας μεριμνᾷ; ἆρα ὑπὲρ χρημάτων, ὑπὲρ οἰκετῶν, ὑπὲρ οἰκονόμων, ὑπὲρ ἀγρῶν, καὶ τῶν ἄλλων; μαγείροις ἐφέστηκε, καὶ ὑφάνταις, καὶ τῇ λοιπῇ θεραπείᾳ; ἄπαγε. οὐδὲν τούτων εἰς νοῦν βάλλεται· ἀλλ' ἐν φροντίζει μόνον τὴν αὐτῆς οἰκοδομεῖν ψυχήν. τὸν ναὸν ἐκεῖνον τὸν ἅγιον κοσμεῖν οὐκ ἐν πλέγμασιν ἢ χρυσῷ ἢ μαργαρίταις,

οὐκ ἐπιτρίμμασιν οὐδὲ ὑπογραφαῖς, οὐ ταῖς ἄλλαις δυσκολίαις καὶ μοχθηρίαις, ἀλλὰ τῇ ἁγιωσύνῃ τῇ κατὰ σῶμα καὶ κατὰ πνεῦμα. ἡ δὲ γαμήσασα, φησί, μεριμνᾷ πῶς ἀρέσει τῷ ἀνδρί. σφόδρα συνετῶς οὐκ ἦλθεν ἐπὶ τὴν τῶν πραγμάτων αὐτῶν ἐξέτασιν, οὐδὲ εἶπεν ὅσα πάσχουσι γυναῖκες ὑπὲρ τῆς εἰς τοὺς ἄνδρας ἀρεσκείας καὶ τῷ σώματι καὶ τῇ ψυχῇ· τὸ μὲν βασανίζουσαι καὶ κονιῶσαι καὶ ἑτέροις κολάσεσι κατατείνουσαι· τὴν δὲ ἀνελευθερίας, κολακείας, ὑποκρίσεως, μικροψυχίας, φροντίδων περιττῶν καὶ ἀνονήτων πληροῦσαι· ἀλλὰ μιᾷ ῥήσει πάντα ταῦτα αἰνιξάμενος ἀφῆκε τῷ συνειδότι τῶν ἀκουόντων αὐτὰ ἀναλογίσασθαι· καὶ δείξας οὕτω τῆς παρθενίας τὴν ὑπεροχήν, καὶ πρὸς αὐτὸν ἄρας αὐτὴν τὸν οὐρανόν, πάλιν μετατίθησιν ἐπὶ τὴν τοῦ γάμου συγχώρησιν τὸν λόγον· πανταχοῦ δεδοικὼς μή τις τὸ πρᾶγμα ἐπίταγμα εἶναι νομίσῃ. διὰ γὰρ οὐδὲ ἠρκέσθη ταῖς προτέραις παραινέσεσιν, ἀλλ' εἰπών· ἐπιταγὴν κυρίου οὐκ ἔχω· καί, ἐὰν γήμῃ ἡ παρθένος, οὐχ ἥμαρτε· πάλιν ἐνταῦθά φησιν, οὐχ ἵνα βρόχον ὑμῖν ἐπιβάλω.

ἄλ. ἀσκί-χαρος.

Υπὲρ οὗ διαπορήσειεν ἄν τις εἰκότως, πῶς ἀνωτέρω λύσιν δεσμῶν τὸ πρᾶγμα καλῶν, καὶ πρὸς τὸ συμφέρον ἡμῖν αὐτὸ συμβουλεύειν λέγων, καὶ ἵνα θλίψιν μὴ ἔχωμεν, καὶ ἵνα ἀμέριμνοι ὦμεν, καὶ ἐπειδὴ φείδεται ἡμῶν. καὶ διὰ τούτων δεικνὺς τὸ κοῦφον αὐτοῦ καὶ φορητόν, ἐνταῦθα φησίν· οὐχ ἵνα βρόχον ὑμῖν ἐπιβάλω. τί οὖν ἐστιν; οὐ τὴν παρθενίαν βρόχον ἐκάλεσεν· ἄπαγε· ἀλλὰ τὸ μετὰ βίας καὶ ἀνάγκης αἱρεῖσθαι τοῦτο τὸ καλόν. καὶ γὰρ οὕτως ἔχει τοῦτο· ὅπερ ἂν βιαζόμενος καὶ μετὰ τοῦ μὴ βούλεσθαι καταδέχηταί τις, κἂν σφόδρα κοῦφον ᾖ, πάντων ἀφορητότερον γίνεται, καὶ ἀγχόνης χαλεπώτερον τὴν ἡμετέραν ἀποπνίγει ψυχήν. διὰ τοῦτο εἶπεν, οὐχ ἵνα βρόχον ὑμῖν ἐπιβάλω· τουτέστιν, ἅπαντα καλὰ τῆς παρθενίας εἶπον καὶ ἀπέδειξα· καὶ μετὰ ταῦτα ὅμως ἅπαντα τὴν αἵρεσιν ὑμῖν ἐπιτρέπω τοῦ πράγματος, οὐχὶ μὴ βουλομένους ἕλκω πρὸς τὴν ἀρετήν. οὐδὲ γὰρ ὑμᾶς θλίψαι βουλόμενος ταῦτα συνεβούλευσα, ἀλλ' ὥστε μὴ τὴν εὐσχήμονα προσεδρείαν ὑπὸ τῶν βιωτικῶν ἐκκόπτεσθαι πραγμάτων. σὺ δέ μοι θέα κἀνταῦθα τοῦ Παύλου τὴν σύνεσιν· πῶς ταῖς παραινέσεσι πάλιν παραινέσεις ἐπεισήγαγε, καὶ διὰ τῆς συγχωρήσεως συμβουλεύει. ὁ γὰρ εἰπών, οὐκ ἀναγκάζω ἀλλὰ παρακαλῶ, καὶ προσθεῖναι διὰ

A non intritis aut pigmentis, non id genus moleſtijs & ærumnis, ſed animi atque corporis ſanctimonia exornet. At nupta, inquit, curat viro vt placeat. Admodum ſapiēter ad ipſarum rerum examen non deſcendit, neque ea commemorauit, quæ, vt viris placeant, & corpore & animo patiuntur: illud torquentes, oblinentes, atque alijs malis ſerio multantes: hunc illiberalitatis, adulationis, ſimulationis, futilitatis, ineptarum & inutilium curarum implentes. Sed vno verbo omnia hæc ſignificans, recogitanda auditorum con-
B ſcientiæ reliquit. atque ita virginitatis præſtantiam declarans, ad cœlúmque eam tollens, rurſum ſermonem ad matrimonij permiſſionem confert: vbique ſolicitus, ne id quiſquam præceptum arbitraretur. Quamobrem nec ſuperioribus cohortationibus contentus, Domini præceptum non habeo: &, Quòd ſi nupſit virgo, non peccauit: iterum hîc ait, Non vt laqueum vobis inijciam.

LXXVI. *Virginitatē non eſſe laqueum ſed noſtram id eſſe deſidiā.*

In quò meritò id alicui ſcrupulum moueat, quo pacto qui rem ſuprà vinculorum ſolutionem vocet, & frugis
C noſtræ cauſa eam conſulere dicat, ne miſerias habeamus, vt ſine ſolicitudine ſimus, & quòd nobis parceret: atque ijs omnibus eius leuitatem ac facilitatem notet, hîc dicat, Non vt laqueum vobis inijciam. Quid igitur eſt? Non virginitatem laqueum vocat: nequaquam: ſed vi & coactum bonum hoc amplecti. Nam ita ſe res habet: Quicquid compulſus & inuitus ſuſcipias, quantumuis leue ſit, difficillimum redditur, & vel reſte grauiùs mentem ſtrangulat. Ideò ait, Non vt laqueum vobis inijciam. Id eſt, Virginitatis bona
D omnia propoſui & explicui, atque interim poſt hæc omnia optionem vobis permitto, non, nolentes ad virtutem traho. neque enim vos affligare volens, hæc conſului, ſed ne honeſta aſſiduitas humanis curis frangatur. Vide ſis autem mihi & hîc Pauli prudentiam, vt deprecabundus, rurſum exhortationem moliatur, ac permittens, conſulat. Nam qui dicat, Non cogo, ſed hortor: ac ſubijciat, Propter

Digitized by Google

honeſtatem & aſſiduitatem, virginitatis admirabilitatem atque fructum, qui ex ea ad diuinam vitam manet, oſtendit. neque enim poteſt quæ humanis curis implicetur, & huc illuc diſtrahatur, aſſidua eſſe, ſtudio omni atque otio in multa diſtributo, in virum, ac familiæ procurationem, aliáq; cuncta quæ matrimonium accire ſolet.

LXXVII. Mulierem quæ de terrenis rebus ſolicita ſit virginẽ non eſſe.

Quid verò, inquit, ſi & virgo de multis laboret, atque humana curet? Apage: qui virginem choro eam exemeris. ſiquidem ad virginem præſtandam haud ſanè ſatis eſt non nupſiſſe, ſed animi quoque caſtitate opus eſt. Caſtitatem autem intelligo, non fœda ac flagitioſa ſolùm libidine, ornatu, curioſitate vacare, ſed vitæ etiam curis ſolutam eſſe ac liberam. quod ni ſit, quorſum corporis caſtitatem? Nam vt milite, qui abiectis armis in popinis occupetur, nihil turpius: ita nec virgine vitæ curis obſtricta, quicquam inhoneſtius. Etenim quinque illæ & lucernas habebãt, & virginitatem exercuerant: quorum nihil eis profuit, ſed clauſis foribus, excluſæ perierunt. quippe ob id præſtans eſt virginitas, quòd omnem ſuperuacuæ curæ anſam protelet, otiũ omne atque ſtudium diuinis operibus conſecrans. Quod ni habeat, matrimonio longè ſit deterior, † ſpinas in animo circumferens, & legitimum ac cœleſte ſemen ſuffocans.

Matth. 25.

Alludit ad parabolam Matth. 13. de ſemine.

LXXIIX. Cur nõ acriter eum carpat, qui in virgine ſua indecorum eſſe putat, &c.

Quòd ſi quis, inquit, in virgine ſua indecorum eſſe putat, vt ea vieta ſit, atque ita faciendum eſt, quod volet faciat, non peccat: nubat. Itáne, quod volet faciat? nec falſam exiſtimationem corrigis, ſed nubere permittis? Cur enim non dixiſti, Quòd ſi quis in virgine ſua indecorum eſſe putat, miſer & infelix eſt, rem tam admirandam infamem arbitratus? Cur non conſuluiſti, opinione ea dimiſſa, filiam à matrimonio arcere? Quòd eſſent, inquit, ingenia hæc admodum infirma & obſtipa, eáque ſic affecta repentè ad virginitatis ſermones adduci non poſſent. Nam qui ad mundi res tam eſt attonitus, & huius vitæ laudator, vt poſt tantam exhortationem, quod cœlo dignum,

A τὸ εὐσχημον καὶ εὐπρόσεδρον, ἔδειξε τῆς παρθενίας τὸ θαυμαστὸν, καὶ τὸ κέρδος ὅσον ἡμῖν ἐν τῇ κατὰ θεὸν ἀπ' αὐτῆς γίνεται πολιτείᾳ. οὐ γὰρ ἔνι τὴν βιωτικαῖς ἐμπεπλεγμένην φροντίσι, καὶ πανταχοῦ περιελκομένην εὐπρόσεδρον εἶναι, τῆς σπουδῆς καὶ σχολῆς ἁπάσης εἰς πολλὰ μεριζομένης· εἰς ἄνδρα, λέγω, καὶ οἰκίας ἐπιμέλειαν, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων ἅπερ ὁ γάμος ἐπισύρεσθαι εἴωθε.

Τί οὖν, φησὶν, ὅταν καὶ ἡ παρθένος πολλὰ πραγματεύηται, καὶ μερίμνας ἔχῃ βιωτικάς; ἄπαγε, ἔξω ταύτην ἑλκύσας τοῦ τῶν παρθένων B χοροῦ. οὐ γὰρ ἀρκεῖ τὸ μὴ γαμηθῆναι ποιῆσαι παρθένον, ἀλλὰ δεῖ καὶ τῆς ψυχικῆς ἁγνείας· ἁγνείαν δὲ λέγω, οὐ τὸ πονηρᾶς καὶ αἰσχρᾶς ἐπιθυμίας ἀπηλλάχθαι μόνον, καὶ καλλωπισμάτων, καὶ περιεργίας, ἀλλὰ καὶ φροντίδος εἶναι καθαρὰν βιωτικῆς. ἂν δὲ μὴ τοῦτο ᾖ, τί τὸ ὄφελος σωματικῆς καθαρότητος; ὥσπερ γὰρ στρατιώτου οὐδὲν αἰσχρότερον γένοιτ' ἂν τὰ ὅπλα ῥίψαντος καὶ καπηλείοις σχολάζοντος· οὕτως οὐδὲ παρθένων ἀσχημονέστερον βιωτικαῖς ἐνδεδεμένων φροντίσι. καὶ γὰρ αἱ πέντε ἐκεῖναι καὶ λαμπάδας εἶχον, καὶ παρθενίαν ἤσκησαν· ἀλλ' οὐδενὸς τούτων ἀπώναν- C το, ἀλλὰ τῶν θυρῶν ἀποκλεισθεισῶν, ἔμειναν ἔξω καὶ ἀπώλλυντο. καὶ γὰρ ἡ παρθενία διὰ τοῦτο καλὸν, ὅτι πᾶσαν ἐκκόπτει φροντίδος ὑπόθεσιν περιττῆς, καὶ πᾶσαν σχολὴν, καὶ τοῖς κατὰ θεὸν ἀνατίθησιν ἔργοις. ὡς ἂν μὴ τοῦτο ἔχοι, πολὺ τοῦ γάμου πάλιν ἐλάττων γίνεται, ἀκάνθας ἐν τῇ ψυχῇ περιφέρουσα, καὶ τὸν καθαρὸν καὶ οὐράνιον συμπνίγουσα σπόρον. Εἰ δέ τις ἀσχημονεῖν, φησὶν, ἐπὶ τὴν παρθένον αὐτοῦ νομίζει, ἐὰν ᾖ ὑπέρακμος, καὶ οὕτως ὀφείλει γίνεσθαι, ὃ θέλει ποιείτω, οὐχ ἁμαρτάνει· γαμείτωσαν. τί λέγεις, D ὃ θέλει ποιείτω· καὶ οὐ διορθοῖς τὴν ἐσφαλμένην γνώμην, ἀλλ' ἐπιτρέπεις γαμεῖν; διὰ τί γὰρ οὐκ εἶπες· Εἰ δὲ ἀσχημονεῖν ἐπὶ τὴν παρθένον αὐτοῦ νομίζει, ἄθλιός ἐστι καὶ ταλαίπωρος; πρᾶγμα οὕτω θαυμαστὸν ἐπονείδιστον εἶναι νομίζων· διὰ τί μὴ συνεβούλευσας ταύτης ἀπαλλαγέντα τῆς ὑπονοίας, ἀπαγαγεῖν τοῦ γάμου τὴν αὐτοῦ θυγατέρα; ὅτι, φησὶ, τῶν σφόδρα ἀσθενῶν, καὶ χαμαὶ συρομένων ἦσαν αἱ τοιαῦται ψυχαί· τὰς δὲ οὕτω διακειμένας οὐκ ἐνῆν ἀθρόον ἀναγαγεῖν ἐπὶ τοὺς ὑπὲρ τῆς παρθενίας λόγους. ὁ γὰρ οὕτω περὶ τὰ τοῦ κόσμου πράγματα ἐπτοημένος, καὶ τὸν παρόντα βίον θαυμάζων, ὡς καὶ μετὰ τὴν τοσαύτην παραίνεσιν αἰσχύνης ἄξιον εἶναι νομίζειν, ὃ τοῦ οὐρανοῦ ἄξιόν ἐστι,

οζ'.

οη'. διὰ τί μὴ σφόδρα καθάπτεται τοῦ νομίζοντος ἀσχημονεῖν ἐπὶ τὴν αὐτοῦ παρθένον.

A καὶ τῆς ἀγγελικῆς πολιτείας ἐγγύς· πῶς ἂν ἠνέσχετο συμβουλῆς εἰς τοῦτο ἐναγούσης αὐτόν; καὶ τί θαυμαστόν, εἰ ἐπὶ πράγματος συγκεχωρημένου τοῦτο ὁ Παῦλος ἐποίησεν, ὅπου γε ἐπὶ κεκωλυμένου καὶ παρανόμου τὸ αὐτὸ πάλιν ποιεῖ; οἷόν τι λέγω· τὸ τῆς τῶν βρωμάτων παρατηρήσεως ἔχεσθαι, καὶ τοῦτο μὲν ἐγκρίνειν, ἐκεῖνο δὲ ἐκβάλλειν, Ἰουδαϊκῆς ἀσθενείας ἦν· ἀλλ' ὅμως ἦσαν παρὰ Ῥωμαίοις οἱ ταύτην ἔχοντες τὴν ἀσθένειαν· καὶ οὐ μόνον αὐτῶν οὐ κατηγόρησε μετὰ σφοδρότητος, ἀλλὰ καὶ ἕτερόν τι πλέον τούτου ποιεῖ. τοὺς γὰρ ἁμαρτάνοντας ἀφεὶς, τοὺς ἐπιχειροῦσι κωλύειν αὐτοὺς ἐπιτιμᾷ, λέγων· σὺ δὲ τί κρίνεις τὸν ἀδελ- B φόν σου; ἀλλ' οὐχ ὅτε Κολοσσαεῦσιν ἐπέστελλε, τοῦτο ἐποίησεν, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς ἐξουσίας καὶ καθάπτεται αὐτῶν, καὶ φιλοσοφεῖ, λέγων· μὴ οὖν τις ὑμᾶς κρινέτω ἐν βρώσει ἢ ἐν πόσει· καὶ πάλιν· εἰ ἀπεθάνετε ἐν Χριστῷ ἀπὸ τῶν στοιχείων τοῦ κόσμου, τί ὡς ζῶντες ἐν κόσμῳ δογματίζεσθε; μὴ ἅψῃ, μηδὲ γεύσῃ, μηδὲ θίγῃς, ἅ ἐστι πάντα εἰς φθορὰν τῇ ἀποχρήσει. τί δήποτε οὖν τοῦτο ποιεῖ; ὅτι ἐκεῖνοι μὲν ἦσαν ἰσχυροί· Ῥωμαῖοι δὲ πολλῆς ἔτι τῆς συγκαταβάσεως ἐδέοντο, καὶ περιέμενε παγῆναι τὴν πίστιν ἐν ταῖς ἐκείνων C ψυχαῖς· δεδοικὼς μὴ πρὸ καιροῦ τοῦ δέοντος θᾶττον, ἐπὶ τὸ τὰ ζιζάνια ἀνασπᾶσθαι ἐλθὼν, πρόρριζα μετ' αὐτῶν συνανασπάσῃ, καὶ τὰ τῆς ὑγιοῦς διδασκαλίας φυτά. διὰ τοῦτο οὔτε καθικνεῖται αὐτῶν σφοδρῶς, οὔτε ἀνεπιτιμήτους ἀφίησιν· ἀλλὰ καθάπτεται μὲν ἀνυπόπτως δὲ καὶ λανθανόντως, καὶ ἐν τῇ τῶν ἑτέρων ἐπιτιμήσει. τῷ γὰρ λέγειν, τῷ ἰδίῳ κυρίῳ στήκει ἢ πίπτει, δοκεῖ μὲν ἐπιστομίζειν τὸν ἐπιπλήττοντα ἐκείνῳ· τὸ δὲ ἀληθὲς τὴν τούτου δάκνει ψυχὴν, ἐμφαίνων ὅτι ὁ τὰ τοιαῦτα ἀσπάζων, οὐ τῶν βεβαίων οὐδὲ τῶν D παγίως ἑστώτων ἐστίν, ἀλλὰ τῶν ἔτι σαλευομένων, τῶν εἰ μὴ σταῖεν καὶ πεσεῖν κινδυνευόντων· τὸν αὐτὸν δὴ κἀνταῦθα φυλάττει νόμον, διὰ τὴν πολλὴν ἀσθένειαν τῶν ἐπαισχυνομένων τῷ πράγματι. οὐ γὰρ φανερῶς πρὸς αὐτὸν ἀποτείνεται, ἀλλ' ἐν τοῖς ἐπαίνοις τοῦ τὴν αὐτοῦ διατηροῦντος παρθένον, δίδωσιν αὐτῷ σφοδρὰν τὴν πληγήν. τί γάρ φησιν; ὃς δὲ ἕστηκεν ἑδραῖος ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. τοῦτο δὲ πρὸς ἀντιδιαστολὴν εἴρηται τοῦ εὐκόλως καὶ εὐχερῶς περιφερομένου, καὶ οὐδέποτε βέβαια βαδίζειν εἰδότος, οὐδὲ ἑστάναι μετὰ πολλῆς τῆς ἀνδρείας. εἶτα ἐπειδὴ συνεῖδεν ἱκανὸν ὄντα τὸν λόγον δακεῖν τὴν ἐκείνου ψυχήν,

A & angelici inſtituti ſit affine, probro habeat, conſilium eò inducens qui tuliſſet? Et quid mirum ſi id in re conceſſa Paulus fecit, qui idem in vetitâ & illegitima faciat? Exempli cauſa: ciborum delectum habere, & alios probare, alios reijcere, Iudaicæ imbecillitatis erat: quidam tamen apud Romanos ea imbecillitate laborabant: quos adeò non inceſſit vehementer, vt aliud quiddam maius etiam faciat. omiſſis enim iis qui peccaſſent, qui eos prohibere vellent obiurgat, his verbis, Tu autem quid iudicas fratrem tuum? At non Coloſſenſibus ſcribens, idem B facit, ſed magna auctoritate & eos carpit, & philoſophatur, dicens: Nemo ergo vos iudicet in cibo atque potu. & rurſum: Si ergo mortui eſtis cum Chriſto ab elementis mundi, quid tanquam viuentes in mundo decernitis? Ne tangito, neu guſtato, neu attrectato: quæ omnia vſu pereunt. Cur igitur id facit? Quòd hi confirmati eſſent: Romani adhuc magna indulgentia opus haberent, & expectaret, dum fides in eorum priùs animis conſtabiliretur: veritus ne ante tempus & æquo C citiùs zizania reuellere aggreſſus, cum ijs ſanæ doctrinæ ſtirpes vnà etiam reuelleret. Itaque nec acriter inceſſit, nec irreprehenſos dimittit, ſed clam & nec opinantes alijs caſtigandis perſtringit. Nam qui dicat, Suo domino ſtat, aut cadit, † illum notanti ſilentium imponere videtur, ſed re vera * illius animum vellicat: oſtendens ijs rebus duci, non ſtabilium eſſe, & qui firmiter conſiſtant, ſed qui adhuc titubent, quibúſque ni ſtent, periculum ſit ne cadant. Eandem legem & hîc ſeruat, propter inſignem imbecillita- D tem eorum quibus pudendum id eſſet. neque enim apertè eum petit, ſed laudando eo qui ſuam virginem ſeruet, egregiè verberat. Nam quid ait? Sed qui animo conſtans eſt. quod ad diſtinctionem dictum eſt eius, qui leuiter & facilè iactetur, neque adhuc firmus gradiatur, nec viriliter ſtet. Deinde qui conſciret orationem eam ſatis eſſe, quæ eius animum pungeret,

Rom.14.

Coloſſ.2.26

Matth.13.

† *ſcilicet imbecilliori & qui non vefcitur.*

* *ſcilicet notanti, non notantis.*

A vide vt eam rurſum obnubat, cauſa haud ſanè reprehenſione digna afferenda. Eo enim dicto, Sed qui animo conſtans eſt, addit, Nec cogitur, ſed liber & ſui iuris eſt. Atqui conſequens erat vt diceret, Sed qui conſtans eſt, neque id indecorũ eſſe putat. Verùm id acerbius erat. itaque aliud ſubſtituit, eum conſolans, atque ad hanc potiùs cauſam venire paſſus. ſiquidem minùs indignum eſt coactum, quàm dedecori habẽtem id vetare. nam illud effeminati & miſeri ingenij eſt; hoc etiam deprauati, nec rerum naturam rectè diſcernere ſcientis. B Sed nondum ei diſputationi erat locus. etenim nec neceſſitate incumbente fas eſſe eam, quę virgo degere inſtituerit, arcere, ſed aduerſus omnia, quæ præclarum hoc ſtudium impediãt, fortiter nitendum, audi quid Chriſtus cenſeat, Qui patrẽ aut matrem amat ſupra me, non eſt me dignus. (*Matth. 10. 30.*) quippe quòd vbi quid Deo acceptum perſequamur, quiſquis prohibeat, ſeu pater, ſeu mater, ſeu quicunque ſit, hoſtis atque inimicus ſit habendus. Sed hæc Paulus, qui auditorum imperfectionem adhuc ſuſtineret, ſcribit, inquiens: C At qui animo conſtans eſt, nec cogitur. Neque hîc finem facit. quanquam non cogi, & liberum ac ſui iuris eſſe, idem ſunt: ſed ſententię prolixitate, ac permiſſionum aſſiduitate, fractam & exilem mentem ſolatur: poſtea & alteram addens cauſam, Qui cum animo ſuo ſtatuit. neque enim ſufficit liberum eſſe, neque hinc ſolùm ſit obnoxius, ſed vbi adſciſcat, atque ſtatuat, tum verò rectè facit. deinde ne propter ingnem indulgentiam nihil intereſſe crederes, iterum diſcrimen edit, timidè ille quidem, ſed edit tamen his verbis? D Itaque & qui nuptũ elocat, rectè facit, & qui non elocat, rectiùs facit. ceterùm quanto hoc rectius ſit, hic non explicat, eadem de cauſa. quod, ſi ſcire vis, audi dicentem Chriſtum, (*Matth. 22.*) Nec ducunt, nec ducuntur, ſed angelorum ſimiles ſunt in cœlo. En diſcrimen, quò virginitas mortalem repentè attollit, modò ſi ea vera ſit.

LXXIX. (*Nulla re inferiorem fuiſſe Angelis Eliam & qui eius ſimiles, idq. virginitatis beneficio.*) Etenim qua re, ſodes, ab Angelis differebant Elias, Eliſæus, Ioannes, germani hi virginitatis amatores? Nulla niſi quòd mortali natura erant obſtricti: cetera, ſi quis accuratè inquirat,

A ὅρα πῶς αὐτὸν συνεσκίασε πάλιν, αἰτίαν ἐπαγαγὼν οὐ σφόδρα κατηγορίας ἀξίαν. εἰπὼν γάρ· ὃς δὲ ἕστηκεν ἑδραῖος ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ· προσέθηκε· μὴ ἔχων ἀνάγκην, ἐξουσίαν δὲ ἔχων. καίτοι ἀκόλουθον ἦν εἰπεῖν· ὃς δὲ ἕστηκεν ἑδραῖος, καὶ μὴ νομίζει τὸ πρᾶγμα ἀσχημοσύνην εἶναι, ἀλλὰ οὕτω πληκτικώτερον ἦν· διὸ ἑτέραν αὐτὴν τούτου προσέθηκε παραμυθούμενος αὐτὸν, καὶ διδοὺς μᾶλλον ἐπὶ ταύτην ἐλθεῖν τὴν αἰτίαν. οὐ γὰρ οὕτω δεινὸν τὸ πρᾶγμα δι' ἀνάγκην κωλύειν ὡς δι' αἰσχύνην. τοῦτο μὲν γὰρ ψυχῆς ἐστιν ἀνάνδρου καὶ ταλαιπώρου· B ἐκεῖνο δὲ καὶ διεστραμμένης, καὶ οὐδὲ τὴν τῶν πραγμάτων φύσιν ἐπισταμένης κρίνειν ὀρθῶς. ἀλλὰ τούτων οὔπω τῶν λόγων ἦν ὁ καιρός· ἐπεὶ ὅτι γε οὐδὲ ἀνάγκης ἐπικειμένης θέμις τὴν προῃρημένην παρθενεύειν κωλύεσθαι, ἀλλὰ πρὸς πάντα ἵστασθαι χρὴ γενναίως τὰ διακόπτοντα τὴν καλὴν ταύτην ὁρμήν· ἄκουσον τί φησιν ὁ Χριστός· ὁ φιλῶν πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμὲ, οὐκ ἔστι μου ἄξιος. ὅταν γὰρ τι μετίωμεν τῶν τῷ θεῷ δοκούντων, ἅπας ὁ κωλύων ἐχθρὸς ἔστω καὶ πολέμιος κἂν πατὴρ ᾖ κἂν μήτηρ κἂν ὁστισοῦν. ἀλλ' ὁ Παῦλος ἔτι διαβαστάζων τῶν ἀκουόντων τὸ ἀτελὲς, ταῦτα ἔγραφε, λέγων· C ὃς δὲ ἕστηκεν ἑδραῖος, μὴ ἔχων ἀνάγκην· καὶ οὐδὲ μέχρι τούτου τὸν λόγον ἔστησε· καίτοιγε τὸ, μὴ ἔχων ἀνάγκην, καὶ ἐξουσίαν ἔχων ταυτόν ἐστιν· ἀλλὰ τῷ μήκει τοῦ λόγου καὶ τῇ συνεχείᾳ τῶν συγχωρήσεων τὴν εὐτελῆ καὶ μικρὰν παραμυθεῖται διάνοιαν· μετὰ τούτων καὶ ἑτέραν αἰτίαν προσθεὶς τὸ, ὃς κέκρικεν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. οὐ γὰρ ἀρκεῖ τὸ ἐλεύθερον εἶναι, οὐδὲ ἀπὸ τούτου μόνον ὑπεύθυνός ἐστιν, ἀλλ' ὅταν ἕληται καὶ κρίνῃ, τότε καλῶς ποιεῖ. εἶτα ἵνα μὴ νομίσῃς διὰ τὴν πολλὴν συγκατάβασιν μηδὲν εἶναι τὸ μέσον· τίθησι πάλιν τὴν διαφορὰν, μετὰ D συστολῆς μὲν, τίθησι δ' ὅμως λέγων· ὥστε καὶ ὁ ἐκγαμίζων καλῶς ποιεῖ· ὁ δὲ μὴ ἐκγαμίζων κρεῖσσον ποιεῖ. ἀλλ' ἐνταῦθα μὲν ὅσον τὸ κρεῖττον, οὐκ ἔδειξε, διὰ τὴν αὐτὴν πάλιν αἰτίαν. σὺ δὲ εἰ θέλεις μαθεῖν, ἄκουσον τοῦ Χριστοῦ λέγοντος· οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε γαμίζονται, ἀλλ' εἰσὶν ὡς ἄγγελοι ἐν οὐρανῷ. εἶδες τὸ μέσον· πῶς τὸν θνητὸν ἡ παρθενία ἀθρόον αἴρει, ὅταν ὄντως ᾖ παρθενία.

Τί γὰρ τῶν ἀγγέλων ἀπεῖχον, εἰπέ μοι, ὁ Ἡλίας, (οθ'. ἀνεπίχαρος.) ὁ Ἐλισσαῖος, ὁ Ἰωάννης, οὗτοι οἱ γνήσιοι τῆς παρθενίας ἐρασταί; οὐδέν. ἀλλ' ἢ ὅσον θνητῇ προσεδέδεντο φύσει· τὰ δὲ ἄλλα εἴ τις ἀκριβῶς ἐξετάσειε, οὐδὲν

οὐδὲν χεῖρον ἐκείνων εὑρήσει διακειμένους· καὶ τοῦτο δὲ αὐτὸ ὃ δοκεῖ ἐλάττωμα εἶναι, μέγα εἰς ἐγκωμίου λόγον ἐστί. τὸ γὰρ γῆν οἰκοῦντας, καὶ τῇ τῆς θνητῆς φύσεως ὑποκειμένους ἀνάγκῃ, δυνηθῆναι φθάσαι πρὸς ἐκείνην τὴν ἀρετήν, ὅρα πόσης ἀνδρείας, πόσης φιλοσοφίας ἦν. ὅτι δὲ αὐτοὺς ἡ παρθενία τοιούτους ἐποίησε, δῆλον ἐντεῦθεν· εἰ γὰρ γυναῖκα εἶχον καὶ παῖδας, οὐκ ἂν εὐκόλως τὴν ἐρημίαν ᾤκησαν· οὐκ ἂν οἰκίας κατεφρόνησαν· οὐκ ἂν τῆς ἄλλης τοῦ βίου κατασκευῆς· νῦν δὲ πάντων τούτων ἀπολυθέντες τῶν δεσμῶν, ὡς ἐν οὐρανοῖς ὄντες οὕτω διετέλουν ἐπὶ τῆς γῆς· οὐ τοίχων ἐδέοντο, οὐχ ὀροφῆς, οὐ κλίνης, οὐ τραπέζης, οὐκ ἄλλου τῶν τοιούτων οὐδενός· ἀλλ' ἀντὶ μὲν στέγης εἶχον τὸν οὐρανόν, ἀντὶ δὲ κλίνης τὴν γῆν, ἀντὶ δὲ τραπέζης τὴν ἐρημίαν· καὶ ὅπερ τοῖς ἄλλοις αἴτιον εἶναι λιμοῦ δοκεῖ, τῆς ἐρημίας ἡ ἀκαρπία, τοῦτο τοῖς ἁγίοις ἐκείνοις ἐν ἀφθονίᾳ καθίστη. οὐ γὰρ ἀμπέλων αὐτοὺς ἔδει, οὐδὲ λειμώνων, οὐδὲ ληΐων, οὐδὲ ἀμητοῦ· ἀλλὰ τὸ μὲν ποτὸν αὐτοῖς ἄφθονον παρεῖχε καὶ ἡδὺ λίμναι καὶ ποταμοί· τράπεζαν δὲ τῷ μὲν ἄγγελος κατεσκεύαζε θαυμαστήν τινα καὶ παράδοξον, καὶ μείζονα ἢ κατ' ἀνθρωπίνην συνήθειαν· ὁ γὰρ εἷς ἄρτος, φησί, πρὸς τεσσαράκοντα ἡμερῶν ἀσιτίαν ἤρκεσε· τὸν δὲ ἡ τοῦ πνεύματος χάρις πολλάκις ἔτρεφε θαυματουργοῦσα· καὶ οὐκ αὐτὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ δι' ἐκεῖνον ἑτέρους. ὁ δὲ προφήτου πλέον Ἰωάννης, οὗ μείζων ἐν γεννητοῖς γυναικῶν οὐκ ἐγήγερται, οὐδὲ ἀνθρωπίνης ἐδεήθη τροφῆς. οὐ γὰρ σῖτος καὶ οἶνος καὶ ἔλαιον, ἀλλ' ἀκρίδες καὶ μέλι ἄγριον τὴν τοῦ σώματος αὐτοῦ διεκράτουν ζωήν. εἶδες ἀγγέλους ἐπὶ τῆς γῆς; παρθενίας ἰσχύν; τοὺς αἵματι καὶ σαρκὶ συμπεπλεγμένους, τοὺς χαμαὶ ἐρχομένους, τοὺς ἀνάγκῃ φύσεως ὑποκειμένους θνητῆς, ὡς ἀσωμάτους, ὡς τὸν οὐρανὸν ἤδη λαχόντας, ὡς ἀθανασίας μετειληφότας, οὕτως ἅπαντα ποιεῖν παρεσκεύαζε.

τί τὸ εὔσχημον καὶ εὐπρόσεδρον.

Πάντα γὰρ ἐκείνοις ἦν περιττά, οὐ ταῦτα μόνον τὰ ὄντως ὄντα περιττά· τρυφή, καὶ πλοῦτος, καὶ δυναστεία, καὶ δόξα, καὶ ὁ λοιπὸς τῶν ὀνείρων τούτων ὁρμαθός· ἀλλὰ καὶ τὰ δοκοῦντα εἶναι ἀναγκαῖα· οἰκίαι, καὶ πόλεις, καὶ τέχναι· τοῦτό ἐστιν εὔσχημον καὶ εὐπρόσεδρον, τοῦτο παρθενίας ἀρετή. θαυμαστὸν μὲν γὰρ καὶ πολλῶν στεφάνων ἄξιον, καὶ τὸ τῆς ἐπιθυμίας περιγενέσθαι λύττης,

A nihilo ijs deterius affectos inueniet: atque hoc ipſum quo inferiores videbantur, valde ad laudem facit. Nam in terra degentes, ac ſub mortalis naturæ neceſſitatem ſubiectos, ad eam virtutem euadere potuiſſe, vide quantæ fortitudinis, quantæ philoſophiæ erat. At virginitatem eos tales comparaſſe, hinc perſpicuum eſt. Quòd ſi enim coniuges atque liberos habuiſſent, non tam facilè deſerta habitaſſent, ædes, & reliquum vitæ apparatum neglexiſſent. Nunc ijs omnibus vinculis ſoluti, in terra velut in B cœlo degentes agitabant, non parietibus, non tecto, non thoro, non menſa, non alio id genus vllo indigentes: quin cœlum pro tecto, humum pro thoro, ſolitudinem pro menſa habebant, ac quæ res alijs famis cauſſa videatur, deſerti ſterilitas, ea ſanctis illis abundantiam præſtabat. ſiquidem nec vitibus, nec pratis, nec frugibus, nec meſſe opus habebant, ſed vberem ac dulcem potum ſtagna & fluuij ſuppeditabant. Menſam vni Angelus parauit inauditam, inſolentem, huma- C na cõſuetudine maiorem. Vnus enim, inquit, panis ad quadraginta dierum inediam ſuffecit. *3.Reg 19.* Alterum ſpiritus gratia ſæpe mirificè pauit; neque eum *Vide 4. Reg 4.* ſolum, ſed alios etiam eius cauſa. Cæterùm Ioannes plus quàm propheta, quo nullus in feminarum natis maior ſurrexit, nec humani cibi indiguit: qui non frumento, vino, oleo, ſed *Matt.11.11* locuſtis ſilueſtrique melle corporis vitam toleraret. En terreſtres angelos: en virginitatis vim: efficiebat, vt homines carne atque ſanguine coagmentati, humi gradientes, mortalis naturæ neceſſitati obnoxij, tanquam in- D corporei, tanquam cœlum iam adepti, tanquam immortalitatem conſequuti, cuncta præſtarent.

LXXX. *Quid ſit honeſtas & aſſiduitas decora.*

Quippe erant ijs cuncta ſuperuacua, non hæc ſolùm quæ verè ſuperuacua ſunt, deliciæ, opes, potentia, gloria, & reliqua ſomniorum iſtorum ſeries, ſed etiam quæ neceſſaria videntur, ædes, vrbes, artificia. Hoc eſt honeſtas & decora aſſiduitas, hoc virginitatis virtus. Nam ingens quidem & multis coronis dignum eſt, libidinum inſaniam frangere,

ac furentem naturam coercere: ſed tum verè ingens, cùm eiuſmodi etiam vita accedit, ſeorſim & per ſe exile eſt, neque eo præditos ſeruare poteſt. Atque hic nobis teſtes ſint, quotquot hodieque virginitatem exercent, quæ tantum abſunt ab Elia, & Eliſæo, & Ioanne, quantum terra à cœlo. Vt enim, ſi honeſtatem & decoram aſſiduitatem deripias, virginitatis neruos inciderit: ita ſi eam cum vita quàm optima coniungas, radicem ac fontem bonorum tenes. Nam quemadmodum radix & terra pinguis ac fertilis, ſic vita quàm optima virginitatis fructus educere nouit: immò & radix & fructus virginitatis, vita crucifixa eſt. Hæc generoſos illos ad mirabilem curſum munxit, vinculis omnibus reciſis, liberis ac pernicibus pedibus, tanquam alatos, in cœlum euolaturos dimittens. vbi enim nec vxoris ſtudium, nec liberorum procuratio ſit, perfacilis eſt egeſtas. Egeſtas autem nos cœlo affines præſtat, non terroribus ſolùm, & curis ac periculis, ſed reliquis etiam omnibus moleſtijs liberans.

LXXXI. *Quantum bonum ſit egeſtas.* Nam qui nihil habet, ceu omnia tenens, omnia contemnit, & magna libertate aduerſus † magiſtratus, pri-

Alludit ad ea quæ de Elia 3. Reg. 18. v. 18. & de Eliſæo 4. Reg. 3. v. 13. & proximè ſcribuntur. mates, atque ipſum diademate ornatum vtitur. Qui opes contemnit, ſenſim progreſſus, facile mortem etiam contemnet: atque his excelſior, omnes intrepidè alloquetur, nemine pauens ac formidans. At qui opibus occupetur, non opum tantùm mancipium eſt, ſed etiam gloriæ, honoris, præſentis vitæ, atque vt ſemel dicam, omnium

1. Tim. 6. 10. quæ ad vitam pertinent. Itaque auaritiam Paulus malorum omnium radicem dixit. Verùm & hanc radicem virginitas potis eſt exſiccare, & aliam optimam nobis indere, vnde bona omnia pullulent, libertas, fiducia, fortitudo, flagrans ardor, cœleſtium feruens ſtudium, terreſtrium omnium deſpectus. Ita honeſtas & decora aſſiduitas paratur.

LXXXII. *Contra eos qui dicant optare virgines in Abrahami ſinum venire.* Sed quæ eſt verò hæc multorum ſapiens oratio? Parens, inquit, Abrahamus & vxorem habuit, & liberos, & opes, & greges, & armenta: ac poſt ea omnia Ioannes tum Baptiſta, cum Euangeliſta, vterque virgo,

A καὶ μαινομένην κατέχειν τὴν φύσιν· ἀλλὰ τότε ὄντως γίνεται θαυμαστὸν, ὅταν ὁ τοιοῦτος βίος προσῇ· αὐτὸ δὲ καθ' ἑαυτὸ ἀσθενὲς, καὶ οὐχ ἱκανὸν σῶσαι τοὺς ἔχοντας. καὶ μαρτυρήσειαν ἂν ἡμῖν ὅσαι παρθενίας μὲν ἀσκοῦσι καὶ νῦν· τοσοῦτον δὲ ἀπολείπουσιν Ἠλιοῦ καὶ Ἐλισσαίου καὶ Ἰωάννου, ὅσον ἡ γῆ τοῦ οὐρανοῦ. ὥσπερ γὰρ τὸ εὔσχημον καὶ εὐπρόσεδρον ἂν περιέλῃς, αὐτὰ τὰ νεῦρα τῆς παρθενίας ἐξέκοψας· οὕτως ὅταν αὐτὴν μετὰ πολιτείας ἔχῃς ἀρίστης, τὴν ῥίζαν καὶ τὴν ὑπόθεσιν ἔχεις τῶν ἀγαθῶν. καθάπερ γὰρ ῥίζα καὶ γῆ λιπαρὰ καὶ γόνιμος, οὕτως οἶδεν B ἀρίστη πολιτεία τρέφειν τοὺς τῆς παρθενίας καρπούς. μᾶλλον δὲ καὶ ῥίζα καὶ καρπὸς παρθενίας ὁ ἐσταυρωμένος βίος ἐστίν. αὕτη τοὺς γενναίους ἐκείνους πρὸς τὸν θαυμαστὸν ἤλειψε δρόμον, πάντα μὲν αὐτῶν τὰ δεσμὰ περικόψασα, ποσὶ δὲ εὐλύτοις καὶ κούφοις καθάπερ πτηνοὺς ἀφεῖσα πέτεσθαι πρὸς τὸν οὐρανόν. ὅπου γὰρ οὔτε γυναικὸς θεραπεία, οὔτε παίδων ἐπιμέλεια, πολλὴ τῆς ἀκτημοσύνης ἡ εὐκολία· ἀκτημοσύνη δὲ εἰς ἐγγὺς ποιεῖ τοῦ οὐρανοῦ, οὐ φόβων μόνον, οὐδὲ φροντίδων, οὐδὲ κινδύνων, ἀλλὰ καὶ τῆς ἄλλης δυσκολίας ἡμᾶς ἀπαλλάττουσα. Ὁ μὲν γὰρ μηδὲν ἔχων, ὥσπερ· *ἴσως ὁ ἀκτημονέστατος.* C τὰ πάντα κατέχων, οὕτως ἁπάντων καταφρονεῖ, καὶ παῤῥησίᾳ κέχρηται πολλῇ, καὶ πρὸς ἄρχοντας, καὶ πρὸς δυνάστας, καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν τὸ διάδημα περικείμενον· ὁ χρημάτων καταφρονῶν ὁδῷ προβαίνων, καὶ θανάτου καταφρονήσει ῥᾳδίως. τούτων δὲ γενόμενος ἀνώτερος, πᾶσι μετὰ παῤῥησίας διαλέξεται, οὐδένα δεδοικὼς οὐδὲ τρέμων. ὁ δὲ περὶ χρήματα ἠσχολημένος, οὐ χρημάτων ἐστὶ μόνον δοῦλος, ἀλλὰ καὶ δόξης, καὶ τιμῆς, καὶ τῆς παρούσης ζωῆς, καὶ πάντων ἁπλῶς εἰπεῖν τῶν βιωτικῶν. διὰ τοῦτο ῥίζαν αὐτὴν τῶν κακῶν πάν- D των ὁ Παῦλος ἐκάλεσεν. ἀλλὰ ταύτην ἱκανὴ ξηρᾶναι τὴν ῥίζαν ἡ παρθενία, καὶ ἑτέραν ἡμῖν ἐνθεῖναι τὴν ἀρίστην, τὴν ἅπαντα βλαστάνουσαν τὰ καλά· ἐλευθερίαν, παῤῥησίαν, ἀνδρείαν, ζῆλον πεπυρωμένον, ἔρωτα τὸν οὐράνιον θερμὸν, ὑπεροψίαν πάντων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς· οὕτω τὸ εὔσχημον καὶ εὐπρόσεδρον γίνεται. Ἀλλὰ τίς ὁ σοφὸς τῶν πολλῶν λόγος; ὁ πατριάρχης, φησὶν, Ἀβραὰμ καὶ γυναῖκα εἶχε, καὶ παῖδας, καὶ χρήματα, καὶ ποίμνια, καὶ βουκόλια· καὶ μετὰ πάντα ἐκεῖνα Ἰωάννης ὅ, τε Βαπτιστὴς ὅ, τε εὐαγγελιστὴς, παρθένοι ἀμφότεροι τυγχάνοντες, *πρὸς τοὺς λέγοντας, ὅτι αἱ παρθένοι εἰς κόλπους Ἀβραὰμ εὔχονται ἐλθεῖν.*

καὶ Παῦλος καὶ Πέτρος ἐπὶ τῆς ἐγκρατείας διαλάμψαντες εἰς τοὺς ἐκείνου κόλπους εὔχονται ἐλθεῖν. τίς σοι τοῦτο εἶπεν, ὦ βέλτιστε; ποῖος προφήτης; τίς εὐαγγελιστής; αὐτός, φησιν, ὁ Χριστός. τὸν γὰρ ἑκατοντάρχην ἰδὼν πολλὴν ἔχοντα πίστιν, ἔλεγεν· ὅτι πολλοὶ ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν ἥξουσι, καὶ ἀνακλιθήσονται μετὰ Ἀβραάμ, καὶ Ἰσαάκ, καὶ Ἰακώβ. καὶ ὁ Λάζαρος μετ' αὐτοῦ τότε ὁρᾶται ὑπὸ τοῦ πλουσίου τρυφῶν. καὶ τί τοῦτο πρὸς Παῦλον; τί δὲ πρὸς Πέτρον; τί δὲ πρὸς Ἰωάννην; οὐ γὰρ ὁ Λάζαρος Παῦλος καὶ Ἰωάννης ἦν, οὐδὲ οἱ πολλοὶ οἱ ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν, ὁ τῶν ἀποστόλων ἦσαν χορός. ὥστε περιττὸς ὑμῖν οὗτος ὁ λόγος καὶ μάταιος. εἰ δὲ θέλεις ὅλως ἀκοῦσαι τὰ τῶν ἀποστόλων ἔπαθλα, ἄκουσον τοῦ μέλλοντος αὐτὰ διδόναι, λέγοντος· καθίσεσθε ἐπὶ δώδεκα θρόνους κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραήλ. καὶ οὐδαμοῦ ἐνταῦθα ὁ Ἀβραάμ, οὔτε ὁ τούτου παῖς, οὐδὲ ὁ ἐκείνου, οὐδὲ ὁ λαχὼν αὐτοὺς κόλπος, ἀλλ' ἀξία πολλῷ μείζων ἐκείνης. τοὺς γὰρ ἐκείνων οὗτοι καθεδοῦνται κρινοῦντες ἐκγόνους. οὐ ταύτῃ δὲ μόνον ἡ διαφορὰ δήλη· ἀλλ' ὅτι ὧν μὲν ὁ Ἀβραὰμ ἔτυχε πολλοὶ τεύξονται. πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται, φησιν, ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν, καὶ ἀνακλιθήσονται μετὰ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ· τῶν δὲ θρόνων ἐκείνων οὐδεὶς ἕτερος ἐπιλήψεται, ἀλλὰ μόνος ὁ τῶν ἁγίων τούτων χορός. ἔτ' οὖν, εἰπέ μοι, ποιμνίων μέμνησθε, καὶ βουκολίων, καὶ γάμων, καὶ παίδων; τί οὖν, φησίν, ὅταν τῶν παρθενευσάντων πολλοὶ μετὰ τοὺς πολλοὺς ἱδρῶτας εὔχονται χωρῆσαι ἐκεῖ; ἐγὼ δὲ τούτου μεῖζον ἐρῶ, ὅτι πολλοὶ τῶν παρθενευσάντων οὐδὲ ἐκείνων ἐπιτεύξονται τῶν κόλπων, οὐδὲ τῶν ἐλαττόνων, ἀλλ' εἰς τὴν γέενναν αὐτὴν ἀπελεύσονται. καὶ δηλοῦσιν αἱ τοῦ νυμφῶνος ἀποκλεισθεῖσαι παρθένοι. ἆρ' οὖν παρὰ τοῦτο τῆς παρθενίας ἴσος ὁ γάμος· ἢ καὶ χείρων. τὸ γὰρ ὑπόδειγμα τὸ σὸν καὶ χείρονα αὐτὸν ποιεῖ. εἰ γὰρ ὁ μὲν γεγαμηκὼς Ἀβραὰμ ἐν ἀνέσει καὶ τρυφῇ, οἱ δὲ παρθενεύσαντες ἐν γεέννῃ· τοῦτο λείπεται κατὰ τὸν ὑμέτερον ὑποπτεῦσαι λόγον. ἀλλ' οὐκ ἔστι ταῦτα, οὐκ ἔστιν. οὐ γὰρ μόνον οὐκ ἐλάττων, ἀλλὰ καὶ πολλῷ βελτίων ἡ παρθενία τοῦ γάμου. πῶς; ὅτι οὔτε τὸν Ἀβραὰμ ὁ γάμος τοιοῦτον ἐποίησεν, οὔτε ἡ παρθενία τὰς ἀθλίας ἐκείνας ἀπώλεσεν· ἀλλὰ καὶ τὸν πατριάρχην ἡ λοιπὴ τῆς ψυχῆς ἀρετὴ λαμπρὸν ἀπέδειξε.

A & Paulus atque Petrus continentia illuſtres, in eius ſinum venire optant. Et quis autem tibi id dixit, bone vir? quis propheta? quis Euangeliſta? Ipſe, inquit, Chriſtus. Nam Centurionem videns ſumma fiducia præditum, ait: Multi ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abrahamo, & Iſaaco, & Iacobo. *Matt.8.11.* Quin Lazarus cum eo tum delicians à diuite videtur. *Luc.16.* Quid hoc ad Paulum? quid ad Petrum? quid ad Ioannem? neque enim aut Lazarus Paulus ac Ioannes erat, aut multi illi ab Oriente & Occidente, Apoſtolorum chorus. B Itaque hæc vobis caſſa & inanis eſt oratio. Quòd ſi Apoſtolorum præmia planè audire vis, ea contributuri ſententiam accipe: Sedebitis vos quoque in duodecim ſedilibus, duodecim Iſraëlitarum tribus iudicantes, *Matth.19.28.* Nuſquam hîc aut Abrahamus, aut eius natus, aut nepos, aut qui eos acceperit, ſinus: ſed dignitas longè hac ſublimior. nam hi illorum poſteros iudicaturi ſedebunt. Neque hîc duntaxat euidens diſcrimen eſt, ſed quòd quæ Abrahamus eſt adeptus, multi nanciſcentur. C multi enim, inquit, ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abrahamo, & Iſaaco, & Iacobo: ſedilia illa, niſi ſanctorum horum chorus, occupabit nemo. Et adhuc greges, armenta, matrimonia, liberos commemoratis? Quid igitur, inquit, ſi virginum multi poſt graues ſudores eò venire optant? Ego verò maius etiam quiddam confirmabo, virginum multos nec eos quidem ſinus, nec minora conſequuturos, ſed in gehennam diſceſſuros. atque id virgines oſtendunt thalamo excluſæ. *Matth.25.* D † Ergo hinc virginitati par eſt matrimonium: immò hæc etiam deterior. nam exemplum tuum eo vel deteriorem facit. quòd ſi enim maritus Abrahamus in requiete & delicijs eſt, virgines in gehenna, id ex oratione veſtra coniectandum relinquitur. Sed non ita eſt, inquam: quin adeò matrimonio deterior non eſt, vt longè etiam præſtantior ſit. Quo modo? Quòd nec Abrahamum matrimonium talem præſtitit, nec miſeras illas virginitas perdidit; ſed & Patriarcham reliqua vitæ virtus illuſtrem reddidit,

† ἀνθυποφορὰ eſt eius, qui ex aduerſo loquẽtem induxerat.

& has reliqua vitæ fœditas igni tradidit. Siquidem ille, etiã maritus degens, virginitatis bonis perfungi ſtuduit, honeſtate inquam & decora aſſiduitate: hæ virginitatem amplexæ, in vitæ procellas & matrimonij negotia reciderunt. Quid igitur, inquit, & nũc vetat maritum, ac liberis, opibus, ceteriſque omnibus affectum, decoram aſſiduitatem tueri? Primùm quòd nemo nunc par eſt Abrahamo, ſed nec paruo interuallo proximus. Nam ille, qui & opes & vxorem haberet, etiam magis quam qui inopiam profiteantur, pecunias contempſit, & voluptatem fortiùs quàm virgines cohibuit. hi enim quotidie libidinibus ardent; ille adeò eam flamam extinxerat, neque vlla cupiditate obſtrictus tenebatur, vt non ſolùm pellice abſtineret, ſed etiam domo eam pelleret, quò litis ac diſſidij occaſionem omnem tolleret. quod equidem nunc haud temerè reperire eſt.

LXXXIII. *Non eandē virtutis modū nobis & antiquis propoſitum eſſe.* Præterea autem, quod initiò dicebam, & nunc repetam, non eundem à nobis atque ab illis virtutis modum exigi. ſiquidem nunc perfectò eſſe non licet, niſi omnibus venditis, niſi omnibus valere iuſſis, non opibus tantùm *Matth.19.* & ædibus, ſed anima etiam ſua. tum *Luc.14.* nondum tantæ accuratiõis ſpecimen erat. Quid igitur, inquit, accuratiùs nunc Patriarcha viuimus? Debemus certè, atque id iubemur, ſed non præſtamus: ideóque longè à iuſto relinquimur. nam quin maiora nobis certamina propoſita ſint, nulli dubium eſt. Itaque Noë laudans ſcriptura, non ſimpliciter id facit, ſed cum additamento quodam, Noë, qui vir *Gen.6.9.* bonus eſſet, & ætatis ſuæ perfectiſſimus, Deo ſe probauit: non ſimpliciter perfectiſſimus, ſed ea tempeſtate. multi enim ſunt perfectionis modi, aliis atque alijs temporibus deſcripti: ac quod aliquando perfectum fuit, temporis progreſſu in poſterum fit imperfectum. Verbi gratia? Aliquando *Leuit.18.* perfectus erat qui legem exequebatur: nam hæc qui præſtet, inquit, per ea victurus eſt: at Chriſtus exortus *Matth.5.* perfectum hoc imperfectum oſtendit. niſi enim, inquit, iuſtitia Scribis & Phariſæis excellueritis, non eſtis in cœleſte regnum ingreſſuri. Tum homicidium ſolum atrox videbatur: nunc

A καὶ ταύτας ἡ λοιπὴ κακία τοῦ βίου τῷ πυρὶ παρέδωκεν. ἐκεῖνος μὲν γὰρ καὶ ἐν γάμῳ ζῶν ἐσπούδασε τὰ τῆς παρθενίας κατορθῶσαι καλά· τὸ εὔσχημον λέγω, καὶ εὐπρόσεδρον· αὗται δὲ καὶ παρθενίαν ἑλόμεναι, εἰς τὸν τοῦ βίου κλύδωνα καὶ τὰς ἐν τῷ γάμῳ πραγματείας κατέπεσον. τί οὖν κωλύει, φησί, καὶ νῦν μετὰ τοῦ γάμου καὶ τῶν παίδων, καὶ τῶν χρημάτων, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων τὸ εὐπρόσεδρον διασώσασθαι; πρῶτον μὲν ὅτι οὐδεὶς κατὰ τὸν Ἀβραὰμ νῦν· ἀλλ' οὐδὲ κατὰ μικρὸν ἐγγύς. καὶ γὰρ τῶν ἀκτημοσύνην ἀσκούντων μᾶλλον ἐκεῖ- B νος χρημάτων κατεφρόνησε, πλοῦτον καὶ γυναῖκα ἔχων, καὶ ἡδονῆς μᾶλλον τῶν παρθενευόντων ἐκράτει. οὗτοι μὲν γὰρ καθ' ἑκάστην ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας φλέγονται τὴν ἡμέραν· ἐκεῖνος δὲ οὕτω ταύτην κατέσβεσε τὴν φλόγα, καὶ οὐδεμιᾷ συνεδέετο προσπαθείᾳ, ὡς μὴ μόνον ἀποσχέσθαι τῆς παλλακίδος, ἀλλὰ καὶ ἐκβαλεῖν αὐτὴν τῆς οἰκίας ὑπὲρ τοῦ μάχης καὶ στάσεως πᾶσαν ὑπόθεσιν ἀνελεῖν· νῦν δὲ οὐ σφόδρα εὔκολον τοῦτο εὑρεῖν.

Καὶ χωρὶς τούτων δέ, ὅπερ καὶ ἀρχόμενος ἔλεγον, τοῦτο καὶ νῦν ἐρῶ· ὅτι οὐ τὸ αὐτὸ τῆς ἀρετῆς C ἀπαιτούμεθα μέτρον ἡμεῖς τε κἀκεῖνοι. νῦν μὲν γὰρ οὐκ ἔστι τέλειον εἶναι μὴ πάντα πωλήσαντα, μὴ πᾶσιν ἀποταξάμενον, οὐ χρήμασι λέγω μόνον καὶ οἰκίᾳ, ἀλλὰ καὶ τῇ ψυχῇ τῇ ἑαυτοῦ. τότε οὔπω τοσαύτης ἀκριβείας ἐπίδειξις ἦν. τί οὖν ἀκριβέστερον ἡμεῖς, φησί, τοῦ πατριάρχου βιοῦμεν νῦν; ὀφείλομεν μὲν καὶ τοῦτο ἐπιτετάγμεθα, οὐ βιοῦμεν δέ· καὶ διὰ τοῦτο πολὺ τοῦ δικαίου λειπόμεθα· ἐπεὶ ὅτι γε μείζονα ἡμῖν τὰ σκάμματα πρόκειται, παντί που δῆλόν ἐστι. διὰ τοῦτο καὶ τὸν Νῶε θαυμάζουσα ἡ γραφή, οὐχ ἁπλῶς τοῦτο ποιεῖ, ἀλλὰ μετὰ προσθήκης τινός. D Νῶε γάρ, φησι, δίκαιος τέλειος ὢν ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ τῷ θεῷ εὐηρέστησεν. οὐχ ἁπλῶς τέλειος, ἀλλ' ἐν τῷ τότε καιρῷ. πολλοὶ γὰρ τελειότητος ὅροι κατὰ διαφόρους ὡρισμένοι καιρούς· καὶ τοῦ χρόνου προκόπτοντος τὸ ποτὲ τέλειον ἀτελὲς ὕστερον γίνεται. οἷόν τι λέγω· τέλειος ἦν ποτε ὁ κατὰ τὸν νόμον βιούς· ὁ ποιήσας γὰρ αὐτά, φησί, ζήσεται ἐν αὐτοῖς· ἀλλ' ἐλθὼν ὁ Χριστὸς τοῦτο τὸ τέλειον ἔδειξεν ἀτελές. ἐὰν γὰρ μὴ περισσεύσῃ, φησίν, ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν πλεῖον τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. τότε φόνος ἐδόκει μόνον εἶναι δεινόν. νῦν

πγ'. Ἐν ... τὸ αὐτὸ ... ἀρετῆς ... ἡμῖν ... καὶ ἐκείνοις ... κειται.

δὲ καὶ ὀργὴ καὶ λοιδορία μόνη τῇ γεέννῃ παραπέμψαι δύναιτ' ἄν. τότε μοιχεία ἐκολάζετο μόνον· νῦν δὲ καὶ τὸ ἀκολάστοις ὀφθαλμοῖς γυναῖκα ἰδεῖν, οὐκ ἀπήλλακται τιμωρίας. τότε ἡ ἐπιορκία μόνη ἦν ἐκ τοῦ πονηροῦ· νῦν δὲ καὶ τὸ ὀμόσαι. τὸ γὰρ περισσὸν, φησὶ, τούτων ἐκ τοῦ πονηροῦ ἐστίν. οὐδὲν πλέον ἀπῃτοῦντο οἱ τότε, ἢ τὸ τοὺς φιλοῦντας ἀγαπᾷν· νῦν δὲ τὸ μέγα τοῦτο καὶ θαυμαστὸν οὕτως ἐστὶν ἀτελὲς, ὡς καὶ μετὰ τὴν κατόρθωσιν αὐτοῦ, μηδὲν πλέον ἡμᾶς ἔχειν τῶν τελωνῶν. Τί δήποτε οὖν τῶν αὐτῶν κατορθωμάτων οὐχ ὁ αὐτὸς κεῖται μισθὸς ἡμῖν καὶ τοῖς ἐν τῇ παλαιᾷ, ἀλλὰ μείζονα ἐπι- B δείκνυσθαι δεῖ τὴν ἀρετὴν, εἰ μέλλοιμεν τῶν αὐτῶν ἐκείνοις τυγχάνειν; ὅτι πολλὴ ἡ τοῦ πνεύματος χάρις ἐκκέχυται νῦν, καὶ μεγάλη τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας ἡ δωρεά. ἄνδρας γὰρ αὕτη τελείους ἀντὶ νηπίων ἐποίησεν. ὥσπερ οὖν ἡμεῖς τοὺς παῖδας τοὺς ἡμετέρους ὅταν ἡβήσωσι, πολλῷ μείζονα ἀπαιτοῦμεν τὰ κατορθώματα, καὶ ἃ ποιοῦντας πρότερον ἐπῃνοῦμεν κατὰ τὴν πρώτην ἡλικίαν, ταῦτα γενομένους ἄνδρας, καὶ κατορθοῦντας, οὐκέθ' ὁμοίως θαυμάζομεν, ἀλλ' ἕτερα πολλῷ μείζονα ἐκείνων κελεύομεν ἐπιδείκνυσθαι· οὕτω καὶ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ὁ θεὸς ἐν τοῖς πρώτοις χρόνοις οὐ C μεγάλα ἀπῄτει τὰ κατορθώματα, ἅτε νηπιωδέστερον διακειμένην· ἐπεὶ δὲ προφητῶν ἤκουσεν, ἀποστόλων, τῆς τοῦ πνεύματος ἐπέτυχε χάριτος, ἐπέτεινεν αὐτῇ τῶν κατορθωμάτων τὸ μέγεθος. εἰκότως. καὶ γὰρ μισθοὺς μείζονας ἔθηκε, καὶ τὰ ἔπαθλα πολλῷ λαμπρότερα νῦν. οὐκέτι γὰρ γῆ καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλ' οὐρανὸς, καὶ τὰ νοῦν ὑπερβαίνοντα ἀγαθὰ τοῖς κατορθοῦσιν ἀπόκειται. πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἔτι μένειν σμικρότητος ἀνδρωθέντας; τότε μὲν γὰρ ἡ ἀνθρωπίνη καθ' ἑαυτῆς ἐστασίαζε φύσις, καὶ πόλεμος ἦν ἄσπονδος· καὶ τοῦ- D το ὁ Παῦλος διηγούμενος οὑτωσί πως φησίν· βλέπω δὲ ἕτερον νόμον ἐν τοῖς μέλεσί μου ἀντιστρατευόμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοός μου, καὶ αἰχμαλωτίζοντά με τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας τῷ ὄντι ἐν τοῖς μέλεσί μου· ἀλλ' οὐ νῦν οὐκ ἔστι ταῦτα. τὸ γὰρ ἀδύνατον τοῦ νόμου, ἐν ᾧ ἠσθένει διὰ τῆς σαρκὸς, ὁ θεὸς τὸν ἑαυτοῦ υἱὸν πέμψας ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας, κατέκρινε τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί· καὶ περὶ τούτων εὐχαριστῶν ὁ Παῦλος ἔλεγε· ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος, τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου; εὐχαριστῶ τῷ θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ. διὰ

Τί. ὅτι οὐ τῶν αὐτῶν κατορθωμάτων οὐχ ὁ αὐτὸς κεῖται μισθὸς ἡμῖν καὶ τοῖς ἐν τῇ παλαιᾷ.

A vel ira duntaxat ac conuitium ad gehennã rapere queat. Tum adulterium ſolum plectebatur: nunc vel flagitioſis oculis mulierem aſpicere, non abeſt à ſupplicio. Tum periurium ſolum à malo erat: nunc vel iurare. nam quod præter hæc eſt, inquit, à malo eſt. Ab ijs nihil amplius requirebatur, quàm amare eos qui ſe amarent: nunc magnum hoc & præclarum, tam eſt imperfectum, vt eo perfuncti, nihilo publicanis præſtemus.

LXXXIV *Meritò eandē rectè factorũ non idem præmium nobis & antiquis propoſitum eſſe.*

Cur igitur non idem præmium ijſdem rectè factis & noſtris & anti- B quorum, propoſitum eſt, ſed maiorem virtutem prodamus neceſſe eſt, ſi eadem quæ illi conſequemur? Quòd nunc ingens Spiritus gratia effuſa eſt, & magnum aduentus Christi munus: adultos quippe pro infantibus reddidit. Itaque quemadmodum nos à pueris noſtris puberibus maiorem virtutem poſtulamus, & quæ in prima ætate facientes laudabamus, eadem viros præſtantes non æquè admiramur, ſed alia multo ijs grauiora edere iubemus: ita & ab humana natura Deus primo quoque tempore eximia C quædam facinora non exigebat, vt quæ puerilius affecta eſſet: at vbi prophetas, Apoſtolos audiuit, Spiritus gratiam conſequuta eſt, virtutis ei magnitudinem auxit. Nec iniuria. Nam & mercedem ampliorem, & præmia multo illuſtriora nunc propoſuit. non enim amplius terra ac terrena, ſed cœlum, & quæ intelligentiam ſuperent, bona, perfunctos exſpectant. An non igitur abſurdum ſit, adultos adhuc in eadem infantia perſiſtere? Nam humana tum natura aduerſum ſe factionibus diſceſſerat, bello ar- D dens internecino. Atque id deſcribens Paulus, ait, Aliam video legem *Rom.7.23.* in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me legi peccati, quæ lex eſt in membris meis. At non hæc nunc ſunt. Quod enim legi propter carnem impotenti *Rom.8.3.* deſperatum erat, id Deus præſtitit ſuo ipſius filio miſſo, carne ſontis ſimili, & de peccato peccatum per carnem conuicit: de eóque gratias agens Paulus, Miſer, inquit, ego homo, quis me *Rom.7.24.* ab huius mortis corpore liberet? Ago Deo gratias per Ieſum Chriſtũ. Itaque

meritò punimur, ſoluti, tantundem currere quantum impediti, nolentes. quamquam vt tantundem poſſimus, ne ſic quidem pœna ſoluimur. nam qui alta pace fruatur, longè maius & illuſtrius trophæum erigere par eſt, quàm qui admodum bello premantur. Quòd ſi in opibus, deliciis, coniugum ſtudio, rerum procuratione aſſiduè verſamur, ecquando viri euademus, ſpiritu viuemus, Domini res curabimus? an poſtquam hinc migratum erit? at non id laborum ac certaminis, ſed præmiorum & pœnarum

Matth. 25. tempus erit. Tum nec virgini oleum in lucernis non habenti, ab aliis ſu-

Matth. 22. mere licebit, ſed foris manebit: nec qui ſordidis indutus adſtet, egreſſus mutare veſtem poterit, ſed ad gehennæ ignem abripietur: nec ſi vel Abrahamum imploret, quicquam tum proficiet. Quippe orta iam die capitali, & manante quaſi quodam

Dan. 7. ignis fluuio, ac iudice pro tribunali ſedente, habenda actionum noſtrarum quæſtione, non iam porrò flagitia eluere finemur, ſed ad ſupplicium iis debitum velimus nolimus trahimur modò, nullius tum precibus condonandi: ſed quantumuis quis pari fiducia ſit cum magnis & auguſtis viris, quantumuis Noa, Iobus, Daniel

Reſpicit ad Ezech. c. 14. 14. ſit, etiamſi pro liberis ac filiabus deprecetur, nihil agat, ſed neceſſe ſit conſceleratos immortales porrò pœnas expendere, vt qui rectè fecerunt honorem inire. nam neque his neque illis finem fore Chriſtus declarauit, vt vitam, ſic ſupplicium immortale eſſe dicens: qui & dextris collaudatis, & ſiniſtris damnatis ita ſubdit:

Matth. 25. 46. Abibunt hi in pœnam ſempiternam, iuſti verò in vitam ſempiternam. Itaque hic ſeriò laborandum eſt, & qui vxorem habeat, ei perinde agendum ac ſi non haberet: & qui verè non habeat, ei cum virginitate reliquæ etiam omnes virtutes exercendæ ſunt, ne poſt ex hac vita deceſſum, in caſſum lamentemur.

A τοῦτο κολαζόμεθα εἰκότως, ὅτι τῶν συμπεποδισμένων ἴσα τρέχειν οὐ βουλόμεθα οἱ λελυμένοι· μᾶλλον δὲ κἂν ἴσα δυνηθῶμεν, οὐδὲ οὕτως ἀπηλλάγμεθα τῆς κολάσεως. τοὺς γὰρ βαθείας ἀπολαύοντας εἰρήνης, τῶν σφόδρα βαρυνομένων πολέμῳ, πολλῷ μείζονα δεῖ καὶ λαμπρότερα ἑστάναι τὰ τρόπαια. εἰ δὲ μένοιμεν περὶ χρήματα, καὶ τρυφὴν, καὶ γυναῖκας, καὶ πραγμάτων ἐπιμελείας στρέφεσθαι, πότε ἄνδρες ἐσόμεθα, πότε πνευματικῶς ζήσομεν, πότε τὰ τοῦ κυρίου μεριμνήσομεν; ὅταν ἀποδημήσωμεν ἐντεῦθεν; ἀλλ' οὐκέτι πόνων οὐδὲ

B ἀγώνων καιρὸς, ἀλλὰ στεφάνων καὶ κολάσεων. τότε κἂν παρθένος ᾖ τις οὐκ ἔχουσα ἔλαιον ἐν τῇ λαμπάδι, οὐ δυνήσεται παρ' ἑτέρων λαβεῖν, ἀλλ' ἔξω μενεῖ· κἂν ῥυπαρά τις ἱμάτια ἐνδεδυμένος παραγένηται, οὐ δυνήσεται ἐξελθὼν ἀμεῖψαι τὴν στολὴν, ἀλλ' εἰς τὸ τῆς γεέννης ἀπαχθήσεται πῦρ· κἂν αὐτὸν παρακαλῇ τὸν Ἀβραὰμ, οὐδὲν αὐτῷ πλέον ἔσται λοιπόν. τῆς γὰρ κυρίας παραγενομένης, καὶ τοῦ βήματος τεθέντος, καὶ τοῦ δικαστοῦ καθισθέντος, καὶ τοῦ ποταμοῦ συρομένης τῆς φλογὸς, καὶ τῆς ἐξετάσεως γινομένης τῶν πεπραγμένων ἡμῖν, οὐκέτι λοιπὸν Lego ἡμαρτημένων. ἀποκλύσασθαι τὰ πλημμελήματα συγχωρούμε-

C θα, ἀλλ' ἐπὶ τὴν ὀφειλομένην ἀπὸ τούτων δίκην καὶ ἑκόντες καὶ ἄκοντες ἑλκόμεθα μόνοι· οὐδεὶς ἡμᾶς ἐξαρπάσασθαι τότε δυνάμενος. ἀλλὰ κἂν τύχῃ τὴν αὐτὴν τοῖς μεγάλοις καὶ θαυμαστοῖς ἀνδράσι παρρησίαν ἔχων τις· κἂν Νῶε, κἂν Ἰὼβ, κἂν Δανιὴλ, κἂν ὑπὲρ παίδων δέηται καὶ θυγατέρων, οὐδὲν ἔσται πλέον· ἀλλ' ἀνάγκη λοιπὸν ἀθάνατα κολάζεσθαι τοὺς ἡμαρτηκότας, ὥσπερ οὖν καὶ τιμᾶσθαι τοὺς κατωρθωκότας. ὅτι γὰρ οὔτε τούτων οὔτε ἐκείνων τέλος ἔσται ὁ Χριστὸς ἀπεφήνατο, ὥσπερ τὴν ζωὴν αἰώνιον, οὕτω καὶ τὴν κόλασιν αἰώ-

D νιον εἶναι λέγων. ὅτε γὰρ τοὺς μὲν ἐκ δεξιῶν ἀπεδέξατο, τοὺς δὲ ἐξ εὐωνύμων κατεδίκασεν, ἐπήγαγε λέγων· ἀπελεύσονται οὗτοι εἰς κόλασιν αἰώνιον· οἱ δὲ δίκαιοι εἰς ζωὴν αἰώνιον. διὸ χρὴ πάντα ἐνταῦθα πραγματεύεσθαι, καὶ τὸν ἔχοντα γυναῖκα ὡς μὴ ἔχοντα εἶναι, καὶ τὸν ὄντως οὐκ ἔχοντα, μετὰ τῆς παρθενίας καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν ἀσκεῖν ἀρετήν· ἵνα μὴ μετὰ τὴν ἐνθένδε ἀποδημίαν ἀνόητα ἀποδυρώμεθα.

DOMINO AMANTISSIMO, AC MERITO VENERABILI PATRI MATTHÆO FRATER AMBROSIVS S.

EXEGISTI à me iure tuo ſenex optime, atque ſuauiſſime, Vt exercitij cauſa aliquid ſacrarum literarum ex Græco conuerterem. Aiebas enim fore optimi auſpicij, ſi huiuſmodi monumentis primitias ſtudiorum meorum conſecrarem, facturumque rem conuenientiſſimam Voto & inſtituto meo, ſi non minus ſtudij, operæ & diligentiæ in transferendis noſtratis philoſophiæ magiſtris oſtenderem, quàm feciſſent ætate noſtra, hodiéque facerent nonnulli clariſſimi atque doctiſſimi Viri familiares noſtri in conuertendis externæ ſapientiæ autoribus. Ego itaque etſi Viris illis ingenio, doctrina, ſtudio longe inferior ſim, nullâque his ratione conferendus: nihil tamen mihi minus integrum exiſtimaui, quàm Votis tuis, tuæque adeò rationabili deeſſe poſtulationi: negociúmque iſtud transferendi, fretus iuſſione atque autoritate tua, Vtinam tam fauſtè & feliciter, quàm promptè & obtemperanter aggreſſus ſum. Sed cum aliquid transferre cuperem, quòd propoſito noſtro, & Vitæ inſtituto maxime conduceret, opus egregium offendi beatiſſimi Iõannis Cõſtantinopolitani Epiſcopi, cui Chryſoſtomi cognomen oratio aurata dedit, tres in libros diſtinctum. Quo in opere ſummus ille Vir philoſophiam noſtram contra Vituperatores & derogatores omnes, ita magnifice, tantáq; Vel orationis dignitate, Vel argumentorum Vi, Vel ſententiarum Vbertate tuetur, Vt omnibus poſthac maledicis ora perpetuo ſilentio obſtruxiſſe Videatur. Id igitur eo libentius conuertere inſtitui, quo noſtris ſummæ ſpei adoleſcentibus, atque omnibus Vbique monachis ſummo & ſolatio & Vſui fore arbitratus ſum: cum illi cauſam ſuam animaduerterint à præſtantiſſimo Viro ante mille annos, tanta Vel cura ſuſceptam, Vel elegantia & Vbertate defenſam. Præterea plurimorum qui Vitæ præſentis commodis & Voluptatibus addicti, monaſticæ Vitæ inſtituta carpere non deſinunt, hoc ſtudio & labore noſtro Vel reprimendam audaciam, Vel inſtruendam ignorantiam putauimus. Eſt enim incredibile quantum negotij, quid moleſtiarum ab eiuſmodi hominibus perpeti cogamur, quantúmque illi nobis obſtrepant, ſi quando illorum liberos, aut propinquos, aut alia aliqua ex parte neceſſarios, Chriſti ſe milites profiteri, atque in eius ſacramenta iurare cupientes, in noſtrum cœtum admiſerimus. Quòd item ferè monaſterijs omnibus, & religioſis congregationibus contingit. Quorum in manus libri iſti ſi inciderint, nonnihil de irrationabili furore, & inconſultiſſima indignatione remittent, & niſi fuerint penitus excordes, manus etiam fortaſſis dabunt, cum Viderint ſe tot & tam Varijs doctiſſimi Viri rationibus concluſos & circumſcriptos. Tu itaque mi ſenior optime & iucundiſſime, hos libros ita leges, Vt ab ingenió parum exercitato traductos memineris. In quibus ſi quid inconcinnius dictum offenderis, offendes autem plurima, imperitiæ interpretis imputes Velim. Neque enim tantum mihi arrogo, Vt putem me eloquentiſſimum Virum pari orationis luce transferre potuiſſe: imò Vero non ambigo, quin illum ſeſe longe inferiorem, in lingua noſtra Videri fecerim, cum in ſua hoc eſt in Græca, incredibili facilitate & Vbertate fluat. Quibus ego in rebus illum, ſi Vt erat optimi officium interpretis, imitari non potui, tibi in primis pater optime imputare debebis, qui immemor Virium noſtrarum, eáſque amore potius quàm ratione metiens, rem doctiſſimorum hominum ab imperito requiſiſti. Ego enim cum tuam iſtam iuſſionem mihi minimè ſpernendam, ſeu detrectandam arbitrarer, malui in me eloquentiam deſiderari, quàm fidem. Eſſet enim profecto parum grati, & minime officioſi animi, huiuſmodi abs te iniunctum munus recuſare, cùm Græcas ipſas Latináſque literas tuo potiſſimum beneficio & auxilio ſim conſecutus. Cordi Vero eſt, ſi hoc exercitationis genus gratum tibi eſſe cognouero, ſicque tua fuero autoritate confirmatus, gratiúſque ocio noſtro conſulueris: nonnulla etiã eiuſdem Viri monumẽta (ſunt autem fere innumerabilia) ſimili ſtudio ac labore conuertere, tuóque dicare nomini, Vt hoc Vel minimo officio, incredibili in me amori tuó ſatisfaciam: ita tamen, Vt pro iſto qualicumque labore meo, ampliſſimum ſemper orationum tuarum munus abs te repoſci intelligas.

A

ADVERSVS OPPVGNATORES EORVM, QVI AD monaſticam vitam inducunt, Liber primus, Ambroſio Camaldulenſi interprete.

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΠΟΛΕΜΟΥΝΤΑΣ ΤΟΙΣ ΕΠΙ τὸ μονάζειν εἰσάγουσιν.

CAP. I.

CVM templum illud peruetuſtũ & percelebre, quod B Hieroſolymis fuerat, multis annis euerſum atque ſolo adæquatum, è lõgiſſima captiuitate redeuntes erigére, atque inſtaurare Hebræi cuperent: tum vero feri quidam, ac barbari, immanéſq; homines, qui neque Deum reuerebãtur, cui templum illud erexerant, neque tantæ virorũ cladis miſericordia vlla mouebantur, ex qua ſero ſe tandem, vixque receperant, neque diuinæ animaduerſionis metu correpti fuerant, quæ ſolet C eiuſmodi audaces ac facinoroſos eueſtigio ſubſequi: primum quidem per ſeipſos nitebantur, cœptæ eos ædificationis ſtudijs arcere. Cum vero nihil proficerent datis ad regem ſuum literis, in quibus ciuitatem illam defectionis, nouarũmque rerum ſtudioſam, ac bellicis rebus aſſuetam appellabant, perſuaſerunt tandem, vt ſibi eiuſce impediendi ædificij facultas omnis permitteretur. Hac igitur accepta poteſtate, cum ingenti equitum manu viros adorſi interruperunt opus interim. Et elati, ea victoria gloria- D bantur: qui ſi quid ipſis cordis fuiſſet, ingemiſcere ac lugere debuerant, nihilq; poſthac eiuſmodi moliri: verùm id erat profectò exordium quoddam, atque principium eorum quæ ſe protinus apprehenſura erant malorum. Opus enim illud proficiebat indies, egregióque ſucceſſu, & præclaro fine claudebatur. Tum interim illi didicerunt, ac per illos vniuerſi, quòd non homines profectò oppugnare perrexe-

Eſdr. 4. 11. rant, neque Mithridates modo tunc, aut alius quiſpiam, ſed quiſquis omnino eis hominibus aduerſus infeſtúſque eſſe maluerit, qui boni aliquid agere inſtituunt, ipſum potiſſimum qui per illos honoratur,

ΟΤΕ τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις ναὸν πολλοῖς ἐτῶν χαμαὶ κείμενον, ἀπὸ τῆς μακρᾶς ἐπανελθόντες αἰχμαλωσίας ἐγείρειν ἤθελον τῶν Ἑβραίων οἱ παῖδες, B τότε δὴ βάρβαροί τινες, καὶ ἀπήνεῖς ἄνθρωποι, μήτε τὸν θεὸν αἰδεσθέντες, ᾧ τὸν ναὸν ἤγειραν ἐκεῖνον, μήτε πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων κατακλασθέντες συμφοράν, ἀφ' ἧς ὀψέ ποτε, καὶ μόλις ἀνήνεγκαν, μήτε τὴν παρὰ θεοῦ τοῖς τὰ τοιαῦτα τολμῶσιν ἐπικειμένην φοβηθέντες δίκην, τὸ μὲν πρῶ- C τον δι' ἑαυτῶν ἐπεχείρησαν κωλύειν οἰκοδομοῦντας αὐτούς· ὡς δὲ οὐδὲν ἤνυον, γράμματα πέμψαντες ὡς βασιλέα τὸν αὐτῶν, ἐν οἷς ἀποστάτιν, καὶ νεωτεροποιόν, καὶ φιλοπόλεμον τὴν πόλιν ἐκάλουν ἐκείνην, ἔπεισαν ἐπιτρέψαι κωλῦσαι σφίσι τὴν οἰκοδομήν. καὶ λαβόντες ταύτην παρ' ἐκείνου τὴν ἐξουσίαν, καὶ μετὰ πολλῶν αὐτοῖς ἐπελθόντες τῶν ἱππέων, διέκοψάν τε τὸ ἔργον τέως. καὶ ἐφρόνουν ἐπὶ τῇ νίκῃ μέγα, ἐφ' ᾗ κατακόπτεσθαι ἔδει, καὶ πρὸς αὐτοὺς ἔχειν ᾤοντο τὴν ἐπιβου- D λήν. τοῦτο μὲν ἦν ἄρα προοίμιον, καὶ ἀρχὴ τῶν αὐτίκα δὴ μάλα αὐτοὺς καταληψομένων κακῶν. τότε γὰρ ἔργον ἐγίνετο, καὶ λαμπρὸν ἀπελάμβανε τέλος, ἐκεῖνοί τε ἐμάνθανον καὶ δι' ἐκείνων ἅπαντες, ὅτι οὐκ ἄρα ἀνθρώποις ἐπολέμουν, οὔτε Μιθριδάτης τότε, οὐδὲ ἄλλος οὐδείς, ὃς ἂν ἀνθρώποις ἐθέλῃ πολεμεῖν ἀγαθόν τι προαιρουμένοις ποιεῖν, ἀλλ' αὐτῷ πρὸ ἐκείνων τῷ δι' ἐκείνων τι-

μεμηνότων θεῷ. τὸν δὲ θεῷ πολεμοῦντα, οὐκ ἔνι ποτὲ εἰς χρηστὸν καταστρέψαι τέλος· ἀλλ' ὁ τοιοῦτος ἐν ἀρχῇ μὲν τῆς τόλμης οὐδὲν ἴσως πείσεται δεινόν· ἀλλ' ἄρα μὴ πάθοι τοῦ θεοῦ καλοῦντος αὐτὸν εἰς μετάνοιαν, καὶ διδόντος ὥσπερ ἐκ τινος μέθης ἀνανεγκεῖν, εἶτα ἐπιμένη τῇ παρανοίᾳ, μηδὲν ἀπὸ τῆς τοσαύτης ἀνεξικακίας κερδάνας, ἑτέροις γοῦν ἐν τοῖς τὰ μέγιστα, διὰ τῆς εἰς αὐτὸν τιμωρίας παιδεύων, μηδέ ποτε τῆς πρὸς τὸν θεὸν ἀπτέσθαι μάχης, ὡς οὐκ ἐνὸν τὴν ἄητητον ἐκείνην χεῖρα διαφυγεῖν. τοιαῦται γοῦν εὐθέως αὐτοὺς κατελάμβανον συμφοραί, ὡς ἀποκρύψαι τῷ μεγέθει τῆς τραγῳδίας πάσας τὰς ἄλλας συμφοράς. μετὰ γὰρ τοὺς φόνους, καὶ τὰς μυρίας σφαγάς, ἃς αἱ τῶν τότε κωλυομένων Ιουδαίων εἰς αὐτοὺς εἰργάσαντο χεῖρες, ἐβρέχετο μὲν τῷ τῶν ἀνῃρημένων αἵματι, διὰ πολλοῦ τοῦ βάθους ἡ γῆ, καὶ πολὺς ἀπὸ τούτου τοῦ αἵματος ἐγίνετο πηλός, τῶν δὲ σωμάτων, τῶν τε ἱππείων, τῶν τε ἀνθρωπίνων ὁμοῦ πεφυρμένων, καὶ τούτων, καὶ τῶν ἐν τούτοις περιτριβομένων ἀντιλαβὴν τοσούτων σκωλήκων ἐτίκτετο πλῆθος, ὡς τὴν μὲν γῆν τῷ πλήθει κρύπτεσθαι τῶν νεκρῶν, τούτους δὲ αὐτοὺς πάλιν τῷ τῶν σκωλήκων. εἶπεν ἄν τις ἐκεῖνο τὸ πεδίον ἰδών, οὐ σώματα κάτωθεν ὑποκεῖσθαι νεκρῶν, ἀλλὰ πηγὰς εἶναι πολλάς, καὶ πολλαχόθεν ἐκεῖνο φερούσας τῶν ζώων τὸ γένος. οὕτω πάσης ἐπιρροῆς σφοδρότερον ἀπὸ τῆς σηπεδόνος ἐκείνης ἀνέβλυζεν ἡ τῶν σκωλήκων φορά. τοῦτο δὲ οὐκ ἐπὶ δέκα, καὶ εἴκοσιν ἡμέραις ἐγίνετο μόνον, ἀλλ' ἐπὶ πολλῷ τῷ χρόνῳ. καὶ τὰ μὲν ἐνταῦθα τοιαῦτα· τὰ δὲ ἐκεῖ διαδεξόμενα αὐτούς, πολλῷ τούτων ἐστὶ χαλεπώτερα. οὐ γὰρ εἰς χίλια ἔτη, οὐδὲ εἰς μύρια μόνον, οὐδὲ εἰς δὶς τοσαῦτα, καὶ τρὶς, ἀλλ' εἰς ἀπείρους αἰῶνας ψυχωθέντα τὰ σώματα τότε δέξεται τὰς βασάνους, καὶ τὰς ἀῤῥήτους ἀλγηδόνας ἐκείνας. ἃ ταῦτα ἀμφότερα οἶδε μὲν ὁ μακάριος Ησαΐας· οἶδε δὲ ὁ τῶν παραδόξων ὄψεων θεωρὸς Ιεζεκιήλ, οἳ καὶ τῶν ἀνθρώπων τούτων διανειμάμενοι τὴν κόλασιν, ὁ μὲν τὴν ἐνταῦθα, ὁ δὲ τὴν ἐκεῖ διηγήσατο. ἐγὼ δὲ αὐτῶν οὐχ ἁπλῶς ἐμνημόνευσα νῦν· ἀλλ' ἐπειδή τις ἥκων ἡμῖν ἀπήγγελεν ἀγγελίαν πικρίας γέμουσαν, καὶ χαλεπὴν,

A Deum oppugnare contendunt. Is autem qui aduerſus Deũ bellare inſtituit, clementiori fine deſinere nunquã penitus valebit: aut is qui eiuſmodi eſt, initio quidẽ facinoris, nihil fortaſſe patietur mali, Deo illum ad pœnitentiam vocante, atque admonente, veluti, ex quadã ebrietate reſipiſcere. Sin vero in hac amẽtiæ ſuæ temeritate perſtiterit, nihilq; ex tanta clemẽtia diuinæ patiẽtiæ fuerit lucratus, certe vel alijs ſumma conferet emolumenta, pœna ſua erudiens, atq; admonens, nunquã prorſus vlla ex ratione aduerſus Deum pu-
B gnare inſtituere, quòd impoſſibile ſit, excelſam illã inuictámq; effugere manum: deniq; eiuſmodi ſtatim illos apprehenſos inuoluerũt clades, quæ magnitudine ſua tragœdias omnes vincerent. Poſt ingentẽ enim illam ſtragem, atq; innumeras cædes, quas in illos eorum, qui tunc prohibebãtur, exercuere manus, madeſcebat altiſſime cæſorum ſanguine infecta humus, lutique plurimum ex eo cruore gignebatur. Corporibus autem equorũ, atque hominum ſimul mixtis, eorúmq; vulneribus inuicem ſe tangentibus, atque cõprimenti-
C bus, tantæ vermiũ, támque incredibilis multitudo gignebatur, vt cũ terra multitudine cadauerũ operiretur, hæc eadẽ rurſus vermibus abſcõderentur. Diceret profecto qui tunc locũ illũ vidiſſet, nõ inferius ſubiecta mortuorũ corpora, verũ fontes eſſe quãplures, plurimis ex locis genus illud animãtium effundẽtes: adeò omni inundatione vehemẽtius ex putredine illa exundabat ingẽs vermiũ vis. Atque id nõ per dies decẽ, aut viginti factũ eſt, ſed per plurimum tẽporis. Et ea quidẽ quæ hic perpeſſi ſunt, eiuſmodi fuere: quæ vero il-
D los in futurum manent, longe his acerbiora ſunt & diriora. Neq; enim mille annis aut decẽ millibus, nobis térq; totidẽ, ſed infinitis ſeculis, animata tunc corpora tormẽta illa cruciatúſq; ſempiternos ſuſtinebunt. Quæ quidẽ vtraque, tũ Eſaias beatiſſimus, tũ admirabiliũ viſionũ ſpeculator Ezechiel nouit. Qui eiuſmodi hominũ inter ſe diſtribuẽtes cruciatũ, alter quidẽ præſentis tẽporis, alter vero futuri ſupplicia proſecuti ſunt. Atque ego horũ nõ fruſtra, nec ſine certa ratione modo mentionẽ feci. Nam profectus ad me quidã mihi admodũ familiaris, nunciũ attulit plenum amaritudinis, anxietatis, mœroris,

atque ingentis aduerſus Deum contumeliæ. Quoſdã enim eſſe homines, qui hodiéque ferè eadem, ac prorſus ſimillima barbaris illis facinora auderent, quin multo quoq; immaniora. Eos enim qui ad philoſophiã noſtrã hortari pergunt, vndique exagitare, expellere, exterminare, eiſq; ſub ingẽtibus minis interdicere, ne quid omnino tale vnquã aut loqui, aut docere aliquẽ præſu-
CAP. II. mant. Hæc ego cũ audiſſem, vehemẽter cõmotus exclamaui protinus, eúmque qui iſta proſecutus fuerat, ſolicitè, ac iugi interrogatione cõpellabam, ludóne, vt ſæpe fit, an ſerio iſta loqueretur? Minime vero, inquit ille. Nunquã enim ioco iſta cõfingere, aut loquerer, quæ plurimi redemiſſe, votiſq; omnibus exoptauiſſe, ne nunc quidẽ quãdo facta ſunt vel ſola aure percipere. Tum vero ſũmo dolore affectus, atq; acrius ingemiſcens: iſta, inquã, profecto tãto ſceleratiora eis ſunt, quæ Mithridates illiq; omnes peccauerunt quanto templũ hoc noſtrũ illo eſt purius, honeſti*, ſanctius. Sed quinam iſti, quæſo te, aut vnde ſunt, qui talia præſumũt? Vt quid, quáve ex cauſa, vel ad quẽ finem reſpiciẽtes, lapides in ſublime iaciũt, telaq; in cœlũ iaculantur, atq; aduerſus Deũ pacis pugnare contendunt? Sameas enim, & Pharathei, Aſſyriorũ principes, omneſq; reliqui & barbari erant, quod ex ipſis nominibus manifeſtum eſt, & lõge alijs quã Iudæi moribus degebãt: nolebãtque vicinos, adiũctóſque ſibi homines multiplicari, quũ illorũ vires fore vt ſuã potentiã obſcurarent atque deijcerent, arbitrarentur. At vero iſti quanã ſibi adeptã ſeu imminutã libertate, quanã ſublata quiete ac tranquillitate, quibúſve principibus nixi tale facinus admittere auſi ſunt? Illi enim Perſarum reges habuere, quorũ autoritate atque conſilio iſta gerebant: at vero noſtri contraria his penitus, vt mihi quidẽ ipſe perſuadeo, & cupiunt, & optant. Itaque vehemens me tenet hæſitatio, quòd regibus ſub pietate degentibus, hæc tu tam nefaria ſcelera medijs in ciuitatibus fieri aſſeris. Quid vero, inquit ille, ſi his quoque mirabiliora didiceris? Ipſi enim illi qui iſta peragunt, & pios ſe videri volunt, & Chriſtianos appellari. Plurimi autem ex his iam etiam initiati ſunt. Audiui ego ex his quendam diabolico

A καὶ πολλὴν εἰς τὸν θεὸν τὴν ὕβριν ἐχούσης. εἶναι γάρ τινας ἀνθρώπους καὶ νῦν, τὰ αὐτὰ τοῖς βαρβάροις τολμῶντας ἐκείνοις· μᾶλλον δὲ καὶ παρανομώτερα ἐκείνων πολλῷ. τοὺς γὰρ εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς φιλοσοφίαν ἄγοντας πάντοθεν ἐλαύνειν, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ἀπειλῆς ἀπαγορεύειν καθόλου, μὴ φθέγγεσθαι, μηδὲ διδάσκειν μηδένα ποτὲ ἀνθρώπων τοιοῦτον μηδέν. ἐγὼ μὲν ἀνέκραξά τε εὐθέως ἀκούσας, καὶ τὸν εἰπόντα συνεχῶς ἠρώτων, εἰ μὴ παίζοι ταῦτα λέγων. ὁ δὲ, ἄπαγε, ἔφη. μὴ γὰρ

B ἄν ποτε παίξοιμι ταῦτα, μηδ' ἂν εἰπεῖν, καὶ πλάσαι τοιαῦτα τῷ λόγῳ, ἃ πολλοῦ ἂν ἐπριάμην· καὶ πολλάκις ηὐξάμην μηδὲ νῦν, ὅτε γέγονεν, ἐν ἀκοῇ γοῦν δέξασθαι μόνῃ. τότε δή, καὶ πικρότερον ἀνοιμώξας, οὕτως ἔφην· τῶν τοῦ Μιθριδάτου, καὶ πᾶσιν ἐκείνοις τολμηθέντων τοσούτῳ ταῦτα ἀνοσιώτερα, ὅσῳ καὶ σεμνότερος πολλῷ, καὶ ἁγιώτερος ὁ ναός ἐστιν ἐκείνου. ἀλλὰ τίνες εἰπέ μοι, καὶ πόθεν οἱ ταῦτα τολμήσαντες; καὶ διὰ τί; καὶ ἐκ ποίας αἰτίας; καὶ πρὸς τί βλέποντες τοὺς λίθους εἰς τὸ ὕψος βάλλουσι, καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀκοντίζου-

C σι τὰ βέλη, καὶ τῷ τῆς εἰρήνης πολεμοῦσι θεῷ; Σαμέας μὲν γὰρ, καὶ οἱ Φαραθαῖοι, καὶ οἱ ἄρχοντες Ἀσσυρίων, καὶ πάντες ἐκεῖνοι βάρβαροί τε ἦσαν. καὶ ἀπ' αὐτῶν τῶν ὀνομάτων ἐστὶν ἰδεῖν, καὶ τῆς Ἰουδαϊκῆς μακρὰν ἤσκηντο πολιτείας, καὶ οὐκ ἐβούλοντο παροικοῦντας αὐτοῖς ἀνθρώπους αὐξομένους ὁρᾶν. τὴν γὰρ δύναμιν τὴν ἐκείνων, τῇ σφῶν αὐτῶν ἐξουσίᾳ λοιπὸν ἐπισκοτεῖν ᾤοντο· οὗτοι δὲ ποίας αὐτοῖς ἐλευθερίας ἐλαττουμένης, ποίας ἐκκοπτομένης ἀδείας, τίνας τῶν κρατούντων συμπράττοντας

D ἔχοντες, ταῦτα ἐτόλμησαν; ἐκεῖνοι μὲν γὰρ εἶχον τοὺς Περσῶν βασιλεῖς τ' αὐτὰ βουλομένους αὐτοῖς· οἱ δὲ ἡμέτεροι τἀναντία τούτων, ὡς ἐμαυτὸν πείθω, καὶ ἐπιθυμοῦσι, καὶ εὔχονται. ὅθεν καὶ πολλῆς ἐμπέπλησμαι τῆς ἀπορίας, ὅτι τῶν βασιλέων ἐν εὐσεβείᾳ ζώντων, τοιαῦτα σὺ λέγεις ἐν μέσαις τολμᾶσθαι ταῖς πόλεσιν. ὁ δὲ φησὶν, ἂν καὶ τὸ τούτου παραδοξότερον μάθῃς, ὅτι καὶ οἱ ταῦτα δρῶντες εὐσεβεῖς τε εἶναι βούλονται, καὶ Χριστιανοὺς καλοῦσιν αὐτούς· πολλοὶ δὲ αὐτῶν, καὶ τῶν ἤδη μεμυημένων εἰσί. καί τις αὐτῶν διὰ τούτων πολλοῦ τῷ διαβόλῳ πρού-

Digitized by Google

σάλπιγγος εἰς αὐτόν, διὰ τῆς μιαρᾶς γλώσσης ἐκείνης ἐτόλμησεν εἰπεῖν, ὅτι καὶ τῆς πίστεως ἀποστήσεται, καὶ θύσεται δαίμοσιν· ἀποπνίγομαι γὰρ ὁρῶν ἀνθρώπους ἐλευθέρους, καὶ εὐγενεῖς, καὶ δυναμένους ἐν τρυφῇ ζῆν ἐπὶ τὸν σκληρὸν τοῦτον ἀγομένους βίον. Ταῦτα ἀκούσας ἐγώ, ἐπλήγην τε πληγὴν χαλεπωτέραν, καὶ ὅσα ἀπὸ τούτου κακὰ στοχαζόμενος, τὴν τε οἰκουμένην ἐθρήνουν ἅπασαν, καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ἔλεγον· ἆρον τὴν ψυχήν μου ἀπ' ἐμοῦ, καὶ ἐκ τῶν ἀναγκῶν μου ἐξάγαγέ με, καὶ ἀπάλλαξον τῆς ἐπικήρου ταύτης ζωῆς, καὶ πρὸς τὸν χῶρον μετάστησον ἐκεῖνον, ἔνθα τοιοῦτον οὐδὲν οὔτε ἕτερος ἐρεῖ τις, οὔτε ἀκούσομαι ἐγώ. οἶδα μὲν γάρ, ὅτι ἀπελθόντα ἐντεῦθεν, τὸ σκότος διαδέξεται τὸ ἐξώτερον, ἔνθα πολὺς ὁ κλαυθμός, καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων. ἀλλ' ἥδιον ἐμοὶ βρυχόντων ἀκούειν ὀδόντων, ἢ τοιαῦτα ἠχούντων ῥήματα. ἰδὼν δέ με πενθοῦντα ἐκεῖνος σφοδρῶς, ἀλλ' οὐ τούτων φησὶν ὁ καιρὸς νῦν. οὐδὲ γὰρ δὴ τοὺς ἀπολωλότας, καὶ ἀπολλυμένους τοῖς δάκρυσι τούτοις ἀνακτήσασθαι δυνήσῃ ποτέ· καὶ γὰρ οἶμαι μὴ στήσεσθαι τὸ δεινόν. χρὴ δὲ ὁρᾶν, ὅπως σβέσωμεν τὴν πυράν, καὶ στήσωμεν τὸν λοιμόν, τό γε ἡμέτερον μέρος, καὶ εἴ γέ μοί τι πείθοιο, τῶν ὀδυρμῶν τούτων ἀφέμενος, ἐργάσαι λόγον παραίνεσιν ἔχοντα τοῖς νοσοῦσι, καὶ στασιάζουσι πρός τε τὴν ἑαυτῶν, πρός τε τὴν κοινὴν ἁπάντων σωτηρίαν ἀνθρώπων. καὶ τὸ βιβλίον ἐγὼ τοῦτο λαβὼν ἀντ' ἄλλου τινὸς φαρμάκου, ταῖς τῶν καμνόντων ἐνθήσω χερσί· καὶ γὰρ εἰσί μοι τῶν τὰ τοιαῦτα νοσούντων φίλοι πολλοί, καὶ ἀνέξονται ἐπελθεῖν, καὶ ἅπαξ, καὶ δίς, καὶ πολλάκις. καὶ οἶδα, ὅτι ταχέως ἀπαλλάξονται τοῦ λοιμοῦ. σὺ μὲν ἔφην πρὸς τὸ μέτρον τῆς ἀγάπης, καὶ τὰ τῆς δυνάμεως τῆς ἡμετέρας μετρεῖς. ἐμοὶ δὲ οὔτε πάρεστί τις λόγων ἰσχύς· τῇ τε οὔσῃ ὀκνῶ, χρήσασθαι εἰς ὑπόθεσιν τοιαύτην αἰσχυνόμενος. ἄλλον μὲν οὐδένα τοσοῦτον, Ἕλληνας δὲ ἀπαντας τούς τε ὄντας, τούς τε ἐπιγενομένους, εἰς οὐχ ἧττον ἐπὶ τῇ τοῦ βίου διεφθαρμένῃ ῥαθυμίᾳ, νῦν τὰ ἡμέτερα ἀναγκάζομαι διδάξαι κακά. εἰ γὰρ αἴσθοιντό τινες ἐκείνων, ὅτι παρὰ

A ſpiritu vehementer inſtinctum, qui lingua ſua iniquiſſima atque nefaria ſe à fide receſſurũ, & idolis immolaturum dicere auderet: dirumpi enim ſe, ac penè ſuffocari iracundia, intuentẽ homines liberos, nobiles, copijs omnibus locupletes, vitámq; delicijs plenã degere valentes, ad hanc ſeueritatẽ vitæ, duritiámq; propoſiti abduci. Tum ego his auditis acerbiori atque diriori vulnere percuſſus ſum, & ex hoc vno, mala iam omnia conijciens, orbem ſimul flebam vniuerſum, atq; ad Deũ ipſum conuerſus dicebã: Tolle animã meam à me, & B de neceſſitatib[9] erue me, & ex hac vita morti obnoxia libera me: atq; ad illum locũ trãsfer, vbi nec alius aliquis quicquã eiuſmodi loquetur; neque ipſe loquentem audiam. Noui equidẽ, quòd hinc excedentem exteriores excipient tenebræ, vbi fletus ingens erit, ac ſtridior dentiũ. Verum mihi longe iucundius & gratius eſt, dentes audire ſtridentes, quàm iſta verba reſonãtes. Videns autẽ me ille vehementiſſime lugentẽ, Non, inquit, hæc modo tempus poſcit: neq; enim his lacrymis eos qui iam perierunt, & quotidie pereunt reC cuperare vnquã poteris: nec enim reor perniciẽ iſtam finem habiturã. Magis vero quod noſtræ partis munus eſt, prouideamus diligenter, quatenus rogum iſtum extinguamus, finémq; peſti tam immani ſtatuamus. Quòd ſi mihi morẽ gerere volueris, his fletibus omiſſis, literis tuis eos omnes admonebis, qui eiuſmodi ſunt, quique contra ſuã cunctorúmq; ſimul hominũ ſalutem ſeditionis turbines excitant. At ego hoc aſſumpto libro medicaminis cuiuſdam vice eiuſmodi hominibus legendum tradam. Sunt enim mihi ex his pleriq; D coniuncti amicitia, qui patienter & ſemel, & bis, & ſæpius perlegent: atq; celeriter, vt certus ſum, hac liberabuntur peſte. Tu quidem, inquam, charitate tua vires etiã metiris noſtras, mihi vero nulla ferè vis dicendi ineſt: & ea quæ ineſſe videtur, in hac præſertim materia vti vehementer piget. Vereor enim cum cæteros, tum maxime Gentiles omnes, quique modo ſunt, & qui poſthac futuri ſunt: quorum ego non ſegnius vitæ, morúmque negligẽtiam, quàm doctrinæ peruerſitatem ſemper arguere & carpere ſolitus, timeo ne ipſi noſtra per me modo doceantur mala. Nam ſi qui ex illis fortè perſenſerint, eſſe apud

Chriſtianos quoque genus hominum adeo virtuti ac philoſophię inimicum, vt nō modo eius gratia laborare negligant, verum ne vllum quidem verbum de his fieri ſinant: nec iſto ſaltem inſaniæ furore contenti, ſi quis hæc conſulere vel loqui perrexerit, hūc exagitēt, hunc vndique exturbent: hæc, inquā, illi ſi cōpererint: vereor ne tandem ne homines quidē nos eſſe exiſtiment, ſed feras belluas, ac portēta horrenda, humanæ formæ lineamentis adumbrata, dæmoneſq; noxios, atque naturę communis inimicos: nec de his modo qui rei ſunt, verū de vniuerſa gente noſtra hanc profectò ſententiā ferent. At ille ridens, ludis ipſe planè, inquit, iſta dicens, Ego enim opportunè te iſta cura leuabo. quid enim vereréris, ne ex verbis tuis id addiſcāt, quòd dudū ex operibus ipſis vniuerſi didicerūt? Nā quaſi nequiſſimus aliquis ſpiritus omnium ſimul animos occuparit atq; expleuerit, per cunctorū ora hæ fabulæ ſermoneſq; vertūtur. Si enim vel in forum te contuleris, aſpicies tum in tabernis medicorū, tum in qualibet vrbis parte, vbi ſedē habere ſolent hi, qui nihil operari volunt, ingentē riſum ab omnibus moueri: riſus autē huius & comœdiæ materia omnis eſt eorū, quæ aduerſus ſanctos viros geſta ſunt, iucunda ac feſtiua narratio. Vt enim generoſi quidā, atq; inſignes bellatores, qui multas pugnas confecerint, hoſteſq; ſæpius fuderint, geſta ſua fortia narrare gaudent: ita & iſti in ſuis facinoribus geſtiunt, hiſque ornari ſe putant. Denique audies hunc dicentem: Primus ego manus in illum monachū inieci, eúmq; verberibus affeci. Alius vero refert: at ego ante alios illius cellulam inueni. Econtra alius: ego vero omnibus magis iudicem aduerſus illū concitaui. Alius carcerem, carceriſq; miſerias proſequitur, quódque per forū ſanctos Dei traxerit, laudis in parte conſtituit, alius item aliud: deinde ſimul omnes cachinno ſublato ſuper his gaudent, exultant, triūphant.

CAP. III. Atq; hæc quidē in conſeſſibus Chriſtianorū fiunt: Gētiles vero & hos irrident, & qui ab his irridētur: hos quidē quòd inique egerint, illos autem quòd male affecti ſunt, cūctáq; prorſus quaſi inteſtino quodam bello cōpleta ſunt: quin multo quoque iſtud atrocius bellum, quàm illud eſt. Nam qui bellum

A Χριστιανοῖς εἰσί τινες ἄνθρωποι οὕτω πρὸς ἀρετὴν καὶ φιλοσοφίαν ἐκπεπολεμωμένοι, ὡς μὴ μόνον τῶν ὑπὲρ ταύτης ἀφίστασθαι πόνων, ἀλλὰ μηδὲ τοὺς ὑπὲρ τούτων ἀνέχεσθαι λόγους, καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα στῆναι τῆς μανίας ἀνέχονται· ἀλλὰ κἂν ἑτέρως τις ταῦτα συμβουλεύῃ, καὶ διαλέγηται, καὶ τοῦτον πανταχόθεν ἐλαύνουσιν· ἂν ταῦτα αἴσθωνται, δέδοικα μή ποτε οὔτε ἀνθρώπους ἡμᾶς εἶναι νομίσωσιν, ἀλλὰ θηρία, καὶ τέρατα ἀνθρωπόμορφα, καὶ δαίμονάς τινας ἀλάστορας, καὶ τῆς κοινῆς φύσεως ἐχθρούς,
B καὶ ταύτην οὐ περὶ τῶν ὑπευθύνων μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ παντὸς ἡμῶν τοῦ ἔθνους τὴν ψῆφον ἐνέγκωσι· καὶ γελάσας ἐκεῖνος· παίζεις, ἔφη, ταῦτα λέγων. ἐγὼ γὰρ νῦν τούτου σοι εὐκαιρότερον ἐρῶ, εἴγε δέδοικας μὴ παρὰ τῶν λόγων μάθωσιν, ἃ διὰ τῶν ἔργων ἔμαθον ἅπαντες πάλαι; ὥσπερ γὰρ τινος πονηροῦ πνεύματος τὰς ἁπάντων πεπληρωκότος ψυχάς, οὕτω τὰ πάντων στόματα τούτων γέμει τῶν λόγων, κἂν εἰς ἀγορὰν ἐμβάλῃς, ὄψει, κἂν ἐν τοῖς ἰατρείοις, κἂν ἐν παντὶ μέρει τῆς πόλεως, ἔνθα συνεδρεύειν εἰώθασιν, εἰσπεράττειν
C οὐδὲν ἐθέλοντες, πολὺν γέλωτα παρὰ πάντων κινούμενον. ἡ δὲ τοῦ γέλωτος τούτου, καὶ τῆς κωμῳδίας ὑπόθεσις τῶν εἰς τοὺς ἁγίους ἄνδρας εἰργασμένων ἐστὶ τὰ διηγήματα. καθάπερ γὰρ τινες πολεμισταὶ πολλὰς νενικηκότες μάχας, καὶ τρόπαια στήσαντες, τὰς ἑαυτῶν ἀριστείας διηγούμενοι χαίρουσιν, οὕτω δὴ καὶ οὗτοι γαυριῶνται ἐπὶ τοῖς τολμήμασι τοῖς ἑαυτῶν, καὶ ἀκούσῃ τοῦ μὲν λέγοντος· ὅτι ἐγὼ πρῶτος καὶ χεῖρας ἐπέβαλον ἐπὶ τὸν δεῖνα τὸν μοναχόν, καὶ πληγὰς ἐνέτεινα· ἑτέρου δέ, ὅτι ὁ καταγώγιον πρὸ
D τῶν ἄλλων εὗρον αὐτοῦ, ἀλλὰ τὸν δικαστὴν ἐγὼ μᾶλλον παρώξυνα φησὶν ἕτερος, ἄλλος ὁ δεσμωτήριον, καὶ τὰ ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ δεινά, καὶ ὁ διὰ τῆς ἀγορᾶς ἑλκύσαι τοὺς ἁγίους ἐκείνους ἐν ἐγκωμίου τίθενται μέρει, καὶ ἄλλος ἄλλο. εἶτα πάντες ἀνακαγχάζουσιν ἐπὶ τούτοις. καὶ ταῦτα μὲν ἐν τοῖς τῶν Χριστιανῶν συνεδρίοις· οἱ δὲ Ἕλληνες καὶ τούτους γελῶσι, καὶ τοὺς ὑπ' αὐτῶν γελωμένους. τοὺς μέν, ἐφ' οἷς ἔδρασαν· τοὺς δέ, ἐφ' οἷς ἔπαθον, καὶ πολέμου τινὸς ἐμφυλίου τὰ πάντα ἐμπεπλήσθαι· μᾶλλον δὲ ταῦτα ἐκείνου πολλῷ χαλεπώτερα. ἐκεῖνον μὲν γὰρ

οἱ πολε-

οἱ πολεμήσαντες τὸν πόλεμον, ὅταν ποτὲ ὕστερον ἀναμνησθῶσιν αὐτοῦ, τοῖς τε κεκινηκόσιν αὐτὸν, ἐπαρῶνται πολλὰ, καὶ δαίμονί τινι πονηρῷ τὰ ἐν αὐτῷ γενόμενα ἅπαντα ἀνατιθέασι. κἀκεῖνοι μὲν πλέον τῶν ἄλλων αἰσχύνονται, ὅσῳ περ ἂν ἐν αὐτῷ πλέον τι τῶν ἄλλων ἐργάσωνται· οὗτοι δὲ καὶ ἐγκαλλωπίζονται τοῖς τολμήμασι· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ὅτι ἐναγέστερος οὗτος ἐκείνου ὁ πόλεμος, οὐδὲ ὅτι καὶ πρὸς ἁγίους καὶ οὐδὲν ἠδικηκότας γίνεται μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ πρὸς ἀνθρώπους ποιεῖν μὲν οὐδένα εἰδότας κακῶς, πάσχειν δὲ παρεσκευασμένους μόνον. Ἐπίσχες ἔφην, ἐπίσχες. καὶ γὰρ καὶ τούτων ἡμῖν ἅλις τῶν διηγημάτων, εἴ γε μὴ παντελῶς με ἐκπνεῦσαι δέοι· ἀλλὰ μικρὰν γοῦν ἔα ἔχοντα ἰσχὺν, ἀπελθεῖν. σὺ μὲν οὖν πάντως ὅσαπερ ἐπέταξας, γενήσεται, μόνον μηδὲν ἕτερον ἡμῖν προσθῇς διήγημα, ἀλλ' ἀπελθὼν εὔχου σκεδασθῆναί μοι τῆς ἀθυμίας τὸ νέφος, καὶ λαβεῖν τινα παρὰ τοῦ πολεμουμένου θεοῦ ῥοπὴν, εἰς τὴν ἰατρείαν τῶν πολεμούντων αὐτόν. δώσει δὲ πάντως φιλάνθρωπός τε ὤν, καὶ τὸν θάνατον μὴ βουλόμενος τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι αὐτὸν, καὶ ζῆν. οὕτως ἀποπέμψας ἐκεῖνον, τῶν λόγων ἡψάμην τούτων. καὶ γὰρ εἰ μὲν τοῦτο μόνον ἦν τὸ δεινὸν, τὸ τοὺς ἁγίους τοῦ θεοῦ, καὶ θαυμαστοὺς ἄνδρας ἐκείνους ἕλκεσθαι, καὶ ἀπάγεσθαι συρομένους εἰς δικαστήρια, καὶ τυπτομένους, καὶ τὰ ἄλλα πάσχοντας, ἅπερ διηγησάμην ἄρτι, μηδεμία δὲ ἀπὸ τούτων, εἰς τὴν τῶν ταῦτα τολμώντων κεφαλὴν ἐπέπιπτε βλάβη, τοσοῦτον ἀπέχω ἀλγῆσαι τοῖς γενομένοις, ὅτι κἂν ἐγέλασα σφόδρα ἡδὺ, καὶ δαψιλὲς ἐπ' αὐτοῖς· ἐπεὶ καὶ τὰ παιδία τὰ μικρὰ, ὅταν μὲν ἀκινδύνως πλήττῃ τὰς μητέρας, πολὺν κινεῖ τὸν γέλωτα ταῖς πληττομέναις αὐταῖς, καὶ ὅσῳ περ ἐκ πλείονος τοῦτο ἐργάζηται τοῦ θυμοῦ, τοσοῦτον μᾶλλον αὐταῖς ἐπιτείνει τὴν ἡδονὴν, ὡς καὶ διαχεῖσθαι, καὶ ἀνακλᾶσθαι τῷ γέλωτι· εἰ δὲ τῷ συνεχῶς, καὶ ῥαγδαίως τοῦτο ποιεῖν τρωθείη ποτὲ, ἢ βελόνης τῷ χιτωνίσκῳ τῆς μητρὸς περὶ τὴν ζώνην ἐμπεπαρμένης, ἢ τῆς κερκίδος περὶ τοῖς στέρνοις τοῖς μητρικοῖς, τὴν χεῖρα τοῦ παιδὸς δεξαμένης,

A illud bellauerint, quoties eius poſtmodum illis in mentem venerit, eos qui id mouerunt, authoréſque fuerũt ciuilis diſcordiæ, maledictis omnibus inſectātur, maláque illis imprecantur omnia, dæmoni cuidam iniquiſſimo cuncta, quæ in illo geſta fuerint, accepta referunt. Et ibi quidē tanto ampliore quiſque ſuffunditur pudore, quanto maius quàm cæteri facinᵘˢ aliquod admiſerit: iſti autē ſuo ſcelere atque audacia gloriantur. Neque idcirco tantũ hoc bellum illo ſceleratius atque funeſtius eſt, quòd aduerſus ſanctos & innocentes
B viros, & qui neminem penitus iniuria laceſſierint, fit: verùm quòd aduerſus eos fit, qui nulli nocere aut male facere nouerunt, pati vero tantũmodo parati ſunt. Tum ego cohibe, inquã, te queſo cohibe, ſatis iam eiuſmodi narrationũ, quibus niſi me enecare mauis, ſaltem modicũ hoc viriũ quod ſupereſt mihi relinquẽs, miſſum me facito. Equidem libenter mandatis tuis obſequar: tu tantum nihil nobis amplius eiuſmodi enarres, ſed abiens precare, vt diſiecta atq; diſſipata mœroris nebula momẽti aliquid, atque adminiculi accipiam ab
C illo qui oppugnatur Deo in eorum qui ſe oppugnãt medicinam atque ſanitatem. Dabit autē id penitus, quippe clementiſſimus cum ſit, malitque cõuerti peccatores, ac viuere, quàm emori. Sic itaque illo à me dimiſſo, ſcribendi negocium hoc protinus arripui. Nempe enim ſi hoc tantũ malũ eſſet, atque in in eo totius rei cardo verſaretur, quòd ſancti illi, atque admirabiles viri traherentur, affligerentur, excruciarentur, necarentur, abducti ad iudicia, atque cæſi, cæteráque id genus perpeſſi, quæ modo enarraui: nullũmque ex
D his detrimentum in eorum conuerteretur caput, qui ita facinoroſi ſunt, in tantum abeſſet, vt in his dolore aliquo, aut mœrore commouerer, vt etiam iucũdiſſimè atque vbertim riderem. Nam & infantes pueri quoties quidem ſine ſuo periculo feriunt matres, riſum illis vel copioſiſſimum mouent: quantóque vehementiore cum iracundia percuſſerint, tanto maiore illas voluptate afficiunt, ita vt effundantur ſæpius, atque incuruentur, & penè diſrũpantur riſu: ſin vero dum id iugiter infans, ac validius facit, vulneretur aliquando ſiue acu circa zonam tunicæ matris affixa, ſiue radio maternis pectoribus appenſo, ferientis manum excipiente:

tunc vero tunc omiſſo riſu mater, maiore, quàm is qui vulneratus fuerat, atque acriore dolore conſtringitur, & interim quidẽ curat, fouet atque alligat vulnus: ex hinc vero maximis minis, ne quid iam tale agat, interdicit, ne rurſus patiatur eadem. Itaque & nos idipſum feciſſemus, ſi puerorũ hanc eſſe iracundiam conſpiceremus, aut eſſe hanc infantiũ plagam, nec ſummã illis perniciem inferentem. Quoniam vero poſt modicum, etſi ipſi modo non ſentiant, furore ſcilicet atque amentia præcipites, ingemiſcent, flebunt & lamentabuntur: nec talem fletũ flebunt, qualem infantes pueri, ſed eum qui in exterioribus tenebris, igníq; inextinguibili agitur: paria item matribus faciamus, hoc tantũ ab eis differentes, quòd nos non cũ interminatione aut iniuria, vel contumelia, vt illæ faciunt, verum blandiſſime, ſummáq; cum lenitate ac mãſuetudine pueros iſtos alloquemur. Nempe quòd ſancti illi viri nihil ex huiuſmodi lædãtur, nihilque omnino detrimenti patiantur, quinimo & merces illis copioſior, & fiducia maior augeatur. Si quidem futura bona adduxerimus in medium, atque ex his trahere argumẽta voluerimus, affatim fortaſſe ridebitis: quippe qui eiuſmodi riſum ſemper ex inſtituto veſtro ridere ſoleatis: his tamẽ, quæ ante oculos ſunt, quę tenẽtur, profecto creditis, etiã ſi millies ridiculoſi eſſe perſtiteritis: neque enim his fidem nõ habere poteritis, ne ſi volueritis quidem, rebus ipſis ita eſſe clamantibus.

CAP. IV. *Cum Nerone comparat accuſatores monachorum.*

Neronem prorſus ex fama nouiſtis: vir enim impudicitia, ſceleribúſq; omnibus inſignis fuit, primúſq; ac ſolus in tanto imperij culmine, nouos quoſdã laſciuiæ, flagitij, atque turpitudinis modos excogitauit, exquiſiuit, inuenit. Hic itaque Paulo beatiſſimo (vno enim eodémque tẽpore vitam iſtam agebant) eiuſmodi ac prorſus ſimillima crimina obijciens his quæ vos modo ſanctis viris obijcitis. Pellicem enim eius, quam ille deperibat, atque in delicijs habebat, cum induxiſſet fidei ac religionis ſacramenta ſuſcipere, perſuaſerat vnà inceſtum illum impurúmque congreſſum declinare: hæc, inquam, ille crimina obiectans, corruptorémque nequam, flagitioſum atque nebulonem, & his ſimilia, quæ vos modo perſtrepitis, Paulum vocitans, primũ quidẽ coniecit in vincula: cum vero vt puellæ eiuſcemodi monita atq; cõſilia dare deſineret, illi perſuadere non poſſet, necauit tandem.

A τότε δὴ τότε, τὸν γέλωτα ἀφεῖσα ἡ μήτηρ,
μείζονι τοῦ πληγέντος περιωδυνίᾳ κατέχεται.
καὶ τέως μὲν θεραπεύει τὸ τραῦμα, τοῦ λοι-
ποῦ δὲ μετὰ σφοδρᾶς ἀπαγορεύει τῆς ἀπει-
λῆς, τὰ τοιαῦτα μὴ ποιεῖν, ὡς μηκέτι παθεῖν
τὰ αὐτά. καὶ ἡμεῖς τοίνυν τὰ αὐτὰ ἂν ἐδρά-
σαμεν, εἰ τὸν παιδικὸν, τοῦτον ἑωρῶμεν θυμὸν,
καὶ τὴν τῶν νηπίων πληγὴν, μὴ μέγαν αὐ-
τοῖς τὸν ὄλεθρον φέρουσαν. ἐπειδὴ δὲ μικρὸν
ὕστερον, κἂν μὴ νῦν αἰσθάνωνται τῷ θυμῷ κα-
τεχόμενοι κλαύσονται, καὶ οἰμώξονται, καὶ ὀδυ-
B ροῦνται οὐ τοιοῦτον ὀδυρμὸν, οἷον τὰ παιδία τὰ
μικρὰ, ἀλλὰ τὸν ἐν τῷ σκότει τῷ ἐξωτέρῳ,
τὸν ἐν τῷ πυρὶ τῷ ἀσβέστῳ· τὸ αὐτὸ πάλιν
ταῖς μητράσι ποιήσωμεν, τοσοῦτον αὐτῶν διαλ-
λάττοντες, ὅσον οὐ μετὰ ἀπειλῆς, καὶ ὕβρεως
καθάπερ ἐκεῖναι, ἀλλὰ μετὰ κολακείας, καὶ
προσηνείας πολλῆς πρὸς τὰ παιδία ταῦτα
διαλεξόμεθα. ἐπεὶ ὅτι γε τοῖς ἁγίοις οὐδε-
μία ἀπὸ τούτων ἡ βλάβη, ἀλλὰ καὶ μείζων
ὁ μισθὸς, καὶ πλείων ἡ παρρησία. εἰ μὲν τὰ
μέλλοντα εἴπωμεν ἀγαθὰ, τάχα καὶ γελάσεσθε
μέγα, ἅτε τοιοῦτον ἀεὶ γέλωτα μελετῶντες γε-
C λᾶν· τοῖς δὲ παροῦσι κἂν μυριάκις ἦτε φιλο-
γέλωτες, οὐκ ἀπιστήσετε. οὐδὲ γὰρ ἂν ἐθέλη-
τε, δυνήσεσθε τῶν πραγμάτων ὑμῖν οὕτως
ἀντιφθεγγομένων αὐτῶν. τὸν Νέρωνα πάντως ἀ-
κούετε· καὶ γὰρ ἐπίσημος ὁ ἀνὴρ ἀπὸ τῆς ἀ-
σελγείας ἐγένετο πρῶτος, καὶ μόνος εὑρὼν ἐν
ἀρχῇ τοιαύτῃ καινούς τινας ἀκολασίας, καὶ ἀ-
σχημοσύνης τρόπους. οὗτος ὁ Νέρων τὸν μακά-
ριον Παῦλον· καὶ γὰρ ἔτυχε κατὰ τοὺς αὐτοὺς
ἐκείνῳ γενόμενος χρόνους· τοιαῦτα ἐγκαλῶν,
οἷάπερ ὑμεῖς τοῖς ἁγίοις τούτοις ἀνδράσι. παλ-
D λακίδα γὰρ αὐτοῦ σφόδρα ἐπέραστον πείσας
τὸν περὶ τῆς πίστεως δέξασθαι λόγον, ἔπεισεν
ὁμοῦ, καὶ τῆς ἀκαθάρτου συνουσίας ἀπαλ-
λαγῆναι ἐκείνης. τοιαῦτα γοῦν ἐγκαλῶν ἐκεῖ-
νος, καὶ λυμεῶνα, καὶ πλάνον, καὶ τὰ αὐτὰ, ἅπερ
ὑμεῖς φθέγγεσθε, τὸν Παῦλον ἀποκαλῶν, τὸ μὲν
πρῶτον ἔδησεν, ὡς δὲ οὐκ ἔπειθε τῆς πρὸς τὴν
κόρην ἀποστῆναι συμβουλῆς, τέλος ἀπέκτεινε.

τί οὖν ἀπὸ τούτου γέγονε βλάβος τῷ παθόντι κακῶς; τί δὲ ὄφελος τῷ δράσαντι κακῶς; τί μὲν οὐκ ὄφελος τῷ τότε ἀναιρεθέντι Παύλῳ; τί δὲ οὐ βλάβος τῷ ἀνελόντι Νέρωνι; οὐχ ὁ μὲν ὥσπερ ἄγγελος πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ᾄδεται; τὰ γὰρ παρόντα τέως ἐρῶ· ὁ δὲ, ὥσπερ ὄντως λυμεὼν, καὶ δαίμων ἄγριος πρὸς πάντας διαβέβληται. τὰ γὰρ ἐκεῖ κἂν ὑμεῖς ἀπιστήσητε, διὰ τοὺς πιστεύοντας ἀναγκαῖον εἰπεῖν. καί τοι ὑμᾶς ἀπὸ τῶν παρόντων κἀκείνοις πιστεύειν ἐχρῆν. πλὴν ἀλλ' ὅπως ἂν πρὸς αὐτὰ διάκεισθε, εἰρήσεται παρ' ἡμῶν, καὶ οὐ κεκρύψεται. τίνα οὖν ἔσται τὰ ἐκεῖ; ὁ μὲν ἄθλιος, καὶ ταλαίπωρος ἐκεῖνος, αὐχμῶν, καὶ κατηφὴς, αἰσχύνης γέμων, καὶ ζόφου, καὶ κάτω νεύων, ἀπαχθήσεται, ἔνθα ὁ σκώληξ ὁ ἀτελεύτητος, καὶ τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον· ὁ δὲ μακάριος Παῦλος μετὰ πολλῆς στήσεται τῆς παρρησίας παρ' αὐτὸν τοῦ βασιλέως τὸν θρόνον λαμπρὸς ἀποστίλβων, καὶ δόξαν ἠμφιεσμένος τοσαύτην, ὡς μηδὲν τῶν ἀγγέλων, καὶ ἀρχαγγέλων ἀποδεῖν, καὶ τοσοῦτον λήψεται τὸν μισθὸν, ὅσον εἰκὸς ἄνθρωπον σῶμα, καὶ τὴν ψυχὴν τῶν τοῦ θεοῦ δογμάτων ἕνεκεν ἐπιδόντα. καὶ γὰρ οὕτως ἔχει· κεῖται μὲν πολλὴ τοῖς τὰ ἀγαθὰ ἐργαζομένοις ἀντίδοσις, μείζων δὲ αὕτη, καὶ πλείων γίνεται, ὅταν καὶ διὰ κινδύνων ἴωσι, καὶ ἀθυμίας πολλῆς οἱ ταῦτα ἐργαζόμενοι τὰ ἀγαθά. κἂν τὸ κατόρθωμα ἴσον ᾖ τῷ τε ἀπονητὶ, καὶ τῷ μετὰ πόνων αὐτὸ κατωρθωκότι, τὰ τῆς τιμῆς οὐκ ἔσται ἴσα, καὶ τὰ τῶν στεφάνων. ἐπεὶ καὶ ἐν τοῖς πολέμοις στεφανοῦται μὲν ὁ τρόπαιον στήσας, πολλῷ δὲ ἔτι μειζόνως ὁ καὶ τὰ τραύματα ἐπιδεῖξαι ἔχων, δι' ὧν τὸ τρόπαιον ἔστησε. καὶ τί λέγω περὶ τῶν ζώντων, ὅπου γε καὶ οἱ τοῦτο μόνον ἐπιδειξάμενοι τὸ καλῶς ἀποθανεῖν ἐν πολέμῳ, μηδὲν δὲ πλεῖον τοὺς αὐτῶν ὠφελήσαντες, καθάπερ σωτῆρες, καὶ προστάται πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος ᾄδονται; εἰ καὶ ταῦτα ὑμεῖς ἀγνοεῖτε, τῷ γέλωτι, καὶ τῇ τρυφῇ διαπαντὸς προσεδρεύοντες.

A Quid igitur ex hoc vel detrimenti ei contigit, qui paſſus eſt mortẽ, vel emolumenti ei qui intulit mortẽ? Imò vero quid non emolumẽti fuit tunc necato Paulo? quid non detrimenti necanti Neroni? Nónne vt præſentia tantum interim loquar, alter ex his vbique per orbem terrarũ canitur, atque laudatur: alterius vero tanquã reuera corruptoris, perditiſſimiq; ganeonis, dæmoniſq; cuiuſdam ferociſſimi nomen carpitur, probriſq; omnibus apud omnes afficitur? ea vero quæ in futurũ contingent, etſi vos minime credatis, propter eos B tamen qui credunt, neceſſe eſt me dicere: quanquã ex his quæ coram ſunt, quæ videntur, illis etiã credere debueratis. Verùm vos quoquo animo iſta acceperitis, dicẽtur à nobis, nec occultabuntur. Quænam ergo illa erunt? Infelix quidẽ ille & miſerrimus, ſqualore ac ſordibus obſitus, confuſioniſq; caligine repletus, mœrẽs, triſtis, demiſſus, anxius, eo abducetur, vbi vermis immortalis eſt, igniſq; inextinguibilis: Paulus vero beatiſſimus ingenti cum gloria atq; confidentia, ad ipſum adſtabit Imperatoris ſoliũ, clariſſimo fulgo- C re radians, tantáq; amictus ac tam inſigni claritate, vt Angelis ipſis atque Archãgelis in nullo inferior ſit, tantámq; recipiet mercedem, quantam recipere par eſt hominẽ qui pro Deo, deique legibus, ac ſcitis, ſeipſum atque animam ſuã deuouerit, expoſuerit, dederit. Ita enim ſe res habet, parata quidem eſt his, qui ſe in recte factis exercent, ingens præmiorum retributio: maior tamen ea fit atque auctior, quoties qui bona iſta operãtur, etiã pericula ſubierint, neque fuerint vlla ignominia, vlloque dedecore, quò minus id quod D recte inſtituerant, proſequantur impediti. Nam & ſi rectè quodlibet factum nihilo deterius ſit in eo qui ſine labore id perfecerit, honores tamen & coronæ pares profecto non erunt. Nam & in bello coronatur quidem qui ſigna contulerit, hoſtémque fuderit: longe tamen illo glorioſius, qui & vulnera præ ſe fert, per quæ fuſi hoſtes, victoriaque parta eſt. Quid autem hoc de viuentibus dico, quãdoquidem & hi qui hoc tantum dederint virtutibus indicium, vt in bello præclare occumberent, nihilq; que commodi vel emolumenti ciuibus ſuis aut patriæ morte ſua pepererũt, tanquam rectores & cõſeruatores ciuitatum prędicantur vbique per omnem Græciam? Quanquam vos iſta quoq. ignoratis, riſui & delicijs dediti ſemper, & voluptatibus addicti,

ſin autem Gentiles homines, nihilque
ferè ſanum ſentientes, iſtud conſpicari
potuerunt, ſummiſque honoribus eos
proſecuti ſunt, qui pro ſe, pro patria,
pro liberis ſuis mortẽ obierũt, nihilque
præſtiterũt amplius præter indicia be-
neuolẽtiæ, egregiæq; in patriam ſuam
voluntatis: quanto magis Chriſtus hoc
faciet, eóſque vbique, qui propter ſe
periclitãtur, largiſſimis effuſiſſimiſque
munerũ præmijs ſuperabit? Non enim
ille perſecutionũ tantũ, aut verberum,
carceriſve, vel necis, aut cædis merce-
dem ſtatuit: verum nudæ quoque con-
tumeliæ, verbiſque iniurioſis præmia
Luc. 6. 22. perſoluit ingentia. Beati enim, inquit,
eritis cũ vos oderint homines, & cum
ſeperauerint vos, & exprobrauerint, &
eiecerint nomẽ veſtrum tanquam ma-
lum propter filium hominis: gaudete
in illa die & exultate: ecce enim mer-
ces veſtra copioſa eſt in cœlis. Si igitur
& pati & audire male, patientibus atq;
audientibus præmiorum incrementa
cumulóſque largitur: qui obſtat quo
minus talia fiant, non iſtis ſanè, ſed eis
qui male & faciũt, & dicunt, proſpicit:
his enim ferè etiã nocet, mercedis illis
partem maximã abſcindens, cauſamq;
ac materiã gaudiorũ, clariſſimarúmq;
coronarũ auferens. Quocirca horum
quidẽ cauſa hæc etiam omittere ſatius
fortaſſe fuerat, ne quid inſtituti cœle-
ſtis æmulis detrimenti afferremus, ex
quibus profectò incredibile eſt quãtas
& quàm ingẽtes bonorũ copias, quan-
túmque confidentiæ conſequantur.
Verum, quia ſumus inuicem membra,
& ſi iſti etiam oblatam gratiam ſuſci-
pere abnuant, minime conuenit ita af-
fectis, vt nos ſumus, vnius membri cu-
ram habere, alterum negligere. Namq;
ſanctis illis, etſi modo minus affligatur,
alia probitatis oſtendendæ occaſio ſup
petet, qua & eorum virtus eluceat, &
æternis præmijs afficiantur: iſtis vero
niſi ab hac pugna deſtiterint, nulla iam
Cap. V. ſalutis ſpes relinquitur. Itaque illis
omiſſis, ad vos redeo, oróq; & obſecro
precibus noſtris optẽperetis, nec vltra
contra voſmetipſos, atque in veſtram
perniciem ferrum impellatis, neu cal-
citretis aduerſus ſtimulos, ne dum pu-
tatis mœrore homines afficere, Spiri-
tum ſanctum contriſtetis. Scio equidem, & planè perſuaſum habeo, quia ſententiam
hanc noſtram, atque conſilium, etſi non modo, certè paulò poſt probabitis atque
laudabitis. Cæterum iſtud nunc malo vos facere, ne poſtmodum id fruſtra faciatis.

A Εἰ δὲ Ἕλληνες ἄνθρωποι, καὶ μηδὲν ὅλως ὑ-
γιὲς ἐννοοῦντες τοῦτο ἠδυνήθησαν συνιδεῖν, καὶ
πολλῇ τετιμήκασι τῇ τιμῇ τοὺς ἀποθανόντας
μόνον ὑπὲρ αὐτῶν, μηδὲν ἐργασαμένους πλέον,
πόσῳ μᾶλλον ὁ Χριστὸς τοῦτο ἐργάσεται, ὁ παν-
ταχοῦ τοὺς δι' αὐτὸν κινδυνεύοντας ἐκ πολλοῦ
τοῦ περιόντος ταῖς τῶν δωρεῶν νικῶν ἀντιδόσε-
σιν; οὐ γὰρ διωγμῶν μόνον, οὐδὲ πληγῶν, οὐ-
δὲ δεσμωτηρίων, καὶ φόνων, καὶ σφαγῆς, ἀλ-
λὰ καὶ ὕβρεως μόνης, καὶ ῥημάτων ὀνειδιστικῶν,
πολὺν ἔθηκε τὸν μισθόν. μακάριοι γάρ φησιν
B ἐστέ, ὅταν μισήσωσιν ὑμᾶς οἱ ἄνθρωποι· καὶ
ὅταν ἀφορίσωσιν ὑμᾶς, καὶ ὀνειδίσωσι, καὶ ἐκ-
βάλωσι τὸ ὄνομα ὑμῶν, ὡς πονηρὸν ἕνεκεν τοῦ
υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. χαίρετε ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡ-
μέρᾳ, καὶ σκιρτήσατε· ἰδοὺ γὰρ ὁ μισθὸς ὑμῶν
πολὺς ἐν τῷ οὐρανῷ. εἰ τοίνυν τὸ κακῶς πα-
θεῖν, καὶ τὸ κακῶς ἀκοῦσαι ἐπιτείνει τὸν μι-
σθὸν καὶ τοῖς πάσχουσι, καὶ τοῖς ἀκούουσι κα-
κῶς· ὁ κωλύων αὐτοὺς παθεῖν, καὶ ἀκοῦσαι κα-
κῶς, οὐχὶ τούτους, ἀλλὰ τοὺς λέγοντας, καὶ τοὺς
ποιοῦντας ὠφέλησε. τούτους δὲ ἔβλαψε τοῦ μι-
C σθοῦ τὸ πλέον ἐκκόπτων αὐτοὺς καὶ τῆς χαρᾶς,
καὶ τῶν πολλῶν σκιρτημάτων ἀφαιρῶν τὴν ὑπό-
θεσιν. ὥστε τούτων μὲν ἕνεκεν καὶ σιγῆσαι ἐχρῆν,
καὶ ἀφεῖναι γενέσθαι ταῦτα τὰ πολλὴν αὐτοῖς τὸν
πλοῦτον ποιοῦντα τῶν ἀγαθῶν, καὶ μείζω τὴν
παρρησίαν κατασκευάζοντα. ἐπεὶ δὲ ἀλλήλων
ἐσμὲν μέλη, κἂν αὐτοὶ πάλιν ἀρνῶνται τὴν
χάριν, οὐ χρὴ τοὺς οὕτω διακειμένους, ἑνὸς
μὲν προνοεῖν μέρους, ἑτέρου δὲ περιορᾶν. ἐκεῖ-
νοι μὲν γὰρ ἔσονται καὶ ἑτέρων εὐδοκιμήσεως ὑπο-
θέσεις, κἂν μὴ νῦν πάθωσι κακῶς. οὗτοι δὲ ἂν
μὴ τῆς μάχης ἀπόσχωνται ταύτης, οὐκέτι σω-
D τηρίας δυνήσονται· τούτου δὴ χάριν παρελθὼν τὸ
ἐκείνων, πρὸς τὸ ὑμέτερον ἵσταμαι, καὶ δέο-
μαι, καὶ ἀντιβολῶ πεισθῆναί τε ἡμῖν παρα-
καλοῦσι, καὶ μηκέτι καθ' ἑαυτῶν ξίφος ὠθεῖν,
μηδὲ πρὸς κέντρα λακτίζειν, μηδὲ νομί-
ζοντας ἀνθρώπους ἀνιᾶν, λυπεῖν τὸ πνεῦμα τὸ
ἅγιον τοῦ θεοῦ. ὅτι μὲν γὰρ ἐπαινέσετε ταύτην ἡμῶν
τὴν γνώμην, κἂν μὴ νῦν, ἀλλ' αὖθις, οἶδα,
καὶ πέπεισμαι. βούλομαι δὲ ὑμᾶς τοῦτο ποιῆσαι
νῦν, ἵνα μὴ μάτην αὐτὸ μετὰ ταῦτα ποιῆτε.

ἐπεὶ καὶ ὁ πλούσιος ἐκεῖνος, ὅτε μὲν ἦν ἐνταῦθα, τοὺς προφήτας, καὶ τὸν νόμον, καὶ τὴν ἐκ τούτων παράκλησιν, μῦθόν τινα ἡγεῖτο, καὶ λῆρον· ἐπειδὴ δὲ ἀπῆλθεν ἐκεῖ, οὕτως ἐθαύμασεν αὐτῶν τὴν παραίνεσιν, ὡς ἐπειδὴ συνεῖδε μηδὲν αὐτὸν ἀπὸ τῶν ἐπαίνων ὠφεληθῆναι δυνάμενον, παρακαλέσαι τὸν πατριάρχην πέμψαι τινὰ τῶν ἐν ᾅδου τοῖς ἐπὶ γῆς ἀπαγγελοῦντα, ἐκεῖνο δεδοικὼς, μή ποτε καὶ αὐτοὶ τοῦτο πάθωσι, καὶ καταγελάσαντες τῶν θείων γραφῶν, τότε αὐτὰς θαυμάσωσιν, ὅταν αὐτοῖς ὄφελος οὐδὲν ἀπὸ τοῦ θαύματος. καί τοί γε οὐδὲν ἐκεῖνος τοιοῦτον εἰργάσατο οἷον ὑμεῖς. ἐκεῖνος γὰρ τῶν μὲν αὐτοῦ οὐ μετέδωκε τῷ Λαζάρῳ, οὐ μὴν καὶ ἑτέρους βουληθέντας μεταδοῦναι ἐκώλυσεν, ἢ ἀπήλασε καθάπερ ὑμεῖς νῦν. καὶ οὐ ταύτῃ μόνον αὐτὸν ἀπεκρύψατε τῇ ὠμότητι, ἀλλὰ καὶ ἑτέρᾳ. ὥσπερ γὰρ οὐκ ἔστιν ἴσον αὐτὸν μηδὲν ποιεῖν ἀγαθὸν, καὶ ἑτέρους βουλομένους κωλύειν ποιεῖν· οὕτως οὐκ ἔστιν ἴσον τροφῆς τε ἀπορεῖν σωματικῆς, καὶ ἐν πολλῷ τῷ τῆς φιλοσοφίας λιμῷ κειμένους κωλύειν τρέφεσθαι παρ' ἑτέρων. ὥστε διπλῇ παρηλάσατε τὸν ὠμὸν πλούσιον ἐκεῖνον τῷ τε ἑτέρους κωλῦσαι σβέσαι τὸν λιμὸν, καὶ τῷ τῆς ψυχῆς ἀγχομένης τὴν ἀπανθρωπίαν ἐπιδείκνυσθαι ταύτην. τοῦτο καὶ Ἰουδαῖοι ποτὲ ἐποίησαν, καὶ ἐκώλυον τοὺς ἀποστόλους τοῖς ἀνθρώποις τὰ πρὸς σωτηρίαν λαλεῖν· πλὴν ἀλλὰ καὶ τούτων χείρους ὑμεῖς. οἱ μὲν γὰρ δὴ τὴν τῶν ἐχθρῶν ἀναδεξάμενοι τάξιν οὕτως ἅπαντα ἔπραττον ἐκεῖνα· ὑμεῖς δὲ τῶν φίλων ὑποδύντες προσωπεῖον, τὰ τῶν ἐχθρῶν ἐπιδείκνυσθε. ἐμάστιξαν, καὶ ὕβρισαν, καὶ πονηρᾷ περιέβαλον δόξῃ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους τότε ἐκεῖνοι, γόητας, καὶ πλάνους καλοῦντες αὐτούς· ἀλλὰ τοιαύτη κατέλαβεν αὐτοὺς δίκη, ὡς μηδεμίαν λοιπὸν δυνηθῆναι τοῖς ἐκείνων δεινοῖς παρισωθῆναι τὴν συμφοράν. πρῶτοι γὰρ οὗτοι, καὶ μόνοι τῶν ὑφ' ἡλίῳ πάντων ἀνθρώπων τοιαῦτα ἔπαθον, οἷα οὐδεὶς ἕτερος· καὶ τούτων μάρτυς ἀξιόπιστος ὁ Χριστὸς, οὕτω λέγων· ἔσται θλῖψις μεγάλη, οἵα οὐ γέγονεν ἀπ' ἀρχῆς κόσμου ἕως τοῦ νῦν, οὐδ' μὴ γένηται.

A Nam diues ille quidē cum hanc vitam degeret, prophetas & leges, legiſq; monita fabulas eſſe & deliramenta quædā exiſtimabat: cum vero vita exceſſiſſet, adeo in admiratione atque honore ea habuit, quæ antea velut inania & friuola irriſerat, vt cū planè intelligeret, nihil ſe cōmodi ex eius laudibus conſequi poſſe, patriarchā orauerit, vt aliquem ab inferis mitteret, qui ea quæ ibi gererentur, in terris annunciaret: id ſcilicet veritus, ne & ipſi paterentur eadem, atque ſcripturas interim ſacras irridentes, tunc eas admirari inciperent, *Luc. 16.*
B cum ex ea admiratione & honore nihil emolumenti cōſequi valerent. Et certè nihil ille tale egit, quale vos. Ipſe enim etſi nihil ex ſuis cōmunicauit Lazaro: non tamē eos qui id agere vellent, prohibuit, aut afflixit, aut repulit, vt modo vos facitis. Neque hinc modo illum crudelitate, atq; immanitate ſuperatis, verum aliunde quoque. Sicut enim par ac ſimile facinus non eſt, nihil quempiam boni facere, & alios facere volentes prohibere: ita profecto ſimile non eſt, cibo corporeo indigere, & eum qui philoſophiæ vehemētiſſimam patiatur
C eſuriem, ne ab alijs quidem paſci ac recreari permittere. Itaque duabus ex partibus ſæuū illum atque immanem diuitem crudelitate viciſtis, quòd & alios prohibeatis famem extinguere: quódq; cum animā ſuffocari videatis, tanta oſtenditis immanitatis indicia, vt ne alijs quidē opem ferre volentibus, libere id per vos fieri liceat. Eiuſmodi ſcelus aliquādo Iudæi quoque admittere auſi ſunt, cum Apoſtolos, ne viam ſalutis homines docerent, vehementer perterrere vellent: quos tamen & ipſos iniquitate tranſcenditis. Illi enim cum *Act. 5. 40.*
D ſe palā profiterētur inimicos, vniuerſa illa gerebant: vos amicorum perſonam quandam atque adumbratā aſſumentes imaginem, inimicis omnibus deteriora molimini. Verberibus illi, atque contumelijs tunc ſanctos illos viros afflixerunt, infamiáque & probris affecerunt magos eos atque ſeductores appellātes: verū illos eiuſmodi continuo corripere clades, vt nulla iam penitus calamitas ſit, quæ poſſit eorum caſibus vlla ratione comparari. Itaque primi & ſoli ex omni hominum memoria ea paſſi ſunt, quæ modo memorabimus. Atque horum certiſſimus teſtis ipſe Chriſtus eſt, ſic dicens: Erit vexatio magna, qualis ab initio ſeculi non fuit, neque poſt erit. *Matth. 24. 21.*

Igitur ea quidem omnia quæ illi paſſi ſunt, proſequi non huius eſt temporis: pauca tamen ex multis ſtrictim breuitérque neceſſario dicenda ſunt. Verbis autem vtar non meis, ſed Ioſephi hiſtoriographi Iudæi hominis, qui eam hiſtoriam conſcripſit diligenter. CAP. VI. Quid ergo ait ille? Cum enarraſſet incenſum templum, cõmunéſq; illos caſus enunciaſſet, ita intulit: *De bello Iudaico li.7.c.7. & 8.* “Et templũ quidem hoc in ſtatu erat, eorũ vero qui per ciuitatẽ fame occumbebãt, infinita penè cadebat multitudo, atq; inenarrabiles contingebant clades. Nam per vnamquanq; domũ, ſicubi ciborum veſtigiũ vllum fortè appareret, bellũ inerat, atque aduerſum ſe inuicẽ manus conſerebant, qui hactenus erant amiciſſimi, ac infelix animæ viaticũ eripiebant. ne morientibus quidẽ, quòd cibo indigerẽt, fides habebatur: ſed eos quoq; qui animã efflabãt, latrones perſcrutabantur, ne quis fortè ſimulata morte cibũ ſinibus occuluiſſet. Alij vero fame hiãtes, canum inſtar rabie furentium, ſpe omni deſtituti ferebãtur, amentia precipites, atque oſtijs impingebant, vt ebrij. Præ deſperatione autẽ, & quòd aliquid ſemper inuenire ſe poſſe exiſtimarent, in eandẽ domum vna hora bis terque irrũpebant. Cuncta vero ſubigebat dentibus ſæua neceſſitas, & ea quæ ne ſordidiſſimis quidem, & brutis animãtibus vſui fuiſſent, legẽtes manducare ſuſtinebant. Nec cingulis quidem ipſis, atq; calciamentis poſtremo abſtinuerunt, ſcutiſque detracta coria mandebant. Eſca autẽ quibuſdam erat fœni laceri quod reliquũ inueniri poterat. Purgamenta item cuiuſque rei nonnulli colligentes, minimũ eorum pondus atticis quatuor vendebant. Et quid me neceſſe eſt famis improbitatẽ in rebus inanimis perſequi? Opus vnũ eius enarrare pergo, quod neque apud apud Græcos, neque apud Barbaros contigiſſe vnquam memoratur, dictu horrendum, atque incredibile auditu. Atque ego ne viderer portenta cõfingere, calamitoſiſſimum hunc caſum libenter miſſum facerem, niſi plurimos eius haberẽ teſtes. Prętereáque patriæ friuolam, & planè leuem gratiã referrem, ſi quæ rebus illa paſſa eſt, ea verbis ſupprimere atque ſubducere hiſtoriæ conarer. Mulier quædã fuit ex his, qui ſupra Iordanẽ incolebãt, Maria nomine, patre Eleazaro, caſtello Bethezo, quod ſignificat interpretatum, domum hyſſopi, genere &

A πάντα μὲν οὖν αὐτῶν τὰ πάθη διελθεῖν οὐ τοῦ παρόντος καιροῦ· ὀλίγα δὲ ἐκ πολλῶν, ἀναγκαῖον εἰπεῖν. ἐρῶ δὲ οὐκ ἐμὸν λόγον, ἀλλ' ἀνδρὸς Ἰουδαίου τοῦ τὰ ἐκείνων ἱστορηκότος ἀκριβῶς. τί ποτε οὖν οὗτός φησιν; ἐπειδὴ τὸν ἐμπρησμὸν διηγήσατο τοῦ ἱεροῦ, καὶ τὰς κοινὰς ἀπήγγελε συμφοράς. τὰ μὲν περὶ τὸ ἱερὸν φησὶν ἐν τούτοις ἦν· τῶν δὲ ὑπὸ τοῦ λιμοῦ φθειρομένων κατὰ τὴν πόλιν, ἄπειρον μὲν ἔπιπτε τὸ πλῆθος, ἀδιήγητα δὲ συνέβαινε τὰ πάθη. καθ' ἑκάστην γὰρ οἰκίαν εἴ που τροφῆς πα-
B ραφανείη σκιά, πόλεμος ἦν, καὶ διὰ χειρῶν ἐχώρουν οἱ φίλτατοι πρὸς ἀλλήλους, ἐξαρπάζοντες τὰ ταλαίπωρα τῆς ψυχῆς ἐφόδια. πίστις δὲ ἀπορίας οὐδὲ τοῖς θνήσκουσιν ἦν· ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐκπνέοντας οἱ λῃσταὶ διηρεύνων, μή τις ὑπὸ κόλπον ἔχων τροφὴν, σκήπτοιτο τὸν θάνατον αὐτοῦ. οἱ δὲ ὑπ' ἐνδείας κεχηνότες ὥσπερ λυσσῶντες κύνες ἐσφάλλοντο, καὶ περιεφέροντο, ταῖς τε θύραις ἐνσειόμενοι μεθυόντων τρόπον, καὶ ὑπ' ἀμηχανίας εἰς τοὺς αὐτοὺς οἴκους εἰσεπήδων δὶς, ἢ τρὶς ὥρᾳ μιᾷ. πάντα δὲ ὑπ' ὀδόντας ἦγεν ἡ ἀνάγκη, καὶ
C τὰ μηδὲ τοῖς ῥυπαρωτάτοις τῶν ἀλόγων ζώων πρόσφορα συλλέγοντες, ἐσθίειν ὑπέφερον. ζωστήρων γοῦν, καὶ ὑποδημάτων τὸ τελευταῖον οὐκ ἀπέσχοντο, καὶ τὰ δέρματα τῶν θυρεῶν ἀποδέροντες ἐμασσῶντο. τροφὴ δὲ ἦν καὶ χόρτου τισὶ παλαιοῦ σπαράγματα. τὰς γὰρ ἶνας ἔνιοι συλλέγοντες, ἐλάχιστον σταθμὸν ἐπώλουν ἀττικῶν τεσσάρων. καὶ τί δεῖ τὴν ἐπ' ἀψύχοις ἀναίδειαν τοῦ λιμοῦ λέγειν; εἶμι γὰρ αὐτοῦ δηλώσων ἔργον, οἷον μήτε παρ' Ἕλλησι, μήτε παρὰ βαρβάροις ἱστόρηται, φρικτὸν μὲν
D εἰπεῖν, ἄπιστον δὲ ἀκοῦσαι. καὶ ἔγωγε δὲ μὴ δόξαιμι τερατεύεσθαι τοῖς αὖθις ἀνθρώποις, κἂν παρέλιπον τὴν συμφορὰν ἡδέως, εἰ μὴ τῶν κατ' ἐμαυτὸν εἶχον ἀπείρους μάρτυρας. ἄλλως τε, καὶ ψυχρὰν κατατιθείμην τῇ πατρίδι χάριν καθυφέμενος τὸν λόγον, οὗ πέπονθε τὰ ἔργα. γυνή τις τῶν ὑπὲρ τὸν Ἰορδάνην κατοικούντων, Μαρία τοὔνομα, πατρὸς Ἐλεαζάρου, κώμης Βηθεζώ, σημαίνει δὲ τοῦτο οἶκος ὑσσώπου, διὰ γένος, καὶ πλοῦτον ἐπί-

A σημος, μετὰ τοῦ λοιποῦ πλήθους εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καταφυγοῦσα συνεπολιορκεῖτο. ταύτης τὴν μὲν ἄλλην κτῆσιν οἱ τύραννοι διήρπασαν, ὅσην ἐκ τῆς Περαίας ἀνασκευασαμένη μετῳκίκει εἰς τὴν πόλιν. τὰ δὲ λείψανα τῶν κειμηλίων, κἂν εἴ τι τροφῆς ἐπινοηθείη, καθ' ἡμέραν εἰσπηδῶντες ἥρπαζον οἱ δορυφόροι. δεινὴ δὲ τὸ γύναιον ἀγανάκτησις εἰσῄει, καὶ πολλάκις λοιδοροῦσα, καὶ καταρωμένη τοὺς ἅρπαγας, ἐφ' ἑαυτὴν ἠρέθιζεν. ὡς δ' οὔτε παροξυνόμενός τις, οὔτ' ἐλεῶν αὐτὴν ἀνῄρει, καὶ τὸ μὲν εὑρεῖν τι σιτίον ἄλλως ἐκοπία, πανταχόθεν δ' ἄπορον ἦν ἤδη καὶ τὸ εὑρεῖν, ὁ λιμὸς δὲ B διὰ σπλάγχνων, καὶ μυελῶν ἐχώρει, καὶ τοῦ λιμοῦ μᾶλλον ἐξέκαιον οἱ θυμοί, σύμβουλον λαβοῦσα τὴν ὀργὴν μετὰ τῆς ἀνάγκης, ἐπὶ τὴν φύσιν ἐχώρει, καὶ τὸ τέκνον. ἦν δ' αὐτῇ παῖς ὑπομάζιος, ὃν ἁρπασαμένη, βρέφος, εἶπεν, ἄθλιον ἐν πολέμῳ, καὶ λιμῷ, καὶ στάσει, τίνι σε τηρήσω; τὰ μὲν παρὰ Ῥωμαίοις, δουλεία κἂν ζήσωμεν ἐπ' αὐτούς· φθάνει δὲ καὶ δουλείαν ὁ λιμός, οἱ στασιασταὶ δ' ἀμφοτέρων χαλεπώτεροι. ἴθι γενοῦ μοι τροφή, καὶ τοῖς C στασιασταῖς ἐρινύς, καὶ τῷ βίῳ μῦθος, ὁ μόνος ἐλλείπων ταῖς Ἰουδαίων συμφοραῖς. καὶ ταῦθ' ἅμα λέγουσα κτείνει τὸν υἱόν, ἔπειτ' ὀπτήσασα, τὸ μὲν ἥμισυ κατεσθίει, τὸ δὲ λοιπὸν κατακαλύψασα ἐφύλαττεν. εὐθέως δ' οἱ στασιασταὶ παρῆσαν, καὶ τῆς ἀθεμίτου κνίσης σπασάμενοι, ἠπείλουν, εἰ μὴ δείξειε τὸ παρασκευασθὲν, ἀποσφάξειν αὐτὴν εὐθέως. ἡ δὲ καὶ μοῖραν αὐτοῖς εἰποῦσα καλὴν τετηρηκέναι, τὰ λείψανα τοῦ τέκνου διεκάλυψε. τοὺς δ' εὐθέως φρίκη, καὶ φρενῶν ἔκστασις ᾕρει, καὶ παρὰ τὴν ὄψιν ἐπεπήγεσαν. ἡ δὲ, ἐμὸν ἔφη D τοῦτο τὸ τέκνον γνήσιον, καὶ τὸ ἔργον ἐμόν. φάγετε, καὶ γὰρ ἐγὼ βέβρωκα. μὴ γένησθε μήτε μαλακώτεροι γυναικὸς, μήτε συμπαθέστεροι μητρός. εἰ δ' ὑμεῖς εὐσεβεῖς, καὶ τὴν ἐμὴν ἀποστρέφεσθε θυσίαν, ἐγὼ μὲν ἥμισυ βέβρωκα, καὶ τὸ λοιπὸν δ' ἐμοὶ μενέτω. μετὰ ταῦτα οἱ μὲν τρέμοντες ἐξῄεσαν, πρὸς ἓν τοῦτο δειλοὶ, καὶ μόλις ταύτης τῆς τροφῆς τῇ μητρὶ παραχωρήσαντες. ἀνεπλήσθη δ' εὐθέως ὅλη τοῦ μύσους ἡ πόλις, καὶ πρὸ ὀμμάτων ἕκαστος τὸ πάθος λαμβάνων, ὡς παρ'

A diuitijs inſignis. Hæc vnà cum reliqua multitudine Hieroſolymã confugerat, ac ſimul obſidebatur: cuius omnẽ ſubſtantiã tyrãni diripuerant, quã ſecum è regione vltra amnẽ aſportauerat, atq. in opidum intulerat. Cæterũ reliquias reconditorum oẽs, & ſi quid eſculentũ præparaſſet, ingreſſi quotidie ſatellites diripiebant. Dira autẽ atque acerba indignatio ſubibat mulierẽ, ac frequenter conuicijs & maledictis omnibus raptores proſequens, contra ſeipſam magis irritabat: cum vero nullus eam, neque miſerans, neque ira concitatus occideret, cibóſque alios inuenire labo- B raret, eſſétq; iam penitus difficile quicquam reperire, faméſque præterea per viſcera & medullas ſerperet, ac fame ipſa vehementius ardens incitaret indignatio, iracũdia ſimul & neceſſitate dictante conſiliũ, naturã ipſam violare aggreditur: filiúmq; arripiens (erat autem illi paruulus, & ſugens vbera) Infelix, inquit, puer, in bello, & fame, & ſeditione cuinam te ſeruabo? Nempe enim à Romanis, & ſi vixerimus, ſeruitus nos manet: anticipat autẽ ſeruitutem fames, inſtant ſęuiores vtriſque ſe- C ditioſi. Perge igitur, mihi cibus eſto, ſeditioſis furia, omníq; mortaliũ generi fabula, quod ſolum Iudęorũ calamitatibus deeſt. Atque hæc dicẽs, necat filium: indéq; illum coquens, ipſa dimidium comedit, partẽ reliquã operiens ſeruabat. Adſunt cõtinuo ſeditioſi, nefario nidore attracti, cóminantúrque, ni quod parauerat, in conſpectũ daret, eam ſe ſtatim necaturos. At illa cum partẽ illis bonã ſeruaſſe ſe diceret, nati reliquias aperuit: tum illos protinus horror ingens ceperat ac mentium ſtupor, atq; ad aſpectũ ipſum diriguerant, D & velut ænei defixi ſtabant. Tum illa, meus, inquit, eſt natus, íſque chariſſimus, meũq; iſtud opus eſt. Edite, quid cunctamini? namque & ipſa comedi: nolite fieri neq; muliere molliores, neque matre miſericordiores. Quòd ſi vos, pietatẽ colitis, hoſtiámque meam auerſamini, ſiue opus execramini, ego quidẽ dimidium manducaui, quódq; reliquũ eſt, mihi manebit. Poſt hæc illi quidem trementes exierunt: hac vna tantum in re timidiores, eáque ſolam eſcam matri concedẽtes. Tanti ſtatim ſceleris fama ciuitas tota repleta eſt, eámque cladem, adeóq; miſerandum

« facinus ſibi quiſque ante oculos ponebat, idque non ſecus, ac ſi ipſe admiſiſſet, abhorrebat. His autem qui fame cruciabantur, mors votis omnibus expetebatur eamque ſibi nõnulli conſciſcebant: beatiq. cunctorum voce dicebantur hi, qui priuſquã eiuſmodi facinus audiſſent, aut vidiſſent, vita exceſſerant. Nec mora, Romanis quoque ea calamitas annunciata eſt. Ex his autem partim nõ credebant, nõnulli rem miſerabantur, plurimi vero in odiũ ipſius gentis etiã vehementius animati ſunt. Hæc autẽ atque his multo quoque atrociora illi paſſi ſunt: non modo quia Chriſtũ cruci ſuffixerũt, ſed quia poſtmodũ Apoſtolos ea loqui prohibebãt, quæ ad ſalutẽ noſtrã pertinerẽt. Quod profecto beatus Paulus illis crimini dans, hæc eis prænunciauit euentura mala, dicens: Peruenit enim ſuper eos ira in finẽ. *1.Theſſ.2.* Et quid hæc, inquit, ad nos? neque enim illos à fide abducimus, neque à prædicatione. Quid enim, quæſo, fides conferet emolumenti, ſi vita ſyncera non fuerit & pura? Verum vos & iſta fortaſſis neſcitis, quibus noſtra ferè omnia & ignota ſunt & inaudita. Itaque vobis neceſſario Chriſti ſententias ſummatim numerabo: vos autem cautè & diligenter obſeruate, vtrũmne ſẽper de fide ac dogmatibus diſputet, próque his tantum ſupplicia decernat, niſi integra ſeruetur: an vero vitam ip am quoque, ac mores improbo caſtiget aliquando. Cum enim in montẽ conſcendiſſet, videns innumerã circũfluentem, ac ſe circũſtantem multitudinẽ, *Matth.7.* talia monita edebat. Non omnis qui dicit mihi domine, domine, intrabit in regnũ cœlorum, ſed qui facit voluntatẽ patris mei. Item: Multi dicent mihi in illa die: domine, nõne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in tuo nomine virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis: recedite à me, qui operamini iniquitatẽ, non noui vos. Eum vero qui audit ſermones ipſius, & non facit, ſimilẽ eſſe dixit homini fatuo qui domũ ſuã ſuper arenã conſtruit, eamq; ventis & fluminibus & pluuijs labefactandã, ac diruendã parat. *Matt.9.* Item cum alio in loco cõcionaretur: Sicut, inquit, piſcatores cum ſagenã traxerint, malos piſces abijciunt: ita erit in illa die, angelis eos omnes qui peccauerint, in fornacem iactantibus. De flagitioſis quoque, &

A αὐτοῖς χειροτομηθὲν ἔφερεν. σπουδὴ δὲ τῶν λιμωττόντων ἐπὶ τὸν θάνατον ἦν, καὶ μακαρισμὸς τῶν φθασάντων, πρὶν ἀκοῦσαι, καὶ θεάσασθαι τηλικαῦτα κακά. ταχέως δὲ καὶ Ῥωμαίοις διηγγέλθη τὸ πάθος. τῶν δὲ οἱ μὲν ἠπίστουν, οἱ δὲ ᾤκτειραν, τοὺς δὲ πολλοὺς εἰς μῖσος τοῦ ἔθνους σφοδρότερον συνέβη προελθεῖν. ταῦτα δὲ ἔπαθον, καὶ πολλῷ τούτων χαλεπώτερα, οὐκ ἐπειδὴ τὸν Χριστὸν ἐσταύρωσαν μόνον, ἀλλ᾽ ἐπειδὴ καὶ μετὰ ταῦτα τοὺς ἀποστόλους ἐκώλυον τὰ πρὸς σωτηρίαν λαλεῖν B τὴν ἡμετέραν. ὅπερ οὖν καὶ ὁ μακάριος Παῦλος αὐτῶν κατηγορήσας, ταῦτα αὐτοῖς προεφήτευσε τὰ κακὰ εἰπών· ὅτι ἔφθασεν ἐπ᾽ αὐτοὺς ἡ ὀργὴ εἰς τέλος. καὶ τί ταῦτα πρὸς ἡμᾶς φησιν; οὐ γὰρ δὴ τῆς πίστεως ἀπάγομεν, οὐδὲ τοῦ κηρύγματος. καὶ τί τῆς πίστεως ὄφελος εἰπέ μοι, βίου μὴ ὄντος καθαροῦ; ἀλλ᾽ ὑμεῖς μὲν ἴσως ἀγνοεῖτε καὶ ταῦτα, ἅτε καὶ τῶν ἡμετέρων ὄντες ἀνήκοοι πάντων· ἐγὼ δὲ ὑμῖν ἀπαριθμήσομαι τοῦ Χριστοῦ τὰς ἀποφάσεις. καὶ παρατηρεῖτε ὑμεῖς εἰ μηδαμοῦ βίος ἐγκαλεῖται τότε, ἀλλ᾽ ὑπὲρ πίστεως μόνης, καὶ C δογμάτων τὰ τῶν κολάσεων ὥρισται. ἐπειδὴ γὰρ εἰς τὸ ὄρος ἀνῆλθε, πολὺν ἰδὼν ὄχλον περιρρέοντα αὐτὸν, μετὰ τὰς ἄλλας παραινέσεις ἔλεγεν· οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι κύριε, κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλ᾽ ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ πατρός μου· καὶ, πολλοὶ ἐροῦσί μοι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ· οὐ τῷ σῷ ὀνόματι προεφητεύσαμεν, καὶ τῷ σῷ ὀνόματι δαιμόνια ἐξεβάλομεν, καὶ τῷ σῷ ὀνόματι δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν; καὶ τότε ὁμολογήσω αὐτοῖς, ἀποχωρεῖτε ἀπ᾽ ἐμοῦ οἱ ἐρ- D γαζόμενοι τὴν ἀνομίαν, οὐκ οἶδα ὑμᾶς. καὶ τὸν ἀκούοντα μὲν, οὐ ποιοῦντα δὲ τοὺς λόγους αὐτοῦ, ὅμοιον ἔφησεν ἀνδρὶ μωρῷ εἶναι, τὴν οἰκίαν ἐπὶ τὴν ψάμμον οἰκοδομοῦντι, καὶ ποταμοῖς, καὶ ὑετοῖς, καὶ ἀνέμοις εὐχείρωτον αὐτὴν κατασκευάζοντι. καὶ ἐν ἄλλῳ δὲ τόπῳ δημηγορῶν· καθάπερ οἱ ἁλιεῖς φησιν, ὅταν τὴν σαγήνην ἑλκύσωσι, τοὺς φαύλους ἀποκρίνουσι τῶν ἰχθύων, οὕτω κατ᾽ ἐκείνην ἔσται τὴν ἡμέραν, τῶν ἀγγέλων εἰς τὴν κάμινον ἐκβαλλόντων τοὺς ἡμαρτηκότας ἅπαντας. καὶ περὶ τῶν ἀσελγῶν, καὶ

A ἀκαθάρτων ἀνθρώπων διαλεγόμενος ἔλεγεν, ὅτι ἀπελεύσονται, ὅπου ὁ σκώληξ ὁ ἀτελεύτητος, καὶ τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον. καὶ πάλιν· βασιλεὺς φησὶν ἐποίησε γάμους τῷ υἱῷ αὐτοῦ, καὶ ἰδὼν ἄνθρωπον ἐνδεδυμένον ἱμάτια ῥυπαρὰ, πρὸς αὐτὸν εἶπεν· ἑταῖρε, πῶς εἰσῆλθες ὧδε μὴ ἔχων ἔνδυμα γάμου; ὁ δὲ, ἐφιμώθη. τότε λέγει τοῖς διακόνοις αὐτοῦ, δήσαντες αὐτοῦ χεῖρας, καὶ πόδας, βάλετε αὐτὸν εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, τοῖς ἀκολάστοις, καὶ ἀσελγέσι ταῦτα ἀπειλῶν. καὶ παρθένοι δὲ αἱ τοῦ νυμφῶνος ἀποκλεισθεῖσαι, δι᾽ ὠμότητα καὶ ἀπανθρωπίαν B ταῦτα ἔπαθον, καὶ ἕτεροι δὲ πάλιν διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν πορεύονται εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ, καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ. καὶ οἱ ἁπλῶς, καὶ εἰκῆ φθεγγόμενοι καταδικάζονται. ἐκ γὰρ τῶν λόγων σου φησὶ δικαιωθήσῃ, καὶ ἐκ τῶν λόγων σου καταδικασθήσῃ. ἆρά σοι δοκοῦμεν μάτην ὑπὲρ βίου πεφοβῆσθαι, καὶ πολλὴν τοῦ ἠθικωτέρου μέρους τῆς φιλοσοφίας ποιεῖσθαι σπουδήν; οὐκ ἔγωγε οἶμαι. πλὴν εἰ καὶ τὸν Χριστὸν ταῦτα πάντα εἰκῆ εἰρηκέναι φαίης, καὶ τὰ τούτων πλείονα· οὐδὲ γὰρ ἅπαντα εἴρηται. εἰ δὲ μὴ C ὤκνουν μακρὸν ποιῆσαι τὸν λόγον, καὶ ἀπὸ τῶν προφητῶν, καὶ ἀπὸ τοῦ μακαρίου Παύλου, καὶ ἐκ τῶν ἁγίων ἀποστόλων ἐδίδαξα ἄν, ὅσην ὑπὲρ τούτου τοῦ μέρους πεποίηται σπουδὴν ὁ θεός. πλὴν ἀλλὰ καὶ ταῦτα ἀποχρῆν οἶμαι· μᾶλλον δὲ οὐδὲ ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ μικρὸν τῶν εἰρημένων μέρος. ὅταν γὰρ ὁ θεὸς ἀποφαίνηται, κἂν ἅπαξ εἴπῃ ὡς πολλάκις εἰρημένον, οὕτω δέχεσθαι χρὴ τὸ λεχθέν. τί οὖν; οἱ οἴκοι μένοντες, φησὶν, οὐ δυνήσονται ταῦτα κατορθοῦν, ἃ μὴ κατορθούμενα τοσαύτην φέρει τὴν κό- D λασιν; ἐβουλόμην καὶ αὐτὸς οὐχ ἧττον ὑμῶν, ἀλλὰ πολὺ πλέον, καὶ πολλάκις ηὐξάμην τῶν μοναστηρίων ἀναιρεθῆναι τὴν χρείαν, καὶ τοσαύτην ἐν ταῖς πόλεσι γενέσθαι τὴν εὐνομίαν, ὡς μηδένα δεηθῆναί ποτε τῆς εἰς τὴν ἔρημον καταφυγῆς· ἐπειδὴ δὲ τὰ ἄνω κάτω γέγονε, καὶ αἱ μὲν πόλεις ἔνθα δικαστήρια, καὶ νόμοι πολλῆς γέμουσι παρανομίας, καὶ ἀδικίας· ἡ δὲ ἐρημία πολλῷ βρύει τῷ τῆς φιλοσοφίας καρπῷ, οὐχ οἱ τῆς ζάλης ταύτης, καὶ τῆς ταρα-

impuris hominibus cum loqueretur, aiebat: Et illuc abibũt, vbi nec vermis eorũ moritur, nec ignis extinguitur. Et *Matth. 22.* rurſum: Rex, inquit, fecit nuptias filio ſuo, & cum vidiſſet hominẽ indutum veſtibus ſordidis, ait ad eum: Amice, quomodo huc intraſti non habens veſtem nuptialẽ? At ille obmutuit. Tunc dicit miniſtris ſuis: Ligatis eius manibus & pedibus, eijcite illũ in tenebras exteriores. Impudicis iſta, vt dictũ eſt, & flagitioſis atque impuris cõminatur. Virgines quoque quæ excluſæ à ſponſi *Matth. 25.* thalamo fuerunt, propter crudelitatẽ atque immanitatem id paſſæ ſunt: aliique rurſus eadẽ ex cauſa eunt in ignẽ æternum, qui præparatus eſt diabolo & angelis eius. Et hi quoque qui fruſtra, & ſine cauſa loquũtur, punientur. Et verbis enim, inquit, tuis iuſtificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis. Ergòne tibi videmur inaniter, ac ſine ratione vitæ noſtræ cautè timideq; rationẽ habere, eique philoſophiæ parti, quę mores inſtruit propenſius ſtudere? Minime equidem id puto niſi fortè Chriſtum hæc ſuperuacuè dixiſſe velis aſſerere, atq; his plura etiã: neq; enim hic omnia inſerere viſum eſt. Quod niſi vererer orationem prolixius extẽdere: & ex prophetis ipſis & ex beato Paulo, aliiſque Apoſtolis oſtenderẽ profectò, quanto ſtudio hanc partẽ emendandæ vitæ morũmque cõponendorum à nobis Deus exegerit. Sed enim hæc arbitror poſſe ſufficere, nec iſta modo omnia, ſed eorum vel minimã partem. Cum enim Deus aliquid dicit, etſi non id amplius, quàm ſemel dicat, ea fide ac deuotione ſuſcipiendũ eſt, ac ſi ſæpiſſime dixerit. Quid igitur, inquis, *Cap. VII.* hi qui domi reſident, reiq; ſuæ curam gerunt, non ea poterunt perficere, quæ neglecta tantos cruciatus pariunt? Vellem equidem & ipſe, neque ſegnius quàm vos, imò vero multo etiam ardentius, & frequenter optaui ac deprecatus ſum, tantum leges ac iura optima in ciuitatibus valere, vt nihil iam opus eſſet monaſterijs, neque ad eremum confugere cuipiam neceſſitas inſtaret: quoniam vero quæ ſupra fuerunt, infrà iam facta ſunt, ipſæque ciuitates in quibus & iudicia, & leges erant, omni iniquitate & ſcelere impletæ ſunt: ſolitudo vero philoſophiæ fructus vberrimos germinat: profectò non illi in culpa ſunt, qui hac procella & turbine

ſe eximere atq; ſeruare cupientes educunt, eiſque ad quietis ac tranquillitatis portum duces fiunt: non, inquam, iſti merito à vobis culpari debent, verũ hi qui ciuitates ſingulas, adeo virtuti inuias & inacceſſas fecerunt, atque ad philoſophiam penitus inutiles, vt qui ſalui eſſe cupiunt, non aliter id poſſint aſſequi, quàm ſi ſolitudines & deſerta perſequantur. Dic enim, quæſo te, ſi quis noctis medio aſſumpta face domũ incendiſſet magnam, ac multitudine hominum refertã, eos qui intus obdormirent, inſidijs appetens: vtrum eſſe diceremus malũ, atque ſupplicijs omnibus afficiendum, eúmne qui excitaret dormientes, & illis ędibus educeret, an eum qui initio ignem illum ſuccendiſſet, adeóque duram neceſſitatem & eis ipſis, & illi qui eos educeret impoſuiſſet? Quid autem illud, ſi quis vel à tyranno violenter oppreſſam ciuitatem, ſiue aliàs inteſtino bello, ciuilibúſque diſcordijs ac ſeditionibus languentem intuens, hortaretur quos poſſet, atque perſuaderet, vt relicta ciuitate reciperent ſe ad montiũ vertices, nec perſuaderet ſolum, verum ad eam fugam ipſe etiam quæ poſſet adiumẽta conferret: quem ex his inſimulares, quẽ male de omnibus mereri diceres? eúmne qui ab his turbinibus & tempeſtatibus ad ſereniſſimũ ac tranquilliſſimum portum eos homines qui in medio æſtu iactarẽtur, abduceret: an eos qui naufragia iſta ac pericula paraſſent? Caue enim putes meliore in ſtatu modo res humanas eſſe, quàm ciuitatẽ occupatã à tyranno, verùm in longe deteriori. Neq; enim homo aliquis, ſed dæmõ quidam iniquiſſimus, tanquam tyrãnus immanis atque atrox, cum vniuerſis ſuis copijs ac phalange tota, vniuerſum ſimul orbem occupans, in humanas animas graſſatur: demum inde veluti ex arce quadã, impia & ſcelerata quotidie edicta omnibus proponit, non modo matrimonia dirimens, ſiue pecunias aut mittens aut ferens, aut iniquas tantum exercens cędes, verũ longe his quoque grauiora atq; diriora indicia tyrãnidis præ ſe ferens. Coniunctam enim ſemel Deo humanã animã, eius familiari cõtubernio ſubducens, atque flagitioſis immũdiſque ſatellitibus ſuis illudendam tradens, impuris illorum congreſſibus ſubſterni cogit: qui poſtquam eam ſemel aſſumpſerint, adeo illi turpiter congrediuntur, tamque contumelioſe, quantum

A χῆς τοὺς σωθῆναι βουλομένους ἐξάγοντες, καὶ πρὸς τὸν τῆς ἡσυχίας ὁδηγοῦντες λιμένα, δικαίως ἂν ἐγκαλοῖντο παρ' ὑμῶν, ἀλλ' οἱ πόλιν ἑκάστην οὕτως ἄβατον ἐργαζόμενοι, καὶ πρὸς φιλοσοφίαν ἀνεπιτήδειον, ὡς ἀναγκάζεσθαι τοὺς σωθῆναι βουλομένους, τὰς ἐρημίας μεταδιώκειν. εἰπὲ γάρ μοι, εἴ τις μεσονύκτιον λαμπάδα λαβὼν οἰκίαν ἐνέπρησε μεγάλην, καὶ πολυάνθρωπον, τοῖς ἔνδον καθεύδουσιν ἐπιβουλεύων, τίνα ἂν ἔφαμεν εἶναι κακὸν, τὸν διεγείροντα τοὺς καθεύδοντας, καὶ τῆς οἰκίας ἐξάγοντα ἐκείνης, ἢ τὸν ἀνάψαντα τὸ πῦρ ἐξ ἀρ-
B χῆς, καὶ τοσαύτην ἀνάγκην αὐτοῖς τε ἐκείνοις, καὶ τῷ τούτους ἐξαγαγόντι περιστήσαντα; τί δαί; εἴ τις τυραννουμένην πόλιν ἰδὼν, καὶ νοσοῦσαν, καὶ στασιάζουσαν, ἔπεισεν, οὓς ἠδύνατο, τὴν πόλιν ταύτην οἰκοῦντας ἀναδραμεῖν πρὸς τὰς τῶν ὀρῶν κορυφὰς, καὶ πείσας ὁμοῦ, καὶ συνέπραξε πρὸς ταύτην αὐτοῖς τὴν ἀναχώρησιν, τίνος ἂν κατηγορήσαις, τοῦ μεταθέντος ἀπὸ ταύτης τῆς ταραχῆς πρὸς τὴν γαλήνην ἐκείνην τοὺς ἐν μέσῳ χειμαζομένους ἀνθρώπους, ἢ τοῦ ταῦτα ἐργασαμένου τὰ ναυά-
C για; μὴ γάρ τοι νομίσῃς ἄμεινον τυραννουμένης πόλεως, τὰ τῶν ἀνθρώπων πράγματα διακεῖσθαι νῦν, ἀλλὰ καὶ πολλῷ χαλεπώτερα. οὐ γὰρ ἄνθρωπος, ἀλλά τις πονηρὸς δαίμων καθάπερ τύραννος ἄγριος τὴν οἰκουμένην ἅπασαν καταλαβὼν, μετὰ πάσης αὐτοῦ τῆς φάλαγγος εἰς τὰς τῶν ἀνθρώπων εἰσεκώμασε ψυχάς· εἶτα ἐκεῖθεν, ὥσπερ ἔκ τινος ἀκροπόλεως τὰ μιαρὰ, καὶ ἐναγῆ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐπιτάγματα καταπέμπει πᾶσιν, οὐ γάμους διασπῶν, οὐδὲ χρήματα πέμπων,
D καὶ φέρων μόνον, οὐδὲ σφαγὰς ἐργαζόμενος ἀδίκους, ἀλλὰ τὰ πολλῷ τούτων χαλεπώτερα, τὴν ἅπαξ ἁρμοσθεῖσαν τῷ θεῷ ψυχὴν, τῆς μὲν πρὸς ἐκεῖνον ὁμιλίας ἀπάγων, ἐκδιδοὺς δὲ τοῖς ἀκαθάρτοις αὐτοῦ δορυφόροις, καὶ συγκατακλίνεσθαι καταναγκάζων αὐτοῖς, οἵπερ ἐπειδὰν ἅπαξ αὐτὴν παραλάβωσιν, οὕτως αὐτῇ συγγίνονται αἰσχρῶς, καὶ ὑβριστικῶς, ὡς

εἰκὸς δαίμονας πονηροὺς σφοδρῶς, καὶ μανικῶς τῆς τε ἀπωλείας, καὶ τῆς ἀσχημοσύνης ἐρῶντας τῆς ἡμετέρας. ἀποδύσαντες γὰρ αὐτὴν πάντων τῶν τῆς ἀρετῆς ἱματίων, καὶ τὰ τῆς κακίας ῥάκια πάλιν περιθέντες τὰ ῥυπῶντα, καὶ διερρηγμένα, καὶ δυσώδη, καὶ τῆς γυμνότητος αἰσχροτέραν αὐτὴν ἀποφαίνοντα, καὶ πάσης τῆς οἰκείας περαναπλήσαντες ἀκαθαρσίας, οὐ παύονται ταῖς εἰς αὐτὴν ἐμπομπεύοντες ὕβρεσιν. οὐδὲ γὰρ ἴσασι κόρον τῆς μιαρᾶς ταύτης, καὶ παρανόμου μίξεως, ἀλλ' ὥσπερ οἱ μεθύοντες, ὅταν ἐμφορηθῶσι πολλοῦ τοῦ πόματος, τότε μᾶλλον ἐκκαίονται· B οὕτω καὶ οὗτοι τότε μάλιστα μαίνονται σφοδρότερον τε αὐτῇ, καὶ ἀγριώτερον ἐναλλόμενοι, ὅταν μάλιστα αὐτῇ παραχρήσωνται καταχεντοῦντες πάντοθεν, καὶ δάκνοντες, καὶ τὸν οἰκεῖον εἰς αὐτὴν ἐκχέοντες ἰὸν, καὶ οὐ πρότερον διαλιμπάνοντες, ἕως ἂν εἰς τὴν οἰκείαν μεταστήσωσιν ἕξιν, ἢ τοῦ σώματος ἴδωσιν ἀποδυθεῖσαν αὐτήν. ποίας οὖν τυραννίδος; ποίας αἰχμαλωσίας; ποίας ἀναστατώσεως; τίνος ἀνδραποδισμοῦ; ποίου πολέμου; τίνος ναυαγίου; ποίου C λιμοῦ ταῦτα οὐ χαλεπώτερα; τίς οὕτως ὠμὸς, καὶ ἀνήμερος; τίς οὕτως ἠλίθιος, καὶ ἀπάνθρωπος, καὶ ἀσυμπαθὴς, καὶ ἀνάλγητος, ὡς τὴν τὰ τοιαῦτα ὑβριζομένην, καὶ ἐπηρεαζομένην ψυχὴν μὴ θελῆσαι τό γε εἰς αὐτὸν ἧκον τῆς ἐναγοῦς ἐκείνης ἀπαλλάξαι μανίας, καὶ ὕβρεως, ἀλλὰ τοιαῦτα πάσχουσαν περιορᾶν; εἰ δὲ τοῦτο ἀπηνοῦς, καὶ λιθίνης ψυχῆς, ποῦ θήσομεν εἰπέ μοι τούτους, οἳ πρὸς τὸ περιορᾶν, καὶ ἕτερον πολλῷ μεῖζον τούτου ἐργάζονται κακὸν, τοὺς προθυμουμένους εἰς μέσους πηδῆσαι τοὺς κινδύνους, καὶ μὴ πα- D ραιτουμένους εἰς αὐτὸν τοῦ θηρίου τὸν λαιμὸν καθεῖναι τὰς χεῖρας, ἀλλὰ καὶ δυσωδίας, καὶ κινδύνων ἀνεχομένους, ἵνα τὰς ἤδη καταποθείσας ψυχὰς ἐξ αὐτῆς τοῦ δαίμονος τῆς φάρυγγος ἀνασπάσωσιν, οὐ μόνον οὐκ ἐπαινοῦντες, οὐδὲ ἀποδεχόμενοι, ἀλλὰ καὶ ἐλαύνοντες πάντοθεν, καὶ πολεμοῦντες; Τί οὖν φησι πάντες οἱ τὰς πόλεις οἰκοῦντες ἀπολώλασι, καὶ χειμάζονται, καὶ δεῖ τὰς πόλεις ἀφέντας, καὶ

A credere par eſt nequiſſimos dæmones, vehementer atque immaniſſime perditionem noſtrã atque turpitudinem deſiderantes. Exutam enim omnibus virtutum indumẽtis, vitiorúmque pannis obſitam, eiſque ſordidis, conſciſſis ac putridis, quibus profectò fœdior appareт, quàm ſi nuda eſſet, familiariq. ſibi impudicitia, & omni flagitio reſpergẽtes, ac penitus inficientes, illi fœdiſſime omni contumelia illudere non deſinunt. Neque enim vllam ſatietatem nouerunt inceſti huius ſceleratiq. concubitus: cæterum vt ebrij faciunt, qui cum ſe multo mero ingurgitauerint, B tunc maxime exardeſcunt, ac feruntur per vitia præcipites: ita & hi quoque tunc maxime inſaniũt, eiſque & vehementius inſtant, & ferocius inſultant, cum illa ad omnẽ turpitudinem abuti cœperint, cõpungentes vndique atque mordẽtes, venenáque nequitiæ ſuæ in illam refundẽtes, nec prius deſinentes, quàm in ſuũ illam habitũ, formámque tranſtulerint, vel corpore abſolutã viderint. Quænam ergo violenta dominatio, quę captiuitas, quæ vaſtitas, quę ſeruitus, quænã in ſeruitutẽ abductio, C quod bellum, quod naufragium, quæ fames aut peſtis, quid horum denique his vlla ratione conferri poſſit, quin videatur eſſe leuiſſimũ? Quis adeo dirus, quis tam ferus ac ferreus, quis ita brutus atque inhumanus, adeóq. ſine vllo miſericordiæ ac doloris ſenſu, quin malit eiuſmodi animã ſic affectam cõtumelijs, ſic vndiq. probris laceſſitam, pro virili parte flagitioſa, iniuria, inſanáque contumelia abducere, liberare, conſeruare, quàm ſic deſtitutam negligere, præterire, relinquere? Quòd ſi id eſt, vt profectò eſt immanis animi, atq. D lapidei: vbinam, quęſo illos ſtatuemus, qui pręter id, quod eiuſmodi negligũt, aliud etiam, & quidem longe deterius ſcelus admittunt? Eos enim qui parati ſunt medijs ſe periculis conſtãter obijcere, nec renuunt in ipſum feræ belluæ guttur manus demittere: quinimo & fœtorem omnẽ, atque pericula ſubire, vt abſorptas iam ac deuoratas animas ex ipſis dæmonum faucibus educant, atque violenter extrahant, nõ tantum non laudant, neque amplectuntur, ſed impellunt, quoque atque perturbant vndique. Quid ergo, inquit ali- C. VIII. quis, cunctíne periere, qui vrbes habitant, ac vitæ huius periculis iactantur, ipſiſque

iam vrbibus dimiſſis atque deſolatis, ad ſolitudines confugiendum erit, atque in ipſis montium verticibus ſedes nouæ collocandæ? túque iſta iubes, ac lege lata ſancis? Minime id quidem, ſed contra penitus: vt enim ſuperius dixi, & vellem & vehemẽter optarem, eo nos in ſtatu rerũ, eáque in pace degere, adeóque tyrannidem malorum horum omnium deſtrui ac diſſipari, vt nõ modo eis qui in ciuitatibus degunt, nulla neceſſitas incumberet occupandorum atque inhabitandorum montium, verũ hi quoque qui ſolitudines incolũt, veluti fugitiui quidam longo poſtliminio, ſecuri ac tuti, pacatis rebus ad ciuitates ſuas remeare poſſent. Sed quid faciam? Vereor nimium, ne dum illos patriæ ac parentibus reddere ſtudeo, nequiſſimorum dæmonum manibus tradam, dúmq; ſolitudine & fuga abducere & reuocare cupio, per me illi philoſophia omni, quietiſque trãquillitate excidant. Quòd ſi tu mihi ciuitatum multitudines in medium adducas, hiſque putes exoratũ iri, atque in eam ſententiam traducendũ, vt putem Deum parciturũ multitudini, nec paſſurum in orbem vniuerſum damnationis ferre ſententiam, ſumptis Chriſti verbis aduerſus obiectionẽ tuam ſtabo. Neque enim tam audax factum, tam nefarium facinus admittes, vt etiam aduerſus eius ſententiam, qui nos tunc
Matth. 7. iudicaturus eſt, aſſiſtas. Quid ergo ille inquit? Anguſta eſt ianua, atque ardua via, quæ ducit ad vitam, & pauci ſunt qui inueniunt eam. Sin vero pauci ſunt qui inueniunt, profectò longe pauciores erunt, qui ad ſummum eius peruenire poſſũt. Neque enim omnes, qui illam initio apprehenderunt, ad finem etiam prouecti ſunt: ſed alij quidem in ipſis ſtatim initijs, nonnulli itineris medio, plurimi vero in ipſum iam ferè portum inuecti, naufragium
Matth. 20. 16. fecerunt. Rurſus autem multos eſſe ait, qui vocati eſſent, paucos qui electi. Cùmque ita Chriſtus ampliorem quidem pereuntium partem eſſe aſſeueret, atque in paucis ſalutem præfinitam dicat: quid tu pugnas aduer-
Gen. 6. & 7. ſum me? Prorſus enim idem facis, ac ſi de Noë & diluuio verba nobis facientibus admirareris, & an id fieri potuerit, vt omnes perierint, duóque tantum vel tres homines effugerint, interrogares: his tu rationibus ora noſtra obſtruere poſſe te putas, perinde ac iſtis perſuaſi,

A ἐρημώσαντας πρὸς τὴν ἔρημον μεταστῆναι, καὶ τῶν ὀρῶν τὰς κορυφὰς οἰκίζειν; καὶ σὺ ταῦτα κελεύεις, καὶ νομοθετεῖς; ἄπαγε. τοὐναντίον γὰρ καθάπερ καὶ ἔφθην εἰπὼν, καὶ ἐβουλόμην, καὶ εὐχόμην τοσαύτης ἡμᾶς ἀπολαύειν εἰρήνης, καὶ τὴν τυραννίδα τῶν κακῶν τούτων εἰς τοσοῦτον καταλυθῆναι, ὡς μὴ μόνον τοῖς ἐν ταῖς πόλεσιν ἀνάγκην γίνεσθαι τὰ ὄρη καταλαβεῖν, ἀλλὰ καὶ τοὺς τὰς ἐρημίας οἰκοῦντας καθάπερ εἶναι φυγάδας, διὰ μακροῦ τοῦ χρόνου πρὸς τὴν αὐτῶν πόλιν καταγαγεῖν. ἀλλὰ
B τί πάθω; δέδοικα μὴ τῇ πατρίδι σπουδάζων αὐτοὺς ἀποδοῦναι, αὐτῇ ταύτῃ τῇ τῶν πονηρῶν δαιμόνων χερσὶ παραδῶ· καὶ βουλόμενος ἀπαλλάξαι ἐρημίας, καὶ φυγῆς· φιλοσοφίας, καὶ ἡσυχίας παρασκευάσω πάσης ἐκπεσεῖν. Εἰ δέ με τὸ πλῆθος τῶν ἐν τῇ πόλει προφέρων ταύτῃ δυσωπήσειν οἴει, καὶ δεδεῖξεσθαι, ὡς οὐκ ἀνεξόμενοι καταδικάσαι τὴν οἰκουμένην ἅπασαν, τοῦ Χριστοῦ τὴν ἀπόφασιν λαβὼν, μετ' αὐτῆς στήσομαι πρὸς ταύτην σου τὴν ἀντίθεσιν. οὐδὲ γὰρ ἀνέξῃ πρᾶγμα τοσαύτης γέμον τόλμης, ὡς πρὸς τὴν
C ψῆφον ἀντιβλέψαι τοῦ τότε μέλλοντος κρίνειν ἡμᾶς. τί οὖν ἐστί φησί; τὸ, στενὴ ἡ πύλη, καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν, καὶ ὀλίγοι εἰσὶν οἱ εὑρίσκοντες αὐτήν. Εἰ δὲ οἱ εὑρίσκοντες ὀλίγοι, πολλῷ μᾶλλον οἱ πρὸς τὸ τέλος αὐτῆς φθάσαι δυνάμενοι. οὐ γὰρ δὴ πάντες ὅσοι τῆς ἀρχῆς ἐπέβησαν, καὶ πρὸς τὸ πέρας αὐτῆς ἴσχυσαν στῆναι. ἀλλ' οἱ μὲν ἐν τοῖς προοιμίοις· οἱ δὲ, ἐν τῷ μέσῳ, πολλοὶ δὲ καὶ πρὸς αὐτῷ τῷ λιμένι κατεποντίσθησαν. καὶ πάλιν, πολλοὺς μὲν εἶναί φησι τοὺς κλητοὺς, ὀ-
D λίγους δὲ τοὺς ἐκλεκτούς. ὅταν οὖν ὁ Χριστὸς τὸ μὲν πλέον εἶναι τῆς ἀπωλείας, ἐν δὲ τοῖς ὀλίγοις περιωρίσθαι τὴν σωτηρίαν ἀποφαίνηται, τί πρὸς ἐμὲ μάχῃ; ταυτὸν γὰρ ποιεῖς ὥσπερ ἂν εἰ καὶ περὶ τῶν κατὰ τὸν Νῶε συμβεβηκότων λόγων γινομένων ἡμῖν, ἐθαύμαζες, εἰ πάντες μὲν ἀπολώλασι, δύο δὲ, καὶ τρεῖς ἄνθρωποι μόνοι τὴν τοσαύτην διέφυγον κόλασιν, ταύτῃ προσδοκήσας ἐμφράξαι ἡμῶν τὸ στόμα, ὡς

Digitized by Google

μα, ὡς οὐ πλημμελούντων καταδικάσῃ τὸ πλῆθος; ἀλλ' οὐ πεισόμεθα τοῦτο, οὐδὲ τῆς ἀληθείας τοὺς πολλοὺς προτιμήσομεν. οὐδὲ γὰρ τῶν τότε συμβεβηκότων ἐλάττω τὰ νῦν, ἀλλὰ καὶ πολλῷ μιαρώτερα, ὅσῳ καὶ γέεννα τούτοις ἐπαπείληται, καὶ τὰ τῆς κακίας οὐδὲ οὕτως ἐκκόπτεται. τίς γὰρ εἰπέ μοι μωρὲ οὐ καλεῖ τὸν ἀδελφόν; τοῦτο δὲ ὑπεύθυνον ποιεῖ τῷ τῆς γεέννης πυρί. τίς οὐκ εἶδεν ἀκολάστοις ὀφθαλμοῖς εἰς γυναῖκα; καὶ τοῦτο δὲ μοιχεία ἀπηρτισμένη. τίς οὐκ ὤμοσε; τοῦτο δὲ ἐκ τοῦ πονηροῦ πάντως. ὃ δὲ ἐκ τοῦ πονηροῦ, καὶ αὐτὸ κολάσεως πάντως. τίς οὐκ ἐβάσκηνε φίλῳ ποτέ; τοῦτο δὲ καὶ ἐθνικῶν, καὶ τελωνῶν χείρους ποιεῖ· τοὺς δὲ ἐκείνων χείρους, ὅτι οὐκ ἔνι κόλασιν διαφυγεῖν, παντί που δῆλόν ἐστι. τίς οὐκ καρδίας ἁπάσης μῆνιν ἐξήλασε, καὶ τὰ πάντων εἰς αὐτὸν πεπλημμεληκότων εἴασεν ἁμαρτήματα; τὸν δὲ οὐκ ἀφέντα, ὅτι τοῖς βασανισταῖς ἀνάγκη παραδοθῆναι, τῶν ἀκηκοότων τοῦ Χριστοῦ οὐδεὶς ἀγνοεῖ· τίς δὲ οὐκ ἐδούλευσε τῷ μαμωνᾷ. τὸν δὲ ἐκείνῳ δουλεύσαντα ἀνάγκη παραιτήσασθαι τοῦ Χριστοῦ τὴν δουλείαν. ἐκείνην δὲ ἀρνησάμενον, καὶ τὴν οἰκείαν ἀνάγκη σωτηρίαν ἀρνήσασθαι. τίς οὐ κακηγόρησε λάθρα; τούτους δὲ καὶ ἡ παλαιὰ ἀποκτίννυσθαι κελεύει, καὶ κατασφάττεσθαι. ἀλλὰ τίς ἡ παραμυθία τῶν οἰκείων κακῶν; τὸ πάντας, ὥσπερ ἐκ τινος συνθήματος, πρὸς τὸ τῆς κακίας ὀλισθῆναι βάραθρον, ὃ καὶ αὐτὸ τῆς κατεχούσης νόσου τεκμήριόν ἐστι μέγιστον. ὅταν τοῦτο παραμυθίαν φέρῃ τῶν κακῶν ἡμῖν, ὃ μείζονος ὀδύνης ὑπόθεσιν εἶναι ἐχρῆν. οὐ γὰρ δὴ τὸ πολλοὺς ἔχειν κοινωνοὺς τῶν ἁμαρτημάτων, ἀπαλλάττει τῶν ἐγκλημάτων ἡμᾶς, καὶ τῆς κατηγορίας. εἰ δέ τις ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις ἀπέγνω, μικρὸν ἀναμεινάτω, καὶ τότε ἀπογνώσεται πλέον, ὅταν τὰ πολλῷ τούτων εἴπωμεν χαλεπώτερα, οἷον τὰς ἐπιορκίας. εἰ γὰρ τὸ ὀμόσαι διαβολικόν,

A non auſuri ſimus aduerſus multitudinem ferre ſententiã? Sed enim id nunquam penitus efficies, nec perſuadebis, vt multitudinẽ veritati in honore præferamus. Neque enim his quæ tum contigiſſe memorantur, inferiora iſta ſunt, verum multo funeſtiora etiam atque ſceleratiora: atque eo magis, quò gehennæ iſtis intentatur ignis, & ne ſic quidem vitia arcentur, neque exciduntur. Quis enim, oro te, non fatuum *Matth. 5.* appellat fratrem? leue id videtur, at igni ſempiterno facit obnoxium. Quis non intendit impudicis oculis in mu-

B lierem? hoc autem conſummatum adulterium, pleniſſimúmque flagitium deputatur. Is vero qui adulter eſt, quod in gehennam ignis proijciendus ſit, omnibus profectò conſtat. Quis non deierauit? Atq; iſtud penitus ex malo eſt: quod autem à malo eſt, id adeo æternum parit cruciatum. Quis nunquã omnino amicis inuidit? Hoc vero publicanis ipſis & Gẽtilibus deteriores facit. Quòd autem eiuſmodi effugere ſupplicia æterna non poſſint, ita omnibus liquet, vt non poſſit clarius. Quis furorem omnem, atque iracundiam ex

C corde depulit atque abiecit, peccatáque omnium in ſe delinquentium remiſit? At is qui non dimiſerit, quòd æternis ſupplicijs addicendus ſit, nemo qui Chriſtum audierit, refragabitur. Quis non ſeruiuit mammonæ? Sed qui eiuſmodi ſeruit, Chriſti ſeruitutem penitus abiecit: qui vero Chriſto ſeruire abnuit, ſalutem ſuam prorſus abnegauit. Quis occulte nulla in aliquẽ *Exod. 21.* maledicta coniecit? Eos ſane qui ſunt *Leuit. 10.* eiuſmodi, vetus quoque lex concidi *Num. 12.* atque interfici iubet. Sed enim in tantis malis, tantiſque periculis, quæ nos

D conſolatio ſuſtentat ac recreat? Quod omnes, veluti ex ſigno quodam & condicto, per vitiorum ac flagitiorum omnium abrupta feruntur. Miſera planè conſolatio, & eius quæ nunc obtinet peſtis ſingulare documentum, argumentúmque præcipuum, quandoquidem id nobis maliſque noſtris ſolatium affert, quod ipſum maioris mœroris, & cõplorationis materia eſſe debuerat. Neque enim multitudo in peccando ſociorũ criminibus nos ac pœnis liberabit. Sin autem aliquis ex his, quæ modo diximus, adducitur, vt ſibi diffidat, ac penè deſperet, is paulíſper exſpectet, dũ ea dicamus, quæ his multo diriora ſunt, qualia ſunt periuria, & tũc id longe patietur amplius. Nam ſi iurare diabolicum eſſe cõprobatur,

qui iuramenta etiam conculcant, nec peierare metuunt, qua tandẽ animaduerſione puniendi erunt? Si fatuum appellare fratrem, gehennæ flammas attrahit, quid hi patiẽtur, qui eum probris & contumelijs innumeris, etiam innocentem, nullásque plerumque iniurias irrogãtem affligere nõ metuunt? Si meminiſſe tantummodo iniurias, omni punitione dignum iudicatur: etiam vlciſci pergere, quantos cruciatus promeretur? Verum hæc ſuo tempori & loco reſeruabimus. Vt enim alia alia interim omittam, hoc ipſum quod nos hæc ſcribere impulit, nonne vel ſolum ſufficit præſentis, iámque obtinentis morbi peſtem indicare? Si enim peccata propria negligere, quin etiam ſine doloris ſenſu quotidie peccare extremus malitiæ terminus eſſe pro confeſſo habetur: vbi tandem iſtos nouos, nouæ huius atque iniquiſſimę ferendæ legis authores ſtatuemus, qui maiori conſtãtia atque fiducia fugant ac propuſant virtutum magiſtros, quàm faciunt malitiæ ac vitiorum alteri: eóſq; multo amplius & violentius oppugnãt, qui peccata emendare pergunt, quàm qui ipſi peccauerunt? Imò vero cum illis non niſi iucunde ac libenter vtantur, neque criminẽtur aliquando, iſtos vix vnquam lætius intueri poſſunt, quodammodo & verbis ipſis & operib. clamantes atque ſuadentes inhærendum eſſe vitijs acerrime, atque ad virtutem nunquam redeundum, quandoquidem non modo qui propenſius ei operam dant, verum ſi qui vel liberiori eam voce tueri audeant, eos omnibus incommodis afficiendos cenſent.

A ὃ καὶ τοὺς ὅρκους πατήσαι, ποίας οἴσει τιμωρίας ἡμῖν; εἰ ὁ μωρὸν καλέσαι, γέενναν ἐφέλκεται, ὁ καὶ μυρίοις ὀνείδεσιν αἰσχῦναι τὸν ἀδελφὸν, τὸν οὐδὲν ἠδικηκότα πολλάκις τί οὐκ ἂν ἐργάσαιτο; Εἰ ὁ μνησικακεῖν μόνον τιμωρίας ἄξιον, ὁ καὶ ἐπεξιέναι, πόσην ἕξει τὴν βάσανον; ἀλλὰ μήπω περὶ τούτων, ἀλλ' ἐν τῷ οἰκείῳ ταῦτα φυλαττέσθω τόπῳ. ἵνα γὰρ τὰ ἄλλα παρῶ, αὐτὸ δὴ τοῦτο ὃ κατηνάγκασεν ἡμᾶς εἰς τοῦτον καθεῖναι τὸν λόγον, οὐχὶ ἱκανὸν, τὸ B μόνον τῆς κατεχούσης νόσου τὴν κακίαν ἐνδείξασθαι; εἰ γὰρ τὸ τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων μὴ ἐπαισθάνεσθαι, ἀλλ' ἀναλγήτως πλημμελεῖν ἔσχατος ὅρος κακίας ἐστὶ, ποῦ τάξομεν τοὺς νέους τούτους νομοθέτας τῆς καινῆς ταύτης, καὶ ἀτοπωτάτης νομοθεσίας, οἳ μετὰ πλείονος τῆς παρρησίας τοὺς τῆς ἀρετῆς ἀπελαύνουσι διδασκάλους, ἢ τοὺς τῆς κακίας ἑταίρους, καὶ τῶν πλημμελησάντων πλέον τοῖς διορθοῦν βουλομένοις ἐκπεπολέμηνται; μᾶλλον δὲ C πρὸς ἐκείνους μὲν οὔτε ἀηδῶς ἔχουσιν, οὔτε ἐγκαλοῦσί ποτε, τούτων δὲ καὶ ἀπηχθήσαντο ἡδέως μονονουχὶ βοῶντες καὶ δι' ὧν λέγουσι, καὶ δι' ὧν ποιοῦσι, ὅτι δεῖ τῆς κακίας ἀπρὶξ ἔχεσθαι, καὶ μηδέποτε ἐπιμελεῖν πρὸς ἀρετὴν, ὡς οὐ μόνον τοὺς μετιόντας αὐτὴν, ἀλλὰ καὶ τοὺς φωνὴν ὑπὲρ ταύτης ῥῆξαι τολμῶντας ἀμύνεσθαι δέον.

A

ΠΡΟΣ ΑΠΙΣΤΟΝ ΠΑΤΕΡΑ.

ΙΚΑΝΑ μὲν ἦν καὶ ταῦτα ἔκστασιν ἐργάσασθαι, καὶ φρίκην· κἂν ὁ προφητικὸς ἐκεῖνο ἐπὶ τούτοις φθέγξασθαι νῦν· ὅτι ἐξέστη ὁ οὐρανὸς ἐπὶ τούτῳ, καὶ ἔφριξεν ἡ γῆ ἐπὶ πλεῖον σφόδρα· καὶ ὅτι ἔκστασις, καὶ φρικτὰ ἐγενήθη ἐπὶ τῆς γῆς, εὐκαίρως πάντα τὰ τοιαῦτα ἐρεῖ. ὃ δὲ τούτων χαλεπώτερον, ὅτι οὐ μόνον ἀλλότριοί τινες, καὶ οὐδὲν τοῖς συμβουλευομένοις προσήκοντες τοιαῦτα ἀγανακτοῦσι, καὶ δυσχεραίνουσιν, ἀλλὰ συγγενεῖς, καὶ πατέρες ἔμαθον ὑπὲρ τούτων ὀργίζεσθαι. καί τοί γε οὐκ ἀγνοῶ, ὅτι πολλοὶ πρὸς μὲν τοὺς πατέρας τοῦτο ποιοῦντας οὐ σφόδρα ἐκπλήττονται· ἀποπνίγεσθαι δέ φασι ὑπὸ θυμοῦ, ὅταν ἴδωσι τοὺς μήτε πατέρας, μήτε φίλους, μήτε συγγενεῖς, μήτε ἄλλοθέν ποθεν ἐπιτηδείους, πολλάκις δὲ καὶ ἀγνῶτας ὄντας τοῖς φιλοσοφεῖν αἱρουμένοις, ὃ αὐτὸ τοῦτο πάσχοντας, καὶ μᾶλλον τῶν πατέρων δακνομένους, καὶ πολεμοῦντας, καὶ κατηγοροῦντας τῶν ἀναπεισάντων αὐτούς. ἐμοὶ δὲ τοὐναντίον ἐστὶ θαυμαστόν. τοὺς μὲν γὰρ μήτε κηδεμονίας, μήτε φιλίας ἔχοντάς τι δικαίωμα, οὐδὲν ἀπεικός ἐστιν ἐπὶ τοῖς ἀλλοτρίοις ἀλγεῖν ἀγαθοῖς· πῆ μὲν ὑπὸ βασκανίας ἁλισκομένους, πῆ δὲ τῆς οἰκείας κακίας τὴν τῶν ἄλλων ἀπώλειαν εὐτυχίαν εἶναι νομίζοντας, ἀθλίως μὲν, καὶ ταλαιπώρως, νομίζοντας δ᾽ οὖν ὅμως· ὃ δὲ τοὺς γεννησαμένους, τοὺς ἀναθρεψαμένους, τοὺς καθ᾽ ἑκάστην εὐχομένους ἡμέραν εὐδοκιμωτέρους σφῶν αὐτῶν τοὺς παῖδας ἰδεῖν, τοὺς πάντα διὰ τοῦτο καὶ ποιοῦντας, καὶ πάσχοντας· τούτους δὲ ὥσπερ ἔκ τινος μέθης ἐξαίφνης μεταβεβλημένους ἀλγεῖν, ἐπὶ φιλοσοφίᾳ τῶν παίδων ἀγομένων αὐτοῖς τοῦτό ἐστι,

AD GENTILEM ATQVE INFIDELEM PATREM, Liber ſecundus.

SATIS quidem & iſta eſſe poterant, quibus incuteretur ſtupor ingens, atque horror. Quòd ſi qui ſuper his prophetæ illud nunc loquatur: Obſtupuit cœlum ſuper hoc, & exhorruit terra vehementer. Itémque, Stupor atque horrenda facta ſunt in terra: opportune & hæc, & huiuſmodi cuncta proſequetur. Verum id longe grauius atque acerbius eſt, quòd non modo alieni quidam, & nullo his quibus cõſulitur propinquitatis, nullo familiaritatis iure coniuncti, ita indignantur & fremũt, verum ipſi quoque propinqui ac parentes ſuper his iraſci C didicerunt. Tametſi non ſum ignarus complures eſſe, qui patribus quidẽ ita affectis facile ignoſcẽdum putant, nec propterea valde admirari dicunt: ſuffocari autem ſe ac penè diſrumpi iracundia, cum videant eos, qui neque patres ſunt, neque amici, neque propinqui, neque vlla penitus alia ex parte neceſſarij, quin & frequenter ignoti, aduerſus eos qui philoſophari inſtituunt, hoc ipſum pati, atque ipſis patribus magis angi & dolere, eóſque qui illos hortati ſunt, & ad eius vitæ amorem traduxerunt oppugnare, inſimu- D lare, ac maledictis omnibus perſequi. Mihi vero longe alia mens eſt. Eos enim qui nullũ paterni affectus priuilegium, nullum ius amicitiæ ac familiaritatis habent, alienis in bonis angi, nihil profecto nouũ, aut mirum videri debet, partim inuidiæ ſtimulis cõcitatos, partim malitiæ ſuæ, atq; vitijs aliorum perditionẽ ſolatio, & excuſationi eſſe arbitrãtes; miſere id quidem & infeliciter, arbitrãtes tamen. At vero qui genuerunt, qui educauerunt, qui diebus ſingulis natos ſuos proficere, ſibique ipſis & ad virtutem, & ad gloriam præcellere & cupiunt, & optant: qui propterea cuncta & patiuntur & faciunt, eos quadam veluti ebrietate correptos repente mutari, angique ac dolere vehementius, cum ab ſe liberi ad philoſophiã abducuntur: hoc profecto eſt,

Cap. 1.

Hier. 2. 12. & 5. 30.

quod vnum omnium ego maxime admiror, quódque omnia iam corrupta ſint & perdita, ſatis firmum & validum argumentum eſſe duco. Hoc enim nec prioribus temporibus vnquam contigiſſe, vllus eſt, qui poſſit dicere, ne tum quidem cum late dominaretur error: ac tum quidem ſemel memoratur in Gentili & Græca ciuitate, ſed quam tyrãni incubabant. Neque tamen tum parentum aliquis, vt nunc, ſed hi qui arcem occupauerant, ne hi quidem omnes, ſed qui horum erat flagitioſiſſimus: Socratem irridens, iubebat philoſophiam tueri, atque ad eam hortari deſineret: verum ille tyrãnus perfidus, ſæuus, atrox, & qui ad euertẽdam rempublicam cuncta moliebatur, alieniſque in malis acquieſcebat & gloriabatur, cum ſciret nihil æque atque talem iuſſionem optimum reipublicæ ſtatum poſſe peruertere, id auſus eſt, quod ante illum nemo. At hi & fideles, & in bene inſtitutis ciuitatibus, ac ſub optimis legibus degentes, liberiſque ſuis conſultum cupientes, ea de ſanctis viris loqui audent, quæ tyrannus de his quibus dominaretur auſus eſt, nec erubeſcunt. Itaque quod hi ſic indignentur potius, quàm quod illi admirandum eſt. Idcirco & ego illos miſſos faciens, iſtos qui in primis curam filiorum gerunt: loquar verius, qui curam gerere debuerant, non autem gerunt: leniter & ſumma cum moderatione alloquar: hoc ab illis primum bona venia impetratum cupiens, vti ne moleſte ferant, neu indignentur, ſi quid vtile ſit, quidve magis expediat illorum liberis nos melius ſcire dixerimus, quàm illos ipſos. Neque enim quiſq; qui procrearit filium, quid etiam illi conducat docere eum poterit, etſi eiuſce inſtruendi voluntas honeſta non deſit, quam elicit à natura inſitus parentum ſingularis ad filios affectus. Ad id enim edocendum diligenter quid vtile ſit, neque procreando pater, neque amando vnquam ſufficeret. Nam ſi iſtud concederetur, nemo hominum certè patre melius noſſe atque conſpicari poſſet quidnam eſſet filio vtilius: ſicuti ne in amando quidem filio nemo eſt qui patrem ſuperet, vel etiam exæquet. Quinimo ipſi quoque patres ex his quæ ſtudioſe agunt, hoc ipſum ſe ignorare confitentur, cum ad magiſtros ducunt, cum pædagogis inſtruendos tradunt,

A ὃ μάλιστα πάντων ἐγὼ θαυμάζω, καὶ τοῦ πάντα διεφθάρθαι τεκμήριον εἶναί φημι ἱκανόν. τοῦτο γὰρ οὐδ' ἐπὶ τῶν ἔμπροσθεν χρόνων ἔχοι τις ἂν γεγενημένον εἰπεῖν, ὅτε καὶ τὰ τῆς πλάνης ἐκράτει λαμπρῶς· ἀλλ' ἐγένετο μὲν ἅπαξ ἐν Ἑλληνίδι πόλει, τυραννουμένῃ δέ. οὐδὲ γὰρ δή ποτε τῶν γονέων τις καθάπερ νῦν, ἀλλ' οἱ τὴν ἀκρόπολιν καταλαβόντες· μᾶλλον δὲ οὐδὲ οὗτοι πάντες, ἀλλὰ καὶ τούτων αὐτῶν ὁ μιαρώτατος τὸν Σωκράτην καλέσας, ἐκέλευε τῶν ὑπὲρ φιλοσοφίας ἀποστῆναι λόγων· B ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν, καὶ τύραννος, καὶ ἄπιστος, καὶ ὠμὸς, καὶ ἐπ' ἀνατροπῇ τῆς πολιτείας ἅπαντα πράττων, καὶ τοῖς ἀλλοτρίοις ἐντρυφῶν κακοῖς, καὶ εἰδὼς, ὅτι πολιτείαν ἀρίστην οὐδὲν ἕτερον ἀνατρέψαι δυνήσεται, ὡς τὸ τοιοῦτον ἐπίταγμα, ταῦτα ἐτόλμησεν. οὗτοι δὲ πιστοὶ, καὶ ἐν εὐνομουμέναις δῆθεν πόλεσι ζῶντες, καὶ περὶ παίδων τῶν αὐτῶν βουλευόμενοι ταῦτα φθέγγεσθαι τολμῶσιν, ἃ περὶ τῶν τυραννουμένων ὁ τύραννος, καὶ οὐκ αἰσχύνονται· ὥστε ὑπὲρ τούτων μάλιστα δυσχεραινόντων, ἢ τῶν ἄλλων θαυμάζειν χρή. καὶ διὰ τοῦτο καὶ C αὐτὸς ἐκείνων ἀφέμενος, τούτοις οἷς μάλιστα μέλει τῶν παίδων, μᾶλλον δὲ οἷς μέλειν μὲν ἔδει, μέλει δὲ οὐδαμῶς, διαλέξομαι προσηνῶς, καὶ μετ' ἐπιεικείας πολλῆς τοσοῦτον αὐτοὺς παραιτησάμενος, μὴ δυσχεραίνειν, μηδὲ ἀγανακτεῖν, εἴ τις τὸ λυσιτελὲς τοῖς ἐκείνων παισὶ, μᾶλλον αὐτῶν ἐκείνων εἰδέναι λέγοι. οὐ γὰρ ἀρκεῖ τὸ, σπεῖραι παῖδα πρὸς τὸ συμφέρον τὸν γεννήσαντα διδάξαι τὸν γεννησάμενον, ἀλλὰ πρὸς μὲν τὴν φιλοστοργίαν τοῦ τεχθέντος, μεγάλα ἂν τοῦτο συμβάλλοιτο· D πρὸς δὲ τὸ μαθεῖν αὐτοῦ τὸ λυσιτελὲς ἀκριβῶς, οὔτε τὸ σπείρειν, οὔτε τὸ φιλεῖν ἀρκέσειεν ἄν. ἐπεὶ εἰ τοῦτο ἦν, οὐδένα ἀνθρώπων πατέρος μάλιστα τὸ χρήσιμον ἐχρῆν ὁρᾶν τοῦ παιδός· ἐπειδὴ μήτε φιλεῖν μᾶλλον αὐτοῦ τῶν ἄλλων δύναιτό τις τοῦτον. νῦν δὲ καὶ αὐτοὶ οἱ πατέρες δι' ὧν ποιοῦσιν, ὁμολογοῦσι τοῦτο ἀγνοεῖν· ὅταν πρὸς διδασκάλους ἄγωσιν, ὅταν παιδαγωγοῖς ἐγχειρίζωσιν,

ὅταν μυρίους παραλαμβάνωσι συμβούλους, περὶ τῆς τοῦ βίου προαιρέσεως, ἐφ' ἣν τὸν παῖδα ἄγειν δεῖ βουλευόμενοι. καὶ οὐ τοῦτό που θαυμαστόν. ἀλλ' ὅτι πολλάκις βουλῆς γενομένης τὴν αὐτῶν ἀκυρώσαντες, τὴν ἑτέρων ἔστησαν ὑπὲρ τῶν οἰκείων βουλευόμενοι παίδων. μὴ τοίνυν, μηδὲ πρὸς ἡμᾶς δυσχερῶς ἐχέτωσαν, εἰ λέγοιμεν, ὃ συμφέρον αὐτοῖς εἰδέναι μᾶλλον· ἀλλ' εἰ μὴ διὰ τῶν λόγων ἀποδείξαιμεν, τότε κατηγορείτω, τότε διαβαλλέτω ὡς ἀλαζόνας ὄντας, καὶ λυμεῶνας, καὶ τῆς φύσεως ἁπάσης ἐχθρούς. πῶς οὖν τοῦτο ἔσται δῆλον, καὶ πόθεν εἰσόμεθα, τίς μὲν ὁ τὸ συμφέρον ὄντως ὁρῶν, τίς δὲ ὁ δοκῶν μὲν ὁρᾶν, ὁρῶν δὲ οὐδαμῶς; ἂν τοὺς παρ' ἐμοῦ λόγους καθάπερ τινὰς ἀνταγωνιστὰς εἰς ἐξέτασιν κατιέναι καταναγκάσαντες, καὶ συμπλακῆναι, περὶ τούτων ἀδεκάστοις κριταῖς ἐπιτρέψωμεν τὴν ἐξέτασιν. ὁ μὲν οὖν τοῦ ἀγῶνος νόμος πρὸς τὸν Χριστιανὸν ἀποδύεσθαι κελεύει, καὶ πρὸς ἐκεῖνον ἀγωνίζεσθαι μᾶλλον, καὶ πλεῖον οὐδὲν ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν. τί γάρ μοι καὶ τοὺς ἔξω κρίνειν; ὁ μακάριος Παῦλός φησιν. ἀλλ' ἐπειδὴ συμβαίνει πολλοὺς, καὶ ἀπίστους εἶναι τῶν πρὸς τὸν οὐρανὸν ἑλκομένων παίδων πατέρας· καί τοί γε τοῦ νόμου τῶν ἀγώνων ἀφιέντος ἡμᾶς τῆς πρὸς τούτους μάχης, ἑκόντες αὐτοὶ, καὶ μετὰ προθυμίας πρὸς τούτους ἀποδυσόμεθα πρώτους. καὶ εἴ τε πρὸς τούτους μόνον ἦν ἡμῖν ὁ ἀγὼν καί τοί γε δυσχερέστερός τι ἐστὶ, καὶ πλείονας ἔχει λαβάς. ψυχικὸς γὰρ ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος. μωρία γὰρ αὐτῷ ἐστι, καὶ συμβαίνει ταὐτὸν, οἷον ἂν εἴ τις βασιλείας ἐρῶν πείθῃ τὸν οὐκ ἐθέλοντα πιστεῦσαι πρότερον, ὅτι τὸ πρᾶγμα ὑφέστηκεν. ἀλλ' ὅμως καὶ οὕτως εἰς στενὸν ἡμῖν κατακεκλεισμένων τῶν λόγων, πρὸς τούτους ἠθέλησα ἂν μόνους, τὸν ἀγῶνά μοι γενέσθαι τοῦτον. ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ πιστοῦ, πολλὰ μὲν ἡμῖν τὰ δικαιώματα· ἀλλ' ὅμως τὴν ἐκ τῆς τῶν δικαίων περιουσίας ἡδονὴν, συσκιάζει τῆς αἰσχύνης ἡ ὑπερβολή. αἰσχύνομαι γὰρ

A cum plurimos conſiliarios aſſumunt, qui, quónam vitæ propoſitũ filio arripiendum ſit, quíve delectus habendus, & amice & fideliter conſulant. Id verò nequaquam mirum eſt, ſed quòd, dum de filijs cõſultant, dum familiari colloquio quod ſentit quiſque in mediũ adducit, illi nõnunquam ſuam irritã reddentes, aliorum ſententiam ratam eſſe atque obtinere voluerunt. Itaque ne nobis quidem ſuccenſeant, neque indignentur ſi quod eorum liberis vtile futurum ſit, nos illis melius noſſe diximus: verum niſi id certa ratione con-
B ſtiterit, tunc accuſent, tunc affligant, tunc probris appetant, veluti reuera perditos, flagitioſos, ac naturæ totius inimicos. Quónam ergo modo iſtud CAP. II.
manifeſtum erit, aut qua ratione ſcire certius poterimus quiſnã ſit, qui quod vtile ſit planè proſpiciat, quíſve qui proſpicere quidem ſibi videatur, nequaquam vero ſciat? Si vtrorumque rationes pugnãtium in morem ad examen iudicij deſcẽdere, atque congredi cominus cogamus, permiſſa omni de hiſce iudicandi facultate incorruptis, integerrimiſque iudicibus. Itaque lex
C quidẽ certaminis noſtri aduerſus Chriſtianum exui ad pugnam iubet, atque cum illo ſolummodo certare, qui ſit eiuſdem religionis cultor, nihilq́; amplius requirit à nobis. Quid enim ad me attinet eos etiam qui foris ſunt iudicare? ait beatus Paulus. Verum quia 1.Cor 5.12.
ſæpe contingit, vt plurimi ex his qui ad cœlum pertrahuntur, filij Gentilibus atq; infidelibus patribus nati ſint, quãquam lex certaminis nos contra huiuſmodi dimicare non iubeat, ſponte tamen ipſi, ſummáque alacritate aduerſus iſtos primum pugnare aggredimur.
D Atque vtinam aduerſus iſtos tantum nobis certamen indiceretur, quãquam ipſum quidẽ perdifficile eſt, plurimáq; habet capita. Animalis enim homo 1.Cor.2.14
non percipit ea quæ ſunt ſpiritus Dei, ſtultitia quippe illi eſt. Proſus idẽ facimus, ac ſi aliquẽ hortari vellemus, vt cœleſte regnũ appeteret, qui antea credere an id eſſet, aut quidnam eſſet, renuiſſet. Sed tamẽ cum tantis anguſtijs coarctatus ſim: ſic quoque aduerſus iſtos tantum hoc mihi certamen indici vehementer optarem. Nam ſi ad infidelem aliquem hic mihi ſermo inſtituatur, erunt mihi iura complura, bonitáſque cauſæ adiuuabit plurimum, etſi eam victoriæ meæ voluptatem obſcurat & obruit magnitudo verecundiæ. Suffundor enim

vehementer, ſi aduerſus illum quoque me pugnare neceſſe ſit, vereórque ne hoc crimen tantùmodo Gentilis mihi poſſit objicere: nam in reliquis illum, & quidem facile ſuffragante gratia diuina capiemus, atq; ſi voluerit eſſe non ingratus, cito illum non modo ad amorem huius vitæ traducemus, verum ad ipſius quoq; doctrinæ ac religionis deſiderium, à qua vita illi initium & materiam ſumpſit. Tantum vero abeſt, vt certamẽ aduerſus illũ ſubire metuam, vt cum id primũ durius atque difficilius mea oratione conſtituero, tum demum pugnare aggredi inſtitũ. Fingamus nempe patrẽ iſtiuſmodi nõ modo eſſe Gentilem, ſed nobilem, & quoque vltra omnes homines locupletem, inſignem, ſingulari potentia prẹditum, habeat agros plurimos, ædes permultas, aurique innumera talenta: ſit præterea clariſſima patria & regia, illuſtriſſimo genere, neque habeat alios liberos, neque ſe habiturũ ſperet: ſed huic ſoli innitatur, & ex hoc ſolo pẽdeat. Quin & ipſe ſit ſummæ ſpei, eóq; ingenio, & induſtria, vt ad imperia, & ad magiſtratus maturè aſcenſurus expectetur, patrémque ipſum & ſplendore, & gloria breui ſuperaturus, omnibúſq; vitæ cõmodis longe anteiturus. Tum vero in medio tantæ ſpei & expectationis accedat aliquis ad illum, atque de hac ei philoſophia verba faciẽs, perſuadeat vt ſpretis illis omnibus, veſtem ſe ruſticã induat, & relicta vrbe ad montẽ confugiat, ibique plantet, inſerat, riget, aquas ferat, cæteráque monachorum faciat opera, quæ & vilia, & indigna eſſe videantur. Incedat prẹterea diſcalceatus, & humi iacens quieſcat, efficiatúrque pallidus, gracilis, ac macie cõfectus decorus ille adoleſcens, qui tantis antea in delicijs & honoribus degebat, tantæque ſpei ſigna præ ſe ferebat, viliúſque etiam quã ſerui ſui veſtiatur: num ſatis multas accuſatori occaſiones dedimus, ſatiſve aduerſarium armauimus? Præbeamus illi alias quoque, ſi ſatis adhuc inſtructus nõ eſt: præter iſta enim quæ dicta ſunt, omnia moueat pater cũctáque moliatur, vt diſſuadeat filio, atque ab arrepto illum inſtituto reuocet: ſed incaſſum, vtpote cum ille ſupra petram collocatus ſit, & fluminibus & pluuijs,

A ὅταν καὶ πρὸς ἐκεῖνον ὑπὲρ τούτων ἀποτείνεσθαι ἀναγκαζώμεθα, καὶ δέδοικα μὴ τοῦτό μοι μόνον ὁ Ἕλλην ἔγκλημα δικαίως ἔχῃ προσβαλέσθαι· ἐπεὶ τοῖς γε ἄλλοις αὐτὸν τῇ τοῦ θεοῦ χάριτι ῥᾳδίως αἱρήσομεν, κἂν εὐγνώμων εἶναι ἐθέλοι, ταχέως αὐτὸν οὐ πρὸς τὸν ἔρωτα τοῦ βίου τούτου μεταστήσομεν μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὴν τῶν δογμάτων τὴν ἐπιθυμίαν, ἀφ' ἧς ὁ βίος ἔχει τὴν ὑπόθεσιν ἅπασαν. τοσοῦτον γὰρ ἀπέχω φοβηθῆναι τὸν πρὸς αὐτὸν ἀγῶνα, ὅτι καὶ χαλεπώτερον αὐτὸν πρότερον καταστήσας B τῷ λόγῳ, οὕτως ἅψομαι τῶν παλαισμάτων. κείσθω γὰρ μὴ μόνον Ἕλληνα τοῦτον τὸν πατέρα, ἀλλὰ καὶ πλούσιον ὑπὲρ πάντας ἀνθρώπους, καὶ ἀπόβλεπτον, καὶ ἐν δυναστείᾳ καθεστάναι μεγάλῃ, καὶ πολλοὺς μὲν ἀγροὺς ἐχέτω, πολλὰς δὲ οἰκίας, μυρία δὲ χρυσίου τάλαντα. ἔστω δὲ καὶ πατρίδος τῆς βασιλικωτάτης, καὶ γόνοις τοῦ περιφανεστάτου, καὶ μήτε ἐχέτω παῖδας ἑτέρους, μήτε ἕξειν ἐλπιζέτω τοῦ λοιποῦ, ἀλλ' ἐν τούτῳ σαλευέτω μόνον. ἔστω δὲ καὶ αὐτὸς οὗτος ἐν ἐλπίσι χρησταῖς, καὶ ταχέως ἐπὶ C τὴν αὐτὴν ἀρχὴν ἀναβήσεσθαι προσδοκάσθω, καὶ λαμπρότερον αὐτοῦ φανήσεσθαι, καὶ πάντας αὐτὸν ἀποκρύψειν τοῖς βιωτικοῖς· εἶτα ἐν μέσῳ τῶν ἐλπίδων τούτων προσερχέσθω τις, καὶ διαλεγέσθω περὶ ταύτης αὐτῷ τῆς φιλοσοφίας, καὶ πειθέτω πάντων ἐκείνων καταγελάσαντα, περιβαλέσθαι ἱμάτιον ἁδρὸν, καὶ τὴν πόλιν ἀφέντα πρὸς τὸ ὄρος φυγεῖν, καὶ φυτεύειν ἐκεῖ, καὶ ἀρδεύειν, καὶ ὑδροφορεῖν, καὶ τὰ ἄλλα δὲ πάντα τὰ τῶν μοναχῶν ποιεῖν, τὰ δοκοῦντα εἶναι καὶ εὐτελῆ, καὶ ἐπονείδιστα. ἔστω δὲ καὶ ἀνυπόδετος, καὶ χαμαὶ καθευδέτω, γε- D νέσθω δὲ καὶ λεπτὸς, καὶ ὠχρὸς ὁ καλὸς νεανίας οὗτος, ὁ ἐν τοσαύτῃ τρυφῇ, καὶ τιμῇ διατελῶν, καὶ τοιαύτας ἔχων ἐλπίδας, καὶ τῶν οἰκετῶν τῶν ἑαυτοῦ εὐτελεστέραν περικείσθω στολήν· ἆρα ἱκανὰς ἐδώκαμεν τῷ κατηγόρῳ τὰς λαβὰς, καὶ ἀρκούντως συνεπλάσαμεν τὸν ἀνταγωνιστήν; εἰ δὲ μὴ ἀρκούντως, καὶ ἑτέρας αὐτῷ παρέξομεν προφάσεις. μετὰ γὰρ τούτων, καὶ πάντα κινείτω τὰ μηχανήματα πρὸς τὸ μεταπεῖσαι τὸν υἱὸν, καὶ πάντα εἰκῇ, καθάπερ ἐπὶ πέτρας ἑστῶτος αὐτοῦ τοῦ παιδὸς, καὶ τῶν ποταμῶν, καὶ τοῦ ὑετοῦ,

καὶ τῶν πνευμάτων ἀλογώτερον γινομένου. θρηνείτω δὲ ὁ τοιοῦτος, καὶ προβαλλέτω δάκρυα, ὥστε μᾶλλον ἐμπρῆσαι τὸν καθ' ἡμῶν θυμὸν, καὶ πρὸς πάντας τοιαῦτα κατηγορείτω συνεχῶς ἐντυγχάνων· ἐφύτευσα, ἔθρεψα· ἐταλαιπωρήθην διὰ πάσης τῆς ἡλικίας, πάντα ποιῶν, καὶ πάσχων, ἅπερ ἐκ τῆς παιδοποιΐας ταύτης συμβαίνειν εἰκὸς, χρηστὰς εἶχον ἐλπίδας, διελέχθην παιδαγωγοῖς, παρεκάλεσα διδασκάλους, ἀνάλωσα χρήματα, ἠγρύπνησα πολλάκις ὑπὲρ εὐκοσμίας φροντίζων, ὑπὲρ παιδεύσεως, ὅπως μηδενὸς οὕτως τῶν προγόνων λείποιτο τῶν αὐτοῦ, ὅπως ἁπάντων φανείη λαμπρότερος. συνδιοίσειν μοι τοῦτον τὸ γῆρας προσεδόκησα. προϊόντος τοῦ χρόνου, περὶ γυναικὸς ἐβουλευόμην καὶ γάμου, περὶ ἀρχῆς, καὶ δυναστείας, ἀλλ' ἐξαίφνης ὥσπερ τις σκηπτὸς, ἢ καταιγὶς πόθεν ἐπιπεσοῦσα, μυριαγωγὸν ὁλκάδα καὶ πολλῶν γέμουσαν φορτίων, καὶ μακρὸν διανύσασαν πέλαγος, καὶ ἐξουσίας πλέουσαν, καὶ πρὸς αὐτῷ λοιπὸν οὖσαν τῷ λιμένι, μικρὸν πρὸ τοῦ στόματος αὐτοῦ κατέκλυσε, καὶ μὴ μόνον πενίας τῆς ἐσχάτης, ἀλλὰ καὶ θανάτου τοῦ ἐλεεινοῦ, καὶ ἀπωλείας δέος, μὴ τῷ τὰ τοιαῦτα πεπλουτηκότος κεφαλῇ περιεστήσατο ὁ χειμών· οὕτω δή μοι συμβέβηκε νῦν. οἱ γὰρ ἐπάρατοι, καὶ λυμεῶνες, καὶ πλάνοι· λεγέτω γὰρ δὴ καὶ ταῦτα· οὐ δ' ὀργισόμεθα, ἐκ τῶν τοσούτων ἐλπίδων ἀναρπάσαντές μοι τὸν γηροβοσκὸν, καθάπερ τινὲς λῄσταρχοι πρὸς τὰ αὑτῶν καταλύσεις ἀπήγαγον, καὶ οὕτω ταῖς αὑτῶν κατεγοήτευσαν ἐπῳδαῖς, ὡς ἑλέσθαι καὶ πρὸς σίδηρον, καὶ πρὸς πῦρ, καὶ πρὸς θηρία, καὶ πρὸς πάντα ὁτιοῦν στῆναι γενναίως, ἢ πρὸς τὴν προτέραν εὐπραγίαν ἐπανελθεῖν, καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, ὅτι καὶ ταῦτα πείσαντες μᾶλλον ἡμῶν προσποιοῦνται τὸ συμφέρον ὁρᾶν. ἔρημοι μὲν οἰκίαι, ἔρημοι δὲ ἀγροί· κατηφείας δὲ, καὶ αἰσχύνης μεστοὶ μὲν οἱ γεωργοὶ, μεστοὶ δὲ οἰκέται· καὶ φαιδροὶ μὲν ἐπὶ τοῖς κακοῖς τοῖς ἐμοῖς ἐχθροί· ἐγκαλύπτονται δὲ οἱ φίλοι, παρ' ἐμοὶ δὲ οὐδεμία γνώμη κρατεῖ· ἀλλ' ἢ ὥστε πῦρ ἐπαφεῖναι, καὶ φλέξαι πάντα, καὶ οἰ-

A & ventis cedere non norit. Lamentetur, & lugeat, atque lacrymas emittat, & vt indignationem omniũ aduerſum nos magis incendat, circumeat iugiter mœrens afflictus, ſordidatus: omnéſq; prenſans, contra nos huiuſmodi accuſationem cõmoueat. Filium ego genui, & enutriui, ætatémque omnem in ærumnis contriui, cuncta ea & gerens & patiens quæ ex hac educatione liberorũ ſolent accidere. Spem de illo optimam habui, pædagogos accerſiui, magiſtros obſecraui, pecunias impendi, vigilaui ſępiſſime, curam gerens ingen- CAP. III.

B tem, vt quàm ornatiſſimus atque eruditiſſimus euaderet, vt in nullo maioribus ſuis eſſet deterior, vt omnibus appareret illuſtrior & clarior. Expectabã hunc ſenectuti meæ ſolatio & adiumento fore, proceſſúque temporis de vxore, ſplendidiſſimóque matrimonio tractabam, de imperio, de magiſtratibus, & inſigni poteſtate cogitare cœperam: Cum repente tanquam fulmen, aut procella ingens, neſcio qua parte irruens precioſiſſimam nauem, multiſque oneribus refertam, quæ plurima pelagi ſpacia confecerat, ac ſecundis

C ventis nauigabat, cum iam ad portum propinquaret, non longè ab ipſo oſtio ſubmerſit: metúmque non modo extremæ paupertatis, verum acerbiſſimæ mortis, ac perditionis eius capiti, qui iſta parauerat, tempeſtas illa ſæua circundedit. Sic ſic profectò mihi nunc contingit. Namque execrabiles illi, flagitioſi, perditi nebulones (dicat enim hæc, atque huiuſmodi cætera, nihil illi ſuccenſebimus) tantæ ſpei filium, ſenectutis meæ cuſtodem & nutritorem, veluti latrones quidam immaniſſimi mihi repente ſubductum in

D ſpeluncas ſuas abduxerunt: adeóque illum ſuis carminibus excantauerunt, vt eligat magis aduerſus ferrũ, ignem, beſtias, aduerſus omnia denique fortiter ac ſumma conſtantia perſiſtere, quàm ad priorem proſperitatem prioreſque copias remeare. Quódque his durius & grauius eſt, illi ipſi qui hæc perſuaſerũt, melius ſe quid ſit vtile ſcire, atq; intueri profitentur, quàm nos. Deſertæ iam domus, deſolati agri, ipſique agricolæ, ac ſerui luctu ac mœrore pleni ſunt. Exultant in malis meis inimici, pudoréque operiuntur amici. Apud me autem nulla ſententia obtinet, niſi vt iniecto igne cuncta ſimul exuram,

ædes, agros, armenta boum, greges pecorum. Quo enim mihi iam hæc vtilia ſunt, cum ille non adſit, cuius vſibus parata erāt, captiuus ſcilicet abductus, atque apud Barbaros crudeliſſimos ſeruiens, omni morte duriorem ſeruitutē ſeruiens, omni morte duriorem atque acerbiorem? Amictu nigro ſeruos omnes operui, cunctámque familiam. Aſperſi cinere capita mulierum, choros inſtitui, iuſſique dirius atque amarius plangere, quàm ſi mortuum vidiſſem. Date veniam hæc facienti mihi, hic mihi luctus longe illo maior, diuturnior, grauior. Iam mihi ferè lux ipſa moleſta eſt, ipſóſque ſolis radios ingratè ſuſpicio. Quoties enim in mentem venerit infelicis illius habitus: quoties viliſſimis illis ruſticis inhoneſtius illū amictū video, atque ad opera viliora conuerſum: quoties inflexum eius immobiléque propoſitum, vtque nulli cedat conſidero, vror, diſrumpor, diſtrahor.

Cap. IV. Hæc atque eiuſmodi dicens, prouoluatur etiam audientium pedibus, aſpergat cinere caput, deturpétque puluere faciem, caniciem vellat, omnéſque prehendens oret, ſe vt adiuuent, ac porrigant manum. Satis puto diligenter accuſatorem expreſſimus, atque inſtruximus ad commouendam auditoribus omnibus vehemētem iracundiam, & ad perſuadendum, vt eos, qui horum cauſa ſunt, per præcipitia deiectos exterminent: atqui nos idcirco ad has ſupremas anguſtias oratione noſtra prouecti ſumus, vt cum is qui ita venerit paratus, diuina gratia ſuperatus fuerit, iam nemo nobis obſtrepat. Cum enim is qui iſta omnia, quæ prædixi, ſimul habet, conuictus fuerit, atque obmutuerit, & is quoq; qui non omnia ſimul habet (neque enim facile cuncta ea conuenire poſſunt) nobis iam de victoria concedet. Hic itaque & iſta, & his plura etiam loquatur. Ego vero in primis iudices orabo, ne ſtatim miſereātur ſenis huius, ſed hanc miſericordiam differant in extremum, cum illum oſtenderimus lugentem filium, in nullo quidem violatum, nihilque penitus perpeſſum mali, verum contra etiam maximis potitum bonis, eiſque tam inſignibus, vt excellentiora non poſſint reperiri. Tunc enim profectò miſeratione & lacrymis dignus iudicandus eſt, cum nati felicitatem, ſecundóſque ſucceſſus, ne conſpicari quidem poſſit: tantúmq; abeſt, vt ea intueatur, vt ſic in maxi-

A κίας, καὶ ἀγροὺς, καὶ ἀγέλας βοῶν, καὶ ποίμνια
προβάτων. ποῦ γάρ ἐστι μοι χρήσιμα ταῦ-
τα λοιπὸν, ἐκείνου τοῦ χρησομένου τούτοις οὐκ
ὄντος, ἀλλ' αἰχμαλώτου γεγονότος, καὶ παρὰ
βαρβάροις ὠμοτάτοις δουλεύοντος, θανάτου
πάντως πικροτέραν δουλείαν; περιέβαλον μα-
λαίνῃ στολῇ τοὺς οἰκέτας ἅπαντας, κατέπασα
τέφρα τὰς κεφαλὰς, χοροὺς ἔστησα γυναικῶν,
ἐκέλευσα χαλεπώτερον αὐτὰς κατακόπτεσθαι,
ἢ εἰ νεκρὸν ἑώρων. σύγγνωτε δέ μοι τοῦτο ποι-
οῦντι μεῖζον ἐκείνου τοῦ πένθους ἐμοὶ, παρακε-
B χλεῖσθαι δοκῶ λοιπὸν ἀπὸ τοῦ φωτὸς, καὶ
πρὸς αὐτὰς ἀηδῶς ἔχω τὰς ἀκτῖνας, ὅταν
εἰς νοῦν λάβω τὸ σχῆμα τοῦ ταλαιπώρου παι-
δὸς ἐκείνου. ὅταν τῶν εὐτελεστέρων ἀγροίκων ἐ-
κείνων, ἀτιμότερον αὐτὸν ἠμφιεσμένον ἴδω, καὶ
ἐπ' ἔργα ἀτιμότερα τοῦτον περιπεμπόμενον·
ὅταν ἐννοήσω αὐτοῦ τὸ ἀκαμπὲς κατακαίομαι,
διασπῶμαι, διαῤῥήγνυμαι. ταῦτα λέγων, καὶ προ-
κυλινδείσθω τῶν ποδῶν τῶν ἀκουόντων, καὶ καταπασ-
σέσθω τέφραν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, καὶ αἰσχυ-
νέτω τῇ κόνει τὸ πρόσωπον, καὶ παρακαλείτω
πάντας ὀρέξαι χεῖρα, καταλλέτω τὴν πο-
C λιάν, τάχα ἡμῖν καλῶς ὁ κατήγορος ἀπηκρι-
βώσατο, πρὸς τὸ τοὺς ἀκούοντας ἐμπρῆσαι ἅ-
παντας, καὶ πεῖσαι κατὰ κρημνῶν τοὺς τὰ τοιαῦ-
τα ἐργασαμένους ἐκβαλεῖν. διὰ γὰρ τοῦτο
πρὸς ἄκρον ἁπασῶν τῶν αἰτιῶν τὸν λόγον ἤ-
γαγον, ἵνα τούτου τοῦ ὄντως κατασκευασθέντος,
ἡττηθέντος ὑφ' ἡμῶν τῇ τοῦ θεοῦ χάριτι, μηδεὶς
τοῖς λοιποῖς γένοιτο λόγος. τοῦ γὰρ πάντα ὁμοῦ
ἔχοντος ταῦτα ἐπιστομισθέντος, ὁ μὴ πάντα ἔ-
χων ὁμοῦ· οὐδὲ γὰρ πάντα οἷόν τε συνελ-
θεῖν· εὐκόλως ἡμῖν παραχωρήσει τῆς νίκης λοι-
D πόν. ἐκεῖνος μὲν οὖν ταῦτα λεγέτω. ἐγὼ δὲ πα-
ραιτήσομαι τοὺς δικάζοντας, μὴ νῦν ἐλεεῖν τὸν
γέροντα τοῦτον. ἀλλ' ὅταν αὐτὸν δείξωμεν πεν-
θοῦντα τὸν υἱὸν, δεινὸν μὲν οὐδὲν πεπονθότα,
τῶν δὲ μεγάλων ἀγαθῶν ἀπολαύσαντα, καὶ
ὧν ἐπέκεινα ἕτερον οὐκ ἔστιν εὑρεῖν. τότε γὰρ ὄντως
ἄξιος ἐλέου, καὶ δακρύων ἂν εἴη, μηδὲ συνι-
δεῖν τὴν εὐπραγίαν δυνάμενος τοῦ παιδὸς,
ἀλλὰ τοσοῦτον ἀπέχων αὐτῆς ὡς καὶ ἐπὶ μεγί-

στοις θρηνεῖν τοῖς κακοῖς. πόθεν οὖν ἀρξόμεθα τοῦ λόγου τοῦ πρὸς αὐτόν; ἀπὸ τοῦ πλούτου, καὶ τῶν χρημάτων. ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς τοῦτο μάλιστα πάντων ὀδύρεται, καὶ πᾶσι τοῦτο αὐτῷ εἶναι δοκεῖ τὸ δεινότατον, εἰ πλουτοῦντες παῖδες ἐπὶ τοῦτον ἕλκοιντο τὸν βίον. Εἰπὲ οὖν μοι, τίνα μακαρίζομεν ἅπαντες, καὶ ζηλωτὸν εἶναί φαμεν· τὸν ἐν δίψῃ καθεστῶτα ἀεὶ, καὶ πρὶν ἢ τὰς προτέρας ἐμφορηθῆναι κύλικας, δεόμενον πάλιν ἑτέρας, καὶ ἐν τούτῳ ὄντα διηνεκῶς, ἢ τὸν ἀνωτέρω καθεστῶτα τῆς ἀνάγκης ἐκείνης, καὶ ἄδιψον ἀεὶ μένοντα, καὶ οὐδέποτε εἰς τὴν τοῦ πόματος τούτου καθελκόμενον χρείαν; οὐχ ὁ μὲν πυρέττοντι προσέοικε, καὶ χαλεπωτάτην ἀνάγκην ἔχοντι, κἂν ἐκ πηγῶν ἀρύεσθαι ἔχῃ τὰ νάματα, ὁ δὲ ἐλεύθερός τε ἐστι τὴν ὄντως ἐλευθερίαν, καὶ ὑγιαίνει τὴν ὄντως ὑγίειαν, καὶ μείζων ἢ κατὰ ἀνθρωπίνην γέγονε φύσιν. τί δαί; εἴ τις γυναικὸς ἐρᾷ, συγγένοιτο μὲν αὐτῇ διηνεκῶς, μειζόνως δὲ μετὰ τὴν συνουσίας φλέγοιτο ταύτης, ἕτερος δὲ ταύτης ἐκτὸς τῆς μανίας ἑστήκοι, καὶ μηδὲ ὄναρ ἁλίσκοιτο τῷ κακῷ. τίς πάλιν ὑμῖν ζηλωτὸς, καὶ μακάριος; οὐχ οὗτος; τίς δὲ ἄθλιος, καὶ ταλαίπωρος; οὐχ ὁ νοσῶν τὸν καινὸν ἐκεῖνον ἔρωτα, καὶ μηδαμοῦ σβεσθῆναι δυνάμενον, ἀλλὰ τοῖς ἐπινοουμένοις φαρμάκοις ἐπιτεινόμενος μᾶλλον; Εἰ δὲ πρὸς τοῖς εἰρημένοις μακαρίζῃ μὲν ἑαυτὸν ἐπὶ τῇ νόσῳ, καὶ μήτε αὐτὸς ἐκείνης τῆς ἀνάγκης ἀπαλλάττεσθαι βούλοιτο, τοῖς τε ἀπηλλαγμένοις τοῦ πάθους ἀποδύροιτο, ὥσπερ οὗτος νῦν, οὐχὶ ταύτῃ πάλιν ἐλεεινότερος ἔσται, καὶ ἀθλιώτερος, μὴ μόνον νοσῶν, ἀλλὰ μηδὲ αὐτὸ τοῦτο εἰδὼς, ὅτι νοσεῖ, καὶ διὰ τοῦτο μήτε ἀπαλλαγῆναι βουλόμενος, καὶ τοὺς ἀπηλλαγμένους θρηνῶν; ἀγάγωμεν δὴ τὸν λόγον τοῦτον, καὶ ἐπὶ τὴν τῶν χρημάτων κτῆσιν, καὶ ὀψόμεθα τίς ὁ ἄθλιος, καὶ ταλαίπωρος. ἐκείνων μὲν γὰρ τῶν ἐρώτων σφοδρότερος οὗτός ἐστι, καὶ μανικώτερος. οὐκοῦν καὶ πλείονα ὀδύνην δύναιτ' ἄν· οὐ τούτῳ μόνον ὅτι τὴν λαμπάδα δριμυτέραν ἔχει. ἀλλ' ὅτι καὶ πρὸς τὴν ἐπινοουμένην παραμυθίαν ἀνένδοτός ἐστι, καὶ

A mis profectibus tanquam in ſummis eius malis lamentetur. Quodnam ergo erit noſtræ orationis exordiũ, aut vnde potiſſimũ inchoabimus? Ab ipſis planè opibus atque pecunijs. Nam & ipſe maxime omnium hoc vnum lamentis omnibus, omnique cõploratione proſecutus eſt, idque ipſi videtur eſſe acerbiſſimum, ſi diuites filij pertrahantur ad hanc duritiam vitæ atque propoſiti. Dic ergo, quæſo te, vtrum omnes beatum dicimus, atque inuidioſum, & planè feliciſſimum: eúmne qui ſiti ſemper æſtuat, quique antequam priorem ca-
B licem ſorbuerit, rurſus alio indiget, atque ſemper in hoc perſeuerat ſtatu: an eum qui ſuperior ea neceſſitate conſtitutus, ſine ſiti ſemper durat, nec vlla vnquam potationis neceſſitate conſtringitur? Nónne alius quidem his qui graui febrium ardore cruciantur, ſimillimus videtur, atque violentiſſimæ neceſſitati addictus, etiamſi ex fontibus haurire puriſſimos atque vbertimos latices poſſit: alius vero vera profectò libertate liber eſt, veráque ſanitate ſanus, ipſámque naturam excedit humanam? Quid illud? Si quis ada-
C maret mulierem, eique congrederetur iugiter, verum maiore poſt cõcubitum illum flagraret ardore: alius vero perſiſteret hac inſania liber, & ne in ſomnijs quidem vnquam hoc malo caperetur: vter rurſus felix & beatiſſimus videretur? nónne iſte? Vter contrà infelix & miſerrimus? nónne is qui nouo hoc amore languet, qui nunquã poſſit prorſus extingui, quinimo excogitatis quoque remedijs magis magiſque ſuccenditur? Sin autem præter iſta, quæ dicta ſunt, etiam ex ipſo morbo ſuo ſe beatum dicat, nec curet ipſe, nec velit
D ea neceſſitate liberari: quin eos quoq; lamentetur & lugeat, qui iam ea peſte liberati ſunt, vt iſte nunc facit: nónne hic quoque miſerabilior erit, atque infelicior, non tantum quòd morbo illo & peſte detinetur, verum quòd ne idipſum quidem quòd langueat nouit, proptereáque nec ipſe liberari valet, & eos qui iam liberati ſunt, luget? Reducamus igitur hanc orationem noſtram ad pecuniarum poſſeſſionem, & quis re vera miſer, quis infelix ſit, videbimus. Illorum nempe amorum iſte & vehementior, & inſaniæ propior eſt: ideóque maiorem poteſt dolorem afferre, non idcirco tantum quòd moleſtiores habet faces, verum quòd ad excogitata quæque ſolatia inflexus perdurat, duriórque ex illis atque

acerbior efficitur. Citius quippe hi qui & potum, & corpora amant, & poſtquam his potiti fuerint, ſatietatem ſumunt, quàm qui diuitiarum inſanis amoribus flagrant. Quocirca illos noſtra oratione effingere neceſſe fuit, quòd non facile ſit, neque in promptu illorum documentum: huius autem peſtis multa poſſumus exempla afferre. Num, quæſo te, idcirco lamentaris, & luges filium tuum, quòd hac tanta veſania, támq; deſperato morbo liber euaſit? quòd hoc irremediabili inſanóque amore caruit? quòd bello hoc, & pugna manſit immunis? At id nunquam paſſus ille fuiſſet, inquies, neque plura concupiſſet: verũ his quæ haberet contentus, nihil inquiſiſſet amplius. Rem quidem dicis impoſſibilem, ipſique (vt ita dixerim) naturæ contrariam. Verum ſi iſtud quoque concedamus fieri potuiſſe, vt ea eſſet moderatione animi, vt his quę haberet nihil vellet adijcere, nec vllo vnquam eiuſmodi mœrore caperetur: ego ſic quoque illum maiori modo in quiete ac voluptate cõmorari doceo. Quid enim leuius aut tranquillius eſſe cenſebimus, tantiſne, tantarúmque rerum curis implicari, eiuſmodique cuſtodię, ac ſeruituti obnoxium, & obſtrictum fieri, quotidiéque ſolicite metuere, ne quid rei familiaris pereat: an vero his curis atque vinculis omnino expediri? Nam etſi ſarcinas alias non appetat, vt interim id concedamus: nónne multo melius, multóque præſtantius eſt, iam impoſitas abijcere, quàm ab eis ipſis opprimi? Denique ſi, vt in confeſſo eſt, maximũ bonum dicitur, plurimis non indigere, minimíſque contentum eſſe: neceſſitate omni celſiorem euadere, maioris profectò felicitatis erit. Is enim qui neque ſitit vnquam, neque amat (nihil enim me prohibet rurſus ad eadem exempla redire) multo profectò beatior, multóque glorioſior eſſe monſtratus eſt, non modo eis qui ſemper ſitiunt, ac ſemper amant: ſed eis quoque qui quantumlibet parum id paſſi ſunt, ſuæque concupiſcentiæ ſatisfecerunt, cùm ipſe nunquam eiuſmodi neceſſitati ſe ſubdiderit. Percontabor autem te rurſus, ſi diuitijs vltra omnes eminere cunctiſq; eis malis eximi, quæ ſolent illæ parere, liceret: ergóne non incredibiliter optares ea pace ac tranquillitate frui, vt non inuidiam, non calumnias, non inſidias, non curas, non quicquam aliud eiuſmodi ab vllo prorſus hominum patereris, aut

A σκληρότερος πλέον ἐκείνων. μᾶλλον γὰρ οἱ πότου, καὶ σωμάτων ἐρῶντες, μετὰ τὴν ἀπόλαυσιν λαμβάνονται κόρου, ἢ οἱ περὶ πλοῦτον μαινόμενοι. ὅθεν ἐκείνους μὲν καὶ τῷ λόγῳ συμπλάσαι ἠναγκάσθημεν, διὰ τὸ μὴ ταχέως ἐπὶ τῆς πείρας ὁρᾶν αὐτὸ φαινόμενον· τούτου δὲ τοῦ νοσήματος, ἀπὸ τῶν πραγμάτων πολλὰ ἔχομεν παραγαγεῖν τὰ ὑποδείγματα. διὰ ταῦτα οὖν εἰπέ μοι θρηνεῖς τὸν υἱόν, ὅτι μανίας, καὶ τοσαύτης ἀμηχανίας ἀπηλλάχθη, ὅτι ἔρωτα ἀνίατον οὐκ ἐρᾷ; ὅτι τοῦ πολέμου, καὶ B τῆς μάχης ταύτης ἔστηκεν ἐκτός; ἀλλ' οὐκ ἂν ἔπαθε τοῦτό φησιν. οὐδ' ἂν ἠράσθη τοῦ πλείονος, ἀλλ' ἀπέχρησεν ἂν αὐτῷ τῶν παρόντων ἡ ἀπόλαυσις. μάλιστα μὲν πρᾶγμα λέγεις ἐναντίον, ὡς εἰπεῖν τῇ φύσει. πλὴν ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἔστω, καὶ συγκεχωρείσθω τῷ λόγῳ, μὴ ἂν αὐτὸν ἐθελῆσαι προσθεῖναι τοῖς οὖσι, μηδὲ ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας ἁλῶναι ἐκείνης· ἐγὼ γὰρ αὐτὸν καὶ οὕτως ἐπιδείξω ἐν μείζονι νῦν ὄντα ἀδείᾳ, καὶ ἡδονῇ. τί γὰρ κουφότερον ὑπὲρ τοσούτων φροντίζειν, καὶ τοιαύτῃ προσδεδέσθαι φυλακῇ, καὶ δουλείᾳ, καὶ δεδοικέναι, μὴ C παραπόληταί τι τῶν ὄντων, ἢ καὶ τούτων ἀπηλλάχθαι τῶν δεσμῶν; κείσθω γάρ, αὐτὸν μὴ ἐπιθυμεῖν φορτίων ἑτέρων, ἀλλὰ πολλῷ βέλτιον καὶ τῶν ἐπιτεθέντων ἤδη καταφρονεῖν. εἰ γὰρ τὸ, μὴ δεῖσθαι πλειόνων ὡμολόγηται, μέγιστον ὂν ἀγαθόν, τὸ καὶ τῆς τῶν ὄντων χρείας ἐξώτερον εἶναι, μείζονος εὐπραγίας ἂν εἴη. ὁ γὰρ ἄδιψος ἐκεῖνος, καὶ ἀνέραστος, οὐδὲν γὰρ κωλύει πάλιν ἐπὶ τὰ αὐτὰ ἐλθεῖν ὑποδείγματα, οὐ τῶν ἀεὶ διψώντων μόνον, οὐδὲ τῶν ἐρώντων ἀεὶ, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν βραχεῖ τοῦτο παθόντων, D καὶ πληρωσάντων τὴν ἐπιθυμίαν πολλῷ μακαριώτερος ὢν ἀποδέδεικται· ὡς μηδὲ εἰς πεῖραν ἐμπεσὼν τῆς τοιαύτης ἀνάγκης. ἐρήσομαι δέ σε πάλιν, εἰ καὶ ὑπερβαλέσθαι τῷ πλούτῳ πάντας, καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ πλούτου κακῶν ἀπαλλαγῆναι ἐξῆν, ἆρα οὐκ ἂν μυριάκις ταύτην εἵλου τὴν περιουσίαν, ὥστε μήτε βασκανίας, μήτε συκοφαντίας, μήτε φροντίδος, μήτ' ἄλλου μηδενὸς τῶν τοιού-

τὸν ἀνέχεσθαι; ἂν τοίνυν καὶ τοῦτο ἔχοντα δείξωμεν τὸν υἱὸν, καὶ μειζόνως εὐπορώτερον ὄντα σοῦ, παύσῃ θρηνῶν πάντως καὶ ὀλοφυρόμενος οὕτω πικρῶς; ὅτι μὲν οὖν φροντίδων ἀπήλλακται, καὶ τῶν ἄλλων, τῶν ἐπισυρομένων τῷ πλούτῳ κακῶν, οὐδὲ αὐτὸς ἀντερεῖς. διὸ οὐδὲ ἡμῖν περὶ τούτων ἀνάγκη πρὸς σὲ διαλέγεσθαι. ζητεῖς δὲ μαθεῖν πῶς εὐπορώτερος τοῦ τοσαῦτα ἔχοντός σου, τοῦτο δή σε διδάξομεν, καὶ δείξομεν, ὅτι ὅπερ ἡγῇ ἐκεῖνον νῦν εἶναι ἐν πενίᾳ τῇ ἐσχάτῃ, τοῦτο αὐτὸς πρὸς ἐκεῖνον ἐξεταζόμενος πέπονθας, καὶ μή τι νομίσῃς τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἡμᾶς ἐρεῖν ἀγαθὰ, καὶ μετὰ τὴν ἐνθένδε ἀποδημίαν· ἀπὸ δὲ τῶν ἐν χερσὶ τέως ποιησόμεθα τὴν ἀπόδειξιν. σὺ μὲν οὖν τῶν σαυτοῦ κύριος εἶ μόνον; ἐκεῖνος δὲ τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην ἁπάντων. Εἰ δὲ ἀπιστεῖς, δεῦρό σε ἀναγάγωμεν εἰς αὐτὸν, καὶ πείσωμεν αὐτὸν κατελθόντα ἀπὸ τοῦ ὄρους, μᾶλλον δὲ ἐκεῖ μένοντα σημᾶναί τινι τῶν σφόδρα πλουτούντων, καὶ εὐλαβῶν, πέμψαι χρυσοῦ σταθμὸν, ὅσον ἐθέλεις· μᾶλλον δὲ τοῦτο μὲν οὐκ ἀνέξεται, δοῦναι δὲ τῷ δεῖνι δεομένῳ κελευέτω, καὶ προθυμότερον ὄψει τὸν πλουτοῦντα ὑπακούοντα, καὶ ἐγκωμιάζοντα ἢ τῶν οἰκονόμων ἕνα τῶν σῶν. οὗτος μὲν γὰρ ὅταν ἀναλίσκειν κελεύηται, κατηφής τέ ἐστι καὶ σκυθρωπός. ἐκεῖνος δὲ, ὅταν μὴ ἀναλίσκῃ, τότε δέδοικε μή ποτε προσκεκρουκὼς ᾖ, ἅτε τοιοῦτον ἐπιταττόμενος οὐδέν. καὶ πολλοὺς ἐπιδεῖξαι ἔχω σοι τῶν εὐδοκίμων τούτων, ἀλλὰ καὶ τῶν εὐτελεστέρων, τοσαύτην ἔχοντας δύναμιν. καὶ σοῦ μὲν ἂν οἱ οἰκονόμοι ἀναλώσωσι τὰ πιστευθέντα, οὐκ ἔχεις ἀπαιτῆσαι ἕτερον. ἀλλ' εὐθέως σοι εἰς πενίαν ὁ πλοῦτος μεταπεσεῖται ὑπὸ τῆς κακουργίας ἐκείνων· περὶ δὲ τὸν παῖδα τὸν σὸν, τοῦτο οὐκ ἔστι τὸ δέος. ἂν γὰρ οὗτος γένηται πένης, ἐπιτάξει πάλιν ἑτέρῳ· κἂν ἐκεῖνος πάθῃ τι τοιοῦτον, ἐφ' ἕτερον μεταβήσεται, καὶ τὰς τῶν ὑδάτων πηγὰς πρότερον ἐπιλιπεῖν εἰκὸς, ἢ τῶν ταῦτα ὑπακουσομένων τινά. καὶ εἰ μὲν τὰ ἡμέτερα ἐφρόνεις, διηγησάμην ἄν σοι πολλὰ, καὶ μεγάλα διηγήμα-

A pati formidares? Quòd ſi filium tuum hæc omnia habere monſtrauero, atque longe etiam eſſe ditiorem: deſineſne tandem te lamentis ac ſuſpirijs adeo amaris conficere, tamque diris gemitibus abſtinebis? Nempe abſolutū eum curis illis ac malis reliquis quæ ſolent opes è veſtigio ſubſequi, ne tu quidem ipſe negabis. Idcirco nec nos ad te de ea re verba facere neceſſe eſt. Studes autem id magis addiſcere, quonam modo ille diues ſit, ac te ipſo qui tam multa poſſides, longe opulentior: hoc ego modo te docebo, oſtendamque te B ſi illi compateris, id pati, quod illum pati arbitraris, atque extrema in paupertate degere. Nec modo me cœleſtia bona perſecuturum putes, quæ nobis poſt huius exceſſum vitæ reddenda ſunt: ex his quæ ſunt in manibus, quæ tenentur, te interim docebo. Nempe enim tu eorum tantum, quæ poſſides, dominus es: ille vero omnium quæ ſunt in toto orbe terrarum. Sin vero tu minus credis, age te ad illum adducamus, ac perſuadeamus, vt de monte deſcendens magis autem illic reſidens, alicui ex his qui & diuites valde, & re- C ligioſi ſunt, mandet, ſibi mittat auri pondus, quantum ipſe vis: ſiue quia iſtud nō pateretur, illi vel illi indigenti dare iubeat: videbis diuitem illum ſibi deuotius, alacrius, promptius obaudientē, quàm faceret nutu tuo quiuis ex diſpenſatoribus tuis. Nam hic quidem cum aliquid iubetur impendere, mœrens, triſtis, demiſſus id facit: cōtrà ille cum non impenderit, tunc demum maxime trepidat, atque anxius eſt, ne fortè in aliquo offenderit, quòd ſibi eiuſmodi nihil imperetur. Atque ego plurimos tibi poſſem oſtendere, non D modo ex eis qui excellentiores ſunt, verum ex humilioribus quoque, qui tanta hac poteſtate ſunt præditi. Atqui tu ſiquidem villici tui ſibi credita male abſumpſerint, alium non habes à quo petas, verùm illorum peruerſitate ex diuite continuo pauper efficeris: at filius tuus nil eiuſmodi metuit. Siue enim ille cui prius imperauerat, diuitijs excidat, imperabit alteri: ſiue is quoque aliquid tale paſſus fuerit, ad alterum ſe conuertet. Prius denique deficient fontium latices atque ſiccabuntur, quàm qui nato tuo non obtemperet imperanti. Quòd ſi nobiſcum in religione concordares, enarraſſem tibi profecto multas ac longas, nouáſque & veteres eiuſmodi hiſtorias:

Cap. V.

Digitized by Google

A verum quia te Gentilē profiteris, Gen-
tiliúmque doctrinis acquieſcis, ne hinc
quidem exempla deerunt. audi deniq.
apud Platonem quid ad Socratem lo-
« quatur Crito: Tibi quidem ſunt meæ
« pecuniæ, vt equidem reor, ſatis multæ:
« ſin vero tu quòd mei curam geras, id-
« circo re mea tibi abſtinendū cenſes: at
« hi qui adſtant, ſuā quiſque impendere
« parati ſunt. Intulit quippe in hoc ipsū
« pecuniam ingentem Simmias Theba-
« nus paratus eſt Cebes quoque alij item
« permulti: itaque vt antea dicebā, noli
« vllo horum metu laceſſere, tuámque
« ſalutem quin tuearis, negligere. Neque
B « vero id quod paulo ante in iudicio di-
« cebas, moleſtiam tibi vllam, aut curam
« pariat, quòd ſcilicet profectus à nobis,
« non haberes, quo te ipſum verteres.
« Multis enim & alijs in locis, quocum-
« que tu tandem proficiſcare, amabunt
« te, atque obſeruabunt plurimi. Sin au-
« tem volueris & in Theſſaliam pergere,
« ſunt mihi plerique illic hoſpites, qui &
« te plurimi facient, & tutum ab omni
« iniuria præſtabunt: ſic vt nihil tibi in
« Theſſalia deſit. Quid hac opulentia
iucundius dici poſſit, aut gratius? Verū
C iſta quidem, vt ad hominem ſeculo ob-
noxium ſunt dicta: quòd ſi ſubtilius
atque diligentius nati tui opes diſcu-
tere velimus, tu quidem fortaſſe non
aſſequêris intellectu quæ dicimus, ea
tamen ad iudices neceſſariò dicenda
ſunt. Tantæ enim ſunt virtutis opes at-
que copiæ, adeóque quàm veſtræ dul-
ciores atque amœniores: vt qui has ha-
buerint, nunquā eas velle poſſint, cum
vniuerſa terra cōmutare, ne ſi illa qui-
dem aurum fiat cum mari & flumini-
bus, & montibus, Ac ſi fieri id poſſet,
didiciſſes profecto ex ipſo experimen-
D to, quòd non iactātię & leuitatis verba
loquimur: ſed maiores quoque illi, co-
pioſioréſque diuitias negligerent ac
ſpernerent, vt eas poſſent adipiſci, nun-
quam prorſus iſtis illas commutarent.
Et quid ego dico commutarent? Ne
cum illis quidem has habere vellent.
Et certe ſi qui vobis vnà cum pecunijs
virtutis conferret opes, obuijs eas ſu-
piniſque manibus ſuſciperetis. Adeo
ipſi quoque eas diuitias & magnas &
admirabiles eſſe confitemini. Contrà,
iſti ne cum ſuis quidē opes veſtras ha-
bere dignabuntur, adeo rem eſſe contemptibilem ac penitus abiectam norunt: atque
hoc ipſum rurſus exēplis veſtris perſpicuū faciam. Quantū enim pecuniarū Alexan-

A τα· ἐπεὶ δὲ τὰ Ἑλλήνων πρεσβεύεις, οὐδ' ἐκεῖθεν ἀπορήσω τοῦ παραδείγματος. ἄκουσον γὰρ τί πρὸς τὸν Σωκράτην ὁ Κρίτων φησί. σοὶ δὲ ὑπάρχει τὰ ἐμὰ χρήματα, ὡς ἐγὼ οἶμαι ἱκανά· ἔπειτα δὲ καὶ εἴ τι ἐμοῦ κηδόμενος οὐκ οἴει δεῖν ἀναλίσκειν τἀμά, ξένοι οὗτοι ἐνθάδε ἕτοιμοι ἀναλίσκειν. εἰσκεκόμικε δὲ ἐπ' αὐτὸ τοῦτο ἀργύριον ἱκανὸν Σιμμίας ὁ Θηβαῖος. ἕτοιμος δὲ καὶ Κέβης, καὶ ἄλλοι πολλοί. ὥστε, ὅπερ ἔλεγον, μὴ ταῦτα φοβούμενος, ἀποκάμῃς σῶσαι σαυτόν, μήτε ὃ ἔλεγες ἐν τῷ δικαστηρίῳ δυσχερές σοι γενέσθω. ὅτι οὐκ
B ἂν ἔχοις ἐξελθὼν, ὅτι χρῷο σαυτῷ. πολλαχοῦ μὲν γὰρ καὶ ἄλλοσε ὅπου ἂν ἀφίκῃ, ἀγαπήσουσί σε. ἐὰν δὲ βούλῃ εἰς Θετταλίαν ἰέναι, εἰσὶν ἐμοὶ ἐκεῖ ξένοι, οἵ σε περὶ πολλοῦ ποιήσονται, καὶ ἀσφάλειάν σοι παρέξονται. ὥστε σοι μηδὲν ἐλλείπειν τῶν κατὰ Θετταλίαν. τί ταύτης τῆς εὐπορίας ἥδιον; ἀλλὰ, ταῦτα μὲν ὡς πρὸς ἄνδρα βιωτικόν· εἰ δὲ φιλοσοφώτερον αὐτοῦ τὸν πλοῦτον ἐξετάζειν ἐθέλοιμεν, σὺ μὲν ἴσως οὐ παρακολουθήσεις τῷ λόγῳ· ἐμοὶ δὲ ἀναγκαῖον διὰ τοὺς δικάζοντας εἰπεῖν. το-
C σοῦτος γὰρ ὁ τῆς ἀρετῆς πλοῦτός ἐστιν, οὕτως ἡδίων, οὕτω ποθεινότερος τοῦ παρ' ὑμῖν, ὡς μηδ' ἂν ποτε ἐθελῆσαι τοὺς ἔχοντας αὐτὸν τὴν ἅπασαν γῆν, εἰ χρυσὸς γένοιτο μετὰ τῶν ὀρῶν, καὶ τῆς θαλάσσης, καὶ τῶν ποταμῶν ἀντ' ἐκείνου λαβεῖν. καὶ εἴγε ἦν δυνατὸν τοῦτο γενέσθαι, ἔμαθες ἂν ἀπὸ τῆς πείρας αὐτῆς, ὡς οὐκ ἀλαζονείας τὰ ῥήματα, ἀλλὰ πολλῷ πλείω, καὶ μείζω εὑρόντες καταφρονήσουσιν ἐκείνου, καὶ οὐκ ἂν ποτε αὐτὸν ἀλλάξαιντο τούτου. καὶ τί λέγω ἀλλάξαιντο; οὐδὲ μετ' ἐ-
D κείνου μὲν οὕτω λαβεῖν αὐτὸν, ἕλοιντο ἄν· καίτοι ὑμῖν εἴ τις ἐδίδου τὸν τῆς ἀρετῆς πλοῦτον μετὰ τῶν χρημάτων, ὑπτίαις ἂν ἐδέξασθε χερσίν. οὕτως ὁμολογεῖτε μέγαν τινὰ ἐκεῖνον, καὶ θαυμαστόν· οὗτοι δὲ οὕτω ἂν ἕλοιντο τὸν ὑμέτερον μετὰ τοῦ οἰκείου. οὕτως ἴσασιν, ὅτι πρᾶγμά ἐστιν εὐκαταφρόνητον· καὶ τοῦτο πάλιν ἀπὸ τῶν ὑμετέρων παραδειγμάτων ποιήσω φανερόν. πόσα γὰρ οἴει χρήματα τὸν Ἀλέξαν-

δρον τοῦ

δρον τοῦ Διογένει εἴ γε ἤθελε δέξασθαι, δοῦναι ἄν; ἀλλ' οὐκ ἠθέλησεν· ἐκεῖνος δὲ ἐφιλονείκει, καὶ πάντα ἔπραττε, ὥστε δυνηθῆναί ποτε ἐπὶ τὸν πλοῦτον ἐλθεῖν τὸν τούτου. βούλει δὲ καὶ ἑτέρωθέν σου τὴν πενίαν ἰδεῖν, καὶ τοῦ παιδὸς τὴν εὐπορίαν τοῦ σοῦ; οὐκοῦν ἄπελθε, καὶ ἀφελοῦ αὐτοῦ τὸ ἱμάτιον, ὅπερ ἔχει μόνον, καὶ τῆς καλύβης ἐξάγαγε, καὶ καθελε τὸ καταγώγιον, καὶ οὐδὲ οὕτως ὄψει δυσχεραίνοντα, οὐδὲ ἀλγοῦντα, ἀλλά σοι καὶ χάριν εἴσεται τούτων, ὅσον πρὸς φιλοσοφίαν πλέον αὐτὸν ὠθεῖς· σοῦ δὲ ἄν τις δέκα δραχμὰς ἀφέληται μόνον, θρηνεῖς, καὶ ὀδυρόμενος οὐ διαλείψεις ποτέ. τίς οὖν εὔπορος, ὁ τοῖς μικροῖς δακνόμενος, ἢ ὁ πάντων τῶν ὄντων καταφρονῶν, καὶ μὴ τοῦτο ποιήσῃς μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς χώρας ἁπάσης ἀπέλασον, καὶ ὄψει γελῶντα ἐπὶ τούτοις, καθάπερ ἐπὶ παιδίου παίζοντος. σὺ δὲ ἂν τῆς πατρίδος ἀπελάσῃ τις μόνον, τὰ δεινότατα πείσῃ, καὶ οὐδὲ οἴσεις τὴν συμφοράν. ἐκεῖνος δὲ ἀπὸ πάσης τῆς γῆς οὔσης αὐτοῦ, καὶ τῆς θαλάσσης, οὕτως εὐκόλως καὶ ἀλύπως ἐφ' ἕτερα μεταστήσεται. καθάπερ σὺ διὰ τῶν οἰκείων ὁδεύων ἀγρῶν· μᾶλλον δὲ καὶ εὐκολώτερον. σοὶ μὲν γὰρ εἰ καὶ διὰ τῶν σῶν βαδίζειν ἔξεστιν, ἀλλ' ὅμως καὶ δι' ἀλλοτρίων ἀνάγκη· ἐκεῖνος δὲ διὰ πάσης τῆς αὐτοῦ πορεύσεται γῆς· καὶ ποτὸν μὲν αὐτῷ πανταχόθεν δαψιλὲς παρέχουσι λίμναι, καὶ ποταμοὶ, καὶ πηγαί. τροφὴ δὲ αὐτῷ λάχανα, καὶ βοτάναι, καὶ ἄρτοι δὲ πολλαχόθεν. οὔπω γάρ σοι λέγω, ὅτι καὶ τῆς γῆς ἁπάσης καταφρονεῖ, πόλιν ἔχων τὸν οὐρανόν, κἂν τελευτῆσαι δέῃ, τῆς τρυφῆς ὑμῶν ἥδιον οἴσει τὴν τελευτήν, καὶ εὔξεται οὕτως ἀποθανεῖν μᾶλλον, ἢ ὑμεῖς ἐπὶ τῆς πατρίδος, καὶ τῆς εὐνῆς· ὥστε καὶ πλάνον, καὶ φυγάδα, καὶ ἀλήτην τὸν πόλιν ἔχοντα, καὶ οἰκίαν οἰκοῦντα, ἀλλ' οὐκ ἐκεῖνον εἴποι τις ἂν τὸν πάντων τούτων ἀπηλλαγμένον. οὔτε γὰρ τῆς πατρίδος αὐτὸν ἐξαγαγεῖν δυνήσῃ, ἕως ἂν μὴ ἐξαγάγῃς τῆς γῆς ἁπάσης. τέως γὰρ οὕτως εἰρήσθω. ἐπεὶ κατὰ τὸν ἀληθῆ λόγον, τότε μάλιστα αὐτὸν εἰς τὴν πατρίδα ἀποπέμψεις, ὅταν ἀπὸ τῆς γῆς ἐξαγάγῃς· ἀλλ' οὔπω τοῦτο πρός σε τὸν

A drum Diogeni datum fuiſſe putas, ſi quidem ille voluiſſet accipere? Sed noluit. At ille nixibus totis contendebat, cunctáque moliebatur, vt ad huius diuitias propius accederet.

CAP. VI. Viſne aliunde quoque & tuam inopiam, & nati tui copias cognoſcere? proficiſcere ad illum, eiúſque pallium quod ſolum habet, illi aufer. Educ item ex cellula, atque ipſum eius tugurium deſtrue, ne ſic quidem illum indignantem, aut dolore aliquo commotum penitus videbis: verum aget tibi gratias, idque tanto magis, quanto B illum ad philoſophiã amplius impellis. Abs te vero ſi quis vel decẽ drachmas tulerit, ingemiſcere, flere, lamentaríque non deſines. Vter ergo diues exiſtimandus eſt, vter beatus? iſne qui vel minimis mordetur, an qui mortalia cuncta ſimul deſpicit? Neque id tantum facias quod dixi, verũ omni quoque illum prouincia deturba, videbis lætum, hilarem, atque ita ridentem, ac ſi ludens puſio ſe feriret. Te ſi quis vel ſola patria & genitali ſolo exturbet, acerbiſſima perpeſſum conquereris, neque eam calamitatem ferre poteris. C Enimuero ille, quippe terræ maríſque dominus, ita facile, ſicque ſine mœrore & gemitu migrabit ad alia, vt facis tu cum per agros tuos incedis, quin lõge etiã facilius. Nam tibi etſi per tua licenter incedis, tamen per aliena quoque neceſſario incedẽdum eſt: at vero terram ille omnem vt propriam obambulat, eique potum vndique largiſſimum ſuppetunt ſtagna, fontes, amnes: cibum vero & olera, & virentes herbæ, multíſquo ex locis panes aduecti ſuppeditant. Nondum enim id dico, quòd terram ipſam omnem aſpernatur, ha- D bens in cœlo ciuitatem. Sin autem ipſi moriendum fuerit, lætius atque iucundius feret obitum, quàm vos delicias veſtras: atque ita mori magis optabit peregre, quàm vos in patria & lecto. Sicque ille erit planè vagus, fugitiuus, palabundus, qui vrbem incolit, & domum habet, non qui his omnibus liber euaſit. Neque enim illum vnquam de patria poteris educere, niſi ex terra prius vniuerſa propuleris. Ita enim interim loquamur. Nam vt veriſſima ratione conſtat, tunc eum maxime in patriam reduces, cum è terra penitus deduxeris: verum id nondum ad te loquemur,

neque ſic agemus tecum, qui nihil eis quæ videntur, amplius noſti. Neque vero nudum eum poteris oſtendere, donec amictus fuerit virtutis indumentis: neque fame vnquam perimes, quandiu qui ſit verus cibus, agnouerit. Cæterum his omnibus diuites capiuntur facile, atque perturbantur. Itaque iſta quoque ratione non peccabit, qui hos quidem pauperes, ac prorſus inopes dixerit: illos vero etiam ad omnem copiam locupletes. Nam cui cibus & potus, & domus, & requies vbique ſuppetit, nec modo in eiuſmodi non ingemiſcit, aut mœret, verumetiam quam vos in veſtris iucundius degit: liquet prorſus eum vobis omnibus diuitibus eſſe ditiorem, qui iſta in ædibus veſtris tantum inuenire poteſtis. Quocirca nec inopiam ille vnquam

CAP. VI. lugebit. Neque vero iſta victus facilitate, & copia, & voluptate tantum diuitiæ iſtæ præſtantiores ſunt, verum ob hoc ipſum quoque, quod neque capi aduerſis vllis poſſunt, neque in paupertatem aliquando decidere, neque ſubiectæ ſunt incertis vllis caſibus, neque curis anguntur, neque liuore capiuntur, ſed admirationem omnem & laudes ac famam præſtantiſſimam merentur. Atqui in vobis contraria his penitus aſpicimus. Non modo enim vos non laudant diuitiarum gratia, verum hac maxime ex cauſa & oderunt, & execrantur, & inuident vobis atque inſidiantur plurimi: hic verò quod veris diuitijs beatus ſit, idcirco ſummæ admirationi omnibus eſt, nec propterea inuidia vel inſidijs vllis appetitur. Porrò ad ſanitatem vter aptior? nonne qui virtuti ſtudet, eiuſque diuitijs beatus eſt, agreſtium inſtar animantium viget, ac vegeto corpuſculo eſt: quippe qui & puriſſimo fruitur aëre, & ſaluberrimis vndis, & pratis, & floribus, & odore integerrimo atque gratiſſimo: hic vero veluti in cœno iacens, & mollior eſt & imbecillior & morbis omnibus magis obnoxius? Sin autem in ſanitate primas iſte partes tenet, liquet profectò quòd & in voluptate. Vtrum enim tu magis exiſtimas in delicijs degere, eúmne qui ſuper viridi accumbit atque altiſſima herba, pone fontem limpidiſſimum, ſub vmbra denſarum comantiúmque arborum, oculóſque paſcit obtutu, puriorem ipſo cœlo nitidiorémque animum poſſidens,

A οὐδὲν πλέον τῶν ὁρωμένων εἰδότα, οὐδὲ γυμνὸν δεῖξαι δυνήσῃ, ἕως ἂν τὰ τῆς ἀρετῆς ἱμάτια περικείμενος ᾖ· οὔτε λιμῷ διαφθερεῖς, ἕως ἂν εἰδῇ τὴν ὄντως τροφήν. ἀλλὰ πᾶσι τούτοις οἱ πλουτοῦντες εἰσὶν ἁλώσιμοι. ὥστε καὶ κατὰ τοῦτο οὐκ ἄν τις ἁμάρτοι τούτους μὲν πένητας προσειπὼν, καὶ σφόδρα πένητας, εὐπόρους δὲ ἐκείνους ἀκριβῶς. ὁ γὰρ καὶ τροφῆς, καὶ ποτοῦ, καὶ οἰκίας, καὶ ἀναπαύσεως πανταχοῦ δυνάμενος εὐπορεῖν, καὶ οὐ μόνον μὴ ἀλύων, ἀλλὰ καὶ ἥδιον ἐν τούτοις, ἢ ὑμεῖς ἐν τοῖς ὑ-
B μετέροις διάγων, εὔδηλον ὅτι πάντων ὑμῶν τῶν πλουτούντων ἐστὶν εὐπορώτερος τῶν ἐπὶ τῆς οἰκίας μόνης τούτων δυναμένων εὐπορεῖν. ὅθεν οὐδὲ πενίαν οἶδεν ἐκεῖνος θρηνῆσαί ποτε. οὐδὲ γὰρ τῇ ἀφθονίᾳ μόνον ἐστὶν ὁ πλοῦτος βελτίων, οὐδὲ τῇ ἡδονῇ, ἀλλὰ καὶ τῷ ἀνάλωτος εἶναι, καὶ εἰς πτωχείαν μὴ μεταβαλεῖν ποτε, μηδὲ ὑποκεῖσθαι ταῖς τοῦ μέλλοντος ἀδήλοις, μηδὲ φροντίδας ἔχειν, μηδὲ βασκανίᾳ χειροῦσθαι, ἀλλὰ θαῦμα, καὶ ἔπαινον, καὶ εὐφημίαν κεκτῆσθαι πᾶσαν· καί τοι γε ἐφ' ὑμῶν τοὐναντίον ἐστὶν ἰδεῖν. οὐ γὰρ μόνον ὑμᾶς οὐκ
C ἐπαινοῦσι διὰ τὸν πλοῦτον, ἀλλὰ καὶ μισοῦσι, καὶ ἀποστρέφονται, καὶ βασκαίνουσι δὲ ὑμῖν, καὶ ἐπιβουλεύουσιν οἱ πολλοί· οὗτος δὲ ἐπειδὴ πλουτεῖ πλοῦτον τὸν ἀληθῆ, διὰ τοῦτο θαυμάζεται μάλιστα, καὶ διὰ τοῦτο οὐ φθονεῖται, οὐδὲ ἐπιβουλεύεται· ἀλλ' ἄρα πρὸς ὑγείαν τίς ἐπιτηδειότερος, οὐχ ὁ μὲν ἐκεῖνον ἔχων καθάπερ τὰ ἄγρια τῶν ζώων εὐσωματεῖ, καὶ σφριγᾷ, ἅτε ἀέρος ἀπολαύων καθαροῦ, καὶ ναμάτων ὑγιεινῶν, καὶ ἀνθῶν, καὶ λειμώνων, καὶ εὐωδίας εἰλικρινοῦς, οὗτος δὲ, ὥσπερ ἐν
D βορβόρῳ κείμενος, μαλακώτερός τέ ἐστι, καὶ μᾶλλον ἐπίνοσος; εἰ δὲ ἐν ὑγείᾳ τὰ πρωτεῖα παρὰ τούτῳ δηλονότι, καὶ ἐν ἡδονῇ. τίνα γὰρ οἴει μᾶλλον τρυφᾷν, τὸν ἐπὶ βαθείας κατακεκλιμένον πόας, παρὰ πηγὴν καθαρὰν, ὑπὸ σκιὰν δένδρων ἀμφιλαφῶν, καὶ τὸν ὀφθαλμὸν ἑστιῶντα τῇ θέᾳ, καθαρωτέραν ἔχοντα τοῦ οὐρανοῦ τὴν ψυχὴν,

καὶ ταραχῆς, καὶ θορύβου πόῤῥω καθήμενον, ἢ τὸν ἐν οἰκίσκῳ κατακεκλεισμένον; οὐ γὰρ δὴ τοῦ ἀέρος τὰ μάρμαρα καθαρώτερα. οὐδὲ τῆς σκιᾶς τῆς ἀπὸ τῶν δένδρων ἡ ἀπὸ τῆς ὀροφῆς ἡδίων, οὐδὲ αἱ ψηφῖδες ἐδάφους ἄνθεσι καλλωπιζομένου ποικίλοις. καὶ τούτων αὐτοὶ ὑμεῖς οἱ πλουτοῦντες μάρτυρες, οἷς εἴγε ἐνῆν ἐπὶ τῶν ὀροφῶν δένδρα ἔχειν, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν λειμώνων παραμυθίας, μᾶλλον ἂν εἴχετε τῆς στέγης τῆς χρυσῆς, καὶ τῶν τοίχων τῶν θαυμαστῶν. ὅταν γοῦν ἐκ πολλῶν πόνων πρὸς ἄνεσιν ἑαυτοὺς ἀφεῖναι ἐπιθυμήσητε, ταῦτα ἀφέντες, πρὸς ἐκεῖνα βαδίζετε. ἀλλ' ὑπὲρ δόξης ἴσως θρηνεῖς, τῆς πολλῆς ἐκείνης, καὶ μεγάλης οὐδαμοῦ φαινομένης ἐνταῦθα; τὰ γὰρ βασίλεια τῇ ἐρημίᾳ παραβάλλων, καὶ τὰς ἐλπίδας τὰς ἐκεῖθεν ταῖς ἐντεῦθεν ἐξ αὐτοῦ οἴει τοῦ οὐρανοῦ καταπεπτωκέναι τὸν υἱόν. οὐκοῦν τοῦτο δεῖ πρότερον μαθεῖν, ὡς οὔτε ἡ ἐρημία ἄτιμον ποιεῖ, οὔτε λαμπρὸν, καὶ περιφανῆ τὰ βασίλεια, καὶ πρὶν ἐπὶ λογισμοὺς ἐλθεῖν ἐκ παραδειγμάτων σε ἀπαλλάξω τῆς ὑποψίας παραδειγμάτων, οὐ τῶν παρ' ἡμῖν ἀλλὰ τῶν ὑμετέρων. Διονύσιον ἴσως ἀκούεις τὸν Σικελίας τύραννον, ἀκούεις δὲ καὶ Πλάτωνα τὸν Ἀρίστωνος. τίς οὖν εἰπέ μοι λαμπρότερος γέγονε; τίς δὲ ᾄδεται καὶ ἐν τοῖς τῶν πολλῶν κεῖται στόμασιν; οὐχ ὁ φιλόσοφος τοῦ τυράννου μᾶλλον; καίτοι ὁ μὲν τῆς τε Σικελίας ἁπάσης ἐκράτει, καὶ ἐν τρυφῇ διῆγε, καὶ μετὰ πολλοῦ τοῦ πλούτου, καὶ τῶν δορυφόρων, καὶ τῆς ἄλλης φαντασίας διετέλεσε ζῶν· ὁ δὲ ἐν τῷ τῆς Ἀκαδημίας κήπῳ διέτριβεν ἄρδων τε, καὶ φυτεύων, καὶ ἐλαίας ἐσθίων, καὶ εὐτελῆ παρατιθέμενος τράπεζαν, καὶ πάσης ἐκείνης τῆς φαντασίας ἐκτὸς ὤν. καὶ οὐ τοῦτό πω θαυμαστόν· ἀλλ' ὅτι καὶ δοῦλος γενόμενος, καὶ κατὰ τὴν τοῦ τυράννου γνώμην ἀπεμποληθεὶς, τοσοῦτον ἀπέσχεν ἀτιμότερος ἐκείνου φανῆναι διὰ ταῦτα, ὡς καὶ αὐτῷ τῷ τυράννῳ ἐκ τούτου φανῆναι αἰδέσιμος. τοιοῦτόν ἐστιν ἀρετή· οὐδ' ὧν ἐργάζεται μόνον, ἀλλὰ καὶ δι' ὧν πάσχει κακῶς, οὐχ ἑαυτὴν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ποιοῦντας οὐκ ἀφίησι κρύπτεσθαι, καὶ λανθάνειν. τί δὲ ὁ τούτου διδάσκαλος Σωκράτης; πόσῳ Ἀρχελάου λαμπρότερος ἦν;

A ab omniúmque rerum perturbatione ac tumultu longiſſime remotus. an vero eum qui domi incluſus manet? Profecto enim nec nitenti aëre puriora ſunt marmora, nec vmbra tecti frondeis vmbris eſt gratior, nec lapilli vlli vel lateres ſolo varijs veſtito floribus amœniores: atque horũ omnium vos diuites teſtes eſtis, qui ſi fieri poſſet, in ipſis tectis habere arbores cupitis, & prata, & penſiles hortos, horúmq; ſolatia profecto malletis, quàm aurea tecta, parietéſque mirabiles. Denique quoties ex laboribus in re- B quiem relaxare animos cupitis, his omnibus omiſſis, ad illa properatis. Verum tu fortaſſe pro gloria quereris ingenti illa atque ſingulari, quaſi nuſquam hic locum habere videatur. Regiam enim ſolitudini conferens, atque ſpem rei vtriuſque componens, è cœlo ipſo filium tuum decidiſſe arbitraris. Id igitur in primis oſtendendum & docendum, vt neque ſolitudo faciat ignobilem, neque regia clarum & illuſtrem: atque antequam ad rationes veniamus, exemplis iſtis hac te ſuſpicione liberabo, exemplíſque po- C tiſſimum veſtris. Dionyſium fortaſſis accepiſti Siciliæ tyrannum, audiſti & Platonem Ariſtonis filium. Vter igitur inſignior fuit, aut clarior? vter vbique canitur, ac per cunctorum ora celebratur? Nónne philoſophus tyranno amplius? atqui ille quidem inſulæ totius potiebatur, atque in delicijs degebat, ingentibus copijs, lictorum agminibus ſtipatus, reliquo quoque cum apparatu regio diutius vixit: hic autem Academiæ in hortis morabatur, plantans, inſerens, aquas irriguas ducens, oleáſque comedens, D ac viliſſimam apponens menſam, omnique ſplendore regij illius apparatus immunis. Quod cum ſit profecto mirabile, id omnino mirabilius eſt, quòd ſeruus affectus, atque ad tyrãni ſententiam venditus, intantum abfuit vt illo propterea aut abiectior appareret aut vilior, vt ipſi quoque tyranno ex hoc viſus ſit veneratione dignus. Adeo virtus non ex his modo quæ geſſerit, ſed ex eis quoque quæ perpeſſa fuerit, non ſeipſam, non eos denique qui eam exercent, permittit occultari, ac eſſe incelebres. Quid vero præceptor eius Socrates? quanto is Archelao fuit illuſtrior, & glorioſior?

at ille in plurimis opibus, ingentíque gloria & ſplendore degebat: hic autem morabatur in Lyceo, nihilque præter vnum pallium habebat, quo & hyberno & æſtiuo tempore, omnibúſque horis anni vtebatur, nudis ſemper pedibus incedens, ac ſine cibo toto die perſeuerans, panémque tantummodo in cibum ſumens, atque is erat ei & pulmentum, & eſculentum: ne iſtam quidem menſam ex rebus ſuis, ſuáque ex domo apponebat, ſed ab alijs accipiebat. Sicque cum ſumma paupertate vitam degens, adeò rege ipſo fuit illuſtrior, vt cum eum ille frequenter ad ſe inuitaret, noluerit Lyceo dimiſſo ad illius opes proficiſci. Et ex ea quoque quæ nunc obtinet exiſtimatione, quid potius, quid excellentius ſit apparet. Namque horum quidem nomina & celeberrima ſunt, & plurimis nota: illorum vero obſcura, & ferrè omnibus ignota. Diogenes vero rurſus hic alius philoſophus tanto & his & eiuſmodi alijs innumeris regibus opulentior fuit: pannis vilibus amictus, vt cum Alexāder Philippi filius exercitū in Perſas duceret, omnibus dimiſſis ad illum pergeret viſendum, rogarétque cominus per ſe ipſum, vllâne re indigeret, & an aliquid iuberet. Cui ille nihilo ſe egere reſpondit. Num iam exemplorum ſatis habes, an vis alia quoque memoremus? Nempe iſti non modo his, qui in regia inſignes ſunt, ſed ipſis quoque regibus fuere clariores, quòd ſimplicem, quòd priuatam, quòd quietam vitam delegere, atque nunquam ad rempublicam ſe conferre voluerunt. Sed enim in ipſa quoque reipublicæ adminiſtratione, ſi diligenter inſpicias nō illi eminent aut excellunt, qui diuitijs ac delicijs, rerúmque omnium copia ſtipati degunt: verum qui in paupertate & vilitate vitam ab omni faſtu alienam ducunt. Nam apud Athenienſes Ariſtides ille, quem etiam mortuum ſepeliuit ciuitas, Alcibiade, (cum is opibus, delicijs, generis nobilitate, orationis vi & copia, corporis ſpecie & robore, cæteríſque eiuſmodi vinceret,) tanto fuit inſignior, quanto vili aliquo puſione philoſophus mirabilis. Apud Thebanos vero Epaminondas, cum in concionem vocaretur, ac propterea proficiſci non valeret, quòd veſtem lauiſſet, nec aliam haberet qua operiri poſſet:

A καί τοι ὁ μὲν βασιλεὺς ἦν, καὶ ἐν πολλῷ πλούτῳ διῆγεν· ὁ δὲ ἐν Λυκείῳ διέτριβε, καὶ ἑνὸς ἱματίου πλέον εἶχεν οὐδέν· καὶ τοῦτο μόνον καὶ χειμῶνος, καὶ θέρους, καὶ ἐν πάσαις ταῖς ὥραις τοῦ ἔτους περιβεβλημένος ἐφαίνετο. ἀνυπόδητός τε ἔζη διαπαντός, καὶ ἄσιτος ἅπασαν διεκαρτέρει τὴν ἡμέραν, ἄρτου τε ἐσιτεῖτο μόνον. καὶ τοῦτο ἦν αὐτῷ ὄψον, καὶ σιτίον. καὶ οὐδὲ ταύτην οἴκοθεν παρετίθετο τὴν τράπεζαν· ἀλλὰ παρ' ἑτέρων λαμβάνων· οὕτως ἐσχάτῃ συνέζη πενίᾳ· καὶ τοσοῦτον ἦν B τοῦ βασιλέως λαμπρότερος, ὡς πολλάκις αὐτοῦ καλοῦντος ἐκεῖνον πρὸς ἑαυτόν, μὴ θελῆσαι τὸ Λύκειον ἀφεῖναι, καὶ πρὸς τὸν ἐκείνου πλοῦτον ἐλθεῖν. καὶ ἀπὸ τῆς δόξης, δόξης δὲ τῆς κρατούσης νῦν, καὶ τὰ πρότερα φαίνεται. τούτων μὲν γὰρ τὰ ὀνόματα πολλοῖς γνώριμα, ἐκείνων δὲ, οὐδενί. ὁ δὲ Σινωπεὺς πάλιν ἕτερος οὗτος φιλόσοφος. τοσούτῳ καὶ τούτων, καὶ ἑτέρων μυρίων τοιούτων βασιλέων εὐπορώτερος ἦν, καὶ ταῦτα ῥακίοις συζῶν, ὡς τὸν Φιλίππου τὸν Μακεδόνα στρατιὰν ἐπὶ Πέρσας ἄγοντα, πάντα ἀφέντα, ἰδόντα αὐτόν, ἀπελθεῖν, C καὶ ἐρέσθαι δι' ἑαυτοῦ, μή τινος δέοιτο. καὶ εἴ τι κελεύοι· αὐτὸν δὲ οὐδὲν ἀπαγγεῖλαι. ἆρά σοι τῶν παραδειγμάτων ἅλις, ἢ βούλει, καὶ ἑτέρων ἐπιμνησθῶμεν. οὗτοι γὰρ οὐχὶ τῶν ἐν βασιλείοις μόνον λαμπρῶν, ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ βασιλεύοντος γεγόνασι λαμπρότεροι τὸν ἰδιωτικὸν ἑλόμενοι βίον, καὶ ἀπράγμονα, καὶ πολιτείας οὐδὲ ἐγγὺς βουληθέντες ἐλθεῖν. καὶ ἐν αὐτῇ δὲ τῇ πολιτείᾳ, οὐκ ἐκείνους ὄψει λαμπροὺς τοὺς ἐν πλούτῳ, καὶ τρυφῇ, καὶ περιουσίᾳ, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν πενίᾳ τοὺς ἐν εὐτελείᾳ, D τοὺς ἐν ἀτύφῳ ζῶντας βίῳ. παρὰ μὲν Ἀθηναίοις, Ἀριστείδης, ὃν καὶ τελευτήσαντα ἡ πόλις ἔθαψε, καὶ πλούτῳ, καὶ γένει, καὶ τρυφῇ, καὶ δυνάμει λόγων, καὶ ῥώμῃ σώματος, καὶ εὐμορφίας, καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσιν, Ἀλκιβιάδου κρατοῦντος, τοσοῦτον λαμπρότερος ἦν, ὅσον παιδίου τινὸς εὐτελοῦς, φιλόσοφος θαυμαστός, παρὰ δὲ Θηβαίοις Ἐπαμινώνδας ἄνθρωπος εἰς ἐκκλησίαν καλούμενος, καὶ διὰ τοῦτο μὴ δυνάμενος ἐλθεῖν, ἐπειδὴ αὐτοῦ τὸ ἱμάτιον ἔτυχε πλυνόμενον·

καὶ ἕτερον περιβλέπεσθαι οὐκ εἶχε, πάντων τῶν γεγονότων αὐτόθι στρατηγῶν ἐπισημότερος ὤν. μὴ τοίνυν μοι τὴν ἐρημίαν εἴπῃς, μηδὲ τὰ βασίλεια. οὐ γὰρ ἐν τόποις τὰ τῆς λαμπρότητος, καὶ τῆς περιφανείας, οὐδὲ ἐν ἱματίοις, οὐδὲ ἐν ἀξιώματι, οὐδὲ ἐν δυναστείᾳ, ἀλλ' ἐν ἀρετῇ ψυχῆς, καὶ φιλοσοφίας μόνον. ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ παραδείγματα οὐ τοσαύτην ἔχει τὴν ἰσχὺν, ἀπ' αὐτοῦ τοῦ σοῦ παιδὸς ποιήσομαι τὴν ἐξέτασιν. εὑρήσομεν γὰρ αὐτὸν οὐ μόνον λαμπρότερον ὄντα νῦν, ἀλλὰ καὶ δι' ἐκεῖνα τιμιώτερον, δι' ἅπερ ἄτιμον εἶναι φὴς, καὶ εὐτελῆ. εἰ γὰρ βούλει πείσαντες αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ὄρους κατελθεῖν, πείσωμεν καὶ εἰς ἀγορὰν ἐμβαλεῖν, καὶ ὄψει πᾶσαν ἐπιστρεφομένην τὴν πόλιν, καὶ ὑποδεικνῦντας αὐτὸν ἀπάντας, καὶ θαυμάζοντας, καὶ ἐκπληττομένους, ὡς ἀγγέλου τινὸς ἐξ οὐρανοῦ παραγενομένου νῦν, ἢ ἕτερόν σοι τὰ τῆς δόξης τί ἐστι δοκεῖ. οὐ γὰρ δὴ τῶν ἐν βασιλείοις ἔσται περιφανέστερος μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ τὸ διάδημα περικειμένου, διὰ τὰ ἱμάτια ἐκεῖνα τὰ εὐτελῆ καὶ κατατετριμμένα. οὐ γὰρ ἂν οὕτως ἅπαντας ἐξέπληττε χρυσοφορῶν, μᾶλλον δὲ καὶ ἁλουργίδα, καὶ αὐτὸν τὸν στέφανον περικείμενος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, καὶ τοῖς σηρικοῖς ἐπικαθήμενος στρώμασι, καὶ ὑπὸ τῶν ἡμιόνων ἑλκόμενος, καὶ τοὺς χρυσοφοροῦντας δορυφόρους ἔχων, ὡς νῦν ῥυπῶν, καὶ αὐχμῶν, καὶ παχὺ περιβεβλημένος ἱμάτιον, καὶ μηδένα ἀκολουθοῦντα ἐπαγόμενος, καὶ ἀνυπόδετος ὤν. ἐκεῖνα μὲν γὰρ τὰ τοῦ βασιλέως νόμοις τε εἴρηται, καὶ τῆς συνηθείας ἐστί· καὶ διὰ ταῦτα κἂν εἴποι τις θαυμάζων τὸν βασιλέα, ὅτι στολὴν περιβέβληται χρυσῆν, οὐ μόνον οὐ θαυμάζομεν, ἀλλὰ καὶ γελῶμεν τὸ λεχθὲν, ὡς οὐδὲν ἔχον παράδοξον· περὶ δὲ τοῦ παιδίου τοῦ σοῦ εἰσελθών τις ἀπαγγείλῃ, ὅτι πλούτου καταγελάσας τοῦ πατρικοῦ, καὶ τὴν βιωτικὴν καταπατήσας φαντασίαν, καὶ τῶν κοσμικῶν ἐλπίδων ἀνώτερος γενόμενος, πρὸς τὴν ἐρημίαν μετέστη, καὶ χιτωνίσκον σαπρὸν ἐνέδυ, καὶ φαῦλον, πάντες εὐθέως δραμοῦνται, καὶ θαυμάσουσι,

A cunctis, qui eò conuenerant, ducibus inſignior ac ſpectatior fuit. Non ergo mihi ſolitudinem in medium adducas, aut regiam. Neque enim in locis claritudo, ſplendor, & gloria, non in veſtibus, non in dignitate, non in potentia, ſed in virtute tantum animi & philoſophiæ ſtudijs conſiſtit.

Cap. VII. Clariorem nunc eſſe filium Chriſtiani patris monachum.

Verum quia exempla fortaſſis apud te non vſque adeo vim atque authoritatem habent: age iam ex ipſo filio tuo rem iſtam diſcutiamus diligenter. Inueniemus illum ſanè non modo clariorem eſſe nunc, quàm fuiſſet domi: B verum ex illis ipſis rebus eam claritatem aſſecutum, quibus illum tu & vilem eſſe, & ignobilem exiſtimas. Nam ſi vis perſuadebimus illi de monte deſcendere, atque in forum irrumpere. Aſpicies protinus totius ciuitatis in illum ora conuerti, cunctóſque inuicem ſibi eum demonſtrantes, ſumma admiratione ac ſtupore & gaudio repletos, velut angelus aliquis de cœlo deſcenderit: an vero aliud quippiam tibi videtur eſſe gloria? Certe non eis modo qui in regia verſantur, ſed ipſo quoque qui diademate ornatus eſt, C profectò erit illuſtrior, idque aſſequetur ob indumenta illa viliſſima, atque conſciſſa. Nunquam enim ita miraculo ac ſtupori omnibus fuiſſet, ſi veſtibus operiretur auratis, ſi ipſam purpuram denique, ipſámque geſtaret capiti impoſitam coronam, ſi ſtratis inſideret ſericis, aureóque curru mulorum officio inueheretur, aurata lictorum turba comitatus: vt modo eſt ſqualore ac ſordibus obſitus, craſſóque amictus indumento, nullo à latere comitatus aſſecla, nudiſque pedibus incedens. Regij namque illi D apparatus & ſolemnes ſunt, & conſtituti legibus ac more definiti, atque adeo nemo regem admiratur, quòd veſtem induat aureã. Non modo enim non miramur, verum ſi quis id admirãs dixerit, ridemus: quippe qui nihil nouum, nihil mirabile locutus ſit. At ſi quis de filio tuo verba faciat, vtq; irriſerit paternas opes, omnémque ſeculi gloriã dederit peſſum, omnique mundana ſpe celſior euaſerit, atque ad ſolitudines cõmigrans tunica vili, cõſciſſa ac putri ſe induerit: ſi hæc, inquam, ille de filio tuo proſequatur, prorſus continuo concurrent omnes, applaudéntque,

atque laudabunt eius magnitudinem A animi tantã & tam illuſtrem. Contrà, cum reges innumeris quotidie maledictis impetantur, nihil aureæ veſtes quò minus id fiat, terrori ſunt: tantum abeſt, vt illæ eos venerabiles reddant. Hic autem ex ipſis quoque indumẽtis plurimas occaſiones habet admirationis & laudis. Iſte igitur amictus multo magis ipſum ſpectatum illuſtrémque facit, quàm faceret regius. Siquidem ex illo nemo regem admiratur, ex hoc ita indutum omnes & venerationi & ſtupori habent. Dices, quid mihi emolumẽti confert opinio vulgi? quid tan- B dem hæ laudes præſtãt? Nempe gloria nihil aliud eſt. Sed huius, inquies, amore non teneor, honores magis & potentiam cupio. At hi qui laudant, prorſus honorabunt quoque: ſin vero tu & potentiam & regimen deſideras, ea nihilominus, vt priora omnia, apud iſtos reperiemus eſſe præſtãtius, quàm apud vos: atque cum eam rem exẽplis cõfirmare facile poſſemus, ad eũ probationis modũ, qui te maxime ſolari poſſit, venire malumus, huiúſque rationis documẽta non ex alijs, ſed ex ipſo potiſſimũ filio tuo inquiremus. Quod enim C tu ſummę poteſtatis argumentũ eſſe aſſeris? Nónne vt poſſit quis & hoſtes, & omnes penitus qui ſibi infeſti ſint, vlciſci, cunctóſque qui ſe beneficijs affecerint, remunerari? Atqui hanc omnẽ ne apud regem quidẽ inuenire poteris. Namque & plurimos habet infeſtãtes inimicos, quibus vicem reddere non poteſt: & plurimos beneficos, quos facile non poſſit munerari. Plerumque enim & hoſtes qui ſe bello laceſſierint, maliſque innumeris affecerint, vlciſci cum vehementer cuperet non potuit: amiciſque item qui magna in D bello oſtenderunt fortitudinis ac probitatis indicia, non potuit paria rependere cum vellet, quòd illi prærepti fuiſſent, atque in bello ipſo occubuiſſent. Quid ſi hac potentia, qua vt aperta ratione demonſtratum eſt, ne reges quidem ipſi frui poſſunt, aliam quoque longe maiorem, atque excellentiorem filium tuum habere monſtrauero? Atqui nemo me bona cœleſtia modo dicturum putet, quibus tu non credis. Non adeo, quid receperim, oblitus ſum: verum ex his quæ hac in vita fiunt, documenta afferam. Si enim vlciſci poſſe inimicos, ea demum

C. VIII. *Potẽtes eſſe monachos ad vlciſcendum aut remunerandum.*

A καὶ κροτήσουσιν ὑπὲρ τῆς μεγαλοψυχίας αὐτόν. καὶ τῶν μὲν βασιλέων μυρία κατηγορουμένων, οὐδὲν τὰ ἱμάτια περιέστησαι τὰ χρυσᾶ. τοσοῦτον ἀπέχει θαυμαστοὺς δεῖξαι ὄντας αὐτούς. οὗτος δὲ καὶ ἀπὸ τῶν ἱματίων πολλὰς ἔχει τοῦ θαυμάζεσθαι τὰς ἀφορμάς. ὥστε αὕτη ἡ στολὴ τῆς βασιλικῆς μᾶλλον αὐτὸν ἀπόβλεπτον ἀπέφηνε, καὶ περιφανῆ. εἴγε δὲ ἐκείνην μὲν οὐδεὶς βασιλέα ἐθαύμασε, διὰ δὲ ταύτην ἅπαντες τὸν περικείμενον ἐκπλαγήσονται. καὶ τί μοί φησι τῆς τῶν πολλῶν ὑπονοίας ὄφελος, B καὶ τῶν ἐπαίνων; καὶ μὴν δόξα οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἀλλ' ἢ ταῦτα. ἀλλ' οὐ δέομαι φησὶ ταύτης. δυναστείαν δὲ ζητῶ, καὶ τιμήν. ἀλλ' οἱ ἐπαινοῦντες, καὶ τιμήσουσι πάντως. εἰ δὲ δυναστείαν βούλη καὶ προστασίαν, καὶ ταύτην οὐχ ἧττον τῶν προτέρων παρὰ τούτοις οὖσαν μᾶλλον εὑρήσομεν· καὶ ἔχομεν μὲν αὐτό, καὶ ἐκ παραδειγμάτων ποιεῖν φανερόν, ἐπὶ δὲ τὸν μάλιστά σε παραμυθούμενον τρόπον ἐλθόντες, οὐκ ἐπ' ἄλλων τινῶν, ἀλλ' ἐπ' αὐτοῦ τοῦ σοῦ παιδὸς τὸν λόγον ἐξετάσωμεν τοῦτον. τί γὰρ δυνάμεως τῆς μεγίστης τεκμήριον εἶναι C φής; οὐ τὸ δύνασθαι μὲν ἀμύνεσθαι τοὺς λυποῦντας, καὶ δύνασθαι τοὺς εὐεργετοῦντας ἀμείβεσθαι; καί τοί γε ταύτην ἅπασαν οὐδὲ παρὰ τῷ βασιλεύοντι ἴδοι τις ἄν. καὶ γὰρ πολλοὺς ἔχει τοὺς λυποῦντας, οὓς οὐκ ἂν δύναιτο λυπεῖν, καὶ πολλοὺς τοὺς εὖ ποιοῦντας, οὓς οὐκ ἂν εὐκόλως ἀμείψαιτο. καὶ γὰρ ἐν πολέμοις πολλάκις λυπήσαντας πολεμίους, καὶ μυρία αὐτὸν εἰργασμένους κακά, ἀμύνασθαι ἐπεθύμησε μέν, οὐκ ἴσχυσε δέ· καὶ φίλους δὲ μεγάλα ἐπιδειξαμένους ἐκεῖ κατορθώματα, D οὐκ ἔσχε τοῖς ἴσοις ἀμείψασθαι, προαναρπασθέντας τῆς ἀντιδόσεως, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ πολέμῳ πεσόντας. τί οὖν ἂν ταύτης τῆς δυνάμεως, ἧς οὐδὲ βασιλεῖς ἀπολαύουσιν, ὡς ὁ λόγος ἀπέδειξεν, ἑτέραν πολλῷ μείζονα τὸν υἱὸν ἔχοντα ἀποδείξωμεν τὸν σόν; καὶ μηδεὶς ἴσως τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀγαθὰ ὑπολάβοι λεγόντων ἡμῶν εἰς ἀπιστεῖς. οὐχ οὕτως ἐπιλελήσμεθα τῶν ὑποθέσεων, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἐνταῦθα γινομένων, ποιησόμεθα τὴν ἀπόδειξιν. εἰ γὰρ δύναμις αὕτη μεγίστη, τὸ λυποῦντας δυ-

νασθαι ἀμύνεσθαι, πολλῷ μεῖζον ταύτης τὸ A τοιαύτην εὑρεῖν τοῦ βίου κατάστασιν, ἐν ᾗ μηδ' ἂν ἐθέλῃ τις, λυπῆσαι δυνήσεται. ὅτι γὰρ ἐκείνου τοῦτο μεῖζον, ἂν ἐφ' ἕτερον παράδειγμα τὸν λόγον ἀγάγωμεν, δῆλον ἡμῖν ἔσται, καὶ φανερόν. εἰπὲ γάρ μοι τί βέλτιον, οὕτως ἔμπειρον εἶναι τὰ πολεμικὰ, ὡς μηδένα τῶν τιτρωσκόντων ἱμᾶς ἀτρώτως διαφυγεῖν, ἢ σῶμα κεκτῆσθαι τοιοῦτον, ὡς μηδένα, κἂν μυρία ποιῇ, δύνασθαι πλῆξαι τὸ σῶμα; πάντη που δῆλον, ὅτι τοῦτο ἐκείνου δυνατώτερον, καὶ θειότερον, καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅτι πολ- B λῷ τούτου ἀνώτερον. ποῖον δὴ τοῦτο; τὸ φάρμακα εἰδέναι, δι' ὧν ἀφανισθήσεται τὰ τραύματα πάντα. τριῶν τοίνυν τούτων ὄντων, ἑνὸς μὲν, τοῦ δύνασθαι τοὺς ἀδικοῦντας ἀμύνεσθαι· ἑτέρου δὲ ἀνωτέρου τοῦ καὶ τὰ οἰκεῖα τραύματα θεραπεύειν. οὐ γὰρ ἕπεται τοῦτο πάντως ἐκείνῳ. τρίτου δὲ τοῦ μηδενὶ τῶν ὄντων ἀνθρώπων εὐχείρωτον εἶναι, ὃ δὴ καὶ μεῖζον φύσεως ἀνθρωπίνης ἐστὶ, τοῦτο τὸν υἱὸν τὸν σὸν ἔχοντα ἀποδείξομεν. καὶ ὅτι οὐ ψόφος ταῦτα τὰ ῥήματα, καὶ ταύτης τῆς μεγάλης C δυνάμεως ἑτέραν πάλιν μείζονα μεταξὺ ζητοῦντες εὑρήκαμεν. οὐ γὰρ δὴ μόνον οὐ δυναμένους, ἀλλ' οὐδὲ βουλομένους ἐκείνων βλάψαι τινὰς, ὄψεταί τις. ὥστε διπλᾶ τὰ τῆς ἀσφαλείας αὐτῷ. τί οὖν θειότερον γένοιτ' ἂν ταύτης τῆς ζωῆς, ἐν ᾗ μηδεὶς μήτε ἐθελήσῃ, μήτε ἂν ἐθέλῃ, δυνήσεται ποιῆσαι κακῶς; καὶ μάλιστα, ὅταν τὸ μὴ θέλειν οὐκ ἐκ τοῦ μὴ δύνασθαι γίνηται καθάπερ ἐπὶ πολλῶν, ἀλλ' ἐκ τοῦ μηδεμίαν αἰτίαν εὑρεῖν; ἐπεὶ εἴγε τοῦτο ἦν, καθ' ἑαυτὸ, τὸ μὴ δύνασθαι λέγω, οὐδὲν τοσοῦτον ἦν· μῖσος γὰρ ἂν D ἐπήχθη πολὺ τοῖς θέλουσι μὲν οὐ δυναμένοις δὲ ἀδικεῖν. οὐ μικρὸς δὲ καὶ οὗτος μακαριότητος τρόπος· αὐτὸ δὴ οὖν τοῦτο ἐξετάσωμεν, εἰ δοκεῖ, πρότερον. τίς οὖν εἰπέ μοι τὸν οὐδὲν κοινὸν ἔχοντα πρὸς ἀνθρώπους οὐ συμβολαίων ἕνεκεν οὐ γῆς, οὐ χρημάτων, οὐ πραγμάτων, οὐκ ἄλλου οὐδενὸς ἐθελήσει βλάψαι ποτέ; ὑπὲρ ποίας χώρας φιλονεικήσει πρὸς

A ſuprema potētia cenſetur: multo planè erit excellentius, eiuſmodi vitæ ſtatum reperire, in quo nemo ſit, qui etſi velit, nocere poſſit. Nam quòd hoc illo maius ſit, & excellentius, tunc magis conſtabit, ſi ad exemplum aliud orationem reducamus. Dic enim quæſo, vtrum eſſe commodius cenſes, vtrum præſtantius? reine bellicæ ita quempiam peritum eſſe, vt nemo qui ſe vulneret, inuulneratus effugiat: an eiuſmodi eſſe corpore, quòd quantalibet quiſque machinetur, vulnerare non poſſit? Omnibus profectò conſtat B hoc illo & potius eſſe, & longe diuinius. Illud quoque præterea adijciendum, quòd primo illo potentiæ genere ſuperius, & extremo inferius, ac medium inter vtrumque eſt. Quódnam vero iſtud eſt? Etiam medicamenta noſſe, per quæ vulnera curentur omnia. Tribus ergo iſtis potentiæ modis conſtitutis, primo quidem, vt poſſit quis iniurias vlciſci: Altero vero qui & ſuperior & dignior eſt, vt vulnera propria curare norit: neque enim omnino illud hoc ſequitur. Tertio, vt vt à nullo prorſus hominum lædi poſ- C ſit, quòd naturam penitus excedit humanam, extremum hoc filium tuum habere monſtrabimus. At ne hæc verba ſtrepitus inanis eſſe videantur, hac ipſa ſumma potentia rurſus aliam maiorem inter quærendum inuenimus. Non modo enim non reperietur, qui nocere poſſit, ſed ne qui velit quidem. Ita duabus ex partibus ille tutus erit. Quid igitur hoc vitæ ſtatu ſingularius, quid diuinius dici, aut fingi poſſit, in quo nemo nocere velit: nec ſi velit, poſſit: Cum potiſſimum nolle nocere non ex impotentia veniat, vt in ple- D riſque contingit, ſed ex eo quòd nocendi nulla cauſa rationabilis exiſtat? Nam ſi nocere non poſſe, id tandem per ſe ſolum ſit, nihil erit cur ita admiremur. Poterunt enim etiam vehementius odiſſe hi, qui cum voluerint, nocere non poſſunt. Itaque non parum beatus iſte quoque potentiæ modus eſt. Ipſum ergo primum ſi videtur, intueamur diligenter. Quiſnam eum rogo lædere, atque iniurijs afficere velit, qui nihil habet commune cum hominibus, non tabularum, aut chirographorum gratia, non prædiorum, non pecuniarum, non negociorum, non alterius denique rei alicuius? Pro quibus aduerſus eum villis corrixabitur, pro

quibus ſeruis, pro qua gloria? quidnam metuens, quid inuidens? Aut enim inuidia, aut timore, aut ira commouemur, vt aliquem lædamus. At iſte illuſtriſſimus, & planè regius, his omnibus ſuperior euaſit. Quis enim illi inuideat, qui cuncta ea irrideat, quæ alij vehementer amant, & plurimi æſtimant? Quis illi iraſcatur, à quo nulla fuerit laceſſitus iniuria? Quis eum metuat, quem nihil ſuſpectum habet? Conſtat igitur ex his neminem eſſe, qui nocere velit, quòd autem non poſſit, ne ſi velit quidem, & hoc ſimiliter manifeſtum erit. Nullę enim ſunt occaſiones, aut cauſæ, quibus eum aliquis impedire poſſit: ſed vt aquila ſublime volans, minutarum auium laqueis non capitur: ita & hic. Vnde enim, vel ex qua cauſa nocere ei poſſit aliquis? Pecunias ille non habet, vt damnum metuat: patriam non habet, vt exilium ipſi aliquis intentet: gloriam non optat, vt dedecus timeat. Vnum reliquum eſt, mors ſcilicet, ſed eam qui intulerit, non modo illum non lædet, aut aliquo afficiet mœrore, verum ſumma quoque illi conferet emolumenta. Namque eum ad aliam tranſmittit vitam, quam ille ſummis ambit deſiderijs, cuius gratia cuncta & agit & molitur. Itaque laborum illa ipſi finis erit, non pœna, ſudorúmque abſolutio, & requies. An cupis genus aliud eius potentiæ, ac virtutis addiſcere, longe iſto excellentius, ac philoſophia dignius? Siue quis eum innumeris eum iniurijs afficiat, ſiue verberibus atterat, ſiue in vincula conijciat, corpus quidem natura infirmum violatur: cæterum animus quòd philoſophiæ intentus ſit, inuiolabilis durat: neque enim iracundia capitur, non odio peruius eſt, non inimicitias exercet. Quæ cum ſint mirabilia, id profectò mirabilius ſit neceſſe eſt, quod eos qui ſe ita vexant, ſic diligit, ſic amat, vt beneficos: & ſuorum profectuum magiſtros, bonáque illis cuncta precatur. At tu quid ei vnquam tale præſtare potuiſſes, etiamſi millies regem ipſum, ac totius orbis terrarum dominum conſtituiſſes, & decem millibus annorum imperium ei prorogaſſes? Quænà purpuræ vis, quæ claritudo, quæ gloria ſic affecto animo comparata, non vileſcat atque euaneſcat? Quidnam aliquis non libenter impenderet, vt eiuſmodi animum acciperet? Ego

A αὐτὸν, ὑπὲρ τίνων ἀνδραπόδων, ὑπὲρ ποίας δόξης; τί δεδοικώς; ὑπὸ τίνος δακνόμενος; ἢ γὰρ φθόνῳ, ἢ δέει, ἢ ὀργῇ κινούμεθα πρὸς τὸ βλάπτειν ἑτέρους. ἀλλ' ἔστιν ὁ βασιλικώτατος πάντων ἐστὶν ἀνώτερος· τίς γὰρ φθονήσει τῷ πάντων καταγελῶντι τούτων, περὶ ἃ κόπτονται ἕτεροι, καὶ σπουδάζουσι; τίς δὲ ὀργισθήσεται μηδὲν ἠδικημένος; τίς δὲ φοβηθήσεται, μηδὲν ὑποπτεύων; οὐκοῦν, ὅτι μὲν οὐ βουλήσονταί τινες ἀδικεῖν, ἐκ τούτου δῆλον. οὐ γὰρ ἔχει τὰς ἀφορμὰς, οὐδὲ τὰς λαβὰς, ὅθεν ἄν τις αὐτὸν κατάσχοι· ἀλλ' ὥσπερ ἀετὸς ὑψηλὰ
B πετόμενος παγίσι στρουθῶν οὐκ ἂν ἁλώη ποτὲ, οὕτω, καὶ οὗτος· πόθεν γὰρ αὐτόν τις βλάψαι δυνήσεται; χρήματα οὐκ ἔστι παρ' αὐτῷ, ἵνα ἀπειλήσῃ ζημίαν· πατρίδα οὐκ ἔχει, ἵνα τὴν ὑπερορίαν ἐπανατείνηται· δόξης οὐκ ἐφίεται, ἵνα εἰς ἀτιμίαν ἀγάγῃ· ἓν ἔστι τὸ λειπόμενον, θάνατος· ἀλλ' ἐνταῦθα μάλιστα οὐ δυνήσεται αὐτὸν λυπῆσαί ποτε, ἀλλὰ καὶ ὠφελήσει τὰ μέγιστα. πρὸς γὰρ ἑτέραν αὐτὸν πέμπει ζωὴν, τὴν ποθουμένην αὐτῷ, δι' ἣν ἅπαντα πράττει, καὶ πραγματεύεται.
C ὥστε τοῦτο ἀπαλλαγὴ πόνων ἐστὶ, καὶ οὐ τιμωρία, ἀλλ' ἱδρώτων λύσις, καὶ ἀνάπαυσις. βούλει καὶ ἕτερον τρόπον τῆς δυνάμεως αὐτοῦ μαθεῖν, πολλῷ τούτου φιλοσοφώτερον; κἂν γὰρ μυρία τις αὐτὸν ἐργάσηται δεινὰ, κἂν μαστίξῃ, καὶ δήσῃ, τὸ μὲν σῶμα πλήττεται διὰ τὴν φύσιν, ἡ δὲ ψυχὴ ἄπληκτος διὰ τὴν φιλοσοφίαν μένει. οὐδὲ γὰρ ἁλίσκεται θυμῷ· οὐ χειροῦται μίσει· οὐκ ἀπεχθείᾳ καταγωνίζεται. καὶ οὔπω τοῦτο μέγα, ἀλλὰ τὸ πολλῷ τούτου θαυμαστότερον· καθάπερ γὰρ
D εὐεργέτας, καὶ προστάτας, οὕτω φιλεῖ τοὺς τὰ τοιαῦτα ἐργαζομένους· οὕτως εὔχεται πάντα αὐτοῖς γενέσθαι τὰ ἀγαθά. καί τοι τί τοσοῦτον ἔδωκας ἂν αὐτῷ, ἢ μυριάκις αὐτὸν βασιλέα τῆς οἰκουμένης ἐποίησας, καὶ μυρίοις ἔτεσι τὴν βασιλείαν ἐξέτεινας; πόσης ἁλουργίδος τοῦτο τὸ κτῆμα; πόσης ἀρχῆς, πόσης δόξης οὐ τιμιώτερον; τί οὐκ ἂν τις προήκατο, ὥστε ψυχὴν τοιαύτην λαβεῖν; ἐμοὶ

δοκεῖ καὶ τοὺς σφόδρα φιλοσωμάτους ἐλεεῖν δι' αὐτῆς τῆς ζωῆς τὴν ἐπιθυμίαν. Βούλει καὶ ἑτέρωθεν τὴν δύναμιν ἰδεῖν τοῦ ἀνδρὸς θαυμαστοτέραν, καὶ ἡδίστην, ἀπὸ μέρους ταπεινοτέρου μὲν, σοὶ δὲ μάλιστα ἡδίστου; τὰ μὲν γὰρ εἰρημένα δείκνυσιν αὐτὸν ἀχείρωτον ὄντα, καὶ ἀνάλωτον· ὅτι δὲ καὶ ἑτέρων περιέσεται, καὶ ἐν ἀσφαλείᾳ καταστήσει πολλῇ, τοῦτο ἴσως ζητεῖς μαθεῖν. τοῦτο μὲν οὖν πρῶτόν ἐστι προστασία, ὃ καὶ ἑτέρους εἰς τὸν αὐτὸν ζῆλον ἀγαγεῖν, καὶ οὕτω ποιῆσαι ἰσχυρούς. εἰ δὲ μὴ θέλοιεν, ἀλλὰ τὴν ἀνθρωπινωτέραν ταύτην, καὶ γηΐνην μετέρχοιντο ζωὴν, καὶ ἐν ταύτῃ πάλιν ὄψει δύναμιν αὐτὸν ἔχοντα τοῦ πλουτοῦντός σου μείζονα τὸν μηδὲν ἔχοντα, δι' αὐτὸ τοῦτο μάλιστα ὃ μηδὲν ἔχει. τίς γὰρ μετὰ πλείονος ἐξουσίας διαλέξεται βασιλεῖ, καὶ ἐπιτιμήσει ὁ τοσαῦτα σὺ κεκτημένος, καὶ ὑποβρύχιος ὢν διὰ ταῦτα καὶ τοῖς ἐκείνου δούλοις, καὶ ὑφ' ἁπάντων τρέμων, καὶ μυρίας αὐτῷ παρέχων λαβάς; εἰ βούλοιτό σε ἀδικεῖν ὀργισθεὶς, ἢ ἔξω ὁ τῶν ἐκείνου χειρῶν ἀνώτερος ὤν; βασιλεῦσι μὲν γὰρ οὗτοι μάλιστα διελέχθησαν μετ' ἐξουσίας πολλῆς, ὅσοι πάντων ἐγένοντο τῶν βιωτικῶν ἐκτός. τίνι δὲ μᾶλλον εἴξει καὶ ἐπακούσεται ὁ ἐν δυνάμει ὢν, καὶ ἐν τοῖς βασιλείοις στρεφόμενος, τῷ πλουτοῦντί σοι, καὶ ὃν ὑποπτεύει ἕνεκα χρημάτων πολλὰ πολλάκις ποιεῖν, ἢ τῷ μὴ ἀνέχοντι τῶν ἐπιταγμάτων ὑπόθεσιν, τὴν εἰς τοὺς ἄλλους φιλανθρωπίαν; τίνα τιμήσει, καὶ θαυμάσεται· περὶ οὗ μηδὲν ταπεινὸν ὑποπτεῦσαι δύναιτ' ἂν, ἢ τὸν καὶ τῶν οἰκετῶν ταπεινότερον εἶναι νομιζόμενον τῶν αὐτοῦ. καθάπερ γὰρ ἐν χρήμασιν, ὅταν ἀναλίσκειν δέοι, ἐκείνοις ὑπακούουσι μᾶλλον, οὕτω καὶ προστῆναι κελεύουσιν. εἰ δὲ βούλει, μηδὲν δι' ἑτέρων ἀνυέτω, ἀλλὰ δι' ἑαυτοῦ, καὶ τὸν κακῶς παθόντα, καὶ πρὸς τοῦτον ἀγάγωμεν, καὶ πρὸς σὲ, μᾶλλον δὲ μὴ πρὸς σὲ, ἀλλὰ πρὸς αὐτὸν τὸν βασιλεύοντα· εἶτα ἴδωμεν τίς μᾶλλον προνοῆσαι δυνήσεται τούτου.

A puto eos etiam qui corpori vehementer ſtudent, huius vitæ deſiderio non ſegniter moueri.

Viſne aliunde quoque viri huius potentiam addiſcere, & mirabilem & iucundiſſimam, humiliori quidem ex parte petitam, ſed tamen tibi ſummè gratam atque ſuauiſſimam? Cuncta ſanè ea quæ dicta ſunt, nec capi illum, nec violari poſſe oſtendunt: verum tu fortaſſe quonam ille modo alios quoque moderabitur, & reget, atque tutiſſimos præſtabit, quæris addiſcere. Principio quidem ipſius in eo apparet B magiſterium, quod alios quoque imitatione ſui ad idem propoſitum adducit, ſimiliſque fortitudine præditos facit. Sin vero illi noluerint, eámque vitam, quæ & fragilior eſt, & terræ propior, hominibúſque communior viuere maluerint, in eo quoque delectu vitæ, maiore illum eſſe potentia qui nihil habet, quàm te qui diues es, ídque idcirco maxime, quia nihil habet, docebo. Quis enim maiore cum fiducia ac libertate regem alloquetur, & ſi neceſſe ſit, increpabit? túne qui tanta poſſides, & propterea ſeruis quoque illius obnoxius & obſtrictus es, C prope omnibus tremis ac trepidas, occaſioneſque illi innumeras præſtas, quibus te quotidie capiat iratus: an iſte, qui illius iras potentiámque non metuit? Huiuſmodi enim potiſſimum ingenti cum libertate regibus colloquuti ſunt, quique ſe mundi negocijs penitus alienos reddiderunt. Cui vero facilius cedet, promptiúſque obtemperabit, is qui eſt in poteſtate conſtitutus, atque in regia verſatur? tibine qui diues es, quem ille pecuniarum cauſa crebro plurima ſuſpicatur facere: an ei qui vnam tantummodo habet D intentionem, cauſámque iuſſionum, humanitatem ſcilicet in omnes, atque clementiam? Quem, inquam, ille amplius amabit, obſeruabit, admirabitur, eum de quo nihil humile, nihil abiectum ſuſpicari poteſt, ante quem ſeruis quoque ſuis humiliorem arbitratur atque viliorem? Sicut enim quoties aliquid pecuniæ impendendum fuerit, illis obediunt potius, ita etiam quoties iuſſerint alicui ſubuenire. Sin autem ita vis, nihil ille per alios tranſigat, ſed per ſemetipſum omnia: Adducatur afflictus aliquis, inſigni calamitate mœſtus & ad illum & ad te, quin magis nõ ad te, ſed ad regem ipſum, tum videamus vter illum refouere & recreare magis ſua proui-

Cap. IX. *Potentiã eſſe monachum ad alios regendos.*

dentia poſſit. Primúſque & ante alios A ducatur, qui acerbiſſima omnium perpeſſus ſit. Fingamus interim aliquem habere filium vnicum, quem in ipſo flore ætatis amittat, hunc neque princeps vllus, neque rex, neque alius quiſpiam ſolari mœrentem poterit, nedum tu: nihil enim eiuſmodi ipſi dare quale amiſit, valebis. At ſi ad filium tuum ille educatur, ſtatim ex aſpectu ipſo atque habitu, itémque ex ipſo habitaculo deiectum eriget, ac perſuadebit facile nihil æſtimare res humanas, cum oratione ſua mœroris omnem nebulam fugabit & exterget. Tua vero B ex domo luctum ille & quidem acerbiorem referet. Cum enim ea viderit immunem, exortem malorum, omnibúſque ſecundis ſucceſſibus repletam, & eum qui hæreditate potiturus ſit, præ ſe ferentem, tum vero magis aduretur, atque ad luctum acrius inflammabitur. At vero inde manſuetior, & quietior redibit, philoſophiæque vicinior. Nam cum viderit filium tuum tantas opes, tantas copias ſpreuiſſe, tantámque claritudinem & gloriam, minus dolebit ſibi filium obijſſe. Quî enim morderi, aut angi poterit, C nullo ſibi ex liberis hærede ſuperſtite, cum hunc proſpexerit illa omnia ingenti magnitudine animi ſpreuiſſe? Audiet illum præterea facilius & gratius de philoſophia verba facientem, quòd operibus ille fidem verbis faciat, dictíſque res ipſæ adſtipulentur. Tu ſi vel aperire os, atque hiſcere auſus fueris, eum mœrore incredibili replebis: quippe qui alienis in malis philoſophari pergis. At ille rebus ipſis erudiēs perſuadebit facile, nihil aliud quàm ſoporem mortē eſſe: neque enim plurimos enumerabit patres perpeſſos ea- D dem, ſed ſe ipſum oſtendet diebus ſingulis in corpore mortem meditantem, ac ſe ad eam obeundam ſemper præparantem. Atque illum reſurrectionis admonens, magna perſuadendi vi, ita ab ſe dimittet maxima parte mœroris amputata: multóq; amplius valebunt huius verba rebus ipſis aſſerta ad leuādum animi dolorem, quàm contubernalium, ſodalium ac ſequeſtrium. Et iſtum quidem ita forſitan ſanabit: adducatur autem ad illum rurſus alius, qui iugi ex morbo oculos amiſerit: quis illius dolori medebitur, quiſve melius curare eum poterit? Nempe enim iſte certa ratione monſtrabit, nihil mali illum eſſe paſſum,

A καὶ πρῶτος ἀγέσθω τῶν ἄλλων, ὁ πάντων δεινότατα πεπονθώς. ἔστω γάρ τις υἱὸν ἔχων μονογενῆ, καὶ ἐν ἀκμῇ τῆς ὥρας αὐτὸν ἀποβαλέτω. τοῦτον οὔτε ἄρχων, οὔτε βασιλεὺς, οὔτε ἄλλος τις ὠφελῆσαι δυνήσεται· μή τί γε σύ. οὐδὲν γὰρ αὐτῷ δοῦναι τοιοῦτον, οἷον ἀπολώλεκεν. ἐὰν δὲ πρὸς τὸν υἱὸν ἀγάγῃ τὸν σὸν, πρῶτον μὲν αὐτὸν ἀπό τε τῆς ὄψεως, ἀπό τε τοῦ σχήματος, ἀπό τε τῆς οἰκήσεως ἀναστήσει ταχέως, καὶ πείσει μηδὲν ἡγεῖσθαι τὰ ἀνθρώπινα. ἔπειτα δὲ καὶ λόγοις ἀπελάσει τὸ νέφος B εὐκόλως. ἀπὸ δὲ τῆς σῆς οἰκίας, καὶ πλεῖον ἕξει τὸ πένθος ἐκεῖνος. ὅταν γὰρ ἴδῃ ταύτην καθαρὰν οὖσαν κακῶν, καὶ πολλῆς εὐπραγίας γέμουσαν, καὶ κληρονόμον ἔχουσαν, μᾶλλον καταχανήσεται· ἐκεῖθεν δὲ ἡμερώτερος ἔσται, καὶ φιλοσοφώτερος. ὁρῶν γὰρ τοσαύτης μὲν οὐσίας ὑπεροφῶντα τὸν σὸν υἱὸν, τοσαύτης δὲ δόξης, καὶ λαμπρότητος, οὐκ ἀλγήσει τῷ πλουτῆσαι τοσοῦτον. πῶς γὰρ αὐτὸν δήξεται τὸ μηδένα κληρονόμον ἔχειν τῶν αὐτοῦ, ὅταν ἴδῃ τούτων πάντων καταφρονοῦντα ἕτερον. καὶ τοὺς περὶ φιλοσοφίας δὲ λόγους εὐ- C κολώτερον παρ' ἐκείνου ἀκούσεται τοῖς ἔργοις ἐπαληθεύοντος; σὺ δὲ ἂν χάναι τολμήσῃς μόνον, καὶ ἀθυμίας αὐτὸν ἐμπλήσεις πολλῆς· ἅτε ἐπ' ἀλλοτρίοις φιλοσοφῶν κακοῖς. ἐκεῖνος δὲ αὐτὸν διὰ τῶν πραγμάτων διδάσκων, πείσει ῥᾳδίως, ὅτι οὐδὲν ὕπνου πλέον ὁ θάνατος ἔχει. οὐ γὰρ πολλοὺς ἀριθμήσει πατέρας τὰ αὐτὰ πεπονθότας ἐκείνῳ· ἀλλ' ἑαυτὸν δείξει καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐν τῷ σώματι μελετῶντα τὴν τελευτὴν, καὶ πρὸς ταύτην παρεσκευασμένον ἀεὶ, καὶ περὶ τοὺς τῆς ἀναστά- D σεως λόγους πιστοτέρους ποιήσας, οὕτως ἀποπέμψει τὸ πολὺ τῆς ὀδύνης ἀποθέμενον βάρος, καὶ τῶν συνδείπνων, καὶ περιδείπνων, πολλῷ μᾶλλον τὰ τούτου ῥήματα, καὶ ἡ διὰ τῶν πραγμάτων ἐπίδειξις, ῥᾷον τὸν παθόντα διαθεῖναι δυνήσεται. καὶ τοῦτον μὲν, οὕτως ἰάσεται· ἀγέσθω δὲ πρὸς αὐτὸν καὶ ἕτερος, εἰ βούλει, νόσῳ μακρᾷ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκκοπεὶς, τί τούτου δυνήσῃ περισσῆναι. ἐκεῖνος μὲν γὰρ δείξεις, ὅτι οὐδὲν τοῦτο δεινὸν καταχεκλεισ-

A μένος τε ἐν οἰκίσκῳ μικρῷ, καὶ πρὸς ἕτερον ἐπειγόμενος φῶς, καὶ τὸ παρὸν οὐδὲν μέγα πρὸς ἐκεῖνο ἡγούμενος, παιδεύσει γενναίως τὴν συμφορὰν ἐνεγκεῖν, ἀλλὰ τοὺς ἐπηρεαζομένους πεῖσαι δυνήσῃ φιλοσοφεῖν οὐδαμῶς, ἀλλὰ καὶ ἐνοχλήσεις μᾶλλον. τὰ γὰρ οἰκεῖα κακὰ ἐν τοῖς τῶν πέλας ἀγαθοῖς, ἀκριβέστερον εἰώθαμεν καθορᾷν. ὁ δὲ υἱὸς ὁ σὸς, καὶ τούτοις εὐκολώτερον ἀπαντήσεται. παρίημι τὴν ἀπὸ τῶν εὐχῶν βοήθειαν, πολλῷ τούτων ἁπάντων οὖσαν μείζονα· παρίημι δὲ, ἐπειδὴ πρὸς σέ μοι νῦν ὁ λόγος ἐστίν. B Εἰ δὲ τιμᾶσθαι βούλει διὰ τὸν υἱὸν, καὶ μὴ καταφρονεῖσθαι· εἰκὸς γάρ σε καὶ τούτων ἐρᾷν, οὐκ οἶδα πῶς ἂν ἑτέρως μᾶλλον ἔτυχες τούτου, ἢ παῖδα κτησάμενος τὴν ἀνθρωπίνην ὑπερβαίνοντα φύσιν, καὶ λαμπρὸν οὕτω πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης φαινόμενον, καὶ μετὰ τῆς εὐδοκιμήσεως ταύτης οὐδὲ ἐχθρὸν ἕνα ἔχοντα. ἐν ἐκείνῃ μὲν γὰρ ὢν δυναστείᾳ, πολλοῖς μὲν αἰδέσιμος, πολλοῖς δὲ καὶ μισητὸς ἦν· ἐνταῦθα δὲ πάντες αὐτὸν οἱ τιμῶντες μεθ' ἡδονῆς τοῦτο πράττουσιν· εἰ γὰρ ταπεινοὶ, καὶ ἐκ ταπεινῶν ὄντες C τινὲς ἀγροίκων υἱοὶ, καὶ χειροτεχνῶν ἐπὶ τὴν φιλοσοφίαν ταύτην ἐλθόντες, οὕτως ἐγένοντο πᾶσιν, ὡς μηδένα τῶν ἐν τοῖς μεγάλοις ὄντων ἀξιώμασιν αἰσχυνθῆναι πρὸς τὸ καταγώγιον τούτων ἐλθεῖν, καὶ λόγων μεταχεῖν, καὶ τραπέζης, ἀλλ' ὥσπερ μεγάλων τινῶν ἀγαθῶν, ὅπερ οὖν καὶ ἐστὶν, ἀπολαύσοντας οὕτω διατεθῆναι, πολλῷ μᾶλλον, ὅταν ἀπὸ λαμπροῦ μὲν ὁρμώμενος γένους, λαμπρᾶς δὲ οὐσίας, τοσούτων δὲ ἐλπίδων πρὸς ἐκείνην ἴδωσιν ἐλθόντα τὴν ἀρετὴν τοῦτο ἐργάσονται. D ὥστε ὃ μᾶλλον πενθεῖς, τὸ ἐκ τοιούτων ἐπ' ἐκεῖνα βαδίσαι, τοῦτό ἐστιν ὃ μάλιστα πάντων αὐτὸν εὐδόκιμον ποιεῖ, καὶ πάντας οὐχ ὡς ἀνθρώπῳ, ἀλλ' ὡς ἀγγέλῳ τινὶ προσέχειν ἀναπείθει λοιπόν. οὐ γὰρ δὴ ταῦτα ἃ περὶ τῶν ἄλλων ὑποπτεύουσιν, ὑπονοήσουσι καὶ περὶ τούτου, ὅτι τιμῆς ἐρῶν, καὶ χρημάτων ἐφιέμενος, καὶ λαμπρὸς ἐκ ταπεινοῦ γενέσθαι ἐπιθυμῶν, ταύτην εἵλετο τὴν ὁδόν. ταῦτα γὰρ εἰ καὶ περὶ τῶν ἄλλων λεγόμενα ψευδῆ τέ

A breui cellula incluſus, atque ad lucem aliam properans, præſentemque, ſi illi comparetur, & breuem, & obtuſam eſſe arbitrans: ſicque admonebit eum caſum & conſtāter & fortiter perferre. Sed num tu male aliquibus affectis, vt philoſophari velint, perſuadere poteris? Minime vero, quin etiam magis irritabis, atque perturbabis. Namque triſtia noſtra in proximorum ſecundis rebus melius atque diligentius conſueuimus inſpicere. Tuus porrò filius hos quoque facilius recreabit, & refouebit. Omitto precum ſuffragia longe B his omnibus & grauiora, & maiora. Hæc autem ideo omitto, quoniam ad te mihi nunc ſermo eſt. Sin autem honorari cupis ex filio, nec vllis eſſe contemptui; par enim eſt his quoque te moueri, atque ea cupere: neſcio quo pacto id vberius conſequi poſſis, quàm vt eum habeas filium, qui naturam excedat humanam, quique in toto terrarum orbe illuſtris & clariſſimus habeatur, eúmque ſit tanta virtute & poteſtate, neminē habeat inimicum. Nam ſi veſtra hac potentia præditus fuiſſet, habuiſſet quidem plurimos qui vere- C rentur, verum nec pauciores qui odiſſent: at hic illum omnes & iucundè, & cum voluptate honorāt. Si enim nonnulli humili loco nati, agreſtiúmque atque operariorum filij, cum ad hanc ſe philoſophiam cōtuliſſent, adeo cunctis fuere venerabiles, vt ne hi quidem qui in ſummis dignitatibus agebant, erubeſcerent proficiſci ad illorum tuguria, & cum eis colloqui, menſæque participes fieri: quin ita fuere affecti, ac ſi bonis maximis, id quod erat veriſſimum, potiti fuiſſent: multo ſanè magis id facient, cum viderint hunc il- D luſtriſſimo ex genere, clariſſimiſque diuitijs, ſumma illa ex ſpe ad eā ſe virtutem cōtuliſſe. Itaq; quod tu maxime quereris ex his eum ad illa tranſiſſe, id in primis eſt quod illum maxime omnium vt probatum & ſpectatum facit, omnes vt in illū intueātur inducit, non planè quaſi hominem, ſed iam penitus vt Angelum. Neque enim quæ de alijs opinari ſolent, ea de filio quoque ſuſpicabuntur tuo, quòd ille ſcilicet vel honoris ambitione captus, vel pecunias deſiderans, vel inſignis ex humili fieri cupiens, hanc elegit viam, huicque propoſito ſe addixit. Quæ profectò verba, etſi cum de alijs dicuntur, mendacia

CAP. X. *Honorē acquiri patribus ex filijs monachis.*

ſimul & iniqua ſunt: in ipſo tamen tuo nato, ne obſcuræ quidem ſuſpicioni locum dare potuerunt. Et ne tu putes iſta tantum contingere regibus pietatem colentibus, etiáſi imperium transferatur, & Imperatores infideles fiant, tum quoque nati tui virtus illuſtrius clareſcet. Neq; enim vt apud Gentiles, ita fit apud nos: neque principum edictis, & ſententijs iniuſtis acquieſcimus, neque eas ſequimur: verũ ſua cuique virtus immota inuiolabiliſq; perdurat, túncq; apparet maxime, cum maxime oppugnatur. Nam & is miles, qui in pace probatus fuerit, longe erit ſpectatior, ſi belli terror increpuerit. Itaq; & ſub regibus Gentilibus erit tibi æquus honor, imò vero maior quoque atque auctior. Nam qui filium tuum in pace verẽtur, multo amplius id facient, cum præliantem viderint, ſummâque confidentia & conſtantia vtentem, & plurima probitatis inſignia præ ſe ferentem. Viſne illa etiam quæ pertinent ad te, diligenter inquiramus, an id quoque ſuperfluum videtur? Is enim qui cæteris ita blandus & mitis eſt, vt querelæ occaſionem nulli præbeat, multo magis patrem reuerebitur, atque in ſummo habebit honore, longéque amplius fouebit ac tuebitur obſequio, quàm nunc. Atqui ſi in ſummo fuiſſet magiſtratu, incertum eſt, an ipſum quoque patrem contemptui habiturus eſſet: nunc vero eam elegit vitam, per quam cum rege ipſo ſit illuſtrior & clarior, cunctorum tamen vitæ humilitatem & officio erga te ſuperare perſeueret: quippe eiuſmodi apud nos obtinet philoſophia, quæ ea quæ videntur contraria, celſitudinem & humilitatem in vnam animam cogat. Et tum quidem, quippe pecuniarum cupidus, tuum etiam fortaſſis optaſſet occubitum: nunc vero vt quàm longiſſima tibi vita prorogetur orat, vt ex hoc etiam coronis clarioribus donetur. Non enim exigua merces eis propoſita eſt, qui parentes honorauerint, cũ eos ex legis inſtituto vereri iubeamur vt dominos, verbóq; ſimul & operibus colere, dum tamen in nullo pietas ac religio lædatur. quid enim tale, inquit, illis reddes, quale ipſi tibi? Conſidera denique quàm ſit rationi conſentaneum, eum qui in cæteris ad ſummum virtutis verticem prouectus ſit, id officium quoque ſumma intentione ſeruare. Nam etſi moriendum ipſi fuerit pro

Cap. XI. *Patres à filijs monachis maiori coli reuerentia.*

A ἔστι καὶ πονηρίας ῥήματα, ἐπὶ τοῦ σοῦ παιδὸς, οὔτε ὑποψίαν δυνήσεται παρασχεῖν. καὶ μή τοι νομίσῃς βασιλέων ὄντων εὐσεβῶν ταῦτα γίνεσθαι μόνον· ἀλλὰ κἂν μεταπέσῃ τὰ τῆς ἀρχῆς, καὶ οἱ κρατοῦντες ἄπιστοι γένωνται, καὶ τότε τὰ τοῦ παιδὸς ἔσται λαμπρότερα. οὐ γὰρ δὴ οἷα τὰ τῶν Ἑλλήνων, τοιαῦτα καὶ τὰ παρ' ἡμῖν, οὐδὲ ταῖς τῶν κρατούντων ἕπεται γνώμαις, ἀλλ' ἕστηκεν ἐπὶ τῆς οἰκείας ἰσχύος, καὶ τότε μάλιστα φαίνεται, ὅταν μάλιστα πολεμῆται. ἐπεὶ καὶ ὁ στρατιώτης εὐδόκιμος μὲν ἐ-
B στὶ καὶ οὔσης εἰρήνης, λαμπρότερος δὲ ἔσται καταλαβόντος πολέμου. ὥστε καὶ Ἑλλήνων κρατούντων, ὁμοίως ἔσται σοι, καὶ μειζόνως τὰ τῆς τιμῆς. οἱ γὰρ δὴ τότε τὸν υἱὸν αἰδούμενοι τὸν σὸν, πολλῷ μᾶλλον τοῦτο ποιήσουσιν, ὅταν αὐτὸν παραταττόμενον ἴδωσι, καὶ πλείονι κεχρημένον τῇ παῤῥησίᾳ, καὶ πολλὰς τῆς εὐδοκιμήσεως ἔχοντα τὰς ἀφορμάς. Βούλει καὶ τὰ πρὸς σὲ ἐξετάσωμεν, ἢ περιττὸς ἐστὶν ὁ λόγος; ὁ γὰρ πρὸς ἑτέρους οὕτως ἥμερος ὢν, καὶ πρᾶος, ὡς μηδενὶ λαβὴν παρασχεῖν, πολλῷ μᾶλλον ἐν πολλῇ τὸν πατέρα ἕξει τιμῇ, καὶ θεραπεύσει πολλῷ
C πλέον, ἢ εἰ δυναστείαν μετῆλθε κοσμικήν· ἐν ἀρχῇ μὲν γὰρ μεγάλῃ γενόμενος ἄδηλον, εἰ μὴ καὶ τοῦ πατρὸς ἔμελλεν ὑπερορᾷν. νῦν δὲ βίον εἵλετο, δι' ὃν καὶ τοῦ βασιλέως βασιλικώτερος ὢν, πάντων ἔσται πρὸς σὲ ταπεινότερος. τοιαύτη γάρ ἐστιν ἡ παρ' ἡμῖν φιλοσοφία, τὰ δοκοῦντα ἐναντία εἶναι μετριοφροσύνην, καὶ ὕψος, συνάγει εἰς μίαν ψυχήν, καὶ τότε μὲν ἅτε χρημάτων ἐρῶν, καὶ εὐξάμενος ἂν σου τὴν τελευτήν· νῦν δὲ καὶ εἰς μῆκος ἐκταθῆναί σοι τὴν ζωὴν εὔχεται, ὥστε καὶ ἐν τούτῳ λαμ-
D προτέρους αὐτῷ γενέσθαι τοὺς στεφάνους· οὐ γὰρ δὴ μικρὸς ἡμῖν κεῖται μισθὸς τοῖς τοὺς γεγεννηκότας τιμῶσιν· ἀλλ' ὡς δεσπότας αὐτοὺς ἡγεῖσθαι κελευόμεθα, λόγῳ τε, καὶ ἔργῳ θεραπεύειν, ὅταν μηδὲ τὰ τῆς εὐσεβείας παραβλάπτηται. τί γὰρ, φησὶν, αὐτοῖς ἀνταποδώσεις καθὼς αὐτοὶ σοί; ἐννόησον οὖν τὸν ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασι πρὸς ἄκρον ἥκοντα τῆς ἀρετῆς, πῶς εἰκὸς καὶ τοῦτο μετὰ πολλῆς φυλάξεσθαι τῆς ὑπερβολῆς τὸ καλόν. κἂν γὰρ ἀποθανεῖν ὑπὲρ τῆς

σῆς δίοι κεφαλῆς, οὐ παραιτήσεται, ἅτε οὐ A μόνον διὰ τὸν τῆς φύσεως κελεύοντα νόμον θεραπεύων σε, καὶ τιμῶν, ἀλλὰ πρὸ τῶν ἄλλων διὰ τὸν θεὸν, δι' ὃν καὶ πάντων τῶν ἄλλων ὁμοῦ κατεφρόνησεν. ὅταν οὖν καὶ εὐδοκιμώτερος, καὶ μᾶλλον σοῦ δοῦλος, ἢ πρότερον μετὰ τῆς τοσαύτης μεγαλονοίας, τίνος ἕνεκεν εἰπέ μοι θρηνεῖς; ὅτι καθ' ἑκάστην οὐ τρέμεις τὴν ἡμέραν, μή ποτε ἐν πολέμῳ πέσῃ; μή ποτε προσκρούσῃ βασιλεῖ; μή ποτε βασκανία τῶν συστρατευομένων ἑλῷ, ἢ οὐχὶ καὶ ταῦτα, καὶ τούτων πλείονα δεδοίκασι τῶν εὐδοκιμούντων B οἱ πατέρες; καθάπερ γὰρ οἱ παιδίον ἐφ' ὑψηλοῦ τινος ἑστῶτες τόπου τρέμειν ἀναγκάζονται, μὴ καταπέσῃ· οὕτω καὶ οἱ πρὸς μεγάλην ἀρχὴν ἀνάγοντες τοὺς υἱεῖς. ἀλλ' ἔχει τινὰ ἡδονὴν ἡ ζώνη, καὶ ἡ χλαμὺς, καὶ ἡ τοῦ κήρυκος φωνή; καὶ μέχρι πόσων ἡμερῶν ταῦτα εἰπέ μοι; μέχρι τριάκοντα, καὶ ἑκατὸν, καὶ δὶς τοσούτων; καὶ τί μετὰ ταῦτα; οὐχ ὥσπερ ὄναρ; οὐχ ὥσπερ μῦθος; οὐχ ὥσπερ σκιὰ πάντα διῆλθον ἐκεῖνα; νῦν δὲ αὐτῷ μέχρι τέλους τὰ τῆς τιμῆς, μᾶλλον δὲ καὶ μετὰ τὴν τελευτὴν, καὶ πολλῷ πλείω τότε, καὶ ταύτην αὐτὸν C οὐδεὶς ἀφαιρήσεται τὴν ἀρχὴν, ἅτε οὐχ ὑπὸ ἀνθρώπων, ἀλλ' ὑπ' αὐτῆς χειροτονηθέντα τῆς ἀρετῆς. ἀλλ' ἐβούλου πολυτελῆ φοροῦντα ἱμάτια, καὶ ἐφ' ἵππου φερόμενον ὁρᾷν, καὶ πλῆθος ἔχοντα οἰκετῶν, καὶ παρασίτους τρέφοντα, καὶ κόλακας; τίνος ἕνεκεν ταῦτα ἤθελες; οὐχ ἡδονὴν αὐτῷ διὰ τούτων ἁπάντων κατασκευάζων; ἂν οὖν ἀκούσῃς αὐτοῦ λέγοντος· ἡμῖν γὰρ ἴσως οὐ πείσῃ· ὅτι τῶν ἐν τρυφῇ ζώντων, καὶ πορνείαις, καὶ μουσικῇ, καὶ παρασίτοις, καὶ κόλαξι, καὶ τῇ ἄλλῃ βλακείᾳ D τοσούτῳ τὸν βίον ἡγεῖται τοῦτον ἡδίω, ὡς ἑλέσθαι μυρίους θανάτους πολλάκις, εἴ τις κελεύοιτο ταύτην τὴν ἡδονὴν ἀφέντα πρὸς ἐκείνην μεταπηδῆσαι, τί πρὸς ταῦτα ἐρεῖς;

Οὐκ οἶδας ὅσην ὁ ἀπράγμων βίος ἔχει τὴν ἡδονήν; τάχα οὐδὲ ἄλλος ἀνθρώπων οὐδεὶς, ἅτε μηδέπω ταύτης γευσάμενος καθαρῶς.

A tuo capite, non abnuet, non recuſabit: quippe qui nō tantum naturali te lege colit, obſeruat, honorat: verum multo magis, vt Dei iuſſis obtemperet, propter quem cuncta ſimul penitus deſpexit & reliquit. Cum igitur ille nunc illuſtrior ſit, & opulentior, potentior, & liberalior, cúmque hac tanta magnitudine animi ſeruus tuus ſit longe amplius, quàm fuerit prius, cuius rei gratia quereris? quid ingemiſcis? An quia quotidie non metuis, ne forte in bello moriatur, ne quando animum Imperatoris offendat, ne quando commilitonum inuidię pateat? Nónne & hæc, B & his plura etiam illuſtribus filijs metuunt patres? Vt enim qui infantem puerum in ſublimi aliquo loco ſtatuerint, ne tandem is decidat, metuere coguntur: ita & hi qui filios ad excelſum aliquem dignitatis gradum prouehendos curant, illis omnia timere ſolent. At habet aliquam voluptatem baltheus, & paludamentum, & præconis vox. Et iſta tandem quot dierum ſpacio tenduntur? Num triginta, aut centum, aut bis etiam totidem? Quid poſtea? Nónne tranſierūt omnia vt fu- C mus, vt ſomnium, vt vmbra, vt fabula? At nunc illi vſque in finem honor iſte permanet, imò vero poſt mortem quoque, & quidem tunc multo cumulatior: atque hunc honorem, hoc imperium, nemo vnquam ab illo poterit auferre: quippe cum iſta non ille ab homine acceperit, verum à virtute ipſa. Sed enim tu illum malles precioſa amictum veſte procedentem, inſignique vectum equo, clientum ſtipatū multitudine, paraſitos adulatoréſq; nutrientem videre. Cuius tandem rei gratia id velles? Num vt illi voluptatē aliquam D ex his omnibus parares? At ſi audieris illum dicentem, ne nobis fortaſſe minus fidem habeas, tanto ſe vitam iſtam ea quam degunt, qui in delicijs viuunt, qui formoſis meretricibus vtuntur, qui ſe muſicæ, paraſitis, aſſentatoribus omnique id genus laſciuiæ addixerunt, iucundiorem ac dulciorem exiſtimare, vt malit millies emori, quàm ijs obtemperare, qui iubent hac illum omiſſa voluptate ad illam ſe conferre, quid ad hæc dicturus es? Num ignoras quantum voluptatis, quid iucunditatis ea vita pariat, quæ à ſtrepitu negociorum remota penitus quietem agit? Fortaſſe nec vllus id hominum nouit, quippe qui eam vitam nunquam perfecte guſtauit.

CAP. XII. *Quanta ſit iucunditas vitæ monaſticæ.*

Cum itaque nec claritudo deſit, atque hæc quæ ſibi miſceri vix poſſunt, ſecuritas & gloria in vnum coëant: quid hac vita præſtabilius dici aut fingi poteſt? Dices, quid tu iſta mihi ingeris, qui ſum à philoſophia remotiſſimus? Cur ergo natum tuũ quoque ad eam propius accedere non ſinis? Satis ſit iſto te incõmodo affectum eſſe. Nonne ſummum eſſe detrimentum arbitraris, quando ad extremam prouecti ſenectutẽ, vt qui in priori ætate nihil boni, nihil emolumenti fueritis lucrati, moleſtiſſime eam ætatem fertis? At ideo, inquit, eam moleſte ferimus, quòd magna nobis contulit iuuentus commoda. Quænã magna? Da ſenem, qui magna iſta commoda habeat. Si enim illa habuiſſet, perſeueraſſent vtique cum illo, nec modo vt his orbatus atque deſtitutus, ita lamentaretur: ſin vero illa auolauerunt, & marcida euanuerunt, quónam modo fuerunt magna quæ ſic cito extincta ſunt? Atqui filius tuus nunquam prorſus id patietur: ſed ſi ad longiſſimam quoque ſenectutem ipſi protendantur anni, non illum videbis indignantem, aut iniquo animo ferentem, vt vos facitis: verum gaudentem, geſtientem, exultantem, triumphantem. Tunc enim bona eius vigent amplius, & florẽt: veſtræ autem diuitiæ etſi bona habeant innumera, in primo ſtatim ætatis flore facient illa contractiora. Non autem iſta ita faciunt, ſed vſque ad ſenectutem durant, excedentéſque è vita comitantur: idcirco vos cum tantam diuitiarum copiam præparatam in ſenectutem habeatis, plurimæque vobis & deliciarum & gloriæ occaſiones ſuppetant, iraſcimini & indigne fertis, quòd ætas non ſufficiat vt eis frui valeatis: idcirco mortem quoque perhorreſcitis, vóſq; tunc potiſſimum miſerabiliores omnibus eſſe confitemini, cum maximè floretis. Contrà, ille tunc inſigni requie fruetur, cum ſenuerit, quippe qui ad portum venire properat, habétque eam iuuentutem, quæ viget ſemper ac viret, nullúmque metuit ſenectutis occaſum. Verum enim tu filium tuum eis delicijs, eiſque hauriendis voluptatibus inſtare voluiſſes, quarum illum millies pœnituiſſet, tæduiſſétque cum ad ſenectutem perueniſſet. Sed ab eiuſmodi delicijs nos & ipſos quoque inimicos noſtros liberet Deus. verum ego quid ſenectutem memoro, quandoquidem die vno voluptas illa omnis extinguitur? imò ne die quidem integra vel hora vna illa perdurat:

A ὅταν δὲ καὶ λαμπρότης προσῇ, καὶ τὰ ἄμικτα ταῦτα πάλιν συνέρχηται, ἀσφάλειά τε, καὶ εὐδοκίμησις· τί ταύτης βέλτιον γένοιτ' ἂν τῆς ζωῆς; ἀλλὰ τί μοι ταῦτα διαλέγῃ, φησὶ, πόῤῥω φιλοσοφίας ἑστῶτι; τί οὖν καὶ τὸν υἱὸν κωλύεις γενέσθαι ταύτης ἐγγύς; ἀρκεῖ μέχρι σοῦ στῆναι τὰ τῆς ζημίας. οὐχ ἡγῇ μεγίστην εἶναι ζημίαν, ὅταν πρὸς ἔσχατον γῆρας ἐλάσαντες, ἅτε μηδὲν ἐπὶ τῆς προτέρας ἡλικίας καρπωσάμενοι χρηστὸν, δυσχεραίνητε πρὸς τὸ γῆρας; καὶ μὴν διὰ τοῦτο φησὶν αὐτὸ δυσχεραίνομεν, ὅτι μεγάλα ἡμᾶς ὤνησεν ἡ B νεότης. ποῖα μεγάλα; δεῖξον ἔχοντα τὸν γέροντα τὰ μεγάλα ἐκεῖνα; εἰ γὰρ εἶχεν αὐτὰ, καὶ μεμαθήκει διατηρεῖν, οὐκ ἂν ὡς ἔρημος ὢν ἁπάντων τούτων οὕτως ὠδύρετο· εἰ δὲ ἀπέπτη, καὶ ἐμαράνθη, ποῖα μεγάλα τὰ οὕτω ταχέως σβεννύμενα; ἀλλ' οὐχ ὁπότε τοῦτο πείσεται ὁ σός· ἀλλ' εἴ ποτε εἰς γῆρας ἔλθοι μακρὸν, οὐκ ὄψει ταῦτα ἀποδυσπετοῦντα, ὥσπερ καὶ ὑμεῖς, ἀλλὰ χαίροντα καὶ γαννύμενον, καὶ ἀγαλλόμενον. τὰ γὰρ ἀγαθὰ αὐτοῦ τότε ἀκμάζει μᾶλλον· ὁ δὲ πλοῦτος ὁ ὑμέτερος, κἂν μυρία C ἀγαθὰ κεκτημένος ᾖ, ἐπὶ τῆς προτέρας αὐτὰ συνέστελλεν ἡλικίας· ταῦτα δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ μένει καὶ ἐν γήρᾳ. καὶ ὑμεῖς μὲν πολλὰς καὶ δόξης, καὶ τρυφῆς ὑποθέσεις ἔχοντες ἐπηρεάζεσθε, ἅτε οὐκ ἀρκούσης τῆς ἡλικίας πρὸς τὴν ἀπόλαυσιν· διὰ τοῦτο καὶ πρὸς τὴν τελευτὴν φρίττετε, καὶ πάντων ἐλεεινότεροι εἶναι φατὲ τότε μάλιστα, ὅταν εὐδοκιμῆτε· ἐκεῖνος δὲ τότε ἀναπαύσεται μάλιστα, ὅταν γηράσῃ, ἅτε εἰς λιμένα ἐπειγόμενος ἐλθεῖν, καὶ νεότητα μὲν ἔχων ἀεὶ ἀκμάζουσαν, D εἰς γῆρας δὲ οὐδέποτε ἐπείγουσαν. σὺ δὲ τοιαύτῃ τρυφῇ τὸν υἱὸν ἐβούλου τρυφᾷν, δι' ἣν ἂν μετενόησε μυριάκις, καὶ ἤλγησεν ἐν γήρᾳ γενόμενος· ἀλλὰ μὴ γένοιτο, μηδὲ τοὺς ἐχθροὺς τοὺς ἡμετέρους τοιαῦτα τρυφῆσαί ποτε. καὶ τί λέγω τὸ γῆρας; ἐν γὰρ ἡμέρᾳ μιᾷ σβέννυται τὰ τῆς ἡδονῆς ἐκείνης· μᾶλλον δὲ οὐκ ἐν ἡμέρᾳ, οὐδὲ ἐν ὥρᾳ,

Digitized by Google

ἀλλὰ καὶ ἐν μικρᾷ, καὶ ἀκαριαίᾳ ῥοπῇ; τί γάρ ἐστιν ἡδονή; οὐ τὸ γαστρίζεσθαι, καὶ Συβαριτικὰς παρατίθεσθαι τραπέζας, καὶ γυναιξὶν ὡραίαις συγγίνεσθαι καθάπερ τινὰς χοίρους ἐν βορβόρῳ κυλινδουμένους; ἀλλὰ γὰρ μήπω τοῦτο· τὴν δὲ ἡδονὴν ἐξετάσωμεν τέως, εἰ μὴ ψυχρά τίς ἐστι, καὶ εὐτελής, καὶ εἰ βούλει προτέραν τὴν ἡδίω δοκοῦσαν εἶναι τὴν τῆς τρυφῆς. δεῖξον οὖν μοι ταύτης χρόνον, καὶ πόσον κατέχειν ὑμᾶς δύναιτ' ἂν μέρος ἡμέρας; τοσοῦτον, ὅσον οὐδὲ ὀφθῆναι καλῶς. ἅμα τε γὰρ ἐνεπλήσθη τις, καὶ τὴν ἡδονὴν ἔσβεσε, B καὶ πρὸ τῆς πλησμονῆς δὲ ῥεύματος θᾶττον παρέρχεται, πρὸς αὐτὸν ἀφανιζομένη τὸν λαιμόν, καὶ οὐδὲ τοῖς σιτίοις ἀρκοῦσα συγκατελθεῖν· ὁμοῦ γὰρ παρῆλθε τὴν γλῶτταν, καὶ συγκατέλυσε τὴν ἰσχύν. καὶ σιωπῶ τὰ λοιπὰ κακά, καὶ ὅσος ἀπὸ ταύτης γίνεται τῆς τρυφῆς ὁ χειμών. οὐ γὰρ μόνον ἡδίων ὁ μὴ τρυφήσας, ἀλλὰ καὶ κουφότερος, καὶ ῥᾷον διαγίνεται τοῦ διασπασθέντος ὑπὸ τῆς πλησμονῆς. ὕπνος γάρ φησιν ὑγιείας ἐν σπλάγχνῳ μετρίῳ. τί δεῖ λέγειν τὰς νόσους, τὰς ἀηδίας, τὰς συμφοράς, τὰς δαπάνας τὰς εἰκῇ; ὅσαι αἱ αἰτιάσεις, ὅσαι αἱ C ἐπιβουλαί, ὅσαι καὶ ἀπὸ τούτων ἐπήρειαι τῶν συμποσίων βλαστάνουσιν; ἀλλὰ τὸ πόρναις γυναιξὶν ὁμιλεῖν ἡδύ; καὶ ποίας μετὰ τοσαύτης αἰσχύνης ἡδονὴ γένοιτ' ἄν; μάλιστα δὲ μηδὲ ἐνταῦθα τοῦτο ἐξετάζωμεν τέως, μηδὲ τὰς ἐκ τῶν ἐραστῶν μάχας, μηδὲ τοὺς ἐκ τῶν ἀντεραστῶν πολέμους, μηδὲ τὰς κατηγορίας· ἀλλ' ἔστω τις μετ' ἐξουσίας ἀπολαύων τῆς ἀσελγείας ἐκείνης, καὶ μήτε ἀντεραστὴν ἐχέτω, μήτε ὑπεροράσθω παρὰ τῆς ἐρωμένης, τότε, χρήματα ὥσπερ ἐκ πηγῶν ἀνα- D λισκέτω, καίτοι οὐδαμοῦ ταῦτα συμβεβηκέναι πάντα δυνατόν· ἀλλὰ δεῖ τὸν μὲν μὴ μέλλοντα ἔχειν ἀντεραστήν, τὴν οὐσίαν καταλῦσαι πᾶσαν, νικῶντα τῇ φιλοτιμίᾳ τοὺς ἄλλους ἅπαντας, τὸν δὲ μὴ βουλόμενον ἀπορεῖν, ὑπεροράσθαι παρὰ τῆς πόρνης, καὶ διαπτύεσθαι πάλιν. πλὴν ἀλλὰ μηδὲν ἔστω τούτων, ἀλλὰ πάντα αὐτῷ κατὰ νοῦν παραχωρείτω,

A ſed breuiſſimo temporis momento. Quid enim eſt voluptas? Nónne ventri ſe dedere, cibóſque delicatos parare, & ſpecioſis mulieribus congredi, porcorum inſtar ſe in cœno volutantium? Sed iſta poſt videbimus. Interim voluptatem ipſam quæ ſit indagemus, atque videamus, annõ planè leuiſſima ſimul & viliſſima ſit, atque illam, ſi placet, primum inſpiciamus, quæ cæteris iucundior videtur, delicatæ nimirum educationis voluptatem. Dic oro illius tempus, quantúmque nos illa continere poſſit: profectò partem tem- B poris adeo breuem, vt ne plenè quidem qualis ſit videri poſſit. Nam ſimul ac quiſque impletus fuerit, voluptatem etiam omnem extinxit. Atque antequam illa impleatur, fluenti vnda citius pertranſiens, ad ipſas fauces deficit & euaneſcit, nec tamdiu durare poteſt, dum cibus ad interiora deſcendat: ſimul enim atque linguã pertranſijt, vim etiam omnem amiſit. Omitto mala illa & incommoda quæ ſolent eiuſmodi delicijs gigni, quantum illæ rixarum, quantúmque tumultuum excitent. Non modo autem iucundior C & lætior eſt, qui eas delicias ſpernit, quàm is qui ſaturitate diſtenditur: verum leuior quoque, facilior, gratior. Somnus enim, inquit, ſanitatis in viſcere moderato. Quid me dicere neceſſe eſt morbos, mœrores, clades, inanéſque ſumptus? quæ controuerſiæ, quæ lites, quæ inſidiæ, quæ ex hiſce commercijs odia, rixæque pullulant? Eccli. 31. 24

C. XIII. *Non eſſe maiore voluptatem ex mulierum cõgreſſu vitæ monaſticæ ſuauitate.*

At habet quiddam dulcedinis ac ſuauitatis meretricibus mulieribus congredi. Et quæ poteſt eſſe voluptas in tanta turpitudine? Sed hæc interim indagare omittamus, nec amatorum D pugnas proſequamur, nec bella inter ſe riualium, nec accuſationes & crimina: verum ſit aliquis qui licenter, ſummáque cum libertate obſcœna illa libidine fruatur, neque riualem vllum habeat, nec à ſpecioſa illa muliere contemnatur: pecuniarum præterea tanta illi ſit copia, vt eas veluti ex manãtibus fontibus hauriat, & largiſſime impendat, quãquam impoſſibile eſt hæc omnia ſimul conuenire. Cæterum ei qui riualem habiturus eſt, omne patrimonium exhauriẽdum erit, vt alios omnes largitate munerum ſuperet: rurſúmque qui noluerit ad extremam inopiam deduci, is demum à meretrice ſpernetur, abijcietur, reſpuetur. Cæterum vt concedamus nihil horum fore impedimento quo minus ipſi omnia ſuperfluant, atque ex ſententia proueniant:

quam tu tandem nobis voluptatem his potes oſtendere? Num in ipſo congreſſus tempore apparet? At quiſque ſimul ac impleuit coitus rem, voluptatem etiam extinxit omnem: qui autem adhuc in congreſſu eſt, non ſanè in voluptate agit, verùm in tumultu, & perturbatione ingenti, in ardentibus aculeis, in inſania, in cõcuſſione & feruore vehementi. Atqui non eiuſmodi noſtra voluptas eſt. Abſit id penitus, verùm & quietum ſemper animum ab omni perturbatione ſeruat, & metum nullum aut concuſſionem inducit, ſed puriſſimam quandam præſtat integerrimamque lætitiam, eamque glorioſiſſimam, & quæ ſine nullo cõcludi poſſit: longéque illa vehementior, quàm veſtra, & potentior eſt. Atque id oſtendere quatenus noſtra ſit quàm veſtra iucundior, ſecurior, gratior, difficile non eſt. Veſtram enim voluptatem metus comprimere ac fugare poteſt. Nam ſi rex mittat, qui minetur mortẽ, complures ita affectos ea voluptas deſeret: eis vero qui noſtra iſta voluptate potiuntur, ſi quis millies mortem inferat, non modo non perſuadebit, vt eam negligant, verum irridebitur magis: adeo noſtra gratior & dulcior & violentior quàm veſtra eſt, prorſúſque nulla eſt vtriuſque comparatio. Ne igitur inuideas filio, cũ ſe à fluxis bonis, & quæ ne ſunt quidẽ ad ea quę & ſunt, & in ęternum perſeuerant, cõfert: neque lugeas eum qui beatiſſimus meretur dici: ſed eum luge, qui non eiuſmodi eſt, quiq; in præſenti vita, tanquam in concitatiſſimo circumfertur euripo.

C. XIV. *Peroratio & conclusio libri, quo Gentilẽ alloquitur.* Atque vt iam ad ſummam veniamus: tu enim etſi Gentilis ac infidelis es, noſtram tamen hanc perorationem ſuſcipies. Audiſti profectò Cocytos, & Pyriphlegethontas fluuios, & Stygis vndam, & Tartarum tanto inferiorem terra, quantum hæc ipſa diſtat à cœlo, plurimóſque ſuppliciorum modos. Etſi enim hæc illi explicare, prout erant, non potuerunt, quippe Gentiles & cogitationibus proprijs inſtincti, noſtra quàm longius odorati, futuri tamen iudicij vmbram quandam atque imaginem expreſſerunt. Denique inuenies & poëtas, & philoſophos, & oratores, atque omne ſcriptorum genus de dogmatibus huiuſmodi philoſophantes. Audis enim & Elyſium campum, & beatorum inſulas, & prata virentia, & myrtos, & auram tenuem, odorémque ſuauiſſimum cuncta replentem,

A ποίαν τὴν ἐκ τούτων ἡδονὴν ἐπιδεῖξαι ἔχεις ἡμῖν; οὐδὲ γὰρ ἐν αὐτῷ τῷ τῆς μίξεως φαίνεται καιρῷ· ἀλλ' ὁ μὲν πληρώσας τὴν συνουσίαν, καὶ τὴν ἡδονὴν ἔσβεσεν· ὁ δὲ ἐν τῇ μίξει ὢν, οὐκ ἔστιν ἐν ἡδονῇ, ἀλλ' ἐν θορύβῳ, καὶ ταραχῇ, καὶ οἴστρῳ, καὶ κλόνῳ πολλῷ, καὶ βρασμῷ. ἀλλ' οὐχ ἡ παρ' ἡμῖν ἡδονὴ τοιαύτη· μὴ γένοιτο· ἀλλὰ διαπαντὸς ἀχείμαστον τηρεῖ τὴν ψυχὴν, καὶ θόρυβον οὐδένα, οὐδὲ κλόνον ἐπάγει· καθαρὰν δέ τινα εὐφροσύνην, καὶ εἰλικρινῆ, καὶ ἔνδοξον, καὶ τέλος οὐκ ἔχουσαν, δυνατωτέραν πολλῷ, καὶ σφοδρο- B τέραν τῆς παρ' ὑμῖν. ὅτι γὰρ ἡδίων αὕτη ἡ ἡδονὴ, τὴν μὲν ὑμετέραν ἱκανὸς ἀποστῆσαι φόβος. κἂν γὰρ βασιλεὺς γράμματα καταπέμψῃ, θάνατον ἀπειλοῦντα, ὃ πλείους τῶν ἀνθρώπων ἐκστήσονται ταύτης τῆς ἡδονῆς· ἐκείνης δὲ, κἂν μυρίους θανάτους τις ἐπιφέρῃ, οὐ πείσει καταφρονῆσαι, ἀλλὰ γελασθήσεται μᾶλλον, οὕτω τυραννικωτέρα τίς αὕτη ἐστὶν ἐκείνης, καὶ ἡδίων, καὶ οὐδ' ἂν σύγκρισιν δέξεται πρὸς ἐκείνην. μὴ δὴ βασκήνῃς τῷ παιδὶ, ἀπὸ τῶν ῥεόντων ἀγαθῶν, μᾶλλον δὲ οὐδὲ C ὄντων, ἐπὶ τὰ ὄντα, καὶ μένοντα διαβαίνοντι, μηδὲ θρήνει τὸν μακαρίζεσθαι ἄξιον· ἀλλ' εἴ τις μὴ τοιοῦτος, κατάκλαε ἐν εὐρίπῳ τῷ παρόντι βίῳ φερόμενος. καὶ τὸ δὴ κεφάλαιον, εἰ γὰρ ἄπιστος σὺ καὶ Ἕλλην, ὅμως κἂν τοῦτον παράδεξαι τὸν λόγον, ἀκούεις Κωκυτοὺς πάντως, καὶ Πυριφλεγέθοντας ποταμοὺς, καὶ Στυγὸς ὕδωρ, καὶ Τάρταρον τοσοῦτον ἀπέχοντα τῆς γῆς, ὅσον αὕτη τοῦ οὐρανοῦ, καὶ πολλοὺς κολάσεων τρόπους. εἰ γὰρ καὶ μετὰ ἀληθείας, ὡς ἔχει, ταῦτα εἰπεῖν, οὐκ D ἠδυνήθησαν Ἕλληνες ἅτε ἀπὸ λογισμῶν κινηθέντες καὶ τῶν παρ' ἀκουσμάτων τῶν παρ' ἡμῖν, ἀλλ' ὅμως εἰκόνα τινὰ κρίσεως ἔλαβον, καὶ ποιητὰς, καὶ φιλοσόφους, καὶ λογοποιοὺς, καὶ πάντας εὑρήσεις ὑπὲρ τούτων φιλοσοφοῦντας τῶν δογμάτων. ἀκούσεις δὲ καὶ Ἠλύσιον πεδίον, καὶ μακάρων νήσους, καὶ λειμῶνας, καὶ μυρσίνας, καὶ λεπτὴν αὔραν, καὶ εὐωδίαν πολλὴν,

Digitized by Google

καὶ χοροὺς ἐκεῖ διατρίβοντας, καὶ λευκὴν περιβεβλημένους στολὴν, χορεύοντάς τε, καὶ ᾄδοντας ὕμνους τινὰς, καὶ ὅλως καὶ πονηροῖς, καὶ ἀγαθοῖς ἀποκειμένην ἀντίδοσιν, μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀποδημίαν. πῶς οὖν οἴει μετὰ τοιούτων βιοῦντας λογισμῶν τούς τε ἀγαθοὺς, τούς τε οὐ τοιούτους; οὐχ οἱ μὲν ταῦτα στρέφοντες κἂν ἀλύπως αὐτοῖς, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ἡδονῆς τὰ τοῦ παρόντος παραχωρῇ βίου, καθάπερ ὑπό τινος ἐλαύνονται μάστιγος τοῦ συνειδότος καὶ τῆς προσδοκίας τῶν δεξομένων αὐτοὺς δεινῶν· οἱ δὲ ἀγαθοὶ κἂν μυρία πάσχωσι κακὰ, κατὰ Πίνδαρον, ἐλπίδα χρυσόπτερον ἔχουσιν οὐκ ἀφιεῖσαν τῶν παρόντων κακῶν αἴσθησιν λαβεῖν; ὥστε καὶ κατὰ τοῦτο μείζων ἐκείνη ἡ ἡδονή. πολλῷ γὰρ βέλτιον, ἀπὸ πόνων προσκαίρων ἀρξάμενον, πρὸς ἀνάπαυσιν ἄπειρον τελευτῆσαι, ἢ τῶν δοκούντων εἶναι ἡδίστων ἐν βραχεῖ γευσάμενον, ἐπὶ τὰ πικρότερα, καὶ φορτικώτερα λῆξαι κακά. ὅταν δὲ πρὸς τούτῳ, καὶ ὡμολογημένον ᾖ, ὅτι καὶ ἐνταῦθα ἐστὶν ὁ βίος ἡδίων, οὐχὶ τοῦτο ὅπερ ἀρχόμενος ἔφην, ἀνάγκη νῦν ποιεῖν, ἐλεεῖν τοὺς τὰ τοιαῦτα δακρύοντας ἀγαθά; οὐ δὴ θρήνων ἄξιος ὁ παῖς ὁ σὸς, ἀλλὰ κρότων, καὶ στεφάνων, ἐπὶ τὴν ἀκύμαντον ζωὴν, καὶ τὸν εὔδιον λιμένα ἐλθών· ἀλλ' ὀνειδίζουσί σε πατέρες πολλοὶ υἱοὺς ἔχοντες ἐν τῷ παρόντι στεφανουμένους βίῳ, καὶ δακρύουσί σε, ὅταν ἴδωσιν ἕτεροι, καὶ γελῶσιν ἄλλοι. διὰ τί δὲ μὴ τούτους σὺ μᾶλλον καταγελᾷς, καὶ πενθεῖς; μὴ γὰρ δὴ τοῦτο σκοπῶμεν, εἰ σκώπτουσιν ἡμᾶς, ἀλλ' εἰ καλῶς, καὶ δικαίως. κἂν μὲν τοῦτο ᾖ, καὶ μὴ γελώντων ἐκείνων ἡμεῖς δακρύωμεν· ἐὰν δὲ ἀδίκως τοῦτο πράττωσι, κἂν ἅπαντες γελῶσιν, ἡμεῖς μὲν ἑαυτοὺς μακαρίζωμεν, ἐκείνους δὲ θρηνῶμεν, ἅτε πάντων ἀθλιωτέρους ὄντας, καὶ τῶν μαινομένων οὐδὲν διαφέροντας. ὁ γὰρ γελῶν τὰ πολλῶν ἐπαίνων ἄξια, καὶ στεφάνων, μαινομένων ἐστὶ, καὶ τῶν αὐτὰ νοσούντων αὐτοῖς. Εἰπὲ γάρ μοι, εἰ περὶ τὴν τῶν ὀρχουμένων, καὶ τὴν ἡνιόχων μανίαν ἐπτοημένου τοῦ παιδὸς ἐπῄνουν σε, καὶ ἐθαύμαζον ἅπαντες,

A & choros ibi cōmorantes, amictos ſtola candida tripudiantes, atque hymnos quoſdã concinentes, proſuſque poſt vitæ exceſſum, & malis & bonis repoſitam pro meritis mercedem. Quonam ergo tu tandem in ſtatu animi eos, ſiue bonos ſiue malos, viuere exiſtimas, qui iugiter eiuſmodi ſecum cogitationes verſant? Nonne alij quidẽ, etſi præſens eis vita per cuncta blãdiatur, degantq; alias ſine mœrore, ſummáque cum voluptate, quaſi quodam conſcientiæ flagello ſemper impelluntur, & exagitantur, atque perterrentur, futurorúmque B malorũ expectatione cruciantur: boni vero etſi malis innumeris vexẽtur, iuxta Pindarũ ſpem habent, qua recreentur, quæ mala præſentia ipſos nec ſentire ſinit? Itaque in hoc quoque maior voluptas noſtra, quàm veſtra eſt. Multò enim profectò melius, multóque præſtantius eſt, à temporalibus & momentaneis laboribus incipere, atque in infinitam requiem deſinere, quam his, quę videntur eſſe iucundiſſima, breuiter guſtatis, in ſumma & grauiſſima incōmoda decidere. Cum igitur id conceſſum ſit, hic etiam vitam illam vir- C tuti deditam eſſe iucundiſſimam: non id quod initio dixi faciendum eſt, atq; eos miſerandum, qui in talibus tantiſque bonis lacrymantur & gemunt? Non igitur lamẽtationibus dignus eſt filius tuus, verum plauſibus coroniſq; clariſſimis, qui ex tantis mundanorum fluctuum motibus, ad trãquilliſſimam vitam, portúmque tutiſſimum ſe recepit. At exprobrant tibi patres plurimi filios florentes opibus habentes ac ſeculo addictos, teq; digito denotant, & ſibi inuicem oſtendunt alij cum vident, atque irrident alij. Cur nõ tu eos D magis & irrides, & miſeraris? Neque enim id intuendum eſt, an irrideant & obiurgent nos, ſed an rectè & iuſtè id faciant. Quòd ſi digni fuerimus qui irrideamur, etiamſi non illi rideant, nos tamen lugere merito debebimus. ſin vero id iniuſtè & iniquè faciãt, etiamſi omnes rideant, nos tamen beatos eſſe ſentiamus: illorum vicem doleamus, quippe qui cunctis infœliciores ſunt, & nihilo inſanis meliores. Inſanorum enim eſt, & eiuſmodi morbo laborantium, eum qui plurimis & coronis & laudibus ſit dignus, irridere. Dic enim oro, ſi quòd filius tuus ſaltatorum inſaniæ, vel aurigarum ſe omnino addixiſſet, inde te laudarent atque admirarentur vniuerſi,

beatiſſimúmq; eſſe faterentur: nonne irriſionem hanc, & quidem mordacem eſſe exiſtimares? Quid illud? ſi quid ſtrenuum aliquid, ac forte, dignúmq; laudibus egiſſet, propterea te omnes irriderent, probriſque reſpergerent: nónne illos amentes, inſanos, furioſóſque proclamares? Atqui hoc nunc quoque faciamus, neq; opinioni multitudinis acquieſcamus: verum diligentiſſimo rationis examini de filio tuo ferendam ſententiã permittamus: videbis profectò ridiculoſos iſtos homines viliſſimorum potius mancipiorum, quàm liberorum parentes eſſe filiorum, ſi filio tuo illi cõparati fuerint. Verumenimuero tu necdum iſta conſpicari, aut perpendere vales nimio excæcatus affectu: cum vero te modicum collegeris atque requieueris, filiúſque tuus plurima de ſe virtutis documenta dederit, non iam tibi verbis opus erit: & ipſe enim hæc atque his plura etiam ad alios loqueris. Quæ ſanè ego omnia non tibi ſine certa ratione prænuncio, ſed loquor quæ expertus ſum. Amico enim quodam & ſodali vſus ſum, qui patrem habebat infidelem, diuitem, ſpectatum, & vndecũque clariſſimum. Is primum quidẽ concitauit principes, & intẽtauit carcerem, parauit vincula, ipſúmque omnibus exutum, & neceſſarijs etiam alimentis indigentem, in alienum dimiſit ſolum, hac illum arte ſibi acquieturũ putans, atque ad ſeculi latiores vias redditurũ: poſtquàm vero illum in nullo ſibi cedere peruidit, neq; penitus moueri loco, victus tandè manus dedit, & palinodiam cecinit: nunc in honore habet filium, illúmque amplius quã ſi pater eſſet, colit, obſeruat, reuetetur. Cúmq; plures alios habeat liberos ſpectatos in ſeculo viros, eos ne dignos quidem qui ſerui huius ſint, arbitratur, atque ex eo ipſo filio longe clariſſimus eſt. Hæc eadem in tuo nato etiã perſpiciemus, atque me vera proſequutum ex rebus ipſis addiſces diligenter: idcirco ipſe quoq; iam loquendi finem faciam id tantum orans atque obſecrans, vt annũ vnum expectes, aut minus etiã. Neque enim ea quæ apud nos in ſtudio eſt virtus, multis diebus vt perficiatur opus habet, quippe quæ diuina gratia germinat, & mature ad frugem peruenit: inſpiciéſque iſta omnia quæ dicta ſunt, rebus ipſis impleta. Nec modo facta laudabis, verum ipſe quoq; ſi te parum colligere volueris, citius ipſius æmulus atque imitator eris, ducem & magiſtrum habens virtutis atque probitatis filium.

A καὶ μακαριστὸν εἶναι ἔλεγεν· οὐχὶ χλεύην εἶναι τὸ πρᾶγμα ἐνόμισας; τί δὲ εἰ γενναῖόν τι, καὶ ἐπαίνων ἄξιον πράττοντος ἐγέλων ἐκεῖνοι, καὶ ὠνείδιζον, οὐχὶ παραπαίειν αὐτοὺς ἂν ἔφης; τοῦτο δὴ ποιῶμεν καὶ νῦν, μὴ τῇ τῶν πολλῶν ὑπονοίᾳ, ἀλλ' ἀκριβεῖ λογισμῶν ἐξετάσει, τὴν περὶ τοῦ παιδὸς ἐπιτρέποντες ψῆφον, καὶ ὄψει τοὺς γελῶντας ἀνδραπόδων μᾶλλον, ἢ ἐλευθέρων ὄντας παίδων πατέρας, ὅταν πρὸς τὸν υἱὸν ἐξετάζωνται ἐκεῖνοι τὸν σόν. νῦν μὲν γὰρ ὑπὸ τοῦ πάθους σκοτούμενος οὐδὲ δια-

B βλέψαι πρὸς ταῦτα δυνήσῃ· ὅταν δὲ μικρὸν ἀναπαύσῃ, καὶ ὁ υἱὸς πολλὴν ἐπιδείξηται τὴν ἀρετὴν, οὐκέτι σοι λόγων δεήσει, ἀλλὰ ταῦτα σὺ πρὸς ἑτέρους ἐρεῖς καὶ πλείονα τούτων. καὶ οὐχ ἁπλῶς σοι ταῦτα μαντεύομαι, ἀλλ' ἀπὸ τῆς πείρας αὐτῆς. καὶ γὰρ ἐμοὶ γέγονεν ἑταῖρος, πατέρα ἄπιστον ἔχων πλουτοῦντα, καὶ εὐδόκιμον, καὶ πάντοθεν λαμπρόν· καὶ οὗτος ὁ πατὴρ, τὸ μὲν πρῶτον καὶ ἄρχοντας ἐκίνησε, καὶ δεσμὰ ἠπείλησε, καὶ πάντων αὐτὸν ἀποδύσας, ἐπὶ τῆς ἀλλοτρίας εἴασε γῆς,

C καὶ τῆς ἀναγκαίας δεόμενον τροφῆς, ὡς ταύτῃ πείσων πρὸς τὴν βιωτικωτέραν ζωὴν ἐπανελθεῖν· ἐπειδὴ δὲ εἶδε πρὸς οὐδὲν τούτων ἐνδόντα, ἡττηθεὶς, παλινῳδίαν ᾖσε, καὶ νῦν τιμᾷ τὸν υἱὸν, καὶ αἰδεῖται μᾶλλον πατρός· καὶ πολλοὺς ἔχων ἑτέρους παῖδας εὐδοκιμοῦντας, οὐδὲ δούλους ἐκείνους τούτου φησὶν εἶναι ἐπιτηδείους· καὶ αὐτὸς δὲ πολλῷ λαμπρότερός ἐστι διὰ τὸν υἱόν. ταῦτα, καὶ ἐπὶ τοῦ παιδὸς ὀψόμεθα τοῦ σοῦ, καὶ ὅτι οὐ ψευδόμεθα, διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν εἴσῃ καλῶς. διὸ σιγήσομαι λοιπὸν, τοσοῦτόν σου δεηθεὶς, ἐνιαυτὸν ἀνάμεινον

D μόνον, ἢ καὶ ἐλάττονα χρόνον· οὐδὲ γὰρ δεῖται πολλῶν ἡμερῶν ἡ παρ' ἡμῖν ἀρετὴ, ἅτε δὴ θεία βλαστάνουσα χάριτι, καὶ ὄψει πάντα τὰ εἰρημένα ἐπὶ τῶν πραγμάτων αὐτῶν δεικνύμενα. καὶ οὐ μόνον ἐπαινέσεις τὰ γεγενημένα, ἀλλὰ κἂν μικρὸν διαναστῆναι θελήσῃς, ταχέως καὶ πρὸς τὸν αὐτὸν ἥξεις ζῆλον ἐκείνῳ, διδάσκαλον ἔχων τῆς ἀρετῆς τὸν υἱόν.

A

ΠΡΟΣ ΠΙΣΤΟΝ ΠΑΤΕΡΑ.

ΦΕΡΕ δὴ λοιπὸν καὶ τὸν πιστὸν πατέρα διδάξωμεν, ὅτι τοῖς ἐπάγουσιν αὐτοῦ τὸν υἱὸν πρὸς τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν πολεμεῖν οὐ B χρή. καίτοι γε κινδυνεύει λοιπὸν καὶ οὗτος ἡμῖν ἐκ περιουσίας ὁ λόγος γίνεσθαι, καὶ τοὐναντίον ἐκβαίνειν, ὅπερ ἔμπροσθεν ἔλεγον. τότε μὲν γὰρ ἔφην, ὅτι με τοῦ ἀγῶνος τούτου ὁ νόμος οὐκ ἀναγκάζει πρὸς τὸν Ἕλληνα ἀποδύσασθαι, ἀλλὰ τοὺς ἔσω κρίνειν μόνον κελεύσας ὁ ἀπόστολος Παῦλος τῆς πρὸς τοὺς ἔξωθεν μάχης ἀφῆκεν ἐλευθέρους ἡμᾶς. νυνὶ δὲ, ὡς ἔοικεν οὐδὲ τούτων ἐσμὲν ἐλεύθεροι τῶν παλαισμάτων. εἰ γὰρ καὶ πρὸ τούτου πρὸς τὸν Χριστιανὸν ὑπὲρ τούτων διαλέγεσθαι αἰσχρὸν εἶναι ἐδόκει, πολλῷ μᾶλλον νῦν. πῶς γὰρ C οὐ καταδύσεται ὁ πιστὸς ὑπὲρ τούτων δεόμενος παραινέσεως, ὑπὲρ ὧν οὐδὲν ἂν ἡμῖν ἀντειπεῖν ὁ ἄπιστος ἔχοι; τί οὖν; σιγήσομεν διὰ τοῦτο, καὶ οὐδὲν ἐροῦμεν; οὐδαμῶς. εἰ γὰρ ἦν τις ὁ τὸ μέλλον ἐγγυησόμενος, καὶ καταστήσων δῆλον ἡμῖν, ὡς οὐδεὶς ἔσται λοιπὸν ὁ τὰ τοιαῦτα τολμήσας, καὶ ἡμᾶς ἔδει τὴν ἡσυχίαν ἄγειν, καὶ τοῖς παρελθοῦσι χαρίσασθαι τὸ λαθεῖν· ἐπειδὴ δὲ οὐδένα τούτων ἀξιόπιστον ἔχομεν ἐγγυητὴν, ἀναγκαῖον λοιπὸν ἡ τῶν λόγων παραίνεσις. ἂν μὲν γὰρ εὕρῃ τοὺς ταύτην νοσοῦν- D τας τὴν νόσον, ἐργάσεται τὸ αὐτῆς· ἂν δὲ μηδεὶς τῇ ἀρρωστίᾳ περιπέσῃ, ὅπερ εὐχόμεθα γέγονε. καὶ γὰρ τοῖς ἰατροῖς μετὰ τὸ παρασκευάσασθαι τοῖς ἀρρωστοῦσι τὰ φάρμακα, εὐχῆς ἔργον ἐστὶ μηδὲ εἰς χρείαν αὐτῶν καταστῆναι τὸν κάμνοντα, καὶ ἡμεῖς τοίνυν εὐχόμεθα μὲν μηδένα τῶν ἀδελφῶν τῶν ἡμετέρων χρείας ταύτης γενέσθαι τῆς παραινέσεως· εἰ δὲ ἄρα γένοιτο, ὃ μὴ γένοιτο, ὁ δεύτερος κατὰ τὴν πα-

AD PATREM FIDELEM, Liber tertius.

AGE, iam fidelem quoque patrem doceamus quàm illi non expediat, vtque integrum nõ ſit eos oppugnare, qui filium ſuum, vt Dei monita & conſilia implere pergat, hortantur. Quan- Cap. I.
B quam periculum eſt, ne iſte quoque ſermo ſuperfluè à nobis inſtituatur, contráq; ac ſuperiori libro dixeramus, contingat. Tunc enim diximus, per legem certaminis noſtri nos aduerſus Gentilẽ dimicare nõ cogi, eóſq; tantũ, qui interius ſunt iudicare, Apoſtolum 1.Cor.5.12
Paulũ iubere, omnique aduerſus eos, qui foris ſunt, pugna immunes eſſe ac liberos ſinere. Nunc autẽ, vt mihi quidem videtur, ne ab iſtis quidẽ dimicationibus ſumus immunes. Nã ſi priore libro Chriſtiano de his verba facere oportere turpe eſſe videbatur, multo id
C magis nunc. Qui enim non erubeſcet, is qui fidelis eſt, ſi de his admoneri opus habeat, in quibus ne infidelis quidem quicquam nobis cõtradicere aut reluctari poſſit? Quid igitur? tacebimúſne propterea, nihilque loquemur? Minime vero. Nam ſi quidem eſſet aliquis qui in futurũ ſponſor, & fideiuſſor accederet, nobiſq; perſpicuũ, & planè manifeſtũ faceret, fore poſthac neminem qui eiuſmodi facinora auderet: nos quoque ipſi quietẽ ageremus, eiſque qui præteriſſent, ſilentio noſtro vt latere poſſent, concederemus. Quoniã
D vero neminem eiuſmodi tenemus idoneum fideiuſſorem, neceſſaria penitus videtur verborum admonitio. Si enim aliquos inuenerit hoc morbo laborantes, operabitur profectò quod ſuũ eſt: ſin vero nemo in hanc malam valetudinem incidit, actum eſt vt volumus, & vehementer optamus. Quippe & medici etiam poſteaquam infirmis medicamenta parauerint, maximè cupiunt nihil eis opus eſſe languenti: itaque & nos optamus quidem votis omnibus, neminem eſſe ex fratribus noſtris, cui iſta admonitione opus ſit: ſin vero, quod tamen abſit, fuerint aliqui eiuſmodi, vel ſecundæ nauigationis reme-

dium nō illos effugiat. Fingamus ergo iam fidelem quoque talem eſſe qualis infidelis fuerat, eique per cuncta ſimillimum, præterquā in cultu Dei & religione. Lamentetur & lugeat ſimiliter, prouoluatur omnium pedibus, prętendat canos, & ſenectutē, & ſolitudinem, cunctáque illa proſequatur, quæ Gentilis dixerat, & quantū vult iracundiæ iudicibus moueat: quanquam in hoc aduerſus iſtum certamine iudiciū iam hominibus permittēdum non eſt. Audiuit enim profecto quæcumque ſummi apud nos viri, diuino ſpiritu repleti, de terribili horrēdóque iudicio, quod poſt huius exceſſum vitæ ſequitur, philoſophati ſunt. Atque ante omnia admonendus eſt diei illius, ac pernicioſiſſimi fluminis in morem decurrentis ignis, eiúſque flammæ quæ nunquam extinguitur, cum ſolis tollentur radij, lunæque ſpendor occultabitur, cum ſtellis decidentibus cœliſq; conuolutis virtutes commouebuntur, cum vndiq; concuſſa, & liqueſcente humo, terribilis alternúſque ſonitus tubarum concrepabit: cum percurrentibus orbem vniuerſum Angelis, aſſiſtentibúſq; regi millibus, & millibus milliū miniſtrantibus, aduenientibúſq; cum ipſo iudice ad eius obſequium paratis exercitibus, ante caſtra ipſa cœleſte ſignū elucebit, cum ſolium parabitur, & aperientur libri, maieſtáſq; illa reuelabitur inacceſſa, atque ineffabilis: cum vox illa iudicantis audietur horribilis & metuēda, alios quidem in ignē paratum diabolo & angelis eius ire præcipientis: alias vero poſt ingentem illam exercitationē, virginitatiſq; labores ipſis thalami ianuis arcentis, miniſtrorúmq; alijs zizania colligere, atq; in fornacē immittere iubentis: alijs item alios nonnullos compeditos, vinctóſque poſt terga manus in exteriores tenebras abducere, atque horrifico dentium ſtridori addicere: cum hunē quòd impudice tantū aſpexerit, illum quòd intempeſtiuo ſe riſui dederit, alium quòd maledixerit duntaxat, vehemētiſſima atque grauiſſima animaduerſione plectet. Nā quòd iſtos quoq; pœna acerbiſſima maneat, ipſum iudicem audias licet, qui & hęc, & eiuſmodi ſupplicia intētat. Ad hunc nobis iudicem prorſus eundem eſt, atquediem illum metuendum in quo nuda & patefacta erunt omnia, non tantum opera & verba, verum ipſæ quoque cogitationes & intentiones animi.

Quibus de rebꝰ admonēdus Chriſtianus monachi pater, ac primum de die iudicij.

A ἐρημίαν αὖθις οὐ διαφεύξεται πλοῦς. Διαπλαττέσθω τοίνυν καὶ ὁ πιστὸς ἡμῖν ἤδη τοιοῦτος, οἷος ὁ ἄπιστος, καὶ πάντα ἐκείνῳ παρεοικέτω, πλὴν τῆς περὶ τὸ θεῖον δόξης, καὶ θρηνείτω ὅμοια, καὶ προσκυλινδείσθω τοῖς ποσὶ τῶν ἁπάντων, καὶ τὴν πολιὰν προβαλλέσθω, καὶ τὸ γῆρας, καὶ τὴν ἐρημίαν, καὶ πάντα ἐκεῖνα λεγέτω, καὶ κινείτω πρὸς ὅσον βούλεται ὀργῆς τοὺς δικάζοντας· μᾶλλον δὲ καὶ πρὸς τοῦτον οὐκέτι ἡμῖν ἐπ' ἀνθρώπων ἐστὶν ἡ δίκη. ἤκουσε γὰρ ὅσα ἐφιλοσόφησαν περὶ ἡμῖν οἱ τοῦ θείου πληρωθέντες πνεύματος ἄν-
B θρωποι περὶ τοῦ φρικτοῦ, καὶ φοβεροῦ δικαστηρίου, τοῦ μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀποδημίαν. καὶ δεῖ παρὰ τῶν ἄλλων ἁπάντων ἐκείνης αὐτὸν ἀναμνῆσαι τῆς ἡμέρας, καὶ τοῦ ποταμηδὸν ῥέοντος πυρὸς, τῆς οὐδέποτε σβεννυμένης φλογὸς, τῆς ἀφανιζομένης ἀκτῖνος, τῆς κρυπτομένης σελήνης τῶν πιπτόντων ἄστρων, τῶν ἐλαυνομένων οὐρανῶν, τῶν κλονουμένων δυνάμεων, τῆς τηκομένης πανταχόθεν καὶ ἀναβρασσομένης γῆς τῆς φοβερᾶς καὶ ἐπαλλήλου τῶν σαλπίγγων ἠχῆς τῶν διατρεχόντων τὴν
C οἰκουμένην ἀγγέλων, τῶν παρεστηκυιῶν χιλιάδων, τῶν λειτουργουσῶν μυριάδων, τῶν μετ' αὐτοῦ τοῦ κριτοῦ παραγινομένων τῶν στρατοπέδων, τοῦ ἔμπροσθεν λάμποντος σημείου, τοῦ ἑτοιμαζομένου θρόνου, τῶν ἀνοιγομένων βίβλων, τῆς ἀπορρήτου δόξης, τῆς φοβερᾶς, καὶ φρικτῆς τοῦ δικάζοντος φωνῆς, τοὺς μὲν εἰς τὸ πῦρ πέμποντος τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ, καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ, τὰς δὲ τὰς θύρας ἀποκλείοντος, μετὰ τὸν πολὺν τῆς παρθενίας πόνον, καὶ τῶν διακόνων αὐτοῦ, τοὺς μὲν ἐπι-
D τάττοντος τὰ ζιζάνια δῆσαι, καὶ εἰς τὴν κάμινον ἐμβαλεῖν, τοὺς δὲ ἄλλους τινὰς συμποδίσαι, καὶ τὼ χεῖρε στραγγαλῶσαι, καὶ ἀπαγαγεῖν εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, καὶ τῷ ἀνηκέστῳ παραδοῦναι τῶν ὀδόντων βρυγμῷ, καὶ τὸν μὲν ὑπὲρ ἀκολάστων ὀφθαλμῶν μόνον, τὸν δὲ ὑπὲρ ἀκαίρου γέλωτος, τὸν δὲ, ὅτι τὸν πλησίον κατεδίκαζεν ἀνεξετάστως. τοῦ δὲ, ὅτι μόνον κακηγόρησε σφοδροτάτῃ, καὶ χαλεπωτάτῃ μετιόντος κολάσει. ὅτι γὰρ καὶ τούτων κεῖται τιμωρία,

A αὐτοῦ τοῦ μέλλοντος ἐπάγειν τὰ βασανιστήρια ἔστιν ἀκοῦσαι λέγοντος, καὶ ἀπειλοῦντος. πρὸς τοῦτον ποιοῦντας ἡμᾶς ἐντεῦθεν ἀπελθεῖν ἀνάγκη τὸν δικαστὴν, καὶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἰδεῖν, καθ᾽ ἣν γυμνὰ, καὶ τετραχηλισμένα πάντα, οὐ τὰ πράγματα λέγω, οὐδὲ τὰ ῥήματα μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ νοήματα. Καὶ γὰρ τῶν δοκούντων εἶναι μικρῶν νῦν, τότε φοβερὰς ὑφεξόμεθα τὰς εὐθύνας. οὕτως ὁ κριτὴς μετὰ τῆς αὐτῆς ἀκριβείας, τήν τε ἡμετέραν, καὶ τὴν τῶν πλησίον ἡμῶν ἀπαιτεῖ σωτηρίαν. διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος πανταχοῦ παραινεῖ, μὴ τὸ ἑαυτοῦ ζητεῖν, ἀλλὰ τὸ τοῦ πλησίον ἕκαστον. διὰ B τοῦτο καὶ Κορινθίοις σφόδρα ἐπιτιμᾷ, ὅτι μὴ προενόησαν, μηδὲ ἐπεμελήσαντο τοῦ πεπορνευκότος, ἀλλ᾽ ὑπερεῖδον αὐτοῦ τὸ τραῦμα ἐπιτριβόμενον. καὶ Γαλάταις δὲ ἐπιστέλλων, ἔλεγεν· ἀδελφοὶ, ἐὰν καὶ προληφθῇ ἄνθρωπος ἔν τινι παραπτώματι, ὑμεῖς οἱ πνευματικοὶ καταρτίζετε τὸν τοιοῦτον. καὶ Θεσσαλονικεῦσι δὲ περὶ τούτων, τὰ αὐτὰ ταῦτα παραινεῖ λέγων, ὥστε παρακαλεῖτε εἰς τὸν ἕνα, καθὼς καὶ ποιεῖτε. καὶ πάλιν· νουθετεῖτε τοὺς ἀτάκτους, παραμυθεῖσθε τοὺς ὀλιγοψύχους, ἀντέχεσθε τῶν C ἀσθενῶν. ἵνα γὰρ μή τις λέγῃ· τί μοι καὶ τῆς τῶν ἄλλων προνοίας; ὁ ἀπολλύμενος ἀπολλύσθω, καὶ ὁ σωζόμενος σωζέσθω· οὐδὲν τούτων πρὸς ἐμὲ, τὰ ἐμαυτοῦ σκοπεῖν ἐπιτέταγμαι. ἵνα μή τις ταῦτα λέγῃ, τὴν θηριώδη ταύτην, καὶ ἀπάνθρωπον ἔννοιαν ἀναιρῶν, ἐπετείχισεν αὐτῇ τούτους τοὺς νόμους, πολλὰ τῶν οἰκείων κελεύων παρορᾶν, ὥστε τὰ τῶν πλησίον ἱστᾶν, καὶ βίου ταύτην ἀκρίβειαν πανταχοῦ εἶναι διορίζεται. καὶ Ῥωμαίοις δὲ γράφων, πολλὴν τοῦ μέρους τούτου κελεύει ποιεῖσθαι πρόνοιαν, τοὺς ἰσχυροὺς τοῖς ἀσθενέσιν, ὥσπερ πατέρας ἐφιστὰς, καὶ μεριμνᾶν ἀναπείθων D τὴν σωτηρίαν αὐτῶν. ἀλλ᾽ ἐνταῦθα μὲν ἐν παραινέσεως τάξει, καὶ συμβουλῆς ταῦτα φησίν· ἑτέρωθι δὲ καὶ μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος τὰς τῶν ἀκουόντων κατασείει ψυχάς. τοὺς γὰρ ἀμελοῦντας τῆς τῶν ἀδελφῶν σωτηρίας, εἰς αὐτὸν ἁμαρτάνειν φησὶ τὸν Χριστὸν, καὶ τοῦ θεοῦ κατασκάπτειν τὴν οἰκοδομήν. καὶ ταῦτα οὐ παρ᾽ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ παρὰ τοῦ διδασκάλου μαθὼν ἔλεγε. καὶ γὰρ ὁ τοῦ θεοῦ μονογενὴς διδάξαι βουλόμενος, ὡς ἀναγκαῖον τοῦτο ἐστὶ τὸ ὄφλημα, καὶ τοὺς μὴ βουλομένους αὐτὸ κατα-

A Nam eorum quoque delictorũ quæ videntur eſſe leuia & nulla, terribiles tunc pœnas expendemus. Adeo iudex ipſe pari & eadem ferè diligentia & noſtram, & proximorum noſtrorum ſalutem requirit à nobis: idcirco Paulus quoque ſemper & vbique monet ſingulos, non quæ ſua ſunt quærere, ſed quæ proximorum: ideo in Corinthios vehementer inuehitur, quòd nullam prouidentiam, nullámque curam habuerant eius, qui in grauiſſimũ crimen fornicationis inciderat, ſed magis eius vulnus tumidum obduratúmque con- B tempſerant. Galatis quoque eadẽ ſcribens aiebat: Fratres, & ſi præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui ſpirituales eſtis, eiuſmodi inſtruite. Theſſalonicenſibus item eadem monita edebat, dicens: Itaq; exhortamini inuicem ſicut & facitis. Itémque, Corripite indiſciplinatos, cõſolamini puſillanimes, ſuſtinete infirmos. Ne quis enim diceret, quid mea intereſt etiam aliorum curare ſalutem? qui perit, pereat: & qui ſeruatur, ſeruetur: nihil horũ pertinet ad me, mei ipſius curam C habere mihi imperatum eſt. Ne quis, inquam, iſta diceret, immanem hanc, & prorſus inhumanam cogitationem iugulans, legibus iſtis illam ſepſit, & has ei leges oppoſuit, quibus plurima iuberet noſtrorum commodorum negligere, vt proximorum ſaluti conſuleremus, atque omnibus in locis vitæ eandem diligentiam habendam definiuit. Romanis quoque cum ſcriberet, ingentem illis curam huiuſmodi procurationis impoſuit, multúmque in ea parte voluit eſſe ſolicitos, fortes imbecillibus patrum loco eſſe iubens, eorúmque ſalutem curæ illis eſſe admo- D nens. Sed iſta in eo loco hortantis atq; conſulentis voce magis quàm imperantis authoritate mandauit: alio vero in loco ſumma cum vehementia auditorum animos perterruit, eos qui fratrum ſalutem negligerent, in ipſum Chriſtum peccare aſſeuerans, deique ædificiũ diruere. Quæ quidem omnia, non vt à ſe inuenta afferebat, verum à magiſtro didicerat. Namque vnigenitus Dei filius docere nos cupiens, quàm iſtud debitum neceſſarium ſit, vtque hi qui illud reddere negligunt,

CAP. II. *Neglectus ſalutis proximi punitur.*

Gal. 6. 1.

1. Theſſ. 5.

Rom. 15.

Matt. 18. 6.

ſummis afficiatur incommodis, aiebat: A Quicumque ſcandalizauerit vnum ex puſillis iſtis, expedit ei vt ſuſpendatur mola aſinaria circa collum eius, & de- *Matth. 18. 14.* mergatur in profundum maris. Atque is qui talentum attulerat, non quòd aliquid ex ſuis contempſiſſet, ſed quòd proximi ſalutem neglexiſſet, & increpitus & ſupplicio affectus eſt: itaque etſi vitam omnem noſtram diligentiſſime compoſitam & inſtructam egerimus, hac non euitata negligentia, nihil conſequemur emolumēti, cum ea talis ac tanta ſit, quæ ſola in gehennæ profunda poſſit immergere. Si enim is, qui B proximum in eis rebus quæ ad corpus pertinent, adiuuare noluerit, nulla ratione excuſari poterit: verum etſi virginitatem ille ſeruauerit, extra ſponſi thalamū proijcietur: is qui quod multo maius eſt omiſerit, (quippe longe maximum eſt animarum gubernatio & regimen) cur non mala omnia perpeti merito digniſſimus exiſtimetur? Hominem enim nō vt ſibiipſi tantum prodeſſet creauit Deus, ſed vt multis. *Phil. 2. 15.* Idcirco Paulus quoque fideles homines luminaria appellat, ex ipſa appellatione manifeſtans, oportere fideles C cæteris quoque vſui eſſe. Luminare quippe quādiu ſeipſum tantummodo illuminat, luminare profectò non eſt. Quocirca Gentilibus quoque ipſis deteriores eſſe ait, qui proximorum ſalu- *1. Tim. 5. 8.* tem negligerent, ſic dicens: Si quis autem ſuorū, & maxime domeſticorum prouidentiam nō gerit, fidem abnegauit, & eſt infideli deterior. Quid enim hoc loco prouidentiæ nomine ſignificari putas? an fortaſſis neceſſariorū largitionem? Equidē reor ipſum hoc nomine curā animæ ſignificare voluiſſe. ſin vero tu contētioſe ſenſum tuum af- D ferre malueris, ſic quoq; ſententia mea firmior ac validior manebit. Nam ſi de corpore hæc dixit, eúmque qui vilem hunc & quotidianum cibum non præbet, tantis cruciatibus addixit, Gentilibúſque deteriorem eſſe ait: quónam tandem in loco ſtatuemus eum, qui id quod longe maius & dignius eſt, magiſque neceſſarium, contemnit?

Cap. III. Quod graue ſit peccatū proximorū contemptus. Age itaque colligamus peccati noſtri magnitudinem, ac paulatim aſcendentes oſtendamus, quantum peccata omnia exuperat proximorum cōtemptus & neglectio, vtque ad ſummum malignitatis verticem euadit. Eſt igitur primus malitiæ & iniquitatis gradus, amicos aſpernari.

θῆναι μεγάλα ἐνδείξεται κακὰ, ἔλεγεν· ὃς ἐὰν σκανδαλίσῃ ἕνα τῶν μικρῶν τούτων, συμφέρει αὐτῷ, ἵνα κρεμασθῇ μύλος ὀνικὸς περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ καταποντισθῇ ἐν τῷ πελάγει τῆς θαλάσσης. καὶ ὁ τὸ τάλαντον δὲ προσενεγκὼν, οὐχ ὅτι τῶν οἰκείων τι παρεῖδεν, ἀλλ' ὅτι τῆς τῶν πλησίον σωτηρίας ἠμέλησεν, ἐκείνῃ τῇ τιμωρίᾳ κολάζεται. ὥστε κἂν ἅπαντα ἡμῖν καλῶς ᾖ διηκριβωμένα τὰ κατὰ τὸν ἡμέτερον βίον, οὐδὲν ὄφελος ἡμῖν, ταύτης τῆς ἁμαρτίας ἱκανῆς οὔσης ἡμᾶς εἰς τὸ τῆς γεέννης καταποντίσαι πέλαγος. εἰ γὰρ τοὺς ἐν τοῖς σωματικοῖς μὴ βουληθέντας βοηθεῖν τῷ πλησίον οὐδεὶς ἐξαιρήσεται λόγος, ἀλλὰ κἂν παρθενίαν ἠσκηκότες ὦσιν, ἔξω που ῥιφήσονται νυμφῶνος, ὁ τὸ πολλῷ μεῖζον ἐκλελοιπώς· πολλῷ γὰρ μεῖζον ἡ τῆς ψυχῆς προστασία, πῶς οὐκ εἰκότως ἅπαντα πείσεται τὰ δεινά; τὸν γὰρ ἄνθρωπον οὐχ ἑαυτῷ μόνον αὐταρκεῖν κατεσκεύασεν ὁ θεὸς, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις πολλοῖς. διὰ τοῦτο καὶ φωστῆρας ὁ Παῦλος καλεῖ τοὺς πιστοὺς, ἐνδεικνύμενος, ὅτι καὶ ἑτέροις χρησίμους εἶναι δεῖ αὐτούς. ὁ γὰρ φωστὴρ, ἕως ἂν ἑαυτὸν φωτίζῃ μόνον, οὐκ ἂν εἴη φωστήρ. διὰ τοῦτο, καὶ Ἑλλήνων εἶναι χείρους φησὶ, τοὺς τῶν πλησίον ἀμελοῦντας οὑτωσὶ λέγων. εἰ δέ τις τῶν ἰδίων, καὶ μάλιστα τῶν οἰκείων οὐ προνοεῖ, τὴν πίστιν ἤρνηται· καὶ ἔστιν ἀπίστου χείρων. τί γὰρ βούλει τὴν πρόνοιαν ἐνταῦθα δηλοῦσθαι, ἆρα τὴν τῶν ἀναγκαίων χορηγίαν; ἐγὼ μὲν γὰρ αὐτὸν οἶμαι τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλειαν λέγειν. εἰ δὲ φιλονεικοίης, καὶ οὕτω τὸ ἐμὸν στήσεται μᾶλλον. εἰ γὰρ περὶ σώματος ταῦτα φησὶ, καὶ τὸν μὴ παρέχοντα τὴν ἐφήμερον ταύτην τροφὴν, τοσαύτῃ κολάσει παραδέδωκε, καὶ τῶν Ἑλλήνων ἔφησεν εἶναι χείρω, ποῦ κείσεται ὁ τὸ μεῖζον, καὶ ἀναγκαιότερον παρορῶν; φέρε δὴ συλλογισώμεθα λοιπὸν τῆς ἁμαρτίας ἡμῶν τὸ μέγεθος, καὶ κατὰ μικρὸν ἀναβαίνοντες, δείξωμεν, ὅτι πάντων ἐπέκεινα τῶν ἁμαρτημάτων ἐστὶν ἡ περὶ τοὺς πέλας ὀλιγωρία, καὶ πρὸς αὐτὴν ἥκει τῆς πονηρίας τὴν κορυφήν. ἔστι τοίνυν πρῶτος κακίας, καὶ πονηρίας βαθμὸς καὶ ὠμότητος, τὸ τοὺς φίλους πα-

A εἰσορᾷν· μᾶλλον δὲ κατωτέρω τὸν λόγον ἀγάγωμεν. τοῦτο γὰρ οὐκ οἶδ' ὅπως μικροῦ δεῖν με παρέλαθεν, ὅτι ὁ πρότερος νόμος, ὁ τοῖς Ἰουδαίοις δοθεὶς, οὐδὲ τὰ ὑποζύγια τῶν ἐχθρῶν ἀφίησι παρορᾷν, οὔτε πεπτωκότα, οὔτε πλανώμενα. ἀλλὰ τὰ μὲν ὁδηγῆσαι, τὰ δὲ συνδιαναστῆσαι κελεύει· ἔστιν οὖν πρῶτος κάτωθεν ἀναβαίνων κακίας, καὶ ὠμότητος βαθμὸς, τὸ, τὰ τῶν ἐχθρῶν κτήνη, καὶ θρέμματα κακῶς πάσχοντα περιορᾷν. δεύτερος δὲ μετ' ἐκεῖνον ἀνώτερος, τὸ τῶν ἐχθρῶν ἀμελεῖν. ὅσῳ B γὰρ ἄνθρωπος ἀλόγου τιμιώτερος, τοσούτῳ μείζων ἐκείνης αὕτη ἡ ἁμαρτία. τρίτος δὲ μετὰ τοῦτον, τὸ τῶν ἀδελφῶν καταφρονεῖν, κἂν ἀγνῶτες ὄντες τυγχάνωσι. τέταρτος, τὸ τοὺς οἰκείους περιορᾷν. πέμπτος, ὅταν μὴ σώματος αὐτοῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς ψυχῆς ἀπολλυμένης καταφρονῶμεν. ἕκτος ὅταν μὴ τῶν οἰκείων, ἀλλὰ καὶ τῶν παίδων ἡμῶν διαφθειρομένων ὀλιγωρῶμεν. ἕβδομος, ὅταν μηδὲ ἑτέρους τοὺς ἐπιμελουμένους ζητῶμεν. ὄγδοος, ὅταν καὶ ἀφ' ἑαυτῶν τοῦτο βουλομένους ποιεῖν κωλύωμεν, καὶ ἀπείργωμεν. ἔνατος, ὅταν μὴ κωλύωμεν μόνον, ἀλλὰ καὶ πολεμῶμεν. ὥστε εἰ C ἐν τῷ πρώτῳ, καὶ τῷ δευτέρῳ, καὶ τρίτῳ τῆς κακίας ταύτης βαθμῷ τοσαύτη κόλασις ἕπεται, τῷ πάντας ἀναβεβηκότι τούτους, τούτῳ δὴ τῷ ὑμετέρῳ, πόσον ἅψεται πῦρ ἐννάτῳ μετ' ἐκεῖνον τυγχάνοντι; μᾶλλον δὲ οὐκ ἔνατον μόνον, οὐδὲ δέκατον, ἀλλὰ καὶ ἑνδέκατον οὐκ ἄν τις ἁμάρτοι τοῦτον προσειπών. τί δή ποτε; ὅτι οὐ τῇ φύσει πολλῷ μεῖζον τὸ ἁμάρτημα τῶν προειρημένων ἐστὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ χρόνου χαλεπώτερον. τί δὲ τοῦτό ἐστι τὸ ἀπὸ τοῦ χρόνου; ὅτι τὰ αὐτὰ ἁμαρτά- D νουσιν ἡμῖν, νῦν τοῖς ἐν τῷ νόμῳ οὐ τὰ αὐτὰ κείσονται βασανιστήρια, ἀλλὰ πολλῷ χαλεπώτερα, ὅσῳ καὶ μείζονος ἀπελαύσαμεν δωρεᾶς, καὶ τελεωτέρας διδασκαλίας μετέσχομεν, καὶ πλείονι τετιμήμεθα τιμῇ. ὅταν οὖν καὶ τῇ φύσει, καὶ τῷ χρόνῳ σφοδρὸν οὕτω τὸ ἁμάρτημα γένηται τοῦτο, ἐννόησον, ὅσην οἴσει τὴν φλόγα, ἐπὶ τὴν τῶν τολμώντων αὐτὸ κεφαλήν· καὶ ὅτι οὐχ ἁπλῶς ταῦτα συλλογίζομαι, καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ πράγματος ἐπιδείξω τοῦ συμβάντος· ἵν' εἰδῆτε, ὅτι κἂν τὰ ἡμέτερα ἡμῖν ἅπαντα ᾖ διω-

quin vt ad inferiora ſermonem reducamus: (neſcio enim quo pacto id me penè effugerat:) prior illa lex Iudæis tradita, ne iumenta quidem inimicorum deſpici permittit: ſed ſiue illa deciderint, ſimul erigere: ſiue aberrauerint, reducere iubet. Eſt itaque primus malitiæ & crudelitatis gradus ab infimis aſcendendo, iumenta & pecora inimicorum & errantia vel lapſa negligere. Secundus illo ſuperior, inimicos ipſos negligentius curare. Quanto enim homo mutis animantibus ad honorem præſtat, tanto peccatum iſtud maius quā illud eſt. Tertius deinceps, fratres aſpernari, licet fuerint ignoti. Quartus familiares quoque deſpicere. Quintus, cum non ſolum corpore, verum anima quoque fratrum pereunte deſidemus. Sextus, ſi non familiaribus modo, verum ipſis quoque liberis noſtris pereũtibus negligimus. Septimus, cum nec alios quibus illi curæ eſſe poſſint prouidemus. Octauus, cum & eos qui id à ſeipſis facere inſtituunt, arcemus atque prohibemus. Nonus, cum non tantum illos prohibemus, verum oppugnamus quoque. Itaque ſi primus & ſecundus, & tertius eiuſce facinoris gradus tanto ſupplicio afficiendus eſt: quātos ille meretur ignes, qui cunctos eos gradus aſcendit? Quod profectò modo vos facitis, qui nonum illum à primo gradum tranſcendiſtis: quinimò ſi quis eum nō tantum nonum, verum & decimum & vndecimū dixerit, profectò non peccabit. Cur id? Quia non natura ſolum id peccatum multo maius eſt, verum ex ipſa quoque ratione temporum durius multo & grauius fit. Quid ita? Quia eadem modo peccantibus nobis, quæ vetus lex damnat, non eadem ſupplicia debentur: verum tanto acerbiora & diriora, quanto maiori gratia potiti, excellentioriſque doctrinæ participes effecti, maioribus item honoribus affecti ſumus. Cum igitur & natura, & tempore ſcelus hoc adeo immane ſit & vehemens, conſidera iam quantas flammas, quantóſque cruciatus in eorum capita, qui id perpetrare non metuunt, exaggerabit: verum ne ſine certa ratione computando hæc dixiſſe videar, ex re ipſa documenta afferam, vt ſciatis, quia etſi vitam noſtram omnem ſumma cum diligentia & cura diſpo-

Exod. 23. Deut. 22.

namus, extrema animaduerſione puniemur, ſi liberorum ſalutem neglexerimus. Rem autem vobis enarrabo, non à meipſo inuentam, ſed in diuinis literis traditam. Sacerdos quidē apud Iudæos fuit vir in primis moderatus ac probus, Heli nomine, huic duo cum eſſent liberi, viderétque illos vitijs deditos, non corripuit, aut coërcuit: ſiue, vt verius loquar, corripuit illos quidem, & cohibuit, verum nō omni cum ſtudio & vehementia id fecit: horū hæc autem fuere crimina, ventris ingluuies,
1.Reg.1. & fornicatio. Edebant enim, inquit, antequā ſanctificarentur ſacræ carnes, priuſquam offerretur Deo ſacrificium. Quibus compertis pater nō illos pœna affecit, cæterum verbis tantum caſtigare, lenique admonitione ab hac eos peruerſitate reuocare conatus eſt, atq; huiuſcemodi verba iugiter ad illos loquebatur: Nolite filij, nolite ſic facere; non enim bona fama eſt quam ego audio de vobis, vt faciatis populum non ſeruire Domino. Si delinquens peccauerit vir in virum, orabunt pro illo Dominum: ſin autem Domino peccauerit vir, quis pro illo orabit? Et certe plena ſunt grauitatis, reuerentię, ac ponderis hęc verba, & quæ recuperare, atque ad ſtatum vitæ melioris reuocare poſſent eum qui penitus excors & amens non eſſet. Quippe ſceleris immanitatem indicant, & quàm ſit metuēdum & cauendum admonent, & quæ illud pœna ſubſequebatur oſtendunt, grauiſſima ſcilicet & intolerabilis. Verum quia non omnia quęq; fuerāt agenda, vt ea reſecarentur vitia, molitus eſt, & ipſe cum illis vnà perijt. Namque & minas ille addere debuerat, & à ſuo eos conſpectu amouere atq; abdicare etiam & verberibus afficere, multóque illis grauius & durius inſtare. Quia igitur nihil horum egit, verborúmq; tantū monitis contentus fuit, & illis & ſibiipſi Deum aduerſum, infeſtúmque conſtituit: cúmque improbè & intempeſtiuè filijs parceret, & ſuam ſimul & illorum ſalutem perdidit. Audi ergo quid dicat illi Deus: imò vero non iam illi: neque enim illum reſponſo dignum amplius iudicauit, ſed tanquam famulum à quo grauiſſimè offenſus fuiſſet, mala, quæ ipſum oppreſſura erant, alterius opera docet. Audi denique quid ad diſcipulum de magiſtro locutus ſit Deus:

A κηδόμενα, τῆς γοῦν τῶν παίδων ἀμελοῦντες σωτηρίας, τὴν ἐσχάτην τίσομεν δίκην. ἐρῶ δὲ ὑμῖν ἵνα λόγον οὐκ ἐμὸν, ἀλλ' ἐν ταῖς θείαις κείμενον γραφαῖς. ἱερεύς τις ἦν παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις, μέτριος ἄνθρωπος, καὶ ἐπιεικὴς, Ἡλεὶ τούτῳ ὄνομα ἦν. οὗτος ὁ Ἡλεὶ γίνεται δύο παίδων πατήρ· καὶ ὁρῶν αὐτοὺς ἐπὶ κακίαν βαδίζοντας, οὐ κατεῖχεν, οὐδὲ ἐκώλυε· μᾶλλον δὲ κατεῖχε μὲν, καὶ ἐκώλυσεν, οὐ μετὰ πάσης δὲ τοῦτο ἐποίει σπουδῆς. τὰ ἐγκλήματα δὲ τῶν παίδων τούτων ἦν, πορνεία τε, καὶ γαστριμαρ-
B γία. ἤσθιον γάρ φησι πρὸ τοῦ καθαγιασθῆναι τὰ κρέα τὰ ἱερὰ, καὶ τὴν θυσίαν ἀνενεχθῆναι τῷ θεῷ. ταῦτα δὲ ἀκούων ὁ πατὴρ τιμωρίαν μὲν οὐκ ἐπέθηκε, λόγῳ δὲ καὶ παραινέσει ἐπειρᾶτο τῆς πονηρίας ταύτης ἀπάγειν αὐτοὺς, καὶ τοιαῦτα συνεχῶς πρὸς αὐτοὺς ἔλεγε ῥήματα· μὴ τέκνα, μὴ ποιεῖτε οὕτως, οὐκ ἀγαθὴ ἡ ἀκοὴ, ἣν ἐγὼ ἀκούω περὶ ὑμῶν τοῦ ποιεῖν τὸν λαὸν μὴ λατρεύειν τῷ κυρίῳ. ἐὰν ἁμαρτάνων ἁμάρτῃ ἀνὴρ εἰς ἄνδρα, προσεύξονται περὶ αὐτοῦ πρὸς κύριον· ἐὰν δὲ τῷ κυ-
C ρίῳ ἁμάρτῃ ἄνθρωπος, τίς προσεύξεται περὶ αὐτοῦ; καί τοι πολλὴ ἡ τῶν ῥημάτων βαρύτης, καὶ ἐντροπὴ, καὶ τὸν νοῦν ἔχοντα ἱκανὴ ἀνακτήσασθαι. τό τε γὰρ ἁμάρτημα ἐπῆρε, καὶ φοβερὸν ἔδειξε, τήν τε ἐπικειμένην δίκην ἀφόρητον ἀπέφηνε, καὶ φρικτήν. ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ μὴ πάντα ὅσα ἐχρῆν ἐπεδείξατο, καὶ αὐτὸς μετ' ἐκείνων ἀπώλετο. καὶ γὰρ ἀπειλὰς προσθεῖναι ἐχρῆν, καὶ ἐξ ὄψεως ποιῆσαι τῆς ἑαυτοῦ, καὶ μάστιγας ἐπιθεῖναι, καὶ βαρύτερον πολλῷ γενέσθαι, καὶ χαλεπώτερον. ἐπειδὴ οὖν τούτων οὐδὲν ἐποίησεν, ἑαυτῷ τε κἀκείνοις ἐξεπολέμωσε τὸν θεὸν, καὶ
D φεισάμενος αὐτοῦ τῶν παίδων ἀκαίρως, μετὰ τῶν παίδων καὶ τὴν ἑαυτοῦ προσαπώλεσε σωτηρίαν. ἄκουσον γοῦν τί φησι πρὸς αὐτὸν ὁ θεὸς, μᾶλλον δὲ πρὸς αὐτὸν μὲν οὐκέτι· οὐδὲ γὰρ ἀποκρίσεως αὐτὸν ἄξιον ἔκρινεν εἶναι λοιπόν· ἀλλ' ὥσπερ τινὰ οἰκέτην τὰ μέγιστα προσκεκρουκότα δι' ἑτέρου ποιεῖ μαθεῖν τὰ καταληψόμενα αὐτὸν κακά. τοσαύτη ἦν ἡ τοῦ θεοῦ τότε ὀργή. ἄκουσον γοῦν τί φησι πρὸς τὸν ἐκείνου μαθητὴν, περὶ τοῦ διδασκάλου· καὶ γὰρ καὶ τῷ μαθητῇ, καὶ

ἑτέρῳ

Digitized by Google

καὶ γὰρ καὶ τῷ μαθητῇ, καὶ ἑτέρῳ προφήτῃ, καὶ πᾶσιν ὑπὲρ τῶν ἐκείνου μᾶλλον διελέγετο κακῶν, ἢ ἐκείνῳ. οὕτως αὐτὸν εἰς τέλος ἀπεστράφη. τί δὴ οὖν φησι τῷ Σαμουήλ; ἔγνων, ὅτι κακολογοῦντες θεὸν οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἐνουθέτει αὐτούς. καὶ οὐχ οὕτως. καὶ μὴν ἐνουθέτει. ἀλλ' οὐδὲ νουθεσίαν εἶναι τοῦτό φησιν ὁ θεός· οὕτως αὐτῆς κατέγνω, ἐπειδὴ τὸ σφοδρὸν οὐκ εἶχε, καὶ ἐπιτεταμένον. ὥστε κἂν προνοώμεθα τῶν παίδων, οὐδὲ πρόνοια τοῦτό ἐστιν, ὥσπερ οὖν οὐδ' ἡ τοῦ Ηλεὶ νουθεσία. εἰπὼν δὲ τὸ ἔγκλημα, καὶ τὴν κόλασιν, ἐπάγει μετὰ πολλῆς ὀργῆς. B ὤμοσα γάρ φησι τῷ οἴκῳ Ηλεὶ, εἰ ἐξιλασθήσεται ἁμαρτία Ηλεὶ ἢ ἐν θυμιάμασιν, ἢ ἐν θυσίαις ἕως τοῦ αἰῶνος. εἶδες ἀγανάκτησιν ἐπιτεταμένην, καὶ ἀσύγγνωστον κόλασιν; πάντως αὐτόν φησιν ἀπολέσθαι χρή· καὶ οὐκ αὐτὸν μόνον οὐδὲ τοὺς παῖδας, ἀλλὰ καὶ τὴν οἰκίαν ἅπασαν μετ' ἐκείνου. καὶ οὐδὲν ἔσται φάρμακον, ὃ τὴν πληγὴν ταύτην ἰάσεται. καί τοι πλὴν τῆς εἰς τοὺς παῖδας ῥᾳθυμίας, οὐδὲν ἕτερον εἶχεν ἐγκαλεῖν ὁ θεὸς τῷ πρεσβύτῃ τότε ἐκείνῳ· ἀλλ' ἦν ἄπαντα τὰ ἄλλα θαυμαστός, C καὶ τὴν φιλοσοφίαν αὐτοῦ πᾶσαν, οὐκ ἐκ τῶν ἄλλων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπ' αὐτῶν τῶν κατὰ τὴν συμφορὰν ταύτην ἐπισυμβάντων ἔστιν ἰδεῖν. πρῶτον μὲν γὰρ ἐπειδὴ ταῦτα πάντα ἤκουσε, καὶ πρὸς ἐσχάτην τιμωρίαν ἥκοντα εἶδεν ἑαυτὸν οὐκ ἀπεδυσπέτησεν, οὐκ ἐδυσχέρανεν. οὐκ εἶπέ τι τοιοῦτον, οἷον εἰκὸς τοὺς πολλούς. μὴ γὰρ ἐγὼ τῆς ἑτέρων κύριός εἰμι γνώμης; τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων ὀφείλω δίκας· οἱ παῖδες δὲ ἡλικίαν ἔχουσι, καὶ αὐτοὶ ἂν εἶεν δίκαιοι κολάζεσθαι μόνοι. τούτων οὐδὲν οὔτε εἶπεν, οὔτε ἐνενόησεν. D ἀλλ' ὥσπερ οἰκέτης εὐγνώμων, καὶ ἓν μόνον εἰδὼς τὰ παρὰ τοῦ δεσπότου εὐκόλως φέρειν, κἂν λυπηρὰ ὄντα τύχῃ, οὕτω τὰ πολλῆς γέμοντα φιλοσοφίας ἐφθέγξατο ῥήματα. κύριος γάρ φησιν αὐτός, τὸ ἀρεστὸν ἐνώπιον αὐτοῦ ποιήσει. καὶ οὐκ ἐντεῦθεν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἑτέρωθεν ἔστιν αὐτοῦ ἀρετὴν κατιδεῖν. πολέμου γὰρ καταλαβόντος τοὺς Ιουδαίους, ἐπειδή τις ἐλθὼν ἐπήγγειλε τὰς ἐν τῷ πολέμῳ συμφοράς,

A quippe & diſcipulo, & prophetæ alteri, & cunctis penitus eius clades reuelare & loqui, quàm illi maluit, adeo illū ad extremum auerſatus eſt. Quid ergo inquit Samuel? Nouerat quòd maledicerent filij eius Deo, & non corripiebat eos: certe corripuerat, ſed hanc Deus pro correptione non ſuſcipit: adeo illū quòd vehemētia & inuectione caruiſſet, reprehendit. Itaq; etſi prouidētiam habeamus filiorū, nō autem quantum neceſſe id faciamus: profectò nec ea prouidentia dicenda eſt, ſicut nec fuit illa correctio Heli. Cum vero crimen B proſecutus fuiſſet, tum demū ingenti cum iracundia cruciatū adiecit: Iuraui enim, inquit, domui Heli, ſi peccatum iſtud de domo Heli expiabitur, ſiue incenſo, ſiue ſacrificijs vſque in æternū. Vidiſtine ingentem indignationem, cruciatúmque vehementiſſimum, & omnino ſpe veniæ excluſum? Prorſus, inquit, illum perire neceſſe eſt, nec ipſum modo vel eius filios, verum cum illo domum quoque vniuerſam, nullúmque medicamētum erit, quod vulnus iſtud curare poſſit: quanquam ſeni illi præter filiorum neglectionem, nihil C quod crimini daret, habuit Deus. Erat enim admirandus in cæteris, eiúſque philoſophiam omnem, cum ex alijs locis intueri licet, tum ex ipſa quoque calamitate caſuum ſuorum. Primum enim cum iſta omnia audiſſet, ſéque ad ſupremum cruciatum perueniſſe conſpiceret, non acerbe, non grauiter, non indignanter tulit. Non dixit tale quid quale plurimi: num enim ego dominus ſum aliorum voluntatis? Peccatorum meorum pœnas perſoluere debeo. Filij ætatem habent, ipſique ſoli merentur cru- D ciari. Nihil omnino horum dixit, ne cogitauit quidem: cæterum vt ſeruus fidelis & gratus, & qui vnum tantum ſibi obſeruandum nouit, vt quæque dominus ſuus ei intulerit, æquanimiter & faciliter ferat, quantumlibet illa triſtia & acerba ſint, ita pleniſſima philoſophiæ verba edidit: Dominus, enim inquit, ipſe: quòd gratum eſt in conſpectu ſuo faciet. Non ſolum autem ex loco iſto, verum ex alio quoque virtus eius animaduerti poteſt: nam cum bello finitimorum laceſſerentur Iudæi profectúſque ad illum quidam belli clades enunciaſſet, 1 Reg. 4. 18

vtque turpiter & miſerabiliter illius liberi in ea dimicatione corruiſſent, hactenus quidē agebat quietem: verum cum illæ tantæ huic cladi arcam Dei direptam ab hoſtibus fuiſſe adieciſſet, tum vero præ mœroris magnitudine obtenebratus ſenior, cecidit de ſella retro iuxta ianuam, & contritum eſt dorſum eius. Senex enim erat & grandæuus, & honorabilis, & ipſe iudicauit Iſraël viginti annis. Quod ſi ſacerdotē ſenem, qui ſine querela genus Hebræorum rexerat, qui eis temporibus conuerſatus eſt, quæ non magnam vitæ diligentiam requirebant, nihil excuſare potuit, quo minus quia illi cura non fuerat & diligentiſſima, & vehemens ſalutis liberorum, & miſere & infœliciter periret: contemptúſque illius ſcelus inſtar fluctus tetri & ingentis, virtutes eius cunctas trāſiliuit, vniuerſaque recte facta ſua magnitudine operuit: qua tandem nos animaduerſione puniemur, qui & eo tempore nati ſumus, quo longe maior à nobis philoſophiæ fructus poſtulatur, & ſenis huius virtute non parum inferiores ſumus: quippe qui non tantum ipſi liberos noſtros non moderamur, neque ad virtutem dirigimus: verum eos quoque qui id facere voluerint, & inſidijs appetimus, & hoſtium vice oppugnamus, barbariſq; omnibus immaniores erga natos noſtros ſumus? Illorum enim atrocitas & feritas vſque ad ſeruitium duntaxat, & captiuitatem, & vaſtitatem patriæ, corporiſque incommoda & mala ſæuit: vos autē ipſum animum in ſeruitutem abducitis, & veluti captiuum quendam vincientes, ita demum nequiſſimis & ferociſſimis dæmonibus traditis, eorúmque libidinibus & ludibrijs exponitis: cum enim neque ipſi aliquid, quod ad ſpiritum pertineat, monetis, neque alios id facere permittitis, nihil profecto agitis. Nec id mihi modo aliquis obijciat, quòd plerique circa filiorum curam longe quàm Heli negligentiores, nihil tale perpeſſi ſunt, quale Heli. Multi enim ſæpenumero multa ob id facinus acerbiora paſſi ſunt, & diriora. Nam vnde acerbæ & intempeſtiuæ mortes, vnde morbi perpetui, atque grauiſſimi plerumque nobis, & liberis noſtris inferuntur? vnde damnis & incommodis afficimur? vnde caſus varios, vnde calumnias, vnde mala innumera quotidie perpetimur? Nónne quòd filios noſtros malos aſpicimus, & eos emendare negligimus?

A καὶ πῶς οἱ παῖδες αὐτοῦ κατεκόπησαν ἀθρόως, καὶ ἐλεεινῶς ἐν τῇ μάχῃ. ταῦτα μὲν οὖν ἀκούων ἡσύχαζεν. ὡς δὲ προσετέθηκεν ἐκεῖνος τῇ σφαγῇ ταύτῃ τῆς κιβωτοῦ τὴν ἁρπαγὴν τὴν ὑπὸ πολεμίων γενομένην, τότε δὴ σκοτωθεὶς ὑπὸ τῆς ἀθυμίας ὁ γέρων, ἔπεσεν ἀπὸ τοῦ δίφρου εἰς τὰ ὀπίσω ἐχόμενα τῆς πύλης, καὶ συνετρίβη ὁ νῶτος αὐτοῦ. ὅτι πρεσβύτης ἦν, καὶ βαρύς, καὶ ἔνδοξος, καὶ αὐτὸς ἔκρινε τὸν Ἰσραὴλ εἴκοσιν ἔτη. εἰ δὲ τὸν ἱερέα τὸν πρεσβύτην, τὸν ἔνδοξον, τὸν εἴκοσιν ἔτη προστάντα ἀ-
B λείπτως τοῦ τῶν Ἑβραίων γένους, τὸν ἐν χρόνοις πολιτευόμενον, οὐ πολλὴν ἀπαιτοῦσιν ἀκρίβειαν, οὐδὲν τούτων ἴσχυσε παραιτήσασθαι· ἀλλ' ἐπειδὴ τῶν παίδων οὐκ ἐπεμελήθη μετὰ ἀκριβείας σφόδρα, καὶ ἐλεεινῶς ἀπώλετο, καὶ τῆς ὀλιγωρίας ταύτης ἡ ἁμαρτία, καθάπερ κῦμα ἄγριον, καὶ μέγα πάντα ὑπερέσχεν ἐκεῖνα, καὶ τὰ κατορθώματα ἔκρυψεν ἅπαντα, τίς ἡμᾶς λήψεται δίκη τοὺς ἐν χρόνοις γενομένους πολλῷ μείζονα ἀπαιτοῦσι φιλοσοφίαν, καὶ τῆς ἀρετῆς ἀποδέοντας τῆς ἐκείνου, καὶ τῶν παίδων οὐ μόνον οὐ προϊσταμένους, ἀλλὰ καὶ τοῖς βου-
C λομένοις τοῦτο ποιεῖν ἐπιβουλεύοντας καὶ πολεμοῦντας, καὶ βαρβάρων πάντων χαλεπώτερον διὰ τὰ ἔκγονα προσκειμένους; ἡ μὲν γὰρ ἐκείνων ὠμότης μέχρι δουλείας, καὶ ἀναστατώσεως, καὶ ἀνδραποδισμοῦ τῆς πατρίδος, καὶ τῶν τοῦ σώματος ἔστηκε κακῶν· ὑμεῖς δὲ αὐτὴν καταδουλοῦντες τὴν ψυχήν, καὶ καθάπερ τινὰ αἰχμάλωτον δήσαντες, οὕτω δαίμοσι πονηροῖς, καὶ ἀγρίοις, καὶ τοῖς ἐκείνων παραδίδοτε πάθεσιν· ὅταν γὰρ μήτε αὐτοὶ παραινῆτέ τι πνευματικόν, μήτε ἑτέρους βουλομένους τοῦτο ποιεῖν ἀφίητε, οὐδὲν ἕ-
D τερον ἢ τοῦτο ἐργάζεσθε. καὶ μή μοι λεγέτω τις ὅτι πολλοὶ μειζόνως τοῦ Ἠλεὶ τῶν οἰκείων ἀμελήσαντες παίδων, οὐδὲν ἔπαθον οἷον ὁ Ἠλεί. ἔπαθον μὲν γὰρ καὶ πολλοὶ πολλάκις καὶ χαλεπώτερα τούτων, καὶ διὰ ταύτην τὴν ἁμαρτίαν. πόθεν γὰρ ἄωροι θάνατοι; πόθεν νόσοι χαλεπαί, καὶ συνεχεῖς, καὶ ὑμῖν, καὶ τοῖς παισὶν αὐτοῖς; πόθεν ζημίαι, πόθεν περιστάσεις; πόθεν ἐπήρειαι; πόθεν τὰ μυρία κακά; οὐκ ἐκ τοῦ μοχθηροὺς ὄντας τοὺς παῖδας περιορᾶν;

καὶ ὅτι οὐ στοχασμὸς τοῦτό ἐστιν, ἱκανὰ μὲν καὶ τὰ τοῦ πρεσβύτου πιστώσασθαι πάθη. ἐγὼ δὲ ὑμῖν καὶ λόγον ὑπὲρ τούτων ἐρῶ σοφοῦ τινος ἀνδρὸς τῶν παρ' ἡμῖν. περὶ γὰρ παίδων ἔστι διαλεγόμενος, οὕτω πως φησί. μὴ εὐφραίνου ἐπὶ υἱοῖς ἀσεβέσιν. εἰ μὴ ἔστι φόβος μετ' αὐτῶν θεοῦ, μὴ ἐμπιστεύσῃς τῇ ζωῇ αὐτῶν. στενάξεις γὰρ πένθει ἀώρῳ, καὶ ἐξάπινα αὐτῶν συντέλειαν γνώσῃ. πολλοὶ μὲν οὖν, ὅπερ ἔφην, πολλὰ τοιαῦτα πεπόνθασιν· εἰ δέ τινες καὶ διέφυγον, ἀλλ' ἐπὶ κακῷ τῆς ἑαυτῶν κεφαλῆς· πικροτέραν γὰρ ἀπελθόντες ἐκεῖ δώσουσι δίκην. τίνος γὰρ ἕνεκεν φησὶν οὐκ ἐνταῦθα πάντας κολάζει τοὺς; ὅτι ἔστησεν ἡμέραν ὁ θεός, ἐν ᾗ μέλλει κρίνειν τὴν οἰκουμένην· αὕτη δὲ οὔπω πάρεστιν ἡ ἡμέρα. καὶ ἄλλως δὲ τοῦτο εἰ ἐγίνετο, πάλαι ἂν ἀνάλωτο καὶ παρανήρπαστο ἡμῶν ἅπαν τὸ γένος· ἀλλ' ἵνα μήτε τοῦτο συμβῇ, μήτε ῥαθυμότεροι πολλοὶ γίνωνται τῇ μελλήσει τῆς κρίσεως, λαμβάνων τινὰς ὑπευθύνους ἁμαρτήμασιν ὁ θεός, καὶ κολάζων ἐνταῦθα διδάσκει τοὺς λοιποὺς δι' ἐκείνων, τὰ μέτρα τῶν κειμένων αὐτοῖς τιμωριῶν, ἵνα ἐπίστωνται ὅτι κἂν ἐνταῦθα μὴ δῶσι δίκην, ἀπελθόντες ἐκεῖ δώσουσι πάντως χαλεπωτέραν. μὴ γὰρ ἐπειδὴ προφήτην οὐ πέμπει νῦν, οὐδὲ προαγορεύει τὴν τιμωρίαν, καθάπερ ἐπὶ τοῦ Ἡλεί, διὰ τοῦτο ἀναισθητῶμεν. οὐ γάρ ἐστι προφητῶν χρεός, μᾶλλον δὲ πέμπει καὶ νῦν. πόθεν δὲ ἡμῖν τοῦτο δῆλον; ἔχουσι, φησί, Μωσέα καὶ τοὺς προφήτας. τὰ γὰρ πρὸς ἐκείνους εἰρημένα, οὐχ ἧττον καὶ πρὸς ἡμᾶς εἴρηται. καὶ οὐχὶ τῷ Ἡλεὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς τὰ αὐτὰ ἁμαρτάνουσιν ἐκείνῳ, δι' ἐκείνου, καὶ τῶν ἐκείνου διαλέγεται παθῶν. οὐδὲ γάρ ἐστι προσωπολήπτης ὁ θεός, οὐδὲ ὁ τὸν ἐλάττονα ἁμαρτόντα οὕτω πανέστιον ἀνατρέψας, τοὺς χαλεπώτερα πεπλημμεληκότας ἀτιμωρήτους ἀφήσει. καὶ γὰρ οὐδὲ τοῦτό ἐστιν εἰπεῖν, ὅτι οὐ πολὺς αὐτῷ τοῦ πράγματος ὁ λόγος. πολλὴν γὰρ ὑπὲρ τῆς τῶν παίδων ἀνατροφῆς ποιεῖται σπουδήν. ἐπιθυμίαν γὰρ τοσαύτην τῇ φύσει διὰ τοῦτο ἐνέσπειρεν, ἵνα ὥσπερ εἰς ἀνάγκην τινὰ ἄφυκτον τῆς περὶ τὰ τεχθέντα προνοίας

A Atque quòd iſta inanis coniectura non ſit, ſatis quidem ſenis huius caſus & euentus confirmare nos poterat: cæterum ego dictum ex noſtris cuiuſdam ſapientis viri de hac re loquar. Cum enim is de filijs diſſereret, ita ferè inquit: Ne læteris in filijs impijs, & niſi fuerit in illis Dei timor, ne confidas illorum vitæ: ingemiſces enim acerbo luctu,& confeſtim illorum ſcies conſummationem. Plurimi igitur,vt dixi, eiuſmodi multa perpeſſi ſunt. Sin vero aliqui effugere fortaſſe viſi ſunt, iſti nō in finem penitus, ſed in capitis ſui ma- B lum effugerunt: acerbiores enim ac longe diriores cum exceſſerint è vita, pœnas luent. Cur autem, inquies, non hic potiſſimum omnes, qui ſunt eiuſmodi, ſupplicijs afficiuntur? Quia profectò Deus diem ſtatuit, in qua iudicaturus eſt orbem vniuerſum, hęc autem dies nondum adeſt. *Act. 17. 31.* Præterea ſi iſtud fieret, iam diu abſumptum defeciſſet, ac præreptum fuiſſet omne mortalium genus: cæterum vti ne iſtud contingat, neu plurimi ex dilatione ac tarditate iudicij pigriores fiant, aſſumit quoſdā interim Deus peccatis obnoxios, eóſq; C hic pœnis excrucians, per illos admonet reliquos, quęnam ipſos quantáque ſupplicia maneant: vtque addiſcant, quòd etſi hac in vita nulla animaduerſione plectantur, poſt eius tamen exceſſum punientur, & quidē longe grauius ac durius. Neq. enim quòd prophetas nūc non mittit Deus, per quos pœnam peccantibus denūciet vt Heli tēpore, idcirco deſides eſſe & ſtolidi debemus. Nō enim prophetarum hoc tēpus eſt, imò vero eos nunc quoque mittere non deſinit. Vnde autem id nobis conſtat? Habent, inquit, Moſem & pro- D phetas. *Luc. 16. 29.* Ea quippe quæ ad illius temporis viros dicta ſunt, ad nos quoq; dici ſimiliter manifeſtum eſt: nec modo Heli, ſed omnibus prorſus eadem peccātibus, per illum pérque illius clades intentans loquitur Deus. Nec enim perſonas accipit, vt qui minora peccātem cum domo tota funditus euertit & deleuit, is eos qui longe maiora & grauiora deliquerint, impunitos eſſe permittat. Nec id quidē dicere poſſumus, quòd non illi ſumma ſit huius rei ratio & cura: ſummum enim optime educandorum liberorum ſtudium inducit, adeóque ingens eius rei deſiderium naturæ præterea inſeruit, vt veluti neceſſitatem quandam ineuitabilem prouidentiæ

Cap. IV. Studium rectè educādi liberos eſt à Deo.

& curæ habendæ filiorum parentibus conſtituiſſe videatur. Leges item poſtmodum intulit de cura pro liberis gerenda. Nam cum dies feſtos agi ſtatueret, filijs ſuis eiuſce celebrationis rationes & cauſas vt aperirent, imperauit. Denique cum de Paſcha loqueretur, adiecit: Et annunciabis filio tuo in die illa dicẽs: Idcirco fecit Deus mihi hęc, cum exirem de Ægypto. Quod ibidem facit tempore legis Moſaicæ. Cum enim de primogenitis præcepta ediſſet, rurſus adiecit: Si poſt hæc interrogauerit te filius tuus, dicẽs: Quid hoc eſt? dices ad eum: Quia in manu valida eduxit nos Dominus de Ægypto ex iugo ſeruitutis. Cum vero obduraretur Pharao, nec dimitteret nos, occidit omne primogenitum in terra Ægypti, à primogenitis hominum vſque ad primogenita iumentorum: idcirco ego immolo Domino omne maſculinum adaperiens uuluam. Atque per omnia vt illos ad Dei notitiam adducant, monet & iubet. Sed & ipſis quoque filijs plurima de his, qui ſe genuerunt, officioſiſſime tractandis imperat, eos quidẽ qui parentes fouerint, atque omnibus beneuolentiæ officijs proſecuti fuerint, honorans: reliquos vero, quique fuerint ingrati, ſupplicijs afficiens. Hac autẽ rurſus ratione chariores illos ac iucundiores parentibus facit. Nam ſi quis cuiuſquam nos conſtitueret dominos, honore iſto ſummã nobis neceſſitatem videretur imponere, ne illum negligeremus: etſi enim nihil aliud, certe vel id nos exorare poſſet, quòd illius omnia noſtris in manibus conſtituta eſſent, nec ita nobis crediti ſalutem facile prodere ſuſtineremus. Cum vero præterea Deus vnà iraſcatur, ampliúſque quàm hi qui iniurijs & contumelijs fuerint affecti, indignetur, grauiſſimóſque cruciatus addat, hinc quoque vberiorem parentum ad filios amorem elicit. Tertium vero deinceps à natura ipſa neceſſitudinis & charitatis vinculum adiunxit: ſin autem ita mauis, primum. nam ne illius de educandis liberis monita patres aſpernarentur, naturalem addidit neceſſitatem. Ne autem illa ipſa naturæ neceſſitudo filiorum tandem iniurijs offenſa imbecillior fieret, aut deflueret, aut rumperetur, inobedientes liberos & ipſe per ſeipſum punit, & patribus coërcendos puniendóſque permiſit: ſicque eos ſumma cura parentum ditioni ſubijciens.

Exod. 13. 14.

A καταστήσῃ τοὺς φυτευσαμένους αὐτῶν, νόμους τε εἰσήνεγκεν ὕστερον ὑπὲρ τῆς τούτων ἐπιμελείας διαλεγόμενος ἡμῖν. καὶ ἑορτὰς δὲ θεὶς, κελεύει τὰ παιδία αὐτῶν διδάσκειν τὴν ὑπόθεσιν. περὶ γὰρ τοῦ Πάσχα διαλεχθεὶς, ἐπήγαγε· καὶ ἀπαγγελεῖς τῷ υἱῷ σου ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ λέγων· διὰ τοῦτο ἐποίησεν ὁ θεός μοι, ὡς ἐξεπορευόμην ἐξ Αἰγύπτου, καὶ ἐπὶ τοῦ νόμου δὲ τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιεῖ. περὶ γὰρ τῶν πρωτοτόκων εἰπὼν προστίθησι πάλιν· ἐὰν δὲ ἐρωτήσῃ σε ὁ υἱός σου μετὰ ταῦτα λέγων, τί B τοῦτο; ἐρεῖς πρὸς αὐτόν· ὅτι ἐν χειρὶ κραταιᾷ ἐξήγαγεν ἡμᾶς κύριος ἐξ Αἰγύπτου ἐξ οἴκου δουλείας. ἡνίκα δὲ ἐσκλήρυνε Φαραὼ ἐξαποστεῖλαι ἡμᾶς, ἀπέκτεινε πᾶν πρωτότοκον ἐν γῇ Αἰγύπτου ἀπὸ πρωτοτόκων ἀνθρώπων ἕως πρωτοτόκων κτηνῶν. διὰ τοῦτο ἐγὼ θύω κυρίῳ πᾶν διανοῖγον μήτραν ἀρσενικόν· διὰ πάντων εἰς θεογνωσίαν κελεύων ἄγειν αὐτούς. καὶ αὐτοῖς δὲ τοῖς παιδίοις πολλὰ περὶ τῶν γεγεννηκότων αὐτοὺς διατάττεται· τοὺς μὲν εὐνοϊκῶς διακειμένους τιμῶν, κολάζων δὲ τοὺς ἀγνώμονας, καὶ C ταύτῃ πάλιν αὐτοὺς ποθεινοτέρους τοῖς φυτευσαμένοις ποιῶν. ὅταν γὰρ τινος ποιήσῃ ἡμᾶς κυρίους, μεγίστην ἡμῖν ἀνάγκην τῆς ὑπὲρ αὐτοῦ προνοίας ἐπιτίθησι τὴν τιμήν. καὶ γὰρ εἰ μηδὲν ἕτερον, τοῦτο γοῦν ἡμᾶς δυσωπῆσαι ἱκανὸν, ὃ πάντα τὰ ἐκείνου ἐν ταῖς ἡμετέραις κεῖσθαι χερσὶ, καὶ οὐκ ἂν ἀνασχοίμεθα προδοῦναι ταχέως τὸν οὕτως ἐμπιστευθέντα ἡμῖν· ὅταν δὲ μετὰ τοῦτο, καὶ συνοργίζηται, καὶ ἀγανακτῇ πλέον τῶν ὑβρισμένων αὐτῶν, καὶ χαλεπὸς γίνηται τιμωρὸς, καὶ ταύτῃ πολὺ πλέον ἐφέλκεται. ὅπερ οὖν ἐποίησε καὶ ὁ θεός. πρὸς D τούτοις, καὶ τὸν ἀπὸ τῆς φύσεως τρίτον ἐπήγαγε δεσμόν· εἰ δὲ βούλει πρῶτον. καὶ ἵνα μὲν τῶν προσταγμάτων αὐτοῦ μὴ καταφρονῶσιν οἱ πατέρες, κελευόμενοι τρέφειν τοὺς παῖδας, τὴν ἀπὸ τῆς φύσεως ἐπέθηκεν ἀνάγκην. ἵνα δὲ μή ποτε ταῖς τῶν παίδων ὕβρεσιν ἀσθενεστέρα γινομένη αὕτη διαρρήγνυται, τὴν παρ' αὐτοῦ καὶ τὴν παρ' αὐτῶν τῶν γεννησαμένων ἐπετείχισε τιμωρίαν, καὶ τούτοις μετ' ἀκριβείας ὑποτάσσων πολλῆς,

κἀκείνων ταύτῃ διεγείρων τὸν πόθον. οὐ ταύτῃ A δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἑτέρῳ τετάρτῳ τρόπῳ σφοδρῶς ἡμᾶς, καὶ μετ' ἀκριβείας αὐτοῖς συνέδησεν. οὐ γὰρ τοὺς παῖδας μόνον κακοὺς μὲν ὄντας περὶ τοὺς γεγεννηκότας κολάζει, γνησίους δὲ ἀγαθοὺς ἀποδέχεται, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν πατέρων τὸ αὐτὸ δὴ τοῦτο ποιεῖ, κολάζων μὲν πικρῶς τοὺς ἀμελοῦντας αὐτῶν· τιμῶν δὲ καὶ ἐπαινῶν, τοὺς ἐπιμελουμένους. καὶ γὰρ τὸν πρεσβύτην τοῦτον, καίτοι τἆλλα ὄντα λαμπρὸν, ἀπὸ ταύτης τῆς ὀλιγωρίας ἐτιμωρήσατο μόνης, καὶ τὸν πατριάρχην δὲ τῶν ἄλλων B οὐχ ἧττον ἀπὸ ταύτης ἐτίμησε τῆς προνοίας. λέγων γὰρ τὰς πολλὰς, καὶ μεγάλας δωρεὰς ἐκείνας, ἃς ὑπέσχετο δώσειν αὐτῷ καὶ τὴν αἰτίαν τιθεὶς, ταύτην ἐτίθει· ἤδειν γάρ φησιν, ὅτι συντάξει Ἀβραὰμ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ, καὶ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ μετ' αὐτὸν, καὶ φυλάξουσι τὰς ὁδοὺς κυρίου τοῦ θεοῦ, ποιεῖν δικαιοσύνην, καὶ κρίσιν. ταῦτα δέ μοι εἴρηται νῦν, ἵνα μάθωμεν, ὅτι οὐκ οἴσει πρᾴως ὁ θεὸς ἀμελουμένων τῶν οὕτω περισπουδάστων αὐτῷ. οὐδὲ γὰρ ἔστι τοῦ αὐτοῦ τοσαῦτα μὲν ὑπὲρ τῆς τούτων πραγματεύεσθαι σωτηρίας, καταφρονουμένων C δὲ αὐτῶν τούτων παρορᾷν. οὐ τοίνυν περιόψεται, ἀλλὰ καὶ ἀγανακτήσει, καὶ ὀργιεῖται σφοδρῶς, καθάπερ ἀποδέδεικται διὰ τῶν πραγμάτων αὐτῶν. διὰ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Παῦλος παρακινεῖ συνεχῶς λέγων· οἱ πατέρες ἐκτρέφετε τὰ τέκνα ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ κυρίου. εἰ γὰρ ἡμεῖς ἀγρυπνεῖν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν αὐτῶν κελευόμεθα ὡς λόγον ἀποδώσοντες, πολλῷ μᾶλλον ὁ πατὴρ ὁ γεννησάμενος, ὁ θρεψάμενος, ὁ συνοικοῦντα ἔχων διαπαντός. ὥσπερ γὰρ ἐπὶ D τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων οὐκ ἔχει καταφυγεῖν εἰς ἀπολογίαν, καὶ συγγνώμην, οὕτως οὐδὲ ὑπὲρ τῶν τοῖς παισὶν ἁμαρτανομένων. καὶ τοῦτο πάλιν ὁ μακάριος Παῦλος κατέστησε φανερόν. νομοθετῶν γὰρ ὁποίους τινὰς εἶναι χρὴ τοὺς ἐπὶ τὴν τῶν ἄλλων ἐρχομένους ἀρχὴν, μετὰ τῶν ἄλλων ἁπάντων τῶν ἀναγκαίως αὐτοῖς ὀφειλόντων προσεῖναι, καὶ τὴν τῶν παίδων ἐπιμέλειαν ἀπαιτεῖ, ὡς οὐκ οὔσης ἡμῖν συγγνώμης διαστραφέντων ἐκείνων, καὶ μάλα εἰκότως.

A prorſus ne ab illis negligerētur, effecit. Non autē hinc ſolum, verum alia quoque quarta ratione ſumma nos illis cura diligentiáque coniūxit. Non modo enim malos atque ingratos erga parentes liberos pœna afficit, bonóſque ac beneuolos ſuſcipit: verum in ipſis quoque parentibus identidem facit, liberorum quidem negligentes diriſſime puniēs: eos vero qui ſtudioſius illorum curam gerunt, collaudans, ſummíſque honoribus afficiens. Namque ſenem iſtum, tametſi aliàs illuſtrem ac virtute ſingulari præditum, ex huiuſmodi ta- B men negligentia puniuit. Patriarcham vero cum ex virtutibus reliquis, tum ex hac in primis diligentia & cura laudauit atq; honorauit. Cum enim dona illa plurima & maxima proſequeretur, quæ ſe illi daturum pollicebatur, cauſam quoq; adiecit, & dixit: Noui enim, inquit, quòd conſtituet Abraham filijs ſuis, & domui ſuæ poſt eum, & obſeruabunt vias domini Dei, vt faciant iuſtitiam & iudiciū. Iſta nunc à me ideo commemorata ſunt, vt oſtenderem, quàm non ſit æquanimiter laturus Deus, ſi eos negligentius tractemus, C qui tantæ ipſi curæ ſunt. Neque enim eiuſdem eſt, vt liberi ſalui fiant, tanta moliri, atque ſi illi negligantur, ira non commoueri. Non itaque filios negligi permittet, verum vt ex rebus ipſis declaratum eſt, indignabitur, & vehementiſſimo furore concitabitur. Quocirca beatus Paulus iugiter admonet, dicens: Patres, educate filios veſtros in diſciplina, & correptione Domini. Si enim noſipſi quoq; vigilare iubemur, tanquam pro animabus illorum rationem reddituri, id profectò multo magis pater, qui genuit, qui educauit, D qui cum illo domi ſemper conuerſatur. Vt enim in ſuis proprijs delictis non valet quiſque ſe ad excuſationis remedia cōferre, ita ne in his quidem, quæ filij deliquerint. Idque rurſus beati Pauli probatur teſtimonio. Cum enim ille ſanciret cuiuſmodi eſſe deberent, qui ad aliorum magiſterium & regimen aſſumerentur, inter cætera quæ illis ineſſe neceſſario debere teſtatus eſt, etiam filiorū curam & diligentiam annumerat, quaſi nulla iā reliqua ſit veniæ ſpes, ſi peruerſi illi fuerint. Et nimirum id quidem conuenienter.

Gen. 18. 19

Epheſ. 6. 4.

1. Tim. 3. 4.

Nam ſi à natura ipſa vitia homines haurirent & acciperent, poſſet aliquis excuſationis ſe velamine obtegere: quoniam vero ſponte atque ex propoſito & probi & improbi efficimur, quã tandem ille probabilem excuſationem poterit obtendere, qui quem omnium maxime diligit, & charum habet, peruerti & nequiſſimum ac perditiſſimum fieri permittit? an quod noluerit eum probum reddere? ecquis ex patribus vnquam hoc dixerit, cum ex naturali affectu iugiter ad profectum liberorum auidiſſimè expetendum excitetur? an vero quod non potuerit? nihil eſt quod illi minus conceſſerim. Nam quòd eum tenerũ acceperit, primúſq; ac ſolus omnem eiuſce inſtruendi facultatem nactus ſit, ſempérque domi ſecum continuerit: & belliſſime illum, & facillime imbuere ac moderari potuit. Itaque nulla alia ex ratione peruerſi vt fiant liberi contingit, niſi quòd eorum patres circa vitæ præſentis commoda æquo amplius incũbunt, & ferè dixerim inſaniunt. Cum enim illa ſolummodo inquirunt, nihilque illis præferendum cenſent, & ſuam pariter, & liberorum animã negligere coguntur. Hos ego patres, quod nemo tamen me commotius dicere, quàm verius exiſtimet, parricidis ipſis immaniores, ſceleratioréſque dixerim. Illi enim corpus ab anima ſeparant, iſti & animam & corpus æternis ignibus tradunt. Atque is quidem qui corpore occiditur, neceſſario naturali lege, etiamſi necatus non fuiſſet, moreretur: hic vero ſempiternam mortem vitare potuiſſet, niſi hanc illi paterna negligentia cõſciuiſſet. Præterea corporis mortem ſuperueniens protinus reſurrectionis gloria delere poterit facillime: animæ vero interitum nihil ſolari poterit, cum ipſi nulla iam ſit reliqua ſalutis ſpes, verum immortales cruciatus luere cogatur. Itaque non iniuria parentes eiuſmodi deteriores parricidis eſſe diximus. Non enim ita crudele facinus videtur, gladium acuere, & armare dexterã, atque in ipſum filij guttur immergere, vt animam perimere, atque corrumpere: nihil enim huic ad honorem & dignitatem ſimile habemus. Quid igitur is qui ciuitatem habitat, qui domum habet & vxorem, ſaluus eſſe non poterit? Primum quidem non vna ſalutis via, nec vnus modus eſt, verum permulti, ac differentes. Quod quidem Chriſtus indefinitè

CAP. V. *Nam ſalui fieri poſſint qui verſantur in ſeculo.*

Ioan. 14.

A Εἰ μὲν γὰρ ἐκ φύσεως ἡ κακία τοῖς ἀνθρώποις προσῆν, εἰκότως ἄν τις πρὸς ἀπολογίαν ἀπέφυγεν. ἐπεὶ δὲ ἐκ προαιρέσεως καὶ φαῦλοι γινόμεθα, καὶ σπουδαῖοι, τίνα ἂν λόγον ἔχειν εὐπρόσωπον εἴποι ὁ τὸν μάλιστα πάντων ποθούμενον διαφθαρῆναι, καὶ γενέσθαι πονηρὸν ἀφείς; ὅτι οὐκ ἐβούλετο ποιῆσαι χρηστόν; ἀλλ' οὐδεὶς ἂν τοῦτο εἴποι πατήρ. ἡ γὰρ φύσις ἐφέστηκε πρὸς τοῦτο διεγείρουσα συνεχῶς. ἀλλ' οὐκ ἠδύνατο. ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο. καὶ γὰρ τὸ ἁπαλὸν ὄντα ἔτι λαβεῖν, καὶ τὸ πρῶτον, καὶ μόνον τὴν ἐξουσίαν ἐγχειρισθῆναι τὴν ἐκείνου, B καὶ τὸ διαπαντὸς ἔχειν ἔνδον, ῥᾳδίαν αὐτῷ, καὶ σφόδρα εὔκολον ποιεῖ τὴν προστασίαν· ὥστε οὐδαμόθεν τὴν διαφθορὰν γίνεσθαι τῶν παίδων, ἀλλ' ἐκ τῆς περὶ τὰ βιωτικὰ μανίας. τὸ γὰρ πρὸς ἐκεῖνα μόνον ἀποβλέπειν, καὶ μηδὲν τούτων ἐθέλειν προτιμᾶν, καὶ τῶν παίδων μετὰ τῆς αὐτῶν ψυχῆς ἀναγκάζονται ἀμελεῖν. τούτους ἐγὼ τοὺς πατέρας, καὶ μή τις θυμοῦ τὸ λεγόμενον εἶναι νομιζέτω, καὶ αὐτῶν τῶν παιδοκτόνων χείρους εἶναι φαίην ἄν. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ τὸ σῶμα τῆς ψυχῆς διιστῶσιν· οὗτοι δὲ ταύτην C μετ' ἐκείνου φέροντες εἰς τὴν τῆς γεέννης ἐκβάλλουσι πυράν. κἀκεῖνον μὲν ἀνάγκη τὸν θάνατον καὶ παρὰ τῆς φύσεως δέξασθαι πάντως· τοῦτον δὲ ἐνῆν, καὶ διαφυγεῖν, εἰ μὴ ἡ τῶν πατέρων αὐτὸν ἐπήγαγε ῥαθυμία. πρὸς τούτοις, τὴν μὲν τοῦ σώματος τελευτὴν ἀνάστασις ἐπελθοῦσα, ταχέως ἀφανίσαι δυνήσεται· τὴν δὲ τῆς ψυχῆς ἀπώλειαν, οὐδὲν ἔτι παραμυθήσεται. οὐ γὰρ σωτηρίαν αὐτὴν διαδέχεται λοιπόν, ἀλλ' ἀθάνατα ἀνάγκη κολάζεσθαι. ὥστε οὐκ ἀπεικότως τῶν παιδοκτόνων D τοὺς τοιούτους πατέρας χείρους ἂν εἴποι μέν τις εἶναι. οὐδὲ γάρ ἐστιν οὕτω δεινὸν ἀκονῆσαι ξίφος, καὶ δεξιὰν ὁπλίσαι, καὶ εἰς αὐτὸν τοῦ παιδὸς βαπτίσαι τὸν λαιμόν, ὡς τὸ ψυχὴν ἀπολέσαι, καὶ διαφθεῖραι. ταύτης γὰρ ἡμῖν ἴσον οὐδέν. τί οὖν; πόλιν οἰκοῦντα, καὶ οἰκίαν καὶ γυναῖκα ἔχοντα οὐκ ἔνι σωθῆναι φησί; μάλιστα μὲν οὐχ εἷς σωτηρίας τρόπος, ἀλλὰ πολλοί, καὶ διάφοροι. καὶ τοῦτο λέγει μὲν ἀορίστως ὁ Χριστὸς πολ-

Digitized by Google

λιάς εἶναι μονὰς ἀποφαινόμενος παρὰ τῷ πατρί. λέγει δὲ μετὰ διορισμοῦ τινὸς ὁ Παῦλος, οὕτω γράφων· ἄλλη δόξα ἡλίου, καὶ ἄλλη δόξα σελήνης, καὶ ἄλλη δόξα ἀστέρων. ἀστὴρ γὰρ ἀστέρος διαφέρει ἐν δόξῃ. ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν. οἱ μὲν ὡς ἥλιος λάμψουσιν, οἱ δὲ ὡς σελήνη· οἱ δὲ ὡς ἀστέρες. καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἔστη τῆς διαφορᾶς, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτοῖς τούτοις πολλὴν δείκνυσιν εἶναι τὴν διαλλαγήν, καὶ τοσαύτην, ὅσην ἐν ἀριθμῷ τοσούτῳ συμβαίνειν εἰκός. ἀστὴρ γάρ φησιν ἀστέρος διαφέρει ἐν δόξῃ. ἐννόησον τοίνυν ἀπὸ τοῦ ἡλιακοῦ μεγέθους πρὸς τὸν ἔσχατον πάντων ἀστέρα ὁδεύων, πόσους ἀξιωμάτων βαθμοὺς καταβαίνειν εἰκός. πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον, εἰ μὲν εἰς βασιλέα τὸν υἱὸν ἄγεις, ἅπαντα ποιεῖν τε, καὶ πάσχειν, κἀκεῖνον ἀναπείθων ὁμοίως, ὥστε αὐτὸν ἐγγὺς ποιῆσαι τοῦ βασιλέως, καὶ μηδὲν ὅλως ὑπολογίζεσθαι, μὴ δαπάνην, μὴ κίνδυνον, μὴ θάνατον αὐτόν· περὶ δὲ τῆς ἐν τοῖς οὐρανοῖς στρατείας προκειμένης ἡμῖν τῆς σκέψεως, μὴ ἀλγεῖν, εἰ τὸν ἔσχατον λάβοι τόπον, καὶ πάντων ὕστατος γένοιτο. πλὴν ἀλλ᾽ εἰ δοκεῖ, καὶ αὐτὸ τοῦτο ἴδωμεν, εἰ δυνατὸν τὸν ἐν μέσῳ στρεφόμενον ταύτην γοῦν τὴν λῆξιν λαβεῖν. ὁ μὲν γὰρ μακάριος Παῦλος ἀπεφήνατο ἐν βραχεῖ περὶ τούτου, καὶ τοὺς τὰς γυναῖκας ἔχοντας οὐκ ἔφησεν ἄλλως δύνασθαι σώζεσθαι, πλὴν εἰ μὴ οὕτως αὐτὰς ἔχοιεν ὡς οὐκ ἔχοντες, καὶ τῷ κόσμῳ μὴ παραχρῷντο. ἡμεῖς δὲ αὐτό, εἰ βούλει, καὶ τῷ λόγῳ ἐπέλθωμεν. ἔχεις οὖν εἰπεῖν, ὅτι ἢ σοῦ συμβουλεύοντος ἤκουσεν ὁ υἱός, ἢ ἀφ᾽ ἑαυτοῦ συνεῖδέ ποτε, ὅτι τὸν ὀμνύοντα, κἂν εὐορκεῖ παροξύνειν ἔτι θεῷ. τί δὲ ὅτι τὸν μνησικακοῦντα σωθῆναι οὐκ ἔνι; ὁδοὶ γάρ φησι μνησικάκων εἰς θάνατον. ἀλλ᾽ ὅτι τὸν κατήγορον οὕτως ἠτίμωσεν ὁ θεός, ὡς καὶ τῆς ἀναγνώσεως ἀπεῖρξαι τῶν θείων λόγων; τί δὲ ὅτι τὸν ἀλαζόνα, καὶ ὑβριστὴν ἐξέβαλε τῶν οὐρανῶν, καὶ τῷ τῆς γεέννης παρέδωκε πυρί; τί δὲ ὅτι τὸν ἀκολάστοις ὁρῶντα ὀφθαλμοῖς, ὡς ἀπηρτισμένον οὕτως ἐκόλασε μοιχόν; ἀλλὰ

A dicit, cũ multas eſſe apud patrẽ manſiones aſſerit. Paulus vero ſub diſtinctione quadam idem loquitur, ſic ſcribens: *1. Cor. 15. 41.* Alia claritas ſolis, alia lunæ, & alia ſtellarum: ſtelláque item à ſtella differt in claritate. Quod autem dicit, eiuſmodi eſt: Alij quidẽ fulgebunt ſicut ſol, alij vt luna, & alij vt ſtellæ. Nec iſta differentia contẽtus, maiorem longe varietatem intulit, tantámque, quantam in tanto ſtellarum numero cõtingere par eſt. Stella enim, inquit, à ſtella differt in claritate. Diligenter igitur perpẽde, per quot dignitatum ac meritorũ gra-
B dus deſcendes, ſi à ſolis magnitudine ad vltimam & minimam ſtellarum deuoluaris. Perquàm igitur iniquum & indignum eſt, ſi filiũ tuum ad regiam & ad regem introducens, vt ipſum familiariſſimum regi chariſſimúmq; conſtituas, omnia & facis & pateris, cunctáq; moliris, nihil penitus, dum id aſſequaris, omittens aut ſubterfugiens, non ſumptus, non pericula, non vlla incommoda, nõ mortem ipſam denique: cœleſtis vero militiæ, cœleſtiúmque munerum optione propoſita, non doleas, neque lamenteris, ſi extremum ſortia-
C tur locum, ſitque omnium nouiſſimus? Verum hoc ipſum altius inſpiciamus, fierine poſſit, vt qui in medijs ſeculi curis ac negocijs verſatur, vel extremus electorũ eſſe dignus habeatur. Paulus quidem de huiuſmodi breuem ſententiam tulit, eóſque qui habent vxores, non aliter ſaluos eſſe poſſe declarauit, quàm ſi eas ita haberent, tanquam non habentes, mundóque iſto non abuterẽtur. Nos autem, ſi placet, id quoque *1. Cor. 7. 29.* paulo altius ac diligentius intueamur. Potéſne ipſe gloriari, filium tuũ vel te admonente didiciſſe, vel à ſeipſo fuiſſe
D cõſpicatum, quòd is qui iurat, etſi non ſine ratione iuret, in Deũ peccare conuincitur? Quid vero? Num illud didicit abs te, quòd is qui memoriã iniuriarũ retinet, ſaluus eſſe nõ poteſt? Vię enim, *Prou. 12. 19* inquit, illorum qui non obliuiſcuntur iniurias in mortem. An fortè id abs te audiuit, quod maledicum ita dehoneſtauit Deus, vt ipſa quoque ſcripturæ ſacræ lectione prohiberet? Quid vero? Nunquid hoc illi proteſtatus es, quòd ſuperbum & iniurioſum de cœlis deiecit, ac gehennæ tradidit ignibus? Num illud tandem eum docuiſti, quod qui impudicis tantum oculis aſpicit, tanquam qui conſummarit adulterium, ſit puniendus? An *Matth. 5.*

vero leue iſtud, vt videtur, promptúmque delictum iudicare proximos, grauiſſimis cruciatibus afficiendum, vt fugeret, eum aliquando monuiſti, Chriſtique de huiuſmodi, conſtituas leges illi vnquam legiſti? Fortaſſe ne tu quidem, quænam iſta ſint noſti: quónam ergo modo poterit ea filius perficere, quorum nec pater ipſe, qui illum erudire debuerat, leges nouit? Atq; vtinã hoc tantum culpa eſſet, nihil vtile parentes liberis cõſulere, poſſet id, etſi ſit grauiſſimũ, aliqua fortaſſe ratione tolerari: nunc vero illos ad ea, quæ ſaluti ſuæ ſunt aduerſiſſima omni, ſtudio impellitis: denique audias patres, cum liberos ſuos ad ſtudia literarum hortantur, huiuſmodi verba illis iugiter inſuſurrare: Ille, inquit, humilis, humiliq; loco natus, quia dicendi facultatẽ conſecutus eſt, ſummos magiſtratus, maximaque imperia adminiſtrauit, opes acquiſiuit ingẽtes, vxorem accepit diuitem, cõſtruxit præclaras ædes, omnibus terrori eſt, ſummáque in gloria verſatur. Alius rurſus: Ille, inquit, Latina lingua eruditus, in regia clariſſimus eſt, cunctáq; intus ipſe adminiſtrat. Alius item alium in medium adducens proponit ad imitandum, cunctique penitus inſignes & claros in ſeculo viros memorãt: cœleſtis vero cõuerſationis, cœleſtiúmque bonorũ nulla omnino fit mentio. Cæterum ſi quis aliquid eiuſmodi memorare voluerit, vt qui cuncta peruertat, ita reijcitur, exagitatur, affligitur. Cum ergo hac doctrina teneros illorũ animos imbuitis, atque hiſce verbis rudes adhuc aures excantatis, profecto nihil eos aliud, quàm materiam malorum omniũ docetis, duos iſtos illis violentiſſimos amores inſerentes, pecuniarum ſcilicet, & qui longe pernicioſior eſt, leuiſſimæ atque inaniſſimæ gloriæ: horũ vero cum ſeorſum quilibet cuncta peruertere vi ſua ſufficiat, quid tandem ambo facturi exiſtimãtur, ſi ſimul coëant, ſicque in iuuenis animum irruant molliſſimũ atque tenerrimum? Nónne veluti torrentes quidam coniuncti, bona ſimul omnia corrumpunt & perimunt, tantum ſpinarum, tantum arenæ numerum, tantámque materiæ vim intus congerentes, vt animũ illum ſterilem, bonorúmque omnium infœcundũ faciant? Qua in re ipſi quoque externę philoſophiæ authores nobis teſtimonio ſunt. Alterum enim horum vitiorum non coniunctum, ſed ſeparatum ac ſolum, vnus

Auaritia & ſuperbia duo mala grauiſſima.

A ὃ πρόχειρον τοῦτο πᾶσιν ἁμάρτημα, ὃ κρίνειν τοὺς πλησίον, καὶ χαλεπωτέραν ἐπισπᾶσθαι τὴν κόλασιν, παρῄνεσάς ποτε φυγεῖν, καὶ τινὰς τοῦ Χριστοῦ περὶ τούτων κειμένους νόμους ἀνέγνως αὐτῷ, ἢ οὐδὲ οἶδας, ὅτι ποτὲ ταῦτά ἐστι; πῶς οὖν αὐτὰ δυνήσεται κατορθοῦν ὁ υἱὸς, ὧν οὐδὲ τοὺς νόμους οἶδεν ὁ μέλλων αὐτὸν διδάξειν πατήρ; καὶ εἴθε τοῦτο μόνον ἦν τὸ δεινὸν, τὸ μηδὲν τῶν χρησίμων συμβουλεύειν αὐτοῖς, καὶ οὐκ ἂν τοσοῦτον ἦν· νυνὶ δὲ αὐτοὺς καὶ πρὸς τἀναντία ὠθεῖτε. οὐδὲ γὰρ ἄλλό τι τῶν πατέρων ἐστὶν ἀκοῦσαι διαλεγομένων πρὸς τοὺς B παῖδας, ὅταν αὐτοὺς παρακαλῶσιν ὑπὲρ τῆς τῶν λόγων σπουδῆς, ἀλλ᾽ ἢ ταυτὶ τὰ ῥήματα. ὁ δεῖνα, φησὶ, ταπεινὸς, καὶ ἐκ ταπεινῶν τὴν ἀπὸ τῶν λόγων κτησάμενος δύναμιν, ἦρξε μεγίστας ἀρχὰς, πλοῦτον ἐκτήσατο πολὺν, γυναῖκα ἔλαβεν εὔπορον, οἰκίαν ᾠκοδόμησε λαμπρὰν, φοβερός ἐστιν ἅπασι, καὶ ἐπίδοξος. πάλιν ἕτερος· ὁ δεῖνα φησὶ τὴν Ἰταλῶν γλῶσσαν ἐκπαιδευθεὶς, ἐν τοῖς βασιλείοις ἐστὶ λαμπρὸς, καὶ πάντα ἄγει, καὶ φέρει τὰ ἔνδον, καὶ ἕτερος ἕτερον δείκνυσι πάλιν, πάντες δὲ τοὺς ἐ-C πὶ γῆς εὐδοκίμους, τῶν δὲ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, οὐδὲ ἅπαξ τις μέμνηται, ἀλλὰ κἂν μνησθῆναι ἕτερος ἐπιχειρήσῃ, ὡς πάντα ἀνατρέπων ἐλαύνεται. ὅταν οὖν ἐξ ἀρχῆς αὐτοῖς ταῦτα ἐπᾴδητε, οὐδὲν ἕτερον, ἀλλ᾽ ἢ τὴν ὑπόθεσιν αὐτοῖς πάντων διδάσκετε τῶν κακῶν, δύο τοὺς τυραννικωτάτους ἐντιθέντες ἔρωτας, τὸν τῶν χρημάτων λέγω, καὶ τὸν τούτων παρανομώτερον, τὸν τῆς δόξης τῆς κενῆς, καὶ ματαίας. τούτων δὲ ἑκάτερος, καὶ καθ᾽ ἑαυτὸν μὲν πάντα ἀνατρέψαι ἱκανός· ὅταν δὲ καὶ ὁμοῦ συνελθόντες D εἰς τὴν τοῦ νέου ψυχὴν ἁπαλὴν οὖσαν ἐμπέσωσι, καθάπερ τινὲς χείμαρροι συναφθέντες, ἅπαντα διαφθείρουσι τὰ καλὰ, τοσαύτην ἄμμον, τοσοῦτον ἐπισυνάγοντες τὸν φορυτὸν, ὡς ἄκαρπόν τε, καὶ ἄγονον τῶν ἀγαθῶν πάντων ἐκείνων ἐργάσασθαι τὴν ψυχήν. καὶ μαρτυρήσαιεν ἂν ἡμῖν ὑπὲρ τούτων καὶ οἱ τῶν ἔξωθεν λόγοι. τούτων γὰρ τῶν παθῶν θάτερον, οὐχὶ συνημμένον, ἀλλὰ καὶ καθ᾽ ἑαυτὸ, ὁ μὲν

ἀκρόπολιν, ὁ δὲ κεφαλὴν προσεῖπε τῶν κακῶν. εἰ δὲ κεχωρισμένον ἀκρόπολίς ἐστι, καὶ κεφαλή, ὅταν τὸ χαλεπώτερον πολλῷ προσλάβῃ, καὶ δυνατώτερον τὴν δοξομανίαν λέγω, καὶ μετ' ἐκείνου φερόμενον ἐμπέσῃ, καὶ ῥιζωθῇ, καὶ προσκαταλάβῃ τὴν τοῦ νέου ψυχήν, τίς λοιπὸν ταύτην ἀναμοχλεύσαι τὴν νόσον δυνήσεται, καὶ μάλιστα ὅταν καὶ οἱ πατέρες μὴ μόνον ὅπως διασαλευθείη, ἀλλ' ὅπως καὶ πάγια γένηται τὰ πονηρὰ ταῦτα φυτά, καὶ ποιῶσι πάντα, καὶ λέγωσι; τίς οὖν οὕτως ἀνόητος, ὡς μὴ ἀπογνῶναι τῆς σωτηρίας τοῦ τὰ τοιαῦτα παιδευομένου παιδός; ἀγαπητὸν γὰρ τῶν ἐναντίων ἀπολαυοῦσαν ψυχὴν διαφυγεῖν πονηρίας· ὅταν δὲ πανταχοῦ χρήματα τὰ ἔπαθλα ᾖ, καὶ ἄνδρες ἐναγεῖς εἰς ζῆλον προκείμενοι, ποία σωτηρίας ἐλπίς; τοὺς γὰρ χρημάτων ἐραστὰς καὶ βασκάνους, καὶ κακοήθεις, καὶ πολυόρκους, καὶ ἐπιόρκους, καὶ θρασεῖς, καὶ λοιδόρους, καὶ κλέπτας, καὶ ἀναισχύντους, καὶ ἰταμούς, καὶ ἀγνώμονας, καὶ πάντα ἀνάγκη εἶναι τὰ κακά. καὶ μάρτυς τούτων ἀξιόπιστος ὁ μακάριος Παῦλος, ῥίζαν τῶν ἐν τῷ βίῳ κακῶν τὴν φιλαργυρίαν εἰπών. καὶ πρὸ τούτου δὲ ὁ Χριστὸς αὐτὸ τοῦτο ἐδήλωσεν, ἀποφαινόμενος μὴ εἶναι δυνατὸν τῷ θεῷ δουλεύειν, τὸν ἐκείνῳ τῷ πάθει δουλεύοντα. ὅταν οὖν ἐξ ἀρχῆς ὁ νέος ἐπὶ ταύτην ἄγηται τὴν δουλείαν, πότε δυνήσεται γενέσθαι ἐλεύθερος, πότε ἀναδῦναι τοῦ κλυδωνίου, πάντων ὠθούντων, πάντων καταδυόντων, καὶ εἰς πολλὴν τοῦ καταβαπτίζεσθαι καθιστώντων ἀνάγκην αὐτόν; εἰ γὰρ μηδενὸς ἐνοχλοῦντος, εἰ πολλῶν ὀρεγόντων χεῖρα ἀναστῆναι δυνηθείη, καὶ διαβλέψαι, καὶ τὴν ἅλμην ἀπονίψασθαι τῆς κακίας, οὐκ ἀγαπητόν; εἰ γὰρ πολλῷ τῷ χρόνῳ ταῖς θείαις ᾠδαῖς ἐπᾳδόμενος ἰσχύσειε τὰ προσανεσόντα ἀπελάσαι νοσήματα, οὐκ ἐπαινεῖν αὐτὸν δεῖ, καὶ στεφανοῦν μυριάκις; δεινὸν γὰρ συνήθεια, δεινὸν κρατῆσαι, καὶ ἑλεῖν ψυχήν, καὶ μάλιστα, ὅταν αὕτη μὲν ἡδονὴν ἔχῃ συμπράττουσαν, ἐκείνη δὲ πρὸς ἣν ἐπειγόμεθα, καὶ μεθορμίσασθαι σπεύδομεν, πολλοὺς παρέχῃ τοὺς πόνους ἡμῖν. διὰ τοῦτο καὶ ὁ θεὸς

A quidem arcem: alius vero caput malorum appellauit. Sin vero ſeparatū arx malorum, & caput eſt: quid tandem erit, ſi alterum quoque ſibi acceſſerit immanius longe, atque potentius? gloriæ ſcilicet inſanus amor, atque cum illo violenter irruens firmiſſimis radicibus nitatur, iuueniſque occupet animum? Quis iam eiuſmodi impetum poterit obtūdere, quis eam perniciem reſtringere, cū præcipue parentes cuncta ea & faciant & moliantur, non quibus hæc iniquiſſima germina vellātur, verū quibus firmiora & ſolidiora fiant? B Quis igitur adeo ſtultus, atque amens ſit, quin ita imbuti & inſtructi deſperet ſalutem? Boni conſulendum fuerit, ſi anima, quæ ita cōtrarijs rebus imbuta ſit, perniciem extremā poſſit euadere: Cum vero præterea vndique illiciant pecuniarum præmia, vbique ſcelerati homines ad imitandum proponantur: quænam iam ſalutis ſpes relinquitur? Qui enim pecuniæ amore rapiuntur, inuidi quoque, nequā multùm iurātes, periuri, temerarij, audaces, maledici, fures, inuerecundi, impudētes, ingrati, mala denique omnia ſint neceſſe eſt. C Atque horum omnium teſtis fideliſſimus eſt beatus Paulus, qui radicē omnium vitæ malorum pecuniæ immodicam cupiditatem eſſe ait. *1.Tim. 6. 10.* Quod ipſum Chriſtus antea manifeſtauerat, cum *Mat. 6.* impoſſibile eſſe aſſereret, eum ſeruire Deo, qui illi vitio eſſet obnoxius. Cum igitur initio iuuenis ad hanc ſtatim adducatur ſeruitutem, quando iam liber eſſe, quando vndarum moles poterit euadere, cunctis impellentibus atque mergentibus, extremóque in ſubmerſionis periculo illum ſtatuētibus? Nam ſi nullo perturbante, ſi plurimis porri- D gentibus manum, exurgere ille, atque emergere potuerit, cunctámq; perturbationum ac vitiorum amaritudinem diluere: nónne congratulādum atque cnngaudendum illi erit? Si, inquam, longo tempore diuinis excantatus carminibus, inolitas paſſiones abijcere valuerit: nónne & laudandus millies, & coronandus erit? Dura enim, dura ac penitus acuta & violenta res conſuetudo eſt ad vincendam capiendámque animā, cum in primis iſta voluptatem adiutricem habeat: ea vero virtus, ad quam feſtinamus, & ad quam tranſferri atque applicari ſtudemus, ingentes nobis præbeat labores. Quocirca Deus ipſe

Num. 11. quoque cum Hebræis, eorum quæ in Ægypto didicerát, malorũ vetus conſuetudo deponenda eſſet, ſeorſum illos in ſolitudinẽ quam longiſſime ab illis, à quibus corrumpebantur abduxit, & tanquam in monaſterio illorũ formabat animos, viam omnem medicinæ, & curationis tentans aſperiorem atque leniorem, nihilque penitus omittens ex his quæ viderentur eorum ſalubritati profutura. Et ne ſic quidem vitia illi effugerunt, ſed cum manna cœleſti cibo alerentur, cepas tamen & allia & cætera Ægypti mala prꝗferebát, atque requirebant. Adeo graue malum eſt cõſuetudo. Si autem Iudæi cum tanta diuinæ diligentiæ cura fruerentur, ducémque præſtantiſſimũ, & adeo egregium, cui niterentur haberent, metuq; præterea & cõminatione & beneficijs & cruciatibus, modis denique omnibus erudirentur, tantáque & tam illuſtria miracula viderent, in nullo meliores euaſerunt: tu filium tuum iuuenem in Ægypto media, ſiue magis in media dimicatione verſantẽ, nullúmque qui quod vtile eſſe poſſit, conſulat audientem: cunctos vero ad ea quæ contraria ſaluti ſunt ſe exhortari inſpicientem, atque eos omnium maxime, qui ſe genuerunt & educauerunt, diaboli laqueos euadere poſſe arbitraris? Vnde quæſo? Num ex his quæ tu illum doces? Atqui tu ad ea quæ omnino contraria ſaluti ſunt, hortaris, cum philoſophiæ ne per ſomnium quidem permittis illum meminiſſe, cunctáque ſeculi iſtius infrà ſupráque voluens commoda maximis fluctibus iactari, ſummíſque in periculis vitę verſari, tuis adhortationibus inducis. Num fortè à ſemetipſo? Maxime quidem iuuenis ſibiipſi non ſufficiet ad virtutem conquirendam atque exercendam: ſed & ſi quid ex ſeipſo ſtrenuum atque illuſtre conceperit, priuſquã id germinet, verborum tuorum perpetuo imbre ſuffocabitur. Vt enim corpus ſi ſalubribus cibis non fruatur, inſalubribúſque nutriatur, longo tempore ſubſiſtere & durare non poteſt: ita & anima quæ eiuſmodi doctrinis fuerit imbuta, nihil vnquam altum, nihil magnum cogitare poterit, ſed eiuſmodi neceſſe eſt languidã & mollem, vitiíſque velut peſte quadam iugiter infectam, ita demum in æternos ignes, atque immortales cruciatus proijci.

A τῶν Ἑβραίων τοὺς παῖδας, ἐπειδὴ ἔδει τὴν παλαιὰν τῶν κακῶν ἀποθέσθαι συνήθειαν, τὴν ἐν Αἰγύπτῳ λέγω, λαβὼν καταμόνας αὐτοὺς ἐπὶ τῆς ἐρημίας, καὶ τῶν διαφθειρόντων ἀποστήσας, ὡς πορρωτάτω καθάπερ ἐπὶ μοναστηρίου τινὸς διέπλαττεν αὐτῶν τὰς ψυχάς, πᾶσαν ὁδὸν ἰατρείας κινῶν, καὶ τραχυτέραν, καὶ προσηνεστέραν, καὶ οὐδὲν ὅλως παραλιμπάνων τῶν ὀφειλόντων εἰς τὴν θεραπείαν κατασκευασθῆναι τὴν ἐκείνων. καὶ οὐδὲ οὕτως διέφυγον τὴν κακίαν, ἀλλὰ μεταξὺ τοῦ μάννα, κρόμμυα, καὶ σκόροδα, καὶ τὰ ἐν Αἰγύπτῳ B πάντα ἐζήτουν κακά. τοσοῦτόν ἐστι συνήθεια κακόν. εἶτα Ἰουδαῖοι μὲν, τοσαύτης ἀπολαύοντες ἐπιμελείας, τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ, καὶ δημαγωγὸν ἔχοντες οὕτως ἄριστον, καὶ γενναῖον, καὶ φόβῳ, καὶ ἀπειλῇ, καὶ εὐεργεσίᾳ, καὶ κολάσει, καὶ παντὶ τρόπῳ παιδαγωγούμενοι, καὶ τοσαῦτα ὁρῶντες θαύματα, οὐκ ἐγένοντο βελτίους· σὺ δὲ τὸν υἱὸν τὸν σὸν νέον ὄντα ἐν Αἰγύπτῳ μέσῃ, μᾶλλον δὲ ἐν μέσῃ τῇ παρατάξει τοῦ διαβόλου στρεφόμενον, οὐδενός τι χρήσιμον συμβουλεύοντος ἀκούοντα, πάντας ἐπὶ τἀναντία C αὐτὸν ἄγοντας ὁρῶντα, καὶ πάντων μᾶλλον τοὺς γεννησαμένους, καὶ θρεψαμένους οἴει δυνήσεσθαι διαδῦναι τὰς τοῦ διαβόλου παγίδας; πόθεν; ἀφ᾿ ὧν σὺ παραινεῖς, ἀλλ᾿ ἐπὶ τἀναντία παρακαλεῖς, φιλοσοφίας μὲν οὔτε ὄναρ μεμνῆσθαι συγχωρῶν, ἄνω δὲ καὶ κάτω τὸν παρόντα βίον, καὶ τὰ τούτου στρέφων, μειζόνων κινδυνίζεσθαι παρασκευάζεις. ἀλλ᾿ οἴκοθεν, καὶ παρ᾿ ἑαυτοῦ; μάλιστα μὲν οὐχ ἱκανὸς ἑαυτῷ ὁ νέος πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς κατόρθωσιν· εἰ δ᾿ ἄρα τι καὶ τέκοι γενναῖον, ταῖς τῶν λόγων D ἐπομβρείαις τῶν παρὰ σοῦ πρὶν ἢ βλαστῆσαι ταχέως ἀποπνιγήσεται. ὥσπερ γὰρ σῶμα ὑγιεινῶν μὲν οὐκ ἀπολαῦον σιτίων, τοῖς δὲ νοσώδεσιν ἐντρεφόμενον, οὐκ ἂν πρὸς μακρὸν γοῦν ἀρκέσαι χρόνον· οὕτως οὐδὲ ψυχὴν τοιαῦτα παιδευομένην, γενναῖόν τι, καὶ μέγα ἐννοῆσαί ποτε, ἀλλ᾿ ἀνάγκη τὴν τοιαύτην ἀσθενοῦσαν, καὶ μαλακιζομένην, καθάπερ τινὶ φθόῃ τῇ κακίᾳ συνεχομένην διηνεκῶς, οὕτως ὕστερον εἰς τὴν γέενναν καταστρέψαι, καὶ τὴν ἀπώλειαν τὴν ἐκεῖ.

Εἰ δὲ μὴ φῂς ταῦτα οὕτως ἔχειν, ἀλλὰ δυνατὸν εἶναι καὶ ἐν μέσῳ στρεφόμενον ταῦτα κατορθοῦν τὰ τῆς ἀρετῆς, καὶ μὴ παίζων, ἀλλὰ σπουδάζων ἀληθῶς, ταῦτα λέγεις, μὴ κατοκνήσῃς ἡμᾶς διδάξαι τὸ καινὸν τοῦτο, καὶ παράδοξον μάθημα. οὐδὲ γὰρ βούλομαι πράγματα εἰκῇ τοσαῦτα ἔχειν, οὐδὲ τοσούτων ἀπέχεσθαι μάτην. ἀλλὰ γὰρ οὐ δύναμαι τοῦτο μαθεῖν. οὐ γὰρ ἐᾶτε ὑμεῖς, καὶ δι' ὧν λέγετε, καὶ δι' ὧν ποιεῖτε, ἀντιφθεγγόμενοι ταύτῃ τῇ ψήφῳ, καὶ τἀναντία παιδεύοντες. ὥσπερ γὰρ ἐξεπίτηδες ἀπολέσθαι σπουδάζοντες τοὺς υἱεῖς, οὕτως ἅπαντα κελεύετε ποιεῖν, ἃ τοὺς ποιοῦντας σωθῆναι οὐκ ἔνι. ὅρα δὲ ἄνωθεν· οὐαί φησι τοῖς γελῶσιν· ὑμεῖς δὲ πολλὰς αὐτοῖς παρέχετε γέλωτος ἀφορμάς. οὐαὶ τοῖς πλουτοῦσιν· ὑμεῖς δὲ ὅπως χρηματίσαιντο, πάντα πράττετε. οὐαί, ὅταν καλῶς εἴπωσιν ὑμᾶς πάντες οἱ ἄνθρωποι. ὑμεῖς δὲ καὶ οὐσίας ὁλοκλήρους ὑπὲρ τῆς τῶν δήμων εὐφημίας ἐκενώσατε πολλάκις. πάλιν δὲ ὁ τὸν ἀδελφὸν ὑβρίζων ὑπεύθυνός ἐστι τῇ γεέννῃ· ὑμεῖς δὲ καὶ ἀνάνδρους εἶναι νομίζετε, καὶ δειλούς, τοὺς σιγῇ τὰς παρὰ τῶν ἑτέρων φέροντας ὕβρεις. μάχης κελεύει, καὶ δίκης καταφρονεῖν ὁ Χριστός· ὑμεῖς δὲ αὐτοὺς ἐν τούτοις στρέφετε τοῖς κακοῖς διαπαντός. τὸν ὀφθαλμὸν πολλάκις ἐξορύττειν ἐκέλευσεν, ὅταν βλάπτῃ· ὑμεῖς δὲ τούτους μάλιστα ποιεῖτε φίλους, ὅσοι περ ἂν δύνωνται χρήματα δοῦναι, κἂν τὴν ἐσχάτην παιδεύωσι κακίαν. ἐκβαλεῖν γυναῖκα οὐκ ἀφῆκε, πλὴν ἐπ' αἰτίᾳ μόνῃ πορνείας· ὑμεῖς δὲ ὅταν ἐξῇ χρήματα λαβεῖν, καὶ ταύτης καταφρονεῖν κελεύετε τῆς ἐντολῆς. τὸν ὅρκον ἀπεῖρξε παντελῶς· ὑμεῖς δὲ ἂν ἴδητε φυλαττόμενον, καὶ γελᾶτε. ὁ φιλῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, φησιν, ἀπολέσει αὐτήν. ὑμεῖς δὲ αὐτοὺς πάντοθεν εἰς ταύτην ἐμβάλλετε τὴν φιλίαν. ἐὰν μὴ ἀφῆτε, φησι, τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, οὐδὲ ὑμῖν ὁ πατὴρ ὑμῶν ἀφήσει ὁ οὐράνιος· ὑμεῖς δὲ καὶ ὀνειδίζετε, ὅταν τοὺς ἠδικηκότας μὴ θέλωσιν ἀμύνεσθαι, καὶ εἰς τὴν δύναμιν αὐτοὺς ταύτην ταχέως ἐπείγεσθε ἀγαγεῖν. τοὺς δόξης ἐρῶντας, πάντα εἰκῇ ποιεῖν ἀπεφήνατο ὁ Χριστός, κἂν νηστεύσωσι, κἂν εὔξωνται, κἂν ἐλεῶσιν· ὑμεῖς δὲ ὅπως ταύτης

A Sin vero tu iſta non ita ſe habere contenderis, eſſéque poſſibile medijs in rerum perturbationibus virtutē omnem aſſequi, affirmare perrexeris, ne quæſo pigeat nouam hanc atque inauditam nos docere diſciplinā. Nolo enim ſine cauſa, ſi fieri poſſit, tantum mihi negocij aſſumere, nec fruſtrà ſeculi læta reſpuere. Sed enim hoc addiſcere non poſſum: neque enim permittitis vos, huic ſententiæ & verbis & operibus contradicentes, atque omnia contraria docentes: veluti enim dedita opera liberos veſtros omni ſtudio perdere cu- B retis, ita vniuerſa illos facere iubetis, quę qui faciunt, ſalui eſſe non poſſunt. Id ſi placet aliquanto altius conſideremus, cœleſtibus euangelium vocibus intonans: Væ, inquit, ridentibus: vos illis quotidie innumeras riſus occaſiones præbetis. Væ diuitibus: vos contrà, vt illi pecunioſiſſimi fiant, vniuerſa molimini. Væ cum vobis benedixerint omnes homines: vos autem & quidem ſæpe, vt laudes fauoréſque populares conſequamini, omne patrimonium effunditis. Rurſúſque qui fratrem contumelijs affecerit, ſempiternis ignibus C obnoxius fit: vos autem & imbecilles eſſe putatis, & timidos, qui tacite ſibi illatas contumelias fuerunt. Imperat Chriſtus pugna & vltione abſtinere vitæ cœleſtis æmulos: at vos in eiuſmodi peſtibus illos ſemper enutritis. Oculum ille ſi noceat crebro, eruēdū iubet: vos eis maximè amicis vtimini, qui pecunias dare ampliſſimas potuerint, etiā ſi ſupremum vitiorū omnium doceant. Dimittere ille vxorem non permittit, præterquā in ſola cauſa adulterij: vos autē modo pecunias accipere amplio- D res liceat, hoc etiam præceptum vt illi aſpernentur, imperatis. Iuſiurandū ille penitus prohibuit: vos ſi quē id ſeruare videritis, etiā ridetis. Qui amat, inquit animam ſuam, perdet eam. Vos ad huiuſmodi amorē ſemper illos hortamini. Si non remiſeritis, inquit, hominibus peccata illorū, nec pater veſter cœleſtis remittet vobis: vos quoties eos qui vos iniurijs laceſsūt, vlciſci noluerint, ignauiā illis exprobratis, vtq; maturè ſe vlciſci poſſint, curā omnē adhibetis. Rurſus gloriæ inanis cupidos cuncta ſine mercedis fructu gerere, ſententia ſua Chriſtus docuit, ſiue illi ieiunauerint, ſiue orauerint, ſiue miſerti fuerint: vos

Cap. VI. Ex praua educatione liberorū in ſeculo oſtendit virtutē eos non docere.

Luc. 6.

Matt. 5.29.

Ioan. 12.

Matth. 6.

frui valeant, nihil omittitis. Et quid me neceſſe eſt vniuerſa perſequi, cum iſta quoque quæ dicta ſunt, gehennas innumeras inferre idonea ſint, non modo ſi cuncta ſimul coëant, verũ & ſeorſum ſingula? Cæterum vos ſimul vniuerſa congeritis, & imponentes peccatorum onus intolerabile, ita demũ in fluuium igneum immittitis. Quando itaq; ſeruari poterunt qui tanta ferunt igni nutriměta? Neque iſtud ſolum iniquum & indignũ eſt, quòd Chriſti præceptis contraria docetis, verũ quòd fauorabilibus appellationibus vitia obducitis. Quippe Circenſibus ludis, & reliquis ſpectaculis intereſſe iugiter, vrbanitatem & facetias vocatis: diuitijs affluere, liberalitatem: gloriam amare, magnanimitatem: arrogantiã, confidentiam: prodigalitatẽ, clementiã: iniuſtitiam, fortitudinem eſſe aſſerẽtes. Tum verò quaſi non hæc ſufficiat decipula, virtutem quoque contrarijs nominibus obnubitis, ruſticitatem quidẽ pudicitiam vocantes: formidinem, modeſtiã: imbecillitatẽmque, iuſtitiã: contẽptúmq; faſtus & glorię ſeruilis eſſe animi exiſtimantes, malorúmq; tolerantiã, ignauiã & infirmitatẽ: tanquã profectò metuẽtes, ne ſi tandẽ veram & propriã harum rerum appellationẽ ab alijs audierint, effugiant eiuſmodi perniciẽ filij. Neq; enim parum cõfert ad euitationẽ mali, nudas ipſas & proprias vitiorũ proferre appellationes, verum tantũ habet momenti & roboris ad eos qui peccant feriendos, vt plurimi nonnunquam turpiſſimis flagitijs inſignes, cum id quod ſint, ſe vocari audiunt, modeſtè ferre non poſſint: ſed vt qui acerbiſſima ſint perpeſſi, ita ſæuiunt atque efferantur. Deniq; ſi quis vel mulierẽ adulteram, vel ſtupratũ puerum ex actu ipſo fœdiſſimo vocauerit, vt qui maximis iniurijs affecerit, irreconciliabilis efficitur repentè inimicus. Nec iſtos ſolum, ſed & cupidum quẽque, & ebriũ & elatum, ac tumidũ, omnéſq; penitus qui graue aliquid peccauerint, videas non tam opere ipſo nefario, multitudiniſq; opinione morderi ac dolere, vt appellationibus proprijs operũ ſuorum. Atq; ego cõplures iſto correptionis genere emẽdatos noui, factóſq; ipſis exprobrationibus moderatiores ac meliores. Verũ enim vos iſtud quoq; ſolatiũ, ac remediũ ſuſtuliſtis: quódq, grauius eſt, non

A ἐπιτύχοιεν, ἅπαντα πραγματεύεσθε. καὶ τί δεῖ πάντα ἐπιέναι; ὅταν γὰρ καὶ τὰ εἰρημένα μυρίας ἱκανὰ παρασκευάσαι γεέννας ᾖ, οὐχὶ πάντα ὁμοῦ συνελθόντα μόνον, ἀλλὰ καὶ καθ᾽ ἑαυτὸ τούτων ἕκαστον; ὑμεῖς δὲ πάντα ὁμοῦ συμφορήσαντες, καὶ τὸ ἀφόρητον τῶν ἁμαρτημάτων ἐπιθέντες φορτίον, οὕτως εἰς τὸν τοῦ πυρὸς πέμπετε ποταμόν, πότε σωθῆναι δυνήσονται, τοσαύτην κομίζοντες τῷ πυρὶ τὴν τροφήν; καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἐστὶ τὸ δεινόν, ὅτι τἀναντία τοῖς τοῦ Χριστοῦ παραινεῖτε προστάγμα-
B σιν, ἀλλ᾽ ὅτι καὶ προσηγορίαις εὐφήμοις περιστέλλετε τὴν κακίαν. τὸ μὲν ἱπποδρομίαις, καὶ θεάτροις προσκεῖσθαι διατριβάς, ἀστειότητα καλοῦντες, τὸ δὲ πλουτεῖν, ἐλευθερίαν, τὸ δὲ δόξης ἐρᾶν, μεγαλοψυχίαν, τὴν δὲ ἀπόνοιαν, παρρησίαν, καὶ τὴν μὲν ἀσωτίαν, φιλανθρωπίαν· τὴν δὲ ἀδικίαν, ἀνδρείαν. εἶτα, ὥσπερ οὐκ ἀρκούσης ταύτης τῆς ἀπάτης, καὶ τὴν ἀρετὴν ἐναντίοις καλεῖτε ὀνόμασιν, ἀγροικίαν μὲν τὴν σωφροσύνην· δειλίαν δὲ τὴν ἐπιείκειαν, ἀνανδρίαν δὲ τὴν δικαιοσύνην ὀνομάζοντες· καὶ τὸ
C μὲν ἄτυφον, δουλοπρεπές· τὴν δὲ ἀνεξικακίαν, ἀσθένειαν, καθάπερ δεδοικότες μὴ παρ᾽ ἑτέρων τὴν ἀληθῆ τούτων προσηγορίαν ἀκούσαντες, φύγωσι τὴν λύμην οἱ παῖδες ὑμῶν. οὐ γὰρ μικρὸν εἰς τὴν τῶν κακῶν ἀποτροπήν, τὸ γυμνὰς αὐτὰς, καὶ κυρίας τῶν κακῶν προσφέρεσθαι τὰς ὀνομασίας· ἀλλὰ τοσαύτην ἔχει τὴν ἰσχὺν πρὸς τὸ πλῆξαι τοὺς ἁμαρτάνοντας, ὡς πολλοὺς πολλάκις ἐπὶ τοῖς αἰσχίστοις ὄντας περιφανεῖς μὴ φέρειν πρᾴως καλουμένους τοῦτο, ὅπερ εἰσίν, ἀλλ᾽ ἀγριαίνειν, καὶ ἐκθηριοῦσθαι, ὡς τὰ δεινότατα πάσχοντας. τὴν γοῦν ἐπιμοιχευκυῖαν γυναῖκα, καὶ τὸν
D πεπορνευμένον παῖδα ἂν καλέσῃ τις, ἀπὸ τῆς αἰσχίστης πράξεως ταύτης, ἀκατάλλακτος γέγονεν ἐχθρός, ἅτε τὰ μέγιστα ἠδικηκώς. καὶ οὐ τούτους μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν πλεονέκτην, καὶ τὸν μέθυσον, καὶ τὸν ἀλαζόνα, καὶ πάντας ἁπλῶς τοὺς τὰ δεινότερα ἐργασαμένους, ἴδοι τις ἂν οὐχ οὕτως ἐπὶ τῷ πράττειν αὐτά, καὶ τῇ παρὰ τῶν πολλῶν δόξῃ δακνομένους, καὶ ἀλγοῦντας, ὡς ἐπὶ τοῖς τῶν οἰκείων ἔργων ὀνόμασι. πολλοὺς δὲ καὶ σωφρονισθέντας οἶδα τούτῳ τῷ τρόπῳ, καὶ γενομένους τοῖς ὀνείδεσιν ἐπιεικεστέρους. ἀλλ᾽ ὑμεῖς καὶ ταύτην ᾐρήκατε τὴν παραμυθίαν. καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, ὅτι οὐ διὰ τῶν ῥημάτων

Digitized by Google

ῥημάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν πραγμάτων ταύτην αὐτοῖς ποιεῖσθε τὴν παραίνεσιν, οἰκίας οἰκοδομοῦντες λαμπράς, ἀγροὺς ὠνούμενοι πολυτελεῖς, τὴν ἄλλην περιβάλλοντες φαντασίαν, καὶ διὰ πάντων πυκνῷ τινι νέφει συσκιάζοντες αὐτῶν τὴν ψυχήν. πόθεν οὖν δυνήσομαι πεισθῆναι, ὅτι σωθῆναι οἷοί τε τούτους, ὅταν ἴδω πρὸς ταῦτα παρακαλουμένους, ἃ τοὺς ποιοῦντας ὁ Χριστὸς ἀπεφήνατο πάντως ἀπολέσθαι· ὅταν θεάσωμαι τῆς μὲν ψυχῆς αὐτῶν, ὥσπερ τινὸς παρέργου καταφρονοῦντας ὑμᾶς, τῶν δὲ ὄντως περιττῶν, ὡς ἀναγκαίων, καὶ προηγουμένων φροντίζοντας; ὅπως μὲν γὰρ οἰκέτης ἔσται, καὶ ὅπως ἵππος, καὶ ὅπως ἱμάτιον τῷ παιδὶ κάλλιστον, πάντα ποιεῖτε· ὅπως δὲ αὐτὸς γένοιτο καλός, οὐδὲ ἐννοῆσαί ποτε ἀνέχεσθε· ἀλλὰ καὶ ξύλον, καὶ λίθον μέχρι τούτου προάγοντες, τὴν ψυχὴν οὐδὲ τοῦ πολλοστοῦ τῆς ἐπιμελείας ταύτης ἀξιοῦτε μέρους. ἀλλ' ἵνα μὲν ἄγαλμα ἐπὶ τῆς οἰκίας ἑστήκοι θαυμαστόν, καὶ ἡ στέγη γένηται χρυσῆ, πάντα ὑποδύεσθε· ὃ δὲ πάντων τιμιώτερον ἄγαλμα ἡ ψυχὴ ὅπως γένηται χρυσῆ, οὐδὲ φροντίζειν ἐθέλετε.

Ἀλλ' οὔπω τὸν κολοφῶνα τῶν κακῶν εἶπον, οὐδὲ τὸ κεφάλαιον ἐξεκάλυψα τῆς συμφορᾶς. πολλάκις μὲν ἐζήτουν εἰπεῖν, καὶ ἐρυθριάσας πολλάκις δὲ καὶ αἰσχυνθείς. τί ποτ' οὖν ἐστι τοῦτο; τολμητέον γὰρ ἤδη, καὶ λεκτέον αὐτό. καὶ γὰρ ἀνανδρίας ἂν εἴη πολλῆς, μέλλοντάς τι κακὸν ἐξαίρειν, μηδὲ φωνὴν ἀφιέναι τολμᾶν ὑπὲρ αὐτοῦ, ὡς τῆς σιγῆς αὐτομάτως ἰασομένης τὴν νόσον. οὐ τοίνυν σιγήσομεν, κἂν μυριάκις αἰσχυνθῆναι μέλλωμεν, καὶ ἐρυθριᾶν. οὐδὲ γὰρ ἰατρὸς μέλλων σηπεδόνα καθαίρειν, παραιτήσεται μεταχειρίσασθαι σίδηρον, καὶ καθεῖναι δακτύλους εἰς αὐτὸν τοῦ τραύματος τὸν πυθμένα. οὐκοῦν οὐδὲ ἡμεῖς τὸν ὑπὲρ τούτων λόγον παραιτησόμεθα, ὅσῳ καὶ χαλεπωτέρα ἡ σηπεδών. τί ποτ' οὖν ἐστι τὸ κακόν; ἔρως καινός τις, καὶ παράνομος εἰς τὸν ἡμέτερον εἰσεκώμασε βίον· νόσημα ἐπέπεσε χαλεπόν, καὶ ἀνίατον· λοιμὸς κατέσκηψε πάντων λοιμῶν χαλεπώτερος· καινή τις παρανομία ἐπενοήθη, καὶ ἀφόρητος. οὐ γὰρ οἱ θετοὶ μόνον,

A ſed operibus ipſis quoque hęc illis monita datis, dum ædes præclaras inſtruitis, dum emitis precioſiſſimas villas, dum apparatus alios magnificos quæritis, prorſuſq; veluti atra quadam nebula illorum animos obnubitis. Vnde igitur mihi perſuaderi poterit, eiuſmodi poſſe ſaluos fieri, cum eos omni ſtudio ad illa cõpelli conſpiciam, quæ qui faciunt, Chriſtus perire omnes apertis vocibus docuit? cum videam vos illorum animas, vt vile aliquid ac ſuperfluum negligere: eorum autem, quæ & ſuperflua re vera & indigna ſunt, veluti B ea neceſſaria ſint & principalia, curam gerere ingentem? Nempe enim vt ſeruus, vt equus optimus, veſtiſq; precioſiſſima filio ſit, omnia facitis: vt autem ipſe bonus & probus fiat, ne cogitare quidem vnquam vultis. Cæterum ad ligna vſque & lapides hoc ſtudium perducitis: animam vero nec minima quidem huius diligentiæ parte dignam iudicatis. Cúmque vt in domo ſtatua antiquo opere admirãda cõſiſtat, & tecta aurea rutilent, cuncta moliamini: precioſiſſimam omnium ſtatuarum animam, quatenus auream efficiatis, nul- C lam curam gerere vultis. Atqui nondum ſupremum verticem, & culmen malorum omnium dixi, necdum ſummã totius calamitatis reuelaui: quam cum ſæpe dicere inſtituerem, verecundiæ ac ruboris magnitudine ſuperatus deſtiti. Quid vero iſtud eſt? Audẽdum enim iam, ac dicendum eſt. Nam eſſet profecto incredibilis ignauiæ & imperitiæ, ſi peſtem aliquã reſecare cupientes, ne mutire quidẽ aduerſus illam auderemus, ſilentióque noſtro morbum illum vltro ſanatum iri putaremus. Non itaque ſilebo amplius, etiamſi D millies & pudendum mihi & erubeſcendum fuerit. Neque enim medicus cum putredinem exprimere & extergere parat ex vulnere, ferrum manibus arripere deuitat, atq; in ipſum, vt ita dixerim, vulneris fundũ digitos demittere. Et nos itaque, etſi ſit iſta longe grauior & moleſtior putredo, nõ tamẽ de hiſce loqui recuſabimus. Quod ergo tandẽ iſtud malum eſt? Amor quidam nouus & nequiſſimus noſtra ætate in noſtrum genus irrupit, & late dominatur: morbus irruit acerbus atq; inſanabilis: peſtis teterrima, atque omni pernicie immanior & grauior inuecta eſt: ſcelus quoddã nouum & intolerabile excogitatũ eſt. Non enim ſcriptæ & conſtitutæ modo,

Cap. VII. In nefandũ Sodomiticũ inuehitur ſcelus, quo iuuẽtus corrumpitur.

verum ipſæ quoque naturæ peruertuntur leges. Nihil iam ferè ad impudicitiæ rationē fornicatio eſſe exiſtimatur. Cæterum vt in doloribus, cum paſſio incumbit violentior, prioris doloris ſenſum omnē ſua magnitudine intercipit: ſic huius quoque magnitudo flagitij facit, vt quòd ſuapte natura tolerabile non eſt, non iam videatur eſſe intolerabile, obſcœna ſcilicet cum mulieribus libido. Optandum enim iam votis omnibus videtur, poſſe huiuſmodi retia effugere, periclitaturq; iam ſuperfluo effectus ſexus muliebris, adoleſcentibus vices eius omnes implentibus. Quod cum per ſe eſt acerbiſſimum: facit id profectò, vt deterius & tetrius ſit, quòd tantum ſcelus, tam nefarium facinus incredibili audacia, ſummâq; iam cum libertate admittitur, flagitiúmque lex factum eſt. Nemo iam metuit, nemo perhorreſcit, nullus continetur verecundia, nullus rubore ſuffunditur. Cæterum iſta impudentia ſe ornari putant, & faceti videri ex ſcelere volunt. Inſanire iam videntur, qui pudicitiæ ſtudent: & eſſe demētiſſimi, qui monitis peccantes caſtigant. Qui ſi quidem imbecilliores fuerint, verberibus quoque conciduntur: ſin vero potentiores, ſpernuntur, irridentur, & probris reſperguntur innumeris. Nihil iam leges, nihil iudicia valent: non pædagogi, non parentes, non magiſtri, non aſſeclæ obſiſtere iam valent: alios enim pecunijs voluere corrumpere, eos ſcilicet qui ſolam ad mercedem ſpectāt. Porrò ſi qui fuerint modeſtiores, eorúmque, qui ſibi crediti ſunt, ſalutem curare perſtiterint: alij quidem circumueniuntur facile, reliqui vero flagitioſorum potentia & metu perterriti ſuccumbunt: facilius enim is qui tyrannidem ſibi parare moliatur, ſi ſuſpectus fuerit, ſeruabitur, quàm ſceleſtorū illorū nequiſſimorúmq; hominū manus poſſit effugere, qui illis fuerit infenſus: adeo medijs in ciuitatibus veluti in ſolitudine ingēti maſculi in maſculos turpiter deſæuiūt, horrendúmq; flagitium in alteutrum cōmittunt. Si qui tamen hos laqueos effugere potuerint, opinione ſaltē quòd ſint eiuſmodi, difficile vitabunt. Primum quidem quòd ſint ipſi admodum pauci, ſicque facillime operiūtur improborum multitudine. Secundò, quòd flagitioſi illi atque nequiſſimi dæmones, cum eos qui ſe ſpernunt, & execrantur, non poſſint aliter vlciſci, vel hac in parte illos violare ſtudent. Quia enim

A ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ τῆς φύσεως ἀνατρέπονται νόμοι. μικρὸν εἰς ἀσελγείας λόγον πορνεία λοιπόν. καὶ καθάπερ ἐν ταῖς ὀδύναις ὁ τυραννικώτερον πάθος τοῦ προτέρου τὴν αἴσθησιν ἔκρυψεν ἐπελθόν, οὕτω καὶ ἡ τῆς ὕβρεως ταύτης ὑπερβολὴ οὐκέτι ἀφόρητον ποιεῖ φαίνεσθαι τὸ ἀφόρητον, τὴν περὶ τὴν γυναῖκα ἀσέλγειαν. ἀγαπητὸν γὰρ εἶναι δοκεῖ τὸ δυνηθῆναι τὰ δίκτυα ταῦτα διαφυγεῖν, καὶ κινδυνεύει λοιπὸν περιττὸν εἶναι τὸ τῶν γυναικῶν γένος, τῶν νέων ἀντ' ἐκείνων πάντα τὰ ἐκείνων πληρούντων. καὶ οὐ τοῦτό πω δεινόν· ἀλλ' ὅτι καὶ μετὰ B πολλῆς τολμᾶται τῆς ἀδείας μῦσος τοσοῦτον, καὶ νόμος γέγονεν ἡ παρανομία. οὐδεὶς δέδοικεν, οὐδὲ τρέμει λοιπόν· οὐδεὶς αἰσχύνεται, οὐδὲ ἐρυθριᾷ· ἀλλὰ καὶ ἐγκαλλωπίζεται τῷ γέλωτι τούτῳ, καὶ μαίνεσθαι δοκοῦσιν οἱ σωφρονοῦντες, καὶ παραπαίειν οἱ νουθετοῦντες· κἂν μὲν ἀσθενέστεροι τύχωσιν ὄντες, συνεκόπησαν ταῖς πληγαῖς· ἂν δὲ δυνατώτεροι, χλευάζονται, γελῶνται, μυρίοις πλύνονται σκώμμασιν. οὐδὲν ὄφελος δικαστηρίων, οὐδὲ νόμων, οὐδὲ παιδαγωγῶν, οὐ πατέρων, οὐκ ἀκο- C λούθων, οὐ διδασκάλων. τοὺς μὲν γὰρ ἴσχυσαν διαφθεῖραι χρήμασιν, οἱ δὴ ὅπως αὐτοῖς μισθὸς γένοιτο μόνον ὁρῶσι. τῶν δὲ ἐπιεικεστέρων, καὶ φροντιζόντων τῆς τῶν ἐμπιστευθέντων αὐτοῖς σωτηρίας οἱ μὲν κλέπτονται ῥᾳδίως, καὶ ἀπατῶνται· οἱ δὲ καὶ δεδοίκασι τῶν ἀκολάστων τὴν δύναμιν· ῥᾷον γὰρ ἄν τις ὑποπτευθεὶς ἐπὶ τυραννίδι διασωθείη, ἢ τῶν μιαρῶν ἐκείνων ἀπάγειν πειραθεὶς, τὰς ἐκείνων διαφύγοι χεῖρας ποτέ· οὕτω καθάπερ ἐπ' ἐρημίας πολλῆς, ἐν μέσαις ταῖς πόλεσιν ἄῤῥενες ἐν ἄρ- D σεσι τὴν ἀσχημοσύνην κατεργάζονται. εἰ δὲ τινὲς ταύτας διέφυγον τὰς παγὰς, τὴν γοῦν πονηρὰν τῶν τὰ τοιαῦτα ὑβριζομένων δυσκόλως διαφεύξονται δόξαν. πρῶτον μὲν, ὅτι ὀλίγοι σφόδρα εἰσὶ, καὶ ταύτῃ ῥᾳδίως ἂν τῷ τῶν πονηρῶν κρύπτοιντο πλήθει. δεύτερον, ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ μιαροὶ, καὶ ἐναγεῖς ἐκεῖνοι δαίμονες, οὐκ ἔχοντες ἑτέρως ἀμύνεσθαι, τοὺς ὑπερορῶντας αὐτοὺς, ταύτῃ σπουδάζουσιν ἀδικεῖν. ἐπειδὴ γὰρ

οὐκ ἴσχυσαν καιρίαν δοῦναι πληγὴν, οὐδ᾽ αὐτῆς καθικέσθαι τῆς ψυχῆς, τὸν γοῦν ἔξωθεν αὐτοῖς περικείμενον ῥυπῶσαι κόσμον ἐπιχειροῦσι, καὶ τὴν εὔκλειαν ἅπασαν ἀνελεῖν. ὅθεν καὶ πολλῶν θαυμαζόντων ἤκουσα, πῶς οὐδέπω καὶ τήμερον ὄμβρος ἕτερος κατηνέχθη πυρός; πῶς οὐδέπω τὰ τῶν Σοδόμων ἔπαθεν ἡμῖν ἡ πόλις, τοσούτῳ χαλεπωτέρας ἀξία κολάσεως οὖσα, ὅσον μηδὲ τοῖς ἐκείνων ἐσωφρονίσθη κακοῖς; ἀλλὰ καί τοι τῆς χώρας ἐκείνης ἐν δισχιλίοις λοιπὸν ἔτεσι, φωνῆς λαμπρότερον διὰ τῆς ὄψεως πρὸς ἅπασαν βοώσης τὴν οἰκουμένην μηδὲν τοιοῦτον τολμᾶν, οὐ μόνον οὐκ ὀκνηρότεροι περὶ τὴν ἁμαρτίαν ἐγένοντο, ἀλλὰ καὶ ἰταμώτεροι, καθάπερ φιλονεικοῦντες τῷ θεῷ, καὶ διὰ τῶν ἔργων δεῖξαι σπουδάζοντες, ὅτι τοσούτῳ τοῖς κακοῖς ἐπιθήσονται τούτοις, ὅσῳ περ ἂν αὐτοῖς μειζόνως ἀπειλῇ. πῶς οὖν οὐδὲν γέγονε τοιοῦτον· ἀλλὰ τὰ μὲν Σοδόμων ἁμαρτήματα τολμᾶται, τὰ δὲ Σοδόμων οὐ γίνεται πάθη; ὅτι πῦρ αὐτοῖς ἕτερον χαλεπώτερον μένει, καὶ κόλασις οὐκ ἔχουσα τέλος. καὶ γὰρ τῶν ὑπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ διαφθαρέντων, πολλῷ μιαρώτερα τολμησάντων ἐκείνων, τῶν μετὰ ταῦτα λέγω, οὐδεὶς ἐξ ἐκείνου γέγονεν ὄμβρος τοιοῦτος. κἀνταῦθα δὲ πάλιν αἰτία ἡ αὐτή. ἐπεὶ τίνος ἕνεκεν οἱ μὲν περὶ τὴν ἀρχὴν γενόμενοι, ὅτε οὔτε δικαστήρια ἦν, οὐδὲ ἀρχόντων ἐπέκειτο φόβος, οὐ νόμος πρῶτον ἀπειλῶν, οὐ προφητῶν χορὸς ῥυθμίζων, οὐ προσδοκία γεέννης, οὐ βασιλείας ἐλπὶς, οὐκ ἄλλη φιλοσοφία, οὐ τὰ θαύματα τὰ καὶ λίθους ἀναστῆσαι δυνάμενα. πῶς οὗτοι μὲν οἱ μηδενὸς τούτων ἀπολαύσαντες, ὑπὲρ ὧν ἥμαρτον τοσαύτην ἔδωκαν δίκην· οἱ δὲ πάντων τούτων μετεσχηκότες, καὶ μεταξὺ τοσούτου ζῶντες φόβου, καὶ θείων δικαστηρίων, καὶ ἀνθρωπίνων, οὐδέπω καὶ τήμερον τὰ αὐτὰ ἔπαθον ἐκείνοις, χαλεπωτέρας ὄντες ἄξιοι κολάσεως; ἆρ᾽ οὐχὶ καὶ παιδὶ δῆλόν ἐστιν, ὅτι σφοδροτέρα τηροῦνται δίκη; εἰ γὰρ ἡμεῖς ὀργιζόμεθα οὕτως, καὶ ἀγανακτοῦμεν, ὁ θεὸς ὁ πάντων μάλιστα τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους κηδόμενος, καὶ τὴν κακίαν σφόδρα ἀποστρεφόμενος, καὶ μισῶν, πῶς ἀνάσχοιτο ταῦτα τολμᾶσθαι ἀτιμωρητί;

A lethale illis vulnus infligere nō valent, ipſamque animam vel penetrare vel polluere, exteriorem ſaltem ornatum quo illi amicti ſunt, maculare nitũtur, omnémque illis honeſtatis gloriam eripere. Quocirca cōplures audiui, cum ſe mirari dicerent, quòd nondum hodiéque imber alius igneus eruperit, quòd non ſimilia Sodomis vrbs veſtra paſſa ſit: tanto ſanè grauiore digna cruciatu, quanto ne aliorũ quidem cladibus emēdata corrigitur. Verum quanquam ipſa quoque regione, iam poſt duo annorum millia ipſa ſua facie cla- B rius clamāte quàm ſi voce loqueretur, atque orbem vniuerſum admonente, ne quid eiuſmodi præſumat, nō modo timidiores aut ſegniores ad hoc audendum facinus facti non ſunt, verum longe impudentiores: tanquam profecto aduerſus Deum contendentes, atque operibus ipſis oſtendere ſtudentes, tanto ſe cumulatius his malis adiecturos, quanto maiora ille ſupplicia intentauerit. Cur ergo nihil factum eſt eiuſmodi, ſed cum admittantur Sodomorum ſcelera, non tamen contingunt Sodomorum clades? Quia manet iſtos C ignis alius lōge illo grauior: cruciatúſque finē nullũ habens. Nam cũ multo grauiora ſcelera, quàm hi qui diluuij aquis periere, plurimi poſtea admiſerint, nullus tamen imber eiuſmodi poſtmodum factus eſt. Atque in hoc facto eadem rurſus controuerſia eſt. Cur enim hi quidem qui initio ſeculi fuere, cum neque iudicia eſſent, nec magiſtratuum metus immineret, non legis comminatio terreret, non prophetarum adeſſet chorus, qui moderaretur & regeret, non expectatio gehennæ, non cœleſtis regni ſpes, non miracula D ipſa denique lapides ipſos quoque excitare valentia, cur inquam, iſti qui nullo horum potiti ſunt, pro his quæ peccauerunt, tanta animaduerſione puniti ſunt: qui autē horum omnium participes fuere, atque inter metũ diuinorum humanorũmq; iudiciorum degunt, hodiéque non eadem quę illi patiũtur, cum ſint longe grauiori ſupplicio digniſſimi? Nónne puero cuiuis cōſtabit, quòd acerbiori atque vehementiori pœnæ reſeruantur? Nam ſi noſipſi quoq; ſuper his & iraſcimur & indignamur, Deus cui omnium maxime totius mortalium generis cura incumbit, qui vitia vehementer & auerſatur & odit, quando iſta impune admitti ſcelera paſſurus eſt?

Sed profectò non ita ſe res habet, non A adeò nos decipiamus. Immittet in illos penitus manum illā validiſſimā & plagam non ferendam, doloremq; cruciatuum ſempiternorū adeò grauiſſimū, vt ſi Sodomorū clades illi conferatur, ludus puerorū eſſe exiſtimetur. Quam enim Barbarorum feritatem iſti non ſua improbitate tranſcēderunt? Quod belluarum genus congreſſu ſuo impuriſſimo non ſuperauerunt? Eſt in quibuſdam mutarum animantium à natura inſitus libidinis ardor incredibilis, cupidóque intolerabilis, & nullo ab inſania differens: quæ tamen amorem B hunc nefarium non norunt, ſed intra leges à natura præſtitas permanſerunt: neque ſi millies libidine vrantur, naturæ vnquam præterlabuntur legem. At iſti & rationales conditi, diuinóque magiſterio potiti, quidue agendum ſit, vel non, alijs quoque annunciare iuſſi, non ita licentioſe ac ſine metu meretricibus vt adoleſcentibus cōgrediuntur. Et quaſi homines non ſint, non prouidentia vlla res humanas agat, aut moderetur, & ea quæ fiunt iudicet, ac tenebræ cuncta occupauerint, nullúſque ſit qui iſta videat vel audiat, ita C cuncta flagitia admittunt, inſania ac furore incredibili. Liberorū vero, qui eiuſce contumelijs afficiuntur, patres hæc taciti ferunt, nec ſecum vnà filios terra obruūt, neque tantæ cladi vllum remedium aut ſolatiū inquirunt. Nam ſi ad externas gentes, ſi ad mare, ſi ad extremas inſulas, ſi ad inacceſſam terram, ſi ad eum qui citra nos eſt orbem, filij vt hac peſte liberi euaderent, adducendi atque pertrahēdi eſſent: nónne omnia & facere & pati debuerāt, ne fierent huiuſmodi flagitia? Certè ſi quidem inſalubris eſſet locus aliquis, ac peſtilens, D nunquā eò filios adduceremus, etiam ſi lucra ingentia inde conſecuturi videremur, etiam ſi ſani illi viribuſq; eſſent validiſſimi. Nunc vero quum tam immanis peſtis cuncta compleuerit, non ſolum ipſi liberos noſtros ad hæc prærupta pertrahimus: verū ſi qui illos eripere ac liberare voluerint, eos tanquā perditos & corruptores vndiq; exagitamus. Quàm iſta igitur ingēti iracūdia, quanto furore, quantiſque fulminibus digna ſunt? quandoquidē vt illi linguæ acumen ac nitorem habeāt per exteriorē ſapientiam, omni ſtudio curamus: animam vero in ipſo cœno ſpurcitiæ iacentē, atq; in dies putreſcentem nō modo deſpicimus,

οὐκ ἔστι ταῦτα, οὐκ ἔστιν· ἀλλ' ἐποίσει πάντως αὐτοῖς τὴν χεῖρα, τὴν καρτεράν, καὶ τὴν πληγὴν τὴν ἀφόρητον, καὶ τὴν βασανιστηρίαν τὴν ὀδυνῶν ἐκείνων, οὕτως οὖσαν χαλεπήν, ὡς τὰ ἐν Σοδόμοις πάθη πρὸς ταῦτα παραβαλλόμενα, παίγνια εἶναι νομίζεσθαι. τίνας γὰρ οὐ παρήλασαν οὗτοι βαρβάρους; ποίων θηρίων γένος, διὰ τῆς ἀναισχυντοτάτης μίξεως ταύτης; ἔστιν ἐν τισὶ τῶν ἀλόγων οἶστρος πολύς, καὶ ἐπιθυμία ἀφόρητος, μανίας οὐδὲν διαφέρουσα· ἀλλ' ὅμως τοῦτον οὐκ οἶδε τὸν ἔρωτα, ἀλλ' ἕστηκεν εἴσω τῶν τῆς φύσεως ὅρων. κἂν μυριάκις καχλάζῃ, τοὺς τῆς φύσεως οὐκ ἀνατρέπει νόμους· οἱ δὲ λογικοὶ δῆθεν, καὶ θείας ἀπολαύσαντες διδασκαλίας, καὶ ὃ πρακτέον, καὶ ὃ μὴ τοιοῦτον ἑτέροις διαγορεύοντες, καὶ γραμμάτων ἐξ οὐρανοῦ καταβάντων ἀκούσαντες, οὐχ οὕτως ἀδεῶς ταῖς πόρναις, ὥσπερ τοῖς νέοις συγγίνονται. καθάπερ γὰρ μήτε ἀνθρώπων ὄντων, μήτε προνοίας θεοῦ ἐφεστώσης, καὶ δικαζούσης τοῖς γινομένοις, ἀλλ' ὥσπερ σκότους πάντα καταλαβόντος, καὶ μηδενὸς μήτε ὁρῶντος ταῦτα, μήτε ἀκούοντος οὕτω πάντα τολμῶσι, καὶ μετὰ τοσαύτης μανίας. οἱ δὲ τῶν ὑβριζομένων παίδων πατέρες, φέρουσι ταῦτα σιγῇ, καὶ οὐ κατορύττουσι μετὰ τῶν παίδων ἑαυτούς, οὐδὲ ἐπινοοῦσί τινα παραμυθίαν τοῦ κακοῦ. εἰ γὰρ εἰς ὑπερορίαν ἀπὸ ταύτης ἐλκύσαι τῆς νόσου τοὺς υἱεῖς ἔδει, εἰ γὰρ εἰς θάλασσαν, εἰ γὰρ εἰς νήσους, εἰ γὰρ εἰς ἄβατον γῆν, εἰ γὰρ εἰς τὴν ὑπὲρ ἡμᾶς οἰκουμένην, οὐκ ἔδει πάντα ποιῆσαι, καὶ παθεῖν, ὥστε μὴ ταῦτα γενέσθαι τὰ μιάσματα; ἀλλ' εἰ μὲν ἐπίνοσόν που, καὶ λοιμικὸν ἐστὶ χωρίον, οὐκ ἀπάγομεν ἐκεῖ τοὺς υἱεῖς, κἂν μεγάλα κερδαίνειν μέλλωσι, κἂν σφόδρα ὑγιεινοὶ τυγχάνωσιν ὄντες· νυνὶ δὲ τοσαύτης τὰ πάντα κατεχούσης λύμης, οὐ μόνον αὐτοὶ πρὸς ταῦτα ἕλκομεν τὰ βάραθρα αὐτούς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀπαλλάξαι βουλομένους, ὡς λυμεῶνας ἀπελαύνομεν. καὶ πόσης οὐκ ἄξια ταῦτα ὀργῆς; πόσων σκηπτῶν; ὅταν τὴν μὲν γλῶτταν αὐτοῖς ἐκκαθαίρειν διὰ τῆς ἔξωθεν σοφίας σπουδάζωμεν, τὴν δὲ ψυχὴν ἐν αὐτῷ τῷ τῆς ἀσελγείας βορβόρῳ κειμένην, καὶ σηπομένην διαπαντὸς μὴ μόνον ὁρῶμεν,

ἀλλὰ καὶ ἐγερθῆναι βουλομένην κωλύομεν. ἔτι οὖν τολμήσει τις εἰπεῖν, ὅτι δυνατὸν σωθῆναι τοὺς ἐν τοιούτοις ὄντας κακοῖς; πόθεν; οἱ μὲν γὰρ τὴν τῶν ἀκολάστων διαφυγόντες μανίαν, ὀλίγοι δέ εἰσιν οὗτοι, τοὺς τυραννικοὺς ἐκείνους ἔρωτας, καὶ τὰ πάντα διαφθείροντας τοὺς τῶν χρημάτων, καὶ τοὺς τῆς δόξης οὐ διαφεύγουσιν. οἱ δὲ πλείους καὶ τούτοις αὐτοῖς, καὶ τοῖς τῆς ἀσελγείας μετὰ πλείονος κατέχονται τῆς ὑπερβολῆς. εἶτα λογίους μὲν αὐτοὺς ἐνθεῖναι βουλόμενοι, οὐχὶ τὰ διακόπτοντα τὴν παίδευσιν ἀναιροῦμεν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ συνιστῶντα κατασκευάζομεν καὶ παιδαγωγοὺς, καὶ διδασκάλους ἐφιστῶντες, καὶ χρήματα ἀναλίσκοντες, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ἄλλων πραγμάτων παρέχοντες σχολὴν, καὶ τῶν ἐν τοῖς Ὀλυμπιακοῖς ἀγῶσι παιδοτριβῶν συνεχέστερον ἐπιφωνοῦντες αὐτοῖς, τήν τε ἐκ τῆς ἀπαιδευσίας πενίαν, καὶ τὸν ἀπὸ τῆς παιδεύσεως πλοῦτον, καὶ πάντα ποιοῦντες, καὶ λέγοντες, καὶ δι' ἑαυτῶν, καὶ δι' ἄλλων, ὥστε αὐτοὺς εἰς τὸ τέλος ἀγαγεῖν τῆς προκειμένης σπουδῆς, καὶ οὐδὲ οὕτω πολλάκις περιγινόμεθα· τρόπων δὲ ἐπιείκειαν, καὶ πολιτείας ἀρίστης ἀκρίβειαν αὐτόματον οἰησόμεθα περιγενέσθαι· καὶ ταῦτα τοσούτων ὄντων τῶν διακοπτόντων αὐτήν. καὶ τί ταύτης τῆς ἀλογίας χεῖρον γένοιτ' ἄν, τὸ μὲν ῥᾷστον οὕτω μεγάλης ἀξιοῦν τιμῆς, καὶ σπουδῆς, ὡς οὐκ ἐνὸν ταύτης ἄνευ αὐτὸ κατορθωθῆναί ποτε· ὃ δὲ πολλῷ δυσχερέστερόν ἐστι, τοῦτο καθεύδουσιν ἡμῖν ἐφίστασθαι νομίζειν, καθάπερ τι τῶν φαύλων, καὶ οὐδαμινῶν; φιλοσοφία γὰρ καὶ ἐργωδέστερον ὅσῳ τοῦ λέγειν, τὸ πράττειν, καὶ ὅσῳ ῥημάτων ἔργα ἐστὶν ἐπιπονώτερα. καὶ τί δεῖ φιλοσοφίας φησὶ, καὶ πολιτείας ἀκριβοῦς τοῖς ἡμετέροις παισί. τοῦτο γάρ ἐστι τοῦτο, ὅπερ πάντα ἀπολώλεκεν, ὅτι πρᾶγμα οὕτως ἀναγκαῖον, καὶ τὴν ἡμετέραν συνέχον ζωὴν, περιττὸν εἶναι, καὶ πάρεργον δοκεῖ. καὶ περὶ σῶμα μὲν κάμνοντα τὸν υἱόν τις ἰδὼν οὐκ ἂν εἴποι· τί δὲ αὐτῷ καθαρᾶς ὑγιείας δεῖ, καὶ ἀκριβοῦς; ἀλλὰ πάντα ἂν πραγματεύσαιτο ὑπὲρ τοῦ τοσαύτην ἐγγενέσθαι τὴν εὐεξίαν, ὡς μηκέτι τὴν νόσον ἐπανελθεῖν, τῆς δὲ ψυχῆς ἀρρωστούσης,

A verum exurgere quoque cupientem prohibemus. Et quiſquam iam aſſerere audebit, poſſibile eſſe in tantis malis verſantes, ſaluos fieri? Quánam tandem ratione? Nempe qui impudicorũ effugere inſaniam potuerint, pauci omnino ſunt, illique ipſi non effugient amores illos violentos, qui cuncta perdiderunt, pecuniarũ ſcilicet & gloriæ. Complures vero & his ipſis, & vnà impudicis amoribus vehemẽtius oppreſſi detinentur. Deinde diſertos illos & liberalibus ſtudijs excultos fieri cum volumus, non ea ſolum quæ huic erudi-
B tioni impedimento eſſe poſſunt, reſecamus, verum cuncta quæ ad eam aſſequendam conferre poſſunt, ſollicite paramus, pædagogos ac magiſtros illis procurantes, ſumptúſque ſuppeditantes, atque à rebus cæteris ocium præſtantes, eiſque intentius acclamantes atque ſtudioſius, quàm in Olympiacis certaminibus prædotribæ faciunt, inopiam quam imperitia copiáſque quas parit eruditio commemorantes, cunctáque per noſipſos & per alios agẽtes, ac dicentes, quibus illos ad finem deſtinati ſtudij perduci poſſe arbitramur: &
C ne ſic quidẽ crebro voti compotes efficimur: mores vero optimos & moderatos, conuerſationiſque præclaræ diligentiam vltrò illis prouenire arbitrabimur, quũ tot ac tanta ſint quæ illã impediant & intercipiant? Et quid hac abſurditate dici deterius poſſit, ſi id quidem quod leuiſſimũ eſt, maximo & honore & ſtudio dignemur, quaſi poſſibile non ſit aliter illud adipiſci: quòd vero longe difficillimũ & grauiſſimum eſt, id dormientibus contingere exiſtimemus, vt vnum aliquid minimum, ac nullius æſtimationis ac precij? Philo-
D ſophia namque animi literarum eruditione, ſtudiiſque liberalibus tanto difficilior eſt & operoſior, quanto facere quàm dicere difficilius, operáq; quàm verba laborioſiora ſunt. Et quid, inquit, liberis noſtris philoſophia, perfectiorique cõuerſatione opus eſt? Iſtud, iſtud omnino eſt, quod vniuerſos perdidit, quod rẽ adeo neceſſariã, qua vita omnis noſtra cõtinetur, ſuperfluã eſſe & ocioſã iudicamus. Certè enim ſi qui corporis incõmodo laborare filiũ viderit, nũquã dicturus eſt, quid illi integra & diligẽtiori ſanitate opus eſt? verũ cuncta molietur & geret, quibus tam inſignẽ ille, támq; excellentem habitũ acquirat, vt iam ad eum vltra morbus ille redire nõ poſſit: animæ vero morbo quũ illi grauiſſime laborẽt,

C. VIII. *Philoſophia imbuendos eſſe liberos.*

nihil eis aiũt curatione opus eſſe: póſtque iſta omnia patres ſe vocare audẽt. Quid igitur? philoſophabimúrne omnes, inquit aliquis, ſeculiq́; omnia peribunt? Non ita prorſus virorum optime. Non enim philoſophiæ dare operam, id tandẽ eſt quod vniuerſa corrupit & perdidit, verum id non agere. Quinam enim, quæſo te, præſentem hunc rerum ſtatum deſtruunt? illine qui moderatè & quietè viuunt, an qui nouos & iniquos excogitant deliciarũ modos? Qui res omnium diripere, ſibiq́; conſciſcere ſummo ſtudio nituntur: an qui frugalitati ſtudentes, ſuis & quidem modicis contenti ſunt? Qui ſeruorũ cuneos & aſſentatorum greges circumducunt: an qui ſeruum vnum ſibi ſatis eſſe arbitrantur? Nondum enim ſumma de philoſophia loquor, ſed de ea quę & plana eſt, & peruia, & plurimis acceſſa. Illine qui clemẽtes, & moderati ac manſueti ſunt: an ij qui nihil æque ac ſummos à contribulibus honores quærunt, maximiſque calamitatibus afficiunt, ſi non ille ſibi aſſurgat, ſi nõ ſalutet prior, ſi nõ ſuppliciter ſe inclinet, cunctáq́; ſeruorum obſequia præ ſe ferat? Qui alieno imperio regi, aliiſque obtemperare meditantur: an qui poteſtates & magiſtratus auent, cunctáq́; dum his potiantur, & facere & tolerare ſuſtinẽt? qui quòd ſe cunctis meliores eſſe arbitrentur, licere ſibi & loqui, & agere omnia exiſtimant; an qui ſeipſos cum vltimis & vilioribus annumerant, iſtámque irrationabilem potẽtiam vitiorũ caſtigant & fugiunt? Qui præclara ædificia conſtruunt, & magnifice inſtructas apponunt menſas: an qui parco cibo habitaculóque quod neceſſitati ſatis ſit, contenti, nil amplius requirunt? Qui innumera ſoli ſulcãt iugera, an qui ne glebę quidem vnius poſſeſſionem ſibi neceſſariam exiſtimant? Qui fœnus fœnori adijciunt, omniq́; lucro viam iniuſtam licet aperiunt & mouent, an qui huiuſcemodi cõuentionum & chirographorum iniquitatem penitus oderunt, atque ex his quæ poſſident, egẽtibus ſubueniunt? Qui mortalis conditionis imbecillitatem vilitatémque cõſiderant, an qui ne hanc quidem conſiderationem admittunt, ac ferè homines ſe præ iactantiæ ac tumoris magnitudine exiſtimare deſierunt? Qui ſcorta nutriunt, alieniſque matrimonijs inſidiantur, an qui vxore quoque legitima abſtinent? Nónne ille quidem veluti tumores corpori, ven-

A οὐδὲν δεῖν αὐτοῖς θεραπείας φασὶ, καὶ τολμῶσι μετὰ τὰ ῥήματα ταῦτα πατέρας καλεῖν ἑαυτούς. τί οὖν φιλοσοφήσομεν πάντες φησὶ, καὶ τὰ τοῦ βίου οἰχήσεται; οὔ, τὸ φιλοσοφεῖν ὦ βέλτιστε, ἀλλὰ τὸ μὴ τοῦτο ποιεῖν, πάντα ἀπώλεσε, καὶ διέφθειρε. τίνες γὰρ εἰπέ μοι τὴν παροῦσαν κατάστασιν λυμαίνονται; οἱ μετρίως ζῶντες, καὶ ἐπιεικῶς, ἢ οἱ καινοὺς, καὶ παρανόμους ἐπινοοῦντες τρυφῆς τρόπους; οἱ τὰ πάντων περιβάλλεσθαι σπουδάζοντες, ἢ οἱ τοῖς οὖσιν ἀρκούμενοι; οἱ φάλαγγας οἰκετῶν ἔχοντες, καὶ σμήνη κολάκων περιάγοντες, ἢ οἱ μόνον οἰκέτην

B ἀπαρχεῖν αὐτοῖς νομίζοντες (οὔπω γὰρ τὴν ἄκραν τίθημι φιλοσοφίαν, ἀλλὰ τὴν πολλοῖς ἐφικτήν) οἱ φιλάνθρωποι, καὶ ἥμεροι, καὶ μὴ δεόμενοι τῆς παρὰ τῶν πολλῶν τιμῆς, ἢ οἱ παντὸς ὀφλήματος μᾶλλον ταύτην παρὰ τῶν ὁμοφύλων ἀπαιτοῦντες, καὶ μυρίας ἐργαζόμενοι συμφοράς· ἐπειδὴ μὴ ὑπανέστη, μηδὲ προσεῖπεν ὁ δεῖνα πρότερος, μηδὲ ὑπέκυψε, μηδέ τι τῶν ἀνδραπόδων ἐπεδείξατο; οἱ μελετῶντες ἄρχεσθαι, ἢ οἱ δυναστειῶν ἐρῶντες, καὶ ἀρχῶν, καὶ πάντα ὑπὲρ τούτου καὶ

C ποιῆσαι, καὶ παθεῖν αἱρούμενοι; οἱ πάντων βελτίους εἶναι λέγοντες, καὶ διὰ τοῦτο πάντα καὶ λέγειν, καὶ πράττειν ἑαυτοῖς ἐξεῖναι νομίζοντες, ἢ οἱ μετὰ τῶν ἐσχάτων ἀριθμοῦντες ἑαυτοὺς, καὶ ταύτῃ τὴν ἄλογον ἐξουσίαν τῶν παθῶν κολάζοντες; οἱ τὰς λαμπρὰς οἰκοδομούμενοι οἰκίας, καὶ τὰς πολυτελεῖς παρατιθέμενοι τραπέζας, ἢ οἱ μηδὲν πλέον καὶ τροφῆς, καὶ οἰκήσεως τῆς ἀναγκαίας ζητοῦντες; οἱ μυρία πλέθρα ἀποτεμνόμενοι γῆς, ἢ οἱ μηδὲ βῶλον μίαν, ἀναγκαῖον αὐτοῖς πρὸς κτῆσιν εἶναι

D νομίζοντες; οἱ τόκους ἐπὶ τόκους συλλέγοντες, καὶ πάσης ἐμπορίας κινοῦντες ὁδὸν ἄδικον, ἢ οἱ τὰς ἀδίκους ταύτας διασπῶντες συγγραφὰς, καὶ ἐκ τῶν ἐνόντων τοῖς δεομένοις ἐπικουροῦντες; οἱ τὸ εὐτελὲς τῆς ἀνθρωπίνης ἐπεσκεμμένοι φύσεως, ἢ οἱ μηδὲ τοῦτο αὐτὸ εἰδέναι θέλοντες, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἄγαν ἀλαζονείας, καὶ τὸ ἀνθρώπους αὐτοὺς νομίζειν ἀπολωλεκότες; οἱ πόρνας τρέφοντες, καὶ τοῖς ἀλλοτρίοις λυμαινόμενοι γάμοις, ἢ οἱ καὶ τῆς ἑαυτῶν ἀπεχόμενοι γυναικός; οὐχ οἱ μὲν, ὥσπερ οἰδήματα σώ-

Digitized by Google

μαλι, καὶ πνεύματα ἄγρια θαλάττῃ τῇ πολιτείᾳ τῆς οἰκουμένης ἐπιφύονται, καὶ τοὺς καθ' ἑαυτοὺς σώζεσθαι δυναμένους χειμάζοντες διὰ τὴν ἀκρασίαν τὴν αὐτῶν. οἱ δὲ ὥσπερ ἐν σκότῳ βαθεῖ λαμπτῆρες φαιδροὶ τοὺς ἐν μέσῳ ναυαγοῦντας πρὸς τὴν οἰκείαν καλοῦσιν ἀσφάλειαν, καὶ τὰς τῆς φιλοσοφίας λαμπάδας ἀφ' ὑψηλοῦ πόρρωθεν ἅψαντες, οὕτω τοὺς βουλομένους ἐπὶ τὸν τῆς ἀπραγμοσύνης χειραγωγοῦσι λιμένα; οὐ δι' ἐκείνους στάσεις, καὶ πόλεμοι, καὶ μάχαι, καὶ πόλεων κατασκαφαὶ, καὶ ἀνδραποδισμοὶ, καὶ δουλεῖαι, καὶ αἰχμαλωσίαι, καὶ τὰ μυρία ἐν τῷ μέσῳ κακά; οὐ τὰ παρὰ ἀνθρώπων ἀνθρώποις ἐπαγόμενα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πάντα, οἷον αὐχμοὶ, καὶ ἐπομβρίαι, καὶ σεισμοὶ, καὶ καταπτώσεις, καὶ πόλεων καταποντισμοὶ, καὶ λιμοὶ, καὶ λοιμοὶ, καὶ τὰ ἄλλα πάντα. ὅσα ἡμῖν ἐκεῖθεν ἐπάγεται; οὐκοῦν οὗτοι οἱ τὴν πολιτείαν ἀνατρέποντες, καὶ τοῖς κοινοῖς λυμαινόμενοι, οὗτοι καὶ ἑτέροις μυρίων αἴτιοι συμφορῶν. οἱ τοῖς βουλομένοις ἡσυχάζειν ἐνοχλοῦντες, καὶ πανταχόθεν ἕλκοντες, καὶ ἀναρρίπτοντες; διὰ τούτους δικαστήρια, καὶ νόμοι, καὶ τιμωρίαι, καὶ διάφοροι κολάσεων τρόποι. καὶ καθάπερ ἐν οἰκίᾳ, ἔνθα πολλοὶ μὲν οἱ κάμνοντες, οἱ δὲ ὑγιαίνοντες ὀλίγοι, καὶ φάρμακα, καὶ ἰατροὺς πολλοὺς εἰσελθόντας ἔστιν ἰδεῖν, οὕτω καὶ ἐν τῇ οἰκουμένῃ οὐκ ἔστιν ἔθνος, οὐκ ἔστι πόλις, ἔνθα μὴ πολλοὶ μὲν οἱ νόμοι, πολλοὶ δὲ οἱ ἄρχοντες, πολλαὶ δὲ αἱ τιμωρίαι. οὐ γὰρ ἀρκεῖ τὰ φάρμακα αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ ἀναστῆσαι τὸν κάμνοντα· ἀλλὰ δεῖ καὶ τῶν ἐπιτιθέντων αὐτὰ, οἵπερ εἰσὶν οἱ δικάζοντες, καὶ ἑκόντας, καὶ ἄκοντας ἀναγκάζοντες δέχεσθαι τὴν ἰατρείαν αὐτοῖς. ἀλλ' ὅμως οὕτως ὑπερέσχεν ἡ νόσος, ὡς καὶ αὐτῆς τῆς τῶν ἰατρῶν κρατῆσαι τέχνης, καὶ αὐτοὺς ἐπελθεῖν τοὺς δικάζοντας, καὶ συμβαίνει ταυτὸν, οἷον ἂν εἴ τις πυρετῷ, καὶ ὑδέρῳ συνεχόμενος, καὶ μυρίοις ἑτέροις πάθεσι χαλεπωτέροις, τῶν μὲν οἰκείων μὴ περιγένοιτο κακῶν, ἑτέροις δὲ τοῖς αὐτοῖς ἐνεχομένοις δεινοῖς ἀπαλλάττειν φιλονεικοίη. ἡ γὰρ τῆς κακίας ἐπιρροὴ καθάπερ τις χειμάῤῥους ἅπαντα τὰ κωλύματα ἀναρρήξασα, σφοδρῶς ἐπὶ τὰς

A tique ſæui ac furentes mari, ita totius orbis terrarum euertendæ reipublicæ exorti, eos quoque qui ſeruari poſſent, per ſuam intemperantiā & improbitatem demergere, ac prorſus extinguere conantur: iſti vero tanquā lumina clariſſima in tenebris micantia, eos qui in æſtu medio iactātur, ad ſummam inuitantes quietem & ſecuritatem, ac philoſophiæ faces de ſublimi quodam & longinquo pharo accenſas præferētes: ita demū eos qui monitis ſuis obtemperare non renuunt, ad quietem ac tutiſſimum portum perducunt? Nónne B propter illos quidem ſeditiones, bella, pugnæ, euerſiones vrbiū, in ſeruitutem abductiones, ſeruitutes, captiuitates, cædes, maláque alia innumera, quæ in ſeculo fiunt, nec ea ſolùm quę inferuntur ab hominibus, verū & quæ de cœlo omnia, puta ſiccitates, imbres, terræmotus, fames, peſtes, aliáq; omnia quæ cœlitus nobis immittuntur? Nónne ergo iſti qui & mores totius humanitatis peruertūt, qui reſpublicas corrumpunt: hi alijs quoque innumerabilium calamitatum cauſa fiunt, qui vitę quietiori ſtudentes, eámque degere volen- C tes, perturbant vndique & pertrahunt, variiſque ſupplicijs affligunt? Horum gratia profectò & iudicia, & leges, & mulctæ, variáque tormētorum genera ſunt inſtituta. Vt enim in ea domo in qua plurimi morbis varijs laborāt, paucique ſanitate gaudent, videas plurima & medicamentorū genera, & medicos complures: ita in orbe toto nulla gens eſt, nulla ciuitas vbi non leges plurimę, non multi magiſtratus, non innumeri pœnarum modi ad perterrēdos improbos ſunt conſtituti. Neque enim ſufficiunt medicamēta ipſa ſola languidos D eripere, niſi adſint qui illa vulneribus imponant: hi profecto iudices & magiſtratus ſunt, qui illos velint, nolint, medicinam admittere compellūt. Atque ita etiā morbus obtinuit, adeo vt ipſam ferè medicorū artem ſuperauerauerit, ipſóſque iudices infecerit: prorſuſque idem contingit, ac ſi quis & febre & morbo intercutis, aliiſque item ęgritudinibus innumeris & grauioribus oppreſſus mala quidē propria curare negligeret, alios vero qui ijſdem incommodis laborarēt, erigere ſtuderet: nempe enim vitiorum inūdatio & vis, quaſi torrens quidā, vniuerſis obicibus ruptis, vehe-

Leges & iudicia ſcelera vindicanda ſunt conſtituta.

menti impetu in animos mortalium effuſa eſt.

Cap. IX. Tanta eſt malorũ impunitas, vt occaſio data videatur de prouidentia dubitandi.

Et quid me dicere neceſſe eſt morum optimorum omniũ peruerſionem? Periculum iam ingens metúſque ſubijt, ne peſtis iſta quæ à nequam iſtis improbiſſimiſque hominibus inuecta eſt, ea etiam quæ de prouidentia à pluribus in libris diſputata ſunt, refellat omnia. Adeò indies procedit, augetur, inſanit, omniáq; occupare feſtinat, adeò quę ſupra fuerant, infra iam fecit, atque aduerſus cœlũ bellare inſtituit, mortalium linguas non iam aduerſus homines conſeruos, ſed planè aduerſus omnipotentem dominum armans. Vnde enim, quæſo, fati nomẽ multum per ora omnium vbiq; vertitur? Vnde ſyderũ irrationabilibus motibus cũcta, quæ accidunt, plerique imputant? Vt quid fortunam, vt quid caſum quidam profitentur, & prædicant? Vnde ſine ratione, ſine prouidentia, ac temere ferri cuncta arbitrantur? Propter eóſne qui iuſtè & quietè & moderatè viuunt, an propter illos, quos tu quidem cõtinere & conſeruare rempublicam dicebas? Ego vero cõmunem totius humani generis peſtem eſſe mõſtraui, atque iſtud ita manifeſtum eſt, vt nemo inde dubitare poſſit. Nullus enim indignatur quòd ille aut ille philoſophari pergit, quòd mitis eſt, quód moderatus, quòd pudicus, quòd negligit humana omnia & ſpernit: verum quòd ille delicatè viuit, quòd cupit, quòd rapit, quòd nequiſſimus cum ſit, vitiiſq. omnibus repletus, clariſſimus eſt, ſummáque in rerum copia & proſperitate verſatur. Iſta queruli annũciant, hæc obijciunt, hæc accuſant qui non credunt Deo, his offendũtur plurimi, adeò illorum gratia qui iuſte & moderate viuunt, non modo nihil horum verborũ loquerentur, ſed illa quoq; reprehenderent, quibus vt Dei accuſarent prouidentiã fuiſſent inducti. Atque vtinam aut omnes, aut certè pars maior viuere ita voluiſſet, nunquã profectò verba iſta aliquis excogitaſſet, nec ſummus malorum omnium vertex irrepſiſſet, vt quæreretur vnde mala eſſent. Cum enim illa non eſſent, neque apparerẽt, quis inquirere pergeret malorum cauſam? Ne innumeræ quidem ab iſta quæſtione ſectæ pullulaſſent. Marcio enim & Manes & Valentinus & Gentilium plurimi hinc potiſſimũ habuerũt principiũ. Sin vero omnes philoſopharẽtur, quæſtio ſanè iſta locũ nõ inueniſſet, ſed ſi nullis alijs ex locis, vel ex iſto certè viuẽdi optimo atq; lętiſſimo genere

A τῶν ἀνθρώπων ἐξεχύθη ψυχάς. Καὶ τί λέγω πολιτείας ἀνατροπήν; κινδυνεύει γὰρ οὗτος ὁ λοιμὸς ὁ παρὰ τῶν πονηρῶν τούτων ἀρθεὶς, καὶ τοὺς περὶ τῆς προνοίας τοῦ θεοῦ τῶν πολλῶν ἀπελάσαι λόγους. οὕτω πρόεισι, καὶ νέμεται, καὶ πάντα ἐπείγεται καταλαβεῖν, καὶ τὰ ἄνω κάτω πεποίηκε, καὶ αὐτοῦ λοιπὸν ἐπιστρατεύει τοῦ οὐρανοῦ τὰς τῶν ἀνθρώπων γλώττας. οὐκέτι κατὰ τῶν ὁμοδούλων, ἀλλ' ἤδη καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ πάντων κρατοῦντος ὁπλίζων δεσπότου. πόθεν γὰρ εἰπέ μοι ὁ πολὺς πανταχοῦ τῆς εἱμαρμένης λόγος; πόθεν ἄστρων ἀλόγων φορᾷ τὰ ὄντα ἀνατιθέασιν οἱ πολλοί; B διὰ τί τύχην, διὰ τί τὸ αὐτόματον τινὲς προσβάλλουσι; πόθεν εἰκῆ, καὶ ἁπλῶς πάντα νομίζουσι φέρεσθαι; διὰ τοὺς ἐπιεικῶς ζῶντας, καὶ μετρίως, ἢ δι' ἐκείνους, οὓς σὺ ἔλεγες συνέχειν ἔφης τὴν πολιτείαν; ἐγὼ δὲ κοινὴν οὖσαν ἀπέδειξα τῆς οἰκουμένης λύμην, δι' ἐκείνου δηλονότι. οὐδεὶς γὰρ ἀγανακτεῖ, ἐπεὶ ὁ δεῖνα φιλοσοφεῖ, ἢ ὅτι ἐστὶν ὁ δεῖνα ἐπιεικὴς, καὶ μέτριος, καὶ σώφρων, καὶ τῶν παρόντων ὑπερορᾷ πραγμάτων· ἀλλ' ὅτι ὁ δεῖνα πλουτεῖ, ὅτι τρυφᾷ, ὅτι πλεονεκτεῖ, καὶ C ἁρπάζει, ὅτι πονηρὸς ὢν, καὶ μυρίων γέμων κακῶν, λαμπρός τέ ἐστι, καὶ εὐημερεῖ. ταῦτα κατηγοροῦσι, καὶ μέμφονται οἱ ἀπιστοῦντες θεῷ· τούτοις σκανδαλίζονται οἱ πολλοί, ὡς, τῶν γε ἐπιεικῶς ἕνεκεν ζώντων, ἀλλὰ καὶ καταγνοῖεν ἑαυτῶν, ἐφ' οἷς ἂν παρακληθῶσι τῆς τοῦ θεοῦ κατηγορῆσαι προνοίας. καὶ εἰ πάντες, ἢ καὶ οἱ πλείους ἐβούλοντο οὕτω ζῆν, οὐδ' ἄν τις ἐνενόησε ταῦτα τὰ ῥήματα, οὐδ' ἂν ὁ τῶν κακῶν τούτων ἐπεισῆλθε κολοφὼν τὸ ζητεῖν, πόθεν τὰ κακά; κακῶν γὰρ οὐκ ὄντων, οὐδὲ D φαινομένων τίς ἂν προήχθη τὴν αἰτίαν ζητῆσαι τῶν κακῶν, καὶ μυρίας ἀπὸ τῆς ζητήσεως ταύτης αἱρέσεις ἀνατέλλειν; καὶ γὰρ Μαρκίων, καὶ Μάνης, καὶ Οὐαλεντῖνος, καὶ τῶν Ἑλλήνων οἱ πλείους ἐντεῦθεν ἔλαβον τὴν ἀρχήν. εἰ δὲ πάντες ἐφιλοσόφουν, οὐκ ἐνῆν ταῦτα ζητεῖν, ἀλλ' εἰ καὶ μηδαμόθεν ἀλλαχόθεν, ἀπὸ γοῦν τῆς ἀρίστης ταύτης πολιτείας

ἔμαθον ἂν ἅπαντες, ὅτι ὑπὸ θεῷ ζῶμεν βασιλεῖ, καὶ τὰ ἡμέτερα ἐκεῖνος διοικεῖ, καὶ κυβερνᾷ πράγματα κατὰ τὴν αὐτοῦ σοφίαν, καὶ σύνεσιν, ὃ γίνεται μὲν καὶ νῦν, φαίνεται δὲ οὐ ῥᾳδίως, διὰ τὴν πολλὴν ἀχλὺν, ἣν κατεσκέδασαν οὗτοι τῆς οἰκουμένης ἁπάσης. Εἰ δὲ μὴ τοῦτο ἦν, καθάπερ ἐν σταθερᾷ μεσημβρίᾳ, καὶ λευκῇ γαλήνῃ πᾶσιν ἂν ἡ τοῦ θεοῦ πρόνοια διεφάνη. Εἰ γὰρ μήτε δικαστήρια ἦν, μήτε κατήγοροι, μήτε συκοφάνται, μὴ βάσανοι, καὶ τιμωρίαι, μὴ δεσμωτήρια, καὶ κολάσεις, μὴ δημεύσεις, καὶ ζημίαι, μὴ φόβοι, καὶ κίνδυνοι, μὴ ἔχθραι, μὴ ἐπιβουλαὶ, μὴ λοιδορίαι, καὶ μῖσος, μὴ λιμοὶ, καὶ λοιμοὶ, μηδ᾽ ἄλλο τι τῶν ἀπηριθμημένων δεινῶν, ἀλλὰ πάντες μετ᾽ ἐπιεικείας ἔζων τῆς προσηκούσης, τίς ἂν τῶν ζώντων ἁπάντων ἠμφισβήτησε περὶ τῆς τοῦ θεοῦ προνοίας; Οὐκ ἔστιν οὐδείς. νυνὶ δὲ τοῦτο συμβαίνει, οἷον ἂν εἰ χειμῶνος καταλαβόντος, ἐργάζοιτο μὲν ὁ κυβερνήτης αὐτοῦ, καὶ διασώζοι τὸ σκάφος, μὴ φαίνοιτο δὲ αὐτοῦ τῆς ἐπιστήμης ἡ ἀκρίβεια τοῖς ἐπιβάταις, διὰ τὴν ταραχὴν, καὶ τὸν φόβον, καὶ τὴν ἀγωνίαν τῶν ἐπικρεμαμένων κακῶν. ἐπεὶ καὶ ὁ θεὸς κυβερνᾷ μὲν τὸ πᾶν τοῦτο καὶ νῦν, οὐ φαίνεται δὲ τοῖς πολλοῖς διὰ τὸν τῶν πραγμάτων χειμῶνα, καὶ τὴν ταραχὴν, ἣν οὗτοι δὴ μάλιστα πάντων ἐργάζονται. ὥστε οὐ μόνον πολιτείαν ἀνατρέπουσιν, ἀλλὰ καὶ εὐσέβειαν λυμαίνονται, καὶ οὐκ ἄν τις ἁμάρτοι κοινοὺς ἐχθροὺς τούτους προσειπὼν, οἱ κατὰ τῆς ἑτέρων ζωῆς σωτηρίας δόγμασι μιαροῖς, καὶ βίοις ἀκαθάρτοις τοὺς μεθ᾽ ἑαυτῶν ἐμπλέοντας καταδύοντες.

Ἀλλ᾽ ἐν τοῖς μοναστηρίοις τούτων οὐδὲν ἔστιν ἰδεῖν· ἀλλὰ καί τοι χειμῶνος ἠρμένου τοσούτου μόνοι κάθηνται ἐν λιμένι, καὶ γαλήνῃ, καὶ ἀσφαλείᾳ πολλῇ, καθάπερ ἐξ οὐρανοῦ τὰ τῶν ἄλλων ἐπισκοποῦντες ναυάγια. καὶ γὰρ πολιτείαν οὐρανῷ πρέπουσαν εἵλοντο, καὶ ἀγγέλων οὐδὲν χεῖρον διάκεινται. ὥσπερ οὖν ἐν ἐκείνοις οὐκ ἔστιν ἀνωμαλία τις, οὐδὲ οἱ μὲν ἐν εὐημερίᾳ, οἱ δὲ ἐν ἐσχάτοις κακοῖς, ἀλλ᾽ ἅπαντες ἐν εἰρήνῃ μιᾷ, καὶ χαρᾷ, καὶ δόξῃ·

A dudum vniuerſi didiciſſent, ſub Deo nos rege degere, réſq; humanas ab illo & adminiſtrari & regi, ſecundũ ſuã inæſtimabilem incomprehenſibilémque ſapientiã. Quod quidem fit nunc quoque, etſi nõ facile perſpicitur, ob ingentem illam & craſſam nebulã, quam iſti toto terrarũ orbe effuderũt. Quæ ſi auferretur, profectò veluti in meridiana luce, & ſereno candidiſſimóque cœlo cunctis mortalibus diuina perſpiceretur prouidẽtia. Deniq; ſi non eſſent iudicia, non accuſatores, nõ calumniatores, non tormẽta, non mulctæ, non car- B ceres, non cruciatus, nõ bonorum publicationes & damna, non timores & pericula, non inſidię & inimicitiæ, non iurgia, nõ maledicta, non odia, nõ peſtilentiæ, non denique aliud aliquid eiuſmodi, ſi quod à nobis in hac enumeratione prætermiſſũ eſt, ſed omnes digna & conueniẽtiſſima cum moderatione viuerent, quis vnquam mortalium de prouidẽtia diuina dubitaſſet? Profectò nullus. Nunc vero ferè idẽ cõtingit, ac ſi hyeme ingenti ac procella imminẽte gubernator quidẽ faciat, quod ſui muneris eſt diligentiſſimè, ſeruétq; inter C vndarum moles nauem, non autem appareat eiuſce peritiæ & artis diligentia vectoribus, quòd hanc illis conſiderationẽ & perturbatio & metus & ſollicitudo præſentiũ, iam iámq; impendentium malorũ eripiat. Deus enim nunc quoque gubernat omnẽ hanc machinam, etſi non id à plurimis animaduertitur, ob rerũ turbines & perturbationem vitæ: quã quidẽ perturbationem iſti maxime omniũ excitant. Itaq; non tantũ morum rectitudinẽ peruertunt, verũ ipſam quoq; pietatẽ religionis labefactãt: nec ſanè peccabit qui iſtos na- D turæ totius inimicos appellauerit, qui in aliorũ perniciẽ coniurãt, & doctrinis ſceleratis ac impuris moribus, eos qui ſecũ hoc in vitæ ſalo nauigant, demergũt. Atqui nihil horũ penitus in monaſterijs inuenies: verũ quanquã procella tanta, tantiq; fluctus deſæuiunt, ſoli in tranquillo & portu & ſecuritatẽ ſũma reſidẽtes, veluti ex cœlo ipſo cæterorum naufragia proſpectãt. Namq; conuerſationẽ planè cœleſtẽ elegerũt, nihilq; deterius angelis affecti ſunt. Vt enim illis nulla ineſt inęqualitas, nec alij ſucceſſibus, ſecũdiſq; rebus elati gloriãtur, alij extremis malis & incõmodis oppreſſi gemũt, ſed omnes pariter in gaudio & quiete, ſummáq; illa & cœleſti gloria exultant:

CAP. X.

Monachorũ vita cũ cœleſtibus comparatur.

ita fieri quoque perſpicias in monaſterijs, nullus ibi paupertatem exprobrat, nullus diuitijs gloriatur. Inde id quod omnia peruertit & perturbat, meum & tuũ, penitus eliminatum eſt. Cuncta quippe illis communia ſunt, mẽſa, domus, indumentũ, & quod ſanè mirabilius eſt, vnus etiam idemq; animus omnibus eſt. Omnes eadem ſunt nobilitate nobiles, omnes eadem ſeruitute ſerui, eadẽ libertate liberi, vnę illic omnibus diuitiæ, quę veræ diuitiæ ſũt: vna gloria, quæ vere gloria eſt. Non enim in appellationibus, ſed in ipſis rebus bona eorũ conſiſtunt. Vna ibi voluptas, vna iucũditas, vnæ deliciæ, vnũ deſiderium, vna ſpes omnibus ineſt. Ibi veluti quadã ex regula & libra cuncta diligentiſſime ſunt ordinata. Nulla ibi inæqualitas, cæterum ordo ſummus & moderatio & cõuenientia & ineffabilis concordiæ ſeruandę diligentia, iugiſq; ac perpetua lætitiæ materia. Quocirca omnes omnia & patiũtur & faciunt, vt vnà lætetur & gaudeant. Illic enim ſolum videas id perfectè contingere, nuſquam alibi, non modo quòd præſentia omnia contemnant, omnémque ab ſe rixæ & diſcordiæ & pugnæ materiam abſciderint, clariſſimáq; cœleſtiũ bonorum ſpe beati ſint, ſed quòd ea quoque quæ ſingulis contingunt & triſtia & læta, communia eſſe omnium exiſtiment. Quippe & mœror facilius fugatur, quum pro virili ſua omnes ſingulorum comportent onera, lætitiæque occaſiones habent innumeras, non in ſuis modo lætis, ſed in aliorum quoque, & quidem non minus quàm in ſuis quique geſtientes. Quonam ergo modo res humanæ peribunt, ſi iſtos omnes imitemur? Nunc enim illæ planè propter eos perierunt & corruptæ ſunt, qui longe ab his moribus atque ab iſto vitę inſtituto exercentur. Tu vero dum his contraria decernis, idem prorſus facis, ac ſi quis eam lyram quę diligentiſſime aptata eſſet muſicę, diceret inutilem: eam vero quæ & diſſona & diſciſſa eſſet, nimiáque vel intẽtione, vel remiſſione diſſipata & corrupta, hãc & ad pulſus & ad voluptatẽ ſpectatorum eſſe diceret aptiſſimã: atque nullum vel hæc dicentium abſurditatis argumentũ certius, vel inuidiæ, & immanitatis ita decernẽtium documentũ clarius inuenire poſſemus. Quænam vero eſt modeſtiorum & clementiorum

A οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα· οὐδεὶς ὀνειδίζει πενίαν· οὐδεὶς ἐπὶ πλούτῳ σεμνύνεται. τὸ σὸν, καὶ τὸ ἐμὸν, τοῦτο δὴ τὸ πάντα ἀνατρέπον, καὶ θορυβοῦν ἐξελήλαται· καὶ πάντα αὐτοῖς κοινὰ, καὶ τράπεζα, καὶ οἴκησις, καὶ ἱμάτια. καὶ τί θαυμαστὸν, ὅπου γε καὶ αὐτὴ ἡ ψυχὴ μία πᾶσι, καὶ ἡ αὐτή; πάντες τὴν αὐτὴν εὐγένειαν εἰσιν εὐγενεῖς, τὴν αὐτὴν δουλείαν δοῦλοι, τὴν αὐτὴν ἐλευθερίαν ἐλεύθεροι. εἷς ἐκεῖ πλοῦτος πᾶσιν ὁ ὄντως πλοῦτος· μία δόξα, ἡ ὄντως δόξα. οὐ γὰρ ἐν ὀνόμασιν, ἀλλ' ἐν πρά-
B γμασιν αὐτοῖς τὰ ἀγαθά. μία ἡδονὴ, μία ἐπιθυμία, μία ἐλπὶς πᾶσι· καὶ καθάπερ ἀπὸ κανόνος τινὸς καὶ στάθμης, ἅπαντα διηκρίβωται, καὶ ἀνωμαλία μὲν οὐδεμία, τάξις δὲ, καὶ ῥυθμὸς, καὶ ἁρμονία, καὶ πολλὴ τῆς συμφωνίας ἡ ἀκρίβεια, καὶ διηνεκὴς εὐθυμίας ὑπόθεσις. διὸ πάντες ποιοῦσι, καὶ πάσχουσιν, ἵνα εὐθυμῶσί τε, καὶ χαίρωσιν. ἐκεῖ γὰρ μόνον καθαρῶς συμβαῖνον ἐστὶν ἰδεῖν· ἄλλοθι δὲ οὐδαμοῦ, οὐ μόνον τῷ τῶν παρόντων ὑπερορᾷν, καὶ πᾶσαν ἐκκεκόφθαι στάσεως, καὶ μάχης ὑπόθεσιν, καὶ λαμπρὰς αὐτοῖς εἶναι περὶ τῶν μελ-
C λόντων τὰς ἐλπίδας· ἀλλὰ καὶ τῷ τὰ συμβαίνοντα ἑκάστῳ λυπηρὰ, καὶ χρηστὰ κοινὰ πάντων εἶναι νομίζειν. ἥτε γὰρ ῥαθυμία ἀφανίζεται ῥᾷδιον, ἀναλόγως τῶν ἑνὶ συνδιαφερόντων τὸ φορτίον ἁπάντων, τῆς τε εὐθυμίας πολλὰς ἐχούσης τὰς ὑποθέσεις, οὐκ ἐπὶ τοῖς ἑαυτῶν μόνοις εὐφραίνονται καλοῖς, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῖς ἀλλήλων οὐχ ἧττον, ἢ ἐπὶ τοῖς ἑαυτῶν. πῶς οὖν ὑμῖν οἰχήσεται τὰ πράγματα, ἂν τούτους πάντες ζηλώσωμεν; νῦν γὰρ οἴχεται, καὶ διέφθαρται, διὰ τοὺς πόῤῥω τῆς ἡλικίας ταύτης
D ἠσκημένους. σὺ δὲ τἀναντία ψηφιζόμενος, ταὐτὸ ποιεῖς, ὥσπερ ἂν εἴ τις καὶ λύραν τὴν μὲν ἀκριβῶς ἡρμοσμένην, ὡς ἄχρηστον διαβάλλοι· τὴν ἐναντίως δὲ ἔχουσαν, καὶ ἐπιτάσει, καὶ ἀνέσει διεφθαρμένην ἀμέτρῳ ταύτην ἐπιτηδείαν εἶναι, καὶ πρὸς κρούματα, καὶ πρὸς τέρψιν λέγοι τῶν θεατῶν. ἀλλ' οὐδὲν οὔτε τῆς ἀμουσίας τοῦ ταῦτα λέγοντος, ἕτερον τούτου μεῖζον τεκμήριον ἐζητήσαμεν ἄν, οὔτε τῆς βασκανίας τῶν τὰ τοιαῦτα ψηφιζομένων, δεῖγμα σαφέστερον ἄλλο. ἀλλὰ τίς ὁ τῶν ἐπιεικεστέρων

λόγους πατέρων; μαθέτωσαν φησὶ γράμματα πρότερον, καὶ τὴν τῶν λόγων προσλαβόντες δύναμιν, οὕτως ἐπὶ τὴν φιλοσοφίαν ἀγέσθωσαν ταύτην· τότε ὁ κωλύσων οὐδείς. καὶ πόθεν δῆλον, ὅτι πάντως εἰς ἄνδρας ἐκβήσονται; πολλοὶ γὰρ ἀώρῳ προαναρπασθέντες ἀπῆλθον θανάτῳ. ἀλλ' ἔστω καὶ τοῦτο εἶναι φανερόν. τούτους μὲν αὐτοὺς εἰς ἄνδρας τελέσαι, τίς ἐγγυήσεται τὴν προτέραν ἁπασῶν ἡλικίαν; οὔπω γὰρ οὐδὲν πρὸς φιλονεικίαν φθέγξομαι, ὅτι εἴ τις ὑπὲρ τούτων εἶχε θαρρεῖν, οὐδὲ κτησαμένους τὴν δύναμιν ταύτην ἐξήγαγον ἄν, ἀλλὰ τότε μάλιστα μένειν ἐκέλευσα, καὶ τοὺς φυγαδεύοντας αὐτοὺς, οὐκ ἂν ἐπῄνεσα, ἀλλ' ὡς κοινοὺς τῆς πολιτείας ἐχθροὺς ἀπεστράφην ἄν· ὅτι τοὺς λύχνους κρύπτοντες, καὶ τοὺς φωστῆρας ἀπὸ τῆς πόλεως ἐπὶ τὴν ἐρημίαν ἄγοντες, τὰ μέγιστα τοὺς ἔνδον οἰκοῦντας, ἐζημίουν ἀγαθά. εἰ δὲ οὐδεὶς ὁ ταῦτα ὑποσχησόμενος, τί τὸ ὄφελος πέμπειν εἰς διδασκάλους, ἔνθα περὶ τοὺς λόγους κακίαν εἴσονται, καὶ τὸ ἔλαττον βουλόμενοι λαβεῖν, τὸ μεῖζον ἀπολέσουσι τῆς ψυχῆς τὴν ἰσχὺν, καὶ τὴν εὐεξίαν ἅπασαν; τί οὖν; κατασκάψομεν τὰ διδασκαλεῖα φησίν; οὐ τοῦτο λέγω· ἀλλ' ὅπως μὴ τὴν τῆς ἀρετῆς καθέλωμεν οἰκοδομὴν, καὶ ζῶσαν κατορύξωμεν τὴν ψυχήν· σωφρονούσης μὲν γὰρ ταύτης οὐδεμία ἀπὸ τῆς τῶν λόγων ἀπειρίας ἔσται ζημία· διεφθαρμένης δὲ, μεγίστη ἡ βλάβη, κἂν σφόδρα ἡ γλῶττα ἠκονημένη τυγχάνῃ, καὶ τοσούτῳ μείζων, ὅσῳ περ ἂν ἐκείνη προσῇ ἡ δύναμις. πονηρία γὰρ τὴν τοῦ λέγειν προσλαβοῦσα ἐμπειρίαν, πολλῷ πλείονα τῆς ἀμαθίας ἐργάζεται τὰ δεινά. ἂν δὲ ἀπελθόντες ἐκεῖ φησι πρὸς τῷ τὴν γλῶσσαν ἀργοτέραν ἔχειν, καὶ τῆς ἀρετῆς ἐκπέσωσιν ἐκείνης; ἂν δὲ μένοντες εἰπέ μοι πρὸς τῷ τὴν ψυχὴν διαφθεῖραι, μηδὲν εἰς εὐγλωττίαν ἀπόναιντο τῆς σχολῆς; * ἐμοὶ γὰρ ἁρμόσει ταῦτα λέγειν, μᾶλλον ἢ ἐκεῖνα σοί. τί δή ποτε; ὅτι εἰ καὶ τὸ τοῦ μέλλοντος ἄδηλον ἑκατέρου, τὸ σὸν

A patrum ratio? Diſcant primũ, inquiũt, literas, atque ita quum vim diſcẽdi aſſecuti fuerint, tum demum ad philoſophiam iſtam adducantur. Tunc nemo qui prohibeat, nemo qui retrahat futurus. Et vnde ſcire certius poterimus, quod ad viros illi euaſuri ſint? Multi enim abierũt, immatura prærepti morte: verum concedamus id quoque manifeſtũ eſſe, fingamúſque illos interim ad viriles annos prouehẽdos: quis illud nobis pollicebitur, priorem omnem in medio ætate illos bene acturos? Adeò enim nihil contẽdendi ſtudio loquor, B vt ſi qui de his certius confidere & ſperare poſſit optime: eos ego ne tum quidem vrbe educturus ſim, cũ hanc dicẽdi facultatẽ conſecuti fuerint: verum tũc maxime manere iubebo, quiq; illos fugare voluerint, non modo non laudabo, verum vt communes hoſtes noſtræ reipublicæ reijciam & execrabor, quòd lucernas occulentes, & lumina clariſſima ex vrbe ad ſolitudinem ducentes, ciuitatem noſtram maximis incommodis afficiant, ingentíque gloria & honeſtate nudent. ſin vero nemo C eſt, qui iſta polliceri poſſit, quid tandem commodi illi conſecuturi ſunt, ſi mittantur ad magiſtros, vbi vitia prius omnia, quàm eloquentiam addiſcent, dúmque quod minimum eſt, accipere & aſſequi ſtudent, amittent id quod longe maximum eſt, vires animi ſcilicet, omnémque probitatis indolem. Quid ergo? ſcholáſne omnes diruemus, inquiunt? Minime id quidem dico, ſed vt ne virtutis deſtruamus ædificium, viuentémque diruamus animam, omni ſtudio & prouidendum & cauendum cenſeo. Quæ ſi quidem D pudica fuerit & ſobria, nullo ex loquendi imperitia afficietur detrimento: ſin vero fuerit corrupta, damna conſequetur ingentia, etiamſi lingua vehementer & acuta fuerit & expolita, tantóque maiora, quanto illi vis dicendi maior acceſſit. Nequitia enim ſi cum dicendi facultate fuerit cõiuncta multo deteriora, quàm imperitia, multóq; funeſtiora ſolet operari. Quid ſi autem illuc abeuntes, inquies, præterquam quòd linguam rudem habeant & imperitam, etiam virtute illa excidant? Reſpondebo tibi tuis verbis: Quid vero ſi domi manentes, præterquã quòd animum noxijs fomitibus corrũpant, ne ad eloquẽtiam quidem conſequendã vnquam aſpirent: ſiue quòd non ocij quantũ ſatis eſt, ſuppetat, ſiue quòd ad ea ſtudia minus idonei nati videantur? Mihi quippe, mihi prorſus iſta dicere cõpetit magis, quàm illa tibi. Cur id? Quia etſi vtriuſq; incertus euentus eſt longe tamen tuus

Nequitia cũ eloquentia coniuncta quàm mala.

Digitized by Google

incertior. Quonã id modo, & vt quid? Quia eloquentiam & eruditionem vt aſſequamur, morum etiam ornatu & modeſtia opus eſt: mores autem probi nõ etiam eloquentiæ adiectione opus habent. Quippe ſobrietatem, pudicitiam, iuſtitiã, virtuteſq; reliquas, etiam ſine iſta eruditione licet acquirere: eruditionem vero ac dicendi vim, ſine probitate morum nemo ferè vnquã fuit, qui aſſequeretur, cùm tempus omne in flagitijs conſumeret. Quod ergo illic verebare, hic quoq; neceſſariò eſt metuendũ, & quidem tanto hic amplius, quanto & crebrius qui voti non potirentur, inuenti ſunt, & de maioribus rebus periculum imminet. Atque illic quidẽ vnius tantum rei exercitatio neceſſaria eſt: hic autem duarum rerum cõpotes fieri propoſitũ eſt, quòd alterã ſine altera cõſequi poſſibile non ſit. Sin autem tu ita vis, impoſſibile etiã iſtud cõcedamus eſſe poſſibile: quid tandem boni, quid emolumẽti nobis eiuſmodi eruditio conferet, adeò lethalem circa ipſa vitalia accipiẽtibus glagam? Quid autẽ mali, quid incõmodi paritura eſt locutionis imperitia, ſi quæ ſunt maxima fuerimus adepti? Atqui iſta nõ ſolũ apud nos qui externã ſapientiam ridemus, eámq; ſtultitiam eſſe arbitramur: ſed apud profanos philoſophos quoq; ita eſſe pro cõfeſſo habetur. Iidcirco ex illis plurimi nõ valde huiuſmodi literis operam dederũt, alij vero prorſus contempſerunt, & eſſe perſtiterũt imperiti, omnémq; ætatẽ in ea philoſophiæ parte quæ mores cõponit contererẽtes, clariſſimi atque celeberrimi fuerũt. Anacharſis enim & Crates & Diogenes huius aſſequendæ peritiæ nullũ ſtudium, nullã omnino curam habuerũt. Aiunt quidam, quòd ne Socrates quidẽ; atq; id atteſtari videtur, qui in ea re longe cæteris excelluit, quique illius omnia diligẽtius quàm cæteri cognouit. Cum enim illum aliquando in iudiciũ introduxiſſet, rationem pro ſe redditurum, in ea oratione quam ad iudices habuit, ita illum fecit loquentem: Vos autem « ex me audituri eſtis omnem veritatem, « & non tamen per deos immortales, ô « viri Athenienſes, orationem compoſi- « tam electis verbis & nominibus, vt fa- « ciunt qui horum ſtudioſi ſunt, neq; ali- « quo ornamẽto fucatã, ſed audietis vul- « garibus vilibúſque verbis loquentẽ. Credo enim iuſta eſſe quæ dico, nullúſq; veſtrum

Probitas morum cũ eruditione iungenda.

Verba Socratis apud Platonẽ initio Apologiæ.

A ἀδηλότερον. πῶς, καὶ διὰ τί; ὅτι οἱ μὲν τῶν λόγων σπουδὴ τῆς ἀπὸ τῶν τρόπων ἐπιεικείας δεῖται· οἱ δὲ τῶν τρόπων ἐπιμέλεια οὐκέτι τῆς ἀπὸ τῶν λόγων προσθήκης. σωφροσύνην μὲν γὰρ καὶ χωρὶς τῆς παιδεύσεως ταύτης κατορθῶσαι ἔνι, λόγων δὲ δύναμιν, χωρὶς τρόπων χρηστῶν, οὐδεὶς ἂν περιεβάλετο ποτὲ, πάντα τὸν χρόνον εἰς κακίαν, καὶ ἀσέλγειαν ἀναλισκόμενον. ὥστε ὅπερ ἐκεῖ δέδοικας, τοῦτο καὶ ἐνταῦθα φοβεῖσθαι χρή· καὶ πολλῷ μᾶλλον ἐνταῦθα, ὅσῳ καὶ πυκνότεραι αἱ ἀποτυχίαι, καὶ περὶ τῶν μειζόνων ὁ κίνδυνος. κἀκεῖ μὲν πρὸς

B ἓν ἠσχολῆσθαι μόνον ἀνάγκη· ἐνταῦθα δὲ τῶν δύο κρατῆσαι πρόκειται, ὡς οὐκ ἐνὸν θάτερον χωρὶς θατέρου λαβεῖν, οὐδὲ σωφροσύνης χωρὶς, τοὺς λόγους εἰδέναι. εἰ δὲ βούλει καὶ τὸ ἀδύνατον τοῦτο θῶμεν εἶναι δυνατὸν, τί γένοιτ᾽ ἂν ἡμῖν ἀγαθὸν ἀπὸ τῆς τούτων ἐμπειρίας, περὶ τὰ καίρια λαμβανόντων τὴν πληγήν; τί δὲ κακὸν ἀπὸ τῆς ἀπειρίας, τῶν μεγίστων ἡμῖν κατορθουμένων; καὶ ταῦτα οὐ παρ᾽ ἡμῖν μόνον, τοῖς καταγελῶσι τῆς ἔξωθεν σοφίας, καὶ μωρίαν αὐτὴν εἶναι νομίζουσιν, ἀλλὰ καὶ παρ᾽ αὐτοῖς τοῖς

C ἔξωθεν φιλοσόφοις οὕτως συνωμολόγηται. καὶ διὰ τοῦτο οἱ μὲν πολλοὶ οὐ σφόδρα ἐπεμελήθησαν τοῦ πράγματος· οἱ δὲ καὶ τέλεον κατεφρόνησαν, καὶ διετέλεσαν ὄντες ἀμαθεῖς, καὶ τὸν ἅπαντα βίον ἐν τῷ τῆς φιλοσοφίας ἠθικωτέρῳ διατρίψαντες μέρει, σφόδρα ἔλαμψαν, καὶ γεγόνασι περιφανεῖς. καὶ γὰρ Ἀνάχαρσις, καὶ Κράτης, καὶ Διογένης, οὐδεμίαν ἐποιήσαντο σπουδὴν τούτου. φασὶ δέ τινες, οὐδὲ Σωκράτης, καὶ μαρτυρήσειεν ἂν ἡμῖν, ὁ μάλιστα πάντων ἐν τῇ τέχνῃ ταύτῃ διαπρέψας, καὶ

D τὰ ἐκείνου τῶν ἄλλων εἰδὼς ἀκριβέστερον. εἰσαγαγὼν γὰρ αὐτόν ποτε εἰς δικαστήριον ἀπολογησόμενον, ἐν τῇ πρὸς τοὺς δικαστὰς ἀπολογίᾳ ἐποίησεν οὕτω λέγοντα· ὑμεῖς δὲ ἐμοῦ ἀκούσεσθε πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν, οὐ μέντοι μὰ Δί᾽, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, κεκαλλιεπημένους γε λόγους, ὥσπερ οἱ τούτων ῥήμασί τε, καὶ ὀνόμασιν, οὐδὲ κεκοσμημένους· ἀλλ᾽ ἀκούσεσθε ἁπλῶς, καὶ εἰκῇ λεγόμενα τοῖς ἐπιτυχοῦσιν ὀνόμασι. πιστεύω γὰρ δίκαια εἶναι ἃ λέγω, καὶ μηδεὶς ὑμῶν προσδοκησάτω

χρήσαιτο ἄλλως. οὐδὲ γὰρ ἂν δή που πρέποι τῇ ἡλικίᾳ τῇδε, ὥσπερ μειρακίῳ πλάττοντι λόγους εἰς ὑμᾶς εἰσιέναι. ταῦτα δὲ ἔλεγε, δηλῶν, ὅτι οὐ διὰ ῥᾳθυμίαν τινά, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ μέγα τὸ πρᾶγμα ἡγεῖσθαι οὔτε ἔμαθεν, οὔτε ἐζήτησε. οὐκοῦν φιλοσόφων μὲν ἡ εὐγλωττία, καὶ αἰσχρὸν δὲ ἁπλῶς, μειρακίων δὲ παιζόντων ἡ φιλοτιμία, ὡς καὶ αὐτοῖς τοῖς φιλοσόφοις δοκεῖ, οὐ τοῖς ἄλλοις μόνον, ἀλλὰ τῷ πάντων μάλιστα ἐν τούτῳ κεκρατηκότι. τὸν γὰρ διδάσκαλον οὐκ ἀφίησι κοσμεῖσθαι τῷ πράγματι, αἰσχρὸν τῷ φιλοσόφῳ τὸν κόσμον τοῦτον εἶναι νομίζων. B ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς ἄπιστον δικαίως ἄν τις εἴποι, μᾶλλον δὲ καὶ πρὸς πιστόν. πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, ὅταν οἱ μὲν τὴν παρὰ τῶν πολλῶν δόξαν θηρώμενοι, καὶ οὐδὲ ἄλλοθεν φαίνεσθαι δυνάμενοι, ἀλλ' ἢ ἀπὸ τῆς ἔξωθεν σοφίας μηδὲν αὐτὴν εἶναι νομίζωσιν· ἡμεῖς δὲ οὕτω θαυμάζωμεν, καὶ ἐκπληττώμεθα, ὡς τῶν ἀναγκαιοτάτων διὰ ταύτην καταφρονεῖν; Πρὸς μὲν οὖν τὸν ἄπιστον ταῦτα ἀρκεῖ, πρὸς δὲ τὸν πιστόν, καὶ ταῦτα, καὶ τὰ παρ' ἡμῶν ὑποδείγματα ἀναγκαῖον παραγαγεῖν. ποῖα δὴ ταῦτα; τοὺς μεγάλους ἄνδρας, καὶ ἁγίους ἐκείνους, τοὺς προτέρους, ὅτε C γράμματα οὐκ ἦν, τοὺς μετ' ἐκείνους, ὅτε γράμματα μὲν ἦν, ἐμπειρία δὲ λόγων, οὐδέπω, τοὺς μετὰ τούτους, ὅτε γράμματα ἦν, καὶ ἐμπειρία λόγων. ἀμφοτέρων δὲ ἦσαν τότε ἄπειροι ἐκεῖνοι. οὐ μόνον γὰρ τῆς τῶν λόγων παιδεύσεως, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς τῶν γραμμάτων ἐμπειρίας ἐκτὸς ἦσαν. ἀλλ' ὅμως ἐν αὐτοῖς τούτοις, οἷς μάλιστα ἡ τῶν λόγων ἰσχὺς ἀναγκαία εἶναι δοκεῖ, μετὰ τοσαύτης περιουσίας τοὺς ἐν αὐτῇ κρατοῦντας περιήλασαν, ὡς παίδων ἀνοήτων αὐτοὺς φανῆναι χείρους. ὅταν γὰρ τὸ πείθειν ἐν τοῖς λόγοις ᾖ, καὶ οἱ μὲν φιλόσοφοι μηδὲ ἑνὸς D περιγίνωνται τυράννου· οἱ δὲ ἀγράμματοι, καὶ ἰδιῶται τὴν οἰκουμένην ἐπιστρέψωσιν ἅπασαν, εὔδηλον, ὅτι παρὰ τούτοις τὰ νικητήρια τῆς σοφίας ἐστί, τοῖς ἀγραμμάτοις, καὶ ἰδιώταις, οὐ παρ' ἐκείνοις τοῖς τὰ ἑκάτερα ἠκριβωκόσιν. οὕτως ἡ ὄντως σοφία, καὶ ἡ ὄντως παίδευσις οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἀλλ' ἢ ὁ τοῦ θεοῦ φόβος. καὶ μή μέ τις νομιζέτω νομοθετεῖν ἀμαθεῖς τοὺς παῖδας γίνεσθαι. ἀλλ' εἴ τις ὑπὲρ τῶν ἀναγκαίων παρέχοι θαρρεῖν,

A aliter expectet. Neque enim profectò iudices huic ætati conuenire videtur, veluti adoleſcẽtulo fictis ad vos ingredi verbis. Hoc autem cum dicit, oſtendit ſe nõ ob negligentiam quandam, vt fieri ſolet: ſed quòd eã rem non magnifaceret, nec didiciſſe, nec illa vnquam vſum fuiſſe. Itaq; philoſophis quidem eloquentia indigna eſt, & viris prorſus: ludentium vero adoleſcẽtulorum certamen & gloria, quod ipſis quoq; philoſophis videtur, nec philoſophis quibuſlibet, ſed illi qui omnes facile in ea arte ſuperauit. Denique magiſtrum ea B re ornari non permittit, eiuſmodi ornatum & turpe eſſe, & indignum philoſopho exiſtimans. Verum hæc ad infidelem quempiam meritò quis dixerit, imò vero ad fidelem quoque. Perquam enim ineptum & iniquum eſt, ſi quidem hi qui gloriam à multis aucupantur, nec alio ex loco quàm externa ſapientia clari & illuſtres eſſe poſſint, eam rem nihili exiſtiment: nos eam ita admiremur, tantiq; æſtimemus, vt propter illam aſſequendam ea contemnamus, quæ neceſſaria in primis ſunt atq; vtilia. Sed hæc quidem ad infide- C lem dixiſſe ſatis ſit: ad fidelem vero præter iſta etiam ex noſtris documenta afferenda ſunt. Quænã vero illa erunt? Magni illi & ſanctiſſimi viri, qui initio ſeculi fuerunt, quum literæ non erant, quique poſt illos fuerunt, quum erant quidã literæ, dicendi vero ars nondum erat inſtituta: & qui poſt eos ipſos fuere, cum eloquẽtia iam apud omnes obtineret, maximóque in honore eſſet: horum tum profectò ſinguli ſuo quiq; tempore erant imperiti, nõ ſolum artis oratoriæ verùm ipſarum quoque literarum. qui tamen omnes in eis ipſis re- D bus in quibus dicẽdi vis videtur in primis eſſe neceſſaria, tanta facilitate eos, qui in ea re ſunt eminentiſſimi ſuperauerunt, vt ſi illis iſti cõparentur, ſtultis pueris deteriores eſſe videãtur. Cum enim perſuadẽdi vis in facultate oratoria maxime conſiſtat, philoſophique nullos hac arte tyrãnos ſuperauerint, hi vero imperiti & ſine literis orbẽ vniuerſum incredibili facilitate cõuerterint: cõſtat profectò palmã ſapientię apud iſtos literarum rudes & imperitos eſſe, quã apud illos qui & literas & oratoriam aſſecuti ſunt diligẽtiſſime, adeo vera ſapiẽtia & vera eruditio nihil aliud eſt quàm Dei timor. Porrò nemo me modo hãc legẽ ſtatuere exiſtimet, vt pueri eſſe perſiſtãt imperiti. Nunquã enim prohibere pergerem,

CAP. X.

Ad fidelem orationẽ dirigit.

quin iſtud etiam ex abundanti fieret, ſi de his quæ ſunt neceſſaria, quiſquã me ſecurum faceret. Veluti enim ſi domus fundamenta quaſſa nutarent, omniſq; fabrica ruinã minaretur, extremæ dementiæ atq; ſocordiæ eſſet, non ad cæmentarios & fabros, verum ad tectorij operis peritos recurrere: ita rurſus importunæ ſimul & improbæ contẽtionis eſſet, parietibus inconcuſſe & firmiter ſtantibus, eum qui tectoriũ addere ornandi cauſa vellet prohibere. Atque vt iſta me ex animo loqui ſciatis, de ijs quæ rebus ipſis oſtendi, peropportune hiſtoriam quandam referre inſtitui. Adoleſcens quidam admodum locupletes aliquando in vrbe noſtra demoratus eſt, vtriuſq; eruditionis acquirendæ gratia, Latinæ ſcilicet & Grecæ. Hunc pædagogus ſequebatur ſemper, cui ea vna & ſola cura erat, vt ipſius formaret animum. Eum igitur ego aliquãdo cõueniens (erat enim ex his qui montes & ſolitudines habitant vnus) cauſam addiſcere ſtudebã, cur omiſſa tam inſigni philoſophia, in pædagogi ordinem ſeipſum deieciſſet. Ille vero cum ſe parũ cõtinuiſſet, cunctum iam rei ordinem nobis enarrauit: Puer, inquit, iſte patrẽ habet durum, immitem aſperum, mundique negocijs vehementer intentum: matrem contra pudicam, moderatam, piam, cœleſtiaque ſolùm ſuſpirantem. Pater itaque, vt qui in bellicis rebus plurima de ſe fortitudinis ac probitatis indicia dederit, inſignẽmque ex militia gloriam fuerit adeptus, filium quoque in ordinem ſuum transferre cupit. Id vero mater omnino abhorret & vehementer execratur: optat enim illum clariſſimum in monachorum conuerſatione perſpicere, verùm id quidem patri apertius dicere auſa non fuit: metuebat quippe ne ſi id ille vel leuiter ſuſpicaretur, intempeſtiue iã ſeculi vinculis illũ obligaret, & hoc ſtudio abducens ad baltheũ adduceret, atq; ad omnẽ quæ ex illo ſolet conſequi vitæ negligentiã, ac poſtmodũ huius propoſiti & vitæ aditum omnem intercluderet. Igitur huiuſmodi artem excogitat. Domum me accerſit ex eremo, mecũmq; cõſilia ſua cuncta cõmunicans, apprehẽſam pueri dexteram inſeruit manibus meis. Cum vero illam percontarer, quid ſibi hoc vellet: Vna, inquit, hæc nobis reliqua eſt ſpes obtinendæ filio ſalutis, ſi volueris tu,

Hiſtoria de iuvene quodam Græcæ & Latinæ eruditionis ſtudioſo.

A οὐκ ἂν ἐλοίμην κωλῦσαι, καὶ τοῦτο ἐκ περιουσίας γένοιτο. ὥσπερ γὰρ θεμελίων σαλευομένων, καὶ πάσης τῆς οἰκίας, καὶ τῆς οἰκοδομῆς κινδυνευούσης καταπεσεῖν, ἐσχάτης ἀνοίας, καὶ παραπληξίας ἐστὶ πρὸς τοὺς κονιῶντας, ἀλλὰ μὴ πρὸς τοὺς οἰκοδομοῦντας τρέχειν· οὕτω πάλιν ἀνοήτου φιλονεικίας τῶν τοίχων ἑστώτων, ἀσφαλῶς, καὶ βεβαίως, κωλύειν τὸν βουλόμενον κονιᾶν. καὶ ὅτι ταῦτα ἀπὸ ψυχῆς λέγω, ἅπερ ἐπὶ τῶν ἔργων ἐπεδειξάμην, ταῦτα ὑμῖν διηγήσομαι καὶ νῦν. νέος τις κομιδῆ πλούσιος ὢν, ἐπεδήμησέ ποτε

B τῇ πόλει τῇ ἡμετέρᾳ κατὰ λόγων παίδευσιν ἑκατέρων, τήν τε Ἰταλῶν, τήν τε Ἑλλήνων. τοῦτον ὁ νέος εἶχεν ἀκολουθοῦντα παιδαγωγὸν, ἓν ἔργον ἔχοντα μόνον, διαπλάττειν αὐτοῦ τὴν ψυχήν. τούτῳ προσελθὼν ἐγὼ τῷ παιδαγωγῷ· καὶ γὰρ τῶν ἐν ὄρεσι καθημένων ἐτύγχανεν ὢν, τὴν πρόφασιν ἐπεχείρουν μανθάνειν, δι' ἣν τοιαύτης ἐπιλελησμένος φιλοσοφίας, εἰς τὸν τῶν παιδαγωγῶν βίον καθῆκεν ἑαυτόν. ὁ δὲ μικρὸν ἔφησεν ἑαυτῷ λείπεσθαι χρόνον ἐν τούτῳ, καὶ τὸ πᾶν ἡμῖν ἄνωθεν διηγήσατο. τοῦ γὰρ παιδίου τούτου

C φησὶ, πατὴρ μέν ἐστι σκληρὸς, καὶ τραχὺς, καὶ πρὸς τὰ βιωτικὰ πράγματα ἐπτοημένος· μήτηρ δὲ μετρία, καὶ σώφρων, καὶ ἐπιεικὴς, καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν βλέπουσα μόνον. ἐκεῖνος μὲν οὖν, ἅτε καὶ ἐν πολέμοις πολλὰ κατωρθωκὼς, βούλεται τὸν υἱὸν ἐπὶ τὴν πατρῴαν τάξιν ἀγαγεῖν· ἡ δὲ μήτηρ, ταῦτα μὲν οὔτε βούλεται, οὔτε ἐπιθυμεῖ· ἀλλὰ, καὶ σφόδρα ἀπεύχεται. εὔχεται δὲ καὶ ἐπιθυμεῖ, λαμπρὸν αὐτὸν ἰδεῖν ἐν τῇ τῶν μοναχῶν πολιτείᾳ· ἀλλὰ ταῦτα μὲν πρὸς τὸν πατέρα εἰπεῖν οὐκ ἐτόλμησεν· ἐδεδοίκει γὰρ μή ποτε αὐτὸ τοῦτο ὑφορώμενος ἐ-

D κεῖνος, πρὸ ὥρας αὐτὸν ἤδη καταδήσῃ τοῖς τοῦ βίου χρονίοις, καὶ ταύτης αὐτὸν ἀποστήσας τῆς σπουδῆς, ἐπὶ τὴν ζώνην ἀγάγοι, καὶ τὴν ἐξ ἐκείνης ῥᾳθυμίαν ἅπασαν, καὶ ἀδύνατον αὐτῷ τὴν μετὰ ταῦτα κατασκευάσῃ διόρθωσιν. ἑτέραν δέ τινα συντίθησι μηχανήν. καλέσασα γάρ με οἴκοι, καὶ ταῦτα πάντα κοινωσαμένη, καὶ τοῦ παιδίου λαβοῦσα τὴν δεξιὰν, ταῖς ἐμαῖς ἐντίθησι χερσίν. ὡς δὲ ἠρώτων, τίνος ἕνεκεν ταῦτα ποιεῖ, μίαν ταύτην ἔλεγεν ὑπολείπεσθαι μηχανὴν ἡμῖν πρὸς τὴν τοῦ παιδὸς σωτηρίαν, εἰ βουληθείην τι,

Digitized by Google

καὶ ἀνασχοίμην, ἐν τάξει παιδαγωγοῦ τὸ παιδίον λαβὼν ἥκειν ἐνταῦθα. πείσειν γὰρ αὐτὴν τὸν πατέρα, ὡς καὶ τὸν στρατιωτικὸν ἑλομένῳ βίον, ὅτι χρήσιμος αὐτῷ τῶν λόγων ἡ παίδευσις. ἂν οὖν τοῦτο ἰσχύσαι δυνηθῶ φησι, καταμόνας αὐτὸν ἔχων λοιπὸν ἐπὶ τῆς ἀλλοτρίας· οὔτε τοῦ πατρὸς ἐνοχλοῦντος, οὔτε τῶν οἰκείων τινὸς, μετὰ πολλῆς αὐτὸν τῆς ἐξουσίας διαπλάσαι δυνήσῃ, καὶ καθάπερ ἐν μοναστηρίῳ διάγοντα, οὕτω ποιῆσαι ζῇν. ἀλλ' ἐπίνευσον, καὶ ὑπόσχου τὸ συνυποκρίνασθαί μοι τὸ δρᾶμα. οὐκ ἔστιν ὑπὲρ τῶν τυχόντων ὁ λόγος ἐμοὶ, ὑπὲρ τῆς τοῦ παιδίου μου ψυχῆς ὁ ἀγὼν, καὶ ὁ κίνδυνος. μὴ δὴ περιίδῃς τὸν πάντων ἐμοὶ φίλτατον κινδυνεύοντα· ἀλλ' ἐξάρπασον αὐτὸν ἤδη, τῶν πάντοθεν περικειμένων αὐτῷ παγῶν, τῆς ζάλης, τοῦ κλυδωνίου. εἰ δὲ οὐ θέλεις δοῦναι τὴν χάριν, τὸν θεὸν ἤδη καλῶ μέσον ἡμῶν, καὶ μαρτύρομαι, ὅτι ἐγὼ μὲν οὐδὲν ἐνέλιπον τῶν εἰς τὴν σωτηρίαν τῆς τούτου ψυχῆς ἡκόντων· ἀλλ' εἰμὶ καθαρὰ ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ παιδίου τούτου. εἰ δὲ συμβαίη τι παθεῖν, οἷα εἰκὸς νέον ὄντα καὶ ἐν τοσαύτῃ ζῶντα τρυφῇ, καὶ ῥαθυμίᾳ, ἀπὸ σοῦ, καὶ τῶν σῶν χειρῶν, κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐκζητήσει τοῦ παιδίου τούτου τὴν ψυχὴν ὁ θεός. ταῦτα, καὶ τὰ τούτων πλείονα προσθεῖσα ῥήματα, καὶ δακρύσασα σφοδρῶς, καὶ ἐλεεινῶς ἔπεισεν ἀναδέξασθαί με ταύτην τὴν πραγματείαν, καὶ μετὰ τούτων ἐξέπεμψε τῶν ἐντολῶν. οὐ γέγονεν αὐτῇ μάταιος ἡ μηχανή· ἀλλ' οὕτως ἐν βραχεῖ χρόνῳ τὸν παῖδα τοῦτον ὁ γενναῖος ἐκεῖνος ἤσκησε, καὶ τοσοῦτον αὐτῷ τῆς ἐπιθυμίας ταύτης ἀνῆψε τὸ πῦρ, ὡς ἀθρόον ἅπαντα ῥίψαι, καὶ ἐπὶ τὴν ἔρημον δραμεῖν, καὶ ἑτέρου δεῖσθαι χαλινοῦ πάλιν τοῦ δυνησομένου πρὸς τὴν σύμμετρον αὐτὸν ἄσκησιν ἀπὸ τῆς ἐπιτεταμένης ἀποστρέψαι ἐκείνης. καὶ γὰρ ἦν δέος, μὴ τῇ σπουδῇ ταύτῃ πρὸ καιροῦ τὸ δρᾶμα ἀποκαλύψας, καὶ τῇ μητρὶ, καὶ τῷ παιδαγωγῷ, καὶ τοῖς πανταχοῦ μοναχοῖς πόλεμον ἐγείρῃ χαλεπόν. εἰ γὰρ ᾔσθετο ταύτης τῆς φυγῆς ὁ πατὴρ, οὐκ ἂν ἀπέστη πάντα κινῶν, ὥστε ἀπελάσαι τοὺς ἁγίους ἐκείνους οὐχὶ τοὺς ὑποδεξαμένους μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας. τοῦτον τοίνυν ἐγὼ τὸν παῖδα λαβὼν,

A & paſſus fueris in pædagogi ordinē deſcendere, ſumptóque puero ad nos venire. Meum erit perſuadere patri, quòd ſi militarē quoque vitam ille voluerit eligere, perutilis erit dicendi vis, & copia per ſtudia liberalia quæſita. Hæc ego, inquam, ſi efficere potuero: iam illum tu ſeorſum, atque in alieno ſolo tecum habens, vbi nec pater, nec propinquorū aliquis impedire ac perturbare poſſit, ſumma illū cum facilitate formare poteris, moréſque illius ad id componere, vt veluti in monaſterio ita tecum viuat. Cæterum tu mihi hac in B parte conſenti, mecúmq; ſalubrē iſtam functionem ſimulaturū pollicere. non parua res agitur, non pro minimis deprecor, de filij mei anima certamen eſt atque periculū: non ergo ſpernas cunctorum amantiſſimum, mihíque luce ipſa chariorē periclitantem: eripe illū laqueis vndique iam paratis & poſitis, educ ex procella & tempeſtate & turbine. Sin vero tu gratiam præſtare nolueris, Deum iam mediū noſtrum appello, & teſtem voco, me quidem nihil eorum omiſiſſe, quæ ad huius pueri ſalutē pertinere videbantur, mundámq; C me eſſe à ſanguine pueri iſtius. quòd ſi quid illum eiuſmodi contigerit pati, quale vt patiatur fieri vehementer poteſt, quippe iuuenis, & in tantis delicijs degens, tantáque vitæ negligentia: abs te & de tuis manibus requiret Deus animam pueri iſtius. His plura etiā adijciens, miſerabilitérque & vehementer illacrymans, perſuaſit tandem vt hoc negocium ſuſciperem, atque cum his mandatis à ſe dimiſit. Nec ſanè inanis fuit iſta machinatio, nec religioſo matris voto diuina pietas defuit. Ita enim puerum illum breui egregius ille pędagogus D exercuit, tantámq; in eo flāmam deſiderij cœleſtis accendit, vt cuncta ſimul repente abijceret, atq; ad ſolitudinem cōuolaret: alióq; rurſus indigeret fræno, quod illū ab intempeſtiua illa & vehementi exercitatione ad moderatiorem poſſet commodiorémque conuertere. Namq; metuendū valde videbatur, ne repentino hoc & immaturo ſtudio rem ipſam totā reuelaret, matrique & pædagogo, & omnibus vbique monachis grauiſſimū bellū excitaret. Si enim fugam iſtam ſubitámque mutationem præſenſiſſet pater, nunquam profectò deſtitiſſet omnia moliri & facere, vt ſanctos illos fugaret atq; affligeret: nec eos modo qui illum recepiſſent, ſed alios quoque vniuerſos. Hunc ergo puerum aſſumens ego,

hæcq; & his pura illi allegans, cœleſtis quidē philoſophiæ deſideriū in eo durare permiſi, & prçterea vt caut⁹ fieret, curaui: vrbem tamen vt habitaret, ſtudiáque liberalia vti cœperat, perſequeretur, induxi, ita eum coæuis quoque maximo emolumēto futurum perſuadens & rem patri ignotā futurā. Quod quidem operçpreciū eſſe videbatur, nō modo ſanctorum illorū, aut matris, aut pędagogi gratia, ſed pueri ipſius quoq;. Si enim initio ſtatim in illum irruiſſet pater, timendum ſatis erat, ne philoſophiæ plantas cōmoueret, vel etiam penitus conuelleret, quippe teneras & recenter poſitas: ſin vero proceſſu temporis optimis ille, firmiſſimíſque radicibus niteretur, vehementer confidebam quantalibet pater ageret, nunquā illum mouendū loco, neque vlla omnino ratione ceſſurū: quod & factum eſt, nec me ſpes mea fefellit. Pater enim longo poſt tēpore illum adorſus, vehementique cum impetu irruens, non ſolum in nullo ædificium inclinauit, aut læſit: verū firmius quoq; validiuſque monſtrauit. Condiſcipulorū vero plurimi tantum ex illius cōtubernio familiari profecerunt, vt eiuſdem inſtituti fierēt æmuli: habebat quippe ille domi qui ſe perpetuo moderaretur, ac veluti ſtatua iugiter ſub artificis manu conſtituta, ornatior indies euadebat, ingentémque animo decorem aſſidue adjiciebat. Et quod eſt profectò mirabilius, exteriori quidem cultu nihil à cæteris differre videbatur. Nō enim agreſtibus vel incōptis erat moribus, non comæ negligentia, nō amictus vilitate nobilis: ſed erat cōmunis habitu, voce, aſpectu, & cęteris omnibus. Quibus ex rebus factū eſt, vt facilius plurimos cōtubernaliū inter retia ſua includeret, cum haberet intrinſecus incredibilem latentem ſapientiam. Denique ſi quis illum domi vidiſſet, vnū ex eis eſſe putauiſſet, qui mōtes & deſerta incolunt. Domus enim ita illi diſpoſita & parata erat, vt in nullo monaſterij diligentiam deſideraret, nihilque neceſſarijs amplius habebat. Tempus autē omne in diuinorum librorum lectione conterebat. Erat enim ingenio celeri, atq; ad percipiēdas diſciplinas acutiſſimo. Itaque externæ illi eruditioni breuiſſimā diſtribuens diei partem, reliquum tempus omnē perpetuis orationibus, diuiniſque literis inſtabat, ac ſine cibo tota perſeuerabat die. Imò vero nō vnum, aut duos tantum,

A καὶ ταῦτα καὶ τὰ τούτων πλείονα εἰπὼν, τὴν μὲν ἐπιθυμίαν τῆς φιλοσοφίας πάσης εἴασα μένειν, καὶ ἐπιτείνειν δὲ πλέον, τὴν δὲ πόλιν οἰκεῖν ἠξίουν, καὶ τῆς τῶν λόγων ἔχεσθαι σπουδῆς. οὕτω γὰρ καὶ τοὺς ἡλικιώτας ὠφελήσειν τὰ μέγιστα, καὶ τὸν πατέρα λήσειν. ἀναγκαῖον δὲ τοῦτο εἶναι ἐνόμιζον, οὐ τῶν ἁγίων μόνον ἕνεκεν ἐκείνων, οὐδὲ τῆς μητρὸς, οὐδὲ τοῦ παιδαγωγοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ παιδός. ἐν ἀρχῇ μὲν γὰρ ἐπιτιθέμενον αὐτῷ τὸν πατέρα, καὶ διασαλεῦσαι εἰκὸς ἦν τὰ τῆς φιλοσοφίας φυτὰ, ἁπαλά τε B ὄντα, καὶ ἄρτι τεθέντα· εἰ δὲ χρόνος ἐγγένηται πολὺς, καὶ ῥιζωθείη καλῶς, σφόδρα ἐθάῤῥουν, ὅτι οὐκ ἂν οὐδ᾽ εἴ τι οὖν γένηται, δυνήσεται παρασαλεῦσαι τὸν υἱὸν ἐκεῖνος. ὃ δὴ καὶ γέγονε, καὶ οὐ διήμαρτον τῆς ἐλπίδος. ὅτε γὰρ πατὴρ αὐτοῦ προσορμῶν ὕστερον χρόνου παρελθόντος πολλοῦ, καὶ μετὰ σφοδρᾶς ἐνσείσας τῆς ῥύμης, οὐ μόνον οὐκ ἔκλινέ τι τῆς οἰκοδομῆς, ἀλλὰ καὶ ἰσχυροτέραν ἀπέφηνε, τῶν τε συμφοιτώντων αὐτῷ πολλοὶ τοσαῦτα τῆς ὁμιλίας ἀπώναντο τῆς ἐκείνου, ὡς καὶ πρὸς τὸν αὐτὸν αὐτῷ ζῆλον ἐλθεῖν. ἔχων γὰρ οἴκοι διαπαντὸς τὸν ῥυθμίζοντα, C καθάπερ ἄγαλμα συνεχῶς ἀπολαύον τῆς τοῦ τεχνίτου χειρὸς, οὕτω προσθήκην καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν ἐλάμβανε τοῦ κατὰ ψυχὴν κάλλους. καὶ τὸ δὴ θαυμαστὸν, ἔξω μὲν φαινόμενος, οὐδὲν διαφέρειν ἐδόκει τῶν πολλῶν. οὔτε γὰρ ἦθος εἶχεν ἠγριωμένον καὶ κατεσκληκὸς, οὔτε ἐξηλλαγμένην στολὴν, ἀλλ᾽ ἦν κοινὸς καὶ τῷ σχήματι, καὶ τῷ βλέμματι, καὶ τῇ φωνῇ, καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν, ὅθεν καὶ πολλοὺς τῶν ὁμιλούντων αὐτῷ, εἴσω τῶν αὐτοῦ δικτύων ἠδυνήθη λαβεῖν, πολλὴν ἔνδον ἔχων ἐγκεκρυμμένην τὴν φιλοσοφίαν. οἴ- D κοι δὲ εἴ τις αὐτὸν εἶδεν, ἐνόμισεν ἂν ἕνα εἶναι τῶν ἐν τοῖς ὄρεσι καθημένων. καὶ γὰρ ἡ οἰκία αὐτῷ πρὸς ἀκρίβειαν μοναστηρίου πάντως διέκειτο, οὐδὲν ἔχουσα τῶν ἀναγκαίων πλέον. καὶ ὁ καιρὸς δὲ αὐτῷ ἅπας, εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἁγίων ἀνηλίσκετο βιβλίων. καὶ γὰρ ὢν ὀξὺς μαθήματα προσλαβεῖν, τῇ μὲν ἔξωθεν παιδεύσει βραχὺ τῆς ἡμέρας ἀπένεμε μέρος· τὸ δὲ λοιπὸν ἅπαν, εὐχαῖς συνεχέσι, καὶ βιβλίοις ἀνέκειτο θείοις, καὶ ἄσιτος ἅπασαν διετέλει τὴν ἡμέραν, μᾶλλον δὲ οὐδὲ μίαν, οὐδὲ δύο μόνον,

ἀλλὰ καὶ πλείους. καὶ νύκτας δὲ αὐτῷ ταῦτα συνήδεσαν δάκρυα, καὶ εὐχὰς, καὶ τὴν τοιαύτην ἀνάγνωσιν, ἅπερ ἡμῖν ἅπαντα ὁ παιδαγωγὸς λάθρα ἀπήγγειλε. καὶ γὰρ ἦν ἀφόρητος ὁ παῖς, εἴ τι τούτων ᾔσθετό ποτε ἐξενεχθέν. ἔλεγε τοίνυν οὗτος, ὅτι καὶ ἱμάτιον αὐτῷ ἀπὸ τριχῶν κατεσκεύαστο, καὶ τούτῳ τὰς νύκτας ἐγκαθεύδει, τέχνην τινὰ μηχανώμενος τοῦ ταχέως ἐξανίστασθαι ταύτην εὑρών. καὶ τὰ ἄλλα δὲ αὐτῷ πρὸς τὴν ἀκρίβειαν τῶν μοναχῶν ἀπήρτιστο, καὶ τὸν θεὸν ἐδόξαζε συνεχῶς ἐκεῖνος, τὸν οὕτω κοῦφα τῆς φιλοσοφίας ταύτης ἐνθέντα αὐτῷ τὰ πτερά. ὥστε εἴ τίς μοι ψυχὴν καινὴν ἐδείκνυ τοιαύτην, καὶ παιδαγωγὸν παρεῖχε τοιοῦτον, καὶ τὰ ἄλλα πάντα ὁμοίως ἐπιμελεῖσθαι ἐπηγγείλατο, μυριάκις ἂν ηὐξάμην τοῦτο γενέσθαι μᾶλλον τῶν γεγεννηκότων αὐτῶν. ἡ γὰρ ἂν ἡμῖν ἡ θήρα πλείων ἐγένετο, καὶ διὰ τὸν βίον, καὶ τὴν ἡλικίαν, καὶ διὰ τὴν συνεχῆ διατριβὴν, τῶν τοιούτων δυναμένων τοὺς ἡλικιώτας θηρᾶν. ἀλλὰ γὰρ οὐδείς ἐστιν ὁ ταῦτα ὑποσχησόμενος, οὐδὲ ποιήσων. οὐκ ὄντος δὲ, μυρίας ὠμότητος ἂν εἴη τὸν οὐδὲν ἑαυτῷ δυνάμενον ἀμῦναι, ἀλλὰ κείμενον, καὶ μυρία δεχόμενον τραύματα, καὶ τοὺς ἄλλους ἀσθενεστέρους ποιοῦντα, τοῦτον ἐν τῷ μέσῳ κατακόπτεσθαι ἐᾶν, δέον ἐξέλκειν ἀπὸ τῆς μάχης. καὶ γὰρ καὶ στρατηγὸν ὁμοίως ἄν τις ἐκόλασε, τὸν τούς τε δυναμένους πολεμεῖν ἀπάγοντα τῆς παρατάξεως, τούς τε τρωθέντας, καὶ κειμένους, καὶ τοὺς ἄλλους συνταράσσοντας κελεύοντα κεῖσθαι διαπαντὸς ἐν τῷ μέσῳ. ἐπεὶ δὲ πολλοὶ τῶν πατέρων ἕκαστος ἔγκειται τὸν υἱὸν ἐπιθυμῶν ἐν λόγοις ζῶντα ὁρᾷν ὡς ἀκριβῶς εἰδὼς, ὅτι πρὸς τὸ τέλος πάντως ἥξει τῶν λόγων, ὑπὲρ τούτου μὲν μὴ φιλονεικῶμεν, μηδὲ ὅτι διαμαρτήσονται λέγωμεν. ἀλλὰ δῶμεν τῷ λόγῳ, καὶ προέσθαι πάντως αὐτὸν τῆς σπουδῆς, καὶ πρὸς ἄκρον ἀφίξεσθαι. ἔστω δὲ αἵρεσις ἡμῖν προκειμένη διπλῆ, καὶ εἰς διδασκάλους μὲν φοιτᾷν, ὑπὲρ τῆς ψυχῆς ἐχέτω τὸν ἀγῶνα, εἰς δὲ ἐρημίας ὑπὲρ τῆς μαθήσεως, ποῦ βέλτιον εἰπέ μοι κρατεῖν; ἂν μὲν γὰρ ἑκατέρωθεν συμβαίνῃ, κἀγὼ βούλομαι· ἂν δὲ θάτερον λείπηται),

A ſed plurimos interdum dies ſine cibo vllo tranſigebat. Noctes preterea totas in eiuſmodi conſumebat ſtudijs, lacrymis orationibus, ſacriſque lectionibus vacans. Hæc autem omnia pædagogus ille nobis clàm annunciabat. Indignabatur enim puer ille vehementer, ferréque vix poterat, ſi quid eiuſmodi efferri cognouiſſet. Dicebat ergo veſtem illum ſibi ex cilicio paraſſe, eáque noctibus veſtiri ſolitum, eo ſcilicet conſilio, vt celerius euigilãs ſurgeret, aliáq; prorſus omnia ad imitationem monachorum illi diligẽtiſſime parata erant, B atque egregius ille inſtitutor Deum iugiter ingenti cum lætitia benedicebat, quod adeò leues hui⁹ philoſophiæ pennas puero largitus eſſet. Itaque ſi quis mihi nunc quoque eiuſmodi animum ac pædagogum daret, aliáque ſimiliter ſe polliceretur curaturum, incredibile eſt quã id fieri optarẽ etiam amplius longe quàm parentes ipſi. Sic enim profecto copioſiori ex lucro magis gauderemus, cum poſſent eiuſmodi, & per vitam, & per ætatem, & per iuge contubernium coæuos etiam lucrari. Verum enim nullus eſt qui hæc ſe ſpõ- C deat exhibiturũ. Cum vero nullus ſit, incredibilis ſanè immanitatis eſſet, cũ qui nec ſibiipſi auxiliari poſſet, & iacẽs vulneribus innumeris confoderetur, alióſque impeditores faceret, in medio concidi permittere, quum deberet ex media dimicatione ſubmoueri. Namq; meritò ſimiliter in eũ ducem animaduertẽdum eſſet, qui alacres & pugnare valentes milites ex prælio abduceret, & qui eos qui ſaucij iacerent, aliiſque perturbationi & impedimento eſſent, ſic ſemper iacere in medio iuberet.

Verum quia plurimi parentum in- D ſtant vehementius, liberóſque ſuos & eruditos diſertos ſinguli videre cupiũt, veluti certum & planè exploratum habeant, ad ſummũ illos eloquentiæ culmen prouehendos: aduerſus iſtos nolo equidem contendere, nec dicam illos ſpe ſua deſtituendos, ídq; interim concedam, & eminentiſſimos illos in ea re fore, & ad ſummum prouehendos. Sit autẽ nobis duarum rerũ optio propoſita, vt vel ad magiſtros proficiſcentes, eruditionem aſſequi contendant, vel abeũtes ad ſolitudines, virtutes animi, ſalutémque perpetuam conquirere decertent: vtro igitur in ſtudio obtinere præſtat? Nam ſi quidem in vtroque valeamus, & ego id volo: ſin vero alterum ſit eligendum,

CAP. XI. *De ſtudijs eloquentiæ, quibus florere liberos cupiunt parentes.*

ſatius erit quod præſtabilius eligere. Ita ſane,inquiunt, ſed hoc ipſum vnde nobis conſtare poterit quòd ſtabit ille, perſeuerabit, neque propoſito decidet omnino? Multi enim exciderũt. Et ego tibi reſpõdebo? Vnde vero tibi conſtat, quod nõ perſiſtet, neque perſeuerabit? Multi enim ſunt qui perſeuerauerunt, & quidẽ longe plures, quã qui exciderunt. Itaque iſtorũ gratia magis confidendum eſt, quàm illorũ metuendum. Cur autẽ in ipſis liberalibus ſtudijs hoc ipſum nõ metuis, vbi maxime timendũ eſt? Namq; apud monachos quidem ex ingẽti multitudine vix pauci lapſi ſunt: in ſchola vero liberaliũ diſciplinarũ ex plurimis vix pauci ad ſummã peritiam prouecti ſunt. Nec ſolum iſtis rationibus, verũ alijs quoque plurimis meritò id magis metuendũ videatur. Quippe & pueri obtuſum ingeniũ, & magiſtrorum imperitia, & pædagogi negligẽtia, & patris occupatio, & ſumptuum mercedumq; defectio, & diſſimilitudo morum, contubernaliũmque atque in diſcendo ſociorũ nequitia, & inuidia, & liuor, aliáque plurima, quo minus ad finem deſtinati ſtudij pertingat, nõnunquam impedimento ſunt. Neque iſta ſolum quæ diximus, verum poſt ipſorum quoque ſtudiorum finem, alia etiam quæ impediant, imminent. Quũ enim illa omnia impedimenta prætervectus, ad ipſum eruditionis culmen euaſerit, nec vllo eorũ retardatus fuerit, aliæ rurſus illic inſidiæ ſunt poſitæ. Namque & principis odium, & inuidia eiuſdem artis ſociorum & conſortum, & difficultates temporum, & amicorum ſolitudo, & ipſa ſæpenumero rei familiaris inopia, ab ipſo fine excluſerunt atque abiecerunt. Atqui in monachorum inſtitutis nihil horum videas: illic enim vna tantum re opus eſt, nobili ſcilicet atque eximia alacritate animi. hæc ſi adſit, nihil quo minus quiſque ad ſummam virtutem perueniat, impedire poterit. Quam igitur iniquum ſimul & indignum eſt, vbi quidem ſunt ſpei optimę pleraque indicia manifeſta & viciniora, ibi deſperare & tremere: vbi vero ſpes ipſa & longinquior eſt & tantis impedimentis intercipitur, illic non deſperare, imò vero rei difficillimæ ſpes ſibi maximas proponere? Quod ſanè faciunt, qui in ipſis eloquentiæ ſtudijs, non ea quæ ſæpius contingunt triſtia, ſed quæ perraro læta conſiderant. Cúmque in monachorum vita & inſtituto, vbi ſpes optima & certiſſima eſt, ad ea ſolum quæ triſtiora ſunt, inclinentur, in ipſis liberalibus ſtudijs, vbi maxime

A βέλτιον ἑλέσθαι τὸ κρεῖττον. ναί φησιν· αὐτὸ δὲ τοῦτο πόθεν ἡμῖν ἔσται δῆλον, ὅτι στήσεται, καὶ μενεῖ, καὶ οὐ μεταπεσεῖται; πολλοὶ γὰρ οἱ πεσόντες. πόθεν δῆλον, ὅτι οὐ στήσεται, οὐδὲ μενεῖ; πολλοὶ γὰρ οἱ συστάντες, καὶ τῶν πεπτωκότων πλείους. ὥστε διὰ τούτους μᾶλλον θαῤῥεῖν χρή, ἢ δι' ἐκείνους φοβεῖσθαι. τίνος δὲ ἕνεκεν καὶ ἐπὶ τῶν λόγων αὐτὸ τοῦτο οὐ δέδοικας, ἔνθα μάλιστα δεδοικέναι ἐχρῆν; παρὰ μὲν γὰρ τοῖς μοναχοῖς ἐκ πολλῶν ὀλίγοι διήμαρτον· ἐν δὲ ταῖς τῶν λόγων διατριβαῖς, ἀπὸ πολλῶν ὀλίγοι κα-
B τώρθωσαν, καὶ οὐκ ἀπὸ τούτων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀφ' ἑτέρων πλειόνων, εἰκότως ἄν τις ἐκεῖνα μᾶλλον φοβοῖτο. καὶ γὰρ παιδὸς ἀφυΐα, καὶ διδασκάλων ἀμαθία, καὶ παιδαγωγῶν ῥαθυμία, καὶ πατρὸς ἀσχολία, καὶ δαπανῶν, καὶ μισθῶν ἔλλειψις, καὶ τρόπων διαφορά, καὶ συμφοιτητῶν κακία, καὶ φθόνος, καὶ βασκανία, καὶ πολλὰ ἕτερα πρὸς τέλει λυμαίνεται. καὶ οὐ ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ τέλος τούτων ἕτερα πλείονα. ὅταν γὰρ ἅπαντα ὑπερβὰς πρὸς αὐτὸ τῆς παιδείας τὸ ἄκρον ἀφίκηται, μηδενὶ τούτων ὑποσκελισθεὶς· ἕτερα
C πάλιν κεῖται ἔνεδρα ἐκεῖ. καὶ γὰρ ἄρχοντος δυσμένεια, καὶ φθόνος τῶν ὁμοτέχνων, καὶ καιρῶν δυσκολία, καὶ φίλων ἐρημία, καὶ πολλάκις τοῦ τέλους ἐξέκρουσεν. ἀλλ' οὐκ ἐπὶ τῶν μοναχῶν οὕτως, ἀλλ' ἑνὸς δεῖ μόνου, προθυμίας γενναίας, καὶ ἀγαθῆς. κἂν τοῦτο προσῇ, οὐδὲν τὸ κωλῦον πρὸς τὸ τέλος ἐλθεῖν τῆς ἀρετῆς. πῶς οὖν οὐκ ἄδικον, ἔνθα μὲν τὰ τῶν χρηστῶν ἐλπίδων δῆλά τέ ἐστι, καὶ ἐγγύτερα, ἀπογινώσκειν, καὶ τρέμειν· ἔνθα δὲ τὰ τῶν ἐναντίων μακρότερα, καὶ ὑπὸ πολλῶν
D κωλυμάτων ἀνακοπτόμενα, μὴ ἀπογινώσκειν, εἰς δὲ τὰ τῶν δυσχερῶν σαφέστερα, καὶ μᾶλλον πλείονα θαρσοῦν, καὶ ἐπὶ μὲν τῶν λόγων, μὴ πρὸς τὰ πολλάκις συμβαίνοντα λυπηρά, ἀλλὰ πρὸς τὰ σπανίως ἐκβαίνοντα χρηστὰ ἀφορᾷν, ἐπὶ δὲ τῶν μοναχῶν τοὐναντίον ποιεῖν, καὶ ἔνθα μὲν αἱ τῶν ἀγαθῶν ἐλπίδες πολλαί, πρὸς τὰ λυπηρὰ ἀποκλίνειν μόνον· ἔνθα δὲ αἱ

τὴν ἐναντίαν, τὰς χρηστὰς ἀναλογίζεσθαι μόνας; καὶ τί γε ἐκεῖ μὲν ὅταν ἅπαντα συνέλθῃ τὰ ὀφείλοντα συνδραμεῖν, πρὸς αὐτῷ τῷ τέλει πολλάκις θάνατος ἄωρος προσπεσὼν ἀπήνεγκεν ἀστεφάνωτον τὸν ἀθλητὴν μετὰ τοὺς μυρίους ἱδρῶτας· ἐνταῦθα δὲ κἂν ἐν μέσοις τοῖς ἀγῶσι τοῦτο γένηται, τότε δὴ μάλιστα λαμπρὸς, καὶ ἐστεφανωμένος ἄπεισιν ἐστί· ὥστε εἰ τὸ μέλλον δέδοικας, ἐπὶ τῶν λόγων δεδοικέναι μᾶλλον ἔδει, ἔνθα πολλὰ τὰ κωλύματα πρὸς τὸ πέρας ἐλθεῖν. σὺ δὲ ἐκεῖ μὲν κάθῃ χρόνον ἀναμένων μακρὸν, καὶ πρὸς οὐδὲν τῶν ἐν μέσῳ δαπανημάτων λέγω, καὶ ταλαιπωριῶν, καὶ τὸ ἄδηλον, ἀλλὰ πρὸς τὸ τέλος μόνον ὁρᾷς· ἐνταῦθα δὲ οὔπω τῶν προθύρων τοῦ παιδὸς ἐπιβάντος, οὐδὲ ἁψαμένου τῆς καλῆς ταύτης φιλοσοφίας, δέδοικας, καὶ τρέμεις ἀθρόως, καὶ εἰς ἀπόγνωσιν ἐμβάλλεις τὸν λογισμόν; καὶ μὴν αὐτὸς ἔμπροσθεν ἔλεγες. τί γάρ; πόλιν οἰκοῦντα, καὶ οἰκίαν ἔχοντα σωθῆναι οὐκ ἔνι; οὐκοῦν εἰ μετὰ τῆς πόλεως, καὶ τῆς οἰκίας, καὶ τῆς γυναικὸς σωθῆναι δυνατὸν, πολλῷ μᾶλλον χωρὶς γυναικὸς, καὶ τῶν ἄλλων τούτων. οὐ γάρ ἐστι τοῦ αὐτοῦ νῦν μὲν θαρρεῖν, καὶ εἰ ἐν τοῖς βιωτικοῖς ᾖ πράγμασιν ἐνδεδεμένος, οὐ δυνατῆς καὶ οὕτως τῆς σωτηρίας οὔσης· νῦν δὲ κἂν τούτων ἀπηλλαγμένος ᾖ, τρέμειν, καὶ δεδοικέναι, ὡς οὐδὲ τούτων χωρὶς εὐδοκιμῆσαι ἐνόν. εἰ γὰρ πόλιν οἰκῶν ἠδύνατο σώζεσθαι, ὡς ἔφης, πολλῷ μᾶλλον τὴν ἐρημίαν καταλαβών. πῶς οὖν τὸ ἀδύνατον ἐνταῦθα δέδοικας, ἐκεῖ μὴ φοβηθεὶς, ἔνθα μᾶλλον ἐχρῆν; οὐ γάρ ἐστι φησὶν ἴσον βιωτικὸν ὄντα διαμαρτεῖν, καὶ καθάπαξ ἀναθέντα ἑαυτὸν τῷ θεῷ. οὐ γὰρ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ὕψους ἀμφότεροι καταπίπτουσιν, ὅθεν οὐδὲ τὰ τραύματα αὐτοῖς ἴσα. σφόδρα ἀπατᾷς σεαυτὸν, καὶ σφάλλεις, εἰ ἄλλα μὲν οἴει τὸν βιωτικὸν, ἕτερα δὲ ἀπαιτεῖσθαι τὸν μοναχόν. ἡ γὰρ διαφορὰ τούτοις ἐν τῷ γαμῆσαι, καὶ μή· τῶν δὲ ἄλλων ἕνεκεν ἁπάντων, κοινὰς ὑπέχουσι τὰς εὐθύνας. καὶ γὰρ ὁ ὀργιζόμενος

A difficultates ſunt, meliorem tantum ſpem in an animo verſant. Quanquam illic nonnũquam cum ea ſimul omnia conuenerint, quæ debent neceſſario concurrere, ad ipſum iam finem immatura mors irruens, poſt innumeros labores illos, ſudoréſq; frequentiſſimos, athletam ipſum ſine coronis abripuit: quæ ſi in medio monaſtici certaminis contingat, tum vero bellator ipſe hinc maxime illuſtris & coronatus proficiſcitur. Itaq; ſi futuri vereris incertum, id in primis in ſtudijs humanitatis faciendum eſt, vbi ne ad extremum perB ueniatur, plurima ſunt impedimento. Tu vero illic quidẽ reſides, & tempora expectas longiora, nihil eorum quæ in medio ſunt, cogitans, non ſumptus, non ærumnas, non incertum euentum, ſed ad finem tantummodo reſpiciens: hic vero cum necdũ veſtibulum ipſum filius ingreſſus ſit, necdum decoram iſtam honeſtiſſimámq; philoſophiam attigerit, iam metuis, iam trepidas, iam cogitando deſperas. Atqui ipſe paulò antè dicebas: Quid enim? Is ne qui vrbem habitat, qui domum habet & vxorem, ſeruari non poteſt? An vero ſi C cum vrbe & vxore & familia & domo ſeruari quis poteſt, nõ longe id facilius, aptius, melius poterit, ſi fuerit is liber ab vxore atq; ab alijs rebus iſtis? Neque enim eiuſdem eſt, nunc quidem ſaluti cuiuſpiã confidere, quãlibet ille ſeculo obſtrictus fuerit, quaſi ſic etiam acquiri ſalus poſſit: nunc vero quantumcumque liber omnibus euaſerit, vereri & metuere, quaſi ne ſic quidem ad virtutem & probitatẽ aſpirare poſſit. Nam ſi is qui vrbem habitat, ſic indubie ſeruari poteſt, vt tu modo dicebas: multo ſane magis poterit, ſi ſe ad ſolitudines D contulerit. Quid eſt ergo cur ibi ſalutem deſperes, vbi minime debueras: ibique non metuas, vbi maxime pauere debuiſti?

Cap. XII. *An grauiori pœna plectenda ſint peccata religioſorum.*

At, inquies, eiuſdem criminis non eſt, eum qui ſeculo addictus ſit peccare, & eum qui ſemel ſe ac penitus Deo deuouerit. Neque enim ambo eadem ex altitudine decidunt, ita nec eadem quidem vulnera ſuſcipiunt. Fallis teipſum prorſus ac decipis, ſi putas aliud à ſecularibus viris, aliud à monachis requiri. Hæc enim ferè ſola eſt in vtroque genere vitæ differentia, quod illi quidẽ matrimonij ſe vinculis conſtringunt, hi vero his liberi perdurant. In reliquis vero communis, atque eadem ab vtriſque vitę totius ratio requiritur, eiſdẽ pro culpis pœna vna omnibus debetur. Nã qui fratri ſuo

iraſcitur ſine cauſa, ſiue ille ſecularis, ſiue monachus fuerit, Deum ſimiliter offendit. Atque is qui mulierem reſpicit, & cõcupiſcit eam, quolibet in vitæ ſtatu fuerit, eadem adulterij plectetur pœna. Imò vero vt aliquid ex nobis addere, quòd rationi conſentaneum videatur audeamus, magis ſine vlla ſpe veniæ peccabit, qui ex ſeculo id ſcelus admiſerit. Neque enim par facinus admittere videtur, qui vxoris ſolatio ſubnixus, decore mulieris irretitur, atque is qui eiuſmodi auxilio, & infirmitatis remedio deſtitutus hac interdum peſte corripitur. Rurſus qui iurat, ſiue hoc, ſiue illud fuerit, pari omnino pœnæ ſubiacebit. Neque enim Chriſtus cum de his monita ederet, legéſque ſtatueret, ita diſtinxit, vt diceret, ſi quidem is qui iurat monachus ſit, à malo iuſiurandum eſt: ſin vero monachus non fuerit, non iam à malo eſt: ſed abſolutè

Matt. 5. omnino dixit: Ego autem dico vobis,

Luc. 6. ne iuretis penitus. Rurſúmque cum diceret, Væ ridentibus: non addidit, monachis, ſed abſolutiſſimam ſententiam de omnibus tulit. Atque idem in cæteris mandatis ſuis maximis & ad-

Matt. 5. mirandis facit. Cum enim dicit, Beati pauperes ſpiritu, beati qui lugent, beati mites, beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, beati miſericordes, beati pacifici, beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, beati qui & fanda, & infanda propter me & meum nomen ab his, qui ſunt foris, patiuntur: nec monachi, nec ſecularis nomen adiecit: cæterum iſta diſtinctio ex hominum æſtimatione introducta eſt. Sacræ vero literæ nihil horũ penitus nouerunt, ſed omnes monachorum vita & inſtituto viuere volunt, etiam ſi vxoribus fuerint adiuncti. Audi denique quid Paulus moneat, quem cum nomino, rurſus Chriſtum prædico. Hic itaque cum ſcriberet vxoratis hominibus, filióſque nutrientibus, omnem ab illis monaſticę vitę diligentiā requirit. Namq; delicias omnes penitus abſcindens, ſiue quæ ad cultũ veſtiũ, ſiue quę ad cibos pertinẽt, his verbis admonet:

Tit. 2. Mulieres in habitu ornato, cum pudore & caſtitate ſemetipſas ornare, non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, aut veſte precioſa. & rurſus, Quæ

1. Tim. 5. autẽ in delicijs degit, viuẽs mortua eſt.

A τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ εἰκῆ, κἂν τε βιωτικὸς, κἂν τε μοναχὸς ᾖ, τοῦ θεοῦ προσκρούσειν ὁμοίως· καὶ ὁ βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς, ἄν τε τοῦτο, ἄν τε ἐκεῖνο τυγχάνῃ, ὁμοίως ὑπὲρ τῆς μοιχείας τιμωρηθήσεται ταύτης. Εἰ δὲ χρὴ καὶ ἀπὸ λογισμοῦ προσθεῖναι, ὁ βιωτικὸς ἀσυγγνωμονέστερος τοῦτο παθών. οὐ γάρ ἐστιν ἴσον, γυναῖκα ἔχοντα, καὶ τοσαύτης ἀπολαύοντα παραμυθίας, κάλλει προσπλακῆναι γυναικὸς, καὶ ἁπάσης ταύτης ἀπεστερημένον τῆς βοηθείας, ἁλῶναι τοῦ δεινοῦ. πάλιν ὁ ὀμνὺς

B ἄν τε τοῦτο ἄν τε ἐκεῖνο ᾖ, ὁμοίως καταδικάζεται. οὐδὲ γὰρ ὁ Χριστὸς, ὅτε περὶ τούτων διετάττετο, καὶ ἐνομοθέτει, τοῦτον ἐποιήσατο τὸν διορισμόν. οὐδὲ εἶπεν, ἐὰν μὲν μοναχὸς ὁ ὀμνύων ᾖ, ἐκ τοῦ πονηροῦ ὁ ὅρκος· ἐὰν δὲ μὴ μοναχὸς, οὐκέτι. ἀλλ' ἁπλῶς, καὶ καθάπαξ ἅπασιν ἔλεγεν· ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν· μὴ ὀμόσαι ὅλως. καὶ πάλιν εἰπὼν, οὐαὶ τοῖς γελῶσιν, οὐ προσέθηκε τοῖς μοναχοῖς· ἀλλ' ἁπλῶς ἐνομοθέτησεν ἅπασιν· οὕτω καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις δὲ ἅπασιν, οὕτως ἐποίησε τοῖς μεγάλοις, καὶ θαυ-

C μαστοῖς παραγγέλμασι. καὶ γὰρ ὅτε λέγει· μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, οἱ πενθοῦντες, οἱ πρᾳεῖς, οἱ πεινῶντες, καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην, οἱ ἐλεήμονες, οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, οἱ εἰρηνοποιοὶ, οἱ δεδιωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης, οἱ καὶ ῥητὰ, καὶ ἄρρητα δι' αὐτὸν παρὰ τῶν ἔξωθεν ἀκούοντες κακὰ, οὔτε βιωτικοῦ, οὔτε μονάζοντος ὄνομα τίθησιν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς τῶν ἀνθρώπων διανοίας οὗτος εἰσενήνεκται ὁ διορισμός. αἱ δὲ γραφαὶ οὐδὲν ἴσασι τούτων, ἀλλ' ἅπαντας τὸν τῶν μοναχῶν βούλονται βίον ζῆν, κἂν γυναῖκας ἔχοντες τυγχά-

D νωσιν. ἄκουσον γοῦν καὶ ὁ Παῦλος τί φησιν· ὅταν δὲ Παῦλον εἴπω, τὸν Χριστὸν λέγω πάλιν. οὗτος τοίνυν ἐπιστέλλων ἀνθρώποις γυναῖκας ἔχουσι, καὶ παιδία τρέφουσι, πᾶσαν τὴν τοῖς μοναχοῖς προσήκουσαν ἀκρίβειαν αὐτοὺς ἀπαιτεῖ. τὴν γὰρ τρυφὴν ἐκκόπτων ἅπασαν, καὶ τὴν ἐν τοῖς ἱματίοις, καὶ τὴν ἐν τοῖς ἐδέσμασι, ταῦτα ἐπιστέλλει τὰ ῥήματα· γυναῖκας ἐν καταστολῇ κοσμίῳ μετὰ αἰδοῦς, καὶ σωφροσύνης κοσμεῖν ἑαυτάς· μὴ ἐν πλέγμασιν, ἢ χρυσῷ, ἢ μαργαρίταις, ἢ ἱματισμῷ πολυτελεῖ. καὶ πάλιν, ἡ δὲ σπαταλῶσα, ζῶσα τέθ-

νηκε. καὶ πάλιν· ἔχοντες δὲ διατροφὰς, καὶ σκεπάσματα, τούτοις ἀρκεσθησόμεθα. τί τούτων παρὰ τῶν μοναζόντων πλέον ἀπαιτήσειεν ἄν τις; γλώττης δὲ παιδεύων κρατεῖν ἑτέρους, ἀκριβεῖς πάλιν τίθησι νόμους, καὶ τοιούτους, οἵους καὶ τοῖς μοναχοῖς αὐστηροῖς ἔργον ἐστίν. οὐ γὰρ αἰσχρότητα, καὶ μωρολογίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ εὐτραπελίαν ἀναιρεῖ. οὐ θυμὸν, καὶ ὀργὴν, καὶ πικρίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ κραυγὴν ἐκβάλλει τοῦ τῶν πιστῶν στόματος. πᾶς γὰρ, φησι, θυμὸς, καὶ ὀργὴ, καὶ κραυγὴ, καὶ βλασφημία ἀρθήτω ἀφ' ὑμῶν σὺν πάσῃ κακίᾳ. ἆρά σοι μικρὰ ταῦτα εἶναι δοκεῖ; ἐπίσχες ἀναμείνας, καὶ τὰ πολλῷ μείζονα τούτων ἀκούσῃ, ἃ περὶ ἀνεξικακίας διαλέγεται πᾶσιν. ὁ ἥλιος, φησι, μὴ ἐπιδυέτω ἐπὶ τῷ παροργισμῷ ὑμῶν. ὁρᾶτε, μή τις κακὸν ἀντὶ κακοῦ τινι ἀποδῶσι. ἀλλὰ πάντοτε τὸ ἀγαθὸν διώκετε, καὶ εἰς ἀλλήλους, καὶ εἰς πάντας. καὶ πάλιν· μὴ νικῶ ὑπὸ τοῦ κακοῦ· ἀλλὰ νίκα ἐν τῷ ἀγαθῷ τὸ κακόν. εἶδες πρὸς αὐτὴν τὴν κορυφὴν ἀναβαίνουσαν τὴν τῆς φιλοσοφίας, καὶ μακροθυμίας ἐπίτασιν; ἄκουσον, καὶ ὅσα περὶ ἀγάπης διαλέγεται τοῦ κεφαλαίου τῶν ἀγαθῶν. ἐπάρας γὰρ αὐτὴν καὶ τὰ κατορθώματα αὐτῆς εἰπὼν, ἐδήλωσεν ὅτι ταύτην ἀπαιτεῖ παρὰ τῶν βιωτικῶν, ἣν παρὰ τῶν μαθητῶν ὁ Χριστός. ὥσπερ γὰρ ὁ σωτὴρ τοῦτο ἔσχατον ὅρον ἔφησεν ἀγάπης εἶναι, τὸ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θεῖναι ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ· οὕτω καὶ ὁ Παῦλος τὸ αὐτὸ τοῦτο ἠνίξατο εἰπών· ἡ ἀγάπη οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς, καὶ τὴν τοιαύτην κελεύει διώκειν. ὥστε εἰ καὶ τοῦτο μόνον εἴρητο, ἱκανὸν τεκμήριον ἦν, τοῦ τὰ αὐτὰ ἀπαιτεῖσθαι τοὺς βιωτικοὺς τοῖς μοναχοῖς. ὁ γὰρ σύνδεσμος, καὶ ἡ ῥίζα τῆς πολλῆς ἀρετῆς, αὕτη ἐστί· νυνὶ δὲ καὶ κατὰ μέρος αὐτὴν τίθησι. τί τοίνυν μεῖζον ταύτης τῆς φιλοσοφίας ζητήσειεν ἄν τις. ὅταν γὰρ καὶ ὀργῆς, καὶ θυμοῦ, καὶ κραυγῆς, καὶ χρημάτων ἐπιθυμίας, καὶ γαστρὸς, καὶ πολυτελείας, καὶ δόξης κενῆς, καὶ τῶν ἄλλων τῶν βιωτικῶν ἀνώτερον εἶναι κελεύῃ, καὶ μηδὲν κοινὸν ἔχειν πρὸς τὴν γῆν· ὅταν νεκρῶσαι τὰ μέλη προστάττῃ, εὔδηλον, ὅτι τὴν αὐτὴν ἡμᾶς ἀκρίβειαν ἀπαιτεῖ, ὅσην τοὺς μαθητὰς ὁ Χριστὸς, καὶ πρὸς τὰ ἁμαρτήματα οὕτως εἶναι βούλεται νεκροὺς, ὡς τοὺς ἀποθανόντας, καὶ ταφέν-

A & rurſus, Habentes cibos & teguméta, his contenti ſumus. Quid amplius poſſet aliquis à monachis exigere? Rurſus vero cum alios linguam continere admoneret, ſeueriſſimas leges conſtituit, & tales leges, quales monachis ipſis implere negocij nõ minimi eſt. Non enim turpitudinẽ tantum, ac ſtultiloquium damnat, verum ipſam quoq; ſcurrilitatẽ ſeueriſſime caſtigat & iugulat. Neq; iracundiã ſolum & furorem, & amaritudinem, ſed ipſum etiam clamorem ab ore fidelium arcet & reſecat. Omnis enim, ait, iracundia, & furor, & conui- B cium tollatur à vobis cũ omni malitia. Num iſta tibi parua vidẽtur? Ergo paululum expecta, dum his longe maiora referamus, quæ de tolerãtia malorum omnibus præcipit. Sol, inquit, nõ occidat ſuper iracundiã veſtram: videte ne quis malum pro malo cuiquã reddat, ſed ſemper quod bonum eſt, perſequimini, & inuicem & in omnes. Rurſumque: Noli vinci à malo, ſed vince in bono malum. Vidiſtine philoſophię & longanimitatis magnitudinẽ ad ipſum ſupremum culmen aſcendẽtem? audi quid de charitate etiam loquatur, quæ C caput bonorũ omnium, & ſumma eſt. Cum enim illã vehementer extolleret, eiúſque merita inſignia proſequeretur, eandem ſe à ſeculi hominibus exigere oſtendit, quam à diſcipulis Chriſtus. Vt enim ſaluator hunc tandem extremum ait eſſe charitatis finem, ſi quis animã ſuã pro amicis ponat: ita Paulus quoq; idipſum ſignificauit, cũ diceret: Charitas non quærit quæ ſua ſunt, atq; eiuſmodi charitatem ſequi nos iubet. Itaque licet hoc ſolum dictũ eſſet, ſufficiens argumẽtum eſſet Deũ à ſecularibus eadem, quæ à monachis, exigere: D quippe quod vinculum & radix ſit eadem multæ virtutis. Quid igitur hac philoſophia maius, aut dignius inquirere poſſemus? Cum enim & furore, & iracundia, & clamore, & pecuniarũ cupiditate, & ventris ingluuie, & magnificentia veſtium, & inani gloria, & alijs ſeculi rebus ſuperiores eſſe nos iubeat, nihilque commune habere cum terra, cúmq; mortificare mẽbra noſtra pręcipiat, conſtat profecto ipſum non minorem à nobis vitæ diligentiã requirere, quàm requirat à diſcipulis Chriſtus, vſque adeò vero peccatis eſſe mortuos iubet, ac ſi iam & mortui, & ſepulti

1.Tim.6.8
Epheſ.4.31
1.Theſſ.5.
Rom.12.
Ioan.15.13.
1.Cor.13.

Rom.6.7. ſimus. Idcirco enim ait: Qui autem mortuus eſt, iam iuſtificatus eſt à peccato. Nonnunquã vero ad ipſius quoq; Chriſti imitationẽ ſumma vi exhortationis inducit. Cum enim nos diligere admonet, inde potiſſimũ ſumit exẽpla: ita cum ad malorum quoque tolerantiã atque ad humilitatem hortatur. Cum itaque nõ monachos tantum vel Apoſtolos, ſed ipſum etiam Chriſtum imitari nos iubeat, eiſque qui non imitantur, ſupplicia maxima intentet, qua tu tandem ratione illam dicis eſſe maiorem altitudinẽ? Eandem enim omnibus hominibus aſcendere propoſitũ, & imperatum eſt. Sed hoc planè eſt quòd euertit orbẽ vniuerſum, quòd ſumma vitæ bene agendæ diligentia monachis opus eſſe arbitramur, cæteris negligenter viuere licere. Non ita ſanè, non ita eſt, ſed eadem ab omnibus philoſophiæ ratio requiritur: atq; id equidem vehementer affirmauerim, imò vero non ego, ſed ipſe iudex omnium Chriſtus. Sin vero tu adhuc hæres, & titubas: age rurſus tibi eiſdem verbis aures repleamus, vt omnis abs te & malitia & infidelitas fugetur. Faciam autem huius rei documentũ ab ipſis cruciatibus diei illius horribilis nimiũmq; metuẽdæ. Diues profectò ille, nõ quòd monachus crudelis fuerat, idcirco vehemẽtius cruciabatur: ſed ſi quid loqui ex nobis audeamus, quod tamẽ veritati contrariũ nõ ſit, ideo exurebatur maximè, quòd ſeculo deditus cũ eſſet, & in diuitijs ac delicijs degeret, & purpura

Luc.16.19 opcriretur, Lazarũ ſuprema inopia vexatũ aſpernatus eſt. Imò neq; hoc, neq; *Matt.25.1.* illud dicã, ſed quod crudelis ſolũ eſſet: propterea grauioribus in igne cruciatibus torquebatur. Virgines itẽ, quia clemẽtia & humanitate caruerũt, ideo cœleſti thalamo excluſæ ſunt: & vt ipſe aliquid adijciã quod veriſimile exiſtimo, nõ ſolum cruciatus illis additi nõ ſunt virginitatis gratia, ſed ob eandẽ ipſam mitiores quoq; pœnas exceperũt. Neq; enim illis dictũ eſt: Ite in ignẽ æternũ, diabolo & angelis eius præparatũ: ſed ſolum, Non noui vos. Sin vero dicat aliquis, hoc idem eſſe quod illud eſt, neque ego contendam: quod enim mihi nũc maxime incũbit, id profectò eſt, vt oſtendam monachorum vitã grauiora non attrahere ſupplicia, verũ iiſdẽ quoque peccãtes ſeculi homines obnoxios

Non ſolũ monachis præcepit Deus vt à peccatis abſtineant, & rectè viuãt, ſed Chriſtianis omnibus.

A τας ἤδη. διὰ τοῦτο γάρ φησιν· ὁ γὰρ ἀποθανὼν δεδικαίωται ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας. ἔστι δὲ ὅτε που καὶ εἰς τὸν τοῦ Χριστοῦ ζῆλον διὰ τῆς παρακλήσεως ἡμᾶς ἄγει, οὐχὶ πρὸς τὸν τῶν μαθητῶν μόνον. καὶ γὰρ, ὅταν ἀγάπην παραινῇ, ἐκεῖθεν φέρει τὰ ὑποδείγματα, καὶ ὅταν μὴ μνησικακεῖν, καὶ ὅταν μετριάζειν. ὅταν οὖν μὴ μοναχοὺς μόνον, μηδὲ τοὺς μαθητὰς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν μιμεῖσθαι κελεύῃ τὸν Χριστὸν, καὶ τοῖς μὴ ζηλοῦσι κόλασιν τίθησι μεγίστην, πόθεν ἐκεῖνο μεῖζον ἔφης εἶναι τὸ ὕψος; τὸ

B γὰρ αὐτὸ πάντας ἀνθρώπους ἀναβῆναι δεῖ, καὶ τὸ πᾶσαν ἀνατρέψαν τὴν οἰκουμένην, τοῦτό ἐστιν, ὅτι μείζονος οἰόμεθα δεῖν ἀκριβείας τῷ μονάζοντι μόνῳ, τοῖς δὲ λοιποῖς ἐξεῖναι ῥαθύμως ζῆν. οὐ γάρ ἐστιν, οὐκ ἔστιν· ἀλλὰ τὴν αὐτὴν ἀπαιτούμεθά φησι πάντες φιλοσοφίαν· καὶ σφόδρα φαίην ἂν ἔγωγε· μᾶλλον δὲ οὐκ ἔγωγε, ἀλλ' αὐτὸς ὁ μέλλων κρίνειν ἡμᾶς. Εἰ δὲ θαυμάζεις μένων ἔτι, καὶ διαπορεῖς, φέρε σοι πάλιν τὴν ἀκοὴν ἀπὸ τῶν αὐτῶν ἀναπλήσωμεν ῥημάτων, ὥστε σοι τέλεον ἐκπλυθῆναι τῆς ἀπιστίας τὴν κακίαν ἅπασαν. ποιησόμεθα

C δὲ τὴν ἀπόδειξιν, ἀπὸ τῶν κολάσεων τῶν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην. ὁ πλούσιος, οὐκ ἐπειδὴ μονάζων ἦν ὠμὸς, διὰ τοῦτο ἐκολάζετο μειζόνως, ἀλλ' εἰ δεῖ τι καὶ ἐφθυρέγτα εἰπεῖν, ἐπειδὴ βιωτικὸς ὢν, καὶ ἐν πλούτῳ ζῶν, καὶ ἐν πορφύρᾳ, περιεώρα τὸν Λάζαρον ἐν ἐσχάτῃ πενίᾳ. πλὴν οὔτε τοῦτο, οὔτε ἐκεῖνο ἐρῶ, ἀλλ' ὅτι μόνον ὠμὸς ἦν, διὰ τοῦτο ἔκειτο μειζόνως κολαζόμενος ἐν τῷ πυρί. καὶ αἱ παρθένοι δὲ, ἐπειδὴ περὶ τὴν φιλανθρωπίαν ὑστέρησαν, διὰ τοῦτο ἀπηλάθησαν ἀπὸ τοῦ νυμφῶνος· καὶ εἰ

D χρή τι καὶ παρ' ἑαυτῶν εἰπεῖν, οὐ μόνον αὐταῖς οὐκ ἐπετείνετο τὰ τῆς κολάσεως διὰ τὴν παρθενίαν, ἀλλὰ τάχα καὶ ἡμερώτερα διὰ ταύτην ἐγίνετο. οὐ γὰρ ἤκουσαν, πορεύεσθε εἰς τὸ πῦρ τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ, καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ, ἀλλὰ μόνον, οὐκ οἶδα ὑμᾶς. Εἰ δὲ λέγει τις, ταὐτὸν εἶναι τοῦτο ἐκείνῳ, οὐδὲν αἴτιον. τὸ γὰρ σπουδαζόμενόν μοι δεῖξαι νῦν, ὅτι οὐχ ὁ τῶν μοναχῶν βίος χαλεπωτέρας ποιεῖ τὰς κολάσεις, ἀλλὰ τῶν αὐτῶν εἰσιν ὑπεύθυνοι, καὶ βιωτικοὶ, τὰ αὐτὰ ἁμαρτάνοντες

ἐκείνοις. καὶ ὁ τὰ ῥυπαρὰ ἐνδεδυμένος ἱμάτια, καὶ ὁ τὰ δηνάρια τὰ ἑκατὸν ἀπαιτῶν, οὐκ ἐπειδὴ μονάζοντες ἦσαν, ἔπαθον, ἅπερ ἔπαθον· ἀλλ' ὁ μὲν διὰ τὴν πορνείαν, ὁ δὲ διὰ τὴν μνησικακίαν ἀπώλοντο. καὶ τοὺς ἄλλους δὲ εἴ τις ἐπέλθοι τοὺς ἐκεῖ κολαζομένους, ἀπὸ τῶν ἁμαρτημάτων μόνον ὄψεται τὴν τιμωρίαν ὑπέχοντας. οὐκ ἐν ταῖς τιμωρίαις δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς νομοθεσίαις τοῦτο εὕροι τις ἄν. καὶ γὰρ, ὅταν λέγῃ, δεῦτε πρός με πάντες οἱ κοπιῶντες, καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς· ἄρατε τὸν ζυγόν μου ἐφ' ὑμᾶς, καὶ μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρᾷός εἰμι, καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ εὑρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν, οὐ τοῖς μονάζουσι διαλέγεται μόνον, ἀλλὰ καὶ πάσῃ τῇ τῶν ἀνθρώπων φύσει. καὶ ὅταν κελεύῃ διὰ τῆς στενῆς ὁδεύειν ὁδοῦ, οὐ πρὸς τούτους ἀποτείνει τὸν λόγον μόνους, ἀλλὰ πρὸς πάντας ἀνθρώπους. καὶ μισεῖν δὲ τὴν αὐτοῦ ψυχὴν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, καὶ τὰ ἄλλα δὲ πάντα τὰ τοιαῦτα πᾶσιν ἐπέταξεν ὁμοίως. ὅταν δὲ μὴ πᾶσι διαλέγηται, μηδὲ νομοθετῇ, δῆλον ἡμῖν αὐτὸ ποιεῖ. ὅτε γοῦν περὶ παρθενίας ἔλεγεν, ἐπήγαγεν· ὁ δυνάμενος χωρεῖν, χωρείτω, οὔτε τὸ, πᾶς, προσθεὶς οὔτε ἐν ἐπιτάγματος τάξει τοῦτο εἰσενεγκών. οὕτω καὶ ὁ Παῦλος. τὸν γὰρ διδάσκαλον μιμούμενος πανταχοῦ φαίνεται, καὶ εἰς ταύτην ἐμπεσὼν τὴν ὑπόθεσιν, ἔλεγε· περὶ δὲ τῶν παρθένων ἐπιταγὴν κυρίου οὐκ ἔχω, ὅτι μὲν οὖν πρὸς τὴν ἴσην φθάσαι κορυφὴν, καὶ τὸν βιωτικὸν ἀνάγκη καὶ τὸν μοναχὸν, καὶ ὅτι τὰ αὐτὰ λήψονται τραύματα πεσόντες ἀμφότεροι, οὐδὲ τὸν σφόδρα φιλόνεικον, καὶ ἀναίσχυντον οἶμαι λοιπὸν ἀντερεῖν. τούτου δὲ ἀποδειχθέντος σαφῶς, φέρε δὴ κἀκεῖνο ἐξετάσωμεν, τίς εὐκολώτερον, καὶ ῥᾷον πεσεῖται, ἢ ἐνταῦθα οὐδὲ ἐξετάσεως ἡμῖν δεῖ. σωφρονεῖν μὲν γὰρ ὁ γυναῖκα ἔχων, κατορθώσει ῥᾳδίως, ἅτε πολλῆς ἀπολαύων τῆς παραμυθίας· ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις οὐ σφόδρα φαίνεται, πλὴν ἀλλὰ κἀνταῦθα, πλείους ἂν ἴδοιμεν τῶν γεγαμηκότων, ἢ τῶν μοναχῶν πίπτοντας. οὔτε γὰρ τοσοῦτοι πρὸς τὸν γάμον ἀπὸ τῶν μοναστηρίων ἐκβαίνουσιν, ὅσοι πρὸς πόρνας ἀπὸ τῆς εὐνῆς ἀνίστανται τῶν γυναικῶν. εἰ δὲ ὅπου εὔκολα τὰ τῶν παλαισμάτων αὐ-

A fieri. Is etiam qui ſordidis veſtibus ami-
ctus fuit, quiq; centũ denarios ſumma Matth. 18. 28.
improbitate requiſiuit, non quòd monachi fuerũt, ea paſſi ſunt, quæ paſſi referũtur: ſed alter ob fornicationẽ, alter quòd nõ cõdonaſſet iniurias, perierũt. Sed & alios quoq; qui cũ punirentur, ſi quis inquirat diligẽtius, pro peccatorũ tantum meritis eos cruciatus perpeti animaduertet. Neque vero in inferẽdis ſolum cruciatibus, ſed etiã in ſanciẽdis legibus id Chriſtũ feciſſe reperies. Etenim cũ dicit: Venite ad me omnes qui Matth. 11. 28.
laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiã
B vos: tollite iugum meum ſuper vos, & diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde, & inuenietis requiẽ animabus veſtris: nõ monachos tantũ alloquitur, ſed & omne prorſus hominum genus. Itémq. cum iubet per anguſtã viã ingredi: non iſtos modo, ſed oẽs omnino homines hoc imperio cõuenit. Cúmq. odiſſe animã ſuã in hoc mundo, atque cętera eiuſmodi iuberet, nullum hominum genus excepit. Cum vero nõ oẽs alloquitur, neq. iura & leges omnibus cõſtituit, hoc ipſe nobis inſinuat apti⁹. Deniq. cum de virginitate loqueretur,
C adiunxit: Qui poteſt capere, capiat: ne- Matt. 19.
que, omnis, adijciẽs, neq. id in pręcepti ordine ſtatuens. Ita Paulus quoque:
nam omnibus locis magiſtrum imitari 1. Cor. 7.
deprehenditur: cum in hanc incidiſſet materiã, aiebat: De virginibus autem præceptum Domini nõ habeo. Itaque quòd ad eandem vitæ diligentiam, ſupremúmq. perfectionis faſtigium per diuinas leges pariter & ſecularis & monachus cogantur: quódque ambo ſi ceciderint, æqualia ſint excepturi vulnera, neminem iam quantumlibet ille ſit contentioſus & impudens, contradi-
D cturum exiſtimo. Hoc autem aper- C. XIII.
tiſſime oſtẽſo, age illud quoque inquiramus: ſi tamen inquiſitione opus eſt in re tam manifeſta, vtrius ſit pronior ac facilior lapſus. *Vtrius ſit pronior lapſus ſecularis an monachi.*
Pudicitiam quidem is qui vxorẽ habet, facile ſeruare poſſe videtur, quippe ſolatio non minimo ſuffultus: cæterum in reliquis nulla cõparatio eſt: verum ſic quoque plures longe videas lapſos ex coniugatorum, quam ex monachorum ordine. Neque enim tã multi ex monaſterijs ad matrimonia accedunt, quã ex iugali thoro ſe ad ſcorta recipiũt. Quòd ſi in eis certaminib⁹ quę facillima illis toleratu ſunt,

quippe thoro legitimo ſubnixis, ita ſe ſuperari facile permittunt: quid tandẽ in alijs perturbationibus acturi exiſtimantur, quibus longe amplius quàm monachi pulſantur? Nam cõcupiſcentia quidẽ, ardórque congreſſus muliebris his vehementius imminet, quippe vxorũ cõtubernio & ſolatio carẽtibus: reliquæ vero perturbationes cum his vicinius propinquare vix poſſint, illos per vim ſubijciunt, atque in ſuũ caput impellũt. Sin vero in eis ipſis in quibus bello vehementiore perturbantur, iſti magis obtinent, victoréſq; fiunt, quàm hi quibus id ineſt leuiſſimũ, & ferè nullum: cõſtat profectò longe eos facilius ea quoque vitia ſuperaturos, à quibus nihil ferè perturbationis patiũtur. Nã & pecuniæ amor, & deliciarum ac potentiæ, cęterarúmq; rerum deſiderium facilius ab his, quã à ſecularibus vinci ſubigiq; conſueuit. Vt igitur in prælio & pugna eam belli partẽ leuiorem eſſe dicimus, non ex qua alterni ac iuges mortui ſuper inuicẽ cadunt, ſed ex qua pauciſſimi & rari: ita de his quoq; ſtatuere & decernere debemus. Quippe habendi immodicã cupiditatẽ is longe facilius vincet, qui in montiũ verticibus moratur, quàm qui in medijs in rerũ perturbationibus verſatur: nã iſte quidẽ facillime capitur: cum vero qui *Ephes.5.5.* captus cupiditate iſta fuerit, in eorum numero, qui venerantur ſimulachra & colũt, numerari certũ eſt & definitum. atq; is quidẽ ſi pecunias habuerit, nunquã profectò proximos cõtemnet, ſed ipſas oẽs in illorũ vſus facillime impẽdet: ille autẽ non modo eos aſpernabitur, verũ non ſecus eos atq; alienos tractabit, iniuriiſque & incõmodis omnibus afficiet. Quod profectò genꝰ aliud eſt ſeruiendi idolis, & quidẽ priore illo deterius & grauius. Et quid me neceſſe eſt proſequi reliqua, quæ monachis quidem facillima ad ſuperãdum ſunt, ſeculi autem homines nullo negocio, ingentique facilitate deijciunt? Cur ergo nõ pauidus trepidas, cum ad eam vitam filium adducis, in qua vitijs omnibus capi facillime poſſit? An parum tibi videtur ſeruire idolis, ipſiſque infidelibus deteriorẽ eſſe, deiq; ſeruitium operibus ipſis abnegare, quæ quidem omnia multo facilius hi, qui ſeculo addicti ſunt, patientur, quàm monachi? Vidéſne vt callida tergiuerſatio metus iſte ſit? nam ſi metuendum fuiſſet, non vtique eſſet illis metuendũ, qui fluctus & procellas fugerent, atque omni ſtudio ad portũ feſtinarent:

A τοῖς, μετὰ τοσαύτης πίπτουσιν ὑπερβολῆς, τί ποιήσουσιν ἐν τοῖς ἄλλοις πάθεσιν, ἐν οἷς μᾶλλον ἐνοχλοῦνται τῶν μοναχῶν; ἡ μὲν γὰρ ἐπιθυμία τούτοις σφοδρότερον ἔπεισιν, ἅτε πρὸς γυναῖκας οὐκ ἔχουσιν ὁμιλίαν· τὰ δὲ ἄλλα τούτων μὲν οὐδὲ ἐγγὺς γενέσθαι δύναιντ' ἄν· ἐκείνους δὲ κατὰ κράτος ἐλαύνει, καὶ ἐπὶ κεφαλὴν ὠθεῖ. εἰ δὲ ἐν οἷς σφοδρότερος ὁ πόλεμος τισί, μᾶλλον τῶν μὴ τοῦτο πασχόντων κρατοῦσιν, εὔδηλον, ὅτι πολλῷ ῥᾷον τούτων ἐν τοῖς ἄλλοις, ἐν οἷς οὐκ ἐνοχλοῦνται, στήσονται. B καὶ γὰρ χρημάτων ἔρως, καὶ τρυφῆς ἐπιθυμία, καὶ δυναστείας, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων εὐκολώτερον ὑπὸ τούτων ἢ τῶν βιωτικῶν ἀνύεσθαι πέφυκεν. ὥσπερ οὖν ἐν παρατάξει, καὶ μάχῃ, τοῦτο τοῦ πολέμου τὸ μέρος κουφότερον εἶναι φήσομεν, οὐχ ὅθεν ἐπάλληλοι, καὶ συνεχεῖς πίπτουσιν οἱ νεκροί, ἀλλ' ὅθεν ὀλίγοι, καὶ σπάνιοι, οὕτω καὶ περὶ τούτων ψηφίζεσθαι χρή. καὶ γὰρ πλεονεξίας οὐχ ὁ στρεφόμενος ἐν τῷ μέσῳ, ἀλλ' ὁ καθήμενος ἐν τοῖς ὄρεσιν εὐκολώτερον περιέσται. ἐπεὶ ἐκεῖνός γε, καὶ ἁλώσεται ῥᾳδίως· ἁλόντα δὲ πλεονεξίᾳ μετὰ τῶν C εἰδωλολατρῶν ἀριθμεῖσθαι ἀνάγκη, καὶ τῶν οἰκείων οὗτος μὲν οὐχ αἱρήσεται ὑπεριδεῖν, ἂν ἔχῃ χρήματα, ἀλλ' εὐκόλως αὐτοῖς πάντα προήσεται· ἐκεῖνος δὲ οὐ περιόψεται μόνον αὐτούς, ἀλλὰ καὶ ἀδικήσει τῶν ἀλλοτρίων οὐχ ἧττον· τοῦτο δὲ πάλιν ἑτέρας εἰδωλολατρείας τρόπος τοῦ προτέρου χαλεπώτερος. καὶ τί δεῖ τὰ ἄλλα πάντα λέγειν, τὰ τοῖς μονάζουσι μὲν ὄντα εὐκαταγώνιστα, τοὺς δὲ βιωτικοὺς μετὰ πολλῆς καταβάλλοντα τῆς σφοδρότητος; πῶς οὖν οὐ δέδοικας, οὐδὲ τρέμεις ἐπὶ τοῦτον ἄγων τὸν D βίον, ὅθεν ἁλώσιμος ἔσται τῇ κακίᾳ ταχέως; ἢ μικρὸν εἶναί σοι δοκεῖ εἰδωλολατρεία, καὶ τὸ τῶν ἀπίστων εἶναι χεῖρον, καὶ τὸ τοῦ θεοῦ τὴν δουλείαν διὰ τῶν ἔργων ἐξόμνυσθαι, ἅπερ ἅπαντα πείσονται εὐκολώτερον τῶν μοναχῶν οἱ τῷ βίῳ προσδεδεμένοι; ὁρᾷς, ὅτι σκῆψις ὁ φόβος ἐστίν; εἰ γὰρ δεδοικέναι ἐχρῆν, οὐχ ὑπὲρ τῶν τὰ κλυδώνια φευγόντων, ἀλλ'

Digitized by Google

ἀλλ' ὑπὸ τῶν ἐν χειμῶνι, καὶ τῇ ζάλῃ κλυδωνιζομένων. πλείονα γὰρ ἐκεῖ τὰ ναυάγια, τῷ τε πλείονα εἶναι τὰ ἐνοχλοῦντα, καὶ ῥᾳθυμοτέρους τοὺς πρὸς ταῦτα ἵστασθαι μέλλοντας. ἐνταῦθα δὲ οὔτε τοσαῦτα κύματα, καὶ πολλὴ ἡ γαλήνη, καὶ ἡ σπουδὴ μείζων τῶν πρὸς ταῦτα μαχησομένων. διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς ἐπὶ τὴν ἔρημον ἕλκομεν, οὐχ ἵνα σάκκον ἁπλῶς περιβάλλωνται, οὐδ' ἵνα κλοιὰ περιθῶνται, ἀλλ' ἵνα πρὸ τῶν ἄλλων ἁπάντων φύγωσι μὲν κακίαν, ἕλωνται δὲ ἀρετήν. τί οὖν; εἰ γεγαμηκότες φησὶν ἀπολοῦνται πάντες; οὐ τοῦτο λέγω· ἀλλ' ὅτι μειζόνων δεήσονται πόνων, εἰ μέλλοιεν σώζεσθαι, διὰ τὴν ἐνεστῶσαν ἀνάγκην. τοῦ γὰρ δεδεμένου μᾶλλον ὁ λελυμένος δραμεῖται. ἐκεῖνος οὖν πλείονα ἕξει τὸν μισθὸν, καὶ λαμπροτέρους τοὺς στεφάνους; οὐδαμῶς. ἑαυτῷ γὰρ ταύτην περιέθηκε τὴν ἀνάγκην ἐξὸν μὴ περιθεῖναι. ὥστε ἐπειδὴ σαφῶς ἡμῖν ἀποδέδεικται, ὅτι τῶν αὐτῶν ἐσμὲν ὑπεύθυνοι τοῖς μοναχοῖς, ἐπὶ τὴν εὐκολωτέραν τρέχωμεν ὁδὸν, καὶ τοὺς υἱοὺς ἐπὶ ταύτην ἕλκωμεν, ἀλλὰ μὴ καταποντίζωμεν, μηδὲ εἰς τὰ τῆς κακίας ἕλκωμεν βάραθρα, καθάπερ ἐχθροὶ, καὶ πολέμιοι. ταῦτα γὰρ εἰ μὲν ἄλλοι τινὲς ἐποίουν, οὐκ ἦν οὕτω δεινόν. ὅταν δὲ οἱ γεγεννηκότες οἱ τῶν βιωτικῶν πεῖραν εἰληφότες πάντων, οἱ διὰ τῶν ἔργων μαθόντες αὐτῶν, ὅτι ψυχρὰ τῶν παρόντων πραγμάτων ἡ ἡδονὴ, οὕτω μαίνονται, ὡς ἑτέρους ἐπὶ ταῦτα ἕλκειν, ἐπειδὴ λοιπὸν ὑπὸ τῆς ἡλικίας αὐτοὶ κεκώλυνται· καὶ δέον ἑαυτοὺς ἐπὶ τοῖς προτέροις ταλανίζειν, οἱ δὲ καὶ ἑτέρους ἐμβάλλουσι, καὶ ταῦτα ἐγγὺς ἑστῶτες λοιπὸν τῆς τελευτῆς, καὶ τοῦ δικαστηρίου τε τῶν εὐθυνῶν ἐκείνων, ποία αὐτοῖς ἀπολογία λελείψεται; ποία συγγνώμη; ποῖος ἔλεος; οὐ γὰρ δὴ μόνον τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων δώσουσι δίκην, ἀλλὰ καὶ τῶν τοῖς παισὶ τετολμημένων, ἄν τε δυνηθῶσιν αὐτοὺς ὑποσκελίσαι, ἄν τε μή. ἀλλὰ παῖδας ἴσως ἐπιθυμεῖτε παίδων ἰδεῖν. καὶ πῶς οὔπω γενόμενοι πατέρες αὐτοί; οὐ γὰρ δὴ τὸ γεννῆσαι πατέρα ποιεῖ. καὶ τοῦτο αὐτοὶ οἱ γεγεννηκότες συνομολογήσαιεν ἄν, οἱ τοὺς υἱοὺς ὅταν ἴδωσιν εἰς ἔσχατον κακίας ἐλαύνοντας,

A ſed eis qui hyeme ingẽti & turbine inuoluti iactarentur. In vita enim ſeculari & plura ſunt & paratiora naufragia: quòd & plura ſint quæ perturbent, & qui eam vitã degunt, negligẽtiores atque adeò inualidiores ſint, quàm vt aduerſus ea ſtare poſſint. In monachorũ autem vita profectò & fluctus tanti non ſunt, ſed contrà penitus ſerenitas ſumma & tranquillitas & ſtudiũ longe excellentius aduerſus eam fluctuũ rabiem pugnaturorũ. Quocirca nos eiuſmodi ad deſerta pertrahimus, nõ vt cilicio induantur, torquéſve ferreos ſibi B circũdent, aut cinerẽ ſubſternant ſolũ, ſed vt in primis vitia effugiãt eligántq; virtutes. Quid igitur? Omnéſne qui matrimonij vinculis aſtricti ſunt, peribunt? Non equidẽ id dico, ſed maioribus, vt ſeruari poſſint, laborib⁹ eis opus eſſe confirmo, ob immĩnentẽ neceſſitatem. Nam eo qui ligatus fuerit, is qui ſolutus eſt & facilius longe & expeditius curret. Nũ ergo maiore ille idcirco mercede donabitur, illuſtrioribúſq. coronis? Minime vero. Sibi enim ille hãc neceſſitatẽ cõſciuit, cũ liceret effugere, ſi vellet. Quoniã igitur vt apertis docu- C mẽtis declaratũ eſt, ijſdẽ ſum⁹ obnoxij, quibus & monachi: faciliorẽ percurramus viã, liberóſq. noſtros ad eã pertrahamus, non illos demergamus, neq. ad vitiorũ prę̨rupta, tanquã inimici & hoſtes infenſiſſimi præcipitemus. Hæc enim ſi quis alius facere tentaret, nõ eſſet adeo horrendũ & execrãdũ. At vero cum parentes ipſi, qui ſeculariũ rerum omniũ periculum fecerunt, qui rebus ipſis quã ſit friuola & nulla vitæ mortalis voluptas didicerunt, adeò inſaniãt, vt alios quoq. ad eam ipſam trahere nitantur, quia ipſi iam frui per ætatẽ pro- D hibẽtur: cúmq. ſeipſos ex his quæ antè peccauerint infelices & miſeros agnoſcere & dicere haberent, alios in eaſdẽ miſerias præcipitãt: atq. iſta cum iam mors vicina eſt & iudiciũ, horrendiq. illi cruciatus: quænam excuſatio relinquitur? quæ venia? quæ miſericordia? Neque enim ſuorũ tantum peccatorũ pœnas dabunt, ſed eorum quoque quę filij peccarunt, ſiue fallere illi filios potuerint, ſiue non potuerint.

Seculares maiori cum difficultate ſalui fiunt.

CAP. XIV. De cupiditate filios à ſe procreatos relinquendi & ſucceſſores.

At fortaſſe filiorum filios videre cupitis. Quomodo id tandem, cum ipſi nondum facti parentes ſitis? Neque enim patrem facit generatio. Quod ipſi quoque patres teſtari ſolent, qui filios cum viderint ad ſummũ vitiorũ culmen perueniſſe,

quaſi non ſint illi ſui, ſic eos à ſe abij- ciunt & abdicant: neq; generatio ipſa, neque affectus naturalis, neque aliud aliquid eiuſmodi ipſos, quo minus id faciant, continere poteſt. Itaque ne ipſi quidē patres horum digni eſſe iudicentur, quibus philoſophiæ ratione longe inferiores & deteriores ſunt. Sed cum ipſos non minus ſpiritu quàm carne genuerint, tunc etiam nepotes quærant. Nam tunc ſolùm etiam videre eos poterunt. Sunt enim, ſunt profecto illis filij, non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo ipſo generati: atque hi filij, non pecuniarum gratia luctum parentibus, aut mœſtitiā inducunt, nō matrimonij, non alterius cuiuſque rei, ſed omni illos hac cura liberos immunéſque dimittentes, maioribus longe illos, honeſtioribúſq; voluptatibus afficiunt, quam ſi eſſent illi naturales patres. Neque enim eſt eadem vtriuſque generationis ratio, neque vt carnales filij, ita ſpirituales quoque nutriuntur: ſed longe iſti excellētius & dignius, idcirco parentes quoque copioſiore lætitia afficiūt. Illud præterea adijciēdum, quòd hi qui reſurrectionis fidem non ſuſcipiunt, mirum nō eſt ſi in eiuſmodi lugeant & lamententur: quippe quibus ſola hæc poſteritatis ſpes & conſolatio reliqua eſſe videatur. Nos vero qui mortem ſoporem eſſe exiſtimamus, qui edocti ſumus præſentia omnia deſpicere, qua tandem venia digni erimus, ſi in eiuſmodi lugeamus, filióſque videre cupiamus, atque hic relinquere, vnde ipſi tranſire feſtinamus, & vbi cum ſimus ingemiſcimus? Verum iſta ad eos qui capaciores rationis ſunt diximus: ſi qui vero fuerint ſtudioſi corporis, atque huic ſeculo penitus affixi, illud inprimis dicemus, quòd incertum eſt, an ex matrimonio liberi ſint ſecuturi: ſed & ſi nati illi fuerint, maioris inde mœroris occaſio ſequetur. Neq; enim tantum ex iſta liberorum procreatione lætitiæ, quantum ex aſſidua cura & anxietate mœroris acquirimus, dum illis omnia quotidie timere cogimur. Et cui, inquies, villas, ædes, mācipia, aurúmque relinquemus? Nam & iſta illos cōquerētes audio. Ei profecto, qui hæc antea hæreditario iure poſſeſſurus erat, nuncque tanto magis, quanto hæres ipſe & ſecurior & tutior eſt. Hæc enim in vita plurima ſunt, quæ illa corrumpant & demoliantur:

A ὡς οὐκ ὄντας αὐτῶν ἐκβάλλουσι, καὶ ἀπαλλοτριοῦσι, καὶ οὔτε φύσις, οὔτε γέννησις, οὔτε ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδὲν, κατασχεῖν αὐτοὺς δύναιτ᾽ ἄν. μὴ τοίνυν μηδὲ πατέρες ἀξιούσθωσαν εἶναι οἱ τοιοῦτοι, ὧν πολὺ κατὰ τὸν τῆς φιλοσοφίας λείπονται λόγον. ἀλλ᾽ ἐπειδὰν αὐτοὺς τοῦτον τὸν τρόπον γεννήσωσι, τότε καὶ τοὺς ἐκγόνους ζητησάτωσαν. τότε γὰρ αὐτοὺς καὶ ἰδεῖν δυνήσονται μόνον. εἰσὶ γὰρ αὐτοῖς παῖδες εἰσὶν, οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκὸς, οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρὸς, ἀλλ᾽ ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντες τοῦ
B θεοῦ. οὗτοι οἱ παῖδες οὐχ ὑπὲρ χρημάτων ἀναγκάζουσι κόπτεσθαι τοὺς πατέρας, οὐχ ὑπὲρ γάμου, οὐχ ὑπὲρ ἄλλου τινὸς τοιούτου, ἀλλὰ πάσης αὐτοὺς τῆς φροντίδος ἀτελεῖς ἀφέντες, τῶν φυσικῶν πατέρων μείζονι περιέχουσιν ἐντρυφᾷν ἡδονῇ. οὐ γὰρ ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς τίκτονταί τε, καὶ τρέφονται, οἷσπερ κἀκεῖνοι, ἀλλ᾽ ἐπὶ πολλῷ μείζοσι, καὶ λαμπροτέροις, διὸ μᾶλλον τοὺς γεγεννηκότας εὐφραίνουσι. χωρὶς δὲ τούτων κἀκεῖνο εἴποιμι ἄν, ὅτι τοὺς μὲν ἀπιστοῦντας τῇ ἀναστάσει οὐδὲν ἀπεικὸς ὑπὲρ τούτων θρηνεῖν, ἅτε δὴ ταύτης μόνης καταλιπο-
C μένης τῆς παραμυθίας αὐτοῖς· οἱ δὲ τὸν θάνατον ὕπνον ἡγούμενοι, καὶ παιδευόμενοι τῶν ἐνταῦθα πάντων καταφρονεῖν, τίνος ἂν εἴημεν συγγνώμης ἄξιοι, θρηνοῦντες ὑπὲρ τούτων, καὶ παῖδας ἐπιζητοῦντες ἰδεῖν, καὶ καταλιπεῖν ἐνταῦθα, ὅθεν ἀποπηδᾷν ἐπειγόμεθα, καὶ ἐνταῦθα ὄντες στενάζομεν; καὶ ταῦτα μὲν ἡμῖν πρὸς τοὺς πνευματικωτέρους εἰρήσθω· εἰ δέ τινες εἶεν φιλοσώματοι, καὶ σφόδρα τῷ παρόντι προσηλωμένοι βίῳ, ἐκεῖνο ἂν εἴποιμι πρὸς αὐτοὺς, ὅτι πρῶτον ἄδηλον, εἰ καὶ παῖδες ἕψονται τῷ
D γάμῳ πάντως· δεύτερον, ὅτι καὶ γενομένων μείζων ἡ ἀθυμία. οὐ γὰρ τοσαύτην καρπούμεθα εὐφροσύνην, ὅσην λύπην ἀπὸ τῆς καθημερινῆς φροντίδος, καὶ τῆς ἀγωνίας, καὶ τῶν φόβων τῶν δι᾽ αὐτούς. καὶ τίνι φησὶ καταλείψομεν τοὺς ἀγροὺς, καὶ τὰς οἰκίας, τὰ ἀνδράποδα, καὶ τὸ χρυσίον; καὶ γὰρ καὶ ταῦτα ἀκούω θρηνούντων αὐτῶν. ᾧ καὶ πρὸ τούτων μέλλοντι κληρονομήσειν αὐτὰ, καὶ τοσούτῳ μᾶλλον νῦν, ἢ πρότερον, ὅσῳ καὶ φύλαξ, καὶ κύριος ἀσφαλέστερος αὐτῶν ἔσται νῦν. τότε μὲν γὰρ πολλὰ ἦν αὐτοῖς τὰ λυμαινόμενα·

καὶ γὰρ σῆτες, καὶ χρόνος μακρὸς, καὶ λῃσταὶ, καὶ συκοφάνται, καὶ βάσκανοι, καὶ τὸ τοῦ μέλλοντος ἄδηλον, καὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων εὐμετάβλητον, καὶ τέλος ὁ θάνατος, καὶ τῶν χρημάτων, καὶ τῶν κτημάτων τούτων ἀποστέρησιν ἂν τὸν υἱόν· νυνὶ δὲ πάντων τούτων ἀνωτέρω τὸν πλοῦτον ἀπέθετο τόπον εὑρὼν ἄσυλον, καὶ οὗ μηδενὶ τῶν εἰρημένων ἐπιβῆναι θέμις. τοιοῦτον γὰρ χωρίον ὁ οὐρανὸς, πάσης μὲν ἄβατος ὢν ἐπιβουλῆς, πάσης δὲ εὐφορώτερος γῆς, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ἀφθονίας τῶν ἐν αὐτῷ τεθέντων χρημάτων, παρέχων τοῖς παρακαταθεμένοις ἀμᾶσθαι τοὺς καρπούς. ὥστε νῦν οὐκ ἔδει ταῦτα λέγειν, ἀλλ' εἰ βιωτικὸς ἔμελλεν ἔσεσθαι τὸ παιδίον, τότε θρηνεῖν, καὶ ταῦτα φθέγγεσθαι, τίνι τοὺς ἀγροὺς καταλείπομεν; τίνι τὸ χρυσίον; τίνι τὰ λοιπὰ χρήματα; νῦν γὰρ τοσαύτη τῆς κυριότητος ἡ περιουσία, ὡς μηδὲ μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀποδημίαν ἐκπίπτειν τῆς δεσποτείας αὐτῶν, ἀλλὰ τότε μάλιστα τοῦ κέρδους αὐτῶν ἀπολαύειν, ὅταν ἐντεῦθεν ἀπέλθωμεν. εἰ δὲ καὶ ἐνταῦθα βούλει κύριον ὄντα ἰδεῖν, καὶ τοῦτο τῷ μοναχῷ μᾶλλον, ἢ τῷ βιωτικῷ συμβαῖνον ἴδοις ἄν. τίς γὰρ εἰπέ μοι κυριώτερος, ὁ δαπανῶν, καὶ διδοὺς μετ' ἀδείας πολλῆς, ἢ ὁ μηδὲ ἅψασθαι τολμῶν ὑπὸ φειδωλίας, ἀλλὰ κατορύττων αὐτὰ, καὶ ὡς ἀλλοτρίων ἀπεχόμενος τῶν αὐτοῦ; ὁ μάτην ἀναλίσκων, καὶ εἰκῇ, ἢ ὁ δεόντως τοῦτο ποιῶν; ὁ σπείρων τὴν γῆν, ἢ ὁ τοῦτο ἐργαζόμενος ἐν οὐρανῷ; ὁ μὴ πάντα συγχωρούμενος τὰ ἑαυτοῦ διδόναι, οἷς ἂν ἐθέλοι, ἢ ὁ πάντων ἀπηλλαγμένος τῶν ἀπαιτούντων τὰς τοιαύτας εἰσφοράς; γεωργοῦντι μὲν γὰρ, καὶ πραγματευομένῳ πολλοὶ πανταχόθεν ἐφίστανται, φόρους ἀναγκάζοντες καταβαλεῖν, καὶ τὸ ἑαυτοῦ μέρος ἕκαστος ἀπαιτοῦντες· τῷ δὲ εἰς τοὺς δεομένους ἀναλίσκειν ἐπιθυμοῦντι οὐδεὶς οὐδαμόθεν φαίνεται ταῦτα ἀπειλῶν. ὥστε καὶ ἐνταῦθα κυριώτερος οὗτός ἐστιν. ἢ ἂν μὲν πόρναις ἀναλίσκῃ, καὶ γαστρὶ, καὶ παρασίτοις, καὶ κόλαξι, καὶ καταισχύνῃ τὴν ἑαυτοῦ δόξαν, καὶ ἀπολλύῃ τὴν σωτηρίαν, καταγέλαστος γίνεται, κύριον αὐτὸν εἶναι φὴς δαπανωμένων· ἂν δὲ εἰς δόξαν τὴν ἀληθῆ,

A nam & tineæ, & longitudo temporis, & latrones, & calumniatores, & inuidi, & futuri incertum, humanarúmq. rerum varietas, & mors tandem ipſa, & pecunijs, & prædijs, & villis filium profecto tuũ ſpoliaſſent: iam vero editiori atque tutiori in loco diuitias repoſuit, locum inuiolabilẽ reperiens, ad quem nulli ex his quæ dicta ſunt aſpirare fas eſt. Is vero locus cœlum eſt, nullum impetum metuens, nulliſque inſidijs peruium, omníque ſoli fœcunditate feracius, atque ingenti cum fœnore depoſitorum fructus lætiſſimos his qui ea B depoſuerint decerpendos præbens. Non igitur nunc ea verba dicẽda ſunt, ſed ſi ſeculo ſe dedere mallet fili⁹ tuus, tunc ingemiſcendum & lamentãdum eſſet, atque talia dicendum: Cui modo villas relinquemus, cui aurum, cui pecunias reliquas? Nunc enim tanta proprietatis & dominationis eſt copia, vt ne tum quidẽ cum vita exceſſerint, eo dominio fruſtrandi ſint, ſed tunc maxime rerum ſuarum lucris potituri. Quod ſi tu hac etiã in vita cupis illum dominum videre, demulcẽtq. te blanda dominationis appellatio: id quoq. C monacho, quàm ſeculari videas excellentius contingere. Quis enim oro te, dominus dicendus eſt? illéne, qui ſumma cum facilitate pecunias impendit & erogat, an is qui præ parcitate & auaritia eas contingere non audet, ſed ſuffodit atque humo abdit, ſuiſque ita abſtinet tanquam profecto illa nõ ſint ſua? Qui inaniter & abſque ratione impendit rem ſuam, an qui ſumma cum moderatione id facit? Qui in terra ſeminat, an qui in cœlo? Qui non ſua omnia quibus voluerit erogare permittitur, an qui omnibus eiuſmodi tributa D exigentibus liber euaſit? Ei quippe qui prædia ſulcat plurima, quiq; mũdi ſe negocijs addicit, cõplures plurimis ex locis imminebũt, vectigalia perſoluere cogentes, & quantũ cuiq. cõpetit, ſua quiq. repetẽtes: ei vero qui clemẽter in pauperes erogat, nemo prorſus erit qui obſtrepat, nemo qui minas vllas intentet. Et hoc igitur ex loco inſigniori iſte potiorique dominatione beatus eſt. An vero tu illum dominũ dices rerum ſuarum, qui meretricibus & gulæ illecebris & aſſentatoribus & paraſitis patrimonium effundit, & gloriæ ſuæ maculam acquirit, ſalutémque ſuam prodit, atque ab omnibus ridetur: qui autem ad conquirendam veram, ſempiternámque gloriam,

Domini verius monachi quàm ſeculares.

atq. ad immortalia cōſequenda cōmoda, vtq. diuinis monitis obtēperet, illud ſapientiſſimè diſpēſat, eum nō iam eſſe rei ſuæ dominū quereris? Nónne ergo idē facis, ac ſi perſpiciēs quempiam in ſubterraneos aliquos meatus vel cuniculos rem ſuā proijcientē, diceres eum verè rei familiaris ſuæ dominū: ſin vero neceſſarijs vſibus diſpenſantē intueris, ut qui rerum ſuarū nō haberet poteſtatem, ita illum lamētarere? Imò vero nō eis qui rationabiliter patrimonia conſumūt, ſed eis qui perniciem ſui capitis id faciunt, iſti conferēdi ſunt. Denique præclarū hoc impendēdi genus & illuſtriorē eum & ditiorē & potentiorē faciet: illud vero perlaſciuū & luxurioſum, nō modo odioſum & execrabilē, ſed extremę quoq. dānationi obnoxiū & obſtrictū reddet. Quid ergo? Poſt

Cap. XV. *Nū differre debeamus ingreſſum religionis ad ſenectutem vſque.*

matrimonium, inquies, & liberos, non licebit hanc philoſophiā apprehēdere, cum ad ſenectutē quis peruenerit? Et quis tandē ille erit, qui polliceatur ad extremā nos prouehēdos eſſe ſenectutem, quódq. cum ad illā peruenerimus, hac in voluntate & ſentētia perſeuerabimus? Neq; enim ſumus domini præſtituti ac definiti vitę noſtræ temporis: atque hoc Paulus nos docuit cum diceret, Dies domini ſicut fur in nocte ita veniet: neq; rurſus in eadē ſemper alacritate propoſiti cogitationes noſtrę perſeuerāt. Quocirca ſapiēs quidā admonet dicēs: Ne tardes cōuerti ad Dominum, neq. differas de die in diē, ne forte cum tu morā trahis, cōteraris, atque in tēpore vltionis pereas. Nempe ſi nihil horum quoq. incertum eſſet, ne ſic quidē liberos noſtros differre deberemus, ne tanta detrimēta, quāta mox aperiemus, ex dilatione iſta paterētur. Eſſet enim profecto incredibilis amentiæ & fatuitatis, imò vero ſummæ immanitatis, ſi cū iuueni opus eſſet adiutorio, aduerſariúſq. vehemēter immineret, tunc illū iuberemus quietū agere, mūdaníſq. immiſceri negocijs, ne capi facilius poſſet: cū vero vulneribus innumeris confoſſus iaceret, nulláque ex parte eſſet integer, tunc illū vt ſe erigeret, atq. armaret hortaremur, iacētē iā & ſauciū, atq. omnino debilē. Ita ſanè inquies. Tunc enim & lucta leuior, & dimicatio facilior futura eſt, iam extinctis voluptatibus. Quænā nunc dimicatio, quę pugna erit, cum nullus ſit cōpar qui nos prouocet, nullus qui pręlio laceſſat? Ita profecto, ne coronis quidē illuſtrioribus donabimur. Beatus enim, inquit, qui tulit iugum ab adoleſcentia ſua: ſedebit ſolitarius, & tacebit.

1. Theſſ. 5. — *Eccle. 5. 8.* — *Thren. 3. 27.*

A καὶ ὠφέλειαν, καὶ τῷ θεῷ δοκοῦν μετὰ πολλῆς αὐτὰ δαπανᾷ τῆς συνέσεως, οὐκέτι; οὐκοῦν ὅμοιον ποιήσεις, ὥσπερ ἂν εἰ μὲν ὀχετοὺς ἀμάραν ὁρῶν τινὰ ἐμβάλλοντα τὰ ἑαυτοῦ, κύριον φῇς εἶναι· εἰς δὲ χρείας ἀναγκαίας τοῦτο ποιοῦντα, ὡς οὐκ ἔχοντα τὴν ἀναλισκομένων ἐξουσίαν θρηνεῖς; μᾶλλον δὲ οὐ τοῖς ἁπλῶς δαπανωμένοις, ἀλλὰ τοῖς ἐπὶ κακῷ τῆς ἑαυτῶν κεφαλῆς τοὺς τοιούτους παραβάλλειν χρή. ἐκεῖναι μὲν γὰρ αἱ δαπάναι λαμπροτέρους, καὶ εὐπορωτέρους, καὶ ἀσφαλεστέρους B ποιοῦσιν· αὗται δὲ οὐκ αἰσχρὸν μόνον, οὐδὲ ἐπονείδιστον, ἀλλὰ καὶ ἀπωλείας ὑπεύθυνον ἔσχατον ποιοῦσι. Τί δαὶ μετὰ γάμον, φησί, καὶ παῖδας, οὐκ ἔνι ταύτης ἐπιλαβέσθαι τῆς φιλοσοφίας ἐν αὐτῷ τῷ γήρᾳ γινομένους. καὶ τίς ἡμῖν ἐγγυήσεται, πρῶτον μὲν, ὅτι εἰς ἔσχατον ἥξομεν γῆρας, δεύτερον, ὅτι ἐλθόντες, πάντως ταύτην διατηρηθῶμεν τὴν γνώμην; οὔτε γὰρ τῆς ἐν τῇ ζωῇ κύριοι προθεσμίας ἐσμέν· καὶ τοῦτο ἐπαίδευσεν ὁ Παῦλος λέγων. ἡ ἡμέρα κυρίου, ὡς κλέπτης ἐν νυκτί, οὕτως ἔρχεται. οὔτε ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ἀεὶ προθυμίας C μένει τὰ τῶν λογισμῶν ἡμῖν. καὶ διὰ τοῦτο σοφός τις παραινεῖ λέγων· μὴ ἀνάμενε ἐπιστρέψαι πρὸς κύριον, μηδὲ ἀναβάλλου ἡμέραν ἐξ ἡμέρας, μή ποτε, ὡς μέλλεις ἐκτελευτήσῃ, καὶ ἐν καιρῷ ἐκδικήσεως ἐξολῇ. εἰ δὲ καὶ μηδὲν τούτων ἄδηλον ἦν, οὐδὲ οὕτως ἀναβάλλεσθαι ἔδει τοὺς υἱεῖς, οὐδὲ τοσαύτην γινομένην ζημίαν περιορᾶν. καὶ γὰρ τῆς ἐσχάτης ἀλογίας ἂν εἴη, ὅταν μὲν δέηται βοηθείας ὁ υἱὸς, καὶ σφοδρὸς ὁ ἀνταγωνιστὴς ἐφεστήκῃ, κελεύειν τοῖς τοῦ βίου ἐμφύρεσθαι πράγ- D μασιν, ὥστε γενέσθαι εὐχείρωτον· ὅταν δὲ λάβῃ μυρία τραύματα, καὶ μηδὲ ἓν τυχὸν ἔχῃ μέρος ὑγιὲς, τότε καθοπλίζειν, καὶ διεγείρειν κείμενον ἤδη καὶ ἐξησθενηκότα. ναί φησι, τότε γὰρ εὔκολος ἡ πάλη· τότε ῥᾴων ἡ μάχη, τῶν ἐπιθυμιῶν σβεσθεισῶν. ποία μάχη, οὐδενὸς ὄντος ἡμῖν τοῦ πυκτεύοντος; διὰ γὰρ τοῦτο, οὐδὲ οἱ στέφανοι λαμπροὶ λοιπὸν ἔσονται. μακάριος γὰρ ὃς ἦρε ζυγὸν ἐκ νεότητος αὐτοῦ. καθίσεται κατὰ μόνας, καὶ σιωπήσεται.

ἐστὶ μυρίων ἐπαίνων ἄξιος, καὶ μακαρισμοῦ, A
καὶ εὐφημίας, ὁ μαινομένην χαλινώσας τὴν φύσιν, καὶ ἐν αὐτῇ τοῦ κλύδωνος τῇ ἀκμῇ διασώζων τὸ σκάφος. πλὴν ἀλλὰ μηδὲν ὑπὲρ τούτων φιλονεικῶμεν· ἀλλ' ἔστω μάχη καὶ τότε, εἰ βούλει. ἀλλ' εἰ μὲν ἐφ' ἡμῖν ἔκειτο ὁ τοῦ ἀγῶνος καιρὸς, καλῶς ἐκεῖνον ἀνεμένομεν τὸν χρόνον. εἰ δὲ πάντα τὸν παρόντα βίον ἀγωνίζεσθαι χρὴ, ἐκ πρώτης ἡλικίας ἀρξαμένους εὐθέως, καὶ δεκαετῆ γεγονότα, καὶ ἐξ ἐκείνης ἀνάγκη τῆς ἡλικίας ἀπαιτεῖσθαι τῶν ἁμαρτημάτων εὐθύνας· καὶ δηλοῦσι τὰ καταβρωθέντα ὑπὸ τῶν B
ἄρκτων παιδία, ἐπὶ τοῖς εἰς τὸν Ἐλισσαῖον σκώμμασι, καὶ νῦν ἐκ ταύτης παλαίειν χρὴ τῆς ἡλικίας ἐν ᾗ καὶ ἐφέστηκεν ὁ πόλεμος, χαλεπώτερον καθ' ἡμῶν, πόθεν ἀξιοῖς σὺ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον τοῖς ἀγῶσιν ὁρίζειν; εἰ μὲν γὰρ καὶ τῷ διαβόλῳ κύριος ἦς ἐπιτάττειν μὴ ἐπικεῖσθαι, μηδὲ πυκτεύειν, εἶχεν ἄν τινα ἴσως λόγον αὕτη ἡ παραίνεσις. εἰ δὲ ἐκεῖνον ἀφεὶς ἀγωνίζεσθαι, καὶ τύπτειν, ἐμοὶ νομοθετεῖς ἡσυχάζειν, μᾶλλον δὲ καὶ ὑποκατακλίνεσθαι ἑκόντα, τί ταύτης τῆς ἐπηρείας χεῖρον γένοιτ' ἄν, τοῦ πολεμίου μαινομένου τὸν πολεμούμενον C
ἀφοπλίζειν, καὶ οὕτω ταῖς ἐκείνου χερσὶ παραδιδόναι; νέος ἐστὶ, καὶ ἀσθενής; οὐκοῦν διὰ τοῦτο πλείονος ἀσφαλείας δεῖται. ἀσφαλείας δὲ δεόμενος, καὶ ἐπιμελείας δεήσεται πλείονος. τὸν δὲ τοιοῦτον ἐν γαλήνῃ διαπαντὸς, καὶ ἡσυχίᾳ εἶναι δεῖ, οὐκ εἰς πράγματα ἐκβάλλεσθαι, οὐδὲ ἐν τῷ μέσῳ στρέφεσθαι, ἔνθα πολὺς ὁ θόρυβος, καὶ ἡ ταραχή. σὺ δὲ οἷς ὁ πόλεμος χαλεπώτερος, καὶ διὰ τὴν ἡλικίαν, καὶ διὰ τὸν θόρυβον, καὶ διὰ τὴν ἀσθένειαν, καὶ διὰ τὴν ἀπειρίαν, καὶ D
διὰ τὴν ἐν μέσῳ διατροφὴν, τούτους ὡς ἤδη κατωρθωκότας, καὶ γενομένους ἰσχυροὺς εἰς μέσον ἕλκεις, καὶ οὐκ ἐᾷς ἀπελθόντας γυμνάζεσθαι ἐπὶ τῆς ἐρημίας· ὥσπερ ἂν εἴ τις τὸν μὲν μυρία δυνάμενον στῆσαι τρόπαια κελεύῃ τὰ πολεμικὰ μελετᾶν ἐφ' ἡσυχίας· τὸν δὲ ἄπειρον καὶ οὐδὲ εἰς μάχην παρακύψαι δυνάμενον,

A Hic planè, hic præconijs innumeris eſt dignus, hic & laudari, & beatiſſimus meretur dici, qui rebelles inſanóſque naturales motus ratione frænare perrexerit, atque in ipſo impetu tempeſtatis & turbinis illæſam ſeruarit nauem: verum nihil inde contendamus: ſed illic quoque ſit dimicatio ſi placet. Nempe ſi eſſet in poteſtate noſtra certaminis tempus, rectè forſitan ſenectutem expectare poſſemus. Sin vero per omnem vitam nobis dimicandum eſt, atq. à prima ſtatim ætate inchoãdum, cum decem annorum eſſe cœperimus, B
ex ea quippe ætate eorum omniũ, quæ peccauimus ratione redditurі, pœnáſque daturi ſumus: quod inſinuat pueri illi, qui quòd Eliſſæũ irridere auſi ſunt, 4.Reg.2.23
vrſis deuorandi permiſſi memorantur: & nunc ex eadem ætate iam in acie eſt ſtandum, quãdo bellum aduerſum nos acerbius & grauius imminet, qua tu ratione tẽpus illud certaminibus ſtatuis? Si enim ipſi diabolo poteſtatis iure imperare poſſes, vt atrocius imminere & pugnare deſineret, videretur eſſe non irrationabilis hæc tua admonitio. Nũc vero cum tu illum & pugnare, & icti- C
bus me grauioribus pulſare permittas, ſi mihi contrà quieſcendum ſtatuas, imò ſponte ſuccumbendum: quid hac iniquitate & abſurditate poſſit eſſe deterius, cum hoſte inſtante furioſo eum qui oppugnatur armis exuas, atque ita illius manibus tradas? Iuuenis eſt & imbecillus? Igitur idcirco maiore & cautione, & ſecuritate illi opus eſt; quam quidẽ vt poſſit conſequi, ſumma cura & diligentia illi opus erit, atque is qui eiuſmodi eſt, in tranquillitate ſemper & quiete ſumma degere, non mundanis negocijs incumbere, neque me- D
dijs fluctibus merſari debebit, vbi tumultus ingens & perturbatio eſt. Tu vero contra penitus quibus bellum acrius imminet & per ætatem, & per imbecillitatem, & per imperitiam, reique nouitatem, eos quaſi iam perfecti bellatores ſint reique militaris peritiſſimi, firmiſſimiſque viribus ſubnixi, in medium certaminis pertrahis, nec permittis, vt prius ad ſolitudinem profecti vires ſibi per exercitationem comparent: veluti ſi quis fortiſſimum virum & qui millies hoſtem fundere poſſit, iubeat quietem agere, bellicíſque rebus per meditationem aſſueſcere: eum vero qui & rudis ſit & imperitus, nec pugnam vnquam aſpicere potuerit,

ob hoc ipſum in media pugna verſari A debere ſtatuat, difficillimæque rei maiora impedimenta proponat. Ad hæc ſciendũ illud quoque, non licere poſt nuptias cuiquã ſuipſius eſſe dominũ, ſed è duobus alterum neceſſario contingere, aut vxori ſemper, ſi ita voluerit, coniungi: vel ſi continenter viuere voluerit, ea dimiſſa, adulterij flagitio capi. Quid me proſequi neceſſe eſt educandorũ liberorum ſummas neceſſitates, curáſque reliquas rei familiaris? quæ profectò tantæ ſunt, vt omnẽ alacritatẽ propoſiti obtundere, ſummámque ſegnitiem ac ſtuporem animis of- B fundere ſufficiant.

Cap. XVI. *A prima ætate armãdus iuuenis religioſus futurus.*

Quocirca ſatius omnino, ac melius cenſeo, eum, dum adhuc liber ac ſui dominus eſt, ab ipſo ſtatim ætatis initio armare, non eorum tantum gratia quæ dicta ſunt, verum eius quoque in primis quod dicendum eſt. Qui enim ad finẽ vitę philoſophiæ, huic dare operam aggreditur, in hoc tempus omne conterit, vt poſſit ea, quę in priori ætate admiſit, peccata diluere, cunctúmque illi ſtudium in hac duntaxat parte conſumitur: & ne ſic quidem ſæpenumero illi quantum ſatis eſt temporis ſuppetit, ſed ex hac vita C proficiſcitur vulnerũ reliquias ſecum ferens. At vero qui à prima ſtatim ætate ſe exercuit, viréſque ſibi ad certandum comparare ſtuduit, non in hoc tempus cõſumit, nec ſedet curans vulnera, ſed ab ipſis iam tyrocinij ſui rudimentis meretur, atque accipit palmas. Et illi quidem ſatis fuerit, eas pugnas omnes, in quibus victus fuerat repetita dimicatione ſuperare: hic vero ab ipſo ferè dixerim pueritiæ aditu & limine tanquam è carceribus emiſſus, atque ad calcem curſu perpetuo properans fundit hoſtem, victoriáſque victorijs D iungit, & velut Olympici certaminis victor, à primæ ætatis flore per buccinationes ad ſenectutem proficiſcitur, innumeris coronis inſignitus caput. Quorum igitur in ordine conſtituere mauis filium tuum? eorúmne qui ob ingentem fiduciam, ſummæque virtutis conſciẽtiam, in ipſos etiam Archangelos defigere obtutus valent: an eorum qui cum omnibus ſtant, extremúmque ordinem obſeruant? Extremum enim ſortientur penitus, eúmque ipſum tum demum, cum potuerint cuncta ea impedimenta percurrere, quæ modo memoraui: cũ ſcilicet neq; mors immatura præripuerit, neq; poſtea fuerint vxore impediti, neq. tãta negocia ſubierint, vt nõ poſſit ad curam priorum vulnerũ ſufficere ſenectutis tempus, eámq; ſententiã firmam ſemper,

A τοῦτον δι᾽ αὐτὸ τοῦτο ἐν τῇ μάχῃ στρέφεσθαι νομοθετῇ, ὡς δυσκατόρθωτον ὂν τὸ πρᾶγμα τοῦτο, μείζονα τὰ κωλύματα τιθείς. πρὸς δὲ τούτοις, κἀκεῖνο εἰδέναι χρὴ, ὅτι οὐκ ἔτι μετὰ γάμου κύριον ἑαυτοῦ εἶναι, ἀλλ᾽ ἀνάγκη δυοῖν θάτερον, ἢ διαπαντὸς ὁμιλεῖν τῇ γυναικὶ, ἐὰν ἐκείνη τοῦτο βούληται, ἢ βουλομένης ἐγκρατεύεσθαι ἀποστάντα μοιχείᾳ ἁλίσκεσθαι. τί δεῖ λέγειν τὰς ἄλλας ἀνάγκας τῶν παίδων, τῆς οἰκίας τὰς φροντίδας, αἳ πᾶσαν προθυμίαν ἱκαναὶ ἀμβλῦναι, καὶ πολλὴν τῆς ψυχῆς κα- B ταςκεδάσαι νάρκην; διὸ βέλτιον, κύριον ὄντα, καὶ λελυμένον ἐκ πρώτης καθοπλίζειν τῆς ἡλικίας, οὐ τῶν εἰρημένων ἕνεκεν μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ ῥηθήσεσθαι μέλλοντος οὐχ ἧττον, ἢ τούτων. ὁ μὲν γὰρ πρὸς τῷ τέλει τοῦ βίου τῆς φιλοσοφίας ἁψάμενος ταύτης πάντα ἀναλίσκει τὸν χρόνον, ἵνα δυνηθῇ τὰ γινόμενα κατὰ τὴν ἔμπροσθεν ἡλικίαν ἁμαρτήματα ἀποψήσασθαι, καὶ πᾶσα εἰς τοῦτο ἡ σπουδὴ δαπανᾶται· καὶ οὐδὲ οὕτω πολλάκις ἀρκεῖ, ἀλλ᾽ ἀπέρχεται λείψανα τῶν πληγῶν ἔχων· ὁ δὲ ἐκ πρώτης ἡλικίας ἀποδυσάμενος, οὐκ εἰς C τοῦτο δαπανᾷ τὸν χρόνον, οὐδὲ κάθηται τραύματα θεραπεύων, ἀλλ᾽ ἐκ προοιμίων λαμβάνει τὰ βραβεῖα. κἀκείνῳ μὲν ἀγαπητὸν τὰς ἥττας ἀναμαχέσασθαι πάσας· οὗτος δὲ ἐκ βαλβίδος αὐτῆς ἔμπαλιν ἵησι, καὶ νίκας συνάπτει νίκαις, καθάπερ τις Ὀλυμπιονίκης ἐκ πρώτης ἡλικίας διὰ ἀναρρήσεων ἐπὶ τὸ γῆρας ὁδεύων, οὕτως ἄπεισιν ἐκεῖ, μυρίοις τὴν κεφαλὴν ἀναδησάμενος στεφάνοις. τίνων οὖν βούλει εἶναι τὸν υἱὸν, τῶν διὰ τὴν πολλὴν παῤῥησίαν, καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἀρχαγγέλους ἀντιβλέψαι δυναμέ- D νων, ἢ ἐκείνων τῶν μετὰ πάντων ἑστώτων, καὶ τὴν ἐσχάτην τηρούντων τάξιν; τὴν ἐσχάτην γὰρ λήψονται πάντως, καὶ ταύτην, ὅταν δυνηθῶσι, καὶ μήτε ἄωρος προαναρπάσῃ θάνατος, μήτε ὑπὸ γυναικὸς κωλυθῶσιν ὕστερον, μήτε τοσαῦτα πράγματα λάβωσιν, ὡς μὴ δυνηθῆναι αὐτοῖς τὸν τοῦ γήρως ἀρκέσαι χρόνον, πρὸς τὴν θεραπείαν ἐκείνων, τήν τε γνώμην μένωσι διαπαντὸς τηροῦντες βεβαίαν,

A καὶ ἀκίνητοι. ὅταν γὰρ ταῦτα πάντα συνέλθῃ, τότε μόλις ἐν τοῖς ἐσχάτοις τετάξονται. τούτων οὖν βούλει εἶναι τὸν υἱὸν, ἢ τῶν ἐν τῷ μετώπῳ τῆς φάλαγγος λαμπόντων; καὶ τίς οὕτω φησὶν ἄθλιος, ὡς ἐκεῖνα μᾶλλον, ἢ ταῦτα συνεύξασθαι τοῖς παισίν; ἀλλὰ συνήθειαν ἐπιζητοῦμεν. καὶ σὺν ἡμῖν αὐτοὺς εἶναι βουλόμεθα. τοῦτο καὶ αὐτὸς βούλομαι, καὶ ὑμῶν οὐχ ἧττον εὔχομαι τῶν γεννησαμένων, εἰς τὴν πατρῴαν αὐτοὺς ἐπανελθεῖν οἰκίαν, καὶ τῶν τροφείων ἀποδοῦναι τὰς ἀμοιβὰς, ὧν ἴσως οὐκ ἂν εὕροιεν ἑτέρας. ἀλλὰ μὴ νῦν αὐτοὺς τοῦτο ἀπαιτῶμεν. πῶς B γὰρ οὐκ ἄτοπον ἐπὶ λόγοις μὲν πέμποντας, πολὺν χρόνον καὶ τῆς πατρίδος ἐξορίζειν αὐτοὺς, καὶ τέχνην βάναυσόν τινα, ἢ καὶ ἑτέραν φαυλοτέραν μανθάνειν μέλλουσιν, ἄβατον καθιστάναι τὴν οἰκίαν ἐν διδασκάλου οἰκίᾳ, καὶ ἀριστᾶν, καὶ καθεύδειν κελεύοντας, τοὺς δὲ οὐκ ἐπ' ἀνθρώπινον μέλλοντας ἔρχεσθαι μάθημα, ἀλλ' ἐπὶ τὴν οὐράνιον φιλοσοφίαν, εὐθέως ἐφέλκειν, πρὶν ἢ γενέσθαι, ὅπερ εὐχόμεθα; καὶ σχοῖνον μέν τις τεταμένην διατρέχειν διδασκόμενος, πολὺν χρόνον ἀποστήσεται τῶν αὐτοῦ, τοὺς δὲ C μανθάνοντας ἀπὸ τῆς γῆς πέτεσθαι εἰς τὸν οὐρανὸν, συγκατακλείσομεν τοῖς γονεῦσι; καὶ τί ταύτης τῆς ἀλογίας χεῖρον γένοιτ' ἄν; οὐχ ὁρᾶτε τοὺς γεωργοὺς, ὅτι κἂν σφόδρα ἐπείγωνται τῶν πόνων λαβεῖν τοὺς καρποὺς, ἀώρους αὐτοὺς οὐκ ἂν ἀνάσχοιντο τρυγῆσαί ποτε; μὴ τοίνυν μηδὲ ἡμεῖς πρὸ ὥρας ἀπάγωμεν τῆς κατὰ τὴν ἔρημον διατριβῆς τοὺς υἱούς· ἀλλ' ἐάσωμεν αὐτοῖς ἐμπαγῆναι τὰ μαθήματα, καὶ ῥιζωθῆναι τὰ φυτά· κἂν δέκα, κἂν εἴκοσιν ἔτη τρέφεσθαι αὐτοὺς ἐν μοναστηρίῳ δέῃ, μὴ θορυβώμεθα, μηδὲ ἀλύωμεν. ὅσῳ γὰρ ἐνδια- D τρίψῃ τῷ γυμνασίῳ πλέον, τοσούτῳ πλείονα κτήσεται τὴν ἰσχύν· μᾶλλον δὲ εἰ δοκεῖ, μηδὲ χρόνον ὁρίζωμεν, ἀλλ' ὅρος ἐκεῖνος ἔστω μόνος ὁ πρὸς τὴν ἀκμὴν ἄγων τοὺς ἐν αὐτῷ φυτευθέντας καρποὺς, καὶ τότε ἐπανερχέσθω ἀπὸ τῆς ἐρήμου. πρότερον δὲ, μή. οὐδὲ γὰρ ἔσται τι πλέον ἀπὸ τῆς ταχύτητος ἡμῖν ταύτης, ἀλλ' ἢ τὸ μηδέποτε αὐτὸν γενέσθαι ὥριμον. ὁ γὰρ πρὸ ὥρας τῆς ἐν τῇ ῥίζῃ τροφῆς ἀποστερηθεὶς, οὐδὲ τοῦ καιροῦ παραγενομένου χρήσιμος ἔσται λοιπόν. ὅπερ ἵνα

A immobilémq; ſeruauerint. Cum enim ſimul hæc omnia cõuenerint, tũc quoque vix inter extremã· ſortẽ ſtatuẽtur. Horũ igitur ex numero vis eſſe filium tuũ, an eorũ qui in phalãgis fronte eximia virtute emicãt? Et quis, inquies, adeo miſer & infelix eſt, quin hęc magis optet filijs ſuis? Verũ conſuetudinẽ, inquiũt, requirimus, nobiſcúmq; eos eſſe cupimus. Hoc ipſum ego quoq; & cupio & opto, nec minus ſanè, quã voſipſi, vt illi ad paternã domum redeant, educationiſq; & alimẽtorum vices parentibus referãt: quibus profecto illi dul- B ciores reperire nõ poſsẽt, verũ hoc nũc ab illis non exigamus. Quam enim iniquũ eſt, ſi vt aſſequãtur ſtudia liberalia, longo illos tẽpore patria arcemus, vtq; artem aliquã vulgarẽ ac mechanicam diſcant, domũ quoq; ne accedãt interdicimus, in mãgiſtri domo & prandere illos, & dormire iubentes: cũ vero non ad humanã diſciplinã, ſed ad philoſophiam cœleſtẽ proficiſci parant, antequã id fiat, quod optam⁹, cõfeſtim trahere illos inſtituimus: atq; is quidẽ qui per extẽſum funem currere docetur, vt C eius rei peritus fiat, nõ paruo tempore, & domo & patria ſe abdicabit: nos autem eos qui ad cœlum auolare diſcũt, domi cum parentibus claudemus? Et quid hac abſurditate poſſit eſſe deterius? Nónne agricolas videtis, vt etiam cum ſatis properant laborum fructus carpere, acerbos tamen eos nunquam metere ſuſtineãt? Ergo ne nos quidem intempeſtiuè liberos noſtros ab deſerti commoratione reuocemus, verum ſtudij cœleſtis diſciplinam in eis ſolidari permittamus, altiſq; radicibus arbuſta firmari: & ſiue decem annos, ſiue etiam viginti nutriẽdi illi ſint in monaſterio, D non perturbemur, nõn mœrore vllo afficiamur. Quãto enim amplius fuerint in ſchola virtutis exercitati, tanto ampliores vires adipiſcẽtur. Sin autem tu mauis atq; ita videtur, tẽpus nullũ certum ſtatuamus, ſed ille terminus ſit ſolus, qui ad maturã frugẽ perducat ſatos in illis boni operis fructus, túncq; ſolũ ex deſerto redeant: prius autem nullo modo Nihil enim ex hac celeritate noſtra cõſequi aliud poterimus, niſi vt illi nunquã ad maturitatẽ pertingant. Qui enim ante tẽpus radicis nutrimẽto deſtitut⁹ fuerit, is profecto nec tẽpore adueniẽte iã vtilis vlla ratione erit. Quod

vti ne fiat, toleremus interim bono animo ſeparationem: nec ſolum illos non vrgeamus ad reditũ, verùm prohibeamus quoque ſi voluerint ante tempus atque immature remeare. Nam ſi ad ſummã virtutem profecerit filius tuus, cõmune lucrum erit & patri, & matri, & familiæ & ciuitati, & genti: ſin vero minus perfectus fuerit, ridiculus erit, contemptus, abiectus, ſibiq; ipſi & alijs noxius. Nõ igitur tanti illis incõmodi, tantique detrimenti cauſa ſimus. Nam quoties peregrè à nobis liberos dimittimus, tũc demũ illos videre volumus, cum ea cõſecuti fuerint, quorũ gratia peregrinati ſunt. Quòd ſi antea redierint, non tantũ ex peregrinatione ipſa voluptatis capimus, quantũ quòd fruſtra & intepeſtiue aduenerint, mœroris. An nõ igitur extremæ dementiæ & iniquitatis eſt, nõ tantũ ſtudij ac ſolicitudinis in rebus ſpiritualibus ponere, quantũ circa temporalia & fluxa monſtramus? Cum enim illic adeò philoſophice ac patienter feramus ſeparationem à nobis filiorũ, vt eam extendi cupiamus, & prolixiorẽ fieri, dũ aliqua ex ea gigni cõmoda conſtãter teneamus: hîc in tantũ animi mollitie frangimur, vt ex hac puſillanimitate noſtra ſũma corrũpamus bona. Atque id cum plurima habeamus ſolatia, non tantum quòd illi ſe ad maiora ac digniora contulerint, & optato fine potituri ſint, nihilque ſit penitus, quod eam ſpem infirmet aut frangat, verũ quòd ipſe quoque ſeparationis modus & periucũdus ſit, & facile poſſit tolerari. Nam cũ illi longinquius peregrinati fuerint, nõ eis cõgredi facile poſſumus, idq. cũ ſemper cõtingit, tum in primis quando ſenuerimus. Hîc vero aſſiduè ad illos pro ficiſci poſſumus, atque ex eorum congreſſione fructus vberrimos conſequi. Ita ergo faciamus, cumq. illi nondum ad nos proficiſci poſſunt, ipſi illos adeamus, illi cõgrediamur, cum eis familiariter loquamur. Maximũ enim emolumẽtum ex hoc eorũ contubernio, ſummámq. voluptatẽ conſequemur. Non enim ex aſpectu ſolum amãtiſſimorum filiorũ exultabimus, verum inſigni profectu meliores facti, ita domũ remeabimus. Nonnunquã vero cum illis etiam vnà permanebimus, eiuſdem philoſophiæ amore capti. Tunc ergo ſolum ipſos ad nos vocemus cum vires ſummas fuerint adepti, atque alijs etiam prodeſſe potuerint, tunc eos reuocemus tantum, & nõ aliter,

A μὴ γένηται, καρτερῶμεν τὸν χωρισμόν· καὶ μὴ μόνον μὴ κατεπείγωμεν, ἀλλὰ καὶ βουλομένους ἐλθεῖν πρὸ ὥρας, κωλύωμεν. ἀπαρτισθεὶς μὲν γὰρ κοινὸν ἔσται κέρδος καὶ πατρὶ, καὶ μητρὶ, καὶ οἰκίᾳ, καὶ πόλει, καὶ ἔθνει· ἀτελέστερος δὲ παραγενόμενος, καταγέλαστος ἔσται καὶ ἐπονείδιστος, καὶ ἑαυτῷ, καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπιβλαβής. μὴ δὴ τοσαύτην ἐργαζώμεθα ζημίαν. καὶ γὰρ εἰς ἀποδημίαν πέμποντες, τότε βουλόμεθα τοὺς υἱοὺς ἰδεῖν, ὅταν ὑπὲρ ὧν τὴν ἀποδημίαν πεποίηνται, κατωρθωκότες B τύχωσιν· ἄν τε πρὸ τούτου παραγένωνται, οὐ τοσαύτην ἀπὸ τῆς ἐπιδημίας λαμβάνομεν τὴν ἡδονὴν, ὅσην ἀπὸ τοῦ μάτην ἐπιδημεῖν τὴν ζημίαν. πῶς οὖν οὐκ ἐσχάτης βλακείας τοσαύτην τοῖς πνευματικοῖς μὴ παρέχειν σπουδὴν, ὅσην ἐπιδεικνύμεθα περὶ τὰ βιωτικά; ἀλλ' ἐκεῖ μὲν οὕτω φιλοσόφως φέρειν τῶν παίδων τὸν χωρισμὸν, ὡς καὶ εὔχεσθαι ἐπιταθῆναι τοῦτον· ὅταν ὑπέρ τινος γένηται χρησίμου· ἐνταῦθα δὲ οὕτω μαλακίζεσθαι, καὶ κατακλᾶσθαι πρὸς τὴν ἀποδημίαν, ὡς τοῖς μεγίστοις λυμαίνεσθαι διὰ τὴν μικροψυχίαν C ταύτην ἀγαθοῖς, καὶ ταῦτα πλείονας παραμυθίας ἔχοντας, οὐ μόνον τὸ πρὸς μείζονα αὐτοὺς ἀποδύσασθαι, καὶ πάντως ἐπιτεύξεσθαι τοῦ τέλους, καὶ μηδὲν εἶναι τὸ διακόπτον τὰς ἐλπίδας, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν χωρισμὸν ἐν ἀποδημίᾳ οὖσι μακρᾷ, οὐκ εὔκολον συγγίνεσθαι, καὶ μάλιστα ὅταν γεγηρακότες τύχωσιν οἱ γονεῖς· ἐνταῦθα δὲ ἔνι συνεχῶς πρὸς αὐτοὺς ἀπιέναι. τοῦτο δὴ καὶ ποιῶμεν, ὅταν αὐτοὺς μηδέπω δυνατὸν ᾖ πρὸς ἡμᾶς ἐλθεῖν, αὐτοὶ βαδίζωμεν πρὸς ἐκείνους, καὶ συγγινώ- D μεθα, καὶ διαλεγώμεθα· μέγα ἡμῖν ἐκ τούτου καὶ κέρδος ἔσται, καὶ ἡδονή. οὐ γὰρ ἀπὸ τῆς ὄψεως τῶν ἀγαπωμένων μόνον παίδων εὐφρανθησόμεθα, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ τὰ μέγιστα καρπωσάμενοι πρὸς τὴν οἰκίαν ἐπανήξομεν, πολλάκις δὲ αὐτοῖς καὶ παραμενοῦμεν ἁλόντες τῷ τῆς φιλοσοφίας ἔρωτι. τότε οὖν αὐτοὺς καλῶμεν, ὅταν ἰσχυροὶ γένωνται, καὶ ἑτέρους οἷοί τε ὦσιν ὠφελεῖν, τότε αὐτοὺς ἕλκωμεν μόνον,

ὥστε κοινὸν γενέσθαι τὸ φῶς, ὥστε ἐπὶ τῆς λυχνίας τεθῆναι τὸ φῶς. τότε ὄψεσθε τίνων μὲν παίδων πατέρες ὑμεῖς, τίνων δὲ οἱ μακαριζόμενοι παρ' ὑμῶν. τότε εἴσεσθε τῆς φιλοσοφίας τὰ κέρδη, ὅταν θεραπεύωσιν αὐτοὺς ἀνθρώπους, ἀνίατα νοσοῦντες νοσήματα· ὅταν, ὡς εὐεργέται κοινοὶ, καὶ προστάται, καὶ σωτῆρες ἀνακηρύττωνται. ὅταν ὡς ἄγγελοι τοῖς ἐπὶ γῆς ἀνθρώποις συμπεριπολῶσιν. ὅταν παρὰ πάντων ἀποβλέπωνται· μᾶλλον δὲ ὅπερ ἂν εἴπωμεν, οὐδὲν τοιοῦτον, οἷον ἐπὶ τῆς πείρας αὐτῆς, καὶ τῶν πραγμάτων ἐστὶν ἰδεῖν. Ταῦτα καὶ τοὺς νομοθέτας ἔδει ποιεῖν, εἴ τι τῶν δεόντων ἐγίνετο, οὐκ ἀνδράσι γενομένοις τοῖς νέοις ἐπανατείνασθαι φόβους, ἀλλὰ παῖδας ὄντας ῥυθμίζειν, καὶ διαπλάττειν, καὶ οὐκ ἂν τῶν μετὰ ταῦτα ἐδέησεν ἀπειλῶν. νυνὶ δὲ τοῦτο γίνεται, ὥσπερ ἂν εἴ τις ἰατρὸς, ἀρχομένῳ μὲν τῷ κάμνοντι, μὴ λέγῃ μηδὲν, μήτε δείξῃ, δι' ὧν ἀπαλλάξοι τῆς νόσου· διαφθαρέντι δὲ καὶ ἀνιάτως ἔχοντι μυρίους τιθῇ νόμους λοιπόν. καὶ γὰρ οἱ νομοθέται τότε παιδαγωγοῦσιν ἡμᾶς, ὅταν διαστραφέντες τύχωμεν. ἀλλ' οὐχ ὁ Παῦλος οὕτως, ἀλλ' ἐξ ἀρχῆς, καὶ ἐν ἡλικίᾳ πρώτῃ τοὺς διδασκάλους αὐτοῖς ἀφίησι τῆς ἀρετῆς, κωλύων ἐπελθεῖν τὴν κακίαν. αὕτη γὰρ ἀρίστη διδασκαλία, οὐ συγχωρήσαντας πρότερον παρεγγενέσθαι τὴν πονηρίαν, ὕστερον ζητεῖν, ὅπως αὐτὴν ἐξελάσωμεν, ἀλλ' ἅπαντα ποιεῖν, καὶ πραγματεύεσθαι, ὥστε ἄβατον αὐτῇ γενέσθαι τὴν φύσιν τὴν ἡμετέραν. διὸ παρακαλῶ, μὴ μόνον ἑτέρους βουλομένους τοῦτο ποιεῖν κωλύειν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς συναντιλαμβάνεσθαι, καὶ σώζειν τὸ σκάφος, καὶ παρασκευάζειν ἐξ οὐρίας πλεῖν. καὶ γὰρ εἰ ταύτην ἤθελον πάντες ἀναδεξάμενοι τὴν γνώμην, καὶ παρὰ τῶν ἄλλων ἁπάντων, εἰς ἀρετὴν αὐτοὺς ἤγομεν, τοῦτο μὲν ἔργον, τὰ δὲ ἄλλα νομίζοντες πάρεργα εἶναι, τοσαῦτα ἔμελλεν εἶναι τὰ ἀγαθὰ, ὅσα νῦν μὲν λέγων, καὶ ἀλαζονεύεσθαι δόξω. εἰ δὲ θέλει τις μαθεῖν, ἐπὶ τῶν ἔργων εἴσεται καλῶς, καὶ πολλὴν μὲν ἡμῖν ὁμολογήσει

A vt clariſſima lux illa omnibus cōmunis
fiat, vt lucerna ſuper cādelabrum con-
ſtituatur. Tum demum, tunc apertius
inſpicietis, quorum liberorum vos pa-
rentes eſtis, quorúmve ij, quos modo
maxime beatos dicitis. Tunc philoſo-
phię lucra cognoſcetis, cum illi eos ho-
mines curarint, qui morbis grauiſſimis
laborāt, cum veluti benefici cōmunes
& conſeruatores & rectores prædicati
fuerint, cū veluti cœleſtes Angeli cum
hominibus in terra conuerſati fuerint,
cum illos intuebuntur omnes, cum in
illos atque in illorū nomen ſe cuncto-
rum ora conuertent. Imò vero quæ-
B cumque dixerimus, nihil tale profecto
dicturi ſumus, quale in ipſo experimen-
to & in reb⁹ ipſis cognoſcetis. Iſta quo-
que à legiſlatoribus facienda erant, ſi
officijs humanitatis ſatisfacere vel ali-
qua ex parte curaremus. Non tum li-
beris noſtris timores intentandi erant,
cum ad viriles annos perueniſſent, ſed
cum pueritiæ ætatem agerent, mode-
randi illi & inſtituendi, formandique
fuerant, nec poſthac vnquam opus ha-
buiſſēt minis & terroribus. Nunc vero
idē facimus, ac ſi medicus aliquis lan-
C guenti ægroto nihil dicat, nihilque per
quod curari poſſit ab ęgritudine oſten-
dat: cū vero corruptus fuerit & perdi-
tus, atq. inſanabili morbo cōprehēſus,
tunc iam innumeras remediorū leges
conſtituat. Nā reliqui ſanè legiſlatores
tunc nos inſtituunt & monent, cū fue-
rimus peruerſi: ſed nō ita Paulus facit,
verum ab initio ſtatio, atq. à prima ęta-
te, virtutis magiſtros illis præficit, vitijs
omnē penitus aditum adimēs. Hæc eſt
enim optimi atq. rectiſſimi magiſterij
norma non prius vitia dominari ſinere,
póſtque vt illa effugentur inquirere:
D verū cuncta facere, & vniuerſa moliri,
vt natura noſtra vitijs inuiolabilis fiat,
atq. inacceſſa. Quocirca hortor, & mo-
neo, nō modo alios qui hoc volūt face-
re nō prohibeamus, ſed ipſi quoq. adiu-
tores accedamus, atq. vnà ſeruātes in-
ter vndarum moles nauē, nihil omitta-
mus, vt felici illa curſu, auris ſecundis
impulſa nauiget. Nempe enim ſi hanc
ſententiā oēs amplecteremur, aliiſque
omnibus poſthabitis natos noſtros ad
virtutē perducere inſtitueremus, atq. hoc ſolum operæprecium, reliqua omnia & ſu-
perflua & ocioſa eſſe arbitraremur, tanta nobis inde bona, tāta prouenirent cōmoda,
quanta ſi dicere voluero, vereor ne iuueniliter gloriari videar. Porrò ſi quis id certius
addiſcere voluerit, ex rebus ipſis celerius agnoſcet, ingentéſque nobis gratias habebit,

deóque longe vberiores, cum viderit cœleſtẽ in terris cõuerſationem germine læto pullulantem, atque inde in primis bonorum futurorũ ſpem & reſurrectionis fidẽ iam apud ipſos infideles quoque obtinentẽ.

C. XVII. *Reſpondet obiectioni, quòd pauci ad culmen perfectionis euadant.*

Enimuero quòd iſta iactãtiæ verba nõ ſint, hinc perſpicuũ eſt. Quoties enim illis eorũ qui ad ſolitudines ſe receperunt, vitam exponere incipimus, nihil habent quod refragari poſſint, aut contrà obijcere: cæterum huic tantum rationi niti videntur, atq. inde contentionis occaſionem ſumere, quòd pauci ad culmen perfectionis euadunt. Si vero in ciuitatibus virtutum fructus ſereremus, legémque aliquam & initium diſciplina cœleſtis acciperet, liberóſque noſtros ante omnia admoneremus, Deo amicos & familiariſſimos fieri, ſpiritualéſque diſciplinas aliarum vice, atq. alias ante omnes illos doceremus, iamdudum triſtia cuncta deſiſſent, innumeriſque malis vita noſtra caruiſſet: idque quod de beatitudine futuræ vitæ dicitur, quòd inde aufugit dolor omnis & triſtitia &

Eſa.35.10. gemitus, hic quoque omnes conſecuti fuiſſemus. Nam ſi nec pecuniarũ amor, nec inanis gloriæ cupido vlla inceſſerit, non mortem timeremus, non paupertatem, non iniurijs affici, læſionẽ vllam aut damnum arbitraremur, ſed maximum lucrum: ſi nõ hoſtiliter perſequi, non odiſſe nouiſſemus, nunquam profecto perturbationibus proprijs, nunquam alienis iniurijs victi ceſſiſſemus, ſed Angelis ipſis proximum ac ſimillimum eſſet hominũ genus. Et quis, inquies, mortaliũ iſta impleuit? Minime vero mirum eſt, ſi tu nõ credis: quippe qui ciuitatẽ inhabitas, diuinorũmq. librorum conſuetudinem & familiaritatem nullã habes. Quòd ſi eos qui ſolitudines habitant, quiq. diuinis literis olim aſſueti ſũt, noſſes, agnoſceres profecto quòd & monachi, & ante hos Apoſtoli, atq. ante illos ipſos veteres iuſti diligẽtiſſime philoſophiæ huius documenta dederunt. Verum vt contẽtione interim omni abſtineam, cõcedamus ſanè ſecũdum aut tertiũ à ſummis illis viris fore filium tuũ: num ideo paruis, aut neglegẽdis bonis potietur? Non ad Petri vel Pauli merita cõſcendit: num igitur idcirco illum proximo etiã honore priuabimus? Idem enim facis, ac ſi ita loquereris, quandoquidem ipſe precioſus lapis fieri nõ poteſt, ferrum eſſe perſeuerct, neque argẽtum fiat, neq. aurum. Cur ergo

A χάριν, πολλῷ δὲ πρὸ τούτων τὸν θεὸν βλαστάνουσαν ὁρῶν ἐπὶ τῆς γῆς, τὴν ἐν οὐρανοῖς πολιτείαν, καὶ τοὺς τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, καὶ τοὺς τῆς ἀναστάσεως λόγους ἐντεῦθεν ἤδη πιστουμένους, καὶ παρ᾽ αὐτοῖς τοῖς ἀπίστοις. Καὶ ὅτι οὐ κόμπος ταῦτα, δῆλον ἐκεῖθεν. ὅταν γὰρ αὐτοῖς τὴν πολιτείαν λέγωμεν τῶν ἐν τοῖς ἐρήμοις ὄντων, πρὸς μὲν ταύτην οὐδὲν ἔχουσιν ἀντειπεῖν, δοκοῦσι δὲ ἰσχυρίζεσθαι, καὶ φιλονεικεῖν τῇ τῶν κατορθούντων ὀλιγότητι. εἰ δὲ ἐν ταῖς πόλεσι τὸν καρπὸν ἐφυτεύσαμεν τοῦ-

B τον, καὶ νόμον τινὰ, καὶ ἀρχὴν τὰ τῆς εὐταξίας ἔλαβε, καὶ τοὺς παῖδας πρὸ τῶν ἄλλων ἁπάντων ταῦτα ἐπαιδεύομεν, πάντα ἂν ἀπεπήδησε τὰ λυπηρὰ, καὶ μυρίων ἀπηλλάγη κακῶν ὁ βίος ὁ παρὼν, καὶ ὃ περὶ τῆς μελλούσης λέγεται ζωῆς, ὅτι ἀπέδρα ὀδύνη, λύπη, καὶ στεναγμὸς, ἐντεῦθεν ἂν ἐκαρπωσάμεθα πάντες. εἰ γὰρ μήτε χρημάτων, μήτε δόξης ἔρως ἡμᾶς εἰσήει κενῆς, καὶ θάνατον ἢ δεδίειμεν, μὴ τὸ κακῶς παθεῖν βλάβην ἡγούμεθα, ἀλλὰ καὶ κέρδος μέγιστον, μὴ ἀπεχθάνεσθαι, μὴ μισεῖν ᾔδειμεν, οὔτ᾽ ἂν ὑπὸ τῶν ἰδίων πα-

C θῶν, οὔτ᾽ ἂν ὑπὸ τῶν ἀλλοτρίων ἐπολεμήθημέν ποτε, ἀλλ᾽ αὐτῶν τῶν ἀγγέλων ἐγγὺς ἂν τὸ τῶν ἀνθρώπων ἐγένετο γένος. καὶ τίς ἀνθρώπων ταῦτα κατώρθωσε φησίν. εἰκότως ἀπιστεῖς, ἅτε ἐν πόλεσιν οἰκῶν, καὶ ταῖς θείαις βίβλοις οὐχ ὡμιληκώς· εἰ δὲ καὶ τοὺς ἐν ταῖς ἐρήμοις ὄντας, καὶ τοὺς ἐν ταῖς πνευματικαῖς βίβλοις γυμνασθέντας πάλαι ἐγνώκεις, ἔμαθες ἂν, ὅτι καὶ οἱ μοναχοὶ, καὶ οἱ πρὸ τούτων ἀπόστολοι, καὶ οἱ πρὸ ἐκείνων δίκαιοι μετὰ ἀκριβείας ἁπάσης τὴν φιλοσοφίαν ἐπεδείξαντο

D ταύτην. ἵνα δέ σοι μὴ φιλονεικῶμεν, δῶμεν τῶν δευτέρων ἢ τρίτων ἀπ᾽ ἐκείνων γενέσθαι τὸν σόν. οὐδὲ γὰρ οὕτω μικρῶν ἀπολαύσεται ἀγαθῶν, οὐ φθάνει πρὸς Πέτρον ἐλθεῖν, οὐδὲ Παῦλον, ἀλλ᾽ οὐδὲ γενέσθαι αὐτῶν ἐγγὺς, διὰ τοῦτο οὖν αὐτὸν, καὶ τῆς μετ᾽ ἐκείνων ἀποστερήσομεν τιμῆς; ταυτὸν γὰρ ποιεῖς ταῦτα λέγων, ὡς ἂν εἰ ἔλεγες· ἐπειδὴ λίθον τίμιον γενέσθαι οὐκ ἔνι, μενέτω σίδηρος ὢν, καὶ μήτε ἄργυρος γενέσθω, μήτε χρυσός. διὰ τί γὰρ

μὴ καὶ ἐν τοῖς ἔξωθεν πράγμασι τοῦτον ἔχεις τὸν λογισμὸν, ἀλλὰ τὸν ἐναντίον τούτῳ; καὶ γὰρ ἐπὶ λόγων μάθησιν πέμπων, οὐ πάντως αὐτὸν ἐπὶ τοῖς ἄκροις ὄψεσθαι προσδοκᾷς, ἀλλ' ὅμως οὐ διὰ ταῦτα ἀπάγεις τῆς περὶ ταῦτα σπουδῆς, ἀλλὰ πάντα πληροῖς τὰ παρὰ σαυτοῦ, ἀγαπητὸν εἶναι νομίζων ἂν πέμπτον, ἂν δέκατον, ἀπὸ τῶν πρώτων συμβῇ γενέσθαι τὸν υἱὸν, ἐν τῇ τῶν λόγων δυνάμει. καὶ βασιλεῖ δὲ στρατεύοντες τοὺς υἱεῖς, οὐ πάντως ἐπὶ τὸν ὑπάρχων αὐτοὺς ἀναβήσεσθαι προσδοκᾶτε θρόνον. ἀλλ' ὅμως οὐ διακελεύεσθε λῦσαι τὴν ζώνην· ἢ μηδὲ τὴν ἀρχὴν ἐπιβῆναι τῶν βασιλείων, ἀλλὰ πάντα πραγματεύεσθε, ὡς μηδέποτε αὐτοὺς τῆς ἐκεῖθεν διατριβῆς ἐκπεσεῖν, ἀρκεῖν ἡγούμενοι τὸ καὶ ἐν τοῖς μέσοις ἀριθμουμένους ὁρᾶν. τίνος οὖν ἕνεκεν ἐκεῖ μὲν κἂν μὴ τῶν μειζόνων ἐξῇ λαβέσθαι, ὅμως ὑπὲρ τῶν ἐλαττόνων κόπτεσθε, καὶ ταλαιπωρεῖσθε, κἂν τούτοις πάλιν τῆς ἐλπίδος οὔσης ἀδήλου. ἐνταῦθα δὲ ὀκνεῖτε, καὶ ἀναδύεσθε, ὅτι ἐκείνων μὲν πολλὴν ἔχετε τὴν ἐπιθυμίαν, τούτων δὲ οὐδὲ βραχεῖαν. εἶτα αἰσχυνόμενοι τοῦτο ὁμολογῆσαι σκήψεις ἐπενοήσατε, καὶ προφάσεις, ὡς εἴγε ἀληθῶς ἐβούλεσθε, οὐδὲν ἂν ὑμᾶς τούτων ἐκώλυσε. καὶ γὰρ οὕτως ἔχει, ὅτου τις ἂν ἐρᾶν τύχῃ γνησίως, κἂν μὴ τοῦ πρώτου, μηδὲ τοῦ ἀνωτάτω περιγένηται, τοῦ γοῦν μέσου, μᾶλλον δὲ, καὶ τοῦ μετ' ἐκεῖνον μυριάκις ἂν ἕλοιτο ἐπιτυχεῖν. καὶ γὰρ ὁ φίλοινος, καὶ φιλοπότης, κἂν μὴ τὸν ἥδιστον, καὶ ἀνθοσμίαν ἐξῇ λαβεῖν οἶνον, οὐδὲ φαυλοτάτου καταφρονήσει ποτέ. καὶ ὁ φιλοχρήματος πάλιν, κἂν μὴ λίθους τιμίους, μηδὲ χρυσίον, ἀλλ' ἀργύριον αὐτῷ τις παρέχῃ, πολλὴν εἴσεται χάριν. τοιοῦτον γάρ τι ἡ ἐπιθυμία τυραννικόν τι πρᾶγμα, καὶ ἱκανὸν πεῖσαι πάντα τὸν ἁλόντα, ὑπὲρ ὅτου οὖν καὶ παθεῖν, καὶ ὑπομεῖναι. ὥστε εἰ μὴ σκῆψις ταῦτα τὰ ῥήματα ἦν, συμπράττειν ἐχρῆν, καὶ συμπονεῖν. οὐ γὰρ ἐπιθυμοῦντός τι γενέσθαι, οὐ τὸ κωλύειν ἐστὶν, ἀλλὰ τὸ πάντα ποιεῖν ὅπως ἂν γένοιτο. καὶ γὰρ οἱ καθιέντες εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας εἰδότες, ὅτι ἐν πλήθει τοσούτῳ εἰς ἕνα τὰ τῆς νίκης περι-

A in reliquis rebus non eandem habes rationem, ſed penitus contrariam? Nam cum filium tuum ad eloquentiæ aſſequendam diſciplinam abs te dimittis, nō ſummis illum oratoribus antecellētem te viſurum ſperas: nec tamen idcirco eiuſmodi illum ſtudijs deducis: ſatis eum tibi exiſtimans facturum, ſi quintum etiam vel decimū ab his qui in oratoria principes fuerunt, fieri contingat. Cumque ad regiam militiam filios veſtros adſcribendos curatis, non ad ipſa penitus Præfectorum tribunalia conſcenſuros expectatis, nec tamen B ideo baltheum illos ſoluere iubetis, aut ne initio quidem regiam conſcendere: ſed omnia molimini, vti ne illi vnquam regiæ cōmorationi decidant, ſufficere exiſtimantes, ſi vel inter mediocres illos numerari perſpexeritis. Cuius ergo rei gratia illic quidem, etſi maiora conſequi non liceat, ne ſic quidem deſiſtitis: verum vt minora conſequamini elaboratis, ærumnáſque ſubitis, atque iſta facitis cum tamen ſpes nulla certa ſit: hic autē deſidetis, atque torpore lāgueſcitis? Cur, niſi quod illa C quidem vehemēter cupitis, horū vero ne breui quidem deſiderio tangimini? Cúmque iſtud confiteri erubeſcatis, figmenta & occaſiones excogitatis. Itaque ſi quidem planè ac penitus velletis, nihil vobis ad hæc aſſequenda impedimento eſſe potuiſſet. Ita enim ſe res habet, ſi quis aliquid ardenter amet, etſi non illo aut primus fruatur, aut ſolus: vel medio in loco ſtare patietur, atque etiam aliquanto inferiore, dum eo quod amat frui tandem vlla ratione poſſit. Quippe & is qui vino potationiq. addictus fuerit, etſi vinum ſuauiſſimum accipere non poſſit, ne id D quidem quod deterius fuerit, vnquam cōtemnet. Rurſus qui pecuniæ veſano amore flagrauerit, non ſolum ſi quis ei preciosos lapides vel aurum dederit: verum ſi argentum quoque, maximas illi gratias habebit. Tanti nempe eſt concupiſcētia, violentiſſima quidē res, & quę eum quem ſemel ceperit, omnia ſuſtinere & perpeti qualibet ex re, vi ſua poſſit adigere. Itaque niſi eſſet hæc verborū callida tergiuerſatio, cooperādum illis fuerat & collaborandū. Neq; enim ei⁹ eſt, qui aliquid fieri deſideret, id vt ne fiat impedimento eſſe, ſed vt fiat omnia moliri. Nam & hi qui ad Olympiaca certamina deſcēderint, cum probe norint, vnum ex tanta multitudine victorem fore,

laborant tamen atque fatigantur & in ſudoribus & in ærumnis agunt. Etſi nihil ferè hic atque illic ſimile eſſe videatur, non ſolum ob certaminum diſſimillimũ finem, ſed quòd cum ſit neceſſe ibi vnum ſolummodo corona donari: hic non ea præmiorũ eſt ratio, vt alius ſine coronis, alius coronatus abſcedat, ſed quòd cum alius maiore gloria clarioréque laudatione potiatur, alius minore: omnes tamen beati & illuſtres ſunt. Prorſus vero ſi vellemus in ipſis ſtatim initijs effingere ac formare liberos noſtros, atque eis erudiendos tradere, qui illos regere & moderari ſcirent, fieri ſatis poſſet, vt in primo caſtrorum ſtarent ordine. Nunquã enim profectò ſperneret Deus tantam deuotionem & alacritatem animi, tantúmq. ſtudium: ſed ad hanc formandam perficiendámq. ſtatuam, manum quoque ſuam adieciſſet, qua operãte, poſſibile non eſſet quicquam ex his quę fierent, cadere: imò contrà, eſſet impoſſibile illã non ad ſummũ ſplendoris & glorię culmẽ peruenire, ſi modo quod noſtræ partis munus eſt, non negligeremus. Nã ſi mulieres impetrare à Deo valuerunt, vt ad curã liberorum adiutor ſibi & fautor accederet: lõge id magis nos, ſi voluerimus, conſequi poterimus. Et alias quidẽ conſulto omitto: ſunt autẽ permultę, ne liber qui iam claudendus eſt, prolixior fiat, vnam tantum memo-

C.XVIII. rabo. Anna quædam fuit Hebræa

Exemplum Annæ matris Samuelis, filiũ Deo offerentis. 1.Reg.1. 2.

mulier, hæc vnum filiũ cum partu edidiſſet, nec alium iam ſe ſperaret parituram: hunc enim vix tandẽ poſt multas lacrymas acceperat, erat enim ſterilis, viderétque propterea æmulã ſuam ſibi crebrò inſultantẽ, ne ſic quidem quicquam tale paſſa eſt, quale vos: verum cum filium illum genuiſſet, id ſolum tempus eum apud ſe morari permiſit, quo lacte nutriri opus habuit. Cum vero non iam eiuſmodi indigeret alimento, ſumptum ſtatim obtulit Deo, nec iam vt paternã domũ reuiſeret, orauit, ſed ſemper in dei tẽplo ille morabatur, cúmque ſi quando illa videre cupiuiſſet, quippe mater, non ad ſe vocabat filium, ſed ad illũ vnà cum patre aſcẽdebat, illo tanquã reuera donario Deo iã conſecrato abſtinens. Adeò vero magnus & ſtrenuus adoleſcens ipſe factus eſt, vt Deum quũ illã Hebræorũ gentẽ ob effuſam late malitiam execraretur,

A γίνεται, ὅμως κόπτονται, καὶ ταλαιπωροῦσι. καίτοι γε οὐδὲν ἐστιν ἴσον ἐνταῦθα κἀκεῖ· οὐ μόνον διὰ τὸ τῶν ἀγώνων τέλος, ἀλλ' ὅτι ἀνάγκη ἐκεῖ στεφανωθέντα μόνον ἕνα ἀπελθεῖν, ἐνταῦθα δὲ οὐκ ἐν τούτοις ἡ ὑπεροχὴ, καὶ ἡ ἐλάττωσις, ἐν τῷ τὸν μὲν ἀστεφάνωτον ἀναχωρῆσαι, τὸν δὲ ἐστεφανωμένον, ἀλλ' ἐν τῷ τὸν μὲν λαμπροτέρας, τὸν δὲ ἐλάττονος τυχεῖν τῆς ἀνακηρύξεως, πάντας δὲ ὅμως τυχεῖν. ὅλως δὲ, εἴπερ ἐβουλόμεθα καὶ ἐξ ἀρχῆς διαπλάττειν τοὺς παῖδας, καὶ τοῖς βουλομένοις ῥυθ-

B μίζειν παραδιδόναι, οὐκ ἂν ἀπεικὸς αὐτοὺς ἐν τῇ πρώτῃ εἶναι τάξει τοῦ στρατοπέδου. οὐ γὰρ ἂν περιεῖδεν ὁ θεὸς τοσαύτην προθυμίαν, καὶ σπουδὴν, ἀλλ' ἐπέδωκεν ἂν τὴν αὐτοῦ χεῖρα, καὶ ἥψατο τοῦ ἀγάλματος. ἐκείνης δὲ ἐργαζομένης τῆς χειρὸς, ἀμήχανον διαπεσεῖν τι τῶν γινομένων, μᾶλλον δὲ ἀμήχανον μὴ πρὸς ἄκρον λαμπρότητος, καὶ δόξης ἐλθεῖν, μόνον εἰ τὰ παρ' ἡμῶν ἕποιτο. εἰ γὰρ γυναῖκες ἴσχυσαν πεῖσαι θεὸν, συνεφάψασθαι αὐταῖς τῆς τῶν παίδων ἐπιμελείας, πολλῷ μᾶλλον ἡμεῖς, ἂν

C ἐθέλωμεν, τοῦτο δυνησόμεθα. τὰς μὲν οὖν ἄλλας, ὥστε μὴ μακρὸν ποιῆσαι τὸν λόγον, παρήσω, καί τοι πολλὰς ἔχων εἰπεῖν, μιᾶς δὲ μόνον ἐπιμνησθήσομαι. Ανα τις ἦν Ἰουδαία γυνή· αὕτη ἡ Ανα παιδίον ἔτεκεν, καὶ οὐ προσδοκῶσα τέξεσθαι ἕτερον. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο μόλις, καὶ μετὰ πολλῶν ἔτικε τῶν δακρύων· στεῖρα γὰρ ἦν· ὁρῶσα δὲ τὴν ἀντίζηλον αὐτῆς διὰ τοῦτο πολλάκις ἐπεμβαίνουσαν αὐτῇ, οὐδὲ ἔπαθέ τι τοιοῦτον, οἷα ὑμεῖς· ἀλλ' ἐπειδὴ τὸν υἱὸν ἔσχεν ἔνδον, τοσοῦτον εἴασε παρ' ἑαυτῇ μεῖναι χρόνον, ὅσον γαλακτοτροφηθῆναι ἔδει μόνον.

D ἐπειδὴ δὲ οὐκέτι ταύτης ἐδεῖτο τῆς τροφῆς, λαβοῦσα αὐτὸν εὐθέως ἀνέθηκε τῷ θεῷ, καὶ τῆς πατρῴας οὐκέτι ἐπιβῆναι παρεκάλεσεν οἰκίας, ἀλλ' ᾤκει διαπαντὸς ἐν τῷ ναῷ τοῦ θεοῦ, καὶ εἴ ποτε αὐτὸν ἰδεῖν ἐπεθύμησεν, οἷα δὴ μήτηρ, οὐκ ἐκάλει πρὸς ἑαυτὴν τὸ παιδίον, ἀλλ' αὐτὴ πρὸς ἐκεῖνον ἀνέβαινε μετὰ τοῦ πατρὸς, καθάπερ ὄντος ἀναθήματος ἀπεχομένη λοιπόν. καὶ οὕτω γενναῖος καὶ μέγας ὁ νεανίας ἐγένετο ἐκεῖνος, ὡς τὸν θεὸν ἀποστραφέντα τὸ τῶν Ἑβραίων γένος διὰ τὴν κατακεχυμένην κακίαν,

καὶ οὐ

καὶ οὐ χρησμοὺς αὐτοῖς, οὐδὲ ὄψιν τινὰ φαίνοντα λοιπὸν, ἐπισπάσασθαι πάλιν διὰ τῆς ἀρετῆς, καὶ πεῖσαι παρέχειν τὰ αὐτὰ, ἅπερ καὶ πρότερον, καὶ τὴν προφητείαν ἀποπτᾶσαν ἀνακαλέσασθαι πᾶσαν. καὶ ταῦτα ἴσχυσεν οὐκ ἐφ' ἡλικίας γενόμενος, ἀλλ' ἔτι παιδίον ὢν μικρόν. οὐκ ἦν γὰρ φησὶν ὅρασις διαστέλλουσα, καὶ ῥῆμα τίμιον ἦν. ἀλλ' ὅμως καὶ τούτων τοιούτων ὄντων, ἐχρᾶτο αὐτῷ συνεχῶς ὁ θεός. τοσοῦτόν ἐστι κέρδος καὶ τῶν οἰκείων παραχωρεῖν κτημάτων αὐτῷ, καὶ πάντων ἐξίστασθαι, οὐχὶ χρημάτων μόνον, οὐδὲ κτημάτων, ἀλλὰ καὶ τῶν τέκνων αὐτῶν. Εἰ γὰρ ἐπὶ τῆς ἡμετέρας ψυχῆς κελευόμεθα τοῦτο ποιεῖν, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων. τοῦτο καὶ ὁ πατριάρχης ἐποίησεν Ἀβραὰμ, μᾶλλον δὲ πολλῷ μεῖζον, διὸ καὶ μετὰ πλείονος δόξης ἀπέλαβε τὸν υἱόν. καὶ γὰρ τότε μάλιστα ἕξομεν τὰ ἡμέτερα παιδία, ὅταν αὐτὰ τῷ δεσπότῃ παραδῶμεν. πολλῷ γὰρ μειζόνως αὐτῶν ἐκεῖνος προστήσεται, ἐπειδὴ καὶ μειζόνως κήδεται. οὐχ ὁρᾶτε καὶ ἐν ταῖς οἰκίαις τῶν πλουσιωτέρων ταῦτα γινόμενα; καὶ γὰρ ἐκεῖ τοὺς μετὰ πατέρων κάτω οἰκοῦντας, οὐχ οὕτως ὄντας λαμπροὺς ἐστὶν ἰδεῖν, οὐδὲ τοσαύτην ἔχοντας δύναμιν, ὅσους ἂν ἀπὸ τῶν γονέων ἀποστήσαντες οἱ δεσπόται προσνείμωσιν αὐτῶν τῇ διακονίᾳ, καὶ τῇ φυλακῇ τῶν ταμιείων, οὗτοι δὲ καὶ εὐνοίας ἀπολαύουσι πλείονος, καὶ παρρησίας, καὶ τοσοῦτον τῶν ὁμοδούλων εἰσὶ λαμπρότεροι, ὅσον τῶν οἰκετῶν οἱ δεσπόται. Εἰ δὲ ἄνθρωποι περὶ τοὺς διακονουμένους οὕτως εἰσὶ χρηστοὶ, καὶ εὖνοι, πολλῷ μᾶλλον ἡ ἄπειρος ἀγαθότης, τουτέστιν ὁ θεός. ἐάσωμεν τοίνυν αὐτοὺς ὑπηρετεῖν, οὐκ εἰς ναὸν ἄγοντες καθάπερ τὸν Σαμουὴλ, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανὸν, μετὰ τῶν ἀγγέλων, μετὰ τῶν ἀρχαγγέλων. ὅτι γὰρ μετ' ἐκείνων διακονήσονται πάντως, καὶ ὑπηρετήσουσιν οἱ ταύτης ἐπειλημμένοι τῆς φιλοσοφίας, παντί που δῆλόν ἐστι. καὶ οὐχ ἑαυτῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑμῶν μετὰ πλείονος προστήσονται τῆς παρρησίας. εἰ γὰρ τινὲς διὰ πατέρας παραμυθίας ἔτυχόν τινος, πολλῷ μᾶλλον διὰ παῖδας πατέρες. ἐκεῖ μὲν γὰρ τὸ τῆς φύσεως μόνον δικαίωμά ἐστιν· ἐνταῦθα δὲ καὶ τὸ τῆς ἀναστροφῆς, πολλῷ τῆς φύσεως μεῖζον ὄν.

A nec iã illis oracula redderet, nec viſionẽ vllã eis reuelaret, rurſus eximię virtutis meritis attraxerit, perſuaſeritq. ea omnia quæ antea ſolebat exhibere, prophetiã quoque quæ diu auolarat, reſtituere. Nec iſta tũc modo valuit, cũ ad maturã ætatẽ perueniſſet, ſed etiã quũ puer adhuc eſſet. Nõ enim erat, inquit, viſio diſtinguens, & verbũ precioſum erat. Cúmque iſta talia ac tanta eſſent, (1.Reg.3.1.) illũ Deus iugiter alloquio familiari dignabatur, ac per illum frequẽs oracula edebat: tantũ cõfert emolumẽti Deo ſemper quæ poſſederimus concedere, cunctiſq. vt illi placeamus, nos extra-
B neos facere, nõ tantum pecunijs & poſſeſſionibus, ſed ipſis quoque liberis noſtris. Nam ſi hoc in noſtra anima facere iubemur, multo magis in omnib. cæteris. Hoc enim & patriarcha fecit Abrahã: imò vero multò maius aliquid, idcirco lõge etiã maiore cum gloria filiũ recepit. Tũc enim maxime & veriſſime filios habem⁹ noſtros, quũ Deo noſtro illos tradiderimus. Longe quippe ille eos melius & excellentius quã nos moderabitur & reget, quippe qui maiorẽ illorum curam gerat. Nónne id videtis
C in diuitũ quoq. domibus fieri? Nempe enim ibi eos qui domi cum parentibus morãtur, nõ vſque adeò illuſtres, inſigniq; potẽtia pręditos videas: quos autem à parentib. principes abduxerint, ſuóque ſeruitio ac miniſterio accõmodauerint, ęrariiq; cuſtodię pręfecerint, eos videas & ſumma dominorũ beneuolẽtia, & lõge maxima fiducia potiri, tantúmq. cõſeruis eſſe clariores, quantum ſeruis domini excellũt. Sin autem homines miniſterijs & officijs ſuis deditos tanta beneuolẽtia & benignitate proſequũtur, longe id profectò dignius
D & excellẽtius infinita illa bonitas, quæ Deus eſt, faciet. Permittam⁹ ergo illos miniſterio cœleſti famulari, nõ in templũ eos introducẽtes, vt Anna Samuelem, ſed in ipſum cęlũ cum Angelis, cũ Archãgelis diuino miniſterio dicãdos. Quòd enim cum Angelis illi miniſtraturi ſint, qui hanc philoſophiã apprehenderint, omnibus profectò liquet. Tunc ſanè illi nõ tantũ ſuæ, ſed veſtræ quoq. maiore cum fiducia gloriæ felicitatiq. proſpiciẽt. Nã ſi quidã parentũ gratia nõnulla cõſolatione potiti ſunt, multo id magis filiorum cauſa parentes conſequentur. Illic enim naturæ tantũ prærogatiua erat, hic ius etiã educationis accedit, quod natura longe maius & potentius eſt.

Atque ego vobis vtrumque ſcripturæ diuinæ exẽplis confirmabo. Ezechiam 4 Reg. 19. 34. certè inſigni virtute & pietate virum, minus tamen ex virtutum ſuarum conſcientia fiduciæ habentem, quàm vt poſſet aduerſus imminens periculum conſiſtere, paternæ virtutis gratia ſe Deus ſeruare teſtatus eſt. Protegam enim, inquit, ciuitatem iſtam, vt ſeruem eam propter me, & propter Dauid puerum meũ. Paulus item quum ad Timotheum de parentibus ſcriberet, aiebat: 1. Tim. 2. Quoniam ſalui fient per filiorũ generationem, ſi permanſerint in fide & dilectione & ſanctificatione cũ caſtitate. Iob quoq. ſanctiſſimũ virum, quum ex virtutibus reliquis ſcriptura collaudet, quod fuerit iuſtus, quòd verax, quòd religioſus, quòd pius, tũ ex eo maxime quòd filiorum optime nutriendorum habuerit ſummam diligentiam. Non enim ea cura vrebatur, vt aurũ illis copioſiſſimum acquireret, nõ vt humana gloria verẽdos & illuſtres cerneret: ſed quid ille tandẽ requirebat? audi quid Iob 1. 5. ſcriptura dicat: Quum cõſummati, inquit, eſſet dies cõuiuij illorũ, mittebat Iob, & purificabat eos, conſurgénſque diluculo offerebat pro eis ſacrificia ad numerum ipſorum, vitulũmq. vnum pro peccatis, pro animabus eorum. Dicebat enim Iob in corde ſuo: Ne forte filij mei in mẽte ſua mala cogitauerint aduerſus Deum. Vllane iam nobis erit excuſatio, eiuſmodi ſcelus admittere audentibus, quando is qui ante gratiã, ante legem fuit, qui nullo ſacrarum literarum magiſterio inſtructus erat, tantam filiorum oſtẽdit geſſitque prouidentiam, vt de incertis quoq. eorum & occultis tremeret pauerétq. delictis? Quænã nos iã excuſabit ratio, qui cũ ſimus ſub gratia, cũ tantis & tã inſignibus magiſtris potiamur, quũ eiuſmodi exẽplis abundemus, tótq. monitis erudiamur, nõ modo pro occultis incertiſque filiorũ peccatis nõ metuimus, verũ aperta quoq. & manifeſta contemnimus? Nec iſta ſaltẽ pernicie contenti, ſi qui eos emẽdare voluerint, eos vndiq. reijcimus, exagitamꝰ, affligimus. Abraham quoque ſimul, vt dictũ, eſt cũ cætera recte facta cõmendãt, tũ iſtud quoque clariſſimũ facit.

CAP. XIX *Cohortatio ad parẽtes, vt filios ad religionẽ ac pietatẽ informent, ac rectè educent.*

Igitur cũ tanta ſummorũ virorũ teneamus exẽpla, paremus Deo miniſtros idoneos & probatiſſimos famulos. Nã ſi is qui vel athletas ciuitatibus nutrit, vel exercet ad regis obſequiũ milites, maximis honoribus fruitur: quanta nos munera, quot coronas accepturi ſumus,

A καὶ ταῦτα ὑμῖν ἀμφότερα ἀπὸ τῶν θείων πιστώσομαι γραφῶν. τὸν γὰρ Ἐζεκίαν ἐνάρετον μὲν ὄντα, καὶ εὐσεβῆ, οὐκ ἔχοντα δὲ τοσαύτην παῤῥησίαν ἀπὸ τῶν κατορθωμάτων, ὥστε καὶ πρὸς τοσοῦτον κίνδυνον στῆναι, ἀπὸ τῆς τοῦ πατρὸς ἔφησε σώζειν ἀρετῆς ὁ θεός. ὑπερασπιῶ γάρ φησι τῆς πόλεως ταύτης τοῦ σῶσαι αὐτὴν δι' ἐμὲ, καὶ διὰ Δαυὶδ τὸν παῖδά μου. καὶ Τιμοθέῳ δὲ περὶ γονέων ἐπιστέλλων ἔλεγεν ὁ Παῦλος· ὅτι σωθήσονται διὰ τεκνογονίας, ἐὰν μείνωσιν ἐν πίστει, καὶ ἀγάπῃ, καὶ ἁγιασμῷ μετὰ σωφροσύνης. B καὶ τὸν Ἰὼβ δὲ ὥσπερ ἀπὸ τῶν ἄλλων ἐπῄνεσεν ἡ γραφὴ, οἷον ὅτι δίκαιος, καὶ ἀληθινὸς, καὶ θεοσεβὴς ἦν, οὕτω καὶ ἀπὸ τῆς περὶ τοὺς παῖδας ἐπιμελείας. αὕτη δὲ ἦν οὐ χρυσὸν συνάγειν αὐτοῖς, οὐδὲ ἐπιδόξους ποιεῖν, καὶ λαμπροὺς, ἀλλὰ τί; ἄκουσον τῆς γραφῆς λεγούσης· ὅταν συνετελέσθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ πότου αὐτῶν, ἀπέστελλεν Ἰὼβ, καὶ ἐκαθάριζεν αὐτοὺς, καὶ ἀνιστάμενος τὸ πρωῒ προσέφερε περὶ αὐτῶν θυσίαν κατὰ τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν, καὶ μόσχον ἕνα περὶ ἁμαρτίας τῶν ψυχῶν αὐτῶν. ἔλεγε γὰρ Ἰὼβ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, C μή ποτε οἱ υἱοί μου ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτῶν κακὰ ἐνενόησαν πρὸς τὸν θεόν. ἆρα ἔσται τις ἡμῖν ἀπολογία λοιπὸν τοιαῦτα τολμῶσιν; εἰ γὰρ ὁ πρὸ τῆς χάριτος, ὁ πρὸ τοῦ νόμου, ὁ μηδεμιᾶς ἀπολαύσας διδασκαλίας τοσαύτην τῶν παίδων ἐποιεῖτο πρόνοιαν, ὡς καὶ ὑπὲρ τῶν ἀδήλων τρέμειν ἁμαρτημάτων, τίς ἡμᾶς ἐξαιρήσεται τοὺς ἐν τῇ χάριτι τοὺς καὶ τοσούτων διδασκάλων τετυχηκότας, τοὺς τοιαῦτα ὑποδείγματα ἔχοντας, καὶ τοσαύτας παραινέσεις, οὐ μόνον ὑπὲρ τῶν ἀδήλων δεδοικότας, ἀλλὰ καὶ D τῶν δήλων καταφρονοῦντας, καὶ οὐ καταφρονοῦντας μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς βουλομένους αὐτὰ διορθοῦν ἐλαύνοντας; καὶ τὸν Ἀβραὰμ δὲ, καθάπερ ἔφθην εἰπὼν, μετὰ τῶν ἄλλων κατορθωμάτων, καὶ τοῦτο λαμπρὸν ἐποίει. τοσαῦτα οὖν ἔχοντες ὑποδείγματα, κατασκευάζωμεν τῷ θεῷ διακόνους, καὶ λειτουργοὺς δοκίμους. εἰ γὰρ ἀθλητάς τις πόλεσι τρέφων, ἢ στρατιώτας βασιλεῦσιν ἀσκῶν μεγάλῃ τιμηθήσεται τιμῇ, πόσων ἡμᾶς εἰκὸς λαβεῖν δωρεῶν, οὕτω γενναίους,

καὶ μεγάλους ἄνδρας, μᾶλλον δὲ ἀγγέλους τῷ θεῷ τρέφοντας; πάντα οὖν πραγματευώμεθα, ὥστε αὐτοῖς ἀφεῖναι τὸν τῆς εὐσεβείας πλοῦτον, τὸν μένοντα, καὶ συναποδημοῦντα, καὶ οὐκ ἐνταῦθα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ μέγιστα ὀνῆσαι δυνάμενον. ὁ γὰρ βιωτικὸς οὔτε συμμεταστήσεται, καὶ ἐνταῦθα δὲ προαπολεῖται, καὶ τοὺς ἔχοντας πολλάκις προσαπολεῖ· οὗτος δὲ καὶ ἐνταῦθα κἀκεῖ βέβαιος ἔσται, καὶ διατηρήσει μετὰ πολλῆς ἀσφαλείας τοὺς κεκτημένους αὐτόν. καὶ γὰρ οὕτως ἔχει· ὁ μὲν τὰ ἐν τῇ γῇ προτιμῶν τῶν πνευματικῶν, κἀκείνων ἐκπεσεῖται, καὶ τούτων· ὁ δὲ τῶν οὐρανίων ἐπιθυμῶν, καὶ τῶν ἐπὶ γῆς τεύξεται πάντως. οὐκ ἐμὸς οὗτος ὁ λόγος, ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ ταῦτα παρέχειν μέλλοντος κυρίου. ζητεῖτε γάρ φησι βασιλείαν τοῦ θεοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν. τί ταύτης ἴσον γένοιτ' ἂν τῆς τιμῆς; φρόντιζέ φησιν ὑπὲρ τῶν πνευματικῶν, ἐμοὶ δὲ ἄφες πάντα τὰ σά. ὥσπερ ἂν εἴ τις πατὴρ φιλόστοργος οἰκίας ἐπιμέλειαν, καὶ οἰκετῶν προστασίαν, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων μεταχειρίζοιτο, τῷ παιδὶ φιλοσοφίᾳ μόνῃ σχολάζειν παραινοίη· οὕτω δὴ καὶ ὁ θεός. πειθώμεθα τοίνυν, καὶ ζητῶμεν τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, καὶ οὕτω πανταχοῦ τούς τε παῖδας ὀψόμεθα, καὶ αὐτοὶ μετ' ἐκείνων ἐσόμεθα, διὰ τῶν μελλόντων, καὶ οὐρανίων ἐρῶντες μόνον. ταῦτα πειθομένοις νῦν ὑμῖν, μέγας οὗτος ὁ μισθός, ἀντιλέγουσι δὲ καὶ ἀπειθοῦσι, χαλεπωτέρα ἡ τιμωρία. οὐ γὰρ ἔνι καταφυγεῖν εἰς ἀπολογίαν, οὐδὲ εἰπεῖν, ὅτι ὁ ταῦτα διδάσκων οὐδεὶς ἦν. μάλιστα μὲν οὖν καὶ πρὸ τῶν ἡμετέρων λόγων, ἡ ἀπολογία αὕτη ἀνῄρητο, τῆς τε φύσεως ἐχούσης ἀκριβὲς τὸ κριτήριον τῶν καλῶν, καὶ τῶν οὐ τοιούτων, τῆς τε φιλοσοφίας ταύτης πανταχοῦ προκειμένης, τῶν τε ἐν τῷ βίῳ κακῶν, ἱκανῶν ὄντων, καὶ τοὺς σφόδρα ἐρῶντας αὐτοῦ, πρὸς τὴν ἐρημίαν ἐλάσαι. καὶ σιγώντων μὲν οὖν, ὅπερ ἔφην, τὰ τῆς ἀπολογίας ἀνῄρητο· νυνὶ δὲ πολλῷ πλέον μετὰ τοὺς μακροὺς λόγους τούτους, καὶ τὴν τοσαύτην παραίνεσιν, τήν τε ἀπὸ τῶν πραγμάτων, τήν τε σαφεστέραν τὴν ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν.

qui tã magnos & eximios viros, dicam verius angelos, Deo educamus? Omnia ergo faciamus, cunctáq. moliamur, vt eis inſignes pietatis opes relinquamus, quæ ſolæ permanent nobiſcum, excedentéſq. è vita comitantur, neque hac in vita ſolum, ſed in illa etiam maximo nobis vſui erunt, ſummáque conferent emolumenta. Nam ſeculi quidem diuitiæ, neque excedẽtes è vita comitantur, & hic nonnunquam nos deſerunt, poſſeſſoréſq. ſuos crebro perdiderunt: iſtæ autẽ diuitiæ & in vita & poſt mortem firmę ſtabiléſque perdurant, eóſq. qui ſe poſſederunt tutos inuiolatóſque ſeruabunt. Ita enim ſe res habet, vt is quidem qui terrena ſpiritualibus præfert, & illis decidat & iſtis: qui autem cęleſtiũ deſiderio tenetur, terrenis etiã omnino potiatur. Nec iſta mea oratio eſt, ſed eius, qui hæc prębiturus eſt, Domini. Quærite enim, inquit, regnum Dei, & hæc omnia apponentur vobis. Matt.6.33 Quid huic honori par vlla ratione eſſe poſſit? Curam inquit, gere ſpiritualium rerum, mihi vero tua omnia permitte. Ac ſi pater aliquis indulgentiſſimus & & domus curam & familiæ regimen, aliarúmq. rerum omnium adminiſtrationẽ ipſe ſibi aſſumeret, filiúmq. ſuũ, vt philoſophiæ ſolum operã daret, admoneret: ita profectò Deus quoque. Pareamus illi igitur, inquiramúſq. cœlorũ regnũ: ſicq. & filios noſtros probatiſſimos videbimus, & ipſi vnà ex illorũ præclaris actib[9] illuſtriores erimus, boniſq. etiã præſentib. fruemur, ſi futura tantũ & cœleſtia diligam[9]. Iſta vobis, ſi quidẽ obtẽperare volueritis, maxima pręmia cõferent, ſummámq. mercedẽ: ſin autẽ reluctari, atq. eis minime parere perſtiteritis, grauiores cruciatus. Neque enim vllus iam excuſationi locus erit, vt tergiuerſari & colligere figmẽta valeatis, aut dicere neminẽ fuiſſe à quo iſta diſceretis. Certè enim ante noſtrã quoque admonitionem hæc omnis excuſatio ſublata erat, quum habeat natura ipſa diligentiſſimũ bonorum malorúmque iudicium, iſtáque philoſophia vbiq. propoſita ſit omnibus: tantáq. ſint præterea vitę pręſentis incommoda & mala, vt eos quoque qui illam vehemẽter amant, ab ea ad ſolitudines fugare ſufficiant. Igitur, vt dixi, etiam ſi ipſi taceremus, omnis excuſatio ſublata eſſet: nunc vero multo id magis cõtinget poſt iſtos adeò prolixos libros, támq. longã admonitionẽ, quã ex rebus ipſis, & quæ etiam illuſtrior eſt, quam ex diuinis literis fecimus.

Nempe enim etſi domi remorantes poſſibile eſſet non penitus corrumpi & perire, ſed vel inter extremã electorum ſortem numerari, ne ſic quidem ſupplicia euadere poſſemus: cum & his qui ad diligentioris delectum vitæ properant, impedimento fuiſſemus, & eos mundanis rebus obligatos teneamus, qui ad cœlum euolare cupiunt, atque in auras veræ libertatis emergere. Cum vero iſtud poſſibile non ſit, ſed omnino pereundum conſtet, & de extremis periculum immineat: quam tandem veniam, quam excuſationem habituri ſumus, qui non modo noſtrorum peccatorum, ſed eorum etiã quæ poſtea filij peccauerint, pœnas in noſmetipſos acerbiſſimas attrahimus? Neque enim eos ita punitũ iri exiſtimo pro his, quæ deliquerint ad mundanos fluctus violenter attracti, vt vos qui hanc inuitis illis & renitentibus neceſſitatem impoſuiſtis. Nam ſi ei qui vnum ſcandalizat, cum mola in mare præcipitari expedit: quæ tandẽ pœna, qui cruciatus illis ſatis erunt, qui ſæuitiã tantam & immanitatẽ in liberos proprios oſtendunt? Quocirca moneo, atque obteſtor, velitis aliquid de contentione remittere, & eſſe philoſophorum filiorum patres. Neq; enim dicere debetis, quod audio plurimos tergiuerſantes dicere. Quidnã vero iſtud eſt? Quum videremus, inquiunt, eos ad finem peruenire nõ poſſe, iſtud prohibuimus. Etiãſi enim hoc apertiſſime nouiſſes, nec eſſet iſta fallax cõiectura: plurimi quippe ex his qui lapſuri putabãtur firmiter ſteterunt: quãuis tamẽ id omnino præſciuiſſes, ne ſic quidẽ illum ab inſtituto retrahere debueras. Neque enim ſi quẽ cadere incipientẽ, anticipãtes lapſum, ipſi præcipitaremus, id nobis ad excuſationem ſatis eſſet, ſed ipſum hoc nos in primis cõdemnaret. vt quid enim tu non permiſiſti illius magis negligentia ruinam illam cõtingere, ſed præueniẽs alterius peccatum rapuiſti, cunctáque in tuum caput cõuertiſti? Quinimò ne permittere quidem vt ea ruina contingeret, debebas. Cur enim nõ omnia feciſti, vt nõ rueret filius tuus? Itaque idcirco maxime extrema animaduerſione dignus es, quòd ſciebas illũ ruiturũ. Qui enim ruinã præſciebas, nõ illũ deijcere, ſed manum porrigere debueras, ſtudiũmq. maximũ oſtendere, vt is qui ruiturus videbatur, fortiter perſiſteret,

Matt. 18. 6

Cap. XX. *Excuſatio & prætextus eorum, qui ab ingreſſu religionis auertunt.*

A καὶ εἰ μὲν ἦν οἴκοι μένοντας, μὴ διαφθαρῆναι τέλεον, ἀλλὰ τὴν γοῦν ἐσχάτην τάξιν τῆς σωτηρίας λαχεῖν, μάλιστα μὲν οὐδὲ οὕτως ἂν τὴν κόλασιν διεφύγομεν, τοὺς ἐπὶ βίον ἀκριβέστερον βαδίζειν ἐπιχειροῦντας κωλύοντες, καὶ ἐν τοῖς βιωτικωτέροις κατέχοντες πρὸς τὸν οὐρανὸν πτῆναι ἐπιχειροῦντας. ὅταν δὲ μηδὲ τοῦτο ἐξῇ, ἀλλ' ἀνάγκη πάντως ἀπολέσθαι, καὶ περὶ τῶν ἐσχάτων ὁ κίνδυνος ᾖ, τίνα συγγνώμην ἕξομεν, τίνα δὲ ἀπολογίαν, οὐ μόνον τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων, ἀλλὰ καὶ τῶν μετὰ ταῦτα B τοῖς παισὶν ἁμαρτανομένων τὰς εὐθύνας ἐφ' ἑαυτοὺς ἕλκοντες χαλεπωτέρας; οὐ γὰρ οὕτως ἐκείνους οἶμαι τιμωρηθήσεσθαι ὑπὲρ ὧν πταίσωσι μετὰ ταῦτα, εἰς τὸν κλύδωνα τοῦτον καταποντισθέντες, ὡς ὑμᾶς τοὺς τὴν ἀνάγκην αὐτοῖς ταύτην ἐπιθεμένους. εἰ γὰρ τῷ ἕνα σκανδαλίζοντι συμφέρει μετὰ μύλης καταποντισθῆναι εἰς τὴν θάλασσαν, τοῖς τὴν ὠμότητα ταύτην, καὶ ἀπήνειαν εἰς τοὺς παῖδας ἐνδεικνυμένοις, ποία τιμωρία ἀρκέσει καὶ κόλασις;

Διὸ παρακαλῶ καθυφεῖναι τῆς φιλονεικίας, καὶ γενέσθαι φιλοσόφων παίδων πατέρας. C οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνό ἐστιν εἰπεῖν, ὅπερ ἀκούω πολλοὺς σκηπτομένους. τί δὲ τοῦτό ἐστιν; ἀδυνατοῦντας φησὶν εἰδότες πρὸς τὸ τέλος ἐλθεῖν, ἐκωλύσαμεν διὰ τοῦτο. εἰ γὰρ καὶ προῄδεις τοῦτο σαφῶς, καὶ μὴ στοχασμὸς τὸ πρᾶγμα· πολλοὶ γὰρ καὶ τῶν πεσεῖσθαι προσδοκηθέντων ἔστησαν· πλὴν ἀλλ', εἰ καὶ σφόδρα προῄδεις, οὐδὲ οὕτως αὐτὸν καθέλκειν ἐχρῆν· οὐδὲ γὰρ εἴ τινας πίπτειν μέλλοντας λαβόντες ὑποσκελίσαιμεν, ἀρκεῖ τοῦτο πρὸς ἀπολογίαν ἡμῖν· ἀλλ' αὐτὸ δὴ τοῦτο μάλιστά ἐστι τὸ κα- D ταδικάζον ἡμᾶς. διὰ τί γὰρ μὴ συνεχώρησας τῆς ἐκείνου ῥαθυμίας γενέσθαι τὸ πτῶμα, ἀλλὰ προλαβὼν ἥρπασας τὴν ἁμαρτίαν, καὶ τὸ πτῶμα ἤγαγες ἐπὶ τὴν σὴν κεφαλήν; μᾶλλον δὲ οὐδὲ συγχωρῆσαι ἐχρῆν. διὰ τί γὰρ μὴ πάντα ἔπραξας ὑπὲρ τοῦ μὴ πεσεῖν τὸν υἱόν; ὥστε ἐπειδὴ μάλιστα ᾔδεις ὅτι πεσεῖται, διὰ τοῦτο μάλιστα τιμωρίας εἶ ἄξιος. τὸν γὰρ τοῦτο προειδότα, οὐχὶ καταβάλλειν, ἀλλὰ χεῖρα ὀρέγειν χρή, καὶ μείζονα ἐνδείκνυσθαι τὴν σπουδὴν ὑπὲρ τοῦ τὰ μέλλοντα πταίειν, στῆναι γενναίως·

Digitized by Google

A εἴτ' ἔμελλε γενέσθαι, εἴτε μή. τὰ γὰρ παρ' ἡμῶν ἅπαντα πληρῶσαι δεῖ, κἂν ἕτεροι μηδὲν μέλλωσι καρποῦσθαι παρ' ἡμῶν. τίνος ἕνεκεν; καὶ διὰ τί; ἵνα μηκέτι πρὸς ἡμᾶς, ἀλλὰ πρὸς ἐκείνους ὁ λόγος ᾖ τοῦ θεοῦ. ὅπερ καὶ αὐτὸς ἔλεγεν ἐγκαλῶν τῷ μηδὲν εἰς τὸ τάλαντον ἐργασαμένῳ· ἔδει γάρ σε, φησὶ, καταβαλεῖν τὸ ἀργύριόν μου τοῖς τραπεζίταις· κἀγὼ ἐλθὼν μετὰ τόκου ἂν ἀπῄτησα αὐτό. πειθώμεθα τοίνυν τῷ ταῦτα παραινοῦντι, ἵνα καὶ τὴν τιμωρίαν ἐκφύγωμεν. οὐ γὰρ δὴ καὶ τὸν θεὸν μετὰ τῶν ἀνθρώπων παραλογίσασθαι B δυνάμεθα, τὸν ἐρευνῶντα τὰς καρδίας, καὶ πάντα εἰς μέσον ἄγοντα· καὶ πανταχοῦ τῆς τῶν παίδων ὑπευθύνους ποιοῦντα σωτηρίας ἡμᾶς. εἰ γὰρ ὁ μὴ καταβαλὼν τὸ ἀργύριον τοσαύτην ἔδωκε δίκην, ὁ καὶ τοὺς καταβαλεῖν βουλομένους κωλύων, τί πείσεται; οὐδὲ γὰρ κατακυλισθέντων τῶν παίδων εἰς τὰ τοῦ βίου πράγματα ἐκ τῆς ἡμετέρας συμβουλίας, ἀλλὰ καὶ γενναίως ἐνεγκόντων τὴν προσβολὴν, καὶ τὰ ὄρη καταλαβόντων πάλιν ἡ αὐτὴ κείσεται κόλασις τοῖς διακωλῦσαι βουλομένοις αὐτούς. ὥσπερ γὰρ ὁ πρὸς φιλοσοφίαν ἄ- C γων, εἴτε πείσῃ, εἴτε μὴ πείσῃ, ἀπηρτισμένον ἔχει τὸν μισθὸν, οὕτω καὶ ὁ διαφθεῖραι βουληθεὶς, ἂν τελέσῃ, ἄν τε μὴ τελέσῃ, τὴν αὐτὴν ὑποστήσεται δίκην· τὸ γὰρ αὐτοῦ πᾶν καὶ οὗτος ἐπλήρωσεν, ὥστε κἂν μηδὲν ἰσχύσητε πρὸς τὸ ὑποσκελίσαι, καὶ καθελεῖν τὰ γενναῖα τῶν παίδων φρονήματα, τῆς γοῦν ἐπιχειρήσεως μόνης τοσαύτην δώσετε δίκην, ὅσην οἱ καθελόντες ἐκεῖθεν αὐτούς. ταῦτ' οὖν ἐννοήσαντες ἅπαντα, καὶ τὰς σκήψεις ἀφέντες πάσας, σπουδάσωμεν γενναίων παίδων γενέσθαι D πατέρες, Χριστοφόρων οἰκοδόμοι γενέσθαι ναῶν, ἀθλητῶν ἐπουρανίων ἐπιμεληταὶ, ἀλείφοντες, ὀρθοῦντες, πάντοθεν ἐργάζεσθαι τὴν ὠφέλειαν αὐτοῖς, ἵνα καὶ τῶν στεφάνων αὐτοῖς ἐκεῖ κοινωνήσωμεν. ἂν δὲ φιλονεικῆτε, οἱ παῖδες μὲν ἂν ὦσι γενναῖοι, καὶ ἀκόντων ὑμῶν ἐπὶ ταύτην ἥξουσι τὴν φιλοσοφίαν, καὶ πάντων ἀπολαύσονται τῶν ἀγαθῶν, ὑμῖν δὲ περιέσται τὸ μυρίαν κόλασιν ἑαυτοῖς συναγαγεῖν, καὶ τότε ἐπαινέσαι τὰ παρ' ἡμῶν εἰρημένα, ὅτε τῶν ἐπαίνων ὄφελος ὑμῖν οὐδέν.

A ſiue ille poſtea ſtare firmiter duraret, ſiue non. Nos enim cũcta partium noſtrarum munera exequi atque implere conuenit, etiamſi illi nihil ex noſtra diligẽtia & ſtudio fuerint lucrati. Cuius rei gratia? & vt quid? Vt nõ iam aduerſum nos Deus ſententiam ferat, ſed aduerſus illos. Quod & ipſe eum qui talento accepto nihil operatus fuerat, criminãs dicebat: oportebat enim, inquit, te pecuniam meam deponere ad nũmularios, & ego veniẽs cum fœnore exegiſſem illã. Obtemperemus igitur iſta monita edenti, vt cruciatus quoq. B quos ille cõminatus eſt, effugere poſſimus. Neque enim ſanè Deum cum hominibus ludere poterimus, qui cordiũ ſcrutatur arcana, & omnia in lucem adducit: qui vbique etiã ſalutis filiorum reos parentes conſtituit. Nam ſi is qui pecuniam deponere neglexit, tanta ſeueritate punitus eſt: quid ille patietur, qui deponere volentibus impedimẽto fuit? Non ſolum enim ſi ad mundi ſtrepitum filij veſtro cõſilio deuoluti fuerint, ſed & ſi fortiter impetum tulerint, montéſq. occuparint, eadẽ vobis ſupplicia ſunt conſtituta. Sicut enim qui C ad philoſophiã hortari pergit, ſiue ille perſuadeat, ſiue non, perfectam conſequitur integerrimámque mercedem: omne enim quod erat ſui muneris impleuit: ita & qui aliquem perdere voluerit, ſiue illũ læſerit, ſiue non læſerit, eadẽ animaduerſione punietur: & hic enim cuncta quæ potuit, fecit. Itaque etſi nihil valueritis ad deijciendos ac peruertendos fortes filiorum animos, huius tamẽ iniquiſſimi conatus tantas pœnas dabitis, quantas, ſi, id quod cupiebatis, ex propoſito illos deieciſſetis. Hæc igitur vniuerſa cogitãtes, cunctiſ- D que cauillationibus omiſſis, curemus effici nobilium fortiúmq. filiorum patres, templorúmq. Chriſtiferorũ fabri, pugilúmque cœleſtium curatores, vngentes, erigentes, & vndique cõmodis illorũ conſulentes, vt coronarum quoque participes eſſe mereamur. Sin autẽ vos contẽderitis, filij quidem ſi fuerint egregia virtute præditi, etiamſi nolueritis, ad hanc peruenient philoſophiam, ſempiterniſque gaudijs fruentur, vos autem infinitos vobis ipſis cruciatus congeretis, túneq. ea quę à nobis dicta ſunt, laudabitis, quũ ex eiſce laudibus nihil commodi conſequi poteritis.

Matth. 25. 27.

REVERENDO IOANNI BELLAIO EPISCOPO PARISIORVM

GERMANVS BRIXIVS.

EGO, antiſtes optime, quum me intelligerem iampridem in ære tuo eſſe, cogitarémque, quo potiſsimum munuſculo, ex ijs opibus ſumpto, quæ in cenſu meo in primis eſſent, poſſem tibi non dico contracta nomina diſſoluere (quî enim id poſsim?) ſed probatum ſaltem, ac teſtatum facere, quæ tu mihi olim beneficia largiter contuliſſes, ea te homini, ſi minus meritò, at neque ingrato, neque immemori contuliſſe, mihi commodum Chryſoſtomus meus (meum hic appello, in cuius ſcilicet lectione ſtudia nunc noſtra omnia ſunt) de immenſo eloquentiæ ac doctrinæ ſuæ theſauro ſuppeditat, quod tibi maxime omnium conueniens munus offeram. Liber eſt vt breuis, ita certe elegans, vt ſunt authoris illius ſcripta omnia, in quo quidem verum monachum, eúmque, qui cum pietatis Chriſtianæ amore, ſacrarum literarum ſtudia coniunxit, cum mundi huius principibus confert, oſtendens interim illius felicitate, principum, diuitum, ac nobilium quorumuis felicitatem longe inferiorem. Quem ego libellum quum è Græco in Latinum vertiſſem, tibi non Epiſcopo modo, & Pariſiorum Epiſcopo, ſed & varijs monachorum cœnobiis præfecto nuncupare, ac propter te in hominum manus emittere placuit: vt habeant, qui verè monachi ſunt (quos multos hodie eſſe non ambigimus, ex tot ordinis illius ſodalitiis) grauiſsimum, non cuiuſlibet, ſed Chryſoſtomi, hoc eſt, autoris & eloquentiſsimi & ſanctiſsimi teſtimonium, id ſe vitæ genus inſtituiſſe, quod non tantum non ſuppudendum, ſuppænitendúmque, ſed magnifaciendum, & vel ſummorum quorumque regum amplitudini ac ſplendori anteponendum ſit, poſsintque ijdem quaſi ad trutinam quandam, eámque iuſtiſsimam digne felicitatem ſuam appendere, metiri, agnoſcere. Te itaque, pontifex digniſsime, non modo hortor, vt libellum ipſum per intermittentium iſtorum negociorum internalla legendum in manus ſumas, verùm etiam ad eos omneis, qui in illis tuis cœnobijs degunt, monaſticam, quam dixi, vitam profeſsi, multis exemplaribus mittendum cures. Sic enim intelligent te, vel in maximis iſtis occupationibus, quibus tu diebus ac noctibus pro republica diſtringeris, à Franciſco rege inter eos perpaucos adlectus, quos ille in ſanctioris ſecretioriſque conſilij ſui album adſcriptos eſſe voluit: ſic, inquam, intelligent illi, te paſtorem ſuum, per id etiam tempus, quo præſentia tua, per publicas iſtas curas, frui non poſſunt, ſui curam ac ſtudium adeo non abieciſſe, vt ipſos etiam ſummopere cupias ſic ad virtutis ac religionis Chriſtianæ cultum compoſitos eſſe, vt ad eam tandem aſpirare felicitatem poſsint, quam illis diuus Ioannes Chryſoſtomus, non in hac ſolum, ſed in ea quoque, quæ nos poſt obitum manet vita promiſſam eſſe elegantiſsimo hoc libello pronunciat. Vale, & hoc tibi veluti animi erga te mei pignus, ac monumentum habe, donec maiori tecum munere agens, benignitatis tuæ erga me prolixitatem, ſi non omni, at aliqua tamen parte remunerer. Ex Bertocuriano noſtro, Calend. Ianuarijs, M. D. XXXIII.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΣΥΓΚΡΙΣΙΣ βασιλικῆς δυναστείας, καὶ πλούτου, καὶ ὑπεροχῆς, πρὸς μοναχὸν συζῶντα τῇ ἀληθεστάτῃ, καὶ κατὰ Χριστὸν φιλοσοφίᾳ.

Ὁρῶν ἐγὼ τοὺς πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων τὰ δοκοῦντα εἶναι καλὰ μᾶλλον ἀγαπῶντάς τε καὶ θαυμάζοντας, ἢ τὰ φύσει χρηστά, καὶ ὡς ἀληθῶς ἀγαθά, ἀναγκαῖον εἶναι νομίζω περὶ ἑκατέρων βραχεῖς ποιήσασθαι τοὺς λόγους, καὶ παραθεῖναι νῦν ἀλλήλοις τά τε καταῤῥαθυμημένα παρὰ πολλοῖς, τά τε πολλῆς τυγχάνοντα σπουδῆς, ἵνα μαθόντες ὃ διαφέρει ἑκατέρων, τὰ μὲν ὡς ἄξια σπουδῆς καὶ σωτηρίας περὶ πολλοῦ ποιησώμεθα, τῶν δὲ καταφρονεῖν παιδευθῶμεν ὡς οὐδενὸς ἀξίων. B C Ἐκείνων ἀγαπᾶται μὲν πλοῦτος καὶ δυναστεία, καὶ ἀρχή, καὶ δόξα, καὶ μακαρίζουσιν οἱ πολλοὶ τοὺς τῶν ἐθνῶν ἄρχοντας, καὶ φερομένους ἐπὶ λαμπρῶν ὀχημάτων, καὶ κηρύκων βοῆς ἀπολαύοντας, καὶ δορυφορίας πολλῆς, καταφρονεῖται δὲ τῶν φιλοσοφούντων ὁ βίος, καὶ τὴν μονήρη δίαιταν ᾑρημένων· κἀκεῖνοι μὲν φανέντες πρὸς ἑαυτοὺς ἐπιστρέφουσι τὸν δῆμον, οὗτοι δὲ φανέντες, οὐδενὸς ὀφθαλμούς, ἢ κομιδῇ γε ὀλίγων πρὸς ἑαυτοὺς ἕλκουσι. καὶ τούτων μὲν οὐδεὶς ἂν ἐπιθυμήσειε γενέσθαι D ὅμοιος, ἐκείνων δὲ ἅπαντες, καίτοι γε δυναστείαν μὲν κτήσασθαι, καὶ ἀρχὴν ἔθνους λαβεῖν χαλεπόν τι καὶ τοῖς πολλοῖς ἀδύνατον, καὶ πολλῶν ἂν δεηθείη χρημάτων ὁ τῆς ἀρχῆς ἐραστής, τὸ δὲ μονήρη βίον ἑλέσθαι, καὶ τῇ τοῦ θεοῦ λατρείᾳ συζῆν, πᾶσιν ὁμοίως εὔπορόν τι, καὶ ῥᾴδιον. καὶ τῆς μὲν ἀρχῆς ἡ κτῆσις τῷ βίῳ τούτῳ συναφαιρεῖται, μᾶλλον δὲ καὶ ζῶντας ἀπολιμπάνει τοὺς ἑαυτῆς ἐραστάς·

IOANNIS CHRYSOSTOMI LIBELLVS, IN quo confert eum, qui in veriſſima ac Chriſtiana philoſophia vitam degit monaſticam, cum ſummo quoque mundi huius principe, Germano Brixio Altiſſiodorenſi interprete.

EGO quum intuear ex hominibus complures quæ bona eſſe videntur, ea maiori & amore, & admiratione ſectari, quàm quæ natura ac veriſſimè bona ſunt: neceſſarium eſſe reor, breui oratione de vtriſque hic agere, & componere inter ſe tum quæ vulgo neglectui ſunt, tum quæ magno mortales ſtudio ſequuntur, vt vtrorumque differentiam edocti, illa quidem vt ſeria, ac ſalutaria magni faciamus, hæc autem tanquam nihili æſtimanda contemnere diſcamus. Igitur magnopere expetuntur diuitiæ, principatus, imperium, gloria, ac beatos quidem vulgus eos ducit, qui gentium principes ſunt, qui ſplendidis vehiculis feruntur, qui præconum clamorem, ac ſatellitium magnum aſſequuntur. Contrà, philoſophantium vita, & eorum qui ſolitariæ vitæ inſtitutum delegerunt, deſpicabilis eſt: atque illi quidem dum foras prodeunt, ad ſeſe contuendos populum ipſum conuertunt: hi autem ſicubi apparuerint, nullius oculos, aut certe perpaucorum ad ſui ſpectaculum trahunt, & præterea horum nullus ſimilis eſſe concupiſcat: illorum contrà, nemo nō quenquam principatum quærere, gentis alicuius imperio potiri, arduum ſanè ac ſupra vulgarium hominum vires, ac quorum animis imperij amor inceſſit, iis magna pecunia opus: ſolitariam verò vitam eligere, Dei cultui vitam ſuam mancipare, æquè omnib. procliue ac facile. Adde quòd principatus poſſeſſio vnà cum vita hac deſinit, ſeu verius dicam, viuos etiam ſui amatores deſtituit: vt taceam hic multos olim extitiſſe, quos magnum in periculū,

vel certe magnam in ignominiam conA iecit. At ſolitudo iuſtos hac in vita bonis multis quũ repleuerit, à vitæ exitu ornatos ac hilares ad Dei & patris tribunal ducit, quo potiſſimum tempore eorum qui imperio functi fuerint, bonam partẽ magnas peccatorum in vita admiſſorum pœnas luere videas. Age itaque contendentes inter ſe tum philoſophiæ bona, tum ea quæ in hac vita principatus ac gloriæ bona eſſe videntur, vtrorumque bonorum diſcrepantiam perdiſcamus: ſic enim collata apertiora fient: quin potius, ſi placet, ipſum bonorũ faſtigiũ (regnum intelliB go) cum philoſophia cõparãtes, vtriuſque poſſeſſionis fructus cõtemplemur, diligenter edocti, quibus rex, quibus rurſus philoſophus imperet. Rex igitur vrbium, regionum, tum multarũ gentium præfecturam gerit, Magiſtros militum, Prǽfectos, exercitus, populos, ſenatus ſuo vnius nutu reges: at vero qui ſe ipſe totum Deo dedit, ſolitariámq. vitã elegit, iræ, inuidiæ, auaritiæ, voluptati, cæteriſq. animi morbis imperat, aſſidue ſpeculans, ac meditans, quémnam in modum non cõmittat, vt ſuum animum obſcœnis affectibus ſubijciat, C neu amaræ tyrannidi ratio inſeruiat, ſed ſupra res humanas omnes cogitationem ſemper erectam habeat, Dei timorem animi morbis præficiens. Huiuſmodi igitur imperium rex, huiuſmodi item principatum monachus adeptus eſt: vt iuſtius quidem hunc regem voces, quàm eum qui purpura indutus, ac corona ornatus ſplendeſcit, throno in aureo ſeſſitans. Nam is demum verè rex eſt, qui iram, qui inuidiam, qui voluptatem cohibens, omnia ſub Dei lege agit, mentem liberam D ſeruans, neque patiens voluptatum dominationem animo ſuo imperitare. Talem equidẽ regem libens viderem & populis, & terræ, & mari, & ciuitatibus, & exercitibus iura dantem. Quiſquis enim animi affectibus rationem magiſtram præfecerit, is paruo admodum negocio & hominibus vnà cum diuinis legibus præfici poſſit, vt eundem patris loco ſubditi habeant, cum omni manſuetudine ciuitatibus conſuetudinis ſuæ copiam facientem. Qui vero hominibus imperare quum videatur, iræ tamen ambitioni, voluptatibus ſeruit: hic pri-

Quis demũ verè rex dicendus.

A ἤδη δὲ ἴσως εἰς κίνδυνον μέγαν ἢ ἀδοξίαν κατέστησεν· ὁ δὲ μονήρης βίος νῦν τε πολλῶν ἀγαθῶν ἀναπίμπλησι τοὺς δικαίους, καὶ μετὰ τὴν τοῦ βίου τελευτὴν, λαμπροὺς καὶ χαίροντας ἐπὶ τὸ δικαστήριον ἄγει τοῦ θεοῦ, καὶ πατρὸς, ὅτε τῶν ἀρξάντων οἱ πλείους μεγάλην ὀφθήσονται διδόντες τῶν βεβιωμένων τὴν δίκην. φέρε δὴ παραθέντες ἀλλήλοις τά τε τῆς φιλοσοφίας ἀγαθὰ, τά τε δοκοῦντα εἶναι χρηστὰ τῆς ἐν τῷ παρόντι βίῳ δυναστείας καὶ δόξης, καταμάθωμεν τὸ διάφορον ἑκατέρων τῶν ἀB γαθῶν. παράλληλα γὰρ ἔσται φανερώτερα· μᾶλλον δὲ εἰ δοκεῖ τὴν κορυφὴν τῶν ἀγαθῶν τὴν βασιλείαν λέγω τῇ φιλοσοφίᾳ παραθέντες θεωρήσωμεν ἑκατέρας κτήσεως τοὺς καρποὺς, καταμαθόντες ἀκριβῶς τίνων μὲν ὁ βασιλεὺς, τίνων δὲ ὁ φιλόσοφος ἄρχει. οὐκοῦν ὁ μὲν βασιλεὺς πόλεσι, καὶ χώραις, καὶ πολλοῖς ἐφέστηκεν ἔθνεσι, καὶ στρατηγοῖς, καὶ ὑπάρχοις, καὶ στρατοπέδοις, καὶ δήμοις, καὶ βουλὰς τοῖς ἑαυτοῦ νεύμασιν ἄγων· ὁ δὲ θεῷ δεδωκὼς ἑαυτὸν, καὶ τὸν μονήρη βίον ᾑρημένος, θυμοῦ, καὶ φθόνου, καὶ φιλαργυρείας, καὶ ἡδονῆς, καὶ τῶν ἄλC λων ἄρχει κακῶν, σκοπῶν ἀεὶ καὶ φροντίζων, ὅπως ἂν μὴ συγχωρήσειε τῇ ψυχῇ, ὑπὸ τοῖς αἰσχροῖς γενέσθαι πάθεσιν, μηδὲ δουλωθεῖσαν τὸν λογισμὸν τυραννίδι πικρᾷ· ἀλλ' ἀνωτέρω πάντων ἀεὶ τὴν διάνοιαν ἔχοι, τὸν τοῦ θεοῦ φόβον ἐπιστήσας τοῖς πάθεσιν. τοιαύτην μὲν οὖν ὁ βασιλεὺς, τοιαύτην δὲ ὁ μοναχὸς ἀρχὴν καὶ δυναστείαν κέκτηται, ὥστε δικαιότερον ἄν τις τοῦτον βασιλέα καλέσειεν ἢ τὸν ἁλουργίδι, καὶ στεφάνῳ λαμπόμενον, καὶ καθήμενον ἐπὶ θρόνου χρυσοῦ. βασιλεὺς γὰρ ὡς ἀληθῶς ὁ θυD μοῦ καὶ φθόνου καὶ ἡδονῆς κρατῶν, καὶ πάντα ὑπὸ τοὺς νόμους ἄγων τοῦ θεοῦ, καὶ τὸν νοῦν ἐλεύθερον τηρῶν, καὶ οὐκ ἐῶν ἐνδυναστεύσαι τῇ ψυχῇ τὴν δεσποτείαν τῶν ἡδονῶν. τὸν τοιοῦτον ἡδέως ἂν εἶδον καὶ δήμων, καὶ γῆς, καὶ θαλάσσης ἄρχοντα, καὶ πόλεων, καὶ δήμων καὶ στρατοπέδων. ὁ γὰρ τοῖς πάθεσι τῆς ψυχῆς τὸν λογισμὸν ἐπιστήσας, ῥᾳδίως ἂν ἐπισταίη καὶ ἀνθρώποις μετὰ τῶν θείων νόμων, ὥστε αὐτὸν ἐν πατρὸς τάξει τοῖς ἀρχομένοις εἶναι, μετὰ πάσης ἡμερότητος ὁμιλοῦντα ταῖς πόλεσιν. ὁ δὲ ἀνθρώπων μὲν ἄρχειν δοκῶν, θυμῷ δὲ καὶ φιλαρχίᾳ, καὶ ἡδοναῖς δουλεύων παρα-

Digitized by Google

τῶν μὲν καταγέλαστος εἶναι δόξειεν ἂν τοῖς ἀρ-A χομένοις, ὅτι στέφανον μὲν φορεῖ λιθοκόλλητον καὶ χρυσοῦν, σωφροσύνῃ δὲ οὐκ ἐστεφάνωται· καὶ ἁλουργίδι μὲν ὅλον τὸ σῶμα λάμπεται, τὴν δὲ ψυχὴν ἀκόσμητον ἔχει. ἔπειτα δὲ οὐδὲ ὅπως μεταχειρίσηται τὴν ἀρχὴν ἐπίσταται· ὁ γὰρ ἑαυτοῦ μὴ δυνηθεὶς ἄρχειν, πῶς ἂν ἑτέρους δυνηθείη κατευθύνειν τοῖς νόμοις; εἰ δὲ βούλει καὶ τὸν πόλεμον ἑκατέρων ἰδεῖν, εὑρήσεις τὸν μὲν δαίμοσι μαχόμενον, καὶ κρατοῦντα, καὶ νικῶντα, καὶ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ στεφανούμενον· μετὰ γὰρ τῆς θείας ῥοπῆς ἐπὶ τὸν πόλεμον ἔρχεται, οὐρανίοις B πεφραγμένος ὅπλοις, ὥστε ἀνάγκη τούτῳ μένειν τὸ κράτος· τὸν δὲ βασιλέα βαρβάροις μαχόμενον. ὅσῳ δὲ τῶν ἀνθρώπων οἱ δαίμονες φοβερώτεροι, τοσούτῳ λαμπρότερος ὁ τούτων κρατῶν τοῦ νικῶντος ἐκείνους. εἰ δὲ καὶ τὴν αἰτίαν ἑκατέρου πολέμου καταμαθεῖν βουληθῇς, πολὺ τὸ οὐκ ἴσον εὑρήσεις. ὁ μὲν γὰρ ὑπὲρ εὐσεβείας καὶ τῆς τοῦ θεοῦ λατρείας πολεμεῖ τοῖς δαίμοσιν, ἢ πόλεις ἢ κώμας ἐκ τῆς πλάνης ἐξαρπάσαι ποθῶν. ὁ δὲ μάχεται βαρβάροις ὑπὲρ τόπων ἢ ὅρων ἢ χρημάτων ἁρπαθέντων, ἢ πλεονεξίας καὶ ἔρωτος, ἀρχῆς ἀδίκου C παρακαλούσης ἐπὶ τὴν μάχην. ἔνθα δὴ πολλοὶ πολλάκις βασιλεῖς, τῶν μειζόνων ἐπιθυμήσαντες, καὶ τὰ παρόντα προσαπώλεσαν. ἡ μὲν οὖν ἀρχὴ, καὶ οἱ πόλεμοι τοσοῦτον ἀλλήλων διαφέροντας ἔδειξαν, τόν τε βασιλέα, καὶ τὸν ἐσπουδακότα τῇ τοῦ θεοῦ λατρείᾳ συζῆν. γνοίη δ' ἄν τις αὐτοὺς ἀκριβῶς, τὸν βίον ἑκατέρου καὶ τὰς πράξεις τὰς καθ' ἡμέραν σκοπῶν. εὕροι γὰρ ἂν ὡς ἀληθῶς τὸν μὲν ὁμιλοῦντα προφήταις, καὶ τῇ Παύλου σοφίᾳ τὴν ψυχὴν καλλωπίζοντα, μεταπηδῶντα συνεχῶς ἀπὸ μὲν Μω-D σέως πρὸς Ἡσαΐαν, ἀπὸ δὲ τούτου πρὸς Ἰωάννην, ἀπὸ δὲ τούτου πρὸς ἕτερον· τὸν βασιλέα δὲ συνεχῶς ὁμιλοῦντα ταξιάρχοις, καὶ ὑπάρχοις, καὶ δορυφόροις· οἷς δέ τις ὁμιλεῖ συνεχῶς, τούτοις ἀφομοιοῦται τὸ ἦθος. οὐκοῦν ὁ μὲν μονάζων, πρὸς τὰ τῶν ἀποστόλων, καὶ προφητῶν ἤθη ἐκτυποῦται τὴν γνώμην· ὁ δὲ βασιλεὺς πρὸς τὰ τῶν στρατηγῶν, καὶ δορυφόρων, καὶ ὑπασπιστῶν ἀνθρώπων οἴνῳ δουλευόντων, καὶ ἡδοναῖς χαριζομένων, καὶ τὸ πλέον τῆς ἡμέρας διά-

A mum ſubditis ſuis ridiculus videri poſſit hoc ipſo, quòd corona quidē geſtat gemmis auroq. intertextā, temperātiæ verò corona minime inſignis eſt: & purpureo quidē paludamēto toto corpore fulget, animum autē inornatū habet. Deinde idē hic ne adminiſtrandi quidem imperij ſcienciā habiturus eſt. Qui enim ſibi ipſi imperare neſcit, hic quo tandē modo alios legibus regere poterit? Quin ſi id belli genus, quod vterq. ſibi peculiariter gerendū ſumpſit, ſpectare volueris, inuenies hunc cū dæmonibus depugnantē, eundēmq. & ſu-B perantē, & vincentē, & à Chriſto coronam capiētem: vtpote qui ad pugnam accedat diuino ſuſtentatus auxilio cœleſtib° armis cōmunitus, vt neceſſe quidem ſit victoriā ab ipſius partibus ſtare, quū interim regē illum cum Barbaris bellantē cernas: quanto autē hominibus dæmones terribiliores ſunt, tanto ſplendidior eſt qui hos ſuperat, eo qui illos vincit. Quòd ſi vtriuſq. belli cauſam perdiſcere cupis, magnā profectò inæqualitatē reperies. Alter enim pro pietate ac Dei cultu cum dæmonibus bellum gerit, vel vrbes, vel pagos ab er-C rore aſſerere deſiderās: alter verò cum Barbaris digladiatur pro locis, finibus, opibúſve raptis, illum auaritia, atque adeò iniuſti principatus ambitione ad pugnam prouocāte: vbi certe pleríque plerumque reges maiora quū appetiuiſſent, iam parta amiſere. Itaque tum principatus, tum ipſa bellorum genera arguunt, eouſque inter ſe diſcrepare & regem, & eum qui vitæ ſuæ ſtudium Dei cultui addixit: ſed tamen eoſdem illos exactè vtiq. pernoſcas, ſi ad vtriuſque vitam, quotidianáque geſta examinādā deſcēderis. Reuera enim hunc D inuenias cum Prophetis verſantem, Pauli ſapientia animum exornantem, aſſiduè à Moſe ad Eſaiam, ab Eſaia ad Ioannem, à Ioanne ad alium quempiam tranſeuntem. At regem aſſidua centurionum, præfectorum, & ſpiculatorum conſuetudine vtentem. Porro autem natura comparatum eſſe videmus, vt cum quibus aſſiduè quis verſatur, horum mores ſimiles habeat. Itaque qui ſolitarius viuit, is animum ſuum ad Apoſtolorum & Prophetarum mores conformat: at rex ad mores ducum, ſcutatorum, ſatellitum, hominum vino ſeruientium, voluptatibus indulgentium, bonam diei partem

Comparat. cum Rege monachū in bell. gerendo.

in potu conterentium, denique nullius rei neceſſariæ, aut honeſtæ ſcientiam, vino impediente, callentium. Hac ergo ratione monaſticam vitam conuenit ea beatiorem dicere, quæ principatu, quæ regno, quæ ſceptris conſtat. Quòd ſi & noctis tempus examinare voluerimus, monachum quidem videbimus Dei optimi cultu, ac precibus inſignẽ multo ante gallinaceos tẽpore canentem, Angelis conuictoribus vtentem, cum Deo colloquentem, cœleſtibus bonis fruentem: eum verò qui multis gentibus, multis populis, atque exercitibus præeſt, quiq. terra ac mari late imperat, in lecto diſtentum ac ſtertentem. Ille quidem cibis ijs alitur, qui altum ab eo ſomnum minimè exigant: hunc autem deliciæ conſopiunt & potus, eundem in lectulo in ipſum vſque diẽ detinens. Iam monacho & veſtis & menſa moderata, & coüinctiores eiuſdem virtutis æmuli: at regem neceſſe eſt & lapillis & auro ſuperbum eſſe, menſámque extruere ſplendidam, tum conuictoribus vti, ſi quidẽ imprudens ille fuerit, ſua ſtoliditate dignis, ſin autem mentem habeat, temperánſque ſit probis fortaſſe & iuſtis, ſed tamen virtute ijs quos ante dixi, longe inferioribus, ita rex vt philoſophiæ deditus ſit, tamen ne tantillum quidem ad monachi virtutẽ propius accedere queat. Etenim in itineribus faciendis, ſubditis grauis eſt præterea & vrbem habitans, & pace fruens, & bello operam dans, tum tributa exigens, tum exercitus conficiens, tum captiuos agens, & dum victor, & dum victus eſt, ſubditos proprijs malis replet: victor quidem intolerabilis eſt, victoria ſeſe venditans, ac ſibi placens, tum militibus praebens licentiam rapiendi, deprædandi, viatores iniuria afficiendi, vrbes obſidione cingendi, pauperum domos depopulandi, ab ijs à quibus excepti fuerint, ea quotidie exigendi, quæ nulla lex permittit, idque per cauſam priſcæ alicuius conſuetudinis iniquæ & iniuſtæ. Quum interim illum neſcio quem per huiuſmodi mala rex minimè lædit, ſed de paupertate tantum male meretur: perinde quaſi verè ille diuites vereatur: At verò non ſic monachus, qui ſimul vt conſpectus fuerit, ſtatim tam diuitibus quàm pauperibus donum aliquod afferens,

Nocturno tempore vitæ beatior.

A τελούντων ἐν πότῳ, οὐδὲν χεῖρον ἢ καλὸν διὰ τὸν οἶνον ἐπισταμένων. οὕτως ἄρα, καὶ διὰ τοῦτο τὸν μονήρη βίον προσήκει μακαρίζειν μᾶλλον, ἢ τὸν ἐν δυναστείᾳ καὶ βασιλείᾳ, καὶ σκήπτροις. εἰ δὲ καὶ τῆς νυκτὸς τὸν χρόνον ἐξετάζειν βουληθείημεν, τὸν μοναχὸν μὲν ὀψόμεθα τῇ τοῦ θεοῦ λατρείᾳ, καὶ ταῖς εὐχαῖς κοσμούμενον, πολὺ πρότερον ᾄδοντα τῶν ὀρνίθων, ἀγγέλοις συμβιοτεύοντα, θεῷ λαλοῦντα, τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν ἀπολαύοντα· τὸν δὲ πολλοῖς ἔθνεσιν ἐφεστηκότα καὶ δήμοις καὶ στρατοπέδοις, καὶ B πολλῆς μὲν γῆς, πολλῆς δὲ ἄρχοντα θαλάττης, ἐπὶ τῆς κλίνης ἀνατεταμένον καὶ ῥέγχοντα. ἐκεῖνος μὲν γὰρ τοσούτοις τρέφεται σιτίοις, ὅσα οὐκ ἂν ἀπαιτήσειε τὸν μοναχὸν ὕπνον βαθύν· τὸν δὲ ἡ τρυφὴ κατακοιμίζει καὶ ὁ πότος μέχρις ἡμέρας αὐτῆς ἐν τῇ κλίνῃ κατέχων. ἔστι τοίνυν τῷ μὲν μοναχῷ καὶ ἀμπεχόνη καὶ τράπεζα μετρία καὶ σύσσιτοι τῆς αὐτῆς ἀρετῆς ἀθληταί· τὸν βασιλέα δὲ λίθοις τε ἀνάγκη καὶ χρυσῷ καλλωπίζεσθαι, τράπεζάν τε παρατίθεσθαι λαμπρὰν, καὶ χρῆσθαι συσσίτοις, εἰ μὲν ἄφρων εἴη, τῆς ἑαυτοῦ κακίας ἀξίοις, εἰ δὲ νοῦν ἔχοι γε C σωφρονοίη, χρηστοῖς ἴσως καὶ δικαίοις, πολὺ δὲ λειπομένοις τῆς ἐκείνων ἀρετῆς. οὕτω κἂν φιλοσοφῇ βασιλεὺς, οὐδὲ κατὰ μικρὸν ἐγγὺς ἐλθεῖν τῆς τοῦ μονάζοντος καλοκαγαθίας δυνήσεται. καὶ γὰρ ἐν ὁδοιπορίαις βαρύς ἐστι τοῖς ὑπηκόοις, καὶ πόλιν οἰκῶν, καὶ εἰρήνης ἀπολαύων, καὶ πολέμων ἁπτόμενος, φόρους τε εἰσπραττόμενος, καὶ στρατεύματα συγκροτῶν· καὶ αἰχμαλώτους ἄγων, καὶ νικῶν, καὶ ἡττώμενος τῶν οἰκείων κακῶν ἀναπίμπλησι τοὺς ἀρχομένους, καὶ νικῶν ἀφόρητος γίνεται, καλλωπιζόμενός τε τοῖς τροπαίοις, καὶ μέγα φρονῶν, καὶ τοῖς στρατιώταις D παρέχων ἄδειαν ἁρπάζειν, συλᾶν, τοὺς ὁδοιπόρους ἀδικεῖν, τὰς πόλεις ἐν τῇ καθέδρᾳ πολιορκεῖν, τὰς τῶν πενήτων πορθεῖν οἰκίας, τοὺς ὑποδεξαμένους εἰσπράττεσθαι καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ἃ μηδεὶς ἐπιτρέπει νόμος ἐπὶ προφάσει τινὸς ἔθους ἀρχαίου, παρανόμου τε καὶ ἀδίκου. καὶ τὸν μὲν ἔβλαψεν οὐδὲν ὁ βασιλεὺς τοῖς τοιούτοις κακοῖς, τὴν πενίαν δὲ ἐκάκωσεν. ὥσπερ ὡς ἀληθῶς αἰσχυνόμενος τοὺς εὐπόρους. οὐ μέντοι γε ὁ μοναχὸς οὕτως, ἀλλ' ἅμα τε ὤφθη, καὶ πλουσίων καὶ πενήτων χάριν τινὰ κομίζων ἦλθε

καὶ τούτοις κἀκείνοις ὁμοίως, ἱματίῳ μὲν ἑνὶ δι' ἔτους χρώμενος, ὕδωρ δὲ πίνων ἥδιον, ἢ θαυμαστὸν οἶνον· ὑπὲρ ἑαυτοῦ μὲν οὔτε μίαν, οὔτε μικρὰν, οὔτε μείζω χάριν παρὰ τῶν πλουσίων αἰτῶν· ὑπὲρ δὲ τῶν ἐν ἐνδείᾳ, πολλάς τε καὶ συνεχεῖς, ἀμφοτέροις λυσιτελούσας, τοῖς τε παρέχουσι, καὶ τοῖς κομίζεσθαι μέλλουσιν, οὕτω κοινός ἐστιν ἰατρὸς τῶν πλουσίων καὶ πενήτων ὁμοίως, τοὺς μὲν ἁμαρτημάτων ἐλευθερῶν διὰ τῆς ἀγαθῆς νουθεσίας, τοῖς δὲ λύων τὴν ἔνδειαν. βασιλεὺς δὲ τάς τε εἰσφορὰς κουφοτέρας εἶναι κελεύων, τοὺς πλουσίους μᾶλλον, ἢ τὴν πενίαν ὠφέλησε, καὶ τὰ ἐναντία ποιῶν, τοὺς μικρὰ κεκτημένους ἔθλιψε. τὸν μὲν γὰρ πλούσιον ὀλίγα ἂν βλάψειεν ἡ χαλεπότης τῶν εἰσφορῶν· τὰς δὲ τῶν πενήτων οἰκίας, ὥσπερ χείμαρρος περισύρει, οἰμωγῆς πιμπλῶσα τὰς κώμας, καὶ οὔτε γῆρας ἐλεεινὸν τοῖς εἰσπραττομένοις τοὺς φόρους, οὔτε χηρεία γυναικῶν, οὐκ ὀρφανία παίδων, ἀλλὰ κομάζουσι πάντα τὸν χρόνον, κοινοί τινες πολέμιοι τῆς χώρας, ἅπερ οὐκ ἐξήνεγκεν ἡ γῆ, ταῦτα τοὺς γεωργοὺς εἰσπραττόμενοι. φέρε κἀκεῖνο ἐξετάσωμεν, τί μὲν ὁ μοναχὸς, τί δὲ ὁ βασιλεὺς τοῖς ὑπηκόοις χαρίζεται. οὐκοῦν ὁ μὲν χρυσὸν, ὁ δὲ πνεύματος χάριν. καὶ ὁ μὲν ἔλυσε πενίαν, ὅτ' ἂν ᾖ χρηστὸς, ὁ δὲ ψυχὰς τυραννουμένας ὑπὸ δαιμόνων ἠλευθέρωσε ταῖς προσευχαῖς. κἂν συμβῇ τινα τοιαύταις χειμάζεσθαι συμφοραῖς, τὸν βασιλέα μὲν ὥσπερ τὰ ἄψυχα παρέρχεται, ἐπὶ δὲ τὴν τῶν μοναχῶν οἰκίαν καταφεύγει, ὥσπερ ὁ λύκον ὑποφεύγων, καταφεύγων δὲ ἐπ' ἄνδρα θηρευτὴν ξίφος ἐν τῇ χειρὶ φέροντα. ὅπερ γὰρ τῷ θηρευτῇ ξίφος, τοῦτο προσευχὴ τῷ μονάζοντι. οὐ γὰρ οὕτω φοβερὸν τοῖς λύκοις τὸ ξίφος, ὡς τοῖς δαίμοσιν αἱ προσευχαὶ τῶν δικαίων. οὐ τοίνυν μόνον ἡμεῖς πρὸς τοὺς ἁγίους μοναχοὺς ἐν ταῖς χρείαις καταφεύγομεν, ἀλλὰ καὶ οἱ βασιλεῖς αὐτοὶ πρὸς τούτους καταφεύγουσιν ἐν καιροῖς φοβεροῖς, ὥσπερ οἱ πτωχεύοντες ἐν λιμῷ πρὸς τὰς τῶν πλουσίων οἰκίας. οὐκ Ἀχαὰβ ὁ τῶν Ἰουδαίων βασιλεὺς, ἐν λιμῷ καὶ σιτοδείᾳ τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας εἶχεν ἐν ταῖς Ἠλιοῦ προσευχαῖς; οὐκ Ὀζίας τὴν αὐτὴν ἔχων ἀρχὴν καὶ δυναστείαν, νοσῶν καὶ μὲν-

A vtriſq. æquè munificũ ſe præſtat, vno tantũ amictu toto anno vtens, tum aquã libẽtius bibens, quàm generoſum vinum, pro ſe quidẽ nullam neq. paruam, neque magnã à diuitibus gratiam poſtulans: pro indigentibus autẽ tum multas, tum continuas, eáſque vtriſq. conducentes, hoc eſt, tam ijs qui largiuntur, quã ijs qui accepturi ſunt. Sic fit, vt cõmunem ille agat medicũ diuitum iuxtà & inopum, illos peccatis liberans per bonã admonitionẽ, hos ab indigentia eximẽs. At rex tributa dum minus grauia eſſe iubet, diuitibus magis, quam pauperibus vſui eſt. B Idẽ dum contrà facit, paucarum facultatum dominos lædit: nam diuiti tenuem admodum iacturam attulerit tributorum acerbitas: at eadem pauperum domos tanquam torrẽs diſtrahit, fletu cõplens pagos: quum interim neq. ſenectus ijs miſerabilis eſt, qui tributa exigunt, neque mulierum viduitas, neque liberorum orbitas, quinimò proteruiendi finem nullũ illi faciunt, cõmunes quidã regionis hoſtes, quę tellus nequaquam tulit, ea ab agricolis exigentes. Age ve- C rò & illud inſuper examinemus, quánã in parte monachus, quà contrà in parte rex ſubditis beneficus ſit. *De beneficentia in ſubditos.* Igitur hic quidem aurum largitur, ille vero ſpiritus gratiam: præterea idem hic dum bonus eſt, paupertatẽ ſoluit: ille autem animas dæmonum tyrãnide oppreſſas precibus liberat: ac ſi quis forte huiuſmodi calamitate affligetur, is regem tanquam ſtatuam præterit, ad monachorum verò habitaculum confugit, quaſi qui conſpecti lupi timore ad venatorem gladium manu geſtantem fuga contendit. etenim quod venatori gladius, id preces ſunt monacho: neq. D ſanè ſic lupos gladius, vt dæmonas iuſtorũ preces terrent. Itaq. non nos modo ad ſanctos monachos, dũ rei vſus poſtulat, confugimus, ſed vel reges ipſi ad eoſdem in temporibus formidandis, haud aliter quàm famis tempore mendicantes ad diuitum domos confugiunt. Nónne Achab Iudæorum rex per famem, & annonæ caritatem, in Eliæ præcibus ſpem poſuit ſuam? Nónne Ochozias illud idem impe- *3.Reg.18.1.* rium, illum eundem principatum ob-

tinens, æger, ac iamiam moriturus, inſtantem ſibi mortem quum videret, ad eundem prophetam confugit, tanquam morte potentiorē, ac vitæ largitorē? Atqui bello erumpente, Palæſtináque in tantum adducta periculum, vt funditus excidēda eſſet, Iudæorum reges miſſo exercitu, miſſis peditibus, ſagittarijs, equitibus, ducibus, cēturionibus, ad Eliſſæi preces ſe receperunt: exiſtimabant enim Dei ſeruū ſibi multarum myriadum inſtar fore. Itidem & Ezechias rex bello Perſico conflato, iámque ciuibus ipſis pro aris ac focis in maximū pertractis periculum, iiſq. qui pro mœnibus ſtarent, iam tremētibus metuentib⁹, ac perinde cōmotis, vt cōmoueri homines ſolent, quoties vel tonitruum vel terræmotum omnia quatientem expectāt, Eſaiæ preces multis Perſarum millibus oppoſuit, neque ſua illum ſpes fefellit. Nam ſimul vt propheta manus in cœlum ſuſtulit, ſtatim Deus ſagittis è cœlo miſſis Perſicum bellum confecit: reges erudiens, eo ſe loco ipſius miniſtros habere debere, vt eos omnes communes eſſe terræ ſeruatores exiſtimēt, vt hac quidem ratione edoceantur per iuſtorum exhortationes, ad omne bonum atque humanum opus inuitati, tum conſilia reuereri, tum bonis admonitionibus locum relinquere. Proinde non ex ijs ſolum quæ dixi, vtriuſque diſcrimen cognoſcere licet, ſed ſi vſu venerit & hunc & illum deturbari, hoc eſt, hunc quidem à virtute deſtitui, illum autem regno priuari, nimirum hic paruo admodum negocio ad ſe redit: ac ſtatim per preces, per lachrymas, per mœrorem, per pauperum curam, peccatis abſterſis, deintegro facile ad priſtinum principatum recurrit. At rex ſolio deiectus quum fuerit, tum demum multis ſanè ſocijs indiget, multis item armatis militibus, equis, pecunijs, periculis: denique ſalutis ſuæ ſpem in alijs ſitam habet. Monachus vero ſalutem celeriter voluntati ſuæ, ſtudio, ac ſententiæ mutationi comitem habiturus eſt.

Luc. 17. Regnum enim cœlorum, inquit ille, in vobis eſt. Iam mors regi terribilis eſt, eadem philoſopho minime moleſta. Eum enim qui diuitias, voluptatem, delicias (quorum gratia vitam agitare multi concupiſcunt) deſpicit,

A λων πλοῦτον, ἐφεστηκότα τὸν θάνατον ὁρῶν, ἐπὶ τὸν αὐτὸν προφήτην κατέφυγεν, ὡς θανάτου δυνατώτερον καὶ ζωῆς χορηγόν; καὶ μὴν καὶ πολέμου καταῤῥαγέντος, καὶ τῆς Παλαιστίνης ἐκ βάθρων αὐτῶν ἀνασπασθῆναι κινδυνευούσης, οἱ τῶν Ἰουδαίων βασιλεῖς ἀφέντες τὴν στρατείαν, καὶ πεζούς, καὶ τοξότας, καὶ ἱππέας, καὶ στρατηγούς, καὶ ταξιάρχους ἐπὶ τὰς Ἐλισσαίου προσευχὰς κατέφυγον· ἡγοῦντο γὰρ αὐτοῖς ἀντὶ πολλῶν μυριάδων ἔσεσθαι θεράποντα τοῦ θεοῦ, ὃ δὴ αὐτὸ τοῦτο καὶ Ἐζεκίας τοῦ Περσικοῦ πο-

B λέμου συστάντος, καὶ τῆς πόλεως περὶ τῶν ἐδαφῶν αὐτῶν εἰς κίνδυνον μέγιστον καταχεκλιμένης, καὶ τῶν ἐπὶ τῶν τειχῶν τρεμόντων καὶ δεδοικότων καὶ σειομένων καθάπερ ἐν προσδοκίᾳ βροντῆς, ἢ σεισμοῦ πάντα κινοῦντος, τὰς Ἡσαΐου προσευχὰς ὁ βασιλεὺς ἀντέστησε ταῖς πολλαῖς τῶν Περσῶν μυριάσι, καὶ οὐκ ἐψεύσθη τῆς ἐλπίδος. ἅμα τε γὰρ ὁ προφήτης τὰς χεῖρας ἦρεν εἰς οὐρανόν, καὶ τοῖς ἐξ οὐρανοῦ βέλεσιν ὁ θεὸς τὸν Περσικὸν κατέλυσε πόλεμον, παιδεύων τοὺς βασιλεῖς κοινοὺς τῆς γῆς ἡγεῖσθαι σωτῆρας τοὺς ἑαυτοῦ θεράποντας, ὅπως ἂν παιδευ-

C θεῖεν, καὶ παρακαλούμενοι παρὰ τῶν δικαίων, ἐπὶ πᾶσαν πρᾶξιν ἀγαθὴν καὶ φιλάνθρωπον αἰδεῖσθαι τὰς συμβουλίας, καὶ πείθεσθαι ταῖς ἀγαθαῖς νουθεσίαις. οὐ τοίνυν ἐκ τούτων μόνον ἔστι τὸ διάφορον ἰδεῖν ἀμφοτέρων, ἀλλὰ κἂν ἐκπεσεῖν συμβῇ καὶ τοῦτον κἀκεῖνον· τὸν μὲν τῆς ἀρετῆς, τὸν δὲ τῆς βασιλείας στερηθῆναι, ὁ μὲν ῥᾳδίως ἀπὸ ἑαυτοῦ γένοιτο, καὶ ταχέως διὰ προσευχῆς καὶ δακρύων, καὶ πένθους, καὶ θεραπείας πτωχῶν, τὰς ἁμαρτίας ἀποτριψάμενος, πάλιν ῥᾳδίως ἐπὶ τὴν προτέραν ἀρχὴν ἀνατρέχει·

D βασιλεὺς δὲ ἐκπεσὼν πολλῶν μὲν ἀπὸ δεήσειν συμμάχων, πολλῶν δὲ ὁπλιτῶν καὶ ἱππέων, καὶ ἵππων, καὶ χρημάτων, καὶ κινδύνων, καὶ ὅλως ἐν ἑτέροις ἔχει τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας· ὁ δὲ τῇ βουλήσει, καὶ τῇ σπουδῇ, καὶ τῇ μεταβολῇ τῆς γνώμης ἑπομένην ἕξει τὴν σωτηρίαν ἀεὶ δήλως. ἡ βασιλεία γάρ φησι τῶν οὐρανῶν ἐντὸς ὑμῶν ἐστι. καὶ μὴν ὁ θάνατος τῷ μὲν βασιλεῖ φοβερός, τῷ φιλοσοφοῦντι δὲ ἄλυπος. τὸν γὰρ ὑπερεωρακότα πλούτου καὶ ἡδονῆς καὶ τρυφῆς, ὧν ἕνεκα ζῆν ἐπιθυμοῦσιν οἱ πολλοί, καὶ τὸ ἐνθένδε μεθίστασθαι

πάσχειν, ἀνάγκη ῥᾳδίως φέρειν. εἰ δὲ καὶ σφαγιάσαι τοῦτον συμβαίη κἀκεῖνον, ὁ μὲν ὑπὲρ εὐσεβείας ἐπισπασάμενος κινδύνους, ἀθάνατον ζωὴν καὶ οὐράνιον διὰ θανάτου πραγματευόμενος· βασιλεὺς δὲ τύραννον ἔχει σφαγέα καὶ τῆς ἀρχῆς ἐραστὴν, ἐλεεινὸν θέαμα καὶ δεινὸν μετὰ τὴν σφαγὴν γινόμενος. μοναχὸν δὲ ἰδεῖν ὑπὲρ εὐσεβείας ἐσφαγμένον ἡδὺ καὶ σωτήριον θέαμα, καὶ ὁ μὲν τοὺς ἐραστὰς τῶν οἰκείων ἀγαθῶν μιμητὰς ἔχει καὶ μαθητὰς πολλοὺς εὐχομένους αὐτῷ φανῆναι παραπλησίους· ὁ δὲ πολλοὺς ἂν ἐν προσευχαῖς ἀναλώσειεν λόγους δεόμενος τοῦ θεοῦ, μηδένα φανῆναι τῆς βασιλείας ἐραστήν. καὶ τὸν μὲν οὐδεὶς ἂν ἀποκτεῖναι τολμήσειεν, εἰς τὸν θεὸν ἀσεβεῖν ἡγούμενος, εἰ τὸν τοιοῦτον ἀνέλοι, τῷ δὲ πολλοὶ σφαγεῖς ἐφεστήκασιν ἐρασταὶ τυραννίδος. διόπερ ὁ μὲν φρουρεῖται στρατιώταις, ὁ δὲ πόλεις τειχίζει ταῖς εὐχαῖς, οὐδένα δεδοικώς· ὁ δὲ βασιλεὺς ἀεὶ φόβῳ συζῇ καὶ προσδοκίᾳ σφαγῆς· ὁ μὲν γὰρ ἐπικίνδυνον ἔχει πλεονεξίαν, ὁ δὲ ἀσφαλῆ σωτηρίαν. περὶ μὲν οὖν τῶν ἐν τῷ παρόντι βίῳ πραγμάτων, ἱκανῶς εἰρῆσθαί μοι δοκεῖ· εἰ δὲ καὶ τὸν ἀγῶνα τὸν μέλλοντα βουληθείημεν ἐξετάζειν, τὸν μὲν ὀψόμεθα λαμπρὸν καὶ περίβλεπτον ἁρπαζόμενον ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ κυρίου εἰς ἀέρα, κατὰ τὸν ἡγεμόνα καὶ παιδευτὴν τοῦ σωτηρίου τούτου βίου καὶ πάσης ἀρετῆς· ὁ δὲ βασιλεὺς, ἐὰν μὲν δικαίως φανείη καὶ φιλανθρώπως διῳκηκὼς τὴν ἀρχὴν, πολὺ δὲ τοῦτο σπάνιον, ἐλάττονος ἔσται σωτηρίας τε καὶ τιμῆς. οὐ γὰρ ἴσον οὐκ ἴσον βασιλεύς τε χρηστὸς, καὶ μοναχὸς ἄκρως τῇ τοῦ θεοῦ λατρείᾳ συζῶν. εἰ δὲ φανείη πονηρὸς καὶ σκαιὸς, πολλῶν κακῶν ἐμπεπληκὼς τὴν γῆν, τίς ἂν εἰπεῖν δυνηθείη τὰς συμφορὰς, αἷς ὀφθήσεται συνεχόμενος, πυρὶ καιόμενος, μαστιγούμενος, στρεβλούμενος, τοιαῦτα πάσχων ἅπερ οὔτε λόγῳ ῥητὰ, οὐδὲ ἔργῳ φορητά; ταῦτα πάντα δεῖ λογιζομένους, καὶ μανθάνοντας, μὴ τοὺς πλουτοῦντας θαυμάζειν· ὁ γὰρ τούτων δεσπότης πεφηνὼς, οὐδὲ κατὰ μικρὸν ἐγγὺς ἐλθεῖν δύναται τῆς τοῦ μοναχοῦ ἀρετῆς.

A neceſſe eſt migrationem ab hoc orbe haud ægre ferre. Quòd ſi & hunc & illum iugulari contigerit, hic quidem pro pietate pericula ſibi acceſſet, immortalem & cœleſtẽ vitam morte ſua comparans: at rex tyrannum aliquem, & eum qui imperium affectat, iugulatorem ſuum habiturus eſt, miſerabile, idémque horrendum poſt cædem ſpectaculum. Adde his quòd monachus bonorum ſuorũ affectatores habiturus eſt æmulatores ac diſcipulos, bona ex parte comprecantes, vt ipſius ſimiles euadant: at rex multos fruſtra in pre-
B cibus ſermones inſumpſerit, Deum rogans, vt nemo exiſtat, qui regnum affectet. Præterea illum interficere nullus audeat, cùm exiſtimet impium ſe in Deum futurum, ſi eum ſuſtulerit: huic vero multi iugulatores ingruũt, tyrãnidis affectatores. Quamobrem alter milites adhibet corporis ſui cuſtodes, alter vrbes precibus ſuis tanquam muro communit, neminem timens, quum rex perpetuo in timore, continua in cædis expectatione viuat: ſecum enim circumfert auaritiã periculoſam, pro qua monachus tutam præ
C ſe fert ſalutem. Proinde de rebus quæ nos in præſenti vita circumſiſtunt, abunde mihi dixiſſe videor. Quòd ſi & certamẽ futurum examinare velimus, monachum quidem videbimus ſplendidum ac cõſpicuum rapi inter nubes, ad occurſum Chriſti in aëra exemplo ducis, & inſtitutoris huius vitæ ſalutaris, omniúmq. virtutum. At rex, ſiquidem iuſte & humane imperium rexiſſe viſus fuerit ſuum (hoc autẽ admodum rarum eſt) minorem ſalutem, minorem honorem ſortietur: non enim idem, non, inquam, idem fuerit, bonus rex, &
D monachus ſummã in Dei cultu curam ponens. ſin autem malum & importunum vixiſſe eum conſtiterit, ac multis malis orbem repleuiſſe: quis tandem enarrare poſſit calamitates eas quas ſuſtinere eum videbis, igni exuſtum, flagellatum, cruciatum, denique ea patientem, quæ neque verbo exprimi, neq. re ipſa tolerari poſſunt? Hæc omnia reputantes, atq. ediſcentes, oportet non diuites admirari: etenim conſtat horum dominiũ ne tantillum quidem ad monachi virtutẽ propius accedere.

Comparat cum Rege monachum in eo, qua mortem ſe-quuntur.

Ergo vbi conſpexeris diuitem veſte ornatum, auro ſuperbum, curru vectum, inceſſus magnificos incedentem, ne hominē beatum dixeris. Temporariæ enim diuitiæ, & quicquid bonum eſſe videtur, vnà cum vita hac corrūpitur. At monachum vbi videris ſingularem incedentem, humilem, manſuetum, quietum, pacificum, hominem æmulare, fac videare imitator philoſophiæ ipſius, fac preceris eſſe iuſti ſimilis. Petite enim, inquit, & dabitur vobis. Hęc
Matth. 7. enim verè ſunt bona, ſalutaria, iuſta, propter Chriſti benignitatem ac prudentiam: cui gloria & imperium per ſecula ſeculorum, Amen.

A ὅτ᾽ ἂν οὖν ἴδῃς πλούσιον ἐσθῆτι κεκοσμημένον, χρυσῷ καλλωπιζόμενον, ἐπ᾽ ὀχημάτων φερόμενον, ἐξόδους ἐξιόντα λαμπράς, μὴ μακαρίσῃς τὸν ἄνθρωπον. πρόσκαιρος γὰρ ὁ πλοῦτος καὶ τὸ δοκοῦν εἶναι καλὸν τοῦ βίου τούτῳ συνδιαφθείρεται. μοναχὸν δὲ ἰδὼν βαδίζοντα μόνον, ταπεινὸν καὶ πρᾶον καὶ ἡσύχιον καὶ ἥμερον, ζήλωσον τὸν ἄνδρα, φάνηθι μιμητὴς τῆς ἐκείνου φιλοσοφίας, εὖξαι γενέσθαι τῷ δικαίῳ παραπλήσιος, αἰτεῖτε γάρ, φησί, καὶ δοθήσεται ὑμῖν. ταῦτα γὰρ ὡς ἀληθῶς καλὰ καὶ σωτήρια καὶ μόνιμα διὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ φιλανθρωπίαν καὶ πρόνοιαν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

FLAMINIO NOBILIO.

QVIN opuſculum, quod ad me miſiſti γνήσιον ſit Ioan. Chryſoſtomi, quicunque paulò diligentius in eius libris legendis eſt verſatus, & guſtum eorum cepit aliquem, dubitare poteſt nemo. Tu quoque quin ſis γνήσιος illius interpres, nec minus diſertè, & ornatè, Latinè loquaris, quam ille Græcè ſcripſit, ſi quis negare fuerit auſus, eum ego vel maleuolum, vel ineptum, & omni prorſus iudicio deſtitutum eſſe non dubitanter affirmauerim. Proculdubio gaudet ſanctus ille Pater in cælis, quòd interpretem te ſit nactus in terris: nec per alium, quàm per te loqui mauult: vix enim alium quenquam reperiri poſſe puto, qui præclaram illius dicendi vim pari Latinè loquendi facultate poſſit exprimere. Quo maiore cum deſiderio quod promittis aliud eiuſdem autoris opuſculum expecto: quod ſi miſeris, non ideò ſtatim fidem tuam liberaueris. Nam & hoc mihi pollicitus fueras, te mecum eſſe communicaturum commentariolum quendam de vita magni Cardinalis illius Hippolyti per te ſcriptum. Quod cum feceris, tunc primum, quam dediſti mihi fidem, eam liberaſſe te rectè poteris affirmare. Facturum id autem eſſe te, nulla mora longiore interpoſita, mihi tanto magis perſuaſum eſt: quòd, & Cardinalis ille, quem tuum vocas, cùm non ſit magis tuus, quàm meus, fidem pro te ſuam interpoſuiſſe videtur: quem ſi tu poſtea tuum vocaueris, dicam dicturum eſſe tibi me denuncio. Quamobrem hac dicendi forma ne deinceps vtaris, Cardinalis meus, verùm, noſter potius; ne videaris eum tibi ſoli tanquam proprium vendicare velle. Quem etiàm verbis meis quàm officioſiſſimè ſalutabis: ac dices accepiſſe me literas, quibus mihi monachum quendam commendauit, doctum illum quidem, ſicut ex primo cum illo congreſſu videre licuit; ſed qui mecum, vt pranderet, adduci non potuit, vt perexigua mihi cum illo fuerit conſuetudo. Opto te bene valere. Dat. Sublaci Calen. Auguſti. Anno Iobælæi M. D. LXXV.

Tuus in Chriſto

STANISLAVS Card. Varmienſis. M.P.

Τοῦ ἐν ὁσίοις πατρὸς ἡμῶν

ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ τοῦ Χρυσοστόμου λόγος

ΕΙΣ ΝΕΩΤΕΡΑΝ ΧΗΡΕΥΣΑΣΑΝ.

ΟΤΙ μὲν χαλεπὴν ἔλαβες τὴν πληγὴν, καὶ ἐν καιρίῳ ὃ πεμφθὲν καὶ ἄνωθεν ἐδέξω βέλος, ἅπαντες ἄν σοι συνομολογήσαιεν, καὶ οὐδὲ τῶν

A

Sancti patris noſtri

IOANNIS CHRYSOSTOMI ARCHIEPISC. Conſtantinopolitani.

AD VIDVAM IVNIOREM.

Flaminio Nobilio interprete.

GRAVEM te quidem accepiſſe plagam, atque ad maximè vitalem partem iaculum ſupernè immiſsũ perueniſſe omnes ſanè tibi conſenſerint, ac nemo ne ex ijs

quidem, qui valdè philoſophi ſunt, contradixerit: verùm quoniam malè acceptos minimè in luctu, ac lacrymis omne ſuum tempus conſumere oportet, ſed vulnerum quoque curationi plurimum operæ, ſtudiique nauare, ne ſi deſpecta fuerint, maiorem ipſiſmet lacrymis afferant plagam, atque ipſo luctu vehementiorem flammam excitent; æquum profectò fuerit te eam, quæ per ſermones adhibetur, conſolationem minimè repudiare, ac lacrymarum fluuios parumper coërcentem ad breue ſaltem tempus ijs etiam, qui te conſolari aggrediuntur, te ipſam dare. Hæc enim cauſa eſt, cur & nos non in ipſo luctus vigore, neque ſimul ac fulmen decidit, obturbaremus, ſed cunctantes toto hoc intermedio tempore, ac permittentes te ſatiari fletu, quando iam à caligine illa paulùlum oculos attollere, atque aures ijs, qui te conſolari tentarent, præbere potuiſti, tunc ipſi quoque poſt ancillarum ſermones noſtra adiungeremus. Nam cùm adhuc tempeſtas magna eſt, & luctus viget, qui dolorem deponere ſuadet; is eiulatum magis prouocat atque irritat, nihilque aliud lucri reportans, quàm odium, multam ſanè materiem eiuſmodi oratione ſuppeditat igni, ſimúlque de ſe, & inimici, & ſtulti hominis affert opinionem. Verùm quando iam feruor ille deſidere cœpit, ac violentiam fluctuum ſedauit Deus, facilè orationis vela pandemus. Nam mediocri quidē tempeſtate poterit fortaſſe ars ſuum officium facere: at cùm ventorum impetus inuictus fertur, nihil loci eſt peritiæ. His adducti cauſis toto ſuperiore tēpore ſiluimus, ac vix nunc emittere vocem aggreſſi ſumus. Audiuimus enim de patruo tuo confidendū poſthac eſſe: nā & famulas, quæ paulò honoratiores ſint, audere de his reb⁹ prolixos inferre ſermones, & præter domeſticas mulieres, eas etiā, quæ aut genere tibi cognatæ, aut alia quauis ratione ad hoc munus obeundū ſint idoneæ. Quòd ſi illarum ſermones admittis: vt valde cōfidimus, ac pro certo habemus fore, vt noſtros non contemnas, ſed quietem, ac tranquillitatem, quoad poteris, ipſis audiendis adhibeas. Ac ſanè cum muliebris ſexus nunquam non procliuior quodammodo ad concipiendum

A σφόδρα φιλοσοφούντων οὐδεὶς ἀντιρεῖ· ἐπεὶ δὲ τοὺς πληττομένους, οὐκ εἰς πένθος καὶ δάκρυα τὸν ἅπαντα χρόνον ἀναλίσκειν δεῖ, ἀλλὰ καὶ τῆς θεραπείας τῶν τραυμάτων πολλὴν ποιεῖσθαι τὴν πρόνοιαν, ὥστε μὴ παροφθέντα μείζονα τοῖς δάκρυσι παρασχεῖν τὴν πληγὴν, καὶ τῆς ὀδύνης σφοδροτέραν τὴν φλόγα ἐργάσασθαι, καλὸν καὶ διὰ τῆς τῶν λόγων ἀνασχέσθαι παρακλήσεως, καὶ τοὺς κρουνοὺς μικρὸν ἀναχοῦσαν τῶν δακρύων, χρόνον γ' οὖν βραχὺν καὶ τοῖς παραμυθεῖσθαί σε ἐπιχειροῦσι παρασχεῖν

B σεαυτήν. διὰ γάρ τοι τοῦτο καὶ ἡμεῖς οὐ παρ' αὐτὴν τοῦ πένθους τὴν ἀκμὴν, οὐδ' ἅμα τῷ κατενεχθῆναι τὸν σκηπτὸν ἐνωχλήσαμεν· ἀλλ' ἀναμείναντες τὸν ἐν μέσῳ τουτονὶ χρόνον, καὶ συγχωρήσαντες ἐμπλησθῆναί σε τῶν ὀδυρμῶν, ὅτε λοιπὸν καὶ διαβλέψαι μικρὸν ἀπὸ τῆς ἀχλύος ἐκείνης, καὶ τὰς ἀκοὰς παρανοῖξαι δεδύνησαι τοῖς σε παρακαλεῖν πειρωμένοις, τότε καὶ αὐτοὶ μετὰ τοὺς τῶν θεραπαινίδων λόγους, καὶ τὰ παρ' ἑαυτῶν προστεθείκαμεν. ἔτι μὲν γὰρ τοῦ χειμῶνος ὄντος σφοδροῦ, καὶ πολλοῦ τοῦ πένθους πνέοντος, ὁ παρακαλῶν ἀπο-

C σχέσθαι τῆς λύπης, πλέον μὲν παροξύνει πρὸς τὰς οἰμωγὰς, καὶ τὸ μισηθῆναι κερδάνας μόνον, ὕλην αὖ πολλὴν τοῖς τοιούτοις λόγοις παρέσχε τῷ πυρὶ μετὰ τοῦ καὶ ἐχθροῦ καὶ ἀνοήτου δόξαν λαβεῖν. ἐπειδὴ δὲ λοιπὸν ἤρξατο λήγειν ἡ ζάλη, καὶ τὸ τῶν κυμάτων ἄγριον κατεστόρεσεν ὁ θεὸς, εὐκόλως τοῦ λόγου τὰ ἱστία ἀναπετάσομεν. ἐν συμμέτρῳ μὲν γὰρ χειμῶνι δυνήσεται ἴσως ἡ τέχνη ποιῆσαι τὸ ἑαυτῆς· ὅταν δὲ ἄμαχος ἡ τῶν πνευμάτων ἡ προσβολὴ, τῆς ἐμπειρίας ὄφελος οὐδέν. διὰ ταῦτα πάντα τὸν ἔμπροσθεν χρό-

D νον σιγήσαντες μόλις καὶ νῦν ἐπεχειρήσαμεν ῥῆξαι φωνὴν, ἐπειδὴ παρὰ τοῦ θείου ἠκούσαμεν τοῦ σοῦ, ὅτι λοιπὸν χρὴ θαρρεῖν· καὶ γὰρ καὶ τῶν θεραπαινίδων τὰς ἐν τιμῇ, κατατολμᾶν ὑπὲρ τούτων μακροὺς ἀποτείνειν λόγους, τάς τε ἔξωθεν γυναῖκας, καὶ τὰς γένει προσηκούσας, καὶ τὰς ἄλλως πως ἐπιτηδείως ἐχούσας· ὅτι δὲ τοὺς παρ' ἐκείνων δεχομένη λόγους οὐκ ἀτιμάσεις τοὺς παρ' ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ ἡσυχίαν καὶ ἀπραξίαν παρέξεις αὐτοῖς κατὰ δύναμιν, σφόδρα θαρροῦμεν καὶ πεπιστεύκαμεν. καὶ ἄλλως μὲν οὖν τὸ γυναικεῖον γένος ἐπιρρεπέστερόν πως ἐστὶ πρὸς

A συμπαθείας· ὅταν δὲ καὶ νεότης προσῇ, καὶ χηρεία ἄωρος, καὶ πραγμάτων ἀπειρία, καὶ φροντίδων ὄχλος πολύς, καὶ ὁ ἐν τρυφῇ καὶ εὐθυμίᾳ καὶ πλούτῳ τὸ ἔμπροσθεν ἅπαντα τετράφθαι χρόνον, πολλαπλάσιον γίνεται τὸ δεινόν, κἂν ἡ τοῦτο παθοῦσα μὴ τῆς ἄνωθεν τύχῃ ῥοπῆς, καὶ ὁ τυχὼν αὐτὴν λογισμὸς καταλῦσαι δυνήσεται· ὅπερ πρῶτον καὶ μέγιστον τῆς πολλῆς περί σε τοῦ θεοῦ κηδεμονίας τίθεμαι εἶναι τεκμήριον. τὸ γὰρ τοσούτων συνδραμόντων ἐξαίφνης κακῶν μὴ ἀποπνιγῆναι τῇ λύπῃ, μηδὲ τῆς κατὰ φύσιν ἐκστῆναι φρενός, οὐκ ἀνθρωπίνης τινὸς βοηθείας B ἦν, ἀλλὰ τῆς τὰ πάντα δυναμένης χειρός, τῆς συνέσεως ἧς οὐκ ἔστιν ἀριθμός· τῆς φρονήσεως, ἧς οὐκ ἔστιν ἐξεύρεσις, τοῦ πατρὸς τῶν οἰκτιρμῶν, καὶ θεοῦ πάσης παρακλήσεως. αὐτὸς γὰρ πέπαικεν ἡμᾶς φησι, καὶ ἰάσεται ἡμᾶς· πατάξει, καὶ μοτώσει ἡμᾶς, καὶ ὑγιάσει ἡμᾶς. ἕως μὲν γὰρ σοι συνῆν ὁ μακάριος ἐκεῖνος ἀνήρ, ἀπήλαυσας μὲν τιμῆς καὶ φροντίδος καὶ σπουδῆς· ἀπήλαυσας δὲ οἷα παρὰ ἀνθρώπου ἀπολαύειν εἰκὸς ἦν. ἐπειδὴ δὲ ἐκεῖνον ἔλαβε πρὸς ἑαυτὸν ὁ θεός, ἀντ' ἐκείνου σοι γέγονεν αὐτός, καὶ οὐκ ἐμὸς οὗτος ὁ λόγος, C ἀλλὰ τοῦ μακαρίου προφήτου Δαυΐδ· φησὶ γάρ· ὀρφανὸν καὶ χήραν ἀναλήψεται, καὶ ἀλλαχοῦ δὲ αὐτὸν πατέρα καλεῖ τῶν ὀρφανῶν, καὶ κριτὴν τῶν χηρῶν· οὕτω πολλὴν ὑπὲρ τούτου τοῦ γένους πολλαχοῦ ποιούμενον αὐτὸν ὁρᾷς τὴν σπουδήν. ἵνα δὲ μὴ συνεχῶς τοῦτο λεγόμενον τὸ ὄνομα στρέφῃ σου τὴν ψυχήν, καὶ συγχέῃ σου τὸν λογισμόν, ἐν αὐτῷ τῆς ἡλικίας τῷ ἄνθει ἐπελθόν, ὑπὲρ τούτου διαλεχθῆναι βούλομαι πρότερον, καὶ δεῖξαι, ὅτι οὐ συμφορᾶς, ἀλλὰ τιμῆς ἐστιν ὄνομα, τὸ τῆς χηρείας ὄνομα, καὶ τιμῆς τῆς μεγίστης. μὴ γάρ μοι τὴν τῶν πολλῶν δό- D ξαν τὴν πεπλανημένην εἰς μαρτυρίαν ἀγάγῃς, ἀλλὰ τοῦ μακαρίου Παύλου, μᾶλλον δὲ τοῦ Χριστοῦ τὴν νομοθεσίαν. ἃ γὰρ ἐκεῖνος ἐφθέγγετο, ταῦτα ὁ Χριστὸς ἐλάλει δι' αὐτοῦ, καθὼς καὶ αὐτὸς ἔλεγεν, εἰ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος Χριστοῦ; τί οὖν φησι; χήρα καταλεγέσθω μὴ ἔλαττον ἐτῶν ἑξήκοντα γεγονυῖα. καὶ πάλιν, νεωτέρας δὲ χήρας παραιτοῦ. δι' ἀμφοτέρων τοῦ πράγματος ἡμῖν τὸ μέγεθος παραστῆσαι βουλόμενος. καὶ περὶ μὲν ἐπισκόπων διαταττόμενος οὐδαμοῦ τίθησιν ἐτῶν

A dolorem eſt; tum verò, cum & iuuentus acceſſerit, & viduitas immatura, & nullus negociorũ vſus, & curarum magna moles; atque illud præterea, omne priſtinum tempus delicijs, hilaritati, diuitijs eſſe innutritum, multis partibus maior redditur calamitas; vt niſi ſupernum adſit auxilium, periculum ſit, ne à qualicumque irruente cogitatione deijciatur: quod equidẽ vel præcipuum, ac maximum diuinæ erga te curæ indicium cenſuerim. Nam quòd tot repente concurrentibus malis non te ægritudo abſorbuerit; nec de naturali B mentis ſtatu ſis deturbata; non id humani alicuius auxilij fuit, ſed omnipotentis illius manus, ſed intelligentiæ illius, cuius nõ eſt numerus, ſed prudentiæ illius, quæ inueſtigari non poteſt, ſed patris miſericordiarum, ac Dei totius conſolationis. Ipſe enim, inquit, verberauit nos, & ipſe ſanabit nos; percutiet, & curabit & ſanos faciet nos. Quamdiu enim tecum vnà viuebat beatus ille vir; capiebas quidẽ fructus honoris, procurationis, ſtudij; capiebas autem, quales ex homine capere par erat. Quoniã verò illum ad ſe vocauit C Deus; ipſe nunc illius loco ſe tibi ſubſtituit: neque hoc meum eſt, ſed beati Prophetæ Dauidis, qui ita, inquit, Pupillum & viduam ſuſcipiet; ac rurſus ipſum vocat patrem pupillorum, & iudicem viduarum, omninoque hoc hominum genus magnæ ipſi curæ eſſe videbis. Cæterùm ne hoc nomen aſſiduè vſurpatum animum tibi deijciat, ac rationem perturbet reputanti in ipſo ætatis flore illud te ſubiiſſe, de hoc mihi primum diſſerendum propoſui, atque oſtendendum, non calamitatis nomen eſſe nomen viduitatis, ſed honoris, & D honoris quidem maximi. Neque enim tu mihi vulgi deprauatam opinionem loco probationis, ac teſtimonij afferas, ſed beati Pauli, vel potius Chriſti decretum, ac legem. Quæ enim ille loquebatur, hæc per ipſum pronunciabat Chriſtus, quemadmodum & ipſe dixit, An experimentum quæritis eius, qui in me loquitur Chriſtus? Quid igitur, inquit? Vidua eligatur non minus ſexaginta annorum, & rurſus, Adoleſcentiores autẽ viduas deuita, vtroque hoc præcepto rei nobis magnitudinem indicãs. Nam de Epiſcopis quidẽ præcipiens nullibi numerũ annorũ ſtatuit,

Oſee 6.a.

Pſal.145.

Pſal.67.

2.Cor.13.

1.Tim.5.

Ibidem.

hic autem adhibet accuratione. Quid ita? non quidem propterea, quòd viduitas ſacerdotio maior ſit, ſed quoniã maiorem ipſæ, quam illi laborem ſuſtinent, multis vndique negotijs illas circumuenientibus publicis, & priuatis. Etenim quemadmodum ciuitas mœnibus non circundata proiecta eſt, atq. expoſita omnibus, quicumque capere eam voluerint; ita & puella in viduitate ætatem degens, multos habet, qui vndique inſidietur, non ſolum eos, qui pecunijs animum adiecerũt, ſed etiam qui pudicitiam ipſius violare ſtudent. Neque verò has tantum, ſed etiã alias lábendi occaſiones in ipſam incurrere inueniemus. Nam & à familiaribus contemni ſe, & rem per negligentiam perire, nec priſtinam retinere dignitatem, & æquales ſuas, quibuſcum verſari conſueuerant, florẽtes, ac lætas videre, ſæpè autem, & deliciarum cupiditas eò ipſas adduxerunt, vt ſecundis ſe nuptijs illigarent. Nec verò deſunt, quæ legitimo quidẽ matrimonio viris ſe iungere minimè velint, ſed occultè, & clàm. Id autem propterea faciunt, vt encomia viduitatis lucrentur. Ita non ignominiæ, ſed admirationis, atq. honoris plena res ipſa apud homines eſt non modo fideles, verumetiam infideles ipſos. Nam & ego aliquãdo cum eſſem iunior, doctori meo (erat autem ille omnium hominum maximè ſuperſtitioſus) animaduerti matrem meam præ multis magnam excitaſſe admirationem. Nam cum eos, qui ſibi aſſidebant, more ſuo interrogaſſet, cuius ego eſſem; ac reſponſum eſſet, me viduæ mulieris eſſe filiũ; de me quæſiuit ætatem matris, & viduitatis tempus. Cum primum verò audiuit quadraginta annos natam eſſe, vigeſimum verò iam annum agi, ex quo patrem meum amiſerit; obſtupuit planè, atque ad eos, qui aderant cõuerſus, clara voce exclamauit: En quales mulieres apud Chriſtianos ſunt. Tanta non modò apud nos, ſed etiam apud Gentiles viduitatis laus eſt, & admiratio. Quæ omnia conſiderans beatus Paulus dixit, Vidua eligatur non minus ſexaginta annorũ. Neq; verò ex hoc ſolo, quamuis graui ætatis teſtimonio, cõtinuo ſinit, vt in ſacrum hunc adlegatur chorum; ſed alia addit ita ſcibens, In operibus bonis teſtimonium habens, ſi filios educauit, ſi hoſpitio recepit, ſi ſanctorum pedes lauit;

Præceptoris Gentilis de matre S. Chryſoſt. iudicium.

Ibidem.

A ἀριθμόν· ἐνταῦθα δὲ πολλὴν ποιεῖται τὴν ἀκρίβειαν. τί δήποτε; οὐχ ὅτι ἡ χηρεία μείζων ἱερωσύνης ἐστὶν, ἀλλ᾽ ὅτι μείζονα αὗται πόνον ἐκείνων ἔχουσι, περισπωμένων αὐτὰς πολλῶν πολλαχόθεν πραγμάτων δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν. καθάπερ γὰρ πόλις ἀτείχιστος εἰς μέσον ἅπασι τοῖς βουλομένοις ἁρπάζειν πρόκειται, οὕτω καὶ κόρη χηρείᾳ συζῶσα πολλοὺς ἔχει πανταχόθεν τοὺς ἐπιβουλεύοντας, οὐ τοὺς τῶν χρημάτων αὐτῆς ἐφιεμένους μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς τὴν σωφροσύνην αὐτῆς διαφθεῖραι σπουδάζοντας· καὶ οὐ ταύ-
B τας μόνον, ἀλλὰ καὶ ἑτέρας πρὸς τὸ πεσεῖν αὐτὴν ἀφορμὰς προσγινομένας εὑρήσομεν. καὶ γὰρ οἰκέται καταφρονοῦντες, καὶ πράγματα ἀμελούμενα, καὶ τὸ μηκέτι ἐν τῇ προτέρᾳ εἶναι τιμῇ, καὶ τὸ τὰς ὁμήλικας ἐν τρυφώσας ὁρᾶν, πολλάκις δὲ καὶ τὸ τρυφῆς ἐπιθυμεῖν, δευτέροις αὐτὰς ἔπεισεν ὁμιλῆσαι γάμοις· εἰσὶ δὲ αἳ νόμῳ μὲν γάμου οὐκ ἐθέλουσι συγγενέσθαι τοῖς ἀνδράσι· λάθρα δὲ καὶ μετὰ τοῦ κρύπτεσθαι. τοῦτο δὲ ποιοῦσιν, ἵνα τὰ ἐγκώμια τῆς χηρείας καρπώσωνται, οὕτως οὐκ ἐπονείδιστον, ἀλλὰ θαυμαστὸν καὶ τιμῆς ἄξιον τὸ πρᾶγμα παρὰ ἀν-
C θρώποις εἶναι δοκεῖ, οὐ παρ᾽ ἡμῖν μόνον τοῖς πιστοῖς, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀπίστοις αὐτοῖς. καὶ γὰρ ἐγώ ποτε νέος ἔτι ὢν, τὸν σοφιστὴν τὸν ἐμὸν, πάντων δὲ ἀνδρῶν δεισιδαιμονέστερος ἐκεῖνος ἦν, οἶδα ἐπὶ πολλῶν τὴν μητέρα τὴν ἐμὴν θαυμάζοντα. τῶν γὰρ παρακαθημένων αὐτῷ πυνθανόμενος, οἷα εἰώθει, τίς εἴην ἐγὼ, καί τινος εἰπόντος, ὅτι χήρας γυναικὸς, ἐμάνθανε παρ᾽ ἐμοῦ τήν τε ἡλικίαν τῆς μητρὸς, καὶ τῆς χηρείας τὸν χρόνον. ὡς δὲ εἶπον, ὅτι ἐτῶν τεσσαράκοντα γεγονυῖα εἴκοσι ἔχει λοιπὸν, ἐξ οὗ τὸν πατέρα ἀπέβαλε τὸν
D ἐμὸν, ἐξεπλάγη, καὶ ἀνεβόησε μέγα, καὶ πρὸς τοὺς παρόντας ἰδών· βαβαὶ, ἔφη, οἷαι παρὰ Χριστιανοῖς γυναῖκές εἰσι· τοσοῦτος οὐ παρ᾽ ἡμῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ παρ᾽ αὐτοῖς ἔξωθεν τὸ πρᾶγμα ἀπολαύει τοῦ θαύματος καὶ τοῦ ἐπαίνου. ἅπερ ἅπαντα συνιδὼν ὁ μακάριος Παῦλος, ἔλεγε· χήρα καταλεγέσθω, μὴ ἔλαττον ἐτῶν ἑξήκοντα γεγονυῖα, καὶ οὐδὲ μετὰ τὴν τοσαύτην τῶν χρόνων μαρτυρίαν ἀφίησιν αὐτὴν εἰς τὸν ἅγιον τοῦτον τελέσαι χορὸν, ἀλλὰ καὶ ἕτερα προστίθησι λέγων, ἐν ἔργοις ἀγαθοῖς μαρτυρουμένη, εἰ ἐτεκνοτρόφησεν, εἰ ἐξενοδόχησεν, εἰ ἁγίων πόδας

ἐνιψεν, εἰ θλιβομένοις ἐπήρκεσεν, εἰ παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ ἐπηκολούθησε. βαβαὶ τῆς δοκιμασίας καὶ τῆς βασάνου· ὅσην παρὰ τῆς χήρας ἀπαιτεῖ τὴν ἀρετὴν, καὶ πῶς ἀκριβολογεῖται. οὐκ ἂν δὲ τοῦτο ἐποίησεν, εἰ μὴ πρᾶγμα τίμιον καὶ σεμνὸν ἔμελλεν ἐμπιστεύειν αὐτῇ. καὶ νεωτέρας δέ φησι χήρας παραιτοῦ· εἶτα καὶ τὴν αἰτίαν προστίθησιν. ὅταν γὰρ καταστρηνιάσωσι τοῦ Χριστοῦ, γαμεῖν θέλουσι. διὰ τούτου γὰρ ἡμῖν τοῦ ῥήματος αἰνίττεται, ὅτι αἱ τοὺς ἄνδρας ἀποβαλοῦσαι ἀντ' ἐκείνων ἁρμόττονται τῷ Χριστῷ. ὅρα πῶς δείκνυσι τὴν ἁρμονίαν ταύτην κούφην καὶ ἐπιεικῆ, τοῦτο τίθησι· λέγω δὲ ὅ, ὅταν γὰρ καταστρηνιάσωσι τοῦ Χριστοῦ, γαμεῖν θέλουσι, καθάπερ τινὸς ἀνδρὸς ἐπιεικοῦς, καὶ οὐ μετ' ἐξουσίας αὐταῖς κεχρημένου, ἀλλ' ἐῶντος ἐν ἐλευθερίᾳ ζῇν. καὶ οὐδὲ μέχρι τούτων τὸν λόγον ἔστησεν, ἀλλὰ καὶ ἑτέρωθι πάλιν πολλὴν ὑπὲρ αὐτῆς τὴν φροντίδα πεποίηται λέγων· ἡ δὲ σπαταλῶσα, ζῶσα τέθνηκεν. ἡ δὲ ὄντως χήρα καὶ μεμονωμένη, ἤλπισεν ἐπὶ τὸν θεὸν, καὶ προσμένει ταῖς δεήσεσι καὶ ταῖς προσευχαῖς ἡμέρας καὶ νυκτός. καὶ Κορινθίοις ἐπιστέλλων φησί· μακαριωτέρα δέ ἐστιν ἐὰν οὕτω μείνῃ. εἶδες ὅσα τῆς χηρείας τὰ ἐγκώμια, καὶ ταῦτα ἐν τῇ καινῇ, ὅτε καὶ ὁ τῆς παρθενίας διέλαμψε καλὸς, ἀλλ' ὅμως, οὐδὲ τότε ταῖς μαρμαρυγαῖς αὐτῆς ἀποκρύψαι ἴσχυσεν ἡ ταύτης φαιδρότης, ἀλλὰ διαλάμπει καὶ οὕτω τὴν οἰκείαν ἔχουσα ἀρετήν. ὅταν οὖν μνημονεύωμεν μεταξὺ χηρείας, μὴ καταπέσῃς μηδὲ ὄνειδος ὁ πρᾶγμα νόμιζε· εἰ γὰρ τοῦτο ἐπονείδιστον, πολλῷ μᾶλλον ἡ παρθενία, ἀλλ' οὐκ ἔστιν, οὐκ ἔστι, μὴ γένοιτο. ὅπου γὰρ ταῖς ἔτι περιόντων ἀπεχομένας τῶν ἀνδρῶν θαυμάζομεν ἅπαντες, καὶ ἀποδεχόμεθα ταῖς καὶ ἀπελθόντων αὐτῶν τὴν αὐτὴν περὶ αὐτοὺς ἐπιδεικνυμένας εὔνοιαν, πῶς οὐκ ἐκπλήττεσθαι δεῖ καὶ ἐπαινεῖν; ἕως μὲν οὖν, ὅπερ ἔφθην, συνῆς τῷ μακαρίῳ Θηρασίῳ καὶ τιμῆς καὶ προνοίας ἀπέλαυσας, οἵας παρὰ ἀνθρώπου ἀπολαύειν εἰκός· νῦν δὲ εἰς τὴν ἐκείνου τάξιν ἔχεις τὸν ἁπάντων δεσπότην θεὸν, ὃς καὶ πάλαι σου προέστη, μειζόνως καὶ μετὰ πλείονος τοῦτο ποιήσει τῆς σπουδῆς νῦν, καὶ τῆς πολλῆς αὐτοῦ προνοίας οὐ μικρὸν, ὥσπερ ἔφθην εἰπὼν, τεκ-

A ſi tribulationem patientibus ſubminiſtrauit, ſi omne opus bonũ ſubſequuta eſt. O diligentiam, ac ſubtilitatem in probando. Quantam à vidua requirit virtutẽ, & quàm ſubtiliter omnia perſequitur? hanc ſanè operam non ſumpturus, niſi munus honeſtatis, ac dignitatis plenum illi commiſſurus fuiſſet. At verò cum dixiſſet, Adoleſcentiores autem viduas deuita; cauſam quoque adiungit: Cum enim luxuriatæ fuerint in Chriſto, nubere volunt. His enim verbis illud nobis ſignificat, mulieres, quæ viros amiſerunt, in illorum locum B aptari, & iungi Chriſto. Quò autem oſtendat hanc adiunctionem eſſe ſuauem, ac lenem; ita inquit, Cum enim luxuriatæ fuerint in Chriſto, nubere volunt. Quaſi de viro quodam leni, ac probo loquens, quiq. non illis pro imperio vtatur, ſed libertate frui permittat. Nec verò hactenus orationem produxiſſe ſatis habuit; ſed & aliunde rurſus magnæ ſibi illas curæ eſſe declarauit, ita ſcribens. Nam quæ in delicijs eſt, viuens mortua eſt, quæ autem verè vidua eſt, & deſolata, ſperauit in Deũ, & inſtat obſecrationibus, & orationib. *Ibidem.* C nocte ac die. Et ad Corinthios ſcribẽs inquit, Beatior autem erit, ſi ſic permanſerit. *1.Cor.7.* Vides quanta viduitatis encomia. Atque hæc quidẽ in noua lege, quãdo iam Virginitatis decus ſummoperè emicuit. Verũtamen neque huius ſplendor viduitatis luminibus officere potuit, ſed & ipſa elucet adhuc ſuã habens virtutem. Quotieſcumque igitur inter dicendum viduitatis mentionem faciemus; ne animo concidas, nec rem turpem exiſtimes. Nam ſi viduitas turpis, multo turpior virginitas. Sed non eſt, non eſt; procul à nobis abſit iſta opi- D nio. Quãdo enim eas, quæ viris adhuc ſuperſtitibus continentiam ſeruant, omnes admiramur, & commẽdamus; cur non eas, quæ poſt virorum obitum eandem illis beneuolentiam præſtant, laudib⁹ & admiratione proſequamur? Donec igitur, quẽadmodum dicebam, cum beato Theraſio viuebas, eum ille tibi honorem, tuorúmq. cõmodorum ſtudiũ præſtitit, cuiuſmodi ab optimo viro expectãda erant. Nunc autẽ illius loco habes Dominum omniũ Deum; qui cum antea tibi affuit; tum verò id nũc multò impẽſius, ac cumulatius faciet. Atqui ſtudij erga te ſui, & procurationis non minimũ, quẽadmodũ antea dicebã,

indiciũ iã nobis dedit, in hoc curarum, atque ægritudinis incendio incolumẽ te præſtans, nec permittens, vt quicquã incõſiderate in te admitteres. Qui autem tanta tempeſtatis vi incumbẽte naufragiũ fieri minimè permiſit, multo magis tranquillo iam mari cuſtodiet animã tuam, & leuem reddet viduitatem, atque ea, quæ ex ipſa oriri videntur mala. Quòd ſi nõ viduitatis nomen te diſcruciat, ſed talis viri iactura: ego etiã tibi planè aſſentior in toto terrarũ orbe paucos ex viris ſecularibus extitiſſe viri tui ſimiles, tanta humanitate, probitate, modeſtia, integritate, prudentia, innocentia præditos. Verũm, ſi quidem penitus interijſſet, atque in nihilum abijſſet; mœrendum, ac dolendum erat: ſin autẽ ad quietum, placidúmq. delatus eſt portũ, atq. ad ſuum verè Regem profectus eſt; nullus hic lacrymis, ſed lætitiæ locus eſt. Etenim hæc mors non eſt mors, ſed migratio ac domicilij mutatio à deterioribus ad meliora, à terra ad cœlũ, ab hominibus ad Angelos, & Archangelos, atque adeò ipſum Archangelorum dominum. Nam hic quidem, dum in terris Imperatori militabat; multa erant expectanda diſcrimina, multæ ab inuidis inſidiæ. Quò enim magis illius exiſtimatio, & gloria augebatur; eò plures, atque acriores in ipſum excitabantur inimicitiæ. Illic autem profectò nihil eiuſmodi metuendum eſt. Quamobrem quantum luges, cùm tam commodus, ac bonus eſſet, iuſſum eſſe ad Deũ ire; tantum lętari oportet, magna illum cum ſecuritate, & gloria profectũ eſſe, & à periculorum, quæ hic imminebãt, tumultu liberum, pacatam, placidiſſimámq. vitam viuere. Quàm enim abſurdum eſt fateri quidem cœlum terra longè melius eſſe, ac tamẽ eos, qui hinc eò cõmearunt, luctu proſequi? Nam ſi beatus iſte ex illorũ hominum numero fuiſſet, qui turpiter, ac Deo minimè probati vixerunt; profectò non ſolum mortuus, ſed etiam viuens, fletu, atq. eiulatu proſequendus erat. Nunc verò, quando & ipſe vnus ex Dei amicis erat; non ſolum viuẽti, ſed etiam ſomnum ſuum dormienti gratulãdum eſt. Audiſti ſanè ex beato Paulo, faciẽdum hoc eſſe, cũ ita diceret, Phil. 1. 23. longe ſatius eſt diſſolui, & eſſe cum Chriſto. At fortè voces illius audire cupis tuóque erga

A μέγιστον ἔδειξεν ἡμῖν ἤδη, ἐν τοσαύτῃ καμίνῳ φροντίδων καὶ λύπης, ὑγιῆ καὶ ἀνέπαφόν σε διαφυλάξας, καὶ μηδὲν ἀφεὶς τῶν ἀβουλήτων παθεῖν· ὁ δὲ ἐν τοσούτῳ σάλῳ μηδὲ συγχωρήσας γενέσθαι ναυάγιον, πολλῷ μᾶλλον ἐν γαλήνῃ διατηρήσει τὴν σὴν ψυχὴν, καὶ κούφην ποιήσει τὴν χηρείαν, καὶ τὰ ἐκ ταύτης δοκοῦντα εἶναι δεινά· εἰ δέ σε οὐ τὸ τῆς χηρείας ὄνομα θορυβεῖ, ἀλλὰ τὸ ἄνδρα τοιοῦτον ἀποβαλεῖν· συνομολογῶ μέν σοι κἀγὼ, πανταχοῦ γῆς ὀλίγους γεγενῆσθαι τοιούτους ἐν ἀνδράσι βιωτικοῖς, φιλοστόργους, B ἐπιεικεῖς, ταπεινοὺς, ἀφελεῖς. Ἀλλ' εἰ μὲν διελέλυτο παντελῶς, καὶ εἰς τὸ μηδὲν ἐληλύθει, ἔδει θορυβεῖσθαι καὶ ἀλγεῖν· εἰ δὲ εἰς τὸν εὔδιον κατέπλευσε λιμένα, καὶ πρὸς τὸν ὄντως αὐτοῦ βασιλέα ἀποδεδήμηκεν, οὐ πενθεῖν ὑπὲρ τούτων, ἀλλὰ καὶ χαίρειν δεῖ. οὐ γὰρ θάνατος ὁ θάνατος οὗτος, ἀλλ' ἀποδημία καὶ μετάστασίς τις ἀπὸ τῶν χειρόνων ἐπὶ τὰ βελτίω, ἀπὸ τῆς γῆς πρὸς τὸν οὐρανὸν, ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων πρὸς ἀγγέλους καὶ ἀρχαγγέλους, καὶ τὸν τῶν ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων δεσπότην. ἐνταῦθα μὲν γὰρ ἐπὶ τῆς γῆς στρατευόμενον βασιλεῖ, καὶ κινδύ- C νους ἦν προσδοκᾶν, καὶ πολλὰς παρὰ τῶν φθονούντων τὰς ἐπιβουλάς. ὅσῳ γὰρ αὐτῷ τὰ τῆς εὐδοκιμήσεως ηὔξετο· τοσούτῳ καὶ τὰ παρὰ τῶν ἐχθρῶν ἐπλεόναζεν. ἐκεῖ δὲ ἀπελθόντα οὐκ ἔστιν ὑποπτεῦσαι τούτων οὐδέν· ὥστε ὅσον ἂν πενθῇς, ὅτι χρηστὸν ὄντα καὶ ἐνάρετον ἔλαβεν ὁ θεός· τοσούτῳ χαίρειν δεῖ, ὅτι μετὰ πολλῆς τῆς ἀσφαλείας καὶ τῆς δόξης ἀποδεδήμηκε, καὶ τῆς ἐν τῷ παρόντι κινδύνῳ ταραχῆς ἀπαλλαγεὶς, ἔστιν ἐν εἰρήνῃ καὶ ἡσυχίᾳ πολλῇ. πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον τὸν μὲν οὐρανὸν πολλῷ D βελτίω τῆς γῆς εἶναι ὁμολογεῖν, τοὺς δὲ ἀπὸ ταύτης ἐκεῖ μεταστάντας πενθεῖν; εἰ μὲν γὰρ τῶν αἰσχρῶς βεβιωκότων καὶ παρὰ τὸ τῷ θεῷ δοκοῦν ὁ μακάριος ἐκεῖνος ἦν, ἔδει κόπτεσθαι καὶ θρηνεῖν, οὐκ ἀπελθόντα μόνον, ἀλλὰ καὶ ζῶντα ἐκεῖνον. ἐπειδὴ δὲ τῶν αὐτοῦ φίλων καὶ οὗτος εἷς ἐτύγχανεν ὤν· οὐ ζῶντι μόνον, ἀλλὰ καὶ κοιμηθέντι συνησθῆναι χρή. καὶ ὅτι τοῦτο ποιεῖν δεῖ, τοῦ μακαρίου Παύλου πάντως ἤκουσας λέγοντος· τὸ ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι πολλῷ μᾶλλον κρεῖσσον· ἀλλὰ ῥημάτων ἴσως ποθεῖς ἀκοῦσαι τῶν ἐκείνου, καὶ φιλίας ἀπολαυ-

Digitized by Google

A σαι τῆς πρὸς αὐτὸν, καὶ συνήθειαν ἐπιζητεῖς, καὶ δόξαν τὴν δι' αὐτὸν, καὶ λαμπρότητα, καὶ τιμὴν, καὶ ἀσφάλειαν, καὶ ταῦτά σοι πάντα φροῦδα γενόμενα θορυβεῖ καὶ σκοτοῖ. τὴν μὲν οὖν φιλίαν τὴν πρὸς ἐκεῖνον ἔξεστί σοι φυλάττειν καὶ νῦν ὁμοίως, ὥσπερ καὶ πρότερον. τοιαύτη γὰρ ἡ τῆς ἀγάπης δύναμις, οὐ τοὺς παρόντας μόνον καὶ πλησίον ὄντας ἡμῶν καὶ ὁρωμένους, ἀλλὰ καὶ τοὺς μακρὰν ἀφεστῶτας περιλαμβάνει, καὶ συγκολλᾷ, καὶ συνδεῖ· καὶ οὔτε χρόνου πλῆθος, οὔτε ὁδοῦ διάστημα, οὔτε ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδὲν ψυχῆς φιλίαν διακόψαι δύναιτ' ἂν καὶ διατεμεῖν. εἰ δὲ καὶ πρόσωπον αὐτὸν βού- B λει πρὸς πρόσωπον ἰδεῖν· τοῦτο γὰρ οἶδα ὅτι μάλιστα ποθεῖς, διαφύλαξον αὐτῷ τὴν εὐνὴν ἀνέπαφον ἀνδρὸς ἑτέρου, καὶ βίον ἐπιδείξασθαι σπούδασον ἴσον ἐκείνῳ, καὶ πάντως εἰς τὸν αὐτὸν ἀπελεύσῃ χορὸν αὐτῷ, οὐ πέντε ἔτη καθάπερ ἐνταῦθα, οὐδὲ εἴκοσι καὶ ἑκατὸν, οὐδὲ χίλια καὶ δὶς τοσαῦτα, οὐδὲ μυρία, καὶ πολλάκις τοσαῦτα, ἀλλὰ τοὺς ἀπείρους καὶ ἀτελευτήτους αἰῶνας συνοικήσουσα. τοὺς γὰρ τῆς ἀναπαύσεως τόπους ἐκείνους, οὐχ αἱ συγγένειαι αἱ σωματικαὶ, ἀλλ' ἡ τῶν βίων ἰσότης κληρονομεῖν C πέφυκεν. εἰ γὰρ τὸν Λάζαρον ἀγνῶτα ὄντα τῷ Ἀβραὰμ εἰς τοὺς αὐτοὺς αὐτῷ κόλπους ἤγαγε καὶ πολλοὺς ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν μετ' ἐκείνου ἀνακλιθῆναι παρασκευάζει τὸ τῆς πολιτείας ἀπαράλλακτον· καὶ σὲ μετὰ τοῦ καλοῦ Θηρασίου ὁ τῆς ἀνέσεως ἐκδέξεται τόπος, ἂν ἐκείνῳ τὸν βίον θέλῃς ἐπιδείξασθαι τὸν αὐτόν· καὶ τότε αὐτὸν οὐκ ἐν τούτῳ τῷ κάλλει τοῦ σώματος, ὅπερ ἔχων ἀπῆλθεν, ἀπολήψῃ πάλιν, ἀλλ' ἐν ἑτέρᾳ τινὶ μαρμαρυγῇ καὶ φαιδρότητι, μᾶλλον τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων ἀπολαμπούσῃ. D τοῦτο γὰρ τὸ σῶμα, κἂν ἐν ὕψει τύχῃ πολλῷ, φθαρτὸν ὅμως ἐστί· τὰ δὲ σώματα τῶν εὐηρεστηκότων τῷ θεῷ τοσαύτην ἐνδύσεται δόξαν, ὅσην οὐδὲ ἰδεῖν ἔνι τούτοις τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ τούτων ἡμῖν σημεῖά τινα καὶ ἴχνη ἀμυδρὰ, καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ καὶ ἐν τῇ καινῇ δοθῆναι παρεσκεύασεν ὁ θεός. ἐκεῖ μὲν γὰρ τὸ πρόσωπον τοῦ Μωϋσέως, τοσαύτη κατελάμπετο δόξα ποτὲ, ὡς ἀπρόσιτον εἶναι τοῖς τῶν Ἰσραηλιτῶν ὀφθαλμοῖς· ἐν δὲ τῇ καινῇ τούτου πολλῷ πλέον ἐξέλαμψε τὸ τοῦ Χριστοῦ. εἰπὲ γάρ μοι, εἰ βα-

A illum amore frui, &conſuetudinem requiris,& gloriam, ſplendorẽ,decus,ſecuritatẽ, quæ ab illo in te redundabãt, atque hæc omnia perijſſe ægrè fers, & quaſdã quaſi tenebras mẽti tuæ offundi ſentis. Verumenimuerò tuã quidem erga illum amicitiam æquè tibi nunc, atque antea tueri licet. Talis enim eſt charitatis natura,& potentia: non ſolũ præſentes, ac proximos, quique ob os, atq. oculos verſantur, ſed eos etiã, qui longè abſunt,cõplectitur,conglutinat, coniungit: ac neque temporis longinquitas,neque locorum interualla,neq. aliud huius generis quicquã interrum- B pere; ac diſcindere animæ amicitiam poteſt. Quòd ſi præſens præſentem intueri cupis (non enim me fugit id tibi eſſe maximè in optatis) cuſtodi illi lectum alteri viro minimè peruium, incumbe in eam curã,vt eadẽ in te,atque in illo vitę, morũmq. probitas eluceat, ac ſine dubio ad eundem cum ipſo peruenies chorum, atque vnà cum eo habitabis non quinque annos, quemadmodum hic, non viginti, non centum, non mille,aut bis mille,aut decem millia, aut multò plures, ſed planè infini- C tos, & infinita ſecula. Regiones enim illas recreationis,& pacis,nõ cognationes ad corpus pertinentes, ſed vitæ ſimilitudo apta eſt, quæ hæreditate obtineat. Nam ſi eadem ſuſcepta viuendi ratio Lazarum Abrahę ignotũ in ſinum illius adduxit,multóſq. facit ab Oriente, & Occidente cum illo recumbere: profectò te quoque vna cum optimo Theraſio locus quietis excipiet, ſi eandem, atque ille, colere volueris vitam, túncque ipſum non cum hac corporis pulchritudine, qua præditus abijt iterum recipies, ſed cũ alio quodã ſplen- D dore, ac venuſtate, quæ ipſos Solis radios fulgore vincat. Etenim hoc quidẽ corpus, etiã ſi ad ſummum pulchritudinis gradũ peruenerit, mortale tamen eſt. Corpora autẽ eorum, qui Deo placuerunt, tantam induent gloriã, quantam ne intueri quidem his oculis licet. *Quanta ſit futura gloria corporũ in beatis.* Atque harum quidẽ rerum ſigna quædam ac leuiter preſſa veſtigia, & in vetere, & in nouo teſtamento nobis oſtendit Deus. Nam illic quidem Moſis *2.Cor.3.7.* facies tanta fulgebat gloria, vt eam oculi Iſraëlitarum ferre minimè poſſent. In nouo autem longe magis fulſit Chriſti facies. Quæro igitur ex te, ſi

quis tibi pollicitus eſſet ei ſe totius orbis regnum traditurũ, ſed ob hanc cauſam iuſſiſſet viginti ipſos annos te ſecedere, atque ijs tranſactis diademate, ac purpura ornatum eum tibi traditurum promiſiſſet, téq. in eodem, atque illum honoris gradu collocaturum: nónne ſeceſſionem iſtam æquo animo, & ea, quæ te decet, modeſtia tuliſſes? nónne munus præclarum, rémque omnibus votis optandã duxiſſes? Obdura igitur & nunc, non regni terreni, ſed cœleſtis cauſa, nõ vt veſte aurea, ſed immortalitate indutũ recipias, & gloria, quantam eos, qui in cœlis degunt, habere cõſentaneum eſt. Quòd ſi valde tibi intolerãda videtur temporis longinquitas, veriſimile eſt illum tibi interdum in ſomnijs adſtare, & quę conſueuerat tecum colloqui, & optatã faciem oſtendere. Hoc te loco epiſtolarum cõſoletur: quinimo id maiorem epiſtolis vim habet. In illis enim literas tantum cernere licet: hîc verò, & formam vultus, & riſum tranquillum, & figuram, & inceſſum, & ſonum audire, & amicam illam vocem agnoſcere. Cæterùm quoniam ſecuritatis præterea ratio, quæ ex illo tibi aderat, te ad fletum impellit, fortaſſe etiam ſpes illæ, quæ ſeſe oſtendebant maioris dignitatis, & amplitudinis: (audiui enim citò futurũ fuiſſe, vt ille ad conſularem thronum aſcenderet, ídq. tibi omnium acerbiſſimum viſum eſſe, ac pręcipuè animum tuum, excruciare puto) illos tibi ante oculos pone, qui cum ad maiorem, quàm ille, dignitatem euecti eſſent, valde miſerabilem vitam egerũt. Reuocabo autem

Theodorũ Siculum in memoriam reuocat.

tibi in memoriam Theodorum illum Siculum, fortaſſe audiſti, erat enim in primis notus, & celebris. Hic & pulchritudine, & magnitudine corporis, & auctoritate apud Imperatorem omnibus præſtans, qui ea poterat, quæ interiorum familiariũ nemo, proſperam illam fortunã non moderatè tulit, ſed inſidiatus Imperatori, ac deprehenſus, ipſe quidẽ valde miſerabiliter obtruncatus eſt, ipſius autem vxor neque educatione, neque genere, neque vlla alia re nobilitati tuæ concedens, omnibus repente rebus ſuis ſpoliata, ac libertate amiſſa cubicularijs ancillis adnumerata, ac nulla nõ ancilla miſeriorem, ac magis lacrymabilem vitã agere coacta eſt, hoc vno cæteras antecellens, quòd

A σιλέα τις αὐτὸν ἐπηγγέλλετο πάσης ποιῆσαι τῆς
γῆς· εἶτα ἐτῶν εἴκοσι χρόνον ἀποστῆναί σε ἐκέ-
λευσεν ὑπὲρ τούτου, καὶ μετὰ ταῦτά σοι μετὰ
τοῦ διαδήματος καὶ τῆς ἁλουργίδος ἀποδώσειν
αὐτὸν ἔλεγε, καὶ πάλιν τοῦτον εἰς τὴν αὐτὴν
τάξιν ἐκείνῳ ἥξειν, ἆρα οὐκ ἂν τὸν χωρισμὸν
πράως ἤνεγκας, καὶ μετὰ σωφροσύνης τῆς πρε-
πούσης; ἆρα οὐκ ἂν ἠσμένισας τῇ δωρεᾷ, καὶ
πρᾶγμα εὐχῆς ἄξιον εἶναι ἐνόμισας; τοῦτο τοί-
νυν ἀνάσχου καὶ νῦν, οὐχ ὑπὲρ βασιλείας τῆς
ἐν τῇ γῇ, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς ἐν οὐρανοῖς· οὐχ ἵνα
B ἱμάτιον χρυσοῦν φοροῦντα ἀπολάβῃς, ἀλλ'
ἵνα ἀφθαρσίαν καὶ δόξαν, ὅσην τοὺς ἐν οὐρανοῖς
διάγοντας ἔχειν εἰκός, εἰ δὲ σφόδρα ἀφορήτως
ἔχεις πρὸς τὸ τοῦ χρόνου μακρόν, εἰκὸς αὐτὸν καὶ
δι' ὀνειράτων ἐπιστῆναί σοί ποτε, καὶ διαλέγε-
σθαι τὰ ἐν συνηθείᾳ, καὶ δείξειν ὄψιν τὴν πο-
θουμένην, τοῦτό σοι ἀντὶ τῶν ἐπιστολῶν ἔστω πα-
ραμύθιον· μᾶλλον δὲ τοῦτο καὶ ἐπιστολῶν τρα-
νότερον. ἐκεῖ μὲν γὰρ γράμματα μόνον ἐστὶν
ἰδεῖν· ἐνταῦθα δὲ καὶ τύπον ὄψεως, καὶ γέλωτα
προσηνῆ, καὶ σχῆμα, καὶ βάδισιν, καὶ ἠχῆς ἀκοῦ-
σαι, καὶ φωνὴν ἐπιγνῶναι τὴν φιλτάτην. ἐπεὶ
C δὲ καὶ ὑπὲρ ἀσφαλείας θρηνεῖς, ἣν δι' ἐ-
κεῖνον πάλαι ἐκέκτησο, ἴσως δὲ καὶ διὰ τὸ μεί-
ζους ἐμφαίνειν ἐλπίδας εὐδοκιμήσεως· (καὶ γὰρ
ἤκουον εὐθέως ἐπὶ τὸν τῶν ὑπάρχων θρόνον
ἥξειν αὐτόν· ὃ μάλιστα πάντων οἶμαι συστρέφει
σου τὴν ψυχὴν καὶ συγχεῖ·) ἐννόησον τοὺς ἐπὶ
μείζονος ἀξιώματος ὄντας ἐκείνου, καὶ τὸν βίον
σφόδρα ἐλεεινῶς καταστρέψαντας. ἀναμνήσω
δέ σε· Θεόδωρον ἴσως ἀκούεις τὸν ἀπὸ Σικε-
λίας, καὶ γὰρ τῶν σφόδρα ἐπισήμων ἐτύγχανεν
ὤν· οὗτος καὶ κάλλει καὶ μεγέθει σώματος, καὶ παρ-
D ῥησίᾳ τῇ πρὸς τὸν βασιλέα πάντων κρατῶν,
καὶ δυνάμενος ὅσα τῶν ἔνδον στρεφομένων οὐ-
δείς, οὐκ ἤνεγκε τὴν εὐπραγίαν πράως ἐ-
κείνην· ἀλλ' ἐπιβουλεύσας βασιλεῖ καὶ ἁλούς,
αὐτὸς μὲν ἀπετμήθη σφόδρα ἐλεεινῶς· ἡ δὲ
τούτου γυνή, καὶ ἀναστροφῆς καὶ γένους καὶ τῶν ἄλ-
λων ἁπάντων οὐδὲν ἔλαττον ἔχουσα τῆς εὐ-
γενείας τῆς σῆς, πάντων ἄφνω γυμνωθεῖσα τῶν
αὐτῆς, καὶ τῆς ἐλευθερίας ἐκπεσοῦσα ταῖς τα-
μιακαῖς ἐρίθοις ἐγκατελέγετο, καὶ πάσης θερα-
παινίδος οἰκτρότερον ζῆν ἠναγκάζετο βίον, το-
σοῦτον ἔχουσα τῶν ἄλλων πλέον, ὅσον διὰ

τὴν ὑπερβολὴν τῆς συμφορᾶς, ἐδακρύετο παρὰ τῶν ὁρώντων ἁπάντων αὐτήν. λέγεται δὲ καὶ Ἀρτεμισία ἀνδρὸς σφόδρα εὐδοκίμου γεγαμημένη γυνή· ἐπειδὴ κἀκεῖνος τυραννίδος ἐπεθύμησεν· οὕτως εἰς ταύτην τὴν πενίαν ἐλθεῖν καὶ τὴν πήρωσιν. τό τε γὰρ μέγεθος τῆς ἀθυμίας, τό τε πλῆθος τῶν δακρύων, ἔσβεσεν αὐτῇ τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ νῦν τῶν χειραγωγησόντων δεῖται καὶ πρὸς τὰς ἑτέρων ἀξόντων θύρας, ἵνα τῆς ἀναγκαίας οὕτως εὐπορεῖν ἔχῃ τροφῆς. καὶ πολλὰς ἂν ἑτέρας εἶχον οἰκίας εἰπεῖν οὕτω κατενεχθείσας, εἰ μὴ τήν τε εὐλάβειαν καὶ τὴν σύνεσιν τῆς σῆς ἠπιστάμην ψυχῆς, οὐκ ἐκ τῶν ἀλλοτρίων κακῶν τῆς οἰκείας συμφορᾶς παραμυθίαν βουλομένην εὑρεῖν. καὶ τούτων δὲ, ὧν ἐμνήσθην, δι' οὐδὲν ἕτερον ἐμνήσθην νῦν, ἀλλ' ἵνα μάθῃς, ὅτι τὰ ἀνθρώπινα οὐδέν ἐστι πράγματα· ἀλλ' ἀληθῶς, ὡς ὁ προφήτης φησί, πᾶσα δόξα ἀνθρώπου ὡς ἄνθος χόρτου. ὅσῳ γὰρ ἂν ἐπὶ πλεῖον λάμψῃ, τοσούτῳ μείζονα τὴν ἔλασιν ἐργάζεται, οὐ τὰ τῶν ἀρχομένων μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν βασιλευόντων αὐτῶν. οὐδὲ γὰρ ἂν εὕροι τις οἰκίαν ἰδιωτικὴν τοσούτων ἐμπεπλησμένην συμφορῶν, ὅσων τὰ βασίλεια γέμει τῶν κακῶν. καὶ γὰρ ὀρφανίαι ἄωροι, καὶ χηρεῖαι, καὶ θάνατοι βίαιοι, καὶ τῶν ἐν ταῖς τραγῳδίαις ᾀδομένων πολλῷ πικρότεροι μάλιστα εἰς ταύτην κατασκήπτουσι τὴν ἀρχήν. καὶ ἵνα τὰ παλαιὰ ἀφῶμεν τῶν βασιλευσάντων ἐπὶ τῆς γενεᾶς τῆς ἡμετέρας, ἐννέα γεγενημένων ἁπάντων, δύο μόνοι κοινῷ θανάτῳ τὸν βίον κατέλυσαν. τῶν δὲ ἄλλων, ὁ μὲν ὑπὸ τυράννου, ὁ δὲ ἐν πολέμῳ, ὁ δὲ ὑπὸ τῶν ἔνδον φυλαττόντων αὐτὸν ἐπιβουλευθεὶς, ὁ δὲ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ χειροτονήσαντος, καὶ τὴν ἁλουργίδα περιθέντος αὐτῷ· αἱ δὲ τούτοις συνοικήσασαι γυναῖκες, αἱ μὲν ὥς φασι φαρμάκοις ἀπέθανον, αἱ δὲ ὑπὸ τῆς ἀθυμίας αὐτῆς. τῶν δὲ ἔτι περιουσῶν ἡ μὲν παῖδα ἔχουσα ὀρφανὸν τρέμει καὶ δέδοικε, μή τις αὐτὸν τῶν κρατούντων φόβῳ τῶν μελλόντων ἀνέλῃ· ἡ δὲ μόλις πολλῶν δεηθέντων, ἀπὸ τῆς ὑπερορίας ἐπανῆλθεν, εἰς ἣν αὐτὴν ὁ κρατῶν ἐξέβαλε πρότερον. τοῖς δὲ τοῖς νῦν βασιλεῦσι συνοικουσῶν ἡ μὲν ἀπὸ τῶν προτέρων ἀναπνεύσασα συμφορῶν, ἀναμεμιγμένην ἔχει πολλὴν τῇ ἡδο-

A propter non cõparabilem calamitatis magnitudinem, lacrymas eorum omnium, qui ipſam aſpicerent, eliciebat. Fertur etiã Artemiſia viro valde claro nupta, quoniam & ille tyrannidem affectauit, in eandẽ incidiſſe paupertatẽ, ac præterea oculis eſſe capta. Nam magnitudo ęgritudinis,& lacrymarũ multitudo lumina extinxit. Ac nunc quidem hominibus eget, qui deducant, atque ad alienas portas adducant; vt hoc modo neceſſarium ſibi victum comparare queat. Nec verò aliæ familiæ deſunt itidem deiectæ, ac proſtratæ, quas
B cõmemorem; niſi probitatem, ac prudentiã tuã probe noſſem, quæ minimè ex alienis malis calamitati tuę cupis ſolatium adhibere. Neq; verò hæc exempla, quę cõmemorauimus, aliã ob cauſam cõmemoraui, quàm vt intelligas res humanas nihil eſſe, veréque à Propheta eſſe dictum, Omnis gloria homi- Eſa.40.6.
nis, vt flos fœni. Quò enim altius euehuntur, atq. emicant, eò maiorẽ edunt ruinã, neq. in ijs ſolum, qui ſub alieno imperio viuũt, ſed etiã in Regibus ipſis. Neque enim facile quis inueniat priuatam domum æquè refertã calamita-
C tibus, ac Regiæ malis redundant. Nam & orphaniæ, & viduitates immaturæ, & neces violentæ, atque ijs quidẽ, quæ in tragœdijs narrãtur, multo ſceleſtiores, & acerbiores in hunc ipſum præcipuè cadunt principatum. Atque, vt vetera omittamus, ex ijs omnibus, qui noſtro tẽpore imperarunt (fuerunt autem nouem) duo ſoli cõmuni morte vitam clauſerunt. Reliquorum autẽ hic quidem à tyranno, ille verò in bello, alius domeſticorum cuſtodum inſidijs, alius autem ab illo ipſo, qui coronã, ac purpurã impoſuerat, interfectus occubuit.
D Vxores verò illorum partim, vt ferunt, veneno interierũt, partim ægritudine. Earũ vero, quæ adhuc ſuperſtites ſunt, altera quidem filium habens pupillum ttemit, ac metuit, ne quis eorum, qui rerũ potiuntur, illa metuens, quæ ferre inſequẽs tempus queat, eum de medio tollat, altera verò vix multorum precibus ab exilio redijt, quò antea ab eo, qui rerum potiebatur, miſſa erat. Cæterum ad ipſorum etiam, qui nunc regnant, vxores animũ aduerte. Alteram videbis ex priſtinis calamitatibus reſpirantem magnæ voluptati magnum habere dolorem admiſtum, eò quòd qui

rerum potitur nimis iuuenis, ac nullius
vſus eſt, multóſq. habet vndique inſi-
diãtes: Alteram verò timore exanima-
tam, & ijs, qui capite damnati ſunt mi-
ſeriorem vitam ducentem, eò quòd vir
ipſius ab eo tempore, quo diadema ſu-
ſcepit, vſque ad hodiernũ diem in bello
& prælijs verſatur, verecundiáque &
probris, quibus vndiq. afficitur, magis
quàm ex calamitatibus tabeſcit. Quod
enim antea nunquam, nunc euenit, vt
Barbari propriã relinquẽtes regionem
multa ſtadiorum millia regionis noſtrę
percurrerint, & agris incenſis, captiſq.
vrbibus domũ redeundi omnẽ cogita-
tionẽ abiecerint. Ac perinde quaſi cho
reas ducerẽt, non bellũ gererẽt, ita no-
ſtros omnes irridẽt, & quendã ex illorũ
Regibus dixiſſe ferunt, mirari ſe impu-
dentiã noſtrorum militũ, qui cùm faci-
lius quàm oues ſoleant iugulari, adhuc
victoriam ſperent, neque ex ipſorum
regione velint excedere. Nam ipſe qui-
dem dixit, ſeſe illis cædendis ſatietate
ſæpe captum eſſe. Quo igitur animo &
Imperatorẽ, & ipſius vxorem iſta verba
audientem exiſtimas eſſe? Et quoniam
huius belli mentio incidit, magnum
mihi viduarũ agmen occurrit, quarum
multæ ex virorum quidem dignitate
plurimum ſplẽdoris acceperunt, nunc
verò repente omnes nigra, ac luctui ac-
cõmodata ſtola amictæ omne ſuũ tem-
pus in lacrymis, ac querimonijs tradu-
cunt. Neque illis hoc datum eſt, quod
honorato tuo capiti. Tu enim, ô admi-
rabilis, & in lectulo iacẽtem vidiſti ho-
neſtũ illum, & ſupremã audiſti vocem,
cùm quibus modis res domeſticæ ad-
miniſtrandæ eſſent, te doceret, & teſta-
mento omnem alieni appetentibus, ac
ſycophantis aditum obſtrueret. Adde
illud, quòd iacenti mortuo ſæpe incu-
buiſti, & ſuauiata es oculos &ample-
xa es, ac luxiſti, honeſtiſſimoq. funere
elatum vidiſti: omnibus quæ decebat,
erga illum officijs functa es, & iuſta per-
ſoluiſti: & ad ſepulchrũ ſæpè accedens
nõ minimũ habes tui doloris ſolatium.
Illæ verò omnibus huiuſmodi ſolatijs
ſunt deſtitutæ, cum omnes quidem ad
bellum miſiſſent viros ſuos tanquam
rurſus ipſos recepturæ, at pro illis triſtẽ
illorum mortis acceperint nuncium.
Non enim quiſquam corpora ipſorum

A τὴν ὀδύνην, διὰ τὸ σφόδρα ἔτι νέον εἶναι
καὶ ἄπειρον τὸν κρατοῦντα, καὶ πολλοὺς πολ-
λαχόθεν ἔχειν τοὺς ἐπιβουλεύοντας· ἡ δὲ ἀπο-
τέθνηκε τῷ δέει, καὶ τῶν καταδίκων ἀθλιώτερον
ζῇ διὰ τὸ τὸν ἄνδρα αὐτῆς, ἐξ οὗ τὸ διάδημα
ἀνεδήσατο μέχρι τῆς σήμερον ἐν πολέμοις δια-
τρίβειν καὶ μάχαις, καὶ τῶν συμφορῶν πλέον ὑ-
πὸ τῆς αἰσχύνης ἀναλίσκεσθαι καὶ τοῖς παρὰ πάν-
των ὀνείδεσιν. ὃ γὰρ μηδέποτε γέγονε, συνέβη
νῦν, καὶ τὴν αὐτῶν ἀφέντες οἱ βάρβαροι μυ-
ρίοις σταδίοις τῆς ἡμετέρας καὶ πολλάκις τοσού-
B τοις ἐπέδραμον, καὶ τὰς χώρας κατακαύσαντες,
καὶ τὰς πόλεις ἑλόντες, οὐκ ἐθέλουσιν ἐπανα-
στρέφειν οἴκαδε πάλιν, ἀλλ' ὥσπερ χορεύοντες
μᾶλλον ἢ πολεμοῦντες, οὕτω καταγελῶσι τοὺς
ἡμετέρους ἅπαντας, καὶ ἕνα τῶν παρ' ἐκεί-
νοις βασιλέων φασὶν εἰπεῖν, ὅτι τῆς ἀναισχυν-
τίας ἐκπλήττοιτο τοὺς ἡμετέρους στρατιώτας, οἳ
μᾶλλον προβάτων κατασφαττόμενοι, προσ-
δοκῶσιν ἔτι νικᾶν, καὶ οὐκ ἐθέλουσιν ἐκστῆναι τῆς ἑ-
αυτῶν. αὐτὸς μὲν γὰρ ἔφασκε, καὶ κόρον εἰληφέναι
πολλάκις κατακόπτων αὐτούς. ποίαν οὖν οἴει καὶ τὸν
βασιλέα καὶ τὴν τούτου γυναῖκα ταῦτα ἀκούσαντα
C τὰ ῥήματα ἔχειν ψυχήν; ἐπειδὴ δὲ ἐμνήσθην τοῦ
πολέμου τούτου, ἑσμός μοι πολὺς χηρῶν ἐπέδρα-
μεν, αἳ πολλαὶ μὲν σφόδρα ἐπέλαμπον ἀπὸ τῆς
τῶν ἀνδρῶν τιμῆς· νῦν δὲ ἀθρόως ἅπασαι πενθήρη
καὶ μέλαιναν περιθέμεναι στολήν, θρηνοῦσι τὸν
ἅπαντα χρόνον. οὐδὲ γὰρ τοῦτο αὐταῖς ὑπῆρξεν,
ὅπερ τῇ τιμίᾳ σου κεφαλῇ· σὺ μὲν γάρ, ὦ θαυμα-
σία, καὶ κείμενον ἐπὶ τῆς κλίνης εἶδες τὸν καλὸν ἐ-
κεῖνον, καὶ ἐσχάτης ἤκουσας φωνῆς, καὶ τίνα χρὴ
πρᾶξαι ὑπὲρ τῶν πραγμάτων τῆς οἰκίας ἔμαθες
ἐπισκήπτοντος, καὶ διὰ τῆς διαθήκης ἅπασαν τοῖς
D πλεονέκταις καὶ συκοφάνταις ἀποτειχίζοντος ἔ-
φοδον· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ νεκρῷ ἔτι κει-
μένῳ πολλάκις ἐπέπεσες, καὶ κατεφίλησας ὀφ-
θαλμούς, καὶ περιεχύθης, καὶ ἐκώκυσας, καὶ προ-
πεμφθέντα εἶδες μετὰ πολλῆς τῆς τιμῆς, καὶ τὰ
περὶ τὴν ταφὴν πάντα ἔπραξας, ὡς προσῆκον,
καὶ πρὸς τὸν τάφον πολλάκις ἐρχομένη τὸν ἐ-
κείνου, παραμυθίαν ἔχεις τῆς ὀδύνης οὐ μικράν·
αὗται δὲ τούτων ἁπάντων ἐστέρηνται, ἐκπέμ-
ψασαι μὲν εἰς πόλεμον ἅπασαι τοὺς ἑαυτῶν ἄν-
δρας, ὡς πάλιν αὐτοὺς ἀποληψόμεναι, ἀντὶ δὲ ἐ-
κείνων τὴν πικρὰν τῆς τελευτῆς αὐτῶν ἀγγελίαν δεξάμεναι. οὐδὲ γὰρ τὰ σώματά τις αὐτῶν κο-

μίζων

μάζων ἐπανῆλθεν αὐταῖς, ἀλλὰ ῥήματα μόνον τὸν τρόπον διηγούμενος τῆς τελευτῆς. εἰσὶ δὲ αἳ οὐδὲ ταύτης ἠξιώθησαν τῆς διηγήσεως· οὐδὲ ὅπως κατέπεσον μαθεῖν ἠδυνήθησαν, ἐν πολλῷ τῷ πλήθει τῆς συμβολῆς καταχωσθέντων αὐτῶν. καὶ τί θαυμαστὸν εἰ τῶν στρατηγῶν οὕτως ἀπέθανον οἱ πολλοί, ὅπου γε καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς εἰς κώμην τινὰ ἀπολειφθεὶς μετ᾽ ὀλίγων στρατιωτῶν, ἐξελθεῖν μὲν καὶ ἀντιστῆναι τοῖς ἐπελθοῦσιν οὐκ ἐτόλμησε, μένων δὲ ἔνδον, πῦρ ἐξαψάντων ἐκείνων, συγκατεφλέχθη τοῖς ἔνδον ἅπασιν οὐκ ἀνδράσι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἵπποις, καὶ δοκοῖς, καὶ τοίχοις, καὶ πάντα γέγονε κόνις; καὶ ταύτην οἱ μετὰ τοῦ βασιλέως ἀπελθόντες εἰς πόλεμον, ἀντὶ τοῦ βασιλέως ἐπανῆλθον τῇ γυναικὶ φέροντες τὴν φωνήν. οὐδὲν γὰρ οὐδὲν τῶν ἐν τῇ σκηνῇ γινομένων, καὶ τῆς τῶν ἠρινῶν ἀνθέων ὥρας τὰ τοῦ κόσμου λαμπρὰ διενήνοχε. πρότερον μὲν γὰρ πρὶν ἢ φανῆναι, ἀφίπταται· ἔπειτα δέ, κἂν μικρὸν ἀναμεῖναι ἀνάσχηται χρόνον, εὐθέως εὔφθαρτα γίνεται. τί γὰρ τῆς παρὰ τῶν πολλῶν τιμῆς καὶ δόξης εὐδαιμονέστερον; τίνα ἔχει τὸν καρπόν, ποίαν τὴν ὄνησιν; εἰς ποῖον τέλος χρήσιμον ἀπαντᾷ; καὶ εἴθε τοῦτο μόνον ἦν τὸ δεινόν· νυνὶ δὲ πρὸς τῷ μηδὲν ἔχειν ἀπὸ τοῦ κερδαίνειν καλόν, πολλὰ λυπηρὰ καὶ ἐπιβλαβῆ φέρειν ἀναγκάζεται συνεχῶς ὁ τὴν χαλεπωτάτην ταύτην δέσποιναν ἔχων. δέσποινα γάρ ἐστι τῶν ἐχόντων αὐτήν, καὶ ὅσῳπερ ἂν κολακεύηται παρὰ τῶν δούλων, τοσούτῳ πλέον αἴρεται κατ᾽ αὐτῶν καὶ σκληροτέροις αὐτοῖς κέχρηται τοῖς ἐπιτάγμασι· τοὺς δὲ διαπτύοντας αὐτὴν καὶ παρορῶντας, οὐδὲ αὐτὸν λοιπὸν ἀμύνασθαι δύναται· οὕτω καὶ τυράννου καὶ θηρὸς παντός ἐστι χαλεπωτέρα. ὁ μὲν γὰρ τύραννος καὶ τὰ θηρία τιθασσεύονται διὰ θωπείας πολλάκις· αὕτη δὲ τότε μάλιστα ἀγριαίνει, ὅταν αὐτῇ μάλιστα πειθώμεθα, κἂν εὕρῃ τὸν ἀκουσόμενον, καὶ εἰς πάντα εἴξοντα, οὐδέν ἐστιν ὃ παραιτεῖται ἐπιτάξαι λοιπόν. ἔχει δὲ καὶ σύμμαχον ἑτέραν, ἣν οὐκ ἄν τις ἁμάρτοι θυγατέρα αὐτῆς προσειπών. ὅταν γὰρ καὶ αὐτὴ τραφεῖσα καὶ αὐξηθεῖσα καλῶς ῥιζωθῇ παρ᾽ ἡμῖν, τότε τίκτει τὴν ἀπόνοιαν, πρᾶγμα, οὐχ ἧττον αὐτῆς δυνάμενον καταχρημνίσαι τὴν τῶν ἐχόντων ψυχήν. ταῦτα οὖν θρηνῶ, εἰπέ μοι,

A afferẽs, ſed verba tantum mortis genus narrantia ad ipſas redijt. Verùm ſunt, quæ neque hac ipſa narratione dignæ fuerint habitę, neque quomodo illi ceciderint, doceri potuerint, cum in magno cæſorum numero reliquis eſſent coaceruati. Ecquid verò mirum, ſi multi ex Ducibus hoc modo interierunt, quãdo & Imperator ipſe in vicum quendam cum paucis militibus concluſus exire quidem, & ſeſe inuadentibus opponere minimè auſus eſt, ſed intus manens accenſo ab illis igne vnà cum ijs omnibus, quos ſecum habebat,

B cõbuſtus eſt, nec viris ſolum, ſed etiam equis, & trabibus, & muris, & omnia in vnum, atque eundem cinerem abierunt? Atque hunc nuncium, is qui vnà cum Imperatore ad bellum profecti fuerãt, loco Imperatoris ipſius ad vxorem reportãtes redierunt. Nihil enim, nihil planè ea, quæ in mũdo ſplendida ſunt, ab ijs, quæ in ſcena geruntur, à vernorũ florum venuſtate differũt. Primum enim antequã appareant, euaneſcunt, deinde etiã ſi paululũ temporis maneãt, citò tamẽ ad interitum propre-

C rant. Quid enim honore, qui à vulgò exhibetur, & gloria exilius, ac vilius? quẽ fructum, quã vtilitatem afferunt? quo ſat bono exitu concluduntur? atq. vtinam nihil aliud ſubeſſet mali: nunc verò præter quã quòd nihil verè boni inde prouenit, multas etiam moleſtias, multa damna aſſiduè is ferre cogitur, qui ſe huic acerbiſſimæ dominæ ſubiecit. Domina enim eſt eorũ, qui ipſam admiſerũt, & quò maioribus blanditijs & aſſentationibus colitur à ſeruis, eò magis ſeſe contra ipſos erigit, & durioribus ipſos vrget mãdatis, eos verò, qui ipſam reijciũt, ac deſpiciunt, nõ habet

D amplius, vbi vlciſcatur. Ita & Tyrãno, & fera qualibet immitior eſt. Nam Tyrannus quidẽ, & feræ cultu, ac blanditijs ſæpe miteſcunt: hæc autẽ tunc maximè efferatur, quando ei maximè auſcultauerimus, ac ſi dicto audientẽ inuenia, tatq. ad omnia obſequentẽ, nihil eſt præterea, quod imperare omittat. Habet verò, & alterã belli ſociã, quam nõ malè fortaſſe quis ipſius filiã appellarit. Quando enim ipſa probè à nobis alta & educata creuerit, ac radices egerit, tũc arrogãtiã parit, rẽ quę nihilominus quã mater animũ quẽ cœperit, præcipite agere poteſt. Hoc igitur dic mihi

Valentinian. interitum innuit à Gothis incenſi.

Gloria humana conditionẽ exponit.

YY

luges, ac lamentaris, quòd ab hac durißima domina Deus te liberauit? quòd omnibus his peſtiferis morbis omnem obſepſit viā? Viuente enim adhuc tibi viro nullum in mentē tuam inſultandi finē feciſſent, mortuo autē nō habent, vnde in cogitationes tuas impetum faciant. Hoc igitur tibi rectè curandū, ac præſtandū poſthac eſt, vt ne illarum diſceſſum lugeas, neq. acerbū illum dominatū expetas. Nam vbi illæ vehemētius ſpirāt, omnia funditus euertunt, ac proſternunt. Et queādmodum meretrices, cum plerumq. ſuapte natura deformes ſint, ac ſqualidę, frictionibus, & fucis incautos, & ſimplices iuuenum animos illaqueant, & poſtquā in ſuam ditionē receperint, ſeruis omnibus cōtumelioſius tractant: ita & huiuſmodi affectiones, Ambitio, & Arrogantia nulla nō fæce hominum animos magis inquinant. Hinc, & multi diuitias magnum bonum duxerūt: quare qui ambitionem eiecerit, neq. à diuitijs etiam capietur. Nā quibus licuit ob paupertatem cōſequi magnam gloriam, ij diteſcere minimè voluerunt, ſed magnā auri vim ſibi oblatam contempſerunt.

Gētiles qui diuitias cōtempſerūt. Atque hos minimè ex me cognoſcere neceſſe habes: ipſa enim longe melius, quàm ego, noſti Epaminondam, Socratem, Ariſtidem, Diogenem, Cratetem, qui ſuaſmet poſſeſſiones incultas reliquit, ac depoſuit. Nam alij quidem, cum non eſſet in promptu diteſcere, exorientem ſibi ex paupertate gloriam animaduertētes, facilè in eam ſe partem dederunt. Hic autem & ea, quæ habebat, proiecit. Adeò omnes huius feræ belluæ ſibi acquirendæ cupiditate inſaniebant. Ne igitur queramur Deum ex hac turpi nos tyrannide, & ridicula, & multorum probrorum plena exemiſſe. Nomen enim ſolum ſplendidum eſt, res autem ipſa longè alios, atque appellatio ipſa polliceatur, amatores ſuos reddit, ac nemo eſt, qui gloriæ cauſa quippiam agentem non irrideat. Ille enim ſolus ſuſpiciendum ſe præbere, & gloria circumfluere poterit, qui eò minimè ſpectat. Qui autem magnum quiddam putat gloriam à multis delatam, atque illius conſequendæ cauſa omnia facit, & patitur, is potiſſimum ab ea longè abierit,

A ὅτι σε ὁ θεὸς τῆς οὕτω χαλεπωτάτης δουλείας ἀπήλλαξεν, ὅτι ταῖς λοιμικαῖς ταύταις νόσοις πᾶσαν ἀπετείχισεν ἔφοδον; ζῶντος μὲν γάρ σοι τοῦ ἀνδρὸς, οὔπω ἐπαύσαντο συνεχῶς ἐπιπηδῶσαι τοῖς τῆς ψυχῆς λογισμοῖς· τελευτήσαντος δὲ, οὐκ ἔχουσι πόθεν ἐπιλάβωνται τῆς διανοίας τῆς σῆς. τοῦτο οὖν δεῖ κατορθῶσαι λοιπὸν, τὸ μὴ θρηνεῖν αὐτῶν τὴν ἀναχώρησιν, μηδὲ τὴν δεσποτείαν ἐπιζητεῖν τὴν πικράν. ὅπου γὰρ ἂν αὗται πνεύσωσι σφοδρῶς, πάντα ἐκ βάθρων ἀνέτρεψαν, καὶ κατέστρεψαν, καὶ καθάπερ πολ-B λαὶ τῶν πορνευομένων γυναικῶν δυσειδεῖς οὖσαι κατὰ φύσιν καὶ εἰδεχθεῖς, τοῖς ἐπιτρίμμασι καὶ ταῖς ὑπογραφαῖς, ἁπαλὰς οὔσας ἔτι τὰς τῶν νέων ἀναπτεροῦσι ψυχάς. καὶ ἐπειδὰν ὑπὸ τὴν ἀρχὴν λάβωσι τὴν ἑαυτῶν, πάντων ἀνδραπόδων τούτοις ὑβριστικώτερον κέχρηνται, οὕτω καὶ ταῦτα τὰ πάθη, ἥτε κενοδοξία καὶ ἡ ἀπόνοια, παντὸς ἄγους μᾶλλον τὰς τῶν ἀνθρώπων μολύνουσι ψυχάς. διὰ τοῦτο καὶ ὁ πλοῦτος τοῖς πολλοῖς ἔδοξεν εἶναι καλόν· ταύτης γοῦν γυμνωθείσης, οὐδὲ αὐτὸς ἔσται λοιπὸν ἐπέραστος· εἰς γοῦν ἀξίων διὰ πενίας ἐπιτυχεῖν τῆς δόξης τῆς πα-C ρὰ τῶν πολλῶν, οὐκ ἔτι εἵλοντο πλουτεῖν· ἀλλὰ πολὺ διδόμενον χρυσίον διέπτυσαν. καὶ τούτους οὐ παρ' ἐμοῦ δεήσει μαθεῖν· ἀλλ' ἀκριβέστερον ἡμῶν οἶδας αὐτὴ, τὸν Ἐπαμινώνδαν, τὸν Σωκράτην, τὸν Ἀριστείδην, τὸν Διογένην, τὸν Κράτητα, τὸν μηλόβοτον ἀφέντα τὴν χώραν τὴν αὐτοῦ. οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι παρ' ὧν πλουτῆσαι οὐκ ἦν, διὰ τῆς πενίας εἶδον τὴν δόξαν περιγενομένην αὐτοῖς, καὶ ἐπὶ τοῦτο ἦλθον εὐθέως· οὗτος δὲ καὶ, ἅπερ εἶχεν, ἔρριψεν, οὕτως ἅπαντες ἦσαν ἐμμανεῖς, πρὸς τὴν τοῦ χαλεποῦ τού-D του κτῆσιν θηρίου. μὴ δὴ δακρύωμεν, ὅτι ἡμᾶς ὁ θεὸς ταύτης τῆς τυραννίδος ἀπήλλαξε τῆς αἰσχρᾶς καὶ καταγελάστου, καὶ πολλὰ ἐχούσης ὀνείδη. ὄνομα γὰρ ἔχει μόνον λαμπρὸν, ἐν δὲ τοῖς ἔργοις τἀναντία τῇ προσηγορίᾳ τοὺς ἔχοντας αὐτὴν διατίθησι, καὶ οὐκ ἔστιν, οὐκ ἔστιν οὐδεὶς, ὁ μὴ καταγελᾷ τοῦ πρὸς δόξαν τι πράττοντος. μόνος γὰρ ἐκεῖνος περίβλεπτος καὶ ἐπίδοξος γενέσθαι δυνήσεται ὁ μὴ πρὸς τοῦτο ὁρῶν. ὁ δὲ μεγάλην δόξαν τιθέμενος τὴν παρὰ τῶν πολλῶν, καὶ πάντα ὑπὲρ τοῦ ταύτης τυχεῖν ὑπομένων καὶ ποιῶν, οὗτος μάλιστα αὐτῆς ἀποτεύξεται

Digitized by Google

καὶ ἀποπεσεῖται, καὶ τῶν ἐναντίων ἀπολαύσεται πάντων, γέλωτος καὶ κατηγορίας, σκωμμάτων, ἀπεχθείας, καὶ μίσους. οὐκ ἐπὶ τῶν ἀνδρῶν δὲ μόνον τοῦτο συμβαίνειν εἴωθεν· ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ὑμῶν τῶν γυναικῶν, καὶ μάλιστά γε ἐφ' ὑμῶν. τὴν μὲν γὰρ ἄπλαστον καὶ ἐν σχήματι, καὶ ἐν βαδίσει, καὶ ἐν ἱματίοις, καὶ παρὰ μηδενὸς ἐπιζητοῦσαν τιμὴν θαυμάζουσιν ἅπασαι, καὶ ἐκπλήττονται, καὶ μακαρίζουσι, καὶ πάντα αὐτῇ συνεύχονται τὰ καλά· τὴν δὲ κενόδοξον ἀποστρέφονται καὶ μισοῦσι, καὶ ὥσπερ τι θηρίον ἄγριον φεύγουσι, καὶ μυρίαις ἀραῖς τε καὶ λοιδορίαις βάλλουσιν. οὐ ταῦτα δὲ μόνον ἀπὸ τοῦ μὴ προσίεσθαι τὴν παρὰ τῶν πολλῶν δόξαν διαφεύγομεν τὰ κακά, ἀλλὰ καὶ τὰ μέγιστα πάντων κερδαίνομεν πρὸς τοῖς εἰρημένοις, παιδευόμενοι κατὰ μικρὸν ἀνιέναι καὶ μεταστῆναι πρὸς τὸν οὐρανόν, καὶ πάντων καταφρονεῖν τῶν ἐπὶ τῆς γῆς. ὁ γὰρ μὴ δεόμενος τῆς παρὰ τῶν ἀνθρώπων τιμῆς, ἅπερ ἂν πράττοι καλά, ταῦτα μετὰ ἀσφαλείας ἁπάσης πράξει, καὶ οὔτε ἐπὶ τῶν λυπηρῶν, οὔτε ἐπὶ τῶν χρηστῶν τοῦ βίου τούτου πείσεταί τι δεινόν. οὔτε γὰρ ταῦτα αὐτὸν καταπτῆσαι καὶ καθελεῖν, οὔτε ἐκεῖνα ἐξογκῶσαι καὶ φυσῆσαι δύναται· ἀλλ' ἐν πράγμασιν οὕτω μεταπτωτοῖς καὶ πεπλανημένοις, αὐτὸς μένει πάσης ἐκτὸς ὢν μεταβολῆς, ὅπερ ταχέως καὶ ἐπὶ τῆς σῆς ἔσεσθαι προσδοκῶ ψυχῆς, καὶ ἀθρόως ἁπάντων ἀποστᾶσαν τῶν βιωτικῶν, τὴν ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἡμῖν ἐπιδείξασθαι πολιτείαν, καὶ τῆς δόξης, ἧς θρηνεῖς νῦν, μικρὸν ὕστερον καταγελάσεσθαι, καὶ τὸ διάκενον καὶ μάταιον καταπτύσειν προσωπεῖον αὐτῆς. εἰ δὲ ἀσφάλειαν ποθεῖς τὴν δι' ἐκεῖνόν σοι γεγενημένην, καὶ τὴν τῶν πραγμάτων φυλακήν, καὶ τὸ παρὰ μηδενὸς ἐπιβουλεύεσθαι τῶν ταῖς ἀλλοτρίαις ἐπιπηδώντων συμφοραῖς, ἐπίρριψον ἐπὶ κύριον τὴν μέριμνάν σου, καὶ αὐτός σε διαθρέψει. ἐμβλέψατε γάρ φησιν εἰς ἀρχαίας γενεάς, καὶ ἴδετε τίς ἤλπισεν ἐπὶ κύριον, καὶ κατῃσχύνθη, ἢ τίς ἐπεκαλέσατο αὐτόν, καὶ ὑπερεῖδεν αὐτόν· ἢ τίς ἐνέμεινε ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ, καὶ ἐγκατέλιπεν αὐτόν. ὁ γὰρ τὴν συμφορὰν τὴν οὕτως ἀφόρητον παρενεγκὼν, καὶ ποιήσας εἶναι ἐν γαλήνῃ νῦν, οὗτος καὶ τὰ ἐπερχόμενα ἀποκρούσεται· ὅτι γὰρ ταύτης τῆς πληγῆς οὐδεμίαν ἑτέραν χαλεπωτέραν λήψῃ λοιπόν, καὶ αὐτὴ συνομολογήσαις ἡμῖν.

A eiúſque expers erit; rerum vero gloriæ aduerſantium maximè particeps irriſionis, criminationis, maledictorum, offenſionis, odij: neque in viris tantum id vſu venit, ſed etiam in vobis mulieribus, atque adeò multo magis. Nam quæ & figura, & inceſſu, & veſtitu ſimplicem quandam bonitatem præ ſe fert, & à nemine honorem aucupatur, eam omnes admirantur, ſuſpiciunt, prædicant, omnibus bonis ominibus proſequũtur: vanæ autem gloriæ cupidam auerſantur, oderunt, & veluti belluam quandam agreſtem fugiunt, ſex-
B centas in illam execrationes, & contumelias conijciẽtes. Nec verò his dumtaxat malis nos eripimus vulgarem gloriam contemnentes, ſed & ea, quæ omnium maxima ſunt, lucramur, dum præter ea, quæ dicta ſunt, paulatim erudimur reſpirare, & aſpirare ad cœlum, & terrena omnia deſpicere. Nam qui delato ab hominibus honore minimè egere ſe putat, quicquid boni faciet, magna cum ſecuritate faciet, neque aut aduerſis, aut ſecundis huius vitæ rebus quicquam incommodi ſentiet, neque enim aut aduerſæ illum de-
C ijcere, atque obruere poſſunt, aut ſecundæ inflare, ac tumidũ reddere, ſed in rebus maxime caducis ac fluxis ipſe omnis mutationis expers manet. Quod celeriter, & in tuo ipſius animo euenturũ ſpero, confeſtimq. terrenis omnibus abiectis cœleſtẽ te nobis viuẽdi rationem repræſentaturã, gloriam verò, quam nunc defles, paulò pòſt irriſurã, & vanã, ac futilem illius perſonam illuſuram. Quod ſi priſtinã, qua per illum potiebaris, ſecuritatẽ deſideres, & bonorũ cuſtodiã, nec patere velis eorum inſidijs, qui alienis calamitatibus inſul-
D tant, iacta ſuper Dominũ curam tuam, & ipſe te enutriet. Inſpicite enim, inquit, in antiquas generationes, & videte ſi quis ſperauit in Domino, & confuſus eſt, vel ſi quis inuocauit illum, & deſpectus eſt, vel ſi quis ſtetit in mandatis eius, & derelictus eſt. Nam qui onus tam intolerabilis calamitatis leuius reddidit, & in præſenti malacia te collocauit, is & quæ imminent, propulſabit. Nam hac quidem plaga nullam te vnquam grauiorem poſſe accipere profecto nobis aſſentieris.

Pſal. 54. Eccl. 1. Eccl. 2. 11.

Quando igitur præſens malum adeò fortiter, ac generosè tuliſti, idq. cum te vſus nõdum docuiſſet, multò magis ex ijs, quæ accidere poſſunt, ſi quid pręter voluntatẽ noſtrã acciderit (quod Deus omẽ auertat) facile feres. Cœlũ quære, & omnia quæcumq. ad vitam illic degendam conducunt, ac nihil eorũ, quæ hic fiant, lædere te poterit, ne ipſe quidem tenebrarũ imperator, dummodo ne nobis ipſi noceamus. Nam & ſi quis bonis ſpoliet, & ſi corpus cõcidat, nihil horum ad nos, modò animus nobis incolumis, atq. integer maneat. Omnino autem ſi vis pecunias & ab omni periculo tutas cuſtodire, & amplificare, ego ſanè & modum, & locum demõſtrabo, quô nulli eorum, qui inſidiari ſolent, fas eſt irruere. Quis igitur locus eſt? cœlum. mitte illas ad optimum illum virum, ac neque fur, neque inſidiator, neque vlla alia peſtis impetum facere in illas poterit. Si ibi has ipſas pecunias defoderis, magnum ex his lucrum reportabis. Omnia enim quæcumque à nobis in cœlis ſerũtur, longè maiorem, ac meliorem prouẽtum habẽt, ac planè talem, qualem cõſentaneum eſt ex ijs, quæ in cœlis radices egerunt. Quòd ſi hoc feceris, vide qualib. frueris bonis: primùm quidem ſempiterna vita, & ijs, quæ promiſſa ſunt diligẽtibus Deum, quæ neque oculus vidit, neque auris audiuit, neque in cor hominis aſcẽderunt: deinde conſuetudine optimi viri tui in omne æuum: poſtremo à curis, timoribus, periculis, inſidijs, ſimultate, odio, quæ hanc vitã exercent, te ipſam liberabis. Quãdiu enim pecunias apud te retinebis, erunt fortaſſe aliqui, qui fraudibus interuertant, ſin autem ad cœlum trãſmiſeris, periculis vacuã, tutam, ac trãquillitatis pleniſſimã vitam viues, quippe quæ ſufficiẽtia vnà cum pietate frueris. Magnæ enim demẽtiæ eſt, ſi agri quidẽ emẽdi ſint, feraciorem terrã ſectari, cũ vero cœlũ terrę loco ſit propoſitũ, cum ibi liceat prędiũ ſibi cõparare, terræ potius inhærere, ſéq. moleſtijs, quæ ex hæc ſæpè incidunt, caſibúſq. exponere, ſæpè enim noſtrã fruſtratur ſpem. Quoniã verò illud grauiter percellit, cõcutitq. animum tuum, quòd ſæpè ſperaſti fore, vt is ad Præfectorũ dignitatẽ eueheretur, ideóq. magiſtratũ illi quodãmodo ereptũ doles, primũ illud quidẽ fac tecum cogites,

A ἢ τούτων οὕτω γενναίως ἐνεγκοῦσα τὰ ἐν χερσὶ, καὶ ταῦτα ἄπειρος οὖσα, πολλῷ μᾶλλον τὰ ἐρχόμενα, εἴποτε ὃ μὴ γένοιτο συμβῇ τι τῶν ἀβουλήτων ἡμῖν, οἴσεις εὐκόλως. ἐκεῖνου τὸν οὐρανὸν ζήτει, καὶ πάντα τὰ πρὸς τὴν ἐκεῖ φέρουσαν ζωὴν, καὶ οὐδὲν τῶν ἐνταῦθα βλάψαι δυνήσεταί σε, οὐδὲ ὁ τοῦ σκότους κοσμοκράτωρ αὐτὸς, μόνον μὴ ἑαυτοὺς καταβλάψωμεν ἡμεῖς. κἂν γὰρ τὴν οὐσίαν τις ἀφέληται, κἂν κατατέμῃ τὸ σῶμα· τούτων οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς, ὑγιοῦς μενούσης ἡμῖν τῆς ψυχῆς. ὅλως δὲ εἰ βούλει καὶ τὰ χρήματά σοι μένειν ἐν ἀσφα-
B λείᾳ, καὶ αὔξεσθαι πάλιν, ἐγώ σοι καὶ τὸν τρόπον ὑποδείξω καὶ τὸν τόπον, ἔνθα οὐδενὶ τῶν ἐπιβουλευόντων θέμις εἰσελθεῖν. τίς οὖν ἐστιν ὁ τόπος; ὁ οὐρανός· ἀπόστειλον αὐτὰ πρὸς τὸν καλὸν ἐκεῖνον ἄνδρα, καὶ οὔτε κλέπτης, οὔτε ἐπίβουλος, οὔτε ἄλλο τι τῶν λυμαινομένων αὐτοῖς ἐπιπηδῆσαι δυνήσεται· ἂν ἐκεῖ κατορύξῃς ταῦτα τὰ χρήματα, πολὺν εὑρήσεις τὸν ἀπὸ τούτων καρπόν. τὰ γὰρ ἐν τοῖς οὐρανοῖς φυτευόμενα πάντα παρ' ἡμῶν, καὶ πλείονα καὶ κρείττονα ἔχει τὴν φορὰν, καὶ τοιαύτην, οἵαν εἰκὸς ἐν οὐρανοῖς ἐρριζωμένων αὐ-
C τῶν. κἂν τοῦτο πράξῃς, ὅρα ποίων ἀπολαύσῃ καλῶν· πρῶτον μὲν τῆς αἰωνίου ζωῆς, καὶ τῶν ἐπηγγελμένων τοῖς ἀγαπῶσι τὸν κύριον, ἃ οὔτε ὀφθαλμὸς εἶδεν, οὔτε οὖς ἤκουσεν, οὔτε ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη. ἔπειτα τοῦ πάντα συνοικῆσαι τῷ καλῷ τούτῳ τὸν αἰῶνα, καὶ τῶν ἐνταῦθα δὲ φροντίδων, καὶ φόβων, καὶ κινδύνων, καὶ ἐπιβουλῶν, καὶ ἔχθρας καὶ μίσους ἀπαλλάξεις σαυτήν. ἕως μὲν γὰρ αὐτὰ περικειμένη ᾖς, ἴσως ἔσονταί τινες οἱ ἐπιτιθησόμενοι· ἂν δὲ πρὸς τὸν οὐρανὸν αὐτὰ μεταθῇς, ἀκίνδυνον καὶ ἀσφαλῆ
D καὶ πολλῆς ἡσυχίας γέμοντα βιώσῃ βίον, αὐταρκείας μετ' εὐσεβείας ἀπολαύουσα. καὶ γὰρ πολλῆς ἀλογίας ἀγρὸν μὲν βουλομένους ὠνήσασθαι, τὴν εὐφοροῦσαν γῆν ἐπιζητεῖν, οὐρανοῦ δὲ ἀντὶ γῆς προκειμένου, παρὸν ἐκεῖ κτήσασθαι χωρίον, μένειν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ τῶν ἐκ ταύτης ἀνέχεσθαι πόνων, καὶ τῶν δι' ἀμφιβολίαν· πολλάκις γὰρ σφάλλει τῆς ἐλπίδος ἡμᾶς. ἐπειδὴ δέ σου δριμέως στρέφει τὴν ψυχὴν, καὶ θορυβεῖ τὸ προσδοκηθὲν, πολλάκις αὐτὸν ἐπὶ τὸ τῶν ὑπάρχων ἥξειν ἀξίωμα, καὶ παρασπᾶσθαι τῆς ἀρχῆς· πρῶτον μὲν ἐκεῖνο σκόπει,

Digitized by Google

A ὅτι εἰ καὶ σφόδρα δήλη ἦν αὕτη ἡ ἐλπίς, ἀλλ' ὅμως ἀνθρώπων ἐλπὶς ἦν, πολλάκις διαψεύδουσα· καὶ πολλὰ ἐν τῷ βίῳ τοιαῦτα ὁρῶμεν γινόμενα, καὶ τῶν σφόδρα προσδοκηθέντων, ἀτελέστων μεινάντων, τὰ δὲ μηδ' εἰς νοῦν ἐλθόντα ἡμῖν, εἰς τέλος ἐξῆλθε πολλάκις· καὶ τοῦτο κἂν ταῖς ἀρχαῖς, κἂν ταῖς βασιλείαις, κἂν ταῖς κληρονομίαις, καὶ τοῖς γάμοις, καὶ πανταχοῦ συμβαῖνον ὁρῶμεν ἀεί. ὥστε εἰ καὶ σφόδρα ἐγγὺς ἦν ὁ καιρός, ἀλλὰ πολλά, κατὰ τὴν παροιμίαν, μεταξὺ κύλικος καὶ χείλεος ἄκρου πέλει. καὶ ἡ γραφὴ δέ φησιν, ἀπὸ πρωΐθεν ἕως ἑσπέρας μεταβαλεῖται B καιρός. οὕτω καὶ βασιλεὺς ὁ σήμερον, αὔριον τελευτᾷ. καὶ πάλιν τὸ παρ' ἐλπίδας ἐμφαίνων ἡμῖν αὐτὸς οὗτος ὁ σοφός, φησι, πολλοὶ τύραννοι ἐκάθισαν ἐπὶ ἐδάφους, ὁ δὲ ἀνυπονόητος ἐφόρεσε διάδημα, καὶ οὐ πάντως δῆλον ἦν, ὅτι ζήσας ἐπ' ἐκείνην ἥξει τὴν ἀρχήν. τὸ γὰρ τοῦ μέλλοντος ἄδηλον, καὶ ἕτερα ὑποψίας ἄξια παρεῖχεν ἡμῖν. πόθεν γὰρ δῆλον ὅτι ζήσας ἐπ' ἐκείνην ἥξει τὴν ἀρχήν; ὅτι οὐχὶ καὶ τὰ ἐναντία ἐξέβαινε, καὶ τῆς οὔσης ἐξέπιπτε τιμῆς νόσῳ παραδοθείς, ἢ φθόνῳ καὶ βασκανίᾳ τῶν βουλομένων αὐτὸν παρευημερῆσαι βληθείς, ἢ καὶ ἕτερον παθὼν χαλεπόν. C θῶμεν δὲ εἰ βούλει καὶ δῆλον εἶναι σαφῶς, ὅτι πάντως ἐπιβιώσας, ταύτης ἔμελλεν ἐπιτυγχάνειν τῆς κορυφῆς. ὅσῳ γὰρ ἡ ἀξία μείζων, τοσούτῳ καὶ μείζονας ἔχειν ἀνάγκη τοὺς κινδύνους ἦν, καὶ φροντίδας καὶ ἐπιβουλάς· μηδὲ ταῦτα ἔστω, ἀλλ' ἀκινδύνως καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ἡσυχίας ἐκεῖνο διαπλείτω τὸ πέλαγος, καὶ τί τὸ πέρας εἰπέ μοι, οὐ τοῦτο ὅπερ νῦν; μᾶλλον δὲ οὐ τοῦτο, ἀλλ' ἕτερον ἴσως ἀηδὲς καὶ ἀπευκτόν; πρῶτον μέν, τὸ βραδύτερον ἰδεῖν τὸν οὐρανόν, καὶ τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ὅπερ οὐ μικρὰ ζημία τοῖς ὑπὲρ D τῶν μελλόντων πεπιστευκόσιν ἐστίν. ἔπειτα δέ, εἰ καὶ σφόδρα ἐβίω καθαρῶς· ἀλλ' ὅμως τὸ μῆκος τοῦ βίου καὶ ἡ τῆς ἀρχῆς ἐκείνης ἀνάγκη, οὐκ ἂν ἀφῆκεν οὕτως ἀπελθεῖν καθαρὸν ὥσπερ νῦν. ἄδηλον δὲ εἰ καὶ πολλὰς δεξάμενος μεταβολάς, καὶ πρὸς ῥαθυμίαν ἀποκλίνας ἐσχάτην ἀπέπνευσεν. νῦν μὲν γὰρ θαρροῦμεν, ὅτι τῇ τοῦ θεοῦ χάριτι πρὸς τὸ τῆς ἀναπαύσεως ἀπέπτη χωρίον, διὰ τὸ

A licet valde explorata eſſet hæc ſpes, attamen humanam fuiſſe ſpem, quę ſæpè fallere ſit ſolita, ac multa huiuſmodi in hac vita quotidie euenire cernimus: vt cum ea, quæ valdę ſperantur, minime exitum inueniant, ea, quę neque in mentem vénerunt, ad finē ſæpenumero perducãtur, ſiue ad imperia, ſiue ad regna, ſiue ad hæreditates, ſiue ad matrimonia, ſiue aliò animū intendamus. Quocirca quamuis prope adeſſet tempus, tamen, vt in prouerbio eſt, multa ſunt inter calicē, & ſummum labium. Ac ſanè ſcriptura ipſa inquit. A mane B vſque ad veſperā immutatur tempus: Iob 4.20. ſic & Rex, qui hodie eſt, cras moritur. Ac rurſus quàm incerti, atque in expectati rerum exitus ſint, nobis declarans hic ipſe Sapiens inquit, Multi tyranni ſederunt in ſolo, & inſuſpicabilis Eccli.11.5. portauit diadema. Non igitur exploratiſſimum erat, ſi vixiſſet, ad eum dignitatis gradum peruēturum. Quod enim futurum eſt, incertum eſt: atque alia etiam erant, quæ nobis ſuſpicionem inijcerent. Vnde enim manifeſtum erat, ſi vixiſſet, ad magiſtratū illum euectum iri: atque adeo futurum minime fuiſſe, C vt ea quæ nollemus, euenirent, vt morbo correptus, aut inuidia, ac maleuolentia eorum, qui proſperitatem illius non ferrent, circumuentus, vel aliqua alia calamitate affectus præſenti etiam dignitate priuaretur? Sed fac, ſi libet, multò exploratiſſimū fuiſſe, ſi diutius vixiſſet, ad illud faſtigium perueuturum: at certè, quanto maior dignitas, tanto maioribus periculis, curis, inſidijs neceſſariò ſuberat. Cæterùm abſint & iſta, ac ſine periculo ſummáque cum tranquillitate illud nauigarit pelagus: ecquis finis, dic mihi, manebat? an non D idem, qui nunc? aut potius non idem, ſed alius fortaſſe, triſtis nimirum, ac votis omnibus fugiēdus? Primum quidem tardius vidiſſet cœlum, & ea, quæ in cælis ſunt, quod ijs, qui res futuras fide, & ſpe præceperunt, nō minimum damnum eſt. Deinde, quantūuis caſtè, integréque vixiſſet, attamen vitæ longitudo, ac neceſſitas quædam in illum magiſtratum incurrens, non æque integrum, & purum abire hinc permiſiſſent, atque hoc tempore. Incertum quoque & illud, an forte multis modis immutatus, ac negligentiæ deditus perpetuum obdormiſſet ſomnum. Nam nunc quidem confidimus Dei gratia illum euolaſſe ad locum quietis, quòd

nullam ex ijs culpis in ſe admiſerit, quę à regno cœlorum excludũt: tunc verò publica negotia plerumque tractans fortaſſe multas ad ſe attraxiſſet ſordes. Nam tot vndique malis circumſtantibus, rectum tenere curſum rarum admodum eſt, peccare autem, & per imprudentiam, & ſponte, valde vſitatum, ac quotidianum. Nunc verò à timore iſto longè abſumus, ac magnopere cõfidimus, venturum in die illa plenum venuſtatis, & ſplendoris proximum Regi, atque vnà cum Angelis præeuntem Chriſto, & gloria, cui nulla par inueniri oratio queat, circumfluentem, & iudicanti Regi adſiſtentem, & in præſtantiſſimis muneribus miniſtrantem. Quamobrem miſſo iam fletu, & eiulatu eandem viuendi rationem, atque adeò etiam potiorem tene, vt eandem atque ille, adepta virtutem, in idem etiam cum illo tabernaculum recipiaris, ac rurſus coniungi cum illo queas in ſempiterna illa ſecula, non hoc matrimonij nexu, ſed alio quodam longe meliore. Hic enim corpora tantum copulat, ille verò multo elegantior, iucundior, melior animam animæ iungit & conflat.

A μηδὲν αὐτῷ τετολμῆσθαι τῶν ἀποκλειόντων τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, τότε δὲ πολὺν χρόνον δημοσίοις πράγμασιν ἐνδιατρίψας, ἴσως ἂν καὶ ῥύπον πολὺν προσετρίψατο. τὸν γὰρ ἐν μέσῳ στρεφόμενον τοσούτων κακῶν κατορθῶσαι μὲν τῶν σφόδρα σπανίων ἐστὶν, ἁμαρτεῖν δὲ καὶ ἄκοντα καὶ ἑκόντα τῶν εἰκότων, καὶ συμβαινόντων ἀεί. ἀλλὰ νῦν τούτου τοῦ δέους ἀπηλλάγμεθα, καὶ σφόδρα πεπείσμεθα, ὅτι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ μετὰ πολλῆς ἥξει τῆς φαιδρότητος, ἐγγὺς τοῦ βασιλέως ἀπολάμπων, καὶ μετ' ἀγγέλων προηγούμενος τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὴν ἄρρητον δόξαν B ἠμφιεσμένος, καὶ κρίνοντι παρεστὼς τῷ βασιλεῖ, καὶ τὰ πρῶτα διακονούμενος αὐτῷ. διὸ τοὺς θρήνους ἀφεῖσα καὶ τὰς οἰμωγὰς ἔχου τῆς αὐτῆς πολιτείας· μᾶλλον δὲ καὶ ἀκριβεστέρας, ἵνα πρὸς τὴν ἴσην αὐτῷ φθάσασα ἀρετὴν, τὴν αὐτὴν ἐκείνῳ κατοικήσῃς σκηνὴν, καὶ συναφθῆναι πάλιν αὐτῷ δυνηθῇς εἰς τοὺς ἀθανάτους αἰῶνας ἐκείνους οὐ ταύτην τὴν τοῦ γάμου συνάφειαν, ἀλλ' ἑτέραν πολλῷ βελτίονα. αὕτη μὲν γὰρ σωμάτων ἐστὶ συμπλοκὴ μόνον· τότε δὲ ψυχῆς ἔσται πρὸς ψυχὴν ἕνωσις ἀκριβεστέρα, καὶ ἡδίων πολλῷ καὶ βελτίων.

A

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΥΤΗΝ ΠΕΡΙ *μονανδρίας.*

Τὸ μὲν τὰς ἀπείρους ὁμιλίας ἀνδρῶν, καὶ ὠδίνων, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων, ἅπερ ἐπισυρόμενος ὁ γάμος εἰς τὰς τῶν B ἀνθρώπων εἰσέρχεται οἰκίας, ἄνδρας ἐπιζητεῖν θαυμαστὸν οὐδέν. καὶ γὰρ τὸν πόλεμον πρᾶγμα οὕτως ἐπίπονον, τοῖς ἀπείροις γλυκὺν εἶναι παροιμία φησί· τὸ δὲ τὰς μυρία ἀναχωρίας κακά, πολλάκις δὲ ὑπὸ τῆς τῶν πραγμάτων ἀνάγκης δυσωπηθείσας μακαρίζειν μὲν τὰς ἀπηλλαγμένας τῶν τοῦ κόσμου πραγμάτων, ἐπαρᾶσθαι δὲ μυριάκις ἑαυτάς, καὶ τὰς προμνηστρίας, καὶ τὴν ἡμέραν, καθ᾽ ἣν αἱ παστάδες ἐπλέκοντο. ταύτας δὲ με- C τὰ τοσαύτην ἀποδυσπέτησιν πάλιν τῶν αὐτῶν πραγμάτων ἐπιθυμεῖν, τοῦτό ἐστιν ὃ μάλιστά με ἐκπλήττειν καὶ ποιεῖ ἀπορεῖν, καὶ τὴν αἰτίαν ἐπιζητεῖν, δι᾽ ἣν τὰ πράγματα, ἃ πρότερον ἐνόμιζον εἶναι φευκτά, ὅτε ἦσαν ἐν αὐτοῖς, ταῦτα νῦν, ὅτε αὐτῶν ἀπηλλάγησαν, ὡς ποθεινά, πάλιν διώκειν. καὶ μυρίους ἄνω καὶ κάτω στρέφων παρ᾽ ἐμαυτῷ λογισμούς, μόλις ποτέ, ὡς ἐμαυτὸν πείθω, τὴν αἰτίαν τοῦ πράγματος ηὕρισκον· μᾶλλον δὲ οὐ μία τίς ἐστιν αἰτία, οὐδὲ δύο μόνον· ἀλλὰ καὶ τούτων πλείους. D αἱ μὲν γὰρ ὑπὸ τοῦ πολλοῦ χρόνου λήθῃ παραδοῦσαι τὰ πρότερα, καὶ τὰ ἐν χερσὶ μνημονεύουσαι μόνον, ἔρχονται μὲν ἐπὶ τὸν γάμον ὡς ἐπὶ λύσιν τῶν τῆς χηρείας κακῶν, εὑρίσκουσι δὲ ἕτερα πολλῷ χαλεπώτερα ἐν αὐτῷ, ὡς πάλιν τὰς αὐτὰς ἀφιέναι φωνάς, ἅσπερ καὶ πρότερον· ἄλλαι δὲ πάλιν πρὸς τὰ τοῦ κόσμου κεχήνασι πράγματα, καὶ τῆς δόξης τοῦ παρόντος ἐκκρεμάννυνται βίου, καὶ τὴν χηρείαν ἐπονείδιστον πρᾶγμα εἶναι νομίζουσαι, αἱροῦνται τὰς ἐν τῷ γάμῳ ταλαιπωρίας, ὑπὲρ τῆς δόξης τῆς κενῆς καὶ τοῦ

EIVSDEM DE NON ITERANDO CONIVGIO.

Ad eandem.

MVLIERES, quæ virorum conſuetudinem, partus dolores, & cętera omnia, quibus inſtructum matrimoniũ in hominum domos B ingreditur, nunquã vſu cognouerunt, ad viros animum appellere, nihil ſanè mirandum eſt. Nam & bellum, rem adeò laborioſam, ac duram, inexpertis dulce eſſe in prouerbio eſt. At ſexcẽtis malis affectas, quibúſque dura ipſa rerum conditio perſuaſit, eas quidem, quæ ſolutæ à rebus huius mundi vitam agerent, beatas prædicare, ſe ipſas au- C tem, & pronubas, & diem, quo in matrimonium ſunt collocatæ, millies execrari, eas ipſas poſt tantum faſtidij rurſus earumdem rerum deſiderio capi, hoc eſt, quod me propemodum obſtupefacit, ac dubitare cogit, & quærere; Ecquid cauſæ ſit, quamobrem quas res antea, cum in ijs verſarentur, fugiendas exiſtimabant, has rurſus, cum ab ijs liberæ ſunt, tanquam expetendas, perſequantur. Ac multa quidem animo verſans, mecúmq. ipſe cogitans, vix tandem, vt puto, ad ipſam rei cauſam indagando perueni. Atque ea qui- D dem non vna eſt, aut altera, ſed planè multæ. Partim enim ob temporis longinquitatem priorum oblitæ, & ea tantum, quæ in manibus ſunt, recolentes, veniunt quidẽ ad matrimonium, quaſi ad id, quod omnia mala, quæ è viduitate, depellat, ſed alia quædam ibi longè grauiora inueniẽtes, rurſus eaſdem, quas antea, voces emittunt. Partim verò mundanis rebus rurſus inhiantes, gloriámque præſentis vitæ admirantes & viduitatem rem dedecoris plenam putãtes, huius inanis gloriæ & tumoris cauſa ad eaſdem ſe reuocari ſinunt ma-

Variæ cauſa cur iteretur coniugium à quibuſdam.

trimonij miſerias. Nec verò deſunt, quæ non huiuſmodi cauſis adductæ, ſed ſoli intemperantiæ manus dantes, rurſus ad priorem vitæ rationem redeunt, ac veram cauſam occultare ijs, quas diximus, prætexendis conantur. Atqui iſtas accuſare, atque huiuſmodi matrimonij nomine condemnare neque ipſe auſim, neque alteri, vt audeat, autor ſim, quandoquidem aliter viſum eſt B. Paulo, vel potius Spiritui ipſi ſancto. Nam cum dixiſſet, Mulier alligata eſt legi, quanto tempore vir eius viuit, quòd ſi dormierit vir eius, libera eſt, vt cui velit, nubat, tantum in domino, atque ita viduæ poteſtatem feciſſet rurſus, ſi velit, nubendi, addidiſſetque, Beatior autē eſt, ſi ſic permanſerit, ne quis putaret humanum eſſe præceptū: hæc adiunxit. Puto autem, quòd & ego Spiritum Dei habeam, planè oſtēdens ſpiritu dictante iſta ſibi eſſe conſcripta. Ne quis igitur, quæ modò dicturus ſum, in eam partem accipiat, quaſi eas, quæ matrimonio ſe iungunt, reprehendam, ac criminer. Summæ enim arrogantiæ, ac furoris fuerit, quas non caſtigauit Beatus ille, ſed quibus pepercit, has contra à nobis acerbè condemnari, idque cum ſexcentis nos criminibus premamur. Etenim qui vel à iudicando abſtinere, ne eadem menſura in nos iudicium exerceatur, atque in aliorum peccata minimè vehementes eſſe iudices iubemur, ſed lenes, & ad veniam dandam faciles, ſi rem, quæ extra culpam ſit, criminemur & condemnemus, quomodo non omnem nobis veniam præcidemus ex noſtro in proximum facto in eam ſententiam inducentes iudicem, vt in nos viciſſim ſe præbeat duriorem? Non igitur vt illas accuſem, ac pungam, huc oratione delatus ſum. Quod enim in Domino fieri poteſt, in id cadere crimen nullo modo poteſt. Tantum, inquit, in Domino. Verùm quemadmodum cū de virginitate verba facimus, non vt de matrimonij dignitate detrahamus, illam laudibus extollimus, ita cum de viduitate diſputamus, nō quidem ceu ſecundas nuptias in earum rerum numero, quibus interdictum ſit, collocemus, mulieres, vt ſemel nupſiſſe contentæ ſint, cohortamur: ſed fatemur quidem ſecundis etiam legem non violari, veruntamen vnas iteratis longè præſtare non dubitamus. Atque in hac comparatione, cùm vnum alteri præſtare dicimus,

1.Cor.7.

A τύφου τοῦ περιττοῦ. εἰσὶ δὲ αἱ τούτων μὲν οὐδὲν, ἀκρασίᾳ δὲ μόνῃ κρατούμεναι, ἐπὶ τὰ πρότερα πάλιν ἐπανέρχονται, καὶ τὴν ὄντως αἰτίαν πειρῶνται ταῖς εἰρημέναις ἀποκρύπτειν προφάσεσιν. αἰτιάσασθαι μὲν οὖν αὐτὰς καὶ καταδικάσαι ὑπὲρ τοῦ γάμου τούτου οὔτε αὐτὸς τολμῶ, οὔτε ἄλλῳ παραινῶ· ἐπεὶ μηδὲ τῷ μακαρίῳ Παύλῳ τοῦτο δοκεῖ· μᾶλλον δὲ τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ. εἰπὼν γὰρ, γυνὴ δέδεται νόμῳ ἐφ' ὅσον χρόνον ζῇ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, ἐὰν δὲ κοιμηθῇ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, ἐλευθέρα ἐστὶν ᾧ θέλει γαμηθῆναι πάλιν, καὶ εἰπών· μακαριωτέρα δέ
B ἐστιν, ἐὰν οὕτω μείνῃ, ἵνα μή τις νομίσῃ ἀνθρώπινον εἶναι τὸ ἐπίταγμα, ἐπήγαγε· δοκῶ γὰρ κἀγὼ πνεῦμα θεοῦ ἔχειν· δηλῶν ὅτι πνεύματι ταῦτα ἔγραψε. μὴ τοίνυν ἐγκαλεῖν ταῖς γαμουμέναις, ἢ μεμφόμενον νομιζέτω μέ τις λέγειν ταῦτα, ἅπερ ἐρῶ νῦν. καὶ γὰρ ἂν εἴη τῆς ἐσχάτης ἀπονοίας τε καὶ μανίας, ἃς οὐκ ἐκόλασεν ὁ μακάριος ἐκεῖνος, ἀλλ' ἐφείσατο, ταύτας ἡμᾶς καταδικάζειν ἀφειδῶς ἐξεναντίας, καὶ ταῦτα μυρίων ἐμπεπλησμένους κακῶν. εἰ γὰρ μηδὲ κρίνειν κελευόμεθα, ἵνα μὴ τῷ αὐτῷ
C μέτρῳ κριθῶμεν, μηδὲ σφοδροὶ τῶν ἑτέροις ἁμαρτανομένων γίνεσθαι δικασταὶ, ἀλλὰ συγγνωμονικοὶ καὶ ἥμεροι, ὅταν πράγματι κολάζῃς, καὶ κατακρίνῃς ἑτέρους, πάσης ἀποστερεῖς σεαυτὸν συγγνώμης, διὰ τὸ εἰς τὸν πλησίον σφοδρότερον σαυτῷ γίνεσθαι παρασκευάζων τὸν κριτήν. οὐ τοίνυν κατηγορῶν οὐδὲ καθαπτόμενος ἐπὶ τοῦτο ἐλήλυθα νῦν. ὃ γὰρ ἐν κυρίῳ γίνεσθαι δυνάμενον πάσης κατηγορίας ἀπήλλακται. μόνον γάρ φησιν ἐν κυρίῳ. ὥσπερ οὖν ὅταν ὑπὲρ παρθενίας λέγωμεν, οὐ τὸν γάμον
D ἀτιμάζοντες ἐκείνην ἐπαίρομεν, οὕτως ὅταν περὶ χηρείας διαλεγώμεθα, οὐ τὸν δεύτερον γάμον ἐν ταῖς ἀπειρημέναις τιθέντες τὴν προτέραν στέργειν παρακαλοῦμεν, ἀλλ' ὁμολογοῦμεν μὲν καὶ τοῦτον εἶναι κατὰ νόμον τὸν δεύτερον, πολλῷ δὲ τὸν ἕνα τοῦ δευτέρου βελτίονα. μὴ δὴ οὖν τὴν κατὰ σύγκρισιν ὑπεροχὴν τοῦ κατ' αὐτὴν ἐλαττωθέντος παραγ-

μαῖος κακίας εἶναι νομιζέτω. οὐδὲ γὰρ εἰς τὴν τῶν πονηρῶν τὸ πρᾶγμα ὠθοῦντες τάξιν τὴν σύγκρισιν ταύτην ποιούμεθα· ἀλλ' ἀφέντες αὐτὸ τῶν νενομισμένων εἶναι καὶ ἐν ἐξουσίᾳ, οὕτως αὐτοῦ τὸ πολλῷ κρεῖττον προτιμώμενόν τε καὶ θαυμάζομεν. τί δή ποτε; ὅτι οὐκ ἔστιν ἴσον ἑνὸς ἀνδρὸς εἶναι γυναῖκα, καὶ δευτέρου τὴν αὐτήν. ἡ μὲν γὰρ ἀρκεσθεῖσα τῷ προτέρῳ ἔδειξεν, ὅτι οὐδ' ἂν τοῦτον εἵλετο τὴν ἀρχήν, εἰ τοῦ πράγματος ᾔδει τὴν πεῖραν καλῶς. ἡ δὲ δευτέρῳ ἐπεισαγαγοῦσα νυμφίον τῇ τοῦ προτέρου εὐνῇ, τῆς πολλῆς περὶ τὸν κόσμον φιλίας, καὶ πρὸς τὰ γήινα πράγματα συμπαθείας, τεκμήριον ἐξήνεγκεν οὐ μικρόν. κἀκείνη μὲν οὔτε ζῶντος τοῦ ἀνδρὸς πρὸς ἕτερον ἴσα ἐπτόητο· αὕτη δὲ εἰ καὶ μὴ ἥμαρτεν εἰς ἕτερον ζῶντος ἐκείνου· ἀλλ' ἐκείνου μᾶλλον πολλοὺς ἑτέρους ἐθαύμασεν. ἵνα δὲ μὴ τοῦ διελθόντος καταστοχαζώμεθα βίου, αὐτὸ τὸ πρᾶγμα συγκρίνωμεν. ὥσπερ γὰρ ἡ παρθενία τοῦ γάμου κρείττων, οὕτως οὗτος ἐκείνου βελτίων ὁ γάμος. ἡ μὲν γὰρ χήρα, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἐλαττωθεῖσα τῆς παρθενίας, μόνον κατὰ τὸ τέλος ἐξισοῦται πάλιν αὐτῇ καὶ συνάπτεται· ὁ δὲ γάμος οὗτος ἐξ ἑκατέρων αὐτῆς ἀφέστηκε τῶν μερῶν. χωρὶς δὲ τούτων ἡ μὲν εὐκόλως φέρουσα τὴν χηρείαν, καὶ ζῶντος πολλάκις ἐγκρατεύεται τοῦ ἀνδρός, ἡ δὲ τὸ πρᾶγμα ἔχουσα ἐπαχθῶς οὐ δύο μόνον καὶ τρισίν, ἀλλὰ καὶ πολλῷ πλείοσιν ὁμιλῆσαι παρεσκευάσται ἀνδράσι, καὶ μόλις τοῦ γήρως ἐπελθόντος ἀφίσταται. ὥσπερ οὖν πολλῆς σεμνότητος καὶ σωφροσύνης σημεῖον ὁ γάμος ἐκεῖνός ἐστιν, οὕτως οὗτος ἀσελγείας μὲν οὐκ ἂν εἴποιμι, μὴ γένοιτο· ἀσθενοῦς δὲ ψυχῆς καὶ σαρκικωτάτης, καὶ τῇ γῇ προσδεδεμένης, καὶ μέγα καὶ ὑψηλὸν οὐδὲν δυναμένης φαντασθῆναί ποτε. εἰ δὲ λέγοι τις, ὅτι τὸ καλὸν ταὐτόν ἐστι, κἄν τε ἅπαξ γένηται, κἄν τε δίς, κἄν τε πολλάκις· ὁμοίως γὰρ ἔσται καλόν, καὶ ὁ πολλάκις αὐτῷ χρώμενος μᾶλλον ἐπαινοῖτ' ἂν δικαίως, ὥστε εἰ καὶ ὁ γάμος καλόν, ὁ συνεχῶς αὐτῷ κεχρημένος τοῦ ὀλιγάκις θαυμαστότερος, καὶ μᾶλλον ἀποδεκτός, ἐροῦμεν, ὅτι τοὺς μὲν ἀφελεστέρους τοῦτο σοφίσασθαι δύναιτ' ἄν· τοῖς δὲ βουλομένοις προσέχειν, εὔφωρον ἔσται τὸ σόφισμα. γάμος γὰρ οὐ κατὰ τὴν μίξιν λέγεται γάμος· ἐπεὶ

A nemo hoc ipſum, quod inferiorem locum tenere dicimus, vitiũ putet. Non enim illa inter ſe ideo conferimus, vt ipſorũ alterum in rerũ turpium ordinẽ reijciatur: ſed cõcedentes id legi conſentaneũ eſſe, noſtróq. arbitrio permiſſum, alterũ tamẽ præ hoc longè pluris facimus, magiſq. ſuſpicimus. Quid ita? quoniã multum intereſt eandem mulierẽ vnius viri eſſe vxorẽ, ac duorum. Nam, cui prior ſatis eſt, planè oſtendit, neq. ad illũ ipſum ſe adiuncturã fuiſſe, ſi rei naturam vſu ipſo probè nouiſſet. Quæ autẽ alterũ ſpõſum in prioris cu- B bile inducit, næ iſta haud exiguũ egregiæ erga mundũ amicitiæ, atq. erga res terrenas propẽſionis indicium præbet. Atque illa quidẽ nec dum viueret vir, erga aliũ cõmota animo eſt: hæc verò, etſi illo viuente ab alijs ſe pudicã ſeruarit, attamen multos alios magis, quàm illum ſuſpexit. Sed ne ex hoc facto cõiecturã de præterita vita faciamus, rem ipſam expendamus. Etenim quẽadmodum virginitas matrimonio melior eſt, ita hoc matrimonio illud. Vidua enim de principio tantum virginitati cõceſſit, ad extremum verò ipſi rurſus æqua- C tur, & cõiungitur. Hoc verò matrimoniũ vtraq. ex parte à virginitate abeſt. Huc accedit, eam quę facile fert viduitatem, à viro quoq. dum viueret, ſæpe ſe cõtinere ſolitam, eam verò, quę rem maximè moleſtam putat, ita animum inſtituiſſe, vt non cum duobus ſolũ tribúſve, ſed etiam multo pluribus, ſi ita ſors ferat, ſibi res habenda ſit, ac vix extrema ętate abſtinẽdum. Quemadmodum igitur matrimoniũ illud magnæ honeſtatis, ac tẽperantiæ ſpecimen eſt: ita hoc minimè quidẽ dixerim mollitiei, & laſciuiæ (abſit) ſed certe animi D infirmioris, & qui carni deditus ſit, terræque affixus, nec magnũ, atque excelſum quippiã animo cõcipere vnquam poſſit. Quòd ſi quis obijciat, quod honeſtum eſt, ſuam tueri honeſtatem, ſiue ſemel obeatur, ſiue bis, ſiue ſæpius, ſimiliter enim honeſtum manere, quinetiã, eũ qui ſæpius functus eſt, laudabiliorẽ eſſe eo qui rarius, reſpondebimus huiuſmodi ſophiſma incautioribus fortaſſe poſſe imponere, ijs autem, qui animum aduertere voluerint, facile ad refellendũ eſſe. Matrimonium enim non corporum commiſtio facit (ita enim &

Viduitas & monogamia melior matrimonio.

fornicatio matrimoniũ eſſet) ſed quòd ea, quæ nupta eſt, vno viro cõtenta eſt. Atque hoc inter meretricem, atque ingenuam, pudicámque mulierem intereſt. Quòd ſi vno viro contẽta perpetuo ſit, coniunctionẽ iſtam matrimonij nomine verè appellaris. Sin pro vno multos ſpõſos in domũ inducat, non equidem fornicationem audeo dicere, ſed illud quidẽ contendam, hanc illa, quæ vnum duntaxat virum nouit, longè inferiorem eſſe. Illa enim audiuit Domi-
Matt.19.5. num, cum ita diceret. Propter hoc dimittet homo patrem & matrẽ ſuam, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carnem vnam, ac viro adhæſit, perinde ac verè ſua caro eſſet, neque oblita eſt ſemel ſibi impoſiti capitis. Hæc verò nec priorem nec poſteriorẽ virum propriam carnem reputat: viciſſim enim alter alterum eijciũt. Neque enim mulier prioris viri memoriá ſatis rectè colere poterit, quæ poſt illũ alteri nupſit, nec poſteriorẽ iuſto amore proſequetur, magna adhuc cogitationũ ac mentis parte in eum, qui obijt, deriuata. Ita fit, vt neutri is, qui viro debetur, amor, atque honos ab vxore exhibeatur. Ecquid verò animi putet poſteriori ſpõſo eſſe, qui in prioris thalamũ ingreditur, & illius lectum ſcandit, ac præterea illius vxorem ridentẽ, & hac de cauſa iocantẽ, ac ludentẽ videt? Valdè quidem commoueatur, neque ad illam magno cum amore accedat, neceſſe eſt. Nam tametſi omniũ hominũ duriſſimus ſit, non tamen ita exuere omnẽ humanitatem poteſt, vt humano quodam ſenſu non afficiatur, etiã ſi illa ſexcentis ornamentis & ſeipſam & domũ cõpſerit. Dolor enim altè iam animo infixus nõ ſinit puram, & ſincerá ad ipſius animũ allabi voluptatẽ. Sed quemadmodum in muris vſu venit, vt cum pars aliqua valdè exuſta eſt, licet poſtmodum dealbetur, ſubiectus tamen, ac profundus nigror candorẽ tectorij obſcuret, atq. iniucundũ ſanè ſpectaculum præbeat: ita & hac in re, tametſi multa ſplẽdida excogitẽtur, in medijs tamen ipſis eminent triſtia, ac moleſta quædam ex ijs miſtio fit. Nam, & ſerui, & ancillæ, & agricolæ, & inquilini, & vicini, & gentiles prioris viri demiſſo, ac triſti vultu intuẽtur, quæ fiunt, ac gemunt. Quòd

A οὕτω γε καὶ ἡ πορνεία γάμος ἂν ἦν· ἀλλὰ διὰ τὸ στέργειν ἑνὶ τὴν γαμουμένην ἀνδρὶ, καὶ τούτῳ τῆς πόρνης διέστηκεν ἡ ἐλευθέρα καὶ σώφρων γυνή. εἰ μὲν γὰρ ἑνὶ διαπαντὸς ἀρκοῖτο ἀνδρὶ, γάμος τὸ πρᾶγμα εἰκότως ἂν λέγοιτο· εἰ δὲ ἀνθ' ἑνὸς πολλοὺς εἰς τὴν οἰκίαν εἰσάγει νυμφίους, πορνείαν μὲν οὐ τολμῶ τὸ πρᾶγμα καλεῖν, τῆς δὲ οὐκ εἰδυίας ἕτερον ἄνδρα πλὴν ἑνὸς πολλῷ τῷ μέτρῳ ἀπολείπεσθαι φαίην ἄν. ἐκείνη μὲν γὰρ ἤκουσε τοῦ κυρίου λέγοντος, ἀντὶ τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ, καὶ τὴν μη-
B τέρα αὐτοῦ, καὶ προσκολληθήσεται τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν, καὶ ὥσπερ σαρκὸς ἀληθῶς οἰκείας ἀντείχετο, καὶ οὐκ ἐπελάθετο τῆς ἅπαξ δοθείσης αὐτῇ κεφαλῆς. αὕτη δὲ οὔτε τὸν πρότερον, οὔτε τὸν δεύτερον ἔχει ἐν τάξει τῆς οἰκείας σαρκός· ὁ μὲν γὰρ πρότερος ἐκβέβληται παρὰ τοῦ δευτέρου, ὁ δεύτερος δὲ ὑπ' ἐκείνου· οὔτε δὲ τοῦ προτέρου μεμνῆσθαι δύναιτ' ἂν καλῶς τῷ ἑτέρῳ μετ' ἐκεῖνον προσέχουσα, οὔτε τοῦτον μετὰ τῆς προσηκούσης φιλοστοργίας ὄψεται, σχιζομένης εἰς τὸν ἀπελθόντα τῆς
C διανοίας αὐτῆς· ὥστε ἑκάτερον λοιπὸν συμβαίνει, καὶ τοῦτον κἀκεῖνον ἐκβεβλῆσθαι τῆς ἀνδρὶ προσηκούσης καὶ τιμῆς καὶ φιλίας παρὰ γυναικός. ποίαν δὲ ὅλως οἴεται ἔχειν ψυχὴν τὸν δεύτερον νυμφίον εἰς τὸν τοῦ προτέρου θάλαμον εἰσαγόμενον, καὶ εἰς τὴν εὐνὴν ἀναβαίνοντα τὴν ἐκείνου, καὶ γελῶσαν καὶ χαριεντιζομένην ἐπὶ τούτοις, ὁρῶντα τὴν ἐκείνου γυναῖκα, σφόδρα γε· οὐδὲ γὰρ μετὰ πολλῆς αὐτῇ προσελεύσεται τῆς φιλίας· κἂν γὰρ ἁπάντων ἀνθρώπων ἀπηνέστερος ᾖ, οὐκ ἔσται οὕτως ἄγριος, ὡς μηδὲν ἀνθρώπινον παθεῖν, κἂν μυρίοις καὶ ἑαυτὴν καὶ τὸν
D οἶκον περιβάλλῃ καλλωπισμοῖς ἐκείνη. τὸ γὰρ καταλαβὸν ἤδη πένθος τὴν οἰκίαν, οὐκ ἀφίησι καθαρὰν γενέσθαι τὴν εὐφροσύνην· ἀλλ' ὥσπερ ἐπὶ τῶν τοίχων ὅταν σφόδρα καταφλεγῇ τι μέρος τούτων, εἶτα ἠρέμα κονιαθέντι τὸ τῆς μελανίας ἐπιτεταμένον καὶ βαθὺ λυμαίνεται τῇ τῆς ἐπιφανείας λευκότητι, καὶ ἔστι θέαμα ἀηδές· οὕτω καὶ ἐνταῦθα, κἂν πολλὰ ἐπινοήσῃ τὰ λαμπρὰ, ἐν μέσοις αὐτοῖς διαφαίνεται τὰ σκυθρωπὰ, καί τις ἐν αὐτοῖς μῖξις ἀτερπής. καὶ γὰρ καὶ οἰκέται, καὶ θεράπαιναι, καὶ γεωργοὶ, καὶ πάροικοι, καὶ γείτονες, καὶ συγγενεῖς τοῦ προαπελθόντος κατηφῶσιν ἐπὶ τοῖς γινομένοις, καὶ στενάζουσι.

A εἰ δὲ καὶ ὀρφανοὶ τύχωσι καταλειφθέντες, νέοι μὲν ὄντες κομιδῇ, σφοδρὸν ὑπὸ τῶν δυναμένων συνιέναι τῶν γινομένων, τῇ μητρὶ τὸ μῖσος ἐξάπτουσιν, εἰ δὲ ἐνήλικες τύχοιεν ὄντες, πάντων ἐκεῖνοι μᾶλλον ἀηδίαν κατασκευάζουσιν. ἅπερ οὖν καὶ νομοθέται συνεωρακότες ἅπαντα, καὶ τοὺς ἐπὶ τούτοις ἀλγοῦντας παραμυθούμενοι, καὶ ὑπὲρ ἑαυτῶν ἀπολογούμενοι, ὅτι οὐ κατὰ γνώμην οὐδὲ προηγουμένως τοῦτον τὸν γάμον ἐπέταξαν, ἀλλὰ δεδοικότες, μή τι χεῖρον γένηται κακὸν, πάντα τοῦ δευτέρου γάμου τὰ φαιδρὰ περιέτεμον, καὶ οὔτε αὐλὸς, οὔτε κρότοι, οὔτε ὑμέναιος, B οὔτε ὀρχήματα, οὔτε στέφανοι νυμφικοὶ, οὔτε ἄλλο τι τῶν τοιούτων, τὴν ἑσπέραν κοσμοῦσιν ἐκείνην, ἀλλὰ πάντων αὐτὴν ἀποκοσμήσαντες, οὕτως ἀστεφάνωτον ἄγουσι τὸν ἄνδρα πρὸς τὴν χήραν γυναῖκα, μονονουχὶ βοῶντες διὰ τούτων, ὅτι πάντα συγγνώμης ἄξια τὰ πραττόμενα, ἀλλ' οὐκ ἐπαίνων καὶ κρότων καὶ στεφάνων. πῶς οὖν ὁ Παῦλος ἐκώλυσε χηρεύειν φησὶ καὶ βουλομένας τὰς νέας, οὑτωσὶ γράφων· νεωτέρας δὲ χήρας παραιτοῦ; οὐχ ὁ Παῦλος τὰς βουλομένας χηρεύειν ἐκώλυσεν· ἀλλ' ἐκεῖναι καὶ τὸν Παῦλον ἠνάγκασαν μὴ βουλόμενον τοῦτον διατά- C ξασθαι τὸν νόμον αὐταῖς· εἰ γὰρ τοῦ Παύλου τὸ θέλημα βούλει μαθεῖν, ἄκουε τί φησι· θέλω δὲ πάντας ἀνθρώπους εἶναι ὡς καὶ ἐμαυτὸν, ἐν ἐγκρατείᾳ, ὥστε οὐκ ἂν ἐμαχέσατο ἑαυτῷ, οὐδὲ ἐναντιολογίᾳ τοσαύτῃ περιέπεσεν ὁ μακάριος ἐκεῖνος, οὐδ' ἂν ἅπαντας ἀνθρώπους βουλόμενος εἶναι ἐν ἐγκρατείᾳ, τὰς βουλομένας χηρεύειν ἐκώλυσε. πῶς οὖν φησί· νεωτέρας δὲ χήρας παραιτοῦ, ἀλλ' εἰπὲ τίνος ἕνεκεν καὶ διὰ τί. οὐ γὰρ ἁπλῶς οὕτως εἴρηκεν· ἀλλὰ καὶ τὴν αἰτίαν προστέθηκεν εἰπών· ὅταν γὰρ καταστρηνιάσωσι τοῦ Χρι- D στοῦ, γαμεῖν θέλουσιν. ὁρᾷς ὅτι οὐ τὰς χηρεύειν βουλομένας, ἀλλὰ τὰς γαμῆσαι προαιρουμένας μετὰ τὸ χηρεῦσαι κωλύει ἐκεῖνος καὶ εἰς τὸν ἅγιον ἐκεῖνον καταλέγεσθαι χορὸν; καὶ σφόδρα τοῦτο συνετῶς. εἰ γὰρ μέλλοις φησὶ δευτέροις γάμοις ὁμιλεῖν, μηδὲ ἐπαγγείλῃ χηρείαν. τοῦ γὰρ μηδ' ὅλως ὑποσχέσθαι, τὸ μετὰ τὴν ὑπόσχεσιν ἀγνωμονῆσαι πολλῷ χεῖρον ἐστίν. ὥσπερ οὖν τὰς συνεχεῖς συνουσίας ἐπέτρεψεν, οὐ νομοθετῶν, ἀλλὰ

A ſi præterea pupilli affuerint, ſi quidem valdè pueri ſint, magnum ab ijs, qui de rebus iudicare queunt, in matrē odium excitant: ſin autē puberes, tantā, quantam vix aliud quicquā, viro moleſtiam cōparant. Quę quidem omnia cum legiſlatores animaduerterent, & eos, qui propterea anguntur, conſolari vellent, & ſimul ſui facti rationē reddere, quòd non ex principali propoſito, neque, ſi vtrumuis liceret, huiuſmodi matrimoniū inſtituerēt, ſed tantum metu adducti, ne grauius, aliquod malū exiſteret, ſecundas nuptias omni illa ſplendida B pōpa ſpoliarunt, neq. enim tibia, neq. plauſus, neque hymenæus, neque choreæ, neque coronæ nuptiales, neque aliud quicquā eiuſmodi veſperam illam ornant, ſed hæc omnia auferentes, ſic nō coronatum virum ad viduā mulierem adducunt, tantum nō per hæc clamantes, quæ fiunt, omnia eſſe quidem eiuſmodi, quibus venia detur, ſed laudibus, coronis, plauſib. minimè digna. Atenim obijciet quis, cur igitur Paulus prohibet, ne iuniores etiam, ſi velint, viduæ maneant? ita enim ſcribit: Adoleſcentiores autem viduas deuita. Non 1. Tim. 5. C ſanè Paulus impedimento eſt, quominus quę volunt, virginitatē ſeruent, ſed ipſæ potius ſunt, quę Paulum eò neceſſitatis adegerunt, vt præter animi ſui ſententiā hanc ipſis legem ferret. Nam ſi Pauli ſententiā vis cognoſcere, audi, quid dicat: Volo omnes homines eſſe 1. Cor. 7. ſicut meipſum: id eſt continentiā ſeruare. Quamobrē non ſibi ipſi aduerſatur beatus ille, neq. adeò lapſus eſt, vt inter ſe pugnantia loqueretur, nec qui velit omnes homines colere continentiam, obſtaret, quominus, quæ volunt, viduæ maneant. Quid igitus verba illa D ſibi volunt: Adoleſcentiores autem viduas deuita. Attendamus obſecro, qua cauſa & quā ob rē. Non enim iſta abſolutè protulit, ſed progreſſus oratione adiūxit: Cū enim luxuriatæ fuerint in Chriſto, nubere volunt. 1. Tim. 5. Vides non eas, quæ viduitatē ſeruare volunt, ſed quæ poſtquā in viduitatē inciderūt, nubendum ſibi ſtatuunt, ab illo prohiberi, ne viduę maneāt, néve in ſacrū illum chorum admittātur, idq. valde ſapienter: Nā ſi alteri matrimonio illigāda es, neque ſpōdere etiā viduitatē debes. Nam poſt promiſſionē mutare ſententiā longè deterius eſt, quā neq. omnino promittere. Quemadmodū igitur aſſiduā liberis operā dare permiſit, nō quidem legē ſtatuens, ſed

ipſis indulgens, ſic enim inquit, Hoc A autẽ dico ſecundum indulgẽtiam, non ſecundum imperium propter incontinentiã veſtram, ita hoc etiam loco grauioris mali metu ſecundũ inſtituit matrimonium, oſtendens hoc quoque indulgentiæ eſſe ad multorum infirmitatem ſeſe accommodãtis, ac demittẽtis. Infirmitatem autẽ dico non potentiæ, ſed volũtatis, ac propoſiti. Nam quemadmodum virgo, ſi poſt promiſſam virginitatem ſe violari ſiuerit, facinus adulterio grauius perpetrauit, ita & vidua, quæ ſemel promiſit, ſi deinde pactionem cum Deo factam conculcans B eodem crimine ſe polluerit, eidẽ quoq. ſupplicio obnoxia eſt, ac fortè etiam, ſi licet mirum quiddã dicere, longè maiori. Non enim idem eſt, vt initio dicebam, imperitam, atq. vſu iam edoctam ijſdẽ ſuccũbere tentationibus. Neque verò hoc loco dumtaxat, ſed etiã paulò poſt, cum hæc præmiſiſſet, Volo ergo iuniores viduas nubere, filios procreare, matres familias eſſe, cauſam ſubdit, cur iſtud velit. quæ ea eſt? Nullam, inquit, occaſionem dare aduerſario maledicti gratia. Nam quoniã veriſimile eſt multas eo tempore viduas poſt viri C obitum licẽtius, magiſq. arbitratu ſuo viuere ſolitas, à viri ſocietate, quaſi à neceſſitate quadam, ac dominatu liberas, ita vt impudentiæ nomine malam de ſe opinionẽ afferrent, abducẽs ipſas ab illiberali hac, & peſtifera libertate, rurſus ad priſtinum iugum adducit. Nam ſi, inquit, futurum eſt, vt viduitatem prę ſe ferens quæpiam clam fornicetur, ac ſeipſam dedecoret, longè ſatius nubere, ac nullã occaſionem dare aduerſario maledicti gratia. Quamobrem, ne occaſiones maledicta iaciendi dent, ac vitã meretriciam cõtumeliiſq. D obnoxiam agant, matrimonium præcipit. Audi, quot præterea ſint, quæ ipſis vitio vertat. Nam cum deberent omne ſuum tempus orationibus, & ſupplicationibus inſtare, iſtæ verò, inquit, Et ocioſæ diſcunt curcumire domos, nõ ſolum ocioſæ, ſed & verboſæ, & curioſæ, loquentes, quæ nõ oportet. Hæc verò ipſi minimè probantur, ſed vult perpetuo affixas eſſe reb. ſpiritualibus. Nam, quę in delicijs eſt, inquit, viuẽs mortua eſt: quandoquidẽ, & virginẽ ipsã vult bonum hoc ſuum nõ corporis caſtitate definire, ſed vniuerſum ocium ſuum

Cur iuniores, viduas nubere oporteat.

A συγγινώσκων αὐτοῖς· τοῦτο γὰρ λέγω φησί, κατὰ συγγνώμην οὐ κατ' ἐπιταγὴν διὰ τὴν ἀκρασίαν ὑμῶν, οὕτω καὶ ἐνταῦθα, δι' ἕτερον μεῖζον κακὸν τὸν δεύτερον γάμον ἐπέταξε, δεικνὺς ὅτι καὶ τοῦτο συγγνώμης ἐστί, τῇ τῶν πολλῶν ἀσθενείᾳ συγκαταβαινούσης. ἀσθένειαν δέ, οὐ δυνάμεως, ἀλλὰ προαιρέσεως φημί. καθάπερ γὰρ ἡ παρθένος, μετὰ τὴν τῆς παρθενίας ἐπαγγελίαν διαφθαρεῖσα, μοιχείας χεῖρον ἐτόλμησεν, οὕτω καὶ ἡ χήρα ἅπαξ ἐπαγγειλαμένη, εἶτα πατήσασα τὰς πρὸς τὸν θεὸν συνθήκας, ὑπὸ τὴν B αὐτὴν ἁμαρτίαν πεσεῖται, καὶ τῆς αὐτῆς ἔσται τιμωρίας ὑπεύθυνος· εἰ δὲ χρή τι καὶ θαυμαστὸν εἰπεῖν, τάχα καὶ πολλῷ μείζονος· οὐ γάρ ἐστιν ἴσον, ὅπερ καὶ ἀρχόμενος εἶπον, τήν τε ἄπειρον, καὶ τὴν πεπειραμένην τοῖς αὐτοῖς πάλιν περιπεσεῖν πειρασμοῖς. καὶ οὐκ ἐνταῦθα μόνον, ἀλλὰ προειπών, καὶ πάλιν λέγων· βούλομαι νεωτέρας γαμεῖν, τεκνογονεῖν, οἰκοδεσποτεῖν, τὴν αἰτίαν προσέθηκε, δι' ἣν ταῦτα βούλεται. τίς δέ ἐστιν αὕτη; μηδεμίαν φησὶ διδόναι τῷ ἀντικειμένῳ ἀφορμὴν λοιδορίας χάριν. ἐπεὶ γὰρ πολλὰς τῶν χηρῶν εἰκὸς ἦν τότε προπετέστερον καὶ C αὐθαδέστερον τῷ μετὰ ταῦτα κεχρῆσθαι βίῳ, καθάπερ τινὸς ἀνάγκης, καὶ δεσποτείας τῆς πρὸς τὸν ἄνδρα συζυγίας ἀπαλλαγείσας, ὡς καὶ πονηρὰν ἐπισπάσασθαι δόξαν, διὰ τῆς ἰταμότητος, ἀπάγων αὐτὰς τῆς ὀλεθρίου ταύτης ἐλευθερίας, πάλιν ἐπὶ τὸν ζυγὸν ἄγει τὸν πρότερον. εἰ γὰρ μέλλοι τίς φησι χήρα οὖσα λάθρα πορνεύειν, καὶ καταισχύνειν ἑαυτήν, πολλῷ βέλτιον γαμεῖν, καὶ μηδεμίαν διδόναι τῷ ἀντικειμένῳ ἀφορμὴν λοιδορίας χάριν, ὥστε διὰ τὸ μὴ παρέχειν τὰς ἀφορμὰς τῆς λοιδορίας, D καὶ βίον ἐφύβριστον ζῆν καὶ πορνικόν, τὸν γάμον ἐπέταξεν. ἄκουε γοῦν καὶ ὅσα αὐτῶν κατηγορεῖ. δέον γὰρ εἰς προσευχάς τε τετράφθαι τὸν ἅπαντα χρόνον καὶ ἱκετηρίας· αἱ δέ φησι καὶ ἀργαὶ μανθάνουσι περιερχόμεναι τὰς οἰκίας· οὐ μόνον δὲ ἀργαί, ἀλλὰ καὶ φλύαροι, καὶ περίεργοι, λαλοῦσαι τὰ μὴ δέοντα. αὐτὸς δὲ οὐχ οὕτω βούλεται, ἀλλὰ προσπλάσασθαι αὐτὴν διαπαντὸς τοῖς πνευματικοῖς. ἡ γὰρ σπαταλῶσα φησὶ ζῶσα τέθνηκεν. ἐπεὶ καὶ τὴν παρθένον, οὐ τῇ τοῦ σώματος ἁγνείᾳ βούλεται ὁρίζειν τοῦτο τὸ καλόν, ἀλλὰ τὴν πᾶσαν σχολὴν εἰς τὴν λα-

τρείαν

τρείαν ἀναλίσκειν τῷ θεοῦ. τοῦτο γάρ φησι λέγω ὑμῖν, οὐχ ἵνα βρόχον ὑμῖν ἐπιβάλω, ἀλλὰ πρὸς τὸ εὔσχημον, καὶ εὐπρόσεδρον τῷ κυρίῳ ἀπερισπάστως. οὐ γὰρ θέλει αὐτὴν μερίζεσθαι, ἀλλ' ὅλην εἶναι τῶν πνευματικῶν, καὶ τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ τὰ τοῦ κυρίου μεριμνᾷν, οὕτω καὶ τὴν χήραν πολιτεύεσθαι παραινεῖ λέγων· ἡ δὲ ὄντως χήρα καὶ μεμονωμένη ἤλπικεν ἐπὶ τὸν θεὸν, καὶ προσμένει ταῖς δεήσεσι, καὶ ταῖς προσευχαῖς νυκτὸς καὶ ἡμέρας. ὅταν οὖν τὴν σχολὴν ἣν ἐν τοῖς εὐαγγελικοῖς πράγμασιν ἀναλίσκειν χρὴ, ταύτην μὴ μόνον εἰς περιττὰ καὶ ἀνωφελῆ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ σφόδρα ἐπιβλαβῆ παρὰ πάντα δαπανῶσι τὸν βίον, εἰκότως αὐτὰς ἐπὶ τὸν γάμον ἄγει λοιπόν. καθάπερ οὖν καὶ Ἰουδαίοις τὸ σάββατον ἔδωκεν ὁ θεὸς, οὐχ ἵνα ἀργῶσιν ἁπλῶς, ἀλλ' ἵνα τῶν πονηρῶν ἀπέχωνται πράξεων, οὕτω καὶ ἡ χήρα καὶ ἡ παρθένος, οὐχ ἵνα ἁπλῶς μὴ ὁμιλῶσιν ἀνδρὶ, τοῦτον αἱροῦνται τὸν βίον, ἀλλ' ἵνα τὰ τοῦ κυρίου μεριμνῶσιν, ἵνα ὁλοκλήρου τῇ τοῦ θεοῦ θεραπείᾳ προσκαθίσωσι. ναί φησιν, ἀλλ' ἀφόρητον ἔσται κακὸν γυναῖκα οὐδενὸς πραγμάτων ἄπειρον, τὰ τῶν ἀνδρῶν ἀναγκάζεσθαι ὑπομένειν. οὔτε γὰρ αὐτὴ μεταχειρίσασθαι δυνήσεται καθάπερ ἐκεῖνος, καὶ θλίψεις ἀπὸ τούτων, καὶ τὸ πάντα ἀπολέσαι κερδανεῖ μόνον. ἆρ' οὖν πᾶσαι αἱ μὴ δευτέροις ὁμιλήσασαι γάμοις πάντα ἀπώλεσαν τὰ αὐτῶν, καὶ πάντων ἐξέπεσον, καὶ οὐκ ἔστιν ἰδεῖν γυναῖκα χήραν πραγμάτων προϊσταμένην; σκήψεις ταῦτα καὶ προφάσεις, καὶ τῆς οἰκείας ἀσθενείας προκαλύμματα. πολλαὶ γὰρ τῶν ἀνδρῶν γενναιότεραι, καὶ οἰκίας προέστησαν, καὶ παῖδας ἐξέθρεψαν ὀρφανοὺς, καὶ τὰς ἐν χερσὶν οὐσίας αἱ μὲν ηὔξησαν, αἱ δὲ οὐκ ἠλάττωσαν. καὶ γὰρ ὁ θεὸς ἐξ ἀρχῆς οὐ τὸ πᾶν τοῖς ἀνδράσιν ἐπέτρεψεν, οὐδὲ ἐν πᾶσιν αὐτῶν ἐκκρέμασθαι τὰ ἐν τῷ βίῳ πράγματα μόνον ἀφῆκεν. ἦ γὰρ ἂν εὐκαταφρόνητος ἡ γυνὴ ἦν, μηδὲν συντελοῦσα πρὸς τὸν βίον ἡμῶν. ὅπερ οὖν εἰδὼς ὁ θεὸς, ἀπέφηνεν αὐτὴν μέρος οὐκ ἔλαττον, καὶ τοῦτο δηλῶν ἄνωθεν ἔλεγε, ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθόν. ἵνα γὰρ μὴ τῷ πρότερον γεγενῆσθαι, μηδὲ τῷ δι' αὐτὸν τὴν γυναῖκα πεπλάσθαι μέγα κατ' αὐτῆς ἔχῃ φρονεῖν ὁ ἀνήρ, διὰ τοῦ ῥήματος τούτου κατέστειλε τὸν τῦφον αὐτοῦ, δεικνὺς

A Deo cõſecrare, atque illi perpetuò deſeruire. Ita enim ſcribit: Porrò hoc ad vtilitatem veſtram dico, non vt laqueũ vobis iniiciam, ſed ad id, quod honeſtum eſt, & quod facultatem præbet ſine impedimento Dominum obſecrandi. Non enim ipſam patitur diuiſam eſſe, ſed totam rebus ſpiritualibus, ac cœleſtibus hærere vult, & quæ domini ſunt, curare. Ad eãdem vitæ rationem viduam quoque vocat, dicens: Quæ autem verè vidua eſt, & deſolata; ſperauit in Deum; & inſtat obſecrationibus, & orationibus nocte, & die. Quãdo B igitur ocium, quod in Euangelicis negociis inſumendum erat, id non modò in rebus ſuperuacuis, atque inutilibus, ſed etiam valdè noxiis perpetuo impendunt; idcirco ad matrimonium eas rurſus adducit. Nam quemadmodum Iudæis Sabbatum dederat Deus; non vt ociarentur dumtaxat, ac planè ceſſarent; ſed vt à turpibus actionibus abſtinerent, ita vidua, & virgo, non vt ſatis habeant viris non miſceri, hanc ſibi deligunt vitam, ſed vt ea, quæ Domini ſunt, curent, atque ſe totas in Dei cultum conferant. Sit ita ſanè, inquiet C aliquis. Verum intolerabile malũ erit, mulierem nullo rerum vſu peritam ea, quæ ad viros pertinent, ſubire cogi; neque enim ipſa perinde atque ille, tractare atque adminiſtrare res poterit; atque hinc nihil aliud lucrabitur, quàm moleſtias, ac fortunarum ruinam. Ergo quæcumque à ſecundis nuptiis abhorruerunt; omnia ſua peſſum dederunt, omnia perdiderunt; neque mulierem viduam inuenias, quæ rem ſuam rectè gerat? Tergiuerſationes iſta ſunt, ac prætextus, propriæque infirmitatis integumenta. Multæ enim præclarius, D quàm viri, & domum adminiſtrarunt, & filios pupillos educauerunt, & bona, quæ acceperant, partim auxerunt, partim non minuerunt. Nam ab ipſomet initio non omnia viris commiſit Deus; neque ab ipſis ſolis pendere, quæ ad vitam pertinent, voluit; ne ſi mulier nihil ad vitam conferret, deſpicatui duceretur. Quamobrem id proſpiciens Deus non inferiore illam loco conſtituit; atque id ab ipſomet initio clarum faciẽs, dixit: Faciamus ipſi adiutorẽ. Etenim ne eò quòd ipſe primùm factus eſt, ac propter ipsũ formata mulier, magnos aduerſus illam ſpiritus vir ſumeret; hoc adiutoris verbo tumorem ipſius compreſſit;

Nõ poſſint viduæ ſubſidio virorum carere.

Gen. 2.18.

oſtendens mundana negotia nihilominus mulieris, quàm viri egere. Quænam igitur iſta ſunt? quibuſq. in rebus ad vitam inſtituendam, ac ſuſtentādā, nobiſcum mulier ſocietatē init? Sanè, quoniā ad præſentis vitæ ſtatum componendum non minus priuata, quam publica negotia faciūt: hæc diſpertiēs Deus, forenſia quidem viris commiſit, domeſtica autem mulieribus: ac ſi munera, officiaq. iſta cōmutentur, omnia corruent, ac peribunt. Tanto vterque vtilior altero in ſuo munere obeundo eſt. Igitur, ſi domeſtica ex muliebri ſcientia pendent, atq. iſta in re tantum viro mulier præſtat, quantum rudi homini artifex in rebus, in quibus artifex eſt; cur vanum nobis timorem incutimus? Nam peregrè quidem proficiſci, multáque domum apportare, virorum tantummodo eſt; mulieribus autem lucro operam dare, minimè fas eſt; at quæ ſunt apportata cuſtodire, ac tueri, ipſius ſolius eſt. Ac tametſi præſtantius quiddā videatur acquirere, quàm tueri; attamen, ſi hoc abſit, illud quoque inutile, ac vanum. Sæpè verò etiam ſi hoc adſit; illud nō ſolum nihil profuit, ſed etiam cuncta euertit. Valdè enim difficile eſt, hominem foris negociantem, atque amplificando patrimonio operam nauantem, iuſtè quæſtum facere. Maiorem enim partem ex alienis iſti calamitatibus creſcunt, ac ſuum negocium gerunt; ſicque mulieris arti, & gubernationi ſæpè officiunt ea, quæ per iniuſtitiam, & vim parta in manus ipſius peruenerunt. Quamobrem etſi maius aliqua ex parte ſit acquirere, quàm conſeruare; tamen altera ex parte minus eſſe deprehenditur; quando non ſolum ad bonorum amplificationem nihil cōfert, ſed etiam perdit iam repoſita. Quid igitur metuat vidua, ne viri abſentia res domeſticæ deterius ſe habeant; quarum viuente etiam viro ipſa procurationem ſuſceperat? At facilius, inquiet, gubernabit; cum metu illius nemo reluctabitur, nemo moleſtiam afferet. Nam & famuli, & œconomi, & procuratores, ac reliqui omnes illum metuētes, ad parendum aderunt prompti, ac parati; ac nemo erit, qui contra dicat. At eo, quem metuebant, è medio ſublato, omnes viduæ mulieri inſultant; in ſuo munere improbè verſantur, confidentes ſunt, atque omnia peruertunt, ac diſſipant.

A ὅτι οὐχ ἧττον τοῦ ἀνδρὸς ἢ τῆς γυναικὸς τὰ τοῦ κόσμου δεῖται πράγματα. τίνα οὖν ἐστὶ ταῦτα, καὶ ἐν τίσι συνεφάπτεται ἡμῖν εἰς τὴν τοῦ βίου σύστασιν αὕτη; ἐπειδὴ γὰρ οὐχ ἧττον τῶν δημοσίων τὰ ἰδιωτικὰ συγκροτεῖ τὴν παροῦσαν κατάστασιν, διανείμας αὐτὰ τὰ μὲν ἐπ' ἀγορᾶς πάντα, ἐνεχείρισε τοῖς ἀνδράσι· τὰ δὲ κατὰ τὴν οἰκίαν, ταῖς γυναιξί· κἂν ἀλλάξωνται τὴν τάξιν, πάντα διεφθάρη καὶ ἀπόλωλεν· οὕτως ἕκαστος ἐν τῷ ἰδίῳ, πολὺ θατέρου χρησιμώτερος. οὐκοῦν εἰ τὰ κατὰ τὴν οἰκίαν τῆς γυναι-

B κείας ἐπιστήμης ἐξήρτηται, καὶ τοσοῦτον ἐν τούτῳ κρείττων ἀνδρὸς ἡ γυνή, ὅσον τῶν τεχνιτῶν οἱ ἄτεχνοι, ἐν οἷς εἰσὶ τεχνῖται, τί περιττῶς τὸ δέος τοῦτο δεδοίκαμεν; τὸ μὲν γὰρ περιοδεύειν ἔξωθεν καὶ συνάγειν, ἐξ ἀνδρῶν μόνον ἐστί. γυναῖκας δὲ κερδαίνειν οὐ θέμις. τὸ δὲ τὰ συναχθέντα διατηρεῖν καὶ φυλάττειν, ταύτης μόνης ἐστίν· ὥστε εἰ καὶ δοκεῖ πλέον εἶναι τὸ κτήσασθαι τοῦ φυλάξαι· ἀλλ' ὅμως ἄνευ τούτου κἀκεῖνο ἄχρηστον γίνεται καὶ περιττόν. πολλάκις δὲ καὶ τούτου προσόντος, ἐκεῖνο οὐ μόνον οὐδὲν ὤνησεν, ἀλλὰ καὶ

C τὰ πάντα διέφθειρεν. ἐπεὶ γὰρ πρᾶγμά ἐστι δυσχερές, κερδαίνοντα ἔξωθεν ἄνδρα δίκαια κέρδη πορίζεσθαι. ὡς γὰρ ἐπὶ πολὺ τὰς τῶν ἀλλοτρίων οὗτοι πραγματεύονται συμφοράς, καὶ τὴν τῆς γυναικὸς τέχνην καὶ τὴν οἰκονομίαν, πολλάκις ἐλυμήναντο τὰ ἀδίκως, καὶ μετὰ βίας εἰς τὰς χεῖρας ἀχθέντα τὰς ἐκείνης. ὥστε εἰ καὶ μεῖζον τὸ κτήσασθαι τοῦ φυλάξαι, ἑτέρῳ δείκνυται τρόπῳ ἔλαττον τοῦτο, ὅταν μὴ μόνον μηδὲν συντελῇ εἰς τὴν τῶν ὄντων προσθήκην, ἀλλὰ καὶ διαφθείρῃ τὰ ἀποκείμενα. τί οὖν δέδοικεν ἡ χήρα, μὴ παρὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ ἀνδρὸς χεῖ-

D ρον διατεθῇ τὰ κατὰ τὴν οἰκίαν, ἧς καὶ ζῶντος ἐκείνου τὴν ἐπιμέλειαν εἶχεν αὐτή; ἀλλ' εὐκολώτερόν φησι μεταχειριεῖται, διὰ τὸν ἐκείνου φόβον οὐδενὸς ἀντιπίπτοντος οὐδὲ δυσκολίαν παρέχοντος. καὶ γὰρ οἰκέται καὶ οἰκονόμοι, καὶ ἐπίτροποι πάντες κατεπτήχασι, καὶ μετὰ πολλῆς ὑπακούουσι τῆς πειθοῦς· καὶ ὁ ἀντιλέγων οὐδείς· ὅταν δὲ ὁ φοβῶν ἀπέλθῃ, ἅπαντες ἐπεμβαίνουσι τῇ χήρᾳ· κακουργοῦσι, καταθρασύνονται, πάντα συγχέουσι καὶ διασπῶσι,

κἂν ἐπέλθῃ, καὶ ἀμύνηται, στρεβλοῦσα, μαστίζουσα, εἰς δεσμωτήρια συμβάλλουσα καταγνώσεως, λοιδορίας, κατηγορίας παρὰ τῶν πολλῶν· ἂν δὲ τὰς πρὸς τὸν ἀπελθόντα συνθήκας πατήσῃ, καὶ τῆς φιλίας ἐπιλάθηται τῆς ἐκείνου, καὶ τὴν ἑσπέραν, καθ' ἣν πρὸς τὸν αὐτῇ συνήπτετο, καὶ τὸν κρότον, καὶ τὸν ὑμέναιον, καὶ τὰς γαμηλίους δᾷδας, καὶ τὰς περιπλοκάς, καὶ τὰς τραπέζας, καὶ τὴν ἄλλην, ὧν αὐτῇ παρὰ πάντα τὸν χρόνον ἐκοινώνησε, καὶ ῥημάτων ὧν εἰκὸς γυναῖκα ἀπολαύειν παρὰ ἀνδρός· ἂν ταῦτα ῥίψῃ πάντα ἐξαίφνης ὡς οὐδὲ γεγενημένα, ἑτέρῳ τὰς θύρας ἀναπετάσασα τῆς οἰκίας, καὶ πρὸς τὴν εὐνὴν αὐτὸν ἕλκῃ, τὴν ἐκείνου τὴν πάντα τὰ πρότερα συνειδυῖαν, ἂν ταῦτα ποιῇ, οὐδεὶς ὁ μεμψόμενος, οὐδεὶς ὁ ἐγκαλῶν; οὐδεὶς ὁ μισήσων, καὶ ἄστοργον καὶ ἄπιστον καὶ ἄσπονδον, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα προσερῶν; μὴ γὰρ ἐπειδὴ συνεχώρησεν ὁ μακάριος Παῦλος τὸ πρᾶγμα, ἤδη αὐτὸ καὶ ἐπαίνων ἄξιον νόμιζε, καὶ καταγνώσεως ἀπηλλάχθαι τῆς παρὰ τῶν πολλῶν. κολάσεως μὲν γὰρ καὶ ζημίας ἐστὶν ἐκτός· ἐπαίνων δὲ καὶ ἐγκωμίων, οὐκ ἂν δύναιτο κοινωνεῖν. καὶ γὰρ τὸ καταφερῆ τινα καὶ λάγνον εἶναι, καὶ μήτε ἐν καιρῷ τῆς νηστείας, μήτε ἐν ἄλλῳ τινὶ τῆς γυναικὸς ἀπέχεσθαι, κολάσεως μὲν καὶ αὐτὸ πόρρω καὶ μακράν· οὐ μὴν ἐπαίνων ἐγγύς. αὐτὸ γὰρ τὸ συγκαταβεβηκέναι τοσοῦτον, οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἢ σημεῖον ἀσθενείας καὶ ἀπροσεξίας πολλῆς. ὥστε εἰ δέδοικας μὴ θρασύτητος δόξαν λάβῃς διὰ τὴν τῶν οἰκετῶν ἐπιτίμησιν, περὶ τούτου δεδοικέναι χρή, μὴ λαγνείας καὶ ἀσωτίας δόξαν περιστείλῃ τοσαύτην. χωρὶς δὲ τούτων, τῇ χήρᾳ τὸ πρᾶγμα ἄμεινον ἐξέσται μετελθεῖν, ὥστε καὶ ἐν ἀσφαλείᾳ αὐτῇ τὰ πολλὰ πράγματα εἶναι, καὶ μὴ μόνον μὴ ψέγεσθαι, ἀλλὰ καὶ ἐπαινεῖσθαι παρὰ πάντων, καὶ περὶ τούτου τῶν ἀγαθῶν ἐπιτυχεῖν τῶν παρὰ τοῦ θεοῦ. ἂν γὰρ θελήσῃς παρακαταθέσθαι τὰ χρήματα τῷ οὐρανῷ, καὶ εἰς τὸν ἄσυλον αὐτὰ κατορύξῃς τόπον ἐκεῖνον, οὐ μόνον οὐκ ἐλαττωθήσονται, ἀλλὰ καὶ πολλῷ πλείω γενήσονται. τοιοῦτος γὰρ ἐστὶν ὁ ἀγρός. εἰ δὲ ἐλάττων ἐστὶ τοῦ χηρεῦσαι μέχρι τῆς νομοθεσίας ἐκείνης, καὶ πάντα ἀθρόως οὐ βούλεται μεταθεῖναι,

A Quòd ſi vlciſci, ac vindictam ſumere velit, vinciens, verberans, in carcerem conijciens, tum vero in vulgi reprehenſionem, criminationem, contumelias incurrit: negari iſta planè nō poſſunt. Cæterum ſi fidem ei, qui abijt, datam fregerit, atque illius amorē obliuione deleuerit, & veſperā, qua ille ad ſe primum acceſſit, & plauſum, & hymenæum, & faces nuptiales, & primos amplexus, & menſas, & conuictus cuius vna cum illo per omne tempus particeps fuit, & verba, quæ à viro magna cum voluptate vxorem audire veriſi-B mile eſt: ſi hæc, inquā, omnia, perinde ac ſi nunquam fuiſſent, repente abijciat, atque alteri viro fores aperiat, ipſúmque ad illud cubile admittat, quod prioris illius fuerat, & rerum omnium priorum conſcium eſt, ſi hæc faciat, nemo ne erit, qui reprehendat? nemo qui criminetur? nemo qui odio proſequatur, ac perfidiā, inhumanam fœdifragam vocet, atque huiuſmodi alijs cōuicijs oneret? Non enim ſi beatus Paulus rem iſtam permiſit, propterea laudibus dignam putes, ac quę vulgi reprehenſionem fugiat: pœna tantum, C ac ſupplicio caret, laudes quidem, & encomia non eſt, quòd ſe reportare poſſe ſperet. Nam & mollem, atque ad libidinem procliuem eſſe, ac ne ieiunij quidem tempore, aut quouis alio ab vxore abſtinere, longè quidem, & multum à ſupplicio abeſt, non tamē propè eò, vt laudari poſſit, accedit. nam hæc ipſa permiſſio nihil aliud eſt, quàm ſignum magnę cuiuſdam infirmitatis, ac ſocordiæ. Quamobrē ſi illud times, ne famulis increpandis, ac puniēdis audaciæ ſubeas opinionē, illud viciſſim cogites, multò magis pertimeſcendū eſſe, D ne tantum molliciei, libidinis, perfidiæ crimen ſubeas. Præterea verò licebit viduæ meliore quadam ratione rebus ſuis conſulere, vt & magnam partem in tuto illas collocet, & non ſolum reprehenſionem fugiat, ſed etiam ab omnibus laudetur, quódq. præcipuum eſt, mercedes illas, quæ à Deo præbentur, reportet. Nam ſi pecunias in cœlo ſibi deponēdas cenſuerit, ibique tanquam in aſylo quodam defodiendas, non ſolum non minuētur, ſed multis partibus maiores fiēt. Talis enim eſt huius ſationis natura. Quòd ſi infirmiore animo eſt, quàm vt perfectæ illi legi implendæ par ſit, neque omnia ſimul eò traijcere vult,

illud rurſus cogitet, ſi virum accipiat, non continuò talem accepturam, qui bona amplificet. Quod ſi etiam talis ſit, nõ ſolam pecuniarum acceſſionem conſiderare cum animo ſuo debebit, ſed illud quoque, fore, vt multis in rebus Deum, atque homines lædere cogatur. Nam ſi ille ex numero potentiũ, atque opibus abundantium fuerit, multa illam præter ſententiam & facere, & ferre coget, & quod à viduitate metuebat, id illi nunc multò grauius, & violentius imminebit. Adde euenire facillimè poſſe, vt celerrimam faciat mutationẽ. Nam dum vidua eſt, etiam ſi aliquod in bonis detrimentum acciſpiat: reliqua tamen illa ſalua, atque incolumia manebunt. At potenti viro, & rempublicam, vel aliam quãpiam procurationem gerẽti matrimonio iuncta, ſæpè omnia ſimul amittet. Calamitatũ enim, quæ viris accidunt, vxores quoque participes ſint oportet: Sed eſto, nihil eiuſmodi accidat, ecquid lucri, dic mihi, ſeruitutẽ libertati anteferre? ecquid vtilitatis diuitiæ afferunt, cum illis arbitratu ſuo vti minimè queat? nõ ne multo præſtabilius eſt, pauca ita poſſidere, vt illa in poteſtate habeas, quàm omnia, quę in orbe terrarũ ſunt, ea conditione, vt vnà cum illis te quoq. alteri ſubijcias? Mitto nunc curas, contumelias, conuicia, zelotypias, inanes ſuſpiciones, dolores pariẽdi, & reliqua id genus. Hęc enim rectè tunc afferuntur, cum ad virginem ſermo habetur, quippe quæ rudis, atque imperita eſt huiuſmodi difficultatũ: viduæ autem narrata moleſtiã potius afferent. Quæ enim vſu ipſo optimè didicit, ea ſi ipſã verbis docere velis, fruſtra operam ſumas. Neq. vero par vtriuſq. cõditio eſt, ſed magno quodã bono ea, quæ virgo nupſit, viduã excellit. Nam quæ virgo nupſit, multo maiore cum libertate, ac fiducia viro vtetur, quàm, quæ poſt viduitatem. Nam hanc qui acceperit, vt vxorem amare poteſt, vt virginem, non poteſt. Quàm verò amores illi his vehementiores, & magis quodammodo inſani ſint, nemini non exploratum eſt. Viduam enim tanquam viri non omnino inſciam minimè toto animo complectetur, atque amabit. Omnes enim ferè homines, ſolemus ſiue zelotypia, ſiue inanis gloriæ ſtudio, ſiue neſcio qua alia cauſa adducti, eas res præci-

Quibus excellat quæ virgo nupſit.

A λογιζέσθω πάλιν ἐκεῖνο, ὅτι ἡ ἄνδρα λαβοῦσα, οὐ πάντως λήψεται τοιοῦτον, οἷον καὶ προσθεῖναι τοῖς οὖσιν· ἂν δ' ἄρα καὶ τοιοῦτος ᾖ, μὴ τοῦτο ἐννοείτω μόνον τὴν τῶν χρημάτων προσθήκην· ἀλλ' ὅτι πολλὰ καὶ τὸν θεὸν καὶ τοὺς ἀνθρώπους προσκρούειν περιστήσεται. ἂν μὲν γὰρ τῶν δυνατῶν ᾖ, καὶ πολλὴν ἐχόντων ἰσχύν, ἔστιν ὅτι παρὰ γνώμην πολλὰ καὶ πρᾶξαι καὶ παθεῖν αὐτὴν βιάσεται, καὶ ὅπερ ἐπὶ τῆς χηρείας ἐδεδοίκει, τοῦτο μετὰ πλείονος ἀνάγκης ὑποστήσεται νῦν· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ τάχιστα εἰκὸς αὐτὴν δέξα-

B σθαι τὴν μεταβολήν. χήρα μὲν γὰρ οὖσα, κἂν ἐλαττώσῃ τι τῶν τοιούτων, ὅμως τὰ λειπόμενα μετὰ πολλῆς ἕξει τῆς ἀσφαλείας· ἀνδρὶ δὲ συναφθεῖσα δυνατῷ, καὶ τὰ τῆς πόλεως πράττοντι, ἢ καὶ ἑτέραν τινὰ μετιόντι φροντίδα, πολλάκις ἀθρόον πάντα ἀποβαλεῖται. ταῖς γὰρ τῶν ἀνδρῶν συμφοραῖς, ἀνάγκη καὶ τὰς συνοικούσας αὐτοῖς κοινωνεῖν. εἰ δὲ μηδὲν συμβαίη τοιοῦτον, τί τὸ κέρδος εἰπέ μοι δουλείαν ἀντὶ τῆς ἐλευθερίας αἱρεῖσθαι; τί δὲ τὸ ὄφελος τῶν πολλῶν χρημάτων, ὅταν αὐτοῖς χρήσασθαι μὴ δύνηται πρὸς ὃ

C βούλεται; οὐ πολλῷ βέλτιον ὀλίγα μετ' ἐξουσίας ἔχειν, ἢ τὰ τῆς οἰκουμένης μετὰ τοῦ καὶ αὐτὴν σὺν ἐκείνοις ὑποκεῖσθαι ἑτέρῳ; τὰς γὰρ φροντίδας καὶ τὰς ὕβρεις, καὶ τὰς λοιδορίας, καὶ τὰς ζηλοτυπίας, καὶ τὰς ὑποψίας τὰς εἰκῆ, καὶ τὰς ὠδῖνας, καὶ τὰ ἄλλα ἅπαντα παρίημι νῦν. ὁ μὲν γὰρ τῇ παρθένῳ διαλεγόμενος, εἰκότως καὶ περὶ τούτων διαλέξεται, ἅτε ἀπείρῳ οὔσῃ καὶ ἀμαθεῖ τῶν πραγμάτων ἐκείνων· χήρᾳ δὲ κἂν ἐνοχλήσειέν τις ταῦτα λέγων. ἃ γὰρ διὰ τῶν πραγμάτων ἔμαθεν ἀκριβέστερον, περιττὸν τῷ λόγῳ πειρᾶσθαι διδάσκειν αὐτήν. τοσοῦτον δὲ προσθεῖναι

D καλόν, ὅτι καὶ μετὰ πλείονος ὁμιλήσει τῆς παρρησίας καὶ τῆς ἐλευθερίας ἡ παρθένος γαμηθεῖσα τῆς μετὰ τὴν χηρείαν. ταύτην μὲν γὰρ κἂν ὡς γυναῖκα στέργῃ, ἀλλ' οὐχ ὡς παρθένον λαβών. ὅτι δὲ πολλῷ ἐκείνου τούτων οἱ ἔρωτες σφοδρότεροι καὶ μανικώτεροι, παντί που δῆλόν ἐστιν. ἐκείνην δὲ ἅτε μὴ παντὸς ἀνδρὸς ἄπειρον, οὐ παντὶ θυμῷ καὶ ἀσπάσεται καὶ φιλήσει. πεφύκαμεν γὰρ ὡς εἰπεῖν ἅπαντες ἄνθρωποι, εἴτε ὑπὸ κενοδοξίας, εἴτε οὐκ οἶδ' ὅθεν ἑτέρωθεν,

A τῶν πραγμάτων ἔνια μάλιστα φιλεῖν, ὧν καὶ τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν ἀπόλαυσιν οὐ μεθ' ἑτέρους ἔχομεν, ἀλλ' αὐτοὶ πρῶτοι, καὶ μόνοι καθεστήκαμεν κύριοι. τοῦτο καὶ ἐπὶ ἱματίων ἴδοι τις ἂν συμβαῖνον ἡμῖν· οὐ γὰρ ὁμοίως διακείμεθα πρὸς τὰ τῶν ἑτέρων εἰς χρῆσιν ἐλθόντα τοῖς τῶν καινῶν. τοῦτο καὶ ἐπὶ οἰκίας καὶ ἐπὶ σκευῶν· καὶ γὰρ καὶ οἰκίαν τὴν παρ' ἑτέρου δοθεῖσαν ἡμῖν, οὐχ ὁμοίως ἐκείνῃ φιλοῦμεν, ἣν αὐτοὶ κατεσκευάσαμεν. καὶ τῶν σκευῶν τὰ μὲν ἄρτι γινόμενα καὶ πρώτην τὴν ἡμῖν χρείαν δεξάμενα, ἐν πολλῇ τῇ φειδοῖ φυλάττομεν καὶ σπουδῇ· τὰ δὲ B ἐξ ἑτέρων ἐλθόντα εἰς ἡμᾶς, οὐ σφόδρα περιεπόμεθα, ἀλλ' οὕτως ἀποστρεφόμεθα, ὡς καὶ μετασκευάσαι πολλάκις αὐτά. εἰ δὲ ἐπὶ οἰκίας καὶ ἱματίων καὶ σκευῶν τοῦτο ἡμῖν συμβαίνει τὸ πάθος, ἐννόησον ἐπὶ τῆς γυναικός, οὗ τιμιώτερον ἀνθρώποις οὐδέν, πῶς αὐτὸ μετὰ σφοδρότητος ἐμπίπτειν εἰκός. ἐκείνων μὲν γὰρ κἂν μεταδιδόαμεν τοῖς βουλομένοις· ταύτης δέ, οὐ θέμις ἡμῖν, ἀλλὰ τῆς ψυχῆς ἀποστησόμεθα πρότερον, ἢ τοῦτο παθεῖν ἀνεξόμεθα. τὴν μὲν οὖν παρθένον, ὅπερ ἔφην, ἅτε ἀνέπαφον οὖσαν καὶ ἰδίαν αὐτοῦ καὶ οὐδενὸς ἑτέρου γινομένην, πάσῃ προθυμίᾳ προσ- C ίεται· τὴν δὲ ἑτέρῳ πρότερον συναφθεῖσαν, οὐ μετὰ τῆς αὐτῆς φιλίας ὄψεται καὶ εὐνοίας. μὴ γάρ μοι τὰ σπανιάκις καὶ μόλις ἅπαξ συμβαίνοντα εἴπῃς, ἀλλὰ τὰ συνεχῶς ἐπὶ τῶν πραγμάτων δεικνύμενα. οὐ διὰ ταῦτα δὲ μόνον πλείονος ἐκείνη μεθέξει τῆς παρρησίας, ἀλλὰ καὶ δι' ἕτερα πολλά. ταύτῃ μὲν γὰρ καὶ ὀνειδίσαι εὐχερῶς δύναιτ' ἂν ὡς καταφρονούμενος παρ' αὐτῆς, καὶ τεκμήριον τῆς ὀλιγωρίας τὴν εἰς τὸν πρότερον αὐτῇ γεγενημένην ἀπιστίαν προενεγκεῖν καὶ ἐπιστομίσαι, καὶ ὑπὲρ τῶν γεγενημένων, καὶ D ὑπὲρ τῶν μηδὲ συμβησομένων ἴσως. ὁ γὰρ ἀπελθὼν καὶ καταφρονηθεὶς, καὶ τὸν ζῶντα ταῦτα ὑποπτεύσαι πείσει περὶ ἑαυτοῦ, κἂν μὴ γίνηται. οὐκ ἐκεῖνος δὲ μόνον ταῦτα προφέρων αὐτῇ συνεχῶς ἔσται φορτικὸς, ἀλλὰ καὶ οἰκέται καὶ θεράπαιναι, κἂν μὴ φανερῶς, λάθρα γοῦν διαψιθυρίζοντες, μυρίοις αὐτὴν βάλλουσι σκώμμασιν. εἰ δὲ συμβῇ καὶ παῖδας τοῦ τετελευτηκότος καταλειφθῆναι νέους, πῶς αὐτοὺς ἀναθρέψει, πῶς δὲ προστήσεται; τίνων δὲ ὀρφανῶν οὐ χαλεπώτερον ἐκεῖνοι βιώσονται τῶν τοῦ πατρὸς

A puè in amore habere, quibus, antequam in aliorũ poteſtatem venerint, noſtris fruimur, quarúmque nos primi, ac ſoli domini ſumus. Id & in veſtimẽtis vſu venire facilè animaduertas: non enim ea, quibus alij vſi ſunt, æquè cara habemus, atq. illa quibus nemo. Idem in domo, idem in vaſis: domum enim nobis ab alio traditã, non perinde amamus, atque illam, quam nobis ipſi parauimus. Ac vaſis, quæ nuper facta ſunt, nobiſque primùm vſui fuerunt, valdè parcimus, magnúmque illis cõſeruandis ſtudium impendimus. Quæ autem B ab alijs ad nos venerunt, non magnopere in delicijs habemus, ſed adeò auerſamur, vt ſæpè in aliam conuertamus formam. Quòd ſi in domo, in veſte, in vaſis hoc animo ſumus, cogites velim, in vxore, qua nihil hominibus pretioſius eſt, quanto acrius, ac vehementius nos affici conſentaneum ſit. Nam alia quidem nec ijs, qui cupiunt, recuſamus communicare: hanc autem minimè fas eſt, ac citius vitam profunderemus, quàm id ferre animum induceremus. Virginem igitur ſpõſam, quemadmodum dicebam, omni animi im- C petu complectetur, eam verò, quæ alteri prius conſueuit, non æquè beneuolis, atque amicis oculis aſpiciet. Neque tu mihi, quæ raró, ac vix ſemel eueniunt, afferas, ſed quæ quotidie in communi vita cernuntur. Neque verò hæ ſolæ cauſæ ſunt, cur illa fidentius agat, verùm etiam aliæ multæ. Nam viduæ quidem maritus facilè illi exprobrare poterit, ſe quoque ab illa paruifieri, ac deſpicientiæ indicium proferre infidelitatem, quam erga priorem virum adhibuit, atque ita os illi obſtruere, vt neque de præteritis D rebus, neque de ijs, quæ fortaſſe futuræ non ſunt, verbum hiſcere queat. Mortui enim viri contemptus, viuentem quoque, vt idem ſibi expectet, admonebit, falsò fortaſſe, ſed admonebit tamen. Neque verò ille ſolus hæc perpetuò vxori obijciens moleſtus erit, ſed famuli etiam, atque ancillæ, ſi minus palam, certè tacito quodam murmure ſexcentis ipſam conuicijs inceſſunt. Quòd ſi filios impuberes ex priore viro habuerit, quomodo illos educabit, quomodo curabit? Quibus autem pupillis non illi miſerius viuent, qui paterna

omnia in alterius poteſtate videbunt, famulos, domum, prædia, & quod caput omnium eſt, vxorem? quomodo matris loco ipſam colere illi poterunt? quomodo ipſos illa filiorum loco diligere? quos cum intuetur, erubeſcat, ac pudore ſuffundatur, neceſſe ſit? quibuſque non omnem impẽdere maternum affectum poteſt, magna animi, atque amoris parte in filios, quos ex altero ſuſcepit, tranſlata? Quid igitur, inquies, ſi valde tenera ætate fuerit, atque exiguo tempore frui viro potuerit? Quin ad puellas hęc mihi dicta ſunt, nõ illas, quæ iam ſenuerunt: nam cum illis, ſi ad nuptias animũ adijciant, ne verbum quidẽ mihi faciendũ putem: neq. enim noſtra illis oratio à ſecundo matrimonio abſtinendum perſuaderet, quod neque temporis longinquitas, neque ætas, neque aliud quicquam perſuadere potuit: ſed ad iuuenes omnis mihi eſt inſtituta oratio. Quęris igitur, quid ſi puella, & quæ vno tantum anno cum priore viro fuerit, alteri nubat? Imò verò, ſi in tam tenera ætate viduitatem ſeruet, habet, vnde ei, quæ viginti, trigintáve annos in matrimonio vixit, præferatur, plúſque honoris reportet. Non hoc meum eſt, ſed B. Pauli. Ille enim eſt, qui inquit: Beatior autẽ erit, ſi ſic permanſerit. Cæteroqui, tametſi illa diu cum viro vixit, tamẽ cum vno, eodem, ac ſolo, quẽmque ab initio acceperit: hæc autẽ duobus ſe ipſam dedit, idque intra breue tempus. At non voluntate ſua, inquit: nam ſi prior viueret, vnum illum amaret, præterea neminem. Nunc quãdo ille immatura morte ſublatus eſt, neceſſariò alterum quęrere matrimonium cogitur. Sed qualis eſt hęc neceſſitas? Ego enim hac, quam affers, aliam longè maiorem mihi videre videor, quæ ipſam mortuo viro conſeruare ſufficiat, nimirum guſtando percepiſſe, quantum amari inſit in rebus mundanis. Nam, quæ in ipſis perdiu verſata eſt, & callum obduxit, ad eaſdem rurſum ſe conferet, quaſi ſimiles inuentura. Quæ autem principia ipſa adeò moleſta experta eſt, quid ſibi volens, aut ſperans, earum, quæ poſthac maiores ſuperſunt, moleſtiarum periculum faciet? Nam quemadmodum is, qui ad mercaturam animum appulit, ſi antequam quicquam lucri faciat, ſimul ac è portu exijt, naufragium fecit, facilè, opinor, omnem poſthac negotiandi cogitationem abijciet, ita conſentaneum eſt, hanc multa ſibi è matrimo-

A ὁρῶντες ἅπαντα ἑτέροις ἔχοντα, καὶ οἰκέτας, καὶ οἰκίαν, καὶ ἀγρούς, καὶ τὸ πάντων κεφάλαιον τὴν γυναῖκα; πῶς δυνήσονται ὡς πρὸς μητέρα διακεῖσθαι ἐκεῖνοι; πῶς δὲ αὐτὴ ὡς πρὸς παῖδας, οὓς αἰσχύνεται καὶ ἐρυθριᾷ ἀναδέχεσθαι [?], καὶ εἰς πᾶσαν ἀπονείμῃ τὴν μητρικὴν οὐκ ἔχει φιλοστοργίαν, εἰς τοὺς ἐκείνου παῖδας μεριζομένης αὐτῇ τῆς διανοίας; τί οὖν ἂν ᾖ σφόδρα κόρη, φησί, καὶ βραχὺν ἀπολαύσασα χρόνον τοῦ ἀνδρός; πρὸς γὰρ τὰς κόρας μοι ταῦτα εἴρηται, οὐ πρὸς τὰς γεγηρακυίας· πρὸς γὰρ ἐκείνας τοῦτο ποιούσας οὐδὲ διαλεχθήσομαι· εἰ γὰρ ὁ πολὺς
B χρόνος καὶ ἡ ἡλικία, καὶ τὰ ἄλλα πάντα οὐκ ἔπεισαν αὐτὰς ἀποσχέσθαι δευτέρου γάμου, πολύ γε ἧττον ἡμεῖς· οὐ γὰρ ὁ παρ' ἡμῶν πείσει λόγος· ἀλλ' ἅπας μοι περὶ ταύτας ὁ λόγος ἐστί. τί οὖν ἂν ᾖ κόρη, φησί, καὶ μόνον ἐνιαυτὸν μετὰ τοῦ προτέρου συνοικήσασα, δευτερογαμήσῃ πάλιν, τίνος ἕνεκεν τῆς εἰκοστὸν ἔτος καὶ τριακοστὸν ἀπολαυκυίας [?] ἐν γάμῳ προειλημμένης [?] αὐτήν; οὐκ ἔγωγε, ἀλλ' ὁ μακάριος Παῦλος. ἐκείνης γάρ φησι μακαριωτέρα δέ ἐστιν, ἐὰν οὕτω μείνῃ. τί γὰρ εἰ καὶ πολὺν ἐκείνη χρόνον συνῴκησεν ἀνδρί,
C ἀλλ' ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ καὶ μόνῳ, καὶ ᾧ ἐξ ἀρχῆς ἐκληρώθη· αὕτη δὲ δυσὶν ἔδωκεν ἑαυτήν, καὶ ταῦτα ἐν βραχεῖ τῷ χρόνῳ, ἀλλ' οὐχ ἑκοῦσα φησίν. εἰ γὰρ ὁ πρότερος ἔζη, οὐκ ἂν ἕτερον ἠγάπησεν ἐπ' ἐκείνῳ. ἐπεὶ δὲ πρὸ ὥρας ἀπῆλθεν ἐκεῖνος, ὑπὸ τῆς ἀνάγκης δευτέρῳ συνήφθη πάλιν, ποίας ἀνάγκης; ἐγὼ γὰρ ταύτης ἧς λέγεις, μείζονα ἑτέραν ἀνάγκην ὁρῶ ἱκανὴν αὐτὴν κατασχεῖν ἐπὶ τῷ τετελευτηκότι, τὸ πικρὸν οὕτως ἀπολαῦσαι πραγμάτων τοῦ κόσμου. ἡ μὲν γὰρ πολὺν αὐτοῖς συγγενομένη χρόνον, καὶ ἐμπλη-
D σθεῖσα κακῶν, ὡς τῶν αὐτῶν τευξομένη τῶν ἴσων ἅψεται πάλιν· ἡ δὲ προοιμίων οὕτω χαλεπῶν πειραθεῖσα, ποίᾳ προαιρέσει καὶ ἐλπίδι πρὸς τὴν πεῖραν ἥξει τῶν χαλεπῶν; οὐδὲ γὰρ εἴ τις βουλόμενος ἐμπορεύσασθαι, πρὶν τι κερδάνῃ ἅμα τῷ τὸν λιμένα εἰσελθεῖν ναυάγιον ὑπομείνοι, εὐκόλως ἅψεται τῆς πραγματείας λοιπόν. οὐδὲ ταύτην εἰκότως τὴν πολλὰ μὲν προσ-

ἐδοκήσαμεν ἡδέα, πρὶν ἢ δὲ ἐκείνων πεῖραν καλῶς λαβεῖν, τοσοῦτον πένθος ἴδοιμεν, ἀγαπῆσαι τὰ τοῦ κόσμου πράγματα, εἰ μὴ σφόδρα ἀκρατὴς οὖσα τύχοι· μᾶλλον δὲ εἰ καὶ σφόδρα πρὸς αὐτὰ διακέοιτο, καὶ λίαν ἔχοι προσπαθῶς, ἱκανὴ τῆς ἀρχῆς ἡ ἀηδία πᾶσαν σβέσαι τὴν ἐπιθυμίαν αὐτῆς. τότε γὰρ τοῖς πράγμασι μάλιστα ἐπιμένειν εἰώθαμεν, ὅταν προοιμίων πειραθῶμεν καλῶν· ὅταν δὲ ἐξ ἀρχῆς καὶ ἀπ' αὐτῆς ὡς ἂν εἴποι τις τῆς γραμμῆς χαλεπῶν καὶ δυσκόλων αἰσθανώμεθα, ταχέως ἀναχωρούμεθα τῆς προαιρέσεως συγχεομένης ἡμῖν. ὥστε αἱ τὰς ἀώρους ὑπομείνασαι χηρείας, αὗται εἰκότως ἂν ἀπέχοιντο γάμου δευτέρου, ὑπὲρ τοῦ μὴ τὰ αὐτὰ πάλιν παθεῖν. ἡ μὲν γὰρ ἐν τῇ χηρείᾳ μένουσα ἕξει τὸ ἀσφαλές, καὶ οὐχ ὑποπτεύσει πένθος ἕτερον πάλιν· ἡ δὲ προσομιλήσασα γάμῳ δευτέρῳ, καὶ τοῦτο προσδοκᾶν ἀναγκασθήσεται τὸ δεινόν, καὶ ἄλλως δέ, εἰ καὶ πρᾶγμα ἕν ἐστιν ἡ χηρεία, ἀλλ' οὐ πάντες τοὺς αὐτοὺς ἀπολήψονται τούτου μισθούς· ἀλλ' αἱ μὲν πλείους, αἱ δὲ ἐλάττους. αἱ μὲν γὰρ ἐν νεότητι τὸν ζυγὸν ἀναδεξάμεναι, πλείονος ἀπολαύσονται καὶ τῆς τιμῆς καὶ τῆς δωρεᾶς· αἱ δὲ πρὸς αὐτῷ τῷ γήρᾳ, οὐχ ὁμοίως ἐκείναις, τί δήποτε; ὅτι ἡ μὲν πολλῶν ὄντων κωλυμάτων, διὰ τὸν τοῦ θεοῦ φόβον πάντα ἠνέσχετο. αὕτη δὲ οὐδὲ βραχὺν ἱδρῶτα ὑπέμεινεν οὐδὲ πόνον. πῶς γὰρ οὐδενὸς ὄντος πράγματος τοῦ βίαν προσφέροντος; ὥσπερ οὖν ἡ δευτέρῳ δοῦσα ἑαυτὴν ἐλάττων ἐστὶ τῆς τὸν ἕνα ἄνδρα ἐχούσης· οὕτως ἡ ἐν χηρείᾳ μένουσα ἐν αὐτῇ τῇ νεότητι, πολλῷ τῷ μέτρῳ τὴν ἐν τῷ γήρᾳ τὸν ἄνδρα ἀποβαλοῦσαν ὑπερακοντίσαι δυνήσεται. καίτοι γε ἀμφοτέραις, εἷς γέγονεν ὁ ἀνήρ, ἀλλ' ὅμως αὕτη μὲν τὸν τῆς ἁγνείας ἔδραμε δρόμον· ἐκείνη δὲ πολλοῖς ἀπελείφθη τοῖς σταδίοις. μὴ τοίνυν τὸν πόνον ἴδῃς μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν μισθόν. καὶ γὰρ τὰ πολλὰ τῶν κατορθωμάτων οὕτως ἡμῖν δύσκολα φαίνεται, ὅτι τὸν μόχθον αὐτῶν, καὶ τοὺς ἱδρῶτας συνεχῶς στρέφοντες, τοὺς ἀποκειμένους αὐτοῖς μισθοὺς οὐκ ἐν νῷ λαμβάνομεν. ἀλλ' οὐχ οὕτω δεῖ ποιεῖν· ἀλλὰ πάντα ὁμοῦ λογίζεσθαι μετὰ τῶν πόνων καὶ τὰς ἀμοιβάς, καὶ οὕτως εὔκολα ἡμῖν φανεῖται, ὥσπερ οὖν καὶ ἔστιν εὔκολα.

A nio iucunda pollicentem, verùm antequam ad ea bene percipienda peruenire queat, tantum incommodorum, ac luctus deprehendentem, rerum humanarum amorem niſi valdè ſit intemperans, depoſituram. Quinetiã ſi valdè iis afficiatur, atque inhiet, principij tamen iniucunditas ſatis idonea eſt, quæ omnem extinguat cupiditatem. Tunc enim in iis, quæ ſuſcepimus, potiſſimũ perſeuerare conſueuimus, cum principia ipſa ex ſententia proceſſerint: quòd ſi ab initio, atque ab ipſis, vt ita dixerim, carceribus in moleſtias ac dif-
B ficultates incurrimus, ſtatim cupiditas deferuet, ac totum negotium deponimus. Quamobrem, quarum immatura viduitas eſt, has mihi alterum matrimonium facilius repudiaturas veriſimile videtur, ne eadem rurſus perpetiantur. Nam quæ ſeruat viduitatem, in tuto ſe collocabit, nec ſimilem poſthac luctum timebit: quod ſanè facere illa cogetur, quę ſecundò matrimoniũ contraxit. Huc accedit eandẽ quidem eſſe viduitatem, non tamen eandem omnibus viduis propoſitam eſſe mercedem, ſed vni ampliorem, alteri par-
C ciorem. Quæ enim ab adoleſcentia iugum ſuſceperunt, multo maiore honore potientur, atque amplioribus muneribus: quæ autem in ipſa iam ſenectute, non æquè, atque illæ. Quid ita? quòd illa quidem, cum multa obſtarent, ob Dei timorem omnia ſibi perferenda duxit, huic autem nullo ſudore, ac labore opus fuit: quis enim labor, vbi nullus aduerſarius, nihil quod vim afferat? Quemadmodum igitur, quæ ſeipſam alteri viro dedit, ei, quæ vnicum agnouit, concedat oportet, ita quæ in ipſomet æta-
D tis flore in viduitate perſeuerãt, longo interuallo eã, quæ in ſenectute virum amiſit, anteibit. Atqui vtraque vnum habuit virum, ſed hęc tamen ipſum caſtitatis curriculum confecit, illa verò longo abeſt interuallo. Igitur nõ ad laborem ſolũ, ſed etiam ad mercedẽ fac ſpectes. Sic pleraque virtutum officia difficilia nobis videntur, cum ſudores, atq. ærũnas, quę ſubeũdæ ſunt, aſſiduè animo verſamus, neque propoſita illis præmia animaduertimus. Quod minimè faciendum eſt, ſed circumſpectis ſimul laboribus, ac præmijs, ſumma ſubducenda. Tunc enim, quemadmodum verè ſunt, ita à nobis perfacilia iudicabuntur.

Vnà cum laboribus præmia quoque ſpectãda.

A Ita qui in bello præclare ſe gerit, non vulnera duntaxat, prolapſionéſque, ac mortem, ſed etiam trophæa, victorias, cæteróſque honores omnes reputans, rationibus bene ſubductis in aciē fortiter deſcendit. Sic agricola non ſolum laborē, qui arando, ac fodiēdo ſumendus eſt, ſed etiam aream, ac torcularia ſibi ob os atque oculos proponens alacriter opera ſua vrget. Itidem igitur,& nos ſpe bona ærumnā viduitatis leuem reddamus, atque eo magis nos, quàm illi, quò illis quidem multa ſæpè ex ijs, quæ in ipſis ſita non erant, expectationem præciderunt. B Noſtras autem ſpes nemo eſt, qui fallat, niſi volūtas noſtra acceſſerit. Quæ vtinam non accedat, ſed illud nobiſcum cogitantes viduam à virgine non procul abeſſe, vſu etiam interdum venire, vt illam antecellat, nimirum, cum virgo negotijs ſe impli-
1.Tim. 5.5. carit; Vidua autem ex Pauli ſententia deſolata, & in Deo ſpem ponens inſtiterit obſecrationibus, & orationibus, atque ab huius vitæ negotijs abſtinuerit, in arenam hanc deſcendamus, vt quæ inde nos manent præmia, conſequamur. C Hæc, non quò neceſſaria iudicaremus, attulimus, aut quò illas, quæ in viduitate permanere nolunt, cōdemnaremus, ſed hoc vnum cohortatione, admonitionéque noſtra agentes, vt ne terræ perpetuo affixæ hærere velint, ſed ſemel ſolutę in libertate maneant, ad cœlum aſpirent, cœleſtem viuendi rationem adhibeant, ac iunctæ Chriſto ea omnia præſtent, quæ ijs conueniunt, quæ tantum nactæ ſunt, ſponſum: quoniam ipſum decet omnis gloria, honor & adoratio vna cum experte principij Patre ac viuifico ſanctóque ipſius Spiritu & in ſecula ſeculorum, Amen.

A καὶ γὰρ ὁ ἀριστεὺς οὐ τὰ τραύματα μόνον, οὐδὲ τὰ πτώματα, οὐδὲ τὸν θάνατον, ἀλλὰ καὶ τὰ τρόπαια, καὶ τὰς νίκας, καὶ τὰς ἄλλας ἁπάσας ἀναλογισάμενος τιμάς, οὕτως ἐπὶ τὴν ἀριστείαν ἔρχεται. καὶ ὁ γεωργὸς δέ, οὐχὶ τὴν ἄροσιν μόνον, οὐδὲ τὸν ἐν τῷ σκάπτειν πόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἅλω, καὶ τὰς ληνοὺς πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν θείς, οὕτω τῶν ἔργων ἐφάπτεται· οὕτω καὶ ἡμεῖς ταῖς ἐλπίσι ταῖς χρησταῖς τὸν τῆς χηρείας μόχθον ἐπικουφίσωμεν, καὶ πολλῷ μᾶλλον ἡμεῖς, ἢ ἐκεῖνοι. ἐκείνοις μὲν γὰρ πολλὰ πολλάκις τῶν οὐκ ἐπ' αὐτοῖς κειμένων τὴν προσδοκίαν B διέκοψεν· τὰς δὲ ἡμετέρας ἐλπίδας οὐδεὶς ὁ καταισχυνῶν ἐστιν, ἂν μὴ βουληθῶμεν αὐτοί. μὴ δὴ βουληθῶμεν, ἀλλ' ἐννοήσαντες ὡς οὐ πολλῷ τῆς παρθένου ἡ χήρα λείπεται· ἔστι δὲ ὅπου αὐτὴν καὶ ὑπερηκόντισεν, ὅταν ἡ μὲν παρθένος περιπλέκηται πράγμασιν· ἡ δὲ χήρα κατὰ τὸν Παῦλον μεμονωμένη καὶ ἐλπίζουσα ἐπὶ τὸν θεόν, προσκαρτερῇ ταῖς δεήσεσι καὶ ταῖς προσευχαῖς, καὶ τῶν βιωτικῶν πραγμάτων ἀπέχηται, ἀναδεξώμεθα τὸν ἀγῶνα τοῦτον, ἵνα τῶν ἐν αὐτῷ στεφάνων τύχωμεν. ταῦτα ἡμῖν οὐκ C ἀνάγκης ἕνεκεν εἴρηται, οὐδὲ ὥσπερ ἔφιεν καταδικάζοντες τὰς οὐ βουλομένας χηρεύειν, ἐπὶ ταύτην ἤλθομεν τὴν παραίνεσιν, ἀλλὰ προτρέποντες καὶ παρακαλοῦντες, μὴ ἐπὶ τοσοῦτον προσδεθῆναι τῇ γῇ, ἀλλ' ἅπαξ λυθείσας, μένειν ἐλευθέρας, καὶ τὸν οὐρανὸν ἐπιζητεῖν, καὶ τὴν πολιτείαν ἐπιδείκνυσθαι τὴν ἐκεῖ, καὶ ἁρμοσθείσας τῷ Χριστῷ οὕτως ἅπαντα πράττειν, ὡς προσῆκε τὰς τὸν τοιοῦτον ἐχούσας νυμφίον, ὅτι αὐτῷ πρέπει πᾶσα δόξα τιμὴ καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνάρχῳ πατρὶ καὶ τῷ ζωοποιῷ καὶ ἁγίῳ αὐτοῦ πνεύματι, νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

A

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΕΥΤΡΟΠΙΟΝ ΕΥΝΟΥΧΟΝ Πατρίκιον καὶ Ὕπατον.

ΑΕΙ μὲν, μάλιστα δὲ νῦν εὔκαιρον εἰπεῖν· ματαιότης ματαιοτήτων καὶ πάντα ματαιότης· ποῦ νῦν ἡ λαμπρὰ τῆς ὑπατείας περιβολή; ποῦ δὲ αἱ φαιδραὶ λαμπάδες; ποῦ δὲ οἱ κρότοι καὶ οἱ χοροὶ καὶ αἱ θαλίαι καὶ αἱ πανηγύρεις; ποῦ οἱ στέφανοι καὶ τὰ παραπετάσματα; ποῦ ὁ τῆς πόλεως θόρυβος, καὶ αἱ ἐν ἱπποδρομίαις εὐφημίαι, καὶ τῶν θεατῶν αἱ κολακεῖαι; πάντα ἐκεῖνα οἴχεται· καὶ ἄνεμος πνεύσας ἀθρόον τὰ μὲν φύλλα κατέβαλε, γυμνὸν δὲ ἡμῖν τὸ δένδρον ἔδειξε, καὶ ἀπὸ τῆς ῥίζης αὐτῆς σαλευόμενον λοιπόν· τοιαύτη γὰρ ἡ τοῦ πνεύματος γέγονε προσβολὴ, ὡς καὶ πρόῤῥιζον ἀπειλεῖν ἀνασπᾶν, καὶ αὐτὰ διασαλεύσειν τοῦ δένδρου τὰ νεῦρα. ποῦ νῦν οἱ πεπλασμένοι φίλοι; ποῦ τὰ συμπόσια καὶ τὰ δεῖπνα; ποῦ ὁ τῶν παρασίτων ἑσμὸς, καὶ ὁ δι' ὅλης ἡμέρας ἐγχεόμενος ἄκρατος, καὶ αἱ ποικίλαι τῶν μαγείρων τέχναι, καὶ οἱ τῆς δυναστείας θεραπευταὶ, οἱ πάντα πρὸς χάριν ποιοῦντες καὶ λέγοντες; νὺξ ἦν πάντα ἐκεῖνα καὶ ὄναρ, καὶ ἡμέρας γενομένης ἠφανίσθη· ἄνθη ἦν ἐαρινὰ, καὶ παρελθόντος τοῦ ἔαρος ἅπαντα κατεμαράνθη· σκιὰ ἦν, καὶ παρέδραμε· καπνὸς ἦν, καὶ διελύθη· πομφόλυγες ἦσαν, καὶ διεῤῥάγησαν· ἀράχνη ἦν, καὶ διεσπάσθη. διὸ ταύτην τὴν πνευματικὴν ῥῆσιν ἐπᾴδομεν συνεχῶς ἐπιλέγοντες· ματαιότης ματαιοτήτων, καὶ πάντα ματαιότης. ταύτην γὰρ τὴν ῥῆσιν καὶ ἐν τοίχοις, καὶ ἐν ἱματίοις, καὶ ἐν ἀγορᾷ, καὶ ἐν οἰκίᾳ, καὶ ἐν ὁδοῖς, καὶ ἐν θύραις, καὶ ἐν εἰσόδοις, καὶ πρὸ πάντων ἐν τῷ ἑκάστου συνειδότι συνεχῶς ἐγγεγράφθαι δεῖ, καὶ διαπαντὸς αὐτὴν μελετᾶν. ἐπειδὴ ἡ τῶν πραγμάτων ἀπάτη, καὶ τὰ προσωπεῖα, καὶ ἡ ὑπόκρισις,

HOMILIA IN EVTROPIVM EVNVCHVM PATRIcium ac Conſulem Præfectúmque cubiculi Arcadij Aug. cum offenſo principe deliteſceret ſub altari eccleſiæ, cui ipſe antea ius aſyli abrogare conatus fuerat, Sigiſmundo Gelenio interprete.

SI vnquam antea, nunc maxime licet dicere, Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. *Eccl. 1. a.* Vbi nunc inclytus ille côſulatus ſplendor? vbi illuſtres illæ faces? vbi applauſus illi ac choreæ, epulæque & feſti conuentus? vbi coronę & aulęa? vbi ſtrepitus vrbis, & illæ circenſium ſpectatorum fauſtæ acclamationes atq. adulationes? Omnia illa perierunt: procella vehemens folia deiecit, arborem ſpoliatam reddidit, iam radicitus vacillãtem: tantáque vis venti impacta eſt, vt cum neruos eius vniuerſos concuſſerit, tum ipſam funditus poſternere minetur. vbi nunc fucati illi amici? vbi compotationes & cœnæ? vbi paraſitorum examen, & merum per totam diem exhauſtum, variæque coquorum artes, & potentatus cultores illi, ad gratiam omnia dicere ac facere aſſueti? omnia illa nihil niſi nocturnũ ſomnium fuernut, appetente die euaneſcẽs: flores fuerunt verni, vere exacto emarcuerunt omnia. vmbra erãt, & præterierũt: fumus erãt, & ſoluta ſunt: bullæ erant, & dirupta ſunt: araneæ erãt, & lacerata ſunt. quapropter ſpirituale hoc dictum occinimus, indeſinẽter dicẽtes, Vanitas vanitatũ, & omnia vanitas. hoc enim dictũ in parietibus, in veſtibus, in foro, in ędibus, in vijs, in feneſtris, in ianuis, ſed potiſſimum in ipſa cuiuſque conſcientia continẽter inſcriptũ eſſe oportet, omnique tempore cogitationi obuerſari: quandoquidẽ negocia fraudulenta & perſonata ac mimica veritatis opinio-

nem apud pleroſq. ſibi parauerũt. hoc dicto, in prandio, in cœna, in cœtu hominum, quéque proximum ſuũ compellare oportebat, idémq. ab illo viciſſim audire, nempe quòd vanitas vanitatũ, omnia vanitas. An nõ aſſidue tibi dicebã fugitiuas & ſeruas eſſe diuitias? tu vero nos non ferebas, an non dicebã fugitiui ſerui naturam eas habere? tu vero credere nolebas. ecce experientia docuit quòd non ſolùm fugitiuæ & ingratæ, ſed homicidæ etiam ſunt, vt quę in metum nunc te coniecerint. nónne dicebã tibi, quũ me indeſinẽter obiurgares vera monentẽ, quod ego tibi potius amicus eſsẽ quàm adulatores, ego redargutor maiorem tui curã gereram, quàm hi qui tibi per omnia obſequerentur? nónne & hoc addebam, fide digniora eſſe vulnera ab amicis, quàm vltrò ingerentia ſe oſcula inimicorum? Si mea vulnera tuliſſes, haudquaquam tibi illorum oſcula hoc exitium attuliſſent. mea enim vulnera ſanitatẽ adferunt: illorum oſcula morbum immedicabilẽ tibi conciliauerunt. Vbi nunc pocillatores tui? vbi qui in foro populum de via decedere cogebant, tuáſq. laudes paſſim apud omnes deprædicabant? trãsfugerunt, deſeruerunt tuam amicitiam, ſuam ſecuritatem tuis periculis quærunt. an non tales nos, ſed & tunc quamuis ægre ferẽtem non deſtituimus, & nunc collapſum protegimus ac curamus. Eccleſia à te hoſtiliter habita, expanſo ſinu te ſuſcepit: theatra autẽ magnis obſequijs à te culta, quorum cauſa ſæpius nobis infenſus fuiſti, & prodiderunt te & perdiderunt. attamen nunquam deſtitimus his te verbis alloqui: Cur iſta facis? in eccleſiam debaccharis, & teipſum in exitium præcipitem agis: & tu hæc omnia monita neglectim prætercurrebas. Et circenſis quidem multitudo exhauſtis in ſe tuis facultatibus gladiũ in te acuit: eccleſia verò tuo furore exagitata, vltro citróque curſitat, ſi quo pacto te ex his caſſibus implicitũ extricare queat. Et hæc nunc dico non quò proſtrato inſultem, ſed quòd eos qui adhuc ſtant, tutiores reddere cupiam: nec vt plagas vulnerati refricem, ſed vt nondum vulneratos in ſanitate conſeruem: non vt iactatum fluctibus demergã, ſed vt eos, qui ſecundis auris nauigant erudiam,

Diuitiæ fugitiuæ ſunt & inſtabiles.

A ἀλήθεια παρὰ τοῖς πολλοῖς εἶναι δοκεῖ· τοῦτο καθ' ἑκάστην ἡμέραν καὶ ἐν δείπνῳ, καὶ ἐν ἀρίστῳ, καὶ ἐν συλλόγοις ἐπιλέγειν ἕκαστον τῷ πλησίον ἐχρῆν, καὶ παρὰ τοῦ πλησίον ἀκούειν, ὅτι ματαιότης ματαιοτήτων, τὰ πάντα ματαιότης. οὐκ ἔλεγόν σοι συνεχῶς, ὅτι δραπέτης ὁ πλοῦτός ἐστι καὶ οἰκέτης; σὺ δὲ οὐκ ἐβούλου πείθεσθαι· ἰδοὺ ἐκ τῶν πραγμάτων ἔδειξεν ἡ πεῖρα, ὅτι οὐ δραπέτης μόνον, οὐδὲ ἀγνώμων, ἀλλὰ καὶ ἀνδροφόνος· οὗτος γάρ σε τρέμειν νῦν καὶ δεδοικέναι παρεσκεύασεν. οὐκ ἔλεγόν σοι,
B ἡνίκα συνεχῶς ἐπετίμας μοι λέγοντι τἀληθῆ, ὅτι ἐγώ σε φιλῶ μᾶλλον τῶν κολακευόντων; ἐγὼ ὁ ἐλέγχων πλέον κήδομαι τῶν χαριζομένων; οὐ προσετίθην τοῖς ῥήμασι τούτοις, ὅτι ἀξιοπιστότερα τραύματα φίλων ὑπὲρ ἑκούσια φιλήματα ἐχθρῶν; εἰ τῶν ἐμῶν ἠνέσχου τραυμάτων, οὐκ ἄν σοι τὰ φιλήματα ἐκείνων τὸν θάνατον τοῦτον ἔτεκεν· τὰ γὰρ ἐμὰ τραύματα ὑγείαν ἐργάζεται, τὰ δὲ ἐκείνων φιλήματα νόσον ἀνίατον κατεσκεύασε. ποῦ νῦν οἱ οἰνοχόοι; ποῦ δὲ οἱ σοβοῦντες ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς, καὶ μυρία παρὰ πᾶσιν ἐγκώμια λέγοντες; ἐ-
C δραπέτευσαν, ἠρνήσαντο τὴν φιλίαν, ἀσφάλειαν ἑαυτοῖς διὰ τῆς σῆς ἀγωνίας πορίζουσιν. ἀλλ' οὐχ ἡμεῖς οὕτως· ἀλλὰ καὶ τοῦ δυσχεραίνοντός σου οὐκ ἀπεπηδῶμεν, καὶ νῦν πεσόντα περιστέλλομεν καὶ θεραπεύομεν. καὶ ἡ μὲν πολεμηθεῖσα ἐκκλησία παρὰ σοῦ, τοὺς κόλπους ἥπλωσε καὶ ἐπεδέξατο· τὰ δὲ θεραπευθέντα θέατρα, ὑπὲρ ὧν πολλάκις πρὸς ἡμᾶς ἠγανάκτεις, προὔδωκε καὶ ἀπώλεσεν. ἀλλ' ὅμως οὐκ ἐπαυσάμεθα ἀεὶ λέγοντες· τί ταῦτα ποιεῖς; ἐκβακχεύεις τὴν ἐκκλησίαν,
D καὶ κατὰ κρημνῶν σαυτὸν φέρεις, καὶ παρέτρεχες ἅπαντα. καὶ αἱ μὲν ἱπποδρομίαι, τὸν πλοῦτον τὸν σὸν ἀναλώσασαι, τὸ ξίφος ἠκόνησαν· ἡ δὲ ἐκκλησία ἡ τῆς ὀργῆς τῆς σῆς ἀπολαύσασα τῆς ἀκαίρου, πανταχοῦ περιτρέχει, τῶν δικτύων σε ἐξαρπάσαι βουλομένη. καὶ ταῦτα λέγω νῦν, οὐκ ἐπεμβαίνων τῷ κειμένῳ, ἀλλὰ τοὺς ἑστῶτας ἀσφαλεστέρους ποιῆσαι βουλόμενος· οὐκ ἀναξαίνων τὰ ἕλκη τοῦ τετρωμένου, ἀλλὰ τοὺς μηδέπω τετρωμένους ἐν ὑγείᾳ διατηρῆσαι ἀσφαλεῖ· οὐ καταποντίζων τὸν κλυδωνιζόμενον, ἀλλὰ τοὺς ἐξ οὐρίας πλέοντας παιδεύων,

ὥστε μὴ ἀφιέσθαι ὑποβρυχίους. πῶς δ' ἂν A τοῦτο γένοιτο; εἰ τὰς μεταβολὰς τῶν ἀνθρωπίνων ἐννοοίμεθα πραγμάτων. καὶ γὰρ οὗτος εἰ ἔδεισε μεταβολὴν, οὐκ ἂν ὑπέμεινε μεταβολήν· ἀλλ' ἐπειδὴ οὗτος οὔτε οἴκοθεν, οὔτε παρ' ἑτέρων ἐγένετο βελτίων· ὑμεῖς γοῦν οἱ κομῶντες τῷ πλούτῳ, ἀπὸ τῆς τούτου κερδάνατε συμφορᾶς· οὐδὲν γὰρ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἀσθενέστερον. διόπερ οἷον ἂν εἴποι τις ὄνομα τῆς εὐτελείας αὐτῶν, ἔλαττον τῆς ἀληθείας ἐρεῖ· κἂν καπνὸν αὐτὰ, κἂν χόρτον, κἂν ὄναρ, κἂν ἄνθη ἐαρινὰ, κἂν ὅ,τι οὖν ὀνομάσῃ· οὕτως ἐστὶν ἐπίκηρα, καὶ τῶν οὐδὲν ὄντων B οὐδαμινώτερα. ὅτι δὲ μετὰ τῆς οὐδενείας, καὶ πολὺ ἔχει τὸ ἀπόκρημνον, δῆλον ἐντεῦθεν· τίς γὰρ τούτου γέγονεν ὑψηλότερος; οὐ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην παρῆλθε τῷ πλούτῳ; οὐ πρὸς αὐτὰς τῶν ἀξιωμάτων ἀνέβη τὰς κορυφάς; οὐχὶ πάντες αὐτὸν ἔτρεμον, καὶ ἐδεδοίκεισαν; ἀλλ' ἰδοὺ γέγονε καὶ δεσμωτῶν ἀθλιώτερος, καὶ οἰκετῶν ἐλεεινότερος, καὶ τῶν λιμῷ τηκομένων πτωχῶν ἐνδεέστερος, καθ' ἑκάστην ἡμέραν ξίφη βλέπων ἠκονημένα, καὶ βάραθρον, καὶ δημίους, καὶ τὴν ἐπὶ θάνατον ἀπαγωγήν· καὶ οὐδὲ εἴποτε C γέγονεν ἐπὶ τῆς ἡδονῆς οἶδεν ἐκείνης, οὐδὲ αὐτῆς αἰσθάνεται τῆς ἀκτῖνος· ἀλλ' ἐν μεσημβρίᾳ μέσῃ, καθάπερ ἐν πυκνοτάτῃ νυκτὶ, περιτειχισμένος οὕτως τὰς ὄψεις πεπήρωται. μᾶλλον δὲ ὅσα ἂν φιλονεικήσωμεν, οὐ δυνησόμεθα τῷ λόγῳ παραστῆσαι τὸ πάθος, ὅπερ ὑπομένειν αὐτὸν εἰκὸς, καθ' ἑκάστην ὥραν ἀποκτείνεσθαι προσδοκῶντα. ἀλλὰ γὰρ τί δεῖ τῶν λόγων τῶν παρ' ἡμῶν, αὐτοῦ ταῦτα καθάπερ ἐν εἰκόνι σαφῶς ὑπογράψαντος ἡμῖν; τῇ γὰρ προτεραίᾳ, ὅτε ἐπ' αὐτὸν ἦλθον ἐκ τῶν βα- D σιλικῶν αὐλῶν, πρὸς βίαν ἀφελκύσαι βουλόμενοι· καὶ τοῖς σκεύεσι προσέδραμε τοῖς ἱεροῖς· ἦν αὐτοῦ τὸ πρόσωπον* καὶ τέως νεκρωθέντος ἅπαξ οὐδὲν ἄμεινον διακείμενον· κτύπος δὲ τῶν ὀδόντων, καὶ πάταγος καὶ τρόμος παντὸς τοῦ σώματος, καὶ φωνὴ διακοπτομένη, καὶ γλῶττα διαλυομένη, καὶ σχῆμα τοιοῦτον, οἷον εἰκὸς τὴν λιθίνην ἔχειν ψυχήν. Καὶ ταῦτα λέγω, οὐκ ὀνειδίζων, οὐδὲ ἐπεμβαίνων αὐτοῦ τῇ συμφορᾷ, ἀλλὰ τὴν ὑμετέραν διάνοιαν μαλάξαι βουλόμενος, καὶ εἰς ἔλεον ἐπισπάσασθαι, καὶ πεῖσαι ἀρκεσθῆναι τῇ τιμωρίᾳ τῇ γεγενημένῃ. ἐπειδὴ

A ne fortè cum ipſo nauigio in profundū deferantur. Quo autem modo caueri poſſit? Nimirum ſi rerum humanarum mutabilitates conſideremus. Si enim iſte mutationem timuiſſet, nunc eam non pateretur. Sed quoniam iſte nec domeſticis nec alienis conſilijs corrigi potuit, vos ſaltem qui diuitijs extollimini, huius calamitatē in veſtrum profectum conuertite. nihil enim eſt humanis rebus infirmius. quapropter quocumque nomine earum vilitatem ſignificaueris, minus quàm pro rei veritate dixeris: vel ſi fumum eas, vel fœnum, vel ſomniū, vel flores vernos, vel B quidlibet aliud nominaueris: vſque adeò sūt fragiles, & magis nihili quàm nihil ipſum. quod autē ſolū nihili ſint, ſed & in pręcipiti ſtēt, vel hinc apparet. Quis hoc homine fuit excelſior? nónne in toto orbe diuitijs præcellebat? nónne ad ipſa faſtigia honorū conſcēdit? nónne omnes eum formidabant ac verebantur? Sed ecce factus eſt & vinctis miſerior, & ſeruis miſerabilior, & médicis fame tabeſcentib. indigētior, per ſingulos dies gladios prę oculis habēs in ſe exacutos, & præcipitia & car- C nifices, & viā quę ad ſupplicium ducit: ac neque memoria præteritarum voluptatum fruitur, imò ne luce quidem cōmuni, ſed meridie quoq. tanquam in denſiſſima nocte anguſtijs parietum incluſus oculorum vſu priuatur. Et quorſum hæc commemorare attinet, cum quantumuis adnitar, nullis verbis exprimere valeam, quis illi animus ſit, per ſingulas horas capitis ſupplicium expectāti? aut quid noſtris verbis opus eſt, quum ipſius calamitatis imago ob oculos noſtros vertetur? Nuper namq. miſſis ad eum à rege qui vel per vim D hominem pertraherent, quum ad ſacrariū cōfugiſſet, buxo pallidior factus, nunc quoque nihilo meliorem quàm mortui colorem obtinet. accedit huc dentium arietatio, tremor totius corporis, vox ſingultiēs & lingua titubās, in ſumma talis habitus, qualem oportebat habere animā quæ iā metu diriguiſſet. Hęc dico nō exprobrādi cauſa, neque inſultans eius infortunio, ſed vt veſtrum animum molliam, & ad cōmiſerationē pertraham, eóque inducam vt præſenti hominis pœna ſit contētus.

Eutropium Arcadius imperator abduci à templo iubet.

quoniã enim multi ſunt è noſtris adeò inhumani vt nos etiã incuſent, qui eũ ſacrario excepérimus, illorum duritiē noſtris ſermonibus mollire volens, miſerias iſtius traduco. Quid enim eſt, queſo dilecte, quod indigne ferẽdices, quia in Eccleſiã confugit, qui eam indeſinenter impugnabat. Atqui hoc potiſſimum nomine glorificandus erat deus, quòd permiſit eum in tanta conſtitui neceſſitate, vt & potentiam eccleſiæ & clementiam diſceret: potentiam, eo quòd in tantã inciderit mutationem ob ſimultatem quam cum illa habebat: clementiam vero, quòd inſeſtatorem ſuum obiecto nunc ſcuto protegat, & alarum obtentu tueatur, præteritarumque iniuriarum oblita ſinus ei amantiſſime pandat. hoc enim quouis tropheo ſplendidius, quauis victoria illuſtrius, hoc ethnicos, hoc Iudæos pudefacit: hoc placiditatem vultus eius oſtentat, quòd hoſti captiuo parcat, & ab omnibus deſertum ac contemptum vt amantiſſima mater ſuis velamentis occultet, regis ſimul iræ & intolerabili populi furori ac odio ſe opponens. hoc ipſum eſt eximium altaris ornamentum. Dices, hoccine ornamentum, hominem ſceleſtum, auarum, rapacem altare contingere? caue talia dixeris: quandoquidem & meretrix pedes ipſius Chriſti contigit, inceſta illa & impura: nec tamen hoc in crimen domino Ieſu ceſſit, ſed in laudem magnam & admirationem. neque enim purum impura offendit, ſed ſceleſtam meretricem purus & inculpabilis ſuo contactu purificauit. Caue iniuriarum memineris ô homo. Crucifixi illius ſerui ſumus dicentis : remitte illis, non enim ſciunt quid faciant. Dices, at præcluſit huius loci refugium, legibus ſcriptis quibus hoc irritum facere conatus eſt. At nunc reipſa didicit, quale ſit quod fecit: & ſuomet facto legem ſuam primus abrogauit, factus orbis totius ſpectaculum: & ſileat licet, omnes tamen admonet: nolite hæc facere, ne qualia ego patiamini. Sua calamitate alios docet: & altare hoc ipſo illuſtrem ex ſe ſplendodorem emittit, ac venerationem ſibi

A γάρ εἰσι πολλοὶ τῶν ἡμῶν ἀπάνθρωποι, ὥστε ὁμοίως καὶ ἡμῖν ἐγκαλεῖν, ὅτι αὐτὸν ἐδεξάμεθα τῷ βήματι· τὸ ἄστοργον αὐτῶν τοῖς διηγήμασι μαλάξαι βουλόμενος, ἐκπομπεύω τὰ τούτου πάθη. τίνος γὰρ ἕνεκεν ἀγανακτεῖς, εἰπέ μοι ἀγαπητέ; ὅτι, φησὶν, εἰς ἐκκλησίαν κατέφυγεν ὁ πολεμήσας αὐτὴν διηνεκῶς. διὰ τοῦτο μὲν οὖν μάλιστα δοξάζειν ἐχρῆν τὸν θεὸν, ὅτι ἀφῆκεν αὐτὸν ἐν τοσαύτῃ καταστῆναι ἀνάγκῃ, ὥστε καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἐκκλησίας καὶ τὴν φιλανθρωπίαν μαθεῖν· τὴν δύναμιν μὲν, ἀφ' B ὧν τοσαύτην ὑπέμεινε μεταβολὴν, ἐκ τῶν πρὸς ἐκείνην πολέμων· τὴν φιλανθρωπίαν δὲ, ὅτι ἣν πολεμηθεῖσα νῦν τὴν ἀσπίδα προβάλλεται, καὶ ὑπὸ τὰς πτέρυγας ἐδέξατο τὰς αὐτῆς, καὶ ἐν ἀσφαλείᾳ πάσῃ κατέστησεν, οὐ μνησικακήσασα ὑπὲρ τῶν ἔμπροσθεν οὐδενός, ἀλλὰ τοὺς κόλπους αὐτῷ μετὰ πολλῆς ἀναπλώσασα τῆς φιλοστοργίας. τοῦτο γὰρ τροπαίου παντὸς λαμπρότερον, τοῦτο νίκη περιφανής, τοῦτο Ἕλληνας ἐντρέπει, τοῦτο καὶ Ἰουδαίους καταισχύνει. τοῦτο φαιδρὸν αὐτῆς τὸ πρόσωπον δείκνυσιν· ὅτι τὸν πολέμιον αἰχμάλωτον λαβοῦσα, C φείδεται, καὶ πάντων αὐτὸν ἐν ἐρημίᾳ παριδόντων, μόνη καθάπερ μήτηρ φιλόστοργος, ὑπὸ τὰ περιπετάσματα αὐτῆς ἔκρυψε, καὶ πρὸς βασιλικὴν ὀργὴν ἔστη, πρὸς δήμου θυμὸν, καὶ πρὸς μῖσος ἀφόρητον. τοῦτο τῷ θυσιαστηρίῳ κόσμος. ποῖος κόσμος, φησὶ, τὸν ἐναγῆ καὶ πλεονέκτην καὶ ἅρπαγα ἅπτεσθαι τοῦ θυσιαστηρίου; μὴ λέγε ταῦτα· ἐπεὶ καὶ ἡ πόρνη ἥψατο τῶν ποδῶν τοῦ Χριστοῦ, ἡ σφόδρα ἐναγὴς καὶ ἀκάθαρτος· καὶ οὐκ ἦν ἔγκλημα τῷ Ἰησοῦ τὸ γινόμενον, ἀλλὰ θαῦμα καὶ ὕμνος μέγας· οὐ γὰρ τὸν καθαρὸν ἔ- D βλαπτεν ἡ ἀκάθαρτος, ἀλλὰ τὴν ἐναγῆ πόρνην ὁ καθαρὸς καὶ ἄμωμος διὰ τῆς ἀφῆς καθαρὰν εἰργάζετο. μὴ δὴ μνησικακήσῃς ὦ ἄνθρωπε· ἐκείνου οἰκέται ἐσμὲν τοῦ σταυρωθέντος καὶ λέγοντος, ἄφες αὐτοῖς, οὐ γὰρ οἴδασι τί ποιοῦσιν. ἀλλ' ἀπετείχισε, φησὶ, τὴν ἐνταῦθα καταφυγὴν γράμμασι καὶ νόμοις διαφόροις. ἀλλ' ἰδοὺ διὰ τῶν ἔργων ἔμαθεν, ὅπερ ἐποίησε, καὶ τὸν νόμον ἔλυσε πρῶτος αὐτὸς, δι' ὧν ἐποίησε, καὶ γέγονε τῆς οἰκουμένης θέατρον, καὶ σιγῶν ἐντεῦθεν ἀφίησι φωνὴν ἅπασι παραινῶν, μὴ ποιεῖτε τοιαῦτα, ἵνα μὴ πάθητε τοιαῦτα. διδάσκαλος ἀνεφάνη διὰ τῆς συμφορᾶς, καὶ λαμπηδόνα μεγάλην ἀφίησι τὸ θυσιαστήριον, νῦν φοβερὸν μάλιστα καὶ

ἐκ τούτου

ἐκ τούτου φαινόμενον, ὅτι τὸν λέοντα δεδεμένον A ἔχει. ἐπεὶ δὲ βασιλικῇ εἰκόνι μέγας γένοιτο κόσμος, οὐχ ὅταν ἐπὶ τοῦ θρόνου κάθηται πορφυρίδα περιβεβλημένος, καὶ διάδημα περικείμενος ὁ βασιλεὺς μόνον· ἀλλὰ καὶ ὅταν ὑπὸ τοῖς ποσὶ τοῖς βασιλικοῖς βάρβαροι τὰς χεῖρας ὀπίσω δεδεμένοι, κάτω τὰς κεφαλὰς νεύωσι κείμενοι. καὶ ὅτι οὐ πιθανότητι κέχρηται λόγων, ὑμεῖς μάρτυρες τῆς σπουδῆς καὶ τῆς συνδρομῆς. καὶ γὰρ λαμπρὸν ἡμῖν τὸ θέατρον σήμερον, καὶ φαιδρὸς ὁ σύλλογος, καὶ ὅσον ἐν τῷ Πάσχα τῷ ἱερῷ δῆμον εἶδον συναγόμενον, τοσοῦτον ὁρῶ καὶ ἐνταῦθα νῦν, καὶ οὕτω σι- B γῶν πάντας ἐκάλεσε, σάλπιγγος λαμπροτέραν φωνὴν διὰ τῶν πραγμάτων ἀφείς, καὶ παρθένοι θαλάμους, καὶ γυναῖκες γυναικωνίτας, καὶ ἄνδρες τὴν ἀγορὰν κενώσαντες, πάντες ἐνταῦθα συνεδράμετε, ἵνα τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἴδητε ἐλεγχομένην, καὶ τῶν βιωτικῶν πραγμάτων τὸ ἐπίκηρον ἀπογυμνούμενον, καὶ τὴν πορνικὴν ὄψιν τὴν χθὲς καὶ πρώην φαιδρὰν ἀπολάμπουσαν· καὶ γὰρ τοιοῦτον ἡ εὐπραγία ἡ ἀπὸ τῆς πλεονεξίας, πάντων γραϊδίου ῥυτίδας ἔχοντος αἰσχροτέρα φαινομένη· καθάπερ σπογγιᾷ τινι τῇ μεταβολῇ τὰ ἐπιτρίμ- C ματα καὶ τὰς ἐπιγραφὰς ἐκμάξασα. τοιαύτη γὰρ τῆς δυσημερίας ταύτης ἡ ἰσχύς· τὸν φαιδρὸν καὶ περιφανῆ, πάντων ἐποίησεν εὐτελέστερον φαίνεσθαι νῦν. κἂν πλούσιος εἰσέλθῃ, μεγάλα κερδαίνει· ὁρῶν γὰρ ἐκ τοσαύτης κορυφῆς κατενεχθέντα τὸν σείοντα τὴν οἰκουμένην ἅπασαν, καὶ συνεσταλμένον, καὶ λαγωοῦ καὶ βατράχου δειλότερον γεγενημένον, καὶ χωρὶς δεσμῶν τῷ κίονι τούτῳ προσηλωμένον, καὶ ἀντὶ ἁλύσεως τῷ φόβῳ περισφιγγόμενον, καὶ δεδοικότα, καὶ τρέμοντα, καθαιρεῖ τὴν φλεγμονήν, καθαιρεῖ τὸ φύσημα, καὶ φιλοσοφήσας ἃ χρὴ περὶ τῶν ἀνθρωπίνων φιλοσοφεῖν, οὕτως D ἄπεισιν, ἃ διὰ ῥημάτων λέγουσιν αἱ γραφαί, ταῦτα διὰ τῶν πραγμάτων μανθάνων· ὅτι πᾶσα σὰρξ χόρτος, καὶ πᾶσα δόξα ἀνθρώπου ὡς ἄνθος χόρτου· καὶ ὁ χόρτος ἐξηράνθη, καὶ τὸ ἄνθος ἐξέπεσεν· καί, ὡσεὶ χόρτος ταχὺ ἀποξηρανθήσονται, καὶ ὡσεὶ λάχανα χλόης ταχὺ ἀποπεσοῦνται· ὅτι ὡσεὶ καπνὸς αἱ ἡμέραι αὐτοῦ, καὶ ὅσα τοιαῦτα. Πάλιν ὁ πένης εἰσελθών, καὶ πρὸς τὴν ὄψιν ταύτην ἰδών, οὐκ ἐξευτελίζει ἑαυτόν, οὐδὲ ὀδυνᾶται διὰ τὴν πτωχείαν· ἀλλὰ καὶ χάριν οἶδε τῇ πενίᾳ, ὅτι χωρίον αὐτῷ γέγονεν ἄσυλον,

A comparat, quòd leonem vinctum contineat. quandoquidem & regiæ effigiei non tantum ornatus ex eo contingat, ſi ſolio rex ſublimis ſedeat purpuratus & diademate redimitus, quantum ſi ſub pedibus quoque regijs barbari manibus poſt terga reuinctis proni iaceant. Et quòd verbis non ſit vſus ad perſuadendum paratis, voſmet feſtinatione veſtra ac concurſu atteſtamini. etenim præclarum hoc vobis ſpectaculum & hilaris conuentus contigit: nec minorem nunc video populi frequentiam, quàm in ſacra paſchæ B celebritate. adeò exciti eſtis iſtius ſilentio, quod impræſentiarum quauis tuba clariorem ſonum emittit. Et virgines penetralibus, & mulieres gynæceis, & viri foro vacuo relicto, vniuerſi huc concurriſtis, vt humanam naturam traduci videretis, & ſecularium negociorum momentaneam mutabilitatem detegi, illámque meretriciam faciem heri ac nudius tertius præclariſſime ſplendentem (talis enim eſt ex alienis iniurijs felicitas, quæ rugoſa quauis anicula deformior apparet) rerum mutatione tanquam ſpongia C quadam tectoria fucóſque abſterſiſſe, tanta nempe eſt huius infortunij vis, quæ virum felicem ac conſpicuum, nunc omnium abiectiſſimum reddidit. Introeat diues aliquis, & magnam vtilitatem percipiet. videns enim à tam celſo faſtigio delapſum eum qui totum orbem nutu concutiebat, ac formidine cōtractum, quauiſque rana aut lepore timidiorem, & abſque vinculis columnæ huic hærentem, & vice catenæ timore affixum tremētémque, deprimet faſtum ſuum: & conſideratis quæ in humanis caſibus conſideranda D ſunt, diſcedet re ipſa doctus, quæ verbis ſcripturæ nos docent. Quale eſt illud: Omnis caro fœnum, & omnis *Eſa. 46.* gloria hominis vt flos fœni: aruit fœnum, & flos eius decidit. item illud: Sicut fœnum citò areſcent, & ſicut *Pſal. 36. a.* olera herbarum citò decident, quoniam ſicut fumus dies eius ſunt. & reliqua ſimilia. Contrà pauper introgreſſus, & hoc ſpectaculum animaduertens, non diſplicet ſibiipſe, neque ſortem ſuam deplorat: ſed gratias inſuper paupertati habet, quæ ſibi & aſyli vice ſit tutiſſimi,

& portus tranquilliſſimi, & arcis munitiſſimæ: & his viſis, ſi detur optio, mallet præſenti conditione contentus eſſe, quàm omnium facultatibus pauliſper occupatis, mox in proprij ſanguinis periculum venire. Vides quòd non parua vtilitas diuitibus & pauperibus, celſis & humilibus, ſeruis & ingenuis, ex hoc iſtius refugio enata eſt? Vides vt cum remedio quiſque hinc abit, huius rei ſpectaculo affectus ſuos curaturus? Num igitur molliui veſtros animos, aut indignationem expuli? num inhumanitatem extinxi? num ad commiſerationem adduxi? equidem adduxiſſe me opinor: idque ex vultibus veſtris ac lacrymis colligo. Quandoquidem igitur terra cordis veſtri in pinguem & fertilem agrum verſa eſt, age iam fructum quoque miſericordiæ proferentes, flauentéſque cõmiſerationis ſpicas præ nobis ferentes, procumbamus regi ad genua: vel potius deprecemur benigniſſimum Deum, vt molliat iram regis, & cor illi tenerum dare dignetur, quo hanc gratiam integrã ab ipſo auferre poſſimus. iam enim ex illo die quo huc confugit iſte, non parua eſt facta mutatio. poſtquã enim cognouit rex eum ad aſylum hoc ſe recepiſſe, affluente milite & concitato ob eius crimina, depoſcentéque hominem ad ſupplicium, longam habuit orationem qua militarem indignationem compeſceret, poſtulans vt non culparum modo, ſed etiam recte factorum rationem haberent: vt qui pro illis gratiam haberet, & ſiquid humanum ſecus accidiſſet, ignoſcendum duceret. quum autem illi de integro vrgerent ad vindictam læſi regis, clamantes, exilientes, ad mortem depoſcentes, haſtas vibrantes: tum verò ne à lacrymis quidem clementiſſimis ſuis oculis temperans, & ſacroſanctæ menſæ ad quam perfugerat, religionem illis incutiens, ægrè tandem iram eorum ſedauit. Admoueamus igitur nos quoque quæ à nobis adhiberi par eſt. Qua enim ipſi venia digni eſſetis, ſi rege propriam iniuriam condonante & oblito, vos nihil tale paſſi in ira obſtinatè pergeretis? aut quomodo hoc cœtu ſoluto ſacramenta contrectabitis, & precationem illam dicetis, qua rogare iubemur:

A καὶ λιμένα ἀκύμαντος, καὶ τεῖχος ἀσφαλές· καὶ πολλάκις ἂν ἕλοιτο ταῦτα ὁρῶν μένειν, ἔνθα ἐστὶν, ἢ πρὸς βραχὺ τὰ πάντων λαβὼν, ὕστερον καὶ ὑπὲρ αἵματος κινδυνεύειν ἐμοῦ. ὁρᾷς ὡς οὐ μικρὸν κέρδος γέγονε καὶ πλουσίοις καὶ πένησι, καὶ ταπεινοῖς, καὶ ὑψηλοῖς, καὶ δούλοις, καὶ ἐλευθέροις ἀπὸ τῆς ἐνταῦθα τούτου καταφυγῆς; ὁρᾷς πῶς ἕκαστος φάρμακα λαβὼν ἐντεῦθεν ἄπεισιν, ἀπὸ τῆς ὄψεως ταύτης μόνης θεραπευόμενος; ἆρα ἐμάλαξα ὑμῶν τὸ πάθος, καὶ ἐξέβαλον ὀργήν; ἆρα ἔσβεσα τὴν ἀπανθρωπίαν; B ἆρα εἰς συμπάθειαν ἤγαγον; σφόδρα ἔγωγε οἶμαι, καὶ δηλοῖ τὰ πρόσωπα, καὶ αἱ τῶν δακρύων πηγαί· ἐπεὶ οὖν ὑμῖν ἡ πέτρα γέγονε βαθύγειος, καὶ λιπαρὰ χώρα, φέρε δὴ καὶ καρπὸν ἐλεημοσύνης βλαστήσαντες, καὶ τὸν στάχυν κομῶντα τῆς συμπαθείας ἐπιδειξάμενοι, προσπέσωμεν τῷ βασιλεῖ, μᾶλλον δὲ παρακαλέσωμεν τὸν φιλάνθρωπον θεὸν, μαλάξαι τὸν θυμὸν τοῦ βασιλέως, καὶ ἁπαλὴν αὐτοῦ ποιῆσαι τὴν καρδίαν, ὥστε ὁλόκληρον ἡμῖν δοῦναι τὴν χάριν· καὶ ἤδη μὲν γὰρ ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ἧς οὗτος κατέφυγεν ἐνταῦθα, οὐ μικρὰ γέγονεν ἡ μεταβολή· C ἐπειδὴ γὰρ ὁ βασιλεὺς ἔγνω, ὅτι εἰς τὸ ἄσυλον τοῦτο χωρίον κατέδραμε, τοῦ στρατοπέδου παρόντος, καὶ παροξυνομένου ὑπὲρ τῶν αὐτῷ πεπλημμελημένων, καὶ εἰς σφαγὴν αὐτὸν αἰτούντων, μακρὸν ἀπέτεινε λόγον, τὸν στρατιωτικὸν καταστέλλων θυμὸν, ἀξιῶν μὴ τὰ ἁμαρτήματα μόνον, ἀλλὰ καὶ εἴ τι αὐτῷ γέγονε κατόρθωμα, καὶ τοῦτο λογίζεσθαι, καὶ τοῖς μὲν εἰδέναι χάριν ὁμολογῶν, ὑπὲρ δὲ τῶν ἑτέρως ἐχόντων ὡς ἀνθρώπῳ συγγινώσκων. ὡς δὲ ἐπέκειντο πάλιν εἰς ἐκδικίαν τοῦ ὑβρισμένου βασιλέως, βοῶντες, πηδῶντες, D θανάτου μεμνημένοι, καὶ τὰ δόρατα σείοντες, πηγὰς λοιπὸν ἀφεὶς δακρύων ἀπὸ τῶν ἡμερωτάτων ὀφθαλμῶν, καὶ ἀναμνήσας τῆς ἱερᾶς τραπέζης, εἰς ἣν κατέφυγεν, οὕτω τὴν ὀργὴν κατέπαυσε. πλὴν ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς τὰ παρ' ἑαυτῶν προσθῶμεν. τίνος γὰρ ἂν ἦτε συγγνώμης ἄξιοι, εἰ τοῦ βασιλέως τοῦ ὑβρισμένου μὴ μνησικακοῦντος, ὑμεῖς οἱ μηδὲν τοιοῦτον παθόντες τοσαύτην ὀργὴν ἐπιδείξησθε; πῶς δὲ τοῦ θεάτρου τούτου λυθέντος, ὑμεῖς μυστηρίων ἅψεσθε, καὶ τὴν εὐχὴν ἐρεῖτε ἐκείνην, δι' ἧς κελευόμεθα λέγειν,

Digitized by Google

ἄφες ἡμῖν καθὼς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέ- A ταις ἡμῶν, τὸν ὑμῶν ὀφειλέτην ἀπαιτοῦντες δίκην; ἠδίκησε μεγάλα καὶ ὕβρισεν, οὐδὲ ἡμεῖς ἀντιλέγομεν. ἀλλ' οὐ δικαστηρίου καιρὸς νῦν, ἀλλ' ἐλέους· οὐκ εὐθύνης, ἀλλὰ φιλανθρωπίας· οὐκ ἐξετάσεως, ἀλλὰ συγχωρήσεως· οὐ ψήφου καὶ δίκης, ἀλλὰ οἴκτου καὶ χάριτος. μὴ τοίνυν φλεγμαινέτω τις, μηδὲ δυσχεραινέτω, ἀλλὰ μᾶλλον δεηθῶμεν τοῦ φιλανθρώπου θεοῦ, δοῦναι αὐτῷ προθεσμίαν ζωῆς, καὶ τῆς ἀπειλουμένης ἐξαρπάσαι σφαγῆς, ὥστε αὐτὸν ἀποδύσασθαι τὰ πεπλημμελημένα, καὶ κοινῇ προσέλθωμεν τῷ φι- B λανθρώπῳ βασιλεῖ, ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας, ὑπὲρ τοῦ θυσιαστηρίου, ἕνα ἄνδρα τῇ τραπέζῃ τῇ ἱερᾷ χαρίσασθαι παρακαλοῦντες. ἂν τοῦτο ποιήσωμεν, καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς ἀποδέξεται, καὶ ὁ θεὸς πρὸ τοῦ βασιλέως ἐπαινέσεται, καὶ μεγάλην ἡμῖν τῆς φιλανθρωπίας ἀποδώσει τὴν ἀμοιβήν. ὥσπερ γὰρ τὸν ὠμὸν καὶ ἀπάνθρωπον ἀποστρέφεται καὶ μισεῖ, οὕτω τὸν ἐλεήμονα καὶ φιλάνθρωπον προσίεται καὶ φιλεῖ· κἂν μὲν δίκαιος ὁ τοιοῦτος ᾖ, λαμπροτέρους αὐτῷ πλέκει τοὺς στεφάνους· ἂν δὲ ἁμαρτωλὸς, παρατρέχει τὰ ἁ- C μαρτήματα, τῆς πρὸς τὸν ὁμόδουλον συμπαθείας ἀμοιβὴν αὐτῷ ταύτην ἀποδιδούς· ἔλεον γάρ, φησι, θέλω, καὶ οὐ θυσίαν· καὶ πανταχοῦ τῶν γραφῶν ὁρᾷς αὐτὸν τοῦτο ἀεὶ ἐπιζητοῦντα, καὶ ταύτην λύσιν τῶν ἁμαρτημάτων εἶναι λέγοντα. οὕτω τοίνυν αὐτὸν καὶ ἡμεῖς ἵλεων ἐργασόμεθα, οὕτω τὰ ἡμέτερα διαλύσομεν πλημμελήματα, οὕτω τὴν ἐκκλησίαν κοσμήσομεν, οὕτω καὶ βασιλεὺς ἡμᾶς ὁ φιλάνθρωπος ἐπαινέσεται, καθάπερ ἔφθην εἰπὼν, καὶ ἅπας ὁ δῆμος κροτήσει, καὶ τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὸ φιλάνθρωπον, καὶ ἥμερον τῆς πόλεως θαυμάσεται, καὶ μαθόντες οἱ D πανταχοῦ τῆς γῆς τὰ γενόμενα κηρύξουσιν ἡμᾶς. ἵνα οὖν ἀπολαύσωμεν τῶν τοσούτων ἀγαθῶν, προσπέσωμεν, παρακαλέσωμεν, δεηθῶμεν, ἐξαρπάσωμεν τοῦ κινδύνου τὸν αἰχμάλωτον, τὸν φυγάδα, τὸν ἱκέτην, ἵνα καὶ αὐτοὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

Remitte nobis quemadmodum etiam nos remittimus debitoribus noſtris, ſi à debitore veſtro pœnas exigatis? Iniurijs vos fortè magnis affecit ac contumelijs? ne nos quidem iſtud inficias ibimus. Sed non tribunalis eſt præſens tempus, ſed miſericordiæ potius: non repetundarum, ſed clementiæ: non examinationis, ſed condonationis: non ſuffragiorum ac calculorum, ſed miſerationis ac gratiæ. Ne igitur quis veſtrum accendatur, neve ægre ferat, ſed potius mitiſſimum Deum deprecemur, vt reo vitam proroget, eúmque ex impendente cæde eripiat, vt ipſe errata ſua corrigat: & communi opera interpellemus clementiſſimum regem pro Eccleſia & altari, vnum hominem ſacroſanctæ menſæ donari obſecrantes. Quod ſi fecerimus, & regi gratum faciemus, & Deus prius quàm Rex factum noſtrum approbabit, magnámque nobis huius humanitatis mercedem retribuet. Sicut enim crudelem & inhumanum auerſatur & odit: ita miſericordem & humanum amplectitur & amat: eique ſiue iuſtus ſit, ſplendidiores plectit coronas: ſiue peccator, peccata eius diſſimulat, commiſerationis erga conſeruum talionem illi retribuens. Miſericordiam volo, inquit, & non ſacrificium. Et per vniuerſam ſcripturam vides eum ſemper hoc requirere, atque hanc eſſe dicere peccatorum medelam. Proinde nos quoque ad hunc modum illum propitiemus: ſic enim peccata noſtra redimemus, ſic Eccleſiam ornabimus, ſic & regem clementiſſimum, vt dixi, demerebimur: ita fiet vt vniuerſus populus nobis applaudat, & vſque ad fines orbis terræ humanitatis & clementiæ noſtræ fama celebretur, mercedémque ſimus vbique terrarum laudem noſtri facti recepturi. Vt igitur talibus bonis frui contingat, accidamus ad genua, obteſtemur, deprecemur: eripiamus è periculis captiuum, profugum, ſupplicem, vt & ipſi futura bona conſequamur, gratia & benignitate Domini noſtri Ieſu Chriſti, cum quo Patri gloria, ſimul & Spiritui ſancto, in ſecula ſeculorum, Amen.

Matt. 6. 12.

Oſe. 6. 6.

A

DE POENITENTIA HOMILIA III.

Godefrido Tilmanno interprete.

Χθὲς hic, non heri ſed pluſculum indicat tẽporis.

ETSI à vobis †aliquãtum temporis abfuerim, at certè nõ volens, ſed neceſſitate cò adactus. Corpore quidem abſui, B non item voluntate: abſentia carnis, non affectione mentis. Etenim vos (quoad potui) in vniuerſum complectebar, & arcana animi cogitatione circũferebam. Deinceps fratres temporarij iſtius morbi mentione intermiſſa, magnopere contendimus contueri faciem veſtram. Iſtius enim ægrotationis reliquias quũ adhuc penes me aſſeruem, curſu tamen nihilo ſegniore properaui ad hanc veſtram charitatem. Enimuerò qui aduerſa quapiam conflictantur valetudine, lauacra expetunt & balnea, mox C vt ſe remiſit ægrotatio: ego autem deſideratam mihi omnium veſtrum faciem his cenſui digniorem, ſimul vt auiditatem iſtam auditoribus debitam explerem. Pelagus hoc planè immenſum eſt, nec quicquam habens ſalſuginis. Hoc mare nulla fluctuatione agitatur. Denique veni vt inuiſerem veſtrum hoc aruum ruderibus ſpiniſque expurgatum. Quod enim vſquam pratum tale eſt, cuiuſmodi eccleſia? Quis vſpiam paradiſus talis, vti eſt veſter hic cœtus? Nullus hic inſidiatur ſerpens, ſed Chriſtus ipſe ſacramento- D rum inſtaurator & doctor. Non ſupplantatrix Eua, ſed Eccleſia vos confirmans in rectitudine vitæ. Non hîc arborum folia, ſed abundè ſuppetit fructus ſpiritus ſancti. Non hic ſepimentum ſpinis obſerans hortum, ſed vinea præfertilis. Si quam inuenero ſentem, in oliuam commutabo. Si quidem noxia hæc nequaquam proueniunt inopia naturæ, quippe quæ eſt honeſtata facultate liberi arbitrij. Si hic deprehendero lupum, ex lupo ouem efficiam, non quidem naturam permutans, ſed transferens animi deſtinationem. Quare non aberrarit quis, ſi profiteatur eccleſiã arca illa eſſe præſtãtiorẽ. Etenim arca & exci-

ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ ΟΜΙΛΙΑ Γ.

ΕΙ καὶ χθὲς ὑμῶν ἀπελείφθην, ἀλλ' οὐχ ἑκὼν, ἀλλ' ἀναγκασθείς. ἀπελείφθην δὲ σώματι, οὐ γνώμῃ· ἀπελείφθην B ἀπουσίᾳ σαρκὸς, οὐ διαθέσει διανοίας. καὶ γὰρ περιεπλεκόμην, πρὸς ὃ ἐδυνάμην, ἅπαντας ὑμᾶς, καὶ ἐπὶ τῆς διανοίας ὑμᾶς ἔφερον. πάλιν ἀδελφοὶ τὴν πρόσκαιρον νόσον ταύτην παρέντες, προθυμοτέρως ἐσπουδάσαμεν τὸ πρόσωπον ὑμῶν ἰδεῖν. ἔτι γὰρ τὰ λείψανα τῆς ἀῤῥωστίας ἡμῶν ἔχων ἔδραμον πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην. οἱ μὲν γὰρ ἀῤῥωστοῦντες λουτρὰ καὶ βαλανεῖα μετὰ τὴν ἀῤῥωστίαν ζητοῦσιν· ἐγὼ δὲ τὰ ποθούμενα ὑμῶν πρόσωπα ἄ- C ξια ἡγησάμην θεάσασθαι, καὶ τὴν ὀφειλομένην ἐπιθυμίαν τῆς ἀκροάσεως ἀποπληρῶσαι. ὁ πέλαγος τοῦτο τὸ μέγα, καὶ ἅλμην οὐκ ἔχον, τὴν θάλατταν ταύτην τὴν κυμάτων ἀπηλλαγμένην. ἦλθον ὑμῶν τὴν ἄρουραν τὴν κεκαθαρμένην ἰδεῖν. τίς γὰρ τοιοῦτος λειμὼν, οἷος ἡ ἐκκλησία; τίς τοιοῦτος παράδεισος, ὡς ἡ σύνοδος ἡ ὑμετέρα; οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα ὄφις ἐπιβουλεύων, ἀλλ' ὁ Χριστὸς μυσταγωγῶν. οὐκ ἔστιν Εὔα ὑποσκελίζουσα, ἀλλ' ἡ ἐκκλησία ὀρθοῦσα. οὐκ ἔστιν D ἐνταῦθα φύλλα δένδρων, ἀλλ' ὁ καρπὸς τοῦ πνεύματος. οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα φραγμὸς ἀκανθῶν, ἀλλ' ἄμπελος εὐθηνοῦσα. ἐὰν δὲ ἄκανθαν εὕρω, εἰς ἐλαίαν μεταφέρω. οὐ γὰρ ἀπορίᾳ φύσεως τὰ ἐνταῦθα, ἀλλ' ἐλευθερίᾳ προαιρέσεως τετίμηται. ἐὰν δὲ λύκον εὕρω, πρόβατον ποιῶ, οὐ τὴν φύσιν μεταβάλλων, ἀλλὰ τὴν προαίρεσιν μεταφέρων. διὰ τοῦτο οὐκ ἂν ἁμάρτοι τις τῆς κιβωτοῦ τὴν ἐκκλησίαν μείζονα προσειπών. ἡ μὲν γὰρ κιβω-

Digitized by Google

τὸς παρελάμβανε τὰ ζῶα, καὶ ἐφύλαττε ζῶα,
ἡ δὲ ἐκκλησία παραλαμβάνει τὰ ζῶα καὶ με-
ταβάλλει. οἷόν τι λέγω· εἰσῆλθεν ἐκεῖ ἱέραξ, καὶ ἐξ-
ῆλθεν ἱέραξ· εἰσῆλθε λύκος, καὶ ἐξῆλθε λύκος.
εἰσῆλθε τις ἱέραξ ἐνταῦθα, καὶ ἐξέρχεται περι-
στερά· εἰσέρχεται λύκος, καὶ ἐξέρχεται πρόβατον.
εἰσέρχεται ὄφις καὶ ἐξέρχεται ἀρνίον, οὐ τῆς φύσεως
μεταβαλλομένης, ἀλλὰ τῆς κακίας ἐλαυνομένης.
διὰ τοῦτο συνεχῶς τὸν περὶ μετανοίας κινῶ λό-
γον. ἔστι γὰρ μετάνοια δεινὴ καὶ φοβερά, τῶν ἁμαρ-
τωλῶν φάρμακον, τῶν πλημμελημάτων δαπάνη-
μα, τῶν παρανομιῶν ἀνάλωμα, τῶν δακρύων παρ-
ρησία πρὸς τὸν θεόν, ὅπλον κατὰ τοῦ διαβόλου,
μάχαιρα ἀποτέμνουσα αὐτοῦ τὴν κεφαλήν, σωτη-
ρίας ἐλπίς, ἀγνωσίας ἀναίρεσις. αὕτη τῷ ἀνθρώ-
πῳ οὐρανὸν ἀνοίγει, αὕτη εἰς τὸν παράδεισον εἰσά-
γει, αὕτη τοῦ διαβόλου περιγίνεται. διὰ δὴ τοῦτο συ-
νεχῶς τὸν περὶ ταύτης κινῶ λόγον, ὥσπερ καὶ τὸ
θαρρεῖν ποιῶ ὑποσκελίζεσθαι. ἁμαρτωλὸς εἶ, μὴ
ἀπογνῷς, οὐ παύομαι συνεχῶς ταῦτα ἐπαλεί-
φων ὑμᾶς τὰ φάρμακα. καὶ γὰρ οἶδα ἡλίκον ὅ-
πλον ἐστὶ, κατὰ τοῦ διαβόλου τὸ μὴ ἀπογινώσκειν
ὑμᾶς. ἂν ἔχῃς ἁμαρτήματα μὴ ἀπογνῷς. οὐ παύο-
μαι συνεχῶς ταῦτα λέγων, κἂν καθ' ἡμέραν
ἁμαρτάνῃς, καθ' ἡμέραν μετανόει, ὥσπερ ἐν ταῖς
πάσαις ποιοῦμεν οἰκίαις, ὅταν σαθρωθῶσιν, ὑ-
φαιρούμεθα τὰ σεσαθρωμένα, καὶ καινὰ ἐπι-
σκευάζομεν, καὶ οὐδέποτε συνεχοῦς ἐπιμελείας
ἀπολυόμεθα. ἐπαλαιώθης σήμερον ἀπὸ τῆς ἁ-
μαρτίας; ἀνακαίνισον σεαυτὸν ἀπὸ τῆς μετα-
νοίας. καὶ ἔνι φησὶν μετανοήσαντα σωθῆναι;
καὶ πάνυ ἔνι· πάντα τὸν βίον ἐν ἁμαρτίαις διέ-
τριψα, καὶ ἐὰν μετανοήσω σώζομαι; πάνυ. πό-
θεν δῆλον; ἀπὸ τῆς τοῦ δεσπότου σου φιλαν-
θρωπίας. μὴ γὰρ τῇ μετανοίᾳ σου θαρρῶ;
μὴ γὰρ μετάνοιά σου ἰσχύει τοσαῦτα κακὰ ἀ-
ποσμήξασθαι; εἰ γὰρ μετάνοια μόνη ἦν, εἰκό-
τως ἐφοβοῦ· ἐπειδὴ δὲ τῇ μετανοίᾳ κεράννυται
θεοῦ φιλανθρωπία, θεοῦ δὲ φιλανθρωπίας
μέτρον οὐκ ἔστιν, οὐδὲ λόγῳ ἑρμηνευθῆναι
δύναται αὐτοῦ ἡ ἀγαθότης. ἡ μὲν γὰρ σὴ κα-
κία μέτρον ἔχει, τὸ δὲ φάρμακον μέτρον οὐκ
ἔχει, ἡ σὴ κακία οἷα ἐὰν ᾖ ἀνθρωπίνη ἐστί

A piebat animalia &cōſeruabat: Eccleſia
verò ſemel ſuſcepta animalia immu-
tat. Exēpli cauſſa; Ingreſsúſne illò eſt
miluus? idē eſt egreſſus miluus. Illò in-
troiuit lupus: exiit etiam lupus. Húcne
ingreſſus eſt miluus? egreditur colūba.
Introiit lupus? exiit ouis. Ingreſſus eſt
ſerpens, egreſſus eſt agnus: non qui-
dem immutata natura, ſed exploſa ma-
litia. Ob hoc de pœnitentia continen-
ter moueo ſermonem. Eſt enim pœni-
tentia permoleſta quidem & horroris
plena peccatoribus. Eſt alioqui mede-
la delictorum & conſumptio, præuari-
B cationum legis ſolutio, loquendi li-
bertas in conſpectu Dei, aduerſus dia-
bolum armatura ſimul & gladius ca-
put ipſius præſecans, ſalutis ſpes, euer-
ſio ignorantiæ. Ipſa homini cœlum
adaperit. Eadem ipſum in paradiſum
introducit euicto diabolo. Sanè hanc
ob cauſam continenter promoueo ſer-
monem, quòd fiduciam pręſtet euer-
tendi inimicum. Peccator es? De ſpe
caueto decidas. Non deſino vos iugiter
hiſce medicamentis ſuperlinere. Planè
enim noui quàm ſit efficax ſcutum hoc
aduerſus veteratoriam artem diaboli,
C modò ne animum deſpondeatis. Vt
premaris pondere peccatorum, ne ſic
deſperes. Non conquieſcam dicere
hæc. Quotidie peccas? quotidianam
age pœnitentiam. Id quod in ſingulis
quibuſque ædibus & ipſi facimus cum
fuerint conquaſſatæ, ſubducimus quæ
conquaſſata ſunt, tignaque noua ſub-
mittimus nec interquieſcimus ab aſſi-
dua hac diligentia reparandi domum.
Hodiéne in peccatis conſenuiſti? Fac,
vt te renoues per pœnitentiam. Dixe-
rit aliquis, licétne per pænitentiam
cōſequi ſalutem? Prorſus licet. Quum
D omnem vitam in peccatis detriuerim,
ſi me pœnituerit, ſiámne ſaluus? Pror-
ſus fies. Id vnde liquet? ab ipſa domini
tui erga nos benignitate. Num enim
ex tua pœnitentia mihi ſumo fiduci-
am? pœnitentia num tua præualet tan-
tam abſtergere malorum eluuiem?
Pœnitentia ſi ſola fuerit, meritò tibi
metuendum eſt. Nam quando Dei er-
ga nos clementia attemperat ſe pœni-
tentiæ, (Dei autem benignitas nullam
nouit menſuram, ſed neque eius boni-
tatem vllo ſermone quis interpretari
poteſt) tua quidem malitia modo aliquo circumſcribitur, menſuram autem nullam
habet medicamentum, malitia verò tua qualiſcunque tandem fuerit, humana

Collatione aſtruit. eſt malitia: Dei autem benignitas erga homines nullo eloquio enarrabilis eſt, tu fiduciam bonam ſume, quia tuam euincit malitiam. Hic mihi tu cōſidera ſcintillam quæ caſu incidit in pelagus, ſiſteréne ſe aliquò poteſt, aut apparere? Quantum ſcintilla ad pelagus collata: tantidem eſt hominis malitia, ſi eam componas cum benignitate Dei. imò verius nō tantidem, ſed tantò amplius præcellit clementia Dei. Pelagus enim etſi eximiæ ſit magnitudinis, ſuum tamen habet modū: Dei autē clementia nullo clauditur fine. Hæc eò dixerim, nō vt ſegniores vos reddam, ſed potius vt reddam ad virtutis ſtudia propenſiores. Sæpenumero vos admonui ne ad theatrica ſpectacula aſcenderetis. Audiſti quidem, non item paruiſti admonitus. Ecce aſcendiſti ad theatrum, ſuperfluè ſermonem meum audiſti: ne te pudeat ingredi rurſus & audire. Audiui (fateor) & nō obſeruaui, Quínam ingredi poſſum? Interim hoc ipſum noſti, te non obſeruaſſe: Interim te pudet: interim erubeſcis: interim corripiente nemine toleras frænū: interim radicem retines ſermonis mei: interim me non comparente purificas teipſum, non obſeruaſti: condēnaſti te: ex parte obſeruaſti, etiā ſi minus obſeruaueris, dummodo dixeris, rurſus, Non obſeruaui. Nam qui ſe coarguit non obſeruaſſe mandatum: vtique eò feſtinat, vt obſeruet. Per hoc quod ſpectaſti theatricam obſcœnitatē, iniquitatē ipſam operatus es, captiuus factus es meretriculæ. Deſcendiſti à theatro? quæ ſpectaſti, ad memoriā recurrūt. Erubuiſti ob turpitudinē? Huc accede. Mœrore ob id affectus es? Obſecra Deum. Huc vſq. reſurrexiſti. Audiui: Væ mihi, quia non obſeruaui: qua fronte introiero eccleſiā? Qua rurſus ratione ſermonē audiā? Eò tu maiore cū fiducia ingredere, quando non obſeruaſti: vt denuo exauditū obſerues. Medicamentū ſi adhibeat tibi medicus, nec eo tuā ſaniem expurgarit: nónne vel die altero rurſus idē apponet? *A ſimili cōfirmatio.* Sit vnus aliquis cæſor arborū ſiue lignator, qui quercum puta velit incidere, arripit ſecurim, radicem incidit: ſi ad plagā vnam ea infrugifera arbor nō deciderit, nónne & alterā inſliget plagam? Adde quartam, quintā, decimam. Ad hunc modum & tu facito. Quercus, vtique arbor infrugifera eſt meretrix, glandes tantum proferēs in alimoniam porcorū irrationalium, & hæc quidē prolixo tempore radices impreſſit altius menti tuæ.

A κακία, ἡ δὲ τοῦ θεοῦ φιλανθρωπία, ἄφατος. θάῤῥει, ὅτι περιγίνεταί σου τῆς κακίας. ἐννόησόν μοι σπινθῆρα εἰς πέλαγος ἐμπεσόντα, μὴ δύναται στῆναι ἢ φανῆναι; ὅσον σπινθὴρ πρὸς πέλαγος, τοσοῦτον κακία πρὸς τὴν τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίαν· μᾶλλον δὲ οὐ τοσοῦτον, ἀλλὰ πολλῷ πλέον. τὸ μὲν γὰρ πέλαγος, κἂν μέγα ᾖ, μέτρον ἔχει· ἡ δὲ τοῦ θεοῦ φιλανθρωπία ἀπεριόριστος. Ταῦτα λέγω, οὐχ ἵνα ὑμᾶς ῥαθυμοτέρους ἐργάσωμαι, ἀλλ' ἵνα σπουδαιοτέρους καταστήσω. παρῄνεσα πολλάκις εἰς θέατρον μὴ ἀναβαίνειν, ἤκουσας, οὐκ ἐπείσθης, ἀνέ-
B βης εἰς τὸ θέατρον, παρήκουσάς μου τοῦ λόγου, μὴ αἰσχυνθῇς πάλιν εἰσελθεῖν, καὶ ἀκοῦσαι. ἤκουσα, καὶ οὐκ ἐτήρησα, πῶς δύναμαι εἰσελθεῖν; τέως αὐτὸ τοῦτο οἶδας, ὅτι οὐκ ἐτήρησας· τέως αἰσχύνῃ· τέως ἐρυθριᾷς· τέως μηδενός σου ἐλέγχοντος τὸν χαλινὸν περιφέρεις· τέως τὸν λόγον μου ἔχεις ἐῤῥιζωμένον· τέως μὴ φαινομένου μου καθαίρεις σε· οὐκ ἐτήρησας, κατέγνως σεαυτοῦ, εἰς τὸ ἥμισυ ἐτήρησας· κἂν μὴ τηρήσῃς, εἴπῃς δὲ, οὐκ ἐτήρησα. ὁ γὰρ καταγνοὺς ἑαυτοῦ ἐπὶ τὸ μὴ τηρῆσαι,
C ἐπὶ τὸ τηρῆσαι σπουδάζει. ἐθεώρησας, εἰργάσω παρανομίαν, αἰχμάλωτος ἐγένου τῆς πόρνης· κατέβης ἀπὸ τοῦ θεάτρου, πάλιν ἐμνήσθης, ᾐσχύνθης, πρόσελθε. ἐλυπήθης, παρακάλεσον τὸν θεόν. ἀνέστης μέχρι τούτου· οὐαί μοι ἤκουσα, καὶ οὐκ ἐτήρησα. πῶς εἰσέλθω εἰς τὴν ἐκκλησίαν; πῶς πάλιν ἀκούσω; μᾶλλον εἴσελθε. ἐπειδὴ οὐκ ἐτήρησας, ἵνα πάλιν ἀκούσας τηρήσῃς. φάρμακον ἐὰν ἐπιθῇ σοι ὁ ἰατρὸς, καὶ μὴ καθαρίσῃ σε, ἄλλην ἡμέραν οὐκ ἐπιτίθησιν αὐτὸ πάλιν;
D ἔστι τις δρυοτόμος θελέτω τεμεῖν δρῦν, λαμβάνει ἀξίνην, κόπτει τὴν ῥίζαν. ἐὰν δῷ μίαν πληγὴν, καὶ μὴ πέσῃ τὸ ἄκαρπον δένδρον, οὐ δίδωσιν ἄλλην πληγήν; οὐ τὴν τετάρτην; οὐ τὴν πέμπτην; οὐ τὴν δεκάτην; οὕτω καὶ σὺ ποίει· δρῦς ἐστιν ἡ πόρνη, ἄκαρπον δένδρον, βαλάνους ἐκφέρουσα, χοίρων ἀλόγων τροφὴν, ἐν πολλῷ χρόνῳ ἐῤῥιζώθη ἐν τῇ διανοίᾳ σου, ἐν τῇ πι-

ἐξέβαλε τῶν δένδρων κατέβαλέ σου τὸ συνειδός. ὁ λόγος μου ἀξίνη ἐστίν. ἤκουσε μίαν ἡμέραν, πρὸς μίαν ἡμέραν ἐκκόψει ἡ τοσούτῳ χρόνῳ ἐρριζωμένη; ἐὰν γὰρ τρίς, ἐὰν γὰρ ἑκατοντάκις, ἐὰν γὰρ μυριάκις, οὐκ ἔστι θαυμαστόν· μόνον ἐκκόψαι πρᾶγμα πονηρὸν καὶ ἰσχυρόν, συνήθειαν πονηράν. Μάννα ἤσθιον οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ κρόμμυα ἐζήτουν τὰ ἐν Αἰγύπτῳ. καλῶς ἦν ἡμῖν ἐν Αἰγύπτῳ. οὕτως αἰσχρὸν πρᾶγμα συνήθεια καὶ κάκιστον. κἂν εἰς δέκα ἡμέρας κατορθώσῃς, ἐὰν γὰρ εἰς εἴκοσι, ἐὰν γὰρ εἰς τριάκοντα, οὐκ ἀγαπῶ, οὐ χάριν ἔχω, οὐ περιπτύσσομαί σε, μόνον μὴ ἀποκάμῃς, ἀλλὰ αἰσχύνου καὶ καταγίνωσκε. πάλιν διελέχθην περὶ ἀγάπης, ἤκουσας, ἀπῆλθες καὶ ἥρπασας; οὐκ ἐπεδείξω διὰ τῶν ἔργων τὸν λόγον. μὴ αἰσχυνθῇς πάλιν εἰσελθεῖν εἰς τὴν ἐκκλησίαν· αἰσχύνου ἁμαρτάνων, μὴ αἰσχύνου μετανοῶν. ὅτε ἁμαρτάνεις πρόσεχε τί ἐποίησέ σοι ὁ διάβολος. δύο ταῦτά ἐστιν, ἁμαρτία καὶ μετάνοια· ἁμαρτία, τραῦμα· μετάνοια, φάρμακον. ὥσπερ γὰρ ἐν τῷ σώματι φάρμακα, καὶ τραύματα, οὕτως ἐν τῇ ψυχῇ ἁμαρτήματα καὶ μετάνοια. ἀλλ᾽ ἡ ἁμαρτία τὴν αἰσχύνην ἔχει, ἡ δὲ μετάνοια τὴν παρρησίαν κέκτηται. πρόσεχέ μοι μετὰ ἀκριβείας παρακαλῶ, ἵνα μὴ τὴν τάξιν συγχέων ἀπολέσῃς τὴν ὠφέλειαν. πρόσεχε τῷ λόγῳ. τραῦμα καὶ φάρμακον· ἁμαρτία καὶ μετάνοια. τὸ τραῦμα, ἡ ἁμαρτία, τὸ φάρμακον, ἡ μετάνοια. ἐν τῷ τραύματι, σηπεδών, ἐν τῷ φαρμάκῳ, καθαρισμὸς σηπεδόνος. ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ σηπεδών, ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ, ὄνειδος, ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ γέλως· ἐν τῇ μετανοίᾳ, παρρησία, ἐν τῇ μετανοίᾳ ἐλευθερία, ἐν τῇ μετανοίᾳ καθαρισμὸς ἁμαρτήματος. πρόσεχε μετὰ ἀκριβείας· τῇ ἁμαρτίᾳ αἰσχύνη ἕπεται, τῇ μετανοίᾳ παρρησία ἀκολουθεῖ. προσέσχες ὃ λέγω; τὴν τάξιν ὁ Σατανᾶς ἀντέστρεψε, καὶ ἔδωκε τὴν παρρησίαν τῇ ἁμαρτίᾳ, καὶ τὴν αἰσχύνην τῇ μετανοίᾳ. οὐκ ἀφίσταμαι ἕως ἑσπέρας, ἕως οὗ αὐτὸ λύσω. δεῖ με τὴν ὑπόσχεσιν πληρῶσαι, ἀμήχανόν με ἀποστῆναι. ἔστι τραῦμα καὶ φάρμακον, τὸ τραῦμα τὴν σηπεδόνα ἔχει.

A In arborum circuitu conſcientiã tuam deiecit. Sermo meus ſecuris eſt. Audiuit die vno, quomodo die vno cadat, tanto radicata tẽmpore? Si enim bis, ſi item tertiò, ſi rurſus centies, ſi denique decies milies, nihil mirabile fuerit: tantantum excide rem malam & tempore confirmatam, nempe conſuetudinem malam. Manna comedebant Iudæi, & cepas quærebant, quas in Ægypto eſitaſſe ſe meminerát. Bene erat nobis in Ægypto. Acquieuiſſe ſic peſſimæ conſuetudini, res eſt probro & infamiæ obnoxia. Et ſi per dies decem quidpiam *Num. 11.*
B rectè egeris, ſi item per viginti, ſi deniq. per triginta: ne ſic quidẽ ſatisfit mihi, nihil habeo gratiæ, non te amplector hoc nomine. Tantum eſt, ne deficias: ſuppudeſce aliquando, & teipſum coargue. Rurſus mihi diſſerẽdum fuit de charitate. Audijſti, abijſti, & rapuiſti? His operibus neutiquã declaraſti impleſſe te ſermonẽ meũ. Nolim alioqui deſinas eccleſiã ingredi nimio ſuffuſus pudore. Dum peccas, pudeat te peccati: ne ſuppudeſcas agens pœnitentiam. Attende interim dum peccaſti, quid tibi diabolus fecerit. Duo ſunt hæc
C peccatum & pœnitentia. Peccatum, vulnus eſt: pœnitẽtia, impacti vulneris medela. Quemadmodũ in corpore, medicina & vulnus: ſic in anima, peccata & pœnitentia. Sed peccatũ infamiam ſibi annexam habet: Fiduciam autem loquendi recuperat pœnitẽtia. Huc tu mihi quęſo, animũ aduerte cum exacta diligentia: vt ne ordine dicendi confuſo, tibi pereat ſermonis vtilitas. Attentus eſto, dum dico hæc, vulnus & medela, peccatum & pœnitentia: vtique vulnus peccatũ eſt: medela pœnitẽtia. In vulnere, ſanioſa eſt putredo: in me-
D dicamine, expurgatio putredinis. In peccato ſanies purulenta, in peccato probrum ac dedecus. In peccato deriſio eſt, in pœnitentia fiducia loquendi, in pœnitentia libertas, in pœnitẽtia expurgatio peccati. Sedulò attende. Peccatũ verecundia ſequitur: libertas dicendi comitatur pœnitentiã. Animaduertiſti quod dico? Vice cõuerſa ordinem peruertit ſatanas. Peccato etenim liberiorem attribuit fiduciã, verecundiã pœnitentiæ. Ad veſperã vſque non deſino, vſque dum abſoluã quod cœpi. Pollicitationem meam vt expleam neceſſe eſt. Difficile enim factu eſt, vt me auocet quis à cœpto argumento. Eſt vulnus, eſt & medicamen. Vulnus putredinem habet:

Peccatũ & pœnitentia duo ſunt.

vim purgatoriã putredinis obtinet medicamẽtum. Num in medicamine putredo? nũquid medela in vulnere? Hęc ne ſuum ordinem obtinent, aut illa ſibi ſunt confinia? Num hoc poteſt ad illud tranſcendere, aut illud ad hoc? Nullo modo. Deniq; deſcendamus & ad animam peccatis oneratã. Peccatum probrum habet & ignominiã ſortitò accepit: pœnitẽtia fiduciã, ieiuniũ itẽ & iuſtitiã poſſedit. Dic enim tu iniquitates *Eſa. 43.* tuas primus, vt iuſtificeris. Nam iuſtus *Prou. 18.* in principio ſermonis, accuſator eſt ſuiipſius. Quũ igitur noſſet Satanas, quia peccatũ quidem verecundiã habet ſibi annexam, quæ res idoneè poſſit à ſe depellere peccantẽ: è diuerſo, pœnitẽtia fiduciã, rem planè idoneam, quæ ad ſe inuitet & pertrahat pœnitentẽ, ordinẽ reprobus permutauit & inuertit. Pœnitentiæ dedit verecundiã, loquendi fiduciam peccato. Vnde id probas? ego dico. Capitur quis concupiſcentia nec leui cuiuſpiã publicæ ac vilis meretriculæ? Sequitur eam ceu captiuus: vile illud ingreditur proſtibulũ. Nulla verecundia, nullo ſuffuſus rubore cõplectitur. Admittit peccatum, verecundia hunc nulla intercipit, nullo pacto erubeſcit. Commiſſo mox peccato illinc egreditur: & vt pœnitẽtiã agat cõmiſſi facinoris, erubeſcit tandem. O te miſerum! Quum fornicariã illam circumplecterer is, nihil te pudebat: ſed quum ad agendã de peccatis pœnitẽtiam acceſſiſti, tum demũ totus aſpergeris pudore. Pudet dicere, qua ratione id fiat. Fornicatus iam eſt, eóq. erubeſcit: rem peragit nihil veritus, & ecce pudore ſuffunditur, vel verbo confeſſus. Planè diaboli eſt aſtutia hæc. Interim dum peccat homo, non ſinit eum ſuppudeſcere diabolus, ſed palam ac publicè innoteſcere. Nouit enim quia ſi pudeſcat ob peccatum, vtique vitabit illud: dum verò homo in pœnitentia eſt, ſuggerit ille quid probri ac dedecoris ob id ſit aditurus. Planè enim veterator nouit, quia ſi infami probro aſpergatur, mox reſiliet à pœnitentia. Duo itaq. mala facit. Et ad peccatũ inuitat: & inhibet pœnitentiã. Quid deinceps eſt, cuius gratia te pudeat? Quũ ſcorto abutereris, nihil te pudebat: admouens autẽ iſti morbo medelã, pudore ſuffunderis? Teipſum eximẽs pœnæ peccato tuo debitæ erubeſcis? Tunc te infamiæ notam conueniebat vereri, quando peccabas. Quum effectus es peccator, nõ erubeſcebas: quãdo iuſtus efficeris, te primum pudet?

A τὸ φάρμακον, τὸν καθαρισμὸν τῆς σηπεδόνος κέκτηται. μὴ ἐν τῷ φαρμάκῳ σηπεδών; μὴ ἐν τῷ τραύματι ἴασις; οὐκ ἔχει ταῦτα τὴν οἰκείαν τάξιν, κἀκεῖνα τὴν οἰκείαν; μὴ δύναται μεταβῆναι τοῦτο πρὸς ἐκεῖνο, ἢ ἐκεῖνο πρὸς τοῦτο; οὐδαμῶς. ἔλθωμεν καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς τῶν ἁμαρτημάτων. ἡ ἁμαρτία τὸ ὄνειδος ἔχει, καὶ τὴν ἀτιμίαν συγκεκληρωμένην· ἡ μετάνοια τὴν παρρησίαν ἔχει· ἡ μετάνοια τὴν νηστείαν ἔχει· ἡ μετάνοια τὴν δικαιοσύνην κέκτηται. λέγε γὰρ τὰς ἀνομίας σου πρῶτος, ἵνα B δικαιωθῇς. δίκαιος ἑαυτοῦ κατήγορος ἐν πρωτολογίᾳ. εἰδὼς οὖν ὁ Σατανᾶς, ὅτι ἡ μὲν ἁμαρτία ἔχει τὴν αἰσχύνην, πρᾶγμα ἱκανὸς ἀποκρούσασθαι τὸν ἁμαρτάνοντα δυνάμενον, ἡ δὲ μετάνοια ἔχει τὴν παρρησίαν, πρᾶγμα ἱκανὸν ἐπισπάσασθαι τὸν μετανοοῦντα, ἐνήλλαξε τὴν τάξιν, καὶ ἔδωκε τὴν αἰσχύνην τῇ μετανοίᾳ, καὶ τὴν παρρησίαν τῇ ἁμαρτίᾳ. πόθεν; ἐγὼ λέγω. ἁλίσκεταί τις ὑπὸ ἐπιθυμίας χαλεπῆς πρὸς πάνδημον πόρνην, ἀκολουθεῖ τῇ πόρνῃ ὡς αἰχμάλωτος· εἰσέρχεται εἰς τὸ καταγώγιον, οὐκ C αἰσχυνόμενος, οὐκ ἐρυθριῶν, συμπλέκεται τῇ πόρνῃ, πράττει τὴν ἁμαρτίαν, οὐδαμοῦ αἰσχύνη αὐτοῦ, οὐδαμοῦ ἐρυθριᾷ. ἐξέρχεται ἐκεῖθεν μετὰ τὸ τέλος τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἵνα μετανοήσῃ αἰσχύνεται. ἄθλιε, ὅτε περιεπλέκου τῇ πόρνῃ, οὐκ ᾐσχύνου, ἀλλ' ὅτε ἦλθες μετανοεῖν, τότε αἰσχύνῃ; αἰσχύνεται εἰπεῖν, εἰς τί; ὅτι ἐπόρνευσε, καὶ ἐρυθριᾷ. καὶ διαβόλου δὲ ἐστὶ κακουργία αὕτη. ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ οὐκ ἀφίει αὐτὸν αἰσχύνεσθαι, ἀλλὰ δημοσιεύεσθαι. οἶδε γὰρ, ὅτι ἐὰν αἰσχυνθῇ, φεύγει τὴν ἁμαρτίαν, ἐν τῇ μετανοίᾳ ποιεῖ αὐτὸν αἰσχύνεσθαι· οἶδε γὰρ ὅτι αἰσχυνόμενος οὐ μετανοεῖ. D δύο κακὰ ποιεῖ, καὶ εἰς τὴν ἁμαρτίαν ἕλκει, καὶ τὴν μετάνοιαν ἐπέχει. τί αἰσχύνῃ λοιπόν; ὅτε ἐπόρνευες, οὐκ ᾐσχύνου· ὅτε τὸ φάρμακον ἐπιτίθης, αἰσχύνῃ; ὅτε ἀπαλλάττεις ἑαυτὸν ἁμαρτίας, αἰσχύνῃ; ὅτε ὤφειλες αἰσχύνεσθαι, τότε αἰδῇ αἰσχύνεσθαι, ὅτε ἡμάρτανες, ὅτε ἐγίνου ἁμαρτωλὸς, οὐκ ᾐσχύνου, ὅτε γίνῃ δίκαιος, αἰσχύνῃ;

Digitized by Google

λέγε σὺ τὰς ἀνομίας σου πρῶτος, ἵνα δικαιωθῇς. ὢ φιλανθρωπία δεσπότου. οὐκ εἶπεν, ἵνα μὴ κολασθῇς, ἀλλ' ἵνα δικαιωθῇς. οὐκ ἤρκει αὐτῷ, ὅτι οὐ κολάζεις αὐτὸν, ἔτι καὶ δίκαιον ποιεῖς; πάνυ. ἀλλὰ πρόσεχε μετὰ ἀκριβείας τῷ λόγῳ. δίκαιον αὐτὸν ποιῶ, καὶ ποῦ τοῦτο ἐποίησεν; ἐπὶ τοῦ λῃστοῦ, ἵνα εἴπῃ μόνον ἐκεῖνο· οὐδὲ φοβῇ σὺ τὸν θεὸν, τῷ ἑταίρῳ αὐτοῦ. καὶ ἡμεῖς μὲν δικαίως· ἄξια γὰρ ὧν ἐπράξαμεν, ἀπολαμβανόμεθα. λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ σωτήρ· σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ. οὐκ εἶπεν, ἀπαλλάττω σε κολάσεως καὶ τιμωρίας, ἀλλ' εἰς τὸν παράδεισον εἰσάγει αὐτὸν δίκαιον. εἶδες ἀπὸ ἐξομολογήσεως δίκαιον γενόμενον; πολὺ φιλάνθρωπός ἐστιν ὁ θεός. υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, ἵνα δούλου φείσηται· παρέδωκε τὸν μονογενῆ, ἵνα ἀγοράσῃ δούλους ἀγνώμονας· τὸ αἷμα τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ τιμὴν κατέβαλεν. ὢ φιλανθρωπία δεσπότου. καὶ μή μοι λέγε πάλιν, ἥμαρτον πολλὰ, καὶ πῶς δυνήσομαι; σὺ οὐ δύνασαι, ὁ δεσπότης σου δύναται, καὶ οὕτως ἐξαλείψει τὰ ἁμαρτήματα. πρόσεχε μετὰ ἀκριβείας τῷ λόγῳ· οὕτως ἐξαλείφει τὰ ἁμαρτήματα, ὡς μηδὲ ἴχνος αὐτῶν μεῖναι. ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν σωμάτων οὐκ ἔνι τοῦτο, ἀλλὰ κἂν μυριάκις σπουδάσῃ ἰατρὸς, κἂν φάρμακα ἐπιθῇ τῷ τραύματι, τὸ μὲν τραῦμα ἠφάνισεν, ἀλλὰ πολλάκις ἐπλήγη τις εἰς τὴν ὄψιν, καὶ τὸ μὲν τραῦμα διώρθωσεν, ἡ δὲ οὐλὴ ἐναπέμεινεν, ἔλεγχον τοῦ τραύματος περιφέρουσα τὴν ἀμορφίαν τῆς ὄψεως. καὶ φιλονεικεῖ μυρία ὁ ἰατρὸς ἐξαλεῖψαι καὶ τὴν οὐλὴν, οὐ δύναται δέ. ἀντιπίπτει δὲ αὐτῷ ἡ ἀσθένεια τῆς φύσεως, καὶ τὸ ἀσθενὲς τῆς τέχνης, καὶ τὸ ἀτελὲς τῶν φαρμάκων· ὁ δὲ θεὸς ὅτ' ἂν ἐξαλείφῃ ἁμαρτήματα, οὐδὲ οὐλὴν ἀφίησιν, οὐδὲ ἴχνος συγχωρεῖ μεῖναι, ἀλλὰ μετὰ τῆς ὑγιείας, καὶ τὴν εὐμορφίαν χαρίζεται, μετὰ τῆς ἀπαλλαγῆς τῆς κολάσεως, καὶ δικαιοσύνην δίδωσι, καὶ ποιεῖ τὸν ἡμαρτηκότα ἴσον εἶναι τῷ μὴ ἡμαρτηκότι. ἀναιρεῖ γὰρ τὸ ἁμάρτημα, καὶ ποιεῖ αὐτὸ μηδὲ εἶναι, μηδὲ γεγονέναι, οὕτω καθόλου αὐτὸ ἀναιρεῖ. οὐκ οὐλὴ, οὐκ ἴχνος, οὐκ ἔλεγχος, οὐ δεῖγμα. καὶ πόθεν δῆλον τοῦτο; ὧν γὰρ λέγω, καὶ τὰς ἀποδείξεις ὀφείλω

A Dic tu primus iniquitates tuas, vt iuſtificeris. *Eſa. 43. 26* O benignitatem erga nos Domini! Non dixit, vt ne plectaris ſupplicio: ſed, vt iuſtificeris. Nónne ſufficiebat peccatori indulgentia & remiſſio pœnæ? Prorſus. Cæterũ ſermoni huic animũ adhibe ſedulo attẽtum. Iuſtum ipſum efficio. Et hoc vbi fecit? In latrone nimirum, vt id ſolum diceret ſuo ſodali: Neque tu times Deũ. *Luc. 23. 40.* Et nos quidem iuſtè. His enim quæ geſſimus, digna recipimus. Dicit ei ſaluator, Hodie mecũ eris in paradiſo. Nõ dixit, liberũ te, & immunẽ reddo ſupplicij, nec de à B te cõmiſſis expetam vltionẽ: ſed ipſum in paradiſum introducit iam iuſtum. Vidiſti, vt merito confeſſionis effectus ſit iuſtus? Quàm multæ eſt Deus erga nos clementiæ! Filio non pepercit, vt parceret ſeruo: vnigenitum tradidit, vt redimeret ſeruos planè ingratos. Sanguinem filij ſui luit in precium. O clementiã domini! Nolim mihi rurſus dicas, Peccaui multum, quinã potero tot eximi peccatis? Tu non potes, poteſt dominus tuus: atque adeò interlinet & abolebit tua peccata. Huic ſermoni attentas aures adhibe, hic inquam, tua C peccata inducit & obliterat ſic, vt ne veſtigium vnius ipſorum reſideat. Et quidem in corporibus nequaquã hoc contingit, ſed licet medicus millies ſtudium adhibeat, etiamſi medicamenta apponat vulneri, vulnus quidem è medio medicus ſuppreſſit, ſed plerumq. ei qui plagam in facie accepit, emendato vulnere relicta eſt cicatrix in argumentum vulneris, circumferens vultus deformitatem. Vt innumeris modis adnitatur medicus interlinere cicatricẽ & eam è medio auferre, nõ poterit tamẽ. Repugnat huic facto naturæ infirmi- D tas, artis inſuper vis inualida, deniq. tenuitas medicamẽtorũ. E diuerſo Deus quãdo peccata abolet, nullã reliquam facit cicatricẽ, nullum veſtigium ſinit manere: ſed vnà cum ſanitate, eximiũ etiam cõfert formæ decus. Simul enim atque eximit pœnæ, donat & iuſtitiã. Peccatorem enim efficit parem ei qui non peccauit. Ad internecionem enim deducit peccatũ, & ipſum dat peſſum peræquè iam non ſit, neque fuerit. Prorſus ita è medio aufert, vt non iam cicatrix, non veſtigium, non argumentum, non item vllum appareat indicium. Id vndénam liquet? Siquidem eorum quæ dico, debeo exhibere de-

monſtrationes: vt ne de his videar meo vnius ſenſu pronũciare, ſed inductione ſcripturarũ ferre ſententiam. Quò autem rei proditæ certitudo tuta ſtabiliſque perſeueret: induco vobis homines vulneribus peccatorum miſerè ſauciatos, populũ integrum putrilagine vlcerum ſcatentem ac vermiũ: quippe qui aliud non fuerit, quàm totum vulnus, totum vlcus. Sic tamẽ eiuſmodi vlcera poterant curari, vt ne vlla maneret cicatrix, nullum reſideret veſtigium, non indicium, cum nõ vnum eſſet vulnus, non duo, non tria, non quatuor: ſed à pedibus ad caput vſq. vlnus toti eſſent. Multa cum ſedulitate attẽtus eſto ſermoni. Eſt enim ſermo hic nobis in cõmune ſalutifer. Medicamenta enim cõcinno ijs quæ medicorum ſunt, præſtantiora, cuiuſmodi ne reges quidẽ adornare poſſunt. Quid rex poteſt? Vtiq. vnum aliquẽ emittere ergaſtulis carcerarijs: à gehẽna verò ne vnum quidem poteſt liberũ reddere & immunem. Facultates in quempiam conferre poteſt, nõ item animã facere ſaluã. Cæterum ego vos tradã manumittẽdos manibus pœnitentiæ, vt noueritis quàm ſit valida & efficax pœnitẽtia, vt diſcatis peccatũ aduerſus eã nihil poſſe obtinere, neq. eſt vlla legis trãſgreſſio, quę ipſius virtutem expugnare queat. At interim propono vobis & in mediũ produco nõ vnum, non duos, nõ tres: ſed permulta millia eorũ qui vlceribus vulneribuſq. ſauciabãtur, qui innumeris onerabantur peccatis, & hi nihilominus virtute pœnitentiæ ita ſunt ſalutẽ conſequuti, vt ne vllum quidem peccati veſtigium, nullum reſeruarint priorũ vlcerum cicatricẽ. At qui ſedulò animum accommodate ſermoni huic, nec ſolas aures adhibetote attentas, imò quæ à me dicuntur, fideli mẽmorię mandate, vt abſentes quoque inſtruatis mutua collatione, atque ita eos qui vtilitate ſermonis huius deſtituti ſunt, reddatis alacriores, & ſtudio audiẽdi propenſiores. Prodeat igitur in medium eximius ille ſpectator Seraphim Eſaias, auditor ille myſticæ modulationis, qui de Chriſto oracula vix vlli numeranda edidit ac præcinuit. Quid hic dicat, percunctemur. Viſio quam vidit Eſaias aduerſus Iudæã & aduerſus Hieruſalẽ. Dic viſionem quam vidiſti, mihi eam ediſſere. Audi cœlum & auribus percipe terra, quia Dominus locutus eſt. Alia denunciaſti & alia dicis. Quænã enũciaui alia? Exorſus ſermonẽ dixiſti, viſio aduerſus Iudæã & aduerſus Hie-

παραγάγω, ὥστε μὴ ἀποφαίνεσθαι, ἀλλ' ἀποδείκνυσθαι ἀπὸ γραφῶν, ἵνα ἀσφαλὴς μείνῃ ἡ πληροφορία· εἰσάγω ὑμῖν ἀνθρώπους τετραυματισμένους, δῆμον ὁλόκληρον ἑλκῶν γέμοντας, σηπεδόνος, σκωλήκων, ὅλον τραῦμα ὄντας, ὅλον ἕλκος, καὶ οὕτω δυναμένους θεραπευθῆναι, ὡς μὴ μεῖναι οὐλήν· ὡς μὴ μεῖναι ἴχνος, μὴ μεῖναι δεῖγμα, οὐχ ἓν ἔχοντας τραῦμα, οὐ δύο, οὐ τρία, οὐ τέσσαρα, ἀλλ' ἀπὸ ποδῶν ἕως κεφαλῆς τραῦμα ὄντας. πρόσσχετε μετὰ ἀκριβείας τοῦ λόγου, κοινὸς γάρ ὁ λόγος ἐστὶν ἡμῖν καὶ σωτήριος. φάρμακα κατασκευάζω τῶν ἰατρῶν βελτίονα, οἷα οὔτε βασιλεῖς κατασκευάσαι δύνανται. βασιλεὺς τί δύναται; δεσμωτηρίου ἐκβαλεῖν, γεέννης δὲ ἐλευθερῶσαι οὐ δύναται· χρήματα χαρίσασθαι, ψυχὴν δὲ σῶσαι οὐ δύναται. ἀλλὰ τῇ χειρὶ τῆς μετανοίας ὑμᾶς ἐγχειρίζω, ἵνα μάθητε αὐτῆς τὴν δύναμιν, ἵνα μάθητε αὐτῆς τὴν ἰσχὺν, ἵνα μάθητε, ὅτι οὐ περιγίνεται αὐτῆς ἁμάρτημα, οὐδὲ ἔστι παρανομία ἰσχύουσα περιγενέσθαι αὐτῆς τὴν δύναμιν. τέως εἰσάγω οὐχ ἕνα, οὐ δύο, οὐ τρεῖς, ἀλλὰ χιλιάδας πολλὰς ἡλκωμένας, τετραυματισμένας, μυρίων ἁμαρτημάτων γεμούσας, ἀπὸ τῆς μετανοίας δυναμένας σωθῆναι, ὡς μηδὲ ἴχνος, μηδὲ οὐλὴν ἔχειν τῶν ἑλκῶν τῶν προτέρων. ἀλλὰ πρόσσχετε μετὰ ἀκριβείας τοῦ λόγου, καὶ μὴ προσέχετε μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ μνήμῃ παραδίδοτε τὰ λεγόμενα, ἵνα καὶ τοὺς ἀπολειφθέντας συμβιβάσητε, καὶ οὕτω τῇ ὠφελείᾳ τῶν εἰρημένων ἐρήμους ὄντας σπουδαιοτέρους καταστήσητε. παρέστω τοίνυν Ἠσαΐας ὁ τῶν Σεραφὶμ θεωρὸς, ὁ τοῦ μυστικοῦ μέλους ἀκούσας ἐκείνου, ὁ μυρία περὶ τοῦ Χριστοῦ προειπών· ἐρωτήσωμεν τί φησιν. ὅρασις ἣν εἶδεν Ἠσαΐας κατὰ τῆς Ἰουδαίας, καὶ κατὰ Ἱερουσαλήμ. Εἰπὲ τὴν ὅρασιν ἣν εἶδες εἰπέ μοι· ἄκουε οὐρανὲ, καὶ ἐνωτίζου γῆ· ὅτι κύριος ἐλάλησεν. ἄλλα ἐπηγγείλω, καὶ ἄλλα λέγεις. ποῖα ἄλλα ἐπηγγειλάμην; ἀρχόμενος λέγεις· ὅρασις κατὰ τῆς Ἰουδαίας καὶ κατὰ Ἰε-

Digitized by Google

A ρουσαλήμ, καὶ ἀφεὶς τὴν Ἰουδαίαν καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ, οὐρανῷ προσδιαλέγῃ, καὶ ἐπὶ τὴν γῆν ἐκκλίνας τὸν λόγον. ἀφῆκας τοὺς λογικοὺς ἀνθρώπους, καὶ τοῖς ἀλόγοις στοιχείοις διαλέγῃ; ἐπειδὴ τῶν ἀλόγων ἀλογώτεροι οἱ λογικοὶ ἐγένοντο· οὐ διὰ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλ' ἐπειδὴ μέλλων Μωϋσῆς εἰσάγειν αὐτοὺς εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, καὶ ἀφορῶν τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι, ὅτι τὰ παρόντα ἔμελλον παραδίδοσθαι. ἄκουε οὐρανὲ καὶ προσεχέτω γῆ ῥήματα ἐκ στόματός μου. διαμαρτύρομαι ὑμῖν Ἰουδαῖοι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, ὁ Μωϋσῆς φησιν· ὅτι ἐὰν εἰσέλθητε εἰς τὴν γῆν ἐπαγγελίας, καὶ ἐγκαταλείπητε κύριον τὸν θεὸν, ἔχετε διασκεδασθῆναι εἰς πάντα τὰ ἔθνη. ἦλθεν Ἡσαΐας, ἔμελλεν ἡ ἀπειλὴ εἰς ἔργον ἐκφέρεσθαι. οὐκ ἠδύνατο Μωϋσέα καλέσαι τὸν ἀποθανόντα, τοὺς τότε ἀκούσαντας καὶ τελευτήσαντας, καὶ καλεῖ τὰ στοιχεῖα, ἅπερ διεμαρτύρετο Μωϋσῆς. ἰδοὺ ἐξεβλήθητε τῆς ἐπαγγελίας· ἰδοὺ ἐγκατελείπατε τὸν θεόν· πῶς σε καλέσω Μωϋσῆ; ἀπέθανες γὰρ καὶ ἐτελεύτησας. πῶς καλέσω τὸν Ἀαρών; κἀκεῖνος τελευτῇ παρεδόθη· οὐκ ἔχεις με καλέσαι; κάλεσον τὰ στοιχεῖα. διὰ γὰρ τοῦτο κἀγὼ ζῶν, οὐχὶ τὸν Ἀαρὼν μόνον, καὶ τόνδε διεμαρτυράμην, ἐπειδήπερ ἔμελλον τελευτᾶν, ἀλλὰ καὶ τὰ στοιχεῖα τὰ μένοντα διαμαρτύρομαι ὑμῖν, τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. λέγει οὖν Ἡσαΐας, ἄκουε οὐρανὲ, καὶ ἐνωτίζου γῆ ὑμᾶς οὓς ἐνετείλατο Μωϋσῆς καλέσαι σήμερον. οὐ διὰ τοῦτο δὲ μόνον αὐτὰ καλεῖ τὰ στοιχεῖα, ἀλλ' ἐπειδὴ διελέχθη τοῖς Ἰουδαίοις. ἄκουε οὐρανὲ, σὺ γὰρ τὸ μάννα κατήνεγκας· ἐνωτίζου ἡ γῆ, σὺ γὰρ ὀρτυγομήτραν ἔδωκας. ἄκουε οὐρανὲ, ἄκουε· σὺ γὰρ ὑπὲρ τὴν φύσιν ἐπεδείξω. ἄνω ἦς, καὶ ἅλωνα ἐμιμήσω. ἐνωτίζου γῆ· σὺ γὰρ κάτω ἦς καὶ τράπεζαν ἐσχεδιασμένην κατεσκεύασας. ἤργει ἡ φύσις καὶ εἰργάζετο ἡ χάρις· οὐδὲ βοῶν ἐργασία, καὶ ὁ στάχυς παρεσκευασμένος· οὐ μαγείρων χεῖρες, οὐκ ἐπίταγμα, ἀλλ' ἦν τὸ μάννα πάντα γενόμενον. πηγὴ ἡγιασμένη. ἡ φύσις τῆς οἰκείας ἀσθενείας ἐπελάθετο. πῶς τὰ ἱμάτια αὐτῶν οὐ κατετρίβη; πῶς τὰ ὑποδήματα αὐτῶν οὐκ ἐπαλαιώθησαν; πάντα

A ruſalem, & omiſſis Iudæa ac Hieruſalem verbum conferis cum cœlo; & ad terram deflexo ſermone, homines poſthabuiſti rationis alioqui participes, diſſerens cum elementis nulla prędìtis ratione? Quãdoquidem homines brutis ipſis ratione vacantibus minus vtebantur ductu rationis. Nec ob id ſolum, ſed quia Moyſes eos introducturus in terram promiſſionis mentis aciem intẽdebat in ea quæ apprehenſura eos erant mala. Quæ enim tũ poſſidebant erant externis relicturi. Audi cœlum & attẽdat terra verba oris mei. *Deut. 32.*

B Conteſtor vobis cœlũ & terrã, Moyſes ait, Quia ſi ingreſſi terrã promiſſionis dereliqueritis Dominũ Deũ, in omnes gentes diſpergemini. Acceſſit Eſaias, cuius ore in publicum prodi debebat hæc cõminatio. Moyſen præmortuum aduocare nõ poterat: nec qui tum audierãt, debuerant accerſiri, quippe defuncti. Elementa igitur in teſtes aduocat, quæ eadẽ cõteſtatus eſt & Moyſes. Ecce à promiſſione excidiſtis: ecce *vos ô Iudæi* Deũ deſeruiſtis. Quo te pacto accersã, ô Moyſes? Diem enim tuũ obiuiſti, defunctus es vita. Quinã Aaron aduoca-

C bo? Ille quoque oppetiuit mortẽ. Non iam potes hominẽ accerſere? elementa aduocato. Eam ob rem nõ Aaron ſolũ, & hunc & illum nõ conteſtor (dum in viuis ſum) quãdo & diem ſuũ erant obituri: ſed elemẽta conteſtor vobis perenniter duratura, nempe cœlũ & terrã. Dicit itaq. Eſaias, Audi cœlum & auribus percipe terra. Vos, ô elemẽta, quę Moyſes hodie præcepit accerſiri in teſtimoniũ. Non hac ſola ratione, ipſa aduocat elemẽta: ſed quia Iudæis verba hæc fecit, Audi cœlum: Tu enim mãna demiſiſti. Auribus percipe terra: cotur-

D nicem enim tu dediſti. Audi cœlũ, audi inquãm: Tu enim ſupra naturæ ordinẽ ſpecimen edidiſti virtutis tuæ. Surſum eras, & aream imitatus es. Auribus percipe terra: Tu enim deorſum eras, & ex tempore paratam mẽſam adornaſti. Ab operatione deſedit natura, & gratia operata eſt. Non iam operabatur bos, & apparatus ſpicarũ ſuppetebat. Non inquinabãtur coquorum manus, nihil ſubſidij adferebat ars ipſorũ: ſed mãna illud vicem ſupplebat omnium & fons ſanctificatus. Natura propriæ imbecillitatis oblita eſt. Quo pacto ipſorũ veſtimẽta detrita nõ ſunt? Quonã modo eorũ calceamẽta vetuſtate nõ ſunt cõſumpta?

fiebāt omnia hęc, vt eis ſubminiſtrarēt. Audi cœlum & auribus percipe terra. Tot ſignorum exhibitis monimentis, tanta illis collata beneficentia, inſultatur Domino. Quo cum loquar? vobiſcúmne? Hominem non habeo qui me audiat. Ecce veni, nec vllus aderat homo: loquutus ſum, nec vllus aderat auditor. 3.Reg.11. Cum irrationabili creatura eloquor, quandoquidē creatura rationis dignitate prædita ad brutorū indignitatē delapſa eſt. Eam ob rem Propheta alius mox vbi regē vidiſſet pluſquā inſanire, in Dei contumeliā coli idolū, alios inſuper ad vnū omnes timore correptos eſſe, ait, Audito altare, audito me: Cum lapide verba facis? etiam. quando rex minus eſt cōpos ſenſuum, quàm lapis. Audi me altare, audito. Porrò hæc dicit Dominus: & altare ſimul cum dicto in partes perruptū eſt. Audito: & audiuit lapis. Ipſe lapis in fiſſuras diffractus eſt, & victimā effudit. Homo ille quomodo non exaudiuit? Manū protendit ſuā, vt Prophetam abriperet. Ecquid Deus fecit? Arefecit ipſius manū. Quid fecerit, vide. Intuere Domini erga homines benignitatē & erratū ſerui. Qua ex cauſa nō initiò ſtatim ei⁹ arefecit manū? vt reſipiſceret lapide in fruſtra diſciſſo. Lapis enim ſi in fiſſuras nō foret conciſus, vtique tibi pepercissem. Nunc quādo lapis conciſus eſt fruſtillatim, ne ſic quidem tu ad correptionē emendatus es, ob id ira aduerſum te incādeſco. Manū protendit aduerſus Prophetā, & manus exaruit. Conſtiterat trophæum: ſatellites tam multi, ducéſq. exercitus aderāt ac ſubſidiaria vis militum: nemo tamen qui manum poſſet ei in priſtinum gradum retrahere: ſed reſtiterat, vocē vt exprometret quæ impietate profligata trophæum ſtatueret pietatis, Dei erga nos benignitatem declararet ſimul & regis vecordē contumaciā, quam nec comprimere potuerunt. Cęterū ne ſuſcepti argumēti obliuiſcamur, dū ſermonem teximus ex ſermone: agedū, ad eorum quæ polliciti ſumus, declarationem accingamur. Quid autē eſt, quod promiſimus? Quoniā ſi innumeris peccatorū vulneribus quis ſaucietur, pœniteat autem talem malè cōmiſſorum, faciat item quod bonum eſt: ſic eius peccata abolet Deus, vt nulla cicatrix, veſtigium nullum, nullum appareat peccatorum ſpecimen aut indicium. Hæc eſt mea pollicitatio: pro virili vt hæc probem, adnitar. Audi cœlum, & auribus percipe

A ἐγίνοντο πρὸς τὴν τούτων διακονίαν. ἄκουε οὐρανὲ, καὶ ἐνωτίζου γῆ, μετὰ ὑπομνημάτων καὶ τὴν εὐεργεσιῶν ἐκείνων, ὑβρίζεται ὁ δεσπότης. τίνι ἐντύχω; ἢ ὑμῖν; ἄνθρωπον οὐκ ἔχω τὸν ἀκούοντα. ἰδοὺ ἦλθον, καὶ οὐκ ἦν ἄνθρωπος· ἐλάλησα καὶ οὐκ ἦν ὁ ἀκουσόμενος. τοῖς ἀλόγοις διαλέγομαι, ἐπειδὴ οἱ λογικοὶ εἰς ἀλόγων εὐτέλειαν κατηνέχθησαν. διὰ τοῦτο καὶ ἄλλος προφήτης βλέπων τὸν βασιλέα μαινόμενον, τὸ εἴδωλον θεραπευόμενον, τὸν θεὸν ὑβριζόμενον, τοὺς ἄλλους ἅπαντας κατεπλα- B γέντας, καὶ λέγει, ἄκουσον θυσιαστήριον, ἄκουσόν μου· λίθῳ διαλέγῃ; ναί· ἐπειδὴ λίθου ἀναισθητότερος ὁ βασιλεύς. ἄκουσόν μου θυσιαστήριον, ἄκουσον. τάδε λέγει κύριος, καὶ εὐθέως διεῤῥάγη τὸ θυσιαστήριον. καὶ ὁ λίθος ἤκουσεν, ὁ λίθος ἐῤῥάγη, καὶ ἐξέχεε τὴν θυσίαν. πῶς οὐκ ἤκουσεν ὁ ἄνθρωπος; ἐξέτεινε τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἁρπάσαι τὸν προφήτην. καὶ τί ποιεῖ ὁ θεός; ἐξήρανεν αὐτοῦ τὴν χεῖρα. βλέπε τί ἐποίησε. βλέπε φιλανθρωπίαν δεσπότου, καὶ ἁμαρτίαν δούλου. διὰ τί ἐξ ἀρχῆς οὐκ ἐξήρανεν αὐτοῦ τὴν χεῖρα; ἵνα τῷ πάθει τοῦ λί- C θου σωφρονέστερος γένηται. εἰ γὰρ μὴ ἐῤῥάγη ὁ λίθος, ἐφεισάμην ἂν σοῦ. ἐπειδὴ δὲ διεῤῥάγη ὁ λίθος, καὶ σὺ οὐ διωρθώθης, ἐπὶ σὲ φέρω τὴν ὀργήν. ἐξέτεινε τὴν χεῖρα ἁρπάσαι τὸν προφήτην, καὶ ἐξηράνθη ἡ χείρ. εἱστήκει τὸ τρόπαιον. δορυφόροι τοσοῦτοι καὶ στρατηγοὶ, καὶ βοήθεια πολλὴ, καὶ τὴν χεῖρα αὐτοῦ συστεῖλαι οὐκ ἠδύναντο, ἀλλ' εἱστήκει ἡ χεὶρ φωνὴν ἀφιεῖσα τῆς ἀσεβείας τὴν ἧτταν, καὶ εὐσεβείας τὸ τρόπαιον· τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίαν, ἐκείνου τὴν ἀπόνοιαν, καὶ συστεῖλαι αὐτὴν οὐκ ἠδύναντο. ἀλλ' ἵνα D μὴ λόγον ἐκ λόγου ὑφαίνοντες τῆς ὑποθέσεως ἐπιλαθώμεθα, φέρε ἅπερ ἐπηγγειλάμεθα δείξωμεν. τί δὲ ἐπηγγειλάμην; ὅτι εἰ μυρία τραύματά τις ἔχων, μετανοήσῃ δὲ καὶ ποιήσῃ τὸ χρηστὸν, οὕτως αὐτὰ ἐξαλείφει ὁ θεὸς, ὡς μηδὲ οὐλὴν, μηδὲ ἴχνος, μηδὲ δεῖγμα φαίνεσθαι τῶν ἁμαρτημάτων· ταῦτα ὑποσχόμενος ταῦτα ἐπιδεῖξαι πειράσομαι. ἄκουε οὐρανὲ, καὶ ἐνωτίζου γῆ,

ζου γῆ, ὅτι κύριος ἐλάλησεν. εἰπέ μοι τί ἐλάλησεν; υἱοὺς ἐγέννησα καὶ ὕψωσα, αὐτοὶ δέ με ἠθέτησαν. ἔγνω βοῦς τὸν κτησάμενον. ἀλόγων ἀλογώτεροι. καὶ ὄνος τὴν φάτνην τοῦ κυρίου αὐτοῦ. ὄνων ὀνωδέστεροι. Ἰσραὴλ δέ με οὐκ ἔγνω, καὶ ὁ λαός με οὐ συνῆκεν. οὐαὶ ἔθνος ἁμαρτωλόν. διὰ τί φησιν; οὐκ ἔνι σωτηρίας ἐλπίς; οὐαὶ διὰ τί λέγεις εἰπέ μοι; ὅτι οὐχ εὑρίσκω ἴασιν. οὐαὶ διὰ τί λέγεις; ὅτι ἐπέθηκα φάρμακα, καὶ οὐκ εἶξε τὸ ἕλκος. διὰ τοῦτο ἀπεστράφην. τί οὖν ἔχω ποιῆσαι; οὐδὲ θεραπεῦσαι κοπιῶ. οὐαί, θρηνοῦσαν γυναῖκα μιμεῖται. οὐαί, καὶ καλῶς ποιεῖ. παρακαλῶ προσέχετέ μοι μετὰ ἀκριβείας. οὐαὶ διὰ τί; ἐπειδὴ καὶ τὸ αὐτὸ ἐπὶ τῶν σωμάτων γίνεται. ὅταν γὰρ ἴδῃ ὁ ἰατρὸς τὸν νοσοῦντα οὐκ ἔχοντα σωτηρίας ἐλπίδα, δακρύει, κλαίει, καὶ οἰκεῖοι καὶ παρεστήκοντες ὀλοφυρόμενοι στενάζουσιν, ἀλλ᾽ οὐδὲν εἰκῇ καὶ μάτην. ὅταν γὰρ μέλλῃ τελευτᾶν ὁ τελευτῶν, κἂν ὁ κόσμος ὅλος θρηνήσῃ, οὐκ ἐγείρει αὐτόν· ὥστε πένθους ὁ θρῆνος οὐ διορθώσεως· ἐπὶ δὲ τῆς ψυχῆς οὐκ ἔστι τοῦτο, ἀλλ᾽ ἐὰν θρηνήσῃς, πολλάκις ἐγείρεις τὸν νεκρὸν τῇ ψυχῇ. διὰ τί; ὅτι τὸ σῶμα μὲν ἀποθανὸν, οὐκ ἐγείρεται δυνάμει ἀνθρωπίνῃ, ψυχὴ δὲ ἀποθανοῦσα διορθώσει ἐγείρεται· βλέπε πόρνον, καὶ θρήνησον, καὶ ἐγείρεις αὐτὸν πολλάκις. διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος οὐκ ἔγραφε μόνον, οὐδὲ παρῄνει, ἀλλὰ καὶ ἐθρήνει μετὰ δακρύων, νουθετῶν ἕνα ἕκαστον ὑμῶν. ἔστω, νουθετεῖς, τί καὶ δακρύεις; ἵνα ἐὰν μὴ ἰσχύσῃ ἡ νουθεσία, τὰ δάκρυα βοηθήσῃ. οὕτω καὶ ὁ προφήτης θρηνεῖ. ὁ δεσπότης ἡμῶν ἰδὼν τὴν Ἱερουσαλὴμ πεπτωκυῖαν λέγει. Ἱερουσαλὴμ ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς προφήτας, καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν, ἀνακαλεῖται τὴν πόλιν πεπτωκυῖαν, καὶ μιμεῖται ἄνθρωπον θρηνοῦντα. καὶ ὁ προφήτης. οὐαὶ ἔθνος ἁμαρτωλόν. λαὸς πλήρης ἁμαρτιῶν μὴ ἔχει ὑγιὲς τὸ σῶμα; εἶδες αὐτοὺς ἡλκωμένους; σπέρμα πονηρὸν υἱοὶ ἄνομοι. διὰ τί θρηνεῖς εἰπέ μοι; ἐγκατελίπετε τὸν κύριον καὶ παρωργίσατε τὸν ἅγιον τοῦ Ἰσραήλ.

A terra, quia Dominus loquutus eſt. Dic tu mihi, quid ſit loquutus. Filios genui & exaltaui: ipſi autem ſpreuerunt me. Cognouit bos poſſeſſorē ſuum. O qui brutis minus vtimini ratione! Et aſinus preſepe Domini ſui. O qui aſinis eſtis ſtupidiores! Iſrael autē me nō cognouit, & populus me non intellexit. Vę genti peccatrici. Qua ex cauſa dicit, Væ? Nullâne relicta eſt ſpes parādæ ſalutis? Dic mihi. Quia ſanitatem nullā deprehēdo hinc cōſequutā. Væ, cur id dicis? Quia medicamēta adhibui, nec locum ceſſit vlcus medelę. Eóque ab ea gente **B** deflexi & auerſatus ſum eam. quid igitur faciendū mihi eſt? Non iam laborabo, eā vt curē. Væ, mulierē repręſentat lamentantē. Væ, nec indecenter facit hoc. Adhortor vos, aures ſedulò attentas accōmodate mihi. Væ, cur dicit? Ex quo idem etiā fit in luctu corporū. Medicus enim ſimulatq. viderit morbo laborantē ſpem abieciſſe recuperādæ ſalutis, in lacrymas reſoluitur ac flet: domeſtici item & affines eiulant, lamentantur ac ſuſpirant, illic tamen fruſtra nec vllo ſuo fructu. Moribundus ſiquidem vbi mortē oppetiuit, ne ſi etiā to**C**tus orbis cōploret ac lamentetur, eum excitabit ad vitā. Itaque illa lamētatio planctus eſt, non correctionis. Porrò de anima nihil tale. Quod enim in anima morticinum eſt, ſi frequenti luctu proſequeris, eriges ad ſanitatē. Quid ita? Quandoquidē corpus ſemel emortuū non viribus humanis excitari poteſt: anima verò præmortua per reſipiſcentiam vitęq. correctionē erigitur. Contemplare fornicariū cum fletu: plerumque enim eū excitabis. Ob hoc & Paulus nō ſcribebat modo, nō itē admonebat ſolum: ſed & cum profluuio lacrymarū lamentabatur admonens vnum**D**quemq. veſtrum. Eſto, admoneas: cur admonitioni conſeris etiā lacrymas? vt ſi nihil virium obtineat admonitio, lacrymę ipſæ auxilio ſint. Eadem ratione lamētatur Propheta, quin & Dominus noſter videns ruinā Hieruſalem proximè affuturam dicit, Hieruſalem quæ occidis Prophetas, & lapidas eos qui ad te miſſi ſunt. Ciuitatem iterum atque iterum appellat quæ ceciderat, hominem imitatus qui lamētatur. Væ genti peccatrici, populo pleno peccatis. Nihil incolume ac ſanū corpus hoc retinet? Eóſne vidiſti ſqualentes vlceribus? Væ ſemini nequā, filijs ſceleratis. Qua ex cauſa lamentaris? dic tu mihi. Dereliquiſtis Dominū, & ad iracundiam prouocaſtis ſanctum Iſrael.

Matth. 23. 37.

Væ legis præuaricatoribus & iniquis.

quid vltra percutiamini? qua vos plaga feriam? famēne, an peſte? Vobis inſtitit genus omne vltricis ſupplicij: ne ſic quidē malitia veſtra interlita eſt & abſumpta. Addentes præuaricationes. Omne caput tædio afficitur, & omne cor mœret. Nō eſt vulnus, nō cicatrix. Res iſtæ inanes prorſus. Paulò antè dicebas, væ ſemini nequā, filijs ſceleratis. Dereliquiſtis Dominū, & ad iracundiā prouocaſtis ſanctū Iſrael: & Væ genti peccatrici. Lamētaris, per doloris acrimoniā contundis pectus, conquereris. Enumeras deinde vulnera, & omiſſa ea contentione dicis, Neque vulnus, neq. cicatrix. Huc animum aduerte, vulnus infligitur tunc, quādo parte altera corporis ſana, vna quæpiam inops manet ſenſuū: hic verò dicit corpus omni ex parte vulneribus eſſe ſauciatū: nō item vulnus habere, nō cicatricem, non plagam tumētem: ſed à pedibus vſque ad caput nullū ſupereſſe locū, cui fomēta imponas, oleū aut ligaturas. Terra veſtra deſerta: ciuitates igni ſuccēſæ. Regionē veſtrā alieni deuorant. Feci quidem omnia hæc, & ne ſic rediſtis ad rectitudinē vitæ. Nihil omiſi eorum quæ diſciplinæ erant meæ. Qui morbo obnoxius eſt, manet mortuus. Huc agite, audite verbū Domini, principes Sodomorū & Gomorrhæ. Quò mihi multitudinē victimarū veſtrarū? Quid igitur eſt? cū Sodomitis differit? Non, Iudæos quippe Sodomitas appellat. Quando eorum mores imitati ſunt, id nominis ipſis indit. Agite dum, audite verbum Domini principes Sodomorum & Gomorrhæ. Quò mihi multitudinem victimarum veſtrarum? Dicit Dominus: Plenus ſum holocauſtis arietum: & adipem agnorum non volo. Si obtuleritis mihi ſimilaginem, vanum: incenſum abominatio mihi eſt. Neomenias veſtras & Sabbata odit anima mea. Ieiunium & diem magnum non fero. Quum extenderitis manus veſtras ad me, auertā oculos meos à vobis. Eſt ne vſquā aliud, quod ex æquo reſpondeat tantæ huic iræ? Aduocat Propheta cœlum, lamētatur, eiulat, deflet. Ait enim, non eſt vulnus, non eſt cicatrix. Deus iraſcitur, nō ſuſcipit victimā, non neomeniam, non Sabbatum, non ſimilaginem, non orationem, non manuum extenſionem. Vidiſti vlcus, vidiſti incurabilem morbum non vnius, non duorum, non decem: ſed multorum millium? Quid igitur ſecundum hæc dicit? Lauamini, mundi eſtote. An vllum peccatū eſt, cuius cauſa ſpem abijcere debeas parādæ ſalutis?

A τί ἔτι πληγῆτε; τί ἔχω ὑμᾶς πλῆξαι; λιμῷ; λοιμῷ; πᾶσα τιμωρεία ἦλθεν, καὶ ἡ κακία ὑμῶν οὐκ ἀνηλώθη. προστιθέντες ἀνομίας. πᾶσα κεφαλὴ εἰς πόνον, καὶ πᾶσα καρδία εἰς λύπην. οὐκ ἔνι τραῦμα, οὐ μώλωψ, κενὰ πράγματα. πρὸ μικροῦ ἔλεγες. σπέρμα πονηρόν, υἱοὶ ἄνομοι. ἐγκατελείπατε τὸν κύριον, καὶ παρωργήσατε τὸν ἅγιον τοῦ Ἰσραήλ, καὶ οὐαὶ ἔθνος ἁμαρτωλόν. θρηνεῖς, κόπτεις, ὀδύρῃ, καταλέγεις τὰ τραύματα. καὶ ἐπιμένων λέγεις οὔτε τραῦμα, οὔτε μώλωψ. πρόσεχε, τραῦ-

B μα τότε γίνεται, ὅταν τὸ μὲν ἄλλο μέρος τοῦ σώματος ὑγιὲς ᾖ, ἓν δὲ μέρος τοῦ σώματος ἀναίσθητον μένει. ἐνταῦθα δὲ λέγει, ὅτι ὅλον τραῦμά ἐστιν. οὔτε τραῦμα, οὔτε μώλωψ, οὔτε πληγὴ φλεγμαίνουσα, ἀλλὰ ἀπὸ ποδῶν ἕως κεφαλῆς οὐκ ἔστι μάλαγμα ἐπιθεῖναι, οὔτε ἔλαιον, οὔτε καταδεσμούς. ἡ γῆ ὑμῶν ἔρημος· αἱ πόλεις πυρίκαυστοι, τὴν χώραν ὑμῶν ἀλλότριοι κατεσθίουσι. πάντα ταῦτα ἐποίησα, καὶ ὑμεῖς οὐκ ἐδιορθώθητε. πάντα ἐποίησα τῆς τέχνης, ὁ δὲ νοσηρὸς μένει νεκρός. διό τε, ἀκούσατε λόγον κυρίου οἱ ἄρχοντες Σοδόμων καὶ

C Γομόῤῥας. τί μοι πλῆθος τῶν θυσιῶν ὑμῶν; τί οὖν Σοδομίταις διαλέγεται; οὐχί. ἀλλὰ Ἰουδαίους Σοδομίτας καλεῖ. ἐπειδὴ γὰρ αὐτῶν τὸν τρόπον ἐμιμήσαντο, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῖς ἐπιτίθησι. διό τε, ἀκούσατε λόγον κυρίου ἄρχοντες Σοδόμων καὶ Γομόῤῥας. τί μοι πλῆθος τῶν θυσιῶν ὑμῶν; λέγει κύριος. πλήρης εἰμὶ ὁλοκαυτωμάτων κριῶν, καὶ στέαρ ἀρνῶν οὐ βούλομαι. ἐὰν προσφέρητέ μοι σεμίδαλιν, μάταιον· θυμίαμα βδέλυγμά μοι ἐστί. τὰς νεομηνίας ὑμῶν, καὶ τὰ σάββατα μισεῖ ἡ ψυχή μου. νηστείαν καὶ ἡμέραν μεγάλην οὐκ

D ἀνέχομαι. ὅταν ἐκτείνητε τὰς χεῖρας ὑμῶν πρός με, ἀποστρέψω τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀφ' ὑμῶν. ἔνι τῆς ὀργῆς ταύτης ἴσον; ὁ προφήτης τὸν οὐρανὸν καλεῖ, θρηνεῖ, ὀλοφύρεται, ὀδύρεται, λέγει αὐτοῖς οὐκ ἔνι τραῦμα, οὐκ ἔνι μώλωψ· ὁ θεὸς ὀργίζεται, οὐ δέχεται θυσίαν, οὐ νεομηνίαν, οὐ σάββατον, οὐ σεμίδαλιν, οὐκ εὐχήν, οὐκ ἔκτασιν χειρῶν. εἶδες ἕλκος; εἶδες νόσημα ἀνίατον, οὐχ ἑνός, οὐ δύο, οὐ δέκα, ἀλλὰ χιλιάδων; τί οὖν μετὰ ταῦτα; λούσασθε, καθαροὶ γένεσθε. μή ἐστιν ἁμαρτία ἀπόγνωσιν ἔχουσα;

A αὐτὸς λέγει ὁ θεὸς, οὐκ ἀκούω ὑμῶν· καὶ λέγει, λούσασθε. εἰς τί ἐκεῖνα λέγεις; εἰς ταῦτα ἀμφότερα χρήσιμα· ἐκεῖνα· ἵνα φοβήσωμαι, ταῦτα, ἵνα ἐπισπάσωμαι. Εἰ οὐκ ἀκούεις αὐτῶν, οὐκ ἔχουσιν ἐλπίδα σωτηρίας. εἰ οὐκ ἔχουσιν ἐλπίδα σωτηρίας, πῶς λέγεις, λούσασθε; ἀλλὰ πατήρ ἐστι φιλόστοργος, μόνος ἀγαθὸς, ὁ εὐσπλαγχνιζόμενος ὑπὲρ πατέρα. καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι πατήρ ἐστι, λέγει αὐτοῖς· τί ποιήσω Ἰούδα; οὐκ οἶδας τί ποιήσεις; οἶδα· ἀλλ' οὐ βούλομαι. ἀπαιτεῖ τῶν ἁμαρτημάτων ἡ φύσις, καὶ κατέχει τῆς φιλανθρωπίας τὸ μέγεθος. B τί σοι ποιήσω; φείσομαί σου; ἀλλὰ γίνῃ ῥαθυμότερος. ἀλλ' ἐπέλθω σοι; ἀλλ' οὐκ ἀνέχεται ἡ φιλανθρωπία. τί σοι ποιήσω; ὡς Σόδομα θήσομαί σε, καὶ ὡς Γόμοῤῥα καταστρέψω σε; ἐστράφη ἡ καρδία μου. ἀπαθὴς ἐμπαθῆ ἄνθρωπον μιμεῖται· μᾶλλον δὲ μητέρα φιλόστοργον. ἐστράφη, ὥσπερ ἂν εἴπῃ γυνὴ ἐπὶ παιδίου· ἐστράφη ἡ καρδία μου κατὰ τὴν μητέρα. ἀλλ' οὐκ ἠρκέσθη τῇ προτέρᾳ λέξει· ἀλλ' ἐταράχθην ἐν τῇ μεταμελείᾳ μου. θεὸς ταράττεται; ἄπαγε, μὴ γένοιτο· ἀτάραχον τὸ θεῖον. C ἀλλ' ὅπερ εἶπον, μιμεῖται τὰς λέξεις ἡμῶν. ἐστράφη ἡ καρδία μου, λούσασθε· καθαροὶ γίνεσθε. τί ὑπεσχόμην ὑμῖν; ὅτι τοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ μυρίων γέμοντας ἁμαρτημάτων, τὰ ἡλκωμένους λαβὼν ὁ θεὸς μετανοοῦντας οὕτω θεραπεύει, ὡς μὴ ἀφεῖναι αὐτοῖς ἴχνος ἁμαρτημάτων, ὡς μὴ ἀφεῖναι οὐλὴν, ὡς μὴ ἀφεῖναι ὑπόμνημα. λούσασθε· καθαροὶ γίνεσθε. ἀφέλετε τὰς πονηρίας ὑμῶν ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν. μάθετε καλὸν ποιεῖν, καὶ καλόν τι ἐπιτάττειν. κρίνατε ὀρφανὸν, καὶ δικαιώσατε χήραν. οὐδὲ βαρέα τὰ ἐπιτάγματα, D ἀλλὰ καὶ πρὸς ἃ ἡ φύσις ἐπίσταται, καὶ γυναικείῳ ἔλεος συμφέρει, καὶ δεῦτε καὶ διαλεχθῶμεν. ποιήσατε, καὶ τὸ λοιπὸν ἐγὼ προστίθημι, ὀλίγον μοι δότε, καὶ τὸ ὅλον ἐγὼ χαρίζομαι. δεῦτε. καὶ ποῦ ἀπέλθωμεν; πρὸς ἐμὲ, ὃν παρωξύνατε, ὃν παρωργίσατε, πρὸς ἐμὲ τὸν εἰπόντα· οὐκ ἀκούω ὑμῶν, ἵνα φοβηθέντες τὴν ἀπειλὴν, λύσητε τὴν ὀργήν. δεῦτε πρὸς τὸν οὐκ ἀκούοντα, ἵνα ἀκούσω.

A Ipſe dicit Deus, Non audio vos: idémque dicit, lauamini. Ad quem ſenſum illa prædicas? vt ex vtroque vtilitatem reportes. Illa intento, vt terreã: hæc infero, vt alliciam. Si non audis eos, nulla iam ipſis relinquitur conſequendæ ſalutis ſpes. Si fortè ſpem ſalutis à ſe proiecerunt, qua ratione dicis, lauamini? Atqui pater ipſe eſt amantiſſimus filiorum, ſolus bonus, præ quouis patre viſcera diffundẽs ſuæ exorabilis clementiæ. Vtque condiſcas eum eſſe patrem, dicit eis, quid faciã tibi Iuda? Nõ noſti quid facies? Noui, verùm nolo. Natiua habitudo peccatorũ pœnam vltricem B repoſcit: ſed diuinæ clementiæ magnitudo cohibet. Quid tibi faciam? Ignoſcámne tibi? ſed eò efficieris incogitãtior ac ſegnior. Adoriar te? ſed mea erga homines benignitas id nõ fert. Quid tibi faciam? Vt Sodomam ponã te, & vt Gomorrham te ſubuertã? Conuerſum eſt cor meum. Nulli obnoxius perturbationi hominem imitatur cõmotum affectibus, veriùs matrem repræſentat liberos deamantem. Conuerſum eſt, quaſi ſi dicat mulier de puero: Conuerſum eſt cor meum ſecundũ maternam C affectionẽ. Atqui non acquieuit priori dictioni. Sed turbatus ſum in mea pœnitentia. Deus turbatur? Abſit, auertat Deus. Turbari neutiquam poteſt numen illud. Sed quod iam dixi, imitatur loquutiones noſtras. Cõuerſum eſt cor meum, lauamini, mundi eſtote. Quid ſum vobis pollicitus? Quia peccatores, innumeris licet onerentur vlceribus peccatorum, modò eos malè cõmiſſorum pœniteat, Deus ad ſe retractos ſic curat ac medetur: vt nullam relinquat cicatricem, nullam recordationẽ ſinat reſidere. Lauamini, mundi eſtote. Au- D ferte malitias veſtras ab animabus veſtris. Diſcite quod bonũ eſt, facere, & ſuperaddere quãlibet exiguum, quod bonũ ſit. Cauſam pupilli iudicate, iuſtificate viduã. Mandata hæc grauia non ſunt: ſed ea ſunt ad quæ nouit promouere vel ipſe ductus naturæ. Proinde ſexui mulierũ accõmoda eſt miſericordia. Et venite & diſceptemus. Quiddã ipſi facite: & quod reliquũ fuerit, ipſe adijciam. Exiguũ aliquid mihi date: & ſolidam rei totius ſummam vobis impertiar gratuitò. Venite. Quónam abierimus? Ad me quem prouocaſtis, quem ira exaſperaſtis. Ad me qui dixi, non audio vos: vt interminatione hac perterriti cõmotam indignationem dirimatis. Venite ad eum qui dixit ſe non auditurum, vt audiam.

[Marginal notes: Amenti ſubaudi ἀλλ' ἢ ὑπομονήν. — Oſee 11. — pro ἐπιτάττειν lege ἐπιδεῖξαι.]

Et quid facis? Nullum peccati veſtigium reliquum facio, non vllum ſino reſidere vel indicium vel cicatricem. Venite, diſceptemus: dicit Dominus. Et ait, Si fuerint peccata, vt coccinum, quaſi niuem dealbabo. Numcubi apparet cicatrix? numcubi ruga etiam cum colore expiationis conſpicitur? Numcubi nigricans color? numcubi remanet vlla labes. Et quonam pacto fient iſta? num & aliæ promiſſiones? Os ſiquidem Domini loquutum eſt. Non amplitudinem modò vidiſti promiſſorum, ſed & eius majeſtatem qui dono hæc elargitus eſt. Deo enim nihil non
Iob 14. poſſibile: vt qui à ſorde reddere poteſt mundum. Hunc igitur quum audierimus, & nouerimus, quàm operatoria ſit & efficax pœnitentiæ medela, gloriam ſurſum ei tranſmittamus. Ipſius enim eſt gloria & imperium in ſeculum, Amen.

A καὶ τί ποιεῖς; ὅτι οὐκ ἀφίημι ἴχνος, οὐκ ἀφίημι στίγμα, οὐκ ἀφίημι οὐλήν. δεῦτε διαλεχθῶμεν λέγει κύριος. καί φησιν· ἐὰν ὦσιν αἱ ἁμαρτίαι ὡς φοινικοῦν, ὡς χιόνα λευκανῶ. μήπου οὐλή; μήπου ῥυτὶς, καὶ μετὰ τοῦ χρώματος τῆς καθαρότητος; καὶ ἐὰν ὦσιν ὡς κόκκινον, ὡς ἔριον λευκανῶ· μήπου μελανία; μήπου σπίλος; καὶ πῶς γίνεται ταῦτα; μὴ ἄλλαι ἐπαγγελίαι; τὸ γὰρ στόμα τοῦ κυρίου ἐλάλησε ταῦτα. οὐ μόνον τὸ μέγεθος εἶδες τῶν ἐπαγγελθέντων, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ δεδωρηκότος. τῷ γὰρ θεῷ πάντα δυνατὰ τῷ δυναμένῳ ποιῆσαι καθαρὸν ἀπὸ ῥύπου. τούτων τοίνυν ἀκούσαντες, καὶ τῆς μετανοίας τὸ φάρμακον εἰδότες, δόξαν αὐτῷ ἀναπέμψωμεν. ὅτι αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τὸν αἰῶνα. ἀμήν.

A

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝτινουπόλεως τοῦ Χρυσοστόμου λόγος.

ΟΤΙ ΤΟΝ ΕΑΥΤΟΝ ΜΗ ἀδικοῦντα, οὐδεὶς παραβλάψαι δύναται.

B

ΟΙΔΑ μὲν, ὅτι τοῖς παχυτέροις, καὶ περὶ τὰ παρόντα κεχηνόσι, καὶ τῇ γῇ προσηλωμένοις, καὶ αἰσθηταῖς μὲν δουλεύουσιν ἡδοναῖς, τῶν δὲ νοερῶν οὐ σφόδρα ἀντεχομένοις, καινός τις καὶ παράδοξος ὁ λόγος εἶναι δόξει· καὶ γελάσονται δαψιλὲς, καὶ καταγνώσονται ἡμῶν, ὡς ἀπίθανα λεγόντων, ἐκ προοιμίων τῆς ὑποσχέσεως. C οὐ μὴν διὰ τοῦτο ἀποστησόμεθα τῆς ἐπαγγελίας· ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο μάλιστα, ἐπὶ τὰς ἀποδείξεις, ὧν ὑπεσχόμεθα, μετὰ πολλῆς βαδιούμεθα τῆς σπουδῆς. ἂν γὰρ βουληθῶσιν οἱ οὕτω διακείμενοι μὴ θορυβεῖν μηδὲ ταράττειν, ἀλλὰ ἀναμένειν τοῦ λόγου τὸ τέλος, εὖ οἶδ' ὅτι μεθ' ἡμῶν στήσονται, καὶ ἑαυτῶν καταγνώσονται, ὡς τὸν ἔμπροσθεν ἠπατημένοι χρόνον· καὶ παλινῳδίαν ᾄσονται, καὶ ἀπολογήσονται, καὶ συγγνώμην αἰτήσονται, ὑπὲρ ὧν οὐκ ὀρθὴν περὶ τῶν πραγμάτων εἶχον τὴν ψῆφον, καὶ χάριν ἡμῖν εἴσονται πολλὴν, ὥσπερ οἱ κάμνοντες τοῖς ἰατροῖς, D ἐπειδὰν τῶν νοσημάτων ἀπαλλαγῶσι, τῶν τὸ σῶμα πολιορκούντων αὐτοῖς. μὴ γάρ μοι τὴν νῦν κατέχουσάν σε παρὰ σοὶ κρίσιν λέγε, ἀλλ' ἀναμείνας καὶ τῶν λόγων τῶν ἡμετέρων τοὺς ἀγῶνας, καὶ τότε δυνήσῃ τὴν ψῆφον ἀδέκαστον ἐξενεγκεῖν, οὐδὲν ἐξ ἀγνοίας εἰς τὸ τἀληθῆ κρίνειν παραβλαπτόμενος. ἐπεὶ καὶ οἱ ἐπὶ τῶν βιωτικῶν τούτων πραγμάτων καθήμενοι δικασταὶ, οὐκ ἀνέχονται, κἂν σφοδρῶς ῥέοντα ἴδωσι τὸν πρότερον ῥήτορα, καὶ πάντα ἐπικλύζοντα τῇ γλώττῃ, μὴ καὶ τὰ θατέρου μετὰ μακροθυμίας ἀκούσαντες τοῦ πρὸς αὐτὸν ἱστα-

Sancti patris noſtri

IOANNIS CHRYSOSTOMI ARCHIEpiſcopi Conſtantinopolitani, Liber.

Quòd qui ſeiſum non lædit, nemo lædere poßit. Interprete docto quodam Viro è Societate Ieſu.

SCIO fore, vt craſſioribus, quique præſẽtibus rebus inhiant, ac terræ ſunt affixi, & ſenſuum voluptatibus ſeruiunt, ſpiritualibus nõ admodum dediti, noua hæc, admirabiliſque videatur oratio; ac nos vbertim rideant, & contemnant, vt qui ab ini- C tio promiſſionis minimè veriſimilia dicamus. Verùm non ideo nos à pollicatione deſiſtemus, quin etiam hanc ipſam maximè ob cauſam ad comprobanda ea quæ promiſimus, magno ſtudio aggrediemur. Si enim voluerint, qui ita ſunt affecti, non tumultuari neque obturbare, ſed finem orationis expectare; à nobis, ſat ſcio, ſtabunt, ſeſeque prioris erroris condemnabunt, palinodiam canent, veniam cum excuſatione petent, eò quòd non veram de rebus tenuerint ſententiam; magnámque nobis gratiam habebunt, vt D medicis ægri, è morbis, quibus eorum corpus velut obſeſſum fuerat, recreati. Ne enim mihi quæ te nunc tenet, profer ſententiam, ſed expecta etiam noſtræ orationis contentionem & conatus, ac tum poteris, ignorantia verum iudicium non impediẽte, ſyncerè ferre ſententiam. Nam & ſecularium rerum iſtarum iudices, etiãſi videant eum qui prius dicit, oratorẽ concitato eloquentiæ flumine omnia inundantem, non ſuſtinent niſi etiam aduerſarij reſponſionibus cum longanimitate auditis,

pronunciare ſententiam: ſed etiamſi prior iuſtiſſimam cauſſam habere videatur, integras aures etiam alteri reſeruant. Siquidem hæc quoque iudicum virtus eſt, vt vtriuſque partis cauſſa quàm accuratiſſimè cognita, tum demum ipſi ſuum interponant iudicium. Quoniam igitur etiam nunc velut Rhetoris cuiuſdam loco eſt illa multorum communis & anticipata opinio, quæ longo tempore in animis multitudinis radicata, hæc per totum terrarum orbem declamat, omnia ſurſum deorſum verſa eſſe, in magnam confuſionem genus humanum incidiſſe, in dies iniurias, calumnias, vim, damna afferri, imbecillis à potentibus, pauperibus ab opulentis; & vt fluctus maris numerari non poſſunt, ita nec multitudinem eorum, qui inſidijs petuntur, damnis afficiuntur, malè mulctantur: ac neque legum correctione, neque iudiciorum metu, neque vlla re alia hanc extingui peſtem ac morbum, ſed malum quotidie augeri, vbique eſſe gemitus, lamẽta, lacrymas eorum, qui iniurias accipiunt: iudices ipſos quibus huiuſcemodi rerum emẽdatio mandata eſt, tempeſtatem intendere, morbum infligere: hinc autem multi ex inſipientioribus ac infelicioribus, nouo quodã furore correpti, Dei prouidentiam incuſant, cùm vident moderatum ac probum ſæpe trahi, laniari, præfocari, audacem, improbum, infamem, & ex infamibus ortum diteſcere, potentiam nanciſci, ac melioribus ſe infinita mala inferre, atque hæc in ciuitatibus, in agris, in ſolitudinibus, terra marique perpetrari: neceſſariò à nobis hæc inſtituitur oratio, quæ ſupra dicta refutet, & certamen ineat, nouum id quidem (vt initio dixi) & inopinatum, ſed vtile, iuſtum, & auditoribus auſcultandi obtemperandique cupidis conducibile. Profitetur enim ſe oſtenſuram, ſed ne tumultuamini, neminem eorum, qui damno ab alio aliquo afficiuntur, ſed à ſeipſo. Vt autem dilucidior exiſtat oratio, agè primùm inquiramus, quid ſit dãnum, & in quarum rerum materia verſari ſoleat; & quid tandem ſit humana virtus, quidque eam lædat; quid item videatur lædere, nec tamen lædat.

Iudex vtrã que partem audire debet.

A μένη, τὴν ψῆφον ἐνεγκεῖν· ἀλλὰ καὶ μυριάκις ὁ πρότερος δοκῇ δίκαια λέγειν, ἀνέπαφον τὴν ἀκοὴν καὶ τῷ δευτέρῳ τηροῦσιν. ἐπειδὴ γὰρ καὶ αὕτη δικαστῶν ἐστὶν ἀρετή, τὰ παρ' ἑκατέρων μαθόντας μετὰ ἀκριβείας ἁπάσης, τότε τὰ παρ' ἑαυτῶν ἐπάγειν. ἐπεὶ οὖν καὶ νῦν αὐτὴ ῥήτορός τινος, ἡ κοινὴ τῶν πολλῶν πρόληψις, καὶ ἐν τῷ μακρῷ χρόνῳ ῥιζωθεῖσα παρὰ ταῖς τῶν πολλῶν διανοίαις, ταῦτα κατὰ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν ῥητορεύει λέγουσα, πάντα φησὶν ἄνω καὶ κάτω γέγονε, πολλῆς συγχύσεως τὸ τῶν ἀνθρώπων ἐμπέπλησται γένος, καὶ πολλοὶ καθ' ἑκάστην B ἡμέραν οἱ ἀδικούμενοι, οἱ ἐπηρεαζόμενοι, οἱ βιαζόμενοι, οἱ βλαπτόμενοι, οἱ ἀσθενεῖς παρὰ τῶν δυνατωτέρων, οἱ πένητες παρὰ τῶν πλουσίων· καὶ ὥσπερ τὰ κύματα τῆς θαλάσσης οὐκ ἔστιν ἀριθμεῖν· οὕτως οὐδὲ τὸ πλῆθος τῶν ἐπιβουλευομένων, τῶν ἐπηρεαζομένων, τῶν κακῶς πασχόντων· καὶ οὔτε νόμων διόρθωσις, οὔτε δικαστηρίων φόβος, οὔτε ἄλλο οὐδὲν τὸν λοιμὸν τοῦτον ἔστησε καὶ τὴν νόσον, ἀλλὰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν αὐξάνεται τὸ κακόν, καὶ οἰμωγαὶ πανταχοῦ, καὶ θρῆνοι, καὶ δάκρυα τῶν ἀδικουμένων. καὶ οἱ ταχθέντες τὰ τοι- C αῦτα διορθοῦν δικασταί, αὐτοὶ τὸν χειμῶνα ἐπιτείνουσι, καὶ τὴν νόσον ἐπιτρίβουσι· πολλοὶ δὲ ἐντεῦθεν τῶν ἀνοητοτέρων καὶ ἀθλιωτέρων, καινήν τινα μεμηνότες μανίαν, τῆς τοῦ θεοῦ κατηγοροῦσι προνοίας ὁρῶντες, τὸν μὲν ἐπιεικῆ πολλάκις ἑλκόμενον, σπαραττόμενον, ἀγχόμενον· τὸν δὲ θρασὺν, καὶ ἰταμὸν, καὶ ἄτιμον, καὶ ἐξ ἀτίμων πλουτοῦντα, καὶ δυναστείαν περιβεβλημένον, φοβερὸν τοῖς πολλοῖς γινόμενον, καὶ μυρία προστριβόμενον τοῖς ἐπιεικεστέροις δεινά, καὶ ταῦτα ἐν πόλεσι καὶ ἐν χώραις, καὶ ἐν ἐρημίαις, καὶ ἐν γῇ καὶ ἐν θαλάττῃ τολ- D μώμενα· ἀναγκαίως ἡμῖν ὁ λόγος οὗτος εἰσέρχεται, ἀπεναντίας τοῖς εἰρημένοις ἱστάμενος, καὶ ἀγῶνα ἀγωνιζόμενος, καινὸν μὲν (ὅπερ ἀρχόμενος εἶπον) καὶ παράδοξον, χρήσιμον δὲ καὶ ἀληθῆ, καὶ τοῖς βουλομένοις προσέχειν καὶ πείθεσθαι λυσιτελῆ· καὶ γὰρ ἐπαγγέλλεται δεῖξαι (ἀλλὰ μὴ θορυβεῖσθε) οὐδένα τῶν ἀδικουμένων παρ' ἑτέρου τινὸς ἀδικούμενον, ἀλλὰ παρ' ἑαυτοῦ τοῦτο πάσχοντα. Ἵνα δὲ σαφέστερος ὁ λόγος γένηται, φέρε πρότερον ἐξετάσωμεν τί ἐστιν ἀδικία, καὶ περὶ ποίαν πραγμάτων ὕλην συνίστασθαι πέφυκε· καὶ τί ποτέ ἐστιν ἀνθρωπίνη ἀρετή, καὶ τί τὸ λυμαινόμενον ταύτην· καὶ τί ποτε δοκεῖ μὲν λυμαίνεσθαι, οὐ λυμαίνεται δέ.

Digitized by Google

δεῖ, (δεῖ γὰρ ἐκ παραδειγμάτων ἐντελῆ ποιῆσαι τὸν λόγον) ἕκαστον τῶν πραγμάτων ἐν ἔχει τὸ λυμαινόμενον· ὁ σίδηρος τὸν ἰὸν, τὸν σῆτα τὸ ἔριον, προβάτων ἀγέλαι τοὺς λύκους. καὶ οἴνου μὲν ἀρετὴν βλάπτει, τὸ παρατραπῆναι καὶ εἰς ὀξίνην καταπεσεῖν· μέλιτος δὲ τὸ τὴν σύμφυτον ἀπολέσαι γλυκύτητα, καὶ εἰς πικρὸν κατενεχθῆναι χυμόν. λυμαίνεται δὲ καὶ λήιον κόμαις ἐρυσίβη καὶ αὐχμός. καὶ ἀμπέλων καρπῷ καὶ φύλλοις καὶ κλήμασι τὸ πονηρὸν τῶν ἀκρίδων στρατόπεδον, καὶ ἑτέροις δένδρεσιν ἡ κάμπη, καὶ σώμασι δὲ ἀλόγοις ποικίλα νοσήματα. καὶ (ἵνα μὴ πάντα ἐπεξιόντες μακρὸν ποιήσωμεν τὸν λόγον) καὶ τῇ σαρκὶ δὲ τῇ ἡμετέρᾳ καὶ πυρετοὶ, καὶ παρέσεις, καὶ ἑτέρων νοσημάτων ἑσμός. ὥσπερ οὖν τούτων ἕκαστον ἔχει τὸ λυμαινόμενον αὐτοῦ τὴν ἀρετὴν, φέρε σκοπήσωμεν τί καὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων παραβλάπτει γένος, καὶ τί ποτ' ἐστὶ τὸ λυμαινόμενον ἀνθρώπου ἀρετήν. οἱ μὲν οὖν πολλοὶ ἕτερα τινὰ ἄλλα νομίζουσι. δεῖ γὰρ καὶ τὰς πεπλανημένας δόξας εἰπεῖν, καὶ ἀνελόντας αὐτὰς, οὕτω τὸ ὄντως λυμαινόμενον ἡμῶν ταῖς ἀρεταῖς εἰς μέσον ἀγαγεῖν, καὶ δεῖξαι σαφῶς, ὅτι ταύτην ἡμᾶς οὐδεὶς δυνήσεται ἂν ἀδικῆσαι τὴν ἀδικίαν, οὐδὲ λυμήνασθαι τὴν λύμην, εἰ μὴ αὐτοὶ ἑαυτοὺς προδοίημεν. Οἱ μὲν οὖν πολλοὶ πεπλανημένας ἔχοντες δόξας, ἕτερα νομίζουσιν εἶναι τὰ λυμαινόμενα ἡμῶν τὴν ἀρετὴν, οἱ μὲν πενίαν, οἱ δὲ νόσον σώματος, οἱ δὲ τὴν ἐν χρήμασι ζημίαν, ἕτεροι συκοφαντίαν, ἄλλοι θάνατον, καὶ ταῦτα ἀποδυρόμενοι καὶ θρηνοῦντες διατελοῦσι. καὶ τοὺς πάσχοντας ἐλεοῦντες καὶ δακρύοντες καὶ ἐκπληττόμενοι πρὸς ἀλλήλους λέγουσιν, οἷα πέπονθεν ὁ δεῖνα; ἀθρόον ἀφῃρέθη τῆς οὐσίας ἁπάσης. ἕτερος περὶ ἑτέρου πάλιν· ὁ δεῖνα δὲ ἀρρωστίᾳ χαλεπῇ περιπεσὼν ἀπέγνωσται παρὰ τῶν πρὸς αὐτὸν εἰσιόντων ἰατρῶν. καὶ ὁ μὲν τοὺς τὸ δεσμωτήριον οἰκοῦντας, ὁ δὲ τοὺς τῆς πατρίδος ἐκπεσόντας, καὶ πρὸς τὴν ὑπερορίαν μετοικισθέντας, ἄλλος τοὺς ἐλευθερίας ἐκπεπτωκότας, ἕτερος τοὺς ὑπὸ πολεμίων ἁρπαγέντας, καὶ γενομένους αἰχμαλώτους, ἕτερος τὸν καταποντισθέντα, ἢ καέντα, ἄλλος τὸν ὑπὸ οἰκίας καταχωσθέντα, θρηνοῦσι, καὶ ὀλοφύρονται)· τοὺς δὲ ἐν πονηρίᾳ ζῶντας οὐδείς. ἀλλ' ὃ πάντων ἐστὶ χαλεπώτερον, πολλάκις αὐτοὺς καὶ μακαρίζουσιν, ὃ καὶ πάντων αἴτιον ἐστὶ τῶν κακῶν. Φέρε οὖν (ἀλλ' ὅπερ ἐξ ἀρχῆς παρεκάλεσα, μὴ θορυβεῖτε)

A Exempli cauſſa (exemplis enim oratio
perficienda eſt) ſingulæ res à ſingulis
læduntur, ferrum à rubigine, lana
à tinea, ouium greges à lupis. Ac
vini quidem vis labefactatur, cùm
id deprauatur, & in vappam commutatur,
mellis verò, cùm ingenitam
amittit dulcedinem, & in amarum
liquorem conuertitur. Triticearum
frugum herbis obeſt erugo,
& ſiccitas, vitium fructui, pampinis
& palmitibus malus locuſtarum
exercitus: alijs arboribus eruca, corporibus
item rationis expertibus varij
B morbi: ac ne ſingulis percenſendis
longum faciamus, corpori quoque
noſtro & febres, & ſiderationes, aliique
morbi plurimi. Quemadmodum
ergo hæc ſingula habent, à quo virtus
eorum violetur, agè videamus
quid etiam hominum generi noceat,
& quid tandem ſit, quod hominis
virtutum violet. Vulgus quidem alia
quædam eam violare opinatur. Nam
etiam falſæ opiniones recitandæ ſunt,
iiſque confutatis vera noſtrarum virtutum
corruptela in medium profe-
C renda, & perſpicuè oſtendendum,
id detrimentum, aut id damnum à
nemine nobis dari poſſe, niſi noſmet
ipſi prodamus. Vulgus ergo prauis
imbutum opinionibus diuerſa exiſtimat
noſtræ virtuti nocere, alij paupertatem,
alij corporis morbum, alij
pecuniæ iacturam, alij calumniam,
alij mortem, atque hæc perpetuò lamentantur
ac deplorant: & eos, quibus
illa contigerunt, miſerantes, &
flentes, & obſtupefacti dicunt inter
ſe: Qualia perpeſſus eſt ille? repente
omnibus fortunis euerſus eſt.
Alius de alio viciſſim: At ille in gra-
D uem morbum incidit, & à medicis,
qui ad eum accedebant, deſperatus
eſt. Iam alius carceris incolas, alius
patria pulſos, & in exilium relegatos;
hic libertate exutos, ille ab hoſtibus
in captiuitatem abreptos; iſte
ſubmerſum, aut combuſtum, alius ruina
domus oppreſſum luget ac deflet:
at improbè viuentes nemo: ſed quod
omnibus eſt grauius, eos ſæpe quoque
beatos prædicant, quæ etiam omnium
malorum cauſſa eſt. Agè igitur (ſed
vt principio rogaui, ne tumultuamini)

Quid hominum virtutem violet, inquirit.

CAP. II.

oſtendamus nihil eorum quæ diximus, nocere ſobrio homini. neque virtutem eius labefactare poſſe. Quid enim, dic mihi, omnibus opibus ſpoliato, aut à calumniatoribus, ſiue illum à prædonibus, aut etiam improbis ſeruis exuto omnibus facultatibus ſuis, hoc damnum obfuit, quoad virtutem hominis? ſed potius, ſi ita videtur, primùm deſcribamus virtutem hominis, quidnam ea tandem ſit, vbi prius ad alias res orationem conuertimus, vt eam multitudini ad intelligendum faciliorem & dilucidiorem efficiamus. Quid ergo eſt virtus equi? nunquid aureum habere frenũ, & huiuſcemodi cingula, ſtragulorum vincula ex ſericis filis contexta, tapetas variatos auróque intertextos, phaleras gemmis diſtinctas, comas aureis funiculis complicatas: an verò curſu eſſe velocem, cruribus bene firmis, numeroſè incedere, & vngulas habere generoſo equo dignas; fortitudine præditum eſſe, longis itineribus ac bellis idonea; poſſe & in acie magno animo & facta fuga equitem incolumem conſeruare? an non perſpicuum eſt, his, non illis equi virtutem contineri? Aſinorum verò & multorum quam virtutem eſſe diceres? an non, poſſe onera commodè geſtare, itinera facilè conficere, habere pedes, qui firmitate ſaxa imitentur? Num ea, quibus extrinſecus circumdati ſunt aliquid ad virtutem ipſorum proprium conferre dicemus? nequaquam. Vineam deinde quam admirabimur? folijs comatam & palmitibus, an fructu onuſtam? Quam etiam oliuæ virtutem eſſe dicimus? cùm magnos habet ramos, & multam foliorum comam, an cùm ſuum fructum vberem & in omnes partes diſperſum oſtentat? ſic igitur etiam in hominibus faciamus. Diſcernamus virtute hominis, idque ſolum damnum exiſtimemus, quod illam violet. Quid igitur eſt virtus hominis? non pecuniæ, vt paupertatem metuas; nec ſanitas corporis, vt timeas morbũ; non multitudinis opinio, vt ſuſpectã habeas exiſtimationem malam, nec vita per ſe ſola ſine adiectione, certoq. propoſito fine, vt mors tibi formidabilis exiſtat; nec libertas, vt ſeruitutem fugias, ſed veræ doctrinæ diligens ſtudiũ, & vitæ honeſtas. Hæc verò nec

Quid ſit virtus hominis, & quid eã lædere poſſit.

A δείξωμεν, ὡς οὐδὲν τῶν εἰρημένων ἀδικεῖ τὸν νήφοντα ἄνθρωπον, οὐδὲ τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ λυμήνασθαι δύναιτ᾽ ἄν. τί γὰρ εἰπέ μοι τὸν τὰ αὐτοῦ πάντα ἀπολωλεκότα, ἢ παρὰ συκοφαντῶν, ἢ παρὰ λῃστῶν, ἢ καὶ οἰκετῶν κακούργων ἀφαιρεθέντα τὰ ὄντα, ἔβλαψεν αὕτη ἡ ζημία εἰς ἀρετὴν τοῦ ἀνθρώπου; μᾶλλον δέ, εἰ δοκεῖ, πρότερον ὑπογράφωμεν, τί ποτέ ἐστιν ἀνθρώπου ἀρετή· ἐν ἑτέραις οὐσίαις πρότερον τὸν λόγον γυμνάσαντες, ὥστε εὐμαθέστερον αὐτὸν ποιῆσαι καὶ σαφέστερον τοῖς πολλοῖς. τί ποτ᾽ οὖν ἐστιν ἵππου ἀρετή; ἆρα τὸ B χρυσοῦν ἔχειν χαλινόν, καὶ τελαμῶνας τοιούτους, καὶ στρωμάτων δεσμοὺς ἐκ σηρικῶν νημάτων συγκειμένους, καὶ τάπητας ποικίλους καὶ χρυσοπάστους, καὶ φάλαρα λιθοκόλλητα, καὶ πλοκάμους χρυσοῖς σχοινίοις συμπεπλεγμένους; ἢ τὸ δρομικὸν εἶναι καὶ εὔσκελῆ, καὶ βαδίζειν εὔρυθμα, καὶ ὁπλὰς ἔχειν ἵππῳ πρεπούσας γενναίῳ, καὶ ἀνδρείαν κεκτῆσθαι τὴν ἐν ἀποδημίαις μακραῖς, τὴν ἐν πολέμοις ἁρμόζουσαν, καὶ δύνασθαι καὶ ἐν παρατάξει μετὰ πολλοῦ φανῆναι τοῦ παραστήματος, καὶ τροπῆς γινομένης σώζειν τὸν ἀναβάτην; οὐκ εὔδηλον ὅτι ταῦτα ἵππου ἀρετή, οὐκ ἐκεῖνα; τί δὲ ὄνων καὶ ἡ- C μιόνων, ποίαν φαίης ἀρετὴν εἶναι; οὐ τὸ δύνασθαι μετ᾽ εὐκολίας ἀχθοφορεῖν, καὶ ῥᾳδίως τὰς ὁδοὺς διανύειν, καὶ πόδας ἔχειν στερρότητι πέτρας μιμουμένους; μὴ τὰ ἔξωθεν αὐτοῖς περικείμενα συντελεῖν τι πρὸς τὴν οἰκείαν ἀρετὴν αὐτῶν φήσομεν; οὐδαμῶς. ἄμπελον δὲ ποίαν θαυμασόμεθα; τὴν τοῖς φύλλοις κομῶσαν καὶ τοῖς κλήμασιν, ἢ τὴν τῷ καρπῷ βεβριθυῖαν; ποίαν δὲ ἀρετὴν ἐλαίας εἶναι φαμέν; ὅταν μεγάλους ἔχῃ τοὺς κλάδους, καὶ πολλὴν τὴν ἀπὸ τῶν φύλλων κόμην, ἢ ὅταν τὸν οἰκεῖον καρπὸν δαψιλῆ καὶ D πανταχοῦ διεσπαρμένον ἐμφαίνῃ; οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων ποιῶμεν. διευκρινήσωμεν τὴν ἀρετὴν τὴν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ βλάβην εἶναι ἐκείνην νομίσωμεν μόνην, τὴν αὐτῇ λυμαινομένην. τί οὖν ἐστιν ἀρετὴ ἀνθρώπου; οὐ χρήματα, ἵνα πενίαν δείσῃς· οὐδὲ ὑγίεια σώματος, ἵνα φοβηθῇς νόσον· οὐδὲ ἡ τῶν πολλῶν ὑπόληψις, ἵνα ὑπίδῃς δόξαν πονηράν· οὐδὲ τὸ ζῆν ἁπλῶς καὶ εἰκῆ, ἵνα φοβερός σοι γένηται ὁ θάνατος· οὐδὲ ἐλευθερία, ἵνα δουλείαν φύγῃς· ἀλλ᾽ ἡ τῶν ἀληθῶν δογμάτων ἀκρίβεια καὶ ἡ κατὰ τὸν βίον ὀρθότης. ταῦτα δὲ οὐδὲ

αὐτὸς ὁ διάβολος ἀποσυλῆσαι δυνήσεται, ἐὰν ὁ κεκτημένος αὐτὰ μετὰ τῆς προσηκούσης ἀκριβείας διαφυλάττῃ. καὶ τοῦτο καὶ ὁ πονηρότατος καὶ ἄγριος δαίμων ἐκεῖνος οἶδε. διὰ γάρ τοι τοῦτο καὶ τὴν οὐσίαν ἐσύλα τοῦ Ἰώβ, οὐχ ἵνα πένητα ποιήσῃ, ἀλλ' ἵνα βλάσφημόν τι ῥῆμα ἐκβαλεῖν βιάσηται, καὶ τὸ σῶμα κατέτεινεν, οὐχ ἵνα ἀῤῥωστίᾳ περιβάλῃ, ἀλλ' ἵνα ὑποσκελίσῃ τὴν κατὰ ψυχὴν ἀρετήν. ἀλλ' ὅμως πάντα αὐτοῦ κινήσας τὰ μηχανήματα, καὶ πένητα αὐτὸν πλουτοῦντα ποιήσας, τοῦτο δὴ τὸ πάντων ἡμῖν φρικωδέστατον εἶναι δοκοῦν, ἀντὶ πολύπαιδος ἄπαιδα, καὶ καταξαίνας αὐτοῦ τὸ σῶμα ἅπαν, τῶν ἐν δικαστηρίοις δημίων χαλεπώτερον (οὐ γὰρ οὕτω διορύττουσιν οἱ ἐκείνων ὄνυχες τὰς πλευρὰς τῶν ἐμπιπτόντων αὐτοῖς, ὡς κατέξαιναν αὐτοῦ τὴν σάρκα τῶν σκωλήκων τὰ στόματα) καὶ πονηρὰν αὐτῷ περιθεὶς δόξαν (οἱ γὰρ φίλοι αὐτῷ παρόντες ἔλεγον· οὐκ ἄξια ὧν ἡμάρτηκας μεμαστίγωσαι· καὶ πολλοὺς ἔτεινον κατ' αὐτοῦ κατηγορίας λόγους) καὶ οὐχὶ τῆς πόλεως ἐκβαλὼν μόνον, οὐδὲ τῆς οἰκίας, καὶ εἰς ἄλλην μεταστήσας πόλιν, ἀλλὰ τὴν κοπρίαν, καὶ οἰκίαν αὐτῷ καὶ πόλιν καταστήσας, οὐ μόνον οὐδὲν αὐτὸν ἐλυμήνατο, ἀλλὰ καὶ λαμπρότερον δι' ὧν ἐπεβούλευσεν, ἀπέφηνε. ὁ δὲ οὐ μόνον τι τῶν ὄντων οὐκ ἀφείλετο (καί τοι τοσαῦτα ἀφελόμενος) ἀλλὰ καὶ μείζονα αὐτῷ τὸν πλοῦτον τῆς ἀρετῆς εἰργάσατο. καὶ γὰρ πλείονος μετὰ ταῦτα ἀπήλαυσε παῤῥησίας, ἅτε καὶ σφοδρότερον ἀγωνισάμενος ἀγῶνα. εἰ γὰρ ὁ τοσαῦτα παθὼν οὐδὲν ἠδίκηται, καὶ παθὼν οὐ παρὰ ἀνθρώπου, ἀλλὰ παρὰ τοῦ πάντων ἀνθρώπων πονηροτέρου δαίμονος, τίς ἕξει λοιπὸν ἀπολογίαν τῶν λεγόντων, ὅτι ὁ δεῖνά με ἠδίκησε καὶ παρέβλαψεν; εἰ γὰρ ὁ διάβολος ὁ τοσαύτης γέμων κακίας, πάντα αὐτοῦ κινήσας τὰ ὄργανα, καὶ πάντα ἀφεὶς τὰ βέλη, καὶ ὅσα ἦν ἐν ἀνθρώποις κακὰ, μετὰ πολλῆς τῆς ὑπερβολῆς, καὶ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ δικαίου καὶ εἰς τὸ σῶμα κενώσας, οὐδὲν τὸν ἄνδρα ἠδίκησεν, ἀλλ' ὅπερ ἔφην καὶ μᾶλλον ὠφέλησε· πῶς δυνήσονταί τινες τὸν δεῖνα, καὶ τὸν δεῖνα αἰτιάσασθαι, ὡς παρ' αὐτῶν, ἀλλ' οὐχ ὡς οἴκοθεν ἠδικημένοι; Τί οὖν φησι, τὸν Ἀδὰμ οὐκ ἠδίκησε, καὶ ὑπεσκέλισε, καὶ ἐξέβαλε τοῦ παραδείσου; οὐχ ἐκεῖνος, ἀλλ' ἡ τοῦ ἀδικηθέντος ῥᾳθυμία, καὶ τὸ μὴ νήφειν, μηδὲ ἐγρηγορέναι. ὁ γὰρ τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα προσαγαγὼν μη-

A ipſe diabolus poterit eripere, ſi poſſeſſor ea, qua par eſt, cura cuſtodiat: idque nequiſſimus & truculentus ille dæmon nouit. Hanc enim ob cauſſam etiam Iob bonis ſpoliauit, non vt eum pauperem redderet, ſed vt maledicum aduerſus Deum aliquod verbum efferre cogeret: & corpus concîdit, non vt in morbum conijceret, ſed vt animæ virtutem labefactaret. Sed tamen cùm omnes ſuas machinas admouiſſet, & ex diuite pauperem effeciſſet, id quod nobis omnium maximè horribile videtur, ex multo-

Exemplo Iobi oſtēdit, in quo nocentibus.

B rum liberûm patre orbum, totum eius corpus grauius laceraſſet, quàm carnifices in prætorijs (neque enim illorum vngulæ ita perfodiunt eorum, qui in manus ipſorum incidunt, latera, vt eius carnem vermes lacerārunt) malam ei exiſtimationem conciliaſſet (amici enim, qui ei aderant, Non dignas, aiebant, peccatis tuis pœnas dediſti, multiſque verbis eum accuſabant) nec vrbe exactum aut domo in aliam ciuitatem tantùm tranſtuliſſet, ſed ſterquilinium ei & domus & vrbis loco eſſe feciſſet; non modò

C non nocuit, ſed etiam illuſtriorem per inſidias reddidit. Neque tantum quicquam de bonis nō abſtulit (quanquam tot tantáque abſtuliſſet) ſed etiam maiores ei diuitias virtutis comparauit. Etenim maiore deinceps fruebatur fiducia, quippe difficiliori quoque certamine perfunctus. Quòd ſi is, qui tanta perpeſſus eſt, detrimenti nihil accepit, ac perpeſſus non ab homine, ſed à dæmone omnibus hominibus nequiore: quid excuſationis deinceps habebit quiſquam eorum, qui dictitant: Ille mihi dam-

D num aut detrimentum attulit? ſi enim diabolus tanta refertus improbitate, omnibus inſtrumentis adhibitis, omnibus miſſis telis, omnibus malis, quæ in hominibus erant, magno cum exceſſu & in familiam iuſti illius, & in corpus congeſtis, nihil viro obfuit, ſed, vt dixi, potius etiam profuit: qui poterūt quidam hunc aut illū accuſare, quaſi alter ab altero, ac non potius à ſemetipſis damno affecti? Quid ergo, dicet aliquis, Adamum non læſit ac ſupplantauit, & paradiſo eiecit? non ille, ſed læſi ignauia, nō ſobrij, nec vigilantis. Nam qui talibus ac tantis allatis machinis

CAP. III.

Adami exemplo idipſum probat.

Iob deturbare nequiuit: quomodo A minoribus ſuperaſſet Adamum, niſi is per ſuam ignauiam ſemet ipſe dedidiſſet? Quid igitur? qui à calumniatoribus circumuentus & publicatis bonis proſcriptus eſt, an is non damnum accepit omnibus facultatibus ſpoliatus, amiſſo patrimonio, colluctans cum extrema paupertate? non damnum accepit, ſed lucrum, ſi ſobrius eſt. Quid enim, quæſo, id obfuit Apoſtolis? nónne cum fame, ſiti, nuditate continenter luctabantur? & ob hoc ipſum proinde etiam admodum illuſtres erant & clari, magnúmq. B à Deo auxilium impetrârũt. Quid Lazaro morbus, vlcera, paupertas, ſolitudo eorũ, qui aſſiſterent, obfuit? an non his rebus ei magis ſunt contextæ coronæ? Quid Ioſeph illi mala fama domi foriſque collecta? (nam & adulter & ſcortator habebatur) quid ſeruitus? quid exiliũ? an non ob hęc eum maximè admiramur & obſtupeſcimus? quid dico exilium, paupertatem, malam famam, & ſeruitutem? Mors enim ipſa quid Abel obfuit & violenta, & immatura, & per fratris manũ ſcelerate allata? an non hanc ob rem vbiq. terrarum C celebratur? vidéſne vt plura quàm promiſerit, oratio demõſtrârit? Non enim tantùm declarauit neminẽ à quoquam damno affici, verumetiã potius lucrum facere eos qui ſibi attendunt. Cuius igitur gratia pœnæ & ſupplicia? dicet aliquis; cuius gratia gehẽna? cuius gratia tot minæ intenduntur, ſi nemo nec damnum dat, nec accipit? Quid dicis? Quid confundis orationem? neque enim dixi, neminem damnum dare, ſed neminem accipere. Ecqua ratione fieri poteſt, inquies, multis damnũ dantibus non aliquem accipere? ea qua iam do- D cui ratione. Nam & Ioſeph multi damnum dederunt, ipſe tamen nõ accepit: & Abel inſidias tetẽdit Cain, ille tamẽ ijs nõ eſt implicitus. Hac de cauſſa pœnæ, & ſupplicia cõſtituta ſunt. Neque enim ob eorũ qui patiuntur virtutem, Deus pœnas tollit, ſed propter improbitatẽ malitioſe agentiũ, proponit ſupplicia. Etſi enim qui mali quid ab inſidiatoribus patiuntur, illuſtriores euadunt, id tamẽ nõ inſidiantiũ menti, ſed eorũ, quibus inſidiæ ſtruuntur, fortitudini tribuendũ eſt. Quocirca his ſapiẽtiæ præmia, illis nequitiæ ſupplicia cõ-

Obiectioni reſpõdet de pœnis & ſuppliciis.

A χρήματα, καὶ τὸν Ἰὼβ καταπαλαῖσαι μὴ δυνηθεὶς πῶς ἂν ἐκ τῶν ἐλαττόνων ἐκράτησε τοῦ Ἀδὰμ, εἰ μὴ διὰ τῆς οἰκείας ῥαθυμίας ἑαυτὸν παρέδωκεν ἐκεῖνος; τί οὖν; ὁ συκοφάνταις περιπεσὼν, καὶ δημευθεὶς τὴν οὐσίαν, οὐκ ἠδίκηται, τὰ ὄντα πάντα ἀφαιρεθεὶς, καὶ πατρῴων ἐκπεσὼν, καὶ πενίᾳ παλαίων ἐσχάτῃ; οὐκ ἠδίκηται, ἀλλὰ καὶ ἐκέρδανεν, ἐὰν νήφῃ. τί γὰρ, εἰπέ μοι, τοῦτο παρέβλαψε τοὺς ἀποστόλους; οὐ λιμῷ καὶ δίψῃ καὶ γυμνότητι συνεχῶς ἐπάλαιον; καὶ δι᾽ αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο καὶ σφόδρα ἦσαν λαμπροὶ, καὶ ἐπίσημοι, καὶ πολλὴν παρὰ τοῦ θεοῦ B τὴν βοήθειαν ἐπεσπάσαντο. τί δὲ τὸν Λάζαρον ἡ νόσος, καὶ τὰ ἕλκη, καὶ ἡ πενία, καὶ ἡ ἐρημία τῶν προστησομένων παρέβλαψεν; οὐκ ἐντεῦθεν αὐτῷ μειζόνως ἐπλάκησαν οἱ στέφανοι; τί δὲ τὸν Ἰωσὴφ ὁ πονηρὰν δόξαν κτήσασθαι ἐπὶ τῆς οἰκείας γῆς καὶ ἐπὶ τῆς ἀλλοτρίας; (καὶ γὰρ καὶ μοιχὸς καὶ ἐπιεικὴς εἶναι ἐνομίζετο) τί δὲ ἡ δουλεία; τί δὲ τὸ τῆς πατρίδος ἐκπεσεῖν; οὐ διὰ ταῦτα αὐτὸν μάλιστα θαυμάζομεν, καὶ ἐκπληττόμεθα; καὶ τί λέγω τὴν εἰς τὴν ὑπερορίαν μετάστασιν, καὶ πενίαν, καὶ πονηρὰν δόξαν, καὶ δουλείαν; αὐτὸς γὰρ ὁ θάνατος τί τὸν Ἄβελ παρέβλαψε, καὶ βίαιος καὶ ἄωρος γινόμενος, C καὶ ὑπὸ χειρὸς ἀδελφικῆς τολμηθείς; οὐ διὰ τοῦτο πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ᾄδεται; ὁρᾷς πῶς πλέον, ὧν ὑπέσχετο, ὁ λόγος ἀπέδειξεν; οὐ γὰρ δὴ μόνον οὐδένα παρ᾽ οὐδενὸς ἀδικούμενον ἀπέφηνεν ἀλλὰ καὶ μειζόνως κερδαίνοντας τοὺς ἑαυτοῖς προσέχοντας. τίνος οὖν ἕνεκεν τιμωρίαι καὶ κολάσεις φησί; τίνος ἕνεκεν γέεννα; τίνος ἕνεκεν ἀπειλαὶ τοσαῦται, εἰ μηδεὶς μήτε ἀδικεῖται, μήτε ἀδικεῖ; τί λέγεις; τί συγχέεις τὸν λόγον; οὐδὲ γὰρ εἶπον ὅτι οὐδεὶς ἀδικεῖ· ἀλλ᾽ ὅτι οὐδεὶς ἀδικεῖται. καὶ πῶς ἔνι, φησὶν, ἀδικούντων πολλῶν, μὴ ἀδικεῖσθαί τινα; οὕτως ὡς ἐδίδαξα νῦν. ἐπεὶ καὶ τὸν Ἰωσὴφ ἠ- D δίκησαν μὲν οἱ ἀδελφοὶ, αὐτὸς δὲ οὐκ ἠδικήθη· καὶ τῷ Ἄβελ ἐπεβούλευσε μὲν ὁ Κάϊν, αὐτὸς δὲ οὐκ ἐπεβουλεύθη. διὰ τοῦτο τιμωρίαι καὶ κολάσεις. οὐδὲ γὰρ διὰ τὴν τῶν πασχόντων ἀρετὴν ἀναιρεῖ τὰς τιμωρίας ὁ θεός· ἀλλὰ διὰ τὴν κακίαν τῶν πονηρευομένων τίθησι τὰς κολάσεις. εἰ γὰρ καὶ λαμπρότεροι οἱ πάσχοντες κακῶς ἀπὸ τῶν ἐπιβουλῶν γίνονται, ἀλλ᾽ οὐ τῆς γνώμης τοῦτο τῶν ἐπιβουλευόντων, ἀλλὰ τῆς ἀνδρείας τῶν ἐπιβουλευομένων, ἐστί. διὰ τοῦτο τοῖς μὲν τῆς φιλοσοφίας τὰ βραβεῖα, ἐκείνοις δὲ τῆς πονηρίας αἱ τιμωρίαι εὐ-

περιΐζονται καὶ παρασκευάζονται. ἀφῃρέθης τὰ χρήματα; λέγε, γυμνὸς ἐξῆλθον ἐκ κοιλίας μητρός μου, γυμνὸς καὶ ἀπελεύσομαι. καὶ πρόσθες τὸ ἀποστολικόν· οὐδὲν γὰρ εἰσηνέγκαμεν εἰς τὸν κόσμον τοῦτον· δῆλον ὅτι οὐδὲ ἐξενεγκεῖν τι δυνάμεθα. ἤκουσας κακῶς, καὶ μυρίαις σέ τινες ἔπλυναν λοιδορίαις; ἀναμνήσθητι τῆς ῥήσεως ἐκείνης τῆς λεγούσης· οὐαὶ ὑμῖν ὅταν καλῶς ὑμᾶς εἴπωσι πάντες οἱ ἄνθρωποι· καί, χαίρετε καὶ σκιρτᾶτε, ὅταν ἐκβάλωσι καθ' ὑμῶν ὄνομα πονηρόν. πρὸς τὴν ὑπερορίαν μετῳκίσθης; ἐννόησον ὅτι οὐκ ἔχεις ἐνταῦθα πατρίδα, ἀλλ' εἰ μέλλεις φιλοσοφεῖν, καὶ τὴν γῆν ἅπασαν ξένην ἐκελεύσθης εἶναι νομίζειν. ἀλλὰ νόσῳ παρεδόθης χαλεπῇ; εἰπὲ τὸ ἀποστολικὸν ἐκεῖνο· ὅσῳ ὁ ἔξωθεν ἡμῶν ἄνθρωπος διαφθείρεται, τοσούτῳ ὁ ἔσω ἀνακαινοῦται ἡμέρᾳ καὶ ἡμέρᾳ. ἀλλὰ θάνατον ὑπέμεινέ τις βίαιον; ἐννόησον τὸν Ἰωάννην, καὶ τὴν ἀποτμηθεῖσαν ἐν δεσμωτηρίῳ κεφαλήν, ἐπὶ πίνακος ἐνεχθεῖσαν, καὶ πορνικῆς ὀρχήσεως γενομένην μισθόν. ἐννόησον τὰς ἐντεῦθεν ἀμοιβάς· ταῦτα γὰρ ἅπαντα τὰ παθήματα, ὅταν ἀδίκως παρά τινος ἐπάγηταί τινι, καὶ ἁμαρτήματα λύει, καὶ δικαιοσύνην ἐργάζεται. τοσοῦτον αὐτῶν τῆς ὠφελείας τὸ μέγεθος ἐπὶ τῶν γενναίως αὐτὰ φερόντων. ὅταν οὖν μήτε ζημία χρημάτων, μήτε συκοφαντίαι καὶ λοιδορίαι, μήτε ἡ πρὸς τὴν ὑπερορίαν μετάστασις, μήτε νόσοι καὶ βάσανοι, μήτε αὐτό, ὃ πάντων δοκεῖ φοβερώτερον εἶναι, ὁ θάνατος, βλάπτῃ τοὺς πάσχοντας, ἀλλὰ καὶ ὠφελῇ μειζόνως, πόθεν ἔχεις μοι δεῖξαί τινα ἀδικούμενον, ὅταν ἐντεῦθεν μηδὲν ἀδικῆται; ἐγὼ γὰρ τοὐναντίον ἀποδεῖξαι πειράσομαι, ὅτι οἱ μάλιστα ἀδικούμενοι καὶ ἐπηρεαζόμενοι, καὶ τὰ ἀνήκεστα πάσχοντες, οἱ ταῦτα ποιοῦντές εἰσι. τί γὰρ ἀθλιώτερον γένοιτ' ἂν τοῦ Κάϊν, τοῦ τοιαῦτα τὸν ἀδελφὸν διαθέντος; τί δὲ τῆς Φιλίππου γυναικὸς ἐλεεινότερον, τῆς τὸν Ἰωάννην ἀποτεμούσης; τί δὲ τῶν ἀδελφῶν τοῦ Ἰωσὴφ τῶν ἀπεμπολησάντων αὐτόν, καὶ πρὸς τὴν ὑπερορίαν μεταστησάντων; τί δὲ τοῦ διαβόλου τοῦ τὸν Ἰὼβ τοσούτοις καταξάναντος κακοῖς; οὐ γὰρ δὴ μόνον τῶν ἄλλων, ἀλλὰ καὶ οὗτος οὐ τὴν τυχοῦσαν δώσει δίκην τῆς ἐπιβουλῆς. εἶδες πῶς κἀνταῦθα πλείω τῆς ὑποσχέσεως ὁ λόγος ἀπέδειξεν; οὐ μόνον οὐδεμίαν λύμην ἀπὸ τῶν ἐπιβουλῶν τούτων ὑπομένοντας τοὺς ἐπηρεαζομένους, ἀλλὰ καὶ τὸ πλεῖον εἰς τὴν τῶν

A ſtituuntur ac præparantur. Spoliatus es pecunijs? dic, Nudus egreſſus ſum *Iob.1.21.* ex vtero matris meæ, nudus etiam reuertar. Adde illud Apoſtolicum: Nihil *1.Tim.6.7* enim intulimus in hunc mundum; haud dubium quòd nec auferre quid poſſumus. Malè audiſti, ac te ſexcentis quipiam conuicijs onerarunt? recordare illius dicti: Væ vobis cùm benedixe- *Luc.6.26.* rint vos omnes homines; & Gaudete & exultate, cùm protulerint aduerſum vos verbũ malum. In exilium eiectus es? cogita te hic non habere patriam, ſed ſi ſapientiæ operam daturus ſis, iuſ- B ſum eſſe etiam totam terram pro peregrina ducere. At in graue incidiſti morbum? dic illud Apoſtolicum: Quantò *2.Cor.4.16* magis exterior noſter homo corrumpitur, tantò magis interior renouatur de die in diem. At violentam quis mortem ſuſtinuit? cogita Ioannem, & abſciſſum in carcere caput, in lance allatum, & in meretriciæ ſaltationis mercedem datum. Cogita remunerationes inde ſecuturas. omnia enim iſthæc damna cùm per iniuriam inferuntur, & peccata expiant, & iuſtitiam conferunt. Tanta eſt vtilitatis eorum magni- C tudo in iis, qui generoſo ea animo ferunt. Cùm igitur neque pecuniæ iactura, neque calumniæ & conuicia, neque exilium, neque morbi, neque cruciatus, neque id ipſum, quod omnibus terribilius eſſe videtur, mors perferentibus damnum afferat, ſed vtilitatem potius: quibus rebus mihi potes oſtendere quempiam lædi, quandò his non læditur? ego enim contrarium demonſtrare conabor, qui maxima damna ac detrimenta, & incurabiles clades perferant, eos eſſe qui inferunt. Quid enim miſerabilius eſſe poſſit, quàm Cain, D qui talibus modis fratrem accepit? Quid infelicius vxore Philippi, quæ Ioanni caput abſcidit? Quid fratribus Ioſeph, qui eum venundederunt, & in exilium relegârunt? Quid diabolo, qui Iob tot malis affecit? non enim cæterorum duntaxat ſcelerum, ſed ita quoque non vulgares inſidiarum pœnas dabit. Cernis etiam hîc plura, quàm pollicita fuerat, orationem demonſtraſſe? non modò nullum incommodum eos, qui perferunt inſidias, ab inſidiatoribus accipere, verum etiam id

omne in caput inſidiantium conuerti? quoniam enim nec in diuitijs, neque in libertate, neque habitanda patria, neque in cæteris, quæ dixi, hominis ſita eſt virtus, ſed in animæ rectè factis: merito cùm horum ſit iactura, nihil detrimenti accipit virtus hominis. Quid igitur, ſi ipſius animæ virtutis iacturam quis faciat? neque hîc, ſi læditur, ab alio læditur, ſed à ſeipſo, Quomodo, inquies, à ſeipſo? cùm quis cæſus à quopiam, aut facultatibus exutus, aut aliquam aliam grauem perpeſſus iniuriam, maledicum aliquod verbum protulit, hic affectus eſt ille quidem damno, eóque maximo, non tamen ab iniurio, ſed à propria ſimultate, Quod enim antè dixi, etiamnum dicam, nullum hominem mille licet nocendi artibus imbutum, infeſto illo dęmone, & implacabili noſtro hoſte diabolo peius aliquid cuipiam infligere poſſe, aut acerbius: at iſtum ſæuum dæmonem tamen non valuiſſe eum qui ante legem, ante gratiam vixit, tot in illum, támque grauibus immiſſis vndique iaculis, ſupplantare & deijcere. Tanta eſt animæ generoſitas. Quid verò Paulus? an non pertulit tot mala, quæ ne recenſere quidem facilè eſt? carceres inhabitans, vinctus catenis, actus & circumactus, flagellis cæſus à Iudæis, lapidatus, non loris tantùm, ſed etiam virgis humeros laceratus, in mare demerſus, ſæpe in latrones incidens, inteſtinum bellum ferens, ab inimicis, ab amicis iactatus continenter, infinitis inſidijs exagitatus, cum fame ac nuditate luctatus, alios crebros ac aſſiduos caſus & afflictiones perpeſſus. Quid opus eſt multis? quotidie moriens. Sed tamen tot tantáque paſſus, nõ modò nullum verbum maledicum edidit, ſed gaudebat his rebus & gloriabatur, atque aliâs, Gaudeo, inquit, in paſſionibus meis; aliâs, Non ſolùm autem, ſed & gloriamur in tribulationibus. ſi igitur ipſe tanta perferens gaudebat & gloriabatur, quæ venia dabitur, quæ excuſatio tibi, qui nec multeſimam illorum partem ſuſtines, & maledicis? Sed varijs iniurijs afficior, inquies, ac niſi maledicam, direptis bonis ad ſtipem erogandam nihil mihi

Col.1.24.
Rom.5.3.

CAP. IV. *Num afflictiones vetent eleemoſynam impertiri.*

A ἐπιβουλευόντων περιτρεπόμενον κεφαλήν; ἐπειδὴ γὰρ οὔτε πλοῦτος, οὔτε ἡ ἐλευθερία ἐστὶν, οὔτε ἡ πατρίδα οἰκεῖν, οὔτε τὰ ἄλλα, ἅπερ εἶπον, ἀνθρώπου εἰσὶν ἀρεταὶ, ἀλλὰ τῆς ψυχῆς τὰ κατορθώματα· εἰκότως ὅταν εἰς ταῦτα ἡ βλάβη γίνηται, οὐδὲν ἡ ἀνθρωπίνη παραβλάπτεται ἀρετή. τί οὖν ἂν εἰς αὐτὴν τις παραβλάβη τῆς ψυχῆς τὴν φιλοσοφίαν; οὐδὲ, ἐνταῦθα ἂν βλαβῇ, παρ' ἑτέρου βλάπτεται, ἀλλ' οἴκοθεν καὶ παρ' ἑαυτοῦ. πῶς οἴκοθεν καὶ παρ' ἑαυτοῦ, φησίν; ὅταν μαστιχθεὶς παρ' ὁτουοῦν, ἢ τὰ ὄντα ἀφαιρεθεὶς, ἢ χαλεπήν τινα ἑτέραν ὑπομείνας ἐπήρειαν, βλάσφημόν τι ῥῆμα ἐξενέγκῃ, B ἐβλάβη μὲν ἐνταῦθα, καὶ βλάβην μεγίστην οὐ μὴν παρὰ τοῦ ἐπηρεάσαντος, ἀλλὰ παρὰ τῆς οἰκείας μικροψυχίας. ὅπερ γὰρ ἔμπροσθεν εἶπον, καὶ νῦν ἐρῶ, οὐδεὶς ἀνθρώπων κἂν μυριάκις ᾖ πονηρὸς, τοῦ ἀλάστορος ἐκείνου δαίμονος, καὶ ἀκαταλλάκτως πρὸς ἡμᾶς ἔχοντος τοῦ διαβόλου πονηρότερον ἄν τινι προσβάλοι, οὐδὲ πικρότερον· ἀλλ' ὅμως ὁ χαλεπὸς οὗτος δαίμων οὐκ ἴσχυσε τὸν πρὸ τοῦ νόμου, τὸν πρὸ τῆς χάριτος τοσαῦτα κατ' αὐτοῦ βέλη, καὶ οὕτω πικρὰ πανταχόθεν ἀφεὶς, ὑποσκελίσαι καὶ κα- C ταβαλεῖν. τοσαύτη τῆς ψυχῆς ἐστιν ἡ εὐγένεια. τί δὲ ὁ Παῦλος; οὐ τοσαῦτα ἔπαθε δεινὰ, ἃ μηδὲ καταλέξαι ῥᾴδιον; δεσμωτήρια οἰκῶν, ἁλύσεις περικείμενος, ἀγόμενος καὶ περιαγόμενος, μαστιγούμενος παρὰ Ἰουδαίων, λιθαζόμενος, οὐχ ἱμᾶσι μόνοις, ἀλλὰ καὶ ῥάβδοις τὰ νῶτα ξεόμενος, καταποντιζόμενος, λῃσταῖς πολλάκις περιπίπτων, ἐμφύλιον ὑπομένων πόλεμον, παρὰ τῶν ἐχθρῶν, παρὰ τῶν γνωρίμων βαλλόμενος διηνεκῶς, μυρίαις ἐπιβουλευόμενος ἐπιβουλαῖς, λιμῷ καὶ γυμνότητι παλαίων, ἑτέρας D πυκνὰς καὶ συνεχεῖς ὑπομένων περιστάσεις καὶ θλίψεις. καὶ τί δεῖ τὰ πολλὰ λέγειν; καθ' ἑκάστην ἀποθνήσκων τὴν ἡμέραν. ἀλλ' ὅμως τοσαῦτα πάσχων καὶ τηλικαῦτα, οὐ μόνον οὐδὲν ἐξενήνοχε ῥῆμα βλάσφημον, ἀλλ' ἔχαιρεν ἐπὶ τούτοις καὶ ἐκαυχᾶτο· καὶ νῦν μὲν φησὶ· χαίρω ἐν τοῖς παθήμασί μου· νῦν δὲ πάλιν, οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ καυχώμεθα ἐν ταῖς θλίψεσιν. εἰ τοίνυν τοσαῦτα πάσχων αὐτὸς ἔχαιρε, καὶ ἐκαυχᾶτο, τίνα ἕξεις συγγνώμην, ποίαν δὲ ἀπολογίαν σὺ οὐδὲ τὸ πολλοστὸν αὐτῶν ὑπομένων μέρος, καὶ βλασφημῶν; ἀλλ' ἑτέρως ἀδικούμενος, φησὶ, κἂν μὴ βλασφημήσω, τὰ χρήματα ἀφαιρεθεὶς, ἄχρηστος γίνομαι πρὸς τὴν ἐλεη-

τὴν ἐλεημοσύνην, φησί. σκῆψις ταῦτα καὶ πρόφασις. εἰ γὰρ διὰ τοῦτο ἀλγεῖς, μάθε σαφῶς, ὅτι πενία ἐλεημοσύνης οὐ γίνεται κώλυμα. κἂν γὰρ μυριάκις εἶ πένης, οὐκ εἶ πενέστερος τῆς δρακα ἀλεύρου μόνον κεκτημένης, καὶ τῆς δύο μόνον ἐχούσης ὀβολούς, ὧν ἑκατέρα τὴν οὐσίαν ἅπασαν εἰς τοὺς δεομένους κενώσασα, περιφανῶς ἐθαυμάσθη, καὶ ἡ τοσαύτη πενία τῇ τοσαύτῃ φιλανθρωπίᾳ οὐ γέγονε κώλυμα, ἀλλ' οὕτω δαψιλὴς καὶ φιλότιμος ἡ ἐκ τῶν δύο λεπτῶν γέγονεν ἐλεημοσύνη, ὡς τοὺς πλουτοῦντας ἅπαντας ἀποκρύψαι, καὶ τοὺς πολλοὺς στατῆρας καταβαλόντας ὑπερακοντίσαι τῷ πλούτῳ τῆς γνώμης καὶ τῇ περιουσίᾳ τῆς προθυμίας. ὥστε οὐδὲ ἐνταῦθα ἠδίκησαι, ἀλλὰ καὶ μειζόνως ἐκέρδανας, δι' ὀλίγης εἰσφορᾶς τῶν τὰ πολλὰ καταθέντων λαμπροτέρους λαβὼν τοὺς στεφάνους. ἀλλ' ὅμως, κἂν μυριάκις ταῦτα εἴπωμεν, αἱ φιλοσώματοι ψυχαὶ καὶ τοῖς βιωτικοῖς ἡδέως ἐγκαλινδούμεναι, καὶ τοῖς παροῦσιν ἐνηδυπαθοῦσαι πράγμασιν, οὐκ ἂν ῥᾳδίως ἀνάσχοιντο τῶν καταπιπτομένων ἀνθῶν ἀποστῆναι (τοιαῦτα γὰρ τοῦ βίου τὰ φαιδρὰ τούτου) οὐδὲ τὰς σκιὰς ἀφεῖναι ἀνέχονται· ἀλλ' οἱ μὲν ἐπιεικέστεροι κἀκείνων καὶ τούτων ἀντέχονται, οἱ δὲ ἐλεεινότεροι καὶ ἀθλιώτεροι ἐκ πλείονος μὲν ἐκείνων μοίρας, τούτων δὲ ἐξ ἐλάττονος σφόδρα. φέρε δὴ τὰ προσωπεῖα ἀφελόντες τὰ φαιδρὰ καὶ περιφανῆ τῆς αἰσχρᾶς καὶ δυσειδοῦς τῶν πραγμάτων ὄψεως τούτων, δείξωμεν τῆς ἑταιριζομένης γυναικὸς τὴν βδελυγμίαν. τοιοῦτον γὰρ ἡ τοιαύτη ζωή, ἡ τρυφαῖς καὶ πλούτῳ καὶ δυναστείαις προσέχουσα· ὁ αἰσχρὸν καὶ δυσειδὲς καὶ πολλῆς βδελυγμίας γέμον, ὁ ἀηδὲς καὶ φορτικὸν καὶ πικρίας ἐμπεπλησμένον. καὶ γὰρ δὴ τοῦτο μάλιστά ἐστι ὃ πάσης ἀποστερεῖ τοὺς ἁλόντας συγγνώμης, ὅτι καὶ ἀηδίας καὶ πολλῆς τῆς πικρίας ἐμπεπλησμένος ὁ βίος οὗτος, ποθεινός τε αὐτοῖς καὶ περισπούδαστός ἐστι, καὶ μυρίων γέμων κακῶν, κινδύνων, αἱμάτων, κρημνῶν, σκοπέλων, καὶ φόνων, καὶ φόβων, καὶ τρόμων, καὶ φθόνου, καὶ βασκανίας, καὶ ἐπιβουλῆς, καὶ φροντίδος διηνεκοῦς καὶ μερίμνης, καὶ κέρδος ἔχων οὐδέν, οὐδὲ καρπὸν τῶν τοσούτων κακῶν οὐδένα φέρων, ἀλλ' ἢ κόλασιν καὶ τιμωρίαν, καὶ τὸ διηνεκῶς βασανίζεσθαι. καὶ παρὰ τοιοῦτος ὢν ζηλωτὸς εἶναι τοῖς πολλοῖς δοκεῖ καὶ περιμάχητος, ὃ τῆς ἀνοίας τῶν ἁλισκομένων ἐστίν, οὐ τῆς τοῦ πράγματος μακαριότητος· ἐπεὶ καὶ τὰ παιδία τὰ μικρὰ πρὸς μὲν τὰ ἀθύρματα κέχηνε καὶ ἐπτόηνται,

A ſit reliquũ. Hoc nihil eſt aliud, quàm prætextus ac ſpecies quædam. Si enim hoc tibi dolet, certò ſcias paupertatem erogandæ ſtipi non impedimento eſſe. Etſi enim quàm pauperrimus ſis, non pauperior es tamen illa, quæ farinæ tantum pugillum habebat, & illa quæ duos tantum obolos, quarum vtraque 3. Reg. 17. 11. omni re familiari in egentes collata, magnam ſui admirationem reliquit: nec tanta paupertas tantæ liberalitati impedimento fuit, ſed duorum minutorum ſtips adeo larga & glorioſa fuit, vt omnes diuites obſcuraret, eóſq. qui
B multos ſtateras coniecerant, diuitijs mentis, & alacritatis opibus ſuperaret. Quare neque hic damnum feciſti, ſed lucrũ potius, exigua penſione inſigniores, quàm qui multa cõtulerunt, coronas adeptus. Verùm quoniã, licet hæc ſexcenties dicamus, animę corporis nimis amãtes, ſecularibus negocijs libenter implicitæ, præſentium rerum voluptate captæ, non facilè poterunt marceſcentes flores relinquere (talia enim ſunt huius vitæ gaudia) neque vmbras miſſas facere: ſed honeſtiſſimi quique tam illa quàm iſta mordicùs retinent;
C miſeriores verò & infeliciores illa quidem maiori, hæc verò longè minori ex parte. Agè verò ſpecioſis laruis à turpi deformi harum rerum facie detractis, meretricis mulieris fœditatem oſtendamus. Talis enim eſt vita ad voluptates, diuitias & potentiam attenta; turpis, deformis, multa fœditate referta; moleſta, grauis, amaritudine plena. Hoc enim eſt, quod hac vita captis omnem adimit veniam, quòd ea & moleſtia & magna amaritudine referta, deſideratur ab eis, & magnopere expetitur, infinitis malis plena, capitis di-
D ſcriminibus, præcipitijs, ſcopulis, cædibus, timoribus, terroribus, inuidia, liuore, inſidijs, perpetua cura & ſolicitudine: quódque nullũ lucrum, nullum tantorum laborum fructum afferat, niſi pœnam ac ſupplicium, & æternos cruciatus. Ac licet eiuſmodi ſit, multis tamen beata videtur, & maximè appetenda, quod amentiæ captorum, non beatitati rei dandum eſt. Nam & parui puſiones dediti intentiq. ſunt ludicris,

negotia verò adultis viris digna ne percipere quidẽ poſſunt. Verùm his quidem ob immaturam ętatem venia concedenda eſt; illi verò omni excuſatione carent, in integra ætate puerilem animum gerentes, illiſque dementiores. Dic enim mihi, quamobrem expetendæ ſunt diuitiæ? nam hinc exordiendum eſt, quoniam ſanitate, vita, populi commendatione, ac bona exiſtimatione, patria, familiaribus, amicis, cognatis, & pręſtabiliores videntur pleriſque eorum, qui graui hoc morbo correpti ſunt. Ad ipſas deinde nubes aſcendit hæc pyra; terrámque & mare caminus iſte occupauit. Et quidem qui extinguat hanc flãmam, eſt nemo; qui verò accendant, ſunt omnes, tam ipſi iam capti, quàm nondũ capti, vt capiãtur. Singulos videre licet, viros ac fœminas, ſeruos ac liberos, diuites & pauperes pro viribus onera portare, quę flammæ huic die noctéque multum pabulum præbet; onera non lignorum, neq. virgultorum (non enim flamma eſt eiuſmodi) ſed animarum & corporum, iniuſtitiæ & iniquitatis. Hæc enim flamma naturâ comparata eſt, vt iſtis rebus accendatur. Nam & diuites abſurdæ huic cupiditati nuſquam terminum conſtituunt. quanquam omnem terrarum orbem comparauerint; & pauperes connituntur illos præuenire: ac rabies quædam incurabilis, furor effrenatus, morbus inſanabilis omnium animos obtinet. Hic amor omnẽ amorem deuictum & repulſum eiecit ex animo. Neque amicitiæ ratio habetur, neque cognationis. quid dico, amicitiæ & cognationis? non vxoris & liberûm, quo quid viris eſſe queat charius? ſed omnia humi abiecta, & conculcata ſunt, vbi crudelis iſthæc & inhumana captorum domina, omnium animos occupauit. Etenim tanquã inhumana eorum domina, tanquam ſæuus tyrannis, barbara quædã immanis, tanquam meretrix publica & precioſa dedecorat, conficit, & ſexcentis obijcit periculis ac pœnis eos, qui illi ſeruire in animum induxerunt. Cúmque ſit terribilis, acerba, crudelis, ſæua, vultu barbarico, quin potius ferino, & quàm lupus ac leo truciore; manſueta tamen & expetenda, & melle dulcior eſſe videtur captiuis eius.

De cupiditate diuitiarum, & cur ea ſint expetenda.

A τῶν δὲ τελείοις ἀνδράσι πρεπόντων πραγμάτων οὐδὲ αἴσθησιν λαβεῖν δύναιντ' ἄν. ἀλλ' ἐκείνοις μὲν συγγνώμη διὰ τὸ τῆς ἡλικίας ἄωρον· οὗτοι δὲ ἀπολογίας ἐκβέβληνται, ἐν ἡλικίᾳ τελείᾳ παιδικὴν ἔχοντες γνώμην, κἀκείνων ἀνοητότεροι διακείμενοι. διὰ τί γὰρ ζηλωτὸς ὁ πλοῦτος, εἰπέ μοι; καὶ γὰρ ἀναγκαῖον ἐντεῦθεν προοιμιάσασθαι, ἐπειδὴ ὑγείας καὶ ζωῆς καὶ τῆς παρὰ τῶν πολλῶν εὐφημίας, καὶ χρηστῆς ὑπολήψεως, καὶ πατρίδος, καὶ οἰκείων, καὶ φίλων, καὶ συγγενῶν, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων τὸ χαλεπὸν τοῦτο νόσημα νενοσηκόσι τιμιώτερον τῆς πολλοῖς ἔδοξεν εἶναι. B καὶ πρὸς αὐτὰς ἀνέβη λοιπὸν τὰς νεφέλας ἡ πυρά· καὶ γῆν καὶ θάλατταν ἡ κάμινος αὕτη κατέλαβε. καὶ ὁ μὲν σβεννὺς τὴν φλόγα ταύτην οὐδείς· οἱ δὲ ἀνακαίοντες, ἅπαντες, αὐτοί τε οἱ ἁλόντες ἤδη, οἵ τε μηδέπω ἁλόντες, ἵνα ἁλῶσι. καὶ ἕκαστον ἴδοι τις ἂν καὶ ἄνδρα καὶ γυναῖκα, καὶ οἰκέτην καὶ ἐλεύθερον, καὶ πλούσιον καὶ πένητα, κατὰ δύναμιν τὴν ἑαυτοῦ φορτία βαστάζοντα, τὰ τῇ φλογὶ ταύτῃ δι' ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς πολλὴν παρέχοντα τὴν τροφήν· φορτία οὐ ξύλων οὐδὲ φρυγάνων (οὐ γὰρ τοιαύτη ἡ φλὸξ) ἀλλὰ ψυχῶν καὶ σωμάτων ἀδικίας καὶ παρανομίας. ἀπὸ γὰρ τούτων ἀνάπτεσθαι πέφυ- C κεν αὕτη τῆς φλογὸς ἡ φύσις. οἵ τε γὰρ πλουτοῦντες οὐδαμοῦ τῆς ἀτόπου ταύτης ἵστανται ἐπιθυμίας, κἂν ἅπασαν περιβάλωνται τὴν οἰκουμένην· οἵ τε πένητες ἐπείγονται φθάσαι ἐκείνους, καὶ λύσσα τις ἀνίατος καὶ μανία ἀκατάσχετος, καὶ νόσος ἀδιόρθωτος τὰς πάντων κατέχει ψυχάς. καὶ πάντα ἔρωτα ἐπινικήσας ὁ ἔρως καὶ πορρωτάτω ἐξέβαλε τῆς ψυχῆς. καὶ οὔτε φιλίας λόγος, οὔτε συγγενείας. καὶ τί λέγω φιλίας καὶ συγγενείας; οὐ γυναικὸς καὶ παίδων, οὗ τί γένοιτ' ἂν ἀνδράσι ποθεινότερον; ἀλλὰ πάντα χαμαὶ ἔρριπται καὶ καταπε- D πάτηται, τῆς ὠμῆς ταύτης καὶ ἀπανθρώπου δεσποίνης τῶν ἀλόντων τὰς ἁπάντων καταλαβούσης ψυχάς. καὶ γὰρ ὡς δέσποινα τούτων ἀπάνθρωπος, καὶ ὡς τύραννος ἀπηνής, καὶ ὡς βάρβαρος ὠμή, καὶ ὡς πόρνη πάνδημος, καὶ πολυτελής, καταισχύνει καὶ κατατείνει, καὶ μυρίοις κολάζει κινδύνοις τε, καὶ τιμωρίαις τοὺς ἑλομένους δουλεύειν αὐτῇ· καὶ φοβερά τις οὖσα καὶ ἀμείλικτος, ἀγρία τε καὶ ἀπηνής, καὶ πρόσωπον ἔχουσα βαρβαρικόν, μᾶλλον δὲ θηριῶδες, καὶ λύκου καὶ λέοντος ἀγριώτερον, προσηνής τις εἶναι δοκεῖ, καὶ ποθεινὴ καὶ μέλιτος γλυκυτέρα τοῖς αἰχμαλωτισθεῖσιν ὑπ' αὐτῆς.

Digitized by Google

καὶ ξίφη καὶ ὅπλα καθ' ἑκάστην καὶ αὐτοῖς χαλκεύουσα τὴν ἡμέραν, καὶ βάραθρα ἀνορύττουσα, καὶ ἐπὶ κρημνοὺς ἄγουσα καὶ σκοπέλους, καὶ μυρία αὐτοῖς πλέκουσα κολάσεως δίκτυα, ζηλωτοὺς αὐτοὺς νομίζεται ποιεῖν τοῖς τε ἑαλωκόσιν αὐτοῖς, τοῖς τε ἐπιθυμοῦσιν ἁλῶναι. καὶ καθάπερ οἱ ἐν ἀμάραις καὶ βορβόρῳ ἐγκαλινδούμενοι ἥδονται καὶ τρυφῶσι, καὶ κάνθαροι κόπρῳ συνεχῶς ἀνελίττοντες· οὕτω δὴ καὶ οἱ τῇ φιλαργυρίᾳ ἁλόντες τῶν ζώων τούτων εἰσὶν ἀθλιώτεροι. καὶ γὰρ μείζων ἡ ἐνταῦθα βδελυγμία, καὶ ὁ βόρβορος δυσωδέστερος. ἐνδιατρίβοντες γὰρ τῷ πάθει, πολλὴν νομίζουσιν ἡδονὴν ἐντεῦθεν καρποῦσθαι· ὅπερ οὐ τῆς φύσεως τοῦ πράγματός ἐστιν, ἀλλὰ τῆς τὴν τοιαύτην ἀλογίαν νοσούσης διανοίας. τοῦτο δὲ τῆς ἀλογίας ἐκείνων χεῖρον. ὥσπερ οὖν ἐπὶ τοῦ βορβόρου καὶ τῆς κόπρου, οὐ τὸν βόρβορον καὶ τὴν κόπρον τὸ αἴτιον, ἀλλὰ τὴν ἀλογίαν τῶν ἐμπεπτωκότων ζώων· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων λογίζου. καὶ πῶς ἂν ἰασαίμεθα τοὺς οὕτω διακειμένους; εἰ βουληθεῖεν ἡμῖν ἀνοῖξαι τὰς ἀκοὰς, καὶ ἀπλῶσαι τὴν διάνοιαν, καὶ δέξασθαι τὰ λεγόμενα. τὰ μὲν γὰρ ἄλογα μεταστῆναι τῆς ἀκαθάρτου διατριβῆς καὶ ἀπαγαγεῖν οὐκ ἔνι· λογισμοῦ γάρ ἐστιν ἔρημα. τὸ δὲ ἡμερώτατον τοῦτο γένος, καὶ λογισμῷ καὶ λόγῳ τετιμημένον, τὴν ἀνθρωπίνην λέγω φύσιν, εἰ βουληθείη, ῥᾳδίως τε καὶ σφόδρα εὔκολον καὶ τοῦ βορβόρου καὶ τῆς δυσωδίας καὶ τῆς κόπρου καὶ τῆς βδελυγμίας ἀπαλλάξαι ἐκείνης. διὰ τί γὰρ ὁ πλοῦτος ἄνθρωπε περισπούδαστος εἶναί σοι δοκεῖ; διὰ τὴν ἡδονὴν πάντως τὴν ἀπὸ τῶν τραπεζῶν; διὰ τὴν τιμὴν, καὶ τὴν δορυφορίαν τὴν ἀπὸ τῶν διὰ τοῦτον θεραπευόντων; διὰ τὸ δύνασθαι τοὺς λυποῦντας ἀμύνασθαι, καὶ πᾶσιν εἶναι φοβερός; οὐδὲ γὰρ ἂν ἑτέρας αἰτίας ἔχοις εἰπεῖν, ἀλλ' ἢ ἡδονὴν καὶ κολακείαν καὶ φόβον καὶ τιμωρίαν. οὔτε γὰρ σοφωτέρους, οὔτε σωφρονεστέρους, οὔτε ἐπιεικεστέρους, οὔτε συνετωτέρους πάντως ὁ πλοῦτος ποιεῖν εἴωθεν, οὐ χρηστὸν, οὐ φιλάνθρωπον, οὐκ ὀργῆς κρείττονα, οὐ γαστρὸς ἀμείνω, οὐχ ἡδονῶν ἀνώτερον· οὐ μετριάζειν παιδεύει, οὐ συστέλλεσθαι διδάσκει, οὐκ ἄλλο τι μέρος τῆς ἀρετῆς εἰς τὴν ψυχὴν εἰσάγει καὶ καταφυτεύει. οὐδ' ἂν ἔχοις εἰπεῖν διὰ τί τούτων περισπούδαστός ἐστί σοι καὶ ποθεινός ἐστιν. οὐ γὰρ δὴ μόνον οὐδὲν οἶδε φυτεύειν ἢ γεωργεῖν τῶν ἀγαθῶν, ἀλλὰ κἂν ἀποκείμενα εὕρῃ, λυμαίνεται καὶ κωλύει καὶ καταμαραίνει·

A Cùm etiam gladios & arma quotidie contra eos cudat, ac barathra effodiat, ad præcipitia ducat, & ſcopulos, infinita ſupplicij retia texat, beatos eos tamen præſtare cenſetur tum ab ipſis captis, tum à cupientibus capi. atque vt in cloaca & cæno ſus cum voluptate & delicijs volutatur, aut vt ſcarabæi in ſtercore continenter verſantur: ita etiã auaritia capti iſtis animantibus ſunt miſeriores. Etenim maior hæc eſt fœditas, & cœnũ grauius olens. nam dum perturbationi immorantur, magnum inde ſe voluptatis fructum reportare B putant: quod non ad rei naturã, ſed ad ægrotantem animum referendum eſt, eáque ex parte illis ratione deſtitutis ſunt deteriores. Quemadmodum igitur in cœno ac ſtercore, nõ cœnum ac ſtercus in cauſſa eſt, ſed rationis penuria immergentium ſeſe animãtium: ſic etiam de homine ratiocinare. Ecqua ratione medebimur hunc in modum affectis? ſi voluerint nobis patefacere aures, animúmq. pandere, & amplecti quæ dicuntur. Nam animãtes quidem rationis expertes ab impura volutatio-C ne transferre & abducere non poſſumus: rationis enim expertes ſunt. At verò manſuetiſſimum hoc genus, intelligentia & ratione cohoneſtatum, humanam, inquam, naturam, ſi velit, facile eſt valdéq. expeditum, cœno & graueolentia, ſtercore & fœditate illa liberare. Quare enim ô homo, diuitiæ tibi magnopere expetẽdę videntur? propter voluptatem omnino quę è menſis hauritur? propter honorẽ & comitatũ eorum, qui diuitiarũ cauſa te colunt? propter poteſtatẽ vlciſcendi qui te offenderint, & vt omnibus ſis terrori? neque enim alias cauſſas afferre poteris, D quàm voluptatẽ, adulationẽ, terrorem & vltionẽ. nam neq. ſapiẽtiorem, neq. temperãtiorem, neque mitiorẽ, neque prudentiorem omnino diuitiæ efficere ſolent, nõ benignum, nõ humanũ, non iræ potentẽ, non ventri imperantẽ, non voluptatib. ſuperiorẽ, non moderationem docẽt, non humilitatem, non aliquã aliã virtutis partẽ in animũ inducunt & inſerũt. Neq; dicere poteris, ob quidnã ex iſtis earũ adeò ſtudioſ⁹ ſis & cupidus. Nã nõ modò nõ nôrunt plantare aut ſerere quidquãm bonorũ, ſed etiam ſi recondita inueniant, vaſtant, impediunt, & vt emarceſcãt, efficiunt.

CAP. V. *An expetendæ ſint diuitiæ ob voluptatẽ.*

quædam enim euellũnt, iiſque contraria inducunt, luxum immoderatum, confidentiam importunam, iram iniuſtam, arrogantiam, ſuperbiam, amentiam. Verùm de his non dicam. Qui enim hoc morbo correpti ſunt, non ſuſtinerent audire de virtute & vitio, ſi accuſarentur ſimul & conuincerentur, cùm in voluptate toti ſint, ideóq. eius facti ſerui. Agè igitur miſſa interim de his diſputatione, quæ reliqua ſunt, in medium adferamus, ac videamus, num quam diuitiæ voluptatẽ habeant, num quem honorem. omnia enim cõtraria video. Ac ſi vultis, primùm in menſas diuitum & pauperum inquiramus, diramúſque veſcentes quinam maximè pura & liquida perfruantur voluptate? qui ad dimenſum diem ſuper toros accumbunt, cœnas cũ prandijs copulant, ventrem diſrumpunt, ſenſus deprauãt, immodico eduliorum onere nauigium demergunt, ſentinam inexhauſtam & exundantem reddunt, & tanquam in corporis naufragio nauem vndis obruunt, pedicas, manicas, & linguæ vinculanectunt, totúmque corpus ſuum vinciũt vinculo ebrietatis & luxus grauiore quàm ferrea catena, ac nec ſincerum & purum capiunt ſomnum, neque ab horribilibus inſomnijs liberi ſunt, furentibúſq. miſeriores, voluntarium quendam dæmonem in animum inducunt, riſui ſpectantium famulorum expoſiti, imò verò etiã luctui & lacrymis meliorum inter eos; neminem nouerũt eorum, qui adſunt, neque dicere quid, neque audire poſſunt, ſed inter geſtantium manus à toris ad lectulum feruntur? an verò ſobrij, vigilantes, quique modum neceſſitate definiunt, ſecundis ventis nauigant, ac pro maximo oblectamento tam in cibis quàm in potu famem & ſitim habent? Nihil enim ita & ad voluptatem & ad ſanitatem facit, vt eſurientem ac ſitientem, ita demum quæ apponuntur capeſſere, ſolam neceſſitatem pro ſatietate ducere, neque eius limites tranſilire, neque corpori maius quàm ferre poſſit, onus imponere. Quòd ſi orationi meæ non habes fidem, conſule vtrorumq. corpora, & ſingulorum animam. Nónne ita moderatè viuẽtiũ (ne enim mihi, quod rarò contingit, dicas,

Vitæ iucũdiores menſa diuitum an pauperum.

A ἔνια δὲ καὶ ἀνασπᾷ, καὶ τὰ ἐναντία τούτων ἐπεισάγει, ἀσέλγειαν ἄμετρον, θυμὸν ἄκαιρον, ὀργὴν ἄδικον, ἀπόνοιαν, ὑπερηφανίαν, ἄνοιαν. ἀλλὰ μὴ εἴπω περὶ τούτων. οἱ γὰρ τῇ νόσῳ ταύτῃ ἑαλωκότες οὐκ ἂν ἀνάσχοιντο περὶ ἀρετῆς καὶ κακίας ἀκούοντες, τῆς ἡδονῆς ὄντες ὅλοι, καὶ διὰ τοῦτο αὐτῆς γινόμενοι δοῦλοι, κατηγορουμένων αὐτῶν ὁμοῦ καὶ ἐλεγχομένων ἰδεῖν. Φέρε οὖν τέως τὸν περὶ τούτων λόγον ἀφέντες, τὰ λοιπὰ εἰς μέσον ἀγάγωμεν, καὶ ἴδωμεν, εἴ τινα ἡδονὴν ὁ πλοῦτος ἔχει, εἴ τινα τιμήν. τοὐναντίον γὰρ ἅπαν ὁρῶ. B καὶ εἰ βούλεσθε, πρῶτον τὰς τραπέζας τῶν πλουτούντων καὶ πενομένων ἐξετάζωμεν, καὶ ἐρώμεθα τοὺς ἑστιωμένους, τίνες μάλιστά εἰσιν οἱ καθαρὰν καὶ γνησίαν καρπούμενοι ἡδονήν· οἱ πρὸς διαμεμετρημένην τὴν ἡμέραν ἐπὶ τῶν στιβάδων κατακείμενοι, καὶ τὰ δεῖπνα τοῖς ἀρίστοις συνάπτοντες, καὶ τὴν γαστέρα διαρρηγνύντες, καὶ τὰς αἰσθήσεις πηρῶντες, καὶ τῷ ὑπερβάλλοντι τῶν ἐδεσμάτων φορτίῳ τὸ πλοῖον καταποντίζοντες, καὶ ὑπέραντλον ποιοῦντες τὴν ναῦν, καὶ καθάπερ ἐν ναυαγίῳ τῷ τοῦ σώματος κατακλύζοντες αὐτήν, καὶ πέδας, καὶ χειροπέδας, καὶ γλωσσοπέδας ἐπινοοῦντες, C καὶ ἅπαν αὐτῶν καταδεσμοῦντες τὸ σῶμα, ἁλύσεως σιδηρᾶς χαλεπωτέρῳ δεσμῷ τῷ τῆς μέθης καὶ τῆς τρυφῆς, καὶ μήτε ὕπνον αἱρούμενοι γνήσιον καὶ εἰλικρινῆ, μήτε ὀνειράτων ἀπηλλαγμένοι φοβερῶν, τῶν τε μαινομένων ὄντες ἀθλιώτεροι, καὶ αὐθαίρετόν τινα δαίμονα ἐπεισάγοντες τῇ ψυχῇ, καὶ γέλως προκείμενοι τῷ θεάτρῳ τῶν οἰκετῶν, μᾶλλον δὲ καὶ τραγῳδία καὶ δακρύων ὑποθέσεις τοῖς ἐπιεικεστέροις αὐτῶν, καὶ μηδένα εἰδότες τῶν παρόντων, μήτε εἰπεῖν τι καὶ ἀκοῦσαι δυνάμενοι, ἀλλὰ φοράδην ἀπὸ τῶν στιβάδων D ἐπὶ τὴν κλίνην ἀγόμενοι; ἢ οἱ νήφοντες καὶ οἱ ἐγρηγορότες, καὶ τῇ χρείᾳ τὸ μέτρον ὁρίζοντες, καὶ ἐξ οὐρίας πλέοντες, καὶ μέγιστον ἥδυσμα τὸ πεινῆν καὶ διψῆν ἔχοντες ἐπί τε τῶν σιτίων ἐπί τε τῶν ποτῶν; οὐδὲν γὰρ οὕτω καὶ ἡδονὴν καὶ ὑγίειαν ἐργάζεται, ὡς τὸ πεινῶντα καὶ διψῶντα οὕτω τῶν προκειμένων ἅπτεσθαι· καὶ χόρον εἰδέναι τὴν χρείαν μόνην, καὶ μὴ ὑπερβαίνειν ταύτης τὰ σκάμματα, μηδὲ μεῖζον τῆς δυνάμεως ἐπιτιθέναι τὸ ἄχθος τῷ σώματι. εἰ δὲ ἀπιστεῖς μου τῷ λόγῳ, κατάμαθε τὰ ἑκατέρων σώματα, καὶ τὴν ἑκάστου ψυχήν. οὐχὶ τὰ μὲν τῶν οὕτω διαιτωμένων συμμέτρως (μὴ γάρ μοι τὸ σπανιάκις συμβαῖνον εἴπῃς,

καὶ εἴ τινες ἀσθενεῖς εἰσιν ἐκ περιστάσεως ἑτέρας A τινός, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἀεὶ καὶ συνεχῶς συμβαινόντων τὰς ψήφους λάμβανε) οὐχὶ τῶν μὲν συμμέτρως ἑστιωμένων εὔρωστα τὰ σώματα, καὶ τεθαρρωμέναι αἱ αἰσθήσεις, τὴν οἰκείαν χρείαν πληροῦσαι μετὰ πολλῆς τῆς εὐκολίας· ἐκείνων δὲ πλαδαρὰ καὶ παντὸς κηροῦ μαλακώτερα, καὶ ἑσμῷ νοσημάτων πολιορκούμενα; καὶ γὰρ καὶ ποδάγραι ταχέως αὐτοῖς ἐφίστανται, καὶ τρόμος ἄκαιρος, καὶ γῆρας ἄωρον, καὶ κεφαλαλγίαι, καὶ διατάσεις, καὶ στομάχων πηρώσεις, καὶ ὀρέξεως ἀναίρεσις, καὶ διηνεκῶν δέονται ἰατρῶν, καὶ συνεχῶν τῶν φαρμάκων, καὶ καθημερινῆς τῆς θεραπείας. Ταῦτα οὖν ἡδονῆς; εἰπέ μοι. B καὶ τίς ἂν εἴποι τῶν εἰδότων ὅ,τι ποτέ ἐστιν ἡδονή; ἡδονὴ γὰρ γίνεται τότε, ὅταν ἐπιθυμίας ἡγουμένης ἀπόλαυσις ἕπεται· ἂν δὲ ἀπόλαυσις μὲν ᾖ, ἐπιθυμία δὲ μηδαμοῦ φαίνηται, τὰ τῆς ἡδονῆς οἴχεται καὶ ἠφάνισται. Διὰ τοι τοῦτο καὶ οἱ νοσοῦντες, καί τοι σιτίων περιεσπουδασμένων αὐτοῖς προκειμένων, ναυτιῶντες, καὶ ἐνοχλεῖσθαι δοκοῦντες, οὕτως αὐτῶν ἀπογεύονται· ἐπειδὴ ἐπιθυμία οὐκ ἔστιν, ἡ τὴν ἀπόλαυσιν ἡδίστην ποιοῦσα. οὔτε γὰρ ἡ τῶν σιτίων φύσις, οὔτε ἡ τῶν ποτῶν, ἀλλ' ἡ τῶν ἑστιωμένων ὄρεξις τὴν ἐπιθυμίαν τίκτειν εἴωθε, καὶ τὴν C ἡδονὴν ἐργάζεσθαι πέφυκε. Διὰ τοῦτο καί τις σοφὸς ἀνήρ, τὰ περὶ τῆς ἡδονῆς ἀκριβῶς εἰδώς, καὶ φιλοσοφεῖν ταῦτα ἐπιστάμενος, ἔλεγε· ψυχὴ ἐμπεπλησμένη κηρίοις ἐμπαίζει· δεικνὺς ὅτι οὐκ ἐν τῇ φύσει τῆς τραπέζης, ἀλλ' ἐν τῇ διαθέσει τῶν ἑστιωμένων τὰ τῆς ἡδονῆς ἔστηκε. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης τὰ ἐν Αἰγύπτῳ θαύματα, καὶ τὰ ἐν τῇ ἐρήμῳ καταλέγων, μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο εἴρηκεν, ὅτι ἐκ πέτρας μέλι ἐχόρτασεν αὐτούς. καί τοι γε οὐδαμοῦ μέλι φαίνεται πέτρα αὐτοῖς ἀναβλύσασα. τί οὖν ἐστι τὸ εἰρημένον; ἐπειδὴ πολλῷ D κατειργασμένοι τῷ καμάτῳ καὶ τῇ ὁδοιπορίᾳ, καὶ σφοδρῷ κατεχόμενοι τῷ δίψει, ψυχροῖς τοῖς νάμασι περιέπιπτον, ἀντὶ ἡδύσματος μεγάλου τὸ δίψος ἔχοντες, τὴν ἡδονὴν τῶν ναμάτων ἐκείνων παραστῆσαι βουλόμενος, μέλι τὸ ὕδωρ ἐκάλεσεν, οὐχ ὡς τῆς φύσεως εἰς μέλι μεταβληθείσης, ἀλλ' ὡς τῆς ἡδονῆς τοῦ ὕδατος ἁμιλλωμένης ἐκείνῃ τῇ γλυκύτητι, διὰ τὸ διψῶντας τότε περιπεσεῖν τοὺς ἀπολελαυκότας αὐτοῦ. ὅταν τοίνυν ταῦτα τοῦτον ἔχῃ τὸν τρόπον, καὶ μηδεὶς ἀντιλέγειν δύνηται, κἂν σφόδρα ἀναίσθητος ᾖ· οὐκ εὔδηλον ὅτι παρὰ ταῖς τῶν πενήτων τραπέζαις ἡ καθαρὰ καὶ εἰλικρινὴς καὶ σφοδρὰ ἡδονή;

& ſi qui ex alia quadam circumſtantia ægri ſunt, ſed ex ijs, quæ ſemper & continenter eueniunt fer ſententiam) nónne, inquam, moderatè veſcentium corpora bene firma ſunt, ac ſenſus integri quiq. magna cum facilitate vicem ſuam impleant; illorum verò nimio humore vitiata omni cera molliora, & agmine morborũ obſeſſa? Nam & podagræ celeriter inuadũt, & tremor importunus, & ſenectus immatura, & capitis dolores, diſtenſiones & ſtomachorum deprauationes, appetitus amiſſio; perpetuis indigent medicis, continuis medicamẽtis, & curatione quotidiana. Hæc igitur voluptuoſa ſunt? dic mihi. Ecquis ſciens quid tandem ſit voluptas, dicet eſſe? voluptas enim percipitur, cum præeunte cupiditate fructus ſequitur: quòd ſi fructus quidẽ extet, cupiditas verò nuſquã appareat, voluptas euaneſcit & extincta eſt. Quapropter etiã ægri quanquã ſuauiſſimos appoſitos cibos cũ nauſea deguſtãt, ſibiq. moleſtiã exhiberi opinantur: quoniam abeſt cupiditas, quæ fructũ iucundiſſimũ reddit. Neque enim ciborũ natura, neq. potus, ſed veſcentiũ appetitus cupiditatẽ parere ſolet, & vt voluptatem afferat à natura cõparatus eſt. Idcirco ſapiens quidã vir, qui voluptatẽ accuratè cognitã habuit, atq. hæc diſceptare poteſt, dicebat; Anima ſaturata calcabit fauũ; vt oſtenderet non in natura cibi, ſed in veſcentium affectione voluptatẽ cõſiſtere. *Prou. 27. 7.* Quã ob cauſſam etiam propheta cùm miracula in Ægypto & in ſolitudine edita recẽſeret, inter alia hoc quoq. dixit; De petra melle ſaturauit eos. *Pſal. 80. 17.* atqui nuſquã apparet petrã eis mel fudiſſe. quid ergo eſt quod dixit? quandoquidẽ multo cõfecti labore & itinere, vehemẽtiq. conflictati ſiti, in frigidas aquas inciderũt, & pro magna oblectatione habuerũt bibere, vt voluptatẽ aquarum illarũ repræſentaret, aquã vocauit mel, nõ quod eius natura in mel cõmutata fuiſſet, ſed quod voluptas aquæ certaret cũ illa dulcedine, quia ſitibundi in eã incidiſſent, qui biberũt. Quæ cùm ita ſint, nemóq. cõtradicere poſſit, etiãſi valde ſit ſtupidus; an non clarũ eſt, puram, liquidã, & genuinã voluptatẽ eſſe in menſis pauperum?

Prou.27.7 in menſis autem diuitum, moleſtiam, A faſtidium, ſpurcitiem? atque vt ſapiens ille vir dixit, etiam dulcia moleſtiam præbere videntur. At diuitiæ, dicet quiſpiam, faciunt vt poſſeſſores earum honorentur, atque inimicos vlciſci facilè poſſint. Propterea̓ne igitur, dic mihi, expetendæ & omnibus opibus ac viribus comparãdæ vobis videntur diuitiæ, quòd grauiſſimas nutriant in nobis ægritudines, dum iram ad effectum perducunt, inſanum gloriæ amorem quaſi quaſdam bullas in maiorem tumorem efferũt, ad ſuperbiam excitant & exſtimulant? Has ergo maximè ob B cauſſas eæ non retrouerſa facie fugiendæ ſunt, quòd feroces quaſdã ac ſæuas beſtias in animum noſtrũ introducunt: ac vera quidem, & quę apud vniuerſos conciliari ſolet, gloria nos fraudant, eique cõtrariam coloribus illius fucatam deceptis offert, ac ſuadet vt hanc illam eſſe exiſtimemus, cùm ex natura ſua non ſit, ſed ſpecie tenus eſſe videatur. Vt enim pulchritudo meretricum fucis & pigmentis comparata, pulchritudine deſtituta, turpem ac deformem faciem, pulchrã & formoſam eſſe facit apud illos, qui eã decipiũtur, cùm pul- C chra non ſit: ita etiam diuitiæ faciunt cum adulationem volunt honorem videri. Ne enim apertas & ex metu blanditiiſque profectas laudes intuearis (hę enim ſunt colores & pigmenta) ſed eorum, qui ita tibi adulantur, vniuſcuiuſque conſcientiam aperi, & videbis intus infinitos accuſatores, qui contra te vociferentur, téque magis auerſentur, & oderint, quàm inimiciſſimi & infeſtiſſimi quique. Ac ſi quando indutam ex iſto metu laruam ſuperueniens mutatio rerum ſuſtulerit ac detexerit, quemadmodũ vultus illos ſol miſſis ra- D dijs calidioribus, tum ſic clarè videbis te omni ſuperiori tempore in maximo fuiſſe contemptu apud eos, qui te colebant, tibique viſum eſſe honore affici ab ijs, qui te maximè oderant, infinitiſque apud animum cõuitijs proſcindebant, & in extremis calamitatibus videre cupiebãt. Honorem enim nihil ita conciliare ſolet, vt virtus; honorem non coactum, honorem non fictum, neque larua aliqua fallaciæ tectum, ſed verum & genuinũ, quique nulla temporum difficultate refutetur.

Cap. VI. Num conciliẽt honorem diuitiæ & ad vlciſcendũ iuuent.

Honorem ſola virtus conciliat.

A ἐν δὲ ταῖς τῶν πλουσίων ἀηδία, καὶ βδελυγμία, καὶ μολυσμός; καὶ καθὼς εἶπεν ὁ σοφὸς ἐκεῖνος ἀνήρ, καὶ τὰ ἡδέα παρενοχλεῖν δοκεῖ. Ἀλλὰ τιμᾶσθαι παρασκευάζει τοὺς ἔχοντας ὁ πλοῦτος φησί, καὶ ἐχθροὺς ἀμύνασθαι μετ' εὐκολίας. Διὰ τοῦτο οὖν εἰπέ μοι ποθεινὸς ἡμῖν καὶ περιμάχητος εἶναι δοκεῖ, ὅτι τὰ χαλεπώτατα ἐν ἡμῖν τρέφει πάθη, ὀργήν τε εἰς ἔργον ἐξάγων, καὶ τῆς δοξομανίας τὰς πομφόλυγας εἰς μείζονα ὄγκον ἐπαίρων, καὶ πρὸς ἀπόνοιαν ἀλείφων τε καὶ διεγείρων; Διὰ ταῦτα μὲν οὖν μάλιστα ἀμεταστρεπτὶ φεύγειν αὐτὸν χρή, B ὅτι θηρία τινὰ ἄγρια καὶ χαλεπὰ εἰς τὴν διάνοιαν εἰσοικίζει τὴν ἡμετέραν· τῆς μὲν ὄντως τιμῆς τῆς παρὰ πάντων ἀποστερῶν· τὴν δὲ ἐναντίαν ἐκείνης, τοῖς ἐκείνης χρώμασιν ἀναχρωννὺς, καὶ οὕτω παράγων τοὺς ἠπατημένους, καὶ πείθων ταύτην ἐκείνην εἶναι νομίζειν οὐκ οὖσαν τῇ φύσει, ἀλλὰ τῇ ὄψει δοκοῦσαν εἶναι. καθάπερ γὰρ τὰ κάλλη τῶν ἑταιριζομένων γυναικῶν ἐπιτρίμμασι καὶ ὑπογραφαῖς συγκείμενα, κάλλους μὲν ἀπεστέρηται, τὴν δὲ αἰσχρὰν ὄψιν δυσειδῆ καλήν τε καὶ εὐειδῆ εἶναι ποιεῖ παρὰ τοῖς ὑπ' αὐτῆς ἠπατημένοις, οὐκ οὖσαν καλήν· C οὕτω δὴ καὶ ὁ πλοῦτος τὴν κολακείαν βιαζόμενος τιμὴν ἐκκαλεῖσθαι ποιεῖ. μὴ γάρ μοι τὰς ἐν τῷ φανερῷ διὰ φόβον καὶ θωπείαν γινομένας εὐφημίας ἴδῃς (αὗται γάρ εἰσι τὰ χρώματα, καὶ αἱ ἐπιγραφαί) ἀλλὰ τὸ ἑκάστου συνειδὸς τῶν τὰ τοιαῦτά σε κολακευόντων ἀνάπτυξον, καὶ ὄψει μυρίους ἔνδον καταβοῶντάς σου κατηγόρους, καὶ τῶν μάλιστα ἐχθρῶν, καὶ πολεμίων μᾶλλον ἀποστρεφομένους, καὶ μισοῦντας, καὶ εἴ ποτε τὸ ἐκ τοῦ φόβου τούτου συγκείμενον προσωπεῖον μεταβολὴ πραγμάτων ἐπελθοῦσα ἀφανίσειέν D τε καὶ διελέγξειε, καθάπερ τὰς ὄψεις ἐκείνας ἥλιος θερμοτέραν ἀκτῖνα ἀφείς, τότε ὄψει καλῶς ὅτι παρὰ πάντα τὸν ἔμπροσθεν χρόνον ἐν ἐσχάτῃ μὲν ἦς ἀτιμίᾳ παρὰ τοῖς θεραπεύουσι, τιμῆς δὲ ἐνόμιζες ἀπολαύειν ὑπὸ τῶν μάλιστα μισούντων σε, καὶ μυρίαις σε κατὰ διάνοιαν πλυνόντων λοιδορίαις, καὶ ἐν ἐσχάταις σε συμφοραῖς ἐπιθυμούντων ἰδεῖν. τιμὴν γὰρ οὐδὲν οὕτως εἴωθε ποιεῖν, ὡς ἀρετή, τιμὴν οὐ κατηναγκασμένην, τιμὴν οὐ πεπλασμένην, οὐδὲ προσωπείῳ τινὶ φενακισμοῦ κεχρυσωμένην, ἀλλ' ἀληθῆ καὶ γνησίαν, καὶ οὐδεμιᾷ καιρῶν δυσκολίᾳ ἐξελ-

Digitized by Google

χρημάτων. Ἀλλ' ἀμύνασθαι βούλει τοὺς λελυπηκότας. καὶ δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο μάλιστα, καθάπερ ἔφθην εἰπὼν, φευκτέος ὁ πλοῦτος. κατὰ γὰρ σαυτοῦ τὸ ξίφος ὠθεῖν σε παρασκευάζει, καὶ βαρυτέρας τὰς ἐν τῇ μελλούσῃ σοι καθίστησιν εὐθύνας, καὶ ἀφορήτους ποιεῖ τὰς τιμωρίας. τοσοῦτον γὰρ κακὸν τὸ ἀμύνασθαι, ὅτι καὶ θεοῦ φιλανθρωπίαν ἀνεκαλέσατο, καὶ δοθεῖσαν ἤδη ἁμαρτημάτων ἀπείρων συγχώρησιν ἠκύρωσεν. ὁ γὰρ μυρίων λαβὼν ταλάντων τὴν ἄφεσιν, καὶ ἀπὸ ψιλῆς παρακλήσεως τοσαύτης ἀπολαύσας δωρεᾶς, ἐπειδὴ ἑκατὸν δηναρίων ἀπαίτησιν ἐποιεῖτο παρὰ τοῦ συνδούλου, τοῦτ' ἔστιν, ἐπειδὴ τῶν εἰς αὐτὸν πλημμεληματων ἀπῄτει δίκας, ἐν τῇ περὶ τὸν ὁμόδουλον σφοδρότητι, καθ' ἑαυτοῦ τὴν καταδίκην ἐξήνεγκε. καὶ δι' ἕτερον μὲν οὐδὲν, διὰ τοῦτο δὲ μόνον καὶ τοῖς βασανισταῖς παρεδίδοτο, καὶ ἐστρεβλοῦτο, καὶ τὰ μύρια τάλαντα ἀπαιτεῖσθαι ἐκελεύετο· καὶ συγγνώμης οὐδεμιᾶς οὐδὲ ἀπολογίας ἀπήλαυεν· ἀλλὰ τὰ ἀνήκεστα ἔπαθε, κελευσθεὶς ἅπαν καταθεῖναι τὸ χρέος, ὃ προλαβοῦσα ἡ τοῦ θεοῦ φιλανθρωπία συνεχώρησε. διὰ τοῦτο οὖν, εἰπέ μοι, ὁ πλοῦτός σοι περισπούδαστος, ὅτι σε εἰς τοιαύτην ἁμαρτίαν μετ' εὐκολίας ἐξάγει; καὶ μὴν διὰ τοῦτο αὐτὸν ὡς ἐχθρὸν καὶ πολέμιον καὶ μυρίων γέμοντα φόνων, ἀποστρέφεσθαι δεῖ. ἀλλ' ἡ πενία φησὶ, παρασκευάζει δυσχεραίνειν, καὶ πολλάκις καὶ βλάσφημα ῥήματα ἐκβάλλειν, καὶ ἀνελεύθερα πράγματα ὑπομένειν. οὐχ ἡ πενία, ἀλλ' ἡ μικροψυχία. ἐπεὶ καὶ ὁ Λάζαρος πένης ἦν, καὶ σφόδρα γε πένης· καὶ τῇ πενίᾳ προσῆν καὶ ἀρρωστία πενίας ἁπάσης πικροτέρα, ἡ καὶ τὴν πενίαν ταύτην χαλεπωτέραν ποιοῦσα· καὶ τῇ ἀρρωστίᾳ ἐρημία τῶν προστησομένων, καὶ ἀπορία τῶν θεραπευόντων, ἥτις καὶ τὴν πενίαν καὶ τὴν ἀρρωστίαν πικροτέραν εἰργάζετο. τούτων γὰρ ἕκαστον καὶ καθ' ἑαυτὸ μὲν ὀδυνηρόν, ὅταν δὲ μηδὲ οἱ θεραπεύοντες ὦσι, μεῖζον γίνεται τὸ δεινὸν, χαλεπωτέρα ἡ φλὸξ, πικροτέρα ἡ ὀδύνη, ἀγριώτερος ὁ χειμὼν, σφοδρότερον τὸ κλυδώνιον, φλογωδεστέρα ἡ κάμινος. εἰ δέ τις ἀκριβῶς ἐξετάσειε, καὶ ἕτερον τούτοις τέταρτον προσῆν, ἡ τοῦ πλουτοῦντος ἐκ γειτόνων οἰκοῦντος ἄδεια καὶ τρυφή. εἰ δὲ βούλει τι καὶ πέμπτον ἄλλο εὑρεῖν ὑπέκκαυμα τῆς φλογὸς, καὶ τοῦτο ὄψει σαφῶς αὐτῷ παρακείμενον. οὐ γὰρ δὴ μόνον ἐτρύφα ὁ πλούσιος ἐκεῖνος· ἀλλὰ καὶ δεύτερον καὶ τρίτον, μᾶλλον δὲ καὶ

A At vlciſci vis, qui te offenderunt. hanc ipſam ob cauſsã maximè, quemadmodum antè dixi, fugiendæ ſunt diuitiæ. Efficiunt enim, vt enſem in teipſum adigas, & grauiores in futuro rationes tibi reddunt, & intolerabiles pœnas parant. Tantum namque malum eſt vltio, vt etiam Dei benignitatem reuocauerit, & iam datam infinitorum peccatorum veniam fecerit irritam. Nam qui decies mille talentorum condonationem adeptus, ſoláq. obteſtatione tantam gratiam conſecutus fuerat, cùm centum denarios B exigeret à conſeruo, hoc eſt, cùm delictorum aduerſus ſe admiſſorum pœnas repoſceret, ſæuitia erga conſeruum ſuũm, ſeipſum damnauit. Neque vero vllam aliã, niſi hanc ob rem tortoribus traditus, & cruciatus, & decies mille talenta reddere iuſſus eſt: nullum veniæ aut excuſationis locum inuenit, ſed acerbiſſimum ſuppliciũ perpeſſus eſt, iuſſus totum ſoluere debitũ, quod præueniens Dei benignitas condonauerat. Proptereáne igitur diuitiarum adeò cupidus es, quòd te facilè ad eiuſmodi peccatum perducunt? Atqui ob C id eæ tanquam inimicæ & hoſtes, atq. infinitis refertæ cædibus, auerſandæ ſunt. At paupertas, inquit, moleſtias creat, ac ſæpe etiam facit, vt maledica in Deum verba effutias, ac illiberalia negotia ſuſcipias. Non paupertas, ſed ſimultas. nam & Lazarus pauper erat, & admodum quidem pauper; paupertati accedebat aduerſa valetudo omni paupertate acerbior, quę paupertatem quoque reddebat grauiorem; aduerſæ valetudini ſolitudo & penuria eorum, qui aſtarent atque miniſtrarent, quæ cùm paupertatem, tum aduerſam vale- D tudinem faciebat acerbiorem. Horum namq. ſingula per ſe quoque moleſta ſunt; cùm verò neque qui miniſtrent, adſunt, maior fit calamitas, ſæuior flãma, dolor acerbior, tempeſtas atrocior, fluctus vehementiores, caminus ardentior. Quòd ſi quis accuratè circumſpiciat, aliud etiam his quartum accedebat, nempe diuitis in vicinia habitantis licentia & luxus. Sin aliud etiam quintum vis inuenire, flammæ illius fomitem, id quoq. in eo perſpicuè videbis. Non enim duntaxat genio indulgebat diues ille, verum etiam etſi iterum, ter-

Cap. VII. An efficiãt diuitiæ vt hoſtes vlciſcamur.

Matth. 18. 24.

Luc. 16. 20 Exemplo Lazari rem illuſtrat.

tium, imò verò ſæpius in die eum videbat (iuxta ingreſſum namque iacebat, ſpectaculum dirum miſerabilis tragœdiæ, & qui aſpectu ſolo vel lapideum pectus poterat emollire.) tamen neque hoc inhumanum illum ad eam paupertatem leuandam permouit: ſed ille lautiſſimam apponebat menſam, crateras habebat plenos, merum temerè diffundendum, nitidos coquorum exercitus, paraſitos & adulatores prima luce, & choros canentium, vina infundentium, riſus mouentium: omne genus helluationis excogitabat, inebriabatur, ingurgitabitur, in luxu veſtium, menſæ, aliarumq. plurium rerum perpetuò viuebat. Iſtum verò, quem graui fame, morbo acerbiſſimo, obſidione tot vlcerum, ſolitudine, & malis inde conſequentibus in dies ſingulos premi videbat, ne in animum quidem aliquando admiſit: paraſiti & adulatores nimijs epulis pœne diſrumpebantur; at iſte pauper, & adeò pauper, tot malis cinctus, nec micas ex illa menſa obtinuit, idque valdè cupidus: neque horum quidquam eum læſit, non verbum protulit aſperum, non vocem edidit blaſphemam: ſed vt aurum vehementiore incendio magis purgatum ſplendeſcit, ſic etiam ille afflictionibus iſtis vexatus, omnibus fuit ſuperior tam plagis, quàm quæ multis naſcuntur inde, perturbationibus. Si enim omnino pauperes cum diuites vident, tabeſcunt inuidia, & æmulatione conficiuntur, ac vitam ſibi non eſſe vitalem exiſtimant, idque cùm neceſſarius eis victus ſuppetit, nec non qui miniſtrent: iſte pauper, & quidem pauper vt nullus alius, nec pauper modò, verùm etiam æger, quique non habebat qui aſtaret aut ſolatium daret, ſed in media vrbe velut in extrema iacebat ſolitudine, fame tabeſcebat acerbiſſima, illi omnia tanquam ex fontibus affluere videbat, omni humano ſolatio deſtitutus, canum linguis ceu perpetua quædam menſa propoſitus (ita enim omnia eius membra luxata ac diſſoluta erant, vt nec illos arcere poſſet) quàm iniquo animo fuiſſet, niſi valde generoſus ac ſapiens extitiſſet? cernis, qui ſe non lædat, etſi ab omnibus lædatur, nihil mali perpeti? repetam enim eandem orationem. Quid

A πλεονάκις τῆς ἡμέρας αὐτὸν ὁρῶν (παρὰ γὰρ τὴν εἴσοδον ἔῤῥιπτο, θέατρον χαλεπὸν ἐλεεινῆς τραγῳδίας ὤν, καὶ τῇ ὄψει μόνον καὶ λιθίνην ἱκανὸς καταμαλάξαι ψυχήν) καὶ ὅμως οὐδὲ τοῦτο ἐπεσπάσατο τὸν ἀπάνθρωπον ἐκεῖνον εἰς τὴν τῆς πενίας ἐκείνης ἀντίληψιν· ἀλλ' ὁ μὲν συβαριτικὴν παρετίθετο τράπεζαν, καὶ κρατῆρας εἶχεν ἐστεμμένους, καὶ ἄκρατον ἁπλῶς ἐκχεόμενον, καὶ στρατόπεδα μαγείρων λαμπρά, καὶ παρασίτους καὶ κόλακας ἅμα πρωΐ, καὶ χορούς ᾀδόντων, οἰνοχοούντων, γελωτοποιούντων, καὶ πᾶν εἶδος ἐπινοῶν ἀσω-
B τίας, καὶ μεθύων καὶ κραιπαλῶν, καὶ στολῇ καὶ τραπέζῃ καὶ ἑτέροις πλείοσι τρυφῶν ἅπαντα διετέλει τὸν χρόνον. τοῦτον δὲ λιμῷ χαλεπῷ καὶ ἀῤῥωστίᾳ πικροτάτῃ, καὶ πολιορκίᾳ τοσούτων ἑλκῶν, καὶ ἐρημίᾳ, καὶ τοῖς ἐκ τούτων κακοῖς ὁρῶν καθ' ἑκάστην καταπονούμενον τὴν ἡμέραν, οὐδὲ εἰς νοῦν ποτε ἐβάλετο· ἀλλ' οἱ μὲν παράσιτοι, καὶ οἱ κόλακες καὶ ὑπὲρ τὴν χρείαν διεῤῥήγνυντο· ὁ δὲ πένης, καὶ οὕτω πένης, καὶ ἐν τοσούτοις κείμενος τοῖς κακοῖς, οὐδὲ ψιχίων ἐκ τῆς τραπέζης ἀπήλαυσεν ἐκείνης, καὶ ταῦτα σφόδρα ἐπιθυμῶν· καὶ ὅμως οὐδὲν αὐτὸν τούτων παρέβλαψεν, οὐ ῥῆμα πικρὸν ἐξέβαλεν, οὐ
C βλάσφημον ἐφθέγξατο λόγον· ἀλλ' ὥσπερ χρυσίον τῇ σφοδροτέρᾳ πυρώσει μειζόνως καθαιρόμενον λαμπρύνεται, οὕτω δὴ καὶ ἐκεῖνος ὑπὸ τῶν παθημάτων τούτων ἐνοχλούμενος, πάντων ὑψηλότερος ἦν καὶ τῶν παθῶν καὶ αὐτῶν τῶν ἐντεῦθεν πολλοῖς τικτομένων θορύβων. εἰ γὰρ ἁπλῶς πένητες πλουσίους ὁρῶντες τήκονται τῷ φθόνῳ, καὶ κατατείνονται τῇ βασκανίᾳ, καὶ τὸν βίον ἀβίωτον νομίζουσιν εἶναι, καὶ ταῦτα τῆς ἀναγκαίας εὐποροῦντες τροφῆς, καὶ τοὺς θεραπεύοντας ἔχοντες· ὁ πένης οὗτος ὡς οὐδεὶς ἕτερος πένης ὤν, καὶ οὐχὶ πένης μόνον ἀλλὰ καὶ ἀ-
D σθενής, καὶ μηδένα ἔχων τὸν παρεστησόμενον καὶ παρακαλέσοντα, ἀλλ' ἐν μέσῃ τῇ πόλει καθάπερ ἐν ἐσχάτῃ κείμενος ἐρημίᾳ, καὶ λιμῷ τηκόμενος πικροτάτῳ, καὶ πάντα ὁρῶν ἐκείνῳ καθάπερ ἐκ πηγῶν ἐπιῤῥέοντα, καὶ αὐτὸς θεραπείας μὲν οὐδεμιᾶς ἀπολαύων παραμυθίας, ταῖς δὲ τῶν κυνῶν γλώσσαις προκείμενος τράπεζα διηνεκής (οὕτω γὰρ ἦν τὸ σῶμα παρειμένος καὶ διαλελυμένος, ὡς μηδὲ ἐκείνους ἀποσοβεῖν δύνασθαι) τί οὐκ ἂν ἔπαθεν, εἰ μὴ σφόδρα γενναῖος καὶ φιλόσοφος ἦν; ὁρᾷς ὅτι ὁ ἑαυτὸν μὴ ἀδικῶν, κἂν παρὰ πάντων ἀδικῆται, οὐδὲν πάσχει δεινόν; πάλιν γὰρ τὸν αὐτὸν ἀναλήψομαι

A λόγον. τί γὰρ ἡ ἀῤῥωστία; τί δὲ ἡ ἐρημία τῶν παρεστηκότων; τί δὲ ἡ ἔφοδος τῶν κυνῶν; τί δὲ τὸ γείτνημα τοῦ πλουσίου τοῦ πονηροῦ; τί δὲ ἡ πολλὴ χλιδὴ καὶ ὑπερηφανία, καὶ ἡ ἀπόνοια ἐκείνου τὸν ἀθλητὴν τοῦτον παρέβλαψεν, ἢ μαλακώτερον πρὸς τὰ ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς ἐποίησε σκάμματα; τί δὲ αὐτοῦ τὴν εὐτονίαν ἐλυμήνατο; οὐδὲν οὐδαμοῦ, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον αὐτὸν ἐπέῤῥωσε, καὶ μυρίων αὐτῷ στεφάνων ὑπόθεσις γέγονε καὶ προσθήκη βραβείων, καὶ πλεονασμὸς ἀντιδόσεως, καὶ μειζόνων ἀμοιβῶν ὑπόθεσις, τῶν δεινῶν τὸ πλῆθος ἐκεῖνο, καὶ ἡ τοῦ πλουτοῦντος ὠμότης. οὐ γὰρ δὴ B διὰ τὴν πενίαν ἐστεφανοῦτο μόνον, οὐδὲ διὰ τὸν λιμὸν, οὐδὲ διὰ τὰ ἕλκη, οὐδὲ διὰ τὰς γλώσσας τῶν κυνῶν· ἀλλ' ὅτι τοιοῦτον γείτονα ἔχων, καὶ καθ' ἑκάστην ὁρώμενος ὑπ' αὐτοῦ τὴν ἡμέραν, καὶ ὑπερορώμενος διηνεκῶς, τοῦτον ἤνεγκε γενναίως τὸν πειρασμὸν, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς καρτερίας, καὶ τῇ πενίᾳ καὶ τῇ ἀῤῥωστίᾳ, καὶ τῇ ἐρημίᾳ, οὐ μικρὰν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα εὐτονωτάτην συνεισφέροντα τὴν φλόγα. τί δὲ ὁ μακάριος Παῦλος, εἰπέ μοι; οὐδὲν γὰρ κωλύει πάλιν ἐπιμνησθῆναι τοῦ ἀνδρός. οὐχὶ μυρίας ἐδέξατο πειρασμῶν νιφάδας; τί C οὖν ἐντεῦθεν ἐβλάβη; οὐκ ἐντεῦθεν μὲν οὖν καὶ μειζόνως ἐστεφανοῦτο; ὅτι ἐλίμωττεν, ὅτι κρυμῷ, καὶ γυμνότητι κατετήκετο; ὅτι μάστιξι πολλάκις κατεξαίνετο; ὅτι λίθοις ἐβάλλετο; ὅτι κατεποντίζετο; ἀλλ' ἐκεῖνος Παῦλος ἦν φησι, καὶ κλητὸς τοῦ Χριστοῦ. καίτοι καὶ Ἰούδας εἷς τῶν δώδεκα ἦν, καὶ κλητὸς καὶ αὐτὸς τοῦ Χριστοῦ. ἀλλ' οὔτε τὸ εἶναι τῶν δώδεκα, οὔτε ἡ κλῆσις αὐτὸν ὤνησεν, ἐπειδὴ γνώμην οὐκ εἶχε πρὸς ἀρετὴν παρεσκευασμένην, ἀλλ' ὁ μὲν Παῦλος καὶ λιμῷ παλαίων, καὶ τῆς ἀναγκαίας ἀπορῶν τροφῆς, καὶ τοσαῦτα καθ' ἑκάστην πάσχων τὴν D ἡμέραν, μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας τὴν εἰς οὐρανὸν φέρουσαν ἐπέτρεχεν ὁδόν. ἐκεῖνος δὲ καὶ πρὸ τούτου κληθεὶς, καὶ τῶν αὐτῶν ἀπολαύσας ὧν περ καὶ αὐτὸς, καὶ μυηθεὶς τὴν ἀνωτάτω φιλοσοφίαν, καὶ τραπέζης μεταλαβὼν ἱερᾶς, καὶ τοῦ φρικωδεστάτου ἐκείνου δείπνου, καὶ χάριν λαβὼν τοσαύτην ὡς καὶ νεκροὺς ἐγείρειν, καὶ λεπροὺς καθαίρειν, καὶ δαίμονας ἐλαύνειν· καὶ τοὺς περὶ ἀκτημοσύνης πολλάκις ἀκούσας λόγους, καὶ αὐτῷ τοσοῦτον χρόνον συγγενόμενος τῷ Χριστῷ, καὶ τῶν πενήτων τὰ χρήματα πιστευθεὶς, ὥστε τοῦ πάθους ἐκείνου ἔχειν παραμυθίαν (καὶ γὰρ κλέπτης ἦν) οὐδὲ οὕτως ἐγέ-

namque aduerſa valetudo? quid ſolitudo eorum qui aſtarent? quid acceſſus canum? quid mala diuitis vicinitas? quid magnus luxus, ſuperbia & arrogantia illius huic nocuerunt? num eum ad ſuſtinenda pro virtute certamina reddiderunt molliorem? quid verò conſtantiam eius læſit? nihil vſquam, ſed eum etiam magis corroborâuit, & infinitarum ei materia coronarum, acceſſio præmiorum, incrementum mercedis, ſeges maioris remunerationis extitit illa malorum multitudo, diuitiſq. crudelitas. Neque enim ob paupertatem coronatus eſt tantùm, neque ob famem, neque ob vlcera, neque ob linguas canum, ſed quòd talem vicinum cùm haberet, à quo in dies aſpiceretur & deſpiceretur perpetuò, eam tentationem generoſo tulerit animo, magnáque conſtantia, quæ quidem tentatio & paupertati & aduerſæ valetudini, & ſolitudini non exiguam, ſed acerrimam flammam addebat. Quid verò beatus Paulus, dic mihi? nihil enim prohibet iterum meminiſſe viri. An non infinitos tentationum tanquã niuium imbres ſuſtinuit? quid ergo inde damni accepit? an non propterea maioribus donatus eſt coronis, quòd eſurijſſet, quòd algore ac nuditate confectus, quòd verberibus ſæpenumero cõciſus, quod lapidibus appetitus, quod in mare demerſus fuiſſet? At ille Paulus erat, inquit, & vocatus à Chriſto. atqui Iudas quoq. vnus erat ex duodecim, vocatus etiam ipſe à Chriſto. verùm neque quòd eſſet ex duodecim, neq. vocatio Chriſti quidquam ei profuit, quoniam animum ad virtutem paratum non habebat. Sed Paulus quidem & cum fame luctans, & neceſſario egens alimento, & tanta in dies ſingulos perferens, magna cum alacritate viam quæ ad cœlum ducit, currebat. At ille & ante hunc vocatus, & ijſdem, quibus ipſe, bonis fructus, ſuprema philoſophia initiatus, particeps menſæ ſacræ ac tremendæ illius cœnæ, tantam gratiam adeptus, vt etiam mortuos excitaret, leproſos mũdaret, & dæmonas expelleret, crebris de paupertate ſermonibus auditis, tamdiu verſatus cũ Chriſto, cuiſq. pauperũ pecuniæ creditæ fuerãt, vt inde ægritudinis ſolatiũ caperet (fur enim erat) ne ſic quidem

Cap. VII. Amplificat eandẽ ſententiã, exẽplo Pauli oſtendẽs neminem ab afflictionibus lædi.

factus eſt melior, quanquam tantam A expertus indulgentiam. Cum enim ſciret Chriſtus eum auarum eſſe, & amore pecuniæ periturum, non modò eius rei tum ab eo pœnas non repopoſcit, verum vt ipſius ægritudinem deliniret, & minori malo præcaueret maius, etiam pauperum ei pecunias credidit, vt cùm haberet vnde pecuniæ cupiditatem ſatiaret, in horribile illud barathrum non corrueret. Adeo nuſquam quiſquam lædere poterit eum, qui ſeipſum lædere nolit; ei verò qui vigilans ac ſobrius eſſe, ſuámq. operam cōferre nolit, nemo vnquam proderit. B

Cur etiam improborũ lapſus exprimat ſcriptura.

Propterea tibi mirabilis quoque Scripturarum hiſtoria velut in effigie quadam ſublimi magnáque, & in magnam latitudinem extenſa, veterum vitas deſcripſit, narratione ab Adam vſque ad Chriſti aduentum producta: oſtenditque tibi tam ſupplantatos, quàm coronatos, vt omnium exemplis te doceat, eum qui ſeipſum non lædat, à nemine alio lædi poſſe, etiamſi totus orbis graue contra illum concitet bellum. Neq; enim difficultas rerum, nec temporum mutationes, nec potentûm iniuriæ, neque inſidiarum tanquam niuium im- C bres, neque calamitatum multitudo, neque omniũ, quibus homines premũtur, malorum collectus aceruus generoſum, ſobrium ac vigilantē vel parum labefactare poterit: quemadmodum viciſſim ignauum, collapſum, & à ſeipſo proditum, etiamſi infinitę curationes admoueantur, nihilo faciunt meliorem.

Parabola ædificantiũ explicatur. Mat. 7. 24

Hoc ſiquidē etiam inſinuauit nobis illa parabola de hominibus illis, quorum alter ſuper petram, ſuper arenam alter ſuam domũ ædificauit: non vt arenam, & petram intelligamus, nec ſtructuram lapidum, & tectum, neque D vt flumina, & pluuiam, & ſæuos ſpiritus in ædificia irruentes, ſed vt virtutem, & vitium ex his colligamus, atq. etiam hinc perſpiciamus, eum qui ſeipſe non lædat, à nemine lædi. Ergo nec pluuiæ magna quanquã vi delatæ, neq. flumina magno impetu irruentia, neq. ſæui ſpiritus vehementi cũ inſultu adorta, partem vllã domus illius labefactārũt; ſed manſit & inexpugnabilis, & immota: vt diſcas, qui ſe ipſe nō prodat, eum nulla tentatione poſſe labefactari. At illa alteri⁹ facile euerſa eſt, nō

A ϊετο βελτίων, καὶ ταῦτα τοσαύτης συγκαταβάσεως ἀπολαύσας. ἐπειδὴ γὰρ ᾔδει ὁ Χριστὸς, ὅτι φιλάργυρος ἦν, καὶ διὰ χρημάτων ἔρωτα ἔμελλεν ἀπόλλυσθαι, οὐ μόνον αὐτὸν οὐκ ἀπῄτησε τούτου δίκας τότε, ἀλλ' ὥστε αὐτοῦ καταλεαίνειν τὸ πάθος, καὶ τὰ χρήματα αὐτῷ τῶν πενήτων ἐπίστευσεν, ἵν' ἔχων ὅθεν κορέσῃ τὴν φιλοχρηματίαν, μὴ καταπέσῃ εἰς τὸ φρικῶδες βάραθρον ἐκεῖνο· ἐλάττονι κακῷ τὸ μεῖζον προαναστέλλων. οὕτω πανταχοῦ τὸν μὲν ἑαυτὸν μὴ βουλόμενον ἀδικεῖν, οὐδεὶς ἕτερος ἀδικῆσαι δυνήσεται· τὸν δὲ οὐκ ἐθέλοντα νήφειν, καὶ τὰ παρ' B ἑαυτοῦ συνεισφέρειν οἴκοθεν, οὐδεὶς οὐδέποτε ὠφελήσει. διὰ τοῦτό σοι καὶ ἡ θαυμασία τῶν γραφῶν ἱστορία, καθάπερ ἐν εἰκόνι τινὶ ὑψηλῇ καὶ μεγάλῃ καὶ πολὺ τὸ εὖρος ἐχούσῃ, τῶν παλαιῶν ἀνεγράψατο τοὺς βίους, ἀπὸ τοῦ Ἀδὰμ μέχρι τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας ἐκτείνασα τὴν διήγησιν. καὶ δείκνυσί σοι καὶ τοὺς ὑποσκελιζομένους, καὶ τοὺς στεφανουμένους· ἵνα σε διὰ πάντων παιδεύσῃ, ὅτι τὸν παρ' ἑαυτοῦ μὴ ἀδικούμενον οὐδεὶς ἕτερος ἀδικῆσαι δυνήσεται, κἂν πᾶσα ἡ οἰκουμένη πρὸς αὐτὸν χαλεπὸν ἀναρριπίζῃ πόλεμον. οὔτε γὰρ δυσκολία πραγμάτων, οὔτε καιρῶν μεταβολαὶ, οὔτε δυναστευόντων ἐπή- C ρειαι, οὔτε ἐπιβουλῶν νιφάδες, οὔτε συμφορῶν ὄχλος, οὔτε πάντων τῶν ἐν ἀνθρώποις κακῶν συλλεγόμενος ὁ φορυτὸς παρασαλεῦσαί τι κἂν μικρὸν δυνήσεται τὸν γενναῖον, καὶ νήφοντα, καὶ ἐγρηγορότα. ὥσπερ αὖ τὸν ῥᾴθυμον καὶ ἀναπεπτωκότα, καὶ οἴκοθεν προδεδομένον, κἂν μυρίας προσαγάγωσι θεραπείας, οὐδὲν ἀμείνω ποιοῦσι. τοῦτο γοῦν καὶ ἡ παραβολὴ ἡ περὶ τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων παρεδήλωσεν ἡμῖν, ὧν ὁ μὲν ἐπὶ τῆς πέτρας, ὁ δὲ ἐπὶ τῆς ψάμμου τὴν οἰκίαν ᾠκοδόμησε τὴν ἑαυτοῦ· οὐχ ἵνα ψάμμον καὶ πέτραν νοήσωμεν, οὐδ' ἵνα οἰκοδομὴν D λίθων, καὶ ὄροφον, οὐδ' ἵνα ποταμοὺς καὶ ὑετὸν καὶ πνεύματα ἄγρια προσπίπτοντα τῇ οἰκοδομῇ, ἀλλ' ἵνα ἀρετὴν καὶ κακίαν ἐκ τούτων ἐκλάβωμεν, καὶ ἴδωμεν κἀντεῦθεν ὅτι τὸν ἑαυτὸν μὴ ἀδικοῦντα οὐδεὶς ἀδικεῖ. οὐκοῦν οὔτε ὁ ὑετὸς καίτοι ῥαγδαίως φερόμενος, οὔτε οἱ ποταμοὶ πολλῷ ῥοθίῳ προσπίπτοντες, οὔτε τὰ πνεύματα τὰ ἄγρια μετὰ σφοδρᾶς τῆς ῥύμης προσβάλλοντα, περιεσάλευσάν τι τὴν οἰκίαν ἐκείνην· ἀλλ' ἔμεινε καὶ ἀχείρωτος, καὶ ἀκίνητος· ἵνα μάθῃς, ὅτι τὸν ἑαυτὸν οὐ προδιδόντα οὐδεὶς πειρασμὸς παρασαλεῦσαι δύναται. ἡ δὲ τοῦ ἑτέρου κατεφέρετο ῥᾳδίως, οὐ

διὰ τὴν τῶν πειρασμῶν ἐπιβολήν (ἡ γὰρ ἂν καὶ ἡ ἑτέρα τὸ αὐτὸ ἔπαθεν) ἀλλὰ διὰ τὴν οἰκείαν ἄνοιαν. οὐ γὰρ ἐπειδὴ ἄνεμος προσέπνευσεν, διὰ τοῦτο ἔπεσεν· ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ἐπὶ τῆς ψάμμου ἦν ᾠκοδομημένη, τουτέστιν ἐπὶ ῥαθυμίας καὶ πονηρίας, τοῦτο πέπονθε. καὶ γὰρ καὶ πρὶν ἢ τὸν χειμῶνα προσβαλεῖν ἐκείνην, ἀσθενής τε ἦν καὶ πρὸς τὸ πεσεῖν ἑτοίμη. αἱ γὰρ τοιαῦται οἰκοδομαί, καὶ μηδενὸς ἐνοχλοῦντος, αὐτόματοι καταφέρονται, ὑποσυρομένης αὐταῖς τῆς κρηπῖδος καὶ πάντοθεν διαρρεούσης. καὶ καθάπερ αἱ μὲν ἀράχναι αὐτόματοι διασπῶνται, μηδενὸς αὐταῖς ἐνοχλοῦντος· ὁ δὲ ἀδάμας καὶ παιόμενος ἀδιάλυτος μένει· οὕτω δὴ καὶ οἱ μὴ ἑαυτοὺς ἀδικοῦντες, κἂν ὑπὸ μυρίων παίωνται, ἰσχυρότεροι γίνονται· οἱ δὲ ἑαυτοὺς προδιδόντες, κἂν μηδεὶς ὁ ἐνοχλῶν ᾖ, αὐτόματοι φέρονται, καὶ διαρρέουσι, καὶ ἀπόλλυνται. ὥσπερ καὶ ὁ Ἰούδας οὐ μόνον οὐδενὸς ἐνοχλήσαντος πειρασμοῦ τοιούτου, ἀλλὰ καὶ πολλῆς ἀπολαύσας τῆς θεραπείας, ἀπώλετο. Βούλει σοι τοῦτο καὶ ἐπὶ δήμων ὁλοκλήρων δείξω διαλάμποντα τὸν λόγον; πόσης ὁ Ἰουδαίων δῆμος ἀπήλαυσε προνοίας; οὐ πᾶσα ἡ ὁρωμένη κτίσις πρὸς ὑπηρεσίαν αὐτῶν παρεσκευάζετο; καὶ καινός τις αὐτοῖς καὶ ξένος εἰσήγετο διαγωγῆς βίου τρόπος; οὐδὲ γὰρ εἰς ἀγορὰν ἐνέβαινον, καὶ οὕτω τῶν ὠνίων ἀπήλαυον· οὐκ ἀργύριον * καταλύσαντες· οὐδὲ αὔλακας ἔτεμνον, οὐδὲ ἄροτρον εἷλκον, οὐδὲ γῆν ἐσπάραττον, οὐδὲ σπέρματα κατέβαλλον, οὐδὲ ὑετῶν ἐδέοντο καὶ ἀνέμων καὶ τῶν τοῦ ἔτους ὡρῶν, οὐχ ἡλιακῆς ἀκτῖνος, οὐ σεληναίου δρόμου, οὐ φύσεως ἀέρος, οὐκ ἄλλου τῶν τοιούτων οὐδενός· οὐχ ἅλωνα παρεσκεύαζον, οὐ καρπὸν ἔτριβον, οὐ πνευμάτων ἐχρῆζον πρὸς τὸ διακρῖναι τοὺς πυροὺς τῶν ἀχύρων, οὐ μύλην ἔστρεφον, οὐ κλίβανον ᾠκοδόμουν, οὐ ξύλα καὶ πῦρ εἰς τὴν οἰκίαν εἰσῆγον, οὐκ ἀρτοποιητικῆς ἐδέοντο τέχνης, οὐ μάκελλαν μετεχείριζον, οὐ δρέπανον ἠκόνων, οὐκ ἄλλης τινὸς ἐδέοντο τέχνης, ὑφαντικῆς λέγω καὶ οἰκοδομικῆς, καὶ τῆς τὰ ὑποδήματα παρεχούσης· ἀλλὰ πάντα ἦν αὐτοῖς ὁ τοῦ θεοῦ λόγος. καὶ ἐσχεδιασμένην εἶχον τράπεζαν, καὶ ἱδρώτων καὶ πόνων ἀπηλλαγμένην. τοιαύτη γὰρ ἡ τοῦ μάννα φύσις· νεαρά τε, καὶ πρόσφατος, καὶ οὐδαμοῦ παρέχουσα αὐτοῖς πράγματα, οὐδὲ καταπονοῦσα πόνῳ· καὶ τὰ ἱμάτια δὲ αὐτοῖς καὶ τὰ ὑποδήματα, καὶ αὐτὴ ἡ τοῦ σώματος φύσις τῆς οἰκείας ἐπελανθάνετο ἀσθενείας. ἐν γὰρ

A ob tentationum impetum (alioquin
alteri quoque idem accidiſſet) ſed ob
ipſius vecordiam. non enim quia ven-
tus afflauit, ideo cecidit, ſed quòd
ſuper arenam, hoc eſt, ſuper igna-
uiam, & nequitiam ædificata fuit,
ruinam fecit. Nam prius etiam, quàm
illa tempeſtas ingrueret, infirma erat,
& ad caſum parata. Huiuſcemodi
enim ædificia, etiam nemine infe-
ſtante, dum ſubtrahitur ac diffluit
fundamentum, ſua ſponte corruunt.
At vt araneæ vltro, nemine ipſis in-
feſto, diſtrahuntur; adamas contrà e-
B tiam percuſſus non frangitur: ſic etiam
qui ſemetipſi non lædunt, etſi ab in-
finitis feriantur, fortiores euadunt: qui
verò ſemetipſi produnt, etſi nemo ſit
infeſtus, ſua ſponte deuoluuntur, dif-
fluunt ac pereunt. Quemadmodum
Iudas quoque non modò nulla infe-
ſtante huiuſmodi tentatione, ſed ma-
gna etiam curatione adhibita, perijt.

Vis integrarum gentium exemplis
hanc orationem illuſtrem? quanta Iu-
dæorum genti contigit prouiſio? an
non tota quæ videtur, creatura ad eo-
rum obſequium fuit comparata? &
C noua quædam ipſis, ac mira viuendi
ratio introducta? neq. enim ad forum
mittebant, itáque non numerata pe-
cunia venalibus rebus fruebantur: nec
ſulcos ſindebant, neque aratrum tra-
hebant, nec terram proſcindebant,
nec ſemina iaciebant, neque pluuijs in-
digebant & ventis & anni temporibus,
non Solis radijs, non curſu Lunæ, non
aëris ingenio, non vlla huiuſmodi re
alia; non aream præparabant, non fru-
ges triturabant, non ſpiritus deſidera-
bant ad ſecernenda grana à paleis. non
molam verſabant, non clibanum ædi-
D ficabant, non ligna & ignem domum
inferebant, non panifica egebant arte,
non ligonem tractabant, non falcem
acuebant, non aliqua alia indigebant
arte textoria, inquam, architectoni-
ca, & ſutoria: ſed omnia eis erat ver-
bum Dei. Menſam habebant paratam
ex tempore, ſudoribus & laboribus
vacuam. Eius enim naturæ erat man-
na; recens, nuſquam ipſis negotia fa-
ceſſens, neque labore conficiens. Iam
veſtimenta eorum & calcei & ipſa cor-
poris natura quodammodo ſuæ fragi-
litatis obliuiſcebantur. tempore enim

C. VIII. *Exemplo nationis Iudæorum rem illuſtrat.*

ita longo neque illa terebantur, neque A pedes eorum tot tantáque licet itinera facientium occaluerunt. Medicorum, remediorum, cæteræq. in hac arte curę ne memoria quidē apud eos erat; adeò lōgè aberat omnis inualetudo. Eduxit

Pſ.104.37 enim eos in auro & argento, inquit, & non erat in tribubus eorum infirmus. Verùm quaſi relicto hoc mundo, & in alium meliorem orbem inhabitandum tranſlati, ſic comedebant, ſic bibebant, ac neque radij calidiores effecti capita illorum feriebant: diſterminabat enim flammam nubes vndique impēdens, & omnibus illis familijs geſtatorij tecti B inſtar erat. Neque verò noctu face indigebant, quæ tenebras diſcuteret, ſed erat eis columna ignis, fons lucis ineffabilis in duplicē vſum, tum vt luceret,

Miracula edita in exitu ex Ægypto. tum vt iter dirigeret. Neq; enim lucida duntaxat erat, verùm etiā omni vię duce certius infinitū illum populum per ſolitudinem illam ducebat. Ibant non terrá ſolùm, ſed etiam mari quaſi terrâ. Auſi ſunt trāſcēdere fines naturæ, cùm ſęuum illud pelagus ambularent, quaſi per ſolidam ac firmam petram iter facerent. cúmque illis ſubſtratum eſſet elementum illud, ſolidam terram, cam- C póſque ſupinos, & agros imitabatur: cùm verò hoſtes excepiſſet maris munus exequebatur: illis fuit vehiculum, hoſtibus ipſorum ſepulchrum; illos facilè tranſmiſit, hos magna cum vehementia ſubmerſit. Inordinatus aquarū impetus, virorum ratione præditorum atque prudentiſſimorum ordinem & obedientientiā prę ſe ferebat, cùm iam cuſtodis, iam carnificis vicē obtineret, vnóq. die contraria repente præſtaret. Quid cōmemorem petras, quæ fluuios effuderunt aquarū? quid nubes volucrum quæ corporū multitudine totam D terrā texerunt? Quid miracula patrata in Ægypto? quid prodigia quæ cōtigerunt in ſolitudine? quid trophæa & incruētas victorias? Tanquam enim choreas ducerent, nō bellum gererent, ita aduerſarios domuerunt. ac dominos quidē ſuos ſine armis ſuperârunt; qui verò extra Ægyptū cū ipſis pugnârūt, eos tubis canendo, pſallendóque vicerunt: réſq. illa chorea potius erat quàm bellum, initiatio potius quam pugna.

A χρόνῳ οὕτω μακρῷ, οὔτε ἐκεῖνα ἐτρίβετο, οὔτε οἱ πόδες αὐτῶν καίτοι τοσαῦτα βαδιζόντων ἐτυλώθησαν. ἰατρῶν αὐτοῖς καὶ φαρμάκων, καὶ τῆς ἄλλης τῆς περὶ τὴν τοιαύτην τέχνην σπουδῆς οὐδὲ μνήμη τις ἦν ἐν αὐτοῖς. οὕτω πᾶσα ἐκποδὼν ἀῤῥωστία ἦν. Ἐξήγαγε γὰρ αὐτοὺς ἐν ἀργυρίῳ καὶ χρυσίῳ φησί· καὶ οὐκ ἦν ἐν ταῖς φυλαῖς αὐτῶν ὁ ἀσθενῶν. ἀλλ᾽ ὥσπερ τὸν κόσμον τοῦτον ἀφέντες, καὶ πρὸς ἑτέραν βελτίονα μετοικισθέντες οἰκουμένην, οὕτως ἤσθιον, οὕτως ἔπινον, καὶ οὔτε ἡ ἀκτὶς θερμοτέρα γινομένη τὰς κεφαλὰς ἔπληττε τὰς B ἐκείνων. διετείχιζε γὰρ τὴν φλόγα νεφέλη πάντοθεν αἰωρουμένη, καὶ περιφορητὴ γινομένη στέγη τοῖς δήμοις ἅπασιν ἐκείνοις. ἀλλ᾽ οὔτε ἐν νυκτὶ λαμπάδος ἐδέοντο τῆς διαιρούσης τὸ σκότος, ἀλλ᾽ ἦν αὐτοῖς ὁ στῦλος τοῦ πυρὸς, πηγὴ φωτὸς ἀφάτου, δύο χρείας παρέχων, τήν τε ἀπὸ τοῦ φαίνειν, τήν τε ἀπὸ τοῦ κατευθύνειν αὐτοῖς τὴν ἀποδημίαν. οὐ γὰρ φωτιστὴς μόνον ἦν, ἀλλὰ καὶ ὁδηγοῦ παντὸς ἀκριβέστερον ἐχειραγώγει κατὰ τὴν ἔρημον ἐκείνην τὸν ἄπειρον δῆμον ἐκεῖνον. ἐβάδιζον δὲ, οὐκ ἐπὶ γῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς θαλάσσης, ὡς ἐπὶ γῆς, καὶ τῶν ὅρων τῆς φύσεως κατετόλμων, τὸ C χαλεπὸν ἐκεῖνο πεζεύοντες πέλαγος, ὡς διὰ πέτρας στεῤῥᾶς καὶ ἀντιτύπου τινὸς ὁδοιπορούντες. καὶ ὅτε μὲν αὐτοῖς ὑπεστόρεστο, γῆν ἐμιμεῖτο στεῤῥὰν τὸ στοιχεῖον, καὶ πεδία ὕπτια, καὶ ἀρούρας· ὅτε δὲ τοὺς ἐχθροὺς ἀπέλαβε, τὰ θαλάττης κατειργάζετο· καὶ αὐτοῖς μὲν ἐγένετο ὄχημα, τοῖς δὲ πολεμοῦσιν αὐτοὺς τάφος· τοὺς μὲν μετ᾽ εὐκολίας διαπέμπουσα, τοὺς δὲ μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος καταποντίζουσα· καὶ ἡ ἄτακτος τῶν ὑδάτων ῥύμη, ἀνδρῶν λογικῶν καὶ συνετωτάτων καὶ εὐταξίαν καὶ ὑπακοὴν ἐπεδείκνυτο, νῦν μὲν φύλακος, νῦν δὲ D δημίου τάξιν ἐπέχουσα, καὶ ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ τὰ ἐναντία ἀθρόον ἐπιδεικνυμένη. τί ἄν τις εἴποι τὰς πέτρας, αἳ ποταμοὺς ἠφίεσαν ὑδάτων; τί δὲ τὰ νέφη τῶν ὀρνίθων, οἳ τῷ πλήθει τῶν σωμάτων τὴν γῆν ἀπέκρυψαν ἅπασαν; τί τὰ ἐν Αἰγύπτῳ θαύματα; τί τὰ ἐν ἐρήμῳ παράδοξα; τί τὰ τρόπαια καὶ τὰς νίκας τὰς ἀναιμωτὶ γινομένας; ὡς γὰρ χορεύοντες, οὐχ ὡς πολεμοῦντες τοὺς ἀντιπίπτοντας ἐχειροῦντο. καὶ τῶν μὲν οἰκείων δεσποτῶν χωρὶς ὅπλων ἐκράτησαν· τῶν δὲ μετὰ τὴν Αἴγυπτον μαχομένων αὐτοῖς, σαλπίζοντες, καὶ ψάλλοντες, οὕτω περιεγένοντο. καὶ ἦν χορεία μᾶλλον ἢ πόλεμος τὰ γινόμενα, μυσταγωγία μᾶλλον ἢ μάχη.

καὶ γὰρ

καὶ γὰρ πάντα τὰ τεράστια ταῦτα οὐ διὰ τοῦτο ἐγένετο μόνον, ἵνα τὴν χρείαν αὐτοῖς πληρώσῃ, ἀλλ' ἵνα καὶ τὴν διδασκαλίαν, ἣν ἐνέθηκεν αὐτοῖς ὁ Μωϋσῆς τῆς θεογνωσίας ἀκριβέστερον διατηρήσωσι· καὶ φωναὶ πανταχόθεν ἐφέροντο τὸν δεσπότην ἀνακηρύττουσαι. καὶ γὰρ ἡ θάλαττα ταῦτα ἐβόα, νῦν μὲν πεζευομένη, νῦν δὲ θάλαττα γενομένη, καὶ τὰ Νειλῷα νάματα ταύτην ἠφίει τὴν φωνὴν πρὸς αἵματος μεταβαλλόμενα φύσιν· καὶ οἱ βάτραχοι, καὶ τὸ τῶν ἀκρίδων στρατόπεδον ἐκεῖνο, καὶ ἡ κάμπη καὶ ἡ ἐρυσίβη ταῦτα διελέγετο τῷ δήμῳ παντί. καὶ τὰ ἐπὶ τῆς ἐρήμου τεράστια, τὸ μάννα, ὁ στύλος, ἡ νεφέλη, ἡ ὀρτυγομήτρα, τὰ ἄλλα πάντα ἀντὶ βιβλίου τότε αὐτοῖς ἐγένετο καὶ γραμμάτων οὐδέποτε ἐξαλειφομένων, ἔναυλον καθ' ἑκάστην ἡμέραν περιεχόμενα αὐτοῖς τὴν μνήμην, καὶ ἐνηχοῦντα αὐτῶν τὴν διάνοιαν. ἀλλ' ὅμως μετὰ τοσαύτην καὶ τηλικαύτην πρόνοιαν, μετὰ τὰς εὐεργεσίας τὰς ἀφάτους ἐκείνας, μετὰ τὸ μέγεθος τῶν θαυμάτων, μετὰ τὴν κηδεμονίαν τὴν ἄρρητον, μετὰ τὴν διδασκαλίαν τὴν διηνεκῆ, μετὰ τὴν κατήχησιν τὴν ἀπὸ τῶν ῥημάτων, μετὰ τὴν παραίνεσιν τὴν ἀπὸ τῶν ἔργων, μετὰ τὰς νίκας τὰς λαμπρὰς, μετὰ τὰ τρόπαια τὰ παράδοξα, μετὰ τὴν τῶν τραπεζῶν ἀφθονίαν, μετὰ τὴν δαψίλειαν τῶν ναμάτων ἐκείνων, μετὰ τὴν ἄφατον δόξαν, ἣν περιεβάλλοντο παρὰ πάντι τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει· ἐπειδὴ ἀγνώμονες ἦσαν καὶ ἀναίσθητοι, μόσχον προσεκύνησαν, καὶ βοὸς κεφαλὴν ἐθεράπευον· καὶ θεοὺς ἐπεζήτουν αὐτοῖς γενέσθαι, νεαρὰ τὰ ὑπομνήματα τῶν ἐν Αἰγύπτῳ εὐεργεσιῶν ἔχοντες τοῦ θεοῦ, καὶ πολλῶν καὶ ἄλλων ἀπολαύοντες ἔτι. Ὁ δὲ τῶν Νινευιτῶν δῆμος βάρβαρος ὢν καὶ ἀλλόφυλος, οὐδενὸς τούτων μετεσχηκὼς, οὐ μικροῦ, οὐ μεγάλου, οὐ λόγων, οὐ θαυμάτων, οὐκ ἔργων, οὐ ῥημάτων, ἐπειδὴ ἄνθρωπον εἶδον ἐκ ναυαγίου διασωθέντα, οὐδέποτε αὐτοῖς συγγενόμενον ἔμπροσθεν, ἀλλὰ τότε πρῶτον ὀφθέντα, εἰσελθόντα καὶ εἰπόντα, ἔτι τρεῖς ἡμέραι, καὶ Νινευὴ καταστραφήσεται· οὕτως ἀπὸ τῶν ψιλῶν τούτων ῥημάτων μετεβάλλοντο καὶ βελτίους ἐγένοντο, καὶ τὴν προτέραν ἀποθέμενοι κακίαν, πρὸς ἀρετὴν διὰ μετανοίας ὥδευσαν, ὡς ἀπόφασιν ἀνακαλέσασθαι θεοῦ, καὶ σαλευομένην στῆσαι πόλιν, καὶ θεήλατον ὀργὴν ἀποκρούσασθαι, καὶ πάσης ἀπαλλαγῆναι κακίας. εἶδε γὰρ ὁ θεὸς φησὶν, ὅτι ἀπέστη ἕκαστος ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς, καὶ ἐπέστρεψεν ἐπὶ τὸν κύριον.

A Omnia namque iſta prodigia non ob id ſolùm acciderũt, vt eis neceſſarium ferrent ſubſidium, verùm vt doctrinam quoq. cognitionis Dei, qua eos Moyſes inſtituerat, certius cõſeruarent, vndique voces edebãtur, quæ Dominum deprædicarent. Hæc enim mare declamabat, cùm nunc pedeſtri itinere traijceretur, nunc ad ingenium rediret; hanc vocem edebant vndæ Nili in ſanguinem mutatæ; ranæ, locuſtarum ille exercitus, erucæ, & rubigo, hæc omni populo loquebãtur: prodigia quoque in ſolitudine, manna, columna, nubes, B ortygometra, cætera omnia fuerunt eis vice libri & literarum, quæ nunquã delentur, cùm memoriam eis quotidie refricarẽt, & ipſorum animo inſonarent. Veruntamẽ poſt tantam támque multiplicem prouiſionem, poſt ineffabilia illa beneficia, poſt tanta miracula, poſt inenarabilem curam, poſt longam inſtitutionem, poſt inſtructionem verborum, poſt adhortationem ipſarum rerum, poſt inſignes victorias, poſt admirabilia trophæa, poſt lautitiam menſarum, poſt vbertatem illarum aquarum, poſt ineffabilem gloriam, quam apud C hominũ genus vniuerſum fuerant conſecuti: ingrati & ſtupidi cùm eſſent, vitulum adorauerunt, & bouis caput coluerunt; Deóſque ſibi fieri poſtulârũt, cùm recentia beneficiorum Dei in Ægypto acceptorum monumenta tenerent, ac multis etiam alijs adhuc fruerentur. Niniuitarum verò populus barbarus cùm eſſet atque alienigena, nihílque horum participâſſet, non paruum, non magnum, nõ orationes, non miracula, non res, non verba; vidiſſétq. hominem ex naufragio conſeruatum, D nunquam ſecum antea verſatum, ſed tum primùm viſum, ingreſſum, ac dicentẽ: Adhuc tres dies, & Niniue ſubuertetur: adeò nudis hiſce verbis mutati ac meliores facti ſunt, & depoſita priori vitioſitate ad virtutem per pœnitentiam contenderunt, vt decretum Dei reuocarent, nutantem vrbem ſiſterent, diuinitus impendentem iram propulſarent, omnique afflictione liberarentur. Vidit enim Deus, inquit, quia auerſus eſt vnuſquiſque de via ſua mala, & conuerſus eſt ad Dominum.

Cap. IX. *Aliud exẽplum Niniuitarũ confirmat afflictionẽ homini nocere non poſſe.*

Ion. 3. 4.

Quomodo conuerſus eſt, dic mihi? atqui magna eorum erat malitia, ineffabilis nequitia, vlcera curatu difficilia. idque vt indicaret Propheta, dixit: Aſcendit malitia eorum vſque ad cœlum: diſtantia loci, magnitudinem malitiæ ipſorum ſignificauit. Sed tamen tantam nequitiam, vſque adeò elatam & exaltatam, vt ad cœlum quoque pertingeret, tribus diebus, breui temporis momento, paucis verbis, quæ ab vno homine audiuerant, ignoto, hoſpite, naufragium paſſo, ita profligauerunt, ita aboleuerunt, ita è medio ſuſtulerunt, vt tali voce recrearentur: Vidit Deus quia auerſus eſt vnuſquiſque de via ſua mala, & pœnituit eum ſuper malitia, quam locutus fuerat Deus vt faceret eis. Vidéſne ſobrium ac vigilantem non modò ab hominibus non lædi, verùm etiã iram diuinitus impendentem auertere? qui verò ſemet ipſe prodat ac noceat, etſi infinita accipiat beneficia, non multum lucri facere? ſic enim neque illis profuerunt tanta portenta, neque his obfuit ijſdẽ caruiſſe. Verùm cùm natura forent candidi, exiguum nacti momentum meliores euaſerunt, quanquam barbari & alienigenæ, inauditis omnibus diuinis oraculis, longéque à Palæſtina diſſiti.

Cap. X. *De tribus pueris Danielis ſocijs.*

Quid verò illorum trium puerorum, dic mihi, virtuti ſuperuenientia mala offecerunt? an non adhuc iuuenes, & admodũ quidẽ iuuenes, in immatura ætate graue illud ſubiêre ſuppliciũ & captiuitatẽ, longam peregrinationem peregrinati ſunt, à patria, domo, tẽplo, altari, ſacrificijs, oblationibus, libationibus, ab ipſo quoq. pſalmorum cantu, vbi in alienam regionem venerunt, ſeparati ſunt? nõ enim domus eis duntaxat eam ob cauſſam inacceſſa erat, ſed multa quoq. diuini cultus genera. An non barbarorum manibus dediti ſunt, lupis potius quàm hominibus, & quod eſt grauiſſimum, in tam longè diſſitam ac barbaram abducti terram, & ſeruitutem grauiſſimam, non magiſtrum habebant, non prophetam, non principem? Non enim eſt, inquit, princeps, neque Propheta, neque Dux, neque locus ſacrificãdi corã te, & inueniendi miſericordiam. Quin etiam in domum regiam, tanquam in ſcopulum quendam ac præcipitium, & pelagus ſaxis petriſque ſub aqua latẽtibus refertum,

Dan. 3.

A πῶς ἀπέστη, εἰπέ μοι; καί τοι μεγάλη ἦν αὐτῶν ἡ κακία, ἄφατος ἡ πονηρία, δυσίατα τὰ ἕλκη. καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ προφήτης ἔλεγεν· ἀνέβη ἡ κακία αὐτῶν ἕως τοῦ οὐρανοῦ· τῷ διαστήματι τοῦ τόπου, τὸ μέγεθος τῆς κακίας αὐτῶν ἐνδεικνύμενος. ἀλλ' ὅμως τὴν τοσαύτην πονηρίαν, τὴν οὕτω κορυφωθεῖσαν καὶ ὑψωθεῖσαν ὡς καὶ ἕως τοῦ οὐρανοῦ φθάσαι, ταύτην ἐν τρισὶν ἡμέραις, ἐν βραχείᾳ καιροῦ ῥοπῇ, διὰ ῥημάτων ὀλίγων, ἃ παρ' ἑνὸς ἤκουσαν ἀνθρώπου, ἀγνώστου, ξένου, ναυαγοῦ γεγενημένου, οὕτω κατέλυσαν, οὕτως ἠφάνισαν, οὕτως ἐκ ποδῶν ἐποίησαν εἶναι, ὡς τοιαύτης ἀπολαῦσαι φω- B νῆς, ὅτι εἶδεν ὁ θεός, ὅτι ἀπέστη ἕκαστος ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς, καὶ μετενόησεν ἀπὸ τῆς κακίας ἧς εἶπεν ὁ θεὸς ποιῆσαι αὐτοῖς. ὁρᾷς ὅτι ὁ μὲν νήφων, καὶ ἐγρηγορὼς οὐ μόνον παρὰ ἀνθρώπων οὐδὲν ἀδικεῖται, ἀλλὰ καὶ θεήλατον ὀργὴν ἀνατρέπει; ὁ δὲ οἴκοθεν ἑαυτὸν προδιδοὺς καὶ καταβλάπτων, κἂν μυρίας εὐεργεσίας ἀπολαύσῃ, οὐδὲν μέγα κερδανεῖ. οὕτω γοῦν οὐδὲ ἐκείνους ὠφέλησε τὰ τοσαῦτα σημεῖα, οὐδ' αὐτοὺς τούτους τὸ μὴ μετασχεῖν τούτων παρέβλαψεν· ἀλλ' ἐπειδὴ οἴκοθεν ἦσαν εὐγνώμονες, μικρᾶς ἐπιλαβόμενοι ῥοπῆς, C βελτίους ἐγένοντο, καί τοι βάρβαροι ὄντες καὶ ἀλλόφυλοι, καὶ πάντων ἀνήκοοι τῶν θείων χρησμῶν, καὶ πόρρω που τῆς Παλαιστίνης ἀπῳκισμένοι. Τί δὲ τῶν παίδων τῶν τριῶν, εἰπέ μοι, τὴν ἀρετὴν τὰ ἐπελθόντα κακὰ ἐλυμήνατο; οὐχὶ ἔτι νέοι ὄντες καὶ νέοι κομιδῆ, ἐν ἡλικίᾳ ἀώρῳ τὴν χαλεπὴν ἐκείνην ὑπέμειναν τιμωρίαν καὶ αἰχμαλωσίαν, καὶ τὴν μακρὰν ἀπεδήμησαν ἀποδημίαν, καὶ πατρίδος καὶ οἰκίας, καὶ ναοῦ καὶ βωμοῦ καὶ θυσιῶν, καὶ προσφορῶν καὶ σπονδῶν, καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ ψάλλειν, εἰς τὴν ἀλλοτρίαν ἐλθόντες γῆν, ἐχωρί- D σθησαν; οὐ γὰρ ἡ οἰκία αὐτοῖς μόνον ἄβατος ἦν, ἀλλὰ καὶ πολλὰ τῆς λατρείας ἐντεῦθεν εἴδη. οὐχὶ βαρβαρικαῖς ἐξεδόθησαν χερσί, καὶ λύκοις μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις, καὶ τὸ δὴ χαλεπώτατον εἰς μακρὰν οὕτω κειμένην, καὶ βάρβαρον ἀποικισθέντες γῆν, καὶ αἰχμαλωσίαν χαλεπωτάτην, οὐ διδασκάλους εἶχον, οὐ προφήτην, οὐκ ἄρχοντα; οὐ γάρ ἐστι, φησίν, ἄρχων, οὐδὲ προφήτης, καὶ ἡγούμενος, οὐδὲ τόπος τοῦ καρπῶσαι ἐνώπιόν σου, καὶ εὑρεῖν ἔλεος. ἀλλὰ καὶ εἰς βασιλικὴν οἰκίαν, ὡς εἰς σκόπελόν τινα, καὶ κρημνὸν καὶ πέλαγος ὑφάλων γέμον καὶ σπιλάδων, οὕτως εἰσήχθησαν,

χωρὶς κυβερνήτου, καὶ πρωρέως, καὶ ναυτῶν, καὶ ἱστίων, ἀναγκαζόμενοι τὴν χαλεπὴν ἐκείνην θάλατταν πλεῖν· καὶ καθάπερ ἐν δεσμωτηρίῳ ταῖς βασιλικαῖς αὐλαῖς ἐναπειλημμένοι. ἐπειδὴ γὰρ φιλοσοφεῖν ᾔδεσαν, καὶ τῶν βιωτικῶν ἦσαν ἀνώτεροι πραγμάτων, καὶ τὸν τῦφον ἅπαντα κατεπάτησαν τὸν ἀνθρώπινον, καὶ κούφους αὐτοὺς τὸ πτερὸν εἰργάσαντο, παραθήκην κακῶν, καὶ τὴν ἐκεῖ διατριβὴν ἐνόμιζον εἶναι. ἔξω μὲν γὰρ ὄντες, καὶ ἐν ἰδιωτικῇ οἰκίᾳ πλείονος ἔμελλον ἀπολαύσεσθαι τῆς ἐξουσίας· εἰς δὲ τὸ δεσμωτήριον εἰσαχθέντες ἐκεῖνο (δεσμωτήριον γὰρ τὴν φαντασίαν ἅπασαν ἐκείνην, καὶ κρημνοὺς καὶ σκοπέλους οὐδὲν ἀμείνους εἶναι ἐνόμιζον) εὐθέως δυσκολίαν ὑπέμειναν χαλεπήν· ὁ μὲν γὰρ βασιλεὺς ἐκέλευσε κοινωνοὺς αὐτοὺς τῆς τραπέζης εἶναι τῆς ἐκείνου, τῆς συβαριτικῆς ἐκείνης, καὶ ἀκαθάρτου καὶ βεβήλου, αὐτοῖς δὲ ἀπηγορεύετο τοῦτο, καὶ θανάτου χαλεπώτερον εἶναι ἐδόκει· καὶ μόνοι καθάπερ ἀρνία λύκων μεταξὺ τοσούτων ἦσαν ἀπειλημμένοι. καὶ ἀνάγκη ἦν, ἢ λιμῷ τήκεσθαι (μᾶλλον δὲ καὶ τὴν ἐπὶ θάνατον ἄγεσθαι) ἢ τῶν κεκωλυμένων ἀπογεύεσθαι ἐδεσμάτων. τί οὖν ποιοῦσιν οἱ νέοι, οἱ ἐν ὀρφανίᾳ, οἱ αἰχμάλωτοι, οἱ ξένοι, οἱ δοῦλοι τῶν ταῦτα κελευόντων; οὐκ ἐνόμισαν ἀρκεῖν αὐτοῖς εἰς ἀπολογίαν, τὴν ἀνάγκην, οὐδὲ τὴν τυραννίδα τοῦ τὴν πόλιν ἔχοντος· ἀλλὰ πάντα μηχανῶνται, καὶ πραγματεύονται, ὥστε τὴν ἁμαρτίαν φυγεῖν, καίτοι πανταχόθεν προδεδομένοι. οὔτε γὰρ χρήμασι πεῖσαι ἠδύναντο· πῶς γὰρ οἱ αἰχμάλωτοι; οὐ φιλίᾳ καὶ συνουσίᾳ. πῶς γὰρ οἱ ξένοι; οὐ δυναστείᾳ περιγενέσθαι· πῶς γὰρ οἱ δοῦλοι; οὐ πλήθει κρατῆσαι· πῶς γὰρ οἱ τρεῖς μόνοι; προσελθόντες τοίνυν πείθουσι τὸν εὐνοῦχον ἐκεῖνον λόγοις, τὸν ταύτην ἔχοντα τὴν ἐξουσίαν. ἐπειδὴ γὰρ εὗρον αὐτὸν περιδεῆ καὶ τρέμοντα, καὶ περὶ τῆς οἰκείας σωτηρίας ἀγωνιῶντα, καὶ φόβος ἀφόρητος ἦν ὁ περὶ τοῦ θανάτου κατασείων αὐτοῦ τὴν ψυχήν. Φοβοῦμαι γὰρ ἐγώ φησι τὸν κύριόν μου τὸν βασιλέα, μή ποτε ἴδῃ τὰ πρόσωπα ὑμῶν σκυθρωπὰ ὑπὲρ τὰ παιδάρια τὰ συνήλικα ὑμῶν, καὶ καταδικάσητε τὴν κεφαλήν μου τῷ βασιλεῖ· ἀπαλλάξαντες αὐτὸν τούτου τοῦ δέους πείθουσι δοῦναι τὴν χάριν. καὶ ἐπειδὴ πάντα παρ' ἑαυτῶν εἰσήνεγκαν, καὶ ὁ θεὸς τὰ παρ' ἑαυτοῦ λοιπὸν εἰσέφερεν. οὐδὲ γὰρ τοῦ θεοῦ μόνου τὸ κατόρθωμα ἐπὶ τούτοις ἦν, οἷς ἔμελλον ἐκεῖνοι μισθὸν λαμβάνειν, ἀλλ'

A introducti ſunt, ſine gubernatore, ſine proreta, ſine nautis, ſine velis ſæuum illud mare nauigare coacti; atq; in aula regia tanquam in carcere incluſi. Cùm enim philoſophari nôſſent, & rebus ſecularibus eſſent ſuperiores, omnem quoque humanum faſtum conculcâſſent, aláſque ſibi leues reddidiſſent, acceſſionem malorum, etiam illam commemorationem eſſe exiſtimabant. Si enim foris fuiſſent, & in domo priuata, maiori libertate fruituri erant: at verò introducti in illũ carcerẽ (carcere namque omnẽ illam ſplendoris & magnifi-B centiæ ſpeciem, & præcipitijs ſcopuliſque nihilo cenſebãt eſſe meliorẽ) continuò graue difficultatem ſuſtinuêre. Rex enim eos illius voluptuoſæ impuræq; & prophanæ menſæ ſuæ iuſſit eſſe ſocios, id quod eis interdictum erat, & morte grauius videbatur: ac ſoli velut agni in medio tot luporũ erant incluſi. Neceſſe erat aut fame tabeſcere (imò verò ad mortẽ rapi) aut prohibita edulia deguſtare. Quid ergo faciunt iuuenes, orphani, captiui, peregrini, ſerui illorum qui hæc imperabant? nõ exiſtimârunt neceſſitatẽ ſibi ad excuſationẽ C ſufficere, neq; tyrannidẽ eius, qui vrbẽ obtinebat; ſed omnia machinabantur moliebãtúrque, vt peccatũ effugerent, omni licet ex parte deſerti. Neq; enim pecunijs perſuadere poterant, vtpote captiui; non amicitia & familiaritate, vtpote peregrini, nõ potentia ſuperare, vtpote ſerui; non multitudine vincere, vtpote tres tantùm. Accedunt igitur ad eunuchum, qui eam poteſtatem obtinebat, eique verbis perſuadent. Cùm enim inueniſſent eum trepidũ ac timidum, deq́; ſalute ſua ſolicitum, & metus mortis intolerandus animum eius D concuteret: Timeo enim ego, inquit, dominum meum regem, ne quando videat vultus veſtros macilentiores præ ceteris adoleſcentulis coæuis veſtris, & condemnetis caput meum regi: eo timore liberatũ inducunt, vt daret ipſis eã gratiam. Ac poſtquã omne officium ſuũ feciſſent, Deus quoque deinceps fecit ſuũ. Neque enim ſolius Dei erat pręclarũ illud facinus in his, quorum gratia mercedẽ illi erant accepturi, ſed Dan. 1. 10.

principium & exordia proficiſcebantur ab illorum animo, quem cùm præſtitiſſent generoſum ac fortem, Dei fauorem ſibi conciliârunt,& ad finem, quod moliebantur, perduxerunt. Vides, qui ſeipſe non lædit, ei neminem alium poſſe nocere? Ecce enim nec iuuentus, neque captiuitas, neque orbitas, neque abductio in regionem alienam, nec ſolitudo & deſtitutio eorum, qui ab ipſis ſtarent, nec mandatum graue, nec magnus mortis timor, qui eunuchi cingebat animum, nec paupertas, nec paucitas, non quòd in medio barbarorum eſſent, non quòd hoſtes haberent dominos, non quòd in ipſius regis manus eſſent traditi, neque cognatorum omnium ſeparatio, neque ſacerdotum & prophetarum & aliorum, qui curam ipſorum gerebant, alienatio, nec libationum & ſacrificiorum ceſſatio, neque templi & pſalmorum ademptio, neque quidquam horum eis nocuit; ſed tum in maiori gloria fuerunt, quàm cùm iis rebus in patria ſua fruerentur. Hoc primo certamine perfecto, inſigni corona redimiti, lege in aliena quoque regione ſeruata, conculcato tyranni mandato, neque vllo vlla ex parte damno affecti; quaſi domi ſederent,& omnibus illis fruerentur, opere ita liberè perfecto, ad alios rurſus agones ſunt vocati. Iterum erant iidem,& certamen priore difficilius ipſis proponebatur, caminus incendebatur, barbaricus aduerſum eos exercitus cum rege inſtruebatur velut in acie, tota Perſica potentia incitabatur, omnia ad fraudem ac vim ipſis afferendam comparabâtur, diuerſa cantionum genera, variæ ſuppliciorum formæ, minę, aſpectus omni ex parte terribilis,& verba aſpectu terribiliora: ſed tamen quoniam ſemetipſi non prodiderunt, ſed omnẽ ſuam operam contulerunt, nihil vnquã damni acceperunt: qui etiã coronis quàm priores fuerant illuſtrioribus redimiti ſunt. Vinxit enim eos Nabuchodonoſor, & in caminũ coniecit, non tamen damno, quin potius etiam cõmodo affecit,& illuſtriores reddidit. Cùmque nec templum (iterum enim eadem dicam) neq. altare, nõ patriam, non ſacerdotes, nõ prophetas haberẽt, in aliena & barbara regione, in medio camini, totiúſque illius exercitus, rege

A τῆς ἐκείνων γνώμης ἡ ἀρχὴ καὶ τὰ προοίμια, ἣν παρασχόμενοι γενναίαν καὶ ἀνδρείαν, ἐπεσπάσαντο τοῦ θεοῦ τὴν ῥοπὴν, καὶ εἰς τέλος ἤγαγον, ὅπερ ἐσπούδαζον. ὁρᾷς ὅτι τὸν μὴ ἑαυτὸν ἀδικοῦντα, οὐδεὶς ἕτερος παραβλάψαι δυνήσεται; ἰδοὺ γοῦν καὶ νεότης καὶ αἰχμαλωσία, καὶ ὀρφανία, καὶ εἰς ἀλλοτρίαν ἀπαγωγὴ, καὶ μόνωσις, καὶ ἐρημία τῶν προεστηκότων, καὶ ἐπίταγμα χαλεπὸν, καὶ φόβος θανάτου πολὺς ἐπιτειχίζων τῶν εὐνούχων τὴν διάνοιαν, καὶ πενία, καὶ ὀλιγότης, καὶ τὸ ἐν μέσῳ βαρβάρων εἶναι, καὶ τὸ τοὺς ἐχθροὺς ἔχειν δεσπότας, B καὶ τὸ εἰς αὐτὰς ἐκδεδόσθαι τὰς χεῖρας τὰς βασιλικὰς, καὶ τῶν οἰκείων ἁπάντων ὁ χωρισμὸς, καὶ ἱερέων καὶ προφητῶν, καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἐπιμελουμένων αὐτῶν ἀλλοτρίωσις, καὶ σπονδῶν καὶ θυσιῶν ἀργία, καὶ ναοῦ καὶ ψαλμῶν ἀφαίρεσις· καὶ οὐδὲν τούτων αὐτοὺς παρέβλαψεν· ἀλλὰ τότε μειζόνως εὐδοκίμησαν, ἢ ὅτε τούτων ἀπήλαυον ἐπὶ τῆς πατρίδος τῆς ἑαυτῶν. καὶ πρῶτον ἆθλον ἀνύσαντες τοῦτον, καὶ λαμπρὸν ἀναδησάμενοι τὸν στέφανον, καὶ τὸν νόμον καὶ ἐν ἀλλοτρίᾳ τηρήσαντες, καὶ ἐπίταγμα καταπατήσαντες τυραννικὸν, καὶ φόβον νικήσαντες τοῦ ἀλάστορος, καὶ μηδὲν μηδαμόθεν C παραβλαβέντες· ὥσπερ οἴκοι καθήμενοι, καὶ πάντων ἐκείνων ἀπολαύοντες, οὕτω τὸ ἔργον μετ᾽ ἀδείας ἀνύσαντες, ἐφ᾽ ἕτερα πάλιν ἐκαλοῦντο σκάμματα. καὶ πάλιν ἦσαν οἱ αὐτοί. καὶ ἀγὼν τοῦ προτέρου χαλεπώτερος αὐτοῖς ἐπετίθετο, καὶ κάμινος ἀνήπτετο, καὶ βαρβαρικὸν πρὸς αὐτοὺς στρατόπεδον μετὰ τοῦ βασιλέως παρετάττετο. καὶ ἡ Περσικὴ πᾶσα δύναμις ἐκινεῖτο, καὶ πάντα πρὸς ἀπάτην αὐτῶν ἐπετηδεύετο, καὶ βία· καὶ μουσικῆς εἴδη διάφορα καὶ κολάσεων ποικίλοι τρόποι, καὶ ἀπειλαὶ, καὶ ὄψις πάντοθεν ἦν φοβερὰ, καὶ ῥήματα D ὄψεως φοβερώτερα· ἀλλ᾽ ὅμως ἐπειδὴ ἑαυτοὺς οὐ προέδωκαν, ἀλλὰ τὰ παρ᾽ ἑαυτῶν πάντα εἰσήνεγκαν, οὐδὲν οὐδέποτε παρεβλάβησαν· ἀλλὰ καὶ λαμπροτέρους τῶν προτέρων ἀνεδήσαντο τοὺς στεφάνους. ἔδησε μὲν γὰρ αὐτοὺς ὁ Ναβουχοδονόσορ, καὶ ἐνέβαλεν εἰς τὴν κάμινον, οὐ μὴν παρέβλαψεν, ἀλλὰ καὶ μειζόνως ὠφέλησε, καὶ ἐνδοξοτέρους εἰργάσατο. καὶ οὔτε ναὸν (πάλιν γὰρ τὰ αὐτὰ ἐρῶ) οὔτε θυσιαστήριον, οὐ πατρίδα, οὐχ ἱερέας, οὐ προφήτας ἔχοντες, ἐν ἀλλοτρίᾳ καὶ βαρβάρῳ χώρᾳ, ἐν αὐτῇ μὲν οὖν μέσῃ τῇ καμίνῳ, μεταξὺ τοῦ στρατοπέδου παντὸς ἐκείνου, αὐτοῦ τοῦ βασιλέως

τοῦ ταῦτα ἐργαζομένου θεωροῦντες, λαμπρὸν ἀνέστησαν τὸ τρόπαιον, καὶ περιφανῆ νίκην ἤραντο, τὴν θαυμαστὴν ἐκείνην καὶ παράδοξον ᾄσαντες ᾠδὴν, τὴν καὶ μέχρι τῆς νῦν ἐξ ἐκείνου πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ᾀδομένην, καὶ ᾀσθησομένην δὲ καὶ εἰς τὰς μετὰ ταῦτα γενεάς. οὕτως ἐὰν ὅταν μηδεὶς ἑαυτὸν ἀδικῇ, οὐδὲν παρ' ἑτέρου βλαβῆναι δυνήσεται. οὐ γὰρ παύσομαι συνεχῶς τοῦτο ἐπᾴδων τὸ ῥῆμα. εἰ γὰρ αἰχμαλωσία καὶ δουλεία, καὶ μόνωσις, καὶ πατρίδος ἀποβολὴ, καὶ τῶν οἰκείων ἀπάντων, καὶ θάνατος, καὶ ἐμπρησμὸς, καὶ στρατόπεδον τοσοῦτον, καὶ τύραννος οὕτως ὠμὸς, οὐκ ἴσχυσαν παῖδας τρεῖς νέους αἰχμαλώτους, δούλους, ξένους, ἐπ' ἀλλοτρίας ὄντας λυμήνασθαι εἰς τὴν οἰκείαν αὐτῶν ἀρετὴν, ἀλλὰ καὶ μείζονος αὐτοῖς παρρησίας γέγονε πρόφασις ἡ ἐπιβουλή· τί τὸν νήφοντα παραβλάψαι δυνήσεται; οὐκ ἔστιν οὐδὲν, κἂν πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἔχῃ πολεμοῦσαν αὐτῷ. ἀλλ' ὁ θεὸς τότε, φησὶ, παρέστη αὐτοῖς, καὶ ἐξήρπασεν αὐτοὺς τῆς φλογός. μάλιστα μὲν οὖν, καὶ σὺ τὰ παρ' ἑαυτοῦ πάντα ἐὰν παράσχῃς, τὰ παρὰ τοῦ θεοῦ ἕψεται πάντως. πλὴν ἀλλ' ἐγὼ τοὺς παῖδας ἐκείνους οὐ διὰ τοῦτο θαυμάζω καὶ μακαρίζω, καὶ ζηλωτοὺς εἶναί φημι, ὅτι τὴν φλόγα κατεπάτησαν, καὶ τῆς τοῦ πυρὸς ἐνεργείας κρείττους ἐγένοντο· ἀλλ' ὅτι ὑπὲρ τῶν ἀληθῶν ἐδέθησαν δογμάτων, καὶ εἰς κάμινον ἐνεβλήθησαν, καὶ τῷ πυρὶ παρεδόθησαν. ἐνταῦθα γὰρ αὐτοῖς ἅπαν τὸ τρόπαιον ἀπήρτισται, καὶ ὁμοῦ κατενεχθεῖσιν εἰς τὴν κάμινον, στέφανος ἐπετέθητο· καὶ ἀπὸ τῶν ῥημάτων δὲ ἐκείνων ἤρξατο πλέκεσθαι, καὶ πρὸ τῆς τῶν πραγμάτων ἐκβάσεως, ἃ μετὰ πολλῆς τῆς παρρησίας καὶ τῆς ἐλευθεροστομίας πρὸς τὸν βασιλέα ἀχθέντες εἰς μέσον ἔλεγον. οὐ χρείαν ἔχομεν ἡμεῖς περὶ τοῦ ῥήματος τούτου ἀποκριθῆναί σοι. ἔστι γὰρ ὁ θεὸς ἡμῶν ἐν οὐρανοῖς, ᾧ ἡμεῖς λατρεύομεν, ἱκανὸς ἐξελέσθαι ἡμᾶς ἐκ τῆς καμίνου τοῦ πυρὸς τῆς καιομένης· καὶ ἐκ τῶν χειρῶν σου βασιλεῦ ῥύσεται ἡμᾶς. καὶ ἐὰν μὴ, γνωστὸν ἔστω σοι βασιλεῦ, ὅτι τοῖς θεοῖς σου οὐ λατρεύομεν, καὶ τῇ εἰκόνι τῇ χρυσῇ, ἣ ἔστησας, οὐ προσκυνοῦμεν. ἀπὸ τούτων αὐτοὺς τῶν ῥημάτων ἀνακηρύττω, ἀπὸ τούτων τὸ βραβεῖον τῆς νίκης ἁρπάσαντες, ἐπὶ τὸν λαμπρὸν ἔδραμον τοῦ μαρτυρίου στέφανον, τῇ τῶν ῥημάτων ὁμολογίᾳ τὴν διὰ τῶν πραγμάτων προσθέντες. Εἰ δὲ ἐμβληθέντων ᾐδέσθη τὸ πῦρ αὐτῶν τὰ σώματα, καὶ τὰ δεσμὰ ἔλυσε, καὶ παρέσχε κάτω μετὰ ἀδείας βαδίζειν,

A harum rerum auctore ſpectante, ſplendidum ſtatuerunt trophæum & inſignem reportârunt victoriam, admirabili illa & inopinata cantione decantata, quæ ex illo etiamnum vbique terrarum cantatur, & cantabitur etiam in poſtera ſecula. Sic ergo ſi nemo ſeipsũ lædat, ab alio lædi non poterit. non enim ceſſabo hoc dictũ continenter decantare. Nam ſi captiuitas, ſeruitus, ſolitudo, patriæ amiſſio, & omnium cognatorũ mors, incendium, tantus exercitus, tyrannus tam crudelis non valuerunt tribus pueris, iuuenibus, captiuis, B ſeruis, peregrinis, in aliena regione verſantibus quicquã nocere quoad ſuam ipſorũ virtutem, ſed maioris etiam loquendi libertatis occaſio fuerunt illæ inſidiæ: quid ſobrium lædere poterit? non eſt quidquam, etſi totum orbem aduerſarium haberet. At Deus tum, inquit, eis aſtitit, eóſque ex flamma eripuit. maximè id quidem; tu quoque ſi omnia, quæ à te requiruntur, præſtiteris, diuinum auxilium ſequetur omnino. Veruntamen ego pueros non eò miror, beatóſque ac felices æſtimo, quòd flammam conculcârunt, C & vim ignis vicerunt; ſed verorum dogmatum cauſſa vincti, in caminum coniecti, & igni traditi ſunt. Hîc enim eis totum trophæum abſolutum eſt, & ſimul atque in caminum coniecti ſunt, impoſita corona, & ab illis verbis texi cœpta etiam ante rerum euentum, quæ magna cum fiducia libertatéque loquendi ad regem ducti in medium protulerunt: Non oportet nos de hac re reſpondere tibi. Poteſt enim Deus noſter in cœlis, quẽ nos colimus, eripere nos ex camino ignis ardentis & de tuis manibus, ô Rex, liberabit nos. D ſin minus, notum ſit tibi rex, quia Deos tuos non colimus, & ſtatuam auream, quam erexiſti, non adoramus. Iam inde ab illis verbis eos victores pronuncio, iam inde ab illis reportato victoriæ præmio ad inſignẽ martyrij coronam, confeſſioni verborum addita cõfeſſione rerum, cucurrerunt. Sin ignis reueritus eſt immiſſa eorum corpora, & vincula ſoluit, ſecurũ deſcenſum præbuit,

ſuæ virtutis oblitus, & caminus ignis factus eſt fons frigidarum aquarum: id iam diuinæ gratiæ, & ſupernæ ſtupendarum rerum effectionis miraculum fuit. Quare athletæ quidē prius etiam quàm hæc fierent, ſimul ac flammam ingreſſi ſunt, & trophæum ſtatuerunt, & victoriam reportarunt, & corona redimiti, & in cœlo terraque deprædicati ſunt, & nihil eis ad gloriā erat reliquū. Quid ergo dicere poteris? in exilium relegatus es, & patria eiectus? ecce etiā iſti. Captiuitatem ſuſtinuiſti, & ſub barbaris dominis fuiſti? at hoc quoque iſtis contigiſſe reperies. At non habes ibi qui tibi adſit, reſq. tuas moderetur, neque qui te admoneat & doceat? hac quoque iſti cura erant fraudati. At vinctus es? at combuſtus es? at mortuus es? nihil enim his potes dicere grauius. at ecce iſti quoque per hæc omnia tetenderunt, & per eorum ſingula illuſtriores extiterunt, longéque clariores, & cœleſtes merces auxerunt. Iudæi quidem cùm haberent templum, altare, arcam, Cherubim, propitiatorium, velum, infinitam ſacerdotum multitudinem, cultum Dei quotidianum, ſacrificia cùm matutina tum veſpertina, & continenter Prophetas audirent, viuos, mortuos, qui aures ipſorum perſonabant, miraculorum in Ægypto, in ſolitudine editorum, omnium aliorum memoriam renouarent, eáque manibus verſarent, in poſtibus inſcripta haberent, rebúſque multis tum ſupra naturalem poteſtatem confectis, ceteráque ſui cura fruerentur, non modò nullo emolumento, verùm etiam damno ſunt affecti, ſimulachris in ipſo templo cultis, mactatis filijs & filiabus ſub arboribus, & illis lege vetitis execrandiſque ſacris in omni propemodum agri Paleſtini loco factis, aliiſque facinoribus infinitis abſurdioribus perpetratis. At verò iſti in media barbaria, in terra hoſtili & inimica, in domo tyrannica verſantes, omni illa cura deſtituti, ad ſupplicium abrepti, vſti, non ſolùm hinc læſi non ſunt, non parum, non multum; verùm magis etiam claruerunt. His igitur cognitis, horumque ſimilibus è Scriptura diuinitus inſpirata collectis (multa enim

A καὶ τῆς οἰκείας ἐνεργείας ἐπελάθετο, καὶ πηγὴ ψυχρῶν ὑδάτων γέγονε τοῦ πυρὸς ἡ κάμινος· τοῦτο λοιπὸν τῆς τοῦ θεοῦ χάριτος τὸ θαῦμα ἦν, καὶ τῆς ἄνωθεν παραδοξοποιΐας. ὡς οἵ γε ἀθληταὶ καὶ πρὶν ἢ ταῦτα γενέσθαι, ὁμοῦ τῆς φλογὸς ἐπιβάντες, καὶ τὸ τρόπαιον ἔστησαν, καὶ τὴν νίκην ἤραντο, καὶ τὸν στέφανον ἀνεδήσαντο, καὶ ἐν οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ γῆς ἀνεκηρύχθησαν, καὶ τὸ λοιπὸν αὐτοῖς εἰς εὐδοκίμησιν οὐδὲν ἦν. τί οὖν ἂν ἔχοις πρὸς ταῦτα εἰπεῖν; εἰς ὑπερορίαν ἀπηνέχθης, καὶ τῆς πατρίδος ἐξεβλήθης; ἰδοὺ καὶ οὗτοι. αἰχμαλωσίαν ὑπέμεινας, καὶ ὑ- B πὸ βαρβάροις ἐγένου δεσπόταις; ἀλλὰ καὶ τοῦτο εὑρήσεις τούτοις συμβάν. ἀλλ' οὐδένα ἔχεις ἐκεῖ παρόντα καὶ διορθούμενον τὰ σὰ, οὐδὲ νουθετοῦντα καὶ διδάσκοντα; καὶ ταύτης οὗτοι τῆς ἐπιμελείας ἦσαν ἐστερημένοι. ἀλλ' ἐδέθης; ἀλλ' ἐνεπρήσθης; ἀλλ' ἀπέθανες; οὐδὲν γάρ μοι τούτων χαλεπώτερον ἔχεις εἰπεῖν. ἀλλ' ἰδοὺ καὶ οὗτοι διὰ πάντων ἐλθόντες, λαμπρότεροι δι' ἑκάστου τούτων ἐγένοντο, καὶ λίαν περιφανέστεροι, καὶ μείζονα τὴν ἐμπορίαν τὴν ἐν οὐρανοῖς συνήγαγον. καὶ οἱ μὲν Ἰουδαῖοι καὶ ναὸν ἔχοντες, καὶ θυσιαστήριον, καὶ κιβωτὸν, καὶ τὰ χε- C ρουβὶμ, καὶ τὸ ἱλαστήριον, καὶ τὸ καταπέτασμα, καὶ τὸ ἄπειρον τῶν ἱερέων πλῆθος, καὶ τὰς καθημερινὰς λατρείας, καὶ τὰς θυσίας τὰς ἑωθινὰς, τὰς ἑσπερινὰς, καὶ συνεχῶς τῶν προφητῶν ἀκούοντες τῶν ζώντων, τῶν τεθνηκότων, ἐνηχούντων αὐτῶν ταῖς ἀκοαῖς, καὶ τῶν θαυμάτων τὴν μνήμην περιφέροντες τῶν ἐν Αἰγύπτῳ, τῶν ἐν ἐρήμῳ, τῶν ἄλλων ἁπάντων, καὶ ἐπὶ τῶν χειρῶν ταῦτα σαλεύοντες, ἐπὶ τῶν φλιῶν ἔχοντες ἐγγεγραμμένα, καὶ πολλῆς τῆς τότε θαυματουργίας ἀπολαύοντες, καὶ ἑτέρας ἐπιμελείας, οὐ μόνον οὐδὲν ὠφελήθησαν, ἀλλὰ καὶ παρεβλάβησαν, ἐν αὐτῷ τῷ ναῷ εἴ- D δωλα στήσαντες, καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτῶν καὶ τὰς θυγατέρας σφάξαντες ὑπὸ δένδρα· καὶ πανταχοῦ σχεδὸν τῆς χώρας τῆς ἐν Παλαιστίνῃ τὰς παρανόμους ἐκείνας, καὶ ἐναγεῖς ἐργασάμενοι θυσίας, καὶ ἕτερα ἀτοπώτερα μυρία τολμήσαντες. οὗτοι δὲ ἐν βαρβάρῳ μέσῃ, ἐν πολεμίᾳ καὶ ἐχθρᾷ γῇ, ἐν οἰκίᾳ τυραννικῇ στρεφόμενοι, πάσης ἐκείνης τῆς ἐπιμελείας ἐστερημένοι, ἀπαγόμενοι, καιόμενοι, οὐ μόνον ἐντεῦθεν οὐδὲν παρεβλάβησαν, οὐ μικρὸν, οὐ μέγα· ἀλλὰ καὶ μειζόνως διέλαμψαν. ταῦτ' οὖν εἰδότες, καὶ τὰ τούτοις ἐοικότα συλλέγοντες ἀπὸ τῶν θεοπνεύστων καὶ θείων γραφῶν (πολλὰ γὰρ

ἔστιν εὑρεῖν τοιαῦτα ὑποδείγματα καὶ ἐφ' ἑτέρων A διαφέρων προσώπων,) μήτε δυσκολίαν καιρῶν ἢ πραγμάτων, μήτε ἀνάγκην καὶ βίαν, καὶ τυραννίδα τῶν δυναστευόντων νομίζωμεν ἀρκεῖν ἡμῖν εἰς ἀπολογίαν, ἡνίκα ἂν πλημμελῶμεν. ὅπερ γὰρ ἀρχόμενος εἶπον, εἰς τοῦτο καὶ νῦν καταλύσω τὸν λόγον, ὅτι εἴ τις βλάπτοιτο καὶ ἀδικοῖτο, παρ' ἑαυτοῦ πάντως τοῦτο πάσχει οὐ παρ' ἑτέρων· κἂν μυρίοι οἱ ἀδικοῦντες καὶ ἐπηρεάζοντες ὦσιν. ὡς εἴ γε μὴ παρ' ἑαυτοῦ τοῦτο πάθοι, οἱ γῆν ἅπασαν καὶ θάλατταν οἰκοῦντες κοινῇ ἅπαντες, B εἰ ἐπέλθοιεν, οὐδὲ μικρὸν τοῦτον παραβλάψαι δυνήσονται, τὸν ἐν κυρίῳ γρηγοροῦντα καὶ νήφοντα. Νήφωμεν τοίνυν παρακαλῶ, καὶ γρηγορῶμεν διὰ παντός, καὶ φέρωμεν πάντα γενναίως τὰ λυπηρά, ἵνα τῶν αἰωνίων ἐκείνων καὶ ἀκηράτων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

A huiuſcemodi ſuppeditant exempla in diuerſis etiam perſonis alijs) neque difficultatem temporum aut rerum, neneque neceſſitatem & vim ac tyrannidem potentium ſufficere nobis exiſtimemus ad defenſionem, quando deliquerimus. Quod enim in principio dixi, in eo nunc quoque orationem terminabo; ſi quis damnum ac detrimentum accipiat, à ſeipſo prorſus id, non ab alijs accipere, etſi infiniti ſint, qui damna & iniurias inferant. Nam ſi quidem hæc à ſemetipſo non acci- B piat, ſi totius terræ mariſque incolæ communi conſilio irruant, ne parum quidem lædere poterunt eum, qui in Domino vigilat ac ſobrius eſt. Simus ergo, quæſo, ſobrij, & vigilemus ſemper, & acerba omnia generoſo animo feramus, vt æternis illis & immortalibus bonis potiamur, in Chriſto Ieſu domino noſtro, cui gloria & imperium nunc & ſemper & in ſecula ſeculorum. Amen.

Εὐχὴ τοῦ φελωνίου.

A Οἱ ἱερεῖς σου κύριε ἐνδύσονται δικαιοσύνην, καὶ ὅσιοί σου ἀγαλλιάσει ἀγαλλιάσονται, πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

Εἰς τὴν πρώτην ἀναφοράν.

Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείραντος αὐτὸν ἄφωνος, οὕτως οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ. ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ, ἡ κρίσις αὐτοῦ ἤρθη, τὴν δὲ γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγήσεται;

Ὁ διάκονος.

Θῦσον δέσποτα τὸν ἀμνόν.

B Ὁ ἱερεύς.

Ὅτι αἴρεται ἀπὸ τῆς γῆς ἡ ζωὴ αὐτοῦ.
Θύεται ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου.

Εἰς τὴν δευτέραν ἀναφοράν.

Πρεσβείαις κύριε τῆς τεκούσης σε θεοτόκου, καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, τῶν ἁγίων πάντων δυνάμεων ἀσωμάτων, τοῦ τιμίου προφήτου προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου, τῶν ἁγίων ἐνδόξων ἀποστόλων, καὶ τοῦ ἁγίου Νικολάου, οὗ καὶ τὴν μνήμην ἐπιτελοῦμεν ἐλέησον, καὶ σῶσον ἡμᾶς.

C Εὐλογία τῆς τρίτης ἀναφορᾶς.

Μνήσθητι κύριε τῶν εὐσεβεστάτων καὶ θεοφυλάκτων ἡμῶν βασιλέων.
Μνήσθητι κύριε τοῦ πνευματικοῦ ἡμῶν πατρὸς, καὶ πάσης τῆς ἐν Χριστῷ ἡμῶν ἀδελφότητος, καὶ πάντων τῶν προαπελθόντων πατέρων, καὶ ἀδελφῶν ἡμῶν.

Εἰς τὸ ἐκχέειν [illegible] οἶνον.

Καὶ εἷς τῶν στρατιωτῶν λόγχῃ τὴν πλευρὰν αὐτοῦ ἔνυξε, καὶ εὐθέως ἐξῆλθεν αἷμα.

Καὶ προσθεὶς τὸ ὕδωρ λέγει.

D Καὶ ὕδωρ, καὶ ὁ ἑωρακὼς μεμαρτύρηκε, καὶ ἀληθὴς ἐστιν ἡ μαρτυρία αὐτοῦ.

Ὁ διάκονος.

Τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Εὐχὴ μυστική.

Κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν ὁ προσθεὶς ἑαυτὸν ἀμνὸν ἄμωμον, ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς, ἔπιδε ἐφ' ἡμᾶς, καὶ ἐπὶ τὸν ἄρτον τοῦτον, καὶ ἐπὶ τὸ ποτήριον τοῦτο, καὶ ποίησον αὐτὸν ἄχραντόν σου σῶμα, καὶ τίμιόν σου αἷμα, εἰς μετάληψιν ψυχῶν καὶ σωμάτων, ὅτι ἡγίασται, καὶ δεδόξασται τὸ πάν-

Oratio penulæ.

Sacerdotes tui domine induentur iuſtitia, & ſancti tui exultatione exultabunt nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen. Ibid. 31 & 2. Paral. 6.

Ad primam ſublationem.

Tanquam ouis ad mactationem ductus eſt, & tanquam agnus coram eo, qui totondit ſe, mutus, ſic non aperit os ſuum. In humilitate ilius iudicium eius ſublatum eſt. Generationem autem eius quis enarrabit? Eſa. 53.

Diaconus.

Immola domine agnum:

Sacerdos.

Quoniam tollitur de terra vita illius.
Immolatur agnus Dei; qui tollit peccatum mundi.

Ad ſecundam ſublationem.

Precibus domine eius, quæ genuit te, deiparæ, & ſemper virginis Mariæ, ſanctarum omnium virtutum incorporeum, venerandi prophetæ præcurſoris ac Baptiſtæ Ioannis, ſanctorum glorioſorum Apoſtolorum, & ſancti Nicolai, cuius & memoriam celebramus, miſerere, & ſerua nos.

Benedictio tertiæ ſublationis.

Memento domine religioſiſſimorum & à Deo conſeruandorum Imperatorum noſtrorum:
Memento domine ſpiritualis noſtri patris, & totius in Chriſto fraternitatis noſtræ, & omnium, qui præmigrarunt è vita, patrum & fratrum noſtrorum.

Ad infuſionem Vini.

Et vnus militum lancea latus eius aperuit, & continuo exiuit ſanguis. Ioa. 19.34.

Et addens aquam dicit:

Et aqua: & qui vidit, teſtimonium perhibuit, & verum eſt teſtimonium eius. Ibidem.

Diaconus.

Dominum obſecremus.

Oratio myſtica.

Domine Deus noſter qui obtuliſti teipſum agnum irreprehenſibilem, pro mũdi vita: reſpice ad nos, & ad panem hunc, & ad poculum hoc, & fac illum immaculatum corpus tuum & precioſum tuum ſanguinem in participationem animarum & corporum: quoniam ſanctificatum eſt, & glorificatum

precioſiſſimum & auguſtum nomen tuum Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Amen.

Oratio thymiamatis.

Thymiama offerimus in cōſpectu tuo domine Deus noſter in odorem beneolentiæ ſpiritualis, quam accipe domine in ſanctum & ſupercœleſte & intellectuale tuum altare, ac viciſſim mitte nobis diuites miſericordias tuas bonas ſeruis tuis, qui inuocant nomen tuum ſanctum: quoniam glorificatum & ſanctificatum eſt precioſiſſimum & auguſtum nomen tuum Patris, & Filij, & ſancti Spiritus.

Ad diſcum.

Abac.3.a. Operuit cœlos virtus eius, & laudis eius plena eſt terra.

Pſ.92.a. *Cum tegit calicem.*

Dominus regnauit, decorem indutus eſt: indutus eſt dominus fortitudinem, & præcinxit ſe.

Cum mittit nubem.

Matt.17. & Pſ.32. Et nubes lucida obumbrauit eos. Verbo domini cœli ſtabiliti ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Oratio ad Propoſitionem vbi ponuntur ſacra, priuſquam inferantur ad altare, qui locus eſt in ſiniſtra altaris.

Deus Deus noſter, qui cœleſtē panem alimoniam totius mundi dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, & Deum emiſiſti ſeruatorem, & redemptorem, & beneficum benedicentem, ac ſanctificantem nos, ipſe benedic oblationem hanc, & accipe eam in ſupercœleſte tuum altare. Memento quippe bonus, & humanus, eorum, qui obtulerunt, & propter quos obtulerunt, Nóſque ſine condemnatione ſerua in celebratione diuinorum tuorum myſteriorum: quoniam benedictum eſt, & ſanctificatum eſt, & glorificatum eſt precioſiſſimum & auguſtum nomen tuum Patris & Filij, & ſancti Spiritus, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Deinde venit Diaconus, & accipit benedictionem à ſacerdote, & ſacerdos dicit:

Angelus domini dirigat viam tuam, & vnà nobiſcum ſacra peragat.

A τίμιον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὄνομά σου, τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. ἀμήν.

Εὐχὴ τοῦ θυμιάματος.

Θυμίαμα προσφέρομέν σοι ἐνώπιόν σου κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν εἰς ὀσμὴν εὐωδίας πνευματικῆς, ὃ προσδεξάμενος δέσποτα, εἰς τὸ ἅγιον καὶ ὑπερουράνιον, καὶ νοερόν σου θυσιαστήριον, καὶ ἀντικατάπεμψον ἡμῖν πλούσια τὰ ἐλέη σου, τὰ ἀγαθὰ τοῖς δούλοις σου, τοῖς ἐπικαλουμένοις τὸ ὄνομά σου τὸ ἅγιον· ὅτι ἡγίασται καὶ δεδόξασται τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὄνομά σου, τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος.

B Εἰς τὸν δίσκον.

Ἐκάλυψεν οὐρανοὺς ἡ ἀρετὴ αὐτοῦ, καὶ τῆς αἰνέσεως αὐτοῦ πλήρης ἡ γῆ.

Εἰς τὸ καλύψαι τὸν κρατῆρα.

Ὁ κύριος ἐβασίλευσεν, εὐπρέπειαν ἐνεδύσατο· ἐνεδύσατο κύριος δύναμιν, καὶ περιεζώσατο.

Εἰς τὸ βαλεῖν τὴν νεφέλην.

Καὶ νεφέλη φωτεινὴ ἐπεσκίασεν αὐτούς. τῷ λόγῳ κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

C ἀμήν.

Εὐχὴ εἰς τὴν πρόθεσιν, ὅπου τίθενται τὰ ἱερὰ, πρὸ τοῦ κομισθῆναι εἰς τὸ βῆμα, ὅς τις τόπος ἐστὶν ἐν τῇ ἀριστερᾷ τοῦ βήματος.

Ὁ θεὸς ὁ θεὸς ἡμῶν, ὁ τὸν οὐράνιον ἄρτον τὴν τροφὴν τοῦ παντὸς κόσμου, τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ θεὸν ἐξαποστείλας σωτῆρα, καὶ λυτρωτὴν, καὶ εὐεργέτην, εὐλογοῦντα, καὶ ἁγιάζοντα ἡμᾶς, αὐτὸς εὐλόγησον τὴν πρόθεσιν ταύτην, καὶ πρόσδεξαι αὐτὴν εἰς τὸ ἐπουράνιόν σου θυσιαστήριον. μνημόνευσον ὡς ἀγαθὸς καὶ

D φιλάνθρωπος τῶν προσενεγκάντων, καὶ δι' οὓς προσήγαγον, καὶ ἡμᾶς ἀκατακρίτως διαφύλαξον ἐν τῇ ἱερουργίᾳ τῶν θείων σου μυστηρίων, ὅτι εὐλόγηται, καὶ ἡγίασται, καὶ δεδόξασται τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὄνομά σου, τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

Εἶτα ἔρχεται ὁ διάκονος, καὶ λαμβάνει εὐλογίαν ἀπὸ τοῦ ἱερέως, καὶ ὁ ἱερεὺς λέγει.

Ἄγγελος κυρίου κατευθύναι τὴν ὁδόν σου, καὶ συλλειτουργήσει μεθ' ἡμῶν.

Πρῶτον εὐλογεῖ ὁ ἱερεὺς τὸν λαὸν, λέγων οὕτως.

Ἡ χάρις τοῦ παναγίου, καὶ ἀγαθοῦ, καὶ ζωοποιοῦ πνεύματος εἴη μεθ' ὑμῶν.

Ὁ δὲ ἱερεὺς σὺν τῷ διακόνῳ ποιοῦσι μετανοίας τρεῖς εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον, καὶ λαμβάνει εὐλογίαν παρὰ τοῦ ἱερέως, καὶ ὁ ἱερεὺς εὐλογεῖ τὴν κάραν αὐτοῦ, λέγων·

Ἄγγελος κυρίου κατευθύναι τὴν ὁδόν σου, καὶ τὰ λοιπά.

Ὁ δὲ διάκονος ἐξελθὼν ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου, λέγει.

Εὐλόγησον δέσποτα.

B

Καὶ ὁ ἱερεύς· ἐκφώνησις.

Εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

Τότε ὁ διάκονος ἐκφωνεῖ.

Ἐν εἰρήνῃ τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ λαός, Κύριε ἐλέησον.

Ὁ διάκονος.

Ὑπὲρ τῆς ἄνωθεν εἰρήνης, καὶ τῆς κάτω σωτηρίας τῶν ψυχῶν ἡμῶν τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

C

Ὁ λαός, Κύριε ἐλέησον.

Ὁ διάκονος.

Ὑπὲρ τῆς εἰρήνης τοῦ σύμπαντος κόσμου, εὐσταθείας τῶν ἁγίων τοῦ θεοῦ ἐκκλησιῶν, καὶ τῆς τῶν πάντων ἑνώσεως τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ λαός, Κύριε ἐλέησον.

Ὁ διάκονος.

Ὑπὲρ τοῦ ἁγίου οἴκου τούτου, καὶ τῶν μετὰ πίστεως, εὐλαβείας, καὶ φόβου θεοῦ εἰσιόντων ἐν αὐτῷ τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ λαός, Κύριε ἐλέησον.

Ὁ διάκονος.

D

Ὑπὲρ πάσης ἐπισκοπῆς ὀρθοδόξων, τοῦ τιμίου πρεσβυτερίου, τῆς ἐν Χριστῷ διακονίας, παντὸς τοῦ κλήρου, καὶ τοῦ λαοῦ, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ λαός, Κύριε ἐλέησον.

Ὁ διάκονος.

Ὑπὲρ τῶν εὐσεβεστάτων καὶ θεοφυλάκτων ἡμῶν βασιλέων, παντὸς τοῦ παλατίου, καὶ τοῦ στρατοπέδου αὐτῶν, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ λαός, Κύριε ἐλέησον.

A

Primum benedicit ſacerdos populum, ita dicens,

Gratia ſanctiſſimi, & boni, & viuificantis ſpiritus ſit vobiſcum.

Sacerdos autem cum Diacono faciunt inclinationes tres ad ſanctum altare, & accipit benedictionem ſacerdotis diaconus, & ſacerdos benedicit caput illius dicens.

Angelus domini dirigat viam tuam, & reliqua.

Diaconus autem egreſſus ſanctuarium, dicit:

Benedic domine.

B

Et ſacerdos. Exclamatio.

Benedictum regnum Patris, & Filij, & ſancti Spiritus, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

ἐκφώνησις *exclamatio ſiue pronũtiatio.*

Tunc Diaconus exclamat:

In pace Dominum obſecremus.

Populus. Domine miſerere.

Diaconus.

Pro ſuperna pace, & ſalute animarum

C

noſtrarum in terris, Dominum rogemus.

Populus. Domine miſerere.

Diaconus.

Pro pace totius mundi, proſperitate ſanctarum Dei Eccleſiarũ, & omnium vnione, Dominum rogemus.

Populus. Domine miſerere.

Diaconus.

Pro ſancta hac domo, & ijs, qui cum fide, reuerentia, & timore Dei ingrediuntur in eam, Dominum rogemus.

Populus. Domine miſerere.

D

Diaconus.

Pro vniuerſo epiſcopatu orthodoxorum, honorabili preſbyteratu, in Chriſto diaconatu, vniuerſo clero, & populo, Dominum rogemus.

Populus. Domine miſerere.

Diaconus.

Pro religioſiſſimis & à Deo conſeruandis Imperatoribus noſtris, toto palatio, & exercitu illorum, Dominum rogemus.

Populus. Domine miſerere.

A

Diaconus.

Vt illos in bello adiuuet, & ſubijciat pedibus illorum omnem inimicum & hoſtem, Dominum rogemus.

Populus. Domine miſerere.

Diaconus.

Pro ſancta habitatione iſta, ciuitate tota, & regione, & fide habitantium in eis, Dominum rogemus.

Populus. Domine miſerere.

Diaconus.

Pro temperie aëris, fertilitate, & temporibus pacificis, Dominum rogemus.

Populus. Domine miſerere.

Diaconus.

Pro nauigantibus, viatoribus, ægrotantibus, laborantibus, captiuis, & pro ſalute illorum, Dominum rogemus.

Populus. Domine miſerere.

Diaconus.

Vt liberet nos ab omni tribulatione, ira, & neceſſitate, Dominum rogemus.

Populus. Domine miſerere.

Dum Diaconus pronunciat rogationes, ſacerdos dicit hanc orationem ſecretè.

Domine Deus noſter, cuius robur inæſtimabile, & gloria incõprehenſibilis, cuius miſericordia immenſurabilis, & humanitas ineffabilis, ipſe domine ſecundum clementiam tuam reſpice in nos, & ad ſanctam domum hanc: & fac nobiſcum, cúmque his qui nobiſcum vota faciunt, diuites miſericordias tuas & miſerationes tuas.

Populus. Domine miſerere.

Diaconus.

Defende, ſerua, miſerere, & cuſtodi nos Deus tua gratia.

Populus. Domine miſerere.

Diaconus.

Sanctiſſimę, incontaminatæ, ſuper omnes benedictæ, glorioſæ dominæ noſtræ, deiparæ, & ſemper virginis Mariæ, cum omnibus ſanctis memoriam agentes, noſipſos, & inuicē, & omnem vitam noſtram Chriſto Deo noſtro commendemus.

Populus. Tibi Domine.

Exclamatio Sacerdotis.

Quoniã decet te omnis gloria, honor,

Ὁ διάκονος.

Ὑπὲρ τοῦ συμπολεμῆσαι, καὶ ὑποτάξαι ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῶν πάντα ἐχθρὸν καὶ πολέμιον, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ λαός. Κύριε ἐλέησον.

Ὁ διάκονος.

Ὑπὲρ τῆς ἁγίας μονῆς ταύτης, πάσης πόλεως, καὶ χώρας, καὶ τῶν πίστει οἰκούντων ἐν αὐταῖς, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ λαός. Κύριε ἐλέησον.

Ὁ διάκονος.

B Ὑπὲρ εὐκρασίας ἀέρων, εὐφορίας, καὶ καιρῶν εἰρηνικῶν, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ λαός. Κύριε ἐλέησον.

Ὁ διάκονος.

Ὑπὲρ πλεόντων, ὁδοιπορούντων, νοσούντων, καμνόντων, αἰχμαλώτων, καὶ τῆς σωτηρίας αὐτῶν τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ λαός. Κύριε ἐλέησον.

Ὁ διάκονος.

Ὑπὲρ τοῦ ῥυσθῆναι ἡμᾶς ἀπὸ πάσης θλίψεως, ὀργῆς, καὶ ἀνάγκης, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ λαός. Κύριε ἐλέησον.

C Λέγοντος τοῦ διακόνου τὰς δεήσεις, ὁ ἱερεὺς λέγει ταύτην μυστικῶς τὴν εὐχήν.

Κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν, οὗ τὸ κράτος ἀνείκαστον, καὶ ἡ δόξα ἀκατάληπτος· οὗ τὸ ἔλεος ἀμέτρητον, καὶ ἡ φιλανθρωπία ἄφατος· αὐτὸς δέσποτα κατὰ τὴν εὐσπλαγχνίαν σου ἐπίβλεψον ἐφ' ἡμᾶς, καὶ ἐπὶ τὸν ἅγιον οἶκον τοῦτον, καὶ ποίησον μεθ' ἡμῶν, καὶ τῶν συνευχομένων ἡμῖν, πλούσια τὰ ἐλέη σου, καὶ τοὺς οἰκτιρμούς σου.

Ὁ λαός. Κύριε ἐλέησον,

Ὁ διάκονος.

Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον, καὶ διαφύλαξον ἡμᾶς ὁ θεὸς τῇ σῇ χάριτι. D

Ὁ λαός. Κύριε ἐλέησον.

Ὁ διάκονος.

Τῆς παναγίας, ἀχράντου, ὑπερευλογημένης, ἐνδόξου δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου, καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, μετὰ πάντων τῶν ἁγίων μνημονεύσαντες, ἑαυτοὺς, καὶ ἀλλήλους, καὶ πᾶσαν τὴν ζωὴν ἡμῶν Χριστῷ τῷ θεῷ ἡμῶν παραθώμεθα.

Ὁ λαός. Σοὶ κύριε.

Ἐκφώνησις τοῦ ἱερέως.

Ὅτι πρέπει σοι πᾶσα δόξα, τιμὴ, καὶ προσκύνησις,

σκυνήσεις, τῷ πατρὶ, καὶ τῷ υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ A πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

Ἀντίφωνον πρῶτον.

Ἐκφώνησις τοῦ χοροῦ.

Ἀγαθὸν τὸ ἐξομολογεῖσθαι τῷ κυρίῳ, καὶ ψάλλειν τῷ ὀνόματί σου ὕψιστε.

Τὸ αὐτὸ εἰς τὸ ἄλλο μέρος τοῦ χοροῦ ψάλλεται.

Πρεσβείαις τῆς παναγίας θεοτόκου, σωτὴρ, σῶσον ἡμᾶς.

Τοῦ ἀναγγέλλειν τὸ πρωῒ τὸ ἔλεός σου, καὶ τὴν B ἀλήθειάν σου πάσαις ταῖς ἡμέραις ἡμῶν· πρεσβείαις τῆς θεοτόκου, σωτὴρ, σῶσον ἡμᾶς.

Ὅτι εὐθὺς κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν, καὶ νῦν ἐστιν ἐν τῇ δικαιοσύνῃ τοῦ προσώπου αὐτοῦ. πρεσβείαις τῆς θεοτόκου, σωτὴρ, σῶσον ἡμᾶς.

Εὐχή.

Κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν, σῶσον τὸν λαόν σου, καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου, τὸ πλήρωμα τῆς ἐκκλησίας σου φύλαξον, ἁγίασον τοὺς ἀγαπῶντας τὴν εὐπρέπειαν τοῦ οἴκου σου. σὺ αὐτοὺς ἀντιδόξασον τῇ θεϊκῇ σου δυνάμει, καὶ μὴ ἐγκαταλίπῃς ἡμᾶς τοὺς ἐλπίζοντας ἐπὶ σέ. C

Ὁ διάκονος.

Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον, καὶ διαφύλαξον ἡμᾶς ὁ θεὸς τῇ σῇ χάριτι.

Ὁ λαός. Κύριε ἐλέησον.

Ὁ διάκονος.

Τῆς παναγίας, ἀχράντου, ὑπερευλογημένης, ἐνδόξου δεσποίνης ἡμῶν, θεοτόκου, καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, μετὰ πάντων τῶν ἁγίων μνημονεύσαντες, ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους, καὶ πᾶσαν τὴν ζωὴν ἡμῶν Χριστῷ τῷ θεῷ ἡμῶν παραθώμεθα.

Ὁ λαός. Σοὶ κύριε. D

Ἐκφώνησις τοῦ ἱερέως.

Ὅτι σοῦ τὸ κράτος, καὶ σοῦ ἐστιν ἡ βασιλεία τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

Ἀντίφωνον β'.

Ὁ κύριος ἐβασίλευσεν, εὐπρέπειαν ἐνεδύσατο· ἐνεδύσατο κύριος δύναμιν, καὶ περιεζώσατο.

Καὶ γὰρ ἐστερέωσε τὴν οἰκουμένην, ἥτις οὐ σαλευθήσεται·

Τὰ μαρτύριά σου κύριε ἐπιστώθησαν σφόδρα.

& adoratio, Patrem, & Filium, & ſanctum Spiritum, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Antiphonum primum,

Chorus Vnus canit:

Bonum eſt confiteri domino, & pſallere nomini tuo altiſſime. *Pſal. 91.a*

Hoc idem in altera chori parte canitur:

Precibus ſanctiſſimæ deiparæ, ſeruator, ſerua nos.

Ad annunciandum mane miſericordiam tuam & veritatem tuam omnibus diebus. Precibus deiparæ, ſeruator, ſerua nos. *Ibid. 3.*

Quoniam rectus Dominus Deus noſter, & nunc eſt in iuſtitia vultus illius. Precibus deiparæ, ſeruator, ſerua nos.

Oratio.

Domine Deus ſerua populum tuum, & benedic hæreditati tuæ, plenitudinem Eccleſiæ tuæ ſerua: ſanctifica diligentes decorem domus tuæ. Tu eos viciſſim glorifica diuina tua virtute, & ne deſeras nos ſperantes in te. *Ibid. 27.a*

Diaconus.

Defende, ſerua, miſerere, ac cuſtodi nos Deus tua gratia.

Populus. Domine miſerere.

Diaconus.

Sanctiſſimæ, intemeratæ, ſuper omnes benedictæ, glorioſæ dominæ noſtræ deiparæ, & ſemper virginis Mariæ, cum omnibus ſanctis memoriam agentes, noſipſos, & inuicem, & omnem vitam noſtram Chriſto Deo noſtro commendemus.

Populus. Tibi Domine.

Exclamatio Sacerdotis.

Quoniam tua eſt potentia, & tuum eſt regnum Patris, & Filij, & ſancti Spiritus, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Antiphonum ſecundum,

Ex vna parte chori canitur:

Dominus regnauit, decorem indutus eſt: indutus eſt dominus fortitudinem, & præcinxit ſe. *Ibid. 92.a*

Hoc idem in altera parte chori canitur:

Etenim firmauit orbem terræ, qui non commouebitur:

Teſtimonia tua domine credibilia facta ſunt nimis.

Precibus ſanctorum ſerua nos.
Gloria Patri, & Filio, & Spiritui ſancto: Sicut erat in principio, & nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Oratio.

Vnigenitus filius, & verbum Dei, qui eſt immortalis, quique vt nos ſaluos faceret, carnem aſſumpſit ex ſancta deipara, ſemperque virgine Maria, immutabiliter aſſumpto homine, & crucifixus Deus mortem morte conculcans, æqualis in Trinitate, conglorificatus, cum Patre, & Spiritu ſancto, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Diaconus.

Etiam atque etiam, in pace Dominum rogemus.

Oratio.

Qui communes has & concordes preces largitus es, quique quando duo aut tres concordant in nomine tuo, petitiones præſtiturum te promiſiſti: ipſe nunc quoque domine ſeruorum tuorum poſtulationes ad eorum vtilitatem imple, vt concedas nobis in præſenti ſeculo cognitionem veritatis, & in futuro vitam æternam largiaris.

Diaconus.

Etiam atque etiam Dominum rogemus.

Populus. Domine miſerere.

Diaconus.

Defende, ſerua, miſerere, & cuſtodi nos Deus tua gratia.

Populus. Domine miſerere.

Diaconus.

Sanctiſſimæ, incontaminatæ, ſuper omnes benedictæ, glorioſæ dominæ noſtræ, deiparæ, & ſemper virginis Mariæ, cum omnibus ſanctis memoriam agentes, noſipſos, & inuicẽ, & omnem vitam noſtram Chriſto Deo noſtro commendemus.

Populus. Domine miſerere.

Exclamatio Sacerdotis.

Quoniam bonus, & benignus Deus es, & tibi gloriam referimus, Patri, & Filio, & ſancto Spiritui, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Antiphonum III. Ex vna parte chori canitur.

Pſ 94. a Venite exultemus domino, iubilemus Deo ſeruatori noſtro.

A Ταῖς πρεσβείαις τῶν ἁγίων σῶσον ἡμᾶς.
Δόξα πατρὶ, καὶ υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

Εὐχή.

Ὁ μονογενὴς υἱὸς, καὶ λόγος τοῦ θεοῦ, ἀθάνατος ὑπάρχων, καὶ καταδεξάμενος διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν σαρκωθῆναι ἐκ τῆς ἁγίας θεοτόκου, καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, ἀτρέπτως ἐνανθρωπήσας, καὶ σταυρωθεὶς θεὸς ἡμῶν, θανάτῳ θάνατον πατήσας, ἴσος τῆς ἁγίας Τριάδος, συνδοξαζόμενος τῷ
B πατρὶ, καὶ τῷ υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

Ὁ διάκονος.

Ἔτι καὶ ἔτι, ἐν εἰρήνῃ τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Εὐχή.

Ὁ τὰς κοινὰς ταύτας καὶ συμφώνους προσευχὰς, ὁ καὶ δύο καὶ τρισὶ συμφωνοῦσιν ἐπὶ τῷ ὀνόματί σου τὰς αἰτήσεις παρέχειν ἐπαγγειλάμενος, αὐτὸς καὶ νῦν διάσωζε τῶν δούλων σου τὰ αἰτήματα πρὸς τὸ συμφέρον πλήρωσον, χορηγῶν ἡμῖν ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι τὴν ἐπίγνωσιν τῆς σῆς ἀληθείας, καὶ
C ἐν τῷ μέλλοντι ζωὴν αἰώνιον χαριζόμενος.

Ὁ διάκονος.

Ἔτι καὶ ἔτι, ἐν εἰρήνῃ τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ λαός, Κύριε ἐλέησον.

Ὁ διάκονος.

Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον, καὶ διαφύλαξον ἡμᾶς ὁ θεὸς τῇ σῇ χάριτι.

Ὁ λαός. Κύριε ἐλέησον.

Ὁ διάκονος.

Τῆς παναγίας, ἀχράντου, ὑπερευλογημένης δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου, καὶ ἀειπαρθένου Μα-
D ρίας, μετὰ πάντων τῶν ἁγίων μνημονεύσαντες ἑαυτοὺς, καὶ ἀλλήλους, καὶ πᾶσαν τὴν ζωὴν ἡμῶν Χριστῷ τῷ θεῷ ἡμῶν παραθώμεθα.

Ὁ λαός. Σοὶ κύριε.

Ἐκφώνησις τοῦ ἱερέως.

Ὅτι ἀγαθὸς, καὶ φιλάνθρωπος θεὸς ὑπάρχεις, καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν, τῷ πατρὶ, καὶ τῷ υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

Ἀντίφωνον τρίτον.

Δεῦτε, ἀγαλλιασώμεθα τῷ κυρίῳ, ἀλαλάξωμεν θεῷ τῷ σωτῆρι ἡμῶν.

A Σῶσον ἡμᾶς υἱὲ θεοῦ μονογενές, ὁ ἐν ἁγίοις θαυμαστός, ψάλλοντάς σοι, ἀλληλούϊα.

Προφθάσωμεν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐν ἐξομολογήσει, καὶ ἐν ψαλμοῖς ἀλαλάξωμεν αὐτῷ.

Σῶσον ἡμᾶς υἱὲ θεοῦ, καὶ τὰ λοιπά.

Ὅτι θεὸς μέγας κύριος, καὶ βασιλεὺς μέγας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν.

Σῶσον ἡμᾶς, καὶ τὰ λοιπά.

Ὅτι ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ τὰ πέρατα τῆς γῆς, καὶ τὰ ὕψη τῶν ὀρέων αὐτὸς ὁρᾷ.

Σῶσον ἡμᾶς, καὶ τὰ λοιπά.

B Ὅτι αὐτοῦ ἐστὶν ἡ θάλασσα, καὶ αὐτὸς ἐποίησεν αὐτήν, καὶ τὴν ξηρὰν ἐθεμελίωσαν αἱ χεῖρες αὐτοῦ.

Σῶσον ἡμᾶς, καὶ τὰ λοιπά.

Δόξα τῷ πατρὶ, καὶ τῷ υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

Ψάλλεται ταῦτα παρὰ τοῦ χοροῦ.

C Ὁ δὲ ἱερεὺς ἐξέρχεται ἐκ τῆς μικρᾶς θύρας, φέρων τὸ εὐαγγέλιον, προερχομένου τοῦ ὑπηρέτου μετὰ λαμπάδος, καὶ ἐπιστρέψας πρὸς τὴν τοῦ Χριστοῦ εἰκόνα μεταξὺ τῶν δύο θυρῶν, κλίνας κεφαλὴν, μετὰ ἐκφωνήσεως λέγει ταύτην εὐχὴν, πρότον μυστικῶς.

Δέσποτα κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν, ὁ καταστήσας ἐν οὐρανοῖς τάγματα, καὶ στρατιὰς ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων εἰς λειτουργίαν τῆς σῆς δόξης ποίησον σὺν εἰσόδῳ ἡμῶν εἴσοδον ἁγίων ἀγγέλων γενέσθαι, συλλειτουργούντων ἡμῖν, καὶ συνδοξολογούντων τὴν σὴν ἀγαθότητα.

Τότε προστίθησι ὁ ἱερεύς.

D Εὐλογημένη εἴη ἡ εἴσοδος τῶν ἁγίων σου, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

Καὶ ὑψώσας τὸ εὐαγγέλιον εἰς μίμησιν σταυροῦ, μεγάλῃ τῇ φωνῇ λέγει.

Σοφία ὀρθή.

Ὁ χορός.

Δεῦτε, προσκυνήσωμεν, καὶ προσπέσωμεν Χριστῷ.

Σῶσον ἡμᾶς υἱὲ θεοῦ, καὶ τὰ λοιπά.

Ἐκφώνησις.

Ὅτι ἅγιος σὺ ὁ θεὸς ἡμῶν, καὶ σοὶ τὸν τρισάγιον ὕμνον ἀναπέμπομεν, τῷ πατρὶ, καὶ τῷ υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, ἀμήν.

Hoc idem in altera parte chori canitur:

Serua nos fili Dei vnigenite, qui in ſanctis es mirabilis, canentes tibi, alleluia.

Præoccupemus faciem eius in confeſſione, & in pſalmis iubilemus ei.

Serua nos fili Dei vnigenite, qui in ſanctis, & reliqua.

Quoniam Deus magnus dominus, & rex magnus ſuper omnem terram.

Serua nos, & reliqua.

Quoniam in manu illius fines terræ, & altitudines montium ipſe conſpicit.

Serua nos, & reliqua.

Quoniam ipſius eſt mare, & ipſe fecit illud, & aridam fundauerunt manus eius.

Serua nos, & reliqua.

Gloria Patri, & Filio, & Spiritui ſancto: Sicut erat in principio, & nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Canuntur hæc ab vtroque choro alternatim.

Sacerdos autem egreditur è paruo oſtio, portans Euangelium, præcedente miniſtro cum lampade. Et conuerſus ad Chriſti imaginem inter duo oſtia inflexo capite, cum exclamatione dicit hanc orationem primum ſecretè:

Dominator domine deus noſter, qui conſtituiſti in cœlis ordines, & exercitus Angelorum & Archangelorum in miniſterium tuæ gloriæ, fac vt cum noſtro ingreſſu, fiat ingreſſus ſanctorum Angelorum nobiſcum ſacra celebrantium, & pariter glorificantium tuam bonitatem.

Tunc addit Sacerdos:

Benedictus ſit ingreſſus ſanctorum tuorum, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Et tollens in altum Euangelium in formam crucis, magna voce dicit:

Sapientia recta.

Chorus.

Venite adoremus, & prouoluamur Chriſto.

Serua nos fili Dei, & cætera.

Exclamatio Sacerdotis.

Quoniam ſanctus tu Deus noſter, & tibi ter ſanctum hymnum referimus, Patri & Filio, & ſancto Spiritui. Amen.

Cantor vero canit hæc ter:

Sanctus Deus, ſanctus fortis, ſanctus immortalis, miſerere nobis.

Gloria Patri, & Filio, & ſancto Spiritui, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Cantor vero canit hæc magna voce:

Sanctus immortalis miſerere nobis.

Sanctus Deus, ſanctus immortalis, miſerere nobis.

Dum hæc canuntur, ſacerdos dicit tacitè hanc orationem.

Deus ſancte, qui in ſanctis requieſcis: qui ter ſancta voce à Seraphim laudaris, & à Cherubim glorificaris, & ab omni ſupercœleſti poteſtate adoraris: qui à non ente ad eſſe produxiſti vniuerſa: qui hominem condidiſti iuxta imaginem tuam & ſimilitudinem, cúmque omni tua gratia coornaſti, dans poſtulanti ſapientiam & intellectum, non deſpiciens errantem, ſed ponens ad ſalutem pœnitentiam: qui dignatus es nos humiles & indignos ſeruos tuos, etiam in h[illegible] tempore conſtituere in conſpectu gloriæ ſancti altaris tui, vt prouoluamur tuis miſerationibus, & debitam tibi adorationem, & glorificationem offeramus: ipſe domine ſuſcipe ex ore noſtro peccatorum ter ſanctum hymnum, & reſpice nos in bonitate tua. Condona nobis omne delictum, & voluntarium, & inuoluntarium, & ſanctifica noſtras animas, & corpora. Et da nobis in ſanctitate ſeruire tibi omnibus diebus vitæ noſtræ, precibus ſanctæ Deiparæ, & omnium ſanctorum, qui à ſeculo tibi placuerunt.

Sacerdos:

Attendamus. Pax omnibus.

Sapientia recta.

Cantor.

Pſalmus Dauid.

Diaconus.

Attendamus.

Pſ.103.a *Cantor.* Propoſitum.

Et poſt Propoſitum ſacerdos dicit:

Qui facit Angelos ſuos ſpiritus, &

b.102.a miniſtros ſuos ignis flammam.

Verſus.

Benedic anima mea domino, & omnia quæ intra me ſunt nomini ſancto eius.

A Ὁ ψάλτης ψάλλει ταῦτα τρίς.

Ἅγιος ὁ θεὸς, ἅγιος ἰσχυρὸς, ἰσχυρὸς, ἅγιος ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς.

Δόξα πατρὶ, καὶ υἱῷ, καὶ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

Ὁ δὲ ψάλτης ψάλλει ταῦτα μεγάλῃ τῇ φωνῇ·

Ἅγιος ἀθάνατος ἐλέησον ἡμᾶς.

Ἅγιος ὁ θεὸς, ἅγιος ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς.

Ὅταν ταῦτα ψάλλονται, ὁ ἱερεὺς λέγει μυστικῶς ταύτην τὴν εὐχήν.

Ὁ θεὸς ὁ ἅγιος, ἐν ἁγίοις ἀναπαυόμενος, ὁ τρισαγίᾳ φωνῇ ὑπὸ τῶν Σεραφὶμ ἀνυμνούμενος, καὶ ὑπὸ τῶν Χερουβὶμ δοξολογούμενος, καὶ ὑπὸ πάσης ἐπουρανίου δυνάμεως προσκυνούμενος, ὁ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγαγὼν σύμπαντα, ὁ κτίσας τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν, καὶ παντὶ σου χαρίσματι καταχοσμήσας, ὁ διδοὺς αἰτοῦντι σοφίαν καὶ σύνεσιν, μὴ παρορῶν ἁμαρτάνοντα, ἀλλὰ θέμενος ἐπὶ σωτηρίᾳ μετάνοιαν· ὁ καταξιώσας ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς καὶ ἀναξίους δούλους σου, καὶ ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ στῆναι κατενώπιον τῆς δόξης τοῦ ἁγίου σου θυσιαστηρίου, καὶ προσπεσεῖν τοῖς οἰκτιρμοῖς σου, καὶ τὴν ὀφειλομένην σοι προσκύνησιν καὶ δοξολογίαν προσάγειν, αὐτὸς δέσποτα πρόσδεξαι, καὶ ἐκ στόματος ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν τὸν τρισάγιον ὕμνον, καὶ ἐπίσκεψαι ἡμᾶς ἐν τῇ χρηστότητί σου· συγχώρησον ἡμῖν πᾶν πλημμέλημα ἑκούσιόν τε, καὶ ἀκούσιον, καὶ ἁγίασον ἡμῶν τὰς ψυχὰς, καὶ τὰ σώματα, καὶ δὸς ἡμῖν ἐν ὁσιότητι λατρεύειν σοι πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς ἡμῶν, πρεσβείαις τῆς ἁγίας θεοτόκου, καὶ πάντων τῶν ἁγίων τῶν ἀπ' αἰῶνός σοι εὐαρεστησάντων.

Ὁ ἱερεύς.

D Πρόσχωμεν. Εἰρήνη πᾶσι.

Σοφία ὀρθή.

ὁ ψάλτης. Ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ.

Ὁ διάκονος.

Πρόσχωμεν.

ὁ ψάλτης. Τὸ προκείμενον.

Μετὰ τὸ προκείμενον ὁ ἱερεὺς λέγει.

Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα.

Στίχος. Εὐλόγει ἡ ψυχή μου τὸν κύριον, καὶ πάντα τὰ ἐντός μου τὸ ὄνομα τὸ ἅγιον αὐτοῦ.

Digitized by Google

Τότε λέγει τὴν ἐπιστολὴν πρὸς Ἑβραίους. A

Ἐπιστολὴ Παύλου, Τὸ ἀνάγνωσμα.

Ἀδελφοί, εἰ γὰρ ὁ δι᾽ ἀγγέλων λαληθεὶς λόγος ἐγένετο βέβαιος, καὶ τὰ λοιπά.

Μετὰ τὴν ἐπιστολὴν ὁ ἱερεὺς λέγει.

Εἰρήνη πᾶσι. Σοφία ὀρθή. Ὁ ψάλτης.

Ψαλμὸς τοῦ Δαβὶδ καὶ τὸ ἀλληλούϊα.

Τότε ἔρχεται ὁ διάκονος εἰς τὸν ἱερέα κεφαλοκλινόμενος· ὁ δὲ ἱερεὺς ἐπεύχεται ἐπάνω αὐτοῦ.

Κύριος δώσει ῥῆμα τοῖς εὐαγγελιζομένοις δυνάμει πολλῇ διὰ πρεσβειῶν τῆς δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, τοῦ ἁγίου B καὶ ἐνδόξου ἀποστόλου καὶ εὐαγγελιστοῦ τοῦδε.

Καὶ ὁ ἱερεύς· Σοφία ὀρθή.

Ἀκούσωμεν τοῦ ἁγίου εὐαγγελίου.

Ὁ διάκονος.

Ἐκ τοῦ κατὰ Λουκᾶν.

Καὶ ὁ λαός.

Δόξα σοι κύριε, δόξα σοι.

Καὶ ὁ ἱερεύς. Πρόσχωμεν.

Ὁ διάκονος.

Εἶπεν ὁ κύριος τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, ὁ ἀκούων ὑμῶν, ἐμοῦ ἀκούει, καὶ ὁ ἀθετῶν ὑμᾶς ἐμὲ ἀθετεῖ. C

Μετὰ τὸ εὐαγγέλιον, ὁ διάκονος.

Εἴπωμεν πάντες ἐξ ὅλης ψυχῆς, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας εἴπωμεν.

Ἐκφώνησις τῶν ἱερέως.

Κύριε παντοκράτωρ ὁ θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν ὁ πλούσιος ἐν ἐλέει, καὶ ἀγαθὸς ἐν οἰκτιρμοῖς, ὁ μὴ βουλόμενος τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ἀλλὰ ἀναμένων τὴν ἐπιστροφὴν καὶ μετάνοιαν, ἵνα ἐπιστρέψῃ καὶ ζῇ.

Ὁ διάκονος. D

Ὑπὲρ τοῦ ἁγίου οἴκου τούτου, καὶ τῶν μετὰ πίστεως, εὐλαβείας, καὶ φόβου θεοῦ εἰσιόντων ἐν αὐτῷ δεηθῶμεν.

Ὁ λαός. Κύριε ἐλέησον,

Ὁ διάκονος.

Ὑπὲρ τοῦ ῥυσθῆναι ἡμᾶς ἀπὸ πάσης θλίψεως, ὀργῆς, καὶ ἀνάγκης, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ λαός. Κύριε ἐλέησον.

Εὐχὴ μυστική.

Κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν τὴν ἐκτενῆ ταύτην ἱκεσίαν πρόσδεξαι παρὰ τῶν σῶν δούλων, καὶ ἐλέησον ἡμᾶς κατὰ τὸ πλῆθος τοῦ ἐλέους σου, καὶ τοὺς οἰκτιρμούς

Tunc dicit epiſtolam ad Hebræos.

Epiſtola Pauli. Lectio.

Fratres, Si enim per Angelos dictus ſermo factus eſt firmus, & cætera. *Hebr.1.a*

Poſt epiſtolam Sacerdos dicit:

Pax omnibus. Sapientia recta.

Cantor,

Pſalmus Dauid, & Alleluia.

Tunc venit Diaconus ad ſacerdotem flexo capite, ſacerdos autem orat ſuper eum.

Dominus dabit verbum euangelizantibus virtute multa, per preces dominæ noſtræ deiparæ, & ſemper virginis Mariæ, ſancti & glorioſi Apoſtoli & Euangeliſtæ huius. *Pſal.67.a*

Et Sacerdos. Sapientia recta.

Audiamus ſanctum Euangelium.

Diaconus.

Ex Euangelio ſecundum Lucam.

Et populus.

Gloria tibi domine, gloria tibi.

Et Sacerdos. Attendamus.

Diaconus.

Dixit dominus diſcipulis ſuis: Qui vos audit, me audit: & qui ſpernit vos, me ſpernit, &c. *Luc.10.c*

Poſt euangelium, Diaconus.

Dicamus omnes ex tota anima, & ex tota mente dicamus.

Sacerdotis exclamatio.

Domine omnipotens Deus patrum noſtrorum, diues in miſericordia, & bonus in miſerationibus, qui non vis mortem peccatoris, ſed expectas conuerſionem & pœnitentiam, vt conuertatur & viuat. *Ezech.18.g*

Diaconus.

Pro ſancta domo hac, & ijs qui cum fide, pietate, & timore Dei ingrediuntur eam, rogemus.

Populus. Domine miſerere.

Diaconus.

Vt liberet nos ab omni tribulatione, ira, & neceſſitate, Dominum rogemus.

Populus. Domine miſerere.

Oratio ſecreta.

Domine Deus noſter aſſiduam hanc ſupplicationem accipe à tuis ſeruis, & miſerere noſtri ſecundum multitudinem miſericordiæ tuæ, & miſerationes

tuas demitte ſuper nos, & ſuper omnẽ A populum tuum expectantem abs te diuitem miſericordiam.

Diaconus.

Vt propitius, beneuolus, & placabilis fiat, Dominum rogemus.

Populus. Domine miſerere.

Vt exaudiat dominus Deus vocem deprecationis noſtræ peccatorum, Dominum rogemus.

Populus. Domine miſerere.

B Pro ſpirituali noſtro patre, qui monachus & ſacerdos eſt, & omni in Chriſto miniſterio, Dominum rogemus.

Populus. Domine miſerere.

Pro omnibus qui ante nos laborarunt, & ſacris initiarunt, Dominum rogemus.

Populus. Domine miſerere.

Pro circunſtante populo, & expectante abs te diuitem miſericordiam, Dominum rogemus.

Populus. Domine miſerere.

Exclamatio Sacerdotis.

C Quoniam miſericors, & benignus es Deus, & tibi gloriam referimus, Patri, & Filio, & ſancto Spiritui, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Diaconus.

Precamini catechumeni Dominum.

Populus. Domine miſerere.

Diaconus.

Fideles pro catechumenis rogemus, vt Dominus eorum miſereatur.

Populus. Domine miſerere.

D *Diaconus.*

Catechizet eos verbo veritatis.

Populus. Domine miſerere.

Diaconus.

Aperiat illis euangelium iuſtitiæ.

Populus. Domine miſerere.

Diaconus.

Aſſociet eos ſanctæ ſuæ Catholicæ, & Apoſtolicæ Eccleſiæ.

Populus. Domine miſerere.

A σου καταπέμψον ἐφ' ἡμᾶς, καὶ ἐπὶ πάντα τὸν λαόν σου τὸν ἀπεκδεχόμενον τὸ παρὰ σου πλούσιον ἔλεος.

Ὁ διάκονος.

Ὑπὲρ τοῦ ἵλεων, εὐμενῆ, καὶ εὐδιάλλακτον γενέσθαι, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ λαός. Κύριε ἐλέησον.

Ὑπὲρ τοῦ εἰσακοῦσαι κύριον τὸν θεὸν τῆς φωνῆς τῆς δεήσεως ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ λαός. Κύριε ἐλέησον.

B Ὑπὲρ τοῦ πνευματικοῦ ἡμῶν πατρὸς τοῦδε ἱερομονάζοντος, καὶ πάσης τῆς ἐν Χριστῷ διακονίας τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ λαός. Κύριε ἐλέησον.

Ὑπὲρ πάντων τῶν προεκοπιασάντων καὶ ἀφιερωσάντων, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ λαός. Κύριε ἐλέησον.

Ὑπὲρ τοῦ περιεστῶτος λαοῦ, καὶ ἀπεκδεχομένου τὸ παρὰ σου πλούσιον ἔλεος, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ λαός. Κύριε ἐλέησον.

Ἐκφώνησις τοῦ ἱερέως.

C Ὅτι ἐλεήμων, καὶ φιλάνθρωπος θεὸς ὑπάρχεις, καί σοι τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν, τῷ πατρὶ, καὶ τῷ υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

Ὁ διάκονος.

Εὔξασθε οἱ κατηχούμενοι τῷ κυρίῳ.

Ὁ λαός. Κύριε ἐλέησον.

Ὁ διάκονος.

Οἱ πιστοὶ ὑπὲρ τῶν κατηχουμένων δεηθῶμεν, ἵνα ὁ κύριος αὐτοὺς ἐλεήσῃ.

Ὁ λαός. Κύριε ἐλέησον.

D Ὁ διάκονος.

Κατηχήσῃ αὐτοὺς τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας.

Ὁ λαός. Κύριε ἐλέησον.

Ὁ διάκονος.

Ἀποκαλύψῃ αὐτοῖς τὸ εὐαγγέλιον τῆς δικαιοσύνης.

Ὁ λαός. Κύριε ἐλέησον.

Ὁ διάκονος.

Ἑνώσῃ αὐτοὺς τῇ ἁγίᾳ αὐτοῦ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ.

Ὁ λαός. Κύριε ἐλέησον.

Digitized by Google

Ὁ ἱερεύς.

Σῶσον, ἐλέησον, καὶ διαφύλαξον αὐτοὺς ὁ θεὸς τῇ σῇ χάριτι.

Ὁ διάκονος.

Οἱ κατηχούμενοι κεφαλὰς ὑμῶν τῷ κυρίῳ κλίνατε.

Ὁ λαός. Σοὶ κύριε.

Εὐχὴ τοῦ ἱερέως ὑπὲρ τῶν κατηχουμένων.

Κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν ὁ ἐν ὑψηλοῖς κατοικῶν, καὶ τὰ ταπεινὰ ἐφορῶν, ὁ τὴν σωτηρίαν τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων ἐξαποστείλας τὸν μονογενῆ σου υἱὸν, καὶ θεὸν τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, ἐπίβλεψον ἐπὶ τοὺς δούλους σου τοὺς κατηχουμένους, τοὺς ὑποκεκλικότας τοὺς ἑαυτῶν αὐχένας, καὶ καταξίωσον ἐν καιρῷ εὐθέτῳ τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας, ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν, καὶ ἐνδύματος τῆς ἀφθαρσίας, ἕνωσον αὐτοὺς τῇ ἁγίᾳ σου καθολικῇ, καὶ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ συγκαταρίθμησον αὐτοὺς τῇ ἐκλεκτῇ σου ποίμνῃ.

Ἐκφώνησις τοῦ ἱερέως.

Ἵνα καὶ αὐτοὶ σὺν ἡμῖν δοξάζωσι τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὄνομά σου τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

Ὁ διάκονος.

Ὅσοι κατηχούμενοι προέλθετε. οἱ κατηχούμενοι προέλθετε. ὅσοι κατηχούμενοι προέλθετε. μή τις τῶν κατηχουμένων· ὅσοι πιστοὶ, ἔτι καὶ ἔτι ἐν εἰρήνῃ τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ λαός. Κύριε ἐλέησον.

Εὐχὴ πιστῶν πρώτη.

Εὐχαριστοῦμέν σοι κύριε ὁ θεὸς τῶν δυνάμεων τῷ καταξιώσαντι ἡμᾶς παραστῆναι καὶ νῦν τῷ ἁγίῳ σου θυσιαστηρίῳ, καὶ προσπεσεῖν τοῖς οἰκτιρμοῖς σου ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων, καὶ τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων. πρόσδεξαι ὁ θεὸς τὴν δέησιν ἡμῶν, ποίησον ἡμᾶς ἀξίους γενέσθαι τοῦ προσφέρειν δεήσεις, καὶ ἱκεσίας, καὶ θυσίας ἀναιμάκτους ὑπὲρ τοῦ λαοῦ σου, καὶ ἱκάνωσον ἡμᾶς, οὓς ἔθου εἰς τὴν διακονίαν σου ταύτην, ἐν τῇ δυνάμει τοῦ πνεύματός σου τοῦ ἁγίου ἀκαταγνώστως καὶ ἀπροσκόπτως, ἐν καθαρῷ τῷ μαρτυρίῳ τῆς συνειδήσεως ἡμῶν, ἐπικαλεῖσθαί σε ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ, ἵνα εἰσακούων ἡμῶν ἵλεως ἡμῖν εἴης ἐν τῷ πλήθει τῆς σῆς ἀγαθότητος.

A *Sacerdos.*

Serua, miſerere, & cuſtodi eos Deus tua gratia.

Diaconus.

Catechumeni capita veſtra Domino flectite.

Populus. Tibi Domine.

Oratio ſacerdotis pro catechumenis.

Domine Deus noſter qui in altis habitas, & humilia reſpicis, qui ſalutem hominum generi emiſiſti Vnigenitum tuum filium, & Deum & Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, reſpice ſuper
B ſeruos tuos catechumenos, qui que tibi ſuas ceruices inclinarunt, ac dignos eos facito in tempore opportuno lauacro regenerationis, remiſſione peccatorum, & indumento incorruptionis. aſſocia eos ſanctæ tuæ catholicæ, & Apoſtolocæ Eccleſiæ, & annumera eos electo gregi tuo.

Exclamatio Sacerdotis.

Vt & ipſi nobiſcum glorificent precioſiſſimũ, & auguſtum nomen tuum
C Patris, & Filij, & ſancti Spiritus, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Diaconus.

Quotquot eſtis catechumeni recedite. Catechumeni recedite. Quotquot eſtis catechumeni recedite. Ne quis catechumenorum: quotquot eſtis fideles etiam atque etiam in pace Dominum rogemus.

Populus. Domine miſerere.

Oratio fidelium prima.

Gratias agimus tibi domine Deus virtutum, qui dignatus es nos, vt aſſi-
D ſtamus etiam nunc tuo ſancto altari, & vt prouoluamur tuis miſerationibus, pro noſtris peccatis, & populi ignorantijs, ſuſcipe Deus deprecationem noſtram: fac nos dignos, vt offeramus tibi deprecationes & ſupplicationes, & ſacrificia incruenta pro populo tuo: & idoneos nos redde, quos poſuiſti in miniſterio tuo hoc, in virtute Spiritus tui ſancti, ſine condemnatione, & offenſa, in puro teſtimonio conſcientiæ noſtræ, vt inuocemus te in omni tempore, & loco, vt exaudiens nos propitius nobis ſis in multitudine bonitatis tuæ.

Diaconus. A

Defende, ſerua, miſerere, ac cuſtodi nos Deus tua gratia.

Populus.

Domine miſerere, & cuſtodi nos Deus. †

In exēplari quod Græco deſunt, & cuſtodi nos Deus. Et poſt ſapientia ponitur ἐκφώνησις τῦ ἱερέως.

Diaconus. Sapientia.

Sacerdotis exclamatio.

Quoniā te decet omnis gloria, honor, & adoratio, Patrem & Filium & ſanctum Spiritum, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Diaconus.

Etiam atque etiam Dominum rogemus.

Diaconus autem dicit Litanias: B

Oratio fidelium ſecunda.

Iterum & ſæpius tibi prouoluimur, & te rogamus bone, & benigne, vt reſpicias ad deprecationem noſtram. Purifica noſtras animas & corpora ab omni inquinamento carniſque & ſpiritus: & da nobis, & vt innoxij, & ſine condemnatione aſſiſtamus ſancto tuo altari: da vero Deus etiam his, qui nobiſcum rogant profectum vitæ, & fidei, & intelligentiæ ſpiritualis. Da ipſis ſemper cum timore & dilectione ſeruientibus tibi, citra noxam, & abſque condemnatione participes eſſe ſanctorum tuorum myſteriorum, & ſupercœleſti tuo regno digni habeantur. C

Diaconus.

Defende, ſerua, miſerere noſtri Deus tua gratia.

Populus. Domine miſerere.

Diaconus. Sapientia.

Exclamatio Sacerdotis.

Vt à tua virtute ſemper ſeruati tibi gloriam referamus, Patri & Filio, & ſancto Spiritui, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Oratio Cherubici, à ſacerdote prolata.

Nullus dignus eſt implicitus carnalibus deſiderijs & voluptatibus accedere, aut appropinquare, aut miniſtrare tibi rex gloriæ. Siquidem miniſtrare tibi magnum, ac formidandum etiam celeſtibus virtutibus. Attamen propter ineffabilem & immenſam tuam benignitatem abſque conuerſione & alteratione factus es homo, & ſummus pontifex noſter ſacrificiorum ritum inſtituiſti, ac ſolennis huius & incruenti ſacrificij celebratio-

Ο διάκονος.

Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον, καὶ διαφύλαξον ἡμᾶς ὁ θεὸς τῇ σῇ χάριτι.

Ο λαός. Κύριε ἐλέησον.

Ο διάκονος. Σοφία.

Ἐκφώνησις τῦ ἱερέως.

Ὅτι σοι πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ, καὶ προσκυνήσις, τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

Ο διάκονος.

Ἔτι καὶ ἔτι τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

B Ο δὲ διάκονος λέγει τὰς λιτανείας·

Εὐχὴ πιστῶν δευτέρα.

Πάλιν, καὶ πολλάκις σοι προσπίπτομεν, καὶ σοῦ δεόμεθα, ἀγαθὲ καὶ φιλάνθρωπε, ὅπως ἐπιβλέψης ἐπὶ τὴν δέησιν ἡμῶν, τὰς ψυχὰς καὶ τὰ σώματα, ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκός τε καὶ πνεύματος, καὶ δὸς ἡμῖν ἀνένοχον, καὶ ἀκατάκριτον παράστασιν τοῦ ἁγίου σου θυσιαστηρίου· χάρισαι δὲ ὁ θεὸς καὶ τοῖς συνευχομένοις ἡμῖν προκοπὴν βίου, καὶ πίστεως καὶ συνέσεως πνευ-

C ματικῆς δὸς αὐτοῖς πάντοτε μετὰ φόβου καὶ ἀγάπης λατρεύουσί σοι ἀνενόχως καὶ ἀκατακρίτως μετέχειν τῶν ἁγίων σου μυστηρίων, καὶ τῆς ἐπουρανίου σου βασιλείας ἀξιωθῆναι.

Ο διάκονος.

Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον ἡμᾶς ὁ θεὸς τῇ σῇ χάριτι.

Ο λαός. Κύριε ἐλέησον.

Ο διάκονος. Σοφία.

Ἐκφώνησις τῦ ἱερέως.

Ὅπως ὑπὸ τοῦ κράτους σου πάντοτε φυλαττόμενοι, σοι δόξαν ἀναπέμπωμεν, τῷ πατρὶ

D καὶ τῷ υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

Εὐχὴ τοῦ Χερουβικοῦ.

Οὐδεὶς ἄξιος τῶν συνδεδεμένων ταῖς σαρκικαῖς ἐπιθυμίαις καὶ ἡδοναῖς προσέρχεσθαι, ἢ προσεγγίζειν, ἢ λειτουργεῖν σοι βασιλεῦ τῆς δόξης. τὸ γὰρ διακονεῖν σοι μέγα, καὶ φοβερὸν καὶ αὐταῖς ταῖς ἐπουρανίαις δυνάμεσιν. ἀλλ' ὅμως διὰ τὴν ἄφατον καὶ ἀμέτρητόν σου φιλανθρωπίαν, ἀτρέπτως καὶ ἀναλλοιώτως γέγονας ἄνθρωπος, καὶ ἀρχιερεὺς ἡμῶν ἐχρημάτισας, καὶ τῆς λειτουργικῆς ταύτης καὶ ἀναιμάκτου θυ-

Digitized by Google

σίας τὴν ἱερουργίαν παρέδωκας ἡμῖν ὡς δεσπότης τῶν ἁπάντων. σὺ γὰρ μόνος κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν δεσπόζεις τῶν ἐπουρανίων καὶ τῶν ἐπιγείων. ὁ ἐπὶ θρόνου Χερουβικοῦ ἐποχούμενος, ὁ τῶν Σεραφὶμ κύριος καὶ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ, ὁ μόνος ἅγιος, καὶ ἐν ἁγίοις ἀναπαυόμενος. σὲ τοίνυν δυσωπῶ τὸν μόνον ἀγαθὸν καὶ εὐήκοον, ἐπίβλεψον ἐπ' ἐμὲ τὸν ἁμαρτωλὸν καὶ ἀχρεῖον δοῦλόν σου, καὶ καθάρισόν μου τὴν ψυχὴν καὶ τὴν καρδίαν ἀπὸ συνειδήσεως πονηρᾶς, καὶ ἱκάνωσόν με τῇ δυνάμει τοῦ ἁγίου σου πνεύματος, ἐνδεδυμένον τὴν τῆς ἱερατείας σου χάριν, παραστῆναι τῇ ἁγίᾳ σου τραπέζῃ, καὶ ἱερουργῆσαι τὸ ἅγιον καὶ ἄχραντόν σου σῶμα, καὶ τὸ τίμιόν σου αἷμα. σοὶ γὰρ προσέρχομαι κλίνας τὸν ἐμαυτοῦ αὐχένα, καὶ δέομαί σου, μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ, μηδὲ ἀποδοκιμάσῃς με ἐκ παίδων σου· ἀλλ' ἀξίωσον προσενεχθῆναί σοι ὑπ' ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ τὰ δῶρα ταῦτα. σὺ γὰρ εἶ ὁ προσφέρων καὶ ὁ προσφερόμενος, καὶ προσδεχόμενος καὶ διδόμενος Χριστὲ ὁ θεὸς ἡμῶν, καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν, σὺν τῷ ἀνάρχῳ σου πατρί, καὶ τῷ παναγίῳ, καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ σου πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

A nem nobis tradidiſti, tanquam dominus omnium. Tu enim ſolus domine Deus noſter dominaris cœleſtibus, & terreſtribus, qui ſuper thronum Cherubicum veheris, qui Seraphim dominus, & rex Iſrael, qui ſolus ſanctus es, & in ſanctis requieſcis. Te igitur exoro ſolum bonum & placabilem, reſpice ad me peccatorem, & inutilem ſeruum tuum, ac purga animam meam, & cor à conſcientia mala, & idoneum me redde, virtute tui ſancti Spiritus, vt indutus ſacerdotij tui gratia aſſiſtam ſanctæ tuæ huic B menſæ, conſecrem ſanctum & immaculatum tuum corpus, & precioſum ſanguinem. Ad te enim accedo inflexa mea ceruice, & precor te, ne auertas faciem tuam à me, neque reprobes me à pueris tuis: ſed patiaris, vt offerantur tibi à me peccatore, & indigno ſeruo tuo dona hæc. Tu enim es, qui offers, & offerris, qui & ſuſcipis, & diſtribueris Chriſte Deus noſter. Ac tibi gloriam referimus, cum patre tuo initio carente, & ſanctiſſimo, ac bono, ac viuificante tuo ſpiritu, nunc & ſemper, & in ſecula ſe- C culorum. Amen.

Καὶ ὅταν λέγῃ ὁ ἱερεὺς ταύτην τὴν εὐχὴν οἱ ψάλται ψάλλουσι ταῦτα.

Et cum Sacerdos dicit hanc orationem, cantores canunt hæc:

Οἱ τὰ Χερουβὶμ μυστικῶς εἰκονίζοντες, καὶ τῇ ζωοποιῷ τριάδι τὸν τρισάγιον ὕμνον ᾄδοντες, καὶ πᾶσαν τὴν βιωτικὴν ἀποθέμεθα μέριμναν, ὡς τὸν βασιλέα τῶν ὅλων ὑποδεξάμενοι ταῖς ἀγγελικαῖς ἀοράτως δορυφορούμενον τάξεσιν, ἀλληλούϊα.

Qui Cherubim myſticè repreſentamus, & viuificanti Trinitati ter ſanctum hymnum canimus, & omnem ſecularem deponimus ſolicitudinem, tanquam regem omnium ſuſcipientes, angelicis inuiſibiliter ſtipatum agminibus, Alleluia.

Ὁ δὲ ἱερεὺς μετὰ τὴν εὐχὴν ἀκολουθεῖ τῷ διακόνῳ, καὶ πορεύεται εἰς τὴν πρόθεσιν, καὶ κλίναντες τὰς κεφαλὰς εἰς τὴν γῆν τρίς, λαμβάνουσιν, ὁ μὲν διάκονος τὸ σῶμα, ὁ δὲ ἱερεὺς τὸ αἷμα, καὶ ἐξέρχονται ἐκ τῆς μικρᾶς θύρας, λέγοντος τοῦ ἱερέως μικρὸν ἐξελθόντος.

D *Sacerdos verò poſt orationem ſequitur diaconum, & vadit ad Propoſitionem, & inclinatis capitibus ter in terram, ſumunt, diaconus quidem corpus, ſacerdos verò ſanguinem: & exeunt ex paruo oſtio, dicente ſacerdote paululum egreſſo:*

Μνησθείη πάντων ὑμῶν κύριος ὁ θεὸς ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ πάντοτε νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

Meminerit omnium noſtrum dominus Deus in regno ſuo, nunc & ſemper & in ſecula ſeculorum. Amen.

Καὶ εἰ ἔστι τις ἐπίσκοπος, λέγει.

Et ſi quis eſt epiſcopus, dicit:

Ἅγιε ἱερεῦ μνήσθητί μου.

Sancte ſacerdos, memento mei.

A

Sacerdos autem dicit:

Meminerit tui Dominus Deus noſter in regno ſuo.

Et iterum, ac tertio, dicit:

Luc. 23. Memento mei, dum veneris in regnum tuum.

Poſt hæc ingreſſi alterum oſtium, ponunt ſacra dona in magno altari. Et dicit Sacerdos hæc:

Decorus ille Ioſeph à ligno deponens immaculatum corpus tuum, ſindone pura inuoluit, & cum funeratum aromatibus impoſuit monumento nouo. B

Diaconus egrediens dicit:

Impleamus deprecationem noſtram Domino.

Populus. Domine miſerere.

Diaconus.

Pro appoſitis & ſanctificatis precioſis donis, Dominum rogemus.

Populus. Domine miſerere.

Diaconus.

Pro ſancta domo hac, & cum fide, pietate, ac timore Dei ingredientibus in eam, Dominum rogemus. C

Populus. Domine miſerere.

Diaconus.

Vt liberet nos ab omni tribulatione, ira, & neceſſitate, Dominum rogemus.

Populus. Domine miſerere.

Oratio poſt depoſitionem ſanctorum donorum.

Domine Deus noſter, qui omnipotens es, qui ſolus ſanctus, qui accipis ſacrificium laudis ab ijs, qui inuocant te in toto corde, accipe & noſtram peccatorum deprecationem, & adducito ad ſanctum altare tuum, & D idoneos nos redde ad offerenda tibi dona & ſacrificia ſpiritualia pro noſtris peccatis, & populi ignorantijs, ac dignos nos fac, vt inueniamus gratiam in conſpectu tuo, vt acceptabile fiat ſacrificium noſtrum, & vt inhabitet ſpiritus gratiæ tuæ bonus ſuper nos, & ſuper propoſita dona hæc, & omnem populum tuum.

Populus. Præſta Domine.

Diaconus.

Subueni, ſerua, miſerere, & cuſtodi nos Deus tua gratia.

Ὁ δὲ ἱερεὺς λέγει.

Μνησθείη σου κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ.

Πάλιν καὶ τρίς.

Μνήσθητί μου, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου.

Μετὰ δὲ ταῦτα εἰσελθόντες τὴν ἑτέραν θύραν, τίθησι τὰ ἱερὰ δῶρα εἰς τὸ μέγα βῆμα, καὶ λέγει ὁ ἱερεὺς ταῦτα.

Ὁ εὐσχήμων Ἰωσὴφ ἀπὸ τοῦ ξύλου καθελὼν τὸ ἄχραντόν σου σῶμα, σινδόνι καθαρᾷ εἱλήσας καὶ ἀρώμασι κηδεύσας, ἐν μνήματι καινῷ ἐνέθηκεν.

Ὁ διάκονος ἐξελθὼν λέγει.

Πληρώσωμεν τὴν δέησιν ἡμῶν τῷ κυρίῳ.

Ὁ λαός. Κύριε ἐλέησον.

Ὁ διάκονος.

Ὑπὲρ τῶν προτεθέντων καὶ ἁγιασθέντων τιμίων δώρων τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ λαός. Κύριε ἐλέησον.

Ὁ διάκονος.

Ὑπὲρ τοῦ ἁγίου οἴκου τούτου, καὶ τῶν μετὰ πίστεως, εὐλαβείας, καὶ φόβου θεοῦ εἰσιόντων ἐν αὐτῷ τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ λαός. Κύριε ἐλέησον.

Ὁ διάκονος.

Ὑπὲρ τοῦ ῥυσθῆναι ἡμᾶς ἀπὸ πάσης θλίψεως, ὀργῆς, καὶ ἀνάγκης τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ λαός. Κύριε ἐλέησον.

Εὐχὴ μετὰ τὴν ἀπόθεσιν τῶν ἁγίων δώρων.

Κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν, ὁ παντοκράτωρ, ὁ μόνος ἅγιος, ὁ δεχόμενος θυσίαν αἰνέσεως παρὰ τῶν ἐπικαλουμένων σε ἐν ὅλῃ καρδίᾳ, πρόσδεξαι καὶ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν τὴν δέησιν, καὶ προσάγαγε τῷ ἁγίῳ σου θυσιαστηρίῳ, καὶ ἱκάνωσον ἡμᾶς προσενεγκεῖν σοι δῶρα, καὶ θυσίας πνευματικὰς ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων, καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων καὶ καταξίωσον ἡμᾶς εὑρεῖν χάριν ἐνώπιόν σου τοῦ γενέσθαι σοι εὐπρόσδεκτον τὴν θυσίαν ἡμῶν, καὶ ἐπισκηνῶσαι τὸ πνεῦμα τῆς χάριτός σου τὸ ἀγαθὸν ἐφ᾽ ἡμᾶς, καὶ ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα, καὶ ἐπὶ πάντα τὸν λαόν σου.

Ὁ λαός. Παράσχου κύριε.

Ὁ διάκονος.

Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον, καὶ διαφύλαξον ἡμᾶς ὁ θεὸς τῇ σῇ χάριτι.

Ὁ λαός. Παράσχου κύριε. A

Ὁ διάκονος.

Τὴν ἡμέραν πᾶσαν τελείαν, ἁγίαν, εἰρηνικὴν καὶ ἀναμάρτητον παρὰ τοῦ κυρίου αἰτησώμεθα.

Ὁ λαός. Παράσχου κύριε.

Ὁ διάκονος.

Ἄγγελον εἰρήνης, πιστὸν ὁδηγὸν, φύλακα τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων ἡμῶν παρὰ τοῦ κυρίου αἰτησώμεθα.

Ὁ λαός. Παράσχου κύριε.

Ὁ διάκονος.

Συγγνώμην καὶ ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν καὶ τῶν πλημμελημάτων ἡμῶν παρὰ τοῦ κυρίου αἰτησώμεθα. B

Ὁ λαός. Παράσχου κύριε.

Ὁ διάκονος.

Τὰ καλὰ καὶ συμφέροντα ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν καὶ εἰρήνην τῷ κόσμῳ παρὰ τοῦ κυρίου αἰτησώμεθα.

Ὁ λαός. Παράσχου κύριε.

Ὁ διάκονος.

Τὸν ὑπόλοιπον χρόνον τῆς ζωῆς ἡμῶν ἐν εἰρήνῃ καὶ μετανοίᾳ ἡμῶν παρὰ τοῦ κυρίου αἰτησώμεθα.

Ὁ λαός. Παράσχου κύριε. C

Ὁ διάκονος.

Χριστιανὰ τὰ τέλη τῆς ζωῆς ἡμῶν ἀνώδυνα, ἀνεπαίσχυντα, εἰρηνικὰ, καὶ καλὴν ἀπολογίαν παρὰ τοῦ κυρίου αἰτησώμεθα.

Ὁ λαός. Παράσχου κύριε.

Ὁ διάκονος.

Τῆς παναγίας, ἀχράντου, ὑπερευλογημένης, ἐνδόξου δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου, καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, μετὰ πάντων τῶν ἁγίων μνημονεύσαντες ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους, καὶ πᾶσαν τὴν ζωὴν ἡμῶν Χριστῷ τῷ θεῷ ἡμῶν παραθώμεθα. D

Ἐκφώνησις τοῦ ἱερέως.

Διὰ τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ, μεθ' οὗ εὐλογητὸς εἶ σὺν τῷ παναγίῳ, καὶ ἀγαθῷ, καὶ ζωοποιῷ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

Ὁ ἱερεύς. Εἰρήνη πᾶσι.

Ὁ λαός.

Καὶ μετὰ τοῦ πνεύματός σου.

Ὁ διάκονος.

Ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους, ἵνα ἐν ὁμονοίᾳ ὁμολογήσωμεν.

Populus. Præſta domine.

Diaconus.

Diem omnem perfectum, ſanctum, pacificum, peccati expertem à Domino poſtulemus.

Populus. Præſta domine.

Diaconus.

Angelum pacis, fidelem ducem, cuſtodem animarum & corporum noſtrorum à Domino poſtulemus.

Populus. Præſta domine.

Diaconus.

Veniam & remiſſionem peccatorum, & delictorum noſtrorum à Domino poſtulemus.

Populus. Præſta domine.

Diaconus.

Honeſta & conducibilia animabus noſtris, & pacem mundo à Domino poſtulemus.

Populus. Præſta domine.

Diaconus.

Reliquum tempus vitæ noſtræ in pace & pœnitentia noſtra, à Domino poſtulemus.

Populus. Præſta domine.

Diaconus.

Chriſtianum finem vitæ noſtræ, doloris, ac turpitudinis expertem, pacatum, & honeſtam defenſionem coram tremendo tribunali, à Domino poſtulemus.

Populus. Præſta domine.

Diaconus.

Sanctiſſimæ, immaculatæ, ſuper omnes benedictæ, dominæ noſtræ deiparæ, & ſemper virginis Mariæ, cum omnibus ſanctis memoriam facientes, noſipſos, & inuicem, & omnem vitam noſtram Chriſto Deo noſtro commendemus.

Exclamatio.

Per miſerationes vnigeniti tui filij, cum quo benedictus es, cum ſanctiſſimo, & bono, & viuificante tuo ſpiritu, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Sacerdos. Pax omnibus.

Populus.

Et cum ſpiritu tuo.

Diaconus.

Diligamus inuicem, vt in concordia confiteamur.

Populus.

Patrem, Filium, & ſanctum Spiritum, Trinitatem vnius eſſentiæ, & inſeparabilem.

Tunc oſculatur ſacerdos operculum quater, & dicit:

Oſtia Oſtia, in ſapientia attendamus.

Lector autem dicit:

Credo in vnum Deum, patrem omnipotentem, creatorem cœli & terræ, viſibiliúmque omnium & inuiſibilium, & in vnum dominum, & reliqua.

Poſt ſymbolum autem, dicit ſacerdos.

Stemus honeſtè: ſtemus cum timore Dei.

Attendamus ſacram oblationem in pace offerre.

Chorus.

Miſericordiam pacis, ſacrificiũ laudis.

Exclamatio Sacerdotis.

Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti, & dilectio Dei Patris, & communio ſancti Spiritus cum omnibus vobis.

Populus. Amen.

Diaconus.

Surſum habeamus corda.

Populus.

Habemus ad Dominum.

Diaconus.

Gratias agamus Domino.

Populus.

Dignum & iuſtum eſt.

Sacerdos ſecretè.

Dignum & iuſtum te canere, te benedicere, te laudare, tibi gratias agere, te adorare in omni loco dominationis. Tu enim es Deus ineffabilis, incogitabilis, inuiſibilis, incomprehenſibilis, ſemper exiſtens, eodem modo exiſtens, tu & vnigenitus tuus Filius & Spiritus tuus ſanctus. Tu à nihilo ad eſſe nos produxiſti, prolapſos reſtituiſti rurſum, neque deſtitiſti omnia facere, donec nos in cœlum reduceres, & regnum largireris futurum. Gratias agimus tibi, & vnigenito tuo Filio, & Spiritui tuo ſancto, pro omnibus quæ ſcimus, & quæ non ſcimus, manifeſtis & occultis beneficijs tuis in nos collatis. Gratias agimus tibi & pro hoc miniſterio, quod è manibus noſtris accipere dignatus es:

A

Ὁ λαός.

Πατέρα, υἱὸν, καὶ ἅγιον πνεῦμα τριάδα ὁμοούσιον, καὶ ἀχώριστον.

Τότε ὁ ἱερεὺς ἀσπάζεται τὸ κάλυμμα τετράκις, καὶ λέγει·

Τὰς θύρας, τὰς θύρας, ἐν σοφίᾳ προσχῶμεν.

Ὁ δὲ ἀναγνώστης λέγει·

Πιστεύω εἰς ἕνα θεὸν πατέρα παντοκράτορα ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων, καὶ τὰ λοιπά.

Μετὰ τὸ σύμβολον, λέγει ὁ ἱερεύς.

Στῶμεν καλῶς, στῶμεν μετὰ φόβου θεοῦ.

B

Πρόσχωμεν τὴν ἁγίαν ἀναφορὰν ἐν εἰρήνῃ προσφέρειν.

Ὁ χορός.

Ἔλεον εἰρήνης, θυσίαν αἰνέσεως.

Ἐκφώνησις τοῦ ἱερέως.

Ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ, καὶ ἡ κοινωνία τοῦ ἁγίου πνεύματος εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν.

Ὁ λαός. ἀμήν.

Ὁ διάκονος.

C

Ἄνω σχῶμεν τὰς καρδίας.

Ὁ λαός.

Ἔχομεν πρὸς κύριον.

Ὁ διάκονος.

Εὐχαριστήσωμεν τῷ κυρίῳ.

Ὁ λαός.

Ἄξιον καὶ δίκαιον.

Ὁ ἱερεὺς μυστικῶς.

Ἄξιον καὶ δίκαιόν σε ὑμνεῖν, σε εὐλογεῖν, σε αἰνεῖν, σοι εὐχαριστεῖν, σε προσκυνεῖν ἐν παντὶ τόπῳ τῆς δεσποτείας. σὺ γὰρ εἶ θεὸς ἀνέκφραστος, ἀπερινόητος, ἀόρατος, ἀκατάληπτος, ἀεὶ

D

ὢν ὡσαύτως ὢν σὺ, καὶ ὁ μονογενής σου υἱὸς, καὶ τὸ πνεῦμά σου τὸ ἅγιον, σὺ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς παρήγαγες, παραπεσόντας ἀνέστησας πάλιν, καὶ οὐκ ἀπέστησας πάντα ποιῶν, ἕως ἡμᾶς εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνήγαγες, καὶ βασιλείαν ἐχαρίσω τὴν μέλλουσαν. ὑπὲρ τούτων ἁπάντων εὐχαριστοῦμέν σοι, καὶ τῷ μονογενεῖ σου υἱῷ, καὶ τῷ πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ, ὑπὲρ πάντων ὧν ἴσμεν, καὶ ὧν οὐκ ἴσμεν τῶν φανερῶν, καὶ ἀφανερῶν εὐεργεσιῶν τῶν εἰς ἡμᾶς γεγενημένων εὐχαριστοῦμέν σοι, καὶ ὑπὲρ τῆς λειτουργίας ταύτης, ἣν ἐκ τῶν χειρῶν ἡμῶν λαβεῖν κατηξίωσας.

καὶ τοι

καί τοί σοι παρεστήκασι χιλιάδες ἀρχαγγέλων, καὶ μυριάδες ἀγγέλων, τὰ Χερουβὶμ καὶ τὰ Σεραφὶμ, ἑξαπτέρυγα, πολυόμματα, μετάρσια, πτερωτά.

Ἐκφώνησις τοῦ ἱερέως.

Τὸν ἐπινίκιον ὕμνον ᾄδοντα, βοῶντα, κεκραγότα, καὶ λέγοντα.

Ὁ λαός.

Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, κύριος σαβαώθ, πλήρεις εἰσὶν οἱ οὐρανοὶ, καὶ ἡ γῆ τῆς δόξης σου· ὡσαννὰ ἐν ὑψίστοις, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου.

Ὁ δὲ ἱερεὺς κλίνας τὴν κεφαλὴν, λέγει.

Μετὰ τούτων καὶ ἡμεῖς τῶν μακαρίων δυνάμεων δέσποτα φιλάνθρωπε βοῶμεν, καὶ λέγομεν, ἅγιος εἶ καὶ πανάγιος σὺ, καὶ ὁ μονογενής σου υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμά σου τὸ ἅγιον, ἅγιος εἶ καὶ πανάγιος, καὶ μεγαλοπρεπὴς ἡ δόξα σου, ὃς τὸν κόσμον σου οὕτως ἠγάπησας, ὥστε τὸν υἱόν σου τὸν μονογενῆ δοῦναι, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ᾽ ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον· ὃς ἐλθὼν, καὶ πᾶσαν τὴν ὑπὲρ ἡμῶν οἰκονομίαν πληρώσας, τῇ νυκτὶ, ᾗ παρεδίδοτο, μᾶλλον δὲ ἑαυτὸν παρεδίδου ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς λαβὼν ἄρτον ἐν ταῖς ἁγίαις αὐτοῦ καὶ ἀχράντοις καὶ ἀμωμήτοις χερσὶν εὐχαριστήσας, εὐλογήσας, ἁγιάσας, κλάσας, ἔδωκε τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ μαθηταῖς, καὶ ἀποστόλοις εἰπών· λάβετε, φάγετε τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

Ὁ λαός. ἀμήν.

Ὁμοίως μετὰ τὸ δειπνῆσαι λαβὼν ποτήριον, καὶ εὐλογήσας, εἶπε· πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες, τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου τὸ τῆς καινῆς διαθήκης, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν καὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

Ὁ λαός. ἀμήν.

Μυστικὴ εὐχή.

Μεμνημένοι τοίνυν τῆς σωτηρίου ταύτης ἐντολῆς, καὶ πάντων τῶν ὑπὲρ ἡμῶν γεγενημένων, τοῦ σταυροῦ, τοῦ τάφου, τῆς τριημέρου ἀναστάσεως, τῆς εἰς οὐρανοὺς ἀναβάσεως τῆς ἐκ δεξιῶν καθέδρας, τῆς δευτέρας καὶ ἐνδόξου πάλιν παρουσίας.

A tametſi tibi aſſiſtunt millia Archangelorum, & multa millia Angelorum, Cherubim ac Seraphim, ſenis alis, pluribus oculis, ſublimia, pennata.

Exclamatio Sacerdotis.

Victorialem hymnum canentia, vociferantia, clamantia, & dicentia:

Populus.

Sanctus, ſanctus, ſanctus, dominus ſabaoth. Pleni ſunt cœli & terra gloria tua: oſanna in altiſſimis.

Benedictus qui venit in nomine do-
B mini.

Sacerdos autem inclinato capite, dicit:

Cum his & nos beatis poteſtatibus clemens domine clamamus, & dicimus: Sanctus es, & totus ſanctus: tu & vnigenitus filius tuus ac Spiritus ſanctus; ſanctus es, & totus ſanctus, *Ioan. 3. b*
& magnifica gloria tua, qui mundum tuum ſic dilexiſti, vt filium tuum vnigenitum dares, vt omnis credens in illum non pereat, ſed habeat vitam æternam: qui veniens & cum omnem pro nobis diſpenſationem adimpleuiſſet, nocte qua traditus eſt, vel po-
C tius ſeipſum tradidit pro mundi vita; accipiens panem in ſanctis ſuis, & immaculatis, & incontaminatis manibus, gratias agens, benedicens, ſanctificans, frangens dedit ſanctis ſuis diſcipulis & Apoſtolis dicens: Accipite, comedite, Hoc eſt corpus meum, *Math. 25. & Marc. 14. c. & Luc. 22. b*
quod pro vobis frangitur in remiſſionem peccatorum,

Populus. Amen.

Similiter poſtquam cœnatum eſt, accipiens calicem, & benedicens, dixit: Bibite ex eo omnes. Hic eſt ſanguis
D meus noui teſtamenti, qui pro vobis & multis effunditur in remiſſionem peccatorum.

Populus. Amen.

Secreta oratio.

Memores igitur ſalutaris huius mandati, & omnium eorum, quæ pro nobis facta ſunt, crucis, ſepulchri, triduanæ reſurrectionis, in cœlos aſcenſionis, ad dexteram conſeſſus, ſecundi & glorioſi rurſum aduentus.

Exclamatio ſacerdotis.

Tua ex tuis tibi offerentes, in omnibus & per omnia.

Chorus.

Te laudamus, tibi benedicimus, tibi gratias agimus.

Rurſum inclinato capite dicit ſacerdos:

Propter hoc tibi offerimus rationalem hunc, & incruentum cultum, & inuocamus, & rogamus, & ſupplicamus, emitte ſpiritum tuum ſanctum ſuper nos, & ſuper propoſita dona hæc. Amen.

Et ſurgens, obſignat ſacra dona, & dicit:

Et fac panem quidem hunc precioſum corpus Chriſti tui. Amen.

Et in calice dicit:

Quod vero eſt in calice hoc precioſum ſanguinem Chriſti tui, tranſmutans ſpiritu tuo ſancto.

Sacerdos orat:

Vt fiat aſſumentibus in lotionem animæ, in remiſſionem peccatorum, in communionem ſancti Spiritus, in regni cœlorum impletionem, in fiduciam apud te, non in iudicium, aut in condemnationem. Præterea offerimus tibi rationalem hunc cultum, pro in fide requieſcentibus maioribus, patribus, patriarchis, prophetis, & Apoſtolis, præconibus, & euangeliſtis, martyribus, confeſſoribus, continentibus, & omni ſpiritu in fide initiato: Præcipuè pro ſanctiſſima, immaculata, ſuper omnes benedicta, domina noſtra deipara, & ſemper virgine Maria.

Chorus canit.

Verè dignum & iuſtum eſt, glorificare te deiparam, & ſemper beatiſſimam, & penitus incontaminatam matrem Dei noſtri, honoratiorem Cherubim, & glorioſiorem incomparabiliter Seraphim, quæ citra corruptionem Deum peperiſti: verè deiparam te magnificamus.

Hæc canente choro ſacerdos dicit:

Luc.1.c Aue gratia plena Maria, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui: quoniam ſaluatorem animarum peperiſti noſtrarum.

A

Ἐκφώνησις τοῦ ἱερέως.

Τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν σοὶ προσφέροντες, κατὰ πάντα καὶ διὰ πάντα.

Ὁ χορός.

Σὲ ὑμνοῦμεν, σὲ εὐλογοῦμεν, σοὶ εὐχαριστοῦμεν.

Πάλιν κλίνας τὴν κεφαλὴν λέγει ὁ ἱερεύς.

Διὰ τοῦτο σοι προσφέρομεν τὴν λογικὴν ταύτην λατρείαν, καὶ ἀναίμακτον, καὶ δεόμεθα, καὶ ἱκετεύομεν, κατάπεμψον τὸ πνεῦμά σου τὸ ἅγιον ἐφ᾽ ἡμᾶς, καὶ ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα. ἀμήν.

B

Καὶ ἀνιστάμενος σφραγίζει τὰ ἅγια δῶρα.

Καὶ ποίησον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον τίμιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ σου. ἀμήν.

Καὶ ἐν τῷ ποτηρίῳ λέγει.

Τὸ δὲ ἐν ποτηρίῳ τούτῳ, τίμιον αἷμα τοῦ Χριστοῦ σου, μεταβαλὼν τῷ πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ.

Ὁ ἱερεὺς εὔχεται.

Ὥστε γενέσθαι τοῖς μεταλαμβάνουσιν εἰς νῆψιν ψυχῆς, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, εἰς κοινωνίαν τοῦ ἁγίου πνεύματος, εἰς βασιλείας οὐρανῶν πλήρωμα, εἰς παρρησίαν τὴν πρὸς σέ, καὶ μὴ εἰς κρίμα ἢ εἰς κατάκριμα. ἔτι προσφέρομέν σοι τὴν λογικὴν ταύτην λατρείαν ὑπὲρ τῶν ἐν πίστει ἀναπαυσαμένων, προπατόρων, πατέρων, πατριαρχῶν, προφητῶν, καὶ ἀποστόλων, κηρύκων, εὐαγγελιστῶν, μαρτύρων, ὁμολογητῶν, ἐγκρατευτῶν, καὶ παντὸς πνεύματος ἐν πίστει τετελειωμένου, ἐξαιρέτως τῆς παναγίας, ἀχράντου, ὑπερευλογημένης δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου, καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας.

C

Ὁ χορὸς ψάλλει.

D

Ὡς ἀληθῶς ἄξιον καὶ δίκαιόν ἐστι δοξάζειν σε τὴν θεοτόκον τὴν ἀεὶ μακαρίστην, καὶ παναμώμητον καὶ μητέρα τοῦ θεοῦ ἡμῶν, τὴν τιμιωτέραν τῶν Χερουβὶμ, καὶ ἐνδοξοτέραν ἀσυγκρίτως τῶν Σεραφὶμ, τὴν ἀδιαφθόρως θεὸν λόγον τεκοῦσαν, τὴν ὄντως θεοτόκον σε μεγαλύνομεν.

Ψάλλοντος ταῦτα τοῦ χοροῦ ὁ ἱερεὺς λέγει.

Χαῖρε κεχαριτωμένη Μαρία, ὁ κύριος μετὰ σοῦ, εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξὶ, καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου, ὅτι σωτῆρα ἔτεκες τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

Digitized by Google

Εὐχή.

Τῶν τιμίων, ἀσωμάτων, ἐπουρανίων δυνάμεων, τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ προφήτου προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ, τῶν ἁγίων ἐνδόξων πανευφήμων ἀποστόλων, τοῦ ἁγίου τοῦδε, οὗ καὶ τὴν μνήμην ἐπιτελοῦμεν, καὶ πάντων τῶν ἁγίων σου ταῖς ἱκεσίαις ἐπίσκεψαι ἡμᾶς ὁ θεός, καὶ μνήσθητι πάντων τῶν κεκοιμημένων ἐπ' ἐλπίδι ἀναστάσεως ζωῆς αἰωνίου, καὶ ἀνάπαυσον αὐτούς, ὅπου ἐπισκοπεῖ τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου.

Ἔτι σε παρακαλοῦμεν, μνήσθητι κύριε πάσης ἐπισκοπῆς ὀρθοδόξων τῶν ὀρθοτομούντων τὸν λόγον τῆς σῆς ἀληθείας, παντὸς τοῦ πρεσβυτερίου, τῆς ἐν Χριστῷ διακονίας, καὶ παντὸς τοῦ ἱερατικοῦ τάγματος, ἔτι προσφέρομέν σοι τὴν λογικὴν ταύτην λατρείαν ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης, ὑπὲρ τῆς ἁγίας καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας, ὑπὲρ τῶν ἐν ἁγνείᾳ καὶ σεμνῇ πολιτείᾳ διαγόντων, ὑπὲρ τῶν πιστοτάτων καὶ φιλοχρίστων ἡμῶν βασιλέων παντὸς τοῦ παλατίου, καὶ τοῦ στρατοπέδου αὐτῶν, δὸς αὐτοῖς κύριε εἰρηνικὸν τὸ κράτος, ἵνα καὶ ἡμεῖς ἐν τῇ γαλήνῃ αὐτῶν ἤρεμον καὶ ἥσυχον βίον διάγωμεν ἐν πάσῃ εὐσεβείᾳ καὶ σεμνότητι.

Ἐκφώνησις.

Ἐν πρώτοις μνήσθητι κύριε πάσης ἐπισκοπῆς ὀρθοδόξων τῶν ὀρθοτομούντων τὸν λόγον τῆς σῆς ἀληθείας.

Ὁ χορός.

Καὶ ὧν ἕκαστος κατὰ διάνοιαν ἔχει.

Ὁ διάκονος.

Καὶ δὸς ἡμῖν ἐν ἑνὶ στόματι, καὶ μιᾷ καρδίᾳ δοξάζειν καὶ ἀνυμνεῖν τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὄνομά σου τοῦ πατρός, τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ὁ λαός. ἀμήν.

Ὁ διάκονος.

Καὶ ἔστω τὰ ἐλέη τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ πάντων ἡμῶν.

Ὁ λαός. ἀμήν.

Ὁ διάκονος.

Πάντων τῶν ἁγίων μνημονεύσαντες, ἔτι καὶ ἔτι ἐν εἰρήνῃ τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

A *Oratio.*

Honorabilium, incorporalium, cœleſtium, ſancti Ioannis prophetæ præcurſoris, & Baptiſtæ, ſanctorum glorioſorum & omnino celebrium Apoſtolorum, ſancti huius, cuius & memoriam agimus, & omnium ſanctorum tuorum ſupplicationibus reſpice nos Deus, & memento omnium, qui dormierunt in ſpe reſurrectionis & vitæ æternæ, & requieſcere eos facito, vbi præſidet lumen vultus tui.

B Adhuc te inuocamus. Memento domine omnis epiſcopatus orthodoxorum recte tractantium verbum tuæ veritatis, totius Presbyteratus, in Chriſto diaconatus & omnis ſacerdotalis ordinis. Etiam offerimus tibi rationale hoc obſequium pro orbe terrarum, pro ſancta Catholica & Apoſtolica Eccleſia, pro ijs quoque qui in pura & caſta vita degunt. Pro fideliſſimis & Chriſtum amantibus noſtris Imperatoribus, omni palatio & exercitu illorum. Da illis domine pacificum robur, vt & nos in tranquillitate illorum pacatam & quietam

C vitam agamus in omni pietate & religione.

Exclamatio.

In primis memento Domine omnis epiſcopatus orthodoxorum & recte tractantium verbum tuæ veritatis.

Chorus.

Et quos quiſque in animo cogitat.

Diaconus.

Et da nobis vno ore & vno corde glorificare & celebrare precioſum & auguſtum nomen tuum Patris, & Filij,

D & ſancti Spiritus, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum.

Populus. Amen.

Diaconus.

Et ſint miſericordiæ magni Dei & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti cum omnibus nobis.

Populus. Amen.

Diaconus.

Omnium ſanctorum memoriam agentes, etiam atque etiam, in pace Dominum rogemus.

Populus. Domine miſerere.

Diaconus.

Super oblatis, & ſanctificatis precioſis donis, Dominum rogemus.

Populus. Domine miſerere.

Diaconus.

Quoniam benignus eſt Deus noſter, qui ſuſcepit hæc in ſanctum & ſuperccæleſte & intellectuale altare ſuum.

Populus. Domine miſerere.

Diaconus.

Vt viciſſim dimittat & nobis diuinam gratiam, & communionem ſancti Spiritus, Dominum rogemus.

Populus. Domine miſerere.

Diaconus.

Vt liberet nos ab omni tribulatione, ira & neceſſitate, Dominum rogemus.

Populus. Domine miſerere.

Oratio.

Memento Domine ouilis noſtri huius, in quo habitamus, & totius ciuitatis, & regionis, & in fide habitantium in ipſis. Memento domine nauigantium, viatorum, ægrotantium, laborantium, captiuorum, & ſalutis ipſorum. Memento Domine fructificantium & laborantium in ſanctis tuis Eccleſijs, & qui pauperum meminerunt, & ſuper omnes nos miſericordias tuas emitte.

Sacerdos inclinatus orat:

Tibi commendamus vitam noſtram omnem & ſpem clemens domine, & inuocamus te, & rogamus, & ſupplicamus, dignos nos facito, vt participes ſimus cœleſtium tuorum & tremendorum myſteriorum huius ſacræ & ſpiritualis menſæ cum pura conſcientia in remiſſionem peccatorum, in condonationem delictorum, in Spiritus ſancti communionem, in regni cœleſtis hæreditatem, in fiduciam erga te, non in iudicium aut condemnationem.

Diaconus.

Defende, ſerua, miſerere, ac cuſtodi nos Deus tua gratia.

Diem omnem perfectum, ſanctum, pacificum, & ſine peccatis à Domino poſtulemus.

A Ὁ λαός. Κύριε ἐλέησον.

Ὁ διάκονος.

Ὑπὲρ τῶν προσκομισθέντων τιμίων δώρων τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ λαός. Κύριε ἐλέησον.

Ὁ διάκονος.

Ὅπως ὁ φιλάνθρωπος θεὸς ἡμῶν ὁ προσδεξάμενος αὐτὰ εἰς τὸ ἅγιον καὶ ὑπερουράνιον καὶ νοερὸν θυσιαστήριον αὐτοῦ.

Ὁ λαός. Κύριε ἐλέησον.

Ὁ διάκονος.

B Ἀντικαταπέμψῃ καὶ ἡμῖν τὴν θείαν χάριν, καὶ τὴν κοινωνίαν τοῦ ἁγίου πνεύματος, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ λαός. Κύριε ἐλέησον.

Ὁ διάκονος.

Ὑπὲρ τοῦ ῥυσθῆναι ἡμᾶς ἀπὸ πάσης θλίψεως, ὀργῆς, καὶ ἀνάγκης τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ λαός. Κύριε ἐλέησον.

Εὐχή.

Μνήσθητι κύριε τῆς ποίμνης ἡμῶν ταύτης, ἐν ᾗ ἐσμὲν παροικούμενοι, καὶ πάσης πόλεως, καὶ χώρας καὶ τῶν ἐν πίστει οἰκούντων ἐν αὐταῖς. Μνήσθητι κύριε C πλεόντων ὁδοιπορούντων, νοσούντων, καμνόντων, αἰχμαλώτων καὶ τῆς σωτηρίας αὐτῶν. Μνήσθητι κύριε τῶν καρποφορούντων καὶ καλλιεργούντων ἐν ταῖς ἁγίαις σου ἐκκλησίαις, καὶ μεμνημένων τῶν πενήτων, καὶ ἐπὶ πάντας ἡμᾶς τὰ ἐλέη σου ἐξαπόστειλον.

Ὁ ἱερεὺς κλινόμενος εὔχεται.

Σοὶ παρακατατιθέμεθα τὴν ζωὴν ἡμῶν ἅπασαν, καὶ τὴν ἐλπίδα δέσποτα φιλάνθρωπε, καὶ παρακαλοῦμέν σε, καὶ δεόμεθα, καὶ ἱκετεύομεν, καταξίωσον ἡμᾶς μεταλαβεῖν τῶν ἐπουρανίων D σου καὶ φρικτῶν μυστηρίων, ταύτης τῆς ἱερᾶς καὶ πνευματικῆς τραπέζης μετὰ καθαροῦ συνειδότος εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν εἰς συγχώρησιν πλημμελημάτων, εἰς πνεύματος ἁγίου κοινωνίαν, εἰς βασιλείας οὐρανῶν κληρονομίαν εἰς παρρησίαν τὴν πρὸς σε, μὴ εἰς κρίμα ἢ εἰς κατάκριμα.

Ὁ διάκονος.

Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον, καὶ διαφύλαξον ἡμᾶς ὁ θεὸς τῇ σῇ χάριτι.

Τὴν ἡμέραν πᾶσαν τελείαν, ἁγίαν, εἰρηνικὴν καὶ ἀναμάρτητον παρὰ τοῦ κυρίου αἰτησώμεθα.

Digitized by Google

A

Ὁ λαός. Παράσχου κύριε.

Ἄγγελον εἰρήνης, πιστὸν ὁδηγόν, φύλακα τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων ἡμῶν παρὰ τοῦ κυρίου αἰτησώμεθα.

Ὁ λαός. Παράσχου κύριε.

Συγγνώμην καὶ ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν, καὶ τῶν πλημμελημάτων ἡμῶν παρὰ τοῦ κυρίου αἰτησώμεθα.

Ὁ λαός. Παράσχου κύριε.

Ὁ διάκονος.

Τὰ καλὰ καὶ συμφέροντα ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν καὶ εἰρήνην τῷ κόσμῳ παρὰ τοῦ κυρίου αἰτησώμεθα.

B

Ὁ λαός. Παράσχου κύριε.

Ὁ διάκονος.

Τὸν ὑπόλοιπον χρόνον τῆς ζωῆς ἡμῶν ἐν εἰρήνῃ ἐκτελέσαι, καὶ μετανοίᾳ ἡμῶν παρὰ τοῦ κυρίου αἰτησώμεθα.

Ὁ λαός. Παράσχου κύριε.

Ὁ διάκονος.

Χριστιανὰ τὰ τέλη τῆς ζωῆς ἡμῶν, ἀνώδυνα, ἀνεπαίσχυντα, εἰρηνικά, καὶ καλὴν ἀπολογίαν, τὴν ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ βήματος παρὰ τοῦ κυρίου αἰτησώμεθα.

C

Ἐκφώνησις τοῦ ἱερέως.

Καὶ καταξίωσον ἡμᾶς δέσποτα μετὰ παρρησίας ἀκατακρίτως τολμᾷν ἐπικαλεῖσθαί σε τὸν οὐράνιον θεόν, καὶ λέγειν.

Ὁ λαός.

Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου, καὶ τὰ λοιπά.

Ἐκφωνεῖ ὁ ἱερεύς.

Ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία, καὶ ἡ δύναμις, καὶ ἡ δόξα τοῦ πατρός, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

D

Ὁ ἱερεύς. Εἰρήνη πᾶσι.

Ὁ χορός.

Καὶ μετὰ τοῦ πνεύματός σου.

Ὁ διάκονος.

Τὰς κεφαλὰς ὑμῶν τῷ κυρίῳ κλίνατε.

Ὁ χορός. Σοὶ κύριε.

Ὁ ἱερεὺς λέγει ταύτην εὐχήν.

Εὐχαριστοῦμέν σοι βασιλεῦ ἀόρατε, ὁ τῇ ἀμετρήτῳ σου δυνάμει τὰ πάντα δημιουργήσας, καὶ τῷ πλήθει τοῦ ἐλέους σου ἐξ οὐκ ὄντων εἰς τὸ εἶναι τὰ σύμπαντα παραγαγών, αὐτὸς δέσποτα οὐρανόθεν ἔπιδε ἐπὶ τοὺς δούλους σου τοὺς ἐπικεκλικότας σοι τὰς ἑαυτῶν κεφαλάς. οὐ γὰρ ἔκλιναν

A

Populus. Præſta domine.

Nuncium pacis, fidelem ducem, cuſtodem animarum & corporum noſtrorum à Domino poſtulemus.

Populus. Præſta domine.

Veniam & remiſſionem peccatorum, & delictorum noſtrorum à Domino poſtulemus.

Populus. Præſta domine.

Diaconus.

Honeſta & conducibilia animabus noſtris, & pacem mundo à Domino

B

poſtulemus.

Populus. Præſta domine.

Diaconus.

Vt reliquum tempus vitæ noſtræ in pace finiamus, & pœnitentia noſtra, à Domino poſtulemus.

Populus. Præſta domine.

Diaconus.

Chriſtianum finem vitæ noſtræ, doloris, & turpitudinis expertem, pacatum, & honeſtam purgationem ante tremendum tribunal, à Domino poſtulemus.

C

Exclamatio Sacerdotis.

Et dignos fac nos domine, vt cum fiducia & ſine condemnatione audeamus inuocare te cœleſtem Deum, & dicere:

Populus.

Pater noſter qui es in cœlis, ſanctificetur nomen tuum: & reliqua.

Exclamat Sacerdos.

Quoniam tuum eſt regnum, & poteſtas, & gloria Patris, & Filij, & ſancti Spiritu, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

D

Sacerdos. Pax omnibus.

Chorus.

Et cum ſpiritu tuo.

Diaconus.

Capita veſtra Deo inclinate.

Chorus. Tibi Domine.

Sacerdos dicit orationem hanc:

Gratias agimus tibi rex inuiſibilis, qui immẽſa tua virtute omnia cõdidiſti, & multitudine miſericordiæ tuæ à nihilo ad eſſe vniuerſa produxiſti, ipſe domine cœlitus reſpice ad ſeruos tuos inclinãtes tibi ſua capita. Nõ enim inclina-

runt carni & ſanguini, ſed tibi metuendo & clementi Deo. Tu igitur domine propoſita dona omnibus nobis in bonum exæques iuxta propriam cuiuſque indigentiam, cum nauigantibus nauiga, cum viatoribus viam ambula, ægrotos ſana, medicus animarum & corporum.

Exclamatio.

Gratia & miſerationibus, & benignitate vnigeniti tui filij cum quo benedictus es, cum ſanctiſſimo, & bono, & viuificante tuo ſpiritu, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Sacerdos orat:

Attende domine Ieſu Chriſte Deus noſter, de ſancto habitaculo tuo, & de throno gloriæ regni tui, & veni ad ſanctificandum nos, qui in excelſis vna cum patre ſedes, & hic nobiſcum inuiſibiliter ades, & dignos nos redde potenti manu tua, vt participes ſimus immaculati tui corporis, & precioſi tui ſanguinis, & per nos omnis populus.

Sacerdos autem ſpargit fumum incenſi ſacris.

Exclamatio. Attendamus.

Sacerdos eleuans ſanctum panem, dicit:

Sancta ſanctis.

Chorus dicit:

Vnus ſanctus, vnus dominus Ieſus Chriſtus in gloria Dei patris.

Sacerdos autem eleuat panem, dicens:

Super cœlos Deus, & ſuper omnem terram gloria eius effuſa eſt.

Diuiſurus ſacerdos panem dicit:

Diuiditur Agnus Dei, qui tollit peccatum mundi.

Et accipiens ſacerdos ex pane particulam mittit in calicem, dicens:

Plenitudo Spiritus ſancti, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Et tunc Sacerdos aſſumit, & populus canit, & ſacerdos potitus particula diuini corporis, dicit:

Cœnæ tuę myſticæ hodie fili Dei participem me aſſume non enim hoſtibus tuis dicam myſterium: neque oſculum tibi dabo queadmodum Iudas, ſed ve-

A σαρκὶ καὶ αἵματι, ἀλλὰ σοὶ τῷ φοβερῷ καὶ φιλανθρώπῳ θεῷ. σὺ οὖν δέσποτα τὰ προκείμενα δῶρα πᾶσιν ἡμῖν εἰς ἀγαθὸν ἐξομάλισον κατὰ τὴν ἑκάστου ἰδίαν χρείαν, τοῖς πλέουσι σύμπλευσον, τοῖς ὁδοιποροῦσι συνόδευσον, τοὺς νοσοῦντας ἴασαι, ὁ ἰατρὸς τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων.

Ἐκφώνησις.

Χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς, καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ, μεθ' οὗ εὐλογητὸς εἶ σὺν τῷ παναγίῳ, καὶ ἀγαθῷ, καὶ ζωοποιῷ σου πνεύματι, B νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

Ὁ ἱερεὺς εὔχεται.

Πρόσχες κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ ὁ θεὸς ἡμῶν, ἐξ ἁγίου κατοικητηρίου σου, καὶ ἀπὸ θρόνου δόξης τῆς βασιλείας σου, καὶ ἐλθὲ εἰς τὸ ἁγιάσαι ἡμᾶς, ὁ ἄνω τῷ πατρὶ συγκαθεζόμενος, καὶ ὧδε ἡμῖν ἀοράτως συνών, καὶ καταξίωσον τῇ κραταιᾷ σου χειρὶ μεταδοῦναι ἡμῖν τοῦ ἀχράντου σου σώματος, καὶ τοῦ τιμίου σου αἵματος, καὶ δι' ἡμῶν παντὶ τῷ λαῷ.

Ὁ δὲ ἱερεὺς θυμιᾷ τὰ ἅγια.

C Ἐκφώνησις. Πρόσχωμεν.

Ὁ ἱερεὺς ὑψῶν τὸν ἅγιον ἄρτον, λέγει·

Τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις.

Ὁ δὲ χορὸς λέγει.

Εἷς ἅγιος, εἷς κύριος, Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν θεοῦ πατρός.

Ὁ δὲ ἱερεὺς ὑψοῖ τὸν ἄρτον λέγων.

Ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς ὁ θεὸς, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἡ δόξα αὐτοῦ ἐξεχύθη.

Μέλλων δὲ αὐτὸν μερίσαι λέγει.

Μελίζεται ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου.

D Καὶ λαβὼν ὁ ἱερεὺς ἐκ τοῦ ἄρτου μερίδα βάλλει εἰς τὸ ποτήριον, λέγων.

Πλήρωμα πνεύματος ἁγίου πάντοτε, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

Καὶ τότε ὁ ἱερεὺς μεταλαμβάνει, καὶ ὁ λαὸς ψάλλει, καὶ ὁ ἱερεὺς κρατῶν μερίδα τοῦ θείου σώματος, λέγει.

Τοῦ δείπνου σου τοῦ μυστικοῦ σήμερον υἱὲ θεοῦ κοινωνόν με παράλαβε· οὐ μὴ γὰρ τοῖς ἐχθροῖς σου εἴπω τὸ μυστήριον, οὐδὲ φίλημά σοι δώσω καθάπερ ὁ Ἰούδας, ἀλλ' ὡς ὁ ληστὴς

ὁμολογῶ σοι· Μνήσθητί μου κύριε, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου.

Ταύτην τὴν εὐχὴν λέγουσιν οἱ δύο πρὶν τοῦ μεταλαβεῖν τὰ θεῖα.

Ὁ θεὸς ἄνες, ἄφες, συγχώρησόν μοι τῷ ἁμαρτωλῷ τὰ παραπτώματά μου τὰ ἑκούσιά τε καὶ ἀκούσια, εἴτε ἐν γνώσει, εἴτε ἐν ἀγνοίᾳ, εἴτε ἐν λόγῳ, εἴτε ἐν ἔργῳ, εἴτε ἐν ἐνθυμήσει ἔπραξα, πάντα μοι συγχώρησον, ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος, μακρόθυμος καὶ πολυέλεος, καὶ τῇ πρεσβείᾳ τῆς ἀχράντου δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου, καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, ἀκατακρίτως με ἀξίωσον δέξασθαι τὴν ἄχραντόν σου δωρεὰν εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον, εἰς κάθαρσιν τῶν πονηρῶν μου λογισμῶν, εἰς φωτισμὸν τῶν ἐντολῶν σου· ὅτι σοὶ πρέπει δόξα, τιμὴ, καὶ προσκύνησις, τῷ πατρὶ, καὶ τῷ υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

Εὐχή.

Γένοιτό μοι κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ τὸ σῶμά σου τὸ ἅγιον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, καὶ τὸ αἷμά σου τὸ τίμιον εἰς ζωὴν αἰώνιον, καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ σου παρουσίᾳ συναρίθμησόν με τοῖς δικαίοις σου, καὶ ἐκλεκτοῖς προβάτοις.

Εὐχὴ τοῦ ἱερέως.

Εὐχαριστοῦμέν σοι δέσποτα φιλάνθρωπε, εὐεργέτα τῶν ψυχῶν ἡμῶν, ὅτι καὶ τῇ παρούσῃ ἡμέρᾳ κατηξίωσας ἡμᾶς τῶν ἐπουρανίων σου καὶ ἀθανάτων μυστηρίων, ὀρθοτόμησον ἡμῶν τὴν ὁδὸν, στήριξον ἡμᾶς ἐν τῷ φόβῳ σου πάντας, φρούρησον ἡμῶν τὴν ζωὴν, ἀσφάλισαι ἡμῶν τὰ διαβήματα, εὐχαῖς καὶ ἱκεσίαις τῆς ἁγίας θεοτόκου, καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, καὶ πάντων τῶν ἁγίων.

Τότε τὸ μέγα βηλόθυρον ἀνοίγεται ἀνημμένοις λαμπάσι.

Καὶ ὁ ἱερεὺς δεικνύει τὸ ποτήριον τῷ λαῷ, λέγων.

Μετὰ φόβου θεοῦ, καὶ πίστεως, καὶ ἀγάπης προσέλθετε.

Καὶ ὁ χορὸς ψάλλει.

Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου.

Καὶ ὁ ἱερεὺς λέγει.

Εὐλογητὸς ὁ θεὸς ἡμῶν πάντοτε, νῦν καὶ ἀεὶ,

A luti latro ille confitebor tibi, Memento mei, domine cum veneris in regnum tuum. Luc. 23. e

Hanc orationem dicunt duo priuſquam aſſumant diuina.

Deus remitte, dimitte, ignoſce mihi peccatori peccata mea & voluntaria & inuoluntaria, ſiue in cognitione, ſiue in ignorantia, ſiue in verbo, ſiue in opere, ſiue in concupiſcentia feci, omnia ignoſce: quoniam bonus, & benignus, longanimis, & multæ miſericordiæ. Et interceſſione immaculatæ dominæ noſtræ deiparæ, & ſemper
B virginis Mariæ dignum me fac, vt ſine condemnatione accipiam immaculatum tuum donum in remiſſionem peccatorum, in vitam æternam, in purgationem malarum mearum cogitationum, in illuſtrationem mandatorum tuorum: quoniam te decet gloria, honor, & adoratio, Patrem, & Filium & ſanctum Spiritum, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Oratio.

Fiat mihi domine Ieſu Chriſte corpus tuum ſanctum in remiſſionem peccatorum meorum, & ſanguis tuus pre-
C tioſus in vitam æternam. Et in ſecundo tuo aduentu annumera me iuſtis tuis, & electis ouibus.

Oratio ſacerdotis.

Gratias agimus tibi domine clemens, benefactor animarũ noſtrarum, quoniam & hodierno die dignatus es nos ſupercœleſtibus tuis & immortalibus myſterijs: dirige noſtram viam, & confirma nos in timore tuo omnes, cuſtodi vitam noſtram, ſtabili noſtros greſſus, precibus & ſupplicationibus ſanctæ deiparæ, & ſemper virginis
D Mariæ, & omnium ſanctorum.

Tunc aperitur magnum velum accenſis lampadibus.

Et ſacerdos oſtendit calicem populo, dicens:

Cum timore Dei, & fide, & dilectione accedite.

Chorus canit.

Benedictus, qui venit nomine domini.

Sacerdos dicit:

Benedictus Deus noſter, nunc & ſem-

per, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Diaconus egreſſus è ſacro ſanctuario, dicit poſt depoſitionem ſanctorum donorum.

Recti qui participes fuimus diuinorum, immaculatorum, immortalium, cœleſtium, viuificantium, tremendorum myſteriorum, dignè in omnibus gratias agamus domino.

Diaconus addit:

Defende, ſerua, miſerere, & cuſtodi nos Deus tua gratia.

Omnem diem perfectum, ſanctum, pacatum, & peccati expertem poſtulantes, noſipſos, & inuicem, & cætera.

Exclamatio ſacerdotis.

Quoniam tu ſanctificatio noſtra, & tibi gloriam referimus, Patri, & Filio, & Spiritui ſancto.

Diaconus.

In pace diſcedite.

Populus.

In nomine domini.

Diaconus.

Dominum rogemus.

Populus.

Domine miſerere.

Oratio poſt ambonem.

Ἄμβων, locus editus, aſcenſus. Qui benedicis benedicentibus tibi domine, & ſanctificas in te confidentes, ſalua populum tuum, & benedic hæreditati tuæ. Plenitudinem eccleſiæ tuæ cuſtodi, ſanctifica diligentes decorem domus tuæ. Tu ipſos viciſſim glorifica diuina tua virtute, & ne deſeras nos ſperantes in te. pacem mundo tuo da, eccleſijs tuis, ſacerdotibus, regibus noſtris, exercitui, & omni populo tuo: quoniam omne donum bonum, & omne datum per-
Iaco.1.b fectum deſurſum eſt deſcendens ex te patre luminum, & tibi gloriam, & gratiarum actionem, & adorationem offerimus, Patri, & Filio, & ſancto Spiritui, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

A καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

Ὁ διάκονος ἐξελθὼν ἐκ τοῦ ἁγίου βήματος, λέγει μετὰ τὴν ἀπόθεσιν τῶν ἁγίων δώρων.

Ὀρθοὶ οἱ μεταλαβόντες τῶν θείων, ἀχράντων, ἀθανάτων, ἐπουρανίων, ζωοποιῶν, φρικτῶν μυστηρίων ἀξίως ἐπὶ πᾶσιν εὐχαριστήσωμεν τῷ κυρίῳ.

Ὁ διάκονος.

Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον, καὶ διαφύλαξον ἡμᾶς ὁ θεὸς τῇ σῇ χάριτι.

B Τὴν ἡμέραν πᾶσαν τελείαν, ἁγίαν, εἰρηνικὴν, καὶ ἀναμάρτητον αἰτησάμενοι ἑαυτοὺς, καὶ ἀλλήλους, καὶ τὰ λοιπά.

Ἐκφώνησις τοῦ ἱερέως.

Ὅτι σὺ εἶ ὁ ἁγιασμὸς ἡμῶν, καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν τῷ πατρὶ, καὶ τῷ υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι.

Ὁ διάκονος.

Ἐν εἰρήνῃ προέλθετε.

Ὁ λαός.

Ἐν ὀνόματι κυρίου.

C Ὁ διάκονος.

Τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ λαός.

Κύριε ἐλέησον.

Εὐχὴ ὀπισθάμβωνος.

Ὁ εὐλογῶν τοὺς εὐλογοῦντάς σε κύριε καὶ ἁγιάζων τοὺς ἐπὶ σοὶ πεποιθότας, σῶσον τὸν λαόν σου, καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου, τὸ πλήρωμα τῆς ἐκκλησίας σου φύλαξον, ἁγίασον τοὺς ἀγαπῶντας τὴν εὐπρέπειαν τοῦ οἴκου
D σου. σὺ αὐτοὺς ἀντιδόξασον τῇ θεϊκῇ σου δυνάμει, καὶ μὴ ἐγκαταλίπῃς ἡμᾶς τοὺς ἐλπίζοντας ἐπὶ σέ. εἰρήνην τῷ κόσμῳ σου δώρησαι, ταῖς ἐκκλησίαις σου, τοῖς ἱερεῦσι, τοῖς βασιλεῦσιν ἡμῶν τῷ στρατῷ, καὶ παντὶ τῷ λαῷ σου, ὅτι πᾶσα δόσις ἀγαθὴ, καὶ πᾶν δώρημα τέλειον, ἄνωθέν ἐστι καταβαῖνον ἐκ σοῦ τοῦ πατρὸς τῶν φώτων, καί σοι τὴν δόξαν, καὶ εὐχαριστίαν καὶ προσκύνησιν ἀναπέμπομεν τῷ τῷ πατρὶ, καὶ τῷ υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

A

Τότε ὁ λαὸς λέγει.

Εἴη τὸ ὄνομα κυρίου εὐλογημένον, ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος.
Εὐλογήσω τὸν κύριον ἐν παντὶ καιρῷ, ὁ αἶνος αὐτοῦ ἐν τῷ στόματί μου, καὶ τὰ λοιπά.

Ὁ δὲ ἱερεὺς εὐλογεῖ τὰ ἅγια, καὶ ἐκδύεται.

Τὸ πλήρωμα τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν αὐτὸς ὑπάρχων Χριστὲ ὁ θεὸς ἡμῶν, ὁ B πληρώσας πᾶσαν πατρικὴν οἰκονομίαν πλήρωσον χαρᾶς, καὶ εὐφροσύνης τὰς καρδίας ἡμῶν πάντοτε, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

Τῷ θεῷ πλείστη χάρις.

Tunc populus dicit:

Sit nomen domini benedictum, ex hoc nunc & vſque in ſeculum. *Pſal.71.d*
Benedicam dominum in omni tempore, ſemper laus eius in ore meo: & reliqua. *Ibid.33.a*

Sacerdos autem benedicit ſancta, & exuitur.

Qui ipſe es impletio legis & prophetarum Chriſte Deus noſter, qui impleſti omnem paternam diſpenſationem, imple gaudio & exultatione corda noſtra perpetuò, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Deo plurima gratia.

A

EIVSDEM
AD THEODORVM LAPSVM PARÆNESIS
prior, vel de reparatione lapſi, liber vnus, viro quodam docto interprete.

Cap. I. Hiere. 9.1.

QVIS dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lacrymarum? quod in tempore quidem nunc dixerim, longéque tẽpeſtiuius, quàm tum Propheta ille: tametſi enim multas ciuitates deflere, aut vniuerſas gentes, conſilium non eſt: animam tamen deploro, numeroſiſſimis populis adeóque ampliſſimis populis adæquatam dignitate, imò multis nominibus digniorem. Nam ſi vnus, qui fecerit voluntatem Dei melior eſt, quàm decem millia C tranſgreſſorum: melior nimirum & tu pridẽ fuiſti infinitis Iudæorũ millibus. Qua de cauſa nemo mihi vitio verterit, ſi luctibus Prophetæ luctum acerbiorem aſſumam, altioremq. dolorem oſtendam. Equidem nec ciuitatem aliquam euerſam lugeo, neque viros iniuſtos in ius victoris coactos; quinimò ſacram animam lugeo deſtitutam eſſe deploratámque, ac templum demolitum atque extinctum, in quo Chriſtus nuper habitabat. Siquis enim ornatũ mentis tuæ, quem modò exuſſit diabolus, tunc cum illius ſplendore fulgebas, probe nouit, nonne ingemuit, & D vſurpauit ploratum Prophetæ, qui animaduertit barbaram manum ſancta ſanctorum profanaſſe, & ſubiectis ignibus perdidiſſe omnia, Cherubim, arcã, propitiatoriũ, tabulas lapideas, vrnam auream? Atqui damnum iſtud illo eſt tanto pernicioſius, quò illorum ſignificatio precioſior, quæ ad tuam ipſius animã pertinet. Tu es illo ſanctius templum, quod neque auro, neque argento, ſed ex gratia ſpiritus reſplenduit: & in vicem Cherubim atque arcæ, Chriſtum & huius patrem, ſimul atque con-

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΛΟΓΟΣ ΠΑΡΑΙΝΕΤΙΚΟΣ ΕΙΣ Θεόδωρον ἐκπεσόντα.

B ΤΙΣ δώσει τῇ κεφαλῇ μου ὕδωρ, καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς μου πηγὴν δακρύων; εὔκαιρον καὶ ἐμοὶ νῦν εἰπεῖν, καὶ πολλῷ μᾶλλον, ἢ τῷ προφήτῃ τότε ἐκείνῳ. εἰ γὰρ καὶ μὴ πόλεις πολλὰς, μηδὲ ὁλόκληρα ἔθνη μέλλοιμι πενθεῖν, ἀλλὰ πολλῶν τοιούτων ἐθνῶν ψυχὴν ἀντάξιον, μᾶλλον δὲ καὶ τιμιωτέραν. καὶ γὰρ εἰ κρείττων εἷς ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ, ἢ μύριοι παράνομοι, κρείττων ἄρα καὶ σὺ πρότερον ἦσθα τῶν μυριάδων C τῶν Ἰουδαϊκῶν. ὥστε οὐδεὶς ἄν μοι μέμψαιτο νῦν, εἰ καὶ θρήνους τῶν ἐν τῷ προφήτῃ κειμένων πλείονας ἀναγράψαιμι, καὶ σφοδροτέρους ἐπιδείξαιμι ὀδυρμούς. οὐ γὰρ πόλεως πενθῶ κατασκαφὴν, οὐδὲ παρανόμων αἰχμαλωσίαν ἀνδρῶν, ἀλλὰ ψυχῆς ἐρήμωσιν ἱερᾶς, καὶ ναοῦ χριστοφόρου καθαίρεσιν καὶ ἀφανισμόν· τὸν γὰρ κόσμον τῆς διανοίας τῆς σῆς, ὃν κατέφλεξεν ὁ διάβολος νῦν, εἴ τις ὅτε ἔλαμπεν ἤδη καλῶς, οὐκ ἂν ἐστέναξε τοὺς θρήνους ἐπεξερχόμενος τοῦ προφήτου, καὶ D ἀκούων, ὅτι χεῖρες βαρβαρικαὶ τὰ ἅγια τῶν ἁγίων ἐμόλυναν, καὶ πῦρ ἐπαφεῖσαι πάντα κατέκαυσαν, τὰ Χερουβὶμ, τὴν κιβωτὸν, τὸ ἱλαστήριον, τὰς πλάκας τὰς λιθίνας, τὴν στάμνον τὴν χρυσῆν; αὕτη γὰρ αὕτη ἡ συμφορὰ πικροτέρα ἐκείνης, ὅσῳ καὶ πολλῷ τιμιώτερα σύμβολα εἰς τὴν σὴν ἀπέκειτο ψυχήν. οὗτος ἁγιώτερος ἐκείνου ὁ ναός, οὐδὲ γὰρ χρυσῷ καὶ ἀργύρῳ, ἀλλὰ τῇ τοῦ πνεύματος ἀπέστιλβε χάριτι, καὶ ἀντὶ τῆς κιβωτοῦ καὶ τῶν Χερουβὶμ, τὸν Χριστὸν, καὶ τὸν τούτου πατέρα, καὶ

τὸν παράκλητον εἶχεν ἱδρυμένον ἐν ἑαυτῷ· ἀλλὰ νῦν οὐκέτι, ἀλλ' ἔρημος μετὰ καὶ γυμνὸς τοῦ κάλλους ἐκείνου καὶ τῆς εὐπρεπείας ἐστὶ, τὸν θεῖον καὶ ἄρρητον κόσμον ἀποκοσμηθεὶς, ἔρημος δὲ ἀσφαλείας ἁπάσης καὶ φυλακῆς, καὶ οὔτε θύρα, οὔτε μοχλός· ἀλλὰ πᾶσιν ἀνέῳκται τοῖς ψυχοφθόροις καὶ αἰσχροῖς λογισμοῖς. κἂν ὁ τῆς ἀλαζονείας, κἂν ὁ τῆς πορνείας, κἂν ὁ τῆς φιλαργυρίας, κἂν οἱ τούτων μιαρώτεροι βούλωνται ἐπεισελθεῖν, ὁ κωλύσων οὐδείς. πρότερον δὲ καθάπερ ὁ οὐρανὸς τούτοις ἐστὶν ἄβατος ἅπασιν, οὕτω καὶ ἡ καθαρότης τῆς διανοίας τῆς σῆς. καὶ τάχα ἄπιστα δόξω λέγειν τοῖς νῦν τὴν ἐρημίαν καὶ τὴν καταστροφὴν ὁρῶσι τὴν σήν· διὰ γὰρ τοῦτο κόπτομαι καὶ πενθῶ, καὶ τοῦτο ποιῶν οὐ παύσομαι, ἕως ἄν σε πάλιν ἐπὶ τῆς προτέρας ἴδω φαιδρότητος. εἰ γὰρ καὶ τοῖς ἀνθρώποις ἀδύνατον εἶναι τοῦτο δοκεῖ, ἀλλὰ τῷ θεῷ πάντα δυνατά. αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ ἐγείρων ἀπὸ γῆς πτωχὸν, καὶ ἀπὸ κοπρίας ἀνυψῶν πένητα, τοῦ καθίσαι αὐτὸν μετὰ ἀρχόντων, μετὰ ἀρχόντων λαοῦ αὐτοῦ. αὐτός ἐστιν ὁ κατοικίζων στεῖραν ἐν οἴκῳ, μητέρα ἐπὶ τέκνοις εὐφραινομένην. μὴ τοίνυν ἀπογνῷς τὴν ἀρίστην μεταβολήν. εἰ γὰρ ὁ διάβολος τοσοῦτον ἴσχυσεν, ὡς ἀπὸ τῆς κορυφῆς ἐκείνης, καὶ τοῦ ὕψους τῆς ἀρετῆς εἰς ἐσχάτην σε κακίας κατενεγκεῖν· πολλῷ μᾶλλον ὁ θεὸς ἰσχύσει πρὸς ἐκείνην σε πάλιν ἀνελκύσαι τὴν παρρησίαν· καὶ οὐ τοιοῦτον μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλῷ μακαριώτερον ἐργάσασθαι τοῦ προτέρου. μόνον μὴ καταπέσῃς, μηδὲ τὰς χρηστὰς ἐκκόψῃς ἐλπίδας, μηδὲ πάθῃς τὰ τῶν ἀσεβῶν. οὐ γὰρ τὸ τῶν ἁμαρτημάτων πλῆθος εἰς ἀπόγνωσιν ἐμβάλλειν εἴωθεν, ἀλλὰ τὸ ψυχὴν ἔχειν ἀσεβῆ. διὰ τοῦτο ὁ Σολομὼν οὐχ ἁπλῶς εἶπε, πᾶς τις ὁ ἐλθὼν εἰς βάθος κακῶν καταφρονεῖ· ἀλλ' ὁ ἀσεβὴς μόνος· ἐκείνων γὰρ μόνων τοῦτο τὸ πάθος ἐστὶν, ἐπειδὰν εἰς τὸ βάθος ἔλθωσι τῶν κακῶν. καὶ τοῦτό ἐστιν ὅπερ αὐτοὺς οὐκ ἀφίησιν ἀναβλέψαι, καὶ ἐπανελθεῖν, ὅθεν ἐξέπεσον. ὁ γὰρ μιαρὸς οὗτος λογισμὸς καθάπερ τις κύφων ἐπικείμενος ἐπὶ τὸν αὐχένα τῆς ψυχῆς, καὶ κάτω νεύειν καταναγκάζων αὐτὴν, κωλύει πρὸς τὸν δεσπότην ἀναβλέψαι τὸν αὐτῆς. ἀνδρὸς δέ ἐστι γενναίου καὶ θαυμαστοῦ συντρῖψαι τοῦτο τὸ ξύλον, καὶ τὸν ἐπιτιθέντα αὐτὸ δήμιον ἀποκρούσασθαι, καὶ τὰ τοῦ προφήτου φθέγξασθαι ῥήματα· ὡς γὰρ ὀφ-

A ſolatorem habuit conuerſantem intra
ipſum, at non amplius habet. Vaſtum
nunc eſt deſertũ ac deformis nuditas à
pulchritudine ac decore priſtino, quã-
do diuinum & incredibile ornamen-
tum detractum eſt. Deſertum plenum
periculis ac ſine cuſtode. Ibi nec ianua,
nec peſſulum, omnia omnibus patent
corruptoribus animæ, turpibus animi
dijudicationibus. Si ſuperbia, ſi ſcor-
tatio, ſi habendi libido aditum captat,
nemo prohibebit. Principio quemad-
modum cœlum eſt inacceſſum his om-
nibus, ita puritas cognitionis tuæ. Et
B forte videbor incredibilia dixiſſe ijs
qui nunc vident deſtitutionẽ tuam &
ſubuerſionem: propterea doleo & lu-
geo, nec in hac aduerſitate ceſſo, quo-
uſque te in priſtina alacritate videro.
Hominibus hoc eſſe ſupra vires appa-
ret, Deo tamen omnia in manu ſunt. Matt.19.
Is eſt enim qui erigit è terra mẽdicum, Pſal.112.
& è ſtercore exaltat pauperẽ, vt ſedeat
cum principibus, cum principibus po-
puli ſui. Is eſt qui facit incolere ſterilẽ
in domo, matrẽ propter liberos lætan-
tem. Itaq; ne deſperes ad optima com-
mutari. Quòd ſi cacodæmon tantum
C potuit, vt te à vertice illo & faſtigio vir-
tutis in extremum malitiæ detruderet:
multo magis Deus in priſtinam te po-
terit vindicare libertatẽ, neque in eam
ſolùm, ſed tibi multò fœliciorẽ, quàm
fuit prior perficere. Tantùm ne relaba-
ris, ne excindas ſpes amplas, ne in te ad-
mittas, quæ impijs accidũt. Nunquam
enim peccatorũ quamlibet exuberans
copia in deſperationem cõijcere ſolita
fuit, ſed cum illis impiam habere ani-
mam. Propterea Salomon non dixit
ſimpliciter: Quiſquis venit in profun- Prou.18.3.
dum malorum, contemnit: ſed nomi-
natim, inquit, impius tantum: quia il-
D lorum tantùm eſt ille morbus, poſt-
quàm in profundum malorum deſcen-
derunt. Et hoc eſt quod non permittit
eos reſpicere, neque eò reuerti vnde
exciderant. Nam flagitioſa iſta cogita-
tio perinde atq; numella lignea incum-
bit in animæ ceruicem, & compellens
oculos in terram demittere, prohibet,
ne ad dominum ſuum ſuſpiciat. Atqui
viri eſt perquàm generoſi, planéque
admirabilis, conterere huiuſmodi li-
gnum, & lictorem, à quo impoſitum il-
lud fuerat, deturbare, adeóque dicere
Prophetæ verba: Quẽadmodum enim Pſ.122.

A oculi ancillæ in manus dominæ ſuæ, ſic oculi noſtri ad dominum Deum noſtrum, donec miſerebitur noſtri. Miſerere noſtri: quoniam multifariam repleti ſumus deſpectione. Hæc ſunt verè diuinæ diſciplinæ, & ſupremæ philoſophiæ verè dogmata. Repleti ſum⁹, inquit, deſpectione, & infinitis rerum triſtium procellis quatimur, neque tamen prohibemur à ſuſpiciēdo ad Deū, & priuſquàm nacti fuerimus poſtulata, non intermittemus eum orare. Hoc eſt nimirum animi generoſi, non conſternari, nec à ſpe diſcedere propter vim B incidentium malorum: neque referre pedem propterea quòd ſubinde precando nihil emolumenti perſenſit, ſed perdurare quoad miſereatur noſtri, iuxta beati Dauid ſententiam.

Cap. II. *Diabolus ſpē in Deū excludere conatur.*

Quare diabolus in varias deſperationis cogitationes nos immittit, quò excludat in Deum expectationem, hoc eſt, ancoram tutam, ſubſtantiam vitæ noſtræ, manuductionem in ea via, qua in Deum ferimur, ſalutem perditarum animarum. Ipſa enim ſpe, inquit, ſalui facti ſumus. Siquidem ea ipſa eſt catena aurea & firma, qua de cœlo pro- *(Rom. 8.24)*

C penſa ſubducimus animas noſtras: quæ breui ſurſum in illud ſummum faſtigium retracta, eos qui ipſam fortiter manibus ſeruant, euellit & rapit ſupra fluctus præſentis vitæ, omnium longè periculoſiſſimos. Quãobrem qui mollis per indulgentiam hanc ſacram ancoram amittit, continuò decidit & ſuffocatur, ſubmerſus in profundum malitiæ. Quæ cum agnouit malus, poſteaquàm nos conſcientia malorum operum oneratos ſenſit, tum ille reuerſus ingerit cogitationem omni plumbo grauiorem, qua vergimus ad extre-

D mam ſalutis deſperationem: qua ſemel ſuſcepta, continuò deprimimur pondere, & omiſſa catena illa delabimur in vltima malorum. Quo in rerum ſtatu dudum es, qui reiecto mandato domini tam manſueti, tam humilis, crudelis & implacabilis hoſtis ſalutis noſtræ iſtius tyranni & atrox imperium ſuſtines: ſuaui iugo dirupto, abiectóque leui onere, in vicem illorum ferreis vinculis collū inſertaſti, & quod amplius eſt, lapidem molarem, quem aſinarium nominant, de tua ipſius ceruice dependiſti. Vbi igitur

A θαλμοὶ παιδίσκης εἰς χεῖρας τῆς κυρίας αὐτῆς, οὕτως οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν πρὸς κύριον τὸν θεὸν ἡμῶν, ἕως οὗ οἰκτειρήσαι ἡμᾶς· ἐλέησον ἡμᾶς κύριε, ἐλέησον ἡμᾶς, ὅτι ἐπὶ πολὺ ἐπλήσθημεν ἐξουδενώσεως. θεῖα ἀληθῶς ταῦτα τὰ παιδεύματα, καὶ τῆς ἀνωτάτω φιλοσοφίας δόγματα· ἐνεπλήσθημεν φησὶν ἐξουδενώσεως, καὶ μυρία ὑπέστημεν χαλεπά. ἀλλ' ὅμως τοῦ πρὸς τὸν θεὸν ἀναβλέπειν οὐκ ἀποστησόμεθα, οὐδὲ πρὶν ἢ λαβεῖν τὴν αἴτησιν, παυσόμεθα αἰτοῦντες αὐτόν. τοῦτο γὰρ γενναίας ψυχῆς, μὴ καταπίπτειν, μηδὲ ἀπαγορεύειν πρὸς τὸ πλῆθος τῶν

B κατεχόντων δεινῶν, μηδὲ πολλάκις αἰτοῦντας καὶ ἀποτυγχάνοντας ἀναχωρεῖν, ἀλλ' ἐπιμένειν, ἕως οὗ οἰκτειρήσῃ ἡμᾶς, καθὼς καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ φησί. Διὰ γὰρ τοῦτο ὁ διάβολος ἡμᾶς εἰς τοὺς τῆς ἀπογνώσεως ἐμβάλλει λογισμούς· ἵνα ἐκκόψῃ τὴν ἐλπίδα τὴν πρὸς τὸν θεόν, τὴν ἄγκυραν τὴν ἀσφαλῆ, τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἡμετέρας ζωῆς, τὴν χειραγωγὸν τὴν πρὸς τὸν οὐρανὸν φερούσης ὁδοῦ, τὴν σωτηρίαν τῶν ἀπολλυμένων ψυχῶν. τῇ γὰρ ἐλπίδι φησὶν ἐσώθημεν· αὕτη γάρ, αὕτη καθάπερ σειρά τις

C ἰσχυρὰ τῶν οὐρανῶν ἐξαρτηθεῖσα τὰς ἡμετέρας διαβαστάζει ψυχάς, κατὰ μικρὸν πρὸς τὸ ὕψος ἐκεῖνο ἀνέλκουσα τοὺς σφόδρα ἐχομένους αὐτῆς, καὶ τοῦ κλύδωνος ἡμᾶς τῶν βιωτικῶν κακῶν ὑπεραίρουσα. ἂν οὖν τις μαλακισθῇ, καὶ ἀφῇ τὴν ἄγκυραν ταύτην τὴν ἱεράν, κατέπεσέ τε εὐθέως καὶ ἀπεπνίγη, εἰς τὴν ἄβυσσον τῆς κακίας ἐλθών. ὅπερ εἰδὼς ὁ πονηρός, ἐπειδὰν ἡμᾶς αὐτοὺς ἐκ τῶν πονηρῶν πράξεων βαρυνομένους συνειδότι αἴσθηται, ἐπελθὼν καὶ αὐτὸς τὸν ἐκ τῆς ἀπογνώσεως λογισμὸν ὄντα

D μολύβδου βαρύτερον ἐπιτίθησι· κἂν αὐτὸν παραδεξώμεθα, ἀνάγκη λοιπὸν καθελκυσθέντας εὐθέως τῷ βάρει, καὶ τῆς σειρᾶς ἀπορραγέντας ἐκείνης κατελθεῖν εἰς τὸ βάθος τῶν κακῶν. ἔνθα καὶ αὐτὸς γέγονας νῦν, τοῦ μὲν πράου καὶ ταπεινοῦ δεσπότου τὰ προστάγματα ἀφεὶς, τοῦ δὲ ὠμοῦ τυράννου, καὶ ἀσπόνδου τῆς ἡμετέρας σωτηρίας ἐχθροῦ τὰ ἐπιτάγματα ἐξανύων ἅπαντα, καὶ τὸν χρηστὸν διαρρήξας ζυγόν, καὶ τὸ φορτίον ῥίψας τὸ ἐλαφρόν, καὶ τοὺς σιδηροῦς ἀντ' ἐκείνων κλοιοὺς περιθεὶς, ἔτι καὶ τὸν μύλον ἐξαρτήσας τὸν ὀνικὸν τοῦ τραχήλου τοῦ σοῦ. ποῦ οὖν

στήσῃ

στῆσαι λοιπὸν καταποντίζων τὴν ἀθλίαν ψυχὴν τοῦ κάτω φέρεσθαι διηνεκῶς, τοσαύτην σοι τὴν ἀνάγκην ἐπιθείς; εἰ μὲν οὖν τὴν μίαν δραχμὴν εὑροῦσα γυνὴ τὰς γείτονας ἐκάλει τῆς εὐφροσύνης κοινωνούς, συγχάρητέ μοι λέγουσα· ἐγὼ δὲ τοὺς φίλους ἅπαντας τούς τε ἐμοὺς καὶ τοὺς σοὺς, ἐπὶ τοῖς ἐναντίοις παρακαλέσω νῦν, οὐ, συγχάρητέ μοι, λέγων, ἀλλὰ συμπενθήσατε, καὶ θρῆνον ἀναλάβετε τὸν αὐτὸν, καὶ πικρὸν σὺν ἡμῖν ἀνακράξατε. ζημία γὰρ ἡμᾶς ἐσχάτη κατείληφεν, οὐχ ὅτι χρυσίου τάλαντα τόσα καὶ τόσα τῆς ἐμῆς ἐξέπεσε χειρὸς, οὐδ' ὅτι λίθων τιμίων πολὺς ἀριθμὸς, ἀλλ' ὅτι τούτων ἁπάντων ὁ τιμιώτερος συμπλέων ἡμῖν ταύτην τὴν θάλασσαν τὴν μεγάλην καὶ εὐρύχωρον, οὐκ οἶδ' ὅπως, ἐξολισθήσας, πρὸς αὐτὸν τῆς ἀπωλείας τὸν πυθμένα κατέπεσεν. εἰ δέ τινες τοῦ θρήνου τούτου ἀπάγειν πειρῶνται, τὰ τοῦ προφήτου πρὸς αὐτοὺς φθέγξομαι λέγων· ἄφετέ με, πικρῶς κλαύσομαι· μὴ κατισχύσητε παρακαλεῖν με. οὐ γὰρ τοιοῦτον πένθος πενθῶ νῦν, ὡς καὶ κατηγορίαν φέρειν ἡμῖν τὴν ἀμετρίαν τῶν ὀδυρμῶν· ἀλλ' ὑπὲρ οὗ, καὶ εἰ Παῦλος, καὶ εἰ Πέτρος ἦν, οὐκ ἂν ᾐσχύνθησαν κλαίοντες καὶ πενθοῦντες, καὶ πᾶσαν παράκλησιν διωθούμενοι. τοὺς μὲν γὰρ τὸν κοινὸν τοῦτον θάνατον ὀδυρομένους εἰκότως ἄν τις ἐγκαλέσειε μικροψυχίαν πολλήν· ὅταν δὲ ἀντὶ σώματος ψυχὴ πρόκειται νεκρὰ, μυρίας ἔχουσα τὰς πληγὰς, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ νεκρότητι τὴν εὐφυΐαν ἑαυτῆς ἐμφαίνουσα τὴν προτέραν, καὶ τὴν εὐεξίαν, καὶ τὸ κάλλος τὸ ἀποσβεσθὲν, τίς οὕτως ὠμὸς καὶ ἀσυμπαθὴς, ὡς ἀντὶ θρήνων καὶ ὀδυρμῶν παραμυθητικοὺς λόγους προσάγειν; ὥσπερ γὰρ ἐκεῖ τὸ μὴ πενθεῖν φιλοσοφίας ἐστὶν, οὕτως ἐνταῦθα τὸ πενθεῖν· ὁ πρὸς τὸν οὐρανὸν φθάσας, ὁ τῆς τοῦ βίου ματαιότητος καταγελῶν, ὁ τὰ κάλλη τῶν σωμάτων ὡς τὰ ἐν λίθοις ὁρῶν, ὁ χρυσοῦ μὲν ὡς πηλοῦ, τρυφῆς δὲ ἁπάσης ὡς βορβόρου καταγελῶν, οὗτος ἡμῖν ἐξαίφνης πυρετῷ καταληφθεὶς ἐπιθυμίας ἀτόπου καὶ τὴν ὑγίειαν, καὶ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν ὥραν ἅπασαν διέφθειρε, καὶ δοῦλος γέγονε τῆς ἡδονῆς. τοῦτον οὖν οὐ δακρύσομεν εἰπέ μοι, καὶ κοψόμεθα, ἕως ἀνακτησώμεθα πάλιν αὐτόν; καὶ ποῦ ταῦτα αἰσθητικῆς ψυχῆς; τῆς μὲν γὰρ τοῦ σώματος νεκρώσεως τὴν λύσιν οὐκ ἔστιν εὑρεῖν ἐνταῦθα,

A ſubſiſtes in poſterum, qui demerſiſti in tam vaſtum mare animã miſerrimam, cùm ipſe tantam tibi neceſſitatem, quę continuò deorſum cogit, vltrò induxiſti? Mulier itaque illa quãdo inuenit vnam drachmã, vicinas cõuocauit participes lætitiæ: Gratulamini mihi, ait. *Luc. 15. 8.* Equidem amicos omnes & meos & tuos in rem planè diuerſam cõuocabo: nõ dicam gratulamini mihi, ſed lugete mecũ, ploratus illos aſſumite, ac triſte & flebile quiddam nobiſcum exclamate. Maximam nimirum iacturam fecimus, non quia tot aut tot auri talenta è manibus exciderunt, neque quòd ma-
B gna vis lapidũ precioſorum, ſed quòd is qui omnibus his eſt precioſior, nauigans nobiſcum hoc mare magnum & vaſtiſſimum, neſcio quo pacto excuſſus, ad profundum perditionis proruit. Si qui vero me tentarint à luctu ſeducere, iis hæc verba Prophetæ reſpondebo, dicens: Omittite me, amarè flebo, nolite contendere, vt me conſolemini. *Eſa. 22. 4.* Equidem huiuſmodi luctum lugeo, qui nobis, quod immoderatus ſit criminis alicuius conflet inuidiam, de
C quo haud dubium neque Paulum neque Petrum puduiſſet lugere ac plorare omni conſolatione reiecta. Quandoquidem hanc communem mortem deplorantes quiſpiam facilè arguet puſillanimitatis: quando autem vice corporis anima morti ſuccumbit, infinitis confecta vulneribus, quæ in ipſa etiam morte ſigna prioris decoris, ac roboris & extinctæ in ea pulchritudinis oſtẽdat: quis tam durus, tam alienus à condolendi affectu, qui in locũ fletus & lacrymarum ſermonem ſe ſolantem queat adducere? Quemadmodum enim, illic non lugere, ita è diuerſo
D hic lugere philoſophiæ eſt. Qui ad cœlum peruenit, qui ſeculi huius vanitatem irriſit, qui formam corporum non aliter atque lapideum ſimulachrum inſpexit: qui aurum vt lutum, delitias omnes vti cœnum contempſit, ille nobis ex inſperato febre correptus abſurdæ concupiſcentiæ, ſanitatem, virile robur, ſpeciem omnẽ perdidit, ſeruúſque factus eſt voluptatũ. Hunc itaque num iure obſecro deplorabimus? num plangemus, donec eum nobis iterũ aſſeram? Alioqui quis eſſet in nobis ſenſus humani animi? nam corporeæ mortis deſtructionem nemo hic inueniet,

id tamen lugentes à lamentis nihil cohibet. Cæterùm hic tantum animæ mors aboleri poteſt: In inferno enim quis, inquit, confitebitur tibi? Quo igitur pacto non maximi eſt flagitij, tam incurioſè ferre animæ interitũ, & cũ ij, qui corporis mortẽ lugent, tanta id facere ſoleant vehementia, quanquã vident quòd defunctũ lacrymis in vitam reuocare nequeant, nos nihil tale exhibere, qui ſcimus ſpem eſſe de anima in priſtinam vitam reducẽda? Siquidem cõplures & hac tempeſtate, & progenitorum noſtrorum ſeculis, qui ordinis ſui deſertores, & è frequentata via præcipites euntes, tanta alacritate reſurrexerunt, vt priora ſequentibus facilè celarent, palmámque corriperent, ac redimiti corona cum victoribus prædicarentur, ac in cœtum beatorum allegerentur. Quandiu tamen quis in fornace voluptatum conſiſtit, etiamſi exemplis abundat infinitis, ipſi res eſſe ſupra vires apparet: cæterum ſi vel leuiter cœpit illinc egredi, identidem procedens, vim ignis à tergo relinquit, videtque ante ſe & ad pedes propemodum viam roſcidam, atque eximiæ facilitatis, tantum ne deſperemus, ne dubitemus de reditu ad ſuperos. Etenim cui deeſt fiducia, is fruſtrà poſſidet vel infinitam ac fortiſſimam animi promptitudinem. Ianuam enim ſibi reſipiſcendi ſemel obſirmauit, & ad ſtadium aditum intercluſit. Quis poteſt autem foris manens præclarum facinus deſignare? Quapropter malignus nihil nõ tentat, quò nobis hanc diffidentem cogitationem inſerat. Etenim non eſt ſudandum ei, neque amodo opus habet induſtria, vt nos oppugnet, nimirum lapſos & iacentes, quibus nec reluctandi cõſilium ſupereſt. Qui enim vincula iſta diſſoluere poterit, priſtinum robur recipiet, atque ad extremum vſque ſpiritum cum ipſo pugnans perſeuerabit: ac licet rurſus vel millies ſit lapſus, ſurget iterum, & hoſtem conficiet. Cæterum qui cogitatu deſperationis impeditus, animóq. fractus eſt, quomodo abibit victor? quomodo reluctabitur? quin abiecto, quod aiunt, clypeo, mox fugam capeſſit.

Cap. III. *Non ita tantum, qui modicè deliquerint veniam dari.*

Caue dicas, ijs tantùm veniæ locum concedi, qui modicè deliquerunt: Nam finge, ſi lubet, aliquem vniuerſa malitia redundantem,

A καὶ ὅμως οὐδὲ τοῦτο τοὺς πενθοῦντας τῶν θρήνων ἀφίστησι. ψυχῆς δὲ νέκρωσιν ἐνταῦθα μόνον ἐστὶν ἀφανίσαι δυνατόν· ἐν γὰρ τῷ ᾅδῃ, φησί, τίς ἐξομολογήσεταί σοι; πῶς οὖν οὐ πολλῆς βλακείας τοὺς μὲν τὸν τοῦ σώματος θάνατον πενθοῦντας οὕτω σφοδρῶς τοῦτο ποιεῖν, καὶ ταῦτα εἰδότας ὅτι οὐκ ἀναστήσουσι τὸν κείμενον τοῖς ὀδυρμοῖς, ἡμᾶς δὲ μηδὲν τοιοῦτον ἐπιδείκνυσθαι, καὶ ταῦτα ἐπισταμένους, ὅτι πολλάκις ἐστὶν ἐλπὶς, τὴν ἀπολωλυῖαν ψυχὴν εἰς τὴν προτέραν ζωὴν ἐπαναγαγεῖν; πολλοὶ γὰρ καὶ νῦν, καὶ ἐκ τῶν
B προγόνων τῶν ἡμετέρων ἐκ τῆς ὀρθῆς παρεκπεσόντες στάσεως, καὶ ἐκ τῆς ἐστενοχωρημένης κατακρημνισθέντες ὁδοῦ, οὕτω διανέστησαν πάλιν, ὡς ἀποκρύψαι τοῖς δευτέροις τὰ πρότερα, καὶ τὸ βραβεῖον λαβεῖν, καὶ τὸν στέφανον ἀναδήσασθαι, καὶ μετὰ τῶν νικώντων ἀνακηρυχθῆναι, καὶ εἰς τὸν τῶν ἁγίων ἀριθμηθῆναι χορόν· ἕως μὲν γὰρ ἐν τῇ καμίνῳ τις ἕστηκε τῶν ἡδονῶν, κἂν μυρία τοιαῦτα ὑποδείγματα ἔχῃ, ἀδύνατον αὐτῷ τὸ πρᾶγμα εἶναι δοκεῖ· ἂν δὲ ἀρχὴν βραχεῖαν μόνον λάβῃ τῆς ἐκεῖθεν ἐξόδου, προϊὼν ἀεὶ τὸ μὲν σφοδρότερον τοῦ πυρὸς κατόπιν ἀφίησι, τὰ
C δὲ ἔμπροσθεν καὶ παρὰ τῶν ποδῶν, δρόσου καὶ πολλῆς γέμοντα τῆς εὐκολίας ὄψεται· μόνον μὴ ἀπογνῶμεν, μηδὲ ἀπαγορεύσωμεν τὴν ἐπάνοδον. ὁ γὰρ ὑπὸ πάθους, κἂν μυρίαν ἰσχὺν καὶ προθυμίαν κεκτημένος ᾖ, μάτην κέκτηται. τὴν γὰρ θύραν ἀποκλείσας ἅπαξ ἑαυτῷ τῆς μετανοίας, καὶ τὴν εἰς τὸ στάδιον εἴσοδον ἀποτειχίσας, πῶς δυνήσεται ἔξω μένων, ἢ μικρὸν ἢ μέγα ἐργάσασθαι ἀγαθόν; διὰ τοῦτο πάντα μηχανᾶται ὁ πονηρὸς, ἵνα τοῦτον ἐν ἡμῖν φυτεύσῃ τὸν λογισμόν. οὐκ ἔτι γὰρ αὐτῷ ἱδρώτων δεήσει, καὶ πόνων πρὸς τὴν ἡμε-
D τέραν ἀντίστασιν. πῶς γὰρ τῶν κειμένων καὶ πεπτωκότων, καὶ ἀνταίρειν οὐκ ἐθελόντων αὐτῷ; ὁ μὲν γὰρ τοῦτον δυνηθεὶς διαδῦναι τὸν δεσμὸν, καὶ τὴν ἰσχὺν ἀνακτήσεται τὴν αὐτοῦ, καὶ εἰς ἐσχάτας οὐ παύσεται αὐτῷ παλαίων ἀναπνοάς· κἂν εἰς μυρία ἄλλα πέσῃ πτώματα, ἀναστήσεται πάλιν, καὶ συντρίψει τὸν ἐχθρόν· ὁ δὲ τοῖς τῆς ἀπογνώσεως δεθεὶς λογισμοῖς, καὶ τὴν ἰσχὺν παραλύσας τὴν αὐτοῦ, πῶς δυνήσεται περιγενέσθαι, καὶ ἀντιστῆναι ἐξ ἐναντίας φυγών;

Καὶ μή μοι τοὺς ὀλίγα ἡμαρτηκότας εἴπῃς, ἀλλ' ἔστω τις πάσης κακίας ἀνάμεστος,

καὶ πάντα πραττέτω τὰ ἀποκλείοντα τῆς βασιλείας αὐτόν, καὶ οὗτος μὴ τῶν ἐξ ἀρχῆς ἀπίστων, ἀλλὰ τῶν πιστῶν, καὶ εὐηρεστηκότων τῷ θεῷ πρότερον ὤν, ὕστερον γένηται πόρνος, μοιχὸς, μαλακὸς, κλέπτης, μέθυσος, ἀρσενοκοίτης, λοίδορος, καὶ ἄλλα τὰ τούτοις ὅμοια· οὐδὲ γὰρ τοῦτον ἐγὼ ἀποδέξομαι ἀπογινώσκοντα τὰ ἑαυτοῦ, κἂν εἰς ἔσχατον γῆρας ἐλάσῃ μετὰ τῆς ἀφάτου καὶ τηλικαύτης κακίας. εἰ μὲν γὰρ πάθος ἦν ἡ ὀργὴ τοῦ θεοῦ, καλῶς ἄν τις ἀπέγνω, ὡς οὐ δυνάμενος σβέσαι τὴν φλόγα, ἣν διὰ τῶν τοσούτων ἀνῆψε κακῶν· ἐπειδὴ δὲ ἀπαθὲς τὸ θεῖον ἐστὶ, κἂν κολάζῃ, κἂν τιμωρῆται, οὐ μετ᾽ ὀργῆς τοῦτο ποιεῖ· ἀλλὰ μετὰ κηδεμονίας καὶ φιλανθρωπίας πολλῆς. διὸ σφόδρα θαρρεῖν χρὴ, καὶ πεποιθέναι τῇ τῆς μετανοίας δυνάμει. καὶ γὰρ τοὺς εἰς αὐτὸν ἡμαρτηκότας οὐ δι᾽ ἑαυτὸν εἴωθεν ἐπεξέρχεσθαι, οὐδεμία γὰρ εἰς τὴν φύσιν ἐκείνην διαβαίνει βλάβη, ἀλλὰ πρὸς τὸ συμφέρον ἡμῶν σκοπῶν, καὶ ὑπὲρ τοῦ μὴ χείρονα γίνεσθαι τὴν διαστροφὴν τὴν ἡμετέραν μελετώντων αὐτοῦ καταφρονεῖν καὶ ὑπερορᾶν. καθάπερ γὰρ ὁ τοῦ φωτὸς ἐκτὸς ποιῶν ἑαυτὸν, ἐκεῖνο μὲν ἐζημίωσεν οὐδὲν, ἑαυτὸν δὲ τὰ μέγιστα σκότῳ κατακλεισθεὶς, οὕτω καὶ ὁ τῆς πανταλκοῦς ἐκείνης δυνάμεως καταφρονεῖν ἐθισθεὶς, ἐκείνην μὲν ἔβλαψεν οὐδὲν, ἑαυτὸν δὲ τὴν ἐσχάτην ἔβλαψε βλάβην. καὶ διὰ τοῦτο ὁ θεὸς τὰς τιμωρίας ἡμῖν ἀπειλεῖ, καὶ ἐπάγει πολλάκις, οὐχ ὡς ἑαυτὸν ἐκδικῶν, ἀλλ᾽ ἡμᾶς ἕλκων πρὸς ἑαυτόν. καὶ γὰρ καὶ ἰατρὸς ἐπὶ τὰς τῶν παραπαιόντων ὕβρεις οὐκ ἀλγεῖ μὲν, οὐδὲ δάκνεται· ὅμως δὲ πάντα πράττει καὶ πραγματεύεται ὑπὲρ τοῦ παῦσαι ἀσχημονοῦντας ἐκείνους, οὐ τὰ ἑαυτοῦ σκοπῶν, ἀλλὰ τὴν ἐκείνων ὠφέλειαν· κἂν ἐπιδείξωνται μικρόν τι σωφροσύνης τε νήψεως, χαίρει καὶ εὐφραίνεται, καὶ πολλῷ σφοδρότερον τὰ φάρμακα ἐπιτίθησιν, οὐχ ὑπὲρ τῶν προτέρων αὐτοὺς ἀμυνόμενος, ἀλλὰ τὴν ὠφέλειαν αὐξῆσαι θέλων, καὶ πρὸς καθαρὰν ὑγίειαν ἐπαναγαγεῖν· οὕτω καὶ ὁ θεὸς, ὅταν εἰς τὴν ἐσχάτην μανίαν ἐκπέσωμεν, οὐκ ἀμυνόμενος ὑπὲρ τῶν προτέρων, ἀλλ᾽ ἀπαλλάξαι τῆς νόσου βουλόμενος, ἅπαντα καὶ λέγει, καὶ ποιεῖ·

A & patrarit omnia quæ à regno excludunt, is vt demus non ſit extra fidem, ſed fidelis aliquando fuerit, acceptúſque Deo, poſtea verò factus ſcortator, adulter, mollis, pædico, fur, ebrius, calumniator, aliáque id genus flagitia committat, equidem illi non ero deſperandi author, neque ſi perſeuerauerit ad extremam vſque ſenectam cum infandis illis maximiſque vitijs. Quòd ſi perturbatio eſſet ira Dei, non iniuria quis à ſpe decideret, perinde atque concitata tantis facinoribus flamma deinceps reſtingui ne-
B quiret: cæterum diuinum numen quia liberũ eſt à perturbationibus, & punit, & in promeritos animaduertit, neque tamen vlla vltionis cupiditate vnquam tangitur, ſed amorem potiùs ad nos id faciens præ ſe fert, magnámq. curam, bono eſſe animo addecet, & confidere de virtute reſipiſcẽtiæ. Siquidem illis, qui in ipſum deliquerunt, non ſolet propter ſuam cõtumeliam immittere, aut quicquam incommodi in hanc naturam inducere: ſed omnino ad noſtram ſpectans vtilitatem, videlicet nè peruerſitas noſtra aut in peius abeat,
C aut contemnat, deſpiciátque illius benignitatem. Nam quemadmodum is qui è conſpectu lucis vltrò ſecedit, ei damnũ non infert, ſed ſibi ipſi, cum ſua ipſius culpa coniectus ſit in tenebras: ſic qui ſolitus eſt faſtidire virtutẽ Dei, omnia potentem, ei quidẽ nihil affert detrimenti, ſummum autem exitium ipſe ſibi aduehit. Hac de cauſa Deus flagella nobis minatur, & interim adducit, non vt ſe vlciſcatur, ſed vt nos ad ſe trahat. Medicus enim propter contumeliam mente captorum non dolet, neque offenditur: ſed omnia fa-
D cit, omnia molitur, quæ ad ſedandos illorum abſurdos mores attinent, non ſuam ſpectans, ſed illorum vtilitatem. Quòd ſi tenuem ægrotus coniecturam temperantiæ & frugalitatis oſtendit, cõtinuò gaudet & lætatur, multóque accuratius medicinam apponit: non propterea quòd ſit vindex, aut quòd expetat pœnas prioris contumeliæ, ſed quoniam illorum vtilitatem augere vult, atque perfectam illis reſtituere ſanitatem. Non aliter Deus poſtquàm nos in extremã cecidimus inſaniam, non eſt vltor veteris flagitij, ſed vt morbũ arceat, omnia dicit ac facit:

quod ſatis à rectis cogitationibus videre eſt, idipſum conteſtantibus, cæterùm incredulis vobis de his rebus faciſe fidem faciemus ex diuinis ſcripturis. *Exemplo regis Babyloniorum id confirmat.* Nam quis eſt rege Babyloniorum ſceleratior? profer aliquem, ſi potes, qui tantam vim diuinæ potentiæ priùs acceperat, vt & Prophetam adoraret, & *Dan. 2. 46* manaa & odores ei libari iuberet: & rurſum in veterem ſuperbiã proiectus, eos qui ipſum noluerũt præferre Deo, vinctos in fornacem accenſam dedit, nihilo tamen ſecius hunc tam atrocem ac impiũ, qui fera potius quàm homo cenſendus erat, ad reſipiſcentiam cohortatur: variáſque offert occaſiones mutandi animi in melius: primò miraculum quod in ardente fornace contigit: deinde faciem quam rex vidit, & Daniel interpretatus eſt, quæ idonea erat vel ſaxum, nedum animam inflectere. Tandem poſt illam rerum admo-*Dan. 4. 24* nitionem, etiam Propheta in medium fideliter conſuluit, quando dixit: Propterea rex cõſilium meum tibi gratum eſto, peccata tua per eleemoſynas redimito, ac iniquitates per commiſerationem ſuper pauperes: forſitan erit longanimitas delictis tuis. Quid dicis tu ſapiens ac beate? Eſtne poſt tantum caſum reditus? poſt morbum tam deſperatum iterum ſanitas, iterum prudentia ſperanda poſt mentem ſcilicet adeò motam? Omni ſe ſpe excuſationis ante nudauit rex; primũ quidem, quod eum ignorarit qui ipſum creauit, & qui ipſum in eximiam illam euexit gloriam: quanquã iure debuit tam potentiæ eius, quàm prouidentiæ argumenta recenſere, quæ plurima ſunt facta tum erga ſe, tum erga progenitores: deinde vero quoniam vbi ſapiẽtiæ eius præſcientiæ euidentia ſigna ſuſcepiſſet, atque magicã artem, & aſtronomiam, omnémque diabolicæ inſaniæ vmbram vidiſſet ſubuerſam, grauiora prioribus exhibuit. Nam quæ ſapiẽtes magi Gazareni exponere nequibant, candidéque profitebãtur eſſe maiora, quàm quod iuxta humanã induſtriam paterent, ea captiuus puellus illi reddidit abſoluta: quo miraculo eum ſic reduxit, vt non ſolum crederet, ſed & vt orbi terrarum toti fieret eius dogmatis præco, & magiſter manifeſtus. Quare ſi erat ante ſuſcepta ſigna venia indignus, quòd Deum ignoraret:

A καὶ τοῦτο ἱκανὸν μὲν καὶ ἀπὸ τῶν ὀρθῶν λογισμῶν συνιδεῖν· εἰ δέ τις ἡμῖν ἀμφισβητοίη τούτων ἕνεκεν, καὶ ἀπὸ τῶν θείων ταῦτα πιστωσόμεθα λογίων. τίς γὰρ εἰπέ μοι τῶν Βαβυλωνίων βασιλέων γέγονε μιαρώτερος, ὃς τοσαύτην τῆς τοῦ θεοῦ δυνάμεως πεῖραν λαβὼν, ὡς τὸν προφήτην προσκυνῆσαι τὸν αὐτοῦ, καὶ κελεῦσαι αὐτῷ μαναὰ σπεῖσαι καὶ θεῖον, πάλιν εἰς τὸν πρότερον ἐξωνέχθη τῦφον, καὶ τοὺς μὴ προελομένους αὐτὸν τοῦ θεοῦ, δεδεμένους εἰς τὴν κάμινον ἐνέβαλεν; ἀλλ' ὅμως τὸν οὕτως ὠμὸν, καὶ ἀσεβῆ, καὶ θηρίον μᾶλλον, ἢ B ἄνθρωπον, εἰς μετάνοιαν προσκαλεῖται, καὶ δίδωσιν αὐτῷ καὶ ἑτέρας τοῦ μεταβαλέσθαι ἀφορμὰς, πρῶτον τὸ ἐν τῇ καμίνῳ θαῦμα γενόμενον, μετὰ δὲ ἐκεῖνο, τὴν ὄψιν μὲν ἣν εἶδεν ὁ βασιλεὺς, ἡρμήνευσε δὲ καὶ ὁ Δανιὴλ, ἱκανὴν οὖσαν καὶ λιθίνην κάμψαι ψυχήν· καὶ πρὸς τούτοις μετὰ τὴν ἐκ τῶν πραγμάτων παραίνεσιν, καὶ αὐτὸς ὁ προφήτης συνεβούλευε λέγων· Διὰ τοῦτο βασιλεῦ ἡ βουλή μου ἀρεσάτω σοι, καὶ τὰς ἁμαρτίας σου, ἐν ἐλεημοσύναις λύτρωσαι, καὶ τὰς ἀνομίας σου ἐν οἰκ- C τιρμοῖς πενήτων· ἴσως ἔσται μακροθυμία τοῖς παραπτώμασί σου. τί λέγεις ὦ σοφὲ καὶ μακάριε, ἔστι καὶ μετὰ τὴν τοσαύτην ἀπόπτωσιν, πάλιν ἐπάνοδος, καὶ μετὰ τὴν τοσαύτην νόσον ὑγίεια, καὶ μετὰ τὴν τοσαύτην μανίαν, πάλιν ἐλπὶς σωφροσύνης; πάσης ἑαυτὸν προλαβὼν ἐλπίδος, ἀπολογίας ἐστέρησεν ὁ βασιλεὺς, πρῶτον μὲν ἀγνοήσας τὸν ποιήσαντα αὐτὸν, καὶ εἰς τὴν τιμὴν ἀγαγόντα ἐκείνην, καίτοι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ καὶ προνοίας τεκμήρια διηγεῖσθαι ἔχων, καὶ ἐπ' αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τῶν προγόνων αὐτοῦ γεγενημένα πολλά, μετὰ D δὲ τοῦτο πάλιν τῆς σοφίας αὐτοῦ καὶ τῆς προγνώσεως, ἐναργῆ σημεῖα λαβὼν, καὶ μαγικὴν, καὶ ἀστρονομίαν, καὶ πάσης τῆς διαβολικῆς μαγγανείας τὴν σκηνὴν ἀνατραπεῖσαν ἰδὼν, χαλεπώτερα τῶν προτέρων ἐπεδείξατο. ἃ γὰρ οἱ σοφοὶ μάγοι Γαζαρηνοὶ διασαφῆσαι οὐκ ἴσχυσαν, ἀλλ' ὡμολόγουν μείζονα ἢ κατὰ ἀνθρωπίνην φύσιν εἶναι, ταῦτα παιδίον αἰχμάλωτον ἐπιλύσασθαι ποιήσας αὐτῷ, οὕτως αὐτὸν ἐπηγάγετο ἐκείνῳ τῷ θαύματι, ὡς μὴ μόνον πιστεῦσαι, ἀλλὰ καὶ τῇ οἰκουμένῃ πάσῃ τοῦ δόγματος τούτου γενέσθαι κήρυκα καὶ διδάσκαλον σοφόν. ὥστε εἰ καὶ πρὸ σημείων τοιούτων λαβεῖν ἀσύγγνωστος ἦν ἀγνοῶν τὸν θεόν,

πολλῷ μᾶλλον μετ' ἐκεῖνο τὸ θαῦμα, καὶ τὴν ὁμολογίαν αὐτοῦ, καὶ τὴν διδασκαλίαν τὴν εἰς ἑτέρους γενομένην. ὅτε γὰρ ἂν μὴ πιστεύσας καλῶς, ὅτι μόνος ἐστὶν ὁ θεὸς ἀληθὴς, τοσαύτην εἰς τὸν ἐκείνου θεράποντα τιμὴν ἐπεδείξατο, καὶ ταῦτα τοῖς ἄλλοις ἐνομοθέτησεν· ἀλλ' ὅμως μετὰ τὴν τοιαύτην ὁμολογίαν εἰς εἰδωλολατρείαν πάλιν ἐξέπεσε, καὶ ὁ πεσὼν ἐπὶ πρόσωπον, καὶ τὸν τοῦ θεοῦ προσκυνήσας δοῦλον, ἐπὶ εἰς τοσοῦτον ἐξεβακχεύθη μανίας, ὥστε τοὺς τοῦ θεοῦ δούλους μὴ προσκυνοῦντας αὐτὸν εἰς κάμινον ἐμβληθῆναι. τί οὖν; μετῆλθεν ὁ θεὸς τὸν ἀποστάτην, ὡς μετελθεῖν ἔδει; μείζονα μὲν οὖν αὐτῷ τεκμήρια τῆς οἰκείας παρέσχε δυνάμεως, μετὰ τὴν τοσαύτην ἀπόνοιαν ἕλκων ἐπὶ τὰ πρότερα πάλιν αὐτόν· καὶ τὸ δὴ θαυμαστότερον, ἵνα γὰρ μὴ ἀπιστῆται πάλιν διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῶν θαυμάτων τὰ γινόμενα, οὐκ ἐν ἄλλῳ τινὶ τὸ σημεῖον ἐποίησεν, ἀλλ' ἐπὶ τῆς καμίνου, ἣν ἀνῆψεν αὐτὸς ἐπὶ τῶν παίδων, οὓς ἔδησε καὶ ἐνέβαλεν. ἦν μὲν οὖν καὶ τὸ σβέσαι τὴν φλόγα, θαυμαστὸν καὶ παράδοξον· ὁ δὲ φιλάνθρωπος ὑπὲρ τοῦ μείζονα ἐνθεῖναι φόβον, καὶ πλείονα ποιῆσαι τὴν ἔκπληξιν, καὶ πᾶσαν αὐτοῦ λῦσαι τὴν πώρωσιν, ὃ τούτου μεῖζον ἐποίησε καὶ παραδοξότερον. ἀφεὶς γὰρ αὐτὴν ἐκχυθῆναι τοσοῦτον, ὅσον αὐτὸς ἠθέλησεν ἐκεῖνος, οὕτω τὴν οἰκείαν ἐνδείκνυται δύναμιν, οὐ καταλύων τὰ μηχανήματα τῶν ἐχθρῶν, ἀλλ' ἑστῶτα ἄκυρα ποιῶν. ἵνα δὲ μή τις αὐτοὺς ἰδὼν περιγεγονότας τῆς φλογὸς, φάντασμα εἶναι νομίσῃ, συνεχώρησε καυθῆναι τοὺς ἐμβαλόντας αὐτοὺς, δεικνὺς ὅτι πῦρ μὲν ἦν ἀληθῶς τὸ ὁρώμενον· οὐ γὰρ ἂν νάφθαν καὶ στύππιον καὶ κληματίδας καὶ τοσαῦτα κατέφαγε σώματα· τῆς δὲ αὐτοῦ προσταγῆς ἰσχυρότερον οὐδέν· ἀλλ' ἕπεται τῶν ἁπάντων ἡ φύσις τῷ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος αὐτὴν εἰς τὸ εἶναι παραγαγόντι, ὅπερ οὖν καὶ τότε ἐδείκνυτο· σώματα γὰρ ἡ φλὸξ ἀπολαβοῦσα φθαρτὰ, καθάπερ ἀφθάρτων ἀπέσχετο, καὶ σώαν τὴν παρακαταθήκην ἀπέδωκε, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς λαμπρότητος. ὥσπερ γὰρ ἐκ βασιλείων τινὲς βασιλεῖς, οὕτως ἀπὸ τῆς καμίνου προσιέσαν οἱ παῖδες ἐκεῖνοι, οὐδενὸς εἰς τὸν βασιλέα αἰσχυνομένου λοιπὸν ὁρᾶν, ἀλλὰ πάντων τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀπ' ἐκείνου μεταστρεψάντων, ἐπὶ τὴν παράδοξον θεωρίαν,

A multo magis indignus erit poſt illa portenta, poſt confeſſionem eius, poſt doctrinam erga alios oſtenſam. Neque enim niſi probè crediſſet, quòd ſolus eſſet Deus verus, tantum ſeruo eius honorem detuliſſet, idémque cæteris præcepiſſet. nihilo tamen ſecius ab huiuſmodi confeſſione recidit in idololatriam. & qui proſtratus in faciem, Dei ſeruum adorauerat, tanto deinde furore correptus eſt, vt & ſeruos Dei, qui ipſum adorare recuſarũt, in fornacem immitteret. Quid igitur? Num Deus, ſicut erat puniendus, deſertorem puni-
B uit? Quinimò maiora ei argumenta potentiæ tribuit, ſedulò reducens à ſocordi arrogantia in veterẽ modeſtiam: & quod eſt ſanè magis admirandum (neque enim eſt cur ob exceſſum miraculorũ minus credas quæ facta ſunt) in nullo alio ſignum fecit, niſi in camino, quem ille ipſe accendit contra pueros, quos ligatos in eum coniecit. Fuiſſet quidem res illa ſtupenda, ſi flamma fuiſſet extincta, at clementiſſimus quò maiore metu illum terreret, quóve terrore ampliore examinaret, omnémq. excluderet ab eo pertinaciam,
C id quod eſt magis mirandum inexpectarúmque effecit. Siquidem permiſit illam conflagrare, quantum ille volebat, ſuámque oſtendit potentiam moderatam ea prudentia, quæ non diſſolueret opus inimicorũ, ſed permanẽs inane redderet, ac ſine viribus: ne aliquis cùm eos ſuperantes flammas vidiſſet, arbitraretur flammam eſſe quiddam fictitij, permiſit vt combureret illos, qui eos iniecerant, oſtendens verum ignem eſſe, quod cernebatur: neque enim naphtham ſtupam & malleolos totque corpora conſumpſiſſet. Quandoquidem imperio Dei nihil eſt
D potẽtius, quem ſequitur omnium quæ ſunt natura, vt qui eam ex eo quod non eſt in eſſe produxit, quẽadmodum tum demonſtrauit; nam flamma quæ corripuit mortalia corpora, non aliter atque ab immortalibus abſtinuit, integrúmque reddidit apud ſe depoſitum, idq. multo cũ ſplendore. Nam quemadmodum ex palatijs quibuſdã reges, ita de camino egreſſi ſunt illi pueri: Nemo ad regẽ dignatus eſt vel reſpicere, quin ab illo omnes viſum in hoc incõparabile ſpectaculum obuerterunt:

nec diadema, nec purpura, nec aliud quidpiam regiæ pompæ turbas infidelium adeò permouit, atque ſpecies illorum fideliũ, qui longo quidem tempore in igne verſati ſunt, inde vero ſic exierunt, vt qui per ſomnium hoc perpeſſi eſſent. Quod enim eſt in nobis maximè infirmum, & abolitu facillimum, nempe capillorum natura: id velut omni robuſtius adamante ſuperauit flammas, alioqui omnia deuorantes. Cæterum ne id quidem ſolum erat ſuſpiciendum, quòd in mediũ ignem proiecti nihil incommodi ſenſerunt, ſed quòd ſemper locuti ſunt. Omnes ſciunt qui ardẽtibus adfuerunt, quandiu non habuerunt labia in ſermonem ſoluta, pauliſper quidem ad incẽdium ſubſtiterunt, ſin autem os ſuum diduxerint, confeſtim è corpore auolat anima. Verùm tot miraculis animaduerſis, omnibúſque obſtupeſcentibus tam præſẽtibus & ſpectatoribus, quàm abſentibus, & illis quicumque per literas didicerunt, rex ille qui alios edocuit, perdurauit inemẽdabilis, iterũq. ad veterem reuerſus eſt malitiam. At ne tum quidem adeò deſperatum afflixit, quin adhuc animum continuit, & per ſomnium, & per Prophetã ei conſulens. Cæterùm ſanè vbi nihilo melior eſt factus, tum inducit in poſterum flagellum, nec id velut vltor præteriti delicti, ſed vt futura incommoda præſcindat, vt reliquam malitiam arceat: necdum tamen omnino extinxit, ſed paucis annis caſtigato priſtinum reddidit honorem. Pœna quàm Deus illi irrogauit, nihil ei damni intulit, ſed lucrifecit quod eſt inter bona omnia maximum; ſolidam enim dedit in Deum tenere fiduciam, & reſipiſcere à peccatis aduerſus illum commiſſis. Siquidem tanta eſt Dei humanitas, & erga nos amor: nunquã auerſatur pœnitentiam ſyncerè factã, ſed & ſi quis ad malitiæ fines olim penetrarit, illinc eũ ad virtutis viã reducere conatur, & ſuſcipit redeuntem & ſuauiter amplectitur, nihilque nõ facit quò in priſtinam dignitatem reſtituat. Quódque eſt maioris facilitatis argumentum, etiam ſi non omnem prę ſe ferat pœnitentiam, breuem illã & exiguo tempore factam non abnuit, ſed magna compẽſat mercede: id quod manifeſtum eſt ex ijs

Cap. IV. Nunquam auerſatur ſyncerã pœnitentiam Deus.

A καὶ οὔτε τὸ διάδημα, οὔτε ἡ ἁλουργὶς, οὔτε ἄλλο τι τῆς φαντασίας τῆς βασιλικῆς, οὕτω τοὺς ὄχλους τῶν ἀπίστων ἐπέστρεψεν, ὡς ἡ διὰ τῶν πιστῶν ἐκείνων, ἐγγυμνασθέντων μετὰ τοῦ πυρὸς, οὕτω δὲ ἐξελθόντων ἐκεῖθεν, ὡς τοὺς ἐν ὀνείρῳ τοῦτο παθόντας εἰκὸς ἦν· καὶ γὰρ ἡ πάντων εὐθραυστοτέρα οὖσα τῶν ἐν ἡμῖν ἡ τῶν τριχῶν φύσις, ἀδάμαντος τότε ἰσχυροτέρα ἐκράτει τῆς παμφάγου φλογός. καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἦν τὸ θαυμαστὸν, ὅτι εἰς μέσον ἀπορριφέντες ἔπαθον οὐδὲν, ἀλλ' ὅτι καὶ φθεγγόμενοι διὰ παντός. ἴσασι δὲ πάντες

B ὅσοι τοῖς καιομένοις παραγεγόνασιν, ἕως μὲν ἂν ἔχωσι μεμυκότα, ἐκεῖνοι τὰ χείλη, κἂν βραχὺ γοῦν ἀντέχουσι πρὸς τὸν ἐμπρησμόν· εἰ δὲ συμβαίη διᾶραι τὸ στόμα αὐτοὺς, εὐθέως ἀφίπταται τοῦ σώματος ἡ ψυχή. ἀλλ' ὅμως τοσούτων γενομένων θαυμάτων, καὶ πάντων καταπλαγέντων τῶν παρόντων καὶ ἀκουσάντων, καὶ τῶν ἀπόντων ὑπὸ διὰ γραμμάτων μεμαθηκότων, ὁ τοὺς ἄλλους διδάξας βασιλεὺς ἀδιόρθωτος ἔμεινε, καὶ πάλιν ἐπὶ τὴν προτέραν ἐπανῆκε κακίαν. καὶ οὐδὲ οὕτως αὐτὸν ἐκόλασεν, ἀλλ' ἐμακροθύμησεν ἔτι, καὶ δι' ὀνειράτων, καὶ

C διὰ τοῦ προφήτου συμβουλεύων αὐτῷ. ἐπειδὴ δὲ οὐδὲν οὐδαμοῦ τούτων βελτίων ἐγένετο, τότε ἐπάγει τὴν τιμωρίαν λοιπὸν, οὐχ ὑπὲρ τῶν ἤδη γεγενημένων ἀμυνόμενος, ἀλλὰ τὰ μέλλοντα ἐκκόπτων δεινὰ, καὶ τὴν εἰς τὸ ἔμπροσθεν ἀναστέλλων κακίαν, καὶ οὐδὲ τοῦτο εἰς τέλος, ἀλλ' ἐν ὀλίγοις αὐτὸν παιδεύσας ἔτεσι, τῇ προτέρᾳ πάλιν ἀπέδωκε τιμῇ, ζημιωθέντα μὲν ἀπὸ τῆς κολάσεως οὐδὲν, κερδάναντα δὲ τὸ πάντων μέγιστον τῶν ἀγαθῶν, τὸ στεῤῥᾶς τῆς εἰς τὸν θεὸν ἔχεσθαι πίστεως, καὶ μεταγνῶναι ἐπὶ τοῖς προτέροις

D ἡμαρτημένοις αὐτῷ. Τοιαύτη γὰρ ἡ τοῦ θεοῦ φιλανθρωπία· οὐδέποτε μετάνοιαν γενομένην εἰλικρινῶς ἀποστρέφεται, ἀλλὰ κἂν πρὸς αὐτὸ τις τῆς κακίας τὸ πέρας ἐλάσῃ, κἀκεῖθεν ὑποστρέψαι πάλιν ἕληται πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς ὁδὸν, καὶ δέχεται, καὶ προσίεται τοῦτον, καὶ πάντα ποιεῖ, ὥστε αὐτὸν εἰς τὴν προτέραν καταστάσιν ἀγαγεῖν. καὶ τὸ πολλῷ τούτου φιλανθρωπότερον· κἂν γὰρ μὴ πᾶσάν τις ἐπιδείξηται τὴν μετάνοιαν, οὐδὲ τὴν βραχεῖαν καὶ πρὸς ὀλίγον γεγενημένην παραπέμπεται, ἀλλὰ καὶ ταύτῃ τίθησι πολὺν τὸν μισθόν· καὶ τοῦτο δῆλον ἐξ ὧν

A Ἡσαΐας ὁ προφήτης περὶ τοῦ τῶν Ἰουδαίων λαοῦ οὑτωσί πως φησί· δι' ἁμαρτίαν βραχύ τι ἐλύπησα αὐτόν, καὶ ἐπάταξα αὐτόν, καὶ ἀπέστρεψα τὸ πρόσωπόν μου ἀπ' αὐτοῦ, καὶ ἐλυπήθη, καὶ ἐπορεύθη στυγνός, καὶ ἰασάμην αὐτόν, καὶ παρεκάλεσα αὐτόν· μαρτυρήσειε δ' ἂν ἡμῖν καὶ ὁ ἀσεβέστατος βασιλεὺς ἐκεῖνος ὁ γενναίως μὲν ἐκδότος τοῖς ἁμαρτήμασιν ὑπὸ τῆς γυναικός· ἐπειδὴ δὲ μόνον ἐπένθησε, καὶ σάκκον περιεβάλετο, καὶ κατέγνω τῶν πλημμεληθέντων αὐτῷ, οὕτως ἐπεσπάσατο τοῦ θεοῦ τὸν ἔλεον, ὡς πάντων αὐτὸν ἀπαλλάξαι τῶν ἐπηρτημένων κακῶν. εἶπε γὰρ ὁ θεὸς B τῷ Ἠλίᾳ, ἑώρακας, πῶς κατενύγη Ἀχαὰβ ἀπὸ προσώπου μου; οὐκ ἐπάξω τὴν κακίαν ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ, ἀνθ' ὧν ὅτι ἔκλαυσεν ἀπὸ προσώπου μου. καὶ μετὰ τοῦτον πάλιν ὁ Μανασσῆς πάντας τῇ μανίᾳ παρελάσας, καὶ τῇ τυραννίδι τὴν νομικὴν ἀνατρέψας λατρείαν, καὶ τὸν ναὸν ἀποκλείσας, καὶ τὴν τῶν εἰδώλων πλάνην ποιήσας ἀνθεῖν, καὶ πάντων τῶν ἔμπροσθεν γενομένων ἀσεβέστερος, ἐπειδὴ μετενόησεν ὕστερον, εἰς τοὺς τοῦ θεοῦ κατετάγη φίλους. εἰ δὲ εἰς τὸ μέγεθος ἀπιδὼν τῶν οἰκείων ἀνομιῶν ἀπέγνω τὴν ἐπάνοδον, καὶ C τὴν μεταβολήν, πάντων ἂν ἐξέπεσεν, ὧν μετὰ ταῦτα ἐπέτυχε· νῦν δὲ ἀντὶ τῆς ὑπερβολῆς τῶν ἁμαρτημάτων αὐτοῦ εἰς τὸ ἄπειρον τῆς εὐσπλαγχνίας ἰδὼν τοῦ θεοῦ, καὶ τὰ δεσμὰ διαρρήξας τοῦ διαβόλου, διανέστη, καὶ ἠγωνίσατο, καὶ τὸν δρόμον ἐτέλεσε τὸν καλόν. οὐ μόνον δὲ διὰ τῶν εἰς τούτους γεγενημένων, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν τοῦ προφήτου ῥημάτων, ἐκκόπτει τοὺς τῆς ἀπογνώσεως λογισμοὺς ὁ θεὸς οὑτωσὶ λέγων· σήμερον ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε, μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν ὡς ἐν τῷ παραπικρασμῷ. τὸ δὲ σήμερον ἐν παντὶ τῷ βίῳ λέγεσθαι δυνατόν, καὶ παρ' αὐτὸ δὲ εἰ βούλει τὸ γῆ- D ρας, οὐ γὰρ χρόνων ποσότητι, ἀλλὰ διαθέσει ψυχῆς ἡ μετάνοια κρίνεται. καὶ γὰρ οἱ Νινευῖται οὐ πολλῶν ἐδεήθησαν ἡμερῶν, ὥστε ἐξαλεῖψαι τὴν ἁμαρτίαν αὐτῶν· ἀλλ' ἴσχυσε βραχὺς τῆς ἡμέρας καιρός, ἅπασαν ἀφανίσαι τὴν ἀνομίαν αὐτῶν, καὶ ὁ λῃστὴς δὲ οὐκ ἐν χρόνῳ μακρῷ, τὴν εἰς τὸν παράδεισον εἴσοδον ἤνυσεν. ἀλλ' ὅσον ἂν ἀναλώσειεν ὥραν τις ῥῆμα φθεγξάμενος ἓν ἐν, τοσαύτῃ ῥοπῇ τὰ ἐν παντὶ τῷ βίῳ ἡμαρτημένα ἅπαντα ἀπολουσάμενος, καὶ παρὰ τῶν ἀποστόλων, τὸ τῆς εὐδοκιμήσεως βραβεῖον ἐλάμβανεν. ὁρῶμεν δὲ καὶ τοὺς μάρτυρας, οὐκ ἐν πολλοῖς ἔτεσιν, ἀλλ' ἐν ἡμέραις ὀλίγαις

A quę de populo Iudæorum alicubi dicit Eſaias: Propter peccata pauliſper con- *Eſa.57.17.* triſtaui eum, & percuſſi eum, & auerti faciem meam ab eo, & ipſe cõtriſtatus eſt, & ambulauit mœſtus, & ſanaui eũ, & ſolatus ſum eum. Teſtabitur autem nobis rex ille ſupra modum impius, qui propter mulierem factus eſt maximè deditus peccatis, vbi ſemel duntaxat luxit, & ſaccum indutus agnouit ſcelera ſua, vſqueadeò Dei miſericordiam arripuit, vt euitaret omnia mala quę tũ ei imminebant. Nam Deus Eliæ dixit: Vidiſti, quomodo cõpũctus eſt Achab *3.Reg.21.* B à facie mea, nõ inducã malũ in diebus eius quia luxit à facie mea. Poſt hunc rurſus Manaſſes cũctos inſania anteiuit *2.Paral.33.* ac tyrannide, legalem euertit cultum, *13.* templum clauſit, idolorum errorem Deo aduerſum inuexit, vniuerſis qui ante ſe vixerunt impietate præſtans. Is poſteaquam aliquãdo reſipuit, relatus eſt in numerũ amicorum. ſi conſpecta imagine ſuarum iniquitatum de reditu deſperaſſet ac de immutatione, decidiſſet profectò ab his bonis quę poſtea obuenerunt: nunc verò quia perpendit quàm exiguum ſit vel exceſſus C tantus ſuorum peccatorum reſpectu infinitæ commiſerationis Dei, diaboli vincula diſſipauit, euaſit victor, bonum curſum conſummauit. Cæterùm Deus non ſolum per ea quæ in hos facta ſunt, ſed per verba Prophetæ eliminauit cogitationem deſperationis. Ho- *Pſal 94.* die enim, inquit, ſi vocem eius audieritis, ne obfirmetis corda veſtra ſicut in exacerbatione. In hunc modum hodie à nobis per omnem vitam dici poteſt, & ſi libet, ad ſenectam vſque. Non enim ad temporis rationem, ſed iuxta affectum animæ ſolet dijudicari D pœnitentia. Niniuitæ non multis diebus indiguerunt, vt peccatum eorum deleret Deus. tempus exiguum potuit vniuerſam eorum abolere iniquitatem, & latro haud longo tempore ingreſſum paradiſi impetrauit. Quamcumque quis horam impendens vel vnum dixerit verbum, in eo momento totius vitæ peccata ſimul abſterſit, atque ante Apoſtolos officij grati præmium ſuſcepit. Videmus etiam martyres non ita multis annis, imò paucis

Non ex tẽporis diuturnitate, ſed ex affectu diiudicatur pœnitentia.

diebus adeoque non rarò interdieculam ſplendidas conſecutos coronas. Quapropter vbique nobis opus eſt alacritate, ſeduloque affectu: quod ſi ita paremus conſcientiam, vt tanta vehementia cum veterem odiſſe malitiam, tum diuerſam elegiſſe viam videamur, quantam Deus nobis imperat ac requirit, nihil ob temporis breuitatem habebimus minùs, quando multi ex poſtremis ardenti ſtudio ſe priores præuenerunt. Neque enim graue eſt hominem cecidiſſe, ſed lapſum iacere, nec reſurgere conari: vltrò perferre malũ, torpereque, ac deſperationis ſermonibus mali propoſiti vitium tegere. Contra quos exardens Propheta dixit:
Hier. 8. 4. Num qui cadit, non reſurgit: nec qui auertitur, nunquã reuertitur? Si quem à nobis requiris, qui poſt ſuſceptam fidẽ ſit prolapſus, animaduertas quòd de hoc etiam illa dicta ſunt: nam qui cecidit, ex eorum eſt numero qui prius ſteterunt, nõ qui iacuerũt: nam qui iacet, quomodo is poteſt cadere? Verum alia quoque dicentur per parabolas, per manifeſta cum facta, tum verba. Ouis illa quæ ſeparata fuit à nonagin-
Matth. 18. 12. tanouem, móxque inuenta & reducta, quid aliud nobis demonſtrat, quàm fidelium caſum & reditum? Quoniã ouis erat non alieni paſtoris, de reliquarum erat grege, priuſque ſub eodem paſtore paſcebatur: & errauit non quouis modo, ſed per montes & ſaltus, hoc eſt, per viam longam, deflectentémq; à recto. Quid? num neglexit errantẽ? Nequaquam: reduxit eam, non ante ſe illam agens, nec verberans, ſed ſuis impoſitã humeris reportans. Quemadmodum enim optimi medici difficili diuturnóque morbo decũbentes, varijs medicinis ad ſanitatẽ reſtituunt, non ſemper vtentes arte: interim enim nõnihil cupientibus diuerſa obſecundant: ſic Deus vehementer corruptos nõ impellit magna vi ad virtutẽ, ſed mãſuetè & ſenſim promouet: imò plerumque portat, ne immanior ſciſſura fiat, aut error productior. Nõ eſt vnũ hoc ſimile, quod huiuſmodi doctrinam confirmat, parabola etiam de filio prodigo ſtat ab eadem qui non erat patri alienus, vtpote filius, & frater pueri acceptiſſimi, nec in malitiam vulgarem incurrit: quinimò ſciens prudénſque, vt ſic di-
Luc 15. 11. cam, in alterũ littus malorũ prorupit.

A πολλάκις δὲ καὶ ἐν μιᾷ μόνῃ, τοὺς λαμπροὺς ἐπιτετευγμένους στεφάνους. ὥστε προθυμίας ἡμῖν χρεία πανταχοῦ, καὶ πολλῆς διαθέσεως· κἂν οὕτω τὸ συνειδὸς παρασκευάσωμεν, ὥστε μετὰ τοσαύτης σφοδρότητος καὶ τὴν προτέραν μισῆσαι κακίαν, καὶ τὴν ἐναντίαν ἑλέσθαι ὁδὸν, καθ' ὅσης ὁ θεὸς βούλεται καὶ ἀπαιτεῖ, οὐδὲν ἀπὸ τοῦ χρόνου ἔλαττον ἕξομεν· πολλοὶ γοῦν ἔσχατοι γενόμενοι τοὺς προτέρους ὑπερηκόντισαν. οὐ γὰρ τὸ πεσεῖν χαλεπὸν· ἀλλὰ τὸ πεσόντα κεῖσθαι καὶ μὴ ἀνίστασθαι, ἀλλὰ ἐθελοκακοῦντα καὶ βλακεύοντα B τοῖς τῆς ἀπογνώσεως λογισμοῖς τὴν τῆς προαιρέσεως ἀποκρύπτειν ἀσθένειαν. πρὸς οὓς καὶ ὁ προφήτης διαπορούμενος ἔλεγε· μὴ ὁ πίπτων οὐκ ἀνίσταται, ἢ ὁ ἀποστρέφων οὐκ ἐπιστρέφει; εἰ δὲ ἴσως τῶν μετὰ τὸ πιστεῦσαι πάλιν ἐκπεσόντων ζητοίης περὶ ἡμῖν, καὶ ταῦτα μὲν ἅπαντα ὑπὲρ τούτων εἴρηται· ὁ γὰρ πεσὼν τῶν ἑστώτων πρότερον ἦν, οὐ τῶν κειμένων· πῶς γὰρ ἂν ὁ τοιοῦτος πέσοι; εἰρήσεται δὲ καὶ ἕτερα, τὰ μὲν διὰ παραβολῶν, τὰ δὲ διὰ σαφεστέρων πράξεών τε καὶ λόγων. καὶ γὰρ τὸ πρόβατον ἐκεῖνο, τὸ τῶν ἐνενήκοντα καὶ ἐν-C νέα ἀποσχισθὲν, εἶτα πάλιν ἐπαναχθὲν, οὐδὲν ἕτερον ἡμῖν, ἢ τὴν τῶν πιστῶν δείκνυσιν ἔκπτωσίν τε καὶ ἐπάνοδον. πρόβατον γὰρ ἦν καὶ οὗτο οὐχ ἑτέρας ποίμνης ὄν, ἀλλὰ τῶν τοῦ λοιποῦ ἀριθμοῦ, καὶ ὑπὸ τοῦ ποιμένος πρότερον ἐνέμετο, καὶ ἐπλανήθη πλάνην οὐ τὴν τυχοῦσαν, ἀλλ' ἐπὶ τὰ ὄρη καὶ τὰς νάπας, τουτέστι μακράν τινα ὁδὸν, καὶ πολλὴν τῆς εὐθείας ἀπέχουσαν. ἆρ' οὖν εἴασεν αὐτὸ πλανηθῆναι; οὐδαμῶς, ἀλλ' ἐπανήγαγεν, οὐκ ἐλάσας, οὐδὲ μαστίξας, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ὤμων λαβών. καθάπερ γὰρ οἱ τῶν ἰατρῶν ἄριστοι τοὺς νοσοῦντας νόσον μακρὰν μετὰ πολλῆς τῆς θεραπείας ἐπὶ τὴν D ὑγείαν ἐπανάγουσιν, οὐ μόνον κατὰ τοὺς τῆς ἰατρείας νόμους αὐτοὺς θεραπεύοντες, ἀλλ' ἔστιν ὅπου καὶ χαριζόμενοι· οὕτω καὶ ὁ θεὸς τοὺς σφόδρα διαφθαρέντας οὐ μετὰ πολλῆς ἄγει τῆς σφοδρότητος ἐπὶ τὴν ἀρετὴν, ἀλλ' ἠρέμα καὶ κατὰ μικρὸν καὶ διαβαστάζων πανταχοῦ, ὥστε μὴ πλέον γενέσθαι τὸ διάστημα, μηδὲ μακροτέραν τὴν πλάνην. οὐχ αὕτη δὲ μόνον ἡ παραβολὴ τοῦτο ἠνίξατο, ἀλλὰ καὶ ἡ τοῦ παιδὸς τοῦ ἀσώτου. καὶ γὰρ καὶ οὗτος οὐκ ἀλλότριος ἦν, ἀλλ' υἱὸς, καὶ ἀδελφὸς τοῦ εὐηρεστηκότος παιδὸς, καὶ εἰς κακίαν οὐ τὴν τυχοῦσαν ἐξώκειλεν, ἀλλ' εἰς αὐτὸ τὸ πέρας ὡς ἄν τις εἴποι τῆς κακίας· ὁ

πλούσιος, καὶ ἐλεύθερος, καὶ εὐγενὴς, οἰκετῶν καὶ ξένων καὶ μισθωτῶν ἀθλιώτερος διατεθείς· ἀλλ' ὅμως πάλιν εἰς τὸ ἐξ ἀρχῆς ἐπανῆλθε καὶ τὴν προτέραν δόξαν ἀπέλαβεν. εἰ δὲ ἀπεγνώκει τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς, καὶ τοῖς συμβεβηκόσιν ἀπαγορεύσας ἔμεινεν ἐπὶ τῆς ἀλλοτρίας, οὐκ ἂν ἔτυχεν ὧνπερ καὶ ἔτυχεν, ἀλλὰ λιμῷ διαφθαρεὶς τὸν ἀπάντων οἴκτιστον ὑπέμεινε θάνατον· ἐπειδὴ δὲ μετενόησε καὶ οὐκ ἀπέγνω, μετὰ τὴν τοσαύτην διαφθορὰν, ἐπὶ τῆς αὐτῆς φαιδρότητος γίνεται πάλιν, καὶ τὴν καλλίστην περιβάλλεται στολὴν, καὶ μειζόνων ἀπολαύει τοῦ μὴ καταπεπτωκότος ἀδελφοῦ. τοσαῦτα γὰρ ἔτη φησὶ δουλεύω σοι, καὶ οὐδέποτε ἐντολήν σου παρῆλθον, καὶ οὐδέποτέ μοι ἔδωκας ἔριφον, ἵνα μετὰ τῶν φίλων μου εὐφρανθῶ· ὅτε δὲ υἱός σου οὗτος ὁ καταφαγών σου τὸν βίον μετὰ πορνῶν ἦλθεν, ἔθυσας αὐτῷ τὸν μόσχον τὸν σιτευτόν. τοσαύτη ἡ τῆς μετανοίας ἰσχύς. Τοσαῦτα οὖν ἔχοντες ὑποδείγματα, μὴ παραμείνωμεν τοῖς κακοῖς, μηδὲ ἀπογνῶμεν τὴν καταλλαγήν· ἀλλ' εἴπωμεν καὶ αὐτοὶ, πορεύσομαι πρὸς τὸν πατέρα μου, καὶ ἐγγίσωμεν τῷ θεῷ. αὐτὸς γὰρ ἡμᾶς οὐδέποτε ἀποστρέφεται, ἀλλ' ἡμεῖς ἐσμὲν οἱ μακρύνοντες ἑαυτούς. θεὸς γὰρ ἐγγίζων ἐγώ εἰμι, καὶ οὐ θεὸς πόῤῥωθεν. καὶ διὰ τοῦ αὐτοῦ δὲ τούτου προφήτου πάλιν ἐγκαλῶν αὐτοῖς ἔλεγεν· οὐχὶ αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν ὑμῶν διϊστῶσιν ἀναμέσον ὑμῶν καὶ ἐμοῦ; ἐπειδὴ οὖν τοῦτο ἐστὶ τὸ ποιοῦν πόῤῥω εἶναι ἡμᾶς τοῦ θεοῦ, περιέλωμεν τὸ χαλεπὸν τοῦτο διάφραγμα, καὶ τὸ κωλῦον οὐδὲν γενέσθαι ἐγγύς· ἄκουσον δὲ καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων τοῦτο γεγενῆσθαι. παρὰ Κορινθίοις ἐπίσημός τις ἀνὴρ, ἁμαρτίαν εἰργάσατο τοιαύτην, οἵα οὐδὲ ἐν τοῖς ἔθνεσιν ὠνομάζετο. πιστὸς δὲ οὗτος ἦν, καὶ τῶν ᾠκειωμένων Χριστῷ· τινὲς δὲ αὐτὸν καὶ τῶν ἱερωμένων εἶναι φασί. τί οὖν; ἆρα ἐξέκοψεν αὐτὸν τῆς τῶν σωζομένων μερίδος ὁ Παῦλος; οὐδαμῶς· αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ μυρία ἄνω καὶ κάτω Κορινθίοις ἐγκαλῶν, ὅτι αὐτὸν εἰς μετάνοιαν οὐ κατέστησαν, βουλόμενος δὲ ἡμῖν δεῖξαι, ὅτι οὐκ ἔστιν ἁμάρτημα, ὃ μὴ δύναται ἰαθῆναι, πάλιν ἔλεγε περὶ αὐτοῦ τοῦ χαλεπώτερα τῶν ἐθνικῶν ἡμαρτηκότος· παράδοτε τὸν τοιοῦτον τῷ σατανᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκὸς, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῇ, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ

A diues, liber, bene natus, omnibus ſeruis, omnibus mercenarijs, nedum hoſpitibus, factus eſt calamitoſior: atqui redditus eſt priſtinæ dignitati, amiſſámque gloriam recuperauit. Si de vita deſperaſſet, ac de his rebus, quę ei contigerũt, ambiguus, in aliena reſediſſet regione, orbatus fuiſſet nimirum bonis illis quæ mox obuenerunt: perijſſet fame, mortémque obijſſet omnium maximè miſerabilem. Verùm quia pœnituit, nec diffiſus eſt ſuper reditu, è tanta corruptione in priorem claritatem commutatus, amicitur ſtola pulcherrima, fruitur prioribus quàm frater à
B lapſu immunis. Tot enim annos, inquit, ſeruio tibi, & nunquam præceptum tuũ ſum prætergreſſus, nec mihi vnquam hœdum dediſti, vt cum amicis meis lætarer: at poſtquam filius ille tuus, qui deuorauit ſubſtantiam tuam, venit, occidiſti ei vitulum illum ſaginatum. Tanta eſt virtus pœnitentiæ.

Tam præclaris itaque exemplis excicati, ne permaneamus in malis factis, nec incerti fluctuemus de mutandis nobis in melius; quin magna fiducia *Cap. V. Peccata tollida ſunt, vt in melius mutemur.*
C dicamus, Pergo ad patrem meum, appropinquemus Deo, is nequaquam nos auerſabitur. Atqui nos conſultò, deditáque opera procul ipſos ſeiungimus. Deus enim, inquit, appropinquãs *Hiere. 23.* ego ſum, & non Deus procul. Quemadmodum per prophetam iterum exprobrat: Nonne, inquit, peccata veſtra *Eſa. 59. 2.* diuidunt inter me & vos? Quare cùm peccata nos longè dirimant à Deo, tollamus neceſſe eſt ea ceu interuallum moleſtiſſimum, quod nos priores fieri prohibet. Audi, iam in rem præſentem duceris. Apud Corinthios vir quidam illuſtris patrauit peccatum, quale nec
D apud Ethnicos nominabatur: is erat fidelis de familia Chriſti: ſunt qui eum fuiſſe ſacerdotem quoque autumant. Quid tum? Paulúſne à ſpe illorum qui ſeruabãtur, eum deiecit? Ille, inquam, Paulus qui in ſuperioribus & conſequentibus toties expoſtulat cum Corinthijs quòd eũ in ordinẽ pœnitentiũ non redegerint, oſtẽſurus deniq. nullũ eſſe peccatum, quod medicinam refugiat, iterum loquitur de eo, qui grauius *1. Cor. 5.* quàm gentes peccauerat: Tradite, inquit, eum ſatanæ ad interitum carnis, quò ſpiritus ſaluus ſit in die domini

Ieſu. Id quidem ante pœnitentiam dixit: mox vt reſipuit: Satis eſt, inquit, 2.Cor.2. iſtiuſmodi homini increpatio hæc quæ facta eſt à pluribus. Et ſcripſit vt eum conſolarentur, vt reſipiſcentiæ locum darent, ne eum in ſatanæ poteſtatem tranſire contingeret. Item Galatæ integra natio, poſt ſuſceptam fidem, poſt ſigna per ſe facta, poſt multas tentationes propter fidem Chriſti exuperatas, lapſi ſunt, iterúmque reſurrexerunt: ſiquidem claruerunt miraculis, quemadmodum idem manifeſtat. Qui igitur vobis, ait, præbet ſpiritum, & operatur virtutes in vobis. Multa fidei certamina decertarunt, quod ſic docuit: Tam multa, inquit, paſſi eſtis fruſtra, ſi tamẽ & fruſtra. Poſt tanta virtutis incrementa graue flagitium cõmiſerunt in Galat.5. hoc, quòd à Chriſto diuerterunt, de quo videtur ille dixiſſe: Ecce Paulus dico vobis, ſi circũcidamini, Chriſtus nihil vobis proderit. Et iterum: Quicumque à lege iuſtificamini, à gratia excidiſtis. A lapſu tam pernicioſo perquam amanter eos recepit: nam dicit, Filioli mei, quos iterum par- Gal.4.19. turio, donec formetur Chriſtus in vobis. oſtendit nimirum vel ab vltima deſtructione poſſe Chriſtum ſuperiorem reformari in nobis. Non vult enim Ezech.18. 32. mortem peccatoris, ſed vt reuertatur, & viuat. Reuertamur itaque amicum caput, & volũtatem Dei perficiamus. In hoc quidem nos creauit, ac in iſtud eſſe produxit, quò nos æternis bonis donet, vtque tribuat regnum cœlorum, non vt in gehennam detrudat, aut ignibus dedat, qui quidem facti ſunt propter diabolum, non propter nos, non aliter atque noſtri gratia para- Matth.25. tum eſt regnum cœlorum. Vtrumque ſubindicat, cum dicit illis qui à dextris adſtabũt: Venite benedicti patris mei, poſſidete regnum paratum vobis ab exordio mundi. à ſiniſtris autem conſtitutis, Diſcedite à me maledicti in in ignem æternũ, qui paratus eſt: non addit, vobis: ſed, diabolo & angelis eius. Qua de cauſa non eſt gehenna inſtituta propter nos, ſed propter aduerſarium & angelos eius: regnum autem cœlorum ab exordio mundi propter nos adornatum. Ne igitur nos reddamus indignos ad hæc, vt cum ſponſo ingrediamur. quãdiu enim hic ſumus,

A Χριστοῦ. ἀλλὰ τοῦτο μὲν πρὸ τῆς μετανοίας· ἐπειδὴ δὲ μετενόησεν, ἱκανὸν τῷ τοιούτῳ ἡ ἐπιτιμία, φησὶν, ἡ ὑπὸ τῶν πλειόνων· καὶ ἐπέστελλε παρακαλέσαι πάλιν αὐτὸν, καὶ προσδέξασθαι τὴν μετάνοιαν, ὥστε μὴ πλεονεκτηθῆναι ὑπὸ τοῦ σατανᾶ· καὶ ἔθνος δὲ ὁλόκληρον τὸ τῶν Γαλατῶν μετὰ τὸ πιστεῦσαι, καὶ σημεῖα ἐργάσασθαι, καὶ πολλοὺς πειρασμοὺς ἐνεγκεῖν διὰ τὴν πίστιν τὴν εἰς τὸν Χριστὸν, καταπεσόντας πάλιν ἀνέστησεν· ὅτι μὲν ἐθαυματούργησαν, ἐδήλωσεν εἰπών· ὁ οὖν ἐπιχορηγῶν ὑμῖν τὸ πνεῦμα, καὶ ἐνεργῶν δυνάμεις B ἐν ὑμῖν. ὅτι δὲ καὶ πολλὰ τῆς πίστεως ἕνεκεν ἤθλησαν, καὶ τοῦτο ἐδήλωσε λέγων· τοσαῦτα ἐπάθετε εἰκῆ, εἴγε καὶ εἰκῆ· ἀλλ᾽ ὅμως μετὰ τὴν τοσαύτην ἐπίδοσιν ἁμαρτίαν ἥμαρτον ἱκανὴν ἀπολέσαι αὐτοὺς τοῦ Χριστοῦ. περὶ ἧς αὐτὸς ἀποφαίνεται λέγων· ἴδε ἐγὼ Παῦλος λέγω ὑμῖν, ὅτι ἐὰν περιτέμνησθε, Χριστὸς οὐδὲν ὑμᾶς ὠφελήσει. καὶ πάλιν· οἵτινες ἐν νόμῳ δικαιοῦσθε, τῆς χάριτος ἐξεπέσετε· καὶ μετὰ τὴν τοσαύτην ὅμως παράπτωσιν, προσίεται αὐτοὺς λέγων· τεκνία μου, οὓς πάλιν ὠδίνω ἄχρις οὗ μορφωθῇ Χρι- C στὸς ἐν ὑμῖν, δεικνὺς, ὅτι μετὰ τὴν ἐσχάτην διαφθορὰν δυνατὸν πάλιν ἄνωθεν μορφωθῆναι τὸν Χριστὸν ἐν ὑμῖν· οὐ γὰρ θέλει τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν. ἐπιστρέψωμεν οὖν ὦ φίλη κεφαλὴ, καὶ τὸ θέλημα ἐξανύσωμεν τοῦ θεοῦ. διὰ γὰρ τοῦτο ἡμᾶς ἔκτισε, καὶ εἰς τὸ εἶναι παρήγαγεν, ἵνα τῶν αἰωνίων ποιήσῃ μετασχεῖν ἀγαθῶν, ἵνα τὴν βασιλείαν παράσχῃ τῶν οὐρανῶν, οὐχ ἵνα εἰς γέενναν ἐμβάλῃ, καὶ τῷ πυρὶ παραδῷ. τοῦτο γὰρ οὐ δι᾽ ἡμᾶς, ἀλλὰ διὰ τὸν διάβολον γέγονεν· ἡ βασιλεία δὲ ἡμῖν εὐτρέπισται, καὶ προεσκεύασται πάλαι. καὶ ταῦτα ἀμ- D φότερα ὑποδεικνὺς ἔλεγε τοῖς μὲν ἐκ δεξιῶν, δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου· τοῖς δὲ ἐξ εὐωνύμων, πορεύεσθε ἀπ᾽ ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ ἐξώτερον τὸ ἡτοιμασμένον οὐκ ἔτι ὑμῖν, ἀλλὰ τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ. οὕτως οὐ δι᾽ ἡμᾶς ἡ γέεννα γέγονεν, ἀλλὰ δι᾽ ἐκεῖνον, καὶ τοὺς ἀγγέλους ἐκείνου· ἡ δὲ βασιλεία πρὸ καταβολῆς κόσμου ἡμῖν προεσκεύασται. μὴ τοίνυν ἀναξίους ἑαυτοὺς τῆς τοῦ νυμφῶνος εἰσόδου παρασκευάσωμεν· ἕως γὰρ ἂν ὦμεν ἐνταῦθα, κἂν

μυρία ἁμαρτάνωμεν, ἔνεστι πάντα ἀποδυσαμένοις, μετάνοιαν τῶν ἁμαρτηθέντων ἐπιδειξαμένοις. ἡνίκα δὲ ἂν ἀπαχθῶμεν ἐκεῖ, οὐδ᾽ ἂν σφοδροτάτην ἐπιδειξώμεθα τὴν μετάνοιαν, ἔσται τι πλέον λοιπόν· ἀλλὰ κἂν τοὺς ὀδόντας βρύχωμεν, κἂν κοπτώμεθα, κἂν μυρία παρακαλῶμεν, οὐδὲ ἄκρῳ τις ἐπιστάξει τῷ δακτύλῳ φλεγομένοις ἡμῖν· ἀλλ᾽ ἀκουσόμεθα ταῦτα, ἅπερ καὶ ὁ πλούσιος τότε ἐκεῖνος· ὅτι χάσμα μέγα μεταξὺ ἡμῶν καὶ ὑμῶν ἐστήρικται. ἀνανήψωμεν οὖν ἐνταῦθα παρακαλῶ, καὶ τὸν δεσπότην ἐπιγνῶμεν τὸν ἑαυτῶν, ὡς ἐπιγνῶναι χρή. τότε γὰρ μόνον ἀπογνῶναι δεῖ τὴν ἀπὸ τῆς μετανοίας ἐλπίδα, ὅταν ἐν τῷ ᾅδῃ γενώμεθα. ἐκεῖ γὰρ μόνον τοῦτο τὸ φάρμακον ἀσθενὲς καὶ ἄχρηστον· ἐνταῦθα δὲ ὄντων ἡμῶν, κἂν ἐν αὐτῷ τῷ γήρᾳ ἐπιτεθῇ, πολλὴν ἐπιδείκνυται τὴν ἰσχύν· διὸ καὶ ὁ διάβολος πάντα κινεῖ, ἵνα ῥιζώσῃ τὸν τῆς ἀπογνώσεως ἐν ἡμῖν λογισμόν. οἶδε γάρ, ὅτι κἂν μικρὸν μετανοήσωμεν, οὐκ ἀμισθὶ τοῦτο πράξομεν· ἀλλ᾽ ὥσπερ ὁ ποτήριον ψυχροῦ ἐπιδιδοὺς ἀποκειμένην ἔχει τὴν ἀμοιβήν, οὕτω καὶ ὁ μετανοήσας ἐφ᾽ οἷς ἔπραξε δεινοῖς, κἂν μὴ τῶν ἁμαρτημάτων ἀξίαν ἐπιδείξηται τὴν μετάνοιαν, καὶ αὐτῆς ταύτης ἕξει τὴν ἀντίδοσιν. οὐδὲν γὰρ ὅλως τῶν ἀγαθῶν, κἂν μικρὸν ᾖ, παροφθήσεται παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ. εἰ γὰρ ἁμαρτήματα μετὰ τοσαύτης ἐξετάζεται τῆς ἀκριβείας, ὡς καὶ ῥημάτων καὶ ἐνθυμημάτων τίνειν τιμωρίας ἡμᾶς, πολλῷ μᾶλλον τὰ κατορθώματα, κἂν μεγάλα ᾖ, κἂν μικρά, λογισθήσεται κατ᾽ ἐκεῖνον ἡμῖν τὸν καιρόν. ὥστε κἂν μὴ πρὸς αὐτὴν τὴν ἀκρίβειαν πάλιν ἐπανελθεῖν δυνηθῇς, ἀλλὰ τὸ γοῦν τῆς παρούσης νόσου καὶ ἀσελγείας ἀποστήσῃς σεαυτόν, οὐδὲ τοῦτο ἔσται ἀνόνητον· μόνον ἀρχὴν ἐπίθες τῷ πράγματι, καὶ τὴν εἰς τοὺς ἀγῶνας εἴσοδον ἄνοιξον· ἕως δ᾽ ἂν ἔξω μένῃ τις, εἰκότως δύσκολα καὶ ἄπορα αὐτῷ φαίνεται. πρὸ γὰρ τῆς πείρας, κἂν σφόδρα ᾖ τὰ πράγματα κοῦφα καὶ φορητά, ὅμως ἔμφασιν ἡμῖν παρέχειν εἴωθεν δυσκολίας πολλῆς· ὅταν δὲ ἐν αὐτοῖς διὰ τῆς πείρας γενώμεθα, καὶ κατατολμήσωμεν, τὸ πλέον τῆς ἀγωνίας ἐξίσταται, καὶ τὸ θαρρεῖν ἀντὶ τοῦ τρέμειν καὶ ἀπογινώσκειν ἐπεισελθὸν ἐλαττοῖ μὲν τὸν φόβον, αὔξει δὲ τὴν εὐμάρειαν, καὶ τὰς χρηστὰς ἐλπίδας ἰσχυροτέρας

A etiam ſi peccemus millies, ſemper erit ſpei locus: omnia dabitur abluere ſcelera dignam exhibentibus pœnitentiam. Cæterum ſiquando hinc illuc abducti fuerimus, licet vehementiſſimam pœnitentiam exhibuerimus, nihil tamen nobis illud proderit: nam tum vel dentibus frendemus, vel plangemus, vel rogabimus infinita, ſed ne ſummo quidē digito paululum quiddam refrigerij diſtillabit ardentibus nobis: quin eadē audiemus, quæ quondam diues ille, nempe magnum eſſe hiatum inter nos & vos. Redeamus ita- *Luc.16.26.* B que ad frugem meliorem moneo, dum hic degimus, & agnoſcamus dominum ſicut agnoſcere fas eſt. Etenim non eſt cur omnem pœnitentiæ ſpem abijciamus, niſi in inferno conſtituti, quo in loco tantum pharmacū hoc infirmum eſt: in hoc autem ſeculo etiam in extrema ſenecta impoſitum, miram vim præ ſe fert. Vnde diabolus omnē, quod aiunt, lapidem mouet, quò in nobis altè radicem agat cogitatio deſperationis: quandoquidem nouit, quamlibet exiguum pœnituerimus, nullo id pacto facturos indonatos à Deo. Sicut C enim is, qui calicē aquæ frigidæ porrexerit, nequaquam fructum mercedis amittit, ſic actus pœnitudine ſuper cōmiſſis à ſe, licet dignam pœnitentiam non exhibeat, æqualē tamen illi quam habet, quantulacumque eſt, retributionem ſentiet. Etenim nihil bonorum, ſit licet vel minutiſſimum, à iudice neglectum erit. Quando enim peccata tanta cura diſquirūtur, vt de verbis & cogitationibus pœnā attemperet: quanto accuratius bonorū operum tam inſigniū, quàm obſcurorū rationē habebit illis temporibus? Quare licet vires nō ſufficiāt vt ad amiſſam diligētiā reuertaris, D aliquid certe de nimietate morbi ac luxurię ſi reſeces, ne hoc quidē tibi infructuoſum ſenties fore, modò initium rei feceris, atq. ad certamen aditū recluſeris. Quanto tēpore ante veſtibulū oberras, optimo iure omnia tibi difficilia ac deſperata videbūtur: ante nimirum experiētiā res facillimę maximéq. parabiles, arduę difficultatis ſpeciē prębere ſolent: deinde vbi facto periculo paulū intro ſerpſimus, & animum obdurauimus, pro torpore, pro deſperatione cōfidentia ſubit, diminuit timorem, facilitatem auget, ſpes amplas confirmat.

propterea Malignus Iudā inde ſeduxit, quo min⁹ facto feliciter initio rediret, per pœnitentiam, vnde prolapſus erat. Equidem dico quod ſupra veri fidem alijs apparet, ne illud quidem peccatum Iudæ eſſe maius, quàm auxilium quod nobis à pœnitentia venit. Quare rogo & obſecro, omnem ſatanæ cogitationem à ſeptis animę procul arceas, atque ad hunc penetres portū ſalutis. Si namque vno velut niſu ad ſummum illud faſtigium conſcendere iuberem, haud iniuria grauatim tentares, propter permixtam rei difficultatem: cum verò tantulum duntaxat in præſentia requiram, vt ad præſentia mala nihil adijcias, ſed hinc ſurgens ad iter contrarium te conuertas, quid dum cunctaris? quid refugis? quid teipſum retrahis? Num vidiſti quoſdam qui in delicijs, in ebrietatibus, in reliquo huius vitæ ludibrio mortui ſunt? Vbi nunc ſunt qui pridem videlicet per forum tumidi ſuperbia cum multis aſſectatoribus ſe mouebant, qui ſericis induti veſtimentis, vnguentum olentes, paraſitos alentes, & ſemper affixi ſcenæ? vbi nunc illa eſt oſtentatio & pompa? ſublata eſt. Cœnarum ſumptus, immodicus riſus, quies animæ, cogitationis diffuſio, vita mollis, ocioſa, luxu perdita, vbi nunc? euolarunt omnia. Quid ex corpore factum eſt, quod pridem tanto famulitio, tam exquiſita munditia abundabat? Perge quæſo ad ſepulchrum: Contemplare puluerem, cineres, vermes, loci deformitatem, & amarè ſuſpira. Atque vtinam ad puluerem tantum eiuſmodi damnum pertingeret. Verùm interim à ſepulchro & his vermibus deduc oculos mentis ad vermem illum immortalem, ad ignem illum inextinguibilem, ad fremitum dentium, ad extremas tenebras, ad afflictionem & anguſtiam, ad parabolam Lazari ac diuitis, qui amictus purpura, & tot nummorum dominus, factus eſt omnium rerum adeò indigus, vt nec vnius guttulæ aquæ dominus eſſet, & ſub acerbiſſima tormentorum neceſſitate conſtitueretur. Quid? putáſne ſomnijs præſtare huius perituri ſeculi bona? Quemadmodum enim qui ad metalla damnati, aut

A ποιῇ· διὰ τοῦτο καὶ τὸν Ἰούδαν ἀπήγαγεν ἐντεῦθεν ὁ πονηρὸς, ἵνα μὴ τῆς προσηκούσης λαβόμενος ἀρχῆς, ἐπανέλθῃ διὰ τῆς μετανοίας ὅθεν ἐξέπεσεν. ἐγὼ γὰρ εἰ καὶ παράδοξον τὸ λεγόμενον, οὐδὲ ἐκεῖνο τὸ ἁμάρτημα μεῖζον εἴποιμι ἂν εἶναι τῆς ἀπὸ τῆς μετανοίας βοηθείας ἐγγινομένης ἡμῖν. διὸ δὴ δέομαι καὶ ἀντιβολῶ, πᾶσαν τὴν σατανικὴν ἔννοιαν ἐξορίσαντα τῆς ψυχῆς, ἐπὶ τὴν σωτήριον ταύτην ἐπανελθεῖν· εἰ μὲν γὰρ ἀθρόως καὶ ὁμοῦ πρὸς ἐκείνην σε τὴν κορυφὴν πάλιν ἀναβῆναι ἐκέλευον, εἰκότως ἂν ἐδυσχέραινες, ὡς πολλῆς τῆς B δυσκολίας οὔσης ἐν τούτῳ· εἰ δὲ τοσοῦτον ἀπαιτῶ μόνον, ὥστε μὴ προσθεῖναι τοῖς παροῦσι κακοῖς, ἀλλ' ἀναστάντα ἐντεῦθεν, τὴν ἐναντίαν ἐπιστρέψαι πάλιν, τίνος ἕνεκεν ὀκνεῖς καὶ ἀναδύῃ, καὶ εἰς τοὐπίσω καθέλκεις σεαυτόν; οὐχ ἑώρακας τοὺς ἐν τρυφῇ καὶ μέθῃ, καὶ παιδιᾷ, καὶ τῇ λοιπῇ τελευτήσαντας χλευασίᾳ τοῦ βίου; ποῦ νῦν εἰσιν οἱ μετὰ πολλοῦ μὲν τοῦ τύφου, πολλῶν δὲ τῶν ἀκολούθων σοβοῦντες ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς; οἱ τὰ σηρικὰ ἐνδεδυμένοι, καὶ μύρων ἀποπνέοντες, καὶ παρασίτους τρέφοντες, καὶ τῇ C σκηνῇ προσηλωμένοι διαπαντός; ποῦ τούτων ἡ φαντασία ἐκείνη νῦν· οἴχεται ἡ τῶν δείπνων πολυτέλεια, τὸ τῶν μουσικῶν πλῆθος, ἡ τῶν κολάκων θεραπεία, ὁ γέλως ὁ πολὺς, ἡ τῆς ψυχῆς ἄνεσις, ἡ τῆς διανοίας διάχυσις, ὁ βίος ὁ ὑγρὸς καὶ ἀνειμένος, καὶ περιττὸς ποῦ νῦν; ἀπέπτη πάντα ἐκεῖνα. τί γέγονε τὸ τοσαύτης θεραπείας ἀπολαῦον σῶμα καὶ καθαρότητος; ἄπιθι πρὸς τὴν ταφὴν, θέασαι τὴν κόνιν, τὴν τέφραν, τοὺς σκώληκας, τοῦ τόπου τὸ εἰδεχθὲς θέασαι καὶ στέναξον πικρόν· καὶ εἴθε μέχρι D τῆς τέφρας ἡ ζημία ἦν· νῦν δὲ ἀπὸ τοῦ τάφου καὶ τῶν σκωλήκων τούτων, μετάγαγε τὸν λογισμὸν ἐπὶ τὸν ἀτελεύτητον ἐκεῖνον σκώληκα, ἐπὶ τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον, ἐπὶ τὸν βρυγμὸν τῶν ὀδόντων, ἐπὶ τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, ἐπὶ τὴν θλίψιν καὶ τὴν στενοχωρίαν, ἐπὶ τὴν παραβολὴν τοῦ Λαζάρου καὶ τοῦ πλουσίου, ὃς τοσούτων χρημάτων κύριος ὤν, καὶ πορφύραν ἐνδεδυμένος, οὐδὲ σταγόνος ὕδατος ἐγένετο κύριος, καὶ ταῦτα, ἐν ἀνάγκῃ τοσαύτῃ καθεστώς, οὐδὲν τῶν ὀνειράτων ἄμεινον τὰ ἐνταῦθα διάκειται. καθάπερ γὰρ οἱ τὰ μέταλλα ἐργαζόμενοι, ἢ καὶ

ἕτεροι

A ἑτέραν τινὰ τίνουσι κόλασιν ταύτης χαλεπωτέραν, ὅταν ὑπὸ τῶν πολλῶν μόχθων ἐκείνων, καὶ τῆς πικροτάτης ζωῆς ἀπονυστάξαντες ἴδωσιν ἐν ὀνείροις ἐν τρυφαῖς, καὶ εὐθηνίαις ἑαυτούς, οὐδεμίαν μετὰ τὸ ἐγερθῆναι τοῖς ὀνείρασιν ἴσασι χάριν· οὕτω καὶ ὁ πλούσιος ἐκεῖνος καθάπερ ἐν ὀνείρῳ τῷ παρόντι βίῳ πλουτήσας, μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀποδημίαν τὴν πικρὰν ἐκείνην ἐκολάζετο κόλασιν. Ταῦτα ἐννόησον, καὶ τὸ πῦρ ἀντιστήσας ἐκεῖνο τῷ κατέχοντί σε νῦν, τῷ τῶν ἐπιθυμιῶν ἐμπρησμῷ, ἀπαλλάγηθι τῆς καμίνου ποτέ. ὁ μὲν γὰρ ταύτην ἐνταῦθα ἀποσβέσας καλῶς, οὐδὲ ἐκείνης λήψεται
B πεῖραν· εἰ δέ τις ταύτης μὴ περιγένηται, σφοδρότερον αὐτὸν ἀπελθόντα ἐντεῦθεν καθέξει τότε ἐκείνη. πόσον βούλει σοι παρεκταθῆναι τοῦ παρόντος βίου τὴν ἀπόλαυσιν χρόνον; ἐγὼ γὰρ οὐκ οἶμαί τι πλέον, ἢ πεντήκοντα ἔτη λείπεσθαι, ὡς πρὸς ἔσχατον γῆρας ἥκειν, μᾶλλον δέ, οὐδὲ τοῦτό πως δῆλον ἐστὶν ἡμῖν. εἰ γὰρ μηδὲ μέχρι τῆς ἑσπέρας ὑπὲρ τῆς ζωῆς ἔχοντες τὸ θαῤῥεῖν τῆς ἑαυτῶν, πῶς ἂν ὑπὲρ τοσούτων διϊσχυρισαίμεθα ἐτῶν; καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἐστὶν ἄδηλον, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς τῶν πραγμάτων μεταβολῆς· πολλάκις γὰρ τῆς ζωῆς ἐκταθείσης εἰς
C χρόνον μακρόν, οὐ συνεξετάθη τὰ τῆς τρυφῆς· ἀλλ' ὤφθη καὶ ἐπέστη καὶ ἀπεδήμησε. πλὴν ἀλλ' εἰ βούλει κείσθω τῷ λόγῳ, καὶ ζήσεσθαι ἔτη τοσαῦτα, καὶ μηδεμίαν ὑποστήσεσθαι μεταβολήν, τί τοῦτο πρὸς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας, καὶ τὰς κολάσεις τὰς πικρὰς καὶ ἀφορήτους ἐκείνας; ἐνταῦθα μὲν γὰρ, καὶ τὰ ἀγαθὰ, καὶ τὰ χαλεπὰ τέλος ἔχει, καὶ τοῦτο τάχιστον· ἐκεῖ δὲ, ἀθανάτοις ἀμφότερα παρεκτείνεται αἰῶσι, καὶ τῇ ποιότητι δὲ τοσοῦτον τῶν νῦν διοίσουσιν, ὅσον οὐδὲ ἔστι εἰπεῖν. Μὴ γὰρ ἐπειδὴ πῦρ ἤκουσας, τοιοῦτον εἶναι
D νομίσῃς τὸ πῦρ· τοῦτο μὲν γὰρ, ὅπερ ἂν λάβῃ, κατέκαυσε καὶ ἀπήλλαξεν· ἐκεῖνο δὲ τοὺς ἅπαξ καταληφθέντας καίει διηνεκῶς, καὶ οὐδέποτε παύεται, διὰ τοῦτο καὶ ἄσβεστον εἴρηται. καὶ γὰρ καὶ τοὺς ἡμαρτηκότας ἀφθαρσίαν ἐνδύσασθαι δεῖ, οὐ πρὸς τιμὴν, ἀλλ' ὥστε διηνεκὲς ἐφόδιον ἔχειν τῆς τιμωρίας ἐκείνης· τοῦτο δὲ ὅσον ἐστὶ δεινόν, λόγος οὐκ ἂν ἰσχύσειε παραστήσασθαί ποτε· ἀπὸ δὲ τῆς πείρας τῶν μικρῶν δυνατὸν βραχεῖάν τινα ἔννοιαν τῶν μεγάλων ἐκείνων λαβεῖν. Εἰ γάρ ποτε ἐν βαλανείῳ γέγονας σφοδρότερον κατεσκευασμένῳ τοῦ δέοντος,

A aliam quandam pœnam luunt hac grauiorem, ſi quando ſub duris illis laboribus, & acerbiſſima vita cōſopiuntur, ſe vident in delicijs, ac læta rerum affluentia, experrecti autem nullam ſomnijs gratiam habent: ſic diues ille tanquam in ſomnio tantùm diues fuiſſet, poſteaquam hinc emigrauit, amaram ſuam pœnam perſoluit. Hæc conſidera, & illum ignem oppone iſti, qui te occupat nunc concupiſcentiæ ardori, vt olim à gehennæ fornace libereris. nam qui eam hic probè reſtinxit, nec eius incaleſcet alibi vicinia: ſi quis eam
B non exuperat, hunc abeuntem excipiet vehementior. Quanto tempore tibi cupis huius vitæ fructū ſupereſſe? Equidem opinor non plures annos tibi quàm quinquaginta expectandos, imò ne hoc quidem nobis certum eſt: ſiquidem qui de noſtra vita neſcimus, an veſperam imminentem aſſequutura ſit, qua fronte ſuper tot annis aſſeuerabimus? Præterea dubia eſt aliarum rerum viciſſitudo & inobſeruabilis, nedum temporis: quandoque enim dum vita in longum tempus producitur, quæ oblectant, non æqualiter produ-
C cuntur, modò adſunt, modò elabuntur. Verùm vt demus gratia ſermonis ita fore, téque tot annos victurum, neque vllus caſus felicitatem intercipiat: quantulum hoc ad ſecula infinita ſempiternáque erit? quantulum ad ſæua flagella, & inenarrabile cœlorum gaudium? Hic habent tam iucunda quàm triſtia finem, eúmque celerrimum: illic ſeculis extenduntur vtraque immortalibus, nec dici poteſt quantum virtute & potentia differant à rebus præſentibus.

Quum ignem audis, ne arbitreris CAP. VI.
D eſſe ſimilem huic igni: accenſus enim deferueſcit, & mutatur: ille autem ſemel in flammam exurgens, ardet perpetuò, nunquam intermoritur, ideoque inextinguibilis dicitur. Nam & eos, qui peccauerunt, neceſſe eſt, immortalitatem induere non tamen ad honorē ſibi: verùm vt cōtinuū ſuperſit viaticum illius ſupplicij, quod quàm ſit horrendum, oratio nequit vnquam explicare. Ab experimento rerum tenuium fieri poteſt vt accipiamus de magnis aliquid coniecturæ. Si quando in balneo fueris nimium efferueſcēte,

De pœnis eorum, qui cruciantur apud inferos.

tum gehennæ recorderis: & rurſus ſi quando febre acriore aduſtus fueris, ad flãmam illam mentem traducito, tũmque poteris probè diſtinguere. Si enim balneum & febris adeò nos affligant ac territant: quo animo futuri ſumus, quãdo in fluuiũ ignis inciderimus, qui ducitur ab illo horrẽdo tribunali? Profectò frendemus dentibus propter labores & cruciatus illos intolerabiles, nemo ſuppetias feret. Plorabimus omnes triſtiſſimè, flamma nobis vehementiùs incũbente. Neminem videbimus præter condemnatos nobiſcum, & immanem ſolitudinẽ. Quis poteſt verbis conſequi, quàm formidabiles pauores à tenebris exorientur, quæ in animis noſtris extabunt? Quemadmodũ ignis illic non habet vim reſoluendi, ſic nec illuminare poteſt, alioqui non eſſent tenebræ. Huiuſmodi igitur pauorem à tenebris, tremorem, ſolutionem membrorum, attonitum ſtuporem expri mere ſufficit vna illius temporis ratio. Multa illic variáque tormenta, & pœnarum vndique inundant examina. Cæterum ſi quis fortè dubitat quo pacto ſatis eſſe, ac æternũ durare immortalis queat anima cõfecta vi pœnarum, is cognoſcat quæ hic fiunt: quomodo non rarò multi ad morbum non minus acrem, quàm diuturnum ſuffecerint. Quod ſi etiam mortem obierint nõ id accidit, quod anima conſumpta eſſet, verum quòd defeciſſet corpus, ac niſi ceſſiſſet illud, nunquã anima cruciari deſijſſet. Quare poſtquam incorruptibile corpus inſolubiléque acceperit, nihil prohibet in infinitum protendi ſupplicium. Hic quidem non ſimul contingunt vehementia pœnarum, & earum diuturnitas. Altera enim cum altera pugnat, propter conditionem corruptibilis illius corporis non ferentis earum concurſum: immortalitate autem ſuccedente ſoluitur hæc pugna, & magna potentia nos in infinitum vtraque mala poſſidebunt, nec exceſſus vllus tormentorum perimet animam noſtrã. Sic, inquam, licet nos eſſe perſuaſos: neque enim hoc corpus poterit in illo tempore conſumi cruciatibus: ſed perpetuò afflictũ permanebit cum anima, nec finis vllus erit. Quantas igitur delicias, & quantum temporis opponi cupis illi ſupplicio

A τότε μοι τὸ τῆς γεέννης ἐννόησον πῦρ· καὶ εἴ ποτε πάλιν ὑπὸ πυρετοῦ καταφλεχθείης χαλεποῦ, πρὸς ἐκείνην τὴν φλόγα τὸν νοῦν μετάστησον, καὶ τότε δυνήσῃ διαστεῖλαι καλῶς. εἰ γὰρ βαλανεῖον καὶ πυρετὸς οὕτως ἡμᾶς θλίβει, καὶ θορυβεῖ, ὅταν εἰς τὸν ποταμὸν τοῦ πυρὸς ἐμπέσωμεν ἐκεῖνον τὸν ἑλκόμενον παρὰ τοῦ βήματος τοῦ φοβεροῦ, πῶς διακεισόμεθα; ἄρα βρύξομεν τοὺς ὀδόντας ὑπὸ τῶν πόνων καὶ τῶν ἀφορήτων ἀλγηδόνων ἐκείνων; ὁ δὲ ἐπαμυνῶν ἔσται οὐδείς· ἀλλ' οἰμώξομεν μεγάλα, σφοδρότερον ἐπιτιθεμένης ἡμῖν τῆς φλογός· B ὀψόμεθα δὲ οὐδένα, πλὴν τῶν κολαζομένων σὺν ἡμῖν, καὶ τῆς ἐρημίας τῆς πολλῆς. τί ἄν τις εἴποι τὰ ἀπὸ τοῦ σκότους δείματα ταῖς ἡμετέραις ἐγγινόμενα ψυχαῖς; ὥσπερ γὰρ οὐκ ἔστιν ἀναλωτικὸν ἐκεῖνο τὸ πῦρ, οὕτως οὐδὲ φωτιστικόν· οὐδὲ γὰρ ἂν σκότος ἦν. τὸν τοίνυν ἀπὸ τούτου θόρυβον ἐγγινόμενον ἡμῖν, καὶ τρόμον καὶ τὴν παράλυσιν, καὶ τὴν ἔκστασιν τὴν πολλὴν ἐκεῖνος μόνος παραστῆσαι ὁ καιρὸς ἱκανός. πολλὰ γὰρ καὶ ποικίλα ἐκεῖ τὰ βασανιστήρια, καὶ νιφάδες πάντοθεν κολάσεων ἐπάγονται τῇ ψυχῇ. εἰ δὲ λέγοι τις καὶ πῶς ἀρκέσαι δύναιτ' ἂν ἡ ψυχὴ πρὸς τοσοῦτον πλῆθος C ἡμερῶν, καὶ ἀτελευτήτους αἰῶνας διαμένειν κολαζομένη, ἐννοησάτω τὰ ἐνταῦθα γινόμενα, πῶς πολλοὶ πολλάκις πρὸς νόσον μακρὰν καὶ χαλεπὴν ἤρκεσαν. εἰ δὲ καὶ ἐτελεύτησαν, οὐ τῆς ψυχῆς ἀναλωθείσης, ἀλλὰ τοῦ σώματος ἀπαγορεύσαντος, ὡς εἴγε ἐκεῖνο μὴ ἐνεδίδου, οὐκ ἂν ἐπαύσατο βασανιζομένη ἡ ψυχή. ὅταν οὖν ἄφθαρτον τοῦτο λάβοι, καὶ ἀνώλεθρον, οὐδὲν τὸ κωλῦον εἰς ἄπειρον ἐκταθῆναι τὴν κόλασιν. ἐνταῦθα μὲν γὰρ, οὐκ ἔστιν ὁμοῦ ταῦτα ἀμφότερα συνελθεῖν, σφοδρότητα λέγω κολάσεως καὶ παραμονήν· D ἀλλὰ θάτερον θατέρῳ μάχεται, διὰ τὸ τὴν τοῦ σώματος φύσιν εἶναι φθαρτὴν, καὶ μὴ φέρειν ἀμφοτέρων τὴν σύνοδον· τῆς ἀφθαρσίας δὲ ἐπελθούσης λοιπὸν τῆς μάχης ταύτης διαλελυμένης δή, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ἐξουσίας εἰς ἄπειρον ἡμᾶς ἀμφότερα καθέξει τὰ δεινά. μὴ τοίνυν ὡς τῆς ὑπερβολῆς τῶν βασανιστηρίων ἀναλισκούσης ἡμῶν τὴν ψυχὴν, οὕτω διατιθώμεθα νῦν· οὐδὲ γὰρ τὸ σῶμα δυνήσεται τότε ἐν ἐκείνῳ παθεῖν τῷ καιρῷ· ἀλλὰ μενεῖ μετὰ τῆς ψυχῆς αἰωνίως κολαζόμενον, καὶ πέρας ἕτερον ἔσται οὐδέν. πόσην οὖν βούλει τρυφὴν, καὶ πόσον καιρὸν ἀντιθεῖναι τῇ κολάσει ταύτῃ,

καὶ τῇ τιμωρίᾳ; βούλει χρόνον ἐτῶν ἑκατὸν καὶ δὶς τοσοῦτον, καὶ τί τοῦτο πρὸς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας; ὅπερ γὰρ ὄναρ ἡμέρας μιᾶς ἐν τῷ βίῳ παντί, τοῦτο ἡ τῶν ἐνταῦθα ἀπόλαυσίς ἐστι πρὸς τὴν τῶν μελλόντων κατάστασιν· ἔστιν οὖν ὅστις ὑπὲρ τοῦ χρηστὸν ὄναρ ἰδεῖν, διὰ παντὸς κολάζεσθαι ἕλοιτ' ἄν; καὶ τίς οὕτως ἀνόητος, ὡς ἐπὶ ταύτην ἐλθεῖν τὴν ἀντίδοσιν; οὔπω γὰρ διαβάλλω τὴν τρυφήν, οὐδὲ τὴν ἐν αὐτῇ κειμένην πικρίαν ἀποκαλύπτω νῦν. οὐ γὰρ οὗτος τῶν λόγων τούτων ὁ καιρός, ἀλλ' ὅταν αὐτὴν ἐκφυγεῖν δυνηθῇς. νῦν γὰρ ἐνεχόμενος τῷ πάθει, καὶ λῆρον ἡμᾶς ὑποπτεύσεις, εἰ τὴν ἡδονὴν καλοίημεν πικράν· ὅταν δὲ ἀπαλλαγῇς τῇ τοῦ θεοῦ χάριτι τοῦ νοσήματος, τότε εἴσῃ καὶ τὴν κακίαν αὐτοῦ καλῶς. διὸ τούτους ἐν ἑτέρῳ καιρῷ τοὺς λόγους ταμιευσάμενοι, ἐκεῖνο ἐροῦμεν νῦν. ἔστω γὰρ ἡ τρυφὴ τρυφή, καὶ ἡδονὴ τὴν ἡδονήν, καὶ μηδὲν ἐχέτω ἀηδὲς μηδὲ ἐπονείδιστον, τί πρὸς τὴν ἀποκειμένην κόλασιν ἐροῦμεν; τί δὲ τότε πράξομεν, ἡσθέντες μὲν ὡς ἐν σκιᾷ καὶ εἰκόνι νῦν, ἔργῳ δὲ τὴν βάσανον αἰωνίαν πάσχοντες ἐκεῖ, καὶ ταῦτα ἐξὸν ἐν βραχεῖ χρόνῳ, τά τε εἰρημένα στρεβλωτήρια διαφυγεῖν, καὶ τῶν ἀποκειμένων ἀπολαῦσαι καλῶν; καὶ γὰρ καὶ τοῦτο τῆς τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας ἔργον, ὃ μὴ εἰς μῆκος ἡμῖν ἐκταθῆναι τοὺς ἀγῶνας, ἀλλ' ἐν βραχεῖ καὶ ἀκαριαίῳ καὶ ὀφθαλμοῦ ῥιπῇ. τοῦτο γὰρ ἡ παροῦσα ζωὴ πρὸς ἐκείνην ἀγωνισαμένους ἐν τοῖς ἀπείροις στεφανωθῆναι αἰῶσιν· οὐχ ὡς ἔτυχε δὲ καὶ τοῦτο τότε τὰς τῶν κολαζομένων ἀνιάσει ψυχάς, ὅταν ἐννοήσωσιν, ὅτι παρὸν ἐν ταῖς ὀλίγαις ἡμέραις ταύταις κατορθῶσαι τὸ πᾶν, ἀμελήσαντες τοῖς ἀθανάτοις ἑαυτοὺς παρέδωκαν κακοῖς. ὅπερ ἵνα μὴ πάθωμεν, διαναστῶμεν ἕως καιρὸς εὐπρόσδεκτος, ἕως ἡμέρα σωτηρίας, ἕως πολλὴ τῆς μετανοίας ἡ ἰσχύς. οὐδὲ γὰρ τὰ εἰρημένα μόνον ἡμᾶς ἐκδέξεται ῥαθυμήσαντας κακά, ἀλλὰ καὶ ἕτερα πολλῷ τούτων χαλεπώτερα. ταῦτα μὲν γὰρ ἐν τῇ γεέννῃ, καὶ τούτων πικρότερα. ἡ δὲ τῶν ἀγαθῶν ἀπόπτωσις τοσαύτην ἔχει τὴν ὀδύνην, τοσαύτην τὴν θλῖψιν καὶ τὴν στενοχωρίαν, ὡς εἰ καὶ μηδεμία τιμωρία τοῖς ἐνταῦθα ἁμαρτάνουσιν ἔκειτο, αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν ἀρκέσαι τῶν ἐν τῇ γεέννῃ βασανιστηρίων πικρότερον δακεῖν,

A & pœnæ? Viſne centum annos, aut bis centum? Verùm quid hi ſunt ad ſecula interminabilia? quod enim eſt ſomniũ vnius diei per omnem vitam, id eſt fructus rerum præſentium comparatus ad ſtatum futurorum bonorum. Eſtne qui propterea vt ſuaue ſomniũ videat, per omnem vitam eligat ferre cruciatum? & quis ſic ſtultus eſt, vt vltro ad talem mercedem aduolet? Nihildum equidem delicias, nec amaritudinem quæ in eis occulitur, aperio: quandoquidem loqui de his rebus adhuc eſt intempeſtiuum: vbi eas effugere valebis, tum locus erit huiuſmodi tractan-B di. Nunc quia morbo illo detineris, videbimur tibi nugas agere, ſi quando voluptatem amaram nominauero: liberatus olim à morbo Dei beneficio, mox planè intelliges malitiam. Quare ſermones illos in aliud tempus differamus, hoc nunc dicemus. Fingamus delicias eſſe delicias, & voluptatem voluptatem, nihilque habere fellis: ſed quid obſecro, dicemus de imminente pœna? quid tum faciemus? qui modò læti geſtimus velut in vmbra & ima-C gine, opere quidem alibi pœnas æternas ſuſtinebimus: idque cum exiguo tempore quæ tum futura diximus, aut tormenta etiam abſurdiora effugere, fruiſque bonis repoſitis liceret? Hoc eſt enim opus clemẽtiæ diuinæ, quod nobis certamina non in longum tempus præſcripſit, breui quidẽ & in momẽto, & in ictu oculi finientur: nam tantula eſt præſens vita, ſi eam cum futura cõferas at infinitis in ſeculis coronabimur. Neq; vero mediocriter id animas dãnatorum cõtriſtabit, quando meminerint quòd occaſione emendandi per hos paucos dies non vſi, ſe tradide-D rint malis immortalibus. Surgamus ergo, ne ſimile quiddã patiamur, dum tẽpus eſt acceptũ, dũ eſt ſalutis dies, dum eſt vis magna pœnitentiæ. Siquidẽ malis ignauiter cohærẽtes, quæ dicta ſunt omnia excipient, multòq. illis duriora. Ea enim quæ in gehena noxijs parãtur, multo ſunt his moleſtiora: a tantis vero excidiſſe bonis tantum habet dolorẽ, tantam afflictionem, tantã anguſtiam, vt quamuis nullum propoſitum eſſet aliud ſupplicium hic peccantibus, iſtud per ſe ſufficere, & quam tormenta reliqua gehennæ acerbiùs mordere,

contereréque animas noſtras videtur. A

Cap. VII. *De beatitudine eorum, qui in cœlū tranſlati ſunt.*

Concipe namque animo ſtatum vitæ illius, quantum homini concipere datur: nam iuxta rei dignitatem nobis ſermo nullus adeſſe poteſt: ex ijs tamen quæ audimus, ceu per ænigmata coniecturam quantulamcumque faciemus. *Eſa. 35. 10.* Abiuit, inquit, dolor, & triſtitia, & gemitus. Quid igitur ea vita beatius erit? Non eſt cur illic pauperiem metuas & morbum. Nemo videbit contumelioſum, nec iniquè oppreſſum, nemo exaſperatum aut iraſcentem, aut inuidentem: nemo ardentem abſurda concupiſcentia, aut mœrentem pro- B pter ſumptum neceſſarium, aut propter magiſtratū vel principatum plangentem. Omnis enim affectuum procella ſedata perimetur: omnia erunt pax, lætitia, gaudium, omnia ſerenitas & tranquillitas, omnia dies & ſplendor & lux: lux non quæ nunc eſt, ſed planè alia quæ hanc tantum excedit fulgore, quantum ea lumen lychni: neque enim occulitur illic aut nocte, au congreſſu nubium, nec vrit, neque inflammat corpora: nam nox non obumbrat, nec aderit veſpera, nec frigora, nec æſtus, nec alia huius generis immuta- C tio: ſed omnino alia eſt conditio, quam demum ad hoc idonei reperti intelligent: non eſt illic ſenium, nec ſenectæ mala, quæque obnoxia ſunt corruptioni, è medio tollentur. Omnia occupabit vbique incorruptibilis gloria, & quod omnium longe eſt maximum, continua fruerentur conuerſatione cū Christo, vnà cum Angelis, cum Archangelis, cum ſuperioribus poteſtatibus. Contemplare cœlum, animaduerte permutatum fore habitum totius creaturæ: nihil enim huiuſmodi vt nunc eſt manebit, ſed multo pulchrius D erit ac præclarius: & quantum plumbo fulgidum aurum, tantum hac rerum præſentium ſpecie futurus ille decor illuſtrior erit, quemadmodum beatus Paulus ait: Quoniā & ipſa creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis. Etenim nunc ceu corruptionis particeps multa patitur, quæ ferre corpus contingit: tum verò hæc vniuerſa reijciet, nobiſque exhibebit elegantem & incorruptibilem pulchritudinem. Incorruptibile naſceſcetur anima corpus,

A καὶ συνταράξαι τὰς ἡμετέρας ψυχάς.

Ἐννόησον γάρ μοι τῆς ζωῆς τὴν κατάστασιν ἐκείνης, καθ' ὅσον ἐννοῆσαι δυνατόν· πρὸς γὰρ τὴν ἀξίαν οὐδεὶς ἡμῖν ἀρκέσει λόγος· ἀλλ' ἐξ ὧν ἀκούομεν ὥσπερ διά τινων αἰνιγμάτων, λάβωμέν τινα φαντασίαν αὐτῆς ἀμυδράν· ἀπέδρα φησὶν ὀδύνη καὶ λύπη καὶ στεναγμός. τί οὖν ταύτης μακαριώτερον γένοιτ' ἂν τῆς ζωῆς; οὐκ ἔστιν ἐκεῖ πενίαν δεῖσαι καὶ νόσον· οὐκ ἔστιν ἀδικοῦντα οὐδὲ ἀδικούμενον ἰδεῖν, οὐ παροξυνόντα καὶ παροξυνόμενον, οὐκ ὀργιζόμενον, οὐ βασκαίνοντα οὐκ B ἐπιθυμίᾳ ἀτόπῳ φλεγόμενον, οὐχ ὑπὲρ τῆς ἀναγκαίων ἀλύοντα χορηγίας, οὐχ ὑπὲρ ἀρχῆς καὶ δυναστείας κοπτόμενον. πᾶσα γὰρ ἡ ζάλη τῶν ἐν ἡμῖν παθῶν σβεσθεῖσα ἀπόλλυται, καὶ πάντα ἐν εἰρήνῃ καὶ εὐφροσύνῃ ἔσται καὶ χαρᾷ· πάντα εὔδια καὶ γαληνά, πάντα ἡμέρα καὶ λαμπρότης καὶ φῶς, καὶ οὐ τοῦτο τὸ νῦν, ἀλλ' ἕτερον τούτου τοσούτῳ λαμπρότερον, ὅσον λυχνιαίου τοῦτο φαιδρότερον. οὐδὲ γὰρ ἐκεῖ νύξ, οὐδὲ συνδρομῇ κρύπτεται νεφελῶν, οὐ καίει καὶ φλέγει τὰ σώματα· οὔτε γὰρ νύξ οὔτε ἑσπέρα ἐκεῖ, οὐ κρύος οὐ θάλπος, οὐκ ἄλλη τις τρόπων C μεταβολή· ἀλλ' ἑτέρα κατάστασις τοιαύτη, ἣν οἱ καταξιωθέντες εἴσονται μόνοι· οὐκ ἔστι γῆρας ἐκεῖ, καὶ τὰ τοῦ γήρως κακά, ἀλλὰ πάντα ἐκποδὼν γίνεται τὰ τῆς φθορᾶς τῆς ἀφθάρτου δόξης κρατούσης πανταχοῦ. τὸ δὲ τούτων ἁπάντων μεῖζον, τὸ τῆς πρὸς τὸν Χριστὸν ὁμιλίας ἀπολαύειν διηνεκῶς, μετὰ ἀγγέλων, μετὰ ἀρχαγγέλων, μετὰ τῶν ἀνωτέρων δυνάμεων. ἴδε τὸν οὐρανὸν νῦν, καὶ διάβηθι τῷ λογισμῷ τὰ ὑπὲρ τὸν οὐρανόν· λόγισαι τῆς κτίσεως ἁπάσης τὸν μετασχηματισμόν. οὐ γὰρ τοιαύτη μενεῖ, D ἀλλὰ πολλῷ καλλίων ἔσται καὶ φαιδροτέρα, καὶ ὅσῳ μᾶλλον μολύβδου πρὸς χρυσὸν ἀποστίλβοντα τὸ μέσον, τοσούτῳ τῆς κατασκευῆς ταύτης ἔσται βελτίων ἡ τότε, καθὼς καὶ ὁ μακάριος Παῦλος φησίν, ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις, ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς. νῦν μὲν γὰρ ἅτε φθορᾶς μετέχουσα, πολλὰ πάσχει οἷα τὰ τοιαῦτα σώματα πάσχειν εἰκός· τότε δὲ ταῦτα ἀποδυσαμένη πάντα, ἄφθαρτον ἡμῖν ἐπιδείξεται τὴν εὐπρέπειαν. ἐπειδὴ γὰρ ἄφθαρτα μέλλει δέχεσθαι σώματα,

καὶ αὐτὴ λοιπὸν ἐπὶ τὸ κρεῖττον μετασχηματισθήσεται. οὐδαμοῦ τότε στάσις καὶ μάχη· πολλὴ γὰρ ἡ συμφωνία τῶν ἁγίων τοῦ χοροῦ, πάντων ὁμογνωμονούντων ἀλλήλοις ἀεί· οὐκ ἔστιν ἐκεῖ διάβολον δεῖσαι, καὶ δαιμόνων ἐπιβουλὰς, οὐ γεέννης ἀπειλὴν, οὐ θάνατον, οὐ τοῦτον τὸν νῦν, οὐ τὸν πολλῷ τούτου χαλεπώτερον ἐκεῖνον· ἀλλὰ πᾶς ὁ τοιοῦτος λέλυται φόβος. καὶ καθάπερ παιδίον βασιλικὸν πρότερον ἐν εὐτελεῖ τρεφόμενον σχήματι, καὶ ὑπὸ φόβοις ὂν καὶ ἀπειλαῖς, ὥστε μὴ τῇ ἀνέσει γενέσθαι χεῖρον, καὶ τῆς πατρικῆς ἀνάξιον κληρονομίας, ἐπειδὰν εἰς τὸ βασιλικὸν ἔλθῃ ἀξίωμα δὴ, πάντα ἀθρόως ἐκεῖνα μεταμφιασάμενον ἐξαίφνης μετὰ τῆς ἁλουργίδος, καὶ τοῦ διαδήματος, καὶ τοῦ πλήθους τῶν δορυφόρων μετὰ πολλῆς προκάθηται τῆς παῤῥησίας, τὰ ταπεινὰ καὶ κατηφῆ ῥίψας ἀπὸ τῆς ψυχῆς, καὶ ἕτερα ἀντ' ἐκείνων λαβών· οὕτω καὶ τότε συμβήσεται τοῖς ἁγίοις πᾶσι. καὶ ὅτι οὐ κόμπος τὰ ῥήματα, προβαδίσωμεν ἐπὶ τὸ ὄρος τῷ λόγῳ, ἔνθα μετεμορφώθη Χριστός· ἴδωμεν αὐτὸν λάμποντα ὥσπερ ἔλαμψε. καίτοι γε οὐδὲ οὕτω πᾶσαν ἡμῖν ἔδειξε τὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος λαμπρότητα. ὅτι γὰρ συγκατάβασις τὸ φαινόμενον ἦν, ἀλλ' οὐκ ἐπίδειξις τοῦ πράγματος ἀκριβὴς, ἀπ' αὐτῶν δῆλον τῶν ῥημάτων τοῦ εὐαγγελιστοῦ. τί γάρ φησιν; ἔλαμψεν ὡς ὁ ἥλιος· ἡ δὲ τῶν ἀφθάρτων σωμάτων δόξα, οὐ τοσοῦτον ἀφίησι τὸ φῶς, ὅσον τοῦτο τὸ σῶμα τὸ φθαρτόν· οὐδὲ τοιοῦτον ὃ καὶ θνητοῖς ὄμμασι δέξασθαι χωρητὸν, ἀλλὰ ἀφθάρτων καὶ ἀθανάτων δεόμενον ὀφθαλμῶν πρὸς τὴν θέαν αὐτοῦ. τότε δὲ ἐπὶ τοῦ ὄρους τοσοῦτον αὐτοῖς ἀπεκάλυψεν, ὅσον ἰδεῖν δυνατὸν ἦν, καὶ μὴ βλάψαι τὰς τῶν ὁρώντων ὄψεις, καὶ οὐδὲ οὕτως ἤνεγκαν· ἀλλ' ἔπεσον ἐπὶ πρόσωπον αὐτῶν. Εἰπέ μοι εἴ τίς σε εἰς τόπον τινὰ φαιδρὸν ἤγαγεν, ἔνθα πάντες ἐκάθηντο χρυσᾶς ἀναβεβλημένοι στολὰς, καὶ ἐν μέσῳ τοῦ πλήθους ἕτερόν τινα ἐπέδειξεν ἀπὸ λίθων τιμίων μόνον καὶ τὰ ἱμάτια καὶ τὸν στέφανον ἔχοντα τὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς· εἶτά σε ἐπηγγέλλετο εἰς ἐκεῖνον κατατάξειν τὸν δῆμον, ἆρ' οὐκ ἂν πάντα ἔπραξας, ὥστε τῆς ἐπαγγελίας ταύτης τυχεῖν; ἀναπέτασον οὖν καὶ νῦν τοῦ νοῦ τοὺς ὀφθαλμούς,

A quę & ipſa in melius formabitur. Nuſquam tum erit ſimultas, aut pugna: iucundus nimirum cõcentus erit in hoc, quòd omnes ſancti perpetuò inter ſe conſentient: non illic diabolus eſt timendus, non dæmonum inſidiæ, non minæ, non mors, nec ea qua hic extinguimur, nec altera quæ hac multo eſt acerbior: omnis harum rerum expectatio deſijt. Et quemadmodum puellus regius primùm alitur cibo non admodum ſplendido, terretur minis pædagogi, ne per indulgentiam lapſus, paterna ſe indignum reddat hæredi-
B tate: mox regiam nactus majeſtatem, omnia hæc mutat, præſidet cum magna libertate, veſtitus purpurà, diadematéque ornatus, & ſtipatus numeroſo ſatellitio, abiectis ab anima rebus humilibus ac ſubamaris, in quarum tunc locum omnia magnifica, omnia iucunda ſucceſſerunt: ſic tum eueniet omnibus ſanctis. Et vt ſcias, quia non in his, quæ dicimus, ſola pompa verborum eſt, ad montem illum cogitatione pergamus, vbi Dominus tranſformatus eſt: contẽplemur eum ſplendentem, ſicut reſplenduit, quanquam
C ne ſic quidem vniuerſum nobis futuri ſeculi ſplendorem exhibuit, quia fuit, quod tum apparuit, attemperatio quędam pro captu noſtro, neutiquam accurata rei demonſtratio, quod è verbis euangeliſtę manifeſtum eſt. Quidnam ait? Splenduit, inquit, ſicut Sol. *Matt.17.a* Cæterùm incorruptibilium corporũ gloria non tantam lucem demittit, quantam illud corruptibile corpus: neque talem eiuſmodi oculi mortales capere ſufficiunt. Ad hanc quidem viſionem oculi requiruntur incorruptibiles & immortales: verùm in monte tum aperuit tantum lucis, quantum ferre potue-
D runt citra læſionẽ aciei, atque afflictionem oculorum contuentium in illud, quod tamen aliter cecidit: prociderũt enim in faciem. Dic obſecro, ſi quis te in theatrũ induceret, vbi magna multitudo hominum ſederet amicta ſtolis aureis, & in medio omnium oſtenderet alium quendam adornatum eximiè gemmis, regio veſtitu inſignem, coronam habentem in capite, deinde polliceatur te aſſumpturũ in numerum eorum, num omnia faceres, quæ ipſe iuberet? Aperi nunc tuæ mẽtis oculos, &

in illud intende theatrum, quod non coijt ex huiuſmodi viris. Conuentus eſt illic eorum, qui exuperant omne precium auri, lapidum precioſorum, radiorum ſolis, & omnis viſibilis formæ, non hominum ſolùm, ſed eorum qui hominibus antecellũt, Angelorum, Archangelorum, thronorum, dominationum, principatuum, poteſtatum. Nam de rege ipſo nihil ſatis idoneum dici poteſt, adeò ſermonem & mẽtem omnem excedit eius pulchritudo, formoſitas, ſplendor, gloria, maieſtas, magnificentia. Tantumne bonorum à nobis ipſis ſummouebimus, quò declinemus exigui temporis laborẽ? Quòd ſi quotidie foret millies moriendum, ſi gehennam tormentáque omnia conueniret ſuſtinere, vt videre poſſes Chriſtum venientem in gloria ſua, & aſcribi ordini ſanctorum, nonne illa omnia ferenda eſſent? Audi quid beatus Pe-
Matt.17.4 trus dicit, Bonum eſt nos hic eſſe. Si Petrus qui vidit obſcuram quandam imaginem futurorum, omnia cõtinuò reiecit ab animo propter voluptatem inditam animæ à tali aſpectu: quid dicemus, quando rerum veritas aderit, quando regijs cubiculis adapertis, contueri licebit ipſum regem, non per ænigma, nec per ſpeculum, ſed facie ad faciẽ, non amplius, inquam, per fidem, ſed per ſpeciem? Sunt quidam abſurdi iudicij, ij duntaxat amant effugiſſe gehennam: contrà ego multo durius eſſe tormentum quoddam aſſero, quàm gehenna eſt: hoc eſt, non aſſecutum eſſe tantam gloriam, & illinc elapſum eſſe. Nec opinor equidẽ tanto dolore lugendum de malis gehennæ, quanto neceſſe eſt caſum deplorare, quòd de cœlis excidimus, qui eſt nimirum cruciatus omnium duriſſimus. Quando Regem videmus frequenti cum ſatellitio palatium ingredientem, eos qui illi proximè cohærent, ſermonis conſiliique & maieſtatis eius participes, felices iudicamus, nóſque miſeros: licet enim infinitis bonis abundauerimus, harum rerum nihil ſentimus, ſuſpicientes in eius gloriam: tametſi compertiſſimum eſt ſeculi faſtum eſſe dubium & infirmum propter vim bellorum, propter inſidias & inuidiam, propter hoc quòd vel extra teli iactum, & extra periculi ſuſpicionem, per ſe tamen ne

A καὶ βλέψαι εἰς ἐκεῖνο τὸ θέατρον, οὐκ ἀπὸ τοιούτων συγκείμενον ἀνδρῶν, ἀλλ' ἀπ' ἐκείνων οἳ καὶ τοῦ χρυσοῦ καὶ τῶν λίθων τῶν τιμίων καὶ τῶν ἀκτίνων τῶν ἡλιακῶν, καὶ πάσης ὁρωμένης φαιδρότητός εἰσι τιμιώτεροι· καὶ οὐκ ἐξ ἀνθρώπων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν πολὺ τούτων τιμιωτέρων, ἀγγέλων, ἀρχαγγέλων, θρόνων, κυριοτήτων, ἀρχῶν, ἐξουσιῶν. περὶ γὰρ τοῦ βασιλέως οὐδὲ ἔνι εἰπεῖν, οἷός ἐστιν, οὕτως ἅπαντα λόγον καὶ νοῦν ἐκεῖνο διαφεύγει τὸ κάλλος, ἡ ὡραιότης, ἡ λαμπρότης, ἡ δόξα, ἡ μεγαλωσύνη, ἡ μεγαλοπρέπεια. B τοσούτων οὖν ἀγαθῶν ἀποστερήσομεν ἑαυτοὺς εἰπέ μοι, ἵνα μὴ μικρὸν κακοπαθήσωμεν χρόνον; εἰ γὰρ μυρίους καθ' ἑκάστην ἡμέραν θανάτους ὑπομένειν ἔδει· εἰ γὰρ τὴν γέενναν αὐτήν, ὑπὲρ τοῦ τὸν Χριστὸν ἐρχόμενον ἰδεῖν ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, καὶ εἰς τὸν τῶν ἁγίων καταλεγῆναι χορόν, οὐκ ἔδει ἅπαντα ὑπομεῖναι ἐκεῖνα; ἄκουσον τί φησιν ὁ μακάριος Πέτρος· καλόν ἐστιν ἡμᾶς ὧδε εἶναι. εἰ δὲ ἀμυδράν τινα τῶν μελλόντων εἰκόνα ἰδών, πάντα ἐξαίφνης ἔρριψεν C ἀπὸ τῆς ψυχῆς, διὰ τὴν ἀπὸ τῆς ὄψεως ἐκείνης ἡδονὴν αὐτοῦ ἐντεθεῖσαν τῇ ψυχῇ, τί ἄν τις εἴποι, ὅταν αὐτὴ τῶν πραγμάτων ἡ ἀλήθεια παραγένηται, ὅταν τῶν βασιλείων ἀνοιγομένων, καθορᾶν ἐξῇ τὸν βασιλέα αὐτόν, μηκέτι ἐν αἰνίγματι, μηδὲ δι' ἐσόπτρου, ἀλλὰ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, μηκέτι διὰ πίστεως, ἀλλὰ διὰ εἴδους; οἱ μὲν οὖν πολλοὶ τῶν ἀλογωτέρως διακειμένων τὸ τῆς γεέννης ἀπαλλαγῆναι ἀγαπητὸν ἡγοῦνται μόνον· ἐγὼ δὲ τῆς γεέννης πολλῷ χαλεπωτέραν κόλασιν εἶναί φημι τὸ μὴ γενέσθαι ἐν ἐκείνῃ τῇ δόξῃ, καὶ τὸν ἐκπεσόντα ἐκεῖθεν, οὐχ οὕτως οἶμαι δεῖν πενθεῖν τὰ ἐν τῇ γεέννῃ κακά, D ὡς τὴν ἀπόπτωσιν τὴν ἐκ τῶν οὐρανῶν. τοῦτο γὰρ μόνον πάντων χαλεπώτερον εἰς κολάσεως λόγον ἐστί. νῦν δὲ βασιλέα πολλάκις ὁρῶντες μετὰ πολλῶν τῶν δορυφόρων, εἰς τὰ βασίλεια εἰσελαύνοντα, τοὺς πλησίον ὄντας αὐτοῦ, καὶ λόγου καὶ γνώμης κοινωνοῦντας, καὶ δόξης μετέχοντας τῆς λοιπῆς μακαρίζομεν· κἂν μυρία ἔχωμεν ἀγαθά, ταλανίζομεν ἑαυτούς, καὶ οὐδενὸς ἐκείνων λαμβάνομεν αἴσθησιν, εἰς τὴν δόξαν ἀφορῶντες τὴν περὶ αὐτόν. καίτοι γε εἰδότες ἐπισφαλῆ καὶ οὐ βεβαίαν τὴν τοιαύτην λαμπρότητα καὶ διὰ τοὺς πολέμους, καὶ διὰ τὰς ἐπιβουλάς, καὶ διὰ τὰς βασκανίας, καὶ διὰ

τὸ χωρὶς τούτων αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν οὐδενὸς ἀξίαν λόγου· ἐπὶ δὲ τοῦ πάντων βασιλέως τοῦ κατέχοντος οὐ μέρος ἀλλὰ πάντα γῦρον τῆς γῆς, μᾶλλον δὲ τοῦ πᾶσαν αὐτὴν περιλαμβάνοντος δρακὶ, καὶ τοὺς οὐρανοὺς σπιθαμῇ, τοῦ πάντα φέροντος τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, ᾧ πάντα τὰ ἔθνη ὡς οὐδὲν, καὶ ὡς σίελος ἐλογίσθησαν, ἐπὶ τούτου οὐχ ἡγησόμεθα ἐσχάτην εἶναι κόλασιν, τὸ μὴ καταξιωθῆναι εἰς τὸν χορὸν ἐκεῖνον τὸν περὶ αὐτὸν, ἀλλὰ στέρξομεν ἂν τῆς γεέννης ἀπαλλαγῶμεν μόνον, καὶ τί ταύτης ἐλεεινότερον γένοιτ' ἂν τῆς ψυχῆς; οὐδὲ γὰρ ὁ βασιλεὺς οὗτος ζεῦγος ἔχων ἡμιόνων λευκῶν, οὐδὲ ὄχημα χρυσοῦν, οὐδὲ ἁλουργίδα καὶ διάδημα περικείμενος, οὕτως ἔρχεται κρῖναι τὴν γῆν. ἀλλὰ πῶς; ἄκουσον τῶν προφητῶν βοώντων καὶ λεγόντων, ὡς ἀνθρώποις εἰπεῖν δυνατόν. ὁ μὲν γάρ φησιν· ὁ θεὸς ἐμφανῶς ἥξει, ὁ θεὸς ἡμῶν καὶ οὐ παρασιωπήσεται· πῦρ ἐνώπιον αὐτοῦ καυθήσεται, καὶ κύκλῳ αὐτοῦ καταιγὶς σφοδρά· προσκαλέσεται τὸν οὐρανὸν ἄνω, καὶ τὴν γῆν τοῦ διακρῖναι τὸν λαὸν αὐτοῦ· ὁ δὲ Ἡσαΐας καὶ τὴν κόλασιν ἡμῖν προστίθησιν οὕτω λέγων· ἰδοὺ ἡμέρα κυρίου ἔρχεται ἀνίατος θυμοῦ καὶ ὀργῆς, θεῖναι τὴν οἰκουμένην ὅλην ἔρημον, καὶ τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἀπολέσαι ἐξ αὐτῆς. οἱ γὰρ ἀστέρες τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὁ Ὠρίων, καὶ πᾶς ὁ κόσμος τοῦ οὐρανοῦ, τὸ φῶς αὐτῶν οὐ δώσουσι, καὶ σκοτισθήσεται ὁ ἥλιος ἐν τῇ ἐξόδῳ αὐτοῦ, καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς, καὶ ἐντελοῦμαι ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ κακὰ, καὶ τοῖς ἀσεβέσι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν, καὶ ἀπολῶ ὕβριν ἀνόμων, καὶ ὕβριν ὑπερηφάνων ταπεινώσω. καὶ ἔσονται οἱ ἐγκαταλελειμμένοι ἔντιμοι μᾶλλον, ἢ τὸ χρυσίον τὸ ἄπυρον. καὶ ὁ ἄνθρωπος ἔντιμος ἔσται μᾶλλον, ἢ ὁ λίθος ὁ ἐκ Σουφείρ. καὶ γὰρ ὁ οὐρανὸς σαλευθήσεται, καὶ ἡ γῆ σεισθήσεται ἐκ τῶν θεμελίων αὐτῆς, διὰ θυμὸν ὀργῆς κυρίου σαβαὼθ ἐν τῇ ἡμέρᾳ, ᾗ ἂν ἐπέλθῃ ὁ θυμὸς αὐτοῦ. καὶ πάλιν, θυρίδες, φησὶν, ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀνοιχθήσονται, καὶ σεισθήσονται τὰ θεμέλια τῆς γῆς. ταραχῇ ταραχθήσεται ἡ γῆ· κλινομένη κλιθήσεται ἡ γῆ, ἀπορίᾳ ἀπορηθήσεται, σάλῳ σαλευθήσεται ἡ γῆ ὡς ὁ μεθύων, καὶ ὁ κραιπαλῶν· σεισθήσεται ὡς ὀπωροφυλάκιον· ἡ γῆ πεσεῖται, καὶ οὐ μὴ δυνήσεται ἀναστῆναι· κατίσχυσε γὰρ ἐπ' αὐτὴν ἡ ἀνομία· καὶ ἐπάξει ὁ θεὸς ἐπὶ τὸν κόσμον τοῦ οὐρανοῦ ἐν τῷ ὕψει τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐν ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, καὶ

A flocci quidem faciendus eſt: cæterùm
tuta perpetuáque erit felicitas regnan-
te rege omnium, qui poſſidet non par-
tem terræ, ſed omnem gyrum terræ:
imò qui terram pugno complectitur,
& palmo cœlos, qui omnia ſuſtinet
verbo potentiæ ſuæ, cui gentes cunctæ
quaſi nihilum, & quaſi ſaliua compu-
tãtur: & adhuc dubitamus, an ſummũ *Eſa.40.12.*
ſit ſupplicium, à choro qui eſt apud *& 40.22.*
Deum, excludi, ſed ſufficiet nobis, ſi
gehennam effugerimus? Quid anima
ſic affecta miſerius? Nam rex ille non
iugo alborum mulorum, nec aureo ve-
B hiculo vectus, nec purpura neque dia-
demate ornatus veniet dijudicaturus
terram. Sed quomodo veniet? Audi C. VIII.
Prophetas clamãtes & dicentes, quan- *De die iu-*
tum hominis fert facultas. Deus enim, *dicij extre-*
ait quidam, palàm veniet, Deus noſter, *mi.* *Pſal.49 3.*
& non ſilebit: ignis coram eo exarde-
bit, citra eum tempeſtas vehemens.
Aduocabit cœlum à ſuperioribus, &
terram ad dijudicandum populum
ſuum. Ad hæc Eſaias pœnam nobis
proponit: Ecce, inquit, dies domini *Eſa.13.9.*
veniet, inſanabilis, dies furoris & iræ
ad ponendum totum orbem terrarum
C in ſolitudinem, & ad abolendos pec-
catores ex ea: quia nec ſtellæ cœli, nec
Orion, neque quis alius ornatus cœli
lucem diffundet, & obtenebreſcet ſol
in exortu ſuo, neque luna dabit lumen
ſuum: & orbi terrarũ mandabo mala,
& impijs peccata ſua: & perdam ſuper-
biam iniquorum, & altitudinem ſuper-
borum humiliabo: & erunt qui relicti
ſunt, precioſiores quàm aurum inco-
ctum: & homo pluris æſtimabitur la-
pide, qui eſt ex Suphir. Cœlum enim
concutietur, & terra commouebitur
ex fundamentis ſuis, propter furorem
D iræ domini ſabaoth, in die qua venerit
furor eius. Et iterum, Feneſtræ, inquit, *Eſa.24.18.*
de cœlo aperientur, & commouebun-
tur fundamenta terræ, turbatione tur-
babitur terra, & inclinando inclinabi-
tur terra, egeſtate egebit, agitatione
agitabitur, ſicut ebrius & crapulans:
concutietur ſicut caſula cuſtodum, ter-
ra concidet, nec poterit reſurgere: in-
ualũit enim contra eam iniquitas, &
inducet Deus aduerſus ornatum cœli
in alto manum ſuam in illo die, &

ἐπὶ τούτων τῶν ἀρχόντων πεφρίκασιν ἅπαντες, καὶ οἱ κινδύνων ὄντες ἐκτός, τῆς οἰκουμένης ἁπάσης δικαζομένης ἐπὶ τοιούτου κριτοῦ οὐ μαρτύρων δεομένου, οὐκ ἐλέγχων, ἀλλὰ χωρὶς τούτων ἁπάντων, καὶ πράξεις καὶ ῥήματα, καὶ ἐνθυμήματα παραγαγόντος εἰς μέσον, καὶ πάντα ὥσπερ ἐν εἰκόνι τινὶ τοῖς τε ἡμαρτηκόσιν αὐτά, καὶ τοῖς ἀγνοοῦσιν ἐπιδεικνύντος, πῶς οὐκ εἰκὸς πᾶσαν κλονεῖσθαι δύναμιν καὶ σαλεύεσθαι; εἰ γὰρ μὴ ποταμὸς εἵλκετο πυρός, μηδὲ ἄγγελοι παρειστήκεισαν φοβεροί, μόνοι δὲ καλούμενοι τῶν ἀνθρώπων οἱ μὲν ἐπῃνοῦντο καὶ ἐθαυμάζοντο, οἱ δὲ παρεπέμποντο ἀτίμως, ἵνα μὴ ἴδωσι τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ, καὶ τοῦτο μόνον ἡ κόλασις ἦν, οὐκ ἂν πάσης γεέννης πικρότερον ἡ τῶν τοιούτων ἔκπτωσις ἀγαθῶν, τὰς τῶν ἀπεστερημένων ἔδακνε ψυχάς; τοῦτο γὰρ ὅσον κακὸν, νῦν μὲν οὐ δυνατὸν παραστῆσαι τῷ λόγῳ· τότε δὲ ἐπὶ τῶν πραγμάτων εἰσόμεθα σαφῶς. σὺ δέ μοι παράστησον νῦν καὶ τὴν κόλασιν, καὶ μὴ μόνον αἰσχυνομένους, μηδὲ ἐγκαλυπτομένους, καὶ κάτω νεύοντας, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπὶ τὸ πῦρ ἑλκομένους ὁδὸν, καὶ πρὸς αὐτὰ συρομένους τὰ βασανιστήρια, καὶ ταῖς ἀποτόμοις παραδιδομένους δυνάμεσι, καὶ ταῦτα πάσχοντας, κατὰ τὸν καιρὸν καθ' ὃν στεφανοῦνται, καὶ ἀνακηρύττονται, καὶ τῷ θρόνῳ παρεστᾶσι τῷ βασιλικῷ οἱ τὰ ἀγαθὰ πράξαντες πάντες, καὶ ἄξια τῆς αἰωνίου ζωῆς ποιήσαντες. καὶ ταῦτα μὲν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, τὰ δὲ ἑξῆς τίς ἡμῖν παραστήσει λόγος; τῆς μετὰ Χριστοῦ συνουσίας τὴν ἡδονὴν, τὴν ὠφέλειαν, τὴν χαράν; ψυχὴ γὰρ εἰς τὴν οἰκείαν εὐγένειαν ἐπανελθοῦσα, καὶ μετὰ παρρησίας λοιπὸν δυνηθεῖσα τὸν αὐτῆς δεσπότην ὁρᾶν, οὐκ ἔστιν εἰπεῖν ὅσην καρποῦται τὴν ἡδονὴν, ὅσον τὸ κέρδος, οὐ τοῖς ἐν χερσὶ μόνοις χαίρουσα ἀγαθοῖς, ἀλλὰ καὶ τὸ πεπεῖσθαι λοιπὸν, ὅτι οὐδαμοῦ ταῦτα τελευτήσει τὰ καλά· πᾶσαν μὲν οὖν τὴν εὐφροσύνην ἐκείνην, οὔτε λόγῳ παραστῆσαι ἔστιν, οὔτε νῷ· ἀμυδρῶς δὲ καὶ ὡς ἄν τις διὰ μικρῶν μεγάλα δεικνύῃ, πειράσομαι ποιῆσαι φανερόν. ἐξετάσωμεν γὰρ τοὺς ἐν τῷ παρόντι βίῳ, τῶν τοῦ κόσμου καλῶν ἀπολαύοντας, πλούτου λέγω, καὶ δυναστείας, καὶ δόξης· πῶς ὑπὸ τῆς εὐθυμίας γαυρούμενοι, οὐδὲ ἐπὶ τῆς γῆς εἶναι νομίζουσι, καὶ ταῦτα οὔτε ὁμολογουμένων ἀπολαύοντες καλῶν, οὔτε

A ram his magiſtratibus omnes exhorruerunt, quanquã erant extra periculum: quid tum erit, quando cognoſcetur de vniuerſo terrarũ orbe ſub iudice non requirente teſtes, nec iudicia: ſed quando abſq. illis facta ſimul & verba in mediũ ipſe reus exactè prodet, oſtendétque ſcelera ipſorum iſtorum authoribus, pariterque illis qui ea ignorant? Quomodo, inquit, fieri poteſt, vt tum non cõcutiatur quælibet potentia? Si enim fluuius igneus nõ traheretur, neque Angeli aſſiſterent adeo formidabiles: ſoli autem cõuocati homines quo- B rum pars laudata eſt, & in admiratione habita, pars ablegata ingloriè, ne gloriã Dei videat: iſtud ipſum ſolum per ſe pœna erat: num enim grauius omni gehenna à tantis bonis eſſe prolapſum, orbatas animas mordet? Quantũ enim hoc ſit malũ, nullo ſermone quiſquam hic explicabit, tum vero reipſa manifeſtè cognoſcemus. Quare obſecro, ob oculos modo ponas, nõ dico immaniſſimam illã pœnam, & ſuffuſos graui pudore, necnon palàm cõſpicuos, defixis in terrã oculis ob cõſcientiam ignominiæ: ſed illam viam deterrimã quæ ad C ignẽ abripit, ſed & abreptos ad tormẽta, traditóſq. atrocibus punitoribus: ídque eo tẽpore, quo coronis adornati celebreſq. cantantibus Angelis regio throno aſſiſtunt quicumq. hic bona fecerunt, quiq. digni fuerunt reperti æterna vita. Hæc in illa, quæ autem ſequuntur, quis ſermo nobis exprimet? quis vel delineabit voluptatem quę ex cõuictu Chriſti extabit, aut vtilitatem, aut gaudiũ? Etenim anima quæ in propriã redijt naturã, quæ in reliquũ tempus multa libertate dominũ ſuũ ſuſcipit, quantũ ea fructum capiat, quãtum D dulcedinis, quantum lucrũ, haud quiſquam vnquã ſatis explicabit: nec ſolũ læta bonis pręſentibus, ſed ſecura tutáque erit, quòd tanta gaudiorũ ſemina nequaquã defitura ſint. Eam itaq; iucunditatẽ vniuersã ſermone quis effinget, quis attinget cogitatione? Obſcure vtpote minutis magna demõſtraturus, tentabo facere perſpicuũ. Perpẽdamus igitur eos qui in hac vita huius mundi cõmodis oblectãtur, diuitijs inquã, & magiſtratu, atque gloria, quanta libidine ſuperbiáq. efferuntur? Non enim in terra ſe adhuc degere arbitrantur: quanquam fruuntur ijs demum bonis, quæ bona eſſe nondũ omnibus perſuaſum eſt: quæ poſſeſſores mutare ſolita, frequentius

Cap. IX. De ijs quæ diem iudicij conſequentur.

ex inſperato euolant, & quandoque citius quàm ſomnia. Quòd ſi paulisper conſiſtunt, iuxta modum forſitan vitæ * huius, ſubſidium ſuum exhibent: nam vlterius protendi nequeunt. Quòd ſi hæc fluxa ſuos poſſeſſores in tanta gaudia ſuſtollunt, & animum, licet incerta ſubitáque ſint, in iugē effundunt lætitiam: quid putas futurū de animis illis accerſitis ad infinita bona, quę in cœlis pios manent, quę fixa ſemperque duratura ſunt, quæ virtute quoque his præſentibus longè præſtant, nedum conſtantia ſua nunquam deſitura, & cuiuſmodi haudquaquam aſcenderunt in cor hominis? Nunc enim quemadmodum in vtero puellus, ſic in mundo viuimus multis interclusi anguſtijs, venturiq; ſeculi nec fulgorem, neque claritatem valentes contueri: cæterum vbi tempus aduenerit parturitionis, & in die iudicij mortales omnes, quos exceperat, hic mūdus protulerit, abortiui quidem de tenebris in tenebras ingredietur, & ex afflictione ad afflictionem non paulo duriorem: maturi autem fœtus, qui notam regiæ imaginis gerūt obſeruántque, perducuntur ad regem, eiúſque miniſterium capeſſunt, quod Angeli quoque & Archangeli Deo rerum omnium perficiunt. Quare noli characteres illos perpetuò nobis obſcurare amice optime, ſed eos euestigio inſtaura, reſingéque in melius: pulchritudinē corporis intra naturę vim Deus deſcripſit: decorē autem animæ illinc à neceſſitate & ſeruitute exemit, veluti corporis luce meliorem, atque eius potiundæ copiam omnem nobis attemperauit diuina trutina. Quandoquidē dominus noſter impendio nos amat, eóque vehementius cohoneſtat genus noſtrum. Minora quidē illa, nec quicquam eximij præ ſe ferentia, & quę minimè præſtantia credas, ea neceſſitati naturæ producenda cōmiſit: porrò verorum bonorū nos eſſe opifices dedit; ſi enim fuiſſet corporis pulchritudo in noſtra ſita poteſtate, mox curæ nimiæ fuiſſet, ſemperque rebus infructuoſis impendiſſemus operā, & animæ dotes vbique neglexiſſemus. Cum enim negata ea facultate iam nunc omnia faciamus, omnia moliamur: pigmentis formam à nobis quaſi ab inuitis afferamus, cùm veram nequimus, coloribus,

A παραδραμόντων αὖθις, ἀλλ' ἀφιπταμένων ὀνείρου ταχύτερον· εἰ δέ ποτε καὶ σταίη μικρόν, μέχρι τῆς παρούσης ζωῆς τὴν εὔνοιαν ἐπιδεικνυμένων, περαιτέρω δὲ οὐκ ἰσχυόντων συνεξελθεῖν. εἰ δὲ ταῦτα εἰς τοσαύτην αἴρει τοὺς ἔχοντας χαράν, τί οἴει γίνεσθαι ἐκείνας τὰς ψυχάς, τὰς καλουμένας ἐπὶ τὰ μυρία ἀγαθὰ τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, τὰ πεπηγότα καὶ ἑστῶτα βεβαίως διαπαντός; οὐδὲ γὰρ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ ποσότητι καὶ τῇ ποιότητι τούτων κρείττω τῶν παρόντων ἐστίν, ὡς μηδὲ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀναβῆναί ποτε. B νῦν μὲν γὰρ καθάπερ ἐν μήτρᾳ παιδίον, οὕτως ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ διάγομεν στενοχωρούμενοι, καὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος καὶ τὴν λαμπρότητα καὶ τὴν ἐλευθερίαν οὐ δυνάμεθα συνιδεῖν· ὅταν δὲ ὁ καιρὸς ἐπιστῇ τῶν ὠδίνων, καὶ ἀποτέκῃ κατὰ τὴν τῆς κρίσεως ἡμέραν οὓς ὑπεδέξατο πάντας ἀνθρώπους ὁ παρὼν βίος, τὰ μὲν ἐξαμβλωθέντα ἀπὸ σκότους εἰς σκότος ἔρχεται, καὶ ἀπὸ θλίψεως εἰς θλίψιν χαλεπωτέραν· τὰ δὲ ἄρτια καὶ τῆς βασιλικῆς εἰκόνος τοὺς χαρακτῆρας διαφυλάξαντα προσαχθήσονται τῷ βασιλεῖ, καὶ τὴν λει- C τουργίαν ἀναδέξονται ἐκείνην, ἣν ἄγγελοι, καὶ ἀρχάγγελοι τῷ πάντων διακονοῦνται θεῷ. μὴ τοίνυν εἰς τέλος τούτους ἡμῖν ἀφανίσῃς τοὺς χαρακτῆρας ὦ φίλος· ἀλλὰ ταχέως αὖθις ἀνακτησάμενος ἐπὶ τὸ βέλτιον διατύπωσον· τὸ μὲν γὰρ κάλλος τὸ σωματικὸν εἴσω τῶν τῆς φύσεως ὅρων συνέκλεισεν ὁ θεός, τὴν δὲ τῆς ψυχῆς ὥραν τῆς μὲν ἐκεῖθεν ἀνάγκης τῆς δουλείας ἀπήλλαξεν, ἅτε δὴ πολλῷ βελτίω οὖσαν τῆς σωματικῆς εὐμορφίας· ἐφ' ἡμῖν δὲ ἅπασα κεῖται καὶ τῇ ῥοπῇ τοῦ θεοῦ. φιλάνθρωπος γὰρ ὁ δεσπότης ἡμῶν, καὶ D τούτῳ μάλιστα τὸ ἡμέτερον ἐτίμησε γένος, τὰ μὲν ἐλάττονα καὶ οὐδὲν μέγα συντελοῦντα ἡμῖν, ἀλλ' ὅπως ἂν πέσῃ ἀδιάφορα ὄντα τῇ τῆς φύσεως ἐπιτρέψας ἀνάγκῃ· τῶν δὲ ὄντως καλῶν ἡμᾶς ποιήσας εἶναι δημιουργούς. εἰ μὲν γὰρ καὶ σωματικοῦ κάλλους ἡμᾶς ἐποίησεν εἶναι κυρίους, καὶ φροντίδα περιττὴν ἐδεξάμεθα ἄν, καὶ εἰς τὰ οὐδὲν ὠφελοῦντα τὸν ἅπαντα ἂν ἀπησχολήσαμεν χρόνον, καὶ τῆς ψυχῆς σφόδρα ἂν ἠμελήσαμεν. ὅπου γὰρ νῦν οὐκ οὔσης ἐν ἡμῖν τῆς ἐξουσίας ταύτης ἅπαντα πραττόμεθα καὶ βιαζόμεθα, καὶ σκιαγραφίαις τισὶν ἐκδικοῦμεν ἑαυτούς, ἐπειδὴ τῇ ἀληθείᾳ μὴ δυνά-

μεθα, καὶ χρώμασι καὶ βαφαῖς, καὶ συνθέσει τριχῶν, καὶ ἱματίων περιβολαῖς, καὶ στροφαῖς ὀφθαλμῶν, καὶ πολλοῖς ἑτέροις μηχανήμασι τὰ τοιαῦτα ἐποριζόμεθα κάλλη, ἵνα ἂν τῇ ψυχῇ καὶ τοῖς σπουδαίοις σχολὴν ἀπενείμαμεν, εἰ πρὸς τὴν ὄντως αὐτῇ εὐμορφίαν μεταθεῖναι εἴχομεν; τάχα γὰρ οὐδ' ἂν ἐγένετο ἡμῖν ἔργον ἕτερον, εἰ τοῦτο ἔργον ἡμέτερον ἦν, ἀλλὰ πάντα τὸν χρόνον ἀνηλώσαμεν· τὴν μὲν δούλην καλλωπίζοντες μυρίοις καλλωπισμοῖς, τὴν δὲ ταύτης κυρίαν πάντως ἀνδραπόδου μᾶλλον ἐν ἀμορφίᾳ καὶ ῥαθυμίᾳ ἐάσαντες κεῖσθαι διαπαντός. διὰ τοῦτο ταύτης ἡμᾶς τῆς κακοσχολίας ἀπαλλάξας ὁ θεὸς τῆς βελτίονος ἡμῖν τὴν τέχνην ἐνέθηκε, καὶ ὁ τὸ σῶμα μὴ δυνάμενος εὔμορφον ποιῆσαι ἐξ εἰδεχθοῦς, οὗτος τὴν ψυχήν, κἂν εἰς ἐσχάτην δυσειδίαν κατενεχθῇ, εἰς αὐτὴν τὴν τῆς ὥρας ἀναγαγεῖν δυνήσεται κορυφήν, καὶ οὕτως ἐπέραστον ποιῆσαι καὶ ποθεινήν, ὥστε μὴ μόνον τοὺς ἄνδρας τοὺς ἀγαθοὺς εἰς ἐπιθυμίαν αὐτῆς ἐλθεῖν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν τῶν ἁπάντων βασιλέα καὶ θεόν, καθὼς καὶ ὁ ψαλμῳδὸς περὶ τούτου τοῦ κάλλους διαλεγόμενος ἔλεγε· καὶ ἐπιθυμήσει ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου. οὐχ ὁρᾷς καὶ ἐν τοῖς χαμαιτυπείοις τῶν γυναικῶν, ὅτι τὰς μὲν εἰδεχθεῖς καὶ ἀναισχύντους μονομάχοι καὶ δραπέται καὶ θηριομάχοι μόλις ἂν προσοῖντο· εἰ δέ που τις εὔμορφος καὶ εὐγενὴς καὶ αἰσχυντηρὰ συμφορᾷ τινι περιστᾶσιν εἰς ταύτην ἔλθῃ τὴν ἀνάγκην, οὐδεὶς τῶν σφόδρα λαμπρῶν καὶ μεγάλων ἀνδρῶν τὸν ἐκείνης τὸν γάμον ἐρυθριάσειεν· εἰ δὲ παρὰ ἀνθρώποις τοσοῦτος ἔλεος, καὶ τοσαύτη δόξης ὑπεροψία, ὥστε τὰς πολλάκις καταισχυνθείσας ἐπὶ τοῦ τέγους ἀπαλλάξαι τῆς δουλείας ἐκείνης καὶ ἐν τάξει ἔχειν γυναικῶν, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τοῦ θεοῦ τοῦτο ἐστι, καὶ τὴν ψυχὴν τὴν ἀπὸ τῆς ἄνωθεν εὐγενείας κατὰ τὴν τοῦ διαβόλου τυραννίδα εἰς τὸ τοῦ παρόντος βίου χαμαιτυπεῖον καταπεσοῦσαν. καὶ τούτων εὑρήσεις τῶν παραδειγμάτων τοὺς προφήτας πεπληρωμένους, ὅταν διαλέγωνται τῇ Ἱερουσαλήμ, καὶ γὰρ ἐκείνην εἰς πορνείαν ἐμπεσοῦσαν, πορνείαν τινὰ καινοτέραν, καθὼς καὶ ὁ Ἰεζεκιὴλ φησί· πάσαις πόρναις δίδοται μισθώματα, σὺ δὲ προσεδίδους μισθώματα, καὶ ἐγένετο ἐν σοὶ διεστραμμένον παρὰ τὰς λοιπάς. καὶ πάλιν ἑτέρως· ἐκάθισας προσδοκῶσα αὐτοὺς ὡσεὶ κορώνη ἠρημωμένη. ταύτην οὖν τὴν οὕτω

A tincturis, concinnatione capillorum, veſtium amictu, oculorum lubricitate, multiſq. eius generis molitionibus falſam affingamus: quod ſtudiū animæ ac rebus honeſtis tribuiſſemus, ſi potuiſſemus ad bonam formā aliquid adiungere. Haud temere aliud quicquā egiſſemus, vbi fuiſſet noſtrarū virium, quam excolere formam: quin omnia ſimul in hoc tempora cōſumpſiſſemus, & venuſtaſſemus abiectiſſimā ſeruam infinitis ornamētis relicta domina nobiliſſima, inculta magis, magiſque neglecta quouis mancipio. Qua de cauſa Deus ademptâ (B) infelici cura, melioris rei artem nobis indidit, per quam qui corpus ex deformi elegans reddere nequit, is animam vel vltimæ turpitudinis in ſummam ſpeciem reducere ſufficiet: adeóque amabilem reddere, atque adeo illicem, vt & Deum regem omnium in ſuam concupiſcentiā pelliciat, nedum viros bonos, iuxta ea quæ pſalmorum auctor de huiuſmodi pulchritudine animæ abſoluit. Et concupiſcet, inquit, rex pulchritudinem tuam. Num vides quòd deformes impudentéſque mu- Pſ.44.12. lieres proſtitutæ vix poſſunt obtrudi (C) gladiatoribus fugitiuis, & ijs quoque qui cum beſtijs depugnare ſoliti ſunt? Cæterùm ſi quæ bonæ formæ, ſi ingenuæ liberali que facie, per occaſionē in eam inciderint calamitatē, quemlibet generoſum eximiúmque virum nihil pudebit vel cōnubio ſibi talem adiunxiſſe. Quod ſi tanta eſt apud homines miſericordia, tātaq. deſpectio vulgaris opinionis, quæ ſæpenumero in propatulo affectas ignominia liberat ab infami ſeruitute, recipitque in ordinem matronarum: quanto benignior facilitas erit apud Deum erga animā propter ſupernæ nobilitatis præſtantiam, (D) quæ per tyrannidem diaboli in huius vitæ turpiſſimum lupanar coniecta eſt? Harum rerum exempla plurima ſunt apud prophetas, qui vaticinantur aduerſus Hieroſolymam prolapſam in ſcortationem aliquam nouo modo, quemadmodum Ezechiel dicit: Qui- Ezech.16. buſlibet meretricibus datur merces, tu 33. autē addidiſti mercedē, & in te euenit contra omnium mulierum conſuetudinem: & rurſus alius: Sediſti expectans eos tanquam cornix deſolata. Hanc igitur adeò deperditæ libidinis

vocat rurſum Deus. Etenim captiuitas eis pœna non fuit, ſed potius ad occaſionem reditus, & ad correctionem: propterea quia ſi Deo libuiſſet conficere pœnis commeritos, profectò domum non reduxiſſet, nec ciuitatem celebriorem, nec templum auguſtius vetere apparaſſet. *Agg.2.10* Erit enim gloria, inquit, huius domus illa vltima præſtantior priore: quia ſæpius conſpurcatam libidine Deus à pœnitentia non ſummouit: multo auidius animam tuam amplexabitur, ne dubita, iſto duntaxat caſu prolapſam. Nemo enim nemo amator formæ quamlibet inſanus, aduerſum amicam ſuam tanto conflagrat igni, quanto ſtudio Deus animarum noſtrarum appetit ſalutem: quod videre eſt de vnaquaque anima, & de diuinis ſcripturis. Obſerua in præfationibus Hieremiæ, & paſſim apud prophetas cōtemptum faſtiditúmque dominum, iterum tamen aduolantem ac inſtaurantem amicitiam erga deſertores, iuxta id quod etiam in euangelijs ipſe conteſtatur: *Matth.23.37.* Hieruſalem, Hieruſalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos qui ad te miſſi ſunt: quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos ſuos ſub alas, & noluiſtis? Deus, inquit, erat *2.Cor.5.19* in Chriſto mundum reconcilians ſibi, non imputans eis peccata ſua, & poſuit in nobis ſermonem reconciliationis. Itaque nomine Chriſti legatione fungimur: tanquam Deo vos obſecrante per nos, rogamus pro Chriſto, reconciliamini Deo. Hæc ad nos modò dicta putato: nō enim incredulitas tantum, ſed & vita immunda ſolet excitare grauem inimicitiā. *Rom.8.6.* Affectus enim carnis, inquit, inimicitia eſt aduerſus Deum. Deſtruamus igitur interiectū murum diſſipemúſque, atque cadauer eijciamus, quò beata recōciliatio contingat, quò reddamur iterum amabiles, & expetendi Deo. Scio quòd admiraris Hermiones faciem, & formam eius, nihil ei in terris exiſtimas ſimile: verùm ſi voles ò amice, iam nunc eris ea multo elegantior & pulchrior: tantúmque præſtabis, quantū luteis aureæ ſtatuæ. Si ſuper corpore illuſtri multorum mentes percelluntur & obſtupeſcunt,

A πορνεύσαντας, ἀνακαλεῖται πάλιν ὁ θεός. καὶ γὰρ ἡ αἰχμαλωσία ἡ γινομένη, οὐ τιμωρίας τοσοῦτον ἦν, ὅσον ἐπιστροφῆς καὶ διορθώσεως· ἐπεὶ εἰ κολάσαι αὐτοὺς καθάπαξ ἐβούλετο ὁ θεός, οὐκ ἂν πάλιν ἐπανήγαγεν οἴκαδε, οὐκ ἂν μείζονα καὶ λαμπροτέραν τὴν πόλιν καὶ τὸν ναὸν κατεσκεύασεν· ἔσται γάρ φησιν ἡ δόξα τοῦ οἴκου τούτου ἡ ἐσχάτη ὑπὲρ τὴν ἔμπροσθεν. εἰ δὲ τὴν πολλάκις ἐκπορνεύσασαν οὐκ ἀπέκλεισε τῆς μετανοίας ὁ θεός, πολλῷ μᾶλλον τῆς σῆς ἀνθέξεται ψυχῆς, τοῦτο πρῶτον πεσούσης τὸ πτῶμα. οὐδεὶς γὰρ οὐδεὶς σωματικῆς B ἐραστὴς, κἂν σφόδρα ᾖ μανικὸς, οὕτω τῆς ἐρωμένης τῆς αὐτοῦ περικαίεται, ὡς ὁ θεὸς τῆς σωτηρίας ἐφίεται τῶν ἡμετέρων ψυχῶν. καὶ τοῦτο ἔνεστι μὲν καὶ ἐκ τῶν καθ' ἑκάστην ἡμέραν γινομένων ἰδεῖν, ἔνεστι δὲ καὶ ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν. ὅρα γοῦν καὶ ἐν τοῖς προοιμίοις τοῦ Ἱερεμίου, καὶ πολλαχοῦ τῶν προφητῶν καταφρονούμενον αὐτὸν, καὶ ὑπερορώμενον, καὶ πάλιν ἐπιτρέχοντα καὶ διώκοντα τὴν φιλίαν τῶν ἀποστρεφομένων αὐτόν· ὅπερ καὶ αὐτὸς ἐν τοῖς εὐαγγελίοις ἐδήλου λέγων· Ἱερουσαλὴμ, Ἱε- C ρουσαλὴμ, ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς προφήτας καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτὴν, ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου, ὃν τρόπον ἐπισυνάγει ὄρνις τὰ νοσσία αὐτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας αὐτῆς, καὶ οὐκ ἠθελήσατε; καὶ ὁ Παῦλος δὲ Κορινθίοις ἐπιστέλλων ἔλεγεν· ὅτι θεὸς ἦν ἐν Χριστῷ κόσμον καταλλάσσων ἑαυτῷ, μὴ λογιζόμενος αὐτοῖς τὰ παραπτώματα αὐτῶν, καὶ θέμενος ἐν ἡμῖν τὸν λόγον τῆς καταλλαγῆς· ὑπὲρ Χριστοῦ οὖν πρεσβεύομεν, ὡς τοῦ θεοῦ παρακαλοῦντος δι' ἡμῶν, δεόμεθα ὑπὲρ Χριστοῦ, καταλλάγητε τῷ θεῷ. τοῦτο καὶ πρὸς ἡμᾶς εἰρῆσθαι νόμιζε νῦν. οὐ γὰρ ἀπιστία μόνον, ἀλλὰ καὶ D βίος ἀκάθαρτος τὴν ἀπεχθῆ ταύτην ἱκανὸς ἔχθραν ἐργάσασθαι. τὸ γὰρ φρόνημα φησὶ τῆς σαρκὸς, ἔχθρα εἰς θεόν. καταλύσωμεν οὖν τοῦτο τὸ διάφραγμα, καὶ διέλωμεν, καὶ θῶμεν νεκρὸν, ἵνα τῆς μακαρίας τύχωμεν καταλλαγῆς, ἵνα γενώμεθα πάλιν ἐπέραστοι καὶ ποθεινοὶ τῷ θεῷ. οἶδα ὅτι θαυμάζεις τῆς Ἑρμιόνης ὥραν νῦν, καὶ τῆς εὐμορφίας ἐκείνης οὐδὲν ὅμοιον κρίνεις ἐπὶ τῆς γῆς εἶναι· ἀλλ' ἐὰν θέλῃς ὦ φίλος, τοσοῦτον αὐτῆς εὐπρεπέστερος ἔσῃ καὶ ὡραιότερος, ὅσῳ τῶν πηλίνων οἱ χρυσοῖ βελτίους ἀνδριάντες εἰσίν. εἰ δὲ τὸ σώματος τὸ κάλλος οὕτω τὰς τῶν πολλῶν ἐκπλήττει ψυχὰς καὶ ἀναπτεροῖ,

ὅταν

ὅταν ἐν τῇ ψυχῇ τοῦτο ἀποστίλβῃ, τί ἴσον τοῦ οὕτω καλοῦ καὶ ὡραίου γένοιτ᾽ ἄν; ἡ μὲν γὰρ τούτου τοῦ κάλλους ὑπόστασις οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἢ φλέγμα, καὶ αἷμα, καὶ ῥεῦμα, καὶ χολὴ, καὶ τροφῆς διαμασηθείσης χυλός. τούτοις γὰρ καὶ ὀφθαλμοὶ, καὶ παρειαὶ, καὶ τὰ λοιπὰ πάντα ἄρδεται, κἂν μὴ καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν δέξηται τὴν ἀρδείαν ἐκείνην, ἀπὸ τῆς γαστρὸς καὶ τοῦ ἥπατος ἀνιοῦσαν, τοῦ δέρματος παρὰ τὸ προσῆκον ὑφιζάνοντος, τῶν τε ὀφθαλμῶν κοιλαινομένων, εὐθέως ἡ ἅπασα ἀφίπταται τῆς ὄψεως ὥρα. ὥστε ἂν ἐννοήσῃς τί μὲν τῶν καλῶν ἔνδον ἀπόκειται ὀφθαλμῶν, τί δὲ τῆς εὐθείας ῥινὸς, τί δὲ τοῦ στόματος καὶ τῶν παρειῶν, οὐδὲν ἕτερον ἢ τάφον κεκονιαμένον εἶναι φήσεις τοῦ σώματος τὴν εὐμορφίαν, τοσαύτης τὰ ἔνδον ἀκαθαρσίας ἐστὶ μεστά. εἶτα ῥάκος μὲν ἰδὼν ἔχον τι τούτων, οἷον φλέγμα ἢ σίελον, οὐδὲ ἄκροις ψαῦσαι τοῖς δακτύλοις ὑπομένεις· ἀλλ᾽ οὐδὲ ἰδεῖν ἀνέχῃ· περὶ δὲ τὰ ταμιεῖα τούτων καὶ τὰς ἀποθήκας ἐπτόησαι. ἀλλ᾽ οὐ τὸ σὸν κάλλος τοιοῦτον ἦν, ἀλλ᾽ ὅσον τῆς γῆς βελτίων ὁ οὐρανός· μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ τούτων λαμπρότερόν τε καὶ ἄμεινον. ψυχὴν γὰρ σώματος μὲν γεγυμνωμένην οὐδεὶς εἶδεν οὐδαμοῦ· ὅμως δὲ καὶ οὕτως, ἐπειράθην σοι παραστῆσαι τὸ ταύτης πειράσομαι κάλλος ἀπὸ τῶν δυνάμεων τῶν μειζόνων.

Ἄκουσον τοίνυν πῶς τὸν ἄνδρα τῶν ἐπιθυμιῶν ἡ τούτων ὡραιότης ἐξέπληξε. βουλόμενος γὰρ αὐτῶν παραστῆσαι τὸ κάλλος, καὶ οὐκ ἔχων σῶμα τοιοῦτον εὑρεῖν, ἐπὶ τὰς μεταλλικὰς ὕλας κατέφυγε, καὶ οὐδὲ ταύταις ἠρκέσθη μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν τῆς ἀστραπῆς λαμπρότητα εἰς τὸ ὑπόδειγμα παρελάμβανεν. εἰ δὲ μὴ καθαρὰς μηδὲ γυμνὰς φθάσαι τὰς ἑαυτῶν οὐσίας δεῖξαι, ἀλλ᾽ ἀμυδρῶς σφόδρα καὶ συνεσκιασμένας, ὅμως οὕτω διέλαμψαν, ὁποίας αὐτὰς εἰκὸς πάντως ἀπηλλαγμένας παραπετάσματος φαίνεσθαι; τοιοῦτόν τι καὶ περὶ τοῦ κάλλους τῆς ψυχῆς φαντάζεσθαι χρή. ἔσονται γάρ φησιν ἰσάγγελοι· καὶ ἐπὶ τῶν σωμάτων δὲ τὰ κουφότερα καὶ λεπτότερα, καὶ πρὸς τὴν ἐπὶ τὰ ἀσώματα φέρουσαν ὁδὸν ἀνακεχωρηκότα πολλῷ μᾶλλον βελτίω καὶ θαυμαστότερα τῶν ἑτέρων ἐστί. τῆς τοίνυν γῆς ὁ οὐρανὸς, καὶ τοῦ ὕδατος

A quando in anima refulſerit lumen decoris, quid æquale huic ſic pulchro oppones? Nam huius pulchritudinis ſubſtantia eſt pituita, ſanguis fluidus, atra bilis, cibi commanſi ſuccus. Eiuſmodi enim rebus, oculi, genæ, & reliqua mēbra irrigantur: quod ſi nō ſuſcipiāt huiuſmodi aſperſionē quotidie, à ventre atque hepate promanantem, ipſa cutis marceſcit, cōgruo farcimēto deſtituta, atq. oculi excauātur, continuò, oris decor vniuerſus euolat. Quid ſubeſt micātibus ocellis? quid occulitur rectis naribus? quid ore celatur gratioſo, & malis B purpureis? Certe nihil aliud, quàm gypſo incruſtatū ſepulchrum eſſe dixeris bonam corporis formam, modò exactè cognoſcas, tā diuerſis oppleta eſt intus ſordibus. Deinde pannum reiectum, cùm vides implicitum, tenere ſimile quiddā pituitę aut fluori, cuiuſmodi ex ore vltro diſtillat: ne ſummis quidē digitis audes illum attingere; imò ne intueri quidem: at iſtorū promptuaria & apothecas plurimi facis. Cæterùm iſta tua dignitas, qua pridem claruiſti, erat multò alia. Sicut enim terram cœlum, C ſic ea formam corporis euanidam exuperat: quinimò & cœlo ipſo eſt illuſtrior meliórque. Animam enim corpore exutam nemo vſpiam vidit, aliunde tamen eius tibi demonſtrare decorem tentabo, à potentijs nimirum maioribus.

Audi igitur quomodo virum deſideriorum conſternauit illarum decor: nam demonſtraturus earum pulchritudinem, neque corpus, cui compóneret, valens inuenire, ad metalli materiam profugit, qua nihildum contentus, fulgurationis vim acerrimam in exemplum quoque aſſum- D pſit. Quod ſi cum puram nudamque ſubſtantiam ſuam non oſtendiſſent, verum obſcurè admodum & obtectè, adeò tamen reſplenduerunt, quales eas apparere veriſimile eſt, cum velamentum omne remotum fuerit? Eiuſmodi quiddam etiam de pulchritudine animæ cogitaſſe fas eſt: Erunt enim, inquit, ſicut angeli: in corporibus quoque leuiora & tenuiora quæ ſeceſſerunt ad viam ferentem ſuper corpora, eo nomine meliora, magiſq. admiranda quam cætera creduntur. ergo vt terra cœlum, & aqua ignis,

Cap. X. Quanta ſit anima humanæ pulchritudo.

Matth. 22. & Marc. 12.

& lapidibus ſtellæ ſunt ſpecioſiores: & Iridem potius, quàm violas, aut roſas, aut quoſlibet flores terræ admiramur: ſic nimirum illis omnibus Chriſtianæ animæ facies præfulget, ſed & modis omnibus, vbi oculis corporis liceret contueri ſpeciem huius, deridicula videbûtur, quæcumque exempla è rebus craſſis & viſibilibus deſumpſerimus. Vſque adeò tenuiter delineant incomparabiles animæ dotes & venuſtatem. Cuiuſmodi poſſeſſionē & felicitatem ne negligamus, maximè quia facilis aditus nobis ad illam pulchritudinem
2.Cor.4. 17. conſequendam datur per ſpem futurorum. Momentaneum enim & leue hoc afflictionis, graue & inæſtimabile pondus gloriæ perficit, nobis videlicet conſiderātibus non quæ videntur, ſed quæ non videntur: nam quę videntur, temporaria: quæ autem non videntur, æterna ſunt. Quòd ſi afflictiones, quas noſti, faciles portatu, leueſque nominauit beatus Paulus, propterea quòd non reſpicitur ad ea quæ videntur: quanto procliuius erit petulantiam & libidinem reſtinguere? Nam ad pericula te nō vocamus, quæ à pijs interim obeunda ſunt, neque ad mortem quotidie obeundam, neque ad perpetuos labores, neque ad flagra, neque ad vincula, neque ad inimicitias cum orbe terrarum gerendas, neque ad odium domeſticorum, neque ad vigilias frequentes, neque ad longam peregrinationem, neque ad naufragia, neque ad latronum incurſus, neque ad inſidias cognatorum, neque ad affectum doloris pro fortunis amicorum afflictis ſuſcipiendum, neque ad famem, neque ad algores, neque ad nuditatem, neque ad exuſtionem, neque ad mœſtitiam de rebus tuis alienisve tolerandam. Interea quidem à te nihil harum rerum requiro, tantum ſtudeo maledictam ſeruitutem amouere, priſtinámque reducere libertatem: quæ quidem libertas exactè nouerat & agnouerat, quanta ſit intemperantiæ pœna, quódque præmium ſuperiori vitæ probæ futurum eſt. Nam incredulos de reſurrectione ex mortuis leuius commoueri, nullúmque metum ſentire, non admodum eſt admirandum: ſed quòd nos qui credimus quæ hic ſunt, vel potius ea quæ alibi proſpicimus, tam miſerè vitam tranſigimus, tam calamitosè, & earum rerum memoria nihil excitamur,

A τὸ πῦρ, καὶ οἱ ἀστέρες τῶν λίθων εἰσὶν ὡραιότεροι, καὶ τὴν ἶριν δὲ πολλῷ πλέον ἴων, καὶ ῥόδων, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς θαυμαζόμεθα ἀνθῶν, καὶ ὅλως εἴγε ἐνῆν τοῖς σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς εἰς τὸ τῆς ψυχῆς κάλλος ἰδεῖν, κατεγέλασας ἂν τῶν σωματικῶν ὑποδειγμάτων τούτων, οὕτως ἀσθενῶς ἡμῖν τὴν τῆς ψυχῆς παραστησάντων ὡραιότητα. μὴ δὴ τοιούτου κτήματος μηδὲ τοσαύτης μακαριότητος ἀμελήσωμεν· μάλιστα δ' ὅτε εὔκολος ἡμῖν ἡ ἐπάνοδος πρὸς ἐκεῖνο τὸ κάλλος ταῖς τῶν
B μελλόντων ἐλπίσι γίνεται. τὸ γὰρ παραυτίκα φησὶν ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως ἡμῶν καθ' ὑπερβολὴν, εἰς ὑπερβολὴν αἰώνιον βάρος δόξης κατεργάζεται, μὴ σκοπούντων ἡμῶν τὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα· τὰ γὰρ βλεπόμενα πρόσκαιρα, τὰ δὲ μὴ βλεπόμενα αἰώνια. εἰ δὲ θλίψεις οἵας οἶδας ἐλαφρὰς ἐκάλεσε καὶ κούφας ὁ μακάριος Παῦλος διὰ τὸ μὴ σκοπεῖν τὰ βλεπόμενα, πολλῷ μᾶλλον τὸ παύσασθαι ἀσελγαίνοντα φορητόν· οὐδὲ γὰρ ἐπὶ τοὺς κινδύνους σε καλοῦμεν τοὺς ἐκείνους, οὐδὲ ἐπὶ τοὺς θανάτους τοὺς καθημερινοὺς, τὰς πληγὰς τὰς συνεχεῖς,
C τὰς μάστιγας, τὰ δεσμὰ, τὴν πρὸς τὴν οἰκουμένην ἀπέχθειαν, τὸ παρὰ τῶν οἰκείων μῖσος, τὰς ἀγρυπνίας τὰς ἐπ' ἀλλήλους, τὰς ὁδοιπορίας τὰς μακρὰς, τὰ ναυάγια, τὰς τῶν λῃστῶν ἐφόδους, τὰς παρὰ τῶν συγγενῶν ἐπιβουλὰς, τὰς ὑπὲρ τῶν φίλων ὀδύνας, τὸν λιμὸν, τὸν κρυμὸν, τὴν γυμνότητα, τὴν πύρωσιν, τὴν ἀθυμίαν τὴν ὑπὲρ τῶν αὐτοῦ, τὴν ὑπὲρ τῶν ἐξ αὐτοῦ, οὐδὲν τούτων ἀπαιτοῦμεν τέως, ἀλλὰ μόνον τοσοῦτον ἀξιοῦμεν τῆς ἐπαράτου δουλείας ἀπαλλαγῆναι, καὶ πρὸς τὴν προτέραν ἐλευθερίαν ἐ-
D πανελθεῖν ἐννοήσαντας καὶ τὴν ἐκ τῆς ἀσελγείας κόλασιν, καὶ τὴν ἐκ τοῦ προτέρου βίου τιμήν. τὸ μὲν γὰρ τοὺς ἀπιστοῦντας τῷ τῆς ἀναστάσεως λόγῳ ῥαθύμως διακεῖσθαι, καὶ μηδέποτε ἐν τοιούτῳ γενέσθαι φόβῳ, θαυμαστὸν οὐδέν· τὸ δὲ ἡμᾶς τοὺς περὶ τῶν ἐκεῖ μᾶλλον, ἢ τῶν ἐνταῦθα πεπεισμένους οὕτως ἀθλίως διάγειν, καὶ ταλαιπώρως, καὶ μηδὲν ὑπὸ τῆς μνήμης πάσχειν ἐκείνων,

Digitized by Google

A ἀλλ' εἰς ἐσχάτην ἀναισθησίαν καταπεσεῖν τοῦτο πολλῆς ἀλογίας γέμον ἐστίν. ὅταν γὰρ οἱ πιστεύοντες τὰ τῶν ἀπίστων πράττωμεν, μᾶλλον δὲ καὶ χεῖρον ἀθλιώτερον διακεισώμεθα· εἰσὶ γὰρ ἐν αὐτοῖς οἳ κατὰ τὴν τοῦ βίου διέλαμψαν ἀρετήν· τίς ἔσται ἡμῖν παράκλησις; ποία συγγνώμη λοιπόν; καὶ ναυαγίῳ μὲν περιπεσόντες πολλοὶ τῶν ἐμπόρων, οὐκ ἀνέπεσον, ἀλλὰ πάλιν ἐπέβησαν τῆς αὐτῆς ὁδοῦ, καὶ ταῦτα οὐ παρὰ τὴν οἰκείαν ῥαθυμίαν, ἀλλὰ παρὰ τὴν τῶν πνευμάτων ἀνάγκην τῆς ζημίας γεγενημένης αὐτοῖς· ἡμεῖς δὲ οἱ περὶ τοῦ τέλους θαῤῥεῖν ἔχοντες, καὶ ἀκριβῶς εἰδότες, ὅτι μὴ βουλο- B μένων ἡμῶν, οὔτε ναυάγιον οὔτε περὶ ὃ τυχὸν ἡμῖν ἡ ζημία συμβήσεται· οὐχ ἁψόμεθα πάλιν αὐτῶν καὶ ἐμπορευσόμεθα καθάπερ καὶ ὃ πρότερον, ἀλλὰ κεισόμεθα ἀργοῦντες, καὶ τὰς χεῖρας παρ' ἑαυτοῖς ἔχοντες; καὶ εἴθε παρ' ἑαυτοῖς μόνον, καὶ μὴ καθ' ἑαυτῶν, ὅπερ λαμπρᾶς μανίας ἐστί· καὶ γὰρ εἴ τις τῶν πυκτευόντων τὸν ἀνταγωνιστὴν ἀφεὶς κατὰ τῆς ἑαυτοῦ κεφαλῆς τρέποι τὰς χεῖρας, καὶ τὴν οἰκείαν ὄψιν συγκόπτοι, οὐ μετὰ τῶν μαινομένων αὐτὸν καταριθμήσομεν; ὑπεσκέλισεν ἡ- C μᾶς ὁ διάβολος καὶ κατέβαλεν· οὐκ οὖν ἀναστῆναι δεῖ, οὐχ ὑποστρέφεσθαι πάλιν, καὶ καταχρημνίζειν ἑαυτοὺς, καὶ ταῖς παρ' ἐκείνου πληγαῖς προστιθέναι τὰς παρ' ἑαυτῶν. ἐπεὶ γὰρ καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ ἔπεσε πτῶμα τοιοῦτον, ὅπερ καὶ σὺ νῦν. καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ ἕτερον ἐφεξῆς, ὃ τοῦ φόνου λέγω. τί οὖν; ἔμεινε κείμενος, οὐχὶ δὲ εὐθέως ἀνέστη δυνάμει πάλιν, καὶ παρετάξατο πρὸς τὸν ἐχθρόν; οὕτω μὲν οὖν γενναίως αὐτὸν κατεπάλαισεν, ὡς καὶ τελευτήσαντα, προστῆναι τῶν ἐκγόνων αὐτοῦ. D τῷ γὰρ Σολομῶντι τὴν μεγάλην παρανομίαν πεπλημμεληκότι καὶ μυρίων ἀξίῳ γενομένῳ θανάτων, διὰ τὸν Δαβὶδ ὁ θεός φησιν ἀφεῖναι τὴν βασιλείαν ὁλόκληρον, οὑτωσὶ λέγων· διαῤῥήσσων διαῤῥήξω τὴν βασιλείαν σου ἐκ χειρός σου, καὶ δώσω αὐτὴν τῷ δούλῳ σου. πλὴν ἐν ταῖς ἡμέραις σου οὐ ποιήσω τοῦτο. διὰ τί; διὰ Δαβὶδ τὸν πατέρα σου. ἐκ χειρὸς τοῦ υἱοῦ σου λήψομαι αὐτήν. καὶ τῷ Ἐζεκίᾳ δὲ μέλλοντι κινδυνεύειν ὑπὲρ τῶν ἐσχάτων καί τοί γε ὄντι δικαίῳ,

A exuti prorſus omni ſenſu, iſtud quidem longè eſt omnium abſurdiſſimum, maximéque obſtupeſcendum: quando enim credentes, quæ ſunt incredulorum deſignamus: parum dixi: multo nimirum indigniora, quàm illi perpetramus: ſunt enim inter illos, qui ſecundum virtutem huius vitæ clari extiterunt, quæ nobis erit conſolationum deinceps venia iure negabitur? Naufragioenim periclitati mercatores fermè nihildum animo cōcidunt, eandem viam audent iterū tentare, quanquam ex incuria id non euenit, ſed ex vi ventorum ineuitabile damnum per- B tulerunt: & nos cunctamur ſemel fruſtrati rurſum accingi negociationi, qui ſcimus ante vltimum vitæ momentum nihil deſperandum, qui prænouimus nec naufragium, nec damnum incidēs niſi volentibus accidere? quid abſtinemus manum? quid ceſſamus? quantus pudor ſic reſupinos conſertis inter ſe mutuo manibus iacere, atque vtinam inter ſe conſertis, & non contra ſeipſas commiſſis, quod quidem inſignis eſt inſaniæ, non minoris quàm ſi quis eorū qui in arena pugnis decertant, omiſſo C aduerſario in ſuum caput manibus irrueret, faciémque contunderet propriam. Supplantauit nos diabolus, ac deiecit: quare neceſſe eſt vt reſurgamus intrepidi, vt caueamus ne iterum ſubripiamur ad pericula, ne ipſi nos in præceps collocemus, ne vulnera ab illo inflicta, noſtra culpa acceptis cumulemus. Quandoquidem beatus Dauid caſu decidit non leuiore, quàm tu modò, imò non tantùm æquali: ſubinde enim aliud flagitium adiecit, nempe cædem Vriæ. Quid igitur? Num proſtratus nihil amplius tentauit, quò re- D ſurgeret? Nunquid forti animo arma reſumpſit aduerſus inimicum? Adeo enim conſtāti pectore eſt ei reluctatus, vt & mortuus filijs ſuis præſidio foret: Nam Salomoni propter magnum illud ſcelus commerito mille mortes, propter Dauid Deus (vt ſcriptum eſt) reliquit regnum integrum, cùm ſic loquitur: Scindens ſcindā regnum in manu tua, & dabo iſtud ſeruo tuo: verùm temporibus tuis id non faciam. quam tandem ob cauſſam? propter Dauid patrē tuū: è manibus filij tui iſtud accipiam. Ipſi denique Ezechiæ periclitaturo vltimo diſcrimine, quāquam iuſtus eſſet, 3 Reg. 11.

propter beatum illum virum auxilium promiſit. Protegã eam, inquit, vrbem, vt ſeruem eam, propter me, & propter Dauid ſeruum meum. tanta eſt pœnitentiæ virtus. Porrò ſi eius ſententiæ fuiſſet, cuius tu nunc es, Deum non poſſe deinceps placari: & ſi dixiſſet, Affecit me honore eximio, allegit in numerum prophetarum, & imperium in contribules conceſſit, periculiſque infinitis eripuit: quo itaque pacto continget, vt eum iterum placem, cui poſt tanta beneficia ſum aduerſatus, omnia peſſima temerè perpetrando? Hæc ſi vnquam venire in mentem permiſiſſet, non ſolum non attigiſſet ea quæ inde præſtitit, ſed etiam priora inſignia diſſipaſſet. Neque enim ſola corporis vulnera dum negliguntur, inducunt mortem, ſed etiã ipſius animæ: verum inſcitia noſtra tanta eſt, vt illius plagis accuratiſſimè medeamur: huius autem obſtinatè contemnimus: quanquam corpori malum immedicabile ſæpenumero accidit, nihil tamen de ſalute deſperamus, quin dicto medicorũ audiẽtes, quãquam morbum pharmacis abolere nequeũt, ſtudemus tamen ex verbis eorũ qualemcumq. poſſumus conſolationem venari: in animorũ autem morbis, in quibus nulli ſunt incurabiles quippe qui à naturę neceſſitate non pendeant, nos tamen perinde negligimus eorum incõmoda deſperato ſalutis obtentu, tanquam ad nos nihil pertineret: atque vbi quidem morborum natura deſperationem nobis ingenerat, nos tamen quaſi multa ſubſit ſpes ſalutis eos curamus, vbi vero nulla eſt deſperandi neceſſitas, quaſi nulla ſit ſpes ſanitatis, abſiſtimus, & omnem eorum curã omittimus. tanto diligentiorem corporis, quàm animæ curam habemus. quo fit, vt nec ſeruare corpus valeamus, optimo quidem iure. nam qui neglecto potiore, de minutis omni ſolicitudine diſtringitur, vtraque diſſipat & perdit: cæterum qui ordinem cuſtodit, & quod prius eſt, maximè curat, altero, quod eſt vilius, poſthabito, per potioris quidem ſalutem ſeruat etiam poſterius. Sicut & Chriſtus inſinuare videtur: Ne timeatis, inquit, eos qui occidũt corpus, animam autem nequeunt occidere:

4. Reg. 19. 34.

Matth. 10. 28.

A πάλιν διὰ τὸν μακάριον ἐκεῖνον ἔλεγε βοηθεῖν. ὑπερασπιῶ γάρ φησιν, ὑπὲρ τῆς πόλεως ταύτης τοῦ σῶσαι αὐτὴν δι' ἐμὲ καὶ διὰ Δαυὶδ τὸν παῖδά μου. τοσαύτη τῆς μετανοίας ἡ ἰσχύς. εἰ δὲ ἐκεῖνος ταῦτα ἐβουλεύσατο, ἅπερ καὶ σὺ νῦν, ὅτι λοιπὸν ἀδύνατον ἐξιλεώσασθαι τὸν θεόν, καὶ εἰ ἐν ἑαυτῷ εἶπεν, ἐτίμησέ με τιμὴν μεγάλην ὁ θεός, καὶ εἰς προφήτας ἔταξε, καὶ τὴν ἀρχὴν τῶν ὁμοφύλων ἐνεχείρισε, καὶ μυρίων κινδύνων ἐξήρπασε, πῶς οὖν δυνήσομαι μετὰ τοσαύτας εὐεργεσίας προσκεκρουκώς, καὶ τὰ τῶν ἐσχάτων τολμήσας, ἵλεω

B καταστῆσαι πάλιν αὐτόν; εἰ ταῦτα ἐνενόησεν, οὐ μόνον τὰ μετὰ ταῦτα οὐκ ἂν ἔπραξεν, ἀλλὰ καὶ τὰ πρότερα ἐπέτρεψεν ἄν. οὐδὲ γὰρ τὰ ἐν τοῖς σώμασι τραύματα μόνα θάνατον ἐργάζεται ἀμελούμενα, ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς ψυχῆς· ἀλλ' ὅμως εἰς τοσοῦτον ἀνοίας ἠλάσαμεν ἡμεῖς, ὡς ἐκείνων μὲν ἐπιμελεῖσθαι σφοδρῶς, τούτων δὲ ὑπερορᾷν· καίτοι ἐπὶ μὲν τοῦ σώματος ἀνίατα πολλάκις πολλὰ συμβαίνειν εἰκὸς, καὶ οὐδὲν ἀπαγορεύομεν, ἀλλὰ συνεχῶς τῶν ἰατρῶν λεγόντων ἀκούοντες, ὅτι τοῦτο τὸ

C πάθος ἀφανίσαι φαρμάκοις οὐκ ἔνι, ὅμως ἐπιχειροῦμεν παρακαλοῦντες παραμυθίαν γοῦν τινὰ ἐπινοῆσαι μικράν· ἐπὶ δὲ τῶν ψυχῶν ἔνθα οὐδέν ἐστιν ἀνίατον νόσημα· οὐδὲ γὰρ ὑπὸ τὴν τῆς φύσεως ἀνάγκην ἐστὶν, ἐνταῦθα ὡς ἀλλοτρίων ὄντων τῶν παθῶν, οὕτως ἀμελοῦμεν, καὶ ἀπογινώσκομεν· καὶ ἔνθα μὲν ἡ τῶν νοσημάτων φύσις εἰς ἀπόγνωσιν ἡμᾶς ἐμβάλλειν εἴωθε, καθάπερ τῶν πολλὰς ἐλπίδας ἐχόντων ὑγιείας ἐπιμελούμεθα· ἔνθα δὲ οὐδέν ἐστιν ὧν ἀπαγορεῦσαι χρὴ, ὥσπερ τῶν ἀπεγνωσμέ-

D νων ἀφιστάμεθα καὶ παραμελοῦμεν· τοσούτῳ πλείονα τοῦ σώματος, ἢ τῆς ψυχῆς λόγον ἔχομεν. διά τοι τοῦτο οὐδὲ τὸ σῶμα διασῶσαι δυνάμεθα. ὁ μὲν γὰρ τὸ προηγούμενον παραμελῶν, καὶ περὶ τὰ ἐλάττονα πᾶσαν τὴν σπουδὴν ἐπιδεικνύμενος, ἀμφότερα καταλύει καὶ ἀπόλλυσιν· ὁ δὲ τὴν τάξιν φυλάττων, καὶ τὸ κυριώτερον διασώζων καὶ θεραπεύων, κἂν ἀμελήσῃ τοῦ δευτέρου, διὰ τῆς τοῦ προτέρου σωτηρίας, καὶ τοῦτο διέσωσεν. ὅπερ καὶ ὁ Χριστὸς παραδηλῶν ἔλεγε· μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι·

φοβήθητε δὲ μᾶλλον τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἀποκτεῖναι ἐν γεέννῃ. ἆρα σὲ πεπείκαμεν, ὅτι οὐδέποτε τὴν τῆς ψυχῆς ὡς ἀνιάτων ἀπογινώσκειν δεῖ παθῶν, ἢ καὶ ἑτέρους πάλιν λογισμοὺς ἀνακινῆσαι χρή; κἂν γὰρ μυριάκις ἀπογνῷς σεαυτοῦ, ἡμεῖς οὐκ ἀπογνωσόμεθά σου ποτὲ, οὐδὲ ὅπερ ἑτέροις ἐγκαλοῦμεν, αὐτοὶ πεισόμεθα. καί τοι γε οὐκ ἔστιν ἴσον αὐτόν τινα ἀπελπίζειν ἑαυτὸν, καὶ ἕτερον αὐτόν. ὁ μὲν γὰρ περὶ ἑτέρου ταύτην ἔχων τὴν ὑπόνοιαν, κἂν συγγνωσθείη ταχέως· ὁ δὲ αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ οὐκέτι. τί δή ποτε; ὅτι αὐτὸς μὲν οὐκ ἔστι κύριος τῆς ἐκείνου σπουδῆς καὶ μετανοίας· τῆς δὲ ἑαυτοῦ τὴν ἐξουσίαν ἔχει μόνος αὐτός· ἀλλ' ὅμως οὐδὲ οὕτως ἀπογνωσόμεθά σου, κἂν μυριάκις τοῦτο πάθῃς· ἴσως γὰρ ἴσως ἔσται τις ἐπάνοδος πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν καταλλαγὴν τὴν πρὸς τὸν πρότερον βίον. ἄκουε δὲ καὶ τῶν ἑξῆς. Νινευῖται τοῦ προφήτου διαπειλουμένου καὶ σαφῶς ἀπειλοῦντος ἀκούσαντες, ἔτι τρεῖς ἡμέραι, καὶ Νινευὶ καταστραφήσεται, οὐδὲ οὕτως ἀνέπεσον, ἀλλὰ καί τοι μὴ θαῤῥοῦντες, ὅτι πείσουσι τὸν θεὸν, μᾶλλον δὲ καὶ τοὐναντίον ἔχοντες ὑποπτεύειν ἀπὸ τοῦ χρησμοῦ. οὐ γὰρ μετὰ διορισμοῦ τινος εἴρητο τὸ λεχθὲν, ἀλλ' ἀπόφασις ἦν καθαρὰ, καὶ οὕτω τὴν μετάνοιαν ἐπεδείξαντο λέγοντες. τίς οἶδεν εἰ μετανοήσει, καὶ παρακληθήσεται ὁ θεὸς, καὶ ἀποστρέψει ἀπὸ ὀργῆς τοῦ θυμοῦ αὐτοῦ, καὶ οὐ μὴ ἀπολώμεθα; καὶ οἶδεν ὁ θεὸς τὰ ἔργα αὐτῶν, ὅτι ἀπέστρεψαν ἀπὸ τῶν ὁδῶν αὐτῶν τῶν πονηρῶν, καὶ μετενόησεν ὁ θεὸς, ἐπὶ τῇ κακίᾳ, ᾗ ἐλάλησε τοῦ ποιῆσαι αὐτοῖς, καὶ οὐκ ἐποίησεν. εἰ δὲ ἄνθρωποι βάρβαροι καὶ ἀλόγιστοι τοσοῦτον ἠδυνήθησαν συνιδεῖν, πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς τοῦτο ποιεῖν χρὴ, τοὺς τὰ θεῖα δόγματα παιδευθέντας, καὶ τῶν τοιούτων παραδειγμάτων καὶ ἐν ῥήμασι καὶ ἐν πράγμασι πολὺ τὸ πλῆθος ἑωρακότας. οὐ γάρ φησιν εἰσὶν αἱ βουλαί μου ὥσπερ αἱ βουλαὶ ὑμῶν· οὐδὲ αἱ ὁδοί μου, ὥσπερ αἱ ὁδοὶ ὑμῶν. ἀλλ' ὅσον ἀπέχει ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τῆς γῆς, τοσοῦτον ἀπέχει τὰ διανοήματά μου ἀπὸ τῆς διανοίας ὑμῶν, καὶ αἱ βουλαί μου ἀπὸ τῶν βουλῶν ὑμῶν. εἰ δὲ ἡμεῖς τοὺς πολλάκις προσκεκρουκότας τῶν οἰκετῶν, ἐὰν ἐπαγγέλλωνται γενέσθαι βελτίους, καὶ προσιέμεθα, καὶ πάλιν ἐπὶ τῆς προτέρας ἄγομεν τιμῆς,

A quin potius, timeatis eum, qui poteſt & animam & corpus perdere in gehennam. Nunquid iam tibi per nos perſuaſum fuit, nunquam eſſe negandum reditum animæ ad ſanitatem à morbis tanquam deſperatis, an vero neceſſe eſt & alias adhibere rationes? Quamlibet ipſe animũ abieceris, nos vtique ſpem de conſequẽda ſanitate tua, nunquam vocabimus in dubiũ: neutiquam enim id nobis permittemus, quod ſolemus alijs vitio vertere: & multum intereſt, vtrum de ſe ipſo quis deſperet, an de illo quiſpiam alius. Etenim is qui B de altero tale quid ſuſpicatur, celerem veniam obtinebit: at is qui ſibiipſi omnem ademit fiduciam, non item. Quid ita? quia nemo alterius ſtudia reſipiſcentiámque in manu habet, ſuorum autem poteſtatẽ omnino tenet. Atqui nondum de te deſperamus, quanquam millies ignauia hac laboraueris, fortè dabitur aliquis in virtutẽ regreſſus, & de malitia veteris vitæ reconciliatiò. Audi ſequẽtia. Niniuitæ audita Prophetæ inuectione & minis, qui ait: Adhuc tres dies, & Niniue ſubuertetur: non ita cõſternati ſunt, quanquam C nihil ſpei vſpiam fuit de Deo precibus exorando, imò potius contrarium potuerunt ſuſpicari ex oraculo. Nam non erat dictum cum aliqua diſiunctione, ſed aperta ſententia, & nihilo ſecius tantam exhibuerunt pœnitentiã: Quis ſcit, inquit, ſi pœnitebit & exorabitur Deus, & auertetur ab ira furoris ſui, neque nos pereamus? Et vidit Deus opera eorum quòd ſummoti eſſent à vijs ſuis peruerſis, & pœnituit Deum ſuper afflictione, quàm locutus erat ſe ipſis facturũ, & non fecit. Quod ſi homines illi barbari & imprudentes tantum potuerunt intelligere: multo D amplius conuenit, vt nos idem perficiamus, qui diuinis dogmatibus eruditi ſumus, taliumque exemplorum magnam copiam tam verbis, quàm operibus conſignatam perſpeximus: Conſilia, inquit, mea non ſunt vt conſilia veſtra: nec viæ meæ, ſicut viæ veſtræ: ſed quantum abeſt à terra cœlum, tantum diſtant cogitationes meæ à cogitationibus veſtris, & conſilia mea à veſtris conſilijs. Quod ſi nos famulos noſtros, qui forte nos offenderint, cum promiſerint ſe meliores futuros, & recipimus rurſus, & in priſtinum honorem reſtituimus,

Cap. XI. Nunquam eſſe deſperandum de diuina miſericordia oſtẽdit exẽpla Niniuitarum. Ionæ 3.

Eſa 55.

ſæpenumero etiam maiorem illis fiduciā damus, non multo magis hoc faciet Deus? Nam ſi quidem Deus in hoc nos creaſſet, vt perderet, iure deſperaſſes, iureque dubitaſſes ſuper propria ſalute: cæterum quia non ob aliud, quàm propter bonitatē nos produxit, quò bonis fruamur ſempiternis, atque in hoc omnia facit, omnia molitur in præſentem horā vſque: quid tandem eſt, quod nos dubios poſſit reddere? Vehementer eum exaſperauimus, qualiter alioqui nemo alius: quo fit, vt ea de cauſa maximè oporteat abſtinuiſſe à rebus præſentibus, duci pœnitudine ſuper peractis, multamque ſpeciem præbere animi demutati. Quandoquidem nihil eſt, quod in nos queat ſoleátque illum ipſum ſemel perinde irritare, atque in poſterū nolle reflexiſſe in viam: nam peccaſſe eſt humanum, perduraſſe autem in flagitijs non humanum eſt, ſed penitus diabolicum. Conſidera quanto maiore ſtomacho Deus id ferat apud prophetam. Scriptum eſt enim, Et dixi, poſtquam ſcortata eſt in his omnibus, ad me reuertere, neque reuerſa eſt. Et alibi iterum adnitens demonſtrare, quàm benignè ad noſtram ſalutem propenſus ſit, vbi poſt tanta tàmque enormia delicta ſe recta via inceſſuros promiſerunt, cùm id audiſſet, inquit: Quis dabit vt ſic parentur corda eorum intra ipſos quò me timeant, cuſtodiántque præcepta mea omni tempore, vt eis bene ſit, & filijs eorum per ſeculum? Præterea Moſes ſubſcribit: Age, inquit, Iſrael, quid domin' Deus à te petit? Vt timeas dominum Deum tuum, vt ambules in cūctis vijs eius, & vt ames eum. Quare qui captat omnibus modis, vt à nobis ametur, & in hoc omnia facit: neque vnigenito propter amicitiam noſtram pepercit, vtque ipſi aliquando reconciliemur, tam amabilem rem præſtitit: qui fieri poſſit, vt reſipiſcentes non admittat? vt non redamet? Audi quid per Prophetam dicit: Dic, inquit, tu iniquitates tuas prior, vt ſis iuſtificatus: & hoc, quò vehementi in eum amore flagremus, expetit à nobis. Qui enim eſt amore captus, ſi ipſum ij quos amat, afficiunt quamlibet graui contumelia, neque dum extingui ſuſtinet amorem, nullius rei gratia illatas iniurias in me-

Hier 3.7.

Deut. 10. 12.

A πολλάκις δὲ καὶ πλείονος αὐτοῖς τῆς παῤῥησίας μεταδιδόαμεν, πολλῷ μᾶλλον αὐτός. Εἰ μὲν γὰρ διὰ τοῦτο ἐποίησεν ἡμᾶς, ἵνα κολάσῃ, καλῶς ἂν ἀπεγνώκεις καὶ ἠμφισβήτεις ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς ἑαυτοῦ· εἰ δὲ δι' οὐδὲν ἕτερον, ἢ δι' ἀγαθότητα μόνην ἡμᾶς ἐδημιούργησε, καὶ ἵνα τῶν αἰωνίων ἀπολαύσωμεν καλῶν, καὶ πάντα ὑπὲρ τούτου ποιεῖ καὶ πραγματεύεται ἐκ πρώτης ἡμέρας εἰς τὸ παρὸν, τί ποτέ ἐστι τὸ ποιοῦν ἐνδοιάζειν ἡμᾶς; σφόδρα αὐτὸν παρωξύναμεν, καὶ ὡς οὐδεὶς ἀνθρώπων ἕτερος, οὐκοῦν διὰ τοῦτο μάλιστα ἀποστῆναι δεῖ τῶν

B παρόντων, καὶ μεταγνῶναι ἐπὶ τοῖς προγεγενημένοις, καὶ πολλὴν ἐπιδείξασθαι τὴν μεταβολήν. οὐδὲν γὰρ οὕτως αὐτὸν τὰ ἅπαξ τολμηθέντα ὑφ' ἡμῶν παροξῦναι δύναιτ' ἂν, ὡς τὸ μηδὲ θελῆσαι μεταβαλέσθαι λοιπόν. τὸ μὲν γὰρ ἁμαρτεῖν ἴσως ἀνθρώπινον, τὸ δὲ ἐπιμεῖναι τοῖς αὐτοῖς, τοῦτο οὐκ ἀνθρώπινον λοιπὸν, ἀλλ' ὅλον σατανικόν. ὅρα γοῦν καὶ διὰ τοῦ προφήτου πῶς τοῦτο μᾶλλον ἐκείνου μέμφεται ὁ θεός. καὶ εἶπον γάρ φησι μετὰ τὸ πορνεῦσαι αὐτὴν ταῦτα πάντα, πρός με ἀνάστρεψον, καὶ οὐκ ἀνέστρεψε. καὶ

C ἑτέρωθι πάλιν τὴν πολλὴν ῥοπὴν, ἣν ἔχει πρὸς τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν ἐπιδεῖξαι βουλόμενος, ἐπειδὴ μετὰ τὰς πολλὰς παρανομίας ἐπηγγείλαντο τὴν ὀρθὴν βαδίζειν ὁδὸν, ἀκούσας φησὶν εἶπε· τίς δώσει τοῦ εἶναι οὕτως τὴν καρδίαν αὐτῶν ἐν αὐτοῖς, ὥστε φοβεῖσθαί με, καὶ φυλάσσεσθαι τὰς ἐντολάς μου πάσας τὰς ἡμέρας αὐτῶν, ἵνα εὖ ᾖ αὐτοῖς καὶ τοῖς υἱοῖς αὐτῶν δι' αἰῶνος; καὶ ὁ Μωϋσῆς δὲ διαλεγόμενος αὐτοῖς ἔλεγε· καὶ νῦν Ἰσραὴλ τί κύριος ὁ θεὸς αἰτεῖ παρὰ σοῦ, ἀλλ' ἢ φοβεῖσθαι κύριον τὸν θεόν σου, καὶ πορεύεσθαι ἐν πάσαις

D ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ, καὶ ἀγαπᾶν αὐτόν; ὁ τοίνυν σπουδάζων φιλεῖσθαι παρ' ἡμῶν, καὶ πάντα ὑπὲρ τούτου ποιῶν, καὶ μηδὲ τοῦ μονογενοῦς ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας φεισάμενος φιλίας, καὶ ὅτι δή ποτε ἂν καταλλαγῶμεν αὐτῷ, τὸ πρᾶγμα τιθέμενος ἀγαπητὸν, πῶς μετανοοῦντας οὐ δέξεται καὶ φιλήσει; ἄκουε γοῦν καὶ διὰ τοῦ προφήτου τί φησι· λέγε σὺ τὰς ἀνομίας σου πρῶτος, ἵνα δικαιωθῇς· καὶ τοῦτο δὲ ὑπὲρ τοῦ πρὸς αὐτὸν σφοδρὰν ἀνάψαι τὴν φιλίαν ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν. ὅταν γὰρ ὁ φιλῶν πολλὰ παρὰ τοῦ φιλουμένου ὑβρισθεὶς, μηδὲ οὕτως σβέσῃ τὸν πόθον, δι' οὐδὲν ἕτερον εἰς μέσον ἐνεχθῆναι σπου-

διώξῃ τὰς ὕβρεις ἐκείνας, ἀλλ' ἵνα τὸ στερρὸν αὐτοῦ τῆς φιλίας ἐπιδειξάμενος, εἰς πλείονα καὶ συντονωτέραν ἐπισπάσηται ἀγάπην ἐκείνους. εἰ δὲ τὸ ὁμολογῆσαι τὰ ἁμαρτήματα τοσαύτην ἔχει τὴν παραμυθίαν, πολλῷ μᾶλλον τὸ διὰ τῶν ἔργων αὐτὰ ἀποψήσασθαι. ἐπεὶ εἰ μὴ τοῦτο ἦν, ἀλλὰ τοὺς ἅπαξ τῆς εὐθείας παρατραπέντας ὁδοῦ ἐπὶ τὰ πρότερα πάλιν ἐκώλυεν ἐπανελθεῖν, οὐδεὶς ἂν τάχα, πλὴν ὀλίγων καὶ εὐαριθμήτων σφόδρα, εἰς τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν εἰσῆλθε ποτέ· νῦν δὲ τοὺς μάλιστα λάμψαντας ἀπὸ τῶν μεγίστων πτωμάτων τούτους ὄντας εὑρήσομεν· οἱ γὰρ πολλὴν ἐν τοῖς κακοῖς ἐπιδειξάμενοι τὴν σφοδρότητα, καὶ ἐν τοῖς ἀγαθοῖς τὴν αὐτὴν ἐπιδείξονται πάλιν, συνειδότες ὅσων ἑαυτοὺς πλημμελημάτων ὑπευθύνους κατέστησαν. ὅπερ οὖν καὶ ὁ Χριστὸς ἐδήλωσεν, ὅτε τῷ Σίμωνι περὶ τῆς γυναικὸς ἔλεγε. Βλέπεις γάρ φησι ταύτην τὴν γυναῖκα; εἰσῆλθόν σου εἰς τὴν οἰκίαν, ὕδωρ ἐπὶ τοὺς πόδας μου οὐκ ἔδωκας, αὕτη δὲ τοῖς δάκρυσι τοὺς πόδας μου ἔβρεξε, καὶ ταῖς θριξὶν αὐτῆς ἐξέμαξε. φίλημά μοι οὐκ ἔδωκας, αὕτη δὲ ἀφ' οὗ εἰσῆλθον, οὐ διέλιπε καταφιλοῦσά μου τοὺς πόδας· ἐλαίῳ οὐκ ἤλειψας τὴν κεφαλήν μου, αὕτη δὲ μύρῳ ἤλειψε τοὺς πόδας μου· οὗ χάριν λέγω σοι, ἀφέωνται αἱ ἁμαρτίαι αὐτῆς αἱ πολλαί, ὅτι ἠγάπησε πολύ· ᾧ δὲ ὀλίγον ἀφίεται, ὀλίγον ἀγαπᾷ· εἶπε δὲ αὐτῇ, ἀφέωνταί σου αἱ ἁμαρτίαι. διὰ τοῦτο καὶ ὁ διάβολος εἰδώς, ὅτι οἱ τὰ μεγάλα ἐργασάμενοι κακά, ὅταν ἄρξωνται μετανοεῖν, μετὰ πολλοῦ τοῦ τόνου τοῦτο προστίθουσιν, ἅτε εἰδότες τὰ πλημμεληθέντα αὐτοῖς, δέδοικε καὶ τρέμει, μήποτε ἀρχήν τινα τοῦ πράγματος λάβωσι. μετὰ γὰρ τὸ λαβεῖν, ἀκάθεκτοι λοιπόν εἰσι, καὶ πυρὸς δίκην ὑπὸ τῆς μετανοίας ἀναζέσαντες, χρυσίου καθαροῦ καθαρωτέρας τὰς ἑαυτῶν ἀπεργάζονται ψυχάς, καθάπερ ὑπό τινος πνεύματος σφοδροῦ τοῦ συνειδότος καὶ τῆς μνήμης τῶν προτέρων ἁμαρτημάτων εἰς τὸν τῆς ἀρετῆς λιμένα ὠθούμενοι. καὶ τοῦτό ἐστιν, ὃ πλεονεκτοῦσι τῶν οὐδαμῶς καταπεσόντων, ὅτι σφοδροτέρᾳ κέχρηνται τῇ προθυμίᾳ, μόνον, ὅπερ ἔφην, ἂν τῆς ἀρχῆς ἐπιλάβωνται. τὸ γὰρ δυσχερὲς καὶ δυσκατόρθωτον, τοῦτό ἐστι, δυνηθῆναι ἐπιβῆναι τῆς εἰσόδου καὶ τῶν προθύρων ἐφάψασθαι τῆς μετανοίας, καὶ τὸν ἐχθρὸν ἐκεῖ πολὺ πνέοντα καὶ ἐπικείμενον ἀπώσασθαι,

A dium proferri ſtudet, quàm vt ſolido
ipſius amore demonſtrato, arctiore eos
dilectione obuinciat. Quoniam autem
confeſſum eſſe peccata, tantum affert
ſolatij: quantum putas allaturum per
opera diluiſſe? Niſi ſic foret, nec à recto
curſu ſemel deflectentibus pateret re-
ditus, quotus tum quiſque ex tot ho-
minum millibus in cœlum introire po-
tuiſſet, præter admodum paucos, qui
ſupra nos iam nunc ſunt cooptati in
numerum bonorum? Atqui maximè
refulgentes inueniemus poſt lapſus e-
normes, qui enim magnum impetum
in malitia præ ſe tulerunt, eundem rur-
B ſus adhibuerunt ſæpenumero rebus
optimis, perpenſis apud ſe debitis, qui-
bus ſunt velut obærati per ſua ipſorum
malefacta: quod & Chriſtus ipſe illu-
ſtre reddidit, vbi Simoni de muliere *Luc. 7. 44.*
reſpondit: Vides enim, ait, hanc mu-
lierem? ſum ingreſſus domum tuam,
aquam ad pedes meos non dediſti, ea
autem lacrymis rigauit pedes meos, &
capillis ſuis abſterſit: oſculũ mihi non
dediſti, ipſa verò ex eo tempore quo
intraui, non intermiſit pedes meos ex-
oſculari: oleo caput mihi non vnxiſti,
C hæc autem vnguẽto pedes meos inun-
xit. Propter quod dico tibi, remittun-
tur ei peccata multa, quoniam dilexit
multum. Cæterùm cui parum remitti-
tur, is parum diligit. eique dixit: Re-
mittuntur tua peccata. Idcirco diabo-
lus cum his rebus cognitis, plane intel-
ligit eos qui malefacta quantumlibet
immania perpetrarunt, vt primum cœ-
perint pœnitere, quod maiore ſtudio
id faciant, tanquam cõſcij delictorum
ſuorum, vehemẽter timet ac formidat,
ne quando rem exordiantur. Gradu
enim facto, amplius detineri nequeũt:
D conflagrant per pœnitẽtiam tanquam
vehemens ignis, & auro puto puróque
animas ſuas puriores efficiũt, & tanquã
vento rapido conſcientiæ, ac memoria
præcedentium peccatorum, in virtutis
portum conuehuntur. Et hoc eſt quod
peccatores plus poſſident, quàm qui
nunquam ceciderunt: quoniam ma-
iore alacritate reditũ tentant, tantùm
rem, vt ſic dixerim, auſpicentur. Nam
arduum eſt & difficile factu, poſſe in-
gredi cliuum primũ, & veſtibula con-
tingere pœnitentiæ, & inimicum illic
exſufflantem ignem & imminentem

abigere atque proſternere: ille autem A tanto furore deinceps non graſſabitur ſemel exuperatus, & cum illic ceciderit, vbi robuſtus erat, nos vero maiorem alacritatem concipiemus, multáque facilitate pulcherrimam illam pugnã depugnabimus. Aggrediamur itaque reditum deinceps, recurramus in vrbem cœleſtem in quam aſcripti ſumus, in qua ciues agere iuſſi ſumus. Nam à nobis ſpem omnem abijcere, non ſolum id mali habet, quòd eius ciuitatis portas nobis intercludit, aut quòd in peiorem ignauiam trahit atq. cõtemptum, ſed aliud habet etiã peſſi- B mum: intrudit enim in væcordiam, cuiuſmodi eſt ipſi ſatanæ. Etenim diabolus ex nulla re tantus euaſit, atque ex prima deſperatione, vnde in væcordiã ceu per gradus delapſus eſt. Vt primũ enim anima de conſequenda ſalute dubitat, non ſentit ampliùs quo periclitetur præcipitio, quidlibet faciendo, dicendóque contra ſalutem ſuam. Et quemadmodum furore correpti, deperdita ſemel ſanitate capitis, nihil verentur, nihil eos pudet, intrepidè quiduis audent, in ignem, in mare, in prærupta editáque ſaxa impigrè con- C uolant: In hunc modum qui ſe incuriæ per deſperationem permiſere, deinceps ſunt intolerabiles, per auia viciorũ aſſiduò diſcurſitant, ac niſi mors ſuperueniens eos ab inſania atque ab illo impetu reuocet, infinitis ſe calamitatibus conficiunt. Quare adhortor, antequam altius ab ea ebrietate commadueris, vt reſipiſcas, vt reſurgas, vt crapulã diabolicam ſecludas. Si putas eſſe ſupra vires, vt cõfeſtim vniuerſam ſecludas; at ſenſim & paululũ quid eius mali, atque iterum paululum deme. At mihi quidem longè facillimũ videtur, D omnes laqueos quibus complicamur, ſimul abrumpere, conferendo nos in palæſtram pœnitentiæ: cæterùm quia tibi fortaſſis arduum apparet, ſicut lubet attingas viam ad meliora ducentem, modò attingas & apprehendas vitam æternam. Ita quæſo & oro per ſuperiora, merita tua, per illã priorem fiduciam, vt iterũ videamus te in illo culmine cõſtitutum recuperaſſe animi robur amiſſum: miſerere offenſorum per caput tuum, miſerere cadentium & eorum qui facti ſunt per te ſegniores,

A καὶ καταλάβῃ. μετὰ δὲ ταῦτα οὔτε ἐκεῖνος τοσαύτην ἐπιδείξεται τὴν μανίαν ἅπαξ ἡττηθεὶς, καὶ ἔνθα ἦν ἰσχυρὸς καταπεσὼν, ἡμεῖς δὲ μείζονα τὴν προθυμίαν ληψόμεθα, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς εὐκολίας δραμούμεθα τὸν καλὸν ἀγῶνα τοῦτον. ἐπιλαβώμεθα τοίνυν τῆς ἐπανόδου λοιπὸν, ἀναδράμωμεν εἰς τὴν πόλιν τὴν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἐν ᾗ καὶ ἀπεγράφημεν, ἐν ᾗ καὶ πολιτεύεσθαι προστετάγμεθα. τὸ γὰρ ἀπογινώσκειν αὑτὸν, οὐ τοῦτο μόνον ἔχει κακὸν, ὅτι τὰς πύλας ἡμῖν ἀποκλείει τῆς πόλεως ἐκείνης, οὐδ᾽ ὅτι εἰς B μείζονα ῥᾳθυμίαν ἄγει καὶ καταφρόνησιν, ἀλλ᾽ ὅτι καὶ εἰς ἀπόνοιαν ἐμβάλλει σατανικήν. καὶ γὰρ ὁ διάβολος οὐδαμόθεν ἑτέρωθεν τοιοῦτος ἐγένετο, ἀλλ᾽ ἢ ἐκ τοῦ πρότερον μὲν ἀπογνῶναι, ὕστερον δὲ ἐκ τῆς ἀπογνώσεως, εἰς τὴν ἀπόνοιαν ἐμπεσεῖν. ψυχὴ γὰρ, ἐπειδὰν ἅπαξ ἀπαγορεύσῃ τὴν σωτηρίαν τὴν ἑαυτῆς, οὐδὲ αἰσθάνεται λοιπὸν, ὅπως κατακρημνίζεται, πάντα αἱρουμένη καὶ λέγειν, καὶ ποιεῖν τὰ κατὰ τῆς σωτηρίας τῆς ἑαυτῆς. καὶ καθάπερ οἱ μαινόμενοι, ἐπειδὰν ἅπαξ τῆς ὑγιοῦς ἐκπέσωσι καταστάσεως, οὐδὲν δεδοίκασιν, οὐδὲ αἰσχύνονται, ἀλλ᾽ ἀδεῶς ἅπαντα τολ- C μῶσι, κἂν εἰς πῦρ μέλλωσιν ἐμπίπτειν, κἂν εἰς πέλαγος, κἂν εἰς κρημνόν· οὕτω καὶ οἱ τῇ τῆς ἀπογνώσεως παραφροσύνῃ ληφθέντες ἀφόρητοι λοιπόν εἰσι, πανταχοῦ τῆς κακίας διατρέχοντες, κἂν μὴ θάνατος αὐτοὺς ἐπελθὼν κωλύσῃ τῆς μανίας ἐκείνης καὶ τῆς φορᾶς, μυρία ἑαυτοῖς ἐργάζονται δεινά. διὰ τοῦτο παρακαλῶ, πρὶν ἢ σφόδρα ὑπὸ ταύτης βαπτισθῆναί σε τῆς μέθης, ἀνανῆψαι καὶ διεγερθῆναι, καὶ τὴν σατανικὴν κραιπάλην ἀποστάξαι, καὶ εἰ μὴ δυνατὸν ἀθρόως, ἀλλ᾽ ἠρέμα καὶ κατὰ μικρόν. ἐμοὶ μὲν γὰρ εὐκολώτερον εἶναι D φαίνεται, τὸ πάντων ὁμοῦ τῶν κατεχόντων ἀποσπασθέντα σχοινίων, μεταστῆσαι ἑαυτὸν εἰς τὸ τῆς μετανοίας γυμνάσιον. εἰ δέ σοι δύσκολον εἶναι τοῦτο δοκεῖ, ὡς ἂν ἐθέλῃς ἅψαι τῆς ὁδοῦ τῆς ἐπὶ τὰ κρείττω φερούσης, μόνον ἅψαι καὶ ἐπιλαβοῦ τῆς αἰωνίου ζωῆς. ναὶ δέομαι καὶ ἀντιβολῶ, πρὸς τῆς εὐδοκιμήσεως τῆς προτέρας, πρὸς τῆς παρρησίας ἐκείνης, οὕτω πάλιν σε ἐπὶ τῆς κορυφῆς καὶ τῆς καρτερίας ἴδωμεν τῆς αὐτῆς. φεῖσαι τῶν σκανδαλιζομένων διὰ τὴν σὴν κεφαλὴν, τῶν καταπιπτόντων, τῶν γινομένων ῥᾳθυμοτέρων, τῶν ἀπογινωσκόντων τὴν

τῆς ἀρετῆς ὁδόν. νῦν μὲν γὰρ κατήφεια τὸν τῶν ἀδελφῶν ἔχει χορόν, ἡδονὴ καὶ εὐθυμία τὰ τῶν ἀπίστων συνέδρια, καὶ τὰ τῶν νέων τῶν ῥαθυμότερον διακειμένων· ἂν δὲ ἐπανέλθῃς πάλιν ἐπ' ἐκείνου τοῦ βίου τὴν ἀκρίβειαν, τοὐναντίον γενήσεται, καὶ ἡ μὲν ἡμετέρα αἰσχύνη εἰς ἐκείνους μεταστήσεται πᾶσα· ἡμεῖς δὲ ἐν παῤῥησίᾳ ἐσόμεθα πολλῇ, μετὰ πλείονος λαμπρότητος στεφανούμενόν σε καὶ ἀνακηρυττόμενον ὁρῶντες πάλιν. μείζονα γὰρ αἱ τοιαῦται νίκαι φέρουσι καὶ τὴν εὐδοκίμησιν, καὶ τὴν ἡδονήν. οὐδὲ γὰρ τῶν οἰκείων κατορθωμάτων μόνον λήψῃ τὸν μισθόν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἑτέρων παρακλήσεως, καὶ παραμυθίας ὑπόδειγμα μέγιστον ἐγκείμενος, εἴ ποτέ τις τοῖς αὐτοῖς περιπέσῃ κακοῖς, πρὸς τὸ διαναστῆναι πάλιν, καὶ ἀνακτήσασθαι ἑαυτόν. μὴ δὴ κέρδος περιίδῃς τοσοῦτον, μηδὲ καταγάγῃς εἰς ᾅδου μετὰ λύπης τὰς ἡμετέρας ψυχάς, ἀλλὰ δὸς ἡμῖν ἀναπνεῦσαι, καὶ τὸ κατέχον ἡμᾶς διὰ σὲ τῆς ἀθυμίας ἀποσείσασθαι νέφος. νῦν μὲν γὰρ τὰ οἰκεῖα παρέντες κακά, θρηνοῦμεν τὰς σὰς συμφοράς· ἐὰν δὲ θελήσῃς ἀνανῆψαι καὶ διαβλέψαι, καὶ τῆς στρατείας ἐπιλαβέσθαι τῆς ἀγγελικῆς, καὶ τούτου τοῦ πένθους ἀπαλλάξεις ἡμᾶς, καὶ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων τὸ πλέον ἀφέξεις· ὅτι γὰρ ἔστι τοὺς ἐκ μετανοίας πάλιν ἐπανελθόντας λάμψαι μέγα καὶ φαιδρόν, καὶ πλέον πολλάκις τῶν μηδὲ πεσόντων τὴν ἀρχὴν ἀπεδείξαμεν καὶ ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν. οὕτω γοῦν καὶ οἱ τελῶναι, καὶ αἱ πόρναι τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν κληρονομοῦσιν· οὕτω πολλοὶ τῶν ἐσχάτων τῶν πρώτων ἔμπροσθεν τίθενται· ἐρῶ δέ σοι καὶ τὰ ἐφ' ἡμῶν γεγενημένα, καὶ ὧν δυνήσῃ γενέσθαι μάρτυς αὐτός. οἶσθά που τὸν νέον ἐκεῖνον τὸν Οὐρβανοῦ παῖδα, τὸν Φοίνικα, τὸν ἐν ὀρφανίᾳ μὲν καταλειφθέντα ἀώρῳ, κύριον δὲ πολλῶν χρημάτων καὶ οἰκετῶν γενόμενον καὶ ἀγρῶν. οὗτος τὸ μὲν πρῶτον ἐῤῥῶσθαι πολλὰ ταῖς ἐν τοῖς μουσείοις διατριβαῖς εἰπών, καὶ τὴν λαμπρὰν ἐκείνην ἀμφίασιν ἀφείς, καὶ τὸν τῦφον ἅπαντα τὸν βιωτικόν, ἐξαίφνης ἱμάτιον εὐτελὲς περιθέμενος, καὶ πρὸς τὴν ἐν τοῖς ὄρεσιν ἐρημίαν ἀναχωρήσας, πολλὴν ἐπεδείξατο τὴν φιλοσοφίαν, οὐ κατὰ τὴν ἡλικίαν μόνον, ἀλλ' ὅσην ἄν τις τῶν μεγάλων καὶ θαυμαστῶν ἀνδρῶν· μετὰ δὲ ταῦτα καὶ τῆς ἱερᾶς τῶν μυστηρίων τελετῆς ἀξιωθείς,

A qui virtutis viam deſperarunt. Et nunc quidē ingens mœror occupat fratrum conuentum, voluptas autem & lætitia conſeſſum incredulorum, & iuuenum ocio deditorum: cæterùm vbi redieris in illam accuratam diligentiam, contrarium erit, noſtraque ignominia in aduerſarios vniuerſa deriuabitur. Nos autem ingenuæ reddemur libertati, videntes te iterum cum eximio ſplendore coronatum prędicatúmque: tales enim victoriæ maiorem ferunt & iucunditatem, & voluptatem. Non enim propria ſolum benefacta mercede B penſabuntur, ſed quòd alijs cohortationi fuiſti & ſolatio, exemploque præluxiſti maximo, vt quiſquis in tanta mala inciderit, ad reſurgendum, ſeipſúmque reparandum incitetur. Ne contemnas tantū lucri, neque animas noſtras ad inferos cum mœrore ſubducas, quin dederis nobis & reſpiraſſe, & excuſſiſſe nubila pectoris, quæ per triſtitiam nos occuparunt: noſtris enim malis omiſſis, tua damna lamentamur. Quando autem in animum induxeris reſipiſcere, diſpicere omnia prudenter, C & angelicæ militiæ connumerari: tum nos à luctu reuocabis, bonámque partem de peccatis noſtris auferes. Qui enim per pœnitentiam iterum exurgunt, magna claritate reſplendent, & non rarò maiore quàm alij, qui nunquam ceciderūt: quod primò demonſtraui etiam à diuinis ſcripturis. Ea nimirum ratione & vectigalium exactores, & ipſæ meretrices hæreditate acquirunt regnum cœlorum? ea ratione multi ex nouiſſimis anteferuntur prioribus. Narrabo tibi, quæ noſtris contigere temporibus, & quorum ipſe teſtis eſſe poteris. Noſti vtique iuuenē illum D filium Vrbani Phœnicem, qui cōtinuò à teneris vnguiculis à parentibus derelictus fuit pupillus, dominus autem multarum rerum, pecuniarum, miniſtrorum, agrorum. Is primùm cum liberalium artium auditorijs longum vale dixiſſet, depoſito illo ſplendidiſſimo amictu, totóque huius vitæ faſtu, repente pallio ſe viliore contexit, ad montes, ad ſolitudinē ſeceſſit, egregiámque exhibuit philoſophiam, non iuxta illius ætatis modum, ſed qualem poſſet vir quiſpiam admirabilis & excellens: deinde ad ſacra myſteriorum ſacerrima idoneus reputatus,

Qui per pœnitentiā reſurgūt, ſæpe maioris ſūt meriti ac perfectionis quam qui nunquā ceciderunt.

Cap. XI. *Exemplo id docet ſui tēporis.*

magnam acceſſionem virtuti adiecit. Omnes gauiſi ſunt impensè, deúmque glorificarunt, quòd in affluentia deliciarum enutritus, clarus ex progenitoribus, & admodum adoleſcẽs cunctam huius vitæ magnificentiam ac pompam, fucatámque felicitatem, ſemel conculcaſſet, & euaſiſſet ad verum faſtigiũ virtutis. Cùm eſſet eo loci conſtitutus, & nunc iure ſuſpiciendus: ecce corruptores quidã, qui eum iure conſanguinitatis inuiſebant, iterum illum in fluctus priſtinos abduxerunt. Reiectis iterum cunctis eius vitæ, quæ pridem erant, ornamentis, à montibus in medium forum ſe contulit, & equis vectus & magno ſtipatus famulitio, totam vrbem obiuit, neque ſapere, neque temperatè viuere libuit. nimijs enim delicijs incaleſcens, in abſurdos amores vel nolens perpellitdr. Nemo erat ex cœtu conuerſantium, qui non de ipſius ſalute putaret actum eſſe, tantum ei examen adulatorum cohæſit: cui acceſſerunt, orbitas parentum, iuuentus, multæ opes: qui omnia facile ſolent calumniari, reprehendebant eos qui ab initio illum ad hoc vitæ genus traduxiſſent, quòd à ſpiritualibus defeciſſet, inutilis futurus & rei familiari, quòd ante tempus ſermoni & eloquentiæ deditus, retuliſſet pedem, illicque nihil fructus valuiſſet conſequi, huiuſmodi quiddam crebro occinuerunt. Cùm eſſet itaque multo ſuffuſus pudore, quidam ſancti viri quibus erat peritia eiuſmodi prædam venandi, & qui per experientiam probè fuerant edocti, quòd ſpe diuina communitis neutiquam ſit deſperandum, obſeruarunt eum aſſiduè, viſúmque in foro acceſſerunt, amplexíque ſunt: quos ille principio ſequentes velut è ſublimi, equo inſidens alloquebatur contemptim, tanta erat primùm impudentia hominis. At illi miſericordes, ſtudioſíque in rem alioqui perituræ pueritiæ, non ita multum ea contumelia mouebantur, in vnum iſtud figentes obtutum, vt quacumq. via lupo agnum ſubtraherent, quod & per patientiam perfecerunt. Siquidem poſthac velut ex amẽtia quadã in ſemetipſum regreſſus, aſſiduam eorum curam tum cœpit revereri. quoties illos vel procul obuiam factos conſpexit, ab equo citò deſilijt, & oculis in terram deiectis, cum multo

A πολλῷ μᾶλλον ἐπεδίδου πρὸς ἀρετήν. καὶ πάντες ἔχαιρον, καὶ ἐδόξαζον τὸν θεόν, ὅτι καὶ ἐν πλούτῳ τραφεὶς, καὶ προγόνους ἔχων λαμπροὺς, καὶ σφόδρα ἔτι νέος ὤν, ἐξαίφνης πᾶσαν τὴν φαντασίαν τοῦ βίου καταπατήσας, πρὸς τὸ ὕψος ἀνέδραμε τὸ ἀληθινόν. ἐν τούτῳ δὲ αὐτὸν ὄντα καὶ θαυμαζόμενον, φθόροι τινὲς ἄνδρες κατὰ τὸν τῆς συγγενείας ἐπισκοποῦντες νόμον, αὖθις ἐπὶ τὸν πρότερον κλύδωνα ἐπανήγαγον, καὶ πάντα ῥίψας πάλιν ἐκεῖνα, ἀπὸ τῶν ὀρέων εἰς μέσην εὐθέως κατέβη τὴν ἀγοράν, καὶ ἵππῳ ὀ-

B χούμενος, καὶ ἀκολούθους ἔχων πολλοὺς, οὕτω περιήει τὴν πόλιν ἅπασαν, καὶ οὐδὲ σωφρονεῖν λοιπὸν ἤθελεν, ὑπὸ γὰρ τῆς πολλῆς ἐκκαιόμενος τρυφῆς, καὶ εἰς ἔρωτας ἀτόπους ἐμπίπτειν ἠναγκάζετο, καὶ οὐδεὶς ἦν τῶν ἐν μέσῳ στρεφομένων, ὅστις τὴν σωτηρίαν οὐκ ἀπηγόρευσε τὴν ἐκείνου, τοσοῦτος αὐτὸν συνεῖχε κολάκων ἑσμὸς, καὶ προσῆν ὀρφανία, καὶ νεότης, καὶ πλοῦτος πολύς. καὶ οἱ τὰ πάντα εὐκόλως μεμφόμενοι τῶν ἐπὶ τοῦτο τὴν ἀρ-

C χὴν ἀγαγόντων αὐτὸν κατηγόρουν λέγοντες, ὅτι καὶ τῶν πνευματικῶν διήμαρτε, καὶ οὐδὲ τοῖς αὐτοῦ πράγμασι χρήσιμος ἔσται λοιπὸν, πρὸ ὥρας τῶν περὶ λόγους πόνων ἀποπηδήσας, καὶ μηδὲν ἐκεῖθεν καρπώσασθαι δυνηθείς. τούτων δὲ λεγομένων, καὶ πολλῆς τῆς αἰσχύνης οὔσης, ἅγιοί τινες ἄνδρες, καὶ πολλάκις τοιαύτης θήρας ἐπιτυχόντες, καὶ διὰ τῆς πείρας μαθόντες καλῶς, ὅτι οὐδὲν τῶν τοιούτων ἀπογινώσκειν χρὴ ταῖς εἰς τὸν θεὸν ὁπλιζομένους ἐλπίσι, παρετηροῦντες τοῦτον συνεχῶς, εἴ ποτε εἶδον φανέντα ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς, καὶ προσῄεσαν καὶ ἠσπάζοντο, καὶ

D ὁ μὲν πρότερον ἄνωθεν αὐτοῖς ἐκεῖνος ἀπὸ τοῦ ἵππου παρακολουθοῦσιν, ἐκ πλαγίων διελέγετο. τοσαύτη κατεῖχεν αὐτὸν ἀπαιδευσία τὴν ἀρχήν. οἱ δὲ εὔσπλαγχνοι καὶ φιλόπαιδες ἐκεῖνοι τούτων μὲν ἠσχύνοντο οὐδὲν, εἰς ἓν δὲ μόνον ἑώρων, ὅπως τῷ λύκῳ τὸ ἀρνίον ἀποσπάσωσιν, ὅπερ οὖν διὰ τῆς καρτερίας καὶ ἴσχυσαν. ὕστερον γὰρ ὥσπερ ἔκ τινος παραπληξίας ἐν ἑαυτῷ γενόμενος ἐκεῖνος, καὶ τὴν πολλὴν αὐτῶν προσεδρείαν ἐρυθριάσας, εἴ ποτε αὐτοὺς πόρρωθεν προσιόντας εἶδεν, ἀπεπήδησέ τε εὐθέως, καὶ κάτω νεύων οὕτω μετὰ σιγῆς

τὰ παρ' ἐκείνων ἤκουσεν ἀπόῤῥητα, καὶ προϊὼν πλείονα τὴν πρὸς αὐτοὺς αἰδῶ καὶ τιμὴν ἐπεδείκνυτο, καὶ οὕτως αὐτὸν κατὰ μικρὸν τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι πάντων ἐκείνων ἐξελκύσαντες τῶν δικτύων, τῇ προτέρᾳ πάλιν ἐρημίᾳ, καὶ φιλοσοφίᾳ παρέδωκαν, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ἔλαμψε νῦν, ὡς τὸν πρότερον αὐτοῦ βίον τὸν μετὰ τὴν ἔκπτωσιν παραβαλλόμενον μηδὲν εἶναι δοκεῖν. συνιδὼν γὰρ ἀπὸ τῆς πείρας καλῶς τὸ δέλεαρ, καὶ πάντα εἰς τοὺς δεομένους διανείμας τὸν πλοῦτον, καὶ τῶν φροντίδων ἀπολύσας αὐτὸν ἐκείνων, πᾶσαν τοῖς βουλομένοις ἐπιβουλεύειν ἐξέκοψε τὴν πρόφασιν, καὶ νῦν τὴν ἐπὶ τὸν οὐρανὸν βαδίζων ὁδὸν, πρὸς αὐτὸ λοιπὸν τὸ τέλος ἔφθασε τῆς ἀρετῆς. ἀλλ' οὗτος μὲν ἔτι νέος ὢν, καὶ κατέπεσε καὶ ἀνέστη, ἕτερος δέ τις μετὰ τοὺς πολλοὺς ἱδρῶτας, οὓς ἐν ταῖς ἐρημίαις διατρίβων ὑπήνεγκεν, ἕνα σύνοικον ἔχων μόνον, καὶ ἀγγελικὸν βίον βιοὺς, καὶ πρὸς γῆρας ἐλάσας λοιπὸν, οὐκ οἶδ' ὅπως ὑπὸ σατανικῆς τινος περιστάσεως, καὶ τοῦ ἀπονυστάξαι μικρὸν πάροδον δοὺς τῷ πονηρῷ εἰς ἐπιθυμίαν τῆς πρὸς γυναῖκας ὁμιλίας ἐνέπεσεν, ὁ μηδέποτε γυναῖκα ἰδὼν, ἐξ οὗ πρὸς τὸν τῶν μοναχῶν βίον μετέθηκεν ἑαυτόν. καὶ πρῶτον μὲν ἠξίου τὸν σύνοικον κρέα, καὶ οἶνον αὐτῷ παρασχεῖν, καὶ ἠπείλει, εἰ μὴ λάβοι, καταλύσεσθαι εἰς τὴν ἀγοράν. ταῦτα δὲ οὐχ οὕτω κρεῶν ἐπιθυμῶν ἔλεγεν, ἀλλ' ὡς ἀφορμήν τινα καὶ πρόφασιν βουλόμενος λαβεῖν τῆς εἰς τὴν πόλιν καθόδου. ἐπὶ τούτοις ἐκεῖνος ἀπορούμενος καὶ δεδοικὼς, μὴ τοῦτο κωλύσας ἐπὶ μεῖζον αὐτὸν ὤσῃ κακὸν, δίδωσιν ἐμφορηθῆναι τῆς ἐπιθυμίας αὐτῷ. ὡς δὲ ἔγνω τὸ σοφὸν τοῦτο ἕωλον γεγονὸς, φανερῶς ἀναισχυντήσας λοιπὸν, ἀπεκάλυψε τὴν ὑπόκρισιν, καὶ δεῖν ἔλεγε πάντως εἰς τὴν πόλιν αὐτὸν κατελθεῖν. ὡς δὲ οὐδὲν ἴσχυε κωλύων ἐκεῖνος, τέλος ἀφῆκε, καὶ πόῤῥωθεν ἀκολουθῶν, ἐπετήρει τί ποτε ἄρα βούλεται αὐτῷ ἡ κάθοδος. ἰδὼν δὲ εἰς χαμαιτυπεῖον εἰσελθόντα, καὶ γνοὺς, ὅτι πόρνῃ συγγέγονε γυναικὶ, περιμείνας μετὰ τὸ πληρῶσαι τὴν ἄτοπον ἐπιθυμίαν ἐκείνην, ἐξελθόντα ὑπτίαις δέχεται ταῖς χερσὶ, καὶ περιχυθεὶς, καὶ καταφιλήσας θερμῶς, καὶ ὑπὲρ τῶν γεγενημένων ἐγκαλέσας οὐδὲν, παρεκάλει μόνον, ἐπειδὴ τὴν ἐπιθυμίαν ἐπλήρωσε τὴν ἑαυτοῦ, πάλιν ἐπὶ τὸ τῆς

A ſilentiò, quæ ab illis dicerentur auſcultauit, ac progreſſu temporis maiori pudore ſuffundebatur, & eis habuit honorem debitum. Atque eo artificio lapſum diuinæ gratiæ paucis diebus reddiderunt, omniáque iſta retia ſimul expedientes, priſtinæ tranquillitati philoſophiæque liberum tradiderunt. In tantam autem lucem tunc temporis emicuit, vt ſuperiorem vitam, ſi cum ea quæ poſt caſum peracta eſt, contuliſſes, pro nihilo habenda videretur. Cùm enim experientia comperiſſet, quæ ſit malorum eſca, diſtribuit in egentes diuitias omnes: eo facto ſe à noxijs curis exonerans, omnem occaſionem, quæ potuit inſidias tēdere, abſcidit, & viam quę ducit ad cœlū incedens, ad apicem virtutis iamdudum penetrauit. En ille cùm eſſet iuuenis, excidit, & iterum ſurrexit: alius vero quiſpiā poſt multos ſudores eremiticæ conuerſationis, cui duntaxat vnus fuit conuictor, cùm quo vixit planè angelicam vitam, ad ſenectam vſque perſeuerans: is aliquando ex verſutia diaboli velut oſcitans ac remiſſior factus, acceſſum dedit maligno ad incitandam concupiſcentiam: & C lapſus eſt cum muliere ſe cōmiſcendo, qui nunquā vidit mulierem ab eo tempore, quo ſe ad monaſticam vitam contulit. Principio contubernalem ſuum orauit, vt ipſi daret carnes atq. vinum, adiectis minis, niſi impetraret, in forum ſe perrecturum: quod dixit non ex deſiderio carnium, ſed cauſam & prætextum capturus deſcenſus in vrbem. Commilito eius cum varia curioſè diſpexiſſet, formidarétque ne renuens illum in maius flagitium conijceret, permiſit vt animi affectui ſatisfaceret. Poſt quam vidit ſibi occaſionem fraudis exD cluſam, depoſita fronte fictionem aperuit, palámq. profitebatur ſibi neceſſe eſſe, vt in ciuitatem proficiſceretur. Is qui prohibebat, dū vidit ſe fruſtra niti, tandem id etiam conceſſit: at procul aſſectatus, abeuntem obſeruauit, quónam terrarum eo deflexu deſcenderet. Vidit autem intrātem lupanar, & cùm intellexiſſet eū cōmixtum fuiſſe cum muliere meretrice, expectauit foris: & poſt abſurdæ concupiſcentiæ ſaturitatem, egredientem obuijs manibus excepit, amplexúmq. ac multum exoſculatum, nihil expoſtulando de cōmiſſis flagitijs, tantùm eſt adhortatus, vt ex-

pleta iam cōcupiſcentia, in ſolitudinis A domicilium vellet reuerti. Illū autē ob tantā eius māſuetudinem pudere cœpit, moxq. animo perculſus, compunctúſq. ſuper temere perpetratis, ad mōtem eſt ſocium proſecutus: eōque loci conſtitutus vir ille, cellula ſe quapiam concluſit, & eius domūculæ ianua obſerata alter ipſi panem & aquam quotidie præbuit: quærentibus autem de ſe iuſſit, vt reſponderet ſe ſomnum capere. Hæc cùm dixiſſet, facilè inuenit illum ipſum amicum aſſentorem, ſeipſum introcluſit, perſeuerauitq. illic per omnem vitam in ieiunijs, in preca- B tionibus, in lacrymis, repurgans animam à ſorde peccati. Tempore autem non ita multo peracto, magna ſiccitas viciniam inuaſit: omnes incolæ cùm fruſtra plorarent, quiſpiam ex eis per ſomnium mandatum accepit, vt abiret ad virum illum incluſum, hortaturus eum, quò velit orare ac diſſoluere ſiccitatem. Itaque diſceſſit aſſumptis ſociis, & inuenerunt veterem illius conuictorem ſolum: à quo dum percontantur, acipiunt, quem tum quęſitum venerant, obijſſe diem: qua in re cùm ſibi imponi putarent, ad preces iterum C conuertuntur, iterúmque per eandem viſionem eadem cum ſuperioribus dicerunt: circumſteterunt deinde hactenus verum fateri diſſimulātem, obteſtatique ſunt, vt ipſis viri illius indiciū faceret: nā quòd mortuus nō eſſet, quódq. adhuc viueret, omni cōtetione affirmarūt. Is cùm hæc audiſſet, ac videret, quę ex pacto inter ſe arcana tenuerant euulgata, deduxit eos ad virū illū, & pariete demolito (quia ianuam obſtruxerat) intrauerunt omnes, mox aduoluti pedibus expoſito mandato ſuo, rogarūt, vt ferret ſuppetias aduer- D ſus ariditatem. Ille primùm reſiſtere, aſſerens abeſſe ſe à tanta fiducia & gratia apud Deum: nam vt recens factum peccatum, ſemper ante oculos conſeruauit: tandem cōmemorantes omnia quæ ſibi contigerant, perſuaſerunt vt oraret. Vt primùm autē orauit, mutata eſt ſiccitas. Quæ autem geſta ſunt cum illo iuuene, qui pridem diſcipulus fuit Ioannis filij Zebedæi: deinde longo tēpore ducem egit latronum: iterum à ſanctis manib. beati ſenis interceptus, in ſuperiorem virtutē è luſtro, è ſpelunca latronum penetrauit, ipſe non ignoras: noſti enim non minus quàm ego.

Miraculo ſanctitas viri comprobatur.

Vide Euſebium Cæſarienſem hiſt. eccl. lib. 3. cap. 23.

A ἐρημίας οἰκητήριον ἐπανελθεῖν. ὁ δὲ τὴν πολλὴν ἐπιείκειαν αὐτοῦ αἰσχυνθεὶς, ἐπλήγη τε εὐθέως τὴν ψυχὴν, καὶ κατανυγεὶς ἐπὶ τοῖς τολμηθεῖσιν, εἵπετο πρὸς τὸ ὄρος αὐτῷ, καὶ γενόμενος ἐκεῖ, δεῖται τοῦ ἀνδρὸς, ἐν οἰκίσκῳ αὐτὸν καθεῖρξαι ἑτέρῳ, καὶ τὰς θύρας ἀποκλεισάμενον τοῦ δωματίου ἄρτον αὐτῷ παρέχειν καὶ ὕδωρ δι᾽ ἡμερῶν, καὶ τοῖς ἐπιζητοῦσιν αὐτὸν ἠξίου λέγειν, ὅτι κεκοίμηται. καὶ ταῦτα εἰπὼν καὶ πείσας καθεῖρξεν ἑαυτὸν, καὶ ἦν ἐκεῖ διὰ παντὸς, νηστείαις, καὶ δεήσεσι, καὶ δάκρυσι τὸν τῆς ἁμαρτίας ῥύπον B ἀποσμήχων τῆς ψυχῆς. χρόνου δὲ παρελθόντος οὐ πολλοῦ, καὶ αὐχμοῦ τὴν πλησίον χώραν καταλαβόντος, καὶ τῶν ἐν τῇ χώρᾳ πάντων ὀδυρομένων, ἐκελεύσθη τις δι᾽ ὀνείρατος ἀπελθεῖν, καὶ τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον παρακαλέσαι τὸν καθειργμένον, ὥστε εὔξασθαι καὶ λῦσαι τὸν αὐχμόν. ὡς δὲ ἀπῆλθεν ἑτέρους παραλαβὼν, τὸν συνοικοῦντα αὐτῷ πρότερον μόνον εὗρον ἐκεῖ. παρὰ δὲ ἐκείνου ἐρωτῶντες ἐμάνθανον ὅτι τέθνηκε, νομίσαντες δὲ ἠπατῆσθαι, εἰς προσευχὰς αὖθις ἐτρέποντο, καὶ πάλιν δι᾽ αὐτῆς τῆς ὄψεως τὰ αὐτὰ τοῖς προτέροις ἤκουον. καὶ τότε τὸν ἀ- C ληθῶς ἀπατήσαντα περιστάντες, παρεκάλουν ἐπιδεῖξαι τὸν ἄνδρα αὖθις· οὐδὲ γὰρ τεθνηκέναι αὐτὸν ἔλεγον, ἀλλὰ ζῆν. ταῦτα ἀκούσας ἐκεῖνος, καὶ τὰς συνθήκας ἐξεληλεγμένας ἰδὼν, ἀπάγει πρὸς τὸν ἅγιον αὖθις ἐκεῖνον. καὶ διελόντες τὸν τοῖχον (καὶ γὰρ καὶ τὴν εἴσοδον ἔτυχεν ἀποφράξας) καὶ ἐπεισελθόντες ἅπαντες, τῶν ποδῶν αὐτοῦ προσκυλινδούμενοι, καὶ τὰ γεγενημένα ἀπαγγέλλοντες, παρεκάλουν αὐτὸν ἐπαμῦναι τῷ λιμῷ. ἐκεῖνος δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἀντέτεινε, πόρρω ταύτης λέγων εἶναι τῆς παρ- D ρησίας. καὶ γὰρ ὡς εὐθέως γεγενημένην τὴν ἁμαρτίαν, οὕτω πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν εἶχεν ἀεί. ὡς δὲ τὰ συμβάντα αὖθις ἅπαντα διηγήσαντο, τότε ἐπείσθη εὔξασθαι· καὶ εὐξάμενος ἔλυσε τὸν αὐχμόν. τὰ δὲ κατὰ τὸν νέον ἐκεῖνον, τὸν πρότερον μὲν Ἰωάννου τοῦ Ζεβεδαίου γενόμενον μαθητὴν· ὕστερον δὲ ἐπὶ πολὺ λῃσταρχήσαντα χρόνον, καὶ πάλιν ὑπὸ τῶν ἁγίων τοῦ μακαρίου θηρευθέντα χειρῶν, ἀπὸ τῶν καταδύσεων τῶν λῃστρικῶν, καὶ σπηλαίων, καὶ ἐπὶ τὴν προτέραν ἐπανελθόντα ἀρετὴν, οὐδὲ αὐτὸς ἀγνοεῖς, ἀλλ᾽ οἶσθα ἐμοῦ οὐχ ἧττον ἅπαντα ἀκριβῶς.

καί σύ

καί σου πολλάκις ἤκουσα θαυμάζοντος τὴν συγκατάβασιν, τὴν πολλὴν, καὶ ὅτι τὴν αἱμαχθεῖσαν πρότερον ἐφίλησε δεξιάν, τοῦ νέου περιχυθεὶς, καὶ οὕτως αὐτὸν ἐπὶ τὰ πρότερα ἐπανήγαγε. καὶ ὁ μακάριος δὲ Παῦλος τὸν Ὀνήσιμον, τὸν ἄχρηστον, τὸν δραπέτην, τὸν κλέπτην, τοῦτον οὐ μόνον αὐτὸς περιπλέκεται, ἐπειδὴ μετεβάλλετο, ἀλλὰ καὶ τὸν δεσπότην ἀξιοῖ ἐν ἴσῃ τοῦ διδασκάλου τὸν μετανοήσαντα ἀγαγεῖν τιμῇ, οὑτωσὶ λέγων. παρακαλῶ σε, φησὶ, περὶ τοῦ ἐμοῦ τέκνου, ὃν ἐγέννησα ἐν τοῖς δεσμοῖς μου Ὀνήσιμον, τόν ποτέ σοι ἄχρηστον, νυνὶ δέ σοι καὶ ἐμοὶ εὔχρηστον, ὃν ἀνέπεμψα. σὺ δὲ αὐτὸν, τουτέστι τὰ ἐμὰ σπλάγχνα προσλαβοῦ, ὃν ἐγὼ ἐβουλόμην πρὸς ἐμαυτὸν κατέχειν, ἵνα ὑπὲρ σοῦ διακονῇ μοι ἐν τοῖς δεσμοῖς τοῦ εὐαγγελίου, χωρὶς δὲ τῆς σῆς γνώμης, οὐδὲν ἠθέλησα ποιῆσαι, ἵνα μὴ ὡς κατὰ ἀνάγκην τὸ ἀγαθόν σου ᾖ, ἀλλὰ κατὰ ἑκούσιον. τάχα γὰρ διὰ τοῦτο ἐχωρίσθη πρὸς ὥραν, ἵνα αἰώνιον αὐτὸν ἀπέχῃς, οὐκέτι ὡς δοῦλον, ἀλλ' ὑπὲρ δοῦλον ἀδελφὸν ἀγαπητὸν μάλιστα ἐμοί, πόσῳ δὲ μᾶλλον σοί, καὶ ἐν σαρκὶ καὶ ἐν κυρίῳ; εἰ οὖν με ἔχεις κοινωνὸν, προσλαβοῦ αὐτὸν ὡς ἐμέ. καὶ Κορινθίοις δὲ ἐπιστέλλων ὁ αὐτὸς ἔλεγε· μή πως ἐλθὼν πενθήσω πολλοὺς τῶν προημαρτηκότων, καὶ μὴ μετανοησάντων· καὶ πάλιν, ὡς προείρηκα, καὶ πάλιν προλέγω, ὅτι ἐὰν ἔλθω εἰς τὸ πάλιν, οὐ φείσομαι. ὁρᾷς τίνας πενθεῖ, τίνων οὐ φείδεται; οὐ τῶν ἡμαρτηκότων, ἀλλὰ τῶν μὴ μετανοησάντων, καὶ οὐχ ἁπλῶς τῶν μὴ μετανοησάντων, ἀλλὰ τῶν καὶ ἅπαξ καὶ δεύτερον ἐπὶ τούτῳ παρακληθέντων, καὶ πεισθῆναι μὴ βουληθέντων. τὸ γὰρ προείρηκα καὶ προλέγω, ὡς παρὼν τὸ δεύτερον καὶ ἀπὼν γράφω, οὐδὲν ἕτερον ἢ τοῦτο αἰνίττεται, ὅπερ δέος μὴ καὶ ἐφ' ἡμῶν γένηται νῦν. εἰ γὰρ καὶ μὴ Παῦλος πάρεστιν, ὁ τότε Κορινθίοις ἀπειλῶν, ἀλλ' ὁ Χριστὸς πάρεστιν, ὁ καὶ τότε δι' ἐκείνου λαλῶν. κἂν ἐπιμείνωμεν ἀνενδότως ἔχοντες, οὐ φείσεται ἡμῶν, ἀλλὰ πατάξει πληγὴν μεγάλην, καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐκεῖ. προφθάσωμεν οὖν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐν ἐξομολογήσει, ἐκχέωμεν ἐνώπιον αὐτοῦ τὰς καρδίας ἡμῶν· ἥμαρτες γὰρ, φησί, μὴ προσθῇς μηκέτι, καὶ περὶ τῶν προτέρων σου δεήθητι· καὶ πάλιν, δίκαιος ἑαυτοῦ κατήγορος ἐν πρωτολογίᾳ. μὴ τοίνυν περιμείνωμεν τὸν κατήγορον, ἀλλὰ τὴν ἐκείνου προαρπάσωμεν τάξιν,

A Sæpenumero te admirantem audiui
referre beati viri condeſcēſum & man-
ſuetudinē & ſuauitatem illicem: quo-
niam prior cruētam dexteram exoſcu-
latus eſt, hęrens in amplexu adoleſcen-
tis, & ea via reduxit ad amiſſam virtu-
tem. Beatus itē Paulus ſic Oneſimum
inutilem transfugam, furem illum non
ſolùm ipſe amplexus eſt, demutatum
in melius: ſed etiam idoneum putauit,
quem pœnitentem honore præcepto-
ris honori æquali dignaretur. Rogo te,
inquit, pro filio meo, quem genui in
vinculis meis, Oneſimo, quondam tibi Philem 10.
B inutili, nunc verò mihi & tibi perutili,
quem remiſi. Tu autem eum, hoc eſt,
viſcera mea ſuſcipe, quem ego cupie-
bam apud me retinere, vt pro te mihi
miniſtraret in vinculis euangelij: ſed
abſque tua ſententia nihil volui facere,
ne velut ex neceſſitate bonum tuum
eſſet, ſed ſpontaneum. Nam propterea
forſitan ſeceſſit ad tempus, vt æternum
eum reciperes, non iam vt ſeruum,
ſed ſupra ſeruum: nempe fratrem di-
lectum maximè mihi, quanto autem
magis tibi & in carne & in Domino? Si
igitur me habes conſortem, ſuſcipe il-
C lum tanquā me. Ad Corinthios etiam 2. Cor. 12.
ſcribens: Ne fortè, inquit, vbi venero 21.
lugeam multos, qui ante peccauerint
& non pœnituerint. Et iterum: Sicut 2. Cor. 13. 2
prædixi, & prædico, quòd ſi venero
denuo, non parcam. Intelligiſne
quos lugeat, quibus non parcat? Non
ijs qui peccauerunt, ſed qui ſemel
atque iterum orantibus vt reſipiſce-
rent, refugerunt aures præbere. Si-
quidem quod ait, prædixi & prædico,
vt præſens cùm eſſem, iterum ſcribo:
nihil eſt aliud quàm ne timor nos ex-
animet. Etenim Paulus etſi non adeſt,
D vt olim, quando cum Corinthijs ex-
poſtulauit: at Chriſtus ipſe in præ-
ſentia manet, qui tum per hunc lo-
cutus eſt. Vbi perdurabimus in pec-
catis obſtinatè, non parcet, magnum
infliget vulnus & in hoc ſeculo, &
in futuro. Præoccupemus igitur fa- Pſ. 94. 2.
ciem eius in confeſſione, effundamus
coram eo corda noſtra. Peccaſti enim, Prou. 18.
ait ſcriptura, nè ſuperaddas amplius,
atque de prioribus tuis preceris. Et ite- Eccl. 21.
rum: Iuſtus eſt ſui accuſator ab exordio
ſermonis. Ne expectemus igitur accu-
ſatorē, quin illius partes præripiamus,

eóque officio iudicem nobis pacatiorem reddamus. Cæterùm tu confiteris peccata, teq. miſerum arbitraris ſupra modum: ſcio equidem ſatis: verùm id non requiro ſolum, cupio autem, vt perſuaſum habeas, quod hæc faciens certus ſis veniam promereri. Quandiu enim non ex corde fit tua confeſſio, neque teipſum accuſas, non poteris vnquam in poſterũ à peccatis diſcedere. Nam nemo quicquam perficiet cum alacritate & idonea obſeruantia, cui nõ prius perſuaſum fuerit, quòd ea res ſibi commodo ſit futura. Num is qui ſeminat, poſtquam ſemen iactauit, niſi meſſem expectet, vnquam metet? Quis enim propoſuit aliquãdo fruſtra laborare, & non conſequi ex induſtria fructum? Nõ aliter qui ſeminat verba, lacrymas, & confeſſionem extra ſpem alioquin vtiliſſimam, nequit à peccatis abſtinere, detentus adhuc malo deſperationis. Sed quemadmodum agricola ille, deſperato fructuum prouentu, ſegetes deuaſtantia non arcebit: ita & ille qui ſeminat per lacrymas confeſſionem, nihil ex ea lucri expectans, neutiquam dimouere ſtudebit ea quæ pœnitentiam corrumpunt.

Eccli. 34. 30. Corrumpit autem pœnitentiam, iterum iiſdem malis inſtitiſſe. Nam vnus, ait ſcriptura, qui extruit, & alter qui demolitur, quid lucrati ſunt præter laborem? Expiatur quis à tactu mortui, & iterum attingit funus: quid emolumenti huic ex lauacro? Haud ſecus homo qui ieiunat de peccatis ſuis, & pergit, eadémque denuo committit, quis huius preces exaudiet? Et rurſum: Qui diuertit, inquit, à iu-

Eccl. 26. 28. ſtitia ad peccatum, eum Dominus præparabit ad gladium. Et ſicut canis

Prou. 26. 11. ad vomitum reglutiẽdum redit, fitque odioſus: ſic imprudens, qui per propriã malitiam ad peccata reflectit.

Cap. XII. Ne igitur perinde peccatum atque *Quæ ſint conditiones veræ pœnitentiæ.* accuſator ſolum traduxeris: ſed tanquam qui debet iuſtificari per formam pœnitentiæ: quo pacto animæ confitentis licebit incutere verecundiam, ne quando ad vitia relabatur. Nam vehementer ſe damnare profiterique peccatorem, commune eſt, vt ſic dixerim, etiam cum infidelibus. Multi à ſcena tam viris quàm mulieres, quum turpitudinem ſuam perpendunt, ſe miſeros appellant:

A καὶ οὕτως ἡμερώτερον διὰ τῆς δικαιοσύνης καταστήσωμεν τὸν κριτήν. σὺ δὲ ὅτι μὲν ὁμολογεῖς τὰ ἁμαρτήματα, καὶ ταλανίζεις ἑαυτὸν ὑπὲρ τὸ μέτρον, οἶδα σαφῶς· ἀλλ᾽ οὐ τοῦτο βούλομαι μόνον, ἀλλ᾽ ὅτι σε καὶ δικαιωθῆναι τὸ πρᾶγμα δυνάται, πεισθῆναι ἐπιθυμῶ. ἕως γὰρ ἂν μὴ ἀπὸ καρδίας ποιῇς τὴν ἐξομολόγησιν ταύτην, καὶ κατηγορῇς σεαυτοῦ, οὐδὲ ἀποστῆναι δυνήσῃ τῶν ἁμαρτημάτων τῶν ἑξῆς. οὐδὲν γὰρ οὐδεὶς μετὰ προθυμίας καὶ τοῦ προσήκοντος θεσμοῦ δυνήσεται ποιεῖν, ὅταν μὴ πρότερον πεπεικὼς ἑαυτὸν ᾖ, ὅτι ἐπ᾽ ὠφελείᾳ τοῦτο ποιεῖ. καὶ γὰρ ὁ σπεί-

B ρων μετὰ τὸ ῥῖψαι τὰ σπέρματα, ἂν μὴ προσδέχηται τὸν ἀμητὸν, οὐκ ἀμήσει ποτέ. τίς γὰρ ἂν ἕλοιτο μάτην κοπιᾶσαι, μηδὲν ἀπὸ τοῦ πονεῖν κερδαίνων ἀγαθόν; οὕτως οὖν καὶ ὁ ῥήματα σπείρων, καὶ δάκρυα, καὶ ἐξομολόγησιν, ἂν μὴ μετ᾽ ἐλπίδος ποιῇ τοῦτο χρηστῆς, οὐδὲ ἀποστῆναι τοῦ ἁμαρτάνειν δυνήσεται, ἔτι τῷ τῆς ἀπογνώσεως κατεχόμενος κακῷ. ἀλλ᾽ ὥσπερ ὁ γεωργὸς ἐκεῖνος ὁ τῆς τῶν καρπῶν φορᾶς ἀπογνοὺς, οὐδὲν τῶν λυμαινομένων τοῖς σπέρμασι κωλύσει λοιπόν· οὕτω

C καὶ οὗτος ὁ σπείρων μὲν τὴν διὰ τῶν δακρύων ἐξομολόγησιν, οὐδὲν δὲ ἀπὸ ταύτης προσδεχόμενος κέρδος, οὐδὲν ἀναστεῖλαι δυνήσεται τὰ διαφθείροντα τὴν μετάνοιαν. διαφθείρει δὲ τὴν μετάνοιαν τὸ πάλιν τοῖς αὐτοῖς ἐνέχεσθαι κακοῖς. εἷς γὰρ, φησὶν, οἰκοδομῶν, καὶ εἷς καθαιρῶν, τί ὠφελήσουσι πλέον ἢ κόπον; βαπτιζόμενος ἀπὸ νεκροῦ, καὶ πάλιν ἁπτόμενος αὐτοῦ, τί ὠφέλησεν ἐν τῷ λουτρῷ αὐτοῦ; οὕτως ἄνθρωπος νηστεύων ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ, καὶ πάλιν πορευόμενος, καὶ τὰ αὐτὰ ποιῶν, τῆς προσευχῆς αὐτοῦ τίς εἰσακούσεται; καὶ πάλιν, ἐπαναγαγὼν, φησὶν, ἀπὸ δικαιοσύνης ἐπὶ

D ἁμαρτίαν, ὁ κύριος ἑτοιμάσει εἰς ῥομφαίαν αὐτόν. καὶ ὥσπερ κύων ὅταν ἐπέλθῃ ἐπὶ τὸν αὐτοῦ ἔμετον, καὶ μισητὸς γένηται· οὕτως ἄφρων τῇ ἑαυτοῦ κακίᾳ ἀναστρέψας ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ ἁμαρτίαν. μὴ τοίνυν ὡς κατήγορος σαυτοῦ μόνον τὴν ἁμαρτίαν ἐκπόμπευε, ἀλλὰ καὶ ὡς δικαιωθῆναι ὀφείλων διὰ τοῦ τρόπου τῆς μετανοίας· οὕτω γὰρ δυνήσῃ καὶ τῇ ἐξομολογουμένῃ ψυχῇ αἰδέσασθαι, μηκέτι τοῖς αὐτοῖς περιπίπτειν. τὸ μὲν οὖν σφόδρα καταδικάζειν ἑαυτοὺς, καὶ ἁμαρτωλοὺς καλεῖν, κοινὸν ὡς εἰπεῖν καὶ τοῖς ἀπίστοις ἐστί. πολλοὶ γοῦν καὶ τῶν ἀπὸ τῆς σκηνῆς καὶ ἄνδρες, καὶ γυναῖκες, οἱ μάλιστα ἀναισχυντίαν μετιόντες, ταλανίζουσιν ἑαυτοὺς,

ἀλλ' οὐ μετὰ σκοποῦ τοῦ προσήκοντος. διόπερ οὐδ' ἂν εἴποιμι τοῦτο ἐξομολόγησιν ἐγώ· οὐ γὰρ μετὰ τοῦ κατανύξαι τὴν ψυχὴν, οὐδὲ μετὰ τοῦ δακρῦσαι πικρὸν, οὐδὲ μετὰ τοῦ μεταβαλέσθαι, τὰς ἁμαρτίας οὕτως ἐξαγγέλλουσι τὰς αὐτῶν· ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο οἱ μὲν δόξαν παρὰ τῶν ἀκουόντων ἐπὶ τῇ τῶν λόγων εὐγνωμοσύνῃ θηρώμενοι· οὐδὲ γὰρ ὁμοίως φαίνεται τὰ ἁμαρτήματα χαλεπὰ, ὅταν ἕτερός τις αὐτὰ ἐπαγγέλλῃ, καὶ ὅταν αὐτὸς ὁ τετολμηκώς· οἱ δὲ ὑπὸ τῆς σφοδρᾶς ἀπογνώσεως εἰς ἀναλγησίαν ἐκπεσόντες, καὶ τῆς τῶν ἀνθρώπων δόξης καταφρονήσαντες, μετὰ πολλῆς τῆς ἀδείας λοιπὸν, ὥσπερ τὰ ἀλλότρια, τὰ οἰκεῖα ἅπασιν ἐξαγορεύουσι κακά. ἀλλά σε τούτων οὐδένα εἶναι βούλομαι, οὐδὲ ἐξ ἀπογνώσεως ἐπὶ τὴν ἐξομολόγησιν ἔρχεσθαι· ἀλλὰ μετὰ προσδοκίας ἀγαθῆς, καὶ τῆς ἀπογνώσεως τὴν ῥίζαν ἐκκόψαντα πᾶσαν, τὴν ἐναντίαν ἐπιδείκνυσθαι σπουδήν. τίς δὲ ἡ ταύτης ῥίζα καὶ μήτηρ ἐστί; ῥαθυμία· μᾶλλον δὲ οὐκ ἄν τις ῥίζαν καλέσειεν αὐτὴν μόνον, ἀλλὰ καὶ τροφὸν καὶ μητέρα. καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν ἐρίων τίκτει μὲν τοὺς σῆτας ἡ φθορὰ, αὔξεται δὲ πάλιν ὑπ' αὐτῶν· οὕτω καὶ ἐνταῦθα, τίκτει μὲν ἡ ῥαθυμία τὴν ἀπόγνωσιν, τρέφεται δὲ πάλιν ὑπὸ τῆς ἀπογνώσεως αὐτὴ, καὶ ἀλλήλαις τὴν ἐπάρατον ταύτην παρέχουσαι ἀντίδοσιν, δύναμιν οὐ μικρὰν προσλαμβάνουσιν. ἂν οὖν τὴν ἑτέραν τις ἀποτέμῃ, καὶ διακόψῃ, δυνήσεται καὶ τῆς λειπομένης περιγενέσθαι εὐκόλως. οὔτε γὰρ ὁ μὴ ῥαθυμῶν εἰς ἀπόγνωσιν ἂν ἐμπέσοι ποτὲ, οὔτε ὁ τρεφόμενος ἐλπίσι χρησταῖς, καὶ μὴ ἀπογινώσκων ἑαυτοῦ, εἰς ῥαθυμίαν δυνήσεται ἐμπεσεῖν. ταύτην οὖν μοι τὴν ξυνωρίδα διάσπασον, καὶ τὸν ζυγὸν σύγκλασον, τὸν λογισμὸν λέγω τὸν ποικίλον καὶ βαρύν. οὐ γὰρ μονοειδὴς ὁ ταῦτα συνέχων ἐστὶν, ἀλλὰ πολυειδὴς καὶ παντοδαπός. τίς δὲ οὗτός ἐστι; συμβαίνει τινὰ μεταγνόντα κατορθῶσαι πολλὰ καὶ μεγάλα, μεταξὺ δὲ καὶ ἁμαρτεῖν πάλιν τῶν κατορθωμάτων ἐκείνων ἁμαρτίαν ἀντίρροπον· καὶ τοῦτο μάλιστα ἱκανὸν εἰς ἀπόγνωσιν ἐμβαλεῖν, ὡς τῶν οἰκοδομηθέντων καθαιρεθέντων, καὶ πόνων ἐκείνων μάτην καὶ εἰς κενὸν ποιηθέντων αὐτῷ. δεῖ δὲ ἐκεῖνο λογίζεσθαι, καὶ τοῦτον ἐκκρούειν τὸν λογισμὸν, ὅτι εἰ μὴ φθάσαντες κατορθωμάτων μέτρον

A at non collimant ad verum ſcopum: ideóque iſtud confeſſionẽ nulla ratione nominarim: quia non cùm animæ compunctione, neq. cum amaritudine lacrymarum, neque cum mutatione in melius peccata ſic enunciant: verùm ſunt, qui eo nomine ab auditoribus gloriam nimirum elegantia & gratia ſermonum aucupãtur. Peccata enim non apparent eiuſdem moleſtiæ, quando alius ea quiſpiam ingerit, & quãdo ipſe qui illa commiſit. Sunt rurſum qui nimia deſperatione obſtupeſcunt, inſenſatique redduntur, & bonam exiſtima- B tionem & ſiniſtrã opinionem contemnentes, magna petulantia ſua, ceu aliena mala proclamant, cæterùm caue ne fueris neque de horum, neque de illorum numero. Nolo enim vt proficiſcaris à deſperatione ad confeſſionẽ, quin cũ alacritate ac fiducia eruta radice deſperationis, quãtum vales, huic contrarium ſtudiũ oſtendas. At quæ tandẽ eſt radix & mater deſperationis? Ignauia, inquam, imò quam quis haud ineptè nominauerit non tantùm radicem, ſed viciſſim illius quoque & parentem & altricem. Quẽadmodum in lana tineas C gignit corruptio, quæ ab ijs iterum augetur: ita eſt propemodũ hoc loci. Nã ignauia deſperationẽ parit, ab ea mutuò & illa nutricatur, adeóq. dum ſeruãt inter ſe execrabiles vices dandi accipiẽdique, confirmãtur in potentiam haud mediocrẽ: alteram itaque reſcindens abarcénſque, alterã quæ cõſequitur facili opera conficiet. Nunquam enim qui nõ torpeſcit, in deſperationẽ proruet: neque qui alitur ſpe bona, aut qui expectationẽ ſalutis nõ abdicat, in ſocordiã delabetur. Par iſtud peſſimũ diſſipa, & iugum cõfringe, hoc eſt, illã variam, illã grauẽ cogitationẽ. Quan- D doquidẽ qui vtrumq. malum coniunxit, non eſt vnius formæ, ſed multiplicem de ſe prębet ſpeciem omnifariámque. Quis autem talis eſt? Vſu euenire ſolet, vt is quem pœnituit, corrigat plurima, maximáq. facinora: interim autẽ quia denuo peccat, illi correctioni non minoris põderis peccatũ opponit; quod maximè in deſperationẽ abripit: haud ſegnius atq. hi ab expectatione cadunt, qui ſimul eadẽ vt ędificarũt, demoliuntur exhauſto fruſtrà tãto labore. Neceſſe eſt autẽ vt illa in mẽte habeam⁹, vtq. expellamus tam pernicioſam cogitationem, quod nimirum ſi recte factorum menſu-

ram æqualē peccatis, quæ poſtea commiſſa ſunt, oponendam non reſeruauerimus, nihil prohibebit quo minus penitus deprimamur: ſin actione boni præmuniti fuerimus, ea nos defendet non aliter atque thorax firmus acuta noxiaque tela ſummouet, quò minus, quod ſolent, queant præſtare: quin his diſiectis, omne periculū à corpore defendit. Nam qui illuc abſcedit, tam bonis quam malis operibus affluens, habebit aliquid ſolatij in pœna & diris illis tormentis: qui autem à factis melioribus alienus, tantúmque eſt peioribus ſtipatus, dici non poteſt, quàm arctiſſimè pœnæ ſempiternæ cohæreat à vita illinc amādatus. Nam illic bellum erit malorum operum cum alijs diuerſæ conditionis. Si hæc deprimunt libram, ſaluum reddunt nō mediocriter authorē ſuum: & non tantum poterit damnum, quod vſu malorum operum accreuit, vt eum de ſuo loco deturbet. Peruerſa autem opera ſi exuperant, abducunt ad ignem gehennæ, propterea quòd non ſit tantum agmen operum virtutis, quod valeat reſtitiſſe impulſui tam violento: ſermo noſter ſolus hoc non aſtruit, verùm conteſtantur omnia

Matth.16. diuina eloquia: ſiquidem ait ille: Reddet vnicuique ſecundum opera ſua, neque in gehēna tantum, inuenies etiam

Ioan.14. in cœlo diſcrimina plurima. Māſiones

1.Cor.15. enim multæ, inquit, ſunt apud patrem meū: &, Alia eſt claritas ſolis, alia claritas lunæ. Et quid miraculi eſt eū tā curioſè illa eſſe perſcrutatū, quādo ſtellæ quoq. differētiā ad ſtellā aſſeruit? Quare rebus his omnib. perſpectis, nunquā ab exercitio bonorū operum ceſſemus. Vbi aſſurgere ad ordinē ſolis aut lunæ nō datur, ne contēpſerimus aſtrorū cœtū: quādiu enim talē virtutē ſaltem exhibuerimus, omnino cœli licebit incolere. Si nō aurū, ſi nō precioſus lapis habebimur, ad argēti modū pertingētes, adhuc permanebimus in fundamento. Id vnū curę ſit, ne ad eā deflectamꝰ materiā, quam ignis citò corripit: deinde cū videmus egregia facinora ſuperare captum noſtrū, minora perfeciſſe nihil pudeat. Reijcere enim parua, vbi magna cōſequi non vales, extremæ eſt dementiæ, quam omnibus modis effugiamus. Queadmodū enim opes corporis accumulantur, quū amatores illarū ne minimum quidē lucellum negligunt:

A ἀντίῤῥοπον τοῖς μετὰ ταῦτα γενομένοις ἁμαρτήμασιν ἀποθώμεθα, οὐδὲν ἂν ἡμᾶς σφόδρα καὶ ὁλοσχερῶς καταδῦναι ἐκώλυσεν. νυνὶ δὲ καθάπερ τις θώραξ ἰσχυρὸς βέλος ὀξὺ καὶ πικρὸν οὐκ ἀφῆκεν ἐργάσασθαι τὸ ἑαυτοῦ, ἀλλ' αὐτὸς δεξάμενος τὸν πολὺν ἤμυνε τῷ σώματι κίνδυνον. ὁ μὲν γὰρ μετὰ πολλῶν ἔργων καὶ ἀγαθῶν καὶ πονηρῶν ἀπερχόμενος ἐκεῖ, ἕξει τινὰ παραμυθίαν ἐπὶ τῇ κολάσει, καὶ τοῖς βασανιστηρίοις ἐκείνοις· ὁ δὲ τούτων μὲν ἔρημος, ἐκεῖνα δὲ μόνον ἐπάγων, οὐδὲ ἔνεστιν εἰπεῖν ὅσα πείσεται πρὸς τὴν ἀθάνατον

B παραπεμπόμενος κόλασιν. καὶ γὰρ ἀντίστασις ἔσται καὶ τῶν πονηρῶν πράξεων, καὶ τῶν οὐ τοιούτων. κἂν μὲν αὗται καθελκύσωσι τὸν ζυγὸν, ἔσωσαν οὐ μικρῶς τὸν ἐργάτην τὸν ἑαυτῶν· καὶ οὐ τοσοῦτον ἴσχυσεν ἡ τῶν πονηρῶν πράξεων τῆς ἐργασίας βλάβη, ὅσον κατασπάσαι τὸν παρὰ τῆς χώρας αὐτόν· ἂν δὲ ἐκεῖναι περιελθόνται, εἰς τὸ τῆς γεέννης ἀπάγουσι πῦρ, διὰ τὸ μὴ τοσοῦτον εἶναι τὸ πλῆθος τῶν κατορθωμάτων, ὡς καὶ δυνηθῆναι στῆναι πρὸς τὸν βίαιον ἐκεῖνον ὠθισμόν. καὶ ταῦτα οὐχ ὁ ἡμέτερος μόνον ὑποβάλλει λογισμὸς, ἀλλὰ καὶ τὰ θεῖα λόγια·

C αὐτὸς γάρ φησιν, ἀποδώσει ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ· καὶ οὐκ ἐν τῇ γεέννῃ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ βασιλείᾳ πολλὰς ἂν εὕροι τις τὰς διαφοράς· μοναὶ γὰρ, φησὶ, πολλαὶ εἰσὶ παρὰ τῷ πατρί μου· καὶ, ἄλλη δόξα ἡλίου, καὶ ἄλλη δόξα σελήνης. καὶ τί θαυμαστὸν, εἰ μέχρι τούτων ἠκριβολογήσατο, ὅπου γε καὶ τὴν ἀστέρος πρὸς ἀστέρα διαφορὰν εἶναί φησιν ἐκεῖ; ταῦτα οὖν ἅπαντα εἰδότες, μηδέποτε τῆς τῶν ἀγαθῶν ἐργασίας ἀποστῶμεν, μηδὲ ἀποκάμωμεν· μηδὲ ἐπειδὰν εἰς τὴν τοῦ ἡλίου τάξιν ἢ τῆς σελήνης ἐλθεῖν

D μὴ δυνηθῶμεν, καὶ τὴν τῶν ἀστέρων καταφρονήσωμεν. ἕως γὰρ ἂν τοσαύτην γοῦν ἀρετὴν ἐπιδεῖξαι δυνησώμεθα, ἐν τῷ οὐρανῷ πάντως ἐσόμεθα. κἂν χρυσὸς, κἂν λίθος τίμιος μὴ γενώμεθα, τὴν γοῦν τοῦ ἀργύρου τάξιν ἐπέχοντες ἐν τῷ θεμελίῳ μενοῦμεν· μόνον μὴ πρὸς ἐκείνην τὴν ὕλην παλινδρομήσωμεν, ἣν εὐχερῶς καταφλέγει τὸ πῦρ, μηδὲ ὅτι μεγάλα κατορθῶσαι μὴ δυνάμεθα, καὶ τῶν μικρῶν ἀποσχώμεθα· ἐσχάτης γὰρ ἀνοίας τοῦτό ἐστιν, ὅπερ μὴ πάθωμεν. ὥσπερ γὰρ ὁ πλοῦτος ὁ σωματικὸς αὔξεται τῷ μηδὲ τῶν ἐλαχίστων κερδῶν καταφρονεῖν τοὺς ἐραστὰς τοὺς ἐκείνου·

οὕτω καὶ ὁ πνευματικός. καὶ γὰρ ἄτοπον τὸν μὲν κριτὴν μηδὲ ψυχροῦ ποτηρίου μισθὸν παρορᾶν, ἡμᾶς δὲ εἰ μὴ μεγάλα εἴη τὰ κατορθώματα, καὶ τῆς τῶν μικρῶν ἐργασίας ἀμελεῖν· ὁ μὲν γὰρ τῶν ἐλαττόνων μὴ καταφρονῶν, πολλῇ καὶ περὶ τὰ μέγιστα χρήσεται σπουδῇ· ὁ δὲ ταῦτα παρορῶν, καὶ ἐκείνων ἀποστήσεταί ποτε, ὅπερ ἵνα μὴ γένηται, καὶ τούτων μεγάλους τοὺς μισθοὺς ἔθηκεν ὁ Χριστός. τί γὰρ τοῦ ἐπισκέπτεσθαι τοὺς κάμνοντας εὐκολώτερον; ἀλλ' ὅμως καὶ τούτου μεγάλην ἀποδίδωσι τὴν ἀμοιβήν. ἐπιλαβοῦ τοίνυν τῆς αἰωνίου ζωῆς, κατατρύφησον τοῦ κυρίου, καὶ ἱκέτευσον αὐτόν, πάλιν τὸν ζυγὸν ἀνάδεξαι τὸν χρηστόν, ὑπέλθε τὸ φορτίον τὸ ἐλαφρόν, ἐπίθες ἄξιον τῆς ἀρχῆς τὸ τέλος· μὴ δὴ περιίδῃς τοσοῦτον διαρρυέντα πλοῦτον. ἂν μὲν γὰρ ἐπιμείνῃς παροξύνων τὸν θεόν, δι' ὧν ποιεῖς, ἅπαντα αὐτὸν ἀπολεῖς. ἂν δὲ πρὶν ἢ πολλὴν γενέσθαι τὴν ζημίαν, καὶ πρὶν ἐπικλυσθῆναι τὸ γεώργιον, ἀποφράξεις τῆς κακίας τοὺς ὀχετούς, καὶ τὰ διαφθαρέντα ἀνακτήσασθαι δυνήσῃ πάλιν, καὶ ἕτερα αὖθις προσθεῖναι φόρον οὐ μικρόν. ἅπερ ἅπαντα λογισάμενος ἀποτίναξον τὸν χοῦν, ἀνάστηθι ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ φοβερὸς ἔσῃ τῷ ἀνταγωνιστῇ· αὐτὸς μὲν γάρ σε κατέβαλεν, ὡς οὐκ ἀναστησόμενον λοιπόν· ἂν δὲ ἴδῃ πάλιν τὰς χεῖρας ἀνταιρόμενον, τῷ ἀπροσδοκήτῳ πληγεὶς, ὀκνηρότερος ἔσται πρὸς τὸ ὑποσκελίσαι πάλιν· αὐτός τε ἀσφαλέστερος ἔσῃ πρὸς τὸ μηκέτι τραῦμα τοιοῦτον λαβεῖν. εἰ γὰρ αἱ τῶν ἄλλων ἡμᾶς ἱκαναὶ παιδεῦσαι συμφοραί, πολλῷ μᾶλλον αἷς ὑπεμείναμεν. ὅπερ καὶ ἐπὶ τῆς σῆς προσδοκῶ ταχέως ὄψεσθαι κεφαλῆς, καὶ πάλιν τῇ τοῦ θεοῦ ῥοπῇ φαιδρότερόν σε γενέσθαι, καὶ τοσαύτην ἐπιδείξασθαι τὴν ἀρετήν, ὡς καὶ ἑτέρων προστῆναι ἐκεῖ· μόνον μὴ ἀπογνῷς μηδὲ ἀναπέσῃς· τοῦτο γάρ σοι καὶ παρὰ πάντα τὸν λόγον, καὶ ὅπου δ' ἂν ἴδω, καὶ δι' ἑτέρων οὐ παύσομαι ἐπιλέγων· κἂν τούτου ἀκούσῃς, οὐκέτι δεήσῃ φαρμάκων ἑτέρων.

A ſic ſpirituales diuitiæ. Num abſurdum apparet, quòd iudex quoque frigidi poculi mercedem rependit, nos vero, niſi magna benefacta poſſimus, minorum curam omnẽ abijcimus? Minima enim qui non deſpicit, accurato ſtudio vel maxima perficiet: qui verò illa faſtidit, ab his interim excidet: quod ne contingat, libuit Chriſto pro illis mercedẽ ampliſſimã certò polliceri. Quid enim facilius, quã viſitare eos, qui morbo laborãt, cuius tamẽ rei cauſa magnũ viciſſim præmiũ tribuit? Itaque vitam ſempiternam apprehende, oblecta te domino, & ei ſupplicia: iterum arripe iugum commodum, ſubi leue onus, di-

B gnum principio finem ſuperadde. Ne diuitias tantas perire patiaris, quas ſeſemel vniuerſas amittes, vbi perſeueraueris exaſperãdo Deũ per ea quæ nunc facis. Quod ſi nequitiæ obſtruxeris canales, antequã multũ ſit damni datum, aut antequam alluuium aquarum exculta arua corruperit, recuperare poteris ab initio cuncta quæ perierant, adiecto etiam illis non exiguo fœnore. Quæ quidem cùm ritè perpenderis, excutias obſecro lucrum & ſordes: à terra, vbi iaces, reſurge, & formidabilis eris aduerſario, qui te ceu nunquam reſurrecturum proſtrauit: poſtquam vi-

C derit manus te mouentem contrà, inexpectato vulnere percuſſus, ſegnior erit ad inſidias denuo ſtruendas: ipſe autem tutior factus, non amplius accipies tam acerbam plagam. Si enim aliorum calamitates idoneæ ſunt, vt nos erudiant: quanto potentius quas ipſi exhauſimus erudient? Videor mihi propediem viſurus iſtud in tuo capite, & iterum auxiliante Deo te clariorem, pulchrioremve euaſurum, tantámque præſtiturũ virtutem, vt alijs illic etiam auxiliari queas: tantùm ne deſperes, nec animo concidas. Hoc tibi in omni ſermonis congreſſu, & vbicumque te videro, atque adeo per alios repetere non ceſſabo: quod ſi audieris, alijs amplius medicamentis non egebis.

A

EIVSDEM AD EVNDEM THEODORVM MONACHVM, LIBER ſecundus.

SI fletus poſſet & gemitus per literas nunciari, redundantia lacrymis atq. ſuſpirijs profectò ad te B ſcripta miſiſſem. Equidē fleo, non quòd paternam rerum ſolicitudinem geras, ſed quòd ex fraterno te deleueris numero, quòd negligendo calcaueris, quicquid antè depactus Chriſto ſpoponderas, ad hæc inhorreſco, his angor & crucior, propter iſta formido, nec immeritò: vt enim non obijcitur deſertio militiæ nō militāti: ita is qui ſemel eſſe cœperit miles, cū deſeruiſſe detegitur, pœna dignus vltima iudicatur. Nō eſt C graue Theodore chariſſime cadere luctantē, ſed iacere deiectum: nō eſt perniciosum in prælio vulnerari, ſed poſt vulnus acceptū deſperatione curandi medelam vlceri denegare. Nullus mercator, naue fluctib. ſemel merſa, poſt totū onus perditum deſijt nauigare: ſed rurſus ad maria vndaſque feſtinat, rurſus immenſa peruolat freta, & iterato felicius curſu, caſus prioris damna cōpenſat. Sæpe etiam athletas videmus, pòſt frequētes lapſus & deiectiones plurimas coronatos: militē quoq. ſcimus poſt fugas multas virum fortem fuiſſe, hoſteſque viciſſe. Multi etiā qui negauerant prius Chriſtum propter crudeli- D tatem neceſſitatémque pœnarū, ſimile rurſus certamen aggreſſi glorioſè coronam martyrij receperūt. Quòd ſi vnuſquiſq. eorū quos dinumerauimus propter illa priora vulnera deſperando ceſſiſſet, nunquā ad ſequentiū voluptatē, ac fructū bonorū peruenire potuiſſet: ſimilis profectò res eſt frater chariſſime: ideoq. cōſidera ne quia pauliſper cōmunis inimicus te vbi bene ſteteras, loco mouit: idcirco & ipſe te totum ad præceps, quod videtur, impellas. Perſiſte, imò magnanimus eſto, & vnde extuleras pedē eò reuoca, néve ignominiæ, vel opprobrij genus credas exiguā hāc parui

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΥΤΟΝ ΘΕΟΔΩΡΟΝ, λόγος β'.

Εἰ δάκρυα καὶ στεναγμοὺς ἦν διὰ γραμμάτων δηλῶσαι, τούτων ἂν ἔγωγε τὴν ἐπιστολὴν ἐμπλήσας ἀπέστειλα. B δακρύω δὲ οὐχ ὅτι φροντίζεις πραγμάτων πατρῴων, ἀλλ' ὅτι τοῦ καταλόγου τῶν ἀδελφῶν σεαυτὸν ἐξήλειψας, ὅτι τὰς πρὸς τὸν Χριστὸν συνθήκας ἐπάτησας, ταῦτα φρίττω, ἐπὶ τούτοις ἀλγῶ, διὰ ταῦτα φοβοῦμαι, καὶ τρέμω· ἰδιώτην μὲν γὰρ ἀστρατείας οὐδεὶς ἄν ποτε γράψαιτο· ὁ δὲ στρατιώτης ἅπαξ γενόμενος, ἂν ἁλῷ λειποταξίου, περὶ τῶν ἐσχάτων ὁ κίνδυνος. οὐ δεινὸν ὦ C φίλε Θεόδωρε, τὸ παλαίοντα πεσεῖν, ἀλλὰ τὸ μεῖναι ἐν τῷ πτώματι· οὐδὲ χαλεπὸν τὸ πολεμοῦντα τρωθῆναι, ἀλλὰ τὸ μετὰ τὴν πληγὴν ἀπογνῶναι, καὶ ἀμελῆσαι τοῦ τραύματος. οὐδεὶς ἔμπορος ἅπαξ ναυαγίῳ περιπεσὼν, καὶ τὸν φόρτον ἀπολέσας ἀπέστη τοῦ πλεῖν, ἀλλὰ πάλιν τὴν θάλασσαν καὶ τὰ κύματα καὶ τὰ μακρὰ διαβαίνει πελάγη, καὶ τὸν πρότερον ἀνακτᾶται πλοῦτον. καὶ ἀθλητὰς δὲ ὁρῶμεν μετὰ πολλὰ πτώματα στεφανίτας γενομένους. ἤδη δὲ καὶ στρατιώτης φυγὼν, ἔσχατον ἀριστεὺς ἀπεδείχθη, καὶ τῶν πολεμίων ἐπεκράτησε. πολλοὶ δὲ καὶ τῶν Χριστὸν ἀρνησαμένων, διὰ τὴν τῶν βα- D σάνων ἀνάγκην, ἀνεμαχέσαντο πάλιν, καὶ τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον ἀπῆλθον ἀναδησάμενοι. εἰ δὲ τούτων ἕκαστος ἐκ τῆς προτέρας πληγῆς ἀπέγνω, οὐκ ἂν τῶν δευτέρων ἀπήλαυσεν ἀγαθῶν· οὕτω καὶ νῦν, ὦ φίλε Θεόδωρε, μὴ δι' ὅτι μικρόν σε τῆς στάσεως παρεσάλευσεν ὁ ἐχθρὸς, ἤδη καὶ σεαυτὸν ὤσῃς ἐπὶ τὸ βάραθρον· ἀλλὰ στῆθι γενναίως, καὶ ἐπάνελθε ταχέως, ὅθεν ἐξῆλθες, μηδὲ ὄνειδός τι νομίσῃς, τὴν πρὸς ὀλίγον εἶναι ταύτην πληγήν. οὐδὲ γὰρ στρατιώτην ἰδὼν ἐπανιόντα μετὰ τραύματος ἀπὸ

A πολέμου, ὠνείδισας ἄν· οἶσθα γὰρ ὅπλα ῥῖψαι, καὶ τῶν πολεμίων ἔξω γενέσθαι. ἕως δὲ ἂν ἑστήκῃ τις μαχόμενος, κἂν βάλληται, κἂν ὑποχωρῇ πρὸς βραχὺ, οὐδεὶς οὕτως ἀγνώμων οὐδὲ τῶν πολεμικῶν ἄπειρος, ὡς ἐγκαλέσαι ποτὲ ἐκείνῳ. τῶν μὴ μαχομένων ἐστὶ τὸ μὴ τιτρώσκεσθαι, τοὺς δὲ πολλῷ τῷ θυμῷ κατὰ τῶν πολεμίων χωροῦντας ἐστὶ καὶ βληθῆναί ποτε, καὶ καταπεσεῖν, ὅπερ ἐπὶ σοῦ γέγονε νῦν, ἀθρόως γὰρ τὸν ὄφιν ἀνελεῖν ἐπιχειρήσας, ἐδήχθης· ἀλλὰ θάρρει, μικρᾶς σοι χρεία νήψεως, καὶ οὐδὲ ἴχνος λελείψεται τοῦ τραύματος ἐκείνου· μᾶλ- B λον δὲ θεοῦ χάριτι καὶ αὐτοῦ τοῦ πονηροῦ συντρίψεις τὴν κεφαλήν. μηδέ σε ταραττέτω, τὸ ταχέως καὶ παρ' αὐτὴν ἐμποδισθῆναι τὴν ἀρχήν. εἶδε γὰρ εἶδεν ὀξέως ὁ πονηρὸς τῆς σῆς ψυχῆς τὴν ἀρετὴν, καὶ γενναῖον αὐτῷ πόλεμον αὐξηθήσεσθαι ἐκ πολλῶν ἐστοχάσατο· τὸν γὰρ εὐθέως τοσαύτῃ καὶ τηλικαύτῃ χρησάμενον κατ' αὐτοῦ σπουδῇ, τοῦτον, εἰ παρέμεινε, ῥᾳδίως αὐτὸν καταπολεμήσειν προσεδόκησε· διὰ τοῦτο ἔσπευσεν, ἐγρηγόρησεν, ἠγέρθη πολὺς κατὰ σοῦ, μᾶλλον δὲ κατὰ τῆς ἑαυτοῦ κεφαλῆς, C ἐὰν θελήσῃς εἶναι γενναῖος. τίς γὰρ σοῦ τὴν ὀξεῖαν, καὶ εἰλικρινῆ, καὶ ζέουσαν ἐπὶ τὰ ἀγαθὰ μεταβολὴν οὐκ ἐθαύμασεν; ἐδεσμάτων μὲν γὰρ τρυφὴ παρεωρᾶτο, πολυτέλεια δὲ καταπεφρόνητο, πᾶς τῦφος ἐσθῆτος καταπεπάτητο· πᾶσα ἡ περὶ τὴν ἔξωθεν σοφίαν σπουδὴ, ἀθρόως ἐπὶ τὰ θεῖα μετῳκίζετο λόγια· ὅλαι μὲν εἰς ἀναγνώσεις ἡμέραι, ὅλαι δὲ εἰς εὐχὰς ἀνηλίσκοντο νύκτες· οὐκ ἀξίας ἦν μνησθῆναι πατρικῆς, οὐ πλούτου ἐν νῷ λαβεῖν· τὸ δὲ γονάτων ἅπτεσθαι, καὶ ποσὶ περιστρέχειν ἀδελφῶν, τοῦτο πάσης εὐγενείας ἀνώτερον ἦν σοι. ταῦτα ἔθλιψε τὸν πονηρὸν, ταῦτα εἰς μάχην σφοδροτέραν D ἤγαγεν· ἀλλ' οὐ καιρίαν ἔδωκε τὴν πληγήν. εἰ μὲν γὰρ μετὰ χρόνον πολὺν, νηστείας τε συνεχεῖς, καὶ τὴν χαμευνίαν, καὶ τὴν ἄλλην ἄσκησιν κατέβαλεν· ἦν μὲν οὐδὲ τότε ἀπο-

temporis plagam. Neque enim reprehenditur miles, cùm de prælio reuertitur vulneratus, ſed reprehenſibile magis, ac ſemper turpe eſt arma deponere, & procul ab hoſtib. degere. Quãdiu autem quis in cõflictibus perſeuerat, ſiue ſaucietur ille, ſiue paululũ loco cedat, nullus vſqueadeò ingratus ac durus, & bellicæ diſciplinæ expers erit, qui vituperet denuo dimicantẽ. Non pugnantium quippe eſt nõ vulnerari. Quicũque autẽ iracundia pertinaci in hoſtes feruntur, & vulnerari nõnunquam videntur & cadere. Quod quidem tibi B nũc prouenisse nõ miror, qui dũ ſubitò ſerpentẽ occiſurus inſequeris, minimè morſum tetri dentis euadis. Verùm ſi conſtãtior redeas, & ſobrio vt cõuenit paululũ corde cõfidas: nõ ſolùm & ipſa veſtigia impreſſi vlceris repẽtè delebis, ſed diuinitatis auxilio, etiã caput ſcelerati anguis conteres. Neque illud te fortè terreat, quòd tã ſubitò, & in exordijs ſuis refrænatus tibi curſus videtur, & impedita principia. Vidit ſine dubio, & velociter vidit oculus hoſtilis, non modicarũ in ſenſibus tuis ſigna virtutũ, & inuictum bellatorem ſuis rebus in- C creſcere lõgè antè præſenſit. Qui enim contra ipſum ſubitò moliri tot & tanta cœpiſſet eum, ſi perſeueraret facilius ſe poſtea expugnaturum æſtimauit. Ob quod ſolicitius vigilantiúſque feſtinans, aduerſum te totus exiliuit, imò aduerſum ſe magis: ſi tamẽ ita ipſe perſtiteris, vt cœperas repugnare. Quis enim nõ in te iure miratus ſit, poſt repẽtinam illã mutationẽ, & rapidũ ad meliora tranſcurſum, cœleſtis iam verè animæ probos mores? Epularũ quidem tibi oblectatio omnis, & luxus contemptui erat. Deſpiciebatur ſupellex varia atque precioſa, omnis inaniũ rerum ia- D ctura ignorabatur. Totũ illud externæ atque peregrinæ philoſophiæ ſtudium ad diuina cõfeſtim eloquia traductũ erat. Totos dies lectionibus, totas noctes precibus impẽdebas: exciderat paternę ſenſibus tuis memoria dignitatis, diuitias obliuio profunda poſſederat. Fraterna autẽ genua cõplecti, & ſanctorũ pedibus aduolui omni nobilitate ſublimius iudicabas. Iſta dæmonem perculerunt, iſta illũ ad certamen armarunt. Propter hæc factum eſt, vt intorqueret quidem tela violentius, ſed tamen lethale vulnus non infligeret. Et quidem ſi poſt multorum hoc tibi temporum ſpacia, poſt diuturna ieiunia, poſt terrenorum duritiam lectulorum, poſt alios labores cœleſtis philoſophiæ contigiſſet, ne ſic quidem deſperandum putarem: quamuis videretur non parua

priorum iacturâ meritorum, licet maximum damnum plures putarent poſt tot tantóſque ſudores, tot luctas, tot pericula, tot palmas, ſubitò iacere victum. Verùm quia is nunc te in procinctu certaminis, cum quo eras certaturus, eliſit, hoc tantum profecit, vt fortiorē te ſentiat reſurgentem. Modò enim tibi è portu ſoluenti magis, quàm de commercijs reuertenti, ac repleta diuitijs repertis nauigia reportanti occurrit incaſſum pirata violentus: vt ſi quiſpiam prouocatum leonem conetur occidere, poſtquam eius pellem ſolum in ſuperficie raſerit, non ſolum illum profectò non læſit, ſed cautiorem, ſæuioremque in ſui magis perniciem prouocauit: ſic nimirum communis omnium inimicus cum luculentam infligere tibi plagā conatus eſſet, id quidem perficere non potuit, ſed vt vigiles magis & ſobrius ſis in poſterum effecit. Lubricum enim genus eſt natura mortalis, citò quidem decipitur, ſed non ſerò à fraude ſe expedit: & vt facilè cadit, ita & velociter ſurgit. Beatus quoque ille Dauid, vir electus in ordine regum, electus in numero prophetarum: poſteaquam in plurimis Deo dignus apparuit, hominē ſe eſſe monſtrauit, & in amorem quendam alienæ vxoris exarſit. Nec hoc ſolo contentus fuit, ſed adulteriū ex cupiditate commiſit, & homicidium propter adulterium perpetrauit. Sed non ideo, quoniam duplex vulnus acceperat, etiam tertio ſe ipſe percuſſit: verùm mox ad medicum conuolauit, & diuerſa medicamina plagis feſtinus appoſuit, ieiunia, lacrymas, luctus, preces, & indefeſſam peccatorum confeſſionem, ac ſic per iſta placato veniam à Deo meruit, & ad priorem dignitatem redijt, vſqueadeò, vt poſt adulterij & homicidij crimen, impietatem & idololatriam filij paterna memoria potuerit obūbrare. Filius enim eius, cui nomen Salomon erat, iiſdē quibus pater vitijs inuolutus, ob mulierum gratiam à paterno recedere auſus eſt Deo. Hinc aduerte quàm graue ſit nō vincere voluptatem cupiditatis: ſed peruertere ordinem naturæ, & virum genitum ſubiacere ſeruitio fœminarum. Hunc ipſum ergo Salomonem, qui omni penitus ſpoliari imperio digniſſimus erat,

A γνῶναι, πλὴν πολλὴν ἄν τις ἔφη τὴν ζημίαν γεγενῆσθαι, μετὰ πολλοὺς ἱδρῶτας, καὶ πόνους, καὶ νίκας τῆς ἥττης γενομένης. ἀλλ' ἐπειδὴ ἅμα τῷ πρὸς αὐτὸν ἀποδύσασθαι, κατεσκέλισε, τοσοῦτον ἴσχυσε μόνον, ὅσον σπουδαιότερον εἰς τὴν κατ' αὐτοῦ νίκην ἐργάσασθαι· ἄρτι γάρ σοι ἐκπλέοντι, καὶ οὐκ ἐκ τῆς ἐμπορείας ἐπανελθόντι, οὐδὲ πλήρη τὸν φόρτον ἐπιφερομένῳ, ὁ δεινὸς ἐπέθετο πειρατής. καὶ καθάπερ λέοντα γενναῖόν τις ἀνελεῖν ἐπιχειρήσας, ἐπειδὰν τὴν δορὰν ἐπιξύσῃ μόνον, ἐκεῖνον μὲν ἔβλαψεν οὐδέν, ἤγειρε δὲ καθ' ἑαυτοῦ μᾶλλον, B καὶ ἀσφαλέστερον καὶ δυσάλωτον τοῦ λοιποῦ πεποίηκεν· οὕτω δὴ καὶ ὁ κοινὸς ἁπάντων ἐχθρὸς βαθεῖαν ἐπιχειρήσας πλῆξαι πληγήν, τούτου μὲν ἀπέτυχεν, ἐγρηγορέναι δὲ καὶ νήφειν τοῦ λοιποῦ παρεσκεύασε μᾶλλον. ὀλισθηρὸν γάρ τι ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, καὶ ὀξὺ μὲν κλαπῆναι, ὀξὺ δὲ ἀνενεγκεῖν ἐκ τῆς ἀπάτης, καὶ ὥσπερ πίπτει ταχέως, οὕτω καὶ θᾶττον ἀνίσταται. καὶ γὰρ ὁ μακάριος ἐκεῖνος ἀνήρ, τὸν Δαβὶδ λέγω, τὸν ἐκλεκτὸν βασιλέα καὶ προφήτην, ἡνίκα πολλὰ κατώρθωσεν, οὐκ ἔλαθεν C ἄνθρωπος ὤν· ἀλλ' ἠράσθη ποτὲ γυναικὸς ἀλλοτρίας, καὶ οὐκ ἔστη μέχρι τούτου, ἀλλ' εἰργάσατο μὲν μοιχείαν διὰ τὴν ἐπιθυμίαν, εἰργάσατο δὲ καὶ φόνον διὰ τὴν μοιχείαν· ἀλλ' οὐκ ἐπειδὴ τηλικαύτας ἔλαβε δύο πληγάς, ἤδη καὶ τρίτην ἑαυτῷ δοῦναι ἐπεχείρησεν· ἀλλ' εὐθέως πρὸς τὸν ἰατρὸν ἔτρεχε, καὶ τὰ φάρμακα ἐπετίθει, νηστείαν, δάκρυα, θρήνους, εὐχὰς συνεχεῖς, τὸ τὴν ἁμαρτίαν πολλάκις ἀναγγέλλειν· καὶ οὕτω διὰ τούτων ἵλεω κατέστησε τὸν θεόν, ὡς ἐπὶ τὴν D προτέραν ἐπανελθεῖν ἀξίαν, ὡς μετὰ μοιχείαν καὶ φόνον, πάλιν ἐπισκιάσαι δυνηθῆναι τὴν τοῦ παιδὸς εἰδωλολατρείαν τὴν τοῦ πατρὸς μνήμην. ὁ γὰρ τούτου υἱός, Σολομὼν ἦν ὄνομα αὐτῷ, διὰ τῆς αὐτῆς ἑάλω παγίδος, ἧσπερ καὶ ὁ πατήρ, καὶ γυναιξὶ χαριζόμενος ἀπέστη τοῦ πατρῴου θεοῦ. ὁρᾷς πόσον κακὸν μὴ κρατεῖν ἡδονῆς, ἀλλὰ τῆς φύσεως ἀνατρέπειν ἀρχήν, καὶ ἄνδρα ὄντα γυναικῶν εἶναι δοῦλον. αὐτὸν δὴ οὖν τοῦτον τὸν Σολομῶντα, δίκαιον πρότερον ὄντα καὶ σοφόν, δι' ἁμαρτίας πάσης ἀφαιρεθῆναι τὴν βασιλείαν κινδυνεύοντα, διὰ

A τὴν τοῦ πατρὸς εὐδοκίμησιν· τὸ τῆς ἀρχῆς ἕκτον μέρος ἀφῆκεν ἔχειν ὁ θεός. εἰ μὲν οὖν ἡ σπουδή σου περὶ τοὺς ἔξωθεν λόγους ἦν, εἶπε ἂν ῥαθυμήσας, δικαστηρίων καὶ βημάτων, καὶ τῶν ἐκεῖσε στεφάνων, καὶ παρρησίας ἀναμιμνήσκων, παρεκάλεσα ἂν ἐπιμεληθῆναι εἰς τοὺς ὑπὲρ ἐκείνων πόνους. ἐπειδὴ δὲ, ὑπὲρ τῶν ἐν οὐρανοῖς τρέχομεν, καὶ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς λόγος ἡμῖν οὐδεὶς, ἑτέρου σε ἀναμιμνήσκω δικαστηρίου, καὶ βήματος φοβεροῦ καὶ φρικώδους. πάντας γὰρ ἡμᾶς φανερωθῆναι δεῖ ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ. κριτὴς κάθηται, ὁ νῦν B ἀθετούμενος παρὰ σοῦ. τί οὖν ἐροῦμεν εἰπέ μοι τότε; τί δὲ ἀπολογησόμεθα, ἐὰν ἐπιμένωμεν ἀθετοῦντες; τί οὖν ἐροῦμεν; πραγμάτων φροντίδας σκηψόμεθα; ἀλλὰ προλαβὼν εἶπε· τί ὠφελήσει ἄνθρωπον, ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῇ; ἀλλὰ τὸ ὑφ' ἑτέρων ἠπατῆσθαι; ἀλλ' οὐδὲ τὸν Ἀδὰμ πρὸς ἀπολογίαν ὤνησε τὸ προβαλέσθαι τὴν γυναῖκα, καὶ εἰπεῖν· ἡ γυνὴ ἣν ἔδωκας μετ' ἐμοῦ αὕτη με ἠπάτησεν, ὥσπερ οὐδὲ τὴν γυναῖκα ὁ ὄφις. φοβερὸν οὖν, Θεόδωρε, τὸ δικαστήριον ἐκεῖνο, οὐ C κατηγόρων δεόμενον, οὐ μαρτύρων περιμένον. πάντα γὰρ γυμνὰ καὶ τετραχηλισμένα αὐτῷ δικάζοντι, καὶ οὐ πράξεων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐννοιῶν εὐθύνας ὑπέχειν δεῖ· κριτικὸς γάρ ἐστιν ἐνθυμήσεων καὶ ἐννοιῶν καρδίας ὁ δικαστὴς ἐκεῖνος. ἀλλ' ἴσως ἀσθένειαν φύσεως ἐρεῖς, καὶ τὸ μὴ δυνηθῆναι ἐνεγκεῖν τὸν ζυγόν. καὶ ποία αὕτη ἀπολογία, ζυγὸν μὴ ἰσχύσαι τὸν χρηστὸν ἐνεγκεῖν; φορτίον μὴ δυνηθῆναι βαστάσαι τὸ ἐλαφρόν; βαρὺ πρᾶγμα καὶ φορτικὸν ἡ τῶν κόπων ἀνάκτησις; ἐπὶ ταῦτα γὰρ πάντα κα- D λεῖ ὁ Χριστὸς λέγων. δεῦτε πρός με πάντες οἱ κοπιῶντες, καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς· ἄρατε τὸν ζυγόν μου ἐφ' ὑμᾶς, καὶ μάθετε ὅτι πρᾶός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, ὁ γὰρ ζυγός μου χρηστὸς, καὶ τὸ φορτίον μου ἐλαφρόν ἐστι. τί γὰρ ἐλαφρότερον εἰπέ μοι, τοῦ φροντίδων, καὶ πραγμάτων, καὶ φόβων, καὶ πόνων ἀπηλλάχθαι, ἔξωθεν δὲ τῶν τοῦ βίου κυμάτων ἑστάναι, καὶ ἐν εὐδίᾳ διάγειν λιμένι;

paternorum contemplatione merito-rum ſextã regni Dominus portionem habere permiſit. Et ſanè ſi curæ tibi eſſet eloquentia ſecularis, & repente in exercendis negligẽtior ſtudijs, fori voces, ac tribunalium palmas, & coronas illas atque victorias deſeruiſſes: reuocare profectò ſenſibus tuis memoriam præteritorum & peterem ne tibi perire patereris tot ac tantos inter illa iudicia deſudatos labores. Verùm quia omnis nobis ſolicitudo eſt cœleſtium rerum, ne terreſtribus prorſus cogitationibus præpediamur: aliud magis contempla-re, quæſo, iudicium, aliud proſpice, quòd ſine fine reuerendum eſt atque intremiſcẽdum tribunal. Omnes enim nos, inquit, neceſſe eſt manifeſtari ante tribunal Chriſti. *Rom. 14.* Ille tunc iudex ſedebit, qui nũc à te repudiatur. Quid tunc ergo dicemus? quo colore excuſationis vtemur, ſi in eodem crimine permanebimus? Quid quæſo dicemus? Negociorũ fortè, atque cauſarum varias ſolicitudines prætendemus? Sed ante nos commonens ipſe dixit: Quid proderit homini, ſi totum mundum lucretur, animæ ſuæ damnum patiatur? *Matth. 16.* Sed ſeductos nos à quocũque cauſabimur. At non potuit Adam vxoris illecebras excuſare, dicens: Mulier quam dediſti mihi ſociam, ipſa me ſeduxit. *Gen. 3. 12.* Nec rurſum vxorem ſerpentis culpa defendit. Magni horrendique timoris plenum illud Theodore iudicium eſt, non accuſatore eget, neque teſtes requirit. Omnia enim nuda atque detecta ſunt oculis iudicantis: nec factorũ tantummodo, verumetiam cogitationum noſtrarũ rei neceſſariò ſubiacemus. Scrutator enim atque diſcretor eſt cogitationum & intentionũ cordis ille iudex. Sed forſitan naturali infirmitate tentabimus crimen obtegere, nec potuiſſe nos ſuſceptũ iugum ferre dicemus. Et qualis hæc excuſatio erit iugũ nos placidum non potuiſſe ſufferre, onus non potuiſſe portare, quod ipſe vocauerit leue, imò graue & oneroſum pondus putare quietum laborem, ad quem nos Chriſtus inuitat, dicens: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego vos requieſcere faciam. *Matth. 11. 28.* Et rurſus: Tollite iugũ meũ ſuper vos, & diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde. Iugum enim meũ ſuaue eſt, & onus meum leue. Quid enim leuius eſſe dices ac melius, quam ſolicitudine ſeculari, & laboribus & metu exui, quàm ab iſtius mundi fluctibus ſegregari, & poſſidere placidi tranquillique portus ſecuritatem?

CAP. II. *Quid in hac vita ſit optabile.* Agè perſpiciamus quid in hoc ſeculo nobis beatũ, quid optabile eſſe videatur. Sine dubio dignitatẽ & opes dices, & ambitionis humanę felicitatem. Sed quid his miſerabilius erit, ſi ea libertati Chriſtianorũ volueris cõparare? Illum magiſtratum gerentẽ beatum æſtimas, qui populari iracundiæ ſubiacet, multitudiniſq. vulgaris irrationabilem impetum tremit, maiorũ autẽ poteſtatum authoritatem veretur, & perpetua pro his quos regit ſolicitudine frangitur: & qui paulò antè iudex erat, fit repentè priuatus. Non eſt profectò theatralibus ſcenis præſens vita diſſimilis. Nam vt illic ille Imperatoris, hic ducis, alter & militis implet officium: vbi autem conſecuta nox fuerit, nec Imperator agnoſcitur Imperator, nec iudex qui fuerit iudex videtur, neque dux poſtea qui priùs dux: ita vnuſquiſq. noſtrum in illius ſeculi die, non perſonis, ſed rebus atque actibus cõpetentem accipiet mercedem. Hęc ergo gloria iudicanda eſt, quę ſic ab homine defluit, vt cadere *Eſa. 4. 6.* diuinus ſermo florem dixit à fœno? Sed diuitiarum pompa laudanda eſt, quam qui poſſident, miſerabiles iudicantur. *Luc. 6.* Væ, enim, inquit, diuitibus. Et alibi. Vę *Pſal. 48.* his confidunt in virtute propria, & qui in vbertate diuitiarũ ſuarum gloriantur. Chriſtianus autem nec priuatus ex iudice, nec pauper ex diuite, nec ex glorioſo eſſe inglorius poteſt, ſed opibus ſemper ex vbertate fit egendo locupletior: at tunc maximè ſupra omnes eſſe incipit cùm inferiorẽ ſe omnibus facit, & ex dignitate illa, per quam regit non homines, ſed mundi iſtius poteſtates, ipſúmque ſecularium tenebrarum obtinet principem, nullus eum detrudere poteſt. Legitima & iuſta res eſt coniu- *Hebr. 13.* gium: & ipſe confiteor. Honorabile, inquit, connubium, & cubile immaculatum. Fornicatores autem & adulteros iudicabit Deus. Sed tibi iam nõ eſt integrum iura connubij ſeruare, cœleſti enim ſponſo ſemel iunctum, illum relinquere, & vxoris laqueis implicari, adulterij crimen incurrere eſt: quamuis millies hoc ipſum nuptias voces, ego tamen & adulterio illud tanto peius affirmo, quanto maior ac melior mortalibus Deus. Neque vllus te forte decipiat, dicens: Nihil de non accipienda vxore Dominus præcepit. Nec me ignorare confiteor, quòd adulterium interdixit, non nuptias vetuit, verùm tu adulterij crimen incurres, ſi volueris vnquam, quod abſit, nuptias cogitare. Et quid mi-

A τί σοι δοκεῖ τῶν ἐν κόσμῳ μακαριστὸν εἶναι καὶ ζηλωτόν; ἀρχὴν πάντως ἐρεῖς καὶ πλοῦτον, καὶ τὸ παρὰ ἀνθρώποις εὐδοκιμεῖν. καὶ τί τούτων ἀθλιώτερον, ὅταν πρὸς τὴν Χριστιανῶν ἐλευθερίαν συγκρίνηται; ὁ μὲν γὰρ ἄρχων δήμου ὑπόκειται θυμῷ, πλήθους ὁρμαῖς ἀλόγοις, φόβῳ τε ἀρχόντων μειζόνων, καὶ ταῖς ὑπὲρ τῶν ἀρχομένων φροντίσι, καὶ ὁ χθὲς ἄρχων σήμερον ἰδιώτης. σκηνῆς γὰρ οὐδὲν ὁ παρὼν διενήνοχε βίος· ἀλλὰ καθάπερ ἐκεῖ βασιλέως μέν ἐστι, στρατηγοῦ δὲ ἐκεῖνος, ἕτερος δὲ στρατιώτου τάξιν B πληροῖ· τῆς δὲ ἑσπέρας καταλαβούσης, οὔτε βασιλεὺς ὁ βασιλεὺς, οὔτε ἄρχων ὁ ἄρχων, οὔτε ὁ στρατηγὸς στρατηγός· οὕτω καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, οὔτε ἀπὸ τοῦ προσώπου, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἔργων ἕκαστος λήψεται τὴν ἀξίαν ἀμοιβήν. ἀλλὰ δόξα τίμιον, ὃ καταπίπτον ὡς ἄνθος χόρτου; ἀλλὰ πλοῦτος, ὃν οἱ κεκτημένοι ταλανίζονται; οὐαὶ γὰρ, φησὶ, τοῖς πλουσίοις· καὶ πάλιν· οὐαὶ οἱ πεποιθότες ἐπὶ τῇ δυνάμει αὐτῶν, καὶ ἐπὶ τῷ πλήθει τοῦ πλούτου αὐτῶν καυχώμενοι. ὁ Χριστιανὸς οὐδέποτε ἐξ ἄρχοντος ἰδιώτης γίνεται, οὐδὲ ἀπὸ πλουσίου πέ- C νης, οὐδὲ ἄδοξος ἀπὸ ἐνδόξου· ἀλλὰ μᾶλλον πλουτεῖ, ὅταν πτωχεύῃ, καὶ ὑψοῦται ὅταν ταπεινοῦν ἑαυτὸν σπουδάζῃ· καὶ τῆς ἀρχῆς ἧς ἄρχει, οὐκ ἀνθρώπων, ἀλλὰ τῶν ἀρχόντων τῆς ἐξουσίας, τοῦ κοσμοκράτορος τοῦ σκότους, οὐδεὶς αὐτὸν παραλῦσαι δυνήσεται· δίκαιος ὁ γάμος, σύμφημι κἀγώ· τίμιος γὰρ φησὶν ὁ γάμος, καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος· πόρνους δὲ καὶ μοιχοὺς κρινεῖ ὁ θεός. σοὶ δὲ οὐκέτι δυνατὸν τὰ δίκαια τοῦ γάμου φυλάξαι· τὸν γὰρ ἐπουρανίῳ συναφθέντα νυμφίῳ, τοῦτον μὲν ἀφεῖναι, D γυναικὶ δὲ ἑαυτὸν συνάψαι, μοιχεία τὸ πρᾶγμα, κἂν μυριάκις αὐτὸ γάμον καλῇς· μᾶλλον δὲ μοιχείας τοσούτῳ δεινότερον, ὅσῳ κρείττων ἀνθρώπων θεός. μηδείς σε ἀπατάτω, λέγων· γαμεῖν οὐκ ἐκώλυσεν ὁ θεός. οἶδα τοῦτο κἀγώ· γαμεῖν οὐκ ἐκώλυσεν, ἀλλὰ μοιχεύειν ἐκώλυσεν, ὃ σὺ ποιεῖν ἐθέλεις, ὃ μὴ γένοιτο, ἐνομιλῆσαι γάμῳ ποτέ. καὶ τί θαυμά-

Digitized by Google

ζεῖς εἰ γάμος ὥσπερ μοιχεία κρίνεται, ὅταν ἀθετῇ τὸν Θεόν; Φόνος δικαιοσύνην ἤνεγκε, καὶ φιλανθρωπία φόνου μᾶλλον κατέκρινεν· ἐπειδὴ τὸ μὲν κατὰ γνώμην, τὸ δὲ κωλύοντος ἐγένετο Θεοῦ. καὶ τὸν μὲν Φινεὲς ἐλογίσθη εἰς δικαιοσύνην, τὸ τὴν πορνευομένην γυναῖκα μετὰ τοῦ πορνεύοντος ἐκκεντῆσαι· τὸν δὲ Σαοὺλ ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ Σαμουὴλ ἐκεῖνος ὅλας νύκτας δακρύων, καὶ πενθῶν, καὶ παρακαλῶν, οὐκ ἴσχυσεν ἐξελέσθαι τῆς καταδίκης, ἣν ἐξήνεγκε κατ' αὐτοῦ ὁ Θεός, ἐπειδὴ τὸν τῶν ἀλλοφύλων βασιλέα, ὃν ἔδει ἀνελεῖν, ἔσωσε παρὰ γνώμην Θεοῦ· εἰ τοίνυν φιλανθρωπία μᾶλλον φόνου κατέκρινε διὰ τὸ παροξυνθῆναι Θεόν· τί θαυμαστὸν εἰ γάμος μοιχείας καταδικάζει μᾶλλον, διὰ τὸ ἀθετηθῆναι τὸν Χριστόν; ὅπερ γὰρ τὴν ἀρχὴν ἔφην· εἰ μὲν ἰδιώτης ἦς, οὐδεὶς ἄν σε ἀστρατείας ἐγράψατο· νυνὶ δὲ οὐκέτι κύριος εἶ σαυτοῦ, βασιλεῖ τοιούτῳ στρατευόμενος. εἰ γὰρ ἡ γυνὴ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ὁ ἀνήρ· πολλῷ μᾶλλον οἱ ἐν Χριστῷ ζῶντες οὐκ ἂν εἶεν αὐτοὶ τοῦ σώματος αὐτῶν κύριοι. ὁ καταφρονηθεὶς νῦν, αὐτός ἐστιν ὁ τότε δικάζων· τοῦτον ἐννόει δι' ὅλου, καὶ τὸν ποταμὸν τοῦ πυρός. ποταμὸς γάρ, φησιν, εἷλκε πυρὸς πρὸ προσώπου αὐτοῦ· οὐκ ἔστι γὰρ τὸν ἐκείνου παραδοθέντα τῷ πυρὶ προσδοκῆσαι κολάσεως τέλος. ἀλλ' αἱ μὲν ἄτοποι τοῦ βίου ἡδοναὶ τῶν σκιῶν καὶ ὀνειράτων διαφέρουσιν οὐδέν· πρὶν ἢ γὰρ τελεσθῆναι τὰ τῆς ἁμαρτίας, σβέννυται τὰ τῆς ἡδονῆς· αἱ δὲ ὑπὲρ τούτων κολάσεις πέρας οὐκ ἔχουσιν. καὶ τὸ μὲν ἡδύ, πρὸς ὀλίγον, τὸ δὲ ἀνιαρόν, αἰώνιον. τί βέβαιον τῶν ἐν τῷ κόσμῳ, εἰπέ μοι; πλοῦτος ὁ μηδὲ μέχρι τῆς ἑσπέρας μείνας πολλάκις; ἀλλὰ δόξα; ἀλλ' ἄκουε τίνος λέγοντος δικαίου· ὁ βίος μου ἐστὶν ἐλαφρότερος δρομέων· ὥσπερ γὰρ ἐκεῖνοι πρὶν ἢ στῆναι μεταπηδῶσιν, οὕτω καὶ αὕτη πρὶν ἢ παραγενέσθαι ἀφίπταται· οὐδὲν ψυχῆς τιμιώτερον· καὶ οὐδὲ οἱ μωρίας εἰς ἔσχατον ἐλάσαντες ἠγνόησαν τοῦτο. ψυχῆς γὰρ οὐδὲν ἀντάξιον, τῶν ἔξωθέν τις ποιητικῶς ἔφη· οἶδα ὅτι πολὺ πρὸς τὴν τοῦ πονηροῦ πάλην ἀσθενέστερος γέγονας· οἶδα

A rum, ſi nuptiæ tales, quibus offenditur Deus, adulterio comparantur? Maius longe audies: Homicida iuſtorũ laude donatur, & miſericors plus quàm homicida punitur: quoniã hoc vetante fit domino, illud volente. Et Phinees quidem ad iuſtitiã reputatũ eſt, quòd impudicũ cum turpi fœmina virum vno mucrone confodiſſet. Saülem autem Samuel ſanctus Dei in luctibus, lacrymis, precibúſq. pernoctans, dãnatione, cui illum addixerat Deus, liberare non potuit: quoniam alienigenarum duci, quem debuerat trucidare, inuito parcendum credidit Deo. Cùm igitur mi- B ſericors plus quã homicida puniatur, ſtupere deſiſte ſi nuptiæ peiores adulterio iudicãtur, quoties Chriſtus offenditur. Atque vt illud repetam, quod in principio poſui epiſtolæ, ſi militiæ vincula non tenerent, quis tibi deſertionis crimen obijceret? Nunc autẽ nihil in te penitus tui iuris eſt, quippe qui tanto Imperatori militare cœpiſti. Nã ſi mulier proprij corporis non habet poteſtatẽ, ſed vir: multo magis hi qui Chriſto potius quàm ſibi viuunt, ditionem corporis ſui habere non poſſunt. Iſte qui C nunc Theodore cõtemnitur, ipſe tunc ſine dubio iudicabit. Hoc præcipuè cogitemus, proſpiciamus illum igneum fluuium, qui ante conſpectũ ipſius præcedet: & quòd qui illis ſemel traditus fuerit flãmis, ſperare nõ poterit requiẽ, finémq. pœnarũ. In hoc quippe ſeculo aut quæritur vita, aut amittitur. Huius enim vitæ diuitiæ, & illicitæ voluptates, ſomno ſimiles vmbriſq. tranſcurrunt, in quibus antequã peccato terminus detur, delectatio cupiditatis extinguitur: illa verò ſupplicia, quæ homines propter iſta ſuſcipiunt, carent fine D tormenti: & quod hic oblectare creditur, temporale eſt: quicquid autẽ illic cruciat & cõſumit, æternũ eſt. Quid in hoc mundo ſtabile, quid perenne eſt? Num diuitiæ, quæ ne ad veſpertinas quidẽ horas plerumq. manſerunt? Sed fortaſſe gloria ſecularis? Audi ergo cuiuſdã iuſti viri vocem: Tempus, inquit, vitæ meæ leuius curſoribus fuit. Vt enim illi priuſquam bene ſtent, exiliunt: ita & hæc euolat antequam veniat. Anima pretioſius nihil eſt: idq. ne illis quidẽ, qui ad extremã dementiã deuenerũt, ignotũ eſt: Cum anima nihil eſt æquiparãdum dixit poëticè quidã ex profanis. Nec ignoro quòd inferiorẽ te fecerit cõtra inimici cõflictum ceſſatio dimicandi: ſcio

Num.25.7

1.Reg.15.

Dan.7.10

Iob.9.

quod in medio veteris incendio ſeculariũm voluptatum. Sed ſi aduerſario dictum velis, Non ſeruiemus oblectationibus tuis, nec radicem adoramus tuorum omnium malorum: ſi ſuſtuleris ad cœlum oculos, mox caliginem Dominus tetri ignis excutiet: & eos quidem, qui te ad incendium impulerunt, concremabit: te autem in medio fornacis cõſtitutum reſperget rore nebularum, & ſibilantis auræ ſpiritu æſtuãtia tibi corda mulcebit, ita vt nec ad cogitationes, nec ad conſcientiam tuam vis ignis accedat: tantum ne teipſum inflãmes. Nam & muniтiſſimas ciuitatum, cùm ſæpe omnia obſidentium tela viciſſent, omnium expugnationum genera vitaſſent, vnius tantùm vel alterius ciuium interius cõmanentium occulta proditio ſine vllo repẽte certamine capi fecit. Et nũc ſi caues, ne qua in ſenſibus tuis cogitatio proditionis tibi machinã moliatur, innumeris artibus, licet longi temporis expugnatione murorum vtatur inimicus, incaſſum cuncta tentabit. Multos namque, ac magnos habes diuini muneris gratia viros, qui nobiſcum dolent, qui te palæſtræ oleo ſpirituali ſæpe perfundunt, qui pro animæ tuæ diebus ac noctibus ſalute formidant. Habes ſanctum Valerium, ac Deo dignum: Florentium quoque per omnia eidem morum ornamento germanũ: habes Porphyrium philoſophiam Chriſti philoſophãtem: alióſque præterea plures numero, & pares vita. Omnes hi indeſeſſa caſum fraternum lamentatione deplorant. Etiam ſine dubio iugi prece meruiſſẽt aſſequi dudum quod precabantur, ſi paulíſper inimici temetipſum laqueis eruere tentaſſes. Quomodo ergo non incongruum, & reprehẽſione dignum videtur, ſi cum alij ne nunc quidem de tua ſalute deſperent, ſed continuis orationibus recepturos ſe proprij corporis fratrẽ eſſe cõfidant, nolis ipſe cõſurgere ſemel lapſus, ſed iacere perſiſtas, atq. ipſum quodãmodo hoſtem increpes, dicẽs: Occide, percute, ne parcas? Nunquid qui cadit, nõ reſurget? in diuinis oraculis ſcriptũ legimus. Verum cõtradicis ipſe his ſermonibus, & repugnas. Nam deſperare ſemel lapſum, nihil aliud eſt dicere, quàm hoc, qui ſemel ceciderit nõ reſurget. Ne quæſo, ne vſqueadeò in expugnatione tui, ac læſione permaneas, né ve tantum ignominiæ omnibus nobis offundas dolorem. Et quidem non nunc ſolum loquor, quando annũ viceſimum nec dum agis, ſed etiam ſi omni te æuo Chriſto vixiſſe

Hiere 8.4.

A ὅτι ἐν μέσῃ τῶν ἡδονῶν ἕστηκας τῇ φλογί· ἀλλ' ἐὰν εἴπῃς πρὸς τὸν ἐχθρὸν, ὅτι ταῖς ἡδοναῖς σου οὐ λατρεύομεν, καὶ τῇ ῥίζῃ πάντων τῶν κακῶν σου οὐ προσκυνοῦμεν· ἂν τείνῃς ἄνω τὸ ὄμμα, ἐκτινάξει καὶ νῦν τὴν φλόγα ὁ Σωτὴρ, καὶ τοὺς μὲν ἐμβαλόντας σε εἰς τὸ πῦρ κατακαύσει· σοὶ δὲ ἐν μέσῃ καμίνῳ νεφέλην καὶ δρόσον, καὶ πνεῦμα διασυρίζον ἀποστελεῖ, ὡς μηδὲ τῶν λογισμῶν σου καὶ τῆς συνειδήσεώς σου ἅψασθαι τὸ πῦρ· μόνον σεαυτὸν μὴ κατακαύσῃς. καὶ γὰρ τὰς ἰσχυρὰς τῶν πόλεων ὅπλα μὲν πολλάκις καὶ μηχανήματα τῶν ἔξωθεν οὐκ ἴσχυσε καθελεῖν, προδοσία δὲ ἑνὸς, ἢ δύο τῶν ἔνδον οἰκούντων πολιτῶν, ἀπονητὶ παρέδωκε τοῖς ἐχθροῖς· καὶ νῦν, εἰ μηδείς σε τῶν ἔνδον προδῷ λογισμῶν, κἂν μυρία προσαγάγῃ μηχανήματα ἔξωθεν ὁ πονηρὸς, προσάξει μάτην· πολλοὺς ἔχεις θεοῦ χάριτι καὶ μεγάλους τοὺς συναλγοῦντας, τοὺς ἀλείφοντας, τοὺς ὑπὲρ τῆς σῆς τρέμοντας ψυχῆς, τὸν ἅγιον τοῦ θεοῦ Βαλέριον, τὸν πάντα αὐτοῦ ἀδελφὸν Φλωρέντιον, τὸν τὴν τοῦ Χριστοῦ σοφίαν σοφὸν C Πορφύριον, καὶ ἑτέρους πολλούς· οὗτοι καθ' ἑκάστην ὀλοφύρονται ἡμέραν, καὶ εὐχόμενοι οὐκ ἐπαύσαντο· καὶ ἔτυχον ἂν ὧν ἐδέοντο πάλαι, εἰ μικρὸν γοῦν ἀποστῆσαι σεαυτὸν ἠθέλησας τῶν τοῦ πολεμίου χειρῶν. πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον ἑτέρους μὲν μηδὲ νῦν ἀπογνῶναί σου τὴν σωτηρίαν, ἀλλὰ δι' ὅλου τὸ μέλος αὐτῶν ἀπολαβεῖν εὔχεσθαι· σὲ δὲ ἅπαξ πεσόντα μὴ θέλειν ἀναστῆναι, ἀλλὰ κεῖσθαι, μονονουχὶ βοῶντα πρὸς τὸν ἐχθρόν· σφάττε, παῖε, μὴ φείσῃ; μὴ ὁ πίπτων οὐκ ἀνίσταται; ὁ θεῖος ἔφη χρησμός· σὺ δὲ μάχῃ τούτῳ καὶ ἀντιλέγεις· τὸν γὰρ πεσόντα ἀπογνῶναι, οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν D εἰπεῖν, ἢ ὅτι ὁ πίπτων οὐκ ἀνίσταται. μὴ παρακαλῶ, μὴ τοσοῦτον ἀδικήσῃς σεαυτόν· μὴ τοσαύτην ἡμῖν καταχέῃς ὀδύνην. οὐ λέγω νῦν, ὅτε οὔπω εἰκοστὸν ἄγεις ἔτος· ἀλλ' εἰ πολλὰ ποιήσας, καὶ τὸν ἅπαντα βίον ἐν Χριστῷ ζήσας,

ζήσας, ἐν ἐσχάτῳ γήρᾳ ταύτην ἔπαθες τὴν ἐπήρειαν, οὐ μὴν οὐδὲ τότε ἀπογνῶναι καλόν· ἀλλὰ ἐννοῆσαι λαβεῖν, τὸν ἐν τῷ σταυρῷ δικαιωθέντα λῃστήν, τοὺς περὶ τὴν ἑνδεκάτην ἐργασαμένους, καὶ τῆς ὅλης ἡμέρας ἀπειληφότας τὸν μισθόν. ὥσπερ δὲ οὐ καλὸν τοὺς ἐν ἐσχάτῳ τέρματι πεσόντας ἀπελπίζειν, ἐὰν ἐπιστρέφωσιν· οὕτως οὐκ ἀσφαλὲς ταύτῃ τρέφεσθαι τῇ ἐλπίδι, καὶ λέγειν, ὅτι ἐνταῦθα τέως μὲν ἀπολαύσω τῶν ἡδέων τοῦ βίου, ὕστερον δὲ ὀλίγον ποιήσας χρόνον, τοῦ παντὸς ἀπολήψομαι χρόνου τοὺς μισθούς. καὶ γὰρ μέμνημαί σου πολλάκις εἰρηκότος, ἡνίκα σε πολλοὶ παρῄνουν εἰς μουσεῖα φοιτᾶν· τί δὲ ἐὰν ἐν τῷ βραχεῖ χρόνῳ κακῶς καταλύσω τὸν βίον, πῶς ἀπελεύσομαι πρὸς τὸν εἰρηκότα, μὴ ἀνάμενε ἐπιστρέψαι πρὸς κύριον, μηδὲ ἀναβάλλου ἡμέραν ἐξ ἡμέρας; τοῦτον ἀνάκτησαι τὸν λογισμόν, καὶ δῆσον τὸν κλέπτην· οὕτω γὰρ ὁ Χριστὸς τὴν ἐνθένδε ἡμῶν ἔξοδον καλεῖ, διὰ τὸ ἀγνοοῦσιν ἐφίστασθαι. ἐννόησον τὰς τοῦ βίου φροντίδας τὰς ἰδίᾳ καὶ κοινῇ γινομένας, τοὺς τῶν ἀρχόντων φόβους, τὸν τῶν πολιτῶν φθόνον, τοὺς μέχρι τῶν ἐσχάτων πολλάκις ἐπαρτηθέντας κινδύνους, τοὺς πόνους, τὰς ταλαιπωρίας, τὰς κολακείας τὰς δουλοπρεπεῖς, καὶ οὐδὲ τῶν ἀνδραπόδων τοῖς σπουδαίοις πρεπούσας, εἶτα τῶν πόνων τὸν καρπὸν ἐνθάδε τελευτᾶν, οὗ τί ἂν γένοιτο ἀθλιώτερον; πολλοῖς δὲ οὐδὲ ἀπολαῦσαι ὑπὲρ ὧν ἐπόνησαν συνέβη· ἀλλὰ τὴν πρώτην ἡλικίαν πόνοις καὶ κινδύνοις ἀναλώσαντες, ἡνίκα ἤλπισαν ἀπολήψεσθαι τοὺς μισθούς, ἀπῆλθον μηδὲν ἔχοντες μεθ' ἑαυτῶν. εἰ γὰρ τὸν ἐπὶ γῆς βασιλέα μετὰ τὸ πολλοὺς μὲν ὑπομεῖναι κινδύνους, πολλοὺς δὲ ἀνύσαι πολέμους, μόλις τις ὄψεται μετὰ παρρησίας, πῶς τὸν οὐράνιον ἰδεῖν δυνήσεταί τις, τὸν ἅπαντα χρόνον ἑτέρῳ ζήσας καὶ στρατευσάμενος;

meminiſſes, poſtmodum autem in vltimo ſenectutis curriculo æquè vt nūc lapſum viderem, ne tunc quidem huiuſmodi in te deſperationē probarem. Sed erige, obſecro, mentem euangelici latronis exemplo iuſtificati in cruce, & in ipſa morte ſaluati. Ante oculos collocabo eos etiam, qui vndecima quidē hora aggreſſi ſunt opus, ſed ad totius mercedem diei peruenire meruerunt. Vt igitur bonum non eſt vt illi qui in vltimo vitæ fine lapſi fuerint de ſalute deſperet, ſi forte ad meliorem frugem ſe receperint: ita rurſus haud tutum eſt hac ſpe hominem ad vitia nutriri, vt dicat, emēdatio poſt iſta ſuccurrit, nūc interim voluptatibus vitæ iſtius fruar, poſtea autem per exigui temporis cāſtitatem mercedes trāſactorum quoq. adipiſcar annorum. Memini namque ſæpe te dixiſſe multis, qui ſuadebant, vt ſcholas frequentares. Quid autem ſi in iſto, aiebas, breuis temporis ſpacio, minimè bonum terminum vitæ fuero cōſecutus: quomodo ad illum ibo, qui dixit, Nolo differas cōuerti ad Deum, neque diem ex die protrahas? [Eccl. 5.] huius animi, huiúſque conſilij recipe ac repete cogitationem, & conſtringe vinculis furem: Hoc enim nomine exceſſum de hoc ſeculo noſtrum Chriſtus appellat, quòd ignorantibus veniat, & neſcientibus nobis repentinus aſſiſtat. [Matth. 24. 33. Apoc. 3. 3.] Conſidera vniuerſas mūdi iſtius curas, vel quę ſingulis quibuſq. ſunt propriæ, vel quæ multis ſolent eſſe cōmunes, iudicum metum, inuidiam ciuium, & extrema nonnunquam pericula, miſerabiles illos labores, & ſeruile adulationis ingeniū: imò & ſeruis quibuſq., qui honeſtiores paululum videntur, indignum: terrenorum operum breues fructus, qui cum hac vita deficiunt, quo quid fieri poteſt moleſtius? Multi etiam voluptate ob quam tot labores impenderant caruerunt, & priori omni æuo in ſolicitudinibus periculiſque conſumpto, tunc cùm recepiſſe ſe immenſi ſudoris putauere mercedem, ſubita morte præuenti, nihil ſecum ex his, quibus nec hic quidem vti potuerant, abſtulerunt: nec immeritò. Nam ſi huius telluris Imperatorem vix aliquem poſt multa diſcrimina, poſt frequentium trophæa bellorum cum authoritate promerita videre contingit: quomodo cœleſtem omnium regem poterit intueri ille, qui per totum ſuæ tempus ætatis alij vixerit, & alij militarit?

Cap. III. *De cura rei domeſtica.*

Agè vt & de domeſtica, quæ pro vxore, filijs, ſeruuliſq. ſuſcipitur ſolicitudine dicã, graue quidẽ ac moleſtũ eſt ſe magis pauperem vxorẽ duxiſſe, graue item ſe ditiori eſſe iunctũ; alterum enim domeſticas facultates, alterum viri auctoritatem ac libertatem imminuit; moleſtum eſt liberos ſuſcepiſſe, moleſtius non ſuſcepiſſe, quorũ alterum eſt fruſtrà nuptijs alligatũ eſſe, alterum amariſſimæ ſuccũbere ſeruituti. Ægritudo tentabit paruulum, formido nõ mediocris parentes vexat; immatura morte abreptus eſt, orbitatis dolor & luctus nulla conſolatione mitigatur, creſcentibus deinceps annorũ gradibus cura quoque illorum augebitur, ac ſemper pro ipſis aut timorem parens ſuſtinet, aut dolorem. Quis præterea illas enumerare moleſtias poſſit, quæ à dominis ingeruntur ſeruis? Hæc ergo Theodore chariſſime vita dicẽda eſt, vnã diſcerpi ac diuidi animam in tam varias rerum ac perſonarum neceſſitates, tot hominibus ſeruire, tot viuere, ſibi autem ſoli tempus omne viuendi penitus denegare? Nihil horum apud nos dilectiſſime, quod & te teſte confirmo, inueniri poteſt. Illo enim ipſo perbreui tempore, quando pauliſper demerſum fluctibus caput expedire tentaſti, memor es quæ dulcedo, quod gaudium in tua mente ſe diffuderat. Non eſt profectò, non eſt omnibus curis ſolutus ac liber, niſi ſolus ille qui Chriſto viuit ac ſeruit. Ille ſemper vniuerſis quęcumq. ſunt malis ſuperior inuenitur: tantùm vt ſeipſo

1.Tim.6.7 aduerſum ſe vti nolit inimico, alius ei obeſſe nihil poterit, nullius vnquã regis captiua colla iugo ſubmittit, nõ facultatũ damnis ſolicitatur: quippe qui dicit, quòd nihil intulimus in hunc mundum, neque hinc quicquã auferre poterimus: non glorię aut honorũ cupiditate ſuperatur: ſcit enim quòd municipatus noſter in cœlo eſt. non conuicijs, non plagis ad iracundiam cõmouetur: vnum tantũmodo Chriſtianus iudicat

Phil.3.20. malum, ſolúmq. formidat, domini cœleſtis offenſam. Nam illa alia, hoc eſt imminutionem pecuniarum, amiſſionem patriæ, periculum vitæ: pernicioſa prorſus eſſe non credit: quod autem omnes perhorreſcunt, nimirum hinc aliquando migrare, & ad ſuperna tranſire ipſa vita dulcius eſt illi: vt ſi quiſpiam rupis excelſæ verticem tenens, pelagus omne proſpiciat, multóſque inde nauigantium crebris fluctibus ferri, vnda ſubmergi, alios in mari latentibus ſaxis allidi, nonnullos ad alia littora contendendo properare, & ſubitò vi tempeſtatis,

A εἰπὼ βούλει καὶ τὰς οἴκοι φροντίδας τῆς γυναικὸς, τὰς τῶν παίδων, τὰς τῶν οἰκετῶν; δεινὸν πενιχροτέραν λαβεῖν γυναῖκα, δεινὸν εὐπορωτέραν· ὃ μὲν γὰρ εἰς τὴν οὐσίαν ἔβλαψεν, ὃ δὲ εἰς αὐθεντίαν καὶ ἐλευθερίαν τὸν ἄνδρα. ἀλγεινὸν κτήσασθαι παῖδας, ἀλγεινότερον μὴ κτήσασθαι· ὃ μὲν γὰρ μάτην ἐστὶ γεγαμηκέναι, ὃ δὲ πικρὰν ὑπομένειν δουλείαν. ἠῤῥώστησε τὸ παιδίον, φόβος οὐ μικρός· ἀπῆλθεν ἄωρον, πένθος ἀπαραμύθητον. καὶ καθ' ἑκάστην ἡλικίαν διάφοροι φροντίδες ὑπὲρ

B αὐτῶν, καὶ φόβοι, καὶ πόνοι. τί δεῖ λέγειν τὰς παρὰ τῶν οἰκετῶν μοχθηρίας; βίος οὖν ἄρα ἐστὶ, Θεόδωρε, εἰς τοσαῦτα μερίζεσθαι ψυχὴν μίαν, τοσούτοις δουλεύειν, τοσούτοις ζῆν, αὐτῷ δὲ μηδέποτε; οὐδὲν τούτων ἐστὶ παρ' ἡμῖν ὦ φίλε, καὶ αὐτόν σε μάρτυρα καλῶ. ὅτε γὰρ τὸν βραχὺν ἐκεῖνον χρόνον ἀνακύψαι τῶν κυμάτων ἠθέλησας, οἶσθα πόσης εὐφροσύνης ἀπέλαυσες καὶ χαρᾶς· οὐ γάρ ἐστιν ἐλεύθερος, ἀλλ' ἢ μόνος ὁ Χριστῷ ζῶν· οὗτος ἀνώτερος ἁπάντων ἕστηκε τῶν δεινῶν· κἂν αὐτὸς ἑαυτὸν ἀ-

C δικῆσαι μὴ βούληται, ἕτερος τοῦτο οὐκ ἰσχύσει ποτὲ, ἀλλ' ἔστιν ἀνάλωτος, οὐ ζημίᾳ χρημάτων δακνόμενος· ἔμαθε γὰρ ὅτι οὐδὲν εἰσενηνέγκαμεν εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, οὐδὲ ἐξενεγκεῖν τι δυνάμεθα· οὐ πόθῳ φιλοτιμίας ἢ δόξης ἁλισκόμενος· ἔμαθε γὰρ ὅτι ἐν οὐρανῷ ἡμῶν τὸ πολίτευμα. οὐ λοιδορῶν αὐτὸν τις λυπεῖ, οὐ τύπτων παροξύνει. μία συμφορὰ Χριστιανῷ μόνη, τὸ προσκροῦσαι θεῷ. τὰ δὲ ἄλλα, οἷον χρημάτων ἀποβολὴν, πατρίδος στέρησιν, τὸν ὑπὲρ τῶν ἐσχάτων κίνδυνον, οὐδὲ εἶναι νομίζει δεινόν· ὃ πάντες πεφρίκασι, τὸ ἐνθένδε ἐκεῖ ἀπελθεῖν, τοῦτο ἐκείνῳ τοῦ ζῆν

D ἥδιον· ὥσπερ γὰρ ἄν τις εἰς ἄκρον σκόπελον ἀνελθὼν θεωρῇ τὴν θάλασσαν, καὶ τοὺς αὐτὴν πλέοντας, τοὺς μὲν ὑπὸ κυμάτων βαπτιζομένους, τοὺς δὲ ὑφάλοις προσαράσσοντας, ἄλλους δὲ ἑτέρωθι μὲν σπεύδοντας, ἑτέρωθι δὲ ἀγομένους,

ὥσπερ δεσμίους, τῇ τοῦ πνεύματος ῥύμῃ, καὶ πολλοὺς μὲν ὑποβρυχίους γινομένους, καὶ τοὺς μὲν αὐτῇ πλοίου ἢ πηδαλίου ταῖς χερσὶ χρωμένους μόναις· πολλοὺς δὲ ἐπὶ σανίδος μιᾶς ἢ ἀπό τινος τῶν τοῦ πλοίου φερομένους, ἄλλους νεκροὺς ἐπιπλέοντας, πολυειδῆ τινα καὶ πολυπρόσωπον συμφοράν. οὕτω δὴ καὶ ὁ Χριστῷ στρατευόμενος, τῆς ταραχῆς τοῦ βίου καὶ τῶν κυμάτων ἑαυτὸν ὑπεξαγαγὼν, κάθηται ἐν ἀσφαλεῖ καὶ ὑψηλῷ χωρίῳ. τί γὰρ ἀσφαλέστερον καὶ ὑψηλότερον, τοῦ μίαν ἔχειν φροντίδα, πῶς ἀρέσαι δεῖ θεῷ; εἶδες Θεόδωρε τὰ ναυάγια τῶν ταύτην τὴν θάλατταν πλεόντων· διὸ παρακαλῶ, φύγε τὸ πέλαγος, φύγε τὰ κύματα, καὶ ὑψηλὸν κατάλαβε χωρίον, ὅθεν οὐκ ἔστιν ἁλῶναι· ἀνάστασίς ἐστι, κρίσις ἐστὶ, φοβερὸν κριτήριον ἡμᾶς ἔνθεν ἐξελθόντας μένει· πάντας παραστῆναι δεῖ τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ· οὐ μάτην ἠπείληται γέεννα, οὐκ εἰκῆ τοσαῦτα ἡτοίμασται ἀγαθά. σκιὰ, καὶ σκιᾶς οὐδαμινώτερα τὰ τοῦ βίου πράγματα, πολλῶν μὲν γέμοντα φόβων, πολλῶν δὲ κινδύνων, ἐσχάτης δὲ δουλείας. μὴ δὴ ζημιωθῇς κἀκεῖνον καὶ τοῦτον τὸν αἰῶνα, ἐξὸν ἀμφοτέρους κερδῆσαι εἰ βούλοιο. ὅτι δὲ καὶ τὰ ἐνταῦθα κερδαίνουσιν οἱ ἐν Χριστῷ ζῶντες, διδάσκει Παῦλος λέγων. ἐγὼ δὲ ὑμῶν φείδομαι, καὶ πάλιν, τοῦτο λέγω πρὸς τὸ ὑμῖν συμφέρον· ὁρᾷς ὅτι καὶ ἐνταῦθα τοῦ γεγαμηκότος ἀμείνων ὁ τὰ τοῦ κυρίου μεριμνῶν; οὐκ ἔστιν ἀπελθόντα ἐκεῖ μετανοῆσαι, οὐδεὶς ἀθλητὴς ἐπειδὰν ἐξέλθῃ τὸ στάδιον, καὶ λυθῇ τὸ θέατρον, παλαίειν δύναται. ταῦτα ἀεὶ λογίζου, καὶ τὴν ὀξεῖαν τοῦ πονηροῦ μάχαιραν σύντριψον, δι' ἧς πολλοὺς ἀναιρεῖ. αὕτη δέ ἐστιν ἀπόγνωσις, ἣ τοὺς καταβληθέντας ἐκκόπτει τῆς ἐλπίδος. ἰσχυρὸν τοῦτο τοῦ ἐχθροῦ τὸ ὅπλον, καὶ τοὺς ἁλόντας ἑτέρως οὐ κατέχει, ἀλλ' ἢ τούτῳ δεσμεύων τῷ δεσμῷ, ὃν ἐὰν ἐθέλωμεν, θεοῦ χάριτι διαρρῆξαι δυνησόμεθα ταχέως. οἶδα τὸ μέτρον ἐξελθὼν τῆς ἐπιστολῆς,

A vt vinctos ad alia deduci, plures ſorbentè vnda ſæuientis profundi ima penetrare, aliquos tabulæ vnius auxilio ex fragmentis nauis inuentæ à morte defendi, aliquando pro gubernaculo, atque remigijs manibus tantummodo ſuis vti: alios autem videat inter turbidos fluctus multiformi atque multiplici genere cadauera ferri: ita ille, qui militat Chriſto, cùm ſe à tẽpeſtatibus atq. turbinibus vitæ iſtius ſeparat, conſiſtit in arduo ſemper, ac tuto ſecurus loco. Quid enim celſius poteſt eſſe, quid tutius, quàm vnã tantùm nos ſo-
B licitudnem gerere, quemadmodũ Deo placerere poſſim⁹? Vidiſti certè Theodore naufragia huiuſmodi, propterea pelagus vndáſque declina quęſo, & excelſum illum, atque à periculo captiuitatis immunẽ occupa locum. Reſurrectionem Theodore nõ ambigis fore, & illud cœleſte iudicium, quod nos poſt finem vitæ huius expectat. Omnes, inquit beatus Apoſtolus, nos adſtare o- *Rom. 14.*
portet ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſq. propria corporis, prout geſſit, ſiue bonũ ſiue malum. Nõ incaſſum gehenna cùm pœnis denunciatur, nec
C fruſtra tot ac tantorum bonorũ pręmia præparantur. Vmbra autem quædam ipſíſque vmbris inanior nequiórq. eſt conuerſatio ſecularis, plena periculorum, plena tormentorũ, extremo cuidam ſeruitio ſubiugata. Ne quæſo & præſentis temporis bono frauderis, & futuri. Licet autem vtrumque lucrari, ſi velis: Quod autem illi, qui in Chriſto viuunt, etiã iſtius mundi com- *1. Cor. 7. 15*
moda conſequentur, docet Paulus dicens: Ego autẽ vobis parco: & rurſus, Hoc ad vtilitatem veſtram dico. Vides ergo Theodore, quòd in hac vita etiam melior ac maior oſtẽditur ille qui Deũ,
D quàm ille qui coniugis curã gerit? Nullus quippe hinc ad illã trãſgreſſis pœnitentiæ locus eſt. Neque enim aliquis athletarum poſteaquã egreſſus ſtadio fuerit, ſpectaculis ex more finitis luctamẽ aggredi poteſt. Hoc ſi cogitare ſemper velis, terribilẽ illum atque violentum maligni dęmonis gladiũ frangẽdo cõminues, quo interficere plurimos ſolet, is nimirũ eſt deſperatio, quę ſpẽ deiectis abſcindit. Graue iſtud ac durũ eſt armorum ipſius genus, & alia ſemel captum arte non retinet, ſed huiuſmodi vinculis illigatos conſtringere ſolet, quos potuerit ſubiugare. Quos tamen nexus citò, ſi volueris, Dei nutu diſſoluendo rumpemus. Scio quidem me epiſtolæ exceſſiſſe menſuram,

ſed ignoſce quòd longius paulò non ſponte proceſſi, ſed triſtitiæ acerbitate compulſus, & charitatis affectu: propter quam & ipſe mihi, vt noſti, impoſui iſtam ſcribendi neceſſitatem, vetantibus multis atque dicentibus: Omitte, quid incaſſum laboras, & ſupra petram, vt aiunt, ſeris? Sed cùm multi mihi iſta ſuaderent, nulli acquieſcendum putabam. Spero enim, vt mecum ipſe confero, Chriſti Dei noſtri clementia faciente, literas aliquid profuturas: ſin autem id quod deprecamur, & auerti à Deo cupimus, fuerit conſecutum, nos tamen non mediocriter conſolabimur, ſi ſilentij crimen vitare potuerimus, neque his, quibus mos eſt peragrare totum nauibus fretum, peiores eſſe credemur: qui quoties viderint eiuſdem artifices diſciplinæ, naue fluctibus merſa, aut ventorum impetu diſſoluta, incumbentes alicui tabulæ pelago ſæuiente deferri, vela deponũt, & ancoras iaciunt, & minoris nauiculæ remigijs occupantes homines aliàs fortaſſis ignotos, ſed ex præſentis periculi conditione noſcendos, omnibus modis ſeruare feſtinant. Verùm ſi illi fortè reſpuerint ſalutis auxilium, nullus his credo poterit imputare eorum perditionem, qui conati ſint ſeruare perituros. Hæc à nobis tranſmiſſa perſpicies. Speramus autem quòd etiam à te inuicem nobis votiua referentur, & quod iterato te ſancto atque felici ſaluatoris diſcipulorum choro videbimus aggregatum, incolumémque te ſanitate, quæ vera eſt, citius recipiemus, orationibus ſanctorum, O mihi amicum caput; ſi qua etiam nunc in ſenſibus tuis memoria noſtri eſt, neque ab arcano pectoris tui expuliſti, dignare ſcribere. Non enim ambigis ex literis tuis maximum nobis gaudium eſſe venturum.

A ἀλλὰ σύγγνωθι· οὐ γὰρ ἑκὼν τοῦτο ἔπαθον, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἀγάπης καὶ λύπης ἀναγκασθεὶς, δι' ἣν καὶ ταύτην ἐβιασάμην ἐμαυτὸν γράψαι τὴν ἐπιστολὴν, πολλῶν κωλυόντων. παῦσαι ματαιοπονῶν, καὶ κατὰ πετρῶν σπείρων, ἔλεγόν μοι πολλοί. ἐγὼ δὲ οὐδενὸς ἤκουσα. ἐλπὶς γὰρ, ἔφην πρὸς ἐμαυτὸν, θεοῦ θέλοντος ἀνύσειν ἔτι τὰ γράμματα. εἰ δὲ ὅπερ ἀπευχόμεθα συμβαίη, τοῦ γοῦν ἑαυτοῖς σιγὴν μὴ δύνασθαι ἐγκαλεῖν κερδήσομεν, καὶ οὐκ ἐσόμεθα τῶν τὴν θάλασσαν πλεόντων χείρους, οἳ τοὺς ὁμοτέχνους ὅταν ἴδωσι, τῆς νηὸς ὑπὸ τῶν πνευμάτων καὶ τῶν κυμάτων διαλυθείσης, B ἐπὶ σανίδος φερομένους, ἱστία καθελόντες, καὶ ἀγκύρας χαλάσαντες, καὶ εἰς ἀκάτιον ἐμβαίντες, ἀνθρώπους ἀγνώστους, ἀπὸ δὲ τῆς συμφορᾶς γνωρισθέντας μόνον, διασώζειν ἐπιχειροῦσιν. εἰ δὲ μὴ βούλοιντο ἐκεῖνοι, οὐδεὶς ἂν αὐτοὺς τῆς ἀπωλείας, ἐπιχειρήσαντας σῶσαι, αἰτιάσαιτο. ταῦτα τὰ παρ' ἡμῶν· πιστεύομεν δὲ ὅτι θεοῦ χάριτι, ὑπάρξει καὶ τὰ παρὰ σοῦ, καὶ πάλιν σε διαπρέποντα, κατὰ τὴν ἀγέλην ὀψόμεθα τοῦ Χριστοῦ ὑγιαίνοντα σε τὴν ἀληθῆ ὑγείαν, θᾶττον ἀπολάβοιμεν εὐχαῖς ἁγίων, ὦ φίλη κεφαλή. καὶ εἴ τις σοι λόγος ἡμῶν C ἐστὶ, καὶ μὴ παντῆ τῆς μνήμης ἡμᾶς ἐξέβαλες τῆς σῆς, ἀντιγράψαι ἀξίωσον ἡμῖν. πάνυ γὰρ ἡμᾶς εὐφρανεῖς ἐν τούτῳ.

A

ΙΝΝΟΚΕΝΤΙῼ ΕΠΙΣΚΟΠῼ ΡΩΜΗΣ.

Τῷ δεσπότῃ μου τῷ αἰδεσιμωτάτῳ, καὶ θεοφιλεστάτῳ Ἐπισκόπῳ Ἰννοκεντίῳ Ἰωάννης ἐν κυρίῳ χαίρειν.

ΚΑΙ πρὸ τῶν γραμμάτων οἶμαι τῶν ἡμετέρων ἀκηκοέναι τὴν εὐλάβειαν ὑμῶν τὴν παρανομίαν τὴν ἐνταῦθα τολμηθεῖσαν· τὸ γὰρ μέγεθος τῶν δεινῶν οὐδὲ ἓν μέρος σχεδὸν τῆς οἰκουμένης ἀφῆκεν ἀνήκοον εἶναι τῆς χαλεπῆς ταύτης τραγῳδίας· καὶ γὰρ εἰς αὐτὰς τῆς γῆς τὰς ἐσχατιὰς φέρουσα ἡ φήμη τὰ γενόμενα, πολὺν πανταχοῦ θρῆνον καὶ ὀλοφυρμὸν εἰργάσατο. ἀλλ' ἐπειδὴ οὐ θρηνεῖν δεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ διορθοῦν καὶ σκοπεῖν, ὅπως ἂν ὁ χαλεπώτατος οὗτος τῆς ἐκκλησίας στῇ χειμών· ἀναγκαῖον εἶναι ἐνομίσαμεν τοὺς κυρίους μου τοὺς τιμιωτάτους, καὶ εὐλαβεστάτους ἐπισκόπους Δημήτριον, Πανσόφιον, Πάππον, καὶ Εὐγένιον πεῖσαι τάς τε ἑαυτῶν ἀφεῖναι, καὶ πελάγους κατατολμῆσαι τοιούτου, καὶ μακρὰν ἀποδημίαν στείλασθαι, καὶ πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀναδραμεῖν ἀγάπην, καὶ πάντα σαφῶς ἀναδιδάξαντας, ταχίστην παρασκευάσαι γενέσθαι τὴν διόρθωσιν, οἷς καὶ τοὺς τιμιωτάτους ἀγαπητοὺς τοὺς διακόνους Παῦλον καὶ Κυριακὸν συνεπέμψαμεν· καὶ αὐτοὶ δὲ ὡς ἐν εἴδει ἐπιστολῆς, ἐν βραχεῖ διδάξομεν ὑμῶν τὴν ἀγάπην τὰ γεγενημένα· ὁ γὰρ τῆς ἐκκλησίας τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τὴν προεδρίαν ἐγχειρισθεὶς Θεόφιλος, ἐντυχόντων τινῶν τῷ εὐσεβεστάτῳ βασιλεῖ κατ' αὐτοῦ, κελευσθεὶς ἀφικέσθαι μόνος, συναγαγὼν μεθ' ἑαυτοῦ πλῆθος ΑΙγυπτίων ἐπισκόπων οὐκ ὀλίγον, παραγίνεται καθάπερ ἐκ προοιμίων δεῖξαι βουλόμενος, ὅτι εἰς πόλεμον καὶ παράταξιν ἀφίκται· εἶτα τῆς μεγάλης καὶ θεοφιλοῦς Κωνσταντίνου πόλεως ἐπιβὰς, οὐκ εἰς ἐκκλησίαν εἰσῆλθε κατὰ τὸ εἰωθὸς, καὶ τὸν ἄνωθεν κρατήσαντα θεσμὸν, οὐχ ἡμῖν συνεγένετο, οὐ λόγου μετέδωκεν, οὐκ εὐχῆς, οὐ κοινωνίας· ἀλλ' ἀποβὰς τοῦ πλοίου, καὶ

INNOCENTIO EPISCOPO ROMÆ.

Domino meo reuerendiſſimo, pientiſſimóque Innocentio Ioannes in Domino ſalutem.

ETIAM antequam red-
B ditæ ſunt literæ noſtræ, opinor pietatem veſtrã audiuiſſe, quidnam hic patrare auſa fuerit iniquitas. Ea enim rerum eſt magnitudo & grauitas, vt nulla fermè orbis pars relicta ſit, quę triſtem hanc tragœdiam non audierit. Quandoquidem fama vſque ad fines terræ perlata, plurima vbique lamenta & eiulatus excitauit. Verùm quia non ſatis eſt plangere, ſed opus etiã vt cura geratur, & ſpectetur qua ratione & quo conſilio grauiſſima illa eccleſiæ tempeſtas ſedetur: proinde neceſſariũ eſſe duximus, vt perſuadeatur Demetrio,
C Pãſophio, Pappo, & Eugenio, dominis meis maxime venerabilibus, piiſque epiſcopis, relictis negocijs proprijs, pelago ſe tali committere, ſuſceptáque longinqua peregrinatione hac, ad veſtram properare charitatem, de omnibus vos manifeſte docentes, quò quantocyus rebus ſuccurratur. Miſimus autem cum eis venerabiles dilectóſque diaconum Paulum & Cyriacum: & nos quoque paucis charitatem veſtram quæ facta ſunt in epiſtolæ formam docebimus. Theophilus enim ille qui Alexandrinæ Eccleſiæ epiſco-
D patum regendum ſuſcepit, quum à pientiſſimo Imperatore, cui aduerſus illum quædam nunciata erant, iuſſus eſſet venire ſolus, collecta multitudine epiſcoporum non paucorum huc venit, quo præludio quaſi declarare volebat, ſe ad bellum & aciem pergere: cúmque in magnam diuinóque cultui dicatam vrbem Conſtantinopolim ingreſſus eſſet, iuxta conſuetudinem & conſtitutionem hactenus obſeruatam non intrauit in Eccleſiam, neque ad nos acceſſit, neque participem ſe fecit vel ſermonis, vel precum, vel communionis: ſed egreſſus è naui,

& prætercurſis Eccleſiæ veſtibulis, alicubi extra vrbem diuerſatus eſt, tametſi nos plurimum obſecraremus & ipſum, & eos qui ante ipſum aduenerant, vt apud nos diuerterent: erant enim diuerſoria, & omnia alia quæ oportebat, bene inſtructa: at neque illi, neq. ipſe, nobis morem gerebāt. Vnde nos ea videntes, valde cōſternebamur animo: & quāuis iniuſtarū illarum inimicitiarum cauſam nullā inuenire poſſemus, nihilominus tamen officiū eis, quod illis nos debebamus, impēdimus, id facere inſtituentes, quod coueniens nobis eſſet. Nam iterum atque iterum obſecrauimus, vt ſe nobis coniūgeret, ac diceret, cuius gratia ſtatim ab initio tantum excitaret bellum, tantámque vrbem ſeditioſam faceret. Verum cum ille cauſam dicere nollet, méq. vrgerēt accuſatores eius: vocauit nos Imperator pientiſſimus, & iuſſit vt iremus ad locū in quo ille agebat, & illic ea, quæ contra illū dicerētur, audiremus. Nam * inſidias, & cædes, & alia plurima cauſabantur: nos autē ſcientes leges patrum, viróque honorē deferentes, habentes etiam ſuper hac re eius literas, oportere in quibuſque prouincijs ſua negocia tractari, neq. extra limites illarū trahi, vehementer detrectauimus, ne cauſam ſuſciperemus iudicandam. Porrò ille, ſicut & prius, nobis obluctari cœpit, & multa authoritate vocato Archidiacono meo, quaſi iā Eccleſia viduata eſſet, ac Epiſcopū nō haberet, clerum omnē ſibi per illū adiunxit: fiebantq. deſertæ in dies Eccleſiæ, & è ſingulis Eccleſijs abducebātur clerici, & inſtruebātur vt nos accuſarent, & libellos aduerſus nos producerēt. Poſt hæc vocauit & nos ad iudiciū, nōdum dilutis quæ aduerſum ſe erant criminibus, id quod contra omnes canones & leges erat. Porrò nos ſciētes quòd non ad iudiciū, ſed ad hoſtem & inimicū perrecturi eſſemus, id quod ſatis declarāt quæ prius ac poſtea ſunt facta, miſim⁹ ad eū epiſcopos, Demetriū epiſcopū Piſinuntis, Eleuſium Apameæ, Lupinū Appiariæ: preſbyteros autem, Germanū & Seuerū, reſpondimúſque moleſtè ex noſtro inſtituto: Non vitare nos iudiciū, ſed inimicum apertum, & hoſte manifeſtariū. Nam qui nondum acceptis libellis ſtatim ab initio talia fecit, & ſeipſum abſtraxit

A τὰ πρόθυρα τῆς ἐκκλησίας παραδραμὼν, ἔξω που τῆς πόλεως ἀπελθὼν ηὐλίζετο, καὶ πολλὰ παρακαλεσάντων ἡμῶν καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς πρὸ αὐτοῦ παραγενομένους παρ' ἡμῖν καταχθῆναι, καὶ γὰρ ἅπαντα ηὐτρέπιστο, καὶ καταγώγια, καὶ ὅσα εἰκὸς ἦν· οὔτε ἐκεῖνοι, οὔτε αὐτὸς ἠνέσχετο. Ταῦτα ὁρῶντες ἡμεῖς, καὶ ἐν ἀπορίᾳ ἦμεν πολλῇ, μηδὲ τὴν αἰτίαν δυνάμενοι τῆς ἀδίκου ταύτης ἀπεχθείας εὑρεῖν· ἀλλ' ὅμως τὰ παρ' ἑαυτῶν ἐπληροῦμεν, ὃ πρέπον ἡμῖν αὐτοῖς ποιοῦντες, καὶ συνεχῶς αὐτὸν παρακαλοῦντες συγγενέσθαι τε ἡμῖν, καὶ B εἰπεῖν, τίνος ἕνεκεν τοσοῦτον ἐκ προοιμίων ἀνερρίπισε πόλεμον, καὶ τηλικαύτην διεσκέδασε πόλιν. ὡς δὲ οὐδὲ αὐτὸς ἠβούλετο λέγειν τὴν αἰτίαν, οἵ τε κατηγοροῦντες αὐτοῦ ἐπέκειντο, καλέσας ἡμᾶς ὁ εὐσεβέστατος βασιλεὺς, ἐκέλευσε πέραν ἔνθα διέτριβεν ἀπιέναι, καὶ τὴν κατ' αὐτὸν ἀκούειν ὑποθέσεως. καὶ γὰρ καὶ ἐφόδον, καὶ σφαγὰς, καὶ ἕτερα ἐνεκάλουν μυρία· ἀλλ' ἡμεῖς καὶ τοὺς νόμους τῶν πατέρων εἰδότες, καὶ τὸν ἄνδρα αἰδούμενοι καὶ τιμῶντες, καὶ αὐτοῦ δὲ τὰ γράμματα ἔχοντες τὰ δηλοῦντα μὴ δεῖν ὑπερορίους ἕλκεσθαι τὰς δίκας, ἀλλ' ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τὰ τῶν ἐπαρχιῶν γυμνάζε- C σθαι, οὐ κατεδεξάμεθα δικάσαι, ἀλλὰ καὶ μετὰ πολλῆς παρῃτησάμεθα τῆς σφοδρότητος. ὁ δὲ ὥσπερ τοῖς προτέροις ἐπαγωνιζόμενος, τὸν ἀρχιδιάκονον καλέσας τὸν ἐμὸν, ἐξ αὐθεντίας πολλῆς, ὥσπερ ἤδη χηρευούσης τῆς ἐκκλησίας, καὶ οὐκ ἐχούσης ἐπίσκοπον, δι' ἐκείνου τὸν κλῆρον ἅπαντα πρὸς ἑαυτὸν μετέστησε· καὶ ἀνάστατοι αἱ ἐκκλησίαι ἐγίνοντο, ἀπαγομένων τῶν ἐν ἑκάστῃ κληρικῶν, καὶ παρασκευαζομένων λιβέλλους διδόναι καθ' ἡμῶν, καὶ πρὸς κατηγορίαν ἀλειφομένων. καὶ ταῦτα ποιήσας ἔπεμπε, καὶ ἐκάλει ἡμᾶς εἰς δι- D καστήριον, μηδέπω τὰς καθ' ἑαυτοῦ ἀποδυσάμενος αἰτίας, ὃ μάλιστα καὶ παρὰ κανόνας, καὶ παρὰ πάντας τοὺς νόμους ἦν· ἀλλ' ἡμεῖς συνειδότες ὅτι οὐ πρὸς δικαστήριον ἀφικόμεθα, ἀλλὰ πρὸς ἐχθρὸν καὶ πολέμιον, καθάπερ τά τε ἔμπροσθεν γεγενημένα, καὶ τὰ μετὰ ταῦτα ἐδήλωσεν· ἀπεστάλκαμεν πρὸς αὐτὸν ἐπισκόπους, τὸν Πισινούντων Δημήτριον, τὸν Ἀπαμείας Ἐλβίσιον, τὸν Ἀπιαρίας Λουπῖνον, πρεσβυτέρους δὲ, Γερμανὸν, καὶ Σευῆρον, μετὰ τῆς προσηκούσης ἡμῖν ἐπιεικείας ἀποκρινόμενοι, καὶ λέγοντες μὴ παραιτεῖσθαι κρίσιν, ἀλλ' ἐχθρὸν πρόδηλον καὶ πολέμιον φανερόν. ὁ γὰρ μηδέπω λιβέλλους δεξάμενος, καὶ τοιαῦτα ἐκ προοιμίων

ποιήσας, καὶ ἀπορρήξας ἑαυτὸν ἐκκλησίας, κοινωνίας, εὐχῆς, καὶ κατηγόρους ἀλείψας, καὶ κλῆρον μεταστήσας, καὶ ἐκκλησίαν ἐρημώσας, πῶς ἂν ἦν δίκαιος ἐπὶ τὸν τοῦ δικαστοῦ θρόνον ἀναβαίνειν οὐδαμόθεν αὐτῷ προσήκοντα; οὐδὲ γὰρ ἀκόλουθόν ἐστι τὸν ἐξ Αἰγύπτου τοὺς ἐν Θρᾴκῃ δικάζειν, καὶ τοῦτον ὑπεύθυνον αἰτίας ὄντα, καὶ ἐχθρὸν καὶ πολέμιον. ἀλλ' ὅμως οὐδὲν τούτων αἰδεσθεὶς, ἀλλ' ἅπερ βεβούλευτο πληρῶσαι ἐπειγόμενος, ἡμῶν δηλωσάντων, ὅτι ἕτοιμοί ἐσμεν καὶ ἑκατὸν καὶ χιλίων ἐπισκόπων παρόντων ἀποδύσασθαι τὰ ἐγκλήματα, καὶ δεῖξαι ὄντας καθαροὺς ἑαυτοὺς, ὥσπερ οὖν καὶ ἐσμὲν, οὐκ ἠνέσχετο· ἀλλὰ ἀπόντων ἡμῶν καὶ σύνοδον ἐπικαλουμένων, καὶ κρίσιν ἐπιζητούντων, καὶ οὐκ ἀκρόασιν φευγόντων, ἀλλ' ἀπέχθειαν φανερὰν, καὶ κατηγόρους ἐδέχετο, καὶ τοὺς παρ' ἐμοῦ γενομένους ἀκοινωνήτους ἔλυε, καὶ παρ' αὐτῶν ἐκείνων οὐδέπω τὰ ἐγκλήματα ἀποδυσαμένων λιβέλλους ἐλάμβανε, καὶ ὑπομνήματα ἔπραττε, ἅπερ ἅπαντα παρὰ θεσμὸν καὶ κανόνων ἀκολουθίαν ἦν. τί δὲ δεῖ πολλὰ λέγειν; οὐκ ἀπέστη πάντα ποιῶν καὶ πραγματευόμενος, ἕως ἡμᾶς μετὰ δυναστείας καὶ αὐθεντίας πάσης καὶ τῆς πόλεως καὶ τῆς ἐκκλησίας ἐξέβαλε, καὶ περὶ ἑσπέραν βαθεῖαν, τοῦ δήμου παντὸς ἡμῖν ἐπισυρομένου. ἑλκόμενος ὑπὸ τοῦ κουριωσοῦ τῆς πόλεως ἐν μέσῃ τῇ πόλει, καὶ πρὸς βίαν συρόμενος κατηγόμην, καὶ εἰς πλοῖον ἐνεβαλλόμην, καὶ διὰ νυκτὸς ἔπλεον, ἐπειδὴ σύνοδον πρὸς δικαίαν ἀκρόασιν προεκαλούμην. τίς ταῦτα ἀδακρυτὶ, κἂν λιθίνην ἔχῃ καρδίαν ἀκούσειεν; ἀλλ' ἐπειδὴ, καθάπερ ἔφθην εἰπὼν, οὐ θρηνεῖν μόνον τὰ κακῶς γινόμενα, ἀλλὰ καὶ διορθοῦν δεῖ, παρακαλῶ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην διαναστῆναι, καὶ συναλγῆσαι, καὶ πάντα ποιῆσαι, ὥστε στῆναι ταύτῃ τὰ κακά. οὐδὲ γὰρ ἐνταῦθα τὰ τῆς παρανομίας αὐτοῖς κατέλυσεν, ἀλλὰ καὶ μετὰ ταῦτα τοῖς προτέροις ἐπαπεδύσαντο. ἐπειδὴ γὰρ ὁ εὐσεβέστατος βασιλεὺς ἐπιπηδήσαντας αὐτοὺς τῇ ἐκκλησίᾳ ἀναισχύντως, ἐξέβαλε, καὶ πολλοὶ τῶν παρόντων ἐπισκόπων εἰδότες αὐτῶν τὴν παρανομίαν, εἰς τὰς αὐτῶν ἀνεχώρησαν, τὴν ἔφοδον αὐτῶν ὥσπερ πυράν τινα πάντα ἐπινεμομένην φεύγοντες· ἡμεῖς μὲν πάλιν εἰς τὴν πόλιν ἐκαλούμεθα, καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἧς ἀδίκως ἐξεβλήθημεν, ἐπισκόπων τε ἡμᾶς πλειόνων ἢ τριάκοντα εἰσαγόντων, καὶ τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως νοτάριον εἰς τοῦτο ἀποστείλαντος· ἐκεῖνος δὲ ἐδραπέτευσεν εὐθέως, τίνος ἕνεκεν καὶ διὰ τί; εἰσιόντες παρεκαλοῦμεν τὸν θεοφιλέστατον βασιλέα, σύνοδον συναγαγεῖν εἰς ἐκδικίαν τῶν γεγενημένων.

A ab Eccleſiæ precibus & communione, & inſuper accuſatores ſubornauit, clerum ad ſe traxit, Eccleſiam deſolauit: quomodo idoneus cēſeri poſſit huiuſmodi, vt in iudicis thronū conſcendat ſibi minimè congruentē? Neque enim congruū eſt, vt hi qui in Ægypto ſunt, iudicent eos qui in Thracia, & præſertim ille qui ipſe reus eſt, inimicus & hoſtis. At ille nihil horū reueritus, magno ſtudio anhelabat, vt perficeret ea quæ mente cōceperat. Cum autē conteſtaremur paratos nos ad diluēdū crimina, & ad innocentiā, ſicut & innocētes ſu-
B mus, declarādam, corā centū vel mille Epiſcopis, non aſſenſit: ſed licèt abſentes eſſem°, & ad ſynodū appellaremus, & iudiciū requireremus: & nō auditorium, ſed manifeſtas inimicitias fugeremus: ipſe tamē accuſatores ſuſcepit, excōmunicatos à me, abſoluit, & ab illis qui nondū ſe de ſuis purgauerāt criminibus, libellos collegit: & acta perſcribi iuſſit, quę omnia legibus & canonibus prohibita erant. Et quid opus eſt multa dicere? nō deſtitit omnia facere ac moliri, donec nos vi & potentia è ciuitate & Eccleſia eijceret, etiam iam
C prouecta veſpera, & vniuerſo populo nos proſequente. Tractus igitur vi & abductus à magiſtratu ciuitatis in media ciuitate, & in nauim coniectus, per noctē nauigaui, eo quòd ad ſynodum & iuſtum iudiciū prouocaram. Quis hæc ſine lacrymis, etiā ſi cor lapideum habeat, audiret? Verū, ſicut prius dixi, ea quæ perperam fiunt, non ſolum deploranda, ſed & corrigēda ſunt: & ideo charitatem veſtram obſecro, vt prouocetur ad condolendū, faciendúmque omnia, quò mala hæc ſiſtantur. Neque enim hic facinorū illis finis, ſed ad prio-
D ra adiecerunt & alia. Nam poſtquā eos qui Eccleſiam impudenter inuaſerant, pientiſſimus Imperator eiecit, & multi Epiſcopi qui aderant, cognoſcentes iniquitatem, & fugientes inſidias illorum, quaſi incendium depaſcens omnia, in ſuas regiones conceſſerunt, nóſque iterū in vrbem & in Eccleſiā à qua iniuſtè eiecti eram°, vocati ſumus, inducētibus nos epiſcopis ſupra triginta, & notario ab Imperatore pientiſſimo in hoc miſſo: ille ſtatim aufugit, eo quod ingreſſi mox obſecrabamus religioſiſſimum Imperatorem, vt conciliū congeret, quo facta hæc punirētur.

A Malè conſcius enim ſibi erat, & reprehenſionē pertimeſcens: & idcirco cum Imperatoris literæ in omnia loca mitterentur, & vndequaque omnes congregarent, occultè, mediaq. nocte ipſe cū ſuis cōſcenſa naui elapſus eſt. Porrò nos, vtpote conſciētiæ noſtræ fidentes, non propterea deſtitimus, ſed eadem iterum à religioſiſſimo Imperatore petiuimus. Qui & pro ſua pietate miſſis ad illum nuncijs, eum, & omnes qui cum eo erant, ex Ægypto vocauit, vt rationem factorum redderent: neque ſufficere putarēt ad defenſionem, quæ B attētarant ex vna parte abſentibus nobis, tam iniuſtè contra tot ac tantos canones. Atqui regijs literis ille non obtemperauit, ſed domi māſit: prætexens ſeditionem populi, ſtudium nimirum quorumdam intempeſtiuum, qui ei fauebant, tametſi populus illic quoque ante literas conuicijs eum innumeris proſciderat. Verum hæc nunc exactè proſequi nolumus, ſed hæc tantum idcirco diximus, vt eum in nefarijs conatibus deprehenſum oſtēderemus. Itaq; nos non quieuimus, ſed in hoc incubuimus, orantes Imperatorem, vt haberetur iudicium, in quo agere & re- C ſpondere liceret: dicebamus enim nos paratos ad oſtendendum nos non eſſe reos, ſed illos legum extremos tranſgreſſores. Erant autem relicti hic Syri, qui cum eo affuerant, & cum illo communiter omnia fecerant, ad hos acceſſimus, ad dandam rationem parati, atque ſuper ea re ſæpe eos interpellauimus, obſecrantes vt dignarentur nobis libellos & accuſationum acta dare, vel genus criminum, vel accuſatores ipſos ſignificare: Verum nihil horum obtinuimus, iterúmque ex Eccleſia eiecti D ſumus. Quòd ſi quę tunc contigerunt, & omnem excedunt tragœdiam, enarrare vellem, quis ea ſermo explicaret? quę auris ſine horrore perciperet? Cum enim illa quæ dixi prætenderemus, ipſo magno ſabbato collecta manus militum, ad veſperam diei in eccleſias ingreſſa, clerum omnem qui nobiſcum erat, vi eiecit, & armis ſanctuarium vndique obſedit. Mulieres quoque ſacrarum ædium, quæ per illud tempus ſe exuerant, vt baptizarentur, metu

συνειδὼς τοίνυν ἅπερ ἔδρασε, καὶ τὸν ἔλεγχον δεδοικὼς, καὶ γραμμάτων βασιλικῶν πανταχοῦ διαπεμφθέντων πάντοθεν πάντας συναγόντων, λάθρα μέσον νυκτῶν εἰς ἀκάτιον ἑαυτὸν ἐμβαλὼν, οὕτως ἀπέδρα τοὺς μεθ' ἑαυτοῦ πάντας ἐπαγόμενος. ἀλλ' ἡμεῖς οὐδὲ οὕτως ἔστημεν, διὰ τὸ τῷ συνειδότι θαῤῥεῖν τῷ ἡμετέρῳ, τὰ αὐτὰ πάλιν παρακαλοῦντες τὸν εὐσεβέστατον βασιλέα· ὃς καὶ πρεπόντως αὐτοῦ ποιῶν τῇ εὐσεβείᾳ, ἔπεμψε πρὸς αὐτὸν πάλιν καλῶν αὐτὸν ἐξ Αἰγύπτου, καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ πάντας, ὥστε δοῦναι λόγον τῶν γεγενημένων, καὶ μὴ τὰ ἀδίκως οὕτως ἐκ μιᾶς μοίρας, καὶ ἀπόντων ἡμῶν τολμηθέντα, καὶ παρὰ τοσούτους κανόνας, νομίζειν ἀρκεῖν εἰς ἀπολογίαν ἑαυτῷ. ὁ δὲ οὐδὲ τῶν βασιλικῶν ἠνέσχετο γραμμάτων, ἀλλ' ἔμενεν οἴκοι προβαλλόμενος στάσιν τοῦ δήμου, καὶ σπουδὴν ἀκαίρων τινῶν δῆθεν ἀντεχομένων αὐτοῦ· καί τοι γε πρὸ τῶν γραμμάτων τῶν βασιλικῶν αὐτοῦ ἐκεῖ ὁ δῆμος μυρίαις αὐτὸν ἦν πλύνας λοιδορίαις. ἀλλ' οὐ ταῦτα περιεργαζόμεθα νῦν, ἀλλ' ἐκεῖνο δεῖξαι βουλόμενοι, ὅτι κακουργῶν ἀπελήφθη, ταῦτα εἰρήκαμεν· πλὴν οὐδὲ μετὰ ταῦτα ἡμεῖς ἡσυχάσαμεν, ἀλλ' ἐπεκείμεθα ἀξιοῦντες δικαστήριον γενέσθαι κατὰ πεῦσιν καὶ ἀπόκρισιν· ἕτοιμοι γὰρ ἦμεν ἐλέγομεν δεῖξαι ἑαυτούς τε ἀνευθύνους ὄντας, ἐκείνους δὲ τὰ ἔσχατα παρανομήσαντας. καὶ γὰρ ἦσαν τινες Σύροι τῶν ποτε μετ' αὐτοῦ παρόντων, ἐνταῦθα ἀπολειφθέντες, οἳ κοινῇ μετ' αὐτοῦ τὸ πᾶν ἔδρασαν· καὶ προσήειμεν ἕτοιμοι δικάζεσθαι, καὶ πολλάκις ἠνοχλήσαμεν ὑπὲρ τούτου ἀξιοῦντες τὰ ὑπομνήματα ἡμῖν δοθῆναι, ἢ λιβέλλους κατηγοριῶν, ἢ φύσιν ἐγκλημάτων γνωρισθῆναι, ἢ αὐτοὺς τοὺς κατηγόρους· καὶ οὐδενὸς τούτων τετυχήκαμεν, ἀλλὰ πάλιν ἐξεβλήθημεν τῆς ἐκκλησίας. πῶς δὲ τὰ ἐντεῦθεν διηγησαίμην λοιπὸν πᾶσαν ὑπερβαίνοντα τραγῳδίαν; τίς ταῦτα παραστήσει λόγος; ποία χωρὶς φρίκης δέξεται ἀκοή; ἡμῶν γὰρ αὐτὰ, καθάπερ ἔμπροσθεν εἶπον, προτεινόντων, ἀθρόον στρατιωτικὸν πλῆθος αὐτῷ τῷ μεγάλῳ σαββάτῳ, πρὸς ἑσπέραν λοιπὸν τῆς ἡμέρας ἐπειγομένης, τῆς ἐκκλησίας ἐπεισελθὸν, τὸν κλῆρον ἅπαντα τὸν σὺν ἡμῖν πρὸς βίαν ἐξέβαλον, καὶ ὅπλοις τὸ βῆμα περιεστοίχισαν· καὶ γυναῖκες τῶν εὐκτηρίων οἴκων πρὸς τὸ βάπτισμα ἀπο-

δυνάμεναι κατ' αὐτὸν τὸν καιρὸν, γυμναὶ ἔφυγον ὑπὸ τοῦ φόβου τῆς χαλεπῆς ταύτης ἐφόδου· οὐδὲ τὴν πρέπουσαν γυναιξὶν εὐσχημοσύνην συγχωρούμεναι περιτίθεσθαι· πολλαὶ δὲ καὶ τραύματα δεξάμεναι ἐξεβάλλοντο, καὶ αἵματος αἱ κολυμβήθραι ἐπληροῦντο, καὶ τὰ ἱερὰ ἀπὸ τῶν αἱμάτων ἐφοινίσσετο νάματα. καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα εἱστήκει τὸ δεινὸν, ἀλλ' ἔνθα τὰ ἅγια ἀπέκειντο εἰσελθόντες οἱ στρατιῶται, ὧν ἔνιοι καθ' ὡς ἔγνωμεν ἀμύητοι ἦσαν, πάντα τε ἑώρων τὰ ἔνδον, καὶ τὸ ἁγιώτατον αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ὡς ἐν τοσούτῳ θορύβῳ, εἰς τὰ τῶν προειρημένων στρατιωτῶν ἱμάτια ἐξεχεῖτο· καὶ ὡς ἐν αἰχμαλωσίᾳ βαρβαρικῇ πάντα ἐτολμᾶτο· καὶ ὁ δῆμος πρὸς τὴν ἐρημίαν ἠλαύνετο, καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἔξω τῆς πόλεως διέτριβε, καὶ κεναὶ ἐν ἑορτῇ τοιαύτῃ τοῦ λαοῦ αἱ ἐκκλησίαι ἐγίνοντο, καὶ πλείους ἢ τεσσαράκοντα ἐπίσκοποι οἱ κοινωνοῦντες ἡμῖν μετὰ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ κλήρου εἰκῇ καὶ μάτην ἠλαύνοντο· καὶ ὀλολυγαὶ, καὶ κωκυτοὶ, καὶ θρῆνοι, καὶ πηγαὶ δακρύων πανταχοῦ κατὰ τὰς ἀγορὰς, κατὰ τὰς οἰκίας, κατὰ τὰς ἐρημίας, καὶ κατὰ πᾶν τῆς πόλεως μέρος τῆς συμφορᾶς ἐπεπληρῶντο τούτων· διὰ γὰρ τὴν ὑπερβολὴν τῆς παρανομίας οὐχ οἱ πάσχοντες μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ μηδὲν τοιοῦτον ὑπομένοντες συνήλγουν ἡμῖν, οὐχ οἱ ὁμόδοξοι μόνον, ἀλλὰ καὶ αἱρετικοὶ, καὶ Ἰουδαῖοι καὶ Ἕλληνες, καὶ ὡς τῆς πόλεως κατὰ κράτος ἀλούσης, οὕτως ἐν θορύβοις καὶ ταραχαῖς καὶ ὀλολυγαῖς ἅπαντα ἦν. καὶ ταῦτα ἐτολμᾶτο παρὰ γνώμην τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως νυκτὸς καταλαβούσης, ἐπισκόπων αὐτὰ κατασκευαζόντων, καὶ πολλαχοῦ στρατηγούντων, οἱ οὐκ ᾐδοῦντο καμπιδούκτορας ἀντὶ διακόνων προηγουμένους ἔχοντες. ἡμέρας δὲ γενομένης, πᾶσα ἡ πόλις ἔξω τῶν τειχῶν μετῳκίζετο ὑπὸ δένδρα καὶ νάπας, καθάπερ πρόβατα διεσπαρμένα τὴν ἑορτὴν ἐπιτελοῦντες. ἔξεστιν ὑμῖν τὰ ἐντεῦθεν λογίσασθαι λοιπὸν ἅπαντα. ὥσπερ γὰρ ἔφθην εἰπὼν, οὐχ οἷόν τε πάντα ἐπελθεῖν τῷ λόγῳ καθ' ἕκαστον γενόμενα. ὃ δὴ χαλεπὸν, ὅτι τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα κακὰ οὐδέπω καὶ νῦν λύσιν ἔλαβεν, ἀλλ' οὐδὲ ἐλπίδα λύσεως· ἀλλ' ἐκτείνεται καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὸ δεινὸν, καὶ γέλως γεγόναμεν τοῖς πολλοῖς· μᾶλλον δὲ γελᾷ μὲν οὐδεὶς, κἂν μυριάκις παράνομος ᾖ, θρηνοῦσι δὲ πάντες, ὁρῶντες τὸν κολοφῶνα τῶν κακῶν, τὴν καινὴν ταύτην παρανομίαν. τί ἄν τις εἴποι τὰς τῶν

A grauis iſtius incurſus nudæ aufugerunt. Neque enim concedebatur vt ſe velarēt, ſicut mulieres honeſtas decet. Multæ etiā acceptis vulneribus eijciebantur, & ſanguine implebantur piſcinæ, & ſancto cruore latices rubeſcebant. Neque hic rerum finis erat. Nam & locum, in quo ſancta condita ſeruabantur, ingreſſi ſunt milites, quorum aliquos ſcimus nullis initiatos myſterijs, & viderūt omnia quæ intus erant. Quin & ſanctiſſimus Chriſti ſanguis, ſicut iñ tali tumultu contingit, in prædictorum militum veſtes effuſus eſt, fiebántque quaſi in barbarica captiui-
B tate omnia. Vulgus enim in ſolitudinē fugabatur, multitudo omnis extra ciuitatem verſabatur, erántque in tanto feſto vacuæ populo Eccleſiæ, & plures quàm quadraginta Epiſcopi qui nobis communicarant, cum populo & clero ſine cauſa fugabantur: Et ob prodigioſa flagitia, vbique per fora, per domos, per ſolitudines, per omnes ciuitatis partes, omnia lamentis, eiulatibus, & fontibus lacrymarum, plena erant: vt non modò qui affligebantur, ſed & qui nihil tale patiebātur: & non ſolum qui
C noſtræ fidei erāt, ſed & hæretici, & Iudęi, & Gentiles, ob ſceleris atrocitatē nobiſcū dolerēt, & quaſi per vim capta ciuitate, tumultu, trepidatione ac planctu plena erant omnia. Talia auſi ſunt præter ſententiam pientiſſimi Imperatoris, nocte profunda, epiſcopis hæc inſtruentibus, & multis in locis ordines ducentibus, nec erubeſcentibus, quòd pro diaconis ſatellites præeuntes haberent. Vbi vero illuxit dies, omnis ciuitas extra muros ſub arbores, & in nemora emigrauit, ibi feſtum diem celebrans, quaſi oues diſperſæ. Licet vo-
D bis ex his & cętera omnia penſare: nam omnia quæ facta ſunt ſigillatim ſermone cōplecti, vt dixi, impoſſibile eſt. Eſt autem & hoc perquam moleſtū, quòd talia tantáque mala nullum adhuc finem accipiunt: neque ſpes eſt quòd ſtatim finiantur: ſed augentur in dies magis ac magis, nóſque pleriſque ridiculi facti ſumus; imò ridet nullus, etiam ſi valde ſit peruerſus: lugent autem omnes propter extremam & inauditam hanc malitiam, malorum facilè colophonem. Quis vero reliquarum

eccleſiarũ perturbationes eloqui poſſit? Non enim hic ceſſauit hoc malum, ſed vſque ad Orientem peruenit. Nam ſicut à capite malis humoribus defluẽtibus, reliqua membra corrumpuntur: ita nunc quoque tumultus, qui in hac magna ciuitate cœperunt, quaſi ex fonte in omnia loca ſenſim effluunt, & clerici vbiq. in epiſcopos inſurgunt, & epiſcopi ab epiſcopis, & populi à populis ſciſſi ſunt, & alij propediem ſcindentur, & expectatur vbique malorum partus, orbiſque totius ſubuerſio. Igitur domini mei maximè venerandi, & pij, cum hæc ita ſe habere didiceritis, ſtudium veſtrum, & magnam diligentiam adhibete, quo retundatur hæc quæ in eccleſias irrupit iniquitas. Quippe ſi mos hic inualuerit, & fas fuerit cuiuis in alienam parœciam irrumpere, idque ex tantis interuallis, & eijcere quos voluerit, & authoritate propria quæque pro libidine ſua facere, ſcitote quòd breui tranſibunt omnia, & totus orbis premetur bello non indicto, omnibus eiectis, & omnes eijcientibus. Quapropter ne cõfuſio hæc omnem quæ ſub cœlo eſt nationem inuadat, obſecro vt ſcribas quòd hæc tam iniquè facta, & abſentibus nobis, & non declinantibus iudicium, non habent robur, ſicut neque ſua natura habent: illi autem qui adeò iniquè egiſſe deprehenſi ſunt, pœnæ eccleſiaſticarum legum ſubiaceat: nobis verò, qui nec coniuncti, nec redarguti, nec habiti vt rei ſumus, literis veſtris & charitate veſtra, aliorũmque omnium, quorũ ſcilicet & antea ſocietate fruebamur, frui concedite. Si autem aduerſarij noſtri, qui ita iniquè egerunt, adhuc fingunt crimina quædam, propter quæ nos iniuſtè eiecerunt, non datis nobis actis, neque libellis, neque manifeſtatis accuſatoribus, ſi dentur iudices incorrupti, agemus & tuebimur etiam nos libenter cauſam, monſtrabimúſque nos non eſſe reos eorum quæ nobis impingunt, ſicut & planè innoxij ſumus: & contrà quæ ab ipſis facta, contra omnẽ ſunt ordinem, contra omnes leges, contra omnes eccleſiaſticos canones. Et quid dico canones eccleſiaſticos? Neque in Gentilium iudicijs, neque in Barbarorum tribunalibus talia attentata ſunt vnquam: imò vero neque Scythæ, neque

A λοιπῶν ἐκκλησιῶν ταραχάς; οὐδὲ γὰρ ἐνταῦθα ἔστη τὸ κακὸν· ἀλλὰ καὶ μέχρι τῆς ἕω ἔφθασε. καθάπερ γὰρ ἀπὸ κεφαλῆς πονηροῦ ῥεύματος ἐκχυθέντος, τὰ λοιπὰ διαφθείρεται μέρη, οὕτω δὴ καὶ νῦν ὥσπερ ἐκ πηγῆς τῆς μεγάλης ταύτης πόλεως τῶν κακῶν ἀρξαμένων, οὕτω τὰ τῶν θορύβων πανταχοῦ παρεβη, καὶ κλῆροι πανταχοῦ ἐπανέστησαν ἐπισκόποις, καὶ ἐπίσκοποι ἐπισκόπων, καὶ λαοὶ μὲν λαῶν διεσχίσθησαν, οἱ δὲ μέλλουσι, καὶ πανταχοῦ τῶν κακῶν ὠδῖνες, καὶ τῆς οἰκουμένης ἁπάσης ἀνατροπή. μαθόντες τοί-

B νυν ἅπαντα κύριοί μου τιμιώτατοι καὶ εὐλαβέστατοι, τὴν προσήκουσαν ὑμῖν ἀνδρείαν καὶ σπουδὴν ἐπιδείξασθε, ὥστε παρανομίαν τοσαύτην ἐπεισελθοῦσαν ταῖς ἐκκλησίαις ἀναστεῖλαι. Εἰ γὰρ τοῦτο κρατήσει τὸ ἔθος, καὶ ἐξὸν γένηται τοῖς βουλομένοις εἰς τὰς ἀλλοτρίας ἀπιέναι παροικίας ἐκ τοσούτων διαστημάτων, καὶ ἐκβάλλειν οὓς ἂν ἐθέλοι τις, καὶ κατ' ἐξουσίαν ἰδίαν πράττειν ὅσα ἂν ἐθέλωσιν, ἴστε ὅτι πάντα οἰχήσεται, καὶ πόλεμός τις ἀκήρυκτος πᾶσαν ἐπιδραμεῖται τὴν οἰκουμένην, πάντων πάντας βαλλόντων καὶ

C βαλλομένων. ἵνα οὖν μὴ τοσαύτη σύγχυσις καταλάβῃ τὴν ὑφ' ἥλιον πᾶσαν, ἐπιστεῖλαι παρακλήθητε τὰ μὲν οὕτω παρανόμως γεγενημένα ἀπόντων ἡμῶν, καὶ οὐκ ἐκκλινόντων κρίσιν, μηδεμίαν ἔχειν ἰσχύν, ὥσπερ οὖν οὐδὲ ἔχει τὴν οἰκείαν φύσιν. τοὺς δὲ τοιαῦτα παρανομήσαντας ἐλεγχομένους ἐν ἐπιτιμίᾳ ὑποβάλλεσθαι τῶν ἐκκλησιαστικῶν νόμων· ἡμᾶς δὲ τοὺς οὐχ ἁλόντας, οὐκ ἐλεγχομένους, οὐκ ἀποδειχθέντας ὑπευθύνους, τῶν γραμμάτων τῶν ὑμετέρων δότε ἀπολαύειν συνεχῶς, καὶ τῆς ἀγάπης, καὶ πάντων τῶν ἄλλων, ὥσπερ καὶ ἔμ-

D προσθεν. εἰ δὲ βούλοιντο καὶ νῦν τοιαῦτα παρανομήσαντες ἐγκλήματα γυμνάζειν, ἐφ' οἷς ἡμᾶς ἀδίκως ἐξέβαλον, ὑπομνημάτων ἡμῖν οὐ δοθέντων, οὐ λιβέλλων, οὐ κατηγόρων φανέντων· δικαστηρίου καθισθέντος ἀδεκάστου καὶ δικασόμεθα, καὶ ἀπολογησόμεθα, καὶ ἀποδείξομεν ἑαυτοὺς ἀνευθύνους τῶν ἐπαγομένων ἡμῖν, ὥσπερ οὖν καὶ ἐσμέν. τὰ γὰρ νῦν γεγενημένα παρ' αὐτῶν πάσης ἐκτός ἐστιν ἀκολουθίας, καὶ πάντος νόμου καὶ κανόνος ἐκκλησιαστικοῦ. καὶ τί λέγω κανόνος ἐκκλησιαστικοῦ; οὐδὲ ἐν τοῖς ἔξω μὲν οὖν δικαστηρίοις τοιαῦτα ἐτολμήθη ποτέ, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἐν βαρβαρικῷ δικαστηρίῳ, οὐδὲ Σκύθαι, οὐδὲ Σαυ-

ἐγράφη οὕτως ἂν ποτε ἐδικάσθη ἐκ μιᾶς μοίρας κρίναντες, ἀπόντος τοῦ αἰτιωμένου, παραιτουμένου οὐ κρίσιν, ἀλλ' ἀπέχθειαν, καλοῦντος δικαστὰς μυρίους, ἀνεύθυνον ἑαυτὸν εἶναι λέγοντος, καὶ τῆς οἰκουμένης παρούσης ἀποδύσασθαι τὰς αἰτίας, καὶ δεῖξαι ἑαυτὸν ἐν ἅπασιν ἀθῷον ὄντα. Ταῦτα οὖν πάντα λογισάμενοι, καὶ παρὰ τῶν κυρίων μου τῶν εὐλαβεστάτων ἀδελφῶν ἡμῶν τῶν ἐπισκόπων σαφέστερον ἅπαντα μαθόντες, τὴν παρ' ἑαυτῶν ἡμῖν εἰσενεγκεῖν σπουδὴν παρακλήθητε. οὕτω γὰρ οὐχ ἡμῖν μόνοις χαριεῖσθε, ἀλλὰ καὶ τῷ κοινῷ τῶν ἐκκλησιῶν, καὶ τὸν
B παρὰ τοῦ θεοῦ λήψεσθε μισθὸν, τοῦ διὰ τὴν ἐκκλησιῶν εἰρήνην πάντα ποιοῦντος. Διηνεκῶς ἐῤῥωμένος ὑπερεύχου μου δέσποτα τιμιώτατε καὶ ὁσιώτατε.

A Sauromatæ vnquam iudicarunt, iudicium dandum vni parti, abſente ea quę accuſatur, & vitante non iudicium, ſed inimicitias, & inuocante multa millia iudicum, & proteſtante coram toto orbe declaraturã ſe non eſſe ream, depulſurámq. crimina, & oſtenſuram ſuam in omnibus innocentiam. Hæc igitur omnia cum ita ſe habere intellexeritis à dominis meis pientiſſimis fratribus noſtris Epiſcopis, obſecro, vt præſtetis id quod petent officij. Quo non ſolum nobis gratificabimini, ſed & Eccleſiarum vniuerſitati, merce-
B démque accepturi eſtis à Deo, qui nihil non propter Eccleſiarum pacem facere dignatur. Semper vale, & ora pro me domine reuerendiſſime & ſanctiſſime.

ΙΝΝΟΚΕΝΤΙΩι ΕΠΙΣΚΟΠΩι ΡΩΜΗΣ, Ἰωάννης ἐν κυρίῳ χαίρειν.

C Τὸ μὲν σῶμα ἡμῶν ἐν ἑνὶ ἵδρυται χωρίῳ, τῆς δὲ ἀγάπης τὸ πτερὸν πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης περιίπταται, ὅθεν καὶ ἡμεῖς ὁδοῦ τοσούτῳ διωρισμένοι μήκει, πλησίον τῆς εὐλαβείας ὑμῶν ἐσμὲν, καὶ καθ' ἑκάστην ὑμῖν συγγινόμεθα τὴν ἡμέραν, ὀφθαλμοῖς τοῖς ἐκείνης βλέποντες ὑμῶν τὴν ἀνδρείαν τῆς ψυχῆς, τὸ γνήσιον τῆς διαθέσεως, τὸ στεῤῥὸν τὸ ἀπερίτρεπτον, τὴν πολλὴν ὑμῶν παράκλησιν καὶ διαρκῆ καὶ μόνιμον. ὅσῳ γὰρ τὰ τῶν κυμάτων ἐπὶ πλέον αἴρεται, καὶ πλείους ὕφαλοι
D καὶ σπιλάδες φύονται, καὶ πολλαὶ αἱ καταιγίδες, τοσούτῳ καὶ τὰ τῆς ἀγρυπνίας αὔξει τῆς ὑμετέρας, καὶ οὐχ ὁδοῦ μῆκος τοσοῦτον, οὐ χρόνου πλῆθος, οὐ δυσκολία πραγμάτων ὑπτίους γενέσθαι ὑμᾶς παρεσκεύασεν· ἀλλὰ μένετε μιμούμενοι τοὺς ἀρίστους τῶν κυβερνητῶν, οἳ τότε μάλιστα διεγείρονται, ὅταν ἴδωσι τὰ κύματα κορυφούμενα, τὴν θάλατταν ἐπὶ μεῖζον φερομένην, πολὺν τῶν ὑδάτων τὸν πάταγον, βαθυτάτην ἐν ἡμέρᾳ νύκτα. διὸ καὶ χάριτας ὑμῖν ἴσμεν πολλὰς, καὶ ἐπιθυμοῦμεν μὲν καὶ νιφάδας ὑμῖν πέμπειν γραμ-

INNOCENTIO EPISCOPO ROMÆ, IOANNES IN Domino ſalutem.

C Corpvs quidem noſtrum vno tantùm loco tenetur, & ſtabilitum eſt; animus autẽ charitatis ala in vniuerſo orbe circũuolitat. Proinde licet tanta itineris intercapedine ſeparati ſimus, à pietate tamen veſtra nõ abſumus, ſed quotidie vobis præſentes ſumus. Animi enim oculis videmus veſtram illam fortitudinem & ſynceram affectionem, conſtantiámque non mutabilem, & quòd vos conſolari nos plurimùm & perpetuò cu-
D piatis. Quanto enim fluctus extolluntur ſublimius, & plures latent ſcopuli, vehementioréſque venti ſunt & tempeſtates, tanto & vigilantia veſtra augetur. Neque vos tanta viæ prolixitas, neque tantum temporis interuallum, neque cauſarũ difficultates ſegniores reddidit: ſed perſeueranter imitamini optimos gubernatores, qui tunc maximè vigiles ſunt, quãdo eleuari fluctus, & mare intumeſcere, & multas aquas nauim inundare, profundiſſimámque interdiu noctẽ ingruere vident. Eapropter & gratias vobis habem⁹ multas, & deſideramus quidẽ ad vos dare crebras

literas, id quod nobis maximo foret ſolatio. Verùm quia nobis hoc denegat ſolitudo huius loci, neque facilè ad nos peruenire valent, non modo qui iſtuc pergunt, ſed nec ij qui in vicino habitant, tum quòd longe diſtet, atque extremis finibus locus iſte ſitus eſt, in quo reſidemus, tum quòd latrones vias illas vndique obſident: precamur vt diuturnum ſilentium noſtrum efficiat, vt magis nobis condoleatis, quàm vt nos reos putetis negligentiæ. Neque enim contemptus in cauſa eſt, quod tacuimus. Nunc vero poſt multum temporis interuallum venerabilem & dilectum Ioannem presbyterum, Paulúmque diaconum in hoc tenuimus, vt ſcriberemus. Perpetuas enim vobis gratias agimus, quòd paterna maiorem erga nos beneuolentiam declaraſtis. Nam quantum in veſtra pietate ſitum fuit, iam res omnes ſedatæ & emendatæ, & ſublata omnia ſcandala fuiſſent, gauderéntq. Eccleſiæ tranquilla & ſyncera pace: & eſſent planè ſecunda omnia, neque contemptæ leges, neque violatæ patrum conſtitutiones forent. At quoniam reipſa nihil tale contigit, & iſti quaſi antea nihil attentarint, ita priora malefacta recentibus vincere certant, nolo equidem omnia, quæ interim geſta ſunt ſigillatim recenſere, quandoquidem non ſolùm epiſtolæ, ſed & hiſtoriæ modum tranſcenderet narratio. Cæterum veſtram oro vigilantiam, vt licet illi omnia tumultibus impleuerint, laborauerintq. morbis incurabilibus, & pœnitentiæ non capacibus: cum tamen curare morbos illorum ſtatueritis, malis ne cedatis, nève animum deſpondeatis, conſiderata tanti operis magnitudine. Certamen enim illud fermè totius orbis eſt. Eccleſiæ deiectæ ſunt atque proſtratæ, populi diſperſi, clerus diuexatus, Epiſcopi exules, conſtitutiones patrum violatæ. Et idcircò iterum atque iterum, & ſæpius veſtram oro diligentiã, vt quanto maior eſt tempeſtas, tanto maius adhibeatur ſtudium. Expecto quidem futurũ, vt res aliquanto amplius corrigantur. Quòd ſi minùs fiet, vos veſtram coronã paratam apud miſericordem Deum habetis: & hi qui iniuria afficiuntur, conſolationem ex

A μετὰ ταῦτα, ἡμῖν αὖθις τὰ μέγιστα χαριζόμενοι. Ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο ἀφῃρήμεθα παρὰ τῆς τοῦ τόπου ἐρημίας (οὐδὲ γὰρ μόνοι τῶν ἐκεῖσε ἀφικνουμένων, ἀλλ' οὐδὲ τῶν ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς οἰκουμένῃ διατριβόντων δυνηθείη ἄν τις ῥᾳδίως ἡμῖν συγγενέσθαι, διά τε τὸ πόρρω καὶ πρὸς αὐταῖς ἐσχατιαῖς κεῖσθαι τὸ χωρίον, ἐν ᾧ καθείργμεθα, καὶ διὰ τὸν λῃστρικὸν φόβον πάσας ἀποτειχίζοντα τὰς ὁδούς) παρακαλοῦμεν ἐλεεῖν μᾶλλον ἡμᾶς τῆς μακρᾶς σιγῆς, ἢ ῥᾳθυμίαν ἐντεῦθεν καταγινώσκειν ἡμῶν. Ὅτι γὰρ οὐκ ὀλιγωροῦντες ἐσιγήσαμεν, ἐπιλαβόμενοι διὰ πολλοῦ τοῦ χρόνου νῦν τοῦ B τιμιωτάτου καὶ ἀγαπητοῦ Ἰωάννου τοῦ πρεσβυτέρου, καὶ Παύλου τοῦ διακόνου, καὶ γράφομεν, καὶ εὐχαριστοῦντες ὑμῖν οὐ διαλιμπάνομεν, ὅτι πατέρας φιλοστόργους ἀπεκρύψατε τῇ περὶ ἡμᾶς εὐνοίᾳ τε καὶ σπουδῇ. Καὶ τὸ μὲν εἰς εὐλάβειαν ἧκον τὴν ὑμετέραν, τὴν προσήκουσαν διόρθωσιν εἴληφεν ἅπαντα, καὶ ὁ φορυτὸς τῶν κακῶν καὶ τὰ σκάνδαλα ἀνῄρηται, καὶ αἱ ἐκκλησίαι εἰρήνης ἀπήλαυσαν, καὶ λευκῆς γαλήνης, καὶ πάντα κατὰ ῥοῦν φέρεται, καὶ καταφρονηθέντες ἐξεδικήθησαν νόμοι, καὶ θεσμοὶ πατέρων παραβαθέντες· ἐπεὶ C δὲ ἐπὶ τῶν ἔργων αὐτῶν οὐδὲν τούτων γέγονε, τῶν τὰ πρότερα τολμησάντων τοῖς προτέροις ἐπαγωνιζομένων ἔτι παρανομήμασιν· ἅπαντα μὲν τὰ παρ' αὐτῶν μετὰ ταῦτα γεγενημένα καθ' ἕκαστον διηγήσασθαι παρίημι, καὶ γὰρ ἱστορίας ὑπερβαίνει μέτρον οὐκ ἐπιστολῆς μόνον ἡ διήγησις. ἐκεῖνο δὲ παρακαλῶ τὴν ἄγρυπνον ὑμῶν ψυχήν, κἂν οἱ πάντα θορύβων ἐμπλήσαντες ἀμετανόητα νοσῶσι καὶ ἀνίατα, αὖθις θεραπεῦσαι αὐτὰ ἑλομένους, μὴ προεκκακῆσαι, μηδὲ ἀπαγορεῦσαι, τὸ μέγεθος τοῦ κατορθώματος ἐννοήσαντας. Καὶ γὰρ D ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης σχεδὸν ἁπάσης ὁ παρὼν ἡμῖν ἀγὼν πρόκειται, ὑπὲρ ἐκκλησιῶν εἰς γόνυ κατενεχθεισῶν, ὑπὲρ λαῶν διασπαρέντων, ὑπὲρ κλήρων πολεμουμένων, ὑπὲρ ἐπισκόπων φυγαδευομένων, ὑπὲρ θεσμῶν πατέρων παραβαθέντων. Διὸ καὶ παρακαλοῦμεν ὑμῶν τὴν ἐμμέλειαν, καὶ ἅπαξ καὶ δὶς καὶ πολλάκις, ὅσῳ πλείων ἡ ζάλη, τοσούτῳ πλείονα ἐπιδείξασθαι τὴν σπουδήν. Προσδοκῶμεν γὰρ καὶ ἔσεσθαί τι πλέον εἰς διόρθωσιν. Εἰ δ' ἄρα μὴ τοῦτο γένοιτο, ἀλλ' ὑμεῖς ἀπηρτισμένον ἔχετε τὸν στέφανον παρὰ τοῦ φιλανθρώπου θεοῦ, καὶ τοῖς ἀδικουμένοις οὐ μικρὰ τοῦτο ἔσται

ἔσται παράκλησις τῆς ὑμετέρας ἀγάπης ἡ ἔνστασις· ἐπεὶ καὶ ἡμᾶς τρίτον ἔτος ἐν ἐξορίᾳ διατρίβοντας, λιμῷ, λοιμῷ, πολέμοις, πολιορκίαις συνεχέσιν, ἐρημίᾳ ἀφάτῳ, θανάτῳ καθημερινῷ, μαχαίραις Ἰσαυρικαῖς ἐκδεδομένους οὐχ ὡς ἔτυχε παρακαλεῖ καὶ παραμυθεῖται τὸ διαρκὲς καὶ μόνιμον ὑμῶν τῆς διαθέσεως, καὶ τῆς παρρησίας, καὶ τὸ ἐν φιλῇ, καὶ γνησίᾳ οὕτως ἐντρυφᾷν ὑμῶν τῇ ἀγάπῃ, τοῦτο ἡμῖν τεῖχος, τοῦτο ἀσφάλεια, τοῦτο λιμὴν ἀκύμαντος, τοῦτο θησαυρὸς μυρίων ἀγαθῶν, τοῦτο εὐφροσύνη, καὶ πολλῆς ἡδονῆς ὑπόθεσις· κἂν εἰς ἐρημότερον τούτου πάλιν ἀπενεχθῶμεν χωρίον, οὐ μικρὰν ταύτην ἔχοντες παράκλησιν τῶν παθημάτων ἡμῶν ἄπιμεν.

A incremento charitatis veſtræ non minorem accipient. Nam & nos tertium nunc annum in exilio verſamur, expoſiti fami, peſti, bello, continuis obſidionibus, ſolitudini incredibili, quotidianæ morti, & Iſauricis gladiis: & nõ mediocriter nos conſolantur ſtabilis, & conſtans veſter affectus, ac fiducia, quódque prompta & ſyncera veſtra charitate mirificè oblectemur. Hic noſter murus, hæc ſecuritas, hic portus abſque fluctibus, hic multorum bonorum theſaurus, hæc lætitiæ mirificæque voluptatis cauſa eſt. Et ſi in deſo- B latiorem, quàm ſit iſte, locum iterum abigemur, non paruam hinc habentes noſtrarum afflictionum conſolationem abimus.

ΤΟΙΣ ΕΓΚΕΚΛΕΙΣΜΕΝΟΙΣ ἐπισκόποις, πρεσβυτέροις, καὶ διακόνοις ἐν δεσμωτηρίῳ δι' εὐσέβειαν.

Μακάριοι τοῦ δεσμωτηρίου, καὶ τῆς ἁλύσεως, καὶ τῆς τῶν δεσμῶν περιθέσεως ὑμεῖς· μακάριοι καὶ τρισμακάριοι, καὶ πολλάκις τοῦτο, οἳ πᾶσαν ἀνηρτήσασθε τὴν οἰκουμένην τῷ περὶ ὑμᾶς φίλτρῳ, ἐραστὰς ὑμῶν καὶ τοὺς πόρρωθεν ὄντας πεποιήκατε. πανταχοῦ γῆς καὶ θαλάττης ᾄδεται ὑμῶν τὰ κατορθώματα, ἡ ἀνδρία, ἡ ἀπερίτρεπτος γνώμη, τὸ ἀδούλωτον φρόνημα. οὐδὲν ὑμᾶς κατέπληξε τῶν δοκούντων εἶναι δεινῶν, οὐ δικαστήριον, οὐ δήμιος, οὐ βασάνων νιφάδες, οὐκ ἀπειλαὶ μυρίων γέμουσαι θανάτων, οὐ δικαστὴς πῦρ ἀπὸ τοῦ στόματος ἀφιείς, οὐκ ἐχθροὶ θήγοντες τοὺς ὀδόντας, καὶ μυρία εἴδη κινοῦντες ἐπιβουλῆς, οὐ συκοφαντίαι τοσαῦται, οὐκ ἀναίσχυντοι κατηγορίαι, οὐ θάνατος παρὰ τῶν ὀφθαλμῶν καθ' ἑκάστην ἡμέραν φαινόμενος· ἀλλ' ἤρκεσεν ὑμῖν εἰς παράκλησιν τῶν γενομένων ἡ τῶν γενομένων ὑπόθεσις. διὰ ταῦτα φανερῶς μεθ' ὑμᾶς πάντες στεφανοῦσι, καὶ ἀνακηρύττουσι, οὐ φίλοι μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ ἐχθροί, καὶ ταῦτα κατασκευάζοντες, εἰ καὶ μὴ φανερῶς, κἂν τις αὐτῶν ἀναπτύξειε τὸ συνειδός, πολὺ καὶ παρ' ἐκείνοις ὑμῶν εὑρήσει τὸ θαῦμα. τοιοῦτον γὰρ ἀρετή, καὶ παρὰ τοῖς πολεμοῦσιν αὐτὴν θαυμάζεται· τοιοῦτον κακία, καὶ παρὰ τοῖς μετιοῦσιν αὐτὴν καταγινώσκεται. καὶ τὰ μὲν ἐνταῦθα τοιαῦτα, τὰ δὲ ἐν οὐρανοῖς τίς παραστῆσαι δυνήσεται λόγος;

AD EPISCOPOS ET presbyteros ob pietatem in carcere incluſos.

Beati vos ob carcerem, ob catenas, ob iniecta vincula: beati, inquã, & ter beati, imò ſæpius. Totũ orbẽ vobis cõciliaſtis: etiã longè abſentes amicos vobis feciſtis. Vbique terrarum & ma- C rium, canuntur veſtra præclara facinora, fortitudo, conſtans ſententia, animúſq. minimè ſeruilis. Nihil quod alijs videtur graue, vos deterruit: non tribunal, non carnifex, non tormentorum coaceruationes, non minæ, quæ innumeras mortes nunciabant: non iudex, qui ignem ab ore flabat, non aduerſarij, qui frendebant dentibus, & innumeris alijs inſultandi modis geſtiebant, non tantæ calumniæ, non impudentiſſimæ accuſationes, non mors ante oculos quotidie propoſita, ſed hæc omnia vobis vberem potius ac D ſufficientem conſolationis materiam præſtitere. Et idcirco clari quidem vos, & celebrant ac prædicant vos omnes, non amici ſolùm, ſed & inimici ipſi, qui hæc effecerunt. Eorum ſi quis introſpiciat conſcientiam, licet non manifeſtè fateantur, inueniet etiam apud ipſos veſtrum miraculum magnificari. Talis res eſt virtus, vt illam etiam impugnantes admirentur. Talis res eſt malitia, vt etiam ij qui eam operantur, condemnent. Et ita in hac vita res veſtræ ſe habent. Quæ autem in cœlis ſiũt, quis ſermo dignè explicabit?

A Inſcripta ſunt nomina veſtra in libro vitæ: cum ſanctis martyribus cõnumerati eſtis. Scio hæc ego certò, non quòd in cœlum tranſcenderim, ſed è diuinis oraculis didici. Nam ſi Ioannes ille infœcũdæ fructus, & eremi ciuis, nuptijs, in quas peccabatur, patrocinatus eſt: & cùm præuaricationẽ corrigere nõ poſſet, arguit tamen, & propterea in carce-

Ioãnes Baptiſta martyr. rem conięctus, & decollatus, martyr, & martyrũ primus eſt: vos qui legibus & cõſtitutionibus patrum, quas tranſgrediuntur aliqui, & ſacerdotio, quod inuadunt & contaminant, patrocinamini, B & propter veritatem hæc patimini, vt ceſſent impudentes calumniæ: cogitate qualem accepturi ſitis mercedem. Non licet tibi habere vxorem Philippi

Matt.14.4. fratris tui: dixit fortis & ſublimis ille, ſatiſq. ei fuit ad recentem arguendi libertatem: Vos quoq. dixiſtis, En expoſita ſunt etiã noſtra corpora pœnis, ſupplicijs, tormentis: Abſume, confice, iſta quibus voles ſupplicijs, adduci nõ poſſumus, vt calũniemur, ſed millies mori nobis ſatius eſt. At capite truncati non eſtis: imò longè acerbiora tuliſtis. Non enim idem eſt breui temporis momẽto caput amittere, C & tanto tempore cum talibus luctari doloribus, terroribus, minis, vinculis, abductionibus ad tribunal, carnificũ manibus, ſycophantarũ impudẽtiſſimis linguis, conuicijs, ſalibus & dicacitatibus. Nam & hoc maximũ certaminis genus, ponitúrque à

Hebr.10.32. beato Paulo in magnorũ certaminum ordine, cùm ſic ait: Recordamini dies priſtinos, in quibus illuminati, ingens certamen afflictionum ſuſtinuiſtis. Dede certamen narrãs, ipſum ponit ſic dicendo: Partim opprobrijs & afflictionibus ſpectaculo eſtis: partim cõmunicantes his, qui ſic affliguntur. Si ergo D qui cõmunicant, certant: multo magis qui ſuſtinent. Non enim vnã, aut duas, aut tres, ſed longè plures ſuſtinuiſtis mortes: etſi non experiẽtia, certum tamen quòd animo. Gaudete igitur &

Matt.5.12. exultate. Dominus cœlorum iuſſit non ſolùm nõ dolere, vel frangi animo, vel decidere, ſed gaudere & exultare, quãdo nomen veſtrum tanquã malum eijciẽt. Quòd ſi in ſycophãtijs gaudendũ; quando his accedunt calũnię, verbera, tormenta, gladij acuti, vincula, catenę, abductiones, traductiones, inimicorũ atroces cateruę, cogitate qualis merces, quàm coaceruatæ erũt retributiones.

A ἐγγέγραπται ὑμῶν τὰ ὀνόματα ἐν βίβλῳ ζωῆς, μετὰ τῶν ἁγίων κατηριθμήθητε μαρτύρων. οἶδα ταῦτα ἐγὼ σαφῶς οὐκ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβὰς, ἀλλ' ἀπὸ θείων αὐτὰ μαθὼν χρησμῶν. εἰ γὰρ ὁ γάμῳ παρανομουμένῳ παραστὰς, καὶ μὴ διορθῶσαι δυνηθεὶς τὴν παρανομίαν, ἀλλ' ἐλέγξαι αὐτὴν μόνον, ὁ τῆς στείρας καρπὸς, ὁ τῆς ἐρήμου πολίτης, ἐπειδὴ διὰ τοῦτο τὸ δεσμωτήριον ᾤκησε, καὶ μάρτυς, καὶ μαρτύρων ὁ πρῶτος ἐστὶν· ὑμεῖς οἱ νόμοις πατέρων καὶ θεσμοῖς παραβαθεῖσι, καὶ ἱερωσύνῃ ἐπηρεαζομένῃ καὶ παρανομουμένῃ B παραστάντες, καὶ τοσαῦτα παθόντες ὑπὲρ ἀληθείας, καὶ τὸ λῦσαι συκοφαντίας ἀναισχυντούσας οὕτως, ἐννοήσατε ἡλίκην λήψεσθε τὴν ἀμοιβήν. οὐκ ἔξεστί σοι ἔχειν τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ σου, εἶπε τοῦτο ὁ γενναῖος ἐκεῖνος καὶ ὑψηλὸς ἀνὴρ, καὶ ἤρκεσεν αὐτῷ πρὸς παρρησίαν ἄφατον· εἴπατε καὶ ὑμεῖς, πρόκειται ἡμῶν τὰ σώματα κολάσεσι, τιμωρίαις, βασάνοις. ἀνάλισκε, δαπάνα ταῦτα τιμωρίαις οἵαις βούλει. συκοφαντεῖν οὐχ αἱρούμεθα, ἀλλὰ ἀποθνήσκειν μυριάκις. ἀλλ' οὐκ ἀπετμήθητε, ἀλλὰ πολλῷ χαλεπώτερα πεπόνθατε. οὐ γάρ ἐστιν ἴσον ἐν βραχείᾳ καιροῦ ῥοπῇ κεφα- C λὴν ἀποτέμνεσθαι, καὶ τοσούτοις ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον παλαίειν ὀδύναις, φόβοις, ἀπειλαῖς, δεσμωτηρίοις, ἀπαγωγαῖς, δικαστηρίοις, δημίων χερσὶ, συκοφαντῶν ἀναισχύντοις γλώτταις, ὀνείδεσι, λοιδορίαις, σκώμμασι. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο μέγιστον ἄθλου εἶδος, καὶ τίθησιν αὐτὸ ἐν τάξει μεγάλων ἀγώνων ὁ μακάριος Παῦλος, οὕτω λέγων· ἀναμιμνήσκεσθε τὰς πρότερον ἡμέρας, ἐν αἷς φωτισθέντες πολλὴν ἄθλησιν ὑπεμείνατε παθημάτων. εἶτα λέγων τὴν ἄθλησιν, τοῦτο τέθεικεν, οὕτως εἰπών· τοῦτο μὲν ὀνειδισμοῖς καὶ θλίψεσι θεατριζόμενοι, τοῦτο δὲ κοινωνοὶ τῶν οὕτως πασχόντων γενηθέντες. εἰ δὲ οἱ κοινωνήσαντες ἤθλησαν, D πολλῷ μᾶλλον οἱ ὑπομείναντες. οὐδὲ γὰρ ἕνα, καὶ δύο, καὶ τρεῖς, ἀλλὰ πολλοὺς ὑπομεμενήκατε θανάτους τῇ γνώμῃ, εἰ καὶ μὴ τῇ πείρᾳ. χαίρετε τοίνυν καὶ σκιρτήσατε. τοῦτο γὰρ ὁ τῶν οὐρανῶν δεσπότης ἐκέλευσε μὴ μόνον μὴ ἀλγεῖν, μηδὲ καταπίπτειν, ἀλλὰ καὶ σκιρτᾷν, καὶ ἥδεσθαι, ὅταν ὄνομα πονηρὸν ὑμῶν ἐκβάλλωσιν· εἰ δὲ ἐπὶ συκοφαντίᾳ χαίρειν δεῖ, ὅταν καὶ τοσαῦτα προσῇ, συκοφαντίαι, πληγαὶ, βάσανοι, ξίφη ἠκονημένα, δεσμωτήρια, ἁλύσεις, ἀπαγωγαὶ, περιαγωγαὶ, ἐχθρῶν στίφη τοσαῦτα, ἐννόησον ἡλίκος ὁ μισθὸς, πῶς σωρεύονται τὰ τῆς ἀμοιβῆς.

χαίρετε τοίνυν, σκιρτᾶτε, ἀνδρίζεσθε, κραταιοῦσθε, ἐννοήσατε πόσους ἠλείψατε δι' ὧν ἐπάθετε, πόσων φρονήματα ἀνεστήσατε, πόσους ἐστηρίξατε σαλευομένους, οὐχὶ παρόντας, ἀλλὰ καὶ ἀπόντας, οὐ διὰ τῆς ὄψεως ὧν ὑπομεμενήκατε, ἀλλὰ καὶ διὰ μόνης τῆς ἀκοῆς καὶ τοὺς πόῤῥωθεν τὰ μέγιστα ὠφελήσαντες. συνεχῶς ἐκεῖνο περιφέρετε τὸ ἀποστολικόν, ὅτι οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς. προσδοκᾶτε δὲ καὶ τὴν ταχίστην τῶν πειρασμῶν λύσιν, καὶ τελείαν ἀπαλλαγήν, καὶ εὔχεσθε συνεχῶς ὑπὲρ ἡμῶν. εἰ γὰρ καὶ πολλῷ διῳκίσμεθα ὑμῶν τῷ μήκει τῆς ὁδοῦ, καὶ ἐπὶ πολὺν ἐχωρίσθημεν ὑμῶν χρόνον, ἀλλ' ὡς παρόντες καὶ συνόντες ὑμῖν, οὕτως ὑμᾶς περιπτυσσόμεθα, οὕτως ὑμῶν ἑκάστου τὴν φίλην καταφιλοῦμεν κεφαλήν, ὑπτίαις χερσὶ τοὺς στεφανίτας δεχόμενοι, καὶ μέγιστον καὶ ἐντεῦθεν προσδοκῶντες ἡμῖν ἔσεσθαι κέρδος ἀπὸ τῆς ἄλλης περὶ ὑμᾶς ἀγάπης. εἰ γὰρ τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς πολὺν ἀναμένειν δεῖ τὸν μισθόν, ἐννοήσατε ἡλίκα ὑμῖν τὰ τῆς ἀντιδόσεως τοῖς ἐν τοσούτοις διαλάμψασιν ἀγῶσιν.

A Gaudete igitur, & exultate, viriles eſtote, corroboramini, cogitate quot veſtro exemplo ad certamina armaſtis, quot fluctuabundos cõfirmaſtis, quam multorum ſpiritus reſuſcitaſtis. Nam afflictionibus veſtris multum profeciſtis non ſolùm præſentibus, ſed & abſentibus: nec his ſolùm qui vident, ſed & his qui audiunt. Continuò verſetur in ore veſtro illud Apoſtolicum dictum: *Rom. 8. 18.* Non ſunt æquales afflictiones, quę nũc tolerantur, ad futuram gloriam in no-
B bis reuelandam. Expectate: breui tentationum finis erit, liberatióque perfecta. Orate etiam iugiter pro nobis. Nam etſi viarum prolixitate longè diuerſis locis habitamus, multóque tempore à vobis ſegregati ſumus: attamen vos vt præſentes & conuiuentes nobis deamamus, veſtrum amicum caput exoſculamur, coronatos victores vos expanſis manibus excipimus, expectãtes & ipſi ex mutua erga vos charitate lucrum maximum. Nam ſi magnam mercedẽ expectare licet his, qui vos amant: cogitate quales vos, qui tot in certaminibus elati & inſignes fuiſtis, maneant retributiones.

Sancti patris noſtri

IOANNIS CHRYSOSTOMI ARCHIEPIſcopi Conſtantinopolitani, Epiſtolæ.

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝτινουπόλεως τοῦ Χρυσοστόμου ἐπιστολαί.

Interprete Iacobo Billio Prunæo, S. Michaëlis in eremo Abbate.

CANDIDO LECORI S.

QVOD D. Ioannem Chryſoſtomum hoc Epiſtolarum libro nunc primùm auctiorem habes, optime Lector, id eruditiſſimo viro Iacobo Cuiacio debes, qui pro ſumma ſua humanitate, atque in Rempub. literariam ſtudio, benignè mihi codicem Græcum commodauit. Etſi autem in his epiſtolis multæ ſunt eiuſdem argumenti, quæ fortaſſe propterea nonnihil faſtidij naſuto lectori parere poſſint, aliarum tamen, & præſertim earum, quæ ad Olympiadem ſcriptæ ſunt, vtilitas hoc, quicquid eſt moleſtiæ, facilè, vt ſpero, compenſabit. Tu opellam noſtram boni conſulas velim, ac pro mea ſalute ad Deum preces fundas. Vale.

DOMINÆ MEÆ SVMmoperè venerandæ, ac religioſiſſimæ Olympiadi, Diaconiſſæ, Ioannes Epiſcopus ſalutem in Domino.

EPISTOLA I.

AGE verò, mœſtitiæ tuæ hulcus rurſum velut adhibitis fomẽtis mitigabo, atque cogitationes eas, quæ hanc nubem cogunt, diſcutiam. Quid enim eſt, quod animum tuum perturbat? An quòd ſæua & caliginoſa eſt hæc tempeſtas, quæ Eccleſias occupauit, cunctáque in obſcuriſſimam noctem cõmutauit, atque

Α ΤΗ ΔΕΣΠΟΙΝΗ ΜΟΥ τῇ αἰδεσιμωτάτῃ καὶ θεοφιλεστάτῃ διακόνῳ Ὀλυμπιάδι Ἰωάννης ἐπίσκοπος ἐν κυρίῳ χαίρειν.

ΦΕΡΕ δὴ ἀπαντλήσω σου τῆς ἀθυμίας τὸ ἕλκος, καὶ διασκεδάσω τοὺς λογισμοὺς τὸ νέφος τοῦτο συνάγοντας. τί γάρ ἐστιν ὃ συγχεῖ σου τὴν διάνοιαν, καὶ λυπῇ, καὶ ἀδημονεῖς; ὅτι ἄγριος ὁ χειμὼν ὁ τὰς ἐκκλησίας καταλαβὼν καὶ ζοφώδης, καὶ νύκτα ἀσέληνον πάντα εἰργάσατο, καὶ καθ' ἑκάστην κα-

ῥυφοῦσαι τὴν ἡμέραν, πικρά τινα ὠδίνων ναυάγια, καὶ αὔξεται ἡ πανωλεθρία τῆς οἰκουμένης; οἶδα τοῦτο κἀγὼ, καὶ οὐδεὶς ἀντερεῖ, καὶ εἰ βούλει, καὶ εἰκόνα ἀναπλάττω τῶν γινομένων, ὥστε σαφεστέραν σοι ποιῆσαι τὴν τραγῳδίαν. θάλασσαν ὁρῶμεν ἀπ' αὐτῆς κάτωθεν ἀναμοχλευομένην τῆς ἀβύσσου, πλωτῆρας τοῖς ὕδασι νεκροὺς ἐπιπλέοντας, ἑτέρους καταβρυχίους γινομένους, τὰς σανίδας τῶν πλοίων διαλυομένας, τὰ ἱστία διαῤῥηγνύμενα, τοὺς ἱστοὺς διακλωμένους, τὰς κώπας τῶν χειρῶν τῶν ναυτῶν ἀποπτάσας, τοὺς κυβερνήτας ἀντὶ τῶν οἰάκων ἐπὶ τῶν καταστρωμάτων καθημένους, τὰς χεῖρας τοῖς γόνασι περιπλέκοντας, καὶ πρὸς τὴν ἀμηχανίαν τῶν γινομένων κωκύοντας, ὀξέως βοῶντας, θρηνοῦντας, ὀλοφυρομένους μόνον, οὐκ οὐρανὸν, οὐ πέλαγος φαινόμενον, ἀλλὰ σκότος πάντα βαθὺ καὶ ἀφεγγὲς καὶ ζοφῶδες, ὡς οὐδὲ τοὺς πλησίον ἐπιτρέποντα βλέπειν, καὶ πολὺν τὸν πάταγον τῶν κυμάτων, καὶ θηρία θαλάττια πάντοθεν τοῖς πλέουσιν ἐπιτιθέμενα· μᾶλλον δὲ μέχρι τίνος διώκομεν ἀκίχητα; οἵαν γὰρ ἂν ζητήσω τῶν παρόντων κακῶν εἰκόνα, ἡττώμενος ὁ λόγος ἀναχωρεῖ. ἀλλ' ὅμως καὶ ταῦτα εἰδὼς οὐκ ἀπογινώσκω τῶν χρηστοτέρων ἐλπίδων, τὸν κυβερνήτην τοῦδε τοῦ παντὸς ἐννοῶν, ὃς οὐ τέχνῃ περιγίνεται τοῦ χειμῶνος, ἀλλὰ νεύματι λύει τὴν ζάλην. Εἰ δὲ μὴ ἐκ προοιμίων μηδὲ εὐθέως ἔθος αὐτῷ τοιοῦτον, μὴ ἐν ἀρχῇ τὰ δεινὰ καταλύειν· ἀλλ' ὅταν αὐξηθῇ, καὶ πρὸς τὸ τέλος ἔλθῃ, καὶ παρὰ τῶν πλειόνων ἀπογνωσθῇ, τότε θαυματουργεῖ καὶ παραδοξοποιεῖ, τήν τε οἰκείαν ἐνδεικνύμενος δύναμιν, καὶ τῶν ἐμπιπτόντων τὴν ὑπομονὴν ἐγγυμνάζων. μὴ τοίνυν ἀναπέσῃς, ἓν γάρ μόνον ἐστὶ φοβερὸν, εἷς πειρασμὸς, ἁμαρτία μόνον. καὶ τοῦτο συνεχῶς ἐπᾴδων ὑμῖν τὸ ῥῆμα οὐκ ἐπαυσάμην· τὰ δὲ ἄλλα πάντα μῦθος, κἂν ἐπιβουλὰς εἴπῃς, κἂν ἀπεχθείας, κἂν δόλους, κἂν συκοφαντίας, κἂν λοιδορίας, κἂν κατηγορίας, κἂν δημεύσεις, κἂν ἐξορίας, κἂν ξίφη ἠκονημένα, κἂν πέλαγος, κἂν τὸν τῆς οἰκουμένης ἁπάσης πόλεμον.

A & in dies augetur, & acerba quædam naufragia parturit, orbiſque terrarum interitus ingraueſcit? Id quidem ipſe quoque perſpectum & exploratum habeo, nec quiſpiam eſt, qui inficias ire queat. Ac, ſi ita volútas tua fert, eorum etiam quæ fiunt, imaginem ac ſimulacrum quoddã effingam, quò clariorem magiſque perſpicuam tibi tragœdiam reddam. Mare cernimus ab imis vſque gurgitibus vndique reuulſum, nautas mortuos ſumma vnda natantes, alios peſſum euntes, nauium tabulas diſſolutas, perrupta & lacerata vela, malos B effractos, remos è nautarum manibus elapſos, naucleros gubernaculorũ loco tabulatis inſidentes, manus genibus innectentes, ac præ tempeſtatis atrocitate in eam conſilij inopiam redactos, vt tantummodo lugeant, ac gemitus & eiulatus edant: non cœlum, non mare in oculos incurrens, ſed denſas atque obſcuras tenebras, caliginemque tantam, vt ne propinquos quidem perſpicere ſinat: ingẽtem denique fluctuum ſonitum, ac marinas belluas in eos, qui nauigant, omni ex parte impetum faC cientes. Imò verò quouſque id perſequimur, quod conſequi non poſſumus? Quamcumque enim præſentium calamitatum effigiem exquiram, oratio noſtra malorũ magnitudine ſuperata, pedem refert. Cæterùm, etiamſi hęc mihi minimè ignota ſunt, tamen meliorum rerum ſpem haudquaquam deſpõdeo: nimirũ huiuſce vniuerſitatis gubernatorem ante animũ proponens, qui non arte atq. induſtria tẽpeſtatem ſuperat, verùm nutu ſolo procellã frãgit. Quòd ſi id haud primùm ac ſtatim facit, hæc ſcilicet ipſius conſuetudo eſt, vt rerum acerbitates non in principio extinguat, verùm cùm creuerint, atque ad finẽ extremũ peruenerint, iamq. ſpes omnis à D permultis abiecta ſit, tum deniq. mira atque ab hominũ opinione aliena facinora edere ſoleat; nimirũ & vim ſuam oſtendens, & eorum, qui in calamitates incidunt, patientiam exercens. Quamobrem ne animũ deijcias. Etenim vna duntaxat res grauis ac pertimeſcenda eſt, ô Olympias, vna tentatio, nẽpe peccatũ, atq. hoc verbũ nunquã tibi occinere deſtiti. Reliqua autẽ omnia, mera fabula, ſiue inſidias dixeris, ſiue inimicitias, ſiue fraudes, ſiue calumnias, ſiue maledicta, ſiue accuſationes, ſiue bonorũ proſcriptiones, ſiue exilia, ſiue gladios præacutos, ſiue mare, ſiue totius terrarũ orbis bellũ.

Nihil graue præter peccatum.

Nam quæcumque tandem hæc omnia ſint, certè tẽporaria & caduca ſunt, atq; in mortali corpore exiſtũt, nec prudẽti & experrectæ animæ detrimentum afferunt. Quocirca etiã beatus Paulus, & iucunditatũ & moleſtiarum huius vitę imbecillitatẽ demõſtrare ſtudẽs, vnico vocabulo id prorſus indicauit, cùm ita 2. Cor. 4. locutus eſt, Quæ enim vidẽtur, temporalia ſunt. Quid igitur ea, quæ temporaria ſunt, ac fluminum inſtar fluunt, extimeſcis? Huiuſmodi quippe ſunt res præſentes, tam lætæ, quàm moleſtæ. Quin alter quoq; Propheta humanam omnem felicitatem, ne fœno quidem, verùm alteri viliori materię cõparauit, Eſa. 40. eam videlicet vniuerſã fœni florem appellans. Neque enim ipſius duntaxat partem quandã poſuit, vt opes tantùm aut luxum ac delicias, aut potentiã, aut honores: verùm omnia ea, quæ apud mortales præclara & ſplendida eſſe videntur, vnico gloriæ vocabulo cõplexus, ita demum ſubiunxit, fœni ſimula- Eſa. 51. crum dicẽs, Omnis gloria hominis tanquam flos fœni. At, inquis, grauis & acerba res eſt aduerſitas. At vide quemadmodum hæc quoque cum alia imagine conferatur: ſicque hanc etiã contemne. Siquidem cõuitia & contumelias, ac probra, & offendicula ea, quę ab inimicis obijciuntur, & inſidias indumento vetuſtate conſumpto ac lanæ exeſæ comparans, his verbis vtebatur, Nolite timere opprobriũ hominum, & blaſphemias eorum ne metuatis. Sicut enim veſtimentũ, ſic comedet eos vermis: & ſicut lanam, ſic deuorabit eos tinea. Quamobrem nihil eorum, quæ accidunt, animum tuum conturbet: verùm alium atq; alium rogare ſuperſedens, & vmbras circumire (neque enim aliud eſt humanum auxilium) Ieſum, quem colis, ſine vlla intermiſſione obſecra, vt vel ſolùm annuat: atq; omnia vnico temporis momento diſſolu- Dei conſuetudo. bentur. Quod ſi obſecraſti, nec tamen malum depulſum eſt, id ſcilicet Deo vſitatum ac familiare eſt, vt non ſtatim (vt quod ſuperius dixi repetam) acerbitates extinguat, ſed cum eæ intumuerint atque auctæ fuerint, iique qui bellum inferunt nihil ferè ad omnem improbitatẽ ſibi reliqui fecerint, tum denique omnia in tranquillum repente mutet, atque in inopinatos quoſdam rerum ſtatus ea adducat. Neque enim tot duntaxat bona efficere poteſt, quot expectamus ac ſpe concipimus: verùm multo plu-

A οἷα γὰρ ἂν εἴη ταῦτα ἅπαντα, πρόσκαιρά τέ ἐστι καὶ ἐπίκηρα, καὶ ἐν θνητῷ γινόμενα σώματι, καὶ τὴν νήφουσαν οὐδὲν παραβλάπτοντα ψυχήν. διά τοι τοῦτο καὶ τῶν χρηστῶν καὶ τῶν λυπηρῶν τῶν κατὰ τὸν παρόντα βίον τὸ εὐτελὲς ὁ μακάριος Παῦλος δεῖξαι βουλόμενος μιᾷ λέξει τὸ πᾶν ἐνέφηνεν, εἰπών· τὰ γὰρ βλεπόμενα πρόσκαιρα. τί τοίνυν τὰ πρόσκαιρα δέδοικας τὰ ποταμίων ῥευμάτων δίκην παραῤῥέοντα; τοιαῦτα γὰρ τὰ παρόντα, κἂν χρηστὰ ᾖ, κἂν λυπηρά. προφήτης δὲ ἕτερος ἅ- B πασαν τὴν ἀνθρωπίνην εὐημερίαν οὐ χόρτῳ, ἀλλ' ἑτέρᾳ ὕλῃ εὐτελεστέρᾳ παρέβαλεν, ἄνθος αὐτὴν ὀνομάσας χόρτου πᾶσαν ὁμοῦ. οὐδὲ γὰρ μέρος αὐτῆς ἔθηκεν, οἷον πλοῦτον μόνον ἢ τρυφὴν μόνον, ἢ δυναστείαν ἢ τιμάς, ἀλλὰ πάντα τὰ ἐν ἀνθρώποις δοκοῦντα εἶναι λαμπρὰ μιᾷ προσηγορίᾳ τῇ τῆς δόξης περιλαβών, οὕτως ἐπήγαγε τὴν εἰκόνα τοῦ χόρτου, εἰπών· πᾶσα δόξα ἀνθρώπου ὡς ἄνθος ‹‹ χόρτου. ἀλλ' ἡ δυσημερία δεινὸν καὶ βαρύ. ἀλλ' ‹‹ ὅρα καὶ ταύτην πάλιν ἑτέρᾳ παραβαλλομένην εἰκόνι, καὶ καταφρόνει καὶ ταύτης. C τὰς γὰρ λοιδορίας, καὶ τὰς ὕβρεις, καὶ τὰ ὀνείδη, καὶ τὰ σκώμματα τὰ παρὰ τῶν ἐχθρῶν, καὶ τὰς ἐπιβουλὰς ἱματίῳ παλαιωθέντι, καὶ ἐρίῳ διαβρωθέντι παρεικάζων, ἔλεγεν· ὀνειδισμὸν ἀνθρώπων μὴ φοβεῖσθε, καὶ τῷ φαυλισμῷ αὐτῶν μὴ ἡττᾶσθε, ὅτι ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται, καὶ ὡσεὶ ἔριον ὑπὸ σητός, οὕτω βρωθήσονται. μηδέν σε τοίνυν ταραττέτω τῶν γινομένων, ἀλλ' ἀφεῖσα τὸν δεῖνα καὶ τὸν δεῖνα παρακαλεῖν, καὶ τὰς σκιὰς περιτρέχειν· τοῦτο γὰρ ἡ ἀνθρωπίνη συμμαχία· τὸν Ἰησοῦν ᾧ λατρεύεις, ἀδιαλείπτως παρακάλει νεῦσαι μόνον· καὶ πάντα ἐν μιᾷ καιροῦ λύεται ῥοπῇ. εἰ δὲ παρε- D κάλεσας, καὶ οὐκ ἐλύθη, τοιοῦτον τοῦ θεοῦ ἔθος, μὴ ἐκ προοιμίων (τὸν γὰρ ἔμπροσθεν ἀναλήψομαι λόγον) καταλύειν τὰ δεινά, ἀλλ' ὅταν κορυφωθῇ, ὅταν αὐξηθῇ, ὅταν σχεδὸν μηδὲν ὑπολελειμμένον ᾖ τῆς τῶν πολεμούντων κακίας, τότε ἀθρόον πάντα μεταβάλλειν ἐπὶ τὸ γαληνόν, καὶ πρὸς ἀπροσδοκήτους τινὰς καταστάσεις αὐτὰ παραδόξως μετάγειν. οὐ γὰρ τοσαῦτα δύναται μόνον ποιῆσαι χρηστά, ὅσα προσδοκῶμεν καὶ ἐλπίζομεν, ἀλλὰ καὶ πολλῷ πλειο-

τα, καὶ ἀπείρως μείζονα. διὸ καὶ Παῦλος ἔλεγε· Τῷ δὲ δυναμένῳ ὑπὲρ πάντα ποιῆσαι, ὑπὲρ ἐκπερισσοῦ ὧν αἰτούμεθα ἢ νοοῦμεν. μὴ γὰρ οὐκ ἠδύνατο ἐκ προοιμίων κωλῦσαι τοὺς παῖδας τοὺς τρεῖς εἰς τὸν πειρασμὸν ἐκεῖνον μὴ ἐμπεσεῖν; ἀλλ' οὐκ ἠβουλήθη, πολλὴν αὐτοῖς συνάγων τὴν ἐμπορείαν. διὰ τοῦτο ἀφῆκε καὶ χερσὶν αὐτοὺς βαρβαρικαῖς παραδοθῆναι, καὶ τὴν κάμινον ἐξαφθῆναι πρὸς ὕψος ἄφατον, καὶ τὴν βασιλικὴν ὀργὴν τῆς καμίνου χαλεπώτερον ἐκκαῆναι, καὶ χεῖρας δεθῆναι καὶ πόδας μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος, καὶ εἰς τὸ πῦρ ἐμβληθῆναι· καὶ ὅτε πάντες οἱ θεωροῦντες αὐτοὺς ἀπέγνωσαν αὐτῶν τὴν σωτηρίαν, τότε ἀθρόον καὶ παρ' ἐλπίδα πᾶσαν ἀνεφαίνετο ἡ θαυματοποιΐα τοῦ ἀριστοτέχνου θεοῦ, καὶ μετὰ πολλῆς ἐξέλαμπε τῆς ὑπερβολῆς. τὸ μὲν γὰρ πῦρ ἐδεσμεῖτο, οἱ δὲ δεσμῶται ἐλύοντο, καὶ ναὸς εὐκτήριος ἡ κάμινος ἐγένετο, καὶ πηγή, καὶ δρόσος, καὶ αὐλῶν βασιλικῶν σεμνοτέρα, καὶ τὴν παμφάγον οὐσίαν ἐκείνην, καὶ σιδήρου καὶ λίθων περιγινομένην, καὶ πάσης κρατοῦσαν ὕλης τριχῶν ἐνίκα φύσις. καὶ χορὸς ἵστατο ἐναρμόνιος αὐτόθι τῶν ἁγίων ἐκείνων ἑκατέραν τὴν κτίσιν εἰς τὴν θαυμασίαν ταύτην καλούντων μελῳδίαν· ἤδη τε εὐχαριστηρίους ἀναπέμποντες ὕμνους ὑπὲρ ὧν ἐδεήθησαν τό γε τῶν ἐχθρῶν μέρος, ὑπὲρ ὧν πατρίδος ἐξέπεσον, ὑπὲρ ὧν αἰχμάλωτοι γεγόνασιν, ὑπὲρ ὧν τὴν ἐλευθερίαν ἀφῃρέθησαν, ὑπὲρ ὧν ἀπόλιδες, ἄοικοι καὶ μετανάσται ἐγένοντο, ὑπὲρ ὧν ἐν δουλείᾳ καὶ βαρβάρῳ διετέλουν γῇ· τοῦτο γὰρ ψυχῆς εὐγνώμονος. καὶ ἐπειδὴ καὶ τὰ τῆς κακίας τῶν πολεμούντων ἀπήρτιστο, (τί γὰρ μετὰ θάνατον λοιπὸν ἐπιχειρῆσαι ἠδύναντο;) καὶ τὰ τῶν ἀθλητῶν πεπλήρωτο, καὶ ὁ στέφανος ἐπλάκη, καὶ τὰ βραβεῖα αὐτοῖς συνελέγη, καὶ οὐδὲν λοιπὸν ἔλιπεν εἰς εὐδοκίμησιν, τότε δὴ τὰ δεινὰ λύεται, καὶ ὁ τὴν κάμινον ἀνάψας καὶ τοσαύτῃ παραδοὺς τιμωρίᾳ, οὗτος θαυμαστὸς ἐπαινέτης τῶν ἁγίων ἐκείνων ἀθλητῶν γίνεται, καὶ κῆρυξ τῆς τοῦ θεοῦ παραδοξοποιΐας, καὶ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἐκπέμπει γράμματα πολλῆς γέμοντα εὐφημίας, διηγούμενος τὰ γεγενημένα, καὶ ἀξιόπιστος γενόμενος κῆρυξ τῶν τοῦ παραδοξοποιοῦ θεοῦ θαυμάτων.

A ra, atque infinitis partibus maiora. Ob
idque etiam Paulus dicebat: Ei autem, Epheſ. 3. 20
qui potens eſt facere ſuperabundanter
quàm petimus aut cogitamus. Quid Dan. 3.
enim? An nõ ſtatim prohibere poterat,
ne tres pueri in tentationẽ illã laberentur?
Verùm id minimè facere voluit, vt
ingẽtem ipſis quæſtũ cõciliaret. Eáque
de cauſa eos in barbarorum quoq. manus
cadere paſſus eſt, ac fornacem in
incredibilem quandã altitudinem accendi,
regiámque iracundiam fornace
atrocius inflãmari, eóſque manibus ac
pedibus artiſſimè vinciri, atq. in ignem
B præcipites dari. Cùm autẽ omnes, qui
eos ſpectabant, eorum ſalutem pro deplorata
habuiſſent, tum demum ſubitò
ac præter ſpem omnẽ ſeſe exeruit præſtantiſſimi
artificis Dei in miraculis edendis
facultas, atque eximium quendam
in modum emicuit. Siquidẽ ignis
vinciebatur: qui autem catenis vincti
erant ſoluebãtur, ac fornax in templũ,
& fontem ac rorem mutabatur, regiáq.
aula magnificentior auguſtiórque reddebatur:
naturámq. illam edaciſſimã,
ac ferrum etiam & lapides, atque omnem
denique materiam ſuperantẽ, cri-
C nium natura vincebat. Atque modulatiſſimus
illic ſanctorũ illorũ chorus ſtabat,
vtraſque res conditas ad mirificum
hunc concentũ inuitans: hymnóſq. ad
grati animi ſignificationem ad Deum
tranſmittebãt, quòd videlicet vinculis
conſtricti, quòd (quãtum quidẽ in hoſtibus
fuerat) exuſti, quòd patrijs ſedibus
exturbati, quòd captiui abducti,
quòd libertate ſpoliati fuiſſent, quòd
vrbibus, quòd domibus carerẽt, extorréſque
extitiſſent, quòd denique in aliena
& barbara terra degerent. Hoc
enim probi, ac grati animi eſt. Poſtea-
D quam autẽ, & hoſtium improbitas partibus
omnib. abſoluta fuit (quid enim
vltra mortem iam conari poterant?) &
pugilũ virtus expleta eſt, atq. etiã contexta
corona, & præmia ipſis collecta
ſunt, nec iã ad gloriã nominíſq. ſplendorem
quicquã reſtabat, tum demum
ſcilicet mala depellũtur, & qui fornacẽ
accenderat, eóſq. tam graui ſupplicio
addixerat, idẽ ſanctos illos pugiles mirificis
laudibus effert, ac miraculum à
Deo editum prædicat, literáſque ingenti
laude cõfertas quoquo gentium
mittit, ea, quæ acciderãt cõmemorans,
atque idoneum fidéque dignum diuinorum miraculorum præconem ſe præbens.

Nam quoniam inimicus & hoſtis ipſe erat, idcirco iam apud hoſtes etiam ab omni ſuſpicione remota erant, quę ſcribebantur. Vidiſti Dei ſolertiã? Vidiſti ſapientiam? Vidiſti quid præter hominum opinionem patrarit? Vidiſti benignitatem & curam? Proinde ne cõmouearis ac perturberis: verùm pro omnibus rebus conſtanter ipſi gratias age, eúmq. lauda, roga, ſupplе́xq. obſecra, atque vt ſexcenti tumultus, ſexcentæ perturbationes ac procellæ ingruant, cunctáq. tibi ob oculos verſentur, nihil tamen horũ te perturbet. Neque enim Dominus nobis rerũ difficultate anteuertitur, etiãſi alioqui omnia in extremam perniciem deuoluta ſint. Poteſt quippe ipſe, & iacentes excitare, & errantes in viã reuocare, & eos, qui offendiculum paſſi ſunt, corrigere, & eos, qui innumeris peccatis cooperti ſunt, liberare ac probos efficere, & extinctos vita donare, & ijs, quę diruta ſunt, maiorem ſplendorẽ cõparare, & quæ vetuſtatem contraxerunt, renouare. Nam cùm hoc efficiat, vt quæ non erant oriãtur, & ijs quæ nuſquam omnino cernebantur, vt ſint, afferat, multo ſanè magis ea, quæ ſunt, & quæ facta ſunt, emendabit. At multi ſunt qui pereant, multi quibus ſcandalum inferatur. Credo, ſed multa huiuſmodi perſæpe quoque iam contigerunt, quæ tamen poſtea, eam, quam par erat, medicinã conſecuta ſunt: niſi qui fortaſſe mutatis etiam rebus, in incurabili morbo pertinaciter hæſerunt. *Matt. 27.* Quid autem eo nomine perturbatione afficeris animúmq. deijcis, quòd ille eiectus ſit, ille contrà introductus? Chriſtus in crucem agebatur, ac Barabbas latro poſcebatur, atq. corruptum vulgus ſicarium potiùs quàm ſalutis vindicem, ac tot beneficiorum authorẽ conſeruandum eſſe clamabat. Quot hominibus hæc offenſionem attuliſſe, quot hominibus exitiũ inuexiſſe exiſtimas? Imò verò mihi faciẽdum eſt, vt ſermonem altiùs repetam. An nõ is, qui cruci affixus eſt, ſtatim vt in lucem prodijt, ſolum vertit, atq. cum vniuerſa domo ab ipſis incunabulis in exteram terram fugitiuus migrauit, in barbarorum ſcilicet regionẽ tam longo itineris interuallo diſtantẽ abductus? Qua quidem ex cauſa ingens etiam vis cruoris profuſa eſt, cædéſque & mactationes extiterunt, teneráque omnis etas, non ſecus atque in prælio & acie concidebatur, infantéſque à mammillis auulſi trucidabantur, cumque lac adhuc in faucibus haberent,

A θαυμάτων. ἐπειδὴ γὰρ ἐχθρὸς ἦν καὶ πολέμιος, ἀνύποπτα λοιπὸν καὶ παρὰ τοῖς ἐχθροῖς τὰ γραφόμενα ἦν. εἶδες τὸ εὐμήχανον τοῦ θεοῦ; εἶδες τὸ σοφόν; εἶδες τὸ παράδοξον; εἶδες τὸ φιλάνθρωπον καὶ κηδεμονικόν; μὴ τοίνυν θορυβοῦ, μηδὲ ταράττου, ἀλλὰ μόνε διηνεκῶς ὑπὲρ πάντων τῷ θεῷ εὐχαριστοῦσα, δοξολογοῦσα, παρακαλοῦσα, δεομένη, ἱκετεύουσα, κἂν μυρίοι θόρυβοι κἂν μυρίαι ταραχαὶ ἐπίωσι, κἂν καταιγίδες ἐπ' ὄψιν κέωνται, μηδέν σε τούτων ταραττέτω. οὐ γὰρ προλαμβάνεται ἡμῖν ὁ δεσπότης B ὑπὸ τῆς τῶν πραγμάτων δυσκολίας, κἂν εἰς ἔσχατον ὄλεθρον πάντα κατενεχθῇ. δυνατὸν γὰρ αὐτῷ καὶ τοὺς πεπτωκότας ἐγεῖραι, καὶ τοὺς πεπλανημένους ἐπιστρέψαι, καὶ τοὺς σκανδαλισθέντας διορθῶσαι, καὶ τοὺς μυρίων πληρωθέντας ἁμαρτημάτων ἀπαλλάξαι καὶ δικαίους ποιῆσαι, καὶ τοὺς νεκρωθέντας ζωοποιῆσαι, καὶ κατασκαφέντα λαμπρότερα ἐργάσασθαι· καὶ τὰ παλαιωθέντα ἀνανεῶσαι. εἰ γὰρ τὰ μὴ ὄντα ποιεῖ γενέσθαι, καὶ τοῖς μηδαμοῦ μηδαμῶς φαινομένοις χαρίζεται τὸ εἶναι, πολλῷ μᾶλλον τὰ ὄντα καὶ γενόμενα διορθώσεται. ἀλλὰ πολλοὶ οἱ ἀπολλύμενοι, C πολλοὶ οἱ σκανδαλιζόμενοι. πολλὰ πολλάκις καὶ ἤδη τοιαῦτα γέγονεν· ἀλλ' ὕστερον τὴν προσήκουσαν ἔλαβε πάντα διόρθωσιν, πλὴν εἰ μή τινες ἀνιάτως ἔμειναν ἔχοντες καὶ μετὰ τὴν τῶν πραγμάτων μεταβολήν. τί ταράττῃ, καὶ ἀλύεις, εἰ ὁ δεῖνα ἐκβέβληται, καὶ ὁ δεῖνα εἰσενήνεκται; ὁ Χριστὸς ἐσταυροῦτο, καὶ Βαραββᾶς ὁ λῃστὴς ᾐτεῖτο, καὶ ὁ διεφθαρμένος ἐβόα δῆμος, τὸν ἀνδροφόνον τοῦ σωτῆρος καὶ εὐεργέτου δεῖν μᾶλλον σωθῆναι. πόσους νομίζεις τοῦτο ἐσκανδάλισε τότε; πόσους τοῦτο τέως ἀπώλεσε; μᾶλλον δὲ ἀνώτερον τὸν λόγον ἀναγκαῖον ἀγαγεῖν, D οὐχ εὐθέως ὁ τεχθεὶς οὗτος, καὶ ὁ σταυρωθεὶς, μετανάστης ἐγένετο καὶ φυγὰς, καὶ μετὰ ὁλοκλήρου τῆς οἰκίας πρὸς τὴν ἀλλοτρίαν ἐξ αὐτῶν σπαργάνων ἀπῳκίζετο, διάστημα ὁδοῦ τοσοῦτον εἰς βάρβαρον ἀπαγόμενος χώραν; καὶ αἱμάτων ῥύακες ἐκ τῆς ὑποθέσεως ταύτης ἐγίνοντο, καὶ φόνοι ἄδικοι, καὶ σφαγαὶ, καὶ ἡ ἄωρος ἡλικία πᾶσα καθάπερ ἐν παρατάξει καὶ πολέμῳ κατεκόπτετο, καὶ τῶν μαζῶν ἀποσπώμενοι οἱ παῖδες σφαγῇ παρεδίδοντο, καὶ ἔτι τοῦ γάλακτος ἐπὶ τῆς φάρυγγος ὄντος,

διὰ τοῦ λαιμοῦ καὶ τῆς δέρρης τὸ ξίφος ἠλαύνετο. τί ταύτης χαλεπωτέρα τραγῳδίας; καὶ ταῦτα ἐπεπράττετο ὁ ζητῶν αὐτὸν ἀνελεῖν, καὶ ὁ μακρόθυμος θεὸς ἠνείχετο τοιαύτης τολμωμένης τραγῳδίας, τοσούτου ῥέοντος αἵματος, καὶ ἠνείχετο κωλῦσαι δυνάμενος ἀπορρήτῳ τινὶ σοφίᾳ τὴν τοσαύτην ἐπιδεικνύμενος μακροθυμίαν. ἐπειδὴ δὲ ἐπανῆλθεν ἀπὸ τῆς βαρβάρων χώρας, καὶ ηὐξήθη, πόλεμος αὐτῷ πανταχόθεν ἀνερριπίζετο, καὶ πρῶτον μὲν οἱ Ἰωάννου μαθηταὶ διεφθόνουν, καὶ ἐβάσκαινον, καί τοί γε ἐκείνου τὰ αὐτοῦ θεραπεύοντος, καὶ ἔλεγον ὅτι ὃς ἦν μετὰ σοῦ πέραν ἐν Ἰορδάνῃ, ἴδε οὗτος βαπτίζει, καὶ πάντες ἔρχονται πρὸς αὐτόν. ταῦτα γὰρ ὑποκνιζομένων ἦν λοιπὸν τὰ ῥήματα, καὶ φθόνῳ βαλλομένων, καὶ τηκομένων τῷ πάθει. διά τοι τοῦτο καὶ μετὰ Ἰουδαίου τινὸς εἷς τῶν μαθητῶν τῶν ταῦτα εἰρηκότων ἐφιλονείκει, καὶ ἐπύκτευε τὸν περὶ καθαρσίων λόγον κινῶν, καὶ βάπτισμα βαπτίσματι παραβάλλων, τὸ Ἰωάννου τῷ τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ. ἐγένετο γάρ φησιν ἐκ τῶν μαθητῶν Ἰωάννου μετὰ Ἰουδαίου τινὸς ζήτησις περὶ καθαρισμοῦ. ἐπειδὴ δὲ καὶ τῶν σημείων ἥψατο, πόσαι συκοφαντίαι; οἱ μὲν Σαμαρείτην ἐκάλουν, καὶ δαιμονῶντα, λέγοντες, ὅτι Σαμαρείτης εἶ σύ, καὶ δαιμόνιον ἔχεις· οἱ δὲ πλάνον, λέγοντες, οὗτος οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ πλανᾷ τὸν ὄχλον· οἱ δὲ γόητα, λέγοντες, ὅτι ἐν τῷ ἄρχοντι τῷ Βεελζεβοὺλ ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια, καὶ συνεχῶς ταῦτα ἐπέλεγον, καὶ ἀντίθεον ὠνόμαζον, καὶ γαστρίμαργον καὶ ἀδηφάγον, καὶ μέθυσον, καὶ πονηρῶν καὶ διεφθαρμένων φίλον. ἦλθε γάρ φησιν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐσθίων καὶ πίνων, καὶ λέγουσιν. ἰδοὺ ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰνοπότης, τελωνῶν φίλος καὶ ἁμαρτωλῶν· καὶ ὅτε δὲ τῇ πόρνῃ διελέγετο, ψευδοπροφήτην αὐτὸν ἐκάλουν· εἰ γὰρ ἦν προφήτης φησίν, ᾔδει τίς ἐστιν αὕτη ἡ γυνὴ ἡ λαλοῦσα αὐτῷ, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν τοὺς ὀδόντας ἠκόνουν κατ' αὐτοῦ. καὶ οὐκ Ἰουδαῖοι μόνον οὕτως ἐπολέμουν αὐτῷ, ἀλλ' οὐδὲ αὐτοὶ οἱ δοκοῦντες εἶναι ἀδελφοὶ ὑγιῶς εἶχον πρὸς αὐτόν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν οἰκείων ὁ πόλεμος αὐτῷ ἀνερριπίζετο. ὅρα γοῦν,

A eorum in iugulo & collo ferrum adigebatur. quid hac tragœdia grauius acerbiúſque fingi poteſt? Atque hæc ab eo perpetrabãtur, qui ipſum ad necẽ quęrebat. Et tamen Deus pro ſua lenitate, cùm tam tragicũ ſcelus deſignaretur, tantáq. vis cruoris flueret, id patiebatur, id inquam, cùm prohibere poſſet, patiebatur, arcana nimirum ſapientia tantam animi æquitatem ac lenitatem præ ſe ferens. Poſteaquã autem è barbarorum regione in patriam redijt, atque ætate auctus eſt, bellum vndique aduerſus eum excitabatur. Ac primùm B Ioannis diſcipuli liuore concitabãtur, ipsiq. inuidebãt (tametſi alioqui Ioannes ipſum coleret & obſeruaret) atque his verbis vtebantur, Qui erat tecum trans Iordanem, ecce ipſe baptizat, & omnes eũ ſequuntur. *Ioan. 3.* Hæc enim verba hominum erant, qui iam nõnihil pungerentur, inuidiáq. tangerentur, atque huius affectus tabe laborarẽt. Ob eámque cauſam vnus etiã ex diſcipulis, qui hanc orationem habuerãt, cum Iudæo quodam contendebat ac decertabat, diſputationẽ de purificationibus mouens, ac baptiſmũ Ioannis cum baptiſ- C mo diſcipulorũ Chriſti cõferens. Facta eſt enim, inquit ille, ex diſcipulis Ioannis cum Iudęo quodam quæſtio de purificatione. Vt autem miracula edere occœpit, quot calumnijs appetitus eſt? Alij enim Samaritanũ eum & arreptitium appellabant, his verbis, Samaritanus es tu, & dæmonium habes. *Ioan. 8. Ibid. 7.* Alij impoſtorem, dicẽtes, Hic non eſt ex Deo, ſed ſeducit turbã. Alij præſtigiatorem, his verbis vtentes, In Beelzebub principe dæmoniorũ eijcit dæmonia. Ac ſubinde hæc repetebant, Deique hoſtẽ & helluonem ac voracẽ & vino deditum, atq. improborũ ac perditorum homi- D num amicũ eum vocabãt. Venit enim, inquit, filius hominis manducans & bibens, & dicitis, Ecce homo vorax & potator vini, publicanorũ & peccatorum amicus. *Matt. 11. 19.* quin etiã cùm ipſe cum ſcorto colloqueretur, falſum prophetam eum nuncupabant. Si enim propheta eſſet, inquiebant, ſciret quę & qualis eſt hæc mulier quę loquitur ad eum. *Luc. 7. 39. quæ tangit eum.* Denique quotidie aduerſus eũ dentes acuebant. Nec verò Iudæi duntaxat ad hunc modum eum bello laceſſebant. Nam nę ij quidem, qui ipſius fratres eſſe credebantur, ſyncero erga eum animo erant, verùm à propinquis ipſis bellum in eum mouebatur. Perſpice quippe, ex his

quæ Euangeliſta poſtea ſubijciebat, quemadmodum ipſi quoq. deprauati atq. corrupti erant: Neque enim ipſius fratres credebãt in eum. Porro quoniã
Ioan. 7. multos offenſos fuiſſe, atque à recta via
Matt. 27. aberraſſe cõmemoras, quot quæſo diſcipulos fuiſſe putas, qui crucis tẽpore offenſi ac prolapſi ſint? Vnus prodidit, alij in fugam ſe contulerunt, alius abiurauit: cúmq. omnes ſeceſſiſſent, ſolus ipſe vinctus ducebatur. Quot igitur homines tibi fuiſſe videntur, qui cùm nõ ita pridẽ eum res miras efficientem, mortuos excitantem, leproſos purgantem, dæmones expellentẽ, panes fontis B inſtar effundẽtem, ac denique alia miracula perpetrantem vidiſſent, eo tempore offenſos fuiſſe, cùm eũ ſolum abduci, ac vinctum teneri cõſpicerent, vilibus & abiectis militibus eum cingentibus, Iudaicíſq. ſacerdotibus à tergo ſequentibus ac tumultuantibus: atque hoſtes omnes ſolum eum ſibi hærẽtem in medio habentes, præſentémq. ac tutum inſolenter ſe offerentẽ proditorẽ? Quid, cùm flagris cæderetur? Veriſimile enim eſt infinitam multitudinem affuiſſe. Erat quippe feſtum peruluſtre, C quod omnes congregabat: & metropolis erat, quæ nefarij ſceleris tragœdiam exceperat: & meridiano tẽpore res gerebatur. Quot igitur mortales tunc affuiſſe exiſtimas, qui cùm eum vinctum, flagris affectum, cruore ſtillantem, atq. ad præfecti tribunal cauſam dicentem, nec diſcipulorũ quẽquam præſentem cernerẽt, animis offenſi ſint? Quid cum varijs eum & cõtinuis cauillis inceſſebant, atq. nunc eum ſpinea corona donabant, nunc chlamydem ipſi imponebant, nunc calamum in manum dabãt, nunc ad terrã abiecti eum adorabant, nullum deniq. irriſionis ac ludibrij ge- D nus prætermittebant? Quot homines offenſos, atque agitatos & perturbatos fuiſſe arbitraris, cùm in malam eum fe-
Luc. 22. riebant, atq. his verbis vtebantur, Prophetiza nobis Chriſte, quis eſt qui te percuſſit: atque ipſum huc & illuc ducebant, totũ diẽ in cauillis & conuitijs, in ludibrio & riſu cõſumentes, idq. in medio Iudæorum theatro? Quid, cùm Pontificis ſeruus alapã ipſi impingeret? Quid, cùm milites ipſius veſtimenta inter ſe partirentur? Quid, cùm nudus ac verberum notas in tergo inuſtas gerens, ad crucem abduceretur, atque in crucem tolleretur? Nam ne tum quidem

A πῶς καὶ αὐτοὶ ἦσαν διεφθαρμένοι ἐξ ὧν καὶ εὐαγγελιστὴς ἐπήγαγεν ἔλεγχον· οὐδὲ γὰρ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἐπίστευον εἰς αὐτόν. ἀλλ' ἐπειδὴ σκανδαλιζομένων μέμνησαι πολλῶν καὶ πλανωμένων, πόσους οἴει κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ σταυροῦ σκανδαλισθῆναι τῶν μαθητῶν; ὁ μὲν παρέδωκεν, οἱ δὲ ἐδραπέτευσαν, ὁ δὲ ἠρνήσατο, καὶ πάντων ἀναχωρησάντων ἤγετο μόνος δεδεμένος. πόσους οἴει πρότερον ἑωρακότας τὰ σημεῖα αὐτὸν ἐργαζόμενον, νεκροὺς ἐγείροντα· λεπροὺς καθαρίζοντα, δαίμονας ἀπελαύνοντα, ἄρτους πηγάζοντα, τὰ ἄλλα τεράστια ἐργαζόμενον B σκανδαλισθῆναι κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον, θεωροῦντας μόνον ἀπαγόμενον καὶ δεδεμένον, ὑπὸ πολλῶν αὐτὸν στρατιωτῶν περιστοιχιζομένων, καὶ ἱερέων Ἰουδαϊκῶν ἑπομένων καὶ θορυβούντων καὶ ταραττόντων, καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἅπαντας μόνον ἐν μέσῳ ἔχοντας ἀπειλημμένον αὐτόν, καὶ τὸν προδότην παρόντα καὶ ἐνεβριθόμενον τέως; τί δὲ ἡνίκα ἐμαστιγοῦτο; καὶ γὰρ εἰκὸς παρεῖναι πλῆθος ἄπειρον. ἑορτὴ γὰρ ἦν περιφανὴς ἡ πάντας συνάγουσα, καὶ μητρόπολις ἡ C τὸ δρᾶμα τῆς παρανομίας δεξαμένη, καὶ ἐν μεσημβρίᾳ μέσῃ. πόσους τοίνυν οἴει παρεῖναι τότε καὶ σκανδαλίζεσθαι, ὁρῶντας αὐτὸν δεδεμένον μεμαστιγωμένον, αἵματι περιρρεόμενον, ὑπὸ ἡγεμονικοῦ δικαστηρίου ἐξεταζόμενον, καὶ οὐδένα τῶν μαθητῶν παρόντα. τί δὲ ἡνίκα καὶ ποικίλαι ἐκεῖναι καὶ συνεχεῖς καὶ ἐπάλληλοι ἐγίνοντο κατ' αὐτοῦ κωμῳδίαι; καὶ ποτὲ μὲν αὐτὸν ἀκάνθαις ἐστεφάνουν, ποτὲ δὲ χλαμύδα περιετίθεσαν, ποτὲ δὲ κάλαμον ἐνεχείριζον, ποτὲ δὲ πίπτοντες αὐτὸν προσεκύνουν, πᾶν εἶδος χλευασίας κινοῦντες καὶ γέλωτος. D πόσους οἴει σκανδαλίζεσθαι; πόσους θορυβεῖσθαι; πόσους ταράττεσθαι, ὅτε ἐπὶ κόρρης αὐτὸν ἔπαιον καὶ ἔλεγον· προφήτευσον ἡμῖν Χριστὲ τίς ἐστιν ὁ παίσας σε; καὶ ἦγον καὶ περιῆγον πᾶσαν τὴν ἡμέραν σκώμματα καὶ λοιδορίας καὶ χλευασίαν καὶ γέλωτα ἐν μέσῳ θεάτρῳ Ἰουδαϊκῷ; τί δαὶ ὅτε αὐτὸν ἐρράπιζεν ὁ δοῦλος τοῦ ἀρχιερέως; τί δαὶ ὅτε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ διεμερίζοντο οἱ στρατιῶται· ἡνίκα δὲ ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἀνήχθη γυμνὸς ἐπὶ τοῦ νώτου τὰς μάστιγας ἔχων καὶ ἀνεσκολοπίζετο· οὐδὲ γὰρ τότε

οἱ ἄγριοι θῆρες ἐμαλάττοντο, ἀλλὰ μανικώτεροι μᾶλλον ἐγίνοντο, καὶ τὰ τῆς τραγῳδίας ἐπετείνετο, καὶ τὰ τῆς χλευασίας ηὔξετο. οἱ μὲν γὰρ ἔλεγον· ὁ καταλύων τὸν ναὸν καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγείρων αὐτόν· οἱ δὲ ἔλεγον· ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι· ἄλλοι δὲ ἔλεγον· εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, κατάβηθι ἀπὸ τοῦ σταυροῦ καὶ πιστεύσομέν σοι. τί δὲ ὅτε τῇ σπογγιᾷ καὶ ὄξος ποτίζοντες ἐνετρύφων αὐτῷ. τί δαὶ οἱ λῃσταὶ ἐλοιδόρουν αὐτῷ; τί δαὶ ὅπερ καὶ ἔμπροσθεν ἔλεγον, τὸ φρικτὸν ἐκεῖνο καὶ παρανομώτατον, ὅτε τὸν λῃστὴν ἐκεῖνον καὶ τοιχωρύχον καὶ μυρίων γέμοντα φόνων ἄξιον ἔλεγον εἶναι ἐξαιτηθῆναι μᾶλλον αὐτοῦ, καὶ λαβόντες αἵρεσιν παρὰ τοῦ δικαστοῦ τὸν Βαραββᾶν προετίμησαν, οὐ σταυρῶσαι μόνον, ἀλλὰ καὶ πονηρὰν βουλόμενοι τοῦ Χριστοῦ περιθεῖναι δόξαν. ἐνόμιζον γὰρ δύνασθαι κατασκευάζειν ἐκ τούτων, ὅτι τοῦ λῃστοῦ χείρων ἦν, καὶ οὕτω παράνομος, ὥστε μήτε φιλανθρωπίᾳ μήτε ἑορτῆς ἀξιώματι δύνασθαι σώζεσθαι. πάντα γὰρ τούτου ἕνεκεν ἐποίουν, ὥστε αὐτοῦ τὴν ὑπόληψιν διαβαλεῖν. διά τοι τοῦτο καὶ τοὺς δύο λῃστὰς αὐτῷ συνεσταύρωσαν. ἀλλὰ ἡ ἀλήθεια οὐ συνεσκιάζετο, ἀλλὰ καὶ μειζόνως διέλαμπε, καὶ τυραννίδα δὲ αὐτῷ ἐνεκάλουν λέγοντες· πᾶς ὁ ποιῶν ἑαυτὸν βασιλέα οὐκ ἔστι φίλος τοῦ Καίσαρος, τῷ οὐκ ἔχοντι ποῦ τὴν κεφαλὴν κλῖναι, τυραννίδος ἐπάγοντες ἔγκλημα. καὶ ἐπὶ βλασφημίᾳ δὲ αὐτὸν ἐσυκοφάντουν. ὁ μὲν γὰρ ἀρχιερεὺς διέρρηξε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ λέγων, ἐβλασφήμησε, τί ἔτι χρείαν ἔχομεν τῶν μαρτύρων; ὁ δὲ θάνατος, οἷος; οὐ καταδίκων ἐπαράτων; οὐχ ὁ τῶν τὰ αἴσχιστα παρανενομηκότων καὶ οὐκ ἀξίων ὄντων οὐδὲ ἐπὶ τῆς γῆς τὴν ψυχὴν ἀφεῖναι; τὸ δὲ τῆς ταφῆς εἶδος οὐκ ἐν χάριτος πληροῦται μέρει; ἐλθὼν γάρ τις τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐξῃτήσατο. οὕτως οὐδὲ ὁ θάπτων αὐτὸν ἦν τῶν οἰκείων, τῶν εὐεργετηθέντων, τῶν μαθητῶν, τῶν τοσαύτης ἀπολελαυκότων παρρησίας καὶ σωτηρίας, πάντων φυγάδων γενομένων, πάντων ἀποπηδησάντων· ἡ δὲ πονηρὰ

A immanes illæ feræ molliebãtur, verùm maiori etiã furore præcipites ferebantur, tragœdiaque ingrauefcebat, ac ludibria creſcebant. Alij enim dicebant: *Matt. 27.* Vah qui deſtruis templum Dei, & in triduo reædificas illud. Alij item: Alios ſaluos fecit: ſeipſum nõ poteſt ſaluum facere. Alij rurſum: Si filius Dei es, deſcende de cruce, & credemus tibi. Quid, cùm ſpongiam, fel, & acetum potionis cauſa offerentes, per ſummã contumeliam ipſi inſultabant. Quid, cum latrones maledictis eum proſcindebant? Quid horrendum illud maximéq. ne- B farium ſcelus, (quod etiam à me iam cõmemoratum eſt) nempe cùm latronem illum ac parietum effractorem, innumeriſque cædibus coopertum, digniorem, quàm ipſum, eſſe dicebant, quẽ petitione ſua ſupplicio eximerent: dataque à Iudice optione Barabbã prætulerunt: nimirum nõ Chriſtum duntaxat cruce afficere, ſed etiã improbam famam ipſi inurere cupientes? Hinc enim ſe illud probare poſſe ſtatuebant, quòd latrone quoque ſceleratior eſſet, tantiſque flagitijs deuinctus, vt, nec miſericordia, nec feſti dignitas ſalutem C ipſi afferre poſſet. Huc enim actiones omnes ſuas referebant, vt ipſius exiſtimationem & famã traducerent. Eáque de cauſa duos etiam latrones vnà cum ipſo cruci affixerunt. At veritas nõ modò propterea nõ obſcurabatur: verùm etiam ſplendidiùs elucebat. Adhæc etiam affectatæ tyrannidis eum inſimulabant, his verbis, Quicumq. ſe regem *Ioan. 19.* facit, contradicit Cæſari: tyrannidis videlicet eũ arceſſentes, qui, vbi caput reclinaret, nõ habebat. Quin blaſphemiam quoque ipſi per calumniam obijciebant. Pontifex enim ſcidit veſti- D menta ſua, dicens, Blaſphemauit: quid *Matt. 26.* adhuc egemus teſtibus? Quid mors ipſius? Nonne violenta: nonne capitalis noxæ conuictorum? nonne execrandæ improbitatis hominum? nonne turpiſſima? nonne eorum, qui grauiſſimis flagitijs ſeſe obſtrinxiſſent, ac ne digni quidem eſſent, qui in terra extremum vitæ ſpiritum emitterent? Quid ſepulturæ genus? an non beneficij gratiæq. loco ipſi præſtatur? Accedens enim quiſpiã corpus petijt. Adeo ne ex propinquis quidem, nec ex ijs, quos beneficijs affecerat, nec ex diſcipulis, nec ex ijs, qui tantam ab eo fiduciam ac ſalutem obtinuerant, quiſquam erat, qui eum ſepulturæ mandaret: quòd videlicet omnes euanuiſſent, omnes profugiſſent. Iam ſiniſtra ea

Matt. 28. & improba fama, quã per reſurrectionem ſtruxerant, dicentes, Venerũt diſcipuli eius, & furati ſunt eum, quàm multis offenſioni fuit? quàm multos in fraudẽ impulit? Siquidem hic ſermo, quanquam falſus, ac pretio emptus, tũ valuit. Valuit inquam apud nõnullos, poſt ſigilla, poſt tãtam veritatis perſpicuitatem. Neque enim promiſcuum vulgus reſurrectionis doctrinã norat. Nec mirum, cùm ne ipſi quidem diſcipuli eam noſſent. *Ioan. 20.* Neque enim, inquit ille, diſcipuli eius ſciebant, quòd oporteret eum à mortuis reſurgere. Quàm multos igitur illis diebus fuiſſe putas, qui offenſi ſint? Et tamen Deus pro ſua lenitate id ferebat, arcana ſua ſapientia omnia adminiſtrans. Deinde poſt eos dies diſcipuli rurſum latitantes, fugati, metu perterriti, trementes, ac de loco in locum ſubinde migrantes, ſeſe occultabant: atque quinquageſimo pòſt die, cùm ſeſe conſpiciendos prębere ac miracula edere cœpiſſent, ne ſic quidẽ tamen hoc conſecuti ſunt, vt nihil ipſis metuendum eſſet. Etenim poſt ſigna illa edita, infinita ſcãdala inter imbecilliores exiſtebãt: quòd videlicet Eccleſia turbaretur, ipſi virgis cæderentur ac vexarentur, hoſtes permultis locis ſuperiores eſſent, ac tumultus cierẽt. Nã cùm ingentem ob miracula fiduciam loquendiq. libertatem adepti fuiſſent, tunc rurſum Stephani mors grauẽ perſecutionem accerſiuit, omnéſque diſperſit, atque eccleſiam in tumultum & perturbationem coniecit: rurſúmque Diſcipuli in metu, rurſum in fuga, rurſum in ſumma ſolicitude atque angore verſari cœperunt. At ſic quoque tamen Eccleſiæ res ſemper augebãtur, ac per miracula vigebant: quæque minus læta principia habuerant, iucũdos exitus habebant. *2. Cor. 11. 33.* Vnus enim per feneſtram demittebatur, ſicque è Præfecti manibus elapſus eſt. Alium angelus excitauit, ſicque vinculis liberauit. Alios rurſum ab iis, qui opibus ac potentia florebant, vexatos & exagitatos, circũforanei homines atque opifices omni officij genere complectebantur, purpurariæque item mulieres, ac tentoriorum artifices, & coriarij, in extremis vrbiũ receſſib. atq. ad littus & mare habitãtes. Perſæpe etiã ne in mediis quidem vrbib. ora ſua oſtentare audebãt. Aut ſi audebant, hoſpites certè eos excipere haudquaquã audebãt. Atque ad hũc mo-

A ἐκείνη ὑπόληψις, ἣν κατεσκεύασαν διὰ τῆς ἀναστάσεως εἰπόντες, ὅτι ἦλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ καὶ ἔκλεψαν αὐτόν· πόσους ἐσκανδάλισε, πόσους ὑπεσκέλισε τότε; καὶ γὰρ ἐκράτησεν ὁ λόγος τότε καίτοιγε πεπλασμένος ὢν καὶ χρημάτων ἐωνημένος αὐτοῖς, ἀλλ' ὅμως ἐκράτησε παρά τισι, μετὰ τὰ σήμαντρα, μετὰ τὴν περιφάνειαν τῆς ἀληθείας τὴν τοσαύτην. οὐδὲ γὰρ τὸν περὶ τῆς ἀναστάσεως ᾔδεσαν λόγον τὸ πλῆθος, ὅπου γε οὐδὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ᾔδεσαν φησί, τότε ὅτι δεῖ αὐτὸν ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι. ἀλλ' ὅμως ὁ μακρόθυμος θεὸς ἠνείχετο, B τῇ οἰκείᾳ σοφίᾳ καὶ ἀπορρήτῳ πάντα οἰκονομῶν· εἶτα μετὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας πάλιν κρυπτόμενοι, λανθάνοντες, φυγαδευόμενοι οἱ μαθηταί, δεδοικότες, τρέμοντες, τόπον ἐκ τόπου συνεχῶς ἀμείβοντες οὕτως ἐλάνθανον, καὶ μετὰ πεντήκοντα ἡμέρας ἀρξάμενοι φαίνεσθαι, καὶ σημείων ἅπτεσθαι, οὐδὲ οὕτως ἀδείας ἀπήλαυσαν· ἀλλὰ καὶ μετ' ἐκεῖνα τὰ μυρία σκάνδαλα μαστιζομένων αὐτῶν ἐγίνετο ἐν τοῖς ἀσθενεστέροις, τῆς ἐκκλησίας ταραττομένης, αὐτῶν ἐλαυνομένων, τῶν ἐχθρῶν κρατούντων C πολλαχοῦ καὶ θορυβούντων. ὅτε γὰρ πολλὴν ἐκ τῶν σημείων ἐκτήσαντο παρρησίαν, τότε πάλιν ἡ τοῦ Στεφάνου τελευτὴ διωγμὸν χαλεπὸν εἰργάσατο, καὶ πάντας διέσπειρε, καὶ τὴν ἐκκλησίαν ἐν θορύβῳ κατέστησε, καὶ πάλιν ἐν φόβῳ τὰ τῶν μαθητῶν, καὶ πάλιν ἐν φυγῇ, καὶ πάλιν ἐν ἀγωνίᾳ. καὶ οὕτω διαπαντὸς τὰ τῆς ἐκκλησίας ηὔξατο, καὶ ἤνθει διὰ τῶν σημείων· καὶ φαιδρὰ ἐκ προοιμίων ἐγένετο. καὶ ὁ μὲν διὰ θυρίδος ἐχαλᾶτο, καὶ οὕτω ἐξέφυγε τοῦ ἄρχοντος τὰς χεῖρας. τοὺς δὲ ἄγγελος D ἐξέβαλε, καὶ οὕτως τῶν ἁλύσεων ἀπήλλαξε. τοὺς δὲ ἀγοραῖοι καὶ χειροτέχναι ὑποδεχόμενοι παρὰ τῶν ἐν δυναστείαις ἐλαυνομένους, πάσῃ ἐθεράπευον τρόπῳ· πορφυροπώλιδες γυναῖκες, καὶ σκηνορράφοι, καὶ σκυτοδέψαι πρὸς αὐταῖς οἰκοῦντες ταῖς ἐσχατιαῖς τῶν πόλεων παρ' αἰγιαλὸν καὶ θάλασσαν. πολλάκις δὲ οὐδὲ ἐν μέσαις ἐτόλμων φαίνεσθαι ταῖς πόλεσιν· εἰ δὲ καὶ αὐτοὶ ἐτόλμων, ἀλλ' οἱ ξενοδόχοι οὐκ ἐτόλμων· καὶ οὕτως ὑφαίνετο τὰ πράγματα διὰ

διὰ πειρασμῶν, δι' ἀνέσεων, καὶ οἱ πρότερον σκανδαλισθέντες μετὰ ταῦτα διωρθοῦντο, καὶ οἱ πλανηθέντες ἐπανήγοντο, καὶ τὰ κατεσκαμμένα ᾠκοδομεῖτο μειζόνως. διὰ τοῦτο καὶ Παύλου αἰτήσαντος δι' ἀνέσεως μόνης βαδίζειν τὸ κήρυγμα, ὁ πάνσοφος καὶ εὐμήχανος θεὸς οὐκ ἠνέσχετο τοῦ μαθητοῦ, ἀλλὰ καὶ πολλάκις παρακαλοῦντος οὐκ ἐπένευσεν, ἀλλ' εἶπεν· ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου· ἡ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται. εἰ βούλει τοίνυν καὶ νῦν λογίσασθαι μετὰ τῶν λυπηρῶν τὰ χρηστά, πολλὰ ὄψει γεγενημένα, εἰ καὶ μὴ σημεῖα καὶ θαύματα, ἀλλ' ἐοικότα σημείοις πράγματα, καὶ παραδείγματα τῆς πολλῆς τοῦ θεοῦ προνοίας καὶ ἀντιλήψεως ἄφατα. ἀλλ' ἵνα μὴ πάντα μετ' εὐκολίας παρ' ἡμῶν ἀκούσῃς, τοῦτό σοι καταλιμπάνω τὸ μέρος, ὥστε μετὰ ἀκριβείας ἀναλέξαι πάντα, καὶ παραθεῖναι τοῖς λυπηροῖς, καὶ καλὴν ἀσχολουμένην ἀσχολίαν, οὕτως ἀπαγαγεῖν σαυτὴν τῆς ἀθυμίας· πολλὴν γὰρ καὶ ἐντεῦθεν δέξῃ τὴν παράκλησιν. πάντα σου τὸν εὐλογημένον οἶκον παρ' ἡμῶν πολλὰ προσειπεῖν παρακλήθητι. ἐρρωμένη καὶ εὐθυμουμένη διατελοίης, δέσποινά μου αἰδεσιμωτάτη καὶ θεοφιλεστάτη.

A dum per tentationes, & animorum recreationes negocia texebantur: & qui non multo ante offenſi fuerant, poſtea ſanabantur:& qui aberrauerãt, in viam reducebantur: & quæ proſtrata ac ſolo æquata fuerant, præclarius & magnificentius inſtaurabantur. Ob eamque cauſam cùm Paulus precibus contendiſſet, vt per quietem ſolam animique relaxationem Euangelium progrederetur, ſapientiſſimus ac ſolertiſſimus Deus Diſcipulo morem minimè geſſit, nec, cũ ſæpe rogaretur, precibus ipſius ceſſit, verùm his verbis vſus eſt, Sufficit B tibi gratia mea: virtus enim mea in infirmitate perficitur. 2.Cor.12. Nam ſi vnà cũ moleſtijs lætos quoq. ſucceſſus ſubducere volueris, ſi nõ multa ſigna & miracula, at multas tamen res miraculis non diſſimiles conſpicies, quæ quidẽ ingentis Dei prouidentiæ atque auxilij perſpicuo argumento ſint. Verùm ne omnia nullo cum labore à nobis audias, hanc tibi partem relinquo, vt accuratè ac diligenter cuncta colligas, atque cum rebus moleſtis & acerbis conferas, ſicq. præclara occupatione animũ diſtinẽs, teipſam à mœſtitia & angore auoces. C Hinc enim maximam conſolationem percipies. Tu velim vniuerſæ tuę benedictæ domui plurimam à me ſalutem dicas. Faxit Deus vt & firma corporis valetudine, & læto atque hilari animo ſemper ſis, domina mea ſummopere veneranda, & religioſiſſima.

Πρὸς αὐτὴν ἐπιστολὴ β'.

Ad eandem Epiſt. II.

Ἤρκει μὲν καὶ ἡ προτέρα ἐπιστολὴ πρὸς τὴν ἐμμέλειαν τὴν σήν, καταστεῖλαί σου τῆς ὀδύνης τὴν φλεγμονήν· ἐπειδὴ δέ σε σφόδρα κατειργάσατο τῆς ἀθυμίας ἡ τυραννίς, ἀναγκαῖον εἶναι ἐνόμισα καὶ δευτέραν προσθεῖναι τῇ προτέρᾳ, ὥστε σε μετὰ δαψιλείας πολλῆς καρπώσασθαι τὴν παράκλησιν, καὶ ἐν ἀσφαλεῖ σοι τὰ τῆς ὑγείας εἶναι λοιπόν. δεῦρο δὴ καὶ ἑτέρωθεν διασκεδάσω σου τῆς ἀθυμίας τὴν κόνιν· καὶ γὰρ ἀπὸ ἕλκους καὶ οἰδημάτων χαλεπῶν κόνιν οἶμαι αὐτὴν γεγενῆσθαι. πλήν, ἀλλ' οὐδὲ οὕτως ἀμελητέον τῆς ἐπιμελείας τῆς σῆς, ἐπεὶ καὶ ἡ κόνις τὸν μὴ μετὰ σπουδῆς αὐτὴν ἐκκλίνοντα ἐν τῷ καιριωτάτῳ τῶν μελῶν ἐπάγει τὴν λύμην, τὸ διειδὲς τῆς κόρης θολοῦσα, καὶ ὁλόκληρον διαταράττουσα τοῦ ἀθυμοῦντος τὸ ὄμμα·

Quanquam Epiſtola ea, quam nuper ad te miſi, ad doloris tui tumorẽ comprimendum abunde ſufficiebat: tamen quia mœroris acerbitas maiorẽ in modum te afflixit atque confecit, idcirco D neceſſe mihi eſſe exiſtimaui alteram quoque epiſtolam ſuperiori adiũgere, quò tu copioſam & vberem cõſolationem percipias, ac iam valetudo tua in tuto verſetur. Age igitur, aliũde quoq. puluerem eũ, quem ex animi mœrore contraxiſti, diſcutiamus. Siquidẽ eum ex vlcere, grauiſſimiſque tumoribus in puluerẽ cõuerſum eſſe exiſtimo: verùm ne ſic quidẽ valetudinis tuæ cura deſerenda eſt. Etenim puluis quoque, niſi quis eũ ſummo ſtudio propellat, parti omniũ præſtantiſſimæ labẽ & exitiũ affert, pupillæ nimirũ perſpicuitatẽ inficiens, ac totũ mœrentis oculũ turbans.

Ne igitur hoc quoq. hîc accidat, mali reliquias ſumma cura & ſtudio euellamus. At tu quoque te erige, manúmq. nobis præbe. *Simile.* Nam quemadmodum in iis, qui ęgro corpore ſunt, euenire ſolet, vt ſi medici quidē ea, quæ muneris ſui ſunt, pręſtent, illi autem partes ſuas minimè expleant, ſanitatis lucrum interrumpatur: eodem modò in anima quoque res ſeſe habere conſueuit. Quamobrem ne hoc accidat, pro ea prudētia, quæ abs te poſtulatur, da operā, vt tuas quoque partes obeas: quò vtraque ex parte ingens vtilitas oriatur. At cupio quidē iſtud, fortaſſe dictura es, verùm nequeo, nec, quamuis etiam magnam contentionem adhibens, denſæ tamen atque atræ mœroris nubi propulſandæ par ſum. Meræ excuſationes ac meri prętextus iſta ſūnt. Quod enim piæ tuę animæ robur, quę prudentiæ magnitudo, quæ ſapientiæ vis ſit, exploratū habeo: quódq. ſat tibi ſit fureti huic mœſtitiæ mari vel duntaxat imperare, vt trāquilla omnia reddātur. Verùm quò id faciliùs conſequi poſſis, ea quoque, quæ noſtrarum partium ſunt, conferamus. Quānā igitur ratione id efficere poteris? Nempe ſi & ea omnia, quæ ſuperiore epiſtola continentur, tecū conſideres (ſiquidem multa à me, quæ ad hoc argumentū ſpectent, in ea cōmemorata ſunt) ac præterea hoc agas, quod tibi nunc ego impero. Quidnam autem hoc eſt? Cum ad te allatū fuerit, Eccleſiarum aliam peſſum iiſſe, aliam tempeſtate iactari, aliam ſęuis fluctibus obrui, alias etiam grauiſſimis cladibus affici, quippe quæ vel partim lupū pro paſtore, vel prædonē pro gubernatore, vel carnificem pro medico acceperint, doleas quidem licet (neque enim hæc ſine doloris ſenſu ferre oportet) verùm ita doleas, vt modum dolori imponas. Nam cùm in iis rebus, in quibus ipſi peccamus, & de quibus rationes reddituri ſumus, minimè neceſſariū ac tutū ſit, verùm perquam funeſtum ac peſtiferum, nimis vehementer diſcruciari: quanto magis ſuperuacaneū & vanum eſt, imò Satanicū atq. animæ exitioſum pro alienis ſcelerib⁹ animo frāgi ac debilitari? *Perniciosum eſt pro alienis peccatis animo frangi.* Atq. vt hæc ita eſſe intelligas, veterem tibi hiſtoriā narrabo. Vir quidā Corinthius, ſacroſācta vnda tinctus, ac per baptiſmi ſacramentū luſtratus,

A ἵν' οὖν μὴ καὶ ἐνταῦθα τοῦτο γένηται, μετὰ σπουδῆς πολλῆς καὶ τὸ λείψανον ἀνέλωμεν τοῦ κακοῦ. ἀλλὰ διανάστηθι, καὶ χεῖρα ἡμῖν ὄρεξον. ὥσπερ γὰρ ἐπὶ τῶν τὰ σώματα καμνόντων συμβαίνειν εἴωθεν, ἂν τὰ τῶν ἰατρῶν μὲν εἰσφέρηται, τὰ δὲ ἐκείνων ἐλλιμπάνῃ, διακόπτεται τῆς ὑγείας τὸ κέρδος, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς γίνεσθαι πέφυκεν. ἵν' οὖν μὴ γένηται τοῦτο, καὶ τὰ παρὰ σεαυτῆς μετὰ τῆς πρεπούσης σοι συνέσεως σπούδαζε εἰσφέρειν ἡμῖν, ὥστε ἑκατέρωθεν πολλὴν γενέσθαι τὴν ὠφέλειαν. ἀλλὰ βούλομαι μὲν, ἴσως ἐρεῖς, οὐ δύναμαι B δέ· οὐδὲ γὰρ ἀρκῶ διακρούσασθαι τὸ νέφος τὸ πυκνὸν, καὶ ζοφῶδες τῆς ἀθυμίας, καί τοι σφόδρα φιλονεικοῦσα. σκῆψις ταῦτα καὶ πρόφασις· ἐγὼ γὰρ οἶδά σου τῶν λογισμῶν τὴν εὐγένειαν, οἶδα τῆς εὐλαβοῦς σου ψυχῆς τὴν ἰσχὺν, οἶδα τῆς συνέσεως τὸ πλῆθος, τῆς φιλοσοφίας τὴν δύναμιν, καὶ ὡς ἀρκεῖ σοι μόνον ἐπιτάξαι τῷ μαινομένῳ τῆς ἀθυμίας πελάγει, καὶ πάντα ποιῆσαι γαλήνην· ἵνα δὲ σοι τοῦτο καὶ εὐκολώτερον γένηται, καὶ τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσοισόμεθα. πῶς οὖν ῥᾳδίως δυνήσῃ τοῦτο ποιῆσαι; καὶ τὰ ἐν τῇ προτέρᾳ ἐπιστολῇ C ἀναλογιζομένη πάντα, (καὶ γὰρ πολλὰ ταύτης ἕνεκεν ἡμῖν εἴρηται τῆς ὑποθέσεως ἐν ἐκείνῃ) καὶ μετ' ἐκείνων καὶ τοῦτο ποιοῦσα ὅπερ ἐπιτάττω νῦν ἐγώ. τί δὲ τοῦτό ἐστιν; ὅταν ἀκούσῃς ὅτι τῶν ἐκκλησιῶν ἡ μὲν κατέδυ, ἡ δὲ σαλεύεται, ἑτέρα χαλεποῖς περιαντλεῖται κύμασιν, ἄλλη ἄλλα τὰ ἀνήκεστα πέπονθεν, ἡ μὲν λύκον ἀντὶ ποιμένος λαβοῦσα, ἡ δὲ πειρατὴν ἀντὶ κυβερνήτου, ἡ δὲ δήμιον ἀντὶ ἰατροῦ, ἄλγει μὲν (οὐ γὰρ δεῖ τὰ τοιαῦτα ἀνωδύνως φέρειν) ἄλγει δὲ, μέτρον ἐπιθεῖσα τῇ λύπῃ. εἰ γὰρ ἐν οἷς ἡμεῖς αὐτοὶ πλημμε- D λοῦμεν, καὶ ὑπὲρ ὧν μέλλομεν τὰς εὐθύνας ὑπέχειν, οὐκ ἀναγκαῖον οὐδὲ ἀσφαλὲς, ἀλλὰ καὶ σφόδρα ὀλέθριον καὶ βλαβερὸν, τὸ μετὰ πολλῆς ἀλγεῖν τῆς σφοδρότητος· πολλῷ μᾶλλον ὑπὲρ τῶν ἑτέροις πλημμελουμένων τὸ καταμαλακίζεσθαι καὶ κατακλᾶσθαι, περιττόν τε καὶ μάταιον, καὶ πρὸς τούτοις Σατανικὸν καὶ ψυχῇ ὀλέθριον. καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι ταῦτα τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, ἱστορίαν σοι διηγήσομαι παλαιάν. Κορίνθιός τις ἀνὴρ τῶν ἱερῶν ἀπολαύσας ναμάτων, καὶ καθαρθεὶς διὰ τῆς τοῦ βαπτίσματος μυσταγωγίας,

καὶ τῆς φρικωδεστάτης μεταλαβὼν τραπέζης, καὶ πάντων ἁπαξαπλῶς τῶν παρ' ἡμῖν κοινωνήσας μυστηρίων· πολλοὶ δέ φασιν, ὅτι καὶ διδασκάλου τάξιν ἐπεῖχε· μετὰ τὴν ἱερὰν ταύτην τελετὴν, καὶ τὸ πάντων ἐντὸς γενέσθαι τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν, καὶ τὰ πρωτεῖα ἔχειν ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας, ἥμαρτεν ἁμαρτίαν χαλεπωτάτην. τὴν γὰρ γυναῖκα τοῦ πατρὸς ἀδίκοις ἰδὼν ὀφθαλμοῖς, οὐκ ἔστη μέχρι τῆς πονηρᾶς ταύτης ἐπιθυμίας, ἀλλὰ καὶ εἰς ἔργον τὴν ἀκόλαστον γνώμην ἐξήγαγε· καὶ ἦν τὸ τολμηθὲν οὐχὶ πορνεία μόνον, ἀλλὰ καὶ μοιχεία, μᾶλλον δὲ καὶ μοιχείας πολλῷ χαλεπώτερον. διὰ δὴ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἀκούσας, καὶ οὐκ ἔχων ὄνομα ἐπιθεῖναι πρὸς ἀξίαν τῷ ἁμαρτήματι κύριον, ἑτέρως ἐμφαίνει τὸν ὄγκον τῆς παρανομίας οὑτωσὶ λέγων· ὅλως ἀκούεται ἐν ὑμῖν πορνεία, καὶ τοιαύτη πορνεία, οἵα οὐδὲ ἐν τοῖς ἔθνεσιν ὀνομάζεται· οὐκ εἶπεν οὐδὲ τολμᾶται, ἀλλ' οὐδὲ ὀνομάζεται, τὴν ὑπερβολὴν δεῖξαι θέλων τῆς παρανομίας ἐκείνης, καὶ παραδίδωσιν αὐτὸν τῷ διαβόλῳ, καὶ πάσης ἐκτέμνει τῆς ἐκκλησίας, καὶ οὐδὲ τραπέζης κοινῆς ἀφίησιν αὐτὸν τινι κοινωνεῖν. τῷ γὰρ τοιούτῳ, μηδὲ συνεσθίειν δεῖ φησι, καὶ πολὺς πρὸς τὴν ἐσχάτην αὐτὸν ἀπαιτῶν δίκην, καὶ δημίῳ πρὸς τοῦτο κεχρημένος τῷ Σατανᾷ, καὶ κατακόπτων αὐτοῦ δι' ἐκείνου τὴν σάρκα. ἀλλ' ὅμως ὁ τῆς ἐκκλησίας ἀποτεμὼν Παῦλος, ὁ μηδὲ τραπέζης κοινῆς ἀφεὶς τινὶ κοινωνεῖν, ὁ πάντας κελεύσας δι' ἐκεῖνον πενθεῖν· καὶ ὑμεῖς γὰρ πεφυσιωμένοι ἐστέ φησι, καὶ οὐχὶ μᾶλλον ἐπενθήσατε, ἵνα ἐξαρθῇ ἐκ μέσου ὑμῶν ὁ τὸ ἔργον τοῦτο πεποιηκώς; ὁ πανταχόθεν αὐτὸν ὥσπερ λοιμόν τινα ἀπελαύνων, ὁ πάσης αὐτὸν ἀποκλείσας οἰκίας, ὁ τῷ Σατανᾷ παραδοὺς, ὁ τοσαύτην παρ' αὐτοῦ δίκην ἀπαιτῶν, ὅτε εἶδεν ἀλγήσαντα καὶ μεταγνόντα ἐφ' οἷς ἥμαρτε, καὶ παλινῳδίαν διὰ τῶν ἔργων ᾄδοντα, οὕτως αὐτὸς μετετάξατο πάλιν, ὡς ἐκείνοις, οἷς ταῦτα ἐπέταξε, τὰ ἐναντία κελεῦσαι· ὁ γὰρ εἰπὼν, ἐκκόψατε, ἀποστράφητε, πενθήσατε, καὶ λαμβανέτω αὐτὸν ὁ διάβολος, τί φησι· κυρώσατε εἰς αὐτὸν ἀγάπην, μήπω τῇ περισσοτέρᾳ λύπῃ καταποθῇ ὁ τοιοῦτος, καὶ πλεονεκτηθῶμεν ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ·

A tremendæque etiam menſæ adhibitus, atque, vt ſummatim dicam, omnium religionis noſtræ myſteriorũ particeps factus, ac præterea, vt plerique aiunt, magiſtri munere fungens, poſt ſacram illam initiationẽ, poſt arcana illa bona ad quæ admiſſus fuerat, poſt primos dignitatis gradus quos in Eccleſia obtinuerat, in grauiſſimum crimen incidit. Nam cùm patris vxorẽ ſceleratis oculis conſpexiſſet, non in hac improba & nefaria cupiditate gradum fixit, verùm etiam impudicam voluntatem in opus perduxit: atque hoc ſcelus non modò B ſtuprum erat, ſed etiã adulterium, imò adulterio quoque multo atrocius. Ob idque beatus Paulus re cognita, cùm proprium ac ſatis dignum huic ſceleri nomen imponere minime poſſet, alio modo flagitij huiuſmodi magnitudinem & grauitatẽ declarat, his verbis vtens: Omnino auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter gentes nominatur. Non dixit, *nec perpetratur:* ſed, *nec nominatur:* his videlicet verbis incredibilem quandam ſceleris illius magnitudinem indicare cupiens. Et C quidem eum diabolo addicit, atque ab vniuerſa Eccleſia exſcindit: ac ne ad cõmunem quidem menſam ipſum admittendi poteſtatem cuiquam facit. Cum eiuſmodi enim homine ne cibũ quidem capere fas eſſe ait. Denique magno impetu fertur, extremam ab eo pœnam expetens, carnificemq́. ad eam rem Satanã adhibẽs, ac per illũ carnem 1.Cor.5 ipſius lacerans. Et tamen is, qui ab Eccleſia hominem abſciderat, qui ne prophanam quidẽ mẽſam cõmunem cum eo habere cuiquã permiſerat, qui omnibus luctũ ipſius cauſa indixerat, (Et vos inflati eſtis, inquit, & non magis luctum habuiſtis, vt tollatur de medio D veſtrûm qui hoc opus fecit) qui eum non ſecus ac peſtiferum quendam vndecumque pellebat, qui ex omnium ædibus excluſerat, qui Satanæ conſtrictum dederat, is inquam, qui tantum ab eo ſupplicium exigebat, poſtquam eum dolore affectum, ſceleriſque admiſſi pœnitentem vidit, palinodiámque reipſa canentem, in hunc modum ipſe quoque ſententiam retexuit, vt ijs, quibus hæc edixerat, contraria iam imperaret. Nam qui dixerat, Excindite, 2.Cor.2. reijcite, lugete, ac diabolus ipſum arripiat, quid ait? Firmate in eum charitatem, ne abundantiori triſtitia huiuſmodi homo abſorbeatur, ac circumueniamur à Satana.

A Non enim ipſius cogitationes ignoramus. Videſne quemadmodum Satanæ inſtinctum redoleat, laqueique ipſius opus ſit, immodico dolore affici, vt qui videlicet ſalutare pharmacum per immoderationem in venenum cõuertat? Siquidem in venenum degenerat, atq. hominem Satanæ tradit, cùm modum exceſſerit. Eóq; etiã nomine dicebat: Ne circumueniamur à Satana. Quod perinde ac ſi diceret: Ingenti ſcabie coperta pecus hæc erat, à grege remota eſt: ab Eccleſiæ cœtu abrupta. Verùm morbum depulit, atque in priſtinũ ſtatum B reſtituta eſt, (ea enim pœnitentiæ vis eſt.) Ad gregem noſtrũ iam rediit. Prorſus eum alliciamus, ſupinis manibus excipiamus, amplectamur, exoſculemur, nobiſipſis adiũgamus. Niſi enim id facere in animũ induxerimus, fraudat iam nos Satanas, non ſuũ accipiẽs, ſed eum, qui noſter effectus eſt, per ſocordiam noſtrã, atq. immodicũ ipſius mœrorem demergens, ſibiq. in poſterũ aſſerens. Ob idque etiam ſubiunxit, Non enim ipſius cogitationes ignoramus, nempe quòd etiã per ea, quę cum vtilitate coniuncta ſunt, cum non vt operæpretiũ eſt fiunt, eos, qui animum C haud ſatis attẽdunt, in fraudem impellere conſueuit. Quòd ſi pro eo ſcelere, & quidem tam graui atq. atroci, quod quiſpiam cõmiſit, Paulus eum nimio mœrore ſe conficere non ſinit, verùm ſummã diligentiam ac celeritatem adhibet, nihilq. non agit ac molitur, quò mœroris tumorẽ excindat, Satanæ videlicet afflatum ac diaboli circumſcriptionem huiuſmodi immoderationem eſſe, atq. ab ipſius verſutia, & improbis cogitationibus proficiſci aſſerens, an non extremæ ſtultitiæ atq. inſaniæ eſt, D pro ijs peccatis, quæ ab alijs perpetrantur, & de quibus alijs iudiciũ ſubeundum ac pœna luẽda eſt, in tanto dolore & cruciatu verſari, vt etiam denſiſſimas tenebras, ingentémque tumultum & confuſionẽ ac perturbationem, atque eiuſmodi tempeſtatem, quam nemo vllis verbis exprimere poſſit, animo inuehas? Quod ſi mihi rurſum eadem dixeris, nimirũ te velle, ſed minimè poſſe, rurſum tibi eadem quoque ipſe regeram, nẽpe meras excuſationes meróſq. prætextus hæc eſſe. Neruos enim philoſophicæ animæ tuæ cognitos ac perſpectos habeo: vt autem alia quoque ratione faciliorem tibi aduerſus importunum hunc & peſtiferum mœrorem pugnã ac victoriã reddam, hoc rurſus, quod iubeo, facias velim.

A οὐ γὰρ αὐτοῦ τὰ νοήματα ἀγνοοῦμεν. ὁρᾷς πῶς ἐστι Σατανικὸν τὸ ἀμέτρως ἀλγεῖν, καὶ τῆς ἐκείνου παγίδος ἔργον, τὸ σωτήριον φάρμακον τῇ ἀμετρίᾳ ποιοῦντος δηλητήριον; καὶ γὰρ γίνεται δηλητήριον, κἀκείνῳ τὸν ἄνθρωπον παραδίδωσιν, ὅταν εἰς ἀμετρίαν ἐκπίπτῃ, διὸ καὶ ἔλεγεν, ἵνα μὴ πλεονεκτηθῶμεν ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ. ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι· ψώρας τὸ πρόβατον ἐμπέπλησται πολλῆς, ἠλλοτριώθη τῆς ἀγέλης, ἀπερράγη τῆς ἐκκλησίας· ἀλλὰ διώρθωσε τὴν νόσον, γέγονε πρόβατον, οἷον ἔμπροσθεν ἦν, τοιαύτη γὰρ τῆς B μετανοίας ἡ δύναμις, γέγονε λοιπὸν τῆς ποίμνης τῆς ἡμετέρας, ὁλοκλήρως ἐπισπασώμεθα αὐτὴν, ὑπτίαις ὑποδεξώμεθα ταῖς χερσὶ, περιλαβώμεθα, περιπτυξώμεθα, ἑνώσωμεν ἡμῖν αὐτοῖς. εἰ γὰρ μὴ βουληθείημεν τοῦτο ποιῆσαι, πλεονεκτεῖ λοιπὸν ἡμᾶς ὁ διάβολος, οὐ τὸν αὐτοῦ λαμβάνων, ἀλλὰ τὸν ἡμέτερον γενόμενον ἀπὸ τῆς ῥᾳθυμίας τῆς ἡμετέρας, καὶ διὰ τῆς ἀμετρίας τῆς κατὰ τὴν ἀθυμίαν καταποντίζων, καὶ αὐτοῦ λοιπὸν ποιούμενος. διὸ καὶ ἐπήγαγεν, οὐ γὰρ αὐτοῦ τὰ νοήματα ἀγνοοῦμεν, ὅτι καὶ διὰ τῶν ὠφελούντων πολλάκις, ὅταν μὴ δεόντως ταῦτα γίνηται, τοὺς μὴ προσέ- C χοντας ὑποσκελίζειν εἴωθεν. εἰ δὲ ὑπὲρ ὧν αὐτός τις ἐπλημμέλησε καὶ πλημμέλημα τοιοῦτον, οὐκ ἀφίησιν ὁ Παῦλος πολλῇ τῇ λύπῃ κεχρῆσθαι, ἀλλὰ σπουδῇ καὶ ἐπείγεται, καὶ πάντα ποιεῖ καὶ πραγματεύεται, ὥστε ἐκκόψαι τὸν ὄγκον τῆς ἀθυμίας, Σατανικὸν εἶναι λέγων τὴν ἀμετρίαν, καὶ διαβόλου πλεονεξίαν, καὶ τῆς ἐκείνου κακουργίας, καὶ τῶν πονηρῶν αὐτοῦ νοημάτων ἔργον· ὑπὲρ ὧν ἕτεροι πεπλημμελήκασι, καὶ ἄλλοι μέλλουσιν εὐθύνας ὑπέχειν, πῶς οὐκ ἐσχάτης ἀνοίας τε καὶ μανίας οὕτω κατακόπτεσθαι καὶ ἀλγεῖν, ὡς καὶ σκότος ἄφατον ἐπάγειν τῇ διανοίᾳ, D καὶ πολὺν τὸν θόρυβον, καὶ σύγχυσιν, καὶ ταραχὴν, καὶ ζάλην ἄφατον; εἰ δὲ πάλιν μοι τὰ αὐτὰ λέγοις, ὅτι βούλομαι μὲν, οὐκ ἰσχύω δὲ, πάλιν σοι καὶ ἐγὼ τὰ αὐτὰ ἐρῶ, ὅτι σκῆψις καὶ πρόφασις ταῦτα, καὶ γὰρ οἶδά σου τῆς φιλοσόφου ψυχῆς τὰ νεῦρα. ἵνα δὲ καὶ ἑτέρωθεν εὐκολωτέραν σοι ποιήσω τὴν κατὰ τῆς ἀθυμίας ταύτης τῆς ἀκαίρου καὶ ὀλεθρίας ἀντίστασίν τε καὶ νίκην, τοῦτο πάλιν, ὅπερ ἐπιτάττω ποίει.

A ὅταν ἀκούσῃς διηγουμένου τινὸς τὴν πανωλεθρίαν ταύτην, ἀποπήδα ταχέως ἀπὸ τῶν λογισμῶν τούτων, καὶ τρέχε ἐπὶ τὴν ἔννοιαν τῆς ἡμέρας ἐκείνης τῆς φοβερᾶς, καὶ ἀναλογίζου παρὰ σαυτῇ τὸ βῆμα τὸ φρικῶδες, τὸν δικαστὴν τὸν ἀδέκαστον, τοὺς ποταμοὺς τοῦ πυρὸς, τοὺς πρὸ τοῦ βήματος ἐκείνου συρομένους, καὶ σφοδροτάτῃ κοχλάζοντας τῇ φλογὶ, τὰς ἠκονημένας ῥομφαίας, τὰς ἀποτόμους τιμωρίας, τὴν κόλασιν τὴν οὐκ ἔχουσαν τέλος, τὸν ζόφον τὸν ἀφεγγῆ, τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, τὸν σκώληκα τὸν ἰοβόλον, τὰ δεσμὰ τὰ ἄλυτα, τὸν βρυγμὸν τῶν ὀδόντων, καὶ τὸν κλαυθμὸν τὸν ἀπαραμύθητον, B τὸ θέατρον τῆς οἰκουμένης, μᾶλλον δὲ τὸ θέατρον ἑκατέρας τῆς κτίσεως, τῆς ἄνω, τῆς κάτω. καὶ γὰρ αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται, φησίν. εἰ γὰρ καὶ μηδὲν ἑαυταῖς συνίσασι, μηδὲ μέλλουσιν ὑπέχειν εὐθύνας, ἀλλ' ὁρῶσαι τὸ γένος ἅπαν τῶν ἀνθρώπων, καὶ τοὺς ἀπείρους δήμους κρινομένους, οὐκ ἀδεῶς ἐκεῖ παρεστήκασι, τοσοῦτος ὁ φόβος τότε. ταῦτα τοίνυν ἐννόει καὶ τοὺς ἀφύκτους ἐλέγχους, οὐδὲ γὰρ κατηγόρων δεῖται ἐκεῖνος ὁ δικαστὴς, οὐδὲ μαρτύρων, οὐδὲ ἀποδείξεων, οὐδὲ ἐλέγχων, ἀλλὰ C πάντα ὡς ἐπράχθη, φέρει εἰς μέσον καὶ παρὰ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν πεπλημμεληκότων. τότε οὐδεὶς ὁ παρεσόμενος καὶ ἐξαρπάσων τῆς τιμωρίας, οὐ πατὴρ, οὐχ υἱὸς, οὐ θυγάτηρ, οὐ μήτηρ, οὐκ ἄλλος τις συγγενὴς, οὐ γείτων, οὐ φίλος, οὐ συνήγορος, οὐ χρημάτων δόσις, οὐ πλούτου περιουσία, οὐ δυναστείας ὄγκος, ἀλλὰ πάντα ταῦτα ὥσπερ κόνις ἐκποδῶν ἐλήλαται, καὶ μόνος ὁ κρινόμενος ἀπὸ τῶν αὐτοῦ πεπραγμένων, ἢ τὴν ἐλευθεροῦσαν, ἢ τὴν δικάζουσαν ὑπομένει ψῆφον. τότε οὐδεὶς ὑπὲρ ὧν ἄλλος ἐπλημμέλησε κρίνεται, D ἀλλ' ὑπὲρ ὧν αὐτὸς ἕκαστος ἥμαρτε. ταῦτα οὖν ἅπαντα συναγαγοῦσα, καὶ τὸν φόβον τοῦτον ἐξοπλίσασα, καὶ ἐπιτειχίσασα τῇ Σατανικῇ καὶ ψυχοβλαβεῖ λύπῃ, οὕτως ἐν τῇ πρὸς αὐτὴν στῆθι παρατάξει, ἐν ᾗ καὶ φανεῖσα μόνον, ἀράχνης αὐτὴν εὐκολώτερον διασπάσαι καὶ ἀφανίσαι δυνήσῃ. αὕτη μὲν γὰρ μετὰ τοῦ μάταιος εἶναι καὶ περιττὴ, καὶ ὀλέθριος σφόδρα καὶ βλαβερὰ, ἐκεῖνος δὲ καὶ ἀναγκαῖος ὁ φόβος, καὶ χρήσιμος καὶ ἐπωφελὴς, καὶ πολὺ τὸ κέρδος ἔχων. ἀλλὰ γὰρ ἔλαθον ὑπὸ τῆς τοῦ λόγου ῥύμης παρασυρεὶς, καὶ οὐχ ἁρμόζουσάν σοι ταύτην ποιησάμενος τὴν παραίνεσιν.

A Cùm aliquem ſtragẽ hanc perniciémque commemorantem audieris, ab huiuſmodi cogitatione quamprimũ te remoue, atque ad formidandi illius diei cogitationẽ curre, tecúmq. horrẽdum illud tribunal conſidera, incorruptum iudicem, igneos amnes, qui pro illo tribunali trahuntur, & ardentiſſima flãma ebulliunt, peracutos gladios, atroces pœnas, cruciatũ ſempiternum, tetram caliginem, exteriores tenebras, peſtiferum vermẽ, vincula quæ nulla vi frangi queant, dentium ſtridorem, eiulatum conſolationis expertẽ, orbis theatrum, vel potiùs vtriuſque naturæ theatrum, B hoc eſt ſuperioris & inferioris. Virtutes enim cœlorum mouebuntur, ait Chriſtus. Nam etſi nullius ſceleris ſibi conſciæ ſunt, nec iudicium ſubituræ ſunt, tamẽ vniuerſum hominum genus conſpicientes, atque infinitas nationes cauſam dicentes, non ſine metu illic aſtabunt. Tantus videlicet tunc terror erit! Hæc inquam conſidera, eáque argumenta, ex quibus elabendi ratio nulla ſit. Neque enim accuſatoribus iudex ille opus habet, nec teſtibus, nec argumentis, nec probationibus: verùm om- C nia, vt geſta ſunt, in medium profert, atque ante oculos eorum qui deliquerũt. Tum nemo, qui è ſupplicio eripiat, affuturus eſt, non pater, non filius, non filia, non mater, non alius quiſpiam cognatus, non vicinus, non amicus, non patronus, nõ pecuniarum largitio, non opum amplitudo, non authoritatis ac potẽtiæ tumor, verùm hæc omnia, non ſecus ac puluis è pedibus, excuſſa ſunt, ac ſolus is, qui causã dicit, ex ijs, quæ ab ipſo geſta ſunt, vel abſoluitur, vel condẽnatur. Tunc nemo ob ea, quæ alius perpetrauit, in iudiciũ vocatur, ſed pro D ijs, quæ ipſemet cõmiſit. His igitur omnib. in vnũ coactis, atq. hoc terrore aucto, Satanicęq. ac perniciẽ animo afferẽti mœſtitiæ oppoſito, ita demũ aduerſus eã in acie ſta: in qua vel ipſo oblato eã facilius, quã araneæ telã, diſcerpere ac de medio tollere poteris. Nã ea, præterquã quòd inanis ac ſuperuacanea eſt, ingẽs quoq. detrimentũ ac perniciẽ parit. Cõtrà timor ille neceſſarius eſt, & cõmodꝰ atq. vtilis, magnóq. cum emolumẽto ac fructu cõiunctus. At enim imprudẽs orationis impetu abſtractus ſum: atq., cũ id tibi minimè cõueniret, hoc mihi ſumpſi, vt te monerem:

Quid cogitandum in publicis calamitatibus.

Luc. 21.

mihi enim, iiſque, qui mei inſtar, ſcelerum mole depreſſi atque obruti ſunt, neceſſaria eſt hæc oratio. Terret enim atque excitat: tibi autem tot virtutum ornamentis florenti, atque adeo ipſum cœlorum axem iam attingenti, ne tantillum quidem timoris afferre queat. Ob eámque cauſam ad alterum muſices genus me conuertam, te alloquens, ac neruum alterum pulſabo: quandoquidem hic te metus perſtringere nequit, niſi quantum Angelos quoque perſtringit. Quocirca huc quoque nos conuertamus: ac tu etiam ſimul cum oratione noſtra te conuerte, atque eorum, quæ rectè & cum laude geſſiſti, præmia cum animo tuo reputa, lucu-lentas palmas, ſplendidas coronas, tripudiũ cum virginibus, ſacros thalamos, cœlorum cubiculum, ſedem cum Angelis, fiduciam & familiarẽ cum ſponſo cõſuetudinem, mirabilem illum ſplendorem, bona illa quæ ſermonem omnem ac mentis captum excedunt. Nec verò ſermones meos propterea carpe, quod te in virginũ chorum & claſſem aſcripſerim, quæ in ſanctarum illarum chorea vixiſti. Sæpe enim me, tum priuatim, tum publicè audiſti, cùm, quæ virginitatis definitio eſſet, explicarem, illudq. contẽderem, nihil vnquam impedimento fore, quominus ea in virginum numerum & ordinem referretur, imò etiam eas longo interuallo ſuperaret, quę in cæteris rebus ingentis philoſophiæ ſpecimen edidiſſet. Eáque de cauſa Paulus etiam, cùm virginem deſcriberet, nõ eam duntaxat, quæ matrimonij viriliſq. concubitus expers eſſet, virginem appellauit, verùm etiã eam, cui ea, quę ad Dei cultum pertinerent, curæ eſſent. Quin ipſe quoq; Chriſtus, oſtendens quantum eleemoſyna, cuius tu iampridẽ principatum tenes, ac coronam adepta es, virginitatem antecellat, ex virginum choro dimidiã partem eiecit, quoniam abſque hac virtute ingreſſæ fuerant, vel, vt rectiùs loquar, quoniã eam haud copioſè poſſidebant. Etenim oleum habebant, at parciùs quàm cõueniret. Contrà, eos, qui ſine virginitate acceſſerãt, quòd miſericordia ornati eſſẽt, perhonorificè excepit, benedictos patris ſui eos appellans, atque ad ſe vocans, regniq. hæreditatem ipſis impertiens, ac ſpectante vniuerſo terrarum orbe virtutes eorũ prędicans. Atque adeo ne præſentibus quidẽ Angelis atque vniuerſo mortalium genere ipſos nutricios

Animi virginitas.

1. Cor. 7.

Matt. 24.

A ἐμοὶ μὲν γὰρ καὶ τοῖς κατ' ἐμὲ βεβαπτισμένοις ἁμαρτημάτων πλήθει, ἀναγκαῖος οὗτος ὁ λόγος. φοβεῖ γὰρ καὶ διεγείρει, σὲ δὲ ἐν τοσούτοις κατορθώμασι κομῶσαν, καὶ αὐτῆς ἤδη τῆς ἁψῖδος τῶν οὐρανῶν ἀπτομένην, οὐδὲ ἁπλῶς νύξαι δύναιτ' ἄν. διὸ πρὸς ἑτέραν καταστησόμεθα μελῳδίαν πρός σε διαλεγόμενοι, καὶ ἑτέραν ἀνακρουσόμεθα νευράν, ἐπειδὴ σοῦ οὐκ ἔστιν ὁ φόβος καθικέσθαι οὐ δύναται, πλὴν ὅσον καὶ τῶν ἀγγέλων. μεταταξώμεθα τοίνυν καὶ δεῦρο, καὶ αὐτὴ μετάστηθι μετὰ τοῦ λόγου, καὶ ἀναλογί-

B ζου κατορθωμάτων σου τὰς ἀντιδόσεις, τὰ βραβεῖα τὰ λαμπρά, τοὺς φαιδροὺς στεφάνους, τὴν μετὰ τῶν παρθένων χορείαν, τὰς παστάδας τὰς ἱεράς, τὸν νυμφῶνα τὸν οὐρανόν, τὴν μετὰ τῶν ἀγγέλων λῆξιν, τὴν πρὸς τὸν νυμφίον παῤῥησίαν, καὶ ὁμιλίαν, τὴν θαυμαστὴν δᾳδουχίαν ἐκείνην, τὰ ἀγαθὰ τὰ καὶ τὸν λόγον καὶ νοῦν ὑπερβαίνοντα. ἀλλὰ μή μου τῶν λόγων ἐπιλάβῃ, εἰ καὶ εἰς τὸν χορὸν τῶν παρθένων σε κατελεξάμην τῶν ἁγίων ἐκείνων ἐν χηρείᾳ βεβιωκυῖαν. ἤκουσας γάρ μου πολλάκις καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ διαλεγομένου, τίς ποτέ ἐστι τῆς παρθενίας ὁ ὅρος, καὶ ὡς οὐκ ἂν

C κωλυθείη ποτὲ εἴς τε τὸν ἐκείνων καταλεγῆναι χορόν, μᾶλλον δὲ καὶ ἐκείνας ὑπερβαλεῖν μετὰ πολλῆς τῆς περιουσίας ἡ πολλὴν ἐν τοῖς ἄλλοις ἐπιδειξαμένη φιλοσοφίαν. διά τοι τοῦτο ὁ Παῦλος ὅρον τῆς παρθενίας τιθεὶς, οὐ τὴν ἀπειρόγαμον καὶ ἀπηλλαγμένην συνουσίας ἀνδρὸς παρθένον ἐκάλεσεν, ἀλλὰ τὴν τὰ τοῦ κυρίου μεριμνῶσαν, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Χριστὸς δεικνὺς ὅσῳ μείζων παρθενίας ἐλεημοσύνη, ἧς τὰ σκῆπτρα κατέχεις αὐτή, καὶ τὸν στέφανον ἀνεδήσω πάλαι, ἀπ' ἐκείνου μὲν τοῦ χοροῦ τὸ ἥμισυ μέρος ἐξέβαλεν, ἐπειδὴ ταύτης εἰσῆλθον χωρίς, μᾶλλον δὲ

D ἐπειδὴ δαψιλῶς αὐτὴν οὐκ ἐκέκτηντο· καὶ γὰρ εἶχον ἔλαιον, ἀλλ' οὐκ ἀρκοῦν· τοὺς δὲ χωρὶς παρθενίας εἰσελθόντας, ἐπειδὴ ταύτην ἦσαν περιβεβλημένοι, μετὰ πολλῆς ὑπεδέξατο τῆς τιμῆς, εὐλογημένους τε τοῦ πατρὸς ὀνομάζων, καὶ πρὸς ἑαυτὸν καλῶν, καὶ τῆς βασιλείας τὴν κληρονομίαν αὐτοῖς χαριζόμενος, καὶ ἐν μέσῃ ἀνακηρύττων τῇ οἰκουμένῃ καὶ παρεστώτων καὶ ἀγγέλων καὶ τῆς κτίσεως πάσης πα-

τροφέας δὲ αὐτοῦ καὶ ξενοδόχους αὐτοὺς προσειπεῖν. ταύτης καὶ αὐτὴ ἀκούσῃ τότε τῆς μακαρίας φωνῆς, ταύτης ἀπολαύσῃ τῆς ἀμοιβῆς μετὰ πολλῆς τῆς περιουσίας. εἰ δὲ ὑπὲρ ἐλεημοσύνης μόνον τοσαῦται αἱ ἀντιδόσεις, τοσοῦτοι οἱ στέφανοι, τοσαύτη ἡ λαμπρότης, τοσαύτη ἡ περιφάνεια καὶ ἡ δόξα, εἰ καὶ τὰ ἄλλα τῆς ἀρετῆς ἐπέλθοιμί σοι μέρη, ποίας ἂν τύχοις συγγνώμης, ὀφείλουσα ἐντεῦθεν ἤδη ἑορτὴν ἄγειν, καὶ σκιρτᾶν, καὶ χορεύειν, καὶ στεφανοῦσθαι; ἐπειδὴ δὲ ὁ δεῖνα ἐμάνη, καὶ ὁ δεῖνα κατὰ κρημνῶν ἦλθε, κατακόπτουσα ἑαυτὴν, καὶ εὔκολον κατὰ τῆς ἁγίας σου ψυχῆς τῷ διαβόλῳ ποιοῦσα τὴν ἔφοδον, ὃν μέχρι σήμερον καταξαίνουσα οὐκ ἐπαύσω. τί γὰρ ἄν τις εἴποι τὴν ὑπομονὴν τὴν ποικίλην καὶ πολυειδῆ καὶ πολύτροπον, καὶ πόσος ἡμῖν εἰς τοῦτο ἀρκέσει λόγος, πόσον δὲ ἱστορίας μέτρον, εἴ τις τὰ ἐκ πρώτης ἡλικίας μέχρι τοῦ νῦν παθήματά σου καταλέγοι, τὰ παρὰ τῶν οἰκείων, τὰ παρὰ τῶν ἀλλοτρίων, τὰ παρὰ τῶν φίλων, τὰ παρὰ τῶν ἐχθρῶν, τὰ παρὰ τῶν κατὰ γένος προσηκόντων, τὰ παρὰ τῶν μηδαμόθεν προσηκόντων, τὰ παρὰ τῶν ἐν δυναστείαις, τὰ παρὰ τῶν εὐτελῶν, τὰ παρὰ τῶν ἀρχόντων, τὰ παρὰ τῶν ἰδιωτῶν, τὰ παρὰ τῶν εἰς κλῆρον τελούντων; τούτων γὰρ ἕκαστον εἴ τις διεξίοι αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ μόνον, ἱστορίαν ὁλόκληρον ἱκανὸν ποιῆσαι τὸ διήγημα. εἰ δέ τις καὶ πρὸς τὰ ἕτερα εἴδη τῆς ἀρετῆς ταύτης μεταστῇ, καὶ μηκέτι τὰ παρ' ἑτέρων, ἀλλὰ τὰ παρὰ σοῦ κατασκευασθέντα διηγήσαιτο πάθη, τίνα λίθον, τίνα σίδηρον, ποῖον ἀδάμαντα οὐχ εὑρήσει νικηθέντα παρὰ σοῦ; ἁπαλὴν γὰρ οὕτω σάρκα λαβοῦσα καὶ τρυφερὰν, παντὶ εἴδει τρυφῆς συντραφεῖσαν, οὕτως αὐτὴν ποικίλοις ἐπολιόρκησας πάθεσιν, ὡς μηδὲν ἄμεινον τῆς νεκρωθείσης διακεῖσθαι, καὶ τοσοῦτον ἀνῆψας ἐν σαυτῇ νοσημάτων ἑσμὸν, ὡς καὶ ἰατρῶν τέχνην, καὶ φαρμάκων δύναμιν, καὶ πάντα ἐπιμελείας ἐλέγξαι τρόπον, καὶ διηνεκέσι συζῆν ὀδύναις. τὴν δὲ ἐπὶ τῆς τραπέζης καρτερίαν τε καὶ ἐγκράτειαν, καὶ τὴν ἐν ταῖς νυξὶν εἴ τις βουληθείη διεξελθεῖν, πόσων δεήσεται λόγων; μᾶλλον δὲ οὐδὲ εἴασας αὐτὴν ἐγκράτειαν καλεῖσθαι λοιπὸν, οὐδὲ

A atque hoſpites ſuos nuncupare dubitauit. Hanc tu quoq. beatã vocem tunc audies: hanc tu mercedem ampliſſimè cõſequeris. Porro cùm pro eleemoſynã tanta præmia, tantæ coronæ, tanta claritas, tantus ſplẽdor, tanta gloria percipiatur, ſi alias quoq. virtutis tuæ partes oratione proſequar, quam tandem veniã obtinere queas, pro eo atque hinc feſtũ agitare, exultare, choros ducere, ac corona caput deuincire debebas, teipſam contrà, propterea quòd quidam furore atque amentia captus eſt, quidã in præ:rupta loca præcipitem ſe dedit,
B angore cõficiens, facilémque diabolo, quem ad hunc vſque diem lancinare non deſtitiſti, aduerſus ſanctã animam tuam incurſum atque impetũ reddens. Nam quid variam ac multiplicem patientiam tuam cõmemorem? quæ oratio, quod hiſtoriæ volumẽ ad eam rem mihi ſatis eſſe queat, ſi calamitates eas, quas à puerili ætate ad hoc vſque tempus pertuliſti, recenſere velim, hoc eſt, quas tam à tuis, quàm ab alienis, tam ab amicis, quàm ab hoſtibus, tam ab ijs qui tecũ genere coniuncti erant, quàm
C qui nullo propinquitatis gradu te attingebant, tam ab ijs, qui opibus ac potentia florebant, quàm ab humilibus & abiectis, tam ab ijs, qui imperio ac magiſtratu fungebantur, quàm à priuatis, ac deniq. ab ijs, qui inter clericos cenſebantur, accepiſti? Nihil enim horum eſt, quòd, ſi priuatim ac ſigillatim ab aliquo referatur, integrã hiſtoriam efficere nequeat. Quòd ſi quis ad alia iam huiuſce virtutis genera ſe conuertat, eáſq. afflictiones, quas non iam alij, ſed ipſamet tibi accerſiuiſti, oratione complectatur, quod ſaxum, quod ferrum, quem adamantem, non reperiet abs
D te ſuperatum? Nam cùm carnem vſque adeo teneram ac delicatam, atque omni luxus generi aſſuetam accepiſſes, eam varijs afflictionibus ita oppugnaſti, vt nunc nihilo meliore ſtatu ſit, quàm ſi prorſus mortua & extincta eſſet. Tantum enim in ea morborum examen excitaſti, vt & medicorum artem, & medicamentorum vim ac facultatem, & omne curationis genus imbecillitatis arguat, atque ipſa in perpetuis doloribus verſeris. Iam verò ſi quis tuam in menſa tolerantiam & continentiam, eámque, quam in noctibus adhibes, aſperitatem exponere velit, quàm longa ei oratio comparanda erit? Quanquam continentiæ aut tolerantiæ voca-

Olympiadis tolerantia.

bulo in te iam non eſt quod quiſpiam vtatur: verùm aliud his virtutibus nomen multo maius ac præſtātius exquirendum eſt. Siquidem cum cōtinentia ac tolerantia prædictū eſſe dicimus, qui cupiditate aliqua vexatur, eámque vincit. Tu autem, quid vincas, iam non habes. Tanto enim impetu aduerſus carnē iam inde ab initio inſufflaſti, vt ipſius cupiditates extinxeris. Nō enim equum frenaſti, ſed planè cōſtrinxiſti, atque humi proſtrauiſti, eóq. redegiſti, vt motus omnis expers maneat. Ac tu quidem omnes continentiæ numeros expleuiſti: nunc autē id iam conſecuta es, vt omni motu ac perturbatione careas. Neque enim negotiū tibi faceſſit deliciarum cupiditas, tùque, vt eam comprimas ac ſuperes, laboras: verùm ea ſemel deleta ac de medio ſublata, omníque ipſi ad carnē tuam aditu præcluſo, ventrem tantum cibi ac potus capere docuiſti, quantū capere neceſſe eſt, ne intereas, ac pœnā luas. Ob eamque cauſam non ieiunium, non continentiam id voco, ſed aliud quiddā hoc ſublimius. Atque hoc in ſacris quoque tuis vigilijs perſpicere licet. Nam dormiēdi cupiditas vna cum ſuperiore illa extincta eſt. Cibus quippe id eſt, quo ſomnus alitur. Quin hanc quoque alia ratione oppreſſiſti: ſic nimirū ab initio te comparans, vt naturæ etiam ipſi vim inferres, integráſque noctes inſomnes duceres, atque ita deniq. aſſidua conſuetudine in naturam hoc cōuerteres. Vt enim alijs dormire naturale eſt: eodem modo tibi vigilare. Atque hæc quidem mirifica & ſtuporis plena ſunt, etiamſi per ſe conſiderentur. Quòd ſi quis tempus etiam expendat, (nempe quòd immatura ætate hæc à te præſtabantur) & magiſtrorum penuriam, & eorum, qui offenſionem afferebant, frequentiam, & quòd in ea anima, quæ ex impia domo ad veritatē nunc trāſfugerat, & quòd in corpore muliebri, atque alioqui propter maiorum ſplendorem, ac luxum, molli & delicato, quanta ei cunctà hæc ſigillatim conſideranti miraculorum maria ſe aperient? quocirca ne aliorum quidem mentionem facturus ſum, hoc eſt humilitatis, charitatis, ac cæterarum ſanctæ animæ tuæ virtutum. Siquidem ad earum duntaxat recordationem & appellationem ſexcentos mihi rurſum fontes animus protulit, ac me harum etiā, vt & prioris, ſigillatim ſaltem genera ipſa, vel potiùs argumenta duntaxat,

A καρτερίαν ἐπὶ σοῦ, ἀλλ' ἕτερόν ὄνομα ταύταις ἡμῖν ζητητέον ταῖς ἀρεταῖς πολλῷ μεῖζον. καὶ γὰρ ἐγκρατεύεσθαι ἐκεῖνον φαμὲν καὶ καρτερεῖν, τὸν ὑπό τινος ἐπιθυμίας ἐνοχλούμενον, καὶ κρατοῦντα ταύτης. σὺ δὲ οὐκ ἔχεις ὅτου κρατήσεις· πολλῇ γὰρ τῇ ῥύμῃ παρὰ τὴν ἀρχὴν πνεύσασα κατὰ τῆς σαρκὸς, ἔσβεσας αὐτῆς τὰς ἐπιθυμίας ταύτας, οὐ χαλινώσασα τὸν ἵππον, ἀλλὰ συμποδίσασα, καὶ χαμαὶ ῥίψασα, καὶ ποιήσασα μένειν ἀκίνητον, καὶ τότε μὲν ἐγκράτειαν κατορθώσασα, νῦν δὲ ἀπάθειαν λοιπόν. οὐ γὰρ ἐνοχλεῖ
B τρυφῆς ἐπιθυμία, καὶ πόνον ἔχεις ὥστε αὐτῆς κρατῆσαι· ἀλλὰ καθάπαξ αὐτὴν ἀφανίσασα, καὶ ἄβατον αὐτῇ τὴν σάρκα ποιήσασα, τοσοῦτον ἀπολαύειν σίτου καὶ ποτοῦ τὴν γαστέρα ἐπαίδευσας, ὅσον μὴ ἀποθανεῖν καὶ δίκην δοῦναι. διότι τοῦτο οὐ νηστείαν οὐδὲ ἐγκράτειαν τοῦτο καλῶ, ἀλλ' ἕτερόν τι πολὺ μεῖζον. τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς ἀγρυπνίας σου τῆς ἱερᾶς ἐστιν ἰδεῖν. καὶ γὰρ ἡ τοῦ καθεύδειν ἐπιθυμία, ἐκείνης σβεσθείσης, συγκατεσβέσθη· τροφὴ γὰρ ὕπνου σιτία. καὶ ἑτέρῳ δὲ αὐτὴν κατέλυσας τρόπῳ, ἐξ ἀρχῆς μὲν καὶ αὐτὴν βιασαμένη τὴν φύσιν, καὶ ὁ-
C λοκλήρους νύκτας ἀΰπνους διάγουσα· ὕστερον δὲ τῇ συνεχεῖ συνηθείᾳ καὶ εἰς φύσιν ἀγαγοῦσα τὸ πρᾶγμα. ὥσπερ γὰρ τοῖς ἄλλοις κατὰ φύσιν τὸ καθεύδειν, οὕτω σοι τὸ ἐγρηγορέναι. θαυμαστὰ μὲν οὖν ταῦτα καὶ ἐκπλήξεως γέμοντα, καὶ καθ' ἑαυτά. εἰ δέ τις καὶ τὸν καιρὸν ἐξετάσειεν, ὅτι ἐν ἀώρῳ ἡλικίᾳ ταῦτα κατωρθοῦτο, καὶ τὴν ἐρημίαν τῶν διδαξόντων, καὶ τὸ πλῆθος τῶν σκανδαλιζόντων, καὶ ὅτι ἐν ψυχῇ ἐξ ἀσεβοῦς οἴκου νῦν αὐτομολησάσῃ πρὸς τὴν ἀλήθειαν, καὶ ὅτι ἐν σώματι γυναικείῳ τε, καὶ ἄλ-
D λως ἁπαλῷ διὰ τὴν τῶν προγόνων περιφάνειαν καὶ τρυφὴν, πόσα πελάγη θαυμάτων εὑρήσει καθ' ἕκαστον τούτων ἀνοιγόμενα; διό τι τοῦτο τῶν ἄλλων οὐδὲ ἐπιμνησθήσομαι, τῆς ταπεινοφροσύνης, τῆς ἀγάπης, τῶν λοιπῶν ἀρετῶν τῆς ἁγίας σου ψυχῆς. καὶ γὰρ μόνον, ὡς ἐμνήσθην τούτων, καὶ τὰς προσηγορίας εἶπον, μυρίας ἀνέβλυσέ μοι πάλιν ἡ διάνοια πηγὰς, καὶ βιάζεται καὶ εἰπεῖν τούτων ὡς τῆς προτέρας, κἂν ἐκ μέρους τὰ εἴδη, μᾶλλον δὲ τὰς

A ὑποθέσεως μόνον· ἐκεῖνο γὰρ ἄπειρον σφόδρα ἐπιζητεῖ λόγον. ἀλλ' οὐκ ἀνέξομαι, ὥστε μὴ τῆς ὑποθέσεως ἐκπεσεῖν, ἣν προειλόμην κατορθῶσαι, εἰς ἄπειρον ἐξενεχθεὶς πέλαγος. ἐπεὶ εἰ μὴ τοῦτο προὔκειτό μοι νῦν, τὸ πρόρριζον τὴν ἀθυμίαν ἀπὸ σοῦ ἀνασπάσαι, ἡδέως τούτοις ἐνδιέτριβον τοῖς λόγοις, καὶ πέλαγος ἄπειρον ἔπλεον, μᾶλλον δὲ πελάγη. ἑκάστης σου ἀρετῆς τὰς πολυσχιδεῖς ἀνατέμνων ὁδούς, ὧν ἑκάστη ὁδὸς πέλαγος ἔτικτε πάλιν, κἂν τῇ ὑπομονῇ, κἂν τῇ ταπεινοφροσύνῃ, καὶ ἐλεημοσύνῃ τῇ πολυειδεῖ, καὶ πρὸς αὐτὰ τῆς οἰκουμένης τὰ B πέρατα ἁπλωθείσῃ, κἂν τῇ ἀγάπῃ τῇ μυρίας νικώσῃ καμίνους, κἂν τῇ συνέσει τῇ ἀπείρῳ, καὶ πολλῆς γεμούσῃ χάριτος, καὶ τὰ μέτρα τῆς φύσεως ὑπερβάσῃ. τὰ δὲ κατορθώματα τὰ ἐντεῦθεν τεχθέντα εἴ τις βούλοιτο ἐπεξιέναι, ταὐτὸν ποιήσει εἴ τις καὶ τὰ κύματα θαλάσσης ἀριθμεῖν ἐπιχειροίη. διὸ τὰ ἄπειρα ταῦτα παραδραμὼν πελάγη, τὸν λέοντα ἀπὸ τοῦ ὄνυχος δεῖξαι πειράσομαι, ὀλίγα ἄττα περὶ τῆς στολῆς σου διαλεχθεὶς, περὶ τῶν ἁπλῶς καὶ εἰκῆ σοι περικειμένων ἱματίων. τῶν μὲν γὰρ ἄλλων ἔλαττον εἶναι δοκεῖ τὸ κατόρθωμα· εἰ δέ τις C ἀκριβῶς αὐτὸ ἐξετάσειε, σφόδρα εὑρήσει μέγα τι ὑπάρχον καὶ φιλοσόφου δεόμενον ψυχῆς, καὶ τὰ βιωτικὰ ἅπαντα καταπατούσης, καὶ πρὸς αὐτὸν ἱπταμένης τὸν οὐρανόν. διόπερ οὐκ ἐν τῇ καινῇ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ, ὅτε διὰ σκιᾶς καὶ τύπου τὸ τῶν ἀνθρώπων ὁ θεὸς ἦγε γένος, καὶ σωματικώτερον τὰ τῆς πολιτείας ἐρρυθμίζετο, καὶ περὶ τῶν οὐρανίων οὐδεὶς οὐδέπω λόγος ἦν, οὐδὲ μελλόντων μνήμη, οὐδὲ τῆς νῦν κατεχούσης φιλοσοφίας αἴνιγμα, ἀλλὰ παχύτερόν πως καὶ σαρκικώτερον D οἱ νόμοι τοῖς Ἑβραίοις ἐγράφοντο, μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος τὴν ἐν τοῖς ἱματίοις ἀπαγορεύων φιλοκοσμίαν, οὕτω διὰ τοῦ προφήτου φησί· τάδε λέγει ὁ κύριος περὶ τὰς ἀρχούσας θυγατέρας Σιών, ἀνθ' ὧν ὑψώθησαν θυγατέρες αὐτῶν, καὶ ἐπορεύθησαν ὑψηλῷ τραχήλῳ, καὶ νεύμασιν ὀφθαλμῶν, καὶ τῇ πορείᾳ τῶν ποδῶν σύρουσαι τοὺς χιτῶνας, καὶ τοῖς ποσὶν ἅμα παίζουσαι, καὶ ταπεινώσει κύριος τὰς ἀρχούσας θυγατέρας Σιών, καὶ ἀνακαλύψει τὸ σχῆμα αὐτῶν, καὶ ἀφελεῖ τὴν δόξαν τοῦ ἱματισμοῦ αὐτῶν, καὶ ἔσται σοι

A referre cogit. Nam illud infinitam orationẽ requirit. Verùm, ne ab ea, quam exequi inſtitui, materia excidã, in immenſum pelagus precipitem me efferri haud patiar. Nam alioqui, niſi id nunc mihi propoſitum eſſet, vt mœſtitiam tuã radicitus ex animo tuo euellerem, lubens in hac oratione verſarer, atque immenſum pelagus, vel immẽſa potius maria nauigarẽ: multiplices nimirum ſingularũ virtutum tuarũ vias obiens, quarum ſingulæ nouum rurſus pelagus procrearent, ſiue de patientia mihi ſermo eſſet, ſiue de animi ſummiſſione,
B ſiue de omnis generis eleemoſyna, atq; ad ipſos vſque orbis terrarum fines diffuſa, ſiue de charitate, quæ innumeras fornaces ardore ſuperat, ſiue de infinita, atque ingenti lepore perfuſa, humanæq; naturæ modulum excedente prudentia. Porro autem, quinam hinc fructus orti ſint, ſi quis narrare inſtituat, perinde faciet, vt ſi quis maris fluctus numerare aggrediatur. Quocirca vaſtiſſimis atque immenſis his maribus præteritis leonem ab vngue demõſtrare conabor: pauca nimirum de veſtitu tuo atque indumentis, quibus corpus
C tuum neglectim ac temerè amictũ eſt, verba faciens. Quanquam enim hæc virtus alijs cedere videtur, tamẽ ſi quis eam accurate perpenderit, admodum ingentem eam eſſe reperiet, atque eiuſmodi, quæ ſapiente animo, ac humana ſuperante, & ad ipſum vſq. cœlum volitante opus habeat. Ac propterea non in nouo duntaxat, ſed etiam in veteri Teſtamento, cùm per vmbram ac figuram Deus hominum genus, atque ea, quæ ad viuendi rationem pertinebant, craſſiùs quodammodo moderabatur, nec de cœleſtibus rebus verbum vllum
D adhuc fiebat, nec de futuris vlla mentio, nec philoſophiæ huius, quæ nunc viget, nota vlla & tacita ſignificatio erat, verùm pinguiore quodam & craſſiore modo leges Hebræis ſcribebãtur, elegantioris veſtitus ſtudiũ vehementiſſimè interdicens, per Prophetam ad hunc modũ loquebatur: Pro eo quòd eleuatæ ſunt filiæ Sion, & ambulauerunt extento collo, & nutibus oculorũ & progreſſu pedum tunicas trahebant, & pedibus ſuis ſimul ludebãt, & humiliabit Deus dominatrices filias Sion, & denudabit habitum earum, & auferet gloriam veſtimenti earum. Et erit tibi

De veſtitu vili ac neglecto Olympiadis.

Eſa. 3.16.

Digitized by Google

pro ſuaui odore puluis, & pro zona funiculo cingeris, & pro ornamento capitis tui caluitium habebis propter opera tua; & pro tunica clauatæ purpuræ ſacco cingeris. Hæc tibi ornamẽti loco erunt. Vides iracundiam, omnem ſermonis vim ſuperantem? Vides acerbiſſimum ſupplicium & cruciatum? Vides acerrimã atque captiuitati non diſſimilem animaduerſionem? Hinc peccati magnitudinem conijcias licet. Neque enim benignus ac facilis Deus tam grauem & acerbam pœnam vnquam inflixiſſet, niſi peccatum, quod eam accerſeret, longè grauius & atrocius eſſet. Quòd ſi magnum hoc ſcelus eſt, quin virtus ea, quæ ipſi opponitur, maxima ſit, minimè profectò dubium atque obſcurũ eſt. Ac proinde Paulus quoque, cùm ad mulieres eas, quæ mundanam vitam cõplexæ ſunt, orationẽ haberet, non modò ab auro geſtando eas abducit, ſed ne ſumptuoſis quidẽ & exquiſitis veſtibus vtendi poteſtatẽ ipſis facit. Norat enim, perſpicuè inquam norat, grauem hunc, ac profligatu perdifficilem animi morbum eſſe, corruptæque mentis apertiſſimũ indicem, quiq; perquam ſapienti animo ac ſententia opus haberet. Id quod indicant nõ eæ duntaxat fœminæ, quę cõmune vitæ genus ſequuntur, matrimonioque cum viris copulatæ ſunt, quarum haud vlla huic conſilio facilè paruit: verùm etiam eæ, quæ philoſophiæ ſpeciẽ præ ſe ferunt, atque in virginum chorum adſcriptæ ſunt. Permultæ enim ex ipſis, cùm ad vim naturæ inferendam, eámque velut tyrãnide opprimendam ſe accinxerint, cúmque virginitatis curriculũ purè ac fine vlla labe cõficiant, atque angelicam in hac re vitę ratione imitentur, & in mortali corpore reſurrectionis præludia oſtendant (in illo enim ſeculo, inquit Chriſtus, nec nubent, nec nubentur) atque cum virtutibus illis, quę corpore vacant, certamen ſuſceptum habeant, & in fluxo interituique obnoxio corpore cum ijs naturis, quæ ab omni interitu alienę ſunt, contẽdant, idque, quod multi ne auribus quidem ferre poſſunt, reipſa præſtent, & libidinẽ non ſecus ac rabidum canem, perpetuóque inſultãtem propulſent, & mare furens comprimant, & inter immanes & truculẽtos fluctus tranquillè nauigent, & perturbatiſſimo mari ex animi ſentẽtia ferantur, atque in naturalis cupiditatis fornace ſtantes haud tamen deflagrent, verùm inſtar luti carbones iſtos pedibus premant, hac tamen

1.Tim.2.

Luc.20,35

A ἀντὶ ὀσμῆς ἡδείας κονιορτὸς, καὶ ἀντὶ ζώνης σχοινίῳ ζώσῃ, καὶ ἀντὶ τοῦ κόσμου τῆς κεφαλῆς σου φαλάκρωμα ἕξεις διὰ τὰ ἔργα σου, ἀντὶ δὲ τοῦ χιτῶνος τοῦ μεσοπορφύρου, περιζώσῃ σάκκον· ταῦτά σοι ἀντὶ καλλωπισμοῦ· εἶδες ὀργὴν ἄφατον; εἶδες κόλασιν καὶ τιμωρίαν σφοδροτάτην; εἶδες αἰχμαλωσίαν ἐπιτεταμένην; ἐκ τούτου στοχάζου τοῦ ἁμαρτήματος τὸ μέγεθος. οὐ γὰρ ἂν σφοδροτάτην οὕτως ἐπήγαγε τιμωρίαν ὁ φιλάνθρωπος ποτε, μὴ τῆς ἁμαρτίας τῆς ἐπισπωμένης αὐτὴν πολὺ μείζονος οὔσης. Εἰ δὲ B τὸ ἁμάρτημα μέγα, εὔδηλον ὅτι καὶ τὸ κατόρθωμα μέγιστον, τὸ ἀπεναντίας ἑστηκὸς τούτῳ. Διά τοι τοῦτο καὶ βιωτικαῖς γυναιξὶ διαλεγόμενος ὁ Παῦλος, οὐ μόνον τοῦ χρυσοφορεῖν αὐτὰς ἀπάγει, ἀλλ' οὐδὲ ἱμάτια πολυτελῆ περικεῖσθαι ἀφίησιν. οἶδε γὰρ, οἶδε σαφῶς, ὅτι χαλεπὸν τοῦτο ψυχῆς νόσημα, καὶ δυσκαταγώνιστον, καὶ γνώμης διεφθαρμένης δεῖγμα μέγιστόν ἐστι, καὶ σφόδρα φιλοσόφου δεόμενον γνώμης· καὶ δηλοῦσιν οὐχ αἱ βιωτικαὶ γυναῖκες μόνον, καὶ ἀνδράσιν ὁμιλήσασαι, ὧν οὐδεμία ῥᾳδίως ταύτης ἀπέσχετο τῆς παραινέσεως, ἀλλὰ καὶ αἱ φιλοσοφεῖν δοκοῦσαι, C καὶ εἰς τὸν τῆς παρθενίας τελῶν χορὸν λαχοῦσαι. πολλαὶ γὰρ τούτων πρὸς τυραννίδα φύσεως ἀποδυσάμεναι, καὶ καθαρῶς τὸν τῆς παρθενίας διανύουσαι δρόμον, καὶ ἀγγελικὴν ἐν τούτῳ μιμούμεναι πολιτείαν, καὶ ἐν θνητῷ σώματι τὰ τῆς ἀναστάσεως ἐπιδεικνύμεναι προοίμια, (ἐν γὰρ τῷ αἰῶνι ἐκείνῳ φησὶν οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε ἐκγαμίσκονται,) καὶ πρὸς τὰς ἀσωμάτους δυνάμεις θέλουσαι τὴν ἅμιλλαν, καὶ πρὸς τὴν ἀφθαρσίαν ἐν φθαρτῷ σώματι φιλονεικοῦσαι, καὶ ὃ πολλοῖς οὐδὲ ἀκοῦσαι φορητὸν, D διὰ τῶν ἔργων κατορθοῦσαι, καὶ καθάπερ λυττῶντα κύνα καὶ συνεχῶς ἐπιπηδῶντα, τὴν ἐπιθυμίαν διακρουόμεναι, καὶ μαινομένην θάλασσαν καταστέλλουσαι, καὶ ἐν ἀγρίοις κύμασι μετὰ γαλήνης πλέουσαι, καὶ ταραττομένου σφοδρῶς τοῦ πελάγους ἐξ οὐρίας φερόμεναι, καὶ ἐν καμίνῳ φυσικῆς ἐπιθυμίας ἑστῶσαι, καὶ μὴ κατακαιόμεναι, ἀλλ' ὡς πηλὸν τοὺς ἄνθρακας τούτους καταπατοῦσαι, ὅμως

τῆς ἐπιθυμίας ταύτης ἑάλωσαν, αἰσχρῶς πάνυ καὶ ἐλεεινῶς, καὶ τὰ μείζονα δυνηθεῖσαι, ὑπὸ τούτου κατηγωνίσθησαν. τοσοῦτον γάρ ἐστιν ἡ παρθενία πρᾶγμα, καὶ τοσούτου δεῖται τοῦ πόνου, ὅτι κατελθὼν Χριστὸς ἐξ οὐρανοῦ, ἵνα τοὺς ἀνθρώπους ἀγγέλους ποιήσῃ, καὶ τὴν ἄνωθεν πολιτείαν ἐνταῦθα καταφυτεύσῃ, οὐδὲ τότε ἐθάῤῥησεν ἐπιτάξαι τοῦτο, οὐδὲ εἰς νόμου αὐτὸ τάξιν ἀγαγεῖν· ἀλλ' ἀποθνήσκειν μὲν ἐνομοθέτησεν, οὗ τί βαρύτερον γένοιτ' ἄν; καὶ σταυροῦσθαι διηνεκῶς, καὶ ἐχθροὺς εὐεργετεῖν, παρθενεύειν δὲ οὐκ ἐνομοθέτησεν· ἀλλ' ἀφῆκεν ἐν τῇ τῶν ἀκουόντων κεῖσθαι προαιρέσει, εἰπών, ὁ δυνάμενος χωρεῖν χωρείτω. καὶ γὰρ μέγας ὁ ὄγκος τοῦ πράγματος, καὶ ἡ δυσκολία τῶν παλαισμάτων τούτων, καὶ ὁ ἱδρὼς τῶν ἀγώνων, καὶ σφόδρα ἀπόκρημνον τοῦτο τῆς ἀρετῆς τὸ χωρίον· καὶ τοῦτο δηλοῦσι καὶ οἱ ἐν τῇ παλαιᾷ πολλὰ κατορθώσαντες· καὶ γὰρ Μωϋσῆς ἐκεῖνος ὁ μέγας, τῶν προφητῶν τὸ κεφάλαιον, ὁ γνήσιος τοῦ θεοῦ φίλος, ὁ τοσαύτης ἀπολαύσας παῤῥησίας, ὡς ἑξακοσίας χιλιάδας ὑπευθύνους γενομένας κολάσει ἐξαρπάσαι θεηλάτου πληγῆς, οὗτος ὁ τοσοῦτος καὶ τηλικοῦτος ἀνὴρ θαλάττῃ μὲν ἐπέταξε, καὶ πέλαγος ἔσχισε, καὶ πέτρας διέῤῥηξε, καὶ ἀέρα μετέβαλε, καὶ τὸ Νειλῷον ὕδωρ εἰς αἷμα μετέτρεψε, καὶ βατράχων καὶ ἀκρίδων στρατόπεδον ἐπετείχισε τῷ Φαραώ, καὶ πᾶσαν τὴν κτίσιν μετεστοιχείωσε, καὶ μυρία ἕτερα ἐπεδείξατο θαύματα, καὶ ἀρετῆς δὲ πολλὰ κατορθώματα· καὶ γὰρ ἐξ ἑκατέρου μέρους ἔλαμψε, πρὸς δὲ τοὺς ἀγῶνας τούτους οὐδὲ ἀντιβλέψαι ἴσχυσεν, ἀλλ' ἐδεήθη γάμου καὶ ὁμιλίας γυναικὸς, καὶ τῆς ἐντεῦθεν ἀσφαλείας, καὶ οὐκ ἐτόλμησεν εἰς τὸ τῆς παρθενίας πέλαγος ἑαυτὸν ἐκδοῦναι, τὰ ἐκεῖθεν κύματα δεδοικώς. καὶ ὁ πατριάρχης δὲ ὁ τοῦ παιδὸς ἱερεὺς, τὸ μὲν τυραννικώτατον τῆς φύσεως καταπαλαῖσαι ἴσχυσε πάθος, καὶ παῖδα θῦσαι ἠδυνήθη, καὶ παῖδα τὸν Ἰσαὰκ ἐν αὐτῷ τῆς ἡλικίας τῷ ἄνθει, ἐν αὐτῇ τῆς νεότητος τῇ ἀκμῇ, μονογενῆ, γνήσιον, καὶ παρὰ ἐλπίδα πᾶσαν αὐτῷ δεδομένον, καὶ ἐπ' αὐτῷ σαλεύων μόνῳ, καὶ ἐν ἐσχάτῳ γήρᾳ, καὶ ἀρετῇ κομῶντα πολλῇ, καὶ ἀναγαγεῖν αὐτὸν ἐπὶ τὸ ὄρος ἴσχυσεν, ἐπὶ τοιαύτῃ μέλλων ἐνάγειν πράξει, καὶ θυσιαστήριον ᾠκοδόμησε, καὶ ξύλα συνέθηκε, καὶ τὸ ἱερεῖον

A cupiditate turpiter admodum ac miſerè captæ ſunt, cúmque ea, quæ maiora erāt, præſtitiſſent, huic vitio ſuccubuerunt. Tanta enim res eſt virginitas, tantóque labore indiget, vt Chriſtus, cum è cœlo deſcēdiſſet, vt homines angelos efficeret, ac cœleſtē vitæ rationem hîc ſereret, ne tum quidem id imperare, ac lege lata præſcribere auſus ſit, verùm emori quidem (quo quid grauius excogitari queat?) ac perpetua cruce affici, hoſtéſque beneficijs proſequi iuſſerit, virginitatē autem edicto minimè ſanxerit, verùm eam in audientium arbi- B trio ac voluntate reliquerit, his verbis vtēs: Qui poteſt capere, capiat. Etenim magna huius rei moles eſt, magna certaminum horum difficultas, & pugnarum ſudor, atque hic virtutis locus admodum præceps ac lubricus. Id quod etiá declarant, qui in veteri Teſtamento multis virtutibus floruerunt. Siquidem magnus ille Moſes, prophetarum vertex, ſyncerus Dei amicus, quique tantam apud eum fiduciam & authoritatem obtinuit, vt ſexcenta hominum millia, ſupplicio obnoxia, diuinitus immiſſæ plagæ eriperet, vir inquá tantus C ac tam inſignis, mari quidē imperauit, & pelagus ſecuit, & rupes fregit, & aërem immutauit, & Niliacam vndam in cruorem conuertit, & ranarum ac locuſtarum exercitū Pharaoni oppoſuit; & res omnes conditas in nouam naturam tranſtulit, aliáq. infinita miracula edidit, atque multa virtutis documēta præbuit (nam vtraq. ex parte claruit:) verùm ad hęc certamina ne oculos quidē obuertere potuit, ſed matrimonio, & vxoris complexu, atque huiuſmodi pręſidio indiguit, nec virginitatis mari, quòd illius fluctus pertimeſceret, ſe D committere auſus eſt. Quin etiam patriarcha ille, filij ſui mactator, violentiſſimum naturæ affectum proculcare potuit, ac filium, & quidē filium Iſaac, in ipſo ætatis flore, in ipſo iuuenilis ætatis vigore, vnigenitum, charum, ac præter ſpem omnem ipſi conceſſum, & multis virtutibus florentem, quóque ſolo nitebatur, etiam in extrema ſenectute morte afficere voluit, cúmque in montē ſubuehere (cùm ad tale facinus ſubuecturus eſſet) potuit, atque aram extruxit, & ligna compoſuit, & victi-

Quanta res ſit virginitas.

Matt. 19.

Gen. 22. a.

mam impoſuit, & mucronem arripuit, A eúmque pueri iugulo adegit. nam adegit ac cruentauit adamas ille, imò adamante omni firmior. Etenim hoc quidem ille vi naturæ habet: hic autẽ per ſapientem voluntatem animiq. inductionem, naturalẽ illam firmitatem & duritiem imitatus eſt, atque angelicam tranquillitatẽ omni perturbatione vacuam præſtitit. Et tamen is, qui tantum támque præclarum certamen cõficere potuit, atque ex ipſis etiam naturæ finibus exceſſit; virginitatis certamen ſuſcipere minimè auſus eſt: verùm ipſe quoque hanc palæſtram extimuit, ma- B trimoniiq. ſolatium eſt amplexus. Vis Iobum etiam his adiungam? Iuſtum inquam illum, veri amãtem, pium, atq. ab improba omni actione ſeſe abſtinẽtem? Hic igitur Iob diaboli os cõtudit, percuſſus ipſe, non percutiens: totámque illius pharetram exinaniuit. Cúmque aſſiduis ab ipſo ſagittis peteretur, omnia tamen tentationum genera ſuſtinuit, & quidem vnumquodque cum ea acerbitate, vt ad eius magnitudinem nihil accedere poſſet. Nam quæ in hac vita moleſtiæ ſpeciẽ habent, & reuera moleſta ſunt, hæc præſertim ſunt, pau- C pertas, morbus, filiorũ amiſſio, hoſtium impetus, amicorũ ingratitudo, fames, perpetui corporis dolores, conuitia, calumniæ, & ſiniſtræ exiſtimationis collectio. Quæquidem omnia in vnum corpus effuſa, atque aduerſus vnam animam ſparſa ſunt. Quódque etiam grauius eſt, rudem & inexpertũ adorta ſunt. Quod autem dico, hanc ſententiam habet: Qui tenuibus parentibus ortus eſt, atque in eiuſmodi domo educatus, paupertatis ſarcinam facilè tulerit: vtpote vſu & conſuetudine exercitus. At qui tot pecunijs circumfluit, D tantíſque opibus abundat, ac poſtea in contrarium repente labitur, huiuſmodi mutationem haud facilè tulerit. Siquidem ei, qui repente in eam incidit, acerbior videtur. Ac rurſum: qui obſcurus & ignobilis eſt, obſcuróſque & ignobiles parentes habuit, atque in perpetuo cõtemptu viuit, is maledictis & contumelijs haud admodum cõturbatur. qui autem, cùm tantã priùs gloriam obtineret, & ab omnibus ſtiparetur, atque omnium ſermone celebraretur, magnóq. cũ ſplẽdore prędicaretur, poſtea in infamiã & cõtemptũ cecidit,

Iob. 1.

ἐπέθηκε, καὶ μάχαιραν ἥρπασε, καὶ διὰ τοῦ λαιμοῦ τοῦ παιδὸς τὸ ξίφος ὤθησε, καὶ γὰρ καὶ ὤθησε, καὶ ᾕμαξεν ὁ ἀδάμας ἐκεῖνος, μᾶλλον δὲ καὶ ἀδάμαντος στερρότερος· ἐκεῖνος μὲν γὰρ ἐν τῇ φύσει τοῦτο κέκτηται, οὗτος δὲ διὰ τῆς κατὰ προαίρεσιν φιλοσοφίας, φυσικὴν ἐμιμήσατο στερρότητα, καὶ ἀγγέλων ἀπάθειαν διὰ τῶν ἔργων ἐπεδείξατο. ἀλλ' ὅμως ὁ τοσοῦτον καὶ τηλικοῦτον ἰσχύσας διανύσαι ἆθλον, καὶ αὐτῆς ἐξελθὼν τῆς φύσεως, πρὸς τοὺς ἀγῶνας τῆς παρθενίας ἀποδύσασθαι οὐκ ἐτόλμησεν, ἀλλ' ἔδεισε καὶ αὐτὸς τὰ σκάμματα ταῦτα, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ γάμου παραμυθίαν ἐπεσπάσατο. βούλει προσθῶ καὶ τὸν Ἰὼβ τοῖς εἰρημένοις τὸν δίκαιον; τὸν ἀληθινὸν, τὸν θεοσεβῆ, τὸν ἀπεχόμενον ἀπὸ παντὸς πονηροῦ πράγματος; οὗτος ὁ Ἰὼβ συνέκοψε τοῦ διαβόλου τὴν ὄψιν, παιόμενος οὐ παίων ἐκένωσεν αὐτοῦ τὴν βελοθήκην ἅπασαν, καὶ κατατοξευόμενος παρ' αὐτοῦ συνεχῶς, ἅπαν ὑπέμεινε πειρασμῶν εἶδος, καὶ ἕκαστον μεθ' ὑπερβολῆς ἁπάσης. τὰ γὰρ δοκοῦντα εἶναι κατὰ τὸν βίον λυπηρὰ, καὶ ὄντα ταῦτα μάλιστα πάντων ἐστὶ, πενία, καὶ νόσος, καὶ παίδων ἀποβολὴ, καὶ ἐχθρῶν ἐπανάστασις, καὶ φίλων ἀγνωμοσύνη, καὶ λιμὸς, καὶ σαρκὸς ὀδύναι διηνεκεῖς, καὶ λοιδορίαι καὶ συκοφαντίαι, καὶ τὸ τὴν πονηρὰν κτήσασθαι ὑπόληψιν· καὶ ταῦτα ἅπαντα εἰς ἓν ἐξεχύθη σῶμα, καὶ μιᾶς κατεσκεδάσθη ψυχῆς· καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, ὅτι καὶ ἀμελετήτῳ ὄντι ἐπέθετο. ὃ δὲ λέγω τοιοῦτόν ἐστιν, ὁ ἐκ πενήτων τεχθεὶς, καὶ ἐν οἰκίᾳ τοιαύτῃ τραφεὶς, ἅτε γυμνασάμενος καὶ μελετήσας, ῥᾳδίως ἂν ἐνέγκαι τῆς πενίας τὸ βάρος· ὁ δὲ τοσούτοις περιρρεόμενος χρήμασι, καὶ τοσούτῳ πλούτῳ κομῶν, εἶτα ἀθρόον εἰς τὸ ἐναντίον μεταπεσὼν, οὐκ ἂν εὐκόλως ὑπομεῖναι τὴν μεταβολήν· καὶ γὰρ ἀγυμνάστῳ ὄντι χαλεπωτέρα φαίνεται ἀθρόον προσπεσοῦσα. πάλιν ὁ ἄσημος καὶ ἐξ ἀσήμων γενόμενος, καὶ ἐν τῷ διηνεκῶς καταφρονεῖσθαι ζῶν, οὐκ ἂν σφόδρα λοιδορούμενος, καὶ ὑβριζόμενος ταραχθείη. ὁ δὲ τοσαύτης ἀπολαύσας δόξης, καὶ παρὰ πάντων δορυφορούμενος, καὶ ἐν τοῖς ἁπάντων στόμασιν ὢν, καὶ πανταχοῦ μετὰ πολλῆς ἀνακηρυττόμενος περιφανείας, εἰς ἀτιμίαν καὶ εὐτέλειαν κατενεχθεὶς,

τὸ αὐτὸ

A τὸ αὐτὸ δ' ἂν πάθοι τῷ ἀπὸ πλουσίων ἀθρόον γενομένῳ πένητι, καὶ ὁ παῖδας ἀποβαλὼν πάλιν, κἂν ἅπαντας ἀποβάλῃ, μὴ ἐν ἑνὶ δὲ καιρῷ, τοὺς λειπομένους ἔχει τῶν ἀπελθόντων παραμυθίαν, καὶ τὸ ἐπὶ τῶν προτέρων τελευτῆς τοῦ πάθους λήξαντος, ἂν ἡ τοῦ δευτέρου προσγένηται μετὰ χρόνον, τοῦτο πρᾳότερον γίνεται τὸ πάθος· οὐ γὰρ νεαρῷ ὄντι ἔπεισι τῷ ἕλκει, ἀλλὰ κοιμηθέντι ἤδη καὶ ἀφανισθέντι, ὅθεν οὐκ ὀλίγον ὑποτέμνεται τῆς ὀδύνης. οὗτος δὲ ὁλόκληρον αὐτοῦ τὸν χορὸν εἶδεν ἐν μιᾷ ἁρπαγέντα καιροῦ ῥοπῇ, καὶ τούτῳ πικροτάτῳ τελευτῆς. B καὶ γὰρ καὶ βίαιος, καὶ ἄωρος ὁ θάνατος, καὶ ὁ καιρὸς δὲ καὶ ὁ τόπος οὐ μικρὰν ἐποίει τῷ πένθει προσθήκην· καὶ γὰρ ἐν ὥρᾳ συμποσίου, καὶ ἐν οἰκίᾳ τῇ τοῖς ξένοις ἀνεῳγμένῃ, καὶ τάφος αὐτοῖς ὁ οἶκος ἐγένετο. τί δ' ἄν τις εἴποι τὸν λιμὸν ἐκεῖνον καὶ καινότερον, καὶ ἑρμηνευθῆναι μὴ δυνάμενον, τὸν ἑκούσιον; τὸν ἀκούσιον; οὐ γὰρ οἶδα πῶς αὐτὸν καλέσω, οὐδὲ γὰρ εὑρίσκω τὸ ὄνομα ἐπιθεῖναι τῷ παραδόξῳ τῆς συμφορᾶς εἴδει. καὶ γὰρ παρακειμένης ἀπείχετο τῆς τραπέζης, καὶ ὁρωμένων οὐχ ἥπτετο τῶν σιτίων. C τῶν γὰρ περὶ τὸ σῶμα τραυμάτων ἡ δυσωδία προσαπαντῶσα κατέλυε τὴν ἐπιθυμίαν, καὶ αὐτὴν ἐνεπίμπλα τὴν τράπεζαν τῆς ἀηδίας. καὶ τοῦτο δηλῶν ἔλεγεν, βρόμον γὰρ ὁρῶ τὰ σιτία μου. καὶ ἡ μὲν ἀνάγκη τοῦ λιμοῦ τῶν προκειμένων ἅπτεσθαι ἐβιάζετο· ἡ δὲ τῆς δυσωδίας ὑπερβολὴ τῆς ἐκ τῶν σαρκῶν γενομένης ἐνίκα τοῦ λιμοῦ τὴν βίαν. διὸ δὴ τοῦτο εἶπον, οὐκ ἔχω πῶς αὐτὸν καλέσω. ἑκούσιον; ἀλλ' ἐβούλετο γεύσασθαι τῶν προκειμένων· ἀλλὰ ἀκούσιον; ἀλλὰ παρῆν τὰ σιτία, καὶ οὐδεὶς ὁ κωλύων ἦν. D πῶς δ' ἂν διηγησαίμην τὰς ὀδύνας, τὰς πηγὰς τῶν σκωλήκων, τὸν ἰχῶρα τὸν καταρρέοντα, τὰ ὀνείδη τῶν φίλων, τὴν καταφρόνησιν τῶν οἰκετῶν, (οὐ γὰρ ἐφείσαντό μου φησὶν οἱ οἰκέται μου ἀπὸ προσώπου ἐμπτυσμάτων) τοὺς ἐπεμβαίνοντας, τοὺς ἐφαλλομένους; (οὓς γὰρ οὐχ ἡγησάμην φησὶν ἀξίους εἶναι κυνῶν τῶν ἐμῶν νομάδων, οὗτοι νῦν ἐπιπεπτώκασί μοι, καὶ νουθετοῦσί με ἐλάχιστοι.)

A huic idē quod ei, qui ex diuite pauper effectus eſt, accidat neceſſe eſt. Eodémque rurſus modo qui filijs orbatur, etiā ſi omnes amittat, dum tamen non eodem tempore, luctum, quem ex ijs, qui mortem obierunt, capit, reliquorū ſolatio leuat: ac ſedato eo mœrore, quem priorum interitus attulit, ſi interiecto aliquo tempore alterum è vita diſcedere contingat, mitior ei hæc calamitas redditur. Neque enim recenti adhuc vulneri ſuperuenit, verùm ſedato, ac de medio ſublato; quodquidē non parum de dolore detrahit. At contrà hic vniB uerſum filiorū chorum vno atque eodem temporis puncto, & quidem acerbiſſimo mortis genere abreptum vidit. Nam & violēta & immatura hæc mors erat, ac tempus etiam & locus haud paruum dolori cumulum afferebat. Siquidem & epularum tempore, & in ea domo, quæ hoſpitibus aperta erat, & deniq. domus ipſis ſepulchri loco fuit. Nam quid nouum illud, quódque nullis verbis exprimi poſſit, famis genus commemorem? Voluntarium dicam an coactum? Neque enim, quo eam vocabulo appellem, ſcio, nec quod tam C nouæ atq. ab humanis ſenſibus alienæ calamitati nomen imponam, reperio. Quippe ab appoſita menſa abſtinebat, nec cibos eos, quos cernebat, attingebat. Vulnerum enim, quibus ipſius corpus afficiebatur, fœtor occurrens, appetitionem omnem opprimebat, menſámque etiam ipſam faſtidio ac moleſtia perfundebat. Id quod etiam his verbis declarabat: Fœtorem video cibos meos. *Iob. 6. 7.* Ac vis quidem famis eum, vt oblatos cibos deguſtaret, adigebat: verùm incredibilis quædam fœtoris, D qui ex ipſius carnibus promanabat, magnitudo vim famis ſuperabat. Qua etiā de cauſa, vt ſuperius iam à me dictum eſt, quo eam pacto appellem haud habeo. Voluntariam? At appoſitos cibos deguſtare cupiebat. Coactam? At cibi præſto erant, nec quiſquam erat, qui eum his vti prohiberet. *Exaggerat Iobi calamitates.* Iam quonam modo ipſius dolores cōmemorem, vermium ſcaturigines, defluentē ſaniem, probra quibus eum amici inceſſebant, famulorū cōtemptum (neque enim famuli mei, inquit, mihi pepercerūt, quin in faciem meā expuerent) eos qui ipſius calamitati inſultabant, eámq. exagitabant? Quos enim, inquit, non dignabar ponere *Iob. 30. 1.* cū canibus gregis mei, hi nunc impetū in me fecerūt, & infimi homines me caſtigant.

An non hæc omnia tibi grauia eſſe videntur? grauia enim proculdubio ſunt. Dicámne id, quod malorum caput eſt, totiúſque calamitatis velut colophon, quódque eum potiſſimũ excruciabat? Tumultuũ eorum, qui in ipſius animo exiſtebãt, tempeſtas, id præſertim erat, quod eum præfocabat, atque intolerando quodam dolore opprimebat: animúſque ipſius à ſceleris conſcientia purus, id demum erat quod inteſtinam tempeſtatem excitabat, rationíque tenebras offundebat, ac gubernatorem perturbabat. Nam qui multorum ſcelerum ſibi conſcij ſunt, etiamſi acerbi aliquid ipſis accidat, id ſaltem habent, vt eorum, quæ accidunt cauſas inueniant, nimirũ peccata ſua cum animo ſuo reputantes, ac rurſum perturbationem eam, quæ ex dubitatione animiq. perplexitate oritur, diſcutiẽtes. At qui nullius criminis ſibi cõſcij ſunt, verùm eximijs virtutum ornamentis præditi, ſi quid eiuſmodi perpetiantur, dummodo reſurrectionis dogma norint, ac futura illa præmia cõſiderent, illud intelligunt, ea quæ accidunt, certamina quædam, ac ſexcentarum coronarum materiam eſſe. At hic noſter, cùm & probus vir eſſet, & de reſurrectione nihil exploratum haberet, hinc potiſſimum iactabatur, quòd malorũ eorum, in quibus verſabatur, cauſam ignoraret, acriúſque eum hæc dubitatio, animique anxietas, quàm vermes ac corporis dolores, ſtimularent. Atque vt rem ita ſe habere intelligas, quo tempore Deus pro ſua benignitate ipſi certaminum horum cauſam aperire dignatus eſt, nempe ſe hac de cauſa hæc permiſiſſe, vt perſpicua & illuſtris eſſet ipſius iuſtitia, tum denique, tanquam nihil earum moleſtiarum perpeſſus, reſpirauit. Idque ex ijs, quę tunc locutus eſt, liquidò conſtat. Cæterùm priùs etiam quàm cauſam intellexiſſet, dolore quidem afficiebatur: verùm forti ac generoſo animo eum ferebat, atque amiſſis omnibus rebus admirabilem illã vocem emittebat, Dominus dedit, Dominus abſtulit, ſicut Domino placuit, ita factum eſt; ſit nomen Domini benedictũ in ſecula. Atenim huiuſce viri amore correptus, ab inſtituta oratione lõgiùs receſſiſſe videor: quare, poſteaquam pauca adhuc adiunxero, rurſum ad ea, quæ mihi in hac epiſtola propoſita ſunt, me referã. Hic igitur tanta támque eximia virtute vir, qui tot naturæ neceſſitates protriuit, ne ipſe quidem in hoc certamen deſcendere auſus eſt, verùm & vxorem adhibuit, & ingentem filiorum numerum procreauit.

Iob. 1.

A οὐ δοκεῖ σοι ταῦτα πάντα χαλεπὰ εἶναι; καὶ γὰρ ἐστι χαλεπά. εἴπω δὲ κεφάλαιον τῶν κακῶν, τὸν κολοφῶνα τῆς συμφορᾶς, τὸ μάλιστα ἄγχοντα αὐτόν; ὁ χειμὼν τῶν θορύβων τῶν ἐν τοῖς λογισμοῖς γινομένων αὐτοῦ, ὅπερ μάλιστα ἦν ὁ ἀποπνίγων αὐτόν, καὶ ἀφόρητα, καὶ τὸ συνειδὸς αὐτοῦ τὸ καθαρὸν τοῦτο μάλιστα ἐποίει τὴν ἔνδον ζάλην, καὶ ἐσκότου τὸν λογισμόν, καὶ τὸν κυβερνήτην ἐτάραττεν. οἱ μὲν γὰρ ἑαυτοῖς συνειδότες ἁμαρτήματα πολλά, κἂν πάθωσί τι δεινόν, ἔχουσι κἂν τὸν λόγον εὑρεῖν τῶν γινομένων, τὰς ἁμαρτίας τὰς ἑαυτῶν B λογιζόμενοι, καὶ λύοντες τὴν ἐπὶ τῇ ἀπορίᾳ ταραχήν. πάλιν οἱ μηδὲν ἑαυτοῖς συνειδότες, ἀλλὰ κατορθώμασι κομῶντες, ἂν πάθωσί τι τοιοῦτον, τὸν περὶ τῆς ἀναστάσεως εἰδότες λόγον, καὶ τὰς ἀμοιβὰς ἐννοοῦντες ἐκείνας, οἴδασιν, ὅτι ἆθλοι τὰ συμβαίνοντα, καὶ μυρίων στεφάνων ὑποθέσεις. οὗτος δὲ καὶ δίκαιος ὤν, καὶ περὶ ἀναστάσεως ἐπιστάμενος οὐδέν, ταύτῃ μάλιστα ἐκλυδωνίζετο, οὐκ εἰδὼς τὴν αἰτίαν ὧν ἔπασχε καὶ τῶν σκωλήκων καὶ τῶν ὀδυνῶν, ὑπὸ τῆς ἀπορίας ταύτης μᾶλλον χειμαζόμενος. καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι ταῦθ' οὕτως ἔχει, ὅτε κατηξίωσεν ὁ φιλάνθρωπος θεὸς εἰπεῖν αὐτῷ τοῦ C ἀγῶνος τούτου τὴν αἰτίαν, ὅτι ἵνα δίκαιος ἀναφανῇς ταῦτα συνεχωρήθη, οὕτως ἀνέπνευσεν, ὡς μηδὲ πεπονθὼς τι τῶν λυπηρῶν ἐκείνων, καὶ τοῦτο ἐξ ὧν ἐφθέγξατο ἐδήλωσεν. ἀλλ' ὅμως καὶ πρὶν ἢ μαθεῖν τὴν αἰτίαν, ὠδυνᾶτο μέν, ἔφερε δὲ γενναίως, καὶ μετὰ τὸ πάντα ἀποβαλεῖν, τὴν θαυμασίαν ἐκείνην ἀφῆκε φωνήν· ὁ κύριος ἔδωκεν, ὁ κύριος ἀφείλετο, ὡς τῷ κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτως καὶ ἐγένετο, εἴη τὸ ὄνομα κυρίου εὐλογημένον εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀλλὰ γὰρ ἔοικα ὑπὸ τοῦ ἔρωτος τοῦ ἀνδρὸς κατεχόμενος, πορρωτέρω τῆς ὑποθέσεως ἐληλακέναι τῆς προ- D κειμένης· διὸ ὀλίγα προσθεὶς ἅψομαι τῶν προκειμένων πάλιν. οὗτος τοίνυν ὁ τοσοῦτος καὶ τηλικοῦτος ἀνήρ, ὁ τοσαύτας ἀνάγκας φύσεως καταπατήσας, οὐκ ἐτόλμησεν οὐδὲ αὐτὸς εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον καθεῖναι, ἀλλὰ καὶ γυναικὸς ἀπήλαυσε, καὶ πατὴρ ἐγένετο παίδων τοσούτων.

τοσαύτη τῆς παρθενίας ἡ δυσκολία, οὕτως ὑ- A
ψηλοὶ καὶ μεγάλοι αὐτῆς οἱ ἀγῶνες, καὶ χαλεποὶ οἱ ἱδρῶτες, καὶ πολλῆς δεόμενοι τῆς εὐτονίας. ἀλλ' ὅμως πολλαὶ τῶν πρὸς τὸν ἀγῶνα τοῦτον ἀποδυσαμένων, ἐκεῖνο οὐ κατηγωνίσαντο τὸ πάθος, τὸ τοῦ καλλωπισμοῦ τῆς περιβολῆς τῶν ἱματίων, ἀλλ' ἑαλώκασι καὶ ἐχειρώθησαν τῶν βιωτικῶν γυναικῶν μᾶλλον. μὴ γάρ μοι τοῦτο λέγε ὅτι χρυσίον οὐ περίκεινται, οὐδὲ σηρικὰ καὶ χρυσόπαστα περιβέβληνται ἱμάτια, οὐδὲ περιδέραια λιθοκόλλητα ἔχουσι. ὃ γὰρ χαλεπώτερον μάλιστα πάντων τοῦτό ἐστι, καὶ ὃ
μεθ' ὑπερβολῆς δείκνυσιν αὐτῶν τὸ νόσημα, καὶ B
τοῦ πάθους τὴν τυραννίδα, ὅτι ἴσχυσαν, καὶ ἐφιλονείκησαν, καὶ ἐβιάσαντο διὰ εὐτελῶν ἱματίων, ἐκείνων ὑπερακοντίσαι τὸν καλλωπισμὸν, τῶν τὰ χρυσᾶ περικειμένων καὶ τὰ ἱμάτια τὰ σηρικὰ, καὶ ἐπέραστοι μᾶλλον ἐντεῦθεν αὐτῶν φανῆναι, ὡς μὲν αὐταὶ νομίζουσιν, ἀδιάφορον μετιοῦσαι πρᾶγμα, ὡς δὲ ἡ τοῦ πράγματος φύσις δείκνυσιν, ὀλέθριον καὶ βλαβερὸν καὶ βαθὺ τὸ βάραθρον ἔχον. διὸ μυρίοις στόμασιν ἀνακηρύττειν σε χρὴ ταύτης ἕνεκεν τῆς ὑποθέσεως, ὅτι
ὃ παρθένοις γέγονε δυσκαταγώνιστον, τοῦτο τῇ ἐν C
χηρείᾳ ζώσῃ οὕτω ῥᾴδιον καὶ εὔκολον, ὡς αὐτὴ τῶν πραγμάτων ἔδειξεν ἡ ἀλήθεια. οὐδὲ γὰρ τὴν εὐτέλειαν θαυμάζω τῆς περιβολῆς μόνον τὴν ἄφατον, καὶ αὐτοὺς τοὺς προσαιτοῦντας ὑπερακοντίζουσαν· ἀλλὰ καὶ τὸ ἀσχημάτιστον μάλιστα, τὸ ἀνεπιτήδευτον τῶν περιβλημάτων, τῶν ὑποδημάτων, τῆς βαδίσεως, ἅπερ ἅπαντα χρώματά ἐστιν ἀρετῆς, τὴν ἐναποκειμένην τῇ ψυχῇ φιλοσοφίαν ἔξωθεν ἀναζωγραφοῦντα. στολισμὸς γὰρ ἀνδρὸς φησὶν,
καὶ γέλως ὀδόντων, καὶ βῆμα ποδὸς ἀναγγελεῖ D
τὰ περὶ αὐτοῦ. εἰ γὰρ μὴ μεθ' ὑπερβολῆς τοὺς γεώδεις τῆς βιωτικῆς φαντασίας λογισμοὺς χαμαὶ ἔρριψας καὶ κατεπάτησας, οὐκ ἂν οὕτως εἰς τοσοῦτον ἐξεπήδησας ὑπεροψίας αὐτῶν, οὐκ ἂν οὕτω κατὰ κράτος τὴν χαλεπωτάτην ἁμαρτίαν ταύτην ἐνίκησάς τε καὶ ἀπήλασας. ἀλλὰ μηδεὶς ὑπερβολὴν καταγινωσκέτω τοῦ λόγου, εἰ χαλεπωτάτην ταύτην ἁμαρτίαν ἐκάλεσα. εἰ γὰρ ἐπὶ τῶν βιωτικῶν καὶ Ἑβραίων γυναικῶν,

A Tanta virginitatis eſt difficultas: tam alta & ſublimia ipſius certamina: tam graues ſudores, magnámque animi firmitatem requirentes! Et tamen multæ ex ijs, quæ ad hoc certamen ſe accinxerunt, præpoſteram hanc ornatus & elegantiæ immodicique veſtitus cupiditatem minimè ſuperarunt, verùm ea captæ & ſubactæ ſunt, atque adeo magis quàm mulieres illæ, quæ mundo ſe addixerunt. Neque enim hoc mihi cōmemora, eas aurum minimè geſtare, nec ſericis & auro diſtinctis veſtibus indutas eſſe, neque gemmata monilia geſtare. Nam quod grauius eſt, quódque
B ipſarum morbum, atque huius affectus tyrannidem apertiſſimè prodit, illud demum eſt, quòd omni animi ſtudio & conatu in hoc incubuerunt, vt per viles & abiectas illas veſtes, earum, quæ auro redimitæ ac ſericis veſtibus amictæ ſunt, elegantiam & ornatum ſuperarent, atque hinc amabiliores illis viderentur: in hoc ſcilicet, vt quidem ipſæ ſibi opinione fingunt, indifferenti miniméque reprehēdendæ rei ſtudentes, vt autem rei natura demonſtrat, pernicioſæ ac peſtiferæ, atque altam
C voraginem habenti. Quocirca hoc nomine ſexcentis linguis laudes tuas prædicari oportet, quòd, quæ res à virginibus ægrè ſuperari poteſt, hæc tibi, quæ in viduitate degis, ita facilis ac prompta eſt, quemadmodum ipſa rerum veritas planum fecit. Neque enim incredibilem quandam, atque ipſos etiam mendicantes ſuperantem, veſtium vilitatem duntaxat admiror: verùm illud etiam, quòd in veſtitu, & calceamentis, atque inceſſu tuo, nihil eſt fucatum, nihil de induſtria comparatum & elaboratum. Quæqui-
D dem omnia virtutis colores ſunt, qui- *Eccle.19.*
bus ſapientia ea, quæ in animo recondita eſt, externè depingitur. Amictus enim corporis, inquit ſcriptura, & riſus dentium, & ingreſſus hominis enuntiabunt de illo. Nam niſi terrenas pomparum huius vitæ cogitationes incredibilem quēdam in modum humi proſtrauiſſes ac proculcaſſes, nō in tantā ipſarum contēptionem erupiſſes, nec graue hoc peccatū tanto animi impetu propuliſſes. Nec verò me propterea quiſquā nimia exaggeratione vti exiſtimet, quòd grauiſſimū hoc peccatū appellarim. Nam cùm in ijs, quæ promiſcuū vitæ genus ſequebantur, Hebræorū mulieribus,

atque illa tempeſtate, ſcelus hoc tantam pœnam accerſiuerit, in his quæ conuerſationem in cœlis habere, atque angelorum vitam imitari debent, & in gratia ſuū vitæ munus exercent, quam veniam idem iſtud obtinere queat, *Eſai.3.16.* multo grauius ſceleratiúſque perpetratum? Nam cùm virginem fractam in veſtitu, tunicam trahentem (id quod Propheta crimini dedit) molliter & laſciuè ambulantem, atque & voce, & oculis, & amictu, venenatum poculum ijs, qui ipſam impudico oculo intuentur, miſcentem, ac voragines ijs, qui tranſeunt, magis ac magis effodiétem, atque hinc laqueos tendentem videris, quid tandem afferes, quamobrem iam eam virginem appelles, ac non potius in ſcortorum numero reponas? Neque enim ſcorta tantam illecebram objiciunt, quantam iſtæ, voluptatis pennas omni ex parte explicantes. Ac propterea te beatam prædicamus ac miris laudibus efferimus, quòd his omnibus liberata, in hac quoque parte mortificationis ſpecimen edidiſti, non vt ornatum & elegantiam oſtentares, ſed vt fortiter te gereres; non vt mundum muliebrem tibi quæreres, ſed vt armis te munires. Verùm enimuero, quoniã ab vngue leonem nunc oſtendimus, idque quadam duntaxat ex parte (neque enim totam hanc tuam virtutem percurri. quippe, vt ſuperius à me dictum eſt, in immenſa cæterarum tuarum virtutum maria pedem inferre metuo: atque etiam hoc loco mihi propoſitum non eſt ſanctæ animæ tuæ laudes illuſtrare, verùm conſolationis pharmacum conficere) age, ea rurſum, quæ ſuperius dicta ſunt, reſumam. Quidnam autem illud eſt, quod priùs diximus? Nimirum vt, quid hic peccarit, aut quid ille ſceleris admiſerit, cum animo tuo reputare deſinas, ac patientiæ tuæ, tolerantiæ, ieiuniorũ, precationum, ſacrarum excubiarum, continentiæ, eleemoſynæ, hoſpitalitatis, variarúmque & grauiũ ac frequentium tentationũ certamina perpetuò cogites. Conſidera quemadmodum à prima ętate ad hunc vſque diem Chriſtum fame laborãtem alere, ſitienti potum præbere, nudum veſtire, hoſpitem tecto excipere, morbo affectũ viſere, in vincula coniectum adire non deſtitiſti. Charitatis tuæ pelagus animaduerte, quòd vſque eo aperuiſti, vt ad vltimas vſque terrarum oras magno cum impetu peruenerit.

A καὶ ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ τοσαύτην ἔφερε τὴν κόλασιν τὸ πλημμέλημα, ἐπὶ τῶν ὀφειλουσῶν τὸ πολίτευμα ἔχειν ἐν οὐρανοῖς, καὶ ἀγγελικὸν μιμεῖσθαι βίον, καὶ ἐν χάριτι πολιτευομένων, τίνα ἂν σχοίη συγγνώμην τὸ αὐτὸ τοῦτο τολμώμενον μετὰ πλείονος τῆς ὑπερβολῆς; ὅταν γὰρ ἴδῃς παρθένον κατακλωμένην ἐν τοῖς ἱματίοις, σύρουσαν τοὺς χιτῶνας, ὅπερ ὁ προφήτης ἐνεκάλεσε, διαθρυπτομένην ἐν τῇ βαδίσει, καὶ διὰ φωνῆς, καὶ διὰ ὀμμάτων, καὶ διὰ στολῆς τὸ δηλητήριον κεραννῦσαν ποτήριον τοῖς ἀκολάστως ὁρῶσι, B καὶ τὰ βάραθρα ἐπὶ πλέον ἀνασκάπτουσαν τοῖς παριοῦσι, καὶ παγίδας ὑφαίνουσαν ἐντεῦθεν, πῶς ταύτην λοιπὸν προσερεῖς παρθένον, ἀλλ' οὐ μετὰ τῶν πορνευομένων αὐτὴν ἀριθμήσεις γυναικῶν; οὐ γὰρ τοσοῦτον ἐκεῖναι δέλεαρ, ὅσον αὗται γίνονται, πάντοθεν διαπετάννυσαι τῆς ἡδονῆς τὰ πτερά. διὰ ταῦτά σε μακαρίζομεν, διὰ ταῦτά σε θαυμάζομεν, ὅτι πάντων ἀπαλλαγεῖσα τούτων, καὶ ἐν τούτῳ τὴν νέκρωσιν ἐπεδείξω τῷ μέρει, οὐχ ὡραϊζομένη, ἀλλὰ ἀνδριζομένη, οὐ καλλωπιζομένη, ἀλλ' ὁπλιζομένη· ἀλλ' ἐπειδὴ ἀπὸ τῶν ὀνύχων τὸν λέοντα τέως ἐδείξαμεν, C καὶ τοῦτο ἐν μέρει· οὐδὲ γὰρ τοῦτο ὅλον ἐπῆλθόν σου κατόρθωμα· καθάπερ γὰρ ἔφθην εἰπών, εἰς τὰ ἄπειρα τῶν ἄλλων σου κατορθωμάτων δέδοικα εἰσελθεῖν πελάγη· ἄλλως οὐδὲ ἐγκώμιον προεθέμεθα νῦν εἰπεῖν τῆς ἁγίας σου ψυχῆς, ἀλλὰ παραμυθίας κατασκευάσαι φάρμακον· φέρε πάλιν ἀναλάβωμεν τὰ ἔμπροσθεν εἰρημένα. τί δὲ ἔμπροσθεν εἰρήκαμεν; ἀπαλλαγεῖσα τοῦ λογίζεσθαι τί ὁ δεῖνα ἥμαρτεν, καὶ τί ὁ δεῖνα ἐπλημμέλησεν, ἐννόει σου τοὺς ἄθλους διηνεκῶς τῆς καρτερίας, τῆς ὑπομονῆς, τῆς νη- D στείας, τῶν εὐχῶν, τῶν παννυχίδων τῶν ἱερῶν, τῆς ἐγκρατείας, τῆς ἐλεημοσύνης, τῆς φιλοξενίας, τῶν ποικίλων καὶ χαλεπῶν καὶ πυκνῶν πειρασμῶν. ἀναλόγισαι πῶς ἐκ πρώτης ἡλικίας ἕως τῆς παρούσης ἡμέρας, οὐκ ἐπαύσω θρέψασα πεινῶντα τὸν Χριστόν, διψῶντα ποτίζουσα, γυμνὸν ἐνδύουσα, ξένον συνάγουσα, ἀρρωστοῦντα ἐπισκοποῦσα, προσδεδεμένῳ συναπιοῦσα. ἐννόησον σου τῆς ἀγάπης τὸ πέλαγος, ὃ τοσοῦτον ἠνέῳξας, ὡς πρὸς αὐτὰ τῆς οἰκουμένης τὰ πέρατα μετὰ πολλῆς ἀφικέσθαι τῆς ῥύμης.

οὐ γὰρ ἡ οἰκία σου πάντη ἐλθόντι ἀνέῳκτο μόνον, ἀλλὰ καὶ πανταχοῦ γῆς καὶ θαλάττης πολλοὶ ταύτης ἀπήλαυσαν τῆς φιλοτιμίας διὰ τῆς φιλοξενίας. ταῦτα δὴ πάντα συναγαγοῦσα, τρύφα, καὶ εὐφραίνου τῇ ἐλπίδι τῶν στεφάνων τούτων, καὶ τῶν βραβείων. εἰ δὲ καὶ τοὺς παρανόμους τούτους, καὶ αἱμοβόρους, καὶ πολλῷ τούτων χαλεπώτερα ἐργασαμένους ἐπιθυμεῖς δίκην διδόντας ἰδεῖν, ὄψει καὶ τοῦτο τότε, ἐπεὶ καὶ ὁ Λάζαρος τὸν πλούσιον εἶδεν ἀποτηγανιζόμενον. εἰ γὰρ καὶ ὁ τόπος αὐτοῖς διέκειτο διὰ τὴν τοῦ βίου διαφοράν, καὶ τὸ χάος αὐτοὺς διεῖργεν, καὶ ὁ μὲν ἦν ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Ἀβραάμ, ὁ δὲ ἐν ταῖς καμίνοις ταῖς ἀφορήτοις· ἀλλ' ὅμως καὶ εἶδεν αὐτὸν ὁ Λάζαρος, καὶ φωνῆς ἤκουσε, καὶ ἀπεκρίνατο. ταῦτα καὶ ἐπὶ σοῦ ἔσται τότε· εἰ γὰρ ὁ ἕνα παριδὼν ἄνθρωπον τοιαύτας δίδωσι τιμωρίας, καὶ τῷ σκανδαλίσαντι πάλιν ἕνα λυσιτελὲς μύλον ἐκκρεμασθῆναι κατὰ τοῦ τραχήλου, καὶ εἰς τὴν θάλασσαν καταποντισθῆναι· οἱ τοσαύτην οἰκουμένην σκανδαλίσαντες, καὶ τοσαύτας ἀνατρέψαντες ἐκκλησίας, καὶ πάντα θορύβων καὶ ταραχῆς ἐμπλήσαντες, καὶ λῃστάς, καὶ βαρβάρους νικήσαντες ὠμότητι, καὶ ἀπανθρωπίᾳ, καὶ οὕτω κατὰ κράτος ἐκβακχευθέντες ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦντος αὐτοῖς διαβόλου, καὶ τῶν συνεργούντων αὐτοῖς δαιμόνων, ὡς τὸ φρικτὸν τοῦτο δόγμα, καὶ ἁγιωσύνης γέμον, καὶ τοῦ δεδωκότος ἄξιον, καταγέλαστον καὶ Ἰουδαίοις καὶ Ἕλλησι ποιῆσαι· οἱ μυρίας καταδύσαντες ψυχάς, καὶ μυρία ναυάγια πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἐργασάμενοι, οἱ τοσαύτην ἀνάψαντες πυράν, καὶ τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ σχίσαντες, καὶ τὰ μέλη αὐτοῦ πολλαχοῦ διασπείραντες. (ὑμεῖς γάρ, φησίν, ἐστὲ σῶμα Χριστοῦ, καὶ μέλη ἐκ μέρους.) μᾶλλον δὲ τί φιλονεικῶ παραστῆσαι τὴν μανίαν αὐτῶν, ἑρμηνευθῆναι μὴ δυναμένην λόγῳ; πόσην τοίνυν οἴει ὑποστήσεσθαι τιμωρίαν τότε τοὺς λυμεῶνας τούτους καὶ αἱμοβόρους; εἰ γὰρ οἱ μὴ θρέψαντες πεινῶντα τὸν Χριστόν, μετὰ τοῦ διαβόλου καταδικάζονται τῷ πυρὶ τῷ ἀσβέστῳ· οἱ καὶ λιμῷ παραδόντες μοναχῶν καὶ παρθένων χορούς, καὶ ἐνδεδυμένους γυμνώσαντες, καὶ ξένους ὄντας οὐ μόνον μὴ συναγαγόντες, ἀλλὰ καὶ ἐλάσαντες, καὶ ἀρρωστοῦντας οὐ μόνον οὐκ ἐπισκεψάμενοι, ἀλλὰ καὶ ἐπιπλεῖον συντρίψαντες, καὶ οὐ μόνον δεδεμένους οὐκ ἰδόντες,

A Neque enim tua duntaxat domus cuilibet accedenti patebat: verùm etiam paſſim tota terra totóq. mari permultis hac tua liberalitate per hoſpitalitatem frui cõtigit. Hęc omnia in vnũ cogens, coronarum harum & præmiorum ſpe animũ exhilara, gaudióque perfunde. Quòd ſi flagitioſos iſtos, & ſanguinarios homines, quiq. his multo grauiora perpetrarunt, pœnas dantes perſpicere cupis, id quoque tum videbis. Nam & Lazarus diuitem conflagrantem vidit. *Luc. 16.* Quanquã enim ob vitæ diſcrimẽ locus ipſis diſtinctus erat, eóſq. chaos dirimebat,
B atque alter in Abrahæ ſinu, alter in intolerandis fornacibus ſedẽ habebat: at nihilo ſecius tamen & eum vidit Lazarus, & vocem audiuit, & reſpondit. Hæc tibi quoq. tum vſu venient. Nam ſi qui vnum duntaxat hominẽ contempſit, tanto cruciatu afficitur, ac rurſum ei, qui vnum tantũmodo ſcãdalizauit, expedit, vt mola aſinaria ſuſpẽdatur in collo eius, & demergatur in mare, *Matt. 18.* qui tantæ orbis terrarũ parti offenſionem attulerunt, & tot Eccleſias euerterunt, & tumultibus ac perturbatione omnia impleuerunt, & prædones ac barbaros
C immanitate ac ſæuitia ſuperarunt, atque à diabolo, quem belli ducem habebant, & dæmonibus, quorum ope atque auxilio vtebantur, tanto furore affecti ſunt, vt tremendam hanc & ſanctitatis plenam ac donatore dignam doctrinam Iudæis ac Gentilibus ridendam propinarint: qui innumeras animas demerſerunt, atque innumera toto orbe naufragia effecerunt, qui tantum incendium excitarunt, ac Chriſti corpus ſciderunt, & membra de membro (imò verò quid eorum furorem, qui nullo ſermone explicari poteſt, exprimere contendo?)
D quantam pœnam peſtiferos iſtos ac ſanguinarios homines ſubdituros tunc eſſe exiſtimas? Nam ſi qui Chriſtum fame affectum non aluerunt, ſempiterno igni cum diabolo addicuntur, qui monachorum & virginum greges in famem coniecerunt, & veſtitos nudarunt, & peregrè agentes non modò nõ collegerunt, ſed etiam expulerunt, & morbo laborantes non modò non viſitarunt, ſed etiam vehementius afflixerũt, & non modò ad eos, qui in vinculis erant, ſeſe non contulerunt,

ſed etiã vt ij, qui liberi ac ſoluti erant, A in carcerem conijcerentur, operam dederunt, quantas pœnas luituri ſint, cogites licet. Tum igitur eos flammis excruciatos & conflagrãtes, vinctos, dentibus ſtridentes, fruſtra lamentantes, inutili luctu ſe conficientes, atque diuitis illius in modum incaſſum pœnitentes videbis. Ac rurſum te illi in beatis illis ſedibus coronam geſtantem, cum Angelis tripudiantẽ, atq. cum Chriſto regnantem videbunt, ac vehemẽter exclamabunt & ingemiſcent, contumeliarũ, quas tibi inuſſerunt, pœnitentes, ac ſupplices libellos tibi offerentes, miſericordiámq. & humanitatem tuã in- B caſſum implorantes. Hæc igitur omnia tecum conſidera, eáq. animæ tuæ perpetuò accine: ſicque hunc puluerem diſcutere poteris. Quoniam autem, vt quidẽ mea opinio fert, aliud quiddam

Conſolatur Olympiadẽ ob abſentiã ipſius dolẽtem.

eſt, quod te præſertim angit & excruciat, age huic quoq. cogitationi per ea, quæ nũc adhuc dicturi ſumus, pharmacum conficiamus. Etenim ipſa non ob hæc tantùm mihi in dolore verſari videris, ſed hoc etiã nomine, quòd à me

Amos 8.

vili atque abiecto homunculo ſeiũcta ſis: illúdque lugere, atque apud omnes C dicere, Linguã illam non audimus, nec ea, qua ſolebamus, doctrina fruimur, verùm fame coercemur, quódq. Deus Hebræis quondam minabatur, id nunc patimur, nempe non panis famem, nec aquæ ſitim, ſed doctrinæ famem. Quid igitur ad hæc dicemus? Nimirum illud maximè, quòd tibi etiã nobis abſentibus in lucubrationũ noſtrarũ lectione verſari licet. Quin nos quoque, ſi tabellarios nanciſcamur, operã dabimus, vt crebras ac prolixas epiſtolas à nobis accipias. Quòd ſi doctrinã noſtram viua etiam voce audire cupis, fortaſſe hoc D quoque cõtinget, ac nos rurſus permittente Deo viſura es. Imò non fortaſſe, ſed certò: caue dubites. Illud enim tibi in memoriã redigam, quòd nõ temerè hæc dixi, nec te fallẽs ac circũſcribens: verùm quæ nunc per litteras accipis, ea quoq. de viua voce excerptura es. Quòd ſi tibi mora moleſta eſt, illud cogita, eã tibi minimè infructuoſam fore, verùm ingentem mercedẽ allaturã eſſe, ſi patientiã adhibeas, nec acerbũ vllum verbum proferas, quin potius hoc quoque nomine Dei gloriã prædices, vt etiam perpetuò facis. Neque enim exiguũ ac

A ἀλλὰ καὶ λελυμένους εἰς δεσμωτήριον παρασκευάσαντες ἐμβαλέσθαι· ἐννόησον ὅσην ὑποστήσονται τιμωρίαν. τότε τοίνυν ὄψει αὐτοὺς ἀποτηγανιζομένους, καταχαιομένους, δεδεμένους, τοὺς ὀδόντας βρύχοντας, ὀλοφυρομένους, ἀνόνητα λοιπὸν θρηνοῦντας, καὶ ἀνωφελῆ μετανοοῦντας καὶ ἀκερδῆ, καθάπερ ὁ πλούσιος ἐκεῖνος. ὄψονταί σε καὶ οὗτοι πάλιν ἐν τῇ μακαρίᾳ λήξει ἐκείνῃ στεφανηφοροῦσαν, μετὰ τῶν ἀγγέλων χορεύουσαν, τῷ Χριστῷ συμβασιλεύουσαν, καὶ βοήσονται πολλὰ καὶ θρηνήσουσι, μεταγινώσκοντες ἐφ' οἷς εἰς σὲ πεπαρῳνήκασι, καὶ B ἱκετηρίαν σοι προσφέροντες, καὶ ἐλέου μεμνημένοι καὶ φιλανθρωπίας, καὶ οὐδὲν ἔσται πλέον αὐτοῖς. ταῦτα οὖν ἅπαντα λογιζομένη ἔπᾳδε συνεχῶς σου τῇ ψυχῇ, καὶ τὴν κονίαν ταύτην διασκεδάσαι δυνήσῃ. ἐπειδὴ δὲ καὶ ἕτερόν ἐστιν ὃ μάλιστά σε ὀδυνᾷ, ὡς ἔγωγε οἶμαι· φέρε καὶ τούτῳ τῷ λογισμῷ κατασκευάσωμεν τὸ φάρμακον, μετὰ τῶν εἰρημένων καὶ ἃ νῦν ἐροῦμεν. καὶ γὰρ οἶμαί σε ἀλγεῖν οὐ διὰ ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ κεχωρίσθαι τῆς οὐδενείας τῆς ἡμετέρας, καὶ τοῦτο διηνεκῶς θρηνεῖν σε, καὶ πρὸς ἅπαντας C λέγειν· οὐκ ἀκούομεν τῆς γλώττης ἐκείνης, οὐδὲ ἀπολαύομεν τῆς συνήθους διδασκαλίας, ἀλλὰ ἐν λιμῷ καταχεκλείσμεθα· καὶ ὅπερ ἠπείλησεν ὁ θεὸς τοῖς Ἑβραίοις τότε, τοῦτο νῦν ὑπομένομεν, οὐ λιμὸν ἄρτου, οὐδὲ δίψαν ὕδατος, ἀλλὰ λιμὸν θείας διδασκαλίας. τί οὖν ἡμεῖς πρὸς ταῦτα ἐροῦμεν; ὅτι μάλιστα μὲν ἔξεστί σοι καὶ ἀπόντων ἡμῶν ὁμιλεῖν τοῖς βιβλίοις τοῖς ἡμετέροις· καὶ ἡμεῖς δὲ σπουδὴν ποιησόμεθα, ἂν ἐπιτυγχάνωμεν γραμματοφόρων, συνεχεῖς σοι καὶ πυκνὰς καὶ μακρὰς πέμπειν ἐπιστολάς. εἰ δὲ καὶ παρὰ D ζώσης φωνῆς βούλει τὰ παρ' ἡμῶν ἀκούειν, ἴσως καὶ τοῦτο ἔσται, καὶ ἡμᾶς ὄψει πάλιν τοῦ θεοῦ ἐπιτρέποντος· μᾶλλον δὲ οὐκ ἴσως, ἀλλὰ καὶ μηδὲν ἀμφίβαλλε. ἀναμνήσομεν γάρ σε ὅτι οὐκ εἰκῆ ταῦτα εἰρήκαμεν, οὐδὲ ἀπατῶντές σε, καὶ παραλογιζόμενοι, ἀλλὰ καὶ παρὰ ζώσης ἀκούσῃ φωνῆς ἃ διὰ τῶν γραμμάτων νῦν. εἰ δὲ ἡ μέλλησίς σε λυπεῖ, ἐννόησον ὅτι οὐδὲ αὕτη ἀκερδής σοι γίνεται, ἀλλὰ πολὺν οἴσει σοι τὸν μισθὸν καρτερούσῃ, καὶ μηδὲν ἐκφερούσῃ πικρὸν ῥῆμα, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τούτων τὸν θεὸν δοξαζούσῃ, ὃ δὴ καὶ διατελοῦσα ποιεῖς. οὐδὲ γὰρ μικρὸς ἐστὶν ἆθλος,

A ἀλλὰ καὶ σφόδρα νεανικῆς δεόμενος ψυχῆς, καὶ φιλοσόφου διανοίας, ὥστε ἀγαπωμένης ψυχῆς ἐνεγκεῖν χωρισμόν. τίς ταῦτά φησιν; εἴ τις ἐπίσταται δύναμιν ἀγάπης, οἶδεν ὃ λέγω. ἀλλ' ἵνα μὴ περιιόντες ζητῶμεν τοὺς γνησίως φιλοῦντας, καὶ γὰρ σπάνιον τοῦτο, δράμωμεν ἐπὶ τὸν μακάριον Παῦλον, κἀκεῖνος ἡμῖν ἐρεῖ ἡλίκος ἐστὶν ὁ ἆθλος, καὶ ἡλίκης δεόμενος ψυχῆς. οὗτος γὰρ ὁ Παῦλος ὁ τὴν σάρκα ἀποδυσάμενος, καὶ τὸ σῶμα ἀποθέμενος, καὶ γυμνῇ σχεδὸν τὴν οἰκουμένην περιιὼν τῇ ψυχῇ, καὶ πᾶν πάθος ἐξορίσας τῆς διανοίας, καὶ τῶν ἀσωμάτων B δυνάμεων ἀπάθειαν μιμούμενος, καὶ τὴν γῆν ὡς οὐρανὸν οἰκῶν, καὶ μετὰ τῶν Χερουβὶμ ἑστὼς ἄνω, καὶ τῆς μυστικῆς ἐκείνης μελῳδίας αὐτοῖς κοινωνῶν, τὰ μὲν ἄλλα πάντα ῥᾳδίως ἔφερεν, ὡς ἐν ἀλλοτρίῳ πάσχων σώματι, καὶ δεσμωτήρια καὶ ἁλύσεις, καὶ ἀπαγωγὰς καὶ μάστιγας, καὶ ἀπειλὰς καὶ θάνατον, καὶ τὸ καταλιθοῦσθαι, καὶ τὸ καταποντίζεσθαι, καὶ πᾶν κολάσεως εἶδος· μιᾶς δὲ ψυχῆς ἀγαπωμένης παρ' αὐτοῦ χωρισθεὶς, οὕτω συνεχύθη καὶ διεταράχθη, ὡς εὐθέως καὶ τῆς πόλεως ἀποπηδῆσαι, ἐν ᾗ τὸν C ἀγαπώμενον προσεδόκησεν ἰδεῖν, οὐχ εὗρεν. καὶ ταῦτα αὐτῷ σύνοιδεν ἡ Τρωάς, ἡ διὰ τοῦτο καταλειφθεῖσα παρ' αὐτοῦ, ἐπειδὴ οὐκ εἶχεν ἐπιδεῖξαι αὐτῷ τότε ἐκεῖνον. ἐλθὼν γάρ, φησιν, εἰς Τρῳάδα, εἰς τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, καὶ θύρας μοι ἀνεῳγμένης ἐν κυρίῳ, οὐκ ἔσχηκα ἄνεσιν τῷ πνεύματί μου, τῷ μὴ εὑρεῖν με Τίτον τὸν ἀδελφόν μου, ἀλλὰ ἀποταξάμενος αὐτοῖς, ἐξῆλθον εἰς Μακεδονίαν. τί τοῦτο ὦ Παῦλε; ξύλῳ μὲν δεδεμένος, καὶ δεσμωτήριον οἰκῶν, καὶ μάστιγας ἔχων ἐπικειμένας, καὶ τὰ νῶτα αἵμασι περιρρεόμενος, καὶ ἐμυσταγώγεις, καὶ ἐβάπτιζες, καὶ θυσίαν προσῆγες, καὶ D ἑνὸς οὐ κατεφρόνησας μέλλοντος σώζεσθαι· εἰς δὲ τὴν Τρῳάδα ἐλθὼν, καὶ τὴν ἄρουραν ὁρῶν ἐκκεκαθαρμένην, καὶ ἑτοίμην οὖσαν τὰ σπέρματα ὑποδέξασθαι, καὶ τὴν ἅλωνα πεπληρωμένην, καὶ πολλὴν παρέχουσάν σοι τὴν εὐκολίαν, τοσοῦτον ἔρριψας ἀπὸ τῶν χειρῶν κέρδος, ὡς καὶ διὰ τοῦτο παραγενόμενος· ἐλθὼν γάρ, φησιν, εἰς τὴν Τρῳάδα εἰς τὸ εὐαγγέλιον, τοῦτ' ἔστι διὰ τὸ εὐαγγέλιον, καὶ οὐδενὸς ἀντιπίπτοντος, θύρας γάρ μοί φη-

A leue hoc certamen eſt, verùm ingens, ac perquã ſtrenuũ animum mentemq. moderatã requirens, nempe amici digreſſum & abſentiã ferre. Quiſnã iſtud ait? Si quis amare ſyncerè nouit, ſi quis vim charitatis perſpectam & exploratam habet, quod dico intelligit. Ac ne huc atque illuc obambulemus, eos, qui ſyncera charitate præditi ſint, quærentes (etenim rara hæc virtus eſt) ad beatum Paulum curramus: atque ille, quantum hoc certamen ſit, quantúmq. animum requirat, nobis exponet. Hic enim Paulus, qui carnẽ exuerat, & cor-B pus abiecerat, ac nuda propemodũ anima terrarũ orbem peragrabat, & turbidum omnẽ motum ex animo eiecerat, atque virtutũ ab omni corporea mole ſecretarum tranquillitatẽ imitabatur, terrámq. non ſecus ac cœlũ incolebat, & cum Cherubim ſurſum ſtabat, myſticæque illius muſicæ vnà cum ipſis particeps erat, alia quidẽ omnia, perinde atque in alieno corpore perpetiens, leuiter ferebat, carcerem nimirum, vincula, exilia, flagra, minas, mortem, lapidationem, ſubmerſionem, ac denique quoduis ſupplicij genus. At idem ab C vno homine à ſe dilecto ſemotus, tanta perturbatione affectus eſt, vt ſtatim etiam ex ea vrbe excederet, in qua amicum, quem ſe viſurũ ſperabat, minimè inuenerat. Huius rei ipſi Troas conſcia eſt, quæ propterea ab eo relicta eſt, quòd tum eum ipſi oſtendere minimè potuiſſet. Cùm enim veniſſem Troadẽ, inquit, propter Euangelium Chriſti, & oſtiũ mihi apertum eſſet in Domino, nõ habui requiẽ ſpiritui meo, eo quòd non inuenerim Titum, ſed valefaciens eis, profectus ſum in Macedoniã. Quid ais Paule? Ligno alligatus, atq. in vincula coniectus, ac virgarũ notas tergo D impreſſas habens, & cruore diffluens, ſacerdotij munere fungebaris, & baptizabas, & ſacrificiũ offerebas, nec vnicũ etiam hominẽ, qui ſalutem accepturus eſſet, contemnebas: Troadem autem profectus, ac repurgatum aruũ ſementémque excipere paratum, & plenam aream, cunctáque tibi prona, & facilia præbentem cõſpiciens, tantum de manibus lucrum eieciſti, vt, quãuis etiam ob eam cauſam illuc te cõtuliſſes (cùm enim veniſſem Troadem, inquit, ad Euangeliũ, hoc eſt Euangelici negotij cauſa) nec quiſquam tibi obſiſteret (&

2. Cor. 2. 12.

oſtium, inquit, mihi apertum eſſet) pedem tamen ſtatim referres? Ita ſanè, inquit. Magna enim me mœroris tyrãnis inuaſit, Titique abſentia meũ animum vehementer conturbauit, atque ita me fregit ac ſuperauit, vt à me, hoc vt facerem, extorſerit. Nam quòd illi propter mœrorẽ hoc acciderit, nihil nobis coniecturis opus eſt, verùm ab ipſomet hoc conijcere atque intelligere debemus. Etenim diſceſſus ſui cauſam his verbis expoſuit: Non habui requiem ſpiritui meo, eo quòd non inuenerim Titum, ſed valedicẽs eis, egreſſus ſum. Vidéſne quemadmodum maximum certamen ſit, amici digreſſum æquo ac placido animo ferre, quámque grauis & acerba hæc res ſit, quámque ſublimem ac ſtrenuum animũ deſideret? Hoc porro certamen tu quoque nunc obis. At quo maius hoc certamen eſt, eo etiã corona præſtãtior erit, præmiáq. ſplendidiora. Quare hoc tibi tarditatis ſit ſolatium: illúdq. præterea, quòd te fructũ eo, qui hinc manat, abundantem, coronáque redimitũ, ampliſſimiſq. laudibus affectam nos omnes rurſum viſuri ſumus. Neque enim ij, qui amant, eo ſolo contenti ſunt, quòd animorũ vinculis inter ſe conſtringantur, neque hoc ad conſolationem ſibi ſatis eſſe ducunt: verùm etiam corporis præſentiam requirunt, qua ſi careant, haud exigua voluptatis pars ſucciſa eſt. Atque hoc rurſum, ſi ad charitatis alumnum nos cõtulerimus, ita ſe habere comperiemus. In ea enim Epiſtola, quàm ad Macedones ſcribebat, his verbis vtebatur: Nos autẽ, fratres, orbati à vobis ad tempus horæ aſpectu, non corde, abundãtius feſtinauimus faciem veſtram videre cum multo deſiderio, quoniã voluimus venire ad vos, ego quidẽ Paulus ſemel & iterum: ſed impediuit nos Satanas. Propter quod non ſuſtinentes amplius, placuit nobis remanere Athenis, ſolis: & miſimus Timotheũ. O quanta in ſingulis dictionibus vis ineſt! Etenim cõditam in ipſius animo charitatis flãmam magna cum perſpicuitate demonſtrabat. Non enim dixit, ſeiũcti à vobis, aut, abſtracti: aut diſtãtes, aut abſentes, verùm, orbati à vobis. Vocabulũ inueſtigauit, quod declarando animi ſui dolori par eſſet. Nam cùm ipſe parentis loco cunctis eſſet, tamen pupillorum puerorum, qui immatura ætate patrem amiſerint, verbis vtitur: quo videlicet ſingularem

Amici abſentia quã intolerabilis.

1. Theſſ. 2, 17.

A σιν ἀνεῳγμένης, ἀπεπήδησας εὐθέως; ναί, φησι, πολλὴ γὰρ κατεχέθην ἀθυμίας τυραννίδι, καὶ σφόδρα μου συνεῖχε τὴν διάνοιαν ἡ Τίτου ἀπουσία, καὶ οὕτω μου ἐκράτησε καὶ περιεγένετο, ὡς ἀναγκάσαι τοῦτο ποιῆσαι. ὅτι γὰρ διὰ ἀθυμίαν τοῦτο ἔπαθεν, οὐδὲν ἡμᾶς δεῖ στοχάζεσθαι, ἀλλὰ παρ᾽ αὐτοῦ καὶ τοῦτο στοχάζεσθαι καὶ μανθάνειν· καὶ γὰρ τὴν αἰτίαν τῆς ἀναχωρήσεως τέθεικεν εἰπών. οὐκ ἔσχηκα ἄνεσιν τῷ πνεύματί μου τῷ μὴ εὑρεῖν Τίτον, ἀλλὰ ἀποταξάμενος αὐτοῖς ἐξῆλθον. εἶδες πῶς μέγιστος ἆθλος τὸ

B δυνηθῆναι ἐνεγκεῖν πράως τοῦ ἀγαπωμένου χωρισμόν; καὶ πῶς ὀδυνηρὸν πρᾶγμα καὶ πικρόν; πῶς ὑψηλῆς δεόμενον καὶ νεανικῆς ψυχῆς; τοῦτον τὸν ἆθλον καὶ αὐτὸς διανύεις νῦν· ὅσῳ δὲ μέγιστος ὁ ἆθλος, τοσούτῳ καὶ ὁ στέφανος μείζων, καὶ τὰ βραβεῖα λαμπρότερα. τοῦτό σοι τῆς μελλήσεως ἔστω παραμυθία, καὶ τὸ πάντως ἡμᾶς ὄψεσθαί σε πάλιν βρύοντα τῷ ἐντεῦθεν μισθῷ, καὶ στεφανούμενον, καὶ ἀνακηρυττόμενον. οὐδὲ γὰρ ἀρκεῖ τοῖς ἀγαπῶσι μόνον τὸ τῇ ψυχῇ συνδεδέσθαι, οὐδὲ ἀποχρῶνται τούτῳ εἰς παραμυθίαν, ἀλλὰ καὶ σωματικῆς δέον-

C ται παρουσίας· κἂν μὴ τοῦτο προσῇ, οὐ μικρὸν τῆς εὐφροσύνης ἀποτέτμηται μέρος. καὶ τοῦτο πάλιν πρὸς τὸν τῆς ἀγάπης τρόφιμον ἐλθόντες, εὑρήσομεν οὕτως ἔχον· Μακεδόσι γὰρ ἐπιστέλλων οὕτως ἔλεγεν· ἡμεῖς δὲ ἀδελφοὶ ἀπορφανισθέντες ἀφ᾽ ὑμῶν πρὸς καιρὸν ὥρας, προσώπῳ οὐ καρδίᾳ, περισσοτέρως ἐσπουδάσαμεν τὸ πρόσωπον ὑμῶν ἰδεῖν· ἐγὼ μὲν Παῦλος καὶ ἅπαξ, καὶ δίς, καὶ ἀνέκοψεν ἡμᾶς ὁ Σατανᾶς. διὸ μηκέτι στέγοντες, ηὐδοκήσαμεν καταλειφθῆναι ἐν Ἀθήναις μόνοι, καὶ ἐπέμψαμεν

D Τιμόθεον. ὢ λέξεως ἑκάστης δύναμιν. τὴν γὰρ ἐναποκειμένην αὐτοῦ τῇ ψυχῇ φλόγα τῆς ἀγάπης μετὰ πολλῆς ἐνδείκνυται τῆς σαφηνείας. οὐδὲ γὰρ εἶπε χωρισθέντες ὑμῶν, οὐδὲ διαρπασθέντες, οὐδὲ διαστάντες, οὐδὲ ἀπολειφθέντες, ἀλλ᾽ ἀπορφανισθέντες ὑμῶν. λέξιν ἐζήτησεν ἱκανὴν ἐμφῆναι τὴν ὀδύνην αὐτοῦ τῆς ψυχῆς. καί τοι γε ἐν τάξει πατρὸς ὢν ἅπασιν αὐτός, ἀλλὰ παιδίων ὀρφανῶν ἐν τῇ ἀώρῳ ἡλικίᾳ τὸν γεγεννηκότα ἀποβαλόντων φθέγγεται ῥήμα-

ζα, τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἀθυμίας ἐνδείξασθαι βουλόμενος. οὐδὲν γὰρ ὀδυνηρότερον ὀρφανίας ἀώρου, ὅταν τῆς τε ἡλικίας πρὸς οὐδὲν αὐτοῖς ἀρκούσης, τῶν τε προστησομένων γνησίως οὐκ ὄντων, καὶ τῶν ἐπιθησομένων καὶ ἐπιβουλευόντων πολλαχόθεν ἀθρόον ἀναφαινομένων, ὥσπερ ἀρνειοὶ, οὕτως εἰς μέσον προσκέωνται λύκοις, οἳ πάντοθεν σπαράττουσιν αὐτοὺς καὶ ξαίνουσιν. οὐδεὶς δύναται παραστῆσαι τῆς συμφορᾶς ταύτης τῷ λόγῳ τὸ μέγεθος. διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος περιελθὼν, καὶ ζητήσας καὶ ἐρημίας καὶ συμφορᾶς χαλεπῆς ῥῆσιν ἐνδεικτικὴν, ἵνα παραστήσῃ ὅπερ ἔπασχε τῶν ἀγαπωμένων χωριζόμενος, ταύτῃ λέξει. εἶτα καὶ ἐπιτείνει πάλιν αὐτὴν διὰ τῶν ἑξῆς· ἀπορφανισθέντες γὰρ, φησιν, οὐ χρόνον, ἀλλὰ πρὸς καιρὸν ὥρας, καὶ χωρισθέντες οὐ διανοίᾳ, ἀλλὰ προσώπῳ μόνῳ, οὐδὲ οὕτω φέρομεν τὴν ἐντεῦθεν ὀδύνην, καί τοι γε ἱκανὴν ἔχοντες παραμυθίαν, τὸ τὴν ψυχὴν συνδεδέσθαι, τὸ ἐν καρδίᾳ ὑμᾶς εἶναι τῇ ἡμετέρᾳ, τὸ χθὲς καὶ πρώην ὑμᾶς ἑωρακέναι· ἀλλ' οὐδὲν τούτων ἡμᾶς ἀπαλλάττει τῆς ἀθυμίας. ἀλλὰ τί βούλει καὶ ἐπιθυμεῖς εἰπέ μοι, καὶ ἐπιθυμεῖς μεθ' ὑπερβολῆς; αὐτὴν αὐτῶν τὴν ὄψιν· περισσοτέρως γὰρ ἐσπουδάσαμεν τὸ πρόσωπον ὑμῶν ἰδεῖν. τί φῂς ὁ ὑψηλὸς καὶ μέγας, ὁ τὸν κόσμον ἔχων ἐσταυρωμένον, καὶ τῷ κόσμῳ σταυρωθεὶς, ὁ πάντων ἀπαλλαγεὶς τῶν σαρκικῶν, ὁ σχεδὸν ἀσώματος γενόμενος, οὕτως αἰχμάλωτος ὑπὸ τῆς ἀγάπης ἐγένου, ὡς εἰς σάρκα κατενεχθῆναι τὴν πηλίνην, τὴν ἀπὸ γῆς, τὴν αἰσθητήν; ναὶ, φησι, καὶ οὐκ αἰσχύνομαι ταῦτα λέγων, ἀλλὰ καὶ ἐγκαλλωπίζομαι· τὴν γὰρ μητέρα τῶν ἀγαθῶν ἔχων ἐν ἐμοὶ βρύουσαν τὴν ἀγάπην, ταῦτα ἐπιζητῶ, καὶ οὐδὲ ἁπλῶς σωματικὴν ἐπιζητεῖ παρουσίαν, ἀλλὰ τὸ πρόσωπον αὐτῶν μάλιστα ἐπιθυμεῖ θεάσασθαι. περισσοτέρως γὰρ, φησιν, ἐσπουδάσαμεν τὸ πρόσωπον ὑμῶν ἰδεῖν. ὄψεως οὖν ἐρᾷς εἰπέ μοι, καὶ προσώπου θεωρίας ἐπιθυμεῖς; καὶ σφόδρα φησὶν, ἔνθα τῶν αἰσθητηρίων ἡ συναγωγή. ψυχὴ γὰρ γυμνὴ καθ' ἑαυτὴν ἑτέρᾳ ψυχῇ συγγενομένη, οὔτε εἰπεῖν τι, οὔτε ἀκοῦσαι δυ-

A quandam animi mœſtitiam oſtendat. Neque enim præmatura orbitate quicquam acerbius excogitari poteſt, cùm nec ętas ad rem vllā idoneā ipſis opem afferre poteſt, nec qui eorum curam ac defenſionē ſyncero animo ſuſcipiant, præſto ſunt, & multi ſubitò exiſtunt, à quibus inſidiæ ipſis cōparantur. Nam tum velut agni lupis in mediū proponuntur, à quibus omni ex parte cæduntur & lacerantur. Nemo eſt qui calamitatis huius magnitudem vlla oratione conſequi poſſit. Quocirca Paulus, cùm in omnes partes ſe verſaſſet, atque eiuſ-
B modi vocem, qua ſolitudinē acerbámque calamitatē indicaret, quæſiuiſſet, vt quo animo eſſet, cùm ab ijs, quos amabat, diſtraheretur, planum faceret, hac dictione vſus eſt. Ac deinde, per ea quæ ſequuntur, hanc quoq. rurſum exaggerauit. Orbati enim, inquit, à vobis, non ad diuturnū aliquod temporis ſpatium, ſed ad tēpus horæ: ac nō animo, ſed facie ſola diſiuncti, ne ſic quidem tamen dolorem eū, quem hinc concipimus, ferre poſſumus. Quamuis enim ea nobis ſatis ampla conſolatio præſto ſit, quòd animi noſtri inter ſe deuincti
C ſint, quódque vos in corde noſtro conditos habemus, ac denique illud, quòd heri & nudiuſtertius vos vidimus: tamē nihil eorum mœrore nos liberat. Quid ergo vis, dic quæſo? quid expetis? Nimirum ipſam quoq. eorum faciē cernere incredibilem in modū cupit. Abūdantiùs enim, inquit, feſtinauimus faciem veſtrā videre. Quid ais, ô magne atque excelſe vir? qui mūdum in te crucifixū Gal. 6.
habes atq. ipſe viciſſim mūdo crucifixus es, qui ab omnib. carnalibus rebus te remouiſti, qui penè corporis expers effectus, ſiccine te captiuum charitas
D tenuit, vt in luteam, ac terrenam, atque in ſenſum cadentem carnē prouolutus ſis? Maximè, inquit: nec id dicere me pudet, immo etiam eo nomine glorior. Nam cùm charitatē, bonorum omniū matrem, in me ſcatentem habeam, hæc requiro. Quin ne ſimpliciter quidem corpoream præſentiam expetit: verùm eorum faciem præſertim intueri geſtit. Abundantiùs enim, inquit, feſtinauimus faciem veſtrā videre. Conſpectum igitur expetis, heus tu, vultúſque ſpectandi cupiditate flagras? Et quidem vehementer, inquit: quòd illic ſenſuum inſtrumenta collecta ſint. Nudus enim animus per ſe, cum altero animo coniunctus, nec dicere, nec audire quicquam poterit.

At ſi mihi corporea præſentia frui contingat, & aliquid ipſe dicam, & ab ijs, quos amo, viciſſim audiã. Ac propterea faciem veſtram intueri aueo, in qua & lingua eſt, quæ vocem emittit, animiq. ſenſa enunciat, & auris, quę verba excipit, & oculi, qui animi motus pingunt. Etenim adamatæ animæ cõgreſſu certiùs per eos frui licet. Atque vt intelligas queadmodum huius conſpectionis cupiditate ardeat, poſteaquã dixit, abundantiùs feſtinauimus, hac dictione minimè contentus fuit, verùm ſubiungit, in multo deſiderio. Ac mox cæteris ſeſe admiſcere nõ ſuſtinens, verũ oſtendens ſe alijs acriùs amare, poſtquã his verbis vſus eſt, abundantiùs feſtinauimus ac cupiuimus venire ad vos, à reliquorũ grege ſeipſum abrupit, ſolúmq. ſe ſtatuens, dixit, Ego quidẽ Paulus ſemel & iterũ: hinc videlicet oſtendens ſe vehementiore, quàm alios, ſtudio in id incubuiſſe. Poſtea, quoniã id minimè aſſecutus eſt, literis non contentus, ſocium ſuũ Timotheum, qui literarum inſtar ipſi futurus eſſet, ad extremum mittit. Propter quod nõ iam ſuſtinẽtes. Proh quantã hæc dictio ingenuitatem rurſum redolet! Quantã hoc vocabulum vim habet ad declarãdã eiuſmodi ipſius charitatẽ, quæ nullo fræno coerceri ac tolerari poſſet! Et queadmodũ cum quis ignis ardore deflagrãs, atque incendij ſolatiũ aliquod inuenire ſtudens, nullum non lapidẽ mouet: eodẽ modo hic quoque, cùm incenderetur, præfocaretur, inflãmaretur, pro eo ac licebat, & fieri poterat, conſolationem excogitauit. Non enim iam ſuſtinẽtes, inquit, miſimus Timotheũ, Euangelij miniſtrũ, ſocium & adiutorẽ noſtrum, ac membrum in primis neceſſariũ à noſtro cœtu auellentes, ac mœrorem mœrore cõmutantes. Nam quòd ne ipſius quidem abſentiam facilè ferret, verùm ipſorũ cauſa hanc moleſtiã ſuſciperet, hoc quoq. ipſum his verbis indicauit: Placuit nobis manere ſolis. Deum immortalem, quàm penitus imbutus charitate hic animus erat! Poſtquam enim ab vno fratre diſiũctus eſt, ſolum ſe eſſe ait, idq. cùm tot alios ſecum haberet. Hæc igitur ipſa quoque tecũ perpetuò meditare, & quo ea res cruciatum tibi maiorẽ affert, eo etiam eam, ſi grato animo feras, maiorẽ fructũ allaturam eſſe exiſtima. Non enim corporeæ duntaxat plagæ illatæ, ſed etiam animi dolor omni

1.Theſſ.2. 18.

A νήσεται. σωματικῆς δὲ αὖ ἀπολαύσω παρουσίας, καὶ ἐρῶ τι, καὶ ἀκούσομαι παρὰ τῶν ἀγαπωμένων. διὰ τοῦτο ἐπιθυμῶ τὸ πρόσωπον ὑμῶν ἰδεῖν, ἔνθα καὶ γλῶττά ἐστι φωνὴν ἀφιεῖσα, καὶ τὰ ἔνδον ἡμῖν ἀπαγγέλλουσα, καὶ ἀκοὴ ῥήματα δεχομένη, καὶ ὀφθαλμοὶ κινήματα ψυχῆς διαζωγραφοῦντες· καὶ γὰρ τῆς ποθουμένης ψυχῆς διὰ τούτων ἀκριβέστερον τῆς συνουσίας ἐστὶν ἀπολαῦσαι. καὶ ἵνα μάθῃς πῶς ἐκκαίεται εἰς τὴν θεωρίαν ταύτην, εἰπὼν, περισσοτέρως ἐσπουδάσαμεν, οὐκ ἠρκέσθη τῇ λέξει ταύτῃ· B ἀλλ' ἐπήγαγεν, ἐν πολλῇ ἐπιθυμίᾳ. εἶτα οὐκ ἀνεχόμενος ἑαυτὸν μετὰ τῶν ἄλλων ἐγκαταμίξαι, ἀλλὰ δεικνὺς, ὅτι σφοδρότερον τῶν ἄλλων φιλεῖ, εἰπὼν, ὅτι περισσοτέρως ἐσπουδάσαμεν, καὶ ἠθελήσαμεν ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς, ἀπέρρηξεν ἑαυτὸν τῶν λοιπῶν, καὶ μόνον στήσας, ἐπήγαγεν· ἐγὼ μὲν Παῦλος καὶ ἅπαξ καὶ δὶς, δεικνὺς ὅτι πλέον τῶν ἄλλων ἐσπούδαζεν. εἶτα ἐπειδὴ οὐκ ἐπέτυχε τούτου, οὐκ ἀρκεῖται τοῖς γράμμασιν, ἀλλὰ πέμπει τὸ κεφάλαιον, τὸν σὺν αὐτῷ Τιμόθεον, τὸν ἀντὶ γραμμάτων ἐσόμενον αὐτῷ· διὸ καὶ ἐπάγει λέγων· διὸ μηκέτι στέγοντες· C ὢ πάλιν λέξεως εὐγένεια· ὢ ῥήσεως δύναμις, τὴν ἀκάθεκτον αὐτοῦ καὶ ἀκαρτέρητον ἀγάπην δηλοῦσα· καὶ ὡς ἄν τις ἐμπυριζόμενος, καὶ ζητῶν τοῦ ἐμπυρισμοῦ παραμυθίαν τινὰ εὑρεῖν, πάντα κινεῖ· οὕτω δὴ καὶ οὗτος ἀναπιμπράμενος, ἀγχόμενος, καιόμενος, κατὰ τὸ ἐγχωροῦν τὸ δυνατὸν ἐπενόησε παραμυθίαν. μηκέτι γὰρ στέγοντες, φησιν, ἐπέμψαμεν Τιμόθεον τὸν διάκονον τοῦ εὐαγγελίου, καὶ συνεργὸν ἡμῶν, τὸ ἀναγκαιότατον μέλος διασπάσαντες ἡμῶν τῆς συνουσίας, καὶ λύπην ἀλλαξάμενοι λύπης. ὅτι γὰρ οὐδὲ ἐκείνου ἀπουσίαν D εὐκόλως ἔφερεν, ἀλλὰ διὰ τούτους εἵλετο τὸ βαρύτατον τοῦτο, καὶ τοῦτο αὐτὸ ἐδήλωσεν εἰπὼν, ηὐδοκήσαμεν καταλειφθῆναι μόνοι· ὢ ψυχῆς μετὰ ἀκριβείας πρὸς αὐτὴν ποιωθείσης τὴν ἀγάπην· ἐπειδὴ γὰρ ἀδελφοῦ ἐχωρίσθη ἑνὸς, μεμονῶσθαί φησι, καὶ ταῦτα, τοσούτους ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ. ταῦτα δὴ συνεχῶς μελέτα καὶ αὐτὴ, καὶ ὅσῳ σοι τὸ πρᾶγμα ὀδυνηρότερον, τοσούτῳ κερδαλεώτερον εἶναι νόμιζε, εὐχαρίστως φερούσῃ. οὐ γὰρ δὴ μόνον σωματικαὶ πληγαὶ ἐπαγόμεναι, ἀλλὰ καὶ ψυχῆς ὀδύνη

ἀφάτους φέρει τοὺς στεφάνους, ἡ ψυχῆς ὀδύνη μᾶλλον ἢ σώματος, ὅταν οἱ πληττόμενοι φέρωσιν εὐχαρίστως. ὥσπερ οὖν εἰ κατεξαινόμενον τὸ σῶμα καὶ μαστιγούμενον, γενναίως ἔφερες, τὸν θεὸν ὑπὲρ τούτων δοξάζουσα, πολλὴν ἂν ἔλαβες τὴν ἀμοιβήν· οὕτω ψυχῆς ταῦτα πασχούσης νῦν πολλὰς ἀνάμενε τὰς ἀντιδόσεις. προσδόκα δὲ καὶ τὸ πάντως ἡμᾶς ὄψεσθαι πάλιν, καὶ τῆς ὀδύνης ἀπαλλαγήσεσθαι ταύτης, καὶ τὴν ἐκ τῆς ὀδύνης γινομένην ἐμπορείαν πολλὴν ἀπολήψεσθαι, καὶ τότε καὶ νῦν. ἀρκεῖ ταῦτά σοι πρὸς παραμυθίαν, μᾶλλον δὲ οὐχί σοι μόνον, ἀλλὰ καὶ εἴ τις ἀνόητος εἴη, καὶ ἄθλιος τὴν ψυχήν. ὅπου δὲ σύνεσις τοσαύτη, καὶ εὐλαβείας πλοῦτος καὶ φιλοσοφίας ὕψος, καὶ ψυχὴ τῶν βιωτικῶν τὴν φαντασίαν καταπατήσασα, πλείων ἡ εὐκολία τῆς θεραπείας. δεῖξον δὴ κἀν τούτῳ τὴν ἀγάπην τὴν περὶ ἡμᾶς, ὅτι καὶ μεγάλην γράφοντες ἔχομεν παρά σοι δύναμιν, καὶ τοσαύτην, ὅσην παρόντες. δείξεις δὲ σαφῶς, ἂν μάθωμεν, ὅτι σοι γέγονέ τι πλέον ἀπὸ τῶν γραμμάτων τῶν ἡμετέρων· μᾶλλον δὲ οὐχὶ πλέον μόνον, ἀλλὰ καὶ τοσοῦτον, ὅσον ἐπιθυμοῦμεν· σὲ δὲ ἐν τῇ αὐτῇ εὐφροσύνῃ εἶναι νῦν, ἐν ᾗ καὶ αὐτόθι διατρίβοντες ἐβλέπομεν. κἂν τοῦτο μάθωμεν, οὐ μικρὰν καὶ αὐτοὶ τῆς ἐρημίας, ἐν ᾗ νῦν ἐσμέν, καρπωσόμεθα τὴν παράκλησιν. ὥστε εἰ βούλει καὶ ἡμᾶς ἐν εὐθυμίᾳ καταστῆσαι πλείονι, οἶδα δὲ ὅτι βούλει, καὶ σφόδρα ἐσπούδακας, δήλωσον ὅτι πάντα τῆς ἀθυμίας ἀπήλασας τὸν φορυτόν, καὶ ἐν γαλήνῃ τὰ σά, καὶ δὸς ἡμῖν ταύτην τῆς περί σε εὐνοίας καὶ ἀγάπης ἀμοιβήν· οἶσθα γὰρ οἶσθα σαφῶς, ὅπως ἡμᾶς ἀνακτήσῃ κατορθώσασα τοῦτο, καὶ μετὰ ἀληθείας δηλώσασα διὰ γραμμάτων ἡμῖν.

A ſermone ſublimiores coronas affert: & *Animi dolor toleratus magnum præmium acquirit.*
quidem animi dolor magis quam cor-
poris, cùm, qui feriuntur, gratitudinem
animi adhibent. Quemadmodũ igitur
ſi corpore lacerata verberibúſque con-
ciſa, forti ac generoſo animo id ferres,
Deique gloriam hoc nomine prædica-
res, ingentem hinc mercedem conſe-
quereris: eodẽ modo, cùm hæc animus
tuus patiatur, magna hinc præmia ex-
pecta. Quin eam etiam expectationem
habe, fore omnino, vt rurſum nos vi-
deas, atque hoc dolore libereris, am-
plúmq. & vberem huius doloris quæ-
B ſtum, & poſthac, & nunc, percipias. At-
que hæc tibi ad mœroris leuationem
ſufficiunt: imò verò non tibi duntaxat,
verùm etiam cuiuis, quamlibet alioqui
væcordi ac ſaxea mente prædito. At
vbi tanta prudentia eſt, tantæque pie-
tatis diuitiæ, támque ſublimis philoſo-
phia, atque animus rerum huiuſce vitę
pompã proculcans, nimirum illic quo-
que pronior faciliórque curãdi morbi
ratio eſt. Quocirca in hoc quoq. tuam
erga nos charitatẽ oſtende, quòd ma-
gnam, etiã ſcribentes, apud te vim atq.
authoritatẽ obtinemus, nec minorem
C quàm ſi pręſentes eſſemus. Illud autem
hac demum ratione perſpicuè demon-
ſtrabis, ſi literas noſtras aliquid profe-
ciſſe intelligamus, nec aliquid tantùm,
ſed quantum cupimus. Cupimus porro
te in eadem animi lętitia verſari, in qua
te, cũ iſtic eſſemus, cernebamus. Quod
ſi iſtud intelligamus, haud paruam nos
quoque ſolitudinis huius, in qua nunc
ſumus, conſolationẽ capiemus. Itaque
ſi tibi nos in maiori animi trãquillitate
atque hilaritate conſtituere cordi eſt
(non autem dubito quin id tibi cordi
ſit, magnæque cupiditati) illud fac ſcia-
D mus, te omnem mœroris colluuiem
abs ſubmouiſſe, tuáſque res tranquillo
in ſtatu eſſe. Ac nobis hanc noſtræ erga
te beneuolentiæ mercedẽ pende. Non
enim te fugit, non inquam profectò te
fugit, quantopere, ſi hoc præſtiteris, de
eóque nos per literas certiores feceris,
animum noſtrum recreatura ſis.

Πρὸς τὴν αὐτὴν ἐπιστολὴ γʹ.

Καὶ τὰ σώματα τὰ σφοδροῖς παλαίσαντα πυρετοῖς, καὶ τὰ πελάγη τοῖς ἀγρίοις πυκτεύσαντα πνεύμασιν, οὐκ ἀθρόαν οὔτε ἐκεῖνα τὴν ἀπὸ

Ad eandem epiſt. III.

Nec corpora ea, quæ grauibus ac moleſtis febribus colluctata ſunt, contractum ex febribus detrimentum, nec maris aquæ, quibus cũ ſæuis & imma-

nibus ventis certamen fuit, eam, quam fluctus attulerunt, tempeſtatem ſubitò deponunt: verùm ſenſim ac paulatim. Nam & corporibus longiore temporis ſpatio ad hoc opus eſt, vt poſt depulſas febres ad integram ſanitatem redeant, eámque, quam ipſis morbus reliquam fecit, imbecillitatem & mollitiem abſtergant: & aquæ, ſedatis etiam fluctibus, diutius adhuc agitãtur & incitantur, magnóq. impetu feruntur ac reciprocant, atque ipſæ quoque aliquanto temporis ſpatio ad hoc indigent, vt ad integram tranquillitatẽ redeant. Hoc porro præludij genere nõ temerè ad te vſus ſum: verùm vt intelligas nos neceſſitate adductos eſſe, vt hanc epiſtolã ad te mitteremus. Nam etſi mœroris tyrãnidem ſuperioribus literis ſuſtulimus, ipſiúſq. arcem euertimus: tamen orationi noſtræ ingenti adhuc aſſiduitate opus eſt, vt altam tibi pacẽ conciliet, ac deleta perturbationũ omnium, quæ ex illo angore fluxerunt, memoria, candidam tibi ac certã tranquillitatẽ oſtendat, atque in magna animi alacritate te collocet. Id enim nunc ago, atque in eo elaboro, vt nõ modò triſtitia & angore te liberẽ, verùm etiam ingenti ac perpetua voluptate perfundã. Hoc enim fieri poteſt, ſi quidẽ velis. Non enim in naturæ legibus, quas reuellere atq. immutare nõ poſſumus, ſed in liberis voluntatis cogitationibus, quas tractare ac moderari nobis facile eſt, animæ trãquillitas alacritáſque conſiſtit. Atque ipſa ſcis, ſi modò meminiſti, plurimos ac longos de his rebus nuper (nec enim diuturnũ tempus interea fluxit) ſermones à nobis conſumptos fuiſſe: cùm ſcilicet hiſtorias ſubinde colligerem atq. in medium proferrem. Non enim tam in rerum natura, quàm in hominũ voluntate atque ſententia tranquillitas animi ſita eſt. Quoniam igitur hæc ita ſe habent, ac multi opibus circũfluentes vitam acerbam & miſeram eſſe duxerunt, multi contrà in extrema paupertate verſantes curriculũ vitæ omnium tranquilliſſimè confecerunt, atque alij quidẽ ſatellitum gregibus ſtipati, gloriamq. & honorem obtinentes, vitam ſuam diris perſæpe deuouerunt, alij autem obſcuri atq. obſcuro genere nati, omnibúſq. ignoti, multis ſeſe beatiores eſſe cenſuerunt (neque enim tam in rerum natura, quàm in hominum mente

A τὴν πυρετῶν βλάβην, οὔτε ταῦτα τὴν ἀπὸ τῶν κυμάτων ἀποτίθενται ζάλην, ἀλλ' ἠρέμα καὶ κατὰ μικρόν. καὶ γὰρ τὰ σώματα πλείονος δεῖται χρόνου, ὥστε μετὰ τὴν τῶν πυρετῶν ἀπαλλαγὴν, εἰς καθαρὰν ἐπανελθεῖν ὑγείαν, καὶ ἀποψήσασθαι τὸν ἀπὸ τῆς ἀῤῥωστίας ἐναπομείναντα αὐτοῖς μαλακισμόν· τὰ δὲ ὕδατα, καὶ τῶν κυμάτων πεπαυμένων, ἐπιπολὺ σαλευόμενα καὶ κινούμενα μένει, φερόμενά τε καὶ πολλῇ πάλιν ἐπαγόμενα τῇ ῥύμῃ, καὶ δεῖται καὶ αὐτὰ χρόνου, ὥστε εἰς τὴν καθαρὰν ἐπανελθεῖν τὴν γαλήνην.

B Ταῦτα δέ μοι εἴρηται προοίμια πρὸς τὴν σὴν εὐλάβειαν οὐχ ἁπλῶς, ἀλλ' ἵνα μάθῃς, ὅτι καὶ ταύτην ἀναγκαίως σοι πέμπομεν τὴν ἐπιστολήν. εἰ γὰρ καὶ τὴν τυραννίδα κατελύσαμεν τῆς ἀθυμίας, καὶ τὴν ἀκρόπολιν κατεσκάψαμεν διὰ τῶν ἔμπροσθεν γραμμάτων· ἀλλ' ὅμως πολλῆς ἐστι χρεία τῷ λόγῳ τῆς προσεδρείας, ἵνα σοι καὶ βαθεῖαν ἐργάσηται τὴν εἰρήνην, καὶ τὴν μνήμην πάντων τῶν ἐξ ἐκείνης γενομένων ἐξαλείψας θορύβων, λευκήν σοι καὶ παγίαν δείξῃ γαλήνην, καὶ ἐν πολλῇ καταστήσῃ τῇ εὐθυμίᾳ. τοῦτο γὰρ ἡμῖν τὸ C σπουδαζόμενον, οὐκ ἀθυμίας ἀπαλλάξαι μόνον, ἀλλὰ καὶ εὐφροσύνης ἐμπλῆσαι πολλῆς καὶ διηνεκοῦς. δυνατὸν γὰρ ἐὰν θέλῃς. οὐ γὰρ ἐν τοῖς ἀκινήτοις τῆς φύσεως νόμοις, οὓς ἀναμοχλεῦσαι ἡμῖν ἀδύνατον καὶ μεταθεῖναι, ἀλλ' ἐν ἐλευθέροις τῆς προαιρέσεως λογισμοῖς, οὓς μεταχειρίζειν ἡμῖν ῥᾴδιον τὰ τῆς εὐθυμίας ἀπόκειται. καὶ οἶδας εἴγε μέμνησαι καὶ πρώην· οὐ γὰρ πολὺς ὁ μεταξὺ χρόνος· πολλούς μοι καὶ μακροὺς ὑπὲρ τούτων ἀνηλωθέντας λόγους ὅτε δὴ συνεχῶς ἐπέλεγον τὰς ἱστορίας, ἃς εἰς μέσον ἦγον. οὐ γὰρ ἐν φύσει τῶν πραγμάτων οὕτως, ὡς ἐν τῇ γνώμῃ τῶν ἀνθρώπων τὰ τῆς εὐθυμίας

D ἵστασθαι πέφυκεν. ἐπεὶ οὖν τοῦτο τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, καὶ πολλοὶ τῷ πλούτῳ περιῤῥεόμενοι τὸν βίον ἀβίωτον ἐνόμισαν εἶναι, ἕτεροι δὲ πενίᾳ συζῶντες ἐσχάτῃ πάντων εὐθυμότεροι διετέλεσαν. καὶ οἱ μὲν δορυφορίας ἀπολαύοντες, καὶ δόξης καὶ τιμῆς, πολλάκις ἑαυτῶν ἐπηράσαντο τῇ ζωῇ, οἱ δὲ ἄσημοι καὶ ἐξ ἀσήμων, καὶ οὐδενὶ γνώριμοι πολλῶν ἑαυτοὺς μακαριωτέρους εἶναι ἐνόμισαν. οὐ γὰρ ἐν τῇ φύσει πραγμάτων, ὡς ἐν τῇ γνώμῃ ἀνθρώπων

τὰ τῆς

τὰ τῆς εὐθυμίας· οὐ γὰρ παύσομαι συνεχῶς τοῦτο ἐπᾴδων· μὴ ἀναπέσῃς ἀδελφή, ἀλλὰ διανάστηθι, καὶ χεῖρα ὄρεξον τῷ λόγῳ, καὶ τὴν καλὴν ταύτην παράσχου συμμαχίαν ἡμῖν, ἵνα σε ὁλοσχερῶς ἐξαρπάσωμεν τῆς πικρᾶς τῶν λογισμῶν αἰχμαλωσίας. Εἰ γὰρ μὴ βουληθείης καὶ αὐτὴ τοσαύτην σπουδὴν ποιήσασθαι ὅσην καὶ ἡμεῖς, οὐδὲν ἡμῖν ὄφελος ἔσται τῆς ἰατρείας. καὶ τί θαυμαστὸν εἰ ἐφ᾽ ἡμῶν τοῦτο συμβαίνει; καὶ γὰρ ὁ πάντα δυνάμενος θεός, ὅταν παραινῇ καὶ συμβουλεύῃ, ὁ δὲ ἀκούων μὴ πείθηται τοῖς λεγομένοις, οὐδέποτε γίνεταί τι πλέον, ἀλλὰ καὶ μεῖζον ἔσται κολάσεως ἐφόδιον τοῦτο τῷ μὴ πεισθέντι. καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ Χριστὸς ἔλεγεν· εἰ μὴ ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον. νῦν δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχουσι περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν. διὰ δὴ τοῦτο καὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ θρηνῶν τούτου γε αὐτοῦ ἕνεκεν, ἔλεγεν· Ἱερουσαλήμ, Ἱερουσαλὴμ ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς προφήτας, καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν, ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου καὶ οὐκ ἠθελήσατε; ἰδοὺ ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος. Ταῦτα οὖν εἰδυῖα δέσποινά μου θεοφιλεστάτη, κάμνε καὶ φιλονείκει, καὶ βιάζου τὴν ἀπὸ τῶν εἰρημένων ἔχουσα συμμαχίαν, ἐξωθεῖν καὶ ἐκβάλλειν μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος τοὺς ταράττοντάς σε λογισμούς, καὶ θόρυβον καὶ ζάλην ἐμποιοῦντας τοσαύτην. ἀλλ᾽ ὅτι μὲν ἐργάσῃ τοῦτο καὶ ἀνέξῃ τῆς παραινέσεως τῆς ἡμετέρας, οὐδένα οἶμαι δεῖν ἀμφιβάλλειν· δεῖ δὲ σοι κατασκευάσαι λοιπὸν ξίφη καὶ δόρατα καὶ τόξα, καὶ βέλη, καὶ θώρακα, καὶ ἀσπίδα καὶ κνημῖδας, ὥστε τοὺς μὲν φράττεσθαι, τοὺς δὲ βάλλειν καὶ κατασκάπτειν, καὶ νεκροὺς τιθέναι τοὺς ἐπιόντας σοι τῆς ταραχῆς λογισμούς. πόθεν οὖν σοι τὰ μηχανήματα ταῦτα καὶ τὰς σφενδόνας κατασκευάσομεν, ὥστε μηδὲ ἐγγὺς ἀφεῖναι προσστῆναι τοὺς πολεμίους, ἀλλὰ πορρωτάτω μετὰ πολλῆς ἀπελαύνειν τῆς ὑπερβολῆς; ἀπὸ τῆς ἀθυμίας αὐτῆς, ὀλίγα τὰ περὶ αὐτῆς φιλοσοφήσαντες, καὶ δείξαντες ὅπως βαρὺ τὸ πρᾶγμα καὶ ἐπαχθές. εἰ δὲ ἀθυμία ψυχῶν ἐστι βασανιστήριον χαλεπόν,

A ac iudicio poſita eſt tranquillitas, (non enim iſtud aſſiduè inculcare deſinam) caue animum deijcias, verùm te excita atque erige, manúmque ſermoni noſtro porrige, ac præclaram hanc nobis opem & auxilium præbe: vt te ex acerba cogitationum captiuitate prorſus extrahamus. Nam niſi ipſa tantum ſtudij ac diligentiæ adhibere volueris, quantā nos adhibemus, nullam nobis curatio vtilitatem allatura eſt. Quid autem mirum, ſi hoc in nobis contingat? Nam etiam, cum rerum omnium præpotens Deus aliquid monet ac ſua-

B det, atque auditor ipſius verbis minimè obtemperat, ne tum quidem vllum hinc emolumentum redit, imò etiam hoc maiorem ei pœnam accerſit, qui dicto haudquaquam audiētem ſe præbuit. Quod etiam Chriſtus his verbis indicabat, Niſi veniſſem, & locutus fuiſſem eis, peccatum non haberent. Nunc autem excuſationem nō habent de peccato ſuo. Ob eámque cauſam, cum Hieruſalem hoc ipſo nomine lugeret, his verbis vtebatur: Hieruſalem, Hieruſalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos, qui ad te miſſi *Ioan. 15.* *Matth. 23.*

C ſunt, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos ſuos ſub alas ſuas, & noluiſti? Ecce relinquetur domus veſtra deſerta. Hæc igitur cùm tibi perſpecta ſint, domina mea religioſiſſima, labora, tibíque vim adhibe, atque eorum, quæ à nobis commemorata ſunt, ope ac ſubſidio munita, in id enitere, vt cogitationes eas, quæ perturbant, ac tantos motus tantámque tempeſtatem cient, magno cum impetu & acrimonia extrudas ac propulſes. Ve-

D rùm quin id factura, conſilióque noſtro paritura ſis, nemini dubitandum eſſe arbitror. Nobis autem iam faciendum eſt, vt gladios, haſtas, arcus & ſagittas, thoracem, clypeum & tibialia cōparemus: quò partim his te munias, partim eas, quæ te perturbatione afficiunt, cogitationes proſternas, atque obtrunces & interimas. Vndénam igitur machinas iſtas ac fundas tibi conficiemus, vt ne hoſtes quidem propiús accedere ſinas, verùm eos quam longiſſimè ac nullo negotio ſubmoueas? Ab ipſomet mœrore: nimirum ſi de eo nonnihil diſſeramus, quámque grauis ac moleſta res ſit, demonſtremus. Mœror enim graue animorum tormentum eſt, *Mœror graue tormentum.*

dolor omnem ſermonis vim excedens, ac ſupplicium omni ſupplicio & cruciatu acerbius. Siquidem peſtiferum vermem imitatur, non carnem duntaxat, ſed etiam animam perſtringens. Ac tinea eſt, non oſſium tantùm, verùm etiam mẽtis: & perpetuus carnifex, non latus fodiens, verùm animi vires labefactans: & perpetua nox, & terræ tenebræ, & tẽpeſtas ac procella, & obſcura febris, quauis febre vehementius exurens: & bellum induciarum expers: & morbus, rerum earum, quæ oculis cernuntur, proſpectũ magna ex parte impediens. Nam & ſol, & liquidi huius aëris natura, ijs, qui ita affecti ſunt, moleſtiam exhibere videtur, atque in meridiana luce profundã noctem imitari.

Amos 8. Eáque de cauſa eximius ille propheta dicebat, Occidet illis ſol in meridie. Non quòd ſidus illud deliteſcat, aut cõſuetus ipſius curſus interrũpatur: ſed quòd mœſto ac mœrẽti animo clariſſimo die noctis ſpecies ſeſe obijciat. Neque enim tantæ noctis tenebræ ſunt, quanta mœroris nox eſt: nõn quidẽ illa naturę lege accedẽs, verùm per rationis ac mentis obſcurationẽ conflata: horrenda ſanè atque intolerãda, truculentum & implacabilem vultum habens, quouis tyranno crudelior, nemini eorum, qui eam diſcutere conantur, facilè cedens, verùm animam eam, quam corripuit, adamãte firmius plerumque retinens, cùm videlicet ea nõ multum ſapientiæ adhibuit. Quid autem longa oratione opus eſt, vt de eo ipſe pronunciem, cum ad eos, qui ea capti ſunt, venire, atque hinc vniuerſam ipſius vim perſpicere liceat? Imò verò, ſi lubet, eam aliunde priùs demõſtremus.

Gen. 3. Nam cùm Adamus graue illud peccatum admiſiſſet, atque commune hominum omnium genus condemnaſſet, labore tum mulctatus eſt. Ea autem, quæ grauius peccauerat, & quidem vſque eo grauius, vt illius peccatum, cùm huius peccato collatum, ne peccatum quidem exiſtimetur.

1. Tim. 2. (Adam enim, inquit ſcriptura, non eſt ſeductus, ſed mulier ſeducta in præuaricatione fuit.) Hæc inquam, quæ in fraudem impulſa fuerat, ac Dei legem violauerat, atque & ſibi, & marito venenatum poculum temperauerat, ampliori mœrori addicitur, quòd videlicet ille maiorem ad premendum vim habeat, quàm labor.

Mater Euæ pœna.

A ὀδύνη τις ἄῤῥητος, καὶ δίκη δίκης ἁπάσης καὶ τιμωρίας πικροτέρα. καὶ γὰρ σκώληκα μιμεῖται ἰοβόλον, οὐχὶ τῆς σαρκὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς καθαπτομένη τῆς ψυχῆς, καὶ σής ἐστιν οὐχὶ ὀστέων μόνον, ἀλλὰ καὶ διανοίας· καὶ δήμιος διηνεκὴς, οὐ πλευρὰς καταξαίνων, ἀλλὰ καὶ δύναμιν ψυχῆς λυμαινόμενος, καὶ νὺξ διηνεκὴς, καὶ σκότος ἀφεγγὲς, καὶ χειμὼν, καὶ ζάλη, καὶ πυρετὸς ἀφανὴς, πάσης φλογὸς σφοδρότερον κατακαίων, καὶ πόλεμος ἀνακωχὴν οὐκ ἔχων, καὶ νόσος πολλοῖς τῶν ὁρωμένων ἐπισκοτοῦσα. ὅ,τε γὰρ ἥλιος, ἥ,τε τοῦ ἀέρος φύσις τούτου τοῦ διειδοῦς, B τοῖς οὕτω διακειμένοις προσοχλεῖν δοκεῖ, καὶ ἐν μεσημβρίᾳ μέσῃ νύκτα μιμεῖται βαθεῖαν. διὸ καὶ θαυμάσιος προφήτης τοῦτο δηλῶν ἔλεγε· δύσεται ὁ ἥλιος αὐτοῖς ἐν μεσημβρίᾳ, οὐχ ὡς ἀφανιζομένου τοῦ ἄστρου, οὐδ' ὡς τοῦ συνήθους διακοπτομένου δρόμου, ἀλλ' ὡς τῆς ἀθυμούσης ψυχῆς ἐν τῷ φανοτάτῳ τῆς ἡμέρας νύκτα φανταζομένης· οὐ γὰρ τοιοῦτο τῆς νυκτὸς τὸ σκότος, οἷα τῆς ἀθυμίας ἡ νὺξ, οὐ κατὰ νόμον φύσεως περιγινομένη· ἀλλὰ κατὰ λογισμῶν C σκότωσιν συνηγμένη, φοβερά τις οὖσα καὶ ἀφόρητος, ἀμείλικτον ἔχουσα τὸ πρόσωπον, τυράννου παντὸς ὠμοτέρα, οὐδενὶ ταχέως εἴκουσα τῶν διαλύειν αὐτὴν ἐπιχειρούντων, ἀλλ' ἀδάμαντος στεῤῥότερον κατέχουσα πολλάκις τὴν ἁλοῦσαν ψυχὴν, ὅταν αὐτὴ μὴ πολλῇ ᾖ κεχρημένη τῇ φιλοσοφίᾳ. τί δεῖ πολλὰ λέγειν οἴκοθεν περὶ αὐτῆς ἀποφαινομένους, παρὸν ἐπὶ τοὺς ἁλόντας ἐλθεῖν, κἀκεῖθεν αὐτῆς τὴν ἰσχὺν ἅπασαν καταμαθεῖν; μᾶλλον δὲ εἰ δοκεῖ τέως πρότερον ἑτέρωθεν αὐτῆς ποιησώμεθα τὴν ἀπόδειξιν. ὅτε γὰρ ἥμαρτεν ὁ Ἀδὰμ τὴν ἁμαρτίαν D ἐκείνην τὴν χαλεπὴν, καὶ τὸ κοινὸν ἁπάντων ἀνθρώπων κατεδίκασε γένος, μόχθῳ τότε κατεδικάζετο· ἡ δὲ μείζονα ἁμαρτοῦσα, καὶ οὕτω μείζονα, ὡς τὴν ἁμαρτίαν τὴν τούτου πρὸς ἐκείνην συγκρινομένην, μηδὲ ἁμαρτίαν εἶναι νομίζεσθαι· Ἀδὰμ γὰρ οὐκ ἠπατήθη φησὶν, ἡ δὲ γυνὴ ἀπατηθεῖσα ἐν παραβάσει γέγονεν· αὕτη τοίνυν ἡ ἀπατηθεῖσα, καὶ ἐν παραβάσει γενομένη, καὶ τὸ δηλητήριον καὶ ἑαυτῇ, καὶ τῷ ἀνδρὶ κατασκευάσασα φάρμακον, πλείονι τῇ λύπῃ κατακρίνεται, ὡς κατατεῖναι δυναμένῃ τοῦ μόχθου μειζόνως.

πληθύνων γάρ φησι πληθυνῶ τὰς λύπας σου, καὶ τὸν στεναγμόν σου. ἐν λύπαις τέξῃ τέκνα. οὐδαμοῦ πόνος, οὐδαμοῦ ἱδρώς, καὶ οὐδαμοῦ μόχθος, ἀλλ' ἀθυμία καὶ στεναγμός, καὶ ἡ ἐντεῦθεν τιμωρία, καὶ πόνων καὶ μυρίων θανάτων ἀντίῤῥοπος οὖσα, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ χαλεπωτέρα. καί τοι τί θανάτου χεῖρον; οὐχὶ τοῦτο κεφάλαιον τῶν ἐν ἀνθρώποις κακῶν, τοῦτο φοβερὸν καὶ ἀφόρητον καὶ μυρίων ἄξιον θρήνων τοῦτο εἶναι δοκεῖ; οὐχὶ παρανομίας χαλεπωτάτης ταύτην ἔφησε δίκην ὁ Παῦλος; τοὺς γὰρ ἀναξίως τῶν ἱερῶν ἁπτομένους μυστηρίων, καὶ τῆς φρικτῆς ἐκείνης μετέχοντας τραπέζης ταύτην ἔφησε τίνειν δίκην. διὰ τοῦτο ἐν ὑμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἄῤῥωστοι, καὶ κοιμῶνται ἱκανοί. οὐχὶ καὶ νομοθέται πάντες τοὺς τὰ ἀνήκεστα πλημμελοῦντας τούτῳ καταδικάζουσι τῷ ἐπιτιμίῳ; καὶ ὁ θεὸς δὲ οὐ ταύτην ἐπέθηκεν ἐσχάτην τιμωρίαν ἐν τῷ νόμῳ τοῖς μεγάλα πλημμελοῦσι; οὐ διὰ τὸν τούτου φόβον ὁ πατριάρχης ἐκεῖνος καὶ τὴν φύσιν αὐτὴν νικήσας, τὴν γυναῖκα τὴν ἑαυτοῦ κατεδέξατο ἡδυπαθείαις ἐκδοῦναι βαρβαρικαῖς, καὶ Αἰγυπτιακῇ τυραννίδι· καὶ τὸ δρᾶμα τῆς ὕβρεως αὐτός τε κατεσκεύαζε, καὶ τὴν γυναῖκα παρεκάλει τὴν χαλεπὴν ταύτην συνυποκρίνασθαι τραγῳδίαν αὐτῷ; καὶ οὐδὲ αἰτίαν αἰσχύνεται ὑποκρίσεως τῆς τοιαύτης σκηνῆς. ἔσται γάρ φησιν ὡς ἂν ἴδωσί σε οὕτω τῇ ὥρᾳ λάμπουσαν, καὶ τῷ κάλλει τῆς ὄψεως κρατοῦσαν, ἀποκτενοῦσί με, σὲ δὲ περιποιήσονται. εἰπὲ οὖν ὅτι ἀδελφή μου εἶ, ἵνα εὖ μοι γένηται διὰ σε, καὶ ζήσεται ἡ ψυχή μου ἕνεκεν σοῦ. εἶδες φόβον; εἶδες τρόμον κατασείοντα τὴν ὑψηλὴν ἐκείνην καὶ φιλόσοφον ψυχήν; εἶδες τὸν ἀδάμαντα διαλυθέντα τῇ ἀγωνίᾳ; ψεύδεται τὸ γένος, καὶ ἕτερον ἀνθ' ἑτέρου περιτίθησι τῇ γυναικὶ τὸ πρόσωπον, καὶ τοῖς λύκοις εὐάλωτον ποιεῖ τὴν ἀμνάδα, καὶ ὃ πάντων ἐστὶν ἀνδράσιν ἀφορητότερον, γυναῖκα ἰδεῖν ὑβριζομένην, μᾶλλον δὲ ὑποπτευομένην μόνον, τοῦτο καὶ τὸ τούτου χαλεπώτερον. οὐδὲ γὰρ ὑποψίαν, ἀλλ' ὕβριν ἔργῳ τολμωμένην οὐ μόνον ὁρᾷ, ἀλλὰ καὶ ὅπως τολμηθείη κατασκευάζει, καὶ κοῦφον αὐτῷ φαίνεται τοῦτο καὶ φορητόν, καὶ τὸ πάθος ἐκράτει πάθους, τοῦ χαλεποῦ τὸ χαλεπώτερον, καὶ ζηλοτυπίας περιεγένετο δειλία θανάτου.

A Multiplicans enim, inquit, multiplicabo mœrores tuos, & gemitum tuum. In mœroribus paries filios. Nuſquam hîc labor, nuſquã ſudor & ærumna: verùm mœſtitia & gemitus, atque hinc naſcẽs cruciatus, ſexcentos labores ac ſexcentas mortes adæquans, imò etiam longè grauior. quanquã quid morte grauius? An non humanorũ malorum caput eſt? An non ea horrenda & intoleranda innumeriſq. luctibus digna eſſe videtur? An non eã atrociſſimi ſceleris pœnam eſſe dixit Paulus? Nam eos, qui ſacroſancta myſteria indignè attingunt, tre-
B mendæq. menſæ participes fiunt, hanc pœnam pendere his verbis aſſeruit: Propterea inter vos multi imbecilles & infirmi, & dormiunt multi. Quid? An non legiſlatores omnes hoc ſupplicio eos mulctant, qui atrociſſima ſcelera cõmittunt? An non etiã Deus extremã hanc in lege pœnã ijs cõſtituit, qui magnis criminibus ſeſe deuinciũt? An non huius metu Patriarcha ille perterritus, eo adductus eſt, vt, natura etiã ipſa ſuperata, vxorem ſuam barbaricæ laſciuiæ, atque Ægyptiacæ tyrannidi de-
C deret, atque hanc petulantis libidinis fabulam & ipſe strueret, & vxorem, vt grauem hunc & tragicum geſtum ſecum ageret, obſecraret? Atque adeo ne huiuſmodi quidem tanquam ſcenicę ſimulationis cauſam afferre pudore deterretur. Noui enim, inquit, quòd pulchra ſis mulier: & quòd, cùm viderint te Ægyptij egregia forma prę-ditam, atque faciei pulchritudine præſtantem, interficient me, & te vendicabunt. Dic igitur quòd ſoror mea ſis, vt bene ſit mihi propter te, & viuat anima mea ob gratiam tui. Vidiſti metum? vi-
D diſti tremorem, excelſum illum ac philoſophicum animum quatientem? Vidiſti adamantem anxietate ac formidine fractum & diſſolutum? Genus mentitur, atque alteram pro altera perſonam vxori ſuæ imponit, agnámque lupis in prædam exponit. Quódque hominibus malorum omnium acerbiſſimum eſt, nempe conſtupratam vxorem cernere, imò etiam vel duntaxat ſuſpicari, hoc, & quod hac re multo acerbius eſt (non enim ſuſpicio tantùm erat, ſed ſtuprum reipſa tentabatur) non modò cernit, ſed etiam, vt perpetretur, laborat: idque ipſi leue ac ferendum videtur. Etenim affectus affectum ſuperabat, grauem nimirum grauior, ac mortis terror zelotypiam vincebat.

1. Cor. 11.

Morte nihil grauius aut terribilius eſſe demonſtrat.

Gen. 12.

3.Reg.19. 2.

Ad eundem etiam modum magnus ille Elias ob mortis metum ſolas libidinoſæ ac nefariæ mulieris minas veritus, in fugam ſe cõtulit, ac ſolum vertit: & qui cœlum clauſerat, & tot miras res effecerat, ſermonis terrorem minimè tulit: verùm excelſum illum atque ad cœlos vſque ſublimẽ animum pauor ita perculit, vt poſt illam fiduciã, poſt tantam in loquendo libertatẽ, poſt tantum virtutis ſpecimen editũ, & patriã, & tantũ populũ, cuius cauſa tot pericula audax adierat, repente linqueret, & quadraginta dierum iter ſolus obiret, & in locum deſertum migraret. Nec mirum. Vehementer enim horrenda huius rei natura eſt, ac propterea quotidie in genus noſtrũ impetum faciens, ad vnumquemq. mortuum nos vſque adeo percellit atque cõſternat, metuque perturbat & cõtrahit, vt quæ nec opinatò nobis appareat. Nec verò ad leuandos noſtros animos vllã vim habuit, aut temporis meditatio, aut quotidiana in hac contemplatione conſuetudo & exercitatio: nec temporis diuturnitate huiuſmodi mœror terrorq. cõſenuit, verum perpetuò iuueneſcit ac viget, recentemq. ac florentẽ quotidie metum affert. Nec ſanè immeritò. Quis enim nõ perturbetur & conſternetur, cum eum, qui heſterno die, aut paucis antè dieb. ambulabat, ſexcẽta domus negotia gerebat, vxoris, filiorũ, mãcipiorum, ſæpe etiam integrarũ ciuitatum curã ſuſcipiebat, minabatur, terrebat, ſupplicia partim ſoluebat, partim inferebat, innumera tum in vrbibus, tum in regionibus efficiebat, repente quouis lapide ſurdiorẽ iacentem videt? cùmq. innumerabiles homines plorent, & amiciſſimi quiq. pectus plãgant, & vxor dolore diſtorqueatur, genas cædat, comã vellat, magnoq. cũ vlulatu ancillarũ greges circũ ſe collocet, ipſum tamẽ nihil eorũ ſentientẽ? cùm etiã omnia repẽte de medio ſublata eſſe, rationem, ingenium, animã, oris florem ac venuſtatẽ, membrorum motũ: iniucunda autem & inamœna iis ſucceſſiſſe, nimirũ ſilentium, ſtuporẽ, corruptionem, ſaniem, vermes, cinerem, puluerem, fœtorem, interitum integrum, corpúſque totum eò properans, vt in vilia & deformia atque ignobilia oſſa deſinat. Et tamen iſtud, quod & per res ipſas, & per ſanctorum illorum virorum formidinem horrendũ eſſe conſtat, mœrore longè leuius eſt.

A Καὶ ὁ μέγας δὲ Ἠλίας ἐκεῖνος διὰ τὸν τούτου φόβον, δραπέτης καὶ φυγὰς καὶ μετανάστης ἐγένετο, καὶ ἀπειλὴν μόνην δείσας πορνευομένης καὶ ἐναγοῦς γυναικός. καὶ ὁ τὸν οὐρανὸν ἀποκλείσας, καὶ τοσαῦτα θαύματα ἐργασάμενος, ῥημάτων φόβον οὐκ ἤνεγκεν· ἀλλ' οὕτω τὴν οὐρανομήκη ψυχὴν ἐκείνην κατέσεισεν ἡ ἀγωνία, ὡς καὶ πατρίδα, καὶ δῆμον τοσοῦτον, δι' ὃν τοσαῦτα προεκινδύνευσε, καταλιπεῖν ἀθρόον, καὶ τεσσαράκοντα ἡμερῶν ὁδεῦσαι ὁδὸν, καὶ πρὸς τὴν ἔρημον μετοικισθῆναι, μετὰ τὴν παῤῥησίαν ἐκείνην, μετὰ τὴν τοσαύτην ἐ- B λευθεροστομίαν, μετὰ τὴν τοσαύτην τῆς ἀνδρείας ἐπίδειξιν. καὶ γὰρ φοβερὸν σφόδρα πράγματος ἡ φύσις. διά τοι τοῦτο καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐπιοῦσα ἡμῖν ὁ φόβος, οὕτω καθ' ἕκαστον ἡμᾶς ἐκπλήττει νεκρὸν καὶ συγχέει καὶ συστέλλει, ὡς ἀθρόον τότε φαινομένη, καὶ οὐδὲν ἴσχυσεν εἰς παραμυθίαν ἡ τοῦ χρόνου μελέτη, οὐδὲ ὁ καθ' ἑκάστην ἐν ταύτῃ γυμνάζεσθαι τῇ θεωρίᾳ, οὐδὲ ἐπαλαιώθη τῷ χρόνῳ τὰ τῆς ἀθυμίας, καὶ τῆς ἐκπλήξεως ταύτης, ἀλλὰ καὶ νεάζει καὶ ἀκμάζει διηνεκῶς, καὶ τὸν φόβον ἀκραιφνῆ καὶ ἀνθοῦντα C ἔρχεται καθ' ἑκάστην φέρουσα τὴν ἡμέραν· καὶ μάλα εἰκότως. τίς γὰρ οὐκ ἂν ἀγρευθείη καὶ καταπέσοι, ὅταν ἴδῃ τὸν χθὲς καὶ πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν βαδίζοντα, ἄγοντα, φέροντα μυρία πράγματα, οἰκίας, γυναικὸς, παίδων, οἰκετῶν, πολλάκις δὲ καὶ πόλεων ὁλοκλήρων προεστάμενον, ἀπειλοῦντα, φοβοῦντα, λύοντα κολάσεις, ἐπάγοντα κολάσεις, μυρία κατὰ πόλεις καὶ χώρας ἐργασάμενον, ἀθρόον λίθων ἀφωνότερον κείμενον, καὶ μυρίων κωκυόντων, καὶ τῶν φιλτάτων κατακοπτομένων, καὶ τῆς γυναικὸς καταθρυπτομένης, πλοκάμους λυούσης, χορὸν περιϊσταμένης θεραπαινίδων μετὰ πολλῆς τῆς D ὀλολυγῆς, οὐδενὸς αἰσθανόμενον, καὶ πάντα ἐξαίφνης ἐμποδὼν, καὶ λογισμὸν καὶ διάνοιαν καὶ ψυχὴν, καὶ ὄψεως ἄνθος, καὶ μελῶν κίνησιν, ἀτερπῆ διαδεχόμενα ἀφωνίαν καὶ ἀναισθησίαν, φθορὰν, ἰχῶρα, σκώληκας, τέφραν, κόνιν, δυσωδίαν, ἀφανισμὸν παντελῆ, καὶ ὀστέα εἰδεχθῆ, καὶ ἄσημον τὸ πολὺ ἐπειγόμενον καταλῦσαι σῶμα; ἀλλ' ὅμως ὃ φοβερὸν τοῦτο, καὶ διὰ τῶν πραγμάτων δεικνύμενον, καὶ διὰ τῆς τῶν ἁγίων ἐκείνων δειλίας, ἀθυμίας πολὺ κουφότερον.

A Ταύτῃ γὰρ τοὺς μακροὺς τούτους τῶν λόγων δρόμους ἀνήλωσα, ἵνα σε διδάξω, οἵαν τίνεις δίκην καὶ ἀντίρροπον αὐτῆς· μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ μείζονα τῶν ἀγαθῶν ἀναμένῃ τὴν ἀμοιβήν. καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι ταῦτα τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, ἐπὶ τοὺς ἁλόντας λοιπὸν καταφεύξομαι, εἰς ὃ καὶ ἔμπροσθεν ἠπειγόμην ἐλθεῖν. ὁ γὰρ τῶν Ἑβραίων δῆμος Μωϋσέως ἐλθόντος, καὶ ἐλευθερίαν εὐαγγελιζομένου, καὶ τῶν Αἰγυπτιακῶν ἀπαλλαγήν, οὐδὲ ἀκοῦσαι ἠνείχετο, καὶ τὴν αἰτίαν τιθεὶς ὁ νομοθέτης ἔλεγεν· ἐλάλησε δὲ Μωϋσῆς τῷ λαῷ, καὶ οὐκ ἤκουσεν ὁ λαὸς Μωϋσέως,

B ἀπὸ τῆς ὀλιγοψυχίας. καὶ ὅτε δὲ μεγάλας ἀπειλὴ τοῖς Ἰουδαίοις ὁ κύριος ἀπειλῶν ὑπὲρ ἀνομίας πολλῆς, μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ τὴν ἐν ἀλλοτρίᾳ διατριβὴν γῇ, καὶ δουλείαν καὶ τοὺς λιμούς, καὶ τὴν ἀνθρωποφαγίαν, καὶ ταύτην ἐπάγει τὴν δίκην λέγων· δώσω αὐτοῖς καρδίαν ἀθυμοῦσαν, καὶ ἐκλείποντας ὀφθαλμούς, καὶ τηκομένην ψυχήν. ἀλλὰ τί χρὴ λέγειν Ἰουδαίους δῆμον ἄτακτον, ἀγνώμονα, καὶ τῇ σαρκὶ δεδουλωμένον, καὶ φιλοσοφεῖν οὐκ εἰδότα, παρὸν ἀπὸ τῶν μεγάλων καὶ ὑψηλῶν ἀνδρῶν λαβεῖν τὴν

C ἀπόδειξιν; ὁ γὰρ τῶν ἀποστόλων χορός, τρίτον ἔτος συγγενόμενος τῷ Χριστῷ, καὶ πολλὰ περὶ ἀθανασίας παιδευθεὶς, καὶ τῶν ἄλλων ἀπορρήτων, σημεῖά τε ἐργασάμενοι θαυμαστὰ καὶ παράδοξα, καὶ αὐτὸν παρὰ τοσοῦτον χρόνον θαυματουργοῦντα θεασάμενοι, καὶ τραπέζης αὐτοῦ καὶ ὁμιλίας καὶ λόγων κεκοινωνηκότες, καὶ πάντα παιδευθέντες τρόπον, ἐπειδὴ ῥημάτων ἤκουσαν ἀθυμίαν αὐτοῖς ἐμποιούντων, συνεχῶς αὐτὸν κατέχοντες καὶ ἐκκρεμάμενοι καθάπερ ὑπομάζια παιδία, καὶ διηνεκῶς αὐτὸν ἐρωτῶντες, ποῦ ὑπάγεις; οὕτω

D τῇ τυραννίδι τῆς ἀθυμίας ἐσβέσθησαν ταύτης, καὶ ὅλοι τῆς λύπης ἐγένοντο, ὡς μηκέτι αὐτοῦ ταῦτα πυνθάνεσθαι, καὶ τοῦτο ὀνειδίζων αὐτοῖς ὁ Χριστὸς ἔλεγεν· ἠκούσατε, ὅτι ὑπάγω πρὸς τὸν πέμψαντά με, καὶ ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς, καὶ οὐδεὶς ὑμῶν ἐρωτᾷ με, ποῦ ὑπάγεις; ἀλλ᾽ ὅτι ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἡ λύπη πεπλήρωκεν ὑμῶν τὴν καρδίαν. εἶδες ἔρωτα πῶς ἐπεσκότησεν ἀθυμίας τυραννίς, καὶ πῶς αἰχμαλώτους εἰργάσατο, καὶ αὐτῆς εἶναι πεποίηκεν; ὁ δὲ Ἡλίας πάλιν ἐκεῖνος· οὐ γὰρ ἀποστήσομαι αὐτοῦ οὐδὲ νῦν·

A Nam ipſius cauſa longa hęc ſermonum curricula conſumpſi, vt ex me diſcas, quantã pœnam pendas, ac parem ipſi, imò verò multis partibus maiorẽ mercedem expectes. Atque vt hęc ita ſe habere intelligas, iã ad eos, qui eo affectu capti ſunt, confugiã, quò ſcilicet priùs quoque noſtra feſtinabat oratio. Plebs Hebræorũ, cum Moſes ad eos ſe contuliſſet, lætúmque ipſis libertatis, atque Ægyptiacarũ calamitatũ depulſionis nunciũ afferret, ne ipſum quidẽ audire ſuſtinebant. Cauſámq; etiã exponens legiſlator, dicebat: Locutus eſt autem

Mors mœrore leuior.

Exod. 4.

Deut. 28.

B Moſes ad populũ, & non audiuit populus Moſem præ puſillanimitate. Quinetiã cùm Deus graues Iudæis ob multa flagitia minas intendit, poſt captiuitatẽ atq. in aliena regione cõmorationem, poſt famẽ ac peſtem atq. humanarum carnium eſum, hanc pœnam ſubiungit, his verbis vtens: Dabo eis cor mœrens, & deficientes oculos, & tabeſcẽtem animã. Quid autẽ Iudæos, petulantem & ingratũ, carniſq. ſeruituti addictum populũ, nec philoſophari ſcientẽ, commemoro: cùm mihi à magnis illis & excelſis viris huius rei argumentũ capere

C liceat? Etenim Apoſtolorũ chorus, cùm trienniũ iam cũ Chriſto cõſuetudinem habuiſſẽt, multáq. de animorũ immortalitate, aliiſq. arcanis rebus ex ipſo didiciſſent, ſignáque admirãda & ab humanis ſenſibus remota edidiſſẽt, ipſúmque etiam res mirificas perpetrantem conſpexiſſent, eiuſdémque cum eo menſæ, & colloquij, ac tam eximiorum ſermonum participes extitiſſent, atque omni doctrinæ genere eruditi fuiſſent, poſteaquam verba, quæ mœrorem afferebant, audierunt, qui prius eum perpetuò retinebant, déque ipſo

D velut lactentes pueri pendebant, nec percunctari deſinebant, Quò vadis? ijdem rurſus huius mœroris tyrannide ita oppreſſi ſunt, ſéque totos angori dederunt, vt iã ab ipſo hæc minimè percunctarẽtur. Quo etiam nomine Chriſtus eos inſectans, dicebat, Audiſtis quia vado ad Patrem, & nemo ex vobis interrogat me, Quò vadis? ſed quia hæc locutus ſum vobis, triſtitia impleuit cor veſtrum. Vidéſne quemadmodũ mœroris tyrãnis amori tenebras offuderit, eóſq. in captiuitatẽ ſibi addixerit, ſuiq. iuris fecerit? Rurſum Elias ille (nam ne nunc quidẽ ab eo abſcedam)

Ioan. 16.

poſt fugam ac ſeceſſionem à Palæſtina, mœroris acerbitatem non ferens (ſiquidem in magno mœrore atque angore verſabatur: quod etiã is qui eam hiſtoriam literis mandauit, his verbis declarat, Abijt iuxta animam ſuam) quid in ſua ad Deum precatione dicat, audias
3.Reg.19. velim: Et ſufficiat nunc Domine: accipe animam meã à me: non enim ſum melior quã patres mei. Ita illud, quod formidabilius erat, illum ſupplicij colophonem, illud malorum caput, illam ſceleris omnis pœnam exoptat, atque in beneficij gratiæque loco ſibi dari cupit. Vſqueadeo morte terribilior eſt mœror. Vt enim hunc effugeret, ad illam perfugit. Hic autem quæſtionem quandam tibi explicare volo. Nec enim me fallit, quantũ huiuſmodi quæſtiones tibi diſſolui cupias. Quænam igitur hæc quæſtio eſt? Si mortem mœrore leuiorem eſſe exiſtimabat, quid cauſæ eſt, quamobrem vitandæ mortis cauſa relicto ſolo patrio ac popularibus ſuis profugerit? & qui priùs eam fugiebat, nunc contra eã expetat? Nimirum vt hinc vel maximè, quantum mœſtitia mortem acerbitate ſuperet, intelligas. Nam cum mortis duntaxat metus eum quateret, non abs re quiduis efficiebat, quo eã effugeret. At poſteaquã mœror in ipſius pectore inſidens naturã ſuam oſtendit, eum videlicet excedens, abſumens, dentibus conficiens, atque intolerandum in modum excrucians, tum deniq. id quod omnibus rebus grauius & acerbius eſt, leuius eſſe iudicauit. Eodémque modo Ionas etiam mœrorem fugiens, ad mortem cõfugit: mortémque ipſe quoque his verbis à Deo petiuit, Accipe animam meam à me.
Ionæ 4. melius eſt enim mihi mori quàm viuere. Dauidque item, ſiue ex ſua, ſiue ex aliorum quorundã lugentium perſona pſalmum conſcribens, hoc ipſum indi-
Pſal.38. cat. Cùm conſiſteret, inquit, peccator aduerſum me, obmutui, & humiliatus ſum, & ſilui à bonis, & dolor meus renouatus eſt. Concaluit cor meũ intra me, & in meditatione mea exardeſcet ignis: per ignem illum ſcilicet mœroris affectum, qui quouis igne acerbior eſt, deſignans. Eóque nomine plagas ipſius ac dolores minimè iam ferens, his verbis vtitur: Locutus ſum in lingua mea. Quid autem loqueris, dic quæſo? Mortem quoque hic petit, dicens: Notum fac mihi Domine finem meum, & numerum

A μετὰ τὴν φυγὴν καὶ τὴν ἀναχώρησιν τὴν ἀπὸ Παλαιστίνης, οὐ φέρων τὴν τυραννίδα· καὶ γὰρ σφόδρα ἠθύμει· τοῦτο γοῦν ὁ τὴν ἱστορίαν γράψας ἐδήλου λέγων, ὅτι ἀπῆλθε κατὰ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ· ἄκουσον τί φησιν εὐχόμενος. ἱκανούσθω τὰ νῦν κύριε. λάβε τὴν ψυχήν μου, ὅτι οὐ κρείττων ἐγώ εἰμι ὑπὲρ τοὺς πατέρας μου. καὶ τὸ φοβερώτερον ἐκεῖνο· τὸν κολοφῶνα τῆς τιμωρίας, τὸ κεφάλαιον τῶν κακῶν, τὸ πάσης ἁμαρτίας ἐπιτίμιον, τοῦτο ἐν εὐχῆς αἰτεῖ τάξει, καὶ ἐν χάριτος μέρει βούλεται λαβεῖν. οὕτω
B πολὺ θανάτου φοβερώτερον ἀθυμία. ἵνα γὰρ ἐκείνην διαφύγῃ, καταφεύγει ἐπὶ τοῦτον. ἐνταῦθα δέ σοι καὶ ζήτημά τι διαλῦσαι βούλομαι. οἶδα γάρ σου τὴν περὶ τὰς λύσεις τῶν τοιούτων ἐπιθυμίαν. τί ποτ' οὖν ἐστι τὸ ζήτημα; εἰ θάνατον κουφότερον ἀθυμίας εἶναι ἐνόμιζε, διὰ τί καὶ πατρίδα καὶ δῆμον, ἵνα μὴ θανάτῳ περιπέσῃ καταλιπὼν ἀπέδρα, καὶ πῶς πρότερον αὐτὸν φυγὼν, νῦν αὐτὸν ἐπιζητεῖ; ἵνα εἰδῇς καὶ ἐντεῦθεν μάλιστα, πῶς χαλεπώτερον ἀθυμία θανάτου. ὅτε μὲν γὰρ ἐκεῖνος ὁ φόβος κατέσειε μόνος, εἰκότως ἅπαντα ἔπραττεν ὥστε
C αὐτὸν ἐκφυγεῖν. ἐπειδὴ δὲ ἐγκαθημένη αὕτη τὴν οἰκείαν ἐπεδείξατο φύσιν, κατεσθίουσα, δαπανῶσα, τοῖς ὀδοῦσιν αὐτὸν καταναλίσκουσα, ἀφόρητος αὐτῷ γενομένη, τότε δὴ λοιπὸν τὸ πάντων βαρύτερον, κουφότερον αὐτῆς εἶναι ἐνόμισεν. οὕτω καὶ Ἰωνᾶς ἐκείνην φυγὼν, ἐπὶ τοῦτον κατέφυγε, καὶ αὐτὸς θάνατον αἰτεῖται λέγων, λάβε τὴν ψυχήν μου ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι καλόν μοι τὸ ἀποθανεῖν ἢ ζῆν με. καὶ ὁ Δαβὶδ δὲ εἴτε ἐξ οἰκείου προσώπου, εἴτε ἑτέρων τινῶν ὀδυρομένων ψαλμὸν γράφων, τοῦτο δὴ τοῦτο
D ἐνδείκνυται. ἐν τῷ συστῆναι τὸν ἁμαρτωλὸν ἐναντίον μου, ἐκωφώθην, καὶ ἐταπεινώθην, καὶ ἐσίγησα ἐξ ἀγαθῶν, καὶ τὸ ἄλγημά μου ἀνεκαινίσθη, ἐθερμάνθη ἡ καρδία μου, καὶ ἐν τῇ μελέτῃ μου ἐκκαυθήσεται πῦρ. ἐκεῖνο τὸ πῦρ τοῦτο τοῦ πυρὸς σφοδρότερον τὸ τῆς ἀθυμίας πάθος δηλῶν. διὸ μηκέτι φέρων τὰς πληγὰς αὐτῆς καὶ τὰς ὀδύνας, φησίν· ἐλάλησα ἐν τῇ γλώσσῃ μου. καὶ τί λαλεῖς εἰπέ μοι; θάνατον καὶ οὗτος αἰτεῖ· λέγων, γνώρισόν μοι κύριε τὸ πέρας μου, καὶ τὸν ἀριθμὸν ἡμερῶν

μου, τίς ἐστιν· ἵνα γνῶ τί ὑστερῶ ἐγώ, ἑτέροις μὲν ῥήμασι, τοῖς δὲ αὐτοῖς νοήμασι τὰ τοῦ Ἡλίου φθεγγόμενος· ὅπερ γὰρ ἐκεῖνος εἶπεν, ὅτι οὐ κρείττων ἐγώ εἰμι ὑπὲρ τοὺς πατέρας μου, τοῦτο καὶ οὗτος ᾐνίξατο λέγων, γνώρισόν μοι τὸ πέρας μου, ἵνα γνῶ τί ὑστερῶ ἐγώ· τίνος ἕνεκεν ἀπελείφθην ἐγώ, καὶ ὑστερῶ, καὶ ἐν τῷ παρόντι διατρίβω βίῳ, τῶν ἄλλων ἀπελθόντων. καὶ οὕτως αὐτὸν ἐπιζητεῖ, εἴτε αὐτός, εἴτε ἐκεῖνοι ὧν τὸ πρόσωπον κεχρημένος φθέγγεται, ὅτι καὶ μὴ παρόντος τὸν καιρὸν τῆς παρουσίας ἐπιθυμεῖ μαθεῖν· γνώρισόν μοί φησι τὸ πέρας μου· ἵνα ἐντεῦθεν καὶ μεγίστην καρπώσηται τὴν ἡδονήν. οὕτω τὸ φοβερὸν ποθεινὸν γίνεται διὰ τὴν ἀφόρητον τῆς ἀθυμίας ὀδύνην, καὶ τὸ πῦρ τὸ ἐκκαιόμενον ἐν τῇ διανοίᾳ. ἐν γὰρ τῇ μελέτῃ μου ἐκκαυθήσεται πῦρ. τοσαύτης τοίνυν τιμωρίας προσδόκα τὰς ἀμοιβάς, πολλὰ τὰ βραβεῖα, τὰς ἀντιδόσεις, σφοδρὰς καὶ σφόδρα ἀνθούσας τῶν τοσούτων ἀγώνων τοὺς στεφάνους. οὐ γὰρ τὸ ποιῆσαί τι χρηστὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ παθεῖν τι κακὸν πολλὰς ἔχει τὰς ἀμοιβάς, καὶ μεγάλα τὰ ἔπαθλα. καὶ πρὸς τοῦτον ἤδη βαδιοῦμεν τὸν λόγον, σφόδρα καὶ σοὶ καὶ πᾶσι χρήσιμον ὄντα, ἱκανὸν πρὸς ὑπομονὴν ἀλεῖψαι καὶ καρδίαν διεγεῖραι, καὶ μὴ ἀφιέναι πρὸς τοὺς τῶν παθημάτων καταμαλακίζεσθαι ἱδρῶτας. ὅτι μὲν οὖν ἁπάντων τῶν κακῶν χαλεπώτερον ἀθυμία, καὶ ὁ κολοφὼν καὶ τὸ κεφάλαιον τῶν δεινῶν, τοῦτο ἱκανῶς ἡμῖν λόγος ἀπέδειξε· λείπεται τοίνυν κατορθωμάτων καὶ παθημάτων ποιήσασθαι σύγκρισιν· ἵνα μάθῃς σαφῶς, ὅτι οὐ κατορθώμασι μόνον, ἀλλὰ καὶ παθήμασιν ἀμοιβαὶ κεῖνται, καὶ ἀμοιβαὶ σφόδρα μεγάλαι, καὶ παθήμασιν οὐκ ἐλάττους, ἢ κατορθώμασιν, μᾶλλον δὲ ἔστιν ὅπου καὶ πλείονα παθήμασιν. καὶ εἰσαγάγωμεν εἰ δοκεῖ τὸν μέγαν τῆς ὑπομονῆς ἀθλητὴν ἐν ἑκατέροις διαλάμψαντα τοῖς τρόποις, τὸν ἀδάμαντα, τὴν πέτραν, τὸν ἐν τῇ Αὐσίτιδι μὲν γενόμενον χώρᾳ, πᾶσαν δὲ τὴν οἰκουμένην καταλάμψαντα τῇ τῆς οἰκείας ἀρετῆς ὑπερβολῇ, καὶ εἴπωμεν αὐτοῦ τά τε κατορθώματα καὶ παθήματα· ἵνα εἰδῇς πόθεν μειζόνως διαλάμψαι. τίνα οὖν

A dierum meorum quis eſt: vt ſciam cur
morer ego. Quæquidem verba tametſi
ab Eliæ verbis diſcrepent, eandẽ tamen
ſententiã habent. Nam quod ille dixit;
Non ſum melior quàm patres mei, hoc
iſte his verbis ſignificauit, Notum fac
mihi Domine finem meũ, vt ſciã quid
morer ego. Hoc eſt, qua de cauſa ego
relictus ſum, feriuſq. abeo: qua de cau-
ſa, cùm alij iam è vita diſceſſerint, ipſe
tamen remaneo, atque in præſenti vita
diuturniorem moram traho. Ac tanta
mortis cupiditate tenetur, ſiue ipſe, ſiue
illi, quorũ nomine loquitur, vt etiam,
B ea nondũ præſente, præſentiæ tempus
ſcire aueat. Notum, inquit, fac mihi
Domine finẽ meũ: quo videlicet hinc
quoque maximam voluptatem capiat.
Ita id, quod horrendum eſt, propter in-
tolerandum mœroris dolorem, atque
ignem in animo exardeſcentem, iucun-
dum & expetẽdum redditur. In medi-
tatione enim mea, inquit, exardeſcet
ignis. Quocirca cum tantam pœnam
luas, magnã hinc mercedẽ, multa præ-
mia, remunerationes, quas nemo verbis
vllis cõſequi poſſit, ſplendidas ac valde
florentes huiuſmodi certaminum co-
C ronas expecta. Non enim duntaxat ali-
quid boni efficere, ſed etiã aliquid mali
perpeti, magnam mercedem atque am-
pla prẽmia obtinet. Atque ad hanc ora- *Aliquid mali pati, coronas gignit.*
tionem iam me confero, vt quæ, & tibi,
& cunctis magnopere vtilis ſit, animiſ-
que ad patientiam acuendis, atque ad
tolerandos dolores excitandis ſufficiat,
nec eos ad calamitatum ſudores elan-
gueſcere ac debilitari ſinat. Quòd igi-
tur calamitatum omnium atrociſſima,
ac malorũ colophon & caput mœſtitia
ſit, ſatis fuſè à nobis eſt demonſtratum:
ſupereſt iam vt virtutes & calamitatũ
D perpeſſiones inter ſe comparemus: vt
perſpicuè intelligas non virtutibus ſo-
lùm, ſed etiã calamitatibus mercedem
cõſtitutam eſſe, & quidem admodum
amplã: nec calamitatibus minus, quàm
virtutibus, atque adeo amplius inter-
dum calamitatibus. Ac, ſi lubet, magnũ
patientiæ pugilem in medium produ-
camus, eum, inquã, qui vtroque laudis
genere ſplenduit, adamantem illum,
petram illam, eum, qui in Auſitide qui-
dem regione extitit, verùm ſingulari
quadam virtutis ſuæ magnitudine vni-
uerſum terrarum orbem colluſtrauit, atque ipſius tum virtutes, tum calamitates
exponamus: vt, qua ex parte magis effulſerit, compertum habeas. Quænam igitur

Iob.31.32. ipſius virtutes erant? Domus enim mea, inquit, omni homini patuit, cõmuniſq. erat viatoribus portus. Quin bona ſua ita poſſidebat, vt ea pene omnia non ſibi, ſed pauperibus haberet. Iob.29.15. Oculus enim, inquit, fui cæcorum, & pes claudorum. Pater eram imbecilliũ: & cauſam, quam neſciebã, diligentiſſimè inueſtigabã. Conterebã molas iniquorũ: & de dentibus illorũ auferebã prędam. Imbecilles autem, ſi qua re opus habebant, minimè repulſam ferebant. Neq; quiſquam ex ædibus meis vnquam vacuo ſinu egreſſus eſt. Vides varia humanitatis genera, & varia eleemoſynæ prata, eũmq. quauis ratione opem ijs, quibus iniuria fiebat, afferentẽ? Vides eum egeſtatem ſubleuantem, viduitati medentem, læſis opitulantem, lædentibus terrorem incutientem? Neque enim hactenus duntaxat ſtudium ſuum demõſtrabat, vt ijs, qui lædebãtur, præſtò eſſet, atque auxilium ferret (quemadmodum multi faciunt) verùm etiam eò vſque laborabat, quoad negotium confeciſſet, & quidem magna cum vehementia & animi acrimonia. Conterebã enim, inquit, molas iniqui: eorum videlicet improbæ contentioni curam ſuam ac prouidentiam muri inſtar opponens. Nec verò hominũ tantùm iniurijs, ſed etiam naturæ inſidijs curam ſuam ac ſolicitudinem obijciens, ipſius nimirum vitia ſingulari auxilij ſui magnitudine corrigens. Nam quia mẽbra ipſis reſtituere minimè poterat, hoc eſt cæcis oculos, claudis pedes, membrorum inſtar ipſis exiſtebat: atque ipſius opera & beneficio, tum ij, qui oculis capti, tum ij, qui cruribus obleſi ac mutilati erant, partim cernebant, partim ambulabant. Quid cum hac humanitate cõparari queat? Alias etiam ipſius virtutes cognitas & exploratas habes, (ne omnia enumerans orationem in longum protrahã) morum facilitatem, lenitatem, ſummã modeſtiam ac temperantiã, & quonam pacto, cùm in eos, qui iniuriam alijs inferebant, acris ac vehemens eſſet (nam hoc demum eſt quod admiratione meretur) ſuauis tamen & mãſuetus, atque ipſo etiã melle dulcior erat, cùm erga omnes alios, tum erga famulos ſuos, qui magnũ ſui erga Iob.31.31. ipſum amoris argumẽtum edentes, dicebant, Quis det nobis, vt de carnibus eius ſaturemur? Quòd ſi famulis ita charus & amabilis erat, quibus ſæpe terrori eſſe neceſſe eſt, quãto magis cunctis alijs hominibus?

A αὐτοῦ τὰ κατορθώματα; ὁ οἶκός μου φησὶ παντὶ ἐλθόντι ἠνέῳκτο, καὶ κοινὸς ἦν τοῖς ὁδοιπόροις ὁ λιμὴν, καὶ τοῖς δεομένοις τὰ αὐτοῦ πάντα σχεδὸν ἐκέκτητο. ἐγὼ γὰρ ἤμην φησὶν ὀφθαλμὸς τυφλῶν, καὶ ποὺς χωλῶν. ἐγὼ ἤμην πατὴρ ἀδυνάτων, δίκην δὲ, ἣν οὐκ ᾔδειν, ἐξιχνίασα, καὶ συνέτριψα μύλας ἀδίκων, καὶ ἐκ μέσου ὀδόντων αὐτῶν ἐξήρπασα ἅρπαγμα. ἀδύνατοι δὲ ἦν ἄν ποτέ τι εἶχον χρείαν, οὐκ ἀπέτυχον, οὐδὲ ἐξῆλθέ τις τὴν θύραν μου κόλπῳ κενῷ. εἶδες διάφορα φιλανθρωπίας εἴδη, καὶ ποικίλους ἐλεημοσύνης λειμῶνας, B καὶ διὰ πάντων αὐτὸν βοηθοῦντα τοῖς δεομένοις; εἶδες πενίαν ἀνέχοντα, χηρείαν διορθούμενον, ἀδικουμένων προϊστάμενον, φοβερὸν τοῖς ἐπηρεάζουσιν ὄντα; οὐ γὰρ δὴ μέχρι τοῦ παραστῆναι καὶ συμμαχῆσαι μόνον τὴν σπουδὴν ἐπεδείκνυτο, τοῦτο δὴ ὃ τῶν πολλῶν, ἀλλὰ καὶ μέχρι τοῦ πρὸς τέλος ὃ πρᾶγμα ἀγαγεῖν, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος. συνέτριψα γὰρ μύλας τῶν ἀδίκων φησὶ, τῇ φιλονεικίᾳ τῇ ἐκείνων τὴν ἑαυτοῦ πρόνοιαν ἐπιτειχίζων. οὐκ ἀνθρώπων δὲ μόνον ἐπηρείαις, ἀλλὰ καὶ φύσεως ἐπιβουλαῖς ἀντέστησεν αὐτοῦ τὴν C κηδεμονίαν, τὰ ἁμαρτήματα αὐτῆς τῇ τῆς οἰκείας συμμαχίας ὑπερβολῇ διορθούμενος. ἐπειδὴ γὰρ τὰ μέλη αὐτοῖς ἀποδοῦναι οὐκ εἶχε, τοῖς πηροῖς τὰ ὄμματα, τοῖς χωλοῖς τοὺς πόδας, ἀντὶ τῶν μελῶν αὐτοῖς ἐγένετο, καὶ δι᾽ αὐτοῦ καὶ οἱ τοὺς ὀφθαλμοὺς πεπηρωμένοι, καὶ τὰ σκέλη κεκομμένοι, οἱ μὲν ἐνέβλεπον, οἱ δὲ ἐβάδιζον. τί ταύτης ἴσον γένοιτο αὐτοῦ τῆς φιλανθρωπίας; οἶσθα αὐτοῦ καὶ τὴν ἄλλην ἀρετὴν, ἵνα μὴ πάντα καταλέγων μακρὸν ποιήσω τὸν λόγον, τὴν ἐπιείκειαν, τὴν πραότητα, τὴν σωφροσύνην, τὴν ἀκρίβειαν· πῶς σφοδρὸς ὢν τοῖς ἀδικοῦ- D σι. ὃ γὰρ δὴ θαυμαστὸν τοῦτό ἐστι. πρᾶος καὶ ἥμερος ἦν, καὶ αὐτοῦ τοῦ μέλιτος ἡδίων. τοῖς τε ἄλλοις ἅπασι καὶ τοῖς οἰκέταις τοῖς αὐτοῦ, οἳ τοῦ ἔρωτος οὗ ἤρων ἐκείνου μέγα ἐκφέροντες δεῖγμα ἔλεγον· τίς ἂν δῴη ἡμῖν τῶν σαρκῶν αὐτοῦ ἐμπλησθῆναι; εἰ δὲ οἰκέταις οὕτω ποθεινὸς ἦν, οὕτως ἐπέραστος, οἷς ἀνάγκη πολλάκις καὶ φοβερὸν εἶναι, πολλῷ μᾶλλον τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις.

Ταῦτα δὴ οὖν καὶ τὰ τούτων πλείονα συλλέξασα, δεῦρο βάδιζε μετ' ἐμοῦ ἐπὶ τὸν τῶν παθημάτων αὐτοῦ κατάλογον, καὶ ἴδωμεν συγκρίναντες πότε λαμπρότερος ἦν, ὅτε ἐκεῖνα κατώρθου, ἢ ὅτε ἔπασχε τὰ ὀδυνηρὰ, καὶ πολλὴν ἐνέτικτε αὐτῷ τὴν ἀθυμίαν. πότε οὖν λαμπρότερος ἦν ὁ Ἰὼβ; ὅτε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ πᾶσι τοῖς παροδοῖς ἀνέῳγεν, ἢ ὅτε κατενεχθείσης αὐτῆς οὐδὲν ἐφθέγξατο πικρὸν, ἀλλ' εὐφήμησε τὸν θεόν; καί τοι τὸ μὲν κατόρθωμα ἦν, τὸ δὲ πάθημα. πότε φαιδρότερος ἦν εἰπέ μοι, ὅτε ἔθυεν ὑπὲρ τῶν παιδίων, καὶ πρὸς ὁμόνοιαν αὐτοὺς συνῆγεν, ἢ ὅτε καταχωσθέντων καὶ τῷ πικροτάτῳ εἴπω τῆς τελευτῆς καταλυσάντων τὸν βίον, μετὰ πολλῆς τῆς φιλοσοφίας ἤνεγκε τὸ συμβάν; πότε μᾶλλον ἐξέλαμψεν, ὅτε ἀπὸ κουρᾶς τῶν προβάτων αὐτοῦ ἐθερμαίνοντο γυμνῶν οἱ ὦμοι, ἢ ὅτε ἀκούσας ὅτι πῦρ ἐξ οὐρανοῦ ἔπεσε, καὶ κατέφαγε τὴν ἀγέλην μετὰ τῶν ποιμένων, οὐ διεταράχθη, οὐδὲ ἐθορυβήθη, ἀλλὰ πράως ἤνεγκε τὴν συμφοράν; πότε μείζων ἦν, ὅτε τὴν ὑγίειαν τοῦ σώματος ἐκέκτητο, ἢ εἰς τὴν τῶν ἀδικουμένων ἐχρῆτο προστασίαν, συντρίβων μύλας ἀδίκων, καὶ ἐκ μέσου τῶν ὀδόντων αὐτῶν ἐξαρπάζων ἁρπάγματα, καὶ λιμὴν αὐτοῖς γινόμενος, ἢ ὅτε τὸ σῶμα αὐτοῦ τὸ τῶν ἀδικουμένων ὅπλον ἑώρα κατεσθιόμενον ὑπὸ σκωλήκων, καὶ καθήμενος ἐπὶ τῆς κοπρίας, καὶ αὐτὸς αὐτὸ κατέξαινε λαβὼν ὄστρακον; τήκω γὰρ βώλακας γῆς ἀπὸ ἰχῶρος ξέων φησί, καί τοι ἐκεῖνα μὲν κατορθώματα, ταῦτα δὲ παθήματα ἦν. ἀλλ' ὅμως ταῦτα αὐτὸν ἐκείνων λαμπρότερον ἀπέφηνε. τοῦτο γὰρ μάλιστα τὸ πικρότατον τῆς παρατάξεως μέρος, καὶ μείζονος δεόμενον τῆς ἀνδρείας, καὶ εὐτονωτέρας ψυχῆς, καὶ ὑψηλοτέρας διανοίας, καὶ πλείονα περὶ τὸν θεὸν ἐχούσης ἀγάπην. διά τοι τοῦτο ἐκείνων μὲν γινομένων, εἰ καὶ ἀναισχύντως καὶ σφόδρα ληστρικῶς, ἀλλ' ὅμως ἀντεῖπεν ὁ διάβολος· μὴ δωρεὰν σέβεται Ἰὼβ τὸν θεόν; τούτων δὲ συμβάντων ἐγκαλυψάμενος ἀνεχώρησε καθάπαξ, καὶ οὐδὲ ἀναισχύντου τινὸς ἀντιλογίας σκιὰν γοῦν ἔχων προβαλέσθαι. τοῦτο γὰρ ὁ κολοφὼν τοῦ στεφάνου· τοῦτο ἡ κορωνὶς τῆς ἀρετῆς· τοῦ-

A Hæc igitur, atque his plura, cùm apud te collegeris, age iam ad earum calamitatum, quas perpeſſus eſt, numerũ ſubducendũ mecum te cõfer: atque comparãdo videamus, quo tempore clarior ac ſplendidior erat, túmne cùm illis virtutis muneribus fungebatur, an cùm ea pateretur, quæ acerba erant, ac magnum ipſi mœrorẽ inurebant? Vtro igitur tempore illuſtrior erat Iob? Túmne cùm domum ſuã omnibus, qui eò iter faciebant, apertam habebat: an cum ea proſtrata nullũ acerbum verbum pronunciauit, verùm Deum laudibus affecit? Atqui illud virtutis munus erat:
B hoc perpeſſio. Vtro tempore inſignior erat, dic quæſo, cum filiorũ cauſa ſacrificium offerebat, eóſq. inter ſe conciliabat, an cùm ipſis domus ruina oppreſſis atque obrutis, acerbiſſimóq. mortis genere de medio ſublatis, perquàm ſapienter hunc caſum tulit? Vtro tẽpore magis emicuit: cùm de ouiũ ipſius velleribus nudorum humeri calefiebant, Iob.31.20.
an cùm allato nuncio ignem de cœlo cecidiſſe, & vniuerſum gregẽ vnà cum paſtoribus abſumpſiſſe, minimè cõmotus ac perturbatus eſt, verùm calamita-
C tem hanc æquo & placido animo tulit? Vtro tẽpore maior erat, cùm firma corporis valetudine ad eorũ, qui iniuriam acceperant, defenſionem ac præſidium vtebatur, & iniquorũ molas cõterebat, atque ex medijs ipſorum dentibus prędam eripiebat, oppreſsiſq. portus loco erat: an cùm corpus hoc ſuum, quo ij, quibus iniuria fiebat, pro armis vtebantur, à vermibus corrodi conſpiciebat, atque in ſterquilinio ſedens, accepta teſta illud ipſemet lacerabat? Glebas enim terrę mollio, inquit, ſaniẽ radens. Atqui omnia illa virtutis opera erant:
D contrà, hæc omnia, perpeſſiones: & tamen hæc ipſi maiorẽ, quàm illa, ſplendorem attulerunt. Hoc enim acerbiſſima prælij pars erat, maiorémque fortitudinem animiq. firmitatẽ, & mentis ſapientiã, atque ampliorẽ erga Deum charitatẽ requirebat. Eáque de cauſa, cùm illa fierent, impudẽter quidem ac perquàm improbè, ſed tamen obluctabatur diabolus, his verbis vtens: Nunquid Iob fruſtrà colit Deum? At cùm
hæc accidiſſent, pudore ſuffuſus terga Iob. 1.
dedit, ac ſeceſſit, vt qui ne impudentis quidem vllius obiectionis vmbram aliquam haberet, quam prætenderet. Hoc enim coronarum colophon eſt, hoc ſummum

virtutis apex, hoc perſpicuum virtutis argumentum, hoc certiſſimum philoſophiæ in ingentem magnitudinẽ euectæ ſignum. Porro illud etiã oſtendens hic idem beatus Iob, quanto acerbior ſit mœroris tyrannis, quàm mors, hanc requietẽ appellabat. Mors enim, inquit, viro requies. *Iob. 3. 23. & 6, 8.* Atque eam, vt illa defungeretur, in beneficij & gratiæ loco petebat, dicens: Quis det vt veniat petitio mea, & quod expecto, tribuat mihi Deus? Et qui cœpit, ipſe me cõterat, & ſuccidat me vſque in finem: & vrbs ea, ſuper cuius muros ſaltabã, ſepulchrum mihi ſit. ita omniũ rerum grauiſſima eſt mœſtitia! Porro quo grauior, eo quoq. maiorem mercedem habet. Vt autem aliunde quoq. intelligas quantus ex calamitatibus, quas quiſpiam perpetitur, fructus promanet, etiamſi alioqui Dei cauſa minimè perpetiatur (nemo me hoc loco hyperbolicè loqui exiſtimet) modò ſtrênuo ac placido animo ferat, Deum propter omnia gloria afficiens, idem hic, quòd propter Deum hæc pateretur, minimè norat, & tamen hoc ipſo quoq. nomine corona donabatur, quòd etſi cauſam haudquaquã cognitam habens, forti tamen ac ſtrenuo animo inflictas calamitates perferebat. Eodem modo Lazarus quoque ille, in morbum prolapſus (hoc porro non erat propter Deũ pati) tamen quoniã eorũ, qui ægrotantẽ curarent, inopiam, mœrorémq. illum, quẽ & vlcera, & fames, & diuitis contemptus atque crudelitas afferebat, forti animo tulit, quas coronas conſecutus ſit, non te fugit. Atqui nullum illius cum virtute coniunctum facinus inuenimus, quòd cõmemoremus, non quòd pauperes miſericordia proſecutus ſit, non quòd læſis opem tulerit, aut aliud quiddã eiuſdem generis cum virtute geſſerit: verùm illud duntaxat, quòd pro diuitis foribus iacuerit, quòd aduerſa valetudine laborarit, quòd ipſius vulneribus canes linguas admouerint, ac deniq. quòd diues eum ſit aſpernatus. Quæ quidem omnia ad perpeſſionẽ ſpectabant. Et tamen, licet nullo alio egregio virtutis munere perfunctus, quandoquidẽ eam duntaxat, quæ hinc ortum trahebat, mœſtitiam ſtrenuo animo tulit, eandem cum Patriarcha, qui tot res cum virtute geſſerat, ſedem eſt cõſecutus. Dicam præterea quiddam, quod etſi nouum atque ab hominũ opinione alienum videatur, tamẽ verum eſt: nempe quòd etiamſi quiſpiã magnum aliquod & illuſtre virtutis munus effecerit, non

Quantus ex calamitatibus fructus oriatur.

Luc. 16.

A τὸ δὲ σαφὴς τῆς ἀνδρείας ἀπόδειξις, τοῦτο ἡ ἀκριβεστάτη τῆς φιλοσοφίας ἐπίτασις. δηλοῖ δὲ καὶ αὐτὸ τοῦτο ὁ μακάριος Ἰὼβ, ὅσον χαλεπώτερον τυραννὶς ἀθυμίας θανάτου, ἀνάπαυσιν αὐτὸν καλεῖ. θάνατος ἀνδρί φησιν ἀνάπαυσις, καὶ ἐν χάριτος αὐτὸν αἰτεῖται μέρει, ὥστε ἐκείνης ἀπαλλαγῆναι, λέγων· εἰ γὰρ δῴη καὶ ἔλθοι μου ἡ αἴτησις, καὶ τὴν ἐλπίδα μου δῴη κύριος. ἀρξάμενος ὁ κύριος τρωσάτω με, καὶ εἰς τέλος με ἀνελέτω. εἴη δέ μου ἡ πόλις τάφος, ἐφ' ἧς ἐπὶ τειχῶν ἡλλόμην ἐπ' αὐτῆς. B οὕτω πάντων βαρύτερον ἀθυμία· ὅσῳ δὲ βαρύτερον, τοσούτῳ καὶ μείζους ἔχει τὰς ἀντιδόσεις. ἵνα δὲ καὶ ἑτέρωθεν μάθῃς, ὅσον τῶν παθημάτων τὸ κέρδος, κἂν μὴ διὰ θεόν τις πάθῃ, καὶ οὐδεὶς ὑπερβολὴν τοῦτο νομιζέτω· πάθῃ δὲ ὅμως καὶ γενναίως ἐνέγκῃ, καὶ πράως, τὸν θεὸν ἐπὶ πᾶσι δοξάζων. καὶ γὰρ αὐτὸς οὗτος οὐκ ᾔδει, ὅτι διὰ τὸν θεὸν ταῦτα ἔπασχεν, ὅμως διὰ τοῦτο ἐστεφανοῦτο, ὅτι οὐδὲ τὴν αἰτίαν ἐπιστάμενος ἐκαρτέρει γενναίως. καὶ ὁ Λάζαρος ἐκεῖνος ἀσθενείᾳ φύσεως περιέπεσεν· τοῦτο δὲ οὐκ ἦν δήπου διὰ τὸν θεὸν παθεῖν· C ἀλλ' ὅμως ἔπαθε, καὶ ἐκαρτέρησε, καὶ γενναίως ἤνεγκε τὴν ἐρημίαν τῶν θεραπευόντων, τὴν ἀπὸ τῶν ἑλκῶν ἀθυμίαν, τὴν ἀπὸ τοῦ λιμοῦ, τὴν ἀπὸ τῆς ὑπεροψίας τοῦ πλουσίου καὶ τῆς ὠμότητος, οἶσθα ἡλίκων ἀπήλαυσε στεφάνων· καίτοι γε αὐτοῦ κατόρθωμα οὐδὲν εὕρομεν εἰπεῖν· οὐχ ὅτι πένητας ἠλέησεν, οὐχ ὅτι ἀδικουμένοις παρέστη, οὐχ ὅτι ἀγαθόν τι εἰργάσατο, ἀλλὰ τὴν ἐν τῷ πυλῶνι τοῦ πλουσίου κατάκλισιν, καὶ τὴν ἀρρωστίαν, καὶ τῶν κυνῶν τὰς γλώττας, καὶ τὴν τοῦ πλουσίου κατ' αὐτοῦ γενομένην ὑπεροψίαν. ὅπερ τοῦ πάσχειν κακῶς ἀπόδειξις ἦν. ἀλλ' ὅμως D μηδὲν γενναῖον ποιήσας, ἐπειδὴ μόνον τὴν ἐκ τούτου ἀθυμίαν ἤνεγκε γενναίως, τῷ τοσαῦτα κατωρθωκότι πατριάρχῃ τῆς αὐτῆς ἔτυχε λήξεως. εἴπω δὴ μετὰ τοῦτο καὶ ἕτερον, παράδοξον μὲν εἶναι δοκοῦν, ἀληθὲς δέ· κἂν ἀγαθόν τις ἐργάσηται μέγα καὶ γενναῖον, μὴ

μετὰ πόνου δὲ καὶ κινδύνου καὶ παθημάτων, οὐ πολλὴν ἴσα λήψεται μισθόν· ἕκαστος γὰρ μισθὸν λήψεται κατὰ τὸν ἴδιον κόπον, οὐ κατὰ τὸ μέγεθος τοῦ κατορθώματος, ἀλλὰ κατὰ τὸν ὄγκον τοῦ παθήματος. διὰ τοι τοῦτο καὶ Παῦλος καυχώμενος οὐκ ἐπὶ τῷ κατορθῶσαι μόνον καὶ γενναῖόν τι ποιῆσαι καυχᾶται, ἀλλ' ἐπὶ τῷ παθεῖν κακῶς. εἰπὼν γάρ, διάκονοι Χριστοῦ εἰσι, παραφρονῶν λαλῶ ὑπὲρ ἐγώ, καὶ τὴν κατὰ σύγκρισιν ὑπερβολὴν ὑφαίνων οὐκ εἶπε τόσοις καὶ τόσοις ἐκήρυξα, ἀλλ' ἀφεὶς ἅπερ κατώρθωσεν, ἅπερ ἔπαθε κακῶς, ταῦτα ἐξαριθμεῖται οὕτω λέγων· ἐν κόποις περισσοτέρως, ἐν πληγαῖς ὑπερβαλλόντως, ἐν φυλακαῖς περισσοτέρως, ἐν θανάτοις πολλάκις. πεντάκις τεσσαράκοντα παρὰ μίαν ὑπὸ Ἰουδαίων ἔλαβον, τρὶς ἐρραβδίσθην, ἅπαξ ἐλιθάσθην, τρὶς ἐναυάγησα, νυχθήμερον ἐν τῷ βυθῷ πεποίηκα. ὁδοιπορίαις πολλάκις, κινδύνοις ποταμῶν, κινδύνοις λῃστῶν, κινδύνοις ἐκ γένους, κινδύνοις ἐξ ἐθνῶν, κινδύνοις ἐν πόλει, κινδύνοις ἐν ἐρημίᾳ, κινδύνοις ἐν θαλάσσῃ, κινδύνοις ἐν ψευδαδέλφοις· ἐν κόπῳ, ἐν μόχθῳ, ἐν ἀγρυπνίαις πολλάκις, ἐν λιμῷ καὶ δίψει καὶ γυμνότητι· χωρὶς τῶν παρεκτός, ἡ ἐπισύστασίς μου ἡ καθ' ἡμέραν. εἶδες παθημάτων ὁρμαθόν, καὶ καυχήσεως ἀφορμάς; εἶτα ἐπάγει τούτοις καὶ τὰ κατορθώματα καὶ ἐν τούτοις πάλιν, ὃ πλέον τοῦ παθήματός ἐστιν, οὐχὶ τοῦ κατορθώματος. εἰπὼν γὰρ ἡ ἐπισύστασίς μου ἡ καθ' ἡμέραν, τὰς ἀπαγωγὰς λέγων τὰς συνεχεῖς, τοὺς θορύβους, τὰς περιστάσεις, τοῦτο γάρ ἐστιν ἡ ἐπισύστασίς μου, ἐπήγαγεν, ἡ μέριμνα πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν. οὐκ εἶπεν ἡ διόρθωσις, ἀλλ' ἡ μέριμνα, ὅπερ παθήματος πλέον ἦν, ἢ κατορθώματος. καὶ τὰ ἑξῆς ὁμοίως. τίς ἀσθενεῖ φησι, καὶ οὐκ ἀσθενῶ, οὐκ εἶπε διορθοῦμαι, ἀλλ' ἀσθενῶ· καὶ πάλιν, τίς σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι; οὐκ εἶπεν ἀπήλλαξα τοῦ σκανδάλου, ἀλλ' ἐκοινώνησα τῆς ἀθυμίας. εἶτα δεικνὺς, ὅτι ταῦτα μάλιστα τὰς ἀμοιβὰς ἔχει· εἰ καυχᾶσθαι δεῖ, τὰ τῆς ἀσθενείας μου καυχήσομαι. καὶ ἕτερον πάλιν τοιοῦτον ἐπάγει, τὴν φυγὴν τὴν διὰ τῆς θυρίδος, τὴν διὰ τῆς σαργάνης, τὴν διὰ τοῦ τείχους. τοῦτο δὲ τοῦ παθεῖν κακῶς ἦν. εἰ τοίνυν τὰ

A tamẽ cũ labore, ac periculis & calamitatibus, haud magnã hinc mercedẽ feret. Vnuſquiſque enim, inquit, propriam mercedẽ accipiet iuxta proprium laborem. Non dixit, Secundũ rerum ex virtute geſtarũ magnitudinẽ: ſed, pro calamitatũ, quas pertulerit, mole. Quocirca Paulus etiam ſe iactans, non ob id tantũ gloriatur, quòd boni aliquid ac præclari geſſerit, ſed etiam quòd malis affectus ſit. Cùm enim dixiſſet, Miniſtri Chriſti ſunt (vt minus ſapiens loquor) plus ego, atque, quanto eis ſuperior ac præſtantior eſſet, ex comparatione de-

Nulla virtus laborũ expers magnã laudẽ refert.

1. Cor. 3.

2. Cor. 11. 23.

B monſtrare ſtuderet, nõ dixit, Tot & tot hominibus Dei verbum prædicaui: verùm omiſſis ijs, quæ ex virtute geſſerat, mala ea, quæ perpeſſus eſt, enumerat, his verbis vtens: In laboribus abũdantius, in plagis ſupra modum, in carceribus abundantius, in mortibus frequenter. Quinquies quadragenas vna minus à Iudæis accepi. Ter virgis cæſus ſum, ſemel lapidatus ſum, ter naufragiũ feci, die ac nocte in profundo maris fui; in itineribus ſæpe, periculis fluminum, periculis latronũ, periculis ex genere, periculis in ſolitudine, periculis in ma-

C ri, periculis in falſis fratribus, in fame, in ſiti, in nuditate, pręter ea quę extrinſecus ſunt, inſtãtia mea quotidiana. Vidéſne perpeſſionũ ſeriem, ac gloriandi occaſiones? Mox autẽ quę etiã pręclarè geſſerit, ſubiungit. Atq; etiã in ijs rurſũ perſpicere eſt, perpeſſiones, maiorem ſibi, quàm res præclarè geſtas, partẽ vendicare. Nam cùm dixiſſet, Inſtãtia mea quotidiana (quo vocabulo continuas abductiones & tumultus, atque aduerſos euentus intelligit. nã hoc ſignificat ἐπισύστασις) ſubiunxit, Solicitudo omnium Eccleſiarũ. quandoquidẽ ad perpeſſio-

D nem magis quã ad res ex virtute geſtas pertinet. Et quæ ſequũtur, eodẽ modo. Quis, inquit, infirmatur, & ego non infirmor? Non dixit, corrigo ac medeor: ſed, infirmor: ac rurſum, Quis ſcandalizatur, & ego nõ vror? Non dixit, eum ſcandalo liberaui: ſed, mœroris particeps ac ſocius fui. Poſtea oſtẽdens iſta præſertim eſſe, quibus merces referatur, hæc verba ſubiunxit, Si gloriari oportet, in his quæ infirmitatis ſunt, gloriabor. Ac rurſum aliud eiuſdẽ generis ſubnectit, nimirum fugam eam, quam per feneſtram & ſportã ac murum corripuit. Hoc porro ex incommodorum ac perpeſſionum genere erat. Quamobrem,

cùm calamitatibus, quas quiſque perpetitur, magna merces conſtituta ſit, omnium autē calamitatum grauiſſima & acerbiſſima ſit mœſtitia, cogita, quæſo, quanta te præmia maneant. Neque enim hanc tibi cantilenam canere deſinam: vt, quod initio pollicitus ſum, hoc nunc præſtē, nempe vt ab ipſamet mœſtitia rationes eas texam, quæ tibi mœſtitiæ conſolationē pariant. Atque vt etiā aliunde, quanta res ſit, cum mali perpeſſione aliquid præclari agere, quantúmque idem ipſum citra negotium ac laborē efficere, ab eo remotum ſit, ex me diſcas, Babylonius ille Nabuchodonoſor, in ſceptris ac diadematibus viuens, Euangelico quondam munere functus eſt. Etenim poſt coniectos in fornacē adoleſcentes, ac miraculum illud editum, hoc muneris ſuſcepit, vt vniuerſo orbi cōcionatorem ſe præberet, non per linguā duntaxat, ſed etiam per literas, in omnes terræ partes ad hūc modum ſcribēs: Nabuchodonoſor rex omnibus populis, tribubus & linguis, qui habitant in vniuerſa terra, pax vobis multiplicetur. Signa & prodigia, quæ Deus excelſus apud me fecit, placuit annunciare vobis. Magna enim ſunt & fortia, & forte regnum eius, & regnum eius regnum ſempiternum, & poteſtas eius in generationem & generationē. Et edicto ſanxit, vt omnis populus, tribus & lingua, quæ locuta fuerit blaſphemiā contra Deum Sidrach, Miſach & Abdenago, diſpereat, & domus eius ſit in direptionem. Additque: Neque enim alius eſt Deus, qui poſſit ita ſaluare. Vides minas in literis? Vides terrorē? Vides ſublimē prædicationem, ac literas quaquauerſum diffuſas? Quid igitur, dic mihi? parémne Apoſtolis mercedem conſequetur, quoniam Dei potentiam ita prædicauit, tantúmque ſtudij ac diligentiæ adhibuit, vt hanc doctrinam toto orbe nunciaret? Certè ne decimam quidem partem, verùm infinitis partibus inferiorem. Atqui eodem, quo illi, munere functus eſt. Sit ita: ſed quia nullus hîc labor, nec vllius mali perpeſſio adiūcta eſt, idcirco merces ſucciditur. Hic enim pro poteſtate, ac ſine vllo periculo & metu hoc agebat: illi autem, cum prohiberentur, exagitarentur, tunderentur, flagris cæderentur, in ærumnis verſarentur, in præceps agerentur, in mare demergerentur, fame conficerentur, quotidianam mortem oppeterent, animi etiam cruciatu afficerentur,

Mœſtitia calamitatū maxima.

Dan. 3.

A παθήματα μεγάλας ἔχει τὰς ἀμοιβάς, τῶν δὲ παθημάτων πάντων χαλεπώτερον καὶ ὀδυνηρότερον ἡ ἀθυμία, ἐννόησον ὅσαι αἱ ἀντιδόσεις. οὐ γὰρ παύσομαι συνεχῶς ταύτην σοι ἐπᾴδων τὴν ἐπῳδήν, ἵνα ὅπερ ὑπεσχόμην ἐν προοιμίοις, τοῦτο πληρώσω νῦν, ἀπὸ τῆς ἀθυμίας αὐτῆς ὑφαίνων τοὺς λογισμούς, τοὺς τὴν παραμυθίαν τῆς ἀθυμίας σοι τίκτοντας. ἵνα δὲ καὶ ἑτέρωθεν μάθῃς ὅσον ἐστὶ τὸ μετὰ παθημάτων τι ποιεῖν γενναῖον, καὶ ὅσον ἀποδεῖ τούτου τὸ ἀπόνητι τὸ αὐτὸ ποιεῖν, ὁ Ναβουχοδονόσορ ἐκεῖνος ὁ Βαβυλώνιος ἐν σκήπτροις καὶ διαδήμασι ζῶν, εὐαγγελικόν ποτε κατώρθωσε λόγον. B μετὰ γὰρ τὴν κάμινον καὶ τὴν παραδοξοποιΐαν ἐκείνην, τὸ κήρυγμα τῆς οἰκουμένης, οὐ διὰ γλώττης μόνον, ἀλλὰ διὰ τῶν γραμμάτων, καὶ πανταχοῦ τῆς γῆς ἔγραψεν οὕτως· Ναβουχοδονόσορ βασιλεὺς πᾶσι τοῖς λαοῖς, φυλαῖς, γλώσσαις, τοῖς οἰκοῦσιν ἐν πάσῃ τῇ γῇ, εἰρήνη ὑμῖν πληθυνθείη· τὰ σημεῖα καὶ τὰ τέρατα, ἃ ἐποίησε μετ' ἐμοῦ ὁ θεὸς ὁ ὕψιστος, ἤρεσεν ἐναντίον ἐμοῦ ἀναγγεῖλαι ὑμῖν, ὡς μεγάλα καὶ ἰσχυρά· ἡ βασιλεία αὐτοῦ βασιλεία αἰώνιος, καὶ ἐξουσία αὐτοῦ εἰς γενεὰν καὶ γενεάν. καὶ δόγμα ἔθηκεν ὅπως πᾶς λαός, φυλή, C γλῶσσα, ἂν εἴπῃ ῥῆμα κατὰ τοῦ θεοῦ Σιδράχ, Μισάχ, καὶ Ἀβδεναγώ, εἰς ἀπώλειαν ἔσται, καὶ ὁ οἶκος αὐτοῦ εἰς τὴν διαρπαγήν. καὶ προστίθησι, καθότι οὐκ ἔστι θεὸς ἕτερος, ὃς δυνήσεται ῥύσασθαι οὕτως. εἶδες ἀπειλὴν ἐν τοῖς γράμμασιν; εἶδες φόβον; εἶδες διδασκαλίαν; εἶδες κήρυκα ὑψηλόν, καὶ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἐκπεταννύμενα γράμματα; τί οὖν εἰπέ μοι, τὸν αὐτὸν τοῖς ἀποστόλοις μισθὸν λήψεται, ἐπειδὴ ἀνεκήρυξε τοῦ θεοῦ τὴν δύναμιν, ἐπειδὴ τοσαύτην σπουδὴν ἐποιήσατο πανταχοῦ καταγγεῖλαι τὸν λόγον; οὐδὲ τὸ D πολλοστὸν μὲν οὖν μέρος, ἀλλὰ μεθ' ὑπερβολῆς ἁπάσης καταδεέστερον. καίτοι γε αὐτὸ τὸ ἔργον ἐκείνοις ἐποίησεν. ἀλλ' ἐπειδὴ πόνος οὐκ ἔστι συνεζευγμένος, οὐδὲ παθήματα, διὰ τοῦτο ὑποτέμνεται τὰ τῆς ἀντιδόσεως. οὗτος μὲν γὰρ μετ' ἐξουσίας καὶ ἀδείας τοῦτο ἔπραττεν· ἐκεῖνοι δὲ κωλυόμενοι, κατελαυνόμενοι, μαστιζόμενοι, ταλαιπωρούμενοι, κατακρημνιζόμενοι, λιμῷ τηκόμενοι, καθ' ἑκάστην ἀποθνήσκοντες, τὴν ἡμέραν τὴν ψυχὴν αὐτὴν βασανιζόμενοι, καθ'

καθ' ἕκαστον τῶν ἀσθενούντων ἀσθενοῦντες, καθ' ἕκαστον τῶν σκανδαλιζομένων πυρούμενοι, καὶ τῶν πόνων τούτων καὶ τῆς ἀθυμίας μάλιστα ἦσαν πλείους αἱ ἀμοιβαί. ἕκαστος γὰρ ἴδιον μισθὸν λήψεται, φησι, κατὰ τὸν ἴδιον κόπον· οὐ γὰρ παύσομαι αὐτὸ συνεχῶς ἐπιλέγων. διὰ δὴ τοῦτο ὁ φιλάνθρωπος θεὸς τοῦ Παύλου πολλάκις παρακαλέσαντος τῶν παθημάτων αὐτὸν, καὶ τῆς ἀθυμίας, καὶ τῶν κινδύνων ἀπαλλάξαι, οὐκ ἐπένευσεν. ὑπὲρ τούτου τρὶς τὸν κύριον παρεκάλεσα φησι, καὶ οὐκ ἐπέτυχον τῆς αἰτήσεως. τίνος γὰρ ἕνεκεν ἔμελλε λήψεσθαι μεγίστας ἀμοιβὰς, ὅτι ἀπερισπάστως ἐκήρυξε τρυφῶν, καὶ ἐν ἀθυμίᾳ διάγων; ὅτι στόμα διῆρε, καὶ γλῶσσαν ἐκίνησεν οἴκοι καθήμενος; ἀλλὰ τοῦτο καὶ τῷ τυχόντι ῥᾴδιον ἦν, καὶ τῷ σφόδρα ἀναπεπτωκότι, καὶ τὸν ὑγρὸν καὶ διαλελυμένον ζῶντι βίον. νυνὶ δὲ μέν τοι τῶν τραυμάτων, τῶν θανάτων, τῶν δρόμων τῶν κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν, τῆς ἀθυμίας αὐτῆς, τῶν δακρύων, τῶν ὀδυνῶν· τριετίαν γὰρ, φησιν, οὐκ ἐπαυσάμην νύκτα καὶ ἡμέραν μετὰ δακρύων νουθετῶν ἕνα ἕκαστον ὑμῶν· μετὰ πολλῆς παρρησίας λήψεται τὰς ἀντιδόσεις καὶ τοὺς στεφάνους. ταῦτα οὖν ἐννοοῦσα καὶ λογιζομένη, ὅσον ὀδυνηροῦ καὶ ἐπιμόχθου βίου τὸ κέρδος, χαῖρε καὶ εὐφραίνου τὴν ἐπικερδῆ καὶ μυρίων γέμουσαν στεφάνων ἐκ πρώτης ἡλικίας ὁδεύσασα ὁδὸν, καὶ διὰ συνεχῶν, καὶ πυκνῶν παθημάτων. καὶ γὰρ ἡ τοῦ σώματος ἀῤῥωστία, καὶ ποικίλη καὶ παντοδαπὴ, καὶ μυρίων θανάτων χαλεπωτέρα οὐκ ἐπαύσατο συνεχῶς πολιορκοῦσα. καὶ λοιδορίαι δὲ καὶ ὕβρεων νιφάδες, καὶ συκοφαντίαι οὐ διέλιπον κατὰ σοῦ φερόμεναι· ἀθυμίαι δέ σοι πυκναὶ καὶ συνεχεῖς, καὶ πηγαὶ δακρύων διαπαντὸς ἐνώχλησαν τοῦ χρόνου. τούτων δὲ ἕκαστον καθ' ἑαυτὸ ἤρκεσε τοῖς ὑπομεμενηκόσιν εἰς ὠφέλειαν πολλήν. ὅ, τε γὰρ Λάζαρος ἀπὸ τῆς ἀῤῥωστίας μόνης, καὶ τῆς αὐτῆς ἐκοινώνησε τῷ πατριάρχῃ λήξεως, καὶ τὸν τελώνην δὲ αἱ λοιδορίαι τοῦ Φαρισαίου δικαιοτέρον ὑπερφαίνουσαν τὸν Φαρισαῖον ἐποίησαν· ὅ, τε κορυφαῖος τῶν ἀποστόλων ἀπὸ δακρύων τὸ ἕλκος τῆς χαλεπῆς ἐκείνης ἁμαρτίας διώρθωσεν· ὅταν οὖν τῶν προειρημένων ἕκαστον φαίνηται καὶ μόνον ἐν τοῖς παθημάτων τούτων ἀρκέσαν, ἐννόησον πόσας αὐτὴ λήψῃ τὰς ἀμοιβὰς

A ad cuiuſque infirmitatem infirmitate laborarent, ad cuiuſq. offenſionem & ſcandalũ vrerẽtur. Itaq; pro his laboribus, ac præſertim pro mœrore, amplior eis merces eſt perſoluta. Vnuſquiſque enim, inquit ille, propriã mercedem accipiet iuxta propriũ laborẽ. *1.Cor.3.8.* (Non enim id aſſiduè repetere deſinam.) Ob eámq. causã benignus Deus, cùm Paulus precibus ab eo identidem contendiſſet, vt ſe ex calamitatibus & mœrore, ac dolore & periculis eriperet, id ipſi minimè conceſſit. Pro hoc enim, inquit, ter Dominum rogaui: nec tamen quod pete- *2.Cor.12.* B bam, impetraui. Et ſanè, quid fuiſſet, quamobrẽ ampliſſima pręmia caperet, ſi ſine labore ac moleſtia prædicaſſet, delicijs indulgens, atq. in trãquillitate animiq. hilaritate degens? an quòd domi ſedens os diduxiſſet, ac linguã mouiſſet? at hoc cuiuis factu facile eſt, quãlibet etiã ignauo atque abiecto, ac diſſolutè & delicatè viuenti. Nunc autem vulnerum, variorum mortis generum, curſuum, tam terrenorum, quàm mari- *Act.20.31* norum, ipſius mœroris, lacrymarum, dolorum (triẽnium enim, inquit, die ac nocte cum lacrymis non ceſſaui mone- C re vnumquemq. veſtrum) coronas magna cum fiducia percepturus eſt. Hæc igitur animo & cogitatione cõplectens, quantúmque acerbæ ac laborioſæ vitæ lucrum ſit, tecum cõſiderans, gaude & lætare: vt quæ fructuoſam, atque innumeris coronis plenam iam inde à prima ætate viã tenueris, ac per crebras, imò *Calamitates Olympiadis.* continuas calamitates graſſata ſis. Etenim varius & multiplex, ſexcentíſque mortib. grauior, corporis morbus nunquam te obſidere deſtitit. Cõuitiorum etiã & contumeliarũ agmen, & obtrectationes atq. calumniæ in te ferri mi- D nimè deſierunt. Crebri denique, imò aſſidui mœrores, ac lachrymarũ fontes, per omne vitæ tempus moleſtiã tibi exhibuerunt. Horum porro ſingula, vel ſola, eã vim habuerunt, vt ingentem ijs, qui ea ſuſtinuiſſent, vtilitatẽ afferrent. Nam & Lazarus ob ſolum morbũ eandem cum Patriarcha ſedem cõſecutus eſt: & Publicano conuitium Phariſæi eiuſmodi iuſtitiã attulit, quæ Phariſæi *Luc.16.* *Luc.18.* iuſtitiam ſuperaret: & denique Apoſto- *Matt.26.* lorũ princeps grauis illius ſceleris vlcus lacrymis ſanauit. Cum igitur horum vnicuiq. vnã etiã duntaxat perpeſſionem ſuffeciſſe conſtet, perpende iam quot quantáſque ipſa mercedes perceptura ſis,

vt quę omnia ſimul, & quidem cum ingenti acerbitate ſubierit, idq. per omne vitæ tẽpus. Neque enim vlla res æquè ſplendidos & admirãdos homines reddit, tantóq. bonorum aceruo cumulat, vt tentationum frequentia, & pericula, & labores, & mœrores, & perpetuæ inſidiæ, ab iis, à quibus minimè decebat, cõparatæ: dum tamen omnia æquo & placido animo ferantur. Quippe ne filium quidẽ Iacob quicquam perinde clarum ac beatum reddidit, vt illa tum in eum ſtructa calumnia, & carcer, & catena, & hinc contracta ęrũna. Quanquam enim magna quoque pudicitiæ ipſius virtus erat, cùm Ægyptiacam libidinem ſuperauit, ac miſerã illam fœminam ad ſceleratum cõcubitum eum vocantem propulſauit: at hoc tamen non ita magnum ac præclarum eſt, vt ea quæ perpeſſus eſt. Quænã enim laus eſt, dic quæſo, adulterium minimè perpetraſſe, nec alienum matrimoniũ perfodiſſe, nec lectum nihil ad ſe attinentem contaminaſſe, nec homini bene de ſe merito iniuriã intuliſſe, nec patroni ſui domum in probrum & infamiam conieciſſe? At quod eum magnum & illuſtrem reddidit, illud demum eſt, nimirum periculum, inſidiæ, furor mulieris, quam libido captiuam tenebat, allata vis, ineuitabilis thalami carcer, quem adultera ipſi cõparauerat, retia quæ omni ex parte expanderat, accuſatio, calũnia, carcer, catena, illud etiam quòd nihil æqui ac boni impetrãs, poſt tantum certamẽ, ob quod eum corona donari par erat, tanquã reus ac nocens in vincula ducebatur, ac cum iis, qui grauiſſima flagitia perpetrauerant, includebatur, ſqualor item & ferrum, carceris afflictio. Tum ſcilicet eum clariorem ac ſplendidiorẽ cerno, quàm cùm in Ægypti ſolio ſedens frumentum gentibus tribuebat, & famem pellebat, & cõmunis omnibus portus erat. Tum, inquã, eum clariorem & illuſtriorem cerno, cùm eũ cõpedes & manicæ vinciebant, quàm cùm in luculentis veſtibus tantã potentiam, ac tantũ principatum obtinebat. Etenim illud carceris tempus, negotiationis atque ingentis quæſtus erat: hoc autẽ, luxus, remiſſioniſq. animi, atque honoris, multas quidem voluptates habens, at non itẽ multum lucri. Ac propterea non tã eum ſuſpicio atq. admiror, cùm honor ei à patre habetur, quàm cùm fraterna inuidia exagitatur,

Ioſeph ob calamitates clarus.
Gen. 39.

A πάντα ὁμοῦ μετὰ πολλῆς τῆς ὑπερβολῆς ὑπομείνασα, καὶ διὰ παντὸς τοῦ χρόνου. οὐδὲν γὰρ, οὐδὲν οὕτω λαμπρούς τινας ποιεῖ, καὶ ζηλωτοὺς, καὶ μυρίων ἐμπίμπλησιν ἀγαθῶν, ὡς τὸ πειρασμῶν πλῆθος, καὶ κίνδυνοι, καὶ πόνοι, καὶ ἀθυμίαι, καὶ τὸ διηνεκῶς ἐπιβουλεύεσθαι, καὶ παρ᾽ ὧν οὐδαμῶς ἐχρῆν, καὶ πράως ἅπαντα φέρειν· ἐπεὶ καὶ τὸν υἱὸν τοῦ Ἰακὼβ οὐδὲν οὕτως ἐποίησε μακάριον καὶ εὐδόκιμον, ὡς ἡ συκοφαντία τότε ἐκείνη, καὶ τὸ δεσμωτήριον, καὶ ἡ ἅλυσις, καὶ ἡ ἐντεῦθεν ταλαιπωρία. μέγα μὲν γὰρ αὐτοῦ καὶ τὸ τῆς
B σωφροσύνης κατόρθωμα, ὅτε τῆς Αἰγυπτιακῆς ἀσελγείας περιεγένετο, καὶ τὴν ἀθλίαν γυναῖκα ἐκείνην ἐπὶ τὴν ἄδικον αὐτὸν καλοῦσαν ὁμιλίαν διεκρούσατο· ἀλλ᾽ οὐχ οὕτω μέγα τοῦτο, ὡς τὰ παθήματα. ποῖον γὰρ ἐγκώμιον, εἰπέ μοι, τὸ μὴ μοιχεῦσαι, μηδὲ ἀλλότριον διορύξαι γάμον, μηδὲ μιᾶναι εὐνὴν οὐδαμόθεν αὐτῷ προσήκουσαν, μηδὲ ἀδικῆσαι τὸν εὐεργετήσαντα, μηδὲ αἰσχύνῃ περιβαλεῖν τοῦ δεσπότου τὴν οἰκίαν; ἀλλὰ τὸ ποιῆσαν αὐτὸν μέγαν ἐκεῖνό μάλιστά ἐστιν, ὁ κίνδυνος, ἡ ἐπιβουλὴ, ἡ μανία τῆς αἰχμαλώτου, ἡ ἐπε-
C νεχθεῖσα βία, τὸ ἄφυκτον δεσμωτήριον τοῦ θαλάμου, ὅπερ αὐτῷ κατεσκεύασεν ἡ μοιχαλὶς, τὰ δίκτυα ἃ πανταχόθεν ἀνεπέτασεν, ἡ κατηγορία, ἡ συκοφαντία, τὸ δεσμωτήριον, ἡ ἅλυσις, τὸ μηδενὸς τυχόντα τῶν δικαίων, μετὰ τὸν τοσοῦτον ἆθλον, ὑπὲρ οὗ στεφανοῦσθαι ἐχρῆν, ὡς καταδίκον καὶ ὑπεύθυνον ἐπὶ τὸ ὀχύρωμα ἄγεσθαι, καὶ μετὰ τῶν τὰ ἔσχατα ἡμαρτηκότων κατακλείεσθαι, ὁ αὐχμὸς, τὸ σιδήριον, ἡ τοῦ δεσμωτηρίου ταλαιπωρία. τότε αὐτὸν ὁρῶ λάμποντα μειζόνως, ἢ ὅτε ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Αἰγύπτου καθήμενος τὸν σῖτον διένειμε τοῖς δεομένοις, καὶ
D τὸν λιμὸν ἔλυε, καὶ κοινὸς λιμὴν ἅπασιν ἐγένετο. τότε ὁρῶ αὐτὸν φαιδρὸν, ὅτε αὐτῷ αἱ πέδαι καὶ χειροπέδαι περιέκειντο, ἢ ὅτε ἐν ἱματίοις λαμπροῖς τὴν τοσαύτην δυναστείαν περιεβέβλητο. ὁ μὲν γὰρ πραγματείας ἦν καιρὸς καὶ ἐμπορείας πολλῆς, ὁ τοῦ δεσμωτηρίου λέγω· ὁ δὲ τρυφῆς καὶ ἀνέσεως καὶ τιμῆς, πολλὴν μὲν ἔχων τὴν ἡδονὴν, οὐ πολὺ δὲ τὸ κέρδος. διὰ τοῦτο οὐδὲ οὕτως αὐτὸν μακαρίζω τιμώμενον ὑπὸ τοῦ πατρὸς, ὡς φθονούμενον ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν,

A καὶ συνοίκους ἔχοντα τοὺς πολεμίους. καὶ γὰρ ἐκ πρώτης ἡλικίας οἴκοθεν χαλεπὸς αὐτῷ ἀνερριπίζετο πόλεμος, τῶν πολεμούντων εὔλογον μὲν ἐχόντων οὐδὲν, τηκομένων δὲ καὶ διαρρηγνυμένων διὰ τὸ πλείονος ἀπολαύειν αὐτὸν παρὰ τοῦ πατρὸς διαθέσεως. καί τοί γε τὸ φίλτρον ὁ νομοθέτης Μωσῆς οὐκ ἔφησεν ἐξ ἀρετῆς τοῦ παιδὸς ἔχειν τὴν ἀρχὴν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῆς ὠδῖνος. ἐπειδὴ γὰρ ὕστερον τῶν ἄλλων ἐτέχθη, καὶ ἐν ἐσχάτῳ γήρᾳ, ποθεινὰ δὲ τὰ τοιαῦτα παιδία, ἅτε παρ' ἐλπίδα γινόμενα· διὰ τοῦτο ἐφιλεῖτο. B ἠγάπα γὰρ αὐτὸν ὁ πατήρ φησιν, ὅτι υἱὸς γήρως ἦν αὐτῷ· ταῦτα δὲ ὁ νομοθέτης ἔγραψεν ὡς ἔγωγε οἶμαι, οὐ τὸ ὂν διηγούμενος, ἀλλὰ τοῦ πατρὸς τὴν σκῆψιν καὶ τὴν πρόφασιν. ἐπειδὴ γὰρ ἑώρα φθονούμενον τὸ μειράκιον, παραμυθήσασθαι τὸ πάθος τῶν ἀδελφῶν βουλόμενος, ἔπλασεν ἀγάπης αἰτίαν οὐ πολλὴν τίκτουσαν αὐτῷ τὸν φθόνον. ὅτι γὰρ οὐ τοῦτο αἴτιον ἦν τοῦ φίλτρου, ἀλλὰ ἀκμάζουσα τῆς ψυχῆς ἀρετὴ, καὶ τῆς ἡλικίας ἀκμαιοτέρα οὖσα, δῆλον ἐκ τοῦ Βενιαμίν. εἰ γὰρ διὰ τοῦτο ἐκεῖνος ἐφιλεῖτο, πολλῷ μᾶλλον τὸν νεώτερον αὐτοῦ φιλεῖσθαι ἐχρῆν. C μετὰ γὰρ τὸν Ἰωσὴφ ἐκεῖνος ἐτέχθη, καὶ τούτου μᾶλλον υἱὸς γήρως ἦν αὐτῷ. ἀλλ', ὅπερ ἔφην, τοῦ πατρὸς ἦν τὸ πλάσμα, βουλομένου καταλῦσαι τὸν ἀδελφικὸν πόλεμον, ἀλλ' οὐδὲ οὕτως ἴσχυσεν, ἀλλ' ἐξεκαίετο σφοδροτέρα ἡ φλόξ. καὶ ἐπειδὴ οὐδὲν ἴσχυον ποιῆσαι πως, κατήνεγκαν αὐτοῦ ψόγον πονηρὸν, αἰσχρὰν περιέβαλον αἰτίαν, τὴν βάρβαρον γυναῖκα προφθάσαντες οἱ ἀδελφοὶ, καὶ πολλῷ χείρους φανέντες αὐτῆς. ἡ μὲν γὰρ εἰς ἀλλότριον, οἱ δὲ εἰς ἀδελφὸν ἐγίνοντο πονηροί· καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἔστησαν τῆς κακίας· D ἀλλ' ἐπηγωνίζοντο τοῖς προτέροις ἀεὶ, καὶ λαβόντες μόνον ἐν ἐρημίᾳ καὶ ἔσφαξαν, καὶ ἀπέδοντο, καὶ δοῦλον ἀντ' ἐλευθέρου ἐποίησαν, καὶ δουλείαν τὴν ἐσχάτην. οὔτε γὰρ ὁμοφύλοις ἦσαν, ἀλλὰ βαρβάροις ἑτερογλώσσοις, καὶ τοῖς εἰς βάρβαρον ἀποδημοῦσι χώραν ἐξέδωκαν τὸν ἀδελφόν· ὁ δὲ θεὸς λαμπρότερον αὐτὸν ποιῶν ἠνείχετο τῶν γινομένων, καὶ ἐμακροθύμει, κινδύνων κινδύνους διαδεχομένων.

atque cótubernales hoſtes habet. Nam domi ipſi iam inde à primis annis graue bellum excitabatur: & quidem ab ijs hoſtibus, qui, quòd ipſi ſuccenſerent, nihil habebant, verùm eam ob cauſam extabeſcebāt, ac dolore diſrumpebantur, quòd maiorem ipſe patris beneuolentiam obtineret. Porro Legiſlator Moſes hanc vim amoris, nō à pueri virtute, ſed ab eo tempore, quo procreatus eſt, cauſam atque ortum traxiſſe aſſerit. Nam quoniam ſeriùs quàm alij in lucem editus fuerat, inquit, atque in extrema ſenectute (cordi autem maximè ſunt huiuſmodi filij, quòd præter ſpem extiterint) idcirco patri charus erat. Gen. 37. Diligebat enim eum pater, inquit, quòd eum ſenex genuiſſet. Hæc autem mea quidem ſententia ſcripſit Legiſlator, nō, id quod res erat, narrans, verùm patris prætextum & obtentum. Quoniam enim adoleſcentem apud fratres inuidia flagrare perſpiciebat, vt huic eorum morbo mederetur, eam amoris cauſam effinxit, quæ non magnum ipſi liuorē procrearet. Nam quòd alioqui non ea amoris cauſa eſſet, verùm efflorescens animi virtus atque ætate maturior, ex Benjamin liquidò perſpici poteſt. Nam ſi eam ob cauſam ille amabatur, multo vtique magis hunc amari oportebat, qui natu minor erat. Siquidem Benjamin poſt Ioſephū ſatus eſt, atq; à ſeniore patre procreatus. Verum, vt iam à me dictum eſt, patris hoc figmentum erat, fraternum bellum reprimere ſtudentis. Ac ne hac quidem ratione id aſſequi potuit: verùm acrius flamma exardeſcebat. Et quia nihil aliud tum efficere poterant, fœdā labem ipſi aſperſerūt, ac turpe crimen in eum coniecerunt, barbaram videlicet mulierem fratres anteuertentes, ac multo ſceleratiores ea ſe præbentes. Illa enim in alienum, hi in fratrem improbi & ſcelerati exiſtebant. Ac ne his quidem finibus improbitatem ſuā circumſcripſerant: verùm, vt ad priora ſemper aliquid adderēt, omni ſtudio laborabant: cúmque in deſerto loco ſolum nacti iugularunt, & vendiderunt, atque ex libero ſeruum effecerunt, & quidem acerbiſſimo ſeruitutis genere. Neque enim eiuſdem nationis hominibus, verùm barbaris, aliena lingua vtentibus, ipſiſque etiam in barbaram regionem abeuntibus fratrem dediderunt. Deus vero clariorem eum vt redderet, patiebatur ea, quæ fiebant, & cùm periculis ſuccederent pericula, longanimiter tolerabat.

A Inuidiam enim ac fœdam calumniam cædes excepit, & cæde atrocior ſeruitus. Neque enim leuiter à te, id quod dixi, prætereatur: verùm in mentem tibi veniat, quātum erat, nobilem adoleſcentem, in paterna domo cum omni libertate ac tanto patris amore educatum, ſubitò à fratribus, qui nihil, quod ipſi obijcerent, habebant pretio addici, atque, & barbaris diuerſa lingua vtentibus, ac prodigioſis moribus præditis, belluiſque potius quàm hominibus dedi, & extorrem atque exulem, ac ſeruum & peregrinum liberi & ciuis loco effici, ac poſt tantam fœlicitatem, qua B ipſi frui contigerat, ad extremam ſeruitutis calamitatem, cuius prorſum inſolens erat, deuolui, crudeliſſimóſque dominos accipere, atque in alienam & barbaram terram abduci. Quin ne hîc quidem malorū finis erat, verùm poſt admiranda illa inſomnia, quæ prænunciabant, fore, vt ipſe à fratribus adoraretur, inſidijs rurſum inſidiæ ſuccedebant. Nam ne ipſi quidem mercatores, qui acceperant, eum retinuerūt, verùm improbioribus rurſum barbaris vendiderunt. Porro nō te fugit, quanti ad calamitatem momenti ſit, tales dominos C talibus dominis cōmutare. Hoc enim difficiliorem ac moleſtiorē ſeruitutem reddit, cum externi rurſum ſunt, qui emunt, ac prioribus atrociores. Poſt in Ægyptum ingreditur, in illam inquam regionē tum cum Deo bellum gerentem, & furore laborantem, vnde impudentia ora, vnde impiæ atque in Deum contumelioſæ linguæ promanabant. Atque apud Ægyptios exiſtit, quorum vel vnus duntaxat tantam vim habuit, vt magnum Moſem fugitiuum & exulem redderet. Ac poſteaquam aliquantum illic reſpirauit (quòd videlicet be- D nignus ac facilis Deus, reſque ab hominum opinione remotas adminiſtrās, immanem illam feram, quæ ipſum emerat, in ouem conuertiſſet) confeſtim ipſi rurſum arena comparabatur, rurſum ſtadium, rurſum pugnæ ac certamina, & ſudores prioribus acriores. Sceleratis enim oculis eum hera conſpicata, ipſiúſque pulchritudine, atque oris elegantia ſuperata, prorſúſque amoris affectu correpta, præ impudica hac cupiditate leæna ſeſe pro fœmina præbebat. Ita rurſum domeſticus atque inteſtinus hoſtis erat, contrario tamen, quàm priores, animo ac mente præditus. Illi enim odio adducti ſunt, vt eum domo eijcerent:

A μετὰ γὰρ τὸν φθόνον καὶ τὴν αἰσχρὰν διαβολὴν σφαγῇ περιέδωκαν, καὶ δουλείᾳ σφαγῆς χαλεπωτέρᾳ. μὴ γὰρ δὴ παραδράμῃς ἁπλῶς τὸ εἰρημένον· ἀλλ' ἐννόησον ἡλίκον ἦν μειράκιον εὐγενὲς ἐν οἰκίᾳ πατρικῇ τραφὲν μετ' ἐλευθερίας ἁπάσης, μετὰ ἀγάπης πατρὸς τοσαύτης, ἀθρόον ὑπὸ ἀδελφῶν ἀπεμποληθῆναι, οὐδὲν ἐχόντων ἐγκαλεῖν, καὶ βαρβάροις ἐκδοθῆναι ἑτερογλώσσοις, καὶ ἤθεσιν ἀλλοκότοις, καὶ αὐτοῖς θηρίοις μᾶλλον, ἢ ἀνθρώποις· καὶ ἄπολιν, καὶ μετανάστην, καὶ οἰκέτην καὶ ξένον ἀντ' ἐλευθέρου καὶ πολίτου γενέσθαι, καὶ τοσαύτης ἀπολαύοντα B εὐημερίας, πρὸς τὴν ἐσχάτην κατενεχθῆναι ταλαιπωρίαν δουλείας ἀήθη ὄντα μεθ' ὑπερβολῆς ἁπάσης, καὶ πικροτάτους λαβεῖν δεσπότας, καὶ εἰς ἀλλοτρίαν καὶ βάρβαρον μετενεχθῆναι γῆν. ἀλλ' οὐδὲ ἐνταῦθα ἵστατο τὰ δεινά, ἀλλ' ἐπιβουλαὶ πάλιν ἐπιβουλὰς διεδέχοντο μετὰ τὰ ὀνείρατα ἐκεῖνα τὰ θαυμαστά, καὶ τὴν τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ προσκύνησιν προαναφωνοῦντα. λαβόντες γὰρ αὐτὸν οὔτε οἱ ἔμποροι οὐ κατέσχον, ἀλλ' ἑτέροις αὐτὸν πάλιν χείροσιν ἀπέδοντο βαρβάροις. οἶσθα δὲ ἡλίκον ἐστὶν εἰς συμφορᾶς λόγον, τὸ δεσπότας τοιού- C τους ἐκ τοιούτων ἀμείβειν. τοῦτο γὰρ δυσχερεστέραν ποιεῖ τὴν δουλείαν, ὅταν καὶ ξένοι πάλιν οἱ κτώμενοι, καὶ τῶν προτέρων ὦσι χαλεπώτεροι· καὶ γίνεται ἐν Αἰγύπτῳ τῇ θεομάχῳ τότε ἐκείνῃ καὶ μαινομένῃ, ὅθεν τὰ ἀναίσχυντα στόματα, ὅθεν αἱ βλάσφημοι γλῶσσαι, καὶ γίνεται παρ' Αἰγυπτίοις, ὧν καὶ εἷς ἤρκεσε μόνος τὸν μέγαν Μωυσέα δραπέτην καὶ φυγάδα ποιῆσαι. καὶ ἐπειδὴ μικρὸν ἀνέπνευσεν ἐκεῖ τοῦ φιλανθρώπου θεοῦ τὰ παράδοξα οἰκονομοῦντος, τὸν ἄγριον θῆρα τὸν ὠνησάμενον αὐτὸν ποιήσαντος πρόβατον, εὐθέως D αὐτῷ σκάμματα παρεσκευάζετο πάλιν, καὶ στάδιον, καὶ παλαίσματα, καὶ ἀγῶνες, καὶ ἱδρῶτες σφοδρότεροι τῶν προτέρων. ἰδοῦσα γὰρ αὐτὸν ἀδίκοις ὀφθαλμοῖς ἡ κεκτημένη, καὶ τῷ κάλλει τῆς ὄψεως αὐτοῦ χειρωθεῖσα, καὶ κατὰ κράτος ἁλοῦσα τῷ πάθει, λέαινα ἀντὶ γυναικὸς ὑπὸ τῆς ἀκολάστου ταύτης ἐπιθυμίας ἐγένετο, καὶ πάλιν σύνοικος ὁ πολέμιος ἦν, ἐναντίαν τοῖς προτέροις τὴν ὑπόθεσιν ἔχων. ἐκεῖνοι γὰρ μισοῦντες αὐτὸν ἐξέβαλον·

αὕτη δὲ ἐρῶσα καὶ περικαιομένη τοῦ νεανίσκου· καὶ ἦν διπλοῦς, μᾶλλον δὲ τριπλοῦς καὶ πολλαπλοῦς ὁ πόλεμος. μὴ γὰρ ἐπειδὴ τὰ δίκτυα ὑπερήλατο, καὶ τὸν βρόχον διέτεμεν ἐν βραχείᾳ καιροῦ ῥοπῇ, νομίσῃς ἀπραγμόνως αὐτὸν ἠνυκέναι τὸν ἆθλον τοῦτον· καὶ γὰρ πολὺν τὸν ἱδρῶτα ὑπέμεινε. καὶ εἰ βούλει καὶ τοῦτο σαφῶς μαθεῖν, ἐννόησον τί ἐστι νεότης, καὶ νεότητος ἀκμή. ἐν γὰρ αὐτῷ τῷ ἄνθει τῆς ἡλικίας ἐτύγχανεν ὢν τότε, ὅτε σφοδροτέρα τῆς φύσεως ἡ φλὸξ ἐγείρεται, ὅτε ἡ πολλὴ τῆς ἐπιθυμίας ἡ ζάλη, ὅτε ἀσθενέστερος μὲν ὁ λογισμός. τῶν γὰρ νεωτέρων αἱ ψυχαὶ οὐ σφόδρα πολλῇ φράττονται τῇ συνέσει, οὐδὲ πολλὴν τῆς ἀρετῆς ποιοῦνται σπουδήν· ἀλλ' ὁ μὲν χειμὼν τῶν παθῶν χαλεπώτερος, ὁ δὲ τὰ πάθη κυβερνῶν λογισμὸς ἀσθενέστερος. μετὰ δὲ τῆς φύσεως καὶ τῆς ἡλικίας, πολλὴ καὶ τῆς γυναικὸς ἦν ἡ ἀκολασία. καὶ καθάπερ τὴν Βαβυλωνίαν κάμινον αἱ Περσικαὶ χεῖρες ἐκεῖναι μετὰ πολλῆς ἀνῆπτον τῆς σπουδῆς, δαψιλῆ τῷ πυρὶ παρέχουσαι τὴν τροφήν, καὶ ποικίλα ὑπεκκαύματα ἐμβάλλουσαι τῇ φλογί· οὕτω δὴ καὶ τότε ἡ ἀθλία καὶ ταλαίπωρος ἐκείνη γυνὴ τῆς καμίνου ταύτης χαλεπωτέραν ἀνῆπτε τὴν φλόγα, μύρων ὄζουσα, ἐπιτρίμμασι παρειῶν, ὑπογραφαῖς ὀφθαλμῶν, κατακεκλασμένῃ φωνῇ, κινήμασι, βαδίσμασι διαθρυπτομένη, ἱματίοις μαλακοῖς, περιβολῇ χρυσίων, ἑτέραις τοιαύταις μυρίαις μαγγανείαις καταγοητεύουσα τὸ μειράκιον. καὶ καθάπερ τις θηρευτὴς δεξιὸς δυσάλωτον μέλλων χειροῦσθαι ζῶον, ἅπαντα κινεῖ τῆς τέχνης τὰ ὄργανα· οὕτω δὴ καὶ αὕτη τὴν σωφροσύνην εἰδυῖα τοῦ νεανίσκου· οὐδὲ γὰρ ἔμελλεν ἐν τοσούτῳ χρόνῳ λανθάνειν· πολλῆς ἐνόμισεν αὐτῇ δεῖν παρασκευῆς ἐπὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ νεανίσκου, καὶ διὰ τοῦτο πάντα ἐκίνει τῆς ἀκολασίας τὰ μηχανήματα. καὶ οὐδὲ τούτοις ἠρκεῖτο μόνοις, ἀλλὰ καὶ καιρὸν καὶ τόπον ἐπετήρει πρὸς τὴν θήραν ἐπιτήδειον. διὰ τοῦτο οὐδὲ εὐθέως ἁλοῦσα προσέβαλεν, ἀλλὰ πολὺν ἀνέμεινε χρόνον, τὴν πονηρὰν ταύτην ἐπιθυμίαν ὠδίνουσα καὶ παρασκευαζομένη, δεδοικυῖα μὴ τῷ τάχει καὶ ταῖς ἐσχεδιασμέναις αὐτῆς ἐπιβουλαῖς διαφύγῃ τὸ θήραμα. καί ποτε εὑροῦσα μόνον ἐν οἴκῳ τὰ συνήθη ποιοῦντα, ἀνασκάπτει βαθύτερον λοιπὸν βάραθρον·

A hæc contrà amans, ac iuuenis cupiditate incenſa: & quidem duplex, imò triplex, ac multiplex hoc bellum erat. Neque enim quia retia ſaltu ſuperauit, ac breui temporis puncto laqueum diſſecuit, idcirco eum hoc certamen ſine labore & mœſtitia cōfeciſſe exiſtimes. Siquidem ingentem ſudorem in ea re ſubijt. Ac ſi id perſpicuè ſcire tibi cordi eſt, cogites velim cuiuſmodi res ſit iuuentus, ac iuuentutis flos. Nam tum in ipſo iuuentutis flore erat: quo ſcilicet tempore acrior naturæ flamma excitatur, quo tempore ingens libidinis tem-

B peſtas, quo denique tempore imbecillior ratio. Iuuenū enim animi non admodū magno prudentiæ præſidio muniuntur, nec magnum virtutis ſtudium & curam gerunt: verùm & perturbationum tempeſtas atrocior eſt, & ratio, quæ eas gubernat ac moderatur, infirmior. Ad naturā autem & ætatē illud etiam accedebat, quòd ingēs mulieris impudicitia erat. Et quemadmodum Perſicæ illæ manus Babylonicā fornacem magno ſtudio accēdebāt, copioſo igni alimoniā prębentes, ac varios flammæ fomites admouentes: eodē quoque

Iuueniles animi prudentia ferè deſtituti.

C modo tunc infœlix illa & ærūnoſa mulier flāmam fornace illa grauiorē ac periculoſiorē accendebat, vnguēta nimirum olens, genarū frictionibus, oculorū picturis, fracta & eneruata voce, motibus, ingreſſibus laſciuiēs, molli veſtitu, auri ambitu, ac ſexcētis alijs eiuſdē generis illecebris & impoſturis adoleſcētem à mente deducens. Et quemadmodum peritus quidā venator, fera captu difficili potiri ſtudens, nullum artis inſtrumentū immotū relinquit: ad eundē etiā modum ipſa iuuenis pudicitiā perſpectam habens (nec enim ea ipſi tanto

Simile.

D tempore incognita eſſe poterat) ingēti ſibi ad iuuenem in captiuitatē redigendum apparatū opus eſſe iudicauit, ob eámq. cauſam nulla libidinis machina erat, quam non moueret. Ac ne hæc quidē ſatis eſſe ducens, tempus inſuper & locum ad prædam appoſitum requirebat. Quamobrem haud ſtatim atque ſe ipſius amore captam eſſe ſenſit, eum adorta eſt: verùm diu expectauit, improbam hanc cupiditatē parturiens, ac ſe comparans: quòd vereretur, ne, ſi celeritatem adhiberet, ac tumultuariè inſidias moliretur, præda effugeret. Cùm autem aliquādo tandem eum domi ſolum inueniſſet, foueā profundiorem iam fodit,

A ac voluptatis pennis vndique expaſſis, tanquam medijs retibus interceptum iuuenem habens, irrepit, ac ſola ſolum nacta (imò, vt rectius loquar, non ſola: nam & ætatē & naturā ac denique ſuas ipſius machinas rei gerendæ ſocias habebat) generoſum illum adoleſcentem ad nefarium facinus per vim deinceps trahit. Quid hac tentatione grauius fingi queat? Quid hac fornace ac flāma vehementius & acrius? Iuuenem nitidum ac vigentē, ſeruū, deſtitutum, vrbe carentem, hoſpitem, exulem, ab hera vſqueadeo libidinoſa & furente, tantis

B opibus tantáq. potentia circūfluente, tanta ſolitudine (nam hoc quoq. ad huiuſmodi capturam cōducit) correptum teneri atque illecebris deliniri, & ad herilē lectum duci, idque poſt tot pericula & inſidias? Non enim te fugit pleroſque, poſteaquā calamitatibus ac rerum acerbitatibus confecti ſunt, ſi ad luxum animiq. remiſſionē, & molle ac diſſolutum vitæ genus vocentur, promptius accurrere ſolere. At non ille: verū tolerantiā conſtāter in omnibus rebus præ ſe tulit. Equidem ipſe hunc thalamum & Babylonicā fornacem, & Danielis lacū, & marinæ belluæ ventrem,

C in quem Propheta incidit, appellare haud dubitem: imò etiā his longè grauiorem. Illic enim corporis interitus inſidiatū victoria erat: hic autē animæ exitiū, & mors ſempiterna, & calamitas omnis conſolationis expers. Nec verò duntaxat nomine grauis ac periculoſus hic lacus erat, ſed etiā quia præter vim ac dolum ingēti quoq. libidine plenus erat, multóque ac vario & multiplici igne, nō corpus vrente, verùm animam ipſam inflāmante. Id quod etiam Salomon, qui, quàm periculoſum ſit cum

Prov. 6, 27. muliere matrimonio cū viro copulata

D congredi, maximè perſpectū & exploratum habebat, his verbis vtitur: Quis alligabit ignē in ſinu ſuo, & veſtimenta eius non ardebunt? Quis ambulabit ſuper prunas, & pedes eius non comburētur? Sic omnis qui ingreditur ad mulierem proximi ſui, non erit mundus, cùm tetigerit eam. Quod autem ait, hanc ſententiam habet: Quemadmodum fieri nequit, vt qui in igne verſatur, non exardeſcat: ſic nec fieri poteſt, vt qui conſuetudinē cum fœminis habet, incēdiū, quod hinc oritur, effugiat. Hic autē, quod multo grauius ac periculoſius erat, ſuſtinuit. Nō enim eā ipſe

A καὶ τὰ πτερὰ τῆς ἡδονῆς πανταχόθεν ἀναπετάσασα, ὥσπερ ἐν μέσοις δικτύοις λοιπὸν ἔχουσα τὸν νέον, ἐπεισέρχεται, καὶ μόνη μόνον ἀπολαβοῦσα· μᾶλλον δὲ οὐ μόνη· καὶ γὰρ καὶ τὴν ἡλικίαν καὶ τὴν φύσιν καὶ τὰ αὐτῆς μηχανήματα συμπαρόντα εἶχεν αὐτῇ· ἕλκει λοιπὸν ἐπὶ τὴν ἄδικον πρᾶξιν πρὸς βίαν τὸν γενναῖον ἐκεῖνον. τί τοῦ πειρασμοῦ τούτου χαλεπώτερον; ποίας τῆς καμίνου καὶ φλογὸς οὐ σφοδρότερον, νέον σφριγῶντα, δοῦλον, ἔρημον, ἄπολιν, ξένον, μετανάστην, ὑπὸ δεσποίνης οὕτως ἀκολάστου καὶ μαινομέ-

B νης, οὕτω πλουτούσης, καὶ τοσαύτην δυναστείαν περιβεβλημένης, ἐν ἐρημίᾳ τοσαύτῃ· συντελεῖ γὰρ καὶ τοῦτο πρὸς τὴν τοιαύτην ἄγραν· συνειλημμένον κατέχεσθαί τε καὶ κολακεύεσθαι, καὶ πρὸς εὐνὴν ἄγεσθαι δεσποτικήν, καὶ ταῦτα, μετὰ τοσούτους κινδύνους καὶ ἐπιβουλάς; οἶσθα γὰρ ὡς οἱ πολλοί, ὅταν τεταλαιπωρημένοι τυγχάνωσι, καὶ ἐν τοῖς δεινοῖς ὦσιν, εἶτα εἰς τρυφὴν καλῶνται, καὶ ἄνεσιν, καὶ τὸν ὑγρὸν καὶ διαλελυμένον βίον, προθυμότερον ἐπιτρέχουσιν· ἀλλ' οὐκ ἐκεῖνος, ἀλλ' ἔδειξε διὰ πάντων τῆς οἰκείας καρτερίας ἐπιδεικνύμενος. ἐγὼ τὸν θάλαμον ἐκεῖνον καὶ τὴν Βα-

C βυλωνίαν κάμινον, καὶ τὸν τοῦ Δανιὴλ λάκκον τῶν λεόντων, καὶ τὴν γαστέρα τοῦ θαλαττίου θηρὸς εἰς ἣν ὁ προφήτης ἐνέπεσε, θαρρῶν ἴσην ἂν προσείποιμι, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ τούτων χαλεπώτερον. ἐκεῖ μὲν γὰρ τῆς ἐπιβουλῆς ἡ νίκη σώματος ἦν ἀπώλεια, ἐνταῦθα δὲ ψυχῆς πανωλεθρία, καὶ θάνατος ἀθάνατος, καὶ συμφορὰ παραμυθίαν οὐκ ἔχουσα. οὐ ταύτῃ δὲ μόνον χαλεπὸς ὁ λάκκος οὗτος ἦν, ἀλλὰ μετὰ τῆς βίας καὶ τοῦ δόλου, καὶ πολλῆς ἔγεμε τῆς κολακείας, πολλοῦ τοῦ ποικίλου καὶ παντοδαποῦ πυρὸς οὐ σῶμα καίοντος, ἀλλὰ αὐτὴν φλέγοντος τὴν ψυχήν. καὶ

D τοῦτο αὐτὸ δηλῶν ὁ Σολομὼν ὁ μάλιστα ταῦτα μετὰ ἀκριβείας εἰδὼς ἡλίκον ἐστὶ τὸ γυναικὶ συμβάλλειν ἄνδρα ἐχούσῃ· ἀποδήσει τίς φησι πῦρ ἐν κόλπῳ, τὰ δὲ ἱμάτια οὐ κατακαύσει; ἢ περιπατήσει τις ἐπ' ἀνθράκων πυρός, τοὺς δὲ πόδας οὐ καταφλέξει; οὕτως ὁ πορευόμενος πρὸς γυναῖκα ὕπανδρον, καὶ πᾶς ὁ ἁπτόμενος αὐτῆς οὐκ ἀθωωθήσεται· ὃ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· ὥσπερ φησὶν οὐκ ἔνι ὁμιλοῦντα πυρὶ μὴ κατακαίεσθαι, οὕτως οὐδὲ γυναιξὶ συνόντα διαφυγεῖν τὸν ἐντεῦθεν ἐμπρησμόν. ἐκεῖνος δέ, ὃ πολλῷ χαλεπώτερον ἦν, ὑπέμεινεν. οὐ γὰρ αὐτὸς αὐτῆς ἥψα-

A το, ἀλλ' ὑπ' ἐκείνης κατείχετο, μόνος ὑπὸ μόνης ἀπειλημμένος· καί τοι τοσούτοις ἤδη κακοῖς κατειργασμένος καὶ τοσαύταις περιελκυσθεὶς ἐπιβουλαῖς, καὶ ἀνέσεως ἐπιθυμῶν καὶ ἀδείας. ἀλλ' ὅμως ἐν τοσούτοις δικτύοις ὤν, καὶ ποικίλον θηρίον ὁρῶν αὐτῷ προσβάλλον, καὶ διὰ πάντων αὐτὸν κατατέμνον, διὰ τῆς ἁφῆς, διὰ τῆς φωνῆς, διὰ τῶν ὀμμάτων, διὰ τῶν χρωμάτων, διὰ τῆς ὑπογραφῆς, διὰ τῶν χρυσίων, διὰ τῶν μύρων, διὰ τῶν ἱματίων, διὰ τοῦ ἤθους, διὰ τοῦ κόσμου τοῦ περικειμένου, διὰ τῆς μονώσεως, διὰ τοῦ λανθάνειν, διὰ τοῦ πλούτου, B διὰ τῆς δυναστείας, ἔχουσα μετὰ τούτων συνεργὸν, ὅπερ ἔμπροσθεν εἶπον, τὴν ἡλικίαν, τὴν φύσιν, τὴν δουλείαν, ὃ ἐν ἀλλοτρίᾳ ἐστί, πᾶσαν ἐνίκησε τὴν φλόγα ἐκείνην. ἐγὼ τοῦτον τὸν πειρασμὸν καὶ τοῦ φθόνου τῶν ἀδελφῶν, καὶ τοῦ μίσους τοῦ συγγενικοῦ, καὶ τῆς πράσεως, καὶ τῆς τῶν βαρβάρων δεσποτείας, καὶ τῆς μακρᾶς ἀποδημίας, καὶ τῆς ἐν ἀλλοτρίᾳ διατριβῆς, καὶ τοῦ δεσμωτηρίου, καὶ τῆς ἁλύσεως, καὶ τοῦ μακροῦ χρόνου, καὶ τῆς αὐτόθι ταλαιπωρίας πολὺ χαλεπώτερον εἶναί φημι· καὶ γὰρ περὶ τῶν ἐσχάτων ὁ κίνδυνος ἦν. C ἐπειδὴ δὲ καὶ τοῦτον διέφυγε τὸν πόλεμον, καὶ ἐγένετο ἐνταῦθα πνεῦμα δρόσου διασυρίζον, ἀπό τε τῆς τοῦ θεοῦ χάριτος καὶ τῆς ἀρετῆς τοῦ νέου· τοσαύτη γὰρ αὐτῷ περιῆν ἀταραξίας καὶ σωφροσύνης, ὅτι καὶ τὴν τῆς ἐκείνης μανίαν καταλῦσαι ἐσπούδασε· πλὴν ἐπειδὴ αὐτὸς ἐξῆλθεν ἀνέπαφος, ὥσπερ οἱ νεανίσκοι τὴν Περσικὴν διαφυγόντες φλόγα· οὐδὲ γὰρ ὀσμὴ πυρὸς ἦν ἐν αὐτοῖς φησι, καὶ σωφροσύνης μέγας ἀθλητὴς ἀνεδείχθη, καὶ ἀδάμαντα ἐμιμήσατο, ἴδωμεν οἷον εὐθέως ἀπήντησε, καὶ τίνα ἔπαθλα διαδέχεται τὸν στεφανίτην. D ἐπιβουλαὶ πάλιν καὶ βάραθρα, καὶ θάνατος, καὶ κίνδυνος, καὶ συκοφαντίαι, καὶ μῖσος ἄλογον. ἡ γὰρ ἀθλία τότε ἐκείνη θυμῷ παραμυθεῖται τὸν ἔρωτα, καὶ πάθος συνάπτει πάθει, καὶ ἐπιθυμίᾳ ἀκολάστῳ προστίθησιν ὀργὴν ἄδικον, καὶ μετὰ τὴν μοιχείαν γίνεται καὶ ἀνδροφόνος· καὶ πνέουσα θηριωδίας πολλῆς, καὶ φόνιον βλέπουσα, καθίζει δικαστήριον διεφθαρμένον, τὸν δεσπότην τὸν ἐκείνης, τὸν ἄνδρα τὸν ἑαυτῆς, τὸν βάρβαρον, τὸν Αἰγύπτιον, καὶ εἰσάγει κα-

A attigit, verum ab ea detinebatur, ſolus à ſola interceptus & cõprehenſus: idq. cum iam tot calamitatibus confectus, tot inſidijs afflictus eſſet, ac requietis & ſecuritatis cupiditate teneretur. Et tamen, cum inter tot retia verſaretur, ac variã & multiplicem feram impetum in ſe facere, & omni ex parte ſe laniare conſpiceret (hoc eſt per tactum, per vocem, per oculos, per fucum & pigmenta, per aurea ornamenta, per vnguenta, per indumenta, per mores, per verba, per mundum muliebrẽ quem geſtabat, per ſolitudinem quæ id afferebat vt ne- B mo id ſcire poſſet, per opes, per potẽtiæ amplitudinem) ac præterea ipſa, vt ſuperiùs à me dictum eſt, ætatẽ, naturam, ſeruitutẽ, atque in aliena regione commorationem, rei gerendæ ſocias & opitulatrices haberet, omnem illam flammam ſuperauit. Ego verò hanc tentationem, & fratrum inuidia, & propinquorum odio, & venditione, & barbarorum dominatu, & longa peregrinatione, & in aliena regione commoratione, & carcere, & catena, & diuturno tempore, & omnibus ærumnis quibus illic conflictatus eſt, multo grauiorem C eſſe confirmo. Siquidẽ de animę ſalute periculum ipſi creabatur. Poſteaquam autem hoc quoque bellum effugit, atq. hic etiam, partim Dei gratia, partim iuuenis virtute (tanta enim in eo trãquillitatis animi & pudicitiæ copia erat, vt etiam illius furorem cõprimere & extinguere ſtuduerit) roſcidus ſpiritus perflans extitit: poſteaquã, inquã, ipſe intactus exceſſit, nõ ſecus videlicet atq. adoleſcentes illi, qui Perſicam flãmam effugerunt (neque enim, vt Scripturæ verbis vtar, ignis odor in illis erat) magnúſque caſtitatis pugil emicuit, atque *Dan. 3.* D adamãtem imitatus eſt, quid ſtatim ſit conſecutus, & quænam præmia victorem exceperint, videamus. Inſidiæ rurſum, & voragines, & mors, & pericula, & calumniæ, & odium iniquũ ac ſtolidum. Miſera enim illa mulier graui furore percita, animi acerbitate amorem ſolatur, affectúmq. affectui copulat, ac petulanti & impudicæ cupiditati ſceleratam iram adiungit, & poſt adulterium carnifex efficitur. Atque ingentem feritatem ſpirans, ac truculentos oculos in eum defigens tribunal conſtituit, corruptúmque iudicem collocat, hoc eſt illius he rum, virum ſuũ, barbarum, Ægyptium: criménque nullo teſtimonio

ſubnixum inducit. Ac ne tribunal qui-dem ingrediendi poteſtatem reo facit, verùm ſecurè accuſat, iudicis nimirum ſtultitia & beneuolentia, & perſonæ ſuæ, vt cui fides haberetur, ſatis idoneæ, authoritate, ac denique eius, qui accuſabatur, ſeruitute freta. Sic rem, contrà ac geſta fuerat, narrãs, iudicem ſuperauit, eúmq; adduxit, vt ſecundũ ſe iudicaret, inſontémque damnaret, eique grauiſſimã pœnam imponeret, ac ſtatim carcer, & abductio, & vincula. Ac ne iudice quidem viſo condemnabatur eximius ille vir. Et, quod grauius eſt, vt adulter condẽnabatur, vt herilis lecti appetitor, vt alieni matrimonij profeſſor, vt conuictus & deprehenſus. Nam & iudex, & accuſatrix, ac deniq; pœna, quæ ſubſequebatur, apud multos ac veritatis ignaros, hoc efficiebant, vt fabula fidem inuenirent. At nihil horum animũ illius cõturbauit, nec dixit: Hæccine ſomniorum remuneratio eſt? Hiccine viſorum illorum euẽtus? hæccine pudicitiæ præmia? Præceps ac ſtolidum iudicium, iniqua ſententia, atq; improba rurſum exiſtimatio. Tanquã cinædus domo patria nuper eiectus ſũ: tanquã adulter & muliebris pudicitiæ perfoſſor ac violator in carcerem nunc ducor, atque omnes de me ſententiam ferunt. Ac fratres quidẽ, à quibus adorandus eram (hoc enim ſomnia oſtendebant) in libertate & ſecuritate, ac delicijs, atq; in patria & paterna domo ſunt: ego autem, in cuius imperio ac poteſtate illi futuri erant, cum ſepulchrorũ effoſſoribus, cum prædonibus, cum furibus hic vinctus teneor, ac ne patrijs quidem ſedibus exturbatus, tumultibus negotiiſque liberor: verùm etiam in extera regione barathra nos rurſum ac præacuti mucrones excipiũt. Cúmque ea, quæ tantum ſcelus perpetrauit, ac tantã in me calumniã ſtruxit, atque vtriuſq; ſceleris nomine ſupplicium extremum meretur, choros nunc agat & exultet, ac velut victoriã ac luculentã palmam adepta, caput corona redimitũ habeat: ego contrà, qui nihil ſceleris admiſi, grauiſſimã pœnam pendo. Nihil horũ ille aut locutus eſt, aut mente agitauit: verùm, vt pugil per coronas gradiens, ſic ipſe lęto atque hilari animo erat, atque ita comparato, vt iniuriarum, quas à fratribus, & ab adultera acceperat, memoriam nullam retineret. Vnde autem id conſtat? Ex ijs nempe

A τηρείας ἀμάρτυρον· καὶ οὐδὲ ἀφίησιν εἰσελθεῖν εἰς δικαστήριον τὸν ἐγκαλούμενον, ἀλλ' ἠρέμα κατηγορεῖ, τῇ τε αἰδοίᾳ καὶ τῇ εὐνοίᾳ τοῦ δικάζοντος, τῇ τε ἀξιοπιστίᾳ τοῦ οἰκείου προσώπου, καὶ τὸ δοῦλον εἶναι τὸν ἐγκαλούμενον θαῤῥοῦσα, καὶ τὰ ἐναντία εἰποῦσα τῶν γενομένων ἐκράτησε τοῦ δικαστοῦ, καὶ τὴν νικῶσαν ἔπεισε ψῆφον ἐξενεγκεῖν, καὶ καταδικάσαι τὸν ἀθῶον, καὶ τιμωρίαν ἐπιτεῖναι χαλεπωτάτην, καὶ δεσμωτήριον εὐθέως, καὶ ἀπαγωγὴ, καὶ ἅλυσις, καὶ μηδὲ ἰδὼν δικαστὴν κατεκρίθη ὁ θαυμαστὸς ἐκεῖνος ἀνήρ. καὶ
B ὃ δὴ χαλεπώτερον, κατεκρίνετο ὡς μοιχὸς, ὡς δεσποτικῆς ἐπιθυμήσας εὐνῆς, ὡς ἀλλότριον διορύξας γάμον, ὡς ἁλοὺς, ὡς ἐληλεγμένος. ὅ, τε γὰρ δικαστὴς, ἥ, τε κατήγορος παρὰ τοῖς πολλοῖς καὶ τὴν ἀλήθειαν οὐκ εἰδόσιν, ἥ, τε τιμωρία ἑπομένη ἀξιόπιστον ἐποίει τὸ δρᾶμα φαίνεσθαι. ἀλλ' οὐδὲν τούτων ἐθορύβησεν ἐκεῖνον, οὔτε εἶπεν· αὗται τῶν ὀνείρων αἱ ἀμοιβαί; τοῦτο τῶν ὄψεων ἐκείνων τὸ τέλος; ταῦτα τῆς σωφροσύνης τὰ ἔπαθλα; κρίσις ἄλογος, καὶ ψῆφος ἄδικος, καὶ πονηρὰ πάλιν ὑπόληψις.
C ὥσπερ γὰρ κίναιδος ἐξεβλήθην ἔναγχος τῆς πατρῴας οἰκίας, ὡς μοιχὸς καὶ σωφροσύνην διορύξας γυναικὸς εἰς δεσμωτήριον εἰσάγομαι νῦν, καὶ ταῦτα περὶ ἐμοῦ πάντες ψηφίζονται. καὶ οἱ μὲν ἀδελφοὶ οἱ μέλλοντές με προσκυνεῖν· τοῦτο γὰρ τὰ ὀνείρατα ἐδήλου· ἐν ἐλευθερίᾳ καὶ ἀδείᾳ καὶ τρυφῇ, καὶ πατρίδι καὶ οἰκίᾳ πατρῴᾳ· ἐγὼ δὲ ὁ μέλλων αὐτῶν κρατεῖν, μετὰ τυμβωρύχων, μετὰ λῃστῶν, μετὰ βαλαντιοτόμων ἐνταῦθα δέδεμαι, οὔτε μετὰ τὸ τῆς πατρίδος ἐκπεσεῖν, θορύβων ἀπηλλαγμένος καὶ πραγμάτων, ἀλλὰ καὶ ἐν ἀλλοτρίᾳ πάλιν βάραθρα ἡμᾶς, καὶ ξίφη ἠκονημένα διαδέχεται. καὶ ἡ μὲν τοιαῦτα δράσασα, καὶ
D συκοφαντήσασα, καὶ δι' ἑκατέρων τῶν τολμημάτων ἀποτμηθῆναι δικαία, χορεύει, καὶ σκιρτᾷ νῦν ὥσπερ ἐπὶ τροπαίοις καὶ λαμπροῖς ἐπινικίοις ἐστεφανωμένη· ἐγὼ γὰρ ὁ μηδὲν ἠδικηκὼς τὴν ἐσχάτην τίνω δίκην. οὐδὲν τούτων ἐκεῖνος εἶπεν, οὐδὲ ἐνενόησεν· ἀλλ' ὥσπερ ἀθλητὴς διὰ στεφάνων ὁδεύων, οὕτως ἔχαιρε, καὶ ηὐφραίνετο, οὔτε τοῖς ἀδελφοῖς, οὔτε τῇ μοιχαλίδι μνησικακῶν. πόθεν τοῦτο δῆλον; ἐξ ὧν αὐτὸς πρός τινα τῶν

αὐτόθεν δεδεμένων διελέχθη ποτέ. τοσοῦτον γὰρ A ἀπεῖχεν ὑπὸ ἀθυμίας ἁλῶναι, ὅτι καὶ ἑτέροις ἔλυσε λύπας. ἐπειδὴ γὰρ εἶδέ τινας αὐτόθι τεταραγμένους καὶ ἀθυμοῦντας, προσῆλθεν εὐθέως τὴν αἰτίαν εἰσόμενος. καὶ μαθὼν ὅτι ἐξ ὄψεως ὀνειράτων ὁ θόρυβος, ἔλυσε τὰ ὀνείρατα. Εἶτα παρακαλεῖ ἀναμνῆσαι τὸν βασιλέα, τῆς ἀπαλλαγῆς ἕνεκεν τῆς αὐτοῦ· εἰ γὰρ καὶ γενναῖος καὶ θαυμαστὸς ἦν, ἀλλ' ἄνθρωπος ἦν, καὶ οὐκ ἐβούλετο ταῖς ἁλύσεσιν ἐνταλαιπωρεῖσθαι ἐκείναις· παρακαλεῖ τοίνυν μνησθῆναι αὐτοῦ πρὸς βασιλέα, καὶ πεῖσαι ἀφεῖναι αὐ- B τὸν τῶν δεσμῶν, καὶ ἀναγκαζόμενος καὶ τὴν αἰτίαν εἰπεῖν, δι' ἣν ἐνεβέβλητο, ὥστε καὶ ἐκεῖνον τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ δεόμενον εὐπρόσωπον ἔχειν πρόφασιν τῆς ὑπὲρ αὐτοῦ συνηγορίας, οὐδενὸς ἐμνημόνευσε τῶν ἠδικηκότων, ἀλλ' ἀπαλλάξας ἑαυτὸν τῶν ἐγκλημάτων ἔστη μέχρι τούτου μόνον, καὶ οὐ προσέθηκε τοὺς εἰς αὐτὸν πεπλημμεληκότας. καὶ γὰρ ἐγώ, φησι, κλοπῇ ἐκλάπην ἐκ γῆς Ἑβραίων, καὶ ὧδε οὐκ ἐποίησα οὐδέν, καὶ ἐνέβαλόν με εἰς τὸν λάκκον τοῦτον· καὶ τίνος ἕνεκεν οὐ λέγεις τὴν πόρνην, τὴν μοιχαλίδα, τοὺς C ἀδελφοκτόνους, τὸν φθόνον, τὸν φόνον, τὴν πρᾶσιν, τὴν μανίαν τῆς δεσποίνης, τὴν ἔφοδον, τὴν ἀκολασίαν, τὰ δίκτυα, τὰ μηχανήματα, τὴν συκοφαντίαν, τὴν ἄδικον κρίσιν, τὸν διεφθαρμένον δικαστήν, τὴν παράνομον ἀπόφασιν, τὴν καταδίκην τὴν οὐκ ἔχουσαν λόγον; διὰ τί ταῦτα σιγᾷς καὶ κρύπτεις; ὅτι μνησικακεῖν οὐκ οἶδα, φησιν, ὅτι ἐμοὶ ταῦτα στέφανοι καὶ βραβεῖα, καὶ μείζονος ἐμπορίας ὑποθέσεις. εἶδες ψυχὴν φιλόσοφον; εἶδες τῆς ὀργῆς καθαρεύουσαν καὶ τῶν δικτύων ὑψηλοτέραν; εἶδες συναλγοῦντα τοῖς ἠδικηκόσι μᾶλ- D λον ἢ μνησικακοῦντα; ὥστε γὰρ μήτε ἀδελφοὺς εἰς μέσον ἐναγαγεῖν, μήτε τὴν αἱμοβόρον ἐκείνην, κλοπῇ φησιν ἐκλάπην ἐκ γῆς Ἑβραίων, καὶ ὧδε οὐκ ἐποίησα οὐδέν. καὶ οὐδαμοῦ προσώπου μέμνηται, οὐδὲ τοῦ λάκκου, οὐδὲ ἄλλου τινός. ἀλλ' ὅμως καὶ μετὰ ταῦτα αὐτὸν οὐχ ὁ τυχὼν διεδέξατο πειρασμός. ὁ γὰρ τοσαύτης παρ' αὐτοῦ παρακλήσεως τυχὼν, καὶ τῶν δεσμῶν κατὰ τὴν τούτου πρόρρησιν ἐλευθερωθεὶς, καὶ ἐπὶ τὴν προτέραν ἀνακληθεὶς τιμὴν, τῆς εὐεργεσίας ἐπελάθετο, καὶ τῆς τοῦ δικαίου ἱκετηρίας. καὶ

A verbis, quæ ipſe ad aliquem eorum, qui illic in vinculis erant, quōdam habuit. Tantum enim ab eo aberat, vt mœrore caperetur, vt alijs etiā mœſtitias diſcuteret. Nam cum illic quoſdā perturbatos ac mœrore affectos vidiſſet, ad eos ſtatim, vt cauſam intelligeret, acceſſit. Cúmque huiuſmodi perturbationem à nocturnis quibuſdam viſis inſomniiſque profectam eſſe cognouiſſet, inſomnia diſſoluit. Ac poſtea cum vno eorū agens, vt pro ſua liberatione verba ad regem facere ne obliuiſcetur (nam etſi fortis atq. admirādus vir erat, at homo *Gen. 40.* B tamen erat, nec in catenis illis contabeſcere cupiebat) cum eo inquā agens, vt ſui apud regem memor eſſet, eique, vt ſe è vinculis emitteret, perſuaderet, coactúſq. cauſam etiam cōmemorare ob quā in carcerem coniectus fuerat (quo videlicet is, qui pro ſe deprecaretur, ſpecioſam ſuſcepti ſui patrocinij cauſam haberet) nullius eorū, à quibus læſus fuerat, mentionem fecit: verùm cùm ſe criminib. liberaſſet, his finibus ſe tenuit, nec eos, à quibus iniuriam acceperat, adiūxit. Ego enim, inquit, furtim ſublatus ſum de terra Hebręorum, C & hic nullo ſcelere perpetrato in lacū iniectus ſum. Ecquid autem taces de meretrice, de adultera, de fratricidis, de inuidia, de venditione, de heræ furore, de impetu, de libidine, de laqueis, de machinis, de calumnia, de iniquo iudicio, de corrupto iudice, de nefaria ſententia, de condēnatione ab omni ratione aliena? Ecquid hæc ſiles, & occultas? Quoniam, inquit, iniuriarum memoriam retinere neſcio. Hæc mihi coronę ſunt, & pręmia, maioriſq. lucri occaſio. Vides animum philoſophicum? Vides purum ab ira? Vides rebus aduerſis & D acerbis ſublimiorē? Vides eorū potius, à quibus lęſus fuerat, vicem dolentem, quàm iniuriarum acceptarum memorem? Nā ne fratres, aut carnificē illum in medium proferret, Furtim, inquit, ſublatus ſum de terra Hebræorum, & hic nihil ſceleris perpetraui. Nec vſquā perſonę meminit, nec lacus, nec Iſmaëlitarum, nec cuiuſquam alterius rei. Et tamen poſtea nō vulgaris eum tentatiō excepit. Is enim, qui tantam ab eo conſolationē acceperat, atque iuxta ipſius vaticinium vinculis liberatus, & in priſtinum honoris gradū reſtitutus fuerat, poſteaquam beneficium conſecutus eſt, precationis viri iuſti memoriam abiecit. Ac

famulus quidem in regia aula erat, ingenti felicitate fruens: is autem qui Solem ſplendore ſuperabat, atq. vſqueadeo claros ac nitentes virtutis radios emittebat, carcerem adhuc habitabat: nec quiſquã erat, qui de eo regẽ commonefaceret. Siquidem plures adhuc ipſi coronas texi, maioréſq. palmas cõparari oportebat. Ac propterea longiora curſuum ſpatia tum figebantur: Deo nimirum ſcommata quidem manere ſinente, ac eum tamen haudquaquam omnino deſerente, verùm inſidiatoribus, quæ ſua erant, eo vſque oſtendere atque exequi permittẽte, vt tamen pugili exitium minimè afferrent, nec virtutis propugnatorẽ de medio tollerẽt. Etenim in lacum quidem eum conijci, ac veſtem cruentari permiſit: at non item ipſi cædem inferri ſiuit. Verùm id quidem vnus è fratribus ſuaſit: ſed id totum diuino conſilio ac prouidentia fiebat. Quod etiam in Ægyptiaca muliere contigit. Quid enim cauſæ eſt, dic quæſo, quãobrem ferox hic vir & impudicus (Ægyptiorũ enim mores noſti) hic, inquam, iracundus & ad indignationem animi procliuis (nam hic quoq. affectus incredibilem in modum ipſis ineſt) eum, quem adulterum eſſe, atque vxori iniuriã intuliſſe credebat, nõ ſtatim gladio concidit, aut flãmis deleuit, verùm cùm ita præceps atque inconſideratus eſſet, vt ad vnius partis arbitriũ ſententiã ferret, ac ne cauſam quidem dicendi poteſtatem reo faceret, tamen ſupplicij tempore ingentis facilitatis & clemẽtiæ ſpecimen ediderit: idq. cùm furentem, rabie laborantẽ, vim illatam querentem, laceratas veſtes circumferentem, atq. hinc magis exardeſcentẽ, ac lugentem & lamentantem vxorem perſpiceret? Et tamen nihil horũ ipſum ad cædem incendit. Qui tandem iſtud, dic quæſo? An non perſpicuũ eſt, quòd is, qui leonũ impetum tanquã iniecto fræno repreſſit, & fornacis ardorẽ ſuſtulit, idem immodicã quoq. huius belluę indignationẽ, atque immanem irã extinxit, vt ſuppliciũ adhibita mediocritate temperaretur? Id quod etiã in carcere cõtigiſſe quiſpiã perſpiciat. Deus enim ita eum in vincula cõijci, ac cum nocentibus & facinoroſis eſſe permiſit, vt tamen eum ab eius, qui carceri præerat, importunitate ac ſæuitia eripuerit. Nam cùm, quibus moribus eſſe carceris præfectus ſoleat, minimè ignores, tamen ipſi tum lenis ac placidus erat: ac non modò eum

A ὁ μὲν οἰκέτης ἐν βασιλικαῖς ἦν αὐλαῖς πολλῆς ἀπολαύων εὐημερίας· ὁ δὲ ὑπὲρ τὸν ἥλιον λάμπων, καὶ οὕτω φαιδρὰς ἀφιεὶς τῆς ἀρετῆς τὰς ἀκτῖνας, ἔτι τὸ δεσμωτήριον ᾤκει, καὶ οὐδεὶς ἦν ὁ ἀναμιμνήσκων τὸν βασιλέα. ἔδει γὰρ αὐτὸν πλείους πλακῆναι στεφάνους, καὶ μείζονα παρασκευασθῆναι βραβεῖα. διὸ καὶ μακρότεροι τῶν δρόμων οἱ δίαυλοι τότε ἐπήγνυντο· ἐῶντος μὲν τοῦ θεοῦ μένειν τὰ σκάμματα, οὐ μὴν τέλεον ἐγκαταλείποντος, ἀλλὰ τοσοῦτον συγχωροῦντος τοὺς ἐπιβουλεύουσι τὰ αὐτῶν ἐπιδείκνυσθαι, ὅσον μηδὲ ἀφανίσαι τὸν ἀθλητὴν, μηδὲ ἐκποδὼν ποιῆσαι B τῆς ἀρετῆς τὸν ἀνταγωνιστήν. εἰς λάκκον μὲν γὰρ αὐτὸν ἐμβληθῆναι συνεχώρησε, καὶ τὸ ἱμάτιον αἱματωθῆναι· εἰς δὲ σφαγὴν αὖθις ἐλθεῖν οὐκ ἀφῆκεν, ἀλλὰ συνεβούλευσε μὲν τοῦτο ὁ ἀδελφὸς, τὸ δὲ πᾶν τῆς τοῦ θεοῦ προνοίας ἐγίνετο. τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς Αἰγυπτιακῆς συνέβη γυναικός. τίνος γὰρ ἕνεκεν εἰπέ μοι ὁ θερμὸς οὗτος καὶ ἀκόλαστος· ἴστε γὰρ τῶν Αἰγυπτίων τὸ γένος· ὁ θυμώδης καὶ ὀργίλος, καὶ γὰρ τοῦτο μεθ' ὑπερβολῆς αὐτοῖς πρόσεστι τὸ πάθος· ὃν ἐπίστευσεν εἶναι μοιχὸν, καὶ γυναῖκα ἠδικημένην τὴν αὐτοῦ, οὐκ ἀπέτεμεν εὐθέως, C οὐδὲ πυρὶ παρέδωκεν, ἀλλ' οὕτως ἀλόγιστος ὢν, ὡς ἐκ μιᾶς μοίρας ἀποφήνασθαι, καὶ μηδὲ λόγου μεταδοῦναι τῷ ἐγκαλουμένῳ ἐν τῷ καιρῷ τῆς τιμωρίας πολλὴν ἐπιείκειαν ἐπεδείξατο, καὶ ταῦτα, ὁρῶν τὴν γυναῖκα μαινομένην, λυττῶσαν, βίαν ἀποδυρομένην, τὰ ἱμάτια διερρωγότα περιφέρουσαν, καὶ μειζόνως καὶ ἐντεῦθεν ἐκκαιομένην, καὶ θρηνοῦσαν καὶ ὀλοφυρομένην; ἀλλ' ὅμως τούτων οὐδὲν αὐτὸν εἰς σφαγὴν ἐξῆψε· πόθεν εἰπέ μοι; οὐκ εὔδηλον ὅτι ὁ τοὺς λέοντας χαλινώσας, καὶ τὴν κά- D μινον καταψύξας, οὗτος καὶ θηρίου τούτου τὸν ἄμετρον ἐπέσχε θυμὸν, καὶ τὴν ἄφατον ὀργὴν ἔσβεσεν, ὡς κερασθῆναι συμμέτρως τὴν τιμωρίαν; τοῦτο καὶ ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ συμβὰν ἴδοις ἄν. δεθῆναι μὲν γὰρ αὐτὸν συνεχώρησε, καὶ μετὰ τῶν καταδίκων εἶναι, τῆς δὲ τοῦ δεσμοφύλακος ἀπηνείας ἐξήρπασεν. οἴδατε γὰρ οἷοί εἰσι δεσμοφύλακες· ἀλλ' ἐκεῖνος τότε πρᾶος καὶ ἥμερος ἦν· καὶ οὐ μόνον οὐκ ἀπέτεινεν αὐτὸν.

πόνοις ἦσαν, ἀλλὰ καὶ ἄρχοντα πάντων ἐποίησε τὸν αὐτὸν, καὶ ταῦτα ὡς μοιχὸν δεξάμενος καταδίκην, καὶ μοιχὸν ἐπίσημον. οὐ γὰρ εἰς οἰκίαν εὐτελῆ, ἀλλ' εἰς μεγάλην καὶ λαμπρὰν τὸ δρᾶμα τοῦτο τετολμῆσθαι ἐνομίζετο. ἀλλ' ὅμως οὐδὲν τούτων ἐκεῖνον ἐφόβησεν, οὐδὲ ἔπεισεν ἐκείνῳ γίνεσθαι χαλεπόν. ἀλλ' οἱ στέφανοι ἀπὸ τῶν παθημάτων ἐπλέκοντο· καὶ ἡ τοῦ θεοῦ συμμαχία μετὰ πολλῆς ἐπέῤῥει τῆς δαψιλείας. ἐβουλόμην καὶ ἔτι πλεῖον παρατεῖναι τῇ ἐπιστολῇ μῆκος· ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ τοῦτο μετὰ πολλῆς τῆς περιουσίας οἶμαι τὸ μέτρον ὑπερβεβηκέναι· ἐνταῦθα καταλύσας τὸν λόγον, ἐκεῖνο παρακαλῶ σου τὴν εὐλάβειαν, ὅπερ ἀεὶ διετέλεσα παρακαλῶν, ἀθυμίας μὲν ἀπαλλάττεσθαι, δοξάζειν δὲ τὸν θεὸν ὅπερ πεποίηκας, καὶ ποιοῦσα διατελεῖς, χάριτας ὁμολογοῦσα ὑπὲρ πάντων αὐτῷ τῶν χαλεπῶν τούτων καὶ ὀδυνηρῶν. οὕτω γὰρ καὶ αὐτὴ μείζονα ἀγαθὰ καρπώσῃ, καὶ τῷ διαβόλῳ καιρίαν δώσεις πληγὴν, καὶ πολλὴν ἡμῖν παρέξεις παράκλησιν, καὶ τὸ τῆς ἀθυμίας τὸ νέφος μετὰ πολλῆς ἀφανίσαι δυνήσῃ τῆς εὐκολίας, καὶ καθαρᾶς ἀπολαῦσαι γαλήνης. μὴ δὴ καταμαλακίζου, ἀλλ' ἀνενεγκοῦσα ἀπὸ τοῦ καπνοῦ τούτου· καπνοῦ γὰρ, ἐὰν θέλῃς, ῥᾷδιον διασκεδάσεις πᾶσαν τὴν ἀθυμίαν ταύτην· δῆλον τοῦτο πάλιν ποίησον ἡμῖν, ἵνα καὶ πόῤῥωθεν ὄντες πολλὴν ἀπὸ τῶν τοιούτων γραμμάτων καρπωσώμεθα τὴν εὐφροσύνην.

A nullis laboribus premebat, ſed etiam eorum omnium, qui illic tenebantur, principatum ipſi conceſſerat: idq. cùm eum vt adulterum accepiſſet, vt nocentem, & quidē nobilem & inſignē adulterum. Non enim in tenuem & obſcuram, ſed in magnam & ſplendidam domum ſcelus hoc tragicū aggreſſus eſſe cenſebatur. Nec tamen quicquam horum eum terruit, eiq. perſuaſit, vt acerbitate in ipſum vteretur. Verùm ſimul, & per calamitates viro iuſto coronæ texebantur: & Dei auxiliū copioſiſſimè ac largiſſimè ipſi affluebat. Longiorem B adhuc hanc epiſtolā facere cupiebam: ſed quia hæc quoque, quæ ſcripſi, epiſtolæ modum longè ſuperāt, hîc finem ſcribendi faciam, illud abs te petens, quod nunquā petere deſtiti, nempe vt & mœrorem abijcias, & (quod ſemper feciſti, atque etiamnum facis) Dei gloriam prædicare, ac de grauibus & acerbis omnibus his rebus ipſi gratias agere ne intermittas. Hac enim ratione tum ipſa maxima bona percipies, tum mortiferum diabolo vulnus infliges, tum nobis ingentē cōſolationem afferes: & mœroris nubem nullo negotio diſcutere C ac de medio tollere, puráque tranquillitate frui poteris. Quocirca nec animo elangueſcas, verùm ab hoc fumo emerſa & liberata (omnem enim hunc mœrorem, ſi volueris, fumo citius diſſipabis) de hac re nos rurſum certiores facias: vt, licet alioqui procul à te remoti, magnam tamen ex huiuſmodi literis conſolationem capiamus.

Πρὸς τὴν αὐτὴν ἐπιστολὴ δ'.

Τῆς σφοδρότητος ἕνεκεν τοῦ χειμῶνος, καὶ τῆς τοῦ στομάχου ἡμῶν ἀσθενείας, καὶ τῶν Ἰσαυρικῶν καταδρομῶν, μηδὲν μερίμνα, μηδὲ κατάτεινε σαυτὴν φροντίσιν. ὁ μὲν γὰρ χειμὼν γέγονεν οἷος εἰκὸς ἐν Ἀρμενίᾳ εἶναι (οὐδὲν γὰρ δεῖ πλέον εἰπεῖν) ἡμᾶς δὲ οὐ μέγα τι παραβλάπτει. ταῦτα γὰρ προορῶντες, πολλὰ μηχανώμεθα πρὸς τὸ τὴν ἐντεῦθεν διακρούσασθαι βλάβην, καὶ πῦρ ἀνάπτοντες συνεχῶς, καὶ τὸ δωμάτιον, ἔνθα καταμένομεν, πανταχόθεν περιφράττοντες, καὶ ἐπιβλήμασι κεχρημένοι πλείοσι, καὶ διὰ παντὸς ἔνδον μένοντες, ὅπερ ἐστὶ μὲν ἡμῖν ἐπαχθὲς, πλὴν διὰ τὸ ἐντεῦθεν κέρδος φο-

Ad eandem epiſt. IIII.

De hyemis acrimonia, & ſtomachi noſtri imbecillitate, atque Iſauricis in- D curſionibus, nihil eſt quamobrem in ſolicitudine verſeris, curiſq. te cōficias. Quamuis enim hyems eiuſmodi fuerit, qualem in Armenia eſſe veriſimile eſt (nec enim amplius quicquā dicendum eſt) nos tamen haud magnopere lædit. Hoc quippe proſpicientes, ad incōmodum, quod hinc contrahitur, propulſandum multa molimur: nimirum & ignem perpetuò accēdentes, & cubiculum, in quo cōmoramur, vndique obſepientes, & pluribus veſtibus ac ſtragulis vtentes, & domi ſemper manētes. Quod etſi nobis moleſtum eſt, tamen ob lucrum, quod hinc capimus, tolera-

bile eſt. Quandiu enim domi nos tenemus, frigore haud admodum diuexamur: ſin autem aliquantum progredi, atque in externo aëre verſari cogamur, non paruo hinc detrimento afficimur. Quamobrem veneratione̅ tuam obſecro, atque ſummi beneficij gratiæque loco id abs te peto, vt ad depellendam corporis infirmitatem magnã curam & diligentiam cõferas. Etenim morbum quidem mœror etiã efficit: cùm autem corpus quoque laboribus cõfectum, & morbis debilitatum eſt, ac neglectum iacet, eáq. conditione eſt, vt nec medicorum ope atq. auxilio, nec aëris temperie, nec rerũ neceſſariarũ copia fruatur, quanta hinc acerbitatis & periculi acceſſio fiat, velim tecũ reputes. Quamobrem te oro, vt & varios peritóſq. medicos adhibeas, & ijs medicamentis vtaris, quæ huiuſmodi morbos pellere queant: quandoquide̅ nos etiã paucis antè diebus, cùm ob aëris ſtatum procliuis nobis ad vomit⁹ ſtomachus eſſet, atque & alijs curationis generibus, & pharmaco eo, quod à domina mea lectiſſima & ornatiſſima ſenatrice miſſũ eſt, vſi eſſemus, nec vltra tres dies illud adhibere nobis neceſſe fuiſſet, ipſius imbecillitatem correximus. Itaque te quoque hortor atque oro, vt his vtaris, déſque operam, vt huiuſmodi medicamentum ad nos rurſum mittatur. Nam cùm quãdam ſtomachi ſubuerſionem rurſum ſenſiſſemus, eode̅ rurſum remedij genere vſi, malum omnino profligauimus. Quippe & inflãmationes in imo pectore conditas ſedat, & pituitam exhaurit, & mediocri calore præditũ eſt, & vigore̅ haud vulgare̅ affert, & ciborum appetitũ excitat: atq. harum omnium rerum nobis paucis diebus experimentum præbuit. Fac igitur dominus meus cumprimis venerãdus Theophilus Comes exoretur, vt nobis rurſum idem medicamentũ conficiat, atque ad nos mittat. Nec verò hoc nomine diſcrucieris, quòd nos hic hyememus. Multo enim meliore nunc atque commodiore, quã ſuperiori anno, valetudine ſumus. Quare ſi tu quoque, quàm par eſt, curam adhiberes, multò melius valeres. Quòd ſi ex animi mœſtitia & cõſternatione morbos tuos ortum traxiſſe ais, ecquid rurſus à nobis epiſtolas requiris, cùm hinc ad alacritate̅ animi nihil fructus ceperis, verùm mœroris vndis ita demerſa ſis, vt nunc etiã ex hac vita mi-

A ρπτιν. ἕως μὲν γὰρ αὐ ἔνδον μένωμεν, οὐ σφόδρα καταπονούμεθα τῷ κρυμῷ· ἐὰν δὲ ἀναγκασθῶμεν μικρὸν προελθεῖν, καὶ τῷ ἔξω ὁμιλῆσαι ἀέρι, οὐ μικρὰν παρατριβόμεθα βλάβην. διὸ καὶ τὴν τιμιότητά σου παρακαλῶ, καὶ ἐν μεγίστης αὐτὸ χάριτος μέρει, πολλὴν ποιεῖσθαι ἐπιμέλειαν, ὥστε τὴν τοῦ σώματός σου διορθοῦν ἀσθένειαν. ποιεῖ μὲν γὰρ νόσον καὶ ἀθυμία· ὅταν δὲ καὶ σῶμα πεπονηκὸς ᾖ καὶ ἐξησθενημένον, καὶ ἐν ἀμελείᾳ διακέηται πολλῇ, καὶ μήτε ἰατρῶν ἀπολαύῃ, μήτε ἀέρων

B εὐκρασίας, μήτε τῆς τῶν ἐπιτηδείων ἀφθονίας, ἐννόησον, ὅτι οὐ μικρὰ ἐντεῦθεν προσθήκη γίνεται τοῦ δεινοῦ. διὸ παρακαλῶ σου τὴν τιμιότητα, καὶ ἰατροῖς διαφόροις καὶ ἐμπείροις, καὶ φαρμάκοις χρῆσθαι, τοῖς τὰ τοιαῦτα διορθοῦν δυναμένοις. ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς πρὸ τούτων τῶν ὀλίγων ἡμερῶν, εὐεμπτώτως ἡμῖν ἔχοντος τοῦ στομάχου πρὸς τοὺς ἐμέτους, ἐκ τῆς τοῦ ἀέρος καταστάσεως, τῇ τε ἄλλῃ ἐπιμελείᾳ χρησάμενοι, καὶ τῷ φαρμάκῳ τῷ ἀποσταλέντι παρὰ τῆς κυρίας μου τῆς κοσμιωτάτης συγκλητικῆς, καὶ οὐ δεηθέντες πλέον ἢ τριῶν ἡμερῶν

C αὐτὸ ἐπιθεῖναι, διωρθωσάμεθα αὐτοῦ τὴν ἀσθένειαν· παρακαλῶ τοίνυν καὶ αὐτήν σε χρήσασθαι τούτῳ, καὶ παρασκευάσαι πάλιν ἡμῖν ἐξ αὐτοῦ πεμφθῆναι. καὶ γὰρ καὶ πάλιν αἰσθανόμενοί τινος ἀναστροφῆς, πάλιν αὐτῷ ἐχρησάμεθα, καὶ τὸ πᾶν διωρθωσάμεθα· καὶ γὰρ φλεγμονὰς καταστέλλει τὰς ἐν τῷ βάθει, καὶ νοτίδα ἀνιμᾶται, καὶ συμμέτρως ἐστὶ θερμὸν, καὶ τόνον ἐντίθησιν οὐ τὸν τυχόντα, καὶ ὄρεξιν διεγείρει τὴν πρὸς τὰ σιτία, καὶ τούτων ἁπάντων ἡμῖν ἐν ὀλίγαις ἡμέραις πεῖραν παρέσχεν. ποίησον τοίνυν

D παρακληθῆναι τὸν δεσπότην μου τὸν αἰδεσιμώτατον Θεόφιλον τὸν κόμητα, ὥστε πάλιν ἐξ αὐτοῦ κατασκευάσαι ἡμῖν καὶ ἀποστεῖλαι· καὶ μή σε λυπείτω τὸ ἐνταῦθα ἡμᾶς χειμάζειν. καὶ γὰρ πολλῷ ῥᾷον καὶ ὑγιεινότερον νῦν ἢ πέρυσι διακείμεθα· ὥστε εἰ καὶ αὐτὴ τὴν προσήκουσαν ἐπιμέλειαν ἐποιοῦ, πολλῷ ἂν ἄμεινον διετέθης. εἰ δὲ ἐξ ἀθυμίας σοι φὴς τετέχθαι σοι τὰ νοσήματα, πῶς πάλιν ἐπιστολὰς ζητεῖς παρ' ἡμῶν, μηδὲν ἐντεῦθεν εἰς εὐθυμίαν καρπωσαμένη, ἀλλ' οὕτω τῇ τυραννίδι τῆς ἀθυμίας βαπτισθεῖσα, ὡς καὶ

ἐπιθυμεῖν νῦν τῆς ἐντεῦθεν ἀποδημίας; οὐκ οἶσθα ὅσος καὶ ἀῤῥωστίας κεῖται μισθὸς ἐν εὐχαριστούσῃ ψυχῇ; οὐ πολλάκις σοι καὶ παρὼν, καὶ δι᾽ ἐπιστολῶν ταύτης ἕνεκα διείλεγμαι τῆς ὑποθέσεως; ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ἴσως ἢ ὁ τῶν πραγμάτων ὄχλος, ἢ αὐτὴ τῆς ἀῤῥωστίας ἡ φύσις, καὶ αἱ ἐπάλληλοι περιστάσεις οὐκ ἐῶσί σε διηνεκῶς ἔναυλον ἔχειν τῶν εἰρημένων τὴν μνήμην, ἄκουε πάλιν τὰ αὐτὰ ἐπᾳδόντων ἡμῶν τοῖς ἕλκεσί σου τῆς ἀθυμίας. τὰ γὰρ αὐτὰ γράφειν, φησὶν, ἐμοὶ μὲν οὐκ ὀκνηρὸν, ὑμῖν δὲ ἀσφαλές. τί οὖν καὶ λέγω καὶ γράφω; οὐδὲν Ὀλυμπιὰς τῆς ἐν ἀλγηδόσιν ὑπομονῆς εἰς εὐδοκιμήσεως λόγον ἴσον. ἡ γὰρ βασιλὶς τῶν ἀγαθῶν, καὶ τῶν στεφάνων ἡ κορωνὶς αὕτη μάλιστά ἐστι, καὶ καθάπερ αὕτη τῶν ἄλλων κρατεῖ κατορθωμάτων, οὕτως ἐν αὐτῇ τοῦτο μάλιστα τὸ εἶδος τῶν ἄλλων ἐστὶ λαμπρότερον· τάχα ἀσαφὲς τὸ εἰρημένον· οὐκοῦν αὐτὸ ποιήσω σαφέστερον. τί οὖν ἐστὶν ὅ φημι; οὐ τὸ χρήματα ἀφαιρεθῆναι, κἂν πάντων τις γυμνωθῇ τῶν ὄντων, οὐ τὸ τιμῆς ἐκπεσεῖν, οὐ τὸ πατρίδος ἐκβληθῆναι, καὶ πρὸς τὴν ὑπερορίαν ἀπενεχθῆναι, οὐ τὸ πόνῳ καὶ ἱδρῶτι καταπίνεσθαι, οὐ τὸ δεσμωτήριον οἰκεῖν, καὶ ἁλύσει περικεῖσθαι, οὐκ ὀνειδισμοὶ, καὶ λοιδορίαι, καὶ σκώμματα· μὴ γὰρ μηδὲ τοῦτο μικρὸν νομίσῃς εἶναι καρτερίας εἶδος, τὸ γενναίως τὰ τοιαῦτα ἐνεγκεῖν, καὶ δείκνυσιν Ἱερεμίας ὁ τοσοῦτος καὶ τηλικοῦτος ἀνὴρ, οὐχ ὡς ἔτυχεν ὑπὸ τούτου θορυβηθεὶς τοῦ πειρασμοῦ. ἀλλ᾽ οὐδὲ τοῦτο, οὐ παίδων ἀποβολὴ, κἂν ἀθρόον πάντες ἀναρπασθῶσιν, οὐκ ἐχθροὶ συνεχῶς ἐπεμβαίνοντες, οὐκ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδὲν, οὐκ αὐτὸς ὁ κολοφὼν τῶν δοκούντων εἶναι λυπηρῶν, ὁ θάνατος, ὁ φοβερὸς οὕτω καὶ φρικώδης, οὕτως ἐστὶ βαρὺ, ὡς σώματος ἀῤῥωστία. καὶ τοῦτο δείκνυσιν ὁ μέγιστος τῆς ὑπομονῆς ἀθλητὴς, ὃς ἐπειδὴ σωματικῇ περιέπεσε νόσῳ, ἀπαλλαγὴν τῶν κατεχόντων δεινῶν τὴν τελευτὴν εἶναι ἐνόμιζε· καὶ ὅτε μὲν τὰ ἄλλα ἔπασχεν ἅπαντα, οὐδὲ ᾐσθάνετο, καίτοι ἐπαλλήλους δεχόμενος τὰς πληγὰς, καὶ τελευταίαν τὴν καιρίαν. οὐδὲ γὰρ τοῦτο μικρὸν,

A grare cupias? An ignoras quāta animæ gratias agenti propter morbum quoq. merces cōſtituta ſit? An non de hac re & coràm, & per literas perſæpe ad te diſſerui? At quoniam te fortaſſe, vel negotiorum turba, vel ipſa morbi natura, & crebræ aduerſitates, eorum, quæ à nobis dicta ſunt, memoriam animo tuo perpetuò inſonantē habere nō ſinunt; audi nos rurſum mœroris tui vlceribus eadem accinentes. Eadem enim ſcribere, mihi quidem non pigrum, inquit, vobis, autem tutum eſt. Quid igitur aio, ac literis mando? Nihil eſt, Olym- B pias, quod ad laudem & gloriam adipiſcendam cum patientia in doloribus perferendis comparari poſſit. Nam ea præſertim virtutum regina, & coronarum apex eſt: & quemadmodum ea virtutibus alijs præſtat, ita in ea hoc potiſſimum genus alijs antecellit. Quoniam autem obſcuriùs aliquanto fortaſſe eſt quod dico, idcirco planiùs ac dilucidiùs iſtud faciam. Quidnam igitur eſt quod aio? Non opibus ſpoliari, etiamſi omnibus prorſus facultatibus quiſpiā nudetur, non honore deijci, non patrijs ſedibus exturbari, atque in exilium ab- C duci, nō laboribus ac ſudoribus diſtorqueri, nō carcerem incolere, ac catenis vinciri, non probra, & cōuitia, & ſcommata (neque enim paruum tolerantiæ genus eſſe exiſtimes res eiuſmodi forti ac ſtrenuo animo ferre, idque oſtendit Hieremias, vir tantus, támque eximia virtute præditus, qui hac tentatione non mediocriter commotus ac perturbatus eſt) non liberorū amiſſio, etiamſi omnes repentina morte abripiantur, non hoſtes perpetuò inſultantes, non aliud quippiā eiuſmodi, non denique mors ipſa, quæ rerum omniū, quæ mo- D leſtiæ & acerbitatis ſpeciē habent, caput eſt, atque vſqueadeò formidabilis & horrenda eſt, æquè grauis & acerba eſt, vt aduerſa corporis valetudo. Cui rei teſtimonio eſt ſummus ille patiētiæ pugil, qui poſtquam in corporis morbum incidit, prementium malorum depulſionem mortem eſſe iudicauit. Et quidem, cùm cuncta alia perpeteretur, minimè ſentiebat: quamuis etiam crebras ſibique inuicem ſuccedentes plagas accipiens, ac poſtremam acerbiſſimā & lethalem. Neque enim hoc exigui momenti eſſe putādum eſt,

Morbi quoque merces conſtituta.

Philipp. 3. 1.

Patientia nihil glorioſius.

Hier. 15.

Morbo nihil acerbius.

verum extremæ quoque eius, qui bellum ipſi inferebat, improbitatis & verſutiæ, quòd non recenti & vegeto, ac tum primum in certamen deſcendenti, ſed iam continuorum telorum mole confecto, tum denique mortiferum hoc vulnus (de filiorum amiſſione loquor) inferret, idque tam grauiter & acerbè, vt ex vtroque ſexu omnes ſubitò, & immatura ætate, & violenta morte opprimeret, ac mortis modum extemporaneum ipſis tumulum efficeret. Neque enim pater iacentes in lecto vidit, nec manus exoſculatus eſt, nec extrema verba excepit, nec pedes & genua tetigit, nec moribundorum ora contraxit, oculóſque clauſit (quæ quidem parentibus, cùm à filijs diuelluntur, non paruam conſolationem afferunt) nec alijs ad ſepulchrum præmiſſis alios domi inuenit, ex quorum aſpectu mœrorem, quem ij, qui è vita exceſſerant, ipſi afferebant, minueret: verùm conuiuij tempore, & quidem conuiuij, non temulentia, ſed charitate conferti, in fraterni amoris menſa, ſuper thorum iacentes, omnes defoſſos atque obrutos eſſe audiuit, omniáque inter ſe mixta fuiſſe, nimirum cruorem, domum, pocula, tectum, menſam, puluerem, membra filiorum. Et tamen, cùm hæc audijſſet, ac priùs etiam alia, quæ & ipſa grauia & acerba erant (nam & illi pecudum greges miſerè perierat, & vniuerſa armenta, partim igne cœlitus lapſo abſumpta, partim à varijs hoſtibus repente abrepta, & cum ipſis paſtoribus cõciſa & obtruncata fuiſſe improbus huius tragœdiæ nuncius referebat) cùm, inquam, tantam in agris, domi, in pecudibus, in liberis tẽpeſtatem excitatam, fluctúſque fluctibus ſuccedentes, & continuos ſcopulos, & profundam caligine, & intolerãdum naufragium conſpiceret, nec mœrore premebatur, nec ea, quæ acciderant, penè ſentiebat, hoc eſt hactenus duntaxat, quaten⁹ homo, & pater erat. At poſteaquàm morbo atque vlceribus deditus eſt, tum verò & mortem exoptabat, & in luctu ac lamentis verſabatur. Ex quo intelligas licet, quemadmodum hoc omnibus rebus aduerſis grauius ſit, ac ſummum patientiæ genus. Atque hoc ne peruerſus quidẽ dæmon ignorabat;

Iob. 1.

A ἀλλὰ καὶ τῆς χαλεπωτάτης τοῦ πολεμοῦντος αὐτῷ κακουργίας, τὸ μὴ νεάζοντι, μηδὲ νῦν εἰς τοὺς ἀγῶνας καθιέντι πρῶτον, ἀλλ᾽ ἤδη τῇ πυκνότητι τῶν ἐπαλλήλων βελῶν κατειργασμένῳ, τότε τὴν καιρίαν δοῦναι, τὴν ἐπὶ τοῖς παισὶ πληγήν, καὶ ταύτην οὕτω χαλεπῶς, ὡς καὶ ἐξ ἑκατέρας τῆς φύσεως, καὶ πάντας ἀθρόον, καὶ ἐν ἀώρῳ ἡλικίᾳ, καὶ βιαίᾳ τελευτῇ διαφθεῖραι, καὶ τοῦ θανάτου τὸν τρόπον ἐσχεδιασμένον αὐτοῖς ἐργάσασθαι τάφον. οὐδὲ γὰρ ἶδεν ἐν κλίνῃ κειμένους, B οὐδὲ ἐφίλησε χεῖρας, οὐδὲ ἐσχάτων ἤκουσε ῥημάτων, οὐδὲ ποδῶν ἥψατο καὶ γονάτων, οὐ στόμα συνεῖλεν, οὐ καθεῖλεν ὀφθαλμοὺς μελλόντων αὐτῶν τελευτᾷν, ἅπερ οὐ μικρὰν εἰς παραμυθίαν τοῖς παίδων χωριζομένοις πατράσιν· οὐδὲ τοὺς μὲν προεξέπεμψεν ἐπὶ τὸν τάφον, τοὺς δὲ ἐπανελθὼν εὗρεν παραμυθίαν τῶν ἀπελθόντων· ἀλλ᾽ ἐν καιρῷ συμποσίου, συμποσίου οὐ μέθην, ἀλλ᾽ ἀγάπην βρύοντος, ἐν τραπέζῃ φιλαδελφίας, ἐπὶ στιβάδος κειμένους ἤκουσε πάντας καταχεχῶσθαι, καὶ πάντα ὁμοῦ μεμῖχθαι, τὸ αἷμα, τὸν οἶνον, τοὺς κύλι- C κας, τὸν ὄροφον, τὴν τράπεζαν, τὴν κόνιν, τὰ μέλη τῶν παίδων. ἀλλ᾽ ὅμως ἡνίκα μὲν ταῦτα ἤκουσε, καὶ πρὸ τούτων τὰ ἄλλα, καὶ αὐτὰ χαλεπά· καὶ γὰρ κἀκεῖνα χαλεπῶς ἀπωλώλει, τά τε ποίμνια, καὶ ὁλοκλήρους ἀγέλας, τὰς μὲν ὑπὸ πυρὸς ἄνωθεν κατενεχθέντος ἀνηλῶσθαι ἔλεγεν ὁ πονηρὸς τῆς τραγῳδίας ταύτης ἄγγελος, τὰς δὲ ὑπὸ πολεμίων διαφόρων ἀθρόον πάσας ἀναρπαγῆναι, καὶ κατακοπῆναι σὺν αὐτοῖς τοῖς ποιμέσιν. ἀλλ᾽ ὅμως τοσαύτην ζάλην ἐν βραχείᾳ καιροῦ ῥοπῇ διεγερθεῖσαν ὁρῶν ἐπὶ τῶν ἀγρῶν, ἐπὶ D τῆς οἰκίας, ἐπὶ τῶν θρεμμάτων, ἐπὶ τῶν παίδων, καὶ ἐπάλληλα τὰ κύματα, καὶ τὰς σπιλάδας συνεχεῖς, καὶ τὸν ζόφον βαθύν, καὶ τὸ κλυδώνιον ἀφόρητον, οὔτε ἀθυμίᾳ κατετείνετο, οὔτε ἠσθάνετο σχεδὸν τῶν γεγενημένων, πλὴν τοσοῦτον ὅσον ἄνθρωπος ἦν, καὶ πατήρ. ἐπειδὴ δὲ νόσῳ παρεδόθη καὶ ἕλκεσι, τότε καὶ θάνατον ἐπεζήτει, τότε καὶ ἀπωδύρετο, καὶ ἐθρήνει, ἵνα μάθῃς πῶς τοῦτο πάντων ἐστὶ χαλεπώτερον, καὶ τῆς ὑπομονῆς τὸ ἄκρον εἶδος. καὶ τοῦτο οὐδὲ αὐτὸς ὁ πονηρὸς ἠγνόει δαίμων,

A ἀλλ' ἐπειδὴ πάντα ἐκεῖνα κινήσας, εὗρε τὸν ἀθλητὴν ἀπερίτρεπτον μένοντα καὶ ἀθόρυβον, ὡς ἐπὶ μέγιστον ἆθλον τοῦτον ὥρμησε, λέγων, ὅτι τὰ μὲν ἄλλα πάντα φορητὰ, κἂν παῖδάς τις ἀποβάλῃ, κἂν κτήματα, κἂν ὁτιοῦν· τοῦτο γὰρ ἐστι δέρμα ὑπὲρ δέρματος· ἡ δὲ καιρία πληγὴ, ὅταν ἐν σώματί τις δέξηται τὰς ὀδύνας. διά τοι τοῦτο μετὰ τὸν ἆθλον τοῦτον ἡττηθεὶς, οὐδὲ γρύξαι ἔσχεν, εἰ καὶ τὰ μάλιστα καὶ τὰ πρότερα ἀναισχύντως ἀντέλεγεν. ἐνταῦθα μέντοι οὐδὲ ἀναίσχυντον πλάσαι τι λοιπὸν εὗρεν, ἀλλ' ἐγκαλυψάμενος ἀνεχώρησεν. B ἀλλὰ μὴ νόμιζέ μοι τοῦτο ἀπολογίαν εἶναι, εἰς τὸ καὶ αὐτὴν ἐπιθυμεῖν τελευτῆς, εἰ ἐκεῖνος ἐπεθύμει θανάτου, τὰς ὀδύνας οὐ φέρων. ἐννόησον γὰρ πότε ἐκεῖνος ἐπεθύμει, καὶ πῶς τῶν πραγμάτων διακειμένων, οὐ νόμου δοθέντος, οὐ προφητῶν φανέντων, οὐ τῆς χάριτος οὕτως ἐκχυθείσης, οὐδὲ ἄλλης φιλοσοφίας μετασχών. ὅτι γὰρ ἡμεῖς τῶν τότε πολιτευομένων πλείονα ἀπαιτούμεθα, καὶ μείζονα ἡμῖν κεῖται τὰ σκάμματα, ἄκουσον τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν πλέον τῶν γραμματέων καὶ C Φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. μὴ τοίνυν τὸ εὔχεσθαι νῦν τὴν τελευτὴν, ἀπηλλάχθαι ἐγκλήματος νόμιζε, ἀλλ' ἄκουε τῆς τοῦ Παύλου φωνῆς τῆς λεγούσης, τὸ ἀναλῦσαι, καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι πολλῷ μᾶλλον κρεῖσσον, τὸ δὲ ἐπιμεῖναι τῇ σαρκὶ ἀναγκαιότερον δι' ὑμᾶς. ὅσῳ γὰρ ἂν ἐπιτείνηται τὰ τῆς θλίψεως, τοσούτῳ πλεονάζει καὶ τὰ τῶν στεφάνων· ὅσῳ ἂν πυρωθῇ τὸ χρυσίον, τοσούτῳ καθαρώτερον γίνεται· ὅσῳ μακρότερον ἂν πλεύσῃ πέλαγος ἔμπορος, το- D σούτῳ πλείονα συνάγει τὰ φορτία. μὴ τοίνυν νομίσῃς μικρόν σοι προκεῖσθαι νῦν ἆθλον, ἀλλὰ πάντων ὧν ὑπομεμένηκας τὸν ὑψηλότερον, τὸν ἐπὶ τῇ τοῦ σώματος ἀῤῥωστίᾳ λέγω. καὶ γὰρ καὶ τῷ Λαζάρῳ (εἰ γὰρ καὶ πολλάκις τοῦτο εἴρηκα πρός σε, οὐδὲν κωλύει καὶ νῦν εἰπεῖν) ἤρκεσε τοῦτο εἰς σωτηρίαν, καὶ τοῦ κοινὴν τὴν οἰκίαν τοῖς παριοῦσι κεκτημένου, καὶ μεταναστὰς συνεχῶς γινομένου διὰ τὸ τοῦ θεοῦ πρόσταγμα,

A Ac proinde, cum omnibus illis rebus tentatis pugilem tranquillum & à perturbatione immunem manere perſpiceret, ad hoc certamen, tanquã omniũ maximum ſe contulit, cætera videlicet omnia tolerabilia eſſe ducens, etiamſi liberos, etiamſi fortunas, etiamſi quicquam aliud amittat (id enim his verbis deſignatur, Pellem pro pelle.) at eam demum mortiferam plagam eſſe, cùm quiſpiam in corpore dolores excipit. *Iob. 2.* Quocirca poſt hoc certamẽ ſuperatus, ne hiſcete quidẽ auſus eſt: cum alioqui priùs impudentiſſimè obniteretur, ac contrà pugnaret. B Hîc, inquam, iam ne impudens quidem aliquid reperire potuit, quòd fingeret: verùm pudore ſuffuſus pedem retulit. Verùm ne hoc tibi ad ipſius quoq. mortis cupiditatẽ idoneã excuſationem eſſe ducas, quòd ille dolorum vim & acerbitatẽ non ferens, mortis deſiderio teneretur. In mentem enim tibi veniat, quonam ille tempore, quóq. rerum ſtatu eam expetebat: hoc eſt, cùm nec lex data eſſet, nec Prophetæ extitiſſẽt, nec gratia ita diffuſa eſſet, nec ipſe alia diuinæ philoſophiæ genera percepiſſet. Nã quod à nobis plura, C quàm ab illis, qui tum viuebant, requirantur, maioréſq. nobis palæſtræ conſtitutæ ſint, audi Chriſtum dicentem, Niſi abũdauerit iuſtitia veſtra pluſquã *Matt. 5.* Scribarum & Phariſæorum, non intrabitis in regnũ cœlorum. Quamobrem ne mortem nunc exoptare, culpa carere exiſtimes: verùm hanc Pauli vocem audias: Diſſolui, & eſſe cum Chriſto multo melius eſt: manere autem in *Philipp. 1.* carne, neceſſarium propter vos. Quanto enim magis ingraueſcit calamitas: tanto etiam magis exuberant coronæ. Quanto magis aurum inflammatur: D tanto etiam purius redditur. Quanto longiùs nauigat mercator: tanto plures merces cumulat. Quocirca ne paruum nunc tibi propoſitum eſſe certamen putes, verum omnium quæ ſuſtinuiſti, altiſſimum maximéque ſublime, de eo loquor, quod in corporis aduerſa valetudine ſitum eſt. Nam & Lazaro (licet enim hoc exemplo ſæpe ad te vſus *Luc. 16. 10.* ſim, quo minus tamen nunc adhuc eo vtar, nihil prohibet) ad ſalutem hoc ſatis fuit; atque in ſinum eius, qui communem omnibus prætereuntibus domum habuit, & propter Dei iuſſum atque imperium perpetuò extorris fuit,

ac germanum & vnicum filium, in ſenectute acceptum obtruncauit, is, qui nihil horum fecerat, idcirco abſceſſit, quia paupertatē & morbum, ac patronorum inopiam æquo & facili animo tulit. Tantum enim bonum iſtud eſt ijs, qui forti ac ſtrenuo animo ferunt, vt etiamſi hominē aliquem, qui maximis peccatis ſeſe deuinxerit, nanciſcatur, grauiſſima peccatorum ſarcina eum liberet: ſin autem probum virū ac multis virtutis muneribus perfunctum, ei nōn exiguū, ſed perquā ingentem fiduciæ cumulum afferat. Siquidē iuſtis ſplendida corona eſt, Soliſq. fulgorem incredibili quodā interuallo ſuperans: & ijs, qui in peccatum lapſi ſunt, maxima expiatio. Eaque de cauſa eum quoque, qui paternum matrimoniū perfoderat ac violarat, ipſiuſq. lectum contamina-
1.Cor.5. rat, Paulus in interitum carnis tradit: hac videlicet eum ratione purgans. Nam quòd ea re tanta macula purgaretur, audi eum dicentem, Vt ſpiritus ſaluꝰ ſit in die domini noſtri Ieſu Chriſti. Quinetiam cum alijs maximè horrendū crimen obijceret, hoc eſt ijs, qui ſacroſancta menſa & arcanis illis myſterijs indignè fruuntur, dixiſſetque eum, qui id ſceleris admiſiſſet, reū fore corporis & ſanguinis Domini, vide quānā ratione hoc etiam ab hac fœda & graui macula repurgari atque abſtergi dicat, his verbis vtens, Propterea inter vos multi infirmi & imbecilles. Ac poſtea illud demonſtrans, res eorū non in hoc ſupplicio hæſuras eſſe, verùm nonnihil lucri atque vtilitatis hinc rediturum, nempe vt ſceleris pœnis hac ratione liberemur, hæc verba ſubiungit, Si enim noſipſos iudicaremus, non vtique iudicaremur. Dum iudicamur autem, à
1.Cor.11. 32. Domino corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur. Quòd autem etiam ij, qui multa rectè & cum virtute geſſerunt, plurimum hinc lucri ferant, tum ex Iob liquidò perſpicitur, qui maiorem hinc ſplendorem conſecutus eſt, tum ex Timotheo, qui, cùm & à vitio alienus eſſet, & tantum munus adminiſtraret, & cum Paulo terrarum orbem circunuolaret, nō duos aut tres dies, non decē, aut viginti, aut centum, ſed multo plures, imò aſſiduè in morbo verſabatur, atque ingenti corporis imbecillitate laborabat. Quodquidem
1.Tim.5. etiā Paulus indicās, his verbis vtebatur:

A καὶ τὸν υἱὸν κατασφάξαντος τὸν γνήσιον, τὸν μονογενῆ, τὸν ἐν ἐσχάτῳ γήρᾳ δοθέντα, ὁ μηδὲν τούτων πεπονθὼς εἰς τοὺς κόλπους ἀπῆλθεν, ὅτι ἤνεγκεν εὐκόλως πενίαν, καὶ ἀῤῥωστίαν, καὶ τὴν τῶν προστησομένων ἐρημίαν. τοσοῦτον γάρ ἐστιν ἀγαθὸν τοῦτο τοῖς γενναίως φέρουσι, ὅτι κἂν τὰ μέγιστα ἡμαρτηκότα τινὰ εὕρῃ, ἀπαλλάττει τοῦ βαρυτάτου τῶν ἁμαρτιῶν φορτίου· κἂν κατωρθωκότα καὶ δίκαιον ὄντα, οὐ μικρᾶς, ἀλλὰ καὶ σφόδρα μεγίστης παῤῥησίας γίνεται προσθήκη. καὶ γὰρ καὶ στέφανός ἐστι λαμπρὸς ἐπὶ τῶν δι-
B καίων, καὶ ὑπὲρ τὸν ἥλιον μεθ' ὑπερβολῆς λάμπων, καὶ καθάρσιον μέγιστον ἐπὶ τῶν ἡμαρτηκότων. διά τοι τοῦτο τὸν διορύξαντα γάμον πατρῷον, καὶ τὴν εὐνὴν διαφθείραντα τὴν ἐκείνου, εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκὸς παραδίδωσιν ὁ Παῦλος, τούτῳ καθαίρων αὐτὸν τῷ τρόπῳ. ὅτι γὰρ καθάρσιον τὸ γινόμενον ἦν τῆς τοσαύτης κηλῖδος, ἄκουσον αὐτοῦ λέγοντος, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. καὶ ἑτέροις δὲ ἐγκαλῶν φρικωδεστάτην ἑτέραν ἁμαρτίαν, τοῖς τῆς ἱερᾶς τραπέζης ἀναξίως ἀπολαύουσι, καὶ τῶν ἀποῤῥήτων μυστηρίων
C ἐκείνων, καὶ εἰπὼν, ὅτι ὁ τοιοῦτος ἔνοχος ἔσται τοῦ σώματος, καὶ τοῦ αἵματος τοῦ κυρίου· ὅρα πῶς φησι καὶ αὐτοὺς καθαίρεσθαι τῆς χαλεπῆς ταύτης κηλῖδος, οὕτω λέγων· διὰ τοῦτο ἐν ὑμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἄῤῥωστοι. εἶτα δεικνὺς ὅτι οὐ μέχρι τῆς τιμωρίας ταύτης στήσεται τὰ ἐκείνων, ἀλλ' ἔσται τι καὶ κέρδος ἀπὸ τοῦ πράγματος, τὸ τῆς εὐθύνης τῆς ἐπὶ τῇ ἁμαρτίᾳ ταύτῃ ἀπαλλαγῆναι, ἐπήγαγεν· εἰ γὰρ ἑαυτοὺς διεκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα. νυνὶ δὲ κρινόμενοι ὑπὸ κυρίου παιδευόμεθα, ἵνα μὴ σὺν
D τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν. ὅτι δὲ καὶ οἱ τὰ μεγάλα κατωρθωκότες, ἐντεῦθεν πολλὰ κερδαίνουσιν, ἀπό τε τοῦ Ἰὼβ δῆλον μειζόνως ἐντεῦθεν λάμψαντος, ἀπό τε τοῦ Τιμοθέου, ὃς οὕτω καλὸς ὢν, καὶ τοσαύτην διακονίαν ἐγκεχειρισμένος, καὶ συμπεριιπτάμενος Παύλῳ τὴν οἰκουμένην, οὐ δύο καὶ τρεῖς ἡμέρας, οὐδὲ δέκα, καὶ εἴκοσι, καὶ ἑκατὸν, ἀλλὰ πολλὰς καὶ συνεχεῖς ἐν ἀῤῥωστίᾳ ἔζη, τοῦ σώματος αὐτῷ μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος ἐξησθενημένου· καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ Παῦλος,

ἔλεγεν, οἴνῳ ὀλίγῳ χρῶ διὰ τὸν στόμαχόν σου, καὶ τὰς πυκνάς σου ἀσθενείας. καὶ οὐ διώρθωσεν αὐτοῦ τὴν ἀσθένειαν ὁ νεκροὺς ἐγείρων, ἀλλ' ἀφῆκεν εἶναι ἐν τῇ καμίνῳ τῆς νόσου, ὥστε μέγιστον αὐτοῦ καὶ ἐντεῦθεν συναχθῆναι τὸν τῆς παρρησίας πλοῦτον. ἃ γὰρ αὐτὸς ἀπολέλαυκε παρὰ τοῦ δεσπότου, καὶ ἅπερ ἐπαιδεύθη παρ' ἐκείνου, ταῦτα καὶ τὸν μαθητὴν ἐδίδασκεν. εἰ γὰρ καὶ μὴ ἀρρωστίᾳ περιέπιπτεν, ἀλλ' ἀρρωστίας οὐκ ἔλαττον πειρασμοὶ αὐτὸν κολαφίζουσι, καὶ πολλὴν ὀδύνην ἐπιφέρουσι τῇ σαρκί. ἐδόθη γάρ μοί φησι σκόλοψ τῇ σαρκὶ ἄγγελος Σατὰν, ἵνα με κολαφίζῃ, τὰς πληγὰς λέγων, τὰ δεσμὰ, τὰς ἁλύσεις, τὰ δεσμωτήρια, τὸ ἄγεσθαι, καὶ ἀποσύρεσθαι, καὶ καταξαίνεσθαι μάστιξιν ὑπὸ δημίων πολλάκις. διὸ καὶ μὴ φέρων τὰς ὀδύνας τὰς ἐντεῦθεν τῇ σαρκὶ προσγινομένας, ἔλεγεν, ὑπὲρ τούτου τρεῖς τὸν κύριον παρεκάλεσα, (τρεῖς ἐνταῦθα τὸ πολλάκις λέγων) ὥστε ἐλευθερωθῆναι τοῦ σκόλοπος τούτου. εἶτα ἐπειδὴ οὐκ ἐπέτυχε, μαθὼν τοῦ πράγματος τὸ κέρδος, καὶ ἡσύχασε, καὶ ἥσθη ἐπὶ τοῖς γινομένοις. καὶ σὺ τοίνυν κἂν οἴκοι μένῃς, καὶ τῇ κλίνῃ προσηλωμένη ᾖς, μὴ νόμιζε ἀργὸν βίον ζῆν· τῶν γὰρ ὑπὸ δημίων ἑλκομένων, σπαραττομένων, τεινομένων, τὰ ἔσχατα πασχόντων χαλεπώτερα ὑπομένεις, δήμιον διηνεκῆ καὶ σύνοικον ἔχουσα, τῆς ἀρρωστίας ταύτης τὴν ὑπερβολήν· μὴ τοίνυν μήτε τελευτῆς ἐπιθύμει νῦν, μήτε ἀμέλει θεραπείας, οὐδὲ γὰρ τοῦτο ἀσφαλές. διό τοι τοῦτο καὶ Τιμοθέῳ παραινεῖ σφόδρα ἐπιμελεῖσθαι ἑαυτοῦ ὁ Παῦλος. τῆς μὲν οὖν ἀρρωστίας ἕνεκεν ἀρκεῖ ταῦτα εἰπεῖν. εἰ δὲ τὸ κεχωρίσθαι ἡμῶν ποιεῖ σοι τὴν ἀθυμίαν, προσδόκα καὶ τούτου λύσιν. καὶ τοῦτο οὐχ ἵνα παρακαλέσω σε, εἶπον νῦν, ἀλλ' οἶδα, ὅτι πάντως ἔσται. εἰ γὰρ μὴ ἔμελλεν ἔσεσθαι, πάλαι ἂν, ὡς ἔγωγε οἶμαι, ἀπεληλύθειν ἐντεῦθεν, τό γε ἧκον εἰς τοὺς ἐπενεχθέντας μοι πειρασμούς. ἵνα γὰρ τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει παρῶ πάντα, μετὰ τὴν ἐκεῖθεν ἔξοδον ἔξεστι μαθεῖν ὅσα κατὰ τὴν ὁδὸν τὴν μακρὰν ταύτην καὶ χαλεπὴν, ὧν τὰ πλείω ἱκανὰ ἦν θάνατον τεκεῖν, ὑπομεμένηκα, ὅσα μετὰ τὴν ἐνταῦθα ἄφιξιν, ὅσα μετὰ τὴν μετανάστασιν τὴν ἀπὸ Κουκουσοῦ,

A modico vino vtere propter ſtomachum tuum, & frequentes infirmitates. Nec ipſius morbum profligauit is, qui mortuos ad vitã reuocabat, verùm eum in morbi fornace verſari permiſit, quò ampliſſimæ libertatis ac fiduciæ opes hinc ipſi cogerentur. Nam quæ à Domino ipſe perceperat, quæque ab eo didicerat, eadẽ quoque diſcipulo tradebat. Quãuis enim ipſe in morbum minimè laberetur, at tentationes tamen eum, nõ minùs quàm morbi, tanquam impactis colaphis torquebãt. Datus eſt enim mihi, inquit, ſtimulus carnis, an- *1.Tim.5.*
B gelus Satanæ, qui me colaphizet, his nimirũ verbis vincula & catenas & carcerem intelligẽs, illúdque etiam, quòd raptaretur, ac laceraretur, virgíſque à carnificibus ſæpius excruciaretur. quãobrem etiã dolores eos, qui hinc carni accedebant, non ferens, hunc ſermonẽ habebat: Propter hoc ter Dominũ rogaui (ter autẽ hoc loco ſæpe ſignificat) vt ab hoc ſtimulo liberarer. Poſtquam autem id minimè obtinuit, quantáque huius rei vtilitas eſſet, intellexit, tum verò cõquieuit, atq. ex ijs, quę fiebant, voluptatẽ cepit. Ad eũdem igitur mo- *2.Cor.12. 7.*
C dum tu quoque, etiamſi domi maneas, lectóq. affixa ſis, ne propterea inertem vitã ducere te exiſtimes. Siquidem ijs, qui à carnificibus raptãtur, lacerantur, excruciantur, atq. extremis ſupplicijs mactantur, grauiora & atrociora ſuſtines, nimirũ ſummã huius morbi acerbitatẽ domeſtici atq. inteſtini tortoris loco habẽs. Quæ cùm ita ſint, caue aut mortẽ nunc expetas, aut corpus curare negligas. Neque enim hoc tutũ fuerit. Ac propterea Paulus quoque Timotheũ, vt valetudini ſuæ diligenter ac ſedulò conſulat, admonet. Sed de morbo *Ægroti minimè inertẽ vitam ducunt.*
D ſatis multa à nobis verba facta ſunt. Quòd ſi tibi mœroris cauſam id affert, quòd à nobis ſeiuncta ſis, huius etiã rei lætum finẽ expecta. Atque hoc nõ conſolandi animi tui cauſa nunc dico: ſed quia exploratum mihi eſt ita fore. Nam niſi ita futurum eſſet, iampridem, niſi me longè opinio fallit, quantũ quidem ad illatas mihi calamitates attinet, è vita ceſſiſſem. Vt enim etiã omnia, quæ Conſtãtinopoli perpeſſus ſum, præteream, quanta, poſteaquã ex vrbe exceſſi, in tam longo ac moleſto itinere pertulerim (quorũ multa erant eiuſmodi, vt mortem afferre poſſent) quanta, poſtquã huc veni, quanta, poſtquã Cucuſo migraui,

quanta denique, poſtquam Arabiſſi commoratus ſum, intelligere tibi licet. At hæc omnia effugimus, ac nunc percommoda valetudine vtimur, atque in magna ſecuritate ſumus: adeò vt Armenij ad ſtuporẽ vſque mirentur, me in tam imbecilli, & quauis aranea tenuiore corpore, tam intolerandã frigoris vim perferre, ac ſpiritũ ducere poſſe, cùm ij etiã, qui hyemi aſſueti ſunt, hinc non vulgarem in modũ afficiantur. At nos ad hunc vſque diem illæſi atq. incolumes manſimus: idque, cùm & prædones, quorũ manus effugimus, ſępe in nos impetum fecerint, & rerum neceſſariarũ inopia laboremus, ac ne balneo quidem vti nobis liceat. Atqui, cùm iſtic degeremus, eo nobis aſſiduè opus erat. Nunc autem in eum ſtatum atque habitũ euaſimus, vt ne huiuſmodi quidẽ ſolatij cupiditate teneamur, verùm maiorem ſanitatem conſecuti ſimus, quàm vt illud adhibere neceſſe habeamus. Ac nec cœli intemperies, nec locorum ſolitudo, nec rerum vænalium anguſtia, nec eorũ, à quibus curemur, inopia, nec medicorũ inſcitia, nec balneorum penuria, nec quòd perpetuò in cubiculo tanquam ergaſtulo clauſi teneamur, nec quòd progredi ac corpus mouere nequeamus (quodquidẽ nobis aſſiduè facere neceſſe erat) nec quòd nobis ſemper cum fumo atque igne res ſit, nec prædonum metus, nec perpetua obſidio, nec deniq. quicquã aliud huiuſmodi nos fregit ac ſuperauit: verùm melius cõmodiúſque, quàm cùm iſtic eſſemus, adhibita tamen ingenti cura, valemus. Hæc igitur omnia tecum reputans, mœrorẽ, qui his de cauſis nunc te tenet, propelle, nec ſuperuacaneas & graues à te ipſa pœnas exige. Mitto ad te id quod nuper litteris mãdaui, nempe eum, qui ſeipſum non læſerit, à nemine alio lædi poſſe. Hoc quippe contendit, atque in eo elaborat ea oratio, quam nunc ad te mitto. Quare fac eam aſſiduè peruoluas, imò etiam, ſi per valetudinem licet, recites. Id enim pharmacum, ſi quidẽ volueris, tibi ſufficit. Sin autẽ nobis pertinacius obluctêris, ac neque teipſam cures, nec, quamuis innumeras admonitiones & cohortationes præſto habeas, è mœroris tamen cœno emergere animum inducas; nos quoque haud facilè tibi morem geremus, atque adducemur, vt longas & crebras epiſtolas mittamus, ſi nihil ad animi alacritatem hinc fructus atque vtilitatis perceptura es. Quonam igitur pacto id ſciemus?

In Armenia exulat Chryſoſtomus.

A σα μετὰ τὴν ἐν Ἀραβισσῷ διατριβήν· ἀλλ' ὅμως ταῦτα πάντα διεφύγομεν, καὶ νῦν ἐσμὲν ἐν ὑγείᾳ, καὶ ἀσφαλείᾳ πολλῇ, ὡς καὶ Ἀρμενίους πάντας ἐκπλήττεσθαι, ὅτι ἐν οὕτως ἀσθενεῖ σώματι καὶ ἀραχνώδει οὕτως ἀφόρητον φέρω κρυμὸν, ὅτι ἀναπνεῖν δυνάμεθα, τῶν ἐθάδων τοῦ χειμῶνος οὐ τὰ τυχόντα ἐντεῦθεν πασχόντων. ἀλλ' ἡμεῖς ἐμείναμεν ἀβλαβεῖς μέχρι τῆς σήμερον, καὶ ληστῶν χεῖρας διαφυγόντες πολλάκις ἐπελθόντων, καὶ ἀπορίᾳ ἀναγκαίων συζῶντες, καὶ μηδὲ βαλανείῳ χρῆσθαι δυνάμε-
B νοι· καί τοι ἡνίκα αὐτόθι διετρίβομεν, συνεχῶς τούτου δεόμενοι, νῦν δὲ ἐν τοιαύτῃ ἕξει κατέστημεν, ὡς μηδὲ ἐπιθυμεῖν τῆς ἐντεῦθεν παραμυθίας, ἀλλὰ καὶ ὑγιεινότεροι ταύτης χρείας, καὶ οὔτε ἀέρων δυσκολία, οὐ τόπων ἐρημία, οὐκ ὠνίων στενοχωρία, οὐ τῶν θεραπευόντων ἐρημία, οὐκ ἰατρῶν ἀμαθία, οὐ βαλανείων ἀπορία, οὐ τὸ διόλου καθάπερ ἐν δεσμωτηρίῳ, ἐν ἑνὶ οἰκήματι καθεῖρχθαι, οὐ τὸ μὴ κινεῖσθαι, ὅπερ ἀεὶ συνεχῶς ἐδεόμην, οὐ τὸ καπνῷ καὶ πυρὶ διηνεκῶς ὁμιλεῖν, οὐ ληστῶν φόβος, οὐ πολιορκία διηνεκὴς, οὐκ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐ-
C δὲν ἡμῶν περιεγένετο· ἀλλ' ὑγιεινότερον διακείμεθα ἢ αὐτόθι ἦμεν, πολλὴν μέν τοι κεχρημένοι τῇ ἐπιμελείᾳ. ταῦτα οὖν πάντα λογιζομένη, διάκρουσαι τὴν κατέχουσάν σε νῦν ὑπὲρ τούτων ἀθυμίαν, καὶ μὴ σαυτὴν ἀπαίτει δίκας περιττὰς καὶ χαλεπάς. ἔπεμψά σοι ἅπερ ἔγραψα πρώην, ὅτι τὸν ἑαυτὸν οὐκ ἀδικοῦντα οὐδεὶς ἕτερος παραβλάψαι δυνήσεται· καὶ τοῦτον ἠγωνίσατο τὸν ἀγῶνα ὁ λόγος, ὃν ἀπέσταλκά σου τῇ τιμιότητι νῦν. συνεχῶς δὴ οὖν αὐτὸν ἐπέρχου· εἰ δὲ ὑγιαίνοις, καὶ ἐπὶ γλώττης φέρε, ἱκανὸν γὰρ ἔσται σοι φάρμακον ἐὰν ἐθέλοις. εἰ δὲ
D φιλονεικοίης ἡμῖν, καὶ μήτε θεραπεύοις σαυτὴν, μήτε μυρίας ἀπολαύουσα παραινέσεώς τε καὶ παρακλήσεως, βουληθείης ἀνενεγκεῖν ἐκ τῆς τέλματος τῆς ἀθυμίας, οὐ ῥᾳδίως οὐδὲ ἡμεῖς ὑπακουσόμεθα πρὸς τὸ πυκνάς σοι καὶ μακρὰς πέμπειν ἐπιστολὰς, εἰ μηδὲν μέλλοις ἐντεῦθεν κερδαίνειν εἰς εὐθυμίαν. πῶς οὖν τοῦτο εἰσόμεθα;

A οὐκ ἐὰν λέγῃς, ἀλλ' ἐὰν διὰ τῶν πραγμάτων δεικνύῃς, ἐπεὶ καὶ νῦν ἔφης μηδὲν τῶν ἄλλων, ἀλλὰ τὴν ἀθυμίαν σοι τὴν νόσον εἰργάσθαι ταύτην· ἐπεὶ οὖν αὐτὴ τοῦτο ὡμολόγησας, ἂν μὴ τῆς ἀῤῥωστίας ἀπαλλαγῇς, οὐ πεισόμεθα, ὅτι καὶ τῆς ἀθυμίας ἀπήλλαξαι. εἰ γὰρ αὕτη ἐστὶν ἡ τὴν νόσον ποιοῦσα, καθὼς καὶ αὐτὴ ἐπέσταλκας, εὔδηλον ὅτι λυθείσης αὐτῆς κἀκείνη συναναιρεθήσεται, καὶ τῆς ῥίζης ἀνασπασθείσης καὶ οἱ ταύτης συναπόλλυνται κλάδοι. ὡς ἐὰν μένωσιν ἀνθοῦντες καὶ ἀκμάζοντες, καὶ καρπὸν φέροντες τὸν οὐ πρέποντα, οὐ δυνάμεθα πεισθῆναι, ὅτι τῆς ῥίζης ἠλευθέρωσαι. μὴ τοίνυν μοι ῥήματα, ἀλλὰ B πράγματα δεῖξον, κἂν ὑγιαίνῃς, ὄψει πάλιν ἐπιστολὰς πεμπομένας σοι λόγων ὑπερβαινούσας μέτρον. μὴ δὴ μικρὰν νόμιζέ σοι παράκλησιν εἶναι, ὅτι ζῶμεν, ὅτι ὑγιαίνομεν, ὅτι ἐν τοσαύταις πραγμάτων ὄντες περιστάσεσι, νόσου καὶ ἀῤῥωστίας ἀπηλλάγμεθα, ὃ τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν ὡς ἔγνων, σφόδρα λυπεῖ καὶ ὀδυνᾷ. ἀκόλουθον οὖν καὶ ὑμᾶς μεγίστην ταύτην ἡγεῖσθαι παράκλησιν, καὶ κεφάλαιον παραμυθίας. μὴ κάλει τὴν συνοδίαν σου ἔρημον, τὴν νῦν μειζόνως ἐν οὐρανοῖς ἐγγεγραμμένην διὰ τῶν παθημάτων, ὧν C ὑπομένεις. σφόδρα ἤλγησα ὑπὲρ Πελαγίου τοῦ μονάζοντος. ἐννόησον τοίνυν ὅσων ἄξιοι στεφάνων εἰσὶν γενναίως στάντες, ὅταν ἄνδρες ἐν τοσαύτῃ ἀσκήσει διαγαγόντες καὶ καρτερίᾳ, οὕτω φαίνωνται ὑποσυρόμενοι.

Non ſi dixeris, ſed ſi reipſa declaratis. Quandoquidem nunc quoque hoc confirmaſti, nihil aliud, quàm mœrorem, hunc tibi morbum conflauiſſe. Quoniã igitur hoc ipſa confeſſa es, niſi morbo libereris, minimè nobis fidem facies te animi mœrore depuliſſe. Nam cùm hic ſit, vt ipſamet ſcripſiſti, qui morbum accerſat, non eſt profectò dubium, quin eo ſublato morbus quoque de medio tollatur, euulſáq. radice vnà etiam ipſius rami pereant. Nam quandiu florere ac vigere, fructúmque, quẽ minimè par ſit, proferre perſtiterint, id nobis perſuaderi non poterit, te radice liberatã eſſe. Quocirca, ne mihi verba, ſed res oſtende. Ac ſi ſanitatem obtinueris, literas rurſum, quæ orationis modum excedant, ad te mitti videbis. Nec verò leuẽ hanc cõſolationem exiſtimare debes, quòd viuimus, quòd valemus, quòd, cùm in tantis rerum difficultatibus ac moleſtijs verſemur, à morbo tamen & aduerſa valetudine liberi ſumus: quod quidẽ hoſtes noſtros, vt cõperi, non mediocri triſtitia & dolore afficit. Quare conſentaneũ eſt voſ etiã magnam conſolationem hanc, atque adeò conſolationum caput exiſtimare. Cœtum tuum, qui nunc per eas, quas perfert, calamitates magis in cœlis aſcriptus eſt, deſertũ ac deſtitutum ne voca. De Pelagio monacho magno dolore affectus ſum. Cogita igitur quot quantiſque coronis digni ſint, qui forti animo in acie ſteterunt, cùm viros qui tam piè ac ſanctè, tantaque cum tolerantia vixerunt, abripi, atque in fraudem impelli videamus.

Πρὸς τὴν αὐτὴν ἐπιστολὴ ε΄.

Ad eandem, epiſtola V.

D Ἐπετάθη τὰ τῆς θλίψεως ὑμῖν, καὶ πλατύτερα πάλιν ἐτέθη τὰ σκάμματα, καὶ μακρότεροι τῶν δρόμων οἱ δίαυλοι, καὶ πρὸς μείζονα φλόγα τῶν ἐπιβουλευόντων ὑμῖν αἴρεται ὁ θυμός. ἀλλ' οὐ θορυβεῖσθαι οὐδὲ ταράττεσθαι, ἀλλὰ δι' αὐτὰ μὲν οὖν ταῦτα μάλιστα χαίρειν δεῖ, καὶ σκιρτᾷν, καὶ στεφανοῦσθαι, καὶ χορεύειν. εἰ γὰρ μὴ καιρίας ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐδώκατε τῷ διαβόλῳ τὰς πληγάς, οὐκ ἂν οὕτως ἠγριώθη τὸ θηρίον, ὡς καὶ περαιτέρω προελθεῖν. δεῖγμα τοίνυν καὶ τῆς ὑμετέρας ἀνδρείας καὶ νίκης, καὶ τῆς ἥττης ἐκείνου τῆς πολλῆς, τὸ,

Acerbitatis acceſſionem fecit veſtrã calamitas, auctáq. rurſum vobis ſcammata, curſúumq. longiora ſpatia conſtituta ſunt: atque eorum, qui vobis inſidias moliuntur, iracũdia in maiorem flammã aſſurgit. At minimè propterea cõmoueri ac perturbari debetis, verùm hoc ipſo potiſſimùm nomine lætari & exultare, coroniſq. caput redimire, ac choros agitare. Nam niſi mortiferas priùs diabolo plagas intuliſſetis, non vſqueadeo fureret hæc bellua, vt vltrà progredi auderet. Quamobrem, tum veſtræ fortitudinis & victoriæ, tum ingentis illius cladis hoc eſt argumẽtum,

quòd ille acriùs nunc in vos impetum facit atq. inſultat, maiorisq. impudentiæ documentũ edit, ac profuſius venenum effundit. Quandoquidẽ etiam in *Iob. 1.* beato Iob, poſteaquã in bonorũ amiſſione ac filiorũ ereptione victus eſt, tum quoq; ſe grauibus vulneribus affectum eſſe perſpicue oſtendens, ad id, quod malorum caput erat, hoc eſt ad carnis oppugnationem, & vermiũ ſcaturiginem, & vlcerum chorum ſe contulit. (Chorum enim & coronã, & ſexcentarum victoriarũ examen appello.) Ac ne hic quidem conſtitit: verùm quoniam nulla alia paris momẽti machina ei reliqua erat (etenim velut extremã calamitatum lineã ipſi morbũ illũ inuexerat) alia rurſum tormẽta bellua mouebat, vxorem videlicet armans, amicos in eũ extimulans, famulos cõcitans ac feritate afficiẽs, atq. omni ratione ipſius vulnera exulcerans. Quod etiã ipſum in præſentia tentare nõ deſinit: verùm in ſuũ ipſius caput; quandoquidẽ hinc fit, vt res veſtræ magis exſplendeſcant, ſublimioreſque indies ac luculentiores fiant. Maiores enim hinc vobis opes exiſtunt, vberior fructus, crebræ, atque adeò continuæ coronæ. Magnũ etiam per ipſas rerum acerbitates vobis fortitudinis incrementum affertur, ac per hoſtiles inſidias acuitur veſtra tolerantia. *Afflictionis vtilitas.* Ea enim eſt afflictionis natura, vt eos, qui eam placido ac ſtrenuo animo ferunt, rebus acerbis ſuperiores, ac diaboli telis ſublimiores reddat, inſidiaſq. aſpernari doceat. *Simile.* Siquidem & arbores, quæ in vmbris aluntur, maiorẽ mollitiem cõtrahunt, atque ad fructuũ procreationẽ minùs cõmodæ redduntur: quæ autẽ aëris incõſtantiam experiuntur, ac ventorum impetus, ardentéſque Solis radios excipiũt, plus roboris hinc colligunt, & folijs abundant, ac fructuũ copia curuantur. Sic nimirum in mari quoque vſu venire conſueuit. Nam qui primùm nauem conſcendunt, tametſi admodum ſtrenui ſint, ob nauigandi inſolentiã perturbantur, tumultuantur, vertigine corripiuntur: at qui multa maria peragrarũt, ac multas tempeſtates, & ſaxa latentia ſub vndis, & ſcopulos, & belluarum impetus, & prædonum ac piratarũ inſidias pertulerũt, & continuas procellas ſuſtinuerunt, fidentiore deinceps animo, quàm qui in terra ambulant, in naui ſedẽt, non intus duntaxat ad carinam, ſed etiam in

A μειζόνως ἐφάλλεσθαι, καὶ ἐπιπηδᾶν, καὶ πλείονα ἐπιδείκνυσθαι τὴν ἀναισχυντίαν, καὶ δαψιλέστερον ἐκχεῖν τὸν ἰόν. ἐπεὶ καὶ ἐπὶ τοῦ μακαρίου Ἰὼβ, ἐπειδὴ ἐν τῇ τῶν χρημάτων ἀποβολῇ ἡττήθη, καὶ τῇ τῶν παίδων ἀφαιρέσει, δῆγμα καὶ τότε ἐκφέρων τοῦ χαλεπὰ τραύματα δέξασθαι, ἐπὶ τὸ κεφάλαιον ὥρμησε τῶν κακῶν, τὴν τῆς σαρκὸς πολιορκίαν, τὴν τῶν σκωλήκων πηγὴν, τὸν τῶν τραυμάτων χορόν· χορὸν γὰρ αὐτὸν ἐγὼ, καὶ στέφανον καλῶ, καὶ μυρίων βραβείων ἐσμόν· καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἔστη· ἀλλ' ἐπειδὴ οὐδὲν ὑπελείπετο ἕτερον αὐτῷ μηχάνημα τοιοῦτον, (ὥσπερ γὰρ B ἔσχατον ὅρον συμφορῶν, οὕτως τὴν νόσον ἐπήγαγεν ἐκείνῳ) καὶ ἕτερα πάλιν ἐκίνει μηχανήματα· τὴν γυναῖκα ὁπλίζων, τοὺς φίλους παροξύνων, τοὺς οἰκέτας διεγείρων, καὶ θηριώδεις ποιῶν, καὶ διὰ πάντων τὰ τραύματα αἱμάσσων. ὃ δὴ καὶ νῦν ἐπιχειρῶν οὐ παύεται· ἀλλὰ κατὰ τῆς ἑαυτοῦ κεφαλῆς· ὡς τάγε ὑμέτερα ἐντεῦθεν λαμπρότερα, καὶ μείζονα καὶ φαιδρότερα καθ' ἑκάστην γίνεται τὴν ἡμέραν, πλείων ὑμῖν ὁ πλοῦτος, δαψιλεστέρα ἡ ἐμπορεία, ἐπάλληλοι καὶ συνεχεῖς οἱ στέφανοι, πολλὴ δι' αὐτῶν C τῶν δεινῶν τῆς ἀνδρείας ὑμῖν ἡ προσθήκη, καὶ αἱ ἐπιβουλαὶ τῶν ἐχθρῶν, ἄλειμμα γίνονται τῆς καρτερίας τῆς ὑμετέρας. τοιαύτη γὰρ τῆς θλίψεως ἡ φύσις, τοὺς πρᾴως αὐτὴν καὶ γενναίως φέροντας δυνατωτέρους ποιεῖ τῶν δεινῶν, ὑψηλοτέρους τῶν τοῦ διαβόλου βελῶν, καὶ παιδεύει καταφρονεῖν τῶν ἐπιβουλῶν· ἐπεὶ καὶ τὰ δένδρα τὰ μὲν σκιατροφούμενα, μαλακώτερα γίνεται, καὶ πρὸς τὴν καρπῶν γένεσιν ἀχρηστότερα· τὰ δὲ ἀέρων ἀνωμαλίᾳ ὁμιλοῦντα, καὶ πνευμάτων δεχόμενα ἐμβολὰς, καὶ θέρμην ἀκτῖνος, αὐτά τε ἰσχυρό- D τερα καθίσταται, καὶ τοῖς φύλλοις κομᾷ, καὶ τῷ καρπῷ βρίθεται· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς θαλάσσης συμβαίνειν εἴωθεν. οἱ μὲν γὰρ πρῶτον ἐπιβαίνοντες νηὸς, κἂν σφόδρα γενναῖοί τινες τυγχάνωσιν ὄντες, ὑπὸ τῆς ἀπειρίας ταράττονται, θορυβοῦνται, σκοτοδίνοις ἰλίγγοις κατέχονται· οἱ δὲ πολλὰ διαβάντες πελάγη, καὶ πολλοὺς ὑπομείναντες χειμῶνας, καὶ ὑφάλους, καὶ σκοπέλους, καὶ σπιλάδας, καὶ θηρίων ἐφόδους, καὶ πειρατῶν ἐπιβουλὰς, καὶ καταποντιστῶν, καὶ συνεχῶν ἀνασχόμενοι χειμώνων, τῶν ἐπὶ γῆς λοιπὸν βαδιζόντων θαῤῥαλεώτερον ἐπὶ τῆς νηὸς κάθηνται, οὐκ ἔνδον παρὰ τὴν τρόπιν, ἀλλὰ καὶ

αὐτοῖς ἐνιζάνοντες τοῖς τοίχοις τῆς νηὸς, καὶ ἐπὶ πρώρας, καὶ ἐπὶ πρύμνης ἀδεῶς ἱστάμενοι· καὶ οἱ πρὸ τούτου ἐπ' ὄψιν μετὰ τρόμου καὶ φόβου κείμενοι, μετὰ τὴν πολλὴν τοῦ χειμῶνος πεῖραν, καὶ κάλων ἕλκουσι, καὶ ἱστία ἀνάγουσι, καὶ κωπῶν ἅπτονται, καὶ πανταχοῦ τῆς νηὸς μετὰ εὐκολίας περιτρέχουσι. μηδὲν τοίνυν ὑμᾶς θορυβείτω τῶν συμπιπτόντων. εἰς τοῦτο γὰρ ἡμᾶς κατέστησαν οἱ ἐχθροὶ ἄκοντες, εἰς τὸ μὴ δύνασθαι κακῶς παθεῖν, πάντα μὲν αὐτῶν κενώσαντες τὰ βέλη, οὐδὲν δὲ πλέον ἐντεῦθεν ἀνύσαντες, ἢ τὸ καταισχύνεσθαι, καὶ γελᾶσθαι, καὶ ὥσπερ κοινοὺς τῆς οἰκουμένης ἐχθροὺς, οὕτως πανταχοῦ φαίνεσθαι. ταῦτα τῶν ἐπιβουλευόντων τὰ ἐπίχειρα· τοῦτο τῶν πολέμων τὸ τέλος. βαβαὶ πηλίκον ἐστὶν ἀρετὴ, καὶ τῶν παρόντων ὑπεροψία πραγμάτων· δι' ἐπιβουλῶν κερδαίνει, διὰ τῶν ἐπιβουλευόντων στεφανοῦται, διὰ τῶν κακῶς ποιούντων διαλάμπει μειζόνως, διὰ τῶν ἐπιβουλὴν ἐπιχειρούντων, ἰσχυροτέρους ποιεῖ τοὺς μετιόντας αὐτὴν, ὑψηλοτέρους, ἀχειρώτους, ἀναλώτους, οὐχ ὅπλων, οὐ δοράτων δεομένους, οὐ τειχῶν, οὐ τάφρων, οὐ πύργων, οὐ χρημάτων, οὐ στρατοπέδων, ἀλλὰ γνώμης στεῤῥᾶς μόνον, καὶ ἀπεριτρέπτου ψυχῆς, καὶ πᾶσαν ἀνθρωπίνην ἐπιβουλὴν ἐλέγχει. ταῦτα οὖν δέσποινά μου θεοφιλεστάτη καὶ σαυτῇ καὶ ταῖς μετὰ σοῦ τὸν καλὸν τοῦτον ἀγῶνα ἀγωνιζομέναις ἐπᾴδουσα, διέγειρε τὰ φρονήματα πασῶν, συγκροτοῦσά σου τὴν παράταξιν. ὥστε διπλοῦν καὶ τριπλοῦν καὶ πολλαπλασίονα γενέσθαι σοι τὸν στέφανον τῆς ἀρετῆς, δι' ὧν τε αὐτὴ πάσχεις, δι' ὧν τε ἑτέρας εἰς ταῦτα ἐνάγεις· καὶ πείθουσα πάντα πράως φέρειν, καὶ ὑπερορᾶν τῶν σκιῶν, καὶ καταφρονεῖν τῆς τῶν ὀνειράτων ἀπάτης, καὶ καταπατεῖν τὸν πηλὸν, καὶ τοῦ καπνοῦ μηδένα ποιεῖσθαι λόγον, καὶ τὰ ἀράχνια μὴ νομίζειν ὑμῖν διενοχλεῖν, καὶ παρατρέχειν τὸν σηπόμενον χόρτον. ταῦτα γὰρ ἅπαντα τῆς ἀνθρωπίνης εὐημερίας ἡ ματαιότης, καὶ τούτων δὲ εὐτελεστέρα· καὶ οὐκ ἄν τις ῥᾳδίως εἰκόνα εὕροι ἀκριβῶς αὐτῆς τὴν ματαιότητα παριστῶσαν. μετὰ γὰρ τῆς εὐτελείας ταύτης, οὐ μικρὰν φέρει καὶ βλάβην τοῖς πρὸς αὐτὰ κεχηνόσιν, οὐκ ἐν τῷ μέλλοντι μόνον αἰῶνι, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ παρόντι βίῳ, καὶ κατὰ ταύτας τὰς ἡμέρας ἐν αἷς δοκοῦσιν αὐ-

A ipſis nauis lateribus inſidentes, atque tum in prora, tum in puppi ſine vllo metu ſtantes: & qui prius ante omnium oculos cum metu ac tremore iacebant, poſteaquàm diuturnũ tempeſtatis periculum fecerunt, iam & funem trahunt, & vela pandunt, & remos capeſſunt, atque in omnes nauis partes facilè concurſant. Quocirca ne quid eorum, quę accidunt, vos perturbet. Huc enim nos hoſtes vel inuiti redegerunt, vt nullo iam malo affici queamus, quippe qui effuſis omnibus ſuis telis, nullum hinc aliud emolumentũ perceperint, quàm

Vani impiorum conatus.

B vt ignominia perfundãtur, & irrideantur, atque vt communes orbis vniuerſi hoſtes vbique conſpiciantur. Hæc inſidiatorum præmia ſunt: hic bellorum finis. Papæ, quanta res eſt virtus, & præſentium rerum contẽptio! Per inſidias lucra comparat: per inſidiatores coronam cõſequitur, per eos, à quibus malè mulctatur, illuſtrius ſplendet, per eos, qui hoc agunt ac moliuntur, vt ipſam deijciant, homines ſui ſtudioſos firmiores, ſublimiores, inuictos & inexpugnabiles reddit, non lanceis, nõ mœnibus, non vallo, non turribus, non pecunijs,

C nõ militaribus copijs, ſed firma tantùm voluntate animiq. conſtantia opus habentes: ac deniq. humanas omnes inſidias infringit. Hæc igitur religioſiſſima domina mea, tum tibiipſi, tum ijs, quæ tecum præclarũ hoc certamen obeunt, accinens, da operã, vt omnium animos erigas, tuámq. aciem inſtruas: quò tibi duplex, & triplex, ac multo etiã copioſior virtutis corona cõparetur, tam per ea quæ ipſa perpeteris, quàm quia alios ad eadem ſubeunda impellis, eóſq. adducis, vt leuiter ac placidè omnia ferãt,

D & vmbras contẽnant, atque inſomniorum impoſturam aſpernẽtur, ac lutum proculcent, nullámq. fumi rationẽ habeant, nec aranearum telas moleſtiæ quicquam vobis afferre exiſtiment, fœnúmq. putredini obnoxiũ prætereant. Nam humanæ felicitatis vanitas id omne eſt, atq. adeò his omnibus rebus vilior. Nec facilè quiſquã ſimulachrũ vllum reperire queat, quod ipſius vanitatem exactè repræſentet. Siquidem præter hanc vanitatem haud paruum inſuper ijs, qui ipſi inhiant, detrimentũ affert, non in futuro duntaxat æuo, ſed etiã in pręſenti vita, atq. ipſiſmet etiam diebus, quibus magna ſibi ex ijs volu-

Humanæ felicitatis vanitas.

A ptate affici videntur. Quemadmodum enim virtus, tum etiam cùm bellum aduerſus eam geritur, exultat & floret, ac ſplendidius lucet: eodem modo improbitas, tum etiã cùm colitur atq. obſeruatur, imbecillitatem ſuã prodit, atque ingentem riſum, comœdiamque omni ſermonis facultate ſuperiorẽ oſtendit. Caini miſeria. Quid enim, quæſo, Caino miſerabilius fuit, eo etiã tempore quo fratrẽ viciſſe ac ſuperaſſe, atque iniquã illam & execrandam iracundiam animiq. concitationem expleuiſſe videbatur? Quid impurius dextrã illa, quæ vulnus intulerat, B ac cædem perpetrarat? Quid fœdiſſima illa lingua, quæ fraudem texuerat, & laqueos expanderat? Quid autem membra ea cõmemoro, quæ cæde admiſerant? Siquidem corpus vniuerſum excruciabatur, perpetuo nimirũ gemitui ac tremori addictũ & mancipatum. O ſingularem rerum nouitate! O admiranda victoriam! O nouum trophæi genus! Is, qui obtruncatus fuerat, atq. exanimis iacebat, corona donabatur, ac laude & prædicatione afficiebatur: qui autem vicerat, & ſuperior diſceſſerat, non modò coronę expers manebat, C verùm hoc etiam nomine in cruciatu verſabatur, & intolerãdo ſupplicio perpetuóq. tormento addicebatur. Atque eum, qui motu & vita præditus erat, is, qui percuſſus fuerat ac mortem oppetierat, accuſabat: eum, qui loquebatur, is qui vocis expers erat, in iudicium trahebat. Imò verò ne mortuus quidẽ ipſe, verùm cruor duntaxat, etiã a corpore ſeiũctus, ad eam rem vel ſolus ſufficiebat. Tanta proborũ hominum ac virtute præditorum, etiam vita functorum, vis eſt: tanta rurſum improborũ, etiam viuentium, miſeria! Porrò cùm D in ipſa arena, atque in ipſo certamine tãta præmia ſint, velim tecum reputes, quanta poſt certamina, tum cùm pijs viris præmia referẽtur, ac bona illa, quę omnem ſermonis facultatem ſuperant, ipſis ſuppeditabũtur, merces futura ſit. Moleſtiæ namque, quæcumq. tandem illæ fuerint, ab hominibus inferuntur: ac proinde inferentium vilitatem imitantur. At dona & præmia à Deo tribuuntur: ob idq. etiam eiuſmodi ſunt, qualia ea eſſe par eſt, quæ ab illa, quæ nullis verbis explicari poteſt, munificẽtia conceduntur. Quamobrem gaude, atque oblectare, corollis caput tuum redimiens, ac triumphans, hoſtiũmque aculeos magis proculcãs, quàm lutum alij. Ac de

ταῖς ἐντρυφᾷ. καθάπερ γὰρ ἡ ἀρετὴ καὶ κατ' αὐτὸν τὸν καιρὸν καθ' ὃν πολεμεῖται, σκιρτᾷ, καὶ θάλλει, καὶ φαιδροτέρα δείκνυται, οὕτω καὶ ἡ κακία, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν καιρὸν καθ' ὃν θεραπεύεται, καὶ κολακεύεται, δείκνυσιν αὐτῆς τὴν ἀσθένειαν, καὶ τὸν πολὺν γέλωτα, καὶ τὴν ἄφατον κωμῳδίαν. τί γὰρ εἰπέ μοι τοῦ Κάϊν ἐλεεινότερον γέγονε, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν καιρὸν, καθ' ὃν ἐδόκει κρατεῖν τοῦ ἀδελφοῦ, καὶ περιγεγενῆσθαι, καὶ τὸν θυμὸν καὶ τῆς ὀργῆς ἐμπεφορῆσθαι, ἐκείνης τῆς ἀδίκου καὶ μυσαρᾶς; τί δὲ τῆς δεξιᾶς ἐκείνης ἀκαθαρτότερον, τῆς δοκούσης νενικηκέναι; τῆς δεξιᾶς, ἣ τὴν πληγὴν ἐπήγαγε, καὶ τὸν φόνον εἰργάσατο, καὶ τῆς αἱμάτης γλώττης, ἣ τὸν δόλον ἔρραψε, καὶ τὰ δίκτυα ἥπλωσεν. καὶ τί λέγω τὰ μέλη τὰ τὸν φόνον ἐργασάμενα; καὶ γὰρ ὅλον τὸ σῶμα ἐκολάζετο, τῷ στεναγμῷ, τῷ τρόμῳ διηνεκῶς παραδοθέν· ὢ καινῶν πραγμάτων· ὢ παραδόξου νίκης· ὢ ξένου τροπαίου. ὁ μὲν σφαγεὶς καὶ νεκρὸς κείμενος ἐστεφανοῦτο καὶ ἀνεκηρύττετο· ὁ δὲ νικήσας καὶ περιγενόμενος, οὐ μόνον ἀστεφάνωτος ἔμενεν, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο ἐκολάζετο, καὶ ἀφορήτοις παρεδίδοτο τιμωρίαις, καὶ διηνεκεῖ βασάνῳ, καὶ τὸν κινούμενον καὶ ζῶντα καὶ φθεγγόμενον, ὁ πεπληγὼς καὶ τεθνεὼς, καὶ τοῦ φθεγγομένου ὁ ἄφωνος κατηγόρει· μᾶλλον δὲ οὐδὲ ὁ τεθνεώς· ἀλλὰ τὸ αἷμα ψιλὸν, καὶ τοῦ σώματος χωρισθὲν, ἤρκεσεν εἰς τοῦτο μόνον· τοσαύτη τῶν ἐναρέτων ἡ παῤῥησία, καὶ τελευτησάντων· τοσαύτη τῶν πονηρῶν ἡ ἀθλιότης, καὶ ζώντων· εἰ δὲ ἐν τῷ σκάμματι τοιαῦτα τὰ βραβεῖα, ἐννόησον μετὰ τοὺς ἀγῶνας ἡλίκαι αἱ ἀμοιβαὶ, ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἀντιδόσεως, ἐν τῇ χορηγίᾳ τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων, τῶν πάντα ὑπερβαινόντων λόγον. τὰ μὲν γὰρ λυπηρὰ οἷα ἂν ᾖ, παρὰ ἀνθρώπων ἐπάγεται, καὶ μιμεῖται τῶν ἐπιφερόντων τὴν εὐτέλειαν· τὰ δὲ δῶρα, καὶ αἱ ἀμοιβαὶ, παρὰ τοῦ θεοῦ δίδονται· διὸ καὶ τοιαῦτά ἐστιν, οἷα εἰκὸς παρὰ τῆς ἀφάτου δωρεᾶς ἐκείνης διδόμενα. χαῖρε τοίνυν καὶ εὐφραίνου, στεφανηφοροῦσα, πομπεύουσα, τὰ κέντρα τῶν ἐχθρῶν καταπατοῦσα μᾶλλον ἢ πηλὸν ἕτεροι. καὶ δῆλον συνε-

χῶς ἡμῖν τὰ περὶ τῆς ὑγιείας σου· ἵνα καὶ ἐντεῦθεν πολλὴν καρπωσώμεθα τὴν εὐφροσύνην. οἶσθα γὰρ ὡς οὐ μικρὰ ἡμῖν ἔσται παραμυθία, καὶ ἐν ἐρημίᾳ καθημένοις, ὅταν συνεχῶς μανθάνωμεν περὶ τῆς ῥώσεως τῆς σῆς. ἔρρωσο.

A tua valetudine quàm crebèrrimè facias nos certiores: vt hinc quoque ingentem voluptatem capiamus. Non enim te fugit magnæ nobis, etiam in ſolitudine ſitis, eam rem cõſolationi fore, cùm de tua ſanitate quàm ſæpiſſimè ad nos litteræ afferentur. Vale.

Πρὸς τὴν αὐτὴν ἐπιστολὴ ϛ΄.

Ad eandem epiſtola VI.

Ἀπ' αὐτῶν ἀναβὰς τῶν τοῦ θανάτου πυλῶν, ταῦτα ἐπιστέλλω πρὸς τὴν σὴν κοσμιότητα· διὸ καὶ σφόδρα ἥσθην, ὅτι νῦν ἀπηντήκασιν οἱ παῖδες εἰς λιμένα λοιπὸν ὁρμίζουσιν ἡμῖν. εἰ γὰρ πελαγίῳ μοι σαλεύοντι ἔτι, καὶ τὰ χαλεπὰ τῆς ἀρρωστίας ἐνδεχομένῳ κύματα συνέπεσον, οὐδὲ ἀπατῆσαί μοι ῥᾴδιον ἦν τὴν σὴν εὐλάβειαν, χρηστὰ ἀντὶ δυσχερῶν ἀπαγγέλλοντι. καὶ γὰρ ὁ χειμὼν τοῦ συνήθους γενόμενος σφοδρότερος, χαλεπώτερον ἡμῖν καὶ τοῦ στομάχου τὸν χειμῶνα ἐπήγαγε, καὶ νεκρῶν οὐδὲν ἄμεινον τοὺς δύο διετέλεσα μῆνας τούτους, ἀλλὰ καὶ χαλεπώτερον. τοσοῦτον γὰρ ἔζων, ὥστε ἐπαισθάνεσθαι τῶν πάντοθεν κυκλούντων με δεινῶν, καὶ πάντα μοι νὺξ ἦν, καὶ ἡμέρα, καὶ ὄρθρος, καὶ μεσημβρία μέση, καὶ διημέρευον τῇ κλίνῃ προσηλωμένος, καὶ μυρία μηχανώμενος, οὐκ ἴσχυον τὴν ἐκ τοῦ κρυμοῦ βλάβην ἀποσείσασθαι· ἀλλὰ καὶ πῦρ ἀνακαίων, καὶ καπνοῦ χαλεπωτάτου ἀνεχόμενος, καὶ ἐν ἑνὶ δωματίῳ καθειργμένος, καὶ μυρία ἐπιβλήματα ἔχων, καὶ μηδὲ τὸν οὐδὸν ὑπερβῆναι τολμῶν, τὰ ἔσχατα ἔπασχον, ἐμέτων τε συνεχῶς ἐπιγινομένων, κεφαλαλγίας, ἀνορεξίας, ἀγρυπνίας διηνεκοῦς. τὰ γοῦν πελάγη τῆς νυκτὸς τὰ οὕτω μακρὰ ἀγρυπνῶν διετέλουν· ἀλλ' ἵνα μὴ πλέον τοῖς δυσχερέσιν ἐνδιατρίβων, κατατείνω σου τὴν διάνοιαν, πάντων ἀπηλλάγμεθα τούτων νῦν. ὁμοῦ τε γὰρ ἐπέστη τὸ ἔαρ, καὶ μικρά τις τοῦ ἀέρος γέγονε μεταβολή, αὐτόματα πάντα ἐλύθη· ἀλλ' ὅμως καὶ νῦν πολλῆς δέομαι τῆς ἀκριβείας κατὰ τὴν δίαιταν. διὰ δὴ τοῦτο κοῦφον ποιῶ τῷ στομάχῳ τὸ φορτίον, ὥστε αὐτὸ δύνασθαι καὶ ῥᾳδίως διαφθεῖναι. οὐχ ὡς ἔτυχε δὲ ἡμᾶς κατέστησεν ἐν φροντίδι, καὶ τὸ μαθεῖν πρὸς ἐσχάτας ἀναπνοὰς εἶναί σου

Ab ipſis mortis ianuis reuocatus hæc ad te ſcribo: eóque etiam nomine pueros tuos nunc deniq. ad nos acceſſiſſe vehementer gauiſus ſum, cum iam ad B portũ appelleremus. Nam ſi mihi, cùm adhuc in mari iactarer, grauéſq. morbi fluctus expectare, occurriſſent, ne pietatem quidem tuam fallere mihi procliue fuiſſet, læta pro triſtibus nũcianti. Hyems enim, grauior quàm ſolebat, exorta, grauiorem quoque nobis ſtomachi hyemem inuexit: Nihilóque melius ac cõmodius, quàm qui mortẽ obierunt, imò etiam grauius, hos duos menſes confeci. Hactenus enim lucis huius vſura fruebar, vt malorũ, quibus vndique cingebar, ſenſu afficerer; omniáque mihi noctis inſtar erant, hoc eſt C tam dies, quàm diluculum, atque ipſa meridies: totóſq. dies lecto affixus exigebam. Cùmque innumeras rationes cõminiſcerer, contractum tamen ex acerrimo frigore detrimentũ haudquaquam excutere poteram. Quáuis enim ignem etiã accenderẽ, & grauiſſimum fumum perferrẽ, & cubiculo incluſus tenerer, ſexcentiſque veſtibus memet obuoluerem, ac ne limine quidem pedem efferre auderem, nihilominus tamẽ extremos cruciatus patiebar: quippe cùm vomitus ſubinde orirentur, capitis dolores, cibi faſtidia, perpetuęque D vigiliæ. Siquidem noctis pelagus vſqueadeò longum inſomnis exigebam. Verùm ne cõmemorandis rebus moleſtis diutius immorãs, animũ tuum vexem, his omnibus nunc liberati ſumus. Nam ſimulatq. ver affuit, atque exigua quædam aëris mutatio cõtigit, omnia ſponte ſua dilapſa ſunt. Quanquam nunc quoque magna mihi in victus ratione cura opus eſt. Ac proinde operam do, vt leuem ſarcinã ſtomacho imponam, quò eam facilè digerere queat. Illud verò non vulgari ſolicitudine nos affecit, quòd te extremo vitæ ſpiritu con-

flictari intelleximus. Quanquam pro ingenti meo erga te amore, ac rerũ tuarum cura & ſolicitudine, antequã etiã litteras tuas acciperẽ, hac cura ſolutus ſum. Permulti enim iſtinc ad nos venerunt, teq́. cõmoda valetudine eſſe nunciarunt. Ac nunc maiorem in modum

Præſentes calamitates mera fabula ſunt.

lætor & gaudeo, nõ hoc tantùm nomine, quòd morbo liberata ſis, ſed hoc potiſſimùm, quòd ea, quæ accidunt, adeò fortiter ac generosè feras, fabulam nimirum hæc omnia vocans. Tũ etiam, quod maius cenſendũ eſt, quia etiã corporis morbo huiuſmodi nomen impoſuiſti, quod quidẽ ſtrenuę animę eſt, ac fortitudinis fructu abundãtis. Nam incõmodas & aduerſas res nõ modò forti animo ferre, ſed ne quidẽ cùm adſunt perſẽtire, verùm eas pro nihilo putare, ac perfacili negotio patiẽtiæ coronam adipiſci, nõ laborantẽ, nõ ſudantẽ, non negotia habentẽ, nec alijs faceſſentem, verùm tãquã exilientẽ ac tripudiantẽ, hoc demum perfectiſſimæ ac numeris omnib. abſolutæ philoſophię argumẽtum eſt. Ob eámq. cauſam gaudeo & exulto, ac prę voluptate volito, nec pręſentẽ ſolitudinẽ cæteráſq. res aduerſas perſentiſco. Lætor enim ac voluptate perfundor, déq. tua animi magnitudine crebriſq. victorijs vehementer glorior, non tua duntaxat, ſed etiã magnæ illius ac numeroſiſſimæ ciuitatis cauſa. Cui etiam turris & portus ac muri loco extitiſti, luculentã per res ipſas vocem emittens, atque in tuis calamitatibus vtrumq. hominũ genus erudiẽs, vt ad huiuſmodi certamina promptè atq. impigrè ſeſe accingãt, ac cum omni animi fortitudine in arenã deſcendant, colléctóſq. ex huiuſmodi certaminibus ſudores facilè ferant. Quódq. mirabile eſt, non in forũ te inijciens nec in media ciuitate progreſſa, ſed in exiguo cubiculo ac thalamo ſedens, ijs, qui adſunt, animum addis, eóſque ad certamen acuis, marique ita furente, ac fluctibus adeò intumeſcentibus, ſcopuliſque & latentibus ſub vnda ſaxis & petris, ac truculentis belluis vndique ſeſe oſtendẽtibus, atq. altiſſima nocte cũcta occupante, tu, velut meridiano & tranquillo tempore, ventóque ad puppim flante, ſic expaſſis patientiæ velis ſumma cum facilitate nauigas, tantùmque ab eo abes, vt graui hac tempeſtate obruaris, vt ne leuiter quidem aſpergaris:

A τὴν κοσμιότητα. ἀλλ' ὅμως διὰ τὸ πέρυσιν σφόδρα καὶ μεριμνᾶν, καὶ φροντίζειν τὰ σά, καὶ παρὰ τῶν γραμμάτων τῆς τιμιότητός σου, τ{αύ}της ἀπηλλάγημεν τῆς μερίμνης, πολλῶν ἐκεῖθεν ἐλθόντων καὶ ἀπαγγειλάντων τὰ περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς. καὶ νῦν χαίρω σφόδρα καὶ εὐφραίνομαι· οὐχ ὅτι τῆς ἀῤῥωστίας ἀπηλλάγης μόνον, ἀλλὰ παρὰ πάντων, ὅτι οὕτω γενναίως φέρεις τὰ συμπίπτοντα, μύθους ἅπαντα ταῦτα καλοῦσα· καὶ τὸ δὴ μεῖζον, ὅτι καὶ τῇ τοῦ σώματος ἀῤῥωστίᾳ ταύτην περιέθηκας τὴν προσηγορίαν, ὃ ψυχῆς ἐστι νεανικῆς καὶ πολλῷ τῷ τῆς ἀν-

B δρίας βρυούσης καρπῷ. τὸ γὰρ μὴ μόνον φέρειν γενναίως τὰ δυσχερῆ, ἀλλὰ μηδὲ παρόντων αὐτῶν αἰσθάνεσθαι, ἀλλ' ὑπερορᾶν, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ἀπραγμοσύνης τὸν τῆς ὑπομονῆς ἀναδήσασθαι στέφανον, οὐ κάμνουσαν, οὐδὲ ἱδρώσασαν, οὐδὲ πράγματα ἔχουσαν, οὐδὲ ἑτέροις παρέχουσαν· ἀλλ' ὥσπερ σκιρτῶσαν καὶ χορεύουσαν, τοῦτο τῆς ἀκριβεστάτης φιλοσοφίας ἐστὶν ἀπόδειξις. διὰ ταῦτα χαίρω καὶ σκιρτῶ· πέτομαι ὑπὸ τῆς ἡδονῆς· οὐκ αἰσθάνομαι τῆς παρούσης ἐρημίας, οὐ-

C δὲ τῶν λοιπῶν περιστάσεων, εὐφραινόμενος καὶ γανύμενος, καὶ σφόδρα καλλωπιζόμενος ἐπὶ τῇ σῇ μεγαλοφροσύνῃ, καὶ ταῖς ἐπαλλήλοις νίκαις, οὐ διὰ σὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν μεγάλην καὶ πολυάνθρωπον πόλιν ἐκείνην, ᾗ καὶ ἀντὶ πύργου, καὶ λιμένος γέγονας καὶ τείχους, λαμπρὰν τὴν διὰ τῶν πραγμάτων ἀφιεῖσα φωνήν, καὶ ἑκάτερον τὸ γένος ἐν τοῖς παθήμασί σου παιδεύουσα, καὶ ἀποδύεσθαι ῥᾳδίως πρὸς τοιούτους ἀγῶνας, καὶ καταβαίνειν εἰς τὰ σκάμματα μετὰ ἀνδρείας ἁπάσης, καὶ φέρειν εὐκόλως τοὺς ἐκ τῶν τοιούτων ἀγώνων ἱδρῶτας· καὶ τὸ δὴ θαυμαστόν, ὅτι οὐκ εἰς ἀγορὰν ἐμβάλλουσα, οὐδὲ τὰ μέσα τῆς πόλεως καταλαμβάνουσα·

D ἀλλ' ἐν οἰκίσκῳ βραχεῖ καὶ θαλάμῳ καθημένη, νευρεῖς, ἀλείφεις τοὺς ἑστῶτας, καὶ τῆς θαλάττης οὕτω μαινομένης, καὶ τῶν κυμάτων οὕτω κορυφουμένων, σκοπέλων τε καὶ ὑφάλων, καὶ σπιλάδων, καὶ θηρίων πάντοθεν ἀγρίων ἀναφαινομένων, καὶ νυκτὸς βαθυτάτης πάντα κατεχούσης, ὥσπερ ἐν μεσημβρίᾳ καὶ γαλήνῃ καὶ κατὰ πρύμναν τοῦ πνεύματος ἱσταμένου, οὕτως διαπετάσασα τῆς ὑπομονῆς τὰ ἱστία, μετὰ πολλῆς πλέεις τῆς εὐκολίας, οὐ μόνον οὐ κλυδωνιζομένη ὑπὸ τοῦ χαλεποῦ τούτου χειμῶνος, ἀλλ' οὐδὲ περιῤῥαντιζομένη·

καὶ μά-

καὶ μάλα γε εἰκότως· τοιαῦτα γὰρ τῆς ἀρετῆς τὰ πηδάλια, καὶ ἔμποροι μὲν καὶ κυβερνῆται, καὶ ναῦται, καὶ πλωτῆρες ἐπειδὰν ἴδωσι νεφῶν συνδρομὴν, ἢ ἀγρίων ἀνέμων ἐμβολὴν, ἢ τὸ ῥόθιον τοῦ κύματος σφοδρότατα ζέον ἀφρῷ, εἴσω λιμένος τὰ πλοῖα κατέχουσιν· εἰ δέ που καὶ τύχοιεν ἐν πελάγει ἐλαύνοντες, πάντα ποιοῦσι καὶ μηχανῶνται, ὥστε πρὸς ὅρμον ἢ νῆσον, ἢ ἀκτὴν προσορμίσαι τὸ σκάφος· σὺ δὲ μυρίων πνευμάτων, τοσούτων ἀγρίων κυμάτων πάντοθεν συῤῥηγνυμένων, τοῦ βυθοῦ τῆς θαλάττης ἀναστραφέντος, διὰ τὴν χαλεπότητα τοῦ χειμῶνος, καὶ τῶν μὲν καταβρυχίων γινομένων, τῶν δὲ ἐπιπλεόντων νεκρῶν τοῖς ὕδασιν· ἑτέρων γυμνῶν ἐπὶ σανίδος φερομένων· εἰς μέσον ἀλλομένη τὸ πέλαγος τῶν κακῶν, μῦθον ἅπαντα ταῦτα καλεῖς, ἐξ οὐρίας ἐν χειμῶνι πλέουσα· καὶ μάλα εἰκότως. οἱ μὲν γὰρ κυβερνῆται, κἂν μυριάκις ὦσι σοφοὶ τὴν ἐπιστήμην ἐκείνην, ἀλλ' οὐκ ἔχουσι τέχνην ἀρκοῦσαν ἀντιστῆναι πάντοτε χειμῶνι. διὸ καὶ φθάνουσι πολλάκις τὴν πρὸς τὰ κύματα μάχην· σοὶ δὲ ἐστὶν ἐπιστήμη πάντοτε δυνατωτέρα χειμῶνος, τῆς φιλοσόφου ψυχῆς ἡ δύναμις· ἣ καὶ στρατοπέδων μυρίων ἐστὶν ἰσχυροτέρα, καὶ ὅπλων δυνατωτέρα, καὶ πύργων καὶ τειχῶν ἀσφαλεστέρα· στρατιώταις μὲν γὰρ καὶ ὅπλα, καὶ τείχη, καὶ πύργοι, πρὸς σώματος ἀσφάλειαν χρήσιμα μόνον, καὶ τοῦτο οὐκ ἀεὶ οὐδὲ διὰ παντός· ἀλλ' ἔστιν ὅτε καὶ ἡττᾶται ἅπαντα ταῦτα, καὶ ἐρήμους τῆς αὐτῶν προστασίας τοὺς καταφυγόντας ἀφίησι· τὰ δὲ ὅπλα τὰ σὰ οὐ βέλη βαρβαρικὰ, οὐδὲ μηχανήματα πολεμίων ἀνθρώπων, οὐδὲ ἔφοδοι καὶ κλοπαὶ τοιαῦται διελέγχει· ἀλλὰ τὰς τῆς φύσεως κατεπάτησεν ἀνάγκας, καὶ τὴν τυραννίδα κατέλυσεν, καὶ τὴν ἀκρόπολιν αὐτῆς καθεῖλε, καὶ δαίμοσι πυκτεύουσα διηνεκῶς, μυρίας μὲν ἤρω νίκας, οὐδεμίαν δὲ ἐδέξω πληγήν· ἀλλ' ἕστηκας ἄτρωτος ἐν τοσαύτῃ βελῶν νιφάδι, καὶ τὰ ἀκόντια τὰ κατά σου ῥιπτόμενα, πρὸς τοὺς ἀφιέντας ἀποστρέφει πάλιν· τοιαύτη σου τῆς τέχνης ἡ σοφία· δι' ὧν πάσχεις κακῶς, τοὺς ποιοῦντας ἀμύνῃ· δι' ὧν ἐπιβουλεύῃ, τοὺς πολεμοῦντας λυπεῖς, ὑπόθεσιν μεγίστην ἔχουσα πρὸς εὐδοκιμήσεως ἀφορμὴν μείζονος, τὴν ἐκείνων κακίαν. ταῦτα καὶ αὐτὴ εἰδυῖα καλῶς, καὶ τῇ πείρᾳ τὴν αἴσθησιν ἔχουσα,

A idque ſanè meritò. Huiuſmodi enim ſunt virtutis gubernacula. Et quidem mercatores & gubernatores, ac nautæ, & vectores, cum nubium concurſum, aut ſæuorum & immanium ventorum impetum, rapidóſque fluctus maiorem in modum ſpumantes conſpiciunt, naues intra portum continent. Quòd ſi etiam fortaſſe in mari iactetur, quiduis faciunt ac moliuntur, vt ad littus, aut inſulam, aut ripam aliquam nauim appellant. At tu, cùm ſexcenti venti, cum tot immanes fluctus omni ex parte inter ſe collidantur, cum mare ab imis vſque B gurgitibus ob tempeſtatis acerbitatem ſurſum erūpat, atque alij peſſum ierint, alij extincti ſupra vndas emineant, ipſa in medium malorum pelagus inſiliens, omnia hæc fabulam appellas, proſpero curſu in tempeſtate nauigans. Neque id profectò mirum. Gubernatores etenim, quantumuis ſcientiam illam mirificè teneant, artem tamen, qua omni tempeſtati reluctetur, minimè habent: eóque etiam fit, vt certamen cum fluctibus perſæpe defugiant. At tibi ſcientia eſt omni tempeſtate ſuperior, nimirum philoſophici animi robur, quod C & innumeris exercitibus valentius eſt, & quibuſuis armis potentius. Militibus quippe arma, & muri, & turres, ad corporis duntaxat præſidium adiumento ſunt, idque etiam non ſemper, nec perpetuò. Nonnunquam enim omnia iſta vincuntur, eóſque, qui ad ea confugiunt, præſidio ſuo deſtitutos relinquunt. At verò arma tua, non barbarica tela, non hoſtium machinas, non huiuſmodi impetus & aſtus fregerunt, ſed ipſas naturæ neceſſitates protriuerunt, ac tyrannidem ſuſtulerunt, earúmque arcem humi proſtrauerūt. Ac D cum dæmonibus continēter dimicans, innumeras quidem palmas adepta es, nullam autem plagam accepiſti, verùm inter denſiſſimas ſagittas incolumis perſtitiſti: ac tela ea, quæ in te conijciuntur, in eos rurſum, à quibus miſſa ſunt, reſiliunt. Hæc nimirum artis tuæ ſapientia eſt, vt per ea mala, quæ tibi inferuntur, eos, à quibus inferuntur, vlciſcaris, & per inſidias, quę tibi comparantur eos, qui bellū tibi indicunt, mœrore afficias, ampliſſimā ſcilicet adipiſcendę maioris gloriæ ſegetē habens illorū improbitatē. Quæ cum & probè comperta habeas, & reipſa perſentias,

A non abs re fabulam hæc omnia nuncupas. Quídni enim, quæſo, fabulam appelles, cùm corpus mortale nacta ſis, & tamen mortem perinde contemnas, vt qui exteram terram deſerere, atque ad ſuam patriam redire feſtinant? cùm in acerbiſſimo morbo verſeris, & tamen ſuauius, quā qui optima valetudine, ac florenti & vegeto corpore ſunt, degas, vt quæ nec contumelijs deijciaris, nec honoribus ac vitæ ſplendoribus attollaris, id quod multis hominibus innumerorū malorum cauſam attulit, qui, cùm etiam in ſacerdotij munere fulſiſſent, atq. ad extremā ſenectutē, & pro- B uectiſſimā canitiem perueniſſent, hinc tandē corruerūt, iiſque, quibus comici cauilli cordi ſunt, tanquam commune quoddā theatrū proponuntur? At tibi, quæ & fœmina es, & aranea imbecillius corpus geris, & tot ac tantos impetus ſuſtinuiſti, non modò nil tale accidit, ſed etiā ipſa, ne id alijs multis accideret prohibuiſti. Atque illi, qui ne altè quidem in certaminibus progreſſi, verùm in ipſis præludijs, ipsiſque, vt ita dicam, carceribus † proſilientes deiecti ſunt: tu autem extremā metam ſexcenties circumiens, in ſingulis curſibus C palmam arripuiſti, multis variiſque luctarum & certaminum generibus editis ac demonſtratis. Neque id ſanè immeritò. Non enim in ætate, nec in corpore, ſed in animo ſolo & voluntate virtutis certamina conſtituta ſunt. Ad hunc modum, & fœminæ coronam obtinuerunt, & viri proſtrati ſunt. Ad hunc modum & pueri laude ac prædicatione affecti ſunt, & ſenes pudore atque ignominia ſuffuſi. Porrò cùm eos ſemper admirari par ſit, qui virtutis ſtudium conſectantur, tum verò præcipuè, cùm multis eam deſerentibus D quidam reperiuntur, qui eam complectantur. Hoc igitur nomine, te quoque ſummopere admirari ac ſuſpicere conuenit, quòd cum tot viri, tot fœminæ, tot ſenes, qui maxima virtutis exiſtimatione florebant, terga verterint, atq. ante omnium oculos proſtrati iaceant, non ex ingenti belli impetu, aut acri hoſtium conflictu, ſed ante pugnā prolapſi, ante dimicationem victi ac profligati: tu contrà poſt tot pugnas & conflictus, nō modò malorū agmine fracta confectáque nō es, ſed etiam maiorem inde animi vigorem collegiſti, ac certaminum incrementum roboris incrementum tibi affert. Etenim rerum earum, quas iam rectè

† ἀνιώμθοι, fortè tamē βαλλόμθοι i. impetu.

A εἰκότως μῦθον ἅπαντα ταῦτα καλεῖς. πῶς γὰρ οὐκ ἂν καλέσαις εἰπέ μοι μῦθον, θνητὸν σῶμα λαχοῦσα, καὶ θανάτου οὕτως καταφρονοῦσα, ὡς οἱ τὴν ἀλλοτρίαν ἐπειγόμενοι καταλιπεῖν, καὶ πρὸς τὴν οἰκείαν ἐπανελθεῖν πατρίδα; ἀῤῥωστίᾳ συζῶσα χαλεπωτάτῃ, καὶ τῶν εὐσαρκούντων καὶ σφριγώντων ἥδιον διακειμένη, οὐχ ὕβρεσι ταπεινουμένη, οὐ τιμαῖς καὶ δόξαις ἐπαιρομένη, τοῦτο δὴ τὸ μυρίων πολλοῖς αἴτιον γενόμενον κακῶν, οἳ καὶ ἐν ἱερωσύνῃ διαλάμψαντες, καὶ πρὸς ἔσχατον γῆρας ἐλάσαντες, καὶ βα- B θυτάτην πολιὰν, ἐντεῦθεν ὤλισθον, καὶ κοινὸν πρόκεινται τοῖς βουλομένοις κωμῳδεῖν θέατρον; ἀλλ᾽ ἡ γυνὴ, καὶ ἀραχνῶδες περικειμένη σῶμα καὶ τοσαύτας ἐνεγκοῦσα προσβολὰς, οὐ μόνον οὐδὲν ἔπαθες τοιοῦτον, ἀλλὰ καὶ ἑτέρους πολλοὺς παθεῖν ἐκώλυσας· κἀκεῖνοι μὲν, οὐδὲ μέχρι πολλοῦ τῶν ἀγώνων προελθόντες, ἀλλὰ δι᾽ αὐτῶν τῶν προοιμίων, καὶ βαλβῖδος αὐτῆς, ὡς εἰπεῖν, ἀπολόμενοι κατηνέχθησαν· σὺ δὲ μυριάκις τὴν ἐσχάτην νύσσαν περιελθοῦσα, καθ᾽ ἕκαστον δρόμον τὸ βραβεῖον ἥρπασας, ποικίλα παλαισμάτων ἐπιδειξαμένη, καὶ ἀγώνων εἴδη· καὶ μάλα εἰκό- C τως. οὐδὲ γὰρ ἐν ἡλικίᾳ, οὔτε ἐν σώματι τὰ παλαίσματα τῆς ἀρετῆς, ἀλλ᾽ ἐν ψυχῇ μόνῃ καὶ γνώμῃ· οὕτω καὶ γυναῖκες ἐστεφανώθησαν, καὶ ἄνδρες ὑπεσκελίσθησαν· οὕτω καὶ παῖδες ἀνεκηρύχθησαν, καὶ γεγηρακότες κατῃσχύνθησαν. ἀεὶ μὲν οὖν χρὴ θαυμάζειν τοὺς μετιόντας ἀρετὴν, μάλιστα δὲ ὅταν πολλῶν αὐτὴν ἀπολειπόντων, εὑρεθῶσί τινες αὐτῆς ἀντεχόμενοι. διὰ δὴ τοῦτο καὶ τὴν σὴν ἐμμέλειαν θαυμάζειν ἄξιον μεθ᾽ ὑπερβολῆς, ὅτι τοσούτων τραπέντων ἀνδρῶν, γυναικῶν, γεγηρακότων, τῶν δοκούντων D μεγίστην ὑπόληψιν ἔχειν, πάντων ἐπ᾽ ὄψιν κειμένων, οὐδὲ ἐκ πολλῆς πολέμου ῥύμης, οὐδὲ ἀπὸ σφοδρᾶς τῶν ἐχθρῶν παρατάξεως, ἀλλὰ πρὸ συμβολῆς πεσόντων, πρὸ συμπλοκῆς ἡττηθέντων, αὐτὴ μετὰ τοσαύτας μάχας καὶ παρατάξεις, οὐ μόνον οὐ κατεμαλακίσθης, οὐδὲ ἐπαρεχύθης τῷ πλήθει τῶν κακῶν, ἀλλὰ καὶ νεανιεύῃ μειζόνως, καὶ τῶν ἀγώνων ἡ προσθήκη προσθήκην σοι δίδωσιν ἰσχύος. ἡ γὰρ τῶν ἤδη κατωρθωμένων μνήμη, καὶ εὐφροσύνης

καὶ χαρᾶς, ὃ μείζονός σοι γίνεται προθυμίας ὑπόθεσις. Διὰ ταῦτα χαίρομεν, σκιρτῶμεν, εὐφραινόμεθα. οὐ γὰρ παυσόμεθα συνεχῶς τοῦτο λέγοντες, καὶ περιφέροντές μου πανταχοῦ τῆς χαρᾶς τὴν ὑπόθεσιν. ὥστε εἰ καὶ ὁ ἡμέτερός σε λυπεῖ χωρισμός, ἀλλὰ μεγίστη σοι αὕτη τῶν κατορθωμάτων ἡ παράκλησις· ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς τοσοῦτον ἀπῳκισμένοι μῆκος ὁδοῦ, οὐ μικρὰν ἐντεῦθεν, ἀπὸ τῆς σῆς ἀνδρείας λέγω, καρπούμεθα εὐφροσύνην.

Πρὸς τὴν αὐτὴν ἐπιστολὴ ζʹ.

Τί φής; οὐκ ἔστησας τρόπαια, οὐδὲ ἤρω νίκην λαμπράν· οὐδὲ ἀνεδήσω στέφανον ἀνθοῦντα διηνεκῶς; ἀλλ' οὐ ταῦτά φησιν ἡ οἰκουμένη πᾶσα, ἡ πανταχοῦ τῆς γῆς ᾄδουσά σου τὰ κατορθώματα. Εἰ γὰρ καὶ τὰ σκάμματα, καὶ οἱ ἀγῶνες ἐν ἑνὶ ἵδρυνται χωρίῳ, καὶ οἱ δίαυλοί σου τῶν δρόμων, καὶ τὰ ἀντὶ ἱδρῶτος αἵματος ἐμπεπλησμένα σου παλαίσματα, αὐτόθι γέγονεν· ἀλλ' ἡ δόξα τούτων καὶ ἡ εὐφημία τὰ τέρματα κατείληφε τῆς οἰκουμένης· σὺ δὲ αὐτὰ μείζω βουλομένη ποιῆσαι, καὶ πλείονα τὰ βραβεῖα ἐργάσασθαι, καὶ τοὺς ἀπὸ τῆς ταπεινοφροσύνης αὐτοῖς προσέθηκας στεφάνους, λέγουσα τοσοῦτον ἀπέχειν τῶν τροπαίων τούτων, ὅσον οἱ νεκροὶ τῶν ζώντων. ὅτι γὰρ ταπεινοφροσύνης τὰ ῥήματα, μᾶλλον ἐξ αὐτῶν σε ἐλέγξαι πειράσομαι τῶν γεγενημένων· ἐξέπεσας πατρίδος, οἰκίας, φίλων, συγγενῶν· πρὸς τὴν ὑπερορίαν μετέστης· οὐ διέλιπες καθ' ἑκάστην ἀποθνήσκουσα τὴν ἡμέραν, καὶ ὃ τῇ φύσει λείπει, τῇ περιουσίᾳ τῆς προαιρέσεως ἀναπληροῦσα· ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἔνι ἄνθρωπον ὄντα τῇ πείρᾳ πολλοὺς θανάτους ἀποθανεῖν, τῇ γνώμῃ τοῦτο πεποίηκας. καὶ ὃ δὴ μέγιστον, τὰ μὲν πάσχουσα, τὰ δὲ πείσεσθαι προσδοκῶσα, οὐκ ἐπαύσω τῷ συγχωροῦντι θεῷ ταῦτα γίνεσθαι, τὴν ὑπὲρ αὐτῶν ἀναφέρουσα δοξολογίαν, καὶ καιρίαν τῷ διαβόλῳ διδοῦσα πληγήν. ὅτι γὰρ καὶ καιρίαν ἐδέξατο, ἔδειξε δι' ὧν μειζόνως πρώην ὡπλίζετο· διὸ καὶ χαλεπώτερα τὰ ὕστερα τῶν προτέρων γέγονε· καθάπερ γὰρ σκορπίος ἢ ὄφις, ὅταν βαθυτέραν λάβῃ πληγήν,

A & cum laude geſſiſti, memoria, tum lætitiæ ac voluptatis, tum maioris alacritatis anſam tibi ſuppeditat. Ac proinde gaudemus, exilimus, & lętitia diffundimur. neque enim hoc ſubinde repetere, atque vbique gaudij mei materiam circumferre deſinam. Quocirca ſi abſentia noſtra te angit, at maxima tibi ex his, quæ cum virtute geſſiſti, conſolatio ſuppetit: quandoquidem nos quoque, tanto itineris interuallo à te diſtincti, nõ paruam hinc; hoc eſt ex tua animi magnitudine, delectationem capimus.

B

Ad eandem epiſt. VII.

Quid ais? Trophæum non erexiſti, nec præclaram victoriam obtinuiſti; nec perpetuò virentem coronã adepta es? An non hæc orbis vniuerſus affirmat, qui vbique terrarum tua rectè facta decantat? Quanquam enim & palæſtræ, & certamina in vno loco ſita ſunt, & curſuum tuorum ſpatia, & concertationes tuæ, ſudoris loco ſanguine refertæ, illic extiterunt: at eaC rum tamen rerum gloria & commendatio extremos terræ fines occupauit. Tu verò ea auctiora reddere, ac palmas amplificare ſtudens, eas quoque, quas animi ſummiſſio parit, coronas ipſis adiunxiſti, dum te tantum ab hiſce trophæis abeſſe aſſeris, quantum mortui à viuis remoti ſunt. Nam quòd hæc verba ab animi ſummiſſione profecta ſint, ex ijs ipſis potiùs, quæ contigerunt, planum facere conabor. Patria pulſa es, domo, amicis, cognatis. In exilium miſſa es. Quouis die mori non deſiiſti: atque, quod naturæ deerat, voluntatis inductioniſq. animi amplitudine ſupD pleuiſti. Nam quia fieri nequit, vt homo reipſa multas mortes oppetat, animo ac volũtate hoc feciſti. Et, quod maximum eſt, cum alia perferres, alia iam iámque expectares, Dei tamen, cuius permiſſu hæc fiebant, gloriam ob ea prædicare, lethalémque diabolo plagam inferre non deſtitiſti. Nam quòd lethale vulnus acceperit, hinc declarauit, quòd maioribus poſtea armis ſeſe inſtruxit. Vnde etiã atrociora prioribus poſteriora facta ſunt. Quemadmodum enim ſcorpius & ſerpens; cùm altè defixum vlnus acceperunt, Simile.

ſublato altiùs aculeo aduerſus eum, à
A quo percuſſi ſunt, inſurgunt, per acrem
ſcilicet in percuſſorem impetum acer-
rimi doloris argumentum exhibentes:
eodem etiã modo impudẽs hæc bellua,
quoniã ab admirabili & ſublimi anima
tua vulnera intimo pectore accepit, ve-
hementiorem in te impetum fecit, ac
plures tentationes admouit. Etenim
eas ille quidẽ admouit, non Deus: per-
miſit autẽ Deus, vt opes tuas augeret,
quæſtúmque vberiorem efficeret, atq.
ampliorem mercedem, & largius præ-
mium tibi conciliaret. Quamobrem
B nihil eſt quòd perturberis ac tumul-
tueris. Ecquis enim vnquam animo e-
languit, opibus atq. copijs circũfluens?
Ecquis perturbatione affectus eſt, ad
ſummas dignitates aſcendens? Quod
ſi ij, qui humana iſta congerunt, iſta in-
quam caduca & vmbra imbecilliora,
citiúſque, quàm putridos flores, marce-
ſcentia, ſaltant, tripudiant, præ volu-
ptate volitant, præ ea inquã voluptate,
quæ ſimul & apparet & auolat, flumi-
númque curſum imitatur: quanto tan-
dem æquius eſt, te, etiamſi priùs in mœ-
roribus animique conſternatione fuiſ-
C ſes, ex præſenti tamẽ tempore maximæ
lætitiæ atq. alacritatis occaſionẽ hau-
rire? Theſaurus enim ille quem colle-
giſti, furto ſubduci non poteſt: nec de-
cus illud, quod per has calamitates tibi
comparatum eſt, ſucceſſionem nouit,
aut finẽ expectat, ſed ab omni termino
alienum eſt, vt quod nec temporũ dif-
ficultate, nec hominũ inſidijs, nec dæ-
monum inſultibus, nec deniq. morte
ipſa interrumpatur. Quòd ſi etiã lugere
animus eſt, eos ſanè, qui hæc perpetrãt,
luge, horum, inquã, malorũ authores,
horum adminiſtros, qui & maximos
ſibiipſis in futurum cruciatus condide-
D runt, & hic etiam acerbiſſimas pœnas
luerunt, vtpote quos tot homines auer-
ſentur, hoſtiúmque numero habeant,
& diris omnibus deuoueant atque
Perſecutores lugendi. condemnent. Qui ſi hæc non ſen-
tiunt, hoc quoque nomine potiſſimùm
miſeri ſunt lacrymiſque digni, non
ſecus videlicet ac phreneſi laborantes,
qui fruſtra quidem ac temerè calcibus
obuios quoſque inceſſunt ac feriunt,
ſæpe etiã amicos ac de ſe bene meritos:
eum tamen furorem, quo perciti ſunt,
minimè ſentiunt. Ob idque incurabili
morbo tenentur, quoniam nec medicos admittunt, nec medicamentis vti ſuſtinent:

A μειζόνως τὸ κέντρον ἄρας κατὰ τοῦ πλήξαντος
ἐξανίσταται, τῆς πολλῆς ἀλγηδόνος ἀπόδειξιν
παρέχων τὴν ῥαγδαίαν κατὰ τοῦ παίοντος ῥύ-
μην· οὕτω δὴ καὶ τὸ ἀναίσχυντον θηρίον ἐ-
κεῖνο, ἐπειδὴ τὰ τραύματα εἰς βάθος ἐδέξατο
παρὰ τῆς θαυμασίας σου καὶ ὑψηλῆς ψυχῆς,
μειζόνως ἐπεπήδησε, καὶ πλείους ἐπήγαγε πει-
ρασμούς· ἐπήγαγε μὲν γὰρ ἐκεῖνος, οὐχ ὁ
θεός, συνεχώρησε δὲ ὁ θεός, αὔξων σου τὸν
πλοῦτον, μείζονα ποιῶν τὴν ἐμπορείαν, πλείο-
να δὲ παρεξενῶν τὸν μισθόν, δαψιλεστέραν τὴν
B ἀντίδοσιν. μὴ τοίνυν ταράττου, μηδὲ θορυβοῦ·
τίς γάρ ποτε ἔκαμε πλουτῶν; τίς συνεχύθη
ἐπὶ τὰς ὑψηλοτάτας ἐρχόμενος ἀρχάς; εἰ δὲ οἱ
τὰ ἀνθρώπινα ταῦτα συνάγοντες, τὰ ἐπίκη-
ρα καὶ σκιᾶς ἀμυδρότερα, καὶ ἀνθῶν σηπομέ-
νων μᾶλλον μαραινόμενα, σκιρτῶσι, χορεύου-
σι, πέτονται ὑπὸ τῆς ἡδονῆς, τῆς ὁμοῦ τε
φαινομένης καὶ ἀφιπταμένης, καὶ ποταμίων ῥευ-
μάτων μιμουμένης δρόμον· πολλῷ μᾶλλον σε
δίκαιον, καὶ εἰ πρότερον ἦς ἐν ἀθυμίαις, τὸν
παρόντα καιρὸν εὐθυμίας μεγίστης ποιήσασθαι
πρόφασιν. καὶ γὰρ ὁ θησαυρός σου ὃν συνή-
C γαγες, ἄσυλος, καὶ τὸ ἀξίωμα τὸ διὰ τῶν
παθημάτων σοι τούτων συγκροτηθὲν, διαδο-
χὴν οὐκ οἶδεν, οὐδὲ ἀναμένει τέλος, ἀλλ'
ἔστιν ἀπέραντον, οὐ δυσκολίᾳ καιρῶν, οὐκ ἀν-
θρώπων ἐπιβουλαῖς, οὐ δαιμόνων ἐφόδοις, οὐκ
αὐτῇ διακοπτόμενον τῇ τελευτῇ. εἰ δὲ βού-
λει καὶ θρηνῆσαι, τοὺς τὰ τοιαῦτα ἐργαζομέ-
νους, τούτους θρήνει, τοὺς τῶν κακῶν τούτων
αὐθέντας, τοὺς ὑπηρέτας, οἳ καὶ εἰς τὸ μέλλον
μεγίστην ἐθησαύρισαν ἑαυτοῖς τιμωρίαν, καὶ
ἐνταῦθα δίκην ἔδοσαν ἤδη τὴν ἐσχάτην, το-
σούτων ἀποστρεφομένων αὐτοὺς, καὶ πολεμίους
D ἡγουμένων, ἐπαρωμένων, καταδικαζόντων. εἰ
δὲ οὐκ αἰσθάνονται τούτων, καὶ διὰ τοῦτο μά-
λιστά εἰσιν ἐλεεινοὶ, καὶ δακρύων ἄξιοι, καθά-
περ οἱ φρενίτιδι κατεχόμενοι νόσῳ, λακτίζον-
τες μὲν, καὶ παίοντες τοὺς ἀπαντῶντας εἰκῇ
καὶ μάτην, πολλάκις δὲ καὶ τοὺς εὐηργετηκό-
τας καὶ φίλους, οὐκ αἰσθανόμενοι δὲ τῆς μανίας,
ἧς μαίνονται. διὸ καὶ ἀνίατα νοσοῦσιν, οὔτε ἰα-
τροὺς προσιέμενοι, οὔτε φαρμάκων ἀνεχόμενοι,

Digitized by Google

A ἀλλὰ καὶ τοὺς θεραπεύειν καὶ εὐεργετεῖν βουλομένους, τοῖς ἐναντίοις ἀμειβόμενοι. ὥστε καὶ διὰ τοῦτο ἐλεεινοὶ, εἴγε μὴ αἰσθάνονται τῆς τοσαύτης πονηρίας. εἰ δὲ καὶ πρὸς τὴν ἑτέρων καταγνῶσιν οὐκ ἐπιστρέφονται, τοῦ οἰκείου συνειδότος τὸν ἔλεγχον ἀμήχανον αὐτοὺς διαφυγεῖν, τὸν ἄφυκτον, τὸν ἀδέκαστον, τὸν οὐδενὶ εἴκοντα φόβῳ, τὸν οὐ κολακείᾳ, οὐ χρημάτων δόσει διαφθειρόμενον, οὐ χρόνῳ μακρῷ μαραινόμενον. ὁ γὰρ τοῦ Ἰακὼβ υἱὸς, ὁ πρὸς τὸν πατέρα εἰπὼν, ὅτι θηρίον πονηρὸν κατέφαγε τὸν Ἰωσὴφ, καὶ τὸ πονηρὸν ἐκεῖνο ὑποκρινόμενος δρᾶμα, καὶ τῷ B προσωπείῳ τούτῳ τὴν ἀδελφοκτονίαν συσκιάσαι ἐπιχειρήσας, τὸν μὲν πατέρα ἠπάτησε τότε, τὸ δὲ συνειδὸς οὐκ ἠπάτησεν, οὐδὲ ἔπεισεν ἡσυχάζειν· ἀλλ' ἔμενεν αὐτοῦ κατεξανιστάμενον, καταβοῶν διηνεκῶς, καὶ οὐδέποτε ἐπιστομιζόμενον. χρόνου γὰρ παρελθόντος μακροῦ, ὁ τὸν γεγεννηκότα ἀρνησάμενος τὸ πλημμέλημα, ὅπερ ἐτόλμησεν, ὁ μηδενὶ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἐξειπὼν, οὐδενὸς κατηγοροῦντος, οὐδενὸς ἐλέγχοντος, οὐδενὸς ἐφεστῶτος, οὐδὲ ἀναμιμνήσκοντος τῆς δραματουργίας ἐκείνης, κινδυνεύων περὶ ἐλευθερίας καὶ αὐτοῦ τοῦ ζῆν, C δείκνυσιν ὅτι οὐκ ἐπεστομίσθη τὸ συνειδὸς ὁ κατήγορος ἐν οὕτω χρόνῳ μακρῷ, οὐδὲ κατεχώσθη, ταῦτα φησὶ τὰ ῥήματα. ναί· ἐν ἁμαρτίαις γάρ ἐσμεν περὶ τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν· ὅτε κατεδέετο ἡμῶν, καὶ ὑπερείδομεν τὴν θλῖψιν αὐτοῦ, καὶ τὴν ὀδύνην τῆς ψυχῆς αὐτοῦ· καὶ νῦν ἐκζητεῖται τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐξ ἡμῶν. καί τοι ἕτερον ἦν, ὅπερ ἐπήγετο αὐτῷ ἔγκλημα, καὶ διὰ κλοπὴν ἐκρίνετο, καὶ ὡς ὑφελόμενος κύλικα χρυσῆν, οὕτως εἰς δικαστήριον ἤγετο· ἀλλ' ἐπειδὴ τούτων ἑαυτῷ οὐδὲν D συνῄδει, ὑπὸ μὲν τούτων, οὐκ ἤλγει, οὐδὲ ἔφη ταῦτα πάσχειν ὑπὲρ ὧν ἐκρίνετο, καὶ δέσμιος ἤγετο· ὑπὲρ δὲ ὧν οὐδεὶς ἐνεκάλει, οὐδὲ εὐθύνας ἀπῄτει, οὐδὲ εἰς δικαστήριον εἷλκεν· μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἤδη τετολμημένων αὐτῷ, ὑπὲρ δὴ τούτων, αὐτὸς ἑαυτοῦ καὶ ἔλεγχος καὶ κατήγορος γίνεται. ἐπελαμβάνετο γὰρ αὐτοῦ τὸ συνειδὸς, καὶ ὁ μετὰ ἀδείας τοσαύτης τὸ αἷμα ἐκχέας τοῦ ἀδελφοῦ, καὶ μηδὲν παθὼν, νῦν καὶ συμπαθητικὸς ἐγένετο,

A quin potius eos quoque, qui ipſis mederi atque opem ferre ſtudent, rebus contrarijs remunerãtur. Itaque ob hoc quoque ipſum miſeri iſti ſunt, ſi tantæ improbitatis ſenſu carent. Quod ſi aliorum condemnationem nihil morãtur, at certè fieri non poteſt, vt ſuæ cõſcientiæ iudicium effugiant, quod nec vitiari, nec corrumpi poteſt, nec vllo terrori cedit, nec blanditijs aut pecuniarũ largitione labefactatur, nec temporis longinquitate obſcuratur. Etenim ille Iacobi filius, qui Ioſephum à peſtifera beſtia deuoratũ eſſe patri confirmarat, B ac ſceleratam fabulam agebat, atque hac larua fraternæ cædis crimen obuelare conatus fuerat, patri quidẽ fucum tunc fecit, conſcientiam autem ſuam minimè fefellit, nec ab ea, vt conquieſceret, impetrare potuit: verùm ea conſtanter aduerſus ipſum inſurgebat, perpetuíſque clamoribus eum inſectabatur, neque vnquam compeſci poterat. Siquidem cùm diuturnum iam temporis ſpatium interceſſiſſet, is, qui admiſſum ſcelus patri inficiatus fuerat, neque cuiquã alij prodiderat, nemine accuſante, nemine conuincente, nemi- C ne aſtante, ac fabulam illam in memoriam ipſi redigente, cùm de libertate atque adeò de ipſa vita periclitaretur, conſcientiæ accuſatorem in tam longo tempore nequaquam velut obſtructo ore compreſſum atque defoſſum eſſe oſtẽdit, cùm his verbis vteretur, Certe: in peccatis enim ſumus pro fratre noſtro: quia deſpeximus tribulationem eius, & dolorem animæ illius, dum deprecaretur nos, & non audiuimus; en ſanguis eius à nobis exquiritur. Atqui aliud erat crimen, quod ipſi intendebatur. Nam furti inſimulabatur, atque, vt D aureum poculum ſuffuratus, in iudicium trahebatur. Verùm quoniam nullius eiuſmodi criminis ſibi conſcius erat, minimè hoc nomine diſcruciabatur, nec ſe, ob ea, de quibus iudicium ſubibat, atque in vincula ducebatur, hæc perpeti dicebat: ſed ob ea, quæ nemo ipſi obijciebat, nec de ijs pœnas ab eo expetebat, nec eum in iudicium trahebat, imò quæ nondum perpetrauerat, ob ea inquã ipſe ſe prodebat & accuſabat. Conſcientia enim ipſum perſtringebat: & qui animo vſq. adeo firmo & intrepido fratris cruorẽ effuderat, nullóq. propterea mœrore affectus fuerat, nunc cõtrà illius vicem dolebat:

Perſcrutatores piorum phreneticis ſimiles.

Conſcientiæ iudicium.

Gen. 42. 21

& quos ſceleris ſocios ac participes habuerat, accuſabat, crudelitatémq; omnem tragicis verbis exaggerabat, dicés, dum deprecaretur nos, & deſpeximus tribulationem & dolorem animæ eius. Quod perinde eſt ac ſi diceret: Ad emolliendos animos noſtros, atq; ad miſericordiam inflectendos, natura etiam ipſa, vel ſola, ſufficiebat. At ille lacrymas, etiã adiungebat, ſupplexq; nos obſecrabat: ac ne ſic quidem nos inflexit, verùm ipſius calamitatem, animiq; angorem neglexiмus. Ob eam cauſam, inquit, iudicium hoc nobis cõparatum eſt: ob eã cauſam in ſanguinis periculo verſamur, quoniã in ſanguinem peccauimus. Ad hunc modum etiã Iudas coarguente conſcientiam minimè ſufferens, ad laqueum ſe cõtulit, eóq; vitam ſibi ademit. Et quidem, cùm impudẽs illud pactum inire nõ dubitabat, dicẽs,
Matt. 26. 15. Quid vultis mihi dare, & ego vobis eũ tradam? non eos, qui id audiebant, verebatur (nempe quòd diſcipulus in magiſtrũ eiuſmodi ſcelera molitetur) nec per eos dies, qui interea fluxerunt, vllo dolore pungebatur, verùm ea voluptate, quàm ei pecuniæ cupiditas afferebat, temulẽtus, conſcientiæ accuſationem haud admodũ ſentiebat. At poſteaquã ſcelus peregit, pecuniámq; ſumpſit, ac lucri quidẽ voluptas finẽ accepit, criminis autem accuſatio vigere incœpit, tum deniq; nemine accuſante, nemine vim afferente, nemine cohortante, ſpõte ſua abiens, tum pecuniam ijs, à quibus acceperat, proiecit, tũ ſcelus ſuũ audientibus illis confeſſus eſt,
Matt. 27. his verbis vtens, Peccaui, tradens ſanguinẽ iuſtum. Neque enim conſcientiam, quæ ipſum coarguebat, ferre po-
Peccati natura. tuit. Ea namque peccati natura eſt, vt priuſquã omnino perpetratum ſit, hominem temulẽtia afficiat, poſteaquam autẽ expletum ac perfectũ eſt, tunc ea voluptas ſeſe proripiat & extinguatur, ac ſolus iam deinceps ſtet accuſator, conſciẽtia nimirum carnificis locũ obtinente, ac peccatorem lancinante, ab eóq; extremas pœnas exigẽte, ac plumbo quouis grauiùs ipſi incũbente. Atq; huiuſmodi quidem in hac vita ſupplicia ſunt: in futura autem, quanta, tum ijs, qui ſe his ſceleribus deuinxerint, proponentur, exploratum habes. Quapropter hos lacrymis proſequi ac deflere oportet. Nam & Paulus ad hunc modum faciebat, dum ijs, qui certant ac dimicant, maliſque afficiuntur, gratulatur, eos

A καὶ τοὺς χοροὺς τῶν κοινωνησάντων αὐτῷ τῆς μιαιφονίας κατηγόρει, καὶ τὴν ὠμότητα πᾶσαν ἐτραγῴδει, λέγων· ὅτε κατεδέετο ἡμῶν, καὶ ὑπερείδομεν τὴν θλῖψιν αὐτοῦ, καὶ τὴν ὀδύνην τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. ἤρκει μὲν γὰρ καὶ ἡ φύσις, φησί, μαλάξαι καὶ ἐπικάμψαι πρὸς ἔλεον· ὁ δὲ καὶ δάκρυα προσετίθει, καὶ ἱκετηρίας ἐποίει, καὶ οὐδὲ οὕτως ἡμᾶς ἐπέκαμψεν. ἀλλ' ὑπερείδομεν τὴν θλῖψιν αὐτοῦ, καὶ τὴν ὀδύνην τῆς ψυχῆς αὐτοῦ· διὰ τοῦτο ἡμῖν τὸ δικαστήριον τοῦτο συγκεκρότηταί φησι, διὰ τοῦτο περὶ αἵματος κινδυνεύομεν,
B ἐπειδὴ καὶ ἡμεῖς εἰς αἷμα ἡμαρτήκαμεν. οὕτω καὶ ὁ Ἰούδας οὐκ ἐνεγκὼν τοῦ συνειδότος τὸν ἔλεγχον, ἐπὶ βρόχον ὥρμησε, καὶ δι' ἀγχόνης τὸν βίον κατέλυσεν. καὶ ὅτε μὲν τὸ ἀναίσχυντον ἐκεῖνο συμβόλαιον ἐτόλμα, λέγων· τί θέλετέ μοι δοῦναι, κἀγὼ ὑμῖν αὐτὸν παραδώσω; οὐ τοὺς ἀκούοντας ᾐσχύνετο, ὅτι μαθητὴς ὢν, τοιαῦτα περὶ διδασκάλου ἐτύρευεν, οὐκ ἐν ταῖς ἡμέραις ταῖς μεταξὺ κατενύγη, ἀλλὰ μεθύων ἔτι τῇ ἡδονῇ τῆς φιλαργυρίας, οὐ σφόδρα ᾐσθάνετο τῆς κατηγορίας τοῦ συνειδότος. ἐπειδὴ δὲ ἔπραξε τὴν ἁμαρτίαν, καὶ τὸ ἀργύριον ἔλαβε, καὶ ἡ ἡδονὴ
C μὲν ἐπαύσατο τοῦ λήμματος, ἡ δὲ κατηγορία τοῦ πλημμελήματος ηὔξει λοιπόν, τότε μηδενὸς ἀναγκάζοντος, μηδενὸς βιαζομένου, μηδενὸς παραινοῦντος, αὐτόματος ἀπελθὼν, τό τε ἀργύριον προσέρριψε τοῖς δεδωκόσι, καὶ τὴν παρανομίαν ὡμολόγησεν αὐτοῦ, ἀκουόντων ἐκείνων λέγων· ἥμαρτον παραδοὺς αἷμα ἀθῶον. οὐ γὰρ ἤνεγκε τοῦ συνειδότος τὸν ἔλεγχον. τοιοῦτον γὰρ ἡ ἁμαρτία, πρὶν μὲν ἀπαρτισθῆναι, μεθύειν ποιεῖ τὸν ἁλόντα· ἐπειδὰν δὲ πληρωθῇ καὶ ἀπαρτισθῇ, τότε τὰ μὲν τῆς ἡδονῆς ταύτης ὑπε-
D ξίσταται καὶ σβέννυται, γυμνὸς δὲ ἔστηκε λοιπὸν ὁ κατήγορος, τοῦ συνειδότος δημίου τάξιν ἐπέχοντος, καὶ καταξαίνοντος τὸν πεπλημμεληκότα, καὶ τὴν ἐσχάτην ἀπαιτοῦντος δίκην, καὶ μολύβδου παντὸς βαρύτερον ἐπικειμένου. καὶ τὰ μὲν ἐνταῦθα τοιαῦτα, τὰ δὲ ἐκεῖ, οἴδατε ἡλίκα τοῖς τοσαῦτα ἐργασαμένοις κακὰ κείσεται τότε. τούτους οὖν χρὴ δακρύειν, τούτους θρηνεῖν, ἐπεὶ καὶ Παῦλος οὕτως ἐποίει· τοῖς μὲν ἀθλοῦσι, καὶ ἀγωνιζομένοις, καὶ κακῶς πάσχουσι, συνηδόμενος, τοὺς

δὲ ἁμαρτάνοντας πενθεῖ· διὸ καὶ ἔλεγε· μήπως ἐλθόντα με ταπεινώσῃ ὁ θεός μου πρὸς ὑμᾶς, καὶ πενθήσω πολλοὺς τῶν προημαρτηκότων, καὶ μὴ μετανοησάντων ἐπὶ τῇ ἀσελγείᾳ, καὶ ἀκαθαρσίᾳ ᾗ ἔπραξαν. τοῖς δὲ ἀγωνιζομένοις· χαίρω καὶ συγχαίρω πᾶσιν ὑμῖν. μηδὲν τοίνυν σε θορυβείτω μήτε τῶν γινομένων, μήτε τῶν ἀπειλουμένων. οὐδὲ γὰρ τὴν πέτραν διασαλεύει τὰ κύματα, ἀλλ᾽ ὅσῳ μετὰ πλείονος προσρήγνυνται τῆς ῥύμης, τοσούτῳ μειζόνως ἑαυτὰ ἀφανίζει· ὃ δὴ καὶ ἐπὶ τούτων καὶ γέγονε καὶ ἔσται, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ πλέον. τὴν μὲν γὰρ πέτραν οὐ διασαλεύει τὰ κύματα· σὲ δὲ οὐ μόνον οὐ διεσάλευσαν, ἀλλὰ καὶ ἰσχυροτέραν πεποίηκεν. τοιοῦτον γὰρ ἡ κακία, τοιοῦτον δὲ ἀρετή· ἡ μὲν πολεμοῦσα, καταλύεται· ἡ δὲ πολεμουμένη, διαλάμπει μειζόνως. καὶ ἡ μὲν οὐ μετὰ τοὺς ἀγῶνας μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς ἀγῶσιν ἔχει τὰ βραβεῖα, καὶ ὁ ἆθλος ἔπαθλον αὐτῇ γίνεται· ἡ δὲ, ὅταν νικήσῃ, τότε μᾶλλον καταισχύνεται, τότε κολάζεται, τότε πολλῆς πληροῦται τῆς ἀτιμίας, καὶ πρὸ τῆς ἀποκειμένης αὐτῇ κολάσεως, ἐν αὐτῷ τῷ πράττειν τιμωρουμένη, καὶ οὐχὶ μετὰ τὸ πρᾶξαι μόνον. εἰ δὲ ἀσαφέστερος ὁ λόγος, ἄκουσον τοῦ μακαρίου Παύλου ταῦτα ἀμφότερα διακρίνοντος. γράφων γάρ ποτε Ῥωμαίοις, καὶ τὸν ἀκάθαρτόν τινων ἐκπομπεύων βίον, καὶ δεικνὺς ὅτι καὶ πρὸ τῆς τιμωρίας, ἐν αὐτῇ τῇ πράξει τὴν τιμωρίαν ἡ ἁμαρτία συγκεκληρωμένην ἔχει, μίξεων παρανόμων μνησθεὶς γυναικῶν τε καὶ ἀνδρῶν, τῶν τοὺς ὅρους τῆς φύσεως παραβαινόντων, καὶ ἐπιθυμίαν τινὰ ἀλλόκοτον ἐπινοησάντων, οὕτω πως φησίν. αἵ τε γὰρ θήλειαι αὐτῶν μετήλλαξαν τὴν φυσικὴν χρῆσιν εἰς τὴν παρὰ φύσιν. ὁμοίως δὲ καὶ οἱ ἄρρενες, ἀφέντες τὴν φυσικὴν χρῆσιν τῆς θηλείας, ἐξεκαύθησαν ἐν τῇ ὀρέξει αὐτῶν εἰς ἀλλήλους, ἄρρενες ἐν ἄρρεσι τὴν ἀσχημοσύνην κατεργαζόμενοι, καὶ τὴν ἀντιμισθίαν, ἣν ἔδει τῆς πλάνης αὐτῶν, ἐν ἑαυτοῖς ἀπολαμβάνοντες. τί λέγεις ὦ Παῦλε; καὶ μὴν ἥδονται οἱ ταῦτα τολμῶντες, καὶ μετ᾽ ἐπιθυμίας τὴν παράνομον ταύτην ἐργάζονται μίξιν. πῶς οὖν αὐτοὺς ἔφης κολάζεσθαι ἐν αὐτῷ δὴ τούτῳ; ὅταν τὴν ψῆφον, φησὶν, οὐκ ἀπὸ τῆς ἡδονῆς τῶν νοσούντων,

A autẽ, qui peccant, luget. Ob idq. etiam aiebat, Ne forte cùm venero, humiliet me Deus meus ad vos, & lugeã multos eorũ qui ante peccauerunt, & non egerunt pœnitentiã ſuper immundicia & fornicatione & impudicitia quam egerunt. Ac rurſus ad eos, qui in certamine verſabantur: Gaudeo & gratulor vobis omnibus. Quocirca, nec eorũ, quæ contigerunt, nec eorũ, quæ tibi denunciantur, quicquã te perturbet. Neque enim fluctus rupem percellunt: verum quo vehementiore impetu in eã irruũt, eo magis ab ea infringuntur ac de medio tolluntur. Quod etiã in iſtis quoq. B contigit, & continget, atq. adeò multò magis. Etenim rupem quidem fluctus haudquaquam percellunt ac labefactant: at te non modò non labefactarunt, ſed etiã firmiorẽ reddiderunt. Ea enim improbitatis, ea virtutis natura eſt. Illa, dum bellũ infert, opprimitur: hæc, dũ bello vexatur, clariùs effulget. Atque hæc non modò poſt certamina, ſed etiã in ipſis certaminib. palmã obtinet, ac certamẽ ipſi certaminis præmiũ efficitur: illa autẽ, cùm vincit, tum maiore pudore ſuffunditur, tum excrucia- C tur, tũ ingenti ignominia perfunditur, atque ante reconditũ ipſi in poſterum ſupplicium, non modò poſt perpetratũ ſcelus, ſed in ipſo etiã opere cruciatur. Quòd ſi obſcurius tibi videtur id quod dico, beatum Paulũ audi, vtraque iſta diſtinguẽtẽ: Ad Romanos enim quondam ſcribẽs, atque impurã & nefariam nonnullorum vitam traducens, oſtendénſq. peccatum, etiã ante illatam pœnam, in ipſa actione adiunctũ ſuppliciũ habere, cùm ſceleratos tũ fœminarum tum virorum, qui præſcriptas à natura leges violauerãt, ac prodigioſam quan- D dam libidinem excogitauerant, coitus cõmemoraſſet, ad hũc modũ loquitur. Nam fœminæ eorũ immutauerunt naturalẽ vſum in eum vſum qui eſt cõtra naturam. Similiter autem & maſculi, relicto naturali vſu fœminæ, exarſerunt in deſiderijs ſuis inuicem maſculi in maſculos turpitudinem operantes, & mercedem, quam oportuit, erroris ſui in ſemetipſis recipientes. Quid ais Paule? An non voluptate afficiuntur, qui hæc audent, atque cum cupiditate flagitioſum hunc diuiniſque legibus interdictum concubitum perpetrant? Quonam igitur pacto eos in hoc ipſo pœnas dare ais? Quòd ſententiam, inquit, non ab ægrotantium voluptate, ſed ab ipſa

2. Cor. 12. 21.

Phil. 2. 17.

Improbitatis pœna.

rerum natura proferam. Quandoquidem etiã adulter, priuſquã pœnas pendat, in ipſo etiam adulterij opere punitur (etiã ſi voluptate affici ſe arbitretur) dum peiorem ac ſceleratiorẽ animam reddit. Sicarius item, prius etiã quàm tribunal ac præacutos gladios proſpiciat, atq. admiſſorũ ſcelerũ pœnas det, in ipſo cædis facinore perijt, vt qui etiã ipſe deteriorẽ ſibiipſi animam effecerit. Quódque in corpore morbus eſt, aut febris, aut hydropiſis, aut aliud eiuſmodi quippiã, & in ferro rubigo, & in lana tinea, & in ligno vermis, & in cornibus ipes, hoc in anima vitium eſt. Seruilem enim atque ſubiectã & ſordidam eam reddit. quid autẽ ſeruilem & ſordidam dico? Brutorũ eam animã efficit, hanc nempe lupi, illam canis, illã ſerpentis, illam viperę, illam cuiuſpiã alius beſtiæ animam eam reddẽs. Idque vt indicarent Prophetæ, mutationémq. ex improbitate contractam omnibus conſpicuam facerent, alius dicebat, Canes muti, nõ valentes latrare, ſubdolos ſcilicet ac veteratores homines aliiſque inſidias clàm ſtruentes rabidis canibus cõparans. Non enim illi, cùm rabie laborant, latrantes impetum faciunt, ſed cõpreſſo clamore accedentes, grauius, quàm ij qui latrant, eos, quos mordent, vulnerant. Alius rurſum cornicem homines quoſdã appellabat. Alius item aiebat, Homo cùm in honore eſſet, nõ intellexit: cõparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis. Is denique qui pluſquam propheta erat, is inquã ſterilis filius, ad Iordanem ſtans, ſerpentes ac viperarum progeniẽ quoſdam nuncupabat. Quidnã igitur huic ſupplicio par eſſe queat, cùm is, qui ad diuinã imaginem conditus, tantóque honore ornatus eſt, illud inquã ratione ac ſumma manſuetudine præditum animal, in tantam feritatẽ prolabitur? Vidiſti quemadmodũ etiam ante ſupplicium improbitas in ſeipſa pœnã habeat? intellige nũc quónã pacto virtus, etiã ante præmia, ipſa ſibi præmiũ ſit? Vt enim in corpore (nil enim prohibet, quo minus eodẽ rurſus exemplo, quod perſpicuitatis plurimũ affert, vtamur) vt inquam, in corpore, is qui ſanus eſt, ac firma valetudine præditus, atque ab omni morbo alienus, etiã ante delicias hoc ipſo nomine in delicijs eſt, vtpote qui coniunctã cum ſanitate voluptatem habeat, atque ita comparatus ſit, vt nec aëris

Vitiũ animæ mors eſt.

Vitioſa anima in brutorũ animã degenerat.
Eſa. 56.

Pſal. 48.

Matt. 3.

Virtus etiã ante præmia ſibi præmiũ eſt.

ἀλλ' ἀπὸ τῆς τῶν πραγμάτων ἐκφέρω φύσεως. ἐπειδὴ καὶ ὁ μοιχὸς καὶ πρὸ τῆς τιμωρίας, ἐν αὐτῷ τῷ μοιχεύειν κολάζεται, κἂν ἥδεσθαι δοκῇ, τὴν ψυχὴν χείρονα ποιῶν καὶ φαυλοτέραν. καὶ ὁ ἀνδροφόνος, πρὶν ἢ δικαστήριον ἰδεῖν, καὶ ξίφη ἠκονημένα, καὶ δοῦναι εὐθύνας τῶν τετολμημένων, ἐν αὐτῷ τῷ φονεύειν ἀπώλετο, πάλιν καὶ αὐτὸς φαυλοτέραν ἑαυτῷ κατασκευάζων τὴν ψυχήν. καὶ ὅπερ ἐστὶν ἐπὶ σώματος ἀρρωστία, πυρετὸς, ἢ ὕδερος, ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων, καὶ ἐπὶ σιδήρου ἰὸς, καὶ ἐπὶ ἐρίου σὴς, καὶ ἐπὶ ξύλου σκώληξ, καὶ ἐπὶ κεράτων ἶπες, τοῦτο ἐπὶ τῆς ψυχῆς κακία. καὶ γὰρ ἀνδραποδώδη αὐτὴν ποιεῖ καὶ ἀνελευθέραν. τί λέγω ἀνδραποδώδη καὶ ἀνελευθέραν; ἄλογον αὐτὴν ἐργάζεται ψυχὴν, τὴν μὲν λύκου, τὴν δὲ κυνὸς, τὴν δὲ ὄφεως· τὴν δὲ ἐχίδνης, τὴν δὲ ἑτέρου θηρίου ποιοῦσα. καὶ τοῦτο δηλοῦντες οἱ προφῆται, καὶ τὴν ἐκ τῆς κακίας μεταβολὴν πᾶσι γνώριμον ποιοῦντες, ὁ μὲν ἔλεγε· κύνες ἐνεοὶ, οὐ δυνάμενοι ὑλακτεῖν, τοὺς ὑπούλους τῶν ἀνθρώπων, καὶ λαθραίως ἐπιβουλεύοντας, τοῖς λυττῶσι τῶν κυνῶν παραβάλλων. οὐδὲ γὰρ μεθ' ὑλακῆς, ὅταν λυττῶσιν ἐπέρχονται ἐκεῖνοι, ἀλλὰ σιγῇ προσιόντες, χείρονα τῶν ὑλακτούντων ἐργάζονται τὰς ἀλώσεις. ὁ δὲ κορώνην ἐκάλει πάλιν τινὰς ἀνθρώπους. ὁ δὲ ἔλεγεν, ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὢν οὐ συνῆκε· παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις, καὶ ὡμοιώθη αὐτοῖς. ὁ δὲ περισσότερος προφητῶν, ὁ τῆς στείρας υἱὸς, καὶ ὄφεις, καὶ γεννήματα ἐχιδνῶν παρὰ τὸν Ἰορδάνην ἑστὼς τινὰς ὠνόμασεν. τί τοίνυν ταύτης ἴσον γένοιτ' ἂν τῆς τιμωρίας, ὅταν ὁ κατ' εἰκόνα θεοῦ γενόμενος, καὶ τοσαύτης ἀπολαύσας τιμῆς, τὸ λογικὸν καὶ ἡμερώτατον ζῶον, εἰς τοσαύτην καταπίπτῃ θηριωδίαν; εἶδες πῶς καὶ πρὸ τῆς κολάσεως ἐν ἑαυτῇ τὴν τιμωρίαν ἡ κακία ἔχει; μάθε πῶς καὶ ἐν τῇ ἀρετῇ, καὶ πρὸ τῶν ἐπάθλων αὐτὴ ἑαυτῆς ἔπαθλον ἡ ἀρετὴ γίνεται. ὥσπερ γὰρ ἐν τῷ σώματι· οὐδὲν γὰρ κωλύει πάλιν τῷ αὐτῷ χρήσασθαι παραδείγματι, πολλὴν ἐργαζομένῳ τὴν σαφήνειαν· ὥσπερ οὖν ἐν τῷ σώματι, ὁ ὑγιαίνων καὶ εὐσωματῶν, καὶ πάσης ἀπηλλαγμένος ἀρρωστίας, καὶ πρὸ τῆς τρυφῆς αὐτῷ τοῦτο τρυφᾷ, συγκεκληρωμένην ἔχων τῇ ὑγιείᾳ τὴν ἡδονὴν, καὶ οὔτε ἀέρων αὐ-

τὴν ἀνωμαλίαν, οὔτε αὐχμὸς, οὔτε κρυμὸς, οὐδὲ εὐτέλεια τραπέζης, οὐκ ἄλλο τι τῶν τοιούτων λυπῆσαι δυνάιτ' ἄν, ἀρκούσης τῆς ὑγιείας τὴν ἐκ τούτων διακρούσασθαι βλάβην· οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς συμβαίνειν εἴωθε. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος μαστιζόμενος, ἐλαυνόμενος, τὰ μυρία πάσχων δεινὰ, ἔχαιρεν, οὕτω λέγων. χαίρω ἐν τοῖς παθήμασί μου ὑπὲρ ὑμῶν. οὐ μόνον ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, ὃ ἔπαθλον κεῖται τῆς ἀρετῆς· ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ πάσχειν, ἐπεὶ καὶ τοῦτο μέγιστον ἔπαθλον, τὸ ὑπὲρ ἀληθείας τι παθεῖν. διὰ τοῦτο καὶ ὁ χορὸς τῶν ἀποστόλων ἐπανῄεσαν ἐκ τοῦ συνεδρίου τῶν Ἰουδαίων χαίροντες, οὐ διὰ τὴν βασιλείαν μόνον τῶν οὐρανῶν, ἀλλ' ὅτι κατηξιώθησαν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ ἀτιμασθῆναι. καὶ αὐτὸ γὰρ τοῦτο καὶ καθ' ἑαυτὸ μεγίστη τιμὴ καὶ στέφανος, καὶ βραβεῖον, καὶ ἡδονῆς ὑπόθεσις ἀμαράντου. χαῖρε τοίνυν καὶ σκίρτα· οὐ γὰρ μικρὸς ἆθλος, ἀλλὰ καὶ σφόδρα μέγας οὗτος ὁ τῆς συκοφαντίας ἐστὶ, καὶ μάλιστα ὅταν ἐπὶ τοιούτῳ μεγάλῳ ἐγκλήματι γίνηται, ἐφ' ᾧ νῦν ἡμᾶς ἐσυκοφάντησαν, ἐν δημοσίῳ δικαστηρίῳ τὸν ἐμπρησμὸν ἐγκαλοῦντες. διὸ καὶ Σολομὼν τὸ τραχὺ τοῦ ἀγῶνος παραστῆσαι βουλόμενος, εἶδον φησὶ τὰς συκοφαντίας τὰς γινομένας ὑπὸ τὸν ἥλιον, καὶ εἶδον δάκρυον τῶν συκοφαντουμένων, καὶ οὐκ ἦν αὐτοῖς ὁ παρακαλῶν. εἰ δὲ μέγας ὁ ἀγὼν, ὥσπερ οὖν μέγας, εὔδηλον ὅτι καὶ ὁ κείμενος ἐπὶ τούτῳ στέφανος μείζων. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς κελεύει χαίρειν, καὶ σκιρτᾷν τοὺς τοῦτον ἀγωνιζομένους τὸν ἀγῶνα μετὰ τῆς προσηκούσης ὑπομονῆς. χαίρετε γάρ φησι, καὶ σκιρτήσατε, ὅταν εἴπωσι πᾶν πονηρὸν ῥῆμα καθ' ὑμῶν ψευδόμενοι ἕνεκεν ἐμοῦ, ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς. ὁρᾷς πόσης ἡδονῆς, πόσου μισθοῦ, πόσης εὐφροσύνης ἡμῖν αἴτιοι οἱ πολέμιοι γίνονται; πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον, ἃ μὴ ἠδυνήθησάν σε ἐργάσασθαι ἐκεῖνοι κακὰ, ἀλλ' ὧν τὰ ἐναντία πεποιήκασι, ταῦτα σαυτὴν διαθεῖναι; τί δέ ἐστιν ὅ φημι; ἐκεῖνοι μὲν οὐ μόνον σε δίκην ἀπαιτῆσαι οὐκ ἴσχυσαν, ἀλλὰ καὶ ἀφορμήν σοι παρέσχον εὐφροσύνης, καὶ ἡδονῆς ὑπόθεσιν ἀμαράντου· σὺ δὲ οὕτως σαυτὴν κατατείνουσα ὑπὸ τῆς ἀθυμίας, δίκην σαυ-

A varietas, nec æſtus, nec algor, nec menſæ vilitas, nec quicquã aliud eiuſmodi moleſtiam ipſi afferre poſſit, quòd videlicet ſanitas ijs, quæ inde oriuntur, detrimẽtis propulſandis par ſit: eodem modo in anima quoq. vſu venire conſueuit. Ac propterea Paulus etiã, cùm flagris cæderetur, vexaretur, innumeris malis afficeretur, gaudebat, his verbis vtens, Gaudeo in paſſionibus meis pro vobis. Non modo, inquã, in cœlorum regno, quod virtuti præmij loco propoſitum eſt: ſed etiã in ipſa calamitatum perpeſſione. Quandoquidẽ iſtud quo- *Coloſſ. 1. 24.*

B que ampliſſimi præmij inſtar eſt, nempe pro veritate incommodo aliquo affici. Ob eámque cauſam Apoſtolorum chorus è Iudæorum concilio lætus rediji, non tantum ob regnum cœlorum, ſed quia digni habiti fuerant pro nomine Ieſu contumeliam pati. Nam & hoc ipſum per ſe ampliſſimus honor, & corona, & præmium eſt, voluptatiſque perpetuæ materia. Gaude igitur & exulta. Non enim paruum, ſed perquàm ingens hoc certamen eſt, nimirũ calumniæ atq. obtrectationis: ac præſertim cum ob tã ingens crimen exiſtit, *Ampliſſimũ præmiũ eſt, pro Chriſto pati.* *Act. 5.*

C cuiuſmodi nunc nobis affinxerunt, in publico nimirũ tribunali nobis incendium obijcientes. Quamobrem etiam Salomõ, certaminis huius atrocitatem declarare cupiens. Vidi, inquit, calumnias quæ fiunt ſub Sole, & lacrymas eorum, qui falſis criminibus premuntur: & non erat qui eos cõſolaretur. Quòd ſi magnum certamen eſt, vt reuera eſt, liquet profectò maiorem quoq. coronam ipſi conſtitutã eſſe. Ac propterea Chriſtus etiã eos gaudere & exultare iubet, qui cum ea, quã adhibere par eſt, patientia hoc certamine funguntur. *Eccl. 4. 1.* *Luc. 6. 22.*

D Gaudere enim, inquit, & exultate, cùm dixerint verbũ omne malũ aduerſum vos, mentientes, propter me: quoniam merces veſtra copioſa eſt in cœlis. Vidéſne quantam voluptatem, quantam mercedẽ, quantã animi oblectationem bella nobis accerſant? An nõ igitur præpoſterum fuerit, quibus te malis illi afficere non potuerunt, imò quibus contraria effecerunt, his teipſam à te mulctari? Quidnã autẽ his verbis volo? Illi non modò pœnã à te expetere non potuerunt: ſed etiam delectationis ac perpetuæ voluptatis anſam tibi porrexerunt. Tu verò ita teipſam præ animi conſternatione premens, ſupplicium de teipſa

ſumis, dum ita confunderis ac perturbaris, atque ingenti mœſtitia impleris. Hęc enim illos facere oportebat, ſi quidem aliquando ſaltem mala ſua agnoſcere vellent. Illos inquam flere ac lugere, erubeſcere, prę pudore ora ſua obtegere atque in terrā ſe abdere æquum erat, ac ne Solem quidem hunc proſpicere, ſed ſeſe in tenebris includentes, tum ſua mala deplorare, tum ea, in quæ tot Eccleſias cōiecerunt. Te verò exultare ac lætitia diffundi conuenit, quia quod virtutum caput eſt, præſtitiſti. Noſti enim, noſti profectò nihil eſſe, quod patientiā adæquare poſſit, verum ipſam potiſſimùm virtutū reginā eſſe, rerum præclarè geſtarum fundamentum, portum tranquillum, in bello pacem, in tempeſtate tranquillitatem, in inſidijs ſecuritatē: quæ eum, qui ipſam ſit conſecutus, adamāte firmiorem reddit, hàncque naturā habet, vt eam nec arma mota, nec inſtructi exercitus, nec adhibita tormenta, nec arcus, nec lanceæ emiſſæ, nec ipſum dæmonum agmen, nec terrificæ aduerſariarum poteſtatum phalanges, nec denique diabolus ipſe cum omnibus ſuis copijs machiniſq. in aciem prodiens detrimento vllo afficere poſſit. Quid igitur extimeſcis? quid excruciaris, cum ipſam quoque vitam, ſi tempus poſtularit, aſpernari diuturna meditatione didiceris? At vrgentium malorum finem videre cupis. Erit quoque iſtud, & quidem breui, Deo concedente. Gaude igitur & oblectare, atque cogitandis tuis rectè factis animum exhilara: nec vnquam deſpera, quin te rurſum videamus, atque horum verborum memoriam tibi refricemus.

Patientia virtutum regina.

A τὴν ἀπαιτεῖς, συγχεομένη, ταραττομένη, πολλῆς πληρουμένη λύπης. ταῦτα γὰρ ἐκείνους ἔδει ποιεῖν, εἴγε ὀψέ γοῦν ποτε τὰ οἰκεῖα ἠβουλήθησαν ἐπιγνῶναι κακά· ἐκεῖνοι πενθεῖν δίκαιοι ἂν εἶεν νῦν, θρηνεῖν, καταδύεσθαι, ἐγκαλύπτεσθαι, κατορύττεσθαι, μηδὲ τὸν ἥλιον τοῦτον ὁρᾷν, ἀλλ' ἐν σκότῳ που κατακλείσαντες ἑαυτοὺς, τότε οἰκεῖα θρηνεῖν κακὰ, καὶ οἷς τοσαύτας ἐκκλησίας περιέβαλον. σὲ δὲ ἀγάλλεσθαι καὶ χαίρειν χρὴ, ὅτι τὸ κεφάλαιον τῶν ἀρετῶν κατώρθωσας. οἶσθα γὰρ οἶσθα σαφῶς, ὅτι ὑπομονῆς ἴσον οὐδὲν, ἀλλ' αὕτη μάλιστά B ἐστιν ἡ βασιλὶς τῶν ἀρετῶν, ὁ θεμέλιος τῶν κατορθωμάτων, ὁ λιμὴν ὁ ἀκύμαντος, ἡ ἐν πολέμοις εἰρήνη, ἡ ἐν κλύδωνι γαλήνη, ἡ ἐν ἐπιβουλαῖς ἀσφάλεια, ἡ τὸν κατορθωκότα αὐτὴν ἀδάμαντος στερρότερον ποιοῦσα, ἣν οὐχ ὅπλα κινούμενα, οὐ στρατόπεδα παρατατόμενα, οὐ μηχανήματα περισπαζόμενα, οὐ τόξα, οὐ δόρατα ἀφιέμενα, οὐκ αὐτὸ τῶν δαιμόνων τὸ στρατόπεδον, οὐχ αἱ φοβεραὶ φάλαγγες τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων, οὐκ αὐτὸς ὁ διάβολος μετὰ πάσης αὐτοῦ παρατατόμενος C τῆς στρατιᾶς καὶ τῆς μηχανῆς, παραβλάψαι δυνήσεται. τί τοίνυν δέδοικας; τίνος ἕνεκεν ἀλγεῖς, καὶ αὐτοῦ τοῦ ζῆν μελετήσασα καταφρονεῖν, ἂν καιρὸς καλῇ; ἀλλὰ λύσιν ἐπιθυμεῖς ἰδεῖν τῶν κατεχόντων κακῶν; ἔσται καὶ τοῦτο· καὶ ταχέως ἔσται, τοῦ θεοῦ ἐπιτρέποντος. χαῖρε τοίνυν καὶ εὐφραίνου, καὶ ἐντρύφα σου τοῖς κατορθώμασι, καὶ μηδέποτε ἀπογνῷς, ὅτι σε ὀψόμεθα πάλιν, καὶ τῶν ῥημάτων σε ἀναμνήσομεν τούτων.

Ad eandem epiſtola VIII.

D

Πρὸς τὴν αὐτὴν ἐπιστολὴ η'.

Scilicet hoc fato eram, vt ne tum quidem, cum ab vrbe ſeceſſiſſem, ijs, qui animum noſtrū frangunt ac debilitant, liberarer. Nam qui mihi in via obuiā fiunt, partim ab Oriente, partim ab Armænia, partim ex alia quadam orbis parte, lacrymarum fontes profundunt, cùm nos intuentur, & gemitus edunt, ac toto itinere lamentis nos proſequuntur. Hæc autem idcirco à me commemorata ſunt, vt intelligatis nos multos habere, qui in eodē, quo vos, dolore verſentur. Hoc porro

Οὐκ ἔμελλον ἄρα οὐδὲ τῆς πόλεως ἀναχωρήσας ἀπαλλάττεσθαι τῶν συντριβόντων ἡμῶν τὴν διάνοιαν. οἱ γὰρ κατὰ τὴν ὁδὸν ἡμῖν ἀπαντῶντες, οἱ μὲν ἐξ ἀνατολῆς, οἱ δὲ ἐξ Ἀρμενίας, οἱ δὲ καὶ ἀλλαχόθεν τῆς οἰκουμένης, πηγὰς ἀφιᾶσι δακρύων, ἡμᾶς βλέποντες, καὶ κωκυτοὺς προσιέασι, καὶ δι' ὀδυρμῶν πᾶσαν παραπεμπόμενοι τὴν ὁδόν. ταῦτα δὲ εἴρηκα, ἵνα μάθητε, ὅτι πολλοὺς ἔχετε συναλγοῦντας ὑμῖν· οὐ μι-

Digitized by Google

φέρει δὲ καὶ τοῦτο εἰς παραμυθίας λόγον. εἰ γὰρ τὸ A ἐναντίον ὡς βαρὺ καὶ ἀφόρητον ὁ προφήτης θρηνῶν λέγει· καὶ ὑπέμεινα συλλυπούμενον, καὶ οὐχ ὑπῆρξε, καὶ παρακαλοῦντας, καὶ οὐχ εὗρον· εὔδηλον ὅτι τοῦτο πολλὴν φέρει τὴν παραμυθίαν, τὸ κοινωνοὺς ἔχειν τῆς ἀθυμίας τὴν οἰκουμένην ἅπασαν. εἰ δὲ καὶ ἑτέραν ζητεῖς παραμυθίαν, ἡμεῖς οἱ τὰ τοσαῦτα παθόντες κακὰ, ἐν ὑγείᾳ, ἐν ἀδείᾳ διαγόμεθα, ἐν ἡσυχίᾳ πολλῇ, ἀριθμοῦντες ἡμῶν τὰ παθήματα τὰ ποικίλα καὶ συνεχῆ, τὰς θλίψεις, τὰς ἐπιβουλὰς, καὶ τῇ μνήμῃ τούτων ἐντρυφῶντες διηνεκῶς. Ταῦτ' οὖν καὶ λογιζομένη αὐτὴ, σκέδασον B τῆς ἀθυμίας τὸ νέφος, καὶ γράφε συνεχῶς ἡμῖν περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς. ἐπεὶ καὶ νῦν τοῦ κυρίου μου τοῦ ποθεινοτάτου Ἀραβίου ἐπεσταλκότος ἡμῖν, ἐθαύμασα πῶς ἡ σὴ τιμιότης οὐκ ἐπέσταλκε, καί τοι τῆς κυρίας μου τῆς ὁμοζύγου αὐτοῦ, σφόδρα σου φίλης οὔσης. ἐννόει δὲ κἀκεῖνο, ὅτι καὶ τὰ χρηστὰ, καὶ τὰ λυπηρὰ τοῦ παρόντος βίου παροδεύεται ἅπαντα. εἰ γὰρ καὶ στενὴ ἡ πύλη, καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς, ἀλλ' ὅμως ὁδός. ἀναμνήσω γάρ σε ῥήματος, οὗ πολλάκις διελέχθην πρὸς σέ· εἰ καὶ πλατεῖα ἡ πύλη, C καὶ εὐρύχωρος ἡ ὁδὸς, ἀλλὰ καὶ αὕτη ὁδός. ἀπαλλαγεῖσα τοίνυν τῆς γῆς, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ συνδέσμου τῆς σαρκὸς, διέγειρέ σου τῆς φιλοσοφίας τὸ πτερὸν, μηδὲ ἀφῇς ὑπὸ τῆς σκιᾶς αὐτὸ καὶ τοῦ καπνοῦ (τοῦτο γὰρ τὰ ἀνθρώπινα) βαπτίζεσθαι, ἀλλὰ κἂν ἴδῃς ἐκείνους τοὺς τοσαῦτα εἰς ἡμᾶς παρανομήσαντας, καὶ τὰς πόλεις αὐτῶν ἔχοντας, καὶ τιμῆς ἀπολαύοντας καὶ δορυφορείας, ἐπίλεγε τὸ ῥῆμα τοῦτο, πλατεῖα ἡ πύλη καὶ εὐρύχωρος ἡ ὁδὸς, ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ἀπώλειαν, καὶ δάκρυε διὰ ταῦτα μᾶλλον αὐ- D τοὺς καὶ θρήνει. ὁ γὰρ ἐνταῦθα κακόν τι ποιῶν, εἶτα πρὸς τῷ μὴ δοῦναι δίκην καὶ τιμῆς παρὰ ἀνθρώπων ἀπολαύων, μέγιστον ἀπελεύσεται τιμωρίας ἐφόδιον ἔχων τὴν τιμήν. διά τοι τοῦτο καὶ ὁ πλούσιος ἐκεῖνος, χαλεπῶς ἀπετηγανίζετο, οὐ τῆς ὠμότητος μόνης ἕνεκεν, ἣν περὶ τὸν Λάζαρον ἐπεδείξατο, δίκας διδοὺς, ἀλλὰ καὶ τῆς εὐημερίας, ἣν ἐν ὠμότητι τοσαύτῃ διηνεκῶς ἀπολαύων, οὐδὲ ταύτῃ βελτίων ἐγένετο. ταῦτα καὶ τὰ τούτοις ὅμοια· οὐ γὰρ

A ad leniendum dolorem nõ parum momenti affert. Nam cum id quod contrarium eſt, tanquã graue & intolerandum, Propheta deploret, cùm ait, Et ſuſtinui qui ſimul cõtriſtaretur, & non fuit, & qui conſolarentur, & non inueni, liquet profectò iſtud magnam conſolationẽ afferre, nimirum orbem vniuerſum mœroris ſocium habere. Quod ſi etiam alteram conſolationem quęris, nos, qui tot ac tanta mala pertulimus, commoda valetudine vtimur, atque in ſecuritate degimus, varias cõtinuáſque noſtras afflictiones & calamitates atque inſidias in ſumma quiete recen- B ſentes, earúmq. recordatione noſipſos perpetua lætitia perfundentes. Hæc igitur ipſa quoque tecum reputans, mœroris nubem diſcute, déque tua valetudine quàm ſępiſſimè ad nos ſcribe. Quandoquidem nunc quoque, cùm chariſſimus dominus meus Arabius ad me ſcripſiſſet, admiratus ſum te nihil ad me literarum miſiſſe: idque cùm domina mea, ipſius vxor, valde te amet. Illud etiam animaduerte, res omnes huiuſce vitæ tam lætas & iucundas, quàm graues ac moleſtas præterire. C Nam etſi arcta porta & anguſta via eſt, at via tamen eſt. (verbum enim illud tibi in memoriam redigam, de quo ſæpe tecum ſum locutus.) Etſi lata porta & ſpatioſa via eſt: tamen hæc quoque via eſt. Quæ cum ita ſint, da operam, vt à terra, imò ab ipſo quoque corporis vinculo te abſtrahas, tuáſque philoſophiæ pennas excites, neque eas ſinas ab vmbra & fumo (id enim res humanæ ſunt) mergi ac premi. Quin potius etiãſi eos, qui tot ſcelera in nos deſignarunt, & ſuis vrbibus frui, & honoribus affici, & ſatellitũ gregibus ſti- D pari videris, iſtud verbum accine, Lata eſt porta & ſpatioſa via, quæ ducit ad perditionẽ: eóſq. ob hoc ipſum magis luge ac deplora. Nam qui hic ſceleris aliquid perpetrat, ac propterea nõ modò nullas pœnas luit, ſed etiã honorem ab hominibus cõſequitur, ita diſcedet, vt huiuſmodi honor maxima ſit illi ſupplicij materia. Ob eámque cauſam diues etiam ille atrocem in modum torrebatur, non crudelitatis duntaxat illius, qua in Lazarũ vſus fuerat, pœnas pendens, ſed etiam florentis ſtatus, quo in tanta inhumanitate per omnem vitę

Pſal. 68. 21

Matth. 7. Via eſt hæc vita.

Timẽda eſt ſcelerũ impunitas.

curſum fruens, ne hinc quidem melior effectus eſt. Hęc aliáque id genus (neque enim

ea tibi vnquam inculcare deſtitimus) tecum ipſa diſſerens, religioſiſſima domina mea, grauem hunc mœroris ſarcinam abijce, déque eo nos fac certiores, vt (quemadmodum etiam priùs ad te ſcripſi) cùm mœrorem tuum literis noſtris leuari perſpectum habuero, crebriùs huiuſmodi pharmacum adhibeam.

A διελίπομεν ταῦτά σοι συνεχῶς ἐπᾴδοντες, διαλεγομένη πρὸς ἑαυτήν, δέσποινά μου θεοφιλεστάτη, ἀπόθου τὸ βαρὺ τοῦτο τῆς ἀθυμίας φορτίον, καὶ δῆλον ἡμῖν τοῦτο ποίησον· ἵν᾽ ὅπερ καὶ ἔμπροσθεν ἐπέσταλκα, μαθὼν ὅτι γέγονταί σοί τι πλέον εἰς παραμυθίας λόγον, καὶ ἀπὸ τῶν ἡμετέρων γραμμάτων, συνεχέστερον χρήσωμαι τῷ φαρμάκῳ.

Ad eandem epiſt. IX.

Cum viros ac fœminas magno agmine, per vias, per vicos, per vrbes ſeſe effundentes, atque ad noſtri aſpectũ collacrymantes intueor, quo in ſtatu ipſi ſitis animaduerto. Nam cùm ij, qui nũc primùm nos viderunt, mœrore ita frangantur ac debilitentur, vt ne emergere quidem facilè poſſint, verùm, cum eos rogamus & obſecramus atque admonemus, calentiores lacrymarum fontes profundant, dubium profectò non eſt, quin grauior apud vos tempeſtas graſſetur. At quò grauior tẽpeſtas, eò quoque ampliora præmia futura sũt, ſi perpetuò ea cum gratiarum actione ſufferatis, quemadmodum etiam ſuffertis. Nam & gubernatores vehementi vento flãte, ſi vela vltra modũ expãderint, nauim ſubuertunt: ſi autem modicè, &c, vt conuenit, ea ſubuexerint, tutiſſimè nauigant. Quæ cum explorata habeas, religioſiſſima domina mea, ne te mœroris tyrannidi conſtrictam trade, ſed ratione tempeſtatem ſupera. Potes enim iſtud: nec tempeſtas artẽ tuã excedit. Atque ad nos literas, quæ hoc ſignificent, mitte, vt etiam in extera regione degentes, maximam hinc voluptatem percipiamus, cùm te hunc mœrorem, ea, quam abs te adhiberi par eſt, prudentia & ſapientia tuliſſe intellexerimus. Hæc cum iam Cęſarea non longè abeſſem, ad te ſcripſi.

Πρὸς τὴν αὐτὴν ἐπιστολὴ θ'.

B Ὅταν ἴδω δήμους ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν κατὰ τὰς ὁδούς, κατὰ τοὺς σταθμούς, κατὰ τὰς πόλεις ἐκχεομένους, καὶ ὁρῶντας ἡμᾶς καὶ δακρύοντας, ἐννοῶ ἐν τίσι τὰ ὑμέτερα. εἰ γὰρ οὗτοι νῦν πρῶτον ἡμᾶς ἑωρακότες, οὕτω κατακλῶνται ὑπὸ τῆς ἀθυμίας, ὡς μηδὲ ἀνενεγκεῖν ῥᾳδίως, ἀλλὰ ἱκετευόντων ἡμῶν καὶ παρακαλούντων καὶ συμβουλευόντων, θερμοτέρους ἀφιέναι δακρύων κρουνούς, εὔδηλον ὅτι παρ᾽ ὑμῖν σφοδρότερος ὁ χειμών· ἀλλ᾽ ὅσῳ σφοδρότερος ὁ χειμών, τοσούτῳ καὶ μείζονα τὰ βραβεῖα, εἰ διηνεκῶς αὐτὸν εὐχαρίστως ἐνέγκοιτε, καὶ μετὰ τῆς C προσηκούσης ἀνδρείας, ὥσπερ οὖν καὶ φέρετε. ἐπεὶ καὶ κυβερνῆται ἀνέμου σφοδροῦ πνέοντος, ἂν μὲν πέρα τοῦ μέτρου τὰ ἱστία ἀναπετάσωσι, περιέτρεψαν τὸ σκάφος· ἂν δὲ συμμέτρως καὶ ὡς προσήκει ἰθύνωσιν αὐτό, μετὰ ἀσφαλείας πλέουσι πολλῆς. ταῦτ᾽ οὖν εἰδυῖα, δέσποινά μου θεοφιλεστάτη, μὴ ἐκδῷς σαυτὴν τῇ τῆς ἀθυμίας τυραννίδι, ἀλλὰ κράτει τῷ λογισμῷ τοῦ χειμῶνος, δύνασαι γάρ, καὶ οὐ μεῖζόν σου τῆς τέχνης τὸ κλυδώνιον, καὶ πέμπε γράμματα ἡμῖν τοῦτο ἀπαγγέλλοντα, ἵνα καὶ ἐν ἀλλοτρίᾳ διατρίβοντες, D πολλὴν καρπωσώμεθα τὴν εὐφροσύνην, μαθόντες ὅτι μετὰ τῆς προσηκούσης σοι συνέσεως καὶ φιλοσοφίας ἤνεγκας τὴν ἀθυμίαν ταύτην. ταῦτα ἐγγὺς Καισαρείας λοιπὸν ἐλθὼν ἐπέσταλκά σου τῇ τιμιότητι.

Ad eandem epiſt. X.

At hunc quoque metum à te diſcutias velim, quem ex itinere noſtro concepiſti. Etenim, vt iam antè per literas tibi ſignificaui, corpus nobis, & ſanitatis, & roboris acceſſionem fecit. Siquidem & aër benignè nobiſcum egit,

Πρὸς τὴν αὐτὴν ἐπιστολὴ ι'.

Ἀλλὰ καὶ τοῦτό σοι λελύσθω τὸ δέος, τὸ τῆς ὁδοιπορίας τῆς ἡμετέρας. καὶ γὰρ ὅπερ ἔφθην ἐπιστείλας, τὸ σῶμα ἡμῖν εἰς ὑγίειαν καὶ πλείονα ῥώμην ἐπέδωκε. τοῦ τε ἀέρος καλῶς ἡμῖν κεχρημένου,

τῶν τε

Digitized by Google

A τῶν τε ἀπαγόντων ἡμᾶς πᾶσαν ποιουμένων σπουδὴν, ὑπὲρ ὃ βουλόμεθα ἀναπαύειν ἡμᾶς, καὶ ἔργῳ τοῦτο ποιουμένων· μέλλων δὲ ἀπὸ τῆς Νικαίας ἐξιέναι, ταύτην διεπεμψάμην τὴν ἐπιστολὴν, τρίτῃ μηνὸς τοῦ Ἰουλίου. γράφε οὖν ἡμῖν συνεχῶς περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς. διακονήσεται γάρ σοι πρὸς τοῦτο ὁ δεσπότης μου Περγάμιος, ᾧ σφόδρα τεθάῤῥηκα· μὴ περὶ τῆς ὑγιείας μόνον ἡμῖν δήλου τῆς σῆς, ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ ἐσκεδάσθαι σοι τῆς ἀθυμίας τὸ νέφος. εἰ γὰρ μάθοιμεν διὰ τῶν γραμμάτων τῶν σῶν τοῦτο, καὶ συνεχέστερον ἐπιστελοῦμεν, ὡς ἀνύοντές τι B πλέον δι' ὧν γράφομεν. εἰ τοίνυν ἐπιθυμεῖς πυκνότητος ἀπολαύειν ἐπιστολῶν, δήλου σαφῶς ἡμῖν ὅτι γίνεταί τι πλέον ἀπὸ τῆς πυκνότητος, καὶ ὄψει μετὰ δαψιλείας τοῦτο παρέχοντας. ἐπεὶ καὶ νῦν, πολλῶν παρελθόντων ἐντεῦθεν, τῶν δυναμένων γράμματα κομίσαι, μὴ δεξάμενος παρὰ τῆς σῆς τιμιότητος ἐπιστολὴν, σφόδρα ἤλγησα.

Πρὸς τὴν αὐτὴν ἐπιστολὴ ια΄.

C

Ὅσῳ τὰ τῶν πειρασμῶν ἡμῖν ἐπιτείνεται, τοσούτῳ καὶ τὰ τῆς παρακλήσεως ἡμῖν αὔξεται, καὶ χρηστοτέρας ἔχομεν περὶ τῶν μελλόντων τὰς ἐλπίδας· καὶ νῦν δὲ κατὰ ῥοῦν ἡμῖν ἅπαντα φέρεται, καὶ ἐξ οὐρίας πλέομεν. τίς ἴδεν; τίς ἤκουσεν; ὕφαλοι καὶ σπιλάδες, στρόβιλοι καὶ καταιγίδες καταῤῥήγνυνται· νὺξ ἀσέληνος, ζόφος βαθὺς, κρημνοὶ καὶ σκόπελοι. καὶ διὰ τοιούτων πλέοντες πελάγους, τῶν ἐν λιμένι σαλευόντων οὐδὲν χεῖρον διακείμεθα. ταῦτ' οὖν καὶ αὐτὴ λογιζομένη δέσποινά μου θεοφιλεστάτη, D ὑψηλοτέρα γίνου τῶν θορύβων τούτων, καὶ τῶν κλυδώνων, καὶ δηλῶσαί μοι καταξίωσον τὰ περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς. ἡμεῖς γὰρ ἐν ὑγιείᾳ καὶ ἐν εὐθυμίᾳ διάγομεν. καὶ γὰρ καὶ τὸ σῶμα ἡμῖν ἐῤῥωμενέστερον γέγονε, καὶ καθαρὸν ἀναπνέομεν ἀέρα, οἵ τε συναποδημοῦντες ἡμῖν ἐπαρχικοὶ, οὕτω θεραπεύουσιν, ὅτι οὐδὲ οἰκετῶν ἡμᾶς ἀφιᾶσι δεῖσθαι, τὰ οἰκετῶν ποιοῦντες.

& ij, à quibus in exilium auehimur, curam omnem & ſtudium, etiam ſuprà quàm volumus, adhibent, vt nos recreent ac reficiant, penè vt nihil aliud operæ habere videantur. Cùm autem Nicæa diſceſſurus eſſem, hanc epiſtolam ad te dedi, tertia die Iulij. Fac igitur ad nos de tua valetudine quàm ſæpiſſimè ſcribas. Ad eam enim rem operã tibi nauabit dominus meus Pergamius, cuius beneuolentiæ magnoperè confido. Nec verò de tua duntaxat bona valetudine certiores nos facias, verùm illud etiam ſignifices velim, mœroris nubem à te depulſam ac diſſipatam eſſe. Nam ſi hoc ex tuis literis intellexerimus, ſæpius quoque ad te literas dabimus, vt qui ſcribendo aliquid proficiamus. Quamobrem ſi crebras à nobis literas accipere cupis, illud nobis apertè indica, ex frequentibus noſtris literis aliquid commodi promanare: ac videbis nos id muneris largiſſimè preſtituros. Nam nunc quoque, cùm multi, qui literas ad nos afferre poterant, hàc iter facerent, nec epiſtolam à te accepiſſem, ægrè admodum id tuli.

Ad eandem epiſt. XI.

Quò tentationes noſtræ magis ingraueſcunt, hoc etiã magis conſolationes noſtræ augentur, lætioremque de futuris ſpem cõcipimus. Atque nunc etiam omnia nobis ex animi ſentẽtia cedunt: ac ſecundo vento nauigamus. Quis vidit? quis audiuit? Petræ & ſub aquis latẽtia ſaxa, & turbines & procellę cũ fragore ruunt: nox illunis, denſa caligo, præcipitia & ſcopuli: & tamen per eiuſmodi mare nauigantes, nihilo peiore ſtatu ſumus, quàm qui in portu iactantur. Hæc igitur ipſa quoq; cum animo tuo perpendens, domina mea religioſiſſima, hos tumult° ac ſtrepitus ſuperáque tua valetudine fac me quæſo certiorem. Nos enim & commoda corporis valetudine ſumus, & in animi hilaritate degimus. Nam & corpus noſtrũ firmius ac valentius redditũ eſt, & purum aërẽ haurimus: atq; prouinciales ij, qui nobiſcum peregrinantur, ita nos colunt, atque omni officij genere complectuntur, vt ne famulorum quidem operam requirere nos ſinant, cùm ipſi famulorum munia exequantur.

Etenim pro ſuo erga nos amore hoc A munus præripuerunt. Atque vbique ſatellitum manu ſuccingimur: vnoquoque videlicet huiuſce miniſterij nomine beatum ſe prædicante. Vnum id demum moleſtum eſt, quòd te quoque incolumi valetudine eſſe haudquaquam exploratum habemus. Fac itaque iſtud ſciamus: vt hoc etiam nomine in lætitia verſemur, ac domino meo ſuauiſſimóque filio Pergamio ingentes gratias habeamus. Quòd ſi tibi ad nos literas dare placuerit, ipſius opera ad hanc rem vtere. Nam & ſyncerus amicus eſt, nobiſque addictiſſimus: & B tuam modeſtiã ac pietatem maiorem in modum veretur atque obſeruat.

Ad eandem epiſt. XII.

Cum ex eo morbo euaſiſſem, quo in itinere laboraui, cuiuſque reliquias Cæſaream vſque tuli, iamque ad integram valetudinem rediiſſem, ex ipſa Cæſarea hęc ad te ſcripſi. In qua multis mihi adhibitis remedijs melius habui, præſtãtiſſimos nimirum celeberrimóſque medicos nactus, à quibus, non tam artis ſubſidijs, quàm commiſeratione C ac beneuolẽtia curabar. Quorum etiã vnus nobiſcũ vnà ſe profecturum ſpopondit: atque item alij complures ex ijs, qui dignitatibus præditi ſunt. Ac nos quidẽ de rebus noſtris perſæpe ad te ſcripſimus: tu verò (quo etiam nomine te prius accuſaui, rarò id facis. Atque vt intelligas id negligentię tuæ, ac non tabellariorum penuriç tribuendum eſſe, dominus meus, beati epiſcopi Maximi frater, cùm nudiuſtertius veniſſet, ab eóq. literas poſtulaſſem, negauit te ſibi dare voluiſſe: atq. etiã Ti- D grium preſbyterum, cùm item ab eo petijſſet, num quid ad me ſcribere vellet, id quoq. facere recuſaſſe. Itaque hoc ei velim exprobres, ac ſyncero & ardenti noſtro amatori, cæteriſq. omnibus, qui Cum Cyriaco epiſcopo cõſuetudinem habent. Nam de loci commutatione nolim aut ipſi aut cuiquam alij negotium faceſſas. Beneficium accepimus. Fortaſſe enim voluerunt: nec potuerunt. Gloria Deo propter omnia. Neq; enim vnquam in ijs omnibus, quę mihi contingunt, hoc verbum vſurpare deſinam. Eſto autem, iſtud non potuerint.

καὶ γὰρ ἥρπασαν τὸ ἐπίταγμα τοῦτο. διὰ τὸν περὶ ἡμᾶς ἔρωτα· καὶ δορυφορίαν πανταχοῦ, ἑκάστου ἑαυτὸν μακαρίζοντος διὰ τὴν διακονίαν ταύτην. ἓν ἔστιν ἡμᾶς τὸ λυποῦν, τὸ μὴ θαρρεῖν ὅτι καὶ αὐτὴ ἐν ὑγιείᾳ διάγεις. δήλωσον δὴ τοῦτο, ἵνα καὶ τῆς ἐντεῦθεν ἀπολαύσωμεν εὐφροσύνης, καὶ τῷ κυρίῳ μου δὲ τῷ ποθεινοτάτῳ τέκνῳ ἡμῶν Περγαμίῳ, πολλὰς χάριτας εἰσόμεθα. κἂν ἐθέλῃς ἡμῖν ἐπιστέλλειν, αὐτῷ πρὸς τοῦτο χρῆσαι, γνησίῳ τε ὄντι, καὶ σφόδρα ἡμῖν ᾠκειωμένῳ, καὶ πάνυ αἰδουμένῳ τὴν κοσμιότητά σου, καὶ τὴν εὐλάβειαν.

Πρὸς τὴν αὐτὴν ἐπιστολὴ ιβ'.

Τὴν ἀρρωστίαν διαφυγὼν, ἣν κατὰ τὴν ὁδὸν ὑπέμεινα, ἧς καὶ τὰ λείψανα εἰς Καισάρειαν ἐκόμισα, καὶ πρὸς τὴν ὑγείαν ἐπανελθὼν λοιπὸν καθαρὰν, ἐπιστέλλω σου τῇ εὐλαβείᾳ ἀπὸ Καισαρείας αὐτῆς, ἐν ᾗ πολλῆς ἀπολαύσας θεραπείας, ῥᾷον διετέθην, ἰατρῶν ἀρίστων, καὶ σφόδρα εὐδοκιμωτάτων, καὶ συμπαθείᾳ καὶ φίλτρῳ μᾶλλον, οὐχὶ τέχνῃ μόνῃ θεραπευόντων ἡμᾶς ἐπιτυχὼν, ὧν θάτερος καὶ συναπελθεῖν ἡμῖν ὑπέσχετο, καὶ ἕτεροι δὲ πλείους τῶν ἐν ἀξιώμασι. καὶ ἡμεῖς μὲν, πολλάκις ἐπιστέλλομεν τὰ καθ' ἡμᾶς· αὐτὴ δὲ, ὃ καὶ ἔμπροσθεν ἐνεκάλεσα, σπανιάκις τοῦτο ποιεῖς. καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι ῥᾳθυμίας σῆς ἐστὶ τοῦτο, καὶ οὐχὶ ἡ σπάνις τῶν γραμματηφόρων τοῦτο ποιεῖ, ὁ κύριός μου ὁ ἀδελφὸς τοῦ μακαρίου Μαξίμου τοῦ ἐπισκόπου, πρὸ δύο τούτων ἀπήντησεν ἡμερῶν, καὶ αἰτηθεὶς παρ' ἡμῶν γράμματα, ἔφησε μηδένα βουληθῆναι δοῦναι αὐτῷ· ἀλλὰ καὶ τὸν Τίγριον τὸν πρεσβύτερον αἰτηθέντα παρ' αὐτοῦ μὴ παρασχεῖν. παρακαλῶ ὀνείδισον αὐτῷ τοῦτο, καὶ τῷ γνησίῳ καὶ θερμῷ ἡμῶν ἐραστῇ, καὶ τοῖς ἄλλοις δὲ πᾶσι τοῖς περὶ Κυριακὸν τὸν ἐπίσκοπον. οὐ γὰρ τόπου ἕνεκεν ὥστε ἐναλλαγῆναι, μήτε αὐτῷ, μηδὲ ἄλλῳ μηδενὶ ἐνοχλήσοντες. δεδέγμεθα τὴν χάριν· ἴσως γὰρ ἠβουλήθησαν, καὶ οὐκ ἠδυνήθησαν. δόξα τῷ θεῷ πάντων ἕνεκεν· οὐ γὰρ παύσομαι τοῦτο ἐπιλέγων ἀεὶ ἐπὶ πᾶσί μοι τοῖς συμβαίνουσι. ἔστω δὲ, οὐκ ἠδυνήθησαν.

μὴ καὶ γράφειν οὐκ ἠδυνάσθε; πολλὰ εὐχαρίστησον ταῖς κυρίαις μου ταῖς ἀδελφαῖς τοῦ κυρίου μου τοῦ τιμιωτάτου Περγαμίου, πολλὴν ὑπὲρ ἡμῶν ποιουμέναις σπουδήν· καὶ γὰρ τὸν κύριόν μου τὸν Δοῦκα τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ, σφόδρα παρεσκευάσατε περὶ ἡμᾶς διακεῖσθαι, ὡς σφόδρα κἀκεῖνον ἐπιθυμεῖν ἡμᾶς ἐκεῖσε ἰδεῖν· καὶ αὐτὴ δὲ συνεχῶς δήλου ἡμῖν τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς, καὶ τῶν ἀγαπώντων ἡμᾶς· ἡμῶν δὲ ἕνεκεν ἀφρόντις ἔσο. καὶ γὰρ ἐν ὑγείᾳ ἐσμέν, καὶ εὐθυμίᾳ, καὶ πολλῆς ἀπολαύομεν τῆς ἀδείας, μέχρι τῆς σήμερον ἡμέρας. ἐπιθυμοῦμεν δὲ μαθεῖν, περὶ τῶν κατὰ Κυριακὸν τὸν ἐπίσκοπον, εἰ ἀφείθησαν, καὶ οὐδεὶς ἡμῖν σαφὲς οὐδὲν ἀπήγγειλεν· κἂν τοῦτο ἡμῖν δηλώσατε· εἰπὲ Κυριακῷ τῷ ἐπισκόπῳ, ὅτι λυπούμενος αὐτῷ οὐκ ἐπιστέλλω.

A An etiam ſcribere non potuerunt? At verò dominis meis, cumprimis venerandi epiſcopi ac domini mei Pergamij ſororibus, quæ noſtri cauſa plurimum ſtudij atque operæ ſuſcipiunt, ingentes gratias age. Nam, vt dominus meus Dux ipſius gener propenſiſſimo in nos animo eſſet, effecerunt, adeò vt vehementer ipſe quoque nos illic videre cuperet. Quin tu etiam de valetudine tua, déque ijs, à quibus amamur, ſcribere quæſo ad nos ne intermittas. De nobis autem ſine cura eſto. Nam & valemus & tranquillo atque hilari animo B ſumus, ingentiq. ad hunc vſque diem requie fruimur. De comitibus autem Cyriaci, ſcire auemus, miſsi ne facti ſint. Neque enim quiſquam nobis de ea re perſpicuè aliquid retulit. Quare iſtud quoque nobis ſignificate. Ipſi autem epiſcopo Cyriaco velim hoc dicas me animi mœſtitia impeditum ad eum haud ſcripſiſſe.

Πρὸς τὴν αὐτὴν ἐπιστολὴ ιγ΄.

Μόλις ποτὲ ἀνεπνεύσαμεν εἰς τὴν Κουκουσὸν ἀφικόμενοι, ὅθεν καὶ ἐπιστέλλομεν· μόλις ποτὲ διεβλέψαμεν ἀπὸ τοῦ καπνοῦ, καὶ τῆς ποικίλης τῶν κακῶν νεφέλης, τῶν κατὰ τὴν ὁδὸν ἡμᾶς καταλαβόντων. νῦν γὰρ ἐπειδὴ παρῆλθεν τὰ ὀδυνηρά, διηγούμεθά σοι ταῦτα τῇ εὐλαβείᾳ. ὅτε γὰρ ἐν αὐτοῖς ἤμην, οὐκ ἐβουλόμην τοῦτο ποιῆσαι, μὴ σφόδρα σε λυπήσω. τριάκοντα γὰρ σχεδὸν ἢ καὶ πλείους ἡμέρας πυρετοῖς χαλεπωτάτοις διετέλεσα παλαίων, καὶ οὕτω τὴν μακρὰν ταύτην καὶ χαλεπὴν ὁδεύων ὁδόν, καὶ ἑτέραις χαλεπωτάταις ἀρρωστίαις πολιορκούμενος ταῖς ἀπὸ τοῦ στομάχου· λόγισαι τὰ ἐντεῦθεν, οὐκ ἰατρῶν ὄντων, οὐ βαλανείων, οὐκ ἐπιτηδείων, οὐ τῆς ἄλλης ἀνέσεως, Ἰσαυρικοῦ φόβου πανταχόθεν ἡμᾶς πολιορκοῦντος, τῶν ἄλλων κακῶν, ἅπερ ἡ δυσκολία τῶν ὁδῶν τίκτειν εἴωθε, φροντίδος, μερίμνης, ἀθυμίας, ἐρημίας τῶν θεραπευόντων· ἀλλὰ νῦν ἅπαντα ταῦτα λέλυται. εἰς γὰρ τὴν Κουκουσὸν ἐλθόντες, τήν τε ἀρρωστίαν ἅπασαν ἀπεθέμεθα μετὰ τῶν λειψάνων, καὶ ἐσμὲν ἐν ὑγείᾳ καθαρωτάτῃ, τοῦ τε φόβου τῶν Ἰσαύρων ἀπηλλάγημεν, πολλῶν ἐνταῦθα στρατιωτῶν ὄντων, καὶ σφόδρα πρὸς αὐτοὺς παρατεταγμένων,

Ad eandem epiſtola XIII.

Tandem aliquãdo reſpirauimus, cùm C Cucuſum venimus, vnde etiam has literas ſcribimus. Tandem aliquando à fumo, & varijs malorum eorum, quæ nos in via inuaſerunt, nebulis luce conſpeximus. Nunc enim poſteaquam ea, quę dolorem nobis afferebant, effluxerunt, iam tibi ea exponimus. Nam cùm in ipſis adhuc verſarer, hoc facere detrectabam, ne te in magnum mœrorem conijcerem. Triginta enim propemodum dies, aut etiam amplius, cum acerbiſſimis febribus colluctari non deſtiti: atque ita longum hoc & moleſtum iter agebam, aliiſque item grauiſſimis ſtomachi morbis obſeſſus. Iam, quæ ſe- D quuntur, conſidera, nempe cùm nec medici præſtò eſſent, nec balnea, nec res neceſſariæ, nec alia animi leuationes: ac præterea Iſaurorum metus nos vndiq. premeret, aliáque mala, quæ ex itinerũ difficultate naſci cõſueuerunt, hoc eſt cura, ſolicitudo, animi conſternatio, inopia eorũ, à quibus curari poſſem. At nunc omnia hæc euanuerunt. Vt enim Cucuſum venimus, tũ morbũ omnẽ vnà cum reliquijs abiecimus, integerrimámq. valetudine fruimur, tum Iſaurorũ metu defuncti ſumus. quippe cũ multi hic milites ſint, & quidem paratiſſimo animo, vt cum ipſis cõfligant.

Quin rerum quoque neceſſariarum copia nobis vndique affluit (omnibus nimirum ſumma cum beneuolentia nos excipientibus) etiamſi alioqui deſertiſſimus omnino hic locus ſit. At caſu quodã dominus meus Dioſcorus hîc erat, qui etiam famulum dedita opera Cæſaream miſit, rogatum atque obſecratum, ne domui ſuæ alteram anteferrem. Aliique item plures idem fecerunt. Verùm hanc alijs præferendam neceſſariò mihi exiſtimaui. Itaque apud eum diuertimus. Atque ipſe nobis quiduis eſt: ita vt ob ingentem ipſius liberalitatem & largitatem, qua erga nos vti cupit, perpetuò cum eo expoſtulemus. Quippe noſtra cauſa etiam ex ædibus ſuis in villam migrauit, vt nos omni officij genere cõplecteretur. Atque inſuper domum nobis ad tolerandam hyemem idoneam extruit, pro eâque re nihil non agit ac molitur. Denique nullum omnino officij erga nos genus ab eo prætermiſſum eſt. Adhæc plerique alij procuratores & rerum adminiſtratores, dominis id ipſis per literas imperantibus, ſubinde huc accedunt, parati quauis ratione nos reficere ac recreare. Hæc autem omnia idcirco commemoraui, atque alia quidem, hoc eſt priora, defleui, alia autem, hoc eſt læta & iucunda, tibi expoſui, vt ne quis temerè nos hinc emoueat. Nã ſi ij, qui nos beneficio afficere cupiunt, arbitrij hoc noſtri faciant, vt, quo loco velimus, nobis eſſe liceat, nec rurſum nobis alterum locum, arbitratu libitúque ſuo aſſignaturi ſint, hoc beneficium accipe. Sin autem nos hinc amotos in alterum locum ablegaturi ſunt, nobiſque rurſum iter ſubire, ac peregrinari neceſſe eſt, mihi ſanè hoc longè grauius acerbiúſque fuerit. Primùm enim illud metuendum eſt, ne nos in longinquiorem aut in aſperiorem locum ducant. Deinde itineris moleſtiam ſexcentis exilijs grauiorem eſſe duco. Siquidem peregrinationis huiuſce difficultas ad ipſas mortis portas nos detulit, núncque, Cucuſi degentes, perpetua ſeſſione ac quiete nobis met recreamus, atque coortæ nobis in tam diuturno tempore ærumnæ, confractiſque noſtris oſſibus, & fatigatæ carni, quietis ope ac ſubſidio medemur. Affuit etiam domina mea Sabiniana diaconiſſa eodem ipſo die quo venimus,

A τῶν τε ἐπιτηδείων ἡ ἀφθονία πάντοθεν ἡμῖν ἐπιῤῥεῖ, πάντων μετὰ πάσης εὐνοίας ἡμᾶς ὑποδεχομένων, καί τοι σφόδρα ἐρημοτάτου ὄντος τοῦ χωρίου. ἀλλ' ἔτυχεν ὁ δεσπότης μου Διόσκορος ἐνταῦθα ὤν, ὃς καὶ εἰς Καισάρειαν ἀπέστειλεν οἰκέτην εἰς αὐτὸ τοῦτο, παρακαλῶν, καὶ δεόμενος μὴ προτιμῆσαι τῆς αὐτοῦ οἰκίας ἑτέραν, καὶ ἕτεροι δὲ πλείους. ἀλλ' ἀναγκαῖον ἐνόμισα τῶν ἄλλων τοῦτον προτιμῆσαι, καὶ κατήχθημεν ἐν τοῖς αὐτοῦ, καὶ πάντα ἡμῖν αὐτὸς γίνεται, ὡς καὶ καταβοᾶν αὐτοῦ συνεχῶς, διὰ B τὴν πολλὴν αὐτοῦ δαψίλειαν, καὶ τὴν ἀφθονίαν, ἣν βούλεται παρέχειν. δι' ἡμᾶς γοῦν καὶ μετέστη χωρίον οἰκεῖν, ὥστε παντὶ θεραπεῦσαι τρόπῳ, τήν τε οἰκίαν ἡμῖν κατασκευάζει πρὸς χειμῶνα ἐπιτηδείαν, πάντα ποιῶν ὑπὲρ τούτου καὶ πραγματευόμενος, καὶ ὅλως οὐδὲν ἐλλέλειπται θεραπείας ἕνεκεν. καὶ ἕτεροι δὲ πολλοὶ ἐπίτροποι καὶ οἰκονόμοι, παρὰ τῶν δεσποτῶν ἑαυτῶν κελευσθέντες διὰ γραμμάτων, συνεχῶς παραγίνονται, ἕτοιμοι κατὰ πάντα τρόπον ἡμᾶς ἀναπαῦσαι. ταῦτα δὲ πάντα εἴρηκα, καὶ τὰ μὲν ἀποδυράμενος, τὰ πρότερα, C τὰ δὲ εἰπὼν τὰ χρηστὰ, ἵνα μὴ προπετῶς τις ἡμᾶς ἐντεῦθεν ἐγείρῃ. εἰ μὲν γὰρ οἱ βουλόμενοι δοῦναι ἡμῖν τὴν χάριν, κυρίους ποιοῖεν τοῦ εἶναι ὅπου βουλόμεθα, καὶ μὴ πάλιν ἕτερον ἡμῖν μέλλοιεν ἀποκληροῦν τόπον, ὃν ἂν ἐθέλωσι, καταδέξαι τὴν χάριν. εἰ δὲ ἔνθεν ἡμᾶς ἀναστάντες, εἰς ἕτερον μέλλοιεν πέμπειν τόπον, καὶ πάλιν ὁδὸς, καὶ πάλιν ἀποδημία, ἐμοὶ σφόδρα τοῦτο χαλεπώτερον· πρῶτον μὲν μήποτε εἰς μακρότερον, ἢ εἰς χαλεπώτερον ἡμᾶς πέμψωσι χωρίον. ἔπειτα δὲ ὅτι μυρίων ἐξοριῶν ἐμοὶ τὸ ὁδεύειν χαλεπώτερον· καὶ γὰρ D εἰς αὐτὰς ἡμᾶς κατήνεγκεν τοῦ θανάτου τὰς πύλας ταύτης τῆς ἀποδημίας ἡ δυσκολία· καὶ διατρίβομεν νῦν ἐν Κουκουσῷ, τῇ διηνεκεῖ καθέδρᾳ καὶ ἡσυχίᾳ ἀνακτώμενοι ἑαυτοὺς, καὶ τὴν ἐν τῷ μακρῷ χρόνῳ γενομένην ἡμῖν ταλαιπωρίαν, καὶ τὰ συντετριμμένα ἡμῶν ὀστᾶ, καὶ τὴν ταλαιπωρηθεῖσαν σάρκα διὰ τῆς ἡσυχίας θεραπεύοντες. ἀπήντησεν δὲ καὶ ἡ κυρία μου Σαβινιανὴ ἡ διάκονος κατὰ τὴν ἡμέραν τὴν αὐτὴν,

καθ' ἣν καὶ ἡμεῖς ἀπηντήσαμεν, συντετριμμένη μὲν καὶ τεταλαιπωρημένη, ἅτε ἐν τούτῳ τῆς ἡλικίας οὖσα, ἔνθα καὶ κινεῖσθαι δύσκολον, ὅμως δὲ τῇ προθυμίᾳ νεάζουσα, καὶ μηδενὸς αἰσθανομένη τῶν λυπηρῶν. ἑτοίμη γὰρ ἔφησεν εἶναι καὶ εἰς Σκυθίαν ἀποδημήσασθαι, ἐπεὶ τοιοῦτος ἐκράτει λόγος, ὡς ἐκεῖ ἡμῶν ἀπαχθησομένων. ἑτοίμη δὲ ἐστιν, ὥς φησι, μηκέτι ὑποστρέφειν μηδαμοῦ, ἀλλ' ἐκεῖ διατρίβειν ἔνθα ἂν ὦμεν· σφόδρα δὲ καὶ αὐτὴν ὑπεδέξαντο οἱ τῆς ἐκκλησίας, μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς καὶ τῆς εὐνοίας. καὶ ὁ κύριος δέ μου Κωνστάντιος, ὁ εὐλαβέστατος πρεσβύτερος, πάλαι ἂν ἐνταῦθα ἦν· καὶ γὰρ καὶ ἐπέστελλέν μοι, παρακαλῶν ἵνα ἐπιτρέψω αὐτῷ ἐνταῦθα ἐλθεῖν· τῆς γὰρ ἐμῆς γνώμης χωρὶς μηδ' ἂν τολμῆσαι παραγενέσθαι, καί τοι γε σφόδρα ἐπιθυμῶν, καὶ ὥς φησιν οὐδὲ αὐτόθι μένειν δυνάμενος. κρύπτεται γάρ, καὶ λανθάνει. τοσαῦτα αὐτὸν συνέχει κακά, καθώς φησι. παρακαλῶ τοίνυν μὴ ἄλλως ποιήσῃς τοῦ τόπου ἕνεκεν· εἰ δ' αὖ πάλιν δοκιμάσειας ἀποπειραθῆναι τῆς γνώμης αὐτῶν, αὐτὴ μὲν οἴκοθεν μηδὲν εἴπῃς, δοκίμασον δὲ ποῦ προῄρηνται, κατὰ τὴν σύνεσίν σου. δυνάσαι γάρ· κἂν ἴδῃς, ὅτι πλησίον αὐτόθι ποῦ ἐν παραθαλασσίᾳ πόλει, ἢ ἐν Κυζίκῳ, ἢ Νικομηδείας πλησίον, καὶ τοῦτο καταδέξαι. εἰ δ' ἄρα μακρότερόν που, ἢ τοῦ τόπου τούτου μακρότερον, ἢ τοσοῦτον ὅσον ἐστί, μὴ ἕλῃ. ἐπεὶ σφόδρα τοῦτό μοι βαρὺ καὶ χαλεπώτερον. τέως γὰρ πολλῆς ἐνταῦθα ἀνέσεως ἀπολαύομεν, ὡς καὶ ἐν δύο ἡμέραις ἅπασαν τὴν ἀηδίαν ἀποψήσασθαι, τὴν ἐκ τῆς ὁδοῦ γεγενημένην ἡμῖν.

Πρὸς τὴν αὐτὴν ἐπιστολὴ ιδ'. δι' ἧς διηγεῖται τὰ ἐν Καισαρείᾳ αὐτῷ συμβάντα.

Τί θρηνεῖς; τί κόπτεις σαυτήν, καὶ δίκας ἀπαιτεῖς, ἃς οὐδὲ οἱ ἐχθροί σου ἀπαιτῆσαι σε ἴσχυσαν, οὕτως τῇ τυραννίδι τῆς ἀθυμίας ἐκδεδωκυῖα σου τὴν ψυχήν; τὰ γὰρ γράμματα, ἃ διὰ Πατρικίου ἡμῖν διέπεμψω, ταῦτα ἐδήλωσέ σου τὰ τραύματα τῆς διανοίας. διὸ καὶ σφόδρα ἀλγῶ καὶ ὀδυνῶμαι,

fracta quidem ipſa & abiecta, ærumniſque affecta, vtpote ea iam ætate, in qua moueri quoque difficile eſt, cæterum iuuenili animi prõptitudine atque alacritate prædita, nihilque aduerſarum rerum perſentiens. Paratã enim ſe eſſe dixit, etiã in Scythiam proficiſci, quandoquidẽ conſtans hic rumor erat, fore vt illic deportarer. Certum eſt autem ei, vt ait, nõ iam ad ſuos reuerti, verùm illic, vbi fuerimus, commorari. Atque hanc etiam perquam humanè ac ſtudioſè, magnáque cum beneuolentia Eccleſię alumni exceperunt. Quin dominus quoque meus Conſtantius, religioſiſſimus preſbyter iampridem hic erat. Nam & mecum per literas egerat, vt ipſi huc veniendi poteſtatẽ facerem. Neque enim ſe citra voluntatẽ meam atque ſententiam id facere audere, quamuis alioqui magna huius rei cupiditate flagrantem. Addebat etiam ſe ne illic quidem manere poſſe. Tantis enim malis premi atque vrgeri, vt latebras quærere ac ſe occultare cogatur. Itaque precibus abs te contendo, vt de loco minimè aliter facias. Quòd ſi rurſus, quid ipſi in animo habeant, periclitandum ducis, tu quidem à te nihil dicas, verùm pro tua prudentia, quónam me abducere conſtituerint, explores. Id enim potes. Ac ſi videris ipſis in animo eſſe, non longè hinc in maritimam aliquam vrbem, puta Cyzicum, aut non longè à Nicomedia me auehere, hoc accipe. Sin autem longiùs hinc vſpiam, aut ita procul, vt hic locus eſt, ne accipias. Hoc quippe mihi graue ac permoleſtum fuerit. Adhuc enim in magna quiete animiq. remiſſione verſamur: ita vt etiam contractam omnem ex itinere moleſtiã biduo abſterſerimus.

Ad eandem epiſtola, in qua commemorat, quæ ipſi Cæſareæ acciderint. XIIII.

Quid luges? Quid teipſam tundis, eáſq. quas ne hoſtes quidẽ tui à te exigere potuerunt, pœnas à teip a expetis, vt quę animum tuũ mœroris tyrannidi vſqueadeò addixeris? Etenim literæ illę, quas per Patriciũ ad nos miſiſti, ipſa aĩæ tuæ vulnera nobis declararũt. Quoquidem etiã nomine doleo atq. angor,

quòd cùm nihil non agere ac moliri debeas, quò mœrorem ex animo tuo propulſes, tamẽ ipſa huc atque illuc te vertas, moleſtas & acerbas cogitationes colligens, eáque, quę nõ ſunt (nam hoc quoque dixiſti) animo effingens, téque ipſam fruſtra & incaſſum, imò ſummo cum detrimẽto lancinans. Quid enim eo nomine angeris, quòd nos è Cucuſo aliò transferre nequiuiſti? Quanquam nonnulla quoq. ex parte nos trãſtuliſti, dum, vt nos inde transferres, nihil non abs te tentatum atque actum eſt. Quòd ſi res perfici non potuit, nõ tamen proinde angi oportet. Nam fortaſſe hac de cauſa Deus longiora curſuũ ſpatia nobis proponi voluit, vt ſplendidiores coronas conſequamur. Quid igitur ob ea in dolore verſaris, ob quæ laudibus & prædicatione afficimur; cùm contrà te ob eam cauſam exultare ac tripudiare, capútq. corollis redimire par ſit, quòd diuino beneficio rem tantam, ac meritis noſtris longè præſtantiorem, conſecuti ſimus? At huius loci ſolitudo tibi mœrorem affert? Et quid tandem hac ſede iucundius amœniúſque fingi poſſit? Solitudo, tranquillitas ingens, quies, corporis firmitas. Quanquam enim nec forum, nec venale quicquam hæc vrbs habet: nihil tamen iſtud mea intereſt. Mihi quippe omnia tanquam è fonte affluunt. Siquidem & dominum meum huius loci epiſcopum, & dominum meum Dioſcorum habeo, qui nihil aliud muneris atque operæ habere videntur, quàm vt me recreent ac reficiant. Quin præclarus quoque vir Patricius tibi narrabit, quónam pacto in animi hilaritate, in oblectatione, in multis obſequijs degamus, quantum quidem ad hanc commorationem attinet. Quòd ſi ea, quæ mihi Cæſareæ acciderunt, in luctum te conijciunt, in hoc etiam rem parum te dignam facis. Nam illic quoque luculentæ rurſum nobis coronæ contextæ ſunt: adeò vt omnes nos laudent, prædicent, atque ad ſtuporem vſque admirentur, propterea quòd grauibus iniurijs acceptis eiecti ſumus. Verùm hęc quæſo nemo adhuc ſciat: etiamſi multi ſint, qui in vulgus ſpargãt. Significauit enim mihi dominus meus Pæanius, ipſius quoque Pharetrij presbyteros illic adeſſe, qui affirmarint ſe nobiſcum communicare, nec cum aduerſarijs commune quicquam habere, nec cum illis verſari aut commercium vllum inijſſe. Ne igitur eos conturbemus, caue ne quiſquam hæc ſciat.

A ὅτι ὀφείλουσα πάντα κινεῖν καὶ πραγματεύεσθαι, ὥστε ἀπελαύνειν σου τῆς ψυχῆς τὴν ἀθυμίαν, περιέρχῃ συνάγουσα λογισμοὺς ὀδυνηρούς, καὶ τὰ μὴ ὄντα (τοῦτο γὰρ ἔφης) ἀναπλάττουσα, καὶ κατατέμνουσα σαυτὴν εἰκῆ καὶ μάτην, καὶ ἐπὶ βλάβῃ μεγίστῃ. τί γάρ σε λυπεῖ, ὅτι Κουκουσοῦ οὐκ ἴσχυσας ἡμᾶς μεταστῆσαι; καίτοι γε τὸ σὸν μέρος μετέστησας, πάντα κινήσασα καὶ πραγματευσαμένη. Εἰ δὲ εἰς τέλος τὸ ἔργον οὐκ ἦλθεν, οὐδὲ διὰ τοῦτο ἀλγεῖν δεῖ· ἴσως γὰρ ἔδοξε τῷ θεῷ μακροτέρους B μοι τεθῆναι τοὺς δρόμους τοὺς διαύλους, ὥστε καὶ λαμπροτέρους γενέσθαι τοὺς στεφάνους. τί τοίνυν ἀλγεῖς ὑπὲρ τούτων, ἀφ' ὧν ἡμεῖς ἀνακηρυττόμεθα, δέον σε σκιρτᾶν διὰ ταῦτα καὶ χορεύειν καὶ στεφανοῦσθαι, ὅτι τοσούτου κατηξιώθημεν πράγματος, σφόδρα ὑπερβαίνοντος ἡμῶν τὴν ἀξίαν; ἀλλ' ἡ ἐρημία σε λυπεῖ τῶν ἐνταῦθα; καὶ τί τῆς διατριβῆς τῆς ἐνταῦθα ἥδιον; ἡσυχία, γαλήνη, ἀπραγμοσύνη πολλή, σώματος εὐρωστία. εἰ γὰρ μήτε ἀγορὰν, μήτε ὤνιον ἔχει ἡ πόλις, οὐδὲν τοῦτο πρὸς ἐμέ. πάντα γάρ μοι καθάπερ ἐκ πηγῶν ἐπιρρεῖ· καὶ γὰρ C καὶ τὸν κύριόν μου τὸν ἐπίσκοπον τὸν ἐνταῦθα, καὶ τὸν κύριόν μου Διόσκορον ἔχω, ἔργον τοῦτο ποιουμένους διόλου, τὴν ἡμετέραν ἀνάπαυσιν. ἐρεῖ δέ σοι καὶ ὁ καλὸς Πατρίκιος, ὅπως διάγομεν ἐν εὐθυμίᾳ, ἐν εὐφροσύνῃ, ἐν θεραπείᾳ πολλῇ, τό γε εἰς τὴν διατριβὴν τὴν ἐνταῦθα ἧκον· εἰ δὲ τὰ ἐν Καισαρείᾳ θρηνεῖς, καὶ τοῦτο ἀναξίως σοῦ ποιεῖς· καὶ γὰρ ἐκεῖ λαμπροὶ πάλιν ἐπλάκησαν ἡμῖν οἱ στέφανοι, ὡς πάντας ἡμᾶς ἀνακηρύττειν, ἀναγορεύειν, θαυμάζειν, ἐκπλήττεσθαι, ἐφ' οἷς κακῶς παθόντες ἐξε- D βλήθημεν· ἀλλὰ ταῦτα μηδεὶς τέως εἰδέτω. Εἰ γὰρ καὶ πολλοὶ αὐτὰ διαθρυλλοῦσιν· ἐδήλωσε γάρ μοι ὁ κύριός μου Παιάνιος, ὅτι οἱ πρεσβύτεροι αὐτοῦ τοῦ Φαρετρίου παρεῖσιν αὐτόθι, οἳ ἔφησαν ἡμῖν κοινωνεῖν, καὶ μηδὲν κοινὸν ἔχειν πρὸς τοὺς ἐναντίους, μηδὲ συγγίνεσθαι αὐτοῖς, μηδὲ κοινωνῆσαι. ἵν' οὖν μὴ διαταράξωμεν αὐτοὺς, μηδεὶς ταῦτα εἰδέτω.

A καὶ γὰρ σφόδρα χαλεπὰ τὰ συμβάντα εἰς ἡμᾶς, καὶ εἰ μηδὲν ἄλλο ἐπεπόνθειν δεινὸν, ἤρκει τὰ ἐκεῖσε γενόμενα μυρία μοι προξενῆσαι βραβεῖα. οὕτως περὶ τὴν ἐσχάτην ἦμεν ὁ κίνδυνος γέγονε· παρακαλῶ δὲ ἀπόρρητα ἔστω παρά σοι, καὶ ἐν βραχεῖ σοι αὐτὰ διηγήσομαι, οὐχ ἵνα λυπήσω, ἀλλ' ἵνα εὐφράνω. αὗται γάρ μου τῆς ἐμπορείας αἱ ὑποθέσεις, οὗτός μου ὁ πλοῦτος, αὕτη τῶν ἁμαρτημάτων μου ἡ δαπάνη, τὸ συνεχῶς διὰ τοιούτων ὁδεύειν πειρασμῶν, καὶ ἐπάγεσθαί μοι τούτους, περὶ ὧν οὐδαμῶς προσεδόκησα. B ἐπειδὴ γὰρ ἐμέλλομεν ἐπιβαίνειν τῆς Καππαδοκῶν χώρας, ἀπαλλαγέντες τοῦ Γαλάτου, κἀκείνου δὴ σχεδὸν θάνατον ἡμῖν ἀπειλήσαντος, πολλοὶ κατὰ τὴν ὁδὸν ἡμῖν ἀπήντων, λέγοντες· ὅτι ὁ κύριος Φαρέτριος ἀναμένει σε, καὶ πανταχοῦ περιέρχεται, μὴ ἀποτύχῃ τῆς συντυχίας σου, καὶ πάντα ποιεῖ καὶ πραγματεύεται, ὥστε σε ἰδεῖν, καὶ περιπτύξασθαι, καὶ πᾶσαν ἐπιδείξασθαι ἀγάπην, καὶ τὰ μοναστήρια ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἐκίνησεν. ἐγὼ δὲ ταῦτα ἀκούων, τούτων μὲν οὐδὲν προσεδόκων, ἀλλὰ τἀναντία ἀνετύπουν παρ' ἐμαυτῷ. C τῶν μέντοι ταῦτα ἀπαγγελλόντων οὐδενὶ τούτων οὐδὲν ἔλεγον· ἐπεὶ δὲ ἐπέβην ὀψέ ποτε τῆς Καισαρείας, κατειργασμένος, τεταριχευμένος, ἐν αὐτῇ τῆς φλογὸς τῇ ἀκμῇ τοῦ πυρετοῦ κείμενος, ἀλύων, τὰ ἔσχατα πάσχων, ἐπέτυχον καταγωγίου πρὸς αὐτῇ τῆς πόλεως τῇ ἐσχατιᾷ κειμένου, καὶ σπουδὴν ἐποιούμην ὥστε καὶ ἰατροῖς συντυχεῖν, καὶ τὴν κάμινον ἐκείνην σβέσαι. ἦν γὰρ αὐτὴ ἡ ἀκμὴ τοῦ τεταίου, καὶ προσῆν καὶ ἡ τῆς ὁδοῦ ταλαιπωρία, ὁ κάματος, ἡ συντριβὴ, ἡ τῶν θεραπευόντων ἐρημία, ἡ τῶν ἐπιτηδείων ἀπορία, D τὸ μηδένα παρεῖναι ἡμῖν ἰατρὸν, τὸ καμάτῳ καὶ θάλπει καὶ ἀγρυπνίαις κατατεθῆναι, καὶ σχεδὸν αὐτὸ νεκρὸς ὢν, εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν. τότε δὴ παρεγένοντο, μηνυθεῖεν, ὁ κλῆρος ἅπας, ὁ δῆμος, μονάζοντες, μονάστριαι, ἰατροὶ, πολλῆς ἀπήλαυον θεραπείας, πάντων πάντα ἡμῖν διακονουμένων, ὑπηρετουμένων· ἀλλὰ καὶ οὕτως πολλῷ τῷ κάρῳ τῆς φλογὸς κατεχόμενος, ἐν ἐσχάτοις ἤμην δεινοῖς. τέλος κατὰ μικρὸν ἔληγεν καὶ ἐλώφα τὸ νόσημα. ὁ δὲ Φαρέτριος οὐδαμοῦ· ἀλλ'

A Siquidem perquam grauia & acerba ſunt, quæ nobis acciderunt. Atque etiamſi nihil aliud moleſtiæ atque acerbitatis pertuliſſem, ea tamen, quæ illic contigerũt, ad innumeras mihi palmas conciliãdas abundè ſufficerent. Vſqueadeo de vita quoque ipſa in diſcrimen venimus. Te autem oro, ne quid eorum euulges: ac breuiter tibi ea exponam: non vt tibi mœrorem afferã, ſed vt voluptatem. Nam hæ mihi ſunt quæſtus occaſiones, hæ meæ opes, hæc ſcelerũ meorum conſumptio, dum per huiuſmodi tentationes ſine vlla intermiſſio- *Calamitatũ fructus.*
B ne gradior, in eáſq. ab ijs inducor, à quibus minimè expectabã. Nam cum Galata illo (qui etiam nobis mortem pene minitatus eſt) defuncti, iam in Cappadotiam ingredi pararemus, multi nobis in via occurrerunt, dicentes, Dominus Pharetrius te expectat, ac quaquauerſum iter facit, ne tuo congreſſu fraudetur, nihilq. nõ operę ac laboris ſuſcipit, quò te videat, & complectatur, atque omne amoris ac beneuolẽtię ſpecimen tibi exhibeat. Monaſteria etiã, tum virorum, tum mulierum commouit. Ego autem hæc audiens, nihil quidẽ horum
C expectabã, verùm contraria omnia animo & cogitatione informabam: tamen eorum, qui mihi hęc nunciabant, nemini quicquam horum eloquebar. Poſtquam autem tandem aliquando Cæſareã ingreſſus ſum, labore ac macie confectus, in ipſo febris ardore poſitus, languens, atque extremos dolores perpetiens, hoſpitium in vltimo vrbis receſſu ſitum nactus ſum, dabámq. operam, vt vt medicos conuenirem, ac fornacem illam extinguerem. Eram enim in ipſa febris tertianæ flamma. Quo etiã accedebat itineris ęrũna & fatigatio, corporis cõtritio, eorũ, à quibus curarer, ino-
D pia, rerũ neceſſariũ penuria, illúdq. itẽ, quòd nullũ medicũ præſto haberem, quódq. & labore ac laſſitudine, & caloris ęſtu, & vigilijs diu vexarer, ac deniq. pene exanimis in vrbẽ ingreſſus eſſem. Tũ verò mihi clerici omnes, monachi, monachę, medici affuerũt: à quib. perquàm officiosè atque humaniter acceptus ſum, omnib. omnia mihi ſubminiſtrantibus. Nihilominus tamẽ ingenti flammæ ardore deflagrans, in extremo periculo verſabar. Ad extremũ autem paulatim remittere ac ſedari morbus cœpit. At interim nuſquã Pharetrius:

verùm diſceſſum noſtrum expectabat. Quod quãobrem ita ipſi viſum fuiſſet haud ſcio. Cum igitur morbum ſenſim remiſſum & ſedatum eſſe vidiſſem, iam de diſceſſu mecũ ipſe agitabam, vt Cucuſum peruenirẽ, atque ab itineris calamitatibus nonnihil conquieſcerem. Cùm hoc ſtatu res noſtræ eſſet, ſubito ad nos affertur, Iſauros cũ infinita hominum manu Cæſarienſem regionem populari, ac ingens quoddã oppidum incendiſſe, atque omni belli clade peruaſtaſſe. Qua re audita, tribunus acceptis his militibus, quos habebat, ex vrbe exceſſit. Timebãt enim, ne vrbem quoque adorirentur. Atque omnes in metu, ac trepidatione erãt, de ipſo quoque patrio ſolo periclitantes: adeò vt ſenes etiã ipſi murorum cuſtodiam ſuſciperent. Cùm res eo loco eſſent, repente ſub aurorã monachorum cohors (liceat enim mihi ad eorum furorẽ exprimendum hoc vocabulo vti) ad hanc domum, in qua eramus, acceſſerunt, eam incenſuros, nobiſq. extrema quæque mala illaturos minitantes, niſi abſcederemus. Ac nec Iſaurorum metus, nec morbus tam vehementer nos premens, nec aliud quicquã humaniores eos ac moderatiores effecit: verùm inſtabant atque vrgebant, tantũ furorem ſpirantes, vt etiã ipſi prætores metu afficerentur. Nam ipſis plagas denunciabant: eóque nomine gloriabantur, quòd multos prætores fœdè verberaſſent. His verbis auditis, prætores ad nos confugerunt, méque rogarunt, atque obſecrarunt, vt etiamſi in Iſaurorum manus nobis veniendum eſſet, tamen eos his belluis liberarem. Quod cum ad vrbis Præfectum allatum eſſet, ipſe quoque domum, vt nobis opitularetur, accurrit. Verùm ne ipſius quidem precibus monachi permoti ſunt, verùm ipſe quoque elanguit. Cum igitur nullum rei exitum perſpiceret, nec nobis ad perſpicuam cædem exeundi author eſſet, nec rurſus ob tantum illorum furorem intra vrbem vt maneremus, ſuadere auderet, ad Pharetrium miſit, precibus ab eo contendens, vt, tum ob morbum, quo conflictabar, tum ob impendens periculum paucos aliquot dies nobis côcederet. Nec tamen hinc quicquam profectũ eſt. Imò acriori etiã poſtridie impetu affuerunt: nec preſbyterorũ vllus opem nobis atq. auxiliũ ferre audebat: verùm

A ἀνέμενεν ἡμῶν τὴν ἔξοδον, οὐκ οἶδα τί δόξαν αὐτῷ. ἐπεὶ τοίνυν ἴδον ἠρέμα λωφῆσαν τὸ κακὸν, ἐβουλευόμην λοιπὸν περὶ ἀποδημίας, ὥστε ἐπιλαβέσθαι τῆς Κουκουσοῦ, καὶ μικρὸν ἀναπαύσασθαι τὴν τῆς ὁδοῦ συμφορὰν, καὶ ἐν τούτοις ἡμῶν ὄντων, ἀπαγγέλλονται ἀθρόον Ἰσαύρων πλῆθος ἄπειρον καταΤρέχοντες τὴν Καισαρέων χώραν, καὶ ἵνα κώμην μεγάλην ἐμπρήσαντες, καὶ τὰ ἔσχατα διαθέντες. τοῦτο ἀκούσας ὁ τριβοῦνος, λαβὼν τοὺς στρατιώτας οὓς εἶχεν, ἐξῆλθεν. ἐδεδοίκεισαν γὰρ μὴ καὶ τῇ πόλει B προσβάλλωσι, καὶ πάντες ἦσαν ἐν φόβῳ, πάντες ἐν ἀγωνίᾳ, περὶ αὐτοῦ τοῦ ἐδάφους τῆς πατρίδος κινδυνεύοντες, ὡς καὶ αὐτοὺς τοὺς πρεσβύτας τὴν φυλακὴν τῶν τειχῶν μεταχειρίζειν. ἐν τούτοις τῶν πραγμάτων ὄντων, ἀθρόον ὑπὸ τὴν ἕω δρουγγος μοναζόντων· οὕτω γὰρ δεῖ εἰπεῖν, καὶ τῇ λέξει τὴν μανίαν αὐτῶν ἐνδείξασθαι· ἐπέστησαν τῇ οἰκίᾳ ἔνθα ἦμεν, ἀπειλοῦντες αὐτὴν καίειν, ἐμπιπρᾷν, τὰ ἔσχατα ἡμᾶς διαθεῖναι, εἰ μὴ ἐξέλθοιμεν· καὶ οὔτε ὁ τῶν Ἰσαύρων αὐτοὺς φόβος, οὔτε ἡ ἀρρωστία οὕτω σφοδρῶς ἐπικειμένη, οὔτε ἄλλο οὐ-C δὲν ἐποίησεν ἐπιεικεστέρους αὐτούς· ἀλλ' ἐπέκειντο τοσοῦτον θυμοῦ πνέοντες, ὡς καὶ αὐτοὺς φοβηθῆναι τοὺς ἐπάρχους. καὶ γὰρ καὶ αὐτοῖς ἠπείλουν πληγὰς καὶ ἐκαλλωπίζοντο, ὡς καὶ ἤδη πολλοὺς ἀγρίως τυπτήσαντες ἐπάρχους. ταῦτα οἱ ἔπαρχοι ἀκούσαντες, κατέφυγον εἰς ἡμᾶς, παρεκάλουν τε, καὶ ἐδέοντο ὅτι κἂν εἰς Ἰσαύρους μέλλωμεν ἐμπίπτειν, ἀπάλλαξον ἡμᾶς τῶν θηρίων τούτων. ἀκούσας ὁ ἡγεμὼν κατέδραμεν ἐπὶ τὴν οἰκίαν, βουλόμενος ἡμῖν βοηθῆσαι· οὐδὲ ἐκείνου παρακαλοῦντος ἠνέσχοντο οἱ μονάζοντες, ἀλ-D λὰ καὶ αὐτὸς ἠθέτησεν. ὁρῶν τοίνυν τὰ πράγματα ἐν ἀπορίᾳ πολλῇ, καὶ οὔτε τολμῶν ἡμῖν συμβουλεῦσαι εἰς φόνον φανερὸν ἐξελθεῖν, οὔτε πάλιν ἔνδον μένειν, διὰ τὴν τοσαύτην ἐκείνων μανίαν, ἔπεμψε πρὸς τὸν Φαρέτριον, παρακαλῶν ὀλίγων ἐνδοῦναι ἡμερῶν, διά τε τὴν ἀρρωστίαν, διά τε τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον· καὶ οὐδὲ οὕτως ἤνυσέ τι πλέον, ἀλλὰ καὶ τῇ ἑξῆς σφοδρότεροι παρεγένοντο, καὶ τῶν πρεσβυτέρων οὐδεὶς ἐτόλμα παραστῆναι καὶ βοηθῆσαι, ἀλλ'

αἰσχυνόμενοι καὶ ἐρυθριῶντες, κατὰ γὰρ γνώμην Φαρετρίου ἔλεγον ταῦτα γίνεσθαι, ἐκρύπτοντο, ἐλάνθανον, καλούμενοι παρ' ἡμῶν οὐχ ὑπήκουον. τί δεῖ πολλὰ λέγειν; καὶ φόβων τοσούτων ἐπικειμένων, καὶ θανάτου σχεδὸν δήλου, καὶ τοῦ πυρετοῦ με κατεργαζομένου, (οὐδὲ γὰρ ἡμῖν ἀπαλλαγὴ οὐδέπω τῶν κακῶν τῶν ἐντεῦθεν) μεσημβρίας μέσης, ῥίψας ἑαυτὸν εἰς τὸ λεκτίκιον, ἐξηγόμην ἐκεῖθεν, τοῦ δήμου παντὸς κωκύοντος, ὀλολύζοντος, ἐπαρωμένου τῷ ταῦτα πεποιηκότι, ὀλοφυρομένων πάντων καὶ θρηνούντων. ὅτε δὲ τῆς πόλεως ἐξῆλθον, καὶ τῶν κληρικῶν τινες ἐξελθόντες ἠρέμα, ἡμᾶς προέπεμψαν ὀδυρόμενοι, καὶ τινῶν λεγόντων ἀκούσαντες, ποῦ αὐτὸν ἀπάγετε εἰς φανερὸν θάνατον; ἕτερος ἔλεγε πρὸς ἡμᾶς τῶν σφόδρα ἡμᾶς φιλούντων, ἄπελθε δέομαί σου, εἰς Ἰσαύρους ἔμπεσον, μόνον ἡμῶν ἀπαλλάγηθι. ὅπου γὰρ ἂν ἐμπέσῃς, εἰς ἀσφάλειαν ἐμπεσεῖς, ἂν τὰς ἡμετέρας διαφύγῃς χεῖρας. ταῦτα ἀκούσασα καὶ ὁρῶσα ἡ καλὴ Σελευκία, ἡ τοῦ κυρίου μου Ῥουφίνου ἐλευθέρα (καὶ γὰρ σφόδρα ἡμᾶς ἐθεράπευσε), παρεκάλεσε καὶ ἐδεήθη, ὥστε εἰς τὸ προάστειον αὐτῆς καταλῦσαι, περὶ πέντε μιλίων τῆς πόλεως ὄν. καὶ συνέπεμψεν ἡμῖν ἀνθρώπους, καὶ ἀπήλθομεν ἐκεῖσε. ἀλλ' οὐδὲ ἐκεῖ ἔμελλεν ἡμῶν ἀποστήσεσθαι ἡ ἐπιβουλὴ αὕτη. ὡς γὰρ ἔγνω ὁ Φαρέτριος, ἐδήλωσεν αὐτῇ καθὼς ἔλεγε πολλὰς ἀπειλάς. ἐπεὶ δέ με εἰς τὸ προάστειον αὐτῆς ὑπεδέξατο, κἀγὼ τούτων οὐκ ᾔδειν οὐδέν· ἀλλ' ἐξελθοῦσα πρὸς ἡμᾶς, ταῦτα μὲν ἡμᾶς ἀπέκρυψεν, ἐδήλου δὲ τῷ ἐπιτρόπῳ ἐκεῖσε ὄντι, πᾶσάν τε ἡμῖν ἀνάπαυσιν παρέχειν, καὶ εἴ τινες εἰς ἡμᾶς ἐπέλθοιεν μονάζοντες, βουλόμενοι ἡμᾶς ἐνυβρίσαι ἢ συντρῖψαι, συναγαγεῖν γεωργοὺς ἀπὸ τῶν ἄλλων αὐτῆς χωρίων, καὶ οὕτω παρατάξασθαι πρὸς αὐτούς. παρεκάλει δὲ καὶ εἰς τὴν οἰκίαν αὐτῆς κάστελλον ἔχουσαν, καὶ ἀχείρωτον οὖσαν καταφυγεῖν, ὥστε τοῦ ἐπισκόπου καὶ τῶν μοναζόντων ἐκφυγεῖν τὰς χεῖρας. ἀλλὰ τοῦτο μὲν οὐκ ἠνεσχόμην, ἀλλ' ἤμην ἐν τῷ προαστείῳ, οὐδὲν εἰδὼς τῶν μετὰ ταῦτα κατασκευαζομένων· οὐδὲ τοῦτο αὐτοῖς ἤρκεσεν εἰς τὸ ἀποστῆναι τῆς καθ' ἡμῶν μανίας. εἶτα νύκτα μέσην, οὐδὲν τούτων εἰδώς,

A pudore ſuffuſi ac rubore affecti (nam hæc de Pharetrij voluntate & ſententia fieri dicebant) ſeſe abdebant & occultabant, nec, cùm à nobis accerſerentur, obtemperabant. Quid longa oratione opus eſt? Quamuis tot terrores imminerent, mórsq; pene certa & ante oculos poſita eſſet, febriſq; me conficeret (necdū enim hic malis liberatus ſum) hora ipſa meridiana in lecticā me conijciens, illinc exceſſi, vniuerſa plebe lamentante, eiulante, harum rerum authorem execrante ac diris deuouente, omnibúſq; plorantibus ac lugentibus. B Poſteaquā autem ex vrbe exceſſi, quidam etiā clerici venientes, lento greſſu, ac mœſto & lugenti animo nos proſequebantur. Cúmque nōnulli dicerent, Quonam eum ad perſpicuam mortem abducitis? alter ex ijs, qui nos plurimū amabant, ad me dicebat: Abi obſecro: in Iſauros etiā incide, modò nobis defungaris. Nam quocumque incideris, tutò incides, dummodo manus noſtras effugias. Hæc audiens ac perſpiciens egregia matrona Seleucia, domini mei Ruffini vxor (nam ea perquam ſtudioſè atq; officioſè nos coluit) precibus me- C cum egit, vt in ipſius ſuburbanā villam, quæ quinque paſſuū millibus ab vrbe diſtabat, hoſpitij cauſa me conferrem, certóſque homines nobiſcū miſit, cum quibus illuc profecti ſumus. At ne illic quidem hæ aduerſum nos comparatæ inſidiæ finem habituræ erant. Vt enim Pharetrius hoc reſciuit, multas ipſi, vt dicebat, minas intentauit. Cùm autem me in villam ſuam excepiſſet, nihil quidem ipſe harum rerum ſciebam: nam ipſa ad nos egreſſa, de his nos celauit, procuratori autem ſuo, qui illic erat, ea expoſuit, ipſique mandauit, vt nobis D omne officij genus impertiret, ac ſi qui monachi venirent, vt nos contumelijs inceſſerent, aut vulneribus afficerent, ex alijs villis ſuis agricolas cogeret, atque ita cum monachis manum conſereret. Quin me quoque rogabat, vt in domum ſuam, quę arcem habebat, nec vllis viribus expugnari poterat, confugerem, vt ex Epiſcopi ac monachorum manibus elaberer. At vt id facerem, adduci non potui: verùm in villa eram, horum omnium ignarus, quæ poſtea in me comparabantur. Ne hoc quidem ipſis ad comprimendum ſuum aduerſum nos furorem ſatis fuit. Poſtea enim media nocte, me nihil horum ſciente

A (acriter enim inſtabat Pharetrius graues in eam, vt ait, minas iactans, eámq. cogens atque impellens, vt me etiam è villa eijceret,) hominis importunitatē non ferens mulier, inſciente me, barbaros adeſſe ſignificauit, quòd ſcilicet vim eam, quam pateretur, dicere præ pudore minimè ſuſtineret. Atque intēpeſta nocte ingreſſus Euethius preſbyter, méque è ſomno excitans, magno cum clamore hæc dicebat, Surge obſecro, aduentant barbari, nec longè abſunt. Hic tecū reputes velim, quonam animo eram cùm hæc audirem. Cùm
B autē ex ipſo, quidnam facto opus eſſet, quæſiuiſſem, neque enim nos in vrbem confugere poſſe, ne grauiora illic perpeteremur, quàm quę nobis Iſauri illaturi eſſent, exire nos coëgit. Nox illunis erat, nox media, caliginoſa, tetra. Id quod etiam nos in ſummā conſilij inopiam conijciebat. Nec quiſquā nobis præſto erat, qui opem ferret. Omnes enim nos reliquerant. Metu tamen cōpulſus, ac iamiam mortem expectans, ærumnis confectus ſurrexi, ac lucernas accendi iuſſi. Verùm has quoque preſbyter extingui iuſſit, hac videlicet de cauſa, vt ipſe inquiebat, ne barbari lu-
C cis ſplendore exciti, in nos impetū facerent. Extinctis itaque lucernis, mulus qui lecticā noſtrā geſtabat (aſpera enim admodum & ardua ac petroſa via erat) in genu lapſus, me, qui lectica incluſus eram, humi proſtrauit, parúmque abfuit quin interirem. Deinde exurgens tractim ambulabam, Euethio preſbytero, qui etiam ipſe ex equo deſilierat, manibus me tenente. Atque ita manuductus, vel, vt rectiùs loquar, pertractus, reptabam. Neque enim in tanta loci difficultate, periculoſiſque montibus, media nocte incedere po-
D teram. Cogita quæſo, quid hic mihi animi eſſet, cùm tantis malis conſtrictus tenerer, ac febris vrgeret, nec eorum, quæ in me ſtructa fuerant, quicquā noſſem, verùm barbaros timerem ac perhorreſcerem, nihilq. aliud expectarem, quàm vt in eorū manus inciderem. An non exiſtimas vel has ſolas calamitates, etiam nihil aliud accidiſſet, multa nobis peccata obliterare, atque ingentem mihi gloriæ materiā ſuppeditare poſſe? Harū autē calamitatum, ni me opinio fallit, hæc cauſa extitit.

A πολὺς γὰρ ἐπέκειτο ὁ Φαρέτριος ἀπειλὴ ἀπειλῶν ἐκείνῃ, καθώς φησι, καταναγκάζων, ὠθῶν, ὥστε ἡμᾶς ἐκβαλεῖν καὶ τοῦ προαστείου· οὐ φέρουσα ἡ γυνὴ τὴν ἐπάχθειαν αὐτοῦ, οὐκ εἰδότος ἐμοῦ ἐδήλωσεν αὐτόθι, ὅτι οἱ βάρβαροι ἐπέστησαν, αἰσχυνομένη τὴν ἀνάγκην εἰπεῖν, ἣν ὑπέμεινεν. καὶ μέσων νυκτῶν εἰσελθὼν πρός με Εὐήθιος ὁ πρεσβύτερος καθεύδοντά με διεγείρας, μετὰ πολλῆς τῆς βοῆς ταῦτα ἔλεγεν, ἀνάστηθι παρακαλῶ, βάρβαροι ἐπέστησαν, ἐνταῦθα πλησίον εἰσίν· ἐννόησον τίς ἤμην ταῦτα
B ἀκούων. εἶτα ὡς πρὸς αὐτὸν εἶπον, καὶ τί δέοι πρᾶξαι; εἰς τὴν πόλιν οὐ δυνάμεθα καταφυγεῖν, μὴ χαλεπώτερα πάθωμεν ὧν οἱ Ἴσαυροι μέλλουσιν ἡμῖν ποιεῖν, ἠνάγκαζεν ἐξιέναι. νὺξ ἦν ἀσέληνος, ἡ νὺξ μέση, ζοφώδης, σκοτεινή· καὶ τοῦτο αὐτὸ πάλιν ἀπορίας ἀνάμεστον ἦν ἡμῖν, καὶ οὐδεὶς ὁ παρών, οὐδεὶς ὁ βοηθῶν, πάντες γὰρ ἡμᾶς ἐγκατέλιπον. ὅμως ὑπὸ τοῦ φόβου στρατιωτισθεὶς, καὶ προσδοκῶν εὐθέως ἀποθανεῖσθαι, διανέστην τεταλαιπωρημένος, κελεύσας λαμπάδας ἀναφθῆναι. ἀλλὰ καὶ ταύτας ὁ πρεσβύτερος ἐκέλευσε σβέννυσθαι, μή-
C ποτέ, φησιν, οἱ βάρβαροι τῷ φωτὶ καλούμενοι πρὸς ἡμᾶς, ἐπιτεθῶσιν ἡμῖν· ἐσβέσθησαν καὶ αἱ λαμπάδες. εἶτα ὁ βορδὼν ὁ φέρων ἡμῶν τὸ λεκτίκιον, τραχεῖα γὰρ ἦν σφόδρα ἡ ὁδὸς, καὶ ἀνάντης καὶ λιθώδης, κατενεχθεὶς ἐπὶ γόνυ, κατήνεγκέ με ἔνδον ὄντα, καὶ μικροῦ δεῖν, ἔμελλον ἀπόλλυσθαι. εἶτα ἐκπηδήσας, συρόμενος περιεπάτουν, ὑπὸ Εὐηθίου τοῦ πρεσβυτέρου κατεχόμενος, κατεπήδησε γὰρ καὶ αὐτὸς τοῦ ὑποζυγίου, καὶ οὕτως χειραγωγούμενος ἐβάδιζον, μᾶλλον δὲ ἑλκόμενος· οὔτε γὰρ βαδίζειν ἦν εἰς τοσαύτην δυσχω-
D ρίαν, καὶ ὄρη χαλεπά, ἐν νυκτὶ μέσῃ. ἐννόησον τί με παθεῖν εἰκὸς ἦν τοσούτοις συνεχόμενον κακοῖς, καὶ τοῦ πυρετοῦ ἐπικειμένου, καὶ μηδὲν εἰδότα τῶν κατεσκευασμένων, ἀλλὰ δεδοικότα τοὺς βαρβάρους, καὶ τρέμοντα, καὶ προσδοκῶντα εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐμπεσεῖσθαι. οὐ δοκεῖ σοι μόνα ταῦτα τὰ παθήματα, εἰ καὶ μηδὲν ἄλλο μοι ἕτερον συμβεβήκει, πολλὰ ἡμῖν δύνασθαι διαλῦσαι τῶν ἁμαρτημάτων, καὶ πολλήν μοι παρέχειν εὐδοκιμήσεως ἀφορμήν; τὸ δὲ αἴτιον ὡς ἔγωγε οἶμαι.

πάντες εὐθέως εἰσελθόντα με ἐν Καισαρείᾳ, οἱ ἐν ἀξιώμασιν, οἱ ἀπὸ βικαρίων, οἱ ἀπὸ ἡγεμόνων σοφισταί, οἱ ἀπὸ τριβούνων, ὁ δῆμος ἅπας καθ' ἑκάστην ἑώρων τὴν ἡμέραν, ἐθεράπευον, ἐπὶ τῆς κόρης τῶν ὀφθαλμῶν ἐβάσταζον. Ταῦτα οἶμαι ὑποκνίσαι τὸν Φαρέτριον, καὶ τὸν φθόνον τὸν ἐλάσαντα ἡμᾶς ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως, οὐδὲ ἐνταῦθα ἡμῶν ἀποστῆναι, ὡς ἔγωγε οἶμαι. οὐδὲ γὰρ ἀποφαίνομαι, ἀλλ' ὑποπτεύω. τί ἄν τις εἴποι τὰ ἄλλα τὰ κατὰ τὴν ὁδὸν, τοὺς φόβους, τοὺς κινδύνους; ἅπερ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀναμιμνησκόμενος αὐτὸς, καὶ ἀεὶ ἐν διανοίᾳ περιφέρων, πέτομαι ὑπὸ τῆς ἡδονῆς, σκιρτῶ ὡς θησαυρὸν μέγαν ἔχων ἀποκείμενον. καὶ γὰρ οὕτως ἔχω, καὶ διάκειμαι. διὸ καὶ τὴν σὴν παρακαλῶ τιμιότητα χαίρειν ἐπὶ τούτοις, εὐφραίνεσθαι, σκιρτᾶν, τὸν θεὸν δοξάζειν, τὸν καταξιώσαντα ἡμᾶς τοιαῦτα παθεῖν, καὶ παρὰ σαυτῇ παρακαλῶ ταῦτα ἔχειν, καὶ πρὸς μηδένα ἐξειπεῖν, εἰ καὶ τὰ μάλιστα οἱ ἐπαρχικοὶ πᾶσαν ἐμπλῆσαι τὴν πόλιν ἔχουσιν, καὶ αὐτοὶ περὶ τῶν ἐσχάτων κινδυνεύσαντες, πλὴν παρὰ τῆς σῆς εὐλαβείας μηδεὶς εἰδέτω τοῦτο, ἀλλὰ καὶ κατάστελλε τοὺς λέγοντας. εἰ δὲ διὰ τὰ λείψανα τῆς κακώσεως ἀλγεῖς, μάθε σαφῶς, ὅτι καθαρῶς ἁπάντων ἀπηλλάγην, καὶ ἐρρωμενέστερον ἔχω τὸ σῶμα ἢ αὐτόθι διατρίβων. τὸν δὲ κρυμὸν τί δέδοικας; καὶ γὰρ καὶ οἰκήματα ἐπιτήδεια ἡμῖν κατεσκεύασται· καὶ πάντα ὁ κύριός μου Διόσκορος ποιεῖ καὶ πραγματεύεται, ὥστε μηδὲ μικρὰν αἴσθησιν ἡμᾶς λαβεῖν ἀπὸ τοῦ κρυμοῦ. εἰ δὲ ἔστιν ἀπὸ τῶν προοιμίων στοχάσασθαι, ἐμοὶ ὁ νῦν ἀὴρ ἀνατολικὸς εἶναι δοκεῖ, καὶ οὐδὲν ἔλαττον Ἀντιοχείας. τοσοῦτον τὸ θάλπος, τοσαύτη ἡ εὐκρασία τοῦ ἀέρος. σφόδρα δέ με ἐλύπησας εἰποῦσα, ὅτι ἴσως καὶ πρὸς ἡμᾶς λυπῇ ὡς ἀμελήσαντας. καίτοι γε πρὸ πολλῶν ἡμερῶν ἐπέστειλα πρὸς τὴν σὴν τιμιότητα, παρακαλῶν μὴ κινεῖν με ἐντεῦθεν. ἐγὼ δὲ τοῦτο ἐννοῆσαι εἶχον, πολλῆς σοι ἀπολογίας δεῖν, καὶ πολλῶν ἱδρώτων καὶ καμάτου, ἵνα δυνηθῇς πρὸς τοῦτο ἀπολογήσασθαι τὸ ῥῆμα. τάχα δὲ ἐκ μέρους καὶ ἀπολελόγησαι, εἰποῦσα ὅτι ἁπλῶς λογίζομαι τοῦτο ὑπὲρ τοῦ αὔξειν τὴν θλῖψιν. ἀλλὰ καὶ τοῦτο πάλιν λογίζομαι ἔγκλημα μέγιστον, τὸ, λέγειν ὅτι καὶ προσ-

A Cùm primùm Cæſareã ingreſſus ſum, oẽs qui magiſtratu fungebantur, Ex Vicarijs, Ex Pręſidib. ſophiſtæ, Ex tribuni, plebeij oẽs, ſingulis diebus me viſebãt, colebant, in oculis ferebant, Hæc, credo, Pharetrium pupugerunt: nec inuidia ea, quæ nos Conſtantinopoli pepulit, hic quoque à nobis abſceſſit, vt quidem opinione aſſequor. Neque enim affirmo & aſſeuero, ſed cõijcio. Et quis tandem alia, quæ nobis in via perferenda fuerunt, oratione complecti queat? timores, pericula? quæ quidẽ ipſe quotidie recordans, animóque circumferens, præ lætitia volito & exulto, velut B ingentem theſaurum reconditum habens. Nam hoc animo atq. hoc affectu præditus ſum. Ob ídque te obſecro, vt hoc nomine læteris, gaudeas, exultes, Deúmque, cuius beneficio hoc conſecuti ſumus, vt tanta perpeteremur, laudes ac celebres. Atq; apud te velim hæc contineas, nec cuiquam enuncies: etiamſi alioqui prætores potiſſimùm harũ rerum fama vniuerſam vrbem implere poſſunt, vt qui etiã ipſi in ſummũ vitæ periculum venerint. Cæterùm ex te nemo id reſciſcat: imò etiã eos, qui C narrabũt, cõprime. Quòd ſi ob calamitatis reliquias doles, id pro certo habe, me omnibus afflictionibus planè liberatum eſſe, firmioréq. valetudine eſſe, quàm cùm iſtic degerẽ. Frigus autem quid extimeſcis, cùm & cõmoda nobis domicilia conſtructa ſint, & dominus meus Dioſcorus omnem operã nauet, quo nos ne exiguã quidẽ frigoris partẽ ſentiamus? Quòd ſi ex initijs cõiectura duci poteſt, mihi hoc cœlum orientale eſſe videtur, neq. minùs quam Antiochenum. Is eſt tepor, ea cœli temperies. Illud autẽ mihi permoleſtũ fuit, quòd D dixiſti, Fortaſſe etiam nobis ſuccenſes, vt qui per incuriam officio noſtro defuerimus. Atqui pridem ad te literas dedimus, quibus tecum agebamus, ne nos hinc emoueres. Ego verò illud mecum cogitare poteram, longa tibi oratione multiſque laboribus ac ſudoribus opus fore, vt mihi de hoc verbo ſatisfaceres. Quanquam fortaſſe aliqua ex parte ſatisfeciſti, cùm his verbis vſa es, iſtud duntaxat exiſtimo, vt calamitatem meam augeam. At hoc quoque rurſum in ſummo crimine pono, quod ais te libenter de induſtria

Exhauſtis calamitatibus gaudet Chryſoſt.

dolores tibi per cogitationes accerſere. Nam cùm te nihil non agere ac moliri oporteat, quò animi mœrorem extinguas, ipſa tamen, quod diabolo gratum eſt, facis, mœrorem videlicet animique moleſtiam augens. An te fugit, quàm graue malum ſit mœſtitia? De Iſauris autem, nihil eſt quod poſthac metuas. Etenim in regionem ſuam ſeſe receperunt: idq. vt facerent, à Præfecto nihil eſt prętermiſſum. Multóque tutior hîc ſum, quàm cùm Cæſareæ eſſemus. Neminem enim iam pręter Epiſcopos metuo, eóſque haud multos. Itaque de Iſauris omni metu te libero. Etenim B receſſerunt, ortáque hyeme domi ſe incluſerunt, neſcio an poſt Pentecoſten egreſſuri. Quonam autem pacto nullas ab te literas recipi ais? Tres iam ad te epiſtolas miſi, vnam per prouinciales, alteram per Antonium, aliam per famulum tuum Anatoliũ, longas omnes: præſertim autem duas eiuſmodi, quæ, ſalutiferi medicamenti inſtar, quemlibet hominem mœrore afflictum, animique offenſione laborãtem recreare, atque ad integram animi tranquillitatem & hilaritatem reuocare poſſint. Has igitur cùm acceperis, fac eas ſub- C inde atque omni ex parte peruoluas: atque earum vim & facultatem perſpicies, ac medicamenti vtilitatem abundè experieris, nobiſq. te fructum hinc percepiſſe nunciabis. Eſt autem penes me tertia quoque eiuſdem argumenti, quàm nunc, vt ad te mitterẽ, animum inducere non potui. Magno enim dolore hinc ſum affectus, quòd te acerbas cogitationes cumulare ſcribis, atque ea, quæ non ſunt, effingere. Quodquidem verbum à te proferri minimè decuit: eiúſque cauſa ipſe quoque erubeſco ac pudore ſuffundor. Cæterùm D epiſtolas illas lege, ac iam his verbis vti deſines, etiamſi alioqui ſexcenties mœrere ſtudeas. Quoniam autem de Heraclide quoque Epiſcopo ad me ſcripſiſti, licet ipſi, ſi velit, inſtantiam dare, atque ita moleſtijs omnibus defungi. Nihil enim aliud ſupereſt. Ergo verò etſi nihil admodum proficiebam, tamen dominam meam Pentadiam per literas monui, vt ſtudium omne atque omnem diligentiam adhiberet, quo calamitati ſolatium aliquod inueniret. Ais autem te, quòd ita tibi ab eo imperatum eſſet, de his moleſtijs certiorem me facere auſam eſſe. Quæ autem hæc audacia eſt? Nunquam igitur

Graue malum mœſtitia.

A φιλοτιμοῦμαι τοῖς λογισμοῖς τὰς ὀδύνας. δέον γὰρ πάντα σε ποιεῖν καὶ πραγματεύεσθαι ὑπὲρ τοῦ καταλύειν τὴν θλῖψιν, ὃ θέλημα τοῦ διαβόλου ποιεῖς, αὔξουσα τὴν ἀθυμίαν, καὶ τὴν λύπην. ἢ οὐκ οἶσθα πόσον κακὸν ἡ ἀθυμία; τῶν δὲ Ἰσαύρων ἕνεκεν μηδὲν δέδιθι λοιπόν. καὶ γὰρ ὑπέστρεψαν εἰς τὴν χώραν αὐτῶν, καὶ ὁ ἡγεμὼν πάντα ἐποίησεν ὑπὲρ τούτου, καὶ ἐν ἀσφαλείᾳ ἐσμὲν, πολλῷ μᾶλλον ἐνταῦθα ὄντες, ἢ ὅτε ἐν Καισαρείᾳ ἦμεν. οὐδένα γὰρ λοιπὸν δέδοικα ὡς τοὺς ἐπισκόπους, πλὴν ὀλίγων. ὅλως τοίνυν τῶν Ἰσαύρων ἕνεκεν, μηδὲν δέδιθι. καὶ γὰρ ἀνεχώρησαν, καὶ τοῦ χειμῶνος καταλαβόντος, οἴκοι B εἰσὶ συγκεκλεισμένοι, ἀλλ᾽ ἄρα λοιπὸν μετὰ τὴν πεντηκοστὴν ἐξέλθοιεν. πῶς δὲ λέγεις γραμμάτων οὐκ ἀπολαύειν; ἤδη σοι τρεῖς ἔπεμψα ἐπιστολάς, τὴν μὲν διὰ τῶν ἐπαρχικῶν, τὴν δὲ δι᾽ Ἀντωνίου, τὴν δὲ δι᾽ Ἀνατολίου τοῦ οἰκέτου σου, πολυστίχους· τὰς δὲ δύο μάλιστα φάρμακον σωτήριον, πάντα ἀθυμοῦντα, πάντα σκανδαλιζόμενον ἱκανὰς ἀνακτήσασθαι, καὶ πρὸς καθαρὰν εὐθυμίαν ἀγαγεῖν. λαβοῦσα τοίνυν ταύτας, ἐπέρχου συνεχῶς, καὶ διὰ παντός, C καὶ ὄψει αὐτῶν τὴν ἰσχὺν, καὶ τῆς ἰατρείας πεῖραν λήψῃ πολλὴν, καὶ ὠφέλειαν, καὶ ἡμῖν δηλώσεις, ὅτι γέγονέ σοι τι πλέον ἐκεῖθεν. ἔχω καὶ τρίτην ἑτοίμην ἐοικυῖαν αὐταῖς, ἣν οὐκ ἠβουλήθην πέμψαι νῦν, σφόδρα ἀλγήσας ἐφ᾽ οἷς λέγεις, ὅτι καὶ συνάγω μοι λογισμοὺς ὀδυνηρούς, καὶ τὰ οὐκ ὄντα ἀναπλάττομαι, ἀνάξιον σεαυτῆς φθεγξαμένη ῥῆμα, ἐφ᾽ ᾧ καὶ αὐτὸς αἰσχύνομαι καὶ ἐγκαλύπτομαι. πλὴν ἀνάγνωθι ἐκείνας, καὶ οὐκ ἔτι ταῦτα ἐρεῖς, κἂν μυριάκις φιλονεικῇς ἀθυμεῖν. ἐπειδὴ δὲ καὶ περὶ D Ἡρακλείδου τοῦ ἐπισκόπου ἡμῖν ἐδήλωσας, ἔξεστιν αὐτῷ, εἰ βουληθείη δοῦναι ἔνστασιν, καὶ πάντων ἀπαλλαγῆναι. οὐδὲν γὰρ ἄλλο λείπεται. ἐγὼ δὲ εἰ καὶ μηδὲν μέγα ἤνυον, ἀλλ᾽ ὅμως ἐδήλωσα τῇ κυρίᾳ μου Πενταδίᾳ, ὥστε πᾶσαν σπουδὴν ἐπιδείξασθαι, εἴ τινα ἐπινοήσειε τῶν κακῶν παραμυθίαν. ἔφης δὲ τετολμηκέναι δηλῶσαί μοι τὰ λυπηρά, διὰ τὸ παρ᾽ ἐκείνου κελευσθῆναι. ποία τόλμα τοῦτο; οὔτε γὰρ ἐπαυσά-

ἐπαυσάμην λέγων, ὅτι παύσομαι, ὅτι ἓν λυπηρὸν ἁμαρτία μόνον· τὰ δὲ ἄλλα πάντα κόνις καὶ καπνός. τί γὰρ βαρὺ δεσμωτήριον οἰκῆσαι, καὶ ἅλυσιν περικεῖσθαι; τί δὲ βαρὺ πάσχειν κακῶς, ὅταν τοσαύτης ἐμπορίας ὁ πάσχειν κακῶς ὑπόθεσις γίνηται; τί δὲ ἐξορία βαρύ; τί δὲ δήμευσις; ῥήματά ταῦτά ἐστι δεινῶν πραγμάτων ἔρημα, ῥήματα λύπης ψιλά. ἄν τε γὰρ θάνατον εἴπῃς, ὃ τῆς φύσεως ὀφλήματα λέγεις, ὃ πάντως ὑπομεῖναι δεῖ καὶ μηδενὸς ἐπάγοντος· ἄν τε ἐξορίαν εἴπῃς, οὐδὲν ἕτερον λέγεις ἢ χώραν, καὶ τὰς πολλὰς πόλεις ὁρᾷν· ἄν τε χρημάτων δήμευσιν εἴπῃς, ἐλευθερίαν λέγεις, καὶ τὸ εὔλυτον εἶναι. Μαρουθᾶν τὸν ἐπίσκοπον μὴ διαλείπῃς, τό γε εἰς σὲ ἧκον, θεραπεύουσα, ὥστε ἀνιμήσασθαι τοῦ βαράθρου. μάλιστα γὰρ αὐτοῦ δέομαι, διὰ τὰ ἐν Περσίδι. καὶ μάθε παρ' αὐτοῦ, εἰ δυνατόν σοι γένηται, τί τε κατώρθωται ἐκεῖσε δι' αὐτοῦ, καὶ τίνος ἕνεκεν παραγέγονε, καὶ δήλωσον ἡμῖν εἰ τὰς δύο ἐπιστολάς, ἃς ἔπεμψα αὐτῷ, ἀπέδωκας. κἂν μὲν βουληθείη ἡμῖν ἐπιστεῖλαι, πάλιν ἐπιστελοῦμεν αὐτῷ. εἰ δὲ μὴ βουληθείη, κἂν τῇ εὐλαβείᾳ σου δηλωσάτω εἴ τι γέγονεν αὐτόθι πλέον, καὶ εἰ μέλλοιέν τι κατορθοῦν πάλιν ἐλθών. ἐγὼ γὰρ διὰ τοῦτο καὶ ἐσπούδαζον αὐτῷ συγγενέσθαι. πλὴν πάντα τὰ παρὰ σοῦ γινέσθω, κἂν πάντες κατακέφαλα φέρωνται, τὰ ἑαυτῆς πλήρου. ὁ γὰρ μισθός σοι ἔσται ἀπηρτισμένος. πάνυ οὖν αὐτὸν οἰκείωσαι, ὡς ἐγχωρεῖ. παρακαλῶ τοῦτο ὃ μέλλω λέγειν μὴ παραδράμῃς, ἀλλὰ πολλὴν περὶ αὐτοῦ ἐπίδειξαι σπουδήν. ἐδήλωσάν μοι οἱ μονάζοντες οἱ Μαρσεῖς, οἱ Γότθοι, ἔνθα ἀεὶ κέκρυπτο Σεραπίων ὁ ἐπίσκοπος, ὅτι Μοδουάριος ἦλθεν ὁ διάκονος ἀπαγγέλλων, ὅτι ΟΥνίλας ὁ ἐπίσκοπος ὁ θαυμάσιος ἐκεῖνος, ὃν πρῴην ἐχειροτόνησα, καὶ ἔπεμψα εἰς Γοτθίαν, πολλὰ καὶ μεγάλα κατορθώσας, ἐκοιμήθη· καὶ ἦλθε φέρων γράμματα τοῦ Ῥηγὸς τῶν Γότθων ἀξιοῦντα πεμφθῆναι αὐτοῖς ἐπίσκοπον. ἐπεὶ οὖν οὐδὲν ἄλλο ὁρῶ πρὸς τὴν ἀπειλουμένην καταστροφὴν συντελοῦν εἰς διόρθωσιν, ἢ μέλλησιν καὶ ἀναβολήν, οὐδὲ γὰρ δυνατὸν αὐτοῖς πλεῦσαι εἰς τὸν Βόσπορον νῦν,

A hoc dicere deſtiti nec deſiſtam, nempe vnam duntaxat rem moleſtam eſſe, nempe peccatum: reliqua omnia pulueris ac fumi inſtar eſſe. Quæ moleſtia carcere claudi, ac catenis vinciri? quæ moleſtia calamitatibus præmi, cùm calamitas tantarum opum cauſa ſit? quæ moleſtia relegatio ac bonorum proſcriptio? Mera verba hæc ſunt, rerum acerbitate vacua: verba mœroris expertia. Nam ſiue mortem dixeris, naturæ debitum dicis, quodquidem omnino ſubeundum eſt, etiāſi à nemine inferatur. Siue exilium dixeris, nihil aliud dicis, B quàm regionis, ac multarũ ciuitatum proſpectũ. Siue bonorũ proſcriptionẽ dixeris, libertatem dicis, ac ſolutum, & expeditũ eſſe. Marutham Epiſcopum, quantum in te fuerit, curare atque omnibus officijs complecti ne deſinas: vt eum è barathro extrahas. Nam eius opera ob Perſidis negotia magnopere egeo. Atque, ſi id à te fieri poteſt, ex eo intellige, quídnam illic ipſius ſtudio atque opera perfectũ ſit: & cur iſtuc profectus ſit, fac ſciam, & num ei duas epiſtolas, quas ad eum miſi, reddideris, fac me velim certiorem. Quòd ſi reſcri- C bere grauetur, ſaltem, quid illic profectum ſit, tibi exponat, & num quid rurſus eodem proficiſcens præſtiturus ſit. Nam ego hac de cauſa ipſum conuenire ſtudebã. Vtcumque ſit, quicquid tuarum partium eſt, præſta, munúſque tuum exple: etiamſi omnes prono capite in præceps ferantur. Merces enim tua numeris omnibns abſoluta & cumulata erit. Quamobrem velim eum quàm maximè poteris demereare. Hoc autem, quod dicturus ſum, ne prætereas, verùm de eo perquam ingens ſtudium exhibeas. Narrauerunt D mihi Marſi ac Gotthi monachi, apud quos Serapion Epiſcopus perpetuò deliteſcebat, Moduarium diaconum veniſſe, illud afferentem, eximium illum atque admirandum virum Vnilam, quem non ita pridem Epiſcopum creaui, atque in Gotthiam miſi, multis ac magnis rebus geſtis diem ſuum extremum clauſiſſe: ac Regis Gotthorum literas attuliſſe, quibus, vt ad eos Epiſcopus mittatur, petit. Quoniam igitur ad ſubuerſionem eam, cuius minæ nobis intentantur, depellendam nullum aliud adiumentum conſpicio, quàm cunctationem ac dilationem (neque enim nunc ipſi in Boſphorum,

Nihil moleſtũ præter peccatum.

aut in illas partes nauigare poſſunt) da operã vt illos tãtiſper ob hyemẽ remoreris. At hæc quæſo ne negligẽter præteras. Iſtud enim ſi perficiatur, maximi momenti erit. Duo quippe ſunt, quæ ſi cõtingant (quod Deus procul auertat) maximè me excruciãt, nempe & quòd ab iſtis creãdus ille ſit, qui tot mala perpetrarunt, & à quibus creari nefas eſt, & quòd ſimpliciter quiſpiam creetur. Nam quòd nõ hoc ſtudeãt vt probum aliquẽ ac ſtrenuũ virum inſtituant, tibi quoque perſpectũ eſt. Quod ſi hoc fiat (quod vtinam ne fiat) quæ deinceps ſequentur, haud te fugit. Ac proinde, ne quid horum fiat, omni ſtudio cõtende. Quod ſi Moduarius clàm ac ſine vllo ſtrepitu ad nos excurrere poſſet, ad rei ſummã plurimum efficeretur. Sin autẽ id nequeat, fiant, vt licet, quæ fieri poterũt. *Simile.* Nam quod in pecunijs vſu venit, atque etiam in vidua illa contigit, hoc *Luc. 21. 2.* quoq. in negotijs locũ habet. Vt enim illa duobus duntaxat obolis collatis, omnes, qui plura cõtulerant, ſuperauit, vt quæ vniuerſas ſuas opes profudiſſet: eodem etiã modo qui in negotia omni animi contẽtione incũbunt, quantum quidem in ipſis eſt, omnia confecerunt, (etiãſi alioqui nihil inde vtilitatis manarit) mercedémq. ſuam numeris omnibus abſolutã habent. Hilario epiſcopo maximas gratias ago. Per literas enim à me petijt, vt ſibi in vrbem ſuam abeundi poteſtatem facerem, compoſitiſque rebus ſe ad nos rediturum ſpopondit. Quoniam igitur ipſius præſentia non parum vtilis eſt (ſiquidem vir pius eſt, conſtantiq. ac feruido animo) eum hortare, vt cũ eò profectus fuerit ſtatim redeat. Ac proinde da operã, vt epiſtola noſtra, & celeriter, & tutò ipſi reddatur, ac non proijciatur. Siquidem magna cum cupiditate ac vehementia literas poſtulauit, ingentémque ipſius præſentia vtilitatem affert. Velim igitur eas diligẽter cures, vt niſi preſbyter Helladius iſtic ſit, per prudentem aliquem virum ac cerebro prędituum amicis reddantur.

Ad eandem epiſt. XV.

Nulla in hac vita vera tranquillitas. Túne, cùm ab ineunte ætate tantum ſapientię documentum dederis, humanúmque faſtum proculcaris, ſpem habebas fore, vt tranquillam quandam ac

A ὥστε εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα, διαπερᾶσθαι τέως αὐτοὺς διὰ τὸν χειμῶνα παρασκεύασον. ἀλλὰ μὴ ἁπλῶς αὐτὸ παραδράμῃς· κατόρθωμα γάρ ἐστι μέγιστον. δύο γάρ ἐστιν ἃ μάλιστά με λυπεῖ εἰ γένοιτο, ὃ μὴ γένοιτο, τό, τε παρὰ τούτων μέλλειν γίνεσθαι, τῶν τοσαῦτα κακὰ ἐργασαμένων, καὶ παρ᾿ ὧν οὐ θέμις, τό, τε ἁπλῶς τινα γενέσθαι. ὅτι γὰρ οὐ σπουδάζουσι ἵνα γενναῖον ποιήσαι, οἶσθα καὶ αὐτή. εἰ δὲ τοῦτο γένοιτο, ὃ μὴ γένοιτο, τὰ ἑξῆς ἐπίστασαι. ἵν᾿ οὖν μηδὲν τούτων γένηται πᾶσαν σπουδὴν B ποίησαι· ἀψοφητὶ δὲ εἰ δυνατὸν ἦν, καὶ λανθανόντως τὸν Μοδουάριον πρὸς ἡμᾶς ἐκδραμεῖν, μέγιστα ἂν ἠνύετο. εἰ δὲ μὴ δυνατόν, ἐκ τῶν ἐγχωρούντων τὰ δυνατὰ γινέσθω· ὅπερ γὰρ ἐπὶ τῶν χρημάτων γίνεται, καὶ ἐπὶ τῆς χήρας συνέβη, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν πραγμάτων. ὥσπερ γὰρ ἐκείνη δύο ὀβολοὺς καταβαλοῦσα, ἅπαντας ὑπερηκόντισε τοὺς πλείονα καταβαλόντας, τὴν οὐσίαν πᾶσαν κενώσασα. οὕτω καὶ οἱ εἰς τὰ πράγματα πάσῃ δυνάμει σπουδάζοντες, τὸ πᾶν ἐπλήρωσαν, τό γε εἰς αὐτοὺς ἧκον, κἂν μηδὲν γένηται πλέον, καὶ τὸν μισθὸν ἀπηρτισμένον C ἔχουσιν. Ἱλαρίῳ τῷ ἐπισκόπῳ πολλὰς ἔχω χάριτας· ἔγραψε γάρ μοι ἀξιῶν ἐπιτραπῆναι ἀπελθεῖν εἰς τὴν αὐτοῦ, καὶ διορθῶσαι τὰ αὐτόθι, καὶ πάλιν παραγενέσθαι. ἐπεὶ οὖν πολλὰ ὠφελεῖ ἡ παρουσία αὐτοῦ· καὶ γὰρ εὐλαβής ἐστι, καὶ ἀνὴρ ἀπερίτρεπτος, καὶ ζέων· παρακάλεσον αὐτὸν ἀπελθόντα ταχέως ἐπανελθεῖν. ποίησον τοίνυν τὴν ἐπιστολὴν ταχέως καὶ ἀσφαλῶς αὐτῷ ἀποδοθῆναι, καὶ μὴ παραρριφῆναι· καὶ γὰρ μετὰ πολλῆς ἐπιθυμίας καὶ σφοδρότητος ἀπῄτησε τὰ παρ᾿ ἡμῶν γράμματα, καὶ πολὺ ὠφελεῖ ἡ παρουσία αὐτοῦ. πάνυ οὖν φρόντισον D τὰς ἐπιστολάς, εἰ μὴ πάρεστιν αὐτόθι Ἑλλάδιος ὁ πρεσβύτερος, διά τινος ἀνθρώπου συνετοῦ, ἐγκέφαλον ἔχοντος, ποίησον ἀποδοθῆναι τοῖς φίλοις.

Πρὸς τὴν αὐτὴν ἐπιστολὴ ιε´.

Σὺ δέ μοι προσεδόκησας τοσαύτην ἐκ νεότητός σοι ἐπιδειξαμένη φιλοσοφίαν, καὶ τὸν ἀνθρώπινον καταπατήσασα τῦφον, ἀπράγμονά τινα καὶ

ἀπόλεμον ζήσεσθαι βίον; καὶ πῶς ἔνι τοῦτο; εἰ γὰρ ἄνθρωποι ἀνθρώποις πυκτεύοντες μυρία καὶ ἐν ἀγῶσι καὶ ἐν πολέμοις δέχονται τραύματα, ἡ πρὸς αὐτὰς ἀποδυσαμένη τὰς ἀρχὰς, καὶ τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας, καὶ ἀποδυσαμένη γενναίως οὕτως, καὶ τοσαῦτα στήσασα τρόπαια, καὶ διὰ τοσούτων λυπήσασα τὸν ἄγριον ἐκεῖνον καὶ ἀλάστορα δαίμονα, πόθεν ἤλπισας ἡσύχιόν τινα καὶ ἀπράγμονα βιώσεσθαι βίον; οὐ τοίνυν διὰ τοῦτο θορυβεῖσθαι χρὴ, ὅτι πολλοὶ πολλαχόθεν οἱ πόλεμοι καὶ θόρυβοι, καὶ πολλαὶ αἱ ταραχαὶ, ἀλλὰ τοὐναντίον εἰ μηδὲν τούτων συμβεβήκει, τότε θαυμάσαι ἐχρῆν. τῇ γὰρ ἀρετῇ συγκεκλήρωται πόνος, καὶ κίνδυνος. καὶ ταῦτα οἶσθα καὶ πρὸ τῶν ἡμετέρων γραμμάτων αὐτὴ, καὶ οὐδὲν δεήσῃ παρ' ἑτέρων μανθάνειν· ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς οὐκ ἀγνοοῦσαν διδάσκοντες, ταῦτα ἐπιστέλλομεν. ἴσμεν γὰρ, ὅτι οὔτε τὸ πατρίδος ἐκπεσεῖν, οὔτε τὸ χρημάτων ὑπομεῖναι ζημίαν, τοῦτο δὴ τὸ πολλοῖς ἀφόρητον, οὐχ ὕβρις, οὐκ ἄλλη τις τοιαύτη θλίψις διαταράξαι σε δυνήσεται. εἰ γὰρ οἱ κοινωνοὶ τῶν ταῦτα πασχόντων γενόμενοι ζηλωτοὶ, πολλῷ μᾶλλον οἱ ἐν αὐτοῖς ὄντες. διὰ τοῦτο Παῦλος ἀφ' ἑκατέρων τοὺς ἐξ Ἑβραίων πιστεύσαντας ἀνακηρύττει, λέγων· ἀναμιμνήσκεσθε τὰς πρότερον ἡμέρας, ἐν αἷς φωτισθέντες, πολλὴν ἄθλησιν ὑπεμείνατε παθημάτων, τοῦτο μὲν ὀνειδισμοῖς καὶ θλίψεσι θεατριζόμενοι, τοῦτο δὲ κοινωνοὶ τῶν οὕτως πασχόντων γενηθέντες. διὰ τοῦτο οὐδὲ ἡμεῖς μακρὰν ποιούμεθα τὴν ἐπιστολήν. οὐδεὶς γὰρ τῷ νικήσαντι, καὶ τρόπαιον στήσαντι λαμπρὸν, παραγίνεται συμμαχίαν κομίζων, ἀλλ' εὐφημίας μόνον. ἐπεὶ οὖν καὶ ἡμεῖς ἔγνωμεν ὅσην περὶ τὰ συμβάντα τὴν φιλοσοφίαν ἐπεδείξω, μακαρίζομέν σε, θαυμάζομεν τῆς τε εἰς τὸ παρὸν ὑπομονῆς, καὶ τῶν ἀντιδόσεων, τῶν ἐντεῦθέν σοι ταμιευομένων. ἐπεὶ δὲ καὶ τὰ ἡμέτερα εὖ οἶδ' ὅτι βούλει μαθεῖν (καὶ γὰρ μακρὰν ἐσίγησα σιγήν) τῆς μὲν χαλεπωτάτης ἀῤῥωστίας ἀπηλλάγημεν,

A pacatam vitam duceres? Qui verò id fieri poſſet? Nam cùm homines cum hominibus colluctantes, innumeras, tum in palæſtris, tum in bellis, plagas accipiant, tu, quę aduerſus principatus & poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarum huius ſeculi, aduerſus ſpiritualia nequitiæ te accinxiſti, & quidem ita ſtrenuè te accinxiſti, tótque trophæa erexiſti, ac tot modis ferocem illum & peſtiferum dæmonē mœrore ac moleſtia affeciſti, vnde tandem in eam ſpem veneras, fore, vt tranquillam ac negotiorum moleſtijs vacuā vitam ageres? Quocirca non eo nomine perturbari conuenit quòd multa vndique B bella multique tumultus ac perturbationes oriantur. Quin potiùs, ſi nihil horum contigiſſet, tum demum erat, cur mirareris. Siquidem virtuti labor ac diſcrimen adnexum eſt. Idque tu, priùs etiam, quàm noſtras literas legas, perſpectum habes, nec opus eſt vt ab alijs diſcas. Nam nec ipſi, vt ignorantem doceamus, hæc ſcribimus. Scimus enim, nec exilium, nec opum iacturam (hoc, inquam, quod plerique acerbiſſimum atque intolerādum ducunt) non C contumeliam, non aliam vllam huiuſmodi calamitatē eam vim habituram eſſe, vt animum tuum perturbet. Nam cùm eorum, qui hæc pertulerunt, ſocij beati prædicentur, multo certè beatiores ſunt, qui in ijs verſantur. Eáque de cauſa Paulus vtroque nomine eos, qui ab Hebræorum religione ad Chriſtianam fidem ſe contulerant, his verbis laudat: Rememoramini priſtinos dies, in quibus illuminati magnū certamen ſuſtinuiſtis paſſionū, in altero quidem opprobrijs ac tribulationibus ſpectaculum facti, in altero autē ſocij taliter D conuerſantiū effecti. Ob idque ne nos quidem longam epiſtolam condimus. Nemo enim ad eum, qui victoriā adeptus eſt, ac luculentum trophæum ſtatuit, accedit, vt opem atque auxilium ferat, ſed vt laudem & prædicationem. Quoniā igitur nos quoque, quantam in his, quæ tibi acciderunt, ſapientiam præſtiteris, exploratum habemus, beatam te ducimus ac ſuſpicimus, tum ob patientiam, quam trophæorum ſpe exhibuiſti, tum ob præmia quæ hinc tibi in poſterum reconduntur. Quandoquidem autem illud minimè dubito, quin de rerum noſtrarum ſtatu certior fieri cupias, (ſiquidem diuturno tempore nihil à nobis literarum accepiſti) hoc habeto, nos è grauiſſimo quidem morbo emerſiſſe,

Hebr. 10.

cæterùm morbi reliquias etiamnũ circumferre. Et quanquam optimos medicos præſto habeamus: ſic quoq. tamẽ neceſſariarum rerum inopia medicinæ vtilitatem labefactat. Hic enim non modò neceſſariorũ medicamentorum penuria eſt, cęterarũmq. rerum, quibus ægrũ ac dolore cõfectum corpus releuari poteſt: verùm etiã fames ac peſtis imminent. Atque hæc mala perpetuus latronũ impetus iã parturit, qui quàm longiſſimè graſſantes, atq. omnes vndique vias intercludentes, hinc quoque non paruũ iis, qui iter faciunt, periculũ creant. Sanè Andronicus, quemadmodum ipſe ait, in eorum quoque manus incidit, atque ab ipſis dimiſſus, ita demum ſalutem eſt conſecutus. Quamobrem te rogo, ne quem poſthac huc mittas. Eſt enim verendum, ne profectionis ad nos cauſa, ei, qui iter hoc ſuſcipit, necem acceſſat. quòd ſi accidat, non te fugit quantum dolorẽ id nobis allaturum ſit. Verùm ſi quem ſpectatæ fidei hominem nanciſcaris, qui ob alterius cuiuſpiam negotia huc ſe cõferat, per eum, quo ſtatu valetudo tua ſit, fac ſciam. Priuatim autem ac dedita opera ne quis hac de cauſa, nec vt nobis adminiſtrã operã prębeat, huc veniat, propter hunc metũ, quẽ cõmemorauimus.

A λείψανα δὲ ἔτι τῆς νόσου περιφέρομεν. καὶ ἰατρῶν δὲ ἀπολαυόμενον ἀρίστων· ἀλλ' ὅμως καὶ οὕτω λυμαίνεται τὴν ἀπὸ τῆς θεραπείας ὠφέλειαν ἡ τῶν ἐπιτηδείων ἀπορία. οὐ γὰρ δὴ μόνον φαρμάκων ἐνταῦθα σπάνις, καὶ τῶν ἄλλων τῶν δυναμένων διορθῶσαι σῶμα πεπονηκός, ἀλλ' ἤδη καὶ λιμὸς μελετᾶται, καὶ λοιμός, καὶ ταῦτα λοιπὸν ὠδίνει τὰ κακὰ ἡ συνέχεια τῶν ληστρικῶν ἐφόδων, αἳ μέχρι πορρωτάτω τῶν ὁδῶν ἐκχεόμεναι, καὶ τὰς ὁδοὺς ἀποτειχίζουσαι, τὰς πανταχοῦ τετμημένας, ἐντεῦθεν πολὺν καὶ ὁδοιπόροις ἐπάγουσι κίνδυνον. B Ἀνδρόνικος γοῦν, καθώς φησι, καὶ αὐτοῖς ἐκείνων περιέπεσε ταῖς χερσί, καὶ ἀπολυθεὶς οὕτω διεσώθη. διὸ παρακαλῶ σου τὴν ἐμμέλειαν μηδένα λοιπὸν ἀποστέλλειν ἐνταῦθα. δέος γὰρ μὴ τῆς πρὸς ἡμᾶς ἀποδημίας ἡ ὑπόθεσις, ἀφορμὴ τοῦ παραγινομένου σφαγῆς γένηται, καὶ οἶσθα ὅσην ἡμῖν οἴσει τὴν ὀδύνην. ἀλλ' εἴ τινος ἐπιλάβοιο γνησίου κατὰ χρείαν ἑτέραν ἐνταῦθα ἀφικνουμένου, δι' αὐτοῦ δήλου τὰ περὶ τῆς ὑγιείας ἡμῖν τῆς σῆς· ἰδικῶς μέντοι εἰς τοῦτο, μηδεὶς ἐνταῦθα παραγινέσθω, μηδὲ δι' ἡμετέραν χρείαν, διὰ C τὸ δέος ὃ προειρήκαμεν.

Ad eandem epiſtola XVI.

Vtrumque diuinæ benignitatis, quæ omnem orationis facultatem excedit, argumentum eſt, nempe quòd & tot tibi tamque denſas tentationes inferri, permittit, quò ſplendidiores coronas obtineas, & quamprimum his te liberat, ne illatarum calamitatum diuturnitate rurſum opprimaris. Ad hunc enim modum Deus fortium e- D tiam illorum virorum, hoc eſt Apoſtolorum & Prophetarum, vitam gubernauit, nunc nimirum fluctus excitari ſinens, nunc autem aduerſarum rerum mare increpans, ac ſæuam tempeſtatem in amœnam tranquillitatem conuertens. Quæ cùm ita ſint, flere ac teipſam mœrore conficere deſine, nec duntaxat crebras eas, immo perpetuas acerbitates, quæ tibi inferuntur, ante oculos tibi propone, verùm etiam celerrimam earum depulſionem eamque, quæ hinc tibi pariter, omni oratione prȩſtantiorem remunerationem.

Deus per læta & aduerſa piorũ vitam gubernat.

Πρὸς τὴν αὐτὴν ἐπιστολὴ ιϛ'.

Ἀμφότερα τῆς ἀφάτου τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας, καὶ τὸ συγχωρεῖν τοσούτοις ἐπάγεσθαί σοι πειρασμοῖς, καὶ ἐπαλλήλοις οὕτως, ὥστε λαμπροτέρους σοι γίνεσθαι τοὺς στεφάνους, καὶ τὸ ταχίστην αὐτῶν ποιεῖσθαι τὴν ἀπαλλαγήν, ὥστε σε μὴ καταπίνεσθαι πάλιν τῇ παραμονῇ τῶν ἐπαγομένων κακῶν. οὕτω καὶ τῶν γενναίων ἀνδρῶν ἐκείνων, τῶν ἀποστόλων λέγω, καὶ τῶν προφητῶν, τὸν βίον ἐκυβέρνησεν ὁ θεός, νῦν μὲν ἀφιεὶς τὰ κύματα διεγείρεσθαι, νῦν δὲ ἐπιτιμῶν τῷ τῶν κακῶν πελάγει, καὶ ἀπὸ χαλεποῦ τοῦ χειμῶνος λευκὴν ἐργαζόμενος τὴν γαλήνην. παῦσαι τοίνυν δακρύουσα, καὶ καταπινομένη τῇ λύπῃ, μηδὲ τὰ ἐπαγόμενά σοι δεινὰ σκόπει μόνον, τὰ ἐπάλληλα καὶ συνεχῆ, ἀλλὰ καὶ τὴν ταχίστην αὐτῶν ἐλευθερίαν, καὶ τὴν ἄφατον ἐντεῦθεν τικτομένην σοι ἀμοιβὴν καὶ ἀντίδοσιν.

ὕφος γάρ ἐστιν ἀράχνη, καὶ σκιά, καὶ καπνὸς, καὶ εἴ τι τούτων εὐτελέστερον, τοῦτό ἐστι τὰ ἐπενεχθέντα σοι πάντα δεινὰ, πρὸς τὰ μέλλοντα δίδοσθαί σοι ἐντεῦθεν βραβεῖα. τί γάρ ἐστι πόλεως ἐκπεσεῖν, καὶ τόπους ἐκ τόπων ἀμείβειν, καὶ πανταχόθεν ἐλαύνεσθαι, καὶ δημεύεσθαι, καὶ εἰς δικαστήρια περιέλκεσθαι, καὶ ὑπὸ στρατιωτῶν ἁρπάζεσθαι, καὶ ὑπὸ τῶν τὰ μυρία εὐεργετηθέντων τὰ ἐναντία νῦν ὑπομένειν, καὶ παρ' οἰκετῶν, καὶ παρ' ἐλευθέρων ἐπηρεάζεσθαι, ὅταν τούτων ἔπαθλον ὁ οὐρανὸς ᾖ, καὶ τὰ ἀκήρατα ἀγαθὰ ἐκεῖνα, τὰ μηδὲ λόγῳ ἑρμηνευθῆναι δυνάμενα, καὶ πέρας οὐκ ἔχοντα, ἀλλ' ἀθάνατον παρέχοντα τὴν ἐξ αὐτῶν ἀπόλαυσιν; ἄφθονα ποίει τὰς ἐπιβουλὰς, τὰς ἐπηρείας, τὰς τῶν χρημάτων ζημίας, τὰς μεταναστάσεις τὰς συνεχεῖς, τὴν ἐν ἀλλοτρίᾳ διαγωγὴν λογίζεσθαι, καὶ πηλοῦ παντὸς εὐτελέστερον ταῦτα καταπατοῦσα, ἐννόει τοὺς ἐκ τούτων σοι τεθέντας ἐν τοῖς οὐρανοῖς θησαυροὺς, καὶ τὴν ἀνάλωτον πραγματείαν, καὶ τὸν ἄσυλον πλοῦτον. ἀλλὰ τὸ σῶμά σου κακῶς ἐκ τῶν πόνων τούτων καὶ ταλαιπωριῶν διετέθη, καὶ τὰ τῆς ἀρρωστίας ἐπέτειναν αἱ τῶν ἐχθρῶν ἐπιβουλαί; πάλιν ἑτέρας μοι λέγεις ἐμπορίας ὑπόθεσιν, μεγάλης καὶ ἀφάτου. οἶσθα γὰρ, οἶσθα σαφῶς ἡλίκον ἐστὶ σώματος ἀρρωστίαν γενναίως, καὶ μετ' εὐχαριστίας ἐνεγκεῖν. τοῦτο, ὃ πολλάκις εἶπον, τὸν Λάζαρον ἐστεφάνωσε, τοῦτο ἐπὶ τῶν ἀγώνων τῶν τοῦ Ἰὼβ τὸν διάβολον κατῄσχυνε, καὶ τὸν ἀθλητὴν τῆς καρτερίας ἐκείνης λαμπρότερον ἀπέφηνε, τοῦτο καὶ φιλοπτωχίας, καὶ τῆς τῶν χρημάτων ὑπεροψίας, καὶ τῆς ἀθρόας ἐκείνης τῶν παίδων ἀποβολῆς, καὶ τῶν μυρίων ἐπιβουλῶν μᾶλλον αὐτὸν ἀνεκήρυξε, καὶ τὸ ἀναίσχυντον τοῦ πονηροῦ δαίμονος ἐκείνου στόμα ἔφραξε μετὰ πολλῆς τῆς περιουσίας. ταῦτ' οὖν ἀναλογιζομένη συνεχῶς καὶ αὐτὴ, χαῖρε καὶ εὐφραίνου τὸν μέγιστον ἆθλον διανύσασα, καὶ τὸ κεφάλαιον τῶν πειρασμῶν πράως φέρουσα, καὶ ὑπὲρ τούτων δοξάζουσα τὸν φιλάνθρωπον θεὸν, τὸν δυνάμενον μὲν ἀθρόον ἀφανίσαι πάντα, ἀφιέντα δὲ γίνεσθαι, ὥστε σοι λαμπροτέραν τὴν καλλίω ταύτην γενέσθαι πραγματείαν. διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς σε μακαρίζοντες οὐ παυόμεθα. ἥσθημεν δὲ ὅτι καὶ τῶν δικῶν ἀπαλλαγεῖσα, καὶ πραγμάτων, ὥς σοι

A Nam quod araneæ tela, & vmbra, & fumus eſt, & ſi quid his vilius fingi poteſt, hoc ſunt omnes tibi inflictæ acerbitates, ſi cum ijs præmijs conferantur, quæ hinc tibi tribuẽda ſunt. Quid enim eſt ciuitate pelli, & ex alijs atque alijs locis in alia atque alia loca ſubinde migrare, atque vndiq. exagitari, & proſcribi, & ad tribunalia trahi, & à militibus raptari, & ab ijs, qui ſexcentis beneficijs affecti fuerint, contraria nunc perpeti, atque tum à famulis, tum à liberis vexari, cùm horũ præmium cœlum ſit, & puriſſima illa bona, quę nec verbis vllis B explicari queunt, nec finem habent, verùm immortalem fructũ atq. oblectationem præbent? Quãobrem inſidias, vexationes, opum iacturam, continuas locorum mutationes, atque in extera regione cõmorationem cõſiderare ſuperſede, atque hæc luto quouis vilius proculcans, eos theſauros, qui hinc tibi in cœlo creantur, quæſtũmque, qui exhauriri & conſumi nequit, atque opes ab omni prædonum iniuria tutas & immunes animo perpende. At corpus tuũ ob labores & ærumnas malè affectum eſt, hoſtiúmque inſidiæ morbum ad- C auxerunt? Nimirum ingentis alterius quæſtus, atque omnem ſermonis vim ſuperantis materiam mihi rurſus commemoras. Scis enim, ſcis inquã planè, quantę laudis ſit, corporis morbum generoſo animo atque cum gratiarum actione ferre. Hoc, vt ſæpe à me dictum eſt, Lazaro coronã attulit: hoc in Iobi certaminibus diabolum dedecore atq. ignominia affecit, pugilémque ob huiuſmodi patientiam clariorem reddidit. Hoc, magis quàm opum contemptio, ac repentina illa filiorum amiſſio, & ſexcentæ inſidiæ, ipſum laude ac D prædicatione extulit, atque impudens peruerſi illius dæmonis os perfacilè obſtruxit. Hæc igitur ipſa quoque perpetuò tecum reputans, gaude & oblectare, quòd maximo certamine perfuncta ſis, atque id, quod tentationum caput eſt, fac placido animo feras, eóque nomine benigni Dei gloriam prędices, qui cùm omnia ſubitò delere ac de medio tollere queat, ea tamen oriri ſinit, vt tibi pulcher hic quæſtus ſplendidior exiſtat. Ob idque beatam te prędicare minimè intermittimus. Illud autem nobis haud paruæ voluptati fuit, quòd, & litibus, & negotijs, vt te

dignum erat, defuncta, eiuſmodi rei finem impoſueris, vt nec ea ignauè abieceris, nec rurſum retinueris, ac tribunalibus, iiſque, quæ hinc oriuntur, malis teipſam transfixeris, verùm medium iter ingreſſa ſis, eámque, quæ tibi conueniebat, libertatem perceperis, atque ingentem in omnibus rebus prudentiam præ te tuleris, edito videlicet tum patientiæ ac tolerantiæ, tum eiuſmodi prudentiæ, quæ nullis fraudibus circumſcribi poſſet, documento.

πρέπον ἦν, οὕτω τῷ πράγματι τέλος ἐπέθηκας, ὃ κατὰ τὴν διάλυσιν, οὔτε ἀγεννῶς αὐτὰ περιιεμένη, οὐδ' αὖ κατέχουσα πάλιν, καὶ ἐμπείρουσα σαυτὴν δικαστηρίοις, καὶ τοῖς ἐκ τούτων κακοῖς· ἀλλὰ μέσην ὁδεύσασα ὁδὸν, καὶ τὴν σοὶ πρέπουσαν ἐλευθερίαν καρπωσαμένη, καὶ πολλὴν τὴν σύνεσιν ἐν ἅπασιν ἐπιδειξαμένη, καὶ τὴν μακροθυμίαν, καὶ τὴν καρτερίαν, καὶ τὴν ὑπομονὴν, καὶ τὸ δυσεξαπάτητον δείξασα τῆς σῆς συνέσεως.

Ad eandem epiſt. XVII.

Nihil alieni ac præpoſteri in te contigit, quin potiùs quod par admodum & rationi cõſentaneum eſſet, nẽpe vt per aſſiduas tentationes tuas animi tui neruis plus firmitatis, plúſq. ad ſubeunda certamina prõptitudinis ac roboris accederet, hincq. magnã voluptatẽ perciperes. Nã hæc calamitatis natura eſt, vt cũ fortẽ ac ſtrenuã animã nacta eſt, hæc efficere ſoleat. Et quemadmodum ignis auro admot⁹ probius illud efficit: eodẽ modo calamitas, animos aureos ſubiens, puriores eos ac præſtantiores reddit. Eóque etiã nomine Paulus his verbis vtebatur: Tribulatio patientiam operatur: patientia autem probationem. Quocirca nos quoque exultamus ac lætitia perfundimur, atque ex hac tua animi magnitudine maximum huiuſce ſolitudinis ſolatiũ haurimus. Ac proinde, etiam ſi mille lupi ac multi conuentus malignantium te vndique obſideãt, haudquaquam pertimeſcimus: verùm illud quidem optamus ac precamur, vt & præſentes tentationes extinguantur, nec aliæ inſuper accedant (Dominicam ſcilicet legẽ explentes, quæ nos, ne in tentationem incidamus, precari iubet:) ſin autẽ Deus rurſum exoriri ſinat, de aurea tua anima, quæ hinc etiã ampliſſimas ſibi opes aggerit, bono ac fidenti animo ſumus. Etenim quãnã re terrorem tibi afferre potuerunt, qui in ſuũ ipſi caput ſuámque perniciem quíduis agreſſi ſunt? Opúmne detrimento? At illud probè ſcio, te eas pulueris inſtar habere, ac quouis luto viliores exiſtimare. An patriæ ac domus amiſſione? At tu amplas etiam ac frequentes vrbes non ſecus ac ſolitudines incolere noſti: vt quæ in

Calamitas pios robuſtiores reddit.

Rom. 5.

Matt. 8.

Πρὸς τὴν αὐτὴν ἐπιστολὴ ιζʹ.

Οὐδὲν ξένον οὐδὲ ἀπεικὸς γέγονεν ἐπὶ τῆς εὐλαβείας τῆς σῆς, ἀλλὰ καὶ σφόδρα εἰκὸς καὶ ἀκόλουθον τὸ τῇ συνεχείᾳ τῶν ἐπαλλήλων πειρασμῶν, εὐτονώτερά σοι γενέσθαι τῆς ψυχῆς τὰ νεῦρα, καὶ μείζονα πρὸς τὰ παλαίσματα τὴν προθυμίαν καὶ τὴν ἰσχὺν, καὶ πολλὴν ἐντεῦθεν καρπώσασθαί σε τὴν ἡδονήν· τοιαύτη γὰρ τῆς θλίψεως ἡ φύσις, ὅταν γενναίας καὶ νεανικῆς ἐπιλάβηται ψυχῆς, ταῦτα ἐργάζεσθαι πέφυκεν. καὶ καθάπερ τὸ πῦρ δοκιμώτερον ποιεῖ τὸ χρυσίον, ὅταν αὐτῷ συγγένηται· οὕτω καὶ τὰς χρυσᾶς ψυχὰς ἐπιοῦσα θλῖψις, καθαρωτέρας αὐτὰς ἐργάζεται καὶ δοκιμωτέρας. διὸ καὶ Παῦλος ἔλεγεν· ἡ θλῖψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμήν. διὰ ταῦτα καὶ ἡμεῖς σκιρτῶμεν καὶ χαίρομεν, καὶ τῆς ἐρημίας ταύτης μεγίστην καρπούμεθα παράκλησιν ἐπὶ τῇ ἀνδρείᾳ σου ταύτῃ. διὰ ταῦτα κἂν μυρίοι σε κυκλώσωσι λύκοι, καὶ πολλαὶ συναγωγαὶ πονηρευομένων, οὐδὲν δεδοίκαμεν, ἀλλ' εὐχόμεθα μὲν καὶ τοὺς ὄντας σβεσθῆναι πειρασμοὺς, καὶ ἑτέρους δὲ μὴ προσγενέσθαι, δεσποτικὸν πληροῦντες νόμον, τὸν κελεύοντα εὔχεσθαι μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμόν· εἰ δ' ἄρα συγχωρηθείη γενέσθαι πάλιν, θαρροῦμεν ὑπὲρ τῆς χρυσῆς σου ψυχῆς, τῆς καὶ ἐντεῦθεν μέγιστον ἑαυτῇ συναγούσης πλοῦτον. τίνι γάρ σε δεδίξεσθαι δυνήσονται, οἱ κατὰ τῆς ἑαυτῶν πάντα τολμῶντες κεφαλῆς; ζημίᾳ χρημάτων; ἀλλ' εὖ οἶδ' ὅτι κόνις σοι ταῦτα, καὶ πηλοῦ παντὸς εὐτελέστερα εἶναι νομίζεται. ἀλλὰ πατρίδος ἐκβολῇ καὶ οἰκίας; ἀλλ' οἶσθα σὺ καὶ τὰς μεγάλας, καὶ πολυανθρώπους πόλεις καθάπερ τὰς ἐρήμους οἰ-

τως οἰκεῖν, ἡσυχίᾳ καὶ ἀπραγμοσύνῃ τὸν ἅπαντα συζήσασα χρόνον, καὶ τὰς βιωτικὰς καταπατήσασα φαντασίας. ἀλλὰ θάνατον ἀπειλοῦσιν; ἀλλά σὺ καὶ τοῦτο προέλαβοῦσα, διὰ παντὸς ἐμμελετήσασα τῷ χρόνῳ, κἂν ἑλκύσωσιν ἐπὶ σφαγὴν, νεκρὸν ἐπὶ ταύτην ἕλξουσι σῶμα. τί δεῖ τὰ πολλὰ λέγειν; οὐδεὶς σε οὐδὲν ἐργάσασθαι δυνήσεται τοιοῦτον, οὗ τὴν ὑπομονὴν μετὰ πολλῆς οὐχ εὑρήσει τῆς περιουσίας ἐν σοὶ πάλαι κατορθωθεῖσαν. τὴν γὰρ στενὴν ἀεὶ καὶ τεθλιμμένην ὁδεύσασα ὁδὸν, ἐν ἅπασιν ἐγυμνάσω τούτοις. διόπερ τὴν καλλίστην ταύτην ἐπιστήμην ἐν τοῖς γυμνασίοις ἀσκήσασα, νῦν ἐν τοῖς ἀγῶσι λαμπροτέρα ἀνεφάνης, οὐ μόνον οὐδὲν ὑπὸ τῶν γινομένων θορυβουμένη, ἀλλὰ καὶ πτερουμένη, καὶ σκιρτῶσα, καὶ χορεύουσα. ὧν γὰρ προέλαβες τὰ γυμνάσια, τούτων τοὺς ἀγῶνας μετὰ πολλῆς νῦν μεταχειρίζῃ τῆς εὐκολίας, ἐν γυναικείῳ σώματι, καὶ ἀραχνίων ἀσθενεστέρῳ, ἀνδρῶν σφριγώντων, καὶ τοὺς ὀδόντας βρυχόντων μετὰ πολλοῦ τοῦ γέλωτος τὴν μανίαν καταπατοῦσα, καὶ πλείονα ἑτοίμη οὖσα παθεῖν ἢ ἐκεῖνοι παρασκευάζονται. μακαρία σὺ καὶ τρισμακαρία τῶν ἐντεῦθεν στεφάνων· τοιαύτη γὰρ τῶν παλαισμάτων ἡ φύσις τούτων, καὶ πρὸ τῶν βραβείων, καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς σκάμμασιν ἔχει καὶ τὰς ἀμοιβὰς καὶ τὰς ἀντιδόσεις, τὴν ἡδονὴν, ἣν καρποῦσαι νῦν, τὴν εὐφροσύνην, τὴν ἀνδρείαν, τὴν καρτερίαν, τὴν ὑπομονὴν, τὸ ἀνάλωτον, τὸ ἀχείρωτον, τὸ πάντων ὑψηλοτέραν εἶναι, τὸ οὕτως ἑαυτὴν ἀσκῆσαι, ὡς μηδὲν δύνασθαι παρὰ μηδενὸς παθεῖν δεινόν, τὸ τοσούτων κλυδωνίων γινομένων ἐπὶ τῆς πέτρας ἑστάναι, τὸ τῆς θαλάττης μαινομένης ἐξ οὐρίας φέρεσθαι μετὰ πολλῆς τῆς γαλήνης· ταῦτα τῆς θλίψεως καὶ πρὸ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἐνταῦθα τὰ ἔπαθλα. οἶδα γὰρ, οἶδα ὅτι νῦν οὐδὲ περικεῖσθαι τὸ σῶμα ἡγῇ, ὑπὸ τῆς ἡδονῆς πτερουμένη, ἀλλ' ἣν καιρὸς καλῇ, εὐκολώτερον αὐτὸ ἀποδύσῃ, ἢ ἕτεροι τὰ ἱμάτια, ἃ περίκεινται. χαῖρε τοίνυν καὶ εὐφραίνου καὶ ὑπὲρ σαυτῆς, καὶ ὑπὲρ τῶν τὴν μακαρίαν τελευτησάντων τελευτὴν, οὐκ ἐν κλίνῃ, οὐδὲ ἐν οἰκίᾳ, ἀλλ' ἐν δεσμωτηρίοις, καὶ ἀλύσεσι, καὶ βασάνοις. θρήνει δὲ μόνους τοὺς ταῦτα ποιοῦντας καὶ δάκρυε. καὶ γὰρ καὶ τῆ-

A otio ac quiete omne vitæ tempus tranſegeris, atque huiuſce vitæ pompas ſemper protriueris. At mortẽ minitantur. Tu verò anteuertens, nullum tempus omiſiſti, quin de ea cogitares: atque, ſi ad necem te traxerint, cadauer duntaxat ad eam trahent. Quid pluribus verbis opibus eſt? Nemo te tanto vllo malo afficere poterit, cuius patientiã non abundè iampridem à te præſtitam inueniat. Nam cùm per arctam & anguſtam viam iter facias, his omnibus diuturna exercitatione aſſueuiſti. Ac proinde cum pulcherrimã hanc ſcientiam in palæſtris colueris, nunc in ſerijs certaminibus B clariorẽ te prębuiſti: quippe quæ ob ea, quæ contingunt, non modò non conturberis, verùm etiam velut additis tibi pennis exciteris, & exilias, ac tripudies. Nam quarum rerum exercitia occupaſti, harum certamina mira cũ facilitate in muliebri corpore nunc obis, & cùm araneas imbecillitate ſuperes, valentiſſimorum tamen, ac dentibus ſtridentium virorum furorem ingenti cum riſu calcas: vt quę plura perpeti parata ſis, quàm illi inferre proponant. Te verò beatam, ac ter beatam, C cùm ob eas coronas, quæ hinc tibi cõparãtur, tum etiam ob ipſa certamina. Ea enim horum certaminum natura eſt, vt etiam ante præmia in ipſa quoque arena ſuam mercedem habeant, nimirum voluptatem, qua nunc frueris, animi lætitiam, fortitudinem, patientiam: illúdque item, quòd expugnari atque opprimi nequeas, quòd omnibus rebus ſublimior ſis, quòd ſic teipſam exercueris, vt nihil tibi incommodi à quoquam inferri poſſit, quòd exorta tam graui tempeſtate in petra conſiſtas, quòd denique mari fu- D rente magna cum tranquillitate ſecundum curſum teneas. Hæc, etiã ante cœlorum regnũ calamitatis pręmia in hac vita ſunt. Illud enim mihi exploratiſſimum eſt, te nunc animo ita cõparatam eſſe, vt ne corpore quidem indutam te eſſe exiſtimes (ita te pennatam reddit voluptas:) ac ſi tempus id poſtulet, promptius illud exutura ſis, quàm alij veſtes, quibus obtecti ſunt. Quæ cùm ita ſint, gaude & oblectare, tum tuo nomine, tum eorum, qui beatam mortem obierunt, non in lecto nec in cubiculo, ſed in carcere & vinculis ac tormentis. Eos autem ſolos luge ac lacrymis proſequere, qui hæc perpetrant. Nam iſtud

quoque tua philoſophia dignum eſt. Quoniam autem de corporis quoque noſtri valetudine certior fieri cupis, nos ex eo morbo, qui nuper nobis moleſtiam exhibebat, emerſimus: núncque meliore valetudine ſumus, modò ne rurſus hyems ſtomachi noſtri imbecillitatem aduentu ſuo lædat. Nam de Iſauris, omni metu vacui ſumus.

A τὸ ἄξιον τῆς σῆς φιλοσοφίας. ἐπεὶ δὲ καὶ περὶ τῆς τοῦ σώματος ἡμῶν ὑγιείας βούλει μανθάνειν, ἀπηλλάγημεν τέως τῆς περυσινῆς ἐνοχλούσης ἡμῖν ἀῤῥωστίας, καὶ ῥᾷον διακείμεθα νῦν. πλὴν εἰ μὴ πάλιν ἐπελθὼν ὁ χειμὼν λυμήνηται ἡμῖν τοῦ στομάχου τὴν ἀσθένειαν· καὶ τῶν Ἰσαύρων ἕνεκεν, ἐν πολλῇ καθεστήκαμεν ἀσφαλείᾳ.

Carteriæ XVIII.

Καρτερίᾳ ιη'.

Siue frequenter, ſiue rarò ſcribas, nos tamen iudicium illud, quod de tua charitate animo conceptum habemus, firmum ac ſtabile retinemus. Id enim exploratum nobis eſt, te, ſiue ſcribas, ſiue ſileas, eodem ſemper erga nos animo ac ſtudio eſſe. Velim autem celerrimã tibi ſanitatem Deus præbeat, atque omni morbo te liberet. Neque enim vulgari ſolicitudine affecti ſumus, cùm de tuo morbo ad nos allatum eſt. Eóque nomine te obſecramus, vt, quoties licuerit, de tua valetudine nos certiores facias, & num melius aliquanto corpus tuum ſe habeat. Nec enim te fugit, quàm doleamus, cùm te morbo teneri audimus, ac rurſum quanta lætitia afficiamur, ac præ voluptate velut pennas induamus, cum te incolumi valetudine eſſe intelligimus. Hæc igitur cum minimè ignores, ornatiſſima ac nobiliſſima domina mea, quoties facultas dabitur, ad nos ſcribere ne graueris, quâque valetudine ſis, indicare. Neque enim vulgari beneficio nos afficies, cùm eiuſmodi ad nos literas miſeris.

B Κἂν πολλάκις, κἂν ὀλιγάκις ἐπιστείλῃς, ἡμεῖς ἣν ἐξ ἀρχῆς ἔχομεν ψῆφον περὶ τῆς ἀγάπης τῆς σῆς, ταύτην ἀκίνητον διατηροῦμεν. ἴσμεν γὰρ ὅτι καὶ γράφουσα καὶ σιγῶσα ὁμοίως περὶ ἡμᾶς διακεῖσθαι ἐσπούδακας. ὁ θεός σοι ταχίστην παράσχοι τὴν ὑγείαν, καὶ πάσης ἀπαλλάξῃ ἀῤῥωστίας. καὶ γὰρ οὐχ ὡς ἔτυχεν ἐν φροντίδι καθεστήκαμεν περὶ τῆς ἀῤῥωστίας τῆς σῆς ἀκούοντες. διὸ καὶ παρακαλοῦμέν σου τὴν ἐμμέλειαν ἡνίκα ἂν ἐξῇ συνεχῶς ἡμῖν δηλοῦν τὰ περὶ τῆς ῥώσεως τῆς σῆς, καὶ εἴ τινα πρὸς τὸ βέλτιον ἐπίδοσιν ἔλαβέ σου τὸ σῶμα.
C οἶσθα γὰρ καὶ πῶς ἀλγοῦμεν ἀκούοντές σε ἐν ἀῤῥωστίᾳ εἶναι, καὶ πῶς εὐφραινόμεθα, καὶ πτερούμεθα ὑπὸ τῆς ἡδονῆς, ἐπειδὰν ἀκούσωμεν ἐν ὑγείᾳ σε καθεστάναι. ταῦτ᾽ οὖν εἰδυῖα κυρία μου κοσμιωτάτη καὶ εὐγενεστάτη, ὁσάκις ἂν δυνατὸν ᾖ, γράφειν ἡμῖν μὴ κατόκνει, καὶ δηλοῦν τὰ περὶ τῆς ῥώσεως τῆς σῆς. οὐ γὰρ τὴν τυχοῦσαν ἡμῖν χαριῇ χάριν, τοιαύτας πέμπουσα ἡμῖν ἐπιστολάς.

Marciano & Marcellino XIX.

Μαρκιανῷ καὶ Μαρκελλίνῳ ιθ'.

Illud quidem cuperemus, vt vos, à quibus tantopere amamur, præſentes quoque cerneremus. At quoniam id minimè licet (nam & viæ longinquitas, & hyems, & prædonum metus, ad profectionẽ impediendam ſufficiũt) illud ſaltem optamus, vt eos, qui literas à nobis ad vos ferant, ſæpiùs naſciſcamur: quò cupiditatem noſtram ampliſſimè explere poſſimus. Quandoquidem autem, tum ob huius loci ſolitudinem, tum quia à publica via procul diſtat, hoc nobis ademptum eſt, à vobis peto,

D Ἐβουλόμεθα μὲν ὑμᾶς σφοδροὺς ἡμῶν ὄντας οὕτως ἐραστὰς, καὶ παρόντας ἰδεῖν. ἀλλ᾽ ἐπειδὴ τοῦτο οὐκ ἔνι, τό, τε γὰρ τῆς ὁδοῦ μῆκος, ἥ, τε τοῦ χειμῶνος ὥρα, καὶ ὁ τῶν λῃστῶν φόβος ἱκανὰ διατειχίσαι τὴν ἀποδημίαν. τοὺς γοῦν τὰ κομίζοντας παρ᾽ ἡμῶν πρὸς ὑμᾶς ἐπιθυμοῦμεν συνεχέστερον περιτυγχάνειν, ὥστε δύνασθαι μετὰ δαψιλείας πληρῶσαι τὴν ἐπιθυμίαν τὴν ἡμετέραν. ἀλλ᾽ ἐπειδὴ καὶ τοῦτο παρείλετο ἡμᾶς ἡ ἐρημία τοῦ χωρίου ἐν ᾧ διατρίβομεν, καὶ τὸ σφόδρα αὐτὸ ἀπῳκίσθαι τῆς

Digitized by Google

δημοσίας ὁδοῦ, παρακαλοῦμεν ἂν μὴ συνεχῶς τοῦτο ποιῶμεν, συγγνώμην ἡμῖν νέμειν, καὶ γραφόντων ἡμῶν καὶ σιγώντων, τὴν αὐτὴν ἔχειν περὶ τῆς ἀγάπης τῆς ἡμετέρας ψῆφον, λογιζομένους ὅτι τὴν σιγὴν ἡμῖν πολλάκις μακροτέραν ἡ ἐρημία τοῦ τόπου, οὐχ ἡ τοῦ τρόπου ῥαθυμία ἐργάζεται.

A vt ſi minùs crebro hoc faciamus, nobis veniam tribuatis: atque, ſiue ſcribamus, ſiue ſileamus, idem de noſtra erga vos beneuolentia iudicium habeatis, illud vobiſcum reputantes, diuturnioris plerúmque ſilentij noſtri cauſam, loci potiùs ſolitudinem eſſe, quàm morum inſolentiam ac negligentiam.

Ἀγαπητῷ κ'.

Οἶδά σου τὴν ἀγάπην τὴν γνησίαν καὶ θερμήν, τὴν ἄδολον καὶ εἰλικρινῆ, καὶ οὔτε πραγμάτων ὄχλῳ, οὔτε χρόνου πλήθει, οὔτε ὁδοῦ μήκει μαραινομένην· οἶδα καὶ ὅπως ἐπιθυμεῖς καὶ αὐτὸς ἡμᾶς θεάσασθαι, καὶ τῆς κατὰ πρόσωπον ἀπολαῦσαι συνουσίας. ἀλλ' ἐπεὶ τοῦτο ἤδη ἐργῶδες, καὶ διὰ τὸ τῆς ὁδοῦ μῆκος, καὶ διὰ τὴν τοῦ ἔτους ὥραν, καὶ τὸν τῶν Ἰσαύρων φόβον, τὴν διὰ τῶν γραμμάτων παρέχε εὐφροσύνην, συνεχῶς δηλῶν τὰ περὶ ὑγείας τῆς σῆς, καὶ τοῦ οἴκου σου παντός. ἂν γὰρ τοιαῦτα δεχώμεθα συνεχῶς γράμματα παρὰ τῆς σῆς εὐγενείας καὶ θαυμασιότητος, οὐ τὴν τυχοῦσαν καὶ ἐν ἐρημίᾳ διατρίβοντες καρπωσόμεθα τὴν παράκλησιν. καὶ γὰρ οὐκ ἀγνοεῖς ὅπως ἡμῖν περισπούδαστον τὸ ἐν ὑγείᾳ σε εἶναι, δέσποτά μου αἰδεσιμώτατε καὶ θαυμασιώτατε.

Agapeto XX.

Syncerum atque ardentem, fucique expertem, ac purum amorem tuũ per-
B ſpectum habeo: quódque nec negotiorum turba, nec temporis diuturnitate, nec itineris longinquitate debilitari poſſit, exploratum item habeo: quámque oculis etiam nos cernere, congreſſúque noſtro frui geſtias. Quoniam autem nunc, tum ob itineris longitudinem, tum ob anni tempus, tum ob Iſaurorũ metum, id vix fieri poteſt, da operam, vt eam, quam literæ afferre ſolent oblectationem nobis præbeas, ſubinde videlicet de tua totiúſque domus tuæ valetudine certiores nos faciens. Nam ſi huiuſmodi literas à te
C crebro acceperimus, non vulgarem, etiam in ſolitudine degentes, conſolationem capiemus. Neque enim ignoras, domine mi ſummopere venerande atque admirande, quanto nobis ſtudio atque curæ ſit valetudo tua.

Ἀλφίῳ κα'.

Μακάριος καὶ τρισμακάριος εἶ, καὶ πολλάκις τοῦτο, τοιαῦτα ἐργαζόμενος, καὶ τοιαύταις ἐπιτρέχων πραγματείαις, αἳ πολλὴν ἐν οὐρανοῖς προαποτίθενταί σοι τὸν μισθόν τε καὶ θησαυρόν. οὐδὲ γὰρ ὡς ἔτυχεν ἡμᾶς ἀνεπτέρωσας, τὰ κατὰ τὸν κύριόν μου Ἰωάννην τὸν πρεσβύτερον ἀπαγγείλας, ὅτι πολλὴν ἐποίησας σπουδὴν ἀναστῆσαι αὐτόν, καὶ ἐκπέμψαι εἰς τὴν Φοινίκην. ὅτι δὲ καὶ χρυσίον αὐτῷ δέδωκας, αὐτὸς μὲν ἐσίγησας, καὶ τοῦτο πρέπον τῇ εὐλαβείᾳ σου ποιῶν· ἡμᾶς δὲ οὐκ ἔλαθες, ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἔγνωμεν, καὶ τὴν δαψίλειαν, ἣν παρέσχες. καὶ διὰ τοῦτό σε θαυμάζοντες, καὶ μακαρίζοντες οὐ παυόμεθα, ὅτι ἐν οἷς δεῖ πλουτεῖν, ἐν τούτοις πλουτεῖς· καί σε παρακαλοῦ-

Alphio XXI.

Te verò beatum ac ter beatum, atq. etiam ſæpiùs beatum, qui eiuſmodi res efficis, atque eiuſmodi negotijs animum adijcis, quæ ingentem in cœlis theſaurũ tibi recondunt. Neque enim
D vulgariter animum noſtrum erexiſti, cùm de domino noſtro Ioanne presbytero nobis illud expoſuiſti, te multum ſtudij atque operæ adhibuiſſe, vt eum excitares, atque in Phœniciã mitteres. Quòd autem aurum quoque ipſi dediſti, quanquam tu pro cætera tua pietate hoc reticuiſti, minimè tamen id nobis obſcurum fuit. Nam id etiam compertũ habuimus, ac liberalitatem eam qua vſus es. Ob eámq; cauſam te admirari ac laudibus in cœlũ ferre nõ deſinimus, quòd in his rebus diues ſis in quibus diuitẽ eſſe cõuenit. Teq; ob-

ſecramus, vt crebrò ad nos literas des. Nam ſi fieri poſſet, vt oculis te cerneremus, magno id ſanè emeremus. Quoniam autem id nondum licet, fac quæſo ſubinde ad nos ſcribas, ac de tua totiúſque domus tuæ valetudine certiores nos facias. Neque enim leue ſolatium capiemus, hæc audientes. Cùm igitur, quàm nobis gratum facturus ſis, minimè ignores, ne committas, vt tanta lætitia careamus.

A μὲν γράμματα συνεχῶς ἡμῖν ἐπιστέλλειν. εἰ μὲν γὰρ δυνατὸν ἦν καὶ κατ᾽ ὄψιν σε ἰδεῖν, πολλοῦ ἂν ἐπριάμεθα τοῦτο. ἐπειδὴ δὲ τοῦτο τέως οὐκ ἔνι, γράφε συνεχῶς ἡμῖν, περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς εὐαγγελιζόμενος, καὶ τοῦ οἴκου σου παντός. οὐ γὰρ τὴν τυχοῦσαν καρπωσόμεθα παράκλησιν ταῦτα μανθάνοντες. εἰδὼς οὖν ἡλίκα ἡμῖν χαριῇ, μὴ ἀποστερήσῃς ἡμᾶς τῆς τοιαύτης εὐφροσύνης.

Caſto, Valerio, Diophanto, Cyriaco, Antiochiæ presbyteris. XXII.

Κάστῳ, Οὐαλερίῳ, Διοφάντῳ, Κυριακῷ πρεσβυτέροις Ἀντιοχίας κβ΄.

B

Quòd longam noſtram epiſtolam breuem dixeritis, haud equidē miror. Ea enim amantiū natura eſt, vt ſatietatem neſciāt, nec vnquā expleri poſſint: verùm quo plura ab ijs, quos amant, acceperint, eo plura cōcupiſcāt. Ob eamque cauſam etiāſi decuplo maior, quā prior, ad vos epiſtola veniſſet, ne illa quidē breuitatis vocabulū effugiſſet: verùm ipſa quoq. parua vocata fuiſſet, imò nō vocata duntaxat, ſed etiā parua habita fuiſſet. Quod etiā eodem modo mihi vſu venit. Nam ad quemcumq. amoris erga nos ac beneuolētię gradum perueneritis, eo minimè cōtēti ſum*: verùm amoris incremēta ſemper expetimus, charitatiſq. debitū, quod etiāſi ſemper ſoluatur, ſemper tamen debetur (nemini enim, inquit ille, quicquā debeatis, niſi vt inuicem diligatis) quotidie à vobis efflagitamus, ſemper quidem illud affatim accipiētes, nec tamē nos illud vnquām omni ex parte accepiſſe arbitrantes. Quāobrem, ne quæſo præclarū hoc debitum, duplicémq. voluptatem habens, nobis perſoluere deſinatis. Nam & qui perſoluunt, & qui accipiunt, parem voluptatem conſequuntur: quippe cùm vtrique per huiuſmodi ſolutionem æquè locupletentur. Quodquidem in pecunijs fieri nequit. Nam qui perſoluit, egentior hinc efficitur: is contrà, qui accepit, copioſior. At in charitatis contractu hoc vſu venire minimè ſolet. Neque enim eū, qui perſoluit, inanem ac vacuum relinquit, (id quod pecunia efficit, cùm ad accipiētem migrat) quin potius ipſum tum demum locupletiorem reddit, cùm eam perſoluit. Hæc igitur cùm vobis explorata ſint, præſtantiſſimi ac pietatis pleniſſimi domini mei, ne vn-

Charitas ſemper debetur. Rom. 13. 8.

Οὐ θαυμάζω, ὅτι τὴν μακρὰν ἡμῶν ἐπιστολὴν, βραχεῖαν ἐκαλέσατε. τοιοῦτον γὰρ οἱ ἐρῶντες, οὐκ ἴσασι κόρον, οὐ δέχονται πλησμονήν. ἀλλ᾽ ὅσα ἂν λάβωσι παρὰ τῶν ἐρωμένων, πλείονα ἐπιζητοῦσι. διά τοι τοῦτο εἰ καὶ δεκαπλασίων ὑμῖν ἦλθεν ἐπιστολὴ τῆς ἔμπροσθεν, οὐκ ἂν οὐδὲ ἐκείνη τὸ τῆς βραχύτητος διέφυγεν ὄνομα, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ μικρὰ ἂν ἐκλήθη· μᾶλλον δὲ οὐκ ἐκλήθη μόνον, ἀλλὰ καὶ C μικρὰ ἂν ὑμῖν ἐφάνη. ἐντεῦθεν καὶ ἡμεῖς ὅπουπερ ἂν ἀφίκησθε φιλοῦντες ἡμᾶς, οὐδὲ αὐτοὶ κόρον λαμβάνομεν· ἀλλ᾽ ἀεὶ προσθήκας ἐπιζητοῦμεν ὑμῶν τοῦ φίλτρου, καὶ τὸ χρέος τῆς ἀγάπης τὸ ἀεὶ μὲν ἐκτινύμενον, ἀεὶ δὲ ὀφειλόμενον, (μηδενὶ γάρ φησι μηδὲν ὀφείλετε, εἰ μὴ τὸ ἀλλήλους ἀγαπᾶν) καθ᾽ ἑκάστην παρ᾽ ὑμῶν ἀπαιτοῦμεν ἡμέραν· ἀεὶ μὲν αὐτὸ μετὰ πολλῆς λαμβάνοντες τῆς δαψιλείας, οὐδέποτε δὲ ἀπειληφέναι τὸ πᾶν ἡγούμενοι· μὴ δὴ παύσησθε καταβάλλοντες ἡμῖν τὸ καλὸν τοῦτο ὄφλημα, καὶ πολλὴν ἔχον ἡδονήν. οἵ τε γὰρ κα- D ταβάλλοντες, οἵ τε ὑποδεχόμενοι τὴν ἴσην καρποῦνται εὐφροσύνην, ἐπειδήπερ ἀμφότεροι τῇ καταβολῇ ὁμοίως γίνονται εὔποροι· ὅπερ ἐπὶ τῶν χρημάτων οὐκ ἔνι, ἀλλ᾽ ὁ μὲν καταθεὶς πενέστερος ταύτῃ γίνεται, ὁ δὲ ὑποδεξάμενος εὐπορώτερος. ἀλλ᾽ οὐκ ἐπὶ τοῦ συμβολαίου τῆς ἀγάπης τοῦτο συμβαίνειν εἴωθεν. οὐδὲ γὰρ ἀφίησιν ἔρημον αὐτῆς τὸν καταθέντα, ὅπερ ποιεῖ τὸ ἀργύριον πρὸς τὸν ὑποδεχόμενον μεταστάν, ἀλλὰ τότε μᾶλλον αὐτὸν εὐπορώτερον καθίστησιν, ὅταν αὐτὴν καταβάλῃ. ταῦτ᾽ οὖν εἰδότες κύριοί μου τιμιώτατοι καὶ εὐλαβέστατοι, μὴ δια-

λίπητε διηνεκῶς ἀκμάζουσαν περὶ ἡμᾶς τὴν διάθεσιν ἐπιδεικνύμενοι. εἰ γὰρ καὶ μηδὲν δεῖσθε εἰς τοῦτο τῆς παρ' ἡμῶν παρακλήσεως, ἀλλ' ἐπειδὴ σφόδρα ἐρῶμεν ὑμῶν τῆς ἀγάπης, καὶ μὴ δεομένους ἀναμιμνήσκομεν τούτου ἕνεκεν, ὥστε συνεχῶς ἐπιστέλλειν, καὶ τὰ περὶ τῆς ὑγιείας τῆς ὑμετέρας δηλοῦν. ὅτι γὰρ μηδὲ τούτου χάριν δεῖσθε τοῦ ἀναμνήσοντος, ἀλλ' ἡμεῖς καὶ τοῦτο, ἐπειδὴ σφόδρα περισπούδαστον ἡμῖν, οὐ παυσόμεθα διηνεκῶς παρ' ὑμῶν ἐπιζητοῦντες. ὅτι μὲν γὰρ ἐργῶδες τοῦτο λοιπὸν, καὶ διὰ τὴν τοῦ ἔτους ὥραν, καὶ διὰ τὴν τῆς ὁδοῦ δυσκολίαν, οὐ πολλῶν φαινομένων τῶν ὁδοιπόρων, τῶν πρὸς τοῦτο διακονησομένων ὑμῖν, οὐδὲ ἡμεῖς ἀγνοοῦμεν. πλὴν ἀλλ' ὡς ἔνι, καὶ οἷόν τέ ἐστι καὶ ἐν τοσαύτῃ δυσκολίᾳ, συνεχῶς ἐπιστέλλειν παρακαλοῦμεν, ὥστε παρὰ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης ταύτην αἰτοῦμεν τὴν χάριν. καὶ τῷ κυρίῳ δέ μου τῷ εὐλαβεστάτῳ πρεσβυτέρῳ Ρωμανῷ, καθὼς ἐκελεύσατε, ἀπεστάλκαμεν, καὶ τούτου χάριν ὑμῖν εἰδότες πολλήν. ἐπεὶ καὶ τοῦτο σφόδρα ὑμᾶς ἀγαπώντων ἐστὶ, καὶ μεθ' ὑπερβολῆς φιλούντων, τὸ τηλικούτοις ἀνδράσι καὶ διὰ τῶν γραμμάτων πειρᾶσθαι, καὶ πολλὴν ποιεῖσθαι σπουδὴν ἀκριβέστερον συνάπτειν ἡμᾶς. δεξάμενοι τοίνυν ἡμῶν τὴν πρὸς αὐτὸν ἐπιστολὴν, καὶ δοῦναι παρακλήθητε, καὶ χωρὶς τῆς ἐπιστολῆς προσειπεῖν αὐτὸν πάλιν ἐξ ἡμῶν, καὶ γὰρ οὐχ ὡς ἔτυχεν ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐρασταὶ γεγόναμεν αὐτοῦ σφοδρότατοι. ὥστε τοῦτο μανθανέτω διὰ τῆς γλώττης τῆς ὑμετέρας, ὅτι τὴν αὐτὴν ἀγάπην μένομεν διατηροῦντες, ἡμῖν αὖθις τὰ μέγιστα χαριζόμενοι. καὶ ὅτι τὴν μεταξὺ σιγὴν οὐ ῥαθυμίᾳ πεποιήκαμεν, ἀλλὰ τῷ γράμματα ἀναμένειν δέξασθαι παρὰ τῆς εὐλαβείας αὐτοῦ. ἐπειδὴ δὲ προτέρους ἡμᾶς ᾔτησεν ἐπιστεῖλαι, ἰδοὺ καὶ τοῦτο ποιοῦμεν, ὥστε παρακαλοῦμεν καὶ αὐτὸν συνεχῶς τοῦτο πρὸς ἡμᾶς ποιεῖν.

A quam florentem ac vegetam erga me beneuolentiam exhibere intermittite. Nam etſi, vt id faciatis, nihil noſtra cohortatione indigetis: tamen quoniam vos apprimè amamus, propterea vos, etiã ſi nihil neceſſe ſit, admonemus, vt perpetuò ad nos ſcribatis, atque quo ſtatu valetudo veſtra ſit, ſignificetis. Quamuis enim nihil ad eam rem ſubmonitore vobis opus ſit, at nos tamen id quoque, quandoquidẽ vehementer expetimus, à vobis poſtulare nunquam deſinemus. Et quidem quoniam tum propter anni tempus, tum propter iti- B neris difficultatẽ, haud multi viatores exiſtũt, qui vobis ad hanc rem operam nauare poſſint, iſtud iam difficile eſſe ne nos quidem ignoramus: ſaltem vt licet, atque in tanta difficultate fieri poteſt, vos obſecramus, vt quàm ſæpiſſimè ſcribatis, atque hanc à veſtra charitate gratiam poſtulamus. Quin religioſiſſimo quoque domino meo preſbytero Romano, quemadmodum iuſſiſtis, ſcripſimus, eóque nomine ingentem etiam vobis gratiam habemus. Quandoquidem hoc quoque ab ingenti ac ſingulari quodã noſtri amore C proficiſcitur, quòd, vt tantis viris arctiùs nos copuletis, per literas operam datis, ſummúmque ad id ſtudium adhibetis. Velim itaque, vt cùm noſtram ad eum epiſtolam acceperitis, eam ipſi reddatis, atque inſuper eum licet epiſtola non accepta meo nomine ſalutetis. Iampridem enim eſt, quòd eum amare cœpimus: idque vt ex ore veſtro intelligat, cupio, nos eandem ergà eum beneuolentiam retinere, eáque in re de nobiſipſis quàm optimè mereri. Illúdque præterea, nos interea non negligentia & ſocordia nihil ad D eum literarum dediſſe, ſed quòd ab ipſius pietate literas expectaremus. Quoniam autem, vt priores ſcriberemus, poſtulauit, & hoc quoque facimus: & idem vt ipſe facere ad nos non intermittat, obſecramus.

Ρωμανῷ πρεσβυτέρῳ κγ'.

Οἶσθα καὶ αὐτὸς κύριέ μου τιμιώτατε καὶ εὐλαβέστατε, πῶς ἀεὶ περὶ τὴν σὴν εὐλάβειαν διετέθημεν, ὥστε πῶς ἀεὶ συνδεδεμένοι σοι τῷ νόμῳ τῆς ἀγάπης διετελέσαμεν, θαυμάζοντ-

Romano presbytero XXIII.

Scis tu quoq. profectò, domine mi reuerendiſſime ac religioſiſſime, quemnam ſemper erga te animum habuerimus, & quonã pacto ſemper charitatis lege tecum aſtricti fuerimus, morum

tuorum ſuauitatem admirantes, virtutiſque tuæ, per quam omnes eos, qui ad te accedunt, tuos reddis, pulchritudinem ſuſpicientes. Quo etiam fit, vt quamuis longo à te interuallo diſſiti, animo tamen & cogitatione te circumferamus, atque in quamcumque ſolitudinem auehamur, tuæ tamen charitatis obliuiſci minimè poſſimus: verùm vt præſentē ac propinquū intueamur, charitatiſque oculis perpetuò repræſentemus, imò, vt rectiùs loquar, aſſiduè te cernamus, atque apud omnes pietatem tuam prædicemus. Quamobrem abs te quoque petimus, vt noſtri memoriam nunquam intermittas, eámque beneuolentiam, quam ſemper nobis præſtitiſti, nunc quoque florentem ac vigentem conſerues: ac pro noſtra vilitate obnixas ad Deum preces adhibeas, ad nóſque, cùm licuerit, literas des, ac de tua valetudine certiores nos facias: quò, etiam in ſolitudine ſedentes, ingentem conſolationem capiamus, tuarum videlicet precum ope ac ſubſidio è tanto locorum interuallo fruentes.

Heſychio XXIIII.

Petis vt illud tibi ignoſcam, quòd ad me non veneris, morbi excuſatione vtens. Ego autem voluntatis nomine te laudo ac prædico, per quam etiam veniſti, atque quantum ad charitatem attinet, nihilo inferiore apud nos loco es, quàm qui venerunt. Poteſt autem Deus, ex eo morbo, quo teneris, te eximere, atque integræ ſanitati reſtituere, vt conſpectu quoque tuo atque congreſſu fruamur. Siquidem te videre atque complecti, charúmque iſtud nobis caput exoſculari maiorem in modum auemus. Quandiu autem id, tum per morbum tuum, tum per anni tempus, minimè licebit, literas ad te dare, cámque, quę hinc ad nos redit, voluptatem nobiſipſis comparare minimè intermittemus.

Elpidio Epiſcopo XXV.

Illud quidem vellemus, nobis ad te quā ſæpiſſimè literas dare liceret: idq. ipſe ſcis, domine reuerēdiſſime. Quod quoniā nobis adimitur, propterea quòd nemo ad nos crebrò accedat (nā & op-

τῆς σὴν τὴν τῶν τρόπων ἐπιείκειαν, καὶ ἐκπληττόμενοι τῆς ἀρετῆς σου τὴν εὐμορφίαν, δι' ἧς πάντας τοὺς ἐντυγχάνοντας χειροῦσαι. διὰ δὴ τοῦτο καὶ ἐκ μακροῦ καθήμενοι διαστήματος, ἀεί σε ἐπὶ τῆς διανοίας περιφέρομεν, καὶ ὅπουπερ ἂν ἐρημίας ἀπενεχθῶμεν, ἐπιλαθέσθαι σου τῆς ἀγάπης οὐ δυνάμεθα· ἀλλ' ὡς παρόντα καὶ πλησίον ὄντα, οὕτω καὶ ὁρῶμεν καὶ φανταζόμεθα, τοῖς τῆς ἀγάπης ὀφθαλμοῖς συνεχῶς, μᾶλλον δὲ διηνεκῶς σε βλέποντες, καὶ πρὸς ἅπαντας ἀνακηρύττοντες σου τὴν εὐλάβειαν. παρακαλοῦμεν δὴ καὶ αὐτὸν μεμνῆσθαι ἡμῶν διηνεκῶς, καὶ τὴν ἀγάπην ἣν ἐξ ἀρχῆς περὶ ἡμᾶς ἐπεδείξω, ταύτην καὶ νῦν ἀκμάζουσαν διατηρεῖν, καὶ εὔχεσθαι μετὰ πολλῆς ἐκτενείας ὑπὲρ τῆς ταπεινώσεως τῆς ἡμετέρας, καὶ ἐπιστέλλειν ἡμῖν ἡνίκα ἂν ἐξῇ, καὶ τὰ περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς δηλοῦν. ἵνα καὶ ἐν ἐρημίᾳ καθήμενοι, πολλὴν καρπωσώμεθα τὴν παράκλησιν, τὸ ἀπὸ τῶν εὐχῶν σου συμμαχίας ἐκ τοσούτου ἀπολαύοντες διαστήματος.

Ἡσυχίῳ κδ'.

Αὐτὸς μὲν συγγνώμης ἀξιοῖς τυχεῖν ὑπὲρ τοῦ μὴ παραγενέσθαι τὴν ἀρρωστίαν προβαλλόμενος· ἐγὼ δέ σε καὶ στεφανῶ καὶ ἀνακηρύττω τῆς γνώμης, ἀφ' ἧς καὶ παραγέγονας, καὶ τῶν ἐλθόντων οὐδὲν ἔλαττον ἔχεις παρ' ἡμῖν κατὰ τὸν τῆς ἀγάπης λόγον. ἱκανὸς δὲ ὁ θεὸς καὶ τῆς κατεχούσης σε ἀπαλλάξαι ἀρρωστίας, καὶ πρὸς καθαρὰν ὑγείαν ἐπαναγαγεῖν. ἵνα σοῦ καὶ τῆς κατ' ὄψιν ἀπολαύσωμεν συντυχίας. καὶ γὰρ σφόδρα ἐπιθυμοῦμέν σε ἰδεῖν καὶ περιπτύξασθαι, καὶ τὴν φίλην ἡμῖν φιλῆσαι κεφαλήν. ἕως δ' ἂν ταῦτα ἥ, τε ἀρρωστίας σου ἡ δυσμένεια, καὶ ἡ τοῦ ἔτους ὥρα διακωλύῃ, οὐ παυσόμεθα συνεχῶς ἐπιστέλλοντες σου τῇ τιμιότητι, καὶ τὴν ἐντεῦθεν ἡμῖν αὐτοῖς πραγματευόμενοι ἡδονήν.

Ἐλπιδίῳ ἐπισκόπῳ κε'.

Ἡμεῖς μὲν ἐβουλόμεθα συνεχῶς ἐπιστέλλειν τῇ εὐλαβείᾳ τῇ σῇ, καὶ οἶσθα τοῦτο καὶ αὐτὸς δέσποτα τιμιώτατε· ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο ἡμᾶς παραιρεῖται τὸ μηδένα συνεχῶς ἡμῖν ἐπιχωριάζειν· ἥ τε γὰρ ἐρημία τοῦ

A μία τῆς χώρας τούτου· ὅ, τε τῶν λῃστῶν φόβος ταύτην ἐπιτείνων, λοιπὸν δὲ καὶ ἡ τοῦ ἔτους ὥρα τὰς ὁδοὺς ἀποτειχίζουσα, πάσῃ ἄβατον ποιεῖ τὴν Κουκουσόν· ἀλλ᾽ ἡνίκα ἂν ἐπιτύχωμεν γραμματηφόρων, πληροῦμεν ἡμῶν τὴν ἐπιθυμίαν, ἡμῖν αὐτοῖς τὰ μέγιστα χαριζόμενοι. ὃ δὴ καὶ νῦν πεποιήκαμεν διὰ τῶν κυρίων μου τῶν τιμιωτάτων πρεσβυτέρων, τήν τε ὀφειλομένην ἀποδιδόντες πρόσρησιν τῇ θεοσεβείᾳ σου· καὶ παρακαλοῦντες ἡνίκα ἂν ἐξῇ καὶ αὐτὸν ἡμῖν ἐπιστέλλειν, καὶ τὰ περὶ τῆς ὑγείας δηλοῦν τῆς σῆς. οὐ γὰρ ἀγνοεῖς δέσποτά μου τιμιώτατε καὶ εὐλαβέστατε, ὅπως B ἡμῖν περισπούδαστον ἀεὶ περὶ ταύτης μανθάνειν. εἰ γὰρ καὶ πρὸς αὐτὰς ἀπῳκίσθημεν τῆς καθ᾽ ἡμᾶς οἰκουμένης τὰς ἐσχατιάς, ἀλλ᾽ ὅμως τῆς ἀγάπης σου τῆς γνησίας καὶ θερμῆς, τῆς εἰλικρινοῦς καὶ ἀδόλου ἐπιλαθέσθαι οὐ δυνάμεθα, ἀλλ᾽ ὅπουπερ ἂν ἀπίωμεν περιφέροντες αὐτὴν, ἄπιμεν, μεγίστην καρπούμενοι τὴν παραμυθίαν.

A pidi huiuſce ſolitudo, & latronum metus eam augens, ac denique anni tempus itinera intercludens, Cucuſum omni ex parte inuiam reddit) quoties tabellarium nãciſcimur, cupiditati noſtræ ſatisfacimus, in hoc ſcilicet nobis ipſi quàm gratiſſimũ facientes. Quòd quidẽ nunc etiã per religioſiſſimos dominos meos preſbyteros facimus, nimirum & debitũ pietati tuæ ſalutationis munus perſoluentes, & te rogantes, vt, quoties facultas dabitur, tu quoque ad nos ſcribas, ac, quo ſtatu valetudo tua ſit, exponas. Neq; enim te fugit, reuerẽ- B diſſime ac religioſiſſime domine, quãto ſemper nobis ſtudio atq. curæ ſit de ea aliquid intelligere. Quãuis enim ad extremos vſque orbis noſtri fines remoti ſimus, tamẽ verę & ardẽtis, ac ſynceræ, atq. ab omni fuco alienę charitatis tuę obliuiſci minimè poſſumus, verùm quaſcumq. in terras abſcedamus, eam nobiſcum circumferimus, maximúmque hinc ſolatium percipimus.

Μάγνῳ ἐπισκόπῳ κϛʹ.

Εἰ καὶ αὐτὸς ἡμῖν οὐκ ἐπέσταλκας, καί τοι τῶν C κυρίων μου τῶν πρεσβυτέρων παραγενομένων, ἀλλ᾽ ἡμεῖς τῆς τε ἀρχαίας σου φιλίας μεμνημένοι, καὶ τὴν τῶν τρόπων σου θαυμάζοντες ἐπιείκειαν, καὶ τὴν τῆς ψυχῆς ἀνδρείαν, εἰδότες δὲ καὶ τὸ φίλτρον ὃ ἀεὶ περὶ ἡμᾶς ἐπεδείξω, πρότεροι τοῖς πρὸς τὴν σὴν ἐμμέλειαν ἐπεπηδήσαμεν γράμμασι, χάριτάς τέ σοι ὁμολογοῦμεν τῆς διαθέσεως, ἣν περὶ ἡμᾶς ἐπιδείκνυσαι. οὐ γὰρ ἔλαθεν ἡμᾶς τοῦτο, καί τοί γε ἐκ τοσούτου καθημένους διαστήματος. παρακαλοῦμεν οὖν ἡνίκα ἂν ἐξῇ, γράφειν ἡμῖν συνεχῶς, καὶ τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς εὐαγγελίζεσθαι. ὅταν γὰρ ἀκούσωμεν τοὺς σφο- D δροὺς ἡμῶν ἐραστὰς, καὶ γνησίους, οὕτω διεγηγερμένους, νήφοντάς τε καὶ ἐγρηγορότας περὶ τὴν τῶν ἐκκλησιῶν πρόνοιαν, ἐν ὑγείᾳ διάγειν, πολλὴν καὶ ἐντεῦθεν καρπούμεθα τὴν παράκλησιν. ταῦτ᾽ οὖν εἰδὼς δέσποτά μου τιμιώτατε καὶ εὐλαβέστατε, μὴ κατόκνει συνεχῶς ταῦτα ἡμῖν δηλοῦν. οὕτω γὰρ κἂν πρὸς αὐτὰς ἀπενεχθῶμεν τῆς οἰκουμένης τὰς ἐσχατιάς, πολλὴν καρπωσόμεθα τὴν παράκλησιν, ταύτης συνεχῶς ἀπολαύοντες τῆς παραμυθίας.

Magno Epiſcopo XXVI.

C Etſi nullas abs te literas accepimus, ídque cùm domini mei preſbyteri huc veniſſent, nos tamen, veteris amicitiæ non immemores, tum morum tuorum ſuauitatem animiq. fortitudinem admirantes, ac præterea eũ erga nos amorem, quem ſemper prę te tuliſti, perſpectum & exploratũ habentes, priores ad te ſcribimus, vt & tibi ob eam beneuolentiã, quam erga nos oſtendiſti (neque enim nos, tanto licet abs te interuallo diſiunctos, hoc fugit) gratias agamus, & te oremus, vt quoties occaſio dabitur, ſine vlla intermiſſione ad nos ſcribas, déque valetudinis tuæ ſtatu certiores D nos facias. Nam cùm eos, à quibus vehementer amamur, quíq. ſtrenuo atq. attento ac vigilanti animo in Eccleſiarum curam incumbunt, ſanos & incolumes eſſe audimus, non paruã ex ea re conſolationẽ capimus. Hęc igitur cùm tibi perſpecta ſint, domine mi reuerendiſſime ac religioſiſſime, ne te quæſo hęc nobis quàm ſæpiſſimè per literas ſignificare pigeat. Sic enim fiet, vt etiãſi ad vltimas vſq. terras auehamur, dum tamen huiuſmodi cõſolatio nobis continenter ſuppetat, ingentem mœroris leuationem ſentiamus.

XXX

A

Domno Epiſcopo XXVII.

Magnas pietati tuæ, reuerendiſſime domine, gratias habeo, tum quòd venerabilem preſbyterum viſendi noſtri cauſa miſeris, tum quòd ad nos ſcripſeris. Nam vtrumque ſynceræ charitatis, atque ardentis beneuolentiæ argumentum eſt. Ob eámque cauſam, etiã in ſolitudine degentes, ingentem hinc conſolationẽ hauſimus. Siquidem à tantis viris tam impensè amari, non leuem ijs, qui amantur, conſolationem affert. Ac cuperem quidem tuo quoq; aſpectu cõgreſſúque frui, ſuauiſſimáq; beneuolentia tua animum ſaturare. Quoniam autem id minimè licet (nam neque id nobis conceditur, nec tibi itẽ ob Eccleſiæ iſtius curã, cui præes, facile eſt) ad ſecundam, vt dici ſolet, nauigationem neceſſariò venimus, nempe vt conſolationem eam, quam epiſtolæ afferunt, nobis ipſis adhibeamus. Neque enim ad eorum animos, qui corporibus diſiuncti ſunt, leuandos atque conſolandos parum momenti habet epiſtola, ſyncera charitate perfuſa. Quamobrẽ vt hac conſolatione quàm ſæpiſſimè fruamur, quoties licebit, ac fieri poterit, de valetudinis tuæ ſtatu ad nos ſcribere ne graueris. Siquidem amicitiam tuam ampliſſimum theſaurum, & bonorum congeriem omni ſermonis facultate ſubliniorẽ ducimus. Ac ſi eiuſmodi literas ſubinde accipiamus, tantum ex his voluptatis capiemus, vt ne ſolitudinem quidem iſtam ſentiamus.

Δόμνῳ ἐπισκόπῳ κζ'.

Καὶ τοῦ πέμψαι τὸν τιμιώτατον πρεσβύτερον εἰς ἐπίσκεψιν ἡμετέραν, καὶ τοῦ γράψαι πολλὰς ἔχω χάριτας τῇ εὐλαβείᾳ τῇ σῇ, δέσποτα τιμιώτατε. ἀμφότερα γὰρ γνησίας ἀγάπης, καὶ θερμῆς διαθέσεως. διὰ τοῦτο καὶ ἐν ἐρημίᾳ διατρίβοντες, πολλὴν ἐντεῦθεν ἐδεξάμεθα τὴν παράκλησιν. τὸ γὰρ τοιούτους ἄνδρας οὕτω σφοδροὺς ἐραστὰς ἔχειν, οὐ τὴν τυχοῦσαν

B φέρει τοῖς ἀγαπωμένοις παραμυθίαν· καὶ ἐβουλόμην μὲν κατ' ὄψιν συντυχεῖν τῇ εὐλαβείᾳ τῇ σῇ, καὶ ἐμφορηθῆναι τῆς ἡδίστης σου διαθέσεως. ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο οὐκ ἔνι, οὔτε γὰρ ἡμῖν δυνατὸν, οὔτε σῇ τιμιότητί σου ῥᾴδιον, διὰ τὴν τῆς ἐκκλησίας τῆς αὐτόθι πρόνοιαν, ἐπὶ τὸν δεύτερον ἀναγκαίως ἤλθομεν πλοῦν, τὴν ἀπὸ τῶν γραμμάτων παραψυχὴν ἑαυτοῖς ἐργαζόμενοι. οὐ γὰρ μικρὸν καὶ ἐπιστολὴ δύναιτ' ἄν, γνησίας ἀγάπης ἀνακεχρωσμένη, εἰς παράκλησιν τῶν τῷ σώματι κεχωρισμένων. ἵν' οὖν ταύτης συνεχῶς ἀπο-

C λαύωμεν τῆς παραμυθίας, ὁσάκις ἂν ἐξῇ καὶ δυνατὸν ᾖ, γράφειν ἡμῖν τὰ περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς μὴ κατόκνει. καὶ γὰρ θησαυρὸν μέγιστον, καὶ πλοῦτον ἄφατον ἀγαθῶν τὴν σὴν ἡγούμεθα ἡμῖν εἶναι φιλίαν, κἂν συνεχῶς τούτων ἀπολαύωμεν ἀγαθῶν, ἤγουν τῶν γραμμάτων, οὐδὲ τῆς ἐνταῦθα ἐρημίας ληψόμεθα αἴσθησιν, ἀπὸ τῶν ἐπιστολῶν τῶν σῶν πολλὴν καρπούμενοι τὴν εὐφροσύνην.

Baſilio presbytero XXVIII.

Etſi nobis conſpectu tuo atque congreſſu frui minimè cõtigit, tamen cùm de tua virtute ad nos affertur, ac zelo eo, quo aduerſus Gentiles flagras, ipſorum errorem euertens, eóſque velut porrecta manu ad veritatem ducens, non ſecus ac ſi adeſſes, tecúmque diuturnum vſum ac vitæ conſuetudinem habuiſſemus, honore ac veneratione te complectimur. Eâque de cauſa priores ad te ſcripſimus, ob ea, quæ cum laude geris, beatum te prædicantes, atque admirantes: ac poſtulantes, vt ipſe quoque ad nos, cùm licebit, ſcribas.

Βασιλείῳ πρεσβυτέρῳ κη'.

D

Εἰ καὶ τῆς κατ' ὄψιν σου συντυχίας οὐκ ἀπηλαύσαμεν, ἀλλὰ τὴν ἀρετήν σου τῆς ψυχῆς ἀκούοντες, καὶ τὸν ζῆλον ὃν ἔχεις κατὰ τῶν Ἑλλήνων, καταλύων αὐτῶν τὴν πλάνην, καὶ πρὸς ἀλήθειαν χειραγωγῶν, ὡς παρόντες καὶ συγγινόμενοι, καὶ πολύν σοι συντραφέντες χρόνον, οὕτως σε αἰδούμεθα καὶ τιμῶμεν. διὸ καὶ πρότεροι ἐπεπηδήσαμεν τοῖς πρὸς σὲ γράμμασι, μακαρίζοντές σε ἐφ' οἷς κατορθοῖς, καὶ θαυμάζοντες, καὶ αἰτοῦντες καὶ αὐτὸν ἡμῖν ἐπιστέλλειν ἡνίκα ἂν ἐξῇ.

καὶ γὰρ εἰ καὶ τῷ σώματί σου κεχωρίσμεθα, ἀλλὰ τῇ ἀγάπῃ σοι συνδεδέμεθα, ἐννοοῦντες τὴν σὴν εὐλάβειαν. Ταῦτ' οὖν εἰδὼς, μὴ κατόκνει συνεχῶς ἡμῖν ἐπιστέλλειν, καὶ τὰ κατορθώματα τὰ σὰ δηλοῦν· ἵνα καὶ ἐν ἐρημίᾳ διατρίβοντες, πολλῆς ἐντεῦθεν καρπωσώμεθα τὴν παράκλησιν.

A Nam etſi corpore à te diſiuncti ſumus: charitatis tamen vinculis tecum aſtringimur, pietatem tuam cum animis noſtris reputantes. Hæc igitur cùm tibi perſpecta ſint, velim ad nos ſubinde ſcribere ne graueris: quò, etiam in ſolitudine commorantes, ingentem hinc conſolationem capiamus.

Χαλκιδίᾳ καὶ Ἀσυγκριτίᾳ κθ'.

Μηδὲν ὑμᾶς ταραττέτω τῶν συμβαινόντων μηδὲ τὰ ἐπάλληλα τῶν πραγμάτων κύματα θορυβείτω ὑμῶν τὴν διάνοιαν. τοιαύτη γάρ ἐστι στενὴ καὶ τεθλιμμένη ὁδὸς πολλὴν ἔχουσα τὴν δυσκολίαν, πολλοὺς τοὺς ἱδρῶτας καὶ τοὺς πόνους. ἀλλὰ ταῦτα μὲν παρατρέχεται, καὶ τῷ παρόντι συγκαταλύεται βίῳ· κἂν γὰρ στενὴ ἐστὶν ὁδὸς, ἀλλ' ὁδός ἐστιν· τὰ δὲ ἐκ τοῦ ταῦτα φέρειν γενναίως καὶ ἀνδρείως βραβεῖα διηνεκῆ καὶ ἀθάνατα, καὶ πολλῷ μείζονα τῶν ἱδρώτων. ἐννοοῦσαι τοίνυν καὶ τὸ ἐπίκηρον καὶ πρόσκαιρον τῆς θλίψεως, καὶ τὸ διηνεκὲς καὶ ἀθάνατον τῶν ἀμοιβῶν, φέρετε πάντα γενναίως μηδενὶ τῶν συμπιπτόντων δυσχερῶν ταραττόμεναι. ἓν γάρ ἐστι λυπηρὸν ἁμαρτία μόνον· τὰ δὲ ἄλλα πάντα ἐξορίαι, δημεύσεις, ἀπαγωγαὶ, ἐπιβουλαὶ, καὶ ὅσα τοιαῦτα σκιά τίς ἐστιν καὶ καπνὸς καὶ ἀράχνη, καὶ εἴ τι τούτων εὐτελέστερον. ἅ τε οὖν καὶ κατὰ τὸν ἔμπροσθεν χρόνον πολλοὺς μελετήσασαι φέρειν πειρασμοὺς, καὶ νῦν τὴν ἁρμόττουσαν ὑμῖν ἐπιδείκνυσθε ὑπομονήν· αὕτη γὰρ ἐν ἀσφαλείᾳ καὶ ἀδείᾳ καὶ γαλήνῃ πολλῇ καταστῆσαι ὑμᾶς δυνήσεται καὶ δοκιμωτέρας ποιῆσαι. καὶ γράφετε συνεχῶς ἡμῖν τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς ὑμετέρας, ἄν τινας εὕρητε δι' ἰδίαν χρείαν παραγινομένους ἐνταῦθα. ἴστε γὰρ ὅπως αὐτῆς ἀντεχόμεθα, καὶ ὅπως βουλόμεθα πυκνότερον περὶ ταύτης μανθάνειν.

Chalcidiæ & Aſyncritiæ XXIX.

Nihil ex his moleſtijs, quas euenire perſpicitis, vos perturbet: nec denſi negotiorum fluctus animis veſtris tumultum afferant. B Eiuſmodi enim eſt arcta illa & angusta via, complures difficultates ac multos ſudores & labores habens. Verùm hæc fluunt, atq; vnà cum hac vita extinguntur. nam etiãſi arcta via eſt, via tamẽ eſt. At præmia illa, quę ij, qui placido ac forti animo hęc ferũt, adipiſcuntur, perpetua & immortalia ſunt, ſudoribúſq. longè maiora. Quamobrem tum calamitatis fragilitatem ac breuitatem, tum præmiorum perpetuitatem atque immortalitatem animaduertentes, C date operam, vt omnia generoſo animo feratis, nec committatis, vt vllo rerum aduerſarum euentu perturbemini. Vna enim res moleſta peccatũ eſt: cætera omnia, hoc eſt exilia, bonorum proſcriptiones, relegationes, inſidiæ, cunctáque id genus alia, vmbra quædam, & fumus & araneæ tela ſunt, & ſi quid aliud his vilius & imbecillius eſſe poteſt. Quocirca, vt antehac quoque multis tentationibus perferendis aſſuetæ, nunc quoque, quam par eſt, patientiam præſtare. Siquidem ea hanc vim habitura eſt, vt vos in magna ſecuritate ac tranquillitate conſtituat, D præſtantioréſque efficiat. Ac ſi quos nanciſcamini, qui priuatim ob ſua negotia huc veniant, de veſtra valetudine ad nos crebrò literas date. Neque enim vos fugit, quantopere eius ſtudioſi ſimus, quámque crebrò de ea aliquid audire cupiamus.

Nihil moleſtũ præter peccatum.

Ἑορτίῳ ἐπισκόπῳ λ'.

Ἐγὼ μὲν ἐπεθύμουν καὶ γράμματα δέξασθαι τῆς σῆς τιμιότητος περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς ἡμῖν δηλοῦντα. οἶσθα γὰρ ὅπως ἀεὶ περὶ τὴν σὴν διετέθημεν εὐλάβειαν δέσποτα τιμιώτατε.

Heortio Epiſcopo XXX.

Equidem ipſe literas etiam, quibus me de tua valetudine certiorẽ faceres, accipere cupiebam. Scis enim, reuerendiſſime domine, quo ſemper animo erga te, & qua beneuolentia fuerim.

Verùm quoniam hoc tabellariorum penuria vobis fortaſſis eripuit, idcirco ipſe homines, qui ad te proficiſcantur, nactus literis te laceſſo, téque rogo & obſecro, vt quoties facultas dabitur, ipſe quoque ad nos quàm ſæpiſſimè ſcribas, quàque valetudine ſis, exponas. Quanquam enim in deſertiſſimo loco habitamus, ac prædonum metu obſidemur, multáſque, vt in externa regione, támque vaſta ſolitudine, calamitates perpetimur: tamen ſi frequentes à te cui chariſſimi ſumus, literas accipiamus, quæ nos de tua valetudine certiores faciant, ingentem hinc, tot licet calamitatibus oppreſſi, conſolationem capiemus. Quanta enim charitatis vis ſit, exploratum habes: quódq. non amicorum duntaxat præſentia, ſed etiam literæ ingens ſolatium afferant. Quæ cùm ita ſint, fac quæſo hanc nobis voluptatem frequentius impertias, de valetudine tua, de qua potiſſimùm aliquid audire cupimus, certiores nos faciens.

A ἀλλ' ὅτι μὲν τοῦτο ἴσως τῶν γραμματηφόρων ὑμᾶς παρείλετο ἡ σπάνις· ἡμεῖς ἐπιτυχόντες τῶν πρὸς τὴν σὴν εὐλάβειαν ἀφικνουμένων προθυμότερον τοῖς γράμμασιν ἐπεπηδήσαμεν τοῖς πρὸς τὴν σὴν τιμιότητα. καί σε παρακαλοῦμεν ἡνίκα ἂν ἐξῇ, καὶ αὐτὸν συνεχῶς ἡμῖν ἐπιστέλλειν, καὶ περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς δηλοῦν. οἰκοῦμεν γὰρ χωρίον ἐρημότατον, καὶ πάσης τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκουμένης ἐρημότερον. πολιορκούμεθα καὶ φόβῳ λῃστῶν καὶ πολλὰς ὡς ἐν ἀλλοτρίᾳ καὶ ἐν τοσαύτῃ ἐρημίᾳ θλίψεις ὑπομένομεν· B πλὴν ἐὰν ὑμῶν τῶν σφόδρα ὑμᾶς ἀγαπώντων πυκνῶς ἐπιτυγχάνωμεν γραμμάτων τὰ περὶ τῆς ὑγιείας τῆς ὑμετέρας δηλούντων, πολλὴν καὶ ἐν τοσαύταις περιστάσεσιν ὄντες καρπωσόμεθα παράκλησιν. οἶσθα γὰρ ὅση ἀγάπης δύναμις, καὶ ὡς οὐ παρουσία τῶν φιλούντων μόνον, ἀλλὰ καὶ γράμματα πολλὴν φέρει τὴν παραμυθίαν. ταῦτ' οὖν εἰδὼς ἐπιδαψίλευσαι ταύτην ἡμῖν τὴν εὐφροσύνην, συνεχέστερον τὰ περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς δηλῶν, περὶ ἧς μάλιστα περισπούδαστον ἡμῖν μαθεῖν.

Marcellino XXXI. C

Μαρκελλίνῳ λα'.

Etſi diuturno ſilentio inter nos vterque vſi ſumus: tamen veteris illius ac ſynceræ tuæ charitatis memoriam minimè abiecimus: verùm florentem eam & integram retinemus, eámque, quocumque proficiſcimur, nobiſcum circumferimus, maximóque hinc ſolatio afficimur. Eáque de cauſa homines nunc nacti, qui ad te ſe conferant, debitum ſalutationis munus tibi perſoluimus, illúdque ſignificamus, nos, etiamſi ad extremos vſque orbis terrarum fines abducamur, ſic tamen abire, vt te in animo noſtro penitus inſculptum & inciſum teneamus. Quoniam autem ijs, qui hoc animo præditi ſunt, non tantùm ſcribere, ſed etiam ab ijs, quos ita amant, literas accipere, periucundū eſt, hanc nobis voluptatem, domine cūprimis venerande, velim nobis duplices: atque, quoties facultas erit, ſubinde ad nos ſcribas, &, qua valetudine ſis, exponas. Quantæ enim nobis curæ ac ſtudio ſit hæc intelligere, minimè tibi dubium eſt, quantámque, etiam in extera regione degentes, conſolationem ex hac re capiamus.

Μακρὰν μὲν ἐσιγήσαμεν ἀμφότεροι σιγὴν πρὸς ἀλλήλους, τῆς δὲ ἀγάπης σου τῆς ἀρχαίας καὶ γνησίας ἡμῖν ἐκείνης οὐκ ἐπιλελήσμεθα, ἀλλ' ἀκμάζουσαν αὐτὴν διατηροῦμεν, καὶ ὅπουπερ ἂν ἀπίωμεν, αὐτὴν περιφέρομεν, μεγίστην ἐντεῦθεν καρπούμενοι τὴν παράκλησιν. διὸ δὴ καὶ νῦν ἐπιτυχόντες τῶν πρὸς τὴν σὴν εὐγένειαν ἀφικνουμένων, τήν τε ὀφειλομένην ἀποδίδομεν πρόσρησιν, καὶ δηλοῦμεν, ὅτι κἂν πρὸς αὐτὰς ἀπενεχθῶμεν τῆς οἰκουμένης τὰς ἐσχατιὰς, D ἔχοντές σε ἄπιμεν ἐν διανοίᾳ ἐγκεκολαμμένον ἡμῶν τῷ συνειδότι. ἀλλ' ἐπειδὴ τοῖς οὕτω διακειμένοις οὐ τὸ γράφειν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ δέχεσθαι γράμματα παρὰ τῶν οὕτω φιλουμένων, πολλὴν φέρει τὴν ἡδονὴν, διπλασίασον ἡμῖν τὴν εὐφροσύνην δέσποτα τιμιώτατε, καὶ ἡνίκα ἂν ἐξῇ, γράφε συνεχῶς ἡμῖν, τὰ περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς δηλῶν. οἶσθα γὰρ ὅπως ὑμῖν περισπούδαστον ταῦτα μανθάνειν, καὶ ὅσην καὶ ἐν ἀλλοτρίᾳ διατρίβοντες, ἐντεῦθεν καρπωσόμεθα τὴν παράκλησιν.

Εὐθαλίᾳ λβʹ.

Κἂν ἐλάττους δεχώμεθα ἐπιστολὰς παρὰ τῆς κοσμιότητος τῆς σῆς, ὧν αὐτὸς πέμπω πρὸς τὴν σὴν ἐμμέλειαν, οὐκ ἀποστήσομαι συνεχῶς γράφων. ἐμαυτῷ γὰρ χαρίζομαι τοῦτο ποιῶν, πρὸς ψυχὴν οὕτω γνησίως περὶ ἡμᾶς διακειμένην καὶ θερμῶς, καὶ συνεχῶς ἐπιστέλλων. πλὴν ἀλλ' ἐπειδὴ σφόδρα ἡμῖν περισπούδαστον μανθάνειν ἐν τίσιν ὁρμᾷ τὰ σά, συνεχῶς καὶ γραμμάτων ἐπιθυμοῦμεν ἀπολαύειν, ἵνα μανθάνωμεν διηνεκῶς ἅπερ ἐπιθυμοῦμεν, ὅτι ἐν εὐθυμίᾳ καὶ ἀσφαλείᾳ διάγεις πολλῇ. τούτων γὰρ ἀπολαύοντες, ὅτι πολλὴν ποιῇ τῆς ψυχῆς τῆς σῆς ἐπιμέλειαν, καὶ τῶν βιωτικῶν ὑπερορῶσα, τὴν εἰς τὸν οὐρανὸν ὁδὸν βαδίζεις, οὐδὲν οἶμαι δεῖν ἀμφιβάλλειν. οἶδα γάρ σου τῆς ψυχῆς τὸ εὐγενές, καὶ ἐλεύθερον, καὶ ἀπραγμοσύνης γέμον, καὶ τῶν βιωτικῶν ἀπηλλαγμένον φροντίδων. ἐννοοῦσα τοίνυν ἡλίκα ἡμῖν χαρίζῃ τοῦτο ποιοῦσα, ἡνίκα ἂν ἐξῇ καὶ δυνατὸν ᾖ, συνεχῶς ἡμῖν ἐπίστελλε, καθάπερ προειρήκαμεν, παρακλήθητι, ὥστε πολλὴν ἡμᾶς καὶ ἐντεῦθεν τῆς ἐρημίας ταύτης ἐν ᾗ διατρίβομεν λαβεῖν παραμυθίαν. τὰ γὰρ ὑμῶν τῶν ἀγαπώντων ἡμᾶς γράμματα ὅταν συνεχῶς φέρηται πρὸς ἡμᾶς, τὰ περὶ τῆς ὑγιείας ὑμῶν δηλοῦντα, οὐ τῆς τυχούσης ἡμᾶς ἐμπίπλησιν εὐφροσύνης, ἀλλὰ τοσαύτην ἡμῖν ἐμποιεῖ τὴν ἡδονήν, ὡς μηδὲ μικρὰν αἴσθησιν τῆς ἐρημίας ταύτης ἐν ᾗ διατρίβομεν λαμβάνειν.

Euthaliæ XXXII.

Quamuis pauciores abs te epiſtolas accipiam, quàm ad te mittam, non tamen propterea ſcribere deſinam. Mihi enim ipſe gratum facio, dùm ad animam tam ſyncero atque ardenti erga me beneuolentia præditam ſcribo. At quoniam, qui rerum tuarum ſtatus ſit, intelligere vehementer expeto, idcirco epiſtolas etiam ſubinde accipere aueo, quo, id quod cupio, ſubinde intelligam, nempe te in magna animi tranquillitate ac ſecuritate verſari. Nam ſi hæc tibi adſint, quin tu ſumma cura & ſtudio animæ tuæ conſulas, contemptiſque huiuſce vitæ rebus iter cœleſte teneas, nullo modo dubitandum puto. Siquidem de animæ tuæ nobilitate atque ingenuitate mihi eſt exploratum, quámque à negotiorum tumultibus atque huius vitę curis immunis ac libera ſis. Cùm igitur, quantam à nobis, quando id facis, gratiam ineas, animaduertas, quoties facultas continget, ac fieri poterit, quemadmodum iam dixi, quæſo ad nos ſcribas: quò nos hinc quoque ſolitudinis huius, in qua degimus, leuationem capiamus. Etenim literæ veſtræ, hoc eſt eorũ quibus cordi ſumus, cùm crebrò ad nos afferuntur, ac de veſtra valetudine certiores nos faciũt, non vulgarem nobis voluptatem afferunt, verùm tanto nos gaudio perfundunt, vt ſolitudinem hanc, in qua commoramur, ne tantulum quidem ſentiamus.

Ἀδολίᾳ λγʹ.

Καὶ ταύτῃ σου τὴν ἀγάπην ἔδειξας, τὴν γνησίαν καὶ θερμήν, ὅτι καὶ ἐν ἀρρωστίᾳ οὖσα, οὕτω συνεχῶς ἡμῖν ἐπιστέλλεις. ἡμεῖς δὲ ἐπιθυμοῦμεν τῆς τε ἀρρωστίας σε ἀπαλλαγῆναι, καὶ ἐνταῦθα παραγενομένην, ὅταν ἐξῇ, θεάσασθαι. καὶ τοῦτο οἶσθα καὶ αὐτὴ κυρία μου κοσμιωτάτη καὶ εὐλαβεστάτη. ἐπεὶ οὖν ὅπερ καὶ ἔμπροσθεν ἐπέσταλκα, νῦν ἐν φροντίδι μείζονι καθεστήκαμεν, (καὶ γὰρ ἀπὸ τῶν γραμμάτων ἐστοχασάμεθά σου τῆς ἀρρωστίας τὴν ὑπερβολήν) διά τοι τοῦτο ἡνίκα ἂν πρὸς τὸ βέλτιον ἐπιδῷ σοι τὸ σῶμα, διὰ τάχους ὡς βούλει δηλῶσαι ἡμῖν παρακλήθητι τοῦτο αὐτό,

Adoliæ XXXIII.

Tu verò hinc quoque ſyncerææ iſtius & ardentis tuæ charitatis documẽtum dediſti, quòd cùm aduerſa valetudine ſis, literas tamen ad nos dare non intermittas. Nos verò te morbo liberari, atq. huc, cùm licuerit, veniẽtem videre cupimus. Idque ipſa ſcis, ornatiſſima mea ac religioſiſſima domina. Quoniã igitur, vt etiã antehac ſcripſi, nunc in maiore cura & ſolicitudine ſum⁹ (ſiquidẽ ex literis tuis ingentem morbi tui magnitudinem eſſe coniecimus) idcirco, cùm meliore corporis valetudine fueris, velim celeriter id nobis ſignifices,

[A] quò nos grauiſſima cura leues. Nam quòd nunc ob morbum tuum haud leui mœſtitia afficiamur, ne ipſa quidem ignoras. Quapropter, cùm curam eam, qua nunc premimur, exploratam habeas, id, quod abs te petimus, facere ſtude. Quanquam ad hoc præſertim nihil eſt cur te cohorter. Neque enim dubito, quin quoties, quibus des, nacta fueris, toties ad nos ſcriptura ſis.

Carteriæ XXXIV.

[B] Iſtud quoque pro cætera tua charitate animiq. ſolicitudine, atque ingẽti erga nos beneuolentia abs te factũ eſt, quòd non ſolùm polyarchium miſiſti, verùm etiã illud ſpectaſti, quonã pacto nobis vſui eſſe poſſit: proindéque ipſi tum nardinum, tum muſteum oleum admiſcuiſti, quod ipſi⁹ ſiccitati ex lõgo itinere contractæ mederetur. Quin hoc quoq. nomine tuã erga nos beneuolentiã ſummopere admirati ſumus, quòd ipſamet hoc effeciſti, ac non alijs quibuſdã id efficiendum mandaſti, atque vt probè potius ac ſcitè, quàm vt feſti[C]nanter fieret, operã dediſti. Ob eámq. cauſam gratias tibi agimus, hoc vno duntaxat nomine te accuſantes, quòd, id quod maximè optabamus, per literas minimè miſiſti, hoc eſt iucundũ de tua ſanitate nuncium. Queẽadmodum autem idcircq anxio animo ſumus, quòd, num morbus tuus euulſus ſit, haudquaquam compertum habemus: eodem modo, ſi primo quoque tempore nobis literas miſeris, quibus eũ profligatum & extinctũ eſſe intelligamus, maximo nos beneficio deuinxeris. Cum igitur minimè neſcias, quàm vehementer intelligere cupiamus, te ex hac aduerſa valetudine iam emerſiſſe, hanc quæſo [D] voluptatem nobis largire: quæ in hac grauiſſima & moleſtiſſima ſolitudine & obſidione non paruam nobis conſolationem allatura eſt.

Alphio XXXV.

Velim tibi Deus ſynceræ atque ardentis ac puræ & ab omni ſimulatione alienæ, firmæque & conſtantis erga nos charitatis, tum in hac præſenti vita, tum in futuro æuo, præmium tribuat. Nec enim parua tuæ erga

[A] ἵνα βαρυτάτης ἡμᾶς ἀπαλλάξαι ποιήσῃς φροντίδος. ὅτι γὰρ καὶ νῦν οὐκ ἐν μικρᾷ καθεστήκαμεν ἀθυμίᾳ τῆς ἀῤῥωστίας ἕνεκεν τῆς σῆς, οὐδὲ αὐτὴ ἀγνοεῖς. εἰδυῖα τοίνυν τὴν φροντίδα ἐν ᾗ νῦν ἐσμεν, ὅπερ παρεκαλέσαμεν ποιῆσαι σπούδασον, εἰ καὶ τὰ μάλιστα οὐδὲν ἔδει εἰς τοῦτο δεῖ παρακλήσεως· ἀλλ' εὖ οἶδ' ὅτι ὅσων ἂν ἐπιτύχῃς γραμματηφόρων, οὐ παύσῃ δι' ἑκάστου ἡμῖν ἐπιστέλλουσα.

Καρτερίᾳ λδ'.

[B] Καὶ τοῦτο τῆς ἀγάπης τῆς σῆς τῆς μεμεριμνημένης ψυχῆς τῆς σφοδρᾶς περὶ ἡμᾶς διακειμένης, τὸ μὴ μόνον ἀποστεῖλαι τὸ πολυάρχιον ἀλλὰ καὶ σκοπῆσαι ὅπως ἂν γένοιτο χρήσιμον παρασκευασθεῖναί τε αὐτῷ τό, τε νάρδινον καὶ τὸ γλεύκινον ἔλαιον, διορθοῦντα αὐτοῦ τὴν ἀπὸ τῆς μακρᾶς ἀποδημίας ξηρότητα· καὶ τὸ αὐτὴν καὶ κατασκευάσαι τοῦτο, καὶ μὴ ἑτέροις ἐπιτρέψαι· καὶ μὴ τῆς ταχύτητος γενέσθαι, ἀλλὰ τοῦ γενέσθαι σπουδαῖον αὐτὸ, καὶ τοῦτο μάλιστα ἐκπλήττεσθαι [C] ἡμᾶς τὴν διάθεσιν τὴν περὶ ἡμᾶς πεποίηκε. διὰ τοῦτό σοι χάριτας ὁμολογοῦμεν ἓν μόνον ἐγκαλοῦντες, ὅτι ὃ μάλιστα περισπούδαστον ἦν ἡμῖν, τοῦτο οὐκ ἔπεμψας διὰ τῶν γραμμάτων, τὰ εὐαγγέλια λέγω τῆς σῆς ὑγείας. καὶ ὡς νῦν ἐν φροντίδι καθεστήκαμεν, οὐκ εἰδότες οἷα τὰ τῆς ἀῤῥωστίας ἔσχηκε τῆς σῆς· οὕτως ἂν διὰ τάχους ἡμῖν πέμψῃς γράμματα ἀπαγγέλλοντα ἡμῖν, ὅτι λέλυται τὰ τῆς νόσου, τὰ μέγιστα ἡμῖν χαριῇ. εἰδυῖα τοίνυν ὅπως σφόδρα ἐπιθυμοῦμεν μαθεῖν, ὅτι δὴ ἐκ τῆς ἀσθενείας ταύτης ἀνήνεγκας, χάρισαι ἡμῖν ταύτην τὴν εὐφροσύνην, ἐν τῇ χαλεπωτάτῃ ταύτῃ ἐρημίᾳ [D] τε καὶ πολιορκίᾳ οὐ μικρὰν ἐσομένην ἡμῖν παράκλησιν.

Ἀλφίῳ λε'.

Ὁ θεός σοι τὸν μισθὸν δώῃ καὶ ἐν τῷ παρόντι βίῳ, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τῆς γνησίας καὶ θερμῆς περὶ ἡμᾶς ἀγάπης, τῆς εἰλικρινοῦς, καὶ ἀνυποκρίτου, τῆς ἀκινήτου, καὶ ἀπερίτρεπτου. οὐ γὰρ μικρὰ δείγματα τῆς

περὶ ἡμᾶς διαθέσεως, καὶ ταῦτα ἐκ τοσούτου καθήμενος διαστήματος, ἐπεδείξω κύριέ μου τιμιώτατε καὶ εὐλαβέστατε, ἀλλὰ καὶ πολλὰ καὶ μεγάλα. διὰ τοῦτό σοι χάριτας ἴσμεν, καὶ συνεχῶς ἐπιστέλλειν βουλόμεθα, ἀλλ' οὐ δυνάμεθα ὁσάκις ἂν βουλόμεθα, γράφομεν δὲ ὁσάκις ἂν δυνάμεθα. οἶσθα γὰρ καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ χειμῶνος, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν λῃστρικῶν γινομένην ἐν ταῖς ὁδοῖς δυσκολίαν. μὴ τοίνυν νομίσῃς ῥαθυμεῖν ἡμᾶς, ὅταν μακρὰν σιγήσωμεν σιγὴν, ἀλλὰ τῇ ἐνδείᾳ τῶν γραμματοφόρων τοῦτο λογίζου, μὴ τῇ ὀλιγωρίᾳ τῇ ἡμετέρᾳ· ὡς εἴγε δυνατὸν ἦν συνεχέστερον ἐπιστέλλειν, οὐκ ἂν ὠκνήσαμεν πυκνὰ πέμποντές σοι γράμματα. ἡμῖν γὰρ ἑαυτοῖς ἐχαριζόμεθα, τὴν ὀφειλομένην σοι πρόσρησιν συνεχέστερον ἀποδιδόντες. ταῦτ' οὖν εἰδὼς, γράφε ἡμῖν συνεχῶς καὶ αὐτὸς τὰ περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς. ὅπερ ἔφης ἀπεσταλκέναι ἡμῖν, τοῦτο οὐδεὶς ἐκόμισεν ἐνταῦθα, ἀλλ' ὑπέστρεψεν ὁ ἔχων διὰ τὸν τῶν λῃστῶν φόβον. πλὴν παρακαλοῦμέν σε μὴ ποιεῖν τοῦτο, μηδὲ δυσκολίας σαυτῷ παρέχειν καὶ πράγματα. τὰ γὰρ μεγάλα σου δῶρα, τὸ γνήσιόν σου καὶ θερμὸν τῆς διαθέσεως, οὗ διηνεκῶς ἀπολαύοντες, ἐντρυφῶμεν ἀεὶ τῇ μνήμῃ τῆς σῆς ἀγάπης.

A nos beneuolentiæ documenta, ídque tanto à nobis locorum interuallo diſiunctus, exhibuiſti, domine mi honoratiſſime ac generoſiſſime, verùm & multa & præclara. Eóque nomine gratias tibi habemus, & perpetuò ad te ſcribere cupimus: verùm, quoties volumus, minimè fit poteſtas. Nec enim te fugit quanta ex hyeme ac prædonum impetu & inſidijs itinerum difficultas oriatur. Quapropter cùm diuturno tempore ſilemus, ne id negligentia noſtra fieri exiſtimes, verùm tabellariorum inopiæ iſtud, non ſocordiæ noſtræ B aſcribas. Nam alioqui, ſi quàm ſæpiſſime ad te ſcribendi facultas offerretur, frequentius ad te literas dare minimè nos piguiſſet. Siquidem nobiſmet gratiſſimum facimus, cùm debito tibi ſalutationis munere perfungimur. Quæ cùm ita ſint, tu quoque de tua valetudine ad nos ſcribere ne intermitte. Quòd autem te nobis miſiſſe ſcribis, hoc nemo huc attulit, verùm qui id afferebat, prædonum metu perterritus, pedem retulit. Cæterùm ſi me amas, ne hoc facias, ne difficultates atque negotia tibi ipſi exhibeas. Siquidem ingen- C tium donorum ac beneficiorum loco ſynceram atque ardentem tuam beneuolentiam duco: quam cùm ſemper obtineamus, ex charitatis tuæ recordatione mirificã quandam ac perpetuam voluptatem capimus.

Μάρωνι πρεσβυτέρῳ καὶ μονάζοντι λϛ'.

Ἡμεῖς τῇ μὲν ἀγάπῃ συνδεδέμεθά σοι καὶ τῇ διαθέσει, καὶ ὡς παρόντα σε ἐνταῦθα οὕτως ὁρῶμεν. τοιοῦτοι γὰρ τῆς ἀγάπης οἱ ὀφθαλμοὶ, οὐχ ὁδῷ διακόπτονται, οὐ χρόνῳ μαραίνονται. ἐβουλόμεθα δὲ καὶ συνεχέστερον ἐπιστέλλειν τῇ εὐλαβείᾳ σου, ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο οὐκ ἔνι ῥᾴδιον, διά τε τὴν τῆς ὁδοῦ δυσκολίαν, καὶ τὴν ἀπορίαν τῶν ὁδοιπόρων, ἡνίκα ἂν ἐξῇ προσαγορεύομέν σου τὴν τιμιότητα· καὶ δῆλόν σοι ποιοῦμεν, ὅτι διηνεκῶς ἐπὶ μνήμης σε ἔχομεν, ἐν τῇ ψυχῇ τῇ ἡμετέρᾳ περιφέροντες, ὅπουπερ ἂν ὦμεν. δήλου τοίνυν καὶ αὐτὸς ἡμῖν συνεχέστερον τὰ περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς, ἵνα καὶ τῷ σώματι κεχωρισμένοι, μανθάνοντες τὰ περὶ τῆς ῥώσεως τῆς σῆς, εὐθυμότεροι γινώμεθα, καὶ πολλὴν ἐν

Maroni presbytero monacho XXXVI.

Nos charitatis quidem ac beneuolentiæ vinculis tecum aſtringimur, ac te, vt hîc præſentem intuemur. Eiuſmodi quippe charitatis oculi ſunt, vt nec vllis viarũ ſpatijs interrumpantur, D nec temporis diuturnitate debilitẽtur. Cuperemus autẽ crebriùs quoque ad te literas dare. Verùm quoniam id, tum ob itineris difficultatẽ, tum ob eorum, qui iter faciunt, raritatem haud facilè eſt, quoties licet, te ſalutamus, tibique illud ſignificamus, nos tui nunquã non meminiſſe, téque animo noſtro atque cogitatione, quocumque tandem in loco ſimus, circumferre. Cura igitur tu quoque, vt de tua valetudine quàm ſæpiſſimè certiores fiamus, quò, licet corpore ſemoti, de tua valetudine ſubinde aliquid audientes, alacriore animo ſimus, ingentémque, etiam in

ſolitudine ſedentes, conſolationem A capiamus. Nec enim parua voluptate afficimur, cùm te optimè valere audimus. Ante omnia autem illud te oro, vt pro nobis preces ad Deum adhibeas.

Tranquillino Epiſcopo. XXXVII.

c

Reuerendiſſimum dominum meum epiſcopum Seleucum, vt relicta domo huc ſe conferret, noſtri deſiderium ad nos excitauit: vt autem hinc rurſus domum rediret, tui amor. Nam hic eum induxit, vt & hyemem, & itineris difficultatem, & grauiſſimũ morbum con- B temneret. Collaudato itaque ipſius amore ac ſtudio, domine mi præſtantiſſime, diuturnæ huius ærũnæ præmium ipſi repẽde, hanc nimirum, quam ſoles, charitatem erga eum oſtẽdens. Quandoquidem nos etiam eum ad tuas manus, velut ad tranquillum quendam portum, trãſmiſimus, quippe qui tuam comitatem, ac ſynceram & feruentem ac firmam atque conſtantẽ charitatem compertam habeamus. Ac ſi quiſpiam iſtinc veniat, idq. factu facile ſit, de tua valetudine velim ad nos ſcribas. Eupſy- C chius enim ad nos haud quaquã nunc acceſſit. Ob idque nec quicquã ex ijs, quæ, cùm nuper ad nos ſcriberes, dicturum illum aiebas, ſcire potuimus, quòd videlicet ipſe nuſquam appareat. Hæc igitur cùm tibi minimè ignota ſint, tũ ea, quę per eum nuper nobis ſignificanda curaueras, tum ſi quid aliud amplius nos ſcire neceſſe ſit, nunc ſaltem fac intelligam: ac de tua valetudine, quæ nobis ſummæ curæ eſt, & de qua, cùm perpetua ſolicitudine laboremus, perpetuo quoque audire cupimus, aliquid nobis ſignifica. D

Hymetio, Archiatro XXXVIII.

Etſi minimè crebrò ad te literas dedimus, at perpetuò tamen memoria te geſtamus, vt qui acerrimi tui ac probi & ſynceri amoris ingens paucis diebus documentum ceperimus. Eoque nomine reuerendiſſimum dominum meum Epiſcopum Seleucum ad tuas manus, non ſecus atque in portum, tranſmittimus. Nam ipſe grauiſſima tuſſi vexatur, quã etiam infeſtius anni tempus auget, grauioremque reddit.

A ἐρημίᾳ καθήμενοι δεχώμεθα τὴν παράκλησιν. οὐ μικρὰν γὰρ εὐφροσύνην κομίζει τὸ ἀκούειν περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς, καὶ πρὸ πάντων εὔχεσθαι ὑπὲρ ἡμῶν παρακλήθητι.

Τραγκυλλίνῳ ἐπισκόπῳ λζ'.

Τὸν κύριόν μου τὸν τιμιώτατον ἐπίσκοπον Σέλευκον οἴκοθεν μὲν ὁ περὶ ἡμᾶς ἀνέστησε πόθος, ἐντεῦθεν δὲ ὁ τῆς σῆς ἀγάπης ἔρως. ἔπεισεν αὐτὸν καὶ χειμῶνος κατατολμῆσαι, καὶ δυσκολίας ὁδοῦ, καὶ ἀρρωστίας χαλεπω- B τάτης ἀνέπεισεν. ἐπαινέσας τοίνυν αὐτὸν δέσποτά μου τιμιώτατε τοῦ φίλτρου τῆς σπουδῆς, ἀπόδος αὐτῷ τὴν ἀμοιβὴν τῆς μακρᾶς ταύτης ταλαιπωρίας, τὴν εἰωθυῖαν περὶ αὐτὸν ἀγάπην καὶ νῦν ἐπιδειξάμενος. ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς ὡς εἰς λιμένα αὐτὸν ἀκύμαντον εἰς τὰς σὰς παρεπέμψαμεν χεῖρας, εἰδότες σου τὴν πολλὴν φιλοφροσύνην, τὴν γνησίαν ἀγάπην, τὴν θερμήν, καὶ ἀκλινῆ, καὶ ἀπερίτρεπτον. κἂν ἀφίκηταί τις ἐκεῖθεν, καὶ ῥᾴδιον γένηται, καὶ ἐπιστεῖλαι ἡμῖν παρακλήθητι τὰ πε- C ρὶ τῆς ῥώσεώς σου. Εὐψύχιος γὰρ εἰς τὸ παρὸν οὐκ ἀπήντησε. διὸ οὐδὲ μαθεῖν ἠδυνήμεθα ὧν ἔφης ἐκεῖνον ἐρεῖν πρὸς ἡμᾶς ἐπιστέλλων, διὰ τὸ μηδαμοῦ τὸν ἄνθρωπον φαίνεσθαι. ταῦτ' οὖν εἰδώς, ἐκεῖνά τε ἅπερ δι' ἐκείνου πρὸς ἡμᾶς ἐδήλωσας, καὶ εἴ τι πλέον ἡμᾶς γνῶναι ἀναγκαῖον, νῦν γοῦν γνωρίσαι ἡμῖν παρακλήθητι, καὶ τὰ περὶ τῆς ὑγείας σήμανε τῆς σῆς, τῆς σφόδρα ἡμῖν περισπουδάστου, καὶ ὑπὲρ ἧς ἀεὶ μεριμνῶντες, ἀεὶ μανθάνειν ἐπιθυμοῦμεν. D

Ὑμετίῳ ἀρχιάτρῳ λη'.

Εἰ καὶ μὴ συνεχῶς ἐπεστάλκαμεν τῇ τιμιότητί σου, ἀλλὰ συνεχῶς σε ἐπὶ μνήμης ἔχομεν, πεῖραν σου τῆς σφοδροτάτης, τῆς σπουδαίας, τῆς γνησίας φιλίας πολλὴν ἐν ἡμέραις ὀλίγαις λαβόντες. διὰ τοῦτο καὶ τὸν κύριόν μου τὸν τιμιώτατον ἐπίσκοπον Σέλευκον ὡς εἰς λιμένα τὰς σὰς παρεπέμπομεν χεῖρας. καὶ γὰρ ὑπὸ βηχὸς πολεμεῖται χαλεπωτάτης, ἣν ἡ τοῦ ἔτους ὥρα σφοδροτέραν ἐπιτείνει, καὶ χαλεπωτέραν ποιεῖ.

...καταμαθὼν τοίνυν, ὦ δέσποινά μου τιμιωτάτη, τοῦ νοσήματος τὴν φύσιν, ἐξαρπάσαι αὐτὸν τοῦ κλυδωνίου πειράθητι, τῇ τῆς ἀῤῥωστίας βλάβῃ τὴν ἀπὸ τῆς ἐπιστήμης τῆς σῆς ἐπιτειχίσασα δύναμιν, δι' ἧς πολλοὺς πολλάκις κινδυνεύσαντας ὑπὸ τοιούτων κυμάτων ὑποβρυχίους γενέσθαι, τοῦ ναυαγίου ταχέως ἀπήλλαξας.

A Cùm igitur morbi naturã perſpectam habeas, domine mi cũprimis venerãde, da operam, vt eum ex hac tempeſtate eripias, morbi nimirum incommodo artis ac doctrinæ tuæ vim opponẽs, cuius ope atque adiumento multos ſæpe, cùm in idẽ periculũ veniſſent, ne eiuſmodi fluctibus obruerentur, è naufragio ſtatim exemiſti.

Χαλκιδίᾳ λθ'.

Οἶδα τὴν ἀγάπην ἣν ἔχεις περὶ ἡμᾶς ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς, καὶ ὅτι ἀκμάζουσαν αὐτὴν διατηρεῖς, καὶ ὅτι αὐτῇ καὶ προσθήκας ἐργάζῃ, καὶ οὐ μόνον οὐδὲν αὐτὴν εἴασας ἀμαυροτέραν γενέσθαι ἀπὸ τοῦ χωρισμοῦ, καὶ τοῦ τοσούτου χρόνου, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον αὐτὴν ἀνάπτεις. οἶδα καὶ ὅτι καὶ μετὰ πολλῆς δέχῃ τῆς εὐφροσύνης τὰ παρ' ἡμῶν γράμματα, καὶ ὅτι καὶ γράφουσα καὶ σιγῶσα ὁμοίως περὶ ἡμᾶς διάκεισαι, πολλὴν τοῦ πράγματος καὶ ἐν πολλῷ τῷ χρόνῳ τὴν πεῖραν εἰληφώς. διὸ δὴ παρακαλοῦμεν τὴν τιμιότητά σου καὶ περὶ ἡμᾶς οὕτω διακεῖσθαι· πολλὰ γὰρ ἐνέχυρά σου τῆς γνησίας ἀγάπης ἔχομεν, πολλὰ ὑπομνήματα. διὸ καὶ ἐν τῇ ψυχῇ σε διηνεκῶς περιφέρομεν, ἐγκολαψάμενοι ἡμῶν τῇ διανοίᾳ, καὶ τὴν μνήμην σου ἄληστον ἔχομεν, κἂν μὴ διηνεκῶς γράφωμεν, διὰ τὴν σπάνιν τῶν γραμματηφόρων ἐγκοπτόμενοι. ταῦτ' οὖν εἰδυῖα κυρία μου κοσμιωτάτη καὶ εὐλαβεστάτη, γράφε καὶ αὐτὴ συνεχῶς ἡμῖν τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς. ἡμεῖς μὲν γὰρ κἂν μὴ δεχώμεθα γράμματα, τοὺς ἐκεῖθεν ἐρχομένους συνεχῶς ἐρωτῶμεν τοῦτο. βουλόμεθα δὲ καὶ παρὰ τῆς κοσμιότητος τῆς σῆς συνεχῶς δέχεσθαι ἐπιστολὰς, εὐαγγελιζομένας ἡμᾶς τὰ περὶ τῆς ῥώσεως τῆς σῆς.

Chalcidiæ XXXIX.

Charitatem eam, quam iam inde ab initio erga nos habes, noui: quódq; B florentẽ eam atque integram retineas, atque adeo cumulatiorẽ ſubinde reddas, eámque, ob diſiunctionẽ noſtram, tantúmque temporis ſpatium, non modò obſcurari non ſinas, ſed etiam magis inflammes. Quin illud quoque ſcio, te literas noſtras magna cum animi voluptate accipere. Atque illud item, te, ſiue ſcribas, ſiue taceas, eodem tamen ſemper animo erga nos eſſe. Id enim, & multis in rebus, & ſæpe ſum expertus. Quamobrem te oro, vt eundem erga nos animum retinere pergas. Siquidem ſynceri tui amoris multa pignora, mul- C ta monimenta habemus. Ex quo efficitur, vt te tanquam in animo noſtro inſculptã perpetuò circumferamus, tuiq; memoriam ita teneamus, vt nulla obliuione deleri poſſit: etiãſi alioqui haud perpetuò ſcribamus, quòd tabellariorum inopia nobis ad eam rem impedimento ſit. Hæc igitur cum non te fugiant, ornatiſſima & religioſiſſima domina mea, ſubinde quoque ipſa de tua valetudine ad nos ſcribe. Quanquam enim nos, cùm nullæ nobis abs te literę redduntur, eos, qui iſtinc veniunt, de hac re ſemper ſciſcitamur: tamen à te D quoque literas, quę de tuæ valetudinis ſtatu læta nobis nuncient, perpetuò accipere auemus.

Ἀσυγκριτίᾳ μ'.

Οἶδα ὅτι ἐν πολλῇ θλίψει καθέστηκας νῦν, ἀλλ' ὥσπερ τοῦτο οἶδα, οὕτως κἀκεῖνο ἐπίσταμαι, ὅτι πολύς σοι ἐκ τῶν θλίψεων τούτων ἀναμένει μισθὸς, καὶ μεγάλη ἀμοιβὴ καὶ ἀντίδοσις κεῖται. εἰ γὰρ καὶ ἀθυμία· ἀλλὰ τὴν ψυχὴν ὠφελοῦσα, καὶ πολλὰ τὰ βραβεῖα προξενοῦσα. ταῦτ' οὖν εἰδυῖα καὶ λογιζομένη, μα-

Aſyncritiæ XL.

Te in magna calamitate nuñc verſari minimè me fugit. At quemadmodum hoc minimè me fugit, ſic ne illud quidem, ingentem pro his calamitatibus mercedem atque amplum præmium & remunerationem manere. Mœror etenim animæ vtilitatẽ affert, eique præmia multa conciliat. Hæc igitur ſciens atque conſiderans, maxi-

mam hinc conſolationẽ carpe: teque ita cõpara, vt non calamitatũ duntaxat acerbitas tibi ob oculos verſetur, verũ etiã lucrũ illud & emolumẽtum, quod ex ijs colligitur, ac ſubinde ad nos de tua valetudine ſcribe. Neque enim leui dolore affecti ſumus, cùm te aduerſa valetudine eſſe accepimus. Eóque nomine, etiam atque etiã, ac magna cum celeritate ſcire cupimus, num de grauitate aliquid remiſerit: quò ea cura, quam hinc concepimus, leuemur.

A γίστην ἐντεῦθεν καρποῦ παράκλησιν, μὴ τὸ ὀδυνηρὸν μόνον ὁρᾶσθαι τὴν θλίψεων, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐκ τούτων συναγόμενον κέρδος, καὶ γράφε συνεχῶς ἡμῖν περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς. ἐπεὶ καὶ νῦν οὐχ ὡς ἔτυχεν ἠλγήσαμεν, ἀκούσαντές σε ἀῤῥωστεῖν. διὸ καὶ σφόδρα ἐπιζητοῦμεν μαθεῖν μετὰ πολλοῦ τοῦ τάχους, εἰ ῥᾷόν σοι διετέθη τὰ τῆς ἀῤῥωστίας, ὥστε τῆς ἐπὶ ταύτῃ φροντίδος ἀπαλλαγῆναι.

Valentino XLI.

B Tertiam hanc epiſtolam mitto, cùm ipſe à te nullã acceperim. Verùm quòd magna cum animi voluptate literas noſtras acceperis, eúmque, qui eas reddidit, quo decebat honore affeceris, atq. itẽ id omne, quod tuarũ partiũ erat, in ijs rebus, quæ tantã opem ac potẽtiam requirebant præſtiteris, intelleximus, nec quicquã horũ nobis obſcurũ fuit. Interim tamen nullam epiſtolã accepimus. Ac ſi quidẽ alius ex ijs, qui minus generoſo animo ſunt, huiuſmodi ſilentio vſus fuiſſet, ita exiſtimauiſſemus, eũ excuſationis cauſa negotiorũ molem C pretẽdere. Cùm autẽ mentis tuæ ſublimitatem charitatiſq. feruorẽ ac ſynceritatẽ & puritatem atq. conſtantiã exploratam habeamus, adduci non poſſumus, vt hac excuſatione contẽti ſimus. Nec item ea re te nobis purgare queas, quòd illic minimè cõmoreris. nam illud quoq. nobis cõpertum eſt. Verùm hac vna duntaxat te diuturni ſilẽtij tui conſolationẽ capiemus, ſi animũ in poſterum induxeris, id, quod antehac abs te neglectum eſt, cõpenſare, quàm plurimáſq. ab iſta lingua, ex qua mel manat, D fuſas literas mittere, quæ nobis valetudinis tuæ ſtatũ certò exponant. Quanquàm enim in ſolitudine ſedemus, grauiq. obſidione, atque innumeris acerbitatibus vndiq. cincti ſumus: de te tamen in cura & ſolicitudine eſſe nõ deſinimus, ſingulíſq. diebus, vt ſe res tuæ habeant, percunctamur. Quamobrem ne ab alijs, verùm abs te, cuius nobis dulcis ac perquam ſuauis beneuolẽtia eſt, hæc intelligamus, ſubinde quæſo de tua valetudine ad nos ſcribe. Nihil enim erit, quod non à te accepiſſe exiſtimemus, ſi epiſtolas, quæ lætum hunc nobis nuncium ferant, acceperimus.

Βαλεντίνῳ μα'.

B Τρίτην πέμπω ταύτην ἐπιστολὴν, οὐδεμίαν αὐτὸς δεξάμενος παρὰ τῆς μεγαλοπρεπείας τῆς σῆς· ἀλλ' ὅτι μὲν μετὰ πολλῆς τῆς εὐφροσύνης ἐδέξω ἡμῶν τὰ γράμματα, καὶ τὸν ἐγχειρίσαντα ταῦτα τῆς σοι πρεπούσης ἐποίησας ἀπολαῦσαι τιμῆς, καὶ τὰ παρὰ σαυτοῦ πάντα εἰσήνεγκας, ἐν οἷς ἐδεῖτό σου τῆς δυνάμεως, ἔγνωμεν, καὶ οὐδὲν ἡμᾶς τούτων ἔλαθεν· ἐπιστολὴν δὲ οὐδεμίαν ἐκομισάμεθα. καὶ εἰ μὲν ἄλλος τις ἦν τῶν οὐ σφόδρα γενναίων ὁ σιωπήσας τοσοῦτον, ἐνομίσαμεν ἂν αὐτοῦ C πρόφασιν εἰς ἀπολογίαν εἶναι τὸν τῶν πραγμάτων τὸν ὄχλον. ἐπειδὴ δέ σου τὸ ὑψηλὸν τῆς διανοίας ἴσμεν, τὸ θερμὸν τῆς ἀγάπης, τὸ γνήσιον, τὸ εἰλικρινὲς, τὸ διαρκὲς, τὸ μόνιμον, οὐκ ἂν δεξαίμεθα ταύτην τὴν ἀπολογίαν, οὐδ' αὖ τὸ, μὴ ἐκεῖσε διατρίβειν σου τὴν θαυμασιότητα· καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἔγνωμεν. ἀλλ' ἑνὶ μόνῳ καρπωσόμεθα τῆς μακρᾶς σιγῆς παραμυθίαν, εἰ βουληθείης εἰς τὸ ἑξῆς τὸ παροφθὲν ἐν τῷ παρελθόντι χρόνῳ ἀνακτήσασθαι, καὶ πέμψαι νιφάδας γραμμάτων ἡμῖν, ἀπὸ D τῆς μελιῤῥεούσης γλώττης τὰ περὶ τῆς ὑγείας σου τε καὶ τῆς ἀσφαλείας δηλούντων. εἰ γὰρ καὶ ἐν ἐρημίᾳ καθήμεθα, καὶ πολιορκίᾳ χαλεπῇ, καὶ μυρίοις περιεστοιχίσμεθα δεινοῖς, ἀλλ' ὅμως οὐ παυόμεθα μεριμνῶντες τὴν σὴν θαυμασιότητα· καὶ καθ' ἑκάστην πυνθανόμεθα ἐν τίσιν ὁρμᾷ τὰ σά. ἵν' οὖν μὴ παρ' ἑτέρων, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῆς γλυκείας καὶ ποθεινοτάτης ἡμῖν διαθέσεως ταῦτα μανθάνωμεν, γράφε συνεχῶς ἡμῖν τὰ περὶ τῆς ῥώσεως τῆς σῆς, καὶ ὅπερ ἀπειλήφαμεν, ἢν δεξώμεθα ἐπιστολὰς ταῦτα φερούσας ἡμῖν τὰ εὐαγγέλια.

A

Καυδιδιανῷ μβʹ.

Πολὺ τῆς ὁδοῦ τὸ μέσον τὸ διεῖργον ἡμᾶς, ἀλλ᾽ οὐδὲ ὁ χρόνος βραχὺς ἐξ οὗ τῆς θαυμασιότητος ἐχωρίσθημεν τῆς σῆς, καὶ τῶν πραγμάτων δὲ πολὺς ὁ περιεστὼς ἡμᾶς ὄχλος, ἐρημία χωρίου χαλεπωτάτη, πολιορκία ἀφόρητος, ἔφοδοι, καταδρομαὶ λῃστῶν, ἑτέρα στενοχωρία, ἡ τοῦ σώματος ἀρρωστία. ἀλλ᾽ ὅμως οὐδὲν τούτων ῥαθυμοτέρους ἡμᾶς περὶ τὴν ἀγάπην τὴν σὴν πεποίηκεν, ἀλλ᾽ ἀκμάζουσαν αὐτὴν B καὶ ἀνθοῦσαν διατηροῦμεν, ἐπὶ διανοίας σε περιφέροντες, ὅπουπερ ἂν ὦμεν, καὶ ἄληστον σοῦ τὴν μνήμην ἔχοντες, καὶ τὸ εὐγενές σου τῆς σῆς ψυχῆς, τὸ ἐλευθέριον, τὸ ἄτρεπτον, τὸ ἀκλινὲς τῆς γνησίας ἀγάπης, τὸ θερμὸν τῆς διαθέσεως ἐγκολαψάντες ἡμῶν τῇ διανοίᾳ, οὕτως ἐνταῦθα διάγομεν, μεγίστην παραμυθίαν τῆς τοσαύτης ἐρημίας τὴν μνήμην τῶν σῶν κατορθωμάτων ἔχοντες. γράφε δὴ καὶ αὐτὸς ἡμῖν συνεχῶς δέσποτά μου θαυμασιώτατε καὶ μεγαλοπρεπέστατε, τὰ περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς C εὐαγγελιζόμενος. οἶσθα γὰρ ὅπως αὐτῆς ἀντεχόμεθα, (καὶ γὰρ περισπούδαστον ἡμῖν περὶ ταύτης μανθάνειν) καὶ ὅτι διπλῆν καρπωσόμεθα τὴν εὐφροσύνην, τῷ τε ἐπιστέλλειν αὐτὸν, τῷ τε τοιαῦτα δέχεσθαι ἡμᾶς γράμματα παρὰ τῆς μεγαλοπρεπείας τῆς σῆς.

Βασιανῇ μγʹ.

ΑΥτὴ μὲν γὰρ μακρὸν ἐσίγησας χρόνον, καὶ ταῦτα ἔχουσα τὸν κύριόν μου τὸν τιμιώτατον καὶ εὐλαβέστατον Θεόδοτον τὸν διάκονον, δυναμένη ῥᾳδίως εὑρίσκειν τοὺς ἐκεῖ- D θεν ἐνταῦθα ἀφικνουμένους. ἡμεῖς δὲ οὐδὲ ἐντεῦθεν ὑποπτεύομέν σου τὴν ἀγάπην, ὡς ῥαθυμοτέραν γεγενημένην περὶ ἡμᾶς. πολλὴν γὰρ αὐτῆς πεῖραν, καὶ διὰ πολλῶν εἰλήφαμεν, καὶ ἔγνωμεν αὐτῆς τὸ λαμπρὸν καὶ εἰλικρινὲς, τὸ γνήσιον καὶ ἀπερίτρεπτον. διὸ κἂν γράφῃς, κἂν σιγᾷς, ὁμοίως διακείμεθά σου περὶ τὴν εὔνοιαν, καὶ θαρροῦμεν περὶ τῆς διαθέσεως τῆς σῆς, ὡς ἀκεραίου καὶ ἀκραιφνοῦς μενούσης. ἀλλ᾽ ὅμως

Candidiano LXII.

Ingens itineris interuallum vtrumque noſtrum ab altero dirimit: ac ne paruũ quidem tempus eſt, cùm abs te ſeiuncti fuimus. Quin negotiorũ quoque magna nos turba circumſtat, grauiſſima loci ſolitudo, intoleranda obſidio, inſidiæ, latronum incurſiones, aliáque prætereà anguſtia, nimirum corporis morbus. Nec tamen quicquam horum nos in tui amore atq. charitate ſegniores ac negligẽtiores effecit: quin potius recentem eam ac florentem conſeruamus, atque ita afficimur, vt te quocumque tandem in loco ſimus, animo & cogitatione circumferamus, tuique memoriam obliuionis omnis expertem teneamus, animique tui nobilitatem & ingenuitatem, ſyncerǽq. charitatis firmitatẽ atque conſtantiam, beneuolentiǽq. feruorẽ inciſum in animis noſtris habeamus. Ad hunc ſcilicet modũ hîc degimus, ſummũ tantæ ſolitudinis ſolatiũ in earum rerum, quę abs te rectè atque cum laude geruntur, recordatione poſitũ habentes. Tu verò ad nos quoque ſubinde ipſe ſcribe, domine mi ſummopere admirãde ac magnifice, de tua valetudine nobis læta nuncians. Scis enim quantopere ipſam complectamur (quippe de eâ aliquid audire magnæ nobis curæ eſt,) quódq. duplicem voluptatem capiemus, ſi & ipſe ſcribas, & literæ abs te hoc argumento ad nos afferantur.

Baſſianæ XLIII.

Tu quidem perdiu ſiluiſti, idque, cùm reuerẽdiſſimum ac religioſiſſimũ diaconum Theodotum præſto haberes, per quem facilè nanciſci poſſes, qui iſtinc ad nos venirent. Nos autem ne hinc quidem te in amore erga nos ac beneuolentia ſegniorem redditum eſſe ſuſpicamur, quippe qui perſæpe ac multis in rebus ipſius periculum fecerimus, eiúſque ſplendorem ac puritatem & ſynceritatem atque conſtantiam exploratã habeamus. Quamobrem, ſiue ſcribas, ſiue taceas, eodem erga te animo ſumus, déque tuâ integra & pura beneuolentia minimè dubitamus. Quanquam autem

A Quanquam autem eo animo ſumus:
crebras tamen literas, quæ nobis de tua
totiúſque tuæ domus valetudine, quæ
volumus, nuncient, accipere vehemen-
ter cupimus. Quandoquidem ipſam
quoque (quod ne tibi quidem obſcu-
rum eſt) vehementer cupimus. Hæc
igitur cùm tibi perſpecta ſint, ornatiſſi-
ma ac nobiliſſima domina mea, hanc
nobis gratiam velim concedas; quæ &
leuis ac facilis atque æqua eſt, & nobis,
qui in hac ſolitudine hæremus, ingen-
tem conſolationem affert.

καὶ οὕτω διακείμεθα, σφόδρα βουλόμεθα
συνεχῆ δέχεσθαι γράμματα παρ' ὑμῶν, εὐ-
αγγελιζόμενα ἡμᾶς περὶ τῆς ὑγιείας τῆς ὑ-
μετέρας, καὶ τοῦ οἴκου ὑμῶν παντός. ἐπειδὴ καὶ
σφόδρα ταύτης ἐπιθυμοῦμεν καὶ ἀντεχόμεθα,
καθάπερ σφόδρα καὶ αὐτὴ οἶσθα. ταῦτα οὖν
εἰδυῖα κυρία μου κοσμιωτάτη καὶ εὐγενεστάτη,
χάρισαι τὴν χάριν ἡμῖν ταύτην, κούφην τε
οὖσαν καὶ ῥᾳδίαν, καὶ εὔλογον, καὶ πολλὴν ἡ-
μῖν, καὶ ἐν ἐρημίᾳ καθημένοις, παρέχουσαν
τὴν παραμυθίαν.

B

Theodoto Diacono XLIV.

Ego verò illud ſcio, quòd per literas
nos minimè conueniſſes, ſi coràm id li-
ceret, verùm omnibus rebus omiſſis ad
nos te conferres, niſi, & anni tempus, &
negotiorum difficultas, & huius loci
ſolitudo, quotidie ingraueſcens, maxi-
mum impedimentũ afferret. Nec opus
eſt, vt ex te hoc intelligam. Nam cùm
illud ſemel mihi compertum ſit, me abs
te vehementer amari: hoc quoque
optimè noui. Quanquã autem, etiamſi
C minimè admonuiſſes, nihilominus ta-
men facturus eſſem vt ad omnes ſcribe-
rem, tamen hoc etiam nomine tuum
erga nos amorem admirati ſumus,
quòd extrema tua epiſtola me quoque
de hac re cohortandum duxiſti. Nam
hoc animi eſt vehemẽter ſoliciti, ac re-
rum noſtrarũ cura laborantis, & deniq.
eiuſmodi, qui ſyncerè amare norit.
Quamobrẽ excepta domina mea Car-
teria, ad quam nuper literas dedi, om-
nibus ſcripſi. Eam autem illic minimè
cõmorari accepi, verùm longam pere-
grinationem inijſſe. Quocirca ſi literæ
D noſtræ illuc perferri queant, hoc quo-
que, ſi tibi videbitur, fiat: ſin id fieri mi-
nimè poſſit, velim ſaltem chariſſimum
ac nobiliſſimum virum Marcellianum
conuenias, atque cum eo agas, vt ſi
quando ad eam ſcribat, ei me purget, vt
qui non per negligentiam tantiſper ta-
cuerim, verùm longa ipſius abſentia,
quominus ad eam crebrò ſcriberem,
impeditus ſim.

Θεοδότῳ διακόνῳ μδ'.

Οἶδα καὶ αὐτὸς, ὅτι οὐκ ἂν ἡμῖν διὰ γραμ-
μάτων συνεγίνου, εἰ διὰ παρουσίας ἐξῆν, ἀλλὰ
πάντα ἀφεὶς, μεθ' ἡμῶν ἔμελλες εἶναι, εἰ μὴ κώ-
λυμα ἦν, καὶ κώλυμα μέγιστον, καὶ ἡ τοῦ ἔτους ὥρα,
καὶ τῶν πραγμάτων ἡ δυσκολία, καὶ τῶν ἐνταῦθα ἡ
καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐπιτεινομένη πρὸς τὸ χεῖ-
ρον ἐρημία. καὶ οὐδὲν δεόμεθα τοῦτο παρὰ σοῦ
μανθάνειν. ἐπεὶ γὰρ ἔγνων ἅπαξ, ὅτι σφοδρὸς
ἡμῶν ἐραστὴς εἶ, ἔγνων καὶ τοῦτο καλῶς. ἡμεῖς μὲν
οὖν καὶ μὴ ἀναμνήσαντός σου, πρὸς πάντας ἂν
ἐπεστάλκαμεν. ἐθαυμάσαμεν δέ σε καὶ ταύ-
της τῆς περὶ ἡμᾶς φιλοστοργίας, ὅτι καὶ τῷ τέλει τῆς
ἐπιστολῆς παράκλησιν ὑπὲρ τούτου προσέθη-
κας. τοῦτο γὰρ ψυχῆς σφόδρα μεμεριμνώσης τὰ
ἡμέτερα, φροντιζούσης, κηδομένης, γνησίως ἀγα-
πᾷν ἐπισταμένης. τοῖς μὲν οὖν ἄλλοις ἅπασιν ἐπέ-
σταλκα, ἐπειδὴ δὲ καὶ τῇ κυρίᾳ μου Καρτερίᾳ
πρῴην ἦμεν ἐπεσταλκότες, ἔγνωμεν δὲ αὐτὴν
μὴ διατρίβειν ἐκεῖ, ἀλλὰ μακρὰν ὁδὸν ἀπο-
δεδημηκέναι, εἰ μὲν οἷόν τε ἐκπεμφθῆναι τὰ
γράμματα τὰ ἡμέτερα ἐκεῖ, καὶ τοῦτο γενέσθω,
ἐὰν δοκιμάσῃς. εἰ δὲ μὴ δυνατὸν, τοῖς γοῦν κυ-
ρίοις μου τοῖς τιμιωτάτοις καὶ εὐγενεστάτοις τοῖς πε-
ρὶ Μαρκελλιανὸν συντυχὼν διαλέχθητι, ὥστε αὐ-
τῇ εἴποτε ἐπιστέλλῃ, ἀπολογήσασθαι ὑπὲρ ἡ-
μῶν, ὡς οὐκ ἐρρᾳθυμηκότων, οὐδὲ τὸν μεταξὺ
χρόνον σεσιγηκότων, ἀλλ' ὑπὸ τῆς μακρᾶς αὐ-
τῆς ἀποδημίας κωλυθέντων συνεχέστερον ἐπι-
στέλλειν πρὸς αὐτήν.

Symmacho presbytero XLV.

Minimè nouum ac præpoſterum vi-
deri debet, ſi is, qui anguſtum iter te-
net, premitur. Nam eiuſmodi virtutis

Συμμάχῳ πρεσβυτέρῳ με'.

Οὐδὲν καινὸν οὐδὲ ἀπεικὸς τεθλιμμένην
ὁδεύοντα

A ὑπεδύοντα ὁδὸν στενοχωρίας, τοιαύτη γάρ ἐστι τῆς ἀρετῆς ἡ φύσις, πόνων γέμει, καὶ ἱδρώτων, ἐπιβουλῶν καὶ κινδύνων. ἀλλ' ἡ μὲν ὁδὸς τοιαύτη· τὰ δὲ ἐντεῦθεν στέφανοι, βραβεῖα, τὰ ἀπόρρητα ἀγαθὰ, καὶ τέλος οὐκ ἔχοντα. τούτοις τοίνυν σαυτὸν παρακάλει. καὶ γὰρ καὶ ἡ ἄνεσις, καὶ ἡ θλίψις ἡ τοῦ παρόντος παρατρέχεται βίου, καὶ αὐτῷ τῷ βίῳ συγκαταλύεται. μηδὲν οὖν μηδὲ ἐκείνοις φυσάτω, μηδὲ τούτων ταπεινούτω καὶ συστελλέτω. ὁ γὰρ ἄριστος κυβερνήτης οὔτε ἐν γαλήνῃ χαυνοῦται, οὔτε ἐν χειμῶνι ταράττεται. ταῦτ' οὖν εἰδὼς παρακάλει σαυτὸν, καὶ παρα- B μυθίαν ἐντεῦθεν καρποῦ τὴν μεγίστην. γράφε συνεχῶς ἡμῖν τὰ περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς. εἰ γὰρ καὶ πολλῷ τῷ μήκει τῆς ὁδοῦ διειργόμεθα, καὶ πολὺν σου τῆς ἐμμελείας ἀπελείφθημεν χρόνον, ἀλλ' οὐ τῆς ἀγάπης, ἀλλ' ἄληστον αὐτὴν ἀεὶ περιφέρομεν καὶ ἀκμάζουσαν, ὅπουπερ ἂν ὦμεν, ἐπείπερ τοιαύτη τοῦ φιλεῖν γνησίως ἡ φύσις.

natura eſt, vt laboribus & ſudoribus atque inſidijs & periculis ſcateat. Verùm iter quidem eſt eiuſmodi: poſt autem ſequuntur coronæ, præmia, & arcana bona, quibus finis nullus eſt cõſtitutus. Hac igitur cogitatione te ipſum conſolare. Nam & præſentis vitę voluptas, & calamitas, vnà cùm hac vita fluunt, ſimúlq. cum ea intereunt. Quod cùm ita ſit, da operam, vt nec quicquam illorum animum tuũ inflet, nec rurſum quicquam horum te deprimat atque contrahat. Siquidem optimus gubernator, nec tranquillo tempore animos attollit, nec graſſante tempeſtate perturbatur. Hæc igitur cũ tibi perſpecta ſint, fac teipſum conſoleris, maximámque hinc mœroris leuationem capias. Ac de tua valetudine fac nos ſubinde certiores. Nam etſi longo itineris interuallo à te diſiungimur, diúq. à tua ſuauitate abfuimus, at non item tamen à tua charitate: verùm eam omnis obliuionis expertem ac recẽtem, quacunque in regione ſimus, ſemper circumferimus. Quandoquidem hæc quoque ſynceri amoris natura eſt.

Ρουφίνῳ μϛ'.

C *Ruffino XLVI.*

Ἐβουλόμην μὲν συνεχέστερον ἐπιστέλλειν σου τῇ εὐλαβείᾳ, ἐπειδή σε φιλῶ, καὶ σφόδρα φιλῶ δέσποτά μου αἰδεσιμώτατε καὶ εὐλαβέστατε· καὶ ἀμφότερα ταῦτα οἶσθα καὶ αὐτός. ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ μὲν ἐν ἡμῖν κεῖται, τὸ δὲ οὐκ ἐν ἡμῖν, (τοῦ μὲν γὰρ φιλεῖν ἐσμὲν κύριοι, τοῦ δὲ συνεχῶς ἐπιστέλλειν οὐκ ἔτι, διά τε τῆς ὁδοῦ τὴν δυσκολίαν, καὶ τοῦ ἔτους τὴν ὥραν) ἐκεῖνο μὲν διηνεκῶς ποιοῦμεν, τοῦτο δὲ ἡνίκα ἂν ἐξῇ· μᾶλλον δὲ καὶ τοῦτο διηνεκῶς ποιοῦ- D μεν. εἰ γὰρ καὶ μὴ μέλανι καὶ χάρτῃ συνεχῶς ἐπιστέλλομεν, ἀλλὰ γνώμῃ καὶ διανοίᾳ. τοιοῦτον γὰρ τὸ φιλεῖν γνησίως.

Cupiebam quidem ſæpiùs ad te literas dare, domine mi cumprimis venerande ac religioſe: quandoquidem te amo, ac vehemẽter amo, atque vtrumque hoc ipſe quoque noſti. Quoniã autem alterum quidem noſtri arbitrij eſt, alterum autem haudquaquã in nobis ſitum eſt (vt enim te amemus, in arbitrio noſtro conſiſtit, vt autem ad te ſcribamus, non item, tum ob itineris difficultatem, tum ob anni tempus) illud quidem perpetuò facimus, hoc autem cùm licet: immo etiam perpetuò facimus. Nam etſi atramento atque charta non ſemper ſcribimus: at voluntate tamen atq. animo ſcribimus. Ea quippe ſynceri amoris natura eſt.

Ναμαίᾳ μζ'.

Namææ XLVII.

Τί περιέρχῃ ἀπολογίαν ζητοῦσα, καὶ συγγνώμην αἰτοῦσα ὑπὲρ ὧν ἡμεῖς σε στεφανοῦμεν καὶ ἀνακηρύττομεν, ὅτι μὲν ἔγραψας, ἀποδεχόμενοι καὶ ἀνακηρύττοντες· ὅτι δὲ ὀψὲ καὶ βραδέως, ἐγκαλεῖν ἔχοντες; ὥστε εἰ νομίζεις μεγάλα

Quid huc illúcque te verſas, dum ob eam rem excuſatione quæris ac veniã petis, ob quam te corona donamus ac prædicamus: quippe qui, quòd ad nos ſcripſeris, gratum habeamus, quòd autem ſerò ac tardè, idcirco tibi ſuccẽſere poſſimus? Quapropter ſi magnæ teme-

ritatis atq. audaciæ id fuiſſe exiſtimas, quod ad nos literas dederis, hoc omiſſo ad tarditatis crimen defenſionem meditare atque compara. Nam quo magis illud dixeris, te, tum præſentem, tum abſentem, ſeriò ac ſyncerè dilexiſſe, eo magis accuſationem auxeris. Etenim ſi ex eorum numero eſſes, quorum vulgaris erga nos amor eſſet, minimè mirum mihi fuiſſet te diu ſiluiſſe. Cùm autem te tam ſynceram ac feruentem erga nos charitatem præ te tuliſſe aſſeras, vt ne iter quidem vſque adeo moleſtum, tótque prædonum metu obſeſſum ſuſcipere recuſatura fueris, niſi
B morbus obſtitiſſet, vna iam ratio, qua nobis ſatisfacias, tibi reliqua eſt, nimirum vt ſexcentas literas ad nos mittas, quæ diuturni ſilentij culpam deprecari poſſint. Hoc igitur fac: & quiduis à te perceperimus. Nam & hæc tam ſera epiſtola ad nos veniens, quoniã ardentem quandam charitatem ſpirabat, ſuperioris quoque temporis debitum diſſoluit. Cæterùm id vide, ne reliquæ huius tarditatem imitentur. Sic enim hæc etiam illud planum facere poterit, ſe non ob cunctationem ac pigritiam,
C verùm ob inanem metum, quemadmodum abs te quoque dictum eſt, ſeriùs veniſſe, ſi reliquæ, & plurimæ, & celeriter ad nos veniant.

A τετολμηκέναι ταῦτα γράψαι, τοῦτο ἀφεῖσα περὶ τὸ ἔγκλημα τῆς βραδύτητος μελέτα, καὶ συντίθει τὴν ἀπολογίαν. καὶ γὰρ ὅσῳπερ ἂν λέγῃς καὶ παρόντας, καὶ ἀπόντας ἠγαπηκέναι γνησίως, τοσούτῳ μειζόνως αὔξεις τὴν κατηγορίαν. Εἰ μὲν γὰρ τῶν ἁπλῶς περὶ ἡμᾶς διακειμένων ἦσθα, οὐδὲν ἀπεικὸς μακρὸν χρόνον οὕτω σιγῆσαι. ἐπειδὴ δὲ οὕτω γνησίαν καὶ θερμὴν περὶ ἡμᾶς ἐπιδεδεῖχθαι ἀγάπην ἔφης, ὡς μηδὲ ἂν ἐλθεῖν παραιτήσασθαι ὁδὸν οὕτω χαλεπὴν, καὶ φόβῳ λῃστῶν τοσούτων πολιορκουμένην, εἰ μὴ τὰ τῆς ἀῤῥωστίας διεκώλυεν, εἷς σοι λοιπὸν ἀπολο-
B γίας λείπεται εἶδος, τὸ, πυκνάδας ἡμῖν πέμπειν γραμμάτων, δυναμένων τὴν ἐκ τῆς μακρᾶς σιγῆς παραμυθήσασθαι αἰτίαν· τοῦτο δὲ ποίει, καὶ ὃ ποθοῦμεν ἀπειλήφαμεν. ἐπειδὴ καὶ αὕτη χρονία ἐλθοῦσα ἡ ἐπιστολὴ, ἐπειδὴ θερμῆς ἔπνει τῆς ἀγάπης, καὶ τοῦ παρελθόντος χρόνου τὸ χρέος ἀπέτισεν. πλὴν ἀλλ' αἱ λοιπαὶ μὴ μιμείσθωσαν τὴν ταύτης βραδύτητα· οὕτω γὰρ καὶ αὕτη δυνήσεται δεῖξαι ὅτι οὐ δι' ὄκνον, ἀλλὰ διὰ δέος μάταιον, καθὼς καὶ αὐτὴ ἔφης, χρονία παραγέγονεν, εἰ αἱ λοιπαὶ με-
C τὰ τάχους, καὶ πολλῆς παραγίνοιντο τῆς συνεχείας ἡμῖν.

Arabio XLVIII.

Ἀραβίῳ μη'.

Charitatem erga me tuam atque ardentem tuum ac verum & ſyncerum amorem exploratum habeo : illúdque item perſpectum, nec negotiorum difficultatem, nec curarum agmen, nec rerum aduerſarum magnitudinem, nec temporis diuturnitatem, nec itineris
D longinquitatem, tuo erga me amori obſcuritatẽ afferre poſſe. Eóque fit, vt perpetuò abs te literas quæ nobis ea de tua valetudine, quę volumus nuntient, accipere vehementer expetamus. Quòd ſi te accuſamus, non vt negligentem accuſamus, ſed quia plures eiuſmodi epiſtolas appetimus. Quæ cùm minimè ignores, honoratiſſime ac nobiliſſime domine, hoc nobis beneficium velim præbeas, quod & tibi leue ac facile eſt, & magnam nobis, etiam in ſolitudine hærentibus, voluptatem affert.

Οἶδά σου τὴν ἀγάπην, οἶδά σου τὸ φίλτρον τὸ θερμὸν, τὸ γνήσιον, τὸ εἰλικρινὲς, τὸ διαρκὲς, καὶ ὡς οὔτε δυσκολία πραγμάτων, οὔτε ὄχλος φροντίδων, οὔτε περιστάσεων πλῆθος, οὔτε χρόνου μῆκος, οὔτε ὁδοῦ διάστημα δύναται ταύτην ἀμαυροτέραν ποιῆσαι. διὰ
D τοῦτο καὶ σφόδρα ἐπιθυμοῦμεν συνεχῶς δέχεσθαι γράμματα παρὰ τῆς εὐγενείας τῆς σῆς, εὐαγγελιζόμενα ἡμᾶς περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς· κἂν ἐγκαλῶμεν, οὐχ ὡς ῥαθυμοῦντες ἐγκαλοῦμεν, ἀλλ' ὡς πλειόνων ἐρῶντες ἐπιστολῶν τοιούτων. ταῦτ' οὖν εἰδὼς δέσποτά μου τιμιώτατε καὶ εὐγενέστατε, δίδου ταύτην ἡμῖν τὴν χάριν, κούφην τε οὖσαν καὶ εὔκολον, καὶ πολλὴν ἡμῖν καὶ ἐν ἐρημίᾳ καθημένοις, παρέχουσαν τὴν εὐφροσύνην.

A

Ἀλφίῳ μθʹ.

Ἐγὼ μὲν ἐβουλόμην συνεχέστερον ἐπιστέλλειν, ἡ δὲ τῶν γραμματηφόρων ἀπορία οὐκ ἀφίησι τὴν ἐπιθυμίαν ταύτην εἰς ἔργον ἐλθεῖν. καὶ γὰρ ἡ τῆς χώρας τούτου ἐρημία, καὶ ὁ τῶν Ἰσαύρων φόβος, καὶ ἡ τοῦ χειμῶνος σφοδρότης οὐκ ἐπιτρέπει συνεχῶς εἶναι ἡμῖν ἐπιχωριάζειν. ἀλλ' ὅμως καὶ γράφοντες, καὶ σιγῶντες, τὴν αὐτὴν ἀεὶ περί σε διάθεσιν τηροῦμεν, τὴν προθυμίαν σου, καὶ τὴν σπουδήν σου μανθάνοντες, ἣν ὑπὲρ τῆς ὠφελείας τῆς σῆς ἔχεις ψυχῆς, τούς τε ἐν εὐλαβείᾳ ζῶντας ἀναπαύειν ἐσπουδακώς, καὶ τὴν καλὴν ταύτην πραγματευόμενος πραγματείαν. ταῦτ' οὖν εἰδὼς κύριέ μου τιμιώτατε καὶ εὐλαβέστατε, συνεχῶς ἡμῖν ἐπίστελλε τὰ περὶ τῆς σῆς ὑγείας, καὶ τοῦ οἴκου σου παντός. οὕτω γὰρ καὶ ἐν ἐρημίᾳ ὄντες, πολλὴν ἕξομεν τὴν εὐφροσύνην, εἰ τοιαῦτα παρὰ τῆς σῆς τιμιότητος δεχώμεθα γράμματα.

Διογένει νʹ.

Τὸ γνήσιον σου τῆς ἀγάπης τῆς περὶ ἡμᾶς ἤδειμεν μὲν καὶ ἔμπροσθεν, πολλῷ δὲ πλέον ἐγνώκαμεν νῦν, ὅτε τοσούτου τοῦ χειμῶνος ἀρθέντος, οὐ μόνον οὐδὲν ῥαθυμότερος, ἀλλὰ καὶ πολλῷ σπουδαιότερος περὶ ἡμᾶς γεγονώς, μείζω τὴν στοργὴν ἐνεδείξω. διὰ ταῦτά σε θαυμάζομεν, διὰ ταῦτα καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀνακηρύττοντες οὐ παυόμεθα. τὸν μὲν γὰρ ἄφατον τούτων μισθὸν λήψῃ παρὰ τοῦ φιλανθρώπου θεοῦ, τοῦ ταῖς ἀντιδόσεσιν ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος νικῶντος ἀεὶ τοὺς ἀγαθόν τι ποιοῦντας, ἢ λέγοντας. ἡμεῖς δέ σε οἷς ἔχομεν ἀμειβόμεθα, θαυμάζοντές σε, ἐπαινοῦντες, μακαρίζοντες οὐ διαλιμπάνομεν, φιλοῦντες, αἰδούμενοι, τιμῶντες, ἐν διανοίᾳ πανταχοῦ περιφέροντες, ἡνωμένοι τε, καὶ συνδεδεμένοι τῷ τῆς ἀγάπης νόμῳ. ὅτι γὰρ σου τῶν σφοδροτάτων ἀεὶ γεγόναμεν ἐραστῶν, οἶσθα καὶ αὐτὸς σαφῶς δέσποτά μου αἰδεσιμώτατε καὶ θαυμασιώτατε. διὸ παρακαλῶ τῶν ἀποσταλέντων ἕνεκα μηδὲν ἐγκλῆσαι πρὸς ἡμᾶς. τρυγήσαντες γὰρ καὶ καρπωσάμενοι τὴν ἐξ αὐτῶν τιμὴν, αὐτὰ ἀπεστάλκαμεν οὐκ ἐξ ὀλιγωρίας,

Alphio XLIX.

Equidem frequentius literas ad te dare cuperem, verùm tabellariorũ penuria me hanc cupiditatem exequi minimè ſinit. Nã nec huius loci ſolitudo, nec Iſaurorũ metus, nec hyemis aſperitas, quemquã ad nos crebrò commeare ſinunt. Nihilominus tamen, ſiue ſcribamus, ſiue taceamus, eandem ſemper erga te beneuolentiã retinemus, promptitudinẽ ſcilicet eã ſtudiúmq. atque curam intelligentes, qua animæ tuæ B cõmodis proſpicis, dum eos, qui cum pietate viuunt, recreare ac reficere ſtudes, atque in hoc præclaro munere verſaris. Quæ cùm tibi explorata ſint, reuerendiſſime ac religioſiſſime domine, de tua totiúſq. tuæ domus valetudine certiores nos facere ne intermittas. Sic enim in hac quoq. ſolitudine magnam voluptatem capiemus, ſi eiuſmodi abs te literas acceperimus.

Diogeni L.

C Quanquam de tuæ erga nos charitatis ſynceritate antehac quoq. nobis exploratum erat: tamen multo magis eandem nunc perſpeximus, cùm tanta coorta tempeſtate, non modò nihilo ſegniorem, ſed etiã multo ſtudioſiorem amicum te nobis præbuiſti. Eóque nomine te admiramur, quotidiéque prædicare non deſinimus. Nam tu quidem à benigno Deo, qui eos, à quibus boni aliquid efficitur, aut dicitur, præmijs longè ſemper ſuperat, mercedem omni ſermone præſtantiorem accepturus es. Nos autem, quibus rebus poſſumus, gratiam tibi rependimus, nec te admirari, laudare, beatum prædicare, a- D mare, vereri, colere, animóque te, quoquo gentium circumferre intermittimus, charitatis videlicet lege tibi copulati atque aſtricti. Nam quòd ex eorum numero ſemper fuerimus, qui te apprimè diligant, planè quoque ipſe ſcis, domine mi ſummopere venerande atque admirande. Quapropter eorum munerum nomine quæ ad nos miſiſti, velim ne nobis ſuccenſeas. Poſteaquam enim honorem eum, qui ab ipſis manabat, tanquam è vindemia quadam vuam expreſſimus ac percepimus, munera ipſa remiſimus:

A non quòd te aſpernaremur, aut animi tui nobilitati minimè confideremus, quòd ijs haudquaquam indigeremus. Quod etiam in multis alijs fecimus. Nam alij quoque quamplurimi, tibíq. nobilitate pares, ac nos ardentiſſimè amantes, vt amplitudo tua poterit intelligere, idem iſtud fecerunt: atque apud eos nobis eadem hæc excuſatio ſuffecit: quam tu quoque admittas velim. Nam ſi res ita nata fuerit, vt in penuria verſemur, magna cùm animi fiducia, tanquam ſi noſtra eſſent, expoſcemus: ídque tu reipſa perſpicies.
B Quamobrem ea accipe, ac diligenter ſerua: vt ſi quando tempus poſtularit, fidenti ac libero animo ea abs te depoſcamus.

Eidem L I.

Cum ſuperiorem epiſtolam ſcripſiſſem, atque reuerendiſſimum ac religioſiſſimum virum Aphratem ita nobis affixum eſſe conſpicerem, vt nec hinc abire ſuſtineret, ac præterea ne literas quidem à nobis accepturum ſe eſſe mi-
C naretur, niſi munera ea, quæ ad nos miſiſſes, accepiſſem, typum, qui tuæ nobilitati maximè gratus futurus, animúmque tuum recreaturus ſit, huic rei impoſui. Quem tu cùm ex ipſo intellexeris, eum præclari huiuſce cõſilij adminiſtrũ fieri iube. Nec enim te fugit, quanta huius rei vtilitas futura ſit, tum ob ipſius in Phœniciam aduẽtum, tum ob tuã liberalitatem ac munificẽtiam. Atque vtriuſq. huius rei mercedẽ ipſe capies: vt qui erga eos, qui in Phœnicia Gentiles Chriſtianæ fidei rudimentis imbuunt, atq. Eccleſiarũ ædificationi ſtudium atque operam impendunt, li-
D beralitatis tuæ ſpecimen edideris, ac præterea eiuſmodi virum excitaris, ad eóſq. conſolãdos miſeris: nunc præſertim, cùm in tãta difficultate verſantur, atque à multis oppugnantur. Quamobrem, cum animo tuo cõſiderata præclari huiuſce negotij magnitudine, ne eum vel tantillũ cũctari patere: verùm hoc effice, vt nulla interpoſita mora hoc iter ſuſcipiat. Sic enim tibi, domine mi ſummopere admirande, per egregium huiuſmodi ſtudium atque operam, amplam apud benignum Deum mercedem recondes.

ὅτι οὐκ ἐκ τοῦ μὴ θαῤῥεῖν σου τῇ εὐγενείᾳ, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ καθεστάναι ἐν χρείᾳ· ὃ δὴ καὶ ἐφ' ἑτέρων πολλῶν πεποιήκαμεν. καὶ γὰρ καὶ ἕτεροι πολλοὶ καὶ τῆς σῆς εὐγενείας ἄξιοι, καὶ σφόδρα ἡμῶν ἐκκαιόμενοι, ὡς ἔξεστί σου τῇ θαυμασιότητι μανθάνειν, τὸ αὐτὸ δὴ τοῦτο πεποιήκασι, καὶ ἤρκεσε πρὸς αὐτοὺς ἡμῖν αὕτη ἡ ἀπολογία, ἣν καὶ αὐτὴν προσίεσθαι παρακαλοῦμεν. εἰ γὰρ δὴ κατασταίημεν ἐν χρείᾳ, μετὰ πολλῆς ἀπαιτήσομεν καθάπερ ἐξ ἰδίων, μετὰ πλείονος τῆς παῤῥησίας, καὶ τοῦτο ὄψει διὰ τῆς πείρας αὐτῆς. δεξάμενος τοίνυν αὐτὰ, φύλαττε μετὰ ἀκριβείας· ἵν' εἴποτε καιρὸς καλέσειεν, μετὰ τοῦ θαῤῥεῖν αὐτὰ ἀπαιτήσωμεν παρὰ τῆς σῆς θαυμασιότητος.

Τῷ αὐτῷ ια'.

Μετὰ τὸ γράψαι τὴν προτέραν ἐπιστολὴν, ἰδὼν τὸν τιμιώτατον καὶ εὐλαβέστατον Ἀφραάτην προσηλωμένον ἡμῖν, καὶ οὐκ ἀνεχόμενον οὔτε ἀπελθεῖν ἐντεῦθεν, καὶ ἀπειλοῦντα μήτε γράμματα δέχεσθαι παρ' ἡμῶν, εἰ μὴ ἀπολάβοιμι τὰ ἀποσταλέντα, ἐπέθηκα τοῦτον τῷ πράγματι σφόδρα κεχαρισμένον τῇ εὐγενείᾳ σου, καὶ ἀναπαύοντά σου τὴν ἐμμέλειαν, ὃ παρ' αὐτοῦ μαθὼν, κέλευσον αὐτὸν διάκονον γενέσθαι τῆς καλῆς ταύτης οἰκονομίας. οἶσθα γὰρ ἡλίκον ἔσται τοῦ πράγματος τὸ κέρδος καὶ διὰ τῆς παρουσίας τούτου τῆς εἰς τὴν Φοινίκην, καὶ διὰ τῆς φιλοτιμίας τῆς σῆς μεγαλοπρεπείας· καὶ ἀμφοτέρων τούτων αὐτὸς λήψῃ τὸν μισθὸν, ἅτε τοσαύτην δαψίλειαν ἐπιδεικνύμενος περὶ τοὺς ἐν Φοινίκῃ κατηχοῦντας τοὺς Ἕλληνας, καὶ περὶ τὴν οἰκοδομὴν τῶν ἐκκλησιῶν ἐσπουδακότας, καὶ ἄνδρα τοιοῦτον ἀναστήσας, καὶ πέμψας εἰς παράκλησιν αὐτῶν, καὶ μάλιστα νῦν ἐν τοσαύτῃ δυσκολίᾳ καθεστηκότων, καὶ παρὰ πολλῶν πολεμουμένων. ἐννοήσας τοίνυν τοῦ κατορθώματος τὸν ὄγκον, μὴ ἀφῇς μηδὲ μικρὸν αὐτὸν ἀναβαλέσθαι, ἀλλ' ἀμελητὶ τῆς ὁδοῦ ταύτης ἅψασθαι παρασκεύασον, πολλὴν σαυτῷ διὰ τῆς καλῆς ταύτης σπουδῆς δέσποτά μου θαυμασιώτατε προαποτιθέμενος παρὰ τῷ φιλανθρώπῳ θεῷ τὴν ἀμοιβήν.

A

Ἀδολίᾳ νβ'.

Ὅτι μὲν ἠῤῥώστησας ἔγνωμεν, καὶ ὅτι χαλεπῶς ἠῤῥώστησας, καὶ πρὸς αὐτὰς ἦλθες τοῦ θανάτου τὰς πύλας, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἀνέκυψας ἐκ τῆς ἀῤῥωστίας, καὶ τοῦ κινδύνου λοιπὸν ἀπαλλαγεῖσα πρὸς ὑγείαν ὁδεύεις· ἀλλ' οὐ παρὰ τῶν σῶν γραμμάτων ἔμαθον τι τούτων, διὸ καὶ σφόδρα ἤλγησα· ἀλλ' ἑτέρωθεν, καὶ παρ' ἑτέρων. πλὴν ἀρκεῖ εἰς παραμυθίαν ἡμῖν τὸ, τῆς ἀῤῥωστίας ἀπηλλάχθαι σου τὴν εὐλάβειαν. οὐ B μὴν ἐπειδὴ ἀρκεῖ, πράως φέρομεν τὴν μακρὰν σου ταύτην σιγήν· ἐβουλόμεθα γὰρ καθάπερ καὶ αὐτὴ οἶσθα, καὶ παραγενομένην ἐνταῦθα ἰδεῖν. καὶ γὰρ εἰ μὴ ἀῤῥωστία περιέπεσε, τὸ κωλῦον οὐδὲν ἦν. ὅ, τε γὰρ χειμὼν ὁ ἐνταῦθα ἔαρ ἡμερώτατον τέως μιμεῖται, τῶν τε Ἰσαύρων ἡ Ἀρμενία ἀπήλλακται. ἀλλ' ὅμως οὐδὲν ἀναγκάζομεν, οὐδὲ βιαζόμεθα μὴ βουλομένην ὑπὲρ τῆς ἐνταῦθα παρουσίας· ἀλλ' ὅταν οὔτε Ἰσαύρων φόβος, οὔτε χειμῶνος σφοδρότης, οὔτε ὁδοῦ ταλαιπωρία, οὔτ' ἄλλο οὐδὲν κωλύῃ, τοῦτο αἰτοῦμεν συνεχῶς ἡμῖν ὑπάρχειν, τὰ γράμματα, C τὰ τῆς θερμῆς σου καὶ γνησίας διαθέσεως. εἰ γὰρ τούτων ἀπολαύομεν συνεχῶς, ἀπαγγελλόντων ἡμῖν τὰ περὶ τῆς ὑγείας καὶ εὐθυμίας τῆς σῆς, οὐ τὴν τυχοῦσαν καὶ ἐντεῦθεν καρπωσόμεθα παραμυθίαν. ἐννοοῦσα τοίνυν ἡλίκην ἡμῖν χαριῇ χάριν, μὴ κατόκνει τοῦτο ποιεῖν. οἶσθα γὰρ ὅπως ἀντεχόμεθά σου τῆς εὐλαβείας, καὶ ὅσην ἀεὶ περὶ τὴν σὴν ἐμμέλειαν ἐπεδειξάμεθα τὴν ἀγάπην.

Adoliæ LII.

Quòd in morbum incideris, & quidem ita grauem & acerbum, vt ad ipſas quoque mortis portas acceſſeris, intelleximus. Quin illud etiam nobis exploratum eſt, te è morbo conualuiſſe, ac periculo iam liberatã ad ſanitatẽ graſſari. At ex tuis literis nihil horum intellexi (eóque nomine magnum animo dolorem cepi) verùm aliunde, atque ab alijs. Cæterùm illud nobis ad conſolationem abunde eſt, quòd è morbo emerſeris. Nec tamen, quando id nobis ſufficit, propterea tamen longum hoc tum ſilentium æquo ac placido animo ferimus. Vellemus enim, quemadmodum ipſa quoque noſti, te huc venientem cernere. Ac ſanè, niſi morbus accidiſſet, nihil erat quod impediret. Nã & huius regionis hyems amœniſſimi Veris ſpeciem imitatur, & Armenia Iſauris liberata eſt. Veruntamen, vt huc venias, inuitam ac repugnantem minimè cogimus. Quod autem nec Iſaurorum metus, nec hyemis acrimonia, nec itineris ærumna, nec aliud quicquam impedit, hoc petimus, nimirum vt à te, cuius ardens erga nos ac ſyncera beneuolentia eſt, crebrò literas accipiamus. Nam ſi eas, de tua valetudine animique tui hilaritate nos certiores facientes, quàm ſæpiſſimè obtineamus, non mediocrem hinc quoque conſolationem capiemus. Cùm igitur, quanto nos beneficio affectura ſis, animaduertas, id facere ne graueris. Scis enim quam te complectamur, quantámque ſemper erga te charitatem præ nobis tulerimus.

Νικολάῳ πρεσβυτέρῳ νγ'. D

Σφόδρα ἡμᾶς ἀνεπτέρωσας, καὶ πολλῆς ἐνέπλησας τῆς ἡδονῆς, δηλώσας ὅτι σοι πολλὴ φροντὶς τῆς Φοινίκης ἐστὶ, καὶ ἐκ τοσούτου καθήμενος διαστήματος, διὰ γραμμάτων ἀλείφεις τοὺς αὐτόθι, ζῆλον πληροῦν ἀποστολικόν. διὰ ταῦτά σε θαυμάζοντες καὶ μακαρίζοντες οὐ διαλιμπάνομεν, ὅτι καὶ πρότερον τοὺς μοναχοὺς ἔπεμψας, καὶ ὅτι νῦν ἐν πραγμάτων δυσκολίᾳ τοσαύτῃ, οὐ μόνον αὐτοὺς οὐκ ἀπήγαγες, ἀλλὰ μένειν αὐτοὺς ἐκέλευσας, ἀρίστου κυβερνήτου καὶ ἰατροῦ

Nicolao presbytero LIII.

Magnopere nos erexiſti, atq; ingenti voluptate perfudiſti, cùm illud ſignificaſti, per magnã tibi Phœniciæ curam eſſe, teque, tãto licet interuallo diſſitũ, eos, qui illic degunt, per literas ad pietatis ſtudiũ acuere atque hortari. Quã quidẽ in te zelum Apoſtolicũ præſtas. Eáq; de cauſa te admirari ac beatũ prędicare minimè intermittimus, quòd & monachos antea miſiſti, & nũc in tanta negotiorũ difficultate nõ modo eos nõ abduxiſti, ſed etiã manere coëgiſti, optimi videlicet gubernatoris atq; egregij

medici munere perfungens. Vt enim ille, cùm fluctus excitari videt, tum plus ſtudij ac diligentiæ adhibet, atque hic itē, cùm febrim in maiorē flammā exarſiſſe perſpicit, tum maiori arte atque induſtria vtitur: ad eundē modum tu quoque, nobiliſſime ac religioſiſſime domine, rem virtute tua dignā feciſti, quòd cùm ægras res eſſe ac ſeditione labore cōſpexiſti, tum potiſſimùm operam dediſti, vt ne ij, qui illic degunt, aciem deſererent, verùm remanerent, ac partes ſuas explerent. Quāobrem tuis ipſe veſtigijs hærens, reuerendiſſimum dominum meum Gerontium Preſbyterum, ſi conualuerit, atq. ad integram ſanitatē redierit, cōfeſtim quæſo vrge, vt iter illud ineat. Quanquā enim nos quoque eum huc venire ac videre cupimus: tamen, quoniam regionis illius negotia celeritatē ingentémq. vigilantiam deſiderant, ne in via longum tempus teratur, hyémſq. interueniens iter ipſi intercludat, abs te vehementer petimus, vt & eum, ſi ex morbo recreatus ſit, ad ſuſcipiendum iter adurgeas: illúdque cures, vt vir ſuauiſſimus, ac mihi chariſſimus, Ioannes Preſbyter itineris comitem ſe ipſi adiungat. Nec enim te quoq. fugit, regionis illius negotia nunc demū eo pluribus correctoribus indigere, quo longius ſerpſerunt mala. Hæc igitur cùm animo tuo reputans, ac, quanti animæ ſalus momēti ſit, perſpiciens, quantáſq. res iam antehac ſtudio tuo ac diligentia ſis conſecutus, velim tā per te ipſe, quàm aliorū, quos nanciſci potueris, opera atq. induſtria cures, vt quæ correcta & ſanata ſunt, firma maneant, atq. etiā multo maiore acceſſione cumulētur. Tu quidē certè nihilo minorē, quàm ij, qui huc venerunt, voluptatē nobis attuliſti. Siquidē animo ac voluntate veniſti: atque charitatis oculis, corpore licet abſentem, te quotidie cernimus, animóq. paſſim circumferimus. Quin fortaſſe quoque congredi, ac mutuo conſpectu frui nobis dabitur, cùm tempus id permittet. Nam, vt nunc res ſunt, etſi alioqui tui videndi atque amplectendi magna cupiditate tenemur, te tamen iſtic manere neceſſarium eſſe ducimus. Nec enim dubitamus, quin tu ſine vlla intermiſſione omnia facturus curaturúſque ſis, quò probis ac ſtrenuis viris Phœniciam impleas, atque & eos, qui illic

A γενναίου πρᾶγμα ποιῶν. καὶ γὰρ ἐκείνων ἕκαστος, ὁ μὲν ὅταν ἴδῃ τὰ κύματα ἐγειρόμενα, τότε μᾶλλον πολλὴν ἐπιδείκνυται τὴν σπουδήν· ὁ δὲ ὅταν τὸν πυρετὸν ἐπὶ μείζονα φλόγα διεγερθέντα, τότε πολλῇ κέχρηται τῇ τέχνῃ· καὶ αὐτὸς τοίνυν κύριέ μου τιμιώτατε καὶ εὐλαβέστατε ἄξια τῆς σαυτοῦ πεποίηκας ἀρετῆς, ὅτι τὰ πράγματα εἶδες νοσοῦντα καὶ στασιάζοντα, τότε μάλιστα ἐπικείμενος τοῖς ἐκεῖσε διατρίβουσιν, ὥστε μὴ λειποτακτῆσαι, ἀλλ' ἐπιμεῖναι, καὶ τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσενεγκεῖν. τὰ σαυτοῦ τοίνυν μιμούμενος, τόν τε κύριόν μου

B τὸν τιμιώτατον Γερόντιον τὸν πρεσβύτερον εἰ ῥᾷον σχοίη, καὶ πρὸς καθαρὰν ὑγείαν ἐπανέλθῃ, εὐθέως κατέπειξον τῆς ἐκεῖ ἅψασθαι ὁδοῦ. ἐπιθυμοῦμεν γὰρ αὐτὸν ἡμεῖς καὶ ἐνταῦθα παραγενόμενον ἰδεῖν· ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ ταχύτητος, καὶ πολλῆς δεῖται τῆς ἀγρυπνίας τὰ ἐκεῖσε πράγματα, ὥστε μὴ πολὺν ἐν τῇ ὁδῷ διατρῖψαι χρόνον, καὶ τὸν χειμῶνα ἐπιστάντα ἀποκλεῖσαι αὐτῷ τὴν ὁδόν, παρακαλοῦμεν σου τὴν τιμιότητα αὐτόν τε ῥαΐσαντα ἐπεῖξαι ἀπελθεῖν, τόν τε γλυκύτατον καὶ ποθεινότατον

C Ἰωάννην τὸν πρεσβύτερον παρασκευάσαι συνεφάψασθαι τῆς ἀποδημίας αὐτῷ. οἶσθα γὰρ καὶ αὐτὸς ὅτι νῦν μάλιστα τὰ αὐτόθι πολλῶν δεῖται τῶν διορθωσομένων, ὅσῳ ἐπὶ μεῖζον εἵρπυσε τὰ κακά. ταῦτ' οὖν ἐννοῶν, καὶ εἰδὼς ἡλίκον ἐστὶ σωτηρία ψυχῆς, καὶ οἷα κατώρθωταί σου τῇ τιμιότητι διὰ τῆς ἔμπροσθεν σπουδῆς, πάντα ποίησαι καὶ διὰ σαυτοῦ, καὶ δι' ἑτέρων, ὧν ἂν οἷός τε ᾖς, παρακληθῆναι· ὥστε τὰ διορθωθέντα μεῖναι ἀκίνητα, ἕτερα τε αὖθις πολλῷ πλείονα γενέσθαι προσθήκην. αὐτὸς μέν τοι τῶν ἐνταῦθα ἐλ-

D θόντων οὐκ ἔλαττον ἡμᾶς εὔφρανας. τῇ μὲν γὰρ γνώμῃ καὶ παραγέγονας, καὶ τοῖς τῆς ἀγάπης σε ὀφθαλμοῖς καὶ μὴ παρόντα σωματικῶς, ἡμεῖς καθ' ἑκάστην ὁρῶμεν τὴν ἡμέραν, ἐπὶ τῆς διανοίας πανταχοῦ περιφέροντες. ἔσται δὲ ἴσως καὶ ἡ κατ' ὄψιν ἡμῖν συντυχία, ὅταν ὁ καιρὸς ἐπιτρέπῃ· ὡς νῦν γε καὶ ἡμεῖς καί τοι σφόδρα ἐπιθυμοῦμεν ἰδεῖν τὴν ἀγάπην σου, καὶ περιπτύξασθαι, ἀναγκαίαν εἶναι νομίζομεν τὴν αὐτόθι σου μονήν. εὖ γὰρ οἶδ' ὅτι οὐ παύσῃ πάντα ποιῶν καὶ πραγματευόμενος, ὥστε ἐμπλῆσαι τὴν Φοινίκην γενναίων ἀνδρῶν, καὶ τούς τε ἐκεῖ

μεμενηκότας στηρίζων ἐπὶ πλέον, ὥστε μὴ ἀφέντας τὰ αὐτόθι ἐπιμεληθῆναι, τούς τε πλησίον ὄντας ἀναζητῶν, καὶ μετὰ πολλῆς ἐκπέμπων προθυμίας· πᾶσι τὸ κέρδος γινόμενος μέγιστον τοῖς τε ἐγγὺς, τοῖς τε μακρὰν, καὶ τὴν τῶν ἀρωμάτων μιμούμενος φύσιν, ἅπερ οὐ τὸν τόπον μόνον τὸν ὑποδεχόμενον αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀφεστηκότα ἀέρα πολλῆς ἐμπίμπλησι τῆς εὐωδίας. A

Γεροντίῳ πρεσβυτέρῳ νδʹ.

B

Καὶ ἤδη μὲν ἐπέσταλκά σου πρὸς τὴν εὐλάβειαν, νομίσας σε ἐν Φοινίκῃ εἶναι, καὶ νῦν δὲ ἐπιστέλλω ταῦτα ἅπερ καὶ ἔμπροσθεν, ὅτι νῦν μάλιστα πάντα δεῖ ποιεῖν καὶ πάσχειν, ὥστε μὴ καταλιπεῖν ἔρημον τὴν καλὴν ὑμῶν γεωργίαν, μηδὲ ἀφεῖναι διαφθαρῆναι τινὰ τῶν ἤδη κατορθωθέντων. καὶ γὰρ καὶ ποιμένες ὅταν ἴδωσι πολλὴν πάντοθεν τοῖς προβάτοις ἐπιτιθεμένην λύμην, τότε μάλιστα ἀγρυπνοῦσι καὶ διεγείρονται, καὶ σφενδόνῃ μεταχειρίζουσι, καὶ τῇ ἄλλῃ κέχρηνται τέχνῃ, ὥστε πᾶσαν τῆς ἀγέλης ἀπελάσαι βλάβην. Εἰ γὰρ πρόβατα C ἄλογα πεπιστευμένος ὁ Ιακὼβ, ἔτη δεκατέσσαρα διετέλεσε δουλεύων, καὶ θάλπει, καὶ ψύχει ταλαιπωρούμενος, καὶ ἀγρυπνίᾳ πολλῇ, καὶ τὴν ἐσχάτην θητείαν ἐθήτευσεν, ἐννόησον ὅσα καὶ ποιεῖν καὶ πάσχειν χρὴ τοὺς τὰ πρόβατα λογικὰ ἐμπεπιστευμένους, ὑπὲρ τοῦ μηδὲν αὐτῶν παραπολέσθαι. παρακαλῶ τοίνυν σου τὴν εὐλάβειαν ὅσῳ μείζων ὁ χειμὼν, καὶ πλείονα τὰ κακὰ, καὶ σφοδρὰ τὰ κωλύματα, καὶ πολλοὶ οἱ ἐπιβουλεύοντες, τοσούτῳ μᾶλλον καὶ αὐτὸν διαναστῆναι, καὶ ἑτέρους παρακαλέσαι συνεφάψασθαί σοι τῆς καλῆς ταύτης προνοίας, καὶ D μετὰ πολλοῦ τοῦ τάχους ἐπειχθῆναι, καὶ παραγενέσθαι ἐκεῖσε. καὶ γὰρ καὶ τῆς ἀποδημίας αὐτῆς οὐ μικρὸν ἕξεις μισθόν. εἰ δὲ τῆς ἀποδημίας, πολλῷ μᾶλλον εἰ τῶν ἔργων ἅψαιο, καὶ σπουδὴν πολλὴν ἐπιδείξαιο. τοῦ γὰρ οἴκοι καθῆσθαι, πολλῷ βέλτιον καὶ χρησιμώτερον τὸ, τοιαύτας ἀποδημίας ἀποδημεῖν. ἐκεῖ μὲν γὰρ ὄντα, καὶ ταῦτα ἔστιν ἔχειν ἃ νῦν ἔχεις, τὴν νηστείαν, τὰς ἀγρυπνίας, τὴν ἄλλην φιλοσοφίαν. οἴκοι δὲ καθήμενον, οὐκ ἔστι καρπώσασθαι,

A remanſerunt, magis ac magis fulcias & corrobores, vt ne relictis regionis illius negotijs pedem referant: & eos, qui vicini ac propinqui ſunt, exquiras, atque cum ingenti animi alacritate ac ſtudio emittas, cunctiſque tam propinquis quàm remotis ampliſſimam vtilitatem affeias: atque vnguentorum naturam imiteris, quæ non modò locum eum, quo excipiuntur, ſed etiam longiùs remotum äerem magna ſuauitate perfundunt.

Gerontio Presbytero LIV.

B

Et iam ad pietatem tuam literas dedi, exiſtimans te in Phœnicia eſſe: & nunc item eadem, quæ priùs, ſcribo, nempe vobis nunc maximè quiduis agendum ac perferendum eſſe, vt ne ſegetem veſtram vacuam & inanem deſeratis, nec quicquam eorum, quæ rectè & cum laude geſta sũt, labefactari atq. interire ſinatis. Nam & paſtores, cùm ingentem labem ad oues interne graſſantem conſpexerint, tunc potiſſimùm excitantur, ac vigilant, fundámque ſumunt, cæteríſque artibus vtuntur, quò incommo- C dum omne à grege propulſent. Et quidem cum Iacob pecudum rationis expertium curam gerens, totos decem & quatuor annos ſerui munus obierit, æſtúq. ac frigore & vigilijs multis conflictatus, viliſſimíque mercenarij officio functus ſit, perpende animo, quidnã ij, quorũ fidei oues ratione præditæ commiſſæ ſunt, agere ac perpeti debeãt, ne qua ex ipſis pereat. Quocirca te oro atque obſecro, vt quo maior eſt tẽpeſtas, & plura mala, & maiora impedimenta obijciuntur, pluréſq. ſunt qui inſidias ſtruant, eo etiã magis ipſe te excites, alióſq. itẽ horteris, vt præclarã hanc cu- D ram tecũ ſuſcipiãt, illúcq. quàm celerrimè peruenire maturẽt. Nam huiuſce quoq. profectionis, nõ paruã mercedẽ es habiturus. Quòd ſi profectionis, multo profectò magis, ſi res ipſas tractes, multúmq. ſtudiũ adhibeas. Siquidẽ huiuſmodi peregrinationes ſuſcipere, lõgè præſtãtius atq. cõducibilius eſt, quã domi deſidere. Illic enim degens, hæc etiã habere potes, quę nunc habes, hoc eſt ieiuniũ, vigilias, cæteráq. Chriſtianæ philoſophiæ genera. Domi autẽ deſidens, ea lucrari non potes, quæ, ſi in illa regione cõmoreris, adipiſci potes,

Gen. 31.

nimirum tot animarum ſalutem, periculorum mercedem, tantæque animi promptitudinis animi præmium. Nam ne ipſa quidem animi promptitudo præmio caret. Quamobrem, quales tibi ipſi coronas in futurum condas, tecum reputans, ne quæſo cunctéris, ac moram vllam interponas, verùm vbi è morbo conualueris, mox ad iter te accinge, de rebus ad vſum tuũ neceſſarijs nihil laborans. Siquidẽ reuerendiſſimo ac religioſiſſimo Preſbytero Conſtantino negotium dedi, vt, ſiue ad ædium extructiones, ſiue ad ſubleuandam fratrum inopiam impenſis opus ſit, largè vobis ac prolixè omnia ſuppeditet, atq. adeo nunc etiam largius ac profuſius, quàm antè. Cùm igitur & pronos ac faciles inde ſumptus habeas, &, quod caput eſt, rem Deo gratam facturus ſis, depulſa omni cunctatione confeſtim iter matures quæſo, atque ex ipſa Phœnicia hoc nobis ſignifices: vt licet in graui ac moleſta ſolitudine hæreamus, ingens tamen hinc ſolatium conſequamur. Nam ſi te animo ac voluntate ita comparatum illuc abijſſe intellexerimus, vt pro animarum illius regionis ſalute nihil facere ac pati recuſes, tanta voluptate perfundemur, vt ne ſolitudinem quidem incolere nos exiſtimemus. Quamuis enim te quoque huc venire, ac tuo cõſpectu frui cupiamus: tamen, quia hoc, quod dixi, magis neceſſarium eſt, periculúmque eſt, ne hyems iter illud tibi præcludat, propterea te vrgemus, atque, vt proficiſci matures, obſecramus.

Symeoni & Mari presbyteris, atque in Apamienſi regione monaſticam vitam profitentibus L V.

Etſi magno itineris ſpatio à vobis diſiungimur, atque in grauiſſima ſolitudine commoramur: tamen cognita animi veſtri virtute ingentiq. philoſophia, per quam omnibus, qui iſtic ſunt, lucem ac ſplendorẽ affertis, magnũ veſtri amorẽ cõcepimus. Ac quoniã, tum ob hyemis aſperitatẽ, tũ ob itineris longitudinẽ, veſtro interim congreſſu frui minimè licet, per literas vos conuenire ſtuduimus, vos orãtes atque obſecrantes, vt & pro malorum eorum, quæ vniuerſum terrarum orbem inuaſerunt, depulſione prolixas ad Deum preces

A ψυχὰς ἐπιτελέσῃ τοσούτων, τὸν ἀπὸ τῶν κινδύνων μισθὸν, τὴν ἀπὸ τῆς τοσαύτης προθυμίας ἀμοιβήν. ἔστι γὰρ καὶ προθυμίας ἀμοιβή. ἐννοῶν τοίνυν ἡλίκους σεαυτῷ προαποτίθεσαι στεφάνους, μηδὲν μελλήσῃς, μηδὲ ὑπερθῇ· ἀλλὰ ῥαΐσας, ἐντεῦθεν ἤδη τῆς ἀποδημίας ἅψασθαι παρακλήθητι, μηδὲν φροντίζων τῶν χρειῶν ἕνεκεν. πάντα γὰρ εἶπον τῷ κυρίῳ μου τῷ τιμιωτάτῳ καὶ εὐλαβεστάτῳ πρεσβυτέρῳ Κωνσταντίῳ, εἴ τι εἰς οἰκοδομὰς ἀναλῶσαι δέοι, εἴ τι εἰς χρείας ἀδελφῶν, μετὰ πλείονος παρασχεῖν ὑμῖν τῆς δαψιλείας, καὶ μετὰ πλείονος
B νῦν ἢ ἔμπροσθεν. ἔχων τοίνυν καὶ τὴν ἐκεῖθεν εὐκολίαν, καὶ πρὸ πάντων τὸ, πρᾶγμα ποιεῖν ἀρέσκον θεῷ, πάντα ὄκνον ἐκβαλὼν, ἐπιληφθῆναι ταχέως παρακλήθητι, καὶ ἐξ αὐτῆς ἡμῖν τοῦτο δήλωσον, ἵνα καὶ ἐν ἐρημίᾳ ὄντες χαλεπῇ, πολλὴν ἐντεῦθεν καρπωσώμεθα τὴν παράκλησιν. εἰ γὰρ μάθοιμεν ὅτι ἀποδεδήμηκας ἐκεῖσε μετὰ τῆς γνώμης ἐκείνης, πάντα ποιῆσαι καὶ παθεῖν ὑπὲρ σωτηρίας τῶν αὐτόθι ψυχῶν παρεσκευασμένος, οὐδὲ ἐρημίαν ἡγησόμεθα οἰκεῖν ἀπὸ τῆς τοσαύτης ἡδονῆς. ἐ-
C πιθυμοῦμεν γὰρ καὶ ἡμεῖς παραγενόμενόν σε ἰδεῖν, ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο ὅπερ εἶπον ἀναγκαιότερον, καὶ δέος μήποτε ὁ χειμὼν ἀποκλείσῃ σοι τὴν ὁδὸν, τὴν ἐντεῦθεν ἐκεῖσε, διὰ τοῦτό σε ἐπείγομεν, καὶ παρακαλοῦμεν ταχέως ἐπιληφθῆναι.

Συμεὼν καὶ Μάρει πρεσβυτέροις, καὶ μονάζουσιν ἐν τῇ χώρᾳ Ἀπαμείας.

D ΕΙ καὶ πολλῷ διειργόμεθα τῷ τῆς ὁδοῦ διαστήματι, καὶ ἐν χαλεπωτάτῃ καθήμεθα ἐρημίᾳ, ἀλλ' ὅμως μαθόντες ὑμῶν τῆς ψυχῆς τὴν ἀρετὴν, καὶ τὴν πολλὴν φιλοσοφίαν, δι' ἧς τοῖς αὐτόθι πάντας καταλάμπετε σφοδροὶ γεγόναμεν ὑμῶν ἐρασταί. καὶ ἐπειδὴ τῆς κατ' ὄψιν ὑμῶν συντυχίας τέως ἀπολαῦσαι οὐκ ἔνι, διά τε τὴν τοῦ χειμῶνος ὥραν, διά τε τῆς ὁδοῦ τὸ μῆκος, διὰ γραμμάτων συγγενέσθαι ἐσπουδάσαμεν ὑμῖν, παρακαλοῦντες ὑμῶν τὴν εὐλάβειαν εὔχεσθαί τε ἐκτενῶς ὑπὲρ τῆς λύσεως τῶν τὴν οἰκουμένην καταληφθέντων κα-

κῆν, καὶ πέμψαντες εἰς τοῦτο διεγείρητε μετὰ πολλῆς (A) τῆς προθυμίας· ἡμῖν τε, ἡνίκα ἂν ἐξῇ, συνεχέστερον ἐπιστέλλειν περὶ τῆς ὑγείας τῆς ὑμετέρας· ἵνα καὶ πόῤῥωθεν ὑμῶν ὄντες, καὶ πρὸς αὐτὰς τῆς οἰκουμένης τὰς ἐσχατιὰς ἀπῳκισμένοι, πολλὴν καὶ ἐντεῦθεν καρπωσώμεθα τὴν παράκλησιν, συνεχέστερον τὰ περὶ τῆς ῥώσεως ὑμῶν μανθάνοντες. σφόδρα δὲ ἡμᾶς εὔφρανεν ὁ ποθεινότατος καὶ γλυκύτατος Ἰωάννης ὁ πρεσβύτερος, ἐν τοσαύτῃ καιρῶν δυσκολίᾳ ἐλόμενος οἴκοθεν διαναστῆναι, καὶ ἅψασθαι τῆς ἐπὶ τὴν Φοινίκην ἀποδημίας. παρακαλῶ τοίνυν ἐννοή- (B) σαντας τοῦ κατορθώματος ἡλίκον τὸ μέγεθος, εἴ τινας εὕροιτε γενναίους ἄνδρας, δυναμένους αὐτῷ συμπρᾶξαι πρὸς τὸ τῶν κατορθωμάτων τούτων τὸ μέγεθος, πολλῇ τῇ προθυμίᾳ συναποστεῖλαι αὐτῷ παρακλήθητε, ἐννοοῦντες ἡλίκον ἐντεῦθεν καρπώσεσθε τὸν μισθόν.

Ῥωμύλῳ, καὶ Βύζῳ, μονάζουσι νϛʹ.

Ἐγὼ μὲν ἐβουλόμην ὑμᾶς καὶ ἐνταῦθα παραγενομένους ἰδεῖν. ἀκούων γὰρ ὑμῶν τὴν εὐλάβειαν, σφοδρὸς ὑμῶν γέγονα ἐραστής, τοῖς (C) τῆς ἀγάπης ὀφθαλμοῖς ὑμᾶς φανταζόμενος. ἐπεὶ δὲ τοῦτο τέως οὐκ ἔνι, καὶ διὰ τὸ τῆς ὁδοῦ μῆκος, καὶ διὰ τὴν τοῦ χειμῶνος ὥραν, καὶ διὰ τὸν τῶν Ἰσαύρων φόβον, διὰ τῶν γραμμάτων ἐσπούδακα ὑμῶν συγγενέσθαι τῇ τιμιότητι, δήλην ὑμῖν ποιῶν τὴν διάθεσιν, ἣν ἔχομεν πρὸς τὴν εὐλάβειαν τὴν ὑμετέραν. ἔνι γὰρ καὶ τοὺς πόῤῥωθεν ὄντας, καὶ μὴ ὁραθέντας φιλεῖν· τοιαύτη γὰρ τῆς ἀγάπης ἡ δύναμις, οὐ διείργεται ὁδοῦ μήκει, οὐδὲ μαραίνεται χρόνου πλήθει, οὐδὲ νικᾶται πειρασμῶν ἐπαγωγαῖς, ἀλλὰ ταῦτα πάντα νικῶσα, ἀνωτέρα πάντων (D) γίνεται, καὶ πρὸς ὕψος ἄφατον αἴρεται. διὰ δὴ τοῦτο καὶ ἡμεῖς, ἐπειδὴ σφόδρα περὶ ἡμᾶς διακείμεθα, οὐδενὶ τούτων γεγόναμεν ῥαθυμότεροι, ἀλλὰ καὶ γράφομεν, καὶ παρακαλοῦμεν ὑμᾶς τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς ὑμετέρας δηλοῦν ἡμῖν. οὕτω γὰρ καὶ ἐν ἐρημίᾳ διατρίβοντες, πολλὴν καρπωσόμεθα τὴν παράκλησιν, ὅταν ἀκούωμεν τοὺς οὕτω βιοῦντας, καὶ τὴν στενὴν ταύτην καὶ τεθλιμμένην ὁδεύοντας ὁδὸν, ὑγιαίνοντας καὶ ἐῤῥωμένους.

adhibeatis, & omnes magna cum alacritate ad hoc excitetis: nóſque, cùm facultas dabitur, de veſtra valetudine per literas quàm ſæpiſſimè certiores faciatis: vt, licet etiam procul à vobis diſſiti, atque ad vltimos quoque terræ angulos relegati, magnam tamen hinc conſolationem capiamus, de veſtræ valetudinis ſtatu perſæpe aliquid audientes. Nos quidem certè permagna voluptate affecit vir chariſſimus & ſuauiſſimus Ioannes presbyter, quòd in tanta temporum difficultate denuo excedere, atque in Phœniciam proficiſci animum induxerit. Quapropter à vobis peto, vt præclaræ huiuſce laudis magnitudine animo perpenſa, ſi quos præſtantes ac generoſos viros nanciſcamini, qui ad egregiarũ harum rerum magnitudinem auxiliarẽ manum afferre poſſint, eos magna cum animi alacritate vnà cum eo mittatis, quantam hinc mercedem laturi ſitis, cogitantes.

Romulo & Byzo monachis L VI.

Vos quidem huc quoque venire, atque oculis perſpicere vellem. (Veſtræ enim pietatis fama commotus, ingenti veſtri amore afficior, atque charitatis oculis vos intueor.) Quoniam autem, tum ob itineris longinquitatem, tum ob hyemis tempus, tum ob Iſaurorum metum, id nunc minimè licet, vos per literas conuenire ſtudui, meam erga vos beneuolentiam perſpicuam vobis faciens: qua fit, vt eos etiam, qui procul abſunt, nec vnquam viſi ſunt, amare liceat. Nam eiuſmodi charitatis natura eſt, vt nec viæ longitudine dirimatur, nec temporis diuturnitate debilitetur, nec illatis tentationibus infringatur, verum hæc omnia vincat, ac ſupra omnia aſſurgat, atque in ſublimitatem omni oratione præſtantiorem attollatur. Ob eámque cauſam nos etiam, quandoquidem apprimè vos amamus, nihil horum ſegniores effecit. Quin potiùs, & ipſi ſcribimus, & viciſſim, vt de veſtra ſalute certiores nos faciatis, vos rogamus. Sic enim, etiam in ſolitudine degentes, magno ſolatio afficiemur, cùm eos, qui ita viuũt, arctúmque atque anguſtum iter ingrediuntur, incolumi ac ſima valetudine eſſe intellexerimus.

A

Adoliæ LVII.

Quamuis ipſa rarò ad nos ſcribas, nos tamen quoties homines nanciſcemur, qui hinc iſtuc proficiſcantur, literas ad te dare minimè deſinemus. Ac quidē te huc venire, ac cernere vellemus, idque in primis optamus. Verùm quoniam hoc arduum fortaſſe ac difficile tibi viſum eſt (nam alioqui Iſaurorum periculū penitus ſublatum eſt) nos certè conſolationem eam, quàm, dum crebrò ad te ſcribimus, capere ſolemus, nobiſipſis præbere minimè intermittemus. Etenim quoties tabellarij, qui iſtuc iter faciat, nobis poteſtas fit, non vulgarem voluptatē capimus, cùm ad te literas damus. Hæc igitur cùm tibi explorata ſint, ornatiſſima & religioſiſſima domina mea, velim quoque ipſa des operam, vt de tua valetudine animíque hilaritate quàm ſæpiſſimè ad nos ſcribas. Quemadmodum enim de profectione nihil te accuſamus (quòd res ea difficultatem habere tibi viſa ſit: eodem modo de tam longo ſilentio tibi ſuccenſere minimè deſinemus, quoniam de tua totiúſque domus tuæ valetudine aſſiduè aliquid audire vehementer expectamus.

Αδολίᾳ ιζ'.

Ημεῖς κἂν αὐτὴ σπανιάκις ἐπιστέλλῃς, οὐ παυσόμεθα, ὁσάκις ἂν ἐπιτύχωμεν τῶν ἐντεῦθεν ἐκεῖσε ἀφικνουμένων, γράφοντες πρὸς τὴν εὐγένειαν τὴν σήν. ἐβουλόμεθα μὲν γὰρ καὶ ἐνταῦθά σε παραγενομένην ἰδεῖν, καὶ σφόδρα τοῦτο ἐπιθυμοῦμεν. ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο ἐργῶδες ἴσως κατεφάνη σου τῇ εὐγενείᾳ, (τὰ γὰρ τῶν Ισαύρων πέπαυται παντελῶς) τὴν γοῦν B ἀπὸ τοῦ γράφειν συνεχῶς τῇ τιμιότητί σου παράκλησιν οὐ παυσόμεθα παρέχοντες ἑαυτοῖς. καὶ γὰρ ὁσάκις ἂν ἐπιτύχωμεν γραμματηφόρου ἐκεῖσε παραγινομένου, οὐ τὴν τυχοῦσαν καρπούμεθα εὐφροσύνην ἐπιστέλλοντές σου τῇ τιμιότητι. τοῦτ' οὖν εἰδυῖα κυρία μου κοσμιωτάτη καὶ εὐλαβεστάτη, καὶ αὐτὴ σπουδὴν ποιεῖσθαι παρακλήθητι τοῦ συνεχῶς ἡμῖν ἐπιστέλλειν τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς, καὶ εὐθυμίας. ὥσπερ γὰρ τῆς ἀποδημίας ἕνεκεν οὐδὲν ἐγκαλοῦμεν, διὰ τὸ δόξαι δυσκολίαν ἔχειν τὸ πρᾶ- C γμα· οὕτω τῆς σιγῆς ἕνεκεν τῆς μακρᾶς οὐ παυσόμεθα αἰτιώμενοι, διὰ τὸ σφόδρα ἐπιθυμεῖν συνεχῶς μανθάνειν τὰ περὶ τῆς ῥώσεως τῆς σῆς, καὶ τοῦ οἴκου σου παντός.

Theodoſio ex Ducibus LVIII.

Multo melle literas tuas condijſti, vel, vt rectius loquar, melle dulciores eas effeciſti. Mel quippe iis, qui ipſius dulcedine aſſiduè fruuntur, non iam æquè dulce eſſe videtur, ſaturitate nimirum voluptatis vim opprimente. At literæ tuæ lætum nobis de tua proſpera valetudine nuncium afferētes, tantum ab eo abſunt, vt hoc efficiant, vt tum præſertim voluptatem nobis augeant, cùm frequentiùs mittuntur. Ac tu quidem epiſtolam meam exoſculatus es: ego verò te ipſum epiſtolæ patrem vtraque manu complexus ſum, collóque tuo circumfuſus, charúmque mihi caput exoſculatus, ingentem conſolationem percepi. Sic enim affectus eram, vt non epiſtolam duntaxat tuam legere arbitrarer, ſed etiam te ipſum adeſſe,

Θεοδοσίῳ ἀπὸ Δουκῶν ιη'.

Πολλοῦ τοῦ μέλιτος τὴν ἐπιστολὴν ἀνέχρωσας, μᾶλλον δὲ καὶ μέλιτος αὐτὴν ἡδίω πεποίηκας. τὸ μὲν γὰρ ὅταν συνεχέστερον ὁμιλήσῃ τοῖς ἀπολαύουσιν αὐτοῦ τῆς γλυκύτητος, οὐκ ἔτι ὁμοίως ἡδὺ φαίνεται, τοῦ κόρου τὴν D τυραννίδα τῆς ἡδονῆς καταλύοντος· τὰ δὲ γράμματα τὰ σὰ τὴν ὑγείαν ἡμῖν εὐαγγελιζόμενα τὴν σήν, τοσοῦτον ἀπέχει τοῦτο παθεῖν, ὅτι καὶ ἐπιτείνει τότε μάλιστα ἡμῖν τὴν εὐφροσύνην, ὅταν συνεχέστερον πέμπηται. σὺ μὲν οὖν τὴν ἐπιστολὴν περιεπτύξω τὴν ἐμήν· ἐγὼ δὲ αὐτόν σε τὸν πατέρα τῆς ἐπιστολῆς καὶ περιεπτυξάμην, καὶ περιέβαλον ἄμφω τὼ χεῖρε, καὶ τῷ τραχήλῳ περιχυθεὶς, καὶ τὴν φίλην ἐμοὶ φιλήσας κεφαλὴν, πολλὴν ἐκαρπωσάμην τὴν παραμυθίαν. οὐδὲ γὰρ ἐπιστολὴν ἐνόμιζον σὴν ἐπιέναι μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν παρ-

Digitized by Google

ναι ἡμῖν καὶ συγγίνεσθαι. τοσαύτην ἴσχυσε τῆς ἐπιστολῆς ἡ δύναμις. τοιαύτη γὰρ τῆς γνησίας ἀγάπης ἡ φύσις, κἂν διὰ γραμμάτων αὐτῆς προχέηται τὰ νάματα, αὐτὴν τὴν πηγὴν τῶν γραμμάτων φαντάζεσθαι παρασκευάζει. ὃ δὴ καὶ ἡμεῖς πεπόνθαμεν, καὶ οὔτε χρόνου πλῆθος, οὔτε ὁδοῦ μῆκος, οὔτε πραγμάτων περίστασις, οὔτε ἄλλο οὐδὲν πρὸς τοῦτο κώλυμα γέγονεν ἡμῖν. ταῦτ' οὖν εἰδὼς δέσποτά μου θαυμασιώτατε, ἐπίστελλε ἡμῖν συνεχῶς μὴ κατόκνει, περὶ τῆς ὑγείας σου, καὶ τοῦ οἴκου σου παντός, καὶ τῆς εὐθυμίας δηλῶν. οἶσθα γὰρ ὅπως ἡμῖν ταῦτα περισπούδαστον μανθάνειν.

A ac nobiſcum verſari. Tanta epiſtolæ vis fuit. Eiuſmodi quippe ſyncerae charitatis natura eſt, vt etiã ſi latices ſuos per literas profundat, id efficiat, vt ipſe literarum fons oculis obuerſari videatur. Quòd etiã ipſum nobis vſu venit. Ac neque temporis diuturnitas, neque itineris longitudo, neque negotiorũ difficultates ac moleſtię, nec denique aliud quicquam, quo minus id nobis contingeret, impedimento eſſe potuit. Hæc igitur cùm tibi perſpecta ſint, domine mi comprimis admirande, ne te quæſo de tua totiúſq. domus tuæ valetudine
B animíque hilaritate nos per literas certiores facere pigeat. Nec enim te fugit, quantæ nobis curæ ſit hæc ſcire.

Θεοδότῳ διακόνῳ ιθ΄.

Theodoto Diacono LIX.

Ταχέως ἡμῶν ἐπελάθου τοῦ χωρισμοῦ σου σφόδρα λυπηροῦ ἡμῖν γεγενημένου, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς σιγῆς τῆς μακρᾶς προσέθηκας ἀθυμίαν. καὶ οὐδὲ εἰς χρόνου στενοχωρίαν ἔχεις καταφυγεῖν. ἱκανὸν γὰρ τῶν ἡμερῶν τὸ πλῆθος πολλὴν ὁδοιπόρῳ παρασχεῖν εὐκολίαν πρὸς ἐπάνοδον. ἀλλ' οὐδὲ τὰ Ἰσαυρικὰ προβαλλομένου ἀνασχοίμεθα ἄν, ἐπειδὴ σφόδρα σε φιλοῦμεν. καὶ γὰρ πολλοὶ οἱ ἐκεῖθεν μετὰ τὴν σὴν ἀποδημίαν ἐνταῦθα παραγινόμενοι. τί οὖν ἐστι τῆς σιγῆς τὸ αἴτιον; ὄκνος καὶ ῥαθυμία. ἀλλ' ὅμως ἀφίεμέν σε τῶν ἐπὶ τῇ προτέρᾳ ὀλιγωρίᾳ ἐγκλημάτων, ἂν βουληθῇς εἰς τὸ ἐπιὸν τῇ πυκνότητι τῶν γραμμάτων διορθώσασθαι τὸ παρελθόν. οἶσθα γὰρ ὅπως ἡμῖν χαριῇ, συνεχῶς ἡμῖν ἐπιστέλλων τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς.

Citò noſtri memoriam abieciſti, ad ingentem eam moleſtiam, quam ex digreſſu tuo accepimus, eum quoque animi mœrorem, quem longũ ſilentium parere ſolet, adiungens. Nec verò ad temporis anguſtiam tibi perfugium patet. Siquidem dierum multitudo ingentem ad reditum facilitatem viatori
C præbere poteſt. Quin ne Iſauricos quidem metus cauſari te patiemur, quandoquidẽ te magnopere amamus. Multi quippe ſunt, qui poſt diſceſſum tuum illinc huc venerint. Quænam igitur ſilentij cauſa eſt? Negligentia nimirum, ac ſocordia. Sed tamẽ prioris negligentiæ culpã tibi remittimus, ſi modò animum in poſterũ induxeris prætermiſſũ abs te officij munus frequẽtibus literis ſarcire. Scis enim quantam à nobis gratiam initurus ſis, de tua proſpera valetudine crebrò ad nos ſcribens.

Χαλκιδίᾳ καὶ Ἀσυγκριτίᾳ ξ΄.

D *Chalcidiæ & Aſyncritiæ* LX.

Οἶδα ὅτι σφόδρα ὑμᾶς διετάραξε τῶν ἐπαλλήλων πειρασμῶν ἡ συνέχεια, τῶν ἐπενεχθέντων τῷ κυρίῳ μου τῷ τιμιωτάτῳ καὶ εὐλαβεστάτῳ πρεσβυτέρῳ. ἀλλὰ μηδὲν ὑμᾶς τοῦτο θορυβείτω. ὁ γὰρ διὰ τὸν θεὸν ταῦτα πάσχων, ὅσῳπερ ἄν τι χαλεπώτερον πάθῃ, μειζόνων ἀπολαύει στεφάνων. ἱκανὴν τοίνυν ἔχουσαι ταύτην τὴν παράκλησιν, φέρετε γενναίως καὶ εὐχαρίστως τὰ συμπίπτοντα, δοξάζουσαι τὸν θεὸν ἐφ' ἅπασι τοῖς συμβαίνουσιν. οὕτω γὰρ καὶ ὑμεῖς

Non me fugit crebras tẽtationes, quæ domino meo reuerẽdiſſimo & religioſiſſimo preſbytero illatæ ſunt, magnam vobis perturbationem attuliſſe. Verùm nihil eſt quãobrẽ hoc nomine animi veſtri cõmoueãtur. Nã qui Dei cauſa hęc perpetitur, quo grauiora pertulerit, eo quoque maiores coronas refert. Cùm igitur hanc ſatis amplã conſolationem habeatis, ſtrenuo animo, & cum gratiarum actione, ea, quæ accidunt, ferte, Dei gloriam ob omnes rerum euentus prędicantes. Sic enim vos

quoque in præmiorum & coronarum, A quę illum manent, ſocietatem venietis, ſi ea, quæ acciderũt, forti & placido animo tuleritis. Scitis enim viam eſſe præſentem hanc vitam, eiúſq. tam res lætas ac iucundas, quàm graues & moleſtas præterire: illúdq. item nobis faciendũ eſſe, vt per multas tribulationes in Dei regnũ introeamus: arctámq. atque anguſtam portam eſſe, quæ ad vitã ducit. Quæ cum ita ſint, tum per hæc, tũ per ipſius præſentiã, ſolatio affectæ, nubem omnem mœroris diſcutietis, ob ipſius nimirum calamitates lætitiam ac voluptatem animo concipientes. Siquidem B eiuſmodi fructus hinc ipſi recondetur, qui nulla vi orationis explicari, nec vnquam labefactari poſſit.

Via hæc vita.

A κοινωνοὶ γενήσεσθε τῶν ἀποκειμένων αὐτῷ μισθῶν καὶ στεφάνων, ὑπὲρ ὧν γενναίως καὶ πράως ἐνηνέγκατε τὰ συμβάντα. ἴστε γὰρ ὅτι ὁδὸς ὁ παρὼν βίος, καὶ τὰ χρηστὰ αὐτοῦ καὶ τὰ λυπηρὰ παροδεύεται, καὶ ὅτι διὰ πολλῶν θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ· καὶ ὅτι στενὴ καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς, ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωήν. παρακληθεῖσαι οὖν καὶ διὰ τούτων, καὶ διὰ τῆς παρουσίας αὐτοῦ, ἅπαν ἀθυμίας διασκεδάσατε νέφος, χαίρουσαι, εὐφραινόμεναι ἐπὶ τοῖς τούτου παθήμασι. καὶ γὰρ B ἄφατος αὐτῷ ἐντεῦθεν κείσεται ὁ καρπὸς καὶ ἀκήρατος.

Theodoto ex Conſularibus LXI.

Hoc demum eſt patrem eſſe, nempe non modò illud nõ moleſte ferre, quòd filius veram ſapientiam profiteatur, verùm etiã ipſi idcirco gratulari, nihilq. non agere, quò ad ipſius arcem perueniat: ac ne hoc quidem, quòd ille, tum à patria, tum à domo, tum ab oculis tuis procul ſit, grauiter & iniquo animo ferre, verùm nunc potiùs eo eſſe animo, vt C ipſum tecum verſari exiſtimes, cùm ipſius virtus auctior efficitur. Ob eámque cauſam ingentes tibi gratias habemus. Atque illud quidem admirati ſumus, quonã pacto, cùm à te tantum munus, hoc eſt filium, habuerimus, tu tamen tibi faciendum eſſe duxeris, vt nos alijs quoque muneribus ornares. Nos verò honorem quidem illum, qui ex munerib. miſſis oritur, decerpſimus, munera autẽ ipſa remiſimus: non quòd te deſpiciamus (qui enim iſtud, cùm à te valde amemur?) verùm quòd ſuperuacaneum eſſe cenſeremus earum re- D rum fructum conſectari, quibus minimè indigemus. Sanè bellum lectorem Theodotum apud nos retinere, ac fingere & erudire nobis cordi erat. Verùm quoniam omnia hìc cædibus, tumultibus, cruore, atque incẽdijs plena ſunt, (Iſauris nimirum cuncta ferro atque igne populantibus) nóſq. ſedes quotidie mutamus, neceſſarium proinde eſſe duximus eum hinc emittere, domino meo religioſiſſimo diacono Theodoto etiam atque etiam mandantes, vt ipſius curam aſſiduè gerat, in ídque magno ſtudio ac diligentia incumbat. Quod

Θεοδότῳ ἀπὸ Κονσουλαρίων ξα'.

Τοῦτο πατὴρ, τὸ μὴ μόνον μὴ δυσχεραίνειν τοῦ παιδὸς τὴν ἀληθῆ φιλοσοφίαν φιλοσοφοῦντος, ἀλλὰ καὶ σπουδάζεσθαι, καὶ πάντα ποιεῖν, ὅπως εἰς ἄκρον αὐτῆς ἀφίκοιτο, καὶ μηδὲ τὸ πόρρωθεν εἶναι καὶ πατρίδος, καὶ οἰκίας, καὶ τῶν σῶν ὀφθαλμῶν, βαρύνεσθαι, ἀλλὰ νῦν μᾶλλον αὐτὸν ἡγεῖσθαι πλησίον ἔχειν, ὅτε C αὐτῷ τὰ τῆς ἀρετῆς ἐπιδίδωσι. διὰ ταῦτά σοι καὶ ἡμεῖς πολλὰς χάριτας ἴσμεν, καὶ τεθαυμάκαμεν πῶς τοιοῦτον ἡμῖν δῶρον δεδωκὼς, τὸν υἱὸν, ἐνόμισας δεῖν σοι καὶ ξενίων εἰς τιμὴν ἡμετέραν. τὴν μὲν οὖν τιμὴν τὴν ἐκ τῶν πεμφθέντων ἐδρεψάμεθα, αὐτὰ δὲ ἀντεπεστάλκαμεν, οὐχ ὑπερορῶντές σου τῆς εὐνοίας. (πῶς γὰρ τοῦ οὕτως σφοδρῶς ἡμῶν ἐρῶντος;) ἀλλ' ἡγούμενοι περιττὸν εἶναι τούτων τὴν ἀπόλαυσιν διώκειν ὧν ἐν χρείᾳ οὐ καθεστήκαμεν. τὸν μέν τοι καλὸν Θεόδοτον τὸν ἀναγνώστην ἐβουλόμεθα μὲν παρ' ἑαυτοῖς κατέχειν D καὶ πλάττειν, ἐπειδὴ δὲ πάντα τὰ ἐνταῦθα φόνων, ταραχῆς, αἱμάτων, ἐμπρησμῶν ἐμπέπλησται, τῶν Ἰσαύρων πάντα σιδήρῳ καὶ πυρὶ ἀναλισκόντων, καὶ τόπους ἐκ τόπων ἀμείβομεν, καθ' ἑκάστην μετοικιζόμενοι τὴν ἡμέραν, ἀναγκαῖον εἶναι ἐνομίσαμεν ἐκπέμψαι αὐτὸν, πολλὰ παραγγείλαντες τῷ κυρίῳ μου τῷ εὐλαβεστάτῳ διακόνῳ Θεοδότῳ ἐπιμελεῖσθαι αὐτοῦ διηνεκῶς, καὶ πολλὴν αὐτοῦ ποιεῖσθαι πρόνοιαν. τοῦτο δὲ καὶ

δὴ καὶ αὐτὸς κατορθῶσαι σπούδασον τῷ παιδί, καὶ πάντως ἡμῶν ἐπαινέσῃ τὴν συμβουλήν, καὶ πολλὴν εἴσῃ τῆς παραινέσεως ταύτης τὴν χάριν ἡμῖν.

Κάστῳ, Οὐαλερίῳ, Διοφάντῳ, Κυριακῷ πρεσβυτέροις Ἀντιοχείας ξβʹ.

Ὅτι μὲν ἡμᾶς ἀπέλιπεν ὁ κύριός μου ὁ τιμιώτατος καὶ εὐλαβέστατος πρεσβύτερος Κωνστάντιος, ἀλγῶ· ὅτι δὲ ὑμᾶς ἀπείληφε, χαίρω, καὶ μειζόνως χαίρω, ἢ ἐκεῖθεν ἀλγῶ. εὖ γὰρ οἶδ' B ὅτι εἰς ἀκύμαντον ὁρμεῖ λιμένα, τὴν ὑμετέραν ἀγάπην. κἂν γὰρ μυρίαι πανταχόθεν περιεστήκωσι ταραχαί, καὶ πολλὰ ἐγείρηται τὰ κύματα, ἀλλὰ τοιαῦτα τὰ ὑμέτερα, ὡς καὶ ἐν χειμῶνι γαλήνης ἀπολαύειν λευκῆς, διὰ τὴν περιοῦσαν ὑμῖν ἀνδρείαν, καὶ τὴν ἀπερίτρεπτον ἀγάπην καὶ διάθεσιν. ἰδόντες τοίνυν αὐτὸν ὡς ὑμῖν πρέπον ἐστί, πάντα αὐτοῦ γενέσθαι παρακλήθητε. ἴστε γὰρ ὅσος ὑμῖν κείσεται μισθός, εἰκῆ καὶ μάτην ἐπηρεαζόμενον ἀνέχειν σπουδάζουσιν. οὐδὲ γὰρ ἡμεῖς ἄλλο τι ζητοῦμεν, ἀλλ' C ὥστε μηδὲν αὐτὸν παρὰ τὸ δίκαιον ἐπηρεασθῆναι, καὶ μάτην ἄγεσθαι καὶ περιάγεσθαι, ἐν δικαστηρίοις ἀπαρτιζόμενον, ὑπὲρ ὧν στεφανοῦσθαι αὐτὸν καὶ ἀνακηρύττεσθαι ἔδει. καὶ ὑπὲρ μὲν τούτου ταῦτα αἰτοῦμεν· ὑπὲρ δὲ ἡμῶν αὐτῶν, ὥστε συνεχῶς ἡμῖν ἐπιστέλλειν, καὶ τὰ περὶ τῆς ὑγιείας τῆς ὑμετέρας εὐαγγελίζεσθαι. εἰ γὰρ καὶ πολλοῦ διειργόμεθα τοῦ μέσου τῆς ὁδοῦ, ἀλλ' ὅμως οὐ παυόμεθα διηνεκῶς ὑμᾶς ἐπὶ διανοίας φέροντες, καὶ πλησίον ὑμῶν ὄντες, καὶ καθ' ἑκάστην ὑμῖν συγγινόμενοι. τοιοῦτοι γὰρ οἱ τῆς ἀγάπης ὀφθαλμοὶ τῶν γνησίως εἰδότων φιλεῖν. καὶ τοῦτο ἴστε καὶ αὐτοὶ σαφῶς, ἐπειδὴ καὶ D φιλεῖν ἴστε γνησίως.

Τρανκυλλίνῳ ξγʹ.

Τὰ μὲν ἄλλα πάντα εἴκει χρόνῳ καὶ παραχωρεῖ παλαιούμενα, καὶ γηράσκοντα, καὶ σωμάτων ἄνθη, καὶ οἰκοδομημάτων μεγέθη, καὶ λειμῶνες, καὶ παράδεισοι, καὶ τὰ ἀπὸ τῆς γῆς ἅπαντα· μόνη δὲ ἡ ἀγάπη τὴν ἐντεῦθεν διέφυγε βλάβην,

A Quod ipſum vt filius tuus conſequatur, tu quoque labores velim. Atque omnino conſilium noſtrum collaudabis: nobiſque admonitionis huius nomine ingentem gratiam habebis.

Caſto, Valerio, Diophanto, Cyriaco, Antiochiæ presbyteris LXII.

Quòd reuerendiſſimus ac religioſiſſimus presbyter Conſtantius nos reliquerit, doleo: quòd autem ad vos ſe contulerit, lætor: ac magis hinc lætor, quàm illinc doleo. Neque enim mihi dubium B eſt, quin ad trãquillum portum, hoc eſt ad veſtram charitatem, appellat. Nam quamuis ſexcenti tumultus vos vndiq. circumſtent, magnóſque fluctus excitent: tamen eiuſmodi ſtatu res veſtræ ſunt, vt ob eam, qua præditis eſtis, fortitudinem, firmámque & conſtantem charitatem animiq. affectionem, etiam in medijs procellis magna trãquillitate fruamini. Quãobrem cum ad veſtrum aſpectum peruenerit, prorſus id agite, vt ipſi conſolationem adhibeatis. Nec enim ignari eſtis, quanta vos hinc merces maneat, ſi eum iniquè vexatum & C exagitatum leuare ſtudeatis. Neque enim aliud quicquã à vobis poſtulam*, quàm vt ne ipſe per iniuriã vexetur, temereq. huc atque illuc circumagatur, ac per iudiciũ tribunalia eã ob cauſam diſtrahatur, atque laceretur, ob quam eum corona cingi, ac publico præconio celebrari par erat. Ac pro eo quidẽ hæc poſtulamus: pro nobis autem vt quàm ſæpiſſimè ad nos ſcribatis, ac de veſtra valetudine certiores nos faciatis. Nam etſi longo itineris interuallo à vobis diuellimur: vos tamen animo circũferre minimè deſinimus, ac vobiſcum eſſe quotidiéque verſari. Eiuſmodi enim D charitatis oculi ſunt, in ijs duntaxat, qui ſynceré amare norunt. Idque ipſi perſpicuè noſtis: quandoquidem ſyncerè quoque amare noſtis.

Tranquillino LXIII.

Cætera quidem omnia tempori cedunt, ac vetuſtatem & ſenium contrahunt, hoc eſt & florentia corpora, & altæ ſubſtructiones, & prata, & horti, ac denique omnia, quæ ex terra oriuntur: ſola autem charitas ab eiuſmodi detrimento immunis eſt:

ac temporis longinquitate non modò non flacceſcit, ſed ne morte quidē ipſa interrūpitur. Eóque nomine nos quoque, tametſi diuturno tempore à ſuauitate tua abfuerimus, vigentem tamen tui amorē retinemus: ac nunc quidem lingua, ſemper autem animo atque cogitatione. Eáque de cauſa quàm ſæpiſſimè ad pietatem tuā literas dedimus. Quoniā autem, quo ſtatu valetudo tua ſit, intelligere valde expetimus (ſcis enim ipſe quàm te valere cupiamus) ſi fieri poſſit, facileque aliquem nanciſci queas, qui literas ad nos ferat, velim, vt, quemadmodū officij tui ratio poſtulat, de eo nos certiores facias. Nam res noſtras, atq; ea, quæ in Armenia & Thracia geruntur, ſynceræ atque ardenti charitati tuæ narrabit is, qui tibi has literas reddet.

A καὶ οὐ μόνον οὐ μαραίνεται χρόνου πλήθει, ἀλλ' οὐδὲ αὐτῷ διακόπτεται τῷ θανάτῳ. διὰ δὴ τοῦτο καὶ ἡμεῖς εἰ καὶ μακρὸν ἀπελείφθημεν χρόνον τῆς ἐμμελείας τῆς σῆς, ἀλλ' ἀκμάζουσαν αὐτὴν διατηροῦμεν, καὶ γλώττῃ μὲν νῦν, γνώμῃ δὲ ἀεί. διὸ καὶ συνεχῶς ἐπεστάλκαμέν σου τῇ εὐλαβείᾳ. ἐπειδὴ δὲ ἡμῖν περισπούδαστον μανθάνειν τὰ τῆς ὑγιείας ὁρμᾷ τῆς σῆς, (οἶσθα γὰρ ὅπως αὐτῆς ἀντεχόμεθα) εἰ δυνατὸν γένοιτο, καὶ ῥᾳδίως ἐπιτύχοις τινὸς τοῦ διακομίζοντος ἡμῖν τὰ γράμματα, τὰ σαυτῷ πρέποντα ποιῶν, B δῆλον τοῦτο ποιῆσαι ἡμῖν παρακλήθητι. τὰ γὰρ καθ' ἡμᾶς τά τε ἐν Ἀρμενίᾳ τά τε ἐν Θρᾴκῃ, διηγήσεταί σου τῇ γνησίᾳ καὶ θερμῇ ἀγάπῃ ὁ τὰ γράμματα ἐγχειρίζων.

Cyriaco Epiſcopo LXIV.

Dominus meus Sopater, Armeniæ huiuſce præfectus, in qua nunc incluſi tenemur, Armeniæ quidem præfuit vt pater: plus autem officij erga nos exhibuit, quàm à patre poſtulādum videretur. Huic itaque huiuſce beneuolentiæ vicem cùm rependere cuperem, & exquirerem, optimā viam mihi inueniſſe videor, nimirum ſolicitum tuū ac vigilantem animum, cuius opera gratiā ipſi referre potero. quî tandē iſtud, & quónam pacto? Ipſius filius iam diu iſtic literarū cauſa cōmoratur. Hunc ſi læto atque alacri animo (quemadmodū charitati tuæ conuenit) videre ſtudueris, beneficiíque aliquid in eum cōtuleris, omni ære alieno nos liberaris. Quamobrem hoc effice: ac, tum eorum, qui magiſtratu funguntur, tum tuorum familiarium, quique ipſi externam regionem patria iucundiorē reddere queūt, notitiā ipſi concilia. Sic enim, & ab eo, & à me, atque adeo à teipſo gratiam inibis, probum ſcilicet ac benignum virum, communémque pauperum portum per filium iuuans.

Κυριακῷ ἐπισκόπῳ ξδ'.

Ὁ δεσπότης μου Σώπατρος, ὁ τῆς Ἀρμενίας ἄρχων, Ἀρμενίας ταύτης ἐν ᾗ νῦν ἐσμὲν καθειργμένοι, ἦρξε μὲν Ἀρμενίας ὡς πατήρ· ἐπεδείξατο δὲ περὶ ἡμᾶς θεραπείαν πλείονα ἢ C πατήρ. ταύτης αὐτῷ τῆς εὐνοίας ἀποδοῦναι τὴν ἀμοιβὴν σπουδάζων τε καὶ ζητῶν, εὑρηκέναι μοι δοκῶ καλλίστην ὁδὸν, τὴν μεμεριμνημένην σου καὶ ἄγρυπνον ψυχὴν, δι' ἧς δυνήσομαι αὐτὸν ἀμείψασθαι. πῶς καὶ τίνι τρόπῳ; υἱός ἐστιν αὐτῷ διατελῶν αὐτόθι χρόνον ἤδη πολὺν ἐπὶ λόγων κτήσει. τοῦτον ἐὰν σπουδάσῃς μετὰ προθυμίας ἰδεῖν, καὶ τῆς σοὶ πρεπούσης ἀγάπης, καὶ ποιήσῃς ἀπολαῦσαί τινος τῶν χρηστῶν, τὸ πᾶν ἐσόμεθα ἐκτετικότες. ποίει δὲ τοῦτο, καὶ καθίστη γνώριμον αὐτὸν καὶ τοῖς ἐν τέλει, τοῖς καὶ σοὶ γνω- D ρίμοις, καὶ δυναμένοις αὐτῷ τὴν ἀλλοτρίαν ἡδίω τῆς ἐνεγκούσης ποιῆσαι. οὕτω γὰρ χαριῇ μὲν ἐκείνῳ, χαριῇ δὲ ἐμοὶ, χαριῇ δὲ σαυτῷ, ἄνδρα χρηστὸν, καὶ φιλάνθρωπον, καὶ κοινὸν τῶν πενήτων λιμένα διὰ τοῦ παιδὸς ὠφελῶν.

Marciano & Marcellino LXV.

Satis amplū mœroris illius, quē, vt ex literis veſtris accepi, ſuſtinetis, ſolatiū vobis eſt philoſophica hęc veſtra mens, ac ſublimis & firma cōſtanſq; affectio. Vt enim molli ac diſſoluto homini ne

Μαρκιανῷ καὶ Μαρκελλίνῳ ξε'.

Ἀρκοῦσαν ἔχετε παραμυθίαν τῆς ἀθυμίας ἧς ὑπομεμένετε, καθὼς ἐπεστάλκατε, τὴν φιλόσοφον ὑμῶν γνώμην, καὶ ὑψηλὴν, τὴν ἀπερίτρεπτον καὶ ἀκλινῆ διάθεσιν. ὥσπερ γὰρ τὸν χαῦνον καὶ διακεχυμένον οὐδὲ

γαλήνη, καὶ τὸ κατὰ ῥοῦν φέρεσθαι, ὠφελῆσαί τι μέγα δυνήσεται· οὕτω τὸν στεῤῥὸν, καὶ συγκεκροτημένον, καὶ νήφοντα οὐδὲ χειμὼν χαλεπὸς διασαλεύει ποτὲ, ἀλλὰ καὶ λαμπρότερον ἐργάζεται. τοιαύτη γὰρ τῶν πειρασμῶν ἡ φύσις, τοῖς γενναίως αὐτοὺς φέρουσι πολλὰ κομίζει τὰ βραβεῖα, καὶ λαμπροὺς τοὺς στεφάνους. ταῦτ᾽ οὖν κύριοί μου τιμιώτατοι καὶ εὐγενέστατοι, καὶ ἀρκοῦσαν ἐν τοῖς δεινοῖς ταύτην ἔχοντες τὴν παραμυθίαν, μήτε θορυβεῖσθε ἐπὶ τῶν γινομένων, μήτε διαλίπετε συνεχῶς ἡμῖν ἐπιστέλλοντες. ἐβουλόμεθα μὲν γὰρ καὶ παρόντας ὑμᾶς ἰδεῖν καὶ περιπτύξασθαι. ἐπεὶ δὲ τοῦτο τέως οὐκ ἔνι, ἀλλὰ πολλὰ τὰ κωλύματα, συνεχῶς ἡμῖν ἐπιστέλλειν μὴ κατοκνεῖτε, τὰ περὶ τῆς ὑγιείας δηλοῦντες τῆς ὑμετέρας. ἴστε γὰρ ἡλίκην ἡμῖν χαριεῖσθε τοῦτο ποιοῦντες, καὶ ὅσης ἡμᾶς ἐμπιπλᾶτε τῆς εὐφροσύνης.

Κάστῳ, Οὐαλερίῳ, Διοφάντῳ, Κυριακῷ πρεσβυτέροις Ἀντιοχείας ξϛʹ.

Τῇ γλώττῃ μὲν ὀλιγάκις ὑμῶν ἐπέστειλα τῇ εὐλαβείᾳ, τῇ γνώμῃ δὲ συνεχέστερον καὶ πυκνότερον. μὴ δὴ τοσαύτας εἶναι νομίζετε ἡμῶν τὰς ἐπιστολὰς, ὅσας ὑπεδέξασθε διὰ χάρτου καὶ μέλανος, ἀλλ᾽ ὅσας ἐπεθυμοῦμεν ὑμῖν διαπέμψασθαι. εἰ γὰρ οὕτω βουληθείητε δικάσαι, μυριάδες γραμμάτων παρ᾽ ἡμῶν πρὸς ὑμᾶς ἐπέμφθησαν· εἰ δὲ οὐδεὶς ὁ διακομίζων, οὐ τῆς ἡμετέρας ὀλιγωρίας, ἀλλὰ τῆς τῶν πραγμάτων δυσκολίας ἡ σιγὴ γίνεται. ταῦτα δὲ εἶπον, ἵνα καὶ γραφόντων ἡμῶν, καὶ σιγώντων, τὴν αὐτὴν περὶ τῆς ἡμετέρας ἀγάπης τῆς περὶ ὑμᾶς φέρητε ψῆφον. ἡμεῖς γὰρ ὅπουπερ ἂν ὦμεν, ἐγκολαψάμενοι ἡμῶν τῇ διανοίᾳ, τὴν μνήμην τὴν ὑμετέραν πανταχοῦ περιφέρομεν. καὶ νῦν δὲ χάριν ὑμῖν ἴσμεν πολλὴν, ὅτι τὸν καλὸν μοναχὸν καὶ μετὰ τῆς πρεπούσης ὑμῖν εὐνοίας ὑπεδέξασθε, καὶ τοὺς βουλομένους ἀκαίρως πρὸς αὐτὸν φιλονεικεῖν, ἡμερωτέρους πεποιήκατε. οὐκ ἄρα μάτην ἔλεγον, οὐδὲ κολακεύων ὑμᾶς, ὅτι κἂν μυρία πανταχόθεν ἐγείρηται κύματα, ἐν γαλήνῃ τὰ ὑμέτερα. οἱ γὰρ οὕτω ῥᾳδίως ἑτέροις ναυάγια διαλύοντες, εὔδηλον ὅτι πόῤῥω τῶν κλυδωνίων ἑστήκατε.

A tranquillitas quidem ac ſecundus curſus magnam vllam vtilitatem afferre poteſt: eodem contrà modo firmum & ſolidum & vigilantem virum ne grauis quidem tempeſtas vnquã commouet, verùm clariorẽ & illuſtriorẽ reddit. Ea enim tentationũ natura eſt, vt his, qui forti animo eas ferunt, multa præmia ſplendidáſque coronas accerſat. Hæc igitur cum vobis perſpecta ſint, reuerẽdiſſimi ac nobiliſſimi domini mei, cúmque hanc ſatis amplam in rebus acerbis conſolationẽ habeatis, cauete ne quicquam horũ, quæ fiunt, animos veſtros B perturbet. Atque quã ſæpiſſimè ad nos velim ſcribatis. Etenim id quidẽ maximè vellemus, pręſentes vos intueri atq. complecti. Quoniã autem, quominus id nunc fieri poſſit, multa impedimẽto ſunt, ſine intermiſſione ad nos ſcribere, ac de veſtra valetudine certiores nos facere ne grauemini. Nec enim vos fugit, quantam ſi hoc faciatis, à nobis gratiam inituri, quantáque nos voluptate cumulaturi ſitis.

Caſto, Valerio, Diophanto, Cyriaco, Antiochiæ presbyteris LXVI.

C

Lingua quidem rarò ad vos ſcripſi: animo autẽ & voluntate crebrò ac frequenter. Quare ne totidẽ duntaxat epiſtolas noſtras eſſe exiſtimetis, quot per chartã & atramẽtum accepiſtis: verùm quot ad vos mittere cupiuimus. Nam ſi rẽ ita reputare volueritis, ſexcentæ profectò literæ ad vos à nobis miſſæ ſunt. Sin autem nemo eſt qui perferat, non noſtræ vtiq. ſocordiæ, ſed rerũ difficultati ſilentiũ noſtrum aſcribi debet. Hęc autem dixi, vt, ſiue ſcribamus, ſiue taceamus, eandẽ de noſtra erga vos chari- D tate ſententiã feratis. Nos enim, quocunq. in loco ſimus, inciſam & exſculptam in animo noſtro veſtri memoriam circũferimus. Ac nunc quidẽ ingentẽ vobis gratiam habemus, quòd probum monachũ cum ea, quæ à vobis poſtulabatur, beneuolẽtia ſuſcepiſtis, eóſque, qui importunè aduerſus eum rixari cupiebant, mitiores reddidiſtis. Quare non fruſtra, nec adulandi ſtudio illud dicebã, vos, etiãſi innumeri vndiq. fluctus excitentur, in trãquillitate tamen eſſe. Nam cùm ab alijs naufragia tam facilè propulſetis, nõ eſt dubium quin ipſi procul à tempeſtate remoti ſitis.

Vos verò quàm ſæpiſſime quæſo de veſtra bona valetudine ad nos literas date. Neque enim ignari eſtis, quanto nobis ſtudio ſit id ſcire. Tanta enim veſtrarum literarum, cùm firmã veſtram valetudinem nobis nunciant, vis ac facultas eſt, vt quamuis tam grauibus bellis, tumultibus, perturbationibus, quotidianiſque mortibus vndique cingamur, tamen cùm tot eiuſmodi à vobis epiſtolas accipimus, præ gaudio volitemus, maximámque hinc cõſolationem ſentiamus. Huiuſmodi quippe eſt ſyncerus amor, vt etiam per literas, lætum hunc nuncium afferentes, eos, qui corpore diſiuncti ſunt, perfacilè recreare ac reficere poſſit.

Theodoto Diacono LXVII.

Ipſe quidem, reuerendiſſime ac religioſiſſime mi domine, iis ſaltem malis, quibus Armenia laborat, defunctus es: nos autem præter eos tumultus, vel, vt rectiùs loquar, quotidianas mortes, quæ hîc vigent, illud non vulgariter diſcruciat, quòd à tua quoque ſuauitate, ac vera & ſyncera beneuolentia diuulſi ſumus. Acceſſit etiam ad huius mœroris cumulum diuturnum tuum ſilentium. Nam ex quo die hinc diſceſſiſti, ſecundã hanc duntaxat epiſtolam accepimus. Nec verò hæc accuſandi tui cauſa commemoro, ſed dolore commotus. Nam quòd iter iſtud ad nos viatoribus clauſum ſit, neminem fugit. Verùm vt hoc tibi excuſationẽ affert, ita nos non perinde conſolatur. Quin potiùs hoc ipſo quoque nomine potiſſimùm angimur, quòd ea quoque digreſſus tui atque abſentiæ conſolatione, quæ vnica nobis erat, caremus. Quoniam igitur hæc difficultas in præſentia diſcuti non poteſt, verùm pericula quotidie ingraueſcunt, velim alia ratione mœſtitiam eam, quam ex longo tuo ſilentio contraximus, minuendam cures, nimirum vt noſtri memoriam nunquam intermittas, & cùm ad nos ſcribes, longiores epiſtolas facias, atque in exponendo valetudinis tuæ ſtatu, animíque tranquillitate & ſecuritate, prolixiorem moram trahas. Sic enim, quod nobis ex tempore deficit, ex epiſtolarum prolixitate farcire poteris.

A γράφετε δὴ συνεχῶς ἡμῖν τὰ περὶ τῆς ὑγιείας τῆς ὑμετέρας. ἴστε γὰρ ὅπως ἡμῖν περισπούδαστον τοῦτο μανθάνειν. τοσαύτην γὰρ ἔχει τὴν ἰσχὺν τὰ γράμματα ὑμῶν, τὰ τὴν ῥῶσιν ὑμῶν ἡμῖν ἀπαγγέλλοντα, ὅτι καὶ τοσούτοις περιεστοιχισμένοι δεινοῖς, θορύβοις, ταραχαῖς, θανάτοις καθημερινοῖς, ἡνίκα ἂν τοσαύτας ὑμῶν δεξώμεθα ἐπιστολάς, καὶ ἀναπτερούμεθα ὑπὸ τῆς ἡδονῆς, καὶ μεγίστην ἐντεῦθεν καρπούμεθα τὴν παραμυθίαν. τοιοῦτον γὰρ τὸ φιλεῖν γνησίως, ὡς καὶ διὰ γραμμάτων δύνασθαι τῶν τὰ τοιαῦτα εὐαγγέλια ἐ-
B χόντων, τοὺς τῷ σώματι κεχωρισμένους ἀνακτᾶσθαι ῥᾳδίως.

Θεοδότῳ διακόνῳ ξζʹ.

Αὐτὸς μὲν κύριέ μου τιμιώτατε καὶ εὐλαβέστατε τῶν γοῦν ἐν Ἀρμενίᾳ ἀπηλλάγης κακῶν, ἡμᾶς δὲ μετὰ τῶν ἐνταῦθα θορύβων, μᾶλλον δὲ τῶν θανάτων τῶν καθημερινῶν, οὐχ ὡς ἔτυχε λυπεῖ καὶ τὸ τῆς σῆς κεχωρίσθαι γλυκύτητος, καὶ τῆς γνησίας, καὶ εἰλικρινοῦς
C διαθέσεως. γέγονε δὲ καὶ ἑτέρα λύπης ταύτῃ προσθήκη, ἡ μακρά σου τῆς ἐμμελείας σιγή. ἐξ οὗ γὰρ ἐντεῦθεν ἀπῆρας, δευτέραν ταύτην ἐδεξάμεθα μόνην ἐπιστολήν· καὶ ταῦτα οὐκ ἐγκαλῶν λέγω, ἀλλ' ἀλγῶν· ὅτι μὲν γὰρ ἄβατος ὁδοιπόροις ἡ ἐνταῦθα φέρουσα ὁδὸς οὐδεὶς ἀγνοεῖ· ἀλλὰ τοῦτο μὲν εἰς ἀπολογίαν σὴν ἀποχρῶν ἂν εἴη, εἰς δὲ ἡμετέραν παραμυθίαν οὐδαμῶς. ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο μάλιστα, ὅτι καὶ τὴν λειπομένην ἡμῖν παραψυχὴν τῆς ἀποδημίας τῆς σῆς καὶ ταύτην ἀφῃρήμεθα. ἐπεὶ οὖν τοῦτο λυθῆναι τέως οὐκ
D ἔνι τὸ ἄπορον, ἀλλ' ἐπιτείνεται καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὰ δεινά, ἑτέρῳ τρόπῳ τὴν ἐκ τῆς μακρᾶς σιγῆς ἀθυμίαν ἐγγινομένην ἡμῖν παραμυθήσασθαι παρακλήθητι, μεμνημένος τι ἡμῶν διηνεκῶς, καὶ ἡνίκα ἂν γράφῃς, μακροτέρας ποιῶν τὰς ἐπιστολάς, καὶ περὶ τῆς σῆς ὑγιείας τε καὶ εὐθυμίας, καὶ ἀσφαλείας ἐνδιατρίβων διηγήμασιν. οὕτω γὰρ δυνήσῃ τὸ λεῖπον ἡμῖν ἐκ τοῦ χρόνου, ἐκ τοῦ μήκους παραμυθήσασθαι τῶν ἐπιστολῶν.

A

Τῷ αὐτῷ ξζ΄.

Καὶ τοῦτο σὸν τοῦ θερμοτάτου καὶ σφοδροῦ ἡμῶν ἐραστοῦ. μετὰ γὰρ τὸ τὴν προτέραν ἀναγνῶναι ἐπιστολὴν, ἐδεξάμην καὶ δευτέραν, ἐν μιᾷ ἀμφοτέρας ἡμέρᾳ, καὶ σφόδρα ἥσθην. εἶχε γάρ τι πλέον ἡ δευτέρα, οὐχὶ ῥήματα σὰ μόνον, ἀλλὰ καὶ γράμματα σὰ ἡμῖν ἐπιδεικνῦσα· ὃ καὶ προσθήκην ἡμῖν ἐποίησεν ἡδονῆς, ὅτι μὴ τῆς ψυχῆς σου μόνον τῆς θερμῆς καὶ γνησίας, ἀλλὰ καὶ τῆς δεξιᾶς μετὰ δαψιλείας τὴν εἰκόνα ἐθεασάμεθα. B ποίει δὴ τοῦτο συνεχῶς, καὶ τὴν παραμυθίαν ἣν αὐτὸς ἡμῖν καὶ τοῦτον ἐπινοήσας τὸν τρόπον, μετὰ δαψιλείας παρέχε. ἐνταῦθα γάρ σε ἑλκύσαι λοιπὸν οὐ τολμῶμεν. τοσαῦτα τῆς Ἀρμενίας τὰ κακὰ, καὶ χειμὼν ἕτερος ἅπαντα διεδέξατο. ὅπου γὰρ ἄν τις ἀφίκηται, χειμάῤῥους αἱμάτων, πλῆθος σωμάτων νεκρῶν, οἰκίας κατεσκαμμένας, πόλεις ἀνῃρημένας ὄψεται. ἡμεῖς δὲ δοκοῦμεν ἐν ἀσφαλείᾳ εἶναι, ὥσπερ ἐν δεσμωτηρίῳ χαλεπῷ, τῷ φρουρίῳ τούτῳ κατακεκλεισμένοι. οὐ μὴν ἀδείας ἀπολαύειν δυνάμεθα, C διὰ τοὺς καθημερινοὺς φόβους, διὰ τὰς φήμας τὰς θανάτων γεμούσας, διὰ τὴν συνεχῶς προσδοκωμένην τῶν Ἰσαύρων ἔφοδον, διὰ τὴν τοῦ σώματος, ᾗ μέχρι νῦν προσπαλαίομεν, ἀσθένειαν. ἀλλ᾽ ὅμως καὶ ἐν τοσούτοις ὄντες κακοῖς, οὐ μικρὰν καὶ ἐν τοσαύτῃ περιστάσει καρπούμεθα παραμυθίαν, ὅταν τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς εὐαγγελιζόμενα δεχώμεθα γράμματα.

Eidem LXVIII.

Id quoque tuum eſt, hoc eſt hominis perquàm acriter atque ardenter nos amantis. Lecta enim priore epiſtola, ſecundam inſuper accepi, eodem vtramque die: magnáque lætitia ſum affectus. Habebat enim poſterior quiddam amplius. Quippe non verba duntaxat tua, ſed etiam ſcriptum tuum nobis indicabat. quod quidem voluptatem etiam nobis auxit. Nec enim feruentis duntaxat ac ſynceræ animæ tuę, ſed etiā inſuper manus imaginem conſpeximus. Quare quàm ſæpiſſimè id facias quæſo, ac ſolatium illud, quod nobis hac quoque ratione excogitaſti, prolixè impertias. Huc enim te tralrere minimè iam audemus: tot Armeniæ mala ſunt. Ac tempeſtas altera omnia excepit. Nam quocunq. tandem quiſpiam venerit, cruentos torrentes, cadauerum agmina, domos ſolo ęquatas, vrbes euerſas perſpiciet. Nos autem, tametſi periculo vacui eſſe videamur, in hoc præſidio, tanquā graui quodam carcere cōcluſi, tamen ob quotidianos metus, ob rumores cædibus plenos, ob perpetuas Iſauricarū excurſionum expectationes, ob corporis denique imbecillitatem, cum qua ad hunc vſque diem luctamur, tranquillitate ac ſecuritate frui minimè poſſumus. Sed tamen etiam inter tot mala non paruum ſolatium capimus, cùm literas lætum de tua firma valetudine nuncium afferentes accipimus.

Νικολάῳ πρεσβυτέρῳ ξη΄.

D Καὶ τοῦτο τῆς γνησίας σου καὶ θερμῆς ἀγάπης, τὸ, ἐκ τοσούτου καθήμενον διαστήματος, περιτρέμειν ἡμῶν τῆς σωτηρίας. πέρυσι μὲν οὖν τόπους ἐκ τόπων ἀμείβοντες ἐν αὐτῇ τοῦ χειμῶνος τῇ ἀκμῇ, νῦν μὲν ἐν πόλεσι, νῦν δὲ ἐν φάραγξι καὶ νάπαις διετρίβομεν, ὑπὸ τῆς τῶν Ἰσαύρων ἐφόδου πολλαχόθεν ἐλαυνόμενοι, ὀψὲ δέ ποτε λωφησάντων μικρὸν τῶν ἐνταῦθα κακῶν, τὰς ἐρημίας ἀφέντες, ἐπὶ τὴν Ἀραβισσὸν κατεδράμομεν, ἀσφαλέστερον μὲν τῶν ἄλλων χωρίων τὸ ἐν αὐτῇ φρούριον εὑρόντες,

Nicolao presbytero LXIX.

Iſtud quoque ſynceræ tuæ ac feruentis charitatis eſt, quòd cum tanto à nobis interuallo diſſitus ſis, tamen de ſalute noſtra ſic ſollicitꝰ. Nos verò nuper quidem aſperrima hyeme loca ſubinde commutantes, nunc in vrbibus, nunc in terræ faucibus & ſyluis commorati ſumus ab Iſauris in nos impetum facientibus omni ex parte vexati & exagitati. Tandem autem aliquando his malis nonnihil ſedatis, loca deſerta relinquentes, Arabiſſum confugimus; quod videlicet illius oppidi arcem reliquis locis tutiorem inueniſſemus.

Nam ne in oppido quidem degimus: quandoquidem ne id quidem tutum eſt. Eſt autem nobis hæc ſedes quouis carcere deterior. Præter id enim quòd ſingulos in dies, vt ita dicam, pro foribus noſtris mors eſt, Iſauris videlicet omnia inuadentibus, atq. igni & ferro tum corpora, tum ædificia delentibus, famem etiam, quam loci anguſtia, & eorum, qui huc confugiunt, multitudo minatur, pertimeſcimus. Ac præterea diuturno morbo, quem nobis hyems & perpetua fuga peperit, conflictati, etſi vim ipſius & acerbitatem nunc effugimus, nonnullas tamen adhuc ipſius reliquias circũferimus. Sed quanquam in tot acerbitatibus ac moleſtijs verſamur, permagnam tamen ex feruenti veſtra & ſyncera atque conſtanti charitate conſolationẽ capimus. Quæ cùm vobis perſpecta ſint, ne quæſo de veſtra ſanitate quam ſæpiſſime ad nos ſcribere grauemini. Quãuis enim tanto à vobis locorum ſpatio diuellamur: arctiſſimo tamẽ charitatis vinculo vobiſcũ deuincti ſumus. Tibi verò ingentem gratiam habemus, quòd cùm in tot tantíſque perturbationibus verſeris, non paruam tamen negociorum Phœniciæ curam geris. Quapropter ſi quid noui illinc afferatur, ne nobis id ſignificare pigreris. Vix enim vlla ex parte quiſquam ad nos commeare ſuſtinet, quòd omnes viæ, quæ huc ferũt, vndique clauſæ ſint. Quamuis autem crebrò ad nos literas mittere difficile ſit: tamen quoties poteſtas fiet, hoc velim facias, atque, & quid illic rerum geratur, exponas, & de veſtra valetudine, de qua aliquid intelligere vehementer cupimus, certiores nos facias.

A (οὐδὲ γὰρ ἐν τῇ πόλει διάγομεν, ἐπειδὴ καὶ οὐδὲ τοῦτο ἀσφαλές) δεσμωτηρίου δὲ πάντως χείρονα ὑπομένοντες οἴκησιν. μετὰ γὰρ τοῦ καθ' ἑκάστην, ὡς εἰπεῖν, τὴν ἡμέραν ἐπὶ θύραις ἡμῖν εἶναι τὸν θάνατον, τῶν Ἰσαύρων πάντα ἐπιόντων, καὶ πυρὶ, καὶ σιδήρῳ καὶ σώματα, καὶ οἰκοδομήματα ἀφανιζόντων, καὶ λιμὸν δεδοίκαμεν, ὃν ἡ στενοχωρία, καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἐνταῦθα συνδραμόντων ποιεῖν ἀπειλεῖ. καὶ ἀῤῥωστίαν δὲ μακρὰν τὴν ἀπὸ τοῦ χειμῶνος, καὶ τῆς συνεχοῦς φυγῆς ἐγγενομένην ἡμῖν ὑπομεί-

B ναντες, νῦν τὸ μὲν χαλεπὸν αὐτῆς διαπεφεύγαμεν, ὀλίγα δὲ αὐτῆς περιφέρομεν λείψανα. ἀλλ' ὅμως καὶ ἐν τοσούτοις ὄντες κακοῖς, καὶ τηλικαύταις περιστάσεσι, μεγίστην καρπούμεθα παραμυθίαν ἐκ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, τῆς θερμῆς, καὶ γνησίας, καὶ ἀπεριτρέπτου. τοῦτ' οὖν εἰδότες, συνεχῶς ἡμῖν εὐαγγελίζεσθαι περὶ τῆς ὑγείας τῆς ὑμετέρας μὴ κατοκνεῖτε. εἰ γὰρ ἐκ τοσούτου καθήμεθα διαστήματος, ἀλλ' ὅμως τῇ τῆς ἀγάπης ἁλύσει μετὰ πολλῆς ὑμῖν συνδεδέμεθα τῆς ἀκριβείας. χάριν δὲ ἔχω σοι πολλὴν τῇ τιμιότητι, ὅτι καὶ τῶν ἐν Φοινίκῃ

C πραγμάτων καὶ ἐν τοσαύταις ὢν ταραχαῖς, πολλὴν ποιῇ σπουδήν. ἂν οὖν τι πλέον ἐκεῖθεν ἐπαγγελθείη, δήλωσον ἡμῖν μὴ κατοκνήσῃς· ἡμῖν γὰρ οὐδεὶς οὐδαμόθεν ταχέως ἐπιχωριάζειν ἀνέχεται, τῶν ὁδῶν πάντοθεν, τῶν ἐνταῦθα φερουσῶν, ἀποτετειχισμένων. ἀλλ' ὅμως εἰ καὶ ἐργῶδες τὸ πέμπειν πρὸς ἡμᾶς συνεχῶς, ἡνίκα ἂν ἐξῇ, τοῦτο ποίει, τά τε ἐκεῖθεν πάντα δηλῶν, καὶ περὶ τῆς ὑγείας ὑμῶν γνωρίζων, περὶ ἧς σφόδρα περισπούδαστον ἡμῖν μανθάνειν.

D

Aphthonio, Theodoto, Chæreæ presbyteris, ac monachis LXX.

Equidem ipſe quoque vos huc venire, ac videre cuperem: quoniam autem multa ſunt quæ impediãt, hoc quidem nunc expoſcere minimè audeo: illud autẽ à vobis peto, vt quãuis procul ſitis, precum tamen veſtrarum, quæ fiducia præditæ ſunt, opem atq. auxiliũ nobis afferatis. Nam hoc ſubſidium, nec vetuſtate debilitatur, nec itineris longitudine dirimitur: verùm quocumque in loco quiſpiam fiducia erga Deum,

Ἀφθονίῳ, Θεοδότῳ, Χαιρέᾳ, πρεσβυτέροις καὶ μονάζουσιν ο'.

Ἐβουλόμην καὶ αὐτὸς παραγενομένους ὑμᾶς ἐνταῦθα ἰδεῖν· ἀλλ' ἐπειδὴ πολλὰ τὰ κωλύοντα, τοῦτο μὲν οὐ τολμῶ νῦν ἀπαιτεῖν, ἀξιῶ δὲ καὶ πόῤῥωθεν ὄντας, τὴν ἀπὸ τῶν πεπαῤῥησιασμένων εὐχῶν ὑμῶν παρέχειν συμμαχίαν ἡμῖν. αὕτη γὰρ οὔτε χρόνῳ μαραίνεται ἡ βοήθεια, οὔτε ὁδοῦ μήκει διείργεται, ἀλλ' ὅπουπερ ἂν διάγῃ τις παῤῥησίαν πρὸς τὸν θεὸν ἔχων,

A (καθάπερ οὖν καὶ ὑμεῖς) δυνάμει καὶ πόρρωθεν ὄντας ἐντεῦθεν τὰ μέγιστα ὠφελεῖν. μετὰ δὲ τῆς εὐχῆς, καὶ γράμματα ἡμῖν παρέχειν τὰ συνεχῶς περὶ τῆς ὑγείας ὑμῶν εὐαγγελιζόμενα. εἰ γὰρ καὶ πολλὰ τὰ πανταχόθεν ἡμῖν περιεστοιχισμένα κύματα, καὶ ἐρημία τόπου, καὶ πολιορκία, καὶ Ἰσαύρων ἔφοδος, καὶ καθημερινὸς θάνατος, (θανάτῳ γὰρ συζῶμεν διηνεκεῖ, καθάπερ ἐν δεσμωτηρίῳ, τῷ φρουρίῳ τούτῳ συγκεκλεισμένοι, καὶ σώματος ἀσθενείᾳ παλαίοντες χαλεπῇ) ἀλλ' ὅμως εἰ καὶ πολλαὶ αἱ περιστάσεις, οὐ μικρὰν εἰς παραμυθίαν B τῶν κακῶν τούτων τὴν ὑμετέραν ἔχομεν ἀγάπην. εἰ γὰρ καὶ ὀλίγα ὑμῖν συνεγενόμεθα, ἀλλὰ πολλὴν πεῖραν ὑμῶν τῆς διαθέσεως εἰλήφαμεν, τῆς γνησίας καὶ θερμῆς, καὶ μέλιτος γλυκυτέρας, τῆς ἀπεριτρέπτου, τῆς στερρᾶς καὶ πεπηγυίας, ἣν καὶ παρόντες καὶ ἀπόντες ἐπιδείκνυσθε. διὰ δὴ ταῦτα καίτοι πόρρωθεν ὑμῶν ὄντες, καὶ τοσούτοις συνεχόμενοι δεινοῖς, ὥσπερ ἐν λιμένι τινὶ τῇ μνήμῃ τῆς ὑμετέρας ἀρετῆς ἐπαναπαυόμεθα, θησαυρὸν μέγιστον τὴν ὑμετέραν ἀγάπην εἶναι νομίζοντες. C τῆς μὲν οὖν χαλεπῆς ἀῤῥωστίας ἀπηλλάγημεν, τοῦ χειμῶνος παρελθόντος, καὶ ἐπιστάντος τοῦ ἦρος, ἔτι δὲ τὰ λείψανα αὐτῆς περιφέρομεν, ἅπερ ἐπιτείνει τῶν Ἰσαυρικῶν θορύβων ἡ συνέχεια. ταῦτ' οὖν εἰδότες, καὶ πόρρωθεν ὄντες μεμνῆσθαί τε ἡμῶν διηνεκῶς μὴ κατοκνεῖτε, καὶ γράφειν ἡμῖν συνεχῶς ἡνίκα ἂν ἐξῇ, τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς ὑμετέρας εὐαγγελιζόμενοι.

A inſtar veſtri, præditus, verſetur, ijs etiã, qui procul diſſiti ſunt, hac ratione magnopere prodeſſe poteſt. Simul autem cùm precibus literas quoque velim ad nos detis, quæ de veſtra valetudine nos quã ſæpiſſimè certiores faciant. Quanquam enim multi fluctus vndecumque nos cingunt, nimirum & loci ſolitudo, & obſidio, & Iſaurorum impetus, & quotidiana mors (nam perpetuò cum morte viuimus, in hac arce, non ſecus ac carcere quodam incluſi, atque cum graui corporis ægritudine colluctantes:) nihilominus tamen etiamſi multæ B ſint noſtræ calamitates, haud paruum huiuſmodi malorum ſolatium in charitate veſtra poſitum habemus. Quamuis enim haud diuturnam vobiſcum conſuetudinem habuerimus: tamen ſynceræ ac feruentis melléq. dulcioris & firmæ atque conſtantis beneuolentiæ, quam & coràm, & abſentes oſtenditis, periculum ſæpe fecimus. Quapropter licet à vobis procul remoti, ac tot tantiſque rerum acerbitatibus conſtricti, tamen in virtutis veſtræ recordatione, non ſecus atque in portu quodam acquieſcimus, ampliſſimi cuiuſ- C dam theſauri inſtar veſtrã charitatem nobis eſſe exiſtimantes. Ac quidem exacta hyeme, atque exorto Vere, graui morbo liberati ſumus: verùm ipſius reliquias adhuc circũferimus: quas etiã Iſaurici tumultus, qui nunquam intermittũt, augent & exulcerant. Hæc igitur cùm vobis explorata ſint, etiamſi procul à nobis abeſtis, noſtri tamẽ quæſo ſemper meminiſſe, atque, cùm licebit, crebras literas, lætũ nobis de veſtra valetudine nuncium afferentes, ad nos mittere ne grauemini.

Μάλχῳ οα'.

D Μήτε ἀθύμει, μήτε ἁμαρτίαις λογίζου τὴν καλλίστην ἀποδημίαν τῆς μακαρίας θυγατρός σου. εἰς γὰρ ἀκύμαντον κατέπλευσε λιμένα, καὶ πρὸς ζωὴν ἦλθε μηκέτι πέρας ἔχουσαν, καὶ τῶν κατὰ τὸν παρόντα βίον κυμάτων ἀπαλλαγεῖσα, ἕστηκεν ἐπὶ τῆς πέτρας, ὅσα συνήγαγεν ἀγαθὰ ὥσπερ ἐν ἀσύλῳ λοιπὸν ἔχουσα θησαυρῷ· καὶ δεῖ χαίρειν ὑπὲρ τούτων, καὶ σκιρτᾶν, καὶ εὐφραίνεσθαι, ὅτι τὴν ἐκείνης ψυχὴν καθάπερ γεωργὸς ἄριστος καρπὸν ὥριμον τῷ κοινῷ πάντων παρέστησας δεσπότῃ. ταῦτα καὶ

Malcho LXXI.

D Nec animum deijce, nec præclariſſimum beatæ filiæ tuæ diſceſsũ peccatis tuis aſcribe. Etenim ad tranquillum portum appulit, atque in eam vitam, quæ nullum iam finẽ habitura eſt, peruenit, ac pręſentis vitę fluctibus erepta, in petra ſtat, ea omnia bona, quæ collegit, tanquam in tutiſſimo theſauro deinceps habens. Eóque nomine gaudere & exultare ac lætitia perfundi conuenit, quòd ipſius animam, velut optimus agricola maturum fructum, communi omnium domino exhibuiſti. Hæc

A aliáque, ex huiuſmodi rationibus confecta medicamenta, tum tibi, tum ornatiſſimæ dominæ meę ipſius matri adhibens, mercedem pro his rebus vobis reconditam amplifica: vt non tantùm optimæ educationis nomine, verumetiam quòd placido & grato animo pulcherrimum ipſius è vita diſceſſum tuleritis, ingẽtem à benigno Deo mercedem accipiatis.

τὰ ἐκ τῶν τοιούτων λογισμῶν ἐπιτιθεὶς φάρμακα καὶ σαυτῷ, καὶ τῇ κυρίᾳ μου τῇ κοσμιωτάτῃ μητρὶ αὐτῆς, πλεόναζε τὸν ὑπὲρ τούτων ἀποκείμενον ὑμῖν μισθὸν, ἵνα μὴ μόνον τῆς καλλίστης ἀναστροφῆς, ἀλλὰ καὶ τοῦ πράως καὶ εὐχαρίστως ἐνεγκεῖν τὴν καλλίστην ταύτην αὐτῆς ἀποδημίαν, πολλὴν παρὰ τοῦ φιλανθρώπου θεοῦ λάβητε τὴν ἀντίδοσιν.

Alphio LXXII.

B Etſi procul à te ſeiuncti ſumus: tamen ea, quæ cùm laude geris, atque ingentem eam liberalitatẽ, qua in egentes vteris, audientes, gaudio & lætitia exultamus. Ac nobis quidem in votis eſſet, te quoque conuenire, magnáſque præſenti gratias agere. Quoniam autem id minimè licet, quoniã Iſaurica mala ingraueſcunt, atque omnes viæ intercluſę ſunt, (nec enim dubito, quin alioqui huc ipſe acceſſiſſes, magnúmq. ſtudium adhibuiſſes, vt ad nos vſque accurreres: verùm id nunc fieri nequit) idcirco per literas te ſalutamus, atque oramus, vt cùm licebit, quàm crebertimè ad nos ſcribas, déque tua totiúſq. domus tuæ valetudine certiores nos facias. Nec enim vulgarem, hîc quoq. degentes, ex eiuſmodi tuis literis conſolationem percipimus.

Ἀλφίῳ οβ'.

Ἡμεῖς εἰ καὶ πόῤῥω σου καθήμεθα, ἀλλ' ἀκούοντές σου τὰ κατορθώματα, καὶ τὴν πολλὴν μεγαλοψυχίαν, ἣν περὶ τοὺς δεομένους ἐπιδείκνυσαι, σκιρτῶμεν, εὐφραινόμεθα, χαίρομεν. καὶ ἐβουλόμεθα μὲν καὶ κατ' ὄψιν συντυχεῖν σου τῇ τιμιότητι, καὶ πολλὰς παρόντι παρόντες ὁμολογῆσαι σοι χάριτας. ἐπειδὴ δὲ τοῦτο τέως οὐκ ἔνι, διὰ τὸ τὰ Ἰσαυρικὰ μὲν ἐπιτεθῆναι πλέον, καὶ πᾶσαν ἀποτετειχίσθαι τὴν ὁδόν. εὖ γὰρ οἶδ' ὅτι εἰ μὴ τοῦτο ἦν, καὶ αὐτὸς παρεγένου, καὶ πολλὴν ἐποιήσω σπουδὴν δραμεῖν ἕως ἡμῶν· ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο τέως οὐ δυνατὸν, καὶ γράφομεν, C καὶ προσαγορεύομέν σου τὴν τιμιότητα, καὶ παρακαλοῦμεν συνεχῶς ἡνίκα ἂν ἐξῇ, ἐπιστέλλειν ἡμῖν, καὶ τὰ περὶ τῆς ὑγιείας σου, καὶ τοῦ οἴκου σου παντὸς ἡμῖν εὐαγγελίζεσθαι. οὐ γὰρ τὴν τυχοῦσαν καὶ ἐνταῦθα καθήμενοι, ἀπὸ τῶν τοιούτων γραμμάτων τῆς σῆς τιμιότητος, καρπωσόμεθα τὴν παράκλησιν.

Agapeto LXXIII.

Etſi iam longum tempus effluxit, cùm abs te ſeiuncti ſumus, atque etiam magno itineris interuallo à te dirimimur: charitate tamen tecum adſtrin- D gimur, atque in propinquo commoramur, imò, vt rectiùs loquar, in ipſa mente, quocumque tandem in loco ſimus, te circumferimus. Vſqueadeo feruentem illam & ſynceram ac vehementem & conſtantem amicitiam, quę tibi iampridem atque ab initio nobiſcum interceſſit, intimo pectore impreſſam habemus. Quin ipſi quoque, domine mi pręſtantiſſime ac ſummopere admirande, florentem atque incolumem erga te beneuolentiam retinemus, nec eam vel ob temporis magnitudinem, vel ob itineris longinquitatem debilitari atq.

Ἀγαπητῷ ογ'.

Εἰ καὶ πολὺς μεταξὺ χρόνος, ἐξ οὗ τῆς θαυμασιότητος ἐχωρίσθημεν τῆς σῆς, καὶ τὸ τῆς ὁδοῦ δι' D αὐτῆς πολὺ τὸ διεῖργον ἡμᾶς, ἀλλ' ὅμως τῇ ἀγάπῃ συνδεδέμεθά σοι, καὶ πλησίον σου διατρίβομεν, μᾶλλον δὲ καὶ ἐν αὐτῇ σε ἔχομεν τῇ διανοίᾳ, πανταχοῦ περιφέροντες ὅπουπερ ἂν ὦμεν, καὶ τὴν ἐξ ἀρχῆς σοι πρὸς ἡμᾶς γεγενημένην φιλίαν, τὴν θερμὴν, καὶ γνησίαν, τὴν σφοδρὰν, καὶ ἀκλινῆ ἐγκολαψάμενοι ἡμῶν ἔχομεν τῷ συνειδότι, καὶ αὐτοὶ δὲ ἀκμάζουσαν τὴν περί σε διάθεσιν διατηροῦμεν δέσποτα τιμιώτατε καὶ θαυμασιώτατε, οὐδὲν ἀπὸ τοῦ πλήθους τοῦ χρόνου, οὐδὲ ἀπὸ τοῦ μήκους τῆς κατὰ τὴν ὁδὸν ἀφιέντες αὐτὴν ἀσθενεστέραν γενέ-

γενέσθαι. παρακαλοῦμεν τοίνυν ἡνίκα ἂν δέῃ, καὶ γράφειν ἡμῖν συνεχῶς μὴ κατόκνει περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς. οἶσθα γὰρ ὅπως αὐτῆς ἀντεχόμεθα, καὶ ἡλίκην ἡμῖν χαριῇ χάριν, τοιαῦτα πρὸς ἡμᾶς διαπεμπόμενος γράμματα.

A extingui ſinimus. Quamobrem à te petimus, vt, cùm licebit, de tua valetudine crebrò ad nos ſcribere ne graueris. Scis enim quantum eius ſtudioſi ſimus, quantámque à nobis gratiam initurus ſis, huiuſmodi ad nos literas mittens.

Ἡσυχίῳ ογ'.

Ἐγὼ μὲν σε καὶ ἰδεῖν ἐπεθύμουν, καὶ οὐκ ἄν με ἐκώλυσεν οὔτε ὁ τῶν Ἰσαύρων φόβος, οὔτε ἡ τοῦ σώματος ἀσθένεια, εἴγε ἐπ' ἐμοὶ τὸ κινεῖσθαι, ὅπουπερ ἐβουλόμην, ἔκειτο· σὲ δὲ καί τοι κύριον ὄντα τούτου, οὐδὲ οὕτως ἕλκω, οὐδὲ ἀναστῆναι οἴκοθεν παρακαλῶ, καὶ πρὸς ἡμᾶς δραμεῖν, ἀλλὰ καὶ τῆς ὥρας τοῦ ἔτους τοῦτο ἐπιτρεπούσης, καὶ τῆς ἀποδημίας δι' ὀλίγου σοι γινομένης· οὐ γὰρ πολλῷ διειργόμεθα τῷ μέσῳ· ὅμως ἑλκύσαι σε ἐνταῦθα οὐκ ἂν ἑλοίμην, διὰ τὸν τῶν Ἰσαύρων φόβον. παρακαλῶ δὲ συνεχῶς ἡμῖν τὰ περὶ τῆς ὑγιείας ἐπιστέλλειν τῆς σῆς. οὐ γὰρ δήπου καὶ πρὸς τοῦτο κώλυμα τῶν λῃστῶν ἔσται σοι ἡ καταδρομή· δίδου δὴ ταύτην ἡμῖν τὴν χάριν, ῥᾳδίαν τε οὖσαν, καὶ εὔκολον, καὶ πολλὴν παρέχουσαν ἡμῖν τὴν εὐφροσύνην. οἶσθα γὰρ ἡλίκα ἡμῖν χαριῇ ταύτην περὶ ἡμᾶς ἐπιδεικνύμενος τὴν φιλοτιμίαν.

Heſychio LXXIIII.

Equidem ipſe te videre cuperem, méque nec Iſaurorum metus, nec corporis imbecillitas prohibere poſſet, ſi mihi licitum eſſet, quò vellem, proficiſci.
B Te autem, cum alioqui id arbitrij tui ſit, ne ſic quidem traho, nec, vt domo migres, atque ad nos accurras, te rogo. Et quamuis id per anni tempus liceat, túque iſtud iter breui exequi poſſis (neque enim magno interuallo diſiuncti ſumus) tamen ob Iſaurorum metum huc te trahere minimè velim. Verùm hoc demũ abs te peto, vt de tua valetudine crebrò ad nos ſcribas. Nec enim ſcilicet, quo minꝰ id facere poſſis prędonum incurſus impedimento erit. Quamobrem hoc nos beneficio quæſo affice, quod & tibi facile ac pronũ eſt,
C & ingentem nobis voluptatem affert. Nec enim te fugit, quàm gratam nobis rem facturus ſis, hac benignitate ac muficentia erga nos vtens.

Ἁρματίῳ οε'.

Τί τοῦτο; ἵνα μὲν μετὰ ἀδείας ἐπιτάττωμεν τοῖς σοι προσήκουσιν ἀνθρώποις, ἐν οἷς ἂν δεώμεθα πολλὴν παρέσχες τὴν ἐξουσίαν, οὗ δὲ μάλιστα ἐδεόμεθα, τούτου ἡμᾶς ἀπεστέρησας, τῶν γραμμάτων λέγω τῶν σῶν, τῶν περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς ἡμῖν ἀπαγγελλόντων. οὐκ οἶσθα ὅτι τοῖς μάλιστα φιλοῦσι γνησίως τοῦτο περισπούδαστον καὶ ποθεινόν, καθάπερ οὖν καὶ ἡμῖν νῦν; εἰ τοίνυν βούλει ἡμῖν χαρίσασθαι δέσποτά μου τιμιώτατε, ἀφεὶς τὸ κελεύειν τοῖς σοῖς ἀνθρώποις θεραπεύειν ἡμᾶς ἐν ταῖς χρείαις ταῖς σωματικαῖς, (οὐδενὸς γὰρ δεόμεθα τούτων, ἀλλὰ πάντα ἡμῖν ὡς ἐκ πηγῆς ἐπιρρεῖ) αὐτὸς διὰ χάρτου μικροῦ, καὶ μέλανος τὴν μεγίστην ἡμῖν παρέσχε χάριν, καὶ ἧς μάλιστα ἀπολαύειν ἐπιθυμοῦμεν. αὐτὴ δέ ἐστι τὸ συνε-

Harmatio LXXV.

Quid hoc eſſe dicam, quòd, vt hominibus tuis, in ijs rebus, in quibus eorum opera nobis opus fuerit, arbitratu noſtro imperemus, nobis conceſſiſti: id autẽ, quod magnopere expetebamus, mihi eripuiſti, hoc eſt literas tuas, quæ nos de tua valetudine certiores facerent?
D An neſcis hoc ijs, qui ſynceriſſimè amant, ſummæ & antiquiſſimæ curæ atque cupiditati eſſe, quemadmodum nunc quoque nobis eſt? Quamobrem ſi nobis gratificari eſt animus, reuerendiſſime mi domine, deſine quæſo tuis hominibus imperare, vt nobis in ijs rebus, quibus corpus eget, inſeruiant. Neque enim his rebus vllo modo indigemus: quippe cùm omnia nobis perinde atque à fonte affluant. Verùm ipſe maximum nobis beneficium, quódque conſequi ſummopere cupimus, per exiguam chartam & atramentum præbe. Id porro eſt, vt de tua totiúſque tuæ

A domus valetudine nos quàm ſæpiſſimè certiores facias. Nam ſi fieri poſſet, vt nos quoque mutuo congreſſu frueremur, etiam teipſum è domeſticis penatibus excitaſſem, atque ampliſſimi beneficij loco abs te petiuiſſem, vt te tanto noſtri amore flagrantem oculis quoque cernere mihi liceret. Quoniam autem Iſaurorũ metus hoc prohibuit, eam ſaltem cõſolationem, quam literæ afferunt, prolixè atque copioſè nobis præbe: idque perinde accipiemus, ac ſi omnia abs te habeamus.

χῶς ἡμῖν γράφειν περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς, καὶ τοῦ οἴκου σου παντός. εἰ μὲν γὰρ δυνατὸν ἦν καὶ συγγενέσθαι ἡμᾶς ἀλλήλοις, κἂν ἀνέστησά σε οἴκοθεν, κἂν ἐν μεγίστης ᾔτησα χάριτος μέρει, τὸ θερμόν σε οὕτως ἐραστὴν ἡμῶν ὄντα, καὶ κατ' ὄψιν ἰδεῖν αὐτήν. ἐπεὶ δὲ τοῦτο ὁ τῶν Ἰσαύρων ἐκώλυσε φόβος, τὴν γοῦν ἀπὸ τῶν γραμμάτων ἡμῖν παραμυθίαν πάρεχε δαψιλῶς, καὶ τὸ πᾶν ἀπειλήφαμεν.

B

Chalcidiæ LXXVI.

Equidem dominum meum reuerendiſſimum presbyterum nobiſcum eſſe vehementer cupio. Sin autem ipſum iſtuc proficiſci cõmodum eſſe cenſes, eũ periculi metu carere, atque vrgente tumultu liberari, quàm hîc eſſe malo. Quamobrem,ne illud exiſtimes,ipſum à nobis prohiberi, ſi proficiſci velit. Nobis enim eum adhuc retinẽdi cauſa ea fuit, quòd negotij natura ipſius præſentiam non admodum requireret: atque item ea,quòd ne in Iſaurorum manus fortè caderet, metueremus. C Quòd ſi eũ iſtuc proficiſci tam valde neceſſe eſt, hominẽ & monemus & hortamur, vt iter ſuſcipiat. Quãuis enim corpore ſeiungamur: tamen charitatis vinculis ſemper cum eo deuincti ſumus. Te autem oro, ne quid earum moleſtiarum, quæ eueniunt,animum tuum commoueat. Nam quo plures res aduerſæ ſunt, eo quoque maior tibi quæſtus atque vberior merces à benigno Deo rependetur,ſi ea, quæ accidunt, grato ac generoſo animo feras. Hac enim ratione, & hæc faciliùs ſuperari poterunt, & fructus is, qui ex horum perpeſſione ac D tolerantia tibi in cœlis comparatur, amplior & copioſior erit, multóque maior quàm calamitates & cruciatus, quos ſubijſti.

Χαλκιδίᾳ οϛʹ.

Ἐγὼ μὲν καὶ σφόδρα ἐπιθυμῶ σὺν ἡμῖν εἶναι τὸν δεσπότην μου τὸν τιμιώτατον πρεσβύτερον. εἰ δὲ τὸ παραγενέσθαι αὐτόθι τοῦτον οἴεσθε λυσιτελὲς, προτιμῶ τῆς ἐνταῦθα αὐτοῦ παρουσίας τὴν ἄδειαν αὐτοῦ, καὶ τὸ τῆς ἐπικειμένης ἀπαλλαγῆναι ταραχῆς. μὴ τοίνυν νομίσῃς αὐτὸν κωλύεσθαι παρ' ἡμῶν, εἰ βούλοιτο ἀποδημεῖν. ἡμεῖς γὰρ ἕως τοῦ νῦν διὰ τοῦτο αὐτὸν ἐπέχομεν, ὡς οὐ σφόδρα τῆς τοῦ πράγματος φύσεως ἀπαιτούσης αὐτοῦ τὴν παρουσίαν, καὶ δεδοικότες μήποτε εἰς τὰς τῶν Ἰσαύρων ἐμπέσῃ χεῖρας. εἰ δὲ οὕτως ἀναγκαῖον τὸ αὐτόθι παραγενέσθαι, καὶ παρακαλοῦμεν καὶ προτρεπόμεθα ἅψασθαι τῆς ἀποδημίας. κἂν γὰρ τῷ σώματι κεχωρισμένοι ὦμεν, ἀλλὰ τῇ τῆς ἀγάπης ἁλύσει μένομεν πρὸς αὐτὸν συνδεδεμένοι. μηδέν σε θορυβείτω παρακαλῶ τῶν συμπιπτόντων χαλεπῶν. ὅσῳ γὰρ πλείους αἱ περιστάσεις, τοσούτῳ σοι μείζων ἡ πραγματεία, καὶ πλείων ὁ μισθὸς, καὶ ἡ ἀντίδοσις παρὰ τοῦ φιλανθρώπου θεοῦ, ἂν εὐχαρίστως φέρῃς καὶ γενναίως τὰ συμβαίνοντα. οὕτω γὰρ καὶ ταῦτα εὐκαταγώνιστα ἔσται, καὶ ὁ ἐκ τῆς τούτων ὑπομονῆς σοι ἀποτιθέμενος καρπὸς, ἐν τοῖς οὐρανοῖς δαψιλὴς ἔσται, καὶ πολὺ μείζων τῶν παθημάτων.

Aſyncritiæ LXXVII.

Etiam antehac illud tibi per literas ſignificauimus, nos te,quãtum ad charitatem attinet, in eorum, qui ad nos venerunt, numero reponere: & nunc rurſus iſtud ipſum dicimus,nimirum te animo ac voluntate veniſſe. Quòd ſi corporis imbecillitate, ac tumultibus

Ἀσυγκριτίᾳ οζʹ.

Καὶ ἔμπροσθεν ἐπέσταλκά σου τῇ τιμιότητι, ὅτι σε μετὰ τῶν παραγινομένων ἀριθμοῦμεν κατὰ τὸν τῆς ἀγάπης λόγον, καὶ νῦν τὸ αὐτὸ λέγομεν, ὅτι τῇ γνώμῃ παραγέγονας. εἰ δὲ ἀσθένεια τοῦ σώματος διεκώλυσε, καὶ οἱ θόρυβοι οἱ τὴν Ἀρ-

μηνίας κατειληφότες, ἡμεῖς ἀπὸ τῆς γνώμης καὶ τῆς προαιρέσεως τὴν αὐτὴν περὶ τῆς διαθέσεώς σου ψῆφον ἔχομεν, ἥνπερ καὶ ἔμπροσθεν. μὴ τοίνυν καταφρονήσῃς συνεχῶς ἡμῖν ἐπιστέλλειν, καὶ εἴ σοι λέλυται τὰ τῆς ἀῤῥωστίας, καὶ περὶ τῆς ὑγείας σου δηλοῦν. ἐπεὶ καὶ νῦν σφόδρα ἠλγήσαμεν, ἀκούσαντές σε ἐν ἀῤῥωστίᾳ εἶναι. ἵν᾽ οὖν μὴ μεριμνῶμεν περὶ τούτου, διὰ τάχους ἡμῖν δήλωσον, εἰ πρὸς ὑγείαν σοι τὰ τῆς ἀῤῥωστίας μεταβέβληται.

Ῥωμανῷ πρεσβυτέρῳ οη΄.

ΟΥ μέχρι τῆς Ἀρμενίας μόνον, οὐδὲ τῆς Καππαδοκῶν χώρας, ἀλλὰ καὶ πορρωτέρω τῆς ἀγάπης σου καὶ τῆς διαθέσεως, ἣν περὶ ἡμᾶς ἐπιδείξω διηνεκῶς, σάλπιγγος λαμπροτέρα ἡ φήμη διήγγειλε. διόπερ καὶ ἡμεῖς σφόδρα καλλωπιζόμεθα ἐπὶ τῇ διαθέσει τῆς εὐλαβείας σου, καὶ μακαρίζοντες οὐ διαλιμπάνομεν, καὶ σου δεόμεθα συνεχῶς ἐπιστέλλειν ἡμῖν περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς. εἰ γὰρ καὶ ἐν ἐρημίᾳ καθήμεθα, καὶ πόῤῥω ὑμῶν ἀπῳκίσμεθα, ἀλλ᾽ ὅμως τῇ τῆς ἀγάπης ἁλύσει συνδεδέμεθά σοι, ἣν ἐξ ἀρχῆς διάθεσιν περὶ τὴν σὴν τιμιότητα ἐπεδειξάμεθα, ταύτην, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ πλείονα καὶ θερμοτέραν νῦν ἔχοντες. οὐδὲν γὰρ ἡμᾶς οὔτε τοῦ χρόνου τὸ πλῆθος, οὔτε τῆς ὁδοῦ τὸ μῆκος ῥαθυμοτέρους εἰς τοῦτο πεποίηκεν, ἀλλὰ καὶ σπουδαιοτέρους. ταῦτ᾽ οὖν εἰδὼς δέσποτά μου τιμιώτατε καὶ εὐλαβέστατε, καὶ λογισάμενος ἡλίκην ἡμῖν χαριῇ χάριν συνεχέστερον ἐπιστέλλων, γράφε τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς, καὶ προηγουμένως, διηνεκῶς ἐν ταῖς ἁγίαις σου μεμνημένος εὐχαῖς· ἵνα καὶ ἐκ τοσούτου καθήμενοι διαστήματος, πολλὴν καὶ ἐντεῦθεν καρπωσώμεθα τὴν συμμαχίαν.

Γεμέλλῳ οθ΄.

Τί τοῦτο; ὅτι ἡ τοσαύτη καὶ τηλικαύτη πόλις ἑορτὴν ἄγει λαμπράν· τοῦτο γὰρ τὴν ἀρχὴν καλῶ τὴν σήν· τότε ἡμᾶς ἐν πλείονι κατέστησας κατηφείᾳ, μακρὰν οὕτω σιγήσας σιγήν; καὶ εἰ μὲν ἄλλος τις ἦν τῶν πολλῶν ὁ τοῦτο πεπονθώς, καὶ τὴν αἰτίαν ῥᾳδίως ἂν εὗρον. τίς δὲ ἐστιν αὕτη; εἰώθασι

A ijs, qui Armeniam inuaſerunt, prohibita es: nos tamen ex tua voluntate animique ſententia idem de tua beneuolentia iudiciũ habemus, quod priùs habuimus. Quare ne quàm ſæpiſſimè ad nos ſcribere negligas, nóſque, morbúmne depuleris, & qua valetudine ſis, certiores facere. Quandoquidem nunc quoque magnum animo dolorem accepimus, cùm te ægram eſſe intelleximus. Quãobrem, ne de hac re laboremus, fac velim quàm citiſſimè ſciamus, num è morbo ad ſanitatem redieris.

B *Germano presbytero* LXXVIII.

Non in Armeniam duntaxat & Cappadociam, ſed etiam longiùs charitatis tuæ atque beneuolentiæ, quam ſemper erga nos præſtitiſti, quauis tuba luculentior fama peruaſit. Quamobrẽ nos quoque ob tuam iſtam beneuolentiam magnopere gloriamur, nec te laudare intermittimus. Tu verò de tua valetudine quàm ſæpiſſimè queſo ad nos ſcribas. Nam licet in ſolitudine ſiti, ac procul à vobis remoti ſimus: at charitatis
C tamen catena tecum deuincti ſumus, eandem videlicet, quam olim atque ab initio, erga te beneuolẽtiam præ nobis tulimus, imò etiam maiorem ac feruentiorem nunc habentes. Nec enim, aut temporis diuturnitas, aut viæ longitudo, ſegniores ad eam rem nos reddidit, imò etiam acriores ac diligentiores. Hæc igitur cùm minimè ignores, domine mi reuerendiſſime ac religioſiſſime, quantam crebrioribus tuis literis gratiam à nobis initurus ſis, tecum reputans, de tua valetudine ad nos ſcribas velim, ac præſertim in tuis ſanctis precibus memoriam noſtri ne intermittas: quò, licet tanto interuallo abs
D te diſiuncti, ingẽtem tamen hinc opem & auxilium accipiamus.

Gemello LXXIX.

Quidnam hoc eſt, vt cùm tanta tamque præclara ciuitas luculẽtum feſtum agat, (ſic enim magiſtratum tuum atq. imperium voco) tum tu diuturno tuo ſilentio maiorem nobis mœſtitiam attuleris? Ac ſi quidem alius quiſpiam è vulgo eſſet, cui hoc accidiſſet, cauſam quoq. nullo negotio inueniſsẽ. Quam tandem iſtam? Solent plerique morta-

lium,cùm ad maiorem dignitatem peruenerint, animos quoque ſimul attollere, ac maiores ſpiritus ſumere: at in te, qui philoſophari noſti, ac caducarũ harum & fragilium rerum naturam apprimè cõſideraſti, nec fucis ac pigmentis deciperis, verùm res ipſas laruis nudas & vacuas perſpicis atque animaduertis, ſilentij cauſam reperire nequeo. Et quidem illud pro certo habeo, me æquè ac prius, imò etiam magis quàm antè abs te amari. Quid autẽ ſit, quamobrem,cùm hoc erga me animo ſis,tandiu tacueris, dicere nequeo: imò hoc quoque ipſo præſertim nomine hæreo. Quare iſtud ænigma, niſi graue ac moleſtum eſt, nobis velim per literas explices. Atque etiam ante ipſas literas, eos, qui hanc epiſtolam ad te perferũt, hoc eſt dominum meum reuerendiſſimum & religioſiſſimum preſbyterum, ipſiúſque comites doce (id quod nobis ipſis perſuaſum eſt) hoc tuum ſilentium à negligentia minimè fluxiſſe. Nam ſi hoc dixeris, ſatis id erit, vt ipſi comiter ac benignè à te excipiantur.

Firmino LXXX.

Ad congreſſum tuum magno nobis damno morbus tuus fuit: ad charitatẽ autem ne tantillum quidem detrimẽti attulit. Siquidem vel ſemel te conueniſſe, ſatis ſupérque fuit, ac vehementem tui amorem in animis noſtris ciendum. Huius autẽ rei cauſam ipſe præbuiſti, qui ab ipſis initijs ingentem ac penè inſanum quẽdam noſtri amorem præ te tuliſti, nec nos,vt diutiùs tui periculum faceremus,expectare paſſus es, verùm ad primum aſpectũ nos cepiſti, arctiſſimíſq. vinculis tecum aſtrinxiſti. Ob eámque proinde cauſam ad te ſcribimus, eáque, quæ audire cupis, exponimus. Quænam autem hæc ſunt? Incolumi valetudine ſumus: iter tutò confecimus: in iucundiſſima quiete atque otio degimus: magnam omnium beneuolentiam obtinemus:tantam denique conſolationem percipimus, vt eam nemo vllis verbis conſequi poſſit. Nemo hic eſt,qui nos exagitet, aut nobis negotium faceſſat. Quid autem nobis hoc in vrbe vſu veniſſe miraris, cùm etiã iter ipſum tutiſſimè confecerimus? Tu verò de tuis quoq. rebus nos fac certiores: vt quemadmodum ex

A οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ἡνίκα ἂν μείζονος ἀρχῆς ἐπιλάβωνται, καὶ ἐν ὄγκῳ φρονήματος γίνεσθαι μείζονι. ἐπὶ δὲ τῆς σῆς μεγαλοπρεπείας φιλοσοφεῖν εἰδυίας, καὶ ἀκριβῶς διεσκεμμένης τὴν ἐπικήρων τούτων καὶ ῥεόντων πραγμάτων τὴν φύσιν, καὶ οὐκ ἀπατωμένης τοῖς ἐπιτρίμμασι καὶ ταῖς ὑπογραφαῖς· ἀλλὰ γυμνὰ τῶν προσώπων τὰ πράγματα καταμανθανούσης, τὴν αἰτίαν οὐ δύναμαι τῆς σιγῆς εὑρεῖν. ἀλλ' ὅτι μὲν ὁμοίως ἐρᾷς καὶ νῦν ὥσπερ καὶ ἔμπροσθεν· μᾶλλον δὲ μειζόνως νῦν ἢ ἔμπροσ- B θεν, οἶδα σαφῶς. τίνος δὲ ἕνεκεν οὕτω διακείμενος τοσοῦτον ἐσίγησας χρόνον, εἰπεῖν οὐκ ἔχω. ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο μάλιστα ἀπορῶ. λῦσον δὴ ἡμῖν τὸ αἴνιγμα δι' ἐπιστολῆς, εἰ μὴ βαρὺ μηδὲ ἐπαχθές. καὶ πρὸ τῆς ἐπιστολῆς δὲ ἐκείνης τοὺς ταύτην σοι κομίζοντας τὴν ἐπιστολήν· λέγω δὴ τὸν κύριόν μου τὸν τιμιώτατον καὶ εὐλαβέστατον πρεσβύτερον, καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ δίδαξον ὅπερ καὶ ἡμεῖς πεπείσμεθα, ὅτι ῥᾳθυμίας οὐκ ἦν ἡ σιγή. ἀρκεῖ γὰρ τοῦτο εἰπεῖν, εἰς τὸ τυχεῖν αὐτοὺς φιλοφροσύνης παρὰ C τῆς σῆς θαυμασιότητος.

Φιρμίνῳ π'.

Εἰς μὲν τὴν συνουσίαν σου μεγάλα ἡμᾶς τὸ ἀρρωστεῖν σε ἐζημίωσεν· εἰς δὲ τὴν ἀγάπην οὐδὲ μικρὰ παρέβλαψεν. ἤρκεσε γὰρ ἡμῖν καὶ τὸ ἅπαξ σφοδροὺς ἐραστὰς γενέσθαι. τούτου δὲ αἴτιος αὐτὸς, οὕτως ἐκ προοιμίων σφοδρὸν, καὶ μανικὸν περὶ ἡμᾶς ἐπιδειξάμενος ἔρωτα. καὶ οὐκ ἀφῆκε διαμεῖναι τῆς ἀπὸ τοῦ χρόνου πείρας· ἀλλ' ὁμοῦ D τε φανεὶς καὶ ἑλὼν, καὶ μετὰ ἀκριβείας ἑαυτῷ προσδήσας ἡμᾶς. διὰ δὴ τοῦτο καὶ ἡμεῖς γράφομεν, ἅπερ ἐπιθυμεῖς ἀκοῦσαι δηλοῦμεν. τίνα δὲ ταῦτά ἐστιν; ὑγιαίνομεν· ἀδεῶς τὴν ὁδὸν διηνύσαμεν· ἐντρυφῶμεν ἡσυχίᾳ καὶ ἀπραγμοσύνῃ πολλῇ· πολλῆς παρὰ πάντων ἀπολαύομεν εὐνοίας· ἄφατον καρπούμεθα παραμυθίαν. οὐδεὶς ὁ ἐλαύνων ἐνταῦθα οὐδὲ ἐνοχλῶν. καὶ τί θαυμάζεις εἰ ἐν τῇ πόλει, ὅπουγε καὶ τὴν ὁδὸν μετὰ πολλῆς ἠνύσαμεν τῆς ἀδείας; δήλου δὲ καὶ αὐτὸς ἡμῖν τὰ σά· ἵνα ὥσπερ σε τούτοις

τούτοις ἥσθημεν τοῖς διηγήμασιν· οὕτω καὶ αὖθις πολλῆς ἀπολαύσωμεν τῆς εὐφροσύνης, τὰ περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς μανθάνοντες. οἶσθα γὰρ ἡλίκην ἐντίθησι τὴν ἡδονὴν τοῖς φιλεῖν ἐπισταμένοις γνησίως τὸ χρηστόν τι περὶ τῶν ἀγαπωμένων μανθάνειν.

A hac commemoratione voluptatem cepimus, ſic etiam de tua valetudine certiores facti, magnam lætitiam capiamus. Nec enim te fugit, quantam ijs, qui ſyncerè amare norunt, voluptatem hoc inijciat, cùm læti aliquid de ijs, quos amant, accipiunt.

Ὑμνητίῳ ἀρχιάτρῳ πα.

ΟΥ παυσόμεθά σε παρὰ πᾶσι θαυμάζοντες, καὶ ὡς ἄνδρα χρηστὸν, καὶ ὡς ἰατρὸν ἄριστον, καὶ ὡς φιλεῖν εἰδότα γνησίως. ὅταν γὰρ ἡμῖν ἐνταῦθα περὶ τῆς ἀρρωστίας ἡμῶν γίνωνται λόγοι, ἐξ ἀνάγκης καὶ αὐτὸς ἐπεισέρχῃ τοῖς διηγήμασι τούτοις, καὶ τῆς πολλῆς σου καὶ ἐπιστήμης καὶ εὐνοίας πεῖραν λαβόντες οὐ δυνάμεθα σιγῇ τὰς εὐεργεσίας κατασχεῖν, ἀλλ᾽ εἰς ἅπαντας ἀνακηρύττομεν, ἡμῖν αὐτοῖς τὰ μέγιστα χαριζόμενοι. τοσοῦτον γὰρ ἡμῖν φίλτρον ἐνέθηκας, ὅτι καί τοί γε ὑγιαίνοντες πολλοῦ ἂν ἐπριάμεθα ἐνταῦθα ἑλκύσαι, ὥστε σε μόνον ἰδεῖν. ἀλλ᾽ ἐπειδὴ τοῦτο ἐργῶδες, καὶ διὰ τὴν τῆς ὁδοῦ δυσχολίαν, καὶ διὰ τὸν τῶν Ἰσαύρων φόβον· τοῦτο μὲν οὐκ ἐπιχειροῦμεν τέως· ἀξιοῦμεν δὲ συνεχῶς ἐπιστέλλειν. δυνήσῃ γὰρ ἡμῖν τὴν ἐκ τῆς παρουσίας ἡδονὴν χαρίζεσθαι τῇ συνεχείᾳ τῶν γραμμάτων, τῷ μέλιτι σου τῶν τρόπων τὰ γράμματα ἀναχρωννύς.

Hymnetio Archiatro LXXXI.

Nunquam te apud omnes mirificis laudibus efferre deſinemus, tum vt probum virum, tum vt præſtantiſſimum
B medicum, tum vt eum, qui ſyncerè amare nouit. Nam cùm hîc de morbo noſtro ſermones excitantur, in eiuſmodi cõmemorationes tu quoque ſubeas neceſſe eſt: cúmque ipſi eximiæ tuæ doctrinæ periculum fecerimus, beneficia abs te accepta ſilentio premere non poſſumus, verùm apud omnes ea prædicamus, maximam à nobis hac in re gratiam ineuntes. Tantum enim tui amorem animis noſtris inieciſti, vt, etiamſi bellè valeamus, magno tamen emptũ velimus, vt te huc trahere queamus, quò te vel duntaxat cõſpicemur.
C Verum quoniã hoc, partim ob itineris difficultatẽ, partim ob Iſaurorum metum difficile eſt, nunc quidem hoc minimè aggredimur. At illud petimus, vt quàm ſæpiſſimè literas ad nos mittas. Eam enim, quam præſentia ipſa parit, voluptatem frequentibus literis nobis afferre poteris, morum tuorum melle eas illinens.

Κυθηρίῳ πβ'.

Η μὲν συνουσία ἡμῖν ἡ αὐτόθι βραχεῖα γέγονε πρὸς ὑμᾶς· ἡ δὲ ἐντεῦθεν τεχθεῖσα ἀγάπη μεγάλη καὶ ὑψηλὴ καὶ γενναία τοῖς γνησίως εἰδόσι φιλεῖν. καὶ οὐ δεῖ εἰς τοῦτο χρόνου μακροῦ· ἀλλὰ καὶ ἐν βραχεῖ δυνατὸν κατεργάσασθαι τὸ πᾶν· ὃ δὴ καὶ ἐφ᾽ ἡμῶν γέγονε· καὶ γεγόναμεν ὑμῶν ἐρασταὶ σφοδροὶ, ὡς πολλῷ συγγενόμενοι τῷ χρόνῳ. ὅθεν δὴ καὶ ἐπιστέλλομεν τὰ καθ᾽ ἡμᾶς δηλοῦντες, ὅτι τε ὑγιαίνομεν, καὶ ἐν ἡσυχίᾳ καὶ ἀπραγμοσύνῃ διάγομεν. ἴσμεν γὰρ ὅτι χαριούμεθα ταῦτα ὑμῖν ἀπαγγέλλοντες· καὶ τὰ παρ᾽ ὑμῶν αἰτοῦμεν γράμματα τὰ αὐτὰ ἡμῖν εὐαγγέλια κομίζοντα.

Cytherio LXXXII.

Breuis quidem nobis & exigua vobiſcum iſtic fuit cõſuetudo: at amor, qui hinc ortus eſt, magnus & ſublimis ac
D præclarus. Nam ijs, qui ſyncerè ac verè amare ſciunt, ad eã rem diuturno tempore minimè opus eſt: verùm breui totum id perfici poteſt. Quod etiã nobis vſu venit: quippe qui veſtri amore perinde flagremus, ac ſi iampridẽ mutuam inter nos cõſuetudinem habuiſſemus. Ob eámque cauſam ad vos etiam ſcribimus, rerúmque noſtrarum ſtatum exponimus, nempe nos commoda valetudine eſſe, atq. in quiete & otio degere. Nec enim nobis dubium eſt, quin hæc nunciãtes, rẽ vobis gratã facturi ſimus. Veſtras etiam literas viciſſim petimus, quæ lætũ eundẽ nobis nunciũ afferant.

Velim igitur quàm ſæpiſſimè ad nos ſcribere ne grauemini, déq. valetudinis veſtrę ſtatu lęta nunciare. Sic enim nobis, etiã in externa regione degẽtibus, gratiſſimũ facturi eſtis, ea ſcribẽtes, quę ſine vlla intermiſſione audire cupimus.

μὴ δὴ κατοκνεῖτε γράφειν ἡμῖν συνεχῶς, καὶ τὰ περὶ τῆς ὑγείας ὑμῶν εὐαγγελίζεσθαι. οὕτω γὰρ τὰ μέγιστα καὶ ἐν ἀλλοτρίᾳ διατρίβουσι χαριεῖσθε ταῦτα ἐπιστέλλοντες, ἅπερ συνεχῶς ἐπιθυμοῦμεν μαθεῖν.

Leontio LXXXIII.

Ciuitate quidem veſtra pulſi ſumus: à charitate verò tua non itẽ pulſi. Illud enim, hoc eſt vt iſtic maneremus, aut eijceremur, in aliorum poteſtate ſitum erat: hoc autẽ in noſtra. Quocirca nemo id nobis vnquam eripere poterit: verùm, quocumq. proficiſcamur, charitatis tuæ mel ſemper circumferimus, magnámque ex tui recordatione voluptatem capimus, tuum erga nos amorem, ſtudium, prudentiam, comitatem, hoſpitalitatem, alia denique omnia in vnum cogentes, tuæq. virtutis imaginem effingentes. Quoniam igitur nos ita demeruiſti, ac tibi conciliaſti, vt etiam præſentiam tuam imprimis appetamus, id autem nunc minimè licet, conſolationem eam, quæ ex literis percipitur, velim nobis prębeas. Nam cum tanta prudentiæ laude floreas, per frequentes literas id aſſequi poteris, vt voluptatem eam, quam præſentia tua ſecum accerſit, nobis effingas.

Λεοντίῳ πγ΄.

Τῆς μὲν πόλεως ὑμῶν ἀπηλάθημεν· τῆς δὲ ἀγάπης σου οὐκ ἀπεληλάμεθα. ὃ μὲν γὰρ ἐφ' ἑκατέρων ἔκειτο, ὃ μένειν αὐτόθι ἢ ἐκβάλλεσθαι· ὃ δὲ ἐφ' ἡμῖν. διὸ οὐδεὶς ἡμᾶς αὐτὸ ἀφελέσθαι δυνήσεται· ἀλλ' ὅπουπερ ἂν ἀπίωμεν πανταχοῦ περιφερόμεθά σου τὸ μέλι τῆς ἀγάπης, καὶ ἐντρυφῶμεν τῇ μνήμῃ τῆς εὐνοίας τῆς σῆς, τὸν ἔρωτά σου τὸν περὶ ἡμᾶς, τὴν σπουδήν, τὴν σύνεσιν, τὴν φιλοφροσύνην, τὴν φιλοξενίαν, τὰ ἄλλα πάντα συντιθέντες καὶ τὴν εἰκόνα διαπλάττοντες τῆς σῆς ἀρετῆς. ἐπεὶ οὖν οὕτως ἡμᾶς εἷλες καὶ ἐχειρώσω, ὡς καὶ τῆς παρουσίας σου σφόδρα ἐπιθυμεῖν· τοῦτο δὲ οὐκ ἔνι γενέσθαι νῦν, τὴν ἀπὸ τῶν γραμμάτων πάρεχε παραμυθίαν ἡμῖν. δυνήσῃ γὰρ τῇ πυκνότητι τῶν ἐπιστολῶν ὑφίστασθαι τὴν ἐκ παρουσίας ἡδονὴν τοσαύτῃ κεχρημένος συνέσει.

Fauſtino LXXXIV.

Cucuſum incolumes venimus, hinc enim ordiemur, vnde nos initium ſcribendi facere cupis. Ac locum tumultibus vacuum reperimus, quietiſque atque otij pleniſſimum, nec quenquam habentem, qui nobis moleſtiam exhibeat, atque infeſtus ſit. Quid autem mirum, ſi hoc nobis in vrbe contingat, cum etiam deſertiſſimum ac periculoſum & ſuſpectum iter, quod illinc huc ducit, ſine metu ac negotio exegerimus, tutioráque omnia habuerimus, quàm in vrbibus, quæ bonis legibus gubernantur? Læti igitur huius nuncij mercedem nobis hanc pende, vt de tua valetudine quàm creberrimè ad nos ſcribas. Siquidem in magna quiete hic degentes, animi tui nobilitatem, ingenuitatẽ, improborum odium, loquendi libertatem, vniuerſum deniq. virtutum tuarum pratum ſine vlla intermiſſione animo & cogitatione nobis effingimus,

Φαυστίνῳ πδ΄.

Ἀφίγμεθα εἰς τὴν Κουκουσὸν ὑγιαίνοντες· ἐντεῦθεν γὰρ προοιμιάσομαι, ὅθεν καὶ αὐτὸς ἐπιθυμεῖς ἀκοῦσαι τῆς ἐπιστολῆς· καὶ εὑρήκαμεν χωρίον καθαρόν· καὶ πολλῆς μὲν ἀπραγμοσύνης, πολλῆς δὲ γέμον ἡσυχίας καὶ οὐδένα τὸν ἐνοχλοῦντα οὐδὲ ἀπελαύνοντα ἔχον. καὶ τί θαυμαστόν, εἰ ἐν τῇ πόλει τοῦτο, ὅπουγε τὴν ἐρημοτάτην ὁδὸν καὶ ἐπισφαλῆ καὶ ὕποπτον τὴν ἐκεῖθεν ἐνταῦθα φέρουσαν ἀδεῶς καὶ ἀπραγμόνως διήλθομεν πλείονος ἀπολαύσαντες ἀσφαλείας ἢ ἐν ταῖς εὐνομουμέναις τῶν πόλεων; τούτων τοίνυν ἡμῖν τῶν εὐαγγελίων δίδου τὸν μισθὸν συνεχῶς ἡμῖν ἐπιστέλλων περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς. καὶ γὰρ ἐν ἡσυχίᾳ πολλῇ διάγοντες ἐνταῦθα διηνεκῶς ἀναπλάττομέν σου τῆς διανοίας τὸ εὐγενές, τὸ ἐλεύθερον, τὸ μισοπόνηρον, τὸ πεπαρρησιασμένον, ἅπαντα τῶν ἀρετῶν σου τὸν λειμῶνα·

καὶ ἐντρυφῶμεν τῇ μνήμῃ· ὅπουπερ δ' ἂν ἀπίωμεν πανταχοῦ σε περιφέροντες, καὶ μετ' ὑπερβολῆς ἐκκαιόμενοι τῷ φίλτρῳ τῷ περὶ σέ. διὸ καὶ ἐπιθυμοῦμεν καὶ ἐνταῦθά σε παραγενόμενον ἰδεῖν· ἐπεὶ δὲ τοῦτο ἐργῶδες, ἐπὶ τὸν δεύτερον ἐρχόμεθα πλοῦν, καὶ τὴν διὰ τῶν γραμμάτων αἰτοῦμεν παράκλησιν. καὶ γὰρ μεγίστη παραψυχὴ ἡμῖν ἔσται τὸ συνεχῶς δέξασθαι ἐπιστολὰς εὐαγγελιζομένας ἡμῖν περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς.

A tuique memoriam ſumma cum voluptate vſurpamus, quemcumque in locum abſcedamus, te circumferentes, atque incredibili quodam tui amore flagrantes. Eáque de cauſa te quoque huc venire, ac cernere cupimus. Quoniam autē id difficile eſt, ad ſecundum, vt dici ſolet, nauigationis curſum venimus, eámque, quam literæ pariunt, conſolationem abs te poſtulamus. Maximum quippe ſolatium nobis erit, frequentes epiſtolas accipere, quæ nos de tua valetudine certiores faciant.

Λουκίῳ ἐπισκόπῳ πε'.

B *Lucio Epiſcopo* LXXXV.

ΕΙ καὶ πολλῷ τῷ μέσῳ τῆς ὁδοῦ διεστήκαμεν τῆς εὐλαβείας τῆς σῆς· ἀλλ' ὅμως οὐκ ἔλαθεν ἡμᾶς τὸ μισοπόνηρόν σου τῆς γνώμης, καὶ πῶς ἤλγησας ἐπὶ τοῖς τηλικαῦτα παρανομήσασι, καὶ τοσούτων σκανδάλων ἐμπλήσασι τὴν οἰκουμένην. διὰ τοῦτό σοι χάριτας ὁμολογοῦμεν, καὶ θαυμάζοντες καὶ μακαρίζοντες οὐ παυόμεθα, ὅτι ἐν τοσούτῳ κακῶν φορυτῷ, τοσούτων κατὰ κρημνῶν φερομένων, καὶ σκοπέλων, αὐτὸς τὴν ὀρθὴν ὁδὸν οὐκ ἐπαύσω βαδίζων. αἰτιώμενός τε τὰ γεγενημένα, ἀποστρεφόμενός τε τοὺς ἐργασαμένους ὡς σοι πρέπον ἐστίν. διὸ δὴ καὶ παρακαλοῦμεν ἐπιμεῖναι τῇ καλῇ ταύτῃ προθυμίᾳ, καὶ μείζονα ἐπιδείξασθαι τὸν ζῆλον. οἶσθα γὰρ ἡλίκος ἔσται ὁ μισθὸς, οἷα τὰ βραβεῖα, πηλίκοι οἱ στέφανοι, ὅταν τοσούτων ὄντων τῶν ταραττόντων αὐτοὶ τὴν ἐναντίαν φέρησθε· μεγίστην τοῖς παροῦσι κακοῖς ἐντεῦθεν διδόντες τὴν διόρθωσιν. ὅτι γὰρ εἰ βουληθείητε εἶναι γενναίως, κἂν ὀλίγοι τὸν ἀριθμὸν ἦτε, περιέσεσθε τῶν πλειόνων τῶν ἐπὶ κακίᾳ καλλωπιζομένων, οὐδεὶς ἀντερεῖ. ἀρετῆς γὰρ ἰσχυρότερον οὐδὲν, καὶ τοῦ ταῦτα ζητεῖν ἃ τειχίζει τὰς ἐκκλησίας. ἔχοντες τοίνυν τὴν γνώμην ἀρκοῦσαν ὑμῖν εἰς τὸ πολλὴν παρὰ θεοῦ ῥοπὴν ἐπισπάσασθαι, τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσενεγκεῖν παρακλήθητε, τεῖχος μέγιστον ταῖς πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἐκκλησίαις διὰ τῆς γνώμης ταύτης γινόμενοι.

Etſi magno itineris interuallo à te ſeiuncti ſumus, tamen illud improborum odium, quo animus tuus præditus eſt, minimè nobis obſcurus fuit, dolórque ille, quem propter eos, qui tanta flagitia perpetrarunt, tótque ſcandalis orbem vniuerſum impleuerunt, animo concepiſti. Ac propterea tibi gratias agimus, mirificíſque laudibus ſine vlla intermiſſione te afficimus, quòd in tanta malorum colluuie, tótC que hominibus in præcipitia & ſcopulos ruentibus, tu rectum iter tenere minimè deſtitiſti, ea, quæ facta ſunt, reprehendens, eóſque, à quibus facta ſunt, auerſans, quemadmodum etiam te facere par eſt. Eáque de cauſa te hortamur, vt in egregia hac animi alacritate perſtes, maiorémque etiam zelum præ te feras. Scis enim, quæ vobis merces futura ſit, quæ præmia, quæ coronæ, ſi tot alioqui modis turbati & exagitati, contrarium tamen iter tenueritis, maximam præſentibus malis medicinam hinc afferentes. Nam quòd, etiamſi alioqui exiguo numero ſitis, D tamen ſi ſtrenuo ac forti animo in procinctu ſtare volueritis, maiores copias ob improbitatem glorientes ſuperaturi ſitis, nemo inficias ierit. Nec enim quicquam virtute fortius eſt, iiſque hominibus, qui ea quærunt, quibus præſidium Eccleſijs comparatur. Cùm igitur animum ad ingentem Dei opem accerſendam idoneum habeatis, quæ veſtrarum partium ſunt, velim expleatis, vóſque per huiuſmodi mentem ac voluntatem firmiſſimi cuiuſdam muri inſtar omnibus orbis Eccleſijs præbeatis.

A

Mari epiſcopo LXXXVIII.

Et, cùm tempeſtas ea, qua Eccleſia turbata eſt, velut proluderet, animi tui integritatem atque conſtantiam perſpeximus: & nunc item ingraueſcentibus malis pietatem tuam in iiſdem rurſus inſtitutis perſeuerare cognouimus. Eóque nomine, tam longe licet à te diſſiti, debitum tibi ſalutationis munus perſoluimus, téque mirificis laudibus vehimus, quòd cum plurimi per ea ſcelera, quæ aduerſus Eccleſias deſignarunt, ſeſe in exitium præcipites dederint, ipſe tamen viam aliorum viæ aduerſam tenueris, nimirum & eorum, qui hæc auſi ſunt, congreſſum atque occurſum defugiens, & eam, quæ te digna erat, libertatem retinens. Cogitans itaque, quanta præclari huiuſce tui facti magnitudo ſit, quantæque laudis, improbis minimè obſecundaſſe, atque illud præterea conſtantẽ hanc veſtram firmámque ſententiã depellendorum malorum viam ac prælùdium fore, fac quæſo, vt quemadmodum à te poſtulatur, ſtrenuo animo in procinctu ſtes, atque alios pro virili tua cohorteris. Sic enim ad auxilium noſtrum hæc occaſio ſuffecerit, Deo nempe mentem veſtram, quæ in tanta rerum confuſione recta eligit, comprobante, ſuámque opem afferente.

Μάρῃ ἐπισκόπῳ πϛʹ.

Καὶ ἡνίκα προοίμια εἶχεν ὁ χειμὼν ὁ τὴν ἐκκλησίαν διασαλεύσας, οὐκ ἔλαθεν ἡμᾶς τὸ ὀρθὸν καὶ ἀπερίτρεπτόν σου τῆς γνώμης· καὶ νῦν ὅτε ηὐξήθη τὰ κακὰ, ἔγνωμεν πάλιν τὴν εὐλάβειάν σου τὴν ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ἐπιμείνασαν. διὸ καὶ ἐκ τοσούτου καθήμενοι διαστήματος τὴν ὀφειλομένην ἀποδεδώκαμεν πρόσρησιν καὶ μακαρίζομεν καὶ θαυμάζομεν, ὅτι τῶν πλειόνων ἑαυτοὺς κατακρημνισάντων, οἳ εἰς τὰς B ἐκκλησίας παρῳνήσαντο, αὐτὸς τὴν ἐναντίαν τοῖς ἄλλοις ἦλθες ὁδὸν, τούς τε ταῦτα τολμήσαντας ἀποστρεφόμενος, καὶ ἐπὶ τῆς σοι πρεπούσης μένων ἐλευθερίας. ἐννόει τοίνυν ἡλίκον τοῦ κατορθώματος τὸ μέγεθος, καὶ τὸ μὴ συναπαχθῆναι τοῖς πονηρευομένοις, καὶ ὅτι ὁδὸς ἔσται καὶ προοίμια τῆς τῶν κακῶν διορθώσεως ἡ ἀπερίτρεπτος ὑμῶν αὕτη γνώμη καὶ ἀκλινής· αὐτός τε ὡς σοι πρέπον ἐστὶν εἶναι γενναίως παρακλήθητι· τούς C τε ἄλλους ὡς ἂν οἷός τε ᾖς ἄλειφε. οὕτω γὰρ ἀρκέσει εἰς συμμαχίαν ὑμῖν αὕτη ἡ πρόθεσις τοῦ θεοῦ τὴν γνώμην ὑμῶν ἀποδεχομένου τὴν ἐν τοσαύτῃ συγχύσει τὰ ὀρθὰ ἑλομένην, καὶ τὴν παρ' ἑαυτοῦ παρέχοντος ῥοπήν.

Eulogio Epiſcopo LXXXVII.

Quamuis ad extremos vſque orbis receſſus venerimus, tamen tuæ charitatis obliuiſci minimè poſſumus, verũ eam paſſim circumferimus. Vſqueadeò nos, reuerendiſſime ac religioſiſſime mi domine, tibi deuinxiſti, ac ſubegiſti. Siquidem nunc quoque Cucuſi manentes, hoc eſt in deſertiſſimo noſtri orbis loco, benignitatem tuam, ſuauitatem, morum facilitatem, ſynceram animi propenſionẽ, acrimoniã, zelum quouis igne feruentiorem, cæteras denique omnes tuas virtutes cum animis noſtris reputare, atque eiuſmodi cogitationum memoriam ſumma cum voluptate vſurpare, mentiſque tuæ firmitatem atque conſtantiam, quam aduerſus eos, qui veritati bellum intulerunt, orbémq. tot ſcãdalis impleuerũt apud omnes prædicare minimè deſinimus,

Εὐλογίῳ ἐπισκόπῳ πζʹ.

Ἡμεῖς καὶ πρὸς αὐτὰς ἀφικόμεθα τῆς οἰκουμένης τὰς ἐσχατιὰς, ἐπιλαθέσθαι σου τῆς ἀγάπης οὐ δυνάμεθα· ἀλλὰ πανταχοῦ περιφέροντες ἄπιμεν· οὕτως ἡμᾶς εἷλες καὶ ἐχειρώσω δέσποτά μου D τιμιώτατε καὶ εὐλαβέστατε. ἐπεὶ καὶ νῦν ἐν Κουκουσῷ καθήμενοι τῷ πάσης τῆς καθ' ἡμᾶς ἐρημοτάτῳ χωρίῳ, οὐ παυόμεθα διηνεκῶς τὴν χρηστότητα, τὴν γλυκύτητα, τὴν τῶν τρόπων ἐπιείκειαν, τὸ γνήσιον τῆς διαθέσεως, τὸ πεπυρωμένον, τὸ σφοδρὸν, τὸν ζῆλον τῆς φλογὸς σφοδρότερον, τὴν ἄλλην ἅπασάν σου ἀρετὴν ἀναλογιζόμενοι, καὶ τῶν λογισμῶν τούτων τῇ μνήμῃ ἐντρυφῶντες, καὶ πρὸς ἅπαντας ἀνακηρύττοντες τὸ στεῤῥὸν τῆς γνώμης, τὸ ἀπερίτρεπτον, ὅπερ ἐπεδείξω πρὸς τοὺς πολεμήσαντας ταῖς ἐκκλησίαις καὶ τοσούτων σκανδάλων τὴν οἰκουμένην ἐμπλήσαντας·

A εἰ καὶ τὰ μάλιστα τοῦτο οὐ δεῖται τῆς ἡμετέρας γλώττης· σάλπιγγος γὰρ λαμπρότερον αὐτὸς πᾶσι τοῖς κατὰ τὴν ἀνατολὴν καὶ πορρωτάτω οὖσι διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν ἀνεβόησας. ὑπὲρ τούτων χάριτας ὁμολογοῦμεν, μακαρίζομεν, θαυμάζομεν καὶ παρακαλοῦμεν τὸν αὐτὸν παραμεῖναι ζῆλον ἐπιδεικνύμενον. οὐδὲ γὰρ ἴσον ἐστὶ κατὰ ῥοῦν τῶν πραγμάτων φερομένων ὀρθότητα ἐπιδείκνυσθαι, καὶ πολλῶν ὄντων τῶν ἐπιχειρούντων καταλῦσαι τὰς ἐκκλησίας μηδὲν ἐκεῖθεν παραλογίζεσθαι, ἀλλὰ μένειν ἀκλινῆ τούτους ἀποστρεφόμενον μετὰ τῆς προσηκούσης ἀνδρείας. οὐ γὰρ B μικρὰ αὕτη ἀλλὰ καὶ σφόδρα μεγίστη τῶν κακῶν διόρθωσις. ὅτι δὲ τῆς σῆς εὐλαβείας οὕτω διακειμένης πάντες οἱ κατὰ τὴν Παλαιστίνην κύριοί μου τιμιώτατοι καὶ εὐλαβέστατοι ἐπίσκοποι ἕψονταί σου τοῖς ἴχνεσιν, οὐδὲν οἶμαι δεῖν ἀμφιβάλλειν. οἶδα γὰρ σαφῶς ὅτι ἐν τοῖς τοιούτοις κατορθώμασιν ὥσπερ σῶμα συνεχὲς κεφαλῇ, οὕτως αὐτοὺς τῇ γλυκύτητί σου τῆς ἀγάπης συνάψας καὶ συνδεδέσθαι παρεσκεύασας. ὅπερ καὶ τοῦτο μέγιστον δεῖγμα τῆς σῆς ἀρετῆς. C

Ἰωάννῃ ἐπισκόπῳ Ἱεροσολύμων πη΄.

Ἀπῳκίσθημεν εἰς τὴν Κουκουσόν, τῆς δὲ ἀγάπης τῆς ὑμετέρας οὐ μετῳκίσθημεν. τὸ μὲν γὰρ ἐφ᾽ ἑτέροις ἔκειτο, τοῦτο δὲ ἐφ᾽ ἡμῖν. διὰ δὴ ἐνταῦθα διατρίβοντες καὶ ἐκ τοσούτου καθήμενοι διαστήματος, καὶ ἐπιστέλλομεν, καὶ παρακαλοῦμεν ὑμῶν τὴν εὐλάβειαν, τὴν ἀνδρείαν ἣν ἐξ ἀρχῆς ἐπεδείξασθε ἀποστραφέντες τοὺς τὰς ἐκκλησίας τοσούτων θορύβων ἐμπλήσαντας, ταύτην καὶ νῦν διατηρεῖν καὶ ἀξίον τῶν προοιμίων, D μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ λαμπρότερον παραθεῖναι τὸ τέλος. οὐ γὰρ μικρὸς ἐντεῦθεν ὑμῖν κείσεται ὁ μισθός, ὅταν τοὺς τοσοῦτον κλύδωνα ἐργασαμένους, καὶ τὴν οἰκουμένην σχεδὸν ἅπασαν τοσούτων ἐμπλήσαντας σκανδάλων ὡς προσῆκόν ἐστιν ἀποστρέφησθε, καὶ μηδὲν κοινὸν ἔχητε πρὸς αὐτούς. τοῦτο ἀσφάλεια τῆς ἐκκλησίας, τοῦτο τεῖχος, τοῦτο ὑμέτεροι στέφανοι καὶ βραβεῖα. ταῦτ᾽ οὖν δέσποτά μου τιμιώτατε, καὶ εὐλαβέστατε τάς τε ἐκκλησίας ἀσφαλίζου, τὴν τούτων τῶν ὑπὲρ μεγίστην ἐντεῦθεν προσδοκῶν ἀντίδοσιν,

A etiam ſi alioqui hoc linguæ noſtræ officium minimè requiras, cùm tu, quauis tuba clariùs, apud omnes Orientales, atque etiã quàm longiſſimè diſſitos homines, per res ipſas id promulgaris. Quo quidem nomine gratias tibi agimus, téque beatũ prædicamus ac ſuſpicimus, atque hortamur, vt eundem zelum præ te ferre pergas. Neq; enim paris laudis eſt, rebus ex animi ſententia fluentibus integritatis ſpecimen exhibere, & cùm multi ſint, qui Eccleſias euertere conentur, haudquaquã tamen decipi ac circũſcribi, verùm firmum atq. immo- B tum manere, eos, qua decet, animi magnitudine auerſantem. Neque enim parua & leuis, verum perquàm ingens malorum medicina hæc eſt. Quòd autem, pietate tua ad hunc modum ſe gerente, omnes domini mei reuerendiſſimi & religioſiſſimi Palæſtinæ Epiſcopi veſtigijs tuis hæſuri ſint, minimè tibi dubium eſſe credo. Illud enim mihi exploratiſſimum eſt fore, vt in præclaris huiuſmodi factis quemadmodum corpus capiti continens & adiunctum eſt, ſic eos ipſe cum charitatis tuę ſuauitate connectas ac velut catenis quibuſdam C aſtringas. Quod quidem maximum quoque tuæ virtutis argumentum eſt.

Ioanni Epiſcopo Hieroſolymitano LXXXVIII.

Cucuſum relegati ſumus: nec tamen à veſtra charitate ſemoti. Illud etenim in aliorum poteſtate ſitum erat: hoc autem in noſtra. Quamobrem hic degentes, ac tanto interuallo diſſiti, venerationi veſtræ ſcribimus: vóſque hortamur, vt fortitudinem eam, quam ab initio præſtitiſtis, ab eorum nimirũ cœtu, qui Eccleſias tot tumultibus impleue- D runt, vos remouentes, nunc quoque retineatis, parémq. præludijs, imò etiam longè ſplẽdidiorem finem imponatis. Neque enim parua hinc vobis merces conſtituta erit, ſi eos, qui tantam tempeſtatẽ inuexerunt, vniuerſúmq. penè terrarum orbem tot ſcandalis impleuerũt, vt par eſt, auerſemini, nec quicquã cum illis cõmune habeatis. Hoc Eccleſiarũ præſidium eſt, hoc murus, hoc coronæ veſtræ atque præmia. Hæc igitur cùm tibi perſpecta ſint, domine mi reuerẽdiſſime ac religioſiſſime, da operã, vt Eccleſias hoc modo cõmunias, ampliſſimam hinc mercedem expectans:

noſtrique, qui pietatem tuam valdè amamus, atque ex tua beneuolentia pendemus, fac perpetuò memineris. Nec enim nobis obſcurum eſt, quantam erga nos charitatem præ te tuleris. Nam hoc res ipſæ nos docuerunt.

Theodoſio Scythopolis Epiſcopo LXXXIX.

Nos quidem, ſi loci ratio habeatur, procul à vobis diſtamus: ſi autem charitatis, vobiſcum coniungimur, atque animo ipſo cōſtringimur. Nam ea amoris natura eſt, vt nec loco prohibeatur, nec viæ longinquitate coërceatur, verùm per vniuerſum terrarum orbem facilè prouolet, atque cum iis, qui amantur, conſuetudinē habeat. Quod etiam nobis contigit, qui nunc vos in animo circumferimus. Ac rogamus, vt quemadmodum antehac voſipſi vobis ornamentum, atque Eccleſiis præſidium attuliſtis, ſic etiam nunc faciatis: eóſque, qui tot tumultus in terrarū orbem iniecerunt, atque Eccleſias perturbarūt, ea, quam muneris veſtri ratio poſtulat, animi magnitudine auerſemini. Hoc enim depellendæ tempeſtatis initium eſt, hoc Eccleſiarū ſecuritas, hoc malorum medicina, cùm nimirum vos, qui incolumi valetudine eſtis, eos, qui huiuſmodi ſcelera perpetrāt, aſpectum defugitis, nihilque cum eis commercij habetis. Quæ cùm ita ſint, rei huiuſce mercedem, & coronas ob eam cauſam conſtitutas, animo & cogitatione complectens, ad hoc ipſum quæſo, eā, quam par eſt, animi magnitudinem præſta: noſtrique, qui te amamus, meminiſſe ne intermittas. Quòd ſi feceris, rem nobis gratiſſimam feceris.

Moyſi Epiſcopo XC.

Etſi, vt eam, quam conuenit, animi magnitudinem præſtes, eóſque, qui tot malis Eccleſias affecerunt, ac terrarum orbem tumultibus impleuerūt, auerſeris, te literis noſtris indigere minimè exiſtimo (nam id rebus ipſis declaraſti:) tamen quoniam te quàm ſæpiſſimè, & quauis oblata occaſione, ſalutare, antiquiſſimo mihi ſtudio eſt, nunc quoque idem à te peto, vt ad eorum cœtus fugiendos, eam, quam par eſt, animi fortitudinem adhibeas, alióſq. etiam ad hoc ipſum cohorteris.

A ἡμῶν τε τῶν σφόδρα ἀγαπώντων τὴν σὴν εὐλάβειαν, καὶ ἐκκρεμαμένων σου τῆς διαθέσεως, διηνεκῶς μέμνησο. ἴσμεν γὰρ ὅσην περὶ ἡμᾶς ἀγάπην ἐπιδέδειχας, διὰ τῶν πραγμάτων αὐτῶν μαθόντες.

Θεοδοσίῳ ἐπισκόπῳ Σκυθοπόλεως πθ'.

Τῷ μὲν τόπῳ μακρὰν ὑμῶν διεστήκαμεν, τῇ δὲ ἀγάπῃ ἐγγὺς ὑμῶν ἐσμεν καὶ πλησίον, καὶ αὐτῇ συνδεδέμεθα ὑμῶν τῇ ψυχῇ. τοιοῦτον γὰρ τὸ φιλεῖν, οὐ κωλύεται τόπῳ, οὐ διείργεται ὁδοῦ
B μήκει, ἀλλὰ πᾶσαν ῥᾳδίως περιίπταται τὴν οἰκουμένην, καὶ συγγίνεται τοῖς ἀγαπωμένοις. ὃ δὴ καὶ ἡμεῖς ποιοῦμεν νῦν, ἐν διανοίᾳ ὑμᾶς περιφέροντες, καὶ παρακαλοῦμεν ὑμᾶς, καθάπερ καὶ ἔμπροσθεν ἐποιήσατε, κοσμοῦντές τε ἑαυτοὺς, καὶ τὰς ἐκκλησίας ἀσφαλιζόμενοι· οὕτω καὶ νῦν ποιήσατε, καὶ τοὺς τοσαύτας ταραχὰς ἐμβαλόντας εἰς τὴν οἰκουμένην ἅπασαν, καὶ τὰς ἐκκλησίας διαταράξαντας, ἀποστρέφεσθε μετὰ τῆς πρεπούσης ὑμῖν ἀνδρείας. τοῦτο γὰρ
C ἀρχὴ τῆς λύσεως τοῦ χειμῶνος, τοῦτο ἀσφάλεια ταῖς ἐκκλησίαις, τοῦτο τῶν κακῶν διόρθωσις, ὅταν τοὺς τὰ τοιαῦτα πονηρευσαμένους ὑμεῖς οἱ ὑγιαίνοντες ἀποστρέφησθε, καὶ μηδὲν κοινὸν ἔχητε πρὸς αὐτούς. ἐννοῶν τοίνυν τοῦ πράγματος τὴν ἀντίδοσιν, καὶ τοὺς ἐντεῦθεν κειμένους στεφάνους, τὴν προσήκουσαν ἀνδρείαν ἐπιδείξασθαι παρακλήθητι εἰς τοῦτο αὐτὸ, καὶ ἡμῶν τῶν ἀγαπώντων σε μεμνῆσθαι διηνεκῶς, τὰ μέγιστα ἡμῖν χαριζόμενος.

Μωϋσῇ ἐπισκόπῳ ϟ'.

D
Οἶμαι μὲν μηδὲ γραμμάτων σε δεῖσθαι τῶν ἡμετέρων εἰς τὸ, τὴν προσήκουσαν ἀνδρείαν ἐπιδείξασθαι, καὶ ἀποστραφῆναι τοὺς τοσαῦτα κακὰ ἐργασαμένους ταῖς ἐκκλησίαις, καὶ τὴν οἰκουμένην ταραχῶν ἐμπλήσαντας· δι᾽ ὧν γὰρ ἐποίησας, ἐδήλωσας. ἀλλ᾽ ἐπειδὴ συνεχῶς, καὶ δι᾽ ἑκάστης προφάσεως προσφθέγγεσθαί σου τὴν εὐλάβειαν ἐμοὶ περισπούδαστον, καὶ νῦν τὰ αὐτὰ παρακαλῶ, ὥστε αὐτόν τε τῇ προσηκούσῃ ἀνδρείᾳ χρήσασθαι εἰς τὸ ἀποστρέφεσθαι ἐκείνους, τούς τε ἄλλους ἅπαντας εἰς τοῦτο ἀλείφειν.

οὐ γὰρ μικρὸς ὑμῖν κείσεται ὁ μισθός, εἰ τοὺς χειμῶνα τοσοῦτον ἀναστήσαντας, καὶ τὸ πᾶν ἐμπλήσαντας μυρίων σκανδάλων, μέλλοιτε ἀποστρέφεσθαι ὡς προσῆκόν ἐστι· καὶ γὰρ μεγίστην ἐντεῦθεν τὰ πράγματα λήψεται διόρθωσιν. καὶ ἡμῶν δὲ τῶν ἀγαπώντων σε σφόδρα διηνεκῶς μεμνῆσθαι παρακαλοῦμεν. οἶσθα γὰρ ὅπως διετέθημέν τε καὶ διακείμεθα ἀεὶ περὶ τὴν σὴν εὐλάβειαν.

A Neque enim hinc parua vobis merces conſtituta erit, ſi eos, qui tantam tempeſtatem excitarunt, atque innumeris ſcandalis omnes impleuerunt, quemadmodum decet, auerſeris. Nam hac ratione res vel maximè ſanabuntur. Noſtri etiam, qui te chariſſimum habemus, perpetuò memineris velim. Nec enim te fugit quo animo erga te hactenus fuerimus, & ſemper ſimus.

Ῥωμανῷ πρεσβυτέρῳ ϟα'.

Καὶ τοῦτο σὸν, καὶ τῆς μεγάλης σου, καὶ ὑψηλῆς, καὶ φιλοσόφου γνώμης, τὸ μηδὲ ἐν χειμῶνι τοσούτων πραγμάτων ἐπιλαθέσθαι τῆς ἡμετέρας ἀγάπης, ἀλλὰ μεῖναι ἀκίνητον καὶ ἀκμάζουσαν διατηροῦντα τὴν πρὸς ἡμᾶς φιλίαν. τοῦτο γὰρ ἔγνων μὲν καὶ παρὰ τῶν ἐκεῖθεν ἀφικνουμένων σαφῶς, ᾔδειν δὲ καὶ πρὶν ἢ παρ' ἑτέρων μαθεῖν. οἶδα γάρ σου τὸ στερρὸν καὶ ἀπερίτρεπτον τῆς διανοίας, τὸ πεπηγὸς καὶ ἀκίνητον τῆς γνώμης. διὸ καὶ πολλὰς ἔχω χάριτας τῇ θεοσεβείᾳ τῇ σῇ, καὶ παρακαλῶ σου τὴν εὐλάβειαν, καὶ ἐν μεγίστης αἰτῶ χάριτος μέρει, τὸ συνεχῶς ἡμῖν ἐπιστέλλειν ἡνίκα ἂν ἐξῇ. οἶσθα γὰρ ὅσην δεχόμεθα παράκλησιν καὶ ἐν ἀλλοτρίᾳ διατρίβοντες, ὅταν γράμματα δεξώμεθα τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς εὐαγγελιζόμενα· σφόδρα γὰρ ἐπιθυμοῦμεν καὶ ἐῤῥῶσθαι καὶ ὑγιαίνειν τὴν σὴν θεοσέβειαν, ἐπειδήπερ καὶ ἡ ὑγεία ἡ σὴ πολλοῖς στηριγμὸς, καὶ λιμὴν, καὶ βακτηρία τυγχάνει, καὶ μυρίων κατορθωμάτων ὑπόθεσις.

Romano presbytero XCI.

B Id quoque tuum eſt, magnique tui & ſublimis ac philoſophici animi, ne in tanta quidem tempeſtate noſtræ charitatis obliuiſci, verùm firmum atque immotum permanere, amorémq. erga nos tuum florentem ac vegetum retinere. Nam hoc ex ijs quoque, qui iſtinc veniunt, apertè cognouimus: ac priùs etiam, quàm id ab alijs acciperem, exploratum habebam. Noram enim animi tui firmitatem, atque conſtantiam, fixámque & immotam tuam ſententiam. Eóque etiam nomine ingentes pietati tuæ gratias habeo: téque oro, C ac ſummi beneficij loco id abs te peto, vt, quàm ſæpiſſimè licuerit, ad nos ſcribas. Scis enim quanta, etiam in aliena regione degentes, conſolatione afficiamur, cùm literas, quæ nos de tua valetudine certiores faciant, accipimus. Te quippe integra atque incolumi valetudine eſſe vehementer cupimus: quandoquidem ſanitas quoque tua multis ſubſidium & portus ac bacillum eſt, atque innumerorum ſucceſſuum materia.

Μωϋσῇ πρεσβυτέρῳ ϟβ'.

Η μὲν ὑπερβολὴ τῶν ἐγκωμίων τῶν τοῖς γράμμασιν ἐγκειμένων τῆς σῆς τιμιότητος, σφόδρα ἡμῶν ὑπερβαίνει τὴν οὐδένειαν. διὸ τούτων ἀφέμενος μὴ διαλίπῃς εὐχόμενος ὑπέρ τε τοῦ κοινοῦ τῶν ἐκκλησιῶν, ὑπέρ τε τῆς ταπεινώσεως τῆς ἡμετέρας, καὶ τὸν φιλάνθρωπον παρακαλῶν θεὸν δοῦναι λύσιν τοῖς καταλαβοῦσι τὴν οἰκουμένην κακοῖς. εὐχῶν γὰρ μόνων τὰ παρόντα δεῖται πράγματα, καὶ εὐχῶν μάλιστα τῶν ὑμετέρων, τῶν πολλὴν πρὸς τὸν θεὸν παῤῥησίαν κεκτημένων. μὴ δὴ διαλίπητε τοῦτο ἐκτενῶς ποιοῦντες·

Moyſi presbytero monacho XCII.

D Laudum earum, quas nobis literis tuis tribuis magnitudo tenuitatem noſtram longè ſuperat. Quamobrem his omiſſis, velim, tum pro publicis Eccleſiarum cōmodis, tum pro me vili atque abiecto homunculo preces ad Deū adhibere ne deſinas, eiúſq. benignitatem implorare atque obteſtari, vt ea mala, quæ orbem terrarum inuaſerunt, depellat. Nam præſentia negotia preces duntaxat requirunt, ac tuas præſertim, qui magnam apud Deum fiduciam es conſecutus. Quamobrem obnixè iſtud ac prolixè facere velim ne intermittas:

nobiſque etiam, quoties facultas dabitur (neque enim magna itineris longitudo eſt) quàm ſæpiſſimè ſcribere ne graueris. Siquidem de tua valetudine magnopere aliquid intelligere cupimus: quãdoquidẽ valetudo tua multos fulcit, & cohortatur. Nam cùm vita tua magnas ſemper vtilitates afferat, tùm præſertim nunc in tanta tempeſtate & caligine, vt puri ſyderis inſtar, exoriens, iis, qui tempeſtate ac fluctibus iactantu, præluceas. Quamobrem, vt nos quoque læto atque alacri animo ſimus, crebras ad nos de tua valetudine literas mitte. Nec enim paruam hinc conſolationem capiemus, ſi id de vobis quàm ſæpiſſimè intelligamus.

Aphthonio, Theodoto, Chereæ, presbyteris & monachis, vniuerſoque veſtro ſodalitio XCIII.

Eſt quidem ita, quòd apud eos, qui amant, corporea eorum, quos amant, præſentia plus ad leuandum dolorem momenti habet. Nam & beatus Paulus qui ſubinde, vel perpetuò potius, vniuerſum fidelium orbem animo circũferebat, ac ne inter vincula quidẽ & cõpedes & in defẽſione eos deponere ſuſtinebat (queãdmodũ etiã his verbis indicabat, Propterea quòd habeam vos in corde, & in vinculis meis, & in defenſione, & in confirmatione Euãgelij)
Phil. 1. corporis quoque præſentiam cupidiſ-
1. Theſſ. 2. ſimè requirebat, his verbis vtens, Nos verò abſẽtes facti à vobis ad horæ tempus, facie non corde, abundantius ſtuduimus faciem veſtram videre. Quod etiã nobis nunc vſu venit, qui tum eorum, qui iam nos viderunt, tum eorum, quibus nondum de facie noti ſumus, præſentiã auidè requirimus. Quoniam autem id nunc minimè licet (nam & viæ lõgitudo, & tempus, & prædonum metus impedimento, ſunt ac præterea ne vobis quidem domo excedere, ac longas peregrinationes inire facile eſt) quod ſecundum eſt, debitam vobis ſalutationem perſoluimus: atque ante ipſam etiã vos rogamus & obſecramus, atque à vobis ampliſſimi beneficij loco petimus, vt in veſtris precibus perpetuò noſtri memores ſitis, obnixéque, & cum lacrymis, ad benigni Dei pedes vilitatis noſtræ cauſa voſipſos prouoluatis.

A καὶ ἡμῖν δὲ ἡνίκα ἂν ἐξῇ, συνεχῶς ἐπιστέλλειν μὴ κατοκνεῖτε· οὐ γὰρ πολὺ τῆς ὁδοῦ τὸ μῆκος. σφόδρα γὰρ ἐπιθυμοῦμεν μανθάνειν περὶ τῆς ὑμετέρας ὑγείας, ἐπειδὴ καὶ ὑμῶν ἡ ὑγεία πολλοῖς στηριγμὸς, καὶ παράκλησις γίνεται. ἀεὶ μὲν γὰρ ὑμῶν χρεία τῆς ζωῆς, μάλιστα δὲ νῦν ἐν τοσούτῳ χειμῶνι καὶ ζόφῳ, ἵν' ὥσπερ καθαροὶ φωστῆρες φαινόμενοι, λάμπητε τοῖς χειμαζομένοις καὶ κλυδωνιζομένοις. ἵν' οὖν καὶ ἡμεῖς εὐθυμώμεθα, πυκνὰ πέμπετε ἡμῖν γράμματα, περὶ τῆς ὑγείας τῆς ὑμετέρας εὐαγγελιζόμενα, καὶ οὐ μι-
B κρὰν καρπωσόμεθα παράκλησιν, ἂν ταῦτα συνεχῶς μανθάνωμεν περὶ τῆς τιμιότητος τῆς ὑμετέρας.

Ἀφθονίῳ, Θεοδότῳ, Χαιρέᾳ πρεσβυτέροις καὶ μονάζουσι, καὶ πᾶσι τοῖς τῆς συνωδίας ὑμῶν ϟγ'.

Φέρει μὲν τι πλέον εἰς παραμυθίας λόγον τοῖς ἀγαπῶσι καὶ ἡ σωματικὴ παρουσία τῶν ἀγαπωμένων. ἐπεὶ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος συνεχῶς, μᾶλλον δὲ διηνεκῶς, τὴν οἰκουμένην ἅπασαν
C τῶν πιστῶν ἐπὶ τῆς αὐτοῦ διανοίας περιέφερε, καὶ οὐδὲ ἐν τῇ ἀγῶνι, οὐδὲ ἐν τοῖς δεσμοῖς, καὶ ἐν τῇ ἀπολογίᾳ ἀνεχόμενος αὐτοὺς ἀποθέσθαι· ὃ καὶ δηλῶν, ἔλεγε. διὰ τὸ ἔχειν με ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμᾶς, ἔν τε τοῖς δεσμοῖς μου, καὶ ἐν τῇ ἀπολογίᾳ καὶ βεβαιώσει τοῦ εὐαγγελίου μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς. καὶ τὴν τοῦ σώματος ἐπεζήτει παραμυθίαν, οὕτω λέγων· ἡμεῖς δὲ ἀπορφανισθέντες ἀφ' ὑμῶν πρὸς καιρὸν ὥρας προσώπῳ, οὐ καρδίᾳ, περισσοτέρως ἐσπουδάσαμεν τὸ πρόσωπον ὑμῶν ἰδεῖν· ὃ δὴ καὶ ἡμεῖς πάσχομεν νῦν, τῶν τε ἑωρακότων ἡμᾶς,
D τῶν τε οὐχ ἑωρακότων μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς ἐπιζητοῦντες τὴν παρουσίαν. ἀλλ' ἐπειδὴ οὐ τοῦτο τέως ἐνὸν ἦν, (κωλύει γὰρ καὶ τὸ τῆς ὁδοῦ τὸ μῆκος, καὶ ἡ τοῦ ἔτους ὥρα, καὶ ὁ τῶν λῃστῶν φόβος, καὶ τὸ μὴ ῥᾴδιον ἡμῖν εἶναι καὶ τούτων χωρὶς κινεῖσθαι οἴκοθεν, καὶ μακρὰς ἀποδημίας ἀποδημεῖν) ἐπὶ τὸν δεύτερον ἤλθομεν πλοῦν, τὴν τε ὀφειλομένην ἀποδιδόντες ὑμῖν πρόσρησιν, καὶ πρὸ ταύτης παρακαλοῦντες, καὶ ἐν μέρει μεγίστης αἰτοῦντες χάριτος, τὸ, διηνεκῶς ἡμῶν εὐχομένους μεμνῆσθαι, καὶ τῷ φιλανθρώπῳ θεῷ προσπίπτειν μετὰ πολλῆς τῆς εὐγενείας, καὶ τῶν δακρύων, ὑπὲρ τῆς ταπεινώσεως τῆς ἡμε-

τέρας. οἱ γὰρ τὸν εὔριπον τῶν βιωτικῶν διαφυγόντες πραγμάτων, καὶ τὸν καπνὸν, καὶ τὴν ζάλην τῶν ἐν τῷ μέσῳ κακῶν ἀπαλλαγέντες, καὶ καθάπερ εἰς λιμένα τινὰ εὔδιον καὶ ἀκύμαντον, τὸν κορυφῆς ταύτης φιλοσοφίας ὅρμον, τὰς ἑαυτῶν ὁδηγήσαντες ψυχὰς, καὶ τὰς νύκτας ταῖς ἱεραῖς παννυχίσιν ἡμέρας ἐργαζόμενοι, καὶ φανερώτερον ἐν ταύταις ὁρῶντες, ἢ ἐν ταῖς ἡμέραις ἕτεροι, δίκαιοι ἂν εἴητε ἡμῖν τῆς ἀπὸ τῶν εὐχῶν ὑμῶν μεταδοῦναι συμμαχίας. δυνατὸν γὰρ καὶ ἐκ τοσούτου καθημένους διαστήματος, ἀπολαύειν ἡμᾶς τούτων, καὶ τόπος οὐδείς ἐστιν, οὐδὲ χρόνος, ὁ τὴν τοιαύτην δυνάμενος διακόψαι βοήθειαν. συμμαχήσατε τοίνυν ἡμῖν, καὶ χεῖρα ὀρέξατε διὰ τῶν εὐχῶν τῶν ὑμετέρων. τοῦτο γὰρ μάλιστα μέγιστον ἀγάπης εἶδός ἐστι. καὶ μετὰ τῶν εὐχῶν τῶν ὑμετέρων, καὶ περὶ τῆς ὑγείας τῆς ὑμετέρας δηλοῦν ἡμῖν μὴ κατοκνήσητε, ἵνα καὶ ἐντεῦθεν μεγίστην δεχώμεθα τὴν παραμυθίαν, ἐντρυφῶντες ὑμῶν τῇ ἀγάπῃ, καὶ ὡς παρόντας τοὺς ἀπόντας φανταζόμενοι, (δύναται γὰρ καὶ εἰκόνας τοιαύτας ὑπογράψαι τὸ γνησίως φιλεῖν) κἂν ἐν χαλεπωτέρᾳ ταύτης τυγχάνωμεν ὄντες ἐρημίᾳ, πολλὴν ἐντεῦθεν καρπωσόμεθα τὴν παράκλησιν.

Nam cùm negotiorum huius vitæ fretum effugeritis, fumóque ac tempeſtate malorum eorum, quæ in medio verſantur, liberati ſitis, animáſque veſtras in præclariſſimum huiuſce philoſophiæ littus, non ſecus atque in tranquillum quendam fluctibúſq. vacuum portum appuleritis, noctéſque per ſacras excubias in dies mutaueritis, in iiſque ſplendidiùs, quàm alii interdiu, cernatis, æquum ſanè fuerit vos precũ veſtrarum auxilium nobis impertire. Nobis enim etiam è tanto interuallo his frui licet: nec locus vllus eſt, aut tempus vllum, quod huiuſmodi opem interrumpere queat. Quamobrem ſuppetias nobis ferte, ac per veſtras preces manum porrigite. Nam hoc demum maximũ charitatis genus eſt. Ac præter orationes, de veſtra quoque valetudine certiores nos facere ne grauemini, quò hinc quoque maxima conſolatione afficiamur, mirificam quandam ex veſtra charitate voluptatem capientes, abſentéſq. vos, non ſecus ac præſentes, ob oculos noſtros proponẽtes. Siquidem ea ſynceri amoris vis eſt, vt etiam huiuſmodi ſimulachra pingat. Ita fiet, vt etiam ſi in ſolitudine longè hac acerbiore nobis verſari contingat, magnam tamen conſolationem capiamus.

Πενταδίᾳ διακόνῳ ϟδ'.

Pentadiæ Diaconiſſæ XCIV.

Ἐγὼ σου τὴν ἀγάπην, ἣν περὶ ἡμᾶς ἔχεις, ᾔδειν μὲν καὶ ἔμπροσθεν, δι' αὐτῶν μαθὼν τῶν πραγμάτων, ἔμαθον δὲ σαφέστερον νῦν ἐξ ὧν ἐπέσταλκας ἡμῖν· καὶ διὰ τοῦτο μάλιστά σε θαυμάζομεν, οὐ διὰ τὸ γράψαι μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ἀπαγγεῖλαι ἡμῖν πάντα τὰ γεγενημένα. τοῦτο γὰρ καὶ θαρρούσης ἐστὶ καὶ μεριμνώσης τὰ ἡμέτερα. διὰ ταῦτα σκιρτῶμεν, χαίρομεν, εὐφραινόμεθα, μεγίστην παράκλησιν καὶ ἐν ἐρημίᾳ τοσαύτῃ καθήμενοι, τὴν ἀνδρείαν ἔχομεν τὴν σὴν, τὴν ἔνστασιν, τὴν ἀπερίτρεπτον γνώμην, τὴν σύνεσιν τὴν πολλὴν, τὴν ἐλευθεροστομίαν, τὴν παρρησίαν τὴν ὑψηλὴν, δι' ἧς κατῄσχυνας μὲν τοὺς ὑπεναντίους, καιρίαν δὲ δέδωκας τῷ διαβόλῳ πληγὴν, ἤλειψας δὲ τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἀγωνιζομένους, καθάπερ ἀριστεὺς γενναῖος ἐν πολέμῳ τρόπαιον

Quanquam mihi tua erga me charitatis antehac etiam iam explorata erat, quippe qui re ipſa eius documentum cepiſſem: tamen eam apertius ex tuis ad me literis cognoui. Ac propterea ſummopere te laudo atque admiror, non eo duntaxat nomine, quod ad me ſcripſeris, ſed etiã quòd ea omnia, quæ contigerunt, expoſueris. Hoc enim fœminæ eſt, & de meo erga ſe animo minimè dubitantis, & de rerum mearum ſtatu laborantis. Proinde gaudeo & exulto, maximámq. etiã in tam deſerto loco degens, conſolationẽ mihi poſitã eſſe duco in ea, quã in omnibus rebus adhibes, fortitudine, conſtanti ſententia, ingenti prudentia, linguę libertate, ac ſublimi fiducia, per quam & aduerſarios ignominia perfudiſti, & mortiferam diabolo plagam inflixiſti, & eos, qui pro veritate decertabant, tanquam vnguento delibutos, paratiores ad dimicandum reddidiſti, ac fortiſſimi militis inſtar præclarum in bello trophæum ere-

xiſti, luculentámque victoriam adepta es, méque etiã tanta voluptate complexiſti, vt ne in aliena quidē & peregrina regione, nec in ſolitudine, verùm iſtic vobiſcũ me eſſe exiſtimem, ſummámq. ex animi tui virtute voluptatē capiam. Quamobrem gaude & lætare, quòd huiuſmodi victoriã aſſecuta ſis, atque huiuſmodi belluarũ tam facili negotio cōpreſſeris, impudentéſq. eorum linguas & rabida ora obſtruxeris. Veritas enim, cum qua pugnaſti, & pro qua iugulata es, hãc vim habet, vt paucis ſæpe verbis de Sycophantis triũphet: quemadmodum contrà mendacium, etiamſi infinitis ſermonũ artificijs obuoluatur, facilè tamen diffluit & collabitur, araneæq. telã imbecillitate ſuperat. Gaude igitur & lætare. Neq; enim hæc verba ſubinde repetere deſinam. Viriliter age & confortare, omnéſq. ab ipſis tibi cōparatas inſidias irride. Nã quo atrocius ſæuiunt, eo profundiores plagas ſibi ipſis inferunt, in eáque cauſa ſunt, vt cùm ne te tantulũ quidē lędant (quemadmodũ nec fluctus rupem) ſeipſos infringant, imbecillioréſq. reddant, atq. horribilia ſibiipſis ſupplicia coaceruẽt. Quæ cùm ita ſint, caue quicquã eorũ, quæ minantur, pertimeſcas, quamlibet dentibus rugiant, quãlibet ingenti iracundię temulentia æſtuent, quamlibet truculentũ quendã vultum præferant, ac præ improbitate in ferarũ immanitatē proruerint. Nam qui te ex multis & varijs eorum inſidijs ad hunc vſque diem eripuit, idem te quoque poſthac, ſi fortem animum pręſtiteris, in maiore ſecuritate conſtituet: ipſáq. etiam dictura es, Sagittæ paruulorũ factæ ſunt plagæ eorum, & infirmatæ ſunt contra eos linguæ eorum. Quod quidē & iam contigit, & rurſum cõtinget: adeò vt, & tu maiorem mercedem referas, illuſtrioréſq. coronas accipias, & illi morbo pœnitentiæ experte laborantes maiori ſupplicio addicãtur. Ecquod enim inſidiarũ genus prætermiſerũt? ecquod machinarũ genus nō mouerũt, dũ ſolidæ tuæ, ac Deo fideli, generoſęq. & fortiſſimæ animę inſidias ſtruere conãtur? In forum te, quę præter Eccleſiã & cubiculũ nihil noras, pertraxerunt, à foro ad tribunalia, à tribunalib. ad carcerē. Falſorũ teſtiũ linguas acuerunt, impudentē calũniã cōcinnarunt, cædes perpetrarunt, cruoris torrẽtes profuderũt,

Vis veritatis.

Pſal. 63.

A στήσασα λαμπρὰν, καὶ νίκην ἀραμένη φαιδρὰν, καὶ ἡμᾶς δὲ τοσαύτης ἐνέπλησας ἡδονῆς, ὡς νομίζειν μήτε ἐν ἀλλοτρίᾳ εἶναι, μήτε ἐν ξένῃ γῇ, μήτε ἐν ἐρημίᾳ, ἀλλ' ἐκεῖσε παρεῖναι, καὶ μεθ' ὑμῶν εἶναι, καὶ ἐντρυφᾶν σου τῇ τῆς ψυχῆς ἀρετῇ. χαῖρε τοίνυν καὶ εὐφραίνου τοιαύτην ἀραμένη νίκην, καὶ τοιούτους οὕτως εὐκόλως ἐπιστομίσασα θῆρας, καὶ τὰς αἱμοβόρους αὐτῶν ἐμφράξασα γλώττας, καὶ λυσσῶντα ἀποῤῥάψασα στόματα. τοιαύτη γὰρ ἡ ἀλήθεια μεθ' ἧς ἠγωνίσω, καὶ ὑπὲρ ἧς ἐσφάγης πολλάκις, ἐν βραχέσι ῥήμασι κρατεῖ τῶν συκοφαντούντων·
B ὥσπερ οὖν τὸ ψεῦδος κἂν μυρίοις περιβάλληται λόγων διαφύλοις, διαῤῥεῖ καὶ καταπίπτει ῥᾳδίως, καὶ ἀραχνῶν ἐστὶν ἀσθενέστερον. χαῖρε τοίνυν καὶ εὐφραίνου, (οὐ γὰρ παύσομαι συνεχῶς ταῦτα λέγων τὰ ῥήματα) ἀνδρίζου, καὶ κραταιοῦ, καὶ καταγέλα πάσης ἐπαγομένης σοι παρ' αὐτῶν ἐπιβουλῆς. ὅσῳ γὰρ ἂν χαλεπώτερον ἀγριαίνωσι, τοσούτῳ βαθυτέρας καθ' ἑαυτῶν τὰς πληγὰς ἐπιφέρουσι, σὲ δὲ οὐδὲ μικρὸν ἀδικοῦντες, ὥσπερ οὐδὲ τὴν πέτραν τὰ κύματα, ἑαυτοὺς δὲ διαλύοντες, καὶ ἀσθενεστέρους ποιοῦντες,
C καὶ ὑπερβεβηκυίας καθ' ἑαυτῶν σωρεύοντες τὰς τιμωρίας. μηδὲν τοίνυν δέδιθι τῶν ἀπειλουμένων, κἂν τοὺς ὀδόντας βρύχωσι, κἂν θυμῷ πολλῷ μεθύωσι, κἂν φόνιον βλέπωσιν, εἰς ἀγριότητα θηρίων ὑπὸ τῆς πονηρίας ἐκπεσόντες. ὁ γὰρ μέχρι σήμερον ἐξαρπάσας σε τῶν ποικίλων αὐτῶν καὶ διαφόρων ἐπιβουλῶν, οὗτος σε καὶ εἰς τὸ μέλλον ἀνδριζομένην ἐν ἀσφαλείᾳ καταστήσει πολλῇ. καὶ ἐρεῖς καὶ αὐτή· βέλος νηπίων ἐγενήθησαν αἱ πληγαὶ αὐτῶν, καὶ ἐξησθένησαν ἐπ' αὐτοὺς αἱ γλῶσσαι αὐτῶν. ὅπερ καὶ γέγονε, καὶ ἔσται·
D ὥστε καί σε μείζονα καρπώσασθαι μισθὸν, καὶ λαμπροτέρους στεφάνους λαβεῖν, ἐκείνους τε ἀμεταμέλητα νοσοῦντας μείζονι παραδοθῆναι κολάσει. τί γὰρ ἐνέλιπον ἐπιβουλῆς; ποῖον εἶδος μηχανημάτων οὐκ ἐκίνησαν, ἐπιχειροῦντες ἐπιβουλεύειν τῇ στεῤῥᾷ σου καὶ γενναιοτάτῃ ψυχῇ; κατήγαγον εἰς ἀγορὰν, τὴν ἐκκλησίας καὶ θαλάμου πλέον εἰδυῖαν οὐδὲν, ἀπ' ἀγορᾶς εἰς δικαστήριον, ἀπὸ δικαστηρίου εἰς δεσμωτήριον, ψευδομαρτύρων ἠκόνησαν γλώσσας, συκοφαντίαν ἔῤῥαψαν ἀναίσχυντον, φόνους εἰργάσαντο, καὶ χειμάῤῥους αἱμάτων ῥεῦσαι ἐποίησαν, καὶ πυρὶ, καὶ

σιδήρῳ σώματα νέων ἀνάλωσαν, ἄνδρας πολλοὺς δὲ τοιούτοις πληγαῖς, αἰκισμοῖς, μυρίαις τιμωρίαις περιέβαλον, πάντα ἐκίνησαν, ἵνα δυνηθῶσιν ἀναγκάσαι σε καὶ βιάσασθαι τῷ φόβῳ εἰπεῖν τἀναντία ὧν ᾔδεις. καὶ καθάπερ ἀετὸς ὑψηλὰ πετόμενος, οὕτω διαρρήξασα αὐτῶν τὰ δίκτυα, πρὸς τὸ σοὶ πρέπον τῆς ἐλευθερίας ἀνέβης ὕψος, οὐ περιλογισθεῖσα παρ' αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ συκοφάντας αὐτοὺς ἀποφήνασα ἐπὶ τῷ ἐγκλήματι τούτῳ τοῦ ἐμπρησμοῦ, ἐφ' ᾧ μάλιστα ἐδόκουν μεγαφρονεῖν οἱ ἄθλιοι καὶ ταλαίπωροι. ἐννοοῦσα τοίνυν τὰ παρελθόντα ἅπαντα, πόσα κύματα, καὶ χειμῶνα σοι οὐκ εἰργάσαντο, πόσην ζάλην, καὶ κλυδώνιον οὐκ ἐποίησαν· ἀλλ' ἐν μέσῃ μαινομένῃ θαλάττῃ μετὰ γαλήνης ἔπλευσας· προσδόκα ταχέως καὶ τὸν λιμένα μετὰ πολλῶν τῶν στεφάνων. ὅτι δὲ καὶ περὶ ἡμῶν βούλει μανθάνειν, ζῶμεν, ὑγιαίνομεν, πάσης ἀπηλλάγμεθα ἀρρωστίας. εἰ δὲ καὶ ἠρρωστοῦμεν, ἱκανὸν ἡμῖν φάρμακον εἰς ὑγείαν τῆς σῆς εὐλαβείας ἡ ἀγάπη, ἡ γνησία, καὶ θερμὴ, καὶ στερρὰ, καὶ ἀπερίτρεπτος. ἐπεὶ οὖν οὐ τὴν τυχοῦσαν ἡμῖν εὐφροσύνην φέρει τὸ, συνεχῶς μανθάνειν τὰ περὶ τῆς ῥώσεώς σου, καὶ τῆς ἀσφαλείας ἁπάσης, παρακαλοῦμεν ὃ καὶ χωρὶς παρακλήσεως εἴωθας ποιεῖν, συνεχέστερον ἐπιστέλλειν τὰ περὶ τῆς ὑγείας σου, καὶ τοῦ οἴκου σου παντὸς, καὶ τῶν προσηκόντων σοι. οἶσθα γὰρ ὅπως καὶ σὲ, καὶ τὸν εὐλογημένον σου οἶκον πάντα μεριμνῶμεν.

A igni ac ferro iuuenum corpora cõſumpſerunt, multis ac præclaris viris innumeras plagas & cruciatus intulerunt, nullum denique lapidem non mouerunt, quo te metu perterritam huc adigerent, vt iis, quæ videras, contraria diceres. At tu, inſtar aquilæ ſublime volantis, eorum retibus fractis ad libertatis faſtigium virtuti tuæ cõſentaneum aſcendiſti: ſic videlicet te cõparans, vt ab ipſis minime circumſcribereris, imò etiam, quantum ad huius incendij crimen attinebat, cuius nomine miſeri atque infelices homines præſertim gloriari videbantur, eos calumniæ conuinceres. Quæ cùm ita ſint, ea, quæ præterierunt, tecum reputãs (nempe quot fluctus orti ſint, qui tamẽ tempeſtatem tibi minime inuexerũt, quot procellæ, quę tamen naufragium minime peperer unt, verùm furente etiam mari tranquilla nauigaſti) portum etiam vnà cum plurimis coronis propediẽ expecta. Quoniam autem de nobis quoque aliquid audire cupis, viuimus, valemus, morbo omnino liberati ſumus. Quòd ſi etiam ægrotamus, idoneum nobis ad recuperandam ſanitatem remedium eſt ſyn- C cera & feruens, ac firma & conſtans tua erga me charitas. Quoniam igitur non vulgari voluptate afficimur, cũ de tua valetudine ac plena ſecuritate quàm ſæpiſſime aliquid audimus, te, id quod etiam nõ rogata facere ſoles, rogamus, vt de tua, domeſticorũmque tuorum omnium ac neceſſariorum valetudine ſæpiùs ad nos ſcribas. Non enim ignoras, quãta tui, totiúſque tuæ benedictæ domus cura teneamur.

Παιανίῳ ϛε'.

Χαλεπὰ τὰ γεγενημένα· ἀλλ' οὐχ ὑπὲρ τῶν παθόντων καὶ στάντων γενναίως, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν ποιησάντων θρηνεῖν ἀναγκαῖον. καθάπερ γὰρ τὰ δυσθάνατα τῶν θηρίων πολλῷ τῷ θυμῷ ταῖς ἀκμαῖς τῶν δοράτων ἐμπίπτοντα, πρὸς τὰ βαθύτερα τῶν σπλάγχνων ὠθοῦσι τὰ ξίφη· οὕτω δὴ καὶ οἱ τὰς παρανομίας ταύτας τολμῶντες, τὸ χαλεπὸν τῆς γεέννης πῦρ κατὰ τῆς ἑαυτῶν συνάγουσι κεφαλῆς. εἰ δὲ ἐγκαλλωπίζονται οἷς ποιοῦσι, καὶ διὰ τοῦτο μάλιστά εἰσιν ἐλεεινοὶ, καὶ πλειόνων ἄξιοι δακρύων, ὅτι καὶ ταύτῃ χαλεπωτέρας ἑαυτοῖς τὰς εὐθύνας κατασκευάζουσι. του-

Pæanio XCV.

D Grauia quidem ſunt ea quæ contigerunt: at non ob eos, qui paſſi ſunt, fortiterq; in acie ſteterũt, verũ ob eos, qui ea perpetrarũt, lugendũ eſt. quemadmodũ enim quę difficilius enecãtur, feræ, magno cum furore in haſtarum cuſpides irruẽtes, in intima viſcera gladios protrudũt: eodẽ modo ij quoque, qui hæc ſcelera deſignare nõ dubitant, grauem & acerbũ gehennę ignẽ aduerſus capita ſua colligũt. Quòd ſi etiã ob ea, quæ faciunt, gloriãtur, hoc ipſo nomine potiſſimũ miſeri ſunt, pluribúſq; lacrymis digni, quòd hac quoq; ratione grauiores ſibiipſis pœnas accerſant.

Quamobrem hos perpetuo fletu proſequi par eſt: ijs contrà, qui ab ipſis crudeliter mactantur, ob præmia coronáſque in cœlis reconditas gratulari conuenit, atque hoc maximum & luculentiſſimum lethalis plagæ diabolo inflictæ argumentum exiſtimare. Nam niſi ille lethale vulnus accepiſſet, haudquaquã per eos, qui ipſi obtemperant, tantos flatus edidiſſet. Hæc igitur omnia tecum reputans, domine mi ſummopere admirande, maximam hinc conſolationem cape, déque tua valetudine quàm ſæpiſſimè ad nos ſcribe. Etenim te quidem cernere, atque iſtud nobis charum caput complecti cupimus: quoniam autem id minimè licet, te oro atque obſecro, vt & ipſe de tua valetudine nos crebrò certiores facias, & ijs, qui valde nos amant, ingentem ad eandem rem facultatem afferas.

Amprucle diaconiſſæ atque illis, quæ cum ipſa ſunt XCVI.

Fluctus rupibus illiſi, eas quidem nec tantillum commouere poſſunt: ipſi autem ſeſe potius ob vehementem impetum frangũt ac de medio tollũt. quod etiam nunc in vobis, & in ijs, qui vobis inſidias fruſtrà moliuntur, perſpici poteſt. Etenim hinc vobis & maior apud Deum fiducia, & maior apud homines gloria cõparatur: illis contrà condẽnatio & ignominia & probrum. quandoquidem ea quoq. virtutis & improbitatis natura eſt, vt illa tũ magis floreat, cùm bello vexatur: hæc contrà, etiam cùm bellũ infert, imbecilior reddatur, atq. hac maximè ratione opprimatur. Cùm igitur ex ijs, quæ fiunt, ingentem conſolationis anſam habeatis, gaudete ac lætamini, robúrq. concipite. Neque enim vos fugit, quibus nã propoſitis præmijs ad fortitudinis huiuſce certamen vos accinxiſtis, & quænã vos, ſi ea, quæ accidũt, fortiter & cum gratiarũ actione toleritis, bona maneant, ea ſcilicet, quę nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcẽderunt. Atque moleſtiæ quidẽ fluunt, ac ſimul cũ præſenti vita extinguuntur: præmia vero ea, quę hinc cõparantur, à morte aliena ſunt. Quin etiam ante ea præmia, non paruam hinc quoq. voluptatẽ percipitis, quippe quas bonæ conſciẽtiæ ſpes, ac coronarum illarũ expectatio paſcat.

τοὺς οὖν δεῖ θρηνεῖν διηνεκῶς, τοῖς δὲ πικρῶς οὕτω σφαττομένοις παρ' αὐτοῦ συνήδεσθαι τῶν βραβείων, τῶν στεφάνων τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀποκειμένων, καὶ ταύτην μεγίστην ποιεῖσθαι καὶ σαφεστάτην ἀπόδειξιν τῆς καιρίας τοῦ διαβόλου πληγῆς. εἰ γὰρ μὴ καιρίαν αὐτὸς ἐδέξατο, οὐκ ἂν τοσοῦτον ἔπνευσε διὰ τῶν πειθομένων αὐτῷ. Ταῦτ' οὖν ἐννοῶν δέσποτά μου θαυμασιώτατε, μεγίστην δέχου παράκλησιν, καὶ γράφε συνεχῶς ἡμῖν τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς, ἐπιθυμοῦμεν γὰρ ἰδεῖν, καὶ περιπτύξασθαι τὴν φίλην ἡμῖν κεφαλήν· ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο νῦν οὐκ ἔνι, παρακαλοῦμεν τὴν εὐλάβειαν, αὐτόν τε ἡμῖν συνεχῶς ἐπιστέλλειν τὰ περὶ τῆς ῥώσεως τῆς σῆς, καὶ τοῖς σφόδρα ἡμᾶς ἀγαπῶσι πολλὴν εἰς τοῦτο παρασκευάζειν τὴν εὐκολίαν.

Ἀμπρούκλῃ διακόνῳ καὶ ταῖς σὺν αὐτῇ. ϟϛʹ.

Τὰ κύματα ταῖς πέτραις προσρηγνύμενα, ἐκείνας μὲν οὐδὲ μικρὸν διασαλεῦσαι δύναται, ἑαυτὰ δὲ μειζόνως τῇ ῥαγδαίᾳ τῆς ῥύμης διαλύοντα ἀφανίζει. τοῦτο καὶ ἐφ' ὑμῶν ἐστιν ἰδεῖν νῦν, καὶ τῶν ἐπιβουλευόντων ὑμῖν εἰκῆ καὶ μάτην. ὑμῖν μὲν γὰρ καὶ ἡ παρὰ τοῦ θεοῦ παῤῥησία, καὶ ἡ παρ' ἀνθρώποις δόξα πλείων ἐντεῦθεν γίνεται, ἐκείνοις δὲ κρίμα, καὶ αἰσχύνη, καὶ ὄνειδος. ἐπεὶ καὶ τοιοῦτον ἡ ἀρετή, καὶ τοιοῦτον ἡ κακία· ἡ μὲν γὰρ πολεμουμένη μειζόνως ἀνθεῖ, αὐτὴ δὲ καὶ πολεμοῦσα ἀσθενεστέρα γίνεται, καὶ ταύτῃ μάλιστα καταλύεται. μεγίστην τοίνυν ἔχουσαι παράκλησιν τῶν γινομένων τὴν ὑπόθεσιν, χαίρετε καὶ εὐφραίνεσθε, καὶ κραταιοῦσθε. ἴστε γὰρ ἐφ' οἷς ἀπεδύσασθε ἐπάθλοις εἰς τὸν τῆς ἀνδρείας ταύτης ἀγῶνα, καὶ ποῖα ὑμᾶς καρτερούσας καὶ εὐχαρίστως φερούσας τὰ συμπίπτοντα, ἀναμένει ἀγαθά, ἃ οὔτε ὀφθαλμὸς εἶδεν, οὔτε οὖς ἤκουσεν, οὔτε ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη· καὶ τὰ μὲν λυπηρὰ τοιαῦτα παρέρχεται, καὶ τῷ παρόντι συγκαταλύεται βίῳ· τὰ δὲ ἐντεῦθεν ἔπαθλα, ἀθάνατα μένει· καὶ πρὸ τῶν ἐπάθλων δὲ ἐκείνων, οὐ μικρὰν καὶ ἐντεῦθεν καρποῦσθε ἡδονήν, τῇ ἐλπίδι τοῦ χρηστοῦ συνειδότος, καὶ προσδοκίᾳ τῶν στεφάνων ἐκείνων τρεφόμεναι.

Ταῦτα

Digitized by Google

ταῦτα οἶδ' ὅτι καὶ πρὸ τῶν ἡμετέρων οἶσθα γραμμάτων· ἀλλ' ἵνα μακρὰν ποιήσωμεν τὴν ἐπιστολὴν, ἐξέτεινα τὴν παράκλησιν. εὖ γε γὰρ οἶδ' ὅτι σφόδρα ἡμῶν τῶν γραμμάτων ἐρᾷς, καὶ μεθ' ὑπερβολῆς σφόδρα· καὶ τοῦτο οἶμαι αἴτιον εἶναι τοῦ συνεχῶς ἡμῖν ἐγκαλεῖν, ὅτι μὴ πολλάκις ἐπεστάλκαμεν· οὐ γὰρ δυνάμεθά σου κορέσαι τὴν ἐπιθυμίαν, κἂν καθ' ἑκάστην πέμπωμεν γράμματα, διὰ τὸ σφόδρα ὑμᾶς ἐκκρέμασθαι τῶν ἐπιστολῶν· ὁ θεός σοι τὸν μισθὸν δῴη, καὶ τὴν ἀμοιβὴν τῆς τοσαύτης περὶ ἡμᾶς ἀγάπης καὶ ἐν τῷ παρόντι βίῳ, καὶ ἐν τῷ μέλ- B λοντι αἰῶνι· ἡμεῖς μὲν τοι οὐ διαλιμπάνομεν διὰ τῶν ἐμπιπτόντων συνεχῶς ἐπιστέλλοντες, (ἡμῖν γὰρ αὐτοῖς τὰ μέγιστα χαριούμεθα τοῦτο ποιοῦντες) καὶ τῇ σῇ ψυχῇ συνεχῶς διὰ τῶν γραμμάτων προσαγορεύοντες. καὶ γὰρ τὴν ἀγάπην, ἣν ἐνέθηκας ἡμῖν ἐξ ἀρχῆς, ταύτην διηνεκῶς ἀκμάζουσαν διατηροῦμεν, κἂν πλείονα τούτου πάλιν ἀπολειφθῶμεν ὑμῶν χρόνον, οὐδὲ ἐντεῦθεν αὐτὴ ἀμαυροτέρα γίνεται. ἐν γὰρ διανοίᾳ πανταχοῦ περιφέρομεν ὑμᾶς, ἐκπληττόμενοι τὸ ἀπερίτρεπτον ὑμῶν τῆς γνώμης, καὶ τὴν πολλὴν ἀνδρείαν. γράφε δὴ καὶ C αὐτὴ συνεχῶς ἡμῖν, τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς εὐαγγελιζομένη, καὶ τοῦ οἴκου σου παντὸς, ἵνα πολλὴν καὶ ἐντεῦθεν καρπωσώμεθα τὴν παράκλησιν.

A Hæc porrò, quin tibi ante literas noſtras nota eſſent, minimè me fugit: verùm, vt longiorē epiſtolā efficerem, cohortationē produxi. Illud enim planè ſcio, te ingenti quodā atq; incredibili literarū noſtrarū deſiderio teneri. Idq; cauſæ eſſe puto, cur nobis eo nomine crebrò ſuccenſeas, quòd minùs ſępe ad te ſcripſerimus. Neque enim cupiditatem tuam explere poſſumus, quamuis etiā quotidie literas demus: propterea quòd epiſtolarū noſtrarū deſiderio ita duceris, vt ex ijs pendere videaris. Deus tibi, tum in hac vita, tum in futuro æuo, B huiuſce erga nos charitatis mercedem rependat. Nos quidem certè, quoties, quibus demus, occurrūt, ad te ſcribere minimè intermittimus. Ac ſanè nosipſos ſummo beneficio afficimus, cum id facimus, teq; quàm creberrimè per literas ſalutamus. Siquidē charitatem eam, quam nobis primùm iniecisti, perpetuò florentē ac vigentem retinemus. atque vt etiā nobis diutius adhuc à vobis abeſſe contingat, ne ſic quidem tamen ipſa obſcurior imbecilliórque effici queat. Etenim vbique vos animo circumferimus, mentis veſtræ conſtan- C tiam, ingentémque fortitudinem ad ſtuporem vſque mirantes. Quaobrem ipſa crebrò ad nos de tua, domeſticorúmque tuorum omnium, valetudine ſcribe: quò hinc quoque magnam conſolationem capiamus.

Ὑπατίῳ πρεσβυτέρῳ ϟζ'.

Οἶδας καὶ αὐτὸς κύριέ μου τιμιώτατε, ὅσον ὑμῖν φέρει μισθὸν τὰ διὰ τὸν θεὸν παθήματα, ἡλίκα βραβεῖα, οἵους στεφάνους. μηδὲν οὖν σε θορυβείτω τῶν γινομένων, ἐπείπερ τοὺς ποιοῦντας κακῶς θρηνεῖν δεῖ. ἐκεῖνοι γάρ εἰσιν οἱ μυ- D ρίας κατὰ τῆς ἑαυτῶν κεφαλῆς ἐπισωρεύοντες κολάσεις· αὐτὸς τοίνυν καθὼς σοι πρέπον ἐστὶ, τῇ προσηκούσῃ κεχρημένος ἀνδρείᾳ, ἀράχνης εὐπετέστερον διάσπα τὰ ἐκείνων μηχανήματα, καὶ τὰς ἐπιβουλάς, καὶ γράφε συνεχῶς ἡμῖν, περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς εὐαγγελιζόμενος. πολλὴν γὰρ δεξόμεθα παράκλησιν καὶ ἐν ἀλλοτρίᾳ διατρίβοντες, τοιαῦτα παρὰ τῆς τιμιότητος σου δεχόμενοι γράμματα.

Hypatio Presbytero XCVII.

Ne te quidem fugit, domine mi reuerendiſſime, quantam vobis calamitates eæ, quæ Dei cauſa ſubeuntur, mercedem, quantáq; præmia, & quantas coronas ferant. Quamobrem nihil eorum, quæ fiunt, te conturbet. Siqui- D dem eos demum, qui ſceleratè aliquid faciunt, lugere conuenit. Nam ij demum ſunt, qui ſexcentas aduerſus caput ſuum pœnas congerunt. Tu igitur, quemadmodum te dignum eſt, eam, quam conuenit, fortitudinem præſta: atque illorum technas & inſidias facilius, quàm araneæ telam, diſcerpe: deque tua valetudine quàm ſępiſſimè ad nos ſcribe. Magna enim, in aliena licet regione degentes, accommorantes, conſolationem capiemus, ſi huiuſmodi abs te literas accipiamus.

A

Chalcidiæ XCVIII.

Non vulgari dolore affecti ſumus, cùm te tam graui morbo teneri accepimus. Scis enim, ornatiſſima mea ac religioſiſſima domina, quanto valetudinis tuę ſtudio teneamur. Quamobrem ne cura & ſolicitudine cruciemur, per quendã, qui primus iſtinc huc veniat, hoc ipſum vt ſciamus velim cures, hoc eſt nũ prorſus morbus ſublatus ſit, ac tu integræ ſanitati reſtituta ſis. Nec enim exiguam, etiam in tam deſerto loco poſiti, voluptatem capimus, cùm de tua, B hoc eſt fœminæ nos amantis, valetudine animique hilaritate aliquid audimus. Cùm igitur, quantam à nobis, epiſtolam huiuſmodi mittens, gratiam ineas, tibi ſit exploratum, abiecta omni mora & cunctatione velim confeſtim operam des, vt quemadmodum nunc nunciato tuo morbo ingenti mœſtitia nos perturbaſti: ſic rurſum nunciata tua ſanitate, ingenti nos voluptate compleas.

Χαλκιδίᾳ ϟη'.

Οὐχ ὡς ἔτυχεν ἠλγήσαμεν, μαθόντες ἐν τοσαύτῃ σε ἀῤῥωστίᾳ εἶναι. οἶσθα γὰρ ὅπως ἀντεχόμεθά σου τῆς ὑγιείας, κυρία μου κοσμιωτάτη καὶ εὐλαβεστάτη. ἵν' οὖν μὴ κατατεινώμεθα τῇ φροντίδι, διά τινος τοῦ πρώτου ἐκεῖθεν ἀφικνουμένου τοῦτο αὐτὸ δηλῶσαι ἡμῖν σπούδασον, εἴ σοι τέλεον τὰ τῆς ἀῤῥωστίας ἀνῄρηται, καὶ πρὸς καθαρὰν ἐπανῆλθες ὑγίειαν. οὐδὲ γὰρ τὴν τυχοῦσαν καρπούμεθα εὐφροσύνην, καὶ ἐν ἐρημίᾳ τοσαύτῃ καθήμενοι, ὅταν ὑμῶν τῶν ἀγαπώντων ἡμᾶς γνησίως περὶ τῆς ὑγιείας καὶ εὐθυμίας μανθάνωμεν. εἰδυῖα τοίνυν ἡλίκα ἡμῖν χαριῇ τοιαύτην πέμπουσα ἐπιστολὴν, μὴ μελλήσῃς, μηδὲ ὑπέρθῃ, ἀλλ' εὐθέως τοῦτο ποίησαι παρακληθεῖσα, ἵν' ὥσπερ νῦν ὑπὸ τῆς ἀθυμίας συνέχεας ἡμᾶς, τὴν ἀῤῥωστίαν εἰποῦσα, οὕτως τὴν ὑγείαν ἀπαγγείλασα τὴν σὴν, πολλῆς ἡμᾶς ἐμπλησθῆναι ποιήσῃς τῆς ἡδονῆς.

C

Aſyncritiæ XCIX.

Nihil quidem eſt quod malim, quàm crebrò ad vos ſcribere. Neque enim beneuolentiæ veſtræ, & honoris ac reuerentiæ, quam ſemper nobis præſtitiſtis, quemcumque in locum proficiſcamur, obliuiſci poſſumus: verùm memoriam veſtri perpetuam tenemus, eámque recẽtem ſemper ac florentem vbique circumferimus. Quod ſi non quoties voluntas fuit, ſed raro ad vos literas dedimus, hoc non negligentia noſtra, ſed rerum neceſſitate factũ eſt, & quia viatoribus clauſum iter nunc ſit. Hæc igitur cùm tibi, ornatiſſima D mea & nobiliſſima domina, perſpecta ſint, ſiue ſcribamus, ſiue ſileamus, de ea beneuolentia, quam ſemper vobis præſtitimus, eodem modo exiſtimes velim.

Ἀσυγκριτίᾳ ϟθ'.

Ἐμοὶ μὲν περισπούδαστον τὸ, συνεχῶς ὑμῖν ἐπιστέλλειν· τῆς γὰρ διαθέσεως ὑμῶν, καὶ τῆς αἰδοῦς, καὶ τῆς τιμῆς, ἣν ἀεὶ περὶ ἡμᾶς ἐπεδείξασθε, ὅπουπερ ἂν ἀφικώμεθα, ἐπιλαθέσθαι οὐ δυνάμεθα· ἀλλ' ἔχομεν ὑμῶν διηνεκῶς τὴν μνήμην, ἀκμάζουσαν πανταχοῦ περιφέροντες. εἰ δὲ μὴ ὁσάκις ἐβουλόμεθα ἐπεστάλκαμεν, ἀλλὰ σπανιάκις, τοῦτο οὐ τῆς ῥαθυμίας τῆς ἡμετέρας, ἀλλὰ τῆς τῶν πραγμάτων ἀνάγκης, καὶ τοῦ τὴν ὁδὸν ἄβατον ὁδοιπόροις εἶναι νῦν. ταῦτ' οὖν εἰδυῖα κυρία μου κοσμιωτάτη καὶ εὐγενεστάτη, καὶ γραφόντων ἡμῶν, καὶ σιγώντων, ὁμοίως διάκεισο περὶ τῆς διαθέσεως, ἣν ἀεὶ περὶ ὑμᾶς ἐπεδειξάμεθα.

Marciano & Marcellino C.

Eadem nobis perdiuturni ſilentij noſtri cauſa eſt, quæ etiam vobis: verùm huiuſmodi ſilentij, quod non in animo, ſed in lingua poſitum ſit. Nam animo ac voluntate nobiliſſimas ac ſuauiſſimas animas veſtras crebrò, imò perpetuò per literas ſalutamus,

Μαρκιανῷ καὶ Μαρκελλίνῳ ρ'.

Τοῦτο καὶ ἡμῖν τῆς μακρᾶς σιγῆς αἴτιον γίνεται, ὃ καὶ τῇ εὐγενείᾳ τῇ ὑμετέρᾳ· ἀλλὰ σιγῆς οὐ τῆς κατὰ τὴν γνώμην, ἀλλὰ τῆς κατὰ τὴν γλῶτταν, ὡς τῇ γε διανοίᾳ καὶ ἐπιστέλλομεν, καὶ προσφθεγγόμεθα συνεχῶς, μᾶλλον δὲ διηνεκῶς, τὴν εὐγενεστάτην καὶ ἐμμελεστάτην ὑμῶν ψυχὴν, καὶ

ἐγκολαψάμενοι ὑμᾶς τῷ συνειδότι, πανταχοῦ περιφερόμεθα. τοιοῦτον γὰρ τὸ φιλεῖν γνησίως· ταῦτ᾽ οὖν εἰδότες κύριοί μου ποθεινότατοι καὶ τιμιώτατοι, ἐπιστέλλετε μὲν ἡνίκα ἂν ἀξιῆτε, τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς ὑμετέρας δηλοῦντες, θαῤῥεῖτε δὲ, ὅτι καὶ σιγώντων ὑμῶν τὴν αὐτὴν περὶ τῆς ἀγάπης ὑμῶν ψῆφον οἴσομεν, ἣν καὶ γραφόντων, ἀπὸ τῆς γνώμης ταῦτα ψηφιζόμενοι τῆς ὑμετέρας.

A voſque in pectore noſtro inſculptos paſſim circumferimus. Nam ea veri ac ſynceri amoris natura eſt. Hæc igitur cùm vobis explorata ſint, domini mei chariſſimi ac reuerendiſſimi, ſcribite quidem, quoties facultas dabitur, ac de veſtra valetudine certiores nos facite. Illud autem vobis perſuadete, nos, etiam ſi taceatis, idem tamen de veſtra charitate iudiciũ habituros eſſe, quod habebimus, ſi ſcribatis: ab animo ſcilicet veſtro hæc perpendentes.

Σευήρῳ πρεσβυτέρῳ ρα΄.

Seuero presbytero CI.

B Ἡμεῖς μὲν καί τοι χωρίον ἐρημότατον οἰκοῦντες, καὶ ἐπεστάλκαμεν πολλάκις πρὸς τὴν σὴν ἐμμέλειαν, καὶ τοὺς ἐκεῖθεν ἀφικνουμένους οὐ παυόμεθα συνεχῶς ἐρωτῶντες περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς· αὐτὸς δὲ οὐκ οἶδα, ἀνθ᾽ ὅτου μανικὸς ἡμῶν οὕτως ἐραστὴς ὢν, καὶ πολλὴν εὐκολίαν ἔχων τῶν ἐνταῦθα διακομιζόντων τὰ γράμματα, σιγᾷς οὕτω μακρὰν σιγήν· ἀλλ᾽ ἡμεῖς τὸ θερμόν σου, τὸ γνήσιον, τὸ εἰλικρινὲς τῆς διαθέσεως, ὃ περὶ ἡμᾶς ἀεὶ ἐπεδείξω, ἐννοοῦντες, καὶ ἐν τῇ σιγῇ τῇ μακρᾷ μεγίστην καρπούμεθα παράκλησιν· C πλὴν ἀλλὰ βουλόμεθα καὶ γραμμάτων συνεχῶς ἀπολαύειν τῶν σῶν, καὶ τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς ἡμῖν ἀπαγγελλόντων, καὶ ἃ παρ᾽ ἑτέρων μανθάνομεν, ταῦτα παρὰ τῆς γλώττης τῆς σῆς, καὶ τῆς χειρὸς ἐβουλόμεθα μανθάνειν. ποίει δὴ τοῦτο νῦν γοῦν δέσποτά μου τιμιώτατε. οἶσθα γὰρ ἡλίκα ἡμῖν χαριῇ, ὡς ἡμεῖς καὶ γράφοντες, καὶ μὴ γράφοντες, οὐ παυόμεθα μεμνημένοι, καὶ τὴν ἀγάπην, ἣν ἀεὶ περὶ τὴν σὴν ἐπεδειξάμεθα εὐλάβειαν, διατηροῦντες, ὅπουπερ ἂν ὦμεν. ἴσμεν γὰρ αὖθις τὰ μέγιστα D χαριούμεθα τοῦτο ποιοῦντες.

Nos, etſi deſertiſſimum locum incolentes, ſæpe tamen ad te ſcripſimus, cóſque qui iſtinc veniunt, de tua valetudine ſciſcitari minimè deſinimus. Tibi verò quid cauſæ ſit neſcio, quamobrem cùm tam inſano noſtri amore flagres, atque perfacilè nanciſci poſſis, quibus literas des, perdiuturno tamen tempore ſileas. At cùm nos beneuolentiæ illius, quam erga nos ſemper præ te tuliſti, feruorem ac ſynceritatẽ animo complectimur, etiam in longo ſilentio permagnam conſolationem capimus. Cæterum literis quoque tuis perſæpe frui cupimus, quibus de tua valetudine certiores fiamus: eáque, quæ aliorũ ſermone accipimus, ex tua lingua, tuáque manu audire ſtudemus. Quamobrem, domine mi reuerendiſſime, nunc ſaltẽ hoc facias quæſo. Scis enim quàm nobis hac in re gratũ facturus ſis. Nam quod ad nos attinet, ſiue ſcribamus, ſiue taceamus, nunquam tui meminiſſe deſinimus, eámq. charitatem, cuius tibi ſpecimen præbuimus, quocumque in loco ſimus, conſeruare. Id enim cùm facimus, de nobis etiam ipſimet quàm optimè meremur.

Θεοδότῳ ἀναγνώστῃ ρβ΄.

Theodoro Lectori CII.

Τί φῄς; πλείονά σοι τῶν προσδοκηθέντων τὰ κύματα ἐπηγέρθη νῦν, καὶ διὰ τοῦτο ἀλγεῖς; διὰ τοῦτο μὲν οὖν τοῦτο χαίρειν χρὴ καὶ σκιρτᾶν· ἐπεὶ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος οὕτως ἐποίει, νῦν μὲν λέγων· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ καυχώμεθα ἐν ταῖς θλίψεσι· νῦν δὲ, ὅτι χαίρω ἐν τοῖς παθήμασί μου. ὅσῳ γὰρ ἂν μείζων καὶ τραχύτερος ὁ χειμὼν γένηται, τοσούτῳ πλείων ἡ ἐμπορεία, λαμπρότεροι τῆς ὑπομονῆς

Quid ais? Plures in te nunc, quàm expectabas, fluctus excitati ſunt, ob idque diſcruciaris? Imò verò hoc nomine gaudere & exultare conuenit. Nam etiam beatus Paulus ad hunc modũ faciebat, nunc quidẽ his verbis vtens, Nõ ſolùm autem, ſed etiã gloriamur in tribulationibus: *Rom. 5.* nunc autem his, Gaudeo in paſſionibus meis. *Col. 1. 14.* Nam quo maior, & atrocior tempeſtas fuerit, eo quoq. maior quæſtus erit, & illuſtriores patiẽtiæ

coronæ, præmiaq. ampliora. Siquidem ipſe quoque de te bono animo ſum, vt qui animi tui firmitatē atq. conſtātiam exploratam habeam. At eorum cauſa, qui tibi inſidias ſtruunt, doleo & collacrymo, nimirum quòd ij hoſtilem in te animū gerant, à quibus te coli oportebat. Vnum eſt quod mœrore me afficit, nempe oculorum tuorum inualetudo, quorū velim ſummā rationem habeas, medicoſq. conſulas, atque ea, quæ muneris tui ſunt, ſimul præſtes. Nam de ijs calamitatibus quæ tibi inferūtur, tum te, vt prius iā dixi, gaudere cupio, tùm tibi ipſe gratulator. Scio enim quantus hinc tibi patiētiæ fructus oriatur. Quāobrem da operā, ne quid ex ijs, quæ accidunt, te cōmoueat ac perturbet. Vna enim duntaxat res moleſta eſt, nimirū peccatum. Nam cętera omnia, ſi modò vigilantē ac ſobrium animum prębeas, lucri quoque ampliſſimā materiā ſuppeditabunt, atq. arcana illa bona, quæ in cælis condita ſunt, copioſiſſimè tibi accerſent. Quamobrem cum in huiuſmodi quæſtu factitando quotidie verſeris, gaude ac lætare: atq. ad nos ſæpe ſcribere ne graueris. Quanquā enim te nobiſcum eſſe cupimus, quoniā tamen non hyems duntaxat, ſed etiam æſtas æquè tibi grauis ac moleſta eſt, illud veriti ſumus, ne te, ob oculorum præſertim morbum, in aëris intemperiem conijceremus. quæ cùm ita ſint, ad eorum curam velim operam omnem adhibeas: de eoque, cùm facultas erit, crebrò ad nos ſcribas, atque num meliuſcule ſeſe habeant, ſignifices, quo, licet alioqui tanto abs te locorum interuallo diſſiti, magnam tamen hinc voluptatem capiamus.

Amprucla Diaconiſſæ ipſiſque comitibus CIII.

Etſi longo itineris interuallo à vobis diſiunctus ſum: tamen præclara & fortia veſtra facinora, non minùs quàm qui adſunt, cognita & explorata habeo: vehementerque vobis de hac voluntatis ſententiæq. conſtantia, atque adamantina quadam animi firmitate, loquendique libertate ac fiducia gratulor. Eóque nomine beatas vos prædicare non deſino, tùm ob præſentia, tū ob ea bona, quæ vos in futuro æuo exceptura ſunt, arcana inquā illa, &

A οἱ στέφανοι, πολλὰ τὰ βραβεῖα. ἐπεὶ καὶ αὐτὸς σοῦ μὲν ἕνεκεν θαῤῥῶ, (οἶδα γὰρ σου τὸ ἀπερίτρεπτον, καὶ ἀκλινὲς, καὶ στεῤῥὸν,) τῶν δὲ ἐπιβουλευόντων ἕνεκεν ἀλγῶ, καὶ δακρύω, ὅτι οὓς χρὴ ἐν τάξει εἶναι τῶν θεραπευόντων, τὰ τῶν ἐχθρῶν ἐπιδείκνυνται. ἕν με λυπεῖ μόνον τὸ τῆς τῶν ὀφθαλμῶν σου ἀσθενείας, ἣν καὶ σφόδρα ἀξιῶ πολλήν σε ποιεῖσθαι λόγον, ἰατροῖς τε διαλεγομένην, καὶ τὰ παρὰ σαυτῆς συνεισφέρουσαν. ὡς τῶν γε θλίψεων τῶν ἐπαγομένων σοι, ὅπερ καὶ ἔμπροσθεν εἶπον, αὐτήν τε χαίρειν ἀξιῶ, καὶ ἐγὼ δέ σοι συνήδομαι. οἶδα γὰρ ὅσος ἐκ
B τούτου τίκτεταί σοι τῆς ὑπομονῆς ὁ καρπός. μηδὲν οὖν σε θορυβείτω, μηδὲ ταραττέτω τῶν περιπιπτόντων. ἓν γάρ ἐστι χαλεπὸν ἁμαρτία μόνον· ὡς τάγε ἄλλα πάντα ἀγρυπνούσῃ σοι καὶ νηφούσῃ καὶ κερδῶν ὑπόθεσις ἔσται μεγίστη, καὶ τὰ ἀπόῤῥητα ἐκεῖνα ἀγαθὰ, τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, μετὰ πολλῆς οἴσει σοι τῆς δαψιλείας. τοιαύτην τοίνυν καθ' ἑκάστην ἡμέραν πραγματευομένη πραγματείαν, χαῖρε καὶ εὐφραίνου, καὶ συνεχῶς ἡμῖν ἐπιστέλλειν μὴ κατόκνει. ἡ-
C μεῖς μὲν γάρ σε βουλόμεθα καὶ μεθ' ἡμῶν εἶναι, ἀλλ' ἐπειδὴ οὐχ ἡ τοῦ χειμῶνος ὥρα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ τοῦ θέρους ὁμοίως ἐστὶν ἐχθρὰ, ἐδεδοίκειμεν εἰς ἀέρων σε δυσκρασίας ἐμβαλεῖν, μάλιστα διὰ τὸ τῶν ὀφθαλμῶν πάθος. ἔργον τοίνυν ποιησαμένη, τὸ πολλὴν τούτοις προσάγειν τὴν ἐπιμέλειαν, καὶ περὶ τούτων ἡμῖν δὴ συνεχῶς ἐπίστελλε, δήλου, εἴγε καὶ μικρὸν ἄμεινόν σοι διατεθεῖεν, ἵνα καὶ ἐκ τοσούτου καθήμενοι διαστήματος, πολλὴν καὶ ἐντεῦθεν καρπωσώμεθα τὴν εὐφροσύνην.

D Ἀμπρούκλῃ διακόνῳ καὶ ταῖς σὺν αὐτῇ ρy'.

Μακρὰν μὲν διῴκισμαι τῷ μήκει τῆς ὁδοῦ τῆς ὑμετέρας τιμιότητος, τὰς δὲ ἀνδραγαθίας ὑμῶν καὶ τὰς ἀριστείας τῶν παρόντων οὐκ ἔλαττον ἔμαθον. καὶ σφόδρα συνήσθην ὑμῖν τῆς ἀνδρείας, τῆς ὑπομονῆς, τῆς ἀπεριτρέπτου γνώμης, καὶ στεῤῥᾶς καὶ ἀδαμαντίνης διανοίας, τῆς ἐλευθεροστομίας, τῆς παῤῥησίας. διὰ ταῦτα μακαρίζων ὑμᾶς οὐ παύομαι ὑπέρ τε τῶν παρόντων, ὑπέρ τε τῶν μελλόντων ὑμᾶς ὑποδέξασθαι ἀγαθῶν ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, τῶν ἀποῤῥήτων ἐκείνων, καὶ

πάντα νοῦν καὶ λόγον ὑπερβαινόντων. σφόδρα δὲ ἡμᾶς ἐλύπησας ἐκ τοσούτου καθημένους διαστήματος, οὐδὲ ἐπιστεῖλαι καταδεξαμένη. καὶ οἶδα μὲν ὅτι οὐκ ἐκ ῥαθυμίας τοῦτο γέγονε, (ἐπίσταμαι γὰρ καὶ γραφούσης ἡμῖν, καὶ σιγώσης, τὴν θερμὴν καὶ γνησίαν ἀγάπην, τὴν εἰλικρινῆ καὶ ἄδολον, τὴν ἰσχυρὰν καὶ στεῤῥὰν) ἀλλὰ διὰ τὸ μηδένα εἶναι τὸν ὑπογράφοντα. πλὴν ἀλλὰ καὶ οὕτως ἐχρῆν τῇ ἐγχωρίῳ σου γλώττῃ ἡμῖν ἐπιστεῖλαι, καὶ τῇ χειρὶ τῇ σῇ· σφόδρα γὰρ ἀντεχόμεθα, καθάπερ καὶ αὐτὴ οἶσθα, τοῦ συνεχῶς ἐπιστολὰς δέχεσθαι παρὰ τῆς εὐλαβείας τῆς σῆς, ὥστε καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν μανθάνειν ἡμᾶς τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς· καὶ οὐ μικρὰν τῆς τοσαύτης ἐρημίας, καὶ τῶν ἐνταῦθα περιστάσεων παράκλησιν ταύτην ἔχομεν. εἰδυῖα τοίνυν δέσποινά μου τιμιωτάτη καὶ εὐλαβεστάτη, ὅσην ἐπιθυμίαν ἔχομεν τούτου, μὴ διαλίπῃς τὴν καλὴν ταύτην ἡμῖν χαριζομένη χάριν· καὶ γὰρ πολλοὶ πολλαχόθεν ἐκεῖθεν ἦλθον· ἀλλ᾽ οὐκ ἐγκαλῶ ἐκείνων ἕνεκεν, διὰ τὸ μὴ γράμματα ἡμῖν ἐκόμισαν παρὰ τῆς κοσμιότητος· εἰκὸς γὰρ αὐτοὺς ἀγνοεῖσθαι παρὰ τῆς εὐλαβείας τῆς σῆς. νῦν μέντοι ὅτε ἐξὸν μετ᾽ εὐκολίας πάσης ἐπιστεῖλαι, καὶ μάλιστα τοιούτων γεγενημένων αὐτόθι, σφόδρα ἐπιθυμῶν δέξασθαι γράμματα. ἀνάκτησαι τοίνυν τὸ ἐν τῷ παρελθόντι χρόνῳ ῥαθυμηθὲν, καὶ πυκνότητι, καὶ νιφάδι ἐπιστολῶν τὸ μῆκος τῆς ἔμπροσθεν ἡμῖν παραμύθησαι σιγῆς.

A omnem mentis captum ac ſermonis facultatem excedentia. Magno autẽ nos, qui tam longè à te ſeiuncti ſumus, mœrore affeciſti, quòd ne ſcribere quidem ad nos dignata ſis. Quanquã illud ſcio, iſtud negligentia tua minimè cõtigiſſe (nam ſiue ſcribas, ſiue taceas, ardentem & ſyncerã fuciq. expertem, ac firmam & ſolidam tuã erga me charitatẽ noui) verùm quòd, cui dictares, nemo tibi præſtò eſſet. Quanquã ſic quoque patria lingua ſcribendũ fuit, ac tua manu. Magnopere enim, vt ipſa quoq. noſti, crebras à te literas accipere ſtudemus: B quò de tua valetudine quotidie certiores fiamus. Hincque, tam vaſtę huiuſce ſolitudinis, ac rerum aduerſarum, cum quibus hic luctamur, haud exiguã conſolationẽ capimus. Cùm igitur, reuerendiſſima & religioſiſſima domina, quanta rei huiuſce cupiditate tenear, minimè te fugiat, hanc nobis gratiam impertire quæſo ne intermittas. Siquidem multi iſtinc varijs è locis ad nos venerunt. Verùm ea de cauſa minimè tecum expoſtulo, quòd literas abs te nobis non attulerunt. Veriſimile enim eſt eos tibi ignotos eſſe. Nunc autem, C cùm ſumma facultas datur, ſcribas velim. Ac præſertim, cum res huiuſmodi iſthic contigiſſent, literas abs te accipere in primis expetebam. Cura igitur, vt quod antehac abs te per incuriam prætermiſſum eſt, ſarcias, priſtinique ſilentij diuturnitatem literarum frequentia & aſſiduitate compenſes.

Πενταδίᾳ διακόνῳ ρδ΄.

Τῶν μὲν στεφάνων σε μακαρίζω, οὓς ἀνεδήσω καὶ νῦν, διὰ τῆς ἀνδρείας πάντα ἑλομένη παθεῖν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας. διὰ τοῦτο καὶ τὸν θεὸν ὑπερασπίζοντά σου ἔχεις μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος. ἕως γὰρ θανάτου φησὶν ἀγώνισαι ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, καὶ ὁ κύριος πολεμήσει ὑπέρ σου, ὅπερ καὶ γέγονε. μέχρι γὰρ τούτου δραμοῦσα τὸν καλὸν τοῦτον ἀγῶνα, πολλὰ ἄνωθεν ἐπεσπάσω τὰ βραβεῖα. τούτου μὲν οὖν ἕνεκεν χαίρω. ἐπειδὴ δὲ ἔγνων, ὅτι βουλεύῃ περὶ ἀποδημίας, καὶ μεταστῆναι ἐκεῖθεν βούλει, παρακαλῶ σου τὴν τιμιότητα μηδὲν τοιοῦτον ἐννοῆσαι, μηδὲ βουλεύσασθαι. πρῶτον μὲν δι᾽ αὐτὸ τοῦτο, ὅτι δὴ στήριγμα τῆς πόλεως εἶ τῆς αὐτόθι,

Pentadiæ Diaconiſſæ CIV.

Coronarum nomine, quas tibi conciliaſti, beatã te duco. Ac nũc quoque, cùm per animi magnitudinem quiduis pro veritatis defenſione perferre in ani- D mum induxeris, meritò proinde Deum habes, qui tuas partes acerrimè tueatur. Vſque ad mortẽ enim, inquit Scriptura, pro veritate certa: & Dominus pugnabit pro te. *Eccli 4. 33.* Quod etiam euenit. Nam cùm eò vſque præclarum hoc certamen obieris, multa diuinitus præmia retuliſti. Qua quidem ex re magna voluptate afficior. Quoniã autem intellexi te de diſceſſu cogitare, atque iſtinc migrare velle accepi, peto abs te, ne quicquam huiuſmodi cogites, atque ob animum proponas. Primum ob hoc ipſum, quòd ciuibus tuis ſubſidium es,

ampliſſimúſque portus, & adminiculum, ac tutus murus ijs, qui laboribus & ærumnis conficiuntur. Quare noli cõmittere, vt tantum quæſtum de manibus eijcias. Noli inquã committere, vt tantum lucrum abijcias, cùm tantos quotidie theſauros ex tua præſentia colligas. Nam qui præclara tua facinora cernũt, vel auditione accipiunt, non parum hinc lucri conſequuntur. Non te porrò fugit, quantã iſtud mercedem tibi cõciliet. Primum itaque quemadmodum dixi, hac de cauſa te rogo atq. obſecro, vt iſtic maneas. neque enim exiguũ vtilitatis illius, quàm iſtic permanendo attuliſti, documentum abs te datum eſt. Deinde, ne anni quidem tempus hoc te facere patitur. Neque enim, qua corporis imbecillitate ſis, ignoras, miniméque tibi facile eſſe in tanta vi frigoris atq. hyemis pedẽ mouere. Huc accedit, quòd, vt rumor eſt, Iſaurorũ res nunc vigent. Hæc itaque omnia, vt prudens & cordata mulier, tecum reputãs, ne quæſo hoc tempore vllo pacto pedem iſtinc mouere ſuſtineas: déque hac re velim nos quã primùm certiores facias, ac de tua valetudine quàm ſæpiſſimè ſcribas. Nam nũc quoque nos nullas abs te literas accepiſſe moleſtè tulimus: ac, ne fortè morbus hoc impediuerit, laboramus. Quãobrem, vt hanc quoque ſolicitudinem nobis eximas, primo quoque tempore ad nos literas, quæ hæc indicent, mitte.

Chalcidiæ CV.

Deus tibi pro tua erga nos reuerentia, honore, ac ſyncera charitate, tum hîc, tũ in futuro æuo mercedẽ pendat. Nec enim nunc duntaxat, ſed pridem etiam atque ab initio, quo erga nos animo ac ſtudio fueris, perſpectum habeo. Ac propterea quamuis longo itineris ſpatio abs te diſſitus ſim, atq. hîc, tum ob huius loci ſolitudinem, tum ob perpetua pericula, crebróſq. prædonũ impetus, tum ob medicorũ penuriam, in multis calamitatibus verſer: nihil tamen horum omniũ me prohibet, quominus tuæ ſuauitatis perpetuò recorder: quin potius eam charitatẽ, quam à principio, tum erga te, tum erga tuam domum habui, vegetam ac florentem retineo: quippe qui ne nunc quidem eam, vel ob temporis diuturnitatẽ, vel ob itineris longinquitatẽ cõſeneſcere

A καὶ λιμὴν εὐρὺς, καὶ βακτηρία, καὶ τεῖχος ἀσφαλὲς τοῖς καταπονουμένοις. μηδὲ τοσαύτην ἀπὸ τῶν χειρῶν ἐμπορείαν ῥίψῃς, μηδὲ τοσοῦτον παρίδῃς κέρδος, τοσούτους καθ' ἑκάστην ἡμέραν συνάγουσα θησαυροὺς ἀπὸ τῆς παρουσίας τῆς αὐτόθι. οἵ τε γὰρ ὁρῶντες, οἵ τε ἀκούοντές σου τὰ κατορθώματα, οὐ μικρὰ κερδαίνουσιν· οἶσθα δὲ ἡλίκον τοῦτο φέρει σοι τὸν μισθόν. πρῶτον μὲν, ὅπερ ἔφην, διὰ τοῦτο παρακαλοῦμεν αὐτόθι μένειν· καὶ γὰρ πεῖραν οὐ μικρὰν δέδωκας τῆς ὠφελείας, ἣν παρέσχες διὰ τῆς αὐτόθι παραμονῆς. ἔπειτα B δὲ οὐδὲ ἡ τοῦ ἔτους ὥρα ἐπιτρέπει τοῦτο. οἶσθα γάρ σου τοῦ σώματος τὴν ἀσθένειαν, καὶ πῶς οὐ ῥᾴδιόν σοι κινεῖσθαι ἐν κρυμῷ τοσούτῳ καὶ χειμῶνι. πρὸς τούτοις, ὡς ἀκούομεν, καὶ τὰ Ἰσαυρικὰ αὔξει. πάντα τοίνυν ταῦτα λογισαμένη ὡς συνετὴ, μηδαμοῦ τέως κινεῖσθαι καταδέχου, καὶ περὶ τούτου γράψαι ἡμῖν διὰ ταχέως παρακλήθητι, καὶ περὶ τῆς ὑγείας συνεχῶς δήλου τῆς σῆς· ἐπεὶ καὶ νῦν ἠλγήσαμεν, μὴ δεξάμενοι γράμματά σου τῆς τιμιότητος, καὶ ἐν φροντίδι καθεστήκαμεν, μήποτε ἀρρω- C στία τοῦτο διεκώλυσεν· ἵν' οὖν καὶ ταύτην ἀπαλλάξῃς ἡμῶν τὴν φροντίδα, ταχέως ἡμῖν πέμψον ἐπιστολὴν ταῦτα δηλοῦσαν.

Χαλκιδίᾳ ρε'.

Ὁ θεός σοι τὸν μισθὸν δώῃ καὶ ἐνταῦθα, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τῆς περὶ ἡμᾶς αἰδοῦς, καὶ τιμῆς, καὶ γνησίας ἀγάπης. οὐδὲ γὰρ νῦν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄνωθεν, καὶ ἐξ ἀρχῆς οἶδά σε σαφῶς, ὅπως περὶ ἡμᾶς διατεθεῖσα ἐσπού- D δακας. διὰ τοῦτο καὶ ἐκ τοσούτου καθήμενος διαστήματος, καὶ πολλῷ τῆς ὁδοῦ εἰργόμενος τῷ μέσῳ, καὶ ἐν πολλαῖς ὢν ἐνταῦθα θλίψεσι, διά τε τὴν ἐρημίαν τοῦ χωρίου τούτου, διά τε τοὺς συνεχεῖς κινδύνους, καὶ τὰς ἐπαλλήλους τῶν λῃστῶν ἐφόδους, διά τε τὴν τῶν ἰατρῶν σπάνιν, οὐδὲν τούτων κωλυόμεθα μεμνῆσθαί σου διηνεκῶς τῆς ἐμμελείας· ἀλλὰ τὴν ἀγάπην, ἣν ἐξ ἀρχῆς καὶ περὶ σὲ, καὶ περὶ τὸν οἶκόν σου ἔσχηκα, ταύτην ἀκμάζουσαν διατηροῦμεν καὶ νῦν, οὐδὲν οὐδὲ ἀπὸ τοῦ χρόνου, οὐδὲ ἀπὸ τοῦ μήκους τῆς ὁδοῦ μαραίνεσθαι αὐ-

τὴν ἀφείς. τοιοῦτον γάρ ἐστι τὸ ἀγαπᾶν γνησίως. καὶ σε παρακαλῶ κατὰ τὴν σύνεσίν σου καὶ τὴν εὐλάβειαν, φέρειν τὰ συμπίπτοντα ἅπαντα γενναίως. οἶσθα γὰρ ὅτι ἐκ πρώτης ἡλικίας μέχρι τοῦ νῦν διὰ ποικίλων καὶ παντοδαπῶν σχεδὸν ὥδευσας πειρασμῶν, καὶ δυνάσαι μετ' εὐκολίας τὸν τῆς ὑπομονῆς ἆθλον ἀγωνίζεσθαι, ὥσπερ οὖν καὶ ἠγωνίσω πολλάκις, καὶ λαμπρὸς ὑπὲρ τούτων σεαυτὸν περιάπτου τοῖς στεφάνοις. εἰ δὲ μείζων ἐστὶ τῶν παρελθόντων, ἀλλὰ καὶ ὁ στέφανος πλείων. μηδὲν οὖν σε ταραττέτω τῶν ἐπαγομένων δεινῶν· ἀλλ' ὅσωπερ ἂν αὔξηται τὰ κύματα, καὶ μεῖζον γένηται τὸ κλυδώνιον, τοσούτῳ μείζονα ἀνάμενε τὴν ἐμπορίαν, καὶ πολλῷ πλείονα τὰ ἔπαθλα τῶν ἱδρώτων, καὶ μείζονα, καὶ λαμπρότερα. οὐ γὰρ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλύπτεσθαι εἰς ἡμᾶς. ὁδὸς γὰρ τὰ παρόντα, καὶ τὰ χρηστά, καὶ τὰ λυπηρὰ τοῦ βίου τούτου, καὶ ἑκάτερα ὁμοίως παρέρχεται, καὶ οὐδὲν αὐτῶν πάγιον οὐδὲ βέβαιον, ἀλλὰ μιμεῖται τὴν φύσιν ὁμοῦ τε φαινόμενα, καὶ παρατρέχοντα. καθάπερ οὖν ὁδῖται καὶ ὁδοιπόροι ἄν τε διὰ λειμώνων ὁδεύωσιν, ἄν τε διὰ φαράγγων, οὐδεμίαν οὐδὲ ἐντεῦθεν καρποῦνται τὴν ἡδονήν, οὐδὲ ἐκεῖθεν ὑπομένουσι λύπην· ὁδῖται γάρ εἰσιν, οὐχὶ πολῖται, ἑκάτερα παρατρέχοντες, καὶ πρὸς τὴν πατρίδα τὴν ἑαυτῶν ἐπειγόμενοι· οὕτω παρακαλῶ καὶ ὑμᾶς μήτε πρὸς τὰ φαιδρὰ τοῦ παρόντος κεχηνέναι βίου, μήτε ὑπὸ τῶν λυπηρῶν καταβαπτίζεσθαι· ἀλλ' ἓν μόνον σκοπεῖν, ὅπως εἰς τὴν κοινὴν ἀπάντων ἡμῶν πατρίδα μετὰ πολλῆς παραγένεσθαι τῆς παρρησίας· ἐπειδήπερ τοῦτό ἐστι τὸ μένον, καὶ πεπηγός, καὶ ἀθάνατον ἀγαθόν, τὰ δὲ ἄλλα πάντα, ἄνθος χόρτου, καὶ καπνός, καὶ εἴ τι τούτων εὐτελέστερον.

Ἀσυγκριτίᾳ καὶ τοῖς σὺν αὐτῇ ρϛʹ.

Οἶδα τὴν ἀγάπην ὑμῶν, καὶ τὴν διάθεσιν, ἣν περὶ ἡμῶν ἔχειν ἐσπουδάκατε. καὶ συνεχῶς ἐβουλόμην ἐπιστέλλειν· ἀλλ' ὁ τῶν Ἰσαύρων φόβος, πᾶσαν ἀποτειχίσας ὁδόν, οὐκ ἀφίησιν εὐπορεῖν τῶν πρὸς τοῦτο διακονησομένων ἡμῖν. ἡνίκα γοῦν ἂν

A patiar. Nam ea demum ſynceræ charitatis natura eſt. Te verò pro tua prudentia & pietate oro atque obſecro, vt ea omnia, quæ accidũt, ſtrenuo animo feras. Scis enim quòd ab ineunte ætate vſque ad hoc tempus per varias atque omnis ferè generis tẽtationes inceſſiſti, atque patientiæ certamen facili negotio obire potes, quemadmodum etiam ſæpè obijſti, atque illuſtres inde coronas tibiipſi in futurũ condidiſti. Quòd ſi hæc tentatio ſuperiores excedit, at etiam corona præſtantior futura eſt. Quæ cùm ita ſint, nihil ex ijs acerbitaB tibus, quę tibi inferuntur, te perturbet: verum quo magis fluctus creſcũt, tempeſtáſque magis ingraueſcit, eo etiam maiorem quæſtum, ac præmia ſudoribus longè copioſiora & ampliora & luculentiora expecta. Neque enim condignę ſunt paſſiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Rom. 8.18. Viæ enim inſtar ſunt, & præſentes huius vitæ iucunditates, & moleſtiæ, ambæque eodem modo effluunt, nec quicquam in ijs certum ac ſtabile C eſt, verùm vmbræ naturam imitantur, vt quæ ſimul atque ſeſe oſtenderint, ſtatim prætereant. Quemadmodum igitur viatores, ſiue per prata, ſiue per ſalebroſa & abrupta loca iter faciant, nec vllã illinc voluptatem percipiunt, nec vllam hinc mœſtitiam ſentiunt (viatores enim ſunt, non ciues, vtraque prætereuntes, atque ad patriam ſuam contendentes) eodem modo te rogo atque obſecro, vt nec præſentis vitæ iucunditatibus inhies, nec rurſum moleſtarũ rerum faſce deprimaris, verùm hoc vnum ſpectes, quónam pacto ad communem patriam noſtram cum ingenti fiducia peruenias. Quandoquidem hoc demum fixum & conſtans atque immortale bonum eſt: cætera autem omnia, flos fœni, & fumus, & ſi quid his vilius fingi poteſt.

Aſyncritiæ, ipſiuſque ſodalibus CVI.

Quã erga nos charitate ac beneuolẽtia ſitis, mihi exploratũ eſt. Ac literas quidem aſſiduè ad vos dare cuperem: verùm Iſaurorum metus vijs omnibus interclusis nõ me aſſiduè ſubinde nanciſci ſinit, qui ad eã rem nobis adminiſtram operã præbeant. Quoties autem

nanciſci poſſumus, debitam vobis ſalutationẽ pendimus, vos pro noſtro more admonentes, ne ob crebras has & continuas tentationes animi veſtri cõmoueantur ac perturbentur. Nam cùm mercatores & nautæ mercium cauſa tam longa maria traijciant, ac tot fluctus intrepido animo adeant, militéſq. exigui & caduci ſtipendij cauſa vitam ipſam pro nihilo ducant, ac dum lucis huius vſura fruuntur, perſæpe & fame conflictentur, & magnis itineribus vexentur, perpetuóque in exteris regionibus degant, pòſt etiam, nullum hinc vel exiguũ vel magnum fructum conſecuti, magna ex parte præmaturam ac violentam mortem oppetant: cùm cœleſte præmiũ proponitur, ac poſt mortem maior multiſq. partibus ſublimior remuneratio, quã tandem veniam obtinebunt, qui mollitie atque ignauia torpent, ac non ipſam quoq. vitã contemnunt, ac pro nihilo putant? Hęc igitur omnia tecum conſiderans, illúdque item, res præſentes nihil à fumo & inſomnijs differre, florentémq. hominũ ſtatum, vernis folijs, quæ ſimul atque oriuntur ſtatim exareſcunt, nihilo præſtantiorem eſſe, da operam, vt omnibus huiuſmodi telis ſuperiorem te prębeas. Licet enim, ſi modò velis, ipſam quoq. vitæ pompã contẽnere ac proculcare. Vnũ id ſpecta, quónã pacto magno cũ ſtudio ac diligentia viam arctam, quæ ad cœlum vehit, conficere queas.

Caſto, Valerio, Diophanto, & Cyriaco presbyteris CVII.

Quod auro, cùm igni ſæpe exploratur, accidit, hoc etiam aureis animis à tentationibus euenire ſolet. Vt enim flammæ natura materiam illam, cùm, quandiu artis lex permittit, cum ea verſatur, longè ſplendidiorem ac puriorem reddit: eodem modo frequentium tentationum fornax homines eos, qui mente ad auri ſimilitudinem accedunt, auro quouis ſplendidiores ac longè præſtantiores efficit. Ob eámque cauſam, quamuis tam longè à vobis ſeiuncti ſimus, vos tamen beatos prædicare nunquam deſinimus. Scitis enim, ſcitis, inquam,

A ἐπιτύχωμεν τούτων, τὴν ὀφειλομένην ἀποδίδομεν ὑμῖν πρόσρησιν, τὰ συνήθη παρακαλοῦντες ὑμᾶς, μηδὲν θορυβεῖσθαι μηδὲ ταράττεσθαι ὑπὸ τῶν συνεχῶν τούτων καὶ ἐπαλλήλων πειρασμῶν. Εἰ γὰρ ἔμποροι καὶ ναῦται φορτίων ὀλίγων ἕνεκεν, οὕτω μακρὰ διαβαίνουσι πελάγη, καὶ τοσούτων κατατολμῶσι κυμάτων· καὶ στρατιῶται δὲ καὶ αὐτῆς καταφρονοῦσι τῆς ζωῆς ὑπὲρ ἐπικήρου καὶ βραχέος μισθοῦ, καὶ ζῶντες καὶ λιμῷ μάχονται πολλάκις, καὶ ὁδοιπορίαις μακραῖς κατατείνονται, καὶ διηνεκῶς ἐ-
B πὶ τῆς ἀλλοτρίας διάγουσιν, ὕστερον δὲ καὶ ἄωρον, καὶ βίαιον πολλοὶ τούτων ὑπομένουσι θάνατον, οὐδὲν ἐντεῦθεν οὐ μικρὸν, οὐ μέγα καρπωσάμενοι· ὅταν οὐράνιος ὁ ἆθλος προκέηται, καὶ μετὰ τὴν τελευτὴν μείζων ἡ ἀντίδοσις, καὶ πολλῷ πλείων, ποίας τεύξονται συγγνώμης οἱ καταμαλακιζόμενοι, καὶ μὴ καὶ αὐτῆς καταφρονοῦντες τῆς ζωῆς; Ταῦτ' οὖν ἅπαντα λογιζόμενος, καὶ ὅτι καπνὸς τὰ παρόντα, καὶ ὄναρ, καὶ πᾶσα εὐημερία ἀνθρωπίνη φύλλων ἠρινῶν οὐδὲν ἄμεινον διάκειται, γι-
C νομένων τε ὁμοῦ καὶ μαραινομένων εὐθέως, ὑψηλοτέρα πάντων τῶν τοιούτων γίνου βελῶν. ἔξεστι γὰρ ἐὰν θέλῃς καὶ τὴν βιωτικὴν καταπατῆσαι φαντασίαν. ἐν σκόπει μόνον, ὅπως μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς τὴν τεθλιμμένην ὁδὸν διανύσαι δυνηθῇς, τὴν πρὸς αὐτὸν ἀνάγουσαν.

Κάστῳ, Οὐαλερίῳ, Διοφάντῳ, καὶ Κυριακῷ πρεσβυτέροις ρζ'.

Ο συμβαίνει τῷ χρυσίῳ βασανιζομένῳ πολλάκις ὑπὸ πυρὸς, τοῦτο καὶ ταῖς χρυσαῖς
D εἴωθε προσγίνεσθαι ψυχαῖς ὑπὸ τῶν πειρασμῶν. ἐκείνην τε γὰρ τὴν ὕλην λαμπροτέραν πολλῷ καὶ καθαρωτέραν ἡ τῆς φλογὸς ἀποφαίνει φύσις, ὁμιλοῦσα αὐτῇ χρόνον τοσοῦτον, ὅσον ἂν ὁ τῆς τέχνης ἐπιτρέπει νόμος· τούς τε τῷ χρυσίῳ κατὰ διάνοιαν ἐοικότας ἀνθρώπους, χρυσίου παντὸς φαιδροτέρους, καὶ πολυτελεστέρους μετὰ πολλῆς τῆς περιουσίας ἡ τῶν ἐπαλλήλων πειρασμῶν ἐργάζεται κάμινος. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ ἐκ τοσούτου καθήμενοι διαστήματος, οὐ παυόμεθα διηνεκῶς μακαρίζοντες ὑμᾶς. ἴστε γὰρ, ἴστε σαφῶς, ὅσον τῶν

Digitized by Google

τοιούτων ἐπιβουλῶν ὁ κέρδος, καὶ πῶς ἡ τοῦ A παρόντος εὐημερία βίου ὄνομα μόνον ἐστὶ ψιλὸν, πράγματος ἔρημον, τὰ δὲ μέλλοντα ἀγαθὰ, πεπηγότα, ἀκίνητα, μόνιμα, ἀθάνατα. καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἐστὶ τὸ θαῦμα τῆς ἀρετῆς, ὅτι τοιαῦτα ἡμῖν τὰ ἔπαθλα παρέχεται, ἀλλ' ὅτι καὶ πρὸ τῶν ἐπάθλων, οἱ ἀγῶνες αὐτῆς ἔπαθλα γίνονται, καὶ οὐ μόνον τοῦ θεάτρου λυθέντος τὰ βραβεῖα τοῖς νενικηκόσιν ἔρχεται φέρουσα, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῷ μέσῳ τῷ σκάμματι λαμπροὺς τοῖς ἀγωνιζομένοις πλέκει τοὺς στεφάνους. διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος οὐκ ἐπὶ ταῖς ἀντιδόσεσι τῶν B θλίψεων χαίρει καὶ εὐφραίνεται μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπ' αὐταῖς ταῖς θλίψεσι καλλωπίζεται, οὕτω λέγων· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ καυχώμεθα ἐν ταῖς θλίψεσιν. εἶτα ἀπαριθμούμενος τὸν ὁρμαθὸν τῶν βραβείων τῆς θλίψεως, φησὶν, ὅτι ὑπομονὴν αὕτη τίκτει, τὴν μητέρα τῶν ἀγαθῶν, τὸν ἀκύμαντον λιμένα, τὴν ἐν γαλήνῃ ζωὴν, τὴν πέτρας ἰσχυροτέραν, καὶ ἀδάμαντος στερροτέραν, τὴν ὅπλου παντὸς δυνατωτέραν, καὶ τειχῶν ἀσφαλεστέραν. αὕτη δὲ κατορθωθεῖσα, δοκίμους, καὶ γενναίους ποιεῖ τοὺς αὐτῆς τροφίμους, μεθ' ὑπερβολῆς ἀχειρώτους. οὐδενὶ γὰρ ἀφίησι τῶν περι- C πιπτόντων αὐτοῖς θορυβεῖσθαι λυπηρῶν, οὐδὲ ὑποσκελίζεσθαι· ἀλλ' ὥσπερ ἡ πέτρα ὅσῳ περ ἂν ὑπὸ πλειόνων παίηται κυμάτων, αὐτὴ μὲν ἐκκαθαίρεται μειζόνως, οὐδὲ μικρὸν κινουμένη, τῶν δὲ προσρηγνυμένων αὐτῇ τὸν ὄγκον ὑδάτων διαφθείρει ῥᾳδίως· οὐ τῷ παίειν ἀλλὰ τῷ παίεσθαι ἀφανίζουσα· οὕτω δὴ καὶ ὁ δόκιμος ἐξ ὑπομονῆς γενόμενος, πάσης ἀνώτερος ἕστηκεν ἐπιβουλῆς. καὶ τὸ δὴ θαυμαστὸν, ὅτι ἰσχυρότερος γίνεται, οὐ τῷ ποιεῖν κακῶς, ἀλλὰ τῷ πάσχειν κακῶς τοὺς ποιοῦντας διαλύων ῥᾳδίως. D ταῦτα οὐχ ὡς δεομένοις παρ' ἡμῶν μανθάνειν ἐπέσταλκα· οἶδα γὰρ ὑμῶν τὴν σύνεσιν, ἣν καὶ διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν ἐπεδείξασθε· ἃ γὰρ διὰ ῥημάτων ἐφιλοσοφήσαμεν νῦν ἡμεῖς, ταῦτα ὑμεῖς δι' ὧν ἐπάθετε ἀνεκηρύξατε. οὐ τοίνυν ὡς δεομένοις μανθάνειν παρ' ἡμῶν ταῦτα ἐπέσταλκα, ἀλλ' ἐπειδὴ μακρὸν ἐσιγήσατε χρόνον, μᾶλλον δὲ κοινῇ μακρὰν ἐσιγήσαμεν σιγὴν, ἐβουλήθην καὶ τὴν ἐπιστολὴν γενέσθαι μακράν, ἀθληταῖς δὲ ὑπομονῆς οὕτω γενναίοις ἐπιστέλλοντα, περί τινος ἑτέρου διαλέγεσθαι ἐχρῆν,

A perſpicuè, quantum huiuſmodi inſidiarum lucrum ſit, atque huius vitæ proſperitatē nudum duntaxat & inane vocabulum ac re vacuum eſſe, futura autem bona, firma, ſtabilia, certa, immortalia. Nec verò hoc duntaxat admirandi virtus habet, quòd hæc nobis præmia conciliat, verùm etiam quòd ante præmiorum tempus ipſius certamina præmiorum rationem habent; atque ipſa non modò ſoluto theatro victoribus palmam affert, ſed etiam in media arena pręclaras athletis coronas nectit. Ac proinde Paulus quoque non B ob calamitatum præmia duntaxat gaudet ac lætatur: verùm etiam ob ipſas quoq. calamitates gloriatur, his verbis vtens. Non ſolùm autem, ſed & gloriamur in tribulationibus. Rom. 5. Ac deinde pręmiorū eorū, quæ ex calamitate ortum trahunt, ſeriē enumerās, ait: Tribulatio patientiam parit, hanc inquā bonorum matrē, portum fluctibus vacuum, tranquillā vitam, rupe fortiorē, adamante firmiorē, quibuſuis armis valentiorem, ac mœnibus tutiorē. Hæc autē omnib. numeris perfecta & abſoluta, alumnos ſuos, probatos & generoſos, atq. incre- C dibilem quendā in modū inuictos reddit. Nullis enim moleſtijs, quæ ſubinde illis accidunt, ipſos perturbari ac deijci ſinit: verum quēadmodum rupes, quo pluribus fluctibus verberatur, ipſa quidem purior efficitur, ac ne tantillū quidem emouetur, aquarū autem, quæ ipſi alliduntur, tumorē nullo negotio diſſipat, ac delet nō iam percutiens eos, ſed ab illis percuſſa: eodē ſcilicet modo is quoque, qui patiētia exploratus eſt, inſidias omnes ſuperat: quódq. mirandū eſt, plus roboris hinc colligit, non inferendis, ſed perpetiendis malis, eos, qui D ferunt, mira facilitate frangens ac diſſoluēs. Hęc nō eò ſcripſi, quòd hac in re me magiſtro opus haberetis (mihi enim prudentia veſtra explorata eſt, quippe quā reb. ipſis teſtatā atq. conſpicuā feceritis. nā quę nos ſermone nūc docuimus, hæc ipſi perferendis calamitatib. prædicaſtis.) Quāobrē nō quòd me magiſtro opus haberetis, hęc ſcripſi, verùm quoniā diuturno tēpore ſiluiſtis, vel, vt rectiùs dicā, vtriq. diuturno ſilentio vſi ſumus, idcirco longiore hac epiſtola vti libuit. Porro cùm ad tam fortes ac ſtrenuos patientiæ pugiles ſcriberē, de qua tandem alia re verba facere oportebat,

A quàm de his, ob quas tantopere clari ac celebres extitiſtis? Ac ne hic quidē dimicationis fructus ſubſiſtit: verùm longius progreditur ac ſcaturit. Probatio enim, inquit, ſpem parit: & quidem ſpem reipſa omnino euenturam, non autem huic humanæ ſimilem, quę ſæpenumerò poſtquam laboribus dſuexarit eos, qui ipſi inhiant, laborum fructus eis reddere nequit, verùm præter detrimentum, eos etiam in ignominiam & periculū cōijcit. At hæc haudquaquā eiuſmodi eſt: quandoquidem nec humana eſt. Id quod vno verbo declarans Paulus, his verbis vtebatur: B Spes autē non confundit. Neque enim duntaxat eum, qui huiuſmodi certaminibus fungitur, detrimento ac pudore non afficit, verum etiam laboribus ac ſudoribus longè ampliores opes & gloriam ipſi affert. Nam ea manus illius, quæ horum laborum mercedem præbet, natura eſt. Epiſtolæ modum forſan exceſſimus: at non apud vos, à quibus tam impensè amamur. Nam cùm, non Epiſtolarum lege, ſed amicitiæ ſanctione res huiuſmodi ponderetis, minimè ſanè mihi dubium eſt, quin exiguam quoque hanc Epiſtolam exi- C ſtimaturi ſitis. Sed quanquam breuis vobis eſſe videatur, huius quoque tamen mercedem à vobis efflagitare minimè deſinam. Quam tandem? Non vt à vobis amer: neque enim flagitatore ad eam rem vobis opus eſt, cùm hoc ſponte veſtra copioſiſſimè ſemper & perſoluatis & debeatis. Nec item vt nobis reſcribatis: illud enim mihi perſuaſiſſimum eſt, vos ne ad hoc quidem monitore vllo opus habere. Quænam igitur hæc merces eſt? nimirum vt illud ex vobis intelligam, vos læto atque hilari animo eſſe, atque ex illatis vobis D acerbitatibus non modò nulla mœſtitia affici, verùm inſidias, quæ vobis fiunt, maioris etiam voluptatis materiam afferre. Nam ſi epiſtolam huiuſmodi nuncium ferentem acceperimus, ea nobis, & ſolitudinis, & famis, & peſtis, & Iſauricorum bellorum, & morborum omniū (quibus omnibus malis nunc addicti ſumus) ſolatium & remedium ac ſanatio futura eſt. Cogitantes igitur, quantam à nobis gratiam inituri ſitis, ad nos quæſo ſcribite, & res eiuſmodi ſcribite, quo tāto licet interuallo à vobis ſeiunctos, ingenti lætitia perfundatis.

A ἢ περὶ τούτων, δι' ὧν οὕτως ἀνεφάνητε λαμπροὶ καὶ εὐδόκιμοι; ἀλλ' οὐδὲ ἐνταῦθα ἵσταται τῆς ἀθλήσεως ὁ καρπός, ἀλλὰ πρόεισι περαιτέρω βρύων. ἡ γὰρ δοκιμή, φησιν, ἐλπίδα τίκτει, ἐλπίδα πάντως ἐπὶ τῶν πραγμάτων ἐκβησομένην, οὐ κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην ταύτην, ἣ καταπτύουσα πολλάκις τοὺς πόνοις τοὺς περὶ αὐτὴν κεχηνότας, οὐκ ἰσχύει τοὺς καρποὺς ἀποδοῦναι τῶν πόνων αὐτοῖς· ἀλλὰ μετὰ τῆς ζημίας καὶ αἰσχύνης, καὶ κινδύνοις αὐτοὺς περιέβαλεν. ἀλλ' οὐκ αὕτη τοιαύτη, ἐπειδὴ οὐδὲ ἀνθρωπίνη. ὅπερ ἑνὶ ῥήματι δη- B λῶν ὁ Παῦλος ἔλεγεν· ἡ δὲ ἐλπὶς οὐ καταισχύνει. οὐ γὰρ δὴ μόνον οὐ ζημιοῖ τὸν τὰ τοιαῦτα ἀγωνιζόμενον, οὐδὲ οὐ μόνον οὐ καταισχύνει, ἀλλὰ καὶ πολλῷ πλείονα καὶ πλοῦτον καὶ δόξαν αὐτῷ τῶν πόνων καὶ τῶν ἱδρώτων ἔρχεται φέρουσα. τοιαύτη γὰρ ἡ χαριζομένη χεὶρ τούτων τῶν πόνων τὰς ἀμοιβάς. τάχα ὑπερέβημεν τὸ μέτρον τῆς ἐπιστολῆς, ἀλλ' οὐ παρὰ ὑμῖν τοῖς οὕτω σφοδροῖς ἡμῶν ἐρασταῖς. οὐ γὰρ ἐπιστολιμαίων γραμμάτων νόμῳ, ἀλλὰ θεσμῷ φιλίας τὰ τοιαῦτα κρίνοντες, εὖ οἶδ' ὅτι καὶ C βραχεῖαν εἶναι ταύτην ἡγήσασθε τὴν ἐπιστολήν. ἀλλ' ὅμως εἰ καὶ βραχεῖα ὑμῖν εἶναι δοκεῖ, οὐ παύσομαι καὶ ταύτης ἀπαιτῶν ὑμᾶς τοὺς μισθούς, οὐ τὸ φιλεῖσθαι παρ' ὑμῶν, (οὐ γὰρ δεῖσθε εἰς τοῦτο τοῦ ἀπαιτήσοντος, οἴκοθεν αὐτὸ μετὰ πολλῆς ἀεὶ τῆς δαψιλείας καὶ καταθέντες, καὶ ὀφείλοντες) οὐδὲ τὸ ἀντιγράψαι ἡμῖν, (οἶδα γὰρ ὅτι οὐδὲ εἰς τοῦτο ἑτέρου τινὸς ὑμῖν δεῖ τοῦ ἀναμνήσοντος ὑμᾶς) ἀλλὰ τίς ὁ μισθός; τὸ δῆλον ἡμῖν ποιῆσαι, ὅτι σκιρτᾶτε, ὅτι χαίρετε καὶ εὐφραίνεσθε, καὶ ὅτι οὐδὲν τῶν ἐπενεχθέντων ὑμῖν πε- D πόνθατε δεινόν, ἀλλὰ πλείονος ἡδονῆς ὑμῖν ὑποθέσεις αἱ ἐπιβουλαὶ γίνονται· ἂν μὲν γὰρ δεξώμεθα ἐπιστολὴν ταῦτα φέρουσαν ἡμῖν τὰ εὐαγγέλια, καὶ ἐρημίας, καὶ λιμοῦ, καὶ λοιμοῦ, καὶ πολέμων Ἰσαυρικῶν, καὶ ἀρρωστίας ἁπάσης, οἷς ἅπασιν ἐκδεδόμεθα νῦν, ἔσται ἡμῖν παράκλησις τὰ τοιαῦτα γράμματα, καὶ φάρμακα, καὶ ἰατρεία. ἐννοοῦντες τοίνυν ἡλίκα ἡμῖν χαριεῖσθε, καὶ ἐπιστεῖλαι, καὶ ταῦτα ἡμῖν ἐπιστεῖλαι παρακλήθητε, ἵνα ἡμᾶς, καὶ ἐκ τοσούτου καθημένους διαστήματος, πολλῆς ἐμπλήσητε τῆς εὐφροσύνης.

A

Οὐρβικίῳ ἐπισκόπῳ ρη'.

ΕΙ καὶ πολὺν ἔχω χρόνον μὴ συγγενόμενός σου τῇ εὐλαβείᾳ, ἀλλ' οὐδὲν ἐντεῦθεν ῥαθυμότερος περὶ τὸ φίλτρον γέγονα. τοιαύτη γὰρ τῆς γνησίας ἀγάπης ἡ φύσις, οὐ χρόνῳ μακρῷ μαραίνεται, οὐ δυσκολίᾳ πραγμάτων ἀμαυροῦται, ἀλλὰ μένει διηνεκῶς ἀκμάζουσα. διὸ δὴ καὶ ἡμεῖς καὶ ἐν πολλαῖς περιστάσεσι γενόμενοι, καὶ νῦν εἰς τὴν ἐσχάτην τῆς οἰκουμένης ἐρημίαν ἀπενεχθέντες, καὶ φόβῳ συζῶντες διηνεκεῖ τῷ τῶν λῃστῶν, καὶ πολιορκίᾳ καινῇ· καθ' ἑκάστην γὰρ

B

ἡμέραν ἡ Κυκουσὸς πολιορκεῖται, τὰς ὁδοὺς τῶν λῃστῶν ἀποτειχισάντων· οὐδενὶ τούτων γεγόναμεν ῥαθυμότεροι περὶ τὴν σὴν εὐλάβειαν, ἀλλὰ καὶ γράφομεν, καὶ τὴν ὀφειλομένην ἀποδιδόαμεν πρόσρησιν, καί σε παρακαλοῦμεν, εἰ μὴ βαρὺ μηδὲ ἐπαχθὲς, καὶ αὐτὸν ἡμῖν ἐπιστέλλειν. οὕτω γὰρ καὶ ἡδονὴν πολλὴν καρπωσόμεθα, παρ' ὑμῶν, τῶν οὕτω γνησίως ἀγαπώντων ἡμᾶς, δεχόμενοι γράμματα, καὶ διὰ τούτων τὴν παρουσίαν φανταζόμενοι τὴν ὑμετέραν.

Vrbicio Epiſcopo CVIII.

Etſi conſuetudinem tecum iamdiu minimè habui: nihilo propterea ſegnior in amore factus ſum. Eiuſmodi enim veræ charitatis natura eſt, vt nec temporis diuturnitate langueſcat, nec rerum difficultatibus obſcuretur, ſed perpetuũ florem ac vigorem retineat. Quamobrem nos quoque, quamuis multis incõmodis premamur, ac nunc in extremos orbis terræ receſſus aucti ſimus, atque in perpetuo prædonum metu nouóque obſidionis genere viuamus (circumſidetur enim quotidie Cucuſus, omnibus nimirum vijs à latronibus interclufis (nihil tamen horum efficere potuit, vt mea erga te officia minùs conſtarent. Quin potiùs & ſcribimus ipſi, ac debitum ſalutationis munus tibi perſoluimus, & te viciſſim rogamus, vt, niſi graue ac moleſtum eſt, ipſe quoque ad nos ſcribas. Sic enim ingenti quoque voluptate afficiemur, cùm à vobis, à quibus tam ſyncerè amamur, literas accipiemus, ac per eas præſentiam veſtram nobis animo & cogitatione fingemus.

C

Ῥουφίνῳ ἐπισκόπῳ ρθ'.

Οἶδά σου τῆς ἀγάπης τὸ στεῤῥόν. ὀλίγα μὲν σοί ποτε συνεγενόμεθα ἐν Ἀντιοχείᾳ, δέσποτά μου τιμιώτατε καὶ εὐλαβέστατε, πολλὴν δέ σου πεῖραν τῆς εὐλαβείας, καὶ τῆς συνέσεως εἰληφότες, καὶ τῆς περὶ ἡμᾶς ἀγάπης. ἐξ ἐκείνου, καίτοι πολλοῦ μεταξὺ γενομένου τοῦ χρόνου, τὴν περὶ σε ἀγάπην ἀκμάζουσαν διατηροῦμεν, καὶ ὡς χθὲς, καὶ πρώην σε ἑωρακότες, οὕτως σου

D

φανταζόμεθα τὴν παρουσίαν. διὸ καὶ ἐπιστέλλομεν, καὶ παρακαλοῦμεν μεμνῆσθαι ἡμῶν διηνεκῶς. ἀπηνέχθημεν εἰς χωρίον τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκουμένης ἐρημότατον, τὴν Κουκουσὸν, καὶ καθ' ἑκάστην σχεδὸν τὴν ἡμέραν ὑπὸ τῆς τῶν Ἰσαύρων πολιορκούμεθα ἐφόδου· ἀλλ' ὅμως καὶ ἐν τοσαύταις ὄντες περιστάσεσιν, οὐ θαῤῥοῦμεν περὶ τῆς ἀγάπης τῆς ὑμετέρας, καὶ ἴσμεν σαφῶς, ὅτι γνησίας ἀπολαύομεν διαθέσεως, οὐ τὴν τυχοῦσαν καὶ ἐν ταῖς θλίψεσι ταύταις καρπωσόμεθα τὴν παράκλησιν.

Rufino Epiſcopo CIX.

Quàm firma charitate ſis, minimè me fugit. Quamuis enim exigua mihi tecum aliquando Antiochiæ conſuedo fuerit, reuerendiſſime ac religioſiſſime mi domine, tamen ingens pietatis tuæ ac prudentiæ documentum cepi. Quoquidem ex tempore, tametſi longo, recentem ſemper ac vegetam erga te charitatem retinui, ac, perinde ac ſi heri duntaxat & nudiuſtertius te vidiſſem, ita præſentiam tuam informo. Proindeque & ſcribo, & te item rogo, vt noſtri memoriam minimè intermittas. In Cucuſum, hoc eſt in locum totius noſtri orbis deſertiſſimum abducti ſumus, ac ſingulis penè diebus Iſaurorum incurſionibus obſidemur. Et tamen, tot licet incommodis laborantes, ſi de charitate veſtra minimè dubio animo ſimus, nóſque ſynceram veſtram beneuolentiam obtinere perſpicuè ſciamus, non vulgarem in his quoque calamitatibus conſolationem capiemus.

A

Baſſo Epiſcopo CX.

Quidnam cauſæ eſt, quamobrem, cùm tantam erga nos, & ſuperiori tempore, & nuper Conſtantinopoli, charitatem præ te tuleris, tamen poſteaquam nos tibi vicinos eſſe audijſti, ne literas quidem ad nos dare dignatus es? An neſcis quo erga pietatem tuam animo ſimus, & quibus amicitiæ vinculis tecum deuincti? Equidem ipſe ſpem habebam fore, vt & ipſe huc venires, & nobis in tanta ſolitudine collocatis ſolatium adhiberes. Quid enim Cucuſo deſertius eſſe queat, quæ præter ſolitudinem, Iſaurorum etiam incurſionibus obſidetur? Quod ſi hoc tum propter latronum metum, tum propter viæ difficultatem, laborioſum tibi ac moleſtum eſſe videtur, ſaltem ad nos ſcribere, ac de tua valetudine certiores nos facere ne graueris: quò, licet in externa terra degentes, ingentem hinc conſolationem capiamus.

Anatolio Epiſcopo Adanæ CXI.

Cum ardentem tuum erga me amorem, idque de facie minimè notum, ex multorum ſermone accepiſſem, equidem tecum quoque congredi cuperem. Quoniam autem haudquaquam vlla ſpes affulget fore, vt nobis id liceat, negatum congreſſum literarum colloquio compenſo, mihi quidem in hac re ampliſſimum beneficium præbens. Quanquam enim Cucuſus, quò nunc abducti ſumus, deſertiſſimus locus eſt, ac multorum periculorum plenus, perpetuáque latronum incurſione circumſeſſus: nihil tamen horum eſt, quod nobis tumultum ac perturbationem afferat, dum veſtram beneuolentiam obtineamus: verum etiamſi corpore diſiuncti ſimus, arctiſſimis tamen animi vinculis vobiſcum aſtricti, tranquillam ac bellis vacuam regionem veſtram potiùs, quàm Cucuſum, incolere nobis videmur, vt qui animo vobiſcum ſemper verſemur, atque vbicumque ſimus, mente & cogitatione vos circumferamus.

Βάσσῳ ἐπισκόπῳ ρι'.

Τί τοῦτο; ὁ τοσαύτην περὶ ἡμᾶς ἀγάπην ἐπιδειξάμενος, καὶ ἐν τῷ ἔμπροσθεν χρόνῳ, καὶ ἔναγχος ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀκούσας ἡμᾶς ἐκ γειτόνων εἶναι τῆς σῆς τιμιότητος, οὐδὲ γραμμάτων ἡμᾶς ἠξίωσας. οὐκ οἶσθ' ὅπως διακείμεθά σου περὶ τὴν εὐλάβειαν, καὶ ὅπως συνδεδέμεθά σοι τῷ τῆς φιλίας δεσμῷ; ἐγὼ μὲν γὰρ προσεδόκων σε καὶ ἥξειν ἐνταῦθα, καὶ παρακαλέσειν ἡμᾶς ἐν ἐρημίᾳ τοσαύτῃ καθεστῶτας. τί γὰρ ἂν γένοιτο ἐρημότερον Κουκουσοῦ, μετὰ τῆς ἐρημίας, καὶ ὑπὸ τῆς τῶν Ἰσαύρων πολιορκουμένης ἐφόδου; ἀλλ' ὅμως, εἰ τοῦτο ἐργῶδες διά τε αὐτὸν τῶν λῃστῶν τὸν φόβον, διά τε τῆς ὁδοῦ τὴν δυσκολίαν, γράφειν ἡμῖν μὴ κατόκνει, καὶ τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς εὐαγγελίζεσθαι, ἵνα καὶ ἐν ἀλλοτρίᾳ διατρίβοντες, πολλὴν ἐντεῦθεν καρπωσώμεθα τὴν παράκλησιν.

C

Ἀνατολίῳ ἐπισκόπῳ Ἀδάνης ρια'.

Ἐγὼ μὲν καὶ συγγενέσθαι ἐπεθύμουν σου τῇ τιμιότητι, παρὰ πολλῶν ἀκούων τὸν θερμὸν ἔρωτα, ὃν περὶ ἡμᾶς ἔχεις, καὶ ταῦτα μὴ συγγενόμενος ἡμῖν. ἐπεὶ δὲ τοῦτο τέως οὐκ ἔνι, οὐδὲ τῆς συνουσίας ἐλπὶς γενέσθαι· διορθούμενοι τῇ τῶν γραμμάτων ὁμιλίᾳ, χάριν ἑαυτῷ παρέχων μεγίστην. εἰ γὰρ καὶ ἐρημότατον χωρίον εἰς ὃ νῦν ἀπενέχθημεν, ἡ Κουκουσὸς, καὶ κινδύνων γέμον πολλῶν, καὶ φόβῳ διηνεκεῖ τῶν λῃστῶν πολιορκούμενον· ἀλλ' οὐδὲν τούτων ἡμᾶς θορυβεῖ, οὐδὲ διαταράττει, τῆς ὑμετέρας ἀπο-
D λαύοντας ἀγάπης· ἀλλ' εἰ καὶ τῷ σώματι διεστήκαμεν, τῇ ψυχῇ συνδεδεμένοι μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος ὑμῖν, τὴν ὑμετέραν μᾶλλον τὴν ἀτάραχον καὶ ἀπόλεμον, ἢ τὴν Κουκουσὸν οἰκεῖν δοκοῦμεν, ἀεὶ μεθ' ὑμῶν ὄντες τῇ διαθέσει, καὶ ὅπουπερ ἂν ὦμεν, ἐπὶ διανοίας σε περιφέροντες.

Θεοδώρῳ

A

Θεοδώρῳ ἐπισκόπῳ ριβʹ.

ΕΙ μὲν οἷόν τε ἦν καὶ ἐλθεῖν, καὶ περιπλύξασθαί σου τὴν εὐλάβειαν, καὶ ἐντρυφῆσαι σου τῇ ἀγάπῃ διὰ τῆς παρουσίας αὐτῆς, μετὰ πολλῆς ἂν τοῦτο ἐποιησάμεθα τῆς σπουδῆς, καὶ τοῦ τάχους. ἐπειδὴ δὲ τοῦτο οὐκ ἐφ' ἡμῖν κεῖται νῦν, διὰ τῶν γραμμάτων ὃ αὐτὸ τοῦτο πληροῦμεν. κἂν γὰρ πρὸς αὐτὰς τῆς οἰκουμένης τὰς ἐσχατιὰς ἀπενεχθῶμεν, ἐπιλαθέσθαι σου τῆς ἀγάπης οὐ δυνάμεθα, τῆς γνησίας, καὶ θερμῆς, καὶ εἰλικρινοῦς, καὶ ἀδόλου, τῆς τε ἄνωθεν, καὶ ἐξ ἀρχῆς, ἥν τε ἐπεδείξω νῦν. οὐδὲ γὰρ ἔλαθεν ἡμᾶς, ὅσα καὶ εἰπεῖν καὶ ποιῆσαι ὑπὲρ ἡμῶν ἐσπούδασας, δέσποτά μου τιμιώτατε καὶ θεοφιλέστατε. εἰ δὲ μηδὲν γέγονε πλέον, ἀλλὰ τὸν θεὸν ὀφειλέτην ἔχεις τῆς σπουδῆς, καὶ τῆς προθυμίας, καὶ τὸν μισθὸν ἀπηρτισμένον· καὶ ἡμεῖς οὐ παυόμεθα χάριν εἰδότες σου τῇ ὁσιότητι, καὶ πρὸς ἅπαντας διακηρύττοντές σου τὴν εὐλάβειαν, καὶ παρακαλοῦντες τὴν αὐτὴν ἀγάπην διὰ παντὸς ἀκμάζουσαν διατηρεῖν. οὐ γὰρ τὴν τυχοῦσαν καὶ ἐν ἐρημίᾳ καθήμενοι, καρπούμεθα τὴν παράκλησιν, ὅταν τοσοῦτον ἐν καρδίᾳ θησαυρὸν, καὶ πλοῦτον ἀποκείμενον ἔχωμεν τῆς ἐγρηγορυίας καὶ γενναίας σου ψυχῆς τὴν ἀγάπην.

Theodoro Epiſcopo CXII.

Si fieri potuiſſet, vt ad te proficiſcerer, coramq. maxima cum voluptate charitate tua fruerer, feciſſem id quidē diligēter, magnâq. cum celeritate. Quoniā autē id nunc arbitrij noſtri minimè eſt, per literas hoc ipſum præſtamus. Quãuis enim ad ipſos quoq. orbis terræ fines relegati ſimus: ſynceræ tamen ac germanæ minimeq. fucatæ charitatis tuæ, quam & iam pridē, atq. ab initio, & nunc etiam oſtendiſti, memoriā ab-B ijcere minimè poſſumus. Nec verò clā me eſt, reuerendiſſime ac religioſiſſime domine, quot quantáq. noſtra cauſa, & dicere, & audire ſtuduiſti. quòd ſi nihil hinc profectum eſt: ad Deū tamen huiuſce ſtudij promptitudiniſq. animi debitorem habes, mercedémq. perfectā ac numeris omnibus cumulatā. Ac nos etiā tuæ ſanctitati gratiā habere, tuámque pietatē apud omnes prædicare minime deſinimus: téque hortari atque obſecrare, vt eandē charitatem perpetuò florentē ac vigentem retineas. Ne-C que enim, in hac licet ſolitudine affixi, vulgarem conſolationē capimus, cùm tantum in pectore theſaurorum, tantáſque opes reconditas habemus, hoc eſt vigilantis ac generoſi animi tui charitatem.

Παλλαδίῳ ἐπισκόπῳ ριγʹ.

Ὑπὲρ μὲν τῶν καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς, οὐδὲν δεόμεθα παρακλήσεως, ἀρκεῖ γὰρ ἡμῖν εἰς παράκλησιν τῶν γινομένων ἡ ὑπόθεσις. θρηνοῦμεν δὲ τὸν κοινὸν τῶν ἐκκλησιῶν χειμῶνα, καὶ τὸ τὴν οἰκουμένην καταλαβὸν ναυάγιον, καὶ πάντας ὑμᾶς παρακαλοῦμεν εὐχαῖς βοηθεῖν, ὥστε τὴν πανωλεθρίαν ταύτην λυθῆναί ποτε, καὶ εἰς λευκὴν ἅπαντα μεταβαλεῖν γαλήνην. τοῦτο δὴ ποιοῦντες μὴ διαλίπητε· λανθάνοντες γὰρ καὶ κρυπτόμενοι, πλείονα πολλῷ ἔχετε νῦν προσκαρτερεῖν ταῖς εὐχαῖς, καὶ μετὰ θλιβομένης διανοίας. οὐ μικρὸν δὲ τοῦτο, τῷ φιλανθρώπῳ προσαπτέσθαι θεῷ· μὴ διαλίπητε οὖν τοῦτο ποιοῦντες, καὶ ἡνίκα ἂν ἐξῇ, καὶ γράφετε ἡμῖν συνεχῶς.

Palladio Epiſcopo CXIII.

Pro eo quidem ſtatu, quo res noſtræ ſunt, cōſolatione nihil opus habemus. Siquidem ad conſolationem nobis abundè eſt, earum rerum, quæ contigerunt, argumentum. At verò communem Eccleſiarū tempeſtatē, ac naufra-D gium illud, quod terrarū orbē inuaſit, luctu lacrymiſq. proſequimur: vóſque omnes obſecramus, vt precum veſtrarum auxilium afferatis, quò hæc internecio tandē aliquando depellatur, cunctáque ad ſummā tranquillitatem redeant. Hoc, inquā, quæſo facere ne intermittatis. Nam cùm in occulto deliteſcatis, ſpatiū habetis cum mente contrita precibus inhærēdi. Porro minimè paruum hoc exiſtimandū eſt, nimirum benigno atque ad humanitatem propenſo Deo ad pedes accidere. Quare ſine intermiſſione hæc facite: &, quàm ſæpiſſimè licuerit, ad nos literas date.

Nam etſi longo itineris interuallo à vobis ſemoti ſimus, nullum tamen diem prętermittimus, quin rerum veſtrarum cura tangamur, eóſque, qui iſtinc veniunt (etiã ſi rarò eos nanciſci contingat) interrogemus, curioſeque ſciſcitemur. Vt igitur apertiùs omnia ſciamus, hanc nobis, cum occaſio ſe offeret, gratiam concedite, vt de veſtra valetudinę nos certiores faciatis: quò licet in ſolitudine degentes, ingenti ſolatio afficiamur.

A εἰ γὰρ καὶ πολλῷ τῷ μήκει τῆς ἐμμελείας ὑμῶν ἀπῳκίσθημεν, ἀλλ' οὐ παυόμεθα καθ' ἑκάστην ἡμέραν μεριμνῶντες τὰ ὑμέτερα, καὶ τοὺς ἐκεῖθεν ἀφικνουμένους, εἰ καὶ σπανιάκις ἐπιτυγχάνομεν, ἐρωτῶντες καὶ περιεργαζόμενοι. ἵν' οὖν σαφέστερον πάντα εἰδότες ὦμεν, ὅταν ἐγχωρῇ, παρέχετε ταύτην ἡμῖν τὴν χάριν, περὶ τῆς ὑγείας τῆς ὑμετέρας εὐαγγελιζόμενοι ἡμᾶς, ἵνα καὶ ἐν ἐρημίᾳ διατελοῦντες πολλὴν καρπωσώμεθα τὴν παράκλησιν.

Elpidio Epiſcopo C XIV.

Hoc quoq. tuum eſt, hoc prudentis B ac vigilantis naucleri, nempe ne in tantam quidẽ altitudinem aſſurgẽte tempeſtate, animũ deijcere, verùm conſtãter adhuc in cura & ſolicitudine verſari, ac pro virili parte omnia præſtare, atque quoquo gẽtiũ per literas curſitare, eóſque, qui propinqui ac remoti ſunt, inter ſe cõciliare, excitare, acuere, vnũquémq. admonere, ne fluctibus ac procellis ſe abripi ſinat, verũ ſtet ac vigilet, etiã ſi alioqui innumeri alij fluctus his atrociores exoriãtur: denique, tametſi C vno loco defixũ, per cõſilia & cohortationes paſſim prouolare. Eóq; nomine pietatẽ tuam, experrectũ animum, conſtantem voluntatẽ ac ſententiã, vigentémq. in tanta ſenectute animi alacritatẽ, mirificis laudib. in cœlũ ferimus. Nec verò id mirũ ac præpoſterũ videri debet. Nam cùm ea, quę proponuntur, corporis robur deſiderant, impedimentum hic affert ſenectus. At cùm animi ſapientiam duntaxat requirunt, tum demũ canities rebus præclarè gerendis nihil officere cõſueuit, queẽadmodum etiã nec offecit. Nihil enim fuit, quod pietas tua nõ præſtiterit. Quòd autem, D quem par eſt, fructum tantus hic labor tantæque vigiliæ allaturæ ſint, minimè dubitandum eſſe arbitror. Quoniam porrò pro ingenti tua & ardenti charitate vnà cum vniuerſo terrarum orbe noſtri quoque curam ſuſcipiendã duxiſti, atque, vbinã degamus, ſcire aues, quidque rerum geramus, & qui nobiſcum conſuetudinem habeant, idque non fruſtrà, & temerè, verùm vt ipſis quoque hoc nomine gratiam habeas, nos quidem pro tanta charitate apud eos omnes, qui nobiſcum verſantur, te ſummis laudibus afficere, tibíque gratias agere nunquam deſinemus.

Ἐλπιδίῳ ἐπισκόπῳ ριδ'.

Καὶ τοῦτο σὸν, τοῦ νήφοντος καὶ ἐγρηγορότος κυβερνήτου, τὸ μηδὲ εἰς τοσοῦτον ἀρθέντος τοῦ χειμῶνος ἀναπεσεῖν, ἀλλ' ἐπιμένειν ἔτι μεριμνῶντα καὶ φροντίζοντα, καὶ κατὰ τὸ ἐγχωροῦν τὰ ἑαυτοῦ πάντα εἰσφέροντα, πανταχοῦ διὰ τῶν γραμμάτων περιτρέχοντα, τοὺς ἐγγὺς, τοὺς πόῤῥωθεν συγκροτοῦντα, διεγείροντα, παρασκευάζοντα μηδένα τῷ κλυδωνίῳ παρασυρῆναι· ἀλλ' ἑστάναι, καὶ νήφειν, κἂν μυ- C ρία τούτων ἐπίῃ χαλεπώτερα κύματα, καὶ ἐν ἑνὶ ἱδρυμένον τόπῳ, πανταχοῦ διὰ τῆς παραινέσεως ἵπτασθαι. οὐδὲ γὰρ ἡμᾶς ἔλαθε τὴν σὴν, καίτοι ἐκ τοσούτου καθημένους διαστήματος. διὸ καὶ μακαρίζομεν, καὶ θαυμάζομέν σου τὴν εὐλάβειαν, καὶ τὴν διεγηγερμένην ψυχὴν, καὶ τὴν ἀπερίτρεπτον γνώμην, καὶ τὴν ἐν τοσούτῳ γήρᾳ νεάζουσαν προθυμίαν· καὶ οὐδὲν ἀπεικός. ὅταν μὲν γὰρ τὰ προκείμενα τῆς τοῦ σώματος δέηται ῥώμης, κώλυμα ἐνταῦθα τὸ γῆρας γίνεται· ὅταν δὲ ψυχῆς ἀπαιτῇ φιλοσοφίαν, οὐδὲν ἡ πολιὰ τοῖς κατορθώμασιν ἐπισκοτεῖν εἴωθεν· οὐ τοίνυν οὐδὲ ἐπεσκότησεν, ἀλλ' ἅπαντα παρὰ τῆς σῆς εὐλαβείας εἰσε- D νήνεκται. ὅτι δὲ καὶ καρπὸν δώσει τὸν πρέποντα ὁ πόνος οὗτος, καὶ ἡ τοσαύτη ἀγρυπνία, οὐδὲν οἶμαι δεῖν ἀμφιβάλλειν. ἐπειδὴ δὲ μετὰ τῆς οἰκουμένης ἁπάσης καὶ ἡμετέραν μέριμναν κατεδέξω, διὰ τὴν πολλήν σου καὶ θερμὴν ἀγάπην, καὶ μαθεῖν ἐπιθυμεῖς οὗ διατρίβομεν, καὶ ἐν τίσιν ἐσμὲν τὰ ἡμέτερα, καὶ τίνες οἱ συνόντες ἡμῖν, καὶ μαθεῖν οὐχ ἁπλῶς, ἀλλ' ὥστε καὶ χάριν αὐτοῖς εἰδέναι, ἡμεῖς μὲν ὑπὲρ τῆς τοσαύτης ἀγάπης οὐ παυσόμεθά σε ἀνακηρύττοντες, στεφανοῦντες, παρὰ πᾶσιν δημηγοροῦντες, χάριτας ὁμολογοῦντες παρὰ τοῖς ἐντυγχάνουσι καὶ συγγινομένοις ἡμῖν.

αὐτὸς δὲ τὰς μεγίστας ἀμοιβὰς, καὶ μείζους τῶν πόνων ἀνάμενε παρὰ τοῦ φιλανθρώπου θεοῦ, τοῦ τὰς ἀντιδόσεις ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος νικῶντος τοὺς ἀγαθόν τι ποιεῖν ἢ λέγειν ἐσπουδακότας. ὥστε δὲ σε καὶ ἑτέρωθεν ἡσθῆναι μαθόντα τὰ ἡμέτερα· πρὸς μὲν τὸ ἐρημότατον χωρίον ἀπῳκίσθημεν, τὴν Κουκουσὸν, πλὴν ἐρημίας οὐδεμίαν αἴσθησιν ἔχομεν, τοσαύτης ἀπολαυόμεν ἡσυχίας, τοσαύτης ἀδείας, τοσαύτης παρὰ πάντων θεραπείας. καὶ τὰ γὰρ λείψανα τῆς ἀρρωστίας εὐχαῖς ταῖς σαῖς ἀπεθέμεθα, καὶ ἐν ὑγείᾳ διάγομεν νῦν, τοῦ τε φόβου τῶν Ἰσαύρων ἀπηλλάγημεν, καὶ ἐν ἀσφαλείᾳ κατέστημεν, ἀπραγμοσύνῃ τε ἐντρυφῶντες πολλῇ. πάρεισι δὲ ἡμῖν καὶ οἱ τιμιώτατοι πρεσβύτεροι Κωνστάντιος, καὶ Εὐήθιος. προσδοκῶνται δὲ καὶ ἕτεροι ταχέως ἀφίξεσθαι, οὓς εἰς τὸ παρὸν τὰ δεσμὰ κατεῖχεν, ἀλλὰ πάντες ἀφείθησαν, καὶ εὖ οἶδ' ὅτι ἐπιστήσονται πρὸς ἡμᾶς· μὴ δὴ διαλίπῃς εὐχόμενος ὑπὲρ ἡμῶν τῶν σφόδρα σε ἀγαπώντων, δέσποτα αἰδεσιμώτατε καὶ θεοφιλέστατε, καὶ συνεχῶς ἐπιστέλλων, ἡνίκα ἂν ἐξῇ, καὶ τὰ περὶ τῆς ὑγείας δηλαδὴ τῆς σῆς. οἶσθα γὰρ ὅπως ἡμῖν περισπούδαστον καθ' ἑκάστην, εἰ οἷόν τε, ἡμέραν περὶ ταύτης μανθάνειν. τὸν δεσπότην μου τὸν τιμιώτατον καὶ εὐλαβέστατον πρεσβύτερον Ἀσυγκρίτιον, μετὰ τῶν γλυκυτάτων αὐτοῦ παιδίων, καὶ πάντα σου τῆς θεοσεβείας τὸν κλῆρον πολλὰ παρ' ἐμοῦ προσειπεῖν παρακλήθητι.

Tu verò ampliſſima præmia, & laboribus maiora à benigno Deo expecta, qui eos, qui boni aliquid efficere aut loqui ſtuduerunt, præmijs longè antecellit. Vt autem aliunde quoque, hoc eſt rerum noſtrarum ſtatu cognito, habeas vnde oblecteris, ſic habeto, nos Cucuſum quidem, hoc eſt in deſertiſſimum locum relegatos eſſe, cæterùm nullo ſolitudinis ſenſu affici. Tanta ſcilicet quiete, tanta ſecuritate fruimur: tantis omniũ officijs delinimur. Nam & morbi reliquijs precum tuarum ope atque auxilio depulſis, belliſſimè nunc valemus, & Iſaurorum metu liberati ſumus, atque in ſecuritate verſamur, ingentique otio noſmet oblectamus. Præſtò autẽ nobis ſunt & reuerendiſſimi Preſbyteri Conſtãtius & Euethius, atque item ſpes eſt alios item breui affuturos eſſe, quos ſcilicet hactenus vincula detinuerunt. Nunc autem omnes ijſdem ſoluti ſunt: nec dubito quin propediem ad nos aduolaturi ſint. Tu verò, domine ſumme venerande ac religioſiſſime, pro nobis, quibus es chariſſimus, preces ad Deũ adhibere, atque quàm ſæpiſſimè, ſi facultas detur, ad nos ſcribere, dèque tua valetudine nos certiores facere ne intermitte. Nec enim te fugit, quantæ nobis curæ ſit, ſingulis etiam diebus, ſi fieri poſſit, de ea aliquid audire. Reuerendiſſimo ac religioſiſſimo domino meo Preſbytero Aſyncritio, ſuauiſſimiſque ipſius filijs, atque vniuerſo tuo clero, velim meo nomine multam ſalutem dicas.

Θεοφίλῳ πρεσβυτέρῳ ριε'.

Καὶ τοῦτο τῆς σῆς εὐγνωμοσύνης, καὶ τῆς εὐχαρίστου σου γνώμης, τὸ μηδενὸς ἀπολελαυκότα παρὰ τούτων, οἷς σε παρακατεθέμεθα, τὸ πᾶν ἀπειληφέναι νομίζειν ἀπὸ τῆς ἡμετέρας προθυμίας. ἀλλ' ἡμεῖς οὐκ ἀρκεσθησόμεθα τούτῳ, ἀλλὰ καὶ τῷ κυρίῳ μου Θεοδώρῳ τῷ ἐπάρχῳ, τῷ ἀγαγόντι ἡμᾶς εἰς τὴν Κουκουσὸν, πολλὰ ταύτης ἕνεκεν διελέχθημεν τῆς ὑποθέσεως, καὶ πολλοῖς ἐπιστέλλοντες, καὶ ταῦτα ἐπεστάλκαμεν. ἄν τε γένηταί τι ἀπὸ τῶν γραμμάτων πλέον τῶν ἡμετέρων, ἄν τε γράμματα μένῃ μόνον τὰ γράμματα, μηδὲν ἀνύσαντα παρὰ τοῖς ἀποδεχομένοις αὐτὰ, ἀξιῶ ταχέως ἡμῖν δηλῶσαι σπουδάσειν.

Theophilo Preſbytero CXV.

Hoc quoque tui candoris, gratique animi eſt, quod cùm ab his, quibus à me commendatus fueras, nihil acceperis, tamen ex noſtro ſtudio animique promptitudine rem æſtimans, nihil non te accepiſſe exiſtimes. At nos hoc minimè ſatis eſſe ducemus: verùm & cum domino meo Theodoro præfecto, qui Cucuſum nos auexit, multum de hac re ſermonem habuimus: & cùm ad multos ſcriberemus, hoc quoque ipſis per literas mandauimus. Quamobrem ſiue fructus aliquis ex noſtris literis oriatur, ſiue literæ duntaxat literæ maneant, nec apud eos, à quibus accipiuntur, quicquam proficiant, cura, vt id quamprimùm intelligam.

A Etenim hoc quoq. nomine tuum erga nos amorem imprimis admiramur, téq. item de noſtro erga te amore minimè dubitare, maximo argumẽto id eſſe ducimus, quòd de his rebus ad nos verba facias. Quare ſiue quid hinc commodi promanet, ſiue nihil fructus proficiſcatur, fac ſciam: vt ſi quid profectum ſit, ijs gratias habeam, qui de ſeipſis benè meriti fuerint (ſibi enim ipſis magis, quàm tibi, cùm hoc faciunt, largiuntur) ſin ſecus, compendiariam quandam ac procliuiorem viã & rationẽ excogitemus, qua conſolationẽ omnino percipias, nec iam in vlla anguſtia deinceps B verſeris. Nam de nobis optimè merebimur, cũ generoſæ atq. ingenuæ animæ tuæ curam ad hunc modum ſuſceperimus. Tu velim ad nos quàm ſæpiſſimè ſcribas: nóſq. de tua valetudine nominiſque tui celebritate certiores facias.

καὶ γὰρ ἐν τούτῳ μάλιστα τὴν ἀγάπην σου θαυμάζομεν, καὶ τοῦ θαῤῥεῖν ἡμῖν τοῦτο μέγιστον ποιούμεθα σημεῖον, ὃ καὶ περὶ τούτων ἡμῖν διαλέγεσθαι. δήλωσον τοίνυν ἡμῖν ἄν τε γένηταί τι πλέον, ἄν τε μηδὲν, ἵν' ἂν μὲν ὃ πρότερον ᾖ, χάριτας ὁμολογήσωμεν τοῖς τὴν ἑαυτῶν ὠφεληκόσι ψυχήν· ἑαυτοῖς γὰρ μᾶλλον, ἢ σοὶ ἡμῖν χαριοῦνται τοῦτο ποιοῦντες· ἂν δέ τε ὃ δεύτερον, ἑτέραν τινὰ ὁδὸν σύντομον καὶ εὐκολωτέραν ἐπινοήσωμεν, δι' ἧς πάντως πάσης ἀπολαύσῃ παραμυθίας, ὡς ἐν μηδεμιᾷ εἶναι στενοχωρίᾳ. ἡμῖν γὰρ αὐτοῖς τὰ μέγιστα χαριούμεθα, τῆς εὐγενοῦς σου καὶ ἐλευθέρας οὕτω φροντίζοντες ψυχῆς. καὶ γράφε συνεχῶς ἡμῖν, τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς, καὶ τῆς εὐδοκιμήσεως εὐαγγελιζόμενος.

Valentino CXVI.

Quidnam hoc eſſe dicam? Siccine cùm, quantã ex tuis bonis voluptatem capiamus, quamq. tuis laudibus nominiſque gloria exultemus, minimè te fugeret, cumque etiam ante omnia ex C tuo officio eſſet, honoris illius, ad quem nunc euectus es, magnitudinem nobis per literas ſignificare, tu tamen, vt id priùs ab alijs intelligerem*, ſuſtinuiſti? neque longa tibi ad eam rem, vt mihi ſatisfacias, oratione opus eſſe putas, quòd, quantum quidẽ in te fuit, tanta lætitiæ magnitudine tandiu nos carere paſſus es? Nam vera quidem tua dignitas & maximum imperiũ animi virtus eſt: verum quoniã his quoque mundi honoribus & ornamentis ad illius vtilitatem vti didiciſti, quóq. maiores opes ac potentiam conſequeris, eo etiam la- D tior commodiórque portus egentibus efficeris, ob eam cauſam nunc quoque gaudemus & exilimus, nec tamen ſilentij culpam tibi remittimus. Quã nam porro ratione bellè nobis ſatisfacies? Nimirum, ſi crebrò ſcribas, atque de tua totiúſque tuæ domus valetudine nos quàm ſæpiſſimè certiores facias. Quoniam igitur rationem, qua te nobis purges, à nobis accepiſti, iam, quæ tuarum ſunt partium, adiunge. Nam ſi hac epiſtola accepta in ſilentio perſtes, ingentis negligentiæ dicam tibi impingemus, ægréque id feremus. Nec verò

Βαλεντίνῳ ρις΄.

Τί τοῦτο; εἰδὼς ὅπως σου χαίρομεν τοῖς ἀγαθοῖς, καὶ σκιρτῶμεν ἐπὶ ταῖς σαῖς εὐδοκιμήσεσι, καὶ παρὰ πάντων ὀφείλων ἡμῖν δηλῶσαι τῆς τιμῆς τὸ μέγεθος, εἰς ὃ νῦν ἀνέβης, ὑπέμεινας ἡμᾶς πρότερον παρ' ἑτέρων μαθεῖν τοῦτο, καὶ οὐ νομίζεις δεῖσθαί σοι πολλῆς εἰς τοῦτο ἀπολογίας, ὅτι κωλύσας, τό γε σὸν μέρος, τοσοῦτον χρόνον ἡμᾶς ζημιῶσαι εὐφροσύνης μέγεθος τηλικοῦτον; τὸ μὲν γὰρ ἀξίωμά σου τὸ ἀληθὲς, καὶ ἡ μεγίστη σου ἀρχὴ, τῆς ψυχῆς σού ἐστιν ἡ ἀρετή. ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ τούτοις τοῖς βιωτικοῖς εἰς τὴν ἐκείνης ὠφέλειαν κεχρῆσθαι μεμελέτηκας, καὶ ὅσῳ ἂν γένῃ δυνατώτερος, τοσούτῳ λιμένα εὐρύτερον τοῖς δεομένοις καθίστασαι, διὰ τοῦτο νῦν χαίρομεν, καὶ σκιρτῶμεν, ἀλλ' ὅμως οὐκ ἀφίεμέν σε τοῦ τῆς σιγῆς ἐγκλήματος. πῶς οὖν ἡμῖν ἀπολογήσῃ καλῶς; τῇ πυκνότητι τῶν ἐπιστολῶν, καὶ τῷ συνεχῶς τὰ περὶ τῆς ὑγείας ἡμῖν δηλοῦν τῆς σῆς, καὶ τοῦ οἴκου σου παντός. ἐπεὶ οὖν σε καὶ τὸν τρόπον τῆς ἀπολογίας ἐδιδάξαμεν, παράστηθι τὰ παρὰ σαυτοῦ λοιπόν. εἰ γὰρ καὶ μετὰ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην μένεις σιγῶν, γραψόμεθά σε ῥᾳθυμίας πολλῆς, καὶ ἀλγήσομεν. οἶδα δὲ σαφῶς ὅτι

πικροτάτην ταύτην ἡγήσῃ διδόναι δίκην, τὸ A ἀλγεῖν ἐπὶ τούτοις ἡμᾶς, ἐπειδὴ οἶδα πῶς καὶ φιλεῖν ἡμᾶς γνησίως καὶ θερμῶς ἐσπούδακας.

A dubito, quin acerbiſſimæ pœnæ loco id habiturus ſis, nos hoc nomine in dolore verſari: quandoquidem quàm ſyncerè atque ardenter nos ames, haud mihi ignotum eſt.

Θεοδώρᾳ ριζ'.

Γράφω μὲν ὀλιγάκις τῇ κοσμιότητί σου, διὰ τὸ μὴ ῥᾳδίως ἐπιτυγχάνειν τῶν κομιζόντων τὰ γράμματα· μέμνημαι δέ σου οὐκ ὀλιγάκις, ἀλλὰ καὶ διηνεκῶς. τὸ μὲν γὰρ ἐφ' ἡμῖν κεῖται, τὸ δὲ οὐκ ἐφ' ἡμῖν· ἀλλὰ τοῦ μὲν με- B μνῆσθαι διηνεκῶς, αὐτοὶ κύριοι· τοῦ δὲ κομίζειν τὰς ἐπιστολὰς, οὐκ ἔτι. διὰ τοῦτο τὸ μὲν ἀεὶ γίνεται, τὸ δὲ ἡνίκα ἂν ἐξῇ. τὰς μὲν οὖν ἄλλας ἐπιστολὰς πρόσρησιν ἐχούσας ἐπέμπομεν, ταύτην δὲ καὶ χάριτος αἴτησιν. τίς δὲ ἡ χάρις; σοὶ τῇ παρεχούσῃ μᾶλλον, ἢ τῷ δεχομένῳ τὸ κέρδος φέρουσα, καὶ παρὰ τοῦ λαμβάνοντος τὸν διδόντα ὠφελοῦσα. καὶ γὰρ ἦλθεν εἰς ἡμᾶς, ὅτι δὴ Εὐστάθιος τῶν προσκεκρουκότων ἐστὶ τῇ τιμιότητί σου, καὶ τῆς οἰκίας τῆς σῆς ἐξέπεσε, καὶ ἀπὸ ὄψεως γέγονεν. ὅπως μὲν οὖν ἔχει τοῦ πράγματος ἡ C φύσις, καὶ τίνος ἕνεκεν τοσαύτην ὑπέμεινεν ὀργὴν, εἰπεῖν οὐκ ἔχω, ἐκεῖνο γὰρ ἔγνων μόνον· ἃ δὲ χρή σε παρ' ἡμῶν ἀκοῦσαι, τῶν σφόδρα σου τῆς σωτηρίας ἀντεχομένων, ἐστὶ ταῦτα. οἶσθα ὡς οὐδὲν ὁ παρὼν βίος, ἀλλ' ἢ ἄνθη μιμεῖται ἠρινὰ, καὶ σκιὰς ἀδρανεῖς, καὶ ὀνειράτων ἐστὶν ἀπάτη· τὰ δὲ ἀληθῆ πράγματα, καὶ πεπηγότα, καὶ ἀμετακίνητα, τὰ μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀποδημίαν ἡμᾶς διαδεξόμενά ἐστι. ταῦτα καὶ παρ' ἡμῶν πολλάκις ἤκουσας, καὶ οἴκοθεν φιλοσοφοῦσα διατελεῖς. διόπερ οὐδὲ μακρὰν ποιοῦμαι τὴν ἐπιστολὴν, ἀλλ' ἐκεῖνο φαμέν. εἰ μὲν ἀδίκως τινὲς ἐπηρεά- D σαντες ἐξέβαλον, αἰδεσθεῖσα τὴν τοῦ δικαίου φύσιν, διόρθωσον τὸ γεγενημένον· εἰ δὲ δικαίως, τοὺς τῆς φιλανθρωπίας τιμῶσα νόμους, τὸ αὐτὸ δὴ τοῦτο πάλιν ποίησον, ἔνθα καὶ αὐτὴ τὸ πλέον καρπώσῃ μᾶλλον ἢ ἐκεῖνος. ὥσπερ γὰρ ὁ τὸν ὁμόδουλον ἀπαιτῶν τὰ ἑκατὸν δηνάρια, οὐκ ἐκεῖνον τοσοῦτον ἔβλαψεν, ὅσον ἑαυτῷ καιρίαν ἔδωκε τὴν πληγὴν, διὰ τῆς πρὸς τὸν σύνδουλον ἀκριβολογίας μυρίων ταλάντων συγχώρησιν ἀνατρέψας·

Theodoræ CXVII.

Raro ad te idcirco ſcribo, quòd, quibus literas dem, haud facilè nanciſcar: at non item rarò, ſed perpetuò tui ſum memor. Hoc enim in noſtra poteſtate ſitum eſt: illud autē minimè noſtri arbitrij eſt. Vt enim tui memo- B riam perpetuò colamus, in noſtro arbitrio & voluntate conſiſtit: vt autem epiſtolæ ferantur, non item. Quocirca illud ſemper fit: hoc autem tum denique, cùm facultas datur. Atque alijs quidem epiſtolis, quas ad te mittebamus, te tantummodò ſalutabamus: hac autem beneficiū quoque poſtulamus. Quódnam porrò hoc beneficium eſt? Nimirum quod plus tibi, qui dederis, quàm mihi, qui accipiam, lucri afferat, dantique priùs, quàm accipienti proſit. Etenim ad nos allatum eſt, Euſtathium animum tuum offendiſſe, ac domo tua C eiectum, atq. ab oculis tuis ſubmotum eſſe. Quónam autem modo ſe res habeat, & quāobrem tanta in eū iracūdia vſa ſis, dicere nequeo. Nā illud duntaxat intellexi. At verò quę te à nobis, qui tuæ ſalutis ſtudioſiſſimi ſumus, audire conuenit, hæc ſunt. Non ignoras præſentem vitam nihil eſſe, verùm flores vernos, atque imbecilles vmbras imitari, nec aliud eſſe quàm ſomniorum impoſturam: veras autem & fixas ac ſtabiles res eſſe ea, quæ nos poſt diſceſſum ex hac vita exceptura ſunt. D Hæc & à nobis perſæpe audijſti, & ipſa per te commentari non deſinis. Ob idque ne in longum quidem epiſtolam produco. Illud autem aio: Si iniquè ac per calumniam id à quibuſdam actum eſt, vt eum eijceres, iuris natura te moueat, vt quod factum eſt, corrigas. Si autem iure ac meritò, humanitatis legibus adducta hoc idem effice. Nam hinc quoque plus, quàm ille, cōmodi feres. Quemadmodum enim is, qui centum denarios à conſeruo exigebat, non tam eum læſit, quàm ſibi lethale vulnus inflixit, vt qui ob eam animi rigiditatem, quam in conſeruum exercuit, decem millium talentorum condonationem auerterit, irritámq. reddiderit: Math. 18. 28.

eodem modo, qui proximi peccata præterit, hoc aſſequitur, vt mitius ab eo in futuro æuo rationes repoſcantur: atque, quo plura & grauiora peccata remiſerit, eo quoque maiorem ipſe veniam obtineat. Neque in hoc tantum diſcrimen poſitum eſt, ſed in eo etiam, quòd cùm ſeruile munꝰ dederit, herile beneficiũ accipit. Quare ne mihi illud cõmemores, hoc & hoc ab eo perpetratum eſſe. Nam quo atrociora ea, quæ commiſſa ſunt, eſſe oſtẽderis, eo magis neceſſariã ignoſcendi cauſam eſſe demonſtrabis: quòd hac ratione multo maiorem humanitatis ac miſericordiæ materiam in futurum tibi præcõditura ſis. Quamobrem iram, etiamſi alioqui iuſtam, depelle: indignationem ſapienter comprime. Hoc Deo ſacrificij loco offer. Nobis etiam, quibus chara es, hoc indulge: quonãmque pacto, vel breui epiſtola, tantam apud te authoritatem ac potentiã habeamus, oſtẽde. Tibi etiam ipſi magna hæc, quæ dixi, præbe, nempe vt motu ac perturbatione vaces, vt tumultum hinc orientem ex animo tuo eijcias, vt deniq. ob eam cauſam magna cum animi fiducia ingreſſum in regnum à benigno Deo poſtules. Benignitate quippe erga proximum ingentia ſcelera cõmodiſſimè expiantur. Si enim, inquit Chriſtus, remiſeritis hominibus delicta ſua, remittet & vobis pater veſter cœleſtis. (Matt.18.35) Hæc igitur omnia cum animo tuo conſiderans, ad nos epiſtolã mitte, quæ literas noſtras aliquid profeciſſe ſignificet. Nam quod officij noſtri ratio poſtulabat, abſoluimus, idque, quod in noſtro arbitrio ſitũ erat, fecimus. Monuimus, rogauimus, gratiã petijmus, quæ oportebat ſuaſimus. Tua iam cauſa prorſus laboramus. Nam nos quidem, ſiue noſtra hæc cohortatio aliquid effecerit, ſiue nihil vtilitatis attulerit, merces manet. licet enim etiã verborum mercedem referre. Nunc autem omnis noſter labor eò ſpectat, vt per rem ipſam te quoque lucremur, ac tu per huius vitæ rectè facta, futura & immortalia bona facillimè percipias.

Epiſcopis & Presbyteris in vincula coniectis CXVIII.

Carcerem incolitis, & catena vincti eſtis, & cũ ſqualidis & ſordidis incluſi:

A οὕτως ὁ παρατρέχων τὰ τοῦ πλησίον ἁμαρτήματα, ἡμερωτέρας ἑαυτῷ ποιεῖται ἐν τῷ μέλλοντι εὐθύνας, καὶ ὅσῳ ἂν μείζονα τὰ ἁμαρτήματα ἀφῇ, τοσούτῳ καὶ αὐτὸς πλείονος τεύξεται τῆς συγχωρήσεως. οὐ ταύτῃ δὲ μόνον ἐστὶ τὸ διάφορον, ἀλλὰ καὶ τῷ δουλικὴν διδόντα χάριν, δεσποτικὴν λαμβάνειν δωρεάν. μὴ τοίνυν μοι λέγε, ὅτι τὸ, καὶ τὸ αὐτῷ πεπλημμέληται. ὅσῳ γὰρ ἂν δείξῃς χαλεπώτερα τὰ γεγενημένα, τοσούτῳ τῆς συγχωρήσεως ἀναγκαιοτέραν ἀποφαίνεις τὴν πρόφασιν, ἐπειδήπερ πολλῷ πλείονα φιλανθρωπίας ἐν τῷ μέλλοντι B προαποθήσῃ σαυτῇ τὴν ὑπόθεσιν. λῦσον τοίνυν τὴν ὀργὴν, κἂν δικαία ᾖ, δάμασον λογισμῷ φιλοσόφῳ τὸν θυμὸν, ἀνένεγκε τοῦτο θυσίαν τῷ θεῷ· χάρισαι καὶ ἡμῖν τοῖς ἀγαπῶσί σε, καὶ δεῖξον πῶς καὶ ἀπὸ βραχείας ἐπιστολῆς τοσαύτην ἔχομεν δύναμιν· χάρισαι καὶ σαυτῇ τὰ μεγάλα ταῦτα, ἅπερ εἶπον ἐγὼ, τὸ ἀτάραχον, τὸ ἐξοικίσαι τῆς ψυχῆς τὸν ἐντεῦθεν θόρυβον, τὸ μετὰ πολλῆς παῤῥησίας καὶ ἐντεῦθεν αἰτεῖν παρὰ τοῦ φιλανθρώπου θεοῦ C τὴν εἰς τὴν βασιλείαν εἴσοδον. καὶ γὰρ μέγα καθάρσιον ἁμαρτημάτων ἡ εἰς τὸν πλησίον φιλοφροσύνη· ἐὰν γὰρ ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις, φησὶ, τὰ παραπτώματα αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὑμῖν ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος. ταῦτ᾽ οὖν ἅπαντα λογισαμένη πέμψον ἡμῖν ἐπιστολὴν, δηλοῦσαν ὅτι ἤνυσεν τὰ γράμματα ἡμῶν· τὸ μὲν γὰρ ἡμέτερον ἀπήρτισται, καὶ πεποιήκαμεν ὅσαπερ ἐσμὲν κύριοι, παρεκαλέσαμεν, ἐδεήθημεν, χάριν ᾐτήσαμεν, συνεβουλεύσαμεν ἅπερ ἐχρῆν. πᾶσα δὲ ἐστὶν ὑπὲρ σοῦ λοιπὸν ἡ σπουδή. ἡμῖν μὲν γὰρ ὁ μισθὸς, ἄν τε γένηταί τι πλέον, ἄν τε μὴ D γένηται, τῆς παρακλήσεως ταύτης ἀπόκειται· ἔστι γὰρ καὶ ῥημάτων λαβεῖν ἀμοιβήν· ὁ δὲ κάματος ἡμῖν ἅπας, ὥστε διὰ τοῦ ἔργου καὶ τὴν σὴν κερδῆσαι κοσμιότητα, καὶ ἀπὸ τῶν παρόντων κατορθωμάτων τὰ μέλλοντα, καὶ ἀθάνατα ἀγαθὰ μετὰ πολλῆς καρπώσασθαι τῆς εὐκολίας.

Ἐπισκόποις καὶ πρεσβυτέροις τοῖς ἐν τῇ φυλακῇ ρηʹ.

Δεσμωτήριον οἰκεῖτε, καὶ ἁλύσει περίκεισθε, καὶ μετὰ τῶν αὐχμώντων καὶ ῥυπώντων ἐστὲ κατα-

κεκλεισμένοι· καὶ τί ἂν γένοιτο μακαριώτερον ὑμῶν τούτων ἕνεκεν; τί γὰρ τοιοῦτον στέφανος χρυσοῦς κεφαλῇ περικείμενος, οἷον ἅλυσις δεξιᾷ περιπλεκομένη διὰ τὸν θεόν; τί δὲ τοιοῦτον οἰκίαι περιφανεῖς καὶ μεγάλαι, οἷον δεσμωτήριον ζόφου καὶ ῥύπου γέμον, καὶ πολλῆς τῆς ἀηδίας, καὶ τῆς θλίψεως διὰ τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν; διὰ ταῦτα σκιρτᾶτε, ἀγάλλεσθε, στεφανοῦσθε, χορεύετε, ὅτι πολλῆς ἐμπορείας ὑμῖν ὑπόθεσις τὰ συμβάντα λυπηρά. τοῦτο σπορὰ ἄμητον προαναφωνοῦν ἄφατον, τοῦτο παλαίσματα νίκην ἔχοντα καὶ βραβεῖα, τοῦτο πλοῦς ἐμπορείαν πολλὴν προξενοῦν. ταῦτ' οὖν ἅπαντα ἀναλογισάμενοι κύριοί μου τιμιώτατοι καὶ εὐλαβέστατοι, χαίρετε, καὶ εὐφραίνεσθε, μὴ διαλίπητε τὸν θεὸν ἐπὶ πᾶσι δοξάζοντες, καὶ καιρίας τῷ διαβόλῳ διδόντες πληγάς, καὶ πολλὴν ἑαυτοῖς ἐν τοῖς οὐρανοῖς παραποτιθέμενοι τὴν ἀμοιβήν. οὐ γὰρ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλύπτεσθαι εἰς ὑμᾶς. γράφετε δὲ καὶ ἡμῖν συνεχῶς, σφόδρα γὰρ ἐπιθυμοῦμεν γράμματα δέχεσθαι παρ' ἀνθρώπων διὰ τὸν θεὸν δεδεμένων, τὰ παθήματα ὑμῶν ἀπαγγέλλοντα, καὶ πολλὴν ἐντεῦθεν καὶ ἐν ἀλλοτρίᾳ διατρίβοντες καρπωσόμεθα τὴν παράκλησιν.

A & quid tandem hoc nomine beatius vobis ſingi queat? Quid enim tale habet aurea corona caput cingens, quale catena manum propter Deum circundans? Quid tale ingentes & ſplendidæ domus, quale carcer, caliginis ac ſordium atque ingentis fœtoris & calamitatis plenus Dei cauſa? Quæ cum ita ſint, gaudete, exultate, coronis caput cingite, tripudiate: quòd moleſtiæ, in quas incidiſtis, magnam vobis, commodorum materiam accerſant. Hoc nimirum ſemen eſt, meſſem copioſiſſimam prænuncians. Hoc luctæ, vi- B ctoriam & palmas afferentes. Hoc nauigatio, amplum & vberem quæſtum concilians. Hæc igitur omnia cum animis veſtris reputantes, reuerendiſſimi ac religioſiſſimi domini mei, gaudete ac lætamini, nec tempus vllum intermittite, quin Deum in omnibus rebus collaudetis, ac mortiferas diabolo plagas inferatis, ingentémque vobiſipſis in cœlis mercedem recondatis. Non *Rom. 8. 18.* enim condignæ ſunt paſſiones huius ſeculi ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in vobis. Ad nos autem quam ſæpiſſimè ſcribite. A vobis etenim, qui C Dei cauſa vincti eſtis, literas, quæ afflictiones veſtras exponant, magnoperè accipere cupimus. Hincque ingẽtem, etiam in externa terra degentes, conſolationem capiemus.

Θεοφίλῳ πρεσβυτέρῳ ριθ'.

Οὐκοῦν ἐπειδή σοι τὴν θύραν ἀνέῳξα τοῦ γράφειν, δεῖξον ὡς οὐχ ὁ ὄκνος ἐποίει τὴν ἔμπροσθεν σιγήν, ἀλλὰ τὸ παρ' ἡμῶν ἀναμένειν λαβεῖν τοῦ γράφειν τὴν παρρησίαν, καὶ πέμπε νιφάδας ἡμῖν γραμμάτων, τῶν σὴν ἀπαγγελλόντων ἡμῖν εὐδοκίμησιν. οἶσθα γὰρ ὅπως αὐτῆς ἀντεχόμεθα. μηδὲ ἀφῇς τῆς ἀθυμίας τὴν τυραννίδα εἰς σιγήν σε ἐμβαλεῖν, ἀλλὰ πάσης ἀράχνης εὐκολώτερον αὐτὴν διασπάσας, φαίνου λαμπρὸς ἐπὶ τῆς παρατάξεως, καὶ τῇ πολλῇ παρρησίᾳ καὶ ἐλευθερίᾳ συγχέων τοὺς ἐναντίους. νῦν γάρ ἐστι καιρὸς εὐδοκιμήσεως καὶ ἐμπορείας πολλῆς. οὐδὲ γὰρ ἔμπορος ἐν λιμένι καθήμενος, τὰ φορτία συνάγειν δύναιτ' ἄν, ἀλλὰ μακρὰ διαπερῶν πελάγη, καὶ κύμασι καὶ λιμῷ καὶ θηρίοις τοῖς ἐν πελάγει πυκτεύων, καὶ πολλὰς ἑτέρας ὑπομένων

Theophilo Presbytero CXIX.

Ergo, poſteaquam tibi à me ſcribendi ianua patefacta eſt, illud oſtende, te ſuperiori tempore non negligentia tacuiſſe, verùm quòd illud expectares, vt tibi à me ſcribendi fiducia præberetur: ac mihi literarum, quæ me de nominis D tui claritate (cui quantopere faueam, minimè te fugit) certiorem faciant, ingentem copiam mitte: nec permitte, vt mœroris tyrãnis in ſilentiũ te cõijciat, verum eam quauis araneæ tela faciliùs dirumpe. Lætum atque alacrem te in acie præbe, per ingentem fiduciam ac libertatem aduerſarios ſternens. Nunc adipiſcendæ gloriæ, atque ingentis quæſtus faciendi, vobis occaſio ſe offert. Neque enim mercator, dum in portu deſidet, merces colligit: ſed dum ingentia maria traijcit, ac fluctus intrepido animo adit, atque cum fame & feris marinis colluctatur, multáſq. alias

difficultates ſubit. Hęc igitur ipſe quoque animo complectens, nempe periculorum tempus, lucri etiam magnæq. gloriæ, ac præmiorum omni ſermone præſtantiorum tempus eſſe, fac animi tui pennam excites, atque excuſſo mœroris puluere magna cum facilitate vniuerſam phalangem obeas, omnéſq. inſtruas, acuas, excites, corrobores, promptioréſque ac diligentiores reddas. Atque hæc nobis per literas tuas expone: nec eo quòd tuas ipſe laudes narraturus ſis, metue, verùm, vt quod à nobis imperatum eſt, faciens, hanc nobis voluptatem dona: quo, etiam procul diſſiti, ingentem lætitiam capiamus, ea abs te, quæ ſcire cupimus, audientes.

Theodoræ CXX.

Confecti atque cõſumpti ſumus: ſexcenta mortis genera oppetijmus, îdque accuratius ac certius narrare poterunt, qui has literas tibi reddent: quamuis alioqui perexiguo temporis puncto mecum fuerint. quibuſcum etiã ne tantillum quidẽ colloqui potui, cõtinuis nimirũ febribus deiectus & conſternatus: quibus cùm tenerer, dies noctéſq. iter facere cogebar, ſic videlicet, vt & æſtu opprimerer, & vigilijs conficerer, & rerum neceſſariarũ penuria, eorúmque, qui mei curam gerere poſſent, inopia, perditè cõflictarer. Siquidem ijs, qui ad metalla damnati ſunt, & in vinculis tenentur, grauiora & atrociora pertulimus, atq. etiamnũ perferimus. Tandẽ autem aliquando & ægrè Cæſareã perueni, perinde atque à tẽpeſtate ad tranquillitatẽ & littus appulſus. Verùm ne hic quidẽ portus eã vim habuit, vt me ex ijs malis, quæ ex tempeſtate contraxerã, recrearet. Vſqueadeò me, vti iam dixi, priùs tempus confecerat. Sed tamen Cæſareã ingreſſus, animũ aliquãtum reſumpſi, quoniã purã aquã bibi, panémq. minimè fœtidum ac prędurũ comedi: quoniã in doliorũ fragmentis minimè corpus laui, verũ balneũ, qualecumq. tandẽ illud, nactus ſum: quoniã deniq. poteſtas interim mihi lecto inhærẽdi facta eſt. Plura dicere licebat: verùm ne animum tuũ conturbem, hic ſermoni finem impono. Illud addam, vt tecum agam, ne eos, à quibus amamur, probris vnquam inſectari deſiſtas,

A δυσκολίας. ταῦτ' οὖν καὶ αὐτὸς λογιζόμενος ὡς ὁ τῶν κινδύνων καιρὸς οὗτος, τῆς ἐμπορείας ἐστὶ καιρὸς, καὶ πολλῆς εὐδοκιμήσεως, καὶ μισθῶν ἀφάτων, διανάστησόν σου τὸ πτερὸν τῆς διανοίας, καὶ τὴν κόνιν τῆς ἀθυμίας ἀποτιναξάμενος, μετὰ πολλῆς τῆς εὐκολίας πᾶσαν περίστειχε τὴν φάλαγγα, συγκροτῶν, ἀλείφων, ἀπομύζας, διεγείρων, νευρῶν, σπουδαιοτέρους ποιῶν· καὶ ταῦτα ἡμῖν δήλου διὰ γραμμάτων τῶν σῶν, μηδὲν ὑφορώμενος, εἰ κατορθώματα μέλλοις αὐτὸς ἀπαγγέλλειν τὰ σὰ, ἀλλ' ὡς ἐπίταγμα ἡμέτερον αἰδῶν, χαρίζου
B ταύτην ἡμῖν τὴν εὐφροσύνην, ἵνα καὶ πόρρωθεν ὄντες, πολλὴν καρπωσώμεθα τὴν ἡδονὴν, ταῦτα ἀκούοντες παρὰ τῆς σῆς εὐλαβείας, ἅπερ ἐπιθυμοῦμεν μανθάνειν.

Θεοδώρᾳ ρκ'.

Ἀνηλώθημεν, ἐδαπανήθημεν, μυρίους ἀπεθάνομεν θανάτους· καὶ ταῦτα ἴσασιν ἀκριβέστερον ἀπαγγεῖλαι οἱ τὰ γράμματα ἐγχειρίζοντες, καὶ ταῦτα βραχεῖαν ῥοπὴν ἡμῖν συγγενόμενοι, πρὸς οὓς οὐδὲ διαλεχθῆναί τι
C μικρὸν ἠδυνήθημεν, ὑπὸ τῶν συνεχῶν πυρετῶν καταβεβλημένοι, οὓς ἔχων καὶ ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρᾳ ὁδοιπορεῖν ἠναγκαζόμην, καὶ θάλπει πολιορκούμενος, καὶ ὑπὸ ἀγρυπνίας διαφθειρόμενος, καὶ ὑπὸ τῆς τῶν ἐπιτηδείων ἐρημίας ἀπολλύμενος, καὶ τῆς τῶν προστησομένων ἀπορίας. καὶ γὰρ τῶν τὰ μέταλλα ἐργαζομένων, καὶ τὰ δεσμωτήρια οἰκούντων χαλεπώτερα καὶ πεπόνθαμεν καὶ πάσχομεν. ὀψὲ δέ ποτε καὶ μόλις ἐπέτυχον τῆς Καισαρείας, ὡς ἀπὸ χειμῶνος εἰς γαλήνην καὶ εἰς λιμένα ἐλθών· ἀλλ' οὐδὲ ὁ λιμὴν οὗτος ἴσχυσεν ἀνακ-
D τήσασθαι τὰ ἀπὸ τοῦ κλυδωνίου κακὰ, οὕτως καθάπαξ ἡμᾶς ὁ ἔμπροσθεν χρόνος κατειργάσατο. ἀλλ' ὅμως ἐλθὼν εἰς τὴν Καισάρειαν, μικρὸν ἀνέψυξα, ὅτι ὕδατος ἔπιον καθαροῦ, ὅτι ἄρτου οὐκ ὀδωδότος οὐδὲ κατεσκληκότος μετέλαβον, ὅτι οὐκ ἔτι ἐν τοῖς κλάσμασι τῶν πίθων ἐλουόμην, ἀλλ' εὗρον βαλανεῖον δήποτε, ὅτι συγκεχώρημαι τέως τῇ κλίνῃ προσηλῶσθαι. ἐνῆν καὶ πλείονα τούτων εἰπεῖν, ἀλλ' ἵνα μὴ συγχέω σου τὴν μάθησιν, μέχρι τούτου ἵστημι τὸν λόγον, ἐκεῖνο προστιθεὶς,

ὅτι μὴ παύσῃ ὀνειδίζουσα τοὺς ἀγαπῶντας ἡ- A
μᾶς, ὅτι τοσούτους ἔχοντες ἑταίρους, καὶ τοσαύτην
δύναμιν περιβεβλημένοις, οὐκ ἐπιτυχόμεθα οὗ
τυγχάνουσιν οἱ κατάδικοι, ὥστε εἰς ἡμερώτερόν
καὶ ἐγγύτερόν που κατοικισθῆναι τόπον, ἀλλὰ
καὶ τοῦ σώματος ἡμῖν ἀπαγορεύσαντος, καὶ τοῦ
φόβου τῶν Ἰσαύρων πάντα πολιορκοῦντος, τῆς
μικρᾶς ταύτης καὶ εὐτελοῦς οὐκ ἐπιτυχόμεθα
χάριτος. δόξα τῷ θεῷ, καὶ διὰ τοῦτο (οὐ παυό-
μεθα γὰρ αὐτὸν ἐπὶ πᾶσι δοξάζοντες) εἴη τὸ ὄ-
νομα αὐτοῦ εὐλογημένον εἰς τοὺς αἰῶνας. πολὺ
δὲ ἐξεπλάγην καὶ τὸ σόν, ὅτι τετάρτην ταύτην
ἐπιστολὴν ἢ καὶ πέμπτην ἐπεσταλκὼς τῇ δια- B
θέσει σου καὶ τῇ κοσμιότητι, μίαν ἐδεξάμην
καὶ μόνην. καίτοι τοῦτο δυσκολίας οὐκ ἦν, τὸ
ἐπιστέλλειν συνεχέστερον. καὶ ταῦτα οὐκ ἐγκα-
λῶν σοι λέγω· τὸ γὰρ τῆς ἀγάπης οὐκ ἔστιν ἀ-
νάγκης, ἀλλὰ προαιρέσεως· ἀλλὰ σφόδρα ἀλ-
γῶ, ὅτι ἀθρόον ἐξέβαλες ἡμᾶς τῆς διανοίας
τῆς σῆς, ἐν οὕτω χρόνῳ μακρῷ μίαν ἡμῖν πέμ-
ψασα ἐπιστολήν. εἰ τοίνυν μηδὲν φορτικὸν μη-
δὲ ἐπαχθὲς αἰτοῦμεν, τοῦτο ἡμῖν πάρεχε, οὗ σὺ
κυρία εἶ, καὶ ἐπὶ σοὶ κεῖται. τῶν γὰρ ἄλλων ἕ-
νεκεν οὐκ ἐνοχλοῦμεν, ἵνα μὴ πρὸς τῷ μη- C
δὲν ἀνύειν, καὶ φορτικοί τινες δόξωμεν καὶ ἐπα-
χθεῖς εἶναί σοι.

Ἀραβίῳ ρκα΄.

Τὴν μὲν κάμινον τῆς ἀθυμίας, ἣν ἐπὶ
τῆς ψυχῆς περιφέρεις ὑπὲρ τῶν εἰς ἡμᾶς
γεγενημένων, σαφέστατα ἔδειξεν ἡμῖν τὸ γράμ-
μα τὸ σόν, καὶ πρὸ τούτου μὲν ἐπισταμένοις. οὐ
γὰρ δυνησόμεθα ἐπιλαθέσθαι τῆς πηγῆς τῶν
δακρύων, ἣν ἐν ἀρχῇ τῶν κακῶν τούτων ὑ- D
φαινομένων ἠφίεις. πλὴν ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπιστολὴ τῶν
δακρύων οὐκ ἔλαττον, καὶ τῶν ὀδυρμῶν ἐκεί-
νων ἀπεκάλυψε τὴν φλόγα τῆς λύπης ἡ-
μῖν, τῆς ἐν τῇ καρδίᾳ τῇ σῇ· τούτων προσ-
δόκα τὰς ἀμοιβὰς παρὰ τοῦ φιλανθρώπου
θεοῦ. ἔστι γὰρ καὶ λύπης μισθὸς καὶ μέγας
καὶ πολύς. ἐπεὶ καὶ ἐπὶ τῶν Ἰουδαϊκῶν κακῶν
ἦσάν τινες, οἳ τὰ γενόμενα παρ᾽ αὐτῶν διορθῶ-
σαι μὲν οὐκ ἠδύναντο, ἔστενον δὲ μόνον καὶ
ἐθρήνουν, καὶ τοιαύτην ἐκαρπώσαντο τὴν
ἀμοιβήν, ὡς τῶν ἄλλων ἀπολλυμένων ἀπολ-

A quòd cùm tot amicos, tantiſq. opibus
& potentia præditos habeamus, haud
tamen illud conſecuti ſumus, quod e-
tiã ſcelerati homines impetrant, nẽpe
vt in mitiore ac propinquiore aliquo
loco collocaremur, verùm, corpore etiã
nobis iam fracto atque cõfecto, & Iſau-
rorum terrore omnia obſidente, exigua
quoq. & vilis hæc gratia nobis negata
eſt. Hoc quoque nomine Dei gloria
prædicetur. Neque enim ei propter
omnia gloriam adhibere deſinimus. Sit
nomen eius benedictum in ſecula. De
te verò illud vehementer ſum miratus,
quòd, cùm quartã iam hanc, aut etiam
B quintam epiſtolam ad te miſerim, vni-
cam tamen duntaxat accepi. Atqui ſæ-
piùs ſcribere minimè difficile erat. Hęc
porrò non accuſandi animo dico. Cha-
ritatis enim officia voluntatis ſunt, non
neceſſitatis. Verùm illud me malè ha-
bet, quòd me ex animo tuo confeſtim
eiecisti: vt quæ tam longo tempore
vnam duntaxat epiſtolã ad me miſeris.
Quocirca, ſi nihil graue ac moleſtũ abs
te petimus, hoc nobis præbe, quod tui
arbitrij eſt, tuæque poteſtatis. Nam de
cæteris rebus nihil tibi negotij faceſſo:
C ne, præterquam quòd nihil proficiam,
etiam grauis & importunus tibi eſſe
videar.

Charitatis officia non ſunt neceſſitatis.

Arabio CXXI.

Mœroris fornacem, quam ob ea,
quæ aduerſum nos perpetrata ſunt, a-
nimo circumfers, ex tuis literis apertiſ-
ſimè cognoui. Et quidem antè iam
eum cognitum & exploratum habe-
bam. Neque enim vim eam lacryma-
rum, quam, cùm primùm hæc mala te-
xerẽntur, profundebas, vnquam obli-
D uiſci poterimus. Cæterũ epiſtola quo-
que tua, non minùs quàm illæ lacrymæ
ac gemitus, mœroris flammam, quæ in
cor tuum irrepſit, nobis patefecit. Ho-
rum tu mercedem non mihi dubium
eſt quin à benigno Deo conſequaris.
Eſt enim etiã mœrori conſtituta mer-
ces, & quidem magna atque ampla.
Nam & eo tempore, quo apud Iu-
dæos vitia flagrabant, nonnulli erant,
qui cùm ea, quæ ab illis perpetraban-
tur, corrigere minimè poſſent, luctu
duntaxat & lacrymis ea proſequeban-
tur, ac propterea eiuſmodi mercedem
cõſecuti ſunt, vt cùm cæteri omnes pe-

Mœroris ſua merces eſt.

rirent, atque internecione delerentur, ipſi irā effugerēt. Ponе etenim ſignum, inquit Scriptura, ſuper vultus gementium & dolentium. Atqui ea, quæ fiebant, minimè impediebāt: verùm quoniam, quod in ipſorū arbitrio ſitū erat, faciebāt, hoc eſt, ob ea, quæ fiebant, in luctu ac gemitu verſabātur, maximum hinc ſibi præſidiū cōpararunt. quaobrē vosquoque domini mei, ſine vlla intermiſſione hæc lugete, benignūmq. Deū orate atque obſecrate, vt commune orbis naufragium cōprimat. Scitis enim, perſpicuè inquam ſcitis, omnia tumultibus ac perturbatione plena eſſe, nec pro Conſtantinopolitana tantum vrbe, ſed pro vniuerſo terrarum orbe preces fundendas eſſe: quandoquidē malum, initio hinc ducto, peſtiferi cuiuſdā profluuij inſtar effuſum, per vniuerſum terrarum orbem Eccleſias peruaſtat. Quod autem à nobis contendis, hoc etiam ipſe, quamdiu corpore inter nos diſiuncti erimus (nam animo ſemper, & tecum, & cū vniuerſa tua familia conſtricti ſumus) vt facias quæſo, hoc eſt quàm ſæpiſſimè ad nos ſcribere, nóſq. de tua valetudine certiores facere ne pigreris. Neque enim tibi dubium eſt, quàm gratum id nobis futurū ſit. Quoniā autem nos vt in domū tuā diuerteremus, imperaſti, (queādmodum cùm exceſſiſſem intellexi) hoc habeto, inimicis noſtris nō iam placuiſſe vt Sebaſtiam abduceremur, verùm in deſertiſſimum locū Armeniæ Cucuſum atque ob Iſaurorum incurſionē & impetum, periculoſiſſimum. Tibi tamen gratiam habemus, honoréq. accepimus, quòd, etiā cùm abeſſemus, tanta te noſtri cura tenuit, vt hoſpitiū quoque nobis parares, atque, vt domi tuę diuerſaremur, obſecrates. Verum ſi quos Cucuſi amicos habes, ad eos literas mittas, velim.

Ezech. 9. 4

A λυμένων, καὶ πανωλεθρίᾳ παραδιδομένων, ἐκείνους διαφυγεῖν τὴν ὀργήν. δὸς γάρ φησι, τὸ σημεῖον ἐπὶ τὰ πρόσωπα τῶν στεναζόντων καὶ ὀδυρομένων· καίτοι γε οὐκ ἐκώλυον τὰ γινόμενα, ἀλλ' ἐπειδὴ οὗπερ κύριοι ἦσαν ἐποίουν, ἔστενον, ἐθρήνουν τὰ γινόμενα, μεγίστην ἐντεῦθεν τὴν ἀσφάλειαν ἐκτήσαντο. μὴ οὖν διαλίπητε καὶ ὑμεῖς δέσποταί μου στένοντες ταῦτα, καὶ τὸν φιλάνθρωπον θεὸν παρακαλοῦντες δοῦναι λύσιν τῇ κοινῇ τῆς οἰκουμένης ναυαγίᾳ. ἴστε γὰρ ἴστε σαφῶς, ὡς πάντα θορύβου καὶ ταραχῆς πεπλήρωται. B καὶ οὐχ ὑπὲρ Κωνσταντινουπόλεως χρὴ μόνον παρακαλεῖν, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης ἁπάσης· ἐπειδήπερ ἐντεῦθεν ἀρξάμενον τὸ κακὸν, καθάπερ ῥεῦμα πονηρὸν ἐκχυθὲν πανταχοῦ τῆς γῆς τὰς ἐκκλησίας λυμαίνεται· ὅπερ δὲ ἡμᾶς παρεκάλεσας, τοῦτο καὶ αὐτὸς παρ' ἡμῶν παρακλήθητι, ἕως ἂν ὑμῶν ὦμεν κεχωρισμένοι τῷ σώματι, τῇ γὰρ ψυχῇ ἀεὶ καὶ τῇ σῇ εὐγενείᾳ, καὶ τῷ οἴκῳ σου συνδεδέμεθα, συνεχῶς ἡμῖν ἐπιστέλλειν, καὶ τὰ περὶ τῆς ὑγείας σου εὐαγγελίζεσθαι μὴ κατόκνει. οἶδα γὰρ ἡλίκην ἡμῖν δώσεις C τὴν χάριν· ἐπειδὴ δὲ ἐκέλευσας ἡμᾶς ἐν τοῖς σοῖς καταχθῆναι, καθὼς ἔμαθον ἐξελθὼν, οὐκ ἔτι ἔδοξεν ἡμᾶς εἰς Σεβάστειαν ἀπενεχθῆναι, ἀλλ' εἰς ἐρημότατον χωρίον τῆς Ἀρμενίας, Κουκουσὸν, καὶ σφαλερώτατον τῆς τῶν Ἰσαύρων ἐπιδρομῆς ἕνεκεν. χάριν μέντοι ἴσμεν τῇ εὐγενείᾳ τῇ σῇ, καὶ δεδέγμεθα τὴν τιμὴν, ὅτι καὶ ἀπόντων οὕτως ἐφρόντισας, ὥστε εὐτρεπίσαι τὸ καταγώγιον ἡμῖν, καὶ παρακαλέσαι ἐν τοῖς σοῖς ἡμᾶς καταχθῆναι· ἀλλ' εἴ τινες εἶεν σοι φίλοι κατὰ τὴν Κουκουσὸν, ἐκείνοις ἐπίστειλαι πα-D ρακληθῆναι.

Marciano CXXII.

Beatus es, ac ter beatus, idque ſæpius, vt qui in tam graui tēpeſtate, tātiſq. rerum procellis, tantæ erga pauperes liberalitatis ſpecimen edideris. Neque enim nobis ingens tua benignitas incognita atq. obſcura fuit: quodq. cōmunis omnibus portus extiteris, pupillorū patrocinium ſuſcipiēs, viduarum mœrorem omni ratione leniens, earum inopiam ſuſtentans, paupertatem leuans,

Μαρκιανῷ ρκβ'.

Μακάριος εἶ, καὶ τρισμακάριος, καὶ πολλάκις τοῦτο, ἐν οὕτω χειμῶνι χαλεπῷ, καὶ τοσαύτῃ τῶν πραγμάτων ζάλῃ, τοσαύτην ἐπιδεικνύμενος περὶ τοὺς δεομένους μεγαλοψυχίαν. οὐ γὰρ ἔλαθεν ἡμᾶς τῆς φιλανθρωπίας σου τὸ μέγεθος, καὶ ὅτι κοινὸς ἅπασι γέγονας λιμὴν, ὀρφανοῖς προϊστάμενος, χήρας πανταχοῦ παραμυθούμενος, ἀνέχων αὐτῶν τὴν πενίαν, διορθούμενος τὴν ὀλιγωρίαν,

οὐδὲ αἴσθησιν ἀφιεὶς λαμβάνειν τῆς στενοχωρίας ταύτης, ἀλλ' αὐτὴ πάντων αὐτοῖς γινόμενος, καὶ δῆμον ὁλόκληρον διατρέφων σίτῳ, καὶ οἴνῳ, καὶ ἐλαίῳ, καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν. ὁ θεός σοι τὸν μισθὸν ἀποδῴη καὶ ἐν τῷ παρόντι βίῳ, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τῆς μεγαλοψυχίας ταύτης, τῆς δαψιλείας, τῆς προθυμίας, τοῦ ζήλου, τῆς φιλοπτωχείας, τῆς γνησίας ἀγάπης· καὶ γὰρ ἐν ἅπασι τούτοις βρύεις, καὶ κομᾷς, μέγιστα σεαυτῷ ἀποτιθέμενος βραβεῖα ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι. Ταῦτα καὶ ἡμεῖς μανθάνοντες ἐν ἐρημίᾳ τοσαύτῃ καθήμενοι, καὶ πολλαῖς κυκλούμενοι περιστάσεσι, (καὶ γὰρ Ἰσαυρικοῦ φόβου πολιορκία, καὶ χωρίου ἐρημία, καὶ χειμῶνος σφοδρότης ἡμᾶς θλίβει) ἀλλ' ὅμως ταῦτα ἀκούοντες περὶ τῆς σῆς τιμιότητος, οὐδὲ αἴσθησιν τούτων λαμβανόμεθα τῶν λυπηρῶν, ἀλλὰ καὶ πολλὴν καρπούμεθα τὴν παράκλησιν, σκιρτῶντες, εὐφραινόμενοι, χαίροντες ἐπὶ τοῖς τοσούτοις κατορθώμασιν, ἐπὶ τῷ πλούτῳ τῷ ἀφάτῳ, ὃν ἐν οὐρανοῖς συνάγεις σεαυτῷ. ἵν' οὖν καὶ ἐν ἑτέρῳ εὐφραινώμεθα, γράφειν ἡμῖν συνεχῶς μὴ κατόκνει, τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς εὐαγγελιζόμενος. σφόδρα γὰρ ἐπιθυμοῦμεν ἀκούειν τὰ περὶ τῆς ῥώσεως τῆς σῆς· καὶ τοῦτο οἶσθα καὶ αὐτός, ἐπειδήπερ κἀκεῖνο οἶσθα, ὅπως ἀεὶ τῆς ἀγάπης τῆς σῆς ἀντεχόμεθα.

A ac ne huiuſce quidem anguſtiæ ſenſu eos affici ſinens, verùm quiduis ipſis te præbens, plebemque vniuerſam frumento & vino, aliíſque omnibus rebus alens. Deus tibi, & hic, & in futuro æuo, largitionis huius, munificentiæ, ſtudij, zeli, amoris erga pauperes, & ſynceræ charitatis mercedem pendat, ſiquidem omnibus his virtutibus abundas, ac flores, maxima tibi præmia in futuro æuo recondens. Hæc nos de te audientes, licet alioqui in tanta ſolitudine verſemur, ac multis incommodis vndique vexemur (nam & Iſaurici B metus obſidio, & loci ſolitudo, & hyemis aſperitas nos vehementer premit) tamen ne moleſtiarum quidem ſenſu afficimur, verùm ingentem conſolationum copiam accipimus, ob tantas virtutes, ac diuitias omnem orationis facultatem excedentes, quas in cœlo tibiipſi cumulas, mirifica quadam lætitia exultantes. Vt igitur alio quoque nomine lætemur, ne quæſo quàm ſæpiſſimè ad nos ſcribere, déque tua valetudine læta nobis nunciare graueris. Nam de ea aliquid audire maiorem in modum cupimus. Idque ipſe etiam C noſti: quandoquidem illud quoque tibi compertum eſt, quanto tui amore teneamur.

Πρὸς τοὺς ἐν Φοινίκῃ πρεσβυτέρους, καὶ μονάζοντας, τοὺς κατηχοῦντας τοὺς Ἕλληνας ρκγ΄.

ΟΙ κυβερνῆται ἐπειδὰν ἴδωσι τὴν θάλασσαν μαινομένην, καὶ ἐγειρομένην, καὶ πολὺν τὸν χειμῶνα, καὶ τὴν ζάλην, οὐ μόνον οὐκ ἀφίασι τὸ πλοῖον, ἀλλὰ καὶ τότε πλείονι κέχρηνται τῇ σπουδῇ, καὶ D μείζονι τῇ προθυμίᾳ, καὶ αὐτοὶ νήφοντες, καὶ τοὺς ἄλλους διεγείροντες. καὶ ἰατροὶ πάλιν ὅταν ἴδωσι τὸν πυρετὸν ἐγερθέντα, καὶ σφοδρὸν γινόμενον, οὐ μόνον οὐ καταλιμπάνουσι τὸν νοσοῦντα, ἀλλὰ καὶ τότε καὶ αὐτοὶ πάντα ποιοῦσι, καὶ δι' ἑαυτῶν, καὶ δι' ἑτέρων μείζονι κεχρημένοι τῇ σπουδῇ καὶ τῇ προθυμίᾳ, ὥστε λῦσαι τὸ κακόν. τίνος ἕνεκεν ταῦτα λέγω; ἵνα μή τις ὑμᾶς ἀπατήσῃ διὰ τὴν ταραχὴν τὴν γεγενημένην καταλιπεῖν τὴν Φοινίκην, καὶ ἀναχωρῆσαι ἐκεῖθεν, ἀλλ' ὅσῳ πλείους αἱ δυσκολίαι, καὶ χαλεπώτερα τὰ κύματα,

Phœniciæ Presbyteris & Monachis, Gentiles in Chriſtiana religione inſtituentibus CXXIII.

Gubernatores, cùm mare furore percitum & excitatum, atque ingentem tempeſtatem ac turbinem cernunt, non modò nauim non deſerunt, ſed etiam tunc maiore ſtudio atque animi promptitudine vtuntur, tum ipſi vigilantes, tum alios excitantes. Medicique rurſus, cùm febrim excitatam eſſe ac vehementer ſæuire proſpiciunt, ægrotum non modò non relinquunt, verùm etiam tum denique, & per ſe, & per aliorum operam ad profligandum morbum plus ſtudij atque operæ adhibent. Quorſum hæc commemoro? Nimirum vt ne quis vos ob exortum tumultum in fraudem impellat, adducatque, vt Phœniciam relinquatis, ex eáque ſecedatis: quin potius, quò plures difficultates vobis obijciuntur, grauioréſq; fluctus

ac maior perturbatio, eo quoque conſtantiùs laboretis, excubetis, maiorem animi promptitudinem adhibeatis, vt ne præclariſſima veſtra ſubſtructio corruat, nec tantus veſter labor fructu careat, ſuſceptáque in animorum cultu opera deleatur. Poteſt enim Deus, & hunc tumultum ſedare, & patientiæ mercedē vobis numerare. Neque enim tanta vobis merces cōſtituta erat, cum negotia ſine vlla difficultate ac moleſtia conficiebantur, quanta nunc eſt, cum magna difficultas proponitur, ingens perturbatio, multique ſunt, qui offenſionē afferant. Quocirca laborem eum, quē pertuliſtis, & ærumnā quam ſuſtinuiſtis, & ea, quæ præclarè atque cum laude geſſiſtis, cum animis veſtris reputātes, illúdq. item, diuino numine fauente tantam iam impietatis partem à vobis extinctam eſſe, Phœniciæq. res ingentē progreſſum feciſſe, atque illud inſuper maiorē nunc vobis mercedem ampliorémque remunerationem vobis fore, ac denique Deum impedimenta quoque breui ſublaturū, & multa vobis patientiæ præmia perſoluturū eſſe, illic quæſo permanete atque conſiſtite. Nam ne nunc quidē vobis quicquam deeſſe poteſt. Ego enim, vt omnia, tam in indumentis, quàm in calceamentis, ac fratrum alimētis, eadem, qua priùs, copia & affluentia vobis ſuppeditentur, imperaui. Quòd ſi nos, cùm in tanta calamitate atque acerbitate verſemur, ac Cucuſi ſolitudinem incolamus, tantam virtutum laudúmque veſtrarum curam gerimus, multo ſanè magis vos etiam, cùm, quæ opus ſunt, abundè vobis prolixéque ſuppetant, quæ veſtrarum partium ſunt, præſtare conuenit. Quamobrem date operam, quæſo, ne quis vos terreat. Nam & negotia meliorem iam ſpem oſtendunt: idque ipſi ex literarum, quæ à reuerendiſſimo domino meo Preſbytero Conſtantio miſſæ ſunt, exemplis facilè intelligetis. Ac ſi permaneatis, vt etiam ſexcenta impedimenta oboriantur, omnia tamen frangetis. Neque enim quicquam patiētiam ac tolerantiam robore adæquare poteſt. Rupi enim ſimilis eſt: contrà motus ij omnes cæq. inſidiæ, quæ aduerſus Eccleſiam ſtruuntur, fluctibus non diſſimiles ſunt, qui rupi illiduntur, atque in ſpumam ſuam dilabuntur. In mentem vobis veniat, quanta Apoſtoli, tum à ſuis, tum ab exteris pertulerunt: & quemadmodum omne

Patientia rupi ſimilis eſt.

A καὶ μείζων ἡ ταραχὴ, τοσούτῳ μᾶλλον ἐμμένετε σπουδάζοντες, νήφοντες, ἀγρυπνοῦντες, πλείονα προθυμίαν ἐπιδεικνύμενοι, ὥστε μὴ τὴν οἰκοδομὴν ὑμῶν τὴν καλλίστην καταλυθῆναι, μηδὲ τὸν τοσοῦτον πόνον ἀνωφελῆ γενέσθαι, μηδὲ τὴν γεωργίαν ὑμῶν ἀφανισθῆναι. ἱκανὸς γὰρ ὁ θεὸς καὶ τὴν ταραχὴν λῦσαι, καὶ τῆς ὑπομονῆς ὑμῖν δοῦναι τὸν μισθόν. οὐδὲ γὰρ τοσοῦτος ὑμῖν ὁ μισθὸς, ὅτε μετ' εὐκολίας τὰ πράγματα ἤνυετο, ὅσος ἐστὶν ὑμῖν νῦν, ὅτε πολλὴ ἡ δυσκολία, πολλὴ ἡ ταραχὴ, πολλοὶ οἱ σκανδαλίζοντες. ἐννοοῦντες τοίνυν
B καὶ τὸν κάματον ὃν ἐκάμετε, καὶ τὸν πόνον ὃν ὑπεμείνατε, καὶ τὰ κατορθώματα, ἃ κατωρθώσατε, καὶ ὅτι χάριτι θεοῦ τοσοῦτον κατελύσατε τῆς ἀσεβείας τὸ μέρος, καὶ εἰς προκοπὴν τὰ πράγματα τῆς Φοινίκης ἦλθε, καὶ ὅτι πλείων ὁ μισθὸς νῦν ὑμῖν καὶ μείζων ἡ ἀμοιβὴ, καὶ ὅτι ταχέως ὁ θεὸς καὶ τὰ κωλύματα καταλύσει, καὶ πολλὰς ὑμῖν τῆς ὑπομονῆς δώσει τὰς ἀντιδόσεις, παραμένετε, ἐνίστασθε. οὐδὲν γὰρ ὑμῖν ἔχει λεῖψαι οὐδὲ νῦν, ἀλλὰ τῆς αὐτῆς ἀφθονίας καὶ δαψιλείας ἀπολαύειν ὑμᾶς ἐκέλευσα, εἴτε ἐν ἐνδύμασιν,
C εἴτε ἐν ὑποδήμασιν, εἴτε ἐν διατροφαῖς τῶν ἀδελφῶν. εἰ δὲ ἡμεῖς ἐν τοσαύτῃ θλίψει ὄντες, καὶ περιστάσει, καὶ ἐρημίαν οἰκοῦντες τὴν Κουκουσόν, τοσαύτην ποιούμεθα φροντίδα τῶν κατορθωμάτων τῶν ὑμετέρων, πολλῷ μᾶλλον καὶ ὑμᾶς διὰ πολλῆς εὐπορίας ἀπολαύοντας κατὰ τὴν χρείαν λέγω τῶν ἀναγκαίων, τὰ παρ' ἑαυτῶν συνεισφέρειν. παρακαλῶ τοίνυν μηδεὶς ὑμᾶς φοβήσῃ· καὶ γὰρ καὶ τὰ πράγματα χρηστοτέρας ἔχει ἐλπίδας, καὶ δυνήσεσθε τοῦτο μαθεῖν ἀπὸ τῶν ἀντιγράφων τῶν ἀποσταλέντων παρὰ τοῦ κυρίου μου τοῦ εὐλαβεστάτου πρεσβυτέρου Κων-
D σταντίου· καὶ ἐὰν παραμείνητε, κἂν μυρία ᾖ τὰ κωλύματα, πάντων περιέσεσθε. οὐδὲν γὰρ ὑπομονῆς ἴσον καὶ καρτερίας. πέτρᾳ γὰρ ἔοικεν· αἱ δὲ ταραχαὶ αὗται καὶ αἱ ἐπιβουλαὶ, αἱ κατὰ τῆς ἐκκλησίας γενόμεναι, κύμασιν ἐοίκασι, προσρηγνυμένοις τῇ πέτρᾳ, καὶ διαλυομένοις εἰς οἰκεῖον ἀφρόν. ἐννοήσατε ὅσα οἱ μακάριοι ἀπόστολοι ἔπαθον καὶ παρὰ οἰκείων, καὶ παρὰ ἀλλοτρίων, καὶ ὅτι πάντα τὸν χρό-

τὸν χρόνον τοῦ κηρύγματος διὰ πειρασμῶν, διὰ κινδύνων, δι' ἐπιβουλῶν διανύσαντες, εἰς δεσμωτήρια, καὶ ἁλύσεις, καὶ ἀπαγωγάς, καὶ μάστιγας, καὶ λιμούς, καὶ γυμνότητας δαπανώμενοι. ἀλλ' ὅμως καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς δεσμωτηρίοις οἰκοῦντες, τῆς ἐγχειρισθείσης αὐτοῖς οἰκονομίας οὐκ ἀφίσταντο. ἀλλ' ὁ μακάριος Παῦλος καὶ δεσμωτήριον οἰκῶν, καὶ μεμαστιγωμένος, καὶ αἵματι περιρρεόμενος, καὶ ξύλῳ προσδεδεμένος, καὶ τοσαῦτα πάσχων, καὶ ἐμυσταγώγει ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ, καὶ τὸν δεσμοφύλακα ἐβάπτιζε, καὶ τὰ παρ' ἑαυτοῦ πάντα ἐποίει. Ταῦτ' οὖν ἅπαντα καὶ τὰ τοιαῦτα λογιζόμενοι, καθάπερ ὑμῶν παρεκάλεσα τὴν ἀγάπην, στήκετε ἑδραῖοι, ἀμετακίνητοι, δυσεξαπάτητοι, τὴν τοῦ θεοῦ ἐλπίδα ἀναμένοντες, καὶ τὴν ἐκεῖθεν συμμαχίαν, ἧς ἴσον οὐδέν, καὶ ἀντιγράψαι ἡμῖν περὶ πάντων σπουδάσατε ἐξ αὐτῆς. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ Ἰωάννην τὸν εὐλαβέστατον πρεσβύτερον εἰς τοῦτο ἀπεστείλαμεν, ὥστε παρακαλέσαι ὑμῶν τὴν διάνοιαν, καὶ μὴ ἀφεῖναι ὑπὸ μηδενὸς παρασαλευθῆναι· ἐγὼ τὸ ἐμαυτοῦ πεποίηκα, καὶ λόγοις παρακαλῶν, καὶ συμβουλαῖς ἀνορθῶν, καὶ τῶν χρειῶν τὴν ἀφθονίαν παρέχων, ὥστε ἐν μηδενὶ ὑμᾶς ὑστερηθῆναι. εἰ δὲ μὴ βουληθείητέ μου ἀνέχεσθαι, ἀλλ' αὐτοῖς ἀπατῶσιν ὑμᾶς καὶ ἀναπτεροῦσι πεισθῆναι, ἐγὼ ἀνεύθυνός εἰμι. ἴστε δὲ καὶ ἡ κατάγνωσις αὕτη καὶ ἡ ζημία ἐπὶ τίνα ἔρχεται. ἵν' οὖν μηδὲν τοιοῦτον γένηται, παρακαλῶ ἀνέχεσθαί μου, τοῦ σφόδρα ὑμᾶς ἀγαπῶντος. καὶ περὶ ὧν ἂν δέησθε, ἢ ἐπιστείλατε ἡμῖν· ἢ εἰ βούλεσθε, ἕνα γοῦν πέμψατε πρὸς ἡμᾶς, καὶ οὐδὲν ὑμῖν ὑστερήσει καθόλου.

A prædicationis tempus per tentationes, per pericula, per inſidias confecerint, nunc carcere & vinculis, nunc exilijs, nunc flagris, nunc fame & nuditate cõſumpti. Et tamen, etiã cum carcere incluſi tenerentur, à munere ſibi cõmiſſo minimè abſiſtebãt: verum beatus Paulus, etiã cùm in vincula cõiectus ac flagris cõciſus eſſet, & cruore diffluerer, & ligno alligatus eſſet, & tot malis premeretur, nihilominus tamen in ipſo quoq. carcere antiſtitis ſacri munere fungebatur, & carceris cuſtodẽ baptiſmo donabat, eáq. omnia, quæ ſui muneris e-B rant, exequebatnr. Hæc igitur omnia, aliàq. id genus, animo voluẽtes, quemadmodũ vos iã hortatus ſum, firmi atq. immobiles ſtate, vóſq. ita cõparate, vt nullius fraudibus pateatis, Dei ſpem, ipſiúſq. opem atq. auxiliũ, cui nihil par eſſe poteſt, expectãtes. Ac de omnibus his rebus, vt reſpõſum à vobis feramus, curate. Hac enim de cauſa etiã Ioannẽ religioſiſſimum Preſbyterũ miſimus, vt vos cohortetur, nec animos veſtros à quoquã labefactari atque commoueri ſinat. Equidẽ ipſe, quod mei muneris erat, præſtiti, tũ vos ſermonibus cohor-C tans, tum conſilijs ẽrigẽns, tum ea, quæ opus erant, prolixè ſubminiſtrans: quò nihil omnino vobis deeſſet. Quòd ſi me perferre minimè volueritis, verum ijs potiùs, qui vobis impoſturã faciunt, ac velut pennas vobis addunt, fidem adhibeatis, extra culpã ipſe ſum. Vos autem haud fugit, in cuius caput hæc cõdemnatio atque iactura cadat. Ne igitur quicquã huiuſmodi contingat, vos etiã atq. etiã rogo, vt me, qui vos impensè amo, perferatis. De ijs autẽ rebus, quib. vobis opus fuerit, vel ad nos ſcribite, vel, ſi ita lubet, hominẽ mittite: nec vobis quicquã omnino defuturum eſt.

D

Γεμέλλῳ ρκδ'.

Ἄλλοι μὲν τῇ θαυμασιότητί σου συνήδονται τῆς ἀρχῆς, ἐγὼ δὲ τῇ πόλει, καὶ τῇ μεγαλοπρεπείᾳ δὲ τῇ σῇ, οὐ διὰ τὴν ἐντεῦθεν τιμήν, (ὑψηλότερος γὰρ τῶν τοιούτων μεμελέτηκας εἶναι) ἀλλὰ διὰ τὸ λαβεῖν ἀφορμὴν τὴν παρέχουσάν σοι μετὰ πολλῆς τῆς ἀδείας, καὶ τοῖς πολλοῖς δεῖξαι τὴν σύνεσίν σου, καὶ τὴν ἡμερότητα, καὶ τὸ ἐντεῦθεν κέρδος συναγαγεῖν. εὖ γὰρ οἶδα, ὅτι καὶ τοὺς σφόδρα τῇ γῇ προσηλωμένους,

Gemello CXXIV.

Alij quidem ob magiſtratum tibi gratulantur: ego autem vrbi ac tibi, non ob hunc honorem, quo auctus atque ornatus es (ſublimior enim his rebus eſſe didiciſti) ſed quod occaſionem nactus ſis, qua prudentiæ ac lenitatis tuæ ſpecimen quamplurimis hominibus facilè præbeas, lucrúmque, quod hinc oritur, colligere queas. Neque enim mihi dubium eſt, quin eos, qui terræ nimium affixi ſunt,

atque his inſomnijs, id eſt humanæ gloriæ, inhiant, hoc edocere poſſis, prætorem non in veſte ac cingulo, nec in præconis voce ſitum eſſe, verùm in hoc demum, vt, quæ labefactata ſunt, in integrũ reſtituat, & quæ malo ſtatu ſunt, corrigat, atque iniuſtitiam coërceat, nec ius ab opibus & potentia in fugam verti patiatur. Mihi enim exploſata eſt animi tui fiducia, loquendi libertas, mentis ſublimitas, rerum huius vitæ contemptio, improborum odium, lenitas, humanitas, qua potiſſimum is, qui alijs pręeſt, opus habet. Ac proinde illud quoque perſpectiſſimum habeo, fore, vt & ijs, qui per iniuriam à potentibus premuntur, turris ſis. Et quidem nullo negotio hæc futurus es. Non enim labor, non ſudor, nõ longum tempus ad hæc perficienda requiritur: verùm quemadmodum Sol, ſimulatque lucet, ſtatim caliginem omnem fugat: ſic etiam te, ſimulatque in ſolio conſpectus es, primo etiam die, tum eos, qui iniuriã alijs inferre conabantur, repreſſiſſe, tum eos, quibus iniuria fiebat, etiam antequã ad tribunal accederes, omni vexatione liberaſſe confido. Atq; ad hæc perficienda ſatis ſuperq. virium ea opinio habuit, quam homines de tua ſapientia conceptam animis habebant. Ob eámque cauſam, etſi alioqui in ſolitudine degens, ac multis incommodis affectus, ingenti tamen lætitia perfundor, nimirum ex ea, quam ijs, qui lęduntur, affers, ope propriam mihi voluptatem fingens.

A καὶ περὶ τὰ ὀνείρατα ταῦτα κεχηνότας, (λέγω δὴ τὴν παρὰ τῶν πολλῶν δόξαν) παιδεῦσαι δυνήσῃ, ὅτι οὐκ ἐν τῇ χλανίδι, καὶ τῇ ζώνῃ, οὐδὲ ἐν τῇ φωνῇ τοῦ κήρυκος ὁ ἄρχων, ἀλλ' ἐν τῷ τὰ πεπονηκότα ἀνακτᾶσθαι, καὶ τὰ κακῶς ἔχοντα διορθοῦν, καὶ κολάζειν μὲν ἀδικίαν, μὴ συγχωρεῖν δὲ ὑπὸ δυναστείας τὸ δίκαιον ἀπελαύνεσθαι. καὶ γὰρ οἶδά σου τὴν παρρησίαν, τὴν ἐλευθεροστομίαν, τῆς διανοίας τὸ ὕψος, τὴν τῶν βιωτικῶν ὑπεροψίαν, τὸ μισοπόνηρον, τὸ ἥμερον, τὸ φιλάνθρωπον, οὗ μάλιστα ἄρχοντι δεῖ. B διὸ κἀκεῖνο οἶδα σαφῶς, ὅτι λιμὴν ἔσῃ τῶν ναυαγούντων, βακτηρία τῶν ἐπὶ γόνυ κλιθέντων, πύργος τῶν ὑπὸ δυναστείας ἀδίκου πολεμουμένων. καὶ ἔσῃ ταῦτα ῥᾳδίως. οὐδὲ γὰρ πόνου σοι δεῖ, οὐδὲ ἱδρῶτος, οὐδὲ χρόνου μακροῦ εἰς τὸ κατορθοῦν ταῦτα. ἀλλ' ὥσπερ ὁ ἥλιος ὁμοῦ τε φαίνεται, καὶ πάντα λύει ζόφον· οὕτω καὶ αὐτὸς ἐπὶ τοῦ θρόνου φανείς, εὖ οἶδ' ὅτι ἐκ προτέρας ἡμέρας τούς τε ἀδικεῖν ἐπιχειροῦντας ἀνέστειλας, τούς τε ἀδικουμένους, καὶ πρὶν εἰς τὸ δικαστήριον εἰσελθεῖν, πάσης ἐπηρείας ἀπήλλαξας, καὶ ἤρκεσεν εἰς τὴν τούτου C διόρθωσιν ἡ τῆς φιλοσόφου σου ψυχῆς ὑπόληψις. διὰ ταῦτα καίτοι ἐν ἐρημίᾳ καθήμενος, καὶ πολλαῖς συνεχόμενος περιστάσεσι, πολλῆς γέμω τῆς εὐφροσύνης, ἡμετέραν ἡδονὴν τὴν τῶν ἀδικουμένων συμμαχίαν ἡγούμενος.

Cyriaco Epiſcopo exulanti CXXV.

Age, mœſtitiæ tuæ vlcus velut fomentis quibuſdam adhibitis rurſus leniam, atque cogitationes eas, quę hanc nubem collegerunt diſcutiam. Ecquid enim eſt, frater, quòd mœres atque animum deijcis? An quia grauis eſt tempeſtas, ac ſæuum naufragium, quod Eccleſiam occupauit? Hoc ipſe quoque ſcio, nec vllus eſt, qui inficias ire poſſit. Imo verò, ſi ita lubet, eorum quę fiunt, imaginem tibi adumbrabo. Mate videmus ab imis vſque gurgitibus reuulſum, nautas gubernaculorum ac remorum loco manus genibus implicitas habentes, præq. tempeſtatis magnitudine tanta conſilij inopia laborantes, vt nec cœlũ, nec mare, nec terrã cernant,

Πρὸς Κυριακὸν ἐπίσκοπον ἐν ἐξορίᾳ ὄντα καὶ αὐτόν ρκε'.

Φέρε δὴ πάλιν ἀπαντλήσω τῆς ἀθυμίας τὸ D ἕλκος, καὶ διασκεδάσω τοὺς λογισμοὺς τοὺς τὸ νέφος τοῦτο συνιστάντας. τί γάρ ἐστιν, ὃ λυπῇ, καὶ ἀδημονεῖς; διότι χαλεπὸς ὁ χειμὼν καὶ πικρὸν τὸ ναυάγιον τὸ τὴν ἐκκλησίαν καταλαβόντα; τοῦτο οἶδα κἀγώ, καὶ οὐδεὶς ἀντερεῖ· ἀλλ' εἰ βούλει εἰκόνα σοι ἀναπλάσω τῶν γινομένων. θάλατταν ὁρῶμεν ἀπ' αὐτῆς κάτωθεν ἀναμοχλευομένην τῆς ἀβύσσου, τοὺς ναύτας ἀντὶ τῶν οἰάκων καὶ τῶν κωπῶν τὰς χεῖρας τοῖς γόνασι περιπλέξαντας, καὶ πρὸς τὴν ἀμηχανίαν τοῦ χειμῶνος ἀπορηθέντας, οὐκ οὐρανὸν βλέποντας, οὐ πέλαγος, οὐ ξηράν,

ἀλλ' ἐπὶ τῶν στρωμάτων κειμένοις, καὶ ὀλοφυρομένοις, καὶ κλαίουσι. καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τῆς θαλάσσης ὅταν συμβαίνῃ· νυνὶ δὲ ἐπὶ τῆς ἡμετέρας θαλάσσης χείρων ὁ θόρυβος, καὶ χείρω τὰ κύματα· ἀλλὰ παρακάλει τὸν δεσπότην ἡμῶν Χριστόν, ὃς οὐ τέχνῃ περιγίνεται χειμῶνος, ἀλλὰ νεύματι λύει τὴν ζάλην. ἀλλ' εἰ καὶ πολλάκις παρεκάλεσας, καὶ οὐκ εἰσηκούσθης, μὴ ὀλιγωρήσῃς. τοιοῦτον γὰρ ἔθος ἔχει ὁ φιλάνθρωπος θεός. μὴ γὰρ οὐκ ἠδύνατο ἐκείνους τοὺς τρεῖς παῖδας λυτρώσασθαι, ἵνα μὴ εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρὸς ἐμπέσωσιν; ἀλλ' ὅτε ᾐχμαλωτεύθησαν, ὅτε εἰς βάρβαρον χώραν ἀπερρίφησαν, καὶ τῆς B πατρῴας κληρονομίας ἐξέπεσον, καὶ παρὰ πάντων ἀπεγνώσθησαν, καὶ οὐδὲν λοιπὸν οὐκ ἀπελίπετο, τότε Χριστὸς ὁ ἀληθινὸς θεὸς ἡμῶν τὴν θαυματοποιίαν εἰργάσατο, καὶ διεσκόρπισε τὸ πῦρ. μὴ φέρον γὰρ τὴν ἀρετὴν τῶν δικαίων τὸ πῦρ, ἐξεπήδησεν ἔξω, καὶ ἐνεπύρισεν οὓς εὗρε περὶ τὴν κάμινον τῶν Χαλδαίων, καὶ λοιπὸν ἐκκλησία αὐτοῖς ἦν ἡ κάμινος, καὶ πᾶσαν τὴν κτίσιν προσεκαλοῦντο, τά τε ὁρατά, καὶ τὰ ἀόρατα, ἀγγέλους καὶ δυνάμεις, καὶ οὕτω πάντα συλλαβόμενοι ἔλεγον· εὐλογεῖτε πάντα C τὰ ἔργα κυρίου τὸν κύριον. ὁρᾷς πῶς ἡ ὑπομονὴ τῶν δικαίων, καὶ τὸ πῦρ εἰς δρόσον μετέβαλε, καὶ τὸν τύραννον ἐδυσώπησε, καὶ κατὰ πάσης τῆς οἰκουμένης ἐκπέμπει γράμματα, μέγας ὁ θεός φησι Σεδράχ Μισάχ καὶ Ἀβδεναγώ. καὶ ἰδοὺ πόσην ἀποτομίαν ἐνέθηκεν, εἴ τις λόγον εἴπῃ κατ' αὐτῶν, τὸν οἶκον αὐτοῦ ταμιεύεσθαι, καὶ τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ διαρπάζεσθαι. μὴ οὖν ἀθυμήσῃς, μηδὲ ὀλιγωρήσῃς· καὶ γὰρ ἐγὼ ὅτε ἐξηλαυνόμην ἀπὸ τῆς πόλεως, οὐδὲν τούτων οὐκ ἐφρόντιζον, ἀλλ' ἔλεγον πρὸς D ἐμαυτόν· εἰ μὲν βούλεται ἡ βασίλισσα ἐξορίσαι, ἐξορίσῃ με· τοῦ κυρίου ἡ γῆ, καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς· καὶ εἰ βούλεται πρίσαι, πρίσῃ με· τὸν Ἡσαΐαν ἔχω ὑπόγραμμον· εἰ θέλει εἰς τὸ πέλαγος ἀκοντίσαι με, τὸν Ἰωνᾶν ὑπομιμνήσκομαι. εἴ με θέλει εἰς κάμινον ἐμβαλεῖν, τοὺς τρεῖς παῖδας ἔχω τοῦτο πεπονθότας. εἴ με θέλει τοῖς θηρίοις βαλεῖν, τὸν Δανιὴλ ἐν λάκκῳ τοῖς λέουσι βεβλημένον ὑπομιμνήσκομαι.

Auerum flentes ac lamentantes in tabulatis iaceant. Atque in mari quidem ita euenire ſolet: nunc autem in noſtro quoque mari grauior procella grauioreſque fluctus excitantur. Verum fac domino noſtro Chriſto ſupplex ſis, qui non arte tempeſtatem ſuperat, ſed nutu ſolo eam diſcutit. Quòd ſi precibus ad eum adhibitis nondum tamen exauditus es, ne propterea elangueſcas, animúmq. deſpondeas. huiuſmodi namque benigni illius numinis mos eſt. Quid enim? An non tres illos pueros à periculo ſubducere poterat, ac ne in ignis fornacem inciderent, prohibere? At poſtquam captiui abducti, atque in barbarorum regionem abiecti, paternáque hæreditate euerſi, atque ab omnibus deſperati ſunt, nec iam vllum mali genus deerat, tum denique Chriſtus, verus Deus noſter, repente miraculum edidit, ignémque diſſipauit. Ignis enim iuſtorum virtutem minimè ferens, è fornace exilijt, atque Chaldæos, quos circum fornacem nactus eſt, exuſſit. Ac tum fornax, Eccleſiæ *Dan. 3.* inſtar ipſis erat: atque res omnes conditas, tam quæ oculis cernuntur, quàm quæ ab oculorum ſenſu remotæ ſunt, hoc eſt Angelos & Virtutes, accerſebant, ſicque omnia in vnum complectentes, his verbis vtebantur, Benedicite omnia opera Domini Domino. Vidéſne quemadmodum iuſtorum patientia ignem in rorem commutauit, tyrannique animum ita inflexit, vt per vniuerſum orbem literas mitteret, ad hunc modum loquens: Magnus Deus Sidrâc, Miſàch, & Abdenago? Ac vide quàm atrox ſupplicium conſtituit, ſi quis aduerſus ipſos aliquid contumelioſè dixiſſet: nempe vt domus ipſius ac facultates omnes diriperentur. Quæ cum ita ſint, ne animum demittas, ac deſperatione frangaris. Nam nec ego, cùm ciuitate pellerer, quicquam horum curabam, verum mecum ipſe ita loquebar: Si Imperatrix me exilio mulctare vult, exulem ſanè: Domini eſt *Pſal. 23.* terra, & plenitudo eius. Si ſerra de me ſupplicium capere cupit, diſſecer, Eſaiam pro exemplo habens. Si me in mare præcipitē dare vult, Ionam mihi *Iona 1.* in memoriam redigo. Si in fornacem *Dan. 3.* conijcere vult, tres pueros habeo, qui codē ſupplicio affecti ſunt. Si feris obijcere, Danielem, qui leonibus obiectus eſt, habeo, eúmque mihi animum propono. *Ibid. 6.* *Act. 7.*

Si lapidibus obruere vult, obruat: Stephanum habeo primum martyrem. Si caput meũ accipere vult, accipiat: Ioánem habeo. Si facultates meas ſumere,
Matt.6. Iob.1. Gal.2.6. ſumat: nudus egreſſus ſum de ventre matris meæ, nudus etiam hinc abſcedam. Monet me his verbis Apoſtolus: Deus hominis perſonam non accipit. Atque his rurſum: Si adhuc hominibus
Pſal.118. placerem, Dei ſeruus non eſſem. Mihi etiam Dauid arma ſubminiſtrat, cum ait: Loquebar de teſtimonijs tuis in conſpectu regum, & non cõfundebar. Multa aduerſum me ſtruxerunt: aiúntque me poſt epulas quibuſdam cõmunionem impertijſſe. Hoc ſi feci, de Epiſcoporum libro nomen meum expungatur, nec in orthodoxæ fidei volumine ſcribatur, quoniá ecce ſi quicquam eiuſmodi perpetraui, Chriſtus è regno ſuo me abijciat. Quòd ſi mihi obſtinata
Act.16. mente id obijcere pergunt, Paulum etiam de dignitatis gradu deijciant, qui cœnatus vniuerſam domũ baptizauit. Domino item ipſi authoritatem abrogent, qui ſacroſancto epulo Apoſtolos à cœna donauit. Quin me quoque cum muliere concubuiſſe criminátur. Exuite corpus meum: & membrorum meorum mortificationem reperietis. Verum ad hæc omnia facienda liuore adducti ſunt. At ídne omnino, Cyriace frater, animum tuum diſcruciat, quòd illi, qui me ex vrbe expulerunt, in foro liberè volitant, ingénſque ſtipatorum grex eos à tergo ſequitur? Verùm fac tibi rurſum Lazari, & diuitis illius in
Luc.16. mentẽ veniat. An non ille in hoc æuo calamitoſus fuit: hic autem voluptatibus ac luxu diffluxit? Quídnam porrò illi paupertas incommodi attulit? An nõ vt pugil ac victor in Abrahæ ſinum delatus eſt? Quídnam rurſum huic, qui in purpura & byſſo requieſcebat, opes profuerunt? Vbi lictores? vbi ſatellites? vbi equi aureis frænis inſignes? vbi aſſẽtatores, & regia menſa? An nõ latro ille vinctus in monumentũ abducebatur, nudam animá è mundo efferens: atque inani voce clamabat, Pater Abraham, mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti ſui in aquam, & refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma? Quid patrem Abrahamum vocas, cuius vitam minimè imitatus es? Ille neminem non domo excipiebat: tu ne vnius quidem pauperis curam geſſiſti.

A εἰ θέλει με λιθάσαι, λιθασάτω με· τὸν Στέφανον ἔχω τὸν πρωτομάρτυρα. εἰ θέλει τὴν κεφαλήν μου λαβεῖν, λαβέτω· ἔχω Ἰωάννην τὸν βαπτιστήν. εἰ θέλει τὰ ὑπάρχοντά μου λαβεῖν, λαβέτω αὐτά· γυμνὸς ἐξῆλθον ἐκ κοιλίας μητρός μου, γυμνὸς καὶ ἀπελεύσομαι. ἐμοὶ παραινεῖ ὁ ἀπόστολος· πρόσωπον ἀνθρώπου ὁ θεὸς οὐ λαμβάνει, καὶ εἰ ἔτι ἀνθρώποις ἤρεσκον, Χριστοῦ δοῦλος οὐκ ἂν ἤμην· καὶ ὁ Δαβὶδ καθοπλίζει με λέγων, ἐλάλουν ἐν μαρτυρίοις σου ἐναντίον βασιλέων, καὶ οὐκ ᾐσχυνόμην. πολλὰ κατ'
B ἐμοῦ ἐσκευάσαντο, καὶ λέγουσιν, ὅτι τινὰς ἐκοινώνησα μετὰ τὸ φαγεῖν αὐτούς. καὶ εἰ μὲν τοῦτο ἐποίησα, ἐξαλειφθείη τὸ ὄνομά μου ἐκ τῆς βίβλου τῶν ἐπισκόπων, καὶ μὴ γραφείη ἐν τῇ βίβλῳ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, ὅτι ἰδοὺ ἐὰν τοιοῦτον ἐγὼ ἔπραξα, καὶ ἀποβάλῃ με Χριστὸς ἐκ τῆς βασιλείας αὐτοῦ. εἰ δὲ ἅπαξ καὶ τοῦτό μοι λέγουσι, καὶ φιλονεικοῦσι, καθελέτωσαν καὶ τὸν Παῦλον, ὃς μετὰ τὸ δειπνῆσαι ὁλόκληρον τὸν οἶκον ἐβάπτισε· καθελέτωσαν καὶ αὐτὸν τὸν κύριον, ὃς μετὰ τὸ δειπνῆσαι τοῖς ἀποστόλοις τὴν κοινωνίαν ἔδωκε. λέγουσιν, ὅτι μετὰ γυναικὸς ἐκοιμήθην,
C ἀποδύσατέ μου τὸ σῶμα, καὶ εὑρήσετε τὴν νέκρωσιν τῶν μελῶν μου, ἀλλὰ ταῦτα πάντα διὰ τὸν φθόνον ἐποίησαν. ἀλλὰ πάντως λυπῇ ἀδελφὲ Κυριακέ, ὅτι ἐκεῖνοι οἱ ἡμᾶς ἐξορίσαντες ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς παρρησιάζονται, καὶ πλῆθος ἀκολουθεῖ δορυφόρων αὐτοῖς; ἀλλὰ πάλιν ὑπομνήσθητι τὸν πλούσιον, καὶ τὸν Λάζαρον, ποῖος μὲν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι ἐθλίβη, ποῖος δὲ ἀπήλαυσε. τί ἔβλαψεν αὐτὸν ἡ πενία; οὐχὶ ὁ ἀθλητὴς καὶ νικητὴς εἰς τοὺς κόλπους Ἀβραὰμ ἀπηνέχθη; τί δὲ ὠφέλησεν ἐκεῖνον ὁ πλοῦτος τὸν ἐν πορφύρᾳ
D καὶ βύσσῳ ἀναπαυόμενον; ποῦ οἱ ῥαβδοῦχοι; ποῦ οἱ δορυφόροι; ποῦ οἱ χρυσοχάλινοι ἵπποι; ποῦ οἱ παράσιτοι, καὶ ἡ βασιλικὴ τράπεζα; οὐχὶ ὡς λῃστὴς δεδεμένος ἀπήγετο ἐν τῷ μνήματι, γυμνὴν τὴν ψυχὴν ἐκ τοῦ κόσμου ἐκφέρων, καὶ κράζει κενῇ τῇ φωνῇ, πάτερ Ἀβραάμ, πέμψον Λάζαρον, ἵνα βρέξῃ τὸ ἄκρον τοῦ δακτύλου, καὶ καταψύξῃ τὴν γλῶτταν μου, διότι δεινῶς ἀποτηγανίζομαι; τί πατέρα καλεῖς τὸν Ἀβραάμ, οὗ τὸν βίον οὐκ ἐμιμήσω; ἐκεῖνος πάντα ἄνθρωπον εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ ἐξένιζεν, σὺ δὲ ἑνὸς πτωχοῦ φροντίδα οὐκ ἐποιήσω.

οὐκ ἔστι πενθῆσαι καὶ κλαῦσαι, ὅτι ὁ τοσοῦτον πλοῦτον ἔχων, σταγόνος ὕδατος ἄξιος οὐκ ἐγένετο. ἐπειδὴ γὰρ ψιχίων οὐ μετέδωκε τῷ πτωχῷ, σταγόνα ὕδατος οὐ λαμβάνει. τῷ χειμῶνι οὐκ ἔσπειρεν ἔλεος, ἦλθε τὸ θέρος, καὶ οὐκ ἐθέρισε. καὶ τοῦτο τοῦ δεσπότου οἰκονομία, ὅτι ἐξ ἐναντίας ἐποίησε τὴν κόλασιν τοῖς ἀσεβέσι, καὶ τὴν ἀνάπαυσιν τοῖς δικαίοις, ἵνα βλέπωσιν ἀλλήλους, καὶ ἀλλήλους γνωρίζωσι. καὶ γὰρ ἕκαστος τότε μάρτυς τὸν ἴδιον τύραννον ἐπιγνώσεται, καὶ ἕκαστος τύραννος τὸν ἴδιον μάρτυρα, ὃν ἐκόλασε. καὶ οὐκ ἐμὰ τὰ ῥήματα· ἄκουσον τῆς Σοφίας λεγούσης· τότε ἐν πολλῇ παῤῥησίᾳ στήσεται ὁ δίκαιος κατὰ πρόσωπον τῶν θλιψάντων αὐτόν. ὥσπερ γὰρ ὁδοιπόρος ἐν καύματι περιπατῶν, ἡνίκα εὕρῃ καθαρὰν πηγὴν τῇ δίψῃ φλεγόμενος, καὶ πολλῷ τῷ λιμῷ συνεχόμενος παρακαθίζηται τραπέζῃ ἐχούσῃ παντοῖα τὰ ἐδέσματα, παρά τινος δὲ δυνατωτέρου κωλύηται μὴ ἅψασθαι τῆς τραπέζης, μηδὲ ἀπολαῦσαι τῶν ἐδεσμάτων, σφοδρὰν ἔχει τὴν ὀδύνην καὶ τὴν κόλασιν, ὅτι τῇ τραπέζῃ παρακαθέζεται, καὶ τῶν βρωμάτων ἀπολαῦσαι οὐ δύναται, καὶ ὁ τῇ πηγῇ παρακαθεζόμενος, τοῦ ὕδατος ἀπολαῦσαι οὐ δύναται. οὕτως ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, βλέπουσι τοὺς ἁγίους εὐφραινομένους οἱ ἀσεβεῖς, καὶ τῆς βασιλικῆς τραπέζης ἀπολαῦσαι οὐ δύνανται. καὶ γὰρ τὸν Ἀδὰμ ὁ θεὸς κολάσαι βουλόμενος, ἐποίησεν αὐτὸν ἐξ ἐναντίας τοῦ παραδείσου ἐργάζεσθαι τὴν γῆν, ἵνα καθ' ἑκάστην ὥραν βλέπων ἐκεῖνο τὸ ποθητὸν χωρίον, ὅθεν ἐξῆλθεν, ἔχῃ πάντοτε τὴν ὀδύνην ἐν τῇ ψυχῇ. εἰ δὲ καὶ ὧδε ἀλλήλοις μὴ συντυγχάνομεν, ἀλλ' ἐκεῖ οὐδεὶς ὁ κωλύων ἡμᾶς τότε μετ' ἀλλήλων διάγειν· καὶ ὀψόμεθα τοὺς ἐξορίσαντας ἡμᾶς, ὥσπερ ὁ Λάζαρος τὸν πλούσιον, καὶ οἱ μάρτυρες τοὺς τυράννους. μὴ οὖν ἀθύμει, ἀλλὰ μνημόνευε τοῦ προφήτου λέγοντος· μυκτηρισμὸν ἀνθρώπων μὴ φοβεῖσθε, καὶ τῷ φαυλισμῷ αὐτῶν μὴ ἡττᾶσθε· ὥσπερ γὰρ ἔριον ὑπὸ σητὸς, οὕτω βρωθήσονται, καὶ ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται. κατανόησον δὲ τὸν δεσπότην, πῶς εὐθὺς ἀπὸ τῶν σπαργάνων ἐδιώκετο, καὶ εἰς βάρβαρον γῆν ἀπερρίπτετο,

A Nec verò eſt quamobrem hoc nomine lugeamus ac collacrymemus, quòd is, qui tantis opibus præditus erat, aquæ guttam non eſt conſecutus. Quoniam enim micas pauperi minimè largitus eſt, idcirco ne guttam quidem aquæ accipit. Hyemis tempore miſericordiæ ſemẽtem haudquaquam fecit: ac proinde ne æſtate quidem meſſem fecit. Quin hoc quoque certo conſilio à Domino actum eſt, vt impiorum pœna, & iuſtorum requies, è regione ſitæ ſint: nimirum vt ſeſe ipſi mutuò proſpiciant atque agnoſcant. Tunc enim B quilibet martyr tyrannum ſuum agnoſcet, atque item quilibet tyrannus martyrem eum, quem cruciatu affecit. Nec verò hæc à me dico. Audi enim quid Sapientia dicat: Tunc ſtabit iuſtus in magna conſtantia aduerſus eos, qui ſe anguſtiauerunt. *Sap. 5.* Nam quemadmodum is qui feruente Sole iter facit, ac ſiti flagrat, cum limpidum fontem nactus eſt, ac bibere prohibetur, magno dolore afficitur, aut rurſum quemadmodum cum quiſpiam, ingenti fame affectus, menſæ omni eduliorum genere confertæ aſſidet, cæterùm à potētiore quo- C dam impeditur, ne menſam attingat, ac cibis fruatur, grauem dolorẽ & cruciatũ ſentit, quòd cum menſæ accumbat, epulis tamẽ operam dare, vel fonti aſſidens aqua frui nequeat: eodem modo in iudicij die impij ſanctos viros lætos atque hilares conſpicient: nec tamen ipſis regia menſa frui concedetur. Nam etiam Deus, cùm de Adamo ſupplicum ſumere vellet, hoc fecit, vt ipſe è paradiſi regione terram coleret: *Adami pœna qualis.* quò videlicet in ſingulos dies ac ſingulas horas iucundum illum & expetendum locum, vnde exceſſerat, proſpiciens, perpetuum animo dolorem D hauriret. Quòd ſi hic etiam nobis mutuò congreſſu frui minimè licuit, at nemo illic obſtabit, quin tum vnà degamus, eóſque, à quibus in exilium eiecti ſumus, videamus, quemadmodum Lazarus diuitem, & Martyres tyrannos. Ac proinde animum ne deſponde, verùm hanc Prophetæ vocem in memoriã reuoca: Nolite timere opprobriũ hominũ, & cõteptum eorum ne metuatis. *Eſa. 51. 7.* Sicut enim lana à tinea deuorabuntur, & ſicut veſtimentum veteraſcent. Illud etiam animaduerte, queãdmodum Dominus, hoc eſt is, qui mundum continet, ſtatim ab incunabulis exagitabatur, atq. in barbarorũ terrã eijciebatur:

quò nos ſcilicet exemplo ſuo moneret,
ne in tentationibus animis frāgamur &
conſternemur. Saluatoris paſſio fac ti-
bi in animo verſetur, nempe quot con-
tumeliis ipſe noſtra cauſa affectus ſit.
Ioan. 8. Alij enim eum Samaritanum vocabāt,
alij arreptitium, & helluonem, & fal-
Mat. 11. ſum prophetam. Aiebant enim: Ecce
homo vorax, & potator vini. Et: In
principe dæmoniorū, eiicit dæmonia.
Mat. 18. Quid, cùm eum ducebant vt præcipi-
tio necarent, & cùm ipſius faciem con-
ſpuebāt? Quid, cū chlamydem ipſi im-
ponebant, ac ſpinis ipſius caput cinge-
bant, atq. ad ipſius pedes ludibrij cau-
ſa ſe abiiciebant, nec vllū irriſionis ge-
nus in eo prætermittebant? Quid, cum
alapis ipſum cædebant? cùm acetum &
fel bibendum ei dabant? cùm arundine
ipſius caput feriebāt, cum ſanguinarij
illi canes eum huc atq. illuc trahebant?
Quid, cùm ad mortem nudus duceba-
tur, omneſq. diſcipuli eum deſeruerāt,
atque vnus quidem ex ipſis eum prodi-
derat, alter negauerat, alij fugam inie-
rant, ſolus ipſe in media illa turba nu-
dus ſtabat? Feſtus quippe dies erat, om-
nes tunc in vnum cogens. Quid, cum
tanquam nocens & facinoroſus inter
duos latrones cruci affigebatur, ac po-
ſteaquam è cruce demiſſus eſt, tandiu
inhumatus iacuit, quoad, vt ſepultura
donaretur, à quodam poſtulatus eſt? In
mentem tibi veniat, eum funere mini-
mè elatum eſſe, improbúmque & infa-
mem ſermonē aduerſum eum pronun-
ciatū ac diſſeminatū fuiſſe, nimirū eū
Mat. 28. à Diſcipulis ſuis ſurreptum fuiſſe, nec à
morte ad vitam rediiſſe. Fac tibi quoq.
Apoſtoli animo obuerſentur, qui & ipſi
vndecumq. vexabātur, ac latebras quę-
rebant, quòd in vrbibus ora ſua oſten-
Act. 9. dere haudquaquā poſſent. Cogites ve-
Ibid. lim, quònam pacto Petrus apud Simo-
nem coriariū delitefcebat, & Paulus,
item apud mulierē purpurariam, quo-
niam de diuitum erga ſe animo & vo-
luntate dubitabat. At poſtea omnia
ipſis plana & facilia extiterunt. Ad eū-
dem igitur modum tu quoque animū
ne deiicias. Allatū autem ad me eſt de
nugatore illo ac deliro Arſacio, quem
Imperatrix in throno collocauit, eum
fratres eos omnes, qui cum ipſo cōmu-
nicare recuſabant, afflixiſſe: atque etiam permultos ex ipſis mea cauſa in vinculis diē
vitæ extremum clauſiſſe. Siquidem lupus ille, ouis ſpeciem præferens, tametſi
Epiſcopi laruam gerat, adulter tamen eſt. Vt enim mulier adultera vocatur, quæ

A ὁ τὸν κόσμον κατέχων, τύπος ἡμῖν γινόμενος τοῦ μὴ ἐκκακεῖν ἐν τοῖς πειρασμοῖς. ἀναμνήσαι τὸ πάθος τοῦ σωτῆρος, ὅσας ὕβρεις δι' ἡμᾶς ὑπέμεινεν· οἱ μὲν γὰρ αὐτὸν Σαμαρείτην ἐκάλουν, οἱ δὲ δαιμονῶντα καὶ γαστρίμαργον καὶ ψευδοπροφήτην. λέγουσι γὰρ, ἰδοὺ ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰνοπότης, καὶ ὅτι ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια. τί δὲ ὅτε ἦγον αὐτὸν κρημνίσαι, καὶ ὅτε εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐνέπτυον; τί δὲ ὅτε τὴν χλαμύδα αὐτῷ περιετίθουν, καὶ ὅτε ἀκάνθαις αὐτὸν ἐστεφάνουν, καὶ προσέπιπτον αὐτῷ ἐμπαίζοντες, καὶ πᾶν εἶδος χλεύης
B αὐτῷ ἐπάγοντες; τί δὲ ὅτε ῥαπίσματα αὐτῷ ἐδίδουν; ὅτε ὄξος καὶ τὴν χολὴν αὐτὸν ἐπότιζον; ὅτε τῷ καλάμῳ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἔτυπτον, καὶ ὅτε περιεῖλκον αὐτὸν οἱ αἱμοβόροι ἐκεῖνοι κύνες; τί δὲ ὅτε ἐπὶ τὸ πάθος ἤγετο γυμνὸς, καὶ πάντες αὐτὸν κατέλιπον οἱ μαθηταὶ, καὶ ὁ εἷς μὲν αὐτὸν παρέδωκεν, εἷς δὲ ἠρνήσατο, οἱ δὲ ἄλλοι ἐδραπέτευσαν, καὶ μόνος εἱστήκει γυμνὸς ἐν μέσῳ τῶν ὄχλων ἐκείνων; ἑορτὴ γὰρ ἦν ἡ ἅπαντας συνάγουσα τότε· καὶ ὅτε ὡς πονηρὸν ἐν μέσῳ κακούργων αὐτὸν ἐσταύρωσαν, καὶ ἄταφος ἐ-
C κρέματο, καὶ οὔτε κατήνεγκαν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, ἕως οὗ τις αὐτὸν ἐζητήσατο, ἵνα αὐτὸν θάψῃ; μνήσθητι ὅτι ταφῆς οὐκ ἠξιώθη, καὶ ὅτι λόγον πονηρὸν κατ' αὐτοῦ ἀπεφήναντο, καὶ ὅτι οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἔκλεψαν αὐτὸν, καὶ οὐκ ἀνέστη. Ἀπομνήσθητι δὲ καὶ τοὺς Ἀποστόλους, ὅτι πανταχόθεν ἐδιώκοντο, καὶ κατεκρύπτοντο, ἐν ταῖς πόλεσι μὴ δυνάμενοι φανῆναι· πῶς ὁ Πέτρος παρὰ Σίμωνι τῷ βυρσεῖ κατεκρύπτετο, καὶ ὁ Παῦλος παρὰ τῇ πορφυροπώλιδι γυναικὶ, ὅτι οὐκ εἶχον παρὰ τοῖς πλουσίοις παρρησίαν· ἀλλ' ὕστερον πάντα ὁμαλὰ ἐγένετο αὐτοῖς. οὕτω καὶ
D νῦν μὴ ἀθυμήσῃς· ἤκουσα γὰρ κἀγὼ περὶ τοῦ λήρου ἐκείνου τοῦ Ἀρσακίου, ὃν ἐκάθισεν ἡ βασίλισσα ἐν τῷ θρόνῳ, ὅτι ἔθλιψε τοὺς ἀδελφοὺς ὅλους μὴ θέλοντας αὐτῷ κοινωνῆσαι· πολλοὶ δὲ αὐτῶν δι' ἐμὲ καὶ ἐν τῇ φυλακῇ ἐναπέθανον. ὁ γὰρ προβατόσχημος ἐκεῖνος λύκος, ὁ σχῆμα μὲν ἔχων ἐπισκόπου, μοιχὸς δὲ ὑπάρχων· ὡς γὰρ ἡ γυνὴ μοιχαλὶς χρηματίσει, ἡ

ζῶντος τοῦ ἀνδρὸς ἑτέρῳ συναφθεῖσα· οὕτω καὶ αὐτὸς μοιχός ἐστιν, οὐ σαρκὸς, ἀλλὰ πνεύματος· ζῶντος γὰρ ἐμοῦ ἥρπασέ μου τὸν θρόνον τῆς ἐκκλησίας. καὶ ταῦτά σοι ἀπέστειλα ἀπὸ Κουκουσοῦ τῆς Κιλικίας, ὅπου ἐκέλευσεν ἡμᾶς ἡ βασίλισσα ἐξορισθῆναι· πολλαὶ δὲ θλίψεις κατὰ τὴν ὁδὸν συνέβησαν ἡμῖν, ἀλλ᾽ οὐδενὸς ἐφροντίσαμεν. ὅτε δὲ ἤλθομεν πρὸς τὴν χώραν τῶν Καππαδόκων, καὶ ἐν τῇ Ταυροκιλικίᾳ πολλοὶ χοροὶ ἡμῖν ὑπαντώντων πατέρων ἁγίων ἀνδρῶν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πλήθη μοναχῶν καὶ παρθένων, τὰς ἀθανάτους πηγὰς τῶν δακρύων ἐκχέοντες, καὶ ἔκλαιον θεωροῦντες ἡμᾶς ἐν τῇ ἐξορίᾳ ἀπερχομένους· καὶ ἔλεγον πρὸς ἑαυτοὺς, συνέφερεν, ἵνα ὁ ἥλιος συνέστειλε τὰς ἀκτῖνας αὐτοῦ, ἢ ἵνα τὸ στόμα Ἰωάννου ἐσιώπησε. ταῦτά με ἐθορύβησε καὶ ἔθλιψεν, ἐπειδὴ ἔβλεπον πάντας κλαίοντας περὶ ἐμοῦ· ἐπὶ τῶν ἄλλων πάντων, ὅσα συνέβη μοι φροντίδα οὐκ ἐποίησα. πάνυ δὲ ἡμᾶς ἐδεξιώσατο ὁ ἐπίσκοπος τῆς πόλεως ταύτης, καὶ πολλὴν ἀγάπην ἔδειξεν εἰς ἡμᾶς· ὥστε, εἰ δυνατὸν, καὶ τὸν θρόνον αὐτοῦ παρεχώρησεν ἡμῖν, εἰ μὴ τὸν ὅρον ἐφυλαττόμεθα. δέομαι οὖν καὶ ἀντιβολῶ, καὶ τῶν γονάτων ἅπτομαι τῶν σῶν, ἀπόρριψον τὸ πένθος τῆς ἀθυμίας σου, ὑπὲρ ἡμῶν μνείαν ἔχων πρὸς τὸν θεὸν, καὶ ἀντιγράψαι ἡμῖν παρακλήθητι.

Ῥουφίνῳ πρεσβυτέρῳ ρκϛʹ.

Ἦλθεν εἰς ἡμᾶς, ὅτι πάλιν ἀνήφθη τὰ ἐν Φοινίκῃ κακὰ, καὶ ἡ τῶν Ἑλλήνων ηὐξήθη μανία, καὶ πολλοὶ τῶν μοναχῶν οἱ μὲν ἐπλήγησαν, οἱ δὲ καὶ ἀπέθανον. διὰ τοῦτό σε μειζόνως ἐπείγω μετὰ πλείονος τοῦ τάχους ἅψασθαι τῆς ὁδοῦ, καὶ στῆναι ἐπὶ τῆς παρατάξεως. εὖ γὰρ οἶδα, ὅτι φανεὶς μόνον, ἐκπτώσῃ τοὺς ὑπεναντίους, καὶ εὐχῇ, καὶ ἐπιεικείᾳ, καὶ καρτερίᾳ, καὶ τῇ συνήθει κεχρημένος ἀνδρείᾳ, καὶ καταλύσεις αὐτῶν τὴν μανίαν, καὶ τοὺς μεθ᾽ ἡμῶν ὄντας ἀνακτήσῃ, καὶ πολλὰ ἐργάσῃ τὰ ἀγαθά. μὴ τοίνυν μέλλε, μηδὲ ἀναβάλλου, ἀλλὰ πλείονι κέχρησο τῷ τάχει, καὶ ταῦτα τὰ ἀπαγγελθέντα προθυμότερόν σε ἐργάζεσθαι. οὐδὲ γὰρ εἰ οἰκίαν εἶδες ἀναπτομένην, ἀνεχώρησας ἄν,

A viuente viro alteri nubit: eodem modo hic quoque adulter eſt, non carnis, ſed ſpiritus. Me enim viuente, Eccleſiæ thronum inuaſit. Atque hæc tibi è Cucuſo, quod Ciliciæ oppidum eſt, ſcripſi: quò videlicet Imperatrix ablegari me iuſſit. Multæ porrò mihi in via calamitates contigerunt: verum nihil eiuſmodi mihi curæ fuit. Vt autem in Cappadociam, atque etiam in Taurociliciam venimus, magno agmine ſancti patres, ac monachi, & virgines, obuiam nobis prodibant, infinitam lachrymarũ vim profundentes, Cunque nos in exilium B abeuntes cernerent, in fletus prorumpebãt, hiſque inter ſe verbis vtebantur: Satius fuiſſet Solem radios ſuos ſubtrahere, quàm Ioannis os conticere. Hæc me perturbabant ac premebant: quoniam omnes mea cauſa plorãtes intuebar. Nã cætera omnia, quæ mihi oborta ſunt, nulla me cura affecerunt. At verò vrbis huiuſce Epiſcopus perquã humaniter nos excepit, tantámq. erga nos charitatem præ ſe tulit, vt etiam, ſi fieri potuiſſet, throno quoque ſuo nobis ceſſurus fuerit, niſi nobis cauendũ fuiſſet, ne præſcriptum limitem exce- C deremus. Quamobrem te rogo, ac velut genibus tuis aduolutus obteſtor, vt mœrorem & luctum abiicias, ac pro nobis apud Deum memor ſis, nobiſque reſcribas.

Rufino presbytero. CXVI.

Phœniciæ mala rurſum exarſiſſe, ac Gentilium furorem auctum eſſe accepi: compluréſque monachos, partim vulneribus affectos eſſe, partim etiam mortem obiiſſe. Ac propterea maiorẽ in modum te vrgeo, vt quàm celerrimè te ad iter accingas, atque in acie ſtes. D Certum enim habeo fore, vt ſi preces, & lenitatem, & manſuetudinem, & tolerantiam, & patientiam, eámq. quam ſoles, animi fortitudinem adhibueris, vel aſpectu ſolo aduerſarios in fugam coniicias, ipſorúmque furorem extinguas, atque eorum, qui noſtras partes tuentur, animos recrees, ac denique multa bona efficias. Quare ne cuncteris, ac moram vllam interponas, verùm ad celeritatem etiam aliquid addas, atque, vt hęc quæ à me commemorata ſunt, alacriorem te reddant. Etenim ſi conflagrantem domum vidiſſes, minimè profectò receſſiſſes,

verùm maiorē etiam feſtinaitonem adhibuiſſes, quò flammā anteuerteres, atque, tum per te, tum per alios, quiduis egiſſes, vt malum extingueres. Eodem ergo modo nunc quoque, quoniā huiuſmodi incendium excitatum eſt, fac ſine vlla mora illuc proficiſci matures: atq. omnino aliquid læti cōtinget, magnumque his in cōmodis remediū afferetur. Sanè, cùm omnia quieta & trāquilla ſunt, nec quiſquā eſt, qui bellū inferat, nōnullos ad pietatem erudire, cuiuſlibet hominis eſt: at cum diabolus ita furit, ac dæmones arma induunt, forti animo ſtare, atque & eos, qui ab illius partibus ſtant, eripère, & cæteros, ne in illius manus incidant, impedire, hoc demum ſtrenui viri eſt, hoc animi vigilantis, hoc ſublimis & experrectæ mentis, hoc ſexcentis coronis, ac præmiis omni ſermone præſtantioribus dignum, hoc deniq. Apoſtolicū facinus. Illud igitur cum animo tuo reputans, tēpus iſtud adipiſcēdę gloriȩ tibi occaſionem, atq. infiniti quæſtus & emolumenti materiam eſſe, cura obſecro, vt tantas opes arripias, ingentiq. celeritate vtaris: atque quamprimum illuc veneris, ad nos ſcribas. Nā ſi vel hoc duntaxat audierimus, te Phœniciæ fines attigiſſe, iam ſine cura erimus, requieſcemus, in ſecuritate degemus. Nam quæ hinc cōſequentur, nobis eſt exploratū, nimirū quòd, vt generoſus ac rei bellicæ peritus imperator, ſic tu omnia peragrabis, iacentes excitans, ſtantes cōfirmans & conſtabiliens, errātes in viā reducens, perditos requirens & inueniens, vniuerſas diaboli copias cōſcindens. Eſt enim mihi perſpecta, mihi inquam probè perſpecta eſt animi tui vigilātia, mentis tuæ cura & ſolicitudo, ſagacitas, concinnitas, comitas, fortitudo, robur, conſtantia. Quare quàm ſæpiſſimè velim ad nos ſcribas: atque etiam, priuſquàm in Phœniciam perueneris, ex itinere frequentes ad nos literas mittas, ſiquidem nunc quoq. miratus ſum, te, cùm dominum meum, reuerēdiſſimū ac religioſiſſimū Theodotum Preſbyterū, huc venire perſpiceres, nihil ad nos literarum dediſſe. Quocirca ne rurſus eo nomine dolorem concipiamus, quòd nullas abs te literas accipiamus, ſi fieri poſt, ex ſingulis etiam hoſpitiis ad nos ſcribe: vt, quantum viæ proceſſeris, & num iam ab ijs oris haud procul ſis, intelligamus. In magna enim cura & ſolicitudine ſumus: at-

A ἀλλὰ τότε καὶ μειζόνως ἐπέθου, ὥστε καὶ προκαταλαβεῖν τὴν φλόγα, καὶ διὰ σαυτοῦ, καὶ δι' ἑτέρων πάντα ἂν ἐποίησας ὑπὲρ τοῦ σβέσαι τὸ κακόν· καὶ νῦν τοίνυν ἐπειδὴ τοιαύτη ἀνήφθη πυρά, ἀμελλητὶ τὰ αὐτόθι καταλαβεῖν σπούδασον, καὶ πάντως ἔσται τι χρηστὸν, καὶ πολλὴ τούτων διόρθωσις. ὅτε μὲν γὰρ ἐν ἡσυχίᾳ, καὶ γαλήνῃ, καὶ μηδενὸς πολεμοῦντος κατηχεῖν τινας, καὶ τῶν τυχόντων ἐστίν· ὅτε δὲ οὕτω τοῦ διαβόλου μαινομένου, καὶ τῶν δαιμόνων ὁπλιζομένων, στῆναι γενναίως, καὶ ἐξαρπάσαι τοὺς μετ' ἐκείνου τεταγμένους τῶν ἀνθρώπων, καὶ τοὺς ἄλλους κωλῦσαι εἰς τὰς ἐκεί-
B νου χεῖρας ἐμπεσεῖν, τοῦτο ἀνδρὸς γενναίου, τοῦτο νηφούσης ψυχῆς, τοῦτο τῆς διανοίας τῆς ὑψηλῆς, καὶ διεγηγερμένης, τοῦτο μυρίων στεφάνων ἄξιον, τοῦτο βραβείων ἀφάτων, τοῦτο ἀποστολικὸν κατόρθωμα. ἐννοήσας τοίνυν ὅτι ὁ καιρὸς οὗτος εὐδοκιμήσεώς σοι καιρός ἐστι, καὶ μυρίας ἐμπορείας, καὶ πραγματείας ὑπόθεσις, ἅρπασον τοσοῦτον πλοῦτον, καὶ πολλῇ ταχύτητι χρήσασθαι παρακλήθητι· καὶ διὰ τάχους ἡμῖν ἐπίστειλον, ἐπειδὰν ἀπαντήσῃς αὐτόθι. ἂν γὰρ πυθώμεθα μόνον, ὅτι τῶν ὅρων ἐπέβης τῆς Φοινίκης, ἀμέριμνοι λοιπὸν
C ἐσόμεθα, ἀναπαυόμεθα, ἐν ἀδείᾳ διάγομεν. τὰ γὰρ ἑξῆς ἴσμεν, ὅτι καθάπερ ἀριστεὺς γενναῖος καὶ ἀνδραγαθεῖν εἰδὼς, οὕτως ἅπαντα ἐπελεύσῃ, τοὺς μὲν κειμένους ἀνεγείρων, τοὺς δὲ ἑστῶτας ἑδράζων, καὶ πηγνὺς, τοὺς δὲ πλανωμένους ἐπανάγων, καὶ τοὺς ἀπολωλότας ἀναζητῶν, καὶ εὑρίσκων, ἅπασαν τοῦ διαβόλου συγκόπτων τὴν φάλαγγα. οἶδα γὰρ εἶδα σαφῶς τὸ ἄγρυπνόν σου τῆς ψυχῆς, τὸ μεμεριμνημένον τῆς διανοίας, τὸ συνετὸν, τὸ ἐμμελὲς, τὸ προσηνὲς, τὸ ἀνδρεῖον, τὸ εὔτονον, τὸ καρτερικόν. γράφε τοίνυν ἡμῖν συνεχῶς, καὶ πρὶν ἢ
D τὴν Φοινίκην ἰδεῖν, ἀπὸ τῆς ὁδοῦ πυκνὰ πέμπων τὰ γράμματα, ἐπεὶ καὶ νῦν ἐθαύμασα πῶς τῶν περὶ τὸν κύριόν μου τὸν τιμιώτατον καὶ εὐλαβέστατον Θεόδοτον τὸν πρεσβύτερον παραγενομένων, οὐκ ἐπέσταλκας. ἵν' οὖν μὴ πάλιν ἀλγῶμεν, μὴ δεχόμενοι γράμματα τῆς σῆς τιμιότητος, εἰ οἷόν τε ἦ, καθ' ἑκάστην μονὴν πέμπε ἡμῖν συνεχῶς ἐπιστολὰς, ἵνα μανθάνωμεν πόσον τε προέκοψας τῆς ὁδοῦ, καὶ εἰ πλησίον γέγονας τῶν μερῶν ἐκείνων. πάνυ γὰρ μεριμνῶμεν, καὶ φροντίζομεν·

καὶ βουλόμεθα ταῦτα καθ' ἑκάστην ἡμέραν μανθάνειν. ταῦτ' οὖν εἰδὼς κύριέ μου τιμιώτατε, χάρισαι ταύτην ἡμῖν μεγίστην τὴν χάριν, καὶ πρὶν ἢ ἀπελθεῖν, καὶ ἐπειδὰν ἀπέλθῃς συνεχεῖς πέμπειν ἐπιστολάς, καὶ πάντα ἡμῖν δηλοῦν· ἵνα ἐὰν μὲν κατωρθωμένα ᾖ, χαίρωμεν, καὶ εὐφραινώμεθα· ἂν δὲ κωλύματα, παντὶ τρόπῳ, καὶ πάσῃ σπουδῇ πειρώμεθα αὐτὰ ἀνελεῖν· οὐ γὰρ ἡσυχάσομεν καὶ δι' ἑαυτῶν, καὶ δι' ἑτέρων ὧν ἂν δέῃ τι ἢ, τοῦτο ποιοῦντες, κἂν μυριάκις καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀποστεῖλαι δέῃ, ὥστε πολλήν σοι γενέσθαι τὴν εὐκολίαν, οὐδὲ τοῦτο παραιτησόμεθα. ταῦτ' οὖν εἰδώς, τὰ παρὰ σαυτοῦ παρέχε ἡμῖν, τὴν ἀγρυπνίαν, καὶ τὴν σπουδήν. κἂν ἀδελφοὺς δέῃ ποι ἀποσταλῆναι, καὶ τοῦτο δήλωσον ἡμῖν· καὶ τῶν λειψάνων δὲ ἕνεκεν τῶν ἁγίων μαρτύρων ἀμέριμνος ἔσο. καὶ γὰρ εὐθέως ἀπέστειλα τὸν κύριόν μου τὸν εὐλαβέστατον πρεσβύτερον τὸν Τερέντιον, πρὸς τὸν κύριόν μου τὸν εὐλαβέστατον ἐπίσκοπον Τρήιον τὸν Ἀραβισσοῦ. αὐτὸς γὰρ ἔχει καὶ ἀναμφισβήτητα, καὶ πολλά, καὶ εἴσω ὀλίγων ἡμερῶν ἀποστελοῦμέν σοι ταῦτα εἰς τὴν Φοινίκην. μηδὲν τοίνυν ἐλλιμπανέσθω τῶν παρὰ τῆς σῆς τιμιότητος, τὰ γὰρ παρ' ἡμῶν ὁρᾷς μεθ' ὅσης πεπλήρωται τῆς προθυμίας. σπεῦσον, ἵνα πρὸ τοῦ χειμῶνος δυνηθῇς τὰς ἀστέγους ἐκκλησίας ἀπαρτίσαι.

A que hæc quotidie ſcire cupimus. Quæ cum tibi non ignota ſint, reuerendiſſime domine, hoc mihi pro ſummo beneficio & gratia concede, vt ante diſceſſum tuum, atque etiam poſt diſceſſum, crebras literas mittas, curéſque, vt omnia ſciamus: quò, ſi res proſperum curſum teneant, gaudio ac voluptate afficiamur: ſin autem impedimenta obijciantur, omni ratione ac ſtudio ea de medio tollere cônitamur. Neque enim antè conquieſcemus, quàm, & per nos, & per alios, ſi fieri poſſit, hoc effecerimus. Atque etiâ ſi millies, vel in vrbem
B Conſtâtinopolitanam certos homines mittere neceſſe ſit, quò omnia tibi valdè prona & facilia reddamus, ne id quidem facere recuſabimus. Hæc igitur cùm tibi explorata ſint, quæ tui muneris ſunt, nobis præſta, hoc eſt vigilantiã, ſtudium, ac diligentiã. Quòd ſi fratres etiam mitti oportere putes, id quoque fac ſciam. Quin de ſanctorũ martyrum reliquijs ſine cura eſto. Cõfeſtim enim ad religioſiſſimum meũ Presbyterum Terentium, itémq. ad dominũ meum religionis laude præſtantem Treium
C Arabiſſi Epiſcopũ ſcripſi. Nam ipſe, & multas, & minimè dubias habet: quas paucis diebus in Phœniciam ad te mittemus. Quare da operam, ne officio tuo vlla ex parte deſis. Nam, quę noſtri muneris ſunt, quanta cum animi promptitudine præſtemus, vides. Feſtina itaque, vt ante hyemem Eccleſias, quæ tecti expertes ſunt, perficere queas.

Πολυβίῳ ρκζ'.

Ἄλλος μὲν ἂν τις τὸν ἀφόρητον κρυμὸν τὸν ἐνταῦθα, τὴν πολλὴν ἐρημίαν τοῦ χωρίου, τὴν χαλεπωτάτην ἀρρωστίαν (καὶ γὰρ καὶ ἀρρωστίᾳ ἐντεῦθεν περιπεπτώκαμεν) ἀποδύρατο ἄν, καὶ ἐθρήνησεν· ἐγὼ δὲ ταῦτα ἀφείς, τὸν χωρισμὸν ἀποδύρομαι τὸν ὑμέτερον, ὃ καὶ ἐρημίας καὶ νόσου καὶ χειμῶνος ἐμοὶ βαρύτερον. καὶ νῦν αὐτὸ χαλεπώτερον ἢ πρότερον ἐποίησεν ὁ χειμών, καὶ γὰρ ἣν μόνην εἶχον παραμυθίαν τοῦ πικροτάτου πόνου χωρισμοῦ, τὸ διὰ γραμμάτων ὑμῖν ὁμιλεῖν, καὶ ταύτην ἐπελθὼν ἡμᾶς ἀφείλετο, τὰς ὁδοὺς ἀποκλείσας τῇ πολλῇ τῆς χιόνος φορᾷ· καὶ οὔτε ἔξωθεν παραγενέσθαι καὶ συγγενέσθαι ἡμῖν, οὔτε ἐντεῦθεν ἀναστῆναι καὶ ἀποδημῆσαι πρὸς ὑμᾶς ἀφείς.

Polybio CXXVII.

Alius fortaſſe intolerandum huius regionis frigus, vaſtã loci ſolitudinem, acerbiſſimum denique morbum (hîc
D enim in morbum incidimus) luxiſſet ac deploraſſet: ego autem his omiſſis diſiũctionem veſtram lugeo, quæ mihi, & ſolitudine, & morbo, & hyeme eſt acerbior. Quam acerbitatem hyems quoque mihi auxit. Nam quod vnum moleſtiſſimæ diſiunctionis ſolatium ſuppetebat, hoc eſt vt vobiſcum per literas colloquerer, hoc quoque hyems exorta mihi ademit: vt quæ ob ingentem niuis vim vias intercluſerit, ac neque aliunde quenquam huc venire, ac nobiſcum congredi, neque item hinc excedere, atque ad vos proficiſci ſinat.

Quod & ipſum haud minùs, imò etiam magis Iſaurorum terror efficit, nobiſq. ſolitudinẽ auget, omnes videlicet ſubmouens, atque in fugam conijciens, exuléſque reddens. Neque enim iam quiſquam vllus eſt, qui domi manere ſuſtineat: verùm vnuſquiſque relictis ædibus ſuis profugit. Atque vrbes quidem fortaſſe parietes & tecta nũc ſunt: prærupta autem voragines & ſyluæ, vrbes. Quemadmodũ enim truculentę feræ, vt pardi ac leones, tutiorem vrbibus ſolitudinem ſibi eſſe exiſtimant: ſic etiam homines qui Armeniam incolimus, ex alijs atque alijs locis in alia atq. alia loca migrare cogimur, vitam Numidarum vitæ ſimilem agentes, nec vſquam fidenti animo conſiſtẽtes: vſque adeò hîc omnia tumultu & perturbatione plena ſunt. Etenim illi alios aduentu ſuo iugulant, exurunt, atque ex liberis ſeruos efficiunt: alios autẽ ſparſo rumore in fugam vertunt, atque vrbibus pellunt, imò, vt rectiùs loquar, obtruncant. Ecquot enim adoleſcentes medijs etiam plerumque noctibus, ac frigore omnia obdurãte, repẽte domo profugere coacti ſunt (metu rumoris eos, tanquam fumo quodam, abigẽte) atque ad mortem oppetẽdam ne Iſaurico quidem gladio opus habuerunt, verùm in niue obrigeſcentes extremũ ſpiritum ediderunt: quæque ipſis fugiendæ mortis cauſa fuerat, eadem illis acerbiſſimæ mortis cauſa fuit. En quo ſtatu res noſtræ ſint. Quæ quidem non eo à nobis commemorata ſunt, vt te in mœrorem conijciamus (non enim me fugit, quin te perſtringant ea quæ diximus) verum vt diuturni ſilentij noſtri cauſam aperiamus, quídque cauſę fuerit, quamobrem ſerò ac tardè ad te ſcripſerimus. Ita enim ab omnibus relicti ſumus, vt ne aliquem, qui iſtuc proficiſceretur, nanciſci potuerimus, verùm nobis Preſbyterum contubernalem noſtrum excitare, atque ad te mittere neceſſe fuerit. Quapropter cùm eum, vt te dignũ eſt, exceperis, celeriter ad nos remitte, qui de tua valetudine læta nobis nunciet. Scis enim quanto nobis ſtudio quantæque curæ ſit hoc ſcire.

Mariano CXXVIII.

Cæteris omnibus mortalibus hoc nomine Ver iucundũ & ſuaue eſt, quòd terræ faciem floribus exornat, atque in

A καὶ νῦν δὲ οὐκ ἔλαττον τῶν Ἰσαύρων ὁ φόβος, ἀλλὰ καὶ πολλῷ πλέον τὸ αὐτὸ δὴ τοῦτο ποιεῖ, τὴν ἐρημίαν ἐπιτείνων, πάντας ἐλαύνων, φυγαδεύων, μετανάστας ποιῶν. οὐδεὶς οἴκοι λοιπὸν μένειν ἀνέχεται, ἀλλ' ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ καταλιπὼν ἀποπηδᾷ, καὶ αἱ μὲν πόλεις εἰσὶ λοιπὸν τοῖχοι καὶ ὄροφοι, αἱ δὲ φάραγγες καὶ αἱ νάπαι πόλεις. καθάπερ γὰρ τὰ ἄγρια τῶν θηρίων παρδάλεις καὶ λέοντες τὴν ἔρημον τῶν οἰκουμένων πόλεων ἀσφαλεστέραν αὐτοῖς εἶναι νομίζει· οὕτω δὴ καὶ οἱ τὴν Ἀρμενίαν οἰκοῦντες ἄνθρωποι, B καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν τόπους ἐκ τόπων ἀναγκαζόμεθα μεταπηδᾷν, ἁμαξοβίων καὶ νομάδων τινῶν βίον ζῶντες καὶ οὐδαμοῦ στῆναι θαρροῦντες. οὕτω πάντα τὰ ἐνταῦθα θορύβου γέμει καὶ ταραχῆς, καὶ τοὺς μὲν τῇ παρουσίᾳ σφάττουσι, καίουσι, δούλους ἀντ' ἐλευθέρων ποιοῦσι· τοὺς δὲ τῇ φήμῃ δραπέτας ἐργάζονται καὶ ἀπόλιδας, μᾶλλον δὲ καὶ ἀναιροῦσιν. ὅσοι γὰρ νέοι κομιδῇ ἐν μέσῃ νυκτὶ πολλάκις καὶ κρυμῷ πάντα πηγνῦντι ἀθρόον τῆς οἰκίας ἐκπηδῆσαι ἠναγκάσθησαν, ὥσπερ τινὸς καπνοῦ τοῦ φόβου τῆς φήμης αὐτοὺς ἐ- C λαύνοντος, οὐκ ἐδεήθησαν μαχαίρας Ἰσαυρικῆς εἰς τὸ καταλῦσαι τὸν βίον, ἀλλ' ἐν τῇ χιόνι παγέντες οὕτως ἀπέπνευσαν, καὶ γέγονεν αὐτοῖς τῆς τοῦ θανάτου φυγῆς ἡ πρόφασις θανάτου πρόφασις χαλεπωτάτου· ἐν τούτοις τὰ ἡμέτερα. καὶ ταῦτα εἰρήκαμεν, οὐχ ἵνα σε λυπήσωμεν (εὖ γὰρ οἶδα ὅτι καθάπτεταί σου τὰ εἰρημένα) ἀλλ' ἵνα τὴν αἰτίαν εἴπωμεν τῆς μακρᾶς ταύτης σιγῆς, καὶ τί δήποτε ὀψὲ καὶ βραδέως ἐπεστάλκαμεν. οὕτω γὰρ πάντες ἡμᾶς ἀπέλιπον, ὡς μηδὲ εὑρεῖν τινα τὸν ἐκεῖσε D ἀφικνούμενον· ἀλλ' ἀναγκασθῆναι τὸν συνόντα ἡμῖν πρεσβύτερον ἀναστῆσαι ἐντεῦθεν, καὶ πέμψαι πρὸς τὴν ὑμετέραν θαυμασιότητα. δεξάμενος τοίνυν αὐτὸν ὡς σοι πρέπον, ταχέως ἡμῖν ἔκπεμψον εὐαγγελιζόμενον τὴν ὑγείαν τῆς σῆς ἐμμελείας. οἶσθα γὰρ ὅπως ἡμῖν περισπούδαστον τοῦτο μαθεῖν.

Μαριανῷ ρκη'.

Τοῖς μὲν ἄλλοις ἅπασιν ἀνθρώποις ἡδὺ τὸ ἔαρ, ὅτι τὴν ὄψιν τῆς γῆς αὐτοῖς καλλωπίζει, καὶ πάντα

δυσχερῆ σοι λειμῶνας· ἐμοὶ δὲ, ὅτι καὶ τοῖς ἔθεσι τοῖς ἐμοῖς συγγίνεσθαι διὰ γραμμάτων εὐκολίαν παρέχει πολλήν. ἐβουλόμην μὲν γὰρ καὶ αὐτοῖς ὄψεσιν ὑμᾶς θεωρεῖν· ἐπειδὴ δὲ τοῦτο οὐκ ἔνι, ὅσαπερ ἔνι μετὰ πολλῆς ποιῶ τῆς προθυμίας, διὰ γραμμάτων ὑμῖν ὁμιλῶν· καὶ οὐχ οὕτω ναῦται καὶ πλωτῆρες μεθ' ἡδονῆς τὰ θαλάττια τέμνουσι νῶτα, ἐκείνης τοῦ ἔτους τῆς ὥρας ἐπιστάσης, ὡς ἐγὼ κάλαμον, καὶ χάρτην, καὶ μέλαν μεταχειρίζομαι, μέλλων ἐπιστέλλειν ὑμῶν τῇ ἐμμελείᾳ. παρὰ μὲν γὰρ τὸν τοῦ χειμῶνος καιρὸν, τοῦ κρυμοῦ πάντα πηγνύντος, καὶ τῆς ἀφάτου χιόνος τὰς ὁδοὺς ἀποτειχιζούσης, οὔτε ἔξωθέν τις ἡμῖν ἐπιχωριάζειν ἠνείχετο, οὔτε ἐντεῦθεν ἀναστῆναι. διόπερ καὶ ἡμεῖς καθάπερ ἐν δεσμωτηρίῳ, τοῖς ἐνταῦθα δωματίοις καθειργμένοι, καὶ ὥσπερ τινὶ γλωσσοπέδῃ κατεχόμενοι, τῇ τῶν γραμματηφόρων ἀπορίᾳ, καὶ ἄκοντες τὴν μακρὰν ἐσιγήσαμεν σιγήν. ἐπειδὴ δὲ λοιπὸν ἀνέῳξε τὰς λεωφόρους τῆς ὁδοιπορίας ὁ καιρὸς, καὶ ἡμῖν τὰ δεσμὰ τῆς γλώττης ἔλυσε. τὸν συνὼν ἡμῖν πρεσβύτερον ἐντεῦθεν ἀναστήσαντες, ἀπεστάλκαμεν πρὸς τὴν ὑμετέραν εὐγένειαν, εἰσόμενοι τὰ περὶ τῆς ὑγιείας ὑμῶν. δεξάμενος τοίνυν αὐτὸν δέσποτά μου θαυμασιώτατε, καθὼς σοι πρέπον ἐστὶ, καὶ ἰδὼν μετὰ τῆς σοι πρεπούσης ἀγάπης, ἡνίκα ἂν ἐπανίῃ, τὰ περὶ τῆς ὑγιείας σου δηλῶσαι ἡμῖν παρακλήθητι. οἶσθα γὰρ ὅπως ἡμῖν περισπούδαστον περὶ ταύτης μανθάνειν.

Μαρκιανῷ καὶ Μαρκελλίνῳ ρκθ'.

Ὡς καλὴ ὑμῶν ἡ ξυνωρὶς, καὶ σφόδρα ἡμῖν ποθεινὴ, οὐ νόμῳ φύσεως μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀγάπης σφοδροτάτης ἀλύσει συνδεδεμένη. διὰ ταῦτα καλλωπιζόμεθα ὑμῶν τῇ φιλίᾳ ἐναβρυνόμενοι, καὶ ἐπιθυμοῦμεν καὶ τῆς κατ' ὄψιν συντυχίας μετασχεῖν. ἐπειδὴ δὲ τοῦτο τέως οὐκ ἔνι, ὅσαπερ ἔνι ποιοῦμεν, γράφομεν συνεχῶς, μεμνήμεθα διηνεκῶς, ἐπὶ διανοίας ὑμᾶς πανταχοῦ περιφέρομεν. ὅπουπερ ἂν ὦμεν, οὐδὲ μικρὸν τῷ μήκει τῆς ὁδοῦ διειργόμεθα τῆς ἐμμελείας τῆς ὑμετέρας. τοιοῦτον γὰρ τῆς ἀγάπης τὸ πτερὸν, καὶ ὁδὸν καὶ διάστημα εὐκόλως περᾷ, καὶ πραγμάτων περιστάσεως ὑψηλότερον γίνεται. διὸ καὶ ἡμεῖς καίτοι πολλαῖς συνεχόμενοι θλίψεσιν, ἐρημίαις, πολιορ-

A prata conuertit. Mihi autem eam ob cauſam, quia magnã mihi facultatem præbet cũ familiaribus meis per literas verſandi. Ac quidẽ ipſemet oculis vos coràm perſpicere cuperẽ: quoniã autẽ id minimè licet, quod licet, promptiſſimo animo facio, vt vobiſcũ per literas colloquar. Nec verò nautæ ac remiges pari animi voluptate maris terga ſulcant, cùm illa anni pulchritudo exorta eſt, atq. ergo calamũ & chartã & atramentum in manus ſumo, cum ad vos ſcripturus ſum. Etenim hyemis tempore, cum omnia frigore concreſcerent,
B atque incredibilis quædam vis niuium omnes vias intercluderet, nec quiſpiã aliunde ad nos venire, nec rurſus hinc alio proficiſci ſuſtinebat. Ea de cauſa nos huius loci domunculis, quemadmodum carcere incluſi, atque tabellariorũ penuria, non ſecus ac quibuſdam linguæ catenis, vincti, quãlibet inuiti, diuturno ſilentio vtebamur. Poſteaquam autem tempus iam itinera patefecit, nobíſque linguæ vinculum fregit, Presbyterum eum, qui cum mihi
C vitæ conſuetudo eſt, hinc ad vos miſimus, vt, qua valetudine ſitis, intelligamus. Cum igitur hunc, vt te, domine mi ſummopere admirãde, dignum eſt, ſuſceperis, atque, pro eo atque charitas tua poſtulat, perſpexeris, cùm ad nos redibit, velim de tua valetudine nos certiores facias. Nec enim te fugit, quàm de ea aliquid ſcire ſtudeamus.

Marciano & Marcellino CXXIX.

Quàm præclarum hoc par veſtrum eſt, quámq. vehemẽter nobis charum: non modò natúræ lege, ſed etiam acerrimi amoris catena colligatum. Ob íd-
D que de amicitia veſtra gloriamur, & exultamus, corámq. vobiſcũ congredi, ac vos videre cupimus. Quoniã autem id nunc minimè licet, quod licet, facimus, quàm ſæpiſſimè ſcribimus, veſtri memoriã nunquam intermittimus, animo vos, quocumq. in loco ſimus, circũferimus, ac ne ob itineris quidẽ longinquitatẽ à veſtra ſuauitate vllo pacto diſiungimur. Huiuſmodi quippe charitatis penna eſt, vt & viã omnẽ & interuallũ omne facilè traijciat, nec vllũ incõmodũ ſit, quod non ſuperet. Ac proinde nos quoq., tametſi alioqui multis calamitatib. affecti, nimirũ ſolitudine,

obſidione, aſſiduis prędonũ incurſibus, nihilo tamen propterea in veſtri amore ſegniores ſumus: verum noſtrã erga vos beneuolentiã perpetuò florentem retinemus. Quamobrẽ vos rogamus atq. obſecramus, vt de veſtræ valetudinis ſtatu ſæpius nos certiores per literas faciatis. Neque enim vobis dubium eſt, quantã in hac ſolitudine, in qua degimus, cõſolationẽ hinc accepturi ſimus.

A κίας, συνεχέσι ἐφόδοις λῃστρικαῖς, οὐδὲν τούτων ῥαθυμότεροι περὶ τὸ φιλεῖν ὑμᾶς γεγενήμεθα, ἀλλ' ἀκμάζουσαν διηνεκῶς τὴν περὶ ὑμᾶς διατηροῦμεν διάθεσιν. διὸ καὶ παρακαλοῦμεν συνεχέστερον ἡμῖν ἐπιστέλλειν τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς ὑμετέρας διαγγελιζομένους. ἴστε γὰρ καὶ αὐτοὶ, ὅσην ἐντεῦθεν καρπωσόμεθα καὶ ἐν ἐρημίᾳ καθήμενοι τὴν παράκλησιν.

Caſto, Valerio, Diophanto, Cyriaco, Antiochiæ Presbyteris CXXX.

Κάστῳ, Οὐαλερίῳ, Διοφάντῳ, Κυριακῷ πρεσβυτέροις Ἀντιοχείας ρλ'.

B Vehemens & violenta quædã, res eſt charitas, ac creditore quouis violẽtior. Neque enim illi eos, qui pecunias debent, ita præfocant, ac debitũ exigunt, vt vos, charitatis catena deuinctos, ad epiſtolas perſoluendas nos adurgetis, etiãſi alioqui hoc debitũ perſæpè iam à nobis ſit diſſolutũ. Verum ea huiuſce debiti natura eſt, vt cum ſemper perſoluatur, ſemper tamen debeatur. Eãque de cauſa vos quoq., ne multis quidẽ acceptis literis, ſatiari poteſtis. Nimirum illud etiã charitas habet, vt plura ſemper appetat: ac mare imitatur, quod licet C amnes vndecũq. in ipſum influãt, haud quaquã tamen impletur. Eadẽ quippe aurium veſtrarũ amplitudo eſt. Ex quo efficitur, vt quo plura in eas iniecerim°, eo etiã maioris veſtræ erga nos beneuolentiæ flãmam excitemus. Quãobrem ne illud exiſtimetis, nos, quòd de veſtra amicitia ſiniſtra quædã ſuſpicio animũ noſtrũ tetigiſſet, breui hoc tẽporis ſpatio ſiluiſſe. Nos enim, ſi qua ſuſpicio animis noſtris inceſſiſſet, cõtrà omnino feciſſemus, hoc eſt ſæpiùs ad vos literas dediſſemus. Quemadmodũ enim qui optima valetudine ſunt, medici opem minimè deſiderant, eodẽ modo ignaui ac deiecti homines multis remediis D opus habent. Quocirca ſi veſtrum erga nos animũ claudicare ſenſiſſemus, non cõmiſiſſemus, quin ad eum rurſus accendendũ & inflãmandum, ea, quę noſtri muneris eſſent, adhiberemus. Quoniã autẽ de veſtro erga nos amore nullo pacto dubitamus, nobiſque item illud exploratiſſimũ eſt, vos, ſiue literas accipiatis, ſiue haudquaquã accipiatis, firmum tamẽ atq. immotũ & cõſtãtem, perpetuóque florentẽ ac vegetum eum retinere, idcirco ad eam rem minimè neceſſarias epiſtolas noſtras eſſe ducebamus: verum ad hoc dũtaxat, vt debito beneuolẽtię munere fungeremur. Quandoquidẽ nunc

Ῥαγδαῖόν τι χρῆμα καὶ βίαιον ἡ ἀγάπη, καὶ δανειστοῦ παντὸς σφοδροῦ βιαιότερον. οὐδὲ γὰρ οὕτως ἐκεῖνοι τοὺς τὰ χρήματα ὀφείλοντας αὐτοῖς ἄγχοντες ἀπαιτοῦσιν, ὡς ὑμεῖς τῆς ἀγάπης τῷ δεσμῷ περιέχοντες, πρὸς τὴν τῶν ἐπιστολῶν ἡμᾶς ἔκτισιν κατεπείγετε, καί τοι πολλάκις τοῦτο καταθέντας τὸ ὄφλημα. ἀλλὰ τοιαύτη τούτου τοῦ χρέους ἡ φύσις, ἀεὶ καταβάλλεται, καὶ ἀεὶ ὀφείλεται. διὰ τοῦτο καὶ ὑμεῖς πολλάκις δεξάμενοι γράμματα, οὐ κορέννυσθε. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἐκείνης τὸ πλεονέκτημα, καὶ μιμεῖται τὴν θάλασσαν, ἣ μυρίων πανταχόθεν εἰς αὐτὴν ῥεόντων ποταμῶν, οὐκ ἐμπίπλαται. τοιοῦτον καὶ τῆς ἀκοῆς ὑμῶν τὸ πλάτος· διὰ τοῦτο, ὅσῳ ἂν πλείονα ἐμβάλωμεν, τοσούτῳ μειζόνως τὴν φλόγα τῆς διαθέσεως ὑμῶν ἐγείρομεν. μὴ τοίνυν νομίσητε ὑποπτεύσαντες ὑμῶν τὴν φιλίαν, τὸν βραχὺν τοῦτον σεσιγηκέναι χρόνον· καὶ γὰρ τοὐναντίον ἅπαν ἐπάθομεν ἄν, εἴ γε ὑπωπτεύσαμεν, καὶ πλεονάκις ἂν ἐπεστάλκαμεν. ὥσπερ γὰρ οὐ χρείαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ, οὕτως οἱ ὀλίγωροι καὶ ἀναπεπτωκότες πολλάκις δέονται τῆς θεραπείας. εἰ τοίνυν καὶ ἡμεῖς ᾐσθόμεθα χωλευούσης ὑμῶν τῆς διαθέσεως, οὐκ ἂν ἠμελήσαμεν τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσφέροντες, ὥστε αὐτὴν ἀνακαῦσαι μειζόνως. τῷ δὲ σφόδρα ὑμῖν θαρρεῖν, καὶ εἰδέναι σαφῶς, ὅτι καὶ δεχόμενοι, καὶ μὴ δεχόμενοι γράμματα, παγίαν, ἀκίνητον, μόνιμον, ἄτρεπτον, ἀκλινῆ, ἀκμάζουσαν, καὶ ἀνθοῦσαν αὐτὴν διηνεκῶς διατηρεῖτε, οὐκ ἀναγκαίας εἰς τοῦτο ἐνομίζομεν ἡμῶν τὰς ἐπιστολὰς, ἀλλ' εἰς τὸ διαθέσεως ἀποδοῦναι ὄφλημα. ἐπεὶ καὶ νῦν οὐ χρείας,

χρείας, ἀλλὰ φιλίας ἕνεκεν ἐπιστέλλομεν. ὅτι γὰρ κἂν πολλοὶ πολλαχόθεν οἱ χειμῶνες φύωνται, καὶ μυρία πρὸς ὕψος ἐγείρηται τὰ κύματα, οὐδὲν ὑμᾶς βλάψαι δύναται, καὶ ἐμβαπτίσαι εἰς τὸ τῆς ἀθυμίας κλυδώνιον, ἱκανῶς ὁ παρελθὼν ἔδειξε χρόνος. οὐ τοίνυν ὡς προσδεομένοις τῆς ἐντεῦθεν παρακλήσεως ἐπιστέλλομεν, ἀλλὰ δηλοῦντες, ὅτι χαίρομεν, σκιρτῶμεν, εὐφραινόμεθα ὑπὸ τῆς ἡδονῆς, τοσαύτης καὶ ἐκ τοσούτου διαστήματος ἀγάπης παρὰ τῆς ἐμμελείας ὑμῶν ἀπολαύοντες. ἐπεὶ δὲ εὖ οἶδα, ὅτι πολλὴν ὑμῖν φέρει τὴν εὐφροσύνην, τὸ μαθεῖν τὰ ἡμέτερα ἐν τίσιν ὁρμεῖ, ἀπηλλάγμεθα τῆς τοῦ στομάχου ἀσθενείας, ὑγιαίνομεν, οὐδὲν ἡμᾶς οὔτε πολιορκίαι, οὔτε ἔφοδοι λῃστρικαὶ, οὔτε ἐρημία χωρίου, οὔτε μυρίων περιστάσεων ὄχλος, οὔτε ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδὲν συστέλλει καὶ θορυβεῖ, ἀλλ' ἀδείας ἀπολαύομεν, ἀπραγμοσύνης, ἡσυχίας πολλῆς, καθ' ἑκάστην μεριμνῶντες τὰ ὑμέτερα, καὶ περὶ τούτων πρὸς τοὺς εἰσιόντας πρὸς ἡμᾶς ποιούμενοι λόγους. τοιοῦτον γὰρ τὸ φιλεῖν γνησίως, ἐπὶ γλώττης ἀεὶ τοὺς ποθουμένους ἔχειν παρασκευάζει· ὃ καὶ ἡμεῖς ποιοῦμεν, ἐπειδὴ σφόδρα φιλοῦμεν· καὶ τοῦτο ἴστε καὶ ὑμεῖς. ταῦτ' οὖν ἅπαντα λογιζόμενοι, μὴ νομίζετε ἐρραθυμηκέναι ἡμᾶς, μηδὲ ὀλιγωρεστέρους τῷ χρόνῳ γεγενῆσθαι περὶ τὴν διάθεσιν τὴν ὑμετέραν. ἡ γὰρ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει, ἀλλὰ κἂν χρόνος παρέλθῃ μακρὸς, κἂν πραγμάτων αὐξηθῶσι δυσκολίαι, κἂν μακροτέρῳ τῆς ὁδοῦ μήκει διειργώμεθα, οὐδενὶ τούτων αὕτη διακόπτεται, οὐδὲ ἐξίτηλος γίνεται, ἀλλ' αὔξει μειζόνως, καὶ ἐπιδίδωσιν.

Ἐλπιδίῳ ἐπισκόπῳ ρλα'.

Ἡμεῖς οὔτε ὑπερορῶντες, οὔτε ὀλιγωροῦντές σου τῆς ἀγάπης, τὸν ἔμπροσθεν ἐσιγήσαμεν χρόνον, ἀλλὰ τὰ περιεστῶτα ἡμᾶς δεινὰ τὴν μακρὰν ταύτην σιγὴν ἐποίησεν. οὐ γὰρ ἐν ἑνὶ ἱδρύμεθα χωρίῳ, ἀλλὰ νῦν μὲν τὴν Κουκουσὸν, νῦν δὲ τὴν Ἀραβισσὸν, νῦν δὲ τὰς φάραγγας, καὶ τὰς ἐρημίας περιπολοῦμεν· οὕτω πάντα θορύβων ἐμπέπλησται καὶ ταραχῆς, καὶ πῦρ καὶ σίδηρος ἅπαντα δαπανᾷ, καὶ σώματα, καὶ οἰκοδομήματα. ἤδη

A quoque non neceſſitate vlla impulſi, ſed amicitia adducti, ſcribimus. Nam quod, etiã ſi multę varijs è locis tempeſtates oriantur, atque innumeri fluctus excitentur, nullo tamẽ vos detrimento afficere, atque in mœſtitiæ naufragium cõijcere queant, ſuperius tẽpus abũdè planũ fecit. Ac proinde, nõ vt ſolatium vobis afferamus (neque enim conſolatione noſtra egetis) hæc ſcribimus: verùm vt intelligatis, nos gaudio exultare, ac præ lætitia volitare, quòd tantam ex tanto locorũ interuallo charitatem veſtrã obtineamus. Quoniã autẽ mihi B minimè dubiũ eſt, quin magnæ vobis lætitiæ ſit, quo ſtatu res noſtræ ſint, intelligere, hoc habetote, nos ſtomachi imbecillitate liberatos eſſe, cõmodéq. valere, ac nec obſidione, nec latronum incurſionibus, nec loci ſolitudine, nec ſexcentorum aduerſorum caſuũ turba, nec deniq. vllo alio huiuſmodi incommodo deijci & cõturbari, verùm ingẽti ſecuritate, otio, ac quiete frui, ac ſingulis diebus de rerũ veſtrarũ ſtatu in cura eſſe, déque his ad eos, qui ad nos accedunt, ſermonem habere. Nam hoc veri C amoris natura facit, vt ij, qui nobis chari ſunt, ſemper in ore noſtro ac lingua verſentur. Quod etiã in nobis propterea vſu venit, quia valdè amamus: idque ipſi perſpicuè noſtis. Hæc igitur omnia cum animis veſtris reputantes, ne illud exiſtimetis, nos in noſtro erga vos officio & beneuolentia temporis progreſſu ſegnes ac negligẽtes redditos eſſe. Charitas enim nunquã excidit: nec, tametſi (1. Cor. 13. 8) alioqui longũ tempus fluxerit, tametſi rerũ difficultates auctæ ſint, tametſi deniquè longiori adhuc, quàm nunc, itineris interuallo inter nos dirimamur, D interrumpi & obliterari poteſt, verùm magis ac magis floret atque augetur.

Elpidio Epiſcopo CXXXI.

Non contemptu tui, nec incuria, ſuperiori tempore ſiluimus: verùm res aduerſæ, quibus vndique obſidemur, diuturnum hoc ſilentium effecerunt. Neque enim certo vllo loco defixi ſumus, verùm nunc Cucuſum, nunc Arabiſſum, nunc valles, ac prærupta deſertaque circumimus. Vſqueadeò cuncta tumultibus ac perturbatione plena ſunt, flãmáq. & ferrũ, tam corpora, quàm ædificia omnia cõficit.

Ac iam etiam vrbes vnà cum viris omnibus funditus exciſæ atq. euerſæ ſunt, nouiſque quotidie rumoribus perculſi ſedes mutamus, graue quoddam ac nouum exilij genus perpetiẽtes, mortémque in dies expectãtes. Nam ne caſtello quidẽ, perinde atque carcere, nunc incluſi, fidenti animo eſſe poſſumus: propterea quòd Iſauri eiuſmodi arces obſidere non dubitent. Ad quas moleſtias grauis etiã morbus acceſſit: cuius nunc ægrè acerbitate depulſa, reliquias adhuc circumferimus, & quemadmodum in inſulam quandã, infeſtiſſimo atque à nauigatione alieno mari circumfuſam, relegati, eodẽ modo neminem fere vlla ex parte cernere poſſumus, quòd via omnis tumultuũ metu intercluſa ſit. Quamobrem abs te peto, reuerendiſſime ac religioſiſſime mi domine, vt mihi ignoſcas (ſcis enim quas tibi iampridem, atque ab initio amoris & beneuolentiæ ſignificationes dederim) nec pro nobis Deũ precari intermittas. Nam quòd, ſi homines, qui imperio tuo pareant, facilè nãciſci queas, nihil ſubmonitore ad eam rem opus habiturus ſis, vt de tua valetudine quã creberrimè ad nos ſcribas, equidẽ confidimus. Ac nos item, ſi hæc pericula conquieſcant, atq. ex hoc carcere prorepere, & ab hac obſidione, in qua nũc ſumus, noſipſos aliquantum recreare ac reficere queamus, nullum tempus omittemus, quin ad te ſcribamus. Hoc enim facientes, quàm maximo noſipſos beneficio afficiemus.

Gemello CXXXII.

Papæ, quanta res eſt generoſus & fortis animus, qui voluptatem ac ſecuritatẽ non aliunde vſquã, verùm domi atque à ſeipſo percipit: quódque mirabile eſt, ab ijs rebus, quæ multorũ opinione horrendæ ac periculoſæ ſunt. Nam non modò non perturbari ac diſcruciari, cum quibuſdã odio ſis, verum etiã hoc nomine gloriari, neq. gloriari ſolùm, ſed etiã eos qui te oderint, miſerari, atque vt meliorẽ mentẽ induant, probiq. efficiãtur, expetere, cuius tandem prudẽtiæ, cuiuſq. philoſophię eſt? Ac propterea te, cũprimis admirãde & magnifice domine, laudibus afficimus ac ſuſpicimus: propterea, inquam, nos quoque magnopere exultamus,

δὲ καὶ πόλεις ἀνεσκάφησαν αὔτανδροι, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν συνεχέσιν ἐπιβαλλόμενοι φήμαις μετανάσται γινόμεθα, χαλεπόν τινα καὶ καινὸν ἐξορίας ὑπομένοντες τρόπον, καὶ καθημερινὸν θάνατον προσδοκῶντες. οὐδὲ γὰρ ἐν τῷ φρουρίῳ καθάπερ ἐν δεσμωτηρίῳ νῦν ἀποκλεισθέντες, ἔχομεν θαῤῥεῖν, διὰ τὸ καὶ τὰ τοιαῦτα τοὺς Ἰσαύρους κατατολμᾶν. προσετέθη δὲ ἡμῖν καὶ ἀῤῥωστία χαλεπὴ, ἧς μόλις νῦν τὸ χαλεπώτερον διαφυγόντες, ἔτι τὰ λείψανα αὐτῆς περιφέρομεν· καὶ ὥσπερ εἰς νῆσόν τινα ὑπὸ πελάγους ἀπλώτου κυκλουμένην ἀποικισθέντες, οὕτως οὐδαμόθεν οὐδένα ῥᾳδίως ὁρᾷν δυνάμεθα, πάσης ὁδοῦ τῷ φόβῳ τῶν θορύβων τούτων ἀποτετειχισμένης. παρακαλῶ τοίνυν συγγνῶναι ἡμῖν δέσποτά μου τιμιώτατε καὶ εὐλαβέστατε, (οἶσθα γὰρ τὴν ἀγάπην, ἣν ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς περὶ τὴν σὴν ἐπεδειξάμεθα εὐλάβειαν) καὶ μὴ διαλιπεῖν εὐχόμενον ὑπὲρ ἡμῶν. ὅτι γὰρ εἰ ῥᾳδίως ἐπιτύχοις τῶν πρὸς τὰ γράμματα ὑπηρετησομένων, οὐδὲν ὑπομνήσεως δεήσῃ πρὸς τὸ ἐπιστέλλειν ἡμῖν συνεχῶς περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς, σφόδρα θαῤῥοῦμεν. καὶ ἡμεῖς δὲ εἰ λωφήσειε ταυτὶ τὰ δεινὰ, καὶ προκύψαι τοῦ δεσμωτηρίου τούτου δυνηθείημεν, καὶ ἀναπνεῦσαι μικρὸν ἀπὸ τῆς κατεχούσης πολιορκίας ἡμᾶς, οὐ διαλείψομεν συνεχῶς ἐπιστέλλοντές σου πρὸς τὴν τιμιότητα. ἡμῖν γὰρ αὐτοῖς τοῦτο ποιοῦντες τὰ μέγιστα χαριούμεθα.

Γεμέλλῳ ρλβ'.

Βαβαὶ ἡλίκον ἐστὶ γενναία καὶ νεανικὴ ψυχὴ, οὐκ ἔξωθέν ποθεν, ἀλλ' οἴκοθεν, καὶ παρ' ἑαυτῆς καὶ τὴν ἡδονὴν, καὶ τὴν ἀσφάλειαν καρπουμένη· καὶ τὸ δὴ θαυμαστὸν, ἀπὸ τῶν πραγμάτων τῶν τοῖς πολλοῖς φοβερῶν καὶ σφαλερῶν εἶναι δοκούντων. τὸ γὰρ μὴ μόνον θορυβεῖσθαι, μηδὲ ἀλγεῖν μισούμενον παρά τινων, ἀλλὰ καὶ καλλωπίζεσθαι ἐπὶ τούτῳ, καὶ μὴ καλλωπίζεσθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐλεεῖν τοὺς μισοῦντας, καὶ ἐπιθυμεῖν αὐτοὺς μεταβάλλεσθαι, καὶ γενέσθαι χρηστοὺς, πόσης μὲν συνέσεως, πόσης δ' ἂν εἴη φιλοσοφίας; διὰ ταῦτά σε ἐπαινοῦμεν καὶ θαυμάζομεν, δέσποτα θαυμασιώτατε καὶ μεγαλοπρεπέστατε, διὰ ταῦτα καὶ αὐτοὶ σκιρτῶμεν μεγάλα,

ὥσπερ ἐπὶ στεφάνῳ λαμπρῷ, τῇ φιλίᾳ τῆς σῆς σεμνυνόμενοι μεγαλοπρεπείας. ὅτι δὲ καὶ εὐχὰς τὰς παρ᾽ ἡμῶν ἀπαιτεῖς διὰ τῶν γραμμάτων, μάνθανε ὅτι καὶ πρὸ τῶν γραμμάτων τούτων οὐκ ἐπαυσάμεθα εὐχόμενοι, τὴν μεγάλην οὕτω καὶ φιλόσοφον ψυχὴν ἰδεῖν πλουτουμένην ταχέως τῆς ἱερᾶς τελετῆς, καὶ τῶν ἱερῶν ἐκείνων καὶ φρικτῶν καταξιουμένην μυστηρίων. κἂν τούτων δυνηθῶμεν μεταλαβεῖν τὴν ἀγγελίαν, καὶ τῆς ἐξορίας ἀπηλλάγμεθα ταύτης, καὶ τῆς ἐρημίας ἐπιλελήσμεθα, καὶ τῆς σωματικῆς ἀσθενείας, ᾗ παλαίομεν νῦν, ἠλευθερώμεθα. καὶ οἶδα μὲν ὅτι σοι σπουδὴ διαπαντὰ μου θαυμασιωτάτη καὶ ἐπιθυμία διὰ τῆς ἡμετέρας βραχύτητος τῶν ἀπορρήτων τούτων καταξιωθῆναι ἀγαθῶν, καὶ ἡμῖν δὲ ὡς αὐτὸς οἶσθα, τοῦτο περισπούδαστον. ἀλλ᾽ ἐὰν μέλλῃ τὰ ἡμέτερα, τοῦτο μηδεμίαν ἐχέτω μέλλησιν. πάντως γὰρ εὐπορήσεις καὶ ἡμῶν ἀπόντων, ἀνδρῶν σφόδρα ἡμῖν γνησίων, δυναμένων σε ἐπὶ ταύτην ἀγαγεῖν τὴν μυσταγωγίαν. κἂν τοῦτο γένηται, τὴν αὐτὴν ἕξομεν ἡδονήν, ὥσπερ ἂν εἰ καὶ ἡμεῖς διηκονησάμεθα τῇ δόσει τῆς ἐπουρανίου ταύτης δωρεᾶς, ἐπειδήπερ καὶ ἡ χάρις ἐστὶν ἡ αὐτή.

A ob tuam amicitiam, tanquam ob ſplendidam coronam gloriantes. Quoniam autē preces quoque à nobis per literas expoſcis, velim intelligas, nos ne antehas quidē literas vota facere deſtitiſſe, vt animam vſqueadeo magnā & philoſophicam ſacris initiari, ac ſacroſanctis illis tremendiſq. myſterijs donari conſpiceremus. Ac ſi nobis lętū huiuſmodi nunciū accipere liceat, iam & hoc exilio liberati erimus, & ſolitudinis memoriam deponemus, & corporis imbecillitate, cum qua nūc nobis certamen eſt, ſolutos nos eſſe ducemus. Nec verò illud nobis dubium eſt, quin noſtra o- B pera arcana hæc bona cōſequi ſtudeas & concupiſcas. Quod etiam, vt ipſe noſti, nobis quoque ſtudio atque cupiditati eſt. Verum, ſi à nobis mora aliqua interueniat, huic tamen rei ne mora afferatur, cura. Omnino enim, etiam ſi ipſi abfuerimus, homines nobis amiciſſimi non defuturi ſunt, qui te ad hanc ſacerdotij dignitatem prouehere queant. Quòd ſi contingat, eadem voluptate afficiemur, qua afficeremur, ſi cœleſtis hui⁹ beneficij largitioni adminiſtram ipſimet operam præbuiſſemus, C quādoquidem etiam eadem eſt gratia.

Ἀδηλίᾳ ρλγʹ.

Τί λέγεις; πάλιν ἐπιβουλὰς ὀδύρῃ, καὶ δεινὰ πεπονθέναι φῄς; καὶ τί τὸ κωλῦον, εἰπέ μοι, εἰς γαληνὸν καταπλεῦσαι λιμένα, καὶ τούτων πάντων ἀπηλλάχθαι τῶν κυμάτων; οὐ ταῦτά σοι διὰ παντὸς ἐπᾴδων τὸν χρόνον διετέλουν; καὶ οὐδέποτε ἡμῶν ἀνασχέσθαι ἠθέλησας, ἀλλὰ καὶ σαυτῇ μυρία τὰ κακὰ ἀπὸ τῆς πηλοῦ τῶν πραγμάτων τούτων προξενεῖς, εἰς τέλματα συνεχῶς ἐμπίπτουσα, καὶ ἡμῖν ἐκ τοῦ ταῦτα ὑπομένειν, λύπας ἐπάγουσα συνεχεῖς καὶ πυκνάς. ἢ μικρῶς οἴει με νῦν ἀθυμεῖν, ἀκούσαντα ταῦτα ἅπερ ἐπέσταλκας, ὅτι παρὰ τῶν οἰκείων, ἢ τῶν ξένων (αὐτοῖς γὰρ σοῦ χρήσομαι τοῖς ῥήμασι) προδοσίας ὑπομεμένηκας, καὶ τραγῳδίας χαλεπάς; μέχρι τίνος τῷ καπνῷ προσεδρεύεις, ὃ διειδές σου τὸ τῆς ψυχῆς ὄμμα ἐπιθολοῦσα; μέχρι τίνος οὐκ ἐλευθεροῖς σαυτὴν πικροτάτης δουλείας; τί δὲ καὶ τὸ κωλῦον ἐνταῦθα παραγενέσθαι, καὶ περὶ τούτων ἡμᾶς κοινῇ βουλεύσασθαι; καὶ γὰρ ἔφης μηδ᾽ ἂν αἴσθησιν τούτων λαβεῖν, εἰ τοῦτο γένοιτο. ἐγὼ σφόδρα ἐκπλήττομαι

Adeliæ CXXXIII.

Quid ais? Rurſum inſidias luges, grauibuſque calamitatibus affectam te eſſe inquis? Quid autem obſtat (velim dicas) quin in tranquillum portum te conferas, atque his omnibus fluctibus libereris? An non hæc tibi ſemper occinebam, nec tamen vnquā mihi obtemperandum duxiſti? Quin potius ipſa quoq. tibi ab huiuſmodi negotiorum luto ſexcenta mala accerſis, in cœnum D perpetuò illabens: ac nobis, dum hæc pateris, crebros ac perpetuos mœrores affers. Quid enim? An me leui mœrore affici cenſes, cùm ea audiui, quæ ad me ſcripſiſti, nimirum te à propinquis, vel potius alienis, (ipſis enim tuis verbis vtar) proditam eſſe, grauéſque tragœdias pertuliſſe? Nunquámne te ab hac acerbiſſima ſeruitute in libertatem vindicabis? Quid autem impediebat, quo minus huc venires nóſque de his rebus conſilium vnà caperemus? ſiquidem ſcribis te nunquam horum ſenſum vllum capturam fuiſſe, ſi id contigiſſet. Magna ſi ita eſt, magna admiratione

ac ſtupore teneor, neque vllam aliam cauſam tam diuturnæ tuæ à nobis abſentiæ reperio, quàm negligentiã ac pigritiam. Nam & exiguo itineris interuallo diuellimur, & anni pars ad peregrinandũ perquam idonea eſt, vt quæ nec frigore nec æſtu moleſta ſit. Verùm rurſus fortaſſe, quæ tibi omniũ malorũ parens exiſtit, hoc eſt rerũ huiuſce vitæ cura, eadem nunc quoque tibi impedimentũ affert. Ego verò, vt ſi venias, ingentem gratiã habiturus ſum, ita, niſi venias, minimè propterea te accuſabo, ac moleſtè ferã: verùm eam quidẽ charitatẽ, quã ſemper tibi præſtiti, integrã ac florentem retineo, illud autẽ iniquo atque acerbo animo fero, cum te innumeris negotijs implicitã teneri, ac ſexcentas curarũ huiuſce vitæ ſarcinas circũferre audio. Ac niſi me exilij neceſſitas tanquã cõpedibus quibuſdã adſtrictũ teneret, tibi negotiũ haudquaquã faceſſerẽ, verùm, etiãſi grauiore adhuc, quàm qua nunc ſum, corporis imbecillitate laborarem, ipſe ſanè ad te excurriſſem neq. prius quiduis agere ac moliri deſtitiſſem, quàm te ex hac tempeſtate atq. innumerorũ malorũ cœno & colluuie extraxiſſem. Quoniã autem id minimè licet, cuperẽ ſanè te huc venire, ac de his rebus ad nos referre. Quod ſi nec iſtud procliue eſt, verùm moleſtũ ac difficile, per literas te monere atque hortari non deſinã, vt tu funes ac nexus præcidas, animæq. compedes effringas, magnaque cum facilitate & libertate gradiaris. Hac enim ratione non modò huius vitæ lætitiam conſequeris, ſed etiam cœlum perfacili negotio accipies. Quamobrem da operam, vt quæ aliquanto pòſt, cùm hinc migrãdum erit, inuita relictura es, ea vltro ac ſponte in æraria ab omni latronum iniuria libera & immunia præmittas, ac per ea immortales nec vnquam marceſcentes coronas tibi præcondas.

A καὶ θαυμάζω, καὶ αἰτίαν ἑτέραν οὐδεμίαν εὑρίσκω τοῦ σε ἐπὶ τοσοῦτον ἡμῶν ἀπολειφθῆναι, ἢ ῥᾳθυμίαν καὶ ὄκνον μόνον. καὶ γὰρ τῆς ὁδοῦ τὸ μέσον ὀλίγον, καὶ ἡ τοῦ ἔτους ὥρα πρὸς ἀποδημίαν σφόδρα ἐπιτηδεία, οὔτε κρυμῷ, οὔτε θάλπει λυποῦσα. ἀλλὰ πάλιν ἴσως ἡ πάντων σοι μήτηρ ἀεὶ τῶν κακῶν γενομένη, λέγω δὴ τῶν βιωτικῶν ἡ φροντίς, αὕτη καὶ νῦν κώλυμα γίνεται. ἐγὼ μὲν οὖν καὶ παραγενομένῃ χάριν ἔχω πολλήν, καὶ μὴ παραγενομένῃ οὐκ ἐγκαλῶ, οὔτε δυσχεραίνω, ἀλλ' ἔχω μὲν τὴν ἀγάπην ἣν ἀεὶ B περὶ τὴν σὴν ἐμμέλειαν ἐπεδειξάμην ἀκμάζουσαν. ἀλγῶ δὲ καὶ σφόδρα ὀδυνῶμαι, ἀκούων ἐπὶ μυρίοις σε ἐμπεπλέχθαι πράγμασι, καὶ μυρία περιφέρειν τῶν βιωτικῶν φροντίδων φορτία, καὶ εἰ μὴ ἡμᾶς ἡ τῆς ἐξορίας ἀνάγκη πεδήσασα ἐνταῦθα κατεῖχεν, οὐκ ἂν ἔσκυλά σε τὴν εὐγένειαν, ἀλλ' εἰ καὶ τῆς ἀσθενείας ταύτης ἧς ἔχω νῦν ἀσθενέστερον εἶχον, αὐτὸς ἂν ἐξέδραμον, καὶ οὐκ ἂν ἀπέστην πρότερον πάντα ποιῶν καὶ πραγματευόμενος, ἕως ἄν σε τῆς ζάλης ταύτης, καὶ τοῦ βορβόρου, καὶ τοῦ φορυτοῦ τῶν μυρίων ἀπήλλαξα κακῶν. ἐπειδὴ δὲ τοῦτο οὐκ C ἔνι, ἐβουλόμην παραγενομένην περὶ τούτων ἡμῖν κοινώσασθαι. εἰ δὲ μὴ τοῦτο εὔκολον, ἀλλ' ἐργῶδες, οὐ παυσόμεθα διὰ γραμμάτων παραινοῦντες καὶ συμβουλεύοντες, ὥστε διακόψαι τὰ σχοινία, διατεμεῖν τὰς πλεκτάνας, διακλάσαι τὰς πέδας τῆς ψυχῆς, καὶ μετ' εὐκολίας καὶ ἐλευθερίας βαδίζειν πολλῆς. οὕτω γὰρ οὐ μόνον τὴν ἐνταῦθα εὐφροσύνην καρπώσῃ, ἀλλὰ καὶ τὸν οὐρανὸν μετὰ πολλῆς λήψῃ τῆς εὐκολίας. ὧν οὖν μέλλεις μικρὸν ὕστερον ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἐντεῦθεν ἀποδημίας ἄκουσα ἀφίστασθαι, ταῦτα ἑκοῦ- D σα προέπεμψον εἰς τοὺς ἀσυλήτους θησαυρούς, καὶ διὰ τούτων σοι τοὺς ἀκηράτους ἐκείνους, καὶ μηδέποτε μαραινομένους προαποτιθεμένη στεφάνους.

Diogeni CXXXIV.

Διογένει ρλδ'.

Permagno, domine mi ſũmopere admirande, iſtud emiſſe, vt mihi ſuauitatẽ tuã videre liceret. Idq; etiã ipſe ante literas noſtras cõpertum & exploratum habes: quandoquidem tibi quoque meus erga te amor perſpectus eſt. Quoniam autem id minime licet (nam &

Πολλοῦ ἂν ἐπριάμην ἰδεῖν σου τὴν ἐμμέλειαν δέσποτά μου θαυμασιώτατε, καὶ τοῦτο οἶσθα καὶ πρὸ τῶν γραμμάτων αὐτός, ἐπειδὴ καὶ τὸ φίλτρον οἶσθα σαφῶς, ὃ περὶ τὴν σὴν ἔχομεν θαυμασιότητα. ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο οὐκ ἔνι, (καὶ γὰρ

τῆς ὁδοῦ πολὺ τὸ μέσον, καὶ οὐδὲ κύριοι κινεῖσθαι, ὅπουπερ ἂν ἐθέλωμεν ἐσμέν, καὶ τῶν Ἰσαυρικῶν ἐφόδων καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὁ φόβος ἀκμάζει) παρακαλῶ σε τὴν εὐγένειαν, ὅπερ μέγιστον ἡμῖν εἰς παραμυθίαν ἐστὶ καὶ τῆς ἐρημίας τῆς ἐνταῦθα, καὶ τῆς ταλαιπωρίας, καὶ τῆς ἄλλης πάσης θλίψεως, τὸ συνεχῶς γράμματα δέχεσθαι, εὐαγγελιζόμενα τὴν ὑγείαν τὴν σήν, καὶ τοῦ οἴκου σου παντός, τοῦτο χαρίζεσθαι ἡμῖν συνεχέστερον κατὰ τὸ ἐγχωροῦν. οὐδὲ γὰρ τοῦτο ῥᾴδιον μετὰ πολλῆς ἡμᾶς ἔχει τῆς δαψιλείας, διὰ τὸ μηδένα ταχέως ἐκεῖθεν ἐνταῦθα ἀφικνεῖσθαι, ἀλλ' ὅμως εἰ καὶ ἐργῶδες ὅπερ ᾐτήσαμεν, ἀλλ' ὡς ἂν οἷόν τε ᾖ σπουδὴν ποιήσασθαι παρακλήθητι, καὶ συνεχῶς πέμπειν ἐπιστολὰς ἀπαγγελλούσας ἡμῖν τὰ περὶ τῆς ῥώσεως τῆς σῆς. ἵνα δὲ καὶ τὰ ἡμέτερα εἰδέναι ἔχῃς, ἀπραγμοσύνης ἀπολαύομεν, ἡσυχίας πολλῆς, λευκῆς τῆς γαλήνης, ὑγείας συμμέτρου, τούτῳ θορυβούμενοι μόνον, τῷ κεχωρίσθαι ὑμῶν τῶν ἀγαπώντων ἡμᾶς. ἀλλ' ἱκανὴ ἡ σύνεσίς σου καὶ τοῦτον παραμυθήσασθαι τὸν πόνον, ὃν εἶπον. δίδου δὲ ταύτην ἡμῖν τὴν χάριν, ὥστε καὶ ἐκ τοσούτου ἡμᾶς καθημένους διαστήματος, δύνασθαι ἐντρυφᾶν καὶ ταύτης τῆς γλυκείας σου καὶ θερμῆς καὶ γνησίας ἀγάπης.

A longum inter nos iter interiectum eſt, nec noſtri quidem arbitrij eſt, quo libeat, nos conferre: ac denique Iſauricarum incurſionum quotidie metus ingraueſcit) abs te peto, vt, quod maximum nobis tum huiuſce ſolitudinis, tum ærumnarum omnium & calamitatum, ſolatium eſt, quàm ſæpiſſimè à te literas accipiam, quibus de tua, totiúſque domus tuæ, valetudine certior fiam. Id velim, ſi facultas detur, quàm ſæpiſſimè nobis concedas. Neque enim facile eſt nos iſtud largè & copioſè obtinere, propterea quòd haud facile B quiſquam iſthinc ad nos veniat. Cæterùm, etſi arduum eſt quod petimus, tamen quoad eius fieri poterit, velim des operam, vt crebras ad nos literas mittas, quæ nobis valetudinis tuæ ſtatum exponant. Vt autẽ, quid ipſe quoque geramus, intelligere queas, otio atque ingenti quiete fruimur, magna tranquillitate, ac mediocri corporis ſanitate. Hoc vnum animum noſtrum conturbat, quòd à vobis, à quibus amamur, ſeiuncti ſumus. Verùm poteſt tua prudentia, ea ratione, quam diximus, huic quoque malo ſolatium adhibere. C Quocirca hoc nobis quęſo beneficium da: quò, licet tanto abs te interuallo ſemoti, tamen dulcem ac feruentem & ſynceram tuam charitatem pro delicijs habeamus.

Θεοδότῳ διακόνῳ ρλε΄.

ΟΥδὲ αὐτὸς ἀγνοῶ, ὅτι πάλαι μεθ' ἡμῶν ἔμελλες εἶναι, εἰ μὴ τῶν Ἰσαύρων ὁ φόβος διετείχιζεν· ὁ γὰρ ἐν κρυμῷ πάντα πηγνύντι, καὶ χιόνι τοσαύτῃ δραμεῖν ἐνταῦθα ἀναδεχόμενος, πολλῷ μᾶλλον τοῦ ἦρος φανέντος, καὶ πολλῆς τῆς κατὰ τὸν ἀέρα γαλήνης οὔσης, οὐκ ἂν ὑπέμεινας αὐτόθι. οἶδα γὰρ τὸ γλυκὺ, καὶ προσηνές, καὶ θερμόν σου τῆς διαθέσεως, τὸ εἰλικρινές, τὴν πολλῆς γέμουσαν ἐλευθερίας ψυχήν. διὸ καὶ αὐτὸς οὐχ ὡς ἔτυχεν ἀθυμῶ, ὅτι ἐν τῇ οὕτως ἱμερωτάτῃ τοῦ ἔτους ὥρᾳ, χειμῶνα οὐ τὸν τυχόντα ἡμῖν ἐπάγεις ἀθυμίας, τοσοῦτον ἡμῶν χωριζόμενος χρόνον. καὶ ταῦτα λέγω οὐχ ἕλκων σε ἐνταῦθα κἂν μυριάκις αὐτὸς θέλῃς· πολλῶν γὰρ ἅπαντα πολέμων ἐμπέπλησται, καὶ τοῦτο εἴσῃ διὰ τῶν ἐντεῦθεν ἐκεῖσε ἀφικνουμένων. ἀλλ' ἵνα μάθῃς ὅτι οὐδὲ ἡμεῖς,

Theodoto Diacono CXXXV.

Ne me quidem hoc fugit, te pridem ad nos venturum fuiſſe, niſi Iſaurorum metus vias tibi præcluſiſſet. Nam cùm frigore omnia durante, atque in tanta niuium vi, huc accurrere minimè dubitaris, multo ſanè minus exorto Vere, ac D cœlo ingẽti trãquillitate prædito, iſtic manere ſuſtinuiſſes. Siquidẽ animi tui ſuauitatẽ & comitatem, ardorémq. ac ſynceritatẽ, eámque, quæ in te ſumma eſt, ingenuitatẽ noui. Eáque de cauſa non vulgari mœrore afficior, te in tam ſuaui & amœna anni parte non paruam nobis mœſtitiæ tempeſtatem accerſere, dum tamdiu à nobis abes. Idque non eo commemoro, vt te huc, etiamſi millies id velis, pertraham, (multis enim bellis omnia hìc flagrant: ídque ex ijs, qui ex his locis iſtuc ſe conferunt, ſcire poteris) verum vt intelligas, nos,

etſi alioqui magna quiete atque otio fruimur, hîc tamen ſine mœrore eſſe non poſſe, dum à te diſiuncti ſumus: hócque ipſe intelligens, quàm ſæpiſſimè ad nos ſcribas, non modò per eos, qui hinc ad vos proficiſcuntur, ſed etiã per eos, qui iſtinc ad nos veniunt. Magnam autem tibi, reuerendiſſime mi domine, ob eam curã ac ſolicitudinem, in qua propter huiuſce regionis tumultus verſaris, gratiam habemus. Etenim obſidio noſtra in dies ingraueſcit, atq. in hac arce, tanquam in laqueo, deſidemus. Quippe iam etiã intẽpeſta nocte præter ſpem omnem & expectationem trecentorum Iſaurorũ agmẽ oppidum percurſauit, penéq. nos cepit. Verùm Dei manus confeſtim eos, nobis etiam nihil tale ſentientibus, hinc auertit: ita vt non modò periculo, ſed etiam periculi metu vacui eſſemus, ortòque die tum denique, quod contigerat, reſciuerimus. Quæ cum ita ſint, gaude ac lætare, Deúmque indeſinẽter ora, vt nos in omni ſecuritate conſtituat, atque vrgente morbo liberet. Quamuis enim iam extra periculũ ſimus, tamen morbi reliquiæ adhuc hærent, morbi memoriam mihi perpetuò refricantes. Hæc autem non eo animo ſcripſimus, vt tibi mœrorem afferamus, ſed vt te ad preces ſtudioſiùs pro nobis ad Deum adhibendas excitemus. Dominum meum honoratiſſimũ Lectorem Theodotum pietati tuæ commendamus: atque abs te petimus, vt pro virili tua omnibus in rebus ei portus loco ſis. Multa enim eſſe animaduerti, quæ eum mœrore afficiant.

Theodoto Lectori CXXXVI.

Nihil eſt, quamobrem hoc nomine, quòd maturius hinc abſceſſeris, excuſationem quæras, ac partim ad oculorum infirmitatem, partim ad vim frigoris confugias, iiſque diſceſſum tuum aſcribas. Nos enim te, nõ minùs quàm antehac, adeſſe ac nobiſcum verſari cenſemus, ex charitate videlicet id perpendentes. Quinetiam ſpem habemus fore, vt aliquando congreſſu tuo fruamur. Quocirca nihil te horum conturbet. quamuis enim hyems te ab Armenia abduxerit: minimè tamen ex animo noſtro eiecit, vtpote quem

A καὶ τοί γε ἡσυχίας καὶ ἀπραγμοσύνης πολλῆς
ἀπολαύοντες, ἀλύπως δυνάμεθα εἶναι ἐνταῦ-
θα τῆς σῆς κεχωρισμένοι τιμιότητος, καὶ τοῦτο μα-
θὼν συνεχῶς ἡμῖν ἐπιστέλλεις, μὴ μόνον διὰ
τῶν παρ' ἡμῶν ἐκεῖσε ἐρχομένων, ἀλλὰ καὶ διὰ
τῶν ἐκεῖθεν ἀπτομένων τῆς ὁδοῦ, καὶ τῆς ἐνταῦ-
θα ἀφίξεως. πολλὴν δέ σοι χάριν ἴσμεν δέ-
σποτά μου τιμιώτατε καὶ τῆς φροντίδος, καὶ τῆς
μερίμνης, ἣν ἔχεις ὑπὲρ τῶν ἐνταῦθα θορύ-
βων. καὶ γὰρ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐπιτείνεται
τὰ τῆς πολιορκίας τῆς ἐνταῦθα, καὶ ὡς ἐν πα-
B γίδι, τῷ φρουρίῳ τούτῳ καθήμεθα. ἤδη γοῦν
καὶ μέσων νυκτῶν παρ' ἐλπίδα πᾶσαν καὶ προσ-
δοκίαν, στῖφος Ἰσαύρων τριακοσίων τὴν πόλιν
κατέδραμον, καὶ μικροῦ δεῖν καὶ ἡμᾶς εἷλον. ἀλλ'
ἡ τοῦ θεοῦ χεὶρ ταχέως αὐτοὺς καὶ μὴ αἰσθομέ-
νων ἡμῶν, ἀπέστρεψεν, ὡς μὴ μόνον τῶν κινδύ-
νων, ἀλλὰ καὶ τοῦ φόβου ἐκτὸς γενέσθαι, καὶ ἡ-
μέρας γενομένης, τότε μαθεῖν τὰ συμβάντα.
διὰ ταῦτα χαῖρε καὶ εὐφραίνου, καὶ μὴ παύσῃ
τὸν θεὸν παρακαλῶν, ὥστε ἐν ἀσφαλείᾳ ἡμᾶς
καταστῆσαι πάσῃ, καὶ ἀπαλλάξαι καὶ τῆς ἐπικει-
μένης ἡμῖν ἀρρωστίας. εἰ γὰρ καὶ τοῦ σφαλε-
C ροῦ ἔχειν ἠλευθερώμεθα, ἀλλ' ὅμως μένει ἔτι
λείψανα τῆς ἀρρωστίας ἡμῖν, συνεχῶς τῆς
ἀρρωστίας ἀναμιμνήσκοντα. ταῦτα δὲ ἐπεστάλ-
καμεν, οὐχ ἵνα λυπήσωμεν, ἀλλ' ἵνα σε σπου-
δαιότερον πρὸς τὰς ὑπὲρ ἡμῶν διεγείρωμεν
εὐχάς. τὸν κύριόν μου τὸν τιμιώτατον τὸν ἀνα-
γνώστην Θεόδοτον παρακατατιθέμεθά σου τῇ εὐ-
λαβείᾳ, ὥστε κατὰ τὸ δυνατὸν ἐν ἅπασιν αὐτῷ
γενέσθαι λιμένα. πολλὰ γάρ ἐστιν ὡς ἔγνω-
μεν αὐτὸν τὰ λυποῦντα.

D Θεοδότῳ ἀναγνώστῃ ρλϛʹ.

Μὴ κάμνε ζητῶν ἀπολογίαν τοῦ ταχέως ἐν-
τεῦθεν ἀποδημῆσαι, καὶ ἐπὶ τὴν τῶν ὀφθαλμῶν ἀ-
σθένειαν, καὶ ἐπὶ τὸν κρυμὸν καταφεύγων, καὶ τούτοις
λογιζόμενός σου τὴν ἀποδημίαν· ἡμεῖς γάρ σε καὶ
παρεῖναι, καὶ μεθ' ἡμῶν εἶναι οὐκ ἔλαττον ἢ καὶ ἔμ-
προσθεν λογιζόμεθα κατὰ τὸν τῆς ἀγάπης λόγον,
καὶ προσδοκῶμεν καὶ τῆς κατ' ὄψιν ἀπολαύσεσθαί
ποτε συντυχίας. μηδὲν οὖν σε τούτων θορυβείτω.
εἰ γὰρ καὶ τῆς Ἀρμενίας ἀπήγαγέ σε ὁ χειμών,
ἀλλὰ τῆς ἡμετέρας ψυχῆς οὐκ ἐξέβαλεν, ἀλλ' ἐπὶ

διανοίας σε περιφέρειν διηνεκῶς. καὶ εἰ μὴ ὁ τῶν Ἰσαύρων πόλεμος πάσας ἀποτειχίσας ὁδοὺς, ἐν ἀπορίᾳ κατέστησεν ἡμᾶς τῶν τὰ γράμματα διακομιζόντων, κἂν νιφάδας σοι πολλάκις ἐπέμψαμεν ἐπιστολῶν. νῦν μέν τοι τῇ γλώττῃ τὸν παρελθόντα σεσιγήκαμεν χρόνον, τῇ γνώμῃ δὲ οὐδαμῶς· ἀλλ' ἀεί σε, καὶ τὰ σὰ μεμεριμνήκαμεν, καὶ, τό γε ἡμέτερον μέρος, συνεχῶς ἐπεστάλκαμεν. ταῦτ' οὖν εἰδὼς, μεθ' ἡμῶν τε εἶναι νόμιζε, καὶ σὺν ἡμῖν ἐν Ἀρμενίᾳ διατρίβειν. κἂν τις ἐπιβουλεύειν ἐπιχειρῇ καὶ κακῶς ποιεῖν, ὑψηλότερος γίνου τῶν ἐντεῦθεν βελῶν, ἐπειδήπερ οὐ τὸ πάσχειν κακῶς, ἀλλὰ τὸ ποιεῖν κακῶς τοῦτ' ἔστι τὸ πάσχειν κακῶς· ἡμεῖς γάρ σε καὶ διὰ τοῦτο μειζόνως θαυμάζομεν, καὶ τὴν στερρότητά σου καὶ τὴν ἀνδρείαν ἐπαινοῦμεν, ὅτι καὶ τοσαύτης σε ζάλης περιαντλούσης, ἕστηκας ἀνώτερος τῶν ἐντεῦθεν θορύβων γινόμενος. μένε δὴ μετὰ πολλῆς τῆς ἡδονῆς τὸ γαληνὸν τοῦτο καὶ ἀκύμαντον πλέων πέλαγος· καὶ μὴ θαυμάσῃς, εἰ σοῦ πολλῶν ἐπιβουλῶν ἐγὼ τὸ πέλαγος ἀκύμαντον καλῶ. οὐ γὰρ ἀπὸ τῆς τῶν ταραττόντων γνώμης, ἀλλ' ἀπὸ τῆς κατ' ἀρετὴν ἡσυχίας ταύτην φέρω τὴν ψῆφον. τί δέ ἐστιν ὅ φημι; ὁ μέγας οὗτος καὶ ὑψηλὸς βίος, καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν τεταμένος, τῇ μὲν φύσει τῶν πραγμάτων δυσχερής τις εἶναι δοκεῖ, τῇ δὲ ἀνδρείᾳ τῶν μετιόντων καὶ τῇ προθυμίᾳ, εὔκολος σφόδρα γίνεται. καὶ τὸ θαυμαστὸν τῆς φιλοσοφίας ταύτης τοῦτο μάλιστά ἐστιν, ὅτι τῆς θαλάττης μαινομένης, ἐξ οὐρίας πλεῖ, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς γαλήνης ὁ γνησίως αὐτὴν μετιὼν καὶ θερμῶς, καὶ ὅτι πολλῶν πανταχόθεν θορύβων ἐγειρομένων, ἡσυχίαν καρποῦται καθαρὰν, καὶ μυρίων πανταχόθεν πεμπομένων βελῶν, ἕστηκεν ἄτρωτος, δεχόμενος μὲν τὰ ἀκόντια, πάσχων δὲ ἐντεῦθεν οὐδέν. ταῦτ' οὖν εἰδὼς, καὶ διηνεκῶς ἐν τούτοις φιλοσοφῶν, καρποῦ τὴν ἀμάραντον ἡδονὴν, ἀναμένων τοὺς ὑπὲρ τῶν καλῶν πόνων τούτων κειμένους σοι παρὰ τοῦ θεοῦ στεφάνους. καὶ γράφε συνεχῶς ἡμῖν ἡνίκα ἂν ἐξῇ, τὰ περὶ τῆς ὑγείας σου δηλῶν καὶ τῆς κατὰ τὴν ψυχὴν, καὶ τῆς κατὰ τὸ σῶμα, καὶ τὴν σχολὴν ἅπασαν εἰς τὴν τῶν θείων ἀνάλισκε γραφῶν ἀνάγνωσιν, τοσοῦτον αὐταῖς ὁμιλῶν, ὅσον καὶ ἡ τῶν ὀφθαλμῶν ἀσθένεια ἐπιτρέπει, ἵν' εἴ ποτε γένηται καιρὸς

A animo ſemper nobiſcū circūferamus. Atniſi Iſaurorū bellum interclusis omnibus itineribus in tabellariorū penuriā nos adduxiſſet, frequētiſſimas ad te literas miſiſſemus. Nunc autem, lingua quidē ſuperiori tempore tacuimus: animo autem, non item: verum te ſemper tuáſq. res ſedulò curamus. Atque etiā, quantū in nobis fuit, ſæpiſſimè ſcripſimus. Quæ cum ita ſint, velim ita exiſtimes, te nobiſcum eſſe, vnáque in Armenia cōmorari. Quòd ſi quis tibi inſidias ſtruere, téque incōmodo aliquo afficere conetur, da operā, vt huiuſmodi om-
B nia tela ſuperes: quandoquidē non iniuria affici, ſed iniuriā inferre, miſerum ac pernicioſum eſt. Nos quippe hoc etiam nomine impenſiùs te admiramur, animiq. tui firmitatē ac fortitudinem laudamus, quòd tanta tempeſtate circūfuſus, tumultibus tamen ijs, qui hinc exorti ſunt, ſuperiorē te prębuiſti. Quāobrem magna cum voluptate tranquillum hoc fluctuúmq. expers pelagus nauigare perge. Nec verò tibi mirum videatur, quòd, cùm multis inſidijs appetaris, ego tamen tranquillū pelagus ap-
C pellē. Neque enim à perturbantiū animo & ſtudio, ſed ab ea quiete, quā tibi virtus parit, hanc ſententiā fero. Quorſum autē hæc oratio pertinet? Magna hæc & ſublimis vita, atq. ad cœlū porrecta ſi rerum natura ſpectetur, moleſta quodāmodo eſſe videtur: ſi autē eorū, qui eam ſequuntur, fortitudinē animique alacritatē, perquā facilis ac prona efficitur. Quódque in hac philoſophia mirabile eſt, iſtud demum eſt, quod, furente mari, proſperè magnaq. cum trāquillitate nauigat, qui ſyncero ac feruenti animo eā conſectatur: multiſque vndiq. tumultibus excitatis purā quie-
D tem carpit, atq. innumeris omni ex parte cōiectis telis illæſus ſtat: tela nimirū excipiens, nihil autem hinc detrimenti ferēs. Hæc igitur cū tibi explorata ſint, ac tu hæc cōmentari non intermittas, perpetuā voluptatē percipe, cōſtitutas tibi pro præclaris hiſce laboribus apud Deum coronas expectans. Atq; quàm ſæpiſſimè licuerit, de animi corporiſq. tui valetudine nos fac certiores: idque omne otium, quod tibi ſuppetit, in diuinarum Scripturarum lectione conſume: tantum ipſis temporis impertiens, quantum oculorum imbecillitas permittit: quò videlicet, ſi quando occaſio ſeſe offerat, vt earum quoque ſenſa

nobiliſſimo animo tuo inſerere commodè poſſimus, magna cum facilitate id faciamus. Neque enim ad eam rem tibi parum adiumenti afferre poterit ipſe literæ cortex, cùm ſenſa, quæ ſub eo deliteſcunt, ſuſcipere parabis.

A ἡμῖν καὶ τὰ νοήματα αὐτῶν ἐνθεῖναι τῇ εὐγενεστάτῃ σου ψυχῇ, μετὰ πολλῆς τοῦτο ποιήσωμεν τῆς εὐκολίας. οὐ γὰρ μικρὸν εἰς τοῦτο δυνήσεταί σε συντελέσαι τὸ μαθεῖν τὰ ἐγκείμενα γράμματα, ἵνα εἰ μέλλῃς τὰ ἐν τούτοις νοήματα ὑποδέχεσθαι.

Theodoro Diacono CXXXVII.

Tarditatis ac negligentiæ nos accuſare deſine: ne alioqui teipſum priùs eiuſdem criminis reum peragas. Nam cùm tot epiſtolas, quot ſcripſiſti, à nobis acceperis, vnamq. duntaxat ad nos miſeris, tamen perinde ac ſi plurimas à te literas accepiſſemus, his verbis vſus es, te frequẽtibus literis nos ad ſcribendum excitaturum. Quanquam autem fieri poteſt, vt quiſpiam amet, etiamſi non ſcribat: ego tamen nec ſcribere deſtiti, nec amare deſino. Atque vt etiam tempus illud, quod à digreſſu noſtro fluxit, longiùs adhuc protrahatur, atq. in deſertiorem adhuc locum deportemur, tamen nec te ex animo noſtro eijcere poſſumus, nec efficere, quin noſtram erga te beneuolentiam perpetuò florentem conſeruemus. Quæ cùm ita eſſe perſpectum habeas, de tua valetudine quàm ſæpiſſimè ad nos ſcribe. Id enim tibi factu facilius eſt, quàm nobis. Quòd ſi anni tempus, atque Iſauricorum malorum acerbitas id prohibeat, cum nobis tuus erga nos animus exploratus ſit, abundè amplam diuturni ſilentij conſolationem habituri ſumus.

Θεοδότῳ διακόνῳ ρλζʹ.

Παῦσαι κατηγορῶν ἡμῶν βραδυτῆτα, μὴ σαυτὸν πρότερον ἕλῃς τῷ ἐγκλήματι. τοσαύ-
B τας γὰρ ἐπιστολὰς δεξάμενος παρ' ἡμῶν, ὅσας ἐπέσταλκας, πλὴν μιᾶς, ὥσπερ νιφάδας πέμπων γραμμάτων, οὕτως ἔφης, τῇ γοῦν συνεχείᾳ ἀναστήσειν ἡμᾶς πρὸς τὸ γράφειν οἰόμενος. ἔστι μὲν οὖν καὶ μὴ γράφοντα φιλεῖν, πλὴν ἀλλ' ἐγὼ καὶ γράφων οὐ διέλιπον, καὶ φιλῶν οὐ παύσομαι. ἀλλὰ κἂν χρόνος γένηται μακρότερος ὁ μεταξὺ τοῦ χωρισμοῦ τοῦ ἡμετέρου, κἂν εἰς ἐρημότερον ἀπενεχθῶμεν χωρίον, οὔτε ἐκβαλεῖν σε τῆς ψυχῆς δυνάμεθα, οὔτε μὴ διηνεκῶς ἀκμάζουσαν διατηρεῖν τὴν περὶ σὲ διάθεσιν. ταῦτ'
C οὖν εἰδὼς, γράφε συνεχῶς ἡμῖν τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς. πλείων γὰρ ὑμῖν ἡ εὐκολία τούτου, ἢ ἡμῖν. εἰ δὲ ἡ τοῦ ἔτους ὥρα διακωλύει, καὶ τῶν Ἰσαυρικῶν κακῶν ἡ σφοδρότης, εἰδότες σου τὴν γνώμην ἣν περὶ ἡμᾶς ἔχεις, ἀρκοῦσαν τῆς μακρᾶς σιγῆς ἕξομεν παραμυθίαν.

Elpidio Epiſcopo CXXXVIII.

Non ſum neſcius, me rarò ad te ſcripſiſſe: at non id lubenti animo, verùm quòd rerũ anguſtijs prohiberer. Nam & anni tempus, & loci, in quo, grauiùs quàm in vllo carcere, cõcluſi tenemur, ſolitudo, & eorũ, qui huc veniũt, infrequentia, quódq. item hos paucos non omnes ſynceros ac fidos nãciſcimur, ac denique corporis morbus, qui nos vehementer attriuit, & penè confecit, ac per totam hyemem lecto affixit, longum hoc ſilentiũ mihi attulit: at illud duntaxat ſilẽtium, quòd in lingua non in animo conſiſtit. Nec verò exiſtimes te tot ſolùm epiſtolas, quot miſimus, accepiſſe, verùm multo plures. Id au-

Ἐλπιδίῳ ἐπισκόπῳ ρλη.

Οἶδα ὅτι ὀλιγάκις ἐπέσταλκα τῇ τιμιότητί σου, ἀλλ' οὐχ ἑκὼν, ἀλλ' ὑπὸ τῆς τῶν πρα-
D γμάτων ἀνάγκης κατεχόμενος. καὶ γὰρ ἡ τοῦ ἔτους ὥρα, καὶ ἡ τοῦ χωρίου ἐρημία ἐν ᾧ καθείργμεθα δεσμωτηρίου χαλεπώτερον, καὶ τὸ τῶν ἐνταῦθα παραγινομένων σπάνις, καὶ τὸ μηδὲ αὐτῶν τῶν ὀλίγων πάντων γνησίων ἐπιτυγχάνειν, ἔτι δὲ καὶ ἡ τοῦ σώματος ἀρρωστία σφόδρα ἡμᾶς κατεργασαμένη, καὶ πάντα τὸν χειμῶνα τῇ κλίνῃ προσηλώσασα, τὴν μακρὰν ταύτην σιγὴν ἐποίησεν, ἀλλ' οὐ τὴν ἀπὸ γνώμης, ἀλλὰ τὴν ἀπὸ γλώσσης. μηδὲ νόμιζε τοσαύτας δέχεσθαι ἐπιστολὰς, ὅσας διεπεμψάμεθα, ἀλλὰ πολλῷ πλείους. ἡγήσῃ

ἡγήσῃ δὲ τοῦτο, ἂν μὴ τὰς διὰ χάρτου καὶ μέλανος μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀπὸ διαθέσεως ἀριθμῇς. καὶ γὰρ τῇ διανοίᾳ συνεχῶς ἐπεστάλκαμεν, καὶ ἀεί σοι συνήμεθα, καὶ οὐδὲν οὔτε τῆς ὁδοῦ τὸ μῆκος, οὔτε τοῦ χρόνου τὸ πλῆθος, οὔτε αἱ τῶν πραγμάτων περιστάσεις τὴν περὶ τὴν σὴν τιμιότητα διάθεσιν ἡμῖν ἀμαυροτέραν ἐποίησεν· ἀλλὰ μένομεν ἀκμάζουσαν αὐτὴν διατηροῦντες, καὶ τὸν σφοδρὸν ἡμῶν καὶ θερμὸν ἐραστήν, κἂν εἰς ἐρημότερον τούτου χωρίον ἀπέλθωμεν, πανταχοῦ περιφέροντες ἄπιμεν, ἐγκολαψάμενοι ἡμῶν τῇ διανοίᾳ. τοιοῦτον γὰρ τὸ γνησίως φιλεῖν, οὐ χρόνῳ, οὐ B τόπῳ, οὐχ ὁδοῦ μήκει, οὐ πραγμάτων περιστάσει ἐξίτηλον γίνεται. καὶ τοῦτο οἶσθα καὶ αὐτός, ἐπειδὴ καὶ γνησίως οἶσθα φιλεῖν.

A tem ita eſſe exiſtimabis, ſi non eas duntaxat, quas chartæ atque atrameti ope ſcripſimus, ſed eas etiam, quę ab animo & voluntate proficiſcuntur, numeres. Siquidem animo nunquam ad te ſcribere deſtitimus, ſemperque tecum verſamur: ac nec viæ longitudo, nec temporis diuturnitas, nec rerum difficultates, noſtræ erga te beneuolentiæ obſcuritatis aliquid attulerunt, verùm florentem eā perpetuò retinemus, teque, qui noſtri amore ardes, etiamſi in deſertiorem adhuc locum abeamus, in B animo noſtro inſculptum paſſim circumferemus. Ea enim ſynceri amoris natura eſt, vt nec tempore, nec loco, nec viæ longinquitate, nec rebus aduerſis oblitteretur. Idque ipſe quoque noſti: quandoquidem etiam ſyncerè amare noſti.

Θεοδώρῳ Κονσουλαρίῳ Συρίας ρλθʹ.

Αὐτὸς μὲν ἔφης σημεῖον ποιεῖσθαι μέγιστον τοῦ ἀμελεῖν ἡμῖν τῶν σῶν, εἰ δευτέρα μετὰ τὴν προτέραν ἐπιστολὴ ἔλθοι πρὸς τὴν σὴν λαμπρότητα παρ' ἡμῶν. ἡμεῖς δὲ εἰ τῶν εἰς τοῦτο διακονησομένων ἡμῖν εὐποροῦμεν, νιφάδας ἂν ἐπέμψαμεν γραμμάτων πρὸς ἄνδρα οὕτω χρηστόν, C καὶ ἐπιεικῆ, καὶ σφοδρὸν ἡμῶν ἐραστήν, καὶ μετὰ τοσαύτης ἐπιθυμίας δεχόμενον ἡμῶν τὰς ἐπιστολάς. ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο οὐκ ἔνι, παρακαλοῦμέν σου τὴν λαμπρότητα, μὴ τῷ τῶν ἐπιστολῶν ἀριθμῷ μετρεῖν ἡμῶν τὴν ἀγάπην, ἀλλὰ καὶ σιγώντων καὶ γραφόντων, ἣν περ καὶ ἔμπροσθεν εἶχες περὶ αὐτῆς ψῆφον, ταύτην ἀκίνητον διατηρεῖν, λογιζόμενον ὡς τὴν σιγὴν ἡμῖν μακροτέραν, οὐχ ἡ τοῦ τρόπου ῥᾳθυμία, ἀλλ' ἡ τοῦ τόπου κατασκευάζει ἐρημία.

Theodoro Syriæ Conſulari CXXXIX.

Tu quidem iſtud maximo argumento tibi fore ais, res tuas nobis curæ eſſe, ſi poſt ſuperiorem epiſtolam alteram rurſus à nobis acceperis. Nos autem, ſi homines, qui ad eandem rem nobis o- C peram nauarent, præſto haberemus, ad te, hoc eſt ad hominem tanta probitate ac morum facilitate præditum, noſtrique amore flagrantem, tantáque cum cupiditate epiſtolas noſtras accipientē, ſexcéties ſcripſiſſemus. Quoniā autem id minimè licet, abs te poſtulamus, ne charitatem noſtrā epiſtolarū numero metiaris: verùm ſiue taceamus, ſiue ſcribamus, quod de ea priùs habebas, idem conſtanter iudicium retineas: illud tecum reputans, longioris noſtri ſilentij cauſam, non pigritiam, ſed loci ſolitudinem eſſe.

Θεοδότῳ Διακόνῳ ρμʹ. D

Οὐ μικρὰν εἴχομεν παραμυθίαν ἐν ἐρημίᾳ τοσαύτῃ, τὸ συνεχῶς δύνασθαι ἐπιστέλλειν σου τῇ γλυκύτητι. ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἡμᾶς παρείλετο τῶν Ἰσαυρικῶν κακῶν ἡ περίστασις. ἐπιστάντος γὰρ τοῦ ἔαρος ἤνθησε καὶ τὰ τῆς ἐκείνων ἐφόδου, καὶ πανταχοῦ τῶν ὁδῶν εἰσὶν ἐκκεχυμένοι, πᾶσιν ἀβάτους ποιοῦντες τὰς λεωφόρους. ἤδη γοῦν καὶ γυναῖκες ἐλεύθεραι ἑάλωσαν, καὶ ἄνδρες ἐσφάγησαν. διὸ παρακαλῶ συγγινώσκειν ἡμῖν μὴ συνεχῶς γεγραφη-

Theodoto Diacono CXL.

Non paruum in tanta ſolitudine ſolatium nobis hoc erat, quòd ad tuam ſuauitatem quàm creberrimè ſcribere poteramus: verùm Iſaurica mala hoc quoque nobis abſtulerunt. Exorto enim Vere illorum quoque impetus florere cœpit, ac per omnes vias effuſi ſunt, eas omnibus prorſus infeſtas & inuias reddentes. Sanè iam & ingenuæ matronæ captæ ſunt, & viri obtruncati. Quare velim mihi ignoſcas, quòd perpetuò ad te minimè ſcripſerim.

Quoniam autem non dubito quin de A valetudine noſtra certior fieri cupias, hoc habeto, nos ſuperiori hyeme grauiorem in modum ægrotaſſe, nunc autem paulùm recreatos eſſe. Quinetiam aëris inconſtantia rurſus perturbati (nam nunc quoque hyems hic viget) tamen ſperamus fore, vt cùm æſtas planè effulſerit, morbi reliquias deponamus. Neque enim corpus noſtrum vlla re æquè labefactatur, vt frigore: nec rurſus vlla re æquè iuuatur, vt æſtate, & caloris ſolatio.

χόσιν. ὅτι μὲν γὰρ εὖ οἶδα, ὅτι περισπούδαστόν σοι μαθεῖν τὰ περὶ τῆς ὑγιείας ἡμῶν, ἴσθι νοσοπαθήσαντας χαλεπῶς κατὰ τὸν παρελθόντα χειμῶνα, ὀλίγον ἀνενεγκαμένους νῦν, καὶ διαταραχθέντας πάλιν τῇ ἀνωμαλίᾳ τοῦ ἀέρος· (καὶ γὰρ καὶ νῦν χειμὼν ἐνταῦθα ἀκμάζων) ὅμως προσδοκῶμεν τὰ λείψανα τῆς ἀρρωστίας ἀποθέσθαι, καθαροῦ φανέντος τοῦ θέρους. οὐδὲν γὰρ ἡμῶν τὸ σῶμα οὕτως λυμαίνεται, ὡς κρυμός, οὔτε ὀνίνησιν, ὡς θέρος, καὶ ἡ τῆς θάλπης παραμυθία.

Theodoto Ex Conſularibus CXLI. B

Θεοδότῳ ἀπὸ Κονσυλαρείων ρμα.

Multa tibi bona eueniant, qui tam honorificè filium exceperis. Id enim ipſe nobis expoſuit, nec occultauit: tum vt ſuum erga patrem candorem animique probitatem oſtenderet, tum vt nos ingenti lætitia cumularet. Siquidem hac in re duplici nos honore affici cenſemus, tum quia, quicquid ille beneficij acceperit, idem nobis impenſum ferimus, tum etiam quia ipſi à pleriſque eorum, qui nominis celebri- C tate apud nos præſtant, huiuſmodi beneuolentiæ incrementum accepiſſe contigit. Tu verò, domine mi cumprimis venerande ac generoſe, pulchram hanc ſtirpem colere perge. quænam autem ipſius colendæ ratio erit? Nimirum ſi pulcherrimæ huiuſce philoſophiæ, quam nunc conſectatur, ſtudium atque amorem perpetuò in ipſo alas & vegetes. Sic enim celeres fructus nobis feret. Siquidem generoſi animi, ſtirpium harum, quæ terræ gremio mandantur, tarditatem haudquaquam imitari ſolent: verùm ſimulatque in præclariſſima huius virtutis cupiditate conſeruntur, ad ipſum D quoque cœlum euehuntur, tantóſque fructus edunt, vt, & copia, & natura, diuitias omnes ſuperent. Neque enim vnà cum præſenti vita extinguuntur: verùm ad futurum æuum nobiſcum excedunt.

Fructus generoſæ animæ tardi non ſunt.

Πολλά σοι τὰ ἀγαθὰ γένοιτο, ὅτι τὸν υἱὸν μετὰ τοσαύτης ὑπεδέξω τιμῆς. τοῦτο γὰρ αὐτὸς ἡμῖν ἐδήλωσε, καὶ οὐκ ἔκρυψεν, ὁμοῦ τε τὴν περὶ τὸν πατέρα εὐγνωμοσύνην ἐπιδεικνύμενος, καὶ ἡμᾶς πολλῆς ἐμπλῆσαι βουλόμενος ἡδονῆς. ἐπεὶ καὶ ἡμετέραν διπλῆν ἡγούμεθα εἶναι τὴν τιμὴν, τῷ, τε ἡμᾶς αὐτοὺς εὖ πεπονθέναι νομίζειν, ἅπερ ἂν ἐκεῖνος εὖ πάθῃ, τῷ, τε καὶ ἀπὸ τῶν γνωριμωτέρων τῶν ἡμετέρων πολλὴν αὐτὸν δέξασθαι τὴν προσθήκην ταύτην τῆς εὐνοίας. μένε δὴ δέσποτά μου αἰδεσιμώτατε καὶ εὐγενέστατε θεραπεύων τὸ καλὸν τοῦτο φυτόν. τίς δὲ ἔσται τῆς θεραπείας ὁ τρόπος; ἂν τὸν ἔρωτα τῆς καλλίστης ταύτης φιλοσοφίας, ἣν μέτεισι νῦν, τρέφῃς ἐν αὐτῷ διηνεκῶς, καὶ ἀκμάζειν παρασκευάζῃς. οὕτω γὰρ καὶ ταχεῖς ἡμῖν οἴσει τοὺς καρποὺς, αἱ γὰρ γενναῖαι ψυχαὶ οὐ μιμοῦνται τὴν βραδύτητα τουτωνὶ τῶν φυτῶν, τῶν τοῖς κόλποις τῆς γῆς παρακαταθεμένων, ἀλλ' ὁμοῦ τε φυτεύονται ἐν τῇ καλλίστῃ τῆς ἀρετῆς ταύτης ἐπιθυμίᾳ, καὶ πρὸς αὐτὸν ἀνατείνονται τὸν D οὐρανὸν, καὶ τοσαύτην ἐπιδείκνυνται τῶν καρπῶν τὴν φορὰν, ὡς ἅπαντα ἀποκρύπτειν πλοῦτον καὶ τῇ δαψιλείᾳ, καὶ τῇ φύσει. οὐ γὰρ τῷ παρόντι συγκαταλύονται βίῳ, ἀλλὰ πρὸς τὴν μέλλουσαν ἡμῖν συναποδημοῦσι ζωήν.

Elpidio Epiſcopo CXLII.

Ἐλπιδίῳ ἐπισκόπῳ ρμβ'.

Lingua quidem rarò, animo autem ac voluntate ad te perſæpe ſcripſimus, quotidiéque tecum verſamur. Atque hunc congreſſum nobis, nec temporis diuturnitas, nec itineris longinquitas,

Γλώττῃ μὲν ὀλιγάκις, γνώμῃ δὲ πολλάκις ἐπεστάλκαμέν σου τῇ θεοσεβείᾳ, καὶ καθ' ἑκάστην συγγινόμεθα τὴν ἡμέραν, καὶ ταύτης οὐκ ἴσχυσε τῆς συνουσίας ἡμᾶς ἀποστερῆσαι οὐ χρόνου πλῆθος, οὐχ ὁδοῦ μῆ-

κης, οὐ πραγμάτων περιστάσεις. τοιαύτη γὰρ τῆς ἀγάπης ἡ φύσις, οὐδενὶ τούτων εἴκει, οὐδὲ παραχωρεῖ, ἀλλ' ἕστηκε πάντων ὑψηλοτέρα γινομένη. μὴ τοίνυν τῷ τῶν ἐπιστολῶν ἀριθμῷ δέσποτά μου τιμιώτατε καὶ εὐλαβέστατε, μέτρει τὸ φίλτρον, ὃ περὶ τὴν σὴν ἔχομεν ἐμμέλειαν, ἀλλ' εἰδὼς ἡμῶν τὴν γνώμην καὶ τὴν διάθεσιν, ἣν ἀεὶ περὶ τὴν εὐλάβειαν ἐπεδειξάμεθα τὴν σήν, μηδὲν ἀπὸ τῆς μακρᾶς ταύτης σιγῆς ὑποπτεῦε· ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς ὀλιγάκις δεξάμενοι γράμματα παρὰ τῆς σῆς διαθέσεως, οὐδὲ ἐντεῦθεν ῥαθυμότερόν σε περὶ ἡμᾶς γεγενῆσθαι νομίζομεν, ἀλλ' ἴσμεν σαφῶς καὶ πεπιστεύκαμεν, ὅτι μένεις ἀνθοῦσαν διατηρῶν τὴν περὶ ἡμᾶς διάθεσιν, οὐ μόνον οὐκ ἀναπίπτων ἐκ τῆς συνεχείας τῶν ἐπαγομένων δεινῶν, ἀλλὰ καὶ σφοδρότερος γινόμενος περὶ ἡμᾶς, καὶ τούτου σοι χάριν ἴσμεν πολλήν. ἐπεὶ δὲ εὖ οἶδ' ὅτι καὶ τὰ ἡμέτερα βούλει μανθάνειν, ὑγείας ἀπολαυόμεθα καὶ ἀπραγμοσύνης πολλῆς, καὶ ἡσυχίας, καὶ ἐν ἀσφαλείᾳ διάγομεν, τῶν Ἰσαυρικῶν τέως ἀπηλλαγμένοι θορύβων. τὸν γὰρ χειμῶνα λοιπὸν τῆς Ἀρμενίας φέρειν ἐμελέτησα, βλαπτόμενος μὲν ἠρέμα βραχέα, ὅσον εἰκὸς οὕτως ἀσθενεῖ σώματι κεχρημένον· περιγινόμενος δὲ τῷ διηνεκῶς οἴκοι καταχεκλεῖσθαι, ὅταν ἀφόρητος ὁ κρυμὸς ᾖ, καὶ ὀλιγάκις τῶν προθύρων προκύπτειν, ὡς τῶν γε ἄλλων ὡρῶν τοῦ ἔτους σφόδρα ἥδιστα ἀπολελαύκαμεν, ὡς δυνηθῆναι εὐκόλως καὶ τὴν ἐκ τοῦ χειμῶνος ἐγγινομένην ἡμῖν διορθώσασθαι ἀρρωστίαν.

A nec rerum aduerſitas eripere poteſt: Nam ea charitatis natura eſt, vt nulli huiuſmodi rei cedat, verùm ſtet, omniáq. ſuperet. Quãobrem, reuerendiſſime ac religioſiſſime mi domine, noli epiſtolarũ numero meũ erga te amorẽ ponderare: verùm, cùm tibi animus meus ac beneuolentia, quã pietati tuæ ſemper præſtiti, tibi cõperta & explorata ſit, nihil ob diuturnũ ſilẽtium ſiniſtri ſuſpiceris. Quandoquidem ne nos quidem, etſi literas abs te raro acceperim⁹, propterea ſegniorem te erga nos redditum fuiſſe exiſtimamus: verùm illud B pro certo habemus, nobíſq. perſuademus, te beneuolentiã eam, qua nos hactenus cõplexus es, incolumem ac florentem retinere, atque ob calamitates, quę nobis aſſiduè inferuntur, nõ modò non cõſternari, ſed etiã vehementiore erga nos amore affici: atque hoc nomine ingentem tibi gratiam habemus. Quoniã autem minimè mihi dubiũ eſt, quin tu quoq. de rebus noſtris certior fieri cupias, cõmoda valetudine ſumus, ingentiq. otio & quiete fruimur, atq. in ſecuritate degimus, Iſauricis nimirũ C tumultibus liberati. Nam quod ad Armeniæ hyemem attinet, eam iam vſu ipſo ferre didici. Quanquam enim frigore nonnihil offendor, vt veriſimile eſt eum, qui tam imbecilli corpore prędiſtus ſit: ſuperior tamen exiſto, dum domi me perpetuò cum frigus ſæuit, includo, raróque è limine pedem effero. Nam cæteras quidem anni partes ita iucundas ac ſuaues ſentio, vt eum etiam morbum, quem ex hyemis aſperitate contraxi, perfacilè depellere queam.

Πολυβίῳ ρμγ΄.

Τοῦ μὲν ἐδάφους καὶ τῶν τοίχων τῆς πόλεως ἐκβεβλήμεθα, τῆς δὲ κυρίως πόλεως οὐ μετῳκίσθημεν. εἰ γὰρ ὑμεῖς ἡ πόλις, μεθ' ὑμῶν δὲ ἡμεῖς ἀεὶ καὶ ἐν ὑμῖν, εὔδηλον ὅτι καὶ ἐνταῦθα διάγοντες, τὴν πόλιν οἰκοῦμεν ἐκείνην. καὶ γὰρ ἐνδιαιτώμεθα ὑμῶν ταῖς ψυχαῖς εὖ οἶδ' ὅτι, καὶ ὅποι ποτ' ἂν ἀπίωμεν, καὶ πάντας ὑμᾶς τοὺς σφοδροὺς ἡμῶν ἐραστὰς ἐπὶ διανοίας περιφέροντες ἄπιμεν. τοῦτο ἡμᾶς οὔτε τὴν ἐρημίαν τοῦ χωρίου τούτου, (καὶ γὰρ πάσης τῆς οἰκουμένης ἐστὶν ἐρημότερον) οὔτε

Polybio CXLIII.

D Vrbis quidem ſolo, ac muris & parietibus eiecti ſumus: verùm ex vrbe, ſi propriè hoc nomine vſurpetur, minimè migrauimus, Nam ſi vos vrbs eſtis, ſanè, cùm vobiſcum atq. in vobis perpetuò ſimus, illud perſpicuum eſt, nos, etiam hic commorantes, vrbem illam habitare. Neq; enim, quin in animis veſtris habitemus, vllo modo dubito: ac viciſſim, quocumq. abierimus, vos omnes, qui noſtri ſtudio atq. amore flagratis, animo circumferimus. Hoc porro nos, nec huius loci ſolitudinem (eſt autem totius orbis terræ deſertiſſimus) nec

prædonum obſidionem (nam quotidie obſidetur) nec denique famem, quæ hinc ortum trahit, perſpicere ſinit. Quandoquidem corpus ita hic defixum eſt, vt interim animus apud vos verſari non deſinat. At quoniam iis, qui hoc animo præditi ſunt, corporis quoque præſentia magnopere chara & expetenda eſt, mœrórque exiſtit, cùm ea negatur, id porro minimè fieri poteſt, huic rei maximum remedium affert congreſſus ille, qui mutuis epiſtolis comparatur: quo ſi nobis per vos copioſè frui contingat, hac quoque mœſtitia liberatos nos ſentiemus. Potes enim ipſe, domine mi cum primis admirande, præſentiæ voluptatem per literas adumbrare.

A τὴν πολιορκίαν τῶν λῃστῶν, (καὶ γὰρ καθʼ ἑκάστην πολιορκεῖται τὴν ἡμέραν) οὔ τε τὸν ἐντεῦθεν τικτόμενον λιμὸν ἀφίησιν ὁρᾶν· ἐπειδὴ τὸ μὲν σῶμα ἡμῖν ἐνταῦθα ἵδρυται, ἡ δὲ ψυχὴ παρʼ ὑμῖν διηνεκῶς· ἀλλʼ ἐπειδὴ τοῖς οὕτω διακειμένοις ποθεινὴ σφόδρα καὶ περισπούδαστος καὶ ἡ σωματικὴ παρουσία, καὶ λυπεῖ μὴ γινομένη, τοῦτο δὲ τέως γενέσθαι οὐκ ἔνι, ἔνι δὲ αὐτῇ φάρμακον μέγιστον ἡ διὰ τῶν γραμμάτων συνουσία, παρέχε ταύτην ἡμῖν μετὰ δαψιλείας πολλῆς, καὶ ταύτης ἀπηλλάγ-
B μεθα τῆς ἀθυμίας. ἱκανὸς γὰρ σὺ δέσποτά μου θαυμασιώτατε, καὶ διὰ γραμμάτων σοφίζεσθαι παρουσίας ἡδονήν.

Diogeni CXLIIII.

Deſertus quidem locus eſt Cucuſus, atque etiam alioqui ad habitandum periculoſus, vt qui perpetuo latronum metu infeſtus ſit. Tu verò, etiam abſens, eum nobis in amœniſſimum locum commutaſti. Nam cùm ingentem tuum zelum, ſyncerámque ac feruentem erga nos charitatem audimus (nihil enim nobis, quamuis tam longè diſſitis, obſcurum atque incognitum eſt) beneuolentiã tuam, tanquam ampliſſimi cuiuſdam theſauri, ac diuitiarum omni verborum facultate præſtantiorum inſtar habentes, ita afficimur, vt nobis ipſi in ſumma ſecuritate verſari videamur, tanta videlicet lætitia erecti, maximúmque hinc ſolatium capientes. Quò igitur alter inſuper nobis voluptatis cumulus accedat, velim literis quoque nos dones, quibus de tua valetudine certiores efficiamur. Nam etſi difficile iſtud eſt, tum ob viæ longinquitatem, tum quòd hic locus à publica via valde ſemotus ſit, tamen homini ita amanti, vt ipſe amare noſti, etiam quæ ardua ſunt, prona ac facilia redduntur. Cùm igitur animaduertas, quantã huiuſmodi literarum frequentiã gratiam à nobis initurus ſis, hanc quoque lætitiam nobis præbe. Siquidem illud permoleſtè ferimus, quòd cùm iterum iam ad te ſcripſerimus, tamen ne ſemel quidem literas à te accepimus.

Διογένει ρμδʹ.

Ἔρημον μὲν ἡ Κουκουσὸς χωρίον, καὶ ἄλλως εἰς οἴκησιν σφαλερὸν, διηνεκεῖ φόβῳ τῶν λῃστῶν πολιορκούμενον· σὺ δὲ αὐτὴν καὶ ἀπὼν παράδεισον εἶναι πεποίηκας. ὅταν γὰρ σου τὸν ζῆλον ἀκούσωμεν τὸν πολὺν, τὴν ἀγάπην τὴν περὶ ἡμᾶς, τὴν γνησίαν καὶ θερμὴν, (οὐ-
C δὲν γὰρ ἡμᾶς λανθάνει καὶ ἐκ τοσούτου καθημένους διαστήματος) ὡς θησαυρὸν μέγιστον ἔχοντες, καὶ πλοῦτον ἄφατον, τὴν διάθεσίν σου τῆς ἐμμελείας, καὶ ἐν ἀσφαλεστάτῃ πόλει διατρίβειν ἡγούμεθα, ὑπὸ τῆς τοσαύτης εὐφροσύνης πτερούμενοι, καὶ μεγίστην παράκλησιν ἐντεῦθεν καρπούμενοι. ἵν' οὖν καὶ ἑτέρα προσθήκη γένηται ἡμῖν ἡδονῆς, παρακαλῶ καὶ γράμματα ἡμῖν χαρίζου, τὰ περὶ τῆς ὑγιείας δηλοῦντα τῆς σῆς. εἰ γὰρ καὶ ἐργῶδες τοῦτο, διά τε τὸ τῆς ὁδοῦ μῆκος, καὶ τὸ
D σφόδρα ἀπῳκίσθαι τῆς δημοσίας τουτὶ τὸ χωρίον ὁδοῦ, ἀλλὰ τῷ οὕτως φιλοῦντι, ὡς αὐτὸς οἶσθα φιλεῖν, καὶ τὰ δύσκολα εὔκολα γίνονται. ἐννοήσας τοίνυν ἡλίκην ἡμῖν χαριῇ χάριν τῇ πυκνότητι τῶν τοιούτων γραμμάτων, παρέχε καὶ ταύτην ἡμῖν τὴν εὐφροσύνην. καὶ γὰρ σφόδρα ἀλγοῦμεν, ὅτι δεύτερον ἐπεσταλκότες ἤδη, οὐδὲ ἅπαξ ἐδεξάμεθα γράμματα τῆς σῆς ἐμμελείας.

Νικολάῳ

A

Νικολάῳ πρεσβυτέρῳ ρμε'.

Ἐβουλόμην καὶ αὐτὸς, καὶ σφόδρα ἐπεθύμουν ἰδεῖν σου τὴν ἐμμέλειαν, καὶ περιπτύξασθαι, καὶ τοῦτο οἶσθα καὶ πρὸ τῶν ἡμετέρων γραμμάτων. φιλεῖν γὰρ εἰδὼς γνησίως, καὶ τοὺς γνησίως φιλοῦντας διαγινώσκειν ἐπίστασαι· ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο οὐκ ἔνι, ὅπερ ἔνι ποιῶ, τέως γράφω, προσαγορεύω, γράμματα ἀπαιτῶ, τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς ἡμῖν πυκνότερον δηλοῦντα· χαρίζου δὴ ταύτην ἡμῖν τὴν χάριν· εἰ γὰρ καὶ μὴ B δεῖ σοι παρακλήσεως εἰς τοῦτο, οὐ παυσόμεθα ἀναμιμνήσκοντες ὑπὲρ τούτου· οὐ γὰρ μικρὰ παράκλησις ἡμῖν, καὶ παραμυθία καὶ τῆς ἐρημίας, καὶ τῶν φόβων τῶν καθημερινῶν, τῶν ἀπὸ τῆς ἐφόδου γινομένων τῆς λῃστρικῆς, καὶ τῆς τοῦ σώματος ἀῤῥωστίας, καὶ τῶν ἄλλων περιστάσεων, τὸ μανθάνειν περὶ τῶν ἀγαπώντων ἡμᾶς ὑμῶν, ὅτι τε ἔῤῥωσθε, καὶ ὑγιαίνετε, καὶ κατὰ ῥοῦν ὑμῖν ἅπαντα φέρεται, κἂν μυρίους ἡμῖν λέγῃς χειμῶνας. πῶς καὶ τίνι τρόπῳ; ὅτι ἔνι τὸν C γενναῖον, καὶ ἐγρηγορότα, καὶ νήφοντα καὶ ἐν ταραττομένῳ πραγμάτων πελάγει εὐδίας πλεῖν, ὥσπερ καὶ τὸν χαῦνον, καὶ διαπεπτωκότα, καὶ κείμενον ὕπτιον, καὶ ἐν γαλήνῃ διαταράττεσθαι καὶ θορυβεῖσθαι.

Nicolao Presbytero CLXV.

Cuperem quidem ipſe quoque, & quidem vehementer cuperem te videre atque complecti: idque ipſe etiam ante noſtras literas minimè ignoras. Nam cùm ſyncero animo amare noris, eos quoque, qui ſyncero animo amant, agnoſcere noſti. Verùm quoniam id minimè licet, interim, quod licet, facio: ſcribo, ſaluto, literas, quæ nobis valetudinis tuæ ſtatum crebrò exponant, poſtulo, atque expoſco. Quamobrem hanc nobis gratiam concede. Nam quanquam ad eam rem hortatore nihil indiges, tamen de hac re te ſubmonere minimè deſiſtemus. Neque enim exiguam animi leuationem, atque tum ſolitudinis, tum quotidianorum terrorum, qui ex prædonum incurſione nobis oriuntur, tum morbi corporis, aduerſarúmque aliarum rerum conſolationem illud nobis allaturum eſt, ſi ex vobis, quibus chari ſumus, hoc intelligamus, vos incolumi ac firma valetudine eſſe, omniáque vobis ex animi ſententia euenire, etiamſi alioqui ſexcentas nobis tempeſtates cōmemores. Qui tandem iſtud? Quoniam nihil impedit, quo minùs, qui generoſi & experrecti atque attenti animi eſt, etiam in commoto ac perturbato negotiorum mari feliciter nauiget: quemadmodum contrà, qui ignaui ac diſſoluti, & conſternati ſupinéque iacentis animi eſt, tranquillo quoque mari perturbetur, atque in tumultu verſetur.

Θεοδότῳ, Νικολάῳ, Χαιρέᾳ, πρεσβυτέροις καὶ μονάζουσιν ρμϛ'.

Ὑμεῖς μὲν τῶν Ἰσαύρων αἰτιᾶσθε τὴν καταδρομὴν τῆς ἀπουσίας τῆς ὑμετέρας. ἐγὼ D δὲ ὑμᾶς καὶ παρεῖναι φημὶ, καὶ σὺν ἡμῖν εἶναι, καὶ οὐδὲν δὲ ἐντεῦθεν γενέσθαι κώλυμα πρὸς τὴν ἄφιξιν ὑμῶν. τοιαῦτα γὰρ τῆς ἀγάπης τὰ πτερὰ, ἀθρόον καὶ μετὰ πολλῆς τῆς εὐκολίας πανταχοῦ παραγίνεται, κἂν μυρία τὰ κωλύματα ᾖ. Εἰ δὲ τῆς σωματικῆς ὑμῶν ἀπεστερήμεθα παρουσίας, μὴ διαλίπητε εὐχόμενοι, καὶ δώσει ταῦτα ὁ φιλάνθρωπος θεός. ἐπεὶ καὶ αὐτὸς διηνεκῶς ὑμᾶς ἐν διανοίᾳ περιφέρων,

Theodoto, Nicolao, Chæreæ, Presbyteris & monachis CXLIIII.

Vos quidem Iſaurorum incurſionem atque impetum abſentiæ veſtræ cauſam eſſe dicitis: at ego vos & adeſſe, & nobiſcum verſari dico: neque huiuſmodi rem, quin ad nos veneritis, impedimento vobis fuiſſe. Nam eæ charitatis pennæ ſunt, vt etiamſi ſexcenta impedimenta ſe obijciant, repente tamen ac magna cum facilitate vbique adſit. Quòd ſi corporea veſtra præſentia caremus, precari ne intermittite: ac Deus eam pro ſua benignitate dabit. Quandoquidem ipſe quoque animo vos aſſiduè gerens,

congreſſum veſtrum haud vulgarem in modũ deſidero: neque dubito, quin iſtud mihi contingat, dummodo eum, qui tempeſtatẽ omnem diſcutere, cunctáque in magnam tranquillitatem adducere poteſt, obnixè oretis & obſecretis. Vt autẽ rerum quoque noſtrarum ſtatu cognito, lætitiam concipiatis, ingenti quiete atque otio fruimur, corpúſq. noſtrum, etſi alioqui multa ſint, quæ ipſius valetudinẽ labefactent, ſatis commodè ſe habet. Quanquam enim, & medicorũ inopia, & rerum neceſſariarum penuria (nihil enim hic vænale eſt, nec medicamenta vlla ſuppetunt) & cœli intemperies (neque enim æſtas nobis minus, quàm frigus, moleſta eſt, vt quæ frigoris acrimoniam in contrarium imitetur) & grauis ac perpetua obſidio, crebrique Iſauricarum incurſionum metus, hæc inquam omnia, & alia plura ſint quæ valetudinẽ noſtram labefactent: nunc tamẽ graui periculo, atq. huiuſmodi morbo liberati ſumus, ac mediocrem quandam ſanitatem obtinuimus. Vos verò operã etiam date, vt ad nos quàm ſæpiſſimè ſcribatis, ac de veſtra valetudine ſine vlla intermiſſione certiores nos faciatis. Siquidem maximæ leuationis, maximiq. ſolatij, atque ampliſſimorũ theſaurorũ inſtar, veſtrã charitatẽ eſſe ducimus: ac, cùm ſynceræ veſtræ beneuolentiæ, animiq. conſtantiæ, ac firmæ charitatis nobis in mentem venit (nunquam autem non venit) tanquam in latum quendam atque tranquillum portum ex multis calamitatibus appellimur.

A οὐχ ὡς ἔτυχε καὶ τῆς κατ' ὄψιν ὑμῶν συντυχίας,
καὶ εὖ οἶδ' ὅτι καὶ αὐτὴ ἔσται, μετὰ ἐκτενείας
ὑμῶν παρακαλούντων τὸν δυνάμενον πάντα
λῦσαι χειμῶνα, καὶ εἰς γαλήνην λευκὴν ἅπαν-
τα ἀγαγεῖν. ἵνα δὲ καὶ τὰ ἡμέτερα μαθόντες
εὐφρανθῆτε, πολλῆς ἀπολαυόμεν ἡσυχίας καὶ
ἀπραγμοσύνης, τὸ σῶμα ἡμῶν καί τοι πολ-
λῶν ὄντων τῶν λυμαινομένων αὐτοῦ τὴν ὑγείαν,
(καὶ γὰρ ἰατρῶν ἀπορίας, καὶ ἀναγκαίων ἀπορία,
οὐδὲν γάρ ἐστιν ὤνιον ἐνταῦθα, οὐ φαρμάκων
εὐπορία, καὶ ἀέρος δυσκρασία, τοῦ κρυμοῦ γὰρ
B οὐκ ἔλαττον ἡμᾶς τὸ θέρος λυπεῖ, ἀπεναντίας
τοῦ κρυμοῦ μιμούμενον τὴν σφοδρότητα, καὶ
πολιορκία χαλεπὴ καὶ διηνεκὴς, καὶ συνεχεῖς
καὶ ἐπάλληλοι φόβοι τῶν Ἰσαυρικῶν ἐφόδων.
τούτων τοίνυν καὶ ἑτέρων πλειόνων ὄντων τῶν
διαφθειρόντων τὴν ῥῶσιν ἡμῶν, τέως τοῦ μὲν
κινδύνου τοῦ χαλεποῦ, καὶ τῆς τοιαύτης ἀπηλ-
λάγμεθα ἀῤῥωστίας· ὑγιαίνομεν δὲ ἴσα [?] ὑγείαν
σύμμετρον. μὴ δὴ διαλίπητε καὶ αὐτοὶ συνε-
χῶς ἡμῖν ἐπιστέλλοντες, καὶ τὰ περὶ τῆς ὑγείας
τῆς ὑμετέρας εὐαγγελιζόμενοι. καὶ γὰρ παρά-
κλησιν μεγίστην, καὶ παραμυθίαν, καὶ θησαυρὸν
C πολλῶν γέμοντα ἀγαθῶν, τὴν ὑμετέραν ἀγά-
πην εἶναι νομίζομεν· καὶ ὅταν τὴν διάθεσιν ὑ-
μῶν τὴν γνησίαν, καὶ τὸ ἀπερίτρεπτον τῆς
γνώμης, καὶ τὴν ἀκλινῆ καὶ στεῤῥὰν ὑμῶν ἐν-
νοήσωμεν ἀγάπην, (ἀεὶ δὲ αὐτὴν ἐννοοῦντες
οὐ παυόμεθα) ὥσπερ εἰς τινα λιμένα εὔδιον
καὶ ἀκύμαντον ἀπὸ τῶν πολλῶν καταπλέο-
μεν θλίψεων.

Anthemio CXLVII.

Alij tibi Conſulatus atque Præfecturę nomine gratulantur: ego autem magnificentiæ tuæ cauſa ipſis quoque magiſtratibus imperiiſq; gratulor. Neque enim te ornarunt: verùm abs te ornata ſunt. Quandoquidem etiam ea virtutis natura eſt, vt honores non aliunde mutuetur, verùm ipſa eos in ſeſe circumferat, nimirum hiſce dignitatibus honorem præbens, non autem ipſa ab illis accipiens. Eaque de cauſa ne amori quidem erga te noſtro quicquam nunc adiunximus. Nihil enim tibi amplius acceſſit. Nec nos Præfectum atque Conſulem amamus: ſed dominum meum ſuauiſſimum Anthemium,

Ἀνθεμίῳ ρμζ'.

D Ἄλλοι μέν σου τῇ θαυμασιότητι καὶ τῆς ὑ-
πατείας, καὶ τῆς ἐπαρχότητος συνήδονται· ἐγὼ
δὲ αὐταῖς ταῖς ἀρχαῖς τῆς σῆς ἕνεκεν μεγαλο-
πρεπείας. οὐ γάρ σε κατεκόσμησαν, ἀλλ' ἐκοσ-
μήθησαν παρὰ σοῦ. ἐπειδὴ καὶ τοιοῦτον ἀρετή,
οὐκ ἔξωθεν δανείζεται τὰς τιμάς, ἀλλ' αὐτὴ ἐν
ἑαυτῇ περιφέρει ταύτας, τιμὴν τοῖς ἀξιώμασι
τούτοις παρέχουσα, οὐκ αὐτὴ παρ' ἐκείνων λαμ-
βάνουσα· διὰ δὴ τοῦτο οὐδὲ προσεθήκαμεν τοῦ
φίλτρου τοῦ περὶ σέ· οὐδὲ γάρ σοι προσγέγονε
πλέον, οὐδὲ τὸν ὕπαρχον καὶ ὕπατον ἡμεῖς φιλοῦμεν,
ἀλλὰ τὸν δεσπότην μου τὸν ἡμερώτατον Ἀνθέμιον,

τὴν πολλῆς μὲν συνέσεως, πολλῆς δὲ γέμοντα φιλοσοφίας. διὸ σε καὶ μακαρίζομεν, οὐκ ἐπειδὴ τὸν θρόνον ἀνέβης τοῦτον, ἀλλ' ἐπειδὴ δαψιλεστέραν ἔλαβες ὕλην, εἰς ὃ τὴν σύνεσίν σου καὶ τὴν φιλανθρωπίαν ἐπιδείξασθαι, καὶ τοῖς ἀδικουμένοις πᾶσι συνηδόμεθα, τὸν πλατὺν τοῦτον λιμένα τῆς ψυχῆς ὁρῶντες, μυρία δυνάμενον λῦσαι ναυάγια, καὶ τοὺς εἰς ἔσχατον κλυδώνιον κατενεχθέντας, παρασκευάσαι ἐξουσίας πλεῖν. διὸ ταῦτα σκιρτῶμεν, διὰ ταῦτα χαίρομεν, τὴν σὴν ἀρχὴν κοινὴν ἑορτὴν τῶν ἐπηρεαζομένων εἶναι νομίζοντες, ἧς καὶ αὐτοὶ νῦν ἀπολαύομεν, οἰκείαν ἡδονὴν εἶναι τιθέμενοι τῶν σῶν κατορθωμάτων τὸ μέγεθος.

A cùm magna prudentia atque ingenij acumine, tum etiã ingenti philoſophia refertum. Ac proinde te quoq; beatum prædicamus, nõ quòd ad hunc thronũ euectus ſis, ſed quia vberiorem prudentiæ tuæ atque humanitatis demõſtrandæ materiam accepiſti. Atque ijs omnibus, quibus iniuria fit, gratulamur, latum ſcilicet animæ tuæ portũ intuentes, eam vim habentem, vt innumera naufragia depellere queas, atque efficere, vt ij, qui in atrociſſimã tempeſtatem inciderũt, ex animi ſententia nauigent. Ac propterea exultamus & lætitia diffundimur, imperium tuum commune eorum, qui iniuria afficiuntur, feſtum eſſe exiſtimantes. Quo etiam nunc ipſi fruimur: vt qui ex virtutum tuarum magnitudine propriam nobis voluptatem fingamus.

• Κυριακῷ, Δημητρίῳ, Παλλαδίῳ, Εκλυσίῳ, ἐπισκόποις ρμη'.

Cyriaco, Demetrio, Palladio, Eclyſio, Epiſcopis CXLVIII.

Μακάριοι καὶ τρισμακάριοι, καὶ πολλάκις τοῦτο ὑμεῖς τῶν καλῶν τούτων ἱδρώτων καὶ ἀγώνων, τῶν μόχθων, καὶ πόνων, καὶ τῶν κινδύνων, οὓς ὑπὲρ τῶν ἐκκλησιῶν τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην χειμώνων ὑπομεμενήκατε. λαμπροὶ μὲν ἐν γῇ, λαμπροὶ δὲ ἐν οὐρανοῖς διὰ τούτων γενόμενοι. καὶ γὰρ ἄνθρωποι πάντες οἱ νοῦν ἔχοντες διακηρύττουσιν ὑμᾶς, στεφανοῦσιν, ἐκπληττόμενοι τὴν εὐτονίαν ὑμῶν, τὴν ἀνδρείαν, τὴν καρτερίαν, τὴν προσεδρείαν, ὅ, τι φιλάνθρωπος θεὸς, ὁ μείζονας ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος τιθεὶς ἀεὶ τῶν πόνων τὰς ἀμοιβὰς, τοσούτοις ἀμείψεται ἀγαθοῖς, ὅσοις ἀμείβεσθαι θεῷ πρέπον τοὺς οὕτω γενναίως ἀγωνιζομένους ὑπὲρ τῆς κατὰ τὴν οἰκουμένην ἁπάσης εἰρήνης. διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς οὐ παυόμεθα μακαρίζοντες ὑμᾶς, ἐντρυφῶντες ὑμῖν τῇ μνήμῃ διηνεκῶς, ἐπὶ διανοίας περιφέροντες, εἰ καὶ πολλῷ διῳκίσμεθα τῷ τῆς ὁδοῦ μήκει. ὁ μὲν οὖν τιμιώτατος Κυριακὸς ὁ διάκονος οὐκ ἠδυνήθη νῦν ἐκπλεῦσαι, διὰ τὸ πολλῷ κατειργάσθαι πόνῳ. οἱ μέντοι κύριοί μου ὁ εὐλαβέστατος πρεσβύτερος Ἰωάννης, καὶ ὁ τιμιώτατος Παῦλος ὁ διάκονος, ἐλαυνόμενοι πανταχόθεν, καὶ μηδαμοῦ εἶναι, μηδὲ λαθεῖν ἔχοντες,

Beati vos, ac ter beati, ſæpiúſq; beati, ob præclaros hos ſudores, & certamina, & ærumnas, ac labores & pericula, quę pro omnibus orbis terræ eccleſijs ſubijſtis, hincque, tũ in terra, tum in mari, tum in cœlis gloriam & ſplendorem conſecuti eſtis. Siquidem homines omnes, qui quidem mentis cõpotes ſunt, vos prædicant, ac coronis cingunt, animi veſtri robur, fortitudinem, tolerantiam, atque conſtantiam, ad ſtuporem vſque mirãtes. Benignus autem Deus, qui laboribus longè ampliora præmia ſemper conſtituit, tot tantáque bona vobis rependet, quot quantáque ijs à Deo rependi par eſt, qui pro vniuerſi orbis pace tam ſtrenuè ac fortiter dimicant. Ac propterea nos quoque beatos vos prędicare non deſinimus, incredibilem quãdam voluptatem ex veſtri recordatione perpetuò capientes, vóſque, etiam ſi alioqui longo itineris interuallo à vobis diſiuncti ſimus, animo circumferentes. Ac Cyricus quidem reuerendiſſimus diaconus, nunc nauigare minimè potuit, propterea quòd multo labore confectus erat. At verò domini mei, religioſiſſimus preſbyter Ioannes, & reuerendiſſimus diaconus Paulus, cùm vndique exagitarentur ac vexarentur, nec vſquam conſiſtendi ac delitеſcendi poteſtas eſſet, hoc ſibi neceſſariò faciendum exiſtimarunt,

Digitized by Google

A vt ad charitatem veſtram ſeſe conferrent, iſticque vobiſcum eſſent. Quamobrem ipſos cum charitate excipite, eamque, quam par eſt, beneuolentiam ipſis exhibete.

A ἀναγκαῖον ἐνόμισαν καταλαβεῖν ὑμῶν τὴν ἀγάπην, καὶ αὐτόθι μεθ' ὑμῶν εἶναι. δέξασθε τοίνυν αὐτοὺς μετὰ ἀγάπης, τὴν πρέπουσαν ὑμῖν εὔνοιαν περὶ αὐτοὺς ἐπιδείξασθε.

Aurelio, Carthaginis Epiſcopo CXLIX.

Αὐρηλίῳ ἐπισκόπῳ Καρθαγένης ρμθʹ.

Papæ, quanta res eſt, generoſus animus, atque charitatis ac pietatis fructibus abundans: quippe cùm ipſe tanto itineris interuallo à nobis diſſitus, tanquã præſens, ac nobiſcum degens, nos ceperis, tibique deuinxeris. Siquidem charitatis tuæ ardor, eàque odoris B ſuauitas, quæ ex tua loquendi libertate ac pietate manat, ad nos vſque, qui in extremo orbis receſſu collocati ſumus, penetrauit. Ac propterea ingentes tibi gratias agimus. Propterea, inquam, te beatum prædicamus, quòd cùm magnum laborem ac ſudorem pro omnibus orbis terræ Eccleſijs ſuſceperis, maximas tibi apud benignũ Deum coronas condidiſti. Teque hortamur atque obſecramus, vt in hoc præclaro certamine perſeueres. Neque enim te fugit, quænam hinc præmia oriantur. C Nam ſi quiſpiam vnum aliquem iniuria affectum ac præter ius læſum ſubleuans, mercedem omni ſermone præſtantiorè à Deo obtinet, cogites velim, quantum ipſe premium accepturus ſis, qui tot Eccleſias perturbatas, per egregium huiuſmodi ſtudium ac diligentiam, tumultibus ac perturbatione liberes, atque in tranquillum pacis portum appellere ſtudeas.

Βαβαὶ ἡλίκον ἐστὶ γενναία ψυχὴ, καὶ πολλῷ βρύουσα τῷ τῆς ἀγάπης, καὶ τῷ τῆς εὐλαβείας καρπῷ, ὅπου γε καὶ αὐτὸς τοσοῦτον ἡμῶν ἀπῳκισμένος ὁδοῦ μήκει, ὡς παρὼν καὶ μεθ' ἡμῶν ὢν, οὕτως ἡμᾶς εἷλες, καὶ ἐχειρώσω. B τῆς γὰρ ἀγάπης σου ὁ θερμὸς, καὶ τῆς παῤῥησίας, καὶ τῆς εὐλαβείας ἡ εὐωδία, μέχρι καὶ ἡμῶν τῶν ἐν ἐσχατιᾷ τῆς οἰκουμένης καθημένων ἔφθασεν. διὰ ταῦτά σοι χάριτας πολλὰς ἴσμεν, διὰ ταῦτά σου μακαρίζομεν τὴν εὐλάβειαν, ὅτι πόνον πολὺν καὶ ἱδρῶτα ὑπὲρ τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην ἐκκλησιῶν ἀναδεχόμενος, μεγίστους ἑαυτῷ παρὰ τῷ φιλανθρώπῳ θεῷ προσαπέθου τοὺς στεφάνους· καί σε παρακαλοῦμεν ἐμμεῖναι τὸν καλὸν τοῦτον ἀγῶνα ἀγωνιζόμενον. οἶσθα γὰρ τὰ ἐντεῦθεν βραβεῖα. εἰ γὰρ ἕνα τις C ἀδικούμενον καὶ παρανομούμενον ἀνέχων, ἄφατον ἔχει παρὰ τοῦ θεοῦ τὸν μισθὸν, ἐννόησον ὅσην αὐτὸς λήψῃ τὴν ἀμοιβὴν, ἐκκλησίας τοσαύτας ταραττομένας, διὰ τῆς καλῆς ταύτης σπουδῆς ἀπαλλάττων μὲν θορύβων καὶ ταραχῆς, εἰς δὲ γαληνὸν λιμένα εἰρήνης ὁρμίσαι ἐσπουδακώς.

Maximo Epiſcopo CL.

Μαξίμῳ ἐπισκόπῳ ρνʹ.

Cum labores eos ac ſudores, quos diuturno tempore ſubijſtis, animo contemplor, non vulgare, ſed ampliſſimam D quandã iniuriarum earum, quibus per ſummum ſcelus affectus ſum, conſolationem capio, veſtram nimirum vſqueadeo ardentem ac germanam charitatem, ſynceram curam, acerrimámque in ijs malis, quæ contigerunt, corrigendis vigilantiam, maximi ſolatij loco ducens. Siquidem id nõ mediocri mihi conſolationi fuit, cùm illud mecum reputarem, vos tanto interuallo à me diſiunctos, cùm nec me vnquam vidiſſetis, nec à me viſi eſſetis, nec vllum vnquam ſermonem mecum habuiſſetis,

Ὅταν ἐννοήσω τοὺς πόνους ὑμῶν, καὶ τοὺς ἱδρῶτας, τοὺς ἐπὶ μακρῷ χρόνῳ γεγενημένους, D οὐ τὴν τυχοῦσαν, ἀλλὰ καὶ μεγίστην καρποῦμαι παράκλησιν, ἐφ' οἷς αὐτὸς πέπονθα παρανόμως, τὴν ὑμετέραν ἀγάπην τὴν οὕτω θερμὴν καὶ γνησίαν, τὴν πρόνοιαν τὴν εἰλικρινῆ, τὴν ἀγρυπνίαν τὴν ὑπὲρ τῆς διορθώσεως τῶν γεγενημένων, τὴν ἐπιτεταμένην, μεγίστην ἔχων παραμυθίαν. καὶ γὰρ οὐχ ἡ τυχοῦσα γέγονέ μοι παραψυχὴ, τὸ λογίζεσθαι ὅτι ἐκ τοσούτου καθήμενοι διαστήματος, οὐχ ἑωρακότες ἡμᾶς ποτε, οὐκ ὀφθέντες παρ' ἡμῶν, οὐ λόγων ἡμῖν κοινωνήσαντες,

A ἀθρόον ὑπὸ τῆς παρανομίας τῶν τολμησάντων κινηθέντες, τοσαύτην ἐπεδείξασθε περὶ ἡμᾶς ἀγάπην, ὅσην πατέρες περὶ παῖδας, μᾶλλον δὲ καὶ πατέρας ἀπεκρύψατε τῇ τοσαύτῃ κηδεμονίᾳ. διὰ ταῦτα χάριτας ὑμῶν ἴσμεν τῇ εὐλαβείᾳ, θαυμάζομεν, μακαρίζομεν, παρακαλοῦμεν ὑμᾶς αὖθις τὰ ἑαυτῶν μιμήσασθαι, καὶ ἣν ἐξ ἀρχῆς ἐπεδείξασθε προθυμίαν, ταύτην εἰς τέλος ἀγαγεῖν. κἂν γὰρ μηδὲν γένηται πλεῖον εἰς διόρθωσιν τῶν γεγενημένων, οὐ μικρὰ παράκλησις ἡμῖν, ὅπερ ἔφθην εἰπών, τοσαύτης ἀπολελαυκόσι καὶ B ἀπολαύουσι παρὰ τῆς θερμότητος τῆς ὑμετέρας ἀγάπης.

A perpetratorum facinorum iniquitate repente commotos, quantam patres erga liberos, tantam erga me charitatem oſtendiſſe, imò etiam curæ ac ſolicitudinis magnitudine paternum amorem ſuperaſſe. Ac propterea pietati veſtræ gratiam habeo, voſque mirificis laudibus in cœlum fero, pétoque à vobis, vt ipſi voſmet imitemini, quámque antehac ſemper animi promptitudinem exhibuiſtis, eam ad extremum perducatis. Vt enim ad ea, quæ acciderunt, ſarcienda nihil hinc vtilitatis progrediatur, non parua tamen, vt iam B dixi, nobis hæc conſolatio futura eſt, quòd tantam à vobis charitatem obtinuerim, atque etiámnum obtineam.

Ἀσέλλῳ ἐπισκόπῳ ρνα'.

Οἶδα μὲν, ὅτι οὐδὲν ὑμῖν δεῖ γραμμάτων εἰς τὸ διαναστῆναι, καὶ ἀντιλαβέσθαι τῆς διορθώσεως τῶν τὰς ἐκκλησίας τῆς ἀνατολῆς κατειληφότων κακῶν, καὶ τοῦτο δι' ὧν πεποιήκατε, ἐπεδείξασθε, αὐτοπαράκλητοι τοσαύτην C παρασχόντες σπουδήν. ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ κακὰ ἔτι μένει ἀδιόρθωτα, διὰ τὴν ἄνοιαν τῶν τοσαῦτα παρανομησάντων, ἀναγκαῖον εἶναι ἐνομίσαμεν παρακαλέσαι ὑμῶν τὴν εὐλάβειαν, ὥστε μὴ ἀποκαμεῖν, μηδὲ προεκκακῆσαι, ἀλλ' ἀκμαζούσῃ χρήσασθαι τῇ προθυμίᾳ, καὶ παρ' ἑαυτῶν πάλιν ἅπαντα εἰσενεγκεῖν. ὅσῳ γὰρ ἀνίατα νοσοῦσιν οἱ πρὸς τὴν τῶν ἐκκλησιῶν κατάστασιν στασιάζοντες, τοσούτῳ κἀκείνων πλέον ἔσται τὸ κρίμα, καὶ ὑμῖν τοῖς μὴ ἀποκάμνουσι λαμπρότερος ὁ μισθὸς, καὶ μείζονες οἱ στέφανοι.

Aſello Epiſcopo CLI.

Non me fugit, vos literis nihil indigere, quibus excitemini, atque ad ea mala, quæ Orientales Eccleſias inuaſerunt, ſarcienda ſuſcipiatis. Idque per ea, quæ à vobis geſta ſunt, planum feciſtis: quippe qui veſtra ipſimet ſpõte C tantum ſtudij ac diligentiæ præbeatis. Verùm quoniam huiuſmodi mala, propter eorum, qui ea perpetrarunt, amentiam ac ſtoliditatẽ adhuc à correctione aliena manent, idcirco neceſſariũ duximus vos hortari, vt ne animis defatigemini, verùm florentem animi alacritatem adhibeatis, atque à vobis ipſis rurſus omnia conferatis. Nam quo periculoſiore ac incurabiliore morbo laborant, qui aduerſus eccleſiarum ſtatum ſeditiones agitant, eoquoque grauius ipſorum iudicium erit: ac vobis contra, quorum animi minimè franguntur ac debilitantur, luculentior merces & maiores coronæ. D

Ἐπισκόποις ρνβ'.

Καὶ ἰδίᾳ ἑκάστῳ, καὶ κοινῇ πᾶσιν ὑμῖν ὀφείλομεν χάριτας, οὐχ ἡμεῖς δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ κατὰ τὴν ἀνατολὴν ἐπίσκοποι, κληρικοὶ διαφόρων πόλεων, λαοὶ ποικίλως ἐλαυνόμενοι, ὅτι πατρικὰ σπλάγχνα ἐπιδειξάμενοι, συνηλγήσατε, ἔστητε γενναίως, τὰ παρ' ὑμῶν αὐτῶν πάντα εἰσηνέγκατε. διὰ ταῦτα πάντες ὑμᾶς ἀνακηρύττουσι, στεφανοῦσιν, ἐπὶ στόματος φέρουσιν ὑμῶν τὰ κατορθώματα.

Epiſcopis CLII.

Et priuatim ſingulis, & vniuerſim omnibus vobis gratias referre debemus, non nos duntaxat, ſed etiam omnes Orientales Epiſcopi, diuerſarum vrbium clerici ac laici, vario & multiplici modo exagitati, quòd paterna viſcera exhibentes, vicem noſtram doluiſtis, fortitérque ſtetiſtis. Nam, quicquid veſtrarum partium erat, præſtitiſtis. Ac propterea cuncti vos deprædicant, corona donant, veſtráq. egregia facinora in ore habent.

Quòd ſi tanti honores vobis ab homi-
nibus habentur, cogitate quæſo quanta
vobis à benigno Deo præmia expectan-
da ſint. Quæ cùm ipſi minimè ignore-
tis, reuerendiſſimi ac religioſiſſimi do-
mini mei, etiamſi ij, qui Eccleſias pertur-
bant, incurabili morbo teneantur, ne
tamen, quod poteſtis, remediū afferre
deſinatis. Nam quo plura impedimen-
ta, ac maior difficultas fuerit, eo quoq.
maior vobis merces erit. Nam ſi cui-
piam, poculo duntaxat aquæ frigidæ
dato, huiuſce exiguę humanitatis præ-
Matth. 10. 42. mium minimè defuturum eſt, per-
pendite quæſo, quantam vos, qui pro
perturbatis Eccleſijs tot ac tanta, &
facere, & perpeti, in animum induxi-
ſtis, mercedem accepturi ſitis, quan-
táque vos egregiorum laborum præ-
mia maneant.

A Εἰ δὲ παρὰ ἀνθρώπων τοιαῦται αἱ τιμαὶ, ἐν-
νόησον παρὰ τοῦ φιλανθρώπου θεοῦ πόσαι ὑμῖν
αἱ ἀντιδόσεις; ταῦτ' οὖν εἰδότες τιμιώτατοί μοι δε-
σπόται καὶ εὐλαβέστατοι, κἂν οἱ θορυβοῦντες
τὰς ἐκκλησίας ἀνίατα νοσῶσι, μὴ παύσησθε τὴν
παρ' ὑμῶν αὐτῶν εἰσφέροντες θεραπείαν. ὅσῳ
γὰρ ἂν πλείονα τὰ κωλύματα ᾖ, καὶ πλείων ἡ
δυσκολία, τοσούτῳ καὶ μείζων ὑμῖν ὁ μισθός. εἰ
γὰρ ποτὸν τις ψυχρὸν ἐπιδοὺς, οὐκ ἄμισθον ἕξει
τὴν βραχεῖαν φιλοφροσύνην, οἱ τοσαῦτα καὶ
ποιῆσαι καὶ παθεῖν ἑλόμενοι ὑπὲρ ἐκκλησιῶν
B ταραττομένων, ἐννόησον ἡλίκην λήψεσθε τὴν
ἀμοιβὴν, καὶ πόσα ὑμῖν ἀναμένει τῶν κα-
λῶν πόνων τὰ βραβεῖα.

Iiſdem CLIII.

Nunquam vobis gratias habere in-
termittimus. Etſi enim multas ab hoſti-
bus iniurias accepimus, tamen plurimū
auxilij à vobis, ingentē charitatem, ſyn-
ceram humanitatē, feruentiſſimúmq.
ſtudium ſenſimus: ex iiſque rebus non
exiguū, tum grauiſſimi exilij, quo deti-
nemur, tum aliorum malorū, quæ no-
bis illata ſunt, ſolatium habemus. Ac
propterea vos rogamus & obſecramus,
vt eandem nobis beneuolentiā idémq.
ſtudiū exhibere pergatis. Neque enim
huiuſmodi opera in nobis gradū figet,
verùm etiā ad cōmunem Eccleſiarum
vtilitatem dimanabit. Non enim vna,
aut altera, aut tres vrbes, verùm inte-
græ gentes vbiq. terrarū perturbantur.
Ac proinde tantum à vobis ſtudiū ad-
hiberi conuenit, quantum ab ijs adhi-
beri par eſt, qui pro tot animarū ſalute
ſtudium laborémque ſuſcipiūt. Quod
ſi voſipſos multos iam labores pertuliſ-
ſe, veſtríſque partibus functos eſſe di-
catis, nos quoque id exploratum habe-
mus, eóque nomine ſine vlla intermiſ-
ſione vobis gratias agimus. Petimus
autē à vobis, ne hoc facere deſinatis. Si-
quidem tolerantia ac patientia veſtra,
eos etiā, qui peruicaciſſimo animo ſūt,
ac penè incurabili morbo tenentur, ab
ea, qua nunc laborant, dementia abdu-
cere poterit. Atque vt etiā nulla eorū
morbo afferri medicina queat, at vobis

Τοῖς αὐτοῖς ρνγ΄.

ΟΥ διαλιμπάνομεν χάριν ὑμῖν ὁμολο-
γοῦντες διηνεκῶς. εἰ γὰρ καὶ πολλὰ παρα-
νενομήμεθα παρὰ τῶν ἐχθρῶν, ἀλλ' ὅμως πολ-
λῆς παρ' ὑμῶν ἀπηλαύσαμεν τῆς συμμα-
χίας, δαψιλοῦς τῆς ἀγάπης, γνησίας φιλοφρο-
C σύνης, θερμοτάτης σπουδῆς. καὶ ταῦτα οὐ μι-
κρὰν παράκλησιν καὶ τῆς χαλεπωτάτης ἐξο-
ρίας, ἐν ᾗ κατεχόμεθα, καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἐ-
πενεχθέντων ἡμῖν δεινῶν, ἔχομεν. διὸ παρακα-
λοῦμεν ὑμῶν τὴν εὐλάβειαν ἐπιμεῖναι τὴν
αὐτὴν περὶ ἡμᾶς ἐπιδεικνυμένους διάθεσίν τε
καὶ σπουδήν. οὐδὲ γὰρ εἰς ἡμᾶς στήσεται τὸ
γινόμενον μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ κοινὸν τῶν ἐκ-
κλησιῶν διαβήσεται. οὐ γὰρ μία, ἢ δύο, ἢ
τρεῖς, πόλεις ἀλλ' ὁλόκληρα ἔθνη πανταχοῦ
τῆς γῆς ταράττεται. καὶ τοσαύτην παρ' ὑμῶν
D ἐπιδείξασθαι δίκαιον σπουδὴν, ὅσην εἰκὸς ὑπὲρ
τοσούτων ψυχῶν ἐσπουδακότας, καὶ κάμνον-
τας ἐπιδείξασθαι. εἰ δὲ πολλὰ πεποιήκατε,
καὶ τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσηνέγκατε, ἴσμεν τοῦτο
καὶ ἡμεῖς, καὶ εὐχαριστοῦντες ὑμῖν οὐ παυό-
μεθα, ἀξιοῦμεν δὲ μὴ διαλιπεῖν τοῦτο ποι-
οῦντας. ἡ γὰρ καρτερία ὑμῶν, καὶ ἡ ὑ-
πομονὴ, καὶ ἡ εὔτονος γνώμη, δυνήσεται καὶ
τοὺς σφόδρα φιλονείκως διακειμένους, καὶ ἀ-
νίατα νοσοῦντας ἀποστῆσαι τῆς κατεχούσης αὐ-
τοὺς νῦν παραφροσύνης. εἰ δὲ ἐπιμένοιεν
καὶ οὕτως ἀνιάτως ἔχοντες, ἀλλ' ὑμῖν ἀπηρ-

ρευμένος ὁ μισθὸς ἔσται, καὶ πλήρη τὰ τῆς ἀμοιβῆς, καὶ ὁλόκληρος τῶν καλῶν τούτων ὁ στέφανος.

A certè plena & cumulata merces erit, bonorúmque horum corona integrá atque perfecta.

Τοῖς αὐτοῖς ρνδ΄.

Ἡμεῖς μὲν ἐποθοῦμεν καὶ τοῖς τοῦ σώματος ὀφθαλμοῖς ὑμᾶς θεάσασθαι· ἐπειδὴ δὲ τοῦτο οὐκ ἔνι, τῶν τῆς ἐξορίας δεσμῶν κατεχόντων ἡμᾶς, τοῖς ὀφθαλμοῖς τῆς ἀγάπης ὑμᾶς καθ' ἑκάστην φανταζόμεθα τὴν ἡμέραν, καὶ περιπτυσσόμεθα, καὶ κροτοῦντες, καὶ θαυμάζοντες οὐ διαλιμπάνομεν, ὅτι τοσαύτην προθυμίαν καὶ σπουδὴν ἐξ ἀρχῆς μέχρι νῦν μεμενήκατε ἐπιδεικνύμενοι ὑπὲρ τῶν τῆς ἀνατολῆς ἐκκλησιῶν· καὶ παρακαλοῦμεν ἄξιον τῶν προοιμίων ἐπιδείξασθαι τὸ τέλος. εἰ γὰρ οἱ τὸ πᾶν ταράξαντες, καὶ θορύβων ἐμπλήσαντες, τοσαύτῃ κέχρηνται τῇ φιλονεικίᾳ, πολλῷ μᾶλλον ὑμᾶς τοὺς τὰ κακῶς γεγενημένα διορθοῦν ἐσπουδακότας, πολλῇ δίκαιον κεχρῆσθαι τῇ ὑπομονῇ, καὶ καρτερίᾳ περὶ τὴν τοιαύτην σπουδήν. οὕτω γὰρ πλείων ὑμῖν ἔσται ὁ μισθός, καὶ μείζων ἡ ἀμοιβή, ὅταν καὶ πολλῶν κωλυμάτων γινομένων, μὴ ἀνακρούσησθε, ἀλλὰ μείνητε, τὴν τῶν πραγμάτων δυσκολίαν τῇ παρ' ἑαυτῶν ἀποτειχίζοντες ἀγρυπνίᾳ τε καὶ σπουδῇ.

Iisdem CLIV.

Nos quidem corporis etiam oculis vos videre cuperemus: quoniam autem id minimè licet, propterea quòd exilij vinculis conſtricti tenemur, charitatis oculis vos quotidie cernimus atque amplectimur, plauſúque & admiratione proſequi non deſinimus, B quòd tantam animi alacritatem ac ſtudium pro Orientis Eccleſijs ab initio ad hoc vſque tempus conſtanter exhibuiſtis. Vóſque rogamus & obteſtamur, vt parem initijs finem præſtetis. Nam cùm ij, qui omnia perturbarunt ac tumultibus impleuerunt, tanta contentione ac peruicacia vſi ſint, multò vtique maiorem vos, qui incommodis acceptis mederi ſtudetis, patientiam ac tolerantiam in huiuſmodi conatu adhibere conuenit. Hac enim ratione maior vobis merces maiúſque præmium erit, ſi, licet impedimenta multa C ſeſe vobis objiciant, vos tamen pedem minimè referatis, verùm rerum difficultatem vigilantia veſtra & ſtudio conſtanter intercludatis.

Χρωματίῳ ἐπισκόπῳ Ἀκυληΐας ρνε΄.

Ἤχησε καὶ μέχρις ἡμῶν ἡ μεγαλόφωνος τῆς θερμῆς σου καὶ γνησίας ἀγάπης σάλπιγξ, μέγα τι καὶ διωλύγιον ἐκ τοσούτου πνεύσασα τοῦ διαστήματος, καὶ πρὸς αὐτὰ ἀφιγμένη τῆς γῆς τὰ πέρατα. καὶ τῶν παρόντων οὐκ ἔλαττον ἴσμεν ἡμεῖς, οἱ τοσοῦτον ἀπῳκισμένοι μῆκος ὁδοῦ, τὴν σφοδροτάτην σου καὶ πυρὸς γέμουσαν ἀγάπην, τὴν εἰλικρινῆ καὶ ἐλευθερίας πολλῆς καὶ παρρησίας ἐμπεπλησμένην γλῶτταν, τὴν ἔστασιν τὴν ἀδάμαντα μιμουμένην. διὸ καὶ σφόδρα ἐπιθυμοῦμεν καὶ τῆς κατὰ πρόσωπον ἀπολαῦσαι συντυχίας. ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ τοῦτο ἡμᾶς ἡ ἐρημία αὕτη παρείλετο, ᾗ νῦν ἐσμὲν πεπεδημένοι, εὑρόντες τὸν κύριόν μου τὸν τιμιώτατον καὶ εὐλαβέστατον πρεσβύτερον, καθὼς ἔνι, τὴν ἐπιθυμίαν πληροῦμεν τὴν ἑαυτῶν, γράφοντες καὶ προσαγορεύοντες,

Chromatio Aquileiæ Epiſcopo CLV.

Clariſſima feruentis tuæ ac ſyinceræ charitatis tuba ad nos vſque ſonum ſuum diffudit, magnum quiddam ac diutiſſimè durans ex tanto itineris interuallo ſpirans, atque ad extremos vſque terræ fines pertingens. Nec nos, D licet alioqui tam longè diſiuncti, minus, quàm ij qui adſunt, vehementiſſimam atque igne plenam charitatem, ſyncerámque & ingenti libertate ac fiducia perfuſam linguā, atque adamantinam contentionē exploratam habemus. Eóque nomine veſtro etiam conſpectu atque cōgreſſu frui magnopere nobis in votis eſſet. Quoniam autem id quoque nobis ea ſolitudo, qua nunc tanquam compedibus adſtricti ſumus, eripuit, idcirco dominum meum reuerendiſſimum ac religioſiſſimum Preſbyterum nacti, cupiditatem noſtram, vt licet, explemus, ſcribētes & ſalutantes,

vobiſque pro eo ſtudio, quod toto hoc tam diuturno tempore magna cum animi contentione præſtitiſtis, ampliſſimas gratias agentes. Ac vos rogamus & obſecramus, vt cùm ipſe reuerteretur, inſuperque etiam, ſi tabellarij occurrant, qui ad hanc ſolitudinem veniant, de veſtra valetudine ad nos ſcribatis. Scis enim quantam hinc voluptatem percepturi ſimus, cùm de hominum tam ardenter nos amantium proſpera valetudine crebriùs ad nos affertur.

Epiſcopis CLVI.

Clamat quidem vbique ipſa quoque rerum natura, quauis tuba luculentiorem vocem emittens, præclariſſimum veſtrum zelum, animique pro veritatis defenſione alacritatem, quam non itineris longitudo, non temporis diuturnitas, non hominum inſanabili morbo laborantium væſana contētio, non denique aliud quicquam huiuſmodi oppreſſit, aut etiam debilitauit. Ac nos item magnas vobis gratias agere, atque coronarum earum nomine, quæ vobis ob præclara hæc certamina à benigno Deo reconduntur, gratulari non deſinimus. Et quidem coràm etiā vos cernere cuperemus. Quoniam autem id minimè fieri poteſt, quòd exilij vinculis aſtricti teneamur, idcirco dominum meum reuerendiſſimum ac religioſiſſimum Preſbyterum nacti, per eum ſcribimus, vobiſq. debitū ſalutationis munus perſoluimus: illud vobis ſignificantes, vos vniuerſum Orientem veſtri deſiderio inflāmaſſe, ingentémque veſtri amorē ipſis attuliſſe, atque innumeros homines iuſtæ huiuſce, ob ea flagitia, quæ perpetrata ſunt, indignationis atque iracundiæ ſocios habere. Vos itaq; hortamur, vt eandē animorum promptitudinem ad extremum vſque præſteris. Non enim vos fugit, quantas ob breues hos labores coronas accepturi ſitis, nimirum immortalia vobis atque copioſa prēmia apud benignum Deum recondentes.

Epiſcopis, qui ab Occidente venerant CLVII.

Et quidē priùs quoq. ſtudiū veſtrū, animiq. promptitudinē, quam ad Eccleſiarū detrimenta ſarcienda præſtitiſtis,

A χάριτας ὁμολογοῦντες ὑμῖν πολλὰς ὑπὲρ τῆς σπουδῆς, ἣν διὰ παντὸς τοῦ μακροῦ τούτου χρόνου, μετὰ πολλῆς ἐπεδείξασθε τῆς εὐνοίας· καὶ παρακαλοῦμεν ἡνίκα ἂν ἐπανίῃ, καὶ τούτου δὲ χωρὶς, διὰ τῶν ἐμπιπτόντων γραμματηφόρων, εἴ γέ τινες εὑρεθεῖεν οἱ πρὸς τὴν ἐρημίαν ταύτην ἀφικνούμενοι, τὰ περὶ τῆς ὑγείας ἡμῖν ἐπιστέλλειν τῆς ὑμετέρας. οἶσθα γὰρ ὅσην ἐντεῦθεν καρπωσόμεθα τὴν ἡδονὴν, τῶν οὕτω θερμῶς περὶ ἡμᾶς διακειμένων τὴν ὑγείαν πυκνοτέρως εὐαγγελιζόμενοι.

B

Ἐπισκόποις ρνϛ΄.

Βοᾷ μὲν πανταχοῦ καὶ αὐτὴ τῶν πραγμάτων ἡ φύσις, σάλπιγγος λαμπροτέραν ἀφιεῖσα φωνὴν, τὸν κάλλιστον ὑμῶν ζῆλον, καὶ τὴν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας προθυμίαν, ἣν οὐχ ὁδοῦ μῆκος, οὐ χρόνου πλῆθος, οὐ τῶν ἀνίατα νοσούντων ἡ παράλογος φιλονεικία, οὐκ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδὲν κατέλυσεν, οὐδὲ ἀμυδροτέραν ἐποίησεν· καὶ ἡμεῖς δὲ οὐ διαλιμπάνομεν πολλὰς ὑμῖν ἔχοντες χάριτας, καὶ μακαρίζοντες ὑμᾶς οὐ παυόμεθα, τῶν ἐπὶ C τοῖς καλοῖς τούτοις ἀγῶσιν ἀποκειμένων ὑμῖν στεφάνων παρὰ τοῦ φιλανθρώπου θεοῦ. καὶ ἐπιθυμοῦμεν ὑμᾶς καὶ κατ᾽ ὄψιν ἰδεῖν, ἐπειδὴ δὲ τοῦτο οὐκ ἔνι δυνατὸν τῷ τῆς ἐξορίας δεσμῷ πεπεδημένοις, ἐπιλαβόμενοι τοῦ κυρίου μου τοῦ τιμιωτάτου καὶ εὐλαβεστάτου πρεσβυτέρου, δι᾽ αὐτοῦ γράφομεν, καὶ τὴν ὀφειλομένην πρόσρησιν ἀποδιδόαμεν, ὑμῖν δηλοῦντες ὡς ἅπασαν ἀνηρτήσατε τῷ πόθῳ τὴν ἀνατολὴν, καὶ σφοδροὺς ὑμῶν κατεστήσατε ἐραστὰς, καὶ μυρίους ἔχετε τοὺς συναγανακτοῦντας ὑμῖν τὴν δικαίαν ταύτην ἀγανάκτησιν D ἐπὶ ταῖς γεγενημέναις παρανομίαις, καὶ παρακαλοῦμεν τὴν αὐτὴν ἐπιδείξασθαι μέχρι τέλους προθυμίαν. ἴστε γὰρ ὅσους καρπώσεσθε στεφάνους ἀπὸ τῶν προσκαίρων τούτων πόνων, τὰς ἀθανάτους ὑμῖν μετὰ πολλῆς δαψιλείας προαποτιθέμενοι παρὰ τοῦ φιλανθρώπου θεοῦ ἀμοιβάς.

Ἐπισκόποις ἐλθοῦσιν ἀπὸ τῆς δύσεως ρνζ΄.

Καὶ ἔμπροσθεν μὲν ἐξεπληττόμεθα ὑμῶν τὴν σπουδὴν, τὴν προθυμίαν τὴν ὑπὲρ τῆς διορθώσεως τῶν ἐκκλησιῶν γεγενημένην,

τὴν στεῤῥὰν καὶ γνησίαν διάθεσιν, τὴν ἀνδρείαν καὶ ἀπερίτρεπτον γνώμην, τὴν καρτερίαν, ἣν τοσοῦτον ἐπεδείξασθε χρόνον· μάλιστα δὲ ἐξεπλάγημεν νῦν τὸν πολὺν ὑμῶν τόνον, οὕτω μακρὰν καὶ διαπόντιον ἀποδημίαν ἑλομένων, καὶ πόνων καὶ ἱδρώτων γέμουσαν, ὑπὲρ τῶν ταῖς ἐκκλησίαις συμφερόντων. καὶ ἐβουλόμεθα μὲν καὶ ἐπιστέλλειν συνεχῶς, καὶ τὴν ὀφειλομένην τῇ εὐλαβείᾳ ὑμῶν ἀποδιδόναι προσρῆσιν. ἀλλ' ἐπεὶ τοῦτο οὐκ ἔνι, (σχεδὸν γὰρ ἄβατον τοῖς πολλοῖς οἰκοῦμεν χωρίον, ἐρημίᾳ πόῤῥωθεν τετειχισμένον) νῦν ἐπιλαβόμενοι τοῦ κυρίου μου τοῦ τιμιωτάτου καὶ εὐλαβεστάτου πρεσβυτέρου, προσαγορεύομεν ὑμῶν τὴν ἀγάπην, καὶ παρακαλοῦμεν τοῖς προοιμίοις συμβαῖνον ἐπιθεῖναι τέλος. ἴστε γὰρ ὅσος ὑμῖν ἔσται τῆς ὑπομονῆς ὁ μισθὸς, καὶ ὅσαι παρὰ τοῦ φιλανθρώπου θεοῦ αἱ ἀντιδόσεις, ὑπὲρ τῆς κοινῆς εἰρήνης πονουμένοις, καὶ τοσοῦτον ἀναδεχομένοις ἀγῶνα.

A firmam etiam ac ſynceram beneuolentiam, fortitudinem, animi conſtãtiam ac tolerantiam, quam tandiu præ vobis tuliſtis, maiorem in modum admirabar. Nunc autem ex ingenti animi veſtri vigore ac neruis maximo ſtupore affectus ſum: quippe qui tam longam ac marinam, laborúmque & ſudorum plenam peregrinationem vobis, vt Eccleſiæ commodis conſuleretis, ſuſcipiendam duxeritis. Ac vellem quidem mihi quoque quàm ſæpiſſimè ſcribere, debitamq. vobis ſalutationẽ perſoluere liceret. quoniã autẽ id minimè licet B (quòd in eo loco habitẽ, qui penè omni aditu caret, & ſolitudine vndiq. tanquã muro quodam, interceptus eſt) idcirco nunc reuerendiſſimũ ac religioſiſſimũ dominum meum Presbyterum nactus, charitatem veſtram ſaluto: vóſque moneo ac rogo, vt finem principijs conſentaneum atque congruentem imponatis. Scitis enim quanta vobis patientiæ merces futura ſit, quantáque ijs à benigno Deo præmia conſtituta, qui pro publica pace labores ſubeunt, ac tantum certamen ſuſcipiunt.

Τοῖς αὐτοῖς ρνη'.

C

Iiſdem CLVIII.

ΟΥ μικρὰν ὑμῖν αὐτοῖς στεφάνων ὑπόθεσιν, καὶ ἡμῖν παρακλήσεως ἀφορμὴν ἀπὸ τῆς καλλίστης ὑμῶν ταύτης σπουδῆς, καὶ τῶν πόνων, καὶ τῶν ἱδρώτων κατεσκευάσατε. διὸ καὶ ἐκ τοσούτου καθήμενοι διαστήματος, ἀνακηρύττομεν ὑμᾶς, χάριτας ὁμολογοῦμεν, καὶ στεφανοῦμεν, καὶ μακαρίζομεν. καὶ ἐβουλόμεθα μὲν καὶ συνεχέστερον ἐπιστέλλειν, (καὶ γὰρ μεγίστην ἐντεῦθεν ἂν ἐκαρπωσάμεθα τὴν παραμυθίαν) εἴ γε τῶν τὰ γράμματα διακομιζόντων ἐπετυγχάνομεν. ἐπειδὴ δὲ οὐ ῥᾴδιόν ἐστι τοῦτο πρὸς αὐτὰς τὰς ἐσχατιὰς τῆς οἰκουμένης ἀπῳκισμένοις, καὶ οὐδενὸς ἡμῖν ταχέως ἐπιχωριάζειν δυναμένου· νῦν ὅτε ἐπετύχομεν τοῦ κυρίου μου τοῦ τιμιωτάτου καὶ εὐλαβεστάτου πρεσβυτέρου, τὴν ὀφειλομένην ἀποδεδώκαμεν προσρῆσιν. καὶ παρακαλοῦμεν ὑμῶν τὴν εὐλάβειαν, ἐννοοῦντας τοῦ κατορθώματος τὸ μέγεθος, εἰ καὶ πολὺς ὁ παρελθὼν ἀνηλώθη χρόνος, ἐπὶ τὸ χεῖρον τῶν ἐναντιουμένων αὔξεται ἡ φιλονεικία, καὶ μένουσι νοσοῦντες ἀνίατα, τὰ γοῦν παρ'

Non paruam & vobis ipſis coronarum ſegetem, & nobis conſolationum materiam, præclariſſimo hoc veſtro ſtudio, laboribúſq. cõparaſtis. Eóque nomine, tanto etiam itineris interuallo à vobis diſſiti, laudes veſtras prędicamus, vobis gratias agimus, vos denique corona donamus, ac beatos cenſemus. Ac vellemus quidẽ frequentius etiã ad vos ſcribere nobis liceret (nam hinc quoq. maximũ ſolatium caperemus) ſi quidẽ qui literas ferrent, nanciſci poſſemus: D quoniã autem nobis, qui ad extremos vſque orbis fines relegati ſumus, id minimè facile eſt, cùm præſertim haud facilè quiſquam ad nos accedere queat, idcirco nunc, cùm reuerendiſſimum ac religioſiſſimum dominum meum Preſbyterum nacti ſimus, debitam ſalutationem vobis pendimus: vóſque rogamus, vt rei, ſi ſuccedat, magnitudinem animo intuentes, etiamſi alioqui plurimum iam temporis in ea re conſumptum eſt, atque aduerſariorum peruicacia ingraueſcit, nec curationem vllam etiámnum admittit: tamen, quæ

veſtrarum partium ſunt, ad contracta detrimenta ſarcienda conferre ne deſiſtatis. Quo enim maior difficultas eſt, eo quoque maior & vberior egregiorum horum certaminum merces à benigno Deo vobis conſtituetur.

A ὑμῶν μὴ διαλιπεῖν εἰς διόρθωσιν τῶν γεγενημένων εἰσφέροντας. ὅσῳ γὰρ πλείων ἡ δυσκολία, τοσούτῳ μείζων καὶ δαψιλεστέρα ἔσται τῶν καλῶν τούτων ἀγώνων ἡ ἀμοιβὴ παρὰ τοῦ φιλανθρώπου θεοῦ.

Iiſdem CLIX.

Non exiguam malorum eorum, quæ has regiones inuaſerunt, cõſolationem ex ſtudij veſtri ac diligentiæ magnitudine capimus. Ac profectò ea quoque quæ priùs à vobis facta ſunt, veſtráque vigilantia & ſtudium, tantáque cura ac ſolicitudo, ad ingens ſolatium nobis afferendum abundè ſufficiebat. Quod autem nunc adieciſtis, vt pro Eccleſiæ cõmodis tam longum iter ſuſciperetis, nos omnes maiorem quendam in modum recreauit. Itaque communibus animis ingentes pro tot laboribus ac ſudoribus, præclariſque his certaminibus, gratias vobis agimus, nec pro egregia hac animi promptitudine ac ſtudio beatos vos prędicare deſinimus. Eóque etiam nomine dominum meum reuerendiſſimum & religioſiſſimum Preſbyterum, vt ad vos vſque excurreret, obſecrauimus. Eo igitur ita, vt comitas veſtra poſcit, excepto, velim operam detis, vt finem principijs dignum imponatis. Nam cùm perdita & profligata valetudine adhuc ſint, qui tot tempeſtates ac bella Eccleſijs attulerunt, eos quidem hoc nomine miſeros exiſtimare, lacrymiſque proſequi par eſt, vos autem admirari ac prędicare, quòd etiam ingraueſcentibus malis, maius ſemper ad ea depellenda ſtudium, maiorémque diligentiam progreſſu temporis adhibetis.

Τοῖς αὐτοῖς ρνθ'.

ΟΥ μικρὰν ἔχομεν παραμυθίαν τῶν κατειληφότων τὰ ἐνταῦθα κακῶν, τῆς ὑμετέρας σπουδῆς τὸ μέγεθος. ἱκανὰ μὲν γὰρ καὶ τὰ ἔμ-
B προσθεν παρ' ὑμῶν γεγενημένα, ἡ ἀγρυπνία, ἡ σπουδὴ, ἡ τοσαύτη φροντὶς, πολλὴν ἡμῖν παρέχειν τὴν παράκλησιν. ὃ δὲ νῦν προστεθείκατε, τὸ μακρὰν οὕτως ἀποδημίαν στείλασθαι, ὑπὲρ τῶν ταῖς ἐκκλησίαις συμφερόντων, σφόδρα πάντας ἡμᾶς ἀναπνεῦσαι πεποίηκε, καὶ κοινῇ πάντες ὑμῖν χάριτας ὁμολογοῦμεν πολλὰς, ὑπὲρ τῶν τοσούτων πόνων, καὶ τῶν ἱδρώτων, καὶ τῶν καλῶν τούτων ἀγώνων, καὶ μακαρίζοντες ὑμᾶς οὐ διαλιμπάνομεν τῆς καλῆς ταύτης προθυμίας τε καὶ σπουδῆς. διὸ καὶ τὸν κύριόν μου τὸν τιμιώτατον καὶ εὐλαβέστατον
C πρεσβύτερον παρεκαλέσαμεν δραμεῖν ἕως ὑμῶν. δεξάμενοι τοίνυν αὐτὸν μετὰ τῆς ὑμῖν πρεπούσης φιλοφροσύνης, ἄξιον τοῖς προοιμίοις τὸ τέλος ἐπιθεῖναι παρακλήθητε. εἰ γὰρ καὶ ἀνίατα νοσοῦσι τέως οἱ τοσούτους χειμῶνας, καὶ πολέμους ταῖς ἐκκλησίαις ἐργασάμενοι, τοσοῦτον ταλανίζειν μὲν ἐκείνους καὶ δακρύειν χρή, ὑμᾶς δὲ ἐκπλήττεσθαι καὶ ἀνακηρύττειν, ὅτι καὶ τῶν κακῶν αὐξομένων, μείζονα ἀεὶ προϊόντες τὴν ὑπὲρ τοῦ τὰ τοιαῦτα διορθῶσαι σπουδὴν ἐπιδείκνυσθε.

Epiſcopo, qui ab Occidente venerat CLX.

Cum ſudores eos, quos & domi, & in tam longa ac marina peregrinatione, quam pro Eccleſiæ commodis ſubijſti, mecum perpendo, etiã ante finẽ laudes tuas prędicare, téq. corona redimire, ac beatũ exiſtimare non deſino. Nam ſiue tuo ſtudio ac diligẽtia aliquid perficiatur, domine mi reuerendiſſime, ſiue in eadem animi pertinacia illi hæreant, ac medicinam omnem aſpernentur,

D Ἐπισκόπῳ ἐλθόντι ἀπὸ δύσεως ρξ'.

Ὅταν ἐννοήσω τὸν ἱδρῶτα, ὃν ἵδρωσας, καὶ οἴκοι καθήμενος, καὶ μακρὰν οὕτω καὶ διαπόντιον ἀποδημίαν στειλάμενος, ὑπὲρ τῶν ταῖς ἐκκλησίαις συμφερόντων πραγμάτων, καὶ πρὸ τοῦ τέλους σε στεφανῶν καὶ ἀνακηρύττων, καὶ μακαρίζων οὐ παύομαι. εἴ τε γὰρ γένηταί τι πλέον ἀπὸ τῆς ὑμετέρας σπουδῆς, δέσποτά μου τιμιώτατε, εἴ τε ἐπὶ τῆς αὐτῆς μένωσι φιλονεικίας οἱ τὰς ταραχὰς παρὰ τὴν ἀρχὴν ἐμβα-

λόντες, αἰτία γε νοσοῦντες, ὑμῖν ὁ μισθὸς ἐστὶν ἀπηρτισμένος ἀπὸ τῆς γνώμης, καὶ τοῦ τὰ παρ' ἑαυτῶν ἅπαντα εἰσενεγκεῖν. διὰ τοῦτο ὑμᾶς μακαρίζομεν, θαυμάζομεν, χάριτας ὑμῖν ὁμολογοῦντες οὐ διαλιμπάνομεν· καὶ ἐβουλόμεθα μὲν καὶ συνεχέστερον ἐπιστέλλειν, ἐπεὶ δὲ τοῦτο ἡμᾶς παρείλετο ἡ τοῦ χωρίου τούτου, ἐν ᾧ κατείργμεθα ἐρημία, νῦν ὅτε ἐπετύχομεν τοῦ κυρίου μου τοῦ τιμιωτάτου καὶ εὐλαβεστάτου πρεσβυτέρου, καὶ γράφομεν, καὶ τὴν ὀφειλομένην ὑμῖν ἀποδιδόαμεν πρόσρησιν. γνώμῃ γὰρ καὶ διαθέσει πολλάκις ἐπεστάλκαμεν, χάρτῃ δὲ καὶ μέλανι πρῶτον νῦν, ἐπεὶ καὶ νῦν πρῶτον τὸν πρὸς ὑμᾶς ἀφικνούμενον εὑρήκαμεν. δεξάμενοι τοίνυν αὐτὸν ὡς ὑμῖν πρέπον ἐστὶ, καὶ τὴν προσήκουσαν περὶ αὐτὸν ἐπιδειξάμενοι ἀγάπην, δότε ἐντρυφῆσαι ὑμῶν τῇ διαθέσει. οὐ γὰρ μικρὰν ἕξει τῆς τοσαύτης ταλαιπωρίας, τῆς κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν, παραμυθίαν καὶ παράκλησιν, ὅ τῆς εὐνοίας ἀπολαῦσαι τῆς ὑμετέρας. ὅτι γὰρ ὑπὲρ τοῦ ἐρρωμενεστάτῃ χρήσασθαι τῇ σπουδῇ τῶν ταῖς ἐκκλησίαις ἕνεκεν συμφερόντων, οὐδὲ δεήσεσθε τῆς ἑτέρων ὑπομνήσεως, ἐδείξατε διὰ τῶν πραγμάτων αὐτῶν.

Πρεσβυτέροις Ῥωμαίοις ἐλθοῦσι μετὰ τῶν ἐπισκόπων ρξα'.

Πολὺν ὑπομεμενήκατε πόνον, μακρὰν οὕτω καὶ διαπόντιον ἀποδημίαν στειλάμενοι, πολὺν τὸν ἱδρῶτα, ἀλλ' οὐχ ὑπὲρ τῶν βιωτικῶν καὶ ἐπικήρων πραγμάτων, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν ταῖς ἐκκλησίαις συμφερόντων, ὑπὲρ ὧν καὶ πολλῷ μείζονα τῶν πόνων λήψεσθε τὰ βραβεῖα παρὰ τοῦ φιλανθρώπου θεοῦ. οὐ μικρὰ τοίνυν καὶ ἡμῖν, καὶ ὑμῖν ἔσται παράκλησις ὁ πόνος ὑμῶν καὶ ἡ σπουδή· ὑμῖν μὲν, ὅτι ὑπὲρ εἰρήνης τοσούτων ἐκκλησιῶν ὁ καλὸς οὗτος ὑμῖν ἀγὼν, καὶ ἐπὶ πολλῷ μείζοσι στεφάνοις ἢ ἀντιδόσεις· ἡμῖν δὲ, ὅτι τοσαύτης παρ' ὑμῶν ἀπηλαύσαμεν ἀγάπης, καὶ παρὰ τῶν τοσούτων καὶ τηλικούτων ἀνδρῶν πολλῆς τετυχήκαμεν τῆς σπουδῆς, καὶ τοὺς σώματι τοσοῦτον διῳκισμένους ὁδοῦ μῆκος, τῇ τῆς ἀγάπης ἀλύσει ὑμῖν ἑαυτοῖς συνεδήσατε μετὰ πολλῆς τῆς ἀκριβείας. διὰ

A qui hos motus primùm iniecerunt; tibi certè ob hunc animum & quòd ea omnia, quæ tui muneris erant, contuleris, plena & cumulata merces erit. Ac propterea sine vlla intermiſſione te beatũ prædico ac ſuſpicio, gratiáſq. tibi ago. Atque etiam vellem crebriùs mihi ſcribere liceret: quoniã autem huius loci, quo concluſus teneor, ſolitudo mihi hoc ademit, idcirco nunc, cùm mihi reuerendiſſimi ac religioſiſſimi domini mei Preſbyteri poteſtas facta eſt, & ſcribo, &, quam debeo, ſalutationem tibi perſoluo. Nam animo quidem ac B voluntate perſæpe ſcripſi: chartæ autem atque atramenti opera nunc primùm: quoniam ſcilicet nunc etiam primùm hominem, qui ad vos proficiſceretur, nactus ſum. Cùm igitur hunc, vt humanitas tua poſcit, exceperis, eámque, quàm cõuenit, erga eum charitatem demonſtraueris, hoc ei des quæſo, vt ex tua beneuolentia ingenti voluptate afficiatur. Non enim magnæ huius ærumnæ, quam in itinere ſubiturus eſt, exiguam conſolationem habebit, ſi ei tua beneuolentia frui contingat. Nam quòd, nihil neceſſe ſit ad- C moneri vos à nobis, vt ad eccleſiarum vtilitatem promouendam ſummum ſtudium ac diligentiam adhibeatis, rebus ipſis planum feciſtis.

Romanis presbyteris, qui cùm Epiſcopis venerant CLXI.

Plurimum laboris ac ſudoris ſubijſtis, tam longa & marina peregrinatione ſuſcepta: verùm non pro caducis ac fragilibus huiuſce vitæ rebus, ſed pro eccleſiarum vtilitate, pro qua præmia quoque à benigno Deo laboribus mul- D to maiora atque ampliora referetis. Quamobrem, & vobis, & nobis, veſter hic labor, veſtrúmque ſtudium, non paruæ conſolationi eſt: vobis nimirum, quòd pro tot eccleſiarum pace præclarum hoc certamen ſuſcepiſtis, multóque maiores coronas accepturi eſtis: nobis autem, quòd tantam à vobis charitatem conſecuti ſumus, ingénſque tot & tantorum virorum ſtudium obtinuimus: nóſque, etſi, quantum ad corpus attinet, tanto itineris interuallo à vobis diſiunctos, arctiſſimis charitatis vinculis vobiſcũ aſtrinxiſtis.

Quapropter ingentes, vobis gratias habemus, veſtramque erga nos beneuolentiam prædicare non deſinimus. Quanquam enim eam ipſa quoque rerum vox clamat: tamen nos item lingua noſtra idem efficere non intermittimus. Quòd ſi nunc primùm ad vos ſcripſimus, hoc, non ſocordia, ſed loci ſolitudine factum eſt. Nunc quippe, poſteaquam reuerendiſſimum ac religioſiſſimum dominum meum Preſbyterum, eò, vbi degitis, proficiſcentem nacti ſumus, tum eam, quam vobis debemus, ſalutationem perſoluimus, tum vos oramus, vt ea charitate, quæ vobis digna eſt, ipſum excipiatis: cúmque ipſe reuerteretur, de veſtra valetudine, de qua aliquid intelligere ſummopere cupimus, certiores nos faciatis. Vt autem eam, quam conuenit, induſtriam ac diligentiam ad eam rem, ob quam veniſtis, adhibeatis, nullius ſubmonitione vobis opus eſſe exiſtimo: idque per id ſtudium, quod perpetuò præ vobis tuliſtis, perſpicuè declaraſtis.

A Ταῦτα χάριτας ὑμῖν ἴσμεν πολλάς, καὶ ἀνακηρύττοντες ὑμῶν τὴν πολλὴν εὔνοιαν οὐ παυόμεθα. βοᾷ μὲν γὰρ αὐτὴν καὶ αὐτὴ τῶν πραγμάτων ἡ φωνή, οὐ διαλιμπάνομεν δὲ καὶ ἡμεῖς διὰ τῆς ἡμετέρας τοῦτο ἐργαζόμενοι γλώττης. εἰ δὲ νῦν πρῶτον ὑμῖν ἐπεστάλκαμεν, οὐκ ἀπὸ τῆς ῥαθυμίας, ἀλλ' ἀπὸ τῆς τοῦ τόπου ἐρημίας τοῦτο πεπόνθαμεν. νῦν γοῦν ἐπιλαβόμενοι τοῦ κυρίου μου τοῦ τιμιωτάτου καὶ εὐλαβεστάτου πρεσβυτέρου, διαβαίνοντος εἰς ἃ διάγετε, τήν τε ὀφειλομένην ὑμῖν ἀποδίδομεν πρόσρησιν, καὶ παρακαλοῦμεν ὑμᾶς B μετὰ τῆς πρεπούσης ὑμῖν ἀγάπης αὐτὸν ὑποδέξασθαι, καὶ ἐπανιόντος, τὰ περὶ τῆς ὑγείας ἡμῖν δηλῶσαι τῆς ὑμετέρας, περὶ ἧς σφόδρα περισπούδαστον ἡμῖν μαθεῖν. ὑπὲρ δὲ τοῦ τὴν προσήκουσαν σπουδὴν ἐπιδείξασθαι εἰς τὴν τοῦ πράγματος ὑπόθεσιν, εἰς ἣν ἐστὲ ἀφιγμένοι, οὐδὲ οἶμαι δεῖσθαι τὴν εὐλάβειαν ὑμῶν τῆς ἑτέρωθεν ὑπομνήσεως. καὶ τοῦτο δῆλον πεποιήκατε διὰ τῆς σπουδῆς, ἣν διὰ παντὸς ἐπεδείξασθε τοῦ χρόνου.

Anyſio Theſſalonicenſi Epiſcopo CLXII. C

Ἀνυσίῳ ἐπισκόπῳ Θεσσαλονίκης ρξβʹ.

Serò quidem ac tardè ad te ſcripſimus: at non ſponte noſtra diuturno hoc ſilentio vſi ſumus, verùm ob loci, quo incluſi tenemur, ſolitudinem, non autem ob ſocordiam in te vllam ac negligentiam. Nunc quippe reuerendiſſimum ac religioſiſſimum dominum meum Præſbyterum nacti, quam iampridem debemus ſalutationem tibi perſoluimus, ingentéſque pro ea contentione ac fortitudine, quam eccleſiarum cauſa præſtitiſti, gratias agimus. Cùm igitur eum, reuerẽdiſſime mi domine, vt humanitas tua poſcit, exceperis, eámque, quã conuenit, comitatem & humanitatem erga eum oſtenderis, ne labore te frangi ac debilitari ſinas, atque quominus ea, quæ ad cõmunem eccleſiarum correctionem attinent, efficias ac moliaris, impediri. Nec enim te fallit, quanta huiuſce rei, ſi ſuccedat, magnitudo ſit, quámque multarum eccleſiarum cauſa præclarum hoc certamen à te ſuſceptum ſit: ac denique quantæ pro laboribus publicæ pacis cauſa ſubitis coronæ tibi à benigno Deo recondantur.

Ὀψὲ μὲν καὶ βραδέως ἐπεστάλκαμέν σου τῇ ἀγάπῃ, ἀλλ' οὐχ ἑκουσίως ἡμῶν ἡ μακρὰ αὕτη σιγὴ γέγονεν, ἀλλὰ διὰ τὴν τοῦ χωρίου ἐρημίαν, ἐν ᾧ καθείργμεθα, οὐ διὰ τὴν ῥαθυμίαν τὴν περὶ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην. νῦν γοῦν ἐπιλαβόμενοι τοῦ κυρίου μου τοῦ τιμιωτάτου καὶ εὐλαβεστάτου πρεσβυτέρου, τὴν πάλαι ὀφειλομένην ἀποδεδώκαμεν πρόσρησιν τῇ τιμιότητί σου, χάριτας πολλὰς ὁμολογοῦντές D σου τῇ εὐλαβείᾳ ὑπὲρ τῆς ἐνστάσεως, καὶ τῆς ἀνδρείας τῆς ὑπὲρ τῶν ἐκκλησιῶν. δεξάμενος τοίνυν αὐτόν, δέσποτά μου τιμιώτατε, ὥς σοι πρέπον ἐστί, καὶ τὴν προσήκουσαν περὶ αὐτὸν φιλοφροσύνην ἐπιδειξάμενος, μὴ ἀποκάμῃς τὰ συντελοῦντα τῇ κοινῇ διορθώσει τῶν ἐκκλησιῶν ποιῶν καὶ πραγματευόμενος. οἶσθα γὰρ τοῦ κατορθώματος τὸ μέγεθος, καὶ ὑπὲρ ὅσων ἐκκλησιῶν τὸν καλὸν τοῦτον ἀγῶνα ἀνεδέξασθε, καὶ ὅσοι ὑπὲρ τῆς κοινῆς εἰρήνης πονουμένοις ὑμῖν ἀπόκεινται παρὰ τοῦ φιλανθρώπου θεοῦ οἱ στέφανοι.

Ἀνυσίῳ,

A

Ἀνυσίῳ, Νουμερίῳ, Θεοδοσίῳ, Εὐτροπίῳ, Εὐσταθίῳ, Μαρκέλλῳ, Εὐσεβίῳ, Μαξιμιανῷ, Εὐγενίῳ, Γεροντίῳ, καὶ Θύρσῳ, καὶ πᾶσι τοῖς κατὰ Μακεδονίαν ὀρθοδόξοις ἐπισκόποις. ρξγ΄.

Πολλὴ μὲν ὑμῶν τῆς ἀγάπης καὶ ἡ ἔμπροσθεν σπουδὴ, καὶ χάριτας ὑπὲρ τούτων ὁμολογοῦμεν, ὅτι ἐν οὕτω χρόνῳ μακρῷ ἔστητε μετὰ τῆς πρεπούσης ὑμῖν ἀνδρείας, μηδενὶ εἴξαντες τῶν συναρπάζειν ἐπιχειρούντων· B παρακαλοῦμεν δὲ καὶ τὸ τέλος ἐπιθεῖναι ὃ πρέπον ἐστίν. ὅσῳ γὰρ πλείονα τὰ τῶν καμάτων ὑμῖν, μείζονα καὶ τὰ τῶν ἀνταποδόσεων ἔσται, καὶ τὴν ἀμοιβὴν παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ. καὶ ἐπεθυμοῦμεν κατὰ πρόσωπον ὑμῶν θεάσασθαι τὴν τιμιότητα· ἐπεὶ δὲ τὰ τῆς ἐξορίας δεσμὰ τοῦτο ἡμᾶς ἀφείλετο, καὶ ἐν ἑνὶ καθεῖρξε χωρίῳ, τὸν κύριόν μου τὸν τιμιώτατον καὶ εὐλαβέστατον πρεσβύτερον ἀπεστάλκαμεν, καὶ δι' αὐτοῦ τήν τε ὀφειλομένην πρόσρησιν ἀποδίδαμεν, καὶ δηλοῦμεν, ὅτι C χάριτας πολλὰς καὶ μεγάλας ὁμολογοῦντες ὑμῶν τῇ θεοσεβείᾳ οὐ διαλιμπάνομεν, καὶ ἀξιοῦντες ὑπὲρ τῆς μακρᾶς σιγῆς τῆς ἔμπροσθεν συγγνώμην ἡμῖν νεῖμαι. οὐ γὰρ δὴ ῥαθυμοῦντες ὑμῶν, οὐδὲ καταλιγωροῦντες, τοσοῦτον ἐσιγήσαμεν χρόνον· ἀλλ' ἐπειδὴ νῦν πρῶτον εὕρομεν τὸν δυνάμενον ἐκεῖσε διαβῆναι, ἔνθα διατρίβετε νῦν, καὶ τὰ παρ' ἡμῶν διακομίσαι γράμματα, γράφομεν ὑμῖν δηλοῦντες, ἐν οἷς ἐσμεν. δεξάμενοι τοίνυν αὐτὸν μετ' εὐνοίας καὶ διαθέσεως γνησίας, τὰ D περὶ τῆς ὑγείας ὑμῶν δηλοῦν ἡμῖν παρακλήθητε. μεγίστην γὰρ ἀπὸ τῶν τοιούτων γραμμάτων, καὶ ἐν ἐρημίᾳ καθήμενοι, ἕξομεν παραμυθίαν.

Ἀλεξάνδρῳ ἐπισκόπῳ Κορίνθου. ρξδ΄.

Οἶδας τὴν ἀγάπην, ἣν ἐπεδειξάμεθα περὶ τὴν σὴν τιμιότητα, καὶ πῶς ὀλίγα σοι συγγενόμενοι, συνεδέθημέν σου τῷ πόθῳ. διὸ καὶ σφόδρα ἐθαυμάσαμεν, ὅτι ἐν οὕτω χρόνῳ μακρῷ οὐδὲ ἅπαξ ἡμῖν ἐπιστεῖλαι κατεδέξω.

Anyſio, Numerio, Theodoſio, Eutropio, Euſtathio, Marcello, Euſebio, Maximiano, Eugenio, Gerontio, & Thyrſo, atque omnibus Macedoniæ orthodoxis Epiſcopis.

CLXIII.

Ingens certè priſtinum quoque veſtræ charitatis ſtudium extitit. Eóque nomine gratias vobis habemus, quòd tam diuturno tempore, cùm ea, quæ à vobis poſtulabatur, fortitudine ſtetiſtis, nemini eorum, qui vos ad ſe arripere conabantur, cedentes ac ſuccumbentes. Itaque vos hortamur, vt eum etiam, quem par eſt, finem imponatis. Nam quo plures veſtri labores fuerint, eo etiam maior merces atque ampliora præmia à benigno Deo referentur. Ac vellem quidem nobis veſtro quoque conſpectu frui daretur. Quoniam autem exilij vincula hoc nobis abſtulerunt, atque in vno loco concluſerunt, reuerendiſſimum ac pientiſſimum dominum meum Preſbyterum miſimus, ac per ipſum, quam debemus ſalutationem vobis perſoluimus: illúdque vobis ſignificamus, nos plurimas atque ingentes ſine vlla intermiſſione vobis gratias agere: atque à vobis petere, vt pro diuturno ſilentio, quo antehac vſi ſumus, veniam nobis tribuatis. Neque enim veſtri contemptu atque ſocordia tandiu ſiluimus: ſed quia nunc primùm hominem, qui eo, vbi nunc vobis ſedes eſt, proficiſceretur, noſtráſque literas ferre poſſet, nacti ſumus, idcirco nunc denique ad vos ſcribimus, quidque rerum geramus, exponimus. Poſteaquam igitur eum ſyncero animi affectu ac beneuolentia exceperitis, velim de valetudine veſtra nos certiores faciatis. Siquidem ex huiuſmodi literis, etiam in hac ſolitudine conſtituti, maximam conſolationem habituri ſumus.

Alexandro Corinthi Epiſcopo.

CLXIV.

Non te fallit, quam erga te charitatem præ me tulerim, quonámque pacto, etiamſi alioqui mihi exigua tecū conſuetudo fuerit, tui tamen amore, tanquam vinculis quibuſdam aſtrictus ſim. Eáque de cauſa permirum mihi viſum eſt, te tam longo tempore ne ſemel quidem ad me ſcribere ſuſtinuiſſe.

Ac tu quidem, ſat ſcio, tabellariorum penuriam cauſaberis, neque id alienum eſt. nam etſi multi iſtinc veniunt, nemo tamen eorum huc, vbi nunc degimus, facilè accedere poteſt. Cæterùm, cùm ne ſemel quidem literas abs te acceperim, hac excuſatione minimè ſum contentus. Neque enim ipſe, cùm ad eandem excuſationem mihi confugere liceret, tacui, verùm reuerendiſſimum ac religionis laude præſtantem virum, dominum meum Preſbyterum excitaui, & ad te miſi, vt te conueniret, atque hanc noſtram ſalutationem perferret, valetudiniſque tuæ, de qua aliquid intelligere ſummopere cupio, ſtatum cognoſceret. Poſteaquam igitur eum amico ac beneuolo animo, eâque, qua conuenit, humanitate, tanquam membrum meum conſpexeris, cùm ad me ſe referet, de tua valetudine certiorem me facere ne quæſo graueris. Siquidem literæ tuæ maximam mihi, etiam in ſolitudine conſtituto, conſolationem allaturæ ſunt.

A καὶ οἶδα μὲν ὅτι γραμματηφόρων περιβαλῇ σπάνιν, καὶ οὐδὲν ἀπεικός. εἰ γὰρ καὶ πολλοὶ οἱ ἐκεῖθεν ἀφικνούμενοι, ἀλλ' ἔνθα καθήμεθα νῦν οὐδεὶς ἂν ταχέως παραγένοιτο τῶν ἐκεῖθεν ἐρχομένων. πλὴν ἀλλ' οὐκ ἀρκεῖ τοῦτο ἡμῖν εἰς τὸ μηδὲ ἅπαξ δέξασθαι γράμματα, ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς εἰς ταύτην ἔχοντες ἀναχωρῆσαι τὴν πρόφασιν, οὐδὲ οὕτως ἐσιγήσαμεν· ἀλλὰ τὸν κύριόν μου τὸν τιμιώτατον καὶ εὐλαβέστατον πρεσβύτερον ἀναστήσαντες, ἐντεῦθεν ἐπέμψαμεν, ὥστε καὶ τῇ σῇ συντυχεῖν τιμιότητι, B καὶ ταύτην ἡμῶν τὴν προσηγορίαν ἀποκομίσαι, καὶ μαθεῖν περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς, περὶ ἧς σφόδρα περισπούδαστον ἡμῖν μανθάνειν. ἰδὼν τοίνυν αὐτὸν μετ' εὐνοίας, καὶ ἀγάπης, καὶ τῆς προσηκούσης φιλοφροσύνης, ὡς μέλος ἡμέτερον, ἐπειδὰν ἐπανίῃ, τὰ περὶ τῆς ῥώσεώς σου δηλῶσαι ἡμῖν μὴ κατοκνήσῃς. μεγίστην γὰρ ἡμῖν ἀπὸ τῶν γραμμάτων, καὶ ἐν ἐρημίᾳ καθεζομένοις, παρέξεις τὴν παράκλησιν.

Epiſcopis qui cum Occidentalibus venerant. CLXV.

C Ἐπισκόποις ἐλθοῦσι μετὰ τῶν ἀπὸ τῆς δύσεως ἐλθόντων ἐπισκόπων. ρξε'.

Priſtinam quidem veſtram animi promptitudinem, atque ſtudium, quod pro eccleſiarum commodis præ vobis tuliſtis, admirati ſumus. Poſteaquam autem tam longam peregrinationem inſuper adieciſtis, omnique cunctatione abiecta, forti, vt vos decebat, animo tam longum iter ſuſcepiſtis, non vulgariter hoc quoque nomine vos ſuſpicimus: nec vobis, tum nunc per literas, tum citra literas, gratias agere deſinimus. Nec verò nos dumtaxat, ſed etiam Orientales omnes admiratione afficiuntur, veſtræque firmitatis atque conſtantiæ ferventiſque charitatis & immotæ ſententiæ præcones ſe præbent. Ac iam, nec itineris longinquitatem, nec peregrinationis ærumnam, vllo modo grauem & moleſtam eſſe ducunt, vt ad vos excurrant, ac tot veſtra præclara facta conſpiciant. Eoque etiam nomine reuerendiſſimus, & inſigni pietate præditus, dominus meus Presbyter, etiamſi alioqui parum firmo corpore præditus, nihil non ſibi perferendum putauit, vt ad vos ſe conferret, veſtroque conſpectu atque congreſſu frueretur.

Ἐθαυμάσαμεν ὑμῶν καὶ τὴν ἔμπροσθεν προθυμίαν τε καὶ σπουδὴν, ἣν ὑπὲρ τῶν ταῖς ἐκκλησίαις συμφερόντων ἐπεδείξασθε. ἐπεὶ δὲ καὶ μακρὰν οὕτως ἀποδημίαν προσεθήκατε, καὶ πάντα ὄκνον ἐκβαλόντες, μετὰ τῆς προσηκούσης ὑμῖν ἀνδρείας τοσαύτην ὁδὸν ἐστείλασθε, οὐχ ὡς ἔτυχε καὶ διὰ τοῦτο ὑμᾶς ἐκπληττόμεθα, D καὶ εὐχαριστοῦντες οὐ διαλιμπάνομεν, καὶ διὰ γραμμάτων νῦν, καὶ χωρὶς γραμμάτων, οὐχ ἡμεῖς δὲ μόνοι, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ κατὰ τὴν ἀνατολὴν θαυμάζονται, καὶ κήρυκες ὑμῶν γίνονται διαπαντὸς τῆς στερρότητος τῆς ἀκλινοῦς, καὶ θερμῆς ἀγάπης, καὶ τῆς ἀπεριτρέπτου γνώμης, καὶ οὔτε ὁδοῦ μῆκος, οὔτε ταλαιπωρίαν ἀποδημίας ἡγοῦνταί τι βαρὺ λοιπὸν καὶ ἐπαχθὲς, ὑπὲρ τοῦ δραμεῖν, καὶ ἰδεῖν ὑμῶν τὰ τοσαῦτα κατορθώματα. διὸ δὴ καὶ ὁ κύριός μου ὁ τιμιώτατος καὶ εὐλαβέστατος πρεσβύτερος, καί τοί γε ἀσθενεῖ κεχρημένος σώματι, πάντα εἵλετο παθεῖν, ὑπὲρ τοῦ παραγενόμενος καὶ τῆς κατ' ὄψιν ἀπολαῦσαι συνουσίας ὑμῶν.

δεξάμενοι τοίνυν αὐτὸν μετὰ τῆς πρεπούσης ὑμῖν ἀγάπης, κἂν ἐπὶ μεῖζον αἴρηται τὰ δεινά, παρακαλούμενοι μὴ κατοκνήσαι διορθουμένους αὐτά, ἀλλ' ἄξιοι τῷ προοιμίῳ ἐπιθεῖναι τὸ τέλος. ἴστε γὰρ ἡλίκος ὑμῖν ἔσται μισθὸς παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ, ὑπὲρ τοσούτων ἐκκλησιῶν ταραττομένων πονουμένοις, καὶ πάντα ποιοῦσιν, ὥστε εἰς εὐδιεινὸν αὐτὰς ὁρμίσαι λιμένα.

Ἐπισκόποις ἐλθοῦσι μετὰ τῶν ἀπὸ τῆς δύσεως ἐπισκόπων. ρξϛʹ.

Καὶ τὰ ἔμπροσθε, παρὰ τῆς τιμιότητος ὑμῶν γεγενημένα μεγάλα, τὸ δικαίαν καὶ πρέπουσαν ὑμῖν ἀγανάκτησιν ὑπὲρ τῶν τοσαύτας ἐκκλησίας κατειληφότων κακῶν ἀγανακτῆσαι, τὸ συναλγῆσαι, τὸ μὴ μέχρι τούτου στῆσαι μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσενεγκεῖν· πολὺ δὲ μέγιστον καὶ τὸ νῦν γεγενημένον παρὰ τῆς ἀγάπης ὑμῶν, τὸ ἀναστῆναι ἕκαστον ὑμῶν οἴκοθεν, τὸ μακρὰν οὕτως ἀποδημίαν στείλασθαι, τὸ διατρίβειν ἐπ' ἀλλοτρίας, καὶ τοὺς ἀπὸ τῆς μακρᾶς ἀποδημίας ὑπομένειν καμάτους, ὑπὲρ τῶν ταῖς ἐκκλησίαις συμφερόντων. διὰ ταῦτα ὑμῖν εὐχαριστοῦντες οὐ παυόμεθα, θαυμάζοντες, μακαρίζοντες ὅσους ἑαυτοῖς ὑπὲρ τούτων παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ προαπετίθεσθε τοὺς μισθούς. καὶ ἐπεὶ οὔτε συγγενέσθαι ὑμῖν δυνατὸν νῦν ὑπὸ ἐξορίας κατεχομένοις, οὔτε συνεχῶς ἐπιστέλλειν, τῷ μὴ ταχέως εὐπορεῖν γραμματοφόρων, (ἦ γὰρ ἂν νιφάδας ἐπέμψαμεν γραμμάτων) τὸν κύριόν μου τὸν τιμιώτατον καὶ εὐλαβέστατον πρεσβύτερον, καὶ αὐτὸν οἴκοθεν ὁρμώμενον ἐλθεῖν, καὶ θεάσασθαι τὴν εὐλάβειαν τὴν ὑμετέραν, παρεκαλέσαμεν, ὥστε καὶ πρὸς ἡμᾶς γραμμάτων ἐπιτυχεῖν καὶ αὐτόν, καὶ κατὰ πρόσωπον ἀπολαῦσαι τῆς ἀγάπης τῆς ὑμετέρας. δεξάμενοι τοίνυν αὐτὸν ὡς ὑμῖν πρέπον ἐστίν, ἡνίκα δὲ ἔξῃ, καὶ ἡμῖν δηλοῦν μὴ κατοκνήσητε τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς ὑμετέρας. σφόδρα γὰρ ἡμῖν περισπούδαστον τοῦτο μανθάνειν, καὶ οὐ μικρὰ τῆς ἐρημίας, ἐν ᾗ καθήμεθα, τοῦτο ἡμῖν ἔσται παράκλησις.

A Poſteaquam igitur ipſum, vt veſtra charitas poſtulat, exceperitis, illud à vobis petimus, vt etiamſi mala ingraueſcunt, vos tamen iis medicinam afferre ne grauemini, verùm parem initiis finem imponatis. Scitis enim quantam vobis Deus pro ſua benignitate mercedem relaturus ſit, ſi pro tot eccleſiis perturbatis laboretis, nihilque omittatis, quò eas ad tranquillum portum appellatis.

B *Epiſcopis, qui cum Occidentalibus Epiſcopis venerant.* CLXVI.

Magna quidem ac præclara ea quoque ſunt, quæ prius feciſtis, nempe quòd iuſtam, virtutique veſtræ conſentaneam, ob ea mala, quæ tot Eccleſias occuparunt, indignationem concepiſtis, earúmque vicem doluiſtis: neque hic gradum fixiſtis, verùm etiam, quæ muneris veſtri ratio poſtulabat, ipſi præſtitiſtis. Illud autem longè maximum ac præclariſſimum, quod nunc à vobis factum eſt, nimirum quòd vnuſquiſque veſtrum domeſticis ſedibus re-C lictis tam longam peregrinationẽ iniit, atque in extera regione commoratur, ac pro Eccleſiarum vtilitate diuturnæ peregrinationis labores ſuffert. Ac propterea vobis gratias agere, vóſque ob tot ac tanta præmia, quæ hoc nomine Deus vobis pro ſua benignitate recondit, admirari ac beatos prædicare non deſinimus. Ac quoniam nos nec ob exilium, quo nunc coërcemur, vobiſcum verſari, nec item, quòd, cui literas demus, haud facilè nanciſcimur, aſſiduè ad vos ſcribere poſſumus: D (nam alioqui literarum frequentia vos obruiſſemus) idcirco reuerendiſſimum ac religioſiſſimum dominum meum Presbyterum (qui etiam ipſe ſponte ſua proficiſci ac vos videre cupiebat) obſecrauimus, vt literas à vobis ad nos obtineret, atque ipſe charitate veſtra coràm frueretur. Poſteaquam igitur eum, pro eo atque vos decet, exceperitis, de veſtra valetudine, cùm licuerit, certiores nos facere quæſo ne grauemini. Siquidem nobis id ſcire ſummo ſtudio eſt: neque paruam ſolitudinis huius, in qua verſamur, conſolationem hinc accepturi ſumus.

A

Iiſdem. CLXVII.

Ampliſſimas vobis ob tantam animi firmitatem, ac ſtudium, & curam, laboreſque & ſudores, ac deniq. ob longam hanc peregrinationem, quam vtilitatis eccleſiarum cauſa ſuſcepiſtis, gratias agimus. Etenim quanto grauius eos, qui omnia perturbāt, iudicium manet, tanto quoque maius, vberiúſque vobis præmiū expectādum eſt, qui ad ea, quæ ab aliis ſceleratè ac nefariè admiſſa sūt, corrigenda, tantum patientię ſtudiique adhibuiſtis. Atque vtinam corām quoque B vobiſcum cōgredi poſſemus. quod quoniam nobis exilij neceſſitas ademit, tandem aliquando atque ægrè ornatiſſimum ac religioſiſſimum dominum meum Preſbyterum ad vos proficiſcentem nacti, has literas miſimus, quibus debitum vobis ſalutationis munus pendimus, ac, tum pro præſentibus veſtris officiis, tum pro eo, quo flagratis, ſarciendorum incommodorum zelo, gratias agimus. Nam etſi nihilo meliore ſtatu res eſt: tamen ipſi, quod muneris veſtri erat, præſtitiſtis. Eóque nomine plena numeriſque omnibus C abſoluta merces à benigno Deo vobis conſtituta eſt, vt qui ad medicinam admiſſis ſceleribus afferendam tanto ſtudio tantáque animi alacritate perpetuò vſi ſitis.

Τοῖς αὐτοῖς. ρξζ'.

Χάριν ὑμῖν ἴσμεν πολλὴν τῆς τοσαύτης εὐνοίας, καὶ σπουδῆς, καὶ φροντίδος, καὶ τῶν πόνων, καὶ τῶν ἱδρώτων, καὶ τῆς μακρᾶς ταύτης ἀποδημίας, ἣν ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῇ ἐκκλησίᾳ πεποίησθε. ὅσῳ γὰρ τοῖς ταράττουσιν ἅπαντα μεῖζον τὸ κρίμα, τοσούτῳ καὶ ὑμῖν πλείων ὁ μισθὸς, τοσαύτῃ κεχρημένοις ὑπομονῇ καὶ σπουδῇ, εἰς διόρθωσιν τῶν κακῶς παρ' ἑτέρων γεγενημένων. καὶ ἐβουλόμεθα μὲν καὶ παρόντες B κατὰ πρόσωπον συντυχεῖν ὑμῶν τῇ εὐλαβείᾳ· ἐπειδὴ δὲ τοῦτο ἀφῃρήμεθα ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν ἐξορίαν ἀνάγκης, ὀψέ ποτε καὶ μόλις ἐπιτυχόντες τοῦ πρὸς ὑμᾶς ἀφικνουμένου, τοῦ κυρίου μου τοῦ τιμιωτάτου καὶ εὐλαβεστάτου πρεσβυτέρου, διεπεμψάμεθα ταυτὶ τὰ γράμματα, τήν τε ὀφειλομένην ὑμῖν ἀποδιδόντες πρόσρησιν, καὶ εὐχαριστοῦντες, ὑπέρ τε τῶν παρελθόντων, ὑπέρ τε τῶν νῦν, ὑπέρ τε ὁλοκλήρου τῆς διορθώσεως τῶν κακῶν. κἂν γὰρ μηδὲν γένηται πλέον, ὑμεῖς τὸ ὑμέτερον πεποιήκατε. διὸ καὶ C ἀπηρτισμένον ἔχετε παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ τὸν μισθὸν, τοσαύτῃ καὶ σπουδῇ καὶ προθυμίᾳ πρὸς τὸ τὰ κακῶς γεγενημένα ἰάσασθαι διαπαντὸς κεχρημένοι τοῦ χρόνου.

Probæ matronæ Romanæ. CLXVIII.

Etſi longo itineris ſpatio abs te diſiunctus ſum: tamen ſynceram ac feruentem tuam charitatem, non ſecus ac ſi corām eſſem, tuáque omnia cernerem, certò expertus ſum, iis nimirum, qui iſtinc ad nos veniunt, ea de te afferentibus, D quæ audire cupiebam. Eáque de cauſa multas atque ingentes tibi gratias habeo, atque ob iſtum tuum animum glorior, méque effero: viróſque mihi chariſſimos, religioſiſſimum Preſbyterum Ioannem, & ornatiſſimum diaconum Paulum tibi commendo, atque ad tuas manus velut ad portum tranſmitto. Abs te igitur, cumprimis venerāda & nobiliſſima domina mea, peto, vt, quemadmodum humanitas tua poſcit, ipſos videas.

Πρόβῃ ἐλευθέρᾳ, ἐν Ῥώμῃ. ρξη'.

ΕΙ καὶ πολλὴν διῳκίσμεθα τὴν μέσον τῆς ὁδοῦ, ἀλλὰ τῆς γνησίας σου καὶ θερμῆς ἀγάπης ὡς παρόντες, καὶ πάντα τὰ σὰ ὁρῶντες, οὕτως ἀκριβῆ πεῖραν εἰλήφαμεν, τῶν ἐκεῖθεν ἀφικνουμένων πρὸς ἡμᾶς ἀπαγγελλόντων D περὶ τῆς σῆς ἐμμελείας ταῦτα, ἅπερ ἐπεθυμοῦμεν μανθάνειν. διὰ τοῦτό σοι χάριτας ἴσμεν πολλὰς καὶ μεγάλας, καὶ ἐναβρυνόμεθα, καὶ καλλωπιζόμεθα ἐπὶ τῇ διαθέσει τῆς εὐγενείας σου, καὶ τοὺς ἀγαπητοὺς τὸν εὐλαβέστατον πρεσβύτερον Ἰωάννην, καὶ τὸν τιμιώτατον διάκονον Παῦλον παρακατατιθέμεθά σου τῇ κοσμιότητι, ὡς εἰς λιμένα τὰς σὰς αὐτοὺς παραπέμποντες χεῖρας. ἰδεῖν τοίνυν αὐτοὺς ὡς σοι πρέπον ἐστὶ, δέσποινά μου τιμιωτάτη καὶ εὐγενεστάτη, παρακλήθητι.

οἶσθα γάρ, ὅσος ἔσται σοι τῆς φιλοφροσύνης ταύτης ὁ μισθός· καὶ ἡνίκα ἂν ἐξῇ, συνεχέστερον ἡμῖν δήλου τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς, περὶ ἧς σφόδρα περισπούδαστον ἡμῖν μανθάνειν, ἐπειδὴ σφόδρα αὐτῆς ἀντεχόμεθα.

Nec enim te fallit, quantam huiuſce comitatis mercedem relatura ſis. Ac, quàm ſæpiſſimè licebit, de tua valetudine, de qua, nobis vehementer chara, aliquid intelligere vehementer aueo, fac me certiorem.

Ἰουλιανῇ, καὶ ταῖς σὺν αὐτῇ. ρξθ'.

Ὅσῳ χαλεπώτερον τὸ κρίμα γενήσεται τοῖς τὰ τοιαῦτα παρανομήσασι, τοσούτῳ πλείων ὑμῖν ἔσται ὁ μισθός, τοῖς τὰς τοιαύτας παρανομίας λύειν ἐσπουδακόσι, καὶ τοσούτοις ἐπιδεικνυμένοις πόνοις καὶ καμάτοις. οὐδὲ γὰρ ἔλαθεν ἡμᾶς τῆς ὑμετέρας διαθέσεως ἡ εὐποιΐα, καὶ ἡ σπουδή, ἣν καὶ εἰς τὴν προκειμένην ὑπόθεσιν ἐπεδείξασθε, καὶ εἰς τὴν φιλοφροσύνην τῶν παρ' ἡμῶν ἐκεῖσε ἀφιγμένων. διὸ καὶ χάριτας ὑμῖν ἔχομεν, καὶ παρακαλοῦμεν τῇ αὐτῇ ἐπιμένειν προθυμίᾳ· καὶ ἐρρωμενεστέραν ἐπιδείξασθαι εὐτονίαν τε καὶ ἀνδρείαν. ἴστε γὰρ ἡλίκον τοῦ κατορθώματος τὸ μέγεθος, καὶ ὅσον λήψεσθε τὸν μισθόν, τοσαύτην ταραχήν, καὶ οὕτω κύματα ἄγρια, τὰ εἰς ὑμᾶς ἧκον, καταστέλλουσαι, καὶ τὴν προσήκουσαν εἰς τὴν τῶν γεγενημένων κακῶν εἰσφέρουσαι διόρθωσιν.

Iulianæ & iis, quæ cum ipſa ſunt. CLXIX.

Quo grauiore pœna mulctati ſunt, qui tot ſcelera perpetrarunt, eo quoque vobis, qui tot ſcelera tollere ac delere ſtuduiſtis, tantúmque laboris & ærumnæ ſuſcipitis, amplior merces futura eſt. Neque enim nobis obſcura fuit ea beneficentia, idque ſtudium, quod & in negotio, de quo agitur, & in excipiendis benignéque complectendis iis, quos iſtuc miſimus, præſtitiſtis. Eóque nomine gratias vobis habemus, vóſque rogamus & obſecramus, vt in eodem ſtudio & alacritate permaneatis, ac firmius etiam & valentius animi robur & fortitudinem adhibeatis. Neque enim vos fugit, quanta huiuſce præclari facti magnitudo ſit, quantámque mercedem percepturæ ſitis, tantos motus, ac tam ſæuos fluctus, quantum in vobis eſt, compeſcentes, eámque, quam par eſt, acceptis incommodis medicinam afferentes.

Ἰταλικῇ. ρο'.

Ἐπὶ μὲν τῶν ἔξωθεν πραγμάτων ὥσπερ τῇ φύσει, οὕτω καὶ τῇ πράξει καὶ τῇ μεταχειρίσει διῄρηται ταῦτα τὰ γένη, ἀνὴρ λέγω καὶ γυνή. τῇ μὲν γὰρ οἰκουρεῖν νενόμισται, τῷ δὲ τῶν πολιτικῶν καὶ τῶν ἐν ἀγορᾷ πραγμάτων ἅπτεσθαι. ἐπὶ δὲ τῶν τοῦ Θεοῦ ἀγώνων, καὶ τῶν ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας πόνων οὐκ ἔτι τοῦτο, ἀλλ' ἔστι καὶ γυναῖκα, ἀνδρὸς ἐρρωμενεστέραν τῶν καλῶν τούτων ἀντέχεσθαι ἀγώνων. καὶ τοῦτο δηλοῖ ὁ Παῦλος ἐν τῇ πρὸς τὴν πατρίδα τὴν ὑμετέραν ἐπιστολῇ, πολλὰς ἀνακηρύττει γυναῖκας, λέγων αὐτὰς οὐ μικρὰ πεποιηκέναι ἐν τῷ καὶ ἄνδρας διορθοῦν, καὶ ἐνάγειν ἐπὶ τὰ προσήκοντα. τίνος ἕνεκεν ταῦτά φημι; ἵνα μὴ νομίσητε ἀλλότριον ὑμῶν εἶναι τὸ τῆς σπουδῆς ἅπτεσθαι, καὶ τῶν πόνων τῶν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν διόρθω-

Italicæ. DLXX.

In externis negotiis, vt natura, ita etiam actione atque adminiſtratione, diſtincti ſunt hi ſexus, nimirum vir & mulier. Sic enim moribus comparatum eſt, vt mulier domi ſe teneat, vir autem publica & forenſia negotia ſuſcipiat. At in diuinis certaminibus, iiſque laboribus, qui Eccleſiæ cauſa ſubeuntur, locum haudquaquam hoc habet: verùm fieri poteſt, vt fœmina in præclaris his certaminibus laboribúſque capeſſendis virum quoque fortitudine animique firmitate ſuperet. Quod etiam indicans Paulus, in ea epiſtola, quam ad patriam veſtram ſcripſit, complures fœminas ampliſſimis laudibus effert, ipſas nimirum haud parum in eo elaboraſſe aſſerens, vt viros etiam corrigerent, atque ad officium reuocarent. Quorſum autem hæc commemoro? Nempe ne alienum vobis exiſtimetis, ſtudium illud, ac labores eos attingere, quæ ad eccleſiaſticarum rerum emen-

Rom. vlt.

dationem conducunt: verùm &, quod primum eſt, per vos ipſos, & per alios, quorum opera vti licebit, ad ſedandam communem tempeſtatem ac perturbationem, in quam Orientis Eccleſiæ inciderunt, eam, quam conuenit, curam ac diligentiam adhibeatis. Nam quo atrocior tempeſtas & grauiores procellæ extiterunt, eo quoque maior copioſiórque merces vobis referetur, ſi, vt turbatam pacem reducatis, nihil non agere ac perpeti in animum inducatis, omniáque ea, quæ commota & perturbata ſunt, in congruenti ſtatu collocare ſtudeatis.

A σιν συντελουμένων, ἀλλ' ὥσπερ πρέπον ὑμῖν ἐστὶ καὶ δι' ἑαυτῶν, καὶ δι' ἑτέρων ὧν ἂν οἷόν τε ᾖ, τὴν προσήκουσαν εἰσενέγκητε σπουδὴν, εἰς τὸ λῦσαι τὴν κοινὴν ζάλην καὶ ταραχὴν, τὴν τὰς ἐκκλησίας τῆς ἀνατολῆς καταλαβοῦσαν· ὅσῳ γὰρ χαλεπωτέρα γέγονεν ἡ ζάλη, καὶ βαρύτερος ὁ χειμὼν, τοσούτῳ καὶ ὑμῖν πλείων ἔσται ὁ μισθὸς, τοὺς πάντα πρᾶξαι καὶ παθεῖν αἱρουμένοις, ὑπὲρ τοῦ τὴν διαταραχθεῖσαν εἰρήνην ἐπαναγαγεῖν, καὶ ἐν καταστάσει τῇ προσηκούσῃ σπουδάσαι κα-
B ταστῆσαι διαταραχθέντα ἅπαντα.

C

Montio. CLXXI.

Etſi, quantum ad corporis præſentiam attinet, procul à te ſemotus ſum: at animi tamen affectu propinquus ſum, tecúmque quotidie verſor, ac te amplector, nimirum ardentem tuum erga me amorem, hoſpitalitatem, comitatem, ingentem obſeruantiam atque ſtudium, quod mihi ſemper præſtitiſti, mecum reputans, tuique memoriam pro deliciis habens, ſyncerámque beneuolentiam ac doli expertem apud omnes prædicans. Eáque de cauſa literarum tuarum deſiderio teneor: téque rogo, vt quàm ſæpiſſimè ad me ſcribas, méque de tua valetudine certiorem facias: quo ingentem hinc conſolationem capiam de valetudinis tuæ firmitate, quæ mihi ſummæ curæ eſt, aliquid intelligens. Quare ne me quæſo hac voluptate carere ſinas: verùm, quotiès facultas dabitur, hæc ſcribe, lætóque nuncio nos dona.

Μοντίῳ. ροα'.

Πόῤῥω μὲν σου καθήμεθα τῇ παρουσίᾳ τοῦ σώματος, ἐγγὺς δὲ τῇ διαθέσει τῆς ψυχῆς, καὶ συνεσμέν σοι, καὶ συμπεπλέγμεθα, καθ' ἑκάστην ἡμέραν, τὸν θερμόν σου περὶ ἡμᾶς ἔρωτα, τὴν φιλοξενίαν, τὴν φιλοφροσύνην, τὴν τοσαύτην θεραπείαν καὶ σπουδὴν, ἣν διὰ πάντων ἐπεδείξω, καθ' ἑαυτοὺς ἀναλογιζόμενοι, καὶ ἐντρυφῶντες τῇ μνήμῃ τῆς εὐ-
C νοίας τῆς σῆς, καὶ πρὸς ἅπαντας ἀνακηρύττοντές σου τὴν εἰλικρινῆ διάθεσιν, καὶ δόλον οὐκ ἔχουσαν. διὸ καὶ γραμμάτων ἐπιθυμοῦμεν τῆς εὐνοίας τῆς σῆς, καί σε παρακαλοῦμεν συνεχῶς ἡμῖν ἐπιστέλλειν, καὶ τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς εὐαγγελίζεσθαι, ἵνα καὶ ἐκ τούτου πολλὴν καρπωσώμεθα τὴν παράκλησιν, μανθάνοντες τὰ περὶ τῆς ῥώσεως τῆς σῆς. πάνυ γὰρ ἡμῖν τοῦτο περισπούδαστον εἰδέναι. μὴ τοίνυν ἀποστερήσῃς ἡμᾶς ταύτης τῆς εὐφροσύνης· ἀλλ' ὁσάκις ἂν ἐξῇ, γράφε, ταῦτα
D ἡμᾶς εὐαγγελιζόμενος.

Helladio. CLXXII.

Quamquam mihi exigua tecum hactenus conſuetudo fuit, magnum tamen ſynceri tui atque ardentis erga me amoris experimentum cepi. Etenim inſignes ac generoſæ animæ breui temporis momento eos, qui ad ſe adeunt, ſibi deuinciunt. Id quod ſcilicet ipſe quoque feciſti, vt qui breui tempore tam acrem tui amorem mihi attuleris. Ob eámque cauſam ad te ſcribo, rerúmque mearum ſtatum expono, nempe quòd in magna quiete atque otio degam, méque hic omnes diligenter ac ſtudioſè colant atque obſeruent,

Ἑλλαδίῳ. ροβ'.

Ὀλίγα μέν σοι συνεγενόμεθα, πολλὴν δὲ τὴν πεῖράν σου τῆς γνησίας καὶ θερμῆς εἰλήφαμεν ἀγάπης. καὶ γὰρ αἱ γενναῖαι ψυχαὶ ἐν βραχεῖ καιρῷ τοὺς ἐντυγχάνοντας χειροῦνται· ὃ δὴ καὶ αὐτὸς πεποίηκας ἐν ὀλίγῳ σφοδροὺς ἡμᾶς ποιήσας ἐραστὰς τῆς εὐνοίας τῆς σῆς. διὸ καὶ ἐπιστέλλομεν, καὶ τὰ καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς δηλοῦμεν, ὅτι ἐν ἡσυχίᾳ καὶ ἀπραγμοσύνῃ διάγομεν πολλῇ, πάντων ἡμᾶς ἐνταῦθα θεραπευόντων μετὰ σπου-

δῆς, καὶ μετὰ πολλῆς ὁρώντων τῆς εὐνοίας. ἵν' οὖν καὶ τὰ ὑμέτερα μανθάνοντες εὐφραινώμεθα, συνεχῶς ἡμῖν ἐπιστέλλειν μὴ κατόκνει, καὶ τὰ περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς εὐαγγελίζεσθαι, ἵνα καὶ ἐκ τούτου πολλὴν καρπωσώμεθα τὴν παράκλησιν, τοιαῦτα περὶ τῆς σῆς εὐγενείας δεχόμενοι γράμματα.

A magnáque cum beneuolentia conſpiciant. Vt igitur rebus quoque tuis cognitis læto animo ſim, ſcribere ad me quàm ſæpiſſimè, ac de tua valetudine certiorem me facere ne graueris. Huiuſmodi enim literis abs te acceptis, ingenti hinc conſolatione afficior.

Εὐηθίῳ. ρογ'.

Εἰ καὶ τῷ σώματι κεχωρίσμεθά σου τῆς εὐγενείας, ἀλλὰ τῇ ἀγάπῃ συνδεδέμεθά σου B τῇ ψυχῇ. τοιαῦτα ἐνέχυρα φιλίας ἡμῖν ἐναπέθου, πολλὴν περὶ ἡμᾶς τὴν θεραπείαν καὶ τὴν διάθεσιν ἐπιδειξάμενος αὐτόθι. διὰ τοῦτο ὅπερ ἂν ἀφικώμεθα, οὐ παυόμεθα χάριτας ὁμολογοῦντες τῇ εὐγενείᾳ τῇ σῇ, καί σε παρακαλοῦμεν συνεχῶς ἡμῖν καὶ αὐτὸν ἐπιστέλλειν, καὶ τὰ περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς εὐαγγελίζεσθαι. ἡμεῖς γὰρ τὴν ὁδὸν ἅπασαν, ἀπραγμόνως καὶ μετὰ ἀσφαλείας διανύσαντες, ἐν τῇ Κουκουσῷ διατελοῦμεν, ἐντρυφῶντες τῇ ἡσυχίᾳ τοῦ χωρίου, καὶ τῇ ἀπραγμοσύνῃ, καὶ πολλῆς ἀπολαύοντες θεραπείας τε καὶ εὐνοίας. ἵν' οὖν καὶ περὶ τῆς ῥώσεως τῆς ὑμετέρας μανθάνοντες εὐφραινώμεθα, πυκνὰ καὶ συνεχῆ πέμπειν ἡμῖν τὰ γράμματα σπούδασον, εὐαγγελιζόμενα ἡμᾶς περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς καὶ τοῦ οἴκου σου παντός. οὕτω γὰρ μεγίστην ἐντεῦθεν καρπωσόμεθα τὴν παράκλησιν.

Euethio. CLXXIII.

Etſi corpore abs te remotus ſum, amore tamen ac beneuolentia cum animo tuo deuinctus ſum. Huiuſmodi videlicet amicitiæ pignora nobis iniecisti, dum tantam erga me obſeruantiam ac beneuolentiam iſtic præ te tuliſti. Ob idque, quemcumque in locum acceſſerim, gratias tibi agere minimè intermitto. Ac te rogo, vt ad me quàm ſæpiſſimè ipſe quoque ſcribas, ac de tua valetudine me facias certiorem. Ego enim, via omni tranquillè ac tutò decurſa, Cucuſi dego, loci quietem atque otium pro delitiis habens, atque ingentem omnium obſeruantiam & beneuolentiam obtinens. Vt igitur valetudine quoque tua cognita lætitiam concipiam, da operam, vt crebras, imò aſſiduas literas, quæ de tua totiúſque domus tuæ valetudine, quæ volumus, nuncient, ad nos mittas. Hinc enim ampliſſimam conſolationem percipiemus.

EIVSDEM EPISTOLÆ LXVIII. AD DIVERSOS.

Nunc primum in lucem editæ an. 1613. *ex codice mſ. Collegij Antuerpiani ſociet.* IESV. *Frontone Ducæo, ſocietatis* IESV *Theologo interprete.*

Epiſcopis, Presbyteris, & Diaconis Chalcedone incluſis. 174.

A BEATI vos & ob vincula, & ob animũ, quo vincula toleratis, & in his apoſtolicæ fortitudinis ſpecimen exhibetis: quandoquidem illi etiã dum flagellarentur, vexarentur, ac vincirentur, hæc multa cum voluptate tolerabant. Neque verò tantum multa cum voluptate tolerabant, ſed etiam dum B catenis vincti eſſent, ſuo munere fungebantur, & de toto terrarum orbe ſolliciti erant. Quocirca veſtram etiam charitatem oro, vt ne idcirco animo concidatis, ſed quanto maiorem vobis ſentitis infligi dolorẽ ex iis quæ patimini, tanto etiam maiorem animi alacritatem oſtẽdite, voſque ſingulis diebus eccleſiarum curã gerere, quæ in toto ſunt orbe terrarum, vt conueniens malis remedium adhibeatur, neque idcirco reddamini ſegniores, quod numero paucos vos eſſe videatis, & quod vndequaque vexemini. C Non enim dubium eſt, quin cum ex his quæ patimini, maiorem vobis apud Deum fiduciam concilietis, maiores inde quoque vires adepturi ſitis. Date igitur operam, vt cùm ſeſe offerret occaſio, ſtudium & alacritatem exhibeatis, ac tum per voś ipſos, tum per alios quoſcumque, per quos licuerit, ea facere ac dicere ſtudete, quæ procellam poterunt exortam ſedare. Sic enim maximè profici poterit, ſi vos ſtudium adhibueritis: quod ſi D nihil profici potuerit, vos nihilominus ob hanc animi promptitudinem & alacritatem mercedem à benigno Deo recipietis.

Agapeto. 175.

Multos ſubiit & continuos ſudores reuerendiſſimus ac religioſiſſimus preſbyter dominus meus Elpidius, dum

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΠΡΟΣ ΔΙΑΦόρους ἐπιστολαὶ ξη'.

A Ἐν Χαλκηδόνι ἐγκεκλεισμένοις ἐπισκόποις, πρεσβυτέροις τε καὶ διακόνοις. ροδ'.

ΜΑΚΑΡΙΟΙ καὶ τῶν δεσμῶν ὑμεῖς, καὶ τῆς γνώμης, μεθ' ἧς φέρετε τὰ δεσμὰ, ἀποστολικὴν ἀνδρείαν ἐν τούτοις ἐπιδεικνύμενοι. ἐπεὶ κἀκεῖνοι καὶ μαστιγούμενοι, καὶ ἐλαυνόμενοι, καὶ δεσμούμενοι, μετὰ πολλῆς ταῦτα ἔφερον τῆς ἡδονῆς. οὐ μόνον δὲ μετὰ πολ- B λῆς ἔφερον τῆς ἡδονῆς· ἀλλὰ καὶ τὰ αὐτῶν ἐποίουν ἐν ταῖς ἁλύσεσιν ὄντες, καὶ τὴν οἰκουμένην μεριμνῶντες ἅπασαν. διὸ δὴ παρακαλῶ καὶ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην μηδὲν ἐντεῦθεν ἀναπεσεῖν, ἀλλ' ὅσῳ πλείων ὑμῖν ἡ ὀδύνη γίνεται ἐξ ὧν πάσχετε, πλείονα καὶ τὴν προθυμίαν ἐπιδείξασθαι, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν μεριμνᾶν ὑπὲρ τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην ἐκκλησιῶν, ὅπως ἂν γένοιτό τις διόρθωσις ἡ προσήκουσα, μηδὲ εἰς τὴν ὀλιγότητα ὑμῶν ἀπιδόντες, καὶ τὸ περιελαύνεσθαι C πανταχόθεν, ὑπτιώτεροι γένησθε. δι' ὧν γὰρ πάσχετε μείζονα τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ παῤῥησίαν κτώμενοι, πλείονα εὔδηλον ὅτι καὶ τὴν δύναμιν ἕξετε. χρήσασθε τοίνυν εἰς καιρὸν τῇ προθυμίᾳ, καὶ δι' ἑαυτῶν, καὶ δι' ἑτέρων ὧν ἂν οἷοί τε ᾖ, ταῦτα καὶ πρᾶξαι καὶ εἰπεῖν σπουδάσατε, ἵνα τὸ κατέχον κλυδώνιον καταστεῖλαι δυνήσησθε. μάλιστα μὲν γὰρ ἔσται τι καὶ πλέον σπουδαζόντων ὑμῶν· εἰ δὲ ἄ- D ρα μηδὲν γένοιτο πλέον, τῆς προθυμίας καὶ τῆς γνώμης ἕξετε παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ τὸν μισθόν.

Ἀγαπητῷ. ροε'.

Πολλοὺς καὶ συνεχεῖς ἱδρῶτας ὁ κύριός μου ὁ εὐλαβέστατος καὶ τιμιώτατος πρεσβύτερος Ελ-

πόλεις, τοὺς τὸ ὄρος οἰκοῦντας, τὸ Ἀμανὸν λέγω, σπουδάζων ἀπαλλάξαι τῆς κατεχούσης αὐτοὺς ἀσεβείας. καὶ ἀπήλλαξε, καὶ μετέθηκεν αὐτοὺς ἀπὸ τῆς πλάνης, καὶ ἐκκλησίας ᾠκοδόμησε, καὶ μοναστήρια συνεστήσατο· καὶ ἔξεστι ταῦτα τῇ εὐγενείᾳ σου καὶ παρ' ἑτέρων μανθάνειν. ἐπεὶ οὖν οἶδα ὅτι τῶν εὐλαβῶν ἀνδρῶν καὶ γνησίων σφοδρὸς ἀεὶ γέγονας ἐραστὴς, εἰδὼς ὅτι σοι χαριοῦμαι γνώριμον ποιῶν τὸν τοσαῦτα κατωρθωκότα, ὁμοῦ καὶ προσειπεῖν σε δι' ἑκάστης προφάσεως ἐπειγόμενος, προστέθεικα ταῦτα τὰ γράμματα, τήν τε ὀφειλομένην πρόσρησιν ἀποδιδοὺς, καὶ τὸν ἄνδρα παρακατατιθέμενος σου τῇ εὐγενείᾳ. ἰδὼν τοίνυν αὐτὸν ὡς σοι πρέπον ἐστὶ δέσποτά μου τιμιώτατε καὶ θαυμασιώτατε, δεῖξον αὐτῷ διὰ τῶν ἔργων ὡς οὐ μάτην οὐδὲ εἰκῇ ταύτην ἦλθεν ἔχων παρ' ἡμῶν τὴν ἐπιστολήν· ἀλλ' ἴσχυσε ταυτὶ τὰ γράμματα, πολλῆς αὐτὸν ποιῆσαι ἀπολαῦσαι εὐνοίας τε καὶ ἀγάπης. οὕτω γὰρ καὶ ἡμεῖς χάριν πολλὴν ὁμολογήσομεν τῇ ἀγχινοίᾳ τῇ σῇ, ὅτι καὶ ἐκ τοσούτου καθήμενοι διαστήματος, ἀπὸ τῆς ἐπιστολῆς δυνάμεθα συνάπτειν σου τῇ ἀγάπῃ γνησίως τοὺς ἐπιθυμοῦντας αὐτῆς ἀπολαύειν· ὧν εἷς οὗτός ἐστι, σφοδρὸς ἐραστὴς ὢν σου τῆς κοσμιότητος. διὸ καὶ μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς ταύτην παρ' ἡμῶν ᾔτησε τὴν ἐπιστολήν.

Ἡσυχίῳ. ρος'.

Ἡμεῖς ἐπιθυμοῦμεν καὶ παρόντα σε θεάσασθαι, καὶ τῆς γλυκυτάτης καὶ ἡδίστης σου ἀπολαῦσαι συνουσίας. ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο ἐργῶδες, καὶ διὰ τὴν τῆς ὁδοῦ δυσκολίαν, καὶ διὰ τὴν τῶν πραγμάτων ἀσχολίαν, καὶ τὴν τοῦ σώματος ἀσθένειαν, τὴν ἀπὸ τῶν γραμμάτων ζητοῦμεν παράκλησιν, ἣν οὔτε σώματος ἀῤῥωστία, οὐδὲ ὁδοῦ τραχύτης διακωλῦσαι δύναται. δίδου δὲ τὴν χάριν ἡμῖν κούφην τε οὖσαν καὶ ἀνεπαχθῆ, καὶ πολλὴν κομίζουσαν ἡμῖν τὴν ἡδονὴν, καὶ οὐ μικρὸν τῆς ἀθυμίας τῆς ἐκ τοῦ σωματικοῦ χωρισμοῦ, ὑποτεμνομένην. ἂν γὰρ ταύτης ἀπολαύσωμεν τῆς παρακλήσεως, καὶ πλησίον ἡγησόμεθα εἶναι· καὶ ἀεὶ μετὰ τῆς τιμιότητός σου. ἀρκεῖ μὲν γὰρ καὶ ἡ ἀγάπη τοῦτο ποιῆσαι. πλείονα δὲ αὐτὴ ἡ φαντασία λαμβάνει προσθήκην, ὅταν καὶ τὴν ἀπὸ τῶν γραμμάτων ἔχῃ συμμαχίαν.

A huius montis incolas, hoc eſt Amani, ſtudet ea, qua detinentur impietate liberare. Iamque adeò liberauit, & abduxit eos ab errore, conſtruxit eccleſias, & monaſteria exædificauit, atque hæc ab aliis nobilitas tua poterit intelligere. Quando igitur pios viros atque generoſos à te ſcio vehementer adamari, neque mediocrem à te gratiam initurum me noui, ſi eum tibi notum faciã, cuius tam præclara extant facinora, ſimul vt quacumque data occaſione te ſalutare contendo, adijciẽdas has cenſui literas, vt & debitam tibi ſalutationem penderem, & virum tuæ nobilitati com- B mendarem. Quamobrem illo intuens eum aſpectu, quo te decet, domine mi obſeruandiſſime ac ſummopere admirande, illi rebus ipſis oſtende non temerè neque fruſtra noſtra illum hac munitum epiſtola ad te veniſſe, ſed harum interuentu literarum multam ipſum apud te beneuolentiam & charitatem expertum eſſe. Sic enim fiet, vt & nos multam ſolertiæ tuæ gratiam habeamus, quod tanto licet à te diſſiti locorum interuallo, per epiſtolam tuæ charitati conciliare ac congluti- C nare poſſimus eos, qui potiri illa percupiunt, ex quibus vnus hic eſt ſummo tuæ ſuauitatis amore inflammatus: quam ob cauſam & ſummo ſtudio has à me literas poſtulauit.

Heſychio. 176.

Nos & præſentem intueri te cupimus, & dulciſſimo iucundiſſimóque tuo congreſſu frui: ſed quoniam eſt hoc difficile, cum propter itineris difficultatem, tum propter negotiorum occupationes, ac corporis imbecillitatem; conſolationem, quæ percipitur ex literis, requirimus, quam neque cor- D poris ægritudo, neque aſperitas itineris poteſt interrumpere. Hoc igitur nos affice beneficio, quod & leue eſt, & minimè moleſtum, multámque nobis voluptatem affert, & contractam ex corporum ſeparatione mœſtitiam non mediocriter mitigat. Nam hoc ſolatio ſi fruamur, & nos comminus eſſe arbitrabimur, & perpetuò cum reuerentia tua verſari. Sufficit enim vel ſola charitas ad hoc præſtandum: ſed multa tamen acceſſione cumulabitur ipſa animi cogitatio, ſi literarum ſubſidio iuuetur.

Artemidoro. 177.

Magna te complexurum ipſum beneuolentia dominus meus Antiochus arbitratus eſt, ſi cum literis noſtris tuæ ſuauitati ſe ſiſteret. Da igitur operam domine mi plurimum venerande, vt ne opinione ſua fruſtretur, & cùm ea qua par eſt illum exceperis beneuolentia, ſi quid æquum ac rationi conſentaneum petat, promptum quæſo ac paratum illi te præbe, illique rebus ipſis oſtẽde non fruſtra nec temerè literis noſtris ipſum comitatum ad te veniſſe: ſed ad obtinendam beneuolentiam, & iuſtum auxilium plurimum noſtris eum literis adiutum fuiſſe. Sic enim fiet, vt & ille beneficium adipiſcatur, & ego me honore affectum agnoſcam ex eo, quòd beneficium ille fuerit conſequutus.

Euthaliæ. 178.

Magnopere ſyncera & feruenti charitate conditæ fuerunt literæ tuæ, vero miniméque fucato amore. Quocirca ingentes tibi gratias habemus, & quod ſcribas, & quod ſynceræ tuæ erga nos beneuolẽtiæ maximum ſpecimen edas. Deus tibi mercedem tanti amoris & & hic & in futuro ſæculo tribuat, teque muniat & cuſtodiat, atque in omni ſecuritate animique tranquillitate conſtituat. Non enim te latet domina mea reuerendiſſima, non mediocri nos affici voluptate, cum vel in hac ſolitudine degentes frequenter audimus ex animi tui ſententia res tibi ſuccedere. Hæc igitur nobis aſſiduè ſcribe, neque fœlicem de tua proſpera valetudine nuntium mittere deſine, vt etiam in ſolitudine degentes multam inde conſolationem hauriamus.

Adoliæ. 179.

Difficile fortaſſe propter corporis imbecillitatem fuiſſet, vt huc venires. Nihil quippe aliud ſubeſſe potuit impedimenti: cum à latronibus omnino quieti ſimus: ſed quid laboris eſt in ſcribendo? neque enim hîc quoque ad illam confugere excuſationem potes. Hæc autem à me idcirco dicuntur, quod cum ſextam, vt equidem arbitror, ad te miſerim hanc epiſtolam, duas tantum à nobilitate tua receperim. Verumtamen ſiue ſcribas, ſiue taceas, quæ noſtrarum ſunt partium, præſtare non deſinemus. Non enim veteris illius ac ſynceræ poterimus amicitiæ tuæ

A Ἀρτεμιδώρῳ. ροζ'.

Πολλῆς ἐνόμισεν ἀπολαύσεσθαι εὐνοίας ὁ κύριός μου Ἀντίοχος, εἰ μετὰ γραμμάτων ἡμετέρων φανείη τῇ ἐμμελείᾳ τῇ σῇ. δεῖξον τοίνυν δέσποτα τιμιώτατε, ὡς οὐ κενῶς ἄλλως ταῦτα ἐνόμισε, καὶ δεξάμενος αὐτὸν μετὰ τῆς σοι πρεπούσης εὐνοίας, ἄν τι δίκαιον νομίζῃ, καὶ λόγον ἔχον, ἕτοιμον σεαυτὸν αὐτῷ παράσχου παρακληθεὶς, καὶ δεῖξον διὰ τῶν ἔργων αὐτῷ ὡς οὐ μάτην οὐδὲ εἰκῇ ταύτην ἦλθε φέρων παρ' ἡμῶν τὴν ἐπιστολὴν, ἀλλὰ γέγονέ τι πλέον αὐ- B τῷ εἰς εὐνοίας καὶ συμμαχίας δικαίας λόγον ἀπὸ τῶν γραμμάτων τῶν ἡμετέρων. οὕτω γὰρ ἀπολαύσεται μὲν τῆς εὐεργεσίας ἐκεῖνος, καρπώσομαι δὲ ἐγὼ τὴν τιμὴν, δι' ὧν καὶ ἐκεῖνος τῆς εὐεργεσίας ἀπήλαυσεν.

Εὐθαλίᾳ. ροη'.

Σφόδρα γνησίας καὶ θερμῆς ἀγάπης ἀνακέκραταί σου τὰ γράμματα, εἰλικρινοῦς καὶ ἀδόλου διαθέσεως. διὰ ταῦτά σοι πολλὰς χάριτας ὁμολογοῦμεν, καὶ ὅτι γράφεις, καὶ ὅτι τῆς γνησίας σου φιλίας τῆς περὶ ἡμᾶς μέγιστον δεῖ- C γμα ἐκφέρεις. ὁ Θεός σοι τὸν μισθὸν δώη τῆς τοιαύτης διαθέσεως καὶ ἐνταῦθα, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, καὶ τειχίσειέ σε, καὶ φρουρήσειε, καὶ ἐν πάσῃ καταστήσειεν ἀσφαλείᾳ, καὶ εὐθυμίᾳ. οἶσθα γὰρ αὐτὴ κυρία μου τιμιωτάτη ὡς οὐ μικρὰν ἡμῖν εὐφροσύνην φέρει. καὶ ταῦτα ἐν ἐρημίᾳ καθημένοις, τὸ συνεχῶς ἀκούειν κατὰ νοῦν σοι τὰ πράγματα φέρεσθαι. ταῦτα δὴ δήλου συνεχῶς ἡμῖν, καὶ μὴ διαλείπῃς περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς εὐαγγελιζομένη, ἵνα καὶ ἐν ἐρημίᾳ καθήμενοι, πολλὴν ἐντεῦθεν καρπωσώ- D μεθα τὴν παράκλησιν.

Ἀδολίᾳ. ροθ'.

Τὸ μὲν παραγενέσθαι ἴσως ἐργῶδες διὰ τὴν τοῦ σώματος ἀσθένειαν· οὐδὲν γὰρ ἕτερον κώλυμα, τὰ γὰρ τῶν λῃστῶν πάντα πέπαυται, τὸ δὲ γράφειν ποῖον ἔχει πόνον; οὐ γὰρ δὴ καὶ ἐνταῦθα εἰς ἐκεῖνο καταφυγεῖν ἔχεις. ταῦτα δὲ λέγω, ὅτι ἕκτην, ὡς ἔγωγε οἶμαι, ταύτην διαπεμψάμενος τὴν ἐπιστολὴν, δύο μόνας ἐδεξάμην παρὰ τῆς εὐγενείας τῆς σῆς. πλὴν ἀλλ' εἴτε γράφῃς, εἴτε σιγᾷς, ἡμεῖς τὰ ἑαυτῶν ποιοῦντες οὐ διαλιμπάνομεν. οὐ γὰρ δυνησόμεθα ἐπιλαθέσθαι σου τῆς ἀρχαίας ἐκείνης καὶ

γνησίας φιλίας, ἀλλ' αὔξουσαν αὐτὴν διηνεκῶς διατηροῦμεν, καὶ ἡνίκα ἂν ἐξῇ, γράφομεν. ἐπειδὴ δὲ σφόδρα μεριμνῶμεν τὰ σά, σφόδρα ἐπιθυμοῦμεν καὶ γράμματα παρὰ σοῦ δέχεσθαι, περὶ τῆς ὑγείας ἡμῖν εὐαγγελιζόμενα τῆς σῆς. μὴ δὴ ταύτης ἡμᾶς ἀποστέρει παραμυθίας. ἀλλ' εἰδυῖα ὅσον χαρίζῃ, κἂν ἐπίπονόν ἐστιν ἡ τοῦ γράφειν, δι' ἡμᾶς τοὺς σφόδρα σε ἀγαπῶντας, καὶ τοῦτον καταδέχου τὸν πόνον· καὶ δήλου τὰ περὶ τῆς ῥώσεως ἡμῖν τῆς σῆς, σφόδρα ἐπιθυμοῦσι καθ' ἑκάστην ἡμέραν περὶ ταύτης μανθάνειν.

Ὑπατίῳ πρεσβυτέρῳ. ρπ'.

ΟΥ παύσομαι μακαρίζων σου τὴν τιμιότητα τῆς ὑπομονῆς, τῆς ἀνδρείας, τῆς καρτερίας τῆς πολλῆς, ἣν ἐπεδείξω, καὶ ἐπιδείκνυσαι ἐν τοῖς πειρασμοῖς. καὶ διὰ τοῦτο καὶ διὰ τῆς προτέρας ἐπιστολῆς ἐδήλωσα, ὅτι διπλοῦς καὶ τριπλοῦς ἐστιν ὁ μισθὸς ὑπὲρ τούτων ἀπόκειται, ὑπέρ τε ὧν αὐτὸς τοσαύτην στερρότητα ἐπιδείκνυσαι, καὶ ἑτέρους εἰς τὸν αὐτὸν ἄγεις ζῆλον, ἐν γήρᾳ οὕτω βαθεῖ τοσαύτην προθυμίαν ἐπιδεικνύμενος ὑπὲρ τοῦ διωκομένου λαοῦ. καὶ ἐβουλόμην μὲν συνεχῶς ἐπιστέλλειν σου τῇ τιμιότητι· ἐπεὶ δὲ τοῦτο οὐκ εὔκολον, διά τε τὴν τοῦ χειμῶνος ὥραν, καὶ τὸν τῶν λῃστῶν φόβον, καὶ τὴν τοῦ χωρίου ἐρημίαν ἐν ᾧ καθήμεθα, ἡνίκα ἂν ἐξῇ, καὶ προσαγορεύομέν σου τὴν εὐλάβειαν, καὶ αἰτοῦμεν συνεχῶς ἡμῖν ἐπιστέλλειν, καὶ τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς εὐαγγελίζεσθαι. σφόδρα γὰρ ἐπιθυμοῦμεν περὶ ταύτης μανθάνειν. μακαρίζομεν δὲ καὶ τοὺς τιμιωτάτους διακόνους ΕΥσέβιον καὶ Λαμπρότατον, τοὺς κοινωνήσαντάς σοι τῶν διωγμῶν. ἴστε γὰρ ἡλίκοι στέφανοι τούτων ὑμῖν ἀπόκεινται, καὶ ὅσος ὁ μισθός, καὶ ὅση ἡ ἀνταπόδοσις. ταῦτ' οὖν εἰδότες, μένετε ἑδραῖοι, ἀμετακίνητοι. τῆς τε γὰρ ὑπομονῆς δαψιλῆ τὸν μισθὸν ὁ Θεὸς ὑμῖν ἀποδώσει, καὶ τὰ παρόντα ταχέως λύσει δεινά. γράφετε δὲ ἡμῖν συνεχῶς, τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς ὑμετέρας ἡμῖν εὐαγγελιζόμενοι, περὶ ἧς σφόδρα σπουδάζουσιν ἡμῖν μανθάνειν.

Ἐπισκόποις. ρπα'.

Καὶ ἡ καταλαβοῦσα τὰς ἐκκλησίας τὰς κατὰ τὴν ἀνατολὴν ταραχὴ σφοδροτάτη καὶ ποικίλη, καὶ ἡ παρὰ τῆς εὐλαβείας ὑμῶν εἰσενεχθεῖ-

A obliuiſci, ſed vigentem illam ac florentem perpetuo retinemus, & quoties facultas datur, ſcribimus. Quoniam autem de tuis rebus valdè ſolliciti ſumus, literas quoque à te accipere ſummopere deſideramus, quæ fœlicem de tua valetudine nuntium ferant. Noli ergo nos hoc ſolatio priuare: ſed cum non te lateat, quãto nos beneficio tibi deuincias, tametſi laborioſum eſt ſcribere, in gratiam noſtri, qui te impensè diligimus, hunc quoque laborem ſuſcipe, déque tua ſanitate nos fac certiores, qui de illa quotidie quippiam intelligendi ſummo deſiderio tenemur.

B *Hypatio presbytero.* 180.

Nunquam reuerentiam tuam beatam prædicare deſinam, ob patientiam, fortitudinem, tolerantiã multam, quam exhibuiſti, & exhibes in tentationibus. Propterea quoque prioribus tibi literis ſignificaui duplicem ac triplicem horum cauſa te manere mercedẽ, & quod tantam conſtantiam præ te feras, cæteróſque ad eundem zelum impellas, dum in tam longa ſenectute tantam pro populo perſecutionem paſſo alacritatem animi exhibes. Cuperem equi-
C dem creberrimas ad reuerentiam tuam mittere literas: ſed quoniam id facile non eſt, tum propter hybernum tempus, tum propter metum prædonum, locique, in quo degimus ſolitudinem, quoties facultas datur, venerationem tuam ſalutamus, vtque ad nos quàm ſæpiſſimè ſcribas petimus, ac felicem de tua valetudine nuntium mittas, ſiquidem certiores de illa fieri magnopere deſideramus. Reuerendiſſimos quoque diaconos Euſebium & Lamprotatum, qui tibi conſortes tribulationum fuerũt, beatos ducimus. Non enim
D ignoratis, quales vos ob iſta maneant coronæ, quanta merces, quãta retributio. Quæ cum vobis explorata ſint, ſtabiles & immoti perſeuerate: copioſam enim vobis Deus patientię mercedem perſoluet, ac præſentia mala citò depellet. Cæterùm literas ad nos quàm creberrimas mittite, quæ lætum de veſtra valetudine nuntium ferant, de qua ſubinde aliquid audire vehementer optamus.

Epiſcopis. 181.

Et quæ inuaſit eccleſias Orientis perturbatio, vehementiſſima fuit ac multiplex, & magnum ſimul & im-

penſum ſtudiũ illud fuit, quod ad eam A ſedandam pietas veſtra cõtulit. Quod ſi fortè nihil dum vtilitatis inde promanarit, eos quidẽ, qui medicinã omnem aſpernãtur, neque correcti ſunt, miſeros ducimus, vos autem laudare beatóſque prædicare nõ intermittimus, quod cum tam diuturno elapſo tẽpore meliorem in ſtatum reſtitui res non potuerint, frangi tamen ac debilitari vos non ſinatis, nec animum deſpondeatis, ſed inſtetis, & florenti adhuc ac vigenti promptitudine animi pro viribus auxiliũ feratis, quod in iudiciũ cedit, & condẽnationem eorum, qui ferre vos nolunt, co- B ronas autẽ comparat & pręmia plurima ſtudio, quod à vobis adhibetur. Idcirco & nos & omnes, qui vniuerſum orbem terrarum incolunt, vos prædicãt, & corona donãt, quod tanto licet interuallo diſiunctos, neque itineris longitudo, neque temporis intercapedo negligentiores reddiderit, ſed quaſi vicini eſſetis eorum quæ gerebantur, atque ipſis oculis ea quæ perpetrabantur ſcelera conſpiceretis, ita fortiſſima prõptitudine, quæ veſtrarũ erant partium, præſtare ſtudueritis. Quod ſi necdum importunæ ſuæ contentioni, & iniuſto bello finẽ impo- C nere volũt, qui horũ à principio malorũ auctores fuerũt, ne vos cõturbet iſtud, néve aĩos veſtros debilitet: quãto enim maior vobis exoritur labor, tanto etiam maior corona nectetur, cũ Deus arcana illa & ineffabilia, quæque omnẽ ſermonem excedunt, præmia vobis cõſtituet.

Venerio Epiſcopo Mediolanenſi. 182.

Vide Baron. an. 405.17. Omnes quidem fortitudinẽ veſtram, ac fiduciam, & pro veritate loquendi libertatem etiam antea nouerant: ſed fraternum veſtrum amorem, charitatem, religionem, multam commiſerationem, ſollicitudinem eccleſiarum hoc tempus indicauit. Enimuero gu- D bernatorem quoque maris tempeſtas præſertim indicat, & optimũ medicum grauiores corporum morbi: ſic & illum qui religioſè vitam ſuam traducere ſtuduit, ac multa præditus eſt fortitudine, temporũ difficultates oſtendunt. Quod vobis etiam contigit, & quantum in vobis fuit, omnia benè ſucceſſerunt, neque vlla pars officij veſtri deſiderata eſt. Sed quoniam illi qui turbas excitarunt, & excitant, eo dementiæ ſunt progreſſi, vt non modo priora geſſiſſe illos non pudeat, ſed illis etiam grauiora patrare

A σα εἰς τὴν διόρθωσιν ταύτης σπουδὴ, πολλὴ καὶ διαφιλής. εἰ δὲ μηδὲν μηδέπω γέγονε πλέον, τοὺς μὲν ἀνίατα νοσοῦντας, καὶ μὴ διορθωθέντας, ταλανίζομεν, ὑμᾶς δὲ θαυμάζοντες καὶ μακαρίζοντες οὐ διαλιμπάνομεν, ὅτι μετὰ τοσοῦτον χρόνον τῶν πραγμάτων ἀδιορθώτων μεινάντων, οὐκ ἀπεκάμετε, οὐδὲ ὕπτιοι γεγόνατε, ἀλλ' ἐπίκεισθε, ἔτι ἀκμαζούσῃ τῇ προθυμίᾳ τὴν παρ' ἑαυτῶν εἰσφέροντες συμμαχίαν, εἰς κρίμα μὲν τῶν οὐκ ἐθελόντων ὑμῶν ἀνέχεσθαι, εἰς στεφάνους δὲ τῆς ὑμετέρας σπουδῆς, καὶ βραβεῖα πολλά. διὰ ταῦτα ὑμᾶς καὶ ἡμεῖς, καὶ B πάντες οἱ κατὰ τὴν οἰκουμένην, ἀνακηρύττουσι, στεφανοῦσιν, ὅτι ἐκ τοσούτου κεχωρισμένοι διαστήματος, οὐ τῆς ὁδοῦ τὸ μῆκος, οὐ τοῦ χρόνου τὸ πλῆθος ῥαθυμοτέρους ἐποίησεν, ἀλλ' ὡς πλησίον ὄντες τῶν γινομένων, καὶ αὐταῖς ὄψεσιν ὁρῶντες τὰς γινομένας παρανομίας, οὕτως ἐρρωμενεστάτῃ προθυμίᾳ τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσφέρειν ἐσπουδάκατε. εἰ δὲ μήπω τὴν ἄκαιρον φιλονεικίαν, καὶ τὸν ἄλογον πόλεμον καταλύειν βούλονται οἱ ταῦτα ἐξ ἀρχῆς τεκόντες τὰ κακὰ, μηδὲν ὑμᾶς τοῦτο θορυβείτω, μήτε ἀπο- C κάμνειν ποιείτω. ὅσῳ γὰρ πλείων ὁ πόνος ὑμῖν ἐγγίνεται, τοσούτῳ καὶ μείζων ἔσται ὁ στέφανος τοῦ Θεοῦ, τὰς ἀπορρήτους ὑμῖν καὶ ἀφάτους ἐκείνας, καὶ λόγον ὑπερβαινούσας ὁρίζοντος ἀμοιβάς.

Βενερίῳ ἐπισκόπῳ Μεδιολάνων. ρπβ'.

Τὴν ἀνδρείαν ὑμῶν, καὶ τὴν παρρησίαν, καὶ τὴν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἐλευθεροστομίαν καὶ πρότερον μὲν ἅπαντες ᾔδεισαν, ἔδειξε δὲ ἀκριβέστερον ὁ παρὼν καιρὸς τὴν φιλαδελφίαν, τὴν ἀγάπην, τὴν εὐλάβειαν, τὴν πολλὴν συμ- D πάθειαν ὑμῶν, τὴν κηδεμονίαν τὴν ὑπὲρ τῶν ἐκκλησιῶν. ἐπεὶ καὶ κυβερνήτην ὁ χειμὼν μάλιστα δείκνυσι τῆς θαλάσσης, καὶ ἰατρὸν ἄριστον τὰ χαλεπὰ τῶν σωμάτων νοσήματα· οὕτω καὶ τὸν ἐν εὐλαβείᾳ ζῆν ἐσπουδακότα, καὶ πολλὴν ἔχοντα ἀνδρείαν, ἡ τῶν καιρῶν δυσκολία. ὃ δὴ καὶ ἐφ' ὑμῶν γέγονε, καὶ τό γε ὑμέτερον μέρος, ἅπαντα διώρθωται, καὶ οὐδὲν ἐλλέλειπται. ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ τὰς ταραχὰς καὶ τεκόντες καὶ τίκτοντες, εἰς τοῦτο ἦλθον παρανοίας, ὡς μὴ μόνον μὴ ἐγκαλύπτεσθαι τοῖς προτέροις, ἀλλὰ καὶ ἐπαγωνίζεσθαι

ἐκείνοις,

ἐκείνοις, παρακαλῶ κοινῇ πάντας ὑμᾶς ἐρρωμενεστάτῃ χρήσασθαι τῇ προθυμίᾳ, καὶ μὴ καταλῦσαι τὴν τοσαύτην σπουδὴν, ἀλλὰ καὶ προσεπιτεῖναι μειζόνως, κἂν μυρίαι δυσκολίαι περιεμπίπτωσιν. οἱ γὰρ μετὰ πλειόνων ἱδρώτων καὶ πόνων μέγα τι καὶ γενναῖον κατορθοῦντες, τῶν ῥᾳδίως καὶ μετ᾽ εὐκολίας τοῦτο ποιούντων πλείονα λήψονται τὸν μισθόν. ἕκαστος γὰρ, φησὶν ὁ μακάριος Παῦλος, τὸν ἴδιον μισθὸν λήψεται, κατὰ τὸν ἴδιον κόπον. μὴ τοίνυν τὸ πολλὰ κεκμηκέναι, ποιείτω ὑμᾶς ἀπαγορεύειν· ἀλλ᾽ αὐτὸ δὴ τοῦτο μᾶλλον διεγειρέτω. ὅσῳ γὰρ ἂν προσθήκην λάβῃ τὰ τῶν πειρασμῶν, τοσούτῳ μᾶλλον αὔξεται τὰ τῶν στεφάνων, καὶ πλεονάζει τὰ ὑπὲρ τῶν καλῶν τούτων ὑμῖν ἀγώνων ἀποκείμενα βραβεῖα.

Ἡσυχίῳ ἐπισκόπῳ Σαλώνων. ρπγ΄.

ΕΙ καὶ πολλῷ διειργόμεθα τῷ τῆς ὁδοῦ μήκει τῆς τιμιότητός σου, καὶ πρὸς αὐτὰς ἐσμὲν τῆς οἰκουμένης τὰς ἐσχατιὰς ἀπῳκισμένοι, ἀλλ᾽ ὅμως τῷ τῆς ἀγάπης πτερῷ χρώμενοι κούφῳ τε ὄντι, καὶ ῥᾳδίως τὰς τοιαύτας ἀποδημίας ἐργαζομένῳ, πλησίον τέ σου ἐσμὲν, καὶ συνεσμέν σοι, καὶ τὴν ὀφειλομένην τῶν γραμμάτων ἀποδιδόαμεν πρόσρησιν, καί σε παρακαλοῦμεν τὴν πρέπουσαν ὑπὲρ τῶν ἐκκλησιῶν τῶν κατὰ τὴν ἀνατολὴν ποιήσασθαι σπουδήν. οἶσθα γὰρ ἡλίκος ἐστὶ μισθὸς ἐκκλησίαις πονουμέναις χεῖρα ὀρέγειν, καὶ ταραχὴν τοσαύτην εἰς γαλήνην μεταθεῖναι, καὶ πόλεμον οὕτω σφοδρὸν καταλῦσαι. καὶ ταῦτα οὐχ ὡς δεομένους ὑμᾶς τῆς παρ᾽ ἡμῶν ὑπομνήσεως παρακαλοῦμεν. καὶ γὰρ καὶ πρὸ τῶν ἡμετέρων γραμμάτων τὰ παρ᾽ ὑμῶν αὐτοὶ πεποιήκατε. ἀλλ᾽ ἐπειδὴ οὔπω τὰ δεινὰ λέλυται, ἀλλὰ καὶ ἀκμάζει, ἀξιοῦμεν ὑμᾶς μὴ ἀναπεσεῖν, μηδὲ προεκκακῆσαι, ἀλλ᾽ ἕως μένει τὰ ἕλκη τὸ σῶμα τῆς ἐκκλησίας συντρίβοντα, καὶ τὰ παρ᾽ ὑμῶν φάρμακα ἐπιτιθέναι· καὶ γὰρ ὅσῳ μετὰ πλειόνων πόνων ἀνύεται τὰ προκείμενα, τοσούτῳ πλείων ὑμῖν κείσεται καὶ ὁ μισθός.

Γαυδεντίῳ ἐπισκόπῳ Βρίξης. ρπδ΄.

ΟΥδὲν ἡμᾶς ἔλαθε τῶν σῶν, ἀλλ᾽ ἔγνωμεν σαφῶς ὡς παρόντες τὴν σπουδήν σου, τὴν ἀγρυπνίαν, τὴν φροντίδα, τοὺς καμάτους, τοὺς πόνους οὓς ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἐπεδείξω, καί σοι χάριτας πολλὰς ὁμολογοῦμεν, καὶ ἐν τοσαύτῃ κα-

A contendant, omnes vos ſimul cohortor, vt fortiſſimam alacritatem animi adhibeatis; neque de tanto ſtudio quicquam remittatis, ſed illud amplius etiam augeatis, licet innumeræ difficultates occurrant. Qui enim pluribus cum ſudoribus ac laboribus magnum aliquod ac generoſum facinus ediderit, vberiorem illis, qui facilè ac nullo negotio idipſum geſſerint, mercedem accipiet. Siquidem vnuſquiſque, inquit beatus Paulus, propriam mercedem 1.Cor.3.8. accipiet ſecundum proprium laborem. Ne igitur idcirco animum deſpondeatis, quod multi vobis fuerint exantlandi labores, ſed hoc ipſum magis vos ex-
B citet. Quanto enim maior afflictionum fit acceſſio, tanto magis augentur coronæ, ac multiplicantur ea præmia, quæ vobis pro his præclaris certaminibus reconduntur.

Heſychio Epiſcopo Salonenſi. 183.

Etſi magno itineris interuallo à reuerentia tua diſiungimur, & ad extremos vſque orbis terrarum fines relegati ſumus; tamē leui charitatis penna vtentes, quæ faciles reddit eiuſmodi peregrinationes, & propinqui ſumus tibi, & tecum verſamur, ac debitam per literas ſalutationem perſoluimus, téque hortamur, vt ad iuuandas Orientis eccle-
C ſias conueniens ſtudium adhibeas. Scis enim quanta ſit parata merces ei, qui diuexatis eccleſiis manum porrexerit, & tantam procellam in tranquillitatem conuerterit, ac bellum adeò graue reſtinxerit. Atque ad hæc vos hortamur, non quaſi admonitione noſtra indigeatis; ſiquidem antequam noſtras literas accepiſſetis, quæ veſtri muneris erant, ipſi præſtitiſtis: ſed quia nondum ſublata ſunt mala, ſed adhuc vigent & vrgent, oramus vos, vt ne animo con-
D cidatis, neque malis cedatis, ſed quandiu manent vlcera, quibus eccleſiæ corpus affligitur, veſtra medicamenta adhibeatis. Quanto enim pluribus cum laboribus res geruntur, tanto vobis amplior etiam merces conſtituetur.

Gaudentio Epiſcopo Brixiano. 194.

Nihil nos latet rerum tuarum, ſed tanquã præſentes probè nouimus ſtudium tuũ, vigilantiã, curas, labores, quos pro veritate ſuſcepiſti, tibiq. ingētes gratias agimus, neq. mediocrē in tanta degen-

tes ſolitudine cõſolationem haurimus, ex tuæ charitatis ardore ac ſynceritate, cuius dum hic periculum fecimus, iſtic quoque integram illam vigere cognouimus, nec vllo modo aut temporis diuturnitate aut itineris longitudine debilitatam fuiſſe. quo nomine multam tibi gratiam habemus, teque hortamur vt in inſtituto pergas, & idē ſemper ſtudium præ te feras. Non enim ignoras, quot eccleſiarũ ſalus nunc agatur, & quam eximium futurũ hoc ſit recte factum. Hæc igitur cogitans, domine mi reuerendiſſime ac religioſiſſime, in eodem ſtudio perſeuerare dignare, ſic enim fiet: vt exiguis laboribus exantlatis immortalia vobis pro his præclaris certaminibus in cœlo præmia recondatis.

Pentadiæ Diaconiſſæ. 185.

Diuturno ſilentio vſa es, tametſi multi erant, qui ad nos iſtinc proficiſcerentur. quid ergo tandem in cauſa fuit? num rerum perturbatio? abſit, hoc ego de te nunquam dixerim: noui quippe magnum & excelſum animum tuum, qui vel in multis tempeſtatibus poteſt fœliciſſimè nauigare, atque in mediis fluctibus tranquillitate magna frui. Id vero tu rebus ipſis demonſtraſti, tuorúmque nuntia recte factorum ad extremos vſque fines orbis terrarum fama peruenit, & omnium ore laudaris, quod cum in vno conſtituta ſis loco, longè diſſitos excites tua pietate, atque alacriores efficias. Quænam igitur eſt cauſa ſilentij? equidem dicere minimè poſſum, tuam autem oro ſuauitatem, vt per eum, qui literas pietati tuæ tradet in manus, de tua valetudine, tranquillitate animi ac ſecuritate cum tua, tum vniuerſæ domus tuæ certiores nos facias, vt licet tanto à te interuallo ſeiuncti, atque in tam moleſta degentes ſolitudine, multum ex eiuſmodi literis percipiamus ſolatium.

Alypio. 186.

Tu quidem veritus es, ne, quod prior ad nos ſcripſiſſes, in præcipitationis reprehenſionem incurreres (ipſis enim tuis vtar verbis) ego vero tantum abeſt, vt huiuſce rei tibi actionem intendam, vt etiam negligentiæ propter tarditatem te accuſem, & amplius ante laudarim, cum prior literas ad nos miſiſſes. Atque hoc ego dico, vt tua ipſius ſententia ad id comprobandum vtar.

A καθήμενοι ἐρημίᾳ, μεγίστην ἔχομεν παράκλησιν, τῆς ἀγάπης σου τὸ θερμὸν καὶ γνήσιον, ἧς πεῖραν ἐντεῦθεν λαβόντες, ἔγνωμεν αὐτὴν ἀκμάζουσαν καὶ ἐκεῖσε, καὶ οὐδὲν οὔτε τῷ πλήθει τοῦ χρόνου, οὔτε τῷ μήκει τῆς ὁδοῦ καταμαρανθεῖσαν. διὰ τοῦτό σοι χάριτας ἴσμεν πολλάς, καί σε παρακαλοῦμεν μένειν τὴν αὐτὴν ἐπιδεικνύμενον σπουδήν. οἶδας γὰρ ὅσων ἐκκλησιῶν ὑμῖν ὁ ἀγὼν πρόκειται νῦν, καὶ ἡλίκον ἔσται τοῦ κατορθώματος τὸ μέγεθος. ταῦτ' οὖν ἐννοῶν δέσποτά μου τιμιώτατε καὶ εὐλαβέστατε, ἐπιμεῖναι τῇ αὐτῇ σπουδῇ παρακλήθητι. οὕτω γὰρ ὀλίγα κάμνοντες, ἀθάνατα ἑαυτοῖς B παρακαταθήσεσθε ἐν τοῖς οὐρανοῖς τῶν καλῶν τούτων τὰ ἀγώνων βραβεῖα.

Πενταδίᾳ διακόνῳ. ρπε'.

Μακρὰν ἐσιγήσας σιγὴν, καί τοι πολλῶν ὄντων τῶν ἐκεῖθεν ἀφικνουμένων πρὸς ἡμᾶς. τί ποτ' οὖν ἂν εἴη τὸ αἴτιον; τῶν πραγμάτων ὁ θόρυβος; ἄπαγε. τοῦτο οὐκ ἂν εἴποιμι. οἶδα γάρ σου τὴν μεγάλην καὶ ὑψηλὴν ψυχὴν, τὴν καὶ ἐν πολλοῖς κλυδωνίοις δυναμένην ἐξουρίας πλεῖν, καὶ ἐν μέσοις κύμασι γαλήνης ἀπολαύειν λευκῆς. C καὶ τοῦτο δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἔδειξας, καὶ πρὸς αὐτὰς τὰς ἐσχατιὰς τῆς οἰκουμένης ἦλθεν ἡ φήμη τὰ σὰ φέρουσα κατορθώματα, καὶ πάντες σε ἀνακηρύττουσιν, ὅτι καὶ ἐν ἑνὶ χωρίῳ ἱδρυμένη, καὶ τοὺς πόρρωθεν ὄντας διὰ τῆς εὐλαβείας τῆς σῆς διεγείρεις, καὶ προθυμοτέρους ποιεῖς. τίς οὖν ἡ αἰτία τῆς σιγῆς; ἐγὼ μὲν εἰπεῖν οὐκ ἔχω. παρακαλῶ δέ σου τὴν ἐμμέλειαν διὰ τοῦ γράμματα ἐγχειρίζοντός σου τῇ εὐλαβείᾳ, δι' αὐτοῦ δηλῶσαι ἡμῖν τὰ περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς, καὶ τῆς εὐθυμίας, καὶ τῆς ἀσφαλείας καί σου, καὶ τοῦ οἴκου σου παντός· D ἵνα καὶ ἐκ τοσούτου καθήμενοι διαστήματος, καὶ ἐν οὕτω χαλεπωτάτῃ ἐρημίᾳ διατρίβοντες, πολλὴν ἀπὸ τῶν τοιούτων γραμμάτων καρπωσώμεθα τὴν παράκλησιν.

Ἀλυπίῳ. ρπϛ'.

ΑΥτὸς μὲν ἔδεισας μὴ τῷ πρότερος ἐπιπηδῆσαι τοῖς πρὸς ἡμᾶς γράμμασι προπετείας μέμψει περιπέσῃς (αὐτοῖς γάρ σου χρήσομαι τοῖς ῥήμασιν) ἐγὼ δέ σε τοσοῦτον ἀπέχω τούτου γράψασθαι, ὅτι καὶ ῥᾳθυμίας ἐγκαλῶ τῆς βραδύτητος ἕνεκεν, καὶ μειζόνως ἀνεκήρυξα πρότερον ἐπεσταλκότα. καὶ τοῦτο λέγω αὐτῇ πάλιν σου τῇ ψήφῳ εἰς ἀπόδειξιν τούτου κεχρημένος.

ἔφης γάρ, τοῦτο μάλιστα φιλοστοργίας εἶναι τό, καὶ σιωπῶντας προσειπεῖν. ἐπεὶ οὖν τό, τι δέος σοι τῆς προπετείας ἀνῄρηται, ὅπερ οὐ δεόντως ἐδεδοίκεις, τοῦτό τι μείζονος ἀποδέδεικται σημεῖον ἀγάπης, πέμπε λοιπὸν ἡμῖν ψεκάδας γραμμάτων. οἶσθα γὰρ ὅπως τε διετέθημεν καὶ διακείμεθα περὶ τὴν σὴν ἐμμέλειαν· κἂν γὰρ εἰς ἐρημότατον τοῦτο χωρίον ἀπενεχθῶμεν, κἂν εἰς αὐτὰ τῆς οἰκουμένης τὰ πέρατα, τῆς εἰλικρινοῦς ἀγάπης, καὶ δόλον οὐκ ἐχούσης οὐδέποτε ἐπιλαθέσθαι δυνάμεθα, ἀλλὰ καθ' ἑκάστην σε τὴν ἡμέραν φανταζόμενοι διατελοῦμεν, τὰς ἀρετάς σου τῆς ψυχῆς διὰ τῆς μνήμης ἀναπλάττοντες. καὶ ἐβουλόμεθα μὲν συνεχέστερον ἐπιστέλλειν, ἐπειδὴ δὲ τοῦτο ἐργῶδες ἡμῖν ἐστι, τοσοῦτον ὑμῶν ἀπῳκισμένοις, ὑμῖν δὲ ῥᾴδιον, παρακαλοῦμεν συνεχῶς ἡμῖν ἐπιστέλλειν τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς, καὶ παντὸς ὑμῶν τοῦ οἴκου. οὕτω γὰρ καὶ ἐν ἀλλοτρίᾳ διατελοῦντες, πολλὴν καρπωσόμεθα τὴν παράκλησιν.

Προκοπίῳ. ρπζ'.

Ὀλίγα μὲν σοι συνεγενόμεθα αὐτόθι, δέσποτά μου θαυμασιώτατε, πολλὴν δὲ σου πεῖραν τῆς γνησίας εἰλήφαμεν ἀγάπης, ἀπραγμόνος ψυχῆς, καὶ τῆς γνησίας καὶ θερμῆς διαθέσεως. διὸ καὶ πρὸς αὐτὰ τῆς οἰκουμένης ἀπῳκισθέντες τὰ τέρματα, καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν ἐσχάτην ἐρημίαν ἀναχθέντες, διὰ τὸ πανταχοῦ σε περιφέρειν, ὅπουπερ ἂν ἀπίωμεν, καὶ ἔχειν ἐγκεκολαμμένον τῷ συνειδότι, καὶ γράφομεν ἐκ τοσούτου διαστήματος, καὶ τὴν ὀφειλομένην ἀποδίδαμεν πρόσρησιν. καί σου παρακαλοῦμεν τὴν ἐμμέλειαν, εἰ μὴ βαρὺ μηδὲ ἐπαχθές, καὶ αὐτὸν ἡμῖν ταύτην παρέχειν τὴν χάριν, καὶ τὰ περὶ τῆς ὑγείας εὐαγγελίζεσθαι τῆς σῆς. μανθάνομεν γὰρ αὐτὰ καὶ μὴ γράφοντος, τοὺς ἐκεῖθεν ἀφικνουμένους ἐρωτῶντες, διὰ τὸ σφόδρα περισπούδαστον εἶναι ἡμῖν εἰδέναι τὰ περὶ τῆς ῥώσεως τῆς σῆς καὶ τῆς εὐδοκιμήσεως. βουλόμεθα δὲ καὶ παρὰ τῆς γλώττης, καὶ παρὰ τῆς χειρὸς τῆς σῆς ταῦτα δηλοῦσθαι, ὥστε διπλῆν ἡμᾶς καρποῦσθαι τὴν ἡδονήν, ἀπό τε τοῦ γράφειν, ἀπό τε τοῦ γράμματα δέχεσθαι παρὰ τῆς εὐγενείας τῆς σῆς. δίδου δὴ ταύτην ἡμῖν τὴν χάριν, ἡδίστην τε οὖσαν, καὶ εὔλογον, καὶ πολλὴν ἡμῖν παρέχουσαν τὴν εὐφροσύνην.

A ſic enim dixiſti, hoc præcipuè propenſioris eſſe amicitiæ, vt etiam tacentes literis appellemus. Quando igitur & præcipitationis ac temeritatis metus eſt exemptus, quo ſine cauſa correptus fueras, & hoc ipſum maioris indicium charitatis oſtenſum eſt, ingentem ad nos deinceps literarum copiam mitte. Non enim te fugit, quo animo erga tuam ſuauitatem affecti & fuerimus, & ſimus. Nam licet in hunc deſertiſſimũ locum relegati ſimus, licet ad ipſos orbis terrarum vltimos fines, ſyncerę tuę miniméque fucatæ charitatis obliuiſci non poſſumus, ſed ſingulis diebus illã mẽte verſare nõ deſinimus, animæq. tuę virtutes
B recordatione nobis effingere. Ac cuperemus quidem crebrius ad vos ſcribere: ſed quoniam id nobis eſt difficile, qui à vobis adeò ſeiuncti ſumus, vobis autem perfacile, hortamur vos, vt frequentes ad nos literas de veſtra totiuſque domus veſtræ valetudine mittatis: Sic enim peregrè degentes ſolatio non mediocri perfruemur.

Procopio. 187.

Quanquam exigua nobis tecum iſtic conſuetudo fuit, domine plurimum ſuſpiciende: magnum tamen ſynceræ tuæ charitatis animi quieti, ſynceri ac feruentis amoris periculum fecimus. Qua-
C propter etiam ad ipſos orbis terrarum fines relegati, atque ad ipſam extremam ſolitudinem abducti, quoniam vbique te circumferimus, quocumque tandem proficiſcamur, & inſculptum in pectore geſtamus, ex tanto licet interuallo ſcribimus, ac debitam ſalutationem perſoluimus, tuámque ſuauitatem oramus, vt niſi graue ſit ac moleſtum, hanc ipſe nobis gratiam concedas, & de tua valetudine lætum ad nos nuntium mittas. Hæc enim etiam
D te minimè ſcribente intelligimus, dum eos qui iſtinc veniunt ſciſcitamur, quod magno nobis ſtudio ſit, vt de tua valetudine ac nominis celebritate certiores fiamus: cupimus tamen linguæ tuæ ac manus tuæ beneficio nobis eadem innoteſcere, vt duplicem voluptatem carpamus, tum quod ſcribamus ipſi, tum quod literas à tua nobilitate miſſas recipiamus. Hanc vero nobis concede gratiam, quæ & iucundiſſima eſt, ac rationi conſentanea, & multa lætitia nos perfundit.

Marcellino. 188.

Nos quidem in ipſum omnium deſertiſſimum locum Cucuſum relegati ſumus: cum tamen nobis in mentem venit veſtræ charitatis, qua nos complectimini, ingentem percipimus conſolationem, aque in ſolitudine diuites ſumus. Neque enim is vulgaris eſt theſaurus, ſi viros nanciſcaris, qui ſyncerè amare nouerint. Atque idcirco tametſi corpore minimè adſumus, vobiſcum anima deuincti ſumus, & catena charitatis obſtricti. Hinc etiam fit, vt ad vos tanto interuallo diſiũcti ſcribamus, ac debitam ſalutationem perſoluamus. Nam in primorũ numerum amicorum te adſcriptum à nobis fuiſſe, nec ipſe ignoras, domine mi plurimũ ſuſpiciende. Hanc igitur nobis & ipſe gratiã concede, vt frequẽter ad nos literas mittas, quæ de tuæ valetudinis ſtatu læta nuntient, vt & dum ſcribimus, & dum eiuſmodi litteras accipimus, multam conſolationem ac voluptatem carpamus, & maximo etiam in ſolitudine degentes ſolatio perfruamur.

Antiocho. 189.

Ecquando tandem ſuauis & ardentis amoris tui, ſynceræ miniméque fucatæ charitatis poterimus obliuiſci, mentis ingenuæ ac ſublimis, animi confidentis? Quamuis enim ad ipſos vltimos orbis terrarum fines proficiſcamur, vbique te circumferimus abeuntes feruidum noſtri amatorem, & arctiſſima charitatis nobiſcum lege deuinctum. Quocirca vel in ipſam noſtri huius orbis terrarum ſolitudinem, Cucuſum nimirum relegati, quamuis haud facile, qui literas perferant, nanciſci queamus, omnem adhibuimus diligentiam, vt inueſtigaremus, ac reperiremus, qui noſtram hanc epiſtolam ad te perferret, vt ſublimitatem tuam compellaremus, ac debitam ſalutationem magnificentiæ tuæ perſolueremus. Neque vero in dubium reuocari debere arbitror, cum ea quæ iam à te ſunt geſta conſidero, quin facilè noſtra ſis admonitione cariturus, vt ad nos literas crebro mittere memineris, & de tua valedine certiores nos facere. Non enim mediocrem conſolationem hauriemus, cum à vobis, à quibus impensè diligimur, literas accipere licębit, quæ valetudinis veſtræ ſtatum exponant,

A Μαρκελλίνῳ. ρπη'.

Εἰς μὲν αὐτὸ τὸ πάντων ἐρημότατον χωρίον ἀπῳκίσθημεν, τὴν Κουκουσόν· πλὴν ὅταν τῆς ἀγάπης ὑμῶν τῶν φιλούντων ἡμᾶς ἐννοήσωμεν, μεγίστην καρπούμεθα παράκλησιν, ἐν ἐρημίᾳ πλουτοῦντες. οὐδὲ γὰρ ὁ τυχὼν θησαυρὸς, ἄνδρας ἐπιτυχεῖν γνησίως φιλεῖν εἰδότας. διὰ δὴ τοῦτο κἂν μὴ σώματι παρῶμεν, ὑμῖν τῇ ψυχῇ συνδεδέμεθα, τῇ τῆς ἀγάπης ἁλύσει σφιγγόμενοι. ὅθεν καὶ ἐπιστέλλομεν ἐκ τοσούτου διαστήματος, καὶ τὴν ὀφειλομένην ἀποδιδόαμεν
B προσρησιν. ὅτι γὰρ εἰς τοὺς πρώτους σε τῶν ἐραστῶν ἐγράψαμεν τῶν ἡμετέρων, οὐδὲ αὐτὸς ἀγνοεῖς, δέσποτά μου θαυμασιώτατε. δίδου δὴ καὶ αὐτὸς ταύτην ἡμῖν τὴν χάριν, καὶ συνεχῶς ἡμῖν ἐπίστελλε, τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς εὐαγγελιζόμενος· ἵνα καὶ τῷ γράφειν, καὶ τῷ δέχεσθαι τοιαύτας ἐπιστολὰς, πολλὴν καρπωσώμεθα τὴν παραμυθίαν, καὶ εὐφροσύνην, καὶ μεγίστης καὶ ἐν ἐρημίᾳ διατρίβοντες, ἀπολαύσωμεν παρακλήσεως.

Ἀντιόχῳ. ρπθ'.

C Πότε γὰρ σου ἐπιλαθέσθαι δυνάμεθα τῆς γλυκείας καὶ θερμῆς διαθέσεως, τῆς γνησίας καὶ εἰλικρινοῦς ἀγάπης, τῆς ἐλευθέρας γνώμης καὶ ὑψηλῆς, τῆς πεπαρρησιασμένης ψυχῆς; κἂν γὰρ πρὸς αὐτὰς ἀπέλθωμεν τὰς ἐσχατιὰς τῆς οἰκουμένης, πανταχοῦ σε περιφέροντες ἄπιμεν, τὸν θερμὸν ἡμῶν ἐραστὴν, καὶ σφόδρα ἡμῖν τῷ τῆς ἀγάπης νόμῳ συνδεδεμένον. διὸ καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν ἐρημίαν τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκουμένης ἀπῳκισμένοι, τὴν Κουκουσὸν λέγω, καὶ οὐ ῥᾳδίως ἐπιτυχεῖν τῶν τὰ γράμματα διακομι-
D ζόντων δυνάμενοι, πολλὴν ἐποιησάμεθα σπουδὴν ἐπιζητῆσαι τε καὶ εὑρεῖν τὸν ταύτην ἡμῶν τὴν ἐπιστολὴν διακομίζοντα, ὥστε σου προσειπεῖν τὴν θαυμασιότητα, καὶ τὴν ὀφειλομένην πρόσρησιν ἀποδοῦναι τῇ μεγαλοπρεπείᾳ τῇ σῇ. ὅτι γὰρ καὶ αὐτὸς ἐξ ὧν ἤδη πεποίηκας, οὐ δεήσῃ τῆς παρ' ἡμῶν ὑπομνήσεως εἰς τὸ συνεχῶς ἡμῖν ἐπιστέλλειν, καὶ τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς εὐαγγελίζεσθαι, οὐδὲν οἶμαι δεῖν ἀμφιβάλλειν. καὶ γὰρ οὐ τὴν τυχοῦσαν καρπωσόμεθα παράκλησιν, ὅταν παρ' ὑμῶν τῶν σφόδρα ἡμᾶς ἀγαπώντων, δεχώμεθα γράμματα, περὶ τῆς ῥώσεως τῆς ὑμετέρας δηλοῦντα, καὶ τὴν ἀγάπην

διὰ τῶν ἐπιστολῶν συνεχῶς ἀνανεοῦντα, καὶ τὴν παρουσίαν τῆς ὑμετέρας ἀγάπης ποιοῦντα φαντάζεσθαι. ἀρκεῖ γὰρ πυκνότης ἐπιστολῶν, ὅταν παρὰ γνησίων φέρηται, καὶ τῆς παρουσίας ὑφίστασθαι τὴν ἡδονήν.

Βρύσωνι. ρϟ΄.

Τί τοῦτο; αὐτόθι μὲν ὄντων ἡμῶν μυρία καὶ ποιεῖν καὶ λέγειν ἐσπούδακας, καὶ τῇ πόλει πάσῃ, μᾶλλον δὲ τῇ οἰκουμένῃ κατάδηλος γέγονας ἐπὶ τῷ φίλτρῳ ᾧ περὶ ἡμᾶς ἐπιδείκνυσαι, μὴ στέγων αὐτὸ σιγῇ κατέχειν, ἀλλὰ διὰ τῶν ἔργων, διὰ τῶν ῥημάτων πανταχοῦ ἐπιδεικνύμενος, ἐπιστεῖλαι δὲ ἡμῖν οὐδὲ ἅπαξ κατηξίωσας, καὶ ταῦτα σφόδρα διψῶσι τῶν ἐπιστολῶν τῶν σῶν, καὶ τῶν γραμμάτων ἐπιθυμοῦσιν; οὐκ οἶσθα ὅσην ἐμέλλομεν καρποῦσθαι παράκλησιν τῆς οὕτω γνησίας ψυχῆς, τῆς οὕτω θερμῆς φιλίας ἔκγονα δεχόμενοι γράμματα; καὶ ταῦτα οὐκ ἐγκαλῶν λέγω. οἶδα γὰρ ὅτι καὶ γράφων, καὶ σιγῶν, ἀκμάζουσαν διατηρεῖς τὴν περὶ ἡμᾶς διάθεσιν, ἀλλὰ σφόδρα ἐπιθυμῶν σου τῶν ἐπιστολῶν. καὶ μὴ γράφοντος μέν σου, οὐ παυόμεθα τοὺς ἐκεῖθεν ἀφικνουμένους ἐρωτῶντες περὶ τῆς ῥώσεώς σου καὶ τῆς εὐθυμίας, καὶ σφόδρα χαίρομεν ἀκούοντες ἅπερ ἐπιθυμοῦμεν· ἀλλὰ βουλόμεθα καὶ παρὰ τῆς γλώττης τῆς σῆς, καὶ παρὰ τῆς δεξιᾶς τῆς σῆς ταῦτα μανθάνειν. εἰ τοίνυν μὴ βαρὺ μηδὲ ἐπαχθὲς ζητοῦμεν, νῦν γοῦν ταύτην ἡμῖν παράσχου τὴν χάριν, μεγίστην οὖσαν, καὶ ἡδίστην, καὶ πολλὴν ἡμῖν φέρουσαν τὴν ἡδονήν.

Ἀμπρουκλῇ διακόνῳ. ρϟα΄.

Ἐδεξάμην δευτέραν, ἣν ἔφης προτέραν ἐπιστολὴν ἐπεσταλκέναι, δέσποινά μου τιμιωτάτη, καὶ κοσμιωτάτη. καὶ τὰ αὐτὰ πάλιν λέγω· μὴ καλεῖ τόλμαν τὸ, προτέραν τοῖς πρὸς ὑμᾶς ἐπιπηδῆσαι γράμμασι, μηδὲ ἁμάρτημα νόμιζε τὸ μέγιστον ἐγκώμιον. ἀγάπης γὰρ ζεούσης καὶ θερμῆς τοῦτο δεῖγμα ποιούμεθα, καὶ τῆς γνησίας καὶ εἰλικρινοῦς σου διαθέσεως τῆς φλογὸς θερμοτέρας. ταῦτ' οὖν εἰδυῖα ἐπιδαψίλευε ταύτην ἡμῖν τὴν χάριν συνεχῶς, περὶ τῆς ὑγείας ἡμῖν δηλοῦσα τῆς σῆς, καὶ πέμπε νιφάδας ἡμῖν γραμμάτων, τοῦτο ἀπαγγελλούσας. ἐὰν γὰρ θαρρῶμεν περὶ τῶν ἀγαπώντων ἡμᾶς, ὅτι ἐν εὐθυμίᾳ, καὶ ἐν ὑγιείᾳ, καὶ ἐν ἀσφαλείᾳ καθεστήκατε, οὐ

A & epiſtolæ miniſterio charitatem ſubinde renouent, ac veſtram præſentiam nobis ob oculos ponant. Siquidem poteſt frequentia literarum eam, quæ ex præſentia perciperetur, lætitiam ac voluptatem adumbrare, cum à ſynceris amicis tranſmiſſæ fuerint.

Bryſoni. 190.

Quid hoc rei eſſe dicam? ſiccine tu, qui cum nos iſtic eſſemus, innumera facere ac dicere ſtuduiſti, atque vrbi, vel potius toti orbi terrarum innotuiſti ob eum amorē, quem erga nos oſtendebas, neque ſilentio tegere id poteras, ſed & rebus ipſis, & verbis vbique ſpecimen eius edebas, literas ad nos ne ſemel qui-B dem dignatus es mittere, idq. cum ſummo tuarum epiſtolarum deſiderio teneremur, tuaſque literas expeteremus? Neſcis quantam ex eo percepturi eſſemus conſolationem, quod tam ardentis amicitiæ fœtus literas acciperemus? Atque hæc ego non exprobādi cauſa dico, quippe qui ſciam te, ſiue ſcribas, ſiue ſileas, florentem ac vegetam beneuolentiam erga nos conſeruare, ſed quod tuarum deſiderio flagrem epiſtolarum. Ac ſolemus quidem, etiamſi non ſcribas, eos qui iſtinc adueniunt, ſciſcitari de tua valetudine atque hilaritate, ac ſummopere lætari, cum ea quæ deſide-C ramus, audimus: ſed linguæ tuæ ac dexteræ tuæ beneficio hęc intelligere cupe-remus. Niſi ergo fortaſſe graue ſit, ac moleſtum, quod petimus, nunc ſaltem hanc nobis concede gratiam, quæ maxima eſt & iucundiſſima, & magnam nobis pariet voluptatem.

Amprucle Diaconiſſæ. 191.

Secundam accepi, quam te priorem miſiſſe ſcribis epiſtolam, domina mea reuerendiſſima & ornatiſſima. Atque vt eadem rurſus à me dicantur, noli auda-D ciā appellare, quòd literas ad nos prior ſcripſeris, neque peccatum id arbitrare, quod laus eſt maxima. Hoc enim feruentis & ardentis documētum eſſe charitatis cenſemus, ac ſynceræ minimeq. fucatæ beneuolentiæ tuæ, quæ flamma ipſa ſit ardentior. Cum igitur hæc tibi explorata ſint, hanc nobis frequenter largire gratiā, vt de tua valetudine certiores nos facias, & ſexcētis epiſtolis nos obruas, quæ id ſignificent. Nam ſi omni metu de illis, qui nos amāt, liberati ſim⁹, quod & hilares eſſe, ac proſpera valetudine, & ſecuritate vos frui certò ſciam⁹,

non mediocrem noſtræ in regione peregrina cõmorationis leuationem capiemus; ſed & maximo ſolatio fruemur, licet in extrema ſolitudine habitemus. Tecum ergo reputans, quantam feſtiuitatis occaſionem nobis allatura ſis, noli hanc nobis lætitiam inuidere, ſed quantum licebit, & facultas dabitur, continuè felicem nobis de tua valetudine nuntium mitte.

Aſyncritiæ. 192.

Magnum animo dolorem nos quoque cepimus, cum de morte beatæ filiæ tuæ ad nos eſt allatũ: verumtamen cum probè nota nobis ſit animi tui ſapientia, mentiſque ſublimitas, planè confidimus fore, vt tantis fluctibus ſuperior euadas. Nam vt nequaquam contriſteris fieri nequit, ſed te hortamur tamen, vt moderatè id agas, cum probè noueris, quàm fluxæ ſint & caducæ res humanæ, communéſque omnibus hæ calamitates, ac naturæ lex communis, & domini omnium noſtrum Dei decretum. Neque enim iſtud mors eſt, ſed peregrinatio, atque à deterioribus ad meliora commigratio. Hæc igitur animo voluens omnia, patienter ac generosè fer quod accidit, & clementi Deo gratias age. Quamuis enim eo grauior inflicta ſit plaga, quòd adhuc recenti priori ſucceſſerit, tamen eo tibi ſplendidior corona patientiæ, maioráq. præmia debebuntur, ſi cum gratiarum actione ac numinis glorificatione calamitatem iſtam tuleris. Ne igitur nos quoque magnopere doleamus, ſed euidenter ſciamus nonnihil tibi noſtras literas profuiſſe, ad nos hoc ipſum ſcribere ne graueris, vt indices omnem tibi mœroris nubem eſſe diſcuſſam, ac doloris vlcus magna ex parte ſanatum. Si enim hæc intellexerimus, ſexcẽtas ad te mittere epiſtolas non ceſſabimus, quod non mediocriter nobilitatis tuę ſtudioſiſſimus, cum ſyncerum ſemper ac minimè fucatum honorẽ, reuerentiam & charitatem à modeſtia tua delatã ſenſerimus. Quorum omnium perpetuò memores, florentem ac vigentem erga te beneuolentiam conſeruamus, licet ad ipſos vltimos orbis terrarum fines deferamur.

Pæanio. 193.

Magnopere me erexiſti, ac ſumma lætitia perfudiſti, quòd cũ triſtia nũtiares, verbũ adieceris, quod omnibus, quæ acciderint accinẽdũ eſt, dixeriſque, Glo-

A μικρὰν δεξόμεθα τῆς ἐν ἀλλοτρίᾳ διατριβῆς παράκλησιν· ἀλλὰ καὶ μεγίστην καρπωσόμεθα παραμυθίαν, καί τοι γε ἐσχατίαν ἐρημίαν οἰκοῦντες. λογισάμενος τοίνυν ὅσην ἡμῖν ἐργάσῃ τὴν ἑορτὴν, μὴ φθονήσῃς ἡμῖν τῆς τοιαύτης εὐφροσύνης, ἀλλ' ὡς ἂν ἐγχωρῇ, καὶ οἷόν τε ᾖ, εὐαγγελίζου διηνεκῶς ἡμῖν τὰ περὶ τῆς ῥώσεως τῆς σῆς.

Ἀσυγκριτίᾳ. ρϟβʹ.

Σφόδρα ἠλγήσαμεν καὶ ἡμεῖς ἀκούσαντες περὶ τῆς μακαρίας θυγατρός σου. ἀλλ' ὅμως
B εἰδότες τὸ φιλόσοφόν σου τῆς διανοίας, καὶ τὸ ὑψηλὸν τῆς γνώμης, πάνυ θαρροῦμεν ὡς ἀνωτέρα στήσῃ τῶν τοιούτων κυμάτων. μὴ λυπεῖσθαι μὲν γὰρ, ἀμήχανον· παρακαλοῦμεν δὲ συμμέτρως τοῦτο ποιεῖν, εἰδυῖα τὸ ἐπίκηρον τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, καὶ ὡς κοινὰ ταῦτα πᾶσι τὰ πάθη, καὶ ὡς φύσεως νόμος κοινὸς, καὶ τοῦ πάντων ἡμῶν δεσπότου Θεοῦ ἀπόφασις. οὐ γὰρ δὴ θάνατος τοῦτο, ἀλλ' ἀποδημία καὶ μετάστασις ἀπὸ τῶν χειρόνων πρὸς τὰ βελτίω. ταῦτ' οὖν ἅπαντα λογιζομένη, φέρε γενναίως
C τὸ συμβὰν, καὶ εὐχαρίστει τῷ φιλανθρώπῳ Θεῷ. εἰ γὰρ καὶ χαλεπωτέρα ἡ πληγὴ γέγονε, πρὸς τὸ παρὰ οὖσαν τὴν προτέραν καταλαβεῖν. ἀλλὰ καὶ λαμπρότερός σοι ὁ στέφανος τῆς ὑπομονῆς, καὶ μείζω τὰ βραβεῖα, μετ' εὐχαριστίας καὶ δοξολογίας φερούσῃ τὸ πάθος. ἵν' οὖν καὶ ἡμεῖς μὴ σφόδρα ἀλγῶμεν. ἀλλ' εἰδῶμεν σαφῶς ὅτι γέγονέ σοι τι πλέον ἀπὸ τῶν γραμμάτων τῶν ἡμετέρων, μὴ κατοκνήσῃς ἡμῖν γράψαι τοῦτο αὐτὸ, δηλοῦσα ὅτι σοι τῆς ἀθυμίας διεσκεδάσθη τὸ νέφος, καὶ τὸ πολὺ
D τῆς ὀδύνης τοῦ ἕλκους ὑποτέτμηται. εἰ γὰρ ταῦτα μάθοιμεν, οὐ παυσόμεθα συνεχῶς ἐπιστολὰς πέμπειν σοι. καὶ γὰρ οὐχ ὡς ἔτυχεν ἀντεχόμεθά σου τῆς εὐγενείας γνησίας ἀεὶ καὶ εἰλικρινοῦς, καὶ τιμῆς, καὶ αἰδοῦς, καὶ ἀγάπης ἀπολαύσαντες παρὰ τῆς σῆς κοσμιότητος, ὧν συνεχῶς μεμνημένοι, ἀκμάζουσαν τὴν περὶ σὲ διάθεσιν τηροῦμεν, κἂν πρὸς αὐτὰς ἀφικώμεθα τῆς οἰκουμένης τὰς ἐσχατιάς.

Παιανίῳ. ρϟγʹ.

Σφόδρα με ἀνεπτέρωσας, καὶ σκιρτᾷν ἐποίησας, ὅτι τὰ λυπηρὰ ἀπαγγείλας, ἐπέθηκας τὸ ῥῆμα, ὃ πᾶσι συμβαίνουσιν ἐπιλέγειν χρὴ, εἰ-

Digitized by Google

πῶν· δόξα δὴ τῷ Θεῷ πάντων ἕνεκα. τοῦτο τὸ ῥῆμα καιρία τῷ διαβόλῳ πληγή· τοῦτο μεγίστη τῷ λέγοντι ἐν παντὶ κινδύνῳ ἀσφαλείας, καὶ ἡδονῆς ὑπόθεσις. ἅμα τε γάρ τις ἐφθέγξατο τοῦτο, καὶ σκεδάννυται εὐθέως τῆς ἀθυμίας τὸ νέφος· μὴ δὴ παύσῃ τοῦτο αὐτό τε λέγων, καὶ τοὺς ἄλλους παιδεύων. οὕτω καὶ ὁ χειμὼν ὁ καταλαβὼν, κἂν τραχύτερος γένηται, εἰς γαλήνην μεταστήσεται, οὕτω καὶ οἱ χειμαζόμενοι πλείονα καρπώσονται τὴν ἀμοιβὴν, μετὰ τοῦ καὶ τῶν δεινῶν ἀπαλλαγῆναι. τοῦτο τὸν Ἰὼβ ἐστεφάνωσε, τοῦτο τὸ ῥῆμα τὸν διάβολον ἐτρέψατο, καὶ ἐγκαλυψάμενον ἀναχωρῆσαι πεποίηκε, τοῦτο θορύβου παντὸς ἀναίρεσις. μὴ δὲ τοῦτο ἐπᾴδων τοῖς γινομένοις ἅπασι. τοῦ τόπου δὲ ἕνεκεν, μηκέτι λοιπὸν μηδεὶς ἐνοχλείτω. εἰ γὰρ καὶ ἔρημον τὸ χωρίον ἡ Κουκουσὸς, ἀλλ' ὅμως καὶ ἡσυχίας ἀπολαύομεν ἐνταῦθα, καὶ οὐ τὸ τυχὸν ἐκ τῆς ἀσθενείας τῆς κατὰ τὴν ὁδὸν γινομένης ἡμῖν, διὰ τῆς οἴκοι καθέδρας τῆς διηνεκοῦς, διορθῶσαι ἰσχύσαμεν. ἂν δὲ μέλλητε πάλιν ἡμᾶς ἀναγκάζειν τόπους ἐκ τόπων ἀμείβειν, τὰ ἔσχατα πεισόμεθα, καὶ μάλιστα τοῦ χειμῶνος ἐπὶ θύραις ὄντος. μηδενὶ τοίνυν φορτικὸς μηδεὶς, μηδὲ ἐπαχθὴς γινέσθω, ταύτης ἕνεκεν τῆς ὑποθέσεως. ἀλλὰ γράφε ἡμῖν συνεχῶς τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς, καὶ τῆς διατριβῆς τῆς αὐτόθι, καὶ τῆς εὐδοκιμήσεως, καὶ τῆς εὐθυμίας. οὐ γὰρ τυχοῦσαν καὶ ἐν ἐρημίᾳ τοιαύτῃ διατρίβοντες, καρπωσόμεθα παράκλησιν, τοιαῦτα παρὰ τῆς σῆς τιμιότητος δεχόμενοι γράμματα.

Γεμέλλῳ. ρϟδʹ.

Ἔρημον μὲν οἰκοῦμεν χωρίον τὴν Κουκουσὸν, καὶ πάσης τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκουμένης ἐρημότατον. πλὴν κἂν πρὸς αὐτὰ τῆς οἰκουμένης τὰ πέρατα ἀπενεχθῶμεν, ἐπιλαθέσθαι σου τῆς ἀγάπης οὐ δυνάμεθα. ἀλλὰ καὶ ἐν ἀλλοτρίᾳ, καὶ ἐν ἐρημίᾳ διατρίβοντες, καὶ ἔτι λείψανα ἀῤῥωστίας περιφέροντες, καὶ φόβῳ λῃστῶν πολιορκούμενοι, (οὐ γὰρ ἀφίστανται τὰς ὁδοὺς ἀποτειχίζοντες, καὶ πάντα αἱμάτων πληροῦντες οἱ Ἴσαυροι) διηνεκῶς σε ἐπὶ διανοίας περιφέρομεν, τὴν ἀνδρείαν σου, τὴν παῤῥησίαν, τὴν γλυκεῖαν καὶ γνησίαν διάθεσιν παρ' ἑαυτοῖς ἀναπλάττοντες, καὶ τούτων τῶν λογισμῶν

A rificetur Deus in omnibus. Hoc verbum lethale diabolo vulnus infligit, hoc in quouis periculo ſecuritatis & voluptatis occaſionem affert. Nam ſimul atque illud quis protulerit, confeſtim mœroris nubes diſcutitur. Nunquam igitur hoc dicere intermitte, atque alios docere. Sic enim fiet, vt quæ vos inuaſit tempeſtas, licet aſperior fiat, in tranquillitaté mutetur, & qui tempeſtate iactantur, maiorem accipient mercedem, ſimúlque à malis liberabuntur. Hoc Iobum corona cinxit, hoc verbum diabolum in fugam cõuertit, & confuſum recedere coëgit, hoc tumultũ omnem

B depellit. Perge itaque omnibus quæ contigerint, iſtud accinere. Loci verò cauſa, nemo vlli negotium faceſſat. Quanquam enim deſertus locus eſt Cucuſus, hic tamen & quiete fruimur, & non mediocriter ex itinere contractam infirmitatem ſanare potuimus, ex quo cœpimus domi perpetuo reſidere. Quod ſi nos rurſus cogere velitis loca ſubinde mutare, ſummis conflictabimur malis, præſertim cum hyems ſit pro foribus. Nemo igitur importunus vlli aut moleſtus, hac occaſione ſit,

C verùm ad nos de tua valetudine, déque tua iſtic commoratione nominiſque celebritate atque hilaritate ſcribe. Non enim vulgarem etiam in tanta degentes ſolitudine conſolationem hauriemus, cum eiuſmodi à tua reuerentia miſſæ literæ nobis reddentur.

Gemello. 194.

Deſertum quidem locum habitamus Cucuſum, ac totius orbis huius noſtri deſertiſſimum: quamuis tamen

D ad ipſos vltimos terræ fines relegemur, obliuiſci tuæ charitatis minimè poſſumus, ſed in extera deſertáque regione dum verſamur, & morbi reliquias etiamnum circumferimus, ac metu latronum obſidemur, (neque enim abſcedunt, ſed itinera intercludunt, & omnia cruore complent Iſauri) perpetuo te mente circumferimus, ac fortitudinem, loquendi libertatem, ſuauem ac ſynceram beneuolentam apud nos effingimus, & harum nos recordatione cogitationum oblecta-

A mus. Tu verò frequenter ad nos, domine plurimum ſuſpiciende, ſcribe de valetudinis tuæ ſtatu, & quo pacto calidarum tibi aquarum vſus ſucceſſerit, & quid rerum nunc geras, vt etiam procul à te diſſiti nihilo deteriori conditione ſimus, quàm qui ſemper tecũ verſantur, vt de rebus tuis certiores ſiamus. Noſti quippe quanto nobis ſtudio ſit, de tua valetudine quippiam audire, quòd te vehementer amemus, & arctiſſimè cum tua magnificentia deuincti ſimus.

Claudiano. 195.

B Quidnam hoc eſſe dicam? tune ille, qui noſtro amore flagrabas, & quodammodo inſaniebas, qui tantam in nobis expertus es charitatem, qui ſemper nobiſcum deuinctus eras, ne literis quidē nos tanto temporis ſpatio dignatus es, ſed tam diuturno ſilentio vti potuiſti? Quid igitur in cauſa fuit? an verò poſt diſceſſum noſtrum ex animo tuo nos eieciſti, & ſegnior erga charitatem noſtram euaſiſti? Non equidem arbitror, neque enim fieri poteſt, vt anima tam amica, tam feruida tantam mutationem patiatur. C An verò te fortaſſe morbus detinuit? at hic impedimento eſſe non potuit, quo minus ſcriberes. Quoniam igitur cauſam ignoramus, ſimul & ſilentinm ſolue, & ſilentij cauſam indica, & quamprimum epiſtolam mitte, quæ fœlici nos de tua valetudine nuntio exhilaret. Sic enim maximo nos afficies beneficio, & ſolitudinis non mediocre nobis ſolatium præbebis, ſi eiuſmodi literas acceperimus. Sed caue pigriteris: nam ſi hac accepta demum epiſtola ſilentium ſerues, D non amplius veniam dabimus, ſed extremæ te reum ingratitudinis peragemus. Quod tibi, ſat ſcio, ſupplicio quouis eſſet acerbius.

Aetio. 196.

Nos tuæ charitatis obliuiſci non poſſumus, ardentis, ſynceræ, defecatæ, puræ, minimèque fucatæ, ſed perpetuo te animo circumferimus, & inſculptum pectori noſtro geſtamus. Et cuperemus quidem frequenter te cernere: quando autem iam id fieri nequit, noſtram per literas cupiditatem explemus, & tuæ pietati debitam ſaluta-

A ἐντρυφῶντες τῇ μνήμῃ· γράφε δὲ καὶ αὐτὸς ἡμῖν συνεχῶς, δέσποτα θαυμασιώτατε, τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς, καὶ πῶς σοι τὰ θερμὰ ἐχρήσατο, καὶ ἐν τίσιν ὁρμᾷ τὰ σὰ νῦν· ἵνα καὶ πόῤῥωθεν ὄντες, μηδὲν ἔλαττον ἔχωμεν τῶν ἀεί σοι συγγινομένων, εἰς τὸ σαφῶς εἰδέναι τὰ σά. οἶσθα γὰρ ὅπως ἡμῖν περιεσπούδασται περὶ τῆς ῥώσεως τῆς σῆς μανθάνειν, διὰ τὸ σφόδρα σου ἐρᾷν, καὶ συνδεδέσθαι μετ' ἀκριβείας τῇ μεγαλοπρεπείᾳ τῇ σῇ.

Κλαυδιανῷ. ρϟε΄.

B Τί τοῦτο; ὁ θερμὸς ἡμῶν ἐραστὴς, ὁ μανικὸς, ὁ τοσαύτης περὶ ἡμῶν ἀπολαύσας ἀγάπης, ὁ διηνεκῶς ἡμῖν συνδεδεμένος, οὐδὲ γραμμάτων ἡμᾶς ἐν οὕτω χρόνῳ μακρῷ ἠξίωσας, ἀλλ' ἠνέσχου σιγῆσαι σιγὴν οὕτω μακράν; τί ποτε ἄρα τὸ αἴτιον; ἄρα μὴ μετὰ τὴν ἀποδημίαν ἐξέβαλες τῆς διανοίας τῆς σῆς, καὶ ῥαθυμότερος περὶ τὴν ἡμετέραν γέγονας ἀγάπην; οὐκ ἔγωγε οἶμαι· μὴ γάρ ποτε τοῦτο γένηται, ἀπὸ φιλικῆς οὕτω ψυχῆς καὶ θερμῆς τοσαύτην γενέσθαι μεταβολήν. C ἀλλ' ἄρα μὴ ἀῤῥωστία σε κατέσχεν; ἀλλ' οὐκ ἠδύνατο αὕτη γενέσθαι κώλυμα τοῦ γράφειν. ἐπεὶ οὖν ἀγνοοῦμεν τὴν αἰτίαν, μετὰ τοῦ λῦσαι τὴν σιγὴν, καὶ τὴν αἰτίαν εἰπὲ τῆς σιγῆς, καὶ πέμπε ταχέως ἡμῖν ἐπιστολὴν τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς εὐαγγελιζομένην ἡμᾶς. οὕτω γὰρ τὰ μέγιστα χαριῇ, καὶ τῆς ἐρημίας πολλὴν παρέξεις παράκλησιν, ἂν τοιαῦτα δεξώμεθα γράμματα. ἀλλὰ μὴ ῥαθυμήσῃς. εἰ γὰρ μετὰ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην D μένεις σιγῶν, οὐκ ἔτι σοι συγγνώμην δώσομεν, ἀλλὰ γραψόμεθά σε τῆς ἐσχάτης ἀγνωμοσύνης. οἶδα δὲ ὅτι πάσης σοι τιμωρίας τοῦτο πικρότερον.

Ἀετίῳ. ρϟϛ΄.

Ἡμεῖς σου τῆς ἀγάπης οὐδέποτε ἐπιλαθέσθαι δυνάμεθα, τῆς θερμῆς, καὶ γνησίας, καὶ πεπυρωμένης, τῆς εἰλικρινοῦς καὶ ἀδόλου, ἀλλὰ διηνεκῶς ἐπὶ διανοίας σε περιφέρομεν, καὶ ἔχομεν ἐγκεκολαμμένον ἡμῶν τῷ συνειδότι. καὶ ἐβουλόμεθα μὲν καὶ ὁρᾷν σε συνεχῶς, ἐπεὶ δὲ τοῦτο τέως οὐχ οἷόν τε, διὰ τῶν γραμμάτων τὴν ἐπιθυμίαν ἑαυτῶν πληροῦμεν, τὴν ὀφειλομένην πρόσρησιν ἀποδιδόντες σου τῇ εὐλα-

θείᾳ, καί σε παρακαλοῦμεν καὶ ἑαυτὸν συνεχῶς ἡμῖν ἐπιστέλλειν. Εἰ γὰρ καὶ ἐν ἐρημίᾳ διατρίβομεν πολλῇ καὶ ὑπὸ φόβου λῃστῶν πολιορκούμεθα, καὶ ἐν ἀῤῥωστίᾳ τυγχάνομεν, ἀλλ' ἐὰν δεξώμεθα γράμματα παρὰ τῆς εὐγενείας τῆς σῆς, εὐαγγελιζόμενα ἡμῖν περὶ τῆς ὑγείας σου, πολλὴν καὶ ἐν ἀλλοτρίᾳ ὄντες καρπωσόμεθα τὴν παράκλησιν. εἰδὼς οὖν ἡλίκα ἡμῖν χαρεῖ, καὶ ὅσην ἡμῖν παρέξεις τὴν εὐφροσύνην, μὴ φθονήσῃς ἡμῖν τῆς τοσαύτης ἡδονῆς, ἀλλὰ σπούδαζε ἡμῖν συνεχέστερον ἐπιστέλλειν. πολλὴν γὰρ ἐντεῦθεν καρπωσόμεθα τὴν ἡδονήν.

Στουδίῳ ἐπάρχῳ πόλεως. ρϟζ'.

Οἶδα μὲν, ὅτι συνετὸς ὢν, καὶ φιλοσοφεῖν εἰδὼς, καὶ πρὸ τῶν γραμμάτων τῶν ἡμετέρων πράως οἴσεις τὴν τοῦ μακαρίου ἀδελφοῦ τῆς μεγαλοπρεπείας τῆς σῆς τὴν ἀποδημίαν. οὐ γὰρ ἂν αὐτὴν καλέσαιμι θάνατον· ἐπεὶ δὲ καὶ ἡμᾶς ἀναγκαῖον τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσενεγκεῖν, παρακαλῶ σου τὴν θαυμασιότητα, δέσποτα μεγαλοπρεπέστατε, καὶ ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ δεῖξαι σεαυτὸν, οὐχ ὥστε μὴ ἀλγεῖν, τοῦτο γὰρ ἀμήχανον, ἄνθρωπον ὄντα, καὶ σαρκὶ συμπεπλεγμένον, καὶ τοιοῦτον ἐπιζητοῦντα ἀδελφὸν, ἀλλ' ὥστε μέτρον ἐπιθεῖναι τῇ λύπῃ. οἶσθα γὰρ τῶν ἀνθρωπίνων τὸ ἐπίκηρον, καὶ ὅτι ποταμίων ῥευμάτων μιμεῖται φύσιν τὰ πράγματα, καὶ ὡς ἐκείνους μόνους χρὴ μακαρίζειν, τοὺς μετὰ χρηστῆς ἐλπίδος καταλύοντας τὸν παρόντα βίον. οὐ γὰρ ἐπὶ θάνατον ἔρχονται, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἀγώνων ἐπὶ τὰ βραβεῖα, ἀπὸ τῶν παλαισμάτων ἐπὶ τοὺς στεφάνους, ἀπὸ τῆς τεταραγμένης θαλάσσης ἐπὶ λιμένα ἀκύμαντον. Ταῦτ' οὖν ἐννοῶν παρακάλει σαυτὸν, ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς οὐχ ὡς ἔτυχεν ἀλγοῦντες, μεγίστην τῆς ἀλγηδόνος ἔχομεν παραμυθίαν, τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρὸς, ἣν καὶ αὐτῷ σοι μεγίστην οἶμαι φέρειν παράκλησιν. εἰ μὲν γὰρ πονηρός τις ἦν ὁ ἀπελθὼν, καὶ κακίας γέμων, ἔδει θρηνεῖν καὶ ὀλοφύρεσθαι τούτου χάριν· ἐπεὶ δὲ τοιοῦτος καὶ οὕτω βεβιωκὼς, ὡς ἅπασα οἶδεν ἡ πόλις, μετ' ἐπιεικείας, μετὰ χρηστότητος, τὸ δίκαιον ἀεὶ τιμήσας, παῤῥησίᾳ τῇ προσηκούσῃ χρησάμενος, ἐλευθερίᾳ, ἀνδρείᾳ, οὐδὲν τὰ παρόντα ἡγησάμενος, ἀλλ' ἀλλότριος τῆς βιωτικῆς γα-

A tionem perſoluimus, ac te cohortamur, vt ipſe quoque ſæpius ad nos ſcribas. Quanquam enim multa in ſolitudine degimus, ac metu latronum obſidemur, morbóque detinemur, ſi tamen à tua nobilitate literas acceperimus, quæ de tua valetudine certiores nos faciant, multam etiam dum peregrè verſamur, conſolationem percipiemus. Cùm igitur minimè ignores, quantam à nobis initurus ſis gratiam, quanta nos lætitia ſis affecturus, ne quæſo tantam nobis inuideas voluptatem, ſed da ope-
B ram, vt frequentius ad nos literas mittas: multam enim inde percepturi ſumus voluptatem.

Studio Præfecto Vrbis. 197.

Scio equidem te prudentem hominem, ac philoſophandi peritum, etiam antequam literas noſtras accipias, beati fratris magnificentiæ tuę diſceſſum moderatè laturum: nō enim mortem illum placet appellare: quoniam autem nos etiam quę noſtrarum ſunt partium præſtare neceſſe eſt, excellentiã tuam hortor, domine magnificentiſſime, vt hoc quoque tempore, qualis es, teipſum ex-
C hibeas, non vt omnino non doleas (id enim fieri nequit, cum homo ſis corpori annexus, & eiuſmodi fratrem requiras) ſed vt triſtitię modũ adhibeas. Nō enim te latet, quam fragiles ſint res humanæ, ac fluuialium conditionem vndarum imitentur, ſic vt eos ſolum beatos cenſeri oporteat, qui cum bona ſpe præſentem vitam finierint. Non enim ad mortem pergunt, ſed à certaminibus ad præmia, à luctis ac palæſtris ad coronas, à mari procellis agitato ad portum tranquillum. Hæc ergo co-
D gitans teipſum conſolare, quandoquidem nos quoque non mediocri dolore correpti maximo noſtrum mœrorem ſolatio mitigamus, cum menti noſtræ viri illius virtus obuerſatur, ex qua non dubito, quin tibi quoque maxima conſolatio præbeatur. Nam ſi quidem improbus fuiſſet is qui diſceſſit, & ſceleribus coopertus, eius cauſa lugendum ac lamentandum eſſet: cum vero talis, & ſic tranſacta vita, vt tota ciuitas nouit, cum modeſtia, cum lenitate, iuſtitiam ſemper colens, & ea qua par erat fiducia præditus, libertate, fortitudine, res præſentes prò nihilo habens, ſed ab omnibus curis

Digitized by Google

ταῦτα καὶ ἐν ἐρημίᾳ καθήμενοι, καὶ φόβῳ λῃστῶν πολιορκούμενοι, καὶ τῇ τοῦ χειμῶνος ὥρᾳ λοιπὸν καταπιεζόμενοι, οὐδενὸς τούτων αἰσθανόμεθα, διὰ τὸ μέγεθος τῆς ὑμετέρας εὐδοκιμήσεως, ἀλλὰ καὶ σκιρτῶμεν, καὶ χαίρομεν, καὶ μέγα φρονοῦμεν ἐπὶ τῇ τοσαύτῃ ὑμῶν καρτερίᾳ. ἵν' οὖν διηνεκῶς χαίρωμεν ταῦτα ἀκούοντες διηνεκῶς, ἡμῖν καὶ συνεχέστατον ἐπιστέλλετε, αὐτά τε ταῦτα, καὶ τὰ περὶ τῆς ὑγείας ὑμῶν εὐαγγελιζόμενοι. μεγίστην γὰρ ἡμῖν παρέξετε εὐφροσύνην ἐντεῦθεν καὶ ἡδονήν.

Καλλιστράτῳ ἐπισκόπῳ Ἰσαυρίας. σ'.

Ἐγὼ μὲν σου τὴν εὐλάβειαν καὶ ἐνταῦθα παραγενομένην ἐπεθύμουν ἰδεῖν, ὥστε ἐντρυφῆσαι σου τῇ συνουσίᾳ, καὶ ἀπολαῦσαι σου τῆς γνησίας καὶ θερμῆς ἀγάπης. ἐπεὶ δὲ τοῦτο τέως οὐκ ἔνι, διά τε τὴν τοῦ ἔτους ὥραν, καὶ τὸ τῆς ὁδοῦ μῆκος, τὴν διὰ γραμμάτων ὀφειλομένην σοι πρόσρησιν ἀποδίδομεν, καὶ χάριν ἔχω σου τῇ εὐλαβείᾳ, ὅτι καὶ προτέρους τοῖς πρὸς ἡμᾶς ἐπεπήδησας γράμμασι. θερμῆς γὰρ τοῦτο καὶ γνησίας φιλίας, καὶ οὐ μόνον οὐκ ἀπεικότως ἐποίησας, ἀλλὰ καὶ σφόδρα σοι προσηκόντως. παρέχου δὴ ταύτην συνεχῶς ἡμῖν τὴν χάριν, καὶ πυκνότερον ἡμῖν δήλου τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς. εἰ δὲ καὶ δυνατὸν γένηται τῇ εὐλαβείᾳ τῇ σῇ σκυλῆναι ἕως ἡμῶν, τὰ μέγιστα ἡμῖν χαριῇ, καὶ πολλῆς ἡμᾶς ἐμπλήσεις εὐφροσύνης. ἐννοήσας τοίνυν ὡς καὶ ἡμεῖς ἐπιθυμοῦμεν ἰδεῖν σου τὴν εὐλάβειαν, καὶ ὡς τὸ πρᾶγμα οὐ σφόδρα ἐργῶδες, εἰ γένοιτο καιρὸς ἐπιτήδειος πρὸς ὁδοιπορίαν, μὴ στερήσῃς ἡμᾶς τῆς συντυχίας τῆς σῆς. ἕως δ' ἂν τοῦτο γένηται, τῇ πυκνότητι τῶν γραμμάτων τὴν ἐκ τῆς παρουσίας ἡδονὴν σοφίζεσθαι προθυμήθητι.

Ἑρκουλίῳ. σα'.

Μὴ κάμνε ζητῶν ἀπολογίαν τῆς μακρᾶς σιγῆς, δέσποτά μου θαυμασιώτατε καὶ μεγαλοπρεπέστατε, καὶ ἐπὶ τὴν ἀπορίαν τῶν γραμματηφόρων καταφεύγειν. ἡμεῖς γὰρ καὶ γράφοντός σου καὶ σιγῶντος, ἀκίνητον σου τὴν περὶ τῆς ἀγάπης σου ψῆφον ἔχομεν, ἣν διὰ τῶν ἔργων ἐπιδείξω οὕτω σαφῶς, ὡς πᾶσαν εἰδέναι τὴν πόλιν τὸν θερμὸν ἡμῶν καὶ μανικὸν ἔρωτα. πλὴν ἀλλὰ καὶ οὕτω διακείμενοι, σφόδρα ἐπιθυμοῦμεν συνεχῶς δέχεσθαι γράμματα παρὰ τῆς σῆς θαυμα-

A in ſolitudine conſtituti, ac metu prædonum obſeſſi, iámque hyemis tempore diuexati, nihil iſtorum præ eximia nominis veſtri celebritate ſentimus: ſed & exultamus, & gaudemus, & propter hanc tantam veſtram patientiam nos efferimus. Vt igitur dum hæc audimus, ſemper gaudeamus, ſemper nobis & continuè literas mittite, quæ cum de his rebus, tum de veſtra valetudine nos faciant certiores. Magna quippe nos id agentes lætitia perfundetis.

B *Calliſtrato Iſauriæ Epiſcopo.* 200.

Optatem equidem venerationem tuam præſentem hic cernere, vt tuo poſſē oblectari cōgreſſu, ac ſyncera feruentíque tua frui charitate: quando autem id nondum licet, cum propter anni tempeſtatem, tum propter itineris longinquitatem, debitam tibi per literas ſalutationem perſoluo; ac venerationi tuæ gratias ago, quod literis tuis prior dignatus ſis nos laceſſere. Hoc enim feruentis ac ſynceræ eſt amicitiæ: neque ſolum non abſurdè, ſed & tibi admodum conuenienter egiſti. Hoc ita-
C que nobis aſſiduè beneficium largire, déque valetudine tua frequētius redde certiores. Quod ſi fieri poteſt, vt laborem ad nos vſque veniendi veneratio tua ſuſcipiat, ſummo nos beneficio tibi deuincies, ac multa lætitia complebis. Cum igitur intelligas nos quoque percupere venerationem tuam cernere, neque rem laborioſam eſſe admodum, ſi tempus fiat idoneum ad iter agendum, ne tuo congreſſu nos priues. Donec id fiat, da operam, vt voluptatem eam, quam præſentia tua
D ſecum accerſit, per frequentes literas effingas.

Herculio. 201.

Nihil eſt, quãobrem diuturni ſilentij excuſationē quæras, & ad raritatem tabellariorum confugias, Domine mi magnificētiſſime, ac imprimis ſuſpiciende. Nos enim ſiue ſcribas, ſiue taceas, nihilo tamen magis ideo de ſententia & opinione, quam de tua charitate concepimus, poſſumus dimoueri: cum ita manifeſtè rebus ipſis illam expreſſeris, vt toti ciuitati notum fuerit, quam vehementi ac propemodum inſano amore noſtri flagrares. Nihilominus tamen ſic affecti crebras accipere literas ab excellentia tua percupimus,

quæ de tuæ valetudinis ſtatu nos admoneat. Vt enim ipſe dixiſti, maximam iſtud ſeparationis leuationem afferre, ſi de noſtra valetudine certior fias, nec te latet, quanti hoc fiat ab homine, qui amare nouerit, cum & ipſe amare probè noueris: ita nobis hoc eſt maximè cordi. Hanc itaque nobis concede gratiam, vt in tanta degentes ſolitudine multam conſolationem inde capiamus.

Cyriaco Epiſcopo. 202.

Hæccinæ ferenda ſunt? hæccine toleranda? tu vel vmbram tibi excuſationis ſuppetere arbitraris? In tanta triſtitia, tam longo tempore, in tanto tumultu ac perturbatione, in tanta tribulatione ac miſeria conſtitutis nobis ne ſemel quidem mittere literas dignatus es: at nos quidem ſemel atque iterum & ſæpe miſimus, tu verò tam longo tempore ſiles, & leue peccatum te admiſiſſe exiſtimas, cum tam ingratus in nos fueris? Me quidem in ſummam dubitationem & anxietatem conieciſti. Non enim poſſum cauſam ſilentij comminiſci, cum ardentis ac ſynceræ tuæ charitatis mihi in mentem venit, cuius ſemper erga nos ſpecimē edidiſti. Nam neq. ſegnitiei tribuere id poſſum, (ſcio quippe quam vigilanti animo ſis) neque formidini. (noui quippe fortitudinem tuam) neque torpori ac pigritiæ (noui enim diligentiam & ſolertiam tuam) ſed neque morbum: tametſi neque ille ad te impediendum ſufficeret: verumtamen ex illis qui iſtinc veniūt didicite ſanum eſſe ac proſpera frui valetudine. Quid igitur eſt cauſæ? non poſſum dicere, ſed hoc ſolùm, doleo & crucior. Omnem igitur lapidem moue, vt hoc mœrore & anxietate nos liberes, quādoquidem niſi acceptis etiam his literis ad nos multa cum celeritate ſcribere volueris, ſummū nobis dolorem inuſturus es: ita multum adhiberi laborem opus eſt, vt noſtra hæc triſtitia mitigetur.

Saluſtio presbytero. 203.

Non mediocriter dolui, cum allatum eſt ad me, te ac Theophilū presbyterum ſegniores factos eſſe. Scio namq; vnum ex vobis quinque tractatus ad Nouembrem vſq. mēſem habuiſſe, alterū nullā, atq. id mihi grauius hac ſolitudine accidit. Hoc igitur nobis ſi verū fit, indicate quæſo, ſin falſum, remedium adhibete,

A σιότητος, τὰ περὶ τῆς ὑγείας δηλοῦντα τῆς σῆς. ὥσπερ γὰρ αὐτὸς μεγίστην ἔφης παραμυθίαν εἶναι τοῦ χωρισμοῦ, τὸ περὶ τῆς ὑγείας τῆς ἡμετέρας μανθάνειν, καὶ οἶσθα ἡλίκον τοῦτο ἀνδρὶ φιλεῖν ἐπισταμένῳ ἐστὶ, καὶ φιλεῖν οἶσθα καλῶς· οὕτω καὶ ἡμῖν περισπούδαστον τοῦτο. χάρισαι δὴ ταύτην ἡμῖν τὴν χάριν, ἵνα καὶ ἐν ἐρημίᾳ τοσαύτῃ καθήμενοι, πολλὴν ἐντεῦθεν καρπωσώμεθα τὴν παράκλησιν.

Κυριακῷ ἐπισκόπῳ. σβʹ.

Ταῦτα ἀνεκτά; ταῦτα φορητά; οἴει κἂν B σκιὰν ἀπολογίας ἔχειν ἐν τῇ τοσαύτῃ ἀθυμίᾳ, ἐν οὕτω χρόνῳ μακρῷ, ἐν τοσούτῳ θορύβῳ, καὶ ταραχῇ, καὶ στενοχωρίᾳ καὶ ταλαιπωρίᾳ καθεστώτων ἡμῶν, οὐδὲ ἅπαξ ἡμῖν ἐπιστεῖλαι καταξιῶσαι. ἀλλ' ἡμεῖς μὲν καὶ ἅπαξ, καὶ δὶς, καὶ πολλάκις ἐπεστάλκαμεν, σὺ δὲ σιγᾷς χρόνον οὕτω μακρὸν, καὶ νομίζεις τὸ τυχὸν ἡμαρτηκέναι ἁμάρτημα, οὕτως ἀγνώμων περὶ ἡμᾶς γεγενημένος; ἐμὲ εἰς πολλὴν ἀπορίαν κατέστησας. οὐδὲ γὰρ δυνάμενος τῆς σιγῆς τὴν αἰτίαν εὑρεῖν, ὅταν ἐννοήσω σου τὴν θερμὴν ἀγάπην καὶ γνη- C σίαν, ἣν ἀεὶ περὶ ἡμᾶς ἐπεδείξω. οὐδὲ γὰρ ῥαθυμίαν λογίσασθαι ἔχω· οἶδα γάρ σου τὴν ἄγρυπνον ψυχήν· οὔτε δειλίαν, οἶδα γάρ σου τὴν ἀνδρείαν· οὐκ ὄκνον, οἶδα γάρ σου τὸ διεγηγερμένον καὶ ἐντρεχές· ἀλλ' οὐδὲ ἀρρωστίαν, καί τοι γε οὐδὲ αὕτη ἰσχυρὰ ἦν σε κωλῦσαι. πλὴν ἀλλὰ μανθάνω παρὰ τῶν ἐκεῖθεν ἐρχομένων, ὅτι ὑγιαίνεις καὶ ἔρρωσαι. τί οὖν ἐστὶ τὸ αἴτιον, εἰπεῖν οὐκ ἔχω. ἀλλ' ἓν μόνον, ἀλγῶ καὶ ὀδυνώμεθα. πάντα τοίνυν ποίησον ὥστε ἀπαλλάξαι ἡ- D μᾶς καὶ τῆς λύπης, καὶ τῆς διαπορήσεως. ἐπεὶ εἰ καὶ μετὰ τὰ γράμματα ταῦτα μὴ μετὰ πολλοῦ τοῦ τάχους ἡμῖν βουληθείης ἐπιστεῖλαι, οὕτως ἡμᾶς ἔχεις λυπῆσαι, ὡς πολλοῦ δεηθῆναι πόνου εἰς τὸ θεραπεῦσαι ἡμῶν τὴν ἀθυμίαν.

Σαλουστίῳ πρεσβυτέρῳ. σγʹ.

Οὐχ ὡς ἔτυχον ἤλγησα ἀκούσας, ὅτι καὶ σὺ, καὶ Θεόφιλος ὁ πρεσβύτερος ἀνεπέσατε. ἔγνων γὰρ ὅτι ὁ μὲν ὑμῶν πέντε ὁμιλίας εἶπεν ἕως Νοεμβρίου μηνὸς, ὁ δὲ οὐδὲ μίαν. καὶ τῆς ἐρημίας μοι τῆς ἐνταῦθα τοῦτο γέγονε χαλεπώτερον. βουλήθητε τοίνυν εἰ μὲν ψευδὲς τοῦτο, δηλῶσαί μοι. εἰ δὲ ἀληθὲς, διορθώσασθαι. καὶ ἀλ-

καὶ ἀλλήλους διεγείρετε. ἐπεὶ καὶ σφόδρα με ἔχετε λυπῆσαι, καίτοι μεθ' ὑπερβολῆς σφόδρα ἀγαπῶντα ὑμᾶς. καὶ ὃ δὴ χαλεπώτερον, ὅτι καὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ πολὺ καθ' ἑαυτῶν ἐπισπᾶσθε τὸ κρίμα, ἀργίᾳ τοσαύτῃ συζῶντες καὶ ὄκνῳ, καὶ τὰ παρ' ἑαυτῶν οὐκ εἰσφέροντες. ποίας γὰρ τύχοιτε συγγνώμης ἑτέρων διωκομένων, ἐξοριζομένων, ἐλαυνομένων, ὑμεῖς δὲ μηδὲ τὴν ἀπὸ τῆς παρουσίας ὑμῶν, ἢ τῆς διδασκαλίας εἰσφέροντες τῷ χειμαζομένῳ λαῷ σπουδήν;

Παιανίῳ. σδ'.

Ὅταν ἐννοήσῃς δέσποτά μου θαυμασιώτατε, καὶ μέλιτος ἡμῖν γλυκύτερε, ὅτι βαρὺ καὶ ἐπαχθὲς τὸ κεχωρίσθαι ἡμῶν, λογιζόμενος οἷον πρᾶγμα μεταχειρίζῃ, καὶ ὅτι πόλιν ὁλόκληρον κατορθοῖς· μᾶλλον δὲ οἰκουμένην ὁλόκληρον διὰ τῆς πόλεως ἐκείνης, σκίρτα καὶ εὐφραίνου. μετὰ γὰρ τῆς ὠφελείας πολλὴν ἔξεστί σοι καρποῦσθαι καὶ τὴν ἡδονήν. εἰ γὰρ χρήματά τινες συλλέγοντες τά τε ἀπολλύμενα, καὶ ἀπολλύντα αὐτούς, τοσαύτης ἐμφοροῦνται τῆς εὐφροσύνης, καὶ οἰκιῶν, καὶ γυναικός, καὶ τέκνων, καὶ πάντων τῶν προσηκόντων ἐπὶ πολὺ χωριζόμενοι χρόνον, τίς ἂν παραστήσειε λόγῳ τὴν ἡδονὴν τοῦ πλούτου, τῶν τοσούτων θησαυρῶν ὃν καθ' ἑκάστην συνάγεις ἡμέραν, καὶ φαινόμενος αὐτόθι μόνον. οὐ γὰρ δὴ κολακεύων σε ταῦτα λέγω, καὶ ἴσασιν οἱ καὶ ἀκούοντες ἀπόντος σου ταῦτα παρ' ἡμῶν αὐτῶν. ἀλλ' ἡδόμενος σφόδρα, καὶ χαίρων καὶ πτερυγούμενος ὑπὸ τῆς εὐφροσύνης. ἀρκεῖς γὰρ καὶ φαινόμενος, πολλοὺς ὀρθῶσαι τῶν αὐτόθι, στηρίξαι, ἀλεῖψαι, συγκροτῆσαι. οἶδα ἐγὼ τὸν ἀριστέα τὸν ἐμόν, οἶδά σου τὰς ἀνδραγαθίας τὰς αὐτόθι, τὸν ζῆλον, τὴν ἀγρυπνίαν, τοὺς δρόμους, τὸν πόνον τῆς ψυχῆς, τὴν παρρησίαν, τὴν ἐλευθερίαν, μεθ' ἧς καὶ ἐπισκόποις κατεξανίστασο, τοῦ καιροῦ τοῦτο ἀπαιτοῦντος, μετὰ τοῦ προσήκοντος μέντοι μέτρου. καὶ ἐθαύμαζόν σε ἐπ' ἐκείνοις, πολλῷ δὲ πλέον καὶ νῦν, ὅτι καὶ μηδενός σοι παρεστῶτος αὐτόθι, ἀλλὰ τῶν μὲν φευγόντων, τῶν δὲ ἐλαυνομένων, τῶν δὲ κρυπτομένων, μόνος ἕστηκας ἐπὶ τῆς παρατάξεως, τὸ μέτωπον αὐτῆς κατακοσμῶν, καὶ οὐδένα ἀφιεὶς γενέσθαι λειποτάκτην, ἀλλὰ καὶ τοὺς μετὰ τῶν ἐναντίων τεταγμένους τῇ ἐμμελείᾳ σου καθ' ἑκάστην ἡμέραν μεθιστᾷς. οὐ διὰ ταῦτα δὲ θαυμάζω μόνον,

A vóſque inuicem excitate: ſiquidem grauem admodum mihi dolorem inuretis; tametſi veſtro admodũ amore flagranti. quódque grauius eſt, cum tanto in otio & inertia vitã traducatis, neque munere veſtro fungamini, multum Dei in vos iudicium accerſetis. Quis enim venia dignos vos cenſeat, qui dum cæteri perſecutionẽ patiuntur, in exilium mittuntur, relegantur, neque præſentia veſtra, vel eruditione populo tempeſtate iactato pro virili ſuccurrere ſtudeatis?

Pæanio. 204.

B Cum tecum animo reputas, domine mi plurimum ſuſpiciende ac nobis melle ſuauior, graue ac moleſtum eſſe à nobis ſeparatum eſſe, cogitans quale negotium geras, téque ciuitatem regere vniuerſam, vel potius totum orbem terrarum per illam ciuitatem, gaude & exulta: potes enim cum vtilitate non mediocrẽ inde percipere voluptatem. Si enim dum pecunias nonnulli colligunt, quæ & pereunt, & illos perdunt, tanta lætitia perfunduntur, licet ab ædibus ſuis, vxore, liberis, & propinquis C omnibus multo tempore ſint ſeiuncti; quis iucunditatem illarum opum, tantorúmque theſaurorum verbis exprimere poterit, quos iſtic quotidie tibi vel præſentia ſola cõgregas? Non enim hæc aſſentandi cauſa dico, vt probè norunt, qui etiã abſente te hic à nobis hæc audiunt, ſed præ nimio gaudio, ac lætitia geſtiens, & incitatus. Multos enim eorũ qui iſtinc ſunt, potes vel ſola præſentia tua meliorem ad frugem traducere, firmare, inſtruere, corroborare. Noui ego quam acer bellator ſis, noui quam multa geſta ſint iſtic à te præclara facinora, D zelum, vigilantiam, curſus, animæ laborem, fiduciam, libertatem, qua Epiſcopis reſtitiſti, cum tempus id requireret, tametſi cum ea qua decuit moderatione. Ac laudabam te quidem ob hæc tanta, multo vero amplius nunc, cum, licet nemo iſtic te adiuuet, ſed alij fugerint, alij relegati ſint, alij ſeſe abdiderint, tu in acie ſolus ſtes, eiúſque frontem ornes, nec vllum ordinis deſertorem fieri ſinas, ſed eos etiam qui aduerſariorum partes ſequebantur, quotidie ad tuas mira ſuauitate traducas: Neque te propter hæc laudo tantum,

ſed etiam quod in vno conſtitutus loco vniuerſi terrarum orbis curam geras, Palæſtinæ, Phœniciæ, Ciliciæ negotiorum, quæ potiſſimum curare debes. Nam Palæſtini quidem ac Phœnices, vt probè noui, hominem illum ab aduerſariis miſſum non admiſerunt, Ægenſis autem & Tarſenſis à partibus illorum ſtant, vt audiui, & admonuit quendam ex amicis noſtris Gabalorum Epiſcopus, ipſos à Conſtantinopolitanis cogi illorum iniquitati aſſentiri, ſed interim tamen reſiſtere. Multam igitur adhibeas ſollicitudinem oportet, vigilantiam multam, vt huic quoque parti remedium afferas, & ad propinquum tuum, dominũ meum Theodorum Epiſcopum ſcribas. Pharetrio quæ acciderunt, moleſta valde ſunt & triſtia: verũtamen cum eius presbyteri neque commercium & conſuetudinem cum aduerſariis habuerint, vt ais, neque cum illis communicare ſtatuerint, ſed, vt dicunt, adhuc ſtent à partibus noſtris, nihil horum cum illis communices: quandoquidem quæ in nos commiſit Pharetrius, nullam omnino veniam merentur. Clerus quidem certè ipſius omnis & ægrè ferebat, & gemebat, ac totus in noſtras partes animo tranſibat. Sed ne fortè in cauſa ſimus, vt hi reſiliant, & aſperiores reddantur, vbi cuncta ex Præfectianis cognoueris, ea apud te contine, ac perhumaniter illos tracta (noui quippe quam prudens ſis ac prouidus) eique ſignifica, nos quoque fando audiuiſſe multum ipſum iis quæ contigerant indoluiſſe, ac paratum illum fuiſſe quiduis pati, vt omnia illa quæ nefariè ſunt patrata ſarcirentur. Nobis corpus optimè valet, ac reliquias morbi depulimus: cum vero tibi hoc quoque curæ eſſe cogitamus, non mediocrem etiam nobis occaſionem id affert ſanitatis, quod tam vehemẽtem amatorem nacti ſimus. Deus tibi tanti ſtudij, charitatis, zeli, vigilantiæ mercedem, cùm in hoc tum in ſeculo futuro retribuat, téq. muniat, protegat & cuſtodiat, atq. arcana illa bona tibi largiatur. Faxit autem, vt nos quoque iucundiſſimã faciem tuam intueri quamprimum poſſimus, dulci anima tua potiri, ac pulcherrimum hoc feſtum agere. Non enim te latet pro feſto ac ſolennitate nos habere,

A ἀλλ' ὅτι καὶ σὺ ἐν ἑνὶ ἱδρυμένος χωρίῳ, τὴν οἰκουμένην ἅπασαν μεριμνᾷς, τὰ ἐν Παλαιστίνῃ, τὰ ἐν Φοινίκῃ, τὰ ἐν Κιλικίᾳ, ὧν καὶ μάλιστα φροντίζειν ὀφείλεις. Παλαιστινοὶ μὲν γὰρ καὶ Φοίνικες, καθὼς ἔγνων σαφῶς, οὐκ ἐδέξαντο τὸν παρὰ τῶν ἐναντίων ἀποσταλέντα ἐκεῖσε, οὐδὲ ἀποκρίσεως αὐτὸν ἠξίωσαν. ὁ δὲ Αἰγαῶν, ὡς ἔγνων, καὶ ὁ Ταρσοῦ, μετ' ἐκείνων τάττονται· καὶ ὁ Γαβάλων ἐπίσκοπος ἐδήλωσέ τινι τῶν ἡμετέρων φίλων, ὅτι ἀναγκάζουσιν αὐτοὺς οἱ ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως τῇ παρανομίᾳ αὐτῶν συνθέσθαι, καὶ πῶς ἀντέχουσι. B πολλῆς τοίνυν σοι δεῖ τῆς μερίμνης, πολλῆς τῆς ἀγρυπνίας, ὥστε καὶ τοῦτο διορθῶσαι τὸ μέρος. τῷ δεσπότῃ μου γράψον τῷ ἀνεψιῷ σου τῷ κυρίῳ τῷ ἐπισκόπῳ τῷ Θεοδώρῳ. τὰ κατὰ Φαρέτριον λυπηρὰ μὲν καὶ σφόδρα ἀνιαρά, πλὴν ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ πρεσβύτεροι αὐτοῦ οὔτε συνέτυχον τοῖς ἐναντίοις, ὥς φῂς, οὔτε αἱροῦνται αὐτοῖς κοινωνῆσαι, ἀλλ' ὡς λέγουσιν, ἔτι μεθ' ἡμῶν ἑστήκασι, μηδὲν τούτων κοινωνήσῃς πρὸς αὐτούς. ἐπεὶ ἃ ἐποίησεν εἰς ἡμᾶς ὁ Φαρέτριος, οὐδεμίαν ἔχει συγγνώμην. ὁ μέν τοι κλῆρος αὐτοῦ πᾶς καὶ C ἤλγει, καὶ ὠδύρετο, καὶ ἐθρήνει, καὶ μεθ' ἡμῶν ὅλως ἦν τῇ γνώμῃ. ἀλλ' ἵνα μὴ τούτους ποιήσωμεν ἀποπηδῆσαι, καὶ τραχυτέρους ἐργασώμεθα, μαθὼν ἅπαντα ἀπὸ τῶν ἐπαρχικῶν, παρὰ σαυτῷ κάτεχε, καὶ μετὰ πολλῆς ἡμερότητος προσφέρου, (οἶδα γάρ σου τὸ οἰκονομικόν) καὶ λέγε, ὅτι καὶ ἡμεῖς ἠκούσαμεν, ὅτι σφόδρα ἤλγησεν ἐπὶ τοῖς γενομένοις, καὶ ὅτι ἕτοιμος ἦν πάντα παθεῖν ὑπὲρ τοῦ διορθῶσαι πάντα τὰ κακῶς τολμηθέντα. τὸ σῶμα ἡμῖν ἐν ὑγείᾳ πολλῇ, καὶ τὰ λείψανα τῆς ἀῤῥωστίας ἀπε- D θέμεθα. ὅταν δὲ ἐννοήσωμεν, ὅτι σοι καὶ τοῦτο φροντίς ἐστιν, οὐ μικρὰ καὶ τοῦτο ὑγείας ἡμῖν ὑπόθεσις γίνεται, ὅτι οὕτω σφοδρὸν ἔχομεν ἐραστήν. ὁ Θεός σοι τῆς τοιαύτης σπουδῆς, τῆς ἀγάπης, τοῦ ζήλου, τῆς ἀγρυπνίας δῴη τὸν μισθόν, κἀν τῷ παρόντι βίῳ, κἀν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, καὶ τειχίσαι, καὶ φρουρήσαι, καὶ ἀσφαλίσαιτο, καὶ καταξιώσαι τῶν ἀποῤῥήτων ἐκείνων ἀγαθῶν. δοίη δὲ καὶ ἡμῖν ταχέως ἰδεῖν σου τὸ ποθεινὸν πρόσωπον, ἀπολαῦσαί σου τῆς γλυκείας ψυχῆς, καὶ τὴν καλλίστην ταύτην ἑορτὴν ἀγαγεῖν. οἶσθα γὰρ ὅτι καὶ ἑορτή ἐστι καὶ πανήγυρις, τὸ,

καταξιωθῆναι τῆς ἡδίστης καὶ πολλῶν ἀγαθῶν γεμούσης συνουσίας σου, καὶ ταύτης ἀπολαῦσαι πάλιν.

Ἀνατολίῳ ἐπάρχῳ. σε΄.

Ὀψὲ μὲν ἐπιστέλλω καὶ βραχέα, μᾶλλον δὲ βραδέως, πρὸς τὴν σὴν εὐγένειαν. πλὴν ἀλλ' οὐ ῥᾳθυμία τὴν σιγὴν εἰργάσατο, ἀλλ' ἀρρωστία μακρά· ὡς τῇ γε ἀγάπῃ διηνεκῶς συνδεδέμεθα, τὸ γνήσιόν σου τῆς ἀγάπης εἰδότες, τὸ ἐλευθέριον τῆς γνώμης, τὸ ἄπλαστον καὶ εἰλικρινές. καὶ οὐκ ἐπαυσάμεθα πρὸς ἅπαντας ἀνακηρύττοντες τὴν διάθεσιν, ἧς συνεχῶς ἀπελαύσαμεν παρὰ τῆς σῆς εὐγενείας, οὐχὶ παρόντες μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπόντες. οὐ γὰρ μετὰ τὴν ἀποδημίαν ἔλαθεν ἡμᾶς, ὅσα καὶ ποιεῖν καὶ λέγειν ὑπὲρ ἡμῶν ἐσπούδακας. ὁ Θεός σοι δῴη τὸν μισθὸν τῆς τοιαύτης σπουδῆς, καὶ ἐνταῦθα, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι. ἵνα δὲ καὶ πλείονος ἀπολαύωμεν ἡδονῆς, μὴ γράφοντες μόνον, ἀλλὰ καὶ γράμματα δεχόμενοι παρὰ τῆς ἐμμελείας τῆς σῆς, ἐπιστεῖλαι ἡμῖν παρακλήθητι, περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς διαγγελιζόμενος, ἵνα καὶ ἐν τῇ ἐρημίᾳ ταύτῃ καθεζόμενοι, πολλὴν καρπωσώμεθα τὴν παράκλησιν. ἂν γὰρ δεξώμεθα ἐπιστολὴν τῆς ἀγάπης σου, τὰ περὶ τῆς ῥώσεως ἡμῖν ἀπαγγέλλουσαν τῆς σῆς, καὶ τῶν σοι προσηκόντων ἁπάντων, πολλὴν καὶ ἐν ἀλλοτρίᾳ διατρίβοντες γῇ, δεξώμεθα παράκλησιν.

Θεοδούλῳ διακόνῳ. σϛ΄.

ΕΙ καὶ χαλεπὸς ὁ χειμὼν, καὶ πρὸς ὕψος ἐγήγερται μέγα, καὶ οἱ βουλόμενοι λυμαίνεσθαι ταῖς ἐκκλησίαις ταῖς εἰς Γοτθίαν, πολλὴν ποιοῦνται σπουδὴν, πανταχοῦ περιτρέχοντες, ἀλλ' ὑμεῖς μὴ διαλίπητε τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσφέροντες. καὶ γὰρ μηδὲν ἀνύσητε πλέον, ὅπερ οὐχ ἡγοῦμαι, ἀλλ' ὅμως τῆς γνώμης, καὶ τῆς προθέσεως ἀπηρτισμένον ἔχετε παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ τὸν μισθόν. μὴ τοίνυν κάμῃς ἀγαπητὲ σπουδάζων, μεριμνῶν, φροντίζων, καὶ διὰ σαυτοῦ, καὶ δι' ἑτέρων, ὧν ἂν δέῃ τι ᾖ, ὥστε μὴ γίνεσθαι ταραχὰς αὐτόθι καὶ θορύβους. πρὸ δὲ πάντων εὔχεσθε, καὶ μὴ διαλίπητε ἐκτενῶς δεόμενοι τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ, καὶ μετὰ τῆς προσηκούσης σπουδῆς, ἵνα λύσῃ τε τὰ κατέχοντα νῦν κακὰ, καὶ πολλὴν παράσχῃ τε καὶ βαθεῖαν τῇ ἐκκλησίᾳ εἰρήνην.

A vt ſuauiſſimo multiſque bonis redundanti congreſſu tuo dignemur, & ruſſus illo fruamur.

Anatolio Præfectiano. 205.

Sero quidem ac tardè ad nobilitatem tuam ſcribo: verumtamen non negligentia, ſed prolixa ægritudo corporis ſilentij cauſam attulit: alioqui perpetuò charitate deuincti tecum ſumus, vtpotè quibus perſpectá ſit charitatis tuæ ſynceritas, & ingenuitas, candor ac puritas animi tui. Neque deſinim⁹ apud omnes amorem prædicare, quem erga nos ſine B intermiſſione non præſentes ſolum ſed etiam abſentes præ ſe tulit tua nobilitas: non enim nos fugit poſt diſceſſum noſtrum, quanta noſtra cauſa facere ac dicere ſtudueris. Deus tibi tanti ſtudij mercedē, cum in hoc tum in futuro æuo rependat. Verumtamen vt maiorē hauriamus animo voluptatem, non ſolum dum ſcribimus, ſed etiam dum literas à tua ſuauitate miſſas accipimus, felici quæſo de tua valetudine nuntio nos exhilara, vt etiam in hac degentes ſolitudine multam conſolationem percipia- C mus. Si enim tuæ charitatis recipiamus epiſtolam, quæ de tua ſanitate tuorúmque omnium propinquorum certiores nos faciat, multo, etiam dum in extera regione verſamur, ſolatio perfruemur.

Theodulo Diacono. 206.

Etſi grauis nunc hyemis ſæuit aſperitas, & ad ſummum faſtigium eſt euecta, neque vllum ceſſant mouere lapidem, qui eccleſias Gothiæ labefactare conantur, dum vndique diſcurrunt: vos tamen quæ veſtrarum ſunt D partium præſtare ne deſinatis. Licet enim nihildum fuerit veſtra ſedulitate perfectum, quod non exiſtimo: vobis tamen ob hunc animum & propoſitum plena & cumulata merces iam eſt à benigno Deo cōſtituta. Noli ergo defatigari, dilecte, dum ſtudes, dum ſollicitus es & curam omnē adhibes, cum per te, tum per quoſcumque alios licuerit, vt turbæ iſtic ac tumultus non excitentur. Sed ante omnia orate, neq. aſſiduis precibus cum eo quo par eſt ſtudio à benigno Deo poſtulare deſinite, vt quæ illata nunc ſunt mala depellat, ac multam eccleſiis altámque pacem largiatur.

Digitized by Google

Interim ſaltem, quod antea ſcripſi omni A ope conatuque contendite, vt negotio dilationem aliquam obtineatis. Tu vero, dum iſtic es, crebras ad nos literas mitte.

Monachis Gotthis qui in monaſterio Promoti degunt. 207.

Antequam veſtras literas accepiſſem, quantas paſſi fueritis afflictiones, quantas tentationes, quantas moleſtias, iam cognoueram: eoque nomine vos beatos admodum cenſeo, cum mihi veniunt in mentem coronæ, brauia, & præmia, quę vobis parantur. Vt enim illi, qui vobis inſidias ſtruunt, voſque perturbant, graue ſibi iudicium accerſunt, & ignem gehennæ capiti ſuo accumulant: ita vos qui talia patimini, multam mercedem multamq. retributionem obtinebitis. Nolite igitur terreri vel inde turbari, ſed gaudete & exultate, dum Apoſtolicum animi ſenſum retinetis, ex quo vox illa promanat: Nunc gaudeo in paſſionibus meis: & rurſus, Non ſolum autem, ſed & gloriamur in tribulationibus, ſcientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem. Probatiores igitur effecti & opulentiores cœleſtibus opibus, licet his grauiora contingant, amplius exultate. Non enim condignæ ſunt paſſiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Neque vero nobis ignota eſt patientia veſtra, fortitudo, tolerantia, ſyncerus & ardens amor, animique veſtri firma & inuicta cōſtantia. Quam ob cauſam ingentes vobis gratias agimus, & cum animis veſtris perpetuo deuincti ſumus, neque longinquitas itineris nos erga charitatē veſtrā negligentiores vllo modo efficit. Sed & gratiā vobis habeo propter id ſtudium quod exhibuiſtis, vt nullus in eccleſia Gotthorum tumultus fieret, ſed dilatione aliqua negotium interrumperetur. Neque tantum non reprehendo, quod neminem miſeritis, ſed etiam laudo & ſuſpicio. Hoc enim illo multo eſt optabilius, vt omnes in eiuſmodi opus incumbant. Nolite igitur ceſſare quæ veſtri ſunt muneris exequi, tum per vos ipſos, tum per alios per quoſcumque licebit, vt negotium dilatione aliqua protelatur. Nā ſiue quid fuerit opera veſtra perfectum, ſiue non, plena & cumulata merces vobis ob hanc animi ſententiam & ſtudium conſtituetur.

Col. 1. 24.

Rom. 5. 3.

Rom. 8. 18.

A τέως μέν τοι, ὅπερ καὶ ἔμπροσθεν ἀπέσταλκα, πάντα ποιήσατε, ὥστε ἀναβολήν τινα γενέσθαι τοῦ πράγματος, καὶ γράφε ἡμῖν συνεχῶς, ἕως ἂν ᾖς αὐτόθι.

Τοῖς μονάζουσι Γότθοις τοῖς ἐν Προμώτου. σζʹ.

Ἔγνων καὶ πρὸ τῶν γραμμάτων τῶν ὑμετέρων ὅσην ὑπεμείνατε θλῖψιν, ὅσας ἐπιβουλάς, ὅσους πειρασμούς, ὅσας ἐπηρείας. καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα ὑμᾶς μακαρίζω, τοὺς στεφάνους τοὺς ἐκ τούτων ἐννοῶν, τὰ βραβεῖα, τὰ ἔπαθλα. ὥσπερ γὰρ οἱ ἐπιβουλεύοντες ὑμῖν, καὶ ταράττοντες ὑμᾶς, B κρίμα καθ' ἑαυτῶν χαλεπὸν ἐπιφέρουσι, καὶ τὸ τῆς γεέννης κατὰ τῆς ἑαυτῶν κεφαλῆς ἐπισωρεύουσι πῦρ. οὕτως ὑμεῖς οἱ ταῦτα πάσχοντες, πολλῆς ἀπολαύσεσθε τῆς ἀμοιβῆς, πολλῆς τῆς ἀντιδόσεως. μὴ δὴ θορυβεῖσθε, μηδὲ διαταράττεσθε ἐν τούτοις, ἀλλὰ χαίρετε καὶ σκιρτᾶτε, τὸ ἀποστολικὸν φρόνημα διατηροῦντες, τὸ λέγον· νῦν χαίρω ἐν τοῖς παθήμασί μου· καὶ πάλιν, οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ καυχώμεθα ἐν ταῖς θλίψεσιν. εἰδότες ὅτι ἡ θλῖψις, ὑπομονὴν κατεργάζεται. ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμήν. δοκιμώτεροι τοίνυν γενόμενοι, C καὶ εὐπορώτεροι τὴν εὐπορίαν τὴν ἐν οὐρανοῖς, κἂν χαλεπώτερα τούτων πάθητε, μειζόνως ἀγάλλεσθε. οὐ γὰρ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλύπτεσθαι εἰς ἡμᾶς. οὐδὲ γὰρ ἔλαθεν ἡμᾶς ἡ ὑπομονὴ ὑμῶν, ἡ ἀνδρεία, ἡ καρτερία, ἡ γνησία καὶ θερμὴ διάθεσις, τὸ ἀκλινὲς ὑμῶν τῆς γνώμης, τὸ ἀπερίτρεπτον, τὸ ἀκίνητον. διὸ καὶ ἡμεῖς ὑμῖν πολλὰς ὁμολογοῦμεν χάριτας, καὶ συνδεδέμεθα ὑμῶν ταῖς ψυχαῖς διηνεκῶς, καὶ τὸ τῆς ὁδοῦ τὸ μῆκος οὐδὲ ῥαθυμοτέρους ἡμᾶς περὶ τὴν ἀγά- D πην τὴν ὑμετέραν ἐργάζεται. χάριν δὲ ὑμῖν ἔχω καὶ τῆς σπουδῆς ἣν ἐπεδείξασθε ὑπὲρ τοῦ μηδένα θόρυβον γενέσθαι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῇ τῶν Γότθων, ἀλλ' εἰς ἀναβολὴν τὸ πρᾶγμα ἐμπεσεῖν. καὶ οὐ μόνον οὐκ ἐγκαλῶ, ὅτι οὐδένα ἐπέμψατε, ἀλλὰ καὶ ἐπαινῶ καὶ θαυμάζω. ἐκεῖνο γὰρ πολὺ τούτου χρησιμώτερον, τὸ, πάντας ὑμᾶς εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἀναλώσασθαι. μὴ δὴ διαλίπητε τὰ παρ' ὑμῶν αὐτῶν εἰσφέροντες καὶ δι' ὑμῶν αὐτῶν, καὶ δι' ἑτέρων, ὧν ἂν οἷόν τε ᾖ σοι, ὥστε ὑπέρθεσιν τῷ πράγματι γενέσθαι. ἄν τε γὰρ ἀνύσητέ τι, ἄν τε μή, τὸν μισθὸν ἀπηρτισμένον ἔχετε τῆς γνώμης καὶ τῆς προθυμίας.

A

Ἀκακίῳ πρεσβυτέρῳ. ση΄.

Ὁ οὕτω θερμὸς ἡμῶν ἐραστὴς, ὁ οὕτω σφόδρα περὶ ἡμῶν διακείμενος, οὐδὲ γραμμάτων ἡμῖν μεταδίδως τῶν σῶν. καίτοι γε ἤδη ἐπεστάλκαμεν καὶ ἅπαξ, καὶ δίς· αὐτὸς δὲ ὀκνηρότερος περὶ τοῦτο γέγονας. σπούδασον τοίνυν ἡλίκα ἡμῖν χαρίζῃ, τὰ περὶ τῆς ὑγιείας σου δηλοῦν, μετὰ πολλοῦ τοῦ τάχους ἡμῖν γράψαι παρακλήθητι. πολλὴν γὰρ καρπούμεθα παράκλησιν, τὰ περὶ τῆς ὑγιείας ὑμῶν τῶν ἀγαπώντων ἡμᾶς μανθάνοντες συνεχῶς.

B

Σαλβίῳ. σθ΄.

Ὅτι μὲν ἡμᾶς ἀγαπᾷς, κἂν γράφῃς, κἂν σιγᾷς, οἶδα σαφῶς. οὐδὲ γὰρ δύνασαι λαθεῖν οὕτω σφοδρὸς ἡμῶν ὢν ἐραστὴς, ἀλλὰ πάντες τοῦτο ᾄδουσι, καὶ πολλοὶ πρὸς ἡμᾶς ἀφικνούμενοι, τὴν θερμήν σου καὶ γνησίαν ἡμῖν ἀπαγγέλλουσιν ἀγάπην. ἐβουλόμεθα δὲ καὶ γράμματα συνεχῶς δέχεσθαι παρὰ τῆς εὐγενείας τῆς σῆς, περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς δηλοῦντα, καὶ τῆς δεσποίνης μου τῆς ἐλευθέρας σου, καὶ τοῦ οἴκου σου παντός· οἶσθα γὰρ ὅπως ἡμῖν τοῦτο περισπούδαστον. τοῦτ᾽ οὖν εἰδὼς δέσποτά μου τιμιώτατε, εἰ καὶ ἐργῶδες ὅπερ αἰτοῦμεν, λοιπὸν διὰ τὴν τοῦ χειμῶνος ὥραν, καὶ τὸ σπανιάκις ἡμῖν τινας ἐπιχωριάζειν, ὅτ᾽ ἂν ἐξῇ, γράφειν ἡμῖν μὴ κατόκνει, τοῦτα δηλαδὴ ἅπερ ᾐτήσαμεν. τὴν γὰρ ὑγείαν τὴν ὑμετέραν, καὶ τὴν ἀσφάλειαν, ἡμετέραν εἶναι νομίζομεν πλοῦτον, καὶ εὐφροσύνην, καὶ πολλὴν ἡδονήν. μὴ δὴ τοσαύτης ἡμᾶς ἀποστερήσῃς ἡδονῆς, ἀλλὰ χαρίζου τοῖς σφόδρα σε ἀγαπῶσι τὴν διὰ τῶν τοιούτων γραμμάτων παράκλησιν, πολλὴν ἡμῖν κομίζουσαν τὴν παραμυθίαν.

C

D

Θεοδώρῳ. σι΄.

Ἐθαύμασα πῶς παρ᾽ ἑτέρων ἔμαθον τὴν ῥαθυμίαν Σαλουστίου τοῦ πρεσβυτέρου. καὶ γὰρ ἐγνωρίσθη μοι ὅτι μόλις πέντε ὁμιλίας εἶπεν ἕως Ὀκτωβρίου μηνὸς, καὶ ὅτι καὶ αὐτὸς καὶ Θεόφιλος ὁ πρεσβύτερος, ὁ μὲν ὄκνῳ, ὁ δὲ δειλίᾳ, οὐ παραβάλλουσι τῇ συνάξει. ἀλλὰ Θεοφίλῳ μὲν σφοδρότερον ἐπέστειλα, καθαψάμενος αὐτοῦ, Σαλουστίῳ δὲ ἕνεκεν τῆς σῆς ἐπιστέλλω τιμιότητος, ἐπεὶ οἶδα πῶς αὐτοῦ σφοδρὸς ἐραστὴς εἶ. καὶ σφόδρα χαίρω καὶ εὐφραίνομαι ἐπὶ τούτῳ.

Acacio presbytero. 208.

Tu qui tanto noſtri amore flagras, tam vehementi beneuolentia nos complecteris, ne literarum quidem nos participes tuarum facis. Atqui iam ſemel atque iterum ad te ſcripſimus, tu vero in hoc ſegnior euaſiſti. Cum igitur intelligas, quanto nos beneficio tibi deuincturus ſis, ſi de tua valetudine certiores nos reddas, da operam quæſo, vt quam celerrimè ad nos literas mittas. Non enim mediocri conſolatione permulcebimur, ſi de amicorum noſtrorum valetudine, ſine intermiſſione moneamur.

Saluioni. 209.

Nos quidem abs te amari, ſeu ſcribas, ſeu non ſcribas, probè ſcio. Non enim poteſt tam ardens amor in nos tuus nos latere, ſed hoc omnes prædicant, multique, qui iſtinc ad nos adueniunt, feruentẽ ac ſyncerã nobis charitatẽ tuam annũtiant. Sed & optaremus ſine intermiſſione literas à tua generoſitate recipere, quib. de tua & dominę meę vxoris tuæ, totiuſque domus tuæ valetudine fieremus certiores. Scis enim quanto id nobis ſtudio ſit. Hæc igitur cum tibi perſpecta ſint domine mi plurimum venerande, tametſi difficile eſt quod petimus, cum propter tempus hybernum, tum quod pauci ad nos accedant, cum licuerit, ne te pigeat ad nos ſcribere, atque ea ſignificare quæ petiuimus. veſtram enim ſanitatem & ſecuritatem noſtram eſſe ducimus opulentiam ac lætitiam, atque adeo vberem voluptatem. Caue igitur tanta voluptate nos priues, ſed iis qui te impenſè diligunt hanc per literas conſolationem imperti, quæ noſtrum tædium ſolatio non mediocri mitigabit.

Theodoro. 210.

Miratus ſum, qui factum ſit, vt ex aliis Saluſtij presbyteri negligentiam intelligerem. Siquidem ſignificatum mihi eſt vix eum quinque tractatus Octobri menſe habuiſſe, neque ipſum & Theophilum presbyterum, alterum præ pigritia, alterum præ metu minimè ad collectam venire. Sed Theophilum quidem per literas vehementius increpaui, Saluſtij vero cauſa ad reuerentiam tuam ſcribo, quod illum abs te vehementer amari ſciam, quam ob cauſam non mediocriter gaudeo & oblector.

Sed & ſuccenſeo tuæ reuerentiæ, quod A
hoc mihi non manifeſtũ reddideris, qui
debuiſſes ipſum corrigere: neutrum tamen
horũ præſtitiſti. Nunc ergo ſaltem
oro te, cum tibi tum nobis hanc maximam
concede gratiam, vt vehementer
illum excites, neque obdormire permittas,
aut otiari. Niſi enim nunc in hac negotiorum
iſtorũ tempeſtate ac procella
conuenientem fortitudinem præ ſe tulerit,
quãdo ſic eius opera indigebimus,
vbi tranquillitas & pax redierit? Te igitur
hortor vt quæ ſunt officij tui prout
decet, exequutus, & illũ & omnes ad auxiliũ
populo ferẽdum tempeſtate iacta- B
to excites, quod antequã literas noſtras
acciperes, ſat ſcio tua ſponte ac nullo
monente præſtare cœpiſti.

Timotheo Presbytero. 211.

Nos quidem nuper ad te atque ad
honoratiſſimum dominum meum Marcianum
tribunum ſcripſimus, tu verò
neq; literas ad me ab illo mitti curaſti,
neq; ad nos ipſe ſcripſiſti. Nihilominus
tamẽ nos noſtrum morem ſequuti, ſine
intermiſſione veſtri recordari, atque ad
vos cum facultas ſuppetit, ſcribere non
deſinimus, quod nunc etiam facimus, C
ingentéſque vobis gratias agimus ob
ſtudium quod exhibetis, & pericula
quæ ſubitis, vóſque beatos prædicamus.
Neque enim exiguas vobis coronas
reconditis, dum ad modicum tempus
afflicti, perennem vobis in cœlo
mercedem ac multo maiorem his ſudoribus
preparatis. Non enim ſunt con-
Rom. 8. 18. dignæ paſſiones huius temporis ad futuram
gloriam, quæ reuelabitur in
nobis.

Theophilo Presbytero. 212.

Vehementer dolui, cum audiui te ac D
Saluſtium preſbyterum haud frequenter
ad collectam accedere, neque mediocrem
id mihi mœrorem inuſſit. Peto
igitur, vt ſiquidẽ id falſum ſit, indicare
mihi ſtudeatis, quod ſine cauſa calumniam
paſſi ſitis: ſin verum, eiuſmodi negligentiam
emendetis. Vt enim maxima
vobis merces cõſtituitur, præſertim
in hoc ſeculo, ſi conueniẽtem fortiudinẽ
exhibeatis; ita non mediocre vobis
iudicium imminet, ſi negligẽtes ſitis ac
remiſſi, neque munere veſtro fungamini.
Scitis namque, quid paſſus ille fuerit,
qui talentum vnum defoderat, cui
cum nihil aliud crimini verteretur, ob

καὶ ἀγαπῶ πρὸς τὴν σὴν τιμιότητα, ὅτι μοι οὐκ ἐποίησας τοῦτο δῆλον, δέον καὶ διορθῶσαι, αὐτὸς δὲ οὐδέτερον τούτων ἐποίησας. νῦν γοῦν παρακαλῶ καὶ σαυτῷ, καὶ ἡμῖν τὰ μέγιστα χαριζόμενος, διεγεῖραι αὐτὸν σφοδρότερον, καὶ μὴ ἐᾶν αὐτὸν καθεύδειν, μηδὲ ἀργεῖν. εἰ γὰρ μὴ νῦν ἐν τῷ χειμῶνι τῶν πραγμάτων τούτων, καὶ τῇ ζάλῃ, τὴν προσήκουσαν ἐπιδείξαιτο ἀνδρείαν, πότε αὐτοῦ δεηθησόμεθα οὕτως, ὅταν γαλήνη γένηται καὶ εἰρήνη; παρακαλῶ τοίνυν τὰ σαυτῷ πρέποντα ποιεῖν, καὶ αὐτόν, καὶ πάντας διεγείρειν εἰς τὴν σπουδὴν καὶ τὴν ἀντίληψιν τοῦ χειμαζομένου λαοῦ, ὃ καὶ πρὸ τῶν ἡμετέρων γραμμάτων εὖ οἶδ' ὅτι οἴκοθεν καὶ παρὰ σαυτοῦ ποιεῖς.

Τιμοθέῳ πρεσβυτέρῳ. σια.

Ἡμεῖς μὲν καὶ πρῴην ἐπεστάλκαμεν, καὶ τῷ κυρίῳ μου τῷ τιμιωτάτῳ τριβούνῳ Μαρκιανῷ, αὐτὸς δὲ οὔτε παρ' ἐκείνου γράμματα ἡμῖν πεμφθῆναι παρεσκεύασας, οὔτε αὐτὸς ἡμῖν ἐπέσταλκας. ἀλλ' ὅμως ἡμεῖς ἑαυτοὺς μεμνημένοι, οὐ παυόμεθα διηνεκῶς ὑμῶν μεμνημένοι, καὶ ἐπιστέλλοντες, ἡνίκα ἂν ἐξῇ. ὃ δὴ καὶ νῦν πεποιήκαμεν, χάριτας ὑμῖν ὁμολογοῦντες μυρίας ὑπὲρ τῆς σπουδῆς ἧς ἐπιδείκνυσθε, καὶ τῶν κινδύνων, οὓς ὑπομένετε, καὶ μακαρίζοντες ὑμᾶς. οὐ γὰρ μικροὺς ἐντεῦθεν ὑμῖν προαποτίθεσθε στεφάνους, πρὸς ὀλίγον μὲν θλιβόμενοι, διηνεκεῖς δὲ ἀμοιβὰς ἐν τοῖς οὐρανοῖς παρασκευάζοντες ὑμῖν, καὶ πολλῷ μείζω τῶν ἱδρώτων τούτων. οὐ γὰρ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ, πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς.

Θεοφίλῳ πρεσβυτέρῳ. σιβ'.

Σφόδρα ἤλγησα ἀκούσας ὅτι καὶ σὺ καὶ Σαλούστιος ὁ πρεσβύτερος οὐ συνεχῶς πρὸς τὴν σύναξιν παραβάλλετε, καὶ οὐχ ὡς ἔτυχέ με τοῦτο ἐλύπησε. παρακαλῶ τοίνυν εἰ μὲν ψευδὲς τοῦτο, δηλῶσαί μοι σπουδάσατε, ὅτι μάτην ἐσυκοφαντήθητε. εἰ δὲ ἀληθές, διορθώσασθε τὴν τοιαύτην ῥᾳθυμίαν. ὥσπερ γὰρ μέγιστος ἡμῖν ἐστιν ὁ μισθὸς μάλιστα ἐν τῷ παρόντι καιρῷ τὴν προσήκουσαν ἀνδρείαν ἐπιδεικνυμένοις, οὕτως οὐ τὸ τυχὸν ἐστὶ κρίμα ὀκνοῦσι, καὶ ἀναδυομένοις, καὶ τὰ παρ' ἑαυτῶν οὐκ εἰσφέρουσιν. ἴστε γὰρ τί πέπονθεν ὁ τὸ τάλαντον καταχώσας τὸ ἕν, ὃς οὐδὲν ἕτερον ἐγκαλούμενος, διὰ τοῦτο μόνον

A ἐχαλάζετο, καὶ ἀπαραίτητον ἐδίδου δίκην. σπουδάσατε οὖν διὰ τάχους ἐλευθερῶσαί με τῆς φροντίδος. ὥσπερ γὰρ πολλήν μοι φέρει παράκλησιν καὶ παραμυθίαν, ἐπειδὰν ἀκούσω, ὅτι μετὰ προθυμίας ἁπάσης ἅπαντα τὸν χειμαζόμενον λαὸν συγκροτεῖτε, οὕτως ἐπειδὰν μάθω, ὅτι τινὲς ῥαθυμοῦσιν, οὐχ ὡς ἔτυχεν ἀλγῶ ὑπὲρ αὐτῶν τῶν ῥαθυμοτέρων. τὴν μὲν γὰρ καλλίστην ἀγέλην ἐκείνην ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις καθ' ἑκάστην συγκροτεῖ τὴν ἡμέραν, καθάπερ καὶ ὑμεῖς διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν ἔγνωτε· οἱ δὲ ῥαθυμίᾳ τὰ παρ' ἑαυτῶν ἐλλιμπάνοντες, οὐ μικρὸν ἑαυτοῖς διὰ τῆς ῥαθυμίας ταύτης συνάγουσι κρίμα.

B Φιλίππῳ πρεσβυτέρῳ. σιγ'.

Ἐθαύμασα, πῶς ἐν οὕτω χρόνῳ μακρῷ ἡμῖν οὐκ ἐπέσταλκας, ἀλλ' ἀγάπην μὲν περὶ ἡμᾶς ἐπιδείκνυσαι καὶ ἀπείρας πολλήν, γραμμάτων δὲ ἡμῖν οὐ μετέδωκας τῶν σῶν. νῦν γοῦν ἡμῖν γράφειν μὴ κατοκνήσῃς, τὰ περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς δηλῶν. ὡς ἡμεῖς γε καὶ μὴ γράφοντός σου τὰ σὰ περιεργαζόμεθα. καὶ ἔγνωμεν, ὅτι καὶ τῆς σχολῆς ἐξεβλήθητε, τὴν ὑμῖν πρέπουσαν παρρησίαν ἐπιδειξάμενοι. τοῦτο ὑμῖν μισθός, τοῦτο πραγματεία οὐράνιος, τοῦτο στέφανος ἀκήρατος, τοῦτο βραβείων πλῆθος. ταῦτ' οὖν ἅπαντα λογιζόμενος, γενναίως φέρε τὰ συμπίπτοντα. ἰσχυρὸς γὰρ C ὁ Θεὸς καὶ τοὺς πειρασμοὺς λῦσαι τούτους, καὶ ταχίστην ποιῆσαι γαλήνην, καὶ τῆς ὑπομονῆς ὑμῖν ταύτης πολλὴν καὶ ἐν τῷ παρόντι βίῳ, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι δοῦναι τὸν μισθόν.

Σεβαστιανῷ πρεσβυτέρῳ. σιδ'.

Εἰ καὶ τῷ σώματι κεχωρίσμεθά σου τῆς τιμιότητος, ἀλλὰ καὶ τῇ ἀγάπῃ σοι συνδεδέμεθα, καὶ ὅπουπερ ἂν ὦμεν, περιφέρομέν σου τὴν διάθεσιν ἐπὶ τῆς μνήμης, κἂν εἰς αὐτὰ τῆς οἰκουμένης ἀπενεχθῶμεν τὰ τέρματα. ὅτι δὲ καὶ αὐτὸς ἄ- D ληστον ἔχεις τὴν μνήμην ἡμῶν, οὐδὲ οἶμαι δεῖν ἀμφιβάλλειν. οἶδα γάρ σου τὸ γνήσιον τῆς διαθέσεως, τῆς ἀγάπης τὸ στερρόν, τὸ ἀπερίτρεπτον τῆς γνώμης. διὸ καὶ παρακαλοῦμεν συνεχῶς ἡμῖν ἐπιστέλλειν, καὶ τὰ περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς διαγγέλλεσθαι. σφόδρα γὰρ ἡμῖν περισπούδαστον περὶ ταύτης μανθάνειν· καὶ πολλὴν ἐν ἐρημίᾳ διατρίβοντες ἀπὸ τῶν τοιούτων γραμμάτων καρπωσόμεθα τὴν παράκλησιν.

A hoc ſolum punitus eſt, & ineuitabiles pœnas dedit. Date igitur operam, vt me quam celerrimè cura liberetis. Vt enim ſummam conſolationem mihi præbet ac ſolatium, cum audio vos ſummo ſtudio populū vniuerſum tempeſtate iactatum inſtruere; ſic cum affertur ad me quoſdā ſegnes eſſe, non mediocre mihi ſegnities illorū dolorē inurit. Sanè quidem pulcherrimū illū gregē Dei gratia quotidie confirmat, vt vos quoq. reipſa comperiſtis: qui vero præ nimia negligētia, quæ ſuarū ſunt partium, præſtare deſinunt, non mediocre per inertiam eiuſmodi ſibi iudicium accerſunt.

B *Philippo Presbytero.* 213.

Miratus ſum, qui factum ſit, vt tam diuturno tempore nihil ad nos ſcripſeris: atque in nos quidem non mediocrem amorem exhibueris, ſed literarum tuarum participes minimè feceris. Nunc ſaltem ad nos ſcribere ne pigriteris, ac de tua valetudine facere certiores: nam nos quidem certè, licet non ſcribas, de rebus tuis ſciſcitamur, & vos didicimus veſtro munere priuatos fuiſſe, cum eam loquendi libertatem, quam par erat, exhibuiſſetis. Hoc vobis merces, hoc cœleſtis eſt negotiatio, hoc immortalis corona, hoc congeries præmiorum. Hæc igitur omnia vobiſcum C reputātes, quicquid acciderit, generosè ferte. Poteſt enim Deus tentationes iſtas depellere, ac tranquillitatē quamprimum reducere, vobiſque copioſam iſtius patientiæ mercedem in hac vita & in ſeculo futuro largiri.

Sebaſtiano Presbytero. 214.

Etſi corpore à tua reuerentia remoti ſumus, amore tamen ac beneuolentia tecum deuincti ſumus, & vbicumque fuerimus, amicitiam tuam memoria circumferimus, licet ad ipſos orbis terra- D rum fines relegati ſimus. At tu quoque perpetuam noſtri memoriam quin conſerues, nulla ratione arbitror eſſe dubitandum. Noui quippe ſynceritatem amoris tui, charitatis firmitatem, & animi tui conſtantiam. Quocirca te oramus vt ſine intermiſſione ad nos ſcribas, ac de tua proſpera valetudine certiores nos facias. Nam de eius ſtatu ſubinde moneri ſummopere deſideramus, & non mediocrem cōſolationem, dum in hac ſolitudine degimus, ex eiuſmodi literarum lectione capiemus.

A

Pelagio Presbytero. 215.

Manſuetudinem tuam, modeſtiam, probitatem, charitatis ardorem, amoris erga nos ſynceritatem exploratã habeo. Idcirco multa cum animi promptitudine reuerentiam tuam ſaluto, ac ſignifico te à me, vbicumque gentium fuero, animo circumferri. Fac igitur quæſo vt alteram percipiamus voluptatem, & vt non ſolum ex eo quod literæ mittantur, ſed etiam ex eo quod de tua valetudine certiores fiamus, hæc nobis frequenter ſignifica. B Licet enim in aſperrimam hanc ſolitudinem relegati ſimus, cum ab amicis noſtris eiuſmodi literas acceperimus, multa lætitia perfundemur.

Muſonio. 216.

Et iam ſcripſimus ad generoſitatem tuam domine mi honoratiſſime ac religioſiſſime, & nunc idipſum rurſus agimus, tametſi tu ne ſemel quidem literas ad nos dederis. Nos tamen crebras ad te literas dare non ceſſabimus, C & quod præſtare nos decet præſtabimus. Cuperemus enim ſæpius id agere, ſed quoniam in loco admodum deſerto verſamur, & metu latronum ciuitas circumſidetur, ac temporis hyberni aſperitas itinera intercludit, neque permittunt hæc omnia, vt multi ad nos frequenter accedant, quotieſcumque licet, & tabellarios nanciſci poſſumus, pietati tuæ debitam ſalutationem perſoluimus. Nota quippe nobis eſt ac perſpecta tuæ charitatis ſynceritas, amoris ardor, animi conſtantia, & ingenuitas ab omni ſimulatione aliena. D Quo fit, vt memoria te ſemper circumferamus, vbicumque verſemur, neque tuæ ſuauitatis obliuiſci poſſimus. Verum vt non ſolum dum ſcribimus, ſed etiam dum literas accipimus, quibus de tua fiamus valetudine certiores, lætemur, crebras ad nos eiuſmodi epiſtolas mitte. Sic enim quamuis loco valde diſſiti, multam leuationem mœroris ex eiuſmodi literis ſentiemus, cum vos à quibus vehementer & ardenter amamur, hilares & expertes periculi viuere intelligemus.

Πελαγίῳ πρεσβυτέρῳ. σιε'.

Οἶδά σου τὸ πρᾶον, τὸ ἐπιεικὲς, τὸ χρηστὸν, τὸ γλυκὺ, τὸ θερμὸν τῆς ἀγάπης, τὸ γνήσιον τῆς διαθέσεως τῆς περὶ ἡμᾶς. διὸ καὶ προσαγορεύω σου τὴν τιμιότητα μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας, καὶ δῆλον ποιῶ ὅτι ὅπουπερ ἂν ὦμεν, ἐπὶ διανοίας σε περιφέρω. παρακαλῶ τοίνυν, ἵνα καὶ ἑτέραν δεχώμεθα τὴν εὐφροσύνην, μὴ μόνον ἀπὸ τοῦ γράφειν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ μανθάνειν τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς, δήλου ἡμῖν ταῦτα συνεχῶς. κἂν γὰρ εἰς χαλεπωτέραν ταύτης ἐρημίαν ἀπενεχθῶμεν, δεχόμενοι τοιαῦτα παρ' ὑμῶν τῶν ἀγαπώντων ἡμᾶς γράμματα, πολλῆς ἀπολαυσόμεθα τῆς εὐφροσύνης.

Μουσωνίῳ. σις'.

Καὶ ἤδη ἐπεστάλκαμέν σου τῇ εὐγενείᾳ δέσποτά μου τιμιώτατε καὶ εὐλαβέστατε, καὶ νῦν τὸ αὐτὸ πάλιν ποιοῦμεν, καίτοι μηδὲ ἅπαξ σου ἐπεσταλκότος ἡμῖν. ἀλλ' ὅμως ἡμεῖς οὐ διαλείψομεν συνεχῶς ὑμῖν ἐπιστέλλοντες, καὶ τὸ ἡμῖν αὐτοῖς πρέπον ποιοῦντες. ἐβουλόμεθα γὰρ καὶ πυκνότερον τοῦτο ποιεῖν, ἐπεὶ δὲ καὶ ἐν ἐρημίᾳ πολλῇ χωρίου διατρίβομεν, καὶ ὁ τῶν λῃστῶν φόβος πολιορκεῖ τὴν πόλιν, καὶ ἡ τοῦ χειμῶνος ὥρα ἀποτειχίζει τὰς ὁδοὺς, καὶ ταῦτα πάντα οὐκ ἀφίησι πολλοὺς ἡμῖν ἐπιχωριάζειν, ὁπηνίκα ἂν ἐξῇ, καὶ γραμματηφόρων ἐπιτυγχάνωμεν, τὴν ὀφειλομένην πρόσρησιν ἀποδεδώκαμέν σου τῇ εὐλαβείᾳ. ἴσμεν γάρ σου τὸ γνήσιον τῆς ἀγάπης, τὴν θερμὴν διάθεσιν, τὸ ἀπερίτρεπτον τῆς γνώμης, τὴν ἐλευθερίαν, τὸ ἀνυπόκριτον. διὸ καὶ ἐπὶ μνήμης σε διηνεκῶς περιφέρομεν ὅπουπερ ἂν ὦμεν, καὶ ἐπιλαθέσθαι σου τῆς ἐμμελείας οὐ δυνάμεθα. ἵνα δὲ μὴ τῷ γράφειν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ δέχεσθαι γράμματα, περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς δηλοῦντα, εὐφραινώμεθα, πέμπε συνεχῶς ἡμῖν τοιαύτας ἐπιστολάς. οὕτω γὰρ καὶ πόρρωθεν ὄντες πολλὴν καρπωσόμεθα ἀπὸ τῶν τοιούτων γραμμάτων παραμυθίαν, ὅταν ἀκούωμεν, ὅτι ὑμεῖς οἱ σφοδροὶ ἡμῶν ἐρασταὶ καὶ θερμοὶ, ἐν εὐθυμίᾳ καὶ ἀσφαλείᾳ διάγετε.

Βαλεντίνῳ. σιζ'.

Οἶδά σου τὴν φιλότιμον ψυχήν, τὸν ἔρωτα τὸν θερμόν, ὃν περὶ τὰς τῶν πενήτων ἔχεις προστασίας, τὴν ἐπιθυμίαν, ἣν ἀεὶ περὶ τὴν καλὴν ταύτην ἐπιδείκνυσαι πραγματείαν, καὶ παρέχων, καὶ μεθ' ἡδονῆς τοῦτο ποιῶν, καὶ διπλοῦν σοι τὸν στέφανον τῆς φιλανθρωπίας, καὶ λαμπρότερον καθιστᾷς, καὶ τῇ δαψιλείᾳ, καὶ τῇ γνώμῃ ἀφ' ἧς καὶ ἡ δαψιλεία γίνεται. ἐπεὶ οὖν ἐδήλωσεν ἡμῖν ὁ τιμιώτατος πρεσβύτερος Δομετιανός, ὁ τῶν χηρῶν καὶ παρθένων τῶν αὐτόθι τὴν προστασίαν ἔχων, ὅτι σχεδὸν ἐν λιμῷ καθεστήκασιν, ὥσπερ εἰς λιμένα, τὰς σὰς καταφεύγομεν χεῖρας, ὥστε τουτὶ λῦσαι τοῦ λιμοῦ τὸ ναυάγιον. δέομαι οὖν σου, καὶ σφόδρα δέομαι, μεταπεμψάμενος τὸν πρεσβύτερον, ὅπερ ἂν ᾖ δυνατόν, ἐπικουρῆσαι παρακλήθητι. τῆς γὰρ ἐν ἄλλῳ καιρῷ ἐλεημοσύνης ἡ νῦν παρεχομένη πολλῷ πλείονα παρέχει τὸν μισθόν, ὅσῳπερ ἐν χαλεπωτέρῳ χειμῶνι καὶ ζάλῃ καθεστήκασιν οἱ δεόμενοι λαβεῖν, οὐ τῆς εἰωθυίας ἀπολαύοντες ἀφθονίας. ἐννοήσας τοίνυν καὶ τοῦ πράγματος τὸ κέρδος, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ καιροῦ γινομένην προσθήκην, τὰ σαυτοῦ ποιῆσαι παρακλήθητι. οὐδὲ γὰρ δεῖ πλέον εἰπεῖν πρὸς φιλάνθρωπον οὕτω καὶ ἡμερωτάτην γράφοντας ψυχήν. οἶδας γὰρ ὅτι καὶ σπόρτουλα ἡμῖν χρεωστεῖς. ἀλλ' ὅμως καὶ ἐκείνων ἕνεκεν εἰς τοῦτό σοι διαλυόμεθα· καὶ γράψαι δὲ ἡμῖν παρακλήθητι, ὅτι ἐπένευσας ἡμῶν τῇ αἰτήσει, καὶ τὰ περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς εὐαγγελιζόμενος, καὶ παντὸς τοῦ εὐλογημένου σου οἴκου.

Εὐθυμίῳ πρεσβυτέρῳ. σιη'.

Μηδὲν ὑμᾶς λυπείτω τὸ τῆς χρείας ἐξεωσθῆναι, ἀλλ' ἐννοοῦντες, ὅσον καὶ ἐντεῦθεν ἐδέξασθε τὸν μισθόν, καὶ πῶς αὔξεται τὰ τῶν στεφάνων ὑμῖν, χαίρετε καὶ εὐφραίνεσθε ὑπὲρ τῶν παθημάτων τούτων, καὶ τῶν ἐπιβουλῶν. πολλὴν γὰρ ὑμῖν συνάγει ταῦτα τὴν ἐν οὐρανοῖς ἐμπορίαν, καὶ λαμπροτέρους ποιεῖ, καὶ μείζονα καθίστησι τὰ βραβεῖα. στενὴ γὰρ καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωήν. καὶ ἡμῖν δὲ συνεχῶς ἐπιστέλλειν τὰ περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς μὴ κατόκνει. οἶσθα γὰρ ὅπως συνδεδέμεθά σου τῇ ἀγάπῃ, καὶ πῶς ὅπουπερ ἂν ὦμεν, ἐπὶ διανοίας σε περιφέρω, ἀεί σου θερμὸς γινόμενος ἐραστής, νῦν δὲ πολλῷ θερμότερος, ὅσῳ καὶ λαμπρότερος ἀπὸ τῶν παθημάτων γέγονας.

A *Valentino.* 217.

Liberalem animum tuum, & amoris ardorem exploratum habeo, quo ad ferendum pauperibus ſubſidium incũbis, & quam in hac præclara negotiatione præ te fers cupiditatem, dum & prębes, & cum voluptate prębes, ac duplicẽ tibi coronã miſericordiæ ac ſplendidiorem comparas, cùm liberalitate, tùm animi propoſito, ex quo liberalitas ipſa promanat. Quando igitur nobis reuerendiſſimus preſbyter Domitianus, cui viduarum ac virginum iſtic cura cõmiſſa eſt, ſignificauit eas propemodum fame
B vexari, tanquam ad portum quendam ad manus tuas confugimus, vt ab iis ab hoc famis naufragio vindicentur. Te igitur oro ac vehementer oro, vt miſſo preſbytero, quantum fieri poterit, illis auxilio eſſe velis: ſiquidẽ ea quæ nunc præbetur eleemoſyna multo maiorem ea quæ alio tempore præberetur, mercedem acquirit, quanto grauiori tempeſtate ac procella iactantur, qui ſibi dari hoc petunt, conſuetis facultatibus deſtituti. Cum igitur rei vtilitatem intelligas, & quanta ex temporis conditione fiat acceſſio, exorari te ſine, vt quę
C tuarum ſunt partiũ præſtes. Nihil enim amplius eſt dicendum, cum ad clementiſſimũ & benigniſſimũ hominem ſcribamus: quippe qui noueris te etiã ſportulas nobis debere: verumtamen ſi hoc præſtes quod earũ nomine debes, nobis perſolutũ arbitrabimur. Tu vero ad nos quoq. velim ſcribas te noſtræ petitioni annuiſſe, déq. tuæ totiuſque benedictæ domus tuæ valetudine facias certiores.

Euthymio Presbytero. 218.

Nihil vos contriſtet, quod munere veſtro ſpoliati eſtis, ſed cum animis veſtris reputantes, quantã hinc etiam mercedem receperitis, & quo pacto coronæ
D vobis augeãtur, gaudete & exultate ob eiuſmodi afflictiones & inſidias. Multũ enim vobis hæc in cœlis quæſtum coaceruãt, & illuſtriores vos efficiũt, ac prę mia maiora cõſtituunt. Anguſta quippe & arcta via eſt, quæ ducit ad vitam. Ad nos quoque frequẽter ſcribere de valetudine tua ne graueris. Scis enim quantis tecum charitatis vinculis obſtricti ſimus, & quo pacto vbicumque gentium degam, te mente circumferam, tuóque ſemper amore ardeam: iam vero tanto etiam magis ardeam, quanto ex eiuſmodi afflictionibus illuſtrior euaſiſti.

Matt. 7.14

Digitized by Google

Seuerinæ & Romulæ. 219.

Niſi probè perſpecta mihi veſtra ſyncera charitas eſſet, ac ſtudium quòd erga me ſemper oſtendiſtis, non mediocris vos negligentiæ propter id, quo vſæ eſtis, ſilentium, ídque cum à nobis frequentes literas acceperitis, accuſarem. Sed quoniam ſcio vos ſiue ſileatis, ſiue ſcribatis, pariter erga nos affectas eſſe, propterea non auſim vos huius ſilentij cauſa reprehendere, tametſi mirificè cupio literas veſtras accipere, quibus de veſtra valetudine certior fiam. Nihil enim eſt cauſæ cur ad hanc excuſationem confugiatis, quod non ita crebro tabellarios nanciſcamini: ſiquidem deſideratiſſimus & ſuauiſſimus Saluſtius nobis dilectus, ad hoc ſat ſcio vobis potuit inſeruire. Verumtamen ne ſic quidem vos accuſo, quod admodum de veſtra charitate confidam. Nos itaque, quoties licebit, ad vos crebras literas mittere non deſinemus, quippe cui ſynceritas & ardor beneuolentiæ veſtrę cognitus ſit & exploratus.

Pæanio. 220.

Reſpirauimus, exultauimus, non iam exteram aut peregrinam amplius regionem incolere nos arbitramur, cum ad eam vrbem, quæ tam multa perpeſſa eſt, tua ſublimitas ſit reuerſa. Hac autem idcirco nos voluptate perfundimur, non quod dignitas tibi maior obtigerit: dignitas enim animæ tuæ virtus eſt tua, nec vllus ipſam tibi antea potuit auferre, neq. nunc reddidit. (quo enim pacto, cum ablata minimè fuerit?) ſed idcirco exultamus, quod magnam conſolationis occaſionem attulerit tuus in vrbem illam reditus, iis qui vexabantur, mactabantur, in vincula conijciebãtur, cũ cõmunis illorũ protector ſis, & ad te oẽs illi tanquã ad latiſſimũ portũ cõfugiãt. Scis quippe inde lucrũ decerpere, vnde lucrũ decerpẽdũ eſt. tu vero deinceps de tuorũ rectè factorũ magnitudine ſcribe, ac manifeſtè ſignifica, quot iacentes excitaueris, quot lapſos erexeris, quos fluctuãtes firmaueris, quibus laborantib. tam lõgo tẽpore ſubſidio fueris, quot ſegniores factos diligẽtes reddideris, quos diligentes antea, diligentiores effeceris, omnia deniq. tua in hac acie præclara facinora ſigillatim expone. Nã hæc quidẽ cuncta mihi ſunt explorata prius etiã quã literas tuas accipiã, vtpote qui animũ tuũ nouerim, generoſum

A Σευηρίνῃ καὶ Ρωμύλῃ. σιθ'.

ΕΙ μὴ σφόδρα τὴν γνησίαν ὑμῶν ἀγάπην ᾔδειν, καὶ τὴν σπουδὴν, ἣν ἀεὶ περὶ ἡμᾶς ἐπιδείκνυσθε, καὶ ῥαθυμίαν πολλὴν ὑμῖν ἐνεκάλεσα, τῆς μακρᾶς ἕνεκεν ταύτης σιγῆς ἣν ἐσιγήσατε, καὶ ταῦτα πολλάκις καὶ συνεχῶς παρ' ἡμῶν δεχόμεναι γράμματα. ἀλλ' ἐπειδὴ οἶδα, ὅτι καὶ σιωπῶσαι, καὶ γράφουσαι, ὁμοίως περὶ ἡμῶν διάκεισθε, τούτου χάριν ἐγκαλεῖν οὐκ ἂν ἀνασχοίμην τῆς σιγῆς ἕνεκεν, εἰ καὶ σφόδρα ἐπιθυμῶ πυκνὰ παρ' ὑμῶν δέχεσθαι γράμματα, περὶ τῆς ὑγείας ὑμῶν B δηλοῦντα. οὐδὲ γὰρ ἔχοιτ' ἂν καταφυγεῖν εἰς τὸ, μὴ συνεχῶς ἐπιτυγχάνειν γραμματοφόρων. ὁ γὰρ ποθεινότατος καὶ γλυκύτατος ἀγαπητὸς ἡμῶν Σαλούστιος, εὖ οἶδ' ὅτι πρὸς τοῦτο ὑμῖν διακονήσασθαι ἠδύνατο. ἀλλ' ὅμως οὐδὲ οὕτως ὑμῖν ἐγκαλῶ, διὰ τὸ σφόδρα θαῤῥεῖν ὑμῶν περὶ τῆς ἀγάπης. αὐτοὶ μέντοι ἡνίκα ἂν ἐξῇ, συνεχῶς ἐπιστέλλειν οὐ παυσόμεθα. οἶδα γὰρ ὑμῶν τὸ γνήσιον καὶ θερμὸν τῆς διαθέσεως.

Παιανίῳ. σκ'.

C Ἀνεπνεύσαμεν, ἐσκιρτήσαμεν, οὐκέτι ἀλλοτρίαν, οὐδὲ ξένην οἰκεῖν ἡγούμεθα, τῆς σῆς θαυμασιότητος πρὸς τὴν τοιαῦτα πάσχουσαν ἐπανελθούσης πόλιν. ποιεῖ δὲ ἡμῖν τὴν τοσαύτην ἡδονὴν, οὐ τὸ, σὲ πλείονος ἀπολελαυκέναι τιμῆς. ἡ γὰρ σὴ τιμὴ τῆς ψυχῆς σου ἐστὶν ἡ ἀρετὴ, καὶ οὔτε ἔμπροσθεν σέ τις αὐτὴν ἀφελέσθαι ἴσχυσεν, οὔτε νῦν ἀποδέδωκεν. πῶς γὰρ τὴν μὴ ἀφαιρεθεῖσαν; σκιρτῶμεν δὲ ὅτι μεγάλη παράκλησις τοῖς ἐλαυνομένοις, τοῖς σφαττομένοις, τοῖς D δεσμουμένοις εἰς τὴν πόλιν ἐκείνην εἰσελήλυθας, κοινὸν ὄφελος, καὶ λιμὴν εὐρύτατος τούτων ἁπάντων γενόμενος. καὶ γὰρ οἶσθα κερδαίνειν ὅθεν κερδαίνειν χρή. γράφε δὴ λοιπὸν τῶν κατορθωμάτων σου τὸ μέγεθος, καὶ λέγε σαφῶς πόσους κειμένους ἀνέστησας, πόσους καταπεπτωκότας ἀνώρθωσας, τίνας σαλευομένους ἐστήριξας, τίσι πεπονηκόσιν ἐν τῷ μακρῷ τούτῳ χρόνῳ παρέστης, τίνας ῥαθυμοῦντας σπουδαίους ἐποίησας, τίνας σπουδαίους ὄντας σπουδαιοτέρους εἰργάσω, καὶ πάντα ἁπλῶς καθ' ἕκαστον τὰ ἐπὶ τῆς παρατάξεώς σου ταύτης ἀνδραγαθήματα. οἶδα μὲν γὰρ ταῦτα καὶ πρὸ τῶν γραμμάτων τῶν σῶν, ἐπειδὴ καὶ τὴν ψυχὴν οἶδα τὴν σὴν, καὶ τὸν γενναῖον ἀθλητὴν,

καὶ τὸν θαυμαστὸν ἀθλητήν. ἀλλ' ὅμως βούλομαι καὶ παρὰ τῆς ποθεινοτάτης μοι γλώττης ταῦτα μανθάνειν· δίδου ἡμῖν ταύτην τὴν αἴτησιν. οἶσθα γὰρ ἡλίκην δὴ χαριεῖ χάριν, τοῦτο ποιῶν.

Κωνσταντίῳ πρεσβυτέρῳ. σκα'.

Τῇ τετάρτῃ τοῦ Πανέμου μηνὸς μέλλων ἀπὸ τῆς Νικαίας ἐξορμᾶν, ταῦτα διεπεμψάμην τὰ γράμματα πρὸς τὴν σὴν θεοσέβειαν, παρακαλῶν, ὅπερ ἀεὶ παρακαλῶν οὐκ ἐπαυσάμην, κἂν χαλεπώτερος τοῦ νῦν κατέχοντος γένηται ὁ χειμὼν, κἂν μείζονα τὰ κύματα, μὴ διαλιπεῖν τὰ σαυτοῦ πληροῦντα εἰς τὴν οἰκονομίαν ἧς ἐξ ἀρχῆς ἥψω. λέγω δὴ τοῦ ἑλληνισμοῦ τὴν καθαίρεσιν, τῶν ἐκκλησιῶν τὰς οἰκοδομὰς, τῶν ψυχῶν τὴν ἐπιμέλειαν. μηδέ σε ὕπτιον ποιείτω τῶν πραγμάτων ἡ δυσκολία. οὐδὲ γὰρ κυβερνήτης τὸ πέλαγος ὁρῶν μαινόμενον καὶ διεγειρόμενον, ἀποστήσεται τῶν οἰάκων. ἀλλ' οὐδὲ ἰατρὸς τὸν κάμνοντα βλέπων τῇ νόσῳ κρατούμενον, ἀναχωρήσει τῆς θεραπείας, ἀλλὰ τότε μάλιστα ἕκαστος τούτων τῇ τέχνῃ χρήσεται. καὶ σὺ τοίνυν δέσποτά μου τιμιώτατε καὶ εὐλαβέστατε, πολλῇ νῦν χρῆσαι τῇ προθυμίᾳ, μηδὲ ὕπτιον ποιείτω σε τὰ συμβαίνοντα. οὐ γὰρ ὑπὲρ ὧν ποιοῦσιν ἡμᾶς ἕτεροι κακῶν λόγον δώσομεν, ἀλλὰ καὶ μισθὸν ληψόμεθα. εἰ δὲ αὐτοὶ τὰ παρ' ἑαυτῶν μὴ εἰσενέγκωμεν, ἀλλὰ ῥαθυμήσωμεν, οὐδὲ εἰς τοῦτο ἡμῖν προστήσεται ὁ τῶν πραγμάτων θόρυβος, ἐπεὶ καὶ Παῦλος δεσμωτήριον οἰκῶν, καὶ τῷ ξύλῳ προσδεδεμένος, τὰ αὐτοῦ ἐποίει. καὶ Ἰωνᾶς ἐν τῇ γαστρὶ τοῦ θαλαττίου θηρὸς φερόμενος, καὶ οἱ τρεῖς παῖδες οἱ ἐν τῇ καμίνῳ διατρίβοντες. καὶ οὐδένα τούτων τὰ ποικίλα δεσμωτήρια ταῦτα ῥαθυμότερον πεποίηκε. ταῦτ' οὖν ἐννοῶν δέσποτά μου, καὶ Φοινίκης, καὶ Ἀραβίας, καὶ τῶν κατὰ ἀνατολὴν μὴ παύσῃ φροντίζων ἐκκλησιῶν, εἰδὼς ὅτι πλείονα λήψῃ τὸν μισθὸν, ὅσῳ καὶ τοσούτων ὄντων τῶν κωλυμάτων, τὰ παρ' αὐτοῦ εἰσφέρεις. καὶ γράφε δὲ ἡμῖν συνεχῶς μὴ κατόκνει, ἀλλὰ καὶ πυκνότατα. ὡς γὰρ ἔγνωμεν νῦν, οὐκέτι εἰς Σεβάστειαν, ἀλλ' εἰς τὴν Κουκουσὸν ἐκελεύσθημεν ἀπελθεῖν, ὅπου σοι καὶ εὐκολώτερον ἐπιστέλλειν ἡμῖν. γράφε τοίνυν ἡμῖν πόσαι ἐκκλησίαι ἐπ' ἔτος ᾠκοδομήθησαν, καὶ τίνες ἄνδρες

A athletam ac mirabilem bellatorem: ſed chariſſimæ tamen nobis linguæ tuæ beneficio cuncta velim innoteſcere. Huic igitur noſtræ petitioni annuere ne graueris, cum intelligas, quanto nos tibi, dum hoc ages, ſis beneficio deuincturus.

Conſtantio Preſbytero. 221.

Nicææ quarto menſis Iulij die ſoluturus, haſce ad pietatem tuam dedi literas, ad id te cohortans; ad quod nunquam cohortari deſij: quamuis grauior præſente tempeſtate procella, maioréſque fluctus ingruant, vt ne intermittas ea quæ officij tui ſunt, in ea, quam ab initio cepiſti, adminiſtratione adimplere: B Græcæ ſuperſtitionis exterminationem dico, eccleſiarum ædificationes, animarum curam: neque te ſupinum aut ſocordem rerum difficultas faciat. Neq; enim gubernator, vbi mare ipſum concitari & furere videt, à nauis clauo & gubernaculis diſcedit: neque medicus, vbi ægrum morbo corripi cernit, curatione ſuperſedet: ſed tum maximè vterque iſtorum artem ſuam adhibet. Tu quoque domine mi reuerendiſſime ac religioſiſſime, multam nunc animi promptitudinem adhibe, neque te ad ſocordiã redigant præſentia mala: non enim de eis, quæ nobis inferuntur ma- C lis rationẽ reddemus, quin potius mercedem accipiemus. Si verò ea, quæ noſtrarum ſunt partium, non præſtiterimus, ſed deſides fuerimus, nihil nos ea in re adiuuabit, aut defendet malorum tumultus: quandoquidem & Paulus carcerem incolens, in vinculis officium ſuum fecit, & Ionas in ventre belluæ marinæ incluſus fuit, & tres pueri in camino verſati ſunt: neque tamen horum quemquam vincula varia ad deſidiam redegere. Hæc igitur tecum reputans D domine mi, ne omiſeris Phœniciæ, Arabiæ, & Orientis eccleſiarum curam gerere, illud perſuaſum habens locupletiorem te mercedem recepturum eſſe, ſi tot & tantis intercedentibus impedimentis, quæ tuarum partiũ ſunt, præſtiteris. Neque tibi graue ſit identidem ad nos ſcribere, ſed & creberrimas literas dato. Nam ſicuti nunc cognouimus, non Sebaſteam ſed Cucuſum exulatum ire iuſſi ſumus, quò tibi literas mittere facilius erit. Scribe igitur nobis, quot anno quolibet ædificatæ ſint ec-

Vide Niceph. lib. 13, cap. 27.

ὄντες, ὥσπερ οὖν καὶ ἐσμὲν, οὕτως ὑμᾶς ὁρῶμεν, καὶ φανταζόμεθα τοῖς τῆς ἀγάπης ὀφθαλμοῖς. τοιοῦτον γὰρ ὁ φίλος, οὐ διείργεται ὁδοῦ διαστήμασιν, οὐ μαραίνεται ἡμερῶν πλήθει, οὐ νικᾶται θλίψεων περιστάσει, ἀλλ᾽ εἰς ὕψος αἴρεται διὰ παντὸς, καὶ φλογὸς μιμεῖται δρόμον. καὶ τοῦτο ἴστε μάλιστα πάντων, ἐπεὶ καὶ φιλεῖν μάλιστα πάντων ἐπίστασθε. διὸ καὶ σφόδρα ὑμᾶς μακαρίζομεν. εἰ γὰρ καὶ ἡμεῖς οἰκτροὶ καὶ εὐτελεῖς, ἀλλ᾽ ὁ θεὸς ἱκανὸς ὑμῖν δοῦναι τῆς ἀγάπης ταύτης μείζονα τὴν ἀντιμισθίαν, καὶ πολλῷ πλείονα. καὶ γὰρ ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος ἀεὶ νικᾷ ταῖς ἀντιδόσεσι τοὺς ἀγαθόν τι ποιοῦντας ἢ λέγοντας. ἐγὼ μὲν οὖν ἐβουλόμην καὶ αὐταῖς ὄψεσιν ὑμᾶς ἰδεῖν, καὶ τῆς κατὰ πρόσωπον ἀπολαῦσαι συνουσίας τε ἐμφορηθῆναι καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ τῆς ἀγάπης ὑμῶν. ἐπειδὴ δὲ τοῦτο οὐκ ἔνι, οὐ δι᾽ ὄκνον, καὶ ῥαθυμίαν, ἀλλὰ διὰ τὸ τῇ ἀνάγκῃ τῆς ἐξορίας πεπεδῆσθαι, τὸν γοῦν δεύτερον ἡμᾶς μὴ ἀποστερήσητε πλοῦν, ἀλλὰ πέμπετε ἡμῖν νιφάδας ἐπιστολῶν, τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς ὑμετέρας δηλούσας. εἰ γὰρ τοιαῦτα δεξαίμεθα γράμματα συνεχῶς, πολλὴν καρπωσόμεθα τὴν παράκλησιν, καὶ ταῦτα ἐν ἀλλοτρίᾳ διατρίβοντες. εἰδότες οὖν ἡλίκα ἡμῖν χαριεῖσθε, καὶ ἐν ὅσῃ καταστήσετε ἡμᾶς εὐφροσύνῃ, μὴ φθονήσητε τῆς τοσαύτης ἡμῖν ἡδονῆς. ὁμιλοῦντες γὰρ ὑμῖν τοῖς γράμμασιν, αὐτοὺς ὑμᾶς ἡγησόμεθα ἐνταῦθα παρεῖναι, καὶ τρανωτέραν ἐντεῦθεν τῆς παρουσίας ὑμῶν ληψόμεθα τὴν φαντασίαν.

Ἡσυχίῳ. σκγ΄.

Ἐγὼ μὲν ἐπεθύμουν καὶ μὴ γράψας πρὸς τὴν σὴν ἐμμέλειαν πρότερος δέξασθαι ἐπιστολήν. τοῦτο γὰρ μάλιστα ἐραστοῦ σφοδροτάτου. οὐκ ἀνεμείναμεν δὲ ἡμεῖς τὰ σὰ γράμματα, ἀλλὰ πρότεροι τοῦ γράφειν ἐπεπηδήσαμεν, τὸν θερμὸν ἔρωτα, ὃν περὶ τὴν σὴν ἐμμέλειαν ἔχομεν, κἂν τούτῳ δεικνύντες. πλὴν ἀλλὰ καὶ τούτου σοι χάριν ἴσμεν. εὖ γὰρ οἶδ᾽ ὅτι οὐκ ἐξ ὀλιγωρίας, ἀλλ᾽ ἐκ τοῦ σφόδρα μετριάζειν τοῦτο πέπονθας. δείκνυε τοίνυν λοιπὸν μετ᾽ ἀδείας τὴν περὶ ἡμᾶς ἀγάπην, νιφάδας ἡμῖν πέμπων ἐπιστολῶν, δηλούσας τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς. ἂν γὰρ τοιαῦτα

A perpetuo verſemur, vt re vera verſamur, ita vos cernimus, & caritatis oculis contemplamur. Eiuſmodi enim res eſt amicitia, non itinerũ interuallo dirimitur, non longo dierum ſpatio debilitatur, ſed in altum perpetuo tollitur, & flammæ curſum imitatur. Atque hoc vos præ cæteris omnibus noſtis, quandoquidem præ cæteris omnibus etiam amare ſcitis, quocirca vos quoque beatos dicimus. Licet enim miſerabiles ſitis ac deſpecti, at potens eſt Deus, & ſufficit ad conſtituendam vobis mercedem hac caritate maiorem, ac multo vbe- B riorem, cum eorum meritũ, qui aliquid boni egerint dixerintve, ſuis præmiis ac longo ſuperare ſoleat interuallo. Et optarem equidem ipſis oculis vos præſentes cernere, & congreſſu veſtro conſpectuque frui, atque hoc pacto veſtra caritate oblectari: quando autem id non licet, non ob pigritiam aliquam aut negligentiam, ſed quod exilij neceſſitate præpediamur, nolite ſaltem nos altera nauigatione priuare, ſed ingentem copiam epiſtolarum ad nos mittite, quæ de veſtra nos faciant valetudine certiores. Nam ſi eiuſmodi literas fre- C quenter à vobis miſſas acceperimus, multam conſolationem percipiemus, quantumuis longinqua & extera in regione degamus. Cum igitur vobis exploratum ſit, quanto nos deuincturi ſitis beneficio, quantaque lætitia perfuſuri, nolite hanc nobis voluptatem inuidere: dum enim vobiſcum per literas colloquemur, vos ipſos hic adeſſe arbitrabimur, & euidentius tanquam ob oculos poſitos poterimus animo contemplari.

Heſychio. 223.

Cupiebam equidem, antequam ad D ſuauitatem tuam ſcripſiſſem, literas ab ea prior accipere: hæc enim vehementiſſimi amoris eſt proprium: verũtamen literas tuas non expectauimus, ſed priores ad te ſcripſimus, vt in hoc ſaltem ardẽtis amoris erga tuam ſuauitatem noſtri ſpecimen ederemus. Sed hoc tamen nomine tibi gratiam habemus, vt qui probè ſciamus non ex contemptu, ſed præ nimia humilitate tibi hoc contigiſſe. Audacter igitur hunc tuum in nos amorem oſtende, ac literas, quibus de tua valetudine certiores fiamus, ad nos creberrimas mitte. Si enim eiuſmodi

literas acceperimus, licet ad ipſos orbis orbis terrarum fines amandati ſimus, licet ad locum iſto deſertiorem, multo ſolatio tædium noſtrum veſtræ caritatis officium mitigabit. Nihil enim ita poteſt animum erigere multaque voluptate perfundere, ac ſi amet, ameturque ſyncerè. Atque hoc tu omnium maximè noſti, quandoquidem tu quoque omnium maximè amare noſti.

Marciano & Marcellino. 224.

Quidnam cauſæ eſt, quamobrem, cum tantoperè nos ametis (neq; enim tanto licet à vobis interuallo diſiunctos latet nos amor veſter, quod & vehemens ſit & inflammatus) ſilere potuiſtis, ac ne ſemel quidem literas ad nos dediſtis, & rem iſtam ſimilem ænigmati reddidiſtis? Neque enim legitima fuit illa excuſatio, quam in epiſtola ad religioſiſſimum presbyterum Conſtantium miſſa expreſſiſtis. Veruntamen nolim hæc exactè diſquirere. Sit ita ſanè, rem ita ſe habere, atque hanc fuiſſe cauſam ſilentij demus, ecce, & hæc ipſa nunc vobis eripitur,* & literis noſtris vos laceſſimus, ac ſimul gratias agimus ob ſynceram hanc caritatem, quam erga nos ita florentem conſeruatis, ac petimus, vt quotieſcunque licebit, crebras ad nos literas detis. Non enim dubito quin huc impigrè aduolare parati fuiſſetis, niſi ea, quæ veſtra modeſtia commemorauit, impedimenta interceſſiſſent, immò verò animo iam ac voluntate aduolaſtis. Sed quoniam id reipſa fieri tantiſper non poteſt literarum ſaltem ſolatio noſtrum mœrorem lenite, ac de veſtra totiuſque veſtræ domus valetudine nos facite certiores. Si enim eiuſmodi literæ ad nos à vobis miſſæ fuerint, quamuis in aſperiori degamus ſolitudine, quam ſit iſta, multam ex literis veſtris conſolationem capiemus.

Conſtantio presbytero, 225.

Miratus ſum, qui fieret, vt tu qui tam vehementer nos amas, quique nihil nõ agère, dicere, ac pati noſtra cauſa paratus es, (neque enim nos fugit, neque fieri poteſt, vt ſyncerè amantem id fugiat) ne ſemel quidem ad nos ſcriberes, idque cum nos haud longè à vobis aduenissemus, & mihi plurimum colẽdus,

A δεξώμεθα γράμματα, κἂν πρὸς αὐτὰ τῆς οἰκουμένης ἀπενεχθῶμεν τὰ τέρματα, κἂν εἰς ἐρημότερον τούτου χωρίον, πολλὴν ἀπὸ τῆς ἀγάπης ὑμῶν καρπωσόμεθα τὴν παράκλησιν. οὐδὲν γὰρ οὕτω ψυχὴν ἀνέχειν δύναται, καὶ ἐν πολλῇ καθιστᾶν ἡδονῇ, ὡς τὸ φιλεῖν, καὶ φιλεῖσθαι γνησίως. καὶ τοῦτο οἶσθα μάλιστα πάντων αὐτὸς, ἐπειδὴ μάλιστα πάντων καὶ φιλεῖν οἶσθα.

Μαρκιανῷ καὶ Μαρκελλίνῳ. σκδ'.

B Τί τοῦτο; οὕτως ἡμῶν ἐρῶντες, οὐδὲ γὰρ ἐκ τοσούτου καθημένους ὑμῶν διαστήματος, ἔλαθεν ἡμᾶς ὁ ἔρως, διότι σφοδρός τε ἐστὶ, καὶ πεπυρωμένος, κατεδέξασθε σιγᾶν, καὶ οὐδὲ ἅπαξ ἡμῖν ἐπεστείλατε, ἀλλ' αἴνιγμα τὸ πρᾶγμα ἡμῖν πεποιήκατε. οὐδὲ γὰρ ἀρκοῦσα πρόφασις, ἣν ἐγράψατε ἐπιστέλλοντες πρὸς τὸν κύριόν μου τὸν εὐλαβέστατον πρεσβύτερον Κωνστάντιον. πλὴν ἀλλ' οὐδὲ ἀκριβολογοῦμαι. ἀλλ' ἔστω τοῦτο οὕτως ἔχειν, καὶ κείσθω τῆς σιγῆς ταύτην εἶναι τὴν αἰτίαν, ἰδοὺ καὶ αὕτη ὑμῖν ἀνῄρηται, καὶ C πρότεροι τοῖς πρὸς ὑμᾶς ἐπεπηδήσαμεν γράμμασι, χάριτάς τε ὑμῖν ὁμολογοῦντες τῆς γνησίας ἀγάπης, ἣν οὕτως ἀκμάζουσαν περὶ ἡμᾶς διατηρεῖτε, καὶ παρακαλοῦντες ἡνίκα ἂν ἐξῇ, καὶ ἐπιστέλλειν ἡμῖν συνεχῶς. ὅτι μὲν γὰρ καὶ παραγενέσθαι ἐνταῦθα οὐκ ἂν ὠκνήσατε. εἰ μὴ τὰ εἰρημένα κωλύματα παρὰ τῆς κοσμιότητος ὑμῶν ἦν, οὐδὲν ἀμφιβάλλω. μᾶλλον δὲ ἀπὸ τῆς γνώμης καὶ παρεγένεσθε. ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο ἔργῳ πληρωθῆναι τέως οὐκ ἔνι, τὴν ἀπὸ τῶν γραμμάτων ἡμῖν παρέχετε παρά- D κλησιν, τὰ περὶ τῆς ὑγείας ὑμῶν, καὶ τοῦ οἴκου παντὸς εὐαγγελιζόμενοι. εἰ γὰρ τοιαῦτα δεξαίμεθα συνεχῶς παρ' ὑμῶν γράμματα, κἂν ἐν χαλεπωτέρᾳ ταύτης ἐρημίᾳ καθήμεθα, πολλὴν ἀπὸ τῶν ἐπιστολῶν ὑμῶν καρπωσόμεθα τὴν παράκλησιν.

Κωνσταντίῳ πρεσβυτέρῳ. σκε'.

Ἐθαύμασα πῶς οὕτω σφοδρὸς ἡμῶν ὢν ἐραστὴς, καὶ πάντα ποιεῖν καὶ λέγειν ὑπὲρ ἡμῶν καὶ πάσχειν παρεσκευασμένος· οὐδὲν γὰρ ἡμᾶς ἔλαθεν, οὐδὲ γὰρ ἔνι φιλοῦντα γνησίως λαθεῖν, οὐδὲ ἅπαξ ἡμῖν ἐπέστειλας, καὶ ταῦτα πλησίον ἐλθοῦσιν ὑμῶν, καὶ τοῦ τιμίου μου,

καὶ ἐνδοξοτάτου ἀδελφοῦ Λιβανίου ἐνταῦθα ἀφιγμένου. καὶ ταῦτα οὐκ ἐγκαλῶν, ἀλλ' ἀλγῶν λέγω. ἐπεὶ γὰρ σφόδρα διάκειμαι περὶ τὴν εὐλάβειαν ὑμῶν, δι' ἕτερον μὲν οὐδὲν, ὅτι δὲ σὺ τῆς ψυχῆς φροντίδα ποιεῖς μετὰ πάσης τῆς σπουδῆς, καὶ λιμὴν εἶ κοινὸς τῶν ἐν ἀνάγκαις ὄντων, πενίαν λύων, χηρείαν διορθούμενος, ὀρφανίας ἀνέχων, κοινὸς πατὴρ ἁπάντων ὤν, τούτου χάριν σφόδρα σου ἐρῶ, καὶ γράμματα παρὰ τῆς σῆς εὐλαβείας δέχεσθαι ἐπιθυμῶ. δίδου δὴ ταύτην ἡμῖν τὴν χάριν, καὶ ἔμπλησον ἡμῶν τὴν ἐπιθυμίαν. οὐ γὰρ τὴν τυχοῦσαν καρπωσόμεθα παράκλησιν, καὶ ταῦτα ἐν ἐρημίᾳ διατρίβοντες, ἂν τῆς ποθεινῆς σου καὶ ψυχῆς καὶ χειρὸς δεξώμεθα γράμματα, περὶ τῆς σῆς ἀπαγγέλλοντα ὑγείας, καὶ τοῦ οἴκου σου παντός.

Μαρκιανῷ καὶ Μαρκελλίνῳ. σκϛ'.

Ἐλύσατε ἡμῖν τὸ αἴνιγμα. ὅτι γὰρ οὐκ ἤρκει εἰς ἀπολογίαν ἡ ἐγκειμένη τότε πρόφασις, αὐτοὶ νῦν ἐδηλώσατε, μὴ δεξάμενοι γράμματα, καὶ πρότεροι τοῦ γράφειν ἐπιπηδήσαντες. τοιαύτη γὰρ τῆς ἀγάπης ἡ φύσις. οὐκ ἀνέχεται σιγᾷν, ἀλλὰ κἂν θρασύτητος μέλλῃ κρίνεσθαι, τὸ αὐτῆς πληροῖ. ἡμεῖς δὲ τοσοῦτον ἀπέχομεν τοῦ γράψασθαι ὑμᾶς διὰ τὸ προτέρους ἐπιστεῖλαι, ὅτι καὶ στεφανοῦμεν ὑπὲρ τούτου, καὶ ἀνακηρύττομεν· καὶ νῦν μάλιστα τοὺς γνησίους ἡμῶν ἔγνωμεν ἐραστάς, οὐκ ἀπὸ τοῦ γράψαι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ προτέρους γράψαι. ἱκανὸς δὲ ὁ Θεὸς καὶ τῆς ἀρρωστίας ὑμᾶς ἀπαλλάξαι, καὶ πρὸς καθαρὰν ὑγείαν ἐπαναγαγεῖν, καὶ δοῦναι εὐκολίαν πολλὴν καὶ τῆς κατ' ὄψιν ἡμῖν συνουσίας. ἱκανὴν μὲν γὰρ καὶ νῦν καρπούμεθα παράκλησιν ἀπὸ γνησίας οὕτω ψυχῆς δεχόμενοι γράμματα· ἐπιθυμοῦμεν δὲ καὶ ἐκείνης τῆς συντυχίας, ἧς γένοιτο μετὰ πολλοῦ τοῦ τάχους ἡμᾶς ἀπολαῦσαι, ὥστε μεγίστην ἡμᾶς ἀγαγεῖν ἑορτήν.

Καρτερίᾳ. σκζ'.

Τί φής; αἱ συνεχεῖς ἀρρωστίαι οὐ συνεχώρησάν σοι παραγενέσθαι πρὸς ἡμᾶς; καίτοι παραγέγονας, καὶ μεθ' ἡμῶν εἶ, καὶ ἀπὸ τῆς γνώμης σου τὸ πᾶν ἀπειλήφαμεν, καὶ οὐδὲν σοι ὑπὲρ τούτων ἀπολογίας δεῖ.

A & clariſſimus frater Libanius ad nos pergeret. Hæc à me non eo conſilio dicuntur, vt vos accuſẽ, ſed vt dolori meo ſatisfaciam. Nam quoniã haud mediocri beneuolentia pietatem veſtram perſequor, non aliam ob cauſam, ſed quoniam omni ſtudio de animæ tuæ ſalute ſollicitus es, & iis qui neceſſitatibus premuntur communem te portum offers, dum egenis ſuccurris, dum viduis ſubuenis, dum ſuſtentas orphanos, & communem omnibus te parentem præbes, hac de cauſa cum ingenti amore tui afficiar, literas etiam recipere à tua pietate deſidero. Hanc igitur nobis cõcede gratiam, ac deſiderium noſtrum exple, B non enim mediocri ſolatio leuabimur, licet in ſolitudine conſtituti, ſi amãtiſſimi animi tui manuſque literas acceperimus, quæ nos de tua totiúſque domus tuæ valetudine faciant certiores.

Marciano & Marcellino. 226.

Nobis ænigma ſoluiſtis. Non enim ad defenſionem ſuffeciſſe illam excuſationem, quę tũ ſuggerebatur, vos ipſi nunc indicaſtis, cum nondum acceptis literis noſtris nos laceſſendos putaſtis. Ea quippe charitatis eſt natura, vt ſilere minimè poſſit: verum quantumuis in periculum veniat, ne accuſetur audaciæ, munere ſuo fungitur. Nos vero C tantum abeſt, vt diem vobis dicamus, quod ad nos priores ſcripſeritis, vt etiã vos hac de cauſa corona donemus, ac prædicemus, & ſynceri amoris veſtri periculũ nunc maximè fecerimus, non ſolum quod ſcripſeritis, ſed etiam quod priores ſcripſeritis. Deus autẽ vos omni poteſt ægritudine liberare, vóſque priſtinæ reſtituere ſanitati, ac facultatem largiri communis inter nos congreſſus, & in conſpectum mutuum veniendi: ſiquidem non vulgari ſolatio recreabi-D mur, ſi ab homine nobis adeò charo literas acceperimus: ſed & illius colloquij deſiderio tenemur, quo vtinam nos quam citiſſimè frui contingat, vt nobis inſtar maximæ cuiuſdam feſtiuitatis eſſe poſſit.

Carteriæ. 227.

Quid ais? continui tibi morbi non permiſerunt, vt ad nos venires? atqui veniſti, & nobiſcum es, & ab animi tui affectu ac voluntate totum illud obtinuimus, nec vlla tibi hac in re excuſatione eſt opus.

Digitized by Google

Etenim ardens ac ſyncera tua charitas, quæ ſic perpetuò viget, nobis ſufficit ad ſuggerendam ingentis lætitiæ occaſionem. Sed quoniã non mediocrem nobis ſollicitudinem inieciſti, cum de tua ægritudine verba feciſti, ſi fortè ab illa fueris liberata* (poteſt enim Deus illa te liberaſſe, ac priſtinæ reſtituiſſe ſanitati) de eadem te certiores nos facito, vt hac ſollicitudine liberemur. Quod enim ſemper literis meis ſignificaui, nunc quoque ſignifico, vbicumque verſer, licet ad locum iſto deſertiorem ablegemur, de te tuiſq. rebus ſolliciti eſſe non ceſſabimus. Eiuſmodi nobis tuæ feruentis & ſynceræ charitatis pignora reliquiſti, quæ nũquam extingui poſſunt, neque tempore debilitari: ſed ſiue tuæ nobilitati vicini ſimus, ſiue ab illa remoti, charitatem eandem cõſeruamus, vtpotè quibus exploratum ſit, quàm ſyncera ſit charitas, qua nullo non tempore affectum erga nos eſſe te ſenſimus.

Theodoro medico. 228.

Tu quidem ad negotiorum occupationes confugis, atque inde petita excuſatione vteris, quòd non veneris: ego vero nihil hac oratione tibi opus eſſe arbitror. Nam & veniſti, & quantum ad charitatẽ attinet, nihilo inferiore apud nos loco es, quàm qui ad nos venerunt: ſiquidem voluntatis nomine non ſecus atque illos te prædicamus, atque inter præcipuos amicos numeramus, tibique gratias agimus, quod cum modico temporis ſpatio nobiſcum verſatus fueris, ac fortaſſe ne modico quidẽ, nihilo tamen minorem erga nos amorem præ te tuleris, quàm qui diuturno tempore nobiſcum fuerint educati. Quam ob cauſam ingentes tibi gratias agimus, téque obſecramus, vt ad nos frequenter ſcribas. Præſentem enim teipſum intueri cupimus, ſed ne multis iniuriã inferam*, qui & manibus tuis indigent, & lingua tua, tantiq. portus ac refugij aditũ illis intercludamus, huc te pertrahere non audemus: ſed quotieſcumque facultas dabitur, vt ad nos crebrerrimas literas des obſecramus, deque tua valetudine certiores nos facias. Sic enim quanquam longo interuallo diſſiti, acceptis à tua ſuauitate eiuſmodi literis, multam conſolationem percipiemus.

A Ἀρκεῖ γὰρ ἡ θερμή σου καὶ γνησία ἀγάπη, ἡ οὕτως ἀκμάζουσα διηνεκῶς, ἀντὶ πολλῆς εὐφροσύνης ἡμῖν γενέσθαι. ἀλλ' ἐπειδὴ οὐκ εἰς τὴν τυχοῦσαν φροντίδα ἡμᾶς ἐνέβαλες, περὶ τῆς ἀρρωστίας εἰποῦσα τῆς σῆς, εἴγε ταύτης ἀπαλλαγείης, (ἱκανὸς γὰρ ὁ Θεὸς ἀπαλλάξαι σε, καὶ πρὸς ὑγείαν καθαρὰν ἐπαναγαγεῖν,) ἐξ αὐτῆς ἡμῖν δήλωσον, ὥστε ἡμᾶς ἀπαλλαγῆναι τῆς φροντίδος. ὅπερ γὰρ ἀεὶ γράφων ἐδήλωσα, τοῦτο καὶ νῦν δηλῶ, ὅτι ὅπουπερ ἂν ὦμεν, κἂν εἰς ἐρημότερον τούτου χωρίον ἀπενεχθῶμεν, σὲ καὶ τὰ B σὰ μεριμνῶντες οὐ διαλιμπανόμεθα. τοιαῦτα ἡμῖν ἐνέχυρα τῆς θερμῆς καὶ γνησίας σου ἀγάπης ἐναπέθου, ἅπερ οὐδέποτε σβεσθῆναι δύναται, οὐδὲ καταμαρανθῆναι τῷ χρόνῳ· ἀλλὰ κἂν πλησίον σου ὦμεν τῆς εὐγενείας, κἂν πόρρωθεν, ἀεὶ διαφυλάττομεν τὴν αὐτὴν ἀγάπην, εἰδότες, ὅτι τὸ γνήσιον καὶ εἰλικρινὲς τῆς διαθέσεως σου, ἧς διαπαντὸς ἀπελαύσαμεν τοῦ χρόνου.

Θεοδώρῳ ἰατρῷ. σκη'.

ΑΥτὸς μὲν εἰς τὴν τῶν πραγμάτων ἀ- C σχολίαν καταφεύγεις, καὶ ἀπολογίαν ἐντεῦθεν ὑφαίνεις τοῦ μὴ παραγενέσθαι· ἐγὼ δὲ οἶμαι οὐδὲν τούτων σε δεῖσθαι τῶν λόγων. καὶ γὰρ παραγέγονας, καὶ τῶν ἀφικομένων πρὸς ἡμᾶς οὐδὲν ἔλαττον ἔχεις κατά γε τὸν τῆς ἀγάπης λόγον. ἀπὸ γὰρ τῆς γνώμης σε ἀνακηρύττοντες ὁμοίως ἐκείνοις, εἰς τοὺς πρώτους σε τῶν φίλων ἐγγράφομεν, καί σοι χάριτας ἴσμεν, ὅτι ὀλίγα συγγενόμενος ἡμῖν, τάχα δὲ οὐδὲ ὀλίγα, τῶν πολὺν ἡμῖν συντραφέντων χρόνον οὐκ ἐλάττονα περὶ ἡμᾶς ἐπιδείκνυσαι ἔρωτα. διὰ ταῦτά σοι χάριτας ἴσμεν πολλάς, καί σε πα- D ρακαλοῦμεν συνεχῶς ἡμῖν ἐπιστέλλειν. ἐπιθυμοῦμεν γὰρ αὐτὸν παρόντα σε θεάσασθαι, ἀλλ' ἵνα μὴ πολλοὺς ἀδικήσωμεν, τοὺς καὶ τῶν χειρῶν τῶν σῶν καὶ τῆς γλώττης δεομένους τῆς σῆς, καὶ τοσοῦτον αὐτοῖς περικλείσωμεν λιμένα, οὐ τολμῶμεν ἐνταῦθά σε ἑλκῦσαι. ἀλλ' ἡνίκα ἂν ἐξῇ, παρακαλοῦμεν συνεχῶς ἡμῖν ἐπιστέλλειν, καὶ τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς εὐαγγελίζεσθαι. οὕτω γὰρ καὶ πόρρωθεν ὄντες πολλὴν καρπωσόμεθα τὴν παράκλησιν, ἂν τοιαύτας δεχώμεθα παρὰ τῆς σῆς ἐμμελείας ἐπιστολάς.

Σευήρῳ. σκθ'.

Ἐγὼ μὲν σου τὴν εὐγένειαν οὐδέποτε σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς, τοῖς δὲ τῆς ἀγάπης πάντων μάλιστα ἐθεασάμην. ἐπειδήπερ κἂν πολὺ τὸ μέσον ᾖ τῆς διαστήματος, ταύτην οὐδέποτε διείργει τὴν θεωρίαν. ὁ γὰρ κύριός μου ὁ ποθεινότατος Λιβάνιος ἀπογράφων ἡμῖν τὸν ζῆλον τῆς σῆς εὐγενείας, τὸν ὑπὲρ τῆς ὀρθῆς πίστεως, καὶ τὴν σπουδὴν, σφόδρα ἡμᾶς ἀνεπτέρωσε. διὸ καὶ μηδέποτέ σε ἑωρακότες, ἐπεπηδήσαμεν πρότεροι τοῖς πρὸς τὴν σὴν εὐγένειαν γράμμασι, παρακαλοῦντες καὶ αὐτὴν ἡμῖν ἐπιστέλλειν, ὁπηνίκα ἂν ἐξῇ. εἰ γὰρ ἔλθοι παρὰ τῆς σῆς ἐμμελείας ἐπιστολὴ ἀπαγγέλλουσα ἡμῖν τὰ περὶ τῆς ὑγείας σου, καὶ τοῦ οἴκου σου παντὸς, μεγίστην καὶ ἐν ἀλλοτρίᾳ διατρίβοντες, ἐντεῦθεν καρπωσόμεθα τὴν παράκλησιν. ἀγάπης γὰρ ἴσον οὐδέν.

Ἐλπιδίῳ ἐπισκόπῳ. σλ'.

Πολλὰς ἔχω χάριτας τῷ κυρίῳ μου τῷ ποθεινοτάτῳ Λιβανίῳ, ὅτι καὶ οἴκοθεν ἀνέστη, καὶ ἐνταῦθα παρεγένετο, καὶ πάλιν πρὸς τὴν σὴν εὐλάβειαν ἀφίκετο. καὶ τούτῳ μάλιστα χάριτας αὐτῷ οἶδα. ἐμοὶ γὰρ πᾶσα σπουδὴ, τιμῆς σε καὶ θεραπείας ἀπολαύειν ἁπάσης παρὰ πάντων, οὐκ ἐπειδὴ αὐτὸς σὺ τούτων δεῖ, ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο συμφέρει ταῖς ἐκκλησίαις, ταῖς τε χειμαζομέναις, ταῖς τε ἀχειμάστοις. ἀποδεξάμενος τοίνυν αὐτὸν τῆς εὐνοίας δέσποτά μου τιμιώτατε καὶ θεοφιλέστατε, καὶ πάντα παρ' αὐτοῦ μαθὼν μετὰ ἀκριβείας, τά τε ἐν Ἀντιοχείᾳ, καὶ τὰ ἡμέτερα, (καὶ γὰρ καὶ ταῦτα ἐρεῖ, ὀλίγον μὲν ἡμῖν συγγενόμενος χρόνον, μαθὼν δὲ ὅπως διάγομεν) ἔκπεμψον αὐτὸν χαίροντα καὶ εὐφραινόμενον. καὶ γὰρ καὶ τῆς θεοσεβείας ἐκκρέμαται τῆς σῆς, καὶ ἡμῶν σφοδρός ἐστιν ἐραστής. τὸν δεσπότην μου τὸν ποθεινότατον καὶ τιμιώτατον Ἀσυγκρίτιον τὸν πρεσβύτερον προσειπεῖν παρ' ἡμῶν παρακλήθητι, μετὰ τῶν ποθεινοτάτων αὐτοῦ τέκνων, καὶ πάντα σου τὸν κλῆρον, ὃν ἐπαίδευσας ἐν βραχεῖ, τὴν σὴν περὶ ἡμᾶς μιμεῖσθαι ἀγάπην. οὐδὲ γὰρ τοῦτο ἡμᾶς ἔλαθεν, ὅσην περὶ ἡμᾶς ἐπιδείκνυνται ἀγάπην, καὶ πρὸς πάντα καὶ παθεῖν, καὶ ποιῆσαι τούτου ἕνεκεν προσδεδεγμένοι εἰσί. τοῦτο δὲ ὅλον κατόρθωμα τῆς θεοσεβείας τῆς σῆς.

A

Seueræ. 229.

Equidem tuam nobilitatem corporeis oculis nunquam vidi, charitatis autem oculis omnium maximè conſpexi: quandoquidem nullo quantumuis magno interiecto regionum interuallo poteſt eiuſmodi cōſpectus impediri. Cum enim zelum ac ſtudium nobis tuæ nobilitas pro recta fide dominus meus amantiſſimus Libanius verbis expreſſiſſet, magnopere nos erexit: quo factum eſt, vt tametſi nunquam te viderimus, priores ad pietatem tuam ſcripſerimus, ipſam orantes, vt quando facultas dabitur, ad nos ſcribas. Si enim à tua ſuauitate tranſmiſſa perferatur ad nos epi-

B

ſtola, quæ de tua valetudine certiores nos faciat, maximo, dum in hac extera regione degimus, ſolatio mœrorem noſtrum mitigabit. Nihil enim eſt, quod cum charitate conferri poſſit.

Elpidio Epiſcopo. 230.

Magnam domino meo amantiſſimo Libanio gratiam habeo, quod & domo ſua exceſſit, & huc venit, ac rurſus ad reuerentiam tuam profectus eſt: atque eius rei cauſa maximè gratiā illi habeo. Id enim omni animi contentione ſtudeo, vt tibi ab omnibus honor obſequiumque deferatur. Non quod tu iſtis

C

indigeas, ſed quoniam hoc eccleſiis eſt vtile, cum iis quæ perſecutionem patiuntur, tum illis quæ tranquillitate fruuntur. Gratam igitur & acceptam habens ipſius beneuolentiam, domine mi reuerēdiſſime ac religioſiſſime, cum ab eo diligenter cuncta didiceris, quæ Antiochiæ, quæque apud nos geruntur (nam & iſta narrabit, qui tametſi perexiguo tempore nobiſcum verſatus eſt, quid tamen rerum geramus didicit) lætum illum hilarémque dimitte.

D

Magno enim amicitiæ tuæ deſiderio tenetur, ac vehementi noſtri amore flagrat. Amantiſſimum ac reuerendiſſimum dominum meum Aſyncritium preſbyterum meis verbis velim ſalutes, vna cum amantiſſimis eius liberis, omnémque tuum clerum, quem breui temporis ſpatio tuum in nos amorem imitari docuiſti. Neque enim id nos fugit, quantam in nos charitatem præ ſe tulerunt, & quo pacto parati ſint eo nomine cuncta perferre ac peragere. Illud vero præclarum facinus totum eſt tuæ pietati acceptum ferendum.

Digitized by Google

Adoliæ. 231. A

Frequenter quidem ad pietatem tuam literas dedimus, ſed hæc frequentia nobis non ſufficit, verum id agere ſingulis diebus cuperemus. Scis enim quo animo erga tuam ſuauitatẽ ſimus. Quando autem id non licet, quoties facultas datur, maximo nos ipſos afficimus beneficio, dum ſalutationis debitum munus perſoluimus, ac de veſtra valetudine atque hilaritate ſine intermiſſione ac perpetuo quippiam audire percupimus. Cùm igitur intelligas quantam à nobis gratiam initura ſis, quoties ea de re ad nos ſcribes, oro te B omnem operam adhibe, vt creberrimas ad nos de eo literas mittas: ſiquidem non mediocrem iſtud nobis dolorem inuſſit, quòd cum vir omnibus propè notus nobiſque percarus huc profecturus eſſet reuerendiſſimus dominus meus Libanius, ad nos literarum nihil dederis, fortaſſe quod ignorares: atqui hoc ipſum eſt, quod nos malè habet, quod qui veniant iſtic ad nos, ignores. Nos enim ſciſcitari ac curioſè inquirere non ceſſamus, quinam hinc ad vos pergant, vt eorum opera deſiderium noſtrum ex- C pleamus. Id nimirum tale eſt, vt ad veſtram ſuauitatem ſine intermiſſione ſcribamus.

Carteriæ. 233.

Si probè noſſes, quantam à nobis gratiã ineas, dũ ad nos ſcribis, & ſine intermiſſione ſcribis, ac tuæ charitatis melle literas oblinis, omnẽ operam adhiberes, vt ſingulis diebus ad nos epiſtolas mitteres. Non enim iam Cucuſum nos habitare cenſemus, neq. in ſolitudine degere, tantam ex literis tuis ac tua ſyncera charitate voluptatẽ haurimus. Quod autem non literas tantum miſeris, ſed D etiam domino meo, dilectiſſimo fratri noſtro Libanio perſuaſeris, vt iſtinc ſolueret, & peregrinationem iſtam ſuſciperet, quantæ iſtud eſt beneuolentiæ? quantæ ſollicitudinis? Hac de cauſa lætamur & exultamus. Nihil enim eſt, quod cũ charitate cõferri poſſit. Atque à nobis quidẽ ipſa poſtulas, vt eandem conſeruemus beneuolentiam, quam à principio erga te præ nobis tulimus: at nos eadẽ illa menſura contenti eſſe non poſſum*, ſed quotidie conamur affectũ illum & amicitiã erga te noua quapiam acceſſione cumulare, quod dum agimus beneficio nos ipſos afficimus maximo.

Ἀδολίᾳ. σλα'.

Πολλάκις μὲν ἐπεστάλκαμέν σου πρὸς τὴν εὐλάβειαν, ἀλλ' οὐκ ἀρκεῖ τοῦτο τὸ πολλάκις ἡμῖν, ἀλλ' ἐβουλόμεθα μὲν καθ' ἑκάστην ἡμέραν τοῦτο ποιεῖν. οἶσθα γὰρ ὅπως διακείμεθα περὶ τὴν ἐμμέλειαν τὴν σήν. ἐπειδὴ δὲ τοῦτο οὐκ ἔστι, κἂν ὅτε ἐξῇ, ἡμῖν αὐτοῖς τὰ μέγιστα χαριζόμενοι, τὴν ὀφειλομένην ἀποπληροῦμεν πρόσρησιν, συνεχῶς καὶ διηνεκῶς βουλόμενοι μανθάνειν τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς, καὶ τῆς εὐθυμίας. παρακαλῶ τοίνυν εἰδυῖα ἡλίκα ἡμῖν χαρίζῃ ταῦτα ἐπιστέλλουσα, ἔργον ποιήσασθαι τοῦτο παρακλήθητι, τὸ, συνεχῶς ἡμῖν ταῦτα ἐπιστέλλειν. ἐπεὶ καὶ νῦν οὐχ ὡς ἔτυχεν ἠλγήσαμεν, ὅτι ἀνδρὸς πᾶσιν, ὡς εἰπεῖν, γνωρίμου, καὶ ἡμῖν ἀγαπητοῦ, μέλλοντος ἐντεῦθεν παραγίνεσθαι, τοῦ κυρίου μου τοῦ τιμιωτάτου Λιβανίου, οὐκ ἐπέσταλκας ἡμῖν. ἀγνοήσασα μὲν ἴσως, πλὴν ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο ἀλγοῦμεν, ὅτι ἀγνοεῖς τοὺς ἐκεῖθεν πρὸς ἡμᾶς ἐρχομένους. ἡμεῖς γὰρ οὐ παυόμεθα περιεργαζόμενοι καὶ πολυπραγμονοῦντες τοὺς ἐντεῦθεν πρὸς ἡμᾶς παραγινομένους, ὥστε ἂν ἐξῇ, δι' ἐκείνων ἡμῖν τὴν ἐπιθυμίαν τὴν ἑαυτῶν πληροῦν. αὕτη δὲ ἐστὶ τὸ, συνεχῶς ἐπιστέλλειν πρὸς τὴν σὴν ἐμμέλειαν.

Καρτερίᾳ. σλβ'.

ΕΙ σαφῶς ᾔδεις ὅσην ἡμῖν δίδως χαρὰν, καὶ γράφουσα, καὶ συνεχῶς γράφουσα, καὶ τοῦ μέλιτος τῆς ἀγάπης ἀναχρωννῦσα τὰ γράμματα, πάντα ἂν ἐποίησας, ὥστε διηνεκῶς καθ' ἑκάστην ἡμέραν πέμπειν ἐπιστολὰς ἡμῖν. οὐκέτι γὰρ Κουκουσὸν οἰκεῖν νομίζομεν, οὐδὲ ἐν ἐρημίᾳ διάγειν, τοσαύτην ἀπὸ τῶν γραμμάτων σου καὶ τῆς γνησίας ἀγάπης καρπούμενοι τὴν εὐφροσύνην. τὸ δὲ μὴ μόνον ἐπιστολὰς πέμψαι, ἀλλὰ καὶ τὸν κύριόν μου τὸν ποθεινότατον ἀδελφὸν Λιβάνιον πεῖσαί τε ἀναστῆναι ἐκεῖθεν, καὶ τὴν ἀποδημίαν στείλασθαι ταύτην, πόσης διαθέσεως ἐστί; πόσης κηδεμονίας; διὰ ταῦτα σκιρτῶμεν καὶ εὐφραινόμεθα. ἀγάπης γὰρ γνησίας ἴσον οὐδὲν, καὶ αὐτὴ μὲν ἀξιοῖς τὴν αὐτὴν ἡμᾶς διασώζειν διάθεσιν, ἣν ἐξ ἀρχῆς ἐπεδειξάμεθα περὶ τὴν σὴν ἐμμέλειαν. ἡμεῖς δὲ οὐκ ἀνεχόμεθα ἐπὶ τοῦ μέτρου μένειν τούτου, ἀλλὰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν προσθήκας ἐπιζητοῦμεν τῆς περὶ σε διαθέσεως, ἡμῖν αὐτοῖς τὰ μέγιστα χαριζόμενοι.

οὐ γὰρ διαλιμπάνομεν συνεχῶς παρ' ἑαυτοῖς στρέφοντες τὸ εὐγενές σου τῆς ψυχῆς, τὸ ἄπλαστον, τὸ ἐλευθέριον, τὸ φιλικὸν, τὸ γνήσιον, τὸ ἀνυπόκριτον, καὶ μεγίστην ἀπὸ τῆς μνήμης τῶν λογισμῶν τούτων καρπούμεθα τὴν εὐφροσύνην. διὸ παρακαλοῦμεν θαῤῥήσασαν ἡμῶν τῇ ἀγάπῃ, μὴ ἀλγῆσαι ὑπὲρ τῶν ἀποσταλέντων παρὰ τῆς σῆς τιμιότητος, ὅτι δὴ ταῦτα ἀνεπέμψαμεν. τῇ μὲν γὰρ διαθέσει καὶ ἐδεξάμεθα, καὶ ἀπελαύσαμεν αὐτῶν, ἐπεὶ δὲ ἐν χρείᾳ οὐ καθεστήκαμεν, ἐδηλώσαμεν αὐτὰ τηρεῖσθαι παρὰ τῇ σῇ εὐγενείᾳ, κἄν ποτε καταστῶμεν ἐν χρείᾳ, ὄψει μεθ' ὅσης παῤῥησίας καὶ τοῦ θαῤῥεῖν γράφομεν, ὥστε ἡμῖν ἀποσταλῆναι, κἀν τούτῳ τὸ σὸν φυλάσσοντες ῥῆμα. πρὸς γὰρ τῷ τέλει τῆς ἐπιστολῆς ἔφης· δεῖξον ὅτι καταξιοῖ σου ἡ θεοσέβεια θαῤῥεῖν ἡμῖν, καὶ τοῖς ἡμετέροις ὡς ἰδίοις κεχρῆσθαι. εἰ τοίνυν οὕτω βούλει διακεῖσθαι ἡμᾶς, ὥσπερ οὖν καὶ βούλει, καὶ τοῖς σοῖς ὡς ἰδίοις κεχρῆσθαι· ἡνίκα ἂν ἐπιστείλω, τότε πέμπε. τοῦ γὰρ ἴδια αὐτὰ νομίζειν, τοῦτο μέγιστόν ἐστι σημεῖον τὸ, ἡνίκα ἂν ἐγὼ βούλωμαι, τότε πέμπεσθαι, ἀλλὰ μὴ τότε ὅτε οὐ δέομαι. δεῖξον τοίνυν κἀν τούτῳ τὴν γνησίαν σου φιλίαν, καὶ τὴν αἰδῶ τὴν περὶ ἡμᾶς, τῷ καὶ ἐν τούτῳ ἡμῶν ἀνασχέσθαι· καὶ πέμψον ταχέως ἐπιστολὴν ἀπαγγέλλουσαν ἡμῖν ὡς οὐκ ἤλγησας. ἂν γὰρ μὴ τοῦτο ποιήσῃς, ἐν διηνεκεῖ φροντίδι καταστήσεις ἡμᾶς μᾶλλον. οὐ γὰρ παυσόμεθα μεριμνῶντες μή ποτε ἐλυπήσαμεν. πολὺ γὰρ σου τῆς ἀγάπης ἀντεχόμεθα, καὶ τοῦ ἀναπαύειν σου τὴν εὐγένειαν. ἐπεὶ οὖν ἱκανῶς ἀπελογησάμεθα, δήλωσον ἡμῖν ὡς ἐδέξω τὴν ἀπολογίαν ἡμῶν. καὶ γὰρ ἔξεστί σου μαθεῖν τὴν ἐμμέλειαν, ὅτι πρὸς μὲν ἄλλους τὸ αὐτὸ δὴ τοῦτο πεποιηκότας, καὶ σφόδρα γνησίους ἡμῖν, οὐκ ἐδέησεν ἡμῖν ἀπολογίας, ἀλλ' ἤρκεσε τὸ διακρούσασθαι τὰ πεμφθέντα. ἐπὶ δὲ τῆς σῆς τιμιότητος καὶ ἀπολογούμεθα, καὶ παρακαλοῦμεν μηδὲν ἀλγῆσαι, καὶ οὐ πρότερον ἀποστησόμεθα συνεχῶς ταῦτα λέγοντες, ἕως ἂν ἡμῖν δηλοποιήσῃς, ὅτι οὐκ ἤλγησας. ἂν γὰρ τοιούτων ἐπιτύχωμεν γραμμάτων, διπλασίονα, καὶ τριπλασίονα, καὶ πολλαπλασίονα τῶν ἀποσταλέντων ἡγούμεθα δεδέχθαι. ἱκανὸν γὰρ μάλιστα τοῦτο δεῖξαι καὶ τὴν αἰδῶ, καὶ τὴν τιμὴν, ἣν ἔχεις πρὸς ἡμᾶς.

A Non enim deſinimus mente verſare; quæ ſit nobilitas animæ tuæ, quæ ſynceritas, ingenuitas amicitiæ, & candor ab omni diſſimulatione alienus, & cogitationum iſtarum memoria maxima lætitia nos perfundit. Quocirca te obſecramus, vt de noſtra charitate ſecura, minimè doleas propter ea, quę à tua veneratione tranſmiſſa ſunt, quod eà nimirum remiſerimus: ſiquidem affectu ipſo & accepimus, & illis potiti ſumus. Sed quoniam nulla egeſtate premimur, ſignificauimus, vt nobilitas tua illa conſeruet: quod ſi fortè premamur egeſtate,
B videbis quanta libertate fiduciáque ſcribemus, vt ad nos mittantur, & in hoc quoque tuis dictis patebimus. Sic enim ſub finem epiſtolæ dixiſti, oſtende tuam pietatem nobis confidere, ac rebus noſtris tanquam propriis vti. quando igitur ſic animo nos affectos eſſe vis, vt proculdubio vis, & tuis rebus tanquam propriis vti, cum ad te ſcripſero, tum tranſmitte. Hoc enim maximum eſt indicium me illa propria cenſere, ſi cum voluero, tum illa mittantur, non cum illis non indigeo. In hoc ergo quo-
C que ſynceram tuam oſtende charitatem, & qua reuerentia nos obſerues, quod in hac re nos tolerαueris, & quamprimum literas mitte, quæ te minimè ægrè tuliſſe ſignificent. Niſi enim hoc feceris, in perpetuam anxietatem & ſollicitudinem nos conijcies. Non enim ſolliciti eſſe deſinemus, num fortè moleſti fuerimus: ſiquidem multo ſtudio charitatis tuæ tenemur, & tuam nobilitatem recreandi. Poſtquam igitur excuſatione vſi ſumus, quo pacto illam acceperis, nobis ſignifica. Nam vt in-
D telligere poteſt ſuauitas tua, nobis apud alios qui idipſum præſtiterant, nobíſque admodum cari erant, nulla nobis vtendum excuſatione fuit, ſed ſatis fuit repudiare tranſmiſſa: verùm apud tuam venerationem & excuſatione vtimur, & ne ægrè feras obſecramus, neque prius hæc identidem dicere intermittemus, donec te nobis minimè ſuccenſuiſſe ſignificaueris. Quod ſi huiuſmodi litteras obtinuerimus, duplo ac triplo ac multoties maiora, quam quæ miſſa ſunt, nos accepiſſe arbitrabimur. Id enim maximè poteſt argumento eſſe, quanta reuerentia & honore nos colas.

Ad Epiſcopum Antiochenum. 233. A

Oportebat quidem pietatem veſtram non verbis corũ, qui loquuti ſunt, mẽte ſubuerti, ſed in tanta mendaciorum copia multa cum attentione veritatem inueſtigare. Si enim omnia quæ vulgo iactantur, vera cenſeas, in periculum venient omnes: ſin autẽ iudicio & legibus ea quæ latent, perueſtigẽtur, iudicium à vobis ego libens poſtularem, niſi quis alia rurſus in me calumniæ tela iaculetur. Timeo namque, timeo iam vmbras & ſimulachra, poſtquam vos ita iudicaſtis. Amici amicitiæ nuntium remiſerunt, qui iuxta erant, à longè ſteterunt, & qui longè erant, calumniarum iacula contorſerunt. Effeciſtis vt in medio portu naufragium paterer: ſed quamuis eijciar ex vrbe, atque ab eccleſia ſeiungar, ad quoduis ſupplicium ferendum me ſtatui comparare, philoſophari mihi ac patienter aduerſa ferre decretum eſt: ſcio enim, ſcio certiſſimè, ciuitate firmiorem eſſe ſolitudinem, & beſtias agri manſuetiores amicis. Vale.

Pſ.37.13.

Briſoni. 234. C

Septuaginta ferme conſumptis in itinere diebus, (vnde poteſt amplitudo tua colligere, quot & quanta mala paſſi fuerimus, cum & Iſaurorum metus nos vndique premeret, & cum intolerandis febribus colluctaremur) Cucuſum totius orbis terrarum deſertiſſimum locum tandem aliquando peruenimus. Et hæc dico non rogans, vt moleſti vlli ſitis, ac petatis, vt hinc nos transferat: quod enim erat grauiſſimum iam pertulimus, nempe viæ moleſtiam: ſed hanc à vobis peto gratiam, vt ad nos aſſiduè ſcribatis, neque propterea quod longius à vobis relegati ſumus, idcirco nos iſta conſolatione priuetis. Scitis enim quanto nos iſtud ſolatio leuet, quantumuis afflicti ſimus & ærumnis obſeſſi, cum de valetudine veſtra amicorum noſtrorum certiores fieri poſſumus, ac vos hilares & incolumes eſſe, ac planè ſecuros. Vt igitur hinc nõ mediocrem poſſimus carpere voluptatẽ, de his ad nos aſſiduè ſcribe: non enim leuiter nos recreabis, ſed & ingẽti ſolatio tædiũ noſtrum lenies, cum non ignores, quantum tuis commodis gaudere ſoleamus.

Vide Niceph. lib. 13. c. 37.

Πρὸς τὸν Ἀντιοχείας. σλγʹ.

Ἔδει μὲν τὴν ὑμετέραν εὐλάβειαν μὴ τοῖς ῥήμασι τῶν εἰρηκότων παρατρέπεσθαι τὴν διάνοιαν, ἀλλ᾽ ἐν τῷ πλήθει τοῦ ψεύδους μετὰ πολλῆς τῆς σκέψεως ἀνιχνεύεσθαι τὴν ἀλήθειαν. εἰ γὰρ ἅπαντα τὰ θρυλλούμενα ἀληθῆ ὑπολάβοις, κινδυνεύσειεν ἂν ἅπαντες. εἰ δὲ κρίσει καὶ νόμοις ἀνιχνεύεται τὰ λανθάνοντα, κριτήριον ἂν ἔγωγε παρ᾽ ὑμῶν ἐπεζήτησα, εἰ μή τις ἕτερα αὖθις ὅπλα συκοφαντίας μοι ἐπιπνεύσει. δέδοικα γάρ, δέδοικα λοιπὸν τὰς σκιάς, καὶ τὰ φαντάσματα, B ἐπειδὴ αὐτοὶ ἐδικαιώσατε οὕτως· οἱ φίλοι τῆς φιλίας ἠρνήσαντο, οἱ πλησίον ὄντες πόρρωθεν ἔστησαν, καὶ πόρρωθεν ὄντες, τὰ βέλη τῆς συκοφαντίας ἀπετόξευσαν· ἐν μέσῳ δὲ τοῦ λιμένος ὄντα με ναυάγιον ὑπομεῖναι ἐποιήσατε. ἀλλ᾽ εἰ καὶ τῆς πόλεως ἐκβαλλόμενος, καὶ τῆς ἐκκλησίας ἀπειργόμενος, πείθομαι πρὸς πᾶσαν ἀποδύσασθαι τιμωρίαν. κέκριται γάρ μοι φιλοσοφεῖν, καὶ φέρειν γενναίως τὰ δυσχερῆ. οἶδα γάρ, οἶδα σαφῶς τὴν ἐρημίαν εὐτονωτέραν εἶναι τῆς πόλεως, καὶ τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ τῶν φίλων ἡμερώτερα. ἔρρωσο.

Βρίσωνι. σλδʹ.

Ἑβδομήκοντα σχεδὸν ἡμέρας ἀναλώσαντες κατὰ τὴν ὁδόν, (ὅθεν λογίζεσθαι ἔξεστι τῇ θαυμασιότητί σου, ὅσα τε καὶ ἡλίκα πεπόνθαμεν κακά, φόβῳ τε Ἰσαυρικῷ πολιορκούμενοι πολλαχοῦ, καὶ πυρετοῖς ἀφορήτοις παλαίοντες) ὀψέ ποτε ἀπηντήσαμεν εἰς τὴν Κουκουσόν, τὸ πάσης τῆς οἰκουμένης ἐρημότατον χωρίον. καὶ ταῦτα λέγω οὐκ ἀξιῶν ἐνοχλῆσαι τινά, ὥστε ἡμᾶς μεταστῆσαι ἐντεῦθεν. D τὸ γὰρ χαλεπώτατον διηνύσαμεν, τὴν ὁδὸν τὴν ταλαιπωρίαν. ἀλλ᾽ ὑμᾶς χάριν αἰτῶ, τό, συνεχῶς ἡμῖν ἐπιστέλλειν, μηδὲ ἐπειδὴ πορρωτέρω μετῳκίσθημεν ὑμῶν, καὶ ταύτης ἡμᾶς ἀποστερῆσαι τῆς παραμυθίας. ἴστε γὰρ ὅση παράκλησις ἡμῖν τοῦτο, εἰ καὶ τὰ ἡμέτερα ἐν θλίψει καὶ περιστάσει, ὅταν ἀκούωμεν τὰ περὶ τῆς ὑγιείας ὑμῶν τῶν ἀγαπώντων ἡμᾶς, ὅτι ἐν εὐθυμίᾳ καὶ ὑγιείᾳ ἐστέ, καὶ ἀδείᾳ πολλῇ. ἵν᾽ οὖν ἐντεῦθεν πολλῆς ἀπολαύωμεν τῆς εὐφροσύνης, γράφε ταῦτα συνεχῶς ἡμῖν. οὐ γὰρ ὡς ἔτυχεν ἀνακτήσει, ἀλλὰ πολλῆς ἡμᾶς παρασκευάσεις ἀπολαῦσαι τῆς παραμυθίας. καὶ γὰρ οὐκ ἀγνοεῖς, ὅπως χαίρομεν τοῖς σοῖς ἀγαθοῖς.

Πορφυρίῳ ἐπισκόπῳ Ῥωσοῦ. σλε'.

A Οἶδας σὺ τῆς ἀγάπης τὸ στεῤῥὸν, τὸ ἀπερίτρεπτον, τὸ ἀκλινὲς, καὶ ὡς οὐδεμία πραγμάτων δυσκολία αὐτὴν περισαλεῦσαι δυνάμαι. τοῦτο γὰρ τῷ ἔργῳ ἐνέδειξας. διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς καίτοι ἐν ἀῤῥωστίᾳ καθεστῶτες, καὶ εἰς τὸ πάσης τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκουμένης ἐρημότατον χωρίον ἀπενεχθέντες, τὴν Κουκουσὸν, καὶ ὑπὸ τῆς τῶν Ἰσαύρων ἐφόδου πολιορκούμενοι, καὶ ἐν πολλαῖς ὄντες περιστάσεσι, καὶ γράφομεν, καὶ τὴν ὀφειλομένην ἀποδίδομεν πρόσρησιν τῇ εὐλαβείᾳ τῇ σῇ, τῷ σώματι μὲν διεστηκότες, τῇ B ψυχῇ δὲ συνδεδεμένοι, καὶ μεγίστην ἐντεῦθεν καρπούμεθα τὴν παράκλησιν. εἰ γὰρ καὶ πολλὴ τῆς ἐνταῦθα διατριβῆς ἡ δυσκολία· ἀλλ' ἓν τοῦτο μέγιστον ἐντεῦθεν καρπούμεθα, τὸ, ἐκ γειτόνων ὑμῖν εἶναι, καὶ συνεχῶς δύνασθαι ὀλίγου τοῦ μέσου τῆς ὁδοῦ ταύτης ὄντος, καὶ ἐπιστέλλειν πρὸς τὴν ὑμετέραν εὐλάβειαν, καὶ δέχεσθαι τὰ παρ' ὑμῶν γράμματα. καὶ γὰρ ταύτης ἀπολαύοντες τῆς ἑορτῆς, (ἑορτὴν γὰρ ἐγὼ τοῦτο τίθεμαι, καὶ πολλῆς ἡδονῆς ὑπόθεσιν) οὐδὲ μικρὰν αἴσθησιν τῆς ἐρημίας, καὶ τοῦ φόβου, καὶ ἀγωνίας ληψόμεθα.

C

Καρτερίῳ ἡγεμόνι. σλϛ'.

Ἐρημότατον μὲν χωρίον μεθ' ὑπερβολῆς ἡ Κουκουσός· πλὴν ἀλλ' οὐχ οὕτως ἡμᾶς τῇ ἐρημίᾳ λυπεῖ, ὡς εὐφραίνει τῇ ἡσυχίᾳ καὶ τῷ μηδαμόθεν ἡμῖν πράγματα παρέχειν. διὸ καθάπερ εἰς λιμένα τινὰ τὴν ἐρημίαν ταύτην ἀπηντηκότες ἐνταῦθα καθήμεθα, ἀπὸ τῶν κατὰ τὴν ὁδὸν κακῶν ἀναπνέοντες, καὶ τῇ ἡσυχίᾳ ταύτῃ τῆς ἀῤῥωστίας καὶ τῶν ἄλλων κακῶν ὧν ὑπεμείναμεν τὰ λείψανα διορθοῦντες. καὶ ταῦτα εἰρήκαμεν πρὸς τὴν σὴν λαμπρότητα, ἐπειδὴ σφόδρα ἴσμεν χαίροντά σε τῇ ἀδείᾳ τῇ ἡμετέρᾳ. ἐπεὶ καὶ ὧν αὐτόθι πε- D ποίηκας, οὐδέποτε ἐπιλαθέσθαι σου δυνάμεθα τοὺς προπετεῖς ἐκείνους καὶ ἀλογίστους διαστέλλων θορύβους, καὶ πάντα ποιῶν ὥστε ἡμᾶς ἐν ἀδείᾳ καταστῆσαι, καὶ τὰ σαυτοῦ πληρῶν. καὶ ταῦτα πρὸς ἅπαντας ὅποιπερ ἂν ἀφικώμεθα ἀνακηρύττομεν, πολλάς σοι χάριτας εἰδότες, δέσποτά μου θαυμασιώτατε τῆς τοσαύτης κηδεμονίας. ἵνα δὲ μὴ μόνον ἐκ τοῦ φιλεῖσθαι παρὰ σοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ γραμμάτων ἀπολαύειν τῶν σῶν περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς σημαινόντων καρπωσώμεθα τὴν εὐφροσύνην, δίδου ταύτην ἡμῖν

Porphyrio Epiſcopo Roſenſi. 235.

Quam firma, quam conſtanti, quam immota charitate ſis, non me fugit, nec vllam negotiorum difficultatem illam poſſe labefactare. Id vero tu rebus ipſis oſtendiſti: quam ob cauſam nos quoque licet morbo correpti, atque in locum totius huius noſtri orbis deſertiſſimum delati Cuçuſum, & Iſaurorum iñcurſionibus circumſeſſi, ac multis ærumnis vexati, & ſcribimus, & debitã ſalutationẽ tuæ pietati perſoluimus, corpore quidem ſeiuncti, ſed animo copulati, magnámque inde conſolationem percipimus. Licet enim non leuibus hæc commoratio difficultatibus ſit obſeſſa, maximum tamen inde ſolatium haurimus, quod non longè à vobis abſumus, ac frequenter poſſumus, modico interiecto itineris huius interuallo, & ad vos literas dare & à vobis accipere. Nam ſi hac feſtiuitate perfruamur (feſtiuitatem enim hoc ego cenſeo, ac ſolennitatem, & ingentis voluptatis occaſionem) ne minimum quidem ſenſum huius ſolitudinis, metus, & anxietatis capiemus.

Carterio Præſidi. 236.

Deſertiſſimus quidem mirum in modum locus eſt Cucuſus: verumtamen haud ita nos ſolitudine ſua contriſtat, ac quiete exhilarat, quódque nulla ex parte nobis negotium faceſſit. quocirca tanquam ad portum quẽdam ad ſolitudinẽ hãc delati ſedemus, & à malis quæ in via pertulimus reſpiramus, & morbi reliquorumque malorum quæ ſuſtinuimus reliquias hac quiete depellimus. Atque hoc apud amplitudinẽ tuam ſermone idcirco vtor, quod intelligam mificè te noſtra quiete lætari, quãdoquidẽ nulla nos capere poteſt eorũ obliuio, quæ iſtic à te ſunt geſta, dũ præpoſteros illos & importunos tumultus ſedares, & omnem lapidem moueres, vt in ſecuritate verſaremur, & quæ tuarum erant partium, omnino præſtares. Hæc nos apud omnes, quocumque gentium deferamur, prædicamus, tibique gratiam non mediocrem habemus, domine mi plurimum ſuſpiciende, ob tantam hanc ſolicitudinem: verum vt non ſolum ex eo, quod amemur à te, ſed etiam quod literis tuis fruamur, quæ nobis valetudinis tuæ ſtatum exponant, lætitia afficiamur, hanc nobis concede

gratiam. Non enim vulgari ſolatio quantumuis in extera regione degentes reficiemur, ſi ab excellentia tua miſſas eiuſmodi literas acceperimus.

Conſtantio Presbytero ad matrem. 237.

Hoc demum eſt veram eſſe matrem, ac liberos adamare, nempe cum defuerit quippiam eorũ quæ neceſſaria ſunt, filium monere, domóq. exigere, atque eius diſceſſum æquo animo ferre, ac magnam illi ob ſuſceptam peregrinationem gratiam habere. Subegiſti vim affectúmque naturæ, dum iuſſiſti, vt ciuitatem ſolitudine, ſecuritatem metu Iſaurico, & conſortium veſtrum ſeparatione mutaremus, ne quid fortè ſecus, ac conuenit, agere cogeremur. Quas ob res magnam tibi gratiam habemus, non quod pepereris, ſed quod ita educaueris, & in hoc quoq. talem, qualem oportet, matrem te præbueris. Siquidem illæ quæ affectu franguntur, & antequam expediat, filiorum præſentiam expetunt, non iam matres, ſed filiorum parricidæ ſunt appellandæ. Sed quemadmodum fortis in hoc fuiſti, ac ferro firmior, tibíque mercedem à benigno Deo copioſam promeruiſti, ſic te oramus & obſecramus, vt in cæteris omnibus eandem philoſophiam & conſtantiam præ te feras, & intelligas vnam calamitatem eſſe, peccatum ſolum, reliqua verò cuncta fabulam, principatus, præconia, honores ab hominibus delatos: hanc autem per medias tribulationes eſſe viam quæ ducit ad cœlum. Per
Act.14.21. multas enim tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei, & verò ſancti omnes, & qui in veteri, & qui in nouo teſtamento memorantur, hanc tenuerunt viam, dum inſidias paſſi ſunt, perpetuo vexati, in fugam acti, in exilium pulſi, vrbe, domóque exacti, præmatura morte ſublati, atque ab illis à quibus minimè omnium oportebat. Quid enim quæſo luctuoſius aut quid acerbius quam à dextera fraterna mactari, & poſt coronas tantámque commendationem ac laudem præmatura ac violẽta morte vitam finire? Quid verò acerbius quæſo, quam vnicum filium & in extrema ſenectute datũ à paterna manu iubere mactari, & patrẽ ipſum eiuſmodi cædis

A τὴν χάριν. οὐ γὰρ τὴν τυχοῦσαν δεξόμεθα καὶ ἐν ἀλλοτρίᾳ γῇ διατρίβοντες παράκλησιν, εἰ τοιαῦτα γράμματα δεξαίμεθα παρὰ τῆς θαυμασιότητός σου.

Κωνσταντίῳ πρεσβυτέρῳ πρὸς τὴν μητέρα. σλζ'.

Τοῦτο μήτηρ φιλόστοργος καὶ φιλόπαις, ὅταν δέῃ τι τῶν δεόντων παραινέσαι τῷ παιδὶ, καὶ ἐλαύνειν αὐτὸν οἴκοθεν, καὶ πράως φέρειν τὸν χωρισμὸν, καὶ χάριτας αὐτῷ πολλὰς εἰδέναι τῆς
B ἀποδημίας. κατέλυσας αὐτὴν τῆς φύσεως τὴν τυραννίδα, κελεύσασα ἡμᾶς ἔρημον ἀπαλλάξασθαι πόλεως, καὶ φόβον Ἰσαυρικὸν ἀδείας, καὶ τὸν χωρισμὸν ἡμῶν τῆς συνουσίας τῆς μεθ' ὑμῶν, ὥστε μηδὲν ἀναγκασθῆναι ποιῆσαι τῶν μὴ προσηκόντων. διὰ ταῦτά σοι πολλὰς χάριτας ἴσμεν, οὐχ ὅτι ἔτεκες, ἀλλ' ὅτι οὕτως ἀνέθρεψας, καὶ τούτῳ γενομένη μήτηρ οἵαν γίνεσθαι χρή. ὡς αἵ γε τῷ πάθει καταμαλακιζόμεναι, καὶ πρὸ τοῦ συμφέροντος τῶν παίδων τὴν παρουσίαν αὐτῶν ἐπιζητοῦσαι, οὐ μητέρες, ἀλλὰ παι-
C δοκτόνοι δικαίως ἂν κληθεῖεν. ἀλλ' ὥσπερ ἐν τούτῳ ἀνδρεία γέγονας, καὶ σιδήρου στερροτέρα, ἄφατον παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ διὰ τῆς γνώμης ταύτης προαπεκείμενόν σοι μισθὸν, οὕτω παρακαλοῦμεν, καί σου δεόμεθα καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασι τὴν αὐτὴν ἐπιδείξασθαι φιλοσοφίαν, καὶ εἰδέναι ὅτι μία ἐστὶ συμφορὰ ἁμαρτία μόνον, τὰ δὲ ἄλλα πάντα μῦθος, δυναστεῖαι, καὶ δόξαι, καὶ τιμαὶ αἱ παρὰ ἀνθρώπων, καὶ ἡ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἄγουσα ὁδὸς, αὕτη μάλιστα ἡ διὰ τῶν θλίψεων ἐστί. διὰ γὰρ πολλῶν θλίψεων δεῖ
D ἡμᾶς εἰσελθεῖν, φησιν, εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. καὶ πάντες δὲ οἱ ἅγιοι εἴτε ἐν τῇ παλαιᾷ, εἴτε ἐν τῇ καινῇ, ταύτην ὥδευσαν τὴν ὁδὸν, ἐπιβουλευόμενοι συνεχῶς, ἐλαυνόμενοι, φυγάδες, καὶ μετανάσται γινόμενοι, ἀπόλιδες, ἄοικοι, θανάτους ἀώρους ὑπομένοντες, καὶ παρ' ὧν μάλιστα οὐδαμῶς ἐχρῆν. τί γὰρ ὀδυνηρότερον εἰπέ μοι ἢ χαλεπώτερον τοῦ παρὰ δεξιᾶς ἀδελφικῆς κατασφαγῆναι, καὶ ἄωρον καὶ βίαιον ὑπομεῖναι τελευτὴν, μετὰ στεφάνους καὶ εὐδοκίμησιν τοσαύτην; τί δὲ ὀδυνηρότερον καὶ μόνον, καὶ ἐν ἐσχάτῳ δοθέντα γήρᾳ κελευσθῆναι σφάττεσθαι ὑπὸ πατρικῆς χειρὸς, καὶ τὸν γεννήσαντα διά-

κῆνον γίνεσθαι τῆς τοιαύτης σφαγῆς; μὴ γάρ μοι τοῦτο λέγε, ὅτι μετὰ ταῦτα ἀπέλαβεν αὐτὸν ὑγιῆ καὶ σῶον. οὐδὲν γὰρ τούτων εἰδὼς ὁ δίκαιος ἐκεῖνος, ἀλλ' ὅτι πάντως αὐτὸν ἀναιρήσει, οὕτω καὶ ἀνήγαγεν εἰς τὸ ὄρος, καὶ τὸ θυσιαστήριον ᾠκοδόμησε, καὶ τὰ ξύλα ἐπέθηκε, καὶ τὴν μάχαιραν ἥρπασε, καὶ τὸ ξίφος διήλασε. καὶ γὰρ καὶ διήλασε, τό γε εἰς τὴν αὐτοῦ γνώμην ἧκον. διὸ καὶ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ᾄδεται. ἂν δὲ τὸν ἔκγονον εἴπω τὸν ἐκείνου, καὶ αὐτὸν ὄψει ὑπὸ ἀδελφικῆς βασκανίας πάλιν φυγάδα, καὶ ἄπολιν γινόμενον, καὶ δοῦλον, καὶ ἐν ἀλλοτρίᾳ θητεύοντα, καὶ τὸν περὶ τῶν ἐσχάτων δεδοικότα φόβον. ἂν δὲ τὸν Ἰωσὴφ τὸν πραθέντα ἔτη τοσαῦτα, τὸν μυρία παθόντα δεινά· ἂν δὲ τὸν Μωυσέα, τὸν τοσαῦτα παρὰ τῶν Ἰουδαίων παθόντα κακά. τὰ γὰρ τῶν ἀποστόλων οὐδεὶς παραστῆσαι ἂν τῷ λόγῳ. ταῦτ' οὖν ἅπαντα συναγαγοῦσα, καὶ λογιζομένη τὸν τῆς ὑπομονῆς μισθόν, θυσίαν ἀνένεγκε τῷ Θεῷ, τὸ γενναίως ἐνεγκεῖν τὰ συμπίπτοντα, καὶ διὰ πάντων αὐτὸν δοξάζειν. ἐπεὶ καὶ ὁ Ἰὼβ ἀπὸ τῶν τοιούτων ἐστεφανώθη ῥημάτων· ἀνάμενε δὴ καὶ τὴν ἐπὶ τὸ χρηστότερον μεταβολήν, καὶ μὴ διαλίπῃς τὸν Θεὸν ὑπὲρ τούτου παρακαλοῦσα, καὶ γράψαι ἡμῖν σπούδασον, ὅτι γέγονέ τι πλέον ἀπὸ τῶν ἡμετέρων γραμμάτων εἰς εὐθυμίας σοι λόγον, εἴγε μὴ βούλει θολῶσαι ἡμῶν τὴν εὐφροσύνην. ἡμεῖς γὰρ ἐνταῦθα πολλῆς ἀπολαυόμεθα ἡδονῆς, ἐντρυφῶντες τῇ συνουσίᾳ τοῦ ἁγιωτάτου ἐπισκόπου, καὶ τῇ ἡσυχίᾳ τοῦ χωρίου τούτου, καὶ τῇ πολλῇ ἀπραγμοσύνῃ. καὶ γὰρ ὁ τῶν Ἰσαύρων πέπαυται φόβος, τοῦ χειμῶνος αὐτοὺς συνελάσαντος εἰς τὴν αὐτῶν. μὴ δὴ ταύτην θολώσῃς ἡμῖν ἡδονήν. εἰ γὰρ ἔλθοι γράμματα παρὰ τῆς σῆς τιμιότητος δηλοῦντα ἡμῖν, ὅτι ὡς σοι πρέπον ἐστί, καὶ ἀξίως τῆς ὑψηλῆς σου γνώμης τὰ συμπίπτοντα φέρεις, καὶ ἐντεῦθεν πολλὴν καρπωσόμεθα εὐθυμίας προσθήκην. οὐχ ὡς ἔτυχε γὰρ ἡμᾶς ἀνεκτήσατο ἡ ἐπωφελὴς συνουσία τοῦ ἁγιωτάτου ἐπισκόπου. ὡς ἄλλους αὐτ' ὀλίγου δεῖν ἐργάσασθαι, καὶ μὴ συγχωρῆσαι μηδὲ αἴσθησιν τῆς ξένης λαβεῖν. τοσαύτη ἡμᾶς περιστοιχίζεται ἀγαθῶν εὐφροσύνη, καὶ πλοῦτος ἡμᾶς περιρρεῖ πνευματικός, καὶ τὸν Θεὸν διὰ ταῦτα διηνεκῶς δοξάζοντες οὐ παυόμεθα.

A fieri adminiſtrum? Noli enim hoc mihi dicere, ſaluum illum & incolumem poſtea receptum fuiſſe. Nam cum nihil horum ſciret iuſtus ille, ſed omnino ſe illum iugulaturum, ſic illum in mõtem deduxit, altare conſtruxit, ligna impoſuit, gladium arripuit, & iugulum enſe tranſegit, nam & tranſegit, ſi animum eius ac voluntatem ſpectes: quam ob cauſam & vbiuis gentium in toto terrarũ orbe celebratur. Quod ſi iſtius nepotem commemorem, & ipſum videbis fraterna vexatum inuidia rurſus Gen. 29. 14 in exilium relegatum, extorrem, ac ciuitate pulſum ſeruum in extera regione B mercede operam ſuam locantem, ac capitis ſui periculum reformidantẽ. Quod ſi Ioſephum, qui tot annis venditus fuit: quod ſi Moſem, qui tot à Iudæis paſſus eſt mala. Nam Apoſtolorum afflictiones oratione complecti nemo poteſt. Hæc ergo colligens, & apud te perpendens, quanta ſit merces patientiæ, ſacrificium offer Deo, generosè ferendo quæcumque acciduns, & in omnibus illum glorifica. Etenim Iob propter eiuſmodi verba coronam obtinuit. Tum vero expecta mutationem C in melius, neque precari Deum huius rei gratia deſine, atque ad nos ſcribere ſtude, nos aliquid literis noſtris profeciſſe, vt animi tui tranquillitatem foueremus, niſi forte lætitiam noſtram turbare malis. Nos enim hic multa voluptate perfundimur, dum ſanctiſſimi Epiſcopi conſuetudine, ac loci huius quiete, otióque ſummo oblectamur. Nam & Iſaurorum metus conquieuit, dum cogente hyeme ſua regione ſe continent. Ne igitur noſtram hanc lætitiam conturbes. Quod ſi ad nos literæ perferantur, quæ nobis ſignificent, D te, prout te decet, ſublimique tuæ menti conuenit, ea, quæ contigerint ferre, hac occaſione lætitia noſtra non mediocri acceſſione cumulabitur. Enimuero mirificè nos recreauit fructuoſa cum ſanctiſſimo Epiſcopo conſuetudo, ſic vt nos propemodum in alios viros mutauerit, nec vllo permiſerit peregrinæ regionis ſenſu affici: tanta bonorum iucunditate redundamus, tot ſpiritualibus opibus circumfluimus, & eam ob cauſam Deum continuè glorificare non ceſſamus.

Digitized by Google

Eiuſdem ad ſororem ſuam. 238.

Nos quidem charitate coniungit cum naturæ lex, tum quod eodē partu editi fuerimus: at nos non eam tantum ob cauſam, ſed ob aliam & quæ maximè locum habere debet, venerationem tuam reueremur & amamus, quod nimirum res huius ſeculi pro nihilo habeas, quod fumum abegeris, puluerem oppreſſeris, lutum conculcaris, leueſque tibi alas ad emetiendam viam, quæ tendit ad cœlum, comparaueris, & neque mariti cura, neque liberorum educandorum ſollicitudo, neque domus adminiſtratio, neque tumultus, quem iſta pariunt, curſum tuum aut interrumpere, aut retardare potuerunt, ſed his ipſis quibus impediri poſſe videbantur, ad maiorem vſa es volatus celeritatem, & neque illa quæ viros humiliat: ſiquidem paupertas, (inquit ſcriptura) virum humiliat, deijcere te potuit, ſed & ſublimiorē effecit. Ea namq; virtutis eſt vis, vt nequaquā ab his, quæ ſimilia ſunt aranearū telis prępediatur, ſed ea multo facilius, quā ipſas aranearū telas diſſipās, multum inde lucrum decerpit. Hæc non ſine cauſa tuæ ſcripſimus venerationi, ſed quoniam cum noſtro diſceſſu, tum perturbatione rerum iſtic exorta non mediocriter conturbari te conijcimus, & anxiam eſſe, propterea ſcribendum ad pietatem tuam duximus, vt cogitans, viam quandam eſſe res humanas, & anguſtam quidem eam quæ virtutis eſt, ſpatioſam autem quæ vitij, neque illos, quibus cum peccatis feliciter cuncta ſuccedunt, æmuleris, ſed potius deplores, quandoquidem ſupplicium illis proſperitas hæc accerſit, neque qui viam anguſtam ſectantur, miſeros arbitreris, ſed beatos potius prædices, ſi cum virtute viam peragant. Nam & iſtis maiorem occaſionem affert & incrementum honorum & coronarum iſtius vitæ afflictio, ſi cum virtutis auxilio toleretur: ſiquidem & diues ille non idcirco tantum cruciabatur, quod crudelis & inhumanus eſſet, ſed quod pluribus opibus abundaret, & opipara menſa frueretur. Lazarus vero propterea corona donabatur, quod multa cum patientia grauem vlcerum cruciatum ferret, egeſtatem, ſolitudinem eorum qui ſubuenirent, quod abiectus eſſet, quod contemneretur, quod

Prou. 10. 4.

Luc. 16. 20.

Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ. σλη΄.

Συνάγει μὲν ἡμᾶς εἰς ἀγάπην ὁ φύσεως νόμος, καὶ τὸ λῦσαι τὰς αὐτὰς ὠδῖνας· ἡμεῖς δὲ οὐκ ἐντεῦθεν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἑτέρωθεν, καὶ ὅθεν μάλιστα χρή, καὶ αἰδούμεθα καὶ φιλοῦμέν σου τὴν τιμιότητα, ὅτι σοι τῶν παρόντων λόγος οὐδείς, ὅτι τὸν καπνὸν ἤλασας, καὶ τὴν κόνιν ἔσβεσας, καὶ τὸν πηλὸν κατεπάτησας, καὶ κοῦφοι σοι γέγονε τὸ πτερὸν πρὸς τὴν ὁδὸν τὴν εἰς τὸν οὐρανὸν φέρουσαν, καὶ οὔτε ἀνδρὸς μέριμνα, οὔτε παιδοτροφίας φροντίς, οὔτε οἰκίας ἐπιμέλεια, οὔτε ὁ ἐντεῦθεν τικτόμενος θόρυβος ἴσχυσεν ὑποσκελίσαι σου τὸν δρόμον καὶ βραδύτερον ἐργάσασθαι, ἀλλ' αὐτοῖς δὴ τούτοις τοῖς δοκοῦσιν εἶναι κωλύμασιν εἰς πλέον τάχος ἐπιτηδείως κέχρησαι· καὶ οὐδὲ ἡ τοὺς γενναίους ταπεινοῦσα ἄνδρας, (πενία γάρ, φησίν, ἄνδρα ταπεινοῖ,) ἴσχυσέ σε κατενεγκεῖν, ἀλλὰ καὶ ὑψηλοτέραν εἰργάσατο. τοιοῦτον γὰρ ἡ ἀρετή, οὐδενὶ τῶν ἀραχνίων τούτων ἐμποδίζεται, ἀλλὰ καὶ διαρρήξασα αὐτὰ εὐκολώτερον ἢ τὰς ἀράχνας ταύτας, κέρδος ἐντεῦθεν συνάγει πολύ. ταῦτα οὐχ ἁπλῶς ἐπεστάλκαμέν σου τῇ τιμιότητι, ἀλλ' ἐπειδὴ στοχαζόμεθα καὶ τῇ ἀποδημίᾳ τῇ ἡμετέρᾳ, τῷ τε θορύβῳ τῶν αὐτόθι πραγμάτων σφόδρα σε ταραχθῆναι, καὶ ἀλύειν, τούτου χάριν γεγράφαμέν σου τῇ εὐλαβείᾳ, ἵνα ἐννοήσασα ὅτι ὁδὸς τὰ πράγματα, στενὴ μὲν ἡ τῆς ἀρετῆς, πλατεῖα δὲ ἡ τῆς κακίας, μήτε τοὺς μετὰ ἁμαρτημάτων εὐημεροῦντας ζηλώσῃς, ἀλλὰ δακρύσῃς μειζόνως· ἐφόδιον γὰρ αὐτοῖς τῆς τιμωρίας ἡ εὐημερία γίνεται· μήτε τοὺς τὴν στενὴν ὁδεύοντας ταλανίσῃς, ἀλλὰ καὶ μακαρίσῃς μειζόνως, ἂν μετ' ἀρετῆς ὁδεύωσι. καὶ γὰρ καὶ τούτοις ἐφόδιον, καὶ προσθήκη τιμῶν καὶ στεφάνων, μετὰ τῆς ἀρετῆς, καὶ ἡ στενοχωρία γίνεται τῶν παρόντων, ἐπεὶ καὶ ὁ πλούσιος ἐκεῖνος οὐ διὰ τοῦτο μόνον ἀπετηγανίζετο, ὅτι ὠμὸς καὶ ἀπάνθρωπος ἦν, ἀλλ' ὅτι καὶ ἐν πλούτῳ πολλῷ μείζονι, καὶ δαψιλῆ παρατιθέμενος τράπεζαν. ὁ δὲ Λάζαρος διὰ τοῦτο ἐστεφανοῦτο, ὅτι μετὰ πολλῆς τῆς καρτερίας τὸν χαλεπὸν τὴν ἑλκῶν ὑπέσχε πόλεμον, τὴν πενίαν, τὴν ἐρημίαν τῶν προστησομένων, τὸ ἀπερρῖφθαι, τὸ καταφρονεῖσθαι, τὸ προκεῖσθαι τράπεζα τῆς τῶν κυ-

ναῖς γλώτταις. ταῦτα γὰρ πάντα εἰ καὶ πρὸ τῶν ἡμετέρων ἐπίστασαι γραμμάτων, ἀλλ' ἀναγκαῖον εἶναι νομίσαντες καὶ παρ' ἡμῶν σε ἀναμιμνήσκεσθαι, ἐπεστάλκαμεν, ὥστε μὴ τῇ τυραννίδι τῆς ἀθυμίας θολοῦσθαι. εἰ γὰρ καὶ μὴ βούλομαι πάντα ἐνθεῖναι τοῖς γράμμασιν, οἶδα σαφῶς, ὅσα ὑμᾶς περιέστηκε λυπηρά. καὶ διὰ τοῦτο προσέθηκα τὴν ἐπιστολήν. ἵν' οὖν καὶ ἐν ἀλλοτρίᾳ διατελοῦντες, πολλῆς ἀπολαύσωμεν τῆς ἡδονῆς, πέμψον ἡμῖν γράμματα, δηλοῦντα ἡμῖν, ὅτι ἴσχυσεν ὑμῶν αὕτη ἡ παραίνεσις, ὅσον ἐβουλόμεθα καὶ ἐπεθυμοῦμεν. οὐ γὰρ καὶ πόῤῥω καθήμενοι, πολλὴν ἐντεῦθεν καρπωσόμεθα τὴν εὐφροσύνην. ἡμεῖς γὰρ καὶ τοι τοσαῦτα πεπονθότες, οὐδενὸς αἰσθανόμεθα, τόν τε μισθὸν ἐννοοῦντες ὧν ἐπάθομεν, καὶ τάχιστα ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταβολὴν τὰ πράγματα προσδοκῶντες λήψεσθαι, ὡς καὶ αὐτὰ τὰ προοίμια δείκνυσιν. ταῦτ' οὖν καὶ αὐτὴ λογιζομένη, μηδὲν καταμαλακισθῇς πρὸς τοὺς τῆς ὑπομονῆς ἱδρῶτας, ἀλλὰ τῶν τε ἄλλων σου παιδίων ἐπιμελοῦ (πλείων γάρ σοι νῦν ὁ μισθὸς) καὶ τὸν καλὸν Ἐπιφάνιον κατὰ τὸ Θεῷ δοκοῦν ἀνατρέφειν σπούδαζε. οἶσθα γὰρ ὅσος παιδοτροφίας μισθός· οὕτως ὁ Ἀβραὰμ ηὐδοκίμησε μετὰ τῶν ἄλλων· καὶ ἐντεῦθεν ὁ Ἰὼβ ἐστεφανοῦτο, καὶ τοῖς γονεῦσι τοῦτο συνεχῶς ὁ μακάριος Παῦλος ἐπιτάττει λέγων, ἐκτρέφετε τὰ τέκνα ὑμῶν ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ κυρίου· ἔχεις σχολὴν ἱκανὴν ἀπαγαγεῖν σε τῶν περιττῶν καὶ ἀκαίρων φροντίδων, καὶ τῆς ἀνοήτου λύπης, σχολὴν πολὺ φέρουσαν κέρδος, μεγάλῳ τοὺς τῆς ἀρετῆς δυναμένην βρύειν καρπούς, εἴγε βουληθείης ἔργον τοῦτο ποιήσασθαι. περὶ γὰρ τῆς δεσποίνης μου τῆς μητρὸς οὐδὲν οἶμαι δεῖν οὐδὲ ἐπιστέλλειν. ἐπειδὴ γάρ σοι συνοίδα μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο τὸ κατόρθωμα, καὶ τὸν ἄφατον ἐντεῦθεν καρπὸν, καὶ ὅτι παιδίσκην ἅπασαν ὑπερηκόντισας ἐν τῇ περὶ αὐτὴν θεραπείᾳ. ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ πρέπον ἐμοὶ καὶ περὶ τούτου διαλεχθῆναι, ἄκουσον τοῦ μακαρίου Παύλου, λέγοντος, τίμα τοὺς γονέας. καὶ προστιθέντος, ἥ τις ἐστὶν ἐντολὴ πρώτη ἐν ἐπαγγελίαις· ἂν οὕτω σαυτὴν ἄγῃς, πολλοὺς μὲν σαυτῇ προαποθήσῃ τοὺς στεφάνους, πολλὴν δὲ ἡμῖν ἐργάσῃ τὴν ἡδονὴν, καὶ οὐδὲν πεπονθέναι τι τούτων ἡγησόμεθα, ὧν πεπόνθα-

A canum linguis in prædam iaceret expoſitus. Hæc enim omnia licet antequam noſtras literas acciperes, non ignorares, faciẽdum nobis tamen exiſtimauimus, vt in memoriam ea tibi ſcribendo reuocaremꝰ, ne fortè triſtitia turbari te ſineres. Quamuis enim literis nolim omnia conſignare, probè tamen noui quibus malis obſideamini, quam ob cauſam & epiſtolam adieci. Vt igitur etiam dum peregrè viuimus, multa voluptate perfundamur, ad nos literas mitte, quibus ſignifices tantum apud te noſtram hanc B valuiſſe cohortationem, quantum voluimus, & optauimus. Sic enim fiet, vt licet longè ſeiuncti à vobis multam hinc lætitiam hauriamus: ſiquidem nos tametſi tam multa paſſi nihil eorum ſentimus, dum mercedem mente complectimur conſtitutam ob ea, quæ paſſi ſumus, & expectamus fore, vt aliquam in melius mutationem negotia ſortiantur, vt & ipſa exordia præ ſe ferũt. Hæc igitur cum animo tuo & ipſa reputans, dum eiuſmodi patientiæ ſudores toleras, noli animum deſpondere, ſed cum omnium aliorũ curam gere liberorum C tuorum, ſiquidem (maior te nunc merces manet) tum pulchram Epiphanium, prout placitum Deo fuerit, educare ſtude. Non enim ignoras, quanta ſit à Deo liberorum educationi merces conſtituta. Ita cum aliis Abraham nominis celebritatem adeptus eſt, ita Iob coronam promeruit, & aſſiduè beatus Paulus hoc parentibus præcipit dicens, Educate filios veſtros in diſciplina & correptione Domini. vacationem nacta es, quæ tibi à ſuperuacuis & importunis curis, & inutili anxietate poteſt immunitatem acquirree: vacationẽ, quæ multum D quæſtum parit, vnde tibi multi poſſunt virtutis fructus pullulare, ſi quidẽ huic rei omnem operam volueris adhibere. Nam de domina mea matre nihil opus eſſe arbitror ad te ſcribere, cum ſatis ſciam inter cætera præclara facinora hoc à te editum, atque copioſum inde te fructum decerpſiſſe, cum tuis in illam officiis & obſequiis quamuis ancillam ſuperaueris. Quia tamen hoc quoque à me nõ omitti par eſt, audi beatum Paulum dicentem, Honora parentes, & addentẽ, Quod eſt primũ mandatũ in promiſſione. Si ita te geſſeris, cùm multas tibi coronas acquires, tũ multa nos voluptate perfũdes, neq. quicquã nos eſſe paſſos arbitrabimur eorũ, quæ paſſi fui-

Epheſ.6.4.

Ibidem.

mus, hac de cauſa, ſed magnitudine lętitiæ recreati, quam ex bonorum tuorum cōſideratione capiemus, domi eſſe nos, vobiſcúmque verſari arbitrabimur, & ex animi ſententia nobis cuncta ſuccedere.

Eiuſdem ad Valerium & Diophantum Presbyteros. 239.

Sanè quidem licet non ſcripſiſſem, vos oportuit ſcribere: hoc enim exigit lex charitatis, quæ neque ſuperari ſe ſinit, & amoris exceſſu amicos ſuos vincere perpetuò contendit: cum verò iam & ſemel & bis ſcripſerim, ne ſic quidem ad nos literas mittere dignati eſtis, ſed tam diuturno ſilentio vſi eſtis apud hominem, qui frequentia literarum veſtrarum obrui cupiebat. Atque hæc à me dicuntur non vt vos accuſem, (non enim meo me pede metiri neſcio,) ſed vt animi mei mœſtitiam dolorémque teſtificer. Quanto enim maiori cupiditate teneor literarum, tanto mihi, dum illis priuor, animi dolor inuritur. An verò nos exigua conſolatione putatis indigere, qui & matre & ſorore careamus, patria exciderimus & tot amicorum conſpectu priuemur, ſolitudinem omnium aſperrimam incolamus, & Iſaurorum metu ſimus obſeſſi? Porrò vna cum meis negotiis audio mala cōmunia quæ vbique terrarum quotidie pullulant, atque indies incrementum accipiunt, & grauia quædam minantur naufragia. Vtinam ingentem vim doloris poſſem oratione complecti, tum vero licet nihil ipſi loqueremur, veſtri tamen vos ſilentij pœniteret. Auget prætérea dolorem meum, quod cum nec ad tabellariorum raritatem confugere poſſitis, id agatis. Quod argumento eſt: Sed nolo quicquam moleſtum efferre, vobis id expendendum relinquo, num hoc aliquem noſtri contemptum deſpectúmque redoleat. Nihil tamen curo, ſiue contemnatis, ſiue deſpiciatis tenuitatem noſtram: vnum id requiro, quocumque tandem modo affecti ſitis, vt literis veſtris fruar, quæ non mediocrem nobis conſolationem pariunt. Nam vnus atque alter ſæpe ad nos profectus eſt, & nunc dominus meus reuerendiſſimus frater Libanius, nec tamen

A μεθα, καὶ διὰ τοῦτο· ἀλλὰ τῷ ὄγκῳ τῆς εὐφροσύνης τῶν σῶν ἀγαθῶν περιερχόμενοι, καὶ εἰς τὰ οἰκεῖα εἶναι, καὶ μεθ᾽ ὑμῶν διάγειν. καὶ κατὰ ῥοῦν ἡμῖν ἅπαντα φέρεσθαι ἡγησόμεθα.

Τοῦ αὐτοῦ πρὸς Οὐαλέριον καὶ Διόφαντον πρεσβυτέρους. σλθ΄.

Μάλιστα μὲν καὶ μὴ γράψαντι γράψαι ἐχρῆν· τοιοῦτος γὰρ τῆς ἀγάπης ὁ νόμος· οὐκ ἀνέχεται ἐλαττοῦσθαι, καὶ ἀεὶ φιλονεικεῖ νικᾶν τοὺς ἀγαπωμένους τῇ ὑπερουσίᾳ τοῦ φίλτρου· καὶ γρά-
B ψαντα δὲ καὶ ἅπαξ, καὶ δίς, οὐδ᾽ οὕτως ἠξιώσατε τῶν ὑμετέρων γραμμάτων, ἀλλ᾽ ἐσιγήσατε σιγὴν οὕτω μακρὰν, πρὸς ἄνθρωπον ἐπιθυμοῦντα δέχεσθαι νιφάδας γραμμάτων. καὶ ταῦτα οὐκ ἐγκαλῶν λέγω, οὐχ οὕτως ἀγνοῶ μου τὰ μέτρα, ἀλλ᾽ ἀθυμῶν καὶ ὀδυνώμενος. ὅσῳ γὰρ μετὰ πολλῆς τῆς ὑπερβολῆς ἐπιθυμῶ τῶν γραμμάτων, τοσούτῳ καὶ πλείονα τὴν ὀδύνην ἀποστερούμενος αὐτῶν ὑπομένω. μικρᾶς οἴεσθε παρακλήσεως ἡμᾶς δεῖσθαι,
C μητρὸς καὶ ἀδελφῆς κεχωρισμένους, πατρίδος ἐκπεπτωκότας, χορὸν τοσούτων γνησίων οὐ δυναμένους βλέπειν, ἐρημίαν οἰκοῦντας πάσης ἐρημίας χαλεπωτέραν, Ἰσαύρων φόβῳ πολιορκουμένους; μετὰ τῶν ἐμῶν, καὶ τὰ κοινὰ καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν ἀκούω τὰ κακὰ, καὶ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης βλαστάνοντα, καὶ καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν μετὰ προσθήκης αὐξανόμενα, καὶ χαλεπά τινα ὠδίνοντα ναυάγια. εἴθε μοι δυνατὸν ἦν παραστῆσαι τῷ λόγῳ τῆς ἀθυμίας τὴν τυραννίδα· τότε ἂν καὶ μὴ λεγόντων ἡμῶν, αὐτοὶ
D ἂν μετέγνωτε ἐπὶ τῇ σιγῇ. λυπεῖ δέ με πρὸς τούτοις τὸ, μήτε εἰς γραμματηφόρων σπάνιν ἔχοντας καταφυγεῖν, τοῦτο ποιῆσαι. ὅπερ σημεῖόν ἐστιν, ἀλλ᾽ ἐγὼ μὲν οὐδὲν ἂν εἴποιμι δυσχερὲς, ὑμῖν δὲ καταλιμπάνω εἰδέναι, εἰ μὴ πολλῆς ταῦτα ὀλιγωρίας, καὶ τῆς καθ᾽ ἡμῶν ὑπεροψίας. ἀλλ᾽ οὐδέν μοι τοῦτο μέλει, κἂν καταφρονῆτε, κἂν ὑπερορᾶτε τῆς ἡμετέρας σμικρότητος. ἓν ἐπιζητῶ μόνον, ὅπως ἂν διακέησθε, τὰ γράμματα τῆς θεοσεβείας ὑμῶν, τὰ πολλὴν ἔχοντα παράκλησιν. καὶ γὰρ καὶ εἷς, καὶ δεύτερος πολλάκις ἀφίκοντο πρὸς ἡμᾶς, καὶ νῦν ὁ κύριός μου ὁ τιμιώτατος ἀδελφὸς Λιβάνιος, καὶ οὐκ ἠξιώ-

στατε ἡμᾶς τῶν ὑμετέρων γραμμάτων. μὴ δὴ προσθῆτε, παρακαλῶ, τῇ ἀθυμίᾳ μου ἀθυμίαν ἑτέραν. εἰ γὰρ μηδὲ μετὰ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην βουληθείητε ἡμῖν ἐπιστεῖλαι, ἢ ὄκνῳ, ἢ ῥᾳθυμίᾳ ἐνδόντες, ἡμεῖς οὐ παυσόμεθα γράφοντες, καὶ μετὰ τοῦ γράφειν, καὶ ὀλοφυρόμενοι, καὶ θρηνοῦντες, διὰ τὴν σιγὴν τὴν ὑμετέραν. τούτου γάρ ἐσμεν κύριοι. οὐ μικρὸν δὲ καὶ τοῦτο ἡμῖν εἰς παράκλησιν, μᾶλλον δὲ καὶ τούτου χωρὶς, ἡ μεγίστη ἡμῶν παραμυθία, τὸ, μέχρι τῆς ἐρημίας αὐτῆς, καὶ τῶν περάτων τῆς γῆς, πρὸς γὰρ αὐτὰ τὰ ἄκρα σχεδὸν ἐσμὲν νῦν, φήμην ὑμῶν διαδίδοσθαι λαμπρὰν, κωμίζουσαν ὑμῶν τὰ κατορθώματα. πάντες γὰρ ὑμᾶς ἀνακηρύττουσι, θαυμάζουσι, στεφανοῦσι, μακαρίζουσι τῆς ἀνδρίας, τῆς στερρότητος ἣν διὰ τῶν ἔργων ἐπεδείξασθε, τὸ γραφικὸν ἐκεῖνο πληροῦντες, ἕως θανάτου ἀγώνισαι ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, καὶ κύριος πολεμήσει ὑπὲρ σοῦ. ἰδοὺ γοῦν τοσούτων κυμάτων ἐπιρραγέντων, τοσαύτης ζάλης διαναστάσης, οὔτε θορυβῆσαί τις ὑμᾶς ἴσχυσεν, οὔτε εἰς ὁτιοῦν παραβλάψαι, ἀλλὰ καὶ μειζόνων ὑμῖν ἐγκωμίων ἄκοντες γεγένασιν οἱ κακῶς ὑμᾶς ποιῆσαι βουλόμενοι αἴτιοι. διὰ ταῦτα χαίρετε παρακαλῶ καὶ εὐφραίνεσθε, καὶ τὸν θεὸν ἱκετεύοντες μὴ διαλίπητε, τὸν ποιοῦντα, καὶ μετασκευάζοντα. ποιήσει γὰρ ταχέως ὑπὲρ ἐκ περισσοῦ ὧν αἰτούμεθα ἢ νοοῦμεν, διὰ τὴν οἰκείαν ἀγαθότητα.

Τοῦ αὐτοῦ πρὸς Κάστον πρεσβύτερον. σμ.

Πῶς διαλάμπει σαφῶς καὶ λαθεῖν οὐ δύναται ἡ ψυχὴ θερμὴν ἀγάπην ἔχουσα; ὅπερ ἐπὶ τῆς σῆς γέγονε τιμιότητος. οὐδὲ γὰρ εἰδὼς ὅτι ἐπεστάλκαμέν σου τῇ εὐλαβείᾳ, καίτοιγε ἐπεστάλκαμεν, ὅμως αὐτὸς τὰ παρὰ σαυτοῦ πεποίηκας, γράψας τε ἡμῖν, καὶ τὴν διάθεσίν σου τὴν γνησίαν καὶ ἐν τούτῳ ἐπιδειξάμενος, καὶ πολλῆς ἡμᾶς ἐμπλήσας τῆς εὐφροσύνης, καὶ τῆς παρακλήσεως. ἵν' οὖν συνεχῶς ταύτης ἀπολαύωμεν τῆς ἡδονῆς καὶ εὐφραινώμεθα, συνεχῶς τοῦτο ποίει παρακαλῶ, ὁσάκις ἂν ἐξῇ. εἴδαμεν γὰρ ὅτι τὸ πρᾶγμα δύσκολον, τῷ μὴ ῥᾳδίως τινὰς ἐντεῦθεν παραγίνεσθαι. καὶ γὰρ τὸ τῆς οἰκουμένης ἐρημότατον χωρίον τοῦτό ἐστιν. ἀλλ' ὅμως τοῖς ἀγαπῶσι καὶ τὰ δύσκολα, εὔκολα γίνεται. εἰ γὰρ βουληθείης περιεργάζεσθαι καὶ πολυπραγμονεῖν τοὺς ἐκεῖθεν κατὰ χρείας ἰδίας ἀφικνουμένους εὑρήσεις. καὶ ὅλως οὐδὲν ἐπιλείψει τοῦ ζητεῖν καθ' ὁδόν. ταῦτ' οὖν εἰδὼς δέσποτα

A veſtris nos literis dignati eſtis. Nolite quæſo mœrori meo alterum mœrorem addere. Si enim neq. accepta hac epiſtola ſcribere ad nos velitis, ſiue pigritiæ ſiue inertiæ dediti, nos tamen ſcribere non deſinemus, & ſcribendo propter hoc veſtrum ſilentium lugebimus & ingemiſcemus. Hoc enim eſt in poteſtate noſtra ſitum. Non tamen mediocriter nobis ad conſolationem valet, immo vero hoc etiam omiſſo maximũ nobis ſolatiũ parit, quòd ad ipſam vſque ſolitudinem & ad terræ fines (ſiquidem in ipſis propemodum finibus iam verſamur) celebris veſtra fama
B penetret, & præclara facinora veſtra diuulget: omnes enim vos prædicant, laudant, corona donant, beatos cenſent ob fortitudinem, conſtantiam, quam reb. ipſis teſtatam eſſe voluiſtis: vt illud ſcripturę mandatũ exhauriretis: Vſq. ad *Eccli. 4. 33.* mortem certa pro veritate, & Deus pro te pugnabit. En igitur tot fluctibus impetum facientibus, tanta inſurgente tẽpeſtate neq. conturbare vos vllus potuit, nec in vlla re lædere, ſed & illi qui nobis iniuriam inferre conabantur, nec opinantes maiorum vobis laudum au-
C ctores fuerũt. Quas ob res gaudete quæſo, & exultate, Deumq. precari nõ deſinite, qui res perficit, & immutat. Faciet enim ſuperabũdanter quã petimus aut intelligimus, propter bonitatem ſuam.

Eiuſdem ad Caſtum presbyterum. 240.

Quam clarè fulget, nec latere poteſt anima feruida prædita caritate! quo pacto tuæ contigit reuerentiæ. Nam cum necdum ſcires, num venerationi tuæ ſcripſiſſemus, tametſi ſcripſeramus, tamen quæ tuarum erant partiũ ipſe præſtitiſti, cum & literas ad nos dediſti, & in hoc ſynceræ tuæ beneuolẽtiæ ſpecimẽ
D edidiſti, noſq. ſumma lætitia & cõſolatione cõpleuiſti. Vt igitur hac voluptate perpetuo fruamur, ac lætemur, quotieſcunq. facultas dabitur, ita fac quęſo perpetuo. Scimus enim rem eſſe perdifficilem, quod non facilè aliqui huc aduentent, quippe quod hic locus ſit totius orbis terrarum deſertiſſimus, verũtamen amantibus etiam ea quæ difficilia ſunt, facilia fiunt. Si enim ſciſcitari volueris & curioſè inquirere, eos, qui ſuorum negotiorum cauſa iſtinc adueniunt, nanciſceris, nihil denique tibi deerit, ſi qui peragãt iter, inquiras. Hæc igitur tibi cum explorata ſint domine

mi reuerendiſſime crebertimas ad nos mitte literas. Nam & res ipſa omni difficultate aut labore caret, & quæ dimanat ex ea lætitia, nos mirificè reficit ac recreat, & multæ cõſolationis occaſionem ſuppeditat.

Eiuſdem ad Cyriacum presbyterum. 241.

In hoc quoque feruidam tuam, ſynceram, & conſtantem caritatem miratus ſum, qua oſtendiſti te noſtri magnam non modo dum adſumus, ſed etiam dum abſumus rationem habere. Nam licet nihil nos ad tuam reuerentiam literarum dediſſe dicas, nõ tamen potuit illud tibi ſilentij cauſam afferre, ſed quamuis nos ſiluiſſe cenſeres, tres epiſtolas ad nos miſiſti. At nos & ſemel, & iterum & ter & multoties ad te ſcripſimus, & vtriuſque ſpecimen egregiũ eſt editum, cum tuæ caritatis, quæ literis noſtris non indigeat, tum noſtræ æquitatis. Quando igitur non ignoras, quanta reuerentiam tuam beneuolentia complectamur, cum eo, quod caput
Col.3.14. eſt bonorum, ac vinculum perfectionis, abundes, fac quæſo hanc nobis voluptatem impertias. Nam quantaſcunq. literas acceperimus, licet numero multæ ſint, nulla nos earum capit ſatietas, quod reuerentiam tuam ſingulari amore proſequamur.

Chalcidiæ & Aſyncritiæ. 242.

Ex apographo Io. Sambuci, in quo epiſtolã 178. hæc ſequebatur.

Nihil opus eſt vt vlla excuſatione vtamini, quod non veneritis. nam mihi quidem animo & affectu veniſtis, & nihilo inferiore loco apud nos eſtis, quàm qui huc venerunt. Quocirca cum perſpecta mihi ſit inſignis veſtra beneuolentia, & gratiam non mediocrem vobis habeo, & impensè veniam do, quod tũ propter corporis ægritudinem, tũ propter anni tempus, prædonumq. metum abfueritis. Vos tamen ſcribere minime pigeat, noſq. de veſtra valetudine ſæpenumero facere certiores. Nam & longo locorum interuallo diſiuncti à vobis de rebus veſtris ſumus ſoliciti, ac ſi forte vos intellexerimus omni tumultu ac perturbatione carere, proſperáque frui valetudine, non vulgari voluptate perfundimur. Hæc igitur cum vobis explorata ſint, quam ſæpiſſimè de his rebus certiores nos facite, quas noſſe deſideramus, vt etiam in ſolitudine degentes multam inde conſolationem hauriamus.

μου τιμιώτατε, συνεχεῖς ἡμῖν πέμπε ἐπιστολάς. τό τε γὰρ πρᾶγμα δυσκολίαν οὐδεμίαν ἔχει, οὔτε πόνον, ἡ δὲ ἐξ αὐτοῦ εὐφροσύνη ὑπερερρῶσθαι ἡμᾶς ποιεῖ, καὶ πολλῆς παραμυθίας ὑπόθεσις γίνεται.

Τοῦ αὐτοῦ πρὸς Κυριακὸν πρεσβύτερον. σμα.

Καὶ ἐν τούτῳ ἐθαύμασά σου τὴν ἀγάπην, τὴν θερμὴν, καὶ γνησίαν, καὶ ἀκλινῆ, δι᾽ ἧς ἔδειξας, ὅτι οὐ παρόντων ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ ἀπόντων πολὺν ποιῇ λόγον. αὐτὸς μὲν γὰρ ἔφης μηδὲ ἐπεσταλκέναι ἡμᾶς τῇ τιμιότητί σου, καὶ οὐκ ἐγένετο τοῦτο ἱκανὸν ἐμποιῆσαί σοι σιγὴν, ἀλλὰ καὶ νομίσας ἡμᾶς σεσιγηκέναι, τρεῖς ἐπιστολὰς ἔπεμψας πρὸς ἡμᾶς. ἡμεῖς δὲ καὶ ἅπαξ, καὶ δὶς, καὶ τρὶς, καὶ πολλάκις ἐπεστάλκαμεν. καὶ ἀμφότερα ἐδείχθη καλῶς ἥ τε ἀγάπη ἡ σὴ, μὴ δεηθεῖσα τῶν γραμμάτων ἡμῶν, ἥ τε εὐγνωμοσύνη ἡ ἡμετέρα. ἐπεὶ οὖν οἶσθα, ὅπως διακείμεθα περὶ τὴν τιμιότητά σου, ὅτι τῷ κεφαλαίῳ τῶν ἀγαθῶν βρύεις, τῷ συνδέσμῳ τῆς τελειότητος, ἐπιδαψίλευε ταύτην ἡμῖν τὴν εὐφροσύνην. ὅσας γὰρ ἂν λάβωμεν ἐπιστολὰς, κἂν πολλαὶ ὦσι τῷ ἀριθμῷ, οὐ λαμβάνομεν κόρον, διὰ τὸ σφόδρα διακεῖσθαί σου περὶ τὴν τιμιότητα.

Χαλκιδίᾳ, καὶ Ἀσυγκριτίᾳ. σμβ.

Οὐδὲν ὑμῖν ἀπολογίας δεῖ, περὶ τὸ μὴ παραγενέσθαι. ἐμοὶ γὰρ ἀπὸ τῆς γνώμης παραγεγόνατε, καὶ οὐδὲν ἔλαττον ἔχετε παρ᾽ ἡμῖν τῶν ἀφικομένων ἐνταῦθα. διὸ καὶ χάριν ὑμῖν ἔχω πολλὴν, τὴν γνησίαν ὑμῶν εἰδὼς διάθεσιν, καὶ ὑπὲρ τῆς ἀπουσίας πολλὴν ἔχω συγγνώμην, διά τε τὴν τοῦ σώματος ἀῤῥωστίαν καὶ τὴν τοῦ ἔτους ὥραν καὶ τὸν τῶν λῃστῶν φόβον. γράφειν δὲ μὴ κατοκνεῖτε συνεχῶς ἡμῖν τὰ περὶ τῆς ὑγείας ὑμῶν εὐαγγελιζόμεναι. καὶ γὰρ καὶ πόῤῥω καθήμενοι μεμεριμνήκαμεν τὰ ὑμέτερα. κἂν μάθωμεν, ὅτι θορύβων ἐκτός ἐστε καὶ ταραχῆς, καὶ τὰ περὶ τῆς ῥώσεως ὑμῶν, οὐ τὴν τυχοῦσαν καρπούμεθα εὐφροσύνην. ταῦτ᾽ οὖν εἰδυῖαι, συνεχῶς ἡμᾶς εὐαγγελίζεσθε ταῦτα, ἅπερ ἐπιθυμοῦμεν μαθεῖν, ἵνα καὶ ἐν ἐρημίᾳ διατρίβοντες πολλὴν ἐντεῦθεν καρπωσώμεθα τὴν παράκλησιν.

A

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΟΜΙΛΙΑ ΠΡΩΤΗ, ΟΤΕ ΠΡΕσβύτερος προεχειρίσθη, εἰς ἑαυτὸν, καὶ εἰς τὸν ἐπίσκοπον, καὶ εἰς τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ.

ΑΡΑ ἀληθῆ τὰ συμβάντα περὶ ἡμᾶς; καὶ γέγονεν ὄντως τὰ γεγενημένα, καὶ οὐκ ἐξηπατήμεθα; οὐδὲ νὺξ τὰ παρόντα καὶ ὄναρ, ἀλλ' ἡμέρα ὄντως ἐστὶ, καὶ ἐγρηγορότες ἅπαντες; καὶ τίς ἂν ταῦτα πιστεύσειεν, ὅτι ἡμέρας οὔσης, νηφόντων ἀνθρώπων καὶ ἐγρηγορότων, μειρακίσκος εὐτελὴς καὶ ἀπερριμμένος πρὸς ὕψος ἀρχῆς αἰωρήθη τοσοῦτον; ἐν νυκτὶ μὲν γὰρ οὐδὲν ἀπεικὸς τὰ τοιαῦτα συμβαίνειν. ἤδη γοῦν τινὲς τὸ σῶμα ἀνάπηροι, καὶ μηδὲ τῆς ἀναγκαίας εὐποροῦντες τροφῆς, καθευδήσαντες εἶδον ἑαυτοὺς ἀρτίους γεγενημένους, καὶ καλοὺς, καὶ τραπέζης ἀπολαύοντας βασιλικῆς· ἀλλ' ἦν ὕπνος καὶ ὀνείρων ἀπάτη τὰ φαινόμενα. καὶ γὰρ τοιαύτη τῶν ὀνειράτων ἡ φύσις· πολύτροπός τις ἐστι καὶ θαυμαστὴ, καὶ τοῖς παραδόξοις ἐντρυφῶσα χαίρει. ἀλλ' οὐκ ἐν ἡμέρᾳ ταῦτα, οὐδὲ ἐπ' αὐτῆς τῶν πραγμάτων τῆς ἀληθείας τοῦτο τάχα συμβαῖνον ἴδοι τις ἄν. ἀλλὰ πάντα νῦν συνέβη, καὶ γέγονε, καὶ τέλος ἔχει, καθὼς θεωρεῖτε, ταῦτα δὲ τὰ τῶν ὀνείρων ἀπιστότερα· καὶ πόλις οὕτω μεγάλη καὶ πολυάνθρωπος, δῆμός τε θαυμαστὸς καὶ μέγας πρὸς τὴν ἡμετέραν εὐτέλειαν κέχηνεν, ὡς μέγα τι καὶ γενναῖον ἀκουσόμενος παρ' ἡμῶν· καίτοι καὶ εἰ κατὰ τοὺς ἀενάους ἔρρεον ποταμοὺς, καὶ πηγαὶ λόγων ἐναπέκειντό μου τῷ στόματι, τοσούτων ἀθρόον συνδραμόντων πρὸς τὴν ἀκρόασιν, ταχέως ἂν ἐστάλη μοι τῷ φόβῳ τὸ ῥέεθρον, καὶ ἀνεχαίτισεν ἂν εἰς τοὐπίσω τὰ νάματα. ὅταν δὲ μὴ ποταμῶν, μηδὲ πηγῶν μόνον, ἀλλὰ μηδὲ ψακάδος εὐτελοῦς δεσπόζωμεν μέτρον· πῶς οὐ δέος μὴ καὶ αὐτὸ τὸ μικρὸν τῆς

CHRYSOSTOMI SERMO PRIMVS, QVVM Presbyter eſſet deſignatus, de ſe & de epiſcopo, déque populi multitudine.

Incerto interprete.

B NVM vera ſunt quæ nobis acciderunt? num re ipſa geſta ſunt, nec falſi ſumus, neque quæ nunc fiunt ſunt ſomnia? an verè dies eſt, & vigilamus omnes? Et quis credat quòd in die, quum ſobrij ſunt, ac vigilant homines, adoleſcens nullius rei, & imperitus, ad tantum dignitatis faſtigium ſubuectus ſit? Nam nocte talia accidere nihil ſit C incredibile. Tum enim quidam & corpore claudi, & adeò tenues, vt ne neceſſarius quidē ſuppetat victus, in ſomnis ſibi videntur integris mēbris, & formoſi, & regali frui menſa: ſed quę videbātur, ſomnus erāt, & inſomniorū ludibria: ſiquidem hæc eſt natura ſomniorū, vafra quædā ac verſuta res eſt, ac prodigiorū artifex, gaudet nouis & incredibilibus ſimulachris illudere. At verò nec interdiu, nec reuera fortaſſis aliquis videat hoc accidere: verùm omnia nunc cōtigerunt, facta ſunt, perfecta ſunt, quemadmodum videtis, hæc, inquam, ſomD niorum viſis incredibiliora: & ciuitas tantæ magnitudinis, tam celebris, ac hominibus differta, populus & multus, & admirandus ad meam inhiat exiguitatem, tanquam à nobis magnum quiddam ac præclarum auditurus. Atqui etiamſi mihi amnium more perennium proflueret oratio, ſique verborum fontes eſſent in ore meo, protinus ex tantæ multitudinis ad audiendum concurſu, metu ſiſteretur profluuium, & in diuerſum fluenta reſilirent. Nunc verò quū tantum abſimus à fluminum ac fontium copia, vt nec exiguæ pluuiolæ mediocritatem obtineamus, qui fieri poſſit, vt me non deficiat tam

A ὅσῳ δὲ γῆς ἀμείνων ψυχή, τοσούτῳ καὶ αὕτη βελτίων ἐκείνης ἡ φορά. Διά τοι τοῦτο καὶ τῶν προφητῶν τις, ἀνὴρ θαυμαστὸς καὶ μέγας, Ὠσηὲ ὄνομα αὐτῷ, τοῖς τῷ Θεῷ προσκεκρουκόσι καὶ μέλλουσιν ἵλεων καταστήσειν αὐτόν, παραινεῖ φέρειν μεθ' ἑαυτῶν, οὐχὶ βοῶν ἀγέλας, οὐδὲ σεμιδάλεως μέτρα τόσα καὶ τόσα, οὐδὲ τρυγόνα καὶ περιστεράν, οὐδὲ ἄλλο τι τῶν τοιούτων οὐδέν· ἀλλὰ τί; Φέρετε μεθ' ἑαυτῶν λόγους, φησί. καὶ ποία θυσία λόγος, ἴσως εἴποι τις ἄν; μεγίστη μὲν οὖν, ἀγαπητέ, καὶ σεμνοτάτη, καὶ τῶν ἄλλων ἁπασῶν βελτίων. καὶ τίς ταῦτά φησιν; αὐτὸς ὁ ταῦτα μάλιστα πάντων εἰ- B δὼς ἀκριβῶς, ὁ γενναῖος καὶ μέγας Δαβίδ. τῷ γὰρ Θεῷ ποτε εὐχαριστήρια θύων ἐπὶ νίκῃ πολέμου γεγενημένῃ, οὑτωσί πως ἔλεγεν· αἰνέσω τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ μου μετ' ᾠδῆς· μεγαλυνῶ αὐτὸν ἐν αἰνέσει. εἶτα τῆς θυσίας ταύτης τὴν ὑπεροχὴν ἡμῖν ἐνδεικνύμενος, ἐπήγαγε· καὶ ἀρέσει τῷ Θεῷ ὑπὲρ μόσχον νέον κέρατα ἐκφέροντα καὶ ὁπλάς. ἐβουλόμην μὲν οὖν καὶ αὐτὸς ταῦτα τήμερον καταθῦσαι τὰ ἱερεῖα, καὶ τὸ θυσιαστήριον ἀπὸ τῶν θυμάτων τούτων αἱμάξαι τὸ πνευματικόν. ἀλλὰ τί πάθω; σοφός τις ἀνὴρ ἐπιστομίζει με, καὶ φοβεῖ C λέγων· οὐχ ὡραῖος αἶνος ἐν στόματι ἁμαρτωλοῦ. καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν στεφάνων, οὐχὶ τὰ ἄνθη μόνον εἶναι χρὴ καθαρά, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑφαίνουσαν αὐτὰ χεῖρα· οὕτω καὶ τῶν ὕμνων τῶν ἱερῶν, οὐχὶ τοὺς λόγους εὐλαβείας μετέχειν χρὴ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν πλέκουσαν αὐτοὺς ψυχήν. ἡμῖν δὲ ἐναγής τίς ἐστι, καὶ ἀπαρρησίαστος, καὶ πολλῶν γέμουσα τῶν ἁμαρτημάτων. τοὺς δὲ οὕτω διακειμένους οὐχ οὗτος ἐπιστομίζει μόνον ὁ νόμος, ἀλλὰ καὶ ἕτερος ἀρχαιότερος ἐκείνου καὶ πρὸ ἐκείνου τεθείς. καὶ γὰρ καὶ τοῦτον εἰσήνεγκεν ὁ περὶ τῶν θυσιῶν ἡμῖν ἄρτι διαλεχθεὶς Δαβίδ. εἰπὼν γάρ, αἰνεῖτε τὸν κύριον ἐκ τῶν οὐρανῶν, αἰνεῖτε D αὐτὸν ἐν τοῖς ὑψίστοις· καὶ μετ' ὀλίγα πάλιν εἰπών, αἰνεῖτε τὸν κύριον ἐκ τῆς γῆς, καὶ τὴν κτίσιν καλέσας ἑκατέραν, τὴν ἄνω, τὴν κάτω, τὴν αἰσθητήν, τὴν νοητήν, τὴν ὁρωμένην, τὴν οὐχ ὁρωμένην, τὴν ὑπὲρ τὸν οὐρανόν, τὴν ὑπὸ τὸν οὐρανόν, καὶ χορὸν ἕνα στήσας ἐξ ἑκατέρας, καὶ οὕτω τὸν βασιλέα τῶν ὅλων παρακελευσάμενος ὑμνεῖν, οὐδαμοῦ τὸν ἁμαρτωλὸν ἐκάλεσεν, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα αὐτῷ τὰς θύρας ἀπέκλεισε. καὶ ἵνα σαφέστερον ὑμῖν γένηται τὸ λεγόμενον, αὐτὸν ὑμῖν ἄνωθεν ἀναγνώσομαι τὸν ψαλμόν.

porrò quantò præſtantior eſt animus terra, tantò hic illo melior eſt prouetus. Quapropter & prophetarum quiſpiam vir magnus & admirandus, nomen illi Oſee, eos qui Deum offenderant, parabántque illum ſibi propitium reddere, *Oſee 14. b.* adhortatur, vt ferant ſecum, non armenta boum, neque ſimilæ menſuras tot aut tot, neque turturem, neque columbam, neque aliud quicquam iſtiuſmodi rerum: ſed quid? ferte vobiſcum verba. Et quale ſacrificiũ, dixerit aliquis, ſunt verba? maximum quidem, ô chariſſime, ac ſplendidiſſimũ, cæteriſque omnibus præſtãtius. Et quis iſta dicit? is nimirum qui hæc omnia nouit maximè atque exactiſſimè, videlicet magnanimus ille ac magnus Dauid. Is enim quum aliquando Deo gratiarum actiones immolaret pro victoria quam ex hoſte tulerat, ita fermè loquitur: Laudabo nomen Dei mei cum cantico, magnificabo eum in *Pſal. 68. d.* laude. Mox huius ſacrificij præſtantiam nobis aperiẽs, ſubiecit, Et placebit Deo ſupra vitulum nouellum, cornua producentem, & vngulas. Cupiebam igitur & ipſe hodie has mactare victimas, & altare ſpirituale hiſce cruentare hoſtiis: ſed quid faciam? Vir quidã ſapiens obturat mihi os, deterrétq. dicens: non eſt *Eccli. 15. b.* ſpecioſa laus in ore peccatoris. Quemadmodum enim in coronis non ſat eſt flores eſſe puros, niſi pura ſit & manus eas contexens: ſic & in ſacris hymnis oportet nõ verba tantùm eſſe pia, verumetiã animum hymnos concinẽtem. At is mihi impurus eſt, fiduciæ vacuus, vtpote multorũ plenus ſcelerum. Porrò ſic affectis, nõ hæc modò lex obturat os, verũetiam alia quædã illa vetuſtior, & ante illã lata, quã & ipſam adiecit is, qui modò nobis de ſacrificiis loquutus eſt Dauid. Quũ enim ait: Laudate dominum *Pſal. 148. a.* de cœlis, laudate eũ in excelſis: & paulò poſt rurſus dicens, laudate dominum de terra: quum vtramque inuitat creaturam, & quæ ſurſum eſt, & quæ infernè, ſenſibilem atque intelligibilem, conſpicuam & inconſpicuam, quæ ſupra cœlos eſt, & quę ſub cœlo, & ex vtraque chorum conſtituit, atque ita iubet hymnis celebrare regem vniuerſorum, nequaquam inuitauit peccatorem, ſed & hic illi fores occluſit. Cæterum, vt vobis quod dico fiat euidentius, ipſum pſalmum ab initio vobis prælegemus.

Digitized by Google

Laudate dominum de cœlis, laudate eum in excelſis. Laudate eum omnes angeli eius, laudate eum omnes virtutes eius. Vides Angelos laudantes? vides Archangelos? vides Cherubim & Seraphim, ſummas illas virtutes? Quum enim ait, omnes virtutes eius, vniuerſum populum cœleſtem complectitur. Nuncubi vides peccatorem? Et quomodo, dixerit aliquis, in cœlo videre poſſum? Ergo agè in terram deſcendamus, ad alteram chori partem tranſeuntes, nec hic rurſus videbis peccatorem. Laudate dominum de terra dracones & omnes abyſſi, beſtiæ & omnia pecora, reptilia & volucres pennatæ. Haud fruſtra neque temere, dum hæc loquor, interſilui. Quia & mentis cogitatio metu confuſa eſt, ad amaras vſque lachrymas, grauémque eiulatum perducta. Quid enim obſecro poſſit eſſe miſerabilius? ſcorpij, ſerpentes ac dracones inuitantur ad laudãdum eum à quo cõditi ſunt: ſolus peccator ab hac ſacra chorea ſubmotus eſt, idq. iure optimo. Mala & effera beſtia eſt peccatũ, nõ quidem in conſerua corpora malum proferens, ſed in ipſam domini gloriam effundens malitiam: propter vos, inquit, nomen meum conuitiis afficitur inter gentes. Eóque peccatorem tanquam è ſacra patria abegit ex orbe terrarũ propheta, & vltra fines ac pomœria ſubmouit: atque vti muſicus optimus è cithara bene modulata chordam diſſonam reſecat, ne reliquarum vocum harmonia vitietur: ſic & peritus artis medicus, membrum putrefactum amputat, ne hæc lues ad cætera membra ſana tranſiliat. Eundem ad modum propheta fecit, dum veluti chordam diſſonam ac veluti membrũ ęgrum ab vniuerſo creaturæ corpore reſecat. Quid igitur nobis faciendum eſt? Poſteaquam reiecti ſumus, poſteaquã reſecti ſumus, omnino ſileamus oportet: dic igitur, obſecro, num tacebimus? neque quiſpiam nobis permittet hymnis celebrare dominum noſtrum? ergóne fruſtra veſtras preces implorauimus? fruſtra ad veſtra confugimus patrocinia? Abſit vt fruſtra: reperi enim, reperi & alterũ glorificãdi modum, veſtris in hac hæſitatione precibus, ceu ſtellis in caligine apparentibus.

Peccatum mala beſtia.

Eſa. 52, 5.

Rom. 2. 24

A αἰνεῖτε τὸν κύριον ἐκ τῶν οὐρανῶν, φησίν, αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν τοῖς ὑψίστοις, αἰνεῖτε αὐτὸν πάντες οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ, αἰνεῖτε αὐτὸν πᾶσαι αἱ δυνάμεις αὐτοῦ. εἶδες ἀγγέλους αἰνοῦντας; εἶδες ἀρχαγγέλους; εἶδες τὰ Χερουβίμ; τὰ Σεραφίμ; τὰς ἀνωτέρας δυνάμεις; ὅταν γὰρ εἴπῃ, πᾶσαι αἱ δυνάμεις αὐτοῦ, πάντα τὸν ἄνω περιλαμβάνει δῆμον. μήπου τὸν ἁμαρτωλὸν εἶδες; καὶ πῶς ἦν ἐν οὐρανῷ δυνατὸν ὀφθῆναι, φησίν; οὐκοῦν δεῦρο καὶ εἰς τὴν γῆν συγκαταγάγωμεν, πρὸς δὲ ἕτερον τοῦ χοροῦ μεταστάντες μέρος· καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα αὐτὸν
B ὄψει πάλιν. αἰνεῖτε τὸν κύριον ἐκ τῆς γῆς δράκοντες καὶ πᾶσαι ἄβυσσοι, τὰ θηρία καὶ πάντα τὰ κτήνη, ἑρπετὰ καὶ πετεινὰ πτερωτά. οὐ μάτην, οὐδὲ εἰκῇ μεταξὺ ταῦτα λέγων ἐσίγησα. ἀλλὰ γὰρ συνεχύθη μοι τῆς διανοίας ὁ λογισμός, καὶ πικρὸν ἐπῆλθε δακρῦσαι, καὶ οἰμῶξαι μέγα. τί γὰρ ἂν γένοιτο ἐλεεινότερον, εἰπέ μοι; σκορπίοι καὶ ἔχεις καὶ δράκοντες πρὸς τὴν εὐφημίαν καλοῦνται τοῦ πεποιηκότος αὐτούς, μόνος δὲ ὁ ἁμαρτωλὸς τῆς ἱερᾶς ταύτης χοροστασίας ἀπολείπεται· καὶ εἰκότως. θηρίον γάρ ἐστι πονηρὸν ἡ ἁμαρτία, θηρίον πο-
C νηρὸν καὶ ἀνήμερον, οὐκ εἰς τὰ σύνδουλα τῶν σωμάτων τὴν κακίαν ἐπιδεικνύμενον, ἀλλ' εἰς τὴν δόξαν τὴν δεσποτικὴν τὸν ἰὸν τῆς πονηρίας ἐκχέον. δι' ὑμᾶς γάρ, φησι, τὸ ὄνομά μου βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσι. διὰ τοῦτο αὐτὸν ὥσπερ ἐξ ἱερᾶς πατρίδος, τῆς οἰκουμένης ἀπήλασεν ὁ προφήτης, καὶ πρὸς τὴν ὑπερορίαν ἀπῴκισεν. οὕτω που καὶ ὁ μουσικὸς ἄριστος εὐαρμόστου κιθάρας τὴν ἀπηχοῦσαν νευρὰν ἀποτέμνει, ὥστε μὴ τὴν τῶν λοιπῶν φθόγγων ἁρμονίαν λυμήνασθαι· οὕτω καὶ ἰατρὸς τεχνικὸς τὸ σεσηπὸς ἐκκόπτει μέλος, ὥστε μὴ τὴν ἐκεῖθεν λύ-
D μην τῇ τῶν λοιπῶν μελῶν εὐεξίᾳ ἐπιδραμεῖν· οὕτω καὶ ὁ προφήτης ἐποίησεν, ὥσπερ ἀπηχοῦσαν νευράν, καὶ ὥσπερ μέλος νενοσηκός, τοῦ παντὸς σώματος τῆς κτίσεως τὸν ἁμαρτωλὸν ἀποκόψας. τί τοίνυν ἂν εἴη πρακτέον ἡμῖν; ἐπειδὴ γὰρ ἀπερρίφημεν, ἐπειδὴ ἐξεκόπημεν, ἀνάγκη πάντως σιγᾶν. σιγησόμεθα οὖν, εἰπέ μοι; καὶ οὐδεὶς ἡμῖν συγχωρήσει τὸν δεσπότην ὑμνῆσαι τὸν ἡμέτερον; ἀλλ' εἰκῇ τὰς ὑμετέρας ἐκδεξάμεθα εὐχάς; εἰκῇ πρὸς τὰς ὑμετέρας κατεφύγομεν πρεσβείας; οὐκ εἰκῇ, μὴ γένοιτο. εὕρομεν γάρ, εὕρομεν καὶ ἕτερον δοξολογίας τρόπον, αὐτόθι τῶν ὑμετέρων εὐχῶν μεταξὺ τῆς ἀπορίας ταύτης, ὥσπερ ἐν σκότει φανέντων ἀστέρων. ἐπαινέσωμεν τοὺς συνδούλους.

ἔξεστι γὰρ καὶ τοὺς ὁμοδούλους ἐπαινεῖν· τούτων δὲ ἐπαινουμένων, εἰς τὸν δεσπότην ἡ δόξα διαβήσεται πάντως. ὅτι δὲ καὶ ἐντεῦθεν δοξάζεται, δείκνυσι καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς λέγων· λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσι τὰ καλὰ ἔργα ὑμῶν, καὶ δοξάσωσι τὸν πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. ἰδοὺ λοιπὸν καὶ ἕτερος δοξολογίας τρόπος, ὃν καὶ ἁμαρτωλῷ δυνατὸν εἰπεῖν, καὶ μὴ παραβλάψαι τὸν νόμον. τίνα οὖν, τίνα τῶν συνδούλων ἐπαινεσόμεθα; τίνα δὲ ἄλλον, ἀλλ' ἢ τὸν κοινὸν τῆς πατρίδος διδάσκαλον, καὶ διὰ τῆς πατρίδος, τῆς οἰκουμένης ἁπάσης. καθάπερ γὰρ ὑμᾶς οὗτος ἐπαίδευσε μέχρι θανάτου ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἐνίστασθαι, οὕτως ὑμεῖς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ἐδιδάξατε τῆς ψυχῆς μᾶλλον, ἢ τῆς εὐσεβείας ἀφίστασθαι. βούλεσθε οὖν ἐντεῦθεν αὐτῷ πλέξωμεν τοὺς τῶν ἐγκωμίων στεφάνους; ἐβουλόμην καὶ αὐτός. ἀλλ' ὁρῶ πελάγους ἀχανὲς κατορθωμάτων, καὶ δέδοικα μὴ πρὸς τὸν πυθμένα κατενεχθεὶς ὁ λόγος, ἀσθενήσῃ πάλιν ἀναδραμεῖν. ἀνάγκη γὰρ παλαιὰ διηγήσασθαι κατορθώματα, ἀποδημίας, ἀγρυπνίας, φροντίδας, γνώμας, μάχας, τρόπαια τροπαίοις, καὶ νίκας νίκαις συναπτομένας, πράγματα οὐχὶ τῆς ἡμετέρας μόνον, ἀλλὰ καὶ πάσης ἀνθρωπίνης μείζονα γλώττης, ἀποστολικῆς δεόμενα φωνῆς πνεύματι κινουμένης, ᾧ πάντα καὶ εἰπεῖν καὶ διδάξαι δυνατόν. ἀλλὰ τοῦτο παραδραμόντες τὸ μέρος, ἐφ' ἕτερον ἀσφαλέστερον ἐρχόμεθα, ὃ καὶ ἀκατίῳ διαπλεῦσαι ἔνι μικρῷ. φέρε οὖν τοὺς περὶ τῆς ἐγκρατείας κινήσωμεν λόγους, καὶ εἴπωμεν πῶς ἐκράτησε γαστρός, πῶς ὑπερεῖδε τρυφῆς, πῶς κατεγέλασε τραπέζης πολυτελοῦς, καὶ ταῦτα ἐν πολυτελεῖ τραφεὶς οἰκίᾳ. τὸν μὲν γὰρ ἐν πενίᾳ βεβιωκότα, θαυμαστὸν οὐδὲν πρὸς τὸν αὐχμηρὸν τοῦτον καὶ σκληρὸν βίον ἐλθεῖν (ἔχει γὰρ τὴν πενίαν συνέμπορον καὶ συνοδοιπόρον, τὸ φορτίον αὐτῷ καθ' ἑκάστην ἐπικουφίζουσαν τὴν ἡμέραν) ὁ δὲ πλούτου γενόμενος κύριος, οὐκ ἂν ῥᾳδίως τὰς ἐκεῖθεν λαβὰς ἀποδύσαιτο. τοσοῦτος τῶν χρημάτων ἑσμὸς τὴν τοιαύτην περιΐπταται ψυχήν. διὸ καὶ καθάπερ νέφος παθημάτων πυκνὸν καὶ γνοφῶδες τὰς τῆς διανοίας διαφράττον ὄψεις, οὐκ ἀφίησι πρὸς τὸν οὐρανὸν ἰδεῖν, ἀλλὰ κάτω νεύειν βιάζεται, καὶ πρὸς τὴν γῆν κεχηνέναι.

A Fas enim eſt & conſeruos noſtros laudare, quibus laudatis haud dubium eſt, quin ea gloria penetret in cœlũ, quemadmodum ipſe dominus dicit: Luceat *Matt.5.16* lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum qui in cœlis eſt. En alter glorificandi modus, quo & peccatori fas eſt vti, vt legem tamen non violet. Quem igitur, quem, inquam, conſeruorum laudabimus? quem alium, quàm illum communem huius patriæ doctorem, & per patriam, vniuerſi orbis terrarum? Quemadmodum enim vos ille docuit vt vſque ad mortem religioni inſtaretis: ita & vos alios homines docuiſtis, à vita
B citius, quàm à pietate recedendum eſſe. Vultis igitur illi poſthac laudum coronas plectamus? volebam equidē & ipſe, ſed video rectè factorum pelagus immenſæ profunditatis, vereórque ne ſermo noſter ad fundũ delatus, præ imbecillitate non poſſit in altum recurrere. Oportet enim vetuſta narrare facinora, peregrinationes, vigilias, curas, iudicia, pugnas, trophæa trophæis, victimas victoriis cumulatas, res geſtas, nō noſtram modò, ſed & omnem humanam linguam ſuperantes, quæque vocem requirunt apoſtolico ſpiritu concitatam, qui poteſt omnia tum eloqui, tum do-
C cere: ſed hanc partem prætercurrentes, ad alteram, quæ minus habet periculi accedemus, quam vel exigua ſcapha licet enauigare. Age igitur de temperantia dicere tentabimus, quomodo ventri imperarit, quomodo delicias contempſerit, quomodo menſam ſumptuoſam deriſerit, idque quum in domo ſumptuoſa eſſet educatus: nam mirum non eſt, eum qui in paupertate vixit, ad hanc ſqualidam aſperámque venire vitam, quan-
D doquidem is habet ipſam paupertatem peregrinationis ac viæ comitē, quæ illi ſarcinam indies reddit leuiorem. At qui factus eſt diuitiarum dominus, haud facilè ſeſe ab illarum explicet complexu, tantum cupiditatum examen animam illam circumuallauit: tam grauis & caliginoſa affectuum nubes mentis illius oculos obducit, vt non ſinat ad cœlum intuitum erigere, ſed cogat deorſum inclinare caput, & ad terram inhiare.

Digitized by Google

Nec eſt alia res, quæ perinde obſtet quò A minus proficiſcamur in cœlum, ac diuitiæ, & hinc venientia mala. Nec meus
Matth. 19. 24. Marc. 10. Luc. 18. eſt hic ſermo, ſed ab ipſo Chriſto deuenit ſententia: Facilius eſt, inquit, camelum per foramen acus ingredi, quàm diuitem in regnum cœlorum. Sed ecce, quod erat difficile, vel impoſſibile potius, factum eſt poſſibile. Et de quo Petrus olim dubitabat apud præceptorem, voluitque ex eo diſcere, iam ipſa experientia nouimus omnes, imò etiam amplius. non enim iam diues ipſe tantummodo aſcendit in cœlum, verumetiam populum introdu- B cit, quum præter diuitias, & alia his non minora habeat impedimenta, quòd iuuenis eſt, quòd ante tempus orphanus, quæ res quemuis hominis animum poſſint in fraudem illicere. Eiuſmodi habent incantamenta, eiuſmodi præbent venena. verum hæc iſte deuicit, & cœlum apprehendit, ſeſéque contulit ad cœleſtem philoſophiam, ac neque ſplendorem præſentis conſiderauit vitæ, neque ad progenitorum claritatem reſpexit: imò potius ad maiorum claritatem reſpexit, non quidem iſtorum quos ipſi natura neceſſariò de- C uinxerat, ſed qui iuxta pietatis propoſitum coniuncti ſunt, eóque talis factus eſt quales illi fuerunt. Reſpexit ad patriarcham Abraham. reſpexit ad magnum illum Moſem, qui quum eſſet in regio educatus palatio, menſa Sybaritica frui conſuetus, & inter Ægyptios relictus ſtrepitus ac tumultus (noſtis autem cuiuſmodi ſint barbarorum illorum mores, quàm faſtus & arrogantiæ pleni ſint) contemptis illis omnibus, ad lutum & laborem figulorum vltrò ſe contulit, & in ſeruorum numero eſſe concupiuit, qui rex erat & regis filius. Atqui hanc ob cauſam poſt D reuerſus eſt maiore cum dignitate, quàm antea gerebat atque abiecit. Siquidem poſt exilium, poſt impoſturam apud ſocerum, poſt ærumnas peregrè toleratas, rediit, regis ipſius princeps, imò verius regi iam factus Deus. Feci,
Exod. 7. 1. inquit, te Deum Pharaoni, ipſóque rege ſplendidior erat, non geſtans diadema, neque purpura amictus, neque curru vectus aureo, ſed vniuerſo illo faſtu
Pſal. 44. 14 cõculcato. Omnis enim filię regis gloria

A καὶ οὐκ ἔστιν, οὐκ ἔστιν οὐδὲν ἕτερον οὕτω κώλυμα πρὸς τὴν ἀποδημίαν τῶν οὐρανῶν, ὡς πλοῦτος καὶ τὰ ἀπὸ τοῦ πλούτου κακά. οὐκ ἐμὸς οὗτος ὁ λόγος, ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ ψῆφός ἐστιν ἐξενηνεγμένη εἰπόντος· εὐκολώτερόν ἐστι κάμηλον διὰ τρυπήματος ῥαφίδος εἰσελθεῖν, ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. ἀλλ' ἰδοὺ τὸ δύσκολον τοῦτο, μᾶλλον δὲ ἀδυνατον, γέγονε δυνατόν· καὶ ὃ πάλαι Πέτρος ἠπόρει πρὸς τὸν διδάσκαλον, καὶ μαθεῖν ἐζήτει, τοῦτο διὰ τῆς πείρας αὐτῆς ἔγνωμεν ἅπαντες, μᾶλλον δὲ καὶ τούτου πλέον. οὐ γὰρ δὴ μό- B νον οὗτος εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνέβη, ἀλλὰ καὶ δῆμον εἰσάγει τοσοῦτον, μετὰ τοῦ πλούτου καὶ ἕτερα τοῦ οὐχ ἥττονα κωλύματα ἔχων, νεότητα καὶ ὀρφανίαν ἄωρον, ἃ πάσης εἰσὶν ἀνθρώπων μᾶλλον ἰκανὰ γοητεῦσαι ψυχήν· τοιαύτας ἔχουσιν ἐπῳδάς, τοιαῦτα κατασκευάζουσι φάρμακα. ἀλλ' ὅμως καὶ τούτων οὗτος ἐκράτησε, καὶ τῶν οὐρανῶν ἐπελάβετο, καὶ πρὸς τὴν ἐκεῖ φιλοσοφίαν μετέθηκεν ἑαυτόν· καὶ οὔτε τὴν λαμπρότητα τοῦ παρόντος ἐνενόησε βίου, οὔτε εἰς τὴν τῶν προγόνων περιφάνειαν εἶδε· μᾶλλον δὲ C εἰς τὴν τῶν προγόνων εἶδε περιφάνειαν, οὐ τῶν κατὰ φύσιν δι' ἀνάγκην συνδεδεμένων αὐτῷ, ἀλλὰ τῶν κατὰ προαίρεσιν εὐσεβείας αὐτῷ προσηκόντων. διὸ καὶ τοιοῦτος ἐγένετο. εἶδεν εἰς τὸν πατριάρχην Ἀβραάμ, εἶδεν εἰς τὸν μέγαν Μωϋσῆν, ὃς ἐν οἰκίᾳ τραφεὶς βασιλικῇ, καὶ τραπέζης μετασχὼν Συβαριτικῆς, καὶ μεταξὺ θορύβων ἀπολειφθεὶς Αἰγυπτιακῶν (ἴστε δὲ οἷα τὰ βαρβάρων, ὅσου τύφου καὶ φαντασίας γέμει) πάντα ἀτιμάσας ἐκεῖνα, πρὸς τὸν πηλὸν καὶ τὴν πλινθείαν ἀπηυτομόλησε, τῶν δούλων καὶ αἰχμαλώτων εἶναι ἐπιθυμήσας, ὁ βασιλεὺς καὶ τοῦ D βασιλέως υἱός. τοιγάρτοι διὰ τοῦτο μετὰ λαμπροτέρου πάλιν ἐπανῆκε τοῦ σχήματος, ἢ πρότερον ἔχων ἀπέβαλε. μετὰ γὰρ τὴν φυγὴν καὶ τὴν παρὰ τῷ κηδεστῇ θητείαν, καὶ τὴν ἐπὶ τῆς ἀλλοτρίας ταλαιπωρίαν, ἐπανῆκε τοῦ βασιλέως ἡγούμενος, μᾶλλον δὲ τοῦ βασιλέως γενόμενος Θεός. τέθεικα γάρ σε, φησί, Θεὸν Φαραώ. καὶ λαμπρότερος ἦν τοῦ βασιλέως. οὐ διάδημα ἔχων, οὐδὲ ἁλουργίδα περικείμενος, οὐδὲ ζεύγους ἐλαύνων χρυσοῦ, ἀλλὰ πάντα ἐκεῖνον πατήσας τὸν τῦφον. πᾶσα γάρ, φησιν, ἡ δόξα τῆς

θυγατρὸς τοῦ βασιλέως ἐσώθη. ἐπανῆλθε τοίνυν σκῆπτρον ἔχων, δι' οὗ οὐκ ἀνθρώποις ἐκέλευε μόνον, ἀλλ' οὐρανῷ καὶ γῇ καὶ θαλάττῃ, καὶ ἀερίῳ καὶ ὑδάτων φύσει, καὶ λίμναις καὶ πηγαῖς καὶ ποταμοῖς. πάντα γάρ, ὅσα ἐβούλετο ὁ Μωϋσῆς, ταῦτα ἐγίνετο τὰ στοιχεῖα· καὶ ἐν ταῖς χερσὶ δὲ αὐτοῦ μετεσχηματίζετο πάλιν ἡ κτίσις, καὶ καθάπερ θεράπαινά τις εὐγνώμων, δεσπότου φίλον ἰδοῦσα παραγενόμενον, πάντα ἐπείθετο καὶ ὑπήκουε, καθάπερ αὐτῷ τῷ δεσπότῃ. πρὸς τοῦτον καὶ οὗτος ἰδών, τοιοῦτος ἐγένετο, καὶ ταῦτα νέος ὤν, εἴ ποτε καὶ ἐγένετο νέος. οὐ γὰρ ἔγωγε πείθομαι· οὕτως ἐξ αὐτῶν αὐτῶν τῶν σπαργάνων πολιὸν φρόνημα ἦν. ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν τῆς ἡλικίας λόγον νέος ὤν, πάσης φιλοσοφίας ἐπελάβετο, καὶ καταμαθὼν τὴν φύσιν τὴν ἡμετέραν, ὅτι καθάπερ χωρίον ἐστὶν ὑλομανοῦν, τὰ μὲν νοσήματα τῆς ψυχῆς τῷ λόγῳ τῆς εὐσεβείας, καθάπερ δρεπάνῃ τινί, ῥᾳδίως ἐξέκοπτε, καθαρὰς παρέχων τῷ γεωργῷ τὰς ἀρούρας πρὸς τὴν σπερμάτων καταβολήν, καὶ δεχόμενος ἅπαντα, πρὸς τὸ βάθος παρέπεμπεν· ὥστε κάτωθεν ῥιζωθέντα, μήτε πρὸς τὴν τῆς ἀκτῖνος ἐνδοῦναι προσβολήν, μήτε ὑπὸ τῶν ἀκανθῶν ἀποπνιγῆναι πάλιν. ἀλλὰ τὴν μὲν ψυχὴν ἐθεράπευεν οὕτω· τὰ δὲ τῆς σαρκὸς σκιρτήματα τοῖς τῆς ἐγκρατείας φαρμάκοις κατέστελλεν, ὥσπερ ἵππῳ τινὶ δυσηνίῳ, τῷ σώματι τὸν ἀπὸ τῆς νηστείας χαλινὸν ἐμβάλλων, καὶ μέχρι τοσούτου τείνων ὀπίσω, ὡς αὐτὰ τῶν ἐπιθυμιῶν αἱμάξαι τὰ στόματα μετὰ τῆς προσηκούσης φειδοῦς. οὔτε γὰρ κατέτεινε τὸ σῶμα, ὥστε μὴ συμποδισθέντα τὸν ἵππον ἄχρηστον αὐτῷ γενέσθαι πρὸς τὴν διακονίαν, οὔτε εἰς τὴν ἄγαν εὐεξίαν ἐμπεσεῖν ἠφίει, μήποτε πολυσαρκήσας πάλιν, κατεξανίστηται τοῦ ἡνιοχοῦντος αὐτὸν λογισμοῦ, ἀλλ' ὁμοῦ καὶ τῆς ὑγιείας αὐτοῦ, καὶ τῆς εὐταξίας ἐπεμελεῖτο. καὶ οὐχὶ νέος μὲν ὢν τοιοῦτος ἦν, ἐπειδὴ δὲ παρῆλθε τὴν ἡλικίαν ἐκείνην, καὶ τὴν πρόνοιαν ταύτην ἔλυσεν· ἀλλὰ καὶ νῦν, ὅτε ὡς ἐν εὐδίῳ λιμένι τῷ γήρᾳ κάθηται, τῆς αὐτῆς ἔχεται ἐπιμελείας πάλιν. ἡ μὲν γὰρ νεότης, ἀγαπητέ, πελάγει προσέοικε μαινομένῳ, κυμάτων ἀγρίων καὶ πνευμάτων γέμοντι πονηρῶν· ἡ δὲ πολιά, ὥσπερ εἰς λιμένα ἀκύμαντον τὰς τῶν γεγηρακότων ὁρμίζει ψυχάς, παρέχουσα τῇ παρὰ τῆς ἡλικίας ἀσφα-

A ab intus. Reuerſus eſt ſceptrum geſtans, quod imperaret, non hominibus tantùm, ſed & cœlo, terræ, marique, aëris & aquarum naturæ, ſtagnis, fontibus ac fluminibus: in quæcumque enim voluit Moſes, in ea vertebantur elementa, & in manibus illius denuò transformabatur creatura: quæ non aliter quàm ancilla quæpiam officioſa, conſpicata heri ſui amicum aduenisse, per omnia parebat, dictóque audientem ſe præbebat, perinde atque ipſi domino. Ad quem hic, quem nunc laudandum ſuſcipimus, reſpiciens, illi
B ſimilis effectus eſt: quum eſſet iuuenis (ſi tamen vnquam fuit iuuenis: non enim ſanè credo, vſque adeò illi ab ipſis cunabulis mens erat cana) ſed quum iuxta ſupputationem ætatis eſſet iuuenis, omnem arripuit philoſophiam: & poſteaquam cognouerat naturam hominis eſſe veluti fundum quendam & agrum ſylueſtrem, animi cupiditates oratione pietatis ceu falce quapiam facilè reſecuit, agricolæ purgata reddens arua ad faciendum ſementem: ea recepta totum ſemen ad profunda de-
C miſit, vt deorſum radicatum, nec ad radiorum impetum cederet, nec à ſpinis malè ſuffocaretur. Animum quidem ad hunc curauit modum: carnis verò laſciuiam temperantiæ remediis compreſſit, tanquam equo cuipiam, rebelli, corpori ieiunij frænum inijciens, & hactenus in diuerſum tendens, vt ipſa concupiſcentiarum ora, cum parſimonia congruente cruentaret. Nam neque corpus excruciabat, ne immodicè ſtringendo equum ſibi ad miniſterium redderet inutilem, neque patiebatur ſupra modum obeſum fieri, ne corpulėtior factus
D rurſus erigeret ſeſe aduerſus rationem habenas moderantem: ſed ſimul & ſanitatis illius & moderationis curam habuit. Neque verò cum talis in iuuentute fuiſſet, poſteaquam teneram ætatem exceſſit, hanc quoque curam abiecit: verum etiam nunc qui in ſenectute, velut in amœno portu ſedet, rurſus eandem curam obſeruat. Nam iuuentus, ô dilecte, pelago furenti ſimilis eſt, immitibus vndis ac ventis malis referto: canities verò velut in tranquillo portu fouet eorum amicos qui conſenuerunt, præſtans vt ætatis beneficio parta periculorum immunitate iucun-

dè fruantur. Hac tranquillitate quum A hic nunc tutò potiatur, nihilo minus tamen eſt ſollicitus, atque hunc timorem accepit à Paulo, qui cum aſcendiſſet in cœlũ, atque inde reuerſus terras rurſus attigiſſet, aiebat, Vereor ne fortè quũ aliis prædicauerim, ipſe reprob. efficiar: eòque hic ſeſe in perpetuo timore conſtituit, vt eſſet in perpetua fiducia, aſſideretq. clauo, non ille quidẽ ſtellarũ ex ortus obſeruans, neque rupes ſub aquis latẽtes, neque ſcopulos, ſed dæmonum inſultus, ac diaboli verſutias, cogitationúmque pugnas, omniq. parte luſtrans exercitum, cunctos in tuto conſtituit. B Neque enim illud modò ſpectat, ne ſcapha demergatur, ſed ne quis eorũ quos ſecum habet in naui vectores, à tumultu cupiditatum, tanquam à piratis abripiatur, nihil non curat agitátque. Per hunc pérque huius ſapientiam nos omnes ſecundo nauigamus vento, plena nauis vela pandentes. Sanè quum priorem illum patrem amiſiſſemus, qui & hunc nobis genuit, in deſperatione noſtra nauis erat, eáque gratia miſerabiliter lamentabamur, vt qui non C ſperabamus fore, vt hic thronus alium virum talem acciperet: verum vbi hic aduenit, & in clara luce viſus eſt, effecit vt omnis illa deſperatio veluti nubes præterierit, & omnes moleſtiæ euanuerint. Neque ſenſim nobis luctum illum exemit, ſed adeò repente, quaſi idem ille beatus è tumulo rediuiuus in hunc thronum aſcendiſſet. Verum imprudentes amore ſtudióque præclarè geſtorum patris noſtri, ſermonem vltra modum produximus, non dico vltra modum eorum quæ hic cum laude geſſit, (nam de his ne loqui quidem cœpimus) ſed vltra noſtræ D iuuentutis mediocritatem. Agedum igitur rurſus velut in portum orationem ſilentio ad quietem reuocemus: cæterùm ea deſinere non vult, ſed ægrè fert, indignatúrque cupiens toto prato expleri. Verum id impoſſibile eſt ô pueri. Deſinamus igitur ea perſequi, quæ non poſſumus aſſequi, ſufficiant nobis ad ſolatium ea quæ dicta ſunt. Quandoquidem in precioſis vnguentis non tantum ſi quis effundat lecythum, verum etiam ſi quis vel ſummis digitis ſuperficiem attingat, & aërem nouo colore tinxit, & quotquot

1. Cor. 9. 27.

Epilogus ſermonis.

A φαί ἀσφαλεία. τοιοῦτος καὶ οὗτος ἀπολαύων νῦν ὢν ἐν τῷ λιμένι, ὡς ἔφθην εἰπών, καθήμενος τῶν ἐν μέσῳ πελάγει σαλευόντων οὐχ ἧττόν ἐστιν ἐναγώνιος· καὶ τοῦτον ἐδίδαξε παρὰ τοῦ Παύλου τὸν φόβον, ὃς καί τοι εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβὰς, καὶ τὸν μετ' ἐκεῖνον διαδραμὼν, καὶ τῆς πάλιν πέτου ἁψάμενος, ἔλεγε· φοβοῦμαι μήπως ἄλλοις κηρύξας, αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι. διὰ τοῦτο καὶ οὗτος ἐν διηνεκεῖ καθίστησιν ἑαυτὸν φόβῳ, ἵνα διηνεκῶς ἐν τῷ θαρρεῖν ᾖ, καὶ κάθηται ἐπὶ τῶν οἰάκων, καὶ ἀστέρων ἐπιτολὰς παρατηρῶν, οὐδὲ B ὑφάλους καὶ σπιλάδας, ἀλλὰ δαιμόνων ἐπαναστάσεις, καὶ διαβόλου κακουργίας, καὶ λογισμῶν μάχας, καὶ κύκλῳ τοῦ στρατοπέδου περιιὼν, ἅπαντας ἐν ἀσφαλείᾳ καθίστησιν. οὐ γὰρ ὅπως μὴ βαπτισθείη τὸ σκάφος σκοπεῖ μόνον, ἀλλ' ὅπως μηδὲ τῶν ἐμπλεόντων τις πειρασθείη θορύβου τινὸς, ἅπαντα πραγματεύεται. διὰ τοῦτον καὶ τὴν τούτου σοφίαν ἡμεῖς ἐξ οὐρίας πλέομεν ἅπαντες, πλήρη τὰ ἱστία πετάσαντες τῆς νηός. καί τοι γε ὅτε τὸν πρότερον πατέρα ἀπεβάλομεν, ὃς καὶ τοῦτον ἡμῖν ἐγέννησεν, ἐν ἀπορίᾳ τὰ C ἡμέτερα ἦν. διὸ καὶ ἐλεεινῶς ἐθρηνοῦμεν, ὡς οὐ προσδοκῶντες τὸν θρόνον τοῦτον ἕτερον ἄνδρα τοιοῦτον δέξασθαι. ἐπειδὴ δὲ οὗτος ἐφάνη καὶ προῆλθεν εἰς μέσον, πᾶσαν ἐκείνην τὴν ἀθυμίαν παρελθεῖν ἐποίησεν, ὥσπερ νέφος, καὶ τὰ σκυθρωπὰ ἀπέκρυψεν ἅπαντα, οὐ κατὰ μικρὸν ἐξαλείφων ἡμῖν τὸ πένθος, ἀλλ' οὕτως ἀθρόον, ὡς ἂν εἰ ὁ μακάριος αὐτὸς ἐκεῖνος ἀπὸ τῆς λάρνακος ἀναστὰς, ἐπὶ τὸν θρόνον ἀνέβη πάλιν τοῦτον. ἀλλὰ γὰρ ἐλάθομεν ἐπιθυμίᾳ πατρικῶν κατορθωμάτων, πέρα τοῦ μέτρου τοὺς λόγους ἐξά- D γοντες, οὐ τοῦ μέτρου τῶν τούτου κατορθωμάτων (τούτων γὰρ οὐδέπω ἠρξάμεθα) ἀλλὰ τοῦ προσήκοντος ἡμῶν τῇ νεότητι. φέρε οὖν, ὥσπερ εἰς λιμένα πάλιν τῇ σιγῇ τοὺς λόγους ἀναπαύσωμεν. ἀλλ' οὐκ ἐθέλουσιν ἀφίστασθαι, ἀλλὰ δυσχεραίνουσι καὶ ἀγανακτοῦσι, πάντως ἐμπλησθῆναι τοῦ λειμῶνος ἐπιθυμοῦντες. ἀλλὰ τοῦτο ἀμήχανον, ὦ παῖδες. παυσώμεθα οὖν διώκοντες ἀνήνυτα. ἀρκεῖ εἰς παραμυθίαν ἡμῖν καὶ τὰ εἰρημένα· ἐπεὶ καὶ ἐπὶ τῶν μύρων τῶν πολυτελῶν, οὐκ ἐὰν τὸν λήκυθον χέῃ τις μόνον, ἀλλὰ κἂν ἄκρας τῆς ἐπιφανείας ἅψηται τοῖς δακτύλοις, τόν τε ἀέρα ἀνέχρωσε, καὶ τοὺς παρόντας

τῆς εὐωδίας ἐνέπλησεν ἅπαντας· ὃ δὴ καὶ νῦν A
γέγονεν, οὐ διὰ τὴν δύναμιν τὴν ἡμετέραν
λόγων, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀρετὴν τῶν τούτου
κατορθωμάτων. ἀπίωμεν οὖν, ἀπίωμεν εἰς
εὐχὰς καταλύσαντες· δεηθῶμεν ὥστε τὴν κοι-
νὴν ἡμῶν μητέρα ἀσάλευτον μένειν καὶ ἀ-
κίνητον, καὶ τὸν πατέρα τοῦτον, τὸν διδάσκαλον,
τὸν ποιμένα, τὸν κυβερνήτην, πρὸς μακροτέ-
ραν ἐξανυσθῆναι ζωήν. εἴ τις ὑμῖν καὶ ἡμῶν
λόγος (οὐ γὰρ δὴ μετὰ τῶν ἱερέων ἑαυτοὺς κα-
ταλέγειν τολμήσομεν, ἐπειδὴ μηδὲ θέμις τὰ
ἐκτρώματα μετὰ τῶν ἀρτιοτόκων ἀριθμεῖν) B
εἰ δέ τις ὑμῖν καὶ ἐμοῦ λόγος, ὥσπερ ἀμ-
βλωθριδίου τινός, δεήθητε πολλὴν ἡμῖν ἄνω-
θεν γενέσθαι τὴν ῥοπήν. ἔδει μὲν γὰρ ἡμῖν
καὶ πρότερον ἀσφαλείας, ὅτε καθ' ἑαυτοὺς ἐ-
ζῶμεν τὸν ἀπράγμονα βίον· ἐπειδὴ δὲ εἰς μέ-
σον ἤχθημεν (τὸ δὲ πῶς παρίημι, εἴτε ἀν-
θρωπίνῃ σπουδῇ, εἴτε χάριτι θείᾳ. οὐδὲν γὰρ
ὑμῖν φιλονεικῶ, ἵνα μή τις καὶ εἰρωνεύεσθαι
φαίη) πλὴν ἀλλ' ἐπειδὴ ἤχθημεν, καὶ τὸν ζυ-
γὸν τοῦτον ὑπεδυόμεθα τὸν ἰσχυρὸν καὶ βαρύν,
πολλῶν ἡμῖν δεῖ χειρῶν, μυρίων εὐχῶν, ὥστε C
δυνηθῆναι τὴν παρακαταθήκην ἀποδοῦναι
σώαν τῷ παρακαταθεμένῳ δεσπότῃ κατὰ τὴν
ἡμέραν ἐκείνην, ὅταν οἱ τάλαντα πιστευθέντες
καλῶνται καὶ εἰσάγωνται, καὶ τὰς εὐθύνας ὑπέ-
χωσι. δεήθητε τοίνυν μὴ τῶν δεδεμένων ἡμᾶς
γενέσθαι, μηδὲ τῶν εἰς τὸ σκότος ἐκβαλλομέ-
νων, ἀλλὰ τῶν δυναμένων συγγνώμης γοῦν
μετρίας τυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ
κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ
κράτος καὶ ἡ προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν D
αἰώνων, ἀμήν.

A adſunt, ſuauitate fragrantiæ repleuit.
Quod & in præſentia contigit, non vi-
ribus eloquentiæ noſtræ, ſed propter
vim ab hoc bene geſtorum. Abeamus
igitur, abeamus, ad preces diuertentes, *Coram Episcopo concionatur Presbyter.*
deprecemur Deum, vt communis ma-
ter noſtra illabefacta & immota ma-
neat, vt hunc patrem, hunc doctorem,
hunc paſtorem & gubernatorem, ad
longam producat vitam: ſi quis vobis
etiam noſtri reſpectus eſt (neque enim
iam noſipſos in ſacerdotum numero
ponere audebimus, quando nec fas eſt
abortiuos partus cum legitimis ac per-
B fectis numerare) quòd ſi qua, inquam,
eſt apud vos & noſtri ratio tanquam
fœtus cuiuſdam aborſu eiecti, orate vt
è ſupernis nobis multis accedat vigor:
opus quidem erat nobis & prius tutela,
quum ſoli vitam degeremus à negotiis
liberam: at poſtquam in medium pro-
ducti ſumus (omitto quomodo, ſiue
humano ſtudio, ſiue fauore diuino:
nihil enim vobiſcum hac de re con-
tendam, ne cui videar per diſſimulatio-
nem & ironiam loqui) attamen quan-
do producti ſumus, ac iugum hoc va-
C lidum grauéque ſuſcepimus, multis no-
bis opus eſt manibus, infinitis precibus,
quò poſſimus depoſitum ſaluũ reddere
domino qui depoſuit, in die illo, quum
ij quibus talenta credita ſunt, citabun-
tur, & iudicio ſiſtentur rationem red-
dituri. Orate igitur, ne nobis eueniat,
quod euenit illis alligatis & in tenebras
exteriores coniectis: ſed ſimus in eorum
numero, qui poterunt qualemcumque
aſſequi veniam, gratia & bonitate do-
mini noſtri Ieſu Chriſti, cui gloria
D & imperium in ſecula ſeculorum,
Amen.

A

CVM DE EXPVLSIONE ipſius ſancti Ioannis ageretur, ſermo.

Interprete Godefrido Tilmano Cartuſiæ Pariſienſis monacho.

Ex vita Ioa. Chryſoſt. ſcripta à Georgio Alex. edita Pariſ. 1557.

MVLTI quidem fluctus, & immaniter ferocientes vndarum æſtus ſæuiunt: at ne ſic quidẽ timemus, ne ſubmergamur: inſiſtimus enim ſolidæ petræ. Inſaniat licet mare, petram euertere non poteſt. In- B ſurgant quantúlibet fluctus, nauis Ieſu neutiquam poteſt vndis immergi. Quid timuimus? dic mihi. mortem? mihi vi-

Philip. 1. 21 uere Chriſtus, & mori lucrum. Sed exilium metuã? dic mihi. Domini eſt terra

1. Tim. 6. 7 & plenitudo eius. Facultatúmne ſubuerear proſcriptionem? Nihil intulimus in hunc mundum, manifeſtum, quia nec efferre quicquam poſſumus: & quæ in mundo hoc terrorem ingerunt, ea duco mihi aſpernabilia: & quæ frugi ac bona, ea cenſeo riſu proſequenda. Paupertatem non timeo, non teneor cupiditate C diuitiarũ. Mortẽ nihil reformido. Tantum eſt, viuere optarim ad exaugendos in virtute ſucceſſus: eóque & per hæc, quæ vobis nunc ſuggero, adhortor veſtram dilectionem, vt cõfirmato & præſenti animo ſitis. Nemo enim nos a mutua dilectione diuellere, aut ab inuicem

Gen. 2. 24. ſeiungere poterit. Quos enim Deus cõiunxit, homo ſeparare non poteſt. Si enim de muliere & eius viro hoc dicit, eóq. alibi dictũ ſit: Derelinquet homo

Matt. 19. 6 patrem ſuum & matrem ſuam, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carnem vnam. Quod igitur Deus iunxit, homo D ne ſeparet. quod ſi nuptias dirimere nõ præuales, quantò minus Dei Eccleſiam

Eccleſia Dei nõ poteſt diſſolui. poſſit quis diſſoluere? Sed eã oppugnas? Scilicet vt qui nequaquã potes noxam vllam intorquere in eum qui oppugnatur, imò me qui oppugnor, tanto illuſtriorẽ reddis, & nominis ſplendore magis conſpicuũ: è diuerſo tuam vnius fortitudinem aduerſum me initi conflictus hic conatus tuus diſſoluit. Durum enim

Act. 9. 5. tibi eſt aduerſus ſtimulos ſuo acumine pungentes calcitrare. Acumen ſtimulorum nequaquã obtundis, imò è pedibus elicis ſanguinem. Adeò non diſſoluunt, non demoliuntur petram iſti fluctus coorientes, vt ipſi magis reſoluãtur in ſpumã. Eccleſia nihil vſquam potentius. O homo, dirimito bellum, ne tuum ipſius diſſoluas robur. Ne

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΟΜΙΛΙΑ περὶ τῆς ἐξορίας.

ΠΟΛΛΑ τὰ κύματα καὶ χαλεπὸν τὸ κλυδώνιον· ἀλλ' οὐ δεδοίκαμεν, μὴ καταποντισθῶμεν. ἐπὶ γὰρ τῆς πέτρας ἑστήκαμεν. μαινέσθω ἡ θάλασσα, πέτραν διαλῦσαι οὐ δύναται· ἐγειρέσθω τὰ κύματα, τοῦ B Ἰησοῦ τὸ πλοῖον καταποντίσαι οὐκ ἰσχύει. τί δεδοίκαμεν, εἰπέ μοι; * ἐμοὶ τὸ ζῆν Χριστὸς, καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος. ἀλλ' ἐξορίαν, εἰπέ μοι; τοῦ Χριστοῦ ἡ γῆ, καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς. ἀλλὰ χρημάτων δήμευσιν; οὐδὲν εἰσηνέγκαμεν εἰς τὸν κόσμον, δῆλον ὅτι οὐδὲν ἐξενεγκεῖν δυνάμεθα, καὶ τὰ φοβερὰ τοῦ κόσμου ἐμοὶ εὐκαταφρόνητα, καὶ τὰ χρηστὰ καταγέλαστα. οὐ πενίαν δέδοικα, οὐ πλοῦτον ἐπιθυμῶ· οὐ θάνατον φοβοῦμαι, οὐ ζῆσαι εὔχομαι, εἰ μὴ διὰ τὴν C ὑμετέραν προκοπήν. διὸ καὶ τὰ νῦν ὑπομιμνήσκω καὶ παρακαλῶ τὴν ὑμετέραν θαρρεῖν ἀγάπην. οὐδεὶς γὰρ ἡμᾶς ἀποσπάσαι δυνήσεται. ὃ γὰρ ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος χωρίσαι οὐ δύναται. εἰ γὰρ περὶ γυναικὸς καὶ ἀνδρὸς λέγει, ἀντὶ τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα, καὶ προσκολληθήσεται τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν· ὃ οὖν ὁ Θεὸς ἔζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω. εἰ γάμον οὐ δύνασαι διασπάσαι, πόσῳ μᾶλλον ἐκκλησίαν Θεοῦ οὐκ ἰσχύεις καταλῦσαι· ἀλλὰ πολεμεῖς αὐτὴν, οὐ δυνάμενος D βλάψαι τὸν πολεμούμενον. ἀλλ' ἐμὲ μὲν ἐργάζῃ λαμπρότερον, ἑαυτοῦ δὲ τὴν ἰσχὺν καταλύεις τῇ πρὸς ἐμὲ μάχῃ. σκληρὸν γάρ σοι πρὸς κέντρα ὀξέα λακτίζειν. οὐκ ἀμβλύνεις τὰ κέντρα, ἀλλὰ τοὺς πόδας αἱμάττεις· ἐπεὶ καὶ τὰ κύματα τὴν πέτραν οὐ διαλύει, ἀλλὰ ταῦτα εἰς ἀφρὸν διαλύονται. οὐδὲν ἐκκλησίας δυνατώτερον. ἄνθρωπε, λῦσον τὸν πόλεμον, ἵνα μὴ καταλύσῃ σου τὴν δύναμιν. μὴ εἴσαγε πό-

λεμῶν εἰς οὐρανόν. ἄνθρωπον ἐὰν πολεμῇς, ἢ ἐνίκησας, ἢ ἐνικήθης· ἐκκλησίαν δὲ ἐὰν πολεμῇς, νικῆσαί σε ἀμήχανον. ὁ Θεὸς γάρ ἐστιν ὁ πάντων ἰσχυρότερος. μὴ παραζηλοῦμεν τὸν κύριον; μὴ ἰσχυρότεροι αὐτοῦ ἐσμεν; ὁ Θεὸς ἔπηξε, τίς ἐπιχειρεῖ σαλεύειν; οὐκ οἶσθα αὐτοῦ τὴν δύναμιν. ἐπιβλέπει ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ποιεῖ αὐτὴν τρέμειν· κελεύει, καὶ τὰ σεσαλευμένα ἡδράζετο. εἰ τὴν πόλιν σαλευομένην ἔστησε, πολλῷ μᾶλλον τὴν ἐκκλησίαν στῆσαι δύναται. ἡ ἐκκλησία οὐρανοῦ ἰσχυροτέρα. ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι. ποῖοι λόγοι; σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ μου τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν, καὶ πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς. εἰ ἀπιστεῖς τῷ λόγῳ, πίστευε τοῖς πράγμασι. πόσοι τύραννοι ἠθέλησαν περιγενέσθαι τῆς ἐκκλησίας; πόσα τήγανα; πόσαι κάμινοι; θηρίων ὀδόντες; ξίφη ἠκονημένα; καὶ οὐ περιεγένοντο. ποῦ οἱ πολεμήσαντες; σεσίγηνται καὶ λήθῃ παραδέδονται. ποῦ δὲ ἡ ἐκκλησία; ὑπὲρ τὸν ἥλιον λάμπει. τὰ ἐκείνων ἐσβέσθη, τὰ ταύτης ἀθάνατα. εἰ ὅτε ὀλίγοι ἦσαν, οὐκ ἐνικήθησαν, ὅτε ἡ οἰκουμένη ἐπλήσθη εὐσεβείας, πῶς νικῆσαι δυνήσῃ; ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι· καὶ μάλα εἰκότως. ποθεινοτέρα γὰρ ἡ ἐκκλησία τῷ Θεῷ τοῦ οὐρανοῦ. οὐρανοῦ σῶμα οὐκ ἀνέλαβεν, ἐκκλησίας δὲ σάρκα ἀνέλαβε· διὰ τὴν ἐκκλησίαν ὁ οὐρανός, οὐ διὰ τὸν οὐρανὸν ἡ ἐκκλησία. μηδὲν ὑμᾶς θορυβείτω τῶν γενομένων. τοῦτό μοι χαρίσασθε, πίστιν ἀπερίτρεπτον. οὐκ εἴδετε τὸν Πέτρον περιπατοῦντα ἐπὶ τῶν ὑδάτων, καὶ ὀλίγον διστάσαντα, καὶ μέλλοντα καταποντίζεσθαι, οὐ διὰ τὴν ἄτακτον τῶν ὑδάτων ὁρμήν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀσθένειαν τῆς πίστεως. μὴ γὰρ ἀνθρωπίναις ψήφοις ἐνταῦθα ἤλθομεν; μὴ γὰρ ἄνθρωπος ἤγαγεν, ἵνα ἄνθρωπος καταλύσῃ; ταῦτα λέγω οὐκ ἀπονοούμενος (μὴ γένοιτο) οὐδὲ ἀλαζονευόμενος, ἀλλὰ τὸ ὑμῶν σεσαλευμένον στηρίξαι βουλό-

A bellum inferas cœlo. Hominem ſi op-
pugnas vtique aut viceris, aut certè ipſe
vincêris. E regione ſi eccleſiã oppugnas,
ſcito te arte nulla victoriam de ea repor-
taturum. Omnibus enim in immenſum
fortior eſt Deus. An æmulamur Domi-
num? Nunquid fortiores illo ſumus?
Deus fixit, quis huc ſtudio incumbit, vt
exagitet: vtique non noſti, ipſius quãta
potentia. Reſpicit terram, & facit eam
intremiſcere: iubet, & quę ſunt cõcuſſa
firmantur. Ciuitatem trementem ſtare
iuſſit, quantò magis poteſt conſtabilire 1. Cor. 10. 22.
eccleſiã? Sanè eccleſia ipſo cœlo fortior Pſ. 103. 32.
eſt: ſi quidẽ cœlum & terra tranſibunt, Matt. 24. 35.
verba autẽ mea nunquam tranſibunt. Matth. 16.
B Cuiuſmodi verba hæc? Tu es Petrus, & 18.
ſuper hanc meam petram ædificabo ec-
cleſiam meã, & portæ inferi non præua-
lebunt aduerſus eã. Si verbum hoc ha-
bes ſuſpectum, vel factis habeto fidem.
Quot quantique tyranni toto conatu
ſtuduerũt euincere eccleſiam, quot ſar-
tagines? quot camini? immanium bel-
luarum exacuminati dentes? enſes exa-
cuti quot? qui omni ſtudio oppugnarũt
eam, quónam abierunt? ſuppreſſi ſunt ſi-
lentio, obliuioni ſunt contraditi. Quó-
nam prouecta eſt eccleſia? quo euaſit
honoris? Tantò præ ſole ipſa illuſtrius
promicat & eniteſcit. Quæ illorũ erant,
C extincta ſunt ieruntq. peſſum, quæ au-
tem ad eccleſiam attinent, immortalia
prorſus. Si cũ in raro erant numero, non
vincebãtur: cum orbis totus iam pieta-
te adimpletus eſt, quánã ratione eam te
expugnare & euincere poſſe confidis?
Cœlum & terra tranſibũt, verba autem
mea nunquã tranſibunt: idq. iure opti-
mo. Gratioſior enim Deo eſt ac longè a-
mabilior Eccleſia cœlo ipſo: Si quidem
cœli corpus non accepit, eccleſiæ vero
carnem aſſumpſit. Propter eccleſiã con-
D ditum eſt cœlum: nõ item propter cœ- Cœlum eſt propter eccleſiam.
lum eccleſia. Eorũ quæ facta ſunt nihil
vos obturbet. Mihi vnum hoc, quęſo, vt
gratuitum conferatis beneficiũ: fidem
cõſeruate neutrobi euariantẽ, aut altro-
uerſum verſatilem. Non videtis Petrum
ſuper aquas ambulãtẽ, qui quũ ſe parũ-
per à fide diſiunxiſſet, veritus eſt ne ſub-
mergeretur, non vſque adeò propter er-
raticum & inconſiſtentem aquæ impe-
tum, quàm ob infirmitatem fidei? Num enim humanis decretis aut ſuffragiis ad com-
plexum fidei huius ſumus prouecti? num homo quiuis nos eo vſq. perduxit, vt eã diſ-
ſoluat homo? Hæc ipſe non arroganter loquor, aut vt me iactem: abſit hoc. At neque
quaſi inſoleſcens, immo cupiens animorum veſtrorum fluctuationem conſtabilire.

Poſt ſterna motū ſeditio in ciuitate.

Vbi enim vidit diabolus ciuitatem ſedatam eſſe, toto anniſu voluit Eccleſiam cōcutere. O ſceleſte immo flagitioſiſſime diabole, ne muros quidem viciſti, & ſperas tandem te eccleſiam collidere poſſe? Atqui non mœnium ambitu conſtabilitur eccleſia: in numeroſa multitudine Eccleſia cōſiſtit: en quàm ſolidæ ſunt eius columnæ, non quidē ferro adſtrictæ, ſed fide compactæ & connexæ. Non dico, quia tanta multitudo piorū exercuit igne ipſo flagrantior, ſed neque ſi vnius eſſet, hunc tunc euincere poſſis. Planè nouiſti cuiuſmodi tibi vulnera inflixerint martyres. Introgreſſa ſæpenumero puella delicatula ac tenella, virilis expers thori: cera ipſa erat liquidior, & petra quauis ſolidior facta eſt. Latera eius radebas, neq. ſic fidem ipſius ſuperaſti: languit carnis natura, ne ſic quidem ſuccubuit aut cōcidit præſtans

Martyres diabolū ſuperant.

virtus fidei. Marcore abſumptū eſt corpus, at ſenſus iuuenilis reuiguit: abſumpta eſt ſubſtantia, verū pietas perēnabat ac pudor. Ne vnam quidem vincere poteras mulierem, & ſperas te euaſurum

Matth. 18. 20.

ſuperiorē tanto populo? Non audis Dominum dicentem: vbi duo vel tres congregati ſunt in nomine meo, illic ſum in medio eorum? Vbi numeroſus adeò populus mutuæ charitatis vinculo compactus & adſtrictus conſpicitur, non adeſt Dominus? eius arrhabonē penes me retineo. Ipſe ne audaciā mihi ſumo ex propria virtute? Tabellas ſponſionis ipſius retineo: illæ literæ mihi ſunt baculus, illæ mihi certum & tutelare ſignū, illæ mihi portus ſunt fluctuationū expers & tranquillus: vt orbis vniuerſus turbellis exagitetur, tabellas mordicus tueor ac retineo. Ipſi literas illas recito. Murus tutelaris mihi ſunt, & munimētum ſtabile. Quænam hæ ſunt tabellæ? ego vobiſcum ſum omnibus diebus, vſque ad conſummationem ſeculi. Chriſtus me-

Matth. 28. 20.

cum eſt, ecquem timebo? licet fluctus inundent aduerſum me, & concitentur, quáuis ima vorago maris me abſorbeat, etiamſi animoſa & vindictæ appetens indignatio Principū aduerſum me cooriatur, iſthæc omnia viliora eſſe duco tela aranearum: & niſi veſtra erga me dilectio obſtitiſſet, ne hodie quidem ipſe abnuiſſem hinc emigrare aliò. Semper enim dico: Domine tua voluntas fiat. Non quod talis & talis, ſed ſi quid vis. Hoc mihi ſit tutiſſima turris, hoc mihi petra ſit immobilis nec violanda, hoc mihi ſit baculus minimè vacillans, & neutrobi ſe inflectens. Si Deus vult hoc fieri, fiat. Si quidem vult hîc me eſſe, habeo gra-

A μένος. ἐπεὶ γὰρ ἔστη ἡ πόλις, τὴν ἐκκλησίαν ὁ διάβολος ἠθέλησε σαλεῦσαι. μιαρὲ καὶ παμμίαρε διάβολε, τειχῶν οὐ περιεγένου, καὶ ἐκκλησίαν προσδοκᾷς σαλεῦσαι; μὴ γὰρ ἐν τοίχοις ἡ ἐκκλησία; ἐν τῷ πλήθει τῶν πιστῶν ἡ ἐκκλησία. ἰδοὺ πόσοι στῦλοι ἑδραῖοι, οὐ σιδήρῳ δεδεμένοι, ἀλλὰ πίστει ἐσφιγμένοι. οὐ λέγω ὅτι τοσοῦτον πλῆθος πυρὸς σφοδρότερον· ἀλλ' οὔτε, εἰ εἷς ἦν, περιεγένου. καὶ οἶδας, οἷά σοι τραύματα παρέσχον οἱ μάρτυρες. εἰσῆλθε πολλάκις κόρη ἁπαλὴ ἀπειρόγαμος· κηροῦ ἦν ἁπαλωτέρα, καὶ πέτρας ἐγένετο

B στερεωτέρα. τὰς πλευρὰς αὐτῆς ἔξεες, καὶ τὴν πίστιν αὐτῆς οὐκ ἔλαβες. ἐπόνησε τῆς σαρκὸς ἡ φύσις, καὶ οὐκ ἀπηγορεύθη τῆς πίστεως ἡ δύναμις. ἐδαπανᾶτο τὸ σῶμα, ἐνεανιεύετο τὸ φρόνημα· ἀνηλίσκετο δὲ ἡ οὐσία, καὶ ἔμενεν ἡ εὐσέβεια. γυναικὸς οὐ περιεγένου μιᾶς, καὶ τοσούτου περιγενέσθαι δήμου προσδοκᾷς; οὐκ ἀκούεις τοῦ κυρίου λέγοντος, ὅπου δύο ἢ τρεῖς εἰσι συνηγμένοι εἰς τὸ ὄνομά μου, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν; ὅπου τοσοῦτος δῆμος ἀγά-

C πῃ ἐσφιγμένος, οὐ πάρεστιν; ἔχω αὐτοῦ ἐνέχυρον. μὴ γὰρ οἰκείᾳ δυνάμει θαῤῥῶ; γραμματεῖον αὐτοῦ κατέχω. ἐκεῖνό μοι βακτηρία, ἐκεῖνό μοι ἀσφάλεια, ἐκεῖνό μοι λιμὴν ἀκύμαντος. κἂν ἡ οἰκουμένη ταράττηται, τὸ γραμματεῖον κατέχω· αὐτὸ ἀναγινώσκω. τὰ γράμματα ἐκεῖνα, τεῖχος ἐμοὶ καὶ ἀσφάλεια. ποῖα ταῦτα; ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος. Χριστὸς μετ' ἐμοῦ, καὶ τίνα φοβηθήσομαι; κἂν κύματα κατ' ἐμοῦ διεγείρηται, κἂν πε-

D λάγη, κἂν ἀρχόντων θυμοί· ἐμοὶ ταῦτα πάντα ἀράχνης εὐτελέστερα. καὶ εἰ μὴ διὰ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, οὐδὲ σήμερον ἂν παρῃτησάμην ἀπελθεῖν. ἀεὶ γὰρ λέγω, κύριε, τὸ σὸν θέλημα γενέσθω· μὴ ὅ, τι ὁ δεῖνα, καὶ ὁ δεῖνα, ἀλλ' εἴ τι σὺ βούλει. τοῦτο ἐμοὶ πύργος, τοῦτο ἐμοὶ πέτρα ἀκίνητος· τοῦτο ἐμοὶ βακτηρία ἀπερίτρεπτος. εἰ βούλεται ὁ Θεὸς τοῦτο γενέσθαι, γινέσθω· εἰ βούλεται ἐνταῦθα

εἶ

εἶν με, χάριν ἔχω. ὅπου βούλεται, εὐχαριστῶ. μηδεὶς ὑμᾶς θορυβείτω. ταῖς εὐχαῖς προσέχετε. ταῦτα ἐποίησεν ὁ διάβολος, ἵνα ἐκκόψῃ τὴν σπουδὴν τὴν περὶ τὰς λιτανείας. ἀλλ' οὐ προχωρεῖ αὐτῷ· ἀλλὰ σπουδαιοτέρους ὑμᾶς καὶ θερμοτέρους εὑρήκαμεν. αὔριον εἰς λιτανείαν ἐξελεύσομαι μεθ' ὑμῶν. ἢ ὅπου ἐγώ, καὶ ὑμεῖς ἐκεῖ· ὅπου ὑμεῖς, ἐκεῖ κἀγώ. ἓν σῶμά ἐσμεν· οὐ σῶμα κεφαλῆς, οὐ κεφαλὴ σώματος χωρίζεται. διειργόμεθα τῷ τόπῳ, ἀλλ' ἑνούμεθα τῇ ἀγάπῃ. οὐδὲ θάνατος διακόψαι δυνήσεται. κἂν γὰρ ἀποθάνῃ μου τὸ σῶμα, ζῇ ἡ ψυχὴ καὶ μέμνηται τοῦ δήμου. ὑμεῖς ἐμοὶ πατέρες. πῶς ὑμῶν δυνάμαι ἐπιλαθέσθαι; ὑμεῖς ἐμοὶ πατέρες, ὑμεῖς ἐμοὶ ζωή, ὑμεῖς ἐμοὶ εὐδοκίμησις. ἐὰν ὑμεῖς προκόψητε, ἐγὼ εὐδοκιμῶ. ὥστε ἐμοὶ ζωὴ πλοῦτος ἐν τῷ ὑμετέρῳ κεῖται θησαυρῷ. ἐγὼ μυριάκις ὑπὲρ ὑμῶν σφαγῆναι ἕτοιμος, καὶ οὐδεμίαν χάριν παρέχω, ἀλλὰ καὶ ὀφειλὴν ἀποδίδωμι. ὁ γὰρ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων· καὶ σφαγῆναι μυριάκις, καὶ μυρίας κεφαλὰς ἀποτμηθῆναι. ἐμοὶ ὁ θάνατος ἐστὶν ἀθανασίας ὑπόθεσις, ἐμοὶ αἱ ἐπιβουλαὶ αὗται ἀσφαλείας ἀφορμή. μὴ γὰρ διὰ χρήματα ἐπιβουλεύομαι, ἵνα λυπηθῶ; μὴ γὰρ δι' ἁμαρτήματα, ἵνα ἀλγήσω; διὰ τὸν ἔρωτα τὸν περὶ ὑμᾶς· ἐπειδὴ πάντα ποιῶ, ὥστε ὑμᾶς ἐν ἀσφαλείᾳ μεῖναι· ὥστε μηδένα παρεισελθεῖν τῇ ποίμνῃ· ὥστε μεῖναι ἀκέραιον τὸ ποίμνιον. ἡ ὑπόθεσις τῶν ἀγώνων ἀρκεῖ μοι εἰς στέφανον. τί γὰρ οὐ πάθοιμι ὑπὲρ ὑμῶν; ὑμεῖς ἐμοὶ πολῖται, ὑμεῖς ἐμοὶ πατέρες, ὑμεῖς ἐμοὶ ἀδελφοί, ὑμεῖς ἐμοὶ τέκνα, ὑμεῖς ἐμοὶ μέλη· ὑμεῖς ἐμοὶ σῶμα, ὑμεῖς ἐμοὶ φῶς, μᾶλλον δὲ καὶ τοῦ φωτὸς τούτου γλυκύτεροι. τί γὰρ τοιοῦτον παρέχει μοι ἡ ἀκτῖνα, οἷον ἡ ὑμετέρα ἀγάπη; ἡ ἀκτῖνα ἐν τῷ παρόντι με βίῳ ὠφελεῖ, ἡ δὲ ὑμετέρα ἀγάπη στέφανόν μοι πλέκει ἐν τῷ μέλλοντι. ταῦτα δὲ λέγω εἰς ὦτα ἀκουόντων.

A tiam. Quò vult me hinc faceſſere, gratiam habeo. Nemo vos obturbet, aut vllum cieat tumultum. Orationibus incumbite. Haſce motorias turbelas excitauit diabolus, vt interciperet, prorſuſq. abrogaret ſtudiũ, quod ſedulò impẽdebatur ſupplicationibus. Sed enim nihil proficit: inuenimus vos ſolito alacriores ac feruentiores. Cras vnà vobiſcũ proficiſcar ad ſupplicationes. Aut quò ipſe pergam, & vos illuc. Nam vbi vos, illic & ego: vnum corpus ſumus, non corpus quidẽ dirimitur à capite, non etiã caput à corpore diſpeſcitur. Loco quidem di- B ſtinguimur, ſed counimur charitate. Ne ipſa quidẽ mors nos intercidere poteſt. Etenim corpus meũ licet moriatur, viuit tamen anima, & totius populi cõmeminit. Vos mei patres, quo pacto poſſim omnium veſtrũ obliuiſci? vos mei patres, vos mihi vita, vos mihi ſplendor nominis, & gloriæ conſequutio. Siquidẽ vos promoueritis, profectum hunc veſtrum cõprobo, & hoc nomine mihi ipſe placeo, adeò vt vitam meã exiſtimem eſſe diuitias in theſauro veſtro repoſitas. Ego veſtri cauſa paratus ſum vt millies C mactet, nec vllã exiſtimo hinc me exhibere gratiã, quando debitum tali opere ſoluere me agnoſcã. Paſtor enim bonus animam ſuã ponit pro ouibus. Paratus inquã ſum iugulari millies, & capita (ſi adeſſent) innumera exponere ad præſectionem. Equidẽ mors talis argumentũ mihi fuerit & occaſio parãdæ immortalitatis. Iſtæ inſidiæ aduerſum me adornatæ ſuggerũt opportunum ſubſidium ſalutis benè ſperãdæ. Num enim ob facultates meas inſidioſa hæc molitio inſtruitur, vt cõtriſter? Num etiã pro peccatis, vt angore & animi deliquio intabeſcam? D Tantum eſt propter amorẽ quo vos proſequor. Iſthæc enim omnia efficere enixè contẽdo, vt tuti permaneatis, vt nemo alienus clàm ſe inſinuet gregi, vt ouile hoc perſeueret ſyncerum & incolume. Ad parandã coronam mihi abundè ſufficit cauſa ipſa, ob quam tot ſuſtineo agones. Quidni pro vobis patiar? vos enim mihi ciues, vos mihi eſtis patres, vos mihi eſtis fratres, vos mihi loco filiorũ eſtis, vos mihi membra, vos mihi corpus, vos mihi luce hac tanto eſtis dulciores. Quid enim vſquã eſt, quod mihi radioſum adeò iubar ſuppeditet, cuiuſmodi veſtra erga me dilectio? Radius hic in præſenti vita, haud mediocriter emolumento me afficit, veſtra dilectio in futuro nectit mihi coronam. Hæc proinde dixerim ad aures loquutus audientium.

Supplicationes publicæ ſiue Litaniæ.

Ioan.10.11

Quid enim veſtris auribus accómodatius ad audiendum? Tot peruigiles dies egiſtis, & nihil vos in alterutrā partē inflexit, nō tēporis prolixitudo ſegniores reddidit, nō incuſſi timores, nō intētatæ minę. Ad omnia vos exhibuiſtis ſtrenuos & generoſos: ecquid dico quia generoſi fuiſtis? Nimirū id quod ſēper audire cupiebā. Temporaria hæc ne tantilli quidem ęſtimaſtis, vt valedicta terra ad cœlos trāſportemini. Exēpti corporeis vinculis ad beatā illam philoſophiā magna animi contētione properaſtis. Hęc mihi coronas pariunt, hæc mihi ſolatio ſunt, hæc animū demulcēt, hæc me in agonibus velut vnguenta quædā corroborāt, hæc vita, hæc occaſio cōciliādæ immortalitatis. Sed enim quoſdam eſſe video qui ſuadeant, vt mihi temperem ab iſtis meis dogmatibus. Pleróſq́ue enim fœlicior rerū ſucceſſus in cōtrarium tranſuerſos agit. Quod autē iſtis viderer plus æquo zelum exacuere, hinc reuolutus ſum in hanc ærūnoſam afflictionem. Et quidē illi ſuo more nos gradu deturbātes, quū per rerum geſtarū diuerſitatem ſuperiores euaſiſſent noſtro agone, de mea afflictione nonnihil ediſſeram. Lex ſancita quidem eſt, ſed qui ſancit leges, ſuperior euaſit. Filij, nullo veſtro fructu veſtrā dilectionē. * Video enim coïtionem ad pugnā ineundam cōſpirantem, è regione Deū contumelioſe affectum, video agonē in me delabētem, & munerarium, ſiue pręſidē certaminis non mediocri mœrore affectum. Video perſuaſionē veritatis exoleſcere, & ad tabem properare, ex oppoſito flagitioſam molitionē refloreſcere. Mihi ab iſtis opponitur: Comediſti, dein baptizaſti. Anathemate percellar, ſi quidē hoc admiſi: Non veniā in numerū & radicem Epiſcoporum, nō item admittar in Angelorum conſortium, non denique prober deo gratus. Vt interim donem me & comediſſe & baptiſmo admouiſſe, vtique rem feci nō intempeſtiuā, ſiue inauſpicatam & abſurdā. Ad id quod dico, attentū animū aduerte, ſed nec deſinam dicere. Id quidē dicere mihi nō pigrum, vobis autem tutū. Cœptum igitur propoſitum redordiar. Obijciūt comediſſe me, dein baptiſmo admouiſſe? Hoc ergo nomine de gradu deturbent & Paulum. Ipſe ſiquidem à ſumpta cœna, carceris cuſtodi baptiſma contulit. Auſim dicere, exauthorent Chriſtum ipſum. Is enim poſtquam cœnauit, diſcipulis communionem gratuitò diſpertiuit. Sunt & hæc eximia nobis inſignia pignora mutuæ pacis,

Hucuſque vetus interpres huius homiliæ.

Phil. 3.

τί δὲ τῶν ὤτων ὑμῶν ἀκουστικώτερον; τοσαύτας ἡμέρας ἠγρυπνήσατε, καὶ οὐδὲν ὑμᾶς ἔκαμψεν, οὐ χρόνου μῆκος μαλακωτέρους ὑμᾶς ἐποίησεν, οὐ φόβοι, οὐκ ἀπειλαί· πρὸς πάντα ἐγένεσθε γενναῖοι. καὶ τί λέγω, ἐγένεσθε; τοῦτο ὅπερ ἐπεθύμουν ἀεὶ, κατεφρονήσατε τῶν βιωτικῶν πραγμάτων, ἀπετάξασθε τῇ γῇ, εἰς τὸν οὐρανὸν μετέστητε· ἀπηλλάγητε τῶν δεσμῶν τοῦ σώματος, πρὸς τὴν μακαρίαν ἐκείνην ἁμιλλᾶσθε φιλοσοφίαν. Ταῦτα ἐμοὶ στέφανοι, ταῦτα παράκλησις, ταῦτα παραμυθία, ταῦτα ἐμοὶ ἄλειμμα, ταῦτα ζωὴ, ταῦτα ἀθανασίας ὑπόθεσις. ἀλλ' ὁρῶ τοῖς ἐμοῦ τοῖς δόγμασι τινὰς ἐγκαρτερεῖν με πειθόντων. φέρει γὰρ πολλὰ τῶν εὐτυχημάτων εἰς τοὐναντίον· ὅτι οἷς ἐδόκουν ζηλωτὴς εἶναι, περιπέπτωκα τῇ μοχθηρίᾳ· οἱ μὲν κατὰ τὸν τρόπον καθαιρέσαντες νικῶσι τὸν ἀγῶνα τῇ διαφορᾷ τῶν πραγμάτων, οὐκ ἠπείλουν, ἀλλὰ παρῄσαντο. ἔστι γὰρ καιρὸς νῦν εἰπεῖν τὰ περὶ τῆς ἐμῆς θλίψεως. νόμος ἐστὶν, ἀλλ' ὁ νομοθέτης νικᾶται. τέκνα, μάτην ὑμετέραν ἀγάπην, βλέπω συσκευὴν πολεμουμένην, καὶ τὸν Θεὸν ὑβριζόμενον· βλέπω τὸν ἀγῶνα πίπτοντα, καὶ τὸν ἀγωνοθέτην λυπούμενον· βλέπω τὸ πιθανὸν τῆς ἀληθείας μαραινόμενον, καὶ τὴν συσκευὴν ἀνθοῦσαν. λέγουσί μοι ὅτι ἔφαγες καὶ ἐβάπτισας. εἰ ἐποίησα τοῦτο, ἀνάθεμα ἔσομαι· μὴ ἀριθμηθείην εἰς ἐπισκόπων ῥίζαν· μὴ γένωμαι μετ' ἀγγέλων· μὴ ἀρέσω Θεῷ. εἰ δὲ καὶ ἔφαγον καὶ ἐβάπτισα, οὐδὲν ἄκαιρον τῶν πραγμάτων ἐποίησα. πρόσχες μοι μετὰ ἀκριβείας ὃ λέγω, καὶ λέγων οὐ παύομαι. ἐμοὶ μὲν τὸ λέγειν οὐκ ὀκνηρὸν, ὑμῖν δὲ ἀσφαλές. ἀλλ' ἐπανέλθωμεν ἐπὶ τὸ προκείμενον. λέγουσιν ὅτι ἔφαγον καὶ ἐβάπτισα. καθελέτωσαν οὖν Παῦλον, ὅτι μετὰ τὸ δειπνῆσαι ἐχαρίσατο τῷ δεσμοφύλακι τὸ βάπτισμα. τολμῶ λέγειν, καθελέτωσαν καὶ αὐτὸν τὸν Χριστὸν, ὅτι μετὰ τὸ δεῖπνον τοῖς μαθηταῖς τὴν κοινωνίαν ἐχαρίσατο. ἀλλ' εἰκόνα καὶ μεγάλα ἡμῖν ταῦτα; ταῦτα φαιδρὰ τῆς εἰρήνης·

ζοῦντα τοῦ λαοῦ τὰ ἐγκώμια. ἐμοῦ ὁ στέφανος, ὑμῶν ὁ καρπός. ἀλλ' οἴδατε, ἀγαπητοί, διὰ τί με θέλουσι καθελεῖν. ὅτι τάπητας οὐχ ὑπήπλωσα, οὔτε σηρικὰ ἱμάτια ἐνεδυσάμην, καὶ ὅτι τὴν γαστριμαργίαν αὐτῶν οὐ παρεμυθησάμην. ἐνθηνεῖ γὰρ τὰ ἔγγονα τῆς ἀσπίδος, ἔτι περιλέλειπται τῆς Ἰεζάβελ ὁ σπόρος, ἔτι δὲ καὶ ἡ χάρις τῷ Ἠλίᾳ συναγωνίζεται. φέρε δή μοι εἰς μέσον τὸν θαυμαστὸν καὶ πλούσιον τῆς ζωῆς κήρυκα, Ἰωάννην λέγω, τὸν πένητα, καὶ ἕως λύχνου μὴ κτησάμενον (εἶχε γὰρ τὴν λαμπάδα τοῦ Χριστοῦ) B οὗ τὴν κεφαλὴν ἐπεθύμησεν ἡ τῆς Εὔας συλλειτουργὸς, ἡ τῶν ἁγίων ἐμπόδιον γενομένη, ἡ τοὺς προφήτας διώξασα, ἡ τὴν ἐν δόλῳ νηστείαν κηρύξασα, ἡ ὁμώνυμον τοῦ ὀνόματος τῆς ἐχίδνης ἐπισταμένη τὴν ὄρχησιν, ἐν τῷ ἀρίστῳ τῷ ἀτελεῖ ὀρχησαμένη. οὐκ ἐπεθύμησε ζωὴν, οὐκ ἐπεθύμησε χρημάτων ὄγκον, οὐ βασιλείας ἀξίωμα, οὐκ ἄλλης τινὸς περιουσίας. ἀλλ' εἰπέ μοι, ἄνθρωπε, τί ἐπεθύμησε; κεφαλὴν ἀνθρώπου; τί δὲ λέγω; οὐ μόνον ἀνθρώπου, ἀλλ' εὐαγγελιστοῦ. ἀλλ' οὐκ ἐνί- C κησε λαβοῦσα τὴν κεφαλήν. ἔτεμε γὰρ τὴν κεφαλὴν αἰτησαμένη, τὴν ἄνομον ἐπιθυμίαν σπουδαίως διὰ πίνακος δεξαμένη. βλέπε, καὶ θαύμασον τοῦ Θεοῦ τὴν δύναμιν. διήλεγχεν ὁ ἀναίτιος, ἀπετμήθη· ἀλλ' ὁ ἀποτμηθεὶς ἐν δεξιᾷ τοῦ Χριστοῦ, ἡ δὲ ἀπαραίτητον κόλασιν ἐκδέχεται. πάλιν ἐκεῖνος τὸ σπέρμα ὁ σπορεὺς ὁ ἀκανθώδης ἐπιζητεῖ καὶ σπεύδει. ἀλλ' Ἡρῳδιὰς Ἰωάννου τὴν κεφαλὴν ζητοῦσα πάλιν ὄρχησιν, οὐ τοῖς ποσὶ παίζωμεν, ἀλλὰ τὴν τῆς Μαρίας ἐπερειδόμενοι. πάλιν βοᾷ D καὶ λέγει Ἰωάννης· οὐκ ἔξεστί σοι τὴν γυναῖκα ἔχειν τοῦ ἀδελφοῦ σου. ἀλλὰ τί εἴπω; δακρύων ὁ παρὼν καιρός· πάντα γὰρ εἰς ἀδοξίαν ἐκτρέχει, καὶ πάντα χρόνος κρίνει. χρυσὸς δὲ ὅλον δοξάζει. ἀλλὰ φέρε μοι τὸν ἅγιον Δαβὶδ τὸν λέγοντα καὶ βοῶντα· χρυσὸς ἐὰν ῥέῃ, μὴ προστίθεσθαι καρδίαν. ἀλλ', εἰπέ μοι,

A populi autem illuſtria encomia: Mihi vero hic texitur corona, vobis fructus decerpitur. C terum, dilectiſſimi, planè nouiſtis, quibus de cauſis me ab hoc throno depellunt. Tapetas ad ornatum minimè expandi, veſtimẽtis ſericis neutiquã amiciri volui, ipſorum ingluuiem nõ magnopere demulſi. Quin & filij filiorũ aſpidis reſloruere. Adhuc & ſemẽ Iezabelis derelictũ eſt: è regione gratia certat cum Elia, eumq; propugnat. Proinde in mediũ mihi expromito admirabilẽ illum ac prædiuitẽ vitæ præconem, Ioannẽ dico, vſq. adeò pauperem, vt ne B lychnum ſiue lucernã poſſederit. Si quidem habebat is lampadem Christi ſibi prælucentẽ, cuius caput expetiuit operatrix & cõminiſtra Euæ, quæ & ſanctis impedimẽto fuit, quę & Prophetas perſequuta eſt, quæ dolo malo iuſſit prædicari ieiuniũ, quæ & nomẽclaturam ſortita comparem Echidnę, ſcitè ſaltitauit, & choream duxit prandio nondũ abſoluto. Vitam hęc minimè cõcupiuit, non hanc inceſſit cumulandarũ opum cupido, imperatoriã dignitatem tanti fecit, non aliud quiduis ex omni opũ affluẽtia C exoptauit. Cæterũ tu mihi dic, ô homo, quid illud cui⁹ deſiderio tãtopere exarſit? Caput cõcupiuit hominis? Non ſolũ autẽ hominis, ſed & Euangeliſtę. Atqui cum caput accepiſſet nõ præualuit. Ob increpationẽ enim deſecuit caput. Illegitimã quidẽ illam ſuã cupiditatem auidiſſime expleuit accepto capite in diſco. Vide ſimul & demirare ſolertẽ Dei potentiã. Qui coarguit inſons alioqui, nec vlli obnoxius culpæ, præciſione capitis imminutus eſt: atqui is ita præfectus in dextera eſt Christi: illa è diuerſo ineuitabile luit ſuppliciũ. Rurſus ille qui ſe- D men eſt, qui & ſator ſpinæ in morẽ aculeatus, velut altera Herodias ſedulò anquirit ac feſtinat, quo artificio petat caput Ioannis. Iterum ſaltatoriã choream haud ſecus geſticulando in omniũ proſpectum deducit. Nos autem non eam geſticulationẽ pedibus ludendo repræſentamus, ſed Mariæ exẽplo ſtabilibus plantis confirmatam choream proludimus. Clamat rurſus Ioannes: Non licet tibi habere vxorem fratris tui. Ecquid dicam? Tempeſtiuum eſt vt erumpamus in lachrymas. Nihil horum non ad ignominiam ſpectat & excurrit, ſed & omnia indicat tempus. Precioſus auri fulgor nihil non reddit glorioſum. Sed age, mihi in medium profer ſanctum Dauidem dicentem, & hæc exerta voce depromentem: Aurum ſi affluat, nolite cor apponere. Sed enim dic mihi tu,

Cur expulſus fuerit Ioã. Chryſ.

Eudoxia imperatrix cum Herodiade vel Iezabele collata.

Viperæ quã mater fuit Hydra. Heſiodus.

Marc. 6. 18

Pſal. 61. c.

Quis hic erat, qui iſtiuſmodi eiaculatus eſt vocem? An non is obtinebat ex condicto regalis ſolij faſtigiũ? Nõnne regia poteſtate functus ordine cuncta adminiſtrabat? Ne is quidem ad rapinã aciem oculorum intendebat, non ad demolitionem pietatis eius mens deuergebat, neque illi erat anxia cogitatio de cumulandis theſauris, ſed delectus militaris illi erat curæ. Aſſenſum vxoris non requirebat. Fugite & vos ô mulieres alienorum virorum cõuentus. Viris veſtris ne conſiliũ dederitis quod iniquum ſit, quin potius eos confirmate ſecundum prædicta. Númnã flámam, quæ vos vrebat, ipſi extinximus? Vtrũmne tandem ſubacta ſunt corda veſtra & emollita? verumenimuero ipſe noui, quia vos quę filiæ eſtis & imitatrices Mariæ, nõnihil vtilitatis hinc relaturæ eſtis. Aliæ cõtra exſatiatæ quidẽ & inebriatæ non à vino, ſed inexplebili auaritia, queadmodum beatus Paulus vociferatur & deprædicat dicens: Radix omnium malorum eſt cupiditas. Hoc pacto hæ mulieres intelligentiæ omnis expertes ac ſtultæ aures ſuas oppilant, vt pro bono ſemine iacto aliud nihil pariant, quàm ſpinas. Cæterum vos adhortor & obſecro, ne videamur deieciſſe ſemen noſtrum ſuper petram, (ſi quidẽ agricolatio ſumus Chriſti) vt audire promereamur: Euge ſerue bone, intra in domũ meã: vt ne pro hac ſententia dicatur, Serue male ac piger: magis ipſe vos obteſtor, vt luceat veſtra conuerſatio coram hominibus, nõ item infatuetur ſal noſtrũ, ſed glorificemus, ſed rependamus gratiarum actionẽ, nos ditati ei qui prædiues eſt, nos pauperes benigno hominum amatori ac pauperum amantiſſimo Chriſto, potẽtes forti ac præualidæ manui eius. Et hæc quidem de vobis, ô mulieres, dicta ſunto. Forſan autẽ finit hæc me perpeti Deus quæ inter ſe conſultant, ac decernunt ſe molituros aduerſum me, vt me per has calamitates probet, quod in laboribus & ærumnis prorſus conſiſtat victoria, & corona per certaminum tolerãtiam adornari ſoleat. Etenim admirabilis ille Paulus dicebat: Curſum conſummaui, fidem ſeruaui: in reliquum repoſita eſt mihi corona iuſtitię, qua corona dignos vos efficiat vniuerſorum dominus in ſecula, Amen.

1.Tim.6.10

Matth.25.21.

2.Tim.4.7

A τίς ἦν οὗτος ὁ ταύτην τὴν φωνὴν ἐπαφείς; οὐχὶ ὁ τῆς βασιλείας ἐπὶ τῆς κορυφῆς συγκείμενος εἶχεν; οὐκ ἐν τῇ βασιλικῇ ἐξουσίᾳ διέταττεν; ἀλλ' οὐ πρὸς ἁρπαγὴν ἔβλεπεν, οὐκ εἰς καθαίρεσιν εὐσεβείας. ἦν αὐτῷ τὸ φρόντισμα, οὐδὲ μέριμνα θησαυρῶν, ἀλλὰ τῶν στρατιωτῶν συλλογῆς· οὐ γυναικὸς συγκατάθεσιν. φεύγετε οὖν γυναῖκες τὰς ἀλλοτρίας συλλογάς· μὴ συμβουλεύσητε τοῖς ἀνδράσι συμβουλίαν κακήν· ἀλλ' ἀσφαλίσασθε τοῖς λεχθεῖσιν. ἆρα ἐσβέσαμεν ὑμῶν τὴν φλόγα; ἆρα ἐμαλάχθη ὑμῶν ἡ καρδία; B ἀλλ' οἶδα ὅτι ὠφεληθήσεσθε μὲν αἱ τῆς Μαρίας θυγατέρες· ἄλλαι δὲ ἄνευ οἴνου κεκορεσμέναι καὶ μεθύουσαι τῇ φιλαργυρίᾳ, ὡς ὁ μακάριος Παῦλος βοᾷ καὶ κηρύττει λέγων· ῥίζα πάντων τῶν κακῶν ἡ φιλαργυρία. οὕτω καὶ αἱ ἀσύνετοι γυναῖκες ἀποφράττουσιν ἑαυτῶν τὰ ὦτα, καὶ ἀντὶ σπόρου ἀγαθοῦ ἀκάνθας τίκτουσιν. ἀλλὰ παρακαλῶ μὴ ἡμῶν τὸν σπόρον ὡς ἐπὶ πέτραν καταβαλλώμεθα. Χριστοῦ ἐσμεν γεώργιον, ἵνα οὖν ἀκούσωμεν, εὖ δοῦλε ἀγαθέ, εἴσελθε εἰς τὸν οἶκόν μου· μὴ ἀντὶ τῆς φωνῆς C ταύτης λεχθῇ, εὖ δοῦλε κακέ. ἀλλὰ παρακαλῶ, λαμψάτω ὑμῶν ἡ πολιτεία ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, μὴ μωρανθῶμεν ἡμῶν ὁ ἅλας, ἀλλὰ δοξάσωμεν, εὐχαριστήσωμεν, οἱ πλούσιοι τῷ πλουσίῳ, οἱ πένητες τῷ φιλανθρώπῳ καὶ φιλοπτώχῳ Χριστῷ, οἱ δυνατοὶ τῇ κραταιᾷ χειρὶ αὐτοῦ. καὶ ταῦτα μὲν πρὸς ὑμᾶς. ἴσως δὲ συγχωρεῖ ὁ Θεὸς ταῦτά με παθεῖν ἅπερ βουλεύονται κατ' ἐμοῦ, ἵνα ἐν συμφοραῖς δοκιμάσῃ τὰ κατ' ἐμέ· ὅτι ἐν τοῖς πόνοις ἐναπόκειται νίκη πάντως, καὶ ἐν τοῖς D ἀγῶσιν ἐντίμασται στέφανος. καὶ γὰρ ὁ θεσπέσιος Παῦλος ἔλεγε· τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα· λοιπὸν ἀπόκειταί μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος· οὗ στεφάνου καταξιώσει ὑμᾶς ὁ τῶν ὅλων δεσπότης εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν.

A

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΕΠΑΝΕΛΘΟΝΤΟΣ ΑΠΟ ΤΗΣ προτέρας ἐξορίας ὁμιλία.

ΟΤΕ τὴν Σάῤῥαν ἀπὸ τοῦ Ἀβραὰμ ἥρπασεν ὁ Φαραὼ, τὴν καλὴν καὶ εὐειδῆ γυναῖκα ὁ πονηρὸς καὶ βάρβαρος B καὶ Αἰγύπτιος, ἀδίκοις ὀφθαλμοῖς ἰδὼν αὐτῆς τὸ κάλλος, καὶ μοιχείας ἐργάσασθαι δρᾶμα βουλόμενος· τότε δὴ, τότε παρὰ μὲν τὴν ἀρχὴν οὐκ ἐκόλασεν ὁ Θεὸς, ἵνα δειχθῇ καὶ τοῦ δικαίου ἡ ἀνδρεία, καὶ τῆς γυναικὸς ἡ σωφροσύνη, καὶ τοῦ βαρβάρου ἡ ἀκολασία, καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία· τοῦ δικαίου μὲν ἀνδρεία, ὅτι ἔφερεν εὐχαρίστως τὸ γινόμενον· τῆς γυναικὸς δὲ σωφροσύνη, ὅτι ἐνέπεσεν εἰς τὰς βαρβαρικὰς χεῖρας, καὶ τὴν σεμνότητα διετήρησε· τοῦ βαρβάρου ἡ ἀκολασία, ὅτι ἀλλο- C τρίᾳ ἐπῆλθεν εὐνῇ· τοῦ Θεοῦ δὲ φιλανθρωπία, ὅτι μετὰ ἀπόγνωσιν ἀνθρώπων τότε τὸν στέφανον ἐνήνεγκε τῷ δικαίῳ. Ταῦτα ἐγίνετο τότε ἐπὶ τοῦ Ἀβραὰμ, ἐγένετο δὲ σήμερον ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας. Αἰγύπτιος οὗτος, ὡς ἐκεῖνος Αἰγύπτιος· οὗτος δορυφόρους εἶχεν, ἐκεῖνος ὑπασπιστάς· ἐκεῖνος τὴν Σάῤῥαν, οὗτος τὴν ἐκκλησίαν· μίαν νύκτα ἐκεῖνος κατέσχε, μίαν ἡμέραν οὗτος εἰσῆλθεν. οὐδ' ἂν τὴν μίαν συνεχωρήθη, ἀλλ' ἵνα δειχθῇ τῆς νύμφης ἡ σωφροσύνη, ὅτι εἰσέρχεται, καὶ οὐ διαφθείρει αὐτῆς τὸ κάλλος τῆς σωφροσύνης. καί τοι μοιχὸν ἡτοί- D μασε, καὶ τὰ γραμματεῖα συνετελέσθη, καὶ πολλοὶ τῶν τῆς οἰκείας ὑπέγραφον. ἀπηρτίσθη ἡ μηχανὴ, καὶ τὸ τέλος οὐκ ἐγένετο. ἐφάνη ἐκείνου μὲν πονηρία, καὶ τοῦ Θεοῦ ἡ φιλανθρωπία. ἀλλ' ὁ μὲν βάρβαρος τότε ἐκεῖνος ἐπιγνοὺς τὸ ἁμάρτημα, ὡμολόγησε τὸ παρανόμημα. λέγει γὰρ τῷ Ἀβραάμ· τί ἐποίησας τοῦτο; εἰς τί εἶπας, ὅτι ἀδελφή μου ἐστὶ, καὶ μικροῦ δεῖν ἥμαρτον; οὗτος δὲ μετὰ τὴν παρανομίαν ἐπηγωνίσατο. ἄθλιε καὶ ταλαί-

EIVSDEM SERMO POST REDITVM A priori exilio.

Eodem interprete.

QVO tempore Sarram ab Abraham iniecta vi abſtulit Pharao, mulierem vtique pulchrã, & honeſta indole, ac decora ſpecie præditã, malitioſus ille barbarus & Ægyptius iniquis oculis ſacræ elegantẽ formã cõtuitus, cupiẽſq. cõmittere facinus nefariũ adulterij: tũc ſanè, tũc nõ ſtatim initio Deus icere voluit adulterũ, vt declararetur & iuſti virilis ac ſtrenua probitas, & mulieris pudicitia, ſimul & barbari procax libido, Dei inſuper benignitas: iuſti virilis conſtantia, quod is cum gratiarũ actione toleraſſet inflictã ſibi iniuriã: mulieris autem pudicitia, quia tametſi incidit in manus barbari illius, illibatã tamẽ & in- C columem caſtimoniã conſeruauit: barbari petulãs laſciuia, quod alienũ cubile inuadere voluerit: deniq; Dei benignitas demonſtrata eſt, quod ſpe omni humana deſtitutus vir quũ eſſet, tunc iuſto Deus cõtulit coronã. Hæc tum fiebant tempore Abrahami, hoc ipſum in eccleſia hodie fieri cõtigit. Ægyptius eſt iſte, vt ille fuit Ægyptius. Hic ſuos habebat haſtatos ſatellites, ille nec ſecus obtinebat ſuos propugnatores: ille Sarrã perinde atq. hic eccleſiam: vna ille detinebat nocte, diẽ vnũ hic inuaſor eius fuit, at ne vno die permiſſus eſt eam retinere, vt omnibus perſpecta eius foret continẽtia, D quia nihil alioqui corruptelæ aut vitij eius intulit decori & ſanctimoniꝗ ingreſſus barbari. Adulteriũ quidẽ apparuit, & tabellas cõfecit quib. permulti domeſtici ſubſcripſerũt, perfecta eſt machina, ſed negotiũ nõ bene ſucceſſit. Tunc eluxit & barbari illiꝰ nequitia ſimul, & Dei benignitas. Sed enim barbarus ille agnito peccato cõfeſſus eſt ſe legẽ tranſgreſſum. Dixit enim Abrahæ: vt quid nobis feciſti hoc? Cur dixiſti ſoror mea eſt? Parũ enim abfuit quin peccauerim. At iſte poſt perpetratã nequitiã illã nouo ſcelere ſuperare cõtẽdit. O miſer & ærum-

Ex eadem vita per Georgium Alex. ſcripta.

Gen. 12. 13.

Theophilũ deſignat.

noſce: Peccaſti, quieſce. Ne adieceris peccatum peccato. Et illa quidē reuerſa eſt. ſecū habens opes Ægyptiacas: è diuerſo eccleſia rediit quidē, ſed diuitias habēs à cognitione & ſcientia profectas, quare & continētia multò clarior reſplenduit. Vide enim inſaniā barbari. Eiecisti paſtorem: quare pecus diſſipaſti? Eiecisti vinitorē: emiſiſti gubernatorem: quamobrem gubernacula perfregiſti? eiecto vinitore, quam ob cauſam vites ipſas ab radice auulſiſti? Quarę monaſteria demolitus es, Barbarorum imitatus turbulentā excurſionem? fecit vniuerſa hæc, vt veſtra virilis fortitudo enoteſceret. Hæc omnia fecit, vt intelligerem*, quid grex poſſit hic ſub paſtore Chriſto, abſente Paſtore, & quam cōpoſite ſe adornarit, quā ritè adimpletum ſit verbum Apoſtoli: Non in præſentia ſolùm, ſed & in abſentia mea, cum timore & tremore veſtram ſalutē operamini. Tametſi hæc interminabātur ſe molituros aduerſum me, nihilominus verebātur veſtrām magnanimitatē, philtrum veſtræ erga me dilectionis, veſtrū erga me deſiderium. Hinc dicunt in ciuitate nemo noſtrum auſit aduerſum eum quicquam tentare. Eum nobis date extra ciuitatē. Accipite me extra ciuitatē, vt re ipſa condiſcatis eccleſiæ deſideriū. Diſcite (quæſo) filiorum meorum generoſam indolem, militum robur, armatorum vires, diadematum intermicantē ſplendorem, exuberantē opum copiam, magnitudinē dilectionis, quam conſtans illis ſuppetat in aduerſis patientia, quā in illis vigeat flos tuendæ libertatis, quàm illuſtris ſplendor partæ victoriæ. Fac memineris conflictus ille tuus quàm deridiculus fuerit. O res abs te geſtas nouę quidem & præter opinionem! Paſtor externè ſe continet, & ouile præſgeſtit & exultat. Dux quam lōgiſſimè profugerat, vna & milites armabantur. Non iam habebat exercitum eccleſia ſolum, ſed & ciuitas eccleſia facta eſt. Vici, fora, aër tandem ſanctificabatur. Hæretici conuertebantur, melius cōuerſabantur Iudæi: è regione ſacerdotū vita paſſim damnabatur, & Iudæi fauſtas acclamationes, ac laudes concinebant Deo, atque ad nos accurrebant. Ita fiebat ætate Chriſti, Caiphas cruci affixit, & latro confeſſus eſt. O res ſtupendas inſolenter præterq. omnium opinionem mirè geſtas. Sacerdotes trucidarunt, & Magi procidentes adorauerunt. Neque mira & inſolita videantur hæc eccleſiæ: niſi hæc contigiſſent, diuitiæ

Philip. 2. 12

Iudæorum & hæreticorum conuerſiones.

A πωρε, ἥμαρτες, ἡσύχασον, μὴ προσθῇς ἁμαρτίαν ἐφ' ἁμαρτίαν. κἀκείνη μὲν ἐπανῆλθε, πλοῦτον ἔχουσα τὸν Αἰγυπτιακόν· ἡ δὲ ἐκκλησία ἐπανῆλθε, πλοῦτον ἔχουσα τὸν ἀπὸ τῆς γνώμης, καὶ λαμπροτέρα ἐφάνη. ὅρα δὲ τὴν μανίαν τοῦ βαρβάρου· ἐξέβαλες τὸν ποιμένα· τί τὴν ἀγέλην διέσπασας; ἀποστήσας τὸν κυβερνήτην· τί τοὺς οἴακας κατέκλασας; τὸν ἀμπελουργὸν ἐξέβαλες· τί τὰς ἀμπέλους ἀνέσπασας; τί τὰ μοναστήρια διέφθειρας; βαρβάρων ἔφοδον ἐμιμήσω. ἐποίησεν ἅπαντα, ἵνα δειχθῇ ὑμῶν ἡ ἀνδρεία· ἐποίησεν B ἅπαντα, ἵνα μάθῃ ὅτι ποίμνη ἐστὶν ἐνταῦθα ὑπὸ Χριστοῦ ποιμαινομένη. ἔξω ὁ ποιμὴν, καὶ ἡ ἀγέλη συνεκροτεῖτο, καὶ τὸ ἀποστολικὸν ἐπληροῦτο ῥῆμα, οὐκ ἐν τῇ παρουσίᾳ μου μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἀπουσίᾳ μου, μετὰ φόβου καὶ τρόμου τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν κατεργάζεσθε. καὶ τοιαῦτα ἠπείλησαν δεδοικότες ὑμῶν τὴν ἀνδρείαν καὶ τῆς ἀγάπης τὸ φίλτρον καὶ τὸν πόθον τὸν περὶ ἐμέ. οὐδὲν τολμῶμεν, φησὶν, ἐν τῇ πόλει· δότε ἡμῖν αὐτὸν ἔξω. λάβετέ με ἔξω, ἵνα μάθητε τὸν πόθον C τῆς ἐκκλησίας, μάθητε τῶν ἐμῶν τέκνων τὴν εὐγένειαν, τῶν στρατιωτῶν τὴν ἰσχὺν, τῶν ὁπλιτῶν τὴν δύναμιν, τῶν διαδημάτων τὴν περιφάνειαν, τοῦ πλούτου τὴν περιουσίαν, τῆς ἀγάπης τὸ μέγεθος, τῆς καρτερίας τὴν ὑπομονὴν, τῆς ἐλευθερίας τὸ ἄνθος, τῆς νίκης τὸ περιφανὲς, τῆς ἥττης σου τὸ γέλοιον. ὢ καινῶν καὶ παραδόξων πραγμάτων. ὁ ποιμὴν ἔξω, καὶ ἡ ἀγέλη σκιρτᾷ· ὁ στρατηγὸς πόῤῥω, καὶ οἱ στρατιῶται ὡπλίζοντο. οὐκέτι ἡ ἐκκλησία εἶχε τὸ στρατόπεδον μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ πόλις ἐκκλησία ἐγένετο, αἱ ῥύμαι, αἱ ἀγοραὶ, ὁ ἀὴρ ἡγιάζετο· αἱρετικοὶ D καὶ ἐπεστρέφοντο, οἱ Ἰουδαῖοι βελτίους ἐγένοντο· οἱ ἱερεῖς κατεδικάζοντο, καὶ οἱ Ἰουδαῖοι τὸν Θεὸν εὐφήμουν, καὶ ἡμῖν προσέτρεχον. οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ ἐγένετο. Καϊάφας ἐσταύρωσε, καὶ λῃστὴς ὡμολόγησεν. ὢ καινῶν καὶ παραδόξων πραγμάτων. ἱερεῖς ἀπέκτειναν, καὶ μάγοι προσεκύνησαν. μὴ ξενιζέτω ταῦτα τὴν ἐκκλησίαν. εἰ μὴ ταῦτα ἐγένετο, ὁ πλοῦτος

ἡμῶν οὐκ ἂν ἐφάνη. ἦν μὲν, οὐκ ἂν δὲ ἐφάνη. ὥσπερ γὰρ ὁ Ἰὼβ δίκαιος μὲν ἦν, οὐκ ἂν δὲ ἐφάνη, εἰ μὴ τὰ τραύματα, καὶ οἱ σκώληκες· οὕτω καὶ ὁ ὑμέτερος πλοῦτος, εἰ μὴ αἱ ἐπιβουλαὶ, οὐκ ἂν ἐφάνη. ἀπολογούμενος δὲ τῷ Ἰὼβ ὁ Θεός φησιν, οἴει με ἄλλως σοι κεχρηματικέναι, ἢ ἵνα δίκαιος ἀναφανῇς; ἐπεβούλευσαν ἐκεῖνοι, ἐπολέμησαν, καὶ ἡττήθησαν. πῶς ἐπολέμησαν; ῥοπάλοις· πῶς ἡττήθησαν; εὐχαῖς. ἐάν τίς σε ῥαπίσῃ εἰς τὴν δεξιὰν σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην. σὺ ῥόπαλα εἰσφέρεις εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ πολεμεῖς· ὅπου εἰρήνη πᾶσι, πολέμου ἀρχή; οὐδὲ τὸν τόπον ᾐδέσθης, ἄθλιε καὶ ταλαίπωρε, οὐδὲ τῆς ἱερωσύνης τὸ ἀξίωμα, οὐδὲ τῆς ἀρχῆς τὸ μέγεθος. τὸ βαπτιστήριον αἱμάτων ἐμπέπλησται. ὅπου ἁμαρτημάτων ἄφεσις, αἱμάτων ἔκχυσις. ἐν ποίᾳ παρατάξει τοῦτο γίνεται; βασιλεὺς εἰσέρχεται καὶ ῥίπτει ἀσπίδα καὶ διάδημα· σὺ εἰσῆλθες, καὶ ῥόπαλα ἥρπασας· ἐκεῖνος καὶ τὰ συνθήματα τῆς βασιλείας ἔξω ἀφίησι, σὺ τὰ συνθήματα τοῦ πολέμου ἔνδον εἰσήνεγκας. ἀλλὰ τὴν νύμφην μου οὐδὲν ἔβλαψας, ἀλλὰ μένει τὸ κάλλος αὐτῆς ἐπιδεικνυμένη. διὰ τοῦτο χαίρω, οὐχ ὅτι ἐνικήσατε. εἰ παρήμην, ἐμεριζόμην μεθ' ὑμῶν τὴν νίκην· ἐπεὶ δὲ ἀνεχώρησα, γυμνὸν ὑμῶν τὸ τρόπαιον ἐφάνη. ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἐμὸν ἐγκώμιον, καὶ πάλιν μερίζομαι ἐγὼ μεθ' ὑμῶν τὴν νίκην, ὅτι οὕτως ὑμᾶς ἀνέθρεψα, ὡς καὶ ἀπόντος τοῦ πατρὸς τὴν οἰκείαν εὐγένειαν ἐπιδείκνυσθαι. ὥσπερ γὰρ οἱ γενναῖοι τῶν ἀθλητῶν καὶ ἀπόντος τοῦ παιδοτρίβου τὴν ἑαυτῶν ῥώμην ἐπιδείκνυνται· οὕτω καὶ ἡ εὐγένεια τῆς ὑμετέρας πίστεως καὶ ἀπόντος τοῦ διδασκάλου τὴν οἰκείαν εὐμορφίαν ἐπεδείξατο. τίς χρεία λόγων; οἱ λίθοι βοῶσιν, οἱ τοῖχοι φωνὴν ἀφιᾶσιν· ἄπελθε εἰς βασιλικὰς αὐλὰς, καὶ ἀκούσῃ εὐθέως, οἱ λαοὶ Κωνσταντινουπόλεως. ἄπελθε εἰς τὴν θάλατταν, εἰς τὴν ἔρημον, εἰς τὰ ὄρη, εἰς τὰς οἰκίας, τὸ ἐγκώμιον ὑμῶν ἀναγέγραπται. ἐνικήσατε, οὐ χρήμασιν, ἀλλὰ πίστει. ὦ

A noſtræ nuſpiam apparuiſſét. Erant quidem, ſed non cernebãtur. Quemadmodum enim Iob iuſtus quidẽ erat, & non emerſiſſet in lucem eius iuſtitia niſi vulneribus ſaucius, & arroſus fuiſſet vermibus: Ad eundem modum & veſtræ diuitiæ niſi per inimicorum inſidias, non veniſſent in omniũ proſpectum. Etenim reſpondens Deus beato Iob ait: Putas me aliter reſpõdiſſe tibi, quàm vt iuſtus appareres? *Iob. 40. 3.* Inſidiosè inierunt conſilium illi, oppugnarunt, & victi abierunt. quibus oppugnarunt modis? fuſtibus. Quibus armis diſceſſerunt inferiores? ora-
B tionum præſidiis. Si quis te in dextera maxilla alapa cæciderit, obuerte ei & alterã. *Matt. 5. 39.* Tu clauas ac fuſtes in Eccleſiam infers & oppugnas eã? Vbi optatur Pax omnibus, illic bellum ordiris. Nihilne vereris locum, neque dignitatem ſacerdotij? Nihil defers præcelſæ magnitudini principatus? Baptiſteriũ per te ne ſanguine oppletum? Vbi condonatur peccatorum remiſſio, ibi ſanguinis fit profuſio? *Locus ſancti baptiſmatis.* In cuiuſmodi acie quamlibet violenta fiunt hæc? Imperator locum ingreſſurus, ſcutum, parmã aut clypeum
C à ſe proijcit: tu cõtrà ingreſſurus fuſtes arripis & clauas? Ille teſſeras imperij foris dimittit, tu teſſeras bellicæ impreſſionis huc intuliſti? Atqui ſponſa mea nihil per te noxæ accepit: ſuũ illi decus perſeuerat incolume, nullique non ſpectandũ ſe palàm exhibet. Ob hoc gaudeo, nõ quia viciſtis. Si enim adfuiſſem, victoriæ vobiſcum particeps fuiſſem. Nunc quando ſeceſſi, veſtrum illud trophæum in omnium proſpectu nudum fuit. Verius hoc quoq; in laudem meam verſum eſt, & rurſus hanc ipsã victoriã magna ex parte vobiſcum cõmunem re-
D porto, quippe qui vos hunc in modum educaui, vt abſente patre propriã animi generoſitatẽ opere ipſo palàm exhiberetis. Nam quemadmodũ qui generoſi ſunt & fortes athletæ, tametſi abſens ſit pædotribes, nihilo ſegnius ſuũ oſtẽtant robur: ita & qui inter vos præſtanti ac generoſa fidei virtute præualent, abſente etiamnũ doctore, ſuę magnanimitatis ac decoris ediderunt argumenta. Quid iam verbis opus? lapides iſti inclamant: hac de re vel muri eiaculantur vocem. Concede hinc in aulam Imperialem, & confeſtim audis conſtantiã Conſtãtinopolitani populi. Adito mare, cõfer te in vaſtam quãlibet ſolitudinẽ, in montes faceſſito, domos luſtrato: nullo non loco inaudieris in quã ſublime præconiũ veſtrũ excitaueritis, quia ſuperiores euaſiſtis præſtantia fidei. O

popule Doctoris amantiſſime! ô populo patris obſeruātiſſime! Beata planè ciuitas, non in gratiam columnarum, nō ob conuexa tectorum aut laquearia aurea, ſed propter veſtram omnium virtutem. Tantæ adornatęque ſunt inſidiæ, & ecce de eis veſtræ orationes victoriam reportarunt: & meritò quidē: etenim & preces intentę erant ac iuges, quas inter fontes & ſcatebræ lachrymarū vbertim deſluebant. Illi miſſilia ſpicula iaculabantur: vos è diuerſo lachrymas effundebatis. Illi peracrē animorū indignationē, vos manſuetudinem demonſtrabatis. quod vis facito, modo vos oretis: illi quidem qui contradicebant, nunc vbinam ſunt? Num ipſi vlla promouimus arma? num arcus vllos tetendimus? An iacula vlla in eos detorſimus? Oramus, & illi momento minus in fugam ſe proripiunt. Quaſi enim aranea pertuſi ſunt, & à ſe diſtracti, ex oppoſito vos tanquā ſolida petra perſtitistis. Ego veſtri gratia planè beatus. Equidē ſciebam antea, quam ingentes hic mihi cumulauiſſem diuitias: ſed tamen demiratus ſum etiam nunc. Longo erā diſſitus interuallo, & ciuitas ſe aliò cōferebat. Hominis vnius cauſſa pelagus in ciuitatem redactum eſt. Mulieres, viri, pueruli immaturę etiā ætatis, mulieres vterum geſtantes & prægrauidæ fluctiuomos maris æſtus ne tantilli quidem fecerunt. Aduerſus pelagi exæſtuantis minas nihil nō auſæ ſunt. Non ſeruus extimuerat dominum. Non iam mulier natiuæ ſuæ infirmitatis meminerat: forum ipſum ceſſit in eccleſiā, quæ vbiuis locorum in noſtri gratia contigerunt. Quæ enim vſpiā ſunt, non per veſtram viuēdi formulā, ad meliorem diſciplinam redacta. Imperatricem veſtræ choreæ conſortem habuiſtis. Non enim zelum ipſius tegam ſilentio. Nec alioqui dixerim hæc, illi vt aſſentirer aut oblandiar, ſed vt quam optimè de pietate merear. Si quidem arma non accepit, ſed ea officia quæ ad virtutem recta prouehunt. Abductus tunc ſum hinc, ſcitis quæ pacto. Noſſe enim conuenit quæ inamœna ſunt, & ingerunt animo mœrorem dicere, vt & quæ commodiora ſunt ac ſuauiora, condiſcatis. Nunc iam primum diſcite quo pacto hinc ſim abreptus, & quonam modo redux ſim. *Pſal.125.6.* Qui ſemināt in lachrymis in exultatione metent. Euntes ibant & flebant mittētes ſemina ſua. Venientes autē venient in exultatione portātes manipulos ſuos. Verba hæc ea repræſentant quæ nuper geſta ſunt, cum ſuſcepiſtis cum actione gratiarum, quem abeuntē mœſti eſtis honorificè proſequuti, nec id factum prolixiore tēpore, ſiquidem

A λαὸς φιλοδιδάσκαλος, ὦ λαὸς φιλοπάτωρ. μακαρία ἡ πόλις, οὐ διὰ κίονας καὶ χρυσοῦν ὄροφον, ἀλλὰ διὰ τὴν ὑμετέραν ἀρετήν. τοσαῦται αἱ ἐπιβουλαί, καὶ αἱ εὐχαὶ ὑμῶν ἐνίκησαν, καὶ μάλα εἰκότως. καὶ γὰρ ἐκτενεῖς ἦσαν αἱ εὐχαί, καὶ αἱ πηγαὶ τῶν δακρύων ἐπέῤῥεον. ἐκεῖνοι βέλη, ὑμεῖς δὲ δάκρυα· ἐκεῖνοι θυμόν, ὑμεῖς δὲ πραότητα. ὃ βούλει ποίησον. ὑμεῖς εὔχεσθε· κἀκεῖνοι, οἱ ἀντιλέγοντες, ποῦ νῦν εἰσι; ὅπλα ἐκινήσαμεν; μὴ τόξα ἐτείναμεν; μὴ βέλη ἀφήκαμεν; εὐχόμεθα, κἀκεῖνοι ἔφυγον.
B ὡς γὰρ ἀράχνη διεσπάσθησαν, καὶ ὑμεῖς ὡς πέτρα ἑστήκατε. μακάριος ἐγὼ δι' ὑμᾶς. ᾔδειν μὲν καὶ πρὸ τούτου ἡλίκον ἔχω πλοῦτον, ἐθαύμασα δὲ καὶ νῦν. πόῤῥω ἤμην, καὶ πόλις μετῳκίζετο. δι' ἕνα ἄνθρωπον τὸ πέλαγος πόλις ἐγένετο. γυναῖκες, ἄνδρες, παιδία ἄωρα τὴν ἡλικίαν, γυναῖκες βαστάζουσαι παιδία, κατετόλμησαν πελάγους, κατεφρόνησαν κυμάτων. οὐ δοῦλος ἐδεδοίκει δεσπότην, οὐ γυνὴ τῆς φυσικῆς ἀσθενείας ἐμέμνητο. γέγονεν ἡ ἀγορὰ ἐκκλησία, τὰ πανταχοῦ δι'
C ἡμᾶς. τίνα γὰρ οὐκ ἐπαιδεύσατε; βασιλίδα συγχορεύουσαν ἐλάβετε. οὐ γὰρ ἀποκρύψομαι τὸν ζῆλον αὐτῆς. οὐ βασιλίδα κολακεύων, ταῦτα λέγω, ἀλλ' εὐσέβειαν θεραπεύων. οὐ γὰρ ἀποκρύψομαι αὐτῆς τὸν ζῆλον. οὐ γὰρ ὅπλα ἔλαβεν, ἀλλὰ κατορθώματα ἀρετῆς. ἀπηγόμην ποτέ, ἴστε πῶς. δεῖ γὰρ καὶ τὰ λυπηρὰ εἰπεῖν, ἵνα μάθητε τὰ χρηστά. ἀλλὰ μάθετε πῶς ἀπηγόμην, καὶ πῶς ἐπανῆλθον. οἱ σπείροντες ἐν δάκρυσιν, ἐν ἀγαλλιάσει θεριοῦσι. πορευόμενοι ἐπορεύοντο καὶ ἔκλαιον, βάλ-
D λοντες τὰ σπέρματα αὐτῶν· ἐρχόμενοι δὲ ἥξουσιν ἐν ἀγαλλιάσει, αἴροντες τὰ δράγματα αὐτῶν. ταῦτα τὰ ῥήματα ἐγένετο πράγματα. μετ' εὐχαριστίας προεδέξασθε, ὃν ὀδυνώμε-

νοι περιεπέμψατε. καὶ οὐδὲ ἐν μακρῷ χρόνῳ· μετὰ μίαν ἡμέραν πάντα ἐλύθη. καὶ γὰρ ἡ ἀναβολὴ ἐγένετο δι' ὑμᾶς, ἐπεὶ ὁ Θεὸς ἐξ ἀρχῆς ταῦτα ἔλυσε. λέγω ὑμῖν τὸ ἀπόρρητον ἐσφραγισμένον. τὸ πέλαγος μόνος τὴν ἐκκλησίαν βαστάζων. ἡ γὰρ ἀγάπη οὐ στενοῦται, οὐκ ἐστενοχώρηται τὸ πλοῖον. οὐ στενοχωρεῖσθε γὰρ ἐν ἡμῖν. ἀπήειν τὰ ὑμέτερα μεριμνῶν, κεχωρισμένος μὲν τῷ σώματι, συνημμένος δὲ τῇ γνώμῃ. ἀπήειν τὸν Θεὸν παρακαλῶν, καὶ παρακατατιθέμενος ὑμῶν τὴν ἀγάπην. ἀπήειν, ἐκαθεζόμην μόνος τὰ ὑμέτερα μεριμνῶν, βουλευόμενος περὶ ἀποδημίας μόνος. ἀθρόον ἀωρίας γνωσθείσης γράμματα ἔπεμψεν ἡ θεοφιλεστάτη αὕτη ἐν τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ, ταῦτα λέγουσα τὰ ῥήματα (δεῖ γὰρ αὐτῆς καὶ τὰ ῥήματα εἰπεῖν) μὴ νομίσῃ σου ἡ ἁγιωσύνη ὅτι ἔγνων τὰ γεγενημένα. ἀθῶος ἐγὼ ἀπὸ τοῦ αἵματός σου. ἄνθρωποι πονηροὶ καὶ διεφθαρμένοι ταύτην τὴν μηχανὴν κατεσκεύασαν. τῶν δὲ ἐμῶν δακρύων μάρτυς ὁ Θεός, ᾧ ἱερουργῶ. οἵαν σπονδὴν ἐξέχεε. τὰ γὰρ δάκρυα αὐτῆς σπονδὴ ἐγένετο. ᾧ ἱερουργῶ. ἡ ἱερεία, αὐτοχειροτόνητος θύουσα τῷ Θεῷ καὶ σπένδουσα δάκρυα καὶ ἐξομολόγησιν καὶ μετάνοιαν, οὐχ ὑπὲρ ἱερέως, ἀλλ' ὑπὲρ ἐκκλησίας, ὑπὲρ δήμου διεσπαρμένου· ἐμέμνητο, ἐμέμνητο καὶ τῶν παιδίων καὶ τοῦ βαπτίσματος. μέμνημαι ὅτι διὰ τῶν χειρῶν τῶν σῶν τὰ παιδία τὰ ἐμὰ ἐβαπτίσθη. ταῦτα ἡ βασίλισσα· οἱ δὲ ἱερεῖς περὶ φθόνου πάντες ἠγνόουν τὸ χωρίον, ἔνθα κατέλυον. καὶ τὸ δὴ θαυμαστὸν εἰπεῖν, ἐκείνη μὲν ὡς ὑπὲρ τέκνου τρέμουσα περιῄει πανταχοῦ, οὐ τῷ σώματι, ἀλλὰ τῇ ἰδίᾳ πομπῇ τῶν στρατιωτῶν. οὐ γὰρ κατείληφε τὸ χωρίον, ἔνθα διῆγε. πανταχοῦ ἔπεμπε μεριμνῶσα μὴ δολοφονηθῇ, μὴ ἀναιρεθῇ, καὶ ἀπολέσωμεν τὸ θήραμα. τοῦτο μόνον, καὶ τὰ παρ' ἐμαυτῆς ἐπιδείκνυμι. ζητῶ μόνον, καὶ οὐ περιγίνονται. οἱ ἐχθροὶ πανταχοῦ περιῄεσαν δίκτυα ἁπλοῦντες, ἵνα λάβωσι καὶ ἐπαναγάγωσιν εἰς τὰς ἐκείνων χεῖρας. εἶτα καὶ παρεκάλει, καὶ τῶν γονάτων ἥπτετο τῶν βασιλικῶν, κοινωνὸν τὸν ἄνδρα ποιοῦσα τοῦ θηράματος· καθάπερ ὁ Ἀβραὰμ τὴν

A intermedio die vno diſſoluta ſunt omnia. Sed & hæc morula, ſiue cunctatio in gratiá veſtri interceſſit. Nunc quando Deus initio ſtatim hæc omnia deduxit in nihilum, rem vobis aperio reconditam prorſus & arcanã. Pelagus emenſus ſum ſolus, eccleſiam ipſe geſtitans, Dilectio enim nõ contrahitur in anguſtum. Nauis ſiquidẽ capaciſſima eſt, non loci arctitudine diſtricta. Non anguſtiemini enim in nobis. *2.Cor.6.12* Hinc abij anxiè ſollicitus ac ſatagens eorũ quæ ad promotionem veſtrã attinebant. Abij corpore quidẽ à vobis ſeiunctus, non etiá mente, ſed coũnitus. Abij obteſtans Deum, eiq; B commendans veſtrã dilectionẽ. Abij & ecce ſolitarius ſedebã, quæ vos concernebant anxius ad mentẽ reuocãs. Solus ipſe mecum conſilia captabam de mea peregrinatione. Ipſa Dei amantiſſima, nocte intempeſta literas deſtinatas, ſub hoc tenore verborum miſit: (Congruit enim ipſius verba exprimere.) Ne arbitretur tua ſanctitas me cõſciuiſſe, quæ aduerſum te geſta ſunt, ego innocẽs à ſanguine tuo ſum. Homines facinoroſi & corruptelis vitiorum contaminatiſſimi hanc in te cõmentitiam machinã con- *Literæ Eudoxiæ ad Ioã. Chryſ.* C cinnarunt. Teſtis mearũ lachrymarum eſt Deus, cui ſacrifico. Quale libamẽ effudit. Equidẽ hæ ipſius lachrymæ factæ ſunt libamen, cui ſacrifico. Sacerdos tu tuamet cõſecratione facta, & ſacrificiũ offerẽs Deo ac libans lacrymas, confeſſionem & pœnitentiã, nõ pro ſacerdote ſed pro eccleſia, pro diſperſo grege populi obtuliſti. Meminerat vtique, memor inquam erat & filiorum & ſacri baptiſmatis. Dicebat ipſa: Memini ego quia conſecratione manuũ tuarum filij mei fonte baptiſmatis regenerati ſunt. Hæc tacita mẽte verſabat Imperatrix. Sacer- D dotes interim inuidia excæcati omnes ignorabant locum, in quẽ diuerteram. Et hoc ſanè quàm admirabile eſt dictu, illa quaſi pro filio intremiſcẽs nuſquam non ambulabat, nõ corpore ſed emiſſione ſuorũ militum. Non enim locum nouerat, vbi degerẽ. Nam quaquauerſum eos emittebat nimiſquã ſolicita, ne dolo malo circũuentus occidione occideretur, ne eo perẽpto (ait) nobis diſpereat præda venationis noſtræ. Hoc tantum, quæ mearum ſunt partium præſto. Tantum quæro, & ſuperiores non euadunt. Hoſtes interim illi nullũ non locũ perluſtrarunt, retia ſua expandentes quò eũ caperent, & ad illorũ manus reducerẽt. Deinde obſecrabat & ſe genibus regiis aduoluebat, hoc vnũ expetẽs, vt virũ efficeret cõparticipẽ ſuæ venationis; quẽadmodum & Abrahã Sarram,

ſic hæc virum. Ait itaque, perdidimus Sacerdotẽ, ſed velut poſtliminio ipſum reducamus. Niſi enim illum reduxerimus, nulla ſupereſt ſpes tuendi imperij. Nimiſquam autẽ arduum eſt, vt vnicuipiam cõmunicem eorũ qui hæc operati ſunt. Lacrymas emiſi ſupplicans Deo, nullam cõmeſtationem & ſolertiam oſtendens. Nec vos latet quanta cum beneuolentia nos exceperit, quomodo velut inter vlnas quaſi membra propria, quomodo prædicabat ſe vobiſcũ mihi ſtudio ac fauore obſequi. Neque enim verba hæc noſtram æquitatem fugere potuerunt, quòd ſuſceperitis matrem eccleſiarum, monachorum altricem, auxiliatricem ſanctorum, ac pauperum quo fulcirentur baculum. Laus vtique illius gloria eſt quæ ad Deum reſultat, corona eccleſiarum. Dicámne præferuidum ipſius deſiderium? Dicámne ſtudium honoris quo me vnum proſequitur? Heri ſub veſperam profundiorem hæc ad me deſtinauit, dicens verba

Verba Eudoxiæ ad S. Io. Chryſ.

hæc: Dic ei, oratio mea impleta eſt, nimirum id quod efflictim poſtularam, vt legitime fieret & ex officio. Ob hoc corona veriùs quam hoc diademate redimita ſunt. Recepi ſacerdotem, reddidi caput corpori, naui gubernatorem, paſtorem gregi, nuptiali thalamo ſpõſum. Pudore aſperſi ſunt & ignominia adulteri Seu viuã, ſeu emoriar, non amplius eſt mihi curæ. Expendite, ex ea tentatione quàm præclarè res geſtæ emicuerint. Quid facturus ſum, vt gratiarum actionem ac viciſſitudinem rependam veſtra hęc dilectione dignam? Equidem dignam referre neutiquã poſſim: quam autem ipſe poſſideo, lubens impertior. Ex prõpto & alacri animo optarim pro vobis ſanguinẽ effundere. Nullus eiuſmodi liberos habet, nullus eiuſmodi gregẽ, nullus agrum tam fertilem. Agricolatione nulla mihi opus eſt. Dormio ego, & ecce vernant comanti flore ipſæ ſpicæ. Nullo igitur labore opus. Tametſi ipſe conquieſco, oues lupum euincũt, & euadunt ſuperiores. Quo vos appellem nomine? Oues ne, an paſtores? an gubernatores? Vtrúmne milites, an duces? Verba hæc omnia aſſeuero vobis cõquadrare. Quum enim videã à vobis aſſeruari decorum ordinis ac diſciplinę, oues voco Si quãdo contẽplor prouidam & ſolertem prudentiã, paſtores vos eſſe cenſeo. Quũ perſpicio in vobis explendeſcere ſapientiam, nomino gubernatores. Quando magnanimitatem & acrimoniã ſpiritus contueor, appello milites ſimul & duces. O operoſum negotium, ô ſagacem populi prouidentiam. Lupos hinc abarcuiſtis,

A Σάῤῥας, οὕτως αὐτὴ τὸν ἄνδρα. ἀπωλέσα-
μεν, φησὶ, τὸν ἱερέα, ἀλλ' ἐπαναγάγωμεν.
οὐκ ἔστιν ἡμῖν οὐδεμία ἐλπὶς τῆς βασιλείας,
ἐὰν μὴ ἐκεῖνον ἐπαναγάγωμεν. ἀμήχανον
ἐμὲ κοινωνῆσαί τινι τῶν ταῦτα ἐργασαμένων·
δάκρυα ἐξαφιεῖσα, τὸν Θεὸν ἱκετεύουσα, πᾶ-
σαν μηχανὴν ἐπιδεικνυμένη. ἴστε δὲ ὑμεῖς μεθ'
ὅσης εὐνοίας ἡμᾶς ὑπεδέξατο, πῶς ἐνηγκα-
λίσατο ὡς οἰκεῖα μέλη, πῶς μεθ' ὑμῶν ἔλεγε
καὶ αὐτὴ σπουδάζειν. οὐδὲ γὰρ ταῦτα τὰ ῥήμα-
τα ἔλαθε τὴν εὐγνωμοσύνην ἡμῶν, ὅτι ἀπε-
B δέξασθε τὴν μητέρα τῶν ἐκκλησιῶν, τὴν
τροφὸν τῶν μοναζόντων, καὶ προστάτιν τῶν ἁ-
γίων, τῶν πτωχῶν τὴν βακτηρίαν. ὁ ἔπαι-
νος ἐκείνης, δόξα εἰς Θεὸν γίνεται, στέφανος τῶν
ἐκκλησιῶν. εἴπω θερμὸν αὐτῆς πόθον; εἴπω
φιλοτιμίαν τὴν περὶ ἐμέ; ἐν ἑσπέρᾳ βαθείᾳ
χθὲς ἀπέστελλε ταῦτα λέγουσα τὰ ῥήματα· εἰ-
πὲ πρὸς αὐτὸν, ἡ εὐχή μου πεπλήρωται. ἀ-
πήτησα τὸ κατόρθωμα· ἐστεφανώθην μᾶλλον
τοῦ διαδήματος· ἀπέλαβον τὸν ἱερέα, ἀπέδω-
κα τὴν κεφαλὴν τῷ σώματι, τὸν κυβερνήτην
C τῇ νηΐ, τὸν ποιμένα τῇ ποίμνῃ, τὸν νυμφίον τῇ
παστάδι. κατῃσχύνθησαν οἱ μοιχοί. ἐὰν ζήσω,
ἐὰν ἀποθάνω, οὐκέτι μοι μέλει. ἴδετε τοῦ πει-
ρασμοῦ τὰ κατορθώματα. τί ποιήσω, ἵνα ὑμῖν
ἀξίαν ἀποδῶ τῆς ἀγάπης τὴν ἀμοιβήν; ἀ-
ξίαν μὲν οὐ δύναμαι, ἣν δὲ ἔχω δίδωμι. ἀ-
γαπῶ ἑτοίμως τὸ αἷμα μου ἐκχέαι ὑπὲρ τῆς
ὑμετέρας σωτηρίας. οὐδεὶς ἔχει τέκνα τοιαῦτα,
οὐδεὶς ἀγέλην τοιαύτην, οὐδεὶς ἄρουραν οὕτως
εὐθαλῆ. οὐ χρεία μοι γεωργίας· ἐγὼ καθεύδω,
καὶ οἱ στάχυες κομῶσιν. οὐ χρεία μοι πόνου· ἐ-
D γὼ ἡσυχάζω, καὶ τὰ πρόβατα τῶν λύκων πε-
ριγίνονται. τί ὑμᾶς καλέσω; πρόβατα, ἢ ποι-
μένας, ἢ κυβερνήτας, ἢ στρατιώτας καὶ στρατη-
γούς; πάντα ὑμῖν ἐπαληθεύω τὰ ῥήματα. ὅταν
ἴδω τὴν εὐταξίαν, πρόβατα καλῶ· ὅταν ἴδω
τὴν πρόνοιαν, ποιμένας προσαγορεύω· ὅταν
ἴδω τὴν σοφίαν, κυβερνήτας ὀνομάζω· ὅταν
ἴδω τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν εὐτονίαν, στρατιώτας
καὶ στρατηγοὺς ὑμᾶς ἅπαντας λέγω. ὢ πόνος,
ὢ πρόνοια λαοῦ. ἠλάσατε τοὺς λύκους, καὶ

οὐκ ἀμεριμνήσαντες. οἱ ναῦται οἱ μεθ' ὑμῶν καθ' ὑμῶν γεγόνασιν, οἵτινες τὸν πόλεμον τῷ πλοίῳ κατεσκεύασαν. βοᾶτε ἔξω τὸν κλῆρον, καὶ ἄλλον κλῆρον τῇ ἐκκλησίᾳ. τίς χρεία βοῆς; ἀπῆλθον καὶ ἀπηλάθησαν, μηδενὸς διώκοντες ἐφυγαδεύθησαν. οὐ κατηγορεῖ αὐτῶν ἄνθρωπος, ἀλλὰ τὸ συνειδός. εἰ ἐχθρὸς ὠνείδισέ με, ὑπήνεγκα ἄν. οἱ μεθ' ἡμῶν καθ' ἡμῶν γεγόνασιν· οἱ μεθ' ἡμῶν τὸ πλοῖον κυβερνῶντες τὸ πλοῖον καταποντίσαι ἠθέλησαν. ἐθαύμασα ὑμῶν τὴν σύνεσιν. ταῦτα λέγω, οὐκ εἰς στάσιν ὑμᾶς ἀλείφων. στάσις γὰρ τὰ ἐκείνων, τὰ δὲ ὑμέτερα ζῆλος. οὐ γὰρ ἠξιώσατε αὐτοὺς ἀναιρεθῆναι, ἀλλὰ κωλυθῆναι τοῦτο καὶ ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας, ἵνα μὴ πάλιν καταβρύχιος γένηται. ἡ γὰρ ἀνδρεία ὑμῶν οὐκ ἀφῆκε γενέσθαι τὸν χειμῶνα, ἀλλ' ἡ γνώμη ἐκείνων τὸν κλυδώνιον εἰργάσατο. ἐγὼ δὲ, οὐ τῷ τέλει, ἀλλὰ τῇ γνώμῃ ἐκείνων λογίζομαι. ἄνθρωπος θυσιαστηρίῳ παρεστηκὼς, δήμου τοσούτου ἐγκεχειρισμένος προνοίαν, ὀφείλων καταστέλλειν τὰ λυπηρὰ, ηὔξησας τὸν χειμῶνα, κατὰ σαυτοῦ τὸ ξίφος ἤλασας. τὰ τέκνα τὰ σὰ ἀνάλωσας τῇ γνώμῃ, εἰ καὶ μὴ τῇ πείρᾳ. ἀλλ' ὁ Θεὸς ἐκώλυσεν. ὥστε θαυμάζω ὑμᾶς καὶ ἐπαινῶ, ὅτι μετὰ τὸν πόλεμον καὶ τῆς εἰρήνης γενομένης σκοπεῖτε, ὅπως ἂν τελεία γένηται εἰρήνη. δεῖ γὰρ τὸν κυβερνήτην μετὰ τῶν ναυτῶν ὁμόνοιαν ἔχειν. ἐὰν γὰρ διαστασιάζωσι, καταποντίζεται τὸ σκάφος. ὑμεῖς κατορθώσατε τὴν εἰρήνην μετὰ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν· ὑμᾶς κοινωνοὺς ποιήσομαι τῆς ἀσφαλείας. χωρὶς ὑμῶν οὐδὲν ἐργάσομαι, εἶτα καὶ τῆς θεοφιλεστάτης ΑΥγούστης. καὶ γὰρ κἀκείνη φροντίζει καὶ μεριμνᾷ καὶ πάμπολλα ποιεῖ, ὥστε τὸ φυτευθὲν μεῖναι βέβαιον, ὥστε τὴν ἐκκλησίαν ἀκλυδώνιστον μεῖναι. ἐπῄνεσα οὖν καὶ ὑμῶν τὴν σύνεσιν, καὶ τῶν βασιλέων τὴν πρόνοιαν. οὐ γὰρ οὕτως αὐτοῖς μέλει περὶ πολέμου, ὡς περὶ ἐκκλησίας, οὐχ οὕτω περὶ πόλεως,

A immo & profligaſtis, neque id citra anxiam ſolicitudinē. Qui vobiſcum erant nautæ aduerſū vos coorti ſunt. Horum nonnulli bellum adornarunt aduerſus ipſam nauim. Aduerſus externum hunc clerum voce exerta clamate, & alium clerum Eccleſiæ poſtulate. Quid clamore opus? Abierunt, expulſi ſunt. Nemine perſequēte in fugam dilapſi ſunt. Mortalium nemo erat qui ipſos inſimularet, aut impingeret crimen, ſed tacita coarguebat conſcientia. Si inimicus maledixiſſet mihi, vtiq; ſuſtinuiſſem. nunc autem qui mecum verſabantur, aduerſum me conſtiterunt. qui mecum velut *Pſal. 54. 13* B naucleri moderabantur hanc nauim, ſecum conſtituerunt eam præcipitem agere in hoc mare turbulētum. Veſtram demiratus ſum prudentiam. Hæc eò dixerim, non quaſi eblandiēs aut ad ſeditionem vos incitans. Nam quæ illi operati ſunt, inteſtina erāt ſeditio: quæ vos geſſiſtis, à zelo pio profluebāt. Nō enim ipſos cenſuiſtis dignos, qui è medio tollerētur, & mulctarētur morte: ſed & vobis conſultū eſt & Eccleſiæ, vt ne rurſus ſubmergeretur: veſtra enim virilis magnanimitas nequaquam ſiuit exurgere C procelloſam tempeſtatem. Illorum autem mens & maligna voluntas turbulentam & intempeſtiuam hanc fluctuationem operata eſt. Si quidem rem totam nō exitui imputo, ſed flagitioſæ illorum voluntati adſcribo. Homo enim qui quod altaribus adſtitiſſes, & quod tibi tanti tamq. numeroſi populi cura cōmiſſa fuiſſet, debueras ſi qua oborta fuiſſet tēpeſtas inamœna, eā ſedare & in officio cōtinere populū, adeò id non feciſti, vt etiā intēperiem fluctuationis auxeris exerto aduerſum te gladio. Filios inſuper tuos interemiſti, nō quidem re D ipſa id expertus, quod Deus prohibuerit: quo fit vt vos demirer & laudib. proſequar, quia ſedato bello ac pace repoſita etiam nunc attēta mentis acie obſeruatis modū ac formulā, quib. poſſit pax abſoluta iniri, denique & ſanciri. Oportet enim gubernatore tranquillæ paci reſtituto, cum nautis mutuā habere cōcordiā. Namq; ſi inter vectores & ipſos nautas oboriatur motoria ſeditio, nauis ipſa præceps immergitur fluctib. maris. Vos pacē hanc Dei gratia cœptā pro animi veſtri ſentētia ratā efficite, ac ſartam tectā reddite. Huius conſtanter tuendæ efficiam vos mecum adiutores & comparticipes. Neque enim hac in re quicquam poſſim, niſi veſtra auxiliari ope adiutus, dein & religioſiſſimæ Auguſtæ fretus ſuffragio. Etenim illa multarum rerum obit curam, pro Imperij negotiis anxiè *Eudoxiam intelligit.* ſatagit, permulta adminiſtrat quæ ad Reip. moderationem vtilitatémque ſpectant: vt quod probè plantatum eſt, ſolidè perſiſtat ac ſtabiliter perſeueret, vt nulla in poſterum intemperie Eccleſia collidatur, nulla exagitetur fluctuatione. Itaque pluribus commendaui veſtram prudentiam, Imperatorúmque ſolertem prouidentiam. De bello enim vt de eccleſia non ita ſunt ſolliciti: non ita de ciuitate, vt de eccleſia.

Digitized by Google

Obſecremus Deum, pro tuenda dignitate Eccleſiæ rogemus, orationibus aſſiduis immoremur. Ne quæſo ob id quia afflictiones peſſum ierunt lenteſcamus, nóſque dedamus ſocordiæ ignauæ. Ea ſiquidem gratia in hodiernum vſque diem orationibus aſſiduis inſtitimus, magnopere expetentes eximi grauibus iſtis calamitatum procellis. Nunc quia res afflictæ & incommoda dirempta & è medio ſublata, debitam Deo exoluamus gratiarum actionem. Quemadmodum tunc nos præſtitimus virili magnanimitate conſtantes, ita & hodie ad excolendam virtutem nihil minùs ſimus ſtrenui. Pro vniuerſis hiſce beneficiis gratias rependamus Deo, cui gloria & imperium vnà cùm Filio, cum bono, ſancto & viuificante Spiritu, nunc & ſemper, & in ſæcula ſæculorum, Amen.

A ὡς περὶ ἐκκλησίας. παρακαλέσωμεν τὸν Θεὸν ἀξιώσωμεν ἐκεῖνον, παραμείνωμεν ταῖς εὐχαῖς· καὶ μὴ, ἐπειδὴ ἐλύθη τὰ δεινὰ, ῥᾳθυμότεροι γενώμεθα. διὰ τοῦτο ἕως τῆς σήμερον εὐχόμεθα λυθῆναι τὰ δεινὰ, εὐχαριστήσωμεν τῷ Θεῷ, ὥσπερ τότε ἀνδρεῖοι, οὕτω καὶ σήμερον σπουδαῖοι. ὑπὲρ δὲ τούτων ἁπάντων εὐχαριστήσωμεν τῷ Θεῷ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος ἅμα τῷ υἱῷ σὺν τῷ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

IN LIBROS S. IOANNIS CHRYSOSTOMI DE SACERDOTIO NOTÆ FRONTONIS DVCÆI.

INTER opera beati Ioãnis Chryſoſtomi libros iſtos de ſacerdotio maximè commendat Suidas, quod excellant *τῷ τε ὕψει, καὶ τῇ φράσει, καὶ τῇ λειότητι καὶ τῷ κάλλει τῶν ὀνομάτων*, *tum ſublimitate & elocutione, tum lenitate & elegantia verborum.* Ac de tempore quidem quo ſcripti ab eo fuerint, conſtat ex Socrate lib. 6. cap. 3. qui diaconatus eum dignitatem aſſecutum à Meletio, contexuiſſe illos tradit, ſed admodũ allucinatur idem Hiſtoricus, dum ait Baſiliũ, qui diu multúmque verſatus eſt cum Chryſoſtomo, poſtea Cæſareæ Cappadociæ ordinatum Epiſcopum fuiſſe, & qui Socratem errãtem ſecuti ſunt Eraſmus, ac Brixius interpres redarguuntur à Iacobo Billio lib. 2. cap. 3. ſacrarum obſeruationum ex eo, quod Chryſoſtomus Baſilium, cum quo in his libris loquitur, fuga ſe ſubduxiſſe queratur, quum interim ipſe ad Eccleſiæ gubernacula raptus eſt, idque nullo modo conueniat Cæſarienſi Baſilio, qui plurimis annis ante Chryſoſtomum ad huiuſmodi dignitatem prouectus eſt, hoc eſt imperante Valente. Sed dum alienum errorem diſcutere conatus vir doctiſſimus, memoria lapſus, quod proprium fuit Chryſoſtomi, Baſilio tribuit: nam ea de cauſa ſe purgat in his libris Chryſoſtomus, quod fuga ſibi conſulens ſeſe occultarit, cum Baſilius ad Epiſcopatum promotus eſt. Rectius multo Cardinalis illuſtriſſimus Cæſar Baronius ad annum Chriſti 382. ſectione 60. iam egiſſe Baſilium ſeptimum annum in Epiſcopatu Cæſarienſi oſtendit, cum iſte iunior eſt creatus, qui cum eſſet Ioanni coæuus, nec ætatem exceſſiſſet annorum XXII. fingi non poſſe ait hunc Baſilium eſſe Cappadocem illum ſenem, qui poſt ſequentem annum è vita migraſſe dicetur. Neque veriſimile eſt Baſilium patria Antiochenum fuiſſe ab Epiſcopis Syriæ Cæſarienſem Epiſcopum electũ, præſertim cum hic Antiochenus eremum cogitans, ille vero Cappadox cum ad multos annos eremũ incoluiſſet, Epiſcopus fit ordinatus. Alij putant Baſilium hunc Epiſcopum Seleuciæ Iſauriæ fuiſſe illum, cuius extant aliquot homiliæ nuper in lucẽ editæ, vt ſcribit Photius, in bibliotheca pag. 196. *αὐτὸς ἐν ᾧ καὶ περὶ τῆς ἱερωσύνης λόγος συντέτακται*, ad quem etiam librum de ſacerdotio ſcriptum miſerit: addítque multa veſtigia apparere orationum & ſenſuum ipſius in orationibus Baſilij, vt vterque ſibi vtilia ex eodem fonte hauſiſſe videatur. Refutat hanc Photij ſententiam Baronius ex teſtimonio Theodoreti, qui ſcribit in hiſtoria ſanctorum Patrum Baſilium iſtum Seleucienſem vitam egiſſe monaſticam ſub ſancto Marciano Abbate, & cum eo diu verſatum, Epiſcopum vero claruiſſe tempore Concilij Chalcedonenſis, cui & ſubſcriptus habetur, poſt annos ſeptuaginta, vno minus. Hæc tamen ratio falſo nititur fundamento; neque enim affirmat Theodoretus Baſilium iſtum de quo loquitur cap. 3. Seleuciæ fuiſſe Epiſcopum, ſed hoc tantum: *Marciani Philoſophiæ fructum percepit admirandus ille Baſilius, qui multis poſtea temporibus apud Seleucobelum (eſt autem vrbs Syriæ) monaſticum erexit habitaculum.* Confundit ergo vir doctiſſimus memoriæ lapſu Seleuciam Iſauriç ad Taurum montem ciuitatem, quæ ad Aſiam minorem pertinet, cum Seleucobelo Syriæ ciuitate, quæ Palæſtinæ vicina eſt. Nam Seleucia ad Belum Ptolemæo & Plinio eſt, quam aliquãdo, vt Stephanus ait, Seleucobelon nominant, in Caſſiotide regione Syriæ, & in Chalcedonenſi Concilio reperitur actione 4. pag. 179. *Εὐσέβιος ἐπίσκοπος Σελευκοβήλου Συρίας δευτέρας. Euſebius Epiſcopus Seleucobeli Syriæ ſecundæ:* proinde diſtinguendus eſt à Baſilio Seleucienſi Epiſcopo. Vero ſimilior eſt altera ratio, quam ſubiicit idem Baronius, quod ex Socrate loco citato ſciamus ætate Chryſoſtomi Maximum quendam ipſius olim contubernalem, & in vita monaſtica ſociũ Seleuciæ Iſauriæ fuiſſe Epiſcopum. Sic igitur exiſtimandum eſt tertium quẽdam fuiſſe Baſilium & à Cæſarienſi ac Seleucienſi diuerſum illum, ad quem hi libri ſunt miſſi, præſertim cum plurimos hoc nomine fuiſſe conſtet Epiſcopos illo tempore, vt Baſilium Raphanenſem in Syria Epiſcopum, & alterum Bibli in Phœnicia reperimus, qui Synodo Conſtantinopolitanæ interfuerunt. Porro ad hanc librorum de ſacerdotio inſtituendam editionem primum Auguſtana vſi ſumus, quam an. 1599. vir doctiſſimus Dauid Hœſchelius fideliter expreſſit ex Colonienſi & aliis vulgatis, addídítque varias lectiones ex manuſcriptis codicibus bibliothecarum Palatinæ & Auguſtanæ: nos eas nouis locupletauimus, collectis ex duobus regiis libris calamo exaratis, quorum alter Franciſci I. alter Henrici II. Regum Chriſtianiſſimorum ære coëmpti ſunt, & ex membranis

nobiliſſimi viri Franciſci Oliuarij: nõnunquam etiam ex veteris interpretationis veſtigiis lectionem veram aſſequi conati ſumus, cuius antiquiſſima editio Latina Pariſienſis fuit an. 1524. apud Petrum Gromorſum. Græcam vero quam exiſtimamus omnium primam, nacti ſumus Louanij excuſam typis Rutgeri Reſcij an. 1529. Eam igitur his notis deſignabimus L. vel Lo. F. Franciſci I. H. Henrici II. O. Oliuarij. P. Palatinum. A. Auguſtanum, & nonnunquam hos tres Gallicos libros, & duos Germanicos ſimul teſtes laudabimus. Et quoniam dum properanti prælo recognitam veterem multorum huius voluminis opuſculorum interpretationem adornamus, quædam nos fugerant, quædam conſulto prætermiſſa fuerant, vt occaſione data commodius vitiatis locis adhiberetur medicina, dum variantes lectiones ex aliis manuſcriptis codicibus colliguntur: idcirco minus erit lectori mirandum, ſi plura quàm optaret, in Notis noſtris reperiat his curis ſecundis reſeruata, præſertim cum religio ſæpe fuerit iam receptas eorum interpretationes liberius immutare, qui antiquioribus & emendatioribus fortaſſe libris vſi calamo exaratis, eos tractatus in lucem primi ediderãt. Quod ſi quis minus copioſè redditam à nobis emendationum rationem hîc fuiſſe obſeruet, quàm in aliis in priorem partem huius tomi Notis, intelligat nos plurimorum locorum expoſitionem vberiorem conſulto reſeruaſſe libris noſtris ſacrarum obſeruationum in Græcos Patres, quos θεοῦ συνεργοῦντος nos edituros ſperamus.

PAG. 1. a. 1. ἐμοὶ πολλοί. H. O. ἐμοὶ μὲν πολλοί. a. 7. πιστοί. O. πιστοὶ πολλοὶ πάντες. b. 5. ἐπισυνάμεθα. H. ἐπισυνάμεθα. b. 7. εἰς διδασκάλους. O. & A. εἰς διδασκάλου, & vt annotat Dau. Hœſchelius, Baſil. M. homil. πρὸς τοὺς νέους tam edita quàm calamo exarata. Lucianus Hermotimo πρὸς τοὺς διδασκάλους. Paraſit. εἰς διδασκαλεῖα: ſed Xenophon, Xiphilinus ex Dione & alij εἰς διδασκάλου ellipſi Græcis vſitatiſſima; vt idem Lucianus illo de ſectis dialogo, ἀπιτον αὐτοῖς εἰς διδασκάλου, & alibi, κἂν εἰς μουσικοῦ δέοι φοιτᾶν. Photius pag. 544. εἰς διδασκάλων ἐβάδιζεν numero multitudinis è Philoſtrato. Mendoſum certè lib. de virginitate pag. 60. ἐν παιδοτριβῶν pro παιδοτριβῶν. vetus interpres, *frequentabamus magiſtros.*

Pag. 2. a. 2. καὶ ὅπερ. H. & A. καὶ ὅπερ δὲ π. τ. ἡμῖν ἐφυλάττετο ἀρραγῆ τε καὶ βέβαια. *Quin & cetera infracta & ſtabilia conſeruabamus.* b. 1. καὶ οὐκ ἔτι. H. omittit illud καί. b. 4. πεπληθώς. Sic correxerunt illud Eraſmi ſiue Chalcographi mendum quidam πεπληθώς, pro quo alij ſubſtituerũt πεπληρωμένος, *repletus*, alij πεπλησμένος, quum ἑαυτὸν πλειόσι παρανομίαις alibi dicat, id eſt ſceleribus ſe coinquinare: ſed verior lectio πεπληθυσμένος. Simili metaphora βιωτικαῖς πεπληθυσμένη φροντίσι dixit infra pag. 92. d. & Baſil. M. pag. 52. πεπληθυσμένοι τῷ βάρει τῶν ἁμαρτημάτων. Nonnus cap. 11. Ioann. Κέκλετο ποιητὸς πεπληθυμένος ἄψεα δεσμοῖς. *D. Hœſch.* Eandem lectionem tuentur F. H. O. & pro ἐπιθυμίαις in O erat ἐπιθυμίαις. b. 8. βέβαιος. O. βεβαία δύναμις ἡμῖν. c. 1. καὶ αὐτῆς. A. μακρὰν καὶ αὐτῆς. & pro αἰτῶμαι. F. αἰτήσομαι. c. 3. τῷ χρόνῳ. In A. F. H. & O. deſideratur προσθήκας. c. 5. καὶ πῶς. H. F. καὶ γὰρ καὶ τὸ χεῖρον & F. προσθήσεις. d. 3. προσεσχεν. P. παρέσχεν. d. 7. ἀλλὰ τοῦτο. A. ἀλλὰ τοῦτο οὐδὲ ἦν δίκαιον ἐμοῦ. H. ἀλλὰ τοῦτο οὐδὲ δίκαιον. d. 8. ἐπειδή. H. & A. ἐπειδὴ δὲ τοῦτο. vide Iſidorum Peluſiot. lib. 2. epiſt. 42. *D. Hæſc.*

Pag. 3. a. 2. τὴν οἰκίαν. H. τὴν οἰκίαν ἔχειμεν. a. 4. ἐν χερσί. H. A. χερσίν. a. 7. παιδίου. H. παιδίου ἐκείνου δοῦναι. b. 8. χηρείας. H. χήρας. c. 4. φροντίδας. H. O. A. φροντίδων & μειζόνων. F. φροντίδας & μείζονας. c. 8. εἰσαγαγεῖν. A. προσθέντων. c. 10. φέρειν. A. H. ἀθυμίας φέρειν. d. 1. πενθοῦς. H. P. A. πενθικῶς. d. 8. θρέψαι. A. H. ἀναθρέψαι.

Pag. 4. b. 5. ὀρφανίας. P. F. H. O. τὴν ὀρφανίας, rectè cum accuſandi caſu. Syneſ. epiſt. 155. χωρὶς δὲ τῆς χηρείας. *D. Hæſch.* πεσθέντας. H. πεισθέντας· ἀκαιρίαν. H. ἀκαιρίας. ἐκ τῶν ἱματίων. A. P. H. ἐκ τῶν ἱματίων. c. 2. καιρωθείς. O. καιρωθείς. d. 6. τῶν σῶν. F. O. τῶν ἐμῶν. & vetus interp. *rebuſque meis præeſſe compello.* A. P. H. φροντίζειν τῶν ἐμῶν. ἀναδέξεσθαι. O. ἀναδέξασθαι. d. 8. αἰδεσθείς. P. αἰδεσθείς, quod ferri poteſt, ſi ἀλλ' non ſequatur. *D. Hæſc.*

Pag. 5. a. 1. ἄπαντα. A. P. πάντα πρὸς αὐτοὺς τὰ. a. 8. ταῦτα μέν. P. καὶ ταῦτα μὲν καὶ αὐτὰ πάντα. b. 7. προσαχθῆναι. Sic legimus ex H. O. P. A. Louanienſis editio habuit προσαχθῆναι. tres item codices noſtri legunt εἰς τὸ τῆς ἱερωσύνης ἀξίωμα μέλλειν ἡμᾶς προσάγειν. b. 12. τὸ πικρόν. H. A. P. περὶ ἐμοῦ τὸ πικρόν. d. 1. καὶ πρὸς τὴν. O. καὶ πρὸς τὴν τῶν πολ. O. καὶ προσεπιτείνει τῶν πολλῶν. H. τῶν ἀνθρώπων ὑπὲρ. F. ὑπονοίας. Hœſchelius profert ſimilem locum ex Philone ὀλίγων δυνάμενοι παιδείας ὑπονοίας. d. 5. περὶ πάντων. F. H. O. A. P. περὶ πάντων εἶχεν ἐκείνη. d. 10. κατεπείγει. O. H. A. P. κατεπείγει.

Pag. 6. a. 6. ὑπεχεν. O. H. A. P. ὑπισχνούμενος. a. 7. εἶναι ἡμᾶς. F. H. O. καὶ ἡμᾶς. b. 1. αὐτῆς ἀν. F. αὐτῆς πάντας τῶν πατέρων. O. τῶν ἀνθρώπων κρ. & θρασύνεσθαι. F. θρασυνθῆναι. b. 8. καθίζεσθαι. Louan. καθίζειν πάλιν. καί. Ferri & hæc poteſt lectio: nam καθίζειν ſedere Lucæ 5. 3. alias actiuè vt Pſal. 142. 4. ἐκάθισέ με ἐν σκοτεινοῖς. Eadem eſt ratio verbi ἀνακλίνειν. Actiuè vſurpatur in hoc libro pag. 10. b. 3. neutraliter eſt accipiendum. Sap. 16. v. 14. οὐδὲ ἀναλύει ψυχή. *neque redit anima. D. Hœſch.* b. 10. τῆς ἀπορίας. A. F. H. O. τῆς ἀπορίας. Vulgatæ editioni fauet interp. vetus: *nimio impediebatur angore.* b. 12. φθέγξεσθαι. F. H. O. A. φθέγξασθαι. c. 3. ἱεροδακρ. Expunximus Louanienſ. lect. ἀειδακρύοντα, ſequuti F. H. O. & Palatinum codicem, in quem annotat Hœſch. non diſplicere ἱερόδακρυν niſi à poëtis ſolis id genus compoſita vſurparentur, ἱεροπληθὴς, ἱεροπαλάμους. Pind. ἱερατεύμενον, ἱερλαμπής, ἱερζωος. Naz. Carm. ἱεροθρόνος. Apolinar. ἱεροδέτης. Non. ἱερόδακρυς autem Ariſtoteli & Philoni, *admodum lacrymans.* Auguſtanus denique ἀειδάκρυον ὄντα. c. 6. φιλεῖν. A. P. H. καταφιλεῖν. d. 2. poſt vocem ψυχῆς ſequebatur in O. καὶ ὁ Βασίλειος. d. 9. περιγράφεσθαι. H. [illegible]. d. 11. ἐμβαλεῖν. P. ἐκβαλεῖν.

Pag. 7. a. 2. φανείη. A. φανείη τῆς ἡμέρας μέρος τίνος. forte ἡμετέρας. & ita Brixius, *quacunque vrbis parte.* a. 6. ἐλαθον. H. A. τί ἐν ἐλάθομεν τῶν. Ibid. οὐκ ἔδει. verbum ἔδει aberat ab O. & F. & ab edit. Louan. b. 2. ἀφροσύνης. A. P. οὐδ' ἂν ἀφροσύνης ἐξ ὧν αὐτὸς εἰς ἡμᾶς. b. 3. πρὸς ἔξωθεν. A. πρὸς ἔξωθεν γνῶμαι καὶ μετεῖναι. b. 10. *vt ſe haberet.*) Adde, *inter nos.* c. 4. τὴν δὲ κοινήν. Emendandum ex Louan. & mſſ.

Digitized by Google

αἰσχύνῃ. H.F.O.A.P. τῆς δὲ λοιπῆς πῶς αἰσχύνῃ τὴν αἰσχύνην; Vetus interp. *Sed in reliquum quomodo tātam pudorem feremus?* d. 2. ἰσχαλλεῖ. Profert ſimilem locum Hœſch. ex Syneſ. epiſt. 147. ἰσχαλλ-ολοδύνας φροντίσιν. d. 4 βεβρεγμένοι. O. μικρόν.

Pag. 8. a. 5. ὥσπερ δεῖ A. P. δεῖ ταύτην αὐτοὺς ἀτίμως τιμᾶν. a. 6. ἀλλὰ καὶ. O. ἀλλ' οὐδ' ἀλλήλοις ἐστί. d. 5. παλαιοῖς. P. πάλαι. forte ſcrib. πάλαι. olim. *D. Hœſc.* d. 8. ὅλους A. P. H. ἡμᾶς ἠθικωτέρους. d. 12. εἴ γε μιμοῦνται. O. εἴ γε μιμούμεθα τοὺς &c. ἀεὶ διωκομένους.

Pag 9. a. 7. ἐγὼ δὲ αἰτία. A. ἐγὼ δὲ οὕτω σοι εἴποιμι, τί γε εἰς σὲ ἐλθεῖν, ἀφέλκειν πράξεις μοι. a. 11. φείδεσθαι τῆς. H. A. τῆς τῆς. b. 1 *Neceſſarium.*) Emenda ex editione Sig. Gelenij, *inde acceſſurum.* b. 9. *per medias.*) Alludit ad locum Scripturæ Eccli 9. 20. ὅτι ἐν μέσῳ παγίδων διαβαίνεις, καὶ ἐπὶ ἐπάλξεων πόλεων περιπατεῖς. *Quoniam in medio laqueorum ingrederis & ſuper pinnacula ciuitatum ambulas.* In F. & O. πόλεως legebatur non πόλεων. Vetus interpres hic vertit, *& in murorum marginibus ambulamus.* Paulo poſt in illo Prouerbiorum loco pro ὡς μονοχ. LXX. ὥσπερ τὸν ἀσθενοῦντα βαδίζειν. c. 6. καὶ τὰ τούτων. A. P. καὶ ἐκεῖνα τούτων. d. 1. οὐδὲ γέγονε. A. P. οὐδὲ γεγονέναι μοι τι πλεῖον ἐκ τούτου. d. 3. καὶ μηδὲ A. P. καὶ οὐδὲ εἰς τοῦ θανάτου. d. 4. ἐσχημάτισται. Brixius, *nullis fulcimentis vallatam nauem* ſcripſerat, vetus interpres *quaſi exarmatam nauim.* d. 10. ἐπεσχέθη. A. P. ἡμῶν τινὲς ἐπεσχέθησαν.

Pag. 10. a. 4. ἀνακύψει. H. ἀνακύψαι & μένειν a. 5. καὶ μακρὰν. A. P. καὶ μένει μακράν. b. 3. τὰ φθειρόμενα. Hoc adagium alij aliter, vt Græca lingua eſt copioſa, exprimunt: Baſil. M. epiſt. τίς γὰρ ἂν φθάσειν μηχανὴ μὴ γενέσθαι τὰ πεπραγμένα; Plutarchus ex Agathonis verſibus, τὸ γὰρ γεγενημένον οὐδὲ θεὸς δύναται ἔτι ποιεῖν ἀγένητον. Ariſtot. 6. Ethic. Nicom. 2 τὸ δὲ γεγονὸς οὐκ ἐνδέχεται μὴ γενέσθαι. Plautus Audul. *Quid vis fieri? factum eſt illud, fieri infectum non poteſt. D. Hœſch.* c. 3. παύσονται. A. P. παύονται. c. 5. ποιεῖται. Louan. & aliæ vulgatæ editiones, ποιοῦσιν πρὸς ἡμᾶς αὐτῶν. c. 7. ἀλλὰ παρ' αὐτῶν. A. P. H. ἀλλὰ φρόντιζε τί. d. 2. ἀδικεῖν. A. P. ἀδικούμενοι.

Pag. 11. a. 6 ἐλαύνειν. A. P. H. ἐλίσσειν. vetus interpres legiſſe videtur ἐλεεῖν. vertit enim, *cum eorum mi ererentur etiam accuſatores*: ſed ea lectio vitioſa eſt. c. 4. τῶν ὑβρισμένων. H. A. P. τὰ τῶν ὑβρισμένων, τοὺς κρατοῦντας. d. 1. οὐκ ἂν βελ. H. A. P. οὐκ ἂν βαλλόμενοι. *ſi telorum ictu non occubuiſſent.* d. 2. ἐπιπλ. A. ὁ θάνατος ἐπιπλέει. d. 7. ἀμφότεροι. H. A. P. ἀμφοτέροις ἀμφοτέροι.

Pag. 12. b. 10. κινδυνεύοντα. P. κινδυνεύοντα πάλιν, τῆς. *rurſus de vita periclit.* Vetus interpres vulgatam ſequitur lectionem, *eadem denuo arma arripuit.* b. 11. ὅπλοις ἐχρῆτο A. H. ἐχρήσατο. 1. Reg. 21. ὁ Δαβὶδ ἀπεκρύβη τὸ πρόσωπον αὐτοῦ. Quæ vero impoſturæ ſint licitæ, Clemēs etiam Alexandrinus medicorum exemplo docet Strom. VII. ἀλλὰ τι γὰρ φρονεῖ ἅμα καὶ ἀληθεύει· πλὴν εἰ μή που ἐν θεραπείας μέρει, καθάπερ ἰατρὸς πρὸς νοσοῦντας. *D. Hœſch.* c. 4. ζητεῖν. Vulgatæ editiones ζητεῖν ὑγείαν, ἵνα. d. 6. τοὺς ἀσθενοῦντας. P. αὐτοὺς ἀσθενοῦντας. Correximus ex lectione A. & H. vulgatam lectionem τὸ ἀσθενοῦντα: quibus & vetus interpres aſtipulatur, *vt infirmos reſtituant ſanitati.*

Pag. 13. a. 3. ἐπιεν. Ita H. A. P. ἐπίνεν. Lo. F. b. 4. ἐκδεδεγμένος. F. H. A. P. at ἐκδεδεγμένης vulgatæ editiones. c. 7. ἰαματα. H. A. P legunt ἰάματα τῆς ἀσθενείας caſu ſecundo vt Athenæus initio lib. 14. καὶ τὰ τῆς πολλῆς ἀκράτου ποσεως. At Philo lib. 1 de vita Moſis. ὥσπερ οὐχ ὕδατος, ἀλλ' ἀκράτου ποτισθεὶς Idem lib. de præmiis οὐκ ἔτι ὕδατι ἀκράτου ποτισθεὶς. caſu quarto. rectum vtrumque: duplex enim quorundam verborum eſt conſtructio. Philo ἀρύσεως ὕδατος, & ὕδωρ. diſcrimen è Grammaticorum libris notum eſt. *D. Hœſch.* c. 9. ἔμενε. H. A. P. ἐξήνεγκε. c. 10. εἴδους. F. ἰδέας. ſubſtituimus lectionem codicum O. H. in locum vulgatæ illius τὸ δὲ τῆς. vet. interpr. *Ecce quantum eſt ſeductionis lucrum.* d. 1. *medicorum dolos.* De hoc medicorum dolo vide εὐλογεῖν, qua vtitur Baſilius M. homilia in 1. Pſalm. Theodoretus lib. 7. de Prouident. Cydonius lib. de contemnen. morte, Maxim. Tyrius orat. 15. Plutarch. περὶ ἀρχ. παιδ. *D. Hœſch.* d. 6. *Sic beatus.*) Actor. 21. 26. Timotheum Act. 16. 3 de quo Clemens Alex. Strom. 7. pag. 318. Photius in biblioth. edit. Aug. p. 401. d. 9. ἀπειπών. H. A. P. ὑπειπών. *ſcribens.*

Pag. 14. b. 2. *qui demonum.*) Brixius ediderat, *qui demonibus conſecrati eſſent*, alius dixit, *cæſis demoniorum cultoribus.* at hîc ἱερουργοὺς appellat eos, quos Scriptura 3. Reg. 18. προφήτας τοῦ Βαάλ, *qui Deos ſuos inuocabant*, τοῦ ἀναβῆναι τὴν θυσίαν, *vt aſcenderet ſacrificium.* Sic etiam vetus interpres, *quem de interfectis demoniorum ſacerdotibus fecit effluere.* Sic demum pag. 20. d. 31. b. τὸν ἱερουργὸν epiſcopum vel ſacerdotem vocat. c. 6. καὶ οὐ μὴν ὑμεῖς γ. τ. π. Hæc addita ſunt ex Auguſtano codice non abſona; ſed expunximus, μᾶλλον ἀποδεξάμενοι poſt vocem τέχνης, quod in noſtris codicibus hæc non extent, videatúrque concinnior futura ſententia, ſi præterea coniunctio δὲ expungatur: vt ita Latinè reddantur iſta: *non qui recto conſilio id preſtet: ac ſepenumero factum eſt cum oportuiſſet vti dolis, & hac arte maximam vtilitatem afferre, vt is qui recto ſemper calle ingreſſus eſt, de eo nunquam deflectens, ei quem non aſtu deceperat, quamplurimorum incommodorum auctor fuerit.* Vetus interpres dum vertit, *importunè ſtolidéque congreditur*, & Ceratinus *inconſiderate & ſtolide rem aggreſſus*, videntur legiſſe, aut emendare voluiſſe ἐξ ἀνοίας pro ἐξ εὐθείας. niſi malis ſic accepiſſe illum has voces vt Scholiaſtes Thucydidis accepit exponens lib. 1. ἐκ τοῦ εὐθέος μὴ ὑπάρχων & in alio eiuſdem auctoris loco εὐθὺς vult eſſe pro ἀπλῶς. vel ἀσκέπτως *inconſiderate* vel *temerè*: vero tamen ſimilius eſt idem valere quod apud Plutarchum ἀπ' εὐθείας φράζει in Fabio, hoc eſt abſque diſſimulatione, vt in lib. de Herodoto τῷ ἀπ' εὐθείας opponit πλαγίως, & vt Thucydides dixit ἀπὸ τοῦ εὐθέος pro ἀπ' εὐθείας, *ſine vllis verborum inuolucris & integumentis.*

Pag. 15. a. 8. καὶ ὁ Βασιλεὺς.) Hæc inſerebantur in noſtris mſſ. & in quibuſdam rubrica notabantur, at ab Aug. editione abſunt: in Louanienſi etiam pro δημωσίας legebatur, ἐγχειρήματα τὰ ἐπὶ κέρδος Καὶ τοῦτο. vnde Ceratinus vertit *emolumentum agnoſcere*: at δημωσίας legit etiam Vetus, *Tuum eſt igitur nunc oſtendere virum non lucro tuo proficiat iſta ſedulitio.* d. 7. τῆς εἰκαίων. Hæc addita ſunt in Auguſt. editione, quæ cum à tribus mſſ. non agnoſcantur, & ſuperflua ſint, expungenda viden-

tur, legendúmque ὁ τῶν θρεμμάτων.

Pag.16.a.6. μάχαι ποτ. H. μαχ. τούτων. b.2. τοῦτο. A. περὶ αὐτοῦ. b.5. τοῖς ἐχθροῖς. H.O.P. ἐχθρωδῶς. b. 11. καὶ φρόνιμος. in H. & A. additur οἰκονόμος, & prudens diſpenſator: fortaſſe quia Lucæ 12. 42. ſcriptum eſt ὁ πιστὸς οἰκονόμος καὶ φρόνιμος. at Matth. 24.45. ita vti ex Chryſoſtomo editum eſt. & pro κατέστησε. A. F. H. κατέστησεν. vt Lucæ 12. at apud vtrumque Euangeliſtam habetur ἐπὶ τῆς θεραπείας, ſuper familiam, non ἐπὶ τὴν οἰκίαν, quia nimirum in citandis Scripturæ teſtimoniis veteres interdum erant liberiores, contenti ſenſum expreſſiſſe. *D. Hæſch.* c. 11. τὸ ἱκανόν. A. P. πάντα τὰ ἱκανά. O. τὰ ἱκαν. πάντα. c.12. *noſtra erga ſe.*) τῆς οἰκείας ἀγάπης, refert hoc ad Chriſtum ipſum vetus interpres & aptius, vt opinor, *ſed vt illi magnitudinem propriæ in nos charitatis oſtenderet:* eodémque modo Ceratinus: *vim proprij amoris.* d.4. καὶ τοῦτο περιῆν. H.A.P. περιέσται, *proficiendus, & hæc acturus quæ.* d.6. ἔργα. Hanc lectionem Auguſtana editio retinet, interpretatúrque Ceratinus, *quæ cum faceret Petrus, permiſſu diuino conſecutus eſt, vt cæteros omnes excelleret Apoſtolos.* Vetus interpres dixit, *& hæc adminiſtrans, in quo Petrum cernis aſſumptum; qui cum in hoc miniſterium legeretur, cæteris prælatus Apoſtolis eſt?* verior tamen lectio, quam exhibent F.H.O.A.P. ſubmota virgula poſt δυνάμενος hoc modo, ποιῶν ταῦτα ἔργα δυνάμενος καὶ τῶν ἀποστ. *proficiend. & acturus ea, quæ ſi Petrus ageret, dixit eum reliquos etiam Apoſtolos ſuperare facile poſſe?*

Pag.17.a.2. ὀρφανοῖς. H. P. A. ὡς πατὴρ ὀρφανοῖς. c.11. ὑφίσταται. Secuti, &c. Subiiciebantur quædam in Henrici II. libro quæ nec à Germanicis nec à cæteris Gallicis agnoſcũtur, ἀλλ᾽ ὅπως τοὺς πιστεύοντας διασώζει ἀπὸ τῶν ἀεὶ ἐφεδρευόντων δαιμόνων. ὅτι δὲ πρὸς τούτους ὁ πόλεμος, καὶ μετὰ τούτων ἡ μάχη, ἄκουε: *abigenda, ſed quo pacto credentes aduerſus dæmones tueatur, qui ſemper inſidias parant. Nam aduerſus iſtos eſſe bellum, & cum iſtis eſſe pugnam audi beatum Paulum dicentem.* Vetus interpres vulgatam lectionem expreſſit, ſed ſine interrogatione: *ſed cum quibus ei pugna, cum quibus certamen ſit, audi Apoſtolum dicentem.*

Pag.18.a.10. φαρμακ. H. φαρμακείας, vt vulgata Lat. *veneficia.* Galat. 5.19. vbi legitur etiam ἔρεις *contentiones,* ſiue *lites,* non vt in H. ἔρις. ex qua lectione forte Brixius vertit, *lis.* b.6. τὴν ποίμνην. H.A.P. τὴν ἀγέλην. & b.10. τῷ ποιμαίνοντι. c.3. τῶν θρεμμάτων. H. A. P. τῶν προβάτων. idem vtriuſque vocis ſignificatum, Philo pag. 519. τοὺς κύνας προαγωνιζομένους τῶν θρεμμάτων. Apollinar. Pſal.70. θρέμματα σῆς. *D. Hæſch.* c.4. καὶ τραῦμα. Sic interpres vetus legit & H. O. non vt F. & editiones vulgatæ τραύματα. d.8. συμβαλεῖσθαι. F.Lo.& Aug. συμβάλλεσθαι.

Pag.19.a.3. δυσκολίας. H.P. δυσχερείας. a.11. συνειδώς. Sic H.A.P. at vulg. edit. & O. συνειδέν. b.4. ἐρίσεται F. H. A. P. ἐρεῖται. c. 2. *quum Chriſtus.* Gr. τοῦ θεοῦ. vet. interp. *Cum Deus noſter ſit remuneraturus.* c.5. πολλῆς. A.P. πολλὴ χ.τ.μ. ἵνα πλουτῶσιν ἐκεῖνοι. c. 10. κύριος. A. P. κύριος πρὸ τοῦ. d.9. τὴν πληγήν. H.A.P. τὴν τομὴν ſectionem. deinde corrigendum τῷ βιαστῇ & pag.20.a.4. κατακρίμασι ex O.H. vbi non enallage ſolum eſt tempo-ris, tanquam enim iam facta commemorat: ſed & elegans pleonaſmus, vt in illo Gregor. Naz. ἐς γε ποταμοῖς ζώει, καὶ χερσὶ πότ᾽ αἰθέρα φέρον, in illo item Luciani, εἰς τὸ βάραθρον φέρων ἑαυτὸν ἐνσείσας. *D.Hæſch.* a.2. ἅπαντα. A.P. πάντα ἀποῤῥίψας. b.4. περιεῖδε. A.P.H. δέδρακεν. b.10. αἱ δὲ ἀθρόαι. H.O.A. ἐὰν δὲ ἀθρόον. hoc eſt ἀθρόως. c.4. εἶναι. A.P. λέγεις εἶναι. & οὕτω ἀγροικίας. d.8. μείζονα. A. μείζω. d.12. αὐτοῦ. A.P. ἑαυτοῦ.

Pag.21.a.1. μόνῳ. P. μόνον. a.8. κειμήλια. Sic legitur in F. O. at in H. κειμήλια, in A.P. κειμήλια. b.1. εἰ δὲ δεῖ. A.P.O. εἰ δὲ ἄνθρωπος τῆς θυσίας. b.7. θυσίας. A.P. θυσίαν οὐκ ἔστι δεῖ τὴν ψυχήν. & παρατηροῦντες. *forte eſſe oportet animum. &, errant qui errarunt.* b.11. ἀπατώμενοι. F.O ἀπαλλαγῶσι τῆς. c.8. ποιοῦντες. A. τοῦτο δὲ καὶ ἴσως. c. 10. πρὸς ψυχάς. A.P.H. καὶ ψυχῆς. c.11. τῆς εἰς αὐτόν. H. τῆς ἑαυτοῦ. d.12. εἶχεν. A.P. εἶχον. H. εἴληφεν.

Pag.22.a.7. ἐξ ἀπειροκαλίας. H. A. P. ὑπὸ τῆς ἀπειρίας. imperitia mea. b. 1. εἰ γὰρ ἄπαξ. H. A. γὰρ οὐ πείζων. b.7. ἀποδύσασθαι. H. ἀποδύσασθαι. O. ἀποκλύσασθαι. A. ἀπολύσασθαι. Sic infra pag.59.a. ἀπολύσασθαι τὰ παρ᾽ ἐκείνων, & apud Diodorum Sic. αἰτίας πάσης ἐγκλήματος ἀπολύσασθαι. & in hoc ipſo libello ruſum, καὶ μυριάκις αὐτῆς ἡμᾶς τῶν ἐγκλημάτων ἐθέλῃς ἀπολύειν, id eſt, ἐξαιρεῖν, ἀπαλλάττειν. *D. Hæſc.* d.11. ὅτι συνειδώς. H. συνειδώς. c.3. καὶ πᾶσαν. A.P.H. καὶ π. τ. ἑ. τοῦτ. ἐπιδείξασθαι σπουδήν. τοῖς. *qui omne ſtudium in his poſuerim.* c.5. ὅτι μὴ οὖν. A.P. εἰδότες μὲν οὖν. d.10. Emenda γεγυμνάσθαι.)

Pag.23.a.4. τὸ πρὸς τοὺς ἔξω. Nihil amplius tres mſſ. Gallici; at Auguſtana editio, τὸ πρὸς τοὺς τοῦ ἔξω. *qui huius rei nos inſim.* vetus interpres, *qui nos ſuperbiæ criminantur.* a.5. διαλύσ. H. O. διαλύσομαι. A. διαλυσόμεθα. a.9. ἰδίας. P. ἀπολύσει ἰδίας. b.4. δοκιμῆς. H.P. δοκιμ. b.5. δεῖν. Lou. ὅτι. Auguſt. & F. O. διὰ τί ἐστι. ſequuti ſumus H. & vtrumque interpretem, qui nullam interrogationem hic agnoſcunt. c.5. τῆς τῶν πολλῶν. Hæc eſt lectio duûm Germanicorum & trium Gallicor. mſſ. quam & vetus interpres ſubindicat, *ſed & in hoc aliquod ad probationem eorum, quos requirebat, conſtituit argumentum.* Vulgatæ tamen editiones non ineptam aliam retinent, ἐπεὶ τὴν τῶν πολλῶν δοκιμασίαν. *indagationem: neque præcipuum indicium eſſe vult eiuſmodi hominum approbationem: quippe.* c. 9. μεταλαμβ. H. μεταλαμβάνειν. d. 3. αὐτοῦ. Emenda ex mſſ. omnib. αὐτοῦ.

Pag.24.a.3. οὐκ ἂν ἔρ. A.P.H. οὐκ ἂν ἀπέφυγες. b.9. ἀπέδειξε. Sic H.O.P. ſed vulgatam lectionem ἐπιδείξασθαι tuetur F. b.12. ταχεῖα. P. χαίρειν. & pro ἐρεῖσθαι. H.P. ἐρεῖσθαι.

Pag.25.a.1. ἀπό. Lou. O. F. ἐπιδείξας. a.5. αἰσθ. F. O. H. τῆς λήθης οὐκ ἀφ. ἐπισκῆψαι τοῖς. eadémque lectio Germanicorum mſſ. quam & vetus interpres ſic exprimit: *obliuione videlicet non ſinente ea conuinci, quæ à me ad gratiam proferantur.* Ita ſumitur ab auctore τὸ ἐπισκῆψαι pro ἐπισκήψασθαι homil.15. in epiſt. ad Romanos pag.176. οὐδεὶς ἐπισκῆψαι δυνήσεται, ἀλλὰ καταγέλαστος γίνεται, κἂν ἐγκαλῇ τις. *nullus eſt, qui inſimulare poſſit, ſed ridiculus habetur quiſquis vitio id verterit.* Gregorius Simpliciæ, καὶ διὰ τοῦ ἐπισκήπτειν τῇ κτίσει. *ob idque creationem improbare.* Quæ duo loca proferuntur à doctiſſimo viro G. Budæo pag. 129.

Digitized by Google

Commentarior. ſed addit hunc locum idem cõtenditque ſumi à Chryſoſtomo pro affingere, ſequutus nimirum vulgatas interpretum editiones & Louanienſem textum Græcum τῆς ἀληθείας οὐκ ἰσχύσας, quam immutat, etiam H. Stephanus tom. 3. Theſauri pag. 860. ac fortaſſe poſſe accipi docet pro inniti, vt ἐπισκήπτεσθαι τοῖς πρὸς χάριν λεγομένοις, idem ſit, quod, aliquo modo niti & fulcire ſe rationibus, quæ auribus gratæ ſunt: ſed cum de veritate antea mentionem fecerit, aptior videtur lectio τῆς λέξεως: quaſi nimirum id velit, nõ poſſe refelli teſtimonio eorum, qui viuunt, ea quæ ante multos annos geſta narrãtur. b. 1. ἐλέγξωμεν. Sequebatur in vno codice Henrici II. καὶ αὐτῶν τῶν εἰρημένων σοι μνημονεύσομεν, *ea ipſa quæ à te dicta ſunt in memoriam reuocabo.* Certè coniunctio γὰρ quæ in Lo. & tribus mſſ. Gallicis addebatur poſt ἐπειδὴ oſtendit ſententiam completam fuiſſe, qualis & à Ceratino profertur. *Vt autem ex verbis te tuis conuincam, quæ id factum perſequebantur, dicta ſimul referam. Ergo cum hanc.* d. 3. συμβάλ. H. A. P. συμβαλεῖσθαι.

Pag. 16. b. 2. διὰ τῆς εἰς ἐκεῖνον. A. P. διὰ τῆς ἐκείνων. b. 7. *alienum ſit.*) Gr. *alienum eſſe dixerim.* b. 9. ὕβριν τί. P. ὕβριν τὸ σχῆμα ἡγ. καὶ εἰ μυρ. c. 4. ψηφιοῦμαι τοῖς κατ. Hæc verba vt rectè annotat D. Hœſch. quidam putant delenda. Sanè quamuis in tribus Gallicis mſſ. reperiãtur, qui ea cum ſuperioribus iungunt, & à ſequentibus interpunctione diſtingunt, omnino περιττὰ videntur. Vetus interpres ea vtcunque ſic exprimit; *ad hoc fuiſſe deductus, præberẽ calumniatoribus materiam contumeliæ*: Ceratinus vero, *inſimulandus forem meis accuſatoribus, inſtar eorum, qui grauiſſimum damnum dederunt.* H. Stephanus in Theſauro Græco tom. 4. pag. 726. afferri ſcribit ex hoc opuſculo ψηφιοῦμαι τοῖς κατηγόροις. *Suffragari accuſatoribus.* Ita vertendum hic eſſet ex mſſ. *ad hoc deductus ſum, vt accuſatoribus ſuffragarer.* c. 7. εἰ γὰρ τί. A. εἰ γὰρ τοῖς ἠδικηκόσιν ἀδικεῖν.

Pag. 17. a. 2. ἐπιτάξομεν. P. ἐπιτάγομεν. a. 11. Σκηνοποιός. D. Paulum intelligit, quem Theodoretus lib. 9. Therapeut. Σκηνοῤῥάφον, lib. 6. Σκυτοτόμον (vt & Chryſoſt. λόγῳ δ. 2. Tim. 2.) appellat: quod tentoria ex coriis fierent, *D. Hœſch.* b. 1. τῆς καθημερινῆς P. τῆς καθημέραν. b. 3. ἐξ ἀργῶν. H. O. P. καὶ ἀργοῖς. c. 1. εἶχεν αἰ. F. H. O. P. εἶχεν λέγειν ἀναδέξασθαι. c. 2. ἐκκόπτεται. H. O. A. P. ἐκκόπτεσθαι. c. 5. μαίνεσθαι. A. μέμφεσθαι. *reprehendere.* d. 1. τοὺς μοιχούς. P. τοὺς πόνους.

Pag. 18. a. 2. ἀρκοῦσιν legunt vulgatæ editiones & F. at Germanici cum H. O. ἀρκέσομεν. & ita videtur ſcribendum. vet. interp. *vires noſtræ non ſufficerent.* a. 6. ἐξαμαρτάνειν. H. O. A. P. ἐξαμαρτάνουσιν. a. 7. τούτους αὐτ. Emendandum ex conſenſu omnium mſſ. τούτοις αὐτοῖς, in vno H. κατηγορίαις legitur. a. 9. συνεμβάλλομεν. Lo. & vulgatæ edit. & F. συνεβάλομεν. a. 10. τί γὰρ οὐκ ἂν. Omnes mſſ. τί γὰρ οὐκ ἂν εἶπον; vet. interp. *Quid enim non dicerent inimici?* b. 5. ὅτι οὐ χρ. Sap. 4. 9. *Cani autem ſunt ſenſus hominis.* Philo pag. 616. πρεσβυτέρους γὰρ οὐ τοὺς πολιοὺς καὶ παλαιοὺς νομίζουσιν· οὐδὲ ἐν κομιδῇ νέους παῖδας· ἀλλὰ τοὺς ἐν τῷ πρὸς ἀξίας ἐνσεβοῦντας τῷ θεωρητικῷ μέρει φιλοσοφίας. *D. Hœſch.* b. 5. *omnis iniq.*) Brixius ediderat, *quotquot vbique exiſtunt iniqui ac impij ſibi ipſi os obturabunt*: nos veterem interpretem ſecuti Scripturæ verba repræſentauimus. c. 9. *Tremendum.*) Rectè periocham hanc vt & alias emendauit Hœſchelius, quæ nõ ſine iniuria Brixio fuerunt in editione Coloniẽſi aſcriptæ: ſunt enim veteris interpretis, & ſæpe vitio librariorum fuerant corruptæ.

Pag. 29. a. 8. ἔχομεν. Vulg. edit. ἔχομεν. b. 2. εἰ τοῦτον. P. εἰπὼν τοῦτον. b. 4. ἀνοίας. H. P. *inſcitiæ.* vet. interp. *ſtultitiæ.* b. 6. τοσοῦτον. H. P. O. τοσοῦτο βαρ. & ὅσῳ. b. 8. χαρίεσθαι. P. χάλασθαι. b. 11. ὑπερέχεται. Emenda ex F. H. O. ὑπερέχεται. c. 10. ἀξιοῦσθαι. F. H. O. P. καταδέχεσθαι. d. 3. ἀνθρωπίνῃ. F. ἀνθρωπίνῃ.

Pag. 30. a. 5. οὐκ ἂν ἐλεῶμεν. H. O. A. P. οὐκ ἂν ἐλεῶμεν. a. 9. ἐπὶ δυνατοῖς. A. P. ἐπὶ δυνατῷ ἂν. b. 5. φανεῖ. P. H. εὑρεῖν. d. 2. ἰσμεν. H. O. οἶδεν. d. 3. ἔσται. H. O. F. ἐστί. d. 5. εἰκὸς δὲ. F. O. A. P. ἀλλ' εἰκός. d. 7. παρεῖναι. F. O. P. παρεῶσθαι. H. παρεωρᾶσθαι *neglectos.* vet. interpr. *repulſos potius quam cautos putabunt.*

Pag. 31. a. 3. τὸ σχῆμα. P. O. ὁ λόγος συντρίβεται. b. 2. ἐπικεῖται. P. F. H. O. ἀποκείσεται. b. 4. ταγμάτων. H. P. ταγμάτων *ordinum.* vet. interp. vulgatam lectionem tuetur, *ſed officium eius cœleſtibus negotiis continetur.* c. 6. *alij ſuper humerali.* Brixius interpretatus erat, *alij humeris eiuſdem ſuperpoſiti*: at vetus ſuperhumeralis vocem vſurpat, qua & S. Hieronymus τὴν ἐπωμίδα expreſſit Exodi 28. 6. *Facient autem ſuperhumerale de auro.* & in epiſt. ad Fabiolam, *Nos Ephod ſuo ponimus nomine.* Interpres Origenis & Auguſtinus dicunt humerale. c. 7. *mitra cidaris.*) Brixius & Ceratinus, *mitra. ſtrophium.* at hæc ſecunda dictio nec in vulgata Latina, nec apud LXX. reperitur. Ac Latini quidem Græcique profani στρόφιον & ſtrophium appellabant teretem zonam aut faſciolam, qua ſolebant mulieres laxitatem pectoris conſtringere, at LXX. κίδαριν dixere pileum ſacerdotalem, quem & alij τιάραν nonnulli galerum vocant. Theodoretus etiam dictionẽ μίτραν agnoſcit ex LXX. ſed de vtraque voce pluribus alio loco σὺν θεῷ dicemus. d. 3. τὴν ἱερωσύνην. H. P. τὴν ἀρχιερωσύνην. d. 8. μετὰ τοῦ Margunij codex ἐξετάσωμεν. H. ἐξετάσασθαι. d. 9. ἐκβάλλουσιν. A. ἐκβαλεῖν. d. 10. τοῦ τοῦ καθ' P. κατὰ τοῦ τοῦ.

Pag. 32. a. 3. συλλαμβάνει. P. συλλαμβάνειν. a. 4. τὴν πίστιν. Additur aduerb. νῦν in Margunij codice, in F. ponitur ante vocem πίστις, in A. & O. poſt διὰ τῶν ὀφθαλμῶν. Rurſus in prima edit. Louaniẽſi legebatur tantum, διὰ τῶν ὀφθαλμῶν. ἀεὶ σοι τί. ſicut & in duobus noſtris Gallicis mſſ. nec aliud vetus interpres ſcriptum videtur offendiſſe, dum vertit; *ſitque hoc totum ſub oculis humanis*: primus in editione Auguſtana Dau. Hœſchelius ex codice Palatino, poſt vocem ὀφθαλμῶν adiecit τῆς πίστεως, cui & regis Henrici II. vnus calamo exaratus ſuffragatur: minus tamen conueniunt iſta cum verbo πιστεύειν, quàm cum eo, quod exhibet Franciſci I. liber, hoc modo βλέπειν δὲ τὴν νῦν πίστιν διὰ τῶν ὀφθαλμῶν: iam ſi adiungas ex H. & P. τῆς πίστεως, hæc ſententia conſurget, *complecti. Hoc autem omnes tum per oculos fidei cernũt.* Sic enim loqui ſolet Chryſoſtomus de ſanctiſſimo Euchariſtiæ ſacramen-

to verba faciens, vt homil. 83. in Matth. ϰαὶ πειϑώμεϑα ϰαὶ πιστεύωμεν, ϰαὶ τοῖς αὐτὸ βλέπωμεν ὀφθαλμοῖς. *Et pareamus illi, & credamus, & oculis intellectus id perſpiciamus.* In homilia quoque 51. in Matth. hortatur, vt cum fide accedamus; προσηχόμεϑα ϰαὶ τούτῳ μετὰ πίστεως ἱϰανῆς ἀϰούειν ἔχοι: & homil. 5. in Geneſ. docet non aliter poſſe res magnas, quàm oculis fidei conſpectas intelligi. οὐδὲ γὰρ δυνατὸν ἑτέρως ταῦτα συνιέναι τὰ μεγάλα ϰαὶ τοῖς τῆς πίστεως ὀφθαλμοῖς ἅπαντα ϰαταϑεώμενον. Sic nimirum & in Diatypoſi Concilij Nicæni apud Gelaſium Cyzicenum lib. 2. cap. 30. attollendam eſſe mentem legimus, vt fide intelligamus ſitum eſſe in ſacra illa menſa agnum Dei. ἀλλ' ὑψώσαντες ἡμῶν τὴν διάνοιαν πίστει νοήσωμεν ϰεῖσϑαι ἐπὶ τῆς ἱερᾶς ἐϰείνης τραπέζης τὸν ἀμνὸν τοῦ ϑεοῦ: quæ quantum aduerſentur erroribus Proteſtantium & Sacramentariorum, diſce ex Illuſtriſſ. Cardinali Bellarmino lib. 2. C. 10. de Sacramen. Euchar. Ipſe denique Hœſchelius, tametſi noſtræ non eſt communionis, Iuſtini martyris locum notat ex Apologia II. cuius hæc verba ſunt, οὐδενὶ ἄλλῳ μετασχεῖν ἐξόν ἐστιν ἢ τῷ πιστεύοντι ἀληϑῆ εἶναι τὰ δεδιδαγμένα ὑφ' ἡμῶν. *nulli alij participare licitum eſt, quam veram eſſe noſtram doctrinam credenti*, deinde ſubiicit illud ex hymno, *Sic etiam canente, Eccleſia*, inquit, *Quod non capis quod non vides Animoſa firmat fides Præter rerum ordinem.* a. 5. ἀξία. M. ἄξια ταῦτα. a. 8. ἀγιασίας. P. ἀγισίας A. ἁγιστείας recté vtrumque: eſt enim διπλοχαραϰτήριον, & hoc ex illo contractum; ac in penultimâ modo monophthongo, modo diphthongo ſcriptum occurrit. b. 9. non ignem geſtans: Græca ſonant, *non ignem deiiciens*, vel. vt interpres vetus edidit, *non ignem educens*, niſi fortè ſcripſit potius *deducens*, vt dixit Poëta in Pharmaceutria.

Carmina vel cœlo poſſunt deducere Lunam,

quod eſt Plutarcho de defectu oraculor. ϰαϑαιρεῖν σελήνην. Eadem vſus eſt locutione Chryſoſt. de hoc ipſo Propheta verba faciens in homil. de ſancta Bernice in priori parte huius tomi 5. pag. 633. ὁ τὸ πῦρ ἄνωϑεν ϰατενέγϰων, ὁ τὴν ϑαυμαστὴν ϑυσίαν προσενεγϰών, *qui deſuper ignem deiecit, qui mirabile ſacrificium illud obtulit.* b. 6. ὀψέ. P. μόνον ὀψέ. b. 11. ἀφεϑεῖσα. P. Suffragatur vulgatæ lectioni H. at O. & A. ἀφϑεῖσα præferunt, id eſt, accenſa. F. λαμπὰς ϰατιοῦσα *deſcendens*. His germanum illud homil. 5. in 1. Corint. pag. 368. ἀϰούσατε τί φησιν Ἠλίας μετὰ τὴν λαμπάδα, ἣν ἐϰ τῶν οὐρανῶν ϰατήνεγϰε, ϰαὶ τὸ παράδοξον ὁλοϰαύτωμα. *Audi quidnam dicit Elias poſt lampadem, quam fecit deſcendere è cœlis, & quod præter opinionem factum eſt holocauſtum.* c. 7. αἰϑερίαν. H. P. αἰϑερία. c. 8. αὖ ἅπαντες. P. ἅπαντες αὖ. d. 1. πεπαύμεϑα. Hoc maluimus, quod ſuggerebant H. & P. quàm quod F. O. & Lou. πεπαύμεϑα. d. 9. τὴν ἐξαπατηλήν. P. αὐτῷ πεσόντες τῇ ἐξαπάτῃ. d. 12. δήσῃς. Hic quoque lectionem Gallicorum 3. & 2. Germanic. prætulimus vulgatæ Lou. ἂν δήσῃς, & λύσῃς quæ nimirum eſt Matth. 16. 19. vt illa Matth. 18. 18. Brixius verterat, *alligaueris*, at Vetus interp. *ligaueritis.*

Pag. 33. a. 4. δεσμοῦ. F. H. O. A. P. δεσμῶν. b. 1. ϰρατῆτε. H. O. ϰρατῆτε. Ioann. 20. 23. eſt prior lectio. b. 4. ἰσχύει. H. A. P. τοσαύτης ἰσχύει δύναμις.

Cæterum Brixius ediderat, *Pater omnifariam filio poteſtatem dedit*: nos Euangeliſtæ verba ex veteri interp. repræſentauimus. b. 8. τοσαύτην. O. F. τοσαύτην. c. 4. ἔδειξεν. H. δείξειεν. & ϰαὶ ἀνιστᾶν. A. H. ϰαὶ ἀνιστᾶν. c. 5. ἐπὶ ταύτῃ. A. ταῦτα πεπιστευϰότες. H. ταῦτά τις πιστεύσαντα ϰαταφρονεῖν ϰαὶ ὑπερορᾶν τῆς ὕλης. c. 10. Ita ſcriptum fuit in P. H. O. in Lou. ἀγαϑῶν ἐπιτυχεῖν, ſuppreſſo verbo: in A. ὑμᾶς δεῖ τυχεῖν ἀγαϑῶν. d. 8. ὀφϑῆναι. H. P. λευϰὰ. πῦρ ὀργῆς. d. 10. ὠδίνας. alludit ad illud S. Pauli ad Gal. 4. 19. τεϰνία μου, οὓς πάλιν ὠδίνω. in H. & A. legitur οὕτω γὰρ ἡμῖν εἰσιν οὗτοι οἱ.

Pag. 34. a. 1. συναπτόμεϑα. Huic lectioni vulgatæ fauent F. & O. aliter ſcriptum eſt in H. & P. συναπτόμεϑα τῷ ἁγίῳ τοῦ ϑεοῦ ναῷ. *ſancto Dei templo coniungimur.* Sic ait Paulus Epheſ. 2. 21. in eo cõſtructam omnem ædificationem creſcere in templum ſanctum in Domino: at vetus interpres ad veram lectionem nos quaſi manu ducit, *& per ipſos coniungimur Dei filio*, συναπτόμεϑα τῷ υἱῷ τοῦ ϑεοῦ. a. 2. σφοδρῶς. Emenda ex conſenſu omnium mſſ. & vet. interp. ϰαϑαρῶς. a. 5. δίϰαιος. H. δίϰαιοι αὖ εἶεν λογίζεσϑαι. a. 6. ἐσβεσϑ. Licet huic lectioni ſuffragentur F. P. corrigendum ἐσβέσϑησαν ex aliis codicibus. a. 8. ἐϰλαϑέσϑαι. A. P. ἐϰλαϑέσϑαι. a. 10. σώματος. H. P. σωμάτων. b. 1. ἀπαλλαγῆναι. H. P. ἀπαλλαττομένους μόνον δεῖν. b. 6. ἀλλ'. P. ἀλλὰ παραχωρεῖν. c. 7. πολύτιμον ἀγαϑῶν. Hæc abſunt ab omnibus mſſ. nec agnoſcuntur à vet. interpr. *Neque enim æquale peccatum eſt indebitum honorem velle peruadere, & quod tam magnum eſt velle deſpicere.* paulo poſt ex iiſdem corrige ἐϰείνῃ ταῦτα. c. 9. ἀϑλία. P. ἀϑλίας ψυχῆς. H. ἄϑλιος αὖ εἴη. c. 11. πολὺ. P. πολὺ εἰ μή τις. d. 4. φυσιϰῶν. Idem Ariſtotelis iudicium fuit de iis parentibus, qui liberos erudiunt, non generant ſolummodo. τοὺς γονέας τοὺς παιδεύσαντας ἐντιμοτέρους εἶναι τῶν μόνον γεννησάντων· τοὺς μὲν γὰρ τὸ ζῆν, τοὺς δὲ τὸ ϰαλῶς ζῆν παρασχέσϑαι. Laërt. d. 6. διέφϑειρεν. H. διέφϑαρϰεν. d. 9. ἁμαρτάνεται. H. O. P. ἁμαρτάνεσϑαι. d. 10. οὐ τόσον. F. O. A. οὔτι τόσον. & pro ἀπεχϑ. P. ἀπεχϑάνεται.

Pag. 35. a. 9. ἐπ' αὐτόν. A. P. H. ὑπὲρ αὐτοῦ. *pro eo*, & ita vetus interpres: at reliqui mſſ. vt eſt apud Iacobum cap. 5. vbi minus aptè Beza vertit *pro eo*, at vulgata *ſuper eum*: qua locutione, vt agnoſcit & ipſe, reſpexiſſe videtur Apoſtolus ad manuum impoſitionem, quæ in ſanando etiam adhibebatur. b. 1. ἀφεϑήσεται. H. P. ἀφεϑήσονται. b. 5. ἔχουσιν. H. ἴσχυσαν. c. 1. ϰτήσασϑαι. H. P. ϰεϰτῆσϑαι. c. 2. προσοδ. H. P. ἐμπεπιστευϰότες. c. 10. dilexerit, Brixius omiſit, *nemo qui maius ſtudium exhibuerit*: at vetus interp. *nemo ſtudium erga illum feruentius indicauit, nemo maiori gratia dignus eſt habitus.* d. 9. ϑεοῦ. H. O. F. & 2. Germ. ϑεοῦ.

Pag. 36. a. 2. ϑεοῦ. Sic interp. vet. at P. & 3. Gall. Χριστοῦ. b. 7. εἴ τις ἔχει τ. ϰ. τ. λ. τ. εὐχ. Hæc addita ſunt ex Auguſtano codice & aliis: idcirco delenda vox, *obſecrans*. & addendum poſt verbum *poſſit, ſi cui ſit animus, qui votum illud aſſequatur.* b. 9. αὖ εἶεν. Hæc addita ſunt ex Auguſtano codice: nam in Lou. tantum erat, δίϰαιος φϑόνου: ſed emendandum eſt ex 3. Gallicis δίϰ. αὖ εἴη φϑόν. d. 10. *decem millia.*) μυριαγωγὸν ναῦν alij exponunt, quæ decem millia hominum vehere queat, quæ & μυριοφόρος dicitur, & μυριόφορος: ſed hæc duo

vocabula, cum de naui oneraria quauis efferantur prægrandi, & quæ infinita ferat onera, cum apud Philonem tum apud Epigrammatum auctores, aptius hic interpretabere, *& quæ infinita ferat onera.* d. 9. φορτίων. A. πολυτ. φορτ. γέμουσαι.

Pag. 37. a. 3. ἰσθι. P. εὖ ἴσθι. a. 4. σωματ. F. A. σωματικοῦ. a. 5. ἐγκαλεῖς. P. ἐγκαλεῖ. a. 8. τὴν ψυχὴν. Hinc illa mortis definitio apud Platonem, Phædone, ὁ θάνατος λύσις καὶ χωρισμὸς ψυχῆς ἀπὸ σώματος. *Mors ſolutio & ſeparatio animi à corpore,* & ἡ τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος ἀπαλλαγὴ, ibid. & apud Epiphan. pag. 236. οὐδὲν γὰρ ἄλλο ὁ θάνατος ἢ διάκρισις καὶ χωρισμὸς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος. De morte animi Philo in Allegoriis p. 40. Clemens Alex. Strom. iv. Macarius homil. 15. Baſil. in ſanct. baptiſ. De illa vero quam Chryſoſt. hic τὴν ψυχὴν εἰς κόλασιν παραπέμπειν ait, S. Scripturæ loca ſatis nota & obuia ſunt. *D. Hæſch.* a. 9. ἀλλά. 3. Gall. & 2. Germ. ἀλλ' ὁ τούτων. b. 3. αἰῶνι. Iidem mſſ. præferunt hanc lectionem: vulgata fuit, τὴν αἰωνίαν καὶ μικράν. b. 7. πλεύματα. P. κομ. b. 10. ὧν οὐ. Hæc eſt lectio libri regij Henriciani, cui ſuffragantur & reliqui vt P. ὧν οὐδὲν εἰ μὴ θεῖ πεκρ. F. & O. ὧν ἐν ὁ μηδὲν. πεκρ. vulgata hæc habuit, χαλεπώτερος, ὧν εἰ μηδ. ſuppreſſa voce Σειρήνων, de quibus Homer. Odyſſ. μ.

Ἐνθεν μὲν γὰρ πέτραι ἐπηρεφέες, &c.

Horat. Epiſt. 2. lib. 1.

— Sirenum voces & Circes pocula noſti.

Virgil. 5. Æneid.

Iamque adeo ſcopulos Sirenum aduecta ſubibat.

c. 11. ὀργαί. Mſſ. omnes εὐχαί. & vet. interpr. *vota aduerſus eos qui nihil læſerint.* iidémque mſſ. pro λειτουργοῦντων legunt συλλειτουργούντων. & vetus interpr. *voluptas in comminiſtrorum caſibus:* ſic infra 46. a. συλλειτουργοῦντες αὐτοῦ. d. 5. διδασκάλια. A. P. O. F. διδασκαλίαι. vetus autem interp. *doctrina.* d. 6. καταφρονοῦσι. O. F. A. P. καταφρονοῦντες & A. δεσποτεία.

Pag. 38. a. 8. εἰς τοσοῦτον. H. P. εἰς τοσοῦτον α. κ. ἀπόνοιας. b. 1. εἶπεν. A. P. O. εἰσωθεῖν ἑαυτούς. Vet. *ſe conantur inſerere.* b. 5. αἱ ἐξῆλθον, H. P. ἰδὲ βούλονται. b. 7. τὰ ἄνω. O. τὰ ἄνω κάτω ποιοῦσι· τοῦτο δὲ τὸ. at reliqui mſſ. non interpunctione diuidunt vt Lou. ſed coniungunt cum ſequentibus. Eſt illud quidem vſitatum apud profanos prouerbium ἄνω καὶ κάτω, vt apud Platonem in Theæteto: καὶ φέροντ' αὖ τὰ λεγόμενα ἄνω κάτω πάντα. *Fiſique quod dicitur, ſurſum deorſum omnia,* & apud Euripid. in Bacchis: ἄνω κάτω τὰ πάντα συγχέας ὁμοῦ. *Surſum deorſum cuncta confundens ſimul:* ſed & illud prouerbium ſapit, τοὺς ἄρχοντας ἄγουσιν οἱ ἀρχόμενοι. vnde vetus interp. *ſicque peruertunt omnia, vt illud prouerbium videamus impleri, Rectores his qui regebantur ſubditi. Fertur equis auriga neque audit currus habenas.* c. 9. πλείους. P. πλείονες. c. 10. αἰνεσ. F. H. O. A. P. αἰνεσομένην. d. 9. αὐτή. O. F. P. αὕτη.

Pag. 39. b. 5. τὴν γὰρ κεφαλὴν. A. ἡ γὰρ κεφαλή, ἦν. P. H. F. O. εἰ γὰρ κεφαλὴ ἦν, ἰσχυρ. *Si enim caput erat, valentiſſimum illud eſſe oportuit:* nec abludit multum vetus interpr. *Si caput quippe, vt decet, firmum eſſet & ſanum, etiam de inferioribus corporis partibus aſcendentes humorum malicias vel compeſceret vel curaret.* c. 11. ἐπ' αὐτήν. mſſ. omnes ἐπ' αὐτῆς, quemadmodum & ex iiſdem correximus τῆς ἀρχῆς pro τὴν ἀρχὴν infra d. 10. d. 11. ὡ αὐτοῦ. Emenda ex conſenſu mſſ. H. O. A. P. ὡ αὐτή.

Pag. 40. a. 2. ὀκνεῖν. A. ὀκνήσει. P. ἁμάρτημα καθ. ἑκασ. ἐγγ. α. π. ἑαυτὸν ὀκνεῖν. a. 6. ἀπατηρῶν. Sic immutauimus ex mſſ. lectionem Lou. ἀπατηρῶν συγ. ἐπ καὶ μ. ὀκνεῖν. d. 9. τὴν μείζω. H. A. P. τὴν τιμὴν *maiorem honorem.*

Pag. 41. a. 4. ᾗ ἐπίσημος ἐστι. Hic quoque vulgatam lectionem loco mouimus, ὃ μὴ ἐρῶν τις ὀκνεῖν λογ. & ex margine alteram concinniorem euocauimus, quam exhibent P. F. H. O. a. 9. παντοχόθεν. H. πανταχοῦ ζητεῖν. a. 10. ἀπερβαίνει. P. ἀπερβλαδεῖν, μὴ ποτε. b. 1. καθαρεύοντας. P. τοὺς ἐξ ἀρχῆς καθαρεύοντας. b. 6. ἐμβάς. A. F. H. O. ἐμβάλλει. c. 4. τοῖς παρθένοις. vt Chærea ille Terentianus. ἐστι γὰρ ὀφθαλμῶν, τὸ δὲ ἀπὸ καρδίας, inquit Damaſcenus contra Manich. *D. Hæſch.*

Pag. 42. a. 2. (σκληραγωγίας.) σκληραγωγία dura corporis exercitatio, inculta & aſpera vitæ ratio. Λακωνικὴ σκληραγωγία Philo 616. ἐσκληραγωγημένους οὕτω τοὺς ἄγαν συμβουλεύω τοὺς φρονιμωτέρους ἐμφαίνειν. Ita & ego conſulens ſuaſerim prudentioribus, vt ſe tales quoque erga eos qui duriori aſſueuere vitæ exhibeant: ait Iuſtinus in epiſt. ad Zenam & Serenum. *D. Hæſch.* c. 1. ἐπήρειαι. ἐπήρεια petulans iniuria, vexatio nulla de cauſa, ſola inſolentia in bonos profecta. ἐπήρεια δαιμόνων. Baſil. M. dæmonum inſultus. *D. Hæſch.* vet. interpres, *vituperationes quæ nullis extantibus cauſis euenire ſolent.* b. 11. per ætatis.) Aptius fuerit *ab ineunte ætate,* addita voce πρώτης ex mſ. c. 7. ἰσχυρὰς. P. H. ἰσχυροτέρους. d. 7. ἁπλῶς. A. εἰκῆ.

Pag. 43. a. 9. καθαρότ. νοῦ. Deleuimus quod erat in vulgatis libris ἀνθρώπου, ſecuti Gall. & Germ. manuſcriptos, atque adeo vet. interp. *Nihil quippe ita puritatem & aciem mentis obtundit.* a. 11. θυμὸς γάρ. Prouerb. 15. 1. legitur ὀργή, & pro σκοτώσεις. P. & H. habent σκοτώσεις. Similem Baſilij magni locum annotat D. Hœſchelius ex hom. 1. de ieiunio, θυμὸς μέθη τῆς ψυχῆς ἐκφρονα αὐτὴν ποιεῖ ὡς ὁ οἶνος. & paulo poſt ὥσπερ ἐν νυκτομαχίᾳ παίουσι ἀλλήλους. Nota eſt eiuſdem concio κατὰ τῶν ὀργιζομένων, & Plutarchi liber περὶ ἀοργησίας. b. 3. ἀτίμους. Sic legitur in P. & H. at vulgatæ editiones & F. O. τοὺς ἀτίμους τῶν ἐντίμων. Brix. *ignobiles à claris.* & Vetus interp. *nec ab honoratis ignobiles.* b. 10. συνεχεῖ. F. H. O. & Germ. ταράττουσα. Brix. & Vetus, *conturbans.* d. 3. ἀρετῆ. H. P. δυνάμει, ἀλλὰ τῇ ἰδίᾳ. Apoſtoli dixerunt Act. 3. 12. ἰδίᾳ δυνάμει.

Pag. 44. a. 1. πίνακα. Quod Clemens Alex. quod Euſebius, quod alij notarunt multi, eaſdem apud alios atque alios reperiri auctores, id de hoc cõmuni loco, quem vocant, vel maximè affirmare poſſis. Idem namque de principum ac ciuium moribus quod Chryſoſt. noſter iudicium tulerunt hi; Solomon Prouerb. 29. 12. Βασιλέως ὑπακούοντος λόγον ἄδικον πάντες οἱ ὑπ' αὐτὸν παράνομοι: & Eccli. 10. 2. Baſil. hom. in 1. Pſalm. καὶ γραφῶσι μὲν ὡς τὰ πολλὰ τοῖς γραμματεῦσι ἐξομοιοῦνται. Clem. lib. 3. Pædag. οἷα γὰρ δέσποινα, τοιάδε καὶ κύων. Herodianus lib. 1. φιλεῖ γάρ πως ἀεὶ τὸ ὑπήκοον ζήλῳ τῆς τοῦ ἄρχοντος γνώμης βιοῦν. *D. Hæſc.* Porro ἀρχέτυπον εἰκόνα primigeniam imaginem dixiſſet Budæus, vt

apud Philonem lib.3. de vita Moſis ἀρχέτυπος γραφὴ dicitur pictura, quæ alterius primigenium eſt exemplar. a. 10. τὰ μικρά. F.H. O. & Germ. τὰ μικρότατα *minima*, & pro δύναται iidem mſſ. δύναιτ' ἂν καθ' ἓν· αὐθέντης. H. P. αὐθέντορος. b. 9. ἐπιδεῖξαι. P. O. ἀποδεῖξαι. c. 2. βλακεύει. H. O. P. βλακεύεσθαι. c. 10. ἀνδρὸς δέ. Baſil. M. pag. 58. αἱ γὰρ κατὰ τὸν βίον κακοπραγίαι συνεμφαίνουσιν ἑαυτοῖς καὶ τοῖς βίοις τῶν προεστώτων. d. 6. οὐδένα. P. οὐδαμῶς. d. 11. τῷ γήρως. Mſſ. Gall. & Germ. μᾶλλον τῷ γήρως, ἀλλά. Secundum illud poëtæ

Omne animi vitium tanto conſpectius in ſe
Crimen habet, quanto maior qui peccat habetur.

Iuuen. Satyr. 8.

Pag. 45. a. 4. παρῆλθε. Mſſ. omnes, παρῆλθε τὸ συνεχῶς. a. 5. τῆς χώρας. P. τῆς ζωῆς. a. 10. φιλίας. F. H. P. φιλῶν. a. 11. ἵνα τῶν ἁγίων. Baſil. Mag. pag. 137. homil. 1. de ieiunio. ἔστι τις φύσις σώματος, ἣν καλοῦσιν ἀμίαντον, ἀσκέπαστος πυρί, ἣ τις ἐν μὲν τῇ φλογὶ κειμένη ἀνθρακοῦσθαι δοκεῖ, ἐξαιρεθεῖσα δὲ τοῦ πυρός, ὡς ὕδατι λαμπρυνθεῖσα καθαρωτέρα γίνεται· τοιαῦτα ἦν τὰ τῶν τριῶν παίδων ἐκείνων σώματα. *Eſt lapis quidam eius naturæ, quem vocant ἀμίαντον, vt inquinari non poſſit, Hic ab igne non vincitur ſed impoſitus igni videtur igneſcere, & in prunam verti: rurſum exemptus igni, quaſi fuerit aqua candidatus, apparet purior. Huiuſmodi erant trium puerorum illorum corpora.* b. 4. ποῦ. Sic legitur in tribus mſſ. Gallicis non πολὺ vt coniiciunt quidam: ſumitur enim aduerbium pro πολὺ vt apud Herodotum πολὺ πλεῖστος, & apud Demoſth. πολὺ καθαρώτερα. b. 6. αὐτοῖς. A. P. F. O. αὐτῆς. & pro αἰρεθεὶς. P. ὑπερφερεὶς. c. 1. οἰκοδομεῖν. P. οἰκοδομίαν. c. 8. περιπανοῦσι. F. H. P. περιφανοῦσι. quam lectionem magis probat D. Hœſchelius: dicimus enim περιφανῶς τὰ ἔργα. Sophocl. & ſupra 37. d. τὸ μέγεθος. Lucian. & περιφανὲς τὰ πλέγη. Philo pag. 129. *D. Hœſch.* d. 9. περιχωροῦσι. Sic mſ. O. mendosè namque vulgatæ edit. & H. F. περιχωροῦσι.

Pag. 46. a. 2. περιελύετο. F. H. O. A. καὶ περιελύοντο. Vet. interpr. ac de illa eos poteſtate detrudant. P. & κωλύουσι. a. 5. λαβεῖν. P. βλαβῆναι. *lenem vbi noxam deprehenderint.* a. 7. πόνον. A. ἐν. P. ὡς. H. O. εἶτα. a. 8. τὸ σώματος. H. F. P. τοῖς σωματοφύλαξι. b. 9. συγχαίρει.) Hanc lectionem aſciuimus ex A. & F. O. pro vulgata χαίρει, reiecta altera Henriciani συμπάσχει. quemadmodum & infra perperam pro συμπάσχει F. habuit συγχαίρει, immutatur enim locus Apoſtoli. c. 3. ἀρκέσει. O. P. H. ἀρκεῖ. c. 5. ἐγκαίεσαι. A. τοῦτο ἐφαρίσατο. P. H. ἀνέχεται. O. ἀνέχεται. F. τοῦτο αὐ ἔνδει. d. 8. πολλοὶ. A. P. O. καὶ πολλοὶ τινες. d. 11. οἱ φίλαρχοι. Omnes mſſ. φιλάργυροι. *pecuniæ cupidi.* Vet. interp. *Sicut auari adoleſcentes parentum ſuorum grauantur ſenecta*; vt non tantum de principum vel magiſtratuum, ſed de quorumuis parentum filiis agatur. Iuuenalis Satyr. 14.

Iam torquet iuuenem longa & cornina ſenectus:

dixerat nimirum ante,

Et leno monitu pueros producit auaros.

ibid. γήρας. P. H. τοῦ τῶν πατέρων γήρως.

Pag. 47. a. περιελθοῦσιν. P. περιελθοῦσιν. O. περιελθοῦσιν τὸν τῆς ἱερωσύνης. a. 10. τὰς ἀρχάς. Subſtituimus hanc lectionem trium Gallic. & P. in locum vulgatæ τὴν ἀρχήν. Vet. interp. electiones ſacerdotum. c. 2. δίκαια. Ita mſſ. omnes. Lou. διὰ τοῦτο. c. 6. τῶν ἄλλων F. P. περιουσίας τῶν ἄλλων.

Pag. 48. a. 9. αἰτῶν. P. ἀπαιτοῦντα. b. 12. χαλεπωτέρας. P. pro ἀπατητέρας. c. 3. διὰ πενίας. P. δι' ἀπορίας, *inopiam.* d. 11. ψυχαῖς. P. τῇ ψυχῇ. Vetus interp. *quod adminiſtrationes reipublicæ non virtutibus animorum, ſed numero crederentur annorum.* Sic enim reſtituendus eſt locus.

Pag. 49. b. 4. ἀποθανεῖν ὑπὲρ. Hæc abſunt ab H. P. videntur alludere ad illud 1. Pet. 3. 18. Baſil. M. τὸ πάντων περιδεξιώτερον, θεὸς σταυρούμενος θάνατον, καὶ τοῦτον μετὰ λῃστῶν, καὶ ὑπὸ τῶν πεπιστευμένων γινόμενον. Ibi Scholiaſtes, τοῦτο δὲ εἴρηται, οὐχ ὅτι θεὸς ἐσταυρώθη, κατὰ τῆς θεότητος ἀλλὰ τὸ λέγω τῆς ἑνώσεως, ὅτι θεοῦ σταυρωθεῖσα σάρξ, καὶ οὐχ ἑτέρου τινὸς προσώπου. *D. Hœſch.* c. 9. προσφορωτέρας. Expunximus vulgatam lect. προσφορωτέρα, ſubſtituta hac mſſ. A. H. O. d. 6. πάσης φιλανθ. O. πάσης μακροθυμίας ἀξίως περὶ σοι, καὶ πάσης ἀνοχῆς.

Pag. 50. a. 1. ἐκβαλεῖν. O. ἀποβάλλοντες & ἐν ἐρημίᾳ πολλ. a. 5. οἱ θέλοις. O. ἐὰν θέλοις. b. 5. φοβερός. O. ἐπὶ φοβερός. b. 10. ἀγαπᾶσθαι. O. ἀγαπᾶσθαι. c. 1. ἐγὼ δέ. F. O. ἐγὼ δέ σε οἶδας. H. ἐγὼ δέ σε ἐν τούτῳ οἶδας. c. 4. πῶς ποιεῖς. H. P. πῶς ἑαυτοὺς ἀπαιτοῦσι ἀπολογεῖσθαι τινές. F. O. πῶς παρ' ἑαυτοῖς ποιοῦντες εἶναι τινές. c. 6. διαθῆναι. H. A. P. διαθεῖναι. c. 9. ποιεῖς. O. ποιεῖν.

Pag. 51. a. 7. φθόνους. A. φθορέας. P. φθορεῖς. Sed vulgata lectio D. Hœſchelio magis probatur, vt ſic φθόρος ſubſtantiuo nomine, vt ὄλεθρος & λοιμὸς Græcis homo pernicioſus dicitur, Latinis pernicies, peſtis, & ſceleratus ſcelus. Chryſoſt. homil. 6. in epiſt. ad Epheſ. φθόροι δὲ καὶ μᾶλλον λοιμοί τινες κακῶν εἰσπεπήδηκασιν εἰς τὰς ἐκκλησίας. b. 2. ἀρχικόν. O. ἀρχοντικόν. b. 4. ἡμέρου. O. ἡμέρως. b. 7. αἰτιατέον. O. ἐπιτηδεῦον. b. 10. τὴν οἰκοδομὴν A. P. F. τὴν τῆς ἐκκλησίας οἰκ. *Eccleſiæ ædificationem commodúmque.* b. 12. παρὰ τῶν. O. F. περιττεύεσθαι. c. 7. ἔστι. F. O. ἔστω. c. 8. ὀφείλει. F. H. συμβαίνει. d. 4. πάντα H. P. τὰ πάντα εἴδεται. F. τὰ πάντα εἰδέναι.

Pag. 52. a. 3. εὐσεβές. P. ἐπὶ δοκ. εὐλαβέστερος. religioſior. Vetus interp. *quæ putatur eſſe lenior.* a. 8. δύναται P. δεῖ. b. 3. ἐκ ἱερέως. F. H. P. ἱερέα ἑαυτοῦ. b. 11. διὰ ἑαυτοῦ. F. διὰ τοῦτο. c. 2. ἀρκεῖ. A. P. H. ἐπαρκεῖ. c. 11. κατηγορ. A. P. κατηγορίας. d. 5. ἀρκοῦμεν. F. H. A. P. μόνον ἀρκεῖ. d. 8. μετὰ F. P. μετὰ δὲ ἑαυτῆς.

Pag. 53. a. 3. κέχρηται. Lou. & aliæ vulgatæ edit. κέχρηνται, ſed P. & 3. Gallici à nobis editæ ſuffragantur lectioni. a. 6. κατηγορ. H. P. κατηγορηθῆναι. c. 10. λαμβάνειν. O. περιλαμβάνειν. d. 1. ἐπιτυχεῖν. P. ἀποτυχεῖν.

Pag. 54. b. 6. ἰδοὺ τὸ. H. ὑπὲρ δόμα. apud LXX. Eccleſiaſtici 18. 15. οὐκ ἰδοὺ λόγος ὑπὲρ δόμα ἀγαθόν. Vet. interp. *ſuper datum bonum.* paulo poſt pro κεχαριτωμένῳ ſcripſerat Brixius, *vtrumque autem vir gratus præſtat*: ſed & hæc ſunt verba Scripturæ apud quam vertitur κεχαριτωμένη, *gratia plena*, Lucæ 1. 28. vnde & vetus interp. hic, *& vtraque hæc penes virum gratia plenum.* Vulgata Lat. *ſed vtraque cum homine iuſtificato.* alij munificum virum intelligunt. b. 9. τὸν τοῦτον. O. τὸν τοιοῦτον ἀνδρα τὸν περιττεύειν. c. 2. διακονίας. P. οἰκονομίας. diſpenſatio. Vet. interpr. *cui credita eſt diſpenſatio.* ſic infra 57. d. 5. πεπιστευμένῳ τὴν οἰκονομίαν.

Pag. 55. a. 3. περιθυμίας. A. F. μακροθυμίας & πολλῆς.

F.A.P. καὶ κλέπτα. a. 8. ὑπείπο. A. F. εἰπὼ. c. 6. αὐτῶν. P. A. F.H. αὐτῇ & pro ἐρίσης. A.F. ἐρίσης. d. 4. ἢ ἀπλῶς. omnes mſſ. ἢ πρὸς ἀπλῶς & pro αὐτῇ. P.F. αὐτῇ. Vet. interp. *pugnáque duplicans ipſa profeſſio.* d. 6. γυῶν ὄψεως. H. τῇ γυῶν. F. O. τῇ θέσει ὄψεως. d.10. *occultam.*) Non animaduertit Brixius hæc eſſe verba Eccleſiaſtici 42.9. & vocem ἀπόκρυφος ad filiam non ad vigilantiam referri debere. Vetus interp. *Si enim adulta filia ſollicitudo ſomnum à patris oculis excutit vt ait Sapiens.* Emendandum eſt *occulta* : nam & ita Machab.1.1.24. τοὺς θησαυροὺς τοὺς ἀποκρύφους, *theſauros occultos* appellat Scriptura. Vulgata hoc loco, *Filia patris abſcondita eſt vigilia, & ſollicitudo eius aufert ſomnum.* Nam cum omnibus mulieribus ex lege Solonis vt eſt apud Demoſthenem, tum virginibus maximè olim iuſſum erat οἰκουρεῖν & raro in publicum prodire. Euripides in Oreſte, εἰς ὄχλον ἔρπειν παρθένοισιν οὐ καλόν. Seneca in Agamē. *Quo more cœtus publicos virgo ſubis?* Ambroſius epiſt. 46. *Quid præſtantius in virgine, cuius præcipuum opus verecundia, quam ſecretum? quid tutius ſecreto & ad omnes actus expeditius?* Hic ergo ſic interpretare. *Nam ſi patri filia abſcondita vigilia eſt.*

Pag. 56. a. 8. ἢ μικρὸν. A. καὶ μικρὸν δὲ. b. 1. αὐτῇ. Sequuti ſumus O. F. A. non H. & Lou. in quibus erat αὐτῇ. b. 5. ἐξάπτομαι. O. ἐξάπτεται. b. 6. αὐτῶν ὑμᾶς. P. H. αὐτῇ. F. αὐτῇ & ὑμᾶς. A F. & paulo poſt ὑμᾶς. b. 9. τῇ σκότει. Hæc vſque ad finem periodi aberant ab editione prima Lou. & interprete Brixio conuerſa non ſunt. Vetus tamen interpres ea agnoſcit, quamquam à mente auctoris aberrat, *ac ſicut noctis tenebris, ita etiam domus ſuæ parietibus operitur* : cum hoc potius innuat Chryſoſt. virginem ſi ſub veſperam prodeat, à paucis videri. c. 2. αἱ τῶν ἀδικ. H. P. ἢ τῶν ἀδικ. ὑπέρμεν. d. 4. ἀγωγοῖς. A. δικαιοσύνην. *inſtitiam.* d. 11. ὑπὸ τὸ. P. ὑπὸ τὸ.

Pag. 57. a 5. μὴ βορβορ. H.A. μὴ βούλοιτο παρθένον. a. 8. ὠφελείας. F.O. ἀφορμαί. a 10. ἀδικοῦντα. A. ἀδικοῦντα βίον. Syneſ. epiſt. 3. οὐ γὰρ οἶμαι νομίζεται νυμφίου νεαρᾶς βαδίζειν ἐπ' ἐκφοράν. *Non enim eſt moris nouam nuptam ad funus conuenire.* b. 7. τοῦτον ἔργον. F.O. τοῦτον τὸν ἔργον. b. 9. ἑκάστῳ. P. H. ἑκάστης. c. 2. ἀφορμή. P.F. ἀφορμὴν. d. 11. μὴ ἀδικεῖ. Addidimus negationem ex Gallicis tribus mſſ. quæ ab omnibus vulgatis editionibus aberat. Vet. interp. *inſtitiam nulla iniquitate corrumpere.* Brixius verterat, *eo inuento non ſequi inuidioſum.*

Pag. 58. a. 10. καχίζεσθαι. H.P. ἀνακαχίζεσθαι. b. 7. μέμψαιτο. H.P. μέμψαιτο. b. 10. προσκρούμ. F. O. προσκρούσματα. c. 2. προσκαλ. H. A. P. προσκαλουμένης. c. 5. δυνατωτέρων. Louan. editio addebat χρειωδῶν χρείας καταπειγούσης, ſed abeſt à P. & trib. Gallicis mſſ. vox χρειωδῶν, nec ab interp. veteri agnoſcitur : *Si enim fuerit neceſſe ditiorum quempiam, & potentum propter aliquam cauſam frequentari.* c. 8. προσπελάζοιτο. A. προσπελάζοιτο. d. 1. ὑπὸ τῆς. O. ἀπὸ τῆς ἀδικ. d. 7. ὑπολείπ. A. ὑπολείποις. d. 12. εἰ πολλοί. F. εἰ πολλοί.

Pag. 59. a. 5. ἀπαλ. P. H. F. ἀπαλύεσθαι. b. 1. *accuſator nullus.*) Brixius vertit : *Cum accuſator minus quam conſcientia ipſa infeſtus ſit* : rectius vetus interpr. *cum non eſt aliquis conſcientia amarior accuſator.* Sic homil. 17. in Geneſim vocat τὸ συνειδὸς κατήγορον ἀδέκαστον παραλογίζεσθαι μὴ δυνάμενον. *accuſatorem perpetuum, qui decipi & impoſturam ferre non poſſit.* & homil. de ſimultate pag. 280. τῆς κολάσεως χαλεπώτερον ἀλγεῖν τῷ συνειδότι. *triſtius quam ſupplicium angente conſcientia.* Cicero pro Mil. *Magna vis eſt conſcientia, & magna in vtramque partem; vt neque timeant, qui nihil commiſerint, & pœnam ſemper ante oculos verſari putent, qui peccarint.* b. 8. προσῆκεν. F. O. προσῆκ. τύχῃ μικρόν. d. 1. ἑκάστῳ. O. ἑκάστου. d. 7. ἀπηγόρευσαν. A. ἀπηγόρευσαν & καθίστασθαι. d. 11. δυνάμενος. P. δυνάμενοι.

Pag. 60. a. 2. ἀκούειν. A.P. ἀκοῦ. a. 6. ἐπ' αὐτοῖς. P. H αὐτοῖς ἐφ'. d. 10. καταφρονεῖν. A.P. καταφρονεῖν.

Pag. 61. a. 5. τὴν ἄλλα. Emendandum τὰ ἄλλα ex mſſ. Gall. ex quibus illud etiam immutauimus quod præceſſit ἀγρυπνοῦντα. a. 11. ἐσπουδακὼς. H. F. P. ἐσπουδακότως. b. 4 ἀλλ' οὐ σύ γε. P. ἀλλὰ σύ γε. d. 2. ἀκοίμητος. P.H. ἀκοίμητον. *nunquam dormientem.* vide Eſa. 66. 24. d. 11. ἐν οὐ τοσοῦτος. Reſtituimus hunc locum ex 3. Gallicis & 2. Germ. cum eſſet antea τοσοῦτος ὁ τῆς ἱερωσ. & ſubſcribit Vet. interp. *quod certe non tanta eſt Deo cura, quanta ſacerdotium.*

Pag. 62. b. 7. μένων. Legebatur antea μὴ ὤν, ſed P. & 3. Gallici ſuaſerunt, vt veterem ſequeremur interpretem *Quod ſi in priore dignitate* (vel potius, *humilitate*) *manſiſſem.* b. 9. προσκεκρούκ. al. προσκεκρουκότα. b. 12. ἐνεχείρισα. O. ἐνεχείριζον. c. 4. ὀκνεῖν. H.P. ὀκνήσαντα τοῦτο. c. 8. προτροπήν. A. & 3. Gall. προθυμίαν. Vet. interp. *ad incitamentum profectus.*

Pag. 63. a. 7. παρουσίας P.H. παρρησίας. b. 7. παρρησίαν. F. παρρησιάζεσθαι. O. παρρησιάσασθαι. item poſt αἰσχύνεσθαι idem Oliuarij codex cum altero F. & tertio Max. Margunij inſerebat, ὅτι τοσοῦτον ἀστ ἢ πρᾶξ. b. 11. ἀπόκτεινον. Hæc inſerta ſunt editioni Auguſtanæ è manuſcripto Germanico, cui ſuffragantur & tres noſtri. alludit enim ad illud Numer. 11. 15. Εἰ δ' οὕτω σὺ ποιεῖς μοι, ἀπόκτεινόν με ἀναιρέσει. *Si autem ſic tu facis mihi, occide me interemptione.* Hic ergo ſcribendum, *Occide enim me, inquit, ſi mecum ſic acturus es. Quid igitur.* Vetus interp. *Occide me, inquit, ſi ſic incipies mihi facere.* c. 7. θαυμαστῆς. P. θαυμάσιος. c. 9. χρόνος. A.O. ἄλλους. Vet. *poſt multa tempora.*

Pag. 64. b. 2. ἐγχέοντο. P. H. ἀπεχθάνοντο. & pro δυνατοῦ. O. ἀδυνάτου. c. 8. τὰ ῥήματα. P. ταῦτα ῥήματα. c. 10. μᾶλλον ἦλθε. O. P. ἦλθεν, ἀλλὰ μᾶλλον θεραπεύων. ἵνα σε ἀπαλλάξῃ quæ ſequuntur, οὐχ ἵνα σε νοσοῦντα παρίδῃ, ἀλλ' ἵνα σε. *non vt te ægrotantem negligeret,* ex Germanicis codicibus addita ſunt, quibus aſtipulatur & H. vetus interpres ea non expreſſit.

Pag. 65. a. 2. μὴ τῇ. A. μηδὲ τῇ. P. μηδὲ ἐν τῇ. & pro παρρησίας. F.A.P. παρρησίαν. b. 4. ἀπαιτῆσαι. Tres Gall. & 2. Germ. mſſ. in hac lectione conueniũt, αἰσχυνθῆτε μηδὲν· μηδὲ μετὰ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν εἰς τὸ μηδὲν, *habeatis, neque poſt gratiam à Deo acceptam quicquam admittatis, quod &c.* c. 1. καταλιπόντες. H.P. καταλιπόντας. d. 3. μόνων τούτου. P. ἐπιστεύσατε & pro θεοῦ. Simile illud apud Hieronymum in epiſt. ad Paulinum, *Quod medicorum eſt, promittunt medici, tractant fabrilia fabri : ſola Scripturarum ars eſt, quam ſibi paſſim omnes vindicant.*

Pag.66.a.11. περιάγῃ. P. περιάγει. b.5. ἀπέφυγε. H.P.F. κατέφυγε. c.5. ἐγξέσθω. A.P.H. ἐγξέσθαι. c.9. ἐξαιρεῖν. H. ἐξαιρήσεται. d.6. δίδωσι. A. δώσει. d.7. δύναιτο. Emendandum δύναιτ', ex Lou. & 3. mſſ. Gall. adhæſit enim hic error huic noſtræ ex editione Auguſtana. Vet. interp. *niſi forte alio quodam intuitu irrationabiliter hominem illo miniſterio irretiri voluerint.* d.12. τῷ τὸ οὐκ ἐπιτεθ. P. ἐπὶ τὸ οὐκ ἐπιτεθ. καθεσταμ. O. τῷ τὸ οὐκ ἐπιτεθ. καθεσταμένους. Vetus interp. *aut forte minora, qui ordinatus eſt, quam illi, qui ordinauerunt, tormenta patietur.* Vide ſimilem locum orat. 1. de ſtatuis ad Antiochenos pag. 2. a. 5.

Pag.67. a.2. προσέχειν. P. παρέχειν. & pro αὐτῆς habent αὐτῆς. A.P.F. a.4. οὐδεὶς. O.F. μηδενὶ ὑβρισμῷ. b.3. προσάγοντ. H.F.P. προσαγαγόντων & pro αὐτῶν O. αὐτοῖς. c.2. ἀπειλῇ. P.H. ἀπειλῶν. c.6. ἃ οὐκ εἶξ. P. ἃ οὐκ ἂν ἐξαρκέσ. d.3. ἐπιδείξασθαι. H.P. ἐπιδείκνυσθαι. d.5. ὑποστάντα. O. ὑποστάντας. d.6. οὐκ ὄντα τεχνίτην. Hæc adiecta ſunt ex mſſ. quæ & vetus interp. legit olim, & vertit, *cuius artis ille eſſet ignarus.* d.7. αὐτῆς δὲ. P. & 3. Gal. ὁ δὲ ἦν.

P.68.a.10. ἀλλ' ἴσω. Induximus lectionem Lou. ἀλλὰ λέγω, ſequuti Germ. & pag. itémque 3. Gall. & vet. interp. *Verum fac eum multam perpeſſum eſſe neceſſitatem.* & iiſdem auctoribus infra b.6. pro ἀνοίας ſcripſimus ἀγνοίας. b.9. εὖ ἢ καλῶς. P.H. εὖ γε καλῶς. & 6. αἰσχυνθῆναι pro λεχθῆναι. d.11. τοῦτο. P. ἐμποιοῦν. F. πεποιημένων.

Pag.69. a.2. τὴν ἀρετ. A. ἡ διὰ τῆς τὴν. b.1. τῶν. P. τῶν θεραπευτῶν. F. θεραπεύεσθαι. b.6. ἢ πάσης. Reiecimus lectionem Lou. πάσης ψυχῆς. & P. πάσῃ ψυχῇ amplexi hanc trium Gall. Hic ergo verte, *niſi virtutem humana longe ſuperiorem adepti omnem animæ conuenientem medicinam calluerint.* b.10. αὐτοῦ. M. αὐτοῦ τὸ μέλι. c.5. κάμνοντας. Louan. κάμνοντας. c.6. εἰς καιρόν. P. πρὸς καιρόν. d.4. μηδὲν ἰσχ. P.H. μὴ ἦ, ταῦτα ἰσχύουσι. Vetus interp. *Etſi iſta nihil profuerint, reliqua nihil valebunt.* d.11. ἀπάγει. F. ὑπάγει. P. ἀγάγει. O. ἔσται ἀγάγῃ.

Pag.70.a.4. ἔχει τις. A. ἔχοι τις. & pro πολεμίους ſuſpicatur D. Hœch. legendum πολεμίους, cuius coniecturæ fauet & Vetus interp. *non ſolum ad cuſtodiam domeſticorum, ſed etiam ad congreſſus inimicorum:* tres tamen noſtri mſſ. conſtanter retinent πολέμους. d.5. στρατοπεδεύειν. Lou. Auguſt. & F. στρατοπεδεύειν. At 2. Germ. & H.O. στρατοπεδεύειν, quam vocem monet D. Hœſch. deductam παρὰ τὸ στρατόπεδον, vt apud Ioſephum pag. 97. στρατοπεδεύσαι τε ἅμα τοῖς πολεμίοις. reperitur & στρατοπεδεύω apud Plutarchum problem. xi. ſic Iudicum 20.16. πάντες οὗτοι στρατοπεδεύονται. στρατοπεδεύω vero, tollendum eſſe contendit ex Lexicis repugnante ipſorum auctoritati exemplo quod è lib. 1. Reg. 25.29. adferunt: ibi enim eſt στρατοπεδεύει conſenſu optimorum codicum tam edit. quam mſſ. reipubl. Aug. d.7. ναυμαχῶν. H.P. ναυμαχεῖ ἢ πεζομαχεῖ. d.9. ἕκ. F.H. P.A. ἐν ἕκαστος ἔργον λαβών. *vnuſquiſque opus peragendum ſuſcipit.* & F. ὑπολαβών.

Pag.71.c.4. στρατιωτ. P.F. καταστρατ. d.6. πολεμίους. O. ἐναντίους. d.11 τοσοῦτον. Deleuimus ex Auguſt. τοσοῦτον, & ex mſſ. P. & Gallicis hoc ſubſtituimus.

Pag.72.a.5. φθέγγονται. A.P.H. φυγοῦσι. & A. μέσον. F. μέσον ἰδεῖν τὴν ὁδόν. a.8. διὰ δή. A.F. διὰ δὲ.

b.3. αἰρεθείσης. O. αἰρετικοῖς. b.10 ἐξέτασις. P. ἐξέτασιν. c.7. ἀπολαμβάνειν. A. ἐπιλαμβάνειν. c.10. πειρασίας. P. προσθήκας. H.A. προσθήκας. d.11. ὅτι H.F. & 2. Germ. ὅτι λέγει.

Pag 73.a.2. εἴ τις λέγοι. H.P.F. εἶπε. b.1. πάντως μὲν. F.H.A.P. περὶ μὲν τίς. H. περὶ τίς μέν. b.11. τὰ ἄπορα. F.O. τὰ ἀπόρρητα. Vet. *hæc inſcrutabilia volentes inuenire.* c.4. ἐκφεύγει. P. ἐκφυγεῖν. d.9. ἀπόλεσε. P.F.H. ἀπολέσας & περὶ τὴν. A. πρὸς τὴν & ἐπιόντα. P. πίπτοντα. d.8. ἐπὶ τῷ. Emendandum ἐπὶ τούτῳ, licet vulgatam lectionem tueatur mſſ. omnes. Vetus, *quos hoc ſtudio nouerat gloriari.*

Pag.74.b.8. τοιαῦτα. P. τοσαῦτα. & μεταστῆναι. a.10. αὐτοῖ. F.A.P. αὐτοῖς βούλ. c.1. δυνάμενοι. 2. Germ. & 3. Gall. βούλομαι. Vet. *ſed nihil dicere volo durius.* c.6. ἐλθοῦσα. P. ἐλθοῦσα, & ἐξετάσαι. c.10. τοῦ Χριστοῦ. A.P. τοῦ Θεοῦ. d.9. δεξομένην. O.F.H. δεξαμένη. A. πολλὰ δεξαμένη.

Pag.75.a.1. οἶδε. P. οἶδ' ὅπως. a.7. κρίνει. Lou. κρινεῖ. Vet. *ponderabit.* ſed mſſ. Brixio fauent. a.11. τοὺς μυρίους. O. τοσούτους τινάς. b.7. περιβαλλόμενον. Hoc maluimus ex conſenſu 2. Germ. & F.H. quàm quod vulgata edit. περιβαλλόμενον. c.11. τὴν λειότητα. M. τὴν παλαιότητα, forte pro τὴν τε λειότητα, quam vetus interpres *lenitatem* vertit: apud Rhetores Græcos appellatur λειότης ὀνομάτων, lenitas, quum conſonantium aſperam nulla fit σύγκρουσις. Ita Plinio lenitatem tribuit Hieronymus epiſt. 4. Quintiliano acumina, fluuios Ciceroni. Cicero lib. 3. de Orat. *Suauitatem Iſocrates, ſubtilitatem Lyſias, acumen Hyperides, ſonitum Aeſchines, vim Demoſthenes habuit.* ὄγκον Demoſtheni tribuit hic Chryſoſtomus, quod vertit Brixius ſublimitatem, vetus interpres, tumorem, minus aptè, grauitatem aptiſſimè diceres: nam & ita Plutarchus ſub finem vitæ Ciceronis ait Demoſthenem ὑπερβαλλόμενον ὄγκῳ καὶ μεγαλοπρεπείᾳ τοὺς ἐπιδεικτικούς: grauitate & ſplendore orationis eos ſuperaſſe, qui demonſtratiuum genus tractant. σαφήνειαν, *claritatem* reddit vetus interpres, Brixius *maieſtatem*, Corradus in Brutum Ciceronis, *granditatem*: σεμνὸς enim grandis à Cicerone verti ſolet, & Demoſthenes σεμνότατος ab eodem lib. 2. ad Atticum appellatur, atque Hermogenes σεμνότητα τῷ μεγέθει tanquam ſpeciem generi ſubiicit: ὕψος demum vetus interpres *hic altitudinem* melius quam Brixius *excellentem dignitatem*: optimè dixiſſet *ſublimitatem*, nam ὕψος λόγου ſublime ac celſum dicendi genus dicitur, quod in grandiora verba ſe attollit, de quo extat Dionyſij Longini liber περὶ ὕψους. d.6. ἀπειρίαν. A.P. ὑπεροψίας O. ἐπιμελείας. Vetus interpt. *nec de elocutionibus nec de vrbanitatibus curam mihi eſſe profiteor*: quaſi legerit εὐτραπελίας. d.12. τῶν ἀγαθῶν. O. τῶν ἀνθρώπων.

Pag.76.a.5. καπηλ. O. καπηλεύοντα. a.8 μὴ φέροντας. P.F. τὴν ἰδέαν μὴ φέρειν. b.1. ἄγει. F.H.A. P. ἄγουσιν. b.7. ὁ τῆς. P. ὁ ἀπὸ τῆς. b.12. ἀπαγγελ. F.O. ἀπαγγέλλει. c.7. ἀεὶ F.P. ἐμποιεῖν. d.2. περὶ πάντων. P. πάντων.

Pag 77.a.5. πλείω. P. πλεῖον. a.11. τοῦ Χριστοῦ. Immutauimus hunc locum in Lou. & Auguſt. in quo legebatur τοῦ Θεοῦ, *Dei*, ſequuti autem ſumus duos mſſ. H. & O. & veterem int. *& addu-*

Digitized by Google

cens in obedientiam Chriſti. idémque habetur 2. Corin.10.5. c.5. καλῶς. F.O. οἱ καλῶς χειρίζοντες. c.10. ἐπὶ τότε. P.A. ἀπ' αὐτοῦ. d.4. ὑποστολ. F.O. ὑποστολῆς. & ita legitur apud Paulum & ἐπαιρόμενον non vt P. ἐπιρεθέν. contra ibidem habes παρθένον vt 2. Germ. & F.H. non παρθένων vt Louan.

Pag.78. a.2. προτιθεῖσα. In Auguſtana edit. προτιθῆται. *proponat*, & fortaſſe ita vetus interpres ſcriptum reperit, cum vertit, *quæ commendet*: at hoc mendum eſt potius Typographicum: nam in Louan. & in mſſ. erat προτίθησι. a.10. Σκῆψις. P. F.H.O. Σκῆψις τ. ὁ προφάσεις. Vet. *Verum occaſio eſt iſtud ignauia velaméntque deſidia.* c.6. πρὸς τῶν. F.H.O.P. εἰς τὸν μακ. d.5. πλείω .H.P. τὴν ἀπάντων. O.F. τὴν πλείω.

Pag.79. a.2. λάμπουσι. P. λάμψωσι. a.4. συμβάλλεσθαι. A.P.F. συμβαλλέσθαι. b.11. τὴν ἐκείνου. P. αὐτήν. c.4. καταφέρεται. A. φέρεται.

Pag. 80. a.6. *nec ad docendum.*) Scribendum potius videtur, *nec ad dicendum*: nam τὸ δυνάσθαι λέγειν, dicendi peritum eſſe potius ſonat. Itaque vetus interpres titulum capitis ſecundi ſic extulit, *Quoniam is qui in hoc ordinatus eſt, laudem debet contemnere, & virtutem habere dicendi.* Brixius ipſe p.81.c. vertit ὁ ἐν τῷ λέγειν δυνάμενος. *& dicendi vim obtineat.* b.1. ὁ λόγοις. P. λέγειν. at hoc eſſet dicendi perito: vetus int. λόγοις legit, *ei qui eruditus eſt.* b.5. ἀμέμπτ. O. ἀμετακίνητοι. c.6. ἐπίσης. P.F. ἴσως. c.8. χρῆσθαι. A.P.F.O. χρήσασθαι. d.1. ἀνδρας καὶ. P. καὶ ἀγαθ. ἀνδρ.

Pag.81. a.1. ἀκούοντες. F.P. τῶν λεγομ. ἀκούοντ. a.6. τοῖς λόγοις. P. τοῖς αὐτοῦ λόγ. a.10. ἐπειδή. P. πάντως & pro πάντως legit παντάπασι. b.8. ἀμαρτίας. Scribe τὴν ἁμαρτίας. d.3. ὑπεύθυνος. H.O. 2. Germ. ὅσον ἄν. d.11. ὠφελεῖν. H.P. ὠφέλειαν ἀξιολ. τ. ὠφελεῖν αὐτό. d.12. ἔχων. Emenda ex mſſ. omnib. ἔχει.

Pag.82. a.3. παρέχει. Ex iiſdem mſſ. vulgatæ editiones hîc corrigendæ, παρέχει. at M. codex pro τούτων habuit ἀλλὰ τούτων τοῖς, interpunctione ſublata. a.6. τῶν. P. τῶν δὲ τῶν. b.3. αὐτόν. P.F.O. ἵνα ὡς αὐτὸν ἀμύνασθαι. b.8. ἐκεῖ. H.P. ἐκκλησίαι. c.2. τοῦτο. F.P. τότε. c.4. διατεθεῖσθαι. F. H.A.P. διατίθεσθαι. c.6. κέρδος. H.P. ἔργον. opus πρὸς τοῦ δεῖ κατορθ. ὁ ἔπαινον. at F. & O. κέρδος. πρὸς τοῦ δεῖ καί. Vetus interpr. *vt plenam ex omnibus perfectionem lucretur. Quorum ergo pariter debet eſſe contemptor?* d.6. ἐγκαλεῖν. H.P. ἐγκαλεῖν, criminari, at receptam lectionem tuetur vetus interp. *vel dicere vel audire.* d.10. ἀκούσεσθαι. P. ἀποκρύπτειν τὰς ὑποψίας. H.O. ἀποκρυπτ. τὰς ὑποψίας. Vet. *comprimi ſuſpiciones oportet.*

Pag.83. a.2. οὐκ ἀγαθά. M. οὐκ ἀληθῆ, *minimè vera.* a.3. θέλων. P.O. βουλόμενον. a.8. ὀργαί. H. P. δυνάμει τῷ καταβάλλειν. b.1. ὑπηκόων. A.P. ὑπηκοόντων. b.5. ὁ τούτων, ſcilicet τῶν ἀρχομένων, *ſubditorum.* al. τοῦτον ſcilicet τὸν ἱερέα, ſacerdotem. vet. *Nec laudibus efferri ſubditorum.* c.4. ὁ ἀγών. F.A.P. ἀλλ' εἰ. c.5. οἱ γαστρίμαργοι. O. οἱ χαίροντες. & καταπίνουσι. F.P.O. εἰς τὸν καταπίνειν. d.6. ἔχει. P. εἰς ἀεί.

Pag.84. c.4. λαβών. P. ἀφελεῖ τῶν πολ. ἀπιόν. c.8. ἀποκλείει. rectius quam cæteri aut editi aut mſſ. H. ἀποκλείουσι. Vet. *acumen mentis obtundit.* d.7. ἐπαίνων. Vulgatæ edit. malè ἐπαινῶν, at A. & 3. Gallici ἐπαίνων. Vet. *laudabilia proximorum.* idem etiam paulo poſt melius expreſſit, τὸ ἀλλὰ πολλοῦ συμβαίνοις, *longo interuallo accidens*, non enim vult auctor errorem illum iamdiu accidiſſe: verum cum raro ſolere labi errore, qui id admiſerit. hic ergo ſcribendum, *iſque vel ex longo interuallo aberrauerit.*

Pag.85. a.6. πρὸς δὲ τῆ. A.P.H. ἐπὶ δὲ τῇ & ὅπως. P.H. ὡς. b.3. λοιδορεῖσθαι. H.P. λοιδορεῖν. & pro μέμφεσθαι. H.A.P. καταμέμφεται. c.2. οἱ μὲν ἀμαθία. Expunximus vulgatam lect. licet ei ſuffragaretur H. οἱ μὲν μανίας. Vet. *per imperitiam*, & ita F.O. ἀμαθία. c.10. συνεργεῖ. P.H. αἱ εὐεργεσίαι. d.4. μόνον. O. μόλις. d.8. ἀπελθεῖν. P. ἐπανελθεῖν.

Pag.86. a.9. ἐγγίσασθαι. F.A.P. ἄγει. c.2. ἐκείνου. H.A.P. ἐκείνους. c.3. ἐπαινοῦντα. F.H.O. ἐπαινοῦντα. c.5. ἀκρατῶς. F.A.P. ἀκούοντας.

Pag.87. a.4. ὁ ἀφρόνων. A.P.F. αὐτοῖς ὁ ἀφρόνως. a.8. ὑπελείπεσθαι. A. ὑπολείπεσθαι. & pro δεῖ. F.P. δεῖν. a.12. καταπεπλήσθαι. F. ὑποπιεσθέντες αὐτοῦ τῇ ψυχῇ. malè in Lou. & Auguſt. ψυχῆς. b.5. λεγόμ. P. λεγόμενον. A.F. λεγόμενον. c.6. μετ. αὐτ. F.H.O. & 2. Germ. μετ' αὐτοῦ. Vetus ſtat à vulgata lect. *Si vero quis inferioris homo ordinis.* d.6. φιλήδονος. O. φιλόδοξος. *amator voluptatum.* at vetus dixit, *amator gloriæ.* d.10. *aduerſario.* Brixius addidit hoc de ſuo perperam: non enim aduerſario, ſed ſibi optat mortem tunc temporis concionator: vt rectè animaduertit Vet. interp. *mortem ſibi iugiter imprecatur*: hic ergo ſcribe, *mors ipſi quotidie eſt exoptanda.* d.10. ὑποβαίνων. 2. Germ. & 3. Gallici ἐπιβαίνων, quæ verior lectio confirmatur à Vet. interp. *& vituperatur publicè, & laceratur occultè.* Scribe igitur *palam inſultans, clam ſubſannans.*

Pag.88. a.9. ἀσηκ. P. ἀσήκως. b.3. μακροθυμ. A.P.F.H. προθυμίας & pro πείθεσθαι. A. & F. πείθεσθαι. Vet. interp. *longiſſime perorantem cum alacritate audiant*, b.7. ἀπαιτοῦντα. P. ἀπαιτοῦσι. c.9. ἄδηλον. mſſ. omnes ἄδηλος. d.3. καταστασιάζει. Sic legitur in F. at in H.P.A. καταστασιάζει. rectius O. καταστασιάζει & τῇ ἑαυτοῦ ψυχῇ. P.H. nec ab iis diſcedit Vetus, *tumultum in ſuum pectus inducet*: vt antea pag. 87. b. τάραχος καταστασιάζοντες αὐτοῦ τῇ ψυχῇ.

Pag. 89. a.5. πλείους. mſſ. omnes πλείονος δέονται ἀκριβ. Vet. *quod maiori opus habeant ad bene viuendum intentione, quam monachi.* b.8. ἐμπέπτωκε habebant F.O. vt H. & Lou. ἐμπεπτωκε. Vet. *omni mundo videatur eſſe prepoſitus.* b.8. οὐ μέγα. P.H.F.O. οὐδὲν μέγα. b.14. πρὸς ἡμᾶς. A. & 3. Gallici πρὸς ἡμᾶς. nec aliud legit Vet. interp. *Quod omni pugna grauius ſit bellum Diaboli contra nos.* d.8. καταπνεῖ. H. καὶ ῥίπτ. *& proiiciatur*, vt Lucæ 17. 2. ὁ ἔρριπται εἰς τὴν θ. d.10. οἱ τὴν συνείδ. H.P. ἔστι τὴν συνείδ. τῶν ἀδ. πεποιθ.

Pag.90. a.1. ὁ δύο. H.P. μηδὲ δύο μηδὲ τρεῖς. a.11. ἐγχέομεν edidimus ex 3. mſſ. Gall. & 2. Germ. pro ἐρχόμεθα in Louan. & Auguſt. & ἐπὶ πότε. O. P.F. at Lou. & ἐπὶ πότε. Vet. *In hoc quippe eſt conſtitutus.* b.3. *non prouidi.*) Planius Vetus. *nec praſciui pugnam eſſe venturam.* c.5. τῷ ἱερεῖ. M. τῷ ἱερέως. d.1. οὐκ ἐθέλων. H. ἐκ ἀνέχεται.

Pag.91.a.5. ἐργάζεται H.F.A. ἐργάσηται. a.9. ἐπι-χρίσματα. O.P.A. ἐπιτρίμματα. fucos, vt ἐπίχρισμα dicitur ipſe fucus, qui infricatur, & Athenæo ὑ-ποτρίβεσθαι ψιμύθιον eſt ψιμυθιοῦσθαι, malis infricare ceruſſam. a.12. διάδημα. M. ἐνώτια. a.13. *auratarúmque.* Non veſtes auratas hîc appellat τὰ χρυσία, ſed aurea potius ornamenta, ſiue monilia, quæ ſibi mulieres circumponunt, vt 1.Pet. 2.3. χρυσίων περιθέσεως. & Syneſius epiſt.3. τὰ χρυσία καὶ λίθους monilia aurea & gemmas coniunxit. Vet. interp. hic edidit *pretioſas veſtes & ornamenta diuerſa.* tu ſcribe, *& monilia diuerſa.* in O. pro ποικίλα erat διαπρέπεια *monilium eximius decor.* b.8. ἢ χιτῶνας. A. μακρὸν ἢ χιτῶνας. d.3. ἢ ἀναίνεται. F.A.P. καὶ ἄλλα πάντα. d.5. A. ἀναρριπίζεται & ἀναρριπίζει.

Pag.92. a.5. ἀδημονῶν. P. ἀδημονοῦν. a.11. ἀσεβεία. O.A. ἀπορία. b.8. τοῦ ἐν μέσῳ. omnes mſſ. Gal. & Germ. τοῖς ἐν μέσῳ στρεφομένοις. & Vet. *in medio conuerſantibus.* ſcribe hic *illos, qui in hominum medio verſetur.* b.10. ἐρημίας. P. & 3. Gall. ἔρημος. c.9. περισσότητα. P.H.F. περισσῶν. d.4. καὶ τὸ κοινόν. P. ἔχει τινὰ οἴκησιν. & pro πλάσμασι P. περισσώμασι. Vet. *errores eorum.* d.8. O.A διδασκάλων.

Pag.93. a.2. συνουσία. Omnes Gal. & Germ. συ-νεχεία, *aſſiduitate doctrinæ.* Vet. interp. *vt ſermo frequentatus.* d.2. εἰ δὲ πάντως. Emendandum ex conſenſu mſſ. omnium δεῖ δὲ πάντως. Vetus, *Itaque tantum differri debet.* F. δεῖ δεῖ. d.11. ἀπάν-των. P. ἱερέως. ſed verior edita lectio. Vet. *Expende enim.*

Pag.94. a.6. ἅπαν τὸ χωρίον. Hanc præ ſe fert etiam lectionem Louanienſis editio, ſed mendoſa eſt ex eorum inſcitia nata, qui neſciebant, quid eſſet βῆμα, vnde inſeruerunt has voces χωρίον θεοῦ: omnes Gallici & Germ. calamo exarati codices. habent ἅπαν τὸ βῆμα, καὶ ὁ περὶ τὸ θυσιαστήριον χῶρ. τόπ. Vet. interpr. *& tribunal, atque altaris locus cæleſtibus virtutibus adimpletur.* Græci nimirum τὸ βῆμα partem illam templi ſanctiorem appellant quæ altari eſt proxima, vt cum multis ex locis tum ex illo ſacræ ipſius auctoris noſtri Liturgiæ conſtat pag.596. ἵνα παραστῶ τῷ φοβερῷ σου βήματι. *vt aſſiſtam metuendo ſanctuario tuo:* de qua voce plurib. in eum locum alibi agetur. Hic interim vere *& cæleſtibus virtutibus totum ſanctuarium, ac locus altari vicinus in eius honorem, qui ſitus eſt illic, impletur.* Brixius ex veteri habet interprete, *in honorem illius qui immolatur,* quaſi eſſet, τοῦ τε-θυμένου. b.4. στολάς. A. & 3. Gallici hanc inuexerunt lectionem in locum vulgatæ στολῆς. Vetus interp. *ſtolis fulgentibus circumdantem,* forte circumdatam; ſed & Brixius ſcripſerat *fulgentibus veſtibus indutorum,* nos *candidis* maluimus, quod ita ſoleat interpres vulgatæ Latinæ auctor vertere, vocem λαμπρά. vt Actor. 10. 30. καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ ἔστη ἐνώπιόν μου ἐν ἐσθῆτι λαμπρᾷ. *Et ecce vir ſtetit ante me in veſte candida.* & Iacobi.2.2. rectiùs quam Beza *veſte ſplendida,* vt pluribus alibi oſtendimus. c.4. A.P.F. οὐδέπω. c.8. P.F.H. ἀξίωμα. d.1. P. περιαιρούμενοι αὐτῷ σκότος, ὡς ἐκ τῆς πηγῆς συ-νεχοῦς ἀεί. d.6. A.F. ἀνίσχει. P. ἀνίσχοι.

Pag.95. a.9. οὐ κόλ. A.P.F. οὐδὲ κόλακα καὶ ὑποκρ. b.3. χρῆσθαι τοῖς F.A.P. χρήσασθαι τοῖς ἀρχ. ἄτ. ἐπὶ μά-την. c.1. εἰς ἓν τέλος. A.P. πρὸς ἕν. c.4. τῇ καλῶς.

Hæc trium noſtrorum mſſ. & A. lectio melior quam illo vulgata καλῶς ἱερωσύνην διοικουμ. d.3. H.P. νηστείας συντόνου, καὶ χαμευνίας, καὶ ἀγρυπνίας, καὶ ἀλου-σίας. Vet. *ieiunium, & nullum balnei fomentum.* ibid. ἱδρώς. H. & A. ἄδηρις.

Pag. 46. a.3. A.H. κεφαλῆς, & pro ἀρίστου quod omnes mſſ. ingerunt, Louan. perperam ἀρρήτου. Brixius. *ineffabilis.* Vet. *foram perfecti ſacerdot.* a.10. A. χεῖρον. Porro. b.1. A.P. οὐδὲν δεῖσθαι. b.5. καὶ τῆς σωματ. In Lou. & Aug. legebatur tantum ἢ τῆς συμπνοίας τροφ. vnde Brixius ediderat, *eo amplius alieno indiget officio, eáque benignitate quæ vice aliena commoueatur.* nos ope mſſ. P.& H.F. O. locum reſtituimus, Vetus interpr. *& habitudine corporis adiuuatur.* c.6. A.F. ἀπο-κινδύνων. c.7. A.F. ἐφ' ἑαυτῷ. P. ἐφ' ἑαυτοῦ. θαυματοποιοὺς præſtigiatores verterat Brixius, nos veteris interpretis verba repoſuimus: non enim hîc intelligit tãtùm circulatores illos, quos γόητας orat.2. aduerſus Iudæos pag.454. vocat aut eos quos in libro de S. Babyla pag. 747. ait clauos deglutire, vel calceos mandere & eiuſmodi alia τερατεύεσθαι: ſed eos etiam qui longa exercitatione corporis & agilitate membrorum id aſſecuti ſunt, vt mira quædam peragant, cuiuſmodi ſunt illi, quos ait homil. 19. ad Antiochenos p.246. rotæ in modum corpus flectere, gladios vibratos in aërem manu excipere, trabem in frõte geſtare, & illa puella, quam Xenophon ait in Sympoſio, rotas in ſublime iactaſſe, & ad rhythmum excepiſſe, & in rota figulina, dum verſaretur, ſcripſiſſe.

Pag. 97. a.6. Lou. ἱκανός, & a.11. κατηγοριῶν, recepta lectio eſt P. & 3. Gallic. b.11. A.P. ἐξέδωκε. d.10. P. αὐτή. d.12. θαυμαστὴν, *mirabilem,* additum eſt hoc epithetum ex P. & tribus noſtris, Vet. dixit, *quam quidam abſtinentiam & propoſitum acre nuncupant.* ἄσκησιν enim Patres religioſæ vitæ rationem auſteriorem indigetant.

Pag. 98. a.4. H.A.P. ἰδιώτης. a.11. Adiecta eſt vox λόγων. *rationum* vel *ſermonum,* ex P. cod. b.1. τοῦτο δὲ τὸ ὑμῶν. Vetus interpres, *& tarditas ingenij & otium tale, quale nunc habemus.* at illud ἐλέγχεται melius vertit, *conuincuntur infirmi:* nam ἐλέγχεσθαι, non tantum ſonat prodere ſe, qualiſcumque ſit aliquis, ſed aliquando etiam vinci & imbecillem conuinci. c.6. διὰ θαυμαζόντων. A. P.F. θαυμάζοντες. d.2. P. H. ὑμνήσαντα. d.8. P. μυρίας ἐρῶντας, ἐπισταμένη. d.11. ταύτης. P. τοῦ τρόπ. *Hoc.*

Pag.99 b.6. A.F. ἀλλὰ πάντα ὅσα. b.12. A.P.F. ἅπαντα. d.4. ἐπὶ δεῖ. F.A.P. ἐπ' εὐθείας. *rectam curſum, recta via.* Vetus interp. *& curſum bene cupiditatis incidere.* d.6. P. εὐ τρόπ. d.11. P. περὶ τὴν ἀμαθίαν.

Pag.100. a.8. P. πτοῖεν ἑαυτόν. b.8. τὰς λύπας. A. P.H.F.O. τὰς ἐκ τῆς λύπης βλάβας. Vet. *Quis enim enumeret angorum mala, contumelias?* d.11. μαι-νάδας. F. H. O. μανιάδας· μανίας γὰρ & pro ψυχῆς. P. H. κεφαλῆς.

Pag.101. a.4. F.O.A. τῆς αἰτίας. a.10. καὶ ὕπαρ. F.H.A.P. καὶ προνοῶν. b.2. προνοούμενοι. atque ita F. & Vetus interpr. *Prouidemus bona.* at H. O. A. P. προνοούμενοι. quo pacto & apud Paulum ſcriptũ eſt 2. Corint. 8.21. & Rom. 12.17. c.5. ἀνέχεται.

Syneſ. hym. 1. ἀλλ᾽ ἄγε μοι ψυχά. d. 5. οὐδείς. P. A. H. O. τί δεῖ σοι πόνων, οὐδὲ ἕν. Vetus, *Nunc autem nihil animo laboras.* Sed aptius eſt vt nota interrogationis addatur. Sic infra pag. 103. c. εἰ δὲ πολλοῦ μοι δεῖ πόνου

Pag. 102. a. 6. P. ἐξήρτηται ἐξελθεῖν καὶ ἀδηλοῦσαι τῷ κινδύνῳ, ἀρπασθ. b. 4. τῷ μὴ πλεῖν. Ita legitur in A. & F. verior tamen lectio Lou. H. O. τὸ μὴ πλέον. item pro προσπαίζειν habent F. & P. προσπαγχάνειν. b. ἢ εἰ καὶ mſſ. Gal. & Germ. ὁ δὲ τί δὲ ἐπί. c. 11. τὰς ἀνομ. P. H. τὰς ἀδικίας, *iniquitates.* Apud LXX. ſcriptum eſt τὰς κακίας. *nequitias.* d. 2. H. P. ἁγιασμοῖς. Amos 2. 11. εἰς ἁγιασμόν.

Pag. 103. a. 2. ἀλλὰ τῆ. H. F. B. A. ἀλλ᾽ ὑπὲρ τῆς ἀξίας. & a. 9. καὶ ταῖς τῶν ἰδιωτῶν. a. 12. ὑπερβολαῖς. A. P. F. ἀξιοπιστίας. b. 6. εἰς πολλούς. A. P. εἰς ἄλλους. b. 11. ἐνδεῖξαι. P. F. H. δεῖξαι. & Vetus, *oſtendere volens.* at O. tuetur vulgatam lectionem. c. 6. πάλιν. Scribendum ex mſſ. πάλιν. d. 1. F. ἄνθρωπ.

Pag. 104. a. 1. μοι τὴν. H. P. μου τὴν. a. 4. ἀτίμου. F. O. ἀτιμότερον. a. 9. P. ἀποκλείουσι. b. 1. ὁ καὶ ἐπίπονος. H. F. O. A. P. ὁ δὲ ἐπίσης αἰδέσιμος. Vetus, *vel fluctibus vel neceſſitatibus quibuſcunque.* c. 3. ὑπείκει. P. H. αὐτοῖς τὴν ἐπ. a. κ. τ. ἐπαίρει. Vetus immutat ordinem, & *iſtis deiicitur, & illis attollitur.* d. 5. καὶ οὕτως. P. ἑαυτῷ φοβερώτερα ταῦτα ἀεὶ γ. *magis terribiles.*

Pag. 105. a. 4. μοι τὴν. P. H. O. μου τὴν ψ. καὶ φοβερώτερα. Vet. *horribilioráque fierent.* a. 7. Lou. μετὰ πάλης. Brixius, *quanquam cum eis etiam luctans:* at A. P. H. O. πολλῆς, repetito verbo ὑπέβαλ. a. 14. *querentes nemini.*) Videtur legiſſe ἀπροσίτους, at ἀπρόσιτος, eſt, *me in publicum non prodire.* b. 3. F. ἀποτρεψάμενος: ſed H. & O. fauent receptæ voci.

Pag. 106. a. 10. μοι τὴν F. H. A. P. μου τὴν δ. b. 7. οὐκ ὀλίγ. P. F. οὐκ ἂν εἴη. & γυμνούμενος. O. H. P. ἀπογυμνούμενος. A. γυμνούμενος. b. 11. οὐ δή. A. P. εἰ δὲ ἐκ τῆς οὐκ ἴσης τὴν αὐ. συνάγω. M. τὴν ἀδυναμίαν συνηγορήσω ἐμ. ὑποσημαίνω. c. 4. ὑπερβαίνει. Lou. ὑπερβαίνω, cui fauet & F. d. 15. μοχθηρότατος melius exprimitur ab interprete veteri *ærumnoſiſſimus*, quam à Brixio, *nequiſſimus*: magis enim conuenit cum cæteris epithetis, δύσηλος δυσθανὴς ἀνάπηρος.

Pag. 107. a. 5. ὑπέρ. P. προσγινόμενον. a. 8. A. ταυμαχῶν. b. 3. P. αἰτιώμενοι. c. 1. pro καλαύροπος in codice Margunij καλαυρίπος legitur, quod alibi vix reperias. ſed illo ſemel vſus eſt Homerus Iliad. ψ. Lucianus Dialogo θεῶν κρίσις, Nonnus paraphraſ. 21. Ioann. idem in Dionyſiacis lib. 1. & lib. 34. εἰρομένων ἴδον καλαύροπι πᾶσι μάχην. D. Hœſch. c. 6. ὁπλίτας. Vetus interpres *armigeros* vertit; propriè ſunt grauis armaturæ milites. c. 7. προσεχῶς. O. προστρεχόντων. d. 1. δυσχερ. A. F. H. δυσχερείας.

Pag. 108. a. 1. F. A. P. τὰς βροχάς. a. 7. τροχ. O. A. P. F. τροχῶν. Vetus, *rotas.* a. 8. M. προσπεπηγμένας. Vetus, *capita infixa telis*, *quaſi legerit* κεφαλάς. a. 9. P. F. O. ἐγκεκλεισμένον. a. 11. ταυτικοί. M. παιδικὰ πάθη, μηδὲ πάθη αὐτὰ πρὸς τὰς χρησιμότητας ἔχοντα, ἀρκεῖ. c. 1. ἀρρ. H. P. κακά. Ver. *mala quoque captiuitatis enumeret.* c. 4. τὴν δύναμιν. H. P. τὴν διοικητικὴν ἀρετήν. *adminiſtrationi huic parem.* F. O. A. τὴν δύναμιν. μόνον ἀρκέσει. Lou. & Auguſt. μόνον ἀρκεῖν. Vetus. *Putas hunc puerum vel ad narrationem rei iſtius poſſe ſufficere, & non ante ſpectaculum protinus interire.* Hoc maius eſt quam animo deficere: nam & Celſus animam deficere per æſtum ait lib. 1. cap. 17. & Plinius cucumerem ſanare animi defectum odore lib. 20. cap. 2. ſed non animi deliquium, quam vocant medici ſyncopem hic intelligit auctor tantum, verum protinus exanimari terrore. c. 6. τομήν. H. F. τμῆσιν. d. 1. φρικωδέστερα. P. O. d. 7. P. πολλὰ πίπτων. d. 8. P. πεσόντος.

Pag. 109. a. 3. A. μετὰ βίου. a. 11. O. πάρεστι. b. 5. δὲ πίπτ. P. οὐκ ἐν ποσὶν κεῖται. Brixius vertit, *hic proſtata iacet.* omiſſa negatione: tantum enim hoc legerat in edit. Louan. οὐ κεῖται μὲν ἀναισθήτως ἐν τῷ πτώματι: quæ vero interiecta ſunt in Auguſtana, ſic vertes, *cadit, non iacet velut corpus abſque vllo ſenſu, ſed torquetur inde iam malæ conſcientiæ*, &c. Apud veterem interpretem etiam mutilus fuit hic locus. *& corruit, nequaquam iacet corpus ſine ſenſu.* pro ἀναισθήτως conicit Hœſch. legendum ἀναισθήτως, & ex mſſ. emendandum προσδιδόντας αἰτίαν. c. 1. δέχεται. lege ex P. & tribus Gall. δέξεται. Vetus tamen habet, *ſuſcipit & ſecundam.* d. 1. P. F. δυνήσεται. A. δυνατοί. d. 4. προθυμίας. Mendosè Louan. ἀθυμίας, ſed correctum eſt in Auguſt. ex mſſ. Germ. quibus aſſentiuntur & Gallici, Vetus. *Intentionem quoque eius ſi quis ſcrutetur.* d. 6. A. F. προσβαλεῖν.

Pag. 110. a. 6. P. ἀφανισθῆναι, & ταῦτα. b. 4. ἰσχύειν. P. ἰσχύειν καὶ ἐγρηγορέναι F. H. O. ἰσχύειν καὶ ἐγρηγορεῖν. Vetus, *aut iugiter vigilare, & arma retinere.* d. 2. εἰς τὸ κακόν. F. εἰς ὃ βάραθρον κακῶν. *in quam malorum me foueam.* Vet. *in quod me diſcrimen impuleris.*

Pag. 111. a. 9. A. P. F. συμβαλεῖσθαι. b. 3. A. F. O. ἀναιρήσεται. H. ἀναιρ.

IN LIBROS DE COMPVNCTIONE CORDIS.

Hos ſcripſiſſe libros Chryſoſtomum, cum eſſet in eremo circa annum Chriſti 381. recentiores quidam ſcriptores tradunt, ſed nuſquam eorum meminerunt hiſtorici locis ab eis citatis: tantum eos enumerant, quos, cum Lector aut Diaconus eſſet, exarauit, vt Socrates libros aduerſus Iudæos & de ſacerdotio, Nicephorus libros de virginitate, homilias de ſtatuis & in Pſalterium, cum preſbyter eſſet: Photius tamen in compendio vitæ ipſius ex Georgij Alexandrini libro collecto tradit eum

cum iam lectorem ordinatum, cum eſſet in monaſterio iuxta Antiochiam ἀσκητικοὺς συγγράψαι λόγους aſceticas orationes conſcripſiſſe. Inter eas numerari poſſunt hæ duæ, præſertim cum & argumentum ipſum illis affine ſit, & ſub finem prioris dicat pag. 137. b. ſe obedientiæ cauſſa ſcripſiſſe, & initio poſterioris pag. 138. c. σὸν τὸ προςτάξαντος εἰπεῖν, *tuum eſt dicere, qui imperare voluiſti:* quibus verbis indicat ſe ſub antiſtis ſui obedientia tum vixiſſe, cum hæc exararet. cæterum prioris libri ad Demetrium, Græcum textum ex ſcriptum habes ex codicibus mſſ. ſereniſſimi Bauariæ Ducis, varias lectiones iam addemus collectas ex apographis illuſtriſſimi Cardinalis Perronij, & Collegij noſtri Antuerpiani ac membranis nobiliſſimi viri Franciſci Oliuarij, quos libros his 4. literis B. P. A. O. deſignabimus. Interpres eius antiquus eſt, neque enim aliam Latinam verſionem habuit illa vetus editio anni 1524. ſed à Sigiſmundo Gelenio paucis in locis mutata eſt, & nonnunquam ab aliarum editionum correctoribus deprauata in iis, quos ex collatione cum codice manuſcripto clariſſimi viri Nicolai Fabri reſtituimus. Titulum primo libro dabat codex Bauaricus, quem expreſſimus, at O. πρὸς Δημήτριον ἀσκητὴν περὶ κατανύξ. P. πρὸς Δημήτριον ἀσκητὴν μονάζοντα. citatur in Florilegiis pag. 126. locus ἐκ τοῦ λόγου πρὸς Δημητρ. μονάζοντα. Sed illud περὶ κατανύξεως recte Latinè reddidit interpres *de Compunctione cordis*, quod ſoleat Scriptura hæc duo iungere, vel ſola voce compunctionis triſtitiam inuſtam cordi deſignare ex recordatione peccati Actor. 2. 37. ἀκούσαντες δὲ κατενύγησαν τῇ καρδίᾳ. *His autem auditis compuncti ſunt corde*, & Geneſ. 34. 7. ὡς δὲ ἤκουσαν κατενύγησαν οἱ ἄνδρες, καὶ λυπηρὸν ἦν αὐτοῖς σφόδρα. *Vt autem audierunt compuncti ſunt viri & moleſtum illis fuit valde.* Eccleſiaſtici 14. 1. καὶ οὐ κατενύγη ἐν λύπῃ ἁμαρτίας. *Et non eſt compunctus in triſtitia delicti.* Sanctus Cyprianus epiſt. 55. & in libro de lapſis *ſpiritum tranſpunctionis* vertit illud ad Romanos 11. 8. πνεῦμα κατανύξεως, quod ineptè Beza diſcedens à vulgata, *ſpiritum ſoporis*, quod nimirum ex Hebrææ veritatis collatione appareat κατάνυξιν reſpondere vocabulo Hebræo תרדמה quod aliquando ſtuporem ſonat, vel veternum, qui ſenſum omnem adimat, quaſi vero LXX. nō ſoleant, & hanc & alias voces Hebræas Græcis exprimere nonnunquam planè diuerſis, vt hanc etiam תרדמה vertunt φόβος Iob 4. 13. φόβος καὶ ἠχὼ νυκτερινὴ ἐπέπεσεν *Timor & ſonus nocturnus ceciderunt*, & ἀνδρόγυνος Prouerb. 19. 15. δειλία, κατέχει ἀνδρόγυνον. *Timiditas detinet effœminatum:* at nemo tamen adeo ſtupidus erit, vt dicat idcirco vel φόβον vel ἀνδρόγυνον verti poſſe ſtuporem, aut veternum. Itaque merito Bezæ interpretationi Chryſoſtomi auctoritatem opponemus, qui homil. 19. in epiſtolam ad Roman. p. 223. ita docet, κατανυγῆναι οὐδὲν ἕτερον ἐστὶν ἢ τὸ ἐμπαγῆναί που καὶ προσηλῶσθαι. *Compungi nihil aliud eſt quam quaſi incuſſo clauo ad aliquid infigi ſolidéque compungi.* & in Pſalmum 4. 5. exponens illud, *& in cubilibus veſtris compungite*, ἅσπερ ἐλογίσασθε πονηρὰ βουλεύματα καλέσατε, τιμωρήσασθε. *Mala conſilia, quæ cogitaſtis, caſtigate, punite*, & τὸ συνειδὸς ἐπιστήσας τοῖς ἀτόποις λογισμοῖς κατάξαινε αὐτοὺς καὶ δίκην ἀπαίτει. *cum abſurdis illis cogitationibus conſcientiam indicem dederis, eas fodica & dilania & de eis pœnam ſume.* Idem Auguſtinus in eundem Pſalmum illud ex Itala Pſalmorum verſione declarans, *compungimini, ad pœnitentiæ dolorem refertur vt ſe ipſa anima puniens compungat, ne in Dei iudicio damnata torqueatur.* b. 11. αἰώνιοι. A. αἰωνίου. c. 11. *cognita.*) Sic erat non modo in vulgatis editionibus, atque adeo illa veteri Gromorſi, ſed & in ipſo codice mſſ. F. corrigendum tamen, *ad cognata. Anima enim*, vt idem ait Chryſoſt. homil. 2. de verbis Eſaiæ, *facillime ad altiſſima longiſſiméque ſemota loca aduolat* & in lib. 1. ad Theodorum lapſum *ait animam corpore ſolutam in propriam rediiſſe naturam.* Virgilius 6. Æneid.

Igneus eſt ollis vigor & cœlectis origo.

Lucretius lib. 2.

Denique cœleſti ſumus omnes ſemine oriundi.
Omnibus ille idem pater eſt.

Quomodo tamen intelligendū ſit animam cœleſtis eſſe ſubſtantiæ pluribus docet Ambroſius epiſt. 38. ad Horontianum. d. 12. λέγει, O. P. ἐπιλέγει. A. καὶ λέγοντα.

Pag. 113. a. 1. *Contere.*) Expunximus, quod hactenus vulgatæ omnes editiones præferebant, *cum lacrymis conteras & emollias durum, & excæcatum cor meum:* neque ſanius quicquam erat in mſſ. F. licet enim πωρῶσαι ſignificet etiam excæcari, nec aliud ſonent illa Iob 17. 7. πεπώρωνται γὰρ ἀπὸ ὀργῆς οἱ ὀφθαλμοί μου. *Excæcati ſunt enim ab ira oculi mei:* tamen huic loco magis conuenit, vt exoptet conteri obduratum cor ſuum: & ita ſumitur Ioan. 12. 40. καὶ πεπώρωκεν αὐτῶν τὴν καρδίαν, *& indurauit cor eorum.* πῶρος enim durities eſt in artubus, vnde profert Budæus ex Dioſcoride, καὶ τὰ κατεαγότα πωροῖ ὀστᾶ, id eſt coaleſcere facit & conſolidari. a. 5. τῆς προνοίας. Ex codice O. adiectum eſt τῆς ὑπὲρ ἄλλων *ſollicitudinem, quam de aliis ſuſcipis:* ſed in eodem pro φιλοσοφίας legebatur φιλίας ἐν δὲ τῆς φ. *amicitiam*, at in A. δὲ τῆς σοφίας ἐν καὶ τῆς. b. 5. ταῖς σου ἀμείβειν. O. A. ταῖς εὐχαῖς ἀμείβεσθαι τὰς σὰς καταξίωσον, *orationibus nos tuis remunerari dignare.* recepta lectio eſt B. & P. d. 4. *florens.* Interpres, *indumentis ornatum*, ſed διακαιόμενον ἔνδον, ad verbum eſt quod *intrinſecus igne conſumitur.* d. 12. ἴσμεν. A. εἴδομεν.

Pag. 114. a. 1 τυχεῖν ἡμᾶς. At τυχεῖν αὐτοῦ. a. 4. προσῆκεν. A. καὶ οὐ παυόμεθα. Verus interp. *nec prius ceſſatur.* a. 9. ἀπαλ. Rectius P. A. & O. ἀπαλλαγείσης. b. 6. ἐν τῇ πίστει. Hoc additum eſt ex cod. Ol. *nemo planè ſanus ſit in fide.* b. 8. ἐξαρκεῖν. A. βοηθήσοντα. *qui auxilium ferat.* c. 4. ὑπερβολῆς. In A. addebatur τὰ ῥήματα, in B. τὰ παρ' ἡμῶν ῥήματα poſt verbum νομίζει. d. 7. παραφυλακῇ. A. παραγενόμενοι. d. 8. ἐπεὶ. B. ἀναφέρεσθαι.

Pag. 115. a. 9. κινοῦνται. Adiungebatur in B. & A. εἰς ὕβριως λόγῳ. *ad contumeliam inferendam.* b. 8. *Quod ſi terroris.*) Aliud legiſſe videtur interpres, hæc quidem Græca ſonant, *Quod ſi terroris tantum cauſa maledicis eſt minatus, aliis quoque ſic minatum eum eſſe manifeſtum eſt. Simul enim collectis omnibus, ſic intulit fere, vt à regno exciderent. Sed dices, Quid ergo?* &c. b. 8. οὐκ ἐπὶ τούτου. Hæc quoque prætermiſit interpres. *Neque vero tantum in hoc, ſed in aliis hoc multis accidit, quæque planè ſunt euentura exaggerationis cauſa dicta fuiſſe arbitrantur. Illa enim diabolica.* ὑπερβολὴν exaggerationem ante vertit interpres, Fabius ementientem ſuperiectionem appellat. d. 1. κατανυγέντων ἐν τῇ τοῦ θεοῦ ἀγ. *eorum qui in Dei caritate compuncti ſunt*; hæc ſolus O. liber inſerebat, & infra poſt ὑπακοῦν ſubiiciebat τοῦ Χριστοῦ pro τῆς ὑπακοῆς.

Pag. 116. a. 6. ἔστω ἐπὶ. Reſtituimus hunc locum, & Bauarico addidimus ex aliis tribus quæ deerant, χαλεπωτέραν ἐπ. τὴν κολ. τ. ἁ. ἀτ. γ. interpres autem hæc ad verbum non verterat, ſed in compendium redactam ſententiam ſic expreſſerat, *Et ne forte rei videamur contemptus, & conſcientiæ pondere pregrauemur, ad abiiciendum præuaricationis metum aliis noſmetipſos praua intelligentiæ laqueis irretimus, & deſperantes de innocentia legum pœnas putamus poſſe conuelli.* a. 7. ἀσφαλ. O. ἀφίημεν. a. 10. βαρυνόμενοι. A. βαρυνόμενοι τῷ σω. ἐν ἀγχόμενοι. a. 14. *Et quemadmodum.*) Simile illud apud Ciceronem in Catilinam 1. *Vt ſæpe homines ægri morbo graui, cum æſtu febrique iactantur, ſi aquam gelidam biberint, primo releuari videntur: deinde multo grauius, vehementiúſque afflictantur: ſic hic morbus qui eſt in republica releuatus iſtius pœna vinis reliquis ingraueſcet.* b. 11. A. Θεσσαλίδες. c. 9. τὸ πάθος φερ. O. τὸ γὰρ καὶ φαρμακεύσασθαι; τὸ δὲ ἐν ἐπιχθίσιν. d. 2. συνάπτει. A. συνάπτω.

Pag. 117. a. 1. μὴ τὸν ὁμόγ. A. & O. μὴ τὸν ἀδελφὸν ἀπὸ τιμῆς μόνον ἐν τῷ ὁμόγ. ἀλλά. Horum loco ſcripſerat tantum interpres, *omnem hominem fratrem iudica.* a. 6. *Propter quod.*) Græca ſonant, *Itaque vel in ipſos ſeruos ſi temere excandeſcamus, eandem pœnam ſuſtinebimus: frater enim eſt hic quoque, veráque donatus eſt libertate, cum vnum ſpiritum habeat. Vide ergo:* ſed illud ἐν πνεῦμα ἔχει, ex vno codice O. eſt aſcitum. pro ἀχειροποίητον. A. ἀχειροποίητα. b. 11. *Cum tamen.*) Immo, *cum tanta licentia viderit à nobis eſſe violatum! Cum enim dixerit Deus, Si offers.* In O. A. ſic erat, ἐφ' ἡμῖν: ὁ μὲν γὰρ φιλάνθρωπος θεός· ἐὰν προσφέρῃς. *Dixit quidem benignus Deus, Si offers.* c. 6. προσένεγμα O. προσένεγμα. A. προσενεχθέντα. c. 10. O. εἰσελθεῖν.

Pag. 118. a. 1. καὶ ὑπὲρ. A. O. ἀκόλως καὶ ὑπὲρ. *facile etiam.* a. 8. τούτῳ τι. O. τοῦτο δὲ αὐτοῦ καὶ τῷ. P. τοῦτο τι αὐτὸ καὶ τὸ δυσκ. A. αὐτοῦ ἐν δυσκαλωτ. ἐ. γ. τὴν κατ. ὑπάρχει fortaſſe rectius legeretur, τοῦτο δὲ αὐτοῦ ἐν δυσκολ. *Hoc autem ipſo difficiliorem nobis reddi reconciliationem. Vbi enim* Et hoc ad interprete prætermiſſum eſt. b. 1. καθελας. O. A. P. ἀνακαθελας. b. 2. βουλομένοις. A. & O. emendatiùs legunt ἀλλὰ ἐν ῥᾴδιον τοῖς βουλομένοις ἡμᾶς ἐπὶ πλεῖον συγκρούειν ἐπὶ τῶν μὲν. *& ita intelliguntur, vt facile ſit quibuſnis maiora inter eos excitare diſſidia: ſi quid*) *enim boni dicatur*, &c. b. 13. *Nam oſculum pacis.*) ἀσπάζεσθαι quod propriè ſonat amplecti vel ſalutare non inepte vertit, oſculum porrigere, vt infra pag. 612. a. ἀσπάζεται τὸ κάλυμμα oſculatur operculum, & affertur ex Plutarcho ἀσπάζεσθαι τὸ σῶμα pro oſculari: item ex eodem in Fabio περιβαλὼν τὸν Φάβιον ἠσπάζετο. *Fabium complexus oſculabatur.* Ita melius interpretaberis locum illum, ſub finem homiliæ 77. in Ioannem, pag. 399. διὰ τοῦτο καὶ ἐν τοῖς μυστηρίοις ἀσπαζόμεθα ἀλλήλους, ἵνα οἱ πολλοὶ γενώμεθα ἕν. *Ideo in myſteriis inuicem oſculamur, vt multi vnum efficiamur*: quam vt vulgo editum eſt, *inuicem ſalutamus*, & in homil. 51. ad populum Antioch. quæ decerpta eſt ex illa 77. in Ioannem, *Propterea & in myſteriis alter alterum amplectitur.* Sanctus Hieronymus ad Theophilum: *quiſquam ne tibi inuitus communicat? quiſquam ne extenſa manu vertit faciem, & inter ſacras epulas Iudæ oſculum porrigit?* Iuſtinus Apol. 2. ἀλλήλους φιλήματι ἀσπαζόμεθα παυσάμενοι τῶν εὐχῶν. *A precibus finitis mutuis nos inuicem oſculis ſalutamus.* & vt ait Chryſoſtomus quoſdam χείλεσι καὶ σώματι τὸν πιστὸν μόνον, ſic Auguſtinus in ſermone de vigil. Paſchæ: *Poſt ipſam dicitur Pax vobiſcum, & oſculantur ſe Chriſtiani in oſculo ſancto: ſed pacis Chriſti ſignum, quod oſtendunt labia, fiat in conſcientia, id eſt, quomodo labia fratris tui accedunt, ſic cor à corde non recedat.* Alcuinus Flaccus lib. de diuinis officiis: *Et hoc ex traditione Apoſtolorum ſeruat Eccleſia, cui frequenter ab eis dicitur, Salutate inuicem in oſculo ſancto, id eſt pacifico, vero, columbino, non ficto, non ſubdolo.* c. 3. ὁ δὲ κύριος. A. O. ὁ δὲ θεός. c. 8. *Syncera̅m enim.*) Hæc à nobis adiecta ſunt è Græco, vſque ad illa verba, *Et hæc agimus*, quorum loco hæc tantum ediderat interpres, *Puritas enim & veritas eſt, quæ placent in conſpectu Dei, reſpuit autem & odit omne, quod ſimulatur, & fingitur.* d. 7. ἐφ' ἡμέρας. A. O. ἑτοιμάζοις μόνον.

Pag. 119. a. 1. O. ἀρίστη. a. 10. κατηνέχθη. O. κατεβλήθη. A. παρεβλήθη, & ita Bauaricus vnus liber. b. 3. *Si enim verè iurare.*) Attingit hunc locum, & ſententiam Chryſoſtomi de iureiurando Chriſtianis prohibito Sixtus Senenſ. libro 6. annotat. 26. docétque tum iſtum, tum cæteros Patres, ſi æquo animo expendamus mentem & ſcopum illorum, noluiſſe Chriſtianis omnem iurandi religionem adimere, ſed tria potiſſimum prohibere voluiſſe, primum eſt ne blaſphemè & impiè per creaturas iurarent, ſecundum ne fallaciter & abſque neceſſitate Deum iurarent, & ex conſuetudine ad contemptum & periurij vſurpationem deſcenderent: tertium vt admoneantur conſuluiſſe Chriſtum inter eximias

ἀξίᾳ ζωῆ. d. 4. *vt ei etiamſi.*) In codice mſſ. F. legebatur, *vt ei etiamſi flammas illas ipſas immortales adhibeas*: neque tamen genuinus eſt ille ſenſus verborum auctoris, ſed paratum fuiſſe dicit Apoſtolum flammas ſi neceſſe fuiſſet immortales præferre. Alludit enim ad illud. Roman. 9. 3. *Optabam anathema eſſe à Chriſto*, hoc eſt optabilius mihi erat in gehennam incidere: ſic enim exponit hunc locum infra lib. 3. de prouidentia, pag. 248. a. & homil. 16. in 1. ad Roman. pag. 185. ὑπὲρ τῆς δόξης ἀλγῶν τοῦ θεοῦ ηὔχετο ἀνάθεμα εἶναι, εἰ γε δυνατὸν ἦν, ὥστε ἐκείνους σωθῆναι. *Pro Dei gloria dolens optabat anathema eſſe, ſi modo fieri poſſet, vt Iudæi ſalui fierent.* Sic igitur hæc interpretor, *Chriſti, vt ſi opus eſſet etiam immortales illas pœnas ſuſtinere pro Chriſto, ne hoc quidem recuſaturus olim eſſet. Non enim ſicut nos mercenarij Chriſto ſeruiebat.*

Pag. 130. a. 5. ἐκεῖ. Hæc vſque ad illa verba, καὶ μεθ' ἡμᾶς adiecta ſunt ex P. & O. interpres ſenſum appendit, non verba numerauit. b. 8. ἐν ζωῇ. P. O. ἀπεστέρηται καὶ τοῦ ἐν. τί οὖν ἐστὶ φόνον ἀφανισθείς. b. 5. τὸ γὰρ κλῆρος. Hæc vſque ad οὕτως addita ſunt ex O. & P. quæ & ab interprete agnoſcuntur. b. 9. τὸν ἔρωτα. O. ἀνῆψε τὸν πόθον τοῦτον. hunc amorem accendit. P. τοῦτον ἀνῆψε τὸν πόθον. c. 10. ζητοῦντες ἀφειδεῖς. B. A. P. ζητοῦντες αὐτῶν ἀφιστάμεθα, κτλ. Græca ſonant, *regulas cuſtodire: cum noſmetipſos continuo lugere deberemus, quod ab illis vſque adeo diſcemus, ne peccatum quidem hoc eſſe arbitramur: ſed ita ſumus affecti, quaſi nobis impoſſibile ſit ad tantum prouehi culmen virtutis.* Paulo poſt in B. & A. legebatur τοῦ περιβαλλόμενα, pro τῶν ἀλλων πάντων ἄπαλ. quæ alij duo codices ſuppeditarunt Græcè, vt Latinum interpretis textum æquaret. d. 6. τί ἦν. O. P. τί γὰρ ἦν, εἰπέ μοι, ἐκεῖνος. *Quid enim eſt, quæſo, Ille Paulus erat.* d. 11. ἐχρήσατο. O. ἐνεχείρησε. P. ἐχειρίσατο.

Pag. 132. a. 9. πρὸς ἐκεῖνον. P. πρὸς ἐκεῖνα ἔχει. c. 6. ὥστε εἰ καὶ ἐκείνη. Hæc omiſit interpres: *Itaque licet illa ſubducta ſit gratia, nihil hoc nobis nocere poterit: ſed neque nobis patrocinari, cum eorum, quæ geſſerimus, fuerit ratio reddenda. Nam & illi ipſi.* d. 1. δυνάμεως. P. *diuina virtutis*, at interpres legit vt habuit P. τοῦ θεοῦ χάριτος. d. 3. αὐτοῦ. Rectius. A αὐτῶν. *hoc autem vna cum cœleſti auxilio, illorum ſtudij & laboris eſt opus*: nec aliter legit interpres. d. 9. *doctrinæ.*) Gr. διακονίας. *miniſterij.* d. 11. λαλοῦ A. λέγω.

Pag. 133. a. 1. πεσόντες. P. ὑπερβαλλόντως. O. ἐν κόποις πεσόντες. ἐν πληγαῖς ὑπερβαλλόντως. ἐν φυλακαῖς περισσοτέρως. vt apud Apoſtolum 2. Corinth. 11. 23. a. 8. πόλει. P. πόλεων. b. 6. ὡς εἰ γε. P. O. ὁ γὰρ ζῶντα, & ita interpres, & ibid. διὰ πως, A. διά πως. c. 2. καὶ ἐρεῖ. O. P. καὶ τότε ὁμολογήσω αὐτοῖς, ὅτι οὐδέποτε ἔγνων ὑμᾶς, κτλ. *Et tunc confitebor illis, quia nunquam noui vos*: vt Matth. 7. 23. d. 2. *Si enim gratia.*) Græca ſonant aliud quippiam, quod diſſimulare fortaſſe voluit interpres, ne Pelagianis ſuffragari velle videretur Chryſoſtomus. Nam vt admonuit Anianus in Præfat. Commentarior. in Matthæum, interdum naturæ noſtræ vires plus æquo extuliſſe iudicatur auctor ex contentione diſputandi cum Manichæis, quos hæreticorum nomine hic deſignat, & cum Gentilibus, qui hominem aſſerebant vel natura malum, vel fati violentia ad peccandum compelli: cum igitur ait requirere Deum, vt quæ noſtrarum ſunt partium præſtemus prius, ac deinde gratiam ſuam largiri, non ita intelligendum eſt, quaſi velit abſque præuenientis gratiæ auxilio ex propriis naturæ viribus diuinum iuſtificantis gratiæ munus poſſe nos mereri, ſed ad ſubſequentis gratiæ donum obtinendum, præparatum animum hominis eſſe debere: qua de re vide Sixtum Senenſ. lib. 5. Biblioth. annot. 101. & lib. 6. annot. 184. & Bellarminum lib. 6. de gratia, cap. 6. Hæc ergo ſic interpretare, *Si enim gratia non prius requireret, vt quæ noſtrarum ſunt partium, præſtaremus, vniuerſim in omnium animas eſſet effuſa: Non enim acceptor*, &c. d. 9. ἰζήσει. O. P. ἐξήταζεν. d. 12. ἐπιτιμᾷ. P. ἐπιτιμ.

Pag. 134. a. 1. καθίσταται. O. καθίσταται. P. καθίσταται. a. 9. τοῖς ἰδίοις καρδίας. Emenda ex O. A: τὰς καρδίας ἐμβατεύει. in P. erat ὑμῶν ἐρευνῶν. vt Romanor. 8. 27. ὁ δὲ ἐρευνῶν τὰς καρδίας οἶδε. & Apocal. 2. 23. at ἐμβατεύων ἃ μὴ ἑώρακε dixit Apoſtolus Coloſſen. 2. 18. *quæ non vidit ambulans*, & Ioſue 19. 51. καὶ ἐπορεύθησαν ἐμβατεῦσαι τὴν γῆν. *& abierunt, vt ingrederentur terram.* c. 8. παντελῶς ἀσθενεῖς. B. A. μαλακῶς. c. 9. εἰς μάτην. O. μέχρι μανιώδους, forte μάτην ποιοῦσι. c. 10. τὰ δὲ ἄλλα. P. ἄλλα. Omiſit interpres quæ ſequuntur, *& neque viduæ; neque pauperi, neque imbecilli parcunt; qui multam crudelitatem præ ſe ferunt: ſi quando*, &c. d. 3. ἀπαρτίσαι. Sic emendauimus quod erat in B. ἀπαρτίσαι. ſecuti A. & O. in quo legitur ἀναρτίσαι. d. 8. πεποιθότ. O. πεποιθότων. d. 11. ἀφεῖναι. O. ἀφεῖναι.

Pag. 135. a. 3. P. ἀπαλλαγῆναι. b. 14. *ſermo habetur.* F. *ſermo mouebitur*, & inf. *affert exponetur.* c. 7. P. τῆς πολλῆς κακίας. d. 6. O. πάσι καὶ πανί.

Pag. 136. c. 6. ὕστερον καὶ διη. Hoc duo ſunt inſerta ex P. & O. d. 6. τὸ συνεχῶς. Adde interpretationi horum ſententiam: *& aſſiduè longitudinem viæ remetiamur, quantum à regno cœlorum abſimus. Quo verò pacto iſtud fiet? inquit. Quæris quo pacto? ſi gehennam pœnam.* d. 11. συνάγ. O. συνάγεται. forte συνάγεται.

Pag. 137. a. 5. τὸ πρόσω. hæc vſque ad finem periodi deerant in A. nec ab interprete verſa fuerant, ſed ea B. & O. ſuggeſſerunt. b. 11. A. μᾶλλον ὑμῖν ἐκτ. c. 2. καὶ οὐκ ἄλλως. O. οὐ χρείας ὑμῶν. *quam vſus veſtri cauſa.* c. 3. O. ἀναγκάζεσθαι. c. 7. O. ἀξιωθῆναι. d. 1. P. μόνον τί. d. 7. *Non enim.*) Hæc quoque fini ſunt attexta libri, quæ quatuor mſſ. ſuppeditarunt. prior pars eſt Matth. 7. 21. poſterior Matth. 5. 19.

Pag.138.a. ἄγει. Vox αἴσϑησιν deerat in P.& O. ſolus Bauaricus eam dedit: nam Antuerpianus codex alterum hunc librum de compunctione non habuit. b.9.B.O. πάντα. τῷ κακῷ ὄντι. c.4. ὥσπερ ὕλας. Adde interpretationi, *neque materiem vrendam ſuppetere.* c.8. *connexit.* Ex mſſ. F. ſic emendauimus pro, *contexit*, quod erat in Gromorſi edit. & vulgatis aliis: eodémque modo p. 139. d.1. *in animam conuehunt*, pro, *connectant.* d.8.P.O. ἀνακόψαι μανικῶς. d.10. P.O. ἐκ πάσης ἐπιϑυμίας.

P.139.c.5. Legendum ἀπὸ πικρῶς ὑπακούοντα κραυγ. O.P. ἀσϑενοῦς ὑπακούει. *imbecillem.* & pro οὐδὲν ἴσον, iidem habent οὐδὲν ἰσχυρότερον, *nihil validius*, vt Hebræor.5.7. μετὰ κραυγῆς ἰσχυρᾶς, *cum clamore valido.* & Sap. 17. 19 κτύπος ἀπηνής, *ſonus validus.* d.5. P. ἀναπέμπεται.

Pag 140. a. 9. *librationis.* Mſſ. F. *libratione.* a.11. *leuigare.* F. *vigilare*, σκοπεῖν, vt poſtea. c.2. μαϑεῖν τῶν παρ. O. μαϑεῖν τῶν ἀπ. ἐπισυναγομένων.

Pag 141. b.1. διό τι ὁ μὲν ζῶν. Ea lectio B. at P. O. ὁ μὲν γὰρ ζῶν. b.6. τῶν πόνων. Breuiùs P. O. διὰ τῶν νικῶν. c. 8. O. καὶ τὸν ὑπὲρ τούτων, καὶ τὸν μετ'. d.1. τὸ μὲν γὰρ σῶμα. Tota hæc periodus abfuit à B. ſed P. & O. illam exhibuerunt, eandémque omiſſam ab interprete reſtituimus.

Pag. 142. a.5. A. ὅταν ἀπαιτῇ ὅρος τις. b.5. *cuius latit.* Hæc ad finem vſque periodi ſunt à nobis adiecta, quamquam πυρὰν dixit, quod pyram ſiue rogum ſignificat, & ſtruem lignorum accenſam. b.8. καὶ τῆς βασιλ. O.P. καὶ τῆς πολιτείας quaſi alludat ad illud Apoſtoli, ἡμῶν τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει. Philippenſ.3.20. d.11. τοῖς ἐκ πίστεως. P.O. τοῖς ἐν πίστει.

Pag.143.a.6. συστοιχῶν. P.O. ἐσταυρωμένων. a. 12. *Chriſto crucifi.* Sic editiones omnes, at mſ. F. *Chriſto crucifixi*, Græca exigunt tantum, *qui ſunt crucifixi*, hoc eſt, qui ſe mundo crucifixos profitentur, nempe monachi & ἀσκηταί. c. 9. εἰργασμένοις. O. P. εἰργασμένη, & ita prorſus emendandum.

Pag.144. b. 8. *ſicut ignis.* Græca ſonant, *quæ tantam vim exhibet, quantam ignis in ſpinis, & licet in numeris preſſum malis hominem offenderit, licet multis funibus peccatorum circundatum, licet concupiſc. flammis incenſum, vt fluuius, &c.* c.3. P A. κατ' ἄκρας. d.1. *amor Chriſti.*) Græcus addit, *& metus alienationis ab illo.*

Pag. 145. a. εἰ μὲν γὰρ μηδεὶς. Hæc nonnihil obſcurè inuoluit interpres, mens auctoris hæc eſt. *Nam ſi nemo quidem præfixum oſtendere poſſet argumentum, liceret cuiuis hunc rebus illis pſalmum aptare: ſin autem de eo conſtat, qui earum occaſione dictus eſt, hic vero diuerſum habet argumentum, ne quæſo diuinas ſcripturas confundamus, &c.* Titulus enim pſalmorum argumentum & occaſionem ſcriptionis pſalmi continet, at inſcriptio pſalmi quinquageſimi monet eum dictum, quando venit ad eum Nathan propheta, & in eam ſcribens Chryſoſtomus hoc ipſum repetit: ἐπὶ δὲ τοῦ ψαλμοῦ αὐτὴν ἡ ἐπιγραφὴ ἔϑηκε τίς ἡ ὑπόϑεσις, καὶ τίς διδασκαλία καὶ τίς ἡ ῥίζα, καὶ πῶς εἶπεν ὁ ψαλμὸς εἴρηται. *In pſalmis inſcriptio poſita eſt, ex qua conſtet, quodnam pſalmi argumentum ſit, quæ ipſius doctrina, quæ radix, & qua de cauſa pſalmus dictus ſit.* a.10. ψηφίζομαι. O.P. ἀξιώσωμεν. c.4. εἶπε. O.P. προσέϑηκε. d.11. *Nam & fides.*) Hæc vſque ad illa verba, *Inueni Dauid*, fideliter expreſſa nunc adiunximus, quæ quatuor lineis in compendium redacta interpres ſic ediderat, vt ab auctoris mente diſcederet, verterat enim, *vt muros ac turres deſtrueret alienigenarum.* Nihil quippe aliud innuit, quam cædem Philiſtæi Goliath, quem tanquam populi ſui propugnaculum & columen vnicum Dauid proſtratum necauit. Sic homil. 17. ad Antiochenos p. 224. μικρὸς ἦν ὁ Δαβίδ, ἀλλ' ὅμως ὅπλων γεγυμνωμένος ἅπαντος στρατοπέδου πύργον, καὶ τὸν σάρκινον ἐκεῖνον πύργον ἀπὸ μιᾶς κατέβαλε πληγῆς. *Paruus erat Dauid, veruntamen armis omnibus nudatus exercitum tantum & carneam turrim illam ſolo proſtrauit ictu.* & homil. 1.de precatione pag.844. καὶ Δαβὶδ ὁ ϑαυμάσιος τὸν Γολιὰϑ ἐκεῖνον, ὥσπερ δαίμονά τινα φοβερὸν ἐφορμώμενον οὐχ ὅπλοις, οὐδὲ ξίφεσιν, ἀλλ' εὐχαῖς κατέβαλεν. *Et admirabilis Dauid Goliadem illum vt metuendum quendam dæmonem irruentem, non armis non gladiis ſed precatione deiecit.* & homil. 46.in Geneſ. ἀπϑέμενος τὰ ὅπλα, καὶ τὴν πήραν τὴν ποιμαντικὴν λαβὼν καὶ τοὺς λίϑους οὕτως ἐπὶ τὸν σάρκινον ἐκεῖνον πύργον ἐξῄει. *depoſitis arma, & accepta pera paſtorali, ac lapidibus contra carneam illam turrim egreſſus eſt:* & paulo poſt, ὁ μὲν τῇ δυνάμει τῶν ὅπλων πεποιϑὼς ἦλϑεν πρὸς μάχην. ὁ δὲ τῇ πίστει καὶ τῇ ἄνωϑεν συμμαχίᾳ συμφράξας ἑαυτόν. *Et ille quidem armorum virtute fretus pugnam iniuit, hic vero fide ſeipſum ac ſuperno præſidio communiens.* c. 13. *ſed & illum.*) Hæc vſque ad illud, *confitetur peccata*, reſtituimus ab interprete vel non lecta vel prætermiſſa.

Pag.147.b.11. λαβεῖν. O. λαβεῖν ἄξιοι εἰς ἐξουσίας ἄξιος ὤν.

Pag.148.c.6. ἐγὼ σκορπῶ. P.O. καὶ ἔτι ἀφ' ὁ Χριστὸς ἐλϑὼν ὕστερον ἀνεμαϑῶμεν, ταῦτα ἐκεῖνος ἀπῆλϑεν ἀσϑενῶν. c.10. καὶ ἐπὶ μικροτέρων. Hoc adiunctum eſt ex mſſ. P. O. *& res adhuc minoris momenti graui ſupplicio credebat eſſe plectendas.* d.9. τὴν ἀξίαν. B. τὸ τίμιον.

Pag.149.a.7. διὰ τὴν ἐκ τῶν. Expreſſimus duûm mſſ. lectionem O.P. nam in B. ſic erat, εἰργάσατο αἰδεσίμως, καὶ ἰσχυρὸν ἀπὸ τοῦ ὕπνου περιέχοντος τῶν ἐμῶν. a.10. πολλάκις. O.P. πολλῆς. a. 12. P. ὑπερίσχουσι. b.8. O.P. ὑπερφερέσι.

Pag.150.b.5. τῷ πάρεργον καλῶν. In B. legebatur καταχειμένη τὸ ἀπεργασάμενον ἀναλαβεῖν, ſed lectio recepta melior: modo deleatur verbum ἔξεστι, quod ſequitur, cum iam præceſſerit. Cæterum ab illis vocibus, *conuiuas ſingulos*, vſque ad finem periodi, omnia huic editioni accepta ferenda ſunt; b.8. εἰ δέ τις καὶ ἄλλα. *Sed parua ſunt hæc*, inquit interpres, & alia quædam ſubiicit ἀπροσδιόνυσα, niſi forte aliud legit diuerſum à Græcis à nobis editis, quorum hic ſenſus eſt. *Quod ſi reliqua omnia oratione quis perſequi velit, in immenſam prolixitatem ſermonem extendet, nec tamen exiguam eorum partem exequetur. Quî enim poſſet, cum homo ſit, & infinitam Dei ſapientiam conetur emetiri? Cogita enim*, & cætera quæ vſque ad illa verba, *Et hoc fecit*, nunc primum à nobis ſunt edita ex tribus Græcis mſſ.

Pag.151. a.2. ἀλλ' ὀλίγα ὧν. In P. & O. hic locus. Sic efferebatur: ἀλλὰ πολλῶν ἐκλαβεῖν μόνον,

ὅσον αὐτοῦ πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων ὥραν φυλακὴν ἀγαθῶν. τὴν γὰρ αἰσθητικὴν ἀφαιρ. πρ. κτλ. καὶ τὴν ὅτι τὸ χ. αἰρ. ἱκανὴν ἐπιτιθεῖ τὴν πρωτείαν αὐτοῦ. a. 7. ταῦτα καὶ τοιαῦτα. Græca hæc ad verbum ſonant. *Hæc & his plura cum recogitaret Apoſtolus, vt pote ſpiritu diuino impulſus, cum ea quæ iam.* Cætera deprompſimus ex duobus mſſ. qui multo ampliorem hunc locum exhibent, quam aut Bauaricus, aut vetus interpres. c. 6. πετοῦν. Hoc ſequi maluimus ex P. & O. quam quod Bauar. μεταποιήσας, forte pro καταποιήσας, ſed pro Δαυίδ, in mſſ. extat ταῦτα ὁ ἀληθής. d. 4. & Paulus, Addendum è Græco, *bonum enim eſt, vt rurſus mentionem eius faciamus.* ſed quæ ſequuntur δι' αὐτὸν λέγων expreſſimus ex P. & O. nam in Bau. ſic erat, διὰ τὸν Χριστὸν πάσχειν ἑαυτὸν ἐξετάσας παρέχεται οὕτω λέγων· ὁ δὲ νῦν ζῶ. d. 14. *& vnicuique.*) Ab hoc loco, vſque ad illum, *Hæc ergo ſunt, pro quibus,* omnia ſunt à nobis adiecta noua interpretatione conuerſa ſublatis illis verbis interpretis, quæ nonnihil ab auctoris mente diuertunt. *Et re vera quid intereſt, ſi & aliis præſtitit, cum quæ tibi præſtita ſunt, ita integra ſint. & ita perfecta, quaſi nulli alij ex his aliquid fuerit præſtitum? Ideo denique & in illa boni paſtoris parabola non dicitur, quia venit oues multas quærere, ſed vnam. Vna namque eſt, quia ſic omnibus quaſi vni beneficia conferuntur.*

Pag. 152. c. 4. *Si enim te agente.*) Interpres ſcripſerat. *quod præceptum eſt, conijci iubeat dominus tuus in gehennam, aliqua tibi datur contradicendi poteſtas. Si omnino dignus fueris agere aliquid quod Deo placeat, aliam præter hoc ipſum, quod placere meruiſti, mercedem requiris?*

Pag. 153. b. 10. *neque exomologeſis.* MS. F. *neque exhomologeſis ipſa & confeſſio quid ſit.* Tertullianus de pœnitentia cap. 9. *Exomologeſis proſternendi atque humilificandi hominis diſciplina eſt, conuerſationem iniungens miſericordiæ illicem:* & apud Cyprianum epiſt. 10. ſumitur exhomologeſis pro ipſo actu pœnitentiæ & diſtinguitur à confeſſione criminum, ſed & apud eoſdem pro omni confeſſione ſacramentali ſumi oſtendit Pamelius in librum de Pœnitentia.

P. 154. d. 6. *Pro his ergo lugent.*) Paulo ampliora ſunt Græca, hoc ſenſu: *Propterea iuſtus ille futurum ſupplicium ſibi ponebat ante oculos: propterea lugebat propterea gemebat, licet ex abundanti hoc faceret.* Sic exponit Budæus & vertit ex Libanio ἐκ περιουσίας αὐτοῦ παραγραφὴν ὁ νόμος δίδωσι, *ex abundanti cautione ipſi præſcriptionem lex indulget.* idem apud hunc noſtrum legimus homil. 1. in 1. ad Corinth. pag. 145. ἐκ περιουσίας δεικνὺς, ὅτι οὐ προσήκει οὐδενὶ ἡ τιμή. *ex abundantia oſtendens hunc honorem nulli conuenire.* & orat. 4. de incomprehenſibili pag. 366. ἐκ πολλῆς τῆς περιουσίας ἐδείξαμεν ἀφόρητον ὄντα. *ex magna argumentandi copia intolerabilem eſt oſtendimus.*

Pag. 156. a. 2. O. οὐδεὶς ἐξομολογήσηται αὐτοῦ. a. 17. *cibus immortalis.*) Vulgatæ editiones *cibus inextricabilibus & immortalibus flammis*, at MS. F. *cibus inextricabilis immortalibus fl.* ad verbum eſſet, *cibus immortalis cuncta deuorantibus flammis.* Eſai. 66. 24. & Marc. 9. 44. *Vermis eorum non moritur, & ignis eorum non extinguitur.*

IN LIBROS DE PROVIDENTIA.

PAG. 157. *ad Stagirium.*) Elaborauit hos libros auctor non cum eſſet in eremo, vt recentiores quidam hiſtorici tradunt, ſed cum eſſet diaconus ordinatus in patriam reuerſus, vt eſt apud Socratem lib. 6. cap. 3. τοὺς περὶ ἱερωσύνης λόγους συνέταξε καὶ τοὺς πρὸς Σταγείριον. *Libros de ſacerdotio contexuit, itémque eos, quos ad Stagirium miſit,* Non enim contra Stagirium eos edidit, vt vertit Chriſtophorſonus, ſed eum potius conſolatus eſt, atque ad patientiam cohortatus. Apud Nicephorum lib. 13. cap. 2. menſodè item legitur nomen Stagirij: *Diaconus factus libros de epiſcopali munere & libros ad Stagirium ſcripſit.* Porro Græcum eorum textum ex Romano apographo bibliothecæ Apoſtolicæ exhibemus, additis variis lectionibus ex codice peruetuſto nobiliſſimi viri Franciſci Oliuarij, quem litera O. vt R. apographum Romanum indicabit. Vetus interpres titulum hunc tantum præfixerat: *De prouidentia Dei ad Stagirium monachum arreptitium liber primus*, Oliuarij membranæ, τῷ αὐτῷ ὑπονοίᾳ πρὸς Σταγείριον ἀσκ. δαιμ. b. 11. τὴν κεφαλήν. Oliu. εἰς τὴν κεφαλήν. d. 1. τῆς γνώμης ὑπὸ τῶν λογισμῶν. d. 10. ἀπέθανεν ἀπενεχθεὶς πρὸς. d. 12. καὶ τοιαύτην. Hæc adiecimus ex O. quæ & interpres agnoſcit.

Pag. 158. a. 6. ἐπὶ τῶν δυναμένων. c. 3. ἀπλοῦς. Emendandum ex Oliu. ἀπλοῦς. at in Latina interpretatione, licet antiquiſſima editio Pariſien. an. 1524. præferat, *cogitationes pacis*, ſcribendum *cogit. pias.* vult enim nos cogitationes pias excitare, & quaſi fœcundum pectus concutere. Sic apud Zoſimum legimus lib. 4. de Theodoſio ταῦτα λέγων καὶ αἰσχρῶν λογισμῶν πίμπλαται. *Hæc cum diceret & animo ſæpius verſaret.*

Pag. 160. a. 11. μὴ πάθης. b. 5. οὐδὲ κλαίοις. Interpres legiſſe videtur οὐδὲ λάβοις vt homilia de negatione Petri, quam ante aliquot annos Lutetiæ in lucem edidimus, εἰς ὅσα λάβοις, (vel εἰς ὅσον τὸ,) τὶς ὅσα ἀδίκως, εἰς καὶ τὰς ἀρετὰς, καὶ τῶν ἄλλων πρὸς συμπάθειαν ἐκκαλέσηται. Hic ἀλλότριος, eſſet *támque vecors eſt.* c. 2. μηδὲ διὰ τοῦτο. Ad verbum eſſet, *aut exortes, néve idcirco noſtram conſolationem ſuſpectam habeas.*

Pag. 162. d. 12. *quod mortem.* Interpres ſcripſit, *quod mortalem fecit*, niſi forte legit θνητὸν pro θάνατον. In Oliu. ſic exhibetur hic locus τὸ ἀπείργειν ἀπὸ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς, τὸ κωλῦσαι. verior tamen lectio Vaticani cod. quam ita Latinè reddimus, *collocauit, quod à ligno vitæ auerit, & prohibuit, quod mortalem fecit.*

Pag. 163. a. 1. τὸ πάντα. Superfluum eſt illud τὸ ex Ol. quod R. non admittit: aptius eſſet, ταῦτα δὲ πάντα. *Atque hæc omnia, quæque ex illis conſequuntur ſalutis eius honoriſque cauſa ſunt condita.*

Pag. 164. a. 4. *Non ſis tu.*) Locus eſt Hieremiæ 17. 17. μὴ γενηθῇς μοι εἰς ἀλλοτρίωσιν φειδόμενός μου ἐν ἡμέρᾳ πονηρᾷ. *Ne fias mihi in alienationem parcens mihi in die mala.* Apud Theodoretum legitur vt hic μὴ γένῃ.

Pag. 166. a. 14. *Eris gemens.*) Sic ad verbum è

Græcò LXX. Geneſ. 4. 14. at interpres ex vulgata Latina ſcripſerat, *Profugus eris.* & paulo poſt, *Cum enim ille offerret, mæſtus atque demiſſus inceſſit.* Ibid. c. 10. pro μόνους ex Ol. legendum μόνοις.

Pag. 167. d. 3. *Eſſet fortaſſe.*) Scripſit, vt opinor, interpres, *fortaſſe rationabilis.* Sic ergo reſtituendus eſt locus & hic & in illa oratione de prouidentia quam vertit Vitus Amerpachius ediditque Baſileæ an. 1552. quæ in tomo 5. reperitur, & in Florilegio Maguntino pag. 147. *Nam ſi quidem vi ſuperior euaderet, haberet aliquam rationem hæc quæſtio.*

Pag. 168. a. 14. *An non omnes.*) Sic ediderunt recentiores correctores. at veterem interpretem aliter ſcripſiſſe deprehendimus poſtea ex Pariſienſi editione 1524. *At non omnes, inq. ill. ſuperaturi ſunt.* Rurſus ibid. d. 12. emendandum ex Ol. ἀκαταψηφισθῇ. Porro ſimilem de Diabolo quæſtionem plurib. explicatam habes in priori parte huius quinti tomi homil. de Diabolo tentatore, pag. 318.

Pag. 170. d. 12. ἐμφῦσαι. Ol. ἐμφῆναι τινά.

Pag. 171. a. 10. *Cain quippe.*) Non hoc vult Chryſoſt. quod putauit interpres, de ſanitate mentis fuiſſe deturbatum Cainum, ſed hominibus, qui tum viuebant, excidiſſe animo ſupplicium Caini. Paulo poſt Ezechielis verba ſic ad verbum aptius exprimentur è Græco, *Nunc enim volam mortem peccatoris, ſicut conuerti ipſum & viuere?* 12. *Niſi permiſiſſet.*) Excerpſit hunc locum auctor libri, qui inſcribitur ἀπανθίσματα τοῦ Χρυσοσ. pag. 149. & interſeruntur quædam, quæ non ſunt Chryſoſtomi, quale illud eſt: τί σοῦ ἐγκλήμα πρὸς ἐμὲ, ὅτι εἰ μὴ που. ἰγ. & paulo poſt ἀπαχθεὶς legitur vt in R. non vt habuit Ol. ἀπατηθεὶς. *abductus*, vel *ſeductus.* Corrigendum eſt in eiſdem Florilegiis pag. 150. ὁ διὰ ἁμαρτήματα αἰδοῦς. quemadmodum & hic pag. 172. c. ἁμαρτήματος αὐτοῖς el. Ol.

Pag. 173. a. 4. ὑπακουῶν. In Florileg. pag. 150. ὑπακούοντι τῷ Θεῷ. c. 3. ὑπὸ ἀτιμίαν. Flor. ὑπὸ ἀτιμίας. c. 8. συνετίθεντο. Hanc lectionem codicis Ol. prætulimus alteri Ro. συνεβαίνετο. ſed interpres paulo poſt videbatur legiſſe ἁμαρτίας ἐλαχίστης, idcirco nihil mutauimus: nunc autem ex editione Gromorſi, didicimus eum ſcripſiſſe, *recognoſcere minimum non eſt, aut negligendum:* & ita corrigendum eſt.

Pag. 174. c. 5. οὕτω τί. Ol. οὕτως ἐλεγξ.

Pag. 175. b. 6. πάλιν. Ro. πάλιν ἀκουσον λέγοντος· οὐκ.

Pag. 176. a. 10. πληρ. ὑμῶν. Ol.

P. 177. a. 5. *Quæ vero.*) Sic immutauimus, quod erat apud interpretem etiam in antiquiſſ. editione, *quæ vero illi cogitabant*, & addidimus paulo poſt, *ſubſannantes eum*, quod interpres omiſerat.

Pag. 178. c. *nec omnia ſimul.*) ἀκρίβειαν hîc appellat τοῦ βίου non, vt putauit interpres, incommoda vitæ, ſed exactiorem viuendi rationem ex præſcripto legis Chriſtianæ, quam & infra pag. 370. b. τὴν ἄκραν φιλοσοφίαν dixit. & homil. 23. in 2. ad Corinth. ἐπὶ χρημάτων πολλὴν ἀπαιτεῖ ἀκρίβειαν. *In pecuniis accuratam ſynceritatem requirit:* & homil. 3. ἐπεδειξάμεθα πλείονα ἀκρίβειαν καὶ βίον ἀκατάγν. *curam & diligentiam maiorem adhibuimus, vitámque ab omni reprehenſione alienam*, & apud Gregorium Nyſſenum lib. de Virginitate, cap. 17. οἱ ἐν τῇ ἐπιτηδεύσει τῆς ζωῆς ἀκριβείᾳ, λύπαις καὶ παροξυσμοῖς ἁλίσκονται. *& in vita valde accurata dolore & iracundia capiuntur.* Hic igitur ita vertes, *nec Lazaro fames, aut vlcera, quo minus vita huius perfectionis integritatem aſſequeretur, obſtiterunt.* d. 4. προσθῆναι. Reſtituendum eſt ex Ol. παραθεῖναι. d. 6. αὐτὸ τὸν. Ro. τὸ αὐτὸ δῶμα. Addidimus ex Græco nomen Salomonis: nam apud interpretem ſolùm erat: *inductionis*; *alter*, *Neque deficiat.*

Pag. 179. d. 7. ἐξαδικεῖσθαι.) Ita conſtanter vterque manuſcriptus codex, manifeſtè vitioſè; legendum enim vel ἀδικεῖσθαι vel ἐξαδικεῖσθαι cum interprete, qui vertit, *vi atque iniuria alius.* ſed illud ἕτερος ſuperfluum eſt. in Oliu. ſic erat; καὶ ἐξαδικεῖσθαι. ἕτερα τῆς συνηθείας, & τῆς αὐτῆς πρὸς.

Pag. 181. a. 6. μετὰ παῤῥησίας, *cum fiducia.* Ol. b. 3. εὐσεβοῦς. *pie.* Ol. εὐλαβοῦς. *religioſa.*

Pag. 182. b. 4. ἀγίοις.) Ol. ὁμοῦ τοῖς ἀνδράσι τοῖς μεγάλοις, *magnis illis.* ibidem παλαιώσεται πλούτῳ, legit vterque codex mſ. & is quo interpres vſus eſt: emendandum tamen ex LXX. Iob 21. 7. ἐν πλούτῳ. *& in diuitiis conſenuerunt.* vt Pſalm. 6. 8. ἐπαλαιώθην ἐν πᾶσι τοῖς ἐχθροῖς μου. *Inueterani inter omnes inimicos meos.* & Eccle. 11. 19. καὶ ἐν τῷ ἔργῳ σου παλαιώθητι. *& in opere tuo veteraſce.* Ibid. c. 3. εὐδοκιμεῖ.) SC. Ro. at in Ol. mendoſè quoque εὐηρεστεῖ. in Theſauri Græci indice profertur ex epiſtolis Budæi εὐδοκίμως pro feliciter mihi ſuccedit. & in Bibliis Germanicis εὐδοκίμως legitur Hierem. 1. 12. at in emendatioribus editionibus ἰδοὺ ἀκολούθως εὐδοκεῖται, εὐθηνεῖται πολλοῖς. hic ergo ſcribendum εὐθηνεῖται. & d. 5. προέθηκεν. vnde interpres dixit, *prepoſuit.* Locus autem Iobi ſic habet Iob 26. 14. in Germanicis libris ἐπὶ ἰκμάδα λόγου ἀκουσόμεθα. *ad humorem ſermonis audiamus*; at in Romana editione ἀκουσόμεθα, vt hoc loco legitur, & apud Symmachum ψιθύρισμα τῶν λόγων αὐτοῦ ἀκούσομεν. *Suſurrum verborum eius audiemus.*

Pag. 183. b. 9. Poſt ἀσθενής. addidimus ex Ol. ἢ βελτίονες, ex quo etiam ſupplenda vox τοιαῦτα ante αἰτίας infra d. 12.

Pag. 185. c. 5. *afflictio.*) Ad verbum eſſet, *afflictio, nec fames eſt, ſed.*

Pag. 186. a. 4. *neque ad terrorem.*) Scripſerat interpres, *atque ad terrorem cæterorum ſic vtendum ſibi omnibus cenſet.* Græca vtriuſque codicis, ſonant, vt edidimus, ſed & alter locus infr. c. 2. ἐξ ὧν ἀδικοῦνται. ſic exprimi debuit, *lucri eſt, vt ex his, quibus aliquis nulla iniuria afficiatur, alius m. e. conſ.*

Pag. 187. a. 12. *Idcirco autem.*) Hæc vſque ad verbum, præſtitiſſe, ab interprete fuerant omiſſa, vel à librario, qui apographũ eius Græcum exſcripſerat. Ea vero cum gratiæ Dei plurimum deferant, noſtra intererat non prætermitti, cum ab hæreticis vitio vertatur auctori, quod humanæ voluntati nimium tribuat, gratiæ vero diuinæ parum. qua de re vide Sixtum Senenſ. lib. 5. bibliothecæ annot. 101. & lib. 6. an. 184. & 334.

Ibid. b. 4. οἶ γὰρ ἴσ. Ol. ἴσα. mendoſè, at interpres legiſſe videtur οἶδα, *noſti*: nam ἴσ ſonat, *Scito enim.* Ibid. c. 7. πρὸς τὸ κατάθεσθαι.) Ol. ζημιῶσαι. *ad afferendam bonorum iacturam, quæ multo ſudore collecta ſunt.*

Pag. 188. b. 3. Pro ἀκαθαρσίαις mendoſè ἀκαθάρτοις, habuit Ol. & interpres, *immundis*, rectius tamen φιλονεικοτέρους, quàm quod exhibuit Rom. ἀφιλονεικοτέρους, *minus contentioſos.* Ibid. c. 7. animalia quæ dicit Rom. δυσθάνατα, vocat Ol. δυσθάνατα, quaſi quæ diu cum morte confligentur, aut quibus ægrè mors infertur, vide 839. d. 4.

Pag. 189. c. 6. αἰωμ. μακρόν.) Ol. μικρόν. *&* *exiguo.*

Pag. 190. a. 4. συλλογίσωμαι. *colligam.* Ol. συλλογίζομαι, *colligo.* c. 11. ἠνέχετο. Ol. ἠθέλησε. *voluiſſet.* Porro δόκιμοι, famæ celebritatem, & honorem potius quàm probationem ſonat.

Pag. 191. Inſcriptionem hanc libri ſecundi, codex vterque repræſentat; interpres hanc ſolam præfixerat, in veteribus editionibus. *Liber ſecundus de angore animi.* Caſſianus quoque mœroris ſpiritum cum acediæ ſpiritu copulatum eſſe admonet, qui tam atrox tamque grauis eſt dæmon vt monachos bello perpetuo laceſſat. lib. 10. c. 1. vide Parallela Damaſceni l. 1. c. 23.

Pag. 192. c. 7. τοῦ δοκεῖ. Ol. τοῦ νομίζεται.

Pag. 193. a. 4. *humanitatem.*) Sic recentiores editiones: vnde ſuſpicari poterat quis interpretem legiſſe in Græco quid diuerſum: at Vetus Gr. habuit, *humilitatem*: ſic enim vertit. τὸ μετριάζειν. pag. 190. a. κἂν αὐτὸς μετριάζειν ἐθέλῃς. *quantumlibet te per humilitatem deiicias.* Propriè μετριάζειν modeſtiam vel moderationem ſonat, vt apud Dionem Xiphilini in Othone τῷ σχήματι τοῦ προσώπου ἐμετρίαζε. *ſimulato vultu modeſtiam indicabat.* c. 6. *ne tempora.*) μήνιγγες propriè membranæ dicuntur, quæ cerebrum foris integunt. Sic apud Alexandrum Aphrod. ἐκπυροῖ τὰς μήνιγγας τοῦ ἐγκεφάλου. *cerebri membranas inflammat.* cum vero cerebrum læditur, ipſam ait μήνιγγα lædi Chryſoſtomus, vt orat. 6. aduerſ. Iudæos p. 527. ἀκράτου πολὺ χαλεπώτερος τῆς ὀργῆς πατούσης τὴν μήνιγγα. *Ira longe grauius, quam vinum merum ſoleat, percellente cerebrum.*

Pag. 194. a. 8. *ſing. diebus.*) Adde è Græco, *peccatorum impulſu corr.* & c. 3. *te leſus ſolum deprehenſum caderet, aut.* Item d. 11. emendandum ἀμαρτ' εἰδέναι, licet vterque mſſ. lectionem editam habeat.

Pag. 195. c. 7. Scribe, *merito ab omnibus extollendus eſt, qui tot tantiſque præpeditus vinc.* & d. 8. *cladem & inſaniam*: ſic enim appellat immodicam illam triſtitiam, qua afficietur.

Pag. 197. b. 12. βούλεται εἶν.) Ol. βουλεύεται ποιῆσαι. alioqui rectius legeretur βούλεται εἶ. a. 13. *& niſi naturæ.*) Hæc addidimus ab interpre omiſſam, & reliqua ad finem periodi: an vero legitima ſit hæc cauſa liberos abdicandi, ex auctore diſces lib. 3. aduerſus vituperatores vitæ monaſt. Baſilio Præfatione in Aſceti. & Auguſtino ep. 83. ad Lætum

Pag. 198. a. 6. ῥᾳθύμως.) O. προθύμως. *alacri animo.* a. 14. *primi par.*) Sic emendauimus, quod erat etiam in veteri editione, *primum temporis inſp. fil. ag. Ch. ſecundum Abel*: nam illud *ſecundum* neuter codex mſ. agnoſcit. Agnum autem appellat Abelem vtpote martyrem, quod oſtendit ex eo, quod pro Deo ſit mortuus orat. 6. aduerſ. Iudæos pag. 545. ὁρᾷς ὅτι καὶ τὸν Ἄβελ μάρτυρα ἐκάλεσα;

Pag. 100. c. 1. τῷ ἀλλ. O. τῷ φίλῳ.

Pag. 201. c. 1. *quippe quod illis.*) Hoc membro interpretis auximus orationem.

Pag. 202. c. 4. *Dixi enim.*) Scripſerat interpres, vt habet Grom. *Dixerat enim, inquit, vt non prophetem*: at apud Hieremiam cap. 20. 9. καὶ εἶπα οὐ μὴ ὀνομάσω τὸ ὄνομα κυρίου, καὶ οὐ μὴ λαλήσω ἔτι ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ. *Et dixi: Non nominabo nomen Domini, nec loquar vltra in nomine ipſius.* Itaque hic emendandum videtur εἶπα pro εἶπεν. vel vt eſt apud Theodoretum καὶ εἶπον, qui & eodem modo exponit οὐ μὴ ὀνομάσω τὸ ὄν. κυρ. ἀντὶ τοῦ οὐ μὴ προφητεύσω· οὐδ' οὐ μὴ προσενέγκω τοῖς ἀπειθοῦσι τοῦ θεοῦ τὴν προῤῥησιν. *Nequaquam nominabo nom. dom. Quaſi dicat, minimè prophetabo: nec enuntiabo, minime credentibus quæ Deus prædicenda mandauit.*

Pag. 203. a. 4. *impudicitiæ.*) Interpretem arbitror vertiſſe potius, *quanta impudentia*: nam τόλμα audaciam potius aut impudentiam, quam impudicitiam ſonat: nec ad omnia ſcelera ſe extendit luxuria. Paulo poſt etiam ſcripſiſſe videtur b. 8. *maleficiſque hominibus*, quod in omnibus recentioribus editionibus immutatum eſt in hæc verba, *maleficiiſque omnibus.* d. 7. *ſed ratio aliquid.*) Emendandum, *ſed oratio aliq. amplius effecit*, vel certe, *ſermo quiddam amplius demonſtrauit*: non enim hic λόγος rationem, ſed ipſum hic ſonat orationis decurſum, vt cap. 51. de Virginitate pag. 373. d. ὥσπερ οὖν καὶ ὁ λόγος ἀπέδειξε.

Pag. 204. b. 6. *ordinamur.*) Interpres legiſſe videtur προοιμιάσθαι, quod melius conuenit, cum παραινῶν. quam quod exhibet vterque mſ. προοιμιάσασθαι, *ordiemur.* c. 6. ἐθεώρει. O. ἐδίωκε. c. 8. τῶν χωρῶν. Hoc ab Ol. codice; nam Rom. habuit χωρίων, & ita interpres, *locorum.* & c. 11. τὴν ἔξω χώραν. Quanta porro eſſet itineris intercapedo à Iudæa Babylonem vſque, diſces ex Ptolemæo, qui lib. 5. cap. 16. Geographiæ collocat Hieroſolyma ſub gradu longitudinis ſexageſimo ſexto, latitudinis triceſimo primo, Babylonem vero ſub gradu longit. ſeptuageſimo nono, latitudinis triceſimo quinto: itaque ſecundum longitudinem Orientem verſus diſtabat ab Hieroſolymis Babylon tredecim gradibus, qui leucas efficiunt communes ducentas quinquaginta vel circiter.

Pag. 205. c. 1. ὑπέσχετο. Ol. ὑπέσχετο. ſub finem paginæ nepotem vertit τὸν ἀδελφιδοῦν, interpres, vt apud Hieronymum & apud Plautũ, quod notat Paſſeratius, nepos ſumitur pro fratris ſororíſue filio: nam Lot Abrahami fratris filius erat non nepos aut nepos ex fratre, vt perperam loquitur auctor Theſauri Græci. Nepos enim ex fratre nihil aliud eſt, quam nepos fratris.

Pag. 206. a. 1. μὴ ὅτι γε. Ol. μὴ ὅτι γε δή. & a. 2. emendandum in vtroque codice mſ. ex inter-

prete ἐκκάζειν. d. 9. διηχήσεως.) Ol. διάλωσις γῆν.

Pag.208.a.9. τὰ ἔργα. Ol. τὰ ἐργαζόμενα. b.8. ἔργου. Ol. προσεργασάμενον.

Pag. 210.a.5. πολλὰ αὐτὸν. Ol. αὐτοῦ.

Pag. 211. b. 2. poſt derepente adde è Gr. *in foro*, &c.1. αὐτίκα. Sic Rom. at Ol. αὐτοκαδάμας. d. 10. Ol. μετ' ποιεῖν.

Pag.212.d.4.poſt maxima, adde *illi*, αὐτῷ.

Pag. 213. a. 6. αὐτὸν. Interpres legiſſe videtur αὐτὸ, *ipſum*, non *ipſius*. d. 3. χωνευτής. Ol. χαμαιπετής. c.13. *Si mihi ita fut.)* Paulo aliter ſe habent iſta Geneſ.25.22. εἰ οὕτω μοι μέλλει γίνεσθαι, ἵνα τί μοι τοῦτο; *Si mihi ſic futurum eſt, vt quid mihi hoc?* Vulgata vero Latina ſic effert, *Si ſic mihi futurum erat, quid neceſſe fuit concipere?* at Geneſ. 27.46. ἵνα τί μοι ζῆν;

Pag.214.d.8. *innocens.)* Locus eſt Gen. 25.27. Ιακὼβ δὲ ἄνθρωπος ἄπλαστος. *Iacob autem ſimplex.* & vulgata Lat. idem habet. vox Hebræa vertitur etiam ab Aquila Pontico ἁπλοῦς hoc loco & à Symmacho ἄμωμος, *immaculatus*, à Septuaginta quoque ἄκακος. *innocens*, vt Pſalm.24.22. ἄκακοι καὶ εὐθεῖς ἐκολλῶντό μοι. *Innocentes & recti adhæſerunt mihi.* vide poſt pag. 216. a. τὸν ἀπλαστον βίον.

Pag. 215. a. 9. *oculóſque ſibi.)* καθαιροῦν ὀφθαλμοὺς putauit interpres idem valere, quod oculos eripere, vel peſſundare, cum illum potius morem attingat Chryſoſtomus, quo ſolebant propinqui mortuorum oculos comprimere, & os contrahere, vt apud Homerum

> Ἆ δειλ' οὐ μὲν σοί γε πατὴρ καὶ πότνια μήτηρ
> Ὄσσε καθαιρήσουσι θανόντι περ. Iliad. λ.
> *An miſere non quidem tibi pater & honoranda mater*
> *Oculos claudent mortuo,* & Odyſſ. λ.
> Χερσὶ κατ' ὀφθαλμοὺς ἑλέειν, σύν τε στόμ' ἐρεῖσαι.
> *Manibus oculos concludere, atque os componere.*

Euripides in Hecuba:

> Καὶ θανόντος ὄμμα συγκλείσει τὸ σόν.
> *Et mortua tibi concludet os.*

Virgilius 9. Æneid.

> *Nec te tua funera mater*
> *Produxi, preſſiue oculos, aut vulnera laui.*

Propert. eleg.12. lib.4.

> *Condita ſunt veſtro lumina noſtra ſinu.*

Ouidius in epiſt. Penelopes,

> *Ille meos oculos comprimat, ille tuos.*

Lilius Gyraldus libro de vario ſepeliendi ritu citat hunc locum ex Plinio lib. 11. cap.37. *Morientibus oculos operire rurſúſque in rogo patefacere Quiritium magno ritu ſacrum eſt: ita more condito, vt neque ab homine ſupremùm eos ſpectari fas ſit, & cælo non oſtendi nefas.* Item ex Plutarcho profert infelices eos vocari vulgo, quorum oculos propter abſentiam non potuerunt parentes obtegere. Varro apud Nonnium in Sigillo, *Contra lex Mania eſt in pietate, ne filij patribus luci claro ſigillent oculos*: id eſt occludāt. Ex his colligimus ita vertendum hunc Chryſoſtomi locum, *oculóſque ſibi comprimentem, & eos contrahentem atque componentem, aliáque omnia curantem: quæ parentibus*, &c. c. 1. καλῶς.) Ol. καλλίονας. c.11. πολλάκις.) Ol. πολλαχοῦ. *ſæpenumero.*

Pag 216.a.6. ἀποδυρ. Ol. ἀποδύρεσθαι. a.10. θόρυβον. Ol. θυμόν. b.1. ῥαδίως. Ol. εὐκόλως. c.10. *Decepiſti.)* Videtur interpres legiſſe, vt eſt apud LXX. παρελογίσω τὸν μισθόν μου. Vulgata Lat. *Immutaſti mercedem meam decem vicibus*: neque video vnde interpres ſumpſerit, quod hic ediderat, *ſeptem vicibus.* S. Hieronymus in quæſtionibus in Geneſ. *Pro eo, quod nos poſuimus, decem vicibus, Septuaginta interpretes poſuerunt decem agnis, neſcio qua opinione ducti cum verbum Hebraicum* מנים *Monim numerum magis, quam agnos ſonet.* Vide Auguſtinum quæſt. 95. in Geneſ. qui fœturam vult poſitam pro tempore fœturæ, ſicut Poëta ariſtas & meſſes pro annis poſuit: at Auguſt. Steuchus in cap. 31. exiſtimat errorem eſſe librariorum, qui cum LXX. vertiſſent δέκα μνᾶς, ſcripſerint addito ἀ, δέκα ἀμνῶν: ſed apud eos legimus ἀμνάδων, non μνᾶς. In Catena Græcorum in Geneſim ex Diodoro profertur, ὁ δὲ Σύρος ἔχει, καὶ ἤλλαξε τὸν μισθόν μου δέκα ἀριθμῶν, ἀντὶ τοῦ πολλάκις με ἐξουθένησε, καὶ ἐν τοῖς γάμοις καὶ ἐν τῇ προσθήκῃ τῶν κτηνῶν τῶν προβάτων. *Syrus autem habet, & Immutauit mercedem meam decies numero: quaſi dicat, ſæpe me aſpernatus eſt & in nuptiis & in propoſitione Pecudum, quæ gignebantur.* Simile quid eſt in Catena Zephyri, *Commutauit decies Laban*, &c. c.10. ἐξεθερμάνθ. Ol. ἐξεκαύθησαν. *inflammati ſunt.*

Pag.217.c.2. πλανᾶσθαι. Ol. ἀναπλανᾶσθαι. Paulo poſt in loco citato ex Geneſi reſtituimus interpretationem è Græco LXX. nam vſus fuerat vulgatæ Latinæ verbis interpres: *Quas ſi plus in ambulando laborare fecero*, &c.

Pag.218.d.6. ὑβρίσεις.) Ol. ἐνυβρίσεις.

Pag.219.a.2. *Iniuriam.)* Sic reſtituimus locum ex editione Vaticana deletis Latinæ vulgatę verbis, quæ pro Græcis interpres ſubſtituerat, *effuſus es ſicut aqua, non creſcas.* Nam & ita reddidit ex LXX. S. Hieronymus in Quæſtionibus in Geneſ. *ſicut aqua non ebullias.* & S. Ambroſius in lib. de benedict. cap.2. *affeciſti me contumelia: ſicut aqua non efferueas*: at Theodoretus quæſt. vltim. exponit illud ἐκζέσῃς, pro μὴ θερμανθῇς εἰς πολυγονίαν. *non calefias ad multos procreandos*: & Hieronymus: *quaſi aqua, quæ vaſculo non tenetur, voluptatis effuſus es impetu.* c. 12. *cum cœpiſſet.)* Tollenda eſt interpunctio, quæ præcedit, vt iſta cum iis quæ præcedunt ita iungantur, vt dicat idcirco mixtam dolori conſolationem allatam eſſe, quod fieri non poſſet, vt animus eius mœrore vacaret.

Pag.220.a.12. *vobis frater.)* Addendum è Græco, *atque hoc omnium luctuoſiſſimum paſſus eſt.* Interpres vt hoc omiſerat, ſic paulo poſt b. 10. ſcripſerat, *Ego enim ſine liberis effectus ſum.* quod neque cum vulgata Lat. neque cum Græco LXX. conuenit, quod expreſſimus: In Latina ſic eſt Geneſ. 43. 14. *Ego autem quaſi orbatus abſque liberis ero.* Hoc eſt ſic me animo comparabo tanquam cunctis orbandus. Hebraïcè pathetica geminatio eſt, *Orbatus ſum, ab orbatus.*

Pag.221. a.1. τρίβεται.) Ol. τρίβεται. c.3. πολλοὶ ἂν. Ol. πολλῷ ὧν. rectius. d.8. ἀγῶνα. Ita codex

Ol. nam Rom. perperam habuit ἀσπίδων. annotat. Budæus in Commentar. apud Plutarchum in Demetrio legi τὸν ἀσπίδων ſicut & in veteri Lexico H. Stephanus legit, Σπιλὰς ἀσπίδων ὁ ἀλιτόχος: licet vſitatur ſic genitiuus ἀσπίδωνος, quem Latini retinent. d. 1. *Detulerunt*, &c.) Hæc adiecimus omiſſa ab interprete ex edit. Vaticana: in Germanicis enim Bibliis perperam redduntur iſta Latinè Geneſ. 37. 2. *Attulit autem, Ioſeph vituperium malum:* licet Symmachus Græcè quoque verterit: καὶ ἔφερεν Ἰωσὴφ διαβολὴν κατ' αὐτῶν πονηράν. *Et afferebat Ioſeph criminationem malam aduerſus eos.*

Pag. 222. b. 7. περιπαλαίοντες. Ol. περιπαλαίοντας.

Pag. 223. c. 11. ἀπήντησε. Ol. ἐμπίπτουσαι.

Pag. 225. a. 5. δεῖξαι. Ol. διδάξαι. *docere.* c. 5. *nullámque huiuſ.*) Immutauimus hunc locum ſic ab interprete expreſſum ante, *nullúmque huiuſmodi priuilegium ad Iudæos habentes.* d. 10. ζῶσαν. Ol. ταύτην. d. 11. οὐ τῷ. Emenda ex Ol. ὁ γὰρ εἷς φησιν.

Pag. 226. b. 4. *intolerabilis.*) Adiici poteſt è Græco, *atque adeo quæ poſſit eum, qui ea afficitur, enecare.* ſic pag. 216. d. ὑπὸ ἀθυμίας ἀποπνίγειν, & pag. 238. a. ἀποπνιγῆναι τῇ λύπῃ. Paulo poſt c. 1. pro μνημονεύηται. mſ. Ol. ſcriptum exhibuit ἀναμιμνήσκηται. *recordetur.* Porro hiſtoria ſoceri Moſis, qui erat ſacerdos Madian, refertur Exodi 2. 16. & 3. 1. vbi ſacerdotes Madian appellantur Raguel & Iethro. nam quod infrà c. 14. edidimus, *Dæmoniorum ſacerdos erat*, verterat interpres, *Dæmoniis quippe hoſpes ille ſuus ſacra exoluebat.* Theodoretus quæſt. 4. ἀλλόφυλον fuiſſe Moſis vxorem ait & cauſam affert: Τύπος ἦν δεσπότου Χριστοῦ, ὃς ἐξ Ἰουδαίων κατὰ σάρκα βλαστήσας τὴν ἐξ ἐθνῶν ἐκκλησίαν νύμφην ἑαυτοῦ προσηγόρευσεν. *Typus erat Chriſti domini, qui cum ex Iudæis ſecundum carnem natus eſſet, eccleſiam collectam ex gentibus appellauit ſponſam ſuam.* Idem eſt in Catena Zephyri: *Corpus ſibi aſſumens de Iudæorum gente eccleſiam ſibi ſponſam ex aliis gentibus vocauit & allegit.* Philo Iudæus lib. 1. de vita Moſis & Ioſephus lib. 2. Antiquit. Iud. c. 5. & LXX. interpretes ſacerdotem eum fuiſſe volunt Madianitarum, qui quidem verum Deum non colebant, & confirmat Bened. Pererius 11. diſputat. in Exodum, ex eo quod Exodi 18. indicetur Iethro tum primum fuiſſe conuerſum ad veri Dei cognitionem & cultum.

Pag. 227. b. 11. ὡς γὰρ ὄρνεον.) Adiecimus ὅταν, quod aberat ab vtroque mſſ. ex Prouerbiis cap. 27. 8. vbi tamen legitur καταπετασθῇ ἐκ τῆς ἰδίας νοσσιᾶς, & ἐκ τῶν ἰδίων τόπων.

Pag. 228. a. 9. ὑπὸ τῆς ἀθ. Ol. ὑπὸ τοσαύτης ἀθυμ. *tanto mœrore.*

Pag. 229. c. 9. διαστροφῆς. Emendandum ex Ol. διαστροφῆς. qua voce vſus eſt & Salomon Prouer. 2. 14. apud LXX. χαίροντες ἐπὶ διαστροφῇ κακῇ, ὧν αἱ τρίβοι σκολιαί. *Gaudent in ſubuerſione mala: quorum viæ peruerſæ.* d. 5. *Cum vero per ſing.*) Græca potius ſonant: *In ſingulis autem iſtis beatus ille magis, quam ipſi, qui peccabant, lugebat* ac m. 230. c. 1. *ad viginti trium.*) Ita nimirum vulgata Latina Exodi 32. 28. & Sulpitius Seuerus in hiſtoria & Rupertus lib. 4. cap. 27. ſed apud LXX. in Vaticana edit. & in Germanica legimus ὡσεὶ εἰς τρισχιλίους ἄνδρας. *ad ter mille viros*, & in Bibliis Plantinianis τρεῖς χιλιάδες ἀνδρῶν. Hebræa vero & Chaldaïca paraphraſis, ferme tria millia virorum. Caietanus corruptam eſſe vulgatam ait, in cuius codicibus quibuſdam legitur *quaſi viginti tria millia*, in aliis *quaſi triginta tria millia.* Hic ergo corrigendum eſt, *ad ter mille corporum numerum.* b. 10. περιμεῖναι. Ol. περιμεῖναι. d. 11. Ol. πολὺ δάκρυον.

Pag. 231. b. 7. τὸν Θεόν. Ol. πρὸς τὸν κύριον. d. 2. ὑπὸ τῶν παιδ. Ol. ὑπὸ τῶν παίδων· ἔτι γὰρ καὶ μόνοι. Et hæc lectio verior.

Pag. 232. b. 8. *illiúſque filios.*) Interpres legiſſe videtur τοὺς ἐκείνου, non ἐκείνων, *illorum.* Sanè quidem marito iunctam fuiſſe Mariam ſororem Moyſis conſtat ex Ioſepho lib. 3. cap. 2. Antiquit. vbi τῆς ἀδελφῆς Μαριάμμης τὸν ἄνδρα Οὔρην, appellat *Vronem*, ſiue *Hur*, de quo Exodi 17. 10. agitur, *maritum ſororis Mariames:* tamen an filios ex ea ſuſceperit non liquet, & videtur hic innuere Chryſoſtomus exitium ac ſupplicium, quod de Nadab & Abiu filiis Aaron ſumpſit Deus igne in eos immiſſo, cum alienum ignem obtuliſſent Leuit. 10. 1.

Pag. 233. a. 8. καὶ λύπης. Ol. ἢ λυπῶν. b. 1. ποῖα πράγματα. Ol. ποῖα, *qualia.* b. 5. ἀντ' ἐκείνων. *illorum loco.* c. 11. *quæ intuebatur.*) Adde è Græco, *quæque iam euenerant:* interpres fortaſſe legit vt eſt in Ol. μόνον μόνον ζῶντας ὡς ἐώρακε γεγενημένας.

Pag. 234. b. 1. προσεκυλίσθη. Ol. προσεκυλίσθησαν. at lectionem editam tuetur liber Ioſue. b. 7. ἀλλοτρίους. Ol. ξένους. *peregrinos.* b. 11. adiecimus ex Ol. φυομένη. *exorta ſuſpicio.*

Pag. 235. a. 5. *defeciſſe.*) Non videri defeciſſe, verum planè defeciſſe dicit Chryſoſtomus: quanquam non negat fuiſſe verbum, vt verterat interpres: *Non enim erat, inquit viſio dirimens, verbúmque precioſum:* eodémque modo peccauit interpres librorum aduerſus vituperatores vitæ monaſticæ pag. 505. a. *Non erat viſio comprimens, & verbum pretioſum non erat.* Vnde in homil. 1. in 1. ad Theſſalonic. ἀποκαλύπτουσαν τὴν προφητείαν ἀνέῳξε· καὶ γὰρ ἦν, φησί, ῥῆμα τίμιον, καὶ οὐκ ἦν ὅρασις διαστέλλουσα. *recluſam aperui prophetiam. Etenim verbum, inquit, erat pretioſum, & non erat viſio diſtinguens.* in Ol. perperam legebatur διαστελλομένη. Hieronymus in 13 Eſai. exponit, *Pretioſus erat ſermo Domini, id eſt rarus.* a. 14. *calamitates.*) Adde *continuè* συνεχῶς. b. 6. αἰτήσεως πονηρᾶς. in Ol. legitur, Ἰσραηλιτῶν τοῦ βασιλέως, & fortaſſe vera lectio conflabitur ex vtraque τῆς τῶν Ἰσραηλιτῶν αἰτήσεως τοῦ βασιλέως πονηρίας. *Iſraëlitarum ſcilicet Regem depoſcentium iniquitas.* Dixerunt enim 1. Reg. 8. 5. καὶ νῦν κατάστησον ἐφ' ἡμᾶς βασιλέα. *Et nunc conſtitue ſuper nos Regem.* S. Auguſtinus lib. 2. de mirabilibus ſacræ ſcript. cap. 9. *Dominus per horribiles voces intonuit, quibus plebs quæ aderat ſe Dominum repuliſſe, ne regnaret ſibi, intelligeret: quos fragores per Samuelis iterum Dominus deprecationem compeſcuit, poſtquam populi de hac re pœnitudinem intus aſpexit.*

Pag. 236. a. 10. πρὸ τοῦ λίθου. Adiecimus hoc membrum ab interprete atque à librario Vati-

cani codicis prætermiſſum ex codice Oliu. cui aſtipulatur textus libri 1.Reg.c.17.34. καὶ ὅταν ἤρχετο ὁ λέων καὶ ἡ ἄρκτος, καὶ ἐλάμβανον πρόβατον. *Et quando veniebat leo & vrſa, & accipiebant ouem.* Iacob autem incommoda quæ paſſus eſt dum greges ſoceri ſui paſceret narrauit Geneſ.31.40. *die noctúque æſtu vrebar & gelu.* b. 1. *admirabilémque.*) Scribendum potius ex iis quæ addidimus ex Ol. *admirabili ſuſcepto duello victoriam*, &c. b. 10. οὕτως αὐτόν. Rectius in Ol. αὐτοῦ. c. 3. εἰ ἀνταπέδωκα. Annotauit in margine interpres 1. Reg.24.18. vbi ſic legimus ὅτι σὺ ἀνταπέδωκάς μοι ἀγαθά· ἐγὼ δὲ ἀνταπέδωκά σοι κακά. *Quia tu reddidiſti mihi bona: ego autem reddidi tibi mala*: ſed hæc à Saule pronuntiantur: Dauid autem ſic ait Pſalm. 7. 4. εἰ ἀνταπέδωκα τοῖς ἀνταποδιδοῦσί μοι κακά. *Si reddidi retribuentibus mihi mala.* & Pſal. 34.14. ἀνταπεδίδοσάν μοι πονηρὰ ἀντὶ ἀγαθῶν. *Retribuebant mihi mala pro bonis.* & Pſalm.37.21. de Nabal autem 1. Reg. 25. 21. ἀνταπέδωκέ μοι πονηρὰ ἀντὶ ἀγαθῶν. *Reddidit mihi mala pro bonis.* Alibi nuſquam in Scriptura puto verbum ἀνταποδίδωμι reperiri in eam ſententiam, quæ hic ab auctore profertur. c.4. μάλιστα μὲν οὖν. *Præcipuè vero tametſi nullum aliud malum accederet, illud erat per ſe moleſtiſſimum, illud erat*, &c. d.4. τοῦ πολέμου. Ita legit interpres, ſed aptior fortaſſe videretur lectio codicis Oliu. τοῦ πολεμίου. *Poſtquam autem receſſit, atque ab hoſte ſe remouit.* & pro τὸν αὐτόν. idem habuit ὄντος μὲν αὐτοῦ τοῦ πόῤῥω τῶ.

Pag.237.c.10. ἑαυτόν. Melius Ol. αὐτόν.

Pag.238.b.11. καὶ τὸν δὲ ἀδυμίας.) Ol. δὲ τὸν ἀθυμία δὲ φόβος τὴν τοῦ δικαίου διέκοπτε ψυχὴν, καὶ πολὺ ἦν ὁ βλάβη. c.8. ὡς ἡ ἀγάπησις. Ol. ὑπὲρ ἀγάπησιν τῶν γυναικῶν, & ita ſcriptum eſt 2. Reg.1.26. ἐθαυμαστώθη ἡ ἀγάπησίς σου ἐμοὶ ὑπὲρ ἀγάπησιν γυναικῶν. *Mirificata eſt dilectio tua mihi ſuper dilectionem mulierum.* & vulgata Lat. & *amabilis ſuper amorem mulierum.* Theodoretus quæſt.7. habet vt Chryſoſtom. ἐπέπεσεν ἡ ἀγάπη σου ὡς ἡ ἀγάπησις.

Pag.239. a.2. τὸν Ιωάβ. Ol. τοῦ Ιωάβ. vtrumque vſitatum, ſed hoc apud profanos frequentius. illud in Scriptura. b. 6. καὶ κυλλῶν. Heſychio quidem κυλλὸς eſt idem qui χωλὸς claudus, & καμπύλος curuus, propriè tamen κυλλοπόδης dicitur & κυλλὸς τοὺς πόδας, cui crura pedum introrſum curuata ſunt, ideóque claudus: at 2. Reg. cap.5.6. cæci & claudi reſtitiſſe Dauidi Regi dicuntur, ὅτι ἀντέστησαν τυφλοὶ καὶ οἱ χωλοὶ, λέγοντες, ὅτι οὐκ εἰσελεύσεται. c. 8. ὅπως χρήσαιτο. Mendosè legebatur hic locus in Ol. ὅπως ἐχρήσατο τὸν αὐτὴν ὑποδεξάμενον Ναβάλ. mendosè item verterat interpres, *quonam modo ea vteretur, qui illam ſuſceperat Abedera*: ſed apud LXX. 2. Reg. 6. Ἀβιδαρὰ vocatur Cietthæus ille hoſpes arcæ quem vulgata Lat. nominat Obededom.

Pag.230. d.6. *ſed qui ex ipſius.*) Male interpres hæc expreſſerat, *ſed qui ex ipſo natus erat, ſicut & ipſe cum excederet à terra ſua lamentabatur.* verum hic ἐξελθὼν aliud ſignificat, quam excedere de terra ſua: ſic enim loquitur Dauid 2. Reg. 16.11. ἰδοὺ ὁ υἱός μου ὁ ἐξελθὼν ἐκ τῆς κοιλίας μου ζητεῖ τὴν ψυχήν μου. d. 10. χαρίεν ὄν. Ol. χαρίεν ὄντα γέροντα.

Pag.241. a. 2. οὐ γὰρ συμφορᾶς. Ol. οὐ γὰρ συμφορὰς αὐτ. μετ. ἀλλὰ δὲ αἰσχύνην εἶχεν ὁ πόλ. b.5. Σεμεί. Emendandum ex Ro. & Ol. Σεμεεὶ, licet in Bibliis legatur etiam Σεμεί. c.10. *Chuſi aduenientum.*) Scripſerat quidem interpres olim, *Chuſi euentum*, ſed immutatus eſt locus in editione Sig. Gelenij anni 1547. ad verbum eſſet, *expectabat, quæ à Chuſi erant expectanda*: vt nimirum in ciuitatem reuerſus & caſtra ſequutus Abſalonis conſiliunt diſſiparet Achitophelis, vt eſt lib.2. Reg.15. 34. & cap. 17. 14. *Melius eſt conſilium Chuſai Arachitæ, conſilio Achitophel.* d. 9. φείσασθε. Ol. φείσασθέ μοι τοῦ παιδαρίου Ἀβεσ. *Parcite mihi puero Abeſſalom*: atque ita quoque vulgata Lat. 2. Reg. 18. 5. *Seruate mihi puerum Abſalom.* certè vox παιδάριον puerum potius quam filium deſignat: Ambroſius tamen ea notione ſumpſit in Pſalm. 118. octon. 14. *Parcite filio meo Abeſſalon. Tacebat improbitatis ſcelus, pietatis autem gradum, & nomen neceſſitudinis præferebat, vt pugnaturi non aduerſarium regis, ſed filium cogitantes dolorem læſæ pietatis inhiberent.* Porro in Scriptura παιδάριον non tantum vt apud profanos ſignificat τὸ περιπατοῦν δὲ ἤδη λέξεως ἀντιποιούμενον, puerulum qui ambulat, & loquendi facultatem ſibi vindicat, vt Geneſ.33. 14. καὶ κατὰ πόδα τῶν παιδαρίων, *ſicut videro paruulos poſſe*: ſed etiam ſeruulum nonnunquam vt 1. Reg.21.7. ἐκεῖ ἦν ἓν τῶν παιδαρίων τοῦ Σαοὺλ. *Illic erat vnus de ſeruulis Saul.* vox tamen Hebræa ילד aliquando vertitur παιδάριον, aliquando υἱὸς & τέκνον, *filius*, vt Geneſ. 33.2. & Oſee 1. 2. Laudat hoc idem factum Dauidis Chryſoſt. homil. 19. in epiſt. ad Roman. quam vide in Morali exhortatione.

Pag.242. d.1. μανίας. Ol. βασκανίας μόνης οὐ. d.8. προσεδόκησε. Ol. προσαπεκδεχομένας.

Pag.244. a.2. *fuit.*) Addendum eſt, *torti, verberibus*, &c. quod omiſit interpres, vel non reperit in autographo ſuo, vt neque in loco Apoſtoli ad Hebræos occurrit: at vſus eſt verbo ἐπρίσθησαν; quam ob cauſam pro ἐδεσμίζοντο, quod erat in Ro. ſubſtituimus ex Ol. πριζόμενοι. b.8. διὰ τῶν. Corrigendum ex Ol. διὰ τούτων, & ita legit interpres. c. 1. *paruulus eſt.*) Ita quidem in vulgata Lat. Hieronymus ex Hebræo. ſed è Græco LXX. idem vertit, *quoniam modicus eſt*, & exponit, *Paruulus eſt Iacob, & crebra hoſtium incurſione deletus.* Cyrillus ex eadem ſententia: εἰ γὰρ δὴ βούλει καθ' ὃν τεθέαμαι τρόπον παραδοῦναι τοῖς ἐχθροῖς τὸν Ισραὴλ πρὸς κατάβρωσιν, ὀλιγοστὸς ἔσται παντελῶς. *Si enim vis eo modo, quo vidi, Iſraëlem hoſtibus tradere ad deuorandum, modicus erit penitus.* ὀλιγοστὸς propriè dicitur is, qui paucis comitatus eſt, vnus è paucis: ita ex toto populo Iſraëlitico duæ tribus quæ remanſerant, magna erant ex parte afflictæ. c. 8. *nolite contendere.*) Interpres ediderat, *Non poteritis conſolari me*: quod neque cum Græco neque cum Latina vulgata conuenit: Hieronymi ſubſtituimus interpretationem, quem & in illo ſubſtituere loco poteris homiliæ 29. in Geneſim, vbi perperam interpres, *Non valebitis conſolari me in contritione.* Nam & illic eadem exhibet verba regius codex manuſcriptus. μὴ κατισχύσητε παρακαλεῖν.

c.8. con-

c.8.*conſolemini.*) Adde, quod omiſſum ab interprete, *mortis enim modus omnem ſuperat calamitatem.*

Pag.245.c.3. *ex his quæ.*) Addendum, *vel prætermiſimus, vel nunc dix.*

Pag.246.a.2. τὸν λαὸν.) Emenda ex Ol. τὸν ναόν.

Pag.247.b.3. ὅλως δὲ. Ol. πῶς δὲ τοῦτο. b.10. *de Epaphrodito.*) In vtroque codice mſ. erat Ἐπαφρᾶ, *Epaphra*, ſed animaduertit memoria lapſum eſſe Chryſoſtomum interpres, *& Epaphroditi nomen repoſuit*, quemadmodum & interpres homiliæ 29. in 2. ad Corint. pag. 945. edit. Commel. Satius tamen fuit veram lectionem retinere, ac de loco Pauli lectorem monere. Meminit Epaphræ alibi vt Coloſſ. 1.7. & ad Philemonem 1.23. c.6. ἡ διηνεκῆ. Profertur hic locus inſertus homiliæ de laudibus ſancti Pauli collectæ à Theodoro Magiſtro pag. 515. Florilegiorum Moguntiæ editorum, vbi & aliud epithetum additur, διηνεκῆ καὶ ἀφόρητον τίκτει τὴν ἀθυμίαν αὐτῷ. *Continuum & intolerabilem ipſi peperit mœrorem*, & p.269. eiuſdem libri eodem modo repetitur.

Pag.250. b.6. χρήματα ἔχει. Ol. χρήματα παρέσχεν ἐκείνοις. *multas enim antea pecunias illis præbuit.*

Pag.251.c.12. *quàm illa cenſemus.*) Hæc & quæ ſequuntur vſque ad finem periodi nunc à nobis adiiciuntur.

Pag.25..a. *vlceri.*) Locus eſt Prouerb. 25.20. qui perperam Latinè exprimitur in Germanicis & Plantinianis Bibliis, *Sicut acetum trahit inutile*: quaſi à verbo ἕλκω eſſet tertia perſona ἕλκει, non tertius caſus nominis ἕλκος: vulgata Lat. ſic habet, *Acetum in nitro, qui cantat carmina cordi peſſimo*. & ita Symmachus ὥσπερ ὄξος ἐπὶ νίτρῳ, ὁ ᾄδων ἐν ᾄσμασιν ἐπὶ καρδίας λυπηρᾶς. *Tanquam acetum in nitro, & qui cantat in canticis ad cor triſte.* c.6. *Mœrorem.*) Excerpſit hunc locum de mœrore auctor Florilegiorum à P. Balth. Etzelio in noſtri ordinis Collegio Moguntino editorum homil. 19. de Triſtitia & mœrore p.263. vbi pro αἰτησάμεθα, legitur prout in Ol. ἀπηυξάμεθα. poſſet etiam legi ἀπευξάμεθα. item pro αὶ τι μικρὸν τι παρ' ὅτου, legitur illic μικρόν τι πρὸς τούτοις, & ἀπαλλαγῆναι τοῦ παρόντος βίου εὐχόμεθα. *liberari è præſenti vita optamus.*

Pag.253.a.4. ἐπιτρέψει. Corrigendum ex Ol. ἐπιτρίψει, *ſed morbum potius innehunt.* Simile illud quod in Theſauro Græco citatur ex auctore noſtro δικασταὶ αὐτοὶ τὸν χειμῶνα ἐπιτείνουσι, καὶ τὴν νόσον ἐπιτρίβουσι. *Iudices ipſi tempeſtatem augent, & morbum inſligunt*, ſeu inuehunt; & Heſychius ἐπιτρίβεται exponit ἐπιφέρεται. in Ol. pro νόσημα legimus τὰ νοσήματα. a.11. ὅταν δὲ ἀθλιώτερ. In Ol. ſcriptum erat, ἄλυπον. λυπουμένη δὲ ὁ ποιοῖη. b.3. *ad deſperandum.*) Interpres fortè ſcripſerat, ad ſuperandum vel ſuperatu facilem, vt in hac eadem pag. d.6. τὸ δυσκαταγώνιστον vertit, *ſuperatu difficillimum.* d.3. ὦ φίλε. Ol. ὦ φίλος.

Pag.254.a.6. *ac paſſioni.*) Aberrauit à mente auctoris interpres: ad verbum enim eſſet, *atque intra paſſionem ſeipſum intrudat*, vel *in ægritudinem ſeipſum inſinuet.*

QVOD REGVLARES FOEMINÆ, &c.

PAG. 257. Palladius in Dialogo de vita Chryſoſtomi ſcribit eum Epiſcopum ordinatum cœpiſſe mores quorũdam Eccleſiaſticorũ caſtigare, atque vt est apud Photium p.140. Biblioth. ὁ μέγας Χρυσόστομος περιέκοψε τοὺς ἔχοντας συνεισάκτους τῷ ἔθει ἐξεῖναι, καὶ κατὰ τῶν ἀδίκων καὶ γαστριμάργων καὶ φιληδόνων ἐλέγχους μακροὺς κατέτεινε. *illum continuo morem ſuſtulit, quo cœlibatum profeſſi diuerſi ſexus contubernales apud ſe alebant. In iniuſtos item ventriq. ac libidini deditos longis inuectus eſt orationibus.* In codice Bauarico titulus hic dabatur iſti priori πρὸς τοὺς τὰς συνεισάκτους ἔχοντας, *aduerſus eos qui ſubintroductas habent*, at in altero mſ. illuſtriſſ. Cardinalis Peronij non alius ab eo, quem vetus interpres agnoſcit, & in Romanis libris ſe reperiſſe teſtatur ὁ μακαρίτης Gerardus Voſſius in ſuis ſcholiis in capita centum S. Ephræm de humilitate, περὶ τοῦ μὴ τὰς κανονικὰς συνοικεῖν τοῖς ἀνδράσι. qui & admonet perperam hactenus in omnib. editionib. Latinis ſcriptum fuiſſe, *viris cohabitent*, omiſſa negationis particula: cũ & Ephræm ipſe dicat ἀσύμφορον τῷ μοναχῷ, *non decere monachũ verſari cum eiuſmodi mulieribus*, quas canonicas hic appellat, quod & ipſæ præſcriptam à canonib. ac legib. eccleſiaſticis ſanctioris vitæ rationẽ profiterentur. Ab hac mẽte illud eſt Baſilij in epiſt. canonica ad Amphilochium can.6. τῶν κανονικῶν τὰς πορνείας εἰς γάμον μὴ καταλογίζεσθαι, ἀλλὰ παντὶ τρόπῳ διασπᾶν αὐτῶν τὴν συνάφειαν. *Canonicorum fornicatio pro matrimonio non reputetur, ſed eorum coniũctio omni modo diuellatur.* in quẽ locũ ſcribens Theodorus Balſamõ docet monachos & monachas intelligi, & eas quæ virginitatem profeſſæ ſunt. Eſt & eiuſdẽ Baſilij c.19. in Cõſtitutionib. monaſticis, πρὸς τοὺς ἐν κοινοβίῳ κανονικούς. Ad canonicos, qui in monaſterio degunt: quib. verbis monachos deſignat cœnobitas, qui in cœnobio & cœtu plurium viuunt, οἱ κατὰ συστήματα πολιτευόμενοι, *in ſocietate degunt*, & ſub finẽ capitis ait ſe innuere τὰ τῶν κοινοβιακῶν κατορθώματα, *eorum præclara facinora, qui vitam agunt cœnobiticam.* Iuſtinianus demum in Conſtit. 59. mentionem facit ἀσκητριῶν ἢ κανονικῶν ψαλλουσῶν, *aſcetriarum ſeu canonicarum pſallentium*, quæ in Xenodochiis ad opus ſepulturæ miniſtrabant, eáſq. Iulianus Anteceſſor Conſtitut. 53. *ſanctimoniales* appellat. b.1. οἴ μοι ψυχή. In B. & Romanis, quib. eſt vſus Voſſius legebatur, οἴ μοι, οἴ μοι ψυχή, at apud Hieremiã hæc tantũ, οἴ μοι ἐγώ, ὅτι ἐκλείπει ἡ ψυχή μου ἐπὶ τοῖς ἀνῃρημένοις. *Hei mihi, quia deficit anima mea propter interfectos.* c.4.31.

P.258.a.3.P. ἐπιδεῖν, quod apud auctorẽ frequẽtiùs occurrit. c.1.P. δόξαν ἔχει. c.4.B. νέων ἐξάπτει. ſed emendauimus & Græcum textum ex P. & interpretis editionem, *vt adoleſcentum corda auolent, ſuperba incedit, & intemperans.* c.4. *eandẽmque.*) Interp. *eundẽmque parat puluerem*, quaſi nimirum legiſſet κόνιν non κώνειον: non meminerat cicutæ, quæ Socrati mixta eſt, Iuuenal. Sat.13.

Qui partem acceptæ ſæua inter vincla cicutæ
Accuſatori nollet dare.——

ſic infra p. 259. b. τοὺς κεραννῦντας τὴν κύλικα ὁ καταποθήσοντες. c.7. *accubitum meum croco.*) Sic enim ſcribendũ, pro eo quod interpres, *acc. meum myrrha & aloë*,

vt eſt in Vulgata Latina: addẽda etiã negatio, quę aberat à cæteris editionibus, *non veſtes & corpus.*

Pag.260.a.12. *Et cur hæc non dicerem.*) Legiſſe videtur interpres λέγειν, & alia quæpiam diuerſa: cæterum hæc Græca ſonant, *Et cur his deteriora non dicerentur ab omnibus, quãdo talia contingunt, atque ab ipſis familiaribus & amicis?* d. 1. *neque lancea.*) Interpres, *neque confodere pugione.* vt Vulgata Lat. Numer. 25.7. *& arrepto pugione ingreſſus eſt.* at LXX. καὶ ἀναλαβὼν σειρομάστην ἐν τῇ χειρὶ εἰσῆλθεν. *& capiens ſiromaſten in manu ingreſſus eſt.* Aquila vocẽ Hebræam vertit κόντον, *contum.* Symmachus δόρυ *lanceam,* Theodoretus in Pſal.105. τὸν Ζαμβρεὶ μιχθέντα τῇ Μαδιανίτιδι περιφανῶς ἀναισχύντως δόρατι χρησάμενος συνανεῖλε τῇ γυναικί. *Cum Zambri cum Madianitide rem habere palam auſus eſſet, haſta vſus ſimul cum muliere ipſum confodit.* Ambroſius tamen epiſtola 23. & alij quidam ex Latinis ſiromaſten gladij genus fuiſſe putant non haſtilis, qua de re pluribus alibi, ſi Deus dederit, agemus.

Pag.261.a.7. *conſolationem.*) Græca exigunt, *conſolationem eorum, qui caſus ipſorum lugent.* a. 8. *ſponſus noſter.*) Scribendum, *veſter*, etenim ad canonicas ſermo directus eſt.

P.262.a.6. *Micheas.*) Interpres ſcripſerat, *Amos*, & re vera locus eſt Amos 6.6. *Et nihil patiebamini ſuper contrit. Ioſeph.* Sic enim vertit Hieronymus ex LXX. apud quos nunc legitur ἔπασχε, *patiebantur*, vt apud Chryſoſt. duo tamen MSS. codices conſtanter retinent vocem Μιχαίας, vt videatur auctoris μνημονικὸν ἁμάρτημα, cui dedit occaſionem ſequẽs locus huic affinis Micheæ 1.11. *Non eſt egreſſa habitatrix Sennam: Plangite domũ iuxta eam.* Ita Plantiniana Biblia κατοικοῦσα Σενναάρ· κόψασθαι οἶκον ἐχόμενον αὐτῆς. at Germanica σαιναὰν, κόψασθαι, *non eſt egreſſa plorare*, Vaticana Σενναὰρ κόψασθαι. Propius ad vocem Hebræam accedit σαιναὰν, Vulgata Lat. *quæ habitat in exitu.* Solet hæc prophetarum loca ſæpenumero in hanc ſentẽtiam citare Chryſoſt. vt homil. 18. de ſtatuis ad Antiochenos p.232. & hom.80. in Matthæum p. 681. edit. Commel. vbi mendoſè legitur ἕνα pro Αἰνάν. vnde interpres, *vnam domum*, pro, *Non exiuit, quæ habitat Ænan ad plangendum domum.* Hic etiam emendandum ἐχόμενον pro ἐχόμενα.

b.1. *Si autem.*) Scribe vt Græca fidelius exprimas, *Quod ſi vbi Deus iraſcitur, reprehenditur is, qui.* b.6. *transferat.*) Adde interpretationi, *cum hæc captiua magis quàm illa ſit.*

Pag.263.b.11. πεπονθότας. P. ποιοῦντας. b.13. *manſuetum.*) Fortè ἥμερον aut χρηστὸν legit: Græcus textus exigit *magnum.* vt Hierem.10.6. *Magnum nomen tuum*, quod & καλὸν bonum dicitur Iacobi 2.7. *blaſphemant nomen bonum, quod inuocatum eſt ſuper vos.* pro θεοῦ in P. legitur κυρίου. c. 4. ἀλλ' ὅτι μέγα τ. ὄ. τ. κ. μ. δ. Hæc aberant à B. quæ ſuppeditauit P. ſed redundat prius illud μέγα.

Pag.264.a.4. βλάβης. P. λάβης. a.10. *laborem inſumpſ.*) At κενοῦν πόνον non hic ſonat idem, quod Latinis laborẽ exantlare, ſed eũ fruſtra inſumere, vel ſuſceptum irritum reddere, ac ſuo fructu priuare, quod exufflare dicitur Aggæi 1. 9. καὶ ἐξεφύσησα αὐτά, *& exufflaui ea.* Sic Apoſtolus Rom. 4. 14. κεκένωται ἡ πίστις. *exinanita eſt fides.* & 1.Cor.9.15. τὸ καύχημα κενώσῃ. *gloriam euacuet.* Dan.9.25. ἐκκενωθήσονται καιροί. *Euacuabuntur tempora.* Sic igitur hic interpretare: *dum diligenter corpus cõſeruauit, & omnem tamen laborem exinaniuerit, ac ſudorem effuderit per illã in Chriſtum blaſphemiam.* & paulo poſt *non pepercerit gloriæ Ch.* b.5. ἐπιβαίνειν. P.

P.265.a.6. ὠδίνουσα. Ita P. rectius B. ὠδῖνας, forte ὠδίνας ſcripſit auctor, vt ex alio loco eiũs citatur, ἣν πάλαι ὤδινεν ἐπιθυμίαν ἔτεκε, *cupiditatem, quam parturiebat, peperit.* a.11. ἐπιδέχεται. B. ἐπιφέρειν δέλει φησὶν ἀπαγ. b.6. *legumina coq.*) χύτρα cacabus eſt vel olla fictilis, in qua vel legumina vel alia cibaria coqui ſolẽt, ἕψω eſt coquere, ſed & apud Ariſtotelem ἑψητρίδας ollas legimus, hoc eſt ferueutes ollas, & apud Athenæum lib.1. citatur ex Nicochare ἀντὶ ῥαφανίων ἑψήσομεν βαλανεῖον, *raphani loco balneum parabimus*: vt igitur ἑψεῖν dicitur βαλανεῖον cum curatur vt calidum ſit balneum, ſic is qui ſubiicit ignem ollæ, ἕψων χύτρας. Eiuſmodi ſunt illa miniſteria apud Hieronymum in eadẽ epiſt. *Ipſum iactent aſſidere lectulo, obſtetrices adhibere languenti, portare matulam, calefacere lintea, plicare faſciolas.* c. 8. P. ἐπιτρέψεις αὐ. *hæc committeres?* c. 10. *Nam ſi concupiſc.*) Interpres, *Nam ſi concupiſcunt, &, appetentes ſunt*, Sed vnam vnam aliquam ex canonicis illis alloqui potius videtur auctor, quod indicant quæ mox ſubiicit, καὶ οὐ τὰ μάλιστα. & in P. pro ἐρωτικὴ legebatur οὐκ ἔστι τί μοι τοῦτο. c.12. *Verum quid hoc.*) Mentem auctoris commodius aſſequeris, ſi ſcribas, *Verũ quid hoc, dicet aliquis, contra ipſorum caput?* Quaſi obiiciat ſibi, nihil hoc ad illos pertinere, quamuis rumor ſit illos turpiter abuti contubernalibus, neque reos idcirco eſſe. vide infr. 268.d. καὶ τὴν ἡμετέραν τρίψετε κεφαλήν. Germana ſunt illa Hieronymi epiſt. 47. *Quod ſi dixeris: Et mihi ſufficit conſcientia mea: habeo Deum iudicem, non curo quid loquantur homines.*

Pag.267.b.5. καὶ εἰς κατηγορίαν πίπτει. P.

Pag.268.a.2. αἰτεῖται. B. ἡγήσεται. *beneficium cenſebit, ſi quid illi imperetur.* a.14. *abominationem.*) Interpretem ſcripſiſſe arbitror, *obedientiam*, quod ab iis mutatum eſt, qui duo contraria in vno & eodem poni non videbant, vt ait poſtea τρέμειν, *tremere, & pro nihilo habere.* c.2. *Deum.*) Adde è Græco *& perfectioris religionis ſtudio.* id enim ἀσκήσεως ſonat, ac vitæ auſterioris τινὸς cõtentionẽ.

P.269.a.3. *tanto nos.*) Interp. *tanto magis iuſti ſumus parcendo infirm.* b.11. *pallidum & def.*) δυσάρεστος eſt propriè moroſus, cui placere difficulter queas, vt apud Euripidem in Oreſte δυσάρεστοι οἱ νοσοῦντες, moroſi ſunt ægroti, & ex Chryſoſtomo citatur τὸ δυσάρεστον τῶν νοσούντων. Baſilius in martyrem Iulittam, Νῦν δὲ τὸ τῶν δυσαρεστουμένων πεπόνθαμεν οἱ πολλοί, τὸ μὲν παρὸν ἀτιμάζοντες, τῶν δὲ λειπόντων ἐπιθυμοῦντες· Iã vero pleriſq. accidit idem affectus, qui hominibus moroſis ac minimè gratis, vt bonũ quidẽ quod adeſt faſtidiant & aſpernentur; quæ vero abſunt, expetant cupidiſſimè. Ita corrigẽda eſt interpretatio Baſilij, Chryſoſtomi vero ita. *videmus aliquem moroſum & implacidis moribus ob diuturnam ægritudinem.*

P.270.d.10. *Quæ cauſa.*) Interp. *quæ cauſa probus nos faciet?* P.272.c.1. *In hoc conſortio.*) Minus apte interpres, *magis in coniugiis* : neque enim

hoc prætexit nomine culpam Chryſoſt. c.6. *in ſeruitutem.*) Etſi paſſiui modus infinitiuus videtur τὸ δουλοῦσθαι, tamen actiui notionem hîc habet, vt apud Platonem epiſt.7. οὔτε τοῖς δουλουμέναις, οὔτε τοῖς δουλωθεῖσιν ἄμεινον. *neque in ſeruitutem redigentibus, neque in ſeru. redactis melius.* Plutarchus in Demetr. τὰ σημεῖα κατεδούλωσε τὴν γνώμην αὐτῶν, *prodigia frangebant ſpiritus eorum*; ſic paulo ante dixit Chryſoſt. ὁ δουλουμένην τῷ ἀνδρὶ γυναῖκα: & hic ergo verte, *cohabitantem in ſeruitutem redigere*

Pag. 273. c. 6. *affert.*) Sic & veteres editiones, ſed emendandum è Græco, *affertur: proponitur tanquam vitæ perfectioris exemplar.* Eiuſmodi fuit aſpectus imaginis Polemonis, quo perculſa mulier meretrix ab improbitate deſtitit, vt ex Gregorio Nazianz. citatur in Synodo vii. actione 4.

Pag. 274. b. 9. *probauerunt.*) Rectius foret, *diuulgarunt*, vel *propalarunt*: non enim tantum ἐξακωδωνίζειν ſonat explorare, metaphora ducta ab ab equis, quos olim tintinnabulis explorabant, ſed etiam ἐξεφημίζειν, *diuulgare.* Etymologus, ἐξεκωδωνίζοντο, περιβόητοι ἐγίνοντο. *celebres euadebant.* b. 9. πειστικῆς. Adde è textu Græco mſ. P. καὶ τῆς εἰσω τῆς χαλεπῆς. b. 12. *in cauſſa vero.*) Hæc omnia vſque ad periodi finem è Græco vertimus, quorum loco interpres hæc tantum ſubiecerat, *& oderunt omnes qui ſciunt: ſciunt autem non minus, qui ſunt domi ſuæ, quàm qui non*: quaſi legiſſet οἴδασι non ἴσασι, aut aliquid aliud.

Pag. 275. a. 6. μῶμος.) B. μώμους ἐκβάλλει. ἔστι.
c. 5. *corporea volup.*) Quaſi legerit τρυφῆς, aut aliud quippiam: mentem certe auctoris non aſſequutus eſt. Solet enim olei nomine miſericordiam vel liberalitem in egenos intelligere, quaſi ἔλαιον ſit ἀπὸ τοῦ ἐλέους. Sic homilia de petit. filiorum Zebedæi pag. 422. καὶ τὴν μὲν παρθενίαν ὡς πλέξιν πυρός, τὴν δὲ ἐλεημοσύνην ὡς πλέξιν ἐλαίου νῆσαι. homilia 9. de pœnitentia p. 703. & homil. 79. in Matth. p. 670. Hic ergo ſcribe, *corporalem cibum nō impertire, & multas.* d. 6. P. πάσας ζημίας. τιμωρίας.

Pag. 276. a. 9. *præſentiam decl.*) Male interpres, *& gemmata monilia præſentes regi videri debent.*

Pag. 277. d. 7. κρύπτει. P. καλύπτομαι.

Pag. 278. d. 1. *ob illam.*) Lege potius, *ob id illa*, vt de ſubintroducta intelligatur.

Pag. 279. b. 1. ἐκβάλλουσι. B. ἐξέβαλε & τοῦ δὲ ἐπιστρέφει. b. 10. *ne quis ad exter.*) Græca ſonant, *neque enim ad exterius cubiculum abſque metu progredi poteſt illa: ſæpe autem & viri corpori nudato occurrit, atque hoc ipſe reformidans nunc quidem miſſo.* d. 4. *agglomeranti.*) Interp. *extenta & fuſum habenti.* quaſi eſſet μηκυνομένη, vel vt apud Heſychium legimus μηρυομένη accepit pro ἐκτεινομένη. mulieres enim filum quod deducendo extendunt mox contrahendo agglomerant, vtrumq. fuſi circumactione: ſed *extendenti* fuiſſet dicendum, non *extenta*: vſurpatur & apud Heſiodum pro texenti. Hieronymus epiſt. 47. *Dolet ſibi prælatum iuuenem, qui ipſe ſacculum ſignet, textrinum teneat, penſa diſtribuat, regat familiam, emat quidquid de publico neceſſarium eſt.*

Pag. 280. b. 2. *product.*) Interp. *internuntiorum & paranymphorum*, quæ nimis honeſta ſunt vocabula. paulo poſt interpres ſcripſerat, *inſtitoriam ſcortorum*, quaſi ἑταίρων legiſſet non ἑταιρῶν προξενοῦν. c. 12. *relictis.*) Immo, *amiſſis viris*, & paulo poſt δυνατόν ἐστι verte, *Quod ſi hoc paratu difficile putas.*

Pag. 281. a. 5. τῷ θεῷ. B. τῶν οὐρανῶν a. 13. *& deceptio.* Scribe, *quòd decept.*

Pag. 282. a. 4. ἐπιτιμήσουσι. P. σοι ἐπιτιμᾶν. c. 4. αἰῶνι. B. τοῖς αἰωνίοις ἐν οὐρανῷ ἀγαθοῖς.

ADVERSVS EOS QVI SVBINTRODVCTAS HABENT.

PAG. 283. a. 1. συνεισάκτους. Illuſtriſſimi Cardinalis Peronij liber addebat inſcriptioni Bauarici παρθένους, *qui ſubintroductas virgines habent*, & hūc librum ante alterum qui præceſſit collocabat, quemadmodum & Auguſtanus catalogus: quod ipſum fieri ſuadet illa verba Chryſoſtomi p. 265. d. ἤδη μὲν γὰρ σαφῶς ἀποδέδεικται πρὸς τοὺς ἄνδρας διαλεγομένοις. Euſebius lib. 7. hiſt. c. 24. videtur indicare vocem hanc συνεισάκτους Antiochenæ ciuitatis propriam fuiſſe, τὰς δὲ συνεισάκτους αὐτοῦ γυναῖκας, ὡς Ἀντιοχεῖς ὀνομάζουσι, καὶ τῶν περὶ αὐτὸν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων. *Mulieres autem ſubintroductas vt Antiocheni nominant, & presbyterorum ac diaconorum, quos ſecum habent.* Vtebantur tamen hac voce paſſim ſancti Patres & Concilia vt Nicænum 1. can. 3. ἀπηγόρευσεν ἐξεῖναι συνείσακτον γυναῖκα ἔχειν. *Vetuit Synodus, ne liceat Epiſcopo, nec presbytero nec diacono, nec vlli penitus eorum, qui ſunt in clero, ſubintroductam habere mulierem.* Sic enim vertit Græcam vocem Dionyſius Exiguus in codice canonum, & vetus interpres in Actis Concilij Carthaginenſis v 1. Burchardus item & Nicolaus 1. & Alexander can. 5 & 6. diſtinct. 32. Theodorus Balſamon in illum canonem Nicænum ſcribens docet quoſdam arbitrari mulierem dici ἐπείσακτον ἢ συνείσακτον τὴν ἀντὶ νομίμου γυναικὸς συνεισαχθεῖσαν καὶ συνοικοῦσαν τινὶ πορνικῶς, *eam quæ pro legitima vxore introducta eſt, & cum aliquo fornicatoriè cohabitat.* (fortaſſe quoniam iiſdem canonibus interdici concubinas & introductas viderunt vt illo Nicolai 1. *Nemo miſſam audiat presbyteri, quem ſcit concubinam habere aut ſubintroductam mulierem.*) ἄλλοι δὲ εἶπον, τὴν πᾶσαν γυναῖκα συνοικοῦσαν τινὶ ἀλλοτρίῳ παντὸς κἂν ἀνύποπτος ᾖ, καὶ ἔξω πάσης ὑποψίας ἀπάσης τυγχάνει. *Alij autem dixerunt eam eſſe omnem mulierem cum aliquo externo cohabitantem, etiam ſi ab omni ſuſpicione aliena ſit.* Interpres hîc addiderat, *quas συνεισάκτους & ſubintroductas vocant, & contra concubinarios*, quæ tanquam ſuperflua ſunt expuncta: quod autem ſorores adoptiuas appellauit, ex conſtitutionibus Imperatorum ſumpſiſſe videtur; ſic enim Honorius & Theodoſius Impp. l. 19. Cod. de epiſc. & clericis. *Eum qui probabilē ſæculo diſciplinam agit, decorolari cōſortio ſororiæ appellationis non decet.* Conc. Ancyrunum can. 19. τὰς μέντοι συνερχομένας παρθένους τισὶν ὡς ἀδελφὰς ἐκωλύσαμεν. *Virgines quæ tanquam ſorores cū nonnullis viris habitare volunt, ab eorum conſortio prohibemus.* Sic melius vertit interpres vetus quā Heruetus, *quæ cum quibuſdam tanquam cum fratribus congrediuntur*: neque enim aliud erat in codice Tiliano mſ. quo vſus eſt, quā ὡς ἀδελφαί, non ὡς ἀδελφάς. Hieronymus ad Euſtochium epiſt. 22. *Vnde in eccleſias Agapetarum peſtis introiit?*

vnde ſine nuptiis aliud nomen vxorum? Frater ſororem virginem deſerit, cœlibem ſpernit virgo germanum, fratrem quærit extraneum. eſt & Nouella Iuſtiniani apud Iulianum Anteceſſ. Conſtit. 115.475. de iiſdem ſubintroductis vide Baſil. Cæſarienſ. in epiſt. ad Gregorium canonica.

Pag. 284. a. 3. *Quòd ſi forte.*) Hæc vſque ad verbum, precor, addita ſunt à nobis, qui & ſuſpicabamur excidiſſe interpreti verbum, *fieri*, poſt *inimicos*, aut emendandum ἀναδέξασθαι pro ἀναδείξασθαι hoc modo, *Neque enim vltro & ſine cauſſa ſuſcipere has inimicitias vellem.* d. 7. *Nobis quamuis.*) Quicquid legerit interpres, hæc ſonant Græca, *Enimuero ſi nobis propoſitum eſſet illos punire, atque in iudicum ordinem aſciti eſſemus, indignandũ eſſet, & ſuccenſendum: ſin autem omiſſo illo medicorũ potius munus obimus, eorúmque qui curare cupiunt, cohortari oportet, & obſecrare, ac ſi opus ſit genua complecti.* c. 8. P. ἀπογνώσεως & ἐπιτρέψαι.

Pag. 286. a. 3. *Hic opinor.*) Interpres ediderat, *Cur tantum intra ſe caminum accendere, & in ignem ſe auſit cum periculo iniicere?* nos mentem auctoris ad verbum expreſſimus: nondum tamẽ quis ille fuerit philoſophus vllibi comperimus: niſi fortè alludere voluit ad illud factum Ageſilai Regis, quod laudat Plutarchus in libro de audiendis poëtis p. 31. edit. VVechel. quo loco docet eum qui ad amoris affectum propenſus eſt, aduerſus eum præparare ſe debere, ὥσπερ ὁ Ἀγησίλαος οὐχ ὑπέμεινεν ὑπὸ τοῦ καλοῦ φιληθῆναι προσιόντος, *quomodo Ageſilaus non paſſus eſt oſculum ſibi dari à formoſo ad ſe accedente*: quod ad illam fortaſſe hiſtoriam pertinet, quam idem narrat de Megabate in eius vita p. 602. Diogenes Laërtius tale quid de Zenone profert, lib. 7. qui cum aſſediſſet illi formoſus quidam, ſurrexit, & mirantibus dixit, *Et medicos audio dicentes præclarum eſſe ad tumores quoſque remedium quietem.* a. 6. *Ego autem.*) Ad verbum ſonant Græca ſublata interrogatione, quæ aberat ab altero mſ. *Ego vero non facile dixerim eos contubernales ſuas oſculari vel contrectare, ſed ſi quis eos horum accuſet, oſtendere conabor eos, tametſi illo vſque perueniant, ſibi multo grauius priori tormentum accerſere.* Non negat apertem illos caſtos eſſe vt inf. p. 287. c. ἴσως μὲν καὶ αὐτὸς πείθομαι. Hieronymus in epiſtola 47. ſimilis argumenti. *Facilius mala credunt homines, & quodcumque domi fingitur, rumor in publicum fit.*

Pag. 288. a. 13. *curam nullam.*) Immo aliud vult Chryſoſt. *ne vbique vel curam haberemus, vel abiiceremus eorum*: hoc eſt non in quibuſuis negotiis vel rationem haberi vel nullam haberi rationem ſcandali, ſed in quibuſdam haberi voluit, in aliis non haberi. Pari ratione contendit Hieronymus non contemnendos eſſe rumores epiſt. 47. *Audi Apoſtolum ſcribentem: Prouidentes bona non ſolum coram Deo, ſed etiam coram omnib. hominib.* Rom. 12. 17. b. 13. *ſtatuit.*) Quaſi legiſſet ἐκύρωσε, non ἠκύρωσε, *abrogauit, irritam fecit*, cum dixit Matth. 15. 17. *Quod intrat in os, in ventrem vadit.* Sic ibid. 6. ἠκυρώσατε τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ. *Irritum feciſtis mandatum Dei.* c. 10. ἱερᾶς. B. ἱερᾶ. vide.

P. 289. a. 12. *qui ſcandalizab.*) Addendum, *& nõ contempſit mag.* b. 13. *ſolum autem.*) Interp. *ipſum ſcandalizari ſolum habet pro iuſta cauſa.*

Pag. 289. a. 8. περιπέμποντες. B. καταπέμποντες. a. 11. P. πᾶσι πάντα. b. 5. αἰσχύνῃ. B. αἰσχυνόμενοι. d. 2. ποιῶν. P. ποιοῦντα διὰ ὑμᾶς. d. 9. ἀλλ' ὅμως.) Hoc membrum, quod aberat à Bauarico apographo debes P. mſ. qui & adiuuandus eſt, legendúmque ἐδίδαξεν αὐτὸν, ἀλλ' οὐκ εἶπεν.

Pag. 290. b. 9. *tanto æquius.*) Interp. *tanto iuſtior fuiſſes infirmiorem geſtando*: ſed illud ἐβάσταξας. Doricum eſt κατὰ τροπὴν τοῦ σ εἰς ξ vt docet Etymologus in verbo Ἀιάζω. d. 10. Interp. *accuſationem vulgo proterere, & in ſid.*

Pag. 291. b. 6. πραγματείας. B. συμπαθείας. c. 3. βλάβην. B. λώβην. c. 4. *& ne cogitem.*) Ita vulgata Lat. ex Hebræo vt & Symmachus, καὶ οὐδὲν ἐνόησα περὶ παρθένου. *& nihil cogitaui de virgine*, ſed & apud Auguſtinum legimus vt è Græco LXX. *& non cogitabo de virgine*, Vaticana editio καὶ οὐ συνήσω ἐπὶ παρθένον, *& non intelligam ſuper virgine*: ſed hæc verba Iob 31. 1. aberant à Bauarico quæ cum, ab interprete conuerſa eſſent ex Perronico ſunt aſcita. c. 9. προσαναθεὶς. B. προσγεγραμμένον.

P. 292. a. 6. ἐμβλέπειν. B. ἀπαντᾶν, ſed illud vetius. b. 11. P. παρθένον.

P. 293. b. 5. *qui à cupid.*) Interp. *cui purificandarum conſciẽtiarum eſt ſtudium.* d. 7. *Portus enim.*) Interpres portum verterat, ſed hoc non eſt πρόβολος, at ſcopulus eminens, qui æſtum maris frangit, vnde tranſlatio ducitur, vide inf. 321. a. & πρόβολος appellatur defenſor, tutor, propugnator, vt docet Budæus proferens hunc locum Gregorij Nazianzeni πάντως τὸν προστάτην τῆς ἐκκλησίας ἐπιγράφει, καὶ πάντως πρόβολον ἀσφαλείας δείκνυσι: vbi fortiſſimũ epiſcopum ſignificat, qui tyranni ferociam infregit virtute ſua. Hic tamen poſt vocem propugnaculum adde verbum, video, quod interpres omiſit. d. 8. αἰσχύνη. P. καταισχύνουσα.

P. 294. a. 5. *conuerſantes.*) Quaſi legiſſet ἐμπορευόμενος at παιδοτριβεῖν eſt eodem auctore Budæo non ſolum exercere, ſed & informare, inſtituere, vt Plutarchus dixit, in libro num ſeni gerenda ſit reſpub. ὁ δὲ παιδοτριβῶν νέον ἐν πράγμασι πολιτικοῖς. *Qui iuuenem publicis in negotiis inſtituit.* Ergo hoc volebat Chryſoſt. *atque ad mundanas inſtruentes curas.* πραγματευτὰς & ἀγοραίους verterat interpres, exactorum & mercatorum, ſed cum de forenſibus negotiis agatur, & de cuſtodia rei familiaris, diſpenſatorum & procuratorum atque aduocatorum aptiora ſunt nomina. Sic Hieronymus epiſt. de ſuſpecto contubernio, *quæ vel ob hoſpitij ſolitudinem vel ob cuſtodiendas facultatulas præſules ſibi quoſdam clericos aſſumpſiſſent.* b. 5. μηδὲν. P. εἰπεῖν. c. 4. *Et viduarum.*) Clarius dixiſſet. *Et viduis quidem pecunias diſtribuere*: nam ad Apoſtolorum reſponſum iſta ſpectant, cum ageretur de viduis, quæ in miniſterio quotidiano Actor. 6. 2. *Non eſt æquum nos derelinquere verbum Dei, & miniſtrare menſis.* Chryſoſtomus idem homil. 14. miniſterium appellatam eſſe diſtributionem eleemoſynarum vult. καὶ ὅρα πῶς καὶ τὴν διακονίαν ταύτην καλεῖ καὶ οὐ τραπέζας ἐπιμελουμένων. & hom. 18. in 2. ad Cor. ὥστε οἰκονόμον εἶναι τῶν ἱερῶν χρημάτων καὶ διάκονον. *vt ſacrarum pecuniarum promus condus ac miniſter eſſet.* c. 13. *quibus mandatum.*) Interpr. *qui ordinati, vt quotidie ſanguinẽ & animã pro viduis exponamus:*

Digitized by Google

nos veram ſententiam Græci textus repræſentamus, quæ alludit ad illud Iul. 12.d.3. *Poſui animã meam in manibus meis*. 1. Reg. 19. 5. & *poſuit animam ſuam in manu ſua*. & Pſalm. 118. 100. *Anima mea in manibus meis ſemper*; in quem locum ſcribens Vatablus admonet Hebraïſmum eſſe, pro, in diſcrimine vitæ ſemper verſor: quod ante illum docuit Hieronymus epiſt. 135. quaſi dicat, *Quotidie periclitor, & quaſi in manibus meis ſanguinem meum porto.*

Pag. 295. b. 6. *& habitum in opinione.*) Interpres exiſtimauit δεινὸν ad virum referri, vt dicitur aliquis δεινὸς λέγειν, dicendi peritus, ſed calamitoſum quiddam hic ſonat: itaque vertendum, *cum te virum videat graue ac moleſtum cenſere, ſi eius* p. b. 11. τὸ τοῦτον ἀναπείθεσθαι.) Si expungatur articulus τὸ, qui περιττὸς, hæc lectio P. præferenda eſt alteri B. τὸ τοῦτον ἀναπείθεσθαι ὑπὸ βιωτικῶν. c. 11. *nihil perſuadeamus.*) Diuerſum quid legiſſe videtur interpres hîc & infra vt pro λάζῃ vel λαζῇ vel λαζέσῃ quod Heſychio eſt idem quod βλάψῃ: cum ſuperioribus tamen aptius iſta nectentur, *nihil perſuadeat, & cum non perſuaſerit, alios ſumſerit*. hoc eſt alios contubernales & patronos futuros vocarit. c. 11. ἀπειπὼν. P. καὶ μὴ ἀπειπών.

Pag. 296. c. 11. ἀλλ' ἀπωλεσάν. Fortè ἀλλ' ἀπωλέσαιεν. & pro ψυχῆς καὶ αἰτίας in P. erat ἐκ αἰτίας ψυχῆς. d. 8. δι' αὐτ. προσθήκε. P. δι' αὐτ. ἐπιθέντες.

Pag. 297. a. 7. P. χαλκοπωλεῖον. b. 10. πλύνω. Legiſſe videtur πλύνωσι hic vetus interpres, dum vertit, *& lauentur ipſe & veſtes*. vide inf. p. 300. cap. 4. b. 7. P. ὑπηρετικὰ ἀνδράποδα. b. 12. P. ἀπολαύσασθαι. c. 5. P. αἰσθάνονται. c. 11. Vt nihil omittas, ſic interpretare, *quàm quæ contemptum amoliri, ac fauorem al. c. p.*

Pag. 298. a. 2. *Si quidem.*) Hos tres verſus ab interprete omiſſos reſtituimus: tantum enim ſcripſerat. *Ego autem & addo aliquid amplius.* b. 2. *Num enim.*) Interp. *Quomodo feres*: quaſi ſcriptum offendiſſet πῶς γὰρ οἴσεις. b. 9. *quæſtum.*) Hoc maluimus, quam cum interprete, *abundantiam*, ἀφθονίαν, quod & Bauaricus ſuggerebat, ſed aptius P. ἐμπορίαν, vt antea μείζων ἡ ζημία τοῦ κέρδους. *vbi maius lucro damnum.* c. 10. *anſam.*) Interpr. *ſi illis damno ſimus*. at hoc eſt βλάβην, non λαβήν. vt habet vterque mſſ. vt p. 290. d. προσκρούειν κατηγορίας dixit 296. & 303. c. λαβὰς παρέχοντες.

Pag. 299. b. 2. P. ἀλλ' ὅπως.

Pag. 300. b. 11. *ſtudium.*) Interp. *ſtudium & gloriæ Dei & ſuæ propter Deum*: expreſſit nimirum lectionem Bauar. καὶ τῆς τοῦ θεοῦ δόξης, καὶ τῆς ἑαυτῶν διὰ τὴν τοῦ θεοῦ, *& Dei gloriæ & ſuæ propter diuinam*. c. 5. τὴν τιμήν. Fortè legendum τὴν παρὰ τιμὴν vel τὴν κατὰ τιμήν.

Pag. 301. c. 9. ὁ δὲ πῶς. Emenda εἰ δὲ πῶς. d. 3. εἰ τι κάμνοι, *ſiue corpore ſit infirmo*: at interpres legiſſe videtur κάμνει τὸ σῶμα. & paulo poſt d. 11. σωφρονῶσι pro φρονῶσιν, quod eſt, *ſi ſapiant*, vel *ſi prudentes ſint*.

Pag. 302. a. 8. κεφαλοδέσματα. P. tametſi vtroque vſitatius eſt κεφαλοδέσμιον vel κεφαλόδεσμος. a. 12. *Sin autem vltor.*) Videtur legiſſe πλούτου, non ὕπουλον: tu verte, *Sin autem de opulentia hac inquiras, maior eſt riſus.* a. 15. *verſatur.*) Interp. *paſcitur*, quaſi eſſet περιφέρεται. b. 4. P. ὁ τοῖς ἐρχομένοις ὑπάγων.

Pag. 303. a. 5. B. κατηγορίας, *accuſationes*. b. 3. P. ἀσχολεῖσθαι. b. 5. *ſubtemen.*) Interpres, *ceruſſæ & croci venditores*. c. 3. *gloriantur.*) Hoc malo, quàm vt interp. *ſe fucant & ornant*. Simile illud Hieronymi epiſt. 47. *Ille in eccleſia legit, in te aſpiciunt vniuerſi, niſi quod pene licentia coniugali de tua infamia gloriaris.*

Pag. 304. c. 7. *qui contra nos.*) Immo, *illarum ducem*. nam στρατηγοῦντα dixit non στρατεύοντα, & Diabolum tanquam cæterorum dæmonũ principem alibi appellat τὸν ἄρχοντα τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀέρος. Apoſtolus Epheſ. 2. 2. & in eadem epiſt. cap. 6. 12. τὰς ἐξουσίας, τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος, *poteſtates, mundi rectores tenebrarum ſeculi huius*. Interpres etiam legiſſe videtur hic apud Chryſoſt. eodem modo τοὺς κοσμοκράτορας.

Pag. 305. c. 5. πάντας. P. *omnes*. Sicut dixit Amos 3. 8. *Leo rugiet quis non timebit?* & ipſe Chryſoſt. homil. 14. in 1. ad Corint. καθάπερ γὰρ λέοντος παρουσία ἅπαντα ποιεῖ καταπτήσσειν τὰ ζῶα. *Quomodo enim leonis præſentia efficit, vt omnia extimeſcant animalia.* & ad Antioch. hom. 8. ὁ λέων ἐφθέγξατο, καὶ τὰ θηρία φυγαδεύει πάντα. *Leo clamat, & omnes beſtias fugat.* Similis eſt comparatio in homilia de S. Pelagia pag. 553. λέοντα ἀφιεῖσα τοῖς ῥήμασι λαβὼν καὶ τοὺς ἰδόντας ἀκούσας. d. 3. ἀτριβ. B. ἀπερίτριπτον. *innutritum.*

Pag. 306. a. 10. *à via ſibi.*) Interp. *à ſua verecundia*, quaſi legiſſet, αἰδοῦς, non ὁδοῦ, quod nec ipſum male quadrat huic ſententiæ. c. 11. *non ſolum externa.*) Græca exigunt *externi, ſed & ipſæ quoque contubernales*. d. 11. οὐδ' ἔξω. P. οὐδὲ ἔξω. & ita legit interpres, qui ea quæ ſequuntur ſic verterat, *& duris ſuis præceptis eas erubeſcere faciunt*: minus opinor conuenienter: non enim viros, ſed mulieres canonicas tyrannidem dixit exercere ſolitas.

Pag. 307. c. 4. *Veruntamen.*) Græca ſonant: *neſcio niſi ſi quis ſeipſum perdere deſideret: nulla enim nobis excuſatio neque venia ſperanda erit.* d. 7. μετὰ τῆς τοῦ θεοῦ.) Hæc eſt lectio P. at interpres *poſt Dei gratiam* verterat, eámque lectionem Bauaricus repræſentat μετὰ τὴν τοῦ θεοῦ χάριν: ſed & totus locus ita potius exprimendus erit *virtuti rationis vna cum Dei gratia totum permittamus*. Vide ſimilia de facilitate prauam iurandi conſuetudinem ſuperandi homiliis 14. & 19. ad Antiochenos: diuinæ vero gratiæ nos cooperari debere pluribus oſtendit homil. de ſancta Pelagia pag. 555.

Pag. 309. b. 3. *frui ſuperuacuis.*) Scribe potius, *frui voluptatibus ſuperuacuum dicebat & vanum.* Hîc enim ἀπόλαυσις idem ſonat, quod apud Ariſtotelem 1. Topic. c. 4. πότερος ὁ κατ' ἀρετὴν, ἢ ὁ κατ' ἀπόλαυσιν ἡδίων βίος. *Vtra iucundior ſit vita, eane quæ virtute, an ea quæ voluptate dirigitur.* c. 9. *fidem.*) Adde, *ac Dei gloriam*. c. 14. *propinare.*) Interpr. *offerre*, atque ita quoque in Bau. legebatur προτείνειν: ſed verior eſt viſa lectio alterius codicis, cui ſimile illud apud Demoſthenem τὴν ἐλευθερίαν προπεπωκότες Φιλίππῳ. *de iis qui libertatem Philippo Regi propinauerant.*

P. 310. d. 1. ἰδίων. Emendandũ ex interprete ἰδιωτ.

IN LIBRVM DE VIRGINITATE.

PRIMVS hunc librum Latinè tantum in lucem edidit in Italia, & Othoni Truchſeſſio Cardinali Auguſtano dicauit Iulius Pogianus; poſt à Ioanne Liuineio Gandenſi vtraque lingua Plantinianis formis expreſſus ex codice Gulielmi Sirleti Cardinalis prodiit an. 1575. Adiecit & Notas quaſdam velut auctarij vicem idem interpres, quibus ſententiam ſuam confirmauit, ſi quibus in locis de lectione non leuiter ariolandum fuerat, vel alterius interpretis lectio expendenda. Ex illis nos ea, quæ neceſſaria videbuntur, repræſentabimus, additis inſuper variis lectionibus ex codice vno collectis reuerendiſſ. Epiſcopi Ruthenenſis, quem nobis illuſtriſſimus Cardinalis Perronius commodauit. Latinam locutionem non paucis in locis immutauimus, ſicubi, dum ſermonis ſtudet elegátiæ, vel obſcurior interpres viſus eſt, vel à Latinæ vulgatæ Bibliorum interpretationis verbis minus religioſè diſceſſit. Ad capitum diuiſionem quod attinet, idem ſentit Liuineius, quod Pogianus, neque diſtributum in capita librum, aut inſcriptiones eas, quæ in codice mſſ. initio cuiúſque ſectionis ſeorſim adnotata ſunt, atque in editione Græcolatina in libri marginem reiectæ, ab auctore confectas exiſtimar. nam & perpetuum operis argumentum continenti oratione explicaſſe videtur, & inſcriptiones pleræque non ſuis locis collocatæ ſunt, ac multis in capitibus omiſſæ. Ante commentarios in Pauli epiſtolas hunc elaboratum fuiſſe librum conſtat ex homilia 19. in priorem ad Corinth. vnde Nicephorus lib. 13. cap. 2. myſticas in diuinum Apoſtolum & in ſacra Acta homilias eum condidiſſe ſcribit, in Epiſcopatu Conſtantinopoli, presbyter vero honore cohoneſtatum commentario in Pſalterium & de Virginitate & plurimos alios libros edidiſſe.

Pag. 314. b. 12. μὴ τῆς ἐ.) Expungendus eſt articulus ſuadente Ruthenenſi apographo, cui varias lectiones omnes acceptas ferre debemus: ſic enim habet, μὴ τῆς μέχρι ζωῆς.

Pag. 315. d. 3. ἐν ἐγκρατείᾳ) In hunc locum hæc annotat Ioan. Liuineius. Corollarium hoc neque in antiquo interprete Latino, neque in vllis Græcis exemplaribus, quæ permulta & emendata vidi, exſtat: & credi poterat, Chryſoſtomum id de ſuo addidiſſe. Quæ res neque inſolens eſt iis qui ex auctoribus quippiam citant, & huius operis cap. 75. ex eodem hoc prioris ad Corinth. 7. ita legitur: καὶ οἱ χαίροντες ὡς κλαίοντες ὡς μὴ χαίροντες· cùm ὡς κλαίοντες, neque in Syro, neque in vetere Latina verſione, neque in vllis omnino Græcis inueniatur. Sed & præter auctoris ad D. Paulum commentaria, quæ Græca ab Veronenſibus habemus, conſtanter tribus iterum locis cap. 34. 36. & 41. ἐν ἐγκρατείᾳ hic additum eſt, & in Syro, quod vnum, (fieri poteſt vt fallar, ſed tamen dicam quod ſencio) in tanta Græcorum codicum varietate, conſtituendæ Græcæ veritatis, propter ſummam antiquitatem, certiſſimum præſidiũ eſt, adiicitur בברירות, id eſt, in puritate: quo modo & Latinè Purè habere, & Puras noctes Plautus dixit: vt mihi quidem vix ſit dubium quin ea puta puta Pauli lectio ſit: valdéque veriſimile videatur, Paulum viduum, quod Chryſoſtomus apertè ſenſit, non virginem fuiſſe. Nam & aliud hic eſt ἐν ἐγκρατείᾳ, aliud ἐν παρθενίᾳ: & Paulus τοῖς ἀγάμοις καὶ ταῖς χήραις ſe exemplum proponit: vbi τοὺς ἀγάμους non expertes nuptiarum & virgines, ſed viduos, & μὴ δευτερογάμους rectè Chryſoſtomum exponere, oſtendit, tum quòd ἄγαμος paullo pòſt vocetur quæ diuortium fecit, tum quòd vtrique hominum generi, & viduis & virginibus, Paulus ſe exemplum, opinor, non propoſuerit, cùm alterum eum ſolùm fuiſſe ſit neceſſe. Poſtremò quum totum hoc caput in tria quædam quaſi membra diſtributum ſit, quorum primo de maritis & coniugibus, ſecundo de viduis, tertio de virginibus diſſeratur, ſingulis ſuis tanquam locis deſcriptis virgines ad viduas adiungendæ, & velut in alienam coloniam mittendæ non videntur. Accedit quòd vetuſtiſſimi quique & optimi ſcriptores Paulum virginem negent. D. Ignatij epiſt. ad Philadelphenſes hæc ſunt verba: ὀναίμην ὑμῶν τῆς ἁγιωσύνης, ὡς Ἠλία, ὡς Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, &c. τῶν ἐν ἁγνείᾳ ἐξελθόντων τὸν βίον. οὐ ψέγων τοὺς λοιποὺς μακαρίους ἐν γάμοις συνελευσομένους, ὧν τὴν μνείαν ἐποιησάμην. εὔχομαι γὰρ ἄξιος θεοῦ εὑρεθεὶς πρὸς τοῖς ἴχνεσιν αὐτῶν εὑρεθῆναι ἐν τῇ βασιλείᾳ, ὡς Ἀβραάμ. &c. ὡς Πέτρου, καὶ Παύλου, καὶ τῶν ἄλλων ἀποστόλων τῶν γάμοις προσομιλησάντων. Id eſt, *Proſit mihi veſtra ſanctimonia, vt Eliæ, vt Ieſu Naueæ, &c. qui vitam caſtam tranſierunt. Non equidem ceteros ſanctos vituperans, qui matrimonia frequentarint, horum mentionem feci. opto enim Deo dignus repertus, iſtorum veſtigiis regnum conſequi, Abrahami inquam, &c. Petri, & Pauli, & aliorum Apoſtolorum qui matrimonia frequentarunt.* Sed admonuit me reuerendiſſ. VVilhelmus Lindanus in Anglicano codice Pauli vocem abeſſe. Quod etſi credam, de fide tamen non poſſum quin ſubdubitem: cùm & Pacæi editio, qui Græca primus in lucem protulit, & Morelij, & Latinæ verſiones, quas equidem viderim, omnes conſtanter Paulum repræſentent: tum autem, quod palmarium eſt, Chryſoſtomus cap. 82. Ioannem & Euangeliſtam & Baptiſtam virgines, Petrum & Paulum continentia illuſtres vocat. quæ ſententia cum illa Ignatij planè gemina eſt. Enimuerò vtut eſt, tergiuerſandum non eſt: quare veniet ad partes Clemens Alexandrinus, cuius ex Stromate 3. fol. 179. verba hic adſcribam. Loci quidem admonuit me Nicephorus Calliſti lib. Eccleſ. Hiſtor. 2. cap. 44. ἢ καὶ τοὺς ἀποστόλους ἀποδοκιμάζουσι; Πέτρος μὲν γὰρ καὶ Φίλιππος ἐπαιδοποιήσαντο· Φίλιππος δὲ καὶ τὰς θυγατέρας ἀνδράσιν ἐξέδωκεν· καὶ ὅ γε Παῦλος οὐκ ὀκνεῖ ἔν τινι ἐπιστολῇ τὴν αὐτοῦ προσαγορεύειν σύζυγον· ἣν οὐ περιεκόμιζεν διὰ τὸ τῆς ὑπηρεσίας εὐσταλές. Id eſt, *Ecquid verò Apoſtolos quoque refutant? Petrus enim quidem & Philippus liberos genuerunt: Philippus certè etiam filias viris elocauit: & Paulus in quadam epiſtola coniugem ſuam vſurpare non veretur: quam non circumducebat, ad*

miniſterij agilitatem. & quæ ſequuntur. Significat autem ad Philipp. cap. 4. nam alibi nuſquam quod meminerim σύζυγε Paulus nominat. Quãquam verò commentarium eum & Græca & Syrus Interpres, & denique res ipſa refellit: niſi, quod faciendum non eſt, ſuſtinemus, vt à quo alios dehortatus ſit Apoſtolus, idem ipſe ſui oblitus pòſt admiſerit: nihil ad rem. non enim ex Paulo, ſed ex Clementis auctoritate argumentum ducimus. Ceterùm Franc. Turrianus, vir doctus, lib. contra Magdeburgenſes pro Apoſtolorum canonibus, non longè ab ingreſſu, eiuſdem huius opinionis Methodium & Tertullianum facit. Sed nec loca adducit, & ego illius nihil vidi, in hoc non memini hactenus obſeruare: etſi non dubito, quin Turrianus facilè luculentum teſtimonium ſit allaturus. Vltimo loco diſputationem claudet Chryſoſtomus noſter, qui præter eum locum quem indicaui, cap. 41. idem bis dicit. Verba, vt breuis ſim, ex noſtra verſione hæc ſunt: At non de virginitate vſquam ſe proponit. ideóque admodum modeſtè atque cautè loquitur, qui nec ipſe ea eſſet perfunctus. & paullo pòſt: Atque hoc loco Pauli ſummum artificium ac prudentia admiranda ſit, quemadmodum inter duo neceſſaria eáque contraria interceptus, tum vt perſonam ſuam commendaret: quò conſilium ſuum plauſibile eſſet: tum vt nihil de ſe magnum prædicaret. quippe eius virtutis exſors, breuibus verbis vtrumque conſequutus ſit. Hæc habui quæ pro Chryſoſtomi ſententia dicerem: quæ ſi cui non probabitur, Theodoretum bonum & Græci nominis ſcriptorem, cum pleriſque omnibus Latinis & Scholaſticis per me ſequatur. Hæc Liuineius; quod ad Pauli perpetuum cœlibatum ſpectat, Tertulliani varia de eo profert loca Iacobus Pamelius vt ex lib. 1. ad vxorem cap. 3. & lib. de monogamia cap. 4. *Quum verò nos ad exemplum ſuum hortatur, vtique oſtendens, quid nos eſſe velit id eſt continentes, pariter declarat, quid nos eſſe nolit*, & c. 8. de Apoſtolis loquens, *Petrum ſolum inuenio maritum per ſocrum. Cæteros cum maritos non inueniam, aut ſpadones intelligam neceſſe eſt, aut continentes.* Methodij verò plurima citantur ab Epiphanio hæreſi 64. qui & hæreſi 78. citans eundem hunc locum Pauli tametſi non addit ἐν ἐγκρατείᾳ colligit tamen idem ex eo quod dicat, *Vellem omnes eſſe ſicut meipſum, Meipſum vero quomodo dicit præterquam propter caſtitatem?* Porro idem Chryſoſtomus homil. 19. in 1. ad Corinth. 7. 7. legit etiam ὡς καὶ ἐμαυτὸν ἐν ἐγκρατείᾳ, *ſicut meipſum in continentia.*

Pag. 317. a. 11. μαστίζεσθαι. Ita Ruthen. at Plantiniana editio μαστιχᾶσθαι, quo modo & Pogianus, cruciatum iri exiſt.

Pag. 318. c. 4. *contra maieſt.*) Pogianus, *& iactat voces in ſublime nefarias*: neuter animaduertit auctorem verbis vti Dauidis Pſalm. 72. 8. ἀδικίαν εἰς τὸ ὕψος ἐλάλησαν. *Iniquitatem in altum loquuti ſunt.* Apud Euſtathium πύξινοι ἄνθρωποι dicuntur etiam, qui buxeo colore ſunt, vt illi dentes de quibus Martialis lib. 2. epigram. 34. *Sed planè piceique buxeique.*

Pag. 319. a. 9. ἄκουε πάλιν. R. ἄκουε Παύλου αὐτοῦ. Pogianus vtrumque legit, dum vertit *Audi iterum Paulum, vel potius.* Cæterum poſt vocem, auctorem Pogianus de ſuo hic inſeruerat, *Vt virgo ſit ſancta & corpore & ſpiritu, atque idem honorab.* Sed ea ſententia neque hoc loco quadrat, & præter mentem auctoris eſt. nam id tantum vult, luctæ huius hanc eſſe propoſitam legem, ne amplectendo virginitatem matrimonium in rebus vitioſis ducas: de corporis autem & animi ſanctimonia, hic non diſſerit: adde quod paulo ante τῶν ἁγιασμάτων meminit, itaque induxi. Quod mox ait ὅτι γὰρ λύπης, &c. hoc ſignificat, eas tribus nominibus fœdas & impuras eſſe: primum quod caſtæ non ſint, neque vni viro deſponſæ, vt eſt in orationis ingreſſu: deinde quod corrupta mente, cum virginem & corpore & mente integram eſſe ſit neceſſe. Poſtremo quod ex impuro, vt ipſæ cenſeant matrimonio ſuſceptæ: vnde conſectarium ſit eas impuras etiam eſſe. *Io. Liuin.* d. 2. *Bonum nul.*) Apud Platonem in Timæo legimus, ἀγαθὸς ἦν, ἀγαθῷ δὲ οὐδεὶς περὶ οὐδενὸς οὐδέποτε ἐγγίνεται φθόνος. *Bonus erat; bonus autem nulla vnquam aliqua de re inuidia tangitur.* Correximus ex R. & Platonis textu, quod vitioſè Plantin. ἀγαθοῦ οὐδεὶ. d. 11 *ſerui Dei.*) Interpr. *ſummi Dei cultores ſunt*: nos ſubſtituimus verba Latinæ vulgatæ, ex Lucæ loco.

Pag. 321. b. 3. συγγαμεῖται. In edit. Plant. legebatur συγκαλεῖται, ſed appinxerat margini Liuineius συγγαμεῖται, quam coniecturam confirmauit R. d. 12. οὕτω. Scribendum vt legitur in R. οὕτως ὁ δικαιῶν, pro eo quod mendoſè Plantin. οὕτως ἀπαλλάττων αὐτό. Nam & Pogianus, vocem additam agnoſcit, *Sic qui coniugium a crimine vindicant.* Ex eodem mſſ. correximus pag. 322. a. 3. παρακαλοῦμεν pro παρεγγυῶμεν. & a. 11. διδάσκειν pro διδάσκειν. ibid. c. 10. emenda ex R. ἐκείνους. d. 2. καὶ ἡ παρθένος. Liuineius ſuſpicabatur deeſſe αὐτὴ, ſed neque mſ. R. id ſuggerit, neque Pogianus agnoſcit, *& iſtud ipſum virgo*: idem etiam coniiciebat legendum, d. 12. αὐτῷ pro αὐτῆς. ſed hoc poſtremum retinet R.

Pag. 323. a. 10. ἀρξεῖσθαι Rectius R. ἀρξασθαι. d. 1 *Itaque.*) Et hic edictum Pauli de fidelis cum infideli conſuetudine & conuictu interpoſuerat, *Si quis vxorem habet infidelem, & hæc conſentit*, &c. 1. Cor. 7. 12. quod cum apertè hic locum non haberet, ſuſtulit Liuineius, & à mſ. R. quoque reiectum eſt. Immutauimus tamen in eiuſdem Liuineij interpretatione ea loca, in quibus πιστοὺς & ἀπίστους vertebat *religioſos & irreligioſos*: non enim ſolent editio vulgata & Patres Latini Chriſtianos & Gentiles his vocibus deſignare, ſed *fideles* aut *infideles* appellant. ita paulo poſt dixerat, *ex antiquo fœdere*, pro, *ex Veteri Teſtamento.*

Pag. 324. c. 7. ἅπτεσθαι. R. ἅψασθαι. ſed illa eſt lectio Pauli 1. Cor. 7. 1. d. 1. λύπη γὰρ τῆς.) Canterus ὅτι, ſed mihi placet noſtrum. *Io. Liu.*

Pag. 325 d. 1. R. περὶ τὸ γάμου: ſed deeſſe negationem probè animaduertit Liuin. nam & Pogianus ſcripſerat, *vt qui de virginitate nihil audiuiſſent.*

Pag.326.a.9. μὴ ἱερᾶσθαι.

Pag.327.a.5. Mendoſè Plantin. & Sirleti apographum ἱερᾶται τινι: coniecturam confirmauit Liuineij R. ἱερᾶται τινι.

Pag.328.a.11. *decies centena.*) Scribere debuiſſet Liuineius, *dena millia denûm millium angelorum:* alludit enim ad locum Danielis 7.10. in quo Latina vulgata, *Millia millium miniſtrabant ei, & decies millies centena millia aſſiſtebant ei.* Tertullianus aduerſus Praxeam cap. 18. *millies centies centena millia aſſiſtebant ei.* b.8. *Creſcite.*) Interpr. *Creſcite, & terram multipliciter frequentate:* quorum loco verba Vulgatæ ſubſtituimus.

Pag.329.a.12. *menſuram.*) Interpr. *amicire, & plenæ ætatis Chriſtianæ annos ornare.* Atqui Vulgatæ verbis vſus erat Pogianus, ſed Scripturæ locum non notarat. c.7. τῶν εὐεργετῶν.) Liuineius deſiderari putat πρὸς, quam vocẽ & legiſſe videtur Pogianus, aberat tamen & à R.

Pag.330. c.10. τῆ καλῶς.) Liuineius ſuſpicatur deeſſe alterum καὶ quod tamen aberat à R. & à Pogiani interpretatione: *maximè autem opportunitate opus eſt, vt iuſſum apte accommodari poſſit.*

Pag.332.c.12. *quæ patiuntur.*) Liuin. *quæ faciunt,* Pogian. *nec quæ ferunt, voluntarij patiuntur.* d.10. ὁ παιδὶ. R. ὁ παιδίον.

Pag.333.a. *Væ illi.*) Eſaiæ verba ſunt οὐαὶ οἱ λέγοντες, *Væ qui dicunt.* & οἱ τιθέντες τὸ σκότος φῶς. *Qui ponunt tenebras lucem*, & ita Pogian. *Qui ponit tenebras* l. b.7. *Væ ei qui.*) Liuin. *Heu qui alteri potum dat peſtem turbidam.* Vulgata Lat. *Væ qui potum dat amico mittens fel ſuum.* c.3. ἐποτίζετε.) Amos 2.12. ἐποτίζετε τοὺς ἡγιασμένους *Propinabatis ſanctificatis*, vbi Vulgata Lat. *Et propinabitis Nazaræis vinum:* nam & Hebraïcè eſt נזר. vnde & נזיר quæ vox Threnor. 4.7. vertitur Ναζιραῖοι, ἐκαθαριώθησαν Ναζιραῖοι αὐτῆς, ὑπὲρ χιόνα ἔλαμψαν. *Mundati ſunt Nazaræi eius, ſupra niuem fulſerunt*, Symmachus illic vertit ἀφωρισμένοι. *Separati.* Rectè igitur hic exponit Chryſoſtom. τοὺς ἡγιασμένους ſanctificatos Nazaræos, quanquam in R. legebatur Ναζιραίους & ita potius ſcribendum videtur, vt & 1.Machab. 3.50. καὶ ἤγειραν τοὺς Ναζιραίους. *Et ſuſcitauerunt Nazaræos.* Eſt agitur nomen gentile Ναζωραῖος, vt fere ſemper legitur in Euangeliis, aut Ναζαρηνὸς *Nazarenus*, quaſi Nazaretha ortus vrbe Galilææ, Ναζιραῖος autem *Nazaræus*, vel Ναζιραῖος, qui voto aſtringebatur vt Numeror. 6.1. nuſquam autem in Scriptura ἁγιασθέντες & ἡγιασμένοι vocantur, vt falſo tradidit Beza in 1.cap. Matth. nec in Concordantiis Kircheri Græcis tale quicquam occurrit.

Pag.334. a.3. ὑβρίζεσθαι. Sic emendauimus pro ὑβρίζεται ex coniectura Liuineij, cui R. aſſenſus eſt. & in quo ἄρεως & ἄρχων infra legebatur pro ἄρχοις & ἄρκτων.

Pag.335. a.3. παρθένων.) Mallet παρθενίας. Liuineius & Pogianus item, *virginitatis hoſtes*, vertit. b.5. μετ' ἐκείνους. R. μετ' ἐκείνους ἐγκαλούμενοι. poſt illos, ſcilicet qui Eliſæum & Heliam maledictis inceſſerunt.

Pag.336. a.5. ἀπεσπάσθησαν.) Exemplar noſtrum hic defectus ſignum repræſentat, quem hac ſententia expleuit Pogianus: *Quod enim indigniſſima omnium facinora commiſerunt, indigni ſunt, qui cum hominibus torqueantur. neque enim, inquit, cum hominibus flagellabuntur: vt qui in id tempus reſeruati ſint, quo cum dæmonibus ſupplicia expendant. Diſcedite, enim ait, à me in ignem æternum, paratum Diabolo & angelis eius. Multi* Pſal.
ſacerdotium. Quæ vnde habeat neſcio. nam & Mat.
eo ipſo, quo nos codice vſus eſt, & Roma de amicis intellexi alium eum vidiſſe nullum. Hæc Liuineius: nos in R. nihil tale offendimus.

Pag.337.b. 11. αὐτῶν Interpres legendum putat αὐτοί. at R. conſtanter retinet αὐτῶν. *ipſa certamina.* c.7. τῶν παρθένων.) Ita corruptè in apographo noſtro exaratum eſt. Pogianus pro πρῶν vocem repoſuit, quæ certamen ſignificet: *Nemini cuius certamini contentionem.* ſed ea quæ eſſe poſſit huic ſcripturæ affinis, nondum reperi. Mihi de hoc loco diligenter cogitanti venit in mentem pro πρῶν ὄντων ſcribendum vnicum παρθενευόντων: cuius dictionis cum illis, quæ vicinitas ſit, norunt, qui aliquando in veteribus libris παρθένων contractum legerunt. Iam τ ex ει diphthongo vitiatum facilè mihi ſuſpicionem facit litterarum ductus pœnè idem. Præterea autem poſteriori hac ſententia prioris repetitio & tanquam explicatio quædam continebitur. nam quod illic τῶν σκαμμάτων dixit, hic exponit τῶν παρθενευόντων: quod illic βίων, hic πόνων eiuſdem notionis vocabulo. Sed doctiſſ. Guill. Canterus ſubſtituendum potius aliquid exiſtimat, quod aduerſarios actiuo participio notet. in quo mihi quidem non ſatisfacio. iudicet eruditus lector. Hæc Liuineius: nos in R. ſcriptum reperimus οἶδα τῶν πνευμάτων πόνων. *Noui ventorum iſtorum impetum:* Pogianus fortaſſe legit, aut ſcriptum fuiſſe collegit πνευμάτων. c.11. μέγα.) Liuin. emendat μεγάλα σκιρτήσεις. Pogianus autem nihil mutans vertit, *ſæpenumero vehementer perturbari cogit.* Et quidem retineri poteſt, vt ſit μέγα σκιρτήσεις dictum vt μέγα πνεῖ, μέγα βοᾶν. φθέγξαι. d.2. μηδὲ.) Liuineius annotat deeſſe videri ὡς ante μηδέ.

Pag.340. d.6. συνεχέστερον. R. συχνότερον τρίτον καὶ συνεχέστερον.

Pag.341. a.9. οὕτω σφόδρα. Liuineius immutans pro οὕτως legit ὅτι, & Pogianus, *quod hæc eſt lenior oratio*: nos retineri poſſe lectionem editam cenſuimus expuncto 6. b.3. τὸ μὲν τραχύ. Sic habuit R. at Plantiniana editio βαρύ. Pogianus, *ſed etiam breuitate orationis rei triſtitiam comprimat.* b.13. *corporata.*) Hæc aliter conuerterat è Græco Liuineius, cuius & annotationem ſubiiciemus, *Iudæos, quibus omnia corporata & tanquam exempla atque ſimulata quædam agebantur, qui duas* c. Ita verti Græca, οἷς ἅπαντα τὰ σωματικὰ ἐξετυποῦτο. Alludit enim ad illam celebrem D. Pauli ſententiam 1. Corint. 10. ταῦτα δὲ πάντα τύποι συνέβαινον ἐκείνοις· ἐγράφη δὲ πρὸς νουθεσίαν ἡμῶν. Id eſt, *Hæc autem omnia illis tanquam exempla contigerunt, ſcriptáque ſunt admonendorum noſtrûm gratia.* Itaque hic idem valet ἐξετυποῦτο, ac ſi dixiſſet, καὶ ὡς ἐπὶ τύπω συνέβαινε. Hæc Liuineius; nos vero Pogiano maluimus aſſen-

tiri, cuius hæc eſt, interpretatio: *Iudæis, quorum ad corpus omnia pertinebant*: quaſi hoc velit Chryſoſtomus, Iudæis data fuiſſe præcepta, promiſſiones, benedictiones, ritus & alia eiuſmodi in rebus ſenſilib. & corporatis, Chriſtianis autem in ſpiritualibus. Sic homil. 2. in epiſt. ad Romanos cultum Iudaïcum eſſe carnalem ait, Chriſtianum vero ſublimiorem. Non enim in ouibus vitulis fumo & vaporatione conſtitutus eſt, colendi Dei modus, ſed in mente ſpirituali, in ſpiritu enim adorare oportet Ioann. 3. & hom. 11. in epiſt. ad Hebræos *non iam pecudes vel boues, non ſanguinem aut vaporem offerri, ſed pro eis introductam rationabile obſequium, quicquid non indiget corpore nec inſtrumentis nec locis*: & homil. 2. in Geneſim, ἐπειδὴ Ἰουδαίοις διελέγετο τοῖς περὶ τὰ παρόντα ἐπτοημένοις, καὶ οὐδὲν τούτων φαντάζεσθαι δυναμένοις, ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν τέως αὐτοὺς ἀνάγει πρὸς τὸν τῶν ὅλων δημιουργόν. *Iudæis enim loquebatur, qui tota præſentibus rebus inhiabant, Itaque eos interim à ſenſibilibus ad cognoſcendum vniuerſi opificem inducit.* Itaque ἐξηγοπτεύεται non eſt hic ἐν τύπῳ in figura contingere, vel adumbrari, ſed inſtitui, conſtitui, ſanciri, formari, vt Sapientiæ 19. 6. ὅλη γὰρ ἡ κτίσις ἐν ἰδίῳ γένει πάλιν ἄνωθεν διετυποῦτο. *Omnis enim creatura in hoc genere rurſus deſuper refigurabatur*: in edit. Complutenſi legimus αὖθις ἀνετυποῦτο, quod ita intelligendum eſt quaſi dicat creaturam in ſuo genere & natura permanentem ita transmutatam eſſe, vt rurſum à Deo reformata videri poſſet. Vide ſimilia de Iudæis infra pag. 369. a. c. 6. τὰς πνεύματος.) Ita quoque R. ſed Liuineius mauult τὰ πνευματικὰ, vt ei quod præceſſit, τὰ σωματικὰ reſpondeat. Rectè, nam & in locis à nobis citatis ſpiritualis cultus carnali opponitur & corporali. Poſſet & πνεῦμα legi, nam & ſæpe nos ſpiritum accepiſſe dicit Paulus Rom. 8. 13. 2. Corint. 11. 4. Gal. 3. 2. itaque Pogianus legiſſe videtur: *Spiritu ſancto afflatos*. Porro inſcriptionem capitis 31. & aliorum quæ in Græco nihil habent, quod eis reſpondeat, ex editione Pogiani mutuati ſumus.

Pag. 343. d. 8. *in monte*.) Horum verborum eum eſſe ſenſum exiſtimo, quem in verſione expreſſi. Quare ſuſpicor leuiter emendanda, & pro διελέχθη legendum διαλεχθείς. Nam Pogianum quidem, qui hæc aliter ſic conuertit: Etenim cùm Chriſtus ipſe ſediſſet in monte, de eo diſſeruit: cumque multum aliis de rebus ſermonem habuiſſet, rurſum eis amorem iniecit continentiæ: præter alia fugit τὸ οὕτως. Quod autem dicit, καὶ μεθ' ἕτερα πολλὰ πάλιν, intelligit Matth. cap. 19. quo denique loco iterum eadem ſententia longo interuallo poſt multa Chriſti facta atque dicta repetitur. Hæc Ioa. Liuineius; noſter mſ. R. nihil à Sirleti cod. diſſidet.

Pag. 346. a. 8. ἱματιοφυλάκιον. R. b. 4. ὡς ἂν εἶπεν.) Liuineius legit ἔστω ἄν. R. nihil mutat. b. 7. αὐτοῦ τις.) Addidimus τις ex mſ. R. Pog. *cum quis ad ſatietatem abutitur*. c. 1. *conſenſum*.) Pogianus paulò clarius, *indulgentiam tribuit*. c. 8. οὐκ ἐπιτάττω.) Pogianus in hac ſententia quædam addidit. ita enim habet: *Non iubeo aſſiduè rem habere cum vxore. nolo enim legis intemperantiæ lator eſſe: cùm vt inter ſe conueniant, dico; veto quidem in inferiorem locum deſcendere*, &c. quæ ſi quis interſerenda putabit, non repugnabo, dum in noſtra etiam verſione ſenſus abſolutus ſit. *Io. Liuin.* d. 3. *Volo inquit.*) *Velim, inquit*, ſcripſerat Liuineius, quod nos ſubſtituta vulgata editione mutauimus, ne ſuffragari Th. Bezæ videamur, qui idcirco velim potius edidit apud Apoſtolum, vt non tam velle, quam optare videatur, atque impropriè vulgatæ Latinæ auctorem interpretatum eſſe contendit. *Itaque Tertullianus*, inquit, *quod eius pace dixerim non ſatis firma ratione vtitur, quum ex hoc verbo vrget hanc fuiſſe puram & abſolutam Apoſtoli voluntatem*. Tertullianus tamen haud opinor minus quam Beza Græcæ locutionis vim nouerat, cuius hæc verba ſunt lib. de pudicitia cap. 16. *Vult enim omnes ſibi adhærere*. & lib. 1. ad vxorem cap. 3. *Ceterum nuſquam ita nuptias permittit, vt non potius ad ſuum exemplum nos eniti malit*. Hieronymus quoque aduerſus Iouinianum Bezæ magiſtrum, & æquè caſtitatis oſorem, lib. 1. *Vis ſcire quid velit Apoſtolus? iunge quod ſequitur: Volo autem omnes homines, &c. Fœlix, qui audit Apoſtolum volentem non ignoſcentem. Hoc, inquit, volo hoc deſidero, vt imitatores mei ſitis, ſicut & ego Chriſti*. Chryſoſtomus autem non tantum ex hoc loco infert alibi Paulum id velle, ſed etiam omnes poſſe continentes eſſe, modo velint: ſic enim homil. 16. in epiſt. ad Hebræ. εἰ γὰρ ἤθελον πάντες δυνήσονται· διὰ τοῦτο καὶ Παῦλός φησι θέλω πάντας ἀνθ. εἶν. ὡς κ. ἐμ. ἐπειδὴ ᾔδει ὅτι πάντες δύνανται εἶναι ὡς καὶ αὐτός. οὐδὲ γὰρ εἰ ἀδύνατον ἦν τοῦτο εἶπεν. *Nam ſi volunt, poterunt omnes. Propterea Paulus quoque dicit, volo omnes hom. e. ſ. m. quoniam ſciebat omnes poſſe eſſe ſicut erat ipſe. Neque enim hoc dixiſſet ſi fieri non poſſet*. Certè hoc ipſo in loco voluntatem ſuam hic ait Chryſoſtomus Paulum ſatis declarare, εἰ τὸ Παύλου βούλημα θέλεις μαθεῖν. Paulo poſt annotarat Liuineius ante verbum ποθῶ deſiderari καὶ, quam coniunctionem aſciuimus ex mſ R.

Pag. 347. a. 8. λαοπλανικῶς. R. τῆς λαοπλανικῆς. b. 7. μόνον.) Sic mſ. R. at Plantin. μόνοις.

Pag. 348. a. 1. R. ὡρίσθω. c. 6. ἐν οὐ χαρίεσι. Adiecta eſt negatio ex mſ. R. quam exigit vterque interpres.

Pag. 349. d. 6. τὴν πρώτην. R. τὴν πρώτην τῶν αἰτῶν. Pogian. *primum hominum exquirat ſententias*.

Pag. 350. a. 10. ὡς αὐτόμολος.) In vitio ponitur & αὐτόμολος hic, & apud eundem hunc αὐτομολία ſæpe: orat. περὶ πτωχοφρονοῦς· ὅταν καὶ προσκείμενος αὐτομολία, καὶ τοῦ δυσκολία συνέλθωσιν εἰς ταυτὸν, μὴ θαυμάζε λοιπὸν ἐὰν τῶν προσδοκωμένων. *Vbi & ingenij leuitas, & vitæ difficultas eodem conueniant, nihil mirum ſi aliquid porro admitti*. Antiochena XXII. quæ adhuc cum duabus aliis proximis in membranis eſt, Latinis ignota. καὶ τίς οὐ καταγνώσεταί μου πολλὴν αὐτομολίαν, *& quis non magnæ leuitatis me condemnet*. Aliter ea voce vſus eſt huius operis XXXV. ἐν οὐ κατὰ τὴν τῶν πολλῶν αὐτομολίαν. *neque ita vulgo expeditum*. ἀλλ' ἐν προσώποις interpretatus ſum identidem transfugas ex orat. inuectiua in Ciceronem, quæ Saluſtio tribuitur. Verba hæc ſunt: His Maledicis, illos odiſti, leuiſſime transfuga: neque in hac, neque in illa parte fidem habens. *Io. Liuineius*.

Pag.351.b.8. *καὶ περὶ τούτων.*) Locus mendoſus eſt: nec Pogianus ſatisfacit, qui poſt *περὶ τούτων* addit *δῆλ.* quæ in hanc ſententiam vertit: *Quamobrem etiam antequam de his diſſereret, propter ea præmia, quæ in cælo viduitati collocata ſunt*, &c. Mihi, vt in commune aliquam velut ſymbolam cōferam, voces hæ *περὶ τούτων* monſtri aliquid alere videntur, legendúmque *περιγυνώτων*, aut ſi quid eius notionis propius eſt, quod cogitando nondum potui conſequi. Guil. Canterus legendum cenſebat, *περιπτὰζων*, ſi quis id fortaſſe malet. *Hac Ioan. Liuineius*, nos in R. ſcriptum offendimus itidem *περὶ τούτων*, mallemus tamen hic legi *περιδὼν* aut *περιοδεύς*.

Pag.352. a. 1. *παρθενεύειν.*) Mendosè Plantin. *παρθενεύειν*, rectius fuiſſet *παρθενεύειν* ſed mſ. exhibet *παρθενεύειν*, cui ſimile, quod initio libri occurrit *εἰς διδασκάλειον*. pag.1. c.9. *φησί.*) Liuineius pro *τῷ* ſuſpicabatur legendum *ἐστι*, at R. habuit *φησὶ τῷ* & Pogianus, *quod in Domino eſſe inquit coniugium*: ita hic ſcribe, *matrimonium dicit*, & d. 1. *euidens eſt enim omnibus.*

Pag. 353. a. 10. *χαμαιζήλω.* R. b. 8. *εἰ γὰρ βίας.* Suſpicatur Liuineius legendum *εἰ δὲ.* in quo ei facile aſſentior, non item in eo, quod paulo poſt caſtigandum putat *συγγνώμης ἄξιον*, aut certe *ἀξίως*: nam & *ἀξίων* retinet mſ. R. & rectè dicuntur venia digni homines, qui premuntur aut vrgentur ad aliquid faciendum: melius igitur hunc locum vertit Pogianus, *nihil omnino poſuit eiuſmodi, quod, aut vim allatam oſtendat, aut venia dignum ſit.* Hic ergo ſcribe, *quod eorum eſt, qui aliquid patiuntur, & venia ſunt digni.* d.8. *περιτεθλιμμένα* Sic emendauimus ſecuti coniecturam Liuineij, cum antea legeretur *περιθλιβόμενα*.

Pag.355.a.10. *δικαίως*: Liuineius annotat his videri quædam deeſſe. & c. 9. *περιπεπλεγμένης* emendat, cum antea ſcriptum eſſet *περιπεπλεγμένοι*. at Pogianus, *quod compedibus catena vtrinque affixis alius alium ſequi cogitur.* d.5. *κατάπτηξ.*) Antea *κατάπτηξ* habuit Plantiniana editio, ſed emendauit Liuineius *κατάπτηξ*, tamen interpretatione ſua non expreſſit, vt Pogianus, *quod alteri ne ſemel quidem principatum defert.*

Pag.356.b.7. *ὑποβάλλω.* Liuin. corrigit *ὑποβάλλομεν*, vt conueniat cum *εἰπόμεθα*: itémque paulo poſt d.10. ex eodem ſcribendum *ἐγὼ λέγω*, vt eſt apud Paulum pro *ἐγὼ γράφω* Sub finem tamen paginæ minimè ſequuti eum ſumus, cum Scripturæ verba ſic mutaret, *ſed conſilium do, vt cui Domini clementia fidenti eſſe datum ſit.*

Pag.358. b. 7. Apparet legendum non *ὁ κατ' ἀξ.* ſed *οὐ κατ' ἀξ.* inquit Liuin. eiúſque coniecturam R. confirmat.

Pag.359. c.11. *in multis.*) Addidimus ex R. *πολλὰ* ante *πολλάκις*, & pro interdum, ſubſtituimus *ſæpenumero.* nam & ita Pogian. vt *vel inuitus multum ſæpe peccare & errare neceſſe habeat.*

Pag.361. c.12. *adiutorem.*) Hoc loco ſecutus erat Vulgatam Latinam Liuineius, ſcripſerátque, *Faciamus ei adiumentum idoneum*, & ſic interpres homiliæ 24. in Ioannem, Faciamus ei adiutorium, licet illic vt hic ex LXX. ſit *βοηθὸν κατ' αὐτὸν adiutorem ſecundum ipſum*, Geneſ. 2.18. Ambroſius lib. de Paradiſo cap. 10. *Faciamus ei adiutorem ſimilem ſibi. adiutorem ad generationem conſtitutionis humanæ intelligimus.* d.9. *οἱ τοῦ θεοῦ.*) Deeſt *υἱοὶ*, *Filij Dei.* vide Gen. 6.1. & 7.

Pag. 362. a. *faceret.*) In Bibliis quibuſdam Germanicis ita vertitur illud Numeror. 25.3. *καὶ ἐτελέσθη Ἰσραὴλ τῷ Βεελφεγώρ.* *Et ſacrificauit Iſrael Beelphegor*: rectius Vaticana, *Et conſecratus eſt Iſrael ipſi Beelph.* Sic Pogianus hoc loco, *vt omnes Beelphegor initiarentur.* Italæ veteris editionis auctor in Pſalmo 105.28. *Et initiati ſunt Beelphegor*, vbi Græcè eſt *ἐτελέσθησαν.* Tertullianus in Scorpiaco cap.3. *adorant Deos gentis, & Beelphegor initiantur.* Vox Hebræa צמד adhærere ſignificat, aut conglutinari alicui, quaſi dicat coniunctus eſt & initiatus Beelphegor: nuſquam autem ſonat ſacrificare vel ſacrificari, vt perperam docere viſus eſt auctor Concordantiarum quas vocant in Biblia Græca LXX. itaque S. Hieronymus Numer. 25 vertit ex Hebræo, *initiatus eſt.* Ergo *τελεσθῆναι* initiari vel conſecrari dicitur Iſrael, vt apud Gregorium Nazianz. *ἐτελέσθη τῷ βαπτίσματι. initiatus eſt baptiſmo.* & Luciano *ἐτελέσθη τὰ Ἐλευσίνια. myſteriis Eleuſiniis eſt initiatus.* hic ergo ſcribe, *Beelphegori initiaretur.* a.12. *αὐτῷ.* Hæc dictio vacare videtur, vt monet Liuin. qui & addit: Quantum capio *ἐμμένειν* hic Chryſoſtomus interpretatur *τὴν τῆς ἀρετῆς*: vt Damaſceni verbis vtar, *κατὰ τὸ δυνατὸν πρὸς τὸ θεῖον ὁμοίωσιν* · *εἰκόνα* autem *τὴν τῆς ἀρχῆς.* quomodo & Antiochena VII. auctor noſter hoc poſterius intellexit. Quod an rectè ſit à D. Theodoreto quæſtione in Geneſim XX. reprehenſum, alias Deo volente diſſeremus.

Pag. 363. b.11. *ἐξάγαγ.* R. *ἐπαγαγεῖν.* Pogian. *virum perducere poterit.* ſic infr. 367. c. *ἐπαγάγῃ*.

Pag.364. d. 11. *τέως.* Mendosè Plantin. *τέως.* R. *τέως*.

Pag.365. a.3. *eos multam.*) Interpres, *eos multa humanitus aduerſa pati*: nos verba Pauli, vt ſunt in Vulgata reddidimus. Idem paulo poſt b. 1. *παύτη* malebat, quam *πάντως*, quod ferri tamen poteſt, & ad *παρθενίας* referri: nam & à mſ. R. retinetur. Pogian. *atque ita rei moleſtiam occultans.* b. 11. *συζυγίας* R. *συνοικίας*, forte *συνοικίας* librarius ſcriptum reperit.

Pag.366. d. 5. *in thalamum.*) Rectius Pogianus, *in thalamum introeant*, quàm Liuineius, *in cubile comitentur.* *νυμφῶνα* enim in ſacris literis & apud profanos, thalamum, vertunt interpretes, vt Tob. 6. 18. *ἐὰν εἰσέλθῃς εἰς τὸν νυμφῶνα. ſi ingreſſus fueris ad thalamum genialem*, vulgata, *ingreſſus cubiculum.* Euſtathius *νυμφῶνα* vel *νυμφεῖον* eſſe dicit *τὸν τόπον ἐν ᾧ οἱ νυμφίοι.* locum vel conclaue in quo ſunt ſponſi, vnde Marci 2.19. *οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος, filij nuptiarum.* Chryſoſtomus homil. 9. de pœnitentia pag. 703. c. *ἔξω ἔμειναν τοῦ νυμφῶνος, extra thalamum remanſerunt.*

Pag.367. a.8. *καὶ πολλῷ.*) In R. ſcriptum quidem erat *καὶ πολλῶν*, at in margine, *πολλῷ*, quam emendationem ſequuti ſumus: Liuineius tamen lectionem illam Sirletici apographi *πολλῶν* tuetur Hebraïſmo ſimili Matth. 10. & Lucæ 12. *πολλῶν, στρουθίων διαφέρετε ὑμεῖς.* *Multis paſſeribus antecellitis vos*: hoc eſt multo antecellitis paſſeribus.

Neque abludit, quod Pſalmo 18. in Græcis ſic concipitur: ἐπιθυμητὰ ὑπὲρ χρυσίον καὶ λίθον τίμιον πολύ. *Iucundiora & auro & gemmis multis pretioſis.* Id eſt, multo iucundiora. b. 9. ἀεὶ τῷ.) Idem Liuineius cum Cantero emendat πλεῖ. b. 10. *Carbones.*) Id eſt occaſio maioris ſupplicij. Hæc genuina eſt meo iudicio eius loci ſententia, & à Chryſoſtomo hîc innuitur, nec diſſentit Theophylactus. Originem quantum hactenus è ſacra ſcriptione obſeruare potui, & quod ea res diſputationi huic lucem afferet, & ſimul vt de Pauli ſenſu magis liqueat, breuiter hîc proponam. Igitur Ezechielis x. carbones iuſſi in vrbem Hieroſolymam effundi, ſupplicium irrogandum notant: vt apparet ex capit. ix. & x. eiuſdem vaticinij. Neque aliud opinor Pſalmo XVII. Dauidi ſignificat Deus igneos agens carbones, ſeu vt in Græco eſt ἄνθρακες ἀνήφθησαν: aut rurſum quod impiis Pſalmo CXXIX. imprecatur, πεσοῦνται ἐπ' αὐτοὺς ἄνθρακες. *In eos ignei carbones decidant.* Poſtremo Prouerb. XXV. vnde hæc ſententia petita eſt, pulcerrima antitheſis, ſi intelligatur is, qui hoſtem cibo potúque curet, tum ei ſupplicium, ſi hoſtis maneat, tum ſibi à Deo præmium quærere. Quod infra D. Paulo perſuadendi artis palmam tribuit, id illi geminum eſt, quod Act. XIV. ſcribit Lucas Paulum Lyſtris Mercurium appellatum. Fuit autem Chryſoſtomus ſummus Apoſtoli huius admirator. loca, quum in promptu ſint adducere non eſt neceſſe. Hæc Ioan. Liuineius.

Pag. 370. a. 1. ὁ δὲ γάμος.) Omnino exiſtimo legendum ἔτι γάμ. id enim & αὐτὸ quod præcedit poſtulare videtur: quo modo loquitur auctor, cum aliàs ſæpe, tum cap. VIII. extremo huius operis: neque infrequens eſt encliticam hanc vt cum Grammaticis dicam, in γε aut in δὲ corrumpi. Prioris exemplum ſit è Baſilio, cuius oratione I. adu. Eunom. hæc ſunt verba: εἰ δὲ ἐν ἀπολογίας σχήματι τοὺς λόγους ποιεῖ, τοῖς γε προειρημένοις τὸ ὕποπτον ἀπεφλέξατο, καὶ μᾶλλόν τι τοῦτο προσετάξατο τῆς ἀσεβείας. Vbi in antiquo codice rectè exaratum eſt τοῖς τι προειρ. de poſteriori vt hunc locum ſine corollario non dimittam, in his Tatiani ἐν τῷ πρὸς Ἕλληνας, quæ nunc commodum mihi in mentem veniunt, μετὰ δὲ Ἴναχον, (Euſeb. ἐπὶ, quod probo) Φορωνέως μόγις τὸν θηριώδους βίου καὶ νομάδος ἀπηλλάγησαν, μετεκοσμήθησαν δὲ οἱ ἄνθρωποι. Emendandum eſt, μετεκοσμήθησάν τι. vt rectè eſt in Euſebio εὐαγγελ. προπαρασκ. lib. x. His de cauſis & quod alioqui ſoni eſt neſcio quomodo inamœni, ὁ γὰρ γάμος, quod ſequutus Pogianus eſt, probare equidem non poſſum. Hæc Liuineius: in R. erat ὁ δὲ γάμος. a. 3. συγκατακλύσωσι. R. καταποντισθῶσι, vt citatur ex propheta paulo poſt καταποντισθήσονται: apud Apoſtolum legitur vt in Sirleti codice. d. 2. *ad Zelotypiam.*) Liuineius, *Cedo enim, qui natura ſit ad obtrectationem propenſus.* Legit enim φύσει non φυσι. At Pogianus, *Cedo enim ſi quis natura propenſior ſit ad eam ægritudinem, quod alterum quoque vxore ſua potiri ſuſpicetur, etiam ſi falſa aliqua ſpecie eo morbo correptus ſit*, &c. Videtur vterque in textu vocem Zelotypiæ refugiſſe, non tamen in margine in quam argumentum capitis coniecit Pogianus eiuſmodi, *Quantum ſit Zelotypia id eſt obtrectatio malum. Stoici eam definiunt ita* λύπη ἐπὶ τῷ ἄλλῳ παρεῖναι ὧν αὐτὸς ἐπιθυμεῖ καὶ ἔχει. *Hoc interprete Cicerone. Obtrectatio autem eſt ea quam intelligi Zelotypiam volo ægritudo ex eo, quod alter quoque potiatur eo, quod ille ipſe concupierit.*

Pag. 371. c. 12. *Durus.*) Liuineius ediderat, *Tam dura eſt obtrectatio, quam Orcus, & rurſum. Nam obtrectatione furens vir nihil parcit in vlciſcendo.* Nos ea quæ omiſerat, vna cum verbis vulgatæ, quantum Græca ferebant, reſtituimus, & capita verſúſque Scripturæ, vnde hæc ſunt notauimus.

Pag. 372. a. 5. παλμῶν. R. παλμογενῶν. c. 3. τοὺς συνοικοῦντας.) Apparet legendum συνοικοῦντες, qua voce maritum ſignificat, vt ſupra pag. 364. a. 4. τὸν τὸ συνοικοῦντες ἀπειλοῦσα ψυχήν. Hoc à Liuineio notatum cum non animaduertiſſet Pogianus, ſic interpretatus eſt, ac ſi eſſet τοὺς δραπέτας οἰκέτας. *reliquum eſt vt contubernales omnes non ſecus, ac fugitiuos ſeruos & eorum vxores neceſſario timeat.*

Pag. 374. b. 6. τότε.) In Plantin. legebatur τότε, quod ex R. correximus. d. 11. ὑποταγείη.) Liuineius ὑποτάξειεν legit, & ad eam lectionem videtur interpretationem ſuam accommodaſſe Pogianus, *id vero grauius eſt, quam ſi ipſa omnem imperandi poteſtatem haberet.* at mſ. noſter nihil mutat, neque nos mutandum cenſemus quicquam, ſed ita vertendum: *atque iniucundius eſt ipſi, quam ſi virum illa ſibi ſumma auctoritate ſubiiceret.*

Pag. 375. c. 1. δυσκολίας. R. δουλείας. *ſeruitus tanta.*

Pag. 376. c. 5. ἀφανεῖ. R. ὑποκειμένης. d. 1. *putidum.*) Rectius verte: cum Pogiano, *an ſordidum*, & paulo poſt μετέωρον ἐρωτᾷς. *ſed adhuc ſpe ſuſpenſus animus omnia pauet.* μετέωρος enim vt & μετέωρος ſumitur pro ſuſpenſo & animi dubio.

Pag. 377. b. 11. *ipſo veſpere.*) Nam veſpere nubebant & deducebantur, eòque pertinent, quas Iulius Pollux commemorat δᾷδας νυμφικάς, quas qui præferant, δᾳδοῦχοι dici. Quin & matrem in nuptiis filiæ faces præferre conſueuiſſe, ex Iphigenia in Aulide Euripidis intelligimus his verſibus:

Ἀγαμ. Χώρει πρὸς Ἄργος παρθένους τε τημέλει.
Κλυταιμ. Λιποῦσα παῖδα; τίς δ' ἀνασχήσει φλόγα;
Ἀγαμ. Ἐγὼ παρέξω φῶς ὃ νυμφίοις πρέπει.
Κλυταιμ. Οὐχ ὁ νόμος οὗτος· καὶ σύ γε φαῦλ' ἡγῇ τάδε.

Id eſt, vt totidem transferamus,

Agam. *Cuſtos puellis i, pete Argiuos lares.*
Clytæm. *Nata hic relicta? tum quis ignem præferet?*
Agam. *Tæda ipſe, vt æquum eſt, nubili lumen dabo.*
Clytæm. *Haud lex ea eſt, & temere tute hæc cogitas.*

Anytæ vero in Philænidem hoc Epitaphium carmen eſt:

Ὤλεο δὴ πρὸ γάμοιο Φιλαίνιον, οὐδέ σε μάτηρ
Πυθιὰς ὡραίους ἤγαγεν εἰς θαλάμους Νυμφίου.

Sic innupta Phileni iaces. nec te optima mater
Deduxit ſponſi Pythias ante torum Maturam.

Hæc Liuineius. c. 4. φορητόν. R. δυνατόν, *fieri poteſt.* d. 8. κτήσεως. Emendandum ex Liuineio ὀκνήσεως. idem admonet paulo poſt ἀμφοτέρων ἐξ ἀρχῆς πεσόντων, ſic dictum videri vt paulo poſt ἐξ ὑποθέσεως ἐναντίων. Porro ſimilem habet & huic planè gemanum de incommodis matrimonij communem locum in homilia de ſancta Thecla priori parte huius tomi 5. pag. 884. qui & genuinum illum eſſe fœtum auctoris oſtendit.

Pag. 379. b. 8. πυρετούς.)* Sic loquutus eſt & in orat. περὶ ψυχῆς· καὶ ὥσπερ ἐν τοῖς σώμασιν οἱ τῶν τραυμάτων καταφρονοῦντες πυρετοὺς τίκτουσι καὶ σηπεδόνας καὶ θάνατον. *Et ſicut in corporibus ij, qui vulnera negligunt febres & putredines & mortem ſibi pariunt.*

Pag. 380. c. 3. ἁρμόζονται. R. ἁρμόζηται. *deſpondeatur:* eáque vera lectio videtur: nam & quæ ſequuntur, de vna ſermonem haberi ſignificant.

Pag. 381. a. 2. ἐὰν δέ.) Emendat Liuin. ἐν δὲ τῷ. c. 10. ἐπὶ τιμ.) Sic emendauimus pro ἐπί, ex coniectura Liuin. & auctoritate mſ. R.

Pag. 382. b. 8. μηδ'. R. μηδὲ ἐπὶ τιμ.

Pag. 383. a. 1. βάδισμα. R. vt 385. a. 10. c. 9. *poſſideat.*) Fidelior interpres hoc loco Pogianus, *Fides autem in Chriſtum eam vim habet, vt ipſam etiam rerum naturam ſuperet.* ſic infra 391. a. 8. φύσεως κρατεῖ. d. 1. τὸ θαυμαστόν. R. τὸ θαυμάζειν.

P. 384. a. 1. παρεξετάσωμεν. R. b. 3. *nam qui legis.*) Pogianus, qui hanc ſententiam non aſſequeretur, partim immutauit, partim interpretando contaminauit: ita enim vertit: *Nam qui eam à connubij deteſtatione liberauit, eorum etiam, quæ connubium conſequuntur, expertem eſſe voluit.* vnde apparet eum pro τοῦ νόμου, τοῦ γάμου legiſſe falſo. Alludit autem Chryſoſtomus ad locum, qui eſt epiſtola ad Galat. cap. III. Χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα. *Chriſtus nos à legis execratione aſſeruit, factus pro nobis execrabilis.* Hæc Liuineius, qui ſi verba potius, Latini vulgaris interpretis vſurpaſſet, maiorem à Catholicis viris gratiam iniiſſet, neque ſuſtuliſſet locutionem Scripturæ, quam ex prophetis Apoſtolus, & ex Apoſtolo Patres Latini retinuerunt. Zachar. 8. 13. ὃν τρόπον ἦτε κατάρα ἐν τοῖς ἔθνεσι. *Sicut eratis maledictio in gentibus.* Hieronymus in cap. 3. ad Galat. *Redemit nos de maledicto legis, factus pro nobis maledictum.* Aptiùs igitur eſt nomen maledictionis aut maledicti, quam aut dirarum, aut deteſtationis aut execrationis aut etiam execrabilis. c. 1. *ſed plerumque.*) Liuin. *ſed plerumque frugi aliquo exitu vrgente, domi m.*

Pag. 385. c. 8. ἴξεως. Addidimus hanc vocem ex mſ. R. quam & Pogianus agnoſcit, *ſed vt æquè formoſas.* d. 8. ὀϊδνοῦ. Malebat Liuineius ὀϊδνοῦ, ſed ὀϊδνος, & ὀϊδνὸς, & apud Heſychium ὀϊδνοῖς idem valent.

Pag. 386. a. 5. πῶς παντ. R. πῶς ἄπαντ. Pogian. *vt cum nulla alia iucunditate comparari poſſit.* Ibidem. τῷ κυρίῳ κατατρυφῶντες, melius vertit Pogianus, *qui ſe oblectant cum Domino,* vel ſi mauis *in Domino:* eſt enim phraſis Scripturæ Pſal. 36. 4. κατατρύφησον τοῦ κυρίου, καὶ δώσει σοι τὰ αἰτήματα. *Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones.* quod aliter effertur Pſalm. 103. 34. ἐγὼ δὲ εὐφρανθήσομαι ἐπὶ τῷ κυρίῳ. *Ego vero delectabor in Domino.* Delicias facere propriè apud optimos Latinitatis auctores idem ſonat, quod laſciuire ac luſitare, vel etiam faſtidire, ſuperiorem ſe verbis oſtendens, aut iocularib. vti diſſimulationibus. Plautus Menechmis

——— *eia delicias facis.*

Catullus,

Si quis delicias diceret aut faceret.

Pag. 389. a. 11. τὸ λοιπόν ἐστι.) Malè igitur, & ad curſum orationis impeditè, meo iudicio, in codicibus noſtris Græcis poſt συνεσταλμένος, *punctum depoſitum eſt.* rectéque alij quidam poſt τὸ λοιπὸν demum στιγμὴν *collocant.* quam lectionem & Syrum comprobat: vt ſenſus ſit, *Tempus contractum, non, Tempus contractum eſt, reliquum eſt,* &c. Io. Liuineius.

Pag. 390. a. 2. Παῦλος.) Nomen Apoſtoli ex mſ. adiecimus. Pogian. *quemadmodum diuus Paulus ſcripſit.* d. 13. ἀπράγμονα, commodius, tranquillam, vertes, quam otioſam. Pogian. *ſines ad tranquillitatem Chriſtus inuitat?*

Pag. 391. d. 3. τοὺς ἐσταυρωμένους.) Aut imitatio eſt Pauli ad Galat. VI. ſic loquentis: ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται, κἀγὼ τῷ κόσμῳ. *Et mundus mihi crucifixus eſt, & ego mundo.* quomodo & cap. LXXX. huius operis auctor ἐσταυρωμένον βίον intelligere videtur, aut certe monachos circumloquitur. Nam & Baſil. oratione prima ἀσκητικῇ· προσέδραμον τῷ σταυροφόρῳ βίῳ τῶν μοναχῶν dixit: & hic noſter ſtatim ingreſſu Antiochenæ LVI. Monachorum & crucifixorum vitam. Fuit autem Chryſoſtomus ipſe, Suida teſte, ἀσκητὴς ἄκρος, & φιλοπτωχίας καὶ ἀσκήσεως, ὡς οὐδεὶς ἄλλος ὁδηγὸς καὶ διδάσκαλος. Vt quodam loco de eo legiſſe memini. Hæc Liuineius, qui & Notarum ſuarum hic finem fecit. Porro illa, quam Antiochenam appellat, homilia fragmentum eſt illius 69. in Matthæum pag. 599. ἡ τῶν μοναχῶν λέγω, καὶ τῶν ἐσταυρωμένων. vide quæ de hac re ſupra ſunt annotata.

Pag. 392. b. 9. τὸν ἀκκισμόν.) Pruritum vertit Liuineius quaſi eſſet διὰ τὸν κνησμόν. at Pogianus, *ſuperuacaneas curas à nequitia, deliciiſque ortas:* quaſi legiſſet κακισμὸν aut aliquid eiuſmodi, ſed Mſ. R. veram lectionem exhibet διὰ τὸν ἀκκισμὸν *ob delicias ac mollitiem:* ſic enim apud Lucianum interpretatur hanc vocem auctor Græci Theſauri, vbi de vxoribus loquitur, quæ coram maritis vix audent primoribus digitis cibos attingere. Etymologus, ἀκκισμοὶ αἱ προσποιήσεις, καὶ ὑποκρίσεις & ἀκκίζεται, χλιδαρίζεται, θρύπτεται. c. 6. καὶ οἱ μὴ κλαίοντες. R. καὶ οἱ κλαίοντες, *nec qui plorant.*

Pag. 394. d. 4. σχῆμα. R. θαῦμα τοῦτο.

Pag. 395. b. 4. *Si ergo mortui.*) Hæc ſunt verba Vulgatæ, quorum loco ediderat Liuineius, *Si qui Chriſtiani ſitis, mundi rudimentis defuncti eſtis, quid tanquam viuentes in mundo decernitis?* Sunt & alia æquè obſcurè conuerſa, quæ cum verbis Scripturæ collata dilucidiora fient.

Pag. 396. d. 1. ὑπερβολῆς.) R. ὑπερβολῆς, *exceſſu.*

Pag. 397. d. 8. τοῦτο.) Hoc adiecimus ex R. quod agnoſcit

agnoſcit & Pogian. *& reliqua horum corona ſomniorum.* Idem titulum huius capitis ſic efferebat, *Quid ſit honeſtum & aſſiduè decorum eſſe.* Liuinei. *Quid ſit honeſta aſſiduitas.* Vulgata 1.Cor. 7.35. *ſed ad id quod honeſtum eſt, & quod facultatem præbeat ſine impedimento Dominum obſecrandi.*

Pag. 398. d. 5. ϑερμόν.) Emendationi Liuineij ſuffragatur R. & pro ϑερμὸν legit ϑερμόν: ſed aptius ζῆλον vertiſſet, *zelum*, quæ vox ab auctore vulgatæ ac Latinis Patribus Latinitate donata eſt, vt ipſe quoque Beza fatetur in c.2.Ioan.11.

Pag.399.d.4.αὐτήν.) Liuineius legit αὐτόν. Pogianus, *an hæc etiam illo deterior? ipſam enim meo exemplo deteriorem facie.*

Pag. 400. c. 14. *ſe probauit.*) Pogian. *Deo probatus eſt.* ſimplicius fuiſſet, & aptius *Deo placuit.* ſic enim Vulgatæ auctor interpretatur in nouo Teſtamento Hebræor.11. 5. εὐηρεστηκέναι τῷ θεῷ. *placuiſſe Deo*, & Hieronymus in Quæſtionibus in Gẽneſim illum ipſum Geneſis locum è LXX. vertens cum ex Hebræo dixiſſet, *Noë cum Deo ambulauit.* d.12. φϑόνος. Emendat Liuin. φόνος.

Pag.402.a.7. εἰ δὲ μέλλομεν. R. εἰ δὲ ἐ μέλλ. a.10. ζέσομεν.) Ita quoque R. non vt putabat legendum Liuineius, ζέσωμεν. qui & ideo ſcripſerat *ſpiritu feruebimus*, reſpicere auctorem putans ad illud Rom.12.11. τῷ πνεύματι ζέοντες. *ſpiritu feruentes*, cui ſimile aliud Act. 18.25. ἐ ζέων τῷ πνεύματι. *& feruens ſpiritu*: ſed retinet Sirleti apographi lectionem R. eique ſuffragatur ſimilis locus ad Galat.5.25. εἰ ζῶμεν πνεύματι, πνεύματι ἐ στοιχῶμεν. *ſi ſpiritu viuimus, ſpiritu & ambulemus.* at in loco Danielis idem mſ. perperam habuit συρόμενος: itaque recte corrigit Liuineius συρόμενον, cum ſit apud prophetam c. 7. 10. ποταμὸς πυρὸς εἷλκεν ἐκπορευόμενος. *Flumen ignis trahebat egrediens.* S. Auguſtinus, *tranſibat.*

ADVERSVS VITÆ MONASTICÆ OPPVGNATORES.

Horvm trium librorum Græcus textus apographo debetur, quod ex manuſcriptis codicibus Sereniſſ. Bauariæ Duci nobis deſcribi curauit R.P. Iacobus Gretſerus clariſſimus ordinis noſtri Theologus, & Catholicæ religionis aduerſus hæreticos noſtri ſeculi propugnator acerrimus: aliunde aliud oanciſci non potuimus, itaque nullas hic varias lectiones proferemus. Titulum primi, qui & aliis duobus cõmunis eſt, confirmat Catalogus Auguſtanus; Ambroſius Camaldulenſis interpres hunc tantum præfixerat, *Aduerſus vituperatores vitæ monaſticæ liber primus*: ſimilis argumenti librũ habes apud S. Thomam Aquinatem *contra impugnantes religionem* & apud S. Bonauenturam *Apologiam pauperum.* Porro ſcripti videntur ab auctore hi libri, quo tẽpore religioſis exercitus in monaſterio exercitationibus, vt ſcribit Photius, ἀσκητικοὺς συνέγραψε λόγους, *aſceticas orationes conſcripſit.* Lector à Zenone prius ordinatus: nullius tamen, quòd ſciam, id ex teſtimonio conſtat hiſtorici.

Pag.404.b.10. *qui neque Deum.*) Hoc duo mẽbra ſunt à nobis addita quæ interpres omiſerat.

Pag. 405. b. 11. πεινῶντων. Emendandum videtur πεινώντων, vnde expreſſit Ambroſ. *tanta verminum.*

Pag.407. a. 14. *Tolle animam.*) Vſurpat verba Eliæ prophetæ, 3.Reg.19.4. λαβὲ δὴ τὴν ψυχήν μου ἀπ' ἐμοῦ κύριε. *Tolle iam animam meam à me Domine.*

Pag.408.b.12. οἱ μηδὲν ἐργαζόμενοι, Fortè corrigendum οἱ ἐργαστήρια. *qui nihil.* officinas tonſorum & chirurgorum potiſſimum intelligit, de quibus apud Plutarchum de garrulitate multa & alibi paſſim reperies. d.12. *malè affecti.*) Mallem dixiſſet, *malè affecti ſint*, vel, *quod malè mulctati ſint*: monachos ſcilicet iniuriis & contumeliis affectos irrident, ſic pag. 409. c. ἐ τὰ ἄλλα πάσχοντας. & 411. a. πάσχοντα κακῶς.

Pag.411.a.8. *terrarum.*) Adde, *tanquam angelus*, ὥσπερ ἄγγελος.

P.411.b.12. σῶμα.) Scribe τὸ σῶμα, vt τὴν ψυχήν.

P.412. a.6. δι' αὐτόν.) Immo vero δι' αὐτόν, *propter ipſum.* c.8. ἐκείνοις.) Emenda, ἐκείνοις μὲν γὰρ ἴσως ἐ ἰσχυρὰς εἶδεν. & a.7. ἐπιτρέπουσι.

Pag.414.a.6. καινά.) Mendosè Bauaricus κενά, ſed interpretem ſequimur. c.5. ἀποδίδοντες.) In altero Bauarico libro legebatur ἀπεμπολοῦντες, ſed apud Ioſephum illud legimus non iſtud. paulo poſt Ἀττικῶν τεσσάρων nomine drachmas Atticas intelligit, vt ex Ruffino Ioſephi & Euſebij conſtat interprete: *pondus drachmas, quatuor diſtrahebant.* d.8. *ego quidem.*) Interpres hoc ſolum ſcripſerat, *ego quidem comedi*, nec Gelenius quicquam amplius, *ego quidem comedi: reliquum eius ne manebit.* Ruffinus, *Ego quæ iam talibus paſta ſum, ego his iterum paſcar*: at vterque Bauaricus & excuſus Ioſephi textus addunt τὸ ἥμισυ, ſicut ante dixit, τὸ μὲν ἥμισυ κατέφαγον. d.9. Βηθεζώ.) Apud Ioſephum & in altero Bauarico Βεθεζώβ ſcriptum eſt, vnde Gelenius Vetezobra, Rufinus propius ad apographum Bauaricum accedit, de vico Bethezob: eáque verior videtur lectio: nam hyſſopus Hebraicè dicitur אזוב *Ezob*, domus בית: ergo *Bethezob domus hyſſopi.* d.14. *ſupra Iordanem.*) Clarius & concinnius vt apud Ioſephum lib.7. cap.8. Gelenius *trans Iordanem*, & Rufinus apud Euſebium lib.3. hiſtor. cap.7. *ex his qui vltra Iordanis alueum commanebant.*

Pag.416.a.1. κομιδῇ. Bauar. alter ἐσχηκότι.

P.417.b.6. *Ex verbis.*) Locus eſt Matthæi 12.37.

P.420.b.8. ἀποδείξομεν.) vterque mſ. Bauar. ὀξύνομεν; emendauimus ex coniectura, & veſtigiis interpretationis inſiſtentes ἀποδείξομεν.

Pag.421. a.10. ἀπορησομεν.) Hic omiſſa fuerant quædam in apographo Bauarico, quæ deinde nobis ex alio libro ſuppeditata ſunt, οἱ δὲ μοιχὸν πάλιν εἰς τὴν αὐτὴν ἀνάγκην ἐμπίπτειν γίνεται. d.14. *Nam ſi iurare.*) Pluribus locis Chryſoſtomus prorſus interdictum eſſe Chriſtianis iurare videtur docere, vt hom.15. in Geneſ. hom.8. ad Antiochen. & 1. de compũct. cordis: ſed & alias Patrum ſententias, quibus idem placuit, & quomodo ſint eæ temperandæ diſces ex Sixto Senenſi lib.6. c. 28. Biblioth.

Pag.422.c.2. καὶ ἀπογεύσονται.) Græca ſonant, *aliquando: iſtorum etiam carnes libenter dentibus tererent, propemodum & verbis ipſis.*

Pag. 424.b.8. βουλεύομαι.) Correximus quod erat in Bauar. βουλόμενοι: ſic infra 425.a. ὑπὲρ τῶν οἰκείων βουλεύομαι παίδων. c. *Itaque quod.*) In-

d

Digitized by Google

terpres ſic ediderat: *Itaque horum gratia magis indignandum ac ferendum moleſtè erat, quàm aliorum admirandum.*

Pag.425. a. 4. *Id vero.*) Interpr. *Id autem eſt item mirabilius.* Immo id negat auctor mirum eſſe. d.6. *armauimus.*) Ad verbum eſſet, *confinximus*, vt inf. pag.430.a. λόγῳ συμπλάσαι. at hoc eſſet ἐσχηματίσαμεν.

Pag. 428.a.9. *capita mulierum.*) Aliter interpunxit interpres, ac requirunt Græca: ſic ergo diſtingue, *capita, mulierum choros inſtitui*, præficarum enim eiulatus intelligit, quæ conductæ plorant in funere, vt Hierem. 9. 17. *Vocate lamentatrices, & veniant.*

Pag.429. d.4. ἐνιδώμεθα.) Interpres legit ἐνιδώμεθα, *inſpiciamus.*

Pag. 431. b. 11. *te ad illum.*) Adiecimus interpretationi, *te*, atque in textu Græco emendauimus σε pro σοι.

Pag.432. a. 8. *at hi qui adſtant.*) Adde *hoſpites*, ξένοι. Ficinus interpres Platonis in Critone, pag. 370. *adſunt hoſpites hi parati perſoluere.* b.4. *non haberes.*) Interpr. *non haberes, quatenus te ipſo vterere, quibúſve vſui eſſe poſſes*: at Ficinus rectius, quem ſequuti ſumus. b.11. *ſic vt nihil tibi.*) Vel errauit librarij calamus, vel auctor ipſe memoria fallente verba Platonis immutauit, quæ Ambroſius omiſerat: ſic enim eſt in Critone, ὥστε σε μηδένα λυπεῖν τῶν κατὰ Θετταλίαν. Ficinus vertit, *vt nemo in Theſſalia tibi ſic moleſtiam exhibiturus.*

Pag.433.b.11. *ſe feriret.*) Quaſi legiſſet παίζοντος, non πιέζοντος, *ac ſi puſio luderet.* c. 2. εἰ μὴ τὸ.) Scribendum οἱ μὲν τῷ.

Pag.434.b.2. οἰκείας.) Corrigendum οἰκίας, *ædibus.* & paulo poſt, καὶ τῇ αὐλαίᾳ ἔτι. d. 1. Hic quoque mutanda interpunctio eſt, hoc modo τὰ παρόντα αὐτοῦ πάντα, δῆλον ὅτι καὶ ἐν ὕδατι.

Pag.435. d. 1. *apponens menſam.*) παρατιθέμενος, & infra 436. a. 9. hic paſſiua potius ſignificatione accipitur, *viliſſima fruens menſa*, hoc eſt viliſſimis cibariis veſcens, vt apud Thucydidem lib. 1. τράπεζαν Μηδικὴν παρετίθετο. *Medicam menſam ſibi apponi iubebat.* Ita quoque melius exprimetur ſententiam Gregorij Nazianzeni orat.22. in Machabæos pag. 405. οὐκ ἀναμενῶ παρακλήτορας, οὐκ ἄρτον πένθους παραθήσομαι. *Non conſolatores expectabo, non pane lugubri veſcar*, vel, *nec mihi panis lugubris apponetur.* Alludit enim ad locum prophetæ Oſee 9. 4. καὶ θυσίαι αὐτῶν ὡς ἄρτος πένθους αὐτοῖς. *Et ſacrificia eorum, quaſi panis luctus ipſis.* & Ezechielis 24.17. *Nec cibos lugentium comedes.* d. 8. *vt ipſi quoque.*) Interpr. *Vt ipſi quoque tyranno ex hoc & famam & claritudinem tradiderit*: quaſi legiſſet, aut ſe legere putaſſet, ὡς καὶ αὐτὸν τὸν τύραννον ἐκ τούτου φήμης ἀπολαῦσαι. Diogenes quidem certè Laërtius in vita Platonis Dionyſium narrat cum audiiſſet redemptum Platonem in patriam rediiſſe, ad eum ſcripſiſſe μὴ κακῶς ἀγορεύειν αὐτόν, *orantem ne in ſe maledicta ingereret.*

Pag.436.b.3. πρὸς τὸν ἑαυτοῦ παῖδα.) Immutauimus Bauarici lectionem πρὸς τὸν ἑαυτοῦ πατέρα. neque enim Regi conuenit Archelao πατὴρ, ſed, δίκαια vel παιδός. Meminit huius Archelai Perdicæ filij Macedoniæ Regis Plato ipſe in Theage & in Gorgia. d. 8. θαυμαστός.) Fortaſſe mutanda eſſet interpunctio, iungendáque vox θαυμαστὸς cum altera ἄνθρωπος, ne iſta ſuperflua videatur hoc modo, *Apud Thebanos vir admirabilis Epaminondas.*

Pag.437.b.11. *an vero aliud.*) Interpr. *An parum tibi gloriæ videtur aſſequutus?* At hæc non eſt mens auctoris, cuius & ſimile dictum illud pag. 438. b. καὶ μὴ δόξα οὐδὲν ἕτερον ἔστιν.

Pag. 439. b. 12. *neque enim.*) Hoc membrum omiſerat interpres Ambroſius.

Pag.441. d.11. *ita etiam quot.*) Interp. *ita impendiu quoque præeſſe iubent.* quod planè eſt ἀπροσδιόνυσον: dixerat enim paulo ante νῦν δὲ ἄξια ἐπιταγῆναι, vel potius ὑποταγῆναι. ſi nimirum iubeat egenis ſubuenire.

Pag. 442. d. 9. *quis illius.*) Videtur legiſſe ὡς δυνάμενος: ſed hoc vult Chryſoſt. *in quo illi poteris ſubuenire?* vt poſtea dixit, pag. 445. a. *num tu perſuadere poteris, vt philoſophari velint*, conuerſa nimirum ad patrem Gentilem oratione.

Pag.443. b.11. *cúmque ſit tanta.*) Atqui εὐδοκίμησις non virtutem & poteſtatem, ſed exiſtimationem & gloriam ſonat, ita paulo poſt δόκιμος, probatum & ſpectatum, vertit d.6. vbi ſcribendum potius *maximè omnium celebrem & ſpectatum facit.* c.2. πάντα.) Adde, quod omiſiſſe videtur librarius, αἰδέσιμοι, vt paulo ante, πολλοῖς μὲν αἰδέσιμος.

Pag.444.b.5. παραγγελλόμενοι.) Sic emendauimus, quod perperam in Bauar. ἀπαγγελλόμενοι. c. 4. *quam nunc.*) Immo, quàm ſi *poteſtatem aliquam ſecularem adeptus eſſet*, id enim eſt δυναστείαν κοσμικὴν vt infra 474.b.

Pag. 445. a. 13. *ne quando.*) Interpr. *quod nunquam offenſurus eſt regis animum, quia commilitonum inuidiæ non patet?*

Pag.447.b.10. *quæ ceteris iucund.*) Horum loco vſque ad finem periodi hoc tantum interpres, *quæ delicias omnes videtur ſua dulcedine longè antecedere. Dic oro.*

Pag.451.a.1. πρὸς πατέρα.) Ex hoc tertio libro in Florilegiis Moguntiæ editis profertur locus hoc titulo in margine addito, ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὸν πιστὸν πατέρα. *Ex orat. in fidelem patrem.* reperies illum inf. pag.455. d. εἰ οἴδατε ὅτι καὶ τὸ ἡμέτερον ὑμῶν.

Pag.454. d.14. *proximorum.*) Immo, *liberorum*, τῶν παίδων.

Pag. 455. d. 12. ἅπαντα ἦν.) In Florilegiis pag. 456. lego ἅπαντα καλῶς ἦν. rectè, nam & interpres addit *ſumma cum diligentia.*

Pag.456. a. 1. τῆς γυναικὸς.) Florileg. τῆς δὲ τῶν παίδων ἀμελούσης. b. 4. οὐκ ἐπέθηκε.) Florileg. οὐκ ἐπέθηκε.

Pag. 457. a. 10. παίδων.) Hic deſunt quædam in Græco, quæ nimirum expreſſit interpres his verbis: *non autem quantum neceſſe, id faciamus.*

Pag.458. c.3. εἰς τὰ ἔσχατα.) Tranſpoſitæ videntur à librario præpoſitiones: ſic enim in Florileg. ſcriptum eſt rectius, χαλεπώτερα περὶ τούτους ἐξημαρτηκότες: fortaſſe Chryſoſtomus dixerat περὶ τὰ ἔσχατα, vel περὶ τοὺς ἐσχάτους κινδύνους.

d.4. *nihil profectò.*) Græca ſonant, *aliud profectò nihil quam hoc agitis.* d.6. ϗ ὑμῖν.) Interpres legit ἐ ὑμῖν, at hæc ſignificant, *& vobis,& liberis ipſis inferuntur.*

Pag.459.a.7. *Ne lateris.*) Locus eſt Eccleſiaſtici 16.2. quod vero ſequitur ςενάξεις γὰρ, nuſquam nobis occurrit, neque πένθος ἀώρου meminit alibi Scriptura, quodquidem ex Indice Græco vulgato conſtet, niſi Prouerb. 10.7. ςόμα δὲ ἀσεβῶν καλύψει πένθος ἄωρον. *Os autem impiorum operit luctum intempeſtiuum.* & Sapient. 14. 15. ἀώρῳ γὰρ πένθει τρυχόμενος πατήρ. *Acerbo enim luctu afflictus pater.*

Pag. 460. c. 14. *Deus vna.*) Non eſt in Græcis vox θεὸς, ſed de vno aliquo homine dicuntur hæc, vt & ea, quæ præcedunt, hoc ſenſu, *Cum vero præterea vna iraſcitur, &c. vberiorem amorem elicit. quod vtique fecit etiam Deus. Tertium.*

Pag.462.a.10. *an quod noluerit.*) Interpres, *dum liceat, ſi velit, optimum ac probatiſſimum facere: atque hoc cum ex natura.*

Pag. 463. d. 2. κατήγορον.) Legiſſe videtur Ambroſius κακήγορον: tametſi vox iſta non occurrit in veteri teſtamento nec in nouo.

Pag.465.a.1. ἀκρόπολιν.) Bion ſophiſta vt teſtatur Stobæus ſerm. 10. τὴν φιλαργυρίαν μητρόπολιν ἔλεγε πάσης κακίας εἶ). *auaritiam dicebat omnis improbitatis eſſe metropolim.* Apud eundem & Timon μετὰ ταῦτα ςοιχεῖα ἔφη τῶν κακῶν εἶ) ἀπληςίαν ϗ φιλοδοξίαν. *elementa malorum eſſe dixit mox plebilem opum auiditatem & gloriæ appetitionem.* ſic 1. Timoth. 6. 10. ῥίζα τῶν κακῶν ἡ φιλαργυρία. b.3. *Boni enim conſul.*) Interp. *Optandum in primis fuerat ei animo, qui huiuſce verbis in dies incitaretur, eam peſtem euadere poſſe.* legiſſe videtur ἀπώλειαν, non πονηρίαν, extremam nequitiam paulo poſt etiam πολυόρκους verterat, *detractores.* Eccli. 23. 12. ἀνὴρ πολύορκος πλησθήσεται ἀνομίας. *Vir multum iurans implebitur iniquitate.*

Pag. 466. a. 4. *quam longiſſ.*) Hæc vſque ad illud, *formabat ann.* interpretationi ſunt addita.

Pag.467. d. 10. ματὴν εἰκῇ.) Sic emendauimus, quod erat in Bauar. ματὴν εἰμὶ, cum ſcripſerit Ambroſius *ſine mercedis fructu,* id enim eſt fruſtra, vel incaſſum.

Pag.470.a.11. *Optandum enim.*) Aptius opinor ſic interpretabere, *Etenim boni conſulendum videtur ſi euitari poſſint hæc retia, idemque in periculum venit ſexui muliebris, ne ſit ſuperfluus, adoleſc.* b.13. *qui monitis.*) Interp. *qui leges contra ferre audent.* quaſi ſcriptum offendiſſet οἱ νομοθετοῦντες, non νουθετοῦντες.

Pag. 473. a. 8. ϗ ταῖς τῆς.) Corrigendum videtur ex interprete ἐ ταῖς τῆς ἀσελγ. *impudicis amoribus.*

Pag.474.a.9. *præſentem.*) Interp. *præſenti hoc in rerum ſtatu per ſcelera & flagitia feruntur.* paulo poſt deleuimus quod in Græco non erat, *exoletorum examina*, poſt, *aſſentatorum greges.*

Pag. 476. d. 13. *Marcio.*) Apud interpretem, *Manes* ante *Marcionem* collocabatur contra ordinem temporis, & mendosè *Valens*, pro *Valentinus*, ſcriptum erat.

Pag.477.a.3. ᾧ κινοῦνται.) Hoc ſignificat, *quo mouetur quidem nunc quoque*, vt Actorum 17. 28. ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν ϗ κινούμεθα. *In ipſo enim viuimus, & mouemur.* Interpres tamen legiſſe videtur, quod aptius eſt ὃ γίνεται ϗ νῦν. b.9. αὐτοῦ.) Scribendum τὸ αὐτοῦ.

Pag. 479. d. 5. τῆς ψυχῆς.) Deeſſe quædam videntur hoc loco, ſi cum interpretis verbis conferatur: niſi forte de ſuo quippiam adiecit, vt nonnunquam ſolet.

Pag.480.d.6. Emendandum ex Platonis textu κινδυνεύοντας, in quo & notandum eſt legi tantum ἀκούοντας αὐτοῦ, omiſſo ἀπαξ. quod irrepſit dum memoria ſuggerente locum effert Chryſoſtomus.

Pag.482.b.13. *Ille vero cum ſe parum.*) Hoc potius arbitror auctorem velle, *Ille vero modicum ſibi dari temporis ſpatium poſtulauit, & totum rei ord.n.an.*

Pag.484.a.8. *& rem patri.*) Addita ſunt hæc verbis interpretis.

Pag.487.d.5. *At inquies.*) Quæritur num paria ſint delicta ſæcularium & monachorum, tractat hæc quæſtionem auctor hoc loco & hom.7. in epiſt. ad Hebræos videtúrque contendere nihilo minus obnoxios pœnis eſſe ſæculares quam monachos, ſi peccarint: S. Thomas Aquinas 2.2. quæſt. 186. duplici diſcrimine peccata diſcernés monaſtica peccata, alia inquit fieri vel contra profeſſionis vota, vel ex contemptu delicti, vel cum ſcandalo proximorum, & hæc exiſtimat grauiora, quam eiuſdem generis crimina ſæcularium: alia vero ex fragilitate vel ignorantia admitti abſque proximi ſcandalo & hæc leuiora eſſe demonſtrat: hoc ſenſu poſſe exponi & admitti, quæ dicit Chryſoſtomus, docet Sixtus Senenſ. lib.6. Biblioth. annot. 332.

Pag.489.a.2. *Contenti ſumus.*) Ad verbum eſſet, *contenti erimus:* vide hom.17. in 1. ad Timoth. fatetur tamen Beza ex Hebræorũ idiotiſmo poſſe futurum indicatiui pro imperandi modo accipi: itáque in nonnullis Vulgatæ editionibus *erat contenti ſimus*: apud Ambroſium in commentario, Cæſarium Arelaten. homil.20. at lectionem interpretis tuetur vltima editio Romana, Nouatianus apud Tertullian. de cibis Iudaïcis cap.6. & Hieronymus in 55. Eſai. & in c.6. Matthæi.

Pag. 489. c.12. *Itaque licet.*) Tota hæc periodus ab interprete omiſſa nunc à nobis additur: itémque illud pag. ſequenti c.11. *Imo neque hoc*, vſque ad finem periodi.

Pag.491.a.11. *ſanciendis.*) Videtur Ambroſius legiſſe νουθεσίαις, non νομοθεσίαις, *in admonitionibus*, quemadmodum & paulo poſt ſcribendum eſſet fortaſſe νουθετῶ b. 12. ſic infra 516 c. οὐ πᾶσι ταῖς νουθεσίαις. *non omnes alloquitur, neque admonet.*

Pag.493.b.10. ἐ τοὺς ἁγίους.) Aberrauit librarij calamus: ſcribendum enim fuit ϗ τοὺς υἱοὺς, *filióſque*, non *ſanctos.*

Pag.494. c.13. *capaciores.*) Ad verbum eſſet, *qui ſpirituales ſunt*, vt Galat.6.1. *vos qui ſpirituales eſtis.*

Pag. 495.a.3. *humanarúmque.*) Immo, *& hominum inconſtantia*, non enim ἀνθρωπίνων, ſed ἀνθρώπων hic ſcriptũ offendimus. b.5. καταλείπουσιν.) Vel certe καταλείπομεν: at interpres καταλείψομεν.

Pag.496. c.3. *ἀναζέσωσι.*) Corrigendum *ἀναζέσωσι*, ſed Eccleſiaſtici 5. 8. ſcriptum eſt *ἀναβάλλου*, & pro *μή ποτε*, *ὡς μάνης*, &c. *ἐξάπινα γὰρ ἐξελεύσεται ὀργὴ κυρίου, καὶ ἐν καιρῷ ἐκδικήσεως ἐξολῇ.* *Subito enim egredietur ira Domini, & in tempore vindictæ peribis.* Similiter & Threnorum 3. 27. non legitur *μακάριος*, ſed, *ἀγαθὸν ἀνδρί, ὅταν ἄρῃ ζυγόν.* *Bonum eſt viro, cum portauerit iugum*, & *κεχάριτωμένη χαριεῖσαι*. Porro expunximus epithetum, quod addebat interpres, *iugum graue.*

Pag.497.c.6. *cum hoſte.*) Aliter hæc extulerat interpres inchoata noua periodo: *Quis oro, niſi inimicus belli rabie dirius inſtante pugnantem armis exuit, atque ita hoſtium manibus tradit?*

Pag.498.a.4. *μετὰ γάμου.*) Id eſſet, *cum nuptiis*, at *μετὰ γάμον*, vt legit interpres aptiùs, *poſt nuptias.*

Pag.499.b.3. *τὴν ζημίαν.*) *Damnum*, at interpres *ἀδημίαν* legit, quod opportunius eſt, vt opponatur *τῷ ἰδίῳ*.

Pag.501. b.3. *Iſta quoque.*) Interpr. *Iſta nobis vt Dei leges facienda erant*, quaſi legerit *νόμους Θεοῦ* non *νομοθέτας*. & paulo poſt vbi emendandum *ἐφίεσαν* pro *ἀφίεσαν* vertebat idem, *virtutis magiſtras ſtatuit leges.* cum tamen legum nulla ſit in Græcis mentio. ſic infra 512. c. *Θεοῦ φίλον ἀποδείκνυσι τοῖς πᾶσιν.*

Pag.502. b.8. *θύραζε ἦ.*) Corrigendum videtur *θύραζε μή.*

Pag.504. a.10. *διαπλάττειν.*) Legendum *διαπλάττειν*, cum interprete, *formare liberos*, vt ante dixit pag.501.b.3. *παῖδας ὅπως ῥυθμίζειν καὶ διαπλάττειν.* item c. 1. *ἐθελοκακεῖν.*

Pag.505.a.9. *viſio diſt.*) Interpres, *viſio comprimens*, hoc eſt *συστελλομένη* vel *ἀναστελλομένη*, non *διασπωμένη*. vide quæ ſupra annotata ſunt in pag.236.

Pag.507.c.10. *Iſta vobis.*) Quaſi eſſet *ὑμῖν*, non *ἡμῖν*, *nobis*, vt ante dixit *ταῦτα οὖν παρεδώκαμεν*. & infra *περὶ τῶν ἡμετέρων λόγων.*

Pag. 508. d. 12. *τὸ τὸν μέλ.*) Emenda *τὸ τὸν μέλλοντα.*

Pag.509.b.9. *ἐκ τῆς ὑμετέρας.*) Scribendum *ἐκ τῆς ὑμετέρας.* & poſt, *conſtituta*, ſubiiciendum, *ſi impedimento eſſe volueritis.*

COMPARATIO REGIS ET MONACHI.

EDitionem huius opuſculi Græcam nacti ſumus antiquiſſimam, & omnium vt opinor, primam Louanienſem anni 1529. apud Rutgerũ Reſcium, quam contulimus cum membranis nobiliſſ. viri Franciſci Oliuarij. Titulus ipſe in iis diuerſus mutato numero fuit, *πρὸς μοναχοὺς συζῶντας τῇ ἀληθινῇ φιλοσοφίᾳ*, & c. X. φιλ. Porro attigerat hoc ipſum argumentum Chryſoſtomus lib. 2. in vitæ monaſticæ oppugnatores pag.435. b. *τὸ γὰρ βασίλεια τῇ ἐρημίᾳ παραβάλλειν ἐξ αὐτοῦ ἂν τοῦ εὐχεροῦς καταγελάσαιμι τὸν ὄν.* Regis & Chriſtiani hominis comparationem ſimilem habes in morali exhortatione ſub finem homiliæ 3. in 1. epiſt. ad Corinth. b.9. *περὶ πλ.* Ol. *πλεῖν.*

Pag.512.a.4. *Dei & patris.*) Interpres, *Dei & ſeruatoris*, ſicque Louanienſis editio *σωτῆρος*, at Ol. *πατρός.* b.7. *Magiſtros mil.*) Interpres verterat, *Prætores, Proprætores, exercitus:* quæ voces reipublicæ potius quam imperij Romani magiſtratibus conueniunt. Sic apud Socratem legimus Syrianum appellari *στρατηγόν.* lib.2. cap.11. *Γρηγόριον κατήγαγεν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Συριανός τε ὁ στρατηγός, καὶ οἱ ὑπ' αὐτοῦ ὁπλῖται στρατιῶται.* quæ ſic interpretatus eſt Epiphanius Scholaſticus, lib.4. cap. 11. *Gregorium deducebat Alexandriam Syrianus Magiſter militiæ & cum eo armati milites.* & lib. 2. cap. 13. idem Socrates *ἐπιτάττει Ἑρμογένει τῷ στρατηλάτῃ ὄντι τὰ Θρᾴκια πεμπομένῳ μέρη.* Tripart. lib. 4. cap. 13. *Hermogeni Magiſtro militum iniunxit.* Rurſus emendauimus quod erat in Louan. *ἱππάρχους*, quaſi equitum præfectos diceret; vt 2. Reg. 1. 6. *τὰ ἅρματα καὶ οἱ ἱππάρχαι συνῆψαν αὐτῷ.* nam membranæ *ὑπάρχους* præferebant, de qua voce plura iam annotata ſunt in homiliam 6. ad Antiochenos pag. 101. d.12. *φιλαρχίᾳ.*) Ita cõnſtanter Louan. & Ol. ſed interpres aut legit aut legi voluit *φιλαργυρίᾳ* dum vertit, *auaritia*, vt ante dixit b.12. *φθόνῳ καὶ φιλαργυρίᾳ.*

P.513.c.4. *παρόντα.*) Hoc malui, quod membr. Ol. ſuggerebant, quàm quod Louan. *τὰ παρόντα ἀπώλεσεν.*

Pag.515. a.1. *δι' ἑνὸς.*) Mendoſè antea *δι' ἑνὸς*: at Ol vt correximus: interpres, *vno tantum amictu ad vitæ ſuæ inſtitutum conformi vtens.* c. 10. *ἀρρωστίᾳ.* Ol. *θεραπείᾳ.* d. 11. *Nonne Ochoſias.*) Cum in Græco reperiſſet *Ὀζίας* Brixius, cuius Regis fit mentio 2. Paralipom. 26. 1. nec tamen conuenit eius regni tempus cum Eliſæi ætate, ſubſtituit nomen Ochoſiæ, quo regnante vixit hic propheta, vt ſcriptum eſt 4. Reg. 1. 1. veruntamen illic eum ad Eliſæum miſiſſe, non narratur, ſed ad conſulendum Beelzebub Deum Accaron. cum autem occurriſſet eius legatis Eliſæus, moriturum nuntiauit Regem ex eo morbo: at in eodem lib. 4. c.8.7. legimus ægrotantem Benadid Regem Syriæ miſſis legatis conſuluiſſe Dominum per Eliſæum. Ergo memoria fallente confudit has fortaſſis hiſtorias Chryſoſtomus, vt cum ſcripſit Ezechiam regem belli Perſico conflato ad Eſaiam confugiſſe: non enim Perſarum, ſed Aſſyriorum Rex erat Sennacherib, cuius exercitus Ezechiam obſedit, 4. Reg. 18. 13. & 19. 2. *Et miſit Eliacim ad Iſaiam.*

P.516 a.2. *θυσίαν.* Ol. *θυσίαν δυνατοῦ δυνατώτερον.*

Pag. 517. b. 6. *huius vero.*) Græca ſonant, *huic vero multos percuſſores ſubmittunt tyrannidis affectatores.* c.10. *ἄκρως.*) Ol *ἄκρας.* d.8. *πλέον.*) Hæc eſt lectio membranarum Ol. at Louan. *editio, πλέον, & ἐλαττῶν δυνάμενος*: interpres ſcripſiſſe potius videtur, *horum dominum*: licet antiquiores etiam editiones Latinæ dominium præ ſe ferant, & p.518. a.14. *prouidentiam*, non *prudentiam.*

AD VIDVAM IVNIOREM.

EXpreſſimus vtriuſque de viduitate libri huius textum ex apographo, quod ex inclytæ Reipublicæ Auguſtanæ bibliotheca nobis exſcribi curauit doctiſſimus & humaniſſimus vir

Digitized by Google

Dauid Hœſchelius, varias autem lectiones ex altero decerpſimus, quod excuſo iam hoc volumine ad nos peruenit olim ex Romanis manuſcriptis erutum opera R. P. Iacobi Sirmondi ordinis noſtri Theologi, quod litera S. deſignabimus vt Auguſtanum A. Titulum autem licet idem ſit in vtroque, tamen in Florilegiis pag. 285. homil. 21. de imperio & poteſtate talis appingitur margini, ἐκ τοῦ λόγου εἰς νεωτέραν χηρεύουσαν *Ex libro in adoleſcentiorem viduam*: at in Auguſtino catalogo legimus πρὸς νεωτέραν χηρεύουσαν, *ad viduam adoleſcent.* quemadmodum & in alterius libri titulo περὶ τοῦ μὴ δεῖν δευτέρῳ γάμῳ ſυναφθῆναι. ſic 1. ad Timoth. 5. 11. νεωτέρας δὲ χήρας παραιτοῦ. *Adoleſcentiores autem viduas deuita.* Locum citatum in Florileg. habes pag. 527. b. 6.

Pag. 519. a. 11. καὶ οὐδὲ. S. οὐ μόνος οὐδὲ τῆς σφ. φ. αὐτ. ἐπειδὴ δὲ. c. 7. κατακτυπῶσιν. S. *pandamus.* d. 9. *prolixos.*) Interpres verterat *breues*, at vterque codex habuit μακροὺς non βραχεῖς. d. 7. εἰ δὲ ὁ νεὺς.

Pag. 521. a. *ne à qualic.*) Hic quoque diſceſſit à mente auctoris interpres, cum ſcripſit, *ne quæ tot tantiſque malis affligitur, à mente deſeratur.* b. 5. παιδ. S. παιδεύσας, *caſtigauit*, at Oſee 6. 2. legitur, vt edidimus. b. 8. ἀπίλαυσιν.) Corrigendum vtrobique ex S. ἀπόλαυσις. b. 12. ἐκεῖνο ὁ λόγος ἐστι. S. c. 1. Δαβὶδ λέγοντος, ἰσχυρὸς, καὶ χ. αἰ. οὐ πάλιν αὐτὸν. d. 4. *beati Pauli.*) Interp. *Pauli ſententiam, atque adeo decretum ac legem*; Græca decretum Chriſto tribuunt.

Pag. 522. a. 7. ἀρτίζων. S. b. 2. προσερχομένας. S. b. 6. ἔργοις. Emenda ex S. & interpretis verbis τρυφῆς. b. 8. συζητοῦσι. S. c. 6. πυνθανομένων. S. *cum iji, qui aſſidebant ipſi interrogaſſent.* d. 4. οὐ παρ' αὐτοῦ S. ἀλλὰ οὐ παρὰ τῆς ἔξωθεν τ. π. ἀπ. διδάσκοντος οὐ ἐπαινῶν. Gentilem autem hunc doctorem fuiſſe Libanium ſophiſtam ſuſpicatur illuſtriſſimus Cardinalis Baronius tom. 4. annal. ann. 362. ſect. 133.

Pag. 523. a. 9. αὐτίκα τῆς ῥώμης. S. b. 1. πρᾶγμα εὐσεβὲς ἐστι. S. & οὕτως εἰπεῖν, ὅπερ ἐφ. b. 11. νυκτὸς καὶ ἡμέρας S. & ita 1. Timoth. 5. 7. c. 2. χήρας, *vidua.* d. 6. ἀπόλαυσις, οἷας τῆς ἀνθρώπου Χριστοῦ. & ita interpres. d. 11. ἰδοὺ ἐγώ.

Pag. 524. a. 4. μὴ συζυγεῖσα φυλάξῃ. b. 1. πανταχοῦ ἀπλότης, ἐυκολία, ἀκακία. hic autem ἀπλότης *ſimplicitatem & candorem potius*, quam integritatem ſonat vt infra 531. a. 6. τὴν μὲν γὰρ ἀπλότητα. b. 7. μετέσχηκας ἤδη. b. 9. πρὸς τοὺς ἀγγέλους. b. 13. *ipſum Angelorum & Archang.* c. 3. ηὔξατο.

Pag. 525. b. 6. A. χῶρον *locum*: ſed altera lectio S. verior, vt ante dixit 522. d. εἰς τὸν ἄγιον παρελθεῖν χορόν. b. 10. ἀπηλθόντας αὐτάς. c. 5. τὸ τῆς ἀληθείας. S. *minus rectè.*

Pag. 526. a. 5. αὐτὸν ἐπιζήτησιν vt interpres. a. 8. τὸ δῶρον. b. 2. ἀθανασίας καὶ δόξης. b. 8. παραγενομένην ἀπὸ τῆς τῶν ὑπάτων παραμονῆς. c. 5. *Conſularem.*) Interpres legiſſe videtur ὑπατικὸν, non vt habet etiam S. ὑπάρχων. *Præfectorum*, ſiue Præfectos Prætorio intelligas ſiue Præfectos vrbi: ſic infra p. 532. d. 12. correximus. d. 12. *cubicularius ancillis.*) Vox ἐρίθοις, cubicularias textrices indicat, aut conclauis.

Pag. 527. c. 1. Emenda ex S. & Florileg. p. 285. ἔσωθεν τὸ βασιλ. c. 6. ἀλλ' ἵνα τί. S.

Pag. 528. a. 10. οἱ βάρβαροι χώραν. b. 5. φασὶν αὐτοί. b. 12. ταῦτα ἀκούοντες.

Pag. 529. a. 2. Emendandum ex S. διηγούμενα. d. 7. *Imperator.*) Valentis Imperatoris narrat interitum, qui aduerſus Gothos in Thracias ſeſe effundentes profectus, ab hoſtibus circunuentus in prædio, quo ex bello trepidus confugerat, impietatis ſuæ pœnas igni exuſtus dedit. Ruffinus lib. 2. c. 13. & Theodoretus lib. 4. c. 31. Sozomenus lib. 6. c. 40. b. 2. πάντα μία γέγ. b. 5. τὴν φωνὴν.) φέρ. τὴν ἀγωνίαν, & ita legit interp. b. 7. αὐτῶν ὥρας. d. 4. διὰ θεραπείας.

Pag. 530. a. 9. ὅπου γὰρ αὕτη πᾶσιν. a. 11. αὐτήρκεια καὶ κατάσχ. b. 10. πάντες εἰσὶ γυμνοὶ. c. 4. *Cratetem, qui.*) Interpres, *Cratem, Melobotum, qui ſuaſmet poſſeſſiones reliquit, ac depoſuit*: non animaduertit ſcilicet illud attingi, quod de eodem Philoſopho narrat Diogenes Laërtius lib. 6. p. 421. πεῖσαι αὐτὸν Διογένην τὴν οὐσίαν μηλόβοτον ἀνεῖναι, καὶ εἴ τι ἀργύριον εἴη, εἰς θάλατταν βαλεῖν. *Diogenem illi perſuaſiſſe, vt ſuas poſſeſſiones incultas dimitteret, ac ſi quid pecuniæ haberet, iactaret in mare.* & Plutarchus de vitando ære alieno. Κράτης ὁ Θηβαῖος ὑπὸ μηδενὸς οὐ φροντίδας καὶ περισπασμοὺς δυσχεραίνων ἀφῆκεν οὐσίαν ὀκτὼ ταλάντων. οὐ τρίβωνα καὶ πήραν ἀναλαβὼν εἰς φιλοσοφίαν οὐ πενίαν κατέφυγεν. *Crates Thebanus rei familiaris diſpenſationem, curáſque & occupationes auerſatus, rem octo talentorum deſeruit, ſumptíſque pallio & pera ad philoſophiam & paupertatem confugit.* Octo talentorum tantum fuiſſe vult rem familiarem Cratetis, ex quo ſuſpicor ſubeſſe quod mendi eo loco, vbi Diogenes ducentis talentis eam æſtimat. c. 7. παρ' ὃν πλουτ.) S. καὶ πλουτ. ἐκ ἦν: ſed omiſſo fortaſſe hoc verbo rectius legeretur, παρὸν πλουτεῖν, ἀλλὰ τις. *cum diuites eſſe poſſent, exorientem ſibi.* ſic infra 532. d. παρὸν κτίσασθαι.

Pag. 531. b. 12. αὐτὸν βασιλέα. c. 7. ἵνα θρηνῆς, & καταγελάσασθαι, quod rectius eſt. c. 10. *illuſuram.*) Videtur interpres legiſſe potius καταπαίξειν, quod pro illudere proferunt vulgata Lexica, ſed ſine exemplo: nam καταβλέψειν reddere debuiſſet, *illius perſonam animaduerſuram*, aut, *vanam eius laruam perſpecturam.* d. 3. διαφορεῖ. Emenda ex S. διατρέφει, idémque eſt Pſal. 54. 23.

Pag. 532. a. 6. φέροντα ζωὴν. c. 3. ἀγαπῶσι τὸν Θεόν. d. 3. ἀρχὰς μὲν. d. 5. *cum vero.*) Interpres non ſatis ad mentem auctoris, *cælo autem & terra in conſpectu poſitis.*

P. 533 a. 11. πέλει.) Hoc verbum aberat à Romano apographo, valet tamen πέλω idem quod εἰμὶ vel γίνομαι, ſum vel fio, alij legunt πέλει & ita redditur hexameter hic παροιμιώδης apud Gellium lib. 13. c. 17. πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος καὶ χείλεος ἄκρου. *Multa cadũt inter calicem ſupremáque labra.* Simile apud Catonẽ illud, *Multa inter os & offam interuenire.* a. 14. *Amans.*) Locus eſt Eccleſiaſtici 18. 26. alter autem de rege eiuſdem libri c. 10. 12. in tertio emẽdauimus *ſolo* apud interpretem pro *ſolio*: nam vt idem Nobilius poſtea annotauit in Vaticana editione Bibliorum, veriſimile eſt aliquẽ ex ſolo feciſſe ſolio, alium vero ex ſolio feciſſe throno, vt nunc eſt in Latina vulgata. c. 1. ἐπειδὴ τὸ παιδίον. c. 4. ἀλλ' ἴσως ἡ ἀξία. d. 7. ἀπέθανεν.

Pag.534. a.3. προσχήματι ἐνδημεῖ ψάς. a. 7. *peccare autem.*) Interpres ediderat, *peccare autem & ſponte & inuitum valde vſitatum*: tum annotarat hoc loco variare exemplaria. alia enim habent ἄκοντα id eſt inuitum, in aliis autem vt in Vaticano legitur ἀκάκως id eſt, ex ſimplicitate quadã. Si prior lectio retineatur, non ita eſt accipiendum, hominem inuitum peccaſe, quaſi nullum ea in re momentum voluntas habeat. Nam & veriſſima & ſancto huic authori probatiſſima ſententia eſt homil. 2. in epiſt. ad Epheſ. & 60. in Matth. nullam niſi ſponte ac voluntate admitti culpam: ſed inuitum eum peccare potuit dicere, qui ob inſcitiam peccat, vt Numeror. 15. punitur etiam, qui ex ignoratione dicitur & ſponte peccare, & ita videtur loqui Chryſoſtom. hom. 15. in epiſt. ad Hebr. aut eum inuitum vocat, qui à peccando abhorret, ſed non tantum roboris habet, vt deprauatæ conſuetudini, principum imperiis, vulgi ſtudiis audeat repugnare. Sic auctor operis imperfecti homil. 8. in Ioan. & 10. inuitum aliquem dixit bonum facere propter timorem. Hæc Nobilius, ſed cum ἄκων duo ſignificet inuitum ſcilicet, atque imprudentem, ſæpius apud auctores, ſacros & profanos ἄκων ἁμαρτάνειν dicitur, qui imprudens peccat; ſic Iob. 14.17. ἐπεσημήνω δὲ εἴ τι ἄκων παρέβην. *adnotaſti autem, ſi quid imprudens transgreſſus ſum*, apud Ambroſium, *ſi quid inſcius*, vertitur, quod aptius eſt quam quod apud Auguſtinum *inuitus*. Sic etiam interpretandum arbitror illud Laconicum apophthegma in eũ qui apud Plutarc. p. 232. cum puniretur dicebat ἄκων ἥμαρτον. *Imprudens peccaui, tum Lacon*, ἄκων τοίνυν καὶ κολάζου. *Nolens itaque etiam pœnas da.* Nam vt ait Demoſthenes orat. aduerſus Midiam. τοῖς δρῶσιν οὐκ ἴσην τὴν ὀργὴν αὐτὸς ἔχων, εἰ τ' ἄκων ἐπράξεν ὁ νόμος. ἔπειτ' οἱ φονικοὶ τοὺς μὲν ἐκ προνοίας ἀποκτιννύντας θανάτῳ, τοὺς δ' ἀκουσίως αἰτίους καὶ φιλανθρωπίας πολλῆς ἠξίωσαν. *Sonti non tandem pœnam ſtatuit lex ſiue volens ſiue imprudens fecerit. Deinde leges capitalium facinorum cædes conſilio factas morte puniunt, qui autem imprudenter ac fortuito cædem fecerunt, cum his multo remiſſius & humanius agendum ſanxerunt.*

Pag. 535. περὶ μοναρχίας.) Epiſtolas vel libros, quibus alios à ſecundis nuptiis dehortabantur, Latini Patres nunc de viduitate ſeruanda, nunc de vnis nuptiis, nunc de Monogamia inſcribebant, cuiuſmodi extant Tertulliani, Ambroſij, & Hieronymi varia opera, interpres maluit, de cõiugio non iterando; viduam enim ab altero auocat quærendo viro. Prouerbium illud γλυκὺ πόλεμος ἀπείροισιν, Pindari eſt in Hyporchematis, quod Latinè ſic effert Vegetius lib. 3. de re militari cap. 12. *Inexpertis enim dulcis eſt pugna.*

Pag. 536. b. 1. χαμευνίαι. Omiſſa quædam à librario ſic reſtitues, ex S. χαμευνίαι, μόνον ἐν κοινῷ. καὶ συγχωρήσας τῇ χήρᾳ εἰ βούλοιτο χαμευνίαις πάλιν & αὐτὸ μαθεῖν. b. 8. οὐκ ἐκείλαν.) S. οὐκ ἐκείλουν, vt infra 539. b. 11. βουλευόμενος χρόνον ἐκφύλαττον. c. 3. προσχήματι.) Hæc quoque ſic corrigenda ſunt ex eodem, ἵνα προσχήματι τις κολάζῃ καὶ καθαρὴν μὴ ἁμάρτημα ἐν πῶς οὐχ ἑαυτὴν πρόσωπον πάντας ἀποστερήσει συγγ. ἀλλ᾽ ἐν τῇ εἰς. & αὐτῇ γένηται. c. 10. ὥσπερ τοῦ.) S. ἀλλ' ὥσπερ ἐπεὶ.

Pag. 537. a. 3. συγκρίσει ταύτην. a. 7. καὶ δὲ τὴν αὐτὴν. b. 4. πρὸ ἐπιδεῖν. b. 8. συγκρίνομεν. c. 5. ἐπιχθείς.

Pag. 538. a. 2. καὶ τὸν. b. 3. αὐτίκα. c. 3. ἐχρῆν εἶναι. c. 7. Emenda ἐρᾶσθαι. d. 5. κατακλίνεσθαι. d. 12. κατοισώσει. quod Ionicum eſt.

Pag. 539. a. 2. σπιθαμὴν πρὸς. a. 3. τὰ χαλάσματα. a. 6. οἱ νόμοι φωνοῦσι. b. 11. φανερὰ παραστήσαντα. b. 2. εἴρηται χαμευνίαι. b. 3. τι πλεῖον. c. 7. οὐδὲ αὐτὸ ὁ παῖς. d. 4. χηρεύουσι κριθῆναι χοροῦσαι. d. 7. μηδὲ ἐπαγγείλασθαι.

Pag. 541. a. 4. οὐ γὰρ αὐτὴν ἔδει. a. 8. ἔλαττον.) S. ἔλαττον. b. 10. ἵνα ἐξ ὁλοκλήρου. d. 8. τοῖς πρώτοις. d. 12. *adiutorem.*) Interpres, *adiutorium, &, per ipſum formata*, quaſi eſſet δι' αὐτοῦ.

Pag. 542. b. 2. ἵνα τοῦ.) Corrige ex S. ἵνα τοῦ ἀπέχοντα οἱ πηγεῖται, ὡς εἰς. c. 2. ὡς γὰρ τὰ πολλά. d. 6. καὶ πάντα. ibidem interpres verterat, *gubernabat, reluctaretur, & afferret.*

Pag. 543. a. 1. καὶ ἐπιζήτη.) S. & ita emendandum vt & ἐμβάλλεσθαι pro συμβάλλει. b. 9. ἄξιον τῆς τιμῆς. d. 5. Scribe vt exigit S. & interpres, αἱ γὰρ θλίψεις, & καθαρίζει.

Pag. 544. b. 2. τι τῶν ἔστιν. d. 5. Emend πολλοὶ ἀκούσει. d. 9. poſt ἀνθρώποι, adde, εἰ τι ὑπὸ ζηλοτυπίας.

Pag. 545. a. 6. παρ' ἑτέρων χρησάμενα καὶ τὰ παρ'. a. 9. ἐκείνη. a. 11. καὶ προστὴν τὴν παρ'. b. 7. πῶς αὐτοὶ. b. 11. τὴν μὲν οὖν παρθενικήν. b. 13. *Virginem.*) Omiſit hic nonnulla Nobilius, quæ ſuppleri ſic poterunt: *Virginem igitur vtpote intacta quæ ſit, eiúſque propria, neque alterius vllius fuerit, omni animi, &c.* c. 11. προσηλωθεῖσι.

Pag. 546. a. 4. πῶς δὲ αὐτὴ. b. 6. δεύτερον γαμεῖται. c. 4. εἰ γὰρ ὁ πρότερος. c. 11. *Nunc quando.*) Interpres, *Nunc quando ille citius, quam oportuit, diem obiit.*

Pag. 547. b. 9. Corrigendum ἀλλ' οὐ πάσης. & ita S.

Pag. 548. b. 2. διέκοψαν. b. 12. τῶν ἐπ' αὐτῷ. c. 2. τὰς μὲν βουλομένας. c. 10. ὅτι αὐτῷ.) Hæc vſque ad finem addita ſunt ex Auguſtano, quæ tamen nec interpres, neque Romanum apographum agnoſcit.

IN HOMILIAN IN EVTROPIVM.

HVIVS celebris homiliæ rariſſimum exemplar vnum miſit ad nos Roma R. P. Iacobus Sirmondus, cum in aliis Europæ bibliothecis non inueniretur: ſed antiquiſſima tamen editio Pariſienſis anni 1524. nobis inſtar Græci codicis erit, quam & manuſcriptam olim in collegio noſtro Agennenſi offendimus. In ea titulus imprimis erat *Epiſtola ad Eutropium Conſulem*, at Gelenius an. 1547. addidit, quæ occaſionem habitæ orationis ſiue concionis indicant, & Eutropij dignitates. Conſulem fuiſſe illum, ac Præpoſitum ſacri cubiculi teſtatur Socrates lib. 6. cap. 6. προεστὼς τοῦ βασιλικοῦ κοιτῶνος, καὶ τὴν τοῦ

Digitized by Google

ὑπάτου ἀξίαν καλῶν, vnde Præpoſitum eum appellat Epiphanius Scholaſticus Tripart. hiſt. lib. 11. cap. 4. Patricium quoque fuiſſe illum conſtat ex illis verbis Arcadij lib. 17. de pœnis Cod. Theodoſ. *Patriciatus dignitate ſpoliatum ſe eſſe cognoſcat.* Ad ſcriptus autem dies illi conſtitutioni hæc geſta eſſe anno Chriſti 399. ante feſtum Paſchæ ſignificat, neque textus ei Chryſoſtomi Græcus aduerſatur, vt paulo poſt annotabimus.

Pag. 549. b. 1. *Si vnquam antea.*) Simplicius & fidelius vetus interpres, *Semper quidem, ſed nunc præcipuè competenter dicetur, Vanitas:* ſed mendoſum eſt, quod ibidem ſequitur, *vbi reſplendentes ad inuicem ſyderum toto orbe lampades?* in mſ. ſic erat, *vbi ſplendentes ad vicem ſyderum tota vrbe lampades?* quibus verbis innuit apud Chriſtianos iam tum inualuiſſe conſuetudinem lampades, & lucernas pro foribus ædium accendendi, vbi vel ſolemniora feſta celebranda erant, vel publicæ alicuius lætitiæ ſigna edenda. De feſtis Ethnicorum id admonuimus in Notis in homiliam, 21. ad Antiochenos pag. 263. d. 2. *Vmbra erant.*) Vetus interpr. retulit verbum ad vmbram, & ſic in cæteris. *Vmbra erat, & pertranſiit. fumus fuit, & diſſolutus eſt: bullæ aquarum fuerunt, & diſrupta ſunt: araneæ tela erant, & diſciſſa ſunt: propterea que iterum ſpiritale iſtud carmen canimus.* Emenda igitur ἐπιδέδυ.

P. 550. a. 7. ὁ ἱκέτης.) Fortaſſe legendum δραπέτης οἰκέτης, *famulus fugitiuus*: nam ſi ſeruum voluiſſet exprimere δοῦλον potius dixiſſet. vel certe ἱκέτης quod ſupplicem aut reum ſonat ſicut infra pag. 555. d. hæc duo iunxit τὸν φυγάδα τὸν ἱκέτην. Vetus interp. *quia fugaces ſunt diuitiæ, & ſtare neſciunt loco?* b. 5. ἀξιοπιστότερα) Locus eſt Prouerb. 27. 6. vbi tamen φίλου legitur, & ἐχθροῦ *amici & inimici*: & vetus interpres Chryſoſt. ex mſ. *meliora ſunt vulnera amici, quàm oſcula inimici fraudulenta.*

Pag. 551. c. 12. *cum ipſius calamit.*) Aptius interpretabere, *cum ipſius calamitas id nobis tanquam imagine quadam expreſſerit? Heſterno enim die miſſis.* id enim ſonat τῇ προτεραίᾳ: vnde & vetus interpr. *Heſternus enim dies indicio fuit, cum ad eum ventum fuiſſet ex palatio, & ad ſacrum confugiſſet altare.* Itaque ſacrarij nomine, vel ſacrorum vaſorum intelligendum eſt, quod deinde pag. 553. a. τὸ βῆμα appellat, quam vocem ab interprete omiſſam expreſſimus hac eadem: ea vero deſignat partem eam templi, quæ ſacro altari eſt proxima, de qua in Liturgiam plura dicenda erunt. Socrates loco iam citato ὁ ἐπίσκοπος τῷ Εὐτροπίῳ ὑπὸ τὸ θυσιαστήριον κειμένου καὶ ἐκπεπληγότος ὑπὸ τοῦ φόβου, καθεσθεὶς ἐπὶ τοῦ ἄμβωνος λόγον ἐπιπληκτικὸν ἐξέτεινε κατ᾽ αὐτοῦ. *Cum Eutropius ad baſim altaris procumberet, & præ metu conſternatus eſſet, aſſidens in ſuggeſſu orationem Epiſcopus in reprehenſionem eius habuit.* Sed immerito notam arrogantiæ ſanctiſſimo viro conatur inurere hic malè fidus hiſtoricus, à qua illum probè vindicat illuſtriſſ. Cardinalis Baronius, cum ex hac oratione ſatis appareat ab eo potius infenſum Eutropio populum fuiſſe mitigatum. Tripartitæ lib. 10. cap. 4. legimus, *Eutropio ſubaltari iacente,* apud Sozomenum lib. 8. cap. 7. κατ᾽ αὐτὸ ὑπὸ τὴν ἱερὰν τράπεζαν κειμένου. *in eum ſub ſacra menſa iacentem.* d. 4. ὢν αὐτὸ) Scriptum fuiſſe ſuſpicor, χλωρὸν ὢν αὐτὸ τὸ πρόσωπον: ſic enim vetus interpres, *cum vultus eius excolor effectus, & nihil omnino mortuo differens.* Sic & illud apud Sophoclem in Trachiniis ἐκ δὲ χλωρὸν αἷμά μου πέπωκεν ἤδη, Actius vertit: *Iam decolorem ſanguinem omnem exorbuit.*

Pag. 553. a. 14. *in ſacra Paſcha.*) Gelenius ediderat, *quàm in proxima ſacrata Paſcha celebritate:* qua deceptus interpretatione illuſtriſſ. Cardinalis Baronius ſcripſit an. 399. ſectione 24. errorem irrepſiſſe in illud Arcadij reſcriptũ, quod datum dicitur XVI. Kal. Februar. Theodoro Cõſule, cũ ex hac oratione appareat prope Paſchale tempus fugam illã Eutropij contigiſſe. Nos igitur hinc intelligimus rectè adſcriptũ diem menſis Februarij: ſed Chryſoſtomum hoc ſibi velle omiſſo illo epitheto, proxima cuiuſuis anni ſolennitatem Paſchalem haud plures homines in Eccleſiam euocaſſe, quam tum in eam confluxerant. Sane vetus interpres ita fideliter expreſſerat, *Nihil minus eſſe video in multitudine, quam ſi ſanctus Paſcha dies ageretur,* vel vt eſt in mſ. *quam ſi ſancti Paſcha d. ag.* b. 9. *illámque metr.*) Hic locus mirè deformatus erat, quod diuerſam lectionem ſequutus videretur Gelenius: ſic enim verterat: *illámque in republica verſantium ſpeciem heri ac nudiuſtertius ſplendentem, &c. quauis anicula rugoſa deformior demonſtrata mutatione reipublicæ:* quaſi nimirum non [illegible], ſed [illegible] ſcripſiſſet Chryſoſt. vetus interpres omiſſa illa comparatione meretricij vultus fucis obliti tantum dixit: *Vt intueantur omnes, & perſpiciant vultus iſtius, qui heſterno die læti, exultantes erecti & deſpicientes omne hominum genus, hodie rugoſa anni & annis decrepita ſunt fœdiores.* ἐντρίμματα, & ἐπιχρίσματα appellat ceruſſam, ſtibium & alium eiuſmodi meretricium fucum, in quem inuehitur & homilia 31. in Matthæum. Gregorius Nazianz. orat. 31. pag. 501. ἐὰν ἐπιχρώσεις ἴδῃς ἢ ἐπιχρίσματα [illegible]. *Si illitos fuco & ceruſſa colores & pigmenta perſpexeris, eam hoc ornatu ſpolia.*

Pag. 554. c. 10. *& ſi quid humanum.*) Immo aliud ſibi vult Chryſoſt. & *ſi quid ſecus accidiſſet, tanquam homini duceret ignoſcendum.* Vetus interpres hoc omiſit.

Pag. 555. b. 11. πολλὰς ὢν) Emendandum [illegible]. c. 6. *atque hanc eſſe.*) Immutauimus, quod ſcripſerat, Gelenius, *atque hanc peccatorum medelam adhibere.* vetus interpres etiam aberrauit ab auctoris ſententia, *hoc inuenies quærere Deum, & in hoc opere remiſſionem fieri peccatorum.* c. 6. ἐργασάμενα) Gelenius ἐργασάμενος legit, vel correxit, at ſequentia pertinere ad futurum tempus indicat verbum ἐπαιτήσει: vetus tamen interpres aliter: *Si quis ergo vult ſuis peccatis veniam dari, ſi quis ſibi vult propicium fieri Deum, ipſe faciat miſericordiam peccatori. & ad exorandam pro eo clementiſſimum principem veniat. In hoc enim ſicut diximus miſericordiam quæret, & eccleſiæ laudem conferet.*

IN HOMILIA III. DE POENITENTIA.

CVM ad manus noſtras non dum perueniſſet Græcum homiliæ iſtius apographum, non licuit inter cæteras de pœnitentia in priori voluminis huius parte illam publici iuris facere: poſt animaduertimus alio præfixo titulo deliteſcere illam in eo codice, quem Regi Chriſtianiſſimo Franciſco primo Romæ deſcribi curauit anno 1541. illuſtriſſimus Cardinalis Armeniacus Georgius. Sic enim inſcribebatur, τοῦ Χρυσοστόμου ὑπόμνημα εἰς τὸν προφήτην Ἡσαΐαν; ſed Godefridus Tilmannus, cum id quod nobis reſtat ex commentario in Eſaiam Latinitate donaret, hūc illi titulum addidit *Chryſoſtomi in enarrationem in Eſaiam prophetam proœmium prius.* Vnicum igitur illud exemplar nacti, reliquum eſt, vt tantum ex altera Lælij Tifernatis Latina interpretatione varias lectiones, aut emendationum confirmationem decerpamus.

Pag. 556. c. 7. *ſalſuginis.*) Rectè aunotauit Tilmannus pro ἄλλην legendum ἅλμην quam correctionem confirmat Tifernas, dum vertit *pelagus hoc magnum & ſalſuginem non habens.* Similis locus eſt homilia de S. Phoca pag. 876. a. οὐ γάρ ἐστιν ἐν τοῖς ὕδασι πόντος οὐδὲ ἅλμη, οὔτε σκόπελος, οὔτε θηρία. & pag. 878. comparat itidem Eccleſiam cum arca Noë, κατὰ θάλασσαν ἡ κιβωτὸς ἡ τοῦ Νῶε ἦν, ἀλλ' ἡ ἐκκλησία ἐν ταύτης βελτίων.

Pag. 557. a. 10. ἁμαρτωλῶν.) Scribe ἁμαρτιῶν. b. 6. ἐπὶ ἔτι.) Mſſ. καὶ περὶ θαμινὰ τινῶ. vtrum malit, videat lector: Tifernas vertit: *Ea igitur de re ſæpenumero ſermonem moueo, vt pœnitentiam agas.* b. 12. ὑμῶν.) Fortè legendum ὑμᾶς. c. 6. *cum fuerint.*) Tilmannus putabat ſe legiſſe σαρωθῶσι & συσρωμᾶσα, cum vertit, *Mox enim vt verriculo collecta ſunt quiſquiliæ, eas efferimus domo. Nouas inſtauramus. & ſuperaddimus:* addiderat enim in margine σαρρωθῶσι, mendosè. Tifernas autem, *cum fragiles, & ad caſum nutant, fragilia educimus, tignáque noua ſubmittimus.* Budæus quoque vertit σαθρωθῶσι cōquaſſari apud Chryſoſtom. in epiſt. ad Epheſ. cap. 5. σαθρωθείη ἡ οἰκοδομή. Potes & interpretari, *cum fuerint vetuſtate computrefacta. & quæ computrefacta ſunt,* quoniam ſequitur, ἐπειδὰν ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας.

Pag. 558. b. 9. *Interim.*) Tilmannus, *Quoad te noſti non obſeruaſſe, eatenus ne te pudet, tamdiu erubeſcis? quamdiu nemo te coarguit:* ſed malui πῶς ſic interpretari, vt ipſe mox alio loco reddidit pag. 562. b. 11. πῶς εἰσάγω οὐχ ἵνα. *At interim propono vobis.* Tifernas, *Denique ipſe noniſti*, & *Denique frenum accipis.*

Pag. 559. a. 1. *In arborum.*) Hic maluimus vſurpare verba Tifernatis, vtpote Græcis conſona, quam iſta Tilmanni, *Septa vndique arborum foliis miſerè impoſuit conſcientiæ tuæ.* & *Audiuit vno die altero mox proſtrata eſt, tanto licet radicata tempore.* a. 8. *conſuetudinem malam.*) Tifernas addebat nonnulla hoc pacto interpretans: *Modò incide vi rem malam, & fortem conſuetudinem malámque illam deiice, & gratiam impetraſti.*

c. 5. προσῆκε.) Sic emendauimus, quod erat in apographo regio προσῆκε λέγων: vt infra 561. a. 5. προσῆκε μετ. ἀκρ. niſi malis vt infra, προσῆκες ὁ λέγω, hic legere προσῆκε, ὁ λέγω.

Pag. 560. c. 9. *Pudet dicere.*) Aberat interrogationis nota à manuſcripto, ſed agnoſcitur à Tifernate, qui ſic interpretatur, *Quorſumnam id? Cum fornicabaris, non pudebat, rem cum facis, non erubeſcis: erubeſcis cum pœnitere & confiteri debes peccata verbo. Diaboli hæc aſtutia eſt.* ſed omiſit hic nonnulla librarius, quæ ſic reſtitues ex mſ. ὅτε ἐπράττες, καὶ ἐρυθρίας. τὸ πρᾶγμα πράττεις καὶ οὐκ ἐρυθριᾷς, τὸ ῥῆμα ἐρυθριᾷς· ἐν διαβόλου δὲ ἐστι. d. 1. *ſed palam.*) Scripſerat hic Tilmannus, *Non ſinit eum ſuppudeſcere Diabolus, néve peccatum ſuum in publicum edat per confeſſionem;* & annotarat in margine: *deſit* ὁμολογούμενος, *vel ſimile quiddam:* cui coniecturæ fauet, quod ante dixit, καὶ τὸ ῥῆμα ἐρυθριᾷς: & Tifernas, *Diaboli hæc aſtutia eſt, quod te in peccato erubeſcere vetat, & peccatum edicere impedit pudore:* ſed alterius Græci codicis mſ. auxilium expectandum eſt.

Pag. 561. a. 4. ἵνα ἐν δίκαιον.) Hæc à nobis adiecta ſunt verbis manuſcripti, ſuadente interpretatione Lælij Tifern. ex qua totus hic locus ita reſtituendus videtur, ὅτι οὐ κολάζει αὐτὸν, ἵνα καὶ δίκαιον ποιεῖ. *Non ſufficit ipſi non punire, ſed eum inſuper & iuſtum efficit. Prorſus.* b. 10. *quinam potero.*) Deeſt verbum infinitiui modi σωθῆναι, vel aliud ſimile, vt conſtat ex Tifernate, *quomodo ſaluari poſſum?* ſic infra pag. 562. c. δυνηθῇναι σωθῆναι.

Pag. 562. d. 14. *Alia denuntiaſti.*) Aliud Tifernas nō minus aptum ſcripſit, ſi corrigatur, *Alia promiſiſti, & alia dicis. Quæ alia promiſi?* malè in vulgatis editionibus, *alia pramiſiſti.*

Pag. 563. c. 1. *Non iam potes.*) Ad verbum eſſet, *Non iam potes me vocare:* ſed tamen ita quoque Tifern. *Non habes, vnde hominem voces, voca, inquit, elementa.*

Pag. 563. d. 1. *coturnicem.*) Tilmannus Ortygometram verterat, & in margine annotarat eā vocem coturnicum matricem ſonare. Vſus eſt ea Plinius lib. 10. c. 23. de coturnicibus migrantibus loquens, quæ Aquilone maximè volant Ortygometra duce. ea verò eſt ὄρτυξ ὑπερμεγέθης, *coturnix permagna:* quia tamen & Vulgata Latina Exodi 16. 13. coturnices aſcendiſſe ait, Græcè καὶ ἀνέβη ὀρτυγομήτρα, & vetus interpres pſalmorum dixit, *Petierunt, & venit coturnix,* CXLIX. ᾔτησαν, καὶ ἦλθεν ὀρτυγομήτρα, vſitatā vocem retinuimus. Idem Tilmannus annotarat etiam, cum vertiſſet, *aream affectatus es,* pro ἅλωνα forſan corrigendum αὐλῶνα, *conuallem,* ſed nihil mutandum cenſemus, quod proba ſit vox ἅλων; & ſollemnis Scripturæ cum de ſegetibus & tritico agitur, vt 4. Reg. 6. 27. πόθεν σώσω σε; μὴ ἀπὸ τῆς ἅλωνος ἢ ἀπὸ τῆς ληνοῦ. *Vnde te ſaluabo? de area vel de torculari?* & Chryſoſtomus de his ipſis miraculis verba faciens infra pag. 587. c. οὐχ ἅλωνα παρεσκεύαζον, οὐ καρπὸν ἠλόων. *non aream præparabant, non fruges triturabant.* & orat. 4. aduerſus Iudæos pag. 498. ξένη τις ὑμῖν ἡ ὁδὸς ἐν παράδοξος, καὶ βοᾷ ὁ προφήτης λέγων ἄρτον οὐρανοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς. pag. 110. τράπεζαν ἐσχεδιασμένην diximus non

Digitized by Google

cum Tilmanno *menſam dapſilem & effuſam*, ſed cum alio interprete, pag. 587. d. *paratam ex tempore.*

Pag.564. b.1. *timore corrept.*) Interpres ediderat *omnes Deum contempſiſſe*, tum in margine addiderat, καταπεφρονήκασι: atqui proba lectio eſt κατανενυγμένος à κατανύσσω, non à καταφρονέω. Lælius Tif. *alióſque vniuerſos trepidos.* Cæterum animaduertendum eſt hic ad ſenſum non ad verbum citari prophetæ verba ad Hieroboamum Regem miſſi: nam 3. Reg. 13. 2. ſic efferuntur, καὶ εἶπε, Θυσιαστήριον, θυσιαστήριον, τάδε λέγει κύριος, ἰδοὺ υἱὸς τίκτεται τῷ οἴκῳ Δαβίδ. *Et dixit, Altare, altare, hæc dicit Dominus, Ecce filius naſcitur domui Dauid.* Citatur iiſdem verbis & in eandem ſententiam hic locus in oratione de S. Phoca pag. 877. prioris partis huius tomi 5.

Pag 565. a.9. *Qua ex cauſa dicit Væ?*) Immo, *dicit*, λέγει. idem apud Tifernatem corrigendum eſt. *Quare inquis Væ? non iam ſalutis ſpes datur?*

Pag.566. a.7. *non cicatrix.*) Rectius Tifernas, *non liuor*; ſic enim ex LXX. vertit Hieronymus & Tilmannus ipſe in Commentario in Eſaiam huius auctoris noſtri, *neque vulnus, neque liuor ſiue vibex, neque plaga tumens.* μώλωψ enim propriè veſtigium appellatur verberum in cute. d.16. *An vllum eſt.*) Sic maluimus cum interrogationis nota efferre, vt & Tifernas, quàm aſſeuerando vt Tilmannus: *Non eſt peccatum, cuius cauſa*, &c.

Pag.567. a.3. *reportes.*) Aptius opinor erit reportem. Introducit enim Deum reſpondentem, & cauſas exponentem mandati: quam ob rem & quæ ſequuntur immutauimus ſic edita à Tilmanno: *Illa intentat vt ipſe timeam: hæc infert, vt mihi per hæc aſciſcam ſalutem.* Tifernas quoque nobiſcum ſentit, εἰς ταῦτα ἀμφοτ. χρήσιμα. *Quorum vtrumque vtiliter ingeritur: id vt terream, hoc vt alliciam.*

Pag.569. a.15. *pœnam.*) Hæc addidit de ſuo interpres: at Tifernas ſimplicius è Græco: *expetit peccatorum natura, ſed continet clementiæ pietatiſque magnitudo.* b.12. *quaſi ſi.*) Tilmannus annotauit pro ἴσω legendum ὥσπερ & fauet Tifernatis editio, *veluti ſi mulier puero dixit.* c.12. *vt nullam.*) Scribendum vt integra ſit verſio: *Vt nullum relinquat veſtigium peccatorum, nullam apparere cicatricem.* c.10. καὶ καλὸν καὶ ἐκζητεῖτε.) Tilmannus annotat pro ἐκζητεῖτε legendum ἐκδικάζετε, ſed neutrum eſt apud prophetam, verum ἐκζητήσατε κρίσιν. *Exquirite iudicium:* Tifernas quoque horum loco ſcripſit: *quærite iudicium.* Chryſoſtomus ipſe in Commentario in Eſaiam nihil tale prophetæ verbis intexit. d.2. καὶ χωνευτήριον.) Deeſt fortaſſe vox θεός, vt & in ſequenti linea ἔλεγε ante πάντα. ſic enim Tifernas, *Parum facite, & ego reliquum adiiciam, dicit Dominus: parum mihi date, & totum ipſe dono.*

QVOD NEMO LÆDITVR NISI A SEIPSO.

HANC elaboratam à ſe in exilio lucubrationem miſit ad Olympiadem fœminam illuſtrem Chryſoſtomus, vt conſtat ex epiſtola 4. pag. 752. c. ἔπεμψά σοι, ἅπερ ἔλεγον, ὅτι τὸν ἑαυτὸν ἀδικοῦντα οὐδεὶς ἕτερος παραβλάψαι δυνήσεται. Hic verus eſt titulus; hoc verum argumentum eſt huius libri: ſed in vno regio codice Henrici IV. Medicæo, quem hac litera H. deſignabimus, appellabatur Ἐπιστολὴ γραφεῖσα ἀπὸ Κουκουσοῦ τῆς Κιλικίας ὅτε αὐτὸς ἐν ἐξορίᾳ, ὅτι τὸν ἑαυτὸν μὴ ἀδ. οὐδ. παρ. δυνήσεται καὶ εἰς τοὺς τρεῖς παῖδας: *Epiſtola ſcripta Cucuſo Ciliciæ oppido, cum eſſet in exilio*, &c. rectius in altero manuſcripto Franciſci Oliuarij dicitur λόγος, ὅτι τὸν ἑαυτὸν ἀδ. οὐδ. παρ. δυν. καὶ εἰς τοὺς ἁγίους τρεῖς παῖδας πεμφθεὶς ἐκ τῆς ἐξορίας ἀπὸ Κουκουσοῦ πρὸς τὴν μακαρίαν Ὀλυμπιάδα καὶ πρὸς πάντας τοὺς πιστούς. *Liber miſſus ab exilio Cucuſo ad beatam Olympiadem, & ad omnes fideles.* Certè Cucuſum Armeniæ fuiſſe oppidum contendũt Theodoretus & alij paſſim non Ciliciæ, videtúrque potius appellandum hoc opus liber in forma epiſtolæ ſcriptus, cuiuſmodi eſt ille cuius meminit Leo Imperator in vita Chryſoſtomi, cum ait eum Cucuſi ſcripſiſſe orationem vel potius librum per epiſtolam, auditorum animas nutrientem mirabiliter, cuius initium eſt Ἰατρῶν μὲν παῖδες. *Medici quidem.* Male igitur in omnibus editionibus aliis homilia dicebatur, hoc titulo: *Quod nemo læditur niſi a ſeipſo*, ex veteri interpretatione incerti auctoris, cuius loco hanc multa fideliorem & concinniorem damus ſociorum noſtrorum opera Ingolſtadij primum editam an. 1595.

Pag.569. d.9. αἱ ἐπὶ τῶν. H. & O. αἱ τῶν βασιλέων. d.12. τὰ διαπύρου.) Sic H. at O. τὰ ἐμπύρου.

Pag.570. b.9. αὔξεται. H. c.6. τὸν δὲ ἰταμόν.) In vulgatis editionibus legebatur τὸν δὲ ἰταμὸν καὶ φοβερὸν τῆς κακίας, &c. ſed ordine verborum immutato locum ex H. & O. conſentiente quoque veteri interprete reſtituimus, cuius hæc verba ſunt: *proteruum vero & improbum, & peſſimi propoſiti virum, augeri diuitiis potentia & honoribus cumulari*, quod vero ſequitur, ἄσημον καὶ ἐξ ἀσήμων, non vt interpres ediderat, *infamem, infami quæſtu diteſcentem*, ſed ex infamibus ortum intelligimus, vt infra in epiſtola 2. pag. 708. ἄσημος καὶ ἐξ ἀσήμων φύντες, & epiſt. 3. pag. 720. d. εἰ δὲ ἄσημοι καὶ ἐξ ἀσήμων καὶ οὐδενὶ γνώριμοι. *Obſcuri, atque obſcuro genere nati, omnibúſque ignoti*, & de ſacerdotio lib. 1. pag. 49. d. ἐξ εὐτελῶν καὶ ἀσήμων ἴσως τινῶν γεγονότας. d. 6. μὴ θορυβεῖσθε.) Sic inf. 571. d. μὴ θορυβεῖσθαι: at H. & O. vtrobique μὴ θορυβηθῆτε, *ne turbemini*, & vetus interpres, *ſed quæſo vos nullus primo turbetur auditu:* quæ verior lectio videtur: non enim hæc ſcripta ſunt tanquam in concione pronuntiata, ſed in ſpeciem epiſtolæ miſſa. Matth. 24. 6. μὴ θροεῖσθε. & Act. 20. 10. μὴ θορυβεῖσθε. Vulgata, *Nolite turbari*, aptius quam Beza, *ne tumultuamini.*

Pag.571. a.5. μεταπεσεῖν. H.O. b.3. ἄπορος. H.O,

b.8. ἵνα.) Hæc eſt lectio H. vulgatæ editiones habebant ἵνα ἄλλα. Ol. ἵνα ἀλλά. c.1. ἡμᾶς αὐτοῖς.) Vox ἡμᾶς aberat ab H. & O. ſed retinetur à veteri interp. *nocere nobis vera noxa nemo alius poteſt.*

Pag. 572. a. 5. ὁ δὲ δίκαιον κακοῦργον. H. O. a. 7. ὑποχωρήσωμεν. H.O. b. 1. σχηματιζόμενοι. H.O. c.3. ἐῤῥίφησαν πέτραι. H.O. d. 7. ὑπίδῃς.) Ita mſſ. duo, non vt vulgatæ edit. φύγῃς. Vetus interpr. *ne te hominum maledicta terreant.*

Pag. 573. a. 7. κατέπιεν vulgatæ edit. κατέπιμεν, at mſſ. 2. vt edidimus & ἀπέβαλε, non ἀπεβάλομεν. a.11. τελευτήσαντι H. & vulg. πάντα ὑμῖν τελευτήσασι. O. ſic infra 575. c.6. φοβερώτερον. b.8. ἀπέπνιξε. H.O. b.9. ἐξέβαλε. H.O. μανθάνει. H. μανθάνη O. & pro ποιοῦντα H O ποιοῦντα.

Pag. 574. b. 4. κατεπαύθημεν duo mſs. & δίκαιος δὲ ὢν, omiſſa voce γῆν. O. & vulgata. b. 5. ἀπηρτισμένος. O.

Pag. 575. a. 10. ἐκβάλωσι.) Lucæ quidem 6.22. ſcriptum eſt μακάριοί ἐστε, ὅταν ἐκβάλωσι τὸ ὄνομα ὑμῶν ὡς πονηρόν. at Matthæi 5. 11. μακ. ἐστε, ὅταν εἴπωσι πᾶν πονηρὸν ῥῆμα καθ' ὑμῶν, χαίρετε καὶ ἀγαλλιᾶσθε: quæ duo loca miſcuit hic Chryſoſt. correximus ἐκβάλωσι vt eſt apud Lucam pro ἐκβάλλουσι. b. 2. εἰωθότες. H.O. b.9. *mercedem.*) His geminum illud Tertulliani in Scorpiaco c.8. *David exagitatur, Helias fugatur, Hieremias lapidatur; ipſe clauſula legis & prophetarum, nec prophetes, ſed angelus dictus, contumelioſa cæde truncatur in puellæ ſaltice lucar.* nam quod Græcis θεατρικόν, Tacito lucar, merces eſt hiſtrionum & ſaltatorum.

Pag. 576. a. 10. μαστιχθείς.) Emendauimus ex H. quod in vulgatis & O. erat μαστιχθῇ & ἀφαιρεθῇ, vt cum ſequentibus melius conueniant, & paulo poſt μικροψυχίαν maluimus vertere ſimultatem, quam puſilli animi vitium, vetus interpr. *per impatientiam ſcilicet ſuam.* b.1. ἐνταῦθα. H. ἐνθένδε. c.7. H. O. ξαινόμενος. & addebat H. ἔπειτα μαστιζόμενος, ſed præceſſit μαστιγούμενος. c. 9. καὶ αὐτὸς τὸν γοῦν. d.9 ἔχεις. O. & vulgata.

Pag. 577. a.1. σκώληξ τε καὶ φθορὰ ἀεί. H. d.10. ἐξηγεῖται. H. O. *mentis*, tuetur vulgatam lectionem vetus interpr. *Tanta namque eſt eorum, qui decipiuntur ſtoliditas.*

Pag. 578. 4. ἐκβάλλει. H. ἐπίβουλος. vetus, interp. *Iſti vero quid habebunt excuſationis?* Idem vocem illam τὰ ἀθύρματα ſic expreſſerat vberius, *quos pueriles ludus, vbi aut circulus voluitur, aut turbo verberibus agitur, & longis porticibus percurua ſpatia rotatur, ita intentos & hiantes puerilibus annis tenet.* b.12. *& præſtabiliores.*) Scribendum, *& aliis omnibus præſtabiliores*, & in Græco emendandum τοῖς πολλοῖς. Immutauimus enim hic interpretationem, quæ προύργου referebat ad νόσημα non ad πλοῦτον, *& alius omnibus grauis iſte morbus multis, qui eo tenentur, eſſe videtur præſtabilior.* Vetus interpr. rectius, *& propinquis & amicis & omnibus omnino, quæ ſunt, commodiores eas* (diuitias) *eſſe pluribus viſum eſt.* ſic infra pag. 579. τῆς τὴν ἐναντίαν ἀνοίας τεκούσης ἐξουσίας. d.9. μορμολύκειον.) Ita ſcripſimus ex mſſ. H. O. non μορμολυκεῖον, *larua.*

Pag. 579. b. 3. ἀλλὰ τῆς τῶν.) Hæc eſt lectio regij codicis H. at in O. vitioſè, ἀλλὰ τῆς τεκούσης δι' ἀνοίας τῶν ἐκ χειρῶν. & in vulgatis ἀλλὰ τῆς τεκούσης ἐξουσίας. Vetus interpr. *idque non rei natura, ſed voluntatis vitio patiuntur.* In Latino textu ſcribendum, *ſed ad ægrotantem illa immanitate animum.* Porro quæ ſequuntur, τῶν δὲ τῆς αἰ. ἐκ. χ. in regio deleta erant, nec ab interprete veteri agnoſcuntur. c.12. *diuitiarum.*) διὰ τοῦτο. ſcripſi vt ante διὰ τοῦτο. *qui his rebus te colunt:* vetus interp. *atque officia, quæ ab hominibus diuitiarum contemplatione deferuntur:* at in mſſ. H.O. tantum erat δορυφορίας τὰς ἀπὸ τῶν θεραπ. d.10. μαστιγούμενοι. H.O.

Pag. 580. a. 8. ἰδεῖν.) Hoc verbum in vtroque mſ. addebatur, ſed nullum eius eſt veſtigium in veteri interpretatione, *non libenter hi, qui eiuſmodi ægritudine innexi ſunt, ſermonem de virtutibus & vitiis audiunt.* b. 4. ὄντως ἀπολαύοντες αἱ δὲ ἀπολαύοντες μὲν. c. 4. ταῦτα H. περὶ τούτων. c.9. ἃ μηδὲν.) Sic emendauimus ex 2. mſſ. pro μηδὲν τῶν. *nihil rerum præſentium ſciunt:* ſed illud ebriorum magis proprium, tametſi vulgatæ fauet etiam vetus interpr. *nihil agnoſcunt eorum, quæ videntur.*

Pag. 582. a. 6. τοῦ ὑμῖν. H.O. ὑμῖν & ἐν ὑμῖν τε. a.9. πρὸς ἀπόνοιαν.) Superbiam hic maluimus intelligere, quam flagitioſam vitam: ſic enim plerumque apud Chryſoſt. αὕτη τῆς ὑπερηφανίας ſumitur. Vetus interpr. *quódque ſuperbiæ malum tumidius erigunt.* b. 2. ὑμετέραν.) Sic quoque O. at H. ὑμετέραν. b. 11. οὐκ οἶμαι καλῶς.) Hæc non habuit H. & videntur περιττὰ O. eorum loco, τὸ καλῶς, quod & ſuperfluum eſt. c.2. *ita etiam.*) Reſtituimus hanc αὐτοπάθειαν ope regij codicis, ex quo eſt illud πῶς, & veteris interpretis, cuius hęc verba ſunt: *ita & diuitiæ faciunt cum adulationem volunt honorem videri.* paulo poſt pro αὐτοῖς περὶ εἶναι. H. habuit, αὐτὴν εἶναι. d.1. *quemadmodum.*) Hoc membrum ab interprete omiſſum inſeruimus, quod ſi minus vetus interpres, vterque tamen codex manuſcriptus agnoſcit.

Pag. 583. b. 11. διὰ τοῦτο.) Sic duo mſſ. pro διὰ ταῦτα. Vetus tamen ſcripſit, *Pro his, quæſo te, videntur expetendæ diuitiæ?* c. 5. ἐκβάλλει.) Hoc maluimus cum mſſ. quam καταβάλλει cum vulgatis edit. vt 584. b. ῥῆμα πικρὸν ἐξέβαλε. d. 10. αὐτῷ.) H αὐτῇ.

Pag. 584. a. 2. θέατρον.) H. & O. θέατρον καὶ λύπην θεωμένοις. *ſpectaculum intuentibus dolorem inurens.* & pro καταμαλάξαι O. μαλάξαι. b. 12. οὐ ῥῆμα.) H. οὐ ῥῆμα τι μικρὸν οὐ μέγα ἐξέβαλε. O. οὐ ῥῆμα οὐ μικρὸν ἐξέβ. ſed melior recepta lectio, vt ante dixit pag. 583. c. 5. βλάσφημα ῥήματα ἐκβάλλει. vetus inter. *vt neque amarum ſermonem, neque blaſphemiæ verbum proferret.* c.3. χαμαιφερόμενος.) Huius verbi loco H. ſcribit in margine χαμαιφερόμενος γίνεται, neutrum in textu vtriuſque mſ. d.12. αἰανῶ.) Sic mſſ. non λήψομαι vt vulgatæ edit. at vetus interp. *Iterabo & repetam.*

Pag. 585. c. 4. ἐν λίθοις.) Hæc duo membra deſunt in H. & O. & fuerant ab interprete omiſſa. vetus tamen ea ſic expreſſerat: *quid ſaxa nocuerunt? quid detrimenti in naufragiis? quid in profundo maris paſſus eſt?*

Pag. 586. b. 7. ὑποστελλόμενος καὶ τοὺς στρατιώτας & ἀναῤῥιπτεῖν πάλιν. H. c. 4. δυνάμενος. H. & δύναμ.

οὐδὲ τὶ ῥᾳδιουργ. d. 1. ὀρόφων. O. *tectorum.* Vetus interpr. *neque vt ædificium ex lapidibus & lignis conſideremus extructum.* at H. ἐκ λίθων ἐξ ὀρόφων. d. 6. μεγάλους φερ. H. O. & d. 8. ἐμβαίνοντα.

Pag. 587. a. 1. ἐπιβουλεῦ. H. b. 9. ἐπὶ δήμων.) H. O. ἐπὶ δήμων ἐκάκιζον, fortè corrigendum ἐπὶ δήμων. ſed tuetur vulgatam lectionem vetus interpres, *ſed etiam per populos doceam?* certe Niniuitarum etiam poſtea meminit. c. 1. παρεκβάσει H. c. 4. ἐπιμον, & ἰδιώτην H. O. d. 5. Pro σπουδαῖος quod & vulgati & calamo exarati libri edebant, ſcripſimus παρηγορεῖς.

Pag. 588. b. 2 ἀπομνημονευθεὶς H. ἀπομνημονευθεὶς. O. b. 9. ἔρημον. O. R. ἤπειρον, *continentem.* c. 5. ἀπολαμβάνει H. & ἰχνεύειν ἰχ. d. 7. ἐρημίας. H.

Pag. 589. a. 4. εἰς διηγήσεως ἀκρ. ἐδηγ. H. at Ol. ſuffragatur vulgatæ, ſed legit ἐδηγήσει. b. 9. θαυμάτων. H. addebat ἐκεῖνων. *poſt illa tanta mir.* vetus interp. *poſt hæc omnia tam euidentia diuinæ virtutis inſignia.* b. 12. τῶν ἔργων. H. O σημείων. d. 7. μεταβάλλοντα.) O. & vulgatæ edit. d. 10. ἀνακαλ.) O. ἀνακαλέσασθαι. H. ἀνακρίνασθαι. Vetus autem ſtat à vulgata: *vt diuinitus iam promulgatam ſententiam reuocarent.* d. 14. ἴδε τῷ. O.

Pag. 590. b. 7. καὶ μυρίων διηγημάτων ἀπολαυσ. H. d. 5. Sic emendauimus pro ἐξαιμάτων. d. 6. ἐ αἰχμαλωσίας. H. O. ἐξ αἰχμαλωσίας τίμιος χαλεπώτατος. d. 9. ἐκεῖνο.) Deerant hæc in O.

Pag. 591. a. 7. αὐτοῖς.) Mſſ. αὐτῶν. b. 4. ἑάλωσαν.) O. ἑάλω. H. b. 12 κρατοῦντι. O. c. 4. τοῖς τὴν πόλιν ἑλόντας. *eius qui vrbem ceperat.* Vetus dixit, *ſuperbiſque victoribus.* c. 7. πεδηθ. O. πεπεδημένοι. *alligati.* d. 8. κατακρινοῦσι. *condemnabunt.* H. O. ſed apud LXX. ſic eſt, vt edidimus. d. 11. ἐπὶ ξένοις.) Hæc proba lectio debetur duobus manuſc. vulgatæ illius loco καὶ οὐ τὸ ἔργον ἐκείνων. Vetus compendioſè dixit: *Non ergo ſolius Dei eſt opus iſtud, ſed inuium datum eſt ex propoſito ipſorum.*

Pag. 592. a 8. περιεσπασμένον. H. O. διαφθείροντας. a. 10. τὴν ἔκπληξιν. H. O. τὴν δειλίαν. *formidinem.*

Pag. 593. b. 11. τούτους ἔφαγε. H. O. d. 11. O. πραγμάτων βεβαίωσιν περιεθεῖσας. *confirmatione rerum.* Ibid. ἐμβληθέντα, vulgatæ edit. & O. & vetus interpr. *Quod vero corpora eorum tradita ſibi ignis erubuit.*

Pag. 594. a. 6. τοῖς τυράννους ἀντ. H. O. b. 1. ὑπὸ βαρβάρους ἐχθρῶν διωκόμενος. H. O. & b. 4. ἐξ ταύτης τῆς θήρας ἐ αὐτοῖ ἔσω. H. b. 5. ἐκπριάσθης.) Mirè deformatus eſt hic locus ob vitium Græci codicis: Latina editio penultima ſic habuit apud veterem interpr. *Vinctus, & exutus ad morem ductus eſt:* quo pacto Gelenius edidit an. 1547. cum ante in Pariſienſi editione an. 1524. ſcriptum eſſet, *Vinctus & factus ad mortem d. es:* at in mſ. V. C. Nicolai Fabri erat: *Vinctus & ſecutus es,* pro, *ſectus es.* veram enim lectionem exhibet Oliuarij codex ἐπρίσθης; non vt vulgata & H. ἐκπριάσθης, vnde in quibuſdam etiam mſſ. *exuſtus es:* alludit quippe ad illud Hebræorum 11. 37. ἐλιθάσθησαν, ἐπρίσθησαν. *lapidati ſunt, ſecti ſunt.* Danielis 3. 13. 59. τὴν ῥομφαίαν ἔχων πρίσαι σε μέσον. *gladium habens, vt ſecet te medium.* c. 3. ἀκούσας.) Vulgatæ edit. ἀκούσας ἀναγινωσκομένου *lectos:* ſed aberat hoc participium à duobus mſſ. & à veteri interpr. *habentes prophetas alios defunctos, alios adhuc ſuperſtites.* d. 12. πολλὰ τῶν.) Amplexi ſumus regij Henriciani codicis lectionem, expuncta vulgata, quamuis eam Ol. tueretur, πολλῶν γὰρ ἔστιν εὑρεῖν τοιούτων ὑποδειγμάτων ἐξ ἐπί. Vetus interp. *Multa enim ſimilia inueniet, qui requiret, exempla, quibus agnoſcat.*

Pag. 595. a. 4. Τυραννίδα.) δυναστείας τῶν κρατούντων. O. Vetus, *nulla vi, nulla tyrannide cogente.* b. 3. ἀδικοῦμεν.) Hæc ad finem vſque libri non reperiuntur in duobus mſſ. nam in regio quidem ſic terminabatur: δυνάμενοι τὶ ἐν κυρίῳ χριστῷ. ἐξ τέλος, ὅτι αὐτῷ ἡ δόξα ἐ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν. In Ol. ἀδικηθῆναι. δυνάμενοι nec amplius quicquam vetus interpres, quam hæc: *nequaquam nocere poterunt ei, qui à ſemetipſo non læditur.*

IN SACRAM LITVRGIAM SIVE MISSAM. Pag 596.

Adivncta eſt reliquis ſancti huius patris noſtri operibus hæc ſacra Liturgiam iam inde ab anno 1536. in editione Pariſienſi Claudij Cheuallonij, hoc titulo, *Miſſa S. Ioan. Chryſoſt. ſupra complures annos ab Eraſmo Roterod. in gratiam Epiſcopi Roffenſis verſa.* Eandem vtraque lingua mox edidit an. 1537. Chriſtianus Vvechelus in eadem vrbe, nec admonuit vnde Græcum exemplar nactus eſſet: illud tamen hac editione voluimus repræſentare, vt haberentur ſimul edita, quæ in quintum tomum ſolebant conijci; ſed ex aliis editionibus, quæ vel ad emendationem Græci textus, vel ad illuſtrationem interpretationis pertinebant, decerpſimus. Primum enim veteri Romana Græca vſi ſumus, quæ prodiit an. 1526. ſtudio & opera Δημητρίου Δουκᾶ τοῦ Κρητός, deinde altera, quæ in Euchologio Græcorum reperitur Venetiis excuſo an. 1571. tertia Græcolatina fuit Gulielmi Morelij Lutetiæ an. 1561. quæ Leonis Thuſci Latinam verſionem exhibuit, antea erutam ex bibliotheca Auguſtinianorum Columbarienſium à Beato Rhenano Seleſtadienſi anno 1540. Ambroſius Pelargus Theologus aliam & ipſe Latinam edidit Vormatiæ an. 1541. quam ſecuta eſt illa vulgaris Pragæ an. 1544. citata à Georgio Caſſandro in Liturgicis, poſtrema fuit Gentiani Herueti Venetiis an. 1548. in quibus omnibus licet multa ſit varietas, ea tamen non in iis, quæ præcipua ſunt, conſiſtit, ſed in orationibus ſiue collectis, ſalutationib. populi, pſalmorum verſiculis, canticis aliiſve ſimilibus, quibus pro regionum aut eccleſiarum diuerſitate aucta eſt hæc Liturgia, cum alioquin eadem ratione fiat inuocatio Spiritus ſancti, verba conſecrationis pronuntientur, inuocatio ſanctorum, preces pro mortuis, & alia quæ rerum nouarum in religione ſtudioſi noſtra ætate in dubium reuocarunt; quæ & depromptis compluribus teſtimoniis ex aliis eiuſdem ſacri Doctoris operibus oſtendi poſſunt minimè peregrina vel aſcititia, vt copioſius à nobis alio loco, ſi Deus dederit, diſ-

Digitized by Google

ferretur. Nam quod ad illam ineptam attinet obiectionem, quam toties inculcât ſcioli quidam, in ea fieri mentionem mortui ipſius Chryſoſtomi, aliorúmq. ſanctorum, qui eum longo temporis interuallo ſubſecuti ſunt, iamdudum reſpondit eruditiſſimus Claudius Sancteſius in editione Morelliana libros etiam Legis, Moſis deceſſum continere ac deſcribere; ſacrilegum tamen eſſe & haberi ab eo confectos negare, nec ignorare doctos quo pacto ſoleret Eccleſia principes Epiſcopos ſanctos, quamprimum eſſent renuntiati, atque alios mortuos ſi mererentur in ſacrorum diptychorum catalogum referre, quorum nomina in myſteriis recitarentur. His addere poſſumus ne ipſum quidem Bezam diffiteri clauſulam illam orationis Dominicæ Matthæi 6.13. ὅτι σοῦ ἐστιν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας quam exponit auctor operis imperfecti homil. 20. in contextum Euangeliſtæ irrepſiſſe, fortaſſis ex ſolenni conſuetudine Græcorum, qui eam addunt in Liturgiis, ſicut & alia quædam angelicæ ſalutationi: nemo tamen idcirco dicet in dubium reuocandam Euãgelici textus ſynceritatem. Vt igitur ad variantes lectiones tituli veniamus R. Romanam. P. Pariſienſem VVecheli. V. Venetam in Euchologio. M. Morelij Pariſienſem. Th. Leonis Thuſci interpretationem indicabunt. In R. ſic erat, διάταξις τῆς θείας ἱερουργίας τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, quod videtur exprimere voluiſſe Leo Thuſcus, *Inſtitutio diuini miniſterij edita a ſancto patre noſtro Ioann. Chryſoſt.* Venet. ἡ θεία λειτουργία τοῦ ἐν ἁγίοις. qui titulus ſimilis eſt illi apud interpretem Liturgiæ S. Iacobi, *Diuina Miſſa S. Iacobi Apoſtoli & fratris Domini.* Pariſienſis VVecheli tantum hoc habuit λειτουργία Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. *Miſſa ſancti Ioannis Chryſoſtomi.*

Pag. 596. b. 8. *metuendo.*) Eraſmus ſcripſerat, *metuendo altari*, & *immaculatum ſacrificium.* τὸ βῆμα vt docet Gentianus Heruetus in Liturgias pag. 115. edit. Morelij dicitur prima pars templi, in quam licet ſolis ſacerdotibus ingredi, vel certe ſolis iis qui ſacris ordinibus initiati ſunt, vt Epiſcopis, Preſbyteris, Diaconis, & Subdiaconis, vnde in Iure GræcoRomano legimus ἐπεὶ οὐδεὶς τῶν τοῦ βήματος μετὰ τὴν χειροτονίαν τολμηρῶς συζυγίᾳ κατὰ νόμον γάμου ζευχθῇ. *Nemo eorum qui Sanctuario inſeruiunt, poſt ordinationem audacter lege connubij mulieri coniungetur*, & propoſita erat quæſtio de diaconis & ſubdiaconis. Gregor. Nazianz. orat. 28. pag. 473. τοὺς περὶ τὸ βῆμα τοῦτο λέγω, καὶ τὴν ἁγίαν τράπεζαν. *nimirum eos qui ſacrarium & ſacram menſam cingunt*: male alij *ſuggeſtum*, aut *aſcenſum ſacrum* vertunt, vt ille ficti nominis interpres Curopalatæ, ſed vel *ſacrarium*, vel *ſanctuarium*, aut *tabernaculum* appellandum eſt. Rurſus ἀναίμακτον cum legiſſet Eraſmus non ἀμίαντον, *immaculatum* non debuit vertere, ſed *incruentum*, vt homil. de *S. Euſtathio* indicat *eſſe ſacrificium*, *ſine ſanguine* pag. 647. ἀλλ' ἔστι θυσία καὶ χωρὶς αἵματος. ἴσασιν οἱ μεμυημένοι τὸ λεγόμενον. Sic infra in hac eadem Liturgia p. 607. d. τὰς ἱκεσίας καὶ θυσίας ἀναιμάκτους. Leo Thuſcus vertit preces & hoſtiam incruentam. Cyrillus Alexand. in declaratione Anathematiſmi vndecimi pag. 511. edit. Romanæ tomo 1. Concil. τὴν ἁγίαν καὶ ζωοποιὸν καὶ ἀναίμακτον τελοῦμεν θυσίαν. *Sanctum ac viuificum incruentúmque ſacrificium peragimus.* c. 6. *tunicam.*) In edit. Pariſ. τὸ στιχάριον lego, *vnde* Eraſmus *ſtecharion* verterat, Roman. στιχάριον, ſed vera lectio στιχάριον. Gloſſarium στιχάριον, *tunica.* Athanaſius Apologia 2. p. 604. καὶ πλάττονται στιχαρίων κατηγορίαν περὶ στιχαρίων λινῶν ὡς ἐμοῦ κανόνα τοῖς Αἰγυπτίοις ἐπιβάλλοντος. *& crimen ementiuntur de tunicis lineis quaſi ego canonem iſtiuſmodi tributi Ægyptiis inducerem.* Sic enim reſtituendam eſſe interpretationem conſtat ex Sozomeno, qui referens eandem hiſtoriam ſic ait lib. 2. cap. 21. στιχαρίων ἐγκλήματα χαρακτῆρος ὡς χιτώνιον λινῶν φόρον ἐπιθεὶς Αἰγυπτίοις. *Primum in crimen vocatur, quod tributum linearum tunicarum Ægyptiis impoſuerat.* In Teſtamento S. Gregorij Nazianz. pag. 204. tomi 2. Iuris Græco Roman. δοθῆναι βούλομαι στιχάριον α', παλλία β'. *dari volo tunicam vnam, pallia duo*, fratri nimirum non Gregorio Nyſſeno, vt annotat interpres; nam Baſilij non Nazianzeni frater fuit Nyſſenus. Male igitur Iunius interpres Curopalatæ pag. 130. τὸ συνήθες αὐτοῦ στιχάριον, vertit, *conſuetum ſuum manipulum. Conſuetam ſuam tunicam* ſcribe. d. 1. ἐπιτραχήλιον.) Emendauimus in P. περιτραχήλιον, & reſtituimus ex R. & M. ἐπιτραχήλιον. Germanus in Theoria rerum eccleſiaſt. τὸ περιτραχήλιον ἐστὶ τὸ φακιόλιον μεθ' οὗ ἐπιφέρεται ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως δεδεμένος, καὶ συρόμενος ἐπὶ τὸ πρόσω ἐπὶ τοῦ τραχήλου ὁ Χριστός. *Peritrachelion eſt faſciola, qua producebatur à Pontifice vinctus, & tractus in anteriorem partem per collum Chriſtus.* idem poſtea ἐπιτραχήλιον appellat: alij *collarium*, vel *collare* vertunt, *ſtolam* vocant Latinæ Eccleſiæ ſacerdotes. d. 6. ὑπογονάτιον.) Deerat in P. vox Græca, cuius loco Eraſmus ſcripſerat, *In ſingulum*, quaſi eſſet εἰς τὴν ζώνην: at R. & M. ὑπογονάτιον appellant, quod Marcus Patriarcha Alexandrinus ἐπιγονάτιον, id eſt, *ſubgenuale*, vel *genuale.* Gentianus Heruetus in Liturgias docet Græcos ſacerdotes amplius habere, quàm noſtri habeant, id quod vocant ὑπογονάτιον, eſſéque formæ rhomboidis, & à zona ad lumbos vſque propendere. Hic ergo ſcribendum *In ſubgennale.*

Pag. 597. a. 1. φελώνιον.) Eraſm. oratio pallij. R. ἐπὶ λαβὼν τὸ φελώνιον. M. τὸ φαινόλιον. Codinus, φελώνιον. Gloſſæ Græcolatinæ φαινόλης, τὸ φελόνιον. *Penula.* Ergo φελώνιον detortum eſt ex φαινόλης tranſpoſitis literis 2. ad Timotheum 4. 13. τὸν φελόνην, ὃν ἀπέλιπον ἐν Τρωάδι παρὰ Κάρπῳ. *Penulam, quam reliqui Troade apud Carpum.* Latini recentiores eam veſtem ſacerdotalem caſulam vocant Hugo à S. Victore in Speculo Eccleſiæ. *His ſupradictis caſula apponitur, quæ alio nomine planeta vel infula dicitur, hæc caritatem exprimit.* at apud Amalarium Fortunatum lib. 2. de eccleſiaſt. officiis cap. 19. caſula dicitur ad omnes clericos pertinere. Germanus in Theoria τὸ φελώνιον ἐμφαίνει τὴν ἀπὸ κοκκίνου πορφύραν, ἣν ὑπὸ τῆς λύπης ἐμπαίζοντες οἱ ἄνομοι ἐφόρεσαν. Gent. Heruetus interpretatur: *Caſula denotat coccineam purpuram, quam Ieſu illudentes geſtandam impij dederunt.* Poſſumus cum auctore Latinæ vulgatæ Bibliorum editionis penulam

penulam vertere φελώνιον, aut *caſulam*, quemadmodum σιχάριον, *tunicam* vel *albam*, præſertim cum non conſtet an ætate Chryſoſtomi Eccleſia Latina caſulæ vocem vſurparet: cauendum tamen ne pallium vertamus, cum Eraſmo & quodam Gloſſarij auctore, néve penulam vel caſulam, qua ſimplices quiuis vtuntur presbyteri, atque ipſi Archidiaconi vt ex Curopalata liquet pag. 150. cum Archiepiſcopali pallio confundamus, quæ faſcia potius eſt aut lacinia quædam lanea de collo pendens purpureis crucibus inſignuta, quam ieſtis aut penula.

Pag. 597. c. 3. *conſeruandor.*) Eraſmus, *Memento Domine auguſtiſſimorum & Dei obſeruantium regum noſtrorum*: at hîc φυλάττειν non eſt obſeruare, ſed cuſtodire, vt vidit interpres Liturgiæ S. Baſilij pag. 35. *pro piiſſimo & à Deo conſeruando Imperatore noſtro.* & Leo Thuſcus pag. 54. *Pro piiſſimis & cœlitus cuſtoditis.* Concilium Conſtantinopolit. ſub Menna. Act. 1. κατὰ κέλευσιν τοῦ φιλοχρίστου καὶ θεοφυλάκτου ἡμῶν βασιλέως Ἰουστινιανοῦ. *iuxta pium iuſſum Chriſti amantiſſimi & à Deo cuſtoditi Imperatoris noſtri Iuſtiniani.* Ius GræcoRomanum pag. 443. in Reſponſis Balſamonis citans canonem Synodi 6. œcumenicæ τῶν ἁγίων πατέρων τῶν ἐν τῇ θεοφυλάκτῳ καὶ βασιλίδι πόλει συναχθέντων. *ſanctorum Patrum, qui in cuſtodita diuinitus & imperatoria vrbe conuenerunt.* vnde & θεοφρούρητος βασιλεία dicitur apud Curopalatam p. 90. *à Deo cuſtoditum imperium.* ſic infra 399. d. 7. pro, Deo deditis, idem ſcripſimus. c. 11. ἔνυξε.) P. ἤνοιξε mendosè fortaſſe pro ἔνυξε, quo pacto legiſſe videtur interpres auctor Vulgatæ Latinæ Ioannis 19. 34. cum vertit, *aperuit*, non ἔνυξε, *fodit*, *ſauciauit*, *pupugit.* & ita legebatur in R. & M. vt emendauimus. d. 11. *participat.*) Eraſmus, *in tranſſumptionem animarum.* Melius infra 616. c. καταξίωσον ἡμᾶς μεταλαβεῖν τῶν μυστηρίων, *dignos nos facito, vt participes ſimus myſteriorum*, & εἰς πνεύματος ἁγίου κοινωνίαν, *in Spiritus ſancti communionem.*

Pag. 598. c. 9. *nubem.*) Eraſmus, *nebulam* quaſi eſſet ὁμίχλη. quæ propriè vapor eſt è terra & aquis ſurgens, qui ſi in altum tollatur, in nubem conuertitur. Matthæi quoque 17. 5. νεφέλη φωτεινὴ, *nubes lucida* vertitur ab auctore Vulgatæ: lucis autem non eſt capax nebula. Porro νεφέλην videntur appellare Græci velum aliquod ſicut & ἀέρα, vt docet Germanus in Theoria pag. 153. τὸ καταπέτασμα ἤγουν ὁ ἀὴρ ἐστὶ καὶ λέγεται ἀντὶ τοῦ λίθου οὗ ἠσφαλίσατο τὸ μνημεῖον ὁ Ἰωσήφ. *Velum ſiue aër eſt & dicitur eſſe vice lapidis, quo muniit monumentum Ioſeph.* Fortaſſe illud velum hoc eſt, quod idem Germanus vocat δισκοκάλυμμα ἀντὶ τοῦ σουδαρίου ὅπερ ἦν ἐπὶ τὸ πρόσωπον περικαλύπτον αὐτὸ ἐν τῷ τάφῳ. *Diſci velamentum eſt pro ſudario, quod erat ſuper facie, circumtegens eam in ſepulchro.* c. 9. εὐχὴ εἰς τὴν πρόθεσιν.) Eraſm. *ad oblationem.* R. M. ὁ ἱερεὺς ἐπὶ τῇ προθέσει τῶν τιμίων δώρων τοῦ κυρίου δεηθῶμεν. ὁ ἱερεὺς τὴν εὐχὴν τῆς προθέσεως. Leo Thuſc. *Deinde dicit Diaconus in propoſitione precioſorum donorum, Dominum deprecemur, Et dicit ſacerdos orationem hanc.* in Venet. inchoatur Liturgia ab hac oratione cum hoc titulo εὐχὴ προθέσεως. *oratio propoſitionis*, quod autem addit, ὅπου πρόκειται τὰ ἅγια, indicat ab hac propoſitione nomen accipere minus altare quoddam, in quo ſacerdos ſacra præparabat, & panem conſecrandum proponebat, erátque intra ſanctuarium à ſiniſtra maioris altaris. Curopalates pag. 193. ὁ δὲ ἔρχεται εἰς τὴν λεγομένην πρόθεσιν ἔνθα κεῖται τὰ ἅγια. *Venit in locum qui dicitur Propoſitio, vbi ſita ſunt ſancta.* eadémque reperiuntur apud Cantacuzenum lib. 1. cap. 41. Ioannes Epiſc. Citri in Reſponſis pag. 328. Iuris GræcoRomani πρὸ τῶν ἁγίων δώρων ἔν τε τῇ εἰς τὴν ἁγίαν τράπεζαν εἰσόδῳ, καὶ ἐν τῇ εἰς τὴν πρόθεσιν ἐπανόδῳ αὐτῶν. *ante ſacra dona in ingreſſu ad ſanctam menſam, & regreſſu eorum ad Propoſitionem.* ſic enim vertendum eſt, non, *ad eorum propoſitionem.*

Pag. 599. a. 5. μετανοίας.) Interpres, *aſcenſiones tres in ſanctum ſacrarium*: non animaduerterat vocem μετανοίας apud recentiores Græcos Patres profundam corporis inclinationem ſonare, quia nimirum ſolebant pœnitentes caris Dei adgeniculari, vt loquitur Tertullianus, & presbyteris aduolui lib. de pœnitentia cap. 9. Obſeruauit hoc vir doctiſſ. Iacobus Billius in ſcholiis ad 1. orat. Damaſceni de imaginibus, in qua citatur ex vita S. Chryſoſtomi βαλὼν μετάνοιαν τῷ Ἰωάννῃ, quod Franc. Zinus verterat; *Ioanni deſyderium iniiciens*, quòd locutionem illam non intelligeret. βαλεῖν enim μετάνοιαν inquit *eſt honoris cauſa ad alicuius pedes ſe abiicere, ac venerabundo animo ante ipſum ſe proſternere, benedictionem ab eo poſtulare.* In Græcorum Euchologio Diaconus multis locis τῷ ἱερεῖ τρεῖς μετανοίας βάλλει, hoc eſt pœnitentis in modum tertio ante ipſum ſeſe incuruat.

Pag. 600. a. 6. *habitatione.*) Eraſmus, *Pro ſancta hac ſola ciuitate*, quaſi legiſſet μόνης non μονῆς, quæ vox habitationem, manſionem, vel domum ſonat vt p. 330. a. τῆς ἁγίας ταύτης μονῆς. ita paulo poſt, ἐπὶ τῷ ἁγίῳ οἴκῳ τούτῳ. Vetus interpres Baſilij ὑπὲρ τοῦ ἁγίου οἴκου τούτου, vertit *pro ſancta domo iſta.* pag. 34. & 35. ſic in eccleſia Latina oratur, *Viſita quæſumus domine habitationem iſtam.* Poteſt etiam verti *pro ſancto hoc monaſterio*, vt in Concilio Conſtantinopolit. ſub Menna Act. 5. Μαριανοῦ ἐλέῳ θεοῦ ἀρχιμανδρίτου μονῆς Δαλματίου, *à Mariano Abbate domus & monaſterij Dalmatij.* Sunt enim in his Liturgiis quædam propria monachorum, quod ex eorum bibliothecis erúta ſint earum exemplaria, vt infra 606. b. τῆς ἱερωτάτης καλογραίας ταύτης meminit.

Pag. 602. a. 9. *immutabiliter.*) ἀτρέπτως. Eraſmus interpretatus eſt *intrepide*, Leo Thuſcus *inconuertibiliter factus homo*, eadémque verba orationis huius vetus interpres Liturgia ſancti Iacobi pag. 5, editione Morel. vertit, *ſine vlla conuerſione homo factus es.* quod intelligendum non conuerſa diuina natura in humanam, neque humana in diuinam, ſed facta duarum naturarum hypoſtatica vnione. idem correctum eſt infra pag. 608. d. 10. *intrepide & irreuocabiliter.*

Pag. 603. c. 1. *cum lampade.*) Interp. *cum lucerna*

c

na. & infra 619. d. 3. αἰωρουμέναις λαμπάσι· *ſuſpenſis lucernis*, pro *accenſis lampadibus*. nam lucerna quidem inſtrumentum eſt, in quo eſt ellychniũ oleo irrigatum ignem fouet, vnde olei genus, quod lucernarium dicebatur: lampas autẽ propriè fax eſt ex cera vel alia eiuſmodi materia vſtili confecta; quanquam & pro lucerna nonnunquam ſumitur ſiue pro lychno penſili, vnde apud Iuuenalem Satyra 3. ænea lampas. & apud Columellam lib. 12. cap. 18. *ferreis lampadibus ardentibus caleſiunt*; ſed lucerna nuſquam pro cereis vel facibus ſumitur, cuiuſmodi ſunt eæ quibus vtuntur Græci, cum ſacram Liturgiam celebrant, vel cum ad obeundas ſupplicationes procedunt. Theodoretus lib. 5. cap. 39. ἅπαντες γὰρ ἀπήντων ταῖς ἐκ κηροῦ λαμπάσι προϊόντες. *Omnes cum cereis accenſis & obuiam fiunt.* Socrates lib. 6. cap. 8. ἐπενοήθησαν δὲ παρ᾽ αὐτοῦ σταυροὶ ἀργυροῖ φέροντες φῶτα ἐκ τῶν κηρίνων λαμπάδων. *Excogitatæ ſunt ab ipſo cruces argenteæ, quibus cereæ lampades imponebantur*, ſic enim vertendum cum Epiphanio Scholaſtico lib. 10. cap. 8. Tripart. vt admonuimus in Notis ad illum locum homil. de ſancto Phoca pag. 875. μετὰ λαμπάδων ἐξιόντες. & cum interprete Nicephori lib. 13. cap. 8. Hieronymus aduerſ. Vigilantium; *Per totas Orientis eccleſias, quando legendum eſt euangelium, accenduntur luminaria iam ſole rutilante non vtique ad fugandas tenebras; ſed ad ſignum letitiæ demonſtrandum.*

Pag. 606. b. 1. *qui monachus.*) Emendauimus Eraſmi verſionem, *noſtro patre ſacræ legis adminiſtratore*, quaſi eſſet ἱερονομοῦντος, vel tale quid. neſciebat Græcos ἱερομονάχους appellare monachos ad ſacerdotium vel preſbyteratum promotos, vnde in Turcogræcia legimus pag. 257. epiſtolam, quam ſcripſit ad Zygomalam Μεθόδιος ἱερομόναχος. & Phranzes Chronici lib. 2. cap. 5. *Viris & fœminis illuſtribus, & probatis hieromonachis, & Deo conſecratis virginibus veniam annuebat.* Gregoras lib. 8. ἱερωμένους μοναχοὺς appellat: Nicephorus Cartophylax ad Theodoſium pag. 342. Iuris GræcoRomani: εἰ δὲ μὴ εἰσὶν ἱερεῖς μοναχοὶ δεχόμενοι λογισμοὺς τινῶν καὶ δεσμεύοντες καὶ λύοντες γινωσκέτωσαν, ὅτι ἀκανονίστως τοῦτο ποιοῦσι. *Monachi autem non ſacerdotes, qui aliorum confeſſiones ſuſcipiunt ligantes & ſoluentes, ſciant ſe contra Canones id facere.* Certe in Concilio Chalcedonenſi can. 4. vetantur monachi vel eccleſiaſticis vel ſecularibus negotiis ſe ingerere εἰ μή ποτε ἄρα ἐπιτραπεῖεν διὰ χρείαν ἀναγκαίαν ὑπὸ τοῦ τῆς πόλεως ἐπισκόπου. *niſi forte propter neceſſariam cauſam ab Epiſcopo ciuitatis id eis permiſſum fuerit.* d. 10. *Catechizet.*) Male interpres, *catechizabit, aperiet, aduniet*, quæ immutauimus & ad Leonis Thuſci verſionem conformauimus, *inſtruat eos verbo veritatis, reuelet eis euangel. iuſtitiæ, aſſociet eos*, &c.

Pag. 607. b. 4. *Lauacro.*) Ineptè Eraſmus, *per lotionem renaſcentiæ*, quæ voces Patribus Latinis ſunt inſolitæ, nec aliter ipſe vertit ad Tit. 3. 5. ac nos edidimus. c. 4. *Catechum. recedite.*) contra mentem auctoris Eraſmus ediderat, *Cathecumeni accedite*, quia nimirum falſam illam lectionem ſecutus erat προσέλθετε; quæ adhæſit etiam R. & M. pro προέλθετε, vt habet Euchologium in Veneta. & in Liturgia S. Baſilij pag. 48. vnde interpres illius, *Omnes Catechumeni procedite, Nemo de Catechumenis remaneat.* & Leo Thuſcus hic: *Quicunque Catechumeni recedite, Nullus Catechumenorum, ſed ſoli fideles remaneant.* ita ſumitur verbum προέρχεσθαι. 2. Machab. 4. 34. ἔπεισεν ἐκ τοῦ ἀσύλου προελθεῖν, *ſuaſiſſet de azylo procedere*, & cap. 10. 17. προελθόντες ἀπὸ τῆς πόλεως ἐπὶ πολὺ, *longius de ciuitate procedentes.* Alcuinus de diuinis officiis cap. de celebrat. Miſſæ, *Miſſa vt Iſidorus dicit dicta eſt, ab emittendo. Tempore enim, quo ſacerdos incipit conſecrare corpus dominicum, dicendum eſt à Diacono poſt Euangelium, Si quis Catechumenus eſt, procedat foras.* Idcirco Athanaſius apologia 2. pag. 582. contendit non fuiſſe tempus oblationis, quo tempore aſtitit quidam Catechumenus, ὁ ποῦ ὅτ᾽ ἂν ᾖ τὸ τῆς προσφορᾶς προσκομίζεσθαι, ἔνδον ὄντων τῶν κατηχουμένων, & cauſſam affert pag. 569. cur id fieret, οὐ χρὴ γὰρ τὰ μυστήρια ἀμυήτοις τραγῳδεῖν, ἵνα μὴ Ἕλληνες μὲν ἀγνοοῦντες γελῶσι, κατηχούμενοι δὲ περίεργοι γενόμενοι σκανδαλίζωνται. *Non enim fas eſt myſteria his qui non ſunt initiati prodere, ne Gentiles ea per imperitiam ſubſannent aut Catechumeni, cum curioſi euaſerint, ſcandalizentur.*

Pag. 608. a. 5. *& cuſtodi.*) Hæc abfuiſſe ab exemplari quodam Græco annotauit Gelenius vel alius quiſpiam, & vero in omnibus editionibus Græcis deſiderantur, nec aliud quicquam addere ſolet populus illis vocibus κύριε ἐλέησον in aliis locis. Ex iiſdem Græcis libris addidimus ἐκφώνως ὁ ἱερεύς, at in R. & M. ὁ ἀρχιερεὺς ἐκφώνως. Leo Thuſc. *Et tunc pronuntiat voce ſacerdos.*

Pag. 609. a. 10. *inutilem.*) Sic erat in Colmarienſi, at in Baſilienſi, *antiquum*: tum annotarat quidam in margine, *Legiſſe videtur interpres ἀρχαῖον*, pro ἀχρεῖον. alludit auctor ad Matth. 25. 30. & Lucæ 17. 10. ὅτι δοῦλοι ἀχρεῖοί ἐσμεν· illud autem, *neque reprobes me*, eſt ex Sapientiæ 9. 4. b. 9. *qui & ſuſcipis.*) Eraſmus, *& accipiens*, at Leo Thuſc. *ſuſcipiens & diſtributus*, vt ante dixerat & offerens & oblatus, in Morel. legebatur διαδιδόμενος. c. 10. δορυφορούμενον.) Emendauimus hunc locum ex Leone Thuſco, apud quem legimus pag. 58. *angelicis inuiſibiliter ſtipatum agminibus* & pro δορυφορούμενοι *ſtipati* ſcripſimus *ſtipatum*. ſic & interpres Baſilij pag. 38. *regem cui ab angelicis miniſtratur ordinibus.* & infra d. 2. τὴν πρόθεσιν vertimus, *Propoſitionem*, no[illegible] Eraſmo *oblationem*: non enim id nome[illegible] illi altari minori ſanctuarij.

Pag. 610. a. 8. τίθησι.) Interpretandum eſſet ad verbum *ponit*, & ita ſumeretur abſolutè participium εἰσελθόντες, pro εἰσελθόντων αὐτῶν, *Poſt vbi fuerint alterum oſtium ingreſſi*: aut ſcribendum τιθέασι, *ponunt*: ſed à ſolo ſacerdote hoc fieri conſtat ex edit. M. pag. 92. ὅτε ἀποτίθησιν ὁ αὐτὸς τὰ ἅγια ποτήρια. ἐν τῇ ἱερᾷ τραπέζῃ, ex Romana vbi dicitur item ἀποτίθησιν ὁ ἱερεὺς τὰ ἅγια. *ſacerdos ſan-*

Digitized by Google

Eta deponens. & ex Liturgia Euchologij fol. κε'. vbi dicitur deponere ſacrum calicem in ſacra menſa, tum ſacrum diſcum ſeu patenam de capite Diaconi acceptum ſuper ipſam eandem menſam collocare, τὸ δὲ ἅγιον δίσκον λαβὼν ἀπὸ τῆς τοῦ διακόνου κεφαλῆς ἀποτίθησι ἐν αὐτῇ τῇ ἁγίᾳ τραπέζῃ. a. 11. εἰλήσας.) Reſtitutus eſt hic locus ex R. & M. in quibus pro συνάξας, quod erat in P. legitur εἰλήσας vel Marci 15. 46. ἐνείλησε τῇ σινδόνι. d. 5. *inhabitet.*) ἐπισκιάσειε ita vertit Leo Thuſ. p. 66. at interpres ſcripſerat *obumbret*, quaſi legiſſet ἐπισκιάσῃ, vulgaram retinent lectionem R. M. V. d. 9. ἀτανρῶν.) Inuſitatum eſt hoc vocabulum, ideóque videtur ſcribendum potius ἀφανῶν, vt habent tres editiones Græcæ.

Pag. 613. b. 5. *& totus.*) Interpres Baſilij & Leo, πανάγιος vertunt, *ſanctiſſimus*, & infra d. 2. ἐκχυνόμενον, *effundetur*, at interpres Liturgiæ S. Iacobi, *effunditur.* d. 6. *Memores.*) Eraſm. *Memoriam igitur agentes*, at Leo Thuſ. & interpres S. Iacobi, *Memores*, & Baſilij, *Memorantes.*

Pag. 614. a. 3. διὰ πάντα.) Ad verbum eſſet, *propter omnia*: ſic tamen Baſilij & Chryſoſt. Liturgiarum interpres. *Tua ex tuis tibi offerentes, per omnia in omnibus.* b. 4. *Quod vero.*) Scripſerat tantum hoc Eraſmus, *In calice vero hoc precioſum*: at Leo Th. *& quod eſt in calice iſto precioſum.* Baſilij interpres, *quod autem eſt in calice iſto ipſum ſanguinem Domini.* c. 10. *initiato.*) Poſſet etiam verti, *conſummato*, vel *perfecto*, qua notione vſurpatur hoc verbum ad Hebr. 12. 23. ἐν πνεύμασι δικαίων τετελειωμένων. *& ſpiritibus iuſtorum perfectorum*, vel certe vt Lucæ 13. 32. καὶ τῇ τρίτῃ τελειοῦμαι. *Et tertia die conſummor.* Sic acceperunt interpretes S. Iacobi in Liturg. *& omnis ſpiritus iuſti in fide Chriſti tui conſummati*, & Baſilij, *& omnis ſpiritus iuſtorum finem in fide habentium.* Sic denique in Miſſa Latina dicimus, *& omnium qui nos præceſſerunt cum ſigno fidei, & dormiunt in ſomno pacis.* & in Anaphora S. Baſilij è Syriaco, *Memento fratrum noſtrorum, qui obierunt in vera fide.* & in Liturgia Nazianzeni ex Arabico, *qui dormierunt in fide orthodoxa*, denique in ea Cyrilli ex eodem Arabico, *& omnium ſpirituum iuſtorum, qui requieuerunt in fide.*

Pag. 615. a. 10. *& vitæ.*) Interpretes veteres omittunt, &, eadémque coniunctio abeſt à Græcis: in quibus poſt vocem αἰωνίου in Euchologio vacuum ſpatium relinquitur ad inſerenda nomina, & in edit. Romana ac Moreliana interiiciuntur hæc ὑπὲρ ὧν ὁ ἱερεὺς μνημονεύει, ὧν θέλει ζώντων καὶ τεθνεώτων. *Hoc loco ſacerdos meminit, quorum vult viuorum & mortuorum.*

Pag. 616. a. 7. *Quoniam.*) Hæc in vnam periodum iungenda ſunt cum ſequentibus hoc modo, vt apud Leonem, & interpretes Iacobi & Baſilij, *Vt clemens Deus noſter, qui ſuſcepit eam ſancto & cœleſti intelligibili altari ſuo, mittat nobis propterea gratiam & donum ſancti Spiritus.* b. 11. *ouilis.*) ποίμνης, interpres verterat, gregis, at in tribus Græcis editionibus, legitur πόλεως, & apud Baſilij interpretem & Leonem Th. *Memento Domine ciuitatis, in qua habitamus, & omnis ciuitatis & regionis:* forte etiam χώρας ſcriptum hic fuit non ποίμνης, vt ante pag. 600. a.

Pag. 617. b. 4. καὶ μετανοίᾳ.) Hæc ſuo loco mota, videntur ita reſtituenda, vt ſunt in R. & M. ἐν εἰρήνῃ καὶ μετανοίᾳ ἐκτελέσαι. *In pace & pœnitentia finiamus.* Leo Th. videtur legiſſe καὶ ὑγείᾳ, *in pace & ſanitate expleamus.* nec aliter habet Pelargus. b. 11. *ante tremendum.*) Hæc tria nunc adiicimus è Græco & Leone Th. qui ſcripſit, *& congruam reſponſionem ante formidoloſum tribunal.* Baſil. interp. *excuſationem in terribili & horribili tribunali Chriſti.* Pelargus etiam mſ. Græci codicis auctoritate hæc confirmat.

Pag. 618. c. 7. ὁ δὲ ἱερεύς.) Hæc vſque ad μόνου δὲ, abſunt à tribus editionibus Græcis, nec à Leone vel à cæteris Liturgiis agnoſcuntur: nihil enim aliud pronuntiari dicitur cum eleuatur Chriſti corpus niſi *Sancta ſanctis*, vide hom. 17. in epiſt. ad Hebr. In R. V. & Morel. p. 106. hæc dicuntur à ſacerdote pronuntiari, dum ſuffitum adolet, ὑψώθητι ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς ὁ θεὸς, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἡ δόξα σου. Pſal. 107. 6.

Pap. 619. a. 5. ὁ θεός.) R. M. ὁ θεὸς ἡμῶν ἄνες. *Deus noſter remitte.* a. 8. ἐνθυμήσει.) Græca vox ſonat, *in cogitatione*; at Eraſmus qui vertit *in concupiſcentia*, legit vt habet Morelliana editio ἐπιθυμήσει. vtrumque in R. & V. deſideratur. In confeſſione Latinæ eccleſiæ hæc tria iunguntur ſimul *cogitatione verbo & opere.* d. 3. βασιλίθυρα.) Interpres, *magnum oſtium*, ſed ex Curopalatæ conſtat fuiſſe velum oppanſum oſtio, ſiue παραπέτασμα, quod diductum ianuæ inſtar tranſeuntes tranſmittit. pag. 200. αἰρομένων ἐξαίφνης τῶν βηλοθύρων εὐφημοῦνται οἱ βασιλεῖς ὑπὸ τῶν ἐν τοῖς κατηχουμένοις ὄντων ἁπάντων. *Repente vero ſublatis velis acclamationibus fauſtis excipiuntur Imperatores ab omnibus, qui ſunt in Catechumenis*: male interpres Iunius verterat, *velaribus*, quem reprehendit I. Meurſius in Gloſſario, citans Gulielmum Bibliothecarum in Stephano VI. qui *belothyra*, & *velothyra* ſerica, & auro texta eiuſmodi vela appellat. Quod autem addebatur in editione Vvecheli αἱματώδεις λαμπάδες, corrigendum videtur αἱμαχθείσαις λαμπάσι vel potius αἱμαχθεισῶν λαμπάδων, vt ante docuimus in pag. 603.

Pag. 620. b. 10. *diſcedite.*) Hic quoque perperam interpres, *accedite*, nec animaduertit hæc eſſe verba Diaconi populum dimittentis, ac proinde corrigendum προέλθετε, *procedite.* In R. V. M. ἐν εἰρήνῃ προέλθωμεν. Leo Thuſcus & Pelargus, *In pace diſcedamus. Clerus & populus: In nomine Domini*, Idémque habet interpres Liturgiæ Baſilij, at in ea Iacobi, ἐν εἰρήνῃ Χριστοῦ πορευθῶμεν. ὁ λαός, ἐν ὀνόματι κυρίου. *In pace Chriſti eamus.* Populus, *In nomine Domini.* Poſtremo εὐχὴ ὀπισθάμβωνος dicitur, *quæ poſt ambonem dicitur*, ambo ſuggeſſum ſiue pulpitum ſignificat, vtitur hac voce Græca Sozomenus lib. 7 cap. 2. Leo Thuſcus, hunc ei præfigit titulum, *Tunc dicit ſacerdos orationem hanc ante cancellos.* & interpres Baſilij, *Pontifex poſt hæc vadit retro lectorium, & dicit Diaconus, In pace Domini poſtulemus. Pontifex: Qui benedicis benedicentes te Domine, &c.*

AD THEODORVM LAPSVM.

NVMERABATVR inter ſeptem epiſtolas Chryſoſtomi diuerſas ab editione Iacobi Billij quinta, hæc eius ad Theodorum adhortatio: quia tamen in libris calamo exaratis & in Florilegio Moguntino, *λόγος παραινετικὸς*, *liber ſiue oratio adhortatoria* appellatur, & cum à veteri interprete in editione Pariſienſi 1524. tum in Baſilienſi anni 1547. à recentiori, titulus ei præfixus eſt *de reparatione lapſi liber vnus*, ſeparatum ab epiſtolis eum edendum cenſuimus ex apographo Romæ nobis ex Vaticanis libris expreſſo. Variantes lectiones ſuppeditabunt illuſtriſſimi Cardinalis Perronij liber vnus, alter Franciſci Oliuarij, tertius Collegij noſtri Antuerpiani, qui ſtudio & opera Ioannis Liuineij τῦ μακαρίτου ex mſſ. Ioa. Sambuci Conſil. Cæſarei deſcriptus fuit: ſingulos ordine ſuo quatuor literæ R. P. O. & A. deſignabunt. Hiſtoria vero lapſus Theodori profertur actione 5. ſynodi quintæ, ex hiſtoria eccleſiaſtica in qua tradit Heſychius Hieroſolymitanus beatum Ioannem ſcripſiſſe epiſtolam ad Theodorum, qui à prima ætate clericatui Antiocheno connumeratus, & bene conuerſari pollicitus, ad ſæculares libidines reuerſus iterum delectabatur, ſed Ioannes eum à peiore ad meliorem pœnitentiam transferre præualuit, vide etiam Theodoretum lib. 5. cap. vlt. Titulus in Romano dabatur, quem edidimus, in A. *πρὸς Θεόδωρον ἀσκητὴν ἐκπεσόντα, καὶ περὶ μετανοίας, καὶ ὅτι οὐ χρὴ ἀπογινώσκειν λόγος α'. Ad Theodorum religioſam vitam profeſſum, qui lapſus erat, & de pœnitentia, quódque non ſit deſperandum:* in Oliuarij membranis addebatur *ἐν εἴδει ἐπιστολῆς, in forma epiſtolæ.*

Pag. 622. b. 13. *Nam ſi vnus.*) Recentior interpres hunc locum ſic ediderat, Quandoquidẽ vnus iſte melior eſt, qui Dei voluntatem amplectitur, quam ſunt decem millia tranſg. Vetus autem ita fere vt ſcripſimus: exprimit enim ſententiam auctor illorum Eccleſiaſtici verborum c. 16. 13. *κρείσσων γὰρ εἷς δίκαιος ἢ χίλιοι. Melior enim vnus iuſtus, quam mille.* Chryſoſt. tamen eodem modo, quo hic in homil. 39. in Geneſim citat hunc locum, & addit, *οὕτως ὁ μὲν προφήτης μυρίων παρανόμων τὸν ἕνα ποιοῦντα τὸ θέλημα κυρίου κρείττονα ἀπέφηνε. Sic propheta quidem pronuntiat vnum bonum decem millibus impiorum eſſe meliorem.* idem occurrit hom. 22. in Gen. & hom. 26. in Acta & homil. 24. in epiſt. ad Hebræos. c. 1. *τῶν Ἰουδαίων.*) R. *τῶν Ἰουδαίων*, reliqui tres vt editum eſt. Vetus, *quam multitudo diues Iudeorum*; ſed emendandum ex mſ. Nic. Fabri V. C. *quam multitudines Iudeorum.* c. 5. *καταστρέφει.* A. c. 9. *ἐν κατισχύει ὁ διάβ. euertit.* A. c. 13. *Si quis enim.*) Hic quoque aberrarat ô mente auctoris interpres, *Quis honeſtus & clarus non ingemuit qui incidit in ploratum.* d. 5. *τὴν χρυσῆν ἱερωσύνην ἔχοντας τῇ μαίᾳ αὐτῇ.* A. *πρωτότυπα τὸν σῶμα.* P. A. *ἄμωμον ἐκεῖνον.* O.

P. 623. a. 11. *ſi hab. libido.*) Adde è Græco, *Si ſuperbia, ſi ſcortationis cogitatio, ſi his alia nequiores aditum captant.* Vetus dixit, *Si venerit fornicationis ſpiritus, ingreditur.* c. 4. *ἰσχὺν.* R. P. d. 6. *numella.*) Interpres recentior, *perinde atque collarium*, vetus autem, *& ſicut lapis grauiſſimus ceruicibus.* Heſychius *δεσμὸν ξύλινον* eſſe docet *κύφωνα, numellam* ſiue aliud inſtrumentum ligneum quo vinciebantur nocentes, non ferreum aut lapideum; quod confirmat Chryſoſt. hic, cum addit *συντρίψαι τοῦτο τὸ ξύλον.* d. 12. *& lictorem.*) Interp. *& impoſitum ſibi lictorem deturbare:* quaſi eſſet à paſſiuo, quum etiam legiſſet *αὐτῇ*, vt eſt in O. non *αὐτῇ* vt habent cæteri. Vetus rectè, *immo deprimentem ſe abiicere Diabolum, & imperare animæ ſuæ.*

Pag. 624. a. 8. *ὑπόστ. κακά.* R. b. 9. *ſubſtantiam.*) *ὑπόστασιν* fortaſſe putauit ſe legiſſe: at vetus aptiùs, *fundamentum vitæ noſtræ*: fulcrum & columen vitæ ſpem in Deum vocat. c. 1. *ἰσχυρά.*) R. *χρυσῆ, aurea*, ſic homil. 33. in 1. ad Corinth. caritatem cathenam auream vocat: interpres recentior, iſtius & aliorum trium lectionem coniunxit.

Pag. 625. b. 5. *τῦ ἀπαγχ.*) Delendus eſt hic ſecundus articulus *τῦ*, qui abeſt ab aliis mſſ. ex quibus ſcripſimus *φθέγξομαι*, pro *φθέγξωμαι*, & in Latina interpretatione immutauimus illud, *conſolari me non poteſtis.* vide quæ annotauimus in pag. 131. prioris partis huius 5. tomi. c. 7. *quæ in ipſa etiam.*) Sic reſtituimus hunc locum, expunctis illis interpretis verbis, *vbi cum morte bona forma, quæ prius apparuit & habitus, & pulchritudo omnis extincta eſt.* Vetus interp. multo aptiùs ediderat: *& talis animæ, quæ in ipſa etiam morte ſigna prioris pulchritudinis & admirandi decoris oſtendat.* d. 3. *ὁ χρυσοῦ.*) A. *ὁ χρυσὸν μὲν ὡς πηλὸν παρορῶν, φησὶ δὲ. qui aurum ſpernit vt lutum.*

Pag. 626. b. 4. *τοῖς [illegible].*) Correximus ex auctoritate trium reliquorum, quod vitioſè in Roman. fuit, *τοῖς ὑστέροις τὰ πρότερα.* Vetus, *vt poſterioribus priora tranſierint.* d. 1. *Qui enim vinc.*) Interpres aliter, *Qui vero vinculis magna vi ruptis receperit priſtinum robur, & in rebus iſtis perditiſſimis non eſt acturus quietem, ſedulo Diabolo reluctans, ſit vel millies lapſus, ſurget iterum:* nos verum, vt opinor, ſenſum expreſſimus, cui ſuffragatur & Vetus.

Pag. 627. a. 11. *ἀμοιβὰς λαβεῖν εἴωθε.* A. b. 9. *non ſolet.*) Clarius haud paulo vertes cum veteri interpr. *Siquidem illos, qui in ipſ. deliq. non ſolet propter ſeipſum vlciſci; non enim damnum vllum recipit illa natura diuina: ſed omnino ad noſt.* c. 3. *ei damnum.*) Sic malui, quam cum recentiori interpr. *ex ea quidem nihil mali habet.* at vetus rectius: *damnum quidem luci inutilis nullum.* d. 7. *τὴν ὠφέλειαν.*) *τὴν καλὴν ἀρχὴν ταύτην αὔξειν.* A.

Pag. 628. a. 9. *manaa.*) Vocem Hebræam מנח retinuerunt LXX. apud Danielem, quemadmodum & 4. Reg. 8. 8. & Ezechielis 45. 25. Theodoretus eam exponit *δῶρα πολυτελῆ, dona pretioſa*, & Geneſ. 4. 4. vertitur *δῶρον.* Pſalm. 19. 3. *θυσία, ſacrificium*, Pſalm. 39. 9. *προσφορά, oblatio*, Vulgata Latina Danielis 2. 46. ſic locum expreſſit, *Danielem adorauit, & hoſtias &*

incenſum præcepit, vt ſacrificarent ei. Interpres Chryſoſtomi recentior ſcripſerat hic, *& ei ſacrum ceu Deo fieri iuberet*, quaſi eſſet non μαναὰ καὶ θύειν, ſed μαναὰ ὡς θεῷ, vel ὡς θεῷ, quo pacto & Ioſephus lib. 10. cap. 11. antiquit. hoc factum narrauit, καὶ πεσὼν ἐπὶ πρόσωπον, ὃ τρόπον τὸν θεὸν προσκυνοῦσι, οὕτω τὸν Δανιῆλον ἠσπάζετο, καὶ θύειν δὲ ὡς θεῷ προσέταξεν. *Procidens in faciem non aliter ac Deum adorant, Danielem ſalutauit, & vero ſacrificium ei tanquam Deo præcepit offerri.* In textu LXX. legimus μαναὰ καὶ εὐωδίας, *manaa & ſuaues odores*, θύειν autem, quod propriè ſulphur ſonat, hic videtur pro quouis ſuffitu auctor vſurpare, quemadmodum & docet Etymologus illud eſſe τὸ ἐπιθυμιώμενον εἰς καθαρμόν, ſuffitum, qui ad expiationem adhibetur. in P. ſcriptum erat καὶ θύειν, forte pro θύειν ſacrificare. Vetus interpres dixit, *& iuberet ei thus & myrrham immolari*, at in mſ. N. Fabri *thus & manaa* legebatur, pro manaa. Idem paulo poſt b. 4 ὄψιν melius *viſionem* vertit, quam recentior *faciem*.
d. 9. *ea captiuus.*) Scribendum, *effecit, vt ea captiuus p. illi redderet abſoluta.* verbum enim ad Deum referendum eſt, vnde Vetus interp. *& ineffabile ſacramentum captiui pueruli ſapientiſſima deſertione patefecit*, vbi ex manuſcripto, qui habet, *diſſertione*, corrigendum eſt *diſſertatione*.

Pag.629.a.3. ἐψηφίσατο.) O. A. κατεψηφίσατο. Ibid. *Neque enim.* Hæc ſubſtituimus in locum illorum verborum interpretis, *Neque enim parum probè credidit, quod ſolus eſſet Deus verus*, &c. quæ ſi quis comparauerit cum Græcis, quantum indiguerit accurata recognitione vulgata interpretatio cognoſcet: verum omnia loca nimis operoſum eſſet indicare, quæ à nobis correcta ſunt. b. 9. *Fuiſſet.*) Interp. *Fuit itaque flamma ſupra opinionem ad miraculum vſque exardens.* At vetus opportunius, *Poterat enim & ignem reſtinguere, & imbrem cælitus inundare, ſed hoc non fecit.*

Pag.630. a.10. ἀπαλλαγῆναι. O. ἀπαλλαγῆναι. R. b.5. *Sin autem.*) Interpt. *viſuri, quomodo futura eſſet ex ore diſſoluto diſceſſio animæ.* Vetus, *Cum vtique notum ſit, eos qui traduntur flammis, ſtatim vt os aperuerint, abſumi.* b.11. A. ἀμαχρόθυμον.

Pag. 631. d. 9. ἐν δε. μιᾷ.) Hæc aberant ab O. nec agnoſcuntur à Veteri interp. *& ſub vnius horæ ſpatio coronas ſumere ingentium præmiorum.* retinentur tamen à tribus reliquis mſſ.

Pag.632. a.2. ἀπεσθείσας.) Ita quidem R. & O. at A. αἰσθομένους. b.2. ἀποκηρύττειν. A. *proſcribere, prædicare*: atque ita legerat interpres, *deſperationis ſermonem & morbum corrupti iudicij prædicare graue eſt*: ſed tuentur receptam lectionem tres reliqui, & Vetus interp. *deſperationiſque ſermonibus mali propoſiti vitium tegere.* c.15. *In alterum littus.*) Aptius dixiſſet, *ad ipſum malorum culmen peruenit.* τὸ πέρας τῶν κακῶν. vt Eſai. 7. 20. dicitur alterum littus vel regio trans flumen. ſed τὸ πέρας fines, limites, aut terminum ſonat, vnde Vetus interp. hic, *ad vltimos malorum fines dicitur perueniſſe.*

Pag.633. a.2. ἐξεπλάγη. P. a.6. ἐπὶ γῆς ἄνω. A. & a.11. φαιδρὸν. ἐπανέρχεται πάλιν. c. 11. *quod nos priores.*) Immo aliud vult Chryſoſt. quod expreſſit melius Vetus interp. *& nihil erit, quod nos prohibeat coniungi Deo.* c.11. τῶν γεγονότων. d.4. σωζομένων. O. A. & ita legit vterque interpres. Vetus dixit, *Nunquid excidit eum de numero eorum, qui ſpem gerunt ſalutis?* d. 12. *Tradite.*) Locus eſt paulo aliter 1. Cor. 5. 5. ἤδη κέκρικα παραδοῦναι. *Iam iudicaui tradere*: ſed & hoc imperantis modo citat eum hom. 15. in 2. Corinth. vt pluribus oſtendimus in homil. de Diab. Tentatore pag. 323. a. prioris partis huius tomi 5.

Pag.634. a. 4. καὶ παραδοῦναι αὐτόν. a.6. *ne in Satane.*) Sic quoque Vetus, *ne poſſideatur à Satana*: ſed Paulus ſcripſit 2. Cor. 2. 11. ἵνα μὴ πλεονεκτηθῶμεν. *ne circumueniamur à Satana.*

Pag.635. a. 2. *omnia dabitur.*) Vetus inter. *poſſibile eſt omnia ablui per pœnitentiam*: Oliuarij codex μετάνοιαν ἁμαρτημάτων ἐπιδείξασθαι: recentior interpres addit epithetum *dignam*, vt textus apographi Antuerp. ἅπαντα ἀπονίψασθαι μετάνοιαν τῶν ἁμαρτημάτων ἐπιδειξαμένους ἀξίαν. a.5. *licet vehem.*) Interpres ediderat, *nondum conſecuti vehementiſſimam pœnitentiam, manebit nos quiddam acerbius.* c. 1. *Sicut enim.*) Interpres legebat πονηρία ψυχρά, vel tale quippiam, cum vertit: *Quemadmodum enim malitia ſubfrigida, imminentem habet retaliationem*: at potuit veteris interpretis manu in viam reduci, *Sed ſicut is qui calicem aquæ frigidæ porrexerit, nequaquam fructum mercedis amittit.* c.6. ἐνδυσάμενος. A. c.10. ἐπαυλ. A. αἰσθομένη.

Pag.636. a.2. ἐπιλαβόμενος. A. b.4. ὥσπερ ἐκδῦσαι, πῶς. A. b. 11. μεῖζον ἀπέστη. at μείζων legitur in Florileg. pag. 566. c. 7. *Perge.*) Mendosè antea, *Abiit nimirum*, & paulo poſt, *vermes, eius formæ ſpeciem*, quemadmodum & in R. O. vitioſe legebatur τὸ εἶδος τὸ αὐτῆς, pro τὸ εἶδος τ. ω. vt habet Florileg. d.10. κατέστησεν. A.

Pag.637. a.10. *& illum.*) Interpr. *& iſti igni repugna, qui te occupat.* Fidelius vetus, & liberius, *& illum gehennæ ignem his quæ te nunc exagitant, flammis libidinis & cupiditatis oppone*: eſt enim hoc mirabile quoddam medicamenti genus, vt ignis ignibus extinguatur. b.4. τρυφῶν. Sic R. O. P. at τρυφῶσαι. A. & interpres vetus, *Quanto tempore putas tibi permanere poſſe præſentis vitæ delitias?* b. 6. ὅπου πρός. O. & τίνι τοῦ. O. A. τίνι πῶς. P. c.7. *& inenarrabile.*) hoc abeſt à Græco; ſed in O. & A. pro ἀφόρητος lego ἀπόρρητος, *& inenarrabiles pœnas*: vetus tamen ſtat à Romano, *Quantū hoc voluptatis eſt ad illas execrabiles & intolerabiles pœnas?* d. 5. *inextinguibilis.*) Matthæi nimirum 3. 12. Marci 9. 43. & Lucæ 3. 17. Hæc addita ſunt ex veteri interprete, qui & paraphraſtæ more modóque nonnunquam auctoris ſenſa dilatat: ſed fidelius hunc locum expreſſit: *Ignis enim, qui in præſenti vita eſt, abſumit cuncta, quæ recipit: ille vero quos ſuſceperit, ſemper cruciat & pœna ſua ſemper integros ſeruat. Propterea enim & inextinguibilis dicitur, non ſolum, quia ipſe non extinguitur, ſed & quia nec eos quos ſuſceperit, extinguit aut perimit.* Hic locus in Florilegio citatur ex 2. orat. ad Theodorum pag. 405. d. 6. ἐφ. τῆς τιμωρίας ἔχει δαπάνης. A. & ita Florileg.

Pag. 638. a. 2. καθοφλήσῃ. In Romano erat καταχεθείς, & in A. καταχεθῆς, ſed emendatum fuit in margine καθοφληθείς, vt habet P. & Florileg. pag. 410. vetus. *quando quis febrium nimio ardore ſuccenditur*. a. 3. πρὸς ἐκείνην τὴν φλεγμονήν. Florileg. a. 4. διαναστῆναι καλῶς. O. διαναστῆναι. A. & Florileg. *& facilè teipſum erigere valebis*: & Romano ſuffragatur P. Vetus dixit, *Ex hac temporali pœna metire, quanta ſint illa ſupplicia*. Ita dixerat antea 637. c. ἀπὸ τῶν ἀγγελιῶν. b. 8. ἐκεῖνος σαφῶς παραστῆσαι μόνος ἱκανός. A. *clarè exprimere*. c. 4. ὁ ἐπίφορος. A. quæ vero ſequuntur ita recentior interpres extulerat, *ſuffecerint: nec anima diſſoluta eſt, ſed corpus eſt conſtrictum ac depreſſum anima afflicti remanente in negotio, non aliter atque ſi corpori non indita foret*. d. 7. βασάνοις. A. κολαστηρίων · & ἡμῶν τὴν ψυχήν.

Pag. 639. a. 2. δὶς ἑπτάκις. P. A. Vetus, *adde & decies centum*. a. 7. ὡς εἶπε.) Ita R. & O. at οὕτως habet A. b. 1. ἀποκαλούμενον. A. b. 9. *felis*.) Addendum, *nibil dedecoris*, ἐπονείδιστα. Vetus, *nec aliquid habent dedecoris aut opprobrij*. c. 7. διὰ ἀγῶνας μακρούς. A.

Pag. 640. b. 9. οὐδὲ νέφη.) Emendandum συνδρομαῖς, ſic enim habet A. οὔτε γὰρ εἴκει νυξὶν, οὔτε συνδρομαῖς καλύπτεται νεφῶν. *Nam neque noctibus cedit, neque concurſu occulitur nubium*: Vetus ſcripſit, *Nulla ibi nox, nulla tenebræ, concurſus nubium nullus*. c. 1. *nec alia generis*.) Ad verbum eſſet, *nec vlla alia ſolſtitiorum mutatio*. τροπὰς enim ἡλίου χειμερινὰς & θερινὰς intelligit, circa quas frigus maximè aut æſtus viget.

Pag. 641. a. 7. *mina*.) Addendum è Græco, *gehenna*, Vetus dixit, *terror gehennæ procul*. b. 9. *Et vt ſcias*.) Antea legebatur, *Atqui ſermonis elegantia & vires nibil proſunt*, forte & voces ſcripſerat interpres: vetus autem vertit, vt edidimus. Similis locutio homil. de ſimultate ſiue ira pag. 291. c. prioris partis 5. tomi. & ἵνα οὐ κάμνῃς τὰ ῥήματα ταῦτα. & in Catecheſi ad illuminandos pag. 799. c. & ἵνα μὴ νομίσῃς κάμνειν τὰ λεγόμενα. b. 12. ὑπεδέξη. A. d. 6. *vbi magna*.) Immo, *vbi omnes ſederent amicti*: ſic enim & vetus interp. & ille ſocius noſter, qui Florilegium vertit pag. 421. in homil. de futuro iudicio. d. 12. *quæ iuberet*.) Scribe, *vt hoc promiſſum conſequereris*? Vetus, *& omnia promoueres, quatenus id aſſequi poſſes*?

Pag. 642. a. 3. τῶν χειλέων. A. b. 1. τοσούτων οὐσῶν ἀγαθῶν ἃ πλησιάζουσιν. & pro κακοπαθήσωμεν, A. & O. & Florileg. πονέσωμεν legunt, & Vetus, *vti ne paruum aliquem ſuſcipiamus laborem, & exiguo tempore libidinis illecebras refutemus*?

Pag. 643. c. 10. *incoctum*.) Id enim ſonat ἄπυρον non vt interpres verterat, *valde exuſtum igni*: at Vetus, *aurum abſque igne*. ſic enim corrigendum eſt in editione Gromorſi, vel vt eſt in mſ. N. F. *aurum ſine igne*: in quo libro legitur etiam paulo poſt, *quam lapis ex Ophyr*, non vt in excuſo *lapis ex ſaphyro*, vulgatæ editiones Latinæ, *lapide, qui eſt ſapphir*. nam & in Bibliis Germanicis quibuſdam ſcriptum eſt σωφείρ, in Vaticanis σουφίρ. d. 10. ἐπ' αὐτῆς. A. & ita LXX.

Pag. 644. a. 3. *excludent*.) Græca ſonant *& concludent in munitionem*: nec aliter textus prophetæ habet: καὶ συνάξουσι συναγωγὴν αὐτῆς, καὶ ἀποκλείσουσιν εἰς ὀχύρωμα, καὶ εἰς δεσμωτήριον. *Et congregabunt cœtum, & concludent in munitionem & in carcerem*. Eſa. 24. 22. b. 1. *qui faciunt abſurda*.) S. Hieronymus ex LXX. vertit Malach. 4. 1. *& vniuerſi qui faciunt iniquitatem ſtipula*. κάλαμος arundinem, καλάμη ſtipulam vel culmum ſignificat. d. 3. ὁ οὐρανός.) Addebatur in tribus mſſ. P. O. A. ἑλιγήσεται γάρ φησιν ὡς βιβλίον ὁ οὐρανός. *Conuoluetur enim cœlum tanquam volumen*, quæ verba ſunt Eſaiæ 34. 4. ſed hæc abſunt à veteri interpr. d. 10. *Cœlorum*.) Addendum, *Commouebuntur enim, inquit, virtutes cœlorum*. & idipſum vetus interpres non omiſit, Scriptum eſt enim Matth. 24. 29. & αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται. d. 11. τῆς ἐνταῦθα ζωῆς.) A. τῆς οἰκουμένης ἁπάσης. *Vniuerſi orbis terrarum*. d. 12. μιᾶς.) R. μικρᾶς, & ſuffragatur O. ſed Antuerp. & Vetus retinent μιᾶς.

Pag. 645. a. 8. κανοῦσθαι.) A. κινεῖσθαι. & pro ἀλλαχοῦ, ἄλλα. b. 1. τοῦ θεοῦ.) Oliuarij codex addebat, ἀρθήτω γὰρ ὁ ἀσεβὴς φησὶ, ἵνα μὴ ἴδῃ τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ. ex prophetia Eſaiæ 24. 10. vbi legitur δόξαν κυρίου. *Auferatur impius, vt non videat gloriam Domini*. b. 7. προσθές.) O. A. προσθές. Vetus quoque, *Tu vero adde ad hæc omnia & dolores*. c. 2. διηγησάμενοι. A. c. 6. τὰ δὲ ἑξῆς. A. τὰ δὲ ἑξῆς λοιπὸν εἰς ὑμᾶς παρ. c. 10. *atque eius potiunde*.) ῥοπὴ quidem, vt vetus Lexicum docet, inclinationem & momentum lancis ad imum vergentis ſignificat, ſed & pro nutu & auxilio ſumitur apud Chryſoſt. vt in lib. 1. de ſacerdotio pag. 4. a. & infra 665. c. τῇ τοῦ θεοῦ ῥοπῇ · ὑπὸ τῆς ἄνωθεν βοηθουμένη ῥοπῆς, *à ſuperiore inclinatione voluntatis diuinæ adiuta*, & homil. 12. in epiſt. ad Hebr. pag. 1841. κἂν σπουδάζῃς, μὴ νόμιζε σὸν εἶναι τὸ κατόρθωμα. ἂν γὰρ μὴ τῆς ἄνωθεν τύχῃς ῥοπῆς, πάντα εἰκῆ. *Etiam ſi ſtudium ponas, ne tuum eſſe exiſtimes, quod rectè geſtum eſt. nam niſi ſupernum auxilium adipiſcaris, fruſtra erunt omnia*. Vult nimirum liberum arbitrium noſtrum gratiæ diuinæ cooperari: nam vt ait ſub finem homil. 21. in epiſt. ad Epheſ. pag. 1178. οὐ καθευδόντων ἡμῶν χορηγεῖ τὴν βοήθειαν, ἀλλὰ πονούντων καὶ αὐτοῖς. *non dormientibus nobis auxilium ſuppeditat, ſed ſimul & ipſis operantibus*. Videat hoc vetus interpres, qui ſic ediderat, *Hæc ergo animæ ſpecies in poteſtate eſt & libertate ſub Dei quidem nutu, in noſtris tamen manibus poſita*. Itaque hic ſcribendum eſt: *veluti corporis decore meliorem: in noſtra vero poteſtate atque in auxilio diuino totus eſt poſitus. Quandoquidem enim*. d. 5. ὡς ἄν τις ἀντὶ μεγάλων μικρὰ δείξειεν. *Vt ſi quis pro magnis parua demonſtret*. d. 6. ἐνδεξάμενοι. P. ἐνδεξάμεθα. A. ἐνδεξάμεθα. O. Vetus, *ſollicitudo nobis ſuperflua immineret*. d. 10. ἐνδιδόαμεν ἑαυτοῖς. A. O.

Pag. 647. b. 13. *impudentiſque*.) αἰσχρῶς nonnunquam pudendum & probroſum, ſonat, itaque hic malim vertere *deformes & infames*, vt alias poſtea appellat εὐγενεῖς καὶ αἰσχρωτέρας, *ingenuas & infames*: ſolebant enim ignominiæ cauſa deduci ad lupanar, vt in vita S. Agnetis legimus, & in hiſtoriis aliarum virginum. c. 3. παρθένων

ζ. A. ϖϱοσϐλέψω. c. 4. ϗ αἰχμωτειὰ. A. κἂν αἰχμωτειὰ ᾖ. *licet infamis ſit.* c. 10. σύγις. O. d. 12. *tanquam cornix.*) Interpres, *tanquam coturnix, ſola in eremo.* In R. & O. quoque ſic erat ὡσεὶ κορώνη ἐν ἐρήμῳ μόνη: at Hieremiæ 3. 2. ἐπὶ ταῖς ὁδοῖς ἐκάθισας αὐτοῖς ὡσεὶ κορώνη ἐρημουμένη. Vetus interpres hîc: *Sediſti ſuper viam expectans eos ſicut cornicula deſolata.* Lat. vulgata, *quaſi latro in ſolitudine.*

Pag. 648. b. 5. ἔργα γυμνῶ.) Sic emendauimus ex P. O. A. pro ἔργα δέ. c. 5. *& noluiſtis?*) Addendum è Græco & vet. interpr. *Sed & Paulus ad Corinthios ſcribens.* d. 6. ἱερέμιαι, ἱκέται ἦσαν. A.

Pag. 649. a. 7. *irrigantur.*) Interpres, *Talibus enim pigmentis oculi genæ & reliqua membra venuſtantur.* Sequutus eſt veterem interp. *Ex his enim oculorum orbes ſplendeſcunt, ex his genarum rubor depingitur, & viſus omnis ornatur.* Sed metaphoram ductam à plantis continuant, quæ ſequuntur, *& niſi per dies ſingulos rigentur eiuſmodi ſuccis ex fonte iecoris aſcendentibus venis.* c. 2. ψυχὴν γὰρ καθ' ἑαυτὴν, *ſolam.* A. c. 13. *fulgurationis.*) Satis eſſet, *fulguris ſplendorem*, ſi dixiſſet: Sic enim ſcriptum Danielis 10. 6. ϗ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὅρασις ἀστραπῆς, ϗ τὰ σκέλη αὐτοῦ ὡς ὅρασις χαλκοῦ στίλβοντος, *& facies eius veluti ſpecies fulguris, & crura eius quaſi ſpecies æris candentis.* d. 1. *Quod ſi eum puram.*) Interpres, *Quare enim ſubſtantiam angeli nec puram nec nudam vidit, ſed obſcurè admodum, & obtectè, ſic tamen eam illuſtrauit, vt decuit apparere expoſitum extra omne velamentum:* ſed hæc omnia ſunt ἀπροσδιόνυσα.

Pag. 650. a. 14. *aditus.*) Immo, *reditus*, ἐπάνοδος. Vnde vetus interp. *ſtatim redit anima ad pulchritudinem ſuam.* ſic infra pag. 653. b. 9. *regreſſus.* c. 4. *ad inimicitias.*) Interpres ſcripſerat, *ad inimicitiam cum orbe terrarum ſine fœdere gerendam*, quia fortaſſe legerat τὴν ἄσπονδον ἀπέχθειαν, vt antea pag. 624. d. ϗ ἀσπόνδου τῆς ἡμετέρας σωτηρίας ἐχθρού, idem interpres verterat, *& ſine fœdere noſtram ſalutem impugnantis.* c. 14. *exuſtionem.*) Interpres, *neque ad experimentum aliquod durum, neque ad animum conſternatum:* quaſi legiſſet πεῖραν, vel πεῖραν, at Apoſtoli verba ſpectabat illa Chryſoſt. 2. Corint. 11. 29. τίς σκανδαλίζεται, ϗ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι. *Quis ſcandalizatur & ego non vror?* 1. Petri 4. 12. μὴ ξενίζεσθε τῇ ἐν ὑμῖν πυρώσει. *Nolite percelli exploratione, quæ fit in vobis.*

Pag. 651. a. 11. τῆς πρεσβείας. A. τῆς αἰτήσεως. c. 1. καθεστηκυῖαν. A. c. 3. *Supplantauit.*) Interpr. *Ex inſidiis nos obſeruat Diabolus, & incautos in magnam abducit perniciem.* c. 9. κείμενος.) A. κείμενος, ϗ οὐ ἀνέστη πάλιν ϗ παρετάξατο. Ita legitur & in Florilegio Mog. pag. 63. quod addit μετὰ τοῦ. Vetus interp. *Et quid poſt hoc? nunquid permanſit iacens? nonne ſurrexit, & iterum ſtetit contra aduerſarium?* d. 1. παθόντι.) A. οὐ μόνον αὐτὸν ἀλλ' ὥστε, ϗ δικαίους αὐτ. κατ. ὡς ϗ παθόντι τὰς τῷ μακαρίῳ προστῆναι τοῖς παισίν. *Ita vt beato mortuo Deus poſteris eius præſidio foret.* ſed ſuffragatur editæ ac receptæ lectioni vetus interpres, *Vt etiam poſt mortem eius merita profuerint poſteris ſuis.* A.

2. A. προστασίαν ἐκείνων. & Florileg.

Pag. 652. b. 1. ἐσχάτων.) A. αἴσχιστον. *turpiſſima.* b. 2. ἐπιμένων.) A. ἐπιμένων, ἔμεινεν ἂν ἐν τῇ πληγῇ ἀνίατα νοσῶν. οὐδὲ γάρ. *permiſiſſet, in plaga manſiſſet incurabili morbo laborans. Neque enim.* Vetus autem receptam lectionem repræſentat. *Si hæc cogitaſſet Dauid, cum prioribus pariter & nouiſſimam perdidiſſet.* c. 8. *atque vbi quidem.*) Reſtituimus veram & genuinam interpretationem ex veteri interpr. nam recentior quidem penitus contrariam expreſſerat: *Quemadmodum ægrotos, qui bona ſpe ſuſtentantur, ſalubriter curamus: propterea quod nihil in eis: de qua dubitandum videatur*, &c. d. 2. τῶν σωμάτων αἱ ἄθλιοι. A. *corporis miſeri.*

Pag. 653. b. 6. *poteſtatem.*) Adde, *ſolus ipſe.* μόνος αὐτός. b. 6. ἀρετὴν.) ἀρετὴν ϗ καταλλαγὴν ἐκ τῆς προσευχῆς. A. cui ſuffragatur lectioni interpres recentior, neutri Vetus. b. 13. *Adhuc tres.*) Non *quadraginta* vt interpres vterque ex vulgata Latina, non ex LXX. vt in homilias ad Antiochenos Brixianus; vide Notas in illas. d. 9. ἐπαγγέλλονται.) A. ἐπαγγέλλονται. O. ἐπαγγέλλονται. d. 12. *Quod ſi nos.*) Neſcio quid in mentem venerit interpreti recentiori, vt expuncta veteri verſione, quam reſtituimus, hæc ſubſtitueret: *Porro nos miniſtri, qui ſæpenumero deliquimus, in meliorem frugem proficiſci ſtipulati ſumus, quam blandè reuerſi ſuſcipimur*, &c. Confirmat lectionem vulgatam Florilegium Moguntinum homil. 3. de pœnitentia pag. 63.

Pag. 654. c. 5. *Quis dabit.*) Locus eſt Deuteron. 5. 29. vbi φυλάσσειν legitur non φυλάσσεσθαι, aut vt rectius A. φυλάττεσθαι. & τὰς ἡμέρας omiſſo αὐτῶν, & ἵνα εὖ αὐτοῖς γένηται. Vetus ad verbum, *Quis dabit ita eſſe cor eorum in eis, vt timeant me, & bene eis fiat?* ſic enim mſ. N. F. d. 4. *rem amab.*) Immo, *rem optabilem arbitratur.* Sic enim fidelior interpres vetus: *& qui optat vt ita dicam, quocunque pacto, & quacunque via, quandóque reconciliemur ei.* qui vero ſequitur Scripturæ locus eſt Eſai. 43. 26. d. 12. σπουδάζει.) A. πραγματεύεται. *curat.*

Pag. 655. a. 14. *enormes.*) Addendum, *fuiſſe reſtitutos.* d. 11. ἀφαιρῆς. O. & A. itémque ἐξαιρῆ pro ἐπιχειρεῖν.

Pag. 656. a. 1. καταλαβεῖν.) Emendandum ex O. A. καταβαλεῖν. a. 2. τὴν μανίαν.) A. R. O. τὴν βίαν. *violentia.* a. 6. ἐπιλαβ.) A. ἀπαρξώμεθα. Interpres. *Suſcipiamus itaque quod ſupereſt aſcenſus.* Vetus, *age aggrediamur iter vitæ.* b. 7. ἀρξώμ.) A. αὐξάνεται.

Pag. 657. a. 12. *iucunditatem.*) Aptius vertiſſet, *& gloriam & volupt.* b. 11. εἰ δὲ ἐθέλεις. O. addidimus Romano ϗ ἀκολουθῆς ex O. A. d. 5. *Is primum.*) Interpr. *Is cum dixiſſet, quam ſit oblectatus conſuetudine rei muſicæ.* at vetus rectiùs: *ipſis etiam auditoriis literarum liberalium derelictis:* & paulo poſt myſteriorum nomine baptiſmum intelligens vertit, *Poſt hæc etiam ſacri baptiſmi myſterium conſecutus.*

Pag. 658. a. 12. *conſanguinit.*) Interpres, *conſiderantes id eſſe præter dignitatem generis.* Legiſſe fortaſſis videtur, vt in A. ὄψεως, ſed emen-

datum erat in margine συγγενείας: idcirco Vetus interpres, *quidam corruptæ mentis homines, qui ei iure conſanguinitatis proximi videbantur.* c.10. *quibus erat.)* Interpres, *qui ſæpenumero in tales belluas impegerunt*, quaſi legiſſet θηρία vel θήρας. Vetus, *quibus eſſet peritia in huiuſmodi venationibus capiendis.* c.16. *amplexique ſunt.)* Aptius dixiſſet, *ac ſalutarunt*, cum Vetere interprete: *nam ille quidem inſidebat equo, ipſi vero pedites incedebant.* d.12. ἀσπίδων. A. O. ἀσπίδα τι & ἐν εἰκόνι.

Pag.659.a.5. *diuina gratia.)* Non reddiderunt gratiæ, ſed ope gratiæ diuinæ adiuti hoc præſtiterunt: melius vetus interpres, *Et ita paulatim per Dei gratiam reuocatus, cunctiſque illis mortiferis retibus exſolutus.* Eadem locutione vſus eſt orat. contra Anomæos 6. pag.789. ἐπὰν ἐν τῇ τοῦ θεοῦ χάριτι δείξωμεν. *Igitur ſi fauente Dei gratia demonſtrauerimus.* & infrà pag.667.b. συνεῖψε. Hic ergo ſcribendum, *Atque ita diuina gratia beneficio intra paucos dies omnibus iſtis retibus expeditum rurſus priſtinæ.* c.1. *& lapſus eſt.)* Propiùs ad mentem auctoris Vetus: *atque in deſiderium mulieris incurrit, qui nec viderat vnquam mulierem.* d.2. ἴσχυσε. O.A.

Pag. 660. a. 6. θύρας. O. θυρίδας. feneſtris. Vetus, *adituque obſtructo.* d.3. *fiducia.)* Interp. *impudentia.* παῤῥησία, libertatem in loquendo non impudentiam ſonat: at Vetus aptius: *procul ſe ab huiuſmodi meritis aſſerens.*

Pag.661. d. 9. *Peccaſti.)* Locus hic eſt Eccli. 21. 1. alter autem Prouerb.18.17.

Pag.662.a.7. ἀπὸ καρδίας.) O. & A. in margine ἐπικαρπῇ, *fructuoſam.* Interpres recentior ediderat: *Quandiu enim lucroſam intermittis confeſſionem illam, nihil eſt cur te accuſes: quoniam neſcis in poſterum de peccatis diſcedere.* Vetus autem hæc omnia prætermiſit. d.3. ἀναστρέψας.) P.O. ἐπιστρέψας. edita lectio eſt Prouerb.26.11. d.8. ἀξιοπιστοῦ. A.

Pag. 663. b.14. *Quemadmodum enim.)* Interpr. *Quemadmodum in cadauere tabes gignit vermiculos:* quaſi ἐπὶ τῶν νεκρῶν legiſſet pro τῶν ἱματίων. Vetus dixit, *Nam ſicut veſtimentum generat tineas, & nutrit.* Scriptura tineæ veſtimentum conſumentis meminit Iob 13. 28. ὥσπερ ἱμάτιον σητόβρωτον. Prouerb. 25. 20. ὥσπερ σὴς ἱματίῳ καὶ σκώληξ ξύλῳ, οὕτως λύπη ἀνδρὸς βλάπτει καρδίαν. *Sine tinea veſtimento, & vermis ligno, ſic triſtitia viri nocet cordi.* Eccli.42.13. ἀπὸ γὰρ ἱματίων ἐκπορεύεται σής. *De veſtimentis quippe procedit tinea.* d.7. ἐκεῖνον. P. A. d. 14. *Quod nimirum.)* Interpr. *Siquidem virtutis modo alteram vitiorum lancem æquante non anteuerterimus, à mole peccatorum, quæ interim obrepſerunt, penitus opprimemur.*

Pag. 664. a. 8. *Quin his diſiectis.)* Græca ſonant, *quin ipſe diſruptus omne periculum arcet à corpore.* Vetus, *ſicut fortis lorica iaculum graue non permiſit vſque ad vitalia viſcera penetrare, ſed vim letalis teli maxima fregit ex parte.* Virgil. 10. Æneid.

Haſta volans clypei tranſuerberat æra,
Mæonis, & thoraca ſimul cum pectore rumpit.

Homerus Ιλιάδ. ε.

——— σάκος οὔτασε δουρί.
Ἐγχείῃ ὁρμηθείς· πυκινὸς δέ οἱ ἤρκεσε θώρηξ.
——— *ſcutum percuſſit haſta,*
Comminus impetu facto: denſus autem ei ſuffecit thorax.

vide Florileg. pag. 66. d. 1. *quandiu.)* Interpr. *donec tantum virtutis de nobis præbuerimus, vt liceat incolere cœlum.* Eleganter Vetus: *Tantum eſt, vt aliquantulum lucis virtutum merito quæramus, tantum eſt vt quamuis minimum cœli tamen ornatum mereamur explere.*

Pag. 665. b. 2. μὴ δὲ.) A. μηδὲ σέ. O. μὴ δὲ πεσεῖν. b. 4. ἅπαντα.) A. ἅπαντα καὶ σαυτὸν, *vniuerſas & teipſum perdes*, O. πάντας, αὐτὸν ἀπολεῖς. b. 8. A. αἰσθάνῃ. b. 9. ἀποπνίξαι. P. A. c. 14. *Hoc tibi in omni.)* Interpres, aliter: *Hæc enim ad iudicium proficiunt, ſic mihi quidem vſus eſt. Poſtquam aliquid vel per alios intelligo, non ceſſo, quod mihi conducat eligere: qua in re ſi probè auſcultas, nihil erit loci reliquis medicamentis.* Vetus vberius more ſuo, *ſemper animabo ſermone, ſemper hortabor: & præſentem viua voce, & abſentem literis ſuſcitabo: quanquam certus ſim, quod ſi hæc libenter relegas, vltra alia medicamenta non requiras.* c.13. O. καὶ τῶν ἀκουόν.) A. καὶ τῶν ἀκούοντας.

Pag. 666. a. 7. *depactus ſpop.)* Huius alterius libri ad eundem Theodorum ſcripti vetus eſt hæc interpretatio, quam & in manuſcripto codice V. C. Nicolai Fabri correctiorem reperimus: in ea legebatur non vt in vulgo excuſis libris *ante de pectore Chriſto*, ſed, *ante deſpectus*, vnde coniecimus ſcribendum *depactus*: nam profeſſionem vitæ ſanctioris ex conſiliis euangelicis ſæpe alibi συνθήκας appellat, & pag. 624. d. dixit eum Domini reiecto mandato iugo Diaboli ſuas ceruices vltro ſubieciſſe. & pag. 670. d. adulterium vocat nuptias eorum, qui ſemel caſtitatem profeſſi ſunt. b. 7. ἢ ῥᾳθύμως.) In A. quædam interſeruntur, quæ à reliquis abſunt: εἰδὼς ὅτι τοῦτον ἀθετοῦντες μεγάλην ὑπέξει τὴν καταδίκην τοῖς εἰς τὴν καλὴν ἀπογραφομένοις στρατείαν καὶ διὰ ῥᾳθυμίαν τὴν οἰκείαν τάξιν ἀπολιποῦσιν· ὅτι δὲ τούτοις ἡ κόλασις βαρυτέρα, δῆλον ἐντεῦθεν καὶ γνώριμον· ἰδιώτης μὲν γὰρ ὢν οὐδέποτε αὐ χαρίεν λειποταξίου. *formido, cum probe ſciam quanto ſupplicio contemptus iſtorum reddat obnoxios eos, qui in præclaram adſcripti militiam, ob negligentiam ſuum ordinem deſeruerint. Nam his quidem grauiores pœnas imminere hinc manifeſtius innoteſcet. qui enim priuatus degit, nunquam deſertæ militiæ reus peragetur.* vide hæc repetita pag. 671. b. c.9. *vndaſque.)* Legebatur antea, *ad maria nudus quoque feſtinat*, ſed ex mſ. Latino locum reſtituimus. ita quoque Florileg. pag. 68. τὴν θάλασσαν καὶ τὰ μακρά. at O. & A. τὴν θαλ. καὶ τὰ κύματα καὶ τὰ μακρά. & pro διαβαίνει. A. διαπερᾷ. c. 10. πολλάκις.) A. P. & Florileg. πολλάκις πολλάκις, *ſæpenumero.* Vnde illud vulgatum, ἀνὴρ δὲ φεύγων καὶ πάλιν μαχήσεται. *Vir autem fugiens denuo pugnabit.* c. 11. ἀπήλλαξε.) Florileg. & ἀπεχώρησε. Florileg. O. A. d. 1. βασάνων φόβῳ. Florileg. & R. *ob metum cruciatuum.*

d.9. τὴν πρὸς.) A. τὴν ἀπὸ τῆς πληγῆς ἐπάνοδον. *redi-tum ab hac plaga.*

Pag.667. a. 1. καὶ τὸν παλαιὸν ὑπέδυ. O. A. Interpres, *& ſeruitutis iugum ſubire captiuum.* a. 3. τίνα. P. εἰπεῖν. O. b. 1. μᾶλλον δὲ.) O. μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὴν ἀπὸ χάριτι τῆ ποταμοῦ. b. 10. ῥᾳδίως.) R. καταπαλαιμένος ἤλπισε. O. αὐτὸν καὶ καταπαλαίσειν ἤλπιζε. A. καὶ καταπαλαίειν, εἰ ἐπέμεινεν προσκείμενος. Interpres ediderat, *cœpiſſet, cum niſi in initiis occuparet, expugnandum à ſe poſtea difficilius exiſtimauit.* at hoc pacto ſi vertas ſcribendum erit in Græco non ῥᾳδίως, ſed δυσχερῶς, idcirco ad lectionem omnium mſſ. interpretationem accõmodauimus, Sic enim intelligi poteſt locus, vt illud αὐτὸν ad diabolum referatur, quem Theodorus facile ſuperaturus fuiſſet, ſi perſeueraſſet, vel eum ſe ſuperaturum facile ſperauit Diabolus, ſi aſſiduus in alius oppugnatione perſeueraret. c. 1. ἐὰν θέλῃς. O. c. 4. καταφρονεῖν. R. d. 1. O. ἀνέχεσθαι προσφορτίζει · ἀλλ' οὐ. d. 2. *ſtudium.*) Deerant, antea quæ ſequuntur vſque ad finem huius periodi; ſed eorum loco ſubiiciebat mſ. Nic. F. *ſtudium ad diuinos repente tranſmigrauerat libros.* d. 8. ἐπεὶ. O. Ibidem poſt τὸν adiecimus ex A. καταπιεῖν, quod ab aliis aberat.

Pag.668. a. 7. ἐποίησε.) O. ἐποίησαν. a. 11. αἱ τὴν ἄκραν.) A. αἱ τὴν ἄκραν τρίχας μόνον. Legebatur antea apud interpretem, *ſolóque tantum rugientis tranſitu feri pelli ſe agnoſcat:* deprauata nimirum lectione manuſcripti, qui ſic habuit: *ſola tantum radentis tranſitum ferri pellis agnoſcat:* rurſus quæ ſequuntur verbum prouocauit, vſque ad finem periodi, fuerant ab interprete omiſſa. c. 6. καὶ τρίτην.) A. καὶ τρίτην λαβεῖν ῥᾳθυμήσας. *& tertiam per ſocordiam accepit.* c. 7. ἐκ τῶν δραμεῖν τὸ θαῦμα. A. d. 13. *Salomonem.*) Addidimus ex A. δίκαιον πρότερον ὄντα καὶ σοφὸν, *qui prius iuſtus erat & ſapiens.*

Pag.670. d. 6. γαμεῖν.) A. γάμους νομίμους οὐκ ἐκώλυσεν. *legitimas nuptias non prohibuit.*

Pag.671. d.12. *Anima pretioſius.*) Hæc omnia vſque ad finem periodi deſyderabantur in excuſis, at in mſſ. ſic erat. *Sed nihil anima pretioſius: quod ne illi quidem qui ad extremam dementiam deuiauerunt, ignorauerunt: ſicut externi cuiuſdam poëte ſermo pronuntiat, nihil ſimile animæ reperiri poſſe confirmans.* Porro videtur ad illum reſpicere Homeri verſum 401. Ιλιάδ. ι.

Οὐ γὰρ ἐμοὶ ψυχῆς ἀντάξιον, οὐδ' ὅσα φασὶν
Ἴλιον ἐκτῆσθαι.

Non enim mihi anima æquipollens, nec quantas aiunt
Ilium poſſediſſe opes.

Pag.673. a. *Vt igitur bonum.*) Interpres ediderat, *Vt igitur ſatis durum videtur ac barbarum, his qui deuoluti fuerint ad profundum imi gurgitis cœnum, ſi tamen caſus prioris crimina emendent, ſalutare correctis remedium denegare: ita rurſus.* ac hæc nonnihil ab auctoris mente deflectunt. b. 7. *vt ſcholas.*) Interpres aliter. *dixiſſe his. qui in ſtudiis ſecularibus poſito tam perniciosa ſuadebant.* Sed ſcholas hic malim intelligere, quibus etiam vale dixit ille cuius meminit antea pag. 656. d. πολλὰ ταῖς ἐν ταῖς μουσικαῖς διατριβαῖς ἐρρῶσθαι εἰπών, *cum religioſæ vita auſteritatem amplecteretur.*

Pag.674. a. 3. *graue quidem.*) Hæc alio loco poſita fuerant ab interprete, quæ de vxore paupere aut diuite diſſerit, ſed in tribus mſſ. R. P. A. præmittuntur iis quæ mox de liberorum orbitate ſubiicit. d. 1. *ſcit enim.*) Interpr. *ſcit enim quod nobis dignitas, noſtra ſeruatur in cœlo:* πολίτευμα ſic interpretatur Tertullianus cap. 13. de corona mil. *Noſter, inquit, municipatus in cælis.* & 3. aduerſ. Marcionem 24. Hieronymus epiſt. 1. *tunc municipatum cum Paulo capies.* ad cœleſtem enim vrbem ſunt hæc referenda, non ad Romanam vt putauit Marianus Victorius, de qua Act. 22.

Pag 675. b. 3. *huiuſmodi.*) Legendum vt in mſ. N. F. *in huiuſmodi pelago nauigantium*, & eiuſdem codicis auctoritate confirmatur emendatio noſtra, qua Græcis expreſſis expunximus illa ſuperflua in aliis editionibus addita *& excelſum illum huiuſmodi pelago quære nauigantem; quamobrem obteſtor ac deprecor fuge maria, vndaſque declina, & excelſum.* b. 10. ὑψηλότερον ἐν τῷ τὴν ἀλ. b. 11. *vt referat.*) Hæc quoque mſ. idem ſuadet expungere, quæ nec à Græcis codicibus addantur. c. 9. *ſi velis.*) In vulgatis editionibus ſubiiciebantur quædam aſcititia, vt opinor, quæ nec à Græcis nec à Latinis mſſ. agnoſcuntur: *ſi velis facere: clamat beatus Ioannes: Qui in Chriſto credit, debet ſicut & ille ambulauit, & ipſe ambulare. Et alibi: Fugite fornicationem: & iterum, Tempus breue eſt. & Bonum eſt inquit homini mulierem non tangere, quaſi & in tactu ſolo periculum ſit: & iterum, Volo autem omnes homines eſſe vt meipſum. Beatus qui Pauli ſimilis fuerit, felix qui audit Apoſtolum præcipientem, non ignoſcentem. Liberi nos arbitrij eſſe natura permiſit, vt quod voluimus hoc faciamus. Eligamus igitur bonum potius, quia boni Dei creatura ſumus ne nos Diaboli opprimant mala.* c. 11. *docet Paulus.*) Hæc ſuggerente codice mſ. Nic. F. ſubſtituta ſunt in locum illorum, quæ ſuſtulimus, *dicente Apoſtolo, vos, inquit templum Dei eſtis & ſpiritus Dei habitat in vobis. Et quem cælum & terra non capit, famuli Dei pectus capit. Vides.*

IN EPISTOLAM AD INNOCENTIVM.

PRODIIT in lucem hæc epiſtola Græcè vna cum aliis opuſculis auctoris Baſileæ ann. 1529. ſtudio & opera Deſiderij Eraſmi Roter. cuius veterem interpretationem cum altera, quæ extat in Dialogo Palladij de vita Chryſoſtomi, & cum ipſo textu Græco contulimus. Citatur eius quoque pars non minima à Nicephoro Calliſto lib. 13. cap. 18. & 19. *Igitur ad Innocentium vrbis Romæ Epiſcopum de rebus ſuis ſcribens hæc quoque addit: Quomodo vero tandem, quæ ſic acta ſunt, &c.* at Palladius narrat quatuor epiſcopos à Ioanne miſſos tres epiſtolas Innocentio detuliſſe vnam Ioannis, ipſius, alteram Epiſcoporum XL. de communione Ioan-

nis, tertiam cleri Conſtantinopolitani. *Domino venerabili, ac beatiſſimo Epiſcopo Innocentio Ioannes in Domino ſalutem.* Et ante *literas noſtras,* &c.

Pag. 677. b. 6. κατ' αὐτῶ.) Emendandum fortaſſe κατ' αὐτὴν. c. 4. ταῖς τε ἑαυτῶν.) vel ſubaudi, ἐκκλησίαις, nam & ita Palladij interpres, *dimiſſis vt Eccleſiis ſuis.* vt infra 679. d. 6. c. 10. *Diaconum.*) τοὺς διακόνους, apud Palladium vero legimus, *chariſſimos Diaconos Paulum & Cyriacum.*

Pag. 678. c. 2. *neque extra limites.*) Sic maluimus cum Palladij interprete, *non oportere iudicia extra terminos fieri,* at vetus dixerat, *tranſmontanoſque ad noſtra iudicia non trahendos,* quaſi ad ὄρος montem, non ad ὅρους referret vocabulum ὑπερορίους. Photius in compendio vitæ Chryſoſtomi pag. 143. οἶμαι μὴ ἀγνοεῖν σε τὰ δόγματα τῶν ἐν Νικαίᾳ κανόνων, ὅπως διαγορεύουσιν ἐπίσκοπον ὑπερόριον μὴ κρίνειν δίκην. *Arbitror non ignorare te Nicanorum canonum decretum, iiſque prohiberi ne Epiſcopus de peregrino alteriuſque diœceſis iudicium exerceat.* c. 4. *Porro ille.*) Palladij quoque interpres: *At vero ille quaſi aliqua priora crimina noſtra praeceſſiſſent:* neuter cepit mentem auctoris, quod hic ἐπαγωνίζεσθαι ſit cumulum addere, vel ſuperare contendere priora, vt in homilia in Matthæum 91. pag. 750. οἱ δὲ καὶ ἐπαγωνίζονται τοῖς προτέροις καταγέλαστα πλάττοντες πλάσματα. ſic enim corrigendum coniicimus ex interprete, *prioribus aliud etiam addere contendunt ridicula fingentes figmenta.* & in lib. contra Gentiles pag. 739. ὁ δὲ σφαγεὺς ἐπαγωνίζεται τῷ μιάσματι τοῖς δευτέροις τὰ πρότερα ἀποκρύψαι φιλονεικῶν. *At percuſſor ſceleri cumulum addere contendebat, & poſteriori facinore prius illud obſcurare ſtudebat.* vide infra 684. c. hic ego ſcribe, *Porro ille prioribus cumulum addere contendens multa auctoritate.* d. 7. *Eleuſium.*) Pallad. *Eulyſium Apamiæ,* (quem & alibi Eulyſium vocat,) *Lupicianum Apiariæ Epiſcopos.* hic vero correximus *Piſinuntis* vt habet Palladius non vt antea *Piſinatium.*

Pag. 679. b. 7. *excommunicatos.*) Male interpres verterat, *meos excommunicauit,* Ambroſius vero apud Palladium, *& quos ipſe ligaueram, ſoluebat.* ἀκοινώνητος eſt qui non communicat cum cæteris, vt apud Gregorium Nazianzenum orat. de filio ἀκοινώνητον εἶναι τὸ θεῖον τοῖς ἡμετέροις. *Deum nihil habere commune nobiſcum.* Athanaſius contra Arianos diſputat. 1. pag. 130. περὶ τῆς τούτων ἀκοινωνήτου γέγονεν ἡ ἀρειανὴ μανία, καὶ ὅτι ἐστὶν ἐν τῇ πρωτοτόκων ἐν οὐρανοῖς ἐκκλησίᾳ. *Arianorum dementiam hic excommunicatam eſſe & in Eccleſia primogenitorum in cœlis.* c. 3. *à magiſtratu.*) Græcè eſt ὑπὸ τοῦ κουριωσοῦ. *à Curioſo ciuitatis,* hinc enim deprompta ſunt illa, quæ apud Suidam in voce κουριωσος citatur ἐκ τοῦ βίου τοῦ Χρυσοστόμου. Tertullianus meminit beneficiariorum & Curioſorum cap. 13. de fuga in perſecutione, & ex Notitia imperij Orientis & Occidentis conſtat fuiſſe ſub Magiſtro officiorum Curioſum curſus publici præſentialis vnum & Curioſos per omnes prouincias, item Curioſos in comitatu Præſidum admiſſa per prouincias renuntiaſſe, eoſdémque iudicibus crimina detuliſſe conſtat ex lege 1. Cod. de Curioſis. In paſſione B. Mennæ Heliodori cuiuſdam fit mentio, qui Curioſi officio fungebatur.

Pag. 680. a. 6. *elapſus eſt.*) Addendum ex interprete Palladij, *atque ita fugiens ſuos omnes ſecum abduxit.* b. 6. *qui eis fauebant.*) Emendauimus locum ita perperam verſum, *ſedit. populi & intempeſtiuam feſtinationem: tametſi etiam illic erant, qui ei reluctabantur:* at ſuffragatur noſtræ correctioni Palladij textus: *Agebat id de quorundam ſibi fauentium conſilio.* d. 1. *Quod ſi qua tunc.*) Hæc citata ſunt & exſcripta ad verbum à Nicephoro lib. 13. cap. 49. cuius interpres non ſatis fideliter expreſſit illa verba καὶ ὅπλοις τὸ βῆμα περιτείχισται, *& armis baptiſterium circumuallatum eſt:* niſi forte aliud legit, quod non oſtendit interpres Chryſoſtomi qui ſcripſerat hic, *& armis gradum vndique muniuit,* & Ambroſius apud Palladium, *armiſque veneranda obſidebantur altaria.*

Pag. 681. a. 6. *ſancto.*) Immo, *ſancti latices &c.* nec aliter Palladius. a. 7. *Nam & locum.*) Interpres ſcripſerat tantum, *Nam & ſanctuaria ingreſſi ſunt milites,* at interpres Palladij, *vbi ſancta condita ſeruabantur,* & Langus apud Nicephorum, *vbi ſanctum repoſitum eſt,* annotátq. *vtraque ſacra Euchariſtiæ ſpecies in loco ſacratiore templi ſeruata.* Concilium Laodicenum can. 14. περὶ τοῦ μὴ τὰ ἅγια εἰς λόγον εὐλογιῶν κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ πάσχα εἰς ἑτέρας παροικίας διαπέμπεσθαι. *Quod ſancta inſtar Eulogiarum in feſto Paſcha in alias parœcias tranſmitti non debeant,* & in Græca interpretatione Conciliorum Africanorum & Carthaginenſium can. 37. ἐν τοῖς ἁγίοις μηδὲν πλέον τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ κυρίου προσενεχθείη. quorum loco legimus in Concilio Carthagin. 3. can. 24. *In ſacramentis corporis & ſanguinis Domini nihil amplius offeratur, quam quod ipſe Dominus tradidit.* c. 5. *& quaſi per vim.*) Hæc verba vſque ad finem periodi à nobis ſunt addita, quæ inſeruntur etiam ab interpretibus Nicephori & Palladij. c. 10. *ſatellites.*) Apud Nicephorum Langus, *quos non puduit campiductores pro diaconis anteambulones habere.* apud Palladium Ambroſius, *qui exercitus duces diaconorum vice ſecum habere prænios non erubeſcebant.* Mauricius Imper. in Strateg. apud doctiſſimum Rigaltium. ἡγεῖσθαι τοῦ μετώπου προπορεύεται ὁ καμπιδούκτωρ καὶ ὁ μανδάτωρ· ὁ μὲν τοὺς τόπους ἐρευνῶν καὶ ὁδηγῶν· ὁ δὲ τὰ μανδάτα γνώμῃ τοῦ ἄρχοντος διδούς. *In fronte exercitus incedunt Campiductor & Mandator, ille vt loca perueſtiget, & viam monſtret: hic vt Ducis iuſſu mandata perferat.* vſurpat & vocem hanc Lampridius in Seuero, *Certe campiductores veſtri hanc vos docuerunt contra Sarmatas emittere.* & Ammianus Marcell. lib. 19. *Horum campiductoribus, vt fortium factorum anteſignanis armatas ſtatuas apud Edeſſam locari iuſſerat.*

Pag. 682. b. 11. *non indicto.*) Dixiſſet aptius, *bello implacabili,* vel vt Ambroſius apud Palladium, *bello ſæuiſſimo.* Gregor. Nazianz. orat. 14. p. 216. οἱ τῆς εἰρήνης πολεμοῦμεν ἄσπονδόν τε καὶ ἀκήρυκτον πόλεμον. *qui pacem colimus, implacabile & inexpiabile bellum gerimus.* d. 3. *ſi dentur.*) Hæc adiecimus, è Græco, & Palladij textu Latino, *ſedeat incorruptum, intemeratúmque iudicium.* Idcirco ſubiicit idem Palladius Innocentium Papam Theophili iudicium irritum eſſe decreuiſſe di-

xitque Synodum aliam irreprehenſibilem oportere conflari cedentibus concilio amicis primum, deinde inimicis.

Pag. 683. b. 2. διωκτῆς.) Hæc deſyderabantur apud Palladium: ſed eorum loco addebatur *Scripſimus iſta & ad Venerium Mediolanenſem, & ad Chromatium, Aquileienſem Epiſcopum. Vale in Domino.* Extant & in libro epiſtolarum eius, quem nunc vtraque lingua in lucem edimus, vna ad Venerium Mediolanenſem & altera ad Chromatium Aquileienſem.

Pag. 684. a. 4. *qui iſtuc.*) Scripſerat interpres, *qui nobiſcum agunt*, ſed aptius fortaſſe legeretur τῶν ἐκεῖθεν ἀφικνουμένων, *qui iſtinc veniunt.* paulo poſt pro *paternam erga nos*, vertimus *paterna maiorem*. id enim ſuadet τὸ ὑπερκρύπτειν, quod ſuperare & obſcurare ſignificat, vt in illo vidimus loco ex libro contra Gentiles pag. 739. d. 2. *detecta.*) Interpr. ediderat, *Eccleſiæ vſque ad genua humiliatæ ſunt:* ſed admonet Budæus εἰς γόνυ κλίνειν idem valere, quod proſternere aut ſubigere, vt in illo Appiani loco lib. 3. Ciuil. bell. Καίσαρα καταστρεψάμενον τὴν Κελτικὴν καὶ εἰς γόνυ κλίναντα. *Cæſarem, qui Galliam proſtrauerat ac ſubegerat.*

Pag. 686. b. 6. *ad recentem.*) Quaſi legiſſet πρόσφατον, non ἄφατον, *ingentem*, vel *immenſam*. Porro quæ ſequuntur *vos quoque dixiſtis*, vſque ad illa, *longè acerbiora*, nunc primum adiiciuntur, ex editione Græca Baſilienſi an. 1529. quæ vetus interpres omiſerat: epiſtola vero ad Cyriacum, quæ ex veteri interpretatione ſubiiciebatur iſti, multo fidelius & elegantius Latinitate donata reperitur à Billio pag. 866.

IN EPISTOLAS EX INTERPRETATIONE IACOBI BILLII.

HVNC epiſtolarum librum ſcripſiſſe beatum Ioannem Chryſoſtomum, cum iniuſtè atque inhumaniter relegatus eſſet in exilium, tradit Photius in Bibliotheca pag. 118. edit. August. inter quas εἰς τὸ χρειώδεις μᾶλλον συντείνουσιν αἱ πρὸς τὴν διακόνισσαν Ὀλυμπιάδα τὴν ἐξήκοντα αὐτῷ γεγραμμέναι ἑπτακαίδεκα, καὶ αἱ πρὸς Ἰννοκέντιον τὸν Ῥώμης, *vtiliſſimæ ſunt, quas ad religioſiſſimam Olympiadem Diaconiſſam decem & ſeptem conſcripſit & ad Innocentium Pontificem Romanum.* Atque has quidem ſeptemdecim tantum Medicæus codex Chriſtianiſſimi Regis Henrici Magni ſuppeditauit, omnes autem interprete V.C. Iacobo Billio Latinè tantum olim editas ille idem Iacobi Cuiacij codex, quo interpres vſus eſt, eundémque nobis perbenignè illuſtriſſimus Cardinalis Perronius ex bibliotheca ſua depromi iuſſit. Contulimus earundem Græcum textum cum apographo Collegij noſtri Antuerpiani, quod olim ex libro Ioannis Sambuci Conſiliarij Cæſarei ſibi curarat ex ſcribi vir doctiſſimus Ioannes Liuineius, & ex collatione cum altero eiuſdem Sambuci libro emendarat, eodémque ex apographo fideliter expreſſas habes epiſtolas quæ centeſimam ſeptuageſimam tertiam ſequuntur. Huius tamen primæ ad Olympiadem & tertiæ quartum exemplar Henrici II. in regia bibliotheca nobis occurrit, ſed ad Cyriacum Epiſcopum vtraque miſſa dicebatur mutatis nominibus, quæ fœminæ conueniebant in maſculina, quaſi voluiſſet auctor eadem oratione vtriuſque animum afflictum conſolari: niſi forte ſic eam librarij potius immutarunt. H. Henrici 4. codicem. H. 2. Henrici 2. P. Perronij Cardinalis. A. Antuerpiani Collegij S. variantes lectiones ex codice Ioannis Sambuci collectas deſignabunt.

Pag. 688. a. 1. τῇ διακόνῳ.) Henrici 2. codex horum loco habuit, ἐπιστολὴ πεμφθεῖσα ἀπὸ τῆς ἐξορίας πρὸς Κυριακὸν ἐπίσκοπον. Epiſtola miſſa ab exilio ad Cyriacum epiſcopum. a. 5. φέρε δὴ πάλιν ἐπαντλῶ. P. in epiſtola vero ad Cyriacum ex veteri interpretatione, legimus *vlcus denuo exhauriam*, ἀπαντλήσω. a. 8. συνάγοντας.) H. συναγαγόντας & συνέχῃ mendosè pro συγχεῖ. *perturbat, ac mœrore afficeris, & animo concidis*, H. 2. ἢ λυπεῖ; *mœrore afficit.* Interpres vetus, *Quid enim eſt quod mœres, & luges?* ſed aberant à P. λυπῇ καὶ ἀλγεῖς;

Pag. 689. a. 3. κἀγώ.) H. addebat ἀδελφή, *ſoror*, & H. 2. ἀδελφέ, *frater.* a. 6. ὁρῶμεν.) Sic legitur in H. H. 2. & in epiſtola ad Cyriacum infra p. 866. d. verum in P. ſcriptum offenderat Billius, ὁρῶ μαινομένην, ἀπ' αὐτῆς, & interpretatus erat, *Mare furore percitum intueor, atque ab imis.* Simili vſus eſt locutione homil. 4. ad Antioch. pag. 61. θαλάττης πολλῷ τῷ χειμῶνι μαινομένης. *mari procellis multis inſaniente*, & epiſt. 2. infra p. 698. b. μαινομένου τῆς ἀθυμίας πελάγους. a. 9. ἐρημίας.) P. H. γεμούσας & ἐξελκομένας. b. 1. κατεστρωμ.) H. H. 2. στρωμάτων, cuius vocis ambiguitas eruditiſſimum Billium decepit, dum vertit, *ſtragulis inſidentes*, & infra pag. 867. a. *in ſtratis iaceant.* c. 8. θαυματουργεῖν, & ἀναχωρούμενον, ἐγχωρούμενον. P.

Pag. 690. c. 3. ἀπισκάζων. P. c. 9. παρατρέχε. H. P. & ita legit Billius, cum interpretatus eſt *circumire*: ſed tu ſcribe, ſi me audis, *& vmbras ſine preterire*, vt 1. Corinth. 7. 31. παράγει γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου. *preterit enim figura huius mundi.* & Iob 12. 2. ἀπέδρα δὲ ὥσπερ σκιά. *aufugit autem velut vmbra.* cum eadem vmbra comparantur & humana negotia homil. de pœnitentia & continentia pag. 938. c. c. 10. τὸν Ἰησοῦν.) H. H. 2. P. τὸν θεόν. *Deum quem colis*, vt poſtea, τῷ θεῷ ἴδιος.

Pag. 691. a. 8. παραδοθῆ.) *tradi*, at Billius legit in P. ἐμπεσεῖν & ἀναφθῆναι. b. 6. εἰ διαφωνῇ δὲ. P. b. 11. ἀπατώμενοι.) H. H. 2. πλανώμενοι. *qui decipiuntur.* b. 12. αὐτόθι. P. c. 1. θαυμαστόν. c. 3. ὕμνους.) H. H. 2. αἴνους. *laudes.* & ibidem corrigendum ἰδίᾳ σου, ex aliis mſſ.

Pag. 692. a. 11. ὑμῶν.) H. H. 2. *noſter.* b. 7. λαμπρὰ ἔργα.) H. H. 2. & πᾶσι ὡς ὄντα. c. 2. τὴν προσήκουσαν.) P. τὴν παρ᾽ ὅλου δίοδον ἔλαβε. c. 7. ἐξήγετο. *educebatur*, at P. ἐζητεῖτο, vel potius ἐξῃτεῖτο. *depoſcebatur.* vt infra 695. b. ἄξιον ἐξαιτεῖσθαι. d. 1. οὐκ ἀξίως τυχεῖν ἔστιν ὁ στεφανωθείς.) H. 2. P. & ita corrigendum eſt. d. 2. φυγάς.) H. 2. φεύγων.

Pag. 693. b. 12. καθαιρουμένων.) H. at καθαιρουμένου. H. 2. P. & ita Ioan. 3. 25.

Pag.694.a.2. ἐπαγαγών. H.2. P. a.14. καθαί-ρεται. P. c. 3. προσέρρησαν. H. d. 1. κόρρας.) Sic emendauimus ex P. quod perperam H. H.2. ἐπὶ κεφαλῆς. Matth.26.67. οἱ δὲ ἐρράπισαν. d. 8. οἱ στρατιῶται.) Secuti ſumus H.2. & H. non P. apud quem οἱ λῃσταὶ, & Billius, *latrones ipſius veſt.* quod cum Euangelio non conuenit.

Pag.695. c. 10. εἴης;) Emendandum & ſupplendum ex H.2. P. εἴης; οὐ βιαίως, οὐ καταδίκης; οὐκ ἐπιβουλῆς;

Pag.696.a.11.) αἰσχύνας.) Inſerenda ſunt quædam ex P. quæ aberant ab H.2. H. πόσης πόνων εἶναι κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας σκανδαλισθῆναι; c. 8. ἤνεξεν. P. H.2. c.9. ἐγίνετο.) H.2.P. ἐφαίνετο. d.1. ἐξέβαλε. *emiſit, eduxit.*

Pag.697. b.12. ἐρρωμένη.) Hæc aberant ab H.2. & ab epiſtola ad Cyriacum, ſed in H. pro εὐθυμουμένη legebatur εὐθηνουμένη, *proſperis vtens ſucceſſibus.* Addebantur & alia quædam, quæ aliunde aſſuta videntur poſt clauſulam epiſtolæ, cui germanæ ſunt illæ apud Gregorium Nazianzenum epiſt. 180. ἐρρωμένους ὑμᾶς ψυχῇ καὶ σώματι προκόπτοντας ἐν τῇ δυνάμει τοῦ ἁγίου πνεύματος ὁ κύριος σκεπάσοι μεμνημένους ἡμῶν ἐν ταῖς προσευχαῖς. *Sanos vos & incolumes & animo & corpore proficientes, noſtrique in precibus veſtris memores in Spiritus ſancti virtute Dominus protegat.* Sic enim lego non σκεπάσει vt apud Athanaſium Apologia 2. pag. 608. ὁ τῶν ὅλων δεσπότης ἐπὶ μήκιστον διατηρῆσαι κύριε, πάντων χάριν, χρηστότητα. *Vniuerſi dominus te vir optime omnium cauſſa quam diutiſſimè conſeruet.* Hieronymus epiſt. 79. *Incolumes vos & memores mei, domini noſtri Ieſu Chriſti tueatur clementia domini verè ſancti atque omnium affectione venerabiles patres.* c. 4. ἐμμέλειαν.) Inualuerat iam illo ſeculo mos iſte circumlocutionibus vtendi, cum exprimenda eſſet perſona, quam alloquebantur vel ad quam ſcribebant, cuiuſmodi loquẽdi genere vſi ſunt Poëtæ Græci cum βίαν Ἡρακλείαν, *vim Herculeam*, pro Hercule dicebant & δέμας Ἀγαμέμνονος. *corpus Agamemnonis*, pro ipſo Agamemnone, Virgilius quoque Turni corpus & Horatius virtutem Catonis pro Turno & Catone dixerunt vt obſeruat Muretus lib.3. cap.4. Variarum lectionum. Apud Gregorium Nazianzenum quoque Baſilium Ambroſium & Hieronymum *ſanctitas tua, reuerentia, pietas*, legimus, & apud Epiphanium Tripartitæ interpretem *velut ignoranti veſtræ reuerentiæ inſinuare* lib. 9. cap. 14. quod dixit Theodoretus lib. 5. cap. 9. τὴν ὑμετέραν εὐλάβειαν ὡς ἀγνοοῦσαν διδάσκειν. In Concilio Sardicenſi pag.56. edit. Romanæ tom. 1. Concil. in epiſt. ad clerum Alexandrinum, πρὶν λαβεῖν τὰ γράμματα τῆς εὐλαβείας ὑμῶν. *antequam acciperemus literas veſtræ religionis.* Doctiſſimus interpres Billius nonnunquam hanc periphraſim expreſſit, nonnunquam ſuppreſſit, vt epiſt. 17. οὐδὲν ἀτοπὸς γέγονεν ἐπὶ τῆς εὐλαβείας τῆς σῆς. *Nihil prepoſteri in te contigit.* & epiſt. 142. τὴν ἀγάπην, ἣν περὶ τὴν εὐλάβειαν ἐνεδειξάμεθα τὴν σήν. *beneuolentiam quam pietati tuæ præſtiti.* item epiſt. 100. ὃ καὶ τῇ εὐγενείᾳ τῇ ὑμετέρᾳ, *quæ etiam vobis*, at epiſt. 51. κεχαρισμένος τῇ εὐγενείᾳ σου. *qui tuæ nobilitati maximè gratus futurus.* Sic ἐμμέλειαν quæ vox elegantiam & concinnitatem ſonat, hoc loco minime interpretatus eſt; at in epiſt. 134. ἰδεῖν σου τὴν ἐμμέλειαν vertit, *vt mihi ſuauitatem tuam videre liceret*, vt epiſtola 140. ἐπιστεῖλαι σου τῇ γλυκύτητι. *ad tuam ſuauitatem ſcribere.*

Pag.698.b.3. σκῆψις.) P. σκῆψις ταῦτα καὶ πρόφασις. d. 7. ψυχῆς ἔκλειψις.) P. *animæ exitium.*

Pag. 699. c. 1. μηδὲ κουρεύσῃ.) *cibum capite.* c.9. πνεύσας. P. c.10. ἐκλείπει. P.

Pag.700.a.8. ἐμπίπτουσι. P. d. 2. λέγεις. P.

Pag.701.a. πανταχόθεν. P. ἀπαιτήσει. c. 11. ὑπόμνημα. P.

Pag.702.b.13. *qua in ſanctarum.*) Omnino aberrauit à mente auctoris interpres: nam in Cuiaciano exemplari, quo vſus eſt, haud aliter ſcriptum fuit atque in regio τὴν ἐν χηρείᾳ βεβίωκα. ſic igitur interpretare, *aſcripſerim, quæ in viduitate vixiſti.* Comparationem viduitatis cum virginitate, atque vtriuſque laudes habes ſupra pag. 523. & reliquis ſequentibus.

Pag.703. a.4. *eleemoſyna.*) Addendum è Græco, ſola. b. 7. μέχρι.) P. ἕως τοῦ. d. 7. ἐκλεχθῇ. P.

Pag. 704. c. 8. διδαξάτω. H. d. 8. αἰτίαν. H.

Pag.705. d.5. περὶ τοῦ.) Emendandum ex P. λέγει κύριος ἐπὶ τὰς ἀρχούσας, *loquebatur. Hæc dicit Dominus aduerſus dominatrices filias Sion : Pro eo quod eleuatæ ſunt filiæ eorum* : reliqua reſtituimus ex interpretatione Latina S. Hieronymi ex LXX. nam verba vulgatæ Latinæ vſurparat interpres, quod neceſſe non fuit.

Pag.707. a. 5. Χειρός.) In P. & in Florilegio p. 77. ὁ Χειρὸς & τὴν αὐτοῦ κτλ. a. 9. ἀπέθανεν.) Florilegium addit δι' αὐτόν, *propter ſe.* b.5. ἀπεκρύβησαν.) Ex hoc loco emendandus eſt ille pag. 78. Florileg. σφόδρα ἀποκρυβόμενος ἀγρός, *admodum occultus ager.* c.4. μετέστησε.) Florileg. μετέστη. d.6. ἠδυνήθη.) Ita quoque Florileg. *occidere potuit.* at P. ἠβουλήθη, *voluit.*

Pag.709. a.9. κεκμηκότα ἦν καί. P. b. 3. καὶ τοῖς. P. τοῖς vnde Billius verterat, *& modus*, at H. πῶς, aptius: iam enim dixerat τίνας κατεπόθησαν, & locum deinceps commemorat, cum in ædibus eos oppreſſos fuiſſe memorat. d. 5. οὐ γὰρ ἐφείσαντο.) Ad verbum ſonant iſta: *Non enim pepercerunt mihi, inquit, ſerui mei à facie ſputorum.* Iob 30. 10. paulo aliter ſcriptum eſt: ἀπὸ δὲ τοῦ προσώπου μου οὐκ ἐφείσαντο πτύελον. *A facie vero mea non abſtinuerunt ſputum* & in Latina vulgata, *Et faciem meam conſpuere non verentur.* Sic & in orat. 5. de patientia Iob nonnihil à Scripturæ verbis deflexit. *Non enim pepercerunt, inquit, domeſtici mei à ſputis faciei.* vocem ἐμπτυσμάτων vſurpauit Eſaias 50.6.

Pag. 711. a. 14. *neque gemmata.*) Hæc addita ſunt ex regio codice. d.7. ἐνίκησας, *ſuperaſſes ac propul.* hoc verbum aberat à P. propterea interpres id non expreſſit.

Pag. 712. b. 9. οὐχ ἁρπαζομένη κ.τ.λ.) Hæc quoque nunc primum accedunt ex H. inſerta. c. 6. προσεκολλᾶτο. H. d. 4. ἕως τίς.) P. εἰς τὴν παρθενίαν. d. 7. προεδείξαμεν.) P. προεδείξαμεν ἀποδεδειχ. forte, πρὸς ἀδελφήν. vt pag. 713. d. ἀδελφοῖς οὐκ ἰδόντες. d.10. τὰ πέρατα. P. τὰ πέρματα.

Pag.713.

Digitized by Google

Pag.713.a. πανὶ αἰθρώπῳ.H.

Pag.714.b.4.κἀνι.P. b.8.*cogitationi.*) Adde è Græco *vna cum iis quæ dicta ſunt.* c.3.ἐξεχίας ὁ Θεός.P. c.7.*doctrinæ.*) Adde, *diuinæ.* Amos 8.11. ἀλλὰ λιμὸν τοῦ ἀκοῦσαι τὸν λόγον κυρίου. *ſed famem audiendi verbum Domini.*

Pag.715.a.3. εἴ τις ἐθέλει. Præcedebat in H. εἴ τις οἶδε φιλεῖν γνησίως. at in P. εἴ τις οἶδε φιλοσοφεῖν γνησίως. Billius, *ſi quis ſyncerè philoſophari nouit.* in Florilegiis pag. 517. εἴ τις φιλεῖν ἐθέλει γνησίως καὶ δύναμιν ἀγάπης ἐπίσταται. *Si quis ſyncerè diligere cupiat, & virtutem charitatis cognoſcere.* a.10.ἐχομένη. P. χομένης. at in Florileg. χομένη. d.3.εὑρεῖν. Florileg. εὑρεῖν. *expurgatam inueniſſes.*

Pag.715.b.11.μάχεται ἄθλον P. b.4. ἐξηνόχει.H. c.2.ὑποτείμνεται. H.at Florileg. & P. ὑποτίτρωσκεται.

Pag 716. d.5.οὐδὲ ἐξῆς. οὐδὲ ὅπου. Hæc duo regius codex addebat.

Pag.717.a.9. διωνέεται.P. b.9. τὸ ἐν φορᾷ.H.

Pag.718.b.1.αἰθυμία.Emendandum ex P. & Pauli textu ἐπιθυμία. c.5. ἐμπεσ. Addendum ex H.P. ὡς ἄν τις κεχρίσμενος, *cum quis incenſus.* & pro ἐμπεσεῖσθαι.P.ἐμπρησθῆναι. d.2.βαρύ.P.

P.720.b.1. *ad te vſus.*) Græcè eſt, πρὸς τὴν σὴν εὐλάβειαν, quod vetus interpres huius epiſtolæ, quæ numero ſeptima inter antiquiores erat, vertit *tuæ non temere venerationi.* c.8. καὶ πόθου. P. d.6. Emendandum ex H. H. 2. ἐπηράσαντο. Vetus interpr. *Vitæ maledixerunt ſuæ.*

Pag.721.a.4. καλλίστη ταύτην πίστιν. P.paulo ante ex vtroque regio adiecimus ἀδελφή, *deiicias ſoror.* b.1. οὐδὲ τότε. P. & ita vetus interpr. *ne tum quidem aliqua ex parte proficiet.* b.11. τὰ τέκνα σου.) P. τέκνα ὑμῶν. *veſtros*, at Matth. 23. 37. ſcriptum eſt vt edidimus.

Pag.722.a.6. καταξίων. H.2. b.4. ἥλιος μεσημβρίας. P. & ita legitur Amos 8.9. d.2. μόχθῳ.) P.λύπῃ, *dolore.* huic dictum eſt ἐν λύπαις φάγῃ, illi ἐν λύπαις τέξῃ. Geneſ.3.16.17. Vetus interpres λύπῃ legit, *de mærore pœnas luebat.* d.10. πάλιν ταύτῃ. H.

Pag.723.b.7.ἐπέθηκε H. ἐσχάτην ἐπέθηκε τὴν τιμωρίαν. H. 2. ἐσχάτην ἠπείλησε τὴν. *extremum ſupplicium minatus eſt.* at vetus interpr. fauet receptæ lectioni. *hanc in lege poſuit vltimam pœnam.* c.6. *Noui quod pulchra ſis.*) Hæc addidit Billius ex libro Geneſis, vetus interpres dixit, *Erit enim, inquit, vt cum viderint te facie claram.* d.4. μᾶλλον.) Scribendum μᾶλλον δὲ καὶ ὑπουλῶν. in H.2. legebam, μᾶλλον δὲ καὶ ὑπουλοῦσαν, in P. μᾶλλον δὲ καὶ ὑπουλοῦσαι. d.6. οὐδὲ γὰρ ὑποψίαν. Corrigendum vt eſt in P. & H. 2. οὐδὲ γὰρ ὑποψία ἦν, ἀλλ᾽ ὕβρεις ἔργῳ ἐπληρώθη. Vt hæc per parentheſim inſerantur. Vetus interpres hic integram paginam omiſerat.

Pag.724.a.11.ἐσωτέραν. P. τελευταίαν, & σφόδρα φοβερά. c.1. αἰσχυνθείη. Vetus interp. *Quis enim non confundatur.* P. συγχυθείη. c.8. κρινόντων. H. 2. ἀλυόντων. c.10. ἐξαμυξάμενοι. Scribendum ex P. κατακρυπτομένης, παρειὰς ξαινούσης, σπαράττουσα. nam κατακρύπτεσθαι propriè dicitur de iis, qui præ dolore vultum vnguibus lacerant: aliter vetus, *vxore vulnerante cor, genas lacerante.* In H. & H.2. erat καταδρυπτομένης, & in P. addebatur in margine καταπληττομένης, quæ fuit expoſitio potius quàm varia lectio. c.12.*ſurdiorem.*) Immo, *magis mutum quàm lapides*, vetus interpr. *ſubito iacere præ ipſis lapidibus plus tacentem.* d.3.ἀφωνία.) H. & H.2. ἀφωνῶν. Vetus, *ſucceſſere deformis vocis amiſſio.*

Pag. 725. a. 2. ἵνα σε.) H.H. 2. ὅπως διδάξαι. Vetus, *vt te doceam.* a.10.ἐπίχαρτα. P. b.4. καὶ τὸ ἐν ἄλλ. ἀφανίζεται γῆ.H.H.2. c.4. ἐργαστηρίου, & διασπώμενος. P. ſed conuenit cùm aliis in iis quæ ſequuntur, κατακόπτοντες, πυρούμενοι. d.8. πάντα ἐκτείνεται. H.H.2.

Pag.726.a.12. φοβερώτερον.) P. βαρύτερον. Billius, *grauior*, & χαλεπώτερον. Vetus, *morte peior eſt mæror.* c.7.αἰνεῖ.P. c.11. ἀποδυρόμενον.P. d.10.καὶ ὅσα.) P.αἰνεῖται ὅσα. H.2.αἰνεῖ δὲ ὅσα. Vetus interpr. mendosè legit καὶ οὕτω. *Et ita poſtulat dicens.*

Pag.727 a.7. ἀπολείφθην.) P. ἀπολείφθην φησὶ ἐγὼ δὲ ὕστερον, ποῦ ἔστι ὑπομένειν δὲ ἐν τῷ παρόντι διατελεῖν. Vetus, *vt quid hic remanſi, & in præſenti commoror vita?* b.6. ἐκκαυθέντος.) Hæc eſt lectio H.2.melior quam P.ἐξεκαίη. Vnde Billius, *exarſit.* aut H. ἐξεκαύθη. b.9. ζῶντων. P. c.2. καρδίας ἐχώρει.H.2. c.5. τῶν κακῶν. P. τῶν παθημάτων. Vetus, *omnibus paſſionibus peiorem.* d.4. ἀμφοτέροις. P. Vetus, *in vtroque eorum.*

Pag. 728. a. 2. ἐλθόντι. Vetus, *omni venienti*, & ita legitur Iob 31. 32. & in H. H. 2. at in P. παντὶ ἀνθρώπῳ, *omni homini*: ſed in omnibus mſſ. reperio τυφλῶν & χωλῶν, *cæcorum & claudorum*, non vt Billius ex vulgata *Cæco, & claudo.*

Pag.729. a. 7. τοῖς παροδ.) Forte ſcripſerat auctor παροδεύουσιν, *prætereuntibus.* Vetus, *omnibus aduenientibus*, at ante vidimus παντὶ ἐλθόντι. ſic infra 747. d. τὴν οἰκίαν τοῖς παροδίταις.

Pag.729. b.10. ἢ εἰς τινά. H. ἢ εἰς τινὰ τῶν. forte vtrobique corrigendum ἢ εἰς τινά. hoc ſenſu; *cum firma corporis valetudine fruebatur, quam ad eorum qui iniuriam.* at in P. ſic erat, ἐπὶ τῇ ὑγιείᾳ τοῦ σώματος πρὸς τὴν τῶν ἀδικουμένων ἐκέχρητο προστ. c.12. *Glebas.*) H.H.2.ξύων, vt in Bibliis. Locus eſt Iob 7. 5. quod ita vetus interpr. Chryſoſtomi reddidit, *ſedens in ſtercore, & teſta illud radens: Impleo, inquit, tabo glebas terræ.* editio Romana ex LXX. *Infundo glebas terræ à ſanie radens.* Auguſtinus in Annotationibus in Iob vertit; *Infundo glebas terræ radens ſaniem.* verbum Hebræum ſonat idem quod ἐκτήκω, tabidum reddo, liquefacio, vnde rectè ſic exponit Olympiodorus in Catena, ἐάν ἐπιλείπῃ ὑποξύων, εἶτα ἐθελήσω βώλους τῆς γῆς ὑποδέξασθαι, αὐτὰς τήκει τὰς βώλους οἱ ἰχῶρες τῇ σφοδρότητι τῆς δριμύτητος. *vt ſi quando me teſta defecerit, & ad excipiendam ſaniem terræ glebas adhibere voluero, vel ipſas glebas acrimoniæ vehementia liquefaciat.* d. 8. ἀπολογίας.) H.2. *excuſatione, defenſione.* H.P. ἀντιλογίαν. Vetus, *impudentem contradictionem poſſit opponere.*

Pag.730.c.2. διηγησόμεθα. P. vt antea pag.717. a. τῶν κατορθωμένων οὐκ ἔστιν. Nam eiuſmodi verba futuri temporis vſurpare amat Chryſoſtomus in ſimilibus ſententiis. c.4. τῶ πλησίον.) *proximi.* H.2. c.6.εὑρεῖν. P. ἔχων. H. H. 2. *habebat, quod commemoraret*, Vetus, *nullum præclarum facinus inuenimus.*

Pag.731.a.10. οὐκ εἶπε. Hæc vſque ad verba Pauli deerant in H. H. 2. & addita ſunt ex P. cum & ea vetus interpres agnoſcat: *Non dixit tantis*

& tantùs prædicans. d.9. πάλιν ἐπάγει πιών.

P.731.b.3. Scribendum ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν χαμμάτων. Vetus, *ſed & per literas vbique ſcripſit*: vel certe vt habent H.H.2. ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν πραγμάτων, *ſed & per res ipſas.* c.6. κήρυκα. H. H. 2. *ſublimem præconem.* P. κήρυγμα, vnde vetus interpr. *vides excelſam prædicationem.* c.9. Legendum ex P.H.2. ἐπειδὴ οὕτως αἰσχρ. & ex P. infra, οὐκ ἔστιν ἐπιπῶτα συνεῖξαι.

Pag.733. a. 9. ἀθυμίας.) Addendum ex H.c. & P. καὶ τῆς ὀδύνης. a.12. λήψεσθαι κατὰ τὰς ἀμοιβ. c.4. ἰδοὺ νῦν. H.

Pag. 734. c. 2. κατασβέσαι. H. c. 5. τεχέντα. H.H.2. τεζχάσιν. c.10. λαμπρότ μαῖζ. H.H.2. d.1. ἔλυσε. H. 2. d.4. ὑπαίτιον. H.H.2.

Pag.735. a.9. ὕστερος ὢν. P. a.11. παρ' ἐλπίδας γινόμενα. b.4. σκῆψιν. P. ἀφορμὴν, *occaſionem.* b.8. αὐτῶν τι. P. c. 1. φιλοσοφῆσαι. H&H.2. c. 6. σφοδρότερον ἡ φλόξ. H. H. 2. Vetus, *& incenditur flamma validior.* c.9. φθάσαντες. d.8. τοῦτον γενομένου ἀνεῖχετο καὶ ἐμακροθύμει. Tota hæc periodus omiſſa fuerat à doctiſſimo Billio, quam tamen tres mſſ. & vetus interpres exhibent.

Pag.736. b.2. ἀπεχθέσθαι. P. & ἴσασι. H.H.2. b.7. ἐξεδέχετο. c.4. τῇ διωμάχῳ.) His germana ſunt illa, quibus inchoatur homilia in Ægyptios martyres, quam in lucem edidimus prioris partis huius v. tomi pag. 869. Αἰγύπτου τῆς διωμάχου, ex quibus etiam liquet minime ὑποβολιμαῖον eſſe illum auctoris fœtum. d.8. πόλεμος.) P. *bellum.*

Pag.737. a.9. ἰσχύς.) P. ἰσχύϊ τινι. b. 1. σφόδρα φραχθεῖσαι. H. H. 2. c. 1. αἴσθη. P. c.4. *frictionibus.*) Immo, *fucis*, nam ἐπίτριμμα non tam eſt ipſa ἐπίτριψις, *affrictio* vel *affrictus*, quàm αὐτὸ τὸ ἐπιτριβόμενον. *quod applicatur*: itaque vetus interpres rectius dixit, *vnguentis oblita, fucamentis genarum, picturis oculorum.* ſic pag. 739. a. διὰ τῶν χειρῶν, διὰ τῆς ὑπογραφῆς. c. 5. χρυσίων.) Vetus, *auri circulis.* c.7. θεατής. P. c. 10. τὸ νέον. P. d.4. ἐζήτει. P.

Pag.738. a.2. τῆς νίκ.) P. τὴν αὐτήν. Billius, *interceptam aquilam.* Vetus, *in mediis retibus habens aquilam.* at H. & H. 2. τὴν νίκ. a.3. ἐπιλαβόμενος. P. b.8. κρατῶνται.) H. καλούμενοι.

Pag.739. a.7. καταξίων.) P. κατατοξεύειν. Billius, *& ſagittis omni ex parte ſe appetere conſpiceret.* at H. & H.2. καταξίων, *tuentur*, & Vetus, *omni eum ex parte percutere requirentem.* b. 10. αὐτόθεν. H. c.4. ἀπραξία καὶ σωφροσύνη. H. 2. P. c. 7. ἀήττητος.) P. ἀκράτητος, *inuictus.* Vetus, *intactus.* c.11. καὶ τίνα ἔπαθλα.) P. καὶ τί μετὰ τὸν ἆθλον τοῦτον διεδέχ. Bill. *quidque victorem poſt hoc certamen exceperit.* Vetus hic aberrauit, *& quid poſt coronandum virum illum ſuccedit*; lectioni noſtræ ſuffragantur H.H. 2.

Pag.740. a.3. αἰτία. H. ἄγνοια, *ignorantia.* a.10. ἰδών.) Billius verterat, *indicem ſciens*, quia mendosè ſcriptum erat in P. εἰδώς, & corrigendum putarat εἰδώς, at regij duo legunt ἰδών. Vetus, *& ne accuſatorem quidem ſciens.* a. 11. καταχρίνεται.) H. καταχρίνεται, *condemnatur*, & ita Vetus. b.3. διαρρήξας. b. 7. ἐφόβησε, *terruit.* H. H. 2. Vetus habuit, *turbare.* c. 1. πορνεύσας.) Billius, *tanquam ſcortator*, vetus, *fornicator.* Budæus à Chryſoſtomo τὸν πορνεύσαντα καὶ πορνεύοντα pro eodem poni docet in Commentariis, & hoc fortaſſe crimen eſt peſſimum, quod obiecerunt ei fratres ſecundum LXX. Geneſ. 37.2. κατήνεγκαν κατὰ Ἰωσὴφ ψόγον πονηρόν.

Pag.741. b.6. ἐμπεσών. P. c. 2. τὸν φόνον, *cædem.* Hæc vox addebatur in H. H. 2. & à veteri interpr. *inuidiam necem, diſtractionem.* ſed aberat à P. b.3. ἀναγαγεῖν.) P.H. ἀνελεῖν. d.6. οὐδὲ ἄλλου οὐδενός.

Pag.742. b.2. *propugnatorem.*) Atqui ἀνταγωνιστὴς aduerſarium potius quam ὑπερασπιστὴν, *propugnatorem* ſonat, & videtur his velle Chryſoſtomus noluiſſe Deum è medio tolli, qui Ioſephi virtutem exerceret, vt in homil. de Diabolo tentatore priori parte tomi 5. pag. 320. dixit ὅτι ἀναιρεθέντος τοῦ ἀνταγωνιστοῦ αὐτοῖς ὁ κρατῶν ἐπηρεάζεται δι' ἐκείνου. *ſublato aduerſario per illud damno afficitur victor.* Vetus interpres hic edidit, *quantum virum illum fortem diſſipare poſſent, nec auferre de medio virtutis optimum certamen.* tu ſcribe potius, *exitium minimè afferret, nec virtutis oppugnatorem de medio tolleret.* b.3. αὐτοῖς.) H.H.2. αὐτοῦ. Vetus, *ad necem vero eius illos venire non ſinit.* c.10. ἐξῶσαι.) H.H.2. *impulit.* Vetus, *nec ſic tamen ad iuuenis exarſerit interitum.*

Pag.743. c.1. ἀπελαύνει. H. d.1. ἡμῶν, *noſtri*, adiecimus ex H. & A.

Pag. 744. a. 6. ἐν μεγίστοις.) Hæc eſt lectio H. & A. at P. & varians lectio Sambuci. ἐν μεγίστῳ ἐν ἀγῶνι. b. 11. συγκλητικός.) Ita P. & Sambuci varians lectio: at H. & A. συγκλητικοῦ. mendosè: nam vt συγκλητικὸς Senator eſt apud Plutarchum & Lucianum teſte Budæo, ita συγκλητική, Senatoris vxor, Xiphilinus ex Dione in Nerone, μισῶ σε Καῖσαρ, ὅτι συγκλητικὸς εἶ. *Odi te Cæſar, quod Senator es.* neque enim audiendus eſt Sylburgius, qui mauult, *quod ſenatorius es*, id eſt ſenatus ſtudioſior: ſiquidem periret iſtius dicti lepos: certè apud Pæanium lego in Cannenſi pugna periiſſe συγκλητικοὺς τριάκοντα, quod Eutropius dixerat *Senatores XXX.* d. 8. τὰ ποιήματα. A. τὸ τίμημα.

Pag.745. a.7. ἐπέμενεν.) A. πολλοί. b. 2. ἐν διχαιρέτῳ ψ.) Hæc aberant à P.H. quæ inſeruimus ex A. Ibid. βασιλεία. A. b. 9. καὶ πάντων γυμνωθῆναι. A. d. 1. ἄνω ἔστηκα. Samb. P.

Pag.746. a.2. αὐτοῦ.) P. αὐτοῦ. S. αὐτοῦ. H.A. tuentur editam lectionem.

Pag.747. b.3. ἐπιθυμεῖ. P.S.

Pag.748. a.8. ἁμαρτημάτων. P.S. b.10. φρικωδέστερα ἐστιν ἁμαρτήματα. P.S. Billius, *maximè horrenda crimina.* at editam exhibent lectionẽ H.A.

Pag.749. a.13. *torquebant.*) Adde quod omiſit Billius, *& multum corpori dolorem inurebant.* b.11. προσκειμένη ἦς. P.

Pag. 750. a.1. ἀλλ' ἄπιστα. b. 6. ἀμαθία.) Sic erat in P.H. non vt mendosè A. ἀθυμία.

Pag.752. c.9. *Siquidem & arbores.*) Similis locus eſt homil. 4. ad Antiochenos pag. 64. καθάπερ τὰ ἰσχυρὰ τῶν δένδρων ἡ τῶν ἀνέμων ῥύμη οὐκ ἀνασπᾷ. d.5. σκοτοδίνως. legebatur in A. & P. ſed ex aliis codicibus emendatum erat σκοτοδινιῶσι, *tenebricoſa vertigine corripiuntur.*

Pag.753. b. τῶν ἐπιδείκνυσι τὰ ἐκ. τ. τ. παλαιῶν. H.P.

c.2.σπιλαῖ.S. c.10. ϗ πίσεις ἅπαντα.

Pag.754.b.11.ἵδρυτ.) P.A.μένει,*manet*.S.ἀπῄει,*abibat*.H.ἵδρυτ. c.9.ἐν ταῖς σκάμμασι.S. d.2.λέγει.) P.S.ζητεῖ. P.755.a.9.κοσμιότητα.) Billius vertit,*modeſtiam*. infra pag.770.b.2. d.9.ἀξιοπιστίας. Pag.756.b.5.ἀναδύεσθαι.S. c.15. *nec in med.c.p.*) Hæc reſtituimus ab interprete prætermiſſa,& pro *concauis ſaxis* ſcripſimus *ſub vnda latentibus.* Pag.757.a.7.τύχοιεν τοιαύτης ἐπὶ.H.S. b.1.ἀναπειρώμενος.P.S. b.6. ἐξ ἀδείας.S. Pag.758.b.9.ἀπείργου.) Suſpicatur Billius legendum βαπίζου,*impetiri*:ſed conſtanter ἀπείργου præferunt tres codices mſſ. neque dubitandum, quin allegorica ſit locutio ſumpta de Circo,in quo dicũtur currus & curſores ἀπιέναι ἐκ βαλβίδος, & dicitur ex quorundã ſententia βαλβὶς quaſi ἀλβὶς ab ἀπιέναι, auctor Scholiaſtes Ariſtophanis in Equites actu 4. ſc.7. d.7.ἱπαγχάνει.S. d.10. κατεψηφισμένων. A.

Pag.759.b.2.ζήτημα.S. d.1.προϊέναι.) P.προϊέναι.

P.761.c.7.*Certe.*) Billius,*Merito hæc patimur*, & quæ ſequuntur ex Latina vulgata hic deſcripſerat,quæ deleuimus, & verba LXX. interpretũ conuertimus. d.5.καὶ ὅτι πολυμερῶς.H.S.

P.763.b.8.πιπράσκεται.S. c.10.ὑπονοοῦντες.) Annotauerat Billius mendoſè ſcriptum fuiſſe in codice Cuiacij ὑμνοῦντες,cui ſimile quid ſuggerebat Antuerpianus,ὑμνοῦντες; ſed ex Sambuci libro additum in margine fuit ὑπονοοῦντες, quod & H. Medicæus confirmauit. d. 9. ἐν αὐταῖς δὲ ταύταις.S. P.764. d. 4. *cornicem.*) Locum hũc opinor in mẽte habuit Hieremiæ 3. 2.ἐπὶ ταῖς ὁδοῖς ἐκάθισας αὐταῖς ὡσεὶ κορώνη ἐρημουμένη. *In viis ſediſti quaſi cornix deſolata.* vel certe quod eſt in epiſtola Hieremiæ v.45. ὥσπερ γὰρ κορῶναι ἀνὰ μέσον τοῦ οὐρανοῦ ϗ τῆς γῆς. *Sicut enim cornicula in medio cæli & terræ.* c.6.προσελάσοντες προσφορῶν. d.10. αὐτοῦ τούτου.) P.αὐτὸ τοῦτο. P.765.b.7.ἐκπέμπουσι.P.S. b.11.ἡμᾶς.) H.ὑμᾶς,*vos*,& coniecturam ſuam annotarat Liuineius in margine Antuerpiani,ἴσως ὑμᾶς. Sozomenus lib.8.c.22.exorti Conſtantinopoli incendij crimen ſibi mutuo impegiſſe teſtatur accuſatores Chryſoſtomi eiúſque fautores,quibus & idem tribuit Socrates lib.6.c.16.itaque lectio vtraq. ferri poteſt:ſiquidem ex fautoribus Ioannis fuit Olympias:quod tamẽ addit, in publico iudicio, potius ad Chryſoſtomum referre ſuadet,quanquã inter ea capita quę in Synodo ad Quercũ habita ſunt obiecta hoc de incendio non reperitur; ſed & amicos Ioannis quæſtionibus ſubiectos ea de cauſa per Optatũ Præfectum vrbi loco citato narrat Socrates. c.2.ταχύ.) Hoc maluimus cũ Billio ex P. & S. H. quam quod A. βραχύ, *breuitatem*, aut *celeritatem.* P.766. b. 9. φοβεραί.) P.S. ζοφεραὶ Billius,*caliginoſæ.* at H.A. φοβεραί. d.3.ἡμῶν. S. d.6.ἐξέχεον,*profundebant*.S. & προσεξεπίμπρασαν.

P.767.a.5.*magnam.*) Billius legit πόλιν rurſus & ita P. A. ſed H.S.πολλήν. b.6.ἐσ͂ίλε. S. & οἱ φίλοι. c.8.προσῆρτον.) A.πολυμεταλλεύοντας. P.768.a.2. *religioſiſſima.*) Billius,*Deo cariſſima*,ſed quia θεοφιλία Dei amorem ſonat, & veteres Conciliorum interpretes θεοφιλέστατον, *religioſiſſimum* vertunt,idcirco cum homini tribuitur hoc epithetũ, eius erga Deũ pietatem potius quã Dei amorẽ in ipſum exprimendũ putauimus. Cõcil.Epheſinum p.321.edit.Romanæ,ἐκ διατάγματος τῶν θεοφιλεστάτων & φιλοχρίστων βασιλέων, *ex decreto religioſiſſimorum & Chriſtianiſſimorũ Imperatorum*, & Chalcedonẽſe p.81.κατέχονται γὰρ παρὰ Φλαβιανῷ τῷ θεοφιλεστάτῳ ἐπισκόπῳ. *Manſerunt enim apud religioſiſſimum Flauianum Epiſcopum.* Hiſtoria quoque Theodoreti θεοφιλὴς, *religioſa*, vertitur. b.2. σταθμοὺς, propriè intellige quas manſiones Plinius & alij vocant, quibus itinera diſtincta erant. b.6. ὑπέβαλε. A.

P.770.a.5.ὑγιείας.) H.P.S. εὐθυμίας. c. 2. τύχη προσώπου.H. P.771.a.5. Δοῦκα.) Billius interpretatus erat *dominus meus Ducas*,& in A.Δυκᾶ legebatur,at in H.P.Δοῦκα,nimirũ à recto Δοὺξ,non à Δυκᾶς. Fuit Imperator Conſtantinopolitanus & Iſacio Comneno ſucceſſit Conſtantinus ὁ Δούκας oriundus ex familia Andronici, & Pantherij τῶν ἐπωνυμίᾳ τῶν Δουκῶν κεκλημένων, *qui cognomento Ducæ appellabantur*,vt ſcribit Zonaras to.3.p.216.edit. Græcolat.at verò Δοὺξ nomen eſt dignitatis ac magiſtratus,qui temporib. Imperatorũ tã limitibus, quam militibus, prouinciis, & fœderatis præerat, quem Græcè reddit Gloſſariũ αἰσθητὴς, alij vocẽ Latinam retinẽt,vt Athanaſius Apologia Conſtantiũ p.536.Ἀστέριος Δοὺξ Ἀρμενίας.*Aſterius Dux Armeniæ.* Tripartita lib.5. c.1. Sebaſtianum Ducem vocat,quem Theodoretus lib.2.c.13.στρατηγὸν & στρατηλάτην. & ipſe Athanaſius ad ſolitariã vitã agentes p.864.Procopius lib.1.de bello Perſico οὐδεὶς Ῥωμαίων στρατιωτῶν ἄρχων, οὓς Δοῦκας καλοῦσι. *nullus militum Romanorum Præfectus, quos Duces vocant.* Similis eſt vox πρεσβεδος p.776. a.7.ἐπιθυμεῖν. A.ἱερεῖ. & pro ἰδεῖν. S.P.τῶν, *eſſe*. c.5.ἐπαγγέλματα.P.S.ἐπαγγέλματα αὐτοῦ τοῦ. d.6.ἠσχημονηκότων. A.

P.772.c.6.αἰσχύνης. c.8.ἰδοὺ & ἀποδημίας. H.P.S.

Pag.773.a.2.P.H.S. ἀπορριπτομένη,*deiecta*. H.P.S. c.3.καὶ οἶδες, iidem mſſ. &c.*ſi noueris.*

Pag. 774. b.10. ἰδὼν τούτου. H.P.S.

P.775.b.12.ἐπόνουν.A. d.9.*famulantibus, ſubminiſtrantibus.* P.776.b.2.πρεσβυτέρους.H.A. b.7.*cohors.*) δροῦγγος.*globus militum.* Vopiſcus Aureliano,*omnium gentium drungos vſque ad quinquagenos homines in triumphũ duxit.* Codinus de officiis palatij.δροῦγγοι ποσότης ποσοῦ τινὸς ἀνθρώπων ἐστὶν, ὧν ἄρχει ὁ δρουγγάριος. *certus numerus hominũ, cui qui præeſt Drungarius dicitur.* ita Zonaras fuit τῆς βίγλας, Biglæ Drungarius,eius munus cõſtituere vigiles & excubitores ex præſcripto magni Domeſtici: Chryſoſtomus vocem vſurpat,quę militum turmã ſignificat,vt homines deſignet,qui militum in morem magno impetu ac furiosè irruebant: agmen monachorum dixiſſet Hieronymus vt epiſt.60.Billius verterat,*monachorum torrens.* c.8. *prætores.*) ἐπαρχικοὺς vertit antea p.769.d.10.*prouinciales*,qui ἐπαρχιῶται potius dicũtur vt ἐπαρχιῶτις in Pãdectis teſte Budæo *prouincialis mulier.* Euſebius lib.9.c.9. hiſt. ἡμῶν διηνεκῶς τῶν ἐπαρχιωτῶν τῶν ἡμετέρων τὴν φροντίδα ποιουμένων. Ruffinus interpretatur,*Indeſinentem Prouincialium noſtrorum curã gerentes,& eorũ vtilitatib. conſulentes:* ſed cũ propriè ἔπαρχος ſit Præfectus, & ἔπαρχος πόλεως, *Præfectus vrbi*,ἔπαρχος τῶν πραιτωρίων, *Præfectus Prætorio*, & ὁ ἔπαρχος τῆς Αἰγύπτου,in vita S. Antonij p.112.*Præfectus Ægypti*, potius quã Præſes,vt apud Athanaſium epiſtola ad orthodoxos p.727.ὁ ἔπαρχος τῆς Αἰγύπτου προτίθησι γράμματα.*Præfectus Ægypti proponit literas*, cuius meminit & Suetonius in Veſpaſ.c.6.ſuſpi-

cor Præfectianos hic intelligi ſeu apparitores Præfecti Prætorio, quorū mentio in l. 8. Cod. de offic. rector. prouinc. & l. 2. de apparitorib. Præfect. prouinc. & Nouella 124. 17. Sic αἱ ἐν τάξει τῶν ὑπερφυεστάτων ἐπάρχων ἀναφερόμεναι. *Apparitores magnificentiſſimi & glorioſiſſimi Præfecti Prætorio.* Act. 1. Concil. Chalced. Solebant enim qui in exilium mittebantur, à magiſtratuum apparitorib. aut à militib. deduci, cuiuſmodi fuerūt illi, qui Paulū Conſtantinopolitanū epiſcopum Cucuſum deductū interfecerunt, vt narrat Socrates lib. 2. c. 21. certè iſtos redituros fuiſſe Cōſtantinopolim conſtat ex iis quæ inferius dicūtur p. 779. b. Palladius in vita Chryſ. *Porrò milites Præfecti Prætorij, qui illum ducebant, maximè cum per viā vrgebant.*

Pag. 777. b. 3. ἀκούοντας.) Hoc participium addebant P. S. *nonnullos audirent dicentes.* d. 9. οὐδ' ἐν τοῦτο.) *quódque ne hoc quidem ipſis ad comprimendum ſuum aduerſum nos furorem ſatis fuiſſet.*

Pag. 778. b. 9. ἱππεῦσιν. A. c. 3. ὁ βόρδων.) Billius, *equus.* ſed propriè βόρδων & βορδώνιον, eſt ἡμίονος, *mulus,* in Gloſſariis: & in Baſilicorū Eclogis τῷ λεγάτῳ τῶν βορδωνίων ἢ αἱ μοῦλαι περιέχονται. *Legato burdonum continentur & mulæ.* Victor de perſecut. Vandal. lib. 1. *Ex tranſuerſo ſuper burdonem vinctum toto itinere portabamus.* certè cum lectica ferretur Chryſoſtomus, ſuſpicari potuit quis mulos potius adhibitos quam equos; *faces* etiam λαμπάδας, aut *lāpades,* vertere maluiſſem, quā *lucernas* quæ minus eſſent aptæ, cum iter agerent Chryſoſtomi comites. c. 12. δυσχερείας.) S. *difficultatem.*

P. 779. a. 2. *Ex Vicariis.*) Billius ediderat, *Legati, Præfecti, ſophiſtæ, Philoſophi.* ſatis conſtat ex hiſtoricis Eccleſiaſticis Imperatorū ætate appellatos ἀπὸ βικαρίων, qui Vicarij fuerant Præfectorū Prætorio, vnde apud Euſebiū lib. 10. dicitur Anulinus ἀνθύπατος, καὶ πατρίκιος καὶ βικάριος τῶν ἐπάρχων. *Proconſul Patricius & Vicarius Præfectorum.* Ita Conc. Chalced. Act. 1. Theodorus dicitur ἐνδοξότατος ἀπὸ ἐπάρχων τῆς πόλεως, *glorioſiſſimus Expræfectus Vrbis.* & *Mommus Exmagiſter officiorū,* ἀπὸ μαγίστρων. & ἀπὸ πραιποσίτων. *Expræpoſitus ſacri cubiculi.* Iuſtinianus Nou. 1. Ἰωάννῃ τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων. *Ioanni iterum Exconſuli.* vertitur etiā ἀπὸ ἐπάρχων. *Ex Præfectis,* vt in Conc. Chalc. act. 1. p. 121. ὁ ἐνδοξότατος ἀπὸ ἐπ. & ὑπάτων Φλωρέντιος. *glorioſiſſ. Ex Præfectis & Conſulib. Florentius.* c. 12. *neque minus.*) Billius, *nec Antiocheno cælo inferius*; quaſi legiſſet vt in S. ἧττον. at in P. H. A. ἧττων ſcriptū fuit: quaſi non minus Orientale ſit cœlū Cucuſi, quā Antiochiæ, quod patriū auctori fuit: ſed tamen cū Antiochia ſub 35. gradu ſit latitudinis, & Cucuſus ſub 44. cum ad os Ponti ſitū dicatur fuiſſe illud oppidū, penè totis decē gradibus Auſtralior fuit Antiochia, vt ex tabulis Ptolemæi liquet. P. 780. a. 14. *toſq. haud multos.*) Aptius fortaſſe ſcribes, *paucis exceptis*: quaſi velit pleroſque omnes aduerſarios ſibi metuēdos Epiſcopos eſſe, ſi paucos excipias: nā Theophilo ſtudebant Epiſcopi non pauci. in A. pro δέδοικα legebatur δεδοίκαμεν. b. 10. προσχώ. A. & πάντα πάντας. *omnes igitur cū acceperis.* c. 6. ἐφ' ἧς λέγεις. H. S. διὰφ ἔρως. c. 7. ἀναστάντα. A. S.

P. 781. b. 14. *Quod ſi reſc.*) Omiſſa fuerāt hic quædā in Cuiacij libro, idcirco lacuna eſt apud interpretē, ſic explēda ex H. A. *Quod ſi ad nos ſcribere voluerit, rurſus ad eū ſcribemus: ſi verò noluerit, ſaltem, quid.* c. 4. ἴσως ἀπορεῖ. S. c. 11. καὶ ἐφωνήθην.

P. 782. c. 6. παρεγενόμην.) S. H. παρεκλήθην, *hortatus ſum.* c. 10. ἀπήντων.) P. A. ἀπήντησα. at H. ἀπήντησεν, itáq. monuerat ex alio codice corrigēdū doctiſſimus Liuineius Billius ſecutus eſt lectionem P. *noſtra literæ aduenerunt.* d. 1. εἰ μὴ παρείη. S.

P. 783. a. ἀπαλλάξαντες. A. a. 12. διὰ πάντα. H. S. d. 2. χαμαὶ ξιφίδιά. S. d. 7. πλαζόμενον. S.

Pag. 784. b. 3. ἀποδυθέντα.) S. *exutus,* & hæc fortaſſe verior lectio: nō enim aliter ſolent latrones eos tractare, qui in ipſorum manus inciderint, quā vt veſtib. ſuis ſpolient. b. 9. ἀφαιρούμενον. H. P. d. 6. καθόλου. H. P. 786. c. 10. *conuentus.*) Bill. *improborum ſynagoge:* nos vulgatæ voces ſubſtituimus, vt facilius ea verba eſſe Dauidis ex Pſal. 63. 3. lector agnoſcat. d. 4. τοῖς ζημιωθεῖσιν γέγονας. H. S. d. 8. θαυμάσιος. S. P. 789. a. 6. ῥᾳθυμία.) P. Συμπαθεία. b. 12. εὐγενείας.) Ad verbum eſſet, *tuæ nobilitatis & eximietatis:* ſic enim illa ætate Latini Patres loquebantur. Ambroſius epiſt. 74. *Antiochus vir clariſſimus reddidit mihi eximietatis tuæ literas:* vt paulò antè Billius vertit p. 781. c. ἐκεῖνον ὁ θαυμάσιος ἐκεῖνος, *eximium illum, atque admirandū virum.* Iſidorus Peluſ. lib. 1. epiſt. 324. χρὴ σε θαυμάσιε ἀπερίτρεπτον μένειν. *Te oportet vir admirāde firmum atq. conſtantem ſemper manere.* & epiſt. 451. οὐ χρὴ θαυμάσιε ἀεὶ τοῖς ἀνέμοις ὑπείκειν. *Ventis haud ſemper cedere oportet vir eximie.* Eandem vocem vſurpat Chryſ. inf. epiſt. 41. & 50. vbi, *amplitudinem,* vertimus θαυμασιότητα. & 234. d. 4. ὑπέρ. P. S. d. 11. πάντα ἐν πάσαις ταῖς πόλεσι. A. at P. & S. receptam lectionem exhibent. quemadmodum & inf. 790. a. 2. ἰδοὺ καὶ πάσας προθυμίας ἐπεδειξάμην. A. c. 12. πολλήν, *multam.* P. S. διπλῆν, *duplicem.* d. 13. *præſtantiſſimi.*) θαυμασιώτατος quidem præſtantiſſimū ſonat, & cariſſimū, vt vertit idem Billius infr. ep. 43. ſed vtriuſq. tamen loco ſcripſimus ibidē & 23. 38. & alibi *reuerendiſſimum,* item εὐλαβέστατος, *religioſiſſimus,* epithetum eſt alterū, eorum quæ Epiſcopis tribuebantur, vt conſtat ex epiſtolæ cōmendatoriæ exēplo, quod eſt in Gloſſario cum Nouellis Iuliani Antecesſoris edito: *Reuerendiſſimo atque religioſiſſimo, & à nobis cum ſumma veneratione nuncupādo ill. Epiſc. ego ill. extremus ſub pontificali officio, &c.* vt τιμιότης *eſt reuerētia,* interpreti Athanaſij in Apologia ad Cōſtantium p. 536. πρὸς τὴν σὴν τιμιότητα γράψαι ἐκρίναμεν. *Viſum eſt hæc literas ad tuā reuerentiam mittere.* In Concilio Epheſino act. 1. p. 257. edit. Rom. εὐλαβεστάτῳ καὶ θεοφιλεστάτῳ συλλειτουργῷ Νεστορίῳ. *Religioſiſſimo Deique amantiſſimo comminiſtro Neſtorio.* In Chalcedonēſi Act. 1. p. 45. καὶ τῶν λοιπῶν ὁσιωτάτων καὶ εὐλαβεστάτων ἐπισκόπων, *& reliquis ſanctiſſimis & religioſiſſimis Epiſcopis.* & in aliis Actionibus eiuſdem, & aliarum Synodorum vetus interpres εὐλαβέστατον nunc reuerendiſſimum, nūc religioſiſſimum vertit, cum autem ſcribitur ad eos, qui in magiſtratu & ſeculari dignitate conſtituti ſunt, aptius ſcribitur, *honoratiſſimus,* vt epiſt. 48. ſic Caſſiodorus lib. 3. epiſt. 49. *Honoratis Poſſeſſoribus.*

Pag. 791. c. 5. *licet epiſt. n. ac.*) Hæc omiſſa ab interprete vterque mſſ. agnoſcit.

P. 792. d. 2 ἐξεκυλίσθη.) Emēdauimus ex P. S. quod mendosè A. ἐξεκυλ. P. 793. d. 4. τῆς προσηγορίας.) P. S. τῆς προσφωνήσεως & ἀπολαύσεως τῆς προσηγορίας. Pag. 794. a. 3. *venerabilem.*) Billius,

ϑεοφιλέστατον, ſed cum in Eccleſia Latina reuerendiſſimi epithetũ Epiſcopo potius tribuatur, venerabilis autem presbytero, maluimus veteres Conciliorũ interpretes in hoc ſequi. Sic venerabilis Beda presbyter paſſim appellatur & Cõc. 6. œcumenicum Act. 1. Θεοδώρῳ ϗ Γεωργίῳ τ͂ εὐλαβεστάτων πρεσβυτέρων. *Theodoro & Georgio venerabilibus Presbyteris.* Caſſiodorus lib. 10. variar. epiſt. 25. *Per venerabilem virum Herecleanũ presbyterum.* c. 7 ἀξιοῦσθαι & ἰδιάζομαι. A. b. 3. ἐκ ἔτι.) A. ἐργῶδες. *difficile.* c. 6. ἀγαθῶν.) *eiuſmodi bonis, videlicet literis fruamur.* in P. tantũ erat ἀπολαύομεν χαρμάτων.

Pag. 795. b. 8 ἀΐδια καὶ μόνιμα κτλ.) P. *perpetua permanent & immortalia.* d. 3. ἀγχιστευόμενος. P. d. 8. τὰ περὶ τῆς γῆς. P. P. 796. a 9. *habitamus.*) Addendum, è Græco P. A. *& toto hoc orbe noſtro deſertiori.* c. 4. ϗ γενναίως ἱκανῶς. P. P. 797. a. 7. ϑερμῶς, πυκνῶς.) P. *præditam aſſiduè ſcribo.*

P. 799. a. 8. *poteſtas.*) Adde, *ſcribimus tamen quoties fit poteſtas.* in P. legebatur ἑκάστοτε δυνάμεθα.

P. 800. a. 5. παραδοθεῖσα. P. d. 1. Υμνητίῳ.) A. ἀρχιατρῷ. Billius hîc & epiſt. 81. vetterat, *medicorum Principi.* vbi Υμνήτιος, appellatur *Hymnetius* non *Hymetius.* at ἀρχιατρὸς medicum Principis potius ſignificat, qui & *Archiater* dicitur, vnde in Codice Theodoſiano titulus de Comitibus & Archiatris ſacri palatij. Archiatri enim erant dicti à tempore Neronis illi, quorum fidei & peritiæ Imperatorum ſalus tuẽda committebatur, quiq. in eorũ comitatu medicinam factitabãt. Caſſiodorus lib. 6. Variar. ep. 19. vide Marſiliũ Cagnatũ lib. 2. c. 15. variarum obſeruat. to. 3. Theſauri Critici: Porro Medico hic tribuit auctor *σεβασμὸν*, *venerationem*, vt in Concilio Chalcedonenſi act. 1. p. 69. edit. Rom. *Elpidius venerandus Comes dixit*, quod eſt Græcè Ελπίδιος ὁ αἰδεσιμώτατος Κόμης εἶπε. nam & Medici Comites erant. d. 3 ἰσχυρὸν) P. S. φέρειν. P. 801. c. 1. ἀγάπης.) P. S. φιλίας.

P. 802. a. 7. μαθήσεως.) P. S. μαθεῖν. b. 3. μεγαλοπρεπείας. *à tua magnificentia*, vt interpretatur idem Billius epiſt. 147. τῆς σῆς ἐνεκεν μεγαλοπρεπείας. ſcribitur enim illic *ad Anthemium Conſulem & Præfectum Prætorio*, vel *Vrbi*, cuiuſmodi magiſtratum geſſiſſe hunc Valentinum veriſimile eſt. Sic Actione 1. Concilij Chalcedonenſis Anatolius Præfectus Prætorio & Tatianus Præfectus Vrbi ἐνδοξότατοι ϗ μεγαλοπρεπέστατοι. *glorioſiſſimi & magnificentiſſimi*, decorantur epitheto. & p. 139. δεόμεθα τ͂ ὑμετέρας μεγαλοπρεπείας. *Precamur magnificentiam veſtram*: ſed & Rectori prouinciæ tribuitur idẽ in Concil. Conſtantinop. ſub Menna, ἴσον πράξεως ουστάσης ἐπὶ τ͂ μεγαλοπρεπεστάτου τ͂ ἐπαρχίας ἄρχοντος. *Copia actionis formatæ in tempore magnificentiſſimi prouinciæ Principis.* Theodoricus apud Caſſiodorum lib. 4. Variarum ſcribens Symmacho viro Patritio, *Quos illuſtris magnificentia tua in vrbe faciat commorari.* & lib 3. epiſt. 33. & lib. 5. epiſt. 20. Præfectus vir magnificus. Codice Theodoſiano tit. 24. in Nouellis Theodoſij, *præclara magnificentia tua.* Synelius dixit μεγαλοπρέπεια. Epiſt. 17. τῷ δῆτα δὲ εὐφήμου μνήμης τὴν σὴν ἄγοντι μεγαλοπρέπειαν, *qui magnificentiam tuam ſanctiſſima recordatione proſequitur.* Pag. 805. c. 3. ϛυλλαζεῖς.) A. Στομαφεῖται P. S. ἀλαζεῖται.

Pag. 806. c. 7. *Syncerum.*) Adde, *& conſtantem*, vt 823. b. Pag. 807. c. 2. τύπῳ.) S. τύπῳ τῷ χάρματι. P. τύπῳ τῷ σχήματι, & ὁ περὶ αὐτόν. P. S. vbi τύπῳ videtur firmam & modulum præſcriptum rei gerẽdæ intelligere, vt apud Philonem lib. 1. de vita Moſis, τὸ δὲ ἀποτέλεσμα πρὸς τὸν τύπον ἐδημιουργεῖτο. *Operis fabrica ad formã dirigebatur.*

Pag. 810. c. 4. ὀρφὰ.) S. ὀρφανὰ. c. 6. κατορθώσαντι. S κατορθοῦντι. P. 812 b. 1. χαίρειν. S. P. ἀποδοῦναι. c. 7. Συμεῶνα ϗ Μηνᾶν. P. & Ἀμμώνιον. P. 814. c. 4. τοῖς Δουξί.) Billius, *Duci*, apud Ammianum Marcellinum ſæpe leges, *ex Duci, ex Vicario, ex Magiſtro*, vt lib. 22. *Artemius ex Duce Ægypti*, id eſt qui fuerat dux Ægypti. Iulius Capitolin. in Gordianis: *duo à Gallicano ex Conſulibus, & Mæcenate ex Ducibus interempti ſunt.* & lib. 6. Codicis Theodoſiani tit. 23. l. 1. *inter eos qui ex ducibus ſunt, eſſe præcipimus in adoranda noſtra ſerenitate.* Procopius lib. 1. οὓς Ῥωμαῖοι στρατιωτῶν ἄρχοντας Δοῦκας καλοῦσι. *neque Romanorum militum præfectus, quos Duces vocant.* Duces etiam in poſteriorum Imperatorum Cõſtitutionibus appellãtur, tam qui militibus, quã qui Prouinciis & limitibus præerant vt in Codice Theodoſ: *Dux limitis Tripolitani, & Dux Rhetici limitis* apud Vopiſcum.

Pag. 814. d. 11. προσγραμμάτων. S. προσγράμματι.

Pag. 816. b. 5. *ex Conſularib.*) Billius interpretatus erat, *Conſulari*; atqui poſteriorum Imperatorum ætate Conſulares dicebantur non iam vt tempore reipublicæ Romanæ, vel ante Iulium Cæſarem, qui Conſules fuerant, ſed qui prouincias quaſdam regebant & Italiæ regiones, vt ex Codice Theodoſiano & Notitia imperij liquet; vnde Conſularis Æmiliæ, Conſularis Bæticæ, Pannoniæ, & ἀρχαὶ Κονσουλαρίαι Nouella 8. & formula Conſularitatis apud Caſſiodorum lib. 6. Variar. ep. 2. ſecures eis & faſces præferebantur, & carpenti ſubuectione decorabantur. qui autem Conſules fuerant vocabantur Exconſules, vel ex Conſulibus, & qui functi erant Conſularis magiſtratu, Ex Conſularibus, vel Exconſulares itidem appellabantur. Vide etiam Cſſiodorũ lib. 5. c. 27. & lib. 5. c. 9. Sic infra ep. 139. fit mentio Κονσουλαρίου Συρίας. *Conſularis Syriæ.*

Pag. 819. a. 4. ἀξιοπιστίας & ἐργάτης. P.

Pag. 820. d. 10. προσγραμματίοις. P.

Pag. 821. b. 11. χαλεπωτάτῳ.) S. & τοῖς καθ' ἡμᾶς. φρούριον etiam arcem & caſtellum ſonat, quemadmodum & in ſequenti epiſtola narrat Arabiſſi, quæ vrbs vicina fuit Cucuſo, arcem fuiſſe munitam, & Cucuſo tutiorem. & epiſt. 70. *in hac arce.* & epiſt. 31. *ne caſtello quidem.* d. 3. τὴν πατρίδα. A. Billius verterat, *diſſitus ſit, patriam tamen noſtram percurſes*, tamen in libro Cuiaciano ſcriptum fuit ἐπαρχία nõ πατρίδα vel πατρίδος. Simile illud quod affertur ex Chryſoſtomo in Theſauro Græco πτοίησαι περὶ τῆς ἀρχῆς. anxius eſt de principatu.

Pag. 822. b. 7. εἰδότες.) Ita P. S. at A. εἰδὼς & μὴ κεκτημένη, vt poſtea καθαρῶς.

Pag. 823. b. 13. λιμένι. P. λειμῶνι. vnde Billius, *atque in prato*: prætulimus tamen huic lectioni alterã, quod eos à quibus refocillantur afflicti λιμένα ſæpius appellet auctor vt ep. 64. ϗ κοινὸν τ͂ πάντων λιμένα διὰ τῶ παιδός εἰρηκέναι. & de Iob 729. c. ϗ λιμένι κοινῷ ϑάλασσα. Pag. 824. c. 7. καρποφορῆσαι. P.

Pag. 826. b. 1. *reuerendiſſimum.*) Billius, *chariſſimum*, neque mirandum presbyterum hoc titulo

inſigniri cum ita paſſim legamus in cóciliis eos appellari vt in Epheſino p. 324. edit. Rom. διὰ τοῦ εὐλαβεστάτου Πέτρου πρεσβυτέρου Ἀλεξανδρείας ἀνεγνώσθη οὕτως. *per Petrum reuerendiſſimum Alexandrinæ eccleſiæ presbyterū in hunc modū lectum eſt.* In Chalcedonenſi p. 105. δευτέρᾳ σε κλήσει καλοῦμεν διὰ Μαμᾶ καὶ Θεοφίλου τῶν εὐλαβεστάτων πρεσβυτέρων. *ſecunda iſta vocatione te vocamus per Mamam & Theophilum reuerendiſſimos preſbyteros.* Epiſtola 148. etiam diaconus τιμιώτατος dicitur & Nouella 3. Iuſtiniani περὶ τῆς χειροτονίας τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων καὶ τῶν εὐλαβεστάτων κληρικῶν. *de ordinatione venerabilium epiſcoporum & reuerendiſſimorum clericorum.* τιμιότητα, *reuerentiam,* rectè interpretatur Nannius apud Athanaſiū in Apolog. ad Conſtantium p. 536. c. ταῦτα γράμματα πρὸς τὴν σὴν τιμιότητα ἔδοξε ἐπιστεῖλαι ἡμῖν. *Viſum eſt nobis has literas ad tuam reuerentiam mittere.* Baſilius epiſt. 51. ἣν ἔκπαλαι περὶ τῆς σῆς τιμιότητος ὑπόληψιν εἴχομεν. *quam de tua reuerentia iam olim concepimus opinionem.* In epiſtola Concilij Africani ad Bonifacium τῇ ὑμετέρᾳ τιμιότητι εἰς τὴν ἐκείνου τόπον καθεσθείσῃ, *tuæ venerationi, qui in eius locum es conſtitutus.* Sic inf. ep. 77. ἐπέστειλά σου τῇ τιμιότητι. *miſi tuæ reuerentiæ.*

Pag. 827. b. 2. τῆς Ἀμιδηνῶν. P.

Pag. 829. a. 7. ἱμμανίῳ ἀρχιατρῷ. P.

Pag. 832. d. 2. καθ' ἡμᾶς.) Adde ex P. S. εὐκαιροῦντας.

Pag. 833. c. 3. μετακαλεῖσθαι.) A. οὐκ ἀπεκαλέσθημεν. c. 8. ἀποχαρίσης S. P. 834. a. 1. τῆς σῆς.) S. ὑμετέρας εὐλαβ. P. 835. d. 3. εὐδόκησας. P. P. 837. b. 10. ἀποχαρίσης P. S. c. 9. θαρρούντως ἡμῖν κἀν. P. 838. b. 8. ταῖς πληγαῖς.) A. mendosè βαδίζοντες κατὰ τὰς ἰλιγγας.

P. 839. d. 4. δυσθανατῶν.) Billius, *ad mortem audaciſſimè fere.* at δυσθανατεῖν eſt potius ægrè mori, εὐθανατεῖν facile mori, apud Pollucem & alios.

Pag. 840. b. 7. Huic epiſtolæ. Billius hunc ſolum titulum præfixerat. *Incerta,* quod abeſſet à libro Cuiacij nomen eius, ad quam mittitur: Ampruclæ meminit & titulus centeſimæ tertiæ, in quo mendosè antea legebatur *Ampractæ,* in Cuiacij libro erat Ἀμπρούκλῃ διακόνῳ καὶ τοῖς σὺν αὐτῇ. ſed animaduertit Billius emendādum locum, & ad fœminam ſcripſiſſe Chryſoſtomum, eiúſque correctionem nobis Antuerpianus codex confirmat. Pag. 842. a. 6. τῇ σεμνότητι. P.

Pag. 847. c. 1. *Verum vmbræ.*) Interpres, quod vtrique manuſcripto deerat, ſupplet ex coniectura, quaſi eſſet σκιαὶ μιμοῦνται.

Pag. 848. c. 5. αὐτὸν.) Interpres vertit quaſi eſſet ἑαυτόν. fortaſſe retulit auctor hoc pronomen ad εὐεργέτην ἄλλον.

P. 849. c. 7. εὐ τῷ παρὸν.) Hoc membrum quod aberat à P. & A. valdè appoſitè ex S. inſertum eſt.

Pag. 850. c. 11. εἰδότες ὑπὸ τῶν.) S. & ita videtur emendandum in P. & A.

P. 854. c. 3. *prouolare.*) legendum ex P. S. εἰδότες γὰρ, & addendum è Græco, *Nihil enim rerum tuarum nos latet, quamuis tanto à te diſſitos internallo.*

Pag. 855. d. 5. *Præfecto.*) vel certe *Præfectiano,* ſiue vno ex apparitorib. Præfecti Prætorio, qui ἄρχων δορυφόρων appellatur à Dione apud Xiphilinum in Adriano, hoc eſt, Præfectus cohortis Prætoriæ: atq. hic locus noſtrā coniecturā corroborat, de qua vide quę annotata in p. 776. c. 8. d. 3. ζώνης. P.

Pag. 856. a. 6. ἱμαληγεῖτο. P.

Pag. 858. b. 3. λογισμῷ.) *Sapienti cogitatione iram comprime.* Interpres legit vt erat in P. τῷ λογισμῷ φιλοσόφως. & in margine τὸν θυμόν.

P. 859. a. 9. ἀπόθηκας γένηται P. b. 1. λογισάμενοι.) P. & b. 9. εἰς ἡμᾶς. c. 6. τὴν πρεσβείαν σχολὴν. A.

Pag. 860. b. 2. τὴν παραδόξαν. A.

P. 861. a. 5. καθιστασθῆναι.) A. καθεδρασθῆναι. b. 5. δυστοκ.) A. δυσχερείας. b. 8. τήμερον.) A. σήμερον. c. 7. ἔδειξεν.) S. ἐδίδαξεν ἡμᾶς. *docuit nos.* d. 5. ἐν τῇ καρδίᾳ.) Hic addita ſunt quædam ex Ant. codice.

P. 862. a. 8. δέσποτά μου.) P. δέσποτά μου, *domine mi,* quod omiſit interpres: ſed alteram lectionē amplexi ſumus A. quod ſequatur ἐπὶ τῇ. b. 8. εὐγενείας.) Ita ſcriptum in P. & A. quod ſonat, *nobilitati tuæ,* hoc eſt tibi nobili viro, vt paulo poſt χάριν ἴσμεν τῇ εὐγενείᾳ τῇ σῇ. Vt ep. 10. & 31. & vt apud Caſſiodorum lib. 5. variar. 39. *illuſtris magnitudo tua,* & ep. 33. *magnificentia tua.* & in Nouellis Theodoſij tit. 10. *magnifica auctoritas tua.* b. 11. οἶδα. *Noui.* at P. εἶδας, *noſti,* rectiùs. c. 4. τῆς Ἀρμενίας.) Hoc adiecimus ex S. quod cōfirmat epiſtola 127. in qua ſe Armeniam incolere teſtatur. & epiſt. 136. In epiſtola tamen 115. Cucuſum ait eſſe Ciliciæ oppidū: ſed & apud Ptolemæū lib. 5. c. 6. στρατηγίαν Κιλικίας, *Præfecturam Ciliciæ legimus,* quæ Pōto Cappadocio vicina erat, & in tabula prima Aſiæ Cilicia regio non longè à Cæſarea notatur longe diſſita ab altera Cilicia quæ Iſſico ſinui vicina. Sozomenus quidem certe lib. 8. c. 22. Theodoretus lib. 5. c. 34. Palladius in vita Chryſoſt. Nicephorus lib. 13. c. 26. & Cedrenus aliíque paſſim Armeniæ minoris id oppidū eſſe cōſtāter aſſerūt. c. 11. ἐπιτεῖναι.) P. ἐπιτεῖναι. Billius corrigere voluiſſe videtur ἐπιστῆναι, dum vertit, *hoc eis vt faciant mādes velim.* at verbo ἐπιτείνειν hoc ſenſu paſſim vtitur vt epiſt. 114. & 129. P. 863. c. 8 μαινομένη.) S. κυμαινομένην. d. 3. ἄλλως.) P. λοιπῶς.

P. 864. c. 3. καὶ ἐρημίᾳ. S. d. 3. πάντων περιγενόμενος. S.

P. 866. d. 7. ὁρῶμεν.) In P. legebatur θάλασσαν ὠρυομένην, ἀπ' αὐτῆς: ſed mare vlulās impropriè dici cū videret Billius, emendationem addidit in margine, ὁρῶ μαινομένην & vertit, *Furens mare video:* vt inf. 883. c. θαλάττης μαινομένης. at in Ant. ὁρῶ ἀπ' αὐτῆς, in H. ὁρῶμεν ἀπ' αὐτῆς: vide quæ annotauimus in p. 689. in editione Frobeniana, quæ ſtudio & opera Deſid. Eraſm. prodiit an. 1529. ὠρυομένην vitiosè legebatur. P. 867. b. 5. θαυμαστοῖς ἀνεκφράστοις. Frob. c. 2. ὑπομονὴ τῶν ἁγίων, *ſanctorum.* Frob. d. 3. ἀξιοῦν.) Male in Frob. ἀξιοῖεν & αγιοι.

Pag. 868. b. 10. καὶ αὐτὸν τὸν Χριστόν. Frob. c. 1. τὴν νέκρωσιν.) De hac re plura Georgius Alexandrinus apud Photium in vita Chryſoſtomi: poſtquam enim narrauit eum monaſterio exceſſiſſe, atque in ſpelunca biennio integro delituiſſe, addit: ἐν ᾧ καὶ νεκρωθεὶς ὑπὸ τοῦ κρύους τὰ περὶ τὴν γαστέρα καὶ τοὺς νεφροὺς ἐπανέρχεται διὰ τὴν νόσον ἐν τῇ πόλει. *Emortuis autem hic præ frigore iis corporis partibus, quæ ventrem ac renes attingunt, in vrbem hoc morbo coactus reuertit.* Palladius idem in Dialogo: *Cum toto biennio nunquam cubuiſſet, non nocte non die, ſubiectas ventri partes omnino mortificat, frigore virtutes renum feriente.*

Pag. 869. a. 7. τὴν αἰώνιον.) Frob. τὴν ἀνταπόδοσιν. *retributionem.* d. 11. *Sicut enim.*) Billius vulgatæ Latinæ verba vſurparat: *Sicut enim veſtimētum, ſic comedet eos vermis: & ſicut lanam ſic deuorabit eos tinea:* nos Græcas voces LXX. interpretum expreſſimus.

Pag.870.d.2. Ἀρσακίου.) Froben. τῷ Νεκταρίῳ, & vetus interpres, *deliro illo Nectario*: at P. & A. Ἀρσακίου, conſtanter præferunt, quibus ſuffragatur Theodoretus lib.5. cap. 34. οἱ τῆς ἑσπέρας ἐπίσκοποι Ἀρσάκιον ὡς μετ' ἐκεῖνον ἱερῶν, προσρήσεως οὐκ ἠξίωσαν. *Occidentis Epiſcopi Arſaciũ eius ſucceſſorem ne ſalutare quidem dignati ſunt.* & Socrates lib.6. cap. 17. ſcribit Arſacium fratrem Nectarij, qui ante Ioannem Conſtantinopolis epiſcopatum adminiſtrauerat, iam octogenarium epiſcopum ordinatum Sozomenus lib.8.cap.23.

Pag.871.b.14.) *limitem.*) Vetus interp. *ni nos à patribus præſcriptam legem obſeruaſſemus.* ὅρος & terminum & legem ſiue ſtatutum ſonat, & teſtatur Innocentius apud Sozomenum lib. 8. c. 26. decreto cautum fuiſſe, ne cui fieret copia, qua in viuentis Epiſcopi locum ſubrogaretur: idem narrat & Poſſidonius in vita S. Auguſtini.

Pag.872.a.9. μαρραινομένου.) Hæc eſt lectio P. aptior viſa quam illa A. λυμαινομένου, *cum lædit, cum perniciem affert.* c.3. ἀνατρέπων.) P. ἀνατρέπων, *omnes percurrens*, vt in orat. de S. Euſtathio pag. 648. ναύτας, ἐπιβάτας, τοὺς πλέοντας ἅπαντας συνεγείρων. *nautas, vectores, nauigantes omnes concitans.* c.12. *hic enim.*) Emendãdum *hinc enim*: nam & in P. legebatur, ἀφορμὰς ἐντεῦθεν, non ἐνταῦθα. d.3. εὐδόκιμος. A. ἐλλογιμώτατος. d.8. *ad religioſiſſimũ.*) Billius in Cuiacij libro ſcriptum offendit, ἀπέστειλα πρὸς τὸν κύριόν μου τὸν ἀκαλέστατον πρεσβύτερον Τερέντιον πρὸς τὸν κύριόν μου τὸν διάκονον. Antuerp. ſic habuit vt edidimus, niſi quod, Τερέντιον & τὸν κύριον legebat, quod emẽdauimus ex P. eſt enim veriſimile à Chryſoſtomo fuiſſe miſſum presbyterum Terentium ad vicinæ vrbis Epiſcopum, ad reliquias ab eo impetrandas, vt ſæpe legimus pari de cauſa miſſos ab eo fuiſſe presbyteros, epiſt. 27. τὸ πέμψαι πρεσβυτέρους εἰς Φοινίκην. epiſt.128. πρεσβυτ. ἀπεστάλκαμεν. & epiſt.159.164.166. Sic Ambroſius epiſt. 20. *Cum de conſeruitio noſtro aliquos dirigis, fratrem noſtrum & compreſbyterum Syrum tuis proſecutus es literis.* Hic ergo ſcribe, *Confeſtim enim religioſiſſ. dominum meum preſbyterum Terentium ad dominum meum, &c. Epiſcopum miſi. Nam ipſe.*

Pag.874.a.11. ἐν τῇ Ἀρμενίᾳ.) Ita legebatur in P. & A. ſed omiſſa fuerant à Billio interpretante. d.8. Μαριανοῦ.) Hic ſane mirum ſcripturam Antuerpiani codicis expreſſiſſe Bilium, quem non viderat, nõ Cuiaciani, quem in manibus habuit Μαρινιανοῦ, *Mariniano.* paulo poſt idem legit in P. αὐτόν, & vertit, *prebet cum floribus meis*, at A. rectius ἰδίων, *familiaribus.*

Pag.875.a.10. μαλαχθείσῃ. P. d.12. ἐρημίας, πολυπραγμοσύνης. P.

Pag.876.a.9. Διαφαίνει. S. b.2. προδρομοῦ. Addendum hoc verbis interpretis, *ac moleſto quouis creditore.*

Pag.878.a.1. αἰτιασάμενοι. P S.

Pag.879.a.4. ἐπὶ πρὸς τοῦτον οὐκ. P. a.15. *noſtra opera.*) Ad verbum eſſet, *noſtræ humilitatis opera*, vt in epiſt. Concilij Africani ad Bonifacium, *humilitas noſtra*, Græcus interpres, βραχύτης ἡμετέρα, & apud Greg. Naz. orat.46. p.721.d. βραχύτης ἡμῶν, *tenuitas noſtra.* Concil. Chalcedonenſe pag.419. αἰσχυνομένης τῆς ἡμετέρας ταπεινώσεως. *& humilitas noſtra ſeceſſit.* Hieronymus epiſt.60. *& propter noſtram paruitatem.* b.8 μυσταγωγίας.) *ad hanc ſacram initiationem, vel myſteriorum cognitionem*; fortè namque non tam ſacerdotalem innuit dignitatem quàm baptiſmum, quem adipiſci optebat Gemellum. Multi enim ex Senatorib. adhuc illo tempore Gentiles erant, & ex eorum numero videtur fuiſſe is, quem λαμπρὸν μεγαλοπρεπέστατον appellat, & ex epiſt. 79. & 124. magiſtratum eum adminiſtraſſe conſtat. d.6. μέχρι πότε.) Hoc alterum membrum omiſit interpres, quod in vtroque mſ. codice reperitur. *Sempérne fumo aſſidebis, vt lucidum oculum tuæ mentis conturbet? Nunquámne.*

P.880.b.2. ἐμπιπλάμενοι. A. ἐμπιμπλάμενοι. πραγμάτων βιωτικῶν καὶ φροντίδων φορτίοις. c.6. μετ' ἐλευθερ. καὶ βασιλείας βαδίζ.

Pag.881.a.12. δεῖ τὸ μέν. S. τοῦ μηδενός.

Pag.883.b.1. πάντας τὸ π. κ.) Hæc aberant à P. quæ in A. ex S. in margine ſunt adiecta, Billius ex coniectura ſententiam expleuit.

Pag.886.c.1. γραμμάτων.) S. γραμμάτων, *ope literarum noſtrarum*: d.8 ἐπιστέλλειν ἡμῖν. P.S.

Pag. 887.a.1. ἀσθενείας. S.

Pag.888.a.10. ἡμῖν διαφόρως. S. c.8. *in ſumma ſecur.*) Græca ſonant, *in tutiſſima ciuitate*, neque diſſentiunt mſſ.

Pag.889.c.6. καὶ φοβοῦνται. S.

P.890.c.12. *Præfecturæ.*) Billius ediderat, *Conſul. atque imperij*, ſed cum ἔπαρχος τῆς πόλεως vel ἔπαρχος τῶν πραιτωρίων. ſit Præfectus vrbi, & Præfectus Prætorio, ſic Præfectura vrbana apud Ambroſ. lib.3. Offic. c.8. *& Præfecturæ Vrbanæ ſublime faſtigium.* l.25. C. de Procuratoribus & Præfectura Prætoriana Caſſiodoro lib.6. Var. epiſt.3. ἐπαρχικὴ ἐξουσία. Præfecti poteſtas dicitur à Xiphilino in Seuero, & hic ἐπαρχότης. Anthemiũ enim ſiue hunc ad quem ſcribit auctor, ſiue aliũ fuiſſe Præfectum Prætorio conſtat ex lege 14. lib. 12. tit. 12. Codicis Theodoſiani Impp. Honor. & Theodoſ. A. A. Anthemio PF. P. & Patricio & l. 1. tit. 14. eiuſdem libri. Fuit etiam Conſul cum Stilicone anno Chriſti 405. Vide Theodoretum in hiſtoria ſanctor. Patrum c.8.

Pag.892.b.8. ἀναλαβεῖν.) A. ἀπολαβεῖν.

Pag.893.d.5. καίπερ ἄλλο.) A. & κατὰ πολλούς.

Pag. 894.a.7. τοῖς κωλύμασι.) In P. adſcripta erat in margine varians lectio κύμασι, vtramque vertit interpres, *impedimenta, pluréſque fluctus*, ſed altera contenti fuimus, quã & Ant. amplectitur. c.1. καὶ τοῦτον. S.

P.895.c.5. Ἀκυληΐας.) Ita correximus, quod mendosè in vtroque mſſ. Ἀκυληΐνας. Sic apud Palladiũ in Dialogo de vita Chryſoſtomi attexebatur ſub finem epiſtolæ ad Innocentium, *Scripſimus & ad Venerium Mediolanenſem, & ad Chromatium Aquilegienſem Epiſcopum.* Strabo lib.5. Eutropij metaphraſtes Pæanius Ἀκυληΐαν vocant lib. 9. & Herodianus lib. 8. Ἀκυληΐα καλεῖται. Hunc Chromatium Aquileienſem illum rectè putant quidã eſſe, quem S. Hieronymus in Præfatione in libros Paralipom. epiſcoporum ſanctiſſimum ac doctiſſimum appellat: nam & epiſt.66. de eo ſic loquitur: *Frater meus Paulinianus necdum de patria reuerſus eſt; & puto quod eum Aquileiæ apud ſanctum Papam Chromatium videris.*

INDEX DICTIONVM GRAECARVM ET LOCVTIONVM, QVÆ in hoc volumine notatu dignæ ſunt.

A.

Αβέλτερος παιδευθείς. 340.b
Αγαπητὸν ἡγεῖσθαι. 215.c
ἀγαπητὸν τὸ μόριον. 43.d
ἄγειν εἰς ἐπιθυμίαν. 277.d
ἄγειν εἰς ἀπαραλλαξίαν. 248.d
ἄγειν λόγον. 376.c
ἄγεσθαι εἰς μέσον. 17.b
ἀγύμναστος ἵππος. 179.c
ἀγροῖκος χαλεπώτερον. 393.d
ἀγχίσιον τῆς κεφ. 160.b
ἀγῶνα εἰς καθεῖναι. 366.b
ἀγωνίζεσθαι καθ' ἑαυτόν. 382.a
ἀδαμαντίνη δίαιτα. 337.d. ψυχὴ. 87.d
ἀδέκαστος ψῆφος. 251.d
ἀδελφὰς τῆς ἐμπειρίας. 196.d
ἀδιεξίδευτον. 365.b
ἀδιορθώτως μένειν. 231.a
ἀδιορθώτως ἔχειν. 186.a
ἀδιαίρετον τοῦ πράγματος. 206.b
ἀΐδιος ἀνωμαλία. 185.b. 205.b
ἀθλητικὴ δίαιτα. 69.a
ἆθλον ἀνύειν. 737.a
ἀθυμίας ἀποκρύπτεσθαι. 22.b
ἀθυμίας φορητῆς. 719.c
αἰδοῖ χρῆσθαι πρὸς. 10.c
αἱμασιαῖς διαβαίνειν. 374.a
αἱμοβόροι κύνες. 870.b
αἴνιγμα λύειν. 828.b
αἱρέσιμος κρίσις. 357.a
αἴρεσθαι εἰς ἀπόνοιαν. 181.c
αἴρεσις προσηνής. 97.d
αἴρεσις προσποίηται. 208.a. προσίεται. 36.c
αἰτίας μεταχειρᾶν. 173.c
ἀκαθαίρετοι ἀθληταί. 188.c
ἀκαταλήπτου σοφίας. 182.c
ἀκέραιος ἴχνεσι. 109.c
ἀκίνητα δίκαια. 101.c. 689.b
ἀκλινὲς εἶδος. 228.a
ἀκοῆς μέτρον. 364.c
ἀκοίμητος ὀφθαλμός. 278.a
ἀκοινώνητος ἀπονοίας. 105.a
ἀκτῆς κορυφώτατος. 385.a
ἀγαθῶν ὑπὲρ κακῶν. 196.a
ἄγαλμα ἐξ γίνεται. 752.c
ἄγραφος ἐκ γραμμάτων. 809.d. εἰς τῶν. 834.d
ἀγρότης ἐπισκιάζειν. 25.a. τιμᾶσθαι. 24.d
ἀγρίως ζῶντες. 298.c
ἄγριοι πλάνης. 344.b
ἀγῶνα ἀποτίνεσθαι. 465.d
ἀγῶνες ἀγάπης. 900.d
ἅμα τῷ ἀκοῦσαι. 5.b
ἀμᾶσθαι καρποὺς. 495.b
ἀμαυρὸν εἴδωλον. 239.b
ἀμαυρότερον ποιεῖν. 896.b
ἀμεταστρεπτὶ φεύγειν. 582.a
ἀναβιώσκει τὰ ζῷα. 161.d
ἀναβλαστεῖς ἔργα. 387.c
ἀναίδειαν ἔχειν ἀθυμίας. 229.c
ἀναίδειαν ἀσκεῖσθαι. 418.b
ἀναγκαῖον ἀφῆκε. 243.d
ἀναδέχεσθαι πόνον. 892.b
ἀναθεῖς τῷ θεῷ. 487.d
ἀναισθησίας ἀρχή. 246.d
ἀνακινεῖν λογισμούς. 255.c
ἀνακτήσασθαι νοῦν ἔχοντα. 456.c
ἀνακινδυνεύειν κινδύνους. 2.c
ἀναγωγίας εἰς ὀκνεῖν. 20.d
ἀναλώτης ἐπισκελαῖς. 45.c. πρὸς τὰ. 256.a.
ἀναμοχλεύειν νόσοις. 465.a. νόμους. 720.c
ἀναπείθειν πρὸς χάριν. 183.d
ἀναπνεῖν ἄνω. 527.d
ἀναπαύεσθαι δόντας. 365.a. ἐπιών. 898.b
ἀναπνοὰς ὑγράς. 626.d
ἀναπειρᾶν ὑμᾶς. 789.d. 820.a
ἀναπτύσσειν χλαμύδα. 835.b
ἀναρριπίζειν πόλεμον. 586.a
ἀναρτᾶσθαι πόθῳ. 896.c
ἀνασπᾶν προρρίζον. 101.b. πεσεῖν. 88.b
ἀναστρέφεσθαι ἐκ βάθους. 230.b
ἀναστρέφειν πηδάλιον. 459.d
ἀναφορεῖν ἔργον. 57.b
ἀναβάλλειν ψυχήν. 238.c
ἀνιδρῦσαι θεόν. 222.b
ἀνείμονας σπονδάς. 188.a
ἀντιδικεῖ θεός. 161.b
ἀνεξαπάτητον. 865.b
ἀνεπιτήδευτος βάδισις. 385.b
ἀνερμάτιστον πλοῖον. 9.d
ἀνασπᾶσθαι ἐκ βάθρων. 516.a
ἀνέστρεψε νόμους. 166.a
ἀνίκητον δρᾶμα. 214.c
ἄνευ τοῦ πόθου. 220.d
ἄνθος φορούμενος. 273.a
ἀνθρακὶς ἀναλγίας. 279.c
ἀνθρωπόμορφα πέρατα. 408.a
ἀνιαρὰ κατέχοντα. 157.c
ἀνίατα νοσεῖ. 894.a
ἀνεγκλησίας παρέχειν. 179.c
ἀνεχόμεθα ἀγάπης. 863.c
ἀντιβλέπειν πρὸς ψῆφον. 420.c. ἀγῶνας. 707.c
ἀντιλάμπειν ἡλίῳ. 107.a
ἀντιπαρατίθεσθαι. ib. b
ἀντίρροπα δόγματα. 370.c
ἀντίρροποι ἡμερείας. 20.d
ἀνύπαρκτος τυραννίς. 222.c
ἄνω καὶ κάτω. 38.b. 366.d
ἀνώνυμος ψόφος. 173.d
ἀνώτερον ἀποφαίνεσθαι. 163.a. ἔργοις. 98.c
ἄπαγε τῆς ὕβρεως. 14.c. μανίας. 33.c
ἀπαγωγαί. 795.c
ἀπαλλάγηθι ἀπατηλῶν. 46.c
ἀπαντᾶν εἰς πόλεις. 529.c
ἀπαραίτητα. 99.a
ἀπειλῶν λύειν. 255.a
ἄπειρον ἀπαραλλαξίας. 631.c. σοφίας. 330.d
ἀπέκρυψέ τινα. 221.b
ἀπελαύνειν τῆς ἐκκλησίας. 321.a
ἀπέπνιξε λύπη. 521.a
ἀπερίεργος φιλανθρ. 558.a
ἀπερίτρεπτος μένειν. 177.c
ἀπηρτισμένος μισθὸς. 509.c. 899.a
ἀπογεύεσθαι ἀνδρῶν. 422.c
ἀπογιγνώσκειν ἐκβάσει. 176.b
ἀπογράφεσθαι πρὸς τὸ πολιτεύειν. 188.a.
εἰς ἀγῶνα. 321.c
ἀποδίωξις τῆς μαθήσεως. 165.b
ἀποδύσασθαι ἁμαρτήματα. 195.d. ἐγκλήματα. 679.a. ἐπὶ σκώμματα. 195.d
ἀποθνήσκειν δίς. 217.d
ἀποκείμενος σῖτος. 432.a. 893.c.
ἀποκναίειν ἀκούοντας. 250.d
ἀποκρύπτειν πατέρας. 895.a
ἀπολαύοντες δι' αὐτοῦ. 229.a
ἀπολύειν φροντίδων. 659.a
ἀπολύσασθαι ἐγκλήματα. 59.a

Digitized by Google

ἀποψήσασθαι ἡμῖν. 465.d. ζῶντα. 64.d
ἀποτιθῇ ψυχήν. 393.d. τὴν ὕβριν. 226.b
ἀποτρέψασθαι θυμῷ. 423.b. ὑπό. 216.d. 238.a. λύπη. 238.a
ἀπουσίας ἔχειν. 285.b
ἀπορρῆξαι ὠδῖνα. 225.d
ἀπροαίρετα τῶν ἀγῶν. 205.c
ἀποσπᾶσθαι βιωτικῶν. 531.c
ἀποστὰς βιωτικῶν. 30.b
ἀποχωρεῖν ἐκκλησίας. 79.a
ἀποψήφασθαι μέμψεις. 105.b
ἀπὸ στόματος φωνή. 159.d
ἀπόφασιν ἐκφέρειν. 243.c
ἀπρόσχημον βίος. 44.b
ἀπροσδοκήτως. 171.a
ἀπροσεξία καμνόντων. 180.c
ἀπροσεξίας ἐξ. 22.a
ἀπροσπάθειαν. 57.a.280.d
ἀρχαῖς προσβάλλειν. 121.b
ἀρχηγὸς ὑποκαλύπτειν. 701.d
ἀρχετύπου σῶμα. 750.a
ἀρέσκεια τῷ θεῷ. 86.c
ἀρκεῖ πρὸς ἴασιν. 22.b. προστρέψαι. 164.c
ἀσυλίας ἀνθρώποις. 279.b
ἄσπονδος τιμωρίας. 333.d
ἀσύγκριτος γίγνεται. 299.d. δυναστείας. 58.a. ἀκρασία. 333.b
ἀσφάλεια ἐν ἔπεσιν. 79.b
ἀτιμώρητος ἀπέρχεται. 184.b
ἄτυφος βίος. 436.d
αὐθαίρετος δαίμων. 580.c
αὐτάρκεια ἐν ζῶσι. 389.a
αὐτοκινείας ἀπολαύουσι. 332.c
αὐτόματος πρὸς ἀπαλλαγήν. 66.b
αὐτόκλητος. 66.b
αὐτοκίνητος ψυχή. 719.b
αὐτομάτως φέρεσθαι. 160.d
αὐτοπροδότης. 893.c
αὐτοσοφία θεός. 181.a
αὐτουργὸν φιλοσοφίαν. 96.c
ἀφανίζειν ἀθυμίας. 246.c
ἀφεῖται εἰς πέλαγος. 10.d. αἰτίας. 24.a
ἀχείμαστος ψυχή. 448.a
ἀχλὺς ἀθυμίας. 228.d
ἀψῖδες οὐρανίαι. 310.c

B.

Βαδίζειν βέβαια. 395.d
Βάθρων ἐξ ἀναβῆναι. 387.d
βαλβίδος ἐξ ἀφορμῆσαι. 358.b
βαλεῖν ἐκ μέσου. 162.c
βάλλεται πόθῳ. 232.a. εἰς νοῦν. 26.d
βασιλεῦσαι ὑπὸ μέθης. 656.b
βαρυθυμίας ὑπό. 246.b
βαρυνόμεναι γῆρας. 46.d
βάσανον δίδωσι. 96.d.126.b. ἐπιδέξασθαι. 116.d
βαπτίζειν τὸ σωματικόν. 136.d
βασκανία πιέζεσθαι. 195.b
βελτίωσιν ἐργάζεσθαι. 227.d
βεβαίως διαγνῶναι. 176.b
βραχὺς ὑπὸ πραγμάτων. 800.d
βιβλίοις προσομιλεῖσθαι. 1.d
βίον ἀβίωτον. 214.d.350.c
βίος ἀκίνητος. 217.d
βίῳ προσοδευόμενοι. 492.d
βιωτικοὶ ἄνδρες. 49.a
βιωτικῶν ἀποστάς. 30.b
βιωτικώτερον ζῆν. 158.b
βέλτιστοι καρποῦ. 27.c
βρύειν καρπῶν. 892.a

Γ.

Γαλήνην εἰς μεταβάλλειν. 853.d
γάμον διαφυγεῖν. 734.b.748.b
γαυριᾶσθαι ἐπαίνοις. 224.d
γέλως καὶ λῆρος. 68.c
γέλωτα προσβάλλειν. 11.d
γεωργίας ἀφανισθεῖσαι. 864.a
γίνεσθαι ἐπὶ προσώπου. 88.d
γίνεται ἀγαθά. 886.b
γίνεται τῶν ἐναντίων. 79.c
γραμμαῖς ἀπ' αὐτῆς. 162.c.377.c. 547.a
γυναικῶν προσκαλινδεῖσθαι. 304.a
γόνυ εἰς καταφέρεσθαι. 684.c. ἀπόλλυμαι. 871.c. ἐπὶ γόνυ κλιθείς. 866.c
χεῦσαι νόει. 747.a
γλυκύτητος τῆς σῆς. 820.c
γραμμάτων διὰ συζῆσαι. 875.a
γραμματοφόρον παιδός. 807.a

Δ.

Δαίμων αὐθαίρετος. 580.c
δάκνεται ὑπὸ πάντων. 209.d
δὶς ἀποθνῄσκειν. 217.d
δέομαι λαβεῖν. 248.a. λέγειν. 96.c
δένδρον ἐν δικτύῳ. 157.d
διαβαίνειν εἰς τὸ κοινόν. 894.c
διαβήματα περιβλέπειν. 203.b
διαβρωτικὸν φάρμακον. 253.a
διαγωγικὴ ἡλικία. 185.b
διαδέχεται λιμήν. 207.d. αὐτόν. 226.a
διαθεῖν σου. 861.a
διαθρύψας κατὰ μέρος. 91.a
διακεῖται προσαπαυθείς. 39.c. ἀξίως. 203.c
διακωλύειν συνελθεῖν. 8.d. ὀψίμου. 99.d. ἰδοῦ διακόψεται. 799.c
διαλάμπει ἀπὸ θυσίας. 199.b. ἐν χάριν. 164.a. εἰς ἀρχήν. 48.b
διαλύειν ἔχθρας. 160.b
διανύειν ἐξ ἡμερῶν. 24.d
διανοεῖν διανοίας, 106.a
διαπειλάζειν. 678.b. ἀθυμίαν. 697.d. νέφος. 816.b. κακίαν. 714.b
διάστημα θεμέλιον. 205.a. ἐκ ποσοῦ τοῦ κεφαλαίου. 822.b
διαστροφὴ προσώπου. 58.a
διαστρέφειν διανοίας. 274.d
διαφυλάττειν γίγνεσθαι. 742.a. λόγον. 725.a. 838.b
διαφόρημα συμποσίου. 225.c
διαφέρειν ἐκ μιᾶς μοίρας. 683.a
δικαστήριον συγκροτεῖται. 761.a
διορθοῦμαι τῇ ὁμιλίᾳ. 852.c
διορθοῦν ἀνθρώπων. 749.a
διοικεῖσθαι κατά. 653.c
διορύττειν γάμον. 734.b
διώκειν ἀλέγοντα. 101.c
διωλύγιον καὶ μέγα. 895.c
δαπανᾶται βίος. 123.c
δελφὶς πρὸς αἰσθητά. 77.b
δοκιμάζειν ἀπὸ παλαιοῦ. 28.b
δόλον ῥάπτειν. 25.c
δέξασθαι χερσί. 49.d. δέξασθαι κατασπασθείς. 88.c. δεδέχθαι. 695.b
δραμεῖν ἀγῶνα. 845.d
δύνασθαι εἰς πειράσομαι. 29.a
δυσαπαλλάκτως ἔχειν. 199.d
δυσαρίστα σιτία. 330.c
δυσκολίας περιέχει. 19.a
δυσχεραίνειν ἀγνοίας. 181.a
δυσχέρεια ἐπιλημμένη. 105.d
δῶρον τοῦ λόγου. 485.d
δυσθάνατα θηρία. 839.d
δυσκρασία ἀέρων. 844.c

E.

Ἐγχειρίζειν ὑπομνήματα. 689.c
Ἐγκαλινδούμενος βιωτικοῖς. 577.b
ἐγκαλλωπίζεσθαι τῷ. 272.a
ἔγκλημα προσβαλέσθαι. 426.a
ἐγκλήματος ἐξαιρεῖν. 29.c
ἐγκαλεῖν τῇ ἀγνοίᾳ. 819.d. συνειδότα. 796.d
εἰκότα ἀναπληροῦν. 96.a
εἰρῆσθαι καὶ ἀποκρίνεσθαι. 53.c
εἰς ἰσχύος ἀναπνεῖ. 180.c
εἰς στεφάνους περιβαλέσθαι. 213.b. ἀγάπην. 828.c
εἰσοδεύειν κατὰ δύναμιν. 157.c
εἰσελθεῖν εἰς θέατρον. 309.d
ἐκβακχεύεται ὑπὸ ἐπιθυμίας. 126.d
ἐκβαλεῖν ἀγαθῶν. 162.b
ἐκεῖ τά. futura. 411.a
ἐκθηλύνεσθαι πρός. 216.c
ἐκκαλεῖσθαι ἐμπρησμόν. 230.d
ἐκκαυσμοῦ πίνειν. 264.a
ἐκκόπτειν ἕλκος. 163.b
ἐκκόπτειν προφάσεις. 165.c
ἐκκόπτεται προφάσεις. 27.c
ἐκκρέμασθαι. 841.a
ἐκκρίνεσθαι εἰς ἀναβολήν. 216.c
ἐκτείνειν εἰς μῆκος. 13.d
ἐκτείνειν πίστεως. 72.b
ἐκφέρεσθαι εἰς ἴκρια. 216.d
ἐλέγχειν ἐπιβουλήν. 223.b
ἔλεος εἰσέρχεται. 226.c
ἐλθόντα αὐτόν. 767.b
ἐλθόντας ἔσπασαν. 255.b
ἕλκος ἐκκόπτειν. 163.b
ἕλκειν εἰς προαγωγήν. 72.d
ἐμπλῆσαι ὕδωρ. 111.b
ἐλπίδας ἀναρτᾶσθαι. 65.b
ἐλπίδι γαυροῦσθαι. 224.d. τρέφεσθαι. 673.a
ἐλπίδος τρέφειν. 116.b.532.d

ἐλπὶς ματαίως. 376.d
ἐλπίσιν ἐν χρυσοῖς. 426.b
ἐμβάλλειν εἰς ἀγροικίαν. 6.d. εἰς ἀπόγνωσιν. 226.c
ἐμβατεύειν καρδίας. 15.c
ἐμπαιζόμενα μαθήματα. 499.c
ἐν σπουδῇ ἔχειν. 175.d
ἐν τάξει τιθέναι. 230.a
ἐνάγειν εἰς γυμνασίαν. 340.d
ἐναγώνιος βίος. 197.d.& 192.a
ἐναντιώσεις ἐχθρῶν. 233.a
ἐναπομάττεσθαι εἰς. 304.c
ἐνδιατρίβειν ὕλαις. 577.b
ἐνεχόμενος ὑπὸ κακίας. 324.a
ἐναντίον ἐπιθυμίας. 459.d
ἐντίκτεσθαι κακοῖς. 251.a
ἐντρυφᾶν ἀγαθοῖς. 351.a
ἐνυφαίνειν λόγους. 81.a
ἐξάγειν εἰς ἔργον. 221.c
ἐξαιρεῖσθαι κολάσεως. 68.b
ἐξάπτειν μῖσος. 539.a
ἐξετάσαι ἀξίαν. 341.b
ἐξογκοῦσθαι ἐπαίνοις. 85.b
ἐξογκῶσαι καὶ φυσῆσαι. 531.c
ἐξουθενεῖν τινα. 104.a
ἐξωθεῖν ἀθυμίας. 220.c
ἔξωθεν δικασταί. 19.b. πίστεις 88.a
ἐπαγωνίζεσθαι προστρίψεις. 735.d
ἐπαίρειν εἰς λόγον τινάς. 222.b
ἐπαίρεσις ἐξογκοῦσθαι. 85.b
ἐπαγωγός. 855.d
ἐπαίρειν φρόνημα. 108.d
ἐπαληθεύειν ἔργοις. 442.c
ἐπανάγειν ἐπὶ ὑγείαν. 12.d
ἐπάξια λόγου. 341.c
ἐπιστέλλειν ἡμῖν. 246.c
ἔπεστι μέμψις. 261.d. πῦρ. 455.c
ἐπιδεξιολαβεῖν. 796.d
ἐπιδεξιολαβεῖσθαι εὐφροσύνην. 796.b
ἐπιδοῦναι ἀποκρίνασθαι. 3.c
ἐπιδίδοσθαι ἐπὶ τὸ κρεῖττον. 172.d
ἐπιθυμίας πείθονται. 2.b
ἐπιθυμίαν ἐμβάλλειν. 209.d
ἐπιθυμιῶν λύσσα. 397.d
ἐπικρίνεσθαι λόγον. 186.b
ἐπισκιάζει τὸ λοιπόν. 45.d
ἐπισκιάζειν ἀλλήλους. 25.a
ἐπισκοπεῖν ἀφροσύνην. 712.d
ἐπισκοτίζειν τῇ διανοίᾳ. 84.c
ἐπισπᾶσθαι ἔλεον. 40.a
ἐπιστρέφεται πλούτῳ. 431.a
ἐπιστρεφὴς κάλλεσιν. 841.d
ἐπιτείνει νόσον. 253.a
ἐπιτρέψας γράμμα. 12.c
ἐπιτυμβίους ἀμορφίας. 195.b
ἐργάζεσθαι ἔργα. 159.a
ἐργασία χρυσοῦ. 250.c
ἔργον εἰς ἐξάγειν. 582.a
ἔργον εἰς ἐξελθεῖν. 95.d. προσελθεῖν. 374.a
ἐρημίας καταληφθείσης. 203.c
ἔρημος πραγμάτων. 849.a
ἐρίδακρυς ὄντα. 6.b
ἔρχομαι ἐπὶ τοῦτο. 536.c
ἔρως πρακτικός. 464.c
ἐσμὸς φροντίδων. 223.d
εὐηθείας οἶς. 816.c
εὐεργεσίας προστρίβεσθαι. 20.d
εὐθυμίας ἐπέχειν. 10.b
εὔκαιρον εἰπεῖν. 271.d
εὐλάβεια πραγμάτων. 39.d
εὔνοιαν λαβεῖν. 325.a
εὐπροσήγορον ποιεῖν. 365.b
εὐπρεπὴς αἰτία. 297.d. 353.c. 359.d
εὐπαραχειρίζομαι. 567.a
εὐρετὰς βιωτικῶν. 837.a
εὐγενέστεροι. 630.a
εὐφημεῖν. 98.d
εὐφυέστατον σόφισμα. 537.d
ἔχειν διὰ ὑποψίας. 217.a
ἔχθρα ἀκόρεστος. 109.c
ἔχθρα ἄσπονδος. 350.d
ἔχθρας ἐξελαύνειν. 160.b
ἔχειν συμπαθῶς. 218.d
ἐφέλκεσθαι κακοῖς. 9.b
ἐφόδιον τόλμης. 344.c
εἰσφέρειν τὰ παρ' ἑαυτοῦ. 62.d

Z.

Ζημία προστίθεται. 103.b. ἔρχεται. 865.b
Ζῷα δυσθήρατα. 839.d

H.

Ἡγέμονι μυριαγῶν. 92.d
Ἡδονῶν ἀμαυροῦν. 239.b
Ἡλικία διηγητική. 185.b

Θ.

Θαλαττεύειν. 344.b
θάλαττα κύματα. 875.a
θαρρεῖν περὶ ἀφθονίας. 251.c. ὑπὲρ σκιᾶς. 227.c
θαυμάζειν ἀπλήστως. 61.c
θαυμαστότης σου. 881.a
θέλκτρον πληγή. 707.c
θεμέλιον βάλλεσθαι. 68.c
θῆκας ἐπί. 251.b
θεοῦ κλῆσις. 676.a. ἐπιστροφῆς. 714.d
θηριόβρωτος ποῦς. 219.d
θολερὸν ὄμμα. 879.d
θυμὸν ἐμπρησθῆναι. 427.a. ἀναμάξαι. 858.b
θύρας ἀνοῖξαι. 368.c. ἐπὶ τοῖς. 389.c
θόρυβος λόγου. 247.d. 381.b
θρύβειν ἐξωνίζειν. 858.b

I.

Ἱερώμενος δαίμονι. 14.b
Ἱκετείας τρόπον. 263.a
Ἴλιγγος ἀθυμίας. 250.b
Ἰσάγγελος παρθενία. 333.d
Ἱστάναι ἐκ περιστάσεως. 93.b
Ἰσοθέως φωτίζεται. 175.c
Ἰσοθέως δεῖξαι. 163.b
Ἴσον ἐκ ἴσου. 34.c. 226.c. ἄγειν κεφαλῆς. 160.d
Ἱστάμενον περιαιρεῖν. 2.a
Ἰσχὺς λόγου. 860.d
Ἰχνεύεσθαι τινα. 254.b
Ἴχνος ὑπολείπεται. 70.c

K.

Καθαροὺς ὀφθαλμούς. 215.a
καθαιροῦσιν ἐργάζεσθαι. 40.a
καθαίρεται ἐπίσης. 333.b
καθαρὰ θρύβειν. 149.d
καθάρσιον. 858.c
καθικέσθαι ταχύτητος. 369.b
καθίστασθαι ἐν ἀσφαλείᾳ. 290.d
κακίας ὑπόχρεως. 180.c
κακοῖς προστρίβειν. 179.b
κάμινος ἀθυμίας. 861.c
κάμνειν ζῶντα. 882.d
κάμπτεσθαι ὑπὸ συμπαθείας. 211.a
καρδίᾳ καταδεδεμένος. 251.b. καρδίας ἀσπασμοῖς. 118.c
καταβαίνειν ἑαυτόν. 175.d
καταβαπτίζεσθαι ὑπὸ λυπηρῶν. 847.c
καταγηρᾶσκειν ὑπερβολῇ. 711.d
καταγοητεύειν ἐπωδαῖς. 427.
καταδύεσθαι τῆς ὑποψίας. 160.d
καταδύειν ἀθλιώτερον. 237.b
κατακαμφθεὶς ὑπὸ βάρους. 246.b
κατακλεισθεὶς σκότῳ. 627.c
κατὰ νοῦν γίνεται. 209.b
κατανεύειν πολλούς. 193.c
καταπατεῖν δόξαν. 88.c. 848.c
καταλαβεῖν κακά. 813.a
καταπεσεῖν ὑπὸ ἀθυμίας. 228.a
καταπνιγῆναι σαρκίον. 498. ἀχλυώ. 228.d. αἰχμάλωτον. 257.d
κατασκευάζειν ἀηδίας. 539.a
κατάστασις ψυχῆς. 232.c
καταστῆναι ἀθυμίαν. 697.c. πάθει. 180.a. 541.d. φλεγμονῇ 553.c. 554.a
καταστῆσαι ἐν ἐρημίᾳ. 221.c. θορύβῳ. 696.c. εἰς ἀγωνίαν. 226.d. 237.d. εἰς ἐπιμέλειαν. 218.b. ἱερατικῇ. 896.c
καταπαύσασθαι εἰς. 353.a
καταπίπτειν ἀθυμία. 746.c
καταπλαγῆναι χρήματος. 800.a. κωμ. 848.b. 859.d
καταβοᾶν κυρίου. 386.a
καταβύθεται ψυχή. 232.d
καταχέειν ἀχλυώ. 160.a
καταπαύειν ἑαυτόν. 143.b
κατηγορεῖν προσκρίσαι. 290.d
κατορθοῦν πολέμους. 11.c
καθοσιοῦσθαι τὸ πάθος. 189.a
καύσωμα τῷ λόγῳ. 637.c
κεῖται ἐν χερσί. 460.c. μέσοις. 817.b. ἐν ἡμῖν 805.c. ἐφ' ἡμῖν. 853.a
κεράννυμι κύλικα. 259.c
κεφάλαιον ἱερόν. 173.d. ἀγαθῶν. 187.a
κινδυνεύειν περὶ ἐσχάτων. 25.a. 207.a
κινδυνεύειν εἰς. 25.a. κινδύνων ἐξελθεῖν. 39.a
κλαπεὶς σκότει. 13.c
κλῦσαι εἰς πλοῦν. 703.c
κλυδωνίζεσθαι. 466.c
κοινὸν τῆς ἐκκλησίας. 290.d
κοινωνία μυστηρίων. 125.d

Digitized by Google

κάλλιστ᾽ ἐπιτηδεύειν. 841.d
κάμνει αὐχμηρά. 350.b
κάμπτεις ταῦτα. 502.a
κεραίζοντας τὰ σχήματα. 857.a
κολοφῶνα κακῶν. 197.c.218.c
κορυφοῦται κύματι. 210.b
κοσμιότητος σῆς. 797.a
κρείττων ἡλικία. 28.b
κρείττω φύσεως. 17.a.211.a
κρέσσων μάζης. 213.b
κρείττων παιδείας. 14.b. διπλοῦ. 850.b
κρόνος ἀποθανών. 85.d
κυκλοῦσθαι ἀφελκόμενα. 843.a
κυκῶν πάντα. 344.c
κῦρος τοῦ θεοῦ. 171.c
κωλύονται ὁδοῖς. 4.c
κωμάζειν εἰς ψυχάς. 418.c
κώνος ἀθυμίας. 860.a

Λ.

Λαμπρὰ σκιά. 249.b. σαλή. 94.b
Λαμπρὸς ἐπὶ ἐπιδείξεως. 859.d
Λαμπρότης σου. 885.b
Λαμπτῆρες ἐν σκότῳ. 45.a
Λανθάνειν οὐρανόν. 369.d
Λείψανα ἀποδείξεως. 855.a.886.a
Λευκὸν χαλκόν. 853.d
Λήθαις ἐπιθυμίας. 227.b 882.c
Λίθους ὑδέως. 230.b.260.c
Λίθον τρέψαι. 215.a
Λιμὸν πεινῆν. 818.d. ταυσαμένων. 860.b
Λιμοῦ καθεστηκότ. 104.c
Λογισμὸς ἀνανήψει. 159.c.255.c
Λογισμὸς ὑποτρέφει. 92.b
Λογισμοῦ δαμάζειν. 858.b
Λόγον ἀρχή 439 μεταθεῖναι. 225.b
Λόγος ἀγωνίζεται. 750.c. ἐφίεται. 3.b
Λόγος μοι πολύς. 7.c
Λόγῳ ὁδεύειν. 485.d. ἐπέζευσε. 340.c. περιγενέσθαι 207.c
Λόγων σπουδή. 464.a. ἐξ ἀφθόνους. 715.a. ῥώμη. 701.d
Λύειν διάζειν. 675.c. αἴνιγμα. 828.b
Λύκος προβατόχειμος. 870.d
Λύπη ἀποπνίγεται. 521.a
Λυσσῶντος περὶ τοῦ. 195.b. τοῦ Ἀρείου. 72.b
Λύσιν δειλίας. 862.a
Λυσιδείας παιδεύειν. 114.d
Λωφήσει τὰ ἱερά. 878.c

M.

Μαθήματα ἐμπαγχλείας. 499.c
Μαίνεται δ᾽ αὐτῇ. 320.d. περὶ χρήματα. 195.a.430.b
Μανίας καταλιπεῖν. 871.d
Μανικὸς ἔρως. 828.c
Μαραίνεται ὑπὸ μήκους. 789.b
Μάρτυρα καλεῖν. 16.a
Μαρτυρεῖ περὶ τοῦ. 207.c. μηδενπρέπειν ἀπ᾽ μοι. 205.b
Μέθη βαπτίζεσθαι. 656.c
Μιθίων φιλία. 305.b
Μείζων προσηκόντως. 219.c
Μελετᾶν πίεσιν. 98.d. φέρειν. 59.b
Μένει ἀκλινές. 228.a. μέτριοι λόγοι. 74.a
Μέσος τῆς ἐχθρᾶς. 691.c. ἐμπροσθεν. 407.c. ἴστε φέρειν. 160.c. ἐν μέρει ζωῆς. 835.c
Μεταμέλεια ἐπιτεχνά. 477.a
Μεταβολὴ ἐπὶ τὸ κρεῖττον. 177.d
Μεταγαγεῖν αἰτίας. 173.c
Μεταπειρίας παιδεῖν. 599.a
Μεταπίπτειν εἰς τάξιν. 195.a. εἰς ἐναντίας. 254.c
Μετέωρος ἐλπίς. 376.d. συμφορά. 220.c
Μετεῖναι λειτουργίας. 103.a
Μέτρον ὑπερβαίνειν. 850.b
μέχρι ἑστίας ἴσα. 16.a. 49.b.177.b. 250.d
Μῆκος ἄπειρον. 13.d. εἰς ὀκτακισχίλια. 76.c
Μίμησις μανίας. 38.c
Μηχανήματα κινεῖν. 426.d. ἀδηφάγει. 841.d
Μικροῦ δεῖν. 455.a
Μισεῖς ἀναμφιβόλως. 801.d
Μίσος ἐξάπτειν. 539.a. μεγάλην ἀναφέρειν. 136.d
Μνήμας ἐκ παίδων. 36.a.100.a. ἐκ μνᾶς. 683.a
Μοναρχῶν παντοία. 254.c
Μονῶν καθ᾽ ἑκάστην. 872.d
Μοῖραν βίου εἴργειν. 98.c
Μονομαχίας ἀναδέξασθαι. 188.a
Μουσική λίγεια. 343.a
Μυελοῦ μέρος. 231.a
Μυσταγωγεῖ Παῦλος. 865.a

N.

Νάρκα καταχεῖται. 350.a. σκεδάζεται. 498.b. 87.b
Νέφος ἀπολαύειν. 442.a
Νικᾶν ἐκ δίγματος. 106.c
Νίκην ἕρπειν. 222.b
Νιφάδες χαμαί. 806.b
Νιφετὸς χαμαί. 388.d
Νομοθετεῖ ἅπαξ. 629.a. ἐνοχλεῖν. 497.b
Νόμους ἀνατρέψαι. 166.a
ἀναμοχλεύειν. 720.c
Νοσῶ ἐμπεσόντι. 839.b
Νοσήματα ἐπιτρίβει. 297.a
Νοσεῖν φρενῖτιν. 195.a

O.

Ὄγκος φρονήματος. 828.a
Ὀδίνων ὁδόν. 203.a
Ὁδὸν ἀποφράττειν. 108.b. τέμνειν. 185.c
Ὀδυρέσθαι τὰς φορὰς. 196.c
Οἷ κακῶν με ἤγαγες. 22.b.110.c
Οἰκονομία δεσπότου. 869.a
Οἶκος παθῶν. 331.a. δημοσιεύεις. 34.d
Οἴχεται τὰ λοιπά. 69.d
Ὁμιλεῖν χάλυψι. 158.c. ἐξ χαμαί. 873.d
Ὄμμα ἐπιθολοῦν. 879.d
Ὁμολογεῖν χάριτας. 856.a.900.c
Ὁμόψυχον ἔχειν. 202.c
Ὄναρ ἐπιλύειν. 223.c. μιμεῖσθαι. 466.c
Ὀνείδη βάλλειν. 241.b. περιβάλλειν. 28.a
Ὄνειδος ὑφίσταται. 81.a
Ὀνομάζειν αὐτόν. 857.c
Ὀνόματος ἐξ ἴσου. 30.d
Ὅπλοις φράττεσθαι. 45.a
Ὀργὴ εἰς τέλος. 95.c
Ὁρμᾷ ἐν τινι. 797.a.854.d
Ὀργὴν ὀκνεῖν. 62.c ὀκλάσαι. 63.b. καθιστάναι. 343.b. ἀφορμὴ εἰς 59.b
Ὀρθότητα χαρει. 853.b
Ὀρυλλα βελτιοῦσθαι. 227.d
Οὐκ ἔτι ταῦτα. 14.c.29.c
Οὐρανομήκης. 246.a
Ὀρθῶς γίνεται. 71.b. ὕδωρ. 45.c.454.a
Ὀφθαλμοφανῶς ἰδεῖν. 109.a
Ὀφθαλμοὺς καθαίρειν. 215.a
Ὄψεως ἐξ παθῶν. 456.c
Ὄψει ἐπὶ κεῖται. 692.a. 753.a

Π.

Πάθος ῥίζῃ σύμπτυ. 43.c
Παθῶν ἀναπαύση. 88.b
παιδείας ἐπαγγελία. 180.b
παλαιὰ ἀδικία. 823.a
πανταχοῦ διώκεσθαι. 627.c
παντὸς ἀπείρου. 855.d
παρὰ τὸ δίκαιον. 214.a
παρακελεύσεως μείζων. 219.c
παρακαλεῖν καρποῦσθαι. 892.d
παραλύεται ψυχῆ. 108.d
παραλύεσθαι ἀρχῆς. 40.d
παραλύω τ. αρ. 46.a
παραμυθίας καθιστάναι. 364.d. φέρειν. 215.c
παρατείνειν λόγῳ. 6.b.371.b
παραψυχὴ ἀπὸ χρημάτων. 44.b 794.b
παρατραπεὶς ὑπὸ λόγου. 701.d
παρεκλαύσεις ἀκριβέσιν. 178.c
παρένθη ταῦτα. 204.b
παραμβαλεῖν λόγον. 356.b
παρασκευάσαι ἐπιθυμίας. 201.a
παρθενίας καταστάσεως. 280.a
παρὰ καθαιρεῖν. 229.a
παροιμίας ἐπιτείνει. 535.b
πατρὸς σωτηρίας. 295.a
πεπονθὼς ἐξ κινδύνους. 367.d
πειράζει ἐκλείψεως. 180.c
περιρρέω ζωῆς. 805.d
πέλαγος πανταχόθεν. 45.c
πέρας (ἴδε ὅρα) 3.c.232.a. κατέχεσθαι. 215.a
πένθος ἀπαλλάξαι. 4.c. ἄγειν. 3.c. ἐργάζεσθαι. 219.a
πένθος ἀφεῖναι. 220.d
πέρας ἐπιτείνει. 218.c. κακῶν. 632.d
περὶ Μαρκελλίνου. 804.d
περὶ σπέρματος. 70.b

περιαυτολογία. 347.a
περιβάλλειν γέλωτα. 11.d. χρεία. 4.c. ἱμάτιον 28.a. συμφοραῖς. 179.b
περιβάλλεσθαι πλοῦτον. 95.a. δυναστείας. 38.a. 754.d
περιελεῖν δόξαν. 298.d. 695.b
περιέρχεσθαι ἱερουργίας. 648.b. τῆς παρθένου. 106.b. κόρης. 196.d
περικείμενος ἄλυσιν. 159.a
περικάμψαι τὸ πηδάλιον. 59.b
περιόντες ἐκ παιδός. 141.d
περιπίπτειν κακοῖς. 179.b. 196.b. συμφοραῖς. 230.d
περιστέλλεσθαι φαυλότητας. 98.a
περιτιθέναι ἑαυτῷ. 30.b
περιπολούμενος ἐρημίας. 877.d
περισχίζεσθαι ὀχετοῖς. 820.a
περιτρέμειν σωτηρίας. 821.d
περιφέρειν ἐν ἀγκάλαις. 834.b
πέτεσθαι ὑψηλά. 440.b
πηγάζειν ἀρετάς. 694.a
πηγὴν ἐξ ἐπιρρεῖν. 52.c. 774.b
πηλίνη σάρξ. 717.c
πηρωθεὶς ὑπὸ φθόνου. 199.b
πίστεως ἐπιτομή. 72.b
πίστεως ἀπόδειξις. 181.b
πίστιν παγῆναι. 295.c
πίστιν παρέχειν. 62.a
πιστὸς ἀκριβής. 79.c
πιστώσασθαι ὑπὸ γραφῆς. 506.a
πλάστιγξ κουφίζεται. 2.b
πλέκειν περιάμματα. 198.b. ὑποθέσεις. 231.d. στεφάνους. 849.a
πλέκεται βίος. 217.d
πλεονεκτεῖν ἄλλων. 76.d. μέτρου. 17.b
πληγὴν ἔδωκας. 16.b
πλοῦν ἐπὶ λύπαις. 794.b
πλοῦτος περιβεβλημένος. 95.a
πλάσσεται σχήμασι. 470.b
πνέομαι σημείων. 885.b
πνεῖ πόλεως. 492.a. κατ' ἐκεῖνον. 213.b
πόθῳ αἰωρεῖσθαι. 896.a. ἱκετεύω. 82.a
ποιηθεὶς πρός. 718.d
ποιεῖσθαι κοινόν. 198.c. παράφασιν. 760.c
πόλεμον ὑποτίθεσθαι. 242.c
πολεμεῖται ὑπὸ βροχῆς. 800.d
πολιτεία διεφθαρμένη. 79.b
πολυκάρπον πέμπειν. 798.b
πολύμοχθος βίος. 101.d
πολύπλοκον συμφοραῖς. 242.b
πολυπραγμονεῖν ἀνεξερεύνητα. 180.d
πομφόλυγες ἀλαζονείας. 582.a
πόνον ἐκκαινοῦν. 264.a
πορεύομαι ἐπ' ἐκεῖνα. 23.a
πόρον ἐξ ἀπόρων. 176.d
πόρρω θύρας. 10.b
ποῦ θέσθαι πόδας. 419.c. πορεύομαι. 422.b
πραγματεύεται ὀδύνην. 792.d
πραγμάτων ὄχλος. 801.b
πραγματείας ὑπόθεσις. 872.b
πράγματος ἔννοιαν. 849.a
πράξεως ἐγγυητής. 66.b
προσαπτόμενοι 806.d. 896.d. 812.a. 847.a
προβάλλεσθαι εἰκασμόν. 426.a
προβατογνώμονες λύκος. 870.d
πρόβολοι λιμένι. 371.a
προκάλυμμα καὶ σκῆψις. 266.c. 332.b
πρόκειται νίκη. 234.d. ἆθλος. 843.b
προκρίνειν βελτίστους. 62.c
προκυλινδούμενος. 304.a
προνοεῖν σωτηρίας. 166.d
πρόνοιαν ποιεῖται. 175.d
προοίμιον βίου ποιεῖσθαι. 162.c
πρὸς ἀκρίβειαν. 243.b
προσαγορεύειν ἐξ ὀνόματος. 791.c
προσδιδόμενον βίῳ. 492.d
προσδοκᾶται τρυφή. 20.b
προσδοκᾶται ψυχῇ. 225.a
προσηγορίας ἀξιοῦμαι. 468.b
προσκολλᾶσθαι βιβλίοις. 2.d. κόσμῳ. 330.a
προσκυνεῖν θεῷ. 108.c. 254.a
προσρήματα. 45.c
προστίμων ἑαυτόν. 80.d
προσψαύειν ἐξ ἴσου. 93.a
προσπαθὴς ἀγκώμενος. 59.c
προσαναλίσκειν συμφοραῖς. 185.a
προσάπτειν σώματι. 279.b
προσαγορευτικῶς καλεῖς. 242.d
προσεκβάλλεσθαι δόξαν. 332.c. κατηγορίαν. 290.d
προσπταίειν ὑποδοχαῖς. 12.d
προσόντων ἀξία τινί. 385.b
προσιέναι εἰς ζῆλον. 273.b
προσθεῖναι κακόν. 65.d
πρόσωπον ὀκνηρόν. 27.c. 165.c. ἐξαιρεῖν. 52.c
πρόφασις ἄλογος. 22.d. εὐπρόσωπος. 741.b. πιθανή. 248.b
προχωρεῖν κατὰ νοῦν. 447.d
πρωτεύεσθαι ἐξέβαλε. 164.c
πρωτοπλάστου παιδός. 199.a
πτερὰ παιδείας. 712.b
πτερὸν ἐξάπτειν. 860.a
πτοεῖσθαι ὑφ' ἡδονῆς. 738.c

Ρ.

Ῥᾴθυμος ἀεὶ τὸ φιλεῖν. 851.a
ῥαπίζεται ἐπιβουλαῖς. 236.c
ῥέμβεσθαι λογισμῷ. 206.c
ῥήσεις ἐποίησαν. 838.d
ῥίζαι σκότου. 368.b
ῥιπίζειν σωτηρίας. 148.b
ῥίψαι εἰς θάλατταν. 208.c
ῥιζῶν πάθος. 43.c
ῥοπὴ αἰῶνος. 4.a. ἐπικαταστῆναι. 831.d
ῥοῦν κατὰ φέρεται. 769.a. 889.b
ῥύπον ἀποτρίψασθαι. 343.c

Σ.

Σαθρὰ ψυχῆς. 77.a
σαλεύεται πλοῦτον. 755.b
σαλευομένης στείλειν. 687.a
σάλπιγξ λαμπροτέρα. 829.b. 833.a
σαφὲς ἴσασι. 31.a
σιτίζομαι. 227.b. χαλεπώτερον. 318.a
σκάμματα εἰς καλῶς θεῖν. 592.c. μείζονα 309.b. πραότατα. 400.c. πεδίον. 751.d
σκευὴν ἀξία. 49.c. 136.b
σκηνὰς καὶ θεωρίας. 78.a. 136.b. 332.b
σκιὰ ἀληθεστέρα. 760.b
σκιαγραφία. 158.d
σκοπὸν ἀναπλῆσαι. 340.b. σκοπούμενος ὑπό. 450.a
σκότος ἀγνοίας. 191.d. 255.b
σκοτοῦται ψυχῇ. 238.a. λογισμόν. 710.a
σκύτῳ κατακλεισθείς. 627.c. σκώληκι. 880.b
σκώληξ ἀπαλλάττεται. 61.d
σκάπτειν εἰς ἀνθρώπους. 189.a
σοφίζεσθαι ἀναχώρησιν. 217.d. χάριν. 647.a. ἐπιφάνειαν. 170.d. ὀδόντα. 838.b
σπαράττειν δουλείαν. 221.d
σπεῖραι κατὰ πυρός. 676.a
σπεύδονται πρὸς τοῦτο. 350.d
σπουδαῖοι τρυφῶμεν. 24.d
στέμματος διαλλάττειν. 204.d
στίλβεσθαι ἀποδημῶν. 213.c
στέργει φιλίας. 8.d
στῆναι τῆς προθυμίας. 11.d. ἐπιλογῆς. 872.b. 893.d. πρὸς ἀλήθειαν. 420.b
στόμα διαίρειν. 27.d. ἐμφράττειν. 70.a. στόματος ἐπιφέρειν. 893.d
στοχάζεσθαι τῆς. 197.a. ἀπὸ τοῦ. 221.a. 225.d. στοχαζομένη. 204.b. παρέχει στοχάζεσθαι. 249.b. ἀπὸ τοῦ. 797.d
στρέφεται περὶ σῶμα. 251.d. ἄνω κάτω. 359.b
συγγράφεσθαι, ἀπὸ γραμμάτων. 804.b
συγγνώμην φέρει. 23.a
συγγνώμης μείζονα. 199.c
συγκαταβαίνειν ἀλλήλοις. 540.a
συγκαταβάσεις. 95.b. 354.d
συγκαταλύεται βίῳ. 795.b. 805.a
συγκαττύειν εἰδώς. 95.a
συγκεράννυσθαι τῷ γάμῳ. 376.c
συγκόπτειν φάλαγγα. 872.c
συγκροτεῖν παράταξιν. 242.a
συγχωρεῖν ἐκκλησίᾳ. 198.b. συνθήκας. 218.b. ὑπὸ ἀθυμίας. 842.b. μάθησιν. 860.d
συγχωρεῖσθαι λόγῳ. 430.b
συζῶν τόξῳ. 227.c
συμβάλλεται κέρδος. 42.b
συμπεφυκέναι. 748.d
συμπτώματος ἐπιπρόσθησις. 17.c
συμφοραῖς περιβάλλειν. 179.b
συνάδειν ῥήμασι. 40.a
συναναστρέφεται δάκρυσι. 230.a
συναναλαμβάνεσθαι. 216.b
συναπάγεσθαι ἐπιστήμης. 158.a
συνδιάγεσθαι πάθει. 225.c
συνετὸς ἀπάτη. 582.c
συνιδεῖν κατανύμφους. 116.b
συνίστασθαι ὑποταγαῖς. 890.d. ἀρχῆς. 792.c. 865.c
συνθέματος ἔκ τινος. 230.b

συμπνοΐα κατ' ὄψιν. 814.b. 890.a
συνουσία φθέγξεται. 163.d
συσκιάζειν σελίδα. 821.b
σχέσις ἢ ἕξις. 141.b
σχῆμα ἐπιτάγματος. 341.a
σωλῆνα ἀναλίσκειν. 883.d

Τ.

ΤΑ τῆς ζημίας 81.d. τὰ τῶν πατέρων 211.a
τὰ τῶν ἀρχῶν. 242.d
τάξει ἐν πολιτείαις. 556.a
τάξιν ἔχει ἀπορίαν. 31.b. αἰνίγματα 25.d
ταπείνωσις ἡμετέρα. 855.d
ταραχῆς ἐμπλήσεται. 159.c
τάττεται ἐξαιρέμαι. 234.c
ταῦρος ἐσχάτης ... 746.a
τελεῖν εἰς κριτήν. 703.c
τελευτᾷ εἰς αἰχμάλωτον. 71.b
τέλος εἰς ἀπιστίαν. 529.c. ἐπιτηδεύεται. 897.b
τερθρεία λόγων. 75.c
τίκτεσθαι βασκανία 195.b. κακῶς. 226.a λίθον. 215.a
τί ἄν τις ποιήσει. 19.d
τὸ θεῖον. 194.d. τὸ δεῖ. 468.a
τὸ ἴσον. 181.d
τιμῆ ῥυγῆναι. 807.d
τὸ καλόν. 25.b
τὸ τάγμα εἶναι. 200.b
τυθμανίζειν μανίαν. 321.a
τίθενται ἀγαθῶν. 227.a. τίθησι μισθόν. 620.d. ... 891.b
τιμῶσι εἰς ἀνάγκην. 341.c. αἱρεῖσθαι. 199.c
τιμωρίαν ὑπέχει. 165.a. αὐτόῤῥοπον. 10.d
τόλμαν ἐκλάμπειν. 31.a
τραχύτης ἡλικίας. 186.b
τραχύτατα ἐμπνεῖ. 364.c
τρέπειν πρὸς μανίαν. 254.d. λόγων. 161.a
τρέφεσθαι ἀπὸ ἐργασίας. 17.b. ... 840.d
τυγχάνεσθαι πόλεμον. 242.c
τυφῶν ἀμοιβαί. 499.a
τυφὸν ἐρήμωσις. 454.a
τρυγῶσιν ... 807.d
τρυφῶσιν ἐν πόνοις. 213.d
τρυφῇ προσδεῖται. 20.b
τρόχεσθαι συμφορᾶς. 180.c
τύπος ἡμῖν. 870.a
τύφει καταστέλλει. 180.a. 541.d. καταλύει. 136.c

Υ.

ΥΒρεως εἰς θάνατον. 218.d
ὑπερβολὴ τοῦ λόγου. 298.d
ὑπερβολῆς δίκαιος. 116.b
ὑπερφυικόν. 53.b
ὑπηρεσίας μᾶλλον. 17.b
ὑποβάλλειν κατηγορίας. 7.a
ὑποχρέη λογισμοῖς. 92.b. 845.a
ὑπογραφαί. 828.a
ὑπόθεσις πλείων. 231.d
ὑπόγραμμα ἔχει. 867.d
ὑποτίθεσθαι λόγω. 192.b
ὑποκριτὴς μετὰ παιδός. 68.d
ὑπόληψιν ἐξέβαλεν. 695.b
ὑπόστασιν λαβεῖν. 100.c. 280.b
ὑποπτεύεις ὑπόγυιον. 178.a
ὑποτίμησιν κολάσεως. 167.a
ὑποτείνειν ἐλπίδας. 147.d
ὑπουλως ἐξήκασται. 117.c
ὑποψίαν ὀκνεῖ. 324.a. ἀνύποπτος. 207.c. ὑποψίας ἄξια. 236.c. 371.b
ὑστερεῖσθαι λόγω. 131.b
ὑφειλά πίπτει. 440.b

Φ.

ΦΑιὰ ἐσθής. 318.d
φανερὰ δεῖς πυρί. 68.b
φαντάζεσθαι ἰσοθεΐαν. 173.c. ἀπαλλαγῇ. 228.d. ἐξουσίας. 31.b. δεῖς ὀφθαλμοῖς. 792.a. φαντάζομαι. 837.b. 851.b
φαντασίας ἀπείκασται. 188.a
φθάνειν παραιτεῖσθαι. 83.a. 85.b
φέρειν ἐξ ὑγιοῦς. 298.d. συμφέρομαι. 23.a. φέρει ἀπό. 22.d. ἐπὶ ἐξουσίας. 817.c
φέρεται κατ' ῥοῦν. 769.c. 889.b
φέροντες ἐκβάλλουσι. 462.c
φέρω ἴσον μέρος. 160.c
φεύγειν ἁμαρτάνειν. 582.a
φιλία φράττεσθαι. 9.a
φιλίαν τίκτει. 8.d
φιλάνθρωπος. Deus. 706.a
φιλοδίκαστος. 241.c
φιλοκερδία ἐν ἱματ. 705.d
φιλοστοργότερον. 440.c
φιλόστοργος εὐχή. 229.c
φίλτρον ἀνίκητον. 231.a. ἀνίσταται. 829.b
φίλτρα ὀκνεῖσθαι. 831.a
φλεγμαίνοντα καταστέλλειν. 104.a
φλὸξ αἴρεται. 222.c
φόβον ὀκλάζει. 347.a
φόβος καθαιρεῖ. 331.c. 376.a
φόβω καταλαμβάνεται. 218.c
φοινιχθείς. 25.d. φοιν. αἵματι. 31.d
φόνον βλέπειν. 838.c
φορητὸς ἀηδίας. 719.c
φορτίω πιέζεσθαι. 200.a
φράττεσθαι ἄκοντας. 45.a
φρικτὴν ποιεῖν. 195.a
φρονεῖν τὰ δίκαια. 43.a
φρόνημα καθαιρεῖν. 153.d
φροντίδα περιέχει. 3.d. φροντίδες ὑποκύπτουσι. 208.d. ἀπόδοσις. 92.d. φροντίδων ἀπολύειν. 659.a
φροντίδι καταπίνεσθαι. 842.a
φρουρεῖν συνθήκας. 823.a
φύλακας ἐξεπέμπουσι. 105.a
φῦμα σεισθέν. 88.b
φυσιωθέντες ὑπὸ λόπης. 29.a
φωνὴν ῥῆξαι. 237.a

Χ.

ΧΑιρει ἅμα τῷ. 6.c. πρὸς αὐτόν 850.a
χαράδρας ἀπὸ ῥυάκων. 105.c
χάριν θεοῦ. 659.a. 667.b
χαρακτηρίζειν πράγματος. 375.c
χαρακτηρίζεται πρός. 385.a
χάριτας ἐμφανίζειν. 900.c. ἐφείλκει. 893.d
χάριτας ἀνταποδιδόναι. 747.b. ὡς μέρος. 835.c
χλευάζεσθαι συμφοραῖς. 515.c
χλιαίνει αἰσθάνεσθαι. 835.a
χεῖρα ἀποκρίνει. 217.b
χρῆσθαι ὡς αἰτίᾳ. 892.a
χρεῶν ἐργασία. 250.c
χρόνοι ὑποβάλλονται. 432.d
χλιδῶν ἐπάγει. 870.a
χρῆσθαι ἀμελεῖ. 303.a. σπουδῆ. 342.d. λέξει. 342.b
χρῆμα δυνάμεως. 55.a
χρόνος ἐκ ἀρχαῖ. 149.b
χωλεύοντα ἐξελθόντος. 876.c
χωρεῖν ἡμῖν. 225.d
χωρεῖν ἀναπαύσεως. 533.d

Ψ.

ΨΗφοις ἐδέξατο. 97.d. ψῆφον θέσθαι. 204.a. ἀδίκως. 251.d
ψιλὰ ῥήματα. 386.d. 849.a
ψόγον καταφέρειν. 735.c
ψόφος τὰ ῥήματα. 439.b
ψυχοβλαβὴς λύπη. 711.d

Ω.

ΩΔῖνα ἀπορρήξας. 225.d. πνευματικάς. 33.d
ὠδῖνες ἐπιθυμίας. 2.d. 784.a
ὠθεῖν εἰς κινδύνους. 13.a
ὡς ἐκ πηγῶν. 52.c
ὠφέλειαν φέρειν. 9.a

INDEX RERVM ET VERBORVM IN HIS DE SACERDOTIO LIBRIS ET SEQVENTIBVS notatu digniorum.

A.

AARON punitur 65.a
Abel afflictus fuit. 199.a
Abraham filium obtulit. 707.d. 947.b. afflictus fuit. 203.d. 969.c. poſteros erudit. 461.b. quid diuiti reſpõderit. 167.b mortem timet. 725.b migrat in Palæſtinam. 206.c. eius fides. 176.c ſinus. 398.d
Achab ad Eliam confugit. 515.d
Actiones ex intentione. 14.b
Adam eiectus è paradiſo 162.d. iuxta eum poſitus. 186.c. eius peccatum quale. 162.b
Adulatio fucata laus. 582.c
Adulter eſt Arſacius. 871. & Theophilus Alex. 969.c. dæmoniaco peior. 196.c
Ægroti otioſi non ſunt. 749.c
Ægyptiorum mores praui. 14.b. 736.c
Ætas non impendit virtutem. 768.c
Aëris pro temperie oratio. 600.b
Afflictionis commoda. 180.a. 731.a. 751.a. leues ſunt afflictiones in hac vita. 756.a. earum acceſſio præmia auget. 913.b
Alapa percuſſus Chriſtus. 694.d
Alexander Corinthius Epiſc. 901.d
Altare Euchariſtiæ ſedes. 31.a. contingit Eutropius. 552.c
Amantes non ſatiantur. 790.b
Ambitio fugienda. 40.b
Ammon ſororem violat. 140.b
Amor locis nõn diuiditur. 805.b
Ambo in Eccleſia. 610.c
Amici abſentia intoleranda. 714.a. theſaurus amicus. 916.b
Anacharſis philoſoph. 480.c
Angelica vita virginis. 276.d. 396.d.
Anima doctrina alitur. 466.d. eius pulchritudo. 649.d. lugenda eſt. 135.d. mors eius vitium. 764.b. fructus ſunt celeres. 886.c. cura laborioſa animarum 69.c. medici fraudulenti. 13.d
Animus in hymnis ſpectatur. 855.c. male conſcius. 577.a. dolor eius grauior. 719.d
Anna Samuelis mater. 504.c
Anthemius Conſul. 890.d
Anui ſimilis felicitas humana. 113.b
Apoſtoli afflicti. 947.b. nihil læſi afflictione. 572.b. viduarum opes non diſpenſant. 294.c. vxorati quidam. 131.a
Aquæ comparata irruptio hoſtium. 590.a
Aquilæ inſtar. 590.a
Arabiſſi Chryſoſt. 821.d
Araneis imbecillior. 785.a. 787.b. humanæ res ſimiles. 948.c. facilius diſrumpit. 859.d
Arbores à ventis agitatæ. 752.d
Archiater Hymnetius. 800.b. 829.a
Areopagita conuerſus. 76.b
Ariſtides contemnit opes. 510.d
Ariſtoxeni exemplum. 249.c
Armenia liberata ab Iſauris. 809.b. vaſtata. 811.b eius præſes Sopater. 818.b. in ea Chryſoſt. 750.a
Arrogantiæ medendum. 155.d
Artes diſce prius, quam profitere. 65.b
Aſcetica monachi vita. 333.c
Aſperitas vitæ monaſticæ. 126.b
Auari deſcriptio. 577.d
Auaritia graue malum. 464.c. 578.b
Aſtu licet uti. 10.d
Athleta coronatur quis. 108.a. inexpugnabiles qui. 188.c. duorum cõparatio. 168.b. ſuos Deus tentat. 183.b
Aurelius Epiſ. Carthag. 892.a

B

BAbyloniæ fornacis miraculum. 629.b. 691.a
Baltheum deponit miles. 503.a
Barabbas Chriſto præfertur. 692.c
Baſilius ſocius Chryſoſt. 6.b
Beata filia tua. 918.a
Beatæ Virginis memoria in Liturgia. 600.d. 602. c. Vitæ bona. 640.a
Beatitudo vitæ huius in quo. 670.a
Beatior rege monachus. 514.a
Beatorum gloria quanta. 525.d
Beati quos oderunt homines. 412.b
Beatus Theraſſus. 523.b
Belli pars leuior quæ. 492.b
Benedic domine ait Diaconus. 599.a
Benedicta domus Pentadiæ. 839.c. Valentini. 933.c
Benedicitur linea veſtis. 576.c. populus. 599.a. dia-

Digitized by Google

conus. 598.d. ſancta. 621.a. ſanctorum ingreſſus. 603.d
Benedictiones in Liturg. 597.c
Beneficentia in ſubditos. 515.c
Benignitas Dei immenſa. 557.d. ſpatium dat malis. 336.c
Beneuolentia animum ſaturare. 794.b
Beſtiæ fame macerantur. 104.c. iis peiores ſodomitæ. 472.b
Betheſo è caſtello mulier. 414.d
Bona conciliat virginitas. 337.c
Bonum non eſt inuidum. 319.d
Bonum matrimonium. 336.d
Briſoni miſſæ epiſt. 917.a. 944.c
Brixianus epiſcopus. 913.d
Brutorum ad indignitatem delapſi homines. 564.b

C

CÆcum conſolari quî poſſis. 442.d
Cæſareæ propinquat Chryſoſt. 768. d. eò venit. 860.d
Caini miſeria. 794.a. peccatum. 165.b
Calumnias pati. 49.b. 222.a. 686.d
Canones Eccleſiaſtici. 682.d
Canonicæ fœminæ. 257.a
Caſtitas Ioſephi. 222.b. martyribus par. 310.b
Catechumeni dimiſſi quando. 607. c. oratio pro illis. 606.c
Cellula concluſus Chryſoſt. 105.b
Chalcedone incluſi. 908.a
Chaldæa quantum diſtet à Palæſt. 204.d
Charitas debetur ſemper. 790.b. tempori non cedit. 817. d. 889. d. præſentes reddit. 909.d. cum ſole confertur. 965.d
Cherubici oratio. 608. c. Cherubini apparitio. 276.b
Christianus diues ſemper. 670.c. Iudæo ſanctior. 309.b. Patriarchis. 400.c. patri Chriſtiano monachi quid ſuadendum. 451.a
Chriſtum imitatur virgo. 342.c. an ei contradicat Paulus. 348.c. rex fieri non vult. 288.d
Cingulum deponit miles. 503.a
Cœlum propter Eccleſiam. 963.d
Ciuitatum incolæ an ſalui. 419.a
Cognoſci à Deo. 586.c
Collecta ſiue ſignaxis. 930.d
Compunctio an in deliciis. 128.d. 143.d
Coniugium non iterandum. 735.a. ſeruitus eſt. 354.a
Conſcientiæ iudicium. 761.a. examen. 136.d
Conſolatio luctui adhibenda. 520.b. orbato liberis. 816.b. 918.b. fratre. 921.b
Conſtantius preſbyter. 773.b. 946.b
Conſuetudo ſuperanda. 307. d. eius vis quanta. 465.d
Conſularis dignitas. 816.b
Contentum eſſe minimis, optimum. 430.c
Continere non debet vxor ſine conſenſu mariti. 365.d
Conuerti cor quid ſit. 567.b
Conuerſiones hæreticorum. 970.d
Cordis de compunctione liber. 112.a
Corinthij carnales. 367. c. eorum Epiſcopus. 901.d
Coronas parit afflictio. 727.a
Coronatus olim ſponſus. 250.b
Corpus noſtrum collatum cum equo. 959.c
Creati non ſumus vt perdamur. 654.a
Creaturas alloqui irrationales. 564.a
Cucuſi Epiſcopus humaniter excipit Chryſoſt. 774. c. 947. c. eo venit. 830.c. 851. manere vult illic. 919. locus quietus eſt. 830.c. 907.b. 945.c. deſertiſſimus eſt locus. 832.d. 852.c
Cuiacianus liber epiſtolar. 688.a
Curis ſolutus, qui Deo ſeruit. 674.a
Cuſtodes viarum. 205.a
Chryſoſtomus foro addictus. 2.d. baptizat Eudoxiæ liberos. 973.c. preſbyter deſignatus. 953.a. appellat ad Synodum. 679. a. ab exilio reuertitur. 972. b. in Armenia verſatur. 750. a. Arabiſſum confugit. 821. d. conualeſcit. 855. b. Cæſaream venit. 860. d. obiecta illi crimina. 966. d. Cucuſi degit exul. 774. 947.c
Chromatius Aquileienſ. 895.c

D

DÆmon ſuis in forma. 159.d
Dæmoniaci veri qui. 194.d
Daniel afflictus. 245.c
Danielis ſocij pueri, 590.b. 629.d
Dauid afflictus. 235.d
Deiparæ virginis preces. 601.a. 605.b
Deliciæ compunctioni contrariæ. 128.b. 143.d
Demophili exemplum. 249.b
Demoſthenis ſublimitas. 75.d
Demus ſermonis gratia. 657.c
Deſcendat an Deus. 589.b
Deſertores ordinis ſui. 626.b
Deſperandum non eſt de miſericordia. 653.b
Deſperantis cum furioſo collatio. 656.c
Deſperationis mater ignauia. 663.c
Dei opera non ſcrutanda. 181. c. mandato cedũt omnia. 629. d. promiſſis credendum. 176. b prouidentia inſimulatur. 168. d. de ea libri tres Chryſ. 157. a. oſtenditur ex diluuio. 170. d
Deo dandi liberi. 505. a. placere ſtudendũ. 86. b
Deus incomprehenſibilis. 587. b. notus ſed ſubſtantia ignota. 587. d. non ſtatim mala tollit. 690. d. præmiis ſuperat merita. 877. c. paſſionibus caret. 145. d. punit ſine paſſione. 627. b. præceptum cur det peccaturo. 172. d promiſſis contraria euenire cur ſinat. 177. d Deum eſſe quomodo didicerimus. 587. c. ei parendum cauſa incognita. 181. b. premi cur ſinat bonos. 183. b. Deo clamat Moyſes. 229. a
Diaboli aſtutia. 109. c. inſidiæ cautiores reddunt. 169. a. bellum in homines. 584. d. cur è medio non ſublatus ſit. 167. d. martyres eum ſuperant. 964. c. dolet cum emendamur. 169. c
Diaconi reuerendiſſimi. 911. c
Diaconiſſa Pentadia. 857. c. 844. d. 914. b. Amprucla. 917. c. Sabiniana. 772. d
Diluuium prouidentiam oſtendit. 170. d. 200. b
Dinæ raptus. 218. a
Diogenes cum Alexandro. 436. b. eius ſtudium 480. c
Dioſcorus Cæſareæ. 772. b
Diſcipuli apud præceptorem. 499. b

Diſcipuli

Diſcipuli Chriſti afflicti. 696.b
Diuitiæ an expetendæ. 578.a. an honorē pariant. 582.a. ad vltionem valeant. 583.a. fugitiuæ ſunt. 550.a. ſpretæ à gentilibus. 530.c
Doctrina vera Dei timor. 481.d. cibus animæ. 466.d. cum moribus iuncta. 79.b. cum pietate iungenda. 480.a
Dogmata & mores. 591.a. eorū cauſa pati. 593.c
Dolor animi grauis. 719.a
Dolus medici laudatur. 13.a
Domini veri monachi. 495.c
Donis Dei non abutendum. 64.b

E.

Ecclesia euerti non poteſt. 962.d. auxiliatur afflictis. 550.d. eius gloria. 105.d. eius cauſa cœlum eſt. 963.d
Educatio liberorum. 467.a. 946.b
Electionum vitia. 39.b. 47.a
Electores an ſpreuerit Chryſoſt. 26.a
Eleemoſynis redime peccata. 628.a
Elephantiaſi correpti. 251.b
Elias par angelis. 396.d. ignem elicit. 334.d. vide etiam Helias.
Eliſæus immiſit vrſos. 334.d
Eloquentia cum doctrina. 84.b. 87.c. cum malitia. 479.d. eius exercitatio. 87.c. ſtudia non negligenda. 485.d
Energumeni ſanati à martyrib. 190.c. improbi quidam. 185.d
Epaminondas pauper. 436.d
Epiſcopatus difficultates. 101.c
Epiſcopi exules acti. 684.d. Occidentales. 903.b. Orientales. 896.d. carcere incluſi. 685.b
Epiſcopus generoſus ſit. 21.b. orbi præpoſitus. 92.b. iudex eſt. 57.d. monacho perfectior. 90.c. doctus eſſe debet. 78.a. an ex religioſis. 47.c. eius concertationes. 70.c. ſermones ad popul. 80.c. reuerendiſſimus dicitur. 793.d. pro populo punitur. 89.c. electiones. 39.b. laudatur Antiochiæ. 957.c. habet ſatellites pro diaconis. 681.c
Epiſtola longa viſa breuis. 790.b
Equo ſimile corpus noſtrum. 959.c
Eremi commoda. 92.b
Eremitæ lapſus. 659.b
Eruditio vera Dei timor. 481.d
Euangelij lectio. 605.b
Euchariſtiæ ſacrificium. 31.b
Eudoxia Iezabeli ſimilis. 967.b. Herodiadi. ibid. eius literæ ad Chryſoſt. 973.b. liberos baptizat Chryſoſt. ibid. c
Eunuchorum miniſterium. 303.c
Eutropius ſub altari. 549.a. imminuit Eccleſiæ immunitatem. 552.d
Ex Conſularibus Theodorus. 886.b
Exemplo eſſe meritum patit. 657.b
Exercitium vox monaſtica. 333.c
Exercitatio eloquentiæ. 87.c
Exercitus deſcriptio. 107.b
Euchariſtiæ conſecratio in Liturgia. 613.d
Experientia difficultatem tollit. 87.c
Exteri iudices puniunt. 19.b
Ezechias ad Eliſæum. 516.b

F.

Faber cum Epiſcopo collatus. 67.d
Faces nuptiales. 543.a
Facilia non valde cupimus. 345.a
Fames Hieroſolymis. 414.b. verbi Dei. 714.c
Famulas multas habere moleſtum. 385.b
Febri laborans in aquis. 116.b. ex ea decumbit Chryſoſt. 775.c
Feræ fame ſubactæ. 104.c
Ferro corpus obligant anachoretæ. 292.b
Fides vbi habeat meritum. 181.c. eam num deſtruant qui monachiſmum diſſuadent. 416.b. ſine operibus non prodeſt. ibid. c
Filij rectè educandi. 459.d. praua eorum educatio. 467.a. ſpirituales. 494.b
Filiis orbatum ſolatur. 918.b. 921.b. eos habemus cum Deo damus. 505.b. eorum grauis eſt iniuria. 201.d. addicti Principum obſequio. 508.c
Flagellorum modi varij. 179.d
Florentius vir pius. 672.c
Floribus vernis ſimiles res hominum. 857.c
Fluctus ſcopulo illiſi. 840.b
Fluminum inſtar fluit. 690.a. iter ſimiles res humanæ. 921.c
Fœminæ deformes ſpretæ. 647.c
Fornicator punietur. 699.b
Fraus non incommoda. 11.a
Fructus animæ celeres. 886.d
Furi ſimilis mors. 672.c
Furioſi & deſperantis comparatio. 656.c
Furor Dei quid ſonet. 145.d

G.

Gabalorum Epiſcopus. 926.a
Gaudentius Brixianus. 913.d
Gehennam cur minetur Deus. 164.c
Gentiles viduitatem ſuſpiciunt. 522.c. ſpernunt diuitias. 530.c. zelus in illos. 794.d. in Phœnicia multi. 808.c. 871.d
Gloria cœleſtis quanta. 525.d. 641.a. eius iactura grauis. 642.b. humana qualis. 187.c. 529.c. vanæ contemptus. 98.c. 121.c. ſcopulus. 57.b
Glorificandus Deus in omnibus. 919.a
Gotthi monachi. 781.b
Gotthiæ eccleſiæ. 927.c
Gratulatur magiſtratum adepto. 890.d
Gubernatoris ſimilitudo. 863.c

H.

Hæretici miſeriores Gentilibus. 316.c barbaris alieniores. 590.d. pares Iudæis. 72.c. conuerſi aliqui. 970.d. legem reijciunt. 71.d. eorum virginitas qualis. 312.b. præſumptio. 386.b
Helias afflictus fuit. 246.a. ſacrificium offert. 32.a. ignem elicit è cœlo. 334.d
Helluationes reprehenſæ. 387.c
Hermones forma. 648.d
Hieroſolymorum epiſcopus. 833.c. obſidionis mala. 414.b

Hiſtoria de adoleſcente Græco. 482.b
Homicida laudatur vt iuſtus. 671.a
Homilia ſiue tractatus. 924.d. 929.d
Homicida parens male educans liberos. 946.c
Hominis virtus quæ. 572.d. curis poſtremus creatus. 74.b. ad imaginem Dei. 161.c. in mundum introductus. 150.c
Honeſtas & aſſiduitas decora. 397.d
Honor quæritur patri monachi. 443.a. an acquiratur diuitiis. 582.a
Hoſpites quomodo excipiendi. 54.d
Humanæ res quam fragiles. 551.a. 921.c. vanæ. 753.d
Humilitas bonum ſummum 187.a
Hybernæ noctes longæ. 149.b
Hymni Deo accepti. 955.c

I.

Iacob afflictus fuit 947.b. paſtor vigilans. 841.c. fugit fratrem. 214.d
Iacturam ferre patienter. 119.d
Ieiunij tempore abſtine à coniugio. 341.c
Ignauia mater deſperationis. 663.b
Ignis inferorum obſcurus. 638.b
Ignorantiæ ſimulatio. 68.b
Imperatorem adit Chryſoſt. 680.b. ingreſſus eius in templum. 971.b. pro Imperatoribus oratur. 599.d. eorum fraudes. 11.b
Imperium Dei potens. 629.d
Impiorum vani conatus. 753.a
Impoſſibilia dicit Apoſt. 131.d
Impunitas ſcelerum. 476.a. 767.d
Incluſus pœnitens monachus. 660.b
Incertas ob res ne mœror certus. 196.d
Inclinationes tres ad altare. 599.b
Indigni ne ordinentur. 65.a
Inexpugnabiles athletæ. 188.c
Infantes cur afflicti. 186.b
Inferi Gentilium. 448.d. ignis eius Sodomitico grauior. 471.c. pœnæ quantæ ſint. 637.d
Innocentio ſcribit Chryſoſt. 677.a
Inuidi Ioannis diſcipuli. 693.b
Inuidiæ malum quantum. 46.b
Inuiti electi puniti. 61.c
Inuocatio Spiritus ſancti. 93.d
Ioannes Epiſc. Hieroſolym. 833.c
Ioannis diſcipuli inuidi. 693.b
Iob Dei permiſſu vexatus. 212.d. ob afflictiones clarus. 221.d. dæmon eum non læſit. 574.b patientiæ exemplum. 574.b. 709.b. 746.a. 752.a. 947.b. pugil patientiæ. 727.d
Ioſeph à fratribus venditus. 177.b. ob afflictiones clarus. 734.a. mortem luget pater. 219.b
Ioſephi hiſtorici locus. 414.a
Ioſue fuit afflictus. 233.d
Ira ſine cauſa. 116.d
Iraſci ſeruis an liceat. 117.a
Iſaac ſacrificium. 211.b. 707.d
Iſauriæ Epiſcopus. 923.b
Iſauri Cæſarienſes vexant. 776.a. cædibus infeſtant. 919.d. eorum incurſus. 733.c. 847.d 852.b
Iſocratis ſtylus. 75.d
Iudæi Ægyptios ſpoliant. 14.b. abducti in deſertum. 466.a. quanta cura eos fouerit Deus. 587.b. Moyſi non parent. 725.a. templum inſtaurant. 404.c. cur illis permiſſus libellus repudij. 355.a. illis pares hæretici. 72.c. eorum conuerſiones. 970.d. afflicti. 413.d
Iudices exteri puniunt. 19.b. vtramque partem audiant. 570.a
Iudiciaria poteſtas Epiſcopi. 57.d
Iudicij dies. 643.b. terribilis eſt. 452.b. eius memoria. 145.c. 675.b. cum oſtendunt afflictiones. 183.d
Iudicium petit Chryſoſt. ab Imperatore. 680.b
Iumenta proximi non negligenda. 455.a
Iuuenes ſine prudentia. 737.b. an debeant præeſſe. 28.b

L.

Labores ſpectandi & præmia. 547.d virginitatis leues. 386.b. huic vitæ dati. 197.c
Lacrymis reſolue peccata. 155.d
Lapides amarunt quidam. 292.c
Lampades accenſæ. 619.d
Lapſi martyres facti. 666.c
Lapſus quorumdam in ſcriptura cur. 586.b
Laruis terrentur pueri. 170.a
Laudes reijcit Chryſoſt. 835.d. ſpernendæ ſunt. 86.b
Lazarus coronatus cur. 747.d. 948.d. fames ei non nocuit. 178.b. patiendo meretur. 730.c
Lectica vectus Chryſoſt. 778.c
Leges ad pœnam ſcelerum 475.c
Leonis ſimilitudo. 305.c
Lepræ iudicium ad ſacerdotes. 34.d
Libanij iudicium de viduis. 522.c
Liberos educandi ſtudium. 459.d. 946.b. 949.c
Lintea quæ vendit. 302.c
Litaniæ publicæ 965.a
Literas ſpreuere Philoſoph. 480.c
Liturgia ſiue miſſa. 596.a
Luctus mercedem habet. 261.c. mortuorum qualis. 134.c. patris filium monachum habentes. 428.a
Ludere in non ludictis. 295.d
Lugendus an mortuus. 524.c
Lugentis nigra veſtis. 528.c. an hic lugendum ſit. 113.b
Luxus animam lædit. 388.c

M.

Magiſtratus ſatellites præco, &cæt. 495.b. prudens ſit opus eſt. 35.c
Magnus quis verè ſit. 147.c
Mala vitæ ferenda. 127.a. malorum cauſa vnde. 476.d. malorum lapſus in ſcriptura. 586.b
Maledici ſpernendi quando. 268.d
Manaſſes pœnitens. 631.b
Mandata Chriſti non grauia. 116.c
Manichæi nuptias damnant. 316.a
Manus auxilium Dei. 590.a
Manſiones in via. 204.d

Marcionitæ damnati 476.d
Mari obuiam itur Chryſoſt. 972.b
Maria ſoror Moyſi. 333.d
Martyrio ſimilis caſtitas. 310.b
Martyrum loca adeunda. 190.b
Mater filium ad monachiſmum erudit. 483.a Chryſoſtomi vidua. 522.
Mater filio percuſſa. 409.d
Matrimonium deteſtantur hæretici. 316.a. imperfectorũ eſt. 329.a. infirmis conuenit. 336.d non damnandum. 321.c. vitant hæretici. 314.c non eſt huius temporis. 389.b. eius moleſtiæ. 370.c. 376.a
Mechanicorum artifices. 96.a
Medicamentum auſterum. 253.a
Medicamentis vtitur Chryſoſt. 744.d
Medici nulli in exilio. 890.a. fraude vtũtur. 12.c ægris obſecundant. 632.d. ægri parent illis. 180.d
Medicus ſine ægro nihil agit. 698.a. tabernæ eorum in foro. 408.b. furioſis nõ iratus. 627.d
Mediolanenſis Epiſc. 912.c
Melle conditæ literæ. 814.c
Memoria peccatorum. 154.b
Menſæ ſumptuoſæ. 387.a. ſacræ. 554.c
Mercatoris exemplum. 859.d
Mendici impudentes. 55.d
Menſa pauperum. 580.b
Mercator naufragus redit. 666.c
Merces datur ſiue profectu. 904.b
Mercurius cur Paulus. 76.d
Meretricis fucus & adulatio. 582.c
Michol Saulis fraus. 12.b
Miles cingulum deponit. 503.a
Miracula in Ægypto. 588.a. qui faciunt non beati. 132.b. ſiccitatis ſublatæ. 660.c. Deum prædicant. 589.a
Mithridates Iudæos vexat. 404.d
Mœror graue malum. 701.d. 780.a. præmia parit. 801.d. calamitas maxima. 712.a. graue tormentum. 721.a. Euæ pœna. 722.b. cur eum Deus inferat. 252.c. dæmoni ſeruit. 192.a morte grauior eſt. 725.a
Moleſtum ſolum peccatum. 781.a. 795.c
Monachus facilius ſaluus fit. 98.d. cum rege collatus. 511.a. patrem colit. 444.b. an facilius labatur. 491.a. liber ab auaritia. 430.b. iuuenis docendus. 498.b
Monachi & præſulis vita collata. 96.d. pulla veſtis. 7.d. vilia opera. 426.c
Monachi domini veri. 495.c. an ſoli ſalui. 417.b fiunt viri nobiles. 405.a. clariores ſecularibus. 437.a. incertum an perſeueraturi. 508.c communia habent omnia. 478.a. potentes ad remunerandum. 438.b. ad alios regendos. 441.a. ad honorem conciliandum. 442.a Gotthi nationi. 928.a. occurrunt Chryſoſt. 775.d. cum cœlitibus collati. 477.d. monachos auertens talentum occultas. 509.b
Monachi ſi fiant omnes quid? 474.b
Monachiſmus non deſtruit mundum. 474.a
Monaſticæ vitæ defenſio. 404.b. iucunditas oſtenſa. 445.d
Montes qui habitant cui ſimiles. 139.b
Morbo nihil moleſtius. 745.d
Morbi animæ ſanandi. 652.c
Mores & doctrina. 79.b. 480.a
Mors furi ſimilis. 673.c. eſt ſopor. 442.c. terribilis eſt. 723.b. non tamen monacho. ibid. & 516.d. eius ianuæ. 755.a. eam pro grege paratus ſubire Chryſoſt. 965.c
Mortui corporis miſeria. 636.b. virum mortuum vxor oſculatur. 528.d. mortuus non lugendus. 524.c
Moyſes afflictus. 225.b. Deus Pharaoni. 958.d. punitus fuit. 63.d. eius facies ſplendida 525.d
Mulier adiutrix viri. 541.d
Mulierum natura qualis. 306.c. cura quod onus. 99.d. voluptas quæ. 445.d
Multitudo ſociorum in peccato. 421.d
Mulus lecticæ. 778.c
Mundus ciuitas tyranni. 418.b. propter hominem. 150.b
Muſonio ſcribit Chryſoſt. 932.b
Mutabilitas humanarum rerum. 553.b
Mutare ſententiam quale ſit. 539.d

N.

NABVCHODONOSOR quam ſæuus. 592.d in tres pueros. 629.b
Nauigantibus pro cunctis oratio. 600.b
Nauis & mundi regimen conferuntur. 477.b
Neglectus ſalutis proximi. 453.b
Neroni ſimiles hoſtes monachorũ. 410.c. 750.d
Nicæa ſoluit Chryſoſt. 931.a
Nigra veſtis in luctu. 528.c
Niniuitarum afflictio. 589.d. pœnitentiæ exemplum. 653.c
Nocte quid agat monachus. 514.b
Noctis vtilitas. 149.b
Noë fuit afflictus. 200.a
Noë diluuium an acciderit. 420.d
Nuptiæ honeſtæ ſunt. 264.c. melior illis viduitas. 537.c. laude an ſint dignæ. 543.c
Nubere viduas quas oporteat. 540.c. nubere volunt quæ luxuriatæ. 523.b
Nupſit quæ virgo, quibus excellat. 540.c

O.

OBSTETRICVM iudicium. 263.d Occidentales Epiſcopi. 903.b
Ochoſias confugit ad prophetam. 515.d
Octaua in pſalmis. 145.a
Oculi charitatis. 799.c
Oculus ſcandalizans. 119.a. non conijciendus in virginem. 291.b
Oedipodis filij. 214.c
Olympias morbos ſibi accerſit. 703.d. affligitur. 733.c. in exilium miſſa. 759.c. eam Chryſoſt. conſolatur. 687.a
Olympiaci pædotribæ. 473.b. comparatio à ludis illis. 503.d
Oratio Dominica. 617.c. monacho gladius. 515.c. pro Catechumenis. 606.c
Oratorum Græcorum laudes. 75.d
Ordinare indignos quale. 65.a
Ordinationes qua cautione. 66.c
Orientales eccleſiæ turbatæ. 911.d

Digitized by Google

Orientalis aër. 779.c
Ornatus aureus reijcitur. 381.c
Oſculari mortuum. 528.d
Oſculum pacis in Liturg. 118.c
Otioſi non ſunt ægri. 749.c
Omnes cur hic non puniantur 184.a
Onus quantum cura mulierum. 99.d
Ouis perdita redit. 632.b

P.

PACIS oſculum in miſſa. 118.c
Pædagogus religionis cauſa. 482.b
Palæſtina à Chaldæa quid diſtet. 204.d. eius epiſcopi. 833.c
Pallidior buxo Eutrop. 551.d
Panemus menſis. 931.a
Panis fit corpus Chriſti. 597.d. 614.b
Panis & aqua Stagirium alunt. 193.a
Parcere hoſti trophæo clarius. 552.b
Parentes colit monachus. 444.d. educent rectè liberos. 506.d. parentum beneficium & ſacerdotum. 34.d
Paſſionum fomenta. 104.d
Paſtoris miniſterium. 17.a. vita perfecta. 96.a
Pati pro Chriſto præmium. 765.b
Pater indulgens caſtigatur. 456.b
Pati malum coronas parit. 727.c
Patientia nihil glorioſius. 74.d. regina virtutum. 766.a. cum rupe collata. 849.c. 864.d. ſacerdotis. 42.b. pugil patientiæ Iob. 727.d
Patriæ cauſa mortui. 411.d
Patris infidelis querela in monachos. 427.b
Pauci perfecti fiunt. 502.a
Pauli epiſtolæ quales. 77.b. afflictiones. 129.a 180.b. 246.c. 731.b. humilitas mira. 358.a
Paulus Mercurius habitus. 76.d Macedonas videre cupit. 716.c. flamine ſimilis 141.d. valde afflictus. 585.b. timet ſemper. 960.a. quàm potens. 74.c. Neronis pellicem conuertit. 410.d
Pauperum menſa iucunda. 580.b
Paupertas eleemoſynam non impedit. 577.a quantum bonum ſit. 398.c. virum humiliat 948.b. malum inſaturabile. 52.c
Peccare humanum, perſeuerare diab. 654.b
Peccator ſeipſum accuſet. 663.a. non punitus timeat. 335.d
Peccatum ſolum graue. 689.d. 781.a. 795.c mala beſtia. 956.c. commiſſum ſequitur dolor 762.b. eius meminiſſe bonum. 153.c. pœnam habet. 763.b
Peccata principum grauiora. 44.a. monachorum an grauiora ſint. 487.d. à Deo ſeparant. 254.c. alienis angi. 698.d
Pecuniæ & charitatis debitum. 790.d
Pedibus aduolui ſanctorum. 667.d. ire iucundius, quam vehi. 386.b
Penulæ oratio. 597.a
Perfecti ſunt pauci. 502.a
Perfectionis modi multi. 400.d
Perſecutores lugendi. 760.d
Perſeueraturos non auertimus. 508.c
Perſeuerare in peccato diabolicum. 654.b
Perſicum bellum Abrahæ. 208.b. precibus confectum 516.b
Pharao Sarram eripit. 969.b
Philoſophia liberi imbuendi. 473.d. vita monaſtica. 406.a
Phinees laudatur. 671.a. Madianitidem occidit. 260.c. an homicida fuerit. 14.a
Phreneticis ſimiles perſecutores. 761.a
Phreneſi correpti. 113.d
Pila in ærea leges. 335.c
Pindarus citatur. 449.b
Pios robuſtiores reddit calamitas. 786.b
Plato citatur. 319.d. 449.b. in Apologia. 480.d in Critone. 432.a
Plauſus in concionibus. 85.d
Pœnæ ſupplicia. 574.c. inferorum. 657.d
Pœnitentes maioris meriti. 657.c. illuſtres euaſere. 655.a
Pœnitentiæ exempla. 631.b. ex effectu diſcernitur. 631.d. eam non auerſatur Deus. 630.d eius conditiones, ei locus vſque ad infernum. 635.b. 662.d
Polyarchium miſſum. 798.b
Populus principes imitatur. 44.a
Porphyrius Philoſophus. 672.c
Potentiæ diuinæ iudicium. 177.d. monachorum ad vltionem. 438.d
Præmia cum labore ſpectanda. 547.d. calamitatis hic accepta. 787.d
Præco magiſtratus comes. 445.b
Præfectorum thronus. 126.c
Præfectianus Anatolius. 927.a. Theodorus. 855.d
Prælij deſcriptio. 107.d
Præcepta Chriſti non grauia. 116.c
Præceptor Chryſoſt. Gentilis. 522.c
Præmiorum futura vita. 197.c
Præſentes res caducæ. 857.c
Præſulis & monachi collatio. 96.a
Preces gladius monacho. 515.c
Preſbyter reuerendiſſimus. 898.c
Princeps grauius punitur. 103.b. cum ſequitur populus. 44.a
Principum obſequio filij addicti. 505.c
Proba matrona Rom. 904.c
Proditor vnus ciuitatem perdit. 672.b
Promiſſis contraria eueniunt. 177.d
Proximi ſalus non ſpernenda 453.a. 454.d
Promiſſis Dei credendum. 176.a. non ſtare promiſſis quam malum. 539.d
Propoſitio altare minus. 598.c
Prouidentiam an tollat impunitas. 476.a
Prouidet ſingulis Deus. 175.b
Prudentia an ex ætate. 28.b. in Epiſcopo neceſſaria. 47.d
Pueri tres Danielis ſocij. 590.b. 691.a. deuorati ab vrſo. 497.b
Pulla veſtis in monachis. 7.d
Puluis oculum lædit. 697.d
Punit Deus non omnes. 184.c
Puniuntur tota vita qui. 185.d
Pupillorum pater Deus. 521.c

Q.

QVERELA patris infidelis. 427.b
Qui es nocturni temporis. 149.d

R.

RADIX malorum cupiditas pecuniæ. 465.c
Regia & ſolitudo collatæ. 435.c
Regia educatio Moyſis. 226.b
Regulares fœminæ cum viris ne ſint. 257.a
Regnum curarum examen. 223.d
Religionem ingredi quando oporteat. 496.b
Religioſos cur vexet dæmon. 188.a. eorum peccata an grauiora. 487.d
Religioſi an boni Epiſcopi. 48.b
Repudij libellus Iudæis permiſſus. 355.a
Reſurrectio partui ſimilis. 646.b
Reuerendiſſimus Epiſcopus. 725.d
Rex verè dicendus quis. 512.c
Regis & monachi comparatio 511. a. Regis filiæ cum eccleſiæ.106.c.eius colloquium. 642.b
Rogationes in Liturgia. 600.c
Rumor illecebra amoris. 922.c
Rupis ſimilitudo. 849.c. 864.d

S.

SABINIANA diaconiſſa. 772.d
Sacerdos ſobrius ſit.41.d.modeſtus.41.b. vide Epiſcopus.
Sacerdotij difficultates 19.a.pericula.37.dignitas quanta.25. caritatis eſt teſtimonium. 15.a
Sacrificium Euchariſtiæ & Miſſæ.31.a.93. d. verba ſunt ſacrif.955.b.Iſaac. 211.b
Salomon Cypri. 936.a
Salomonis exemplum mundanis. 308.d
Salonenſis Epiſcopus. 913.b
Salutationis munus perſoluit. 793.a
Samuel inter afflictos. 234.d. eius educatio. 504.c. leges regni dat. 340.c. Saulem non liberat. 671.a
Sancti omnes afflicti.199.a.corũ memoria & ſupplicationes. 602.c. 615.d. ſancte ſacerdos memento mei. 609.d
Sanctuarium obſidens milites. 680.d
Sanctus ter hymnus. 609.d
Sanguis Chriſti effuſus. 681.a
Sanitas corporis cum virtute. 434.d
Sarram eripit Pharao. 969.b
Satellites cum Epiſcopis. 681.c
Saul punitus fuit. 62.a
Scandali occaſio vitanda. 287.d. 300.b
Scholæ iuuentutis emendandæ. 479.c
Scripſi voluntate. 899.a
Scriptura notat præcipua. 212.b
Secularis an facilius cadat. 491. a. an ſaluus fiat. 491.d.in grauiora eius peccata.488. a. conuerſatio vana. 675.c
Seculares curæ temnendæ. 139.b
Seditio poſt terræ motum. 964.a
Seleucia Rufini vxor. 777.c
Seleucus inuiſit Chryſoſt. 800.a
Senectus an expectanda, vt quis monachus fiat. 496.b
Senibus nati filij. 211.b
Sermonis gratia demus. 637.c
Seruit qui Deo curarum exors. 674.a
Seruitus in coniugio. 354.a
Seruorum emptiones. 66.c
Sexus diuerſitas in diuinis nulla. 905.c
Sobrietas luxu ſuauior. 387.d
Sobrius ſit ſacerdos. 41.d
Socratis verba ex Platone. 480.a. Archelao clarior fuit. 435.d
Socrus & nurus. 214.b
Sodomitarum clades. 210. a. regio ſterilis. 47.b. ſcelus damnatur. 469.c
Sopater Armeniæ præſes. 818.b
Sorores adoptiuæ quæ. 183.a
Spe recreantur boni. 449.b
Spiritualis pater. 606.b
Spiritus gratia ingens in noua lege. 401.b
Sponſa Chriſti Eccleſia. 971.c
Sponſus olim coronatus.350.b. virginum Chriſtus. 282.b
Stagirius à dæmone vexatus.157. a. pane & aqua alitur. 193.a
Statuas amarunt quidam. 192.c
Stomachi leuis ſarcina 755.d
Studio Præfecto ſcribit. 921.b
Stygis vnda & Tartarus. 448.d
Suis in forma dæmon. 159.d
Superbia angelum deiecit.121.d.malum grauiſſimum. 464.c
Supplicationes publicæ. 965.a
Surſum corda. 612.c
Suſpicio mali fugienda. 274.c
Synodum appellat Chryſoſt. 679.c
Syri comites Theophili. 680.c
Syriæ conſularis. 885.d

T.

TABVLAE ſponſionis Chriſti. 964.c
Tactus inhoneſti. 263.d
Talentum impedit, qui monachiſmum diſſuadet. 509.b
Tantali fabula. 285.d
Tartarus & Styx. 448.d
Transfiguratio Domini. 641.c
Templa Chriſtum ferentia. 509.d
Tempeſtatis deſcriptio.689.a.comparatio. 752.d
Temperantia laudatur. 957.c
Tentatio præmia accerſit. 819.a
Terrena præmia nobis nulla. 401.b
Terribile nihil niſi peccatum. 689.d
Tertius annus exilij Chryſoſt. 685.a
Teſtamentum vetus reiectum. 71.d
Teſtimonium Dei de Dauide. 147.c
Theodori Siculi ſupplicium. 526.d
Theodorus Præfectianus. 855.d
Theodorum ad lapſum Parœneſis. 622.a
Theodoſius Scythopolis. 834.b
Theophilus Ægyptius.677.d.969.c.Comes.744 d.Epheſius. 159.d
Theſſalonicenſis Anyſius. 900.c
Theſaurus ſunt amici. 916.b
Thronus Præfectorum. 126.c
Thucydidis maieſtas. 75.d
Tigrius preſbyter. 770.d
Timor fiduciam parit. 960.a
Tractatus ſiue homilia. 924.b
Tranquillitas animi in voluntate. 720. d. nulla

Digitized by Google

eſt hic.782.d.virginis quanta ſit. 385.d
Tranſit citius quam vnda. 445.c
Tribulatio iudicium oſtendit. 183.d
Triginta diætæ à Chaldæa. 204.d
Triſtitia peior dæmone. 191.b
Tyrannus deſeritur. 45.b. Siciliæ Dionyſius. 435.c

V.

VALENTINIANI hæretici. 71.d
Valentis obitus. 519.b
Venerius Mediolanenſ. 312.c
Verba ſunt ſacrificium. 955.b
Veritatis vis quanta. 838.a
Veſtium ornatus fugiendus. 318.d.706.b
Via hæc eſt vita. 767.c.816.a
Vidua anno 20. 522
Viduarum cura.52.a. an carere viris queant. 541.b.non eadem omnibus merces. 447.b. iuniores nubant.540.b.earum defenſor Deus. 521.c
Vincit non qui ſe ſubducit. 189.d
Vinum vnguento æquale. 369.d
Virginitas quanta res. 707.a. conſilium non præceptum.315.d.hæreticorum inutilis. 312.b. par angelis.322.c. an ſit laqueus. 395.c. labores eius leues.386.b. odioſa Iudæis. 312.b. cur datum dicatur Dei. 348.a
Virg. Deipara. 601.a
Virgo repudiata damnatur.50.a. facilius cœlum obtinet.359.d. æqualis illi quæ. 702.c. nubere illam an vtile. 544.c. turpis illi ſocietas viri 266.b. ornatus eius quis. 384.b. vita angelica eſt. 276.d
Virgines probatæ ab obſtetricibus. 260.a. ne prodeant.57.b.fatuæ ſunt excluſæ.275.b. ſponſus earum Chriſtus.282.b.regimen. 55.a
Viro diuiti nubere malum. 375.a. viri ſocietas turpis virgini.266.b. an vxoris arbitrio ſubiectus ſit. 319.b
Virtus honorem parit ſola. 581.d. hominis quo violetur. 571.b. ſibi præmium eſt. 764.d
Vis eius quanta.948.c.opes eius quantæ. 452.c. hoſtes eam mirantur. 685.d
Virtutes contrariis nominibus vocantur.468.b. Chriſtianorum. 400.b
Viſitatio carceris. 250.a
Vita hæc via eſt. 767.c. 816.a. piorum proſpera & aduerſa. 784.c
Vitium ſimile brutis. 764.b
Vlciſci hoſtes an per opes queamus. 583.a
Vmbris ſimiles res humanæ. 957.c
Vnguentis vſæ virgines. 302.c
Vnus vincit Olympia. 503.d
Voluptatem habet pro Chriſto pati.385.b.voluptates an in diuitiis. 379.b
Vrbani filius Phœnix. 657.b
Vrbes qui habitant an ſalui. 419.d
Vulgus nocere quid putet. 571.b. iudicium eius an ſpernendum.85.a.100.b.opinio falſa. 23.d
Vxor inuito viro continens. 365.d. opulenta quam grauis. 374.d. mala quantum malum. 360.c.in ſpiritualibus iuuat. 363.b
Vxorati an ſalui fiant. 493.a

X.

XEnodochij viſitatio. 250.c

Z.

ZElotypiæ malum. 207.c. 371.c
Zelotypi qui cum virginibus. 279.d
Zelus contra Gentiles. 794.d

INDEX LOCORVM SACRAE SCRIPTVRÆ, QVÆ IN HOC VOLVMINE À B. IOAN. CHRYSOSTOMO EXPLICANTUR.

EX GENESI.

Cap. 1. Verſ. 25 FACIAMVS hominem ad imaginem & ſimilitudinem 161. c
1. 28 Creſcite & multiplicamini & replete terram. 331. a
3. 6. Vidit mulier, quod lignum bonum eſſet 172. b
3. 21 Adam induit veſtes pelliceas 277. b
4. 9 Num enim cuſtos fratris mei ſum? 166. c
6. 2 Filij Dei duxerunt filias hominum 331. c
12. 11 Noui quod pulchra ſis mulier 207. a. 723. b
15. 2 Quid mihi daturus es, cum ſine liberis 328. b
15. 13 Peregrinum erit ſemen tuum in terra 209. b
15. 4 Non erit ille hæres tuus, ſed qui 209. d
18. 19 Conſtituet Abraham filiis ſuis 461. b
22. 7 Ecce ligna & ignem, vbi victima ad hol. 211. b
31. 39 Ego perſoluebam furta noctis 215. d. 227. a
31. 41 Fraudaſti mercedem meam decem agnis 216. c
32. 11 Erue me de manu fratris mei Eſau 217. c
35. 18 Confide, & hic mihi filius 218. c
37. 35 Deſcendam ad filium meum lugens 219. c
37. 2 Diligebat Iacob Ioſeph, quod ſenex 735. b
37. 18 Ecce ſeminator venit, occidamus eum 177. b
40. 15 Furtim ſublatus ſum de terra Hebræorum 741. d
42. 22 Certe in peccatis enim ſumus, de fratre 761. c
42. 30 Quid me afflictis, nuntiantes, quod eſſet 220. b
47. 9 Parui ſunt, & mali dies mei 221. b. 243. d

EX EXODO.

2. 14 NVNQVID occidere me vis vt Ægyptium 226. d
5. 4 Quare Moyſes & Aaron auertitis 227. d
5. 23 Quare afflixiſti populum, & me miſiſti 228. b
13. 14 Et annuntiabis filio tuo in die illa 460. a

EX NVMERIS.

20. 12 QVIA non credidiſtis mihi vt ſanctificar. 299. b
25. 3 Interficite vnuſquiſque proximum veſtrum 232. c
32. 31 Quod ſi non facis occide me 231. c

EX DEVTERONOMIO.

4. 21 IVRAVITQVE vt non tranſeam Iordanem 233. c
10. 12 Iſrael quid Deus petat à te 654. c
28. 65 Et non audiuit populus Moyſem 725. b

EX LIB. IOSVE.

7. 7 ET ſcidit Ieſus veſtimenta ſua 234. a

EX LIB. REGVM.

1. 87 NON te ſpreuerunt, ſed me 235. c
2. 1. 25 Incidit ſuper me dilectio tui, quaſi mulierum 238. b
2. 16. 7 Egredere vir ſanguinum, & vir nequam 241. b
2. 16. 11 Sine eum mihi male dicere. 241. c
2. 7. 19 Quis ſum ego, & quæ domus patris mei 155. b
2. 18. 33 Quis dabit mihi, vt pro te moriar? 242. a
2. 19. 32 Num diſcernam inter bonum & malum 221. b
2. 24. 15 Ego paſtor peccaui & male feci 243. a
3. 13. 3 Altari, altare audi, & ſciſſum eſt 564. a
3. 19. 2 Timit ergo Helias, & ſurgens abijt 724. a
3. 19. 4 Sufficit mihi Domine tolle animam meam 716. a
4. 19. 34 Protegam ciuitatem hanc propter Dauid 506. a

EX LIB. IOB.

1. 5 MITTEBAT Iob, & purificabat filios ſuos 506. c
1. 9 Nunquid fruſtra Iob colit Deum 719. d

1. 21 Dominus dedit, Dominus abſtulit, ſit nomen Domini 710. d
2. 4 Pellem pro pelle, & cuncta quæ habet, dabit 747. a
2. 10 Quare ſicut vna ſtultarum mulierum loquens 225. d
3. 23 Mors viro requies 730. a
4. 20 A mane ad veſperam immutatur tempus 533. b
6. 7 Fœtorem video cibos meos 709. c
7. 1 Tentatio vita hominis ſuper terram 198. c
7. 5 Glebas terræ mollio. 729. c
9. 25 Tempus vitæ meæ leuius fuit 671. d
21. 7 Vt quid enim impij viuunt 182. b
29. 15 Oculus fui cæcorum, & pes claudorum 728. c
30. 10 Quos non dignabar ponere cum canibus 709. d
31. 1 Iob legem poſuit oculis ſuis de virgine 291. b
31. 31 Quis det nobis, vt carnibus eius ſatur. 728. d

EX PSALMIS.

6. 1 NE in furore tuo arguas me 144. d
30. 17 De petra melle ſaturauit eos 581. c
35. 7 Iudicia tua abyſſus multa 73. b. 181. b
36. 2 Sicut fœnum velociter areſcent. 553. d
44. 12 Audi filia & vide & obliuiſcere 281. d
44. 14 Omnis gloria filiæ regis interior 318. c
48. 13 Homo cum in honore eſſet non intellexit 151. c
48. 14 Comparatus eſt iumentis inſipientibus 764. c
63. 9 Sagittæ paruulorum factæ ſunt plagæ eorum. 838. c
68. 21 Et ſuſtinui, qui ſimul contriſtaretur, & non f. 767. a
72. 2 Zelaui ſuper iniquos pacem peccatorum 182. b
72. 26 Qui elongant ſe à te, peribunt. 179. a
89. 10 Dies annorum noſtrorum ſeptuaginta 243. b
92. 1 Dominus regnauit decorem induit 601. d
94. 1 Venite exultemus domino, iubilemus 602. d
102. 12 Quomodo miſeretur pater filiorum 174. b
126. 2 Niſi Dominus cuſtodierit ciuitatem 337. d

EX PROVERBIIS.

3. 11 NOLI negligere diſciplinam 178. d
6. 27 Nalligabit quis igne in ſinu ſuo, 738. d
6. 34 Plenus zelo furor viri eius 207. c. 371. c
7. 18 Heus adeſto, amore implicemur 258. c
12. 29 Viæ illorum, qui non obliuiſcuntur iniurias. 463. d
15. 1 Ira & imprudentes perdidit 43. b
18. 3 Impius in profundo malorum contemnit 623. c
18. 17 Iuſtus accuſator eſt ſui 560. a
18. 19 Frater qui adiuuatur à fratre quaſi 9. c
25. 21 Si eſurierit inimicus tuus, ciba illũ 367. b
27. 7 Anima ſaturata calcabit fauum 581. c

EX ECCLESIASTE.

1. 1 VANITAS vanitatum & omnia vanitas 224. b. 309. a. 549. a
4. 1 Vidi calumnias, quæ ſub ſole geruntur 765. c
5. 11 Dulcis ſomnus ſeruo ſiue multum 388. b

EX SAPIENTIA.

5. 3 HI ſunt, quos aliquando habuimus in denſ. 335. a
9. 14 Cogitationes mortalium timidæ 324. b

EX ECCLESIASTICO.

2. 1 FILI præpara animam tuam ad tentationem 178. c
4. 33 Pro veritate certa, & Dominus pugnabit pro te 845. d
4. 8 Inclina pauperi aurem tuam. 53. c
5. 8 Non tardes conuerti ad Dominum 496. c
11. 5 Inſuſpicabilis tulit diadema. 533. b
18. 15 Filij in bonis ne des querelam 54. b
19. 26 Amictus hominis & riſus dentium 711. d
21. 1 Peccaſti, ne adijcias amplius 661. d
25. 33 A muliere initium peccati 361. d
26. 23 Qui diuertit à iuſtitia ad peccatum 662. c
28. 4 Homo homini reſeruat iram & à Deo q. 122. c
33. 19 Omnia mala docuit otium 263. c

EX ESAIA.

3. 16 FIliæ Hieruſalem extento collo 705. d
5. 20 Væ qui malum bonum dicit. 333. a
13. 9 Ecce dies Domini veniet inſanabilis 643. b
22. 4 Sinite me, amarè flebo 625. d
24. 18 Feneſtræ de cælo aperiuntur. 643. d
35. 10 Abiit triſtitia, dolor & gemitus 640. a
40. 6 Omnis gloria hominis & flos fœni. 527. b 690. a
49. 15 Nunquid obliuiſcetur mulier infantuli 174. c
51. 7 Nolite timere opprobrium hominum 869. d
52. 5 Propter vos nomen meum blaſphematur 299. d
55. 8 Quantum diſtat cœlum à terra 174. b
59. 2 Nunquid peccata veſtra diuidunt inter me 633. c

EX HIEREMIA.

3. 7 POſtquam ſcortata eſt, dixi, reuertere 654. b
6. 8 Eruere Hieruſalem, ne dominus recedat 163. d
13. 23 Si mutabit Æthiops pellem ſuam 272. a
8. 4 Nunquid qui cadit, non reſurgit? 632. b. 672. d
12. 1 Quid eſt quod impiorum via proſperatur 182. b

Si redduntur

18. 20 Si redduntur mala pro bonis 236. c
9. 1 Quis dabit capiti meo aquam? 622. b
15. 10 Vt quid me genuiſti virum, qui diſcernat 244.d
15. 19 Qui educet pretioſum à vili ſecut os. 310.d

EX EZECHIELE.

9. 7 DA ſignum in facies dolentium. 261.d
9. 8 Hei mihi domine deles tu reliquias 201.b
14. 14 Si ſteterint Noë, Iob, & Daniel, non liber. 402.c
16. 33 Meretricibus aliis datur merces 647.d
20. 9 Feci ne nomen meum prophanetur. 299.d
18. 32 Non vult mortem peccatoris, ſed vt viuat 171.b
22. 12 Vſura ſuper vſuram, noluerunt me noſſe 962.c
33. 4 Audiens autem ſonitum buccinæ 90. b

EX DANIELE.

1. 10 TIMEO dominum meum regem, qui conſtituit 591. d
2. 46 Manaa & odores adoleri iubet. 627. a
3. 32 Signa, & prodigia, quæ Deus excelſus 732. c
3. 38 Non eſt dux, neque propheta, neque holocauſt. 590. d
3. 57 Benedicite omnia opera Domini Domino 867. b
4. 24 Peccata tua eleemoſynis redime 628. b
7. 9 Horruit ſpiritus meus in habitu meo 644.c

EX OSEE.

6. 2 IPSE verberauit nos & ipſe ſanabit 521.b
6. 7 Miſericordiam volo, & nō ſacrificium 175.c. 555 c
4. 2 Execratio & mendacium & furtum 244.a
11. 8 Vt Sodoma te ſubuertam 567.b

EX IOELE.

2. 15 SANCTIFICATE ieiunium, congregate cœtum 341.c

EX AMOS.

2. 12 VINVM ſanctificatis propinaſtis 333.c
5. 19 Si quis fugiat à facie leonis 217.b

EX IONA.

1. 1 ADHVC tres dies & Niniue ſubuertetur 589.d. 653.c
4. 3 Tolle animam meam à me 725.d

EX MICHÆA.

6. 2 IVDICIVM Domino ad populum ſuum 574. b
7. 1 Factus ſum ſicut qui colligit ſtipulam 244. b
7. 2 Periit religioſus de terra 202. d

EX ABACVC.

1. 3 QVARE oſtendiſti mihi labores 202.d
2. 15 Væ qui proximo dat potum ſubuerſionem 333. b

EX ZACHARIA.

1. 14 DEVS enim zelotes eſt zelans Hieruſ. 269. d

EX MALACHIA.

3. 2 QVIS expectabit diem ingreſſus eius 644. a

EX MATTHÆO.

5. 4 BEATI, qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur 113. b
5. 11 Beati eritis cum probra iecerint homines in vos 40. d
5. 13 Si ſal infatuatum fuerit, in quo ſalietur? 298. c
5. 19 Qui fecerit, & docuerit, hic magnus vocabitur 137. d
5. 22 Qui dixerit fratri ſuo fatue, reus erit 114.d. 333.d
5. 29 Si offers munus tuum ad altare, & recordatus 117. b
5. 31 Qui dimiſerit vxorem ſuam, excepta fornicat. 339. d
5. 45 Vt ſitis ſimiles patris veſtri qui in cœlis eſt 368. d
6. 12 Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos. 122. a. 555.a
6. 20 Nolite theſaurizare ſuper terram 122. d
6. 33 Quærite primum regnum Dei & iuſtitiam 281.a. 507.b
6. 24 Non poteſtis ſeruire Deo & mammonæ 295.a
6. 34 Nolite ſolliciti eſſe de craſtino 125. a
7. 1 Nolite iudicare, vt non iudicemini. 125. c
7. 6 Nolite dare ſanctum canibus 122. d
7. 21 Non omnis qui dicit mihi domine. 416.c
7. 22 Nonne in nomine tuo dæmonia eiecimus? 133. b
7. 24 Similis ei qui ædificauit domum ſupra petram 586. d
8. 31 Dicebant dæmones, mitte nos in porcos 212.c
10. 30 Qui amat patrem aut matrem plus quam me 396. b
11. 28 Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus leue 124.b. 383.d. 669.d
11. 19 Venit filius hominis manducans & bibens 693.d
10. 28 Nolite timere eos qui occidunt corpus 652.d
14. 4 Non licet tibi habere vxorem fratris tui 686.b
17. 2 Reſplenduit facies eius ſicut Sol 641. c
17. 24 Magiſter veſter nō ſoluit didrachma 288.c

18. 6 Expedit ei, vt ſuſpendatur mola aſinaria 508.c
18. 14 Non eſt voluntas cum patre meo 175.b
18. 18 Quæcumque ligaueritis ſuper terram, etunc l. 32.d
18. 24 Qui ſcandalizauerit vnum ex puſillis iſtis 454.a
18. 28 Debebat ei decem millia talenta. 857.d
19. 5 Dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit 538.b
19. 10 Si ita eſt hominis cauſa cum vxore, non expedit 325.d.343.c
19. 10 Qui poteſt capere, capiat 292.a.330.b
19. 12 Sunt Eunuchi qui ſeipſos caſtrauerunt 325.b
19. 28 Sedebitis ſuper ſedes duodecim iudicantes 399.b
20. 16 Multi ſunt vocati, pauci vero electi 420.d
23. 37 Hieruſalem, Hieruſalem, quæ occidis prophetas 665.d. 721.b
24. 21 Erit vexatio magna qualis non fuit 413.d
24. 29 Virtutes cœlorum cōmouebuntur 701.b
24. 45 Quis putas eſt fidelis ſeruus, quem conſtituit 16.c
25. 27 Oportuit te pecuniam dare nummulariis 509.b
26. 15 Quid vultis mihi dare & ego eum tradam 762.b

EX MARCO.

1. 24 SCIMVS te qui ſis ſanctus Dei 319.d

EX LVCA.

6. 22 GAVDETE, cum dixerint verbum malum 765.c
6. 22 Beati eritis, cū vos oderint homines 412.b
6. 25 Væ vobis, qui ridetis, quia flebitis 467.b
7. 39 Hic ſi eſſet propheta, ſciret vtique quæ & qualis 693.b
7. 44 Remittuntur peccata tua 655.b
13. 2 Putatis, quod Galilæi peccatores fuerint 184.d
14. 26 Si quis venit ad me, & non odit patrem ſuum 390.b
16. 20 Lazarus iacebat ad ianuam diuitis 183.c. 868.c
16 25 Recepiſti bona in vita tua, Lazarus autem 167.b
16. 30 Habent Moyſem & prophetas, audiant illos 459.d
18. 10 Non ſum ſicut cæteri homines, raptores, iniuſti 146.c
18. 11 Deſcendit in domum ſuam iuſtificatus ab illo 153.b
20. 35 Neque nubunt, neque nubuntur, ſed ſunt ſicut 706.d
21. 2 Vidua miſit æra minuta duo in gazophylacium 782.b
23. 40 Et nos quidem iuſtè, hic autem quid 561.a

EX IOANNE.

6. 53 NISI manducaueritis carnem filij hominis 33.a
13. 35 Si charitatem inter vos mutuam habueritis 24.c
14. 2 Manſiones multæ ſunt apud patrem meum 664.c
15. 13 Maiorem charitatem nemo habet, quam vt. 25.b.489.c
15. 22 Niſi veniſſem, & locutus eis fuiſſem, peccatum 64.c. 721.b
16. 5 Quia hæc locutus ſum vobis, triſtitia impleuit. c. v. 725.d
19. 12 Omnis, qui ſe Regem facit contradicit Cæſari 695.c
20. 9 Neque enim diſcipuli eius ſciebant 696.a
21. 15 Petre amas me, paſce oues meas 15.c

EX ACTIS.

16. 17 HI homines ſerui ſunt Dei 319.d
17. 31 Deus ſtatuit diem, in quo iudicaturus eſt orbem 459.b

EX EPIST. AD ROMANOS.

5. 3 SED regloriamur in tribulationibus noſtris 576
5. 3 Tribulatio patientiam operatur, patientia prob. 786.c
7. 23 Aliam video legem in membris meis repugnantem 401.d
8. 3 Quod enim lege impotenti deſperatum erat 401.d
8. 18 Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis 687.a.847.b
8. 21 Creatura liberabitur à corruptione. 640.d
8. 24 Ipſa enim ſpe ſalui facti ſumus 624.b
8. 35 Quis nos ſeparabit à caritate Chriſti? 130.c
8. 37 Superamus propter eum, qui dilexit nos 128.d
9. 3 Optarim eſſe anathema à Chriſto. 36.b. 75.b.130.b.248.a
9. 20 O homo, tu quis es, qui reſpondeas Deo 182.a
12. 15 Flere cum flentibus, & humilibus conſentire 158.b
12. 17 Prouidentes bona non tantum coram Deo 101.b
12. 20 Carbones congeres ſuper caput eius. 367.b
13. 8 Nemini quicquam debeatis, niſi vt inuicem dilig. 790.c
14. 10 Omnes nos ſtare oportet ante tribunal 669.b.675.b
14. 20 Noli propter eſcam deſtruere opus Dei 269.a

EX 1. AD CORINTHIOS.

2. 11 NEMO nouit quæ ſunt hominis niſi ſpiritus 18.d
2. 14 Animalis homo non percipit quæ ſunt Dei 142.d.425.d
4. 13 Tanquam purgamenta huius mundi 129.a
5. 1 Auditur inter vos fornicatio, & talis

699. b
5. 2 Et vos inflati eſtis, & non magis fleuiſtis 253. b
5. 5 Vt ſpiritus ſaluus ſit in die Domini. 633.d 748. b
6. 9 Neque fornicatores, neque adulteri regnum Dei. 114.d
7. 2 Propter fornicationem vnuſquiſque vxorem 331. d
7. 6 Volo omnes homines eſſe ſicut meipſum 315. c. 539. c
7. 23 Ne ſitis ſerui hominum 304. b
7. 10 Cæteris ego dico non Dominus vxorem 325. b
7. 32 Volo autē vos ſine ſollicitudine eſſe 280.d
7. 32 Innupta cogitat, quæ ſunt Domini 296. a
7. 40 Beatior autem erit, ſi ſic permanſerit 523.c 536. b
8. 12 Peccantes in fratres, in Chriſtum peccatis 268 d
9. 27 Ne fortè cum aliis prædicauero, reprobus 155. a
10. 32 Abque offendiculo eſtote Iudæis 290. b
10. 33 Non quærens, quod mihi conducit 289.a
11. 30 Propterea apud vos multi infirmi 335. d
11. 32 Dum iudicamur autem à Domino corripimur 748. d
12. 26 Si gaudet vnum congaudent omnia membra 46.b
12. 27 Vos enim eſtis corpus Chriſti, & membra 713.c
13. 8 Charitas nunquam excidit, ſiue prophetiæ 877.c
14. 34 Mulieres in eccleſiis taceant. 38.b
15. 12 Quid ad me attinet eos, qui foris ſunt, iudicare 425. c
15. 41 Alia claritas Solis, alia claritas Lunæ 466. a. 664.d

EX 2. AD CORINTH.

1. 13 NON quod dominemur vobis nomine fidei. 19. a
2. 7 Ne fortè triſtitia abundantiori abſorbeatur 192. a. 253.c
2. 8 Confirmate in illum charitatem 699. d
3. 10 Nam nec glorificatū eſt, quod claruit 31.d
2. 12 Oſtium mihi apertū eſt in Domino 715.c
4. 16 Quāto magis exterior noſter homo 575. b
4. 17 Æternum gloriæ pondus operatur in nobis 124.d. 650.b
5. 19 Oramus pro Chriſto reconciliamini Deo 648. c
6. 4 In multa patientia, in caſtitate 349.b
8. 20 Ne quis non vituperet in hac plenitudine 100. c
11. 3 Metuo ne corrumpantur ſenſus veſtri 35.c
11. 23 In laboribus abundantius, in plagis ſupra modum 731. a
11. 29 Quis infirmatur, & ego non infirmor 36.a. 247.c. 261.c
11. 7 Angelus ſatanæ ſtimulus carnis meæ 164.a
12. 8 Propter quod ter Dominum rogaui, vt auferretur. 733. a
12. 9 Virtus in infirmitate perficitur 697.b
12. 30 Si nos ipſos iudicaremus, non vtique iudicaremur 167. c
13. 2 Si venero denuo non parcam. 661. c
15. 9 Non ſum dignus vocari Apoſtolus, quia perſec. 153. d

EX EPIST. AD GALATAS.

2. 20 VIVO autem iam non ego, viuit autem in me 90.c
2. 20 Quod enim nunc viuo in carne, fide viuo 151. d
4. 12 Eſtote ſicut ego, quia & ego ſicut vos 347.c
4. 19 Filioli mei, quos iterum parturio 634.b
5. 19 Manifeſta autem ſunt opera carnis 18. a
6. 1 Si præoccupatus fuerit homo in aliquo del. 453. b
6. 14 Mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo. 141. b

EX EPIST. AD EPHESIOS.

4. 25 SOL non occidat ſuper iracundiam veſtram. 118. d
4. 31 Omnis iracundiā & furor tollatur à vobis 489. a
5. 5 Auaritia quæ eſt idolorum ſeruitus 491.c
6. 4 Patres educate filios veſtros in diſciplina 461. c
6. 12 Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem 17.d. 169.d

EX EPIST. AD PHILIPPENS.

1. 7 HABEBAM vos in vinculis meis 836.c
Diſſolui, & eſſe cum Chriſto multo melius 747.c
3. 19 Et gloria in confuſione ipſorum, qui terrena 278. d

EX EPIST. AD COLOSSEN.

1. 24 QVI nunc gaudeo in paſſionibus pro vobis 843.d
2. 16 Mortui eſtis ab elementis mundi 395. b

EX 1. AD THESSALONIC.

2. 14 ADAM enim non eſt ſeductus, ſed mulier 722. d
2. 17 Nos vero deſolati à vobis facti ad tempus 836. c
2. 17 Feſtinauimus faciem veſtram videre 716.c
3. 1 Si quis epiſcopatum deſiderat, bonum opus 40. b
3. 7 Oportet eum bonum habere teſtimonium 23. c
4. 2 Deficient à fide ſpiritibus addicti 317. c
5. 5 Quæ verè vidua, ſperet in Deum 548. b
5. 8 Si quis domeſticorum curam non habet 454. c
5. 9 Vidua eligatur non minor annis ſexag. 353. a
5. 11 Adoleſcentiores autem viduas deuita 539. c. 540. b

Digitized by Google

5. 11 Primam fidem irritam fecerunt 348. c. 352. b
5. 17 Qui bene præſunt præſbyteri, duplici 78. c
5. 22 Manus cito nemini impoſueris 66. a
5. 23 Modico vino vtere propter ſtomachum 749. a
6. 10 Radix malorũ omnium eſt auaritia 465. c

EX 2. AD TIMOTH.

2. 26 VT reſipiſcant à diaboli laqueo 21. b
3. 12 Omnes qui piè viuere volunt, perſecutionem 198. c
4. 7 Bonum certamen certaui, curſum conſummaui 197. d
4. 14 Alexander multa mihi mala fecit 247. c

EX EPIST. AD PHILEM.

10. ROGO te pro filio meo Oneſimo. 661. a

EX EPIST. AD HEBRÆOS.

4. 13 NVLLA creatura inuiſibilis coram eo 186. d
10. 32 Magnum habuiſtis certamen paſſionum 686. c. 783. c
11. 17 Fide Abraham obtulit Iſaac 176. d
13 4 Honorabile coniugium, & thorus immacul. 670. d
13. 17 Obedite præpoſitis veſtris, & ſubiacete cis 60. a. 89. d

EX EPIST. IACOBI.

5. 14 INFIRMATVR quis in vobis, accerſat preſbyt. 35. a

EX EPIST. PETRI 1.

3. 15 PARATI ſemper ſitis ad reſpondendum. 70. b
5. 8. Aduerſarius veſter diabolus tanquam leo rugiens. 169. d.

ADDENDA NOTIS IN PAG. 286. a. 3.

Omnino videtur Xenophontis locum indicare lib. 1. Memorabilium pag. 723. edit. VVechel. Socrates quum Critobulum Critonis filium comperiſſet Alcibiadis filium ſane quàm elegantem oſculatum eſſe, Xenophontem interrogabat, num audacem Critobulum exiſtimaret, ὅδε κἂν εἰς μαχαίρας κυβιστήσειε, κἂν εἰς πῦρ ἅλοιτο. *Hic quidem ſe vel in enſes præcipitem dare, vel in ignem audeat inſilire.*

ERRATA ET OMISSA SIC RESTITVE.

Pag. 5. lit. a. lin. 7. nom. tui exiſt. b. 9. dum ident. c. 1. ſe motiſq. 6. c. 1. ἐδίνως. 16. d. 8. contendes. 18. c. 6. δυῶατ'. 21. b. 8. delaſſ. 23. c. 9. approbationem ver. 25. c. 9. iſtud. 37. c. 8. vacem. 41. b. 9. poſſim. 42. b. 3. βάπασι. d. 1. ἀπεσχεῖσθαι. 47. a. 6. περιεδρῶντ. 49. c. 10. ἐπικαμ. 51. c. 13. reum. 58. c. 7. χέσπαι. 72. d. 5. σύζυγον. 74. c. 12. Chriſti. 88. c. 7. φωναῖς. 91. b. 1. ἴω. 97. d. 8. probè. 107. a. 11. πόλιν. 110. d. 6. amandas. 112. c. 12. cognata. 113. c. 5. ζωιών. 115. b. 4. γεμίζοντ. 117. b. 6. πυκμ. 126. a. 5. ſpatioſa. 129. b. 8. ἰωίχθε. 132. b. 4. ἀναστροφή. 135. a. 5. οἰκίας. b. 5. μαθητευμ. 137. c. 9. dele τοῦ ζῶντας. 146. b. 2. perfectiſſimæ virt. b. 6. Dau. filium. d. 4. vllum. 148. a. 11. μακ. ἐπὶ ἄκρ. 157. a. 5. ἴδῃ. 159. c. 2. reſpicere. 160. d. 3. reſipiſcere. 163. b. 9. ἀφεὶς μῆ. 164. b. 13. indicant. 167. d. 2. enim vi. d. 9. ἐφ. ἡμῖν. 168. d. 2. τῆς κακίας τῆς αὐτ. d. 5. μεμψ. περίοιας. 174. a. 3. per eum. b. 7. ἰλεως. 176. b. 7. πιεσμ. b. 5. δὲ περιῆλθ. 184. c. 2. Aſſyrio. 189. a. 6. librorum. a. 10. εκωλ. c. 9. ſtadium. d. 7. ſola. 191. d. 7. ἀξιωτικά. d. 10. finibus. 196. a. 2. συγχωρεῖσθαι. 199. b. 10. πρὸς τῆς μαχ. 200. b. 11. demittebatur. c. 5. temus. c. 3. miſericordia. c. 10. ἐπικλυσθ. 202. b. 7. vndiſque. d. 2. τούτῳ. 204. a. 10. omni hac. 208. a. 14. quidem. 217. c. 1. ἐπιμαχ. d. 8. ἀγωνίαν. 219. d. 12. θνεισθαι. 221. d. 1. pati. 222. d. 9. ἀπομαχομένους. 224. a. 10. ἀθυμίαν. c. 10. inſtitui. d. 4. fumi. 226. a. 11. ὁπωσοῦν. 238. b. 11. dele καὶ. 250. b. 5. κοσμιότης. 252. a. 4. ſummos corr. d. 6. λοιπῶν. 253. a. 2. κατεκδίκασαι. 257. c. 1. τὰ ἄχρηστα. 263. b. 1. manè. 265. c. 2. committis. 268. b. 11. non afficiat. 271. d. 8. vobis. 10. habebatis. 11. non habebatis. 272. d. 6. vade. 273. c. 6. affertur. 276. b. 11. deſ. eat. c. 2. τῆς ἀγ. ἀ. ἐμβάλλει. d. 7. vertuntur. 282. b. 12. ardentiorem. 287. a. 6. indigis. 293. c. 8. veruntamen. 294. c. 3. vilitate. 296. b. 6. facis adductus. 299. c. 4. contigit. 300. a. 9. ignoſceret? 306. a. 2. viros. 321. d. 4. addit. 322. c. 9. ducuntur. 324. c. 9. ἀλεξάνδρει. d. 8. donum. 339. c. 5. nec vllo modo iugum. 348. b. 13. eſt, nihil. 350. b. 5. actoribus. 360. c. 13. negotiorum. c. 7. bone. 390. a. 11. ineptus. 396. c. 12. inſignem. 403. lin. 20. inſtitui. 406. c. 7. αἰδεσίμως. 407. a. 2. χρυσῶν. 408. b. 8. παλαμαῖτ. 413. d. 10. corripuere. 422. c. 4. τῆς κακ. 427. c. 7. γηρῶν. 432. a. 14. laſſeſcere. b. 2. ἄλλων. 435. d. 5. effectus. d. 3. ἀπομαχεῖς. 438. b. 8. ζῶντ. 441. d. 2. ἀκαίρως. 446. c. 7. Non. 455. d. 4. ἀπελαύν. d. 11. τὸ σῶμα. 456. a. 5. quidam. 459. b. 1. κολάζονται; 465. a. 5. conſtitutas. 467. c. 3. ferunt. 484. a. 1. plura. 485. c. 5. impeditiores. 496. a. 13. qui in pern. 501. a. 6. τοιαῦτας. a. 11. τῆς πόρ. c. 2. ἐρίσειε. c. 9. ſtatim. 509. c. 10. ζῶντ' οὐ. 513. d. 5. δέντε. 514. b. 8. conuictores. 524. c. 6. Illuc autem profecto. 525. b. 10. αἰῶνας αὐτῶ. 529. c. 12. αὐτὸ λοιπόν. 531. c. 6. λοιπαπ. 536. b. 10. ἐμποδίζει. c. 8. ἰλδαν. 549. c. 5. παλαιμ. 563. d. 4. imitatum. 571. c. 4. exiſtimat. 572. c. 2. mulorum. 578. b. 10. præbent. 591. a. 9. commorationem. 592. c. 11. ἀπιστεῖ. 593. c. 1. ſed quod. d. 4. χεῖρων. 597. b. 9. incorporearum. 598. b. 11. τὸ σώματος. 602. c. 4. in pace D. 604. c. 10. τὸ αὐτ. 607. d. 2. καὶ τῶν τὰ λ. 611. d. 6. ζῶντων. 613. c. 3. ἀμυνομένοις. 614. b. 4. τὸ δὲ ἐν τῷ. d. 2. τιμωρήσαι. 617. c. 4. καὶ λέγει. c. 10. ὧν καὶ τὰ ἄγια. 623. a. 14. cogitationis. 624. a. 10. αἰδοῦντες. 627. a. 5. μάθοιεν. 635. d. 3. μῆνις. 640. a. 5. ἀκούομεν. c. 9. fruentur. 643. b. 8. circa. 646. b. 1. ἀξιώματα. c. 8. ἀπόμαχ. 647. a. 5. ἀπέχεσθαι. a. 9. ἀπολιῶν. 649. b. 7. ἔχει. 651. a. 9. conſolatio? num. 652. a. 6. τουτὶ. ἀμελοῦμεν. 659. d. 11. ἐκπέμπει. 662. d. 7. ἐπρίψας. 675. c. 10. τὸ ἰῶ'. 678. d. 10. modeſtè. 682. b. 8. παράδοντος. 685. d. 6. ἴχθης οἱ ζῶντ. 686. a. 9. ὑψηλὴ καὶ ἀπότομος. 693. b. 1. πέρας τοῦ Ἰορδ. 695. a. 8. χαλεπὸν ἐξ. 713. c. 12. *adde poſt* ſciderunt: Vos enim eſtis corpus Chriſti, inquit, & m. 722. a. 11. quauis flamma veh. φλογός. 727. a. 11. παρουσίας. 730. c. 11. ἀφ' τῆ. 742. a. 11. ſcammata. 744. c. 8. συμμαίτερας. 751. d. 11. δόγμα. 771. c. 3. lucem. 781. b. 7. καταφρονεῖται. 782. a. 3. præter eas. 784. a. 8. εἰδῇς. 792. d. 7. ὑπομένει. d. 9. τὸ μανθάνειν. 794. b. 11. χρωμένη. 795. d. 10. ἀλλὰ. 796. b. 1. σφ. ὑμᾶς. 807. c. 7. ἡμέρας. 808. a. 3. ſed quod iis. 815. d. 10. συμπνίγονται. 819. a. 8. τοῦ εἰδότος. 827. b. 1. Romano preſb. 833. d. 9. εὐωδίας. 836. b. 5. συνωδίας. d. 2. ὁδοῦ. 844. c. 3. ἐπὶ ἐπιτυχίας. 847. d. 6. περὶ ἡμᾶς. 853. a. 4. ἀγάπη. 862. b. 11. εἶδε γῆ. 877. a. 6. πρὸς ἀδελφούς. 881. a. 8. δέχεσθαι. a. 12. πρὸ τῆ. 900. d. 6. κοινῆ. 906. a. 3. εἰσιτε. 908. b. 12. remed. aliquod. 914. b. 2. πάντως. 917. a. 14. teg. cum pot. 922. c. 8. poterimus. 924. b. 1. ἴχθ. 926. a. 7. *poſt* admiſerunt, *adde*, neque reſponſo dignati ſunt. 927. c. 4. δέξῃ. 928. a. 7. ὑπομείναι. 929. d. 5. atque ipſum. 931. b. 3. quidem etiam abſentes. 932. b. 2. aſperiorem hac. 836. c. 14. qui ſyncerè ipſam. d. 2. vobis. d. 8. abimus. 939. a. 5. proſeq. c. 9. ac multam. 940. c. 7. ἐγερθ. 941. d. 1. tulerint. 942. d. 8. cum ſyncera. 943. b. 6. vti. Si igitur. c. 11. igitur ſufficienti. d. 2. *dele*, nobis. 947. b. 5. fuit, tot aduerſos caſus tulit. 948. c. 1. decerpat. Hæc non ſine. 956. b. 8. πόνον. c. 6. ſtadium. 959. d. 13. animos. 961. b. 4. multus. 963. b. 14. ipſo. 964. d. 2. ἐπαινέσεσθαι. 966. a. 1. vale dicto terræ. b. 11. νεάζουσ. 967. c. 12. non tanti. 969. b. 3. Sarræ. 970. a. 8. *dele*, eiecisti vinit. 971. c. 3. ἀπόδειξιν. 972. a. 10. μὴ ἐπεὶ. d. 3. aſſenter, aut ebland. 973. b. 5. amantiſſ. ſub veſperam die primo liter. 974. a. 13. obſequi. 975. c. 14. tuos voluntate. 976. ἄρα, καὶ ἐπειδὴ ἰδοῦ τὸ ἄρα.

In Notis. Pag. 9. columna 1. lin. 12. *theſauros.* 12. col. 1. 46. verte, &c. 18. col. 2. 2. *Nam quod.* lin. 24. immo, *quod autem qui.* 19. col. 1. lin. 6. perferre. lin. 24. *adde*, pag. 131. b. 5. τὸ λ. 24. col. 1. lin. 35. *Ab miſer.* lin. 43. *concl. oculos.* lin. 64. *os contrah.* 49. col. 1. lin. 12. veſtis.

ANT 173597

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

E 32.

Digitized by Google

VI
F18

Digitized by Google